מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם
שנת לא תגורו מפני איש לפ"ק

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ
Трактатъ Сангедринъ.
Съ Виленскаго изданія 1884 г.
Часть XIX.

1887.

Дозволено цензурою. — 30 Октября 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. домъ № 325/2631.

מסכת

סנהדרין

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט), ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות } (מהרש"א) { להג"מ שמואל אליעזר הלוי

ג) חדושי אגדות } { אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך}

ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות} — על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות וחולין ובכורות ונדה — להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין.

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל סירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות ממנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. (ע' מעל"ד סי"ז). וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות והוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס הוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

☜ וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה ☞

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

טללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושבע לב"ע

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש"ס הזה:

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש"ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות:

אלה מהם נדפסו בפנים הש"ס או על גליון הדף:

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יותר על הנדפסת בכל ספרי הש"ס. (נמצאת בכ"י רבינו אברהם בר נתן הירחי זצ"ל בעל המנהיג, עם הגהות רבות ומראה מקומות, ויצאה לאור פ"א ע"י בעהמ"ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות: מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה, וציצית, (נמצאו בכ"י ונדפסו בספד"מ בשנת תרי"א).

ג) חלופי גרסאות בש"ס ע"פ נוסחאות ישנות.

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים.

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות.

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים.

ז) נוסחא חדתא למס' גרים מספר מראית העין להרחיד"א ז"ל עם פירושו עליה מספרו ההוא;

ח) פירוש רב האי גאון ז"ל, למשניות סדר טהרות.

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז"ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי"ף), למסכת ברכות, שבת, ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד).

י) [כ"י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז"ל (ג"כ מרבותיו של הרי"ף), לחצי הש"ס.

יא) [כ"י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז"ל (רביה דרבי' דרש"י) למס' תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים.

יב) — רש"י למסכת אבות, ע"פ נוסחאות שונות.

יג) — הרשב"ם העקרי למס' ב"ב דף פ"ז, פ"ח, פ"ט, ק"ל, קל"א. שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע"א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי' אחר בשמו כמ"ש בהערה לפי' הרשב"ם בדף פ"ט סוף ע"א.

יד) פי' רבינו זרחיהו הלוי ז"ל (הרז"ה בעל המאור) למס' קנים.

טו) — רבינו אברהם בר דוד ז"ל (הראב"ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד.

טז) [כ"י] תוספות ר"י הזקן ז"ל, למס' קדושין (כך ייחסום לו רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה, כי בשני מקומות מובא בהן ספר התרומה ומחברו הלא היה תלמידו של ר"י הזקן).

יז) פי' רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז"ל, למס' עדיות לתשלום מסכת בכורים, ולפרק אנדרוגינוס. ועליו נלוה גם פי' הרמ"ע מפאנו ז"ל.

יח) (כ"י) תוספות הר"ש משאנץ הנ"ל, למס' סוטה.

יט) (כ"י) תוספות ישנים למסכת יבמות.

כ) (כ"י) פי' ריב"ן השלם למס' נזיר. הפירוש שנדפס בש"ס למס' נזיר וייחסוהו לרש"י, הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז"ל (כדמוכח מתוך הכ"י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד, גם חסר ממנו הרבה, ועתה נמצא פירושו השלם בכ"י קדמון ומדוייק וההוספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ"ל הנדפס בשם רש"י ונקראו בשם נוסחת הריב"ן.

כא) [כ"י] פי' רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז"ל, למשניות סדר זרעים;

כב) [כ"י] פי' רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט), למס' שקלים.

כג) [כ"י] פי' רבינו מאיר (מהר"ם) מרוטנבורג ז"ל, למס' נגעים ואהלות.

כד) קובץ פירושי מהר"ם מרוטנבורג לסדר טהרות, שהביאם התוי"ט, מלבד למס' נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע"פ כ"י הנ"ל.

כה) פי' רבינו יונה החסיד מגירונדא ז"ל, למס' אבות.

כו) [כ"י] תוספות רי"ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר' ישעיה הראשון ז"ל) למס' כתובות ולמס' גיטין.

כז) [כ"י] תוס' חד מקמאי למס' יבמות, והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז"ל. וכראה בספר כתוב בכתב ובה"י הרחיד"א ז"ל בזה"ל: „חדושי יבמות לחד מקמאי ז"ל, מזכיר להרב אביו לשבת, הוא היה בזמן הראב"ד, ובא מעשה לפניהם. החיד"א ס"ט" עכ"ל.

כח) [כ"י] פי' הרא"ש ז"ל למסכת נזיר, שהיה בכ"י ישן בעקד הספרים של הרחיד"א ז"ל (והרחיד"א ז"ל חתום עליו בעצם כ"י קדשו).

כט) תוס' הרא"ש ז"ל למס' הוריות (ע"פ הנדפס בפעם הא' בפראג).

ל) פירוש הרא"ש למסכת קנים תמיד ומדות;

לא) [כ"י] תוספי הרא"ש ז"ל למסכת נדה.

לב) [כ"י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל, קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז"ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס' חולין) ובהרבה מקומות מביא פי' רש"י האמתי שמצא בכ"י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש"י בכל ספרי הש"ס. (נעתקו מכי"ק מגליון הש"ס שלו שנמצא בירושלים תוב"ב. והרחיד"א ז"ל בשה"ג ח"ב מזכירן לשנת בזה"ל: הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ"ת כ"י שהיו לו, ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ"ל. ולמס' תולין נעתק בעצם כי"ק של תלמידו הג"מ שלמה בר ישועה עדני זצ"ל (בעה"מ פי' מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ"י).

לג) חכמת שלמה (מהרש"ל) לפרק חלק, אשר נשמט מכל ספרי הש"ס, ולא נדפס רק בס' ח"ש תוצאה א' בשנת ושלו"ה.

לד) [כ"י] חדושי מהרש"ל על הרא"ש למס' שבת עירובין וגיטין.

לה) פירש"י והג"י וכו' שעל הרא"ש, הוגהו ונוספו בם הרבה ע"פ הנדפס בפראג בשנת שצ"ח על ידי בעל התוי"ט.

לו) [כ"י] הגהות הב"ח להל"ק מהרא"ש.

לז) הגהות מס' תמת ישרים, על אדר"נ ועל מסכתות קטנות.

לח) הגהות מס' ברכת הזבח ומס' צאן קדשים לסדר קדשים.

לט) תפארת שמואל, השגות על מהרש"א להג"מ אהרן שמואל קאידנוור ז"ל (מהרש"ק) (בעהמ"ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות);

מ) [כ"י] פסקי תוספות למס' מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש"ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס' כ"י ישן על קלף.

מא) [כ"י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס' שנמצאו בכ"י ישן נושן על קלף.

מב) פי' קרבן העדה למס' שקלים, להג"מ דוד ז"ל אבד"ק דעסויא.

מג) פי' הג"מ חיים יוסף דוד אזולאי ז"ל (מספרו כסא רחמים) לאדר"נ ולמסכתות קטנות.

מד) [כ"י] הוספות להגהות הגר"א ז"ל. וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים, מעצם כי"ק.

מה) הגהות הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף).

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג"מ יהודה ליב הלוי עדיל ז"ל מ"מ מסלאנים (בעהמ"ס אפיקי יהודה).

מז) הגהות ותקונים בפי' הרא"ש למס' קנים מס' יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס' שקלים מתלמוד ירושלמי, מהג"מ ישראל בהר"ש ז"ל מ"מ דשקלאב (תלמידו של הגר"א), עם הגהות הגר"א ז"ל למסכת ההיא.

מט) [כ"י] נמוקי הגרי"ב הגהות על מהרש"א להג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סייני (מלבד חדושיו על גפ"ת שבאו בסוף המסכתות).

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן, מאת הרב יהושע פאלק ב"ר יצחק אייזיק מליסא ז"ל.

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות, מאת הרב יעקב (יאקב) ב"ר ברוך גויטבורג ז"ל.

נב) עין משפט, מסורת הש"ס, גליון הש"ס וציון ירושלים כלם למס' שקלים, מאת בעלי מפרשי הים ז"ל.

נג) הגהות על פי' הרמב"ם והר"ש לסדר זרעים מהג"מ שמואל פריינד ז"ל מדייני פראג (בעהמ"ס זרע קודש). ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן.

נד) [כ"י] לב חכמים למסכת שמחות;

ואלה ילוו על הש"ס בסוף המסכת:

נה) [כ"י] פירוש קדמון למס' מעילה, הובא בשיטה מקובצת כ"י בשם „פירוש לא נודע למי".

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות, להג"מ חיים מנוואשטט בן הריא"ז ז"ל בעהמ"ס אור זרוע (ונדפס פ"א על גליון פסקי הרא"ש בש"ס דפוס ווינציאה).

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש"א, עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג"מ משה בר' יצחק בר בונם ז"ל אבד"ק לובלין.

נח) חכמת מנוח, חדושים מהג"מ מנוח הענדיל ז"ל (בדורו של מהרש"ל).

נט) מים חיים, חדושים מהג"מ יחזקיה די סילוא ז"ל (בעהמ"ס פרי חדש).

ס) כללי התלמוד, להג"מ חיים בנבנשתי ז"ל (מספרו כנה"ג ושיורי כנה"ג).

סא) [כ"י] הגהות ישנות למס' נדה שנכתבו בכ"י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס וויניציאה שנת רפ"ז.

סב) [כ"י] חדושי הג"מ משה ב"ר אברהם ז"ל אבד"ק הוראדנא (בעהמ"ס תפארת למשה).

סג) הגהות הג"מ נתן בורגיל ז"ל, לסדר קדשים ומס' הוריות (מספרו חק נתן).

סד) [כ"י] באור הגר"א ז"ל למס' ערכין ונקרא יד אליהו.

סה) [כ"י] הגהות חדשות מהגר"א ז"ל למס' תמורה, מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ"י.

סו) [כ"י] באור הגר"א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג"מ בונם ז"ל משקלאב ונעתק ע"י הרד"ל ז"ל, וחלק גדול ממנו כלו חדש, שלא נמצא בא"ר.

סז) ספר אורח מישור למס' נזיר, מהג"מ יוחנן ב"ר מאיר ז"ל מקרעמניץ.

סח) הגהות הג"מ יחיאל היילפרין ז"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

סט) [כ"י] חדושים והגהות מהג"מ יעקב עמדין (הריעב"ץ) ז"ל (מעצם כי"ק מגליון הש"ס שלו).

ע) [כ"י] חדושים מהג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל, על איזה מסכתות מכי"ק, ומספרו רגל ישרה לאדר"נ ומס"ק.

עא) חדושים מבנו הג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל בעהמ"ס תפארת ישראל על משניות.

עב) [כ"י] חדושים מהג"מ צבי הירש ברלין ז"ל (נכד לבעל חכם צבי ז"ל);

עג) חדושים מהג"מ משה סופר ז"ל אבד"ק פרעסבורג (בעה"מ שו"ת חתם סופר וכו').

עד) שדה צופים על הרא"ש להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

עה) חדושים מהג"מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז"ל (בעהמ"ס סדר משנה).

עו) חדושים מהג"מ ברוך פרענקיל תאומים ז"ל (בעה"מ ספר ברוך טעם וכו').

עז) [כ"י] חדושים מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב (בעהמ"ס מלא הרועים וכו').

עח) [כ"י] הגהות למס' שבועות מהג"מ ליב ברלין ומהג"מ נח חיים צבי ז"ל (בעהמ"ס מעין החכמה).

עט) (כ"י) מצפה איתן להג"מ אברהם ז"ל ממינסק (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו'). (עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס דפוס זיטאמיר).

פ) [כ"י] חדושים מהג"מ שלמה איגר ז"ל, למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ"ל מעל"ד).

פא) חדושים מהג"מ צבי הירש חיות ז"ל אבד"ק זאלקווא (בעה"מ שו"ת מהר"ץ וכו').

פב) [כ"י] קרני ראם להג"מ אהרן משה טויבש ז"ל אבד"ק יאסי (בעה"מ שו"ת תועפות ראם). כולל הערות על מהרש"א וחדושי גפ"ת (נוסף עתה מכי"ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו).

פג) [כ"י] הגהות בנו הג"מ שמואל שמעלקא טויבש ז"ל אבד"ק יאסי.

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר"י מהג"מ יהודה צבי ז"ל (בעה"מ שו"ת מנחת יהודה).

פה) [כ"י] שער הלקוטות הגהות מהג"מ ישכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

פו) [כ"י] חדושי הרד"ל מהג"מ דוד לוריא ז"ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר"א וכו').

פז) [כ"י] הוספות לחדושי והגהות הרש"ש, וחדושים מבנו הג"מ מתתיהו שטראשון ז"ל מווילנא.

פח) [כ"י] חדושים מהג"מ יוסף חנינא ליפא מייזליש ז"ל (בעה"מ שו"ת תפארת יוסף).

פט) [כ"י] הגהות למסכת נזיר מהג"מ אשר הכהן ז"ל אבד"ק שערשב (בעהמ"ס ברכת ראש).

צ) [כ"י] חדושים מהג"מ שמחה ז"ל אבד"ק דעסוי (בנו של הג"מ צבי חריף ז"ל).

צא) [כ"י] מלאכת יום טוב מהג"מ יום טוב ליפמאן ז"ל אבד"ק קאפולי (בעהמ"ס קדושת יום טוב וכו').

צב) [כ"י] בן אריה מהג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז.

צג) חדושים מהג"מ אליהו גוטמאכר ז"ל אבד"ק גריידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

צד) [כ"י] חדושים מהג"מ יצחק אייזיק חבר ז"ל אבד"ק טיקטין (בעה"מ שו"ת בנין עולם).

צה) [כ"י] חדושים מהג"מ נחמיה בירך הלוי ז"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה).

צו) [כ"י] מראה כהן להג"מ בצלאל הכהן ז"ל מו"א פ"ק ווילנא (בעהמ"ס ראשית בכורים).

צז) [כ"י] חדושים מהג"מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט"א אבד"ק פינסק.

צח) [כ"י] פורת יוסף להג"מ יוסף שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

צט) הגהות אמרות טהורות על פי' הר"מ והר"ש והרא"ש לכל סדר טהרות להג"מ שמואל פריינד ז"ל הנ"ל.

ק) [כ"י] חשק שלמה להג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"א פ"ק ווילנא.

קא) [כ"י] יפה עינים להג"מ אריה ליב יעלין שליט"א אבד"ק בילסק (בעהמ"ס קול אריה וכו'). כולל מ"מ לתלמוד ירושלמי, למדרשים, ילקוט, ספרא, ספרי ומכילתא ופדר"א ופסק"ר, עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי. (ובהם הגהות ומ"מ בירושלמי למס' ברכות ושבת להג"מ ליב ברלין ז"ל ויזכרם בשם הגרל"ב);

קב) [כ"י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש"י, תוספות והרא"ש, ובפי' המשניות להרמב"ם והר"ש.

קג) פסקי תוספות, ומסורת הש"ס, ועין משפט, ותורה אור, שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש"ס, הוגהו ונתקנו בש"ס הזה ע"י גדולי התורה;

גם הוספנו בו: א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא. ובכ"מ שנדפס בהן מלפנים „עי' שיח יצחק" הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם. ב) מראה מקומות מפירש"י ורמב"ם למסכת אבות; ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר"מ ובר"ש. ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב"ם מכ"י ערבי; ה) ציוני המסכתות בתוספות.

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע"פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים, וע"פ הגהות גדולי המפרשים. גם נגלה אור חדש לעינינו, הוא ניהו ש"ס של הג"מ יעקב עמדין ז"ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה, והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ"מ, הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש"ס עד סופו. חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם, ומרגליות הטובות שבה, שבצנו בעטרת הש"ס לכבוד ולתפארת, והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים.

דיני ממונות בשלשה. בגמ' ילפינן להו: גזילות. כופר בפקדון דמשלחו בו יד הוי גזלן וכן החוטף מיד חבירו הוי גזלן כגון ויגזול את החנית מיד המצרי (שמואל ב כג) אבל לוה ולא שילם לא מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה: וחבלות. החובל בחבירו חייב בחמשה דברים כדאמרינן בבבא קמא (דף פד·) ואיש כי יתן מום בעמיתו וגו' כן יעשה לו בממון ובגמ' פריך הייתו דיני ממונות: נזק. דשור המועד או אדם שהזיקו ובגמ' פריך היינו חבלות: תשלומי כפל. דגניבה שנמצא בידו דכתיב (שמות כב) אם המצא תמצא בידו וגו': ותשלומי ארבעה וחמשה. דשור או שה שטבחו או מכרו: האונס ומפתה. נערה בתולה חמשים כסף: *מוציא שם רע. לא מצאתי לבתך בתולים וגו' וענשו אותו מאה כסף וגו' (דברים כב): דיני נפשות. דאם אמת היה שזינתה תחתיו היא בסקילה ודיני נפשות בעינן כ"ג (*לקמן בפירקין) (דף טו·): מכות. מלקות ארבעים טעמא דר' ישמעאל ורבנן מפרש בגמרא (דף י·) מקראי: עיבור החדש. בגמרא מפרש: עיבור השנה. שהיו ב"ד יושבין ורואין אם צריכין לעבר מפני האביב והתקופה כדאמרינן בגמרא מילתיה דר' שמעון מיפרשא בגמרא בברייתא (דף י:): סמיכת זקנים. על ראש פר העלם דבר של צבור: חליצה בשלשה. ביבמות יליף לה בפרק מצות חליצה (דף קא·): מיאונין. יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה יוצאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומיאונין דרבנן המדאורייתא אפילו מיאון לא בעית דאין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: נטע רבעי. אם בא לחללו על המעות וכן מעשר שני: שאין דמיהן ידועין. כגון פירות והרקיבו שאין להם שער בשוק: וההקדשות. הבא לפדותן צריך שלשה לשומן: הערכין המטלטלין. בגמרא מפרש (דף יד:): אחד מהם כהן. דכתיב כהן בפרשה כערכך הכהן וגו' (ויקרא כז): והקרקעות. של הקדש צריך ט' והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן בגמ' (דף טו·) מפרש ויליף להו מקראי: ואדם. הבא לפדות עצמו מיד הקדש צריך עשרה לשומו ובגמרא (שם) פריך אדם מי קדיש: דיני נפשות. בעשרים ושלשה לקמן יליף לה במתני': הרובע והנרבע. שור שרבע אשה ובהמה שנרבעת לאיש נידונית הבהמה ליסקל: בכ"ג. כאדם הרובע דאיתקוש להדדי *והרגת את האשה ואת הבהמה בהמה היינו רובע ואיתקוש בהמה לאשה מה אשה בכ"ג אף בהמה בכ"ג: ואומר ואת הבהמה תהרגו. בנרבע כתיב: שור הנסקל. שנגח אדם ומת: כמיתת בעלים. אם היה נידון בחיוב מיתת בית דין דבעי עשרים ושלשה כך מיתת השור דהאי בעליו יומת קרא יתירא להך דרשה ולא דנתחייב קטלא כדמפרש טעמא בגמ' (שם): הזאב והארי כו'. שהמיתו אדם ונידונין בסקילה כשור דאמרינן בב"ק אחד שור ואחד כו' בשור שנגח את הפרה (דף נד:*): ברדלס. *חיה היא: ואין דנין לא את השבט. *רובו של שבט שעבדו ע"ז במזיד: נביא השקר. בחנק בגמ' (דף טז·) בעי מנלן דבעי שבעים ואחד: במלחמת הרשות. כל מלחמה קרי רשות לבד ממלחמת יהושע שהיתה לכבוש את ארץ ישראל: על העיר. ירושלים: סנהדריות. שהיו מושיבים סנהדרי קטנה של כ"ג בכל עיר ועיר כדכתיב (דברים טז) תתן לך בכל שעריך וצריכין בית דין הגדול שבלשכת הגזית לנאת ולהושיבם וכו' יליף בגמ' (דף טז:): בספר. כך המבדיל בין ישראל לנכרים ובלע"ז מרק"א ובגמרא (שם) מפרש טעמא: עדה שופטת. עשרה מחייבין: ועדה מצלת. עשרה מזכין השמטינן קרא דצריך עשרים שאם יחלקו יהיו עשרה מחייבין ועשרה מזכין: לעדה הרעה. במרגלים כתיב: לרעות. אם הרוב מחייבין לא תלך אחריהם להרוג: שומע אני. דלטובה לזכות הלך אחריהן שאפי' מיעוט המזכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות משום זכות לא איצטריך ליה אלא אפילו לחייב הלך אחריהן: לא כהטייתך אחרי רבים לזכות אני אומר לך לנטות אחרי רבים לחובה אלא לזכות על פי אחד אפילו אין יתירין מזכין על המחייבין אלא אחד זכה אבל לחובה עד שיהו מחייבין עודפין על המזכין שנים והכי קאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות על פי אחד אבל אחרי רבים בשנים אפי' לרעות הלכך על כרחך כ"ב בעינן דבציר מעשרה מזכין ליכא למימר דהא כתיב והצילו העדה ותו לא משכחת חובה בציר מי"ב:
ואין

תורה אור

ע' לקמן ח: ב' דיבורי רש"י המוציא שם רע וחכמים אומרים לכהן
[נ"ל כדלקמן במתניתין]

דיני

ממונות *אבשלשה בגזילות וחבלות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה גהאונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכמים אומרים דמוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות *המכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה ועיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר"מ רבן שמעון בן גמליאל אומר זבשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בג' מעוברת: *חסמיכת זקנים *ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' *שמעון ר' יהודה אומר טבחמשה *יהחליצה והמיאונין בשלשה *כנטע רבעי למעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה מההקדשות בשלשה נהערכין המטלטלים בשלשה ר' יהודה אומר אחד מהן כהן *סוהקרקעות *תשעה וכהן עואדם כיוצא בהן פדיני נפשות בעשרים ושלשה צהרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר °והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו קשור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר °השור יסקל וגם בעליו יומת *כמיתת בעלים כך מיתת השור *רהזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה *רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: *אין שדנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבעים ואחד *ואין מוציאין *למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין *מוסיפין *)על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד *אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד תאין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים *אסנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר °אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהודה אומר שבעים בומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר °ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר °עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר °לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאהיה עמהם לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה על פי אחד גהטייתך לרעה על פי שנים
ואין

ויקרא כ · שמות כא · במדבר יא · שם לה · במדבר יד · שמות כג

*)[עי' תוספות שבועות טו· ד"ה שאין וכו' ותוספות זבחים לג. ד"ה וליעבד]

דיני ממונות בשלשה. אחר ששנה דינים בתלתא בבי משמיענו בכמה דנין אותם *הא דלא תנא כופר ושלשים של עבד כדתנן שאר קנסות י"מ משום דשור מיתתו בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושלשים של עבד (ב"ק דף מג·) ודלא כר"א דמחייב ע"פ עד אחד וע"פ הבעלים בפרק ארבעה וחמשה (שם מה:) ואין נראה דהא איכא אמוראי התם דסברי דאפי' ר' עקיבא דריש אם כופר לרבות שלא בכוונה ונראה לר"ת דכופר ול' של עבד הוי בכלל חבלות אי נמי תנא ושייר הני ושייר נמי יציאת עבד בראשי אברים דקנסא הוא ובעי נמי ג' מומחין ולישנא קמא לא חשיב הא שייר דאיכא למימר דפסיטא ליה דהוי מכלל חבלות אי נמי התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד ליד:
מה

עי' תוספות לקמן יד· ד"ה ועריפת
יבמות קא: קו:
[עי' תוספות לקמן יד: ד"ה נטע]
[עי' תוספות ערכין יט: ד"ה או דילמא ותוספות מגילה כג: ד"ה עשרה]
לקמן טו:
[לקמן יח:]
[הא דלא קתני נמי זקן ממרא והשקאת סוטה דדינייהו בשבעים ואחד עי' תוספות סוטה ז: ד"ה מה להלן]
[עי' סיטב ברש"י לקמן טו: ד"ה ברדלס וכו' ובמה שהשיגו עליו תוס' שם ד"ה והברדלס]

א א מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סימן יג סעיף א:
ב ב ג מיי' שם הל' ח:
ג ד מיי' שם הלכה ג:
ד ה מיי' שם הלכה ד:
ה ו מיי' שם הלכה ו: ג"ל והא· ר"מ
ו ז מיי' שם הלכה י ופ"ד מהלכות קידוש החדש הל' ט והלכה י:
ז ח מיי' פ"ג מהלכות מעשה הקרבנות הל' י' ופ"ד מהל' סנהדרין הלכה ג' סמג עשין לד וסי' קפג:
ח ט מיי' פ"ה מהלכות סנהדרין הלכה ה:
ט י מיי' פ"ד מהלכות יבום הל' ה סמג עשין נג טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף א:
י כ מיי' פ"ט מהלכות מעשר שני הלכה ו:
יא ל מיי' פ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ו:
יב מ נ ס ע מיי' פ"ח מהל' ערכין הל' ב:
יג פ צ ק ר מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ב:
יד ש מיי' שם הלכה א:
טו ת מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה ד:
טז א מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה ג:
יז ב מיי' שם ופ"ה שם הלכה ג:
יח ג מיי' שם פ"א הלכה א:

רבינו חננאל

דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה כו'· אוקמה (רב בהו) [ר' אבהו] למתני' הכי דיני ממונות בשלשה ומה הן גזילות וחבלות הן שצריכין ג' מומחין כדכתיב בעסק גזילות בענין השומרין ג' אלהים והן מומחין:

תורה אור

ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן עשרים ושלשה וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין *מאה ועשרים רבי נחמיה אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות : גמ' אטו גזילות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו אמר רבי אבהו מה הן קתני מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא וצריכא דאי תנא דיני ממונות הוה אמינא דאפי' הודאות והלואות תנא גזילות וחבלות ואי תנא גזילות וחבלות ולא קתני דיני ממונות הוה אמינא הוא הדין דאפילו הודאות והלואות והאי דקתני גזילות וחבלות משום דעיקר ג' דכתיבי בגזילות וחבלות כתיבי גזילות דכתיב °ונקרב בעל (שמות כב) הבית אל האלהים חבלות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו תנא מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות אבל הודאות והלואות לא ולמאי אילימא דלא בעינן שלשה *והאמר רבי אבהו ישנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין אלא ידלא בעינן מומחין מאי קסבר אי קסבר *עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דליבעי נמי מומחין והאי דלא בעינן מומחין משום דרבי חנינא דאמר רבי חנינא *דבר תורה יאחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר

ואין בית דין שקול · אין עושין ב"ד זוגות שאם יחלקו לחלאין הוי להו פלגא ופלגא ולא משכחת לה הטייתן לטובה ע"פ אחד הלכך מוסיפין עליהן עוד אחד ובגמרא (דף יז:) פריך כיון דאין ב"ד שקול ומגרכת עשרים ושלשה הטייה לרעה על פי שנים לא משכחת לה : מאה ועשרים · בגמ' (שם) מפרש כנגד מי: מאתים ושלשים · דהייט כ"ג עשיריות שיהא כל אחד מבית דין שר על עשרה דבציר מעשרה לא אשכחן שררה : גמ' מה הן קתני · האי גזילות וחבלות פירושא דדיני ממונות הוא דלא תימא כל דיני ממונות במשמע ולמעוטי הלואות והודאות שהן באין על גמילות חסדים ואיכא נעילת דלת בפני לוין כדאמרינן לקמן הלכך מעטינהו ולקמן מפרש ממאי מעטינהו : הודאות והלואות · שניהן על עסקי מלוה הן הודאות שבא לדון בעדי הודאה שמביא עדים שאומרים בפנינו הודה לו הלואות שבא לדון בעדי הלואה שמעידין בפניט הלוהו והלה כופר בשתיהן וכי האי ליסנא טובא איכא בהך מכילתא הודאה אחר הודאה הלואה אחר הלואה מצטרפין בפרק ג' (לקמן דף ל.) גבי עדים זוממין ואית דמפרשי הודאות שמודה במקצת הטענות שכופר הכל וראשון עיקר דמכדי שניהן על עסקי מלוה הם כדאוקימנא טעמא לקמן משום נעילת דלת בפני לוין מאי שנא דהא קרי הלוואה והא לא קרי הלוואה הודאות וכפירות איבעי ליה למיתני : תנא גזילות וחבלות · לפרושא : ונקרב בעל הבית אל האלהים · מדכתב בפרשה אלהים ג' זימני נפקא לן דבעינן שלשה והאי קרא כתיב בשומר חנם וזה טוענו שגנבו ושלח יד בפקדוט דהייט גזילות : מה לי חבל בממונו · ממשמע שנאמר שלשה בחובל בממונו אף חובל בגופו בכלל הלכך בהא נמי כתיב ביה ואי לא תנא דיני ממונות הוה אמינא הנך משום דבגווייהו כתב נקט להו ולעולם הוא הדין לדיני מלוה להכי תנא דיני ממונות ותנא ומה הן דיני ממונות גזילות וחבלות למעוטי הודאות והלואות דאם כן דכולן במשמע כיון דתנא דיני ממונות לישתוק : ולמאי · הלכתא שייריגהו תנא לדיני מלוה למעוטינהו מאי : דברי הכל · לקמן (דף ו.) קאי דפליגי בפשרה ואשמעינן ר' אבהו דבדין כולהו מודו דבעינן ג' : מומחין · סמוכין ונטלו רשות מנשיא לדון כדאמרינן לקמן בפירקין (דף ה.) : ומאי קסבר · תנא דידן דמעטינהו : אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן · דאיכא למאן דאמר בהגוזל עצים (ב"ק דף קז.) שהפרשיות הכתובות באלה המשפטים מעורבבות הן שיש מקרא כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה אלא מפרשה אחרת הוא כגון אשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) דילפינן מיניה מודה במקצת הטענה ישבע כו' שכתב בשומר חנם לאו אשומר חנם קאי דשומרין אע"פ שלא הודו במקצת חייבין לישבע דהודאה מקצת הטענה אפרשת דאם כסף תלוה קאי (שם) דהתם הוא דבעינן הודאה במקצת ואי לא מודה כלום חזקה אין טענת התובע אמת לא היה יכול זה להעיז פניו נגדו ולומר לא הלויתני הלכך אפי' שבועה לא בעי אבל בפיקדון דליכא גמילות חסדים מעיז פניו וכופר הכל ובעי שבועה והאי תנא דמתניתין אי סבירא ליה נמי דהאי אשר יאמר כי הוא זה בהלואה משתעי הרי נאמר אלהים בהאי קרא דמשמע מומחין לשון שררה ורבנות כדמתרגמינן ראה נתתיך אלהים לפרעה (שם ז) לשון רבנות וליבעי מומחין : ואי קסבר · דהאי קרא לאו בהלואה משתעי : שלשה מנלן · בהלואה הא מתלתא אלהים נפקא לן לקמן (דף ג:) ואלהים בהלואה לא כתיב : משום דר' חנינא · ותקנתא דרבנן הוא : בדרישה וחקירה · צריך לבדוק את העדים באיזה יום באיזו שעה הלוהו : שנאמר

מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו · ממונו ה"ל למנקט ברישא שכן דרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט כדאשכחן בהמפקיד (ב"מ דף לו:) מלאך המות מה לי הכא מה לי התם וכן *מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא ובאיזהו נשך (שם דף סג:) השתא דאמר רבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרינן וי"ל דחבלה שייכא בגוף טפי ופשיטא לכך נקט ברישא חבל בגופו :

דברי הכל אין דיניהן דין · דרבי אבהו אדרבי אבהו פריך דשמואל ושאר אמוראי סברי דיניהן דין וא"ת היכי קאמר ד"ה הא איכא ברייתא דרמי בר חמא בהגוזל קמא (ב"ק דף קז:) דאמר ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת דלית ליה עירוב פרשיות ומאן דלית ליה עירוב פרשיות לא בעי שלשה כדמוכח בשמעתין וי"ל דרבי אבהו לא חשיב לה להאי ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא ועוד דרבי יוחנן אית ליה בהגוזל (שם:) דרמי בר חמא ובירושל' דריש מכילתין אמרינן רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרווייהו שנים שדנו אין דיניהם דין ובהחולץ (יבמות דף מו:) נמי קאמר רבי יוחנן גר צריך שלשה משפט כתיב ביה וי"ל דאפי' מאן דאית ליה אין עירוב פרשיות כתוב כאן בעי שלשה משום דכתיב (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם והאי דקאמר הכא מאי קסבר כו' ה"ק אי קא סבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן ולכך לא בעינן מומחין דלא דריש משפט אחד להשוות הודאות והלואות לגזילות וחבלות שלשה מנא ליה וכי קאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דבעי מומחין כו' המ"ל דאפי' אין עירוב פרשיות כתוב כאן בדין הוא דליבעו ג' מומחין ממשפט אחד אלא שאינו רוצה לחזור מדברי המקשה דקאמר אי אין עירוב פרשיות כתוב כאן לא שמעינן ג' ומומחין ממשפט אחד וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' ומומחין אפי' מאן דלית ליה עירוב פרשיות וי"ל דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות אהדדי דאקרא דלעיל קאי דכתיב (שם) מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת וכתיב בתריה משפט אחד וגו' ותדע דלקמן (דף מ.) בעי גזירה שוה דהיטב היטב ולא ילפינן דיני נפשות מהדדי לענין דרישה וחקירה מדכתב משפט אחד ומיהו ע"כ אין ראיה משם דא"כ תיקשה לרמי בר חמא אליבא דרבי אבהו ולרבי יוחנן דאית להו משפט אחד אפי' להשוות דיני ממונות אהדדי אלא איצטריך היטב מטעם דלקמן דליכתבינהו רחמנא בחדא וא"ת אכתי לענין מומחין מיהא נילף דיני ממונות מדיני נפשות כמו לענין דרישה וחקירה וי"ל מדכתב רחמנא מומחין גבי גזילות ש"מ דלגבי הכי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות אבל קשה למאן דאית ליה עירוב פרשיות מומחין דכתב רחמנא גבי דיני ממונות למ"ל ושמא לענין מומחין אין ללמוד דיני ממונות מדיני נפשות כיון דסגי בשלשה ול"ע כל הנך מילי דחשיב לקמן בפ' אחד דיני ממונות (דף לב.) מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אמאי לא משוינן להו ממשפט אחד יהיה לכם* : אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין · מפורש בהגוזל קמא (ב"ק דף קז.) :

ליבעי נמי מומחין · תימה דמשמע הכא דממעטינן הדיוטות מדכתיב אלהים ובפרק המגרש (גיטין דף פח:) ממעט להו מדכתיב לפניהם ולא לפני עכו"ם ולא לפני הדיוטות וי"ל דהתם ממעטינן מלפניהם משום דלפניהם קאי אאלהים דהכא כלומר לפני הדיינין המפורשין במקום אחר ומיהו בגיטין (שם*) פירש בקונטרס משום דקאי אשבעים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו להר כו' שהן סנהדרין ונראה לפרש דבגיטין לענין מילי דכפייה איירי דאהכי מייתי לה דאביי אשכח לרב יוסף דהוה יתיב וקא מעשה אגיטין אמר ליה והאנן הדיוטות אנן אבל אלהים לאו אמילי דעשוי מיירי אלא בדין בעלמא והא דמשמע ליה מילי דעשוי מלפניהם משום דדרשינן לקמן (דף ז:) מאשר תשים אלו כלי הדיינין דשייך בהן שימה : שנאמר

יט א מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג והלכה י :

[חולין לה:]

כ ב מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין נו טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ב :

כא ג מיי' שם פ"ה הלכה ח סמג שם טוש"ע שם סעיף א :

כב ד מיי' פ"ג מהלכו' עדות הלכה א סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סימן ל סעיף א :

רבינו חננאל

ומקשינן חבלות דגופו לחבלות דממונו וקסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ואפילו הלואות דכתיב בהו אם כסף תלוה את עמי וגו' וכיוצא בהן כל מה שכתוב בפרשת ואלה המשפטים מעורבין הן · וכי כתיב אלהים אכולהו כתיבי אפילו הודאות והלואות צריכין ג' מומחין סיהו אקילו רבנן בהודאות והלואות דלא לבעו מומחין משום דר' חנינא דאמר דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה

לקמן ו. סו:

[ב"ק קז.]

לקמן לג. יבמות קכב:

[ועי' בתוספות לקמן ה. ד"ה אחד וכו' כתבו ישוב לזה]

ד"ה לפניהם

שנאמר °משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין *אלא מעתה טעו לא ישלמו כל שכן אתה נועל דלת בפני לווין אי הכי תרתי קתני דיני ממונות בשלשה הדיוטות גזילות וחבלות בשלשה מומחין ועוד *שלשה שלשה למה לי אלא אמר רבא תרתי קתני משום דרבי חנינא רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר שנאמר °בצדק תשפוט עמיתך אלא משום יושבי קרנות אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות אי אפשר דלית בהו חד דגמיר אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש דנפישי יושבי קרנות מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא איכא בינייהו דאמר שמואל *שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו בית דין חצוף לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא בריה דרב איקא אית ליה דשמואל: נזק וחצי נזק וכו': נזק היינו חבלות משום דקא בעי למיתנא חצי נזק תני נמי נזק שלם חצי נזק נמי היינו חבלות תנא ממונא וקתני קנסא הניחא למאן דאמר **פלגא ניזקא קנסא אלא למאן דאמר פלגא ניזקא ממונא מאי איכא למימר אלא איידי דקא בעי למיתנא תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דממון

שאינו

ויקרא כד · שם יט

רש"י

שנאמר משפט אחד יהיה לכם · ממונות כנפשות וכיון דכתיב דרישה וחקירה בדיני נפשות דכתיב (דברים יג) ודרשת וחקרת הוא הדין לדיני ממונות: שלא תנעול דלת · שימנעו מלהלוות שמא יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותן מכוונת ויפסיד והכא נמי שמא לא ימצא מומחין לכופו לדין: אלא מעתה טעו · הדיוטות בדיני ממונות לא ישלמו דכיון דברשות רבנן קא נחתי הוו להו כמומחין וכל המומחה לב"ד אם טעה פטור מלשלם כדלקמן באחד דיני ממונות (דף לג·) הא שאינו מומחה חייב: כל שכן שאתה נועל דלת · דסבר דלמא טעו בי דינא ופטרי ליה ומפסידנא: אי הכי · דבהודאות והלואות שלשה בעינן למה ליה לרבי אבהו לאוקומה למתניתין במה הן קתני: תרתי קתני · מלי' למימר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה כל דהו וגזילות וחבלות בג' מומחין ומשום דחלוקין בדיניהן לא כללינהו בחד כללא: ועוד · אי חדא קתני למה לי למיתני תרי זמני שלשה הכי איבעי למיתני דיני ממונות שהן גזילות וחבלות בג': תרתי קתני · דודאי ג' בעינן דעירוב פרשיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות סגי משום דרבי חנינא והכי קאמר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה הדיוטות וגזילות וחבלות בשלשה מומחין: מדאורייתא חד נמי כשר · בהודאה והלואה דכתיב תשפוט לשון יחיד ואין עירוב פרשיות כאן ומתניתין ודאי תרתי קתני כדאמרן ומיהו שלשה בהודאות והלואות לאו מדאורייתא אלא מדרבנן: גזירה משום יושבי קרנות · תגרין שאין בקיאין בטיב דינין ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי: דגמיר · ששמע מחכמים ומדיינין הלכות דין מלוה: טעו לא ישלמו · דהא ברשות נחתי אפי' מדאורייתא: כל שכן דנפישי יושבי קרנות · דלא איכפת להו למיגמר: לרבא · דאמר מדאורייתא תלתא בעינן לית ליה דשמואל דאמר דיניהן דין: בית דין חצוף · שעברו על תקנת חכמים: היינו נזק היינו חבלות · מאי קרי נזק ומאי קרי חבלות הא נזק אחד מחמשה דברים של חבלות הוא וליתני חבלות ולא בעי נזק: חצי נזק נמי היינו חבלות · דשור תם שחבל אינו משלם אלא חצי נזק וכיון דתנא חבלות אף חצי נזק במשמע: חבלות ממונא הוא דאפחתיה לדמי' · חצי נזק קנסא הוא דסתם שוורים אינם נוגחים ולא היה לבעלים לשמרו כל זמן שלא הועד ולא בעי לשלומי מידי אלא קנסא הוא דקנסיה רחמנא כדי שירבה בשמירת שוורים: פלגא נזקא ממונא · בפרק ארבעה אבות (ב"ק דף טו·) פליגי בה דקסבר סתם שוורים נגחנים הם ומדינא כולהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטריה ורחמנא הוא דחס עליה:

שאינו

תוספות

שנאמר משפט אחד וגו' · ואם תאמר ת"ל דעיקר דרישה וחקירה בעדים זוממין כתיב בפרשת שופטים בדיני ממונות ובדיני נפשות וי"ל דמכל מקום לא הוה מצרכינן דרישה וחקירה בשאר דיני ממונות אלא דווקא בעדים זוממין, אי לאו דכתיב משפט אחד: שלא תנעול דלת בפני לווין כו' · גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בכולהו נמי לא בעינן דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני גזלנין ואם תאמר מהאי טעמא לא ניבעי מומחין בגזילות וחבלות כמו בהודאות והלואות ויש לומר דלגבי מומחים לא שייך למיחש ביה כמו זה דבחששא מועטת אדם נמנע מלהלוות לחבירו אם לא ימצא דיינין מזומנים לגבות חובו אבל גזילות וחבלות יודע הגזלן שיטריח הנגזל אחר המומחין עד שימצא לדון עם הגזלן ועי"ל דגזילות וחבלות נמי בעו דרישה וחקירה ולא ממעטינן אלא הודאות והלואות והא דמוקי בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לב:) מתניתין דמצרכה דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דווקא דיני קנסות קאמר דגזילות וחבלות קרי להו נמי קנסות כדאשכחן לקמן (דף יג:) גבי שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות דמיירי בכל הנהו דבעי שלשה מומחין מיהו כתובת אשה וירושות ומתנות ונזקי שור בשור הוי בכלל הודאות והלואות וכל הנהו דמסקינן בהחובל (ב"ק דף פד:) דעבדינן שליחותייהו וגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין ואם תאמר והא אשכחן בכמה דוכתין שהיו דנין בבבל גזילות וחבלות בפ"ב דב"ק (דף כא·) גבי ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיתמי וחנן בישא (שם דף לז·) דתקע ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הנהו אפשר שדחקו זה את זה ע"י דתפסי או דאמר אקבעיה לדינא בארץ ישראל כדאיתא בסוף פרק קמא דב"ק (דף טו·) וי"מ דווקא גזילות שעל ידי חבלות כמו דמינצו בי תרי ומחו אהדדי עד שתוקף אחד וגוזל את חבירו דכי האי גוונא לא שכיח ולא עבדינא שליחותייהו וא"ת והיאך היו דנין דיני גזילות ובאיזהו נשך (ב"מ דף סה:) היאך היו דנין דיני ריבית הא אמרינן ריש הגוזל קמא (דף נד:) הגזלנים ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם וי"ל דהא אמרינן בימי רבי נשנית משנה זו ומפרש רבינו תם דווקא בימיו ולא לפניו ולאחריו משום עובדא דהתם ולהכי לא פריך התם מכמה משניות אלא מברייתות ששנאן רבי לרבי חייא*: אלא מעתה טעו לא ישלמו · פירש בקונטרס כיון דברשות קא עבדי הוי שאינו מומחה כמומחה ולשון כ"ש שאתה נועל כו' אין מתיישב דלא ה"ל למימר כ"ש אלא ה"ל למימר א"כ אתה כו' אלא משמע מלשון כ"ש דמכח נעילת דלת הוה פריך וה"פ כיון דחיישת לנעילת דלת הוה לן למימר טעו לא ישלמו דאי מחייבת להו לשלם לא יתרצו להתמנע בדין ואם תאמר מאי קושיא הא לא מחייב לשלם אא"כ נטל ונתן ביד כדאמר באחד דיני ממונות (לקמן דף לג·) ויש לומר דפריך למאן דמחייב בלא נטל ונתן: ועוד שלשה שלשה למה לי · איכא דוכתי דדייק הכי ואיכא דוכתי דלא דייק*: ומדאורייתא חד נמי כשר · פירש בקונטרס דקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא"כ בצדק תשפוט למה לי לכך נראה דאפי' למאן דאית ליה עירוב פרשיות קאמר: אי אפשר דלית בהו חד דגמיר · דמאן דלא גמיר פסול לדינא כדמוכח בזה בורר (לקמן דף כג·) דתנן זה פוסל דיינו של זה ופריך בגמרא כל כמיניה דפסיל לדיינים ומשני בערכאות דסוריא ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ואע"ג דפליגי רבנן ואמרי אימתי בזמן שמביא עליהם ראיה שהם קרובים או פסולים הא לאו הכי לא מצי פסיל היינו דווקא בערכאות שנתמנו להיות דיינים: כ"ש דנפישי יושבי קרנות · גם כאן פריך מכח זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לא ישלמו כדי שלא יתרחקו, הנהו דגמירי ואז אי אפשר דליכא חד דגמיר ומשני כ"ש דנפישי לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתחייבו לשלם: לרבא לית ליה דשמואל · בה"ג פוסק כשמואל אע"ג דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי כוותיה לקמן (דף ה·) והא דאמר בפרק ב' דכתובות (דף כב. ושם) גבי ג' שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דמשמע דאין הלכה כשמואל ה"פ כשמואל בעלמא סבירא להו בקיום ובזה אין הלכה כמותם דאפילו רב נחמן דקאי כשמואל דשנים שדנו דיניהם דין מודה דקיום שטרות בג' כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ· ושם) וכן הא דאמר בזה בורר (לקמן דף ל· ושם) גבי אודיתא ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו התם נמי ה"פ כשמואל בעלמא סבירא להו באודיתא וכתבו בהודאה בפני שנים בלא קנין ובזה אין הלכה כמותו כדאמר התם בפני שנים וקנו מידו כותבין ובפני שלשה כותבין ואפילו לא קנו מידו וכדמפרש התם דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה: נזק היינו חבלות · לאו בשור שהזיק שור קאמר דהא איתא בהחובל (ב"ק דף פד: ושם) דגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין אלא בשור שהזיק אדם והא דקאמר משום דקבעי למיתני ח"נ דלא כר"ע דקאמר (שם לג·) אף תם שחבל באדם משלם במותר כ"ש ומיהו נראה דאיירי בכל ענין אף בשור דאזיק שור דהא מסיק בהחובל (שם דף פד:) דהא דגובין בבבל נזקי שור בשור היינו דווקא נזקי שן ורגל דמועדין מתחלתן אבל נזקי קרן אמרינן התם דאין מועד בבבל:

אין

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ב מהלכות נזקי ממון הלכה ז ופ"ה מהל' סנהדרין הל' ט סמג עשין סו לז טוש"ע ח"מ סימן א סעיף א:

רבינו חננאל

שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין · כלומר אם תצריכהו למומחין ימנע מלהלוות אחד את חבירו כי אומר אם יכפור או יסרב אנה אמצא מומחין שידינו ויוציאו משפטי טוב לי שלא להלוות · ונמצא נמנע מלהלוות. ואקשי' עליה אי הכי דהדא קתני במתניתין למה לי למיתנא ג' בדיני ממונות וג' בגזלות וחבלות ואת אמרת דהכי קתני במתניתין מה הן דיני ממונות גזלות וחבלות ופריק רבא לעולם תרתי קתני כלומר כי דיני ממונות בין הודאות והלוואות בין דיני (ממונות) [גזילות] שלשה מומחין בעינן · ואמאי אכשרו רבנן האידנא בהודאות והלוואות אפי' הדיוטות משום דרבי חנינא · רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא אפילו חד כשר שנאמר בצדק תשפוט עמיתך · ומשום שוכני מדינות שאין בהם מומחין התקינו ג' · אמר אי אפשר דלית בהו חד דגמיר · וקיי"ל *) כרב אחא בריה דרב איקא דמדאורייתא חד והוא מומחה וקיבלוהו עלייהו דיין דיני ממונות כדבעינן למימר לקמן ·

*) מובא בס' יד רמ"ה.

[וע"ע תוספות ב"ק נד: ד"ה בימי]

[ועי' תוספות בכורות לא: ד"ה א"כ]

מסורת הש"ס

[לקמן לג: וע"ש פירש"י]

[עי' תוספות בכורות לא: ד"ה א"כ]

[לקמן ה: ל· שם: כתובות כב.]

[ב"ק טו. כתובות מא.]

מסורת הש"ס

שאינו משתלם בראש הוא תנא נמי חצי נזק דממון שאינו משתלם בראש הוא *ואיידי דקא בעי למיתנא חצי נזק תנא נמי נזק: שלשה מנלן דתנו רבנן °ונקרב בעל הבית אל האלהים הרי כאן אחד °עד האלהים יבא דבר שניהם הרי כאן שנים °אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שלשה דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר ראשון תחילה נאמר ואין דורשין תחילות אלא עד האלהים יבא דבר שניהם הרי כאן אחד אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה נימא *בדורשין תחילות קמיפלגי דמר סבר דורשין תחילות ומר סבר אין דורשין תחילות לא דכולי עלמא אין דורשין תחילות אמר לך ר' יאשיה אם כן נימא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט מאי אל האלהים ש"מ למניינא ורבי יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא ור' יאשיה לית ליה ב"ד נוטה והתניא רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר °לנטות אחרי רבים להטות התורה אמרה עשה לך ב"ד נוטה סבר לה כרבי יהודה דאמר שבעים דתנן *סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד ר' יהודה אומר שבעים אימר דשמעת ליה לרבי יהודה בסנהדרי גדולה דכתיבי קראי בשאר בי דינא מי שמעת ליה וכי תימא לא שנא והתנן *סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' שמעון ר' יהודה אומר בחמשה °ואמרינן מאי טעמא דרבי יהודה *°וסמכו שנים זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ה' דרבי יאשיה עדיפא מדר' יהודה דאילו ר' יהודה בסנהדרי גדולה הוא דלית ליה הא בשאר בי דינא אית ליה ור' יאשיה בשאר בי דינא נמי לית ליה ואלא האי לנטות מאי עביד ליה מוקים לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא אלא הא דתנן *שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב נימא דלא כרבי יאשיה אפילו תימא רבי יאשיה מייתי לה בקל וחומר מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות לא כל שכן: תנו רבנן *דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה אטו בתלתא מי לא גמר דינא בתרי הכי קאמר מפני שגמר דין בשלשה אלמא קסבר תלתא כי כתיבי בגמר דינא כתיבי מגדף בה רבי אבהו אלא מעתה תהא סנהדרי גדולה צריכה מאה וארבעים ואחד כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד ותהא סנהדרי קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים אלא °אספה לי שבעים איש אמר רחמנא משעת אסיפה שבעים °ושפטו העדה והצילו העדה נמי משעת שפיטת העדה הכי נמי °ונקרב בעל הבית אל האלהים משעת קריבה שלשה °אלא היינו טעמא דרבי °אשר ירשיעון אלהים תרי נאמר אלהים למטה ונאמר אלהים למעלה מה למטה שנים אף למעלה שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה ורבנן

(שמות כב; שם; שם; דברים טז; ויקרא ד; במדבר יא; במדבר לה; שמות כב; שם)

רש"י

שאינו משתלם בראש · שמשלם יותר מן הקרן ואלו נזק משלם פחות מן הקרן בראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו: אין דורשין תחלות · למניין דלגופיה אתא דלבעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורבנות: ואין ב"ד שקול · אין עושין ב"ד זוגות דצריך לקיים בו אחרי רבים להטות ואם יתחלקו לחצאין אין כאן רבים: א"כ · דלא למידרשיה אתא לכתוב אל השופט: לגבי דיינא · אצל דיין הרגיל ולא אצל הדיוט: ור' יאשיה · דבעי קרא לאתויי שלישי מי לית ליה ב"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים בו הטייה אחרי רבים ולדידיה ארבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאיתויי שלישי למה לי: והתניא כו' · והא קרא *דריש: סבר לה · רבי יאשיה כרבי יהודה דאמר סנהדרי גדולה שבעים דהוו להו זוגות וקרא מוקי לה לקמן לדרשה אחריתי: דכתיבי קראי · לקמן (דף יז·) בשילהי פירקין: סמיכת זקנים · על ראש פר העדה: ואין ב"ד שקול · וסתם זקנים בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה · כלומר ר' יאשיה חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנטות מאי עביד ליה · בשלמא לר' יהודה מוקי לה בשאר בית דין: בדיני נפשות · שתתקיים בו הטייתך לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הוי זוגות ליכא הטייה בפחות משנים: לימא כדלא כר' יאשיה · דאי כר' יאשיה כיון דשלישי מקראי יליף להו ולאו משום נוטה נציך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' יאשיה · מודה דהיכא דחלוקין אזלינן בתר רובא: כדי שיגמר הדין · אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו · כי הוו תלתא מעיקרא מי לא גמיר דינא בתרי: מפני גמר דין · שצריך שלשה בגמר דין: אלא מעתה · דקראי בגמר דין קיימי: תהא סנהדרי גדולה כו' · אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: דאספה לי כו' · ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ושפטו העדה · וילפינן מיניה במתניתין כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים · דילפינן מיניה משעת קריבה קאמר: ירשיעון · לשון רבים: למטה · ירשיעון אלהים: למעלה · עד האלהים יבא והוא דונקרב לא קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות:

[יבמות ג. וש"נ] · נ"ל דרשינן · [סוכה ו:] · [לעיל ג.] · [לעיל ב: יבמות קה: ע"ש] · [לקמן יג:] · לקמן כט· · [תוספתא פ"א]

תוספות

אין דורשין תחילות · פי' בקונטרס משום דאיצטריך למומחין וקשה דמסיק דכ"ע אין דורשין תחילות ור' יאשיה אמר לך אם כן נכתוב קרא אל השופט דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפירש בקונטרס עצמו ור' יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא הרגיל ולא אצל הדיוט לכך נראה דה"ק אין דורשין תחילות למניינא ואע"ג דלא איצטריך למומחין וכן משמע בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דלקמן (דף ד·) *דבסכת בסכת בסכות מפרש בפ"ק דסוכה (דף ו:) בחד לישנא דכ"ע יש אם למסורת ופליגי בדורשין תחילות ומשמע דלכ"ע סככה לא בעי קרא ואפ"ה מדלינן חד לגופיה ולא מוקמינן למניינא למאן דלא דריש תחילות וצריך לדקדק בכל הנהו דלקמן (דף ד·) קרנת קרנת קרנות לטטפת לטטפת לטוטפות וי' כהנים דסוף פירקין (דף יד:) דדרשינן כולהו למניינא ולא אמרינן אין דורשין תחילות:

רבי יהודה אומר שבעים · והא דאמר רבי יהודה בפרק החליל (סוכה דף נא: ושם) גבי אלכסנדריא של מצרים שהיו בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א זקנים של סנהדרי גדולה היינו משום דמשה על גבייהו וכן בכל סנהדרי גדולה היה שם מופלא שבב"ד שלא היה מן החשבון:

מוקי לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא · משום דקרא משמע בדיני נפשות דכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות דמשמע דבר שהוא רע לכל דהיינו דיני נפשות אבל בדיני ממונות זכות לזה וחובה לזה ואף על גב דדיני נפשות נמי קרי ליה זכותיה דגואל הדם בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לג:) מ"מ חשיב ליה רעות כיון דאין מרויח כלום במיתתו של זה ועדים זוממין אף על גב דכי מיחייבי מפטר רוצח בכך מכל מקום אפשר דמיפטרי כולהו בהכחשה הלכך חשיב ליה רעות כי מיחייבי עדים זוממין מיתה ועוד מצי למימר דע"כ נמי קרא בדיני נפשות משום דדרשינן בריש פירקין (דף ב·) לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה ולא שייך בדיני ממונות דרע לזה וטוב לזה:

דיני ממונות לא כ"ש · תימה דבריש המוכר פירות (ב"ב דף צג:) קאמר שמואל דאין הולכים בממון אחר הרוב ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר הכא *)ואין לומר דדיני נפשות גופייהו לא אזלינן בתר רובא ברובא דליתיה קמן אלא ברובא דאיתיה קמן דהא בריש פרק סורר ומורה (לקמן דף סט·) משמע דבכל דוכתא אזלינן בתר רובא בדיני נפשות כגון רוב נשים לט' ילדן ורובא דאינשי דטעו בעיבורא דירחא וי"ל דרובא לרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא הלכך לא סמכינן אהך רובא בדיני ממונות:

מסנהדרי גדולה פריך שפיר דשבעים ואחד כתיב כדדריש בסוף פירקין (דף יז·) אבל סנהדרי קטנה דעשרים כתיב ותו לא כדדריש בריש פירקין עדה שופטת ועדה מצלת ואי עשרים בגמר דין כתיב בכ"ט סגי:

*)[עיין תוספות יומא פה. ותוספות כתובות טו: ד"ה לסהדי וב"ק כז: ד"ה קמ"ל וב"מ כ: ד"ה איסורא]

נסכת נסכת בסכות דמש"ס כצ"ל רש"ל

רבינו חננאל

שלשה מנא לן דתנו רבנן ונקרב בעל הבית אל האלהים · הרי דיין אחד · עד האלהים יבא דבר שניהם הרי שנים · אשר ירשיעון אלהים הרי שלשה · דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ראשון (ראשון) תחילה נאמר ואין דורשים תחילות · פי' האלהים שכתב תחילה לגופיה צריך לפיכך אין דורשין אותו · נשארו ב' אלהים · אין ב"ד שקול · פי' אם יאמר זה זכאי וזה חייב נעשה ב"ד שקול וצריך מכריע לפיכך מוסיפין עוד א' הרי ג' · ור' יאשיה נמי סבר אין דורשין תחילות מיהו כיון דהוה ליה למיכתב ונקרב בעל הבית אל השופט וכתיב אל האלהים שמעינן מינה למניינא הוא דאתא · ואקשינן וכי לית ליה לר' יאשיה דבעינן ב"ד נוטה והרי מה"ת הוא דכתי' לנטות אחרי רבים להטות אמרה תורה עשה לך ב"ד נוטה · ודחינן ר' יאשיה סבר לה כרבי יהודה דלא בעי ב"ד נוטה דאמר סנהדרין גדולה בשבעים דאינון ב"ד שקול תלתין וחמשה ותלתין וחמשה הרי שבעים · ודחינן אימור דשמעת ליה לר' יהודה בסנהדרין גדולה דכתב בתורת בהדיא אספה לי שבעים איש וגו' דאינון ב"ד שקול · בשאר בתי דינין מי שמעת לר' יהודה דלא בעי ב"ד נוטה וכי תימא הכי נמי דבכל ב"ד לא בעי ר' יהודה ב"ד נוטה והתנן בענין אסיפת הזקנים ועריפת העגלה ר' יהודה אומר בחמשה ואמרינן מאי טעמא דר"י וסמכו שנים זקני שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עוד א' הרי ה' ואסיקנא אפילו רבי יאשיה בעי ב"ד נוטה · מיהו מייתי לה מק"ו מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות דקילו לא כל שכן: ת"ר דיני ממונות בג' · רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בג' · פי' אם תפול חלוקה ביניהן יאמרו השנים דבר אחד · והשלשה חולקין עליהם · יגמר הדין כדברי השלשה ויבטלו דברי השנים ואסיק' טעמא דר' אשר ירשיעון אלהים · ירשיעון תרי משמע · נאמר אלהים למעלה ונאמר אלהים למטה מה למטה שנים דירשיעון תרי נינהו אף למעלה שנים · אין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד הרי כאן חמשה: ורבנן

גליון הש"ס

גמרא ואמרינן מ"ט דר"י · בלשון קשה קצת דהא לקמן דף יד ע"א איתא בברייתא דר"י עצמו אמר כן: שם אלא ה"ט דרבי · ק"ל דלמאי צריכין לטעמא ארבי אף למעלה ב' הא מפשטו דמקרא דאשר ירשיעון והיינו ב' גדע דבעינן ג' מכח דאין ב"ד שקול וע"כ אידך קרא דאלהים אתא לרבוי' דהיינו ד' ואין ב"ד שקול הרי כאן חמשה:

ורבנן ירשיען כתיב *א"ר יצחק בר *(יוסי) [נ"ל יוסף] אמר ר' יוחנן רבי ורבי יהודה בן רועץ ובית שמאי ור"ש ור' עקיבא כולהו סבירא להו *יש אם למקרא רבי הא דאמרן ור' יהודה בן רועץ דתניא שאלו תלמידים את ר' יהודה בן רועץ אקרא אני °שבעים (ויקרא יב) יכול תהא יולדת נקבה טמאה שבעים אמר להן טימא וטיהר בזכר וטימא וטיהר בנקבה מה כשטיהר בזכר בנקבה כפלים אף כשטימא בזכר בנקבה כפלים לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהם אמר להן אי אתם זקוקים לכך שבועיים קרינן ויש אם למקרא ב"ש דתנן *ב"ש אומרים ^א^כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר *(שנאמר °ודם זבחיך ישפך (דברים יב)) ובחטאת שתי מתנות ובית הלל אומרים ^ג^אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר *ואמר רב הונא מ"ט דב"ש °קרנות קרנות קרנות (ויקרא ד) הרי כאן שש ארבע למצוה ושתים לעכב ובית הלל אומרים קרנות קרנת קרנת הרי כאן ארבע ג' למצוה ואחת לעכב ואימא כולהו למצוה כפרה בכדי לא אשכחן ר"ש *דתניא ^ג^שתים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור"ש סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ארבע דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקמתא אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות בסוכות הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע אתאי הלכתא גרעתא לרביעית ואוקמיה אטפח ר"ע דתניא *ר"ע אומר מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל שנאמר °על כל (ויקרא כא) נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור א' ורבנן ^ד^נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית לי' יש אם למקרא והתניא °בחלב אמו (שמות כג) יכול בחלב
אמרת

רש"י

יש אם למקרא · בתר קרייה אזלינן דהיא עיקר : הא דאמרן · ירשיען קרינן : אקרא אני · יכולני לקרות וטמאה שבעים כנדתה (ויקרא יב) דהא לא כתיב שבועיים מלא : טמא בזכר · שבעת ימים : וטיהר · שלשים ושלשת ימים : וטימא בנקבה · לשבועיים : וטיהר · ששים יום וששת ימים : כפלים · וטומאה דיולדת זכר שבעה הלכך דנקבה שבועיים : כל הניתנין · עולה ושלמים ואשם הטעונין שתי מתנות שהן ד' שנתנם במתנה אחת : כיפר · דכתיב ודם זבחיך ישפך שפיכה אחת במשמע: קרנות קרנת קרנת· (ויקרא ד) בחטאת של מזבח החיצון כתיב. בשעיר דנשיא כתיב קרנת חסר ובכבשה דיחיד כתיב (שם) *קרנות מלא ובשעיר' דיחיד כתיב (שם) קרנת חסר אבל הנך דפר כהן משיח והעלם דבר במזבח הפנימי כתיב (שם) והתם כולהו מודו דמתנה אחת מעכבת בהן וב"ש אזלי בתר קרייה : ואימא · לב"ה כולהו למצוה דהא כולהו צריכי למכתב למצוה ועיכוב דחדא מנא להו אימא אע"פ שלא נתן כלום כיפר : בכדי · בלא כלום : שתים דפנות של סוכה : כהלכתן · שלימות : אפילו טפח · ברוח י' טפחים : למסורת · שנמסרה כתיבתו לכתבו חסירה : אתאי הלכתא · דאמרינן התם מחילות הלמ"מ ומוקמינן לה לגרוע לדופן אתיא: נפשות·היינו דם דאיקרי נפש : רביעית · היא שיעור חיותו של אדם ובלא"ה לא איקרי מת עד שיהא בו שיעור מיתה : שתי נפשות · משמע משני ב"א וכתב מת כדי מיתה היינו רביעית : ורבנן פליגי עליה ואמרי עד שיהא השיעור מאדם אחד דנפשת חסר כתיב : בחלב אמו · יכול בחֵלֶב אמו אבל בחָלָב מותר לבשל:
אמרת

תוספות

ורבנן ירשיען כתיב · *וישכבן כתיב דפרק במה בהמה (שבת דף נה:) אפי' רבי מודה משום דקרא מוכח דפנחס לא חטא שייחסו הכתוב : כולהו סבירא להו יש אם למקרא · הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה (דף מה:) דאמר חריות של דקל* היו מביאין ומפרש בגמרא משום דכתיב כפות אחת ללולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרשי' כפת כתיב משום דרבי לוי מפרש התם טעמא אחרינא ונראה דדוקא הכא שמקרא ומסורת מכחשי אהדדי אית להו יש אם למקרא אבל היכא דלא מכחשו אהדדי דרשי תרוייהו דהא רבי ורבי עקיבא ור' שמעון דסברי הכא יש אם למקרא מחייבין בפרק ספק אכל (כריתות דף יז:) ובפרק דם שחיטה (שם דף כב:) בחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום דמצות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצות קרינן לחייב אשני מצות דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת ובפרק כל שעה (פסחי' דף לו· ושם) נמי דריש ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לד:) תנא נמי ר"ע אומר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא *לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דריש בפ"ק דקדושין (דף יח:) גבי בבגדו בה מקרא ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דריש התם אלא מקרא לחוד ואמאי *לא דריש התם תרוייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפרק קמא דסוכה (דף ו:) לחד לישנא דכ"ע רבי שמעון ורבנן יש אם למסורת ובפרק כיצד צולין (פסחים דף פו:) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא וע"ק דפ"ק דסוכה (ד' ט:) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרינן יש אם למקרא* : אקרא אני שבעים · ה"מ למנויי כדמשני בפ' ב"ש (זבחים ד' לח:) משום דכתיב כנדתה פירוש כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר : מה כשטיהר בזכר · ה"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה : כל הניתנין על המזבח החיצון שנתן במתנה אחת כיפר · בזבחים בריש ב"ש (דף לו:) תניא מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך ונראה דהך דרשה אתיא אליבא דבית שמאי דלב"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך לדרשה אחרינא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כבית הלל דאמרי אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר וילפי כולהו מחטאת ותימה למ"ל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפילו לב"ש לא ילפי מחטאת דאיכא למיפרך שכן חטאת וד' קרנות ועוד דמשמע התם דאפילו לב"ה ה"א דמעכבי אי לאו דילפי מחטאת ונראה לפרש דהיינו טעמא משום דמתנות של קרנות נפקא לן בפרק איזהו מקומן (שם דף נג:) מדכתיב סביב והוה חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב סביב טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטריך קרא בין לב"ש בין לב"ה : ושתים לעכב · וא"ת הוה ליה למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעינא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואכתי מייתרי תרי לרבות שנים וי"ל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא* : מניין לרביעית דם כו' · תימה למ"ל קרא להכי מ"ש נפלי חגאי זיתים מב' מתים שמטמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב:) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמטמא למה לי קרא תיפוק ליה מידי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בהמוציא יין (שבת דף עז. ושם:) ובהמנחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית מטמא מידי דהוה אבשר ויש לומר דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דמקומו נעשה גלקת כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה.) דבעי אין גזעו מחליף הלכך דם כיון דגזעו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתי מטהר והא דנקט מניין לרביעית דם הבא משני מתים שהוא מטמא לאו משום שיהיה פשוט לו במת אחד בלאו האי קרא דאי במת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפרק קדשי מזבח (זבחים דף יז. ושם) כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה *והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשת כתיב והא דאיצטריך קרא בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מכל מקום איצטריך לדם גלול דמטמא בכעדשה אף על גב דכי מיקרים מפחית טובא ולהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר *דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיוצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דדם כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב וגיד משמע דדם לא חשיב כבשר לכך נ"ל שיש שום ריבוי דמרבינן ביה דם נבלה ולבתר דמרבינן מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כזית אבל קשה דאם כן דם שרץ נמי דלית ביה ריבויא נבעי מיניה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדשה : ורבנן נפשת כתיב · תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת · והיינו כרבנן דדרשי נפשת ואם כן בפרק בהמה המקשה (חולין דף עב.) דפליגי ר' ישמעאל ור"ע דדריש ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דרביעית דם מטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים מטמא לרבי ישמעאל למה לי תרי קראי בדם המת דמטמא :
דכין

מסורת הש"ס

מכות ח.
[קדושין יח: וש"נ]
[בכל החומשי' ותיקונים גם במסורה קרנת חסר כתיב]
פסחים פט. זבחים לו: מהרש"א מ"ז
זבחים לו:
סוכה ו: נדה כו.
מיר לח. מט: נג:] [חולין עב.]

עין משפט נר מצוה

עיין ר"מ
כד א ב מיי' פ"ב מהל' פסולי מוקדשין הלכה א :
פי' של תמרים היו מביאין אצל המזבח ומפ' בגמרא כצ"ל ר"מ
כה ג מיי' פ"ד מהל' סוכה הלכה ב סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרל סעיף ב :
כו ד מיי' פ"ד מהלכות טומאת מת הל' א :
[שם לב.]
לא דריש תרוייהו כר"ש כמו גבי סי' כצ"ל רש"ל
[ועי' תוספות סוכה ו: ד"ה ור"ש ותוספות זבחים מ. ד"ה לא נצרכה ותוס' נדה סו· ד"ה לא ותוס' סוכה לב: ד"ה כפת ותו' פסחים לו· ד"ה עוני]
[וע"ע תוספות זבחים לו: ד"ה מניין]
[ועי' תוספות יומא פא. ד"ה כל]
דם נבילה אינו מכשיר הא לטמאות טמא וכן תנינן דם השרץ כו' כצ"ל רש"ל

רבינו חננאל

ורבנן ירשיען כתיב· חסר ו' כלומר אחד הוא ר' סבר יש אם למקרא אע"פ שנכתב ירשיען ירשיעון קרינן לא חיישין לכתיבה אלא לקריאה דיש אם למקרא וכן ר' יהודה בן רועץ היה דורש שבועיים אע"פ שכתב שבעים אמר שבועיים קרינן ויש אם למקרא וכן בית שמאי לענין הזאות אע"ג דכתיב קרנת חסר כיון דקרינן קרנות הרי כאן שנים דיש אם למקרא · וכן ר' שמעון דריש בענין דפני סוכה יש אם למקרא ר' שמעון סברי יש אם למקרא בסוכות בסוכות בסוכות קרינן הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבעה אתאי הלכתא וגרעתה לרביעית אוקימתא אטפח · וכן רבי עקיבא היה אומר יש אם למקרא ואע"ג דכתיב ועל כל נפשות מת לא יבא כיון דקרינן נפשות אפילו רביעית
דם

אמרת יש אם למקרא אלא דכ"ע יש אם למקרא ודרבי ורבנן בהא קמיפלגי רבי סבר °ירשיען אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיען דהאיך(א) והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה *דתניא °וכפר °וכפר °וכפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר *אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ ואין דנין חוץ מפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכפר וכפר וכפר מפני הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אף על פי שלא נתן אלא שתים כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ור"ע ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר °נפשות תרתי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע ודכולי עלמא יש אם למקרא *והתניא °לטטפת °לטטפת °לטוטפות *הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים אלא לעולם פליגי והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב והלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא והרי °יראה יראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא בא' *מעיניו פטור מן הראיה *שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא °לא תבשל גדי *דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה

ואם

אמרת יש אם למקרא · וליכא מאן דפליג דהי פליגי בשר בחלב מגא גן דאסור : ירשיעון אלהים אחריני · לבד מאלהים האמור למעלה בעינא תרתי ולמעלה חמיא דלמטה הרי ד' : דהילך והאי · *ירשיעון אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ולשלם לשון רבים משמע : וכפר וכפר · בשעיר נשיא ובשעירה דיחיד ובכבשה דיחיד כתיב (ויקרא ד) ומשמע דסגי בכפרה אחת כדמפרש : מפני הדין · אצטריך ליכתב שלא דאי לא הוו כתיבי הוו מייתנא מדינא דכולהו מתנות מעכבי שיכול לא גרסינן : והלא דין הוא · דלא ליעכבו למה לי לרבויי דבכפרה אחת סגי : נאמרו דמים · בפרשה למטה גבי חטאת העוף דשמיעת הקול דכתיב (ויקרא ה) והזה מדם החטאת על קיר המזבח : ונאמרו דמים למעלה · בחטאת בהמה : שנתנו במתנה אחת כיפר · דהא לא כתיב (ג)קרנות · לשון אחר נאמרו דמים למטה למטה מחוט הסיקרא בעולה ושלמים ואשם ונאמר דמים למעלה למעלה מחוט הסיקרא דהיינו חטאת בהמה דכתיבי בה קרנות (ויקרא ד) מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר דהא אפי' ב"ש מודו בשאר קרבנות דכתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך · לשון אחר למטה בפרשה תחתונה דויקרא בהשמות כתיבי לשון אמצעי עיקר : בפנים · חטאות הפנימיות דפר כהן משיח והעלם דבר הטעונין שבע הזיות על הפרוכת ועל מזבח הזהב ותנן בהו מתנה אחת מהן מעכבת באיזהו מקומן (זבחים מז.) ונפקא לן מקראי בהקומץ רבה (מנחות דף כז.) ועשה כאשר עשה מה ת"ל לכפול בהזאות מלמד שאם חסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום : דנין חטאת · ונאמרו בה קרנות מחטאות הפנימיות שהן חטאות ונאמרו בה (ויקרא ד) קרנות המזבח קטורת הסמים : ואל יוכיח זה · דם האשם שאינו חטאות ולא נאמרו בה קרנות אלא סביב ולאיסנא דחטאת העוף נמי איתו חטאת וארבע קרנות כלומר אע"פ שמן חטאות לא נאמרו בו קרנות וטון שמעתיה ודחטאת העוף לא סלקא לו : ור"ש ורבנן · כולהו יש אם למקרא סבירא להו וכי מדלית חד בסוכות לגופיה פשו להו ארבעה אבל רבנן סברי סככה בעי קרא פשו להו ג' דפטת וגרעתא הלכתא לסליסית ור"ש סבר סככה לא בעי קרא דמקרא דמדלינן לגופיה נפקא דהא בלא סככה לא מיקרי' סוכה : נפשות דעלמא · ולשלם חדא משמע אלא הכי קאמר על אחת מכל נפשות מת שבעולם לא יבא : בפרשת שמע ובפרשת כי יביאך כתיב לטטפת *חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא הרי כאן ד' בתים לתפילין של ראש אבל של יד אינה אלא אחת : כתפי · שם מקום כשרולים טמר שתים אומר טט : ואפריקי · נמי מקום וקורין לשתים פת : דשני קרא ממסורת · באותיות הקריאה יתירות על המסורת כמו לטוטפות בסוכות קרנות דאיכא למימר מדשני ודאי תרווייהו דרשינן : אבל חלב וחלב דכי הדדי נינהו · כולי עלמא מודו דיש אם למקרא : יראה כל זכורך כתיב · וקרינא יֵרָאֶה (ג) תרווייהו דרשינן יֵרָאֶה כל זכורך שיראו פני השכינה יֵרָאֶה משמע שיראו לפניו שהוא בא לראותו היקים ראייתך לראיתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא לראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך בה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי עיניך אלמא אע"ג דכי הדדי נינהו דרשינן מסורת וגבי חלב אמו מאן לימא דלא לידרש חלב אמו בתר מסורת : דרך בישול · הלב נוטל כמים והיכא בישול אבל חֵלֶב אינו בישול אלא טגון :

דן

דנין חטאת וארבע קרנות · תימה הא אפי' פנים מפנים לא גמרינן בפרק ב"ש (זבחים דף לט:) דבעי קרא לפר כהן משיח ולפר העלם דבר של ציבור ולשעירי ע"ז אף על גב דכולהו חטאות נינהו וכ"ש דלא אתו חיצונות מפנימיות ושמא כיון דאצטריך דלא פליג קרא התם מהשתא לא מחלקינן אפי' חיצונות מפנימיות :

לטטפת לטטפת לטוטפות · תימה דלא כתיב וי"ו בין פ"א לתי"ו בכולהו ויש מפרשים משום דכתיב ולטוטפת וגורעין וי"ו דברים התיבה ומוסיפין בסוף התיבה ודורשין כדאשכחן בפרק ב' דזבחים (דף כה.) ולקח מדם הפר דם מהפר יקבלנו ובריש יש נוחלין (ב"ב דף קיא:) דרשינן ונתתם את נחלתו לשארו נחלת שארו לו וקשה דבפרק הזהב (ב"מ דף נה:) אמר גבי הקדש כתיב ויסף חמישית אע"ג דכי שקלת וי"ו דויסף ושדית ליה אחמישית סוף סוף הוו ליה חמישיתו ולא נימא לשדיה בין יו"ד לתי"ו דהוה חמישיות משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין ומיהו אשכחן בפרק מומין אלו (בכורות ד' מה:) גבי מרוח אשך דתנן ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר שמראיו חשוכין ומפרש בגמרא דגורעין ח' ממרוח ושדינן אאשך והג"ה דאשך שדינן אמרוח וקרי ביה מראו אשך ובירוש' איכא פלוגתא דר' אמי בשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה פירוש מתחלת התיבה לסופה ור' יוחנן בשם ר' ירמיה אמר אפי' באמצע תיבה ור"ת מפרש דוי"ו דולטוטפת דריש וה"נ לטטפת לטטפת ולטוטפת הרי כאן ד' ואע"ג(ד) דר"ש לא דריש וי"ו וי"ו למ"ד דריש כדאמרי' בהערל (יבמות דף עב:) גבי והטהר* :

[וע"ע תוספות זבחים לז: ד"ה לטוטפות ומנחות לד: ד"ה לטטפת]

טט בכתפי שתים · פי' בתיבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים בין שתי אלשונות כתפי ואפריקי ומכיון דאשכחן ליה בחד תיבה לית לן לרבויי טפי א"נ הא דלא דרשינן בתים טובא משום דלא מצינו בתורה כתובים אלא בד' פרשיות וי"מ דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טוטפות דריש ד' בתים לכל לשון שני טוט ושני פת* :

בדרך שבא לראות · פי' בקונטרס כדרך שבא לראותך *כן אתה בא לראות לו מה הוא רואה אותך שלם(ה) אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ולפי זה קאי יראה אקדוש ברוך הוא וקאי יראה אזכורך ואין הלשון משמע כן אלא תרווייהו משמע אזכורך לכך מפרש רבינו תם איפכא כדרך שזכורך בא לראות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואהו בשתי עיניו כך זכורך רואהו בשתי עיניו שלו וניחא השתא לשון בא דשכינה תמיד בבית המקדש :

דרך בישול אסרה תורה · ובחלב אינו בישול אלא טיגון כדפירש בקונטרס והאי דקרי ליה קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מד. ושם) שאני התם דכתיב ובשל מבושל מ"מ וי"מ דרך בישול אסרה תורה °דבלא בישול שרי וע"י בישול אסור לאפוקי חלב דבלאו הכי אסור וקשה לפי זה דחלב ומתה אסרינן בחלב בפרק כל הבשר (חולין דף קיג: ודף קטז.) למ"ד איסור חל על איסור וקאמר התם חלב ומתה לא צריכא קרא :

ואם

עין משפט נר מצוה

כי א מיי' פ"א מהל' תפילין הלכה א סמג עשין כב טוש"ע א"ח סי' לב סעיף א :

כח ב מיי' פ"ג מהל' חגיגה הלכה א סמג עשין רל :

רבינו חננאל

דם משתי נפשות מטמא באהל · ואקשינן ומי איכא מאן דלית ליה יש אם למקרא והתניא בחלב אמו יכול בחלב אמו ממש · אמרת יש אם למקרא ושנינן כולי עלמא יש אם למקרא ור' ורבנן בהא פליגי ר' סבר אשר ירשיען אלהים אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיען דהאיך והאי ור' יהודה בן רועץ לא פליגי עליה · בית הלל דתניא וכפר וכו' · ואקשינן איני דכולי עלמא יש אם למקרא והתניא לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ארבע דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר אינו צריך טט בכתפי שתים פת באפריקי שתים ושנינן לעולם פליגי וכי פליגי היכא דשני מקרא ממסורת אבל חלב וחלב דכי הדדי נינהו יש אם למקרא · ואקשינן והרי יראה ויראה דכי הדדי נינהו ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא באחת מעיניו פטור מן הראיה שנא' יראה יראה בדרך שבא לראות כך בא לראות מה לראות בשתי עינים אף לראות בשתי עינים · ושנינן לעולם בכולהו פליגי והכא משום דכתיב לא תבשל גדי בחלב אמו דרך בישול אסרה תורה כלומר דבר שהבשול גרם לו האיסור לאפוקי חלב דאפי' בלא בישול אסור:ת"ר דיני ממונות

חגיגה כי ד: ע"ש ערכין ג: ע"ש

[ועי' זבחים שם ותוס' מנחות שם ד"ה שם]

כן הוא בא כצ"ל רש"ל [עיין רש"א]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דהאיך ודהאי ור"י בן רועץ: (ב) רש"י ד"ה שנתנו וכו' לא כתיב (קרנות) תא"מ ונ"ב ס"א קירות: (ג) ד"ה יראה וכו' ותרווייהו דרשינן וכו' בא לראותך כך הוא בא לראות לך מה הוא רואה אותך כשהוא שלם בב' עיניו שנאמר עיני: (ד) תו' ד"ה לטטפת וכו' ואע"ג דר' ישמעאל לא דריש וי"ו וי"ו: (ה) ד"ה כדרך וכו' שלם בב' עיניו אף אתה וכו' קאי יראה אקדוש ב"ה וקאי יראה אזכורך ·

מסורת הש"ס

צ"ל אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ולשלם ירשיעון לשון רבים משמע

זבחים לח.

שם נב:

זבחים לז: מנחות לד:

שנא' יראה [רש"ל פריש בשי"א] וקרינן יראה פרי"ש בקמץ כצ"ל רש"ל

[חולין קח.]

[דע דלפנינו בפ' כי יביאך ובוהיה אם שמוע לטוטפת כתיב ועי' תוס' דסכה וזבחים ומנחות]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה דרך וכו' דבלא בישול וכו'. ק"ל דאמשכחת לא בישול דברי במבשל בשר בחלב מאור דהא כל שמן דנבשמא מקרי חלב אלא דעל תקרב אסרה תורה ואם כן דלמא מיירי הקרא בחלב טהור :

גמרא

תורה אור

"ואם היה *מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי וכן אמר ר' חייא כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא אבל לא נקיט רשותא דיניה לא דינא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא דיניה דינא ת"ש דמר זוטרא בריה דר"נ דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל "אם קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ש"מ "כי לא נקיט רשותא דיניה דינא ש"מ אמר רב "האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעה מיבעי למיפטרא לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל לשקול רשותא מבי ריש גלותא "פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם *(מהני) ומהכא להתם (נמי) מהני דהכא שבט והתם מחוקק *כדתניא °לא יסור שבט מיהודה 'אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מהתם להכא מאי ת"ש דרבה בר חנה דן דינא וטעה אתא לקמיה דרבי חייא א"ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט ש"מ 'מהתם להכא לא מהני ש"מ ולא מהני והא רבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מינייכו נקיטנא רשותא נקיטנא רשותא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי במילתא דעלמא הוא דאוקים להו וכי מאחר דלא מהני רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי "לעיירות העומדים על הגבולין מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל "יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות יתיר כי הוה נחית רב לבבל אמר ליה רבי חייא לר' בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידין ידין יתיר בכורות אל יתיר מ"ש למר דקא קרי בן אחי ומ"ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הוו *רב בר אחוה דהוה בר אחתיה רבה בר חנה בר אחוה דלאו בר אחתיה ואי בעית אימא

על

רש"י

דן אפילו ביחיד · דכתיב (ויקרא יט) בצדק תשפוט וקסבר אין כאן עירוב פרשיות: דגמירנא · שמועות(א) דינין מרבותי: וסבירנא · יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי: ונקיטנא רשותא · מריש גלותא דייננא דיני ממונות ביחידי: דיניה לאו דינא · והדר דינא לגמרי: דן דינא · ביחידי: אי קבלוך עלייהו · לגמרי לילך אחריך אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך לא תשלם: ואי לא זיל שלים · ואי לא קבלו טעותך עליהם דאמרו לך דיינת לן דין תורה זיל שלים ומיהו מיהדר דינא לא אלמא גמיר וסביר וכי לא נקיט רשותא דיניה דינא ולא מהדר: לישקול רשותא · דכיון דברשות נחת לא משלם: מהכא להכא · מריש גלותא (ב) לבבל למידן דינא בבבל: ומהתם להתם · מנשיא דארץ ישראל לדון בארץ ישראל: שבט · לשון שררה ויש לכן רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא וגו' ביבמות בהאשה רבה (דף פט:): מחוקק · שררה מועטת: שרודים את העם · שיש להם כח ורשות מאת מלכי פרס: בני בניו של הלל · הלל נשיא היה כדאמר בפסחים בשלו כל אותן דברים (דף סו.) הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: דן דינא · בבבל וטעה: אתא · לא"י לקמיה דרבי חייא: ש"מ מהתם להכא לא מהני · דהא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט מרבי דנשיא דא"י היה כדאמרן לקמן בשמעתין בן אחי יורד לבבל וכו': לא מינייכו נקיטנא רשותא · ואיני כפוף לכם: על הגבולין · הנמשכות אחר ארץ ישראל: מאי רשותא · דרבה בר חנה: יורה · איסור והיתר אמר להם רבי יורה ולקמן פריך אי גמיר למה ליה רשותא בהוראה: ידין · ברשות ויפטר מלשלם: יתיר בכורות · יראה במומין ואם קבוע הוא יתירנו לשוחטו דביומיה דרבי אין לבכור תקנה עד שיפול בו מום דלאחר חורבן היה: אל יתיר · לקמן מפרש טעמא: איבו: אבוה דרב הוה כדאמרינן באור לארבעה עשר (פסחים דף ד.) א"ל אייבו קיים כו': וחנה · אבוה דרבה: מכפרי · מקום:

תוספות

ואם היה מומחה לרבים כו' · פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא"כ תקשה ליה הך ברייתא לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין לר"ה וע"ק דמשמע לפי' הקונטרס דלמאן דאית ליה עירוב פרשיות אין יכול לדון יחידי והא רב יוסף ס"ל בפ' המגרש (גיטין דף פח:) דבהודאות והלואות עבדינן שליחותייהו אלמא אית ליה עירוב פרשיות ואפ"ה משמע בסמוך מעובדא דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף דיחיד מומחה דן ואפי' יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפי' הכי יחיד מומחה דן דלשמואל אפילו יחיד שאינו מומחה דינו דין דלאו דוקא נקט שמואל שנים כמו שאפרש לקמן בע"ה ודוחק לפרש דיניה לאו דינא לכתחלה לכך נ"ל דאפי' למאן דבעי ג' מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה לרבים דן אפי' יחידי והשתא הא דקאמר דיניה לאו דינא לאו אכגון דרב נחמן קאי דאיהו סבר לה כשמואל לקמן דשנים שדנו דיניהן דין אלא אכגון אנא דר' חייא קאי דלית ליה דשמואל ולהאי פי' הא דפריך לקמן (דף ו.) לר' אבהו מדן את הדין ה"מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים ומיהו קשה דבפרק ראוהו בית דין (ר"ה דף כה:) משמע דמדאורייתא קאמר דמומחה לרבים דן ביחידי דתנן התם שאין היחיד נאמן ע"פ עצמו ומפרש בגמרא דאיצטריך למיתני דלא תימא דנאמן מידי דהוה איחיד מומחה דהכא ופריך ואימא ה"נ ומשני אין לך מומחה יותר ממשה ואי מדרבנן מאי מייתי ממשה וי"ל דהתם פריך ומשני למ"ד לעיל דבר תורה חד נמי כשר:

מומחה לרבים כו' · אע"ג דהאי מומחה לרבים היינו גמירנא וסבירנא כדמסיק מ"מ הא דקאמר לקמן בזה בורר (דף כג.) לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד שמומחה לרבים לאו דניבעי גמיר וסביר כר' חייא ורב נחמן דהתם ב"ד קאמר וכיון שהם ג' אפי' שהם בני אדם מומחין לרבים אבל יחיד לא חשיב מומחה לרבים עד דגמיר וסביר:

דן אפי' יחידי · ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עילויה אפי' שאינו מומחה נמי ומכאן דשהם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי ואפי' שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו אלא דאיקרו בית דין חצוף דאי בדקבלו עלייהו מיירי שמואל אמאי הוי ב"ד חצוף והא דתנן (לקמן דף כג.) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד משמע דמדעתו אין בעל כרחו לא הני מילי כשאומר לא אדון לפני זה אלא לפני זה אבל אם אמר שלא יבא כלל לב"ד או אם(ג) הוה לווה ואינו רוצה לדון כלל בעירו כופין אותו ודנין אותו בעל כרחו:

כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי · והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקב"ה עצה טובה קמ"ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כו' היינו כלומר יכול לדון ולא שהיה דן אי נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה:

ואי לא זיל שלים · פירש בקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לן דין תורה וקשה דאם כן מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדמוכח לקמן (דף ו.) דפריך לרבי אבהו מדן את הדין ומוקי לה בדקבלה עילויה ובשאינו מומחה איירי דהא קתני שיפא ואם היה מומחה(ד) לרבים פטור לכך נראה ואי לא דלא קבלוך עלייהו כלל:

דהכא שבט והתם מחוקק · משמע דשבט עדיף והא דאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא. ושם) אבל *מבבל לא"י כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו *)ואומר רבינו תם דה"מ במילתא דאיסור והיתר דבני א"י חכימי טפי *דאוירא דא"י מחכים כדאמר הכא דאיקרו מחוקק שמלמדין תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטר דהפקר בית דין הפקר עדיפי בני בבל דאיקרו שבט שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי*:

רבה בר חנה · גרסינן דאי רבה בר בר חנה א"כ היה בן בנו של חנה והכא משמע דבן אחיו של ר' חייא היה וחנה אחיו של ר' חייא היה כדלקמן אבל רבה ב"ב חנה דבכולי הש"ס היה בימי ר' יוחנן ובן בנו של חנה להכי קאמר בר בר וי"מ דשם אביו בר חנה ולא יתכן כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד.) כל בר חנה סיכסא:

נקיטנא רשותא מאבא מרי ואבא מרי מרב · פי' ואבא מרי נטל רשות מרב דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות כענין שמלינו (לקמן דף יג:) לענין דיני קנסות דמי שהוא סמוך יכול לסמוך ויהיב ליה רשותא למידן דיני קנסות כדאמרינן (שם) ברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות ואע"פ שהולכך רבי חייא ליטול רשות מרבי בשביל רבה בר חנה ורב שמא בעירו של רבי היה ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי אבל אין סברא לומר דרבה בר הונא היה בימי רבי:

*) נ"ל אומר ר"ת

אי

עין משפט נר מצוה

כט א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ח סמג עשין כז טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ב ועיין בהג"ה:

ל ב מיי' שם פ"ו הלכה ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ב:

לא ג מיי' שם ופ"ה שם סמג שם טוש"ע ח"מ סימן ג סעיף ב:

לב ד מיי' שם פ"ו הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סימן כה סעיף ב:

לג ה מיי' שם פ"ד הלכה יד:

לד ו מיי' שם הל' יג:

לה ז ח מיי' שם הלכה יד:

לו ט מיי' שם הלכה ח ופ"ג מהל' בכורות הלכה א:

רבינו חננאל

בג' ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי וקיי"ל דמומחה לא הוי אלא כרב נחמן אמר רב נחמן כגון אנא דאיננא דיני ממונות ביחידי · וכן א"ר חייא ומיבעיא לן כגון אנא דגמירנא וסברנא ונקיטנא רשותא א"ד כגון אנא דגמירנא וסברנא אף על גב דלא נקיטנא רשותא דיניה דינא אי לא לא הוי דינא אלא חכם גדול חשוב בדורו כרב נחמן וכיוצא בו · פי' מומחה מנוסה בדינים עד דנקיט רשותא ופשטנא מר זוטרא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף וא"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלם ש"מ דיניה דינא אע"ג דלא נקיט רשותא וכן סוגיא דשמעתא' ומסקנא אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי וליפטר לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל ואסיקנא מאן דנקיט רשותא מבי ריש גלותא מבבל לבבל ומארץ ישראל לארץ ישראל ומבבל לארץ ישראל נמי מהני · רשותא דבבבל שבט ובארץ ישראל מחוקק כדתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אילו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מארץ ישראל לבבל אסיק' דלא מהני ומאי רשותא דכי הא דכתב ליה רבי לרבה בר בר חנה כשירד לבבל יורה ידין יתיר בכורות וכתב ליה ר' (לרבינו) לרב ידין יורה אבל בכורות לא הרשהו להתיר משום דהוה רב בקי במומין טפי והוה שרי מומא דלא הוו ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב והוו אתו למישרא מום עובר ·

מסורת הש"ס

ר"ה כה:

רש"ל מ"ז

סוריות יא.

פסחים ד: מו"ק כ.

[נ"ל מא"י לבבל]

[כ"ב קנח:]

[וע"ע תוספו' חולין יח: ד"ה כיון]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דגמירנא שמועות ודינין: (ב) ד"ה מהכא וכו' דבבל למידן: (ג) תוס' ד"ה דן וכו' או אם היה לווה אינו רוצה לדון: (ד) ד"ה ואי לא וכו' ואם היה מומחה לבית דין פטור לכך נראה:

על שם חכמתו דכתיב °אמור לחכמה אחותי את (משלי ז) יתיר בכורות אל יתיר מאי טעמא אילימא משום דלא חכים הא קא אמרינן דחכים טובא אלא משום דלא *בקיע במומי והאמר רב שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר אלא לחלק לו כבוד לרבה בר חנה ואיבעית אימא *משום הא גופיה דרב בקיע במומי טפי ושרי מומי דלא ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב ואתו למשרי מום עובר יורה יורה אי גמיר רשותא למה לי למישקל משום מעשה שהיה דתניא פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצעים אין מכשירין והוא ימי ביצים דרש להו ואינהו סבור מי בצעים קאמר וטעו נמי בהא ימי *קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהן מי *(בצעים) ואינהו סבור מדלגבי חטאת פסילי אכשורי נמי לא מכשרי ולא היא התם לענין חטאת יבעינן מים חיים הכא אכשורי כל דהו מכשרי תנא באותה שעה גזרו יתלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבו תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתר דרש להו *מותר ללתות חיטין בפסח אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא *ותניא יתלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל אמר להו *לאו אדעתאי רבי חייא חזייה לההוא גברא דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן איש פלוני כהן אתה אמר ליה אין אבוה דההוא גברא גבה עינים הוה נתן עיניו בגרושה וחיללו [י]פשיטא לפלגא הא קאמר דמהני על תנאי מאי תא שמע דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלנו *גופא אמר שמואל ב' שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא איתיביה רבא לרב נחמן *אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואי איתא להוו כשנים שדנו שאני התם דמעיקרא אדעתא דתלתא יתיבי הכא לאו אדעתא דתלתא יתיבי איתיביה *רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים ויפה כח פשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן ישנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן

וכי

רש"י

על שם חכמתו · שהיה רב חכם ביותר קרי ליה בן אחותו : הא קאמר דחכים טובא · דהא תנא דעל שם חכמתו קריה בן אחותו : לחלק כבוד לרבה · כדי שינהגו בו בני בבל כבוד שבק ליה הא חשיבותא דאילו לרב הוו נהגי ביה יקר בלאו הכי : אי בעית אימא · הא דקאמר אל יתיר : משום היא גופא · משום הא מילתא דקאמר שמונה עשר חדשים גדלתי וכו' : דלא ידעי אינשי · אינו ניכר לרבים שהוא מום : בטומאה · לא הוו מקפידין לטהר כליהם : מי בצעים · אגם מריש"ק בלע"ז : אין מכשירין · וממימי בצעים אנו לשין הלכך לא מקבלה עיסה טומאה : מי ביצים · הלש עיסה בביצים של תרנגולת ואווז : קרמיון ופיגה · נהרות של אגמים : פסולין · למי חטאת מפני שהן מי בצעים ואנו מים חיים אל כלי בעינן : נוטל רשות מרבו · וכי יהיב ליה רבו רשותא מידק דייק ביה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעין את דבריו : לחתר · מקום : מותר ללתות · לשרות מעט במים ולכותשן במכתשת ולא חיישינן לחימוץ הואיל וכותשן מיד : כנגד מחנה ישראל · דכל מאן דבעי מילתא אזיל לגבי משה דכתיב (שמות לג) והיה כל מבקש ה' וגו' אע"ג שהמחנה ג' פרסאות ואתו לגבי משה רבותא דמשה שאני מחנה ישראל ג' פרסאות דכתיב (במדבר לג) ויחנו על הירדן מבית הישימות עד אבל השטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא והוה תלתא פרסי בעירובין (דף נה:) וביומא (דף עה:) : רבי חייא חזייה כו' · לא איתפרש לן מאי בעיא הכא ונראה בעיני דהא אתא לאשמעינן אף על גב דרבי חייא תלמידו דרבי הוה ובמקומו דר' הוה לא חלק לו כבוד לרבי מלהפרישו זה מן האיסור דלענין אפרושי מאיסורא אין כאן מורה הלכה לפני רבו כדאמרינן פרק הדר עם הנכרי (עירובין סג.) ובמס' שביעית ירושלמי בפרק שלש ארצות מצאתי בההוא עובדא דההוא דקאי בבית הקברות דלא גרסינן ביה רבי חייא אלא רבי הוה ושני דברים הללו ראה רבי בעכו דמי ביצים אין מכשירין והאי ולא גרסינן דהוה קאי בבית הקברות אלא בעכו שבה ארץ ישראל ויש בה ארץ העמים וראה אותן העומדים בגבול ארץ ישראל שהיו מגבלין עיסותיהן בטומאה ותמה עד שאמרו לו תלמיד אחד בא לכאן כו' וחזר וראה אותו כהן עומד(א) בקצה העיר שחוץ לגבול ארץ ישראל אמר לו והרי הוא זה ארץ העמים שגזרו עליה טומאה כבית הקברות ואמר ליה לאו בן איש כהן פלוני אתה כו' ולכך נשנו מעשים הללו זה אצל זה : גבה עינים · הלך אחר עיניו : נתן עיניו בגרושה · ונשאה וממנה נולדתי והריני חלל : לפלגא · כגון רב דיהיבי *להו רשותא למידן ולא להתיר בכורות : על תנאי · כגון עד שנה או עד שנתים ולא יותר : מאי · מהני בתוך הזמן או לא : לרב שמן · כשהיה פורש ממנו וירד לבבל : ברשותינו · רשות נתונה לך לדון : אפילו שנים מזכין כו' · משנה היא [בזה בורר] (לקמן דף כט.) : יוסיפו הדיינין · דהוה ליה כמאן דלא הוה התם ואישתכח דתרי הוא דהוי ואנן בעינן מעיקרא תלתא דאי נמי גמר דינא בתרי דהוי רובא שפיר דמי : שנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן · שהרי נתרצו ועל פיהן עשו :

גברא

תוספות

אי גמיר למה ליה רשותא למשקל · הא דלא משני לענין ליפטר דבפר' אחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) מוכח שצריך רשות ליפטר באיסור והיתר משום דאי ליפטר גרידא לא היה צריך למשקל רשותא בתרתי בהוראות ודין דבחד מינייהו סגי דהוי בכלל כל דבר שמתחייב לשלם : ואינהו סבור מי בצעים · תימה היאך טעו בין ביצים לבצעים ואר"ת דאינהו סבור דמי ביצים דקאמר דהיינו מי בצים דכתיב (איוב ח) היגאה גמא בלי בצה וטעו בין בצים לביצים : פסולין למי חטאת · וא"ת דבפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עד:) משמע שהם נהרות דדרשינן ועל נהרות יכוננה אלו ד' נהרות ירדן ירמוך קרמיון ופיגה וא"ר דודאי נהרות הן ולפי שאין המים צוללין ועפר וטיט מעורב בהן פסולין למי חטאת דהוי חלילה בין מים לכלים וכתיב מים חיים אל כלי (במדבר יט)* : אלא אם כן רחוק ממנו כו' · והא דאמר בפרק הדר (עירובין דף סב: ושם) דאפילו ביעתא בכותחא בעא מיניה מרב חסדא כולי שני דרב הונא ולא אורי התם בפניו ממש איירי דהא קאמר התם רב חסדא אורי בכפרי בשני דרב הונא ומיהו קשה מהא דקאמר התם (שם דף סג·) דרב המנונא לא אורי בחרתא דארגיז בשני דרב הונא לפי שתלמידו היה והכא משמע דחוץ לשלש פרסאות יכול להורות וליכא למימר דהכא איירי בתלמיד חבר ולכך שרי נמי חוץ לשלש פרסאות כמו רב חסדא דהתם דהא כיון דממשה גמרינן כדפירש בקונטרס משמע דבתלמיד גמור איירי ודוחק לומר דחרתא דארגיז תוך ג' פרסאות היה ועוד דאמרינן התם (שם) בפניו אסור וחייב מיתה ושלא בפניו אסור ואין חייב מיתה משמע התם מתוך הסוגיא דתוך שלש פרסאות חשוב בפניו וחוץ של ג' שלא בפניו ונראה דהתם מיירי בלא נטל רשות מרבו : רבי חזייה גרסינן · ולא רבי חייא כדפי' בקונטרס שאלו מעשים מביא בירושלמי* על רבי שראה אותם בעכו ודייק מיניה דעכו יש בה מארץ ישראל מדבעי למיכל בה טהרות ויש בה מחוצה לארץ מדכעס על אותו כהן שהיה עומד בצד דבחוצה לארץ וגרס התם דרבי חזייה לההוא גברא דהוה קאי בארץ העמים ולעיל נמי גרס ואינהו סבור מי שלק בצים קאמר : שנים שדנו כו' · הא דנקט שנים משום דאפילו שנים הוו ב"ד חצוף אבל ה"ה דחד נמי דיניה דין מדפריך בסמוך (דף ו.) לר' אבהו מדן הדין ולשמואל לא פריך ועוד יש לדקדק מדתניא לקמן (שם) וחכמים אומרים פשרה ביחיד ובעי לפרושי טעמא דרבנן משום דמקשי פשרה לדין : יפה כח פשרה כו' · °תימה במאי יפה כח דין נמי דומיא דפשרה שהיה מדעת שנים שדנו אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן כיון דקיבלו עלייהו ונראה דמיירי כגון דאתו לבי תרי ואמרי להו דונו אותנו כמו שרגילים לעשות הדין או עשו לנו פשרה כמו שרגילין לעשותה דבכה"ג יפה :

וכי

עין משפט נר מצוה

לז א טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף ט :

לח ב מיי' פ"א מהלכות טומאת אוכלין הל' א ג ופ"י שם הלכה א :

לט ג ד מיי' פ"ו מהל' פרה אדומה הלכה י ועיין בהשגות :

מ ה ו מיי' פ"ה מהל' ת"ת הלכה ב והלכה ג סמג עשין יג טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף ד :

[ו] מיי' פ"ד מהלכות סנהדרין הלכה א ט :

מא ז מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ז :

[ובב"ב ד"ה ארבע כתבו עוד תירוץ אחר]

רבינו חננאל

ואקשינן למה לי למשקל רשותא בהוראה אי גמיר יורה ואי לא גמיר רשותא למה ליה ואסיק' אע"ג דגמיר בעי רשותא משום אותו תלמיד שהורה מי ביצים אין מכשירין ולא פירש כי מי ביצים החלמון שלהן הוא והשומעין חשבו כי מי בצים הן כדכתיב היגאה גמא בלא בצה וגו' · וטעו בהא דתנן בפרה פרק ח' מי קרמיון ומי פיגה פסולין לגבי חטאת מפני שהן מי בצים אינהו סבור מדלגבי חטאת פסולין אכשורי נמי לא מכשרי והוו מגבלי עיסותיהן בטומאה ואמר להן ר' מפני מה אתם מגבלין בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצים אין מכשירין · ואסיק' ולא היא התם לענין חטאת בעינן מים חיים אבל להכשיר כל מים מכשרי באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה הלכה אלא אם כן נטל רשות מרבו : רשותא לפלגא מהני מר' דיהב רשותא לרב להורות ולדין ולא נתן לו רשות להתיר בכורות הנה רשות במקצת מהני על תנאי נמי מהני מהא דא"ל ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הרי אתה ברשותנו להורות ולדין על תנאי שתבוא אצלנו : אמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו בית דין חצוף :

מסורת הש"ס

נ"ל בקי

ב"ב עד: פרה פ"ח מ"י [במשנה איתא ביצים]

[פסחים מ·]

עירובין סג.

[ברכות כו. וש"נ]

[לעיל ג. וש"נ]

[לקמן כט.]

[תוספתא פ"א ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבי עומד בקצה העיר :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה יפה כו' תימה· עיין טורי אבן מגילה דף ח ע"ב ד"ה אין כין :

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג *והאמר רבי אבהו שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין גברא אגברא קא רמית גופא א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין *איתיביה רבי אבא לרבי אבהו [א]דן *את הדין וזיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו הכא במאי עסקינן דקיבלוהו עלייהו אי הכי אמאי משלם מביתו דאמרו ליה דיינת לן דין תורה א"ל רב ספרא לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה *והאמר רב ששת א"ר *(אמי) [ב]טעה בדבר משנה חוזר אלא דטעה בשיקול הדעת היכי דמי *בשיקול הדעת אמר רב פפא [ג]כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא אליבא דחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת לימא כתנאי ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א [ד]*פשרה ביחיד סברוה לכ"ע מקשינן פשרה לדין מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר דין בשלשה ומר סבר דין בשנים לא דכ"ע דין בשלשה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן פשרה לדין ומר סבר לא מקשינן פשרה לדין לימא תלתא תנאי בפשרה דמר סבר בשלשה ומר סבר בשנים ומר סבר ביחיד אמר רב אחא בריה דרב איקא ואיתימא רבי יימר בר שלמיא מאן דאמר תרי אפילו חד נמי והאי דקאמר תרי כי היכי דליהוו עליה סהדי אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי סלקא דעתך צריכה קנין למ"ד צריכה תלתא ל"ל תסגי בתרי וליקני מיניה [ה]והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן *כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה נגמר

רש"י

גברא אגברא · רבי אבהו אדשמואל שמואל סבר פליגי רבנן עליה דרבן שמעון בן גמליאל : דן את הדין · במומחה ליכא למימר מדקתני סיפא אם היה מומחה לב"ד : דן את הדין · יחידי משמע : ומשלם מביתו · בפירקין דלקמן (דף לג·) מוקי לה שנשא ונתן ביד מדקתני מה שעשה עשוי אלמא דיניה דינא דאי לא דינא ליהדר : דין תורה · וכיון דטעה לאו דין תורה דן : בדבר משנה · שמשנה מפורשת שטעה בה : חוזר · מחזיר את הדין ואינו משלם מביתו דכיון דדבר מפורש הוא אין דינו דין : וסוגיא דעלמא · הילוך דינא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך הלכך דיניה לא הדר וכיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר האי בעל דין דנקט לא בעי לשלומי דאמר ליה פסקת לי לדינאי ומיהו איהו בעי שלומי כיון דסוגיין דעלמא כאידך : לימא כתנאי · הא דאמרינן דשמואל ור' אבהו פליגי : ביצוע · פשרה : סברוה · רבנן אמוראי בני הישיבה ובעו למימר מהכא דכדשמואל ורבי אבהו פליגי : דכולי עלמא · רבנן ורבי מאיר : מקשינן פשרה לדין · דכתיב (שמואל ב ח) משפט וצדקה ואמרינן לקמן דזהו ביצוע אלמא דאיתקוש למשפט : תלתא תנאי · פליגי בפשרה ר"מ סבר בשלשה רבן שמעון בן גמליאל סבר לעיל (דף ה:) בשנים ורבנן דפליגי אדרבי מאיר סברי ביחיד : מאן דאמר תרי אפילו בחד · מכשר דכיון דלא מקשינן ליה לדין מה לי תרי מה לי חד : תיסגי בתרי וליקני מיניה · דכיון דקנו מיניה למה לי בית דין לא תהא אלא מתנה בעלמא ומדעתו והיא מתקיימת אלא להכי בעינן תלתא לייפות כח בית דין דאף על גב דלא קנו מיניה לא ניהדרו : והלכתא פשרה צריכה קנין · ואפילו נעשית בשלשה : נגמר

תוספות

וכי תימא פליגי רבנן עליה כו' · למאי דפי' בקונטרס לעיל (דף ג·)* דמאן דדריש בצדק תשפוט לאכשורי חד לית ליה עירוב פרשיות תימה מאי קאמר וכ"ת הא ודאי פליג עליה מאן דלית ליה עירוב פרשיות ומאי קאמר נמי ר' אבהו שנים שדנו לד"ה אין דיניהן דין אין זה ד"ה דהא איכא דלית ליה עירוב פרשיות דסבירא ליה דיניהם דין על כן נראה כדפרי' לעיל (שם) דההיא דרשה דבצדק תשפוט אפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות והשתא שמואל ורבי אבהו פליגי אליבא דמאן דאית ליה עירוב פרשיות וד"ה דקאמר רבי אבהו ה"ק לד"ה דאית להו עירוב פרשיות שנים שדנו אין דיניהם דין אי נמי כדפירש לעיל (דף ג:)* דאפי' למאן דלית ליה עירוב פרשיות קסבר ר' אבהו שנים שדנו אין דיניהם דין ממשפט אחד ובברייתא דלעיל דאם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי סברא נמי שפיר דאין דיניהן דין כדפירש לעיל (דף ה·)* :

ביצוע בג' · אע"ג דמקשי פשרה לדין לאו לכל דבר מקשינן דבדין אזלינן בתר רובא אם שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב או איפכא ובפשרה לא אזלינן בתר רובא עד שיסכימו שלשתן לדעת אחד כדאמר בפ' בתרא דמסכת ע"ז (עב·) כדשיימי בי תלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי בי תלתא:

דכולי עלמא מקשינן פשרה לדין · פי' דכ"ע ר' מאיר וחכמים אבל רשב"ג דלעיל ודאי לא מקיש :

מקשינן פשרה לדין · פירש בקונטרס מדכתיב (שמואל ב ח) ויהי דוד עושה משפט ולדקה וגו' ותימה דהא תניא לקמן כשם שהדין בג' כך הפשרה בג' משמע דמקיש פשרה(א) ומוכח לקמן דההוא תנא אית ליה דרשות לבצוע ורבי יהושע בן קרחה סבר מצוה אלמא לא דריש ת"ק משפט ולדקה לענין בילוע דאי מקרי לדקה אם כן הוה מצוה ומההוא קרא נמי דכתיב (זכריה ח) אמת ומשפט שלום ליכא למידרש בילוע דאיתקש שלום למשפט דאם כן הוי מצוה לבצוע דשלום נמי מצוה הוא :

לא דכ"ע כו' · תימה דלא קאמר לשמואל ודאי תנאי הוא לרבי אבהו מי לימא תנאי היא דכי האי גוונא אורחא דהש"ס בכל דוכתא :

תיסגי בתרי וליקני מיניה · אע"ג דמפרש בירושלמי טעמא דר' מאיר משום דפשרה נמי צריכה הכרע דעת מ"מ מתוך דברי ר"מ משמע דתרי נמי שעשו פשרה כמו שהיו רגילין שלשה לעשות לא עשו ולא כלום ובעלי דינין יכולין לחזור בהן :

והלכתא פשרה צריכה קנין · והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות דלא בקיאי בפשרה שפיר : צריכה קנין · הס נפרש דקנין של פשרה עושין קודם הפשרה וקונין זה מזה לעשות כמו שיאמרו הדיינין הן לשלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין דמה שצריך הכא קנין על המחילה משום דאי לאו הוי קנין הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שיאמרו למחול כל כך ואף על גב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו אלימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין ואפילו אם נפרש שהקנין הוא לאחר הפשרה אכתי אין ראיה מכאן דמגי' למימר דהקנין על אותו שיש לו לאחר לפרוע אבל להאי דמחיל אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דיינין דצריך קנין על המחילה אף על פי שעושין הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין ללמוד מכאן על שאר מחילה שתהא צריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שיודע מה מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עלתם של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י קנין ונראה להביא ראיה דמחילה אינה צריכה קנין מהא דאמר בפרק המקבל (ב"מ דף קיב. ושם) גבי שכיר המחהו אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר עליו ופליגי התם רב ששת אמר אינו חוזר עליו (*רבא) אמר חוזר דמשמע דבלא קנין איירי דאי בקנין מאי טעמא דמאן דאמר חוזר אבל בלא קנין פליגי בהכי דמר סבר כשהמחהו לא לגמרי פטרו לבעל הבית שלא יחזור עליו ומר סבר לגמרי פטרו אלמא מחילה לא צריכה קנין ועוד ראיה דפריך בפ"ק דקדושין (דף טז·) גבי עבד עברי קונה עצמו בשטר למה לי שטרא לימא ליה באפי תרי זיל ובלא קנין איירי דאי בקנין מאי משני עבד עברי גופו קנוי אכתי תקשה לן שטרא למ"ל יפקירנו לשמואל דאמר המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור אלא על כרחך לא פריך אלא מלשון הכתוב בשטר כלומר למה לי שטר אותו לשון עצמו שכותב בשטר הרי את לעצמך יאמר לו בעל פה עוד ראיה מהא דתנן בסוף הנושא (כתובות דף קד·) שאם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסתמא מחלה ובלא קנין איירי כדמוכח מעובדא דחמתיה דרבי חייא ומטעינו חטין והודה לו בשעורים דפטור אף משעורים דמודה הוי בהו אין ראיה דהתם על כרחך לאו משום דאמרינן מדלא תבע להו סתמא אחלינהו הוי פטור אלא הייני טעמא מדלא תבע שעורים מודה הוא דלא מיחייב ליה שעורים מדפריך עלה בסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) מהא דתנן היו הניזקין שנים כו' הניזק אומר גדול הזיק את הגדול ומזיק אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול הזיק את הקטן ומסיק דאפילו כדאמר מזיק לית ליה והתם אי אפשר להיות הטעם כלל משום מחילה שהרי הוא עומד וצווח ומבכור שנטל חלק כפשוט דאמר ויתר (ב"ב דף קכו.) אין לדקדק נמי כלל מכאן חזר רבינו יצחק בר' מרדכי שהיה רגיל לפרש

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין לז טוש"ע ח"מ סימן כה סעיף ג :

מג ב מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעי' א :

מד ג מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף ב :

מה ד ה מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ז :

[עי' תוספות בכורות כח: ד"ה דן את הדין]

[לקמן לג. ע"ש כתובות פד: ק']

רבינו חננאל

ור' אבהו פליג עליה ואמר לדברי הכל שנים שדנו אין דיניהם דין ומותיב ר' אבא עליה מהא דתנן בבכורות פ"ד (כח ע"ב) דן את הדין זיכה את החייב כו' ומשני מתניתין דקבלוה עלייהו · ואקשינן אי הכי ישלם מביתו הא א"ל רב לרבה בר בר חנה אי קבלוה עילויהו לא תשלם · ומשני כגון דאמרו ליה על מנת כן קבלינך עלן דדיינת לן דין תורה : ירושלמי מה שעשה עשוי מה שטעה בשיקול הדעת וישלם מביתו שהגים עצמו לדון יחידי דין תורה ותנינן אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא א' א"ר אמי מומחה[שכפף] ודן דינו דין ר' אבהו יתיב דאין לגרמיה א"ל תלמידו לא כן אלפן ר' אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד · אמר לון כיון דחמן (ר') יתי יתיב דאין לגרמי ואינון אתיין כמאן שקבלוני עליהן דמי · ותנן במה דברים אמורים בזמן שלא קבלם אבל קבלם עלייהו דן אפילו יחידי ואסיקנא טעה בדבר משנה חוזר הדין בשיקול הדעת כגון דאשכח פלוגתא דתרי תנאי או דתרי אמוראי וסוגיא דשמעתא כחד מינייהו פי' מקשו ומפרקו אליבא דחד מינייהו ואזל הוא ופסק דינא כאידך דלא סוגיא דשמעתא כוותיה היינו טועה בשיקול הדעת ומה שעשה עשוי וישלם מביתו : ירושלמי בכתובות פרק הכותב לאשתו(הל' ב)דין ודברים אין לי בנכסיך הכל מודי' שאם טעה בשיקול הדעת שאין חוזרין מעו בדבר תורה מחזירין מה פליגו בטעות משנה ר' יוחנן אמר טעות משנה שיקול הדעת · ריש לקיש אמר טעות משנה דבר תורה היא טעות משנה היא טעות זקנים (תורה היא טעות משנה היא טעות זקנים) תלתא תנאי פליגי בפשרה חד רשב"ג דתני פשרה בשנים · שני ר' מאיר שלישי הכמים החולקים עמו דתניא ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א פשרה ביחיד ואסיק'

מסורת הש"ס

לעיל ג: לקמן פז:

ב"ק ק. ודף קיז: לקמן לג. בכורות כח:

[נ"ל רב אסי וכ"ה לקמן לג.]

נ"ל ביצוע

[תוספתא פ"א]

נ"ל רבה

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מקשינן וכו' פשרה לדין ומוכח :

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע: סרמ"ש בנק"ש סימן: *ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר °בוצע ברך נאץ ה' אלא *יקוב הדין את ההר *שנאמר °כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר °תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון ר' אליעזר אומר הרי שגזל *סאה של חטים וטחנה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי מאיר אומר לא נאמר בוצע אלא כנגד יהודה שנאמר °ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרוג את אחינו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר °אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר °ויהי דוד עושה *משפט וצדקה והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע אתאן לת"ק דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון ושלם לו מתוך ביתו זה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממון וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו (וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה ששילם לו מתוך ביתו) קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניים מיבעי ליה אלא (*רבי אומר) אע"פ שלא שילם מתוך ביתו זהו משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזילה מתחת ידו רבי שמעון בן מנסיא אומר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו שנאמר °פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלע הריב אתה יכול לנטשו משנתגלע הריב אי אתה יכול לנטשו (*וריש לקיש) אמר שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהן או משתשמע דבריהן ואי אתה יודע להיכן דין נוטה אתה רשאי לומר להם אין אני נזקק לכם שמא נתחייב חזק ונמצא חזק רודפו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה יכול לומר להן איני נזקק לכם שנא' °לא תגורו מפני איש ר' יהושע בן קרחה אומר מניין *)לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש *רבי חנין אומר לא תכנים דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' °אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר °°ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל(א) עמכם בדבר משפט אין *לו לדיין אלא מה שעיניו רואות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני °והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה מצוה

*) [שבועות לא: ע"ש בתוספות ד"ה ורואה]

נגמר הדין · שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: אסור לבצוע · משבאו לדין אסור לדיינים לבצוע: המברך · המשבח: אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום · (ג)וכיון שהיה שומע מחלוקת בינייהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: תורת אמת וגו' · משתעי באהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): הרי שגזל כו' · ובוצע לשון גזילה דכתיב (משלי א) כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח: כנגד יהודה · שהיה לו לומר כחזירתו לאביו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: אתאן לתנא קמא · תנא קמא דאמר אסור לבצוע דריש ליה להאי משפט וצדקה שהיה דוד דן את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו: פוטר מים ראשית מדון · אם באת לפטור ולהשליך המריבה המשולה כמים כדלקמן ולשום שלום ביניהן: *ראשית מדון · קודם שתשא ותתן בדין פטור אותה: נטשהו. ורדוף אחר השלום: קשה · בעל מריבה מטריח דיינין: ה"ג שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו · רודף את הדיין להפך את הדין: שיושב לפני רבו · ובא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין מניין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק תלמוד כו' ולקמן (דף ז:) מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא: את מי הן מעידין · כאילו הן מעידין בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ח:) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: ועמדו שני האנשים אשר להן הריב · ואוקמינן במסכ' שבועות (דף ל.) בעדים הכתוב מדבר: מה לי לצער הזה · שאם אטעה איענש: תלמוד לומר. ביהושפט (ג)עמכם בדבר המשפט לפי מה שעם לבבכם שלבבכם נוטה בדבר כלומר בטענותיהם עמכם במשפט לפי אותן דברים תשפוטו ולא תיענשו: דאין לו לדיין · לירא ולמנוע עצמו מן הדין: אלא לפי מה שעיניו רואות · לידון ויתכוין להוציאו לצדקו ולאמיתו ושוב לא יענש: היכי דמי גמר דין · דאמרינן לעיל שוב אין אתה רשאי לבצוע:

לפרש דדוקא נקט בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראיה מכאן כלל דיכול להקנות בפני שנים לקיים הפשרה שעשה ביחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר ופשוט מיניה דאין ניקנית בחליפין דדוחק היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא ש"מ דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין בה בני אדם*:

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע · כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין ופירש בקונטרס שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל קשה מאי בילוע שייך השתא אחר שנפסק הדין לגמרי ובדוחק י"ל שלא יטעו אותו לומר לו יראים אנו שמא טעינו בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הבילוע כדי ליפטר מעונש שבועה*:

אבל אהרן · פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי:

טחנה ואפאה · להכי נקט ואפאה לפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף לז.) הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין:

אלא כנגד יהודה · והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה דתמר שיבחו הכתוב כדמתרגמינן אתא אודיתא ולא בהיתתא:

ונמצא חזק רודפו · פירוש לדיין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו:

לא תכנים את דבריך · גבי(ד) רש ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד:

מו א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

מז ב מיי' פ"א מהלכות ברכות הלכה יט וע"ש בכ"מ סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן קצו סעיף א:

מח ג מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קו טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב:

מט ד מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

נ ה מיי' שם הל' ב סמג שם טוש"ע י"ד סימן רמב סעיף כב בהג"ה וטוש"ע ח"מ סי' ט ס"ז:

[ועיין תוספות קדושין סה: ד"ה לא איברו]

נא ו מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הל' ח סמג עשין שם ולאוין רז רח טוש"ע ח"מ סי' ח ס"ב:

נב ז מיי' שם הלכה ט וסמג שם טוש"ע ח"מ סימן טו סעיף ד בהג"ה וסעיף ה:

נג ח מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג ופכ"ב הלכה ט סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יב סעיף ב וסימן י סעיף א:

[ועי' תוספות ב"ק סט: ד"ה חייב ותוספות ב"מ יז: ד"ה חייב]

[נעי' ליתא]

דברים א

גירס' רש"ל ואמר ר' חנין לא תכנים וכו' וכן העתיק הכ"מ פכ"ב מהל' סנהד' דין ב והוא לדע דבתוספ' לא נזכר ר' חנין כלל אלא הכי אי' ר"י ב"ק אומר וכו' שנא' לא תגורו מפני איש לא תכנים דבריך וכו' וכ"א בשאלתות סי' נה אמנם ברי"ף והרא"ש איתא כגירס' רש"ל הנ"ל

[תוספתא פ"א]

[יבמות נב:]

רש"ל גור' כך שנאמר אחר וכן משה וכו' [וכ"א בתוספ']

ב"ק לד: ע"ש

סוף דבור אחד לדלעיל מיניה

משפט וצדקה לכל עמו והלא כל וכו' כצ"ל רש"ע [וכ"א בתוספתא]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ועמכם בדבר המשפט אין: (ב) רש"י ד"ה אבל וכו' דכיון שהיה: (ג) ד"ה ת"ל ביהושפט ועמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה וכו' בטענותיהם המשפט לפי: (ד) תוס' ד"ה לא וכו' גבי רבו ועשיר לא שייך:

משלי יז

[בתוספ' איתא ר' יהושע בן לקיש אבל ברי"ף והרא"ש אית' ר' יהודה בן לקיש וכ"א בשאלתות פרש' משפטים סי' נח וכ"א בתנחומי']

דברים יט

תהלים פב

°°דה"ב יט

ב"ב קלא.

[נדה כ:]

תהלים כו · דברים א · מלאכי ב · בראשית לז · זכריה ח · שמואל ב ח · דה"א יח

רבינו חננאל

ואסיק' והלכתא פשרה צריכה קנין: ואיזה משפט שיש בו שלום ויש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע · שלום שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם צדקה שנאמר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ודרש ר' זה המקרא בזה הענין דן את הדין וזיכה את הזכאי חייב את החייב אע"פ שלא שילם מתוך ביתו עשה משפט וצדקה משפט לזה שהחזיר לו ממונו · וצדקה לזה שהוציא גזילה מתוך ביתו: רבי יהושע בן קרחה אומר מניין לתלמיד היושב בפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש אל תכנים דבריך מפני איש פי' לא תגורו מלשון אוגר בקיץ בן משכיל כי המשפט לאלהים הוא (וידעו) ויהיו העדים יודעין לפני מי הן מעידין שנאמר ועמדו שני האנשים וקי"ל בעדים הכתוב מדבר וכן פירושו ועמדו שני האנשים והם העדים ואשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנים ולפני מי הם דנים (ומי הם דנים) ומי עתיד להפרע מהן לפני מי הם דנים לפני הקב"ה שנאמר בקרב אלהים ישפוט וביהושפט כתיב ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושין כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות · אמר רב הלכתא כרבי יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע ותריצנה מצוה לומר אי

גליון הש"ס גמרא והא רה"ה תלמידיה דרב · עיין שבת דף קכה ע"א וש"נ ·

מצוה למימר להו · ברישא אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו דפתחינן להו בפשרה: היינו ת"ק · דאמר נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע הא מקודם גמר דין רשאי לבצוע וה"נ רשות הוא: איכא בינייהו מצוה · להזכיר פשרה לת"ק ליכא מצוה: איכא בינייהו משתמע דבריהם · לת"ק אפילו שמע דבריהם רשאי לבצוע עד שיגמר הדין ויאמר זה זכאי וזה חייב לר"ש בן מנסיא משתמע את דבריהם וידעת להיכן נוטה אע"ג דלא נגמר אין רשאי לבצוע: מקרא זה · ובוצע ברך: אלא כנגד מעשה העגל · שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל: ויבן מזבח · הבין מהזבוח לפניו שהרגו את חור על שלא עשה להם: אהרן · כהן ונביא היה: ולא הויא להו תקנתא · דהא סופן לעשות כן בזכריה בן יהוידע ויחרב בית המקדש על כך: והני תנאי · דלית להו משתשמע דבריהם אי אתה רשאי לבצוע: האי פוטר מים מאי דרשי ביה: תחילת דינו · לעתיד לבא: על דברי תורה · שלא עסק בתורה: פוטר מים · שפוטר התורה מעליו הוא ראשית מדונו תורה נמשלה למים דכתיב (ישעיה נה) הוי כל צמא לכו למים: לציורא דבידקא · כשהנהר גדל פעמים שהוא יוצא לשדות שעל אגפיו כעין נגרים וצינורות קטנים ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב ושוב אינו יכול לסותמו והיינו דקאמר קרא פוטר מים ראשית מדון כלומר ראשית מדון ומריבה דומה לפוטר מים פוטח כמו פטר רחם (שמות יג): לגודא דגמלא · דפין של גשר בתחילה כשדורסין עליהם מנענעות וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה מתחזקת ובאה ולא מקרא נפקא: טוביה דשמע ואדיש · אשריו ששומע חרפתו ושותק ומרגיל בכך ואדיש כמו דדש דש (גיטין דף נו:): חלפוה בישתיה מאה · הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגר: פוטר מים · המתחיל(א) (מדון) ופותח בקטטה הוא תחילת מאה דיני: מדון · נוטריקון מאה דני ל"א מדון בגימטריא מאה: אתרי תלת גנבא לא מיקטיל · כלומר אם עובר אדם עבירה פעמים ושלש ולא באה עליו פורענות אל יתמה דאתרי תלת גנבא לא מיקטיל וסופו ללקות באחרונה: שב בירי לשלמנא · שבע בורות כרויות לרגלי איש שלום ומכולם ינצל: וחד בירא לעביד בים · לעושה רשעה: *יפול · בתקלה ראשונה הבאה לו: דמבי דינא שקלוה גלימי' · מי שנטלו ב"ד טליתו לפורעה לאחר ליזמר וליזיל · הואיל ודין אמת דנו לא הפסיד כלום אלא גזילה הוציאו מידו: כל העם הזה · ביתרו כתיב ומשמע לא שנא זכאי ולא שנא חייב כולן במשמע: היא ניימא ודיקולא שפיל · כשהאשה מנמנמת הסל שעל ראשה שהיא נותנת בו פילכה ומלאכת ידיה בו שפיל כלומר מתוך שהיא עצילה אין מלאכתה ניכרת וכולן משלות הן: אדייה לגזיזיה וקם · הרים אגרופו עלי ועמד לנגדי: רחימתין הוה עזיזא · כשאהבתינו היתה עזה ביני לאשתי: אפותיא דספסירא שכיבן · על רוחב הסייף היינו שוכבים שנינו: לא סגי לן · לא די לנו: הרי כאן עשרה · גובה מן הקרקע הרי שהקב"ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתה ותני: ולבסוף · בבהמ"ק היה גבוה שלשים אמה ואורכו ששים וכשחטאו נאמר להם איזה בית אשר תבנו לי שתוכל שכינתי להיות מצומצמת בתוכו: עתה אקום · אסתלק מעדר ב"ד: מטתו

כנגד מעשה העגל · אקרא דתורת אמת קאי כדכתיב בסיפיה ורבים השיב מעון שיהא להם תקנה כדמסיק: **אלא** על דברי תורה · והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא·) שואלין לו נשאת ונתת באמונה ואח"כ קבעת עתים לתורה התם באדם שעוסק בתורה איירי אלא שלא קבע עתים והכא איירי כשלא עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן באמונה ומ"מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו במה שנטשו מדברי תורה*: **לגודא** דגמלא · וה"ק פוטר מים דהיינו גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא ראשית מדון: שאינו

מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו תנא קמא איכא בינייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת"ק סבר רשות היינו דר"ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר °וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי *°אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה והני תנאי °פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא *דאמר רב המנונא ג'אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע"י ושת"י שב"ע זמירו"ת הו"א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפוה בישתיה מאה א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א"ל שמואל לרב יהודה ד'קרא כתיב °כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב °כי שבע יפול צדיק וקם (*ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב °וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב °בעצלתים ימך המקרה וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא *דרחיצנא עליה *אדייה לגזיזיה וקם א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב °גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב °ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת *ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה *וכתיב °והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב °כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו' מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא °ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא °תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא °אוגר בקיץ בן משכיל: אמ"ת ממו"ן ירא"ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן ה'כל דיין שדן דין *אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר °אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר °משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר רבי שמואל בר (*נחמן) אמר רבי יונתן ו'כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר °אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן *ז'לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר

נד א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן יב סעיף ב:
נה ב מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה ה סמג עשין יב ובטור וש"ע י"ד סימן רמו סעיף יט:
נו ג מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ה:
נז ד ה ו מיי' פכ"ג מהלכות סנהדרין הלכה ח ט סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ב:

[וע"ע תוס' קדושין מ:]

[אין זה בפסוק אלא כך איתא ורשעים יכשלו ברעה ודע דבילקוט ליתא לג' תיבות הללו]

[פי' הרים כלי זיינו עלי ערוך ערך גז]

ולבסוף כתיב והבית כצ"ל רש"ל

[עמ"ש תוספ' גיטין סח. ד"ה וכתיב]

שבת לא. קידושין מ:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה פוטר מים המתחיל ופותח בקטטה ראשית מדון הוא:

[תרגום של בעת לרותן]

סוכה ד:

רש"ל כי שהוא דיבור אחד עם דלעיל

סוטה טז: [ע' תוס' שבת י. ועוד ביתר ביאור בתוס' ב"ב ח: ד"ה דין ותוס' מגילה טו: ד"ה זה]

[צ"ל נחמני]

יבמות קט:

רבינו חננאל

אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ואף על גב שנתגלה הריב וכן יש לו לדיין לומר לאדם חזק איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא החזק רודפו לדיין וכו' ור' תנחום בר חנילאי דריש האי קרא פוטר מים ראשית מדון במעשה דאהרן בעגל שנא' וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה אמר רבי אלעזר ראה חור זבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא קטלי נמי לדידי ומתקיימא בהן אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולית להו תקנתא לעולם אפשר אסרדם במעשה העגל אפשר דהדרי בתשובה והויא תקנתא וכו' · ואסיקנא כל דיין שדן דין אמת לאמתו משרה שכינה על ישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וגו' והמעוות מסלק שכינה שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' · וכל דיין שנוטל ממון מזה שלא כדין ונותנו לזה הקב"ה גובה נפשו ממנו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואומר כי ה' יריב ריבם וגו' · כתיב

עין משפט נר מצוה

נח א מיי׳ פ״כ מהל׳ סנהדרין הל׳ ז סמג עשין כז טוש״ע ח״מ סי׳ י סעיף א:

נט ב מיי׳ פ״ג מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין כז טוש״ע ח״מ סימן ח סעיף א:

ס ג ד מיי׳ שם הל׳ ח:

סא ה מיי׳ פ״כ שם הל׳ ז סמג שם טוש״ע ח״מ סימן י סעיף א:

[כתובות שם ד״ה מאי דכתיב וכו׳ ישבו בשם ר״ת ישוב על זה]

סב ו מיי׳ שם פכ״ה הלכה ב סמג שם טוש״ע ח״מ סימן ח סעיף ד:

סג ז מיי׳ פכ״א שם הל׳ ז׳ י׳ סמג עשין כז טוש״ע ח״מ סימן יז סעיף ה ח:

סד ח מיי׳ פ״כ שם הלכה י סמג עשין שם טוש״ע ח״מ סימן י סעיף ד:

כתובות קה:

גמרא

שנאמר °הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה דרש ר׳ יאשיה ואיתימא *רב נחמן בר יצחק מאי דכתיב °בית דוד כה אמר ה׳ דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו ר׳ חייא בר אבא א״ר *יונתן מהכא °אמור לחכמה אחותי את *אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך אומרהו ואם לאו אל תאמרהו אמר ר׳ יהושע בן לוי עשרה *שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן פשיטא לא צריכא אלא לתלמיד היושב לפני רבו *רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מיכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיי׳ *שיבא מכשורא רב אשי כי הוה אתי טריפתא לקמיה מכניף ומייתי להו לכולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא *כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב °מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דיין דומה למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר א״ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא קם גחין עליה ולא א״ל ולא מידי פתח ואמר °הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו ועתיד הקב״ה ליפרע ממעמידין שנאמר °וה׳ בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ אמר ריש לקיש *כל המעמיד דיין (*על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל שנאמר °שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה °לא תטע לך אשירה כל עץ אמר רב אשי ובמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר °אצל מזבח ה׳ אלהיך כתיב °לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב רב כי הוה אתי *לבי דינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה כי הוי חזי *אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר °אם יעלה לשמים שיאו [וגו׳] כגללו לנצח יאבד (וגו׳) מר *זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי °כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמרו רבנן *הוו מתונין בדין דכתיב °לא תעלה במעלות וסמיך ליה °ואלה המשפטים אמר ר׳ *אליעזר *מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא׳ לא תעלה במעלות וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים אשר תלמדם מיבעי ליה *אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא °ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז °שמוע בין אחיכם ושפטתם אמר רבי חנינא אזהרה *לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם *רב כהנא אמר מהכא °מלא תשא לא תשיא °ושפטתם צדק אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכהו °בין איש ובין אחיו *(ובין גרו) אמר רב יהודה *אפילו בין בית לעלייה ובין גרו אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים °לא תכירו פנים במשפט רבי יהודה אומר לא תכירהו רבי אלעזר אומר לא תנכרהו אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא אמר לו לאו אושפיזכני את אמר לו אין *)אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא

*) א״ל מאי בעית א״ל דינא אית לי כצ״ל רש״ל

תוספות

שאינו צריך לכלום · כלומר דגמיר וסביר וכן מוכח מדמייתי עלה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר ומיהו בפי״ג דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאינו מקבל שוחד ומשמע שאין צריך לכלום שהוא עשיר* :

תהא זריז · שלא להטיל אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן (דף ח·) דדרשינן מהאי קרא אזהרה לדיין שיסבול את הציבור :

פסילנא

רש״י

מטתו שלשלמה · שכנו של מקום : ששים גבורים · תלמידי חכמים וששים לאו דוקא* : מלומדי מלחמה · מלחמתה של תורה : אם ברור לך · הדין כבקר שהוא מאיר : אומרהו · והכי משמע דינו לבקר הוציאו לאור משפט : קולר תלוי · עונשה של הטייה : לתלמיד היושב לפני רבו · ובא דין לפני רבו והוא לא נזקק לדבר נענש אם שתק והוא מבין ברבו שטועה : דלמטיין שיבא מכשורא · שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה ישתלש העונש בין כולנו ויקלו מעלי : שיבא · נסורת כמו (הושע ח) כי שבבים יהיה עגל שומרון ומתרגמינן לניסרי לווחין : טבחי · בקיאין בטריפות : אם דומה הדיין למלך · שבקי בטיב דינין ומלא חכמה כמלך זה שהוא עשיר : שמחזר על הגרנות · לשאול תרומותיו ואף זה צריך לחזר לשאול ב״ד : קום עליה באמורא · להשמיע דרשה לציבור מה שילחוש לך : וה׳ בהיכל קדשו · סמוך להאי קרא דהוי אומר לעץ הקיצה עורה לאבן וגו׳ הוא יורה הנה הוא תפוש וגו׳ כתב הס מפניו כל הארץ כלה על עון הזה(א) את כל הארץ : כל עץ · משמע דיין דכתיב (דברים כג) כי האדם עץ השדה ומוקמינן ליה *בתלמיד : אצל מזבח · ות״ח מכפרין ומגינין כמזבח : אלוה הבא בשביל כסף · דיין שהעמידוהו ע״י שנתן ממון למלך על כך : לדינא · לדון : לקטלא · נשא עליו חטא ועל עצמו היה אומר : וצבי ביתיה לית הוא עביד · צרכי ביתו אינו עושה כאן : וריקן לביתיה עייל · שאינו משתכר כאן כלום : ולואי שתהא ביאה · שאחזור לביתי כיציאה שיצאתי מביתי בלא חטא שלא אטעה ואענש . אמבוהא · סיעת אנשים : אם יעלה לשמים וגו׳ · כדי שלא תזוח דעתו עליו היה אומר כך : כגללו · גלל רעי : מכתפי להו · נושאין אותן על הכתף שהיו זקינים ואינם יכולין לרוץ ומטריחין את הציבור לעמוד בפניהם לפיכך היו עבדיהם נושאין אותם מהר : בשבתא דרגלא · שבת ששואלין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודם הרגל : מתונים · רגילין בהמתנה כדי לעיין בה יפה קודם שתחתכוהו : במעלות · בחזקה ובמרוצה : על ראשי עם קדש · שכשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבין לארץ והמפסיע ביניהן לילך ולישב במקומו נראה כמפסיע על ראשן : וסמיך ליה ואלה המשפטים · כלומר אף לשופטים אני מזהיר : כלי הדיינים · דשייכא בהו שימה דבר המטלטל : רצועה · למלקות : מקל · למכת מרדות עד שיחזור בו : שופר · לשמתא ונידוי : סנדל · לחליצה : ואצוה · כל צואה לשון זירוז הוא דתניא (קדושין דף כט:) כל מקום שנאמר צו אינו אלא לשון זירוז ועל מה זירז על המקל ועל הרצועה שיהו מטילין אימה על הציבור לשם שמים : שמוע בין אחיכם · כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם ולא תשמעו דברי זה בלא זה שמסדר דברי שקר כדברי אמת לפי שאין מכחישן ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות שוב אין לבו מהפך בזכות השני כל כך : שמע · דצריך בין אחיכם כשתהיו שניכם יחד משמע : לא תשא · לא תקבל שמע שוא אזהרה לדיין וקרי ביה נמי לא תשיא אזהרה לבעל דין : בין איש ובין אחיו · שנפלה להם בית בירושה אל תאמר טול אתה בית ואחיך עליה ומה בכך הרי לכל אחד יש לו דירה אלא העלה אותן בדמים והשוה חלוקתן ע״י מעות : בין גרו · לשון מגור תשמישי דירה אל תאמר יטול זה תנור וזה כירה שהרי תנור עודף על הכירה וצריך להוסיף דמים : לא תכירהו · אם הוא אוהבך : לא תנכרהו · אם הוא שונאך לא תעשה לו כנכרי לחייבו : אמר ליה · ההוא גברא לרב : ולאו אושפיזכני את · כלומר אין אתה זכור שעשיתי עמך חסד : א״ל · רב אין : אמר ליה ההוא גברא דינא אית לי · ורוצה אני שתהא דיין :

פסילנא

רבינו חננאל

כתיב בית דוד כה אמר ה׳ דינו לבקר משפט · דרש ר׳ יאשיה אם ברור לך הדבר והדין על בוריו עם מי האמת ומי הזכאי ומי החייב כמו שברור לך כי הבוקר הוא שעה ראשונה של יום בלא כלום ספק אומרהו · ואם עדיין לא ברור לך אל תאמרהו כיוצא בו אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר בבירור שהיא אחותך שהיא יצאה ממעי אמך שהיא אסורה לך אומרהו וכו׳ : **עשרה** שיושבין בדין הקולר תלוי בצואר כולן ואפילו תלמיד היושב לפני רבו · רב הונא הוה מכניף בדינא עשרה רבנן בהדיה · ורב אשי בענין טריפה הוה מכניף כולהו טבחי דמחסיא אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא · מלך במשפט יעמיד ארץ · אם דומה הדיין למלך שאינו צריך לכלום ליהנות מבני אדם יעמיד ארץ · אם ככהן המחזר על הגרנות ליטול תרומה יהרסנה כלומר אין בו כח למחות במי שהנאתו ממנו · וכל המעמיד דיין לישראל שאינו הגון כאלו נטע אשרה וכו׳ : **ענין** הוו מתונים בדין ושלא יפסע הדיין על ראשי עם קודש · כלי הדיין כגון מקל ורצועה · ואזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין אלא בפני בעל דינו ואזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדיין שלא בפני בעל דינו · וצדק את הדין ואחר כך התכהו בין איש ובין אחיו אפילו בין בית לעלייה צריך הדיין להיות בקי במשפט הפסדת העלייה על הבית כמה היא כדי שידין כמה יש לבעל העלייה בתחתון וכך צריך להיות בקי כמה הרחקת התנור מן הכותל או מן העזיבה שתחת התנור · וכמה הרחקת הכירה והמחזיק בכירה אין לו לעשות וכיוצא בדינים הללו ולא יהיו [קל] בעיניו מפני שהן כך בלא נשיאות ממון ובלא נתינת ממון בבזיון

מסורת הש״ס

[עי׳ תוס׳ יבמות קט: ד״ה שנים] · גירסת רי״ף ורא״ש רבי שמואל בר נחמני · נ״ל יוחנן · [תענית ז.] · הוריות ג: · [שם ע״ש] · נ״ל שיבא · [בע״ז שם ליתא] · יומא פז: ע״ש · [סוכה נה.] · [יומא פו.] · שם כא · *[עי׳ תוספות יבמות קה: ד״ה מי שצריך] · [שבועות לא. ע״ש בתוספות ד״ה שלא] דברים א · [בערוך ערך בית עליה הרא״ה פי׳ נלאה] · [שבועות שם ע״ש] · [ילקוט ליתא] · [אבות פ״א מ״א] · [נ״ל אלעזר]

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה וה׳ בהיכל וכו׳ עון הזה כל כצ״ל ותיבת את נמחק :

גליון הש״ס

גמרא א״ר ירמיה ואיתימא ר׳ חייא בר אבא · עי׳ טורי אבן מגילה דף ד ע״ב ד״ה מנלפן :

גמרא

*פסילנא לך לדינא אמר ליה רב לרב כהנא פוק דייניה חזייה דהוה קא גאים [ביה] א"ל אי צייתא צייתא ואי לא מפיקנא לך רב מאונך °כקטן כגדול תשמעון אמר ריש לקיש שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה למאי הלכתא אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה פשיטא אלא לאקדומיה °לא תגורו מפני איש (*א"ר חנן אל תכנים דבריך מפני איש) °כי המשפט לאלהים הוא א"ר חמא ברבי חנינא אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו °והדבר אשר יקשה מכם א"ר חנינא ואיתימא רבי יאשיה על דבר זה נענש משה שנאמר °ויקרב משה את משפטן לפני ה' מתקיף לה רב נחמן בר יצחק מי כתיב ואשמיעכם °ושמעתיו כתיב אי גמירנא גמירנא ואי לא אזלינא וגמירנא אלא כדתניא ראויה פרשת *נחלות שתיכתב על ידי משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן ראויה היתה *פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו *ללמדך שמגלגלין חובה ע"י חייב וזכות על ידי זכאי כתיב °ואצוה את שופטיכם בעת ההיא וכתיב °ואצוה אתכם בעת ההיא אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי אזהרה לציבור שתהא אימת דיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי °כאשר ישא האומן את היונק כתיב °כי אתה *תבוא וכתיב °כי אתה תביא אמר רבי יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור תנא זימון בשלשה מאי זימון אילימא ברכת זימון והתניא זימון וברכת זימון בשלשה וכי תימא פרושי קמפרש מאי זימון ברכת זימון והתניא *זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה אלא מאי זימון אזמוני לדין כי הא דאמר רבא הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו הני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה : תשלומי כפל כו' : שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה מאי קמיבעיא ליה *הא אנן תנן בשלשה אלא יחיד מומחה קמיבעיא ליה דאין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה מאי שלשה אילימא שלשה הדיוטות האמר אבוה דאבוך משמיה דרב אפילו עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות אלא מומחין וקאמר שלשה : וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי רבי מאיר סבר אין חוששין ללעז ורבנן סברי חוששין ללעז *רבא אמר כולי עלמא ללעז לא חיישינן והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והב"ע כגון דאיכניף בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות ואיבדור ואמר להו דיינו לי מיהא דיני ממונות מיתיבי

רש"י

פסילנא לך · שהזכרתני טובתך : חזייה · דהוה גאים ביה · ברב סומך ובוטח עליו ומדבר גבוהות : מפיקנא לך רב מאונך · (א) אודיעך שאין רב יכול לסייעך דמשמתינא לך : אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה · לאמיתו : לאקדומיה · אם בא לפניך דין של פרוטה וחזר ובא דין אחר של מנה הקודם לפניך הקדם לחתוך : כי המשפט לאלהים הוא · כאילו אתה דן ומוציא ממון מיד הקב"ה שהרי עליו להחזיר ממון לבעליו : על דבר זה · שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי (דברים א) שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה : נענש משה · שלא זכה *שלא נאמר לו פרשת נחלות עד שבא מעשה לפניו ולא ידע מה להשיב : כתיב ואצוה את שופטיכם · משמע את חכמיהם הזהיר להדריך ליבור *במשפט והחקים על כרחם : וכתיב ואצוה אתכם · דליבור עצמם הזהיר ומה הוצרך להזהירן : כי אתה תבוא את העם · משמע גם אתה כאחד מהן: כי אתה תביא · משמע (לשון) שררה נוהג עליהן: משה אמר לו זקנים שבדור (ג) עמהם[א] · על פיהם עשה מעשה ולא תשתרר עליהם דההוא קרא דכי אתה תבוא משה אמרו כדכתי' ביה אל הארץ אשר נשבע ה' וגו' ובמקרא דכי אתה תביא כתיב אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם וגו' אלמא דהקב"ה בעצמו אמרו : דבר אחד · מנהיג אחד: (ג) יומא דדינא · שני וחמישי תקנת עזרא היא בב"ק (דף פב:) : אזמוני לדינא · ב"ד ששולחין שלוחם לבעל דין שנועקים עליו לבא ולדון לפניהם צריך השליח להזמינו בשם שלשתן : ואמר משמיה דחד · פלוני דיין מזמינך לא אמר כלום ואי לא אזיל לא משמתינן ליה : דיני קנסות · זה שמשלם יותר מדינו : *המוציא שם רע · לא מנאתי לבתך בתולים ובא להפסידה כתובתה ולא להרגה שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו דאי אנפשות קאתי לא אמר ר"מ בשלשה : וחכמים אומרים כו' · מפני שיש בו דיני נפשות קס"ד דהכי קאמרי משום דאיכא מוציא שם רע דשייך ביה דיני נפשות וכגון שמביא עדים ובגמרא פרכינן וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי השתא מיהא לאו דיני נפשות הוא דליכא עדים* : ור"מ סבר אין חוששין ללעז · אין חוששין שמא כשיבואו לב"ד ויצא הקול ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה תחתיו ועכשיו אין הבעל יודע בהן ותבעי כ"ג דשמא יבא לידי דיני נפשות ורבנן סברי חוששין : דכ"ע לא חיישינן ללעז · ואם תחילת תביעתו של בעל לא בא לידון על פי עדים אלא על ידי עצמו ולהפסידה כתובתה מודו רבנן דבשלשה : והכא כגון דאיכניף עשרים ושלשה · שאמר הבעל להביא עדים שזינתה תחתיו ולא מצא: ואיבדור · הדיינין והלכו להם: ואמר · הואיל ואין לי עדים דנו לי מיהת בשלשה דיני ממונות להפסידה כתובתה ע"י עצמו דקיי"ל (כתובות דף י.) חכמים תיקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והם האמינוהו להפסידה על פיו חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה רבי מאיר סבר בשלשה דאין חוששין לכבוד הראשונים ודנין אפילו בשלשה ורבנן סברי חוששין לכבוד הראשונים ובעי כולהו : וחכמים

תוספות

פסילנא לך · מרחיק היה עצמו אבל מן הדין לא מיפסיל וכן ההוא דשני דייני גזירות (כתובות קה:) דאייתי ליה לגא דפירי : מפיקנא לך רב מאונך · דמשמתינא לך והא דקאמר במו"ק (דף יז.) מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב הני מילי כשמנדה אותו לכבוד עצמו אבל לשם שמים לא:

מוציא שם רע · פי' בקונטרס שהבעל טוען פתח פתוח מצאתי להפסידה כתובתה וקשה לר"ת חדא דגבי אונס ומפתה קתני לה שהן קנסות ועוד דבכל דוכתא שמזכיר מוציא שם רע הוי לענין ק' סלעים ועוד דג' דמתניתין מומחין הן ובכמה דוכתי אשכחן שדנין דיני כתובה בבבל וכן נוהגין עכשיו ועוד מה שמפרש כמי חוששין ללעז מתוך שיטעון פתח פתוח מצאתי חיישינן שמא ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה אין לשון לעז נופל על זה אלא על דבר שהוא שקר כמו (גיטין דף פ:) כמלאת אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים ועוד דקאמר דנו לי מיהא דיני ממונות מי דוחקו כל זמן שאין האשה תובעת אותו כתובתה ועוד דקאמר תבעו ממון בשלשה תבעה מיבעיא ליה ועוד מה שייך תביעה(ד) שאינו בא אלא לפטור את עצמו מכתובתה ועוד ובמקום דאיכא נפשות משמע דבהאיא ממון איירי ועוד שמעתי מהר"ף דלר' מאיר דאית ליה כתובה דאורייתא בפרק אף על פי (כתובות דף נו:) אינו נאמן להפסידה כתובתה דדוקא למ"ד כתובה דרבנן נאמן כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף י.) דאמר רב נחמן חכמים תיקנו לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והם האמינוהו כו' ומפר"ת דכולה שמעתי' איירי לענין ק' סלעים שהאב תובע לבעל וחוששים ללעז היינו לעז הדיינים כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו דמיחייב הבעל לאב ק' סלעים דרבנן סברי בעי כ"ג דאי בג' חיישינן שמא אח"כ יבואו עדים שזינתה ויצטרך להוסיף עד כ"ג ואתי להוציא לעז על הראשונים לומר שלפי שלא ידעו לדון הוסיפו עליהן ודוקא הוכחשו אבל הוזמו תו לא חיישינן לסהדי אחריני דמוכחא מילתא דלסהדי שקרי מהדר הבעל אבל בהוכחשו או לא כוונו עדותן אכתי אפשר להיות דקושטא הוה קאמרי ואיכא למיחש טפי דילמא אתו אחריני ור' מאיר לא חיים ללעז הדיינין ואין לדמות ליוסיפו הדיינים דלקמן (דף כט.) דלא חיישינן ללעז הדיינין :

רבינו חננאל

בבזיון אלא צריך להתעסק בהן בכולן כמו שהן מפורשין בפ' לא יחפור והא דאמר רב לאושפיזא פסילנא לך לדינא ודבר אחד בדור ולא שנים דברים כולן פשוטין הן : תנא זימון בשלשה אוקימנא אזמוני לדינא והני מילי בלא יומא דדינא צריך למימר השליח כי שלשה שלחו אותי אליך אבל ביומא דדינא לא צריך למימרא שליחא דתלתא [שלחוהו] שזה דבר ידוע הוא דביומא דדינא תלתא יתבי: תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' בג' [מומחין] · אוקמה רב נחמן בר יעקב בדיני קנסות ולפיכך צריך ג' מומחין כי ההדיוטות אפילו עשרה פסולין לדון דיני קנסות · האונס והמפתה בג' שהן דיני קנסות: ירושלמי ר' (מינא) [מנא] אמר בנערה מאורסה פליגי ונדחו דבריו אבל חלקו במוציא שם רע · רבי מאיר סבר לייסרו ולעונשו בג' ואם נמצאו דבריו אמת בכ"ג · וחכ"א הכל בכ"ג ואמר עולא בחוששין ללעז פליגי כלומר אם ישבו שלשה לדין על הבעל לעונשו ולייסרו ודקדקו ונמצאו דבריו אמת כיון שהן דיני נפשות צריכין להוסיף עליהן עשרים אחרים אתי למימר לא אוסיפו עליהן הני עשרים אלא משום דקדמאי לא הוו ידעי למידן האי דינא ומפקי לעז עליהן ורבי מאיר לא חייש ללעז וחכמים חיישי הלכך הוי המלקות והעונש מבתחילה בכ"ג · ואם נמצאו הדברים אמת הם הן הדיינין עליה דיני נפשות · רבה אמר מתניתין כגון דיתבי כ"ג לעיוני בהאי דינא ונפקי (תרי) [כ'] מינייהו ואמר להו דיינו לי מיהת על העונש ועל המלקות ר' מאיר סבר דייני להו דממון הוא ולא חיישינן לכבוד הני (תרי) [כ'] דנפק וחכמים חיישי לכבודן

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סימן ז סעיף ז :

סו ב מיי' שם פ"כ הל' י טוש"ע ח"מ סימן טו סעיף א :

סז ג ד מיי' פכ"ה שם הלכה ב ג סמג שם טוש"ע ח"מ סימן ח סעיף ד :

סח ה מיי' פ"ה מהל' ברכות הל' ב סמג עשין כז טוש"ע א"ח סי' קצב סעיף א :

רש"ל מוחק וה [עי' רש"י לעיל בדף ו: ה"ה שיושב]

סט ו ז מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סימן יא סעיף ב :

ע ח מיי' שם פ"ה הלכה ה סמג שם :

עא ט מיי' שם הל' ג :

מסורת הש"ס

שאמר לו כנ"ל

[במשפטי החוקים כנ"ל רש"ל]

ב"ב קיט.

שם לקמן עח:

[תוספתא יומא פ"ד שבת לב. ב"ב שם]

שייך למתני'

תבוא את העם וכתי' כי אתה תביא את בני ישראל כנ"ל

[עיין תוספות כתובות מה: ד"ה א"כ]

ע"כ

רש"ל אי בהדיוטות משמשא ג' בעינן אלא כו'

רש"ל רבה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מפיקנא לך רב מאונך מכתך אודיעך :

(ב) ד"ה משה וכו' שבדור ואתה עמהם : (ג) ד"ה יומא דדינא נ"ל אחר ד"ה ואומר משמיה : (ד) תוס' ד"ה מוציא וכו' מה שייך תביעה כיון שאינו בא :

הגהות הר"ב רנשבורג א] רש"י ד"ה משה כו' זקנים שבדור עמהן · מלת עמהן נמחק וצ"ל עמך :

מיתיבי *וחכמים אומרים תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בעשרים ושלשה בשלמא (לרבא) תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות תחלה אפילו ממון בעשרים ושלשה אלא לעולא קשיא אמר רבא *אני וארי שבחבורה תרגימנא ומנו רב חייא בר אבין הכא במאי עסקינן שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה אביי אמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום כבודן של ראשונים הכא במאי עסקינן כגון דאתרו בה סתם והאי תנא הוא דתניא *ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותם אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתה בבית דין ר' יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג רב פפא אמר הכא באשה חבירה עסקינן וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי בר יהודה *ורבנן דתניא ר' יוסי בר יהודה אומר *חבר א"צ התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד רב אשי אמר כגון דאתרו

(רס"ל לרבה)

רבה אמר דכ"ע כו' כגון דאיכנף כ"ג למידן דיני נפשות · שהביא האב עדים להזימום(ב) עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבדור מחמת אונס או מחמת פחד או להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשארו רק שלשה ואין לומר שקיבלו ואח"כ איבדור דלא א"ש דונו לי מיהא : **מיתיבי** כו' בשלמא לרבה תבעו ממון תחלה · כלומר דלא איכנף לדיני נפשות : *__והביא__ האב עדים והזימום · קודם גמר הדין דהשתא ליכא מיתה בזוממין בא לגבות ממון בג' דליכא למיחש ללעז שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף דכיון דהוזמו ודאי סהדי שקרי נינהו ובמקום דאיכא נפשות כלומר שיכול לבא לידי נפשות שלא הוזמו אלא הוכחשו בעי כ"ג ותבעו נפשות ה"פ תבעו ממון שיכול לבא לידי נפשות וניחא לפירוש רבינו תם הא דאיצטריך לאביי למימר דכ"ע חוששין ללעז דכולה סוגיא איירי כשהוכחשו עדי הבעל או לא כוונו עדותן ומשום דחוששין ללעז הוי בכ"ג לרבנן דאיכא חששא דלעז(ג) דשייכא מיתה בהתראה סתם דשמא יצטרכו להוסיף אבל לפירוש הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע אין חוששין ללעז אפ"ה הוי לרבנן בעשרים ושלשה וי"מ לפי' הקונטרס דלהכי נקט דכ"ע חוששין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דחוששין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למיחש לסהדי אחריני ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דהשתא מוציא שם רע דרבי מאיר דאמר בשלשה הוי תביעת מאה כסף דקתבע אב ומוציא שם רע בעשרים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיתת האשה ולא בתביעת ממון דאין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי אהא דאמר דכולי עלמא חוששין ללעז ואי חוששין ללעז כי איתכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו יש ליישב כדמוקי כגון דאיתכחיש בבדיקות איירי נמי שהכחישו אח"כ*)(ד) עדי האב הכחשה גמורה דהשתא לא מקטלא נמי לרבנן ואפ"ה הוו בכ"ג דאיכא למיחש לסהדי אחריני ואע"ג דהני אחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות מ"מ מיקטלא לרבנן · דהכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא ולר"מ הוה הכחשה ואין להקשות לפר"ת לאביי ולכולהו אמוראי דלקמן דלא מיחייב מיתה לר"מ היכי מיחייב ק' כסף הא קיי"ל בכתובות דלא מיחייב ק' סלע היכא דלא מצי למיתי לידי חיוב סקילה דאמר בפרק נערה (כתובות דף מד:) המוציא שם רע על הקטנה פטור כיון דלא מצי למיקיימא אם אמת היה הדבר וסקלו ויש לומר דמהאי טעמא לא ממעטינן אלא קטנה דלאו בת עונשין כלל אבל נראה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' סלעים וצ"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כוונו עדותן או כשהוכחשו דאי לאו הכי היכי מחייב ק' סלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה דבעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה וסברא הוא דלא גרע מגזלות וחבלות ובירושלמי מלא רשב"א פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש פלוגתא לענין כתובה כדמפרש בקונטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש רבינו תם :

חוששין ללעז וחוששין לכבודן של ראשונים · אע"ג דחוששין ללעז אכתי נפקא לן במאי דחוששין לכבודן של ראשונים (ה)שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר אין חוששין לכבודן של ראשונים אבל אין לפרש מדחוששין ללעז כ"ש דחוששין לכבוד של ראשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה אצל זה ועוד דהא לעולא דחוששין רבנן ללעז ולכבודן של ראשונים לא חיישינן דהיכא דהבעל הביא עדים(ו) והביא האב עדים והזימום אמרי רבנן בא לגבות ממון בג' וא"ת אביי ושאר אמוראי דלקמן היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה דלדידהו ליכא לאוקמי כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דסברי(ז) רבנן דכולי עלמא חוששין לכבודן של ראשונים ויש לומר דלדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיתה אלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבא ורבי חייא שהביא הבעל עדים שזינתה והאב הביא עדים והזימום וליכא למיחש לכבודם של ראשונים דדינא אחרינא הוא דמעיקרא הוה בעל תובע ונראה דוחק :

בעדה ועדים ובהתראה · ומסית נמי צריך עדה אלא משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ומסית אין מהפכין בזכותו שאין טוענין למסית אבל לענין עשרים ושלשה דרשינן מהאי קרא דאין סברא לחלק בין מסית לשאר חייבי מיתות ועדים והתראה נמי צריך במסית אלא משום שמכמינין לו עדים וגם אין מתרין בו בפירוש אלא אומרים לו היאך נניח אבינו שבשמים ונעבוד עצים ואבנים *כדתניא פרק ד' מיתות (לקמן דף סז.) : **באשה** חבירה · וכגון דאמר שבעל וחזר ובעל דאי לאו הכי מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת כדאמרינן ברים היו בודקין (לקמן דף מא.) :

ותכ"ח תבעו ממון כו' · ברייתא היא : תבעו ממון תחילה · דלא בא לידון בעדים אלא על פיו ולהפסידה כתובתה מודינן דבשלשה : תבעו נפשות תחילה · דאמר להביא עדים : אפילו ממון · כגון אם לא מצא עדים ואמר דונו לי מיהא להפסידה כתובה אעפ"כ בעינן עשרים ושלשה משום כבוד ראשונים : אלא לעולא · דאמר רבנן ללעז חיישי שמא ישמעו עדים ויבואו תבעו ממון בשלשה היכי משכחת לה לעולא עשרים ושלשה לרבנן בעינן משום דחוששין ללעז : והזימום · דתו ליכא למיחש ללעז דאיגלי מילתא דהאי סהדי סמיך והני סהדי שקרי נינהו ואפילו להפסידה כתובתה לא מהימני דהשתא בתר סהדי שקרי קא מהדר ושקורי קמשקר ובעי למיתב מאה סלע לאב ולו תהיה לאשה ותבעו ממון דקאמרי רבנן אתביעת מאה סלע שהאב תובע קאי והכי קאמר בא האב לגבות ממון מבעל שנמצא כבר שקרן בשלשה דהזמנה אחריתי היא ואפילו כבוד ראשונים ליכא למימר הכא דדינא אחרינא הוא דמעיקרא בעל הוה תובע והשתא אב קא תבע : ובמקום דאיכא דיני נפשות · כלומר וכל היכא דאיכא למיחש לנפשות כגון בתחילת הדין אפילו אין לו עדים יש לחוש שמא *)ישמעו ויבואו עדים עשרים ושלשה בעי ואית דמפרשי כל תביעת ממון דהא שמעתא אמאה כסף דאב תבע לבעל ואי אפשר לומר כן דהא לא מחייב בעל מאה סלעים אא"כ הביא עדים והוזמו דכל זמן שלא הביא עדים נאמן אף להפסידה כתובה כדפרישית לעיל ואי בשהוזמו עדיו מיירי מתניתין תו ליכא למימר חוששין ללעז ועוד מדגרסינן בתירוצא דרב חייא בר אבין בא לגבות ממון מבעל דפריש דרבי חייא להאי תבעו ממון אמאה סלע מכלל דעד השתא הוה שמעינן תבעו ממון אבעל ואיהו תבע להפסיד כתובה : אביי אמר · אי בשלא הביא עדים דכולי עלמא חוששין ללעז ובעינן עשרים ושלשה דילמא שמעי סהדי ואתו ומדבעינן עשרים ושלשה ברישא אפילו ממון בעשרים ושלשה דחוששין לכבודן של ראשונים והכא בפלוגתא דמתניתין כגון שהביא עדים בתחילת הזמנתו לדין דתו ליכא למיחש(א) סהדי אחריני והני אמרי באפי תלתא דהתרו בה מיתה סתם ולא הזכירו לה סקילה כדין נערה המאורסה רבי מאיר סבר תו ליכא הכא דיני נפשות ובהני שלשה סגי למידן דיני ממונות דכתובה דכי נמי יוזמו ישלם מאה כסף ורבנן סברי כיון דאתרו ביה מיתה דיני נפשות איכא ומיקטלא והאי תנא הוא וכו' ובריייתא דקתני לרבנן תבעו ממון בשלשה כדתרלה רב חייא בר אבין : ושאר כל חייבי מיתות כו' · גבי מסית קאי דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול ולא תכסה ונהרג בלי התראה על ידי הכמנת עדים : עדה · כ"ג : ועד שיודיעוהו · עדיו בשעת התראה שהוא חייב מיתה בבית דין אם יעבור עבירה זו ומיהו אע"ג דלא מזכרי ליה איזו מיתה התראה היא ומחייב כרבנן : רב פפא · כדאביי נמי סבירא ליה דחוששין ללעז ולכבודן של ראשונים והכא דאמר רבי מאיר בג' כגון שהביא עדים עמו בתחלת הזמנתו לדין ואמרו שלא התרו בה לפי שהאשה חבירה היא ולא הוצרכו להתרות בה רבי מאיר סבר אף על גב דחבירה היא לא מיקטלא הלכך לא צריכין לאיכנופי תו עשרים ושלשה אלא שלשה לדון דיני ממונות דכתובה ורבנן סברי כרבי יוסי בר' יהודה: אלא להבחין · שלא יכול לומר סבור הייתי שמותר :

*) ישמעו עדים ויבואו ובעינן כ"ג כצ"ל רש"ל ע"ש

דאתרו

עין משפט נר מצוה

עב א ב מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג ועי"ש בכ"מ :

רס"ל סד"א [וכ"מ מפסקי תוספות]

רבינו חננאל

דהא מתחלה כולהו כי הדדי יתיבו ולא דייני הני עד דמתכנשי כולהי ומותבי עליה דעולא מיהא דתניא וחכ"א תבעו ממון בג' תבעו נפשות בכ"ג בשלמא לרבא הכי קתני תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות בתחלה ואתכנשו כ' [ושלשה] אע"ג דא"ל דונו לי דיני ממונות כיון דאתכנשו בתחלה אע"ג דאיבדרו לא דייני אפילו ממונות אלא בכ"ג קשיא לעולא ופריק רבא מתניתא כגון שהביא הבעל עדים שזינתה ונמצאו זוממין בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום דאיכא תביעת נפשות בכ"ג אביי אמר כולי עלמא חיישינן ללעז וכגון שלא התרו בה (כולי עלמא חיישינן ללעז וכגון שלא התרו בה) באיזו מיתה נהרגת אלא התרו בה סתם · ר' מאיר סבר לה כר' יהודה דאמר אינה נהרגת עד שיודיעוהו באיזו מיתה נהרגת וכיון שאין שם דין מיתה ג' דיי · וחכמים סברי כיון שהתרו בה במיתת [illegible] דיי הלכך דיני נפשות הן בכ"ג · פי' דרב פפא ודרב אשי

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אביי וכו' למיחש לסהדי : (ב) תוס' ד"ה רבה וכו' לעדי הבעל : (ג) ד"ה והביא וכו' לרבנן דאיכא חששא דלעז כיון דשייכא מיתה : (ד) בא"ד שהכחישו אח"כ עדי האב לעדי הכחשה הכחשה גמורה וכו' ואפ"ה הוי בכ"ג אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא למיחש שמא יביא עדי הזמה ויזימו לעדי האב שהכחישו לעדי הבעל אי נמי דיש לבעל ב' כתי עדים המכחישות זא"ז בבדיקות דאז שפיר איכא למיחש לסהדי כו' כצ"ל והד"א עם ד"ה מיתיבי:(ה) ד"ה חוששין וכו' כשהביא הבעל : (ו) בא"ד היכא דהבעל הביא עדים שזינתה והביא: (ז) בא"ד כיון דסברי דכ"ע כצ"ל ותיבת רבנן נמחק :

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ח ע"ש]

[שבת קיח: וש"נ]

לקמן ס: [תוספתא פ"י ע"ש]

לקמן מא. עב: מכות ו: ט:

*)עדי האב לעידי הבעל הכחשה וכו' ואפ"ה הוי בכ"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא למיחש שמא יבואו עדי הזמה ויזימום לעדי האב שהכחישו לעדי הבעל א"נ דיש לבעל ב' כתי עדי' המכחישות זו את זו בבדיק' דאז שפיר איכא למיחש שמא יבואו עדים אחרים ואע"ג דהני אחריני וכו' כצ"ל רש"ל

[נ"ל כדתנן]

דאתרו *ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן *דתנן מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה רבינא אמר כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבי אליבא דר' עקיבא דתנן רבי עקיבא אומר לא בא *שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא באלו א"כ ענש הכתוב את הניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה כעושה מצוה [א]ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומניין שאפי' מאה ת"ל עדים א"ר יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר רבי אומר [ב]אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות [ג]ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה

רש"י

דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא · דהא ודאי לא מיקטלא אלא לוקה דאין לך מיתת בית דין שלא נאמר בה לאו וקסבר לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין לוקין עליו כי אתרו בה מלקות ולא קטלא: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה · טעמא מפרש לקמן (דף י·): אחד מן העדים · והיו שם שלשה או ארבעה שיכולה עדות להתקיים בשאר: הא דרבי עקיבא · במסכת מכות: לא בא שלישי כו' · דממשמע שנאמר (דברים יט) על פי שנים עדים (יקום) כל שכן שלשה למה נאמר או שלשה עדים אלא להחמיר עליו ליתן חומר בעדי שקר שלישי זה אע"פ שלא היה זה נידון על פיו למיתה שהרי בשנים שהעידו תחלה נמי היה נידון אפילו הכי עשה הכתוב את דינו כיוצא באלו שאם הוזמו יהרג אף השלישי מפני שניטפל לעוברי עבירה: קל וחומר שישלם שכר וכו' · דקיימא לן *מדה טובה מרובה ממדת פורענות הלכך קל וחומר הוא: במה דברים אמורים · דעדותן בטלה: בדיני נפשות · דרחמנא אמר (במדבר לה) והצילו העדה דמהדרינן בתר זכותא לבטל העדות ולא יהרג לא הוא ולא הם: רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות · שוין בכך דעדותן בטלה: ואימתי · בדיני נפשות עדותן בטלה: בזמן שהתרו · הקרוב או הפסול בעוברי עבירה שגילו דעתם שאף הם נעשים עדים והרי הכתוב הקיש שלשה לבטל העדות אם יש קרוב או פסול אבל לא התרו הקרוב והפסול בעוברי עבירה אלא שתקו והכשרים התרו בהן אין אלו נעשים עדים ותתקיים העדות בשאר: דא"כ

תוספות

דאתרן ביה למלקות · ואתיא כמ"ד (מכות יג:) לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ואם הייתו יכולין לפרש במלקות של מוציא שם רע היה מתיישב ותימה דמשמע הכא דסבר ר' מאיר מכות בג' אם כן הוה דריש קרא והגדיקו לענין עדים זוממין דלקו כדלקמן (דף י·) ומה הוה משני מהא דפריך תיפוק ליה מלא תענה דלא מצי לשנויי כדמשני לקמן משום דהוי לאו שאין בו מעשה מ"מ הוה לקי דהא ר' מאיר גמר בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) דעדים זוממין לוקין ומשלמין ממון ממוציא שם רע וה"נ דגמר לענין דלוקין דאע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה וכ"ת דהוה משני משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד חדא דאית ליה דלוקין עליו לפי סברת רב אשי ועוד דר"מ אית ליה אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא בפ"ק דמכות (ג"ז שם) וי"ל דאע"ג דגמר עדים זוממין ממוציא שם רע ה"מ לענין דלא דרשינן כדי רשעתו להכי אלא מוקמינא לה לדרשה אחריתי באלו נערות (כתובות לב:) אבל גבי האי אי לאו דגלי קרא דלקי לא הוה גמרינן כיון דכתיב לעשות דדרשינן מינה באלו הן הלוקין (מכות דף יג:) דבעינן לאו שיש בו מעשה אי נמי י"ל דמוציא שם רע גופיה לא נפקא לן דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמר פרק נערה (כתובות דף מו.) למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן (מבן) מוהיה אם בן הכות הרשע:

לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר עליו · אדר"ש קאי דקתני בפ"ק דמכות (דף ה: ושם) לעיל מהך ר"ש אומר מה שנים אין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומאי למימר *דפליג אדר"ש וס"ל דנהרגין אע"פ שאין שלשתן זוממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתיב (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם ובקונטרס פירש במכות (שם) לא בא השלישי להקל עליו דלהקל עליו לא צריך קרא דכתיב (שם) והנה עד שקר העד דמשמע כל העדות ואינן נהרגין עד שיוזמו כולן ולא בא הכתוב אלא להחמיר עליו אבל אין לפרש לא בא השלישי להקל עליו גרידא אלא גם להחמיר עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו בתוך כדי דיבור כדמפרש התם בגמרא אבל רבי עקיבא סבר שנענש אע"ג שבא אח"כ מדנקט נטפל דהא כיון דאית ליה לרבי עקיבא היקישא דעד שיהו שלשתן זוממין בבאו בבת אחת בבאו זה אחר זה נמי יקישם *להכי כי היכי דמקיש לענין לענש כמותם:

בזמן שהתרו בהן · מפרש בפ"ק דמכות (דף ו· ושם)[(א)] הכי אמרינן להו לאסהודי אתיתו או למיחזי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתינא נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ואי אמרי למיחזי אתינא מה יעשו שני אחים כו' ונראה לר"י דמשום שנתכוונו להעיד לא אמרינן נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אלא שהולכים ומעידים כולן בב"ד אבל משום ראייה לחוד שנתכוונו להעיד לא דאי לא תימא הכי כל גיטין כשנותנין אותן בפני קרובים או פסולים יהיו פסולים אם יתכוין הא' ולר' יוסי אפילו לא יתכוין והאי דקאמר מה יעשו ב' אחים ודאי יכולין לתקן שלא ילכו שניהם להעיד אבל פעמים שלא ידע זה בזה ויעיד האחד אע"פ שהעיד אחיו כבר בב"ד אע"פ שהשני העיד לאחר כדי דיבור מ"מ עדותן בטלה דשייך שפיר לאקושי להך מילתא שלשה לשנים אפילו בזה אחר זה כיון דבשעת ראייה רואין יחד ומתכוונין להעיד לכך עדותן בטלה אפילו העידו זה אחר זה אע"ג דלענין שלשתן זוממין לא הוקשו אלא כשהעידו בתוך כדי דיבור דהתם הזמה מעשת העדאת עדים קא אתיא ואע"ג דפריך במכות (שם) הרוג יליל אע"פ שאינו הולך להעיד בב"ד ה"מ מעיקרא דהכתי לא אסיק אדעתיה יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר אבל לבסוף דמסיק יקום דבר במקיימי דבר לא נריכי לשנויי קמאי דממעטי' הרוג וההורג מיקום דבר דבעינן שילכו לקיים דבר בב"ד וכן (לקמן דף לד:) לענין אין עד נעשה דיין נראה לר"י דדוקא בעד המעיד אין עד נעשה דיין אבל במתכוין להעיד לא דהא דטעמא דאין עד נעשה דיין נראה או משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכיון שהעדים בעצמם דנין לא ירצו לקבל הזמה על עדותן או משום דכתיב (דברים יט) ועמדו שני האנשים וגו' שני האנשים אלו העדים לפני השם אלו הדיינין דבעינן שיעידו העדים לפני הדיינין ולא שיהו בעצמן דיינין והנך טעמי לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו ולא במתכוין להעיד ולא כפי' רבינו שמואל שפי' בעלמא (ב"ב קיג: ד"ה ג' שנכנסו כו') שנתכוון להעיד אמרינן נמלא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה וכן לענין שאינו נעשה דיין ודקדק מדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לקמן דף לד:) שלשה שנכנסו לבקר את החולה כו' משמע דווקא שנכנסו לבקר ולא נתכוונו להעיד אמרינן רלו עושין דין אבל נתכוונו להעיד אין עושין דין ועוד נראה לר"י לדקדק דלא אמרינן אין עד נעשה דיין אלא עד המעיד דאי לא תימא הכי קשיא דרב יהודה אדרב יהודה דהא בפ"ק דמכות (דף ו· ושם) פסיק רב יהודה הלכה כרבי יוסי דבראייה בעלמא נעשה עד אע"פ שאינו מכוין להעד ורב יהודה קאמר (ב"ב דף קיג:) גבי ג' שנכנסו לבקר את החולה וכו' רלו עושין דין ואמאי הא בראייה בעלמא נעשה עד ועוד להאי פירוש לית ליה לרבי יוסי לא תהא שמיעה גדולה מראייה לא בעדות החדש (ר"ה דף כה: ושם) בראוהו שלשה והן ב"ד ולא בסנהדרין[(ב)] באחד שהרג את הנפש שראוהו אע"פ שראוהו ביום ומיהו נראה לרשב"א דהני לא פרכי נינהו דרבי יוסי על כרחך לית ליה שיעשה עד בראייה ואפי' יעיד לבסוף דהא ר' יוסי הוא דאמר עד שיהיו פי שני עדים מתרים בו כדאמר בסמוך וכמו ששנים אין יכולין להעיד אא"כ התרו בו כך שלשה וכו' אלמא אותן יהו חשובין עדים אבל השאר לא וכן נראה הדברים דאם הוזמו כולן לא היו נהרגין אותן שלא התרו בו דלא מהני שהדותייהו בלא סהדותא דאחריני ולא אמרינן נמלא אחד מהן קרוב או פסול אלא באותן שהותרו והא דקאמר רבי בזמן שהתרו בהן לאו משום דרבי יוסי לא בעי התרו דלהכי טפי מרבי בעינן דלרבי בנתכוונו להעיד בעלמא סגי כדמוכח במכות (דף ו·) ור' יוסי בעי התראה ממש אלא דיני ממונות אתא לאוסופי והא דמשמע הכא דלר' יוסי בראייה בעלמא אמרינן נמלא אחד מהן קרוב או פסול כו' מדקאמר וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ור' יוסי היינו במה שנחלקו במשנה זו אבל מתוך משנה אחרת יש ללמוד דבעי ר' יוסי התראה ושמא רב יהודה פסק לגמרי כר' יוסי אי נמי לא פסק כוותיה אלא במאי דקאמר אבל בדיני ממונות תתקיים[(ג)] העדים בשאר גרידא אבל בכוונת עדות סבר כרבי והאי דקאמר במכות (שם) היכי אמרינן להו לרבי קאי וכן מוכח דקאמר אי אמרי למיחזי אתינא מה יעשו שני אחים כו' וה"פ היכי אמרינן להו דעל כרחך התראה לאו דווקא דבדיני ממונות לא שייכא התראה אלא ודאי לא בעי אלא שנדע שנתכוונו להעיד והיכי אמרינן להו וכו':

רבי

רבינו חננאל

פשוטות הן רבינא אמר כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול ר' מאיר סבר לה כר' יוסי דאמר בדיני נפשות בטלה העדות כולה ואין שם דיני נפשות כלל אבל יש בה דיני ממונות דהא רבי יוסי הוא דאמר תתקיים העדות בשאר · ורבנן כרבי דאמר תתקיים העדות בשאר ואע"פ שנמצא אחד מהן קרוב או פסול השאר כשרין לדיני נפשות דהא לא אתרו בהו ואמרי לאסהודי אתינן · ואנו עתידין לפרש במקומו'

עג א ב (ג) מיי' פ"ה מהלכות עדות הל' ג ד סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סימן לו סעיף א

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה בזמן וכו' בפ"ק דמכות היכי אמרינן להו אמר רבא הכי אמרינן להו: (ב) בא"ד ולא בסנהדרין שראוהו באחד שהרג את הנפש אע"פ: (ג) בא"ד תתקיים העדות בשאר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא וכו' דפליג על ר"ש · עיין לקמן דף מא ע"ב ברש"י ד"ה ר"ע ובתוס' שם:

נ"ל בה
לעיל ג.
[לקמן ס. מכות ה:]
[יומא עו.]
נ"ל הכי רש"ל

עד א מיי' פכ"א מהל' עדות הלכה י :

עה ב ג מיי' פי"ב שם הלכה ב סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף כו [וכרב אלפס פ"ג דמכילתין דף רסא]:

מה יעשו שני אחים ואחד שראו באחד שהרג את הנפש ואיבעית אימא כגון שהתרו בה אחרים ולא התרו בה עדים וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבנן *דתנן רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שני עדיו מתרין בו שנאמר °על פי שנים (דברים יז) עדים ואיבעית אימא כגון דאיתכחוש בבדיקות ולא איתכחוש בחקירות וקמיפלגי בפלוגתא דבן זכאי ורבנן דתנן מעשה ובדק *בן זכאי בעוקצי תאנים אמר רב יוסף *ההביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין ומשלמין [*ממון] ממון לזה ונפשות לזה *ואמר רב יוסף *פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא אמר *אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע אמר רבא

פלוני

דא"כ מה יעשו שני אחין ואחד · כשר עמהם : שראו באחד שהרג את הנפש · ופלוגתא דר' מאיר ורבנן נמי כגון שנמצא אחד מן השלשה קרוב או פסול וראה ושתק ולא התרה ר' מאיר סבר לה כר' יוסי דאמר בדיני נפשות לא שנא התרה ולא שנא שתק עדותן בטלה ורבנן סברי כרבי דהיכא דשתק תתקיים העדות בשאר ומיקטלא : בבדיקות · זה אומר כליו של בועל שחורים וזה אומר לבנים: חקירות · איזה יום ואיזו שעה וכיולא בהם שהעדים באים על ידיהם לידי הזמה ורבי מאיר סבר הכחשת בדיקות שמה הכחשה ולא מיקטלא ורבנן סברי כיון דבחקירה נמלאו מכוונים הכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא דלא רמו סהדי אדעתי הו למיבדק כולי האי : בעוקצי תאנים · שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה אמר לו תאנה זו עוקציה דקין או עוקציה גסין עוקצין זנבות תאנים כמו (סוכה דף לד:) ניטל עוקצו : עדי הבעל נהרגין · שבאו להורגה : ואין משלמין ממון · אע"פ שהיו מפסידין אותה כתובה אין משלמין טובת הנאת כתובתה כדין שאר זוממי כתובה במסכת מכות (דף ג:) דכיון דבשבילה הן נהרגין אין משלמין לה ממון דמתחייב בנפשו פטור מן התשלומין דכתיב (שמות כא) לא יהיה אסון ענוש יענש והאי משום מאה סלע דהוו בעו לאפסודיה לאב והוה ליה מיתה לזה לאשה ותשלומין לזה לאב לאו עלייהו רמו לשלומי אלא על הבעל שהרי על ידן הבעל בא לשלם לאב דכל זמן שלא הביא הבעל עדים שזינתה תחתיו אינו מתחייב לשלם מאה סלע על ידי עצמו כדאמרינן בכתובות (דף מו·) דלא קרינא ביה ואם אמת היה וגו' דבלאו עדים לא מיקטלא הלכך איהו נמי לא מיחייב אלא אם כן הביא עדים שזינתה והוזמו : והזימום לעדי האב · היאך אתם מזימים את אלו לומר שעמכם היו במקום פלוני והלא אתם עמנו הייתם במקום פלוני : עדי האב נהרגין · שרלו להרוג עדי הבעל : ומשלמין ממון · מאה כסף לבעל שבאו לחייבו כשהזימו את עדיו : ממון לזה · לבעל : ונפשות לזה · ונהרגין בשביל העדים דקסבר רב יוסף כי פטר רחמנא מתחייב בנפשו מן התשלומין היכא דמיתה וממון משום חד קאתו עליה : פלוני רבעו · במשכב זכור : לאונסו · על כרחו : הוא ואחר · הנרבע הזה כשר להעיד עליו ואם יש אחר עמו נהרג הרובע על פיהם : אל תשת רשע עד · דכתיב (שמות כג) אל תשת ידך וגו' : רבא אמר · אין אדם נפסל לעדות בהודאת פיו דאדם קרוב אצל עצמו הלכך אין אדם יכול לשום עצמו רשע כלומר על עדות עצמו אינו נעשה רשע שהרי תורה פסלה קרוב לעדות ונהרג הרובע דפלגינן דיבורא ומהימנינן ליה לגבי חבריה ולא מהימנינן ליה לגבי דידיה לפסול לעדות:

פלוני

רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו · וא"ת והא תנן באלו הן הגולין (מכות דף ט:) רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה בפרק קמא דמכות (דף ו:) פריך לה ומשני דההוא הייטו(א) כרבי יוסי בר יהודה:

בפלוגתא דבן זכאי · תימה דמשמע דקאי אאביי דאמר דכ"ע חוששין ללעז א"כ לרבי מאיר יהא נמי בכ"ג אע"ג דאיתכחיש בבדיקות דהא חיישינן שמא יבואו עדים אחרים שזינתה בין לפ"ה בין לפר"ת וי"ל דמיירי כגון דאמרי הנך סהדי לא היה שם עד אחר וטעמא דרבנן בעשרים ושלשה *לפר"ת דאיירי כשהכחישו עדי האב הכחשה גמורה אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא למיחש שמא יזים את עדי האב(ב) כגון דלא הוכחשו ויצטרך נמי כ"ג אי נמי איירי דיש לבעל שני כתי עדים המכחישים זו את זו בבדיקות דתו ליכא למיחש לר' מאיר לעדים אחרים דאפילו יבאו יהיו מוכחשים מאלו בבדיקות ולרבנן איכא למיחש לעדים אחרים דהכחשה דבדיקות לאו כלום(ג) אי נמי דעדי האב הזימו לעדי הבעל דלכולי עלמא ליכא למיחש לאחריני וטעמא דרבנן דבכ"ג משום כבוד ראשונים אפילו הזימו קודם גמר דין כל שכן לאחר גמר דין דאתי טפי שפיר דהוי בכ"ג ולרבי מאיר לא שייך כבוד ראשונים דלא היה כאן חיוב מיתה דהוכחשו בבדיקות : **עדי** האב נהרגין ומשלמין ממון · תימה דאמאי נהרגין דמאו אמרי לא לחייב עדי הבעל באנו אלא לחייב הבעל ממון קאתינא כיון שלא התרו בהן דעדים זוממין לא בעו התראה וכה"ג אמרינן לקמן בפרק היו בודקין (דף מא:) למאן דאמר חבר א"צ התראה עדי נערה המאורסה אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וי"ל דהכא שאני כיון שיודעים דבאים להרוג את האשה יודעים שיהרגו אותן אם יוזמו דאי אפשר להיות זה בלא זה אבל התם לא ידעי שהיתה חבירה אי נמי לא ידעי דחבר א"צ התראה והא דפריך התם אלא אשה חבירה דקיימא לן (*כר') יוסי ב"ר יהודה דמיקטלא היכי משכחת לה הוה מצי לשנויי כגון דידעי שהיא חבירה וידעי שחבר א"צ התראה: **ממון** לזה ונפשות לזה · הא דמקשה בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כב: ד"ה בגדי) דפטר התם אפילו בגדי דחד ועבדא דחד מפורש במקום אחר: **לרצונו** רשע הוא · ואע"ג דרבא בעי רשע דחמס בפרק זה בורר (לקמן דף כז·) האי כמו רשע דחמס הוא דומיא דאוכל נבילות לתיאבון כיון שעובר להנאתו על דעת קונו כמו כן היה עושה בשביל הנאת ממון ומעיד שקר והא דאמר התם (דף כו:) החשוד על העריות כשר לעדות פירש בקונטרס *לאו דאיכא סהדי שבא על הערוה אלא שהוא גס בעריות ומתייחד עמהן והאי דקאמר ארבעים בכתפיה וכשר היינו משום דמלקין על ייחוד כל העריות חוץ מאשת איש דמלקין על לא טובה השמועה אי נמי התם כשר משום דיצרו תוקפו כ"כ וחשוב כאנוס אבל ארביעה אין יצרו תוקפו כ"כ א"נ ה"נ יצרו תוקפו וכשר לעדות אחרת ולא ארביעה דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו והא דפריך בפ"ק דמכות (דף ו· ושם) נרבע יציל אין לפרש יציל לפי שהוא פסול מחמת שסוגא הרובע שרבעו לאונסו שכך היה נראה לפרש דומיא דהרוג יציל דהכי מוכח דלאונסו כשר ואין סוגאו כמו הרוג ועוד דהרוג גופיה מציגא לפרש דלא מיפסל מחמת סנאה אלא מחמת שהוא טריפה ואינו ראוי להעיד ונראה לפרש דהתם מנרבע לרצונו פריך ואע"ג דלרבא כשר התם איירי שיש עדים שנרבע לרצונו דאז אינו ראוי להעיד והוי נמצא עד אחד מהן פסול ועדותן בטלה וק"ק כיון דבנרבע לרצונו איירי בתנס נקט לבסוף הורג ורובע יציל פירוש יצילו על עצמם דמנרבע לרצונו דמיירי ביה הוי מצי למיפרך אכתי שיציל את עצמו וי"מ דמהרוג ונרבע כשהם קרובים פריך דיציל וכ"ת ה"נ הא כתיב ביה (שמות כא) מכה אביו ואמו וגו' אף על פי שהוא קרוב ונרבע נמי כתיב ערות אביך ואיכא למאן דדריש לקמן (דף נד·) ערות אביך ממש :

ואין אדם משים עצמו רשע · הקשה ר"י בר' מרדכי מדקאמר בפ"ב דכתובות (דף יח: ושם) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו נאמנים ואמר רמי בר חמא בגמרא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים מחמת ממון אין נאמנים מ"ט אין אדם משים עצמו רשע ורבא הוא דמסיק התם הכי והשתא אמאי לא פלגינן דיבורא והימניניהו במאי דקאמרי שהיו אנוסין אבל לא מחמת ממון ונראה דההיא דכתובות אתיא כמאן דאמר בית נוחלין (ב"ב דף קלה: ושם) דלא פלגינן דיבורא בחד גופא פי' בחד גופא כמו גירסתי את אשתי דלא פלגינן דיבורא בחד גופא טמר דלא מהימן לשעבר ומהימן להבא וכן אנוסין היינו מחמת ממון שעל עצמו הוא מעיד כן דאי מהימנת ליה שהוא אנוס ניהמניה שהוא מחמת ממון נאנס וכן פלוני רבעו לרצונו אין לפרש דלא מהימן במאי דקאמר לרצונו אלא פלגינן דיבורא לומר שרבעו לאונסו דא"כ הוה פלגינן דיבורא בחד גופא ובמקצת מהימן אהאי גופא ובמקצת לא מהימן אלא פלגינן לומר שרבע אבל לא שרבעו וכן מוכח מפלוני רבע שורי דאי הוה אמרי' אדם קרוב אצל ממונו ה"א דמהימן לומר שרבע שור אחר אבל לא שורו דבשורו אין שייך לחלק בין אונס לרצון וכן מוכח ההוא דזה בורר (לקמן דף כה.) דחד אמר לדידי אוזפן ברביתא דמהימן שהלוה בריבית אבל לא לדידיה ותדע דאם היה כהן נשוי אחותו והוא ואחר מעידין שפלוני בא עליה סברא היא לרבא דמצטרפין להורגו אבל לא להרגה אפילו לאוסרה על בעלה אע"פ שנאסרת באונס ואע"ג דבההיא דכתובות (דף יח: ושם) פלגינן דמהימנינן להו במאי דאמרי כתב ידינו הוא זה היינו אפי' בלא טעמא דפלגינן ועוד יש לומר דהתם בכתובות כיון דקיום שטרות דרבנן דעדים שחתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד לא פלגינן דיבורא לומר שאנוסין היו מחמת נפשות ואע"ג דאשכחן (גיטין דף ח:) פלגינן דיבורא גבי עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסיי קנויין לך דאמר רבא עצמו קנה ונכסיו לא קנה לא דמי דהתם כך הוא נוהג בכל שטרות דעלמא דבגט אשה ובגט שחרור הימנוהו רבנן על ידי כתב ובפני נכתב ובשאר שטרות הצריכו קיום :

אבל

מס' ר"ת כנ"ל

רש"ל

[נ"ל אליבא דר']

שם

[לפנינו תוספות שם ד"ה החשוד]

מכות ו:

לקמן מ. מא:

יבמות כה. [ע"ש]

לקמן י. כה: כתובות יח: יבמות כה:

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה ר' יוסי וכו' היינו ר' יוסי כנ"ל ואות כ' נמחק : (ב) ד"ה בפלוגתא וכו' שמא יזים את עדי האב וכוי כמו דלא הכחישום ויצטרך : (ג) בא"ד לאו כלום הוא אי נמי :

רבינו חננאל

אי בעי תימא כגון שהתרו בה ולא התרו בה עדיה ר' מאיר כר' יוסי וחכמים כרבנן · אי בעי תימא כגון דאתכחשו העדים בבדיקות ור' מאיר כבן זכאי וחכמים כרבנן · אמר רב יוסף הביא הבעל עדים שזינתה ונמצאו זוממין עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון נמצאו המזימין זוממין המזומין שבאו להזים נהרגין ומשלמין ממון לבעל ונפשות לעדים · אמר רב יוסף פלוני רבעו לאנסו הוא ואחד מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד · רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ועדות הקרוב פסולה היא ואין אדם משים עצמו רשע וכן אם אמר פלוני

אצל אשתו לא אמרינן · אע"ג דמתני' היא בזה בורר (דף כז:) דבעל כאשתו לעניןעדות ס"ד הכא דמחמת מגו דמהימן להורגו מהימן להורגה: **משום** דהוי לאו שאין בו מעשה · וה"ה דה"מ למימר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואפ"ה גלי לן והיה אם בן הכות הרשע דלקי ובלבד שלא יוכל לבא לידי חיוב מיתה אבל אם אפשר לו לבא לידי חיוב מיתה לא לקי כדאמר במרובה (בבא קמא דף עד: ושם) תשתיים דרבי אלעזר דאמר הוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו אין נהרגין דא"ר אלעזר עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד הוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואם תאמר דהכא משמע דלוקין אלאו דלא תענה משום דגלי לן קרא דוהיה אם בן הכות וכן בפ"ק דמכות (דף ב: ושם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה משמע דלכ"ע לקי ובמעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז (שם ד.) הוה נמי לקי לכ"ע אי לאו משום כדי רשעתו ובפ"ק דמכות (שם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שחייב מלקות מ' ונמצאו זוממין קאמרי רבנן דאין לוקין אלא מ' ואמרינן בגמרא (שם) האי לא תענה רבנן מאי עבדי ליה מיבעי ליה לאזהרת עדים זוממין וי"ל דהתם ודאי כיון דלקו מ' מכאשר זמם ואי אפשר להלקותם בלא אזהרה דלא ענש הכתוב אא"כ הזהיר והיינו מלא תענה ונמצא הך דלקי מכאשר זמם הוי משום אזהרה דלא תענה ולכך אי אפשר להלקותו פ' על לאו אחד אבל בבן גרושה או בן חלוצה שפיר לקי מלא תענה וכן גבי מאתים זוז אי לאו כדי רשעתו הוי לקי מלא תענה דממון לא בעי אזהרה:

וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו · אפי' לרבי יהודה דאית ליה בכל דוכתא לוקין עליו אתי האי שינויא דהא מעדים זוממין יליף לה לר' יהודה בפ"ק דמכות (דף ד:) ואי לאו והיה אם בן הכות הרשע דגלי לן בעדים זוממין ה"א בכל דוכתא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו* :

רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת · משמע דלית ליה ג"ש דרשע רשע ובמקום אחר מפורש (לקמן דף לג: ושם ד"ה אתיא) :

מלקות תחת מיתה עומדת · י"מ משום דבני נח אזהרתן זו היא מיתתן וניתנה לישראל מלקות על אזהרתו תחת מיתה דבני נח ועוד י"ל משום דזימנין מתים ע"י מלקות כדתנן באלו הן הגולין (מכות דף ח:)*ומת זה תחת ידו ופטור וקשה לשני הפירושים הללו דמאי פריך אי הכי אומדנא למה לי ופי' הקונטרס עיקר :

סכבר

תורה אור

ᵃפלוני *בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה מאי קא משמע לן דמפלגינן בדיבורא היינו הך מהו דתימא *אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן קא משמע לן ואמר רבא ᵇפלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון *ממון לזה ונפשות לזה ואמר רבא ᶜפלוני רבע השור והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון שורו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה הא תו למה לי היינו הך משום דקא בעי בעיא עלויה דבעי רבא פלוני רבע שורי מהו *מי אמרינן אדם קרוב אצל עצמו °ואין אדם קרוב אצל ממונו או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו בתר דבעיא הדר פשטה אדם קרוב אצל עצמו ᵈואין אדם קרוב אצל ממונו: מכות בשלשה כו': מנהני מילי אמר רב הונא אמר קרא (דברים כה) °ושפטום שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה אלא מעתה (שם) °והצדיקו שנים והרשיעו שנים הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה כדעולא דאמר עולא רמז לעדים *זוממין מן התורה מניין (שם יט) ᵉרמז לעדים זוממין והא כתיב °כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין ᶠשלוקין מניין דכתיב (שם) °והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע ᵍאלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה (שמות כ) °מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה ᵍוכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה: מ"ט דרבי ישמעאל *אמר אביי אתיא רשע רשע מחייבי מיתות כתיב הכא (דברים כה) °והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם (במדבר לה) °אשר הוא רשע למות מה להלן בעשרים ושלשה אף כאן בעשרים ושלשה רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי הכי אומדנא למה לי למחייה ואי מאית לימות א"ל אמר קרא (דברים כה) °ונקלה אחיך לעיניך כי מחית אגבא דחיי מחית אלא הא דתניא * ʰאמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה הן תמני סרי למחייה

פלוני בא על אשתי אבל לא להורגה · לפי שקרוב הוא אצלה ואע"ג דמהימנינן ליה בהאי סהדותא לגבי חבריה לא מהימנינן ליה לגבי אשתו והיינו פלגינן דיבורא דהא חד דיבורא הוא ולגבי האי מהימן ולא מהימן לגבי האי: אצל אשתו לא אמרינן · אדם קרוב לענין פלגינן דיבורא והואיל ומהימן אההוא דיבורא למיקטליה לחבריה ליקטלוה נמי לדידה קמ"ל : נהרגין · משום פלוני : ואין משלמין ממון · טובת הנאת כתובתה שרצו להפסידה מאי טעמא שהרי לא הזכירו שם האשה ולמאן מפסדי : בא על בתו של פלוני נהרגין · משום שניהם שבאו להרוג אותו ואותה : ומשלמין ממון · שבאו להפסידה כתובתה מן האירוסין ומשלמין טובת הנאת כתובה כדין כל זוממי כתובה ולא פליגא דרבא אדרב יוסף דאמר לעיל עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון דהתם כיון דניסת הנך תשלומין דכתובה דידה בעו מיהוי וכיון דעלה מקטלי לא משלמי לה ממון אבל היכא דלא ניסת הנך תשלומין דהזמה דאב נינהו דכל שבח נעוריה לאביה והוה ליה ממון לזה לאב ונפשות לזה משום דבועל ונערה מיקטלי : רבע השור · ולא הזכירו שור של מי : ואין משלמין · דמי השור דלא ידעינן מנו : ממון לזה · לבעל השור: ונפשות · בשביל פלוני הרובע : פלוני רבע שורי · הוא ואחר מצטרף עמו : מהו · פלוני ודאי מיקטיל אלא שור מי מיקטיל : מי אמרינן אדם קרוב אצל ממונו · ופלגינן דבורא להימוני אחבריה ולא אשור או דילמא לא אמרינן לענין פלגי דיבורא אדם קרוב אצל ממונו אע"פ דפלגינן ליה לעיל אצל עצמו : הדר פשטה · לא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו לענין פלגי דיבורא והשור יסקל וכי אמרינן בתמורה (דף כח.) רובע או נרבע על פי הבעלים אסור לגבוה ומותר להדיוט דאינו נסקל הני מילי היכא דלא העידו הבעלים על הרובע מי הוא או העידו ולא היה עד שני עמהם אבל הכא דגברא מיקטיל על פי בעל השור לא פלגינן דיבורא משום ממון : ושפטום · גבי מלקות כתיב : רמז לעדים זוממין שלוקין · היכא דאין הזמה יכולה להתקיים בהם כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ונמצאו זוממין והרי הם כהנים אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא סופג את הארבעים מנלן : משום · דב"ד הצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות את הרשע צדקת צדיק למה הוזכרה כאן וכי משום צדקת צדיק מתחייב רשע מלקות אלא ודאי עדים (זוממין) רמיזי הכא דאעדים קאי האי והיה אם בן הכות והכי קאמר עדים שהרשיעו צדיק והוזמו והצדיקו עדים אחרונים את הצדיק והרי נעשו רשעים אלו העדים הראשונים וילקו ואם אינו ענין לעדות ממון דהא אין לוקין ומשלמין תניהו ענין לבן גרושה וחלוצה בו : לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו · מאם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' באלו הן הלוקין (מכות דף יג:) : מלקות במקום מיתה עומדת · דכיון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתוב והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בפני עצמה ושריפה בפני עצמה והרג בפני עצמה הוי נמי מלקות כאחת מן המיתות : אי הכי · דהוא גופיה מיתה הוא : אומדנא למה לי · דקתני באלו הן הלוקין (שם דף כב.) דאומדין אותו אם אינו יכול לקבל ארבעים מלקין אותו לפי מה שיכול לקבל : ונקלה · בשעת שלוקה יהא אחיך שיכה את החי ולא את המת וכיון דמית ליה בפלגא כי מחי על אידך פלגא לאו על החי הוא : אמדוהו לקבל עשרים · וראו שאין יכול לקבל עשרים ואחת ואם יכוהו עשרים ואחת ימות בה : אין מכין אותו אלא · שמונה עשרה דמכות הראויות להשתלש לשלשה חלקים בעינן שמכה שתי ידות מאחוריו ושליש מלפניו ומקרא נפקא לן באלו הן הלוקין (שם דף כג.) : למחייה

ילפינן כין מכין דמיירי במלקות ונדע דבמוציא שם רע ויסרו היינו מלקות ואח"כ נילף משום דלאו שאין בו מעשה לוקין וממילא חייבים העדים מלקות משום לא תענה ונ"ע :

מסורת הש"ס:

ב"ב קלד:

[לעיל ט: וש"נ]

[עיין תוספות כתובות לב: ד"ה לא ... ביאור ארוך]

נ"א מי אמרי' אדם קרוב אצל ממונו או דילמא לא אמרינן כו' הדר פשטה לא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו רש"ל

מכות ב:

[לקמן לג: מכות ה. כתובות לג.]

[תוספתא דמכות פ"ד]

רש"ל מ"ז

עין משפט נר מצוה:

עו א מיי' פי"ב מהל' עדות הלכה ב :

עז ב ג מיי' שם פכ"א הלכה י :

עח ד מיי' שם פי"ג הלכה ב :

עט ה מיי' פ"כ שם הלכה ח :

פ ו מיי' שם הלכה ט :

פא ז מיי' פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה א סמג לאוין קלט :

פב ח מיי' שם פי"ז הלכה ב סמג שם :

רבינו חננאל

פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו לבועל אבל לא להורגה דבעל לגבי אשתו קרוב הוא ועוד אמר פלוני בא על נערה מאורשה והוזמו נהרגין שהעידו שקר כי בא על נערה מאורשה · ואין משלמין ממון שלא העידו על נערה ידועה · אבל אם העידו על בתו של פלוני שנבעלה באונס והוזמו נהרגין על הבועל ומשלמין ממון לנערה כי בעדותן שנבעלה היו מפסידין כתובת בתולה מבעלה · וקי"ל בכולהו כוותיה דרבא וכן הדין בעדים המעידין כי פלוני רבע שור כו' · ואם העיד כי פלוני רבע שורי הוא ואחר מצטרפין להורגו לרובע ולסקול השור ואסיקנא פשטא רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו : מכות בג' שנאמר ונגשו אל המשפט ושפטום הרי כאן ב' אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ג': אתיא רשע רשע פירוש כתיב הכא במלקות והיה אם בן הכות הרשע וגו' וכתיב אשר הוא רשע למות מה דין רשע למיתה בכ"ג אף רשע דמלקות

[ועי"ע תוספות כתובות מה: ד"ה רבי יהודה ותוספות שבת קנד. ד"ה כלאו]

[וכב:]

גליון הש"ס

גמרא ואין אדם קרוב אצל ממונו · עיין זבחים דף ע ע"א תוספות ד"ה ע"פ: תוס' ד"ה וכל וכו' ואי לאו והיה אם בן · קשה לי דמ"מ אף אם לא כתיב והצדיקו והרשיעו אם נכתב רק והיה אם בן הכות

תורה אור

למחייה עשרים וחדא וכי מיית בהך חדא לימות דהא כי מחית אגבא דחייא קא מחית אמר ליה אמר קרא °ונקלה אחיך לעיניך (דברים כה) אחר שלקה אחיך בעינא וליכא : עיבור החדש בשלשה : חישוב לא קתני קידוש לא קתני אלא עיבור לא ליקדשא וממילא לעבר אמר אביי תני קידוש החדש תניא נמי הכי *קידוש החדש ועיבור השנה בשלשה דברי רבי מאיר אמר רבא והא עיבור קתני אלא אמר רבא קידוש ביום עיבור בשלשה אחר עיבור ליכא קידוש ומני רבי אלעזר (*בן) צדוק היא דתניא רבי אלעזר [נ"ל בר'] *(בן) צדוק אומר * *אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו בשמים רב נחמן אמר קידוש אחר עיבור בשלשה ביום עיבור ליכא קידוש ומני פלימו היא דתניא פלימו *אומר בזמנו אין מקדשין אותו שלא בזמנו מקדשין אותו רב אשי אמר לעולם חישוב קתני ומאי עיבור חישוב דעיבור ואיידי דקבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חודש חישוב חודש אין קידוש חודש לא מני ר' אליעזר היא דתניא *ר' אליעזר אומר בין בזמנו *בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו שנאמר °וקדשתם את שנת החמשים (ויקרא כה) שנה שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים : רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלשה כו' : תניא [ב]כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל *בשלשה מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה אחד אומר לישב ושנים אומרים שלא לישב בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב מוסיפין עליהם עוד שנים ונושאין ונותנין בדבר [ג]שנים אומרים צריכה ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהם עוד שנים שאין המנין פחות משבעה הני *שלשה חמשה ושבעה כנגד מי פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה רבי שמעון בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים וחד אמר (א) שלשה כנגד שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך תני רב יוסף הני שלשה וחמשה ושבעה(ב) שלשה כנגד שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך א"ל אביי לרב יוסף עד האידנא מאי טעמא לא פריש לן מר הכי אמר להו לא הוה ידענא דצריכיתו *מי בעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לכו : זמן נשיא צריך גדי סימן : ת"ר [ד]אין מעברין את השנה אלא במזומנין

למחייה עשרים וחדא · דהא אכתי חי הוא ולאגבא דחיי מחי : חישוב לא קתני · דנימא שצריך שלשה לחשב אם יעברו את החודש דבחושבנא תליא אע"פ שצריך לעברו כגון משום ירקיא ומשום אתיא אפילו הכי חושבנא בעי כדתנן במסכת ערכין (דף ח:) אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין בשנה ולא נראה לעבר יותר על שמנה אבל תשעה מעוברין לא עבדינן דאם כן קדים ואתי סיהרא תלתא יומי ומחזי שיקרא הלכך צריך לחשב תולדות הלבנה אם תקדום שלשה ימים או שנים לקביעות החדש לא מעברינן ליה דתמהי בה אינשי: קידוש לא קתני · דנימא דצריך ג' לקבל עדות החדש מפי העדים ולומר מקודש החדש: אלא עיבור החדש · משמע שצריך שלשה לומר מעובר החדש אמירה זו למה : לא ליקדשיה ביום שלשים · וממילא כי מקדשינן ליה למחר מיעבר החדש שעבר דיום שלשים בתריה שדית ליה : תני קידוש · ועל כל חדשי השנה קאי : והא עבור קתני · דרך תנא טועה בגירסא לחסר תיבה על ידי שכחה אבל אין נחלף לתנא בין גירסת קידוש לגירסת עיבור : ביום עיבור · יום עיבור הוא יום שלשים שממנו נעשה החדש מעובר כשרוצין לעברו : קידוש ביום עיבור · כגון בחדש חסר שעבר צריך שלשה לקדש ראש חדש הבא ביום ל' לחדש שעבר : לאחר עיבור · אם עשו חודש שעבר מלא וקבעו ר"ח ביום ל' ואחד אין אומרין בו מקודש : בזמנו · ביום ל' דתולדתו ביום ל' הוא דאין חדש לבנה *פחות מכ"ט יום ומחצה ותשל"ג חלקים : שכבר קידשוהו בשמים · ב"ד שלמעלה מאתמול : פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו · שא"צ לעשות חיזוק לדבר שהרי בזמנו בא : חישוב דעבור · לחשב אם יעברוהו דאילו קידוש סבר תנא דידן דלא צריך לקדושי לא מלא ולא חסר וכר"א בר' שמעון לקמן ואיידי דתני עיבור השנה דהוי נמי חישוב דעיבור השנה והתם לא סגי דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא לשם ניסן מיקבע תנא נמי גבי חדש עיבור החדש וקרייה נמי לחישוב עיבור ואשמעינן דחישוב בעינן אבל קידוש לא בעינן לא למלא ולא לחסר כר"א : שנים אתה מקדש · שנת של כל יובל ויובל מקדשין ב"ד לשם יובל: א' אומר לישב · א' מן השלשה אומר צריך לישב ולעיין אם צריכה לעבר שנה זו מפני האביב או התקופות או פירות האילנות כדלקמן (דף יא:): ושנים אומרים · אינו צריך להושיב ב"ד על כך שאין כאן ספק דודאי אינה צריכה לעבר : בטל יחיד במיעוטו · ולא ישבו החמשה עוד לעיין בדבר : שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב · הולכין אחר השנים ויושבין לישא וליתן אם צריכה לעבר אם לאו ומשא ומתן של עיבור צריך חמשה לפיכך מוסיפין עוד שנים ולקמן מפרש שלשה וחמשה ושבעה כנגד מי : שנים אומרים צריכה · לעבר ושלשה אומרים אין צריכה בטלו שנים במיעוטן ועומדין והולכין להם : שנים אומרים אינה צריכה ושלשה אומרים צריכה · הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים להשלמת המנין ומעברין : כנגד ברכת כהנים · בפסוק ראשון ג' תיבות והשני ה' ושלישי ז' תיבות: (ג) שלשה כנגד שומרי הסף כו' · כלומר אשכחנא דמלכותא דארעא שלשה ממונין וחמשה ממונין ושבעה ממונין ג' כנגד שומרי הסף בצדקיהו (מלכים ב כה) גבי גלות נבוזראדן והתם נמי משכחת חמשה מרואי פני המלך ובאחשורוש (אסתר א) אשכחן שבעה שרי פרס ומדי ועיבור שנה מטכסיסי מלכות שמים הוא ליישב סדר השנים על מכון : במזומנין

בת

שבכר קידשוהו בשמים · י"מ דב"ד של מעלה מקדשין אותו לעולם בשעת המולד ואין נראה דאם כן בזמנו נמי כבר קדשו בשמים אלא נראה כפירוש הקונטרס בפ"ב דר"ה דביום שלשים ממתינים ב"ד של מעלה לב"ד של מטה שמא יעברו אבל יום שלשים ואחד שאי אפשר *שלא קדשו היום מקדשין אותו בשמים מן השחר והא דאמר בירושלמי רבא בר זבדא בשם רב טעמא דר' אלעזר בר' צדוק בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותה מקדשין הן יש ליישבו כפירוש הקונטרס דהכי פירש בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותו מלמטה ביום ל' מקדשין אותו הן מן הבוקר ביום ל"א דאין כאן ספק דודאי יקבע היום : **ואיידי** דתנא עיבור שנה · פירש בקונטרס דהתם לא סגי דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא מיקבע לשם ניסן מה שפירש שיקדשו אדר השני לשם אדר לא דק דלשון קידוש אין להזכיר להאי תנא דלא בעי קידוש לא מלא ולא חסר ואין אומר בו מקודש מקודש והיה לו לומר שקובעין אותו לשם אדר ומה שמשמע מתוך פי' דביום שלשים קובעין אותו לשם אדר שני אין נראה דאמרינן לקמן (דף יב:) אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן אלא צריך לומר דאמירה של עיבור הייתו בשעה שגומרין השבעה שתהא השנה מעוברת קודם שלשים של אדר ובשעה שבאו עדים שראו את החדש אפילו יקבעו אותו סתם לית לן בה וממילא הוי אדר השני : **חישוב** חדש אין קידוש חדש לא מני ר"א · תימה א"כ תיקשי דר' מאיר אדר' מאיר דבמתני' קתני עיבור החדש בשלשה ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ולעיל קתני בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ואין לומר דברי ר"מ דמתניתין אעיבור שנה קאי ולא אעיבור החדש מדקאמר דאיידי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש משמע דחד תנא תני תרווייהו : **שבעה** רואי פני מלך · פירש בקונטרס דאאחשורוש קאי ואין נראה שתקנו כנגד שרי הטו"ג ומפרש ר"ת דהם שרי ישראל דאשכחן בסוף מלכים (ב כה) דהגלה נבוזראדן ג' שומרי הסף וה' רואי פני המלך ובסוף ירמיה (נב) כתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך וכן מוכח בירושלמי ומונה אותן גבי סנהדרי גדולה והכי איתא התם אית תנא תני ע"א שנאמר ויקח רב הטבחים את שלשה שומרי הסף הרי שלשה ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי עשר וששים איש מעם הארץ הרי שבעים ומן העיר לקח סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה הרי שבעים ואחד ולמה קרא אותו סריס שיושב ומסרס בהלכה כתוב אחד אומר ה' וכתוב אחד אומר שבעה להביא שני סופרי הדיינין :

עין משפט נר מצוה

פג א מיי' פ"ב מהל' קידוש החדש הל' ח:

פד ב מיי' שם פ"ד הלכה ט :

שלא יקדשו היום כצ"ל רש"ל

פה ג מיי' שם הלכה י :

פו ד מיי' שם הלכה ט :

[כר"ה כד. איתא רבי אלעזר בר' שמעון ועי' בפירש"י דהכא ד"ה חישוב דעיבור וכו']

רבינו חננאל

בכ"ג ונקלה אחיך בעינן שילקה אחיך · כלומר יתקיים ויהיה חי : **עיבור** החודש בג' תירצה אביי תני קידוש תניא נמי הכי קידוש החודש בג' ועיבור השנה בג' דברי רבי מאיר *) ותירצה רבא הכי קידוש ביום עיבור והוא ביום שלשים בג' דיינין אחר עיבור ליכא קידוש כר' אלעזר ב"ר צדוק דתנן אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו שמים · רב אשי אמר לעולם חישוב לעיבור החודש קתני ואיידי דבעי מיתנא עיבור שנה תנא נמי עיבור החודש ואסיקנא חישוב חודש אין מכלל דקידוש חודש ליכא ותנינן סתמא כרבי אלעזר (דתנן) [דתניא] בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שנאמר וקדשתם את שנת החמשים שנה · שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים וקיי"ל דאפילו רבי אלעזר לא אמר אלא מדאורייי' אבל מדרבנן מקדשין · עיבור שנה בג' רשב"ג [אומר] בג' מתחילין ובה' נושאין ונותנין כו' · כיצד מתחילין בג' נושאין ונותנין בה' וגומרין בז' : **ירושלמי** בר קפרא שמע להון מהכא יברכך ה' וישמרך הרי ג' מתחילין בג' יאר ה' ה' תיבות מכאן שנושאין ונותנין בה'. ישא ה' פניו ז' מיכן שגומרין בז' ר' יהושע בן לוי אמר מהכא ויקח רב טבחים את שלשת שומרי הסף מיכן שמתחילין בג' · וחמשה אנשים מרואי פני המלך מיכן שנושאין ונותנין בחמשה · ושבעה אנשים רואי פני המלך מיכן שגומרין בז' (מתחילין בג') · אחד אומר לישב וב' אומרים שלא לישב בטל היחיד במיעוטו כלומר אין צורך לבית דין לישב שאין שנה זו צריכה עיבור ב' אומרים לישב אחד אומר שלא לישב מוסיפין עליהם שנים ונושאין ונותנין בה · שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהם שנים שאין המנין פחות משבעה · ואם עיבורה בשלשה מעוברת . כלומר אם הסכימו מתחלת ישיבתן ששנה זו צריכה עיבור ועיבורוה מעוברת : **תנו** רבנן אין מעברין את השנה אלא במזומנים

*) נראה דחסר כאן וצ"ל ופריך רבא והא עיבור קתני

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"ב]

[נ"ל בר']

ר"ה כד.

ג"ז שם.

ג"ו שם. פ"ש

יותר רש"ל

[תוספתא פ"ב]

מגילה כג.

[מגילה שם. סוכה יג: נזיר יט.]

הגהות הב"ח

(א) גמרא וחד אמר כנגד שלשה שומרי הסף : (ב) שם וחמשה ושבעה כנגד שלשה שומרי : (ג) רש"י ד"ה כנגד שלשה שומרי הסף :

תורה אור

במזומנין לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה השכים ומצא שמונה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד *עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר השנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי אמר לו שב בני שב ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך אלא אמרו חכמים אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ולא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד כי הא דיתיב רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייא ויצא עמדו כולן ויצאו בשחר מצאו רבי שמעון בר' לרבי חייא אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא אמר לו לא תהא כזאת בישראל ורבי חייא מהיכא גמיר לה מרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ור"מ מהיכא גמיר לה משמואל הקטן ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב (עזרא י) °ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע דכתיב (יהושע ז) °ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא *ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור אני לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממשה דכתיב (שמות טז) °עד אנה מאנתם ת"ר *משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד *שראוי שתשרה עליו שכינה (כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן °וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידן למיתי על עלמא ועל יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות ת"ר אאין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה נשיא *ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני בנמצאת שנה מעוברת תנו רבנן *גאין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו דאבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן ת"ר * האין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה וכיצד רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא *דערקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מיתיבי כמה *עיבור השנה (ר"ה יט: ערכין ט:) שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר חדש אמר רב פפא זרצו חדש רצו שלשים יום תא חזי מאי איכא בין

תקיפאי

רש"י

במזומנין לה · שהזמינן הנשיא מבערב : השכימו לי · מחר ז' לעלייה המיוחדת לישב בה בית דין : ולא לעבר שנה עליתי · להצטרף עמהם עכשיו : אלא ללמוד · תורה מהם היאך תעשו : מחמת כיסופא הוא דעבד · שלא יכירו מי היה העולה שלא ברשות וילבינו פניו : שציערת לאבא · שאכלת השום ונדף הריח : חס ושלום · שאוכל השום בבואו לבית מדרשו אלא כדי שלא להלבין פניו של אוכל השום יצאתי כדי שיצאו כולם ולא יבינו מי הוא : משמואל הקטן · כדאמרן : אנחנו מעלנו · והוא לא נשא נכרית והכניס עצמו בכלל שלא להלבין פניהם : מיהושע · ממעשה דיהושע שלא רצה הקדוש ברוך הוא לגלות לו מי הוא החוטא והכניס את כולן בכלל שנאמר חטא ישראל במעשה דעכן : דילטור · רכיל : מאנתם · כולן בכלל והרי כולן לא יצאו ללקוט אלא מקצת דכתיב (שמות טז) יצאו מן העם ללקוט וגו' : משמתו נביאים כו' · משום שמואל הקטן נקט לה הכא : אף הוא · הוכיח סופו שסרתה עליו שכינה שנתנבא בשעת מיתתו : שמעון וישמעאל לחרבא · רשב"ג הנשיא ורבי ישמעאל בן אלישע כ"ג יהרגו בחרב: וחביריו · כגון ר"ע ורבי חנניא בן תרדיון : לקטלא · לשאר מיתות ר"ע במסרקות של ברזל בפרק הרואה (ברכות דף סא:) ר' חנניא בשריפה במסכת ע"ז (דף יח·) : לומר כן · אותו הספד : אלא שאין מספידין על הרוגי מלכות · מפני יראת המלך מיהרו לקוברן : ליטול רשות · לדבר על עסקי ציבור : מפני הדרכים · שנתקלקלו בימות החורף ומפני הגשמים ועדיין לא נתקנו ולא יוכלו עולי רגל לבא : תנורי פסחים · שצולין בהם פסחיהם ונמוקו בגשמי החורף וצריכין חמה להתייבש : ומפני גליות ישראל · בני הגולה הרחוקים ונשמע לבית דין שנעקרו ממקומן לעלות לרגל לעשות פסחיהם ועדיין לא הגיעו שאם לא יעברוה *לא ירגילו לבא בפסח : לא מפני השלג · שלא יחדלו בכך מלבוא : גדיים וטלאין · שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהם פסחים שהרי יכול להקריב קטנים : גוזלות · שצריכין לקיני יולדות שבכל א"י וכן זבין וזבות שכולן מביאין קיניהם עד עלותן לרגל אעפ"כ אין מעברין על כך שיכולין להביא בני יונה שכשרים כשהם קטנים : אבל עושין אותן סעד·סייג וסמך לדבריהם לעבר את השנה אם צריכה לעבר מפני א' מן הדברים שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ואמרי' לקמן על שתים מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין הללו גדיים וטלאים וגוזלות נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן ומעברין : וזימנא דאביבא לא מטא · הוא אחד מן הסימנים שמעברין עליהם כדלקמן : חדש · כ"ט ימים :

תוספות

בת קול יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין °לכך קורין אותו בת קול : מפני הדרכים והגשרים · והאי דלא חשיב ג' סימנין דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין ובברייתא דבסמוך גבי גדיים וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא חשיב להו משום דההך דבסמוך אפי' שנים מהם אין מעברין עליו אלא שעושין אותו סעד עם אחד מג' סימנים : ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן · משום דההך דיתבי בא"י אין צריך לעבר דאפי' האחרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י·) גבי שאלת גשמים ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת : רשב"ג אומר חדש · הכא משמע דחדש סתם הוא חדש חסר וכן בפרק המדיר (כתובות דף עא·) גבי חדש מלא וחדש חסר היכא בינייהו וקשה דבסוף החולץ (יבמות דף מח: ושם) אמרינן ירח שלשים ימים שלשים וכן בפרק קמא דנזיר (ה· ושם) פריך ואימא שלשים כדכתיב עד חדש ימים וי"ל °דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד א"נ הכא ובהמדיר דקאמר ת"ק שלשים מוכחא מילתא דאידך תנא חדש חסר : (וע"ע תוס' כתובות עא· ד"ה רבי) :

ממעטני

עין משפט נר מצוה

פז א ב מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הלכה י והלכה יב :

פח ג מיי' שם הל' ט :

פט ד מיי' שם הלכה ו :

צ ה מיי' שם הלכה ז :

צא ו מיי' שם הל' ח :

צב ז מיי' שם הל' יז :

ס"א אינו רש"ל [דע לע"ג שהרש"ל מוחק זה מטעם שנודע מ"מ הרמב"ם בסוף פ' שביעי לשמונה פרקים כתב הנוסחא כדאיתא לפנינו וע"ש פירושו וכן בילקוט פרשת בשלח רמז רס"א העתיק כמשה ועי' סוכה כח. ובב"ב קלד. ובחדושי אגדות דסכא וכן בב"ב מפרש' מלתא בטעמא וגרסתם כמשה רבינו ודע דגם באבות דר' נתן ריש פרק י"ד איתא כמשה רבינו]

מסורת הש"ס

[ברכות כח.]

[לקמן מג:]

יומא ט: סוטה מח: [תוספתא שם פ"ג]

[ברכות נז.]

לא יגיעו לבא כצ"ל רש"ל

עדיות פ"ז מ"ז ע"ש

[תוספתא פ"ב ע"ש]

[תוספתא שם]

[נ"ל דעדקין כו' תרגום של דק דעדק בפר' בשלח ע"ז י"ד וכ"א בתוספתא' דעדקין]

רבינו חננאל

במזומנים לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו שבעה לעלייה עלה ומצא שמונה · אמר מי שעלה שלא ברשות ירד אמר שמואל הקטן אני עליתי שלא ברשות ולא לעבר עליתי אלא ללמד הלכה הוצרכתי פי' כל המשכימין המקדימין ונכנסין בעלייה מן המזומנין והעולה אח"כ הוא העולה שלא ברשות כי רבן גמליאל לא הרשה לעלות אלא ז' והנכנס אחר שנכנסו הז' שמיני · ולא שמואל הקטן היה אלא אחר היה וידוע היה אלא לא רצה לבזותו ופי' בירושלמי שלא עיברוה באותו היום אלא הפליגו אותו היום בדברי תורה ועיברוה ביום אחר · ושמואל הקטן עשה כך שלא להתבייש העולה שלא ברשות · שלמד שמואל הקטן משכניה בן יחיאל ושכניה למדה מיהושע · וכן מצינו בר' חייא שעמד ויצא ממושבו של ר' כאשר שמע לו שאמר מי שאכל שום יצא ולאו כי ר' חייא הוא שאכל שום אלא שלא להתבייש מי שאכלו · ור' חייא למד מר' מאיר ור' מאיר למד מזה המעשה של שמואל הקטן ושמואל למד משכניה ושכניה מיהושע · כלומר לא ביקש הקב"ה לפרסם החוטא אלא ע"י גורלות : פי' דילטור רכיל : ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוה"ק מישראל · ועדיין היו משתמשים בב"ק ניתנה עליהן ב"ק מן השמים יש בן אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו חכמים עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי ענוי הי חסיד מתלמידיו של עזרא · וכן עוד ניתנה עליהן בת קול בענין הזה ונתנו חכמים עיניהם בשמואל הקטן · וכשמת אמרו עליו הי ענוי הי חסיד תלמידו של הלל ואף על רבי יהודה בן בבא ביקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה כו' · אף הוא שמואל הקטן אמר בשעת מיתתו בענין נבואות · שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא כו' : ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם ירצה נשיא · ומעשה ברבן גמליאל שהלך אצל הגמון כו' · ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה לכך [מפני הדרכין ומפני הגשרין ומפני תנורי פסחין ומפני גליות שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות שלא נעקרו ממקומן]· וסוגיא כי הא דת"ר משום רשב"ג מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דעדקין וזימנא דאביבא לא מטא שפרת מלתא באנפא

גליון הש"ס גמרא וכשמת אומרים עליו. כעין זה בברכות דף ו ע"ב וברכינו יונה שם : תוספות ד"ה בת קול וכו' לכך קורין אותו ב"ק · עיין תוי"ט פרק ט"ז מבנה ו דיבמות : ד"ה רשב"ג אומר וכו' וי"ל דלשון תורה לחוד · עיין תענית דף כט ע"א ברש"י ותוספות שם :

תקיפאי קדמאי לעינוותני בתראי דתניא *מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות אמר לו טול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה שלומכון *יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שיבליא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא *ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חביריי ואוסיפית על שתא דא יומין תלתין דילמא בתר דעברוהו: תנו רבנן **[א]על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מהן מעברין °ועל אחד מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין רבי שמעון בן גמליאל אומר על התקופה איבעיא להו על התקופה שמחין או על התקופה מעברין תיקו: *ת"ר [ב]על שלשה ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל על שתים מהן מעברין ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שיהודה אחת מהן הכל שמחין שאין עומר בא אלא מיהודה ת"ר * [ג]אין מעברין את השנה אלא ביהודה [ד]ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנניה איש אונו אם עיברוה בגליל אינה מעוברת א"ר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מאי טעמא דחנניה איש אונו אמר קרא °לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום ת"ר [ה]אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת [ו]ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש א"ר *אבא מאי קרא °תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה וכתיב כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב *מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום ת"ר * [ז]אין מעברין את השנה בשני

תורה אור: דברים יב · תהלים פא

רש"י

תקיפי קמאי · רבן גמליאל שהיה נוהג שררה וזורק מורא בתלמידים כדאשכחן בבכורות (דף לו·) ובברכות (דף כז:) ובראש השנה (דף כה·) דצעריה לר' יהושע ואפ"ה קתני ביה ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חבראי ורבן שמעון בריה דהוה מעינוותני בתראי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה·) לא אמר באנפי חבראי: דזמן ביעורא מטא · שנה שלישית או ששית לשמיטה כל מי שיהא מעשרותיו של שנה ראשונה ושניה חייב לבערן עכשיו תרומה ניתן לכהן ומעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני ומעשר שני מתבער בכ"מ שהוא שאם לא העלהו לירושלים קודם פסח היה מבערו ערב פסח ומתודה בערתי הקודש: ממעטני זיתא · מקום קיבוץ הזיתים להתחמם זה על זה בגליל הוי זיתים מרובין ובדרום חטים מרובין גליל ודרום מא"י הן ואין צריך להודיען על העיבור שקרובים הן לב"ד אבל לבני גולה שרחוקים מא"י צריך להודיעם על העיבור שלא יאכלו חמץ בפסח: דילמא בתר דעברוהו · לרבן גמליאל מנשיאותו נעשה עניו: על האביב · אם לא בישלה התבואה מעברין דקרא כתיב (שמות יג) בחדש האביב ואית דמפרשים לפי שאין להם מהיכן להקריב העומר וקשה לי דאמרינן לקמן על שלש ארצות מעברין את השנה על שתים מהן מעברין ואם בישלה תבואה ביהודה ולא בישלה בעבר הירדן ובגליל מעברין השנה ואי טעמא משום עומר הוא הרי בישלה התבואה ביהודה: ועל פירות האילן · אם מתאחר בישולם יותר מזמן העצרת מעברין שעצרת זמן הבאת ביכורים דכתיב (במדבר כח) וביום הביכורים ואם לא יביאם בבואו לרגל צריך לטרוח ולעלות פעם אחרת: ועל התקופה · בין על תקופת תמוז שמתעכבת ונמשכת שאין תקופת תשרי נופלת עד עבור החג מעברין דנפקא לן לקמן מקרא בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן שהבאת העומר דילה בתוך תקופת טבת מעברין לדחות את המועדות כדלקמן (דף יג:): ובזמן שאביב אחד · מן השנים שמתעברת שנה עליהן הכל שמחין שאין חוששין בדחיית הפסח לפי שאין התבואה ראויה ואין איסור חדש נארך עליהם אבל כשאביב ראוי ליקצר והשנה מתעברת על הפירות והתקופות עליבין שזמן איסור חדש נארך עליהן: ה"ג רשב"ג אומר על התקופה ול"ג אף: איבעיא להו על התקופה שמחין · שאם התקופה נופלת כתיקונה בתחלת תשרי והם מעברין השנה בשביל דברים אחרים ודוחין את החג בתוך ימות החורף חודש נמצאו עולי רגלים מצטערין בגשמים לפי שהעיתים הולכין אחר תקופת החמה לפיכך כשהיא צריכה לעבר על פירות האילן וזה מצטרף עמו היו שמחין או דילמא על התקופה לחודה מעברין ומפני שעיבורה מן התורה אתא רשב"ג למיפלג: על שלש ארצות · שלא הגיע אביב שלהן או שרואין ב"ד שמתאחר בהן זמן בישול פירות האילן מעברין שלשתן מא"י הם: על שתים מהן · אפילו על עבר הירדן והגליל מעברין דהואיל וברובא דא"י לא מטא אביב לא קרינן ביה חדש האביב ועל אחת מהן אין מעברין אפילו לא הגיע ביהודה והגיע בעבר הירדן והגליל אין מעברין דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן או מגליל דתנן במנחות (דף סד:) כרמל רך ומלא בעינן מיכן אמרו אין מביאין עומר אלא מן הקרוב לירושלים דהיינו יהודה לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין אותו ממקום רחוק ומעשה שבא עומר *מגגות צריפין כו' ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: ובזמן שיהודה אחד · מן המאוחרות הכל שמחין לפי שאין עומר בא להיות מצוה מן המובחר אלא מיהודה הלכך אם בישל ביהודה ועיברוה בשביל השתים כשמגיע זמן העומר כבר יבשו תבואות שביהודה ואינו רך ומלא בעינן וצריך להביאו משאר ארצות *ועוד שאם ביכר יהודה ורואין ציבור שראוי להביא העומר וב"ד מעברין בשביל השתים מאריכין עליהם זמן איסור חדש קשה להם הדבר אבל בשלא ביכר יהודה ובאחת מהשתים אין קשה להם אע"פ שראוי להביא מהן לפי שמצותו להביא מיהודה: אין מעברין את השנה אלא · בב"ד הקבוע ביהודה: שכנו של מקום · ירושלים והוא ביהודה: שהחדש מתכסה בו · שהלבנה אינה נראית בעולם לכל העולם דכתיב חדש בכסה: הוי אומר זה ראש השנה · שחגה בראש חדש הוא אבל שאר חגים באמצע החדש הם וכתיב כי חק כלומר חק שישראל עושין באותו חג דהיינו קידוש החדש הרי הוא כמשפט ומשפט ביום דכתיב ביום הנחילו את בניו כדדרשינן באחד דיני ממונות (לקמן דף לד:): בשני

תוספות

ממעטני דזיתא · מה שהקשתי על פירוש הקונטרס בסוף כירה (שבת מז· ד"ה בגלילא) והמוליא יין (שם עח·) מפורש שם: מן עומרי שיבליא · והא דתניא בפרק בתרא דמעשר שני (מ"ח) אמר ר' יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי הבתים שבמדינות מהרו והתקינו פירותיכם עד שלא הגיע שעת ביעור עד שבא ר' עקיבא ולימד כל פירות שלא באו לעונת מעשרות פטורים מן הביעור הכא ר"ג קודם לרבי עקיבא היה: בתר דעברוהו · פירוש והיה לו חבר ר' אלעזר בן עזריה שהיה נשיא עמו לכך אמר באנפי חבראי: אין דילמא מעברין · פירש בקונטרס משום דתקופה דאורייתא כדכתיב (שמות לד) חג האסיף תקופת השנה וקשה דאביב נמי דאורייתא כדכתיב (דברים טז) שמור את חדש האביב וכן פירות האילן (שמות כג) וחג הקציר בכורי מעשיך ונראה דהיינו טעמא דתקופה משום דאי אפשר לטעות בה אבל בפירות האילן ובאביב עבידי דטעו בהו: אין מעברין השנה אלא ביהודה · והא דר' עקיבא עיבר השנה בנהרדעא בריש פרק האשה שלום (יבמות דף קטו. ושם) ונהרדעא מחוצה לארץ שאני רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל כדאמרינן בסוף ברכות (דף סג·) וא"ת והא אמרינן בזה בורר (לקמן דף כו· ושם) ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו אזלי לעבר השנה בעסיא ועסיא חוצה לארץ כדמוכח בחזקת הבתים (ב"ב דף נו· שם) דאמר כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר למעוטי עדרסקים עסיא ואספמיא ואין לומר דלא הניחו כמותם דהא ר"ל קרי להו רועי בקר ויש לומר דעיבורא דהתם היינו חישוב בעלמא כמו ועיבר ג' שנים זו אחר זו דרבי עקיבא לקמן (דף יב.) דחזרו ב"ד וישבו וקבעו בארץ ישראל תדע דהתם שנה שביעית היתה ותניא לקמן דאין מעברין בשביעית וא"ל דר' עקיבא חושבנא בעלמא עבד בנהרדעא אלא דאדרבי עקיבא שלא הניח כמותו סמכו ואדר"ש בן יהוצדק לא סמכו והדור עבוד חושבנא דבברכות (דף סג.) משמע מעובדא דחנניה דקביעות ממש עבד ובירושלמי אמרינן בהדיא דכשאין יכולין לעבר אותה בארץ ישראל מעברין אותה בחוצה לארץ ירמיה יחזקאל ברוך בן נריה עיברו בחוץ לארץ והדר מייתי עובד' דחנניה וקשה קצת דבברכות (שם:) נפקא לן מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' והכא מייתי מלשכנו תדרשו*): רהויה

*)[ועי' תוספות שבועות לא· ד"ה ורואה]

עין משפט נר מצוה

צג א מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ג ועיין בהשגות הרמ"ס:
צד ב מיי' שם הל' ד:
צה ג ד ה מיי' שם הלכה יב:
צו ו מיי' שם פ"ב הלכה ח:
צז ז מיי' שם פ"ד הלכה טו:

רבינו חננאל

באנפאי ואוסיפת על שתא דא תלתין יומין איני והא איהו דתני חדש ופריק רב פפא רצו חדש רצו שלשים יום ואקשינן תא חזי [מה] בין תקיפי קמאי לענוותני בתראי תקיפי קמאי והוא רבן גמליאל דהוא כשכתב לא כתב אלא ושפרת מלתא באנפאי ובאנפי הבראי ואילו רשב"ג הוא ענוותן סגיא כדגרסינן בהשוכר את הפועלים א"ר ג' ענוותנין הן אבא ובני בתירא ויהונתן בן שאול לא כתב ובאנפי חבראי אלא ושפר באנפאי בלבד ופרקינן דלמא ר' גמליאל לא כתב הכי אלא בתר דעברוה לרבן גמליאל ואותיבו בהדיה רבי אלעזר בן עזריה ומשום ראב"ע כתב הכי: ת"ר על ג' סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על ב' מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחר מהן הכל שמחין לעבר פי' על אלו סימנים ועל כיוצא בהם היתה מסורת בידם שכל זמן שבית דין מומחה בישראל יש לו רשות לעבר על הסימנים הללו וכדגרסינן בר"ה פרק ארבעה (כא א) כי חזית דמשכה תקופת טבת עד ששה עשר בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש לה וכך היתה הלכה למשה מסיני שמעברין את השנה על האביב ועל סימנים אחרים ואם אינו מצוי להיקרב כלל אביב שבניסן וצריכין שיהיה מצוי ביהודה ובעבר הירדן ובגליל ואם היה מצוי בשתים מהןובאחת מהן לא היה מצוי לא היו מעברין דת"ר על ג' ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן וגליל על שתים מהן מעברין (ועל אחת מהן מעברין) ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שארץ יהודה אחת מהן הכל שמחין לעבר שאין עומר בא אלא מיהודה: ת"ר אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת ואין מקדשין את החודש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש · שנאמר תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחודש מתכסה בו הוי אומר זה ר"ה פי' אין מזכירין בר"ה ובראשי חדשיכם לא בתפלה ולא בזולתה וכתיב ביה כי חק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מה משפט ביום דכתיב והיה ביום הנחילו את בניו וכתיב והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם אף קידוש ביום: ת"ר אין מעברין את השנה

מסורת הש"ס

[תוספ' פ"ב]
נ"ל יסגא לעלם וכנ"ל בסמוך רש"ל
[נ"ל ערקין וכ"ה בתוספ']
[תוספתא שם]
[שם]
[תוספתא פ"ב]
ביצה טז. ר"ה ח.
[ר"ה כה: מגילה כא.]
[תוספתא פ"ב]
נ"ל מגגות
ועוד כדי ביכר כנ"ל רש"ל

גליון הש"ס גמרא ועל אחד מהן אין מעברין · עיין ר"ה דף כא ע"א תוספות ד"ה כי:

בשני רעבון תניא *רבי אומר °ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים (א) לחם שעורים וגו' ואין לך קלה בכל ארץ ישראל לבשל פירותיה יותר מבעל שלישה ואף על פי כן לא בכרה אלא מין אחד שמא תאמר חטים תלמוד לומר שעורים שמא תאמר לפני העומר תלמוד לומר °תן לעם ויאכלו אחר העומר היה אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה שתתעבר ומפני מה לא עיברה אלישע ששנת בצורת היתה והיו הכל רצין לבית הגרנות ת"ר *אאין מעברין את השנה לפני ראש השנה ואם עיברוה אינה מעוברת באבל מפני הדחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר איני והא שלחו ליה לרבא זוג* בא מרקת ותפשו נשר ובידם דברים הנעשה בלוז ומאי ניהו תכלת בזכות הרחמים ובזכותם °יצאו בשלום ועמוסי ירוכי נחשון בקשו לקבוע נציב אחד ולא הניחן אדומי הלז אבל בעלי אסופות נאספו וקבעו לו נציב אחד בירח שמת בו אהרן הכהן חשובי מחשבי גלויי לא מגלו מאי משמע דהאי דנציב לישנא דירחא הוא דכתיב °ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת (*אנשיו) חדש בשנה והכתיב °ונציב אחד [אשר] בארץ רב יהודה ורב נחמן חד אמר אחד ממונה על כולם וחד אמר כנגד חדש העיבור ת"ר *) אין מעברין את השנה לא משנה לחברתה ולא שלש שנים זו אחר זו אמר רבי שמעון מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ועיבר שלש שנים זו אחר זו אמרו לו *משם ראיה גב"ד ישבו וקבעו אחת אחת בזמנה תנו רבנן *דאין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר הערב שביעית *של בית רבן גמליאל היו מעברין במוצאי שביעית ובפלוגתא דהני תנאי דתניא *אין מביאין ירק מחוצה לארץ ורבותינו התירו מאי בינייהו אמר רבי ירמיה חוששין לגושיהן איכא בינייהו *תנו רבנן ואין מעברין את השנה מפני הטומאה רבי יהודה אומר מעברין אמר רבי יהודה זמעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה ובקש רחמים נעל עצמו דכתיב °כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולן לא הטהרו

כי

רש"י

בשני רעבון. לפי שכלה התבואה וצריכין לאכול מן החדש: לחם ביכורים. לחם אביב משמע שעכשיו היה מבכר: ושמא תאמר חיטין היו. שהן אפילות לכך נתאחרו לבשל עד אחר הפסח תלמוד לומר לחם שעורים: ושמא תאמר לפני העומר היה. ובזמן ביכר תלמוד לומר תן לעם ויאכלו מלמד שקרב העומר והותר החדש: אמור מעתה ראויה היתה אותה שנה להתעבר. על האביב שכשהגיע ניסן עדיין לא היה רוב אביב דהא לאחר ששה עשר בניסן לא ביכרו אלא שעורין ולא קרינא ביה חדש האביב: ששנת בצורת היתה. בקראי משכחת לה: אין מעברין. אין יושבין ב"ד קודם ראש השנה לעיין ולומר תתעבר שנה זו בשני אדרים מפני שיש שכחה בדבר קודם שיגיע ומזלזלי בחמץ: אבל מפני הדחק. שמא לא יהא שם ב"ד מופלא סמוך לאדר או שמא יבא המלך אדומי ויעכב על ידן מעברין אותה ומודיעין לגולה אחר ר"ה מיד שעיברנוה: ואעפ"כ אין מעברין. אותה בשני חדשים אחרים אלא כשיגיע אדר יעשו שני אדרים: זוג. שני תלמידי חכמים: בא מרקת. °טבריא: ותפשו נשר°. חיל פרסיים: דברים הנעשים בלוז. תכלת בלוז עושין אותה כדאמרינן בסוטה (דף מו:) היא לוז שצובעין בה תכלת: עמוסי ירוכי נחשון. נשיא שבארץ ישראל שהוא מזרע נחשון בן עמינדב ראשון לנשיאים: בקשו לקבוע נציב אחד. בקשו להוסיף חדש אחד על השנה לעברה: ולא הניחן אדומי הלז. מלכות הרשעה גזרה גזירה עליהן: בירח שמת בו אהרן. באב אלמא מפני הדחק מעיינין בעיבור שנה לפני ראש השנה: גלויי לא מגלו. עד לאחר ראש השנה שלא ישכחו בני הגולה: נציבים. ממונים: חדש בשנה. יהיה על כל אחד לכלכל: כנגד חדש העיבור. בשנה מעוברת היה אותו נציב מכלכל באדר השני: משנה לחברתה. אם שנה הבאה צריכה לעבר אין מעברין שנה זו מפני צורכי שנה הבאה אלא הצריכה תתעבר: ולא שלש שנים זו אחר זו. שא"כ משתנות השנים מתיקונם ובא לו ניסן השלישי באמצע הקיץ: ב"ד ישבו וקבעו כל אחת ואחת בזמנה. ולא עיברו ג' שנים רצופות ולא זו אחר זו היו אלא מפני שר"ע חכם גדול היה ובקי בעיבור השנה והוא עומד ליהרג באו ב"ד וישבו עמו ועיינו בעיבור ג' שנים *ולא רצופות אלא כל אחת בזמנה דהא אמרינן מפני הדחק חשובי מחשבינן גלויי לא מגלינן ליטנא אחרינא ולא ג' שנים זו אחר זו תנא קמא נמי בהא קאסר שלא יעיינו בעיבור שלש שנים זו אחר זו בישיבה אחת ואפילו לעברן בזמנן: משם ראיה בית דין ישבו. אחרי כן בכל שנת עיבור ועיבור וקבעוה ולא סמכו על אותו מנין אלא לפי שהיה רבי עקיבא חכם גדול עיינו בשלשתם בימיו: לא בשביעית. לפי שמאריכין עליהן איסור עבודת קרקע: ולא במוצאי שביעית. בשמינית לפי שכלה הישן מאריכין עליהן איסור החדש: בערב שביעית. להוסיף להם חדש לעבודת קרקע: של בית רבן (שמעון) מעברין במוצאי שביעית. ואין חוששין אם כילה הישן דקסבר מביאין ירק ותבואה מחוצה לארץ לארץ ישראל מאותה שחרשו וזרעו בשביעית והתירם עומר של שביעית: מאי ביניהו. במאי פליגי: חוששין לגושייהו. שמא יביא עמה מגוש ארץ העמים שמטמא באהל ויטמא טהרות של ארץ ישראל: מפני הטומאה. כגון שהיה נשיא חולה ואמדוהו למות ערב הפסח או (*שני) ימים קודם ויהיו טמאים או שהיה רובן טמאים בסוף אדר וכלתה אפר הפרה ואינן יכולין למצוא עכשיו פרה אדומה אין מעברין בכך אלא יעשו בטומאה: שעיבר את השנה מפני הטומאה. שנטמאו בימי אחז אביו מעבודה זרה שלא חששו לתורה והיה חזקיהו מחזירן למוטב וידע שלא יספיקו כולן לבא וליטהר עד הפסח ועיבר השנה: ובקש רחמים על עצמו. שימחל לו העון ולקמן פריך הואיל ואמר רבי יהודה מעברין למה ביקש רחמים על עצמו:

כי

תוספות

ראויה היתה אותה שנה שתתעבר. וא"ת מנ"ל דילמא אביב הוא דלא הוה אבל פירות האילן ותקופה הוו כתיקונן ואמרינן דעל אחד מהן אין מעברין וי"ל דמסתמא כיון דבעל שלישה הקלה שבארץ ישראל לא בכרה אלא מין אחד ש"מ דפירות האילן נמי לא הוו וא"ת ודילמא ביהודה הוא דלא הוו אבל בעבר הירדן ובגליל הוו וי"ל דהא נמי שמעינן מבעל שלישה שהיא הקלה שלא ביכרה: **ומפני** מה לא עיברה אלישע. וא"ת ומנא לן דלא עיברה וי"ל דאם איתא דעיברה אי אפשר שלא היו מוציאין (ב) בכמה מינין אחר העומר: **אין** מעברין אלא אדר. וכל שאר החדשים אין מעברין דכתיב (אסתר ג) לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ואי מעברין אחת משאר החדשים לא הוי אדר שנים עשר: **לא** משנה לחברתה. פי' בקונטרס שנה זו שאינה צריכה להתעבר אין מעברין כדי לתקן שנה הבאה ואין הלשון משמע כן אלא נראה דמיירי לחשב דאין מחשבין בשנה זו על שנה שלאחריה ואע"ג דלא מגלין מ"מ אין מחשבין לסמוך על אותו חשבון שלא לעשות חשבון אחר: **ולא** שלש שנים זו אחר זו. פירוש רצופות שלא יבא ניסן ופסח באמצע הקיץ כדפי' בקונטרס וק"ק דמאי אריא שלש אפי' שתים נמי ועוד דקאמר ר' שמעון מעשה בר' עקיבא שעיבר ג' שנים רצופות ורבנן מהדרו ליה ב"ד ישבו וקבעו כל אחת בזמנה פי' ולא רצופות היו ואין הלשון משמע כן ונראה כלשון אחר שפי' בקונטרס דאין מעברין ג' שנים היינו שאין קובעין בפעם אחת להיות שלש שנים מעוברות כל אחת בזמנה *ולפי' זה לא יתכן מה שפירש משנה לחבירתה דמשמע דמודה ר"ש ברישא: **חוששין** לגושיהן. פי' הקונטרס דמטמא באהל וקשה דתניא במסכת אהלות (פ"ב משנה ג) דגוש הבא מארץ העמים מטמא במגע ומשא אבל לא באהל והא דמשמע בפ"ק דשבת (דף טו: ושם) ובנזיר (דף נד: ושם) דמטמא באהל היינו דווקא בארץ העמים אבל אם הביא מעפרה לארץ ישראל לא מטמא באהל לכן צריך לומר דהכא דחיישינן לגושיהן היינו שלא יטמאו במגע ומשא: **שעיבר** השנה מפני הטומאה. פי' בקונטרס שנטמאו בע"ז דע"ז (ג) מטמא בפרק ר' עקיבא (דף פב:) כמת אע"ג דטומאת ע"ז מדרבנן מאותה שעה שמא גזרו עליה דהא דריש ליה התם מקראי דדברי הקבלה ובירושלמי אמר דגולגלתו של ארונה היבוסי מצאו תחת המזבח ותימה שסברי (בט"ו) היו יכולין ליטהר ולמה עיברוה והא סגי בהזאת שלישי ושביעי ואפר פרה לא היו חסרים דכל בית ראשון עמד להם אפר פרה דמשה כדאמר (פרה פרק ג משנה ה) דשניי' עשה עזרא ושמא לא היה להם הדבר מזומן ליטהר:

כהן

עין משפט נר מצוה

צח א ב ג מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' יג:

צט ד ה מיי' שם הל' טו:

ק ו מיי' שם הלכה ו ופ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה יז:

קא ז מיי' שם:

רבינו חננאל

בשני רעבון דתניא היה ר' מאיר אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים עשרים לחם שעורים וגו' ומפני מה לא עיברה אלישע מפני כי שנת בצורת היתה והכל רצין אחר הגרנות ואין חשבון בני אדם בתבואה חדשה אלא בחשבון החדשים שבכל שנה ושנה ואם תעבר יתרחק חדש הגרנות וישבר לב בני אדם כי אומרים עדיין נשאר עד הגרנות כך וכך ומייקרין השער לפיכך אין מעברין: זוג בא מרקת פי' שני תלמידי חכמים באו מטבריא כדגרסי' במגילה רקת זו טבריא ותפשן נשר. יש מי שאומרים עכבן המלך כי נשר הוא מלך. כדכתיב הנשר הגדול. ויש מי שאומרים עיכבן המטר הנושר מן השמים ובידן דברים הנעשים בלוז היא תכלת וציצית ובזכותכם יצא מידם הזוג ההוא לשלום בלא היזק ועמוסי ירכי נחשון כלומר נשיאי בני דוד המתייחסין מזרע נחשון ביקשו לעבר ולהוסיף חודש על שנה זו ולא הניחם אדומי זה כלומר מנעם שר אדום המושל עליהן אבל בעלי אסופות והן החכמים כדכתיב דברי חכמים כדרבונות וגו' נאספו וקבעו להם נציב אחד בירח שמת בו אהרן. כלומר אעפ"כ נתקבצו החכמים וקבעו עיבור בירח אב הוא החודש החמישי ירח שמת בו אהרן הכהן. הנה החכמים עיברו השנה בחדש אב קודם ר"ה ב' חדשים ואיך שנו בחיצונה ואם עיברוה לפני ר"ה אינה מעוברת ופרקינן חשובי מחשבי קודם ר"ה ולא מגלו אלא אחר ר"ה. תוב מקשינן אהא דתנינן אין מעברין משנה לחברתה. מעשה בר' עקיבא שעיבר ג' שנים זו אחר זו ואמרו חכמים לר' שמעון משם ראיה מפני שב"ד יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה. פי' אע"פ שהורה ר' עקיבא לעבר ג' שנים זו אחר זו לא נגמר הדבר אלא בישיבת ב"ד בכל שנה ושנה וקבעתם לה בעיבור כגון זו שהסכימו לעברה בחודש אב ולא גילו הדבר אלא אחר ר"ה. ויש להקשות והלא שנינו אין מעברין ג' שנים זו אחר זו ואיך עיברו חכמים בהוראת ר' עקיבא ג' שנים זו אחר זו פי' מפני שסוד העיבור בנוי לעבר בכל מחזור של י"ט שנה ז' שנים מעוברות כדי להשוות שנת הלבנה לשנת החמה. ושלא להוסיף ושלא לגרוע על ז' שנים מעוברות וחל להיות באותה העת י"ד למחזור שהיא שנת עיבור רעבון ולא עיברוה ושנת ט"ו היתה שביעית ושנת י"ו מוצאי שביעית ולא עיברו בהן נמצא שלא עיברו בכל המחזור אלא גו"ח י"א שהן ד' שנים בלבד ולא נשארו במחזור זולתי שלש שנים לפיכך עיברו אותן ג' שנים זו אחר זו למלאות ז' שנים מעוברות במחזור: ת"ר אין מעברין לא משנה לחברתה ולא ג' שנים זו אחר זו א"ר שמעון מעשה בר' עקיבא כו' וזה שפירשנו הוא הנכון ואע"פ שיש מפרשין פירוש אחר לאו דסמכא הוא דחוי הוא מכמה פנים כי יש שמפרש בענין הזה ועברו בי"ד למחזור אע"פ שביעית היא אמרו חכמים לר' שמעון (כי ישימם) משם ראיה ב"ד ישבו וקבעו כל אחת ואחת בזמנה כלומר לא סמכו על מה שעיבר ר' עקיבא אלא ישבו ב"ד וחשבו שנה הראויה לעבר עיברוה והשאר נשארו פשוטות וזה כלו לאו דסמכא הוא: ת"ר אין מעברין את השנה בשביעית ולא במוצאי שביעית של בית רבן גמליאל היו מעברין בשביעית ובפלוגתא דהני תנאי דתניא אין מביאין ירק מחוצה לארץ ורבותינו התירו כר"ג: פי' אחר כשהיה ר' עקיבא חבוש חל להיות שביעית בשנת י"ד למחזור י"ט ויובל לאחריה בשנת ט"ו למחזור י"ט ושנת י"ו היא מוצאי יובל ושלחו לר' עקיבא והורה אין מעברין בשביעית ולא ביובל ולא במוצאי יובל הלכך מעברין שנת י"ז י"ח י"ט שלא נשאר במחזור זולתם: אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברוה

מסורת הש"ס / הגהות הב"ח

היה ר' מאיר אומ' כצ"ל רש"ל

[ר"ה ז. תוספ' פ"ב]

[פי' על מאמר זה ע' ערוך ערך זג ג]

[שבת כט: וש"נ]

[תוספתא שם ושקלים ג.]

של בית ר"ש ב"ג כצ"ל רש"ל

[נדרי' נג: ע"ש]

תוספתא פ"ב ע"ש

ולא עיברו ג' רצופות אלא כצ"ל רש"ל

[נ"ל גמליאל]

[נ"ל שנה]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לחם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו וגו' ואין לך: (ב) תוס' ד"ה ומפני וכו' שלא היו מוציאין כמה מינין: (ג) ד"ה שעיבר וכו' דע"ז מטמא כמת בפ' ר' עקיבא ולע"ג דטומאת ע"ז מדרבנן שמא מאותה שעה גזרו כצ"ל:

גליון הש"ס גמ' יצאו בשלום. בערוך שם הגירסא יצאו בשלום: רש"י ד"ה בא מרקת וכו' טבריא. מגילה דף ו ע"א: ד"ה ותפשו נשר וכו' חיל פרסיים. בערוך ערך זג כתב די"א עכבן המטר הנושר משמים:

עין משפט
נר מצוה

קב א מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הלכה יח:
קג ב מיי' שם הל' טו:
קד ג מיי' שם הל' ח:
קה ד מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ו:
קו ה מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' יח:
קז ו מיי' שם ופ"ד מהל' קה"ת הלכה יד:
קח ז מיי' פ"ה מהל' קרבן פסח הל' ח [ופ"ז שם הל' ג]:
קט ח מיי' פ"ד מהלכות קידוש החדש הל' יד:
קי ט טוש"ע א"ח סי' תכט סעיף א:
קיא י מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל' ב:

°כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד רבי שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר *והוא עיבר ניסן בניסן ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני: אמר מר רבי יהודה אומר מעברין אלמא אית ליה לרבי יהודה טומאה דחויה היא בציבור והא תניא ציץ בין *שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון ר' יהודה אומר עודו על מצחו מרצה אין עודו על מצחו אינו מרצה א"ל ר' שמעון כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור וליטעמיך תיקשי לך היא גופה ר' יהודה אומר מעברין ואמר ר' יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו אלא חסורי מחסרא והכי קתני אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברוה מעוברת רבי יהודה אומר אינה מעוברת ואמר רבי יהודה וכו' אי הכי ר' שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברוה מעוברת היינו תנא קמא אמר רבא לכתחלה איכא בינייהו תניא נמי הכי אין מעברין את השנה מפני הטומאה לכתחילה ר' שמעון אומר מעברין אלא מפני מה בקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן אמר מר שאין מעברין אלא אדר *והוא עיבר ניסן בניסן ולית ליה לחזקיה °החדש הזה לכם זה ניסן ואין *אחר ניסן טעה בדשמואל דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן ואיהו סבר הואיל וראוי לא אמרינן תניא נמי הכי אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן: רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי אמר רב אשי כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהם מעיקרא סבר *נשים בראשון חובה דהוו מיעוטן טמאים ומיעוטן מידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות דהוו להו טמאים רובא ורובא לא מדחו לפסח שני: גופא אמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן עיברוה מאי אמר עולא אין מקדשין את החדש קידשו מאי אמר רבא בטל העיבור רב נחמן אמר מעובר ומקודש א"ל רבא לרב נחמן מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הוו ומפוריא (א) דרשינן בהלכות הפסח *דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה אתי לזלזולי בחמץ אמר ליה *מידע ידיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא אמרי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא אמר רב יהודה אמר שמואל אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובה של חודש וכמה רובה של חודש ששה עשר יום דברי רבי יהודה
רבי

דה"ב ל | שמות יב

רש"י

כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. שעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כדת: ניסן בניסן. לאחר שקידשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר השני: ר"ש בן יהודה אומר. לא עיברה אלא השיאן לפסח שני שלא כדין לפיכך ביקש רחמים על עצמו: דחויה בציבור. כלומר בקושי הותרה טומאה בציבור וכל כמה דאפשר להדורי לעשותו בטהרה מהדרין ולכך מעברין כדי שיעשו בטהרה: ציץ מרצה על טומאת זבחים לעלות לרצון: *בין שישנו על מצח. כהן גדול בשעת טומאה בין שאינו על מצחו מרצה: כהן גדול. בבואו לפני לפנים ביום הכיפורים יוכיח שאינו לובש בגדי זהב ואם אירע' טומאה בקדשים מרצה הציץ: אמר לו. הנח ליום הכיפורים שכולו עבודת ציבור הוא וטומאה הותרה בקרבן ציבור כטהרה גמורה ואין צריך ציץ לרצות אלמא היתר גמור הוא: רבי יהודה אומר אינה מעוברת. לפי שהטומאה היתר היא בציבור ושלא לצורך עיברוה: לכתחילה א"ב. דת"ק קאמר אין מעברין לכתחילה ולרבי שמעון מעברין לכתחילה ואיידי דקאמר רבי יהודה אינה מעוברת אמר איהו מעוברת והוא הדין לכתחילה: ואין אחר ניסן. משקבעתו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן: ביום שלשים של אדר. אם לא ישבו עד הנה בעיבור שנה לא יעברוה עוד הואיל והיום ראוי לקבוע ניסן אם היה אדר חסר: ואיהו. מעיקרא סבר הואיל וראוי לא אמרינן ועיברה ולבסוף הודה לשמואל וביקש רחמים על עצמו: היכי דמי. דמעיקרא השיא ולבסוף חזר בו: מחצה. לאו דווקא אלא כדמפרש ואזיל שהזכרים היו טמאים יותר מן הטהורים ונשים היו רובן טהורות עד שהנשים טהורות משלימות את מחצה טהורים ועודפות עליהן שכשאתה מונה אנשים ונשים כאחת בטמאים ובטהורים נמצאו טהורים יתירים ופלוגתא בפרק האשה (פסחים דף צא:) דאיכא למאן דאמר נשים חובה בהבאת הפסח ראשון ואיכא למאן דאמר נשים רשות וחזקיה מעיקרא סבר נשים בפסח ראשון חובה ומיצטרפו הלכך הוו טמאים מיעוטא ומידחו ולבסוף סבר נשים בפסח ראשון רשות ולא מיצטרפי והוו להו טמאים רובא ואין נדחה לפסח שני ואין ציבור נידחין: אין מקדשין את החדש. לומר מקודש הוא לאדר השני דכיון דראוי לקבוע ניסן קרינא ביה זה ניסן ואין אחר ניסן אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא אחרינא מקדשי ליה לניסן: ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח: וכיון דלא עיברוה קודם הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי בית דין לשתא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לשלוחי ב"ד ומזלזלי בחמץ: בחושבנא תליא מילתא. שהקיץ והחורף לפי חשבון תקופת החמה הם מתגלגלין וכשרבין ימי שנות החמה על שנות הלבנה יותר מדאי מתאחר האביב אחר הפסח שהמועדות אנו קובעין אחר תולדות הלבנה: אין מעברין את השנה. על התקופה אא"כ חיסרו ומלאו שתקופת תמוז חסירה מהשלמת תשעים וא' יום שלא רובו של חדש תשרי: ששה עשר יום. ותקופת תשרי נופלת בי"ז אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בששה עשר אין מעברין ולקמיה יליף טעמא:
רבי

תוספות

כהן גדול ביום הכפורים יוכיח · משאר קרבנות לא מצי למידק דתמיד היה על מצחו כדמשמע בפ' האומר (קדושין סו.) הקם להם(ב) אין שבין עיניך משמע שהיה על מצחו אפי' שלא בשעת העבודה: שטומאה הותרה בציבור. אין הדבר תלוי בציבור כדאמרינן בפ' הוציאו לו (יומא דף נ:) שהרי פר יוה"כ וחביתי כהן גדול ופסח דקרבן יחיד (ג) הוא ודוחין שבת וטומאה ופר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז וחגיגה דקרבן ציבור הם ואין דוחין אלא נקוט הא כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה ואפילו דציבור: ונשים משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ' כילד צולין (פסחים דף עט: ושם) פליגי כשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ואיכא דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאים אין עושין לא את הראשון ולא את השני והשתא סוגיא דהכא כמאן אי כרב אי כלישנא בתרא דרב כהנא למה לי משלימות בעדיפות סגי ואי כלישנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במשלימות סגי וי"ל דנקט משלימות ועדיפות דהשתא לכולהו לישני עשה שלא כתורה ולכך ביקש רחמים על עצמו וה"מ לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך ביקש דלאו שפיר עבד דעביד פסח שני אלא אליבא דר"ש קיימינן דאית ליה בפ' האשה (שם צא:) דנשים בראשון רשות: מכדי מפוריא לפסחא כו'. אמתני' דעדיות (פ"ז מ"ז) דמייתי בפרק הנחנקין (לקמן דף פז: ושם) הם העידו שמעברין את השנה כל אדר הוה מצי לאקשויי:
ורבי

רבינו חננאל

עיברוה מעוברת. ר' יהודה אומר אינה מעוברת. וא"ר יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו. ר' שמעון אומר מעברין השנה מפני הטומאה לכתחלה ומפני מה ביקש חזקיה רחמים על עצמו משום דטעה בהא דשמואל דאמר אין מעברין השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן הוא סבר הואיל וראוי לא אמרינן ונמצא שעיבר ניסן בניסן והתורה אמרה החודש הזה לכם ראש חדשים זה ניסן ואין אחר ניסן: עיברוה ביום ל' של אדר מאי אמר עולא אין מקדשין את החודש. כלומר אין מקדשין אותו היום שנמצא היום מאדר. קידשוהו מאי אמר רבה כיון שהוקבע בטל העיבור רב נחמן אמר מקודש ומעובר ואקשי עליה רבא בהא. ופריק מידע ידעי דשתא מעברתא בחושבנאתליא מלתא ואמרי חושבנא הוא דלא סליק לרבנן עד האידנא וקי"ל כי הדרכים שעליהן היו מעברין השנה הן הלכה למשה מסיני ואי הוה כתב שמור את האביב ועשית פסח לה' הייתי אומר איזהו חדש ימצא בו האביב נעשה פסח. לפיכך כתיב שמור את חודש האביב אין לך פסח אלא בחודש האביב מכלל שיש לך רשות לעבר חודש אחד עד שיקבע לך זה חדש האביב ופירש בו שמירה למאן קא מזהר להו. שמירה זו לב"ד שיהו קוראין המועדים בזמנן כדכתיב אשר תקראו אותם במועדם מכלל שצריכין שמירה וקריאה: אמר רב יהודה אמר רב אין מעברין השנה אלא אם כן היתה תקופת תמוז חסרה לתשלום צ"א יום י"ו יום רובו של חודש תשרי דברי ר' יהודה

מסורת
הש"ס

סוף דיבור א' עם דלעיל
פסחים עז. יומא ז:
[ע' תוס' דר"ה כא. סד"ה לוי איקלע וכו'] ברכות י:
[פסחים עט: צא:]
מגילה כט: פסחים ו: ר"ה ז' ע"ז ה: [בכורות נח. תוספת' מגילה פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמרא ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח דתניא שואלין ודורשין בהלכות הפסח:
(ב) תוס' ד"ה כהן וכו' הקם להם בצ"ין:
(ג) ד"ה שטומאה וכו' דקרבן יחיד הם דוחין:

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום ושניהם מקרא אחד דרשו °חג האסיף תקופת השנה (שמות לד) °מר סבר כוליה חג בעינן בתקופה חדשה ומר סבר מקצת חג בעינן בתקופה חדשה מאי קא סברי אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא למ"ד כוליה חג איכא ולא למאן דאמר מקצת חג איכא אלא קסברי יום תקופה מתחיל מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא *אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש וכמה רובו של חדש ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות בחדש כ' יום ר' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין ששה עשר לפני החג אין מעברין ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום קשיא אמר מר רבי יהודה אומר שתי ידות בחודש עשרים יום רבי יוסי אומר מחשבין ששה עשר יום לפני הפסח מעברין היינו רבי יהודה יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל איכא בינייהו אמר מר ששה עשר לפני החג אין מעברין אלא לרבי יוסי ששה עשר לפני החג הוא דלא הא שיבסר ותמניסר מעברין והאמר ששה עשר לפני הפסח אין בציר לא לא אידי ואידי אין מעברין ואיידי דתנא רישא ששה עשר לפני הפסח תנא נמי ששה עשר לפני החג ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין היינו תנא קמא

איכא

רש"י

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום. אם צריך להשלים כ"א יום מחודש תשרי על תקופת תמוז שתקופת תשרי נופלת בכ"ב מעברין ומוסיפין חודש אחד ודוחין את המועדות כדי שתקדים תקופת תשרי לחג אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בכ"א דהיינו יום אחד בתוך חולו של מועד אין מעברין: חג האסיף. זמן האסיף שבחג דהיינו חולו של חג שיכול לאסוף בו דבר האבד השמר שיהא בתקופת שנה הנכנסת ולא בתוך תקופת תמוז שהיא משנה שעברה ר' יהודה סבר כולו חג בעינן כלומר כל חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה ששה עשר הרי יום אחד מחולו של מועד נמשך לתוכה דחמשה עשר יום טוב ויום ששה עשר חולו של מועד אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת ביום ט"ז הרי כל חולו של מועד בתקופה חדשה ואין מעברין ר' יוסי אומר מקצת חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תשרי נופלת ביום כ"ב שהוא יום טוב האחרון מעברין את השנה ודוחין את המועדות כדי להקדים תקופה לחג אבל אם רואין בית דין באדר שתפול תקופת תשרי ביום כ"א שהוא שביעי של ערבה דאיכא מקצת חולו של מועד בתקופה חדשה אין מעברין ולמיעבריה לאלול ולידחייה למועד חד יומא ואיכא לר' יהודה כוליה חג ולרבי יוסי מקצת חג כדפרכינן לקמן גבי תקופת ניסן ליעברוה לאדר לא אפשר משום דלא מיקלע לן תשרי ביומא דחזיא אי מיעברינן לאלול דהא מעיקרא מסדרינן לירחא דסיהרא כי היכי דלא ליקלע תשרי באד"ו משום דאתו תרי שבי בהדדי ומשום שביעי של ערבה דלא ליקלע בשבת וכדאמרינן התם (ר"ה דף יט:) מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר דלא איצטריך דמעיקרא סדרינן לירחי דלא ליקלע באד"ו ואי נצטריך לעבורי מיקלקלא ראש השנה כדאמרינן בראש השנה (שם) ובמסכת סוכה (דף מג:) נמי גבי שביעי של ערבה אמרינן לא מיקלע אלול בשבת אלמא אנן הוא דמעיינינן במילתא מעיקרא ומסדרינן לירחי כי היכי דלא *מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום שלשים של אלול מיקלע בשלשה או בה' או בז' אי דחית ליה חד יומא בין על ידי עיבור אלול בין על ידי עיבור חדש אחר מיקלע ראש השנה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידחייה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיח לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחייה תרי יומי לא אפשר דקיימא לן במס' ערכין (דף ח:) דלא נראה לחכמים לעבר שמנה חדשים בשנה אלא אם כן היתה שנה שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מלא ואחד חסר מיקלע לן תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוו להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: אי קסברי יום תקופה גומר. יום שהתקופה נופלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה ששה עשר חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפילו לא חסרה אלא חמשה עשר לר' יהודה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים לרבי יוסי ותפול באחד ועשרים לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקצת חג דהא יום שביעי של ערבה שנופלת בו תקופה מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: מתחיל. הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקצת: מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה. וכיון דיום תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר. לר' יהודה עשרים דשמעינן מינה דר' יהודה מקצת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל בתרתי: ששה עשר. ונופלת בשבעה עשר: עשרים. ונופלת בכ"א ואע"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקצת חג דלר' יהודה יום תקופה גומר ואינו מן החדשה: ששה עשר לפני הפסח מעברין. אם תקופה שלפני הפסח דהיינו תקופת טבת חסירה ששה עשר (א) בניסן ותקופה נופלת בשבעה עשר מעברין את השנה שכשאתה מונה משבעה עשר בניסן צ"א יום לתקופת ניסן וצ"א יום נשל תמוז הרי הם כלים בכ"א בתשרי ותקופה נופלת בכ"ב ואע"ג דלרבי יוסי מיום תקופה מתחיל ליכא מקצת חג בתקופה חדשה כיצד טול י"ד דניסן שהוא מלא ואייר וסיון כ"ט ותמוז ואב כ"ט ואלול כ"ט הרי קל"ב ואב כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א דתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות ושל תשרי נופלת בכ"ב משום הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: ששה עשר לפני החג. אם חסרה תקופת תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי בי"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו חסרה שיבסר ותמניסר וי"ט ועשרים קאמר נמי ר' יוסי דאין מעברין דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין דהיינו משום דמטית תקופת תשרי בכ"ב: אף ששה עשר לפני החג מעברין. דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך היינו תנא קמא: אחרים. מפרש טעמייהו לקמן: היינו ר' יהודה. דתרוייהו מקצת חג בעי:

איכא

תוספות

ורבי יוסי סבר מקצת חג בעינן. פי' בקונטרס דליכא למיפרך וליעברוה לאלול דא"כ מיקלע תשרי באד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן וליעברוה לאדר משום דמלינן בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי לדוכתיה ביום הגון ור"ת מפרש דלקמן פריך לכולהו תנאי דאשכחנא כמה תנאי דלא חיישי לאד"ו כי ההיא דס"פ אלו קשרים (שבת דף קיג·) דחלבי שבת קריבים ביום הכפורים דפליגי בה רבי (*שמעון) ור"ע וכי משני מלמעלה למטה קא חשיב ה"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין ט"ז לפני החג אין מעברין ועוד דבס"פ החליל (סוכה דף נד:) לא אשכח תנא דאתיא כוותיה מתניתין דחלבי שבת קריבים ביום הכפורים אלא אחרים ועוד דרבינא דמשני לעולם אחרים בתשרי קיימי משמע דאתא לשנויי דלא תיקשי וליעברו לאדר ולא צריכתו למימר מלמעלה למטה קחשיב ומיהו גם לפירוש הקונטרס צ"ל ע"כ דרבינא לא תירץ כלום מקושיא דליעבריה לאדר דהא אליבא דאחרים קיימא דלא חיישי לאד"ו וצריך נמי לומר לדידיה דמלמעלה למטה קחשיב ומהאי טעמא נמי בחנם דחק בקונטרס לפרש דמעברין לאדר שפיר משום דאפשר לתקוני תשרי בחד מירחי קייטא דלא צריך לטעם זה כיון דאליבא דאחרים קיימי' ואין להקשות דהשתא נמי כי נעבר חדש שלם מיקלע תשרי באד"ו למאן דאמר דחודש העיבור כ"ט יום דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי מכסדרן וכן למאן דאמר ל' יום לחסר חד מירחי קייטא:

ט"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב וליכא אפילו מקצת החג ואפילו נופלת תקופת ניסן בט"ז בניסן או בתחלת היום או בשש שעות ביום מיקלע נמי תקופת תשרי בכ"ב שהרי יש בין תקופה לתקופה צ"א יום וז' שעות ומחצה אלא דכי נפלה תקופת ניסן בי"ז פסיקא ליה דלעולם מעברין אבל בט"ז אם בתחלת הלילה נופלת או בחצי הלילה אין מעברין ומשם ואילך מעברין:

איכא

רבינו חננאל

ר' יוסי אומר כ"א יום אבל אם היתה חסרה לר' יהודה מ"ז יום ולר' יוסי כ' אין מעברין. ושניהם מקרא אחד דרשו והג האסיף תקופת השנה ר' יהודה סבר בעינן בתקופה חדשה כוליה חג האסיף והוא חולו של מועד שנקרא חג ויתכן לך לאסוף בו. זולתי יום ראשון בלבד שהוא אסור ור' יוסי סבר אפי' יום שביעי של חג אם יהיה בו תקופה חדשה די ואמרינן ר' יהודה ור' יוסי מאי קסברי אי קסברי יום תקופה גומר אפילו אינה חסרה י"ו יום אלא ט"ו יום בלבד והתקופה חלה ביום י"ו של תשרי כיון דאמרת יום תקופה גומר הנה יום י"ו של תשרי מן התקופה הישנה חשוב ואינו מוצא כל ימות חג האסיף בתקופה חדשה דהא יום י"ו של תשרי מחולו של מועד הוא. וכן לר' יוסי יום כ"א של תשרי הוא אחרית חולו של מועד והוא גומר נמצא כל החג בתקופה ישנה. ופרקי' ר' יהודה ורבי יוסי סברי יום תקופה מתחיל. מיתיבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה תקופה חסרה רובו של חודש וכמה רובו של חודש י"ו יום. ר' יהודה אומר שתי ידות בחדש עשרים יום כו' קשיא לרב כי רב אמר דסבירא ליה לר' יהודה רובו של חודש י"ו יום והתניא ר' יהודה אומר עשרים יום ועלתה קשיא לרב קשיא ונדחו דברי רב וחזרנו לפרש הברייתא הזו. אמר מר ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש כ' יום. ר' יוסי אומר מחשבין י"ו לפני הפסח מעברין י"ו לפני החג אין מעברין ואקשינן מכדי בין ר' יהודה דקתני אםהיתה התקופה חסירה כ' יום מתשרי מעברין מכלל שאם היתה חסרה י"ט אין מעברין ובין ר' יוסי דקתני אם היתה תקופת טבת חסירה י"ו יום מניסן מעברין דשלח רב הונא בר אבא לרבא כי חזית דמשכה תקופת טבת עד י"ו בניסן עברה לההיא שתא ולא תחוש לה חדא דבעינן אביב בחדשה של תקופה. ועוד בעינן חג הבאבזמן אסיפה וליכא. דהא כי חשבת דאשתיירו מניסן משכה תקופת ניסן עד י"ח בתמוז ומשכה תקופת תמוז עד כ"א יום של תשרי. השתא בין לר' יהודה דסבר אם היתה תקופת תשרי חסרה י"ט יום אין מעברין ובין לר' יוסי דסבר אם היתה תקופת תשרי חסירה כ' יום אין מעברין תרוייהו מקצת חג בעו מאי בין יום י"ט ליום כ' ופרקי' יום תקופה גומר איכא בינייהו. ר' יהודה סבר יום תקופה גומר ואם היתה התקופה חסרה כ' יום וחלה תקופת תשרי ביום כ"א לחודש: כיון שהוא גומר נמצא כל החג בתקופה ישנה לפיכך צריך להיות התקופה חסרה י"ט יום וביום כ' חלה התקופה. נשאר יום א' מן החג בתקופה חדשה והוא יום ערבה. שהוא אחרית חולו של מועד. ור' יוסי סבר יום התקופה מן החדשה הוא ודיו אם חלה התקופה ביום כ"א לחודש דיו והאי דקתני ר' יוסי אומר י"ו לפני החג אין מעברין לאו דווקא הוא דהא אפי' י"ז או י"ח או י"ט או כ' אין מעברין

מסורת הש"ס

[תוספ' פ"ב ע"ש]

ליקלע כנ"ל רש"ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ששה עשר לפני וכו' ששה עשר מימי ניסן ותקופה:

גליון הש"ס

גמ' מר סבר כולי חג בעי'. עיין טורי אבן חגיגה דף י"ז ע"ב ד"ה אר"י:

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הל"א:
קיג ב מיי' פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה י:
קיד ג מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הל' ג:
קטו ד מיי' שם הל' ב:

מסורת הש"ס

תורה אור

איכא בינייהו יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום מאי קסברי אי קסברי יום תקופה גומר וכוליה חג בעינן האיכא אמר רב שמואל בר רב יצחק *אחרים בתקופת ניסן קיימי דכתיב °שמור את חדש האביב [דברים טז] *שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן וליעבריה לאדר אמר רב אחא בר יעקב תנא מלמעלה למטה קחשיב והכי קאמר עד מיעוטו מעברין וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי וקסברי אחרים כוליה חג בעינן ויו"ט ראשון יום טוב ראשון חג האסיף כתיב *חג הבא בזמן אסיפה: סמיכת זקנים: ת"ר °וסמכו זקני [ויקרא ד] *יכול זקני השוק ת"ל עדה אי עדה יכול קטני עדה ת"ל העדה מיוחדין שבעדה וכמה הן *וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור' שמעון הכתיב וסמכו ההוא מיבעי ליה לגופיה ורבי יהודה לגופיה לא צריך דאם כן דלא אתי וסמכו לדרשה ליכתוב זקני העדה ידיהם על ראש הפר ור' שמעון אי כתיב הכי הוה אמינא מאי *על בסמוך ורבי יהודה גמר ראש ראש מעולה ור"ש לא גמר ראש ראש מעולה תנא *[ג]סמיכה וסמיכת זקנים בג' מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים א"ר יוחנן [ג]מיסמך סבי א"ל אביי לרב יוסף מיסמך סבי בשלשה מנלן אילימא מדכתיב °ויסמוך [במדבר כז] את ידיו עליו אי הכי תסגי בחד וכי תימא *משה במקום שבעים וחד קאי אי הכי ליבעי שבעים וחד קשיא אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי בידא ממש סמכין ליה אמר ליה [ד]סמכין ליה בשמא קרי ליה רבי ויהבי ליה רשותא למידן דיני קנסות וחד לא סמיך והא אמר רב יהודה אמר רב [ע"ז ח:] ברם *זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאילמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל נשתכחו נגרוסינהו אלא בטלו

איכא בינייהו. דלר' יהודה יום תקופה גומר ואפילו לא חסרה אלא עשרים ונפלה בכ"א ליכא מקלת חג ולר' יוסי יום תקופה מתחיל ואם נפלה בכ"א איכא מקלת חג עד שתחסר כ"א ותפול חדשה בכ"ב והוה ששה עשר לפני הפסח דהוי ההיא לפני החג חסירה כ"א הוא דמעברין אבל חסירה בציר מהכי לא: ולא מסיימי. אין סימן איזה מהן קאמר ששה עשר חסירה ובי"ז תפול מעברין אבל נפלה בט"ז אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא כוליה חג וחד מינייהו קאמר אפילו נפלה בט"ז מעברין דיום תקופה גומר וליכא כוליה חג ואע"ג דתרוייהו אמרי כחדא ששה עשר חד קאי אחיסרון וחד קאי אנפילה ולא ידעינן הי מינייהו: שמור את חודש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן. שמור תקופת (א) חדש ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי בישול התבואה שמתבכרת וכל ביכור התבואה ועתי הקיץ והחורף לחשבון החמה הם ואמר רחמנא שמור שיהא (ב) חדש ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה דכתיב חדש ואין לשון חידוש נופל אלא על לבנה המתחדשת ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה במקצת וכמה הן ימי חידושה י"ד ימים מכאן ואילך היא ישנה: וליעברה לאדר. ולידחייה לפסח חד יומא ואי נמי מיקלע פסח בבד"ו לא איכפת לן דהא דלא עבדינן פסח בבד"ו טעמא משום תשרי הוא והיכא דלא אפשר מוטב דלעבריה לאדר וליקלע בבד"ו *וניעבר בקייטא חד ירחא חסר טפי מכסדרן וניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון ולא ניעברוה לשתא למידחינהו לכולהו מועדות חדש שלם: תנא. דאחרים מלמעלה למטה קחשיב וה"ק מעברין עד מיעוטה ולא מיעוטה בכלל כלומר אם תחסר תקופת טבת י"ח ימים או י"ז או ט"ז או ט"ו ותפול תקופת ניסן ביום ט"ז מעברין אבל אם חסרה י"ד ונפול תקופת ניסן בט"ו אין מעברין דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן בי"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה: לעולם בתשרי קיימי. ומשום הכי ליכא לתקוני מילתא בעבורי ירחי ומדחייא חד יומא למועד כדמפרש לעיל דתשרי לא מידחי חד יומא הוא ודאמרינן הא איכא כולה חול המועד בתקופה חדשה קסברי אחרים כוליה חג בעינן ואפילו יו"ט ראשון בתקופה חדשה ויום תקופה גומר הלכך כי נפלה תקופה בט"ו מעברינן: חג האסיף כתיב. חולו של מועד משמע ומשנינן אחרים הכי משמע להו קרא חג האסיף חג הבא בזמן אסיפה דהיינו סוכות יהא בתקופה חדשה: זקני השוק. שאינן מסנהדרין: קטני עדה. מסנהדרי קטנה: מיוחדין שבעדה. סנהדרי גדולה: על בסמוך. ולא צריך למיסמך ממש כתב רחמנא וסמכו ממש: *ולר"י משום סמיכה ממש לא איצטריך וסמכו אלא ליכתוב את ידיהם על ראש ואנא גמיר ראש ראש מוסמך ידו על ראש העולה (ויקרא א): מיסמיך סבי. לקרות להם רבי: במקום שבעים וחד קאי. לפי שהיה משה ראש להם ושקול ככולם: בידא ממש סמכי ליה. בלשון בעיא גרסינן ליה כלומר מי בעו לאתנוחי ידייהו על רישיה דסבא: למידן דיני קנסות. דאלהים כתיב (שמות כב) דמשמע דייני מומחין והיינו סמוכין ובשאר דיני ממונות לא בעינן מומחין כדאוקימנא בריש פירקין (דף ג:) משום נעילת דלת והיכא דליכא נעילת דלת כגון בד' שומרין וגזילות דיינינן בבבל אע"ג דליכא סמוכין דשליחותייהו קא עבדינן כדמפרש בהחובל (ב"ק דף פד:) אבל בקנסא לא עבדינן שליחותייהו משום דלא שכיחא ולית בה חסרון כיס:

בטלו

איכא בינייהו יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל ולא מסיימי. לא שייך כאן תנא בתרא לטפויי אתא כיון דמפסיק שאר תנאי דקאתי לטפויי עלייהו וכן איתא בפרק במה מדליקין (שבת כד:) גבי איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי:

שמור את חדש כו' שמור אביב של תקופה שיהיה בחדש ניסן. פי' בקונטרס אביב של תקופת ניסן היינו ניסן של חמה שיהא בתוך ימי חידוש של לבנה במקצת וכמה ימי חידוש י"ד ומכאן ואילך היא ישנה וקשה דאם כן מאי קשה ליה וליעברוה לאדר לימא דקסברי יום תקופה גומר דאי נמי מעברי' לאדר ונדחייה חד יומא נופל תקופה בי"ד ומתחיל ניסן של חמה בט"ו ולא הוי בתוך ימי חידושה של לבנה ועוד משמע בפרק היו בודקין (לקמן דף מא:) דחידושה של לבנה ממשיך עד ט"ו דא"ר יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתה ומפרשי נהרדעי עד ט"ז וי"ל דקסברי אחרים יום תקופה גומר וחידושה של לבנה עד ט"ו הלכך כשנופלת תקופת ניסן בט"ו מעברין דליכא תקופה ניסן של חמה בחידוש של לבנה כלל ופריך לעברוה לאדר כדי שתפול תקופה בי"ד וביום ט"ו מתחיל ניסן של חמה דאיכא יום אחד בחידוש של לבנה והא דאמר בשילהי פ"ק דראש השנה (ד' כא.) כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן לעברה להאי שתא ולא תיחוש לה דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה כו' כ"ל אפילו בנופלת ביום ט"ז גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר אפי' דכי מעברת לאדר ונופל בט"ו ליכא אביב של תקופה בחידוש דניסן אבל אי משכה עד ט"ו מעברין לאדר ולא מעברינא ליה לשתא והא דקאמר לא תיחוש לה היינו לומר דאחרים היא יחידאה היא ואין הלכה *כמותו כדפי' שם בקונטרס ומיהו התם קשה למה לי טעמא משום אביב של תקופה תיפוק ליה משום תקופת תשרי דכשנופלת תקופת ניסן ביום ט"ז נופלת תקופת תשרי פעמים בכ"א פעמים בכ"ב ואפילו תפול תקופת תשרי בכ"א ליכא אפילו מקצת חג בתקופה חדשה דהא סבר יום תקופה גומר ולפר"ת אתי שפיר דכי משכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן ונפלה בתחלת הלילה או בו' שעות בלילה א"צ לעבר משום תקופת תשרי דסגי דנעבר יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו ומיהו לפירוש הקונטרס נמי י"ל דאתא למימר דהתם דוקא כי משכה עד שיתסר עברה אבל אם נופלת בחמיסר לא תעברה אפילו נופלת בתחלת היום או בו' שעות ביום אלא ניעבריה לאדר אף על גב דתקופת תשרי נופלת בכ"א לא תיחוש דקיימא לן כאחרים דלא חיישינן לתקופת תשרי דלא דריש חג האסיף: **וליעבריה** לאדר. אפילו לפר"ת דפריך לכולהו תנאי מוכח מתוך תירוצו של רב אחא בר יעקב דלאחרים נמי פריך ותימה מאי קושיא הא רבה בר שמואל תני בסוף פ"ק דר"ה (דף כ·) יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל החדש הזה כזה ראה וקדש ואמר רבא האי דתנא רבה בר שמואל אחרים היא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד:

רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי. לאו לשטויי קושיא דליעבריה לאדר קאתי כדפרישית לעיל:

ועריפת

רבינו חננאל

מעברין [ולא איצטריך למימר די"ו דלאו] (י"ו אצטריך למימר דלאו) אלא משום דתנא י"ו לפני הפסח תנא י"ו לפני החג. ר"ש אומר אף י"ו לפני החג מעברין. ואקשינן הלא גם תנא קמא כך אמר ופרקי' יום תקופה גומר איכא בינייהו ואחד מהן אפי' פחות מי"ו אם היתה חסרה מעברין ואין מתברר איזה מהן סבר יום תקופה גומר ואיזה מהן סבר יום תקופה מתחיל. אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו י"ד יום. ואקשינן מאי קסברי אי (אפי') קסברי יום תקופה גומר וכוליה חג בעינן בי"ד אין מעברין דהא אפי' בתר דנפקי מתשרי י"ד ימים ובט"ו חלה תקופת תשרי תחלת חולו של מועד יום י"ו בתשרי הוא והנה כל החג בתקופה חדשה אמאי מעברין בי"ד ופריק רב שמואל בר רב יצחק אחרי' בתקופת ניסן קיימי דכתיב שמור את חודש האביב ועשית פסח. שמור אביב של תקופה ועשית פסח. כלומר בעינן תקופה חדשה בי"ד בניסן בעשיית הפסח[פי' ר' בר"י שמור אביב של תקופה שיהא בחדש. פי' שמור שתהא מלאכת העומר קצירתו ותיקונו בתקופה חדשה. ומפורש במנחות פ' (יום טוב) [רבי ישמעאל] (שלו) היתה מלאכת העומר עשויה]* ואקשינן וליעבריה לאדר שתבא התקופה בי"ג בניסן ולא ליעבריה לשנה ושנינן הכי קתני אם היתה חסרה י"ח או י"ז או י"ו או ט"ו עד מיעוטו דהוא י"ד מעברין. י"ד אין מעברין דאפשר למלוי לאדר. וכמה מיעוטו י"ד יום. רבינא אמר לעולם אחרים אתקופת תשרי קיימי וכוליה חג בעי ואפי' י"ט הראשון ומתמהינן יום טוב הראשון חג האסיף כתיב כלומר חג שאתה אוסף בו ופרקינן לעולם אפי' י"ט הראשון בעינן בתקופה חדשה חג שהוא בזמן אסיף. כדכתיב וחג האסיף תקופת השנה והאסיף דכתיב ביה כסימנא בעלמא כלומר איזה חג בעינן בתקופה חדשה החג שהוא בזמן האסיפה ולאו משום דבעינן ממש בו ביום: ירושלמי (ה"ב) כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. ר' סימון אמר (גלגל ארנן) [גולגלת של ארונה] היבוסי מצאו תחת המזבח. ששה דברים עשה חזקיהו גירר עצמות אביו על מטה של חבלים וכיתת נחש הנחושת וגנז ספרא של רפואות והודו לו סתם מי גיחון התחתון וקצץ דלתות ההיכל ועיבר ניסן בניסן ולא הודו לו אין מעברין קודם ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדחק מעברין אחר ר"ה מיד אע"פ שאין מעברין אלא אדר אלול לא נתעבר מימיו. והתנינן [שביעית פ"י] אם היה חדש מעובר אם היה לא היה והתני וכשקידשו השנה באושא עבר ר' ישמעאל בר' יוחנן בן ברוקה ואמר כדברי ר' יוחנן בן נורי בשני עבר ר' חנינה בר' יוסי הגלילי ואמר כר"ע כו' והתני קידשוהו בראשון ובשני זעירא אמר בשם רב חסדא אותה שנה **נתקלקלה קודם זמנו כ"ט יום לאחר עיבורו אין מעברין את השנה בחוצה לארץ ואם עיברוה אינה מעוברת · בבי רב אמר ביכולין לעבר בארץ ישראל אבל בשאין יכולין בארץ ישראל מעברין בחוצה לארץ ירמיה ויחזקאל וברוך בן נריה עיברו בחוצה לארץ. חנניה בן אחי ר' יהושע עיבר בחו"ל שלח ר' תלת איגרין גבי ר' יצחק ור' נתן. בחדא כתב לקדושת חנניה ובחדא כתב גדיים שהנחת נעשו תיישים ובחדא כתב אם אינך מקבל צא לך למדבר אטד ותהא שוחט (ונחושת) [ונחונן] זורק קרא קמייתא ואקרון וכו'. אמר מאן ידע דאינון ידעין כוותי כו'. כתיב ואל יתר זקני הגולה אמר הקב"ה ביותר הם עלי זקני הגולה חביבה עלי כת קטנה שבא"י יתר מסנהדרין גדולה. החרש והמסגר אלף. ר' ברכיה בשם רבי אמר אלו החכמים ורבנן אמרו אלו הבולבוטים: סמיכת זקנים. א"ר יוחנן מסמכי סאבי ואקשי' מנא לן מדכתיב ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו תיסגי בחד וכי תימא משה רבינו במקום שבעים הוה אי הכי ליבעי שבעים ואמאי תנן בג' ועלתה בקושיא. ואסקה רב אשי סמכי ליה בשמא וקרו ליה רבי ויהבי ליה רשותא למידן דיני דקנסות. ואקשינן וחד לא סמיך והא רבי יהודה

שייך לעיל פ"ט · ע"כ · ר"ה כא. · [ר"ה יג.] · [ע' תוס' לקמן יד. ד"ה יכול] · [לעיל ג:] · [פסחים סג: סוטה לז. מנחות כז. סב. נח.] · [תוספתא פ"א] · [לקמן מז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שמור וכו' שמור תקופת ניסן כצ"ל ותיבת חדש נמחק: (ב) בא"ד שמור שיהא ניסן של חמה כצ"ל ותיבת חדש נמחק:

רש"ל כ' שהוא דיבור א' עם דלעיל

* הדבר צ"ע דא"כ למה אמרו אחרים דעד מיעוטו מעברין הא אפילו אם חל ט"ז בתקופה חדשה ג"כ אין מעברין לפי' ר' בר"י ואולי דלא פירש כן אליבא דאחרים רק אליבא דרבא בר"ה כ"א ע"ש ונראה דלא גרים אביב של תקופה רק שמור אביב שיהא בחודש ניסן והיינו בניסן של חמה ודו"ק. **בירושלמי שם משמע דהוא דין בפני עצמו דאם נתקדש קודם זמנו כגון ביום כ"ט לאחר עיבורו אינו חל הקידוש ע"ש ואולי דרבינו מפרש דנתקלקלה היינו שטעו וקידשוהו ביום כ"ט ולפיכך קדשו לאחר פעם שנית ודו"ק.

בטלו דיני קנסות מישראל שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזירה על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב ותחומין שסומכין בהן יעקרו מה עשה (א) יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ואלו הן ר"מ ור' יהודה ור' שמעון ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע רב אויא מוסיף אף ר' נחמיה כיון שהכירו אויביהם בהן אמר להן בניי רוצו אמרו לו רבי מה תהא עליך אמר להן הריני מוטל לפניהם כאבן שאין לה הופכים אמרו לא זזו משם עד שנעצו בו שלש מאות *לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה רבי יהודה בן בבא אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דרבי יהודה בן בבא ור"מ ר' יהודה בן בבא סמכיה והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האומר ר"מ לא סמכו ר' עקיבא אינו אלא טועה סמכיה ר' עקיבא ולא קיבלו סמכיה ר' יהודה בן בבא וקיבלו אמר רבי יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ מאי אין סמיכה אילימא דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ והא *תנן סנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ אלא דלא סמכינן בחוצה לארץ פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי ת"ש דרבי יוחנן הוה מצטער עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה ר"ש בן זירוד וחד דעימיה ומנו ר' יונתן בן עכמאי ואמרי לה רבי יונתן בן עכמאי וחד דעימיה ומנו ר"ש בן זירוד חד דהוה גבייהו סמכוהו וחד דלא הוה גבייהו לא סמכוהו ר' חנינא ורבי הושעיא הוה קא משתקיד רבי יוחנן למיסמכינהו לא הוה מסתייעא מילתא הוה קא מצטער טובא אמרו ליה לא נצטער מר דאנן מדבית עלי קאתינן דא"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין נסמכין לבית עלי שנאמר לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן אילימא זקן ממש והכתיב כל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה רבי זירא הוה מיטמר (ג) למיסמכיה דאמר *רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים כיון דשמעה להא דא"ר אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמצי ליה אנפשיה כי סמכוה לר' *זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן כי סמכוה לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא לא תסמכו לנא לא *מסרמיטין ולא מסרמיסין ואמרי לה לא מחמיסין ולא מטורמיסין ר' אבהו כי הוה אתי ממתיבתא לבי קיסר נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא בריך מתייך לשלם:

עריפת עגלה בשלשה: *ת"ר ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים שופטיך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה ור"ש האי שופטיך מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה למיוחדין שבשופטיך ור' יהודה מזקני זקניך נפקא ור"ש אי מזקני הוה אמינא זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתיב זקניך הוה אמינא סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך ממיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה גמר זקני זקני מוסמכו זקני העדה את ידיהם מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבזקניך אי יליף לילף כולה מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא וי"ו ושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריש אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לרבי יהודה הרי תשעה לרבי שמעון שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו הן ולא שלוחן ומדדו שאפילו נמצא בעליל

רש"י

בטלו דיני קנסות. דכיון דליכא סמיכה בטלו: בין שתי עיירות גדולות. ולא בתוך העיר שאם יוודע שלא יחריבו את העיר: לונביאות. חניתות: ולא קבלו. לפי שעדיין היה בחור: אילימא דלא דיינינן דיני קנסות בחוצה לארץ. והכי קאמר אין סמיכה מועלת בחוצה לארץ ואפילו סמכוהו בארץ: פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ. אם בני בבל נותנין רשות לאחד שבא"י לדון קנסות: הא אמרן דלא. דאין סמיכה בחוצה לארץ וכיון דאי הוה גבן הכא לא מצינו למסמכיה כל שכן היכא דליתיה גבן: סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי. אם הסומך עומד בארץ והנסמך עומד בבבל וליתיה גבי סומך מי מהני כאילו איתיה גביה בשעת סמיכה ומצי למידן בחוצה לארץ כדתנן סנהדרין נוהגין בחוצה לארץ או דילמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה: לא הוה מסתייע מילתא. כשהיו אצלו לא היה מוצא שנים שיצטרפו עמו לסומכו ואין תלתא בעינן: משתקיד. מחזר ומצפה לסומכו כמו (ירמיה א) כי שוקד אני: מנין שאין נסמכין לבית עלי. שאינן זוכין להיות נסמכין: זקן ממש. בא בימים: והכתיב כל מרבית ביתך ימותו אנשים. כשבאין לכלל אנשים בן שמנה עשרה שנה למה לי למיהדר ומכתביה: אלא סמיכה. שאפילו חכמים הבאים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדאמרינן בראש השנה (דף יח.) בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובגמילות חסדים מכל מקום לא תהא תורת זקנה עליהם להיות ראויים לסנהדרין: הוי קבל. אפל: וקיים. ותחיה כלומר הרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה אפילה מתרגם קבלה (שמות י): כחל. לעינים: שרק. לפנים: פירכוס. לשיער שיר הוא לכלה נאה שמעלת חן בלא קישוט: כל מן דין. כל כמו אלו וכיוצא בהן היו סומכין לנו שראויים הם לסמיכה: סרמיסין. לשון הפכנים כמו סרס את המקרא מסופו לראשו (ב"ב דף קיט:) שמהפכין את טעמי תורה: סרמיטין. לשון סמרטוט כלומר שאין נותנים טעם הגון לדבריהם: חמיסין. חמסנין שמוגעין מלומר טעמי תורה: טורמיסין. לא איתפרש: רבה דעמיה. נשיא בעמיו: מדברנא. מנהיג על שם שהיה פרנס וקרוב למלכות: בוצינא דנהורא. על שם שהיה גדול בנוי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד.) שופריה דר' אבהו מעין שופריה (*דר' יוחנן): בריך מתייך. ברוך בואך: מיוחדים שבשופטיך. שיהו מזקני סנהדרי גדולה: מה להלן מיוחדין שבעדה. כדפרישית לעיל (דף יג:): ליגמרה לכולה מילתא. ואפילו מניינא דחמשה מהתם תיפוק דהא תניא לעיל (שם) וסמכו שנים זקני שנים: אלא. לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין איצטריך ומניינא מרבויא דוי"ו: ה"ג אלא וי"ו דושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריש:

תוספות

*ועריפת עגלה בג'. עריפה לאו דוקא דמדידה הוא דהויא בג' כדתנן בפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) ג' מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין וכו' והדר קתני נפטרו זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר ומביאין עגלה ערופה והתם לא קתני ג' וקראי נמי דמייתי בגמרא במדידה כתיבי: *יכול זקני השוק. כאן מוכח דזקני משמע הדיוטות וכן לקמן גבי עריפה אמרינן אי כתב זקני ה"א זקני השוק וכן בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) מרבים הדיוטות מדכתיב זקני עירו וקשה דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר בעינן וליכא וי"ל דזקני העיר שאני דמשמע המיוחדים שבעיר כדדרשינן הכא העדה המיוחדים שבעדה: לא שרק ולא פירכוס. משמע דתרי מילי ניניהו ודלא כפי' הקונטרס (*פ"ב) דכתובות שפירש דפוקסת היינו מעברת שרק על פניה *והתם מוכח דפוקסת היינו פירכוס ואין להאריך: ורבי שמעון לא דריש וי"ו. וכן בפ' קמא דסוטה (דף ו:) גבי וטהורה דקאמר ר"ש אין זכות תולה במים המרים וכן בשלהי התכלת (מנחות דף נא:) גבי ומחציתה ותימה דברים מרובה (ב"ק דף סה:) דריש ר"ש וי"ו ואת אשמו ובפרק (*על אלו מומין) האסורים (בכורות כח:) גבי ומן הצאן לרבות הנוגח לקרבן ובריש פ' ד' מיתות (לקמן דף נא:) דריש ר"ע בת ובת אני דורש ורבי שמעון קאי התם* כוותיה וכן קשה מרבי יהודה דדריש הכא וי"ו ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף כז.) גבי ומצאתה דאתא לידו משמע וקשה דבריש תמורה (דף ב:) גבי ואם המיר ימיר אמרינן ור' יהודה וי"ו לא דריש וכן בשלהי טרף בקלפי (יומא ד' מה.) גבי והאש וי"ל דהא דקאמר *לא דריש לא משמע ליה לאו משום דלא דרשי ליה כלל אלא דווקא להאי דרשה קאמר*:

מתני'

[סייך למשנה דף ב.]

קטז א מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הל' יג:
קיז ב ג מיי' שם הל' ו:

[סייך לעיל יג:]

קיח ד ה מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ה ומיי' פ"ט מהל' רוצח הל' א סמג עשין מו:
קיט ו ז מיי' פ"ט מהל' רוצח הלכה א:

[פירושו של כל אלו השמות עי' בערוך ערך חמס ג']

מכות ז. | כתובות יז. | סוטה מד: | [לקמן נב.] | [דיעקר אביהו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מה עשה ר' יהודה...

גליון הש"ס

גמ' ר' זירא...

רבינו חננאל

יהודה בן בבא סמך ה' זקנים ר' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ור' שמעון ור' אלעזר בן שמוע ורב אויה מוסיף אף רבי נחמיה ושנינן ר' יהודה אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דר' יהודה בן בבא: א"ר יהושע בן לוי אין סמיכה בחו"ל מאי היא דלא דייני דיני קנסות בחוצה לארץ והתנן סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ אלא כשהן הסנהדרין בחוצה לארץ לא סמכי אפי' בארץ ומיבעי לן סנהדרין בארץ והנסמכין בחוצה לארץ סומכין או לא סומכין ת"ש דתני ר' יוחנן [הוי קא מצטער] עליה דר' שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכוה ש"מ אין סומכין בחוצה לארץ. רב חנניה ורב הושעיה מדבית עלי קאתו לפיכך לא אסתמיכו דכתיב לא יהיה זקן בביתך. ואין זקן אלא סמוך בישיבה של ארץ ישראל דהא רבה ואביי מדבית עלי קאתי והוו רישי מתיבתא בבבל (ואינו נקרא זקן סמוך אלא בישיבה של ארץ ישראל) א"ר אלעזר לעולם הוי קבל וקיים ואין אדם עולה לגדולה אלא אם כן מוחלין לו על כל עונותיו: ירושלמי תני סמיכות בג' תמן קרו למינוייה סמיכותא. א"ר בא בראשונה היה כל אחד ממנה תלמידיו כגון ר' יוחנן בן זכאי מינה לר' אליעזר ור' יהושע ור' יהושע לר' עקיבא ור' עקיבא לר' מאיר ולר' שמעון וכו'. חזרו והתקינו שלא יהיו ב"ד ממנין אלא מדעת הנשיא ושלא יהא הנשיא ממנה אלא מדעת ב"ד: עריפת העגלה בג'. ת"ר וכו' ויצאו שנים כו' פשוטה היא. ואסיקנא כדתניא ויצאו הם ולא שלוחם

קכ א מיי' פ"ג מהל' ממרים הלכה ז:
קכא ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הל' ב:
קכב ג ד ה מיי' פ"ד מהל' מעשר שני הלכה כ סמג עשין קלג:

בעליל לעיר צריך לעסוק במדידה מתניתין דלא כי האי תנא *דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר °ויצאו זקניך ושופטיך זקניך סנהדרין ושופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתיב °מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב °ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב בחדא פליג או בתרתי פליג במלך וכהן גדול פליג אבל בסנהדרי אי כר' יהודה אי כרבי שמעון או דילמא בסנהדרי נמי פליג דאמר כולה סנהדרי בעינן אמר רב יוסף ת"ש מצאן אבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל °וקמת ועלית אל המקום **מלמד שהמקום גורם דנפוק כמה אילימא מקצתן דילמא הנך דאיכא גואי קיימי כוותיה אלא פשיטא דנפוק כולהו למאי אילימא לדבר הרשות [ב]מי מצו נפקי והכתיב °שררך אגן הסהר אל יחסר המזג אלא פשיטא לדבר מצוה היכי דמי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא דאמר כולי סנהדרי בעינן אמר ליה אביי לא כגון שיצאו להוסיף על העיר ועל העזרות *כדתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פאגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה ולהוסיף על העיר ועל העזרות יכול שתהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם: נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה: תנו רבנן *[ג]איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין פירות שהרקיבו ויין שהקרים ומעות שהחלידו תנו רבנן *[ד]מעשר שני שאין דמיו ידועין פודין אותו בשלשה לקוחות אבל לא בשלשה שאין לקוחות אפילו נכרי אחד מהן אפילו אחד מהם בעלים בעי רבי ירמיה שלשה ומטילין לתוך כיס אחד מהו תא שמע [ה]איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין דילמא כגון רב פפא ובת אבא סוראה: ההקדשות בשלשה: מתניתין דלא כי האי תנא דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו *צינורא של הקדש צריכה עשרה בני אדם לפדותה א"ל רב פפא לאביי בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב דאמר כשמואל דאמר *שמואל עשרה כהנים כתובין בפרשה אלא לרבנן שלשה מנא להו וכי תימא דכתיב בהו שלשה קרקעות דכתיב בהו ארבעה תיסגי בארבעה וכי תימא הכי נמי אלמה תנן הקרקעות תשעה וכהן אלא מאי דמשלמי בהו עשרה הקדשות דמשלמי בהו שיתא ליבעו שיתא קשיא: הערכין כו': מאי ערכין המטלטלין א"ר גידל אמר רב באומר ערך כלי זה עלי דא"ר גידל *אמר רב האומר

רש"י

בעליל לעיר · במפורסם לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עיירות: בית פגי · °מקום לפנים מן חומת העיר ונדון כירושלים לכל דבריו: מצאן · זקן ממרא לסנהדרין חוץ ללשכת הגזית שהיתה בהר הבית: יכול תהא המראתו המראה · לידון בחנק: אילימא · דנפוק מקצתן והורו תורה אור אותן שבחוץ והמרה על דבריהם מאי איריא מקום גורם תיפוק לי דפטור משום דילמא הנך דבלשכה כוותיה סבירא להו: שררך אגן הסהר · כתיב ודרשינן באחד דיני ממונות (ד' לז·) אל יחסר המזג אם נצרך אחד מהן לצאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: על העיר · על ירושלים וצריך לקדש התוספת בשתי תודות ובשיר כדאמרינן בשבועות (ד' יד·): הקרים · החמיץ: החלידו · דרוייל"א בלע"ז: לקוחות · סוחרים בקיאים בשומא: בת אבא סוראה · אשת רב פפא כדאמר בכתובות פ' אלו נערות (ד' לט·) אמר רב פפא אמרה לי בת אבא סוראה כו' והיתה עושה לעצמה: צינורא · מזלג קטן שטוין בו זהב: כשמואל · לקמן בשמעתין: עשרה כהנים כתובין · בפדיון הקדישות שלשה בפרשת ערכין שהיא ראשונה ושלשה בפדיון בהמה וארבעה בקרקעות: אילימא משום דכתיב בהו · שלשה כהנים בפדיון בהמה דהיינו פדיון הקדש והוא הדין לשאר הקדשות: תסגי בארבע אלמה תנן הקרקעות תשעה וכהן · אלא משום הכי בעי קרקעות עשרה משום דפרשה אחרונה היא וכדשלים פרשת הקרקעות כבר נשלמו י' כהנים ותלמוד תחתונה מעליונה לכהן תהיה אחוזתו לא ממניינן דלאו (א) בשומא כתב אלא והעריכו הכהן כערכך הכהן וחשב לו הכהן וכיוצא בהן: הקדשות · דהיינו פדיון בהמה טמאה שהיא אמלעית ומשלמי בה שיתא כהנים דהא איכתיבא לה פרשת ערכין גבה ניבעי שיתא: ערך · לא שייך גבי כלים אלא באדם ונותן לפי שניו כמו שכתוב בפרשה: האומר

תוספות

מתני' דלא כי האי תנא · תימה אי משום דמתני' לא חשיבא מלך וכהן גדול ה"נ אשכחן גבי אין מוסיפין על העיר דבעינן מלך ונביא ואורים ותומים וב' תודות ושיר כדתנן בפ"ב דשבועות (דף יד·) וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלחמה כדאמר בגמ' (דף טז.) וי"ל דבכל הנהו לא חשיב כולהו מילי אלא שבעים וא' לחודייהו אבל הכא דשני בג' או בה' אם איתא דצריך מלך וכהן גדול הוה ליה למיתני בהדיא:

מלמד שהמקום גורם · ואע"ג דבמעשר שני כתיב נמי מקום ומעשר שני נאכל בכל העיר הכא גבי סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכינה כדאמר באיזהו מקומן (זבחים דף נד:) גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלק בנימין אבל בית פגי °אע"ג דדינו כירושלי' כדאמר בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף נ·) והא בעי חומה כגון דדשו לפנים מחומת בית פגי ובפרק התודה (מנחות דף עח:) אמרינן השוחט את התודה ולחמה חוץ לבית פגי לא קדש את הלחם ולאו דווקא אבית פגי אלא אפי' בירושלים אין שם מקומו וכדאמר בפ"ק דשבת (דף טו·) מ' שנה קודם שחרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות ומפרש התם שלא דנו דיני נפשות ואמרינן בפרק בתרא דר"ה השנה (דף לא·) עשר גליות גלתה סנהדרין מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים*:

אילימא לדבר הרשות מי נפקי · ולאו תמיד של בין הערבים שהיו הולכין לביתם כדאמרי' בהנחנקין (לקמן פח:) היה הולך כל אחד ואחד לבדו ולא מתרמי שימצאו כולן ביחד:

אל יחסר המזג · כדאמר *שאם הוצרך אחד מהן לצאת אם יש בה כ"ג יוצא ואם לאו אינו יוצא והיינו כמזיגה דעל חד תרי ואע"ג דסתם מזיגה על חד תלת כדאמרינן ברים המוציא יין (שבת דף עז· ושם) היינו דווקא רבא שהיה רגיל למזוג כן שהוא כמשפט המזיגה על חד תלת אבל שאר בני אדם האוהבין יין חזק אין מוזגין אלא על חד תרי כדמשמע בשילהי הזהב (ב"מ דף ס· ושם) שהיתה מזיגתו משונה דאמר רבא מזיגה דידי מידע ידיע ואמר נמי בכילד מעברין (עירובין דף נג·) דמיא האי מזיגה למזיגה דרבא בריה דרב יוסף בר חמא וי"מ אל יחסר המזג שלא יחסר בגימטריא מז"ג שהוא חמשים אבל אי חסר מ"ט אין לחוש דמשתיירי כ"ב ואין ב"ד שקול ומוסיפין עליהם אחד הרי כאן כ"ג*):

*נטע רבעי ומעשר שני כו' שאין דמיו ידועין כו' · לא קאי אנטע רבעי וכן מוכח בגמרא דקתני בברייתא איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין אבל רבעי לא קתני והיינו טעמא מתוך שאדם להוט לאכול פירות נטיעה זו חיישינן אפי' בדמיו ידועין ומיהו בזמן הזה שאין מחללין בשווין °לא בעי שלשה:

בשלשה לקוחות · יש מפרשים שרוצין לקנותו ויקח מי שיתן יותר ופי' הקונטרס עיקר דאיש ושתי נשיו היכי דמי ודוחק לומר דנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה:

צינורא של הקדש · פירש בקונטרס שטוין בה זהב והוה כי ההיא דכליס (פ"ט מ"ו) דתנן כוש שבלע את הצינורא ומלמד שבלע את הדרבן כוש הוא הפלך שהנשים טוות בו ועוד איכא צינורא אחר דאמרינן שילהי ר' עקיבא (שבת נ·) ובפ' בתרא [דמנחות](דף קז·) דמחטטין בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד יש צינורא אחר דאמר בפ"ק דיומא (דף יב·) כהן גדול לובש ומהפך בצינורא משמע שהיינו מזלג שמהפך בו איברי תמיד ורבינו חננאל פירש צינורא עלי נורא*:

*) [וע"ע תוס' שבת עז. ד"ה דאמר רבא] **) [וע' תוס' מנחות קז. ד"ה שמוחטין וכו' הביאו אפירוש רש"י דהכא]

רבינו חננאל

שלוחם . ומדרו שאפי' נמצא בעליל קרוב לעיר מצוה לעסוק במדידה: מתניתין דלא כר' אליעזר בן יעקב דבעי סנהדרין ומלך וכהן גדול ומיבעיא לן כוליה סנהדרין בעי או אפילו מקצתן ואתינן למפשטא מהא דתני מצאן זקן ממרא לסנהדרין בבית פאגי מקום נקרא בית פני והוא חוץ לירושלים והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם מאי לאו דנפקי כוליה סנהדרין למדידת העגלה כר' אליעזר . ודחינן לא נפקי אלא להוסיף על העיר ועל העזרות . כדתנן בשבועו' פרק(ב') אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של שבעים ואחד. תניא בהדיא מצאן אבית פאגי כגון שיצאו להוסיף על העיר ועל העזרות והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל אל המקום מלמד שהמקום גורם: חליצה ומיאונין בג' וכן הלכתא והאי דאצריכוהו חליצה בה' לפרהומי מלתא: נטע רבעי ומעשר שני (שלו) שאין דמיו ידועים בג': ת"ר איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועים פירות שהרקיבו ויין שהחמיץ ומעות שהחלידו כגון זה פודין אותו בג' לקוחות ואפילו אחד מהן נכרי ואפילו אחד מהן בעלים אבל לא בג' שאינן לקוחות ש"מ דכל לגבי שומא לקוחות בעינן הא דבעי ר' ירמיה ג' מטילין בתוך כיס אחד . פי' כגון ג' שותפים מאי . ת"ש איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין ש"מ אפילו ג' מטילין לתוך כיס אחד שפיר דמי ודחי' ודלמא כגון רב פפא ובת אבא שאין להן בממון נשיהן פשיטות יד ולא איפשיטא בהדיא: הקדישות בג'. פירוש מטלטלין נפדין בג' ודלא כר' אליעזר בן יעקב דאמר אפילו צינורא של הקדש אינה נפדית אלא בעשרה בני אדם כשמואל דאמר עשרה כהנים כתובין בפרשה ואלו הן ג' בערכי אדם וג' במקדיש בהמה טמאה או טהורה וד' במקדיש בית או שדה ואמרינן אליבא דתנא קמא ג' מנא ליה אי נימא משום דכתיב במקדיש בהמות ג' כהנים וכל המטלטלין כיוצא בהן . אי הכי קרקעות דלא כתיב בהו אלא ד' כהנים תסגי להו דיהיו נפדין בד' אלמה תנן הקרקעות אין נפדין אלא בעשרה אלא מאי טעמא צריכין עשרה דמשלמי בהו עשרה דכתיבי ג' בערכי אדם וג' במקדיש בהמה . וד' במקדיש בית או שדה נמצא מנין עשרה כהנים משלים בקרקעות

[סוטה מה. כל הענין]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תסגי וכו' ללאו ממניינן דלאו אשומא כתיב:

[לקמן פז. ע"ש תו' ח: ע"ש]

[נעיל ג. [סוטה מה. שבועות יד. ע"ש]

[מעשר שני פ"ד מ"ב]

[תוס' פ"א ותוספ' מ"ש פ"ג]

לקמן פח.

[לקמן טו. מגילה כג:]

ערכין ה. כ.

[שייך למשנה ב.]

[וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה אלא וע"ע תוס' ע"ז ח: ד"ה מלמד]

[לקמן לז.]

גליון הש"ס רש"י ד"ה בית פאגי מקום לפנים . עיין מנחות דף עח ע"ב ברש"י ד"ה חוץ לחומת כ"ש : תוס' ד"ה מלמד וכו' אע"ג דדינו כירושלים . עי' פ"א משנה ח דכלים בר"ש: ד"ה נטע וכו' לא בעי שלשה . עיין ר"ה דף ל ע"א תוס' ד"ה ובזמן? ויקש :

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מ"ט אדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשום דמים משום הכי נותן דמיו האי ערכין המטלטלין ערכין של מטלטלין מיבעיא ליה תני ערכין של מטלטלין רב חסדא אמר אבימי במתפים מטלטלין לערכין האי ערכין המטלטלין מטלטלין של ערכין מיבעי ליה תני מטלטלין של ערכין רבי אבהו אמר *באומר ערכי עלי בא כהן לגבות ממנו מטלטלין בשלשה קרקעות בעשרה אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא בשלמא לאפוקי מהקדש בעינן שלשה אלא לעיולי להקדש שלשה למה לי א"ל סברא הוא מה לי עיולי מה לי אפוקי אפוקי מ"ט דילמא טעי עיולי נמי דילמא טעי: רבי יהודה אומר כו': א"ל רב פפא לאביי בשלמא לר' יהודה היינו דכתיב כהן אלא לרבנן כהן למה להו קשיא: הקרקעות תשעה וכהן: מנהני א] מילי אמר שמואל *עשרה כהנים כתובין בפרשה חד לגופיה הנך הוי מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דאפילו ט' ישראל ואחד כהן מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן אימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: *אדם מי קדוש אמר ר' אבהו ב באומר דמי עלי דתניא ג האומר דמי עלי שמין אותו כעבד הנמכר בשוק ועבד אתקש לקרקעות בעי רבי אבין שער העומד ליגזוז בכמה *כגזוז דמי ובשלשה או כמחובר דמי ובעשרה *ד ת"ש המקדיש את עבדו אין מועלין בו רשב"ג אומר מועלין בשערו וקיימא לן ה דבשערו העומד ליגזוז פליגי ש"מ נימא הני תנאי כהני תנאי דתנן ר"מ *אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש ר' מאיר מחייב וחכ"א ו כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע *ואמר רבי יוסי בר חנינא בענבים העומדות ליבצר עסקינן מר סבר ז כבצורות דמיין ומר סבר לאו כבצורות דמיין לא אפילו תימא ר' מאיר עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם כל כמה דשבקה להו מיכחש כחשי ח אבל שערו כל כמה דשבקה להו אשבוחי משבח: דיני נפשות כו': קא פסיק ותני ט ל"ש רובע זכר ול"ש רובע נקבה בשלמא רובע נקבה דכתיב ויקרא כ °והרגת את האשה ואת הבהמה אלא רובע זכר מנא לן דכתיב שמות כב °כל שוכב עם בהמה מות יומת *אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא בלשון שוכב לאקושי נשכב לשוכב מה שוכב הוא ובהמתו בעשרי' ושלשה אף נשכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה: י שור הנסקל בעשרים ושלשה: שנא' שמות כא °השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור: א"ל אביי לרבא ממאי דהאי וגם בעליו יומת לכמיתת בעלים כך מיתת השור הוא דאתא אימא

רש"י

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו · כמו שהוא שוה דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים דאין אדם מוציא דבריו לבטלה: ערכין המטלטלין · משמע שהערכין מיטלטלין: במתפים מטלטלין לערכו · שאומר ערכי עלי ונתחייב ערך הקצוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי וחלה עליהן קדושה ובא לפדותן צריך ג' להוציאן מיד הקדש: ר' אבהו אומר באומר ערכי עלי · ואינו פורע ובא כהן למשכנו ומצא לו מטלטלין והכי קאמר הערכין דהיינו ערך אדם ובא ליתן מטלטלין נגבין בשלשה שמאין: בשלמא לאפוקי מהקדש · כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדנו בשויו: אלא לעיולי · כגון דר' אבהו: עיולי נמי דילמא טעו · ויקחנו להקדש ביותר משויו: חד לגופיה · דניבעי כהן: מיעוט אחר מיעוט · דכולהו ממעטי ישראל דמשמע כהן ולא ישראל: ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראל · בעינן דקמא לגופיה ושני לו הוי מיעוט אחר מיעוט ושלישי הדר אילטריך לגופיה דניהוי כהן דכיון דאיתרבי ליה ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל כי הדר כתב כהן דוקא כתביה דלאו מיעוט אחר מיעוט הוא דהא שני לאו מיעוט הוא אלא ריבוי וכן כולם חד דווקא וחד הוי מיעוט אחר מיעוט: ואדם כיוצא בהן · כקרקעות דבעי נמי תשע וכהן *לשומו: ועבד איתקש לקרקעות· והתנחלתם אותם (ויקרא כה): שער העומד ליגזוז · והקדישו ובא לפדותו בשויו שעושין משער אדם נפה וקילקלי וחבק: כגזוז דמי · והוו להו מטלטלין ובשלשה: אין מועלין בו · דעבד הרי הוא כקרקע ואין מעילה בקרקע ובמסכת מעילה (דף יח:) גמר חטא חטא מתרומה בפרק הנהנה: מועלים בשערו · דשערו לאו כגופו והוה ליה כשאר מטלטלין: העומד ליגזוז · שכבר שילא פרע וראוי להסתפר: ש"מ · פלוגתא דתנאי הוא לתנא קמא דאמר לית בהו מעילה סבר כמחובר דמי ולענין פדייה נמי בעי עשרה ולרבן שמעון כגזוז דמיא: דברים שהן כקרקע · מחוברין לקרקע: ואינן כקרקע · אלא כמטלטלין: ר"מ מחייב · לישבע על השאר שהודה מקצת הטענה אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן בשבועת הדיינים (שבועות דף מב.) הכא כיון דאין צריכין לקרקע דעומדות ליבצר הן כדמוקי ר' יוסי בר חנינא לפלוגתיה כבצורו' דמיין ונשבעין: לאי התם בענבים כל כמה דשבקת להו מיכחש כחשי אבל שערו אשבוחי משבח הלכך אפי' ר' מאיר בשער כרבנן סבירא ליה: קא פסיק ותני · מתני' רובע סתמא בכ"ג: לא שנא · שור שרבע אדם זכר ולא שנא שור שרבע אשה נקבה דנפקא לן תרוייהו מקראי בפרק ארבע מיתות (לקמן נד:) שהן בסקילה ותנא דמתני' מרבי להו לכ"ג: בשלמא רובע נקבה · כתיב ביה כ"ג דכתיב והרגתם את האשה ואת הבהמה איתקש בהמה לאשה ודיני נפשות נפקינן לקמן בעשרים ושלשה: אלא רובע זכר · מנלן דבעי כ"ג: דכתיב כל שוכב וגו'· ומהאי נפקא לן בארבע מיתות לרובע זכר: דאם אינו ענין · לאדם הבא על הבהמה דהא קרא אחרינא כתיב (ויקרא כ) איש אשר יתן שכבתו וגו': תניהו ענין לנשכב · למביא בהמה עליו ומדאפקיה בלשון שוכב לידון כשוכב מה בא על הבהמה הוא והיא בכ"ג כדילפינן מואת הבהמה תהרוגו (שם) דאיתקש בהמה לאדם אף מביא בהמה עליו שניהם בכ"ג:
אימא

תוספות

האומר ערך כלי עלי נותן דמיו · בפ"ק דערכין (דף ה.) מוקי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לח: ושם*) אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות מאי טעמא גופיה לא קדיש כו' משמע התם דהיינו דלא כר"מ דלדידי' קדוש לדמיו ונראה דההיא דערכין אליבא דר' מאיר קאמר רב וליה לא סבירא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה:) דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא למימר דסבר כר' מאיר מאי פריך פשיטא אלא משמע דלא סבר כרבי מאיר אלא קאמר דלר"מ נותן דמיו א"נ איכא ב' לישני דרב בגיטין (דף לח:) חד במקדיש וחד במפקיר:

אדם מי קדוש · וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש כדאמרינן בסמוך דמועלין בשערו ואמר בהשולח (שם) המקדיש נכסיו והיו בהם עבדים אין הגזברים רשאין להוציאם לחירות וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי הכא פריך אליבא דרב דאמר (שם) המקדיש עבדו יצא לחירות*:

שער העומד ליגזוז · אף על גב דמעילה ילפינן מתרומה ולענין תרומה לא אמרינן כל העומד לקצור כקצור דמי דלענין האי לא ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה כדדרשינן במעילה (דף יח:) לגבי כמה דברים:

אין מועלין · כאן משמע דאין מעילה במחובר וההיא אמרי' הכי במסכת מעילה (דף יד:) וקשה לפי' רשב"ם דבפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף עט· ושם) גבי מקדיש דקתני מועלין בבור ופי' כגון שהכניע חפצים בבור ולא יתכן דהיינו מחובר אלא שעקר חוליא מן הבור ונהנה ממנה:

בענבים העומדים ליבצר · תימה דבפרק נערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא ומאי פריך והא רבנן דהכא לית להו הך סברא וי"ל דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה ועוד פר"ח דהתם פריך משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט:) פסיק רב כרבי שמעון דאמר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים ואין שמין אותן אגב שדה משמע דכבצורות דמיין:

אם אינו ענין לשוכב כו' · ומהכא נמי בפ' ד' מיתות (לקמן דף נד:) ילפינן אזהרה לנשכב מה שוכב ענש והזהיר כו' ותימה ר' אבהו דפליג עלה התם כ"ג מנא לן וכן רבי שמעון דדריש מיניה התם (ד' ס·) דבני נח מוזהרים על כישוף מדאיתקש לשוכב עם בהמה וכן לבן עזאי דגמר מיניה דמכשף בסקילה בההוא פירקא (דף סז:) וי"ל דאי משום הקישא הל"ל קרא דאיש כי יתן את שכבתו בבהמה גבי מכשפה הלכך קרא דכל שוכב מיותר לנשכב כדדרשינן:
אימא

רבינו חננאל

בקרקעות לפיכך צריך עשרה בני אדם בפדיונם. הקדישות נמי דמשלים בהו מנין ששה כהנים ליבעו ששה ועלתה בקושיא. הערכין המטלטלין בג' אוקמה רב גידל משמא דרב באומר ערך כלי עלי שצריך ג' לשומם וליתן דמיהן. ומתרץ ערכין של מטלטלין. ורב חסדא מתרקלה מטלטלין של ערכין ובמתפים לערכו מטלטלין. ור' אבהו מוקים לה באומר ערכי עלי בא כהן לגבות הימנו מטלטלין בג' קרקעות בעשרה. אסקנה דלרבנן דתנן בג' לית להו כהן כמו שאמרנו. הקרקעות תשעה וכהן מנא לן אמר שמואל עשרה כהנים כתובים בפרשה בזו שאמרנו למעלה חד לגופיה. אידך הוי מיעוט אחר מיעט כלומר כהן ולא ישראל כהן ולא ישראל מיעוט ישראל עשרה פעמים בזו הפרשה. וקי"ל אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. כלומר אלו רצה הכתוב למעט ישראל היה כותב כהן פעם אחת ודיו. למה כתב עשרה פעמים לרבות אפילו כולן ישראל ואחד כהן. ואקשו אימא חמשה ישראל וחמשה כהנים ועלתה בקושיא: ואדם כיוצא בהן. אוקימנא באדם האומר דמי עלי שצריך עשרה לשומו כעבד כנעני וליתן דמיו ועבד הוא כקרקע דכתי' בהן בכנענים לרשת אחוזה וזה הואיל וצריך שומת דמים כעבד כנעני צריך עשרה. בעי ר' אבין שערו העומד ליגזז כגזוז דמי ונפדה על פי ג' או דילמא כיון דמחובר בגופו כגופו דמי וצריך עשרה. ופשטי לה מהא המקדיש עבדו אין מועלין בו רבן [שמעון בן] גמליאל אומר מועלין בשערו. וקי"ל בשערו העומד ליגזז פליגי תנא קמא סבר הואיל וליגזז עומד לא מיקדש עמו כי כגזוז דמי לפיכך הנהנה ממנו אין מועל. *) ורשב"ג סבר לאו כגזוז דמי לימא כי הני תנאי דתנן בפרק שבועות הדיינין ר"מ אומר יש דברים שהן בקרקע כו' ר' מאיר כת"ק ורשב"ג כחכמים ואמרינן אפי' תימא ר"מ כרשב"ג אימור דאמר ר"מ בענבים דכיון דעבדי ליבצר כל מה דמשתהו בקרקע כחשי ויבשי אבל הכא בשערו דכמה דשביק ליה שבח הרי הוא כגופו. תני (בתוספתא פ"א) רשב"ג ור' אלעזר בר' צדוק אומרים אין מעברין השנה ואין עושין כל צרכי צבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב צבור עליהן ומפורש (בגמ' בע"ז פ"ב) [בפירקין הל' ב'] :ירושלמי רב הונא הוה ידע שהדותא לההוא גברא אתו בעי מידון קמיה וכפר ביה ושרא רב הונא גרמיה מההוא דינא ואזל ואסהיד עליה קומי ב"ד חורין. א"ר יונתן ראה לשון שלימדני בן הנפח אלו אמר הרי השנה בעיבורה הייתי אומר אילו י"א יום שהחמה עודפת על הלבנה אלא הרי השנה מקודשת בעיבורה העיבור שהוסיפו לה חכמים ל' יום רב כהנא מדבית עלי קאתי והוו מאריך בצלותיה סגיא אמר כתיב אם יכופר עון בית עלי בזבח ובמנחה עד עולם. אבל מתכפר בתפלה. מעשה ועיברו השנה מג' רועי בקר. א"ר חלבו וב"ד הסכים עליהן. א"ר אלעזר והיתה ידי על הנביאים החוזים שוא והקוסמים כזב בסוד עמי לא יהיו זה סוד העיבור ובכתב בית ישראל לא יכתבו זה המינוי ואל אדמת ישראל לא יבואו זו ארץ ישראל. ר' אלעזר כד סליק לארץ ישראל אמר האי גבי חרדה. כד מניניה בישיבה אמר הא תרתי. כדעייל לעיבור
אמר

*) נ"ע נהי דכגופו דמי מ"מ כגופו נמי ליכא מעילה ומאוה לייבש.

עין משפט נר מצוה

קכג א ב מיי' פ"א מהל' ערכין הלכה ב ג :
[דף לט. ד"ה הא מני]
קכד ג מיי' שם פ"א הלכה ט סמג עשין קכח :
קכה ד ה מיי' פ"ה מהלכות מעילה הלכה י :
קכו ו ז מיי' פ"ה מהל' טוען הלכה ד סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' לה סעיף ב וע"ש
קכז ח מיי' פ"א מהל' מעילה הלכה י :
קכח ט מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ב :
[וע"ע תוס' מגילה כג: ד"ה ואדם]

מסורת הש"ס

מגילה כג: [לעיל יד:]
[יומא מג. וש"נ]
לשומו כצ"ל רש"ל [מגילה כג:]
[מ"ר נח.] גיטין לט.
ב"מ ק: גיטין לט. שבועות מב:
[שבועות מג:]
[לקמן נד:]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' מנה"מ אמר שמואל עשרה כהנים. עי' ערכין דף יט ע"ב תוס' ד"ה או דילמא כו' :

עין משפט
נר מצוה

קכט א ב מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ב:
קל ג שם הלכה א:
קלא ד מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה א סמ"ג עשין כג:

רבינו חננאל

אמר הא תלת גבאי. א"ר זעירא לוד מיהודה היא ומפני מה אין מעברין בה. מפני שהן גסי הרוח ומיעוטי תורה. הפך אפוי וחמא ר' אחא בן פזי א"ל איטה עברתוני מבזה רבנן: דיני נפשות בכ"ג. הרובע והנרבע בכ"ג. קא פסיק ותני רובע לא שנא רובע זכר ולא שנא רובע נקבה דמשמע כל רובע בין אשה שהביאה עליה בהמה בין איש שהביא עליו בהמה מיתתן בכ"ג. בשלמא אשה כתיב בה והרגת את האשה ואת הבהמה אלא איש מנא לן. ופשטוה מדכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת דלא הוה צריך דכתיב ואיש אשר יתן שכבתו בבהמה מות יומת. כל שוכב למה נאמר לא בא אלא לנשכב ומראפקיה רחמנא בלשון שוכב ש"מ מה שוכב הוא ובהמתו בכ"ג אף משכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה. שור הנסקל בעשרים [ושלשה] שנאמר השור יסקל וגם בעליו יומת מה מיתת בעליו בכ"ג אף מיתת השור בכ"ג ואסיקנא אבל למקטליה על רציחת בהמתו ליכא למימר הכי דכתיב ביה בהורג עצמו קרא אחרינא מות יומת המכה רוצח הוא למה לי. אלא ללמוד כי על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו: הזאב והדוב והארי והנמר והברדלס והנחש מיתתן בכ"ג. ר' אלעזר אומר כל הקודם להורגן זכה. אמר ריש לקיש והן שהמיתו. אבל לא המיתו לא. אלמא קסבר יש להן תרבות ויש להן בעלים. ותניא כוותיה דריש לקיש והאי דקתני ר' אלעזר כל הקודם להורגו זכה. תנא בהדיא זכה לשמים. ובין תנא קמא ובין ר' עקיבא איכא בינייהו נחש. ר' עקיבא אומר נחש אינו בכ"ג. והא נמי דתנן בפרק ד' אבות נזיקין הזאב והארי והדוב והנמר והברדלס והנחש הרי אלו מועדין כו' ר' אלעזר אומר בזמן שהן בו'.*כריש לקיש דייקא: אין דנין את השבט אלא בב"ד של שבעים ואחד. אוקמא רבינא במסקנא בשבט שהודח ואע"ג דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מעשרה ועד מאה דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ממאה ועד רובו של שבט. הני מילי לקטלא דלא קטלינן ליה אלא בסקילה כדין יחיד אבל בדינא דרבים בע"א דיינינן ליה.

* עי' בתוס' כאן ד"ה ור"י דהלכה רבי אליעזר ביו"ד אבל רבינו דגרס לעיל ר' אלעזר שפיר כתב דכריש לקיש דייקא ודו"ק:

אימא לקטלא הוא דאתא א"כ ליכתוב וגם בעליו ולישתוק אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בסקילה בסקילה ס"ד קטל איהו בסייף ממונו בסקילה ודילמא האי דכתב רחמנא יומת לאקולי עילויה לאפוקי מסייף לחנק *הניחא למאן דאמר חנק חמור אלא למאן דאמר חנק קיל מאי איכא למימר לא ס"ד דכתיב °אם כופר יושת עליו ואי ס"ד בר קטלא הוא והכתיב °לא תקחו כופר לנפש רוצח אדרבה משום היא גופה קטל איהו לא תיסגי ליה בממונא אלא בקטלא קטל שורו ליפרוק נפשיה בממונא אלא אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא °מות יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו איבעיא להו שור סיני בכמה *מי גמר שעה מדורות או לא תא שמע דתני רמי בר יחזקאל °אם בהמה אם איש לא יחיה מה איש בכ"ג אף בהמה בכ"ג: הארי והזאב כו': אמר ר"ל [א]והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא אלמא קסבר [ב]יש להן תרבות ויש להן בעלים רבי יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו אלמא קסבר אין להם תרבות ואין להם בעלים תנן *רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה בשלמא לר' יוחנן למאי זכה זכה לעורן אלא לר"ל למאי זכה כיון שהמיתו שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו ואיסורי הנאה נינהו מאי זכה זכה לשמים תניא כוותיה דר"ל *אחד שור שהמית ואחד בהמה וחיה שהמיתו בכ"ג ר' אליעזר אומר שור שהמית בעשרים ושלשה ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן זכה בהן לשמים: ר"ע אומר כו': ר"ע היינו ת"ק איכא בינייהו נחש: אין דנין כו': האי שבט דחטא במאי אילימא שבט שחלל את השבת אימר דפליג רחמנא בין יחידים למרובין לענין עבודת כוכבים בשאר מצות מי פליג אלא [ג]בשבט שהודח למימרא דבדינא דרבים דיינינן ליה כמאן לא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר [ד]מק' ועד רובו של שבט ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא אמר רב מתנה הכא בנשיא

רש"י

אימא לקטלא · לחייב מיתה לבעליו וניחייביה מיתה והיכי מפקינן לה מפשטיה לגמרי: אי כתב הכי · קושיא היא כלומר איצטריך יומת לדונו במיתה האמורה בתורה סתם דהיינו אלא חנק דלא תימא גם בעליו יסקל: קטל איהו בסייף · דקי"ל לקמן (ד' נב) רוצח בסייף: קטל שורו נימא בסקילה · דחמירה מכולן בתמיה: הניחא · הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא מוקמינן ליה למיתת חנק ממש: למ"ד חנק חמור · מסייף בפ' ד' מיתות (לקמן נ:) הלכך איכא למיפרך קטל איהו בסייף קטל שורו בחנק: אלא למ"ד חנק קל · אימא למיתת חנק אתא: משום היא גופה · משום הך קשיא גופא דלא תימא לא תקחו כופר כתב רחמנא וליקטול כתב רחמנא ונתן פדיון נפשו למימר דהיכא דקטל איהו לא תסגי ליה בממונא כו' אבל קטל שורו סגי ליה בממונא ואי לא יהיב כופר חייב חנק: שור סיני · בהמה שקרבה להר בעוד שהשכינה שם דכתיב אם בהמה אם איש לא יחיה: בכמה · דיינים נידון: מה איש בכ"ג · דאיש פשיטא לן דכבר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ואילך: ברדלס · חיה היא ובלע"ז קורין אות' פוטויי"ש: אמר ריש לקיש · הא דאמר ר' אליעזר כל הקודם להורגן זכה והוא שהמיתו נפש ואמילתא דת"ק דאיירי כשהמיתו קאי ר' אליעזר: יש להם תרבות · מותר לגדלן לפי שאדם יכול ללמדן שלא יזיקו הלכך יש בעלים נקרא עליהן ולא הוי כהפקר ואסור להורגן אם לא המיתו אבל אם המיתו סופן מוכיח על תחילתן שלא אלו בני תרבות ואין צריכין לדונן: ר' יוחנן אמר אע"ג שלא המיתו · א"ר אליעזר כל הקודם להרגן זכה וה"ק ליה לת"ק דקאמרת כשהמיתו צריכי כ"ג דיינין אני אומר אפילו לא המיתו מותר להורגן כל הקודם וכ"ש אם המיתו: ואין להם בעלים · כלומר אין שם הבעלים חל עליהם ולא הוו אלא כהפקר לפי שלא היה לו לגדלן: זכה · משמע נשתכר: זכה בעורן · העור שלו כיון דאין להם בעלים: כיון דהמיתו · ואמור רבנן דאין צריך לדונן בב"ד הוו להו כמאן דגמר דינייהו ואסירי בהנאה כדקי"ל שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור בפרק שור שנגח (ב"ק מה·): זכה לשמים · לדקה עשה: איכא בינייהו נחש · דת"ק חשיב ליה בהדי הנך ובעי כ"ג ור"ע בהאי סבירא ליה כוותיה בר מנחש כדאמרינן בארבעה אבות נזיקין (שם דף טו:) נחש מועד לעולם · דברי הכל: לענין ע"ז · חלק בין יחידים למרובים דעיר הנדחת בעי סנהדרי גדולה כדליף לקמן (דף טז·) ויחיד נידון בכ"ג דכתיב (דברים יז) והוצאת את האיש ההוא וגו' אל שעריך ב"ד שבשעריך: למימרא · דשבט שלם שהודח בדינא דרבים דיינינן ליה כדינא דעיר הנדחת דמיקרי מרובין דיינינן ליה בסייף ובסנהדרי גדולה: מעשרה ועד מאה · בציר מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מתורת עיר והוו להו ליבור וביבור לא כתיב סייף הלכך כל א' נידון בפני עצמו ובסקילה: בנשיא

תוספות

אימא לקטלא הוא דאתא · תימה דמשמע דאי לקטלא אתא תו לא דרשינן מיניה כמיתת בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דדריש לעיל מדאיתקיש וכ"ת משום דחדא מיתה כתיב אתרווייהו דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה הא גבי שוכב דרשינן מדאיתקיש אע"ג דכתיב מיתה בכל חד באפי נפשיה ואיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת וגו' וי"ל דהתם בהמה כתיב בתריה לאקשויי בהמה לאיש אבל הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור ולא שור לבעלים אי לאו משום דמייתר דלא איצטריך לגופיה וא"ת והא אכתי אצטריך יומת למיתה בידי שמים כדדרשינן באלו נערות (כתובות לז: ושם) לפי שמצינו מומתין בידי שמים נותנין ממון ומתכפר להם שנאמר ואם כופר יושת עליו וי"ל דאי למיתה בידי שמים לחוד אתא הל"ל ימות אבל יומת משמע בב"ד לכך מוקמי ליה למיתה ממש או לכמיתת בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה לכמיתת בעלים כו' דרשינן נמי מיתה בידי שמים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע דבעלים חייבין מיתה ועי"ל דה"פ ואימא לקטלא נמי הוא דאתא ולא למעוטי דרשה דכמיתת בעלים כך מיתת השור קא אתי דקדרשינן ליה נמי מדאיתקש: שור סיני בכמה · איש סיני לא קמיבעיא ליה כדמוכח בסמוך דדריש אם בהמה אם איש מה איש בכ"ג משמע דאיש פשיטא ליה אע"ג דאכתי לא מכתב קרא דושפטו העדה והצילו העדה (במדבר לה) מ"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות סתמא דמילתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תקון וא"ת ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמ"נ מינה מאי דהוה הוה *וכן קשה בפ"ב דמסכת ע"ז (דף לד·) במה שימש משה כל ז' ימי המילואים ומאי מיבעי ליה למיסבר קראי כדאשכחן פ"ק דיומא (ד' ה· ושם) גבי כילד הלבישן: מי גמרי' שעה מדורות או לא · תימה הא אפילו דורות מדורות לא ילפינן לעיל דמיבעי לן קרא לרובע ונרבע ושור הנסקל וי"ל דהכא אית לן למילף טפי משום דכל דיני סקילה ילפינן לקמן מסיני בפרק נגמר הדין (דף מה·) מניין שבדחייה הוא ת"ל ירה מניין שבסקילה ת"ל סקול:

והברדלס · פ"ה פוטויי"ש ולא משמע כן דאותו אינו עז כל כך וכאן משמע שהוא עז ביותר ודרכו להמית את האדם וכן בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד·) אמרי' המציל מן הארי ומן הדוב כו' ובפ"ק דב"ק (טו: ושם) תנן הרי אלו מועדים ואפשר שהוא מין נחש דהא מפרש התם בגמ' (טז: ושם) דברדלס היינו אפא וצבוע זהו אפא וצבוע זהו אפעה שהרי גיא הצבועים מתרגמינן מישר אפעיא (שמואל א יג) וכתיב אפעה ושרף מעופף (ישעיה ל) ומיהו יש עדיין ברדלס אחר דהא בפ"ק דבכורות (דף ח·) חשיב אפעה לע' שנה ברדלס לג' שנים ואע"ג דחשיב לה התם בהדי זאב וארי ע"כ לאו היינו ההוא דהכא ודב"ק דהא מפרש התם דהיינו אפא דהוא אפעה ויתכן דההוא דבכורות הוא פוטויי"ש שפ"ה בכאן וכן ההיא דפ"ק דפסחים (דף ט·) אם חולדה וברדלס מצויין שם משמע שהיא חיה קטנה כעין חולדה:

ור' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו · אדר"א דמתני' קאי דקסבר (*אית) להם תרבות ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:) תנן ר"א אומר בזמן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דהתם גרס ר' אלעזר שמזכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' נחש ושמא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נזק שלם ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו ותרבות דהכא °היינו בקשורים בשלשלאות כגון ארי בגוהרקי שלו דאין להורגם אלא כשהמיתו אפי' נחש*: מאי זכה זכה לעורן · במרובה (ב"ק דף פ: ושם) גבי חתול כולהו מודו דזכה לעורו: תניא כוותיה דר"ל · הא דלא חשיב הך ברייתא כוותיה דריש לקיש לעיל הך דריש החולץ (יבמות דף לו· ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהכא אליבא דר"א פליגי: מעשרה עד ק' · הא דלמר חשיב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאיר מאה והיוצאת מאה תשאיר עשרה:

מה

מסורת הש"ס

[לקמן נב: סו:]

[עי' תוס' מנחות יט: ד"ה ושמואל ועוד שם נט. ד"ה אלא שם]

לעיל ב:

[תוספ' פ"ג]

[נ"ל אין]

[ועי' תוס' ב"ק טו: ד"ה ר"א]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ור"י וכו' היינו בקשורים בשלשלאות. עי' ב"ק דף ט ע"ב תוס' ד"ה מותר:

תורה אור

שמות כא · במדבר לה · שם · שמות יט

בנשיא שבט שחטא עסקינן מי לא *אמר רב אדא בר אהבה °כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול האי נמי גדול הוא עולא אמר רבי אלעזר בבאין על עסקי נחלות וכתחילתה של ארץ ישראל מה תחילתה שבעים ואחד אף כאן שבעים ואחד אי מה °תחילתה קלפי אורים ותומים וכל ישראל אף כאן קלפי אורים ותומים וכל ישראל אלא מחוורתא כדרב מתנה רבינא אמר לעולם בשבט שהודח ודקא קשיא לך בדינא דרבים דיינינן ליה אין אע"ג דקטלינן ביחיד [א]בי דינא דרבים דיינינן ליה מי לא *א"ר חמא בר' יוסי א"ר אושעיא °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך [ב]ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך הכא נמי איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך: [ג]לא את נביא השקר: מנהני מילי א"ר יוסי בר' חנינא אתיא *הזדה הזדה מזקן ממרא מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד והא הזדה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיבא וקטלא בעשרין ותלתא הוא אלא אמר ריש לקיש גמר דבר דבר מהמראתו ולהדר זקן ממרא ולגמר הזדה הזדה מנביא השקר דבר דבר גמיר הזדה הזדה לא גמיר: ולא את כהן גדול: מנהני מילי *אמר רב אדא בר אהבה דאמר קרא °כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול מיתיבי דבר גדול דבר קשה אתה אומר דבר קשה או אינו אלא דבריו של גדול כשהוא אומר °את הדבר הקשה יביאון אל משה הרי דבר קשה אמור הוא דאמר כי האי תנא דתניא דבר גדול דבריו של גדול אתה אומר דבריו של גדול או אינו אלא דבר הקשה כשהוא אומר הדבר הקשה הרי דבר קשה אמור הא מה אני מקיים דבר גדול דבריו של גדול והאי תנא תרי קראי למה לי חד לצואה בעלמא וחד לעשייה ואידך א"כ לכתוב או גדול גדול או קשה קשה מאי גדול ומאי קשה שמע מינה תרתי בעי רבי אלעזר שורו של כהן גדול בכמה למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה או דילמא למיתת בעלים דעלמא מדמינן ליה °אמר אביי מדקא מבעיא ליה שורו מכלל [ד]דממונו פשיטא ליה פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב כל הדבר הגדול *כל דבריו של גדול קא משמע לן: אין מוציאין כו': מנהני מילי *אמר ר' אבהו דאמר קרא °ולפני אלעזר הכהן יעמוד *הוא זה מלך וכל בני ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זה סנהדרי ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא *כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה אמר להן לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי *ואין הבור מתמלא מחולייתו אמר להם לכו פשטו ידיכם בגדוד מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר רב יוסף מאי קרא ואחרי

בנשיא שבט שחטא. ובאחת מכל מיתות ב"ד: דרב אדא בר אהבה. לקמן: וכתחילתה של א"י. כך דינה לעולם אם נפלה מחלוקת נחלה בשבט: קלפי אורים ותומים. בית נוחלין (ב"ב דף קכב.) מפורש: אע"ג דקטלינן ביחיד. דדינא של שבט בסקילה אפ"ה בדינא דרבים דיינינן ליה דבעי ע"א ולא בדינא דיחיד בכ"ג: לשעריך. לב"ד שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה ואי אתה מוציא (א) כולה אלא בסנהדרי גדולה: דרבי חמא בר' יוסי · לקמן: אתיא הזדה הזדה. בנביא השקר כתיב (דברים יח) אך הנביא אשר יזיד ובזקן ממרא כתיב (שם יז) והאיש אשר יעשה בזדון מה זקן אינו נהרג אא"כ המרה על פי ב"ד הגדול דכתיב (שם) וקמת ועלית אף נביא אינו נידון אלא בבית דין הגדול: והא הזדה. דזקן ממרא: כי כתיבא בקטלא כתיבא. וקטלא דידיה בעשרים ושלשה דכי כתיב וקמת ועלית בהוראה כתיב שבאין (ב) לשואלו מה יורו וחוזר לעירו ואם הורה לעשות כבתחילה נידון כשאר המומתין בכ"ג דהא לא תני במתניתין (דף ב.) ולא את זקן ממרא: דבר דבר מהמראתו. בנביא בקטליה כתיב (דברים יח) אשר יזיד לדבר דבר וגו' ובהמראת זקן כתיב (שם) ועשית ע"פ הדבר: וליהדר זקן ממרא וניגמר. קטלי' בסנהדרי גדולה הזדה הזדה מנביא דהא בקטלא דתרווייהו כתיב הזדה ונימא מה נביא בסנהדרי גדולה דהא גמרינן מהמראת זקן אף מיתת זקן בסנהדרי גדולה וניתני במתני' (דף ב.) ולא את הזקן ממרא אלא בב"ד של ע"א: דבר דבר. הך גזירה שוה דדבר דבר גמיר ליה האי תנא מרביה אבל הך דהזדה הזדה לא גמיר ליה מרביה וקל וחומר אדם דן מעצמו ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבל מרבו הלכה למשה מסיני דאיכא למימר קרא למילתא אחריתא אתא וכן הלכה רווחת בישראל: יביאו אליך. ומשה במקום שבעים ואחד קאי: דבריו של גדול. דינו של בעל שררה כגון נשיא וכהן גדול: והאי תנא. דדרש דבר גדול דבר קשה למה לי תרי קראי: שורו של כהן גדול. אם המית איש: מדקא מיבעיא ליה שורו. שמע מינה שורו הוא דמספקא ליה משום דכתיב (שמות כא) וגם בעליו יומת כמיתת בעלים אבל שאר ממונו פשיטא לן דבשלשה ככל דיני ממונות: כל דבריו· ואפילו ממונו ליבעי סנהדרי גדולה: ודילמא. הא דקא מדבר קרא בסנהדרי גדולה משום שאילת אורים ותומים הוא אתא לאשמעינן. דנשאלין לסנהדרין באורים ותומים וכן למלך וכן למשוח מלחמה אבל לא להדיוט ולעולם לענין לצאת למלחמה יוצאין בלא רשות סנהדרי: כנור. נקב שלו כלפי צפון היה ובלילה רוח צפונית מנשבת דקיימא לן (בבבא בתרא ד' כה:) ארבע רוחות מנשבות בכל יום מזרחית בבקר ורוח דרומית בחצי היום ומערבית בתחילת לילה וצפונית בחצי לילה כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לצפון ותניא ביבמות (דף עב.) כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אף על פי שנזופים היו ולא נשבה להם רוח צפונית ביום לא היה יום שלא נשבה להם רוח צפונית בחצי הלילה אלמא חצות לילה עת נשיבתה לעולם ופעמים שהיא מנשבת אף ביום והיא רוח נוחה ויפה לבריות והיום מאיר בה: והיה דוד עומד ועוסק בתורה. כדכתיב חצות לילה אקום (תהלים קיט): קומץ. פרנסה מועטת: ואין הבור מתמלא מחולייתו. עוקר חוליא מבור עמוק וחוזר והשליכה לתוכו אינו מתמלא בכך כלומר אין סיפק בידינו לפרנס עניים שבתוכנו: ונמלכין בסנהדרין. נוטלין רשות מהן והיינו מתני': בניהו

מה תחילתה קלפי אורים ותומים. הא דאמר בריש הדר (עירובין דף סג.) גבי יהושע דלא אשכחן דאיצטריך ליה לאלעזר לשאול באורים ותומים לאו אחלוקת הארץ קאמר דגזירת הכתוב היא אלא בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים שהיה נגלה לו בנבואה:

איש ואשה אתה מוציא לשעריך. הכא לא חשיב עיר איש ואף על גב דבפ' אלו דברים (פסחים דף סו: ושם ודף עו.) גבי פסח בטומאה אמר איש נדחה ואין ציבור נדחים ואפילו כל העיר טמאה נדחים לפסח שני עד דאיכא רוב ישראל °שאני הכא משום דמצינו שחילק הכתוב בין יחידים למרובים כמו בין עיר הנדחת ליחיד:

אין הבור מתמלא מחולייתו. פ"ה כגון אם עקר חוליא מבור עמוק וחזר והשליכו לתוכו אין הבור מתמלא ממנה ולא יתכן דאמרינן בפ' הרואה (ברכות דף נט.) כשנטל הקב"ה ב' כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ומילא הנקב מעש ופריך ולימלייה מדידיה ומשני אין הבור מתמלא מחולייתו וי"מ דקרקע שרגילין להניח על שפת הבור קורין חוליא כי ההיא דתנן (עירובין דף פג:) חוליית הבור והסלע שהם גבוהים עשרה וקאמר אין הבור מתמלא מאותה חוליא ור"ת פירש מחולייתו היינו ממקורו דאין מתמלא הבור מים ממקור נביעתו וכן מוכח במדרש דאמר אין הבור מתמלא מחולייתו אלא אם כן ממשיכין לו מים ממקום אחר: ואחרי

רבינו חננאל

וכר' הושעיא דאמר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה איש או אשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו אל שעריך. רב מתנה אוקמה למתניתין בנשיא שבט שחטא שנידון בשבעים ואחד. ועולא אמר ר' אלעזר אוקמה בבאין על עסק נחלות. וכן מפורש בירושלמי בחורש שבין שני שבטים היא מתניתא. פי' חורש יער: ולא את נביא השקר אלא בע"א אתיא הזדה הזדה. כתיב בנביא השקר בזדון דברו הנביא ובזקן ממרא *) (בקטלא כתיבא כתיב ועשית ע"פ הדבר והא הזדה כי כתיבא והמראתו היא בע"א) אבל הריגתו בכ"ג היא ומשני ריש לקיש אלא דבר דבר גמר בנביא השקר כתיב אשר ידבר הנביא ובזקן ממרא כתיב כי יפלא ממך דבר למשפט ואקשינן וליהדר זקן ממרא וליגמר הזדה הזדה מנביא השקר מה זה בע"א אף זה בע"א ופרקינן דבר דבר גמיר דאיכא למימר מופנה הוא הזדה הזדה לגופיה בא: ולא את כהן גדול אלא בע"א מנא לן כדתניא את הדבר הגדול דבריו של גדול פי' כל דבר בדיני נפשות של כהן גדול לא יהיו אלא בב"ד הגדול: בעי ר' אלעזר שור של כ"ג בכמה מדכתיב וגם בעליו יומת למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה בע"א או למיתת בעלים בעלמא מדמינן ליה בכ"ג ולא איפשיטא ומדבעי שור מכלל דממונו (פשיטא) ליה דלאו במיתה דידיה דמי אלא כממונא דעלמא: אין מוציאין למלחמת הרשות כו' מנא לן א"ר אבהו דאמר קרא ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל לו וגו' הוא זה מלך וכל ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זו הסנהדרין ודחינן התם לסנהדרין הוא דאתא דאמר רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא כנור תלוי למעלה ממטתו של דוד כו' עד כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו ישראל צריכין פרנסה. אמר להן ילכו ויפרנסו זה מזה. א"ל אין הקומץ משביע את ארי ואין בור מתמלא מחולייתו. פי' החופר בור אם יחזור העפר שהוציא ממנו לתוכו אינו מתמלא עד שתוסיף בו עפר אחר ועוד ראינו מפורש אין בור מתמלא מחולייתו מן

עין משפט נר מצוה

קלב א ב מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ג:
קלג ג ד מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין צז:

מסורת הש"ס

[לקמן יח:]
[לקמן קיב.]
[ע' תוס' כתובות לח: ד"ה אימא]
לקמן יח:
[לקמן יח:]
[יומא עג: ע"ש מגוה לייסב]
[דהא ביהושע משמעי קרא כך פירש"י ביומא]
ברכות ג:
[שם ודף נט.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לשעריך וכו' ואי אתה מוציא כל העיר כולה: (ב) ד"ה והא הזדה כו' שבאין לשאול מה יורו:

גליון הש"ס

גמ' אי מה תחילתה קלפי. עיין שבועות דף טו ע"א תוס' ד"ה שאין: שם אמר אביי מדקא מיבעי ליה. עיין לקמן דף יח ע"ב ונע"ג: תוס' ד"ה איש וכו' שאני הכא. עיין תוס' חולין דף כט ע"א ד"ה איש:

*) נראה דחסר כאן וצ"ל ובזקן ממרא כתיב והאיש אשר יעשה בזדון ופרכינן הזדה כי כתיבא בקטלא כתיבה והמראתו הוא בע"א וכו'

עין משפט
נר מצוה

קלד א מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א:
קלה ב ג מיי' פ"א מהל' כלי המקדש הל' יב:
קלו ד מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין לז:
גירס' הערוך ערך אחר א' ואחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכן הוא אומר ועצת אחיתופל וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן באביו הוא אמר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי שהיה בניהו ממונה עליהן ובנו עומד במקומו ולמה נקראו סנהדרין כרתי ופלתי וכו'
קלז ה מיי' שם פ"א הלכה א:
קלח ו ז ח ט מיי' פ"ד מהלכות ע"ז הלכה ד:

רבינו חננאל

המטר היורד מן השמים עד שתמשך לו אמת המים מבחוץ אמר להם יפשטו ידיהם בגדוד מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ונשאלין באורים ותומים כדכתיב ואחרי אחיתופל יהוידע הכהן בן בניהו ואביתר ושר צבא למלך יואב. אחיתופל זה יועץ שנא' ועצת אחיתופל אשר יעץ בימים ההם כאשר ישאל איש בדבר וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין שנאמר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי כרתי ופלתי אלו אורים ותומים למה נקרא שמם כרתי שכורתין דבריהם. פלתי שמופלאין מעשיהן ואחר כך ושר צבא למלך יואב: אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של ע"א שנאמר ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן כן תעשו לדורות העזרות בע"א כבית דינו של משה אבל כלי הקודש עבודתן מקדשתן ואין צריכין הכלים לדורות משיחה: ירושלמי ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן כן תעשו לדורות. משה זה מלך ונביא. אהרן אלו אורים ותומים. אספה לי שבעים איש מזקני ישראל זו סנהדרין שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך ומפורש בשבועות פ"ב בגמרא אחד נכנס לעזרה כו': אין עושין סנהדראות לשבטים אלא בב"ד של ע"א. מנלן דכתיב ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל ויתן אותם ראשים על העם ומשה במקום ע"א הוה קאי: ת"ר מניין שמעמידין שופטים על ישראל שנאמר שופטים תתן ומניין שמעמידין כך בכל עיר ועיר ת"ל בכל שעריך. ר' יהודה אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן לך רשב"ג אומר לשבטיך ושפטו מצוה לשבט לדון את שבטו: ואין עושין עיר הנדחת אלא בע"א. מנא לן שנאמר והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו'. איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר לשעריך: אין עושין עיר הנדחת בספר מקרבך ולא מן הספר: ולא שלש דכתיב באחת. אבל שתים *) שלש עיירות מנודחות ואוקימנא לר' שמעון דדריש טעמא דקרא כדבעינן למימר לקמן. ואסיקנא לר' יוחנן דתניא כוותיה. אין עושין סמוך לספר אפילו אחת בארץ ישראל אבל עושין שתים כגון אחת בגליל ואחת ביהודה אבל שתים בגליל ושתים ביהודה אין עושין. שמא ישמעו נכרים ויבואו ויחריבו את ארץ ישראל: סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד שנאמר והתיצבו שם עמך ונשאו

*) נראה שנתחלפו השורות וצריך תיקון ועי' בגמ' וברמב"ם הלכות עכו"ם פ"ד ה"ד ובהשגות הראב"ד

תוספות

ואחרי אחיתופל כו'. ה"ג ר"ח והכי כתיבי קראי אחרי אחיתופל יהוידע בן בניהו ואביתר וגו' יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי למה נקרא שמן כו' אביתר אלו אורים ותומים ואח"כ שר צבא וכו' ומייתי ראיה דכי היכי דבניהו בן יהוידע היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע אביו כרתי ופלתי הם סנהדרין וק"ק דבדברי הימים (א יח) דבתחלת מלכותו של דוד חשיב בניהו בן יהוידע עם הגבורים של דוד המתחזקים עמו להמליכו והאי קרא דאחיתופל בסוף ימיו של דוד בתחלת מלכים בימי שלמה וקחשיב יהוידע ואיך יתכן שהיה אביו של בניהו וגם בסוף שמואל (ב כג) מונה בניהו עם הגבורים ושמא שני בניהו בן יהוידע הוי אחד אביו של יהוידע ואחד בנו:

את תבנית המשכן וגו'. ומשה במקום ע"א הוי קאי תימה ל"ל וכן תעשו הא גבי סנהדרין ושבטים אמרינן דבעי ע"א כדאשכחן במשה דמוקי סנהדראות והוא במקום ע"א קאי אע"ג דלא כתיב התם וכן תעשו ועוד קשה דבפ' קמא דשבועות (דף יד.) תנן דאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ושבעים ואחד ופי' שם בקונטרס דיליף ממשה דהוי מלך ונביא ובמקום שבעים ואחד ואם כן גבי סנהדרין דיליף ממשה דבעי שבעים ואחד מהאי טעמא נמי ניבעי מלך ונביא בהעמדת סנהדראות ויש לומר דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו משמע דאתא לרבויי כל הנך וא"ת וכלים נמי ניבעי שבעים ואחד וכ"ת הכתוב תלאו בשירות דאין צריך אלא שירות הא משמע בסמוך דאי לאו אותם הוי אמינא דבעי משיחה ועבודה ואם כן השתא דכתיב אותם למעוטי משיחה ע"א מיהא לא נמעט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן תעשו לא קאי אכלים ולא בעי לדורות דומיא דמשה:

שופטים לכל שבט ושבט. אם יש בעיר אחת מב' שבטים עושין ב' סנהדראות:

אחד ממונה על כולן. פ"ה ב"ד הגדול שבירושלים ולא משמע הכי בספרי דבריש פרשתא בתר שופטים לכל ישראל קתני רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולם קודם שהזכיר לכל שבט ושבט ולכל עיר ועיר וי"מ דאחד ממונה על כולן הוא הנשיא דקתני בתוספתא שהנשיא יושב באמצע ונראה לפרש דאחד ממונה על כולן הוא מופלא שבב"ד *)אב ב"ד ובכל שופטים ושופטים היה שם מופלא כדאמר גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבבית דינו ונראה דלא היה מחשבון סנהדרין מדקאמר בפ"ק דהוריות (דף ד:) אההיא דתנן הורו בית דין וידע אחד מהם שטעו כו' או שלא היה מופלא שבבית דין שם פטור ומפרש בגמרא לפי שהיה להם שילמדו ואי הוה מחשבון מאי איריא מופלא אפילו אחד מן האחרים נמי כדאמר התם לעיל מיניה* הכי קאמר רחמנא אי אית לכולי סנהדרי הוי הוראה ואי לאו לא הוי הוראה ולפי זה אתיא הסיא דהוריות כרבי יהודה והא *דתנן בפרק הנחנקין (לקמן דף פו:) כי יפלא במופלא שבבית דין הכתוב מדבר הא לא הוי כשאר מופלא שבכל דוכתא דהתם לא אתי למעוטי אלא תלמיד כדפי' התם הקונטרס שבכל סנהדרי יש דין המראה חוץ מתלמיד לפי שאינו ראוי להוראה כדתנן התם (שם) תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו: **אחת** או ב'. פי' אחת בב"ד אחד או ב' בשני בתי דינין ולמאי דשרי בב' או בג' ב"ד אפילו טובא (*בפעם אחת) איירי במקום אחד או בב' מקומות: **אחת** ולא שלשה. **)אין להקשות דליפתוק מאחת ואנא ידענא מעריך ב' ולא שלשה דתפסת מועט תפסת: והם

*) [ועי' תוס' סוכה נא: ד"ה והיו בה] **) [נ"ל איכא להקשות עי' רש"א והתוי"ט במשנה ד"ה ולא שלשה וכו' העתיק דברי תוס' אית להקשות דליפתוק כו']

גמרא

תורה אור

*°ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ וכן הוא אומר °ועצת אחיתופל אשר יעץ וגו' ובניהו בן יהוידע זו סנהדרין אביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר °ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמן כרתי ופלתי כרתי שכורתין דבריהן ופלתי שמופלאין מעשיהן ואחר כך שר הצבא למלך יואב א"ר יצחק בריה דרב אדא ואמרי לה א"ר יצחק בר אבודימי מאי קרא °עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר: [א]ואין מוסיפין על העיר: מנהני מילי אמר רב שימי בר חייא אמר קרא °ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן (א) וכן תעשו לדורות הבאין מתיב רבא *כל הכלים שעשה משה [ב]משיחתן מקדשן מיכן ואילך עבודתן מחנכתן ואמאי נימא וכן תעשו לדורות הבאין שאני התם דאמר קרא °וימשחם ויקדש אותם אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה ואימא אותם במשיחה ולדורות אי במשיחה אי בעבודה אמר רב פפא אמר קרא °אשר ישרתו בם בקודש [ג]הכתוב תלאן בשירות אלא אותם למה לי אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו כתב רחמנא אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: [ד]ואין עושין סנהדראות כו': מנא לן כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות *ומשה במקום שבעים וחד קאי תנו רבנן [ה]מניין שמעמידין שופטים לישראל תלמוד לומר °שופטים תתן שוטרים לישראל מניין תלמוד לומר שוטרים תתן שופטים לכל שבט ושבט מניין תלמוד לומר שופטים לשבטיך שוטרים לכל שבט ושבט מניין ת"ל שוטרים לשבטיך שופטים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שופטים [א] לשעריך שוטרים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שוטרים לשעריך רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן לך *רשב"ג אומר לשבטיך ושפטו מצוה בשבט לדון את שבטו: ואין עושין עיר הנדחת: מנה"מ *אמר ר' חייא בר יוסף אמר רבי אושעיא דאמר קרא °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך: אין עושין עיר הנדחת בספר: מ"ט *°מקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר: ולא שלש (ערי הנדחת): דכתיב אחת אבל עושין אחת או שתים דכתיב °עריך תנו רבנן אחת [ו]אחת ולא שלש אתה אומר אחת ולא שלש או אינו אלא אחת ולא שתים כשהוא אומר עריך הרי שתים אמור הא מה אני מקיים אחת אחת ולא שלש זימנין אמר רב [ז]בב"ד אחד הוא דאין עושין הא בשנים ושלשה בתי דינין עושין וזימנין אמר רב אפילו בשנים ושלשה בתי דינין לעולם אין עושין מ"ט דרב משום קרחה אמר ר"ל לא שנו אלא במקום אחד [ח]אבל בשנים ושלשה מקומות עושין רבי יוחנן אמר אין עושין משום קרחה תניא כוותיה דר"י *אין עושין שלש עיירות מנודחות בארץ ישראל אבל עושין אותם שתים כגון אחת ביהודה ואחת בגליל אבל שתים ביהודה ושתים בגליל אין עושין וסמוכה לספר אפילו אחת אין עושין מאי טעמא [ט]שמא ישמעו נכרים ויחריבו את ארץ ישראל ותיפוק לי *דמקרבך אמר רחמנא ולא מן הספר רבי שמעון היא דדריש טעמא *דקרא: סנהדרי גדולה היתה: מ"ט דרבנן דאמרי ומשה על גביהן אמר קרא °והתיצבו שם עמך

רש"י

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה מופלא שבב"ד: ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי. הוא למעלה מהם וקודם היה להם ומדסמך בקרא קמא אביתר בתר בניהו שמע מינה אביתר היינו כרתי ופלתי: וספרים דכתיב בהו ואביתר על הכרתי שיבוש הוא שאין מקרא זה בכל הנביאים: שכורתין. חותכין דברים באמונתן: מאי קרא. דכנור תלוי על מטתו של דוד ומקיצו לדוד משנתו דכתיב אעירה השחר אני מעורר השחר ולא כשאר מלכים שהשחר קודם ומעוררן: כן תעשו לדורות. מה משכן על פי משה והוא במקום סנהדרי גדולה אף לדורות על פי סנהדרי גדולה: מיכן ואילך. כלים שעשו אחרי כן עבודתן מחנכתן משעה שמתחנכים בעבודה מתקדשין: אותם. מיעוטא הוא (ב): אשר ישרתו. להכא משמע לדורות הבאים נתנו בשירות מדכתיב (במדבר ד) כל כלי השרת אשר ישרתו: ה"ג אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתיב וכן תעשו: דאוקי סנהדראות. בעצת יתרו ומשה היה שופט ודיין על פי הדבור ושקול כסנהדרי גדולה שבירושלים: שוטרים. גולייריס חובטין במקלות ע"פ השופטים לכל מי שאינו שומע: אחד ממונה על כולן. זו סנהדרי גדולה: מצוה בשבט לדון את שבטו. ולא ילכו בני שבט זה לב"ד של שבט אחר: לשעריך. לב"ד שבכל עיר ועיר: בב"ד אחד. כל זמן שסנהדרי זו קיימא אבל מתו אלו ונתמנו אחרים עושין: במקום אחד. כגון בגליל או ביהודה: ר"ש דריש טעמא דקרא. בהמקבל (ב"מ קטו.):

עמך

מסורת הש"ס

שבועות טו: יומא יב:

[לעיל יג:]

דברים טז

[תוספ' פס"ג]

[עי' במעגל"ד ולקמן קיב. ע"ש] דברים יג

שם יג

שם

[תוספ' פי"ד ע"ש]

[לקמן קיא:]

[קדושין סח: וש"נ] במדבר יא

[דף ג:]

[נ"ל דתניא]

רש"ל מ"ז וש' רש"ל

הגהות הב"ח

(א) גמ' תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו לדורות: (ב) רש"י ד"ה אותם מיעוטא וכו'. נ"ב עיין בפ"ב דשבועות דף ט"ו:

הגהות הגר"א

(א) גמ' לשעריך וכו' להלן לשעריך נמחק כו' נ"ל בכל שעריך:

עמך עמך ואת בהדייהו ורבי יהודה (א) עמך *משום שכינה ורבנן אמר קרא °ונשאו אתך במשא העם אתך ואת בהדייהו ורבי יהודה *אתך בדומין לך ורבנן °מוהקל מעליך ונשאו אתך נפקא וילפא סנהדרי גדולה מסנהדרי קטנה ת"ר °וישארו שני אנשים במחנה יש אומרים בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כיצד אעשה אברור ששה מכל שבט ושבט נמצאו שנים יתירים אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבט נמצאו עשרה חסרים אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק בללן ונתנן בקלפי אמר להם בואו וטלו פיתקיכם כל מי שעלה בידו זקן אמר כבר קידשך שמים מי שעלה בידו חלק אמר המקום לא חפץ בך אני מה אעשה לך כיוצא בדבר אתה אומר °ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת אמר משה כיצד אעשה להן לישראל אם אומר לו תן לי פדיונך וצא יאמר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין וכתב עליהן בן לוי ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להן טלו פיתקיכם מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי מי שעלה בידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיונך וצא רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו *בשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמרו אלדד ומידד אין אנו ראויין לאותה גדולה אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו ומה נבואה נתנבאו אמרו משה מת יהושע מכנים את ישראל לארץ אבא חנין אומר משום רבי אליעזר על עסקי שליו הן מתנבאים עלי שליו עלי שליו רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין שנאמר °כה אמר ה' אלהים האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם וגו' אל תיקרי שנים אלא שנים ואיזו הן שנים נביאים שנתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר אלדד ומידד אמר מר כל הנביאים כולן נתנבאו ופסקו והן נתנבאו ולא פסקו מנא לן דפסקו אילימא מדכתיב °ויתנבאו ולא יספו אלא מעתה °קול גדול ולא יסף ה"נ דלא אוסיף הוא אלא *דלא פסק הוא אלא הכא כתיב ויתנבאו התם כתיב °מתנבאים עדיין מתנבאים והולכים בשלמא למ"ד משה מת היינו דכתיב °אדוני משה כלאם אלא למ"ד הנך תרתי מאי אדני משה כלאם דלאו אורח ארעא דהוה ליה כתלמיד המורה הלכה לפני רבו בשלמא למ"ד הנך תרתי היינו דכתיב מי יתן אלא למ"ד משה מת מינח הוה ניחא ליה לא סיימוה קמיה מאי כלאם א"ל הטל עליהן צרכי ציבור והן כלין מאיליהן: מניין להביא עוד שלשה: סוף סוף לרעה ע"פ שנים לא משכחת לה אי אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין אכתי חד הוא אי עשרה מזכין ושלשה עשר מחייבין תלתא הוו א"ר אבהו [ב]אי אתה מוצא אלא במוסיפין ודברי הכל ובסנהדרי גדולה ואליבא דרבי יהודה דאמר שבעים וא"ר אבהו [ג]במוסיפין עושין ב"ד שקול לכתחילה פשיטא מהו דתימא האי דקאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי ואי אמר מילתא שמעינן ליה קמ"ל [ד]דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי א)(ג)ואי אמר טעמא לא שמעינן ליה אמר רב כהנא [ה]סנהדרי שראו כולן לחובה פוטרין אותו מ"ט כיון דגמירי *הלנת דין למעבד ליה זכותא והני תו לא חזו ליה א"ר יוחנן [ו]אין מושיבין בסנ' ירי אלא בעלי *קומה ובעלי חכמה ובעלי מראה ובעלי זקנה ב)ובעלי כשפים ויודעים בע' לשון שלא תהא סנהדרי שומעת מפי המתורגמן אמר רב יהודה אמר רב אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ מה"ת אמר רב ג)אני אדון ואטהרנו ומה

א) עיין תוס' לקמן לג. ד"ה אחד ב) עי' תוס' מנחות סה. ד"ה בעלי ג) עירובין יג: [ושם איתא רבינא]

רש"י

עמך משום שכינה. עמך יעמדו מחוץ לאהל ולא יבאו לאהל משום שכינה לשון אחר משום שכינה שתשרה שכינה עליהם הוצרכו להיות משה עמהן כדכתיב (במדבר יא) ואצלתי מן הרוח אשר עליך וגו': בדומין לך. מיוחסין ומנוקין ממום: ורבנן. נפקא להו בדומין לך מונשאו אתך דסנהדראות קטנות שנאמרו ביתרו וילפא גדולה מקטנה: ושנים חלק. לא נכתב עליהן זקן: מי שעלה בידו חלק כו'. ושנים מאותן שבעים שהלכו ליטול עלה בידו חלק ונשתיירו שני פתקין שהיו כתובין בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול שנתייראו שלא יעלה בידן חלק*: ולקחת חמשת חמשת. בבכורות העודפים על מנין הלוים: אמר להן. לכל הבכורות באו טלו פיתקיכן: שכל הנביאים כולן. אותן שבעים זקנים נתנבאו אותה שעה ראשונה לבדה כנוח עליהם הרוח סביבות האהל ופסקו: על עסקי שליו. לורך שעה היתה: אל תקרי שנים (ג). אלא שנים: אילימא (ד) דכתיב בהו. בשאר זקנים ולא יספו ומפרשת ליה ולא יוסיפו: אלא מעתה קול גדול ולא יסף. דשכינה הכי נמי דלא אוסיף אלא על כרחיך דלא פסק הוא קול שכינה אינו פסק: אלא במוסיפין ודברי הכל. דתנן בהיו בודקין (לקמן דף מ.) אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שנים דהשתא הוה ליה בית דין שקול דאינו יודע כמאן דליתיה הוא ופשו להו כ"ד משכחת ליה על פי שנים י"א מזכין וי"ג מחייבין: ובסנהדרי גדולה. לר' יהודה זוגות נינהו: במוסיפין. עושין ב"ד שקול כדפרישית: פשיטא. דהכי בהדיא תנן (שם) וכמה מוסיפין שנים שנים וכיון דחד אמר איני יודע הוו להו ב"ד שקול: ואי אמר טעמא. מראה פנים לחובה ומראה פנים לזכות ומשום הכי מספקא ליה: כיון דגמירי. דבעי הלנת דין בפרק היו בודקין (שם) שאם לא מצאו לו זכות יום ראשון מלינין אותו למחרת שמא ימצאו להם טעמי זכות: בעלי קומה ומראה. שתהא אימתן מוטלת על הבריות: ובעלי כשפים. להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי ב"ד ולגלות על המכשפין המסיתין ומדיחין בכשפיהן כגון המצרים: מפי המתורגמן. כשבאין עדי לועזים להעיד בפניהם לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם דהוה ליה עד מפי עד:

תוספות

והם כלים מאליהם. פירוש נבואתם כלה דאין שכינה שורה מתוך עצבות אלא מתוך שמחה*: שיודע לטהר את השרץ כו'. °וקשה לר"ת דמה לנו בחריפות של הבל לטהר שרץ שהתורה טימאתו ומפרש ר"ת שיודע לטהר מטומאת נבילות שלא יטמא במשא בכזית דכיון דאשכחן דנחש ששורץ ורוחש דמיקרי חיה כדדרשינן בפ' ד' מיתות (לקמן דף נט:) ובכל חיה הרומשת זה נחש אית לן למימר דכל שרצים הוו בכלל או בנבלת חיה והשתא מטהר ליה בק"ו מנחש שממית ומרבה טומאה וטהור כדדרשינן בת"כ מוכל הולך על גחון וכ"ת חיה תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומאה ומטמא במשא אף אני אביא שרצים הא לאו פרכא היא דהכי (ה) דיינין קל וחומר ומה נחש שממית ומרבה טומאה לא הוי בכלל חיה דקרא שאר שרצים מיבעיא והשתא לא שייך חיה תוכיח שאינה ממיתה ומרבה טומאה והויא בכלל חיה דהא חיה אינה רוחשת אבל שרצים מה שרוחשים מוציאין מכלל חיה ובענין זה מפרש ר"ת מאי תולדת הסנאים שרצא חרצה ומאי שרצה דמתחלי שקי דמרובה (ב"ק ד' פ. ושם) ואין להאריך כאן ובירושלמי בריש אחד דיני ממונות קאמר או חילוף ומה עכבר שאינו ממית ומרבה טומאה טמא נחש לא כל שכן ההוא ק"ו

עין משפט נר מצוה

קלט א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין צז:

קמ ב מיי' פ"ח מהלכות סנהדרין הלכה ב ופ"ט שם הל' ב סמג שם:

קמא ג מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ סי' י"ח סעיף א וסעיף ב:

קמב ד מיי' שם פ"ט הלכה ב:

קמג ה מיי' שם הל' א:

קמד ו מיי' פ"ב שם הלכה ו:

רבינו חננאל

ונשאו אתך במשא העם אתה והם עמך. ובעינן נמי בדומין לך. הא דכתיב בסנהדרין קטנה והקל מעליך ונשאו אתך דילפי סנהדרין גדולה מסנהדרין קטנה: ת"ר וישארו שני אנשים במחנה. י"א בקלפי נשתיירו כו' כדפריש במשה כתב ע"ב פיתקין וכתב בהן זקן ושנים הניח חלק בללן ונתנן בקלפי כו' כיוצא בדבר אתה אומר ולקחת חמשת חמשת שקלים לגולגולת מה עשה כתב כ"ב אלף פיתקאות וכתב בהן לוי כו'. ר' שמעון אומר במחנה נשתיירו אמרו אין אנו ראוין לגדולה זו. אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף לכם שאין נבואתכם פוסקת לעולם ומה היו מתנבאים משה מת ויהושע מכנים את ישראל לארץ. כדכתיב כה אמר ה' האתה הוא אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל הנבאים בימים ההם שנים להביא אותך עליהם. א"ת שנים אלא שנים שני נביאים נתנבאו בפרק אחד נבואה אחת הוי אומר זה אלדד ומידד. ומנא לן דלא פסקה נבואתן מדהכא שנאמר ויתנבאו ולגבי דידהו כתיב מתנבאים עדיין מתנבאים והולכין. אדוני משה כלאם. הטל עליהם צרכי צבור והן כלין מאליהן: מנין לסנהדרי קטנה שהיא כ"ג שנא' ושפטו העדה והצילו העדה בעינן עדה שופטת ועדה מצלת. ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת. יצאו יהושע וכלב הרי עשרים ומנין להביא עוד ג' ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל שתהיה אחרי רבים לטובה. עוד אחרי רבים להטות למה לי אלא ללמוד לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה. הטייתך לטובה ע"פ (עד) אחד אבל הטייתך לרעה בעינן שנים הנה כ"ב אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד א' הרי כ"ג. ואסיקנא אי אתה מוצא הטייה לרעה על פי שנים אלא במוספין כגון שישבו כ"ג ואמרו י"א זכאי וי"א חייב ואחד אומר איני יודע מוסיפין עליהן עוד ב' כדתנן בסוף פרק היו בודקין אותו ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין. כמה מוסיפין ב' נמצאו כולן כ"ה האומר איני יודע אינו עולה מן החשבון נמצאו כ"ד. אמרו י"א זכאי וי"ג אמרו חייב נמצאת הטייה בשנים לרעה. ועל זה אמר ר' אבהו במוספין עושין ב"ד שקול לכתחלה כדאמרן: א"ר יוחנן אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי חכמה וזקנה ומראה וקומה ובעלי כשפים ויודעים בשבעים לשון שלא תהא הסנהדרין שומעת מפי התורגמן וכן אמרו אין מושיבין בסנהדרין אלא היודע לטהר השרץ מן התורה אמר רבא אני ארון ואטהרנו ומה

מסורת הש"ס

[לקמן לו:]

ברש"י שבעי' והיינו דכתיב וישארו שני אנשים והמה בכתובים כלומר פתקין כתובין היו להם בקלפי ולא הלכו לעלם

הגהות הב"ח

(א) גמ' עמך משום שכינה. נ"ב עיין הוריו' דף ד: (ב) שם ואי אמר טעמא נ"ב עיין במ"ש בתוס' בד"ה אחד מן התלמידים בסוף דף לג: (ג) רש"י ד"ה אל תיקרי שנים בקמץ אלא שנים: (ד) ד"ה אילימא מדכתיב: (ה) תוס' ד"ה שיודע וכו' דהכי דיינין קל וחומר:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה שיודע וכו' וקשה לר"ת. עיין עירובין דף יג ע"ב תוס' ד"ה שיודע:

[סוטה יז:]

[לקמן לג. לה.] מנחות סה

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא טהור ולא היא מידי דהוה אקוץ בעלמא אמר רב יהודה אמר רב *כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרי ובביתר הוו שלשה וביבנה ארבעה רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע מיתיבי *שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה הוא דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה הימנה למידין לפני *חכמים לוי מרבי *דנין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון שמעון ושמעון חנן וחנניה *רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא *דייני גולה קרנא *דייני דארץ ישראל רבי אמי ורבי אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא *סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא *חריפי דפומבדיתא עיפה ואבימי בני רחבה אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעי רב חמא *נהרבלאי מתנו רמי בר *ברבי [א] *אמרי בי רב רב הונא והאמר רב הונא אמרי בי רב אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה *שלחו מתם ר' יוסי בר חנינא מחכו עלה במערבא ר' אלעזר והא שלחו *מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא אלא איפוך שלחו מתם ר' אלעזר מחכו עלה *במערבא רבי יוסי בר חנינא:

וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים וכו': מאה ועשרים מאי עבידתייהו עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתי ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין הרי מאה וארביסר ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה בית דין מכין ועונשין *וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ וביהכ"ס רופא ואומן ולבלר (וטבח) (ב) ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': תניא *רבי אומר מאתים

ומה נחש שממית. אדם ובהמה ומרבה טומאה נבילות וטומאת מת בעולם הרי הוא טהור כשהוא מת שאינו בכלל שמנה שרצים: ולא היא. לאו קל וחומר הוא דאין זה חומר אם הוא ממית ומרבה טומאה שהרי כמו כן יש קוצים שהן ממיתין ומרבין טומאה והן טהורין: שנים לדבר. בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מבין בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב: שמעון התימני. תלמיד היה ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה: שלישית חכמה. סנהדרין שיש בה שלשה מדברים בשבעים לשון חכמה היא וכשירה אלמא שלשה בעינן לדבר: למידין לפני חכמים. כל היכא דאיתמר למידין לפני חכמים היינו לוי שהיה למד לפני רבי: רב נחמן. מוסיף שמעון התימני וחמשתן לא באו לזקנה ויושבין בקרקע ומשיבין תשובות קושיות לזקנים והיינו דנין בהלכה: והא שלחו מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא. מוכיח [אני] מכלל רבנן בפ' א' דיני ממונות (לקמן לד.) אלמא שלחו מתם לאו ר' יוסי ברבי חנינא היא: שלש שורות. לקמן תנינן להו באחד דיני ממונות (דף לז.) שאם הוצרכו לסמוך ולהוסיף על הדיינין סומכין מהן: ועשרה בטלנין. עשרה בני אדם בטילין מכל מלאכה להיות מזומנין לבית הכנסת שחרית וערבית דאמרינן בברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מצא שם עשרה מיד כועס דקיימא לן (מגילה דף ג:) כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר הלכך אי ליתנהו לא חזיא לסנהדרי: שני סופרים. ליכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין וכל שעה יושבין לפני הדיינין לקמן בפרק היו בודקין (דף מ.): ושני חזנין. שמשי ב"ד להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין: ושני בעלי דינין שאם לא כן את מי הם דנין: ושני זוממין. שיתיירא העדים להעיד שקר שלא יזומו: ושני זוממי זוממין. שמא יתחייב בעל דין על פי עדים וישכיר שנים להזימן לפיכך צריך שנים אחרים בעיר שיתייראו אלו מהם אם גבוא להזים העדים יבאו אלו השנים ויזימו אותנו: עשרה דברים. *ב"ד והגבאין מחלקין להם והוי להו תלת מילי: רופא. למול תינוקות: אומן. מקיז דם: לבלר. לכתוב ספרים: קופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה. טעמא מפ' בהשותפין (ב"ב ח:): בית דין מכין וחובשין. הא חשבינן להו לעיל דאיכא סנהדרי גובין ומחלקין הוי להו חמשה משיתא דבלרי לעיל רופא ואומן ולבלר ומלמד חד גברא הוי לכל הני: מאתים

ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וקשה על פירוש רבינו תם דלא אשכחן אותה דרשה בתורת כהנים (א) שמטינן נחש ומכל הולך על גחון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים שרץ מטומאת משא דבעי למילף שיטמא במשא מק"ו דבהמה שאינה מטמא במגע בכעדשה מטמא במשא וקאמרינן אמר קרא אותם אותם במשא ואין שרצים במשא וכ"ת מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ קשה דאדילפינן מנחש בק"ו שאינו מטמא במשא נילף מבהמה בקל וחומר דתורת כהנים דמטמא במשא ועוד מה לנחש שכן טהור מכלום ויש למצוא דין לטהר את השרץ מנבלת עוף טהור שמטמא במשא בבית הבליעה ואין לה טומאה בחוץ שרץ ונבילה שאין לה טומאה בפנים כדאמרינן פ' יוצא דופן (נדה דף מב:)בה ולא באחרת אינו דין שאין להם טומאה בחוץ ודכוותיה דייק התם ק"ו איפכא*:

אלא רב המנונא. פי' הקונטרס אלא אמרי בי רב היינו רב המנונא וקשה דבשילהי הערל (יבמות דף פג: ושם) קאמר אמרי בי רב היינו רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ודחק שם בקונטרס לפרש דהא דמסקינן הכא דקא אמרי בי רב היינו רב המנונא היינו היכא דמוכח דלא הוי רב הונא כי הך דקאמר רב הונא אמרי בי רב וקשה דא"כ למה דחק גבי שלחו מתם לדברי רבי יוסי ברבי חנינא דמשני איפוך ה"נ לימא היכא דמוכח שאני ועוד איך יתכן דרב הונא יאמר בשם רב המנונא הא רב חסדא תלמיד דרב הונא הוה כדמוכח בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ לג.) ובריש הדר (עירובין סג: ושם) ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה כדמוכח בפ"ק דקדושין(דף כט:)גבי סבי דנזוניא דלא אתו לפירקיה דרב חסדא א"ל לרב המנונא זיל לנטינהו ואומר ר"ת דהכא גרס אימא רב המנונא ולא גרסינן אלא ואפילו גרס אלא יש ליישב כלומר לא תימא אמר רב הונא אמרי בי רב אלא אמר רב המנונא אמרי בי רב והא דאשכחן בפרק ארבע מיתות (לקמן דף נז:) גבי מצות שבן נח נהרג דפליגי אמרי בי רב אדרב הונא ורב יהודה וכולהו אמוראי תלמידי דבי רב יש לומר דהא דידיה והא דרביה דסתם אמרי בי רב הוי משמיה דרב כדמוכח בסוף פ' השואל (ב"מ דף קב: ושם) ובפ' בית כור (ב"ב דף קה:) דמגריך לדרב ולאמרי בי רב אע"ג דבכמה דוכתין אשכחן אמרי בי רב משמיה דרב וניחא השתא גירסא דסוף פרק מרובה (ב"ק דף עה: ושם) דאמר ליה רבא לרב המנונא קפחתינהו לסבי דבי רב כלומר גנאת לסבי דבי רב שהוא רב הונא שאמר בטוב יותר ממנו ואם כן רב הונא היה קורא סבי דבי רב ובקונטרס מפרש התם בע"א ורבינו שמואל מגיה שם הספרים ושם מפורש ומיהו מלינו רב המנונא שלמד לפני רב בפ' חלון (עירובין דף עז:) גבי סולם המצרי לא שמיע לך הא דאמר רב אחבריה דרב אדא אמר רב המנונא אמר רב ובפרק כילד מעברין (שם דף נד.) אמר ליה רב לרב המנונא ברי מדאית לך אוטיב לך ובהגוזל קמא (ב"ק דף קו.) קאמר מכדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כו'*): **מחכו** עלה במערבא רבי יוסי בר רבי חנינא. תימה דבפרק שלשה מינין בנזיר (דף מב:) אשכחן דמחכו עלה במערבא אדרבי יוסי בר רבי חנינא:

*) [ועי' תוס' עירובין סג. ד"ה רב כתנו תרי רב המנונא הוו וכ"כ ביבמות פג: ד"ה אמרו ע"ש ותוס' כתובות כ: ד"ה יתיב ותוס' זבחים פו: ד"ה אמרי]

עין משפט נר מצוה

קמה א מיי' פ"א מהל' סנהדרין הל' ה:

קמו ב מיי' שם הל' י:

קמז ג מיי' פ"ד מהל' דעות הלכה כג:

[מ"ס פ"ב מ"ט עדיות פ"א מ"ו]

[וע' תוס' עירובין יג: ד"ה שיודע]

[בכ"ב ע: ק. קז: ובכל מקומות הללו פי' הרשב"ם דייני גולה שמואל וקרנא ובכן ברור דגר' הרשב"ם בסוגיא דהכא הכי הוי דייני גולה שמואל וקרנא]

[גיר' הערוך בערך נהר ברוכי וכ"א ברש"י ביצה דף ח: ד"ה נהרבלאי אמרי בסנהדרין מפורש דהוא רמי בר ברוכי עכ"ל]

רבינו חננאל

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית לא כל שכן שיהיה טהור. ודחינן ולא היא התם גבי נחש משום קוץ בעלמא הוא כגון אדם שהכהו קוץ ומת וכי מפני שהכהו ומת נטמא הקוץ: **אמר** רב כל עיר שאין בה ב' לדבר וא' לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין ובביתר היו בה ג' וביבנה היו בה ד' ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע ואותבינן עליה דרב איני כי עיר שיש בה ב' חכמים לדבר די והתניא שלישית חכמה רביעית אין למעלה הימנה כלומר ג' חכמה בעינן ופריק רב דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישית אין למעלה הימנה. למידין לפני חכמים לוי מר'. פי' כל מקום שתמצא בתלמוד דנין לפני חכמים סתם. וכן רבותינו שבבבל. וכן כולם אלו הן דנין לפני חכמים. שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניה בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מוסיף אף שמעון בן ננס בהדייהו רבותינו שבבבל רב ושמואל וכ"ב ס"א ל"ג עבה וסיינו כפירוש רש"י דנגבית בשנים ומתחלקין בשלשה לתרתי מסקינהו: רבותינו שבא"י רבי אבא דייני גולה קרנא דייני א"י ר' אמי ור' אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא. סבי דפומבדיתא רב [יהודה] ורב עינא חריפי דפומבדיתא עיפא ואבימי ובני רחבא אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעא רב חמא נהרבלאי מתנו רמי בר ברוכי אמרי בי רב רב המנונא אמרי במערבא ר' ירמיה שלחו מתם ר' יוסי בר' חנינא ואסיקנא שלחו מתם ר' אלעזר מחייכו עלה [במערבא] ר' יוסי בר' חנינא: כמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין ק"כ ופשטינן דהני ק"כ כנגד סנהדרי קטנה של כ"ג וג' שורות של כ"ג בכל שורה נמצאו סנהדרין קטנה וג' שורות צ"ב ועשרה בטלנין בבית הכנסת הרי ק"ב ושני סופרין ושני חונין ושני בעלי דינין ושני עדים וב' זוממין וב' זוממי זוממין הרי י"ב וק"ב נמצאו קי"ד הוסף עליהן ו' טבח ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות הרי מאה ועשרים דתניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין ת"ח רשאי לדור בתוכה ב"ד מכין וחובשין וקופה של צדקה נגבית בב' ומתחלקת בג' ובית הכנסת ובית המרחץ ובית הכסא וטבח ורופא ואומן ולבלר ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף פירות מפני שמאירין העינים ר' נחמיה אומר

נמלאו.

הגהות הב"ח (א) ג"ד בתורת כהנים שמטמא כתם: (ב) ב"י ולבלר (וטבח) תז"מ:

הגהות מהר"ב רנשבורג [א] אמרי בי רב. נ"ב וכל אמרי בי רב סתם שבש"ס משמיה דרב הוא וכ"כ התוס' כאן והרא"ש בבכורות פ' אלו מומין ועיין בזה בספר יבין שמועה דף ה ע"ב:

מאתים ושבעים ושבעה והתניא רבי אומר מאתים שבעים ושמנה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן תנו רבנן °ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששת ריבוא נמצאו דייני ישראל שבעת ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות* :

שמות יח

הדרן עלך דיני ממונות

כהן גדול אדן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו בחולץ וחולצין לאשתו ומייבמין את אשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה גמת לו מת אינו יוצא אחר המטה אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח שער העיר דברי ר"מ רבי יהודה אומר דאינו יוצא מן המקדש משום שנאמר °ומן המקדש לא יצא הוכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברין בזה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם ווכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן התברכו מן השמים זוכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל *חהמלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו *טלא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו יאין שומעין לו כואין נושאין אלמנתו ר' יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר °ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך : **גמ'** כהן גדול דן פשיטא דנין אותו איצטריכא ליה הא נמי פשיטא אי לא דיינינן ליה איהו היכי דיין והכתיב °התקוששו וקושו ואמר *ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא איידי דקא בעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כה"ג דן ודנין ואי בעית אימא הא קמ"ל כדתניא *כהן גדול שהרג את הנפש במזיד נהרג בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא כהדיוט לכל דבריו במזיד נהרג פשיטא בשוגג גולה איצטריכא ליה הא נמי פשיטא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתיב °וישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי דלית ליה תקנתא בחזרה לא ליגלי דתנן ההורג

ויקרא כא
ש"ב יב
צפניה ב
לקמן יט. ב"ב ס: ב"מ קז: [תוספתא פ"ד ע"ש]
במדבר לה

רש"י

מאתים ושבעים ושבעה · מאתים ושלשים כרבי נחמיה ועוד מ"ז שאם יחלקו ב"ד י"א מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו מאלו מ"ז עד שבעים כדאמרי' בהיו בודקין (לקמן דף מ:) שמוסיפין שנים על הכ"ג אם יזכוהו שניהם הרי י"ג מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי ואם יחייבוהו חייב דאיכא הטייה לרעה על פי שנים ואם יחלקו צריך עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: שרי אלפים שש מאות · היו שהרי שש מאות אלף רגלי:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול אינו יוצא אחר המטה · דילמא אתא למינגע והיינו דאזהר קרא ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא כלומר יתרחק מן הכיעור שלא יבא לידי טומאה והאי קרא בכה"ג אונן כתיב דכתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: הן נכסין והוא נגלה · כשהן יוצאין ממבוי זה ונכנסין למבוי אחר ונכסין ממבוי הראשון שאינו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למבוי הראשון והנכנסין ממבוי השני והוא נגלה ונכנס לתוכו: רבי יהודה · דריש מן המקדש דווקא: וכשהוא מנחם · בשורה כשחוזרין מקבור את המת שאין שנו דרך כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל שעומד במעמדו: והממונה · סגן הכהנים ממצעו לכהן גדול בינו לבין העם שהממונה בימינו וכל העם בשמאלו והוא באמצע: אנו כפרתך · בנו תתכפר אתה ואנחנו תחתיך לכל הראוי לבא עליך: וכשמברין אותו · כדקיימא לן (במו"ק דף כז:) אבל סעודה ראשונה אסור לאכול משלו: מסובין על הארץ · הן מגירין ומתאבלין על צערו והוא מיסב בכבוד על הספסל: **גמ'** דנין אותו אילטריכא ליה · סלקא דעתך אמינא לא ליזלזל למיתי קמי בי דינא: ועובר על עשה · לקמן פריך לא סגי דלא עבר: והרי הוא כהדיוט · לקמיה מיתוקמא שפיר:

ההורג

תוספות

נמצאו דייני ישראל ז' ריבואות וח' אלפים ושש מאות · תימה הא חסרי להו טובא דכי מפקת מס' ריבואות ששה מאות לשרי אלפים לא משכחת בתר הכי ו' אלפים לשרי מאות וכי הדר מפקת (כל) הני לא משכחת בתר הכי לשרי חמשים י"ב אלף וכ"ש דלא משכחת בתר הכי שרי עשרות שש ריבואות וי"מ דבכל הני שרים אפשר דהוו זקנים יתירים מבני ס' דאמר בי"ש נוחלין (ב"ב דף קכא:) דלא נמנו פחות מבני עשרים ויתירים מבני ששים ובשרי עשרות לא חיישינן אפילו היו מבני עשרים שהם עצמם היו מן החשבון וכל אחד שר על תשעה והוא עשירי וי"מ דחשבון השררות קחשיב דתחילתן נימנו שרי עשרות ומהחשובין שבהם נתמנו לשרי חמשים והחשובין משרי חמשים נתמנו לשרי מאות ומשרי מאות בירר החשובים לשרי אלפים:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

כהן גדול דן פשיטא · כלומר למה לי למיתני דן ומשני דנין אילטריכא ליה דס"ד דמתוך גדולתו אין דנין אותו ודן קתני אגב דנין ופריך הא נמי פשיטא כלומר כיון דפשיטא לן דדן פשיטא נמי דדנין דאי לאו דדנין וכו' ולא משני דסד"א דאין דנין אותו ומתוך שאין דנין אותו הוא אינו דן משום דאכתי הוה פריך ליה ליתני דן לבד ומינה ידעינן דדנין אותו ומיהו קשה גבי מלך ליתני לא דנין וידעינן שפיר דאינו דן משום התקוששו וי"ל דלא דמי דודאי גבי כהן כיון דתנא דן לא הוה ליה למתני דנין בהכא אבל גבי מלך אין קושיא אמאי קתני לא דן כיון דתנא ליה מקמי לא דנין ועוד אגב דתני כהן גדול דן ודנין תנא גבי מלך תרווייהו לא דן ולא דנין דהכי נמי קתני מעידין אותו גבי כהן גדול ולא מעידין גבי מלך אע"ג דלא צריכי דבכלל דנין אותו אלא משום דתנא גבי דן דנין תנא נמי מעיד ומעידים והא דלא שקיל וטרי בהש"ס הכי משום דהא פשיטא דתני בסיפא אגב רישא כך מלאתי בפרישת הר"ר טרוויי"ש בשמו ובחנם דחק לדקדק כך דודאי לעולם בין גבי מלך בין גבי כהן גדול אי יש חידוש או מדן או מדנין אין להקשות שום דבר דלמה לו למיתני גבי כהן גדול דנין אותו וגבי מלך לא דן דכיון דיש שום חידוש במילתיה תני זה אגב זה ותדע דהכי פשיטא ליה להש"ס דפריך הכא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומשני דנין אותו אילטריכא ליה ואגב דנין אותו תני דן אפ"ה אין להקשות אמאי לא משני דמשום הכי תני דן ודנין אותו משום דאי לא תני שום דבר הוה סלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אינו דן משום התקוששו דאדרבה לאידך גיסא אי לא הוה תני שום דבר בכ"ג הוה אמינא מסברא דדן שפיר דאטו משום חשיבותו מגרע גרע וכיון דדן איהו נמי דיינינן ליה משום התקוששו ולא קשיא מידי: **והא** דתנן כהן גדול בתר פ"ק משום דאיידי דתנא בפ"ק מילי דכ"ג פסיק (א) ושיירי ליה והדר תני ליה מעלות של מלך דחשיב מיניה ואחר כך חוזר לענייני להלכות דינין:

אינו

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ח סמג לאוין קכו :
ב ב מיי' שם הל' י :
ג ג ד מיי' שם הל' ה :
ד ה מיי' שם הל' ד :
ה ו מיי' שם הל' ה ופ"ז מהל' אבל הלכה ו :
ו ז מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ו ופ"ז מהל' אבל שם :
ז ח מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ה ופ"ג מהל' מלכים הלכה ז :
ח ט י מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ג :
ט כ מיי' שם הל' ב :

רבינו חננאל

אומר מאתים ושלשים כנגד שרי עשרות . פי' שרי עשרות של מאתים ושלשים הן כ"ג זהו סנהדרין קטנה . תניא ר' אומר מאתים ושבעים ושבעה חסר ממאתים ושלשים שרי עשרות שלהן כ"ג סנהדרין קטנה נשתיירו מן רע"ז מ"ז הוסף אותן אלו שבעה וארבעים על כ"ג שהפרשת סנהדרין קטנה הרי ע' סנהדרין גדולה כר' יהודה דאמר סנהדרין גדולה ע' והא דתניא רע"ח כרבנן דאמרי סנהדרין גדולה אחד ושבעים. דתנן סנהדרין גדולה היתה של אחד ושבעים ר' יהודה אומר שבעים . ת"ר כל ישראל שש מאות אלף נמצאו שרי אלפים שש מאות · שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים י"ב אלפים' שרי עשרות ששת רבוא . נמצאו דייני ישראל שבעת רבוא ושמונת אלפים ושש מאות . ופשוטה היא : ירושלמי (הלכ' ד) א"ר יוסי בראשונה לא היתה חלוקה בישראל אלא סנהדרין של אחד ושבעים היתה יושבת בלשכת הגזית ושני בתי דינין של שלשה שלשה היו יושבין אחד בחיל ואחד בהר הבית ובתי דינין של כ"ג היו יושבין בכל עיירות שבארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואל בב"ד שבעירו אם שומעין אומרים לו ואם לאו הוא ומופלא שבהן היו הולכין ושואלין מב"ד הסמוך בעירן כו' עד ומשם תורה יוצא ורווחת בכל ישראל . משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו רביהן כצרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משם היו שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל וכל מי שהיו מוצאין חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה ורוח נמוכה לב טוב יצר טוב חלק טוב עושין אותו דיין בעירו ומשנעשה דיין בעירו היו מעלין אותו והיו מושיבין אותו בב"ד שבהר הבית ואח"כ בב"ד שבחיל ואח"כ בב"ד הגדול שבלשכת הגזית סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה והנשיא יושב באמצע כדי שיהו רואין אותו ושומעין את קולו׳ א"ר אלעזר ב"ר צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב ביבנה היה אבא ואחיו יושבין מימינו והזקנים משמאלו מפני כבוד הזקן דבר תקנה עשה משה רבינו בשעה שאמר לו פקוד כל בכור זכר בבני ישראל. מה עשה נטל כ"ב אלף פיתקין וכתב בהן בן לוי ורע"ג כתב בהן חמשת שקלים והטילן לקלפי כו'. קונדריקוס הגמון שאל לר' יוחנן בן זכאי א"ל בכלל חסירין (ובכלל) [ובפרט] יתירין א"ל אותן שלש מאות יתירין בכורי כהונה היו ואין קודש מוציא קודש. מיתיבי הגע עצמך שעלו ביד כולן בן לוי א"ל מעשה נס היה ומסורגין עלו ועוד שאלו הגמון זה לריב"ז משה רבכם או גנב היה או לא היה בקי בחשבון דכתיב בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקודש והיו באותו הזמן מקומות שהיה הככר שלהן מאה ליטרין ומקומות שהיה הככר שלהן ששים ליטרין וא"ל הגמון זה הן תעביד ככר מאה ליטרין חד מן שיתא גנב ואין תעבדיניה שיתן ליטרין פלגא גנב א"ל משה רבינו גזבר נאמן ובקי בחשבון הוה וככר של קודש כפול היה שנאמר והשקל עשרים גרה עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל המנה יהיה לכם מנה ר"מ הוו אלא ש"מ של קודש כפול היה ובתר דאוסיפו עליה שתות שאילות הגמון הזה מפורשות כמו שאמרנו בתחלת מסכת בכורות ונחושת התנופה סליק צ"ו ליטרין ואתו עבדו ליה פרוטרוט זכן את עביד ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים סלקין שבעין וחד ליטרין ואת עביד ליה פרוטרוט משום דלא סלקין קינטירא: הדרן עלך פרק דיני ממונות

פ"ב **כהן** גדול דן ודנין אותו כו'. ירושלמי ניתא דן דנין אותו אמאי ממנה אנטלר. הגע עצמך שנפלה שבועה ואנטלר שבועה *)

*) [עי' בפני משה ותמצא פירוש לדברי רבינו ומלבד זה חסר עלה אחד בכ"י עד דף י"ט ע"א]

מסורת הש"ס / הגהות הב"ח

בתנחומא פ' משפטים מסיים מאי קמ"ל דשרים מלגיו]

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה והא וכו' פסיק ושרי ליה והדר :

[הוריות ח:]

[פירש"י על ה ע' לקמן יט: כפיסקא לא חולץ וכו']

עין משפט
נר מצוה

י א מיי׳ פ״ז מהלכות רוצח הלכה י:

[יב: ובמשנה מכות יא.]
יא ב מיי׳ פ״ד מהלכות כלי המקדש הל׳ כב ופ׳ י״ז מהל׳ סנהדרין הלכה ח:
יב ג מיי׳ פי״א מהל׳ אבידה הל׳ יא סמג עשין עד טוש״ע ח״מ סי׳ ערב סעיף ב:
[ברכות יט:]
[נ״ל לא תעשה]

יג ד מיי׳ שם הלכה יז וסמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ רסג סעיף א ג ובהגה:
עי׳ רש״ל [ועי׳ רש״א תוס׳ שבועות ל: ד״ה אבל איסורא]

יד ה מיי׳ שם פי״ב הלכה א סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ רסד סעיף א:
טו ו מיי׳ פ״ד מהל׳ כלי המקדש הל׳ ט וע״ש בכ״מ:
טז ז מיי׳ פ״ב מהלכות סנהדרין הלכה ד:
יז ח מיי׳ פ״ד מהל׳ קידוש החדש הל׳ יא:
יח ט מיי׳ פי״ז מהל׳ איסורי ביאה הל׳ יב:

תורה אור

*אההורג כהן גדול או כהן גדול שהרג את הנפש אינו יוצא משם לעולם אימא לא ליגלי קמ״ל ואימא הכי נמי אמר קרא °לנוס שמה כל רוצח אפי׳ כ״ג במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר הכי קאמר באם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו פשיטא סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין *דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב״ד של שבעים ואחד *ואמר רב אדא בר אהבה °כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול אימא *כל דבריו של גדול קמ״ל ואימא הכי נמי מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא *°והתעלמת פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאי אתה מתעלם הא כיצד גכהן והוא בבית הקברות דזקן ואינה לפי כבודו האו שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו לכך נאמר והתעלמת אמר רב יוסף ומעיד למלך והתנן לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו אלא א״ר זירא מעיד לבן מלך בן מלך הדיוט הוא אלא מעיד בפני המלך והא אין מושיבין מלך בסנהדרין משום יקרא דכהן גדול אתא ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותיה קאי הוא ואזיל ומעיינינא ליה אנן בדיניה גופא *זאין מושיבין מלך בסנהדרין חולא מלך וכהן גדול בעיבור שנה מלך בסנהדרין דכתיב °לא תענה על ריב לא תענה על רב לא מלך וכהן גדול בעיבור שנה מלך משום *אפסניא כהן גדול משום צינה א״ר פפא ש״מ טשתא בתר ירחא אזיל איני והא הנך ג׳ רועי בקר דהוו קיימי ושמעינהו רבנן דקאמרי חד אמר אם בכיר ולקיש כחדא יינץ דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר וחד אמר אם תור בצפר בתלג ימות ובטיהרא בטול תאינה ידמוך ישלח משכיה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר וחד אמר אם קידום תקיף לחדא יהא יפח בלועך נפיק לקיבליה דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר ועברוה רבנן להאי שתא ותסברא רבנן ארעוותא סמוך אלא רבנן *אחושבנייהו סמוך ורועי בקר איסתיועי הוא דאיסתייעא מילתייהו: חולץ וחולצין כו׳: קא פסיק *ותני טלא שנא מן האירוסין ולא שנא מן הנישואין בשלמא מן הנישואין הוי עשה ולא תעשה ואין

(תוספות)

אינו יוצא משם לעולם · פירוש וכגון שלא מינו אחר עד שנגמר דינו וכגון דליכא משוח שעבר וליכא משוח מלחמה דמשוח שעבר מחזיר הרוצח לדברי הכל ומשוח מלחמה פלוגתא דר׳ יהודה ורבנן פרק בתרא דהוריות (דף יא:):

מעיד והא תניא והתעלמת וכו׳ · ואם תאמר ולוקמה בעדות החדש דודאי כהן גדול מעיד דבמידי דאיסורא אין חכמה ואין תבונה לנגד ה׳ כדאמר גבי צורבא מרבנן פרק שבועת העדות (דף ל:) והא דאמרינן *דדוחין (*עשה) בשביל כבוד הבריות הני מילי ממונא אבל במידי דאיסורא לא כדפרישי׳ וי״ל דמעיד משמע לכל דבר בין באיסורא בין בממונא דומיא דמלך לא מעיד דמיירי (א)(אפי׳) בממונ׳ דאי באיסורא אין חכמה וכו׳*:

והא אין מושיבין מלך בסנהדרין · תימה לפרוך ממתניתין דתנן מלך לא דן ועוד מאי קמ״ל מתניתין היא מלך לא דן וכו׳ וי״ל דהא דאין מלך דן ה״מ לבדו משום דאין דנין אותו דלא קרינן ביה התקוששו וקושו אבל עם אחרים שפיר מצי דן דאין הדין נגמר על פיו לבד כך נראה למהר״ן וא״ת מ״מ היאך דן את בנו דמסתמא בבן מלך קאי שמועה עכשיו וי״ל דודאי היה יודע שפיר דלדון לא בא אבל קשה ליה דאפילו ישב וידום כמי לא ובהכי ניחא דלא פריך ממתני׳ דתנן מלך לא דן: (ב) והא תנן מלך לא דן ולא דנין אותו וכו׳ · וא״ת ולוקי מתניתין דתני מלך לא דן ולא דנין אותו במלכי ישראל ומתניתין דתני מעיד למלך דמשמע דדנין אותו במלכי בית דוד דאמר לקמן (דף יט.) דדן ודנין אותו וי״ל דכולה מתניתין מסתמא איירי במלכי ישראל דומיא דמלך לא דן ולא דנין אותו:

משום צינה · פ״ה משום שכהן גדול טעון טבילה ולא נהירא דמשמע ביומא (דף לד:) שהיו מחממין לו קומקמוס של חמין ביוה״כ לכן נראה לפרש משום קרירות הרצפה שכל היום היה עומד יחף:

שתא בתר ירחא אזלא · פירש הקונטר׳ קור וחום של שנה (ג) אחר החדשים אם לא היתה השנה מעוברת וקור שהיה ראוי לעשות במרחשון אם לא היתה השנה מעוברת יעשה בתשרי דאי בתר חדשי חמה אזלא מה לו לכהן אם נעבר השנה וקשה והלא כל מה שאנו מעברים היינו כדי להשוות חדשי חמה לחדשי הלבנה ולעשות ממרחשון תשרי כדי שתפול בו תקופת תשרי ותהא מקלת החג בתקופה החדשה והלא ברוב השנים כמו כן היא נופלת תקופת תשרי בתשרי של לבנה ופי׳ בתוס׳ דמיירי בשמעתא משום אביב ופירות האילן דאז משתנה קור של תשרי זה מקור של תשרי של שאר שנים להיות בו צינה כצינה של מרחשון ולהכי פריך שפיר משלשה רועי בקר דמשמע שהפירות והצינה שוים שהרי סימני הרועים האחד היה נותן לפירות והאחר לצינת הרוח: היינו

(רש״י)

ההורג כהן גדול · בשוגג גולה לעיר מקלט ואינו יוצא משם לעולם דכיון דאין כהן גדול במקדש כשהוא גולה במיתת מי ישוב וכן כהן גדול שהרג את הנפש בשוגג במיתת מי ישוב הא ליכא כהן גדול: הרי הוא כהדיוט · לידון בשלשה: דבר גדול ממש · אם עבר עבירה שיש בה מיתת בית דין הוא דבעי סנהדרי גדולה אבל במלקות לא: הרי שהיה מוצא אבידה · כהן והיה האבידה בבית הקברות או שהיה זה זקן ואינה לפי כבודו שאם היתה שלו לא היה מחזיר׳: או שהיתה מלאכה שלו מרובה משל חבירו · כגון נוקב מרגליות שאם ילך ויחזיר׳ יפסיד בבטלותו יותר מדמיה: לכך נאמר והתעלמת · אלמא כבוד הבריות דוחה לאו דלא תוכל להתעלם וה״נ זילותא הוא לגבי כהן גדול ליתי לאסהודי לבעל דין: אמר רב יוסף · הא דקתני מעיד למלך קאמר שהיה מלך בעל דין וכהן גדול יודע לו עדות: והא לא דנין אותו · מאי סהדות׳ בעי: בן מלך הדיוט הוא · והדר קושיין לדוכתא דאיכא זילותא לכה״ג: בפני המלך · שהמלך יושב ודן בסנהדרין: אין מושיבין מלך בסנהדרין · לקמן מפרש טעמא: משום יקרא דכהן גדול · דידע בסהדותא לבריה: אתי · מלך יתיב עד דמיקבל סהדותא וקאי מלך ואזיל ומעיינינן אנן בדינא: לא תענה על רב · אינך רשאי לסתור את דברי מופלא שבדיינין ואי אמר מלך חובה תו לא מצי אינך למחזי ליה זכותא: משום אפסניא · מחלק ממון לחיילותיו כך וכך לשנה ונוח לו שיהו כל השנים מעוברות: כהן גדול · אינו רוצה שתתעבר שנה מפני הצינה שצריך לטבול ולקדש ביום הכפורים חמש טבילות ועשרה קידושין ואם תתעבר שנה הרי תשרי במרחשון וצינת מרחשון תהיה בתשרי: אמר רב פפא ש״מ · מהא דקתני ולא כהן גדול בעיבור שנה: שתא בתר ירחי אזלא · אחר ירחים הראוים להיות אם לא נתעברה הולך קור וחום של שנה וצינה הראויה במרחשון הויא בתשרי כשמתעברת: אם בכיר ולקיש כחדא ייכן דין הוא אדר · אם יהא חום בקרקע ויצמח זרע הבכיר והאפילה יחד חיטין שנזרעו בראש החודש והשעורין שנזרעו עכשיו דין הוא אדר ואם לאו לית דין אדר אלא שבט: אם תור בצפר בתלג ימות · אם בבקר יהא קור חזק עד שיהא השור קרוב למות מחמת הצינה: ובטיהרא בטול תאינתא ידמוך · ובצהרים יגדל כח החום עד שיהא השור מיצל בצל התאנה מחמת החום: וישלח משכיה · ויפשיט עורו כלומר יתחכך בתאינה מחמת החום: אם קידום תקיף לחדא יהא יפח בלועך נפיק לקבליה · אם כבר תשש כח החורף כל כך שכשיהא רוח מזרחי׳ חזקה מאד והיא מביאה צינה ואתה מנשב בפיך ויוצא לקראתה ונפיחתך קשה מן הרוח ומחממתה דין הוא אדר: ואם לאו · שעדיין יש צינה חזקה לית דין אדר אלא שבט: ועברוה רבנן · ועשאוהו כשבט שקבעו אדר השני אחריו אלמא שתא בתר עיבורא אזיל ולא נהגא חום דניסן באדר אלא מנהג אדר באדר השני: רבנן אחושבנייהו סמוך · ובלא״ה מעברינן ליה והכא איסתייועי מיסתייעא מילתייהו כלומר איתרמי להו מזל חשיבות דאיקלע עיבור כמלתייהו ומיהו ברוב העיבורים שתא בתר ירחא אזלא: קא פסיק ותני · הוא אינו מייבם לא שנא נפלה לו יבמתו בין מן האירוסין בין מן הנשואין בשלמא מן הנשואין איכא עשה ולא תעשה באיסורא בתולה יקח (ויקרא כא) ולא בעולה דהיינו עשה אלמנה לא יקח (שם) הרי לאו: ואין

מסורת הש״ס

מכות יא: · לעיל ב. · לעיל טז. · [שם] · [ברכות יט: ב״מ ל.] · [תוספ׳ ספ״ב] · לקמן כ · יבמות כ.

(תורה אור: דברים יט · שמות יח · דברים כב · שמות כג)

הגהות הב״ח

(א) תוס׳ ד״ה מעיד וכו׳ אפי׳ בממונא אי נמי דוקא בממונא איירי מתני׳ מדקתני דמלך לא מעיד דאי באיסורא:
(ב) ד״ה והא תנן נ״ל קודם ד״ה והא אין:
(ג) ד״ה שתא וכו׳ קור וחום של שנה הולך אחר:

[פי׳ ההוצאה שנותן לחיילותיו חודש בחודש והוא נוטל המס בשנה ומפזר להן בכל חודש וחודש ואם יוסיפו חודש צריך ליתן משלו לפיכך דוחה את העיבור· ערוך]

גליון הש״ס

גמ׳ שתא בתר ירחא אזיל. ע׳ תשובת מהרי״ל לדקס סי׳ כ׳ באורך·

ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין אמאי יבא עשה וידחה לא תעשה *גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה תניא נמי הכי *אם קדמו ובעלו ביאה ראשונה קנו ואסור (א) לקיימן בביאה שניה: מת לו מת כו': ת"ר °ומן המקדש לא יצא לא יצא עמהן אבל יוצא הוא אחריהן כיצד הן נכסין והוא נגלה הן ניגלין והוא נכסה: ויוצא עד פתח כו': שפיר קאמר ר' יהודה אמר לך רבי מאיר אי הכי (ב) לביתו נמי לא אלא ה"ק מן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא וכיון דאית ליה הכירא לא אתי למינגע ורבי יהודה אגב מרריה דילמא מקרי ואתי ונגע: כשהוא מנחם: ת"ר *כשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר בימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו אבל משוח שעבר לא אתי גביה מ"ט חלשא דעתיה סבר קא חדי בי א"ר פפא ש"מ מהא מתניתא תלת שמע מינה *היינו סגן היינו ממונה ושמע מינה אבלים עומדין וכל העם עוברין ושמע מינה אבלים לשמאל המנחמין הן עומדין ת"ר בראשונה היו אבלים עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זו בזו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהא העם עומדין ואבלים עוברין: (חור והלך וסיפר סימן): אמר רמי בר אבא החזיר רבי יוסי את הדבר ליושנו בציפורי שיהיו אבלים עומדין וכל העם עוברין ואמר רמי בר אבא התקין רבי יוסי בציפורי שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהיה ואמר רמי בר אבא התקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בבית הכסא משום ייחוד אמר רב מנשיא בר עות שאילית את רבי יאשיה רבה בבית עלמין דהוצל ואמר לי אין שורה פחותה מעשרה בני אדם *ואין אבלים מן המנין בין שאבלים עומדין וכל העם עוברין בין שאבלים עוברין וכל העם עומדין: כשהוא מתנחם כו': איבעיא להו כי מנחם הוא אחריני היכי אמר להו ת"ש והוא אומר תתנחמו היכי דמי אילימא כי מנחמי אחריני לדידיה אמר להו איהו תתנחמו נחשא קא רמי להו אלא כי מנחם לאחריני אמר להו תתנחמו ש"מ: מלך לא דן כו': אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותן °דכתיב °בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט ואי לא דיינינן ליה אינהו היכי דייני והכתיב °התקוששו וקושו ואמר ר"ל *קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא מלכי ישראל מ"ט לא משום מעשה שהיה דעבדיה דינאי מלכא קטל נפשא אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדוננו שלחו ליה עבדך קטל נפשא שדריה להו שלחו לי' תא אנת נמי להכא °והועד בבעליו *אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו אתא ויתיב א"ל שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד שנאמר °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו' אמר לו לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך
נפנה

רש"י

ואין עשה · יבמה יבא עליה (דברים כה): ביאה ראשונה · דייבום מקיימא מצות עשה ביאה שניה לאו מצות יבום הוא: ומן המקדש לא יצא · בכהן גדול אונן כתיב (ויקרא כא) דהא כתיב לעיל מיניה לאביו ולאמו לא יטמא: מקדושתו לא יצא · כלומר יעשה חיזוק לדבריו שלא יגרום לצאת מקדושה וליטמא: מרריה · מרירות לבו: משוח שעבר · כגון שאירע בו פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו וכשעבר פסולו של ראשון חוזר לעבודתו ושני קרא ליה משוח שעבר: חלשא דעתיה · דכהן גדול: חדי בי · שמח באבלי: ש"מ · מדקתני סגן מימין והעם מיכן וכהן באמצע היינו סגן היינו ממונה דמתני' דקתני הממונה ממצעו לכהן ונותנו בינו לבין העם: אבלים לשמאל המנחמים · מדקתני ואבל וכל העם משמאלו והרי הוא היה מן המנחמין וקתני אבלים לשמאלו: וש"מ מכאן מנהג תנחומין (ג) שורה שיהו אבלים עומדין במקומן וכל העם עוברין איש איש כשמגיע אצל האבל מנחמו ועובר מדקתני כשהוא עובר לנחם וגבי מתנחם קתני כשהוא עומד בשורה להתנחם: ובנה אחריה · בנה הקטן לא יהלך אחריה אלא לפניה: משום מעשה שהיה · שגנבוהו פריצים מאחריה ונתנוהו בבית וכשחזרה ולא ראתהו התחילה צועקת ובוכה בא אחד מהם ואמר בואי ואראנו לך ונכנסה אחריו ועינו אותה: מספרות · זו עם זו: משום ייחוד · שמא ילך אדם שם ואם לא ישמע קול אדם יכנס ויתייחד שם ותנן (קידושין דף פ:) לא יתייחד אדם עם ב' נשים ובבית הכסא שבשדות קמיירי שהיה בית הכסא שלהם בשדה חוץ לעיר והכל ניפנים שם: בין שאבלים עומדין שם כו' · וכך הורה לי שאין שינוי מנהג בדבר בין שהיו אבלים עומדין בין אבלים עוברין אין כאן קלקול: והוא אומר תתנחמו · ברייתא היא: נחשא קא רמי · סימן הוא מטיל להם להרע שיצטרכו לנחומים בתמיה: תנו עיניכם · לדונו בדין ולא תחניפו ולא תשאו פניו: ויעידו בך · שעבדך הרג את הנפש דעבדו כחמורו והפסד ממון הוא לו לפיכך צריך לדונו בפניו:
נפנה

תוספות

היינו סגן היינו ממונה · וליכא למימר דהיינו משוח שעבר דפשיטא דלא מיקרי ממונה והר"ר יעקב בר' יהודא פירש דמשמע ממתני' גם כשהוא מתנחם מאחרים דממונה ממצעו ומוסיף הוא כל העם אומר לו וכו' *ובברייתא וקאמר משוח שעבר לא אתי גביה:

ושמע מינה אבלים משמאל וכו'. פירוש דתנן ממצעו בינו לבין העם *בברייתא קתני ראש בית האב והאבלים (ד) משמאלו וכל העם אלמא שיהו העם ראשונים משמאלו ואם כן האבלים היו משמאל העם:

אבל מלכי בית דוד דן ודנין אותו · וא"ת וכי איך יכול לדון והא אמרינן לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתיב לא תענה על ריב וי"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות דלא איכפת לן אם לא יוכלו לנטות אחריו כדאמרי' (לקמן לב:) דיני ממונות מתחילין מן הגדול ומיהו קשה דאפילו דיני נפשות נמי אשכחן כדכתיב (ש"א כה) ויחגור [גם] דוד [את] חרבו דהא לקמן (דף לו:) ילפינן מיניה דדיני נפשות מתחילין מן הצד וכיון שהיה חושב דוד עצמו למלך היאך היה דן עמהם וי"ל כיון שהיה אותו הדין לכבודו על שמרד נבל בו לא היה לו בושת אם ידברו האחרים לפניו אבל בשאר מלכי בית דוד ודאי אין דנין דיני נפשות כדפרישית: **ינאי** המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ואם תאמר והא אמרינן התם אפי' ת"ח א"צ לעמוד משום דהאי עשה והאי עשה ועשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בפרק שבועת העדות (דף ל: ושם) וכיון דחכם אינו צריך לעמוד כ"ש מלך דטפי עדיף מלך מת"ח כדקאמר לקמן דאפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך וכו' וי"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף וא"כ אעפ"י שאין ת"ח היה צריך לעמוד ינאי היה צריך לעמוד והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא אימתו עליך כי כבודו בא לו משום דמצות המקום כך הוא ואין יכול להפקיע מצות המקום אבל ת"ח תורתו דיליה ויכול למחול היטב על כבודו דשלו היא כדאמרי' במס' ע"ז (דף יט.) בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר (ה) אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: **ינאי** המלך עמוד על רגליך וכו' · והא דאמרינן פרק שבועת העדות (דף ל: ושם) שאם רצו להושיב שניהם מושיבין דאינו אסור אלא אחד עומד ואחד יושב ואם כן לא היה המלך צריך לעמוד ובלבד שישב אותו

מסורת הש"ס

[יבמות כ: סא.] [שם כ:] ויקרא כא [תוספתא פ"ד ע"ש] [פי' תוס' סוטה מב. ד"ה סגן] [כתובות ח.] ירמיה כא צפניה ב לעיל יח. ב"מ קז: ב"ב ס: שמות כא [ב"ק קיב:] דברים יט

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ו מהלכות יבום הלכה יח:
ב ב ג מיי' שם הל' י:
ובברייתא קאמר כצ"ל
כא ד ה מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד ופ"ז מהל' אבל הל' ו:
ובברייתא קתני כצ"ל
כב ו מיי' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' טז:
כג ז מיי' פי"ג מהלכות אבל הלכה א:
כד ח מיי' שם הל' ב:
כה ט מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הל' יז סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף יד:
כו י מיי' שם פכ"ב הלכה יד סמג שם טוש"ע שם סעיף יג:
כז כ מיי' פי"ג מהל' אבל הלכה א:
כח ל מיי' שם פ"ז הלכה ו ופ"ה מהל' כלי המקדש הל' ד:
כט מ מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ח ופ"ג מהל' מלכים הל' ז:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואסור לקיימה בביאה שניה: (ב) שם א"ה מביתו נמי לא כ"ב כצ"ל להגיה: (ג) רש"י ד"ה וש"מ וכו' בשורה שיהו: (ד) תוס' ד"ה ושמע וכו' והאבלים וכל העם משמאלו אלמא: (ה) ד"ה ינאי וכו' שנא' כי אם:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב בית דוד. עיין בספר המלך פ"ה מהל' יס"ת ה"ס שסבית דברי הפיטה מקובלת מה שכתב בזה בשם תוספת הרא"ש:

נפנה לימינו כבשו פניהם בקרקע נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע אמר להן שמעון בן שטח בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו באותה שעה אמרו מלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו: לא חולץ ולא חולצין וכו': איני והאמר רב אשי אפילו למאן דאמר נשיא *שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר °שום תשים עליך מלך *שתהא אימתו עליך מצוה שאני: ואין נושאין כו': תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי נינהו מירב ומיכל *שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן אמר להן מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר °תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים מאי תלמודא אמר רב פפא מיכל אשתי ולא מירב אשתי מאי קידושי טעות דכתיב °והיה האיש אשר יכנו יעשרנו המלך עושר גדול וגו' אזל קטליה אמר לו מלוה אית לך גבאי *והמקדש במלוה אינה מקודשת אזל יהבה לעדריאל דכתיב °ויהי בעת תת את מירב בת שאול לדוד וגו' א"ל אי בעית דאתן לך מיכל זיל אייתי לי מאה ערלות פלשתים אזל אייתי ליה א"ל מלוה ופרוטה אית לך גבאי °שאול סבר *מלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ודוד סבר *מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה ואיבעית אימא דכולי עלמא מלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה שאול סבר לא חזו ולא מידי ודוד סבר חזו לכלבי ושונרי ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי דריש ביה ר' יוסי לטעמיה דתניא רבי יוסי היה דורש מקראות מעורבין *כתיב °ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את ארמוני ואת מפיבושת ואת חמשת בני מיכל אשר ילדה לעדריאל המחולתי וגו' וכי לעדריאל נתנה והלא לפלטי בן ליש נתנה דכתיב °ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש וגו' אלא מקיש קידושי מירב לעדריאל לקידושי מיכל לפלטי מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה אף קידושי מירב לעדריאל בעבירה ור' יהושע בן קרחה נמי הכתיב את חמשת בני מיכל בת שאול אמר לך רבי יהושע וכי מיכל ילדה והלא מירב ילדה *מירב ילדה ומיכל גידלה לפיכך נקראו על שמה *ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו: (חנינא קרא יוחנן ואשתו אלעזר וגאולה ושמואל בלימודי סימן): רבי חנינא אומר מהכא °ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי וכי נעמי ילדה והלא רות ילדה אלא רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה רבי יוחנן אמר מהכא °ואשתו *היהודית ילדה את ירד אביגדור וגו' אלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח (לו) מרד מרד זה כלב ולמה נקרא שמו מרד *שמרד בעצת מרגלים וכי בתיה ילדה והלא יוכבד ילדה אלא יוכבד ילדה ובתיה גידלה לפיכך נקרא על שמה רבי אלעזר אמר מהכא °גאלת בזרוע עמך בני יעקב ויוסף סלה וכי יוסף ילד והלא יעקב ילד אלא יעקב ילד ויוסף כילכל לפיכך נקראו על שמו אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן *כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו שנאמר °ואלה תולדות אהרן ומשה וכתיב ואלה שמות בני אהרן לומר לך אהרן ילד ומשה לימד לפיכך נקראו על שמו °לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם וכי היכן מצינו ביעקב שפדאו לאברהם אמר רב יהודה שפדאו מצער גידול בנים והיינו דכתיב °לא עתה יבוש יעקב וגו' לא עתה יבוש יעקב מאביו ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו כתיב פלטי וכתיב פלטיאל אמר ר' יוחנן פלטי שמו ולמה נקרא שמו פלטיאל °שפלטו אל מן העבירה מה עשה *נעץ חרב בינו לבינה אמר כל העוסק בדבר זה ידקר בחרב זה והכתיב °וילך אתה אישה שנעשה לה כאישה והכתיב °הלך ובכה על המצוה דאזיל מיניה עד בחורים שנעשו שניהם כבחורים שלא טעמו טעם ביאה אמר רבי יוחנן תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז דכתיב °ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת מאי וילפת אמר רב שנעשה בשרו כראשי לפתות

תוקפו

רש"י

נפנה · שמעון לימינו לידע אם יאמרו כמותו: כבשו פניהם · שהיו יראין ממנו: בעל מחשבות · הקב"ה: *ולא חולצין לאשתו · מפני שאסורה ליגשא: *חלילה גנאי היא לו לבא לב"ד ותהא רוקקת לפניו וייבום גנאי הוא לו לקום על שם אחיו: הא דרב אשי · בפ' קמא דקידושין (דף לב:): הראויות לו · המותרות לו אבל נשיו של שאול לא: מלוה אית לך גבאי · עושר גדול וקידושין אחרים לא קיבלתי: בעת תת · כשהגיע עת לתתה לדוד נתנה לעדריאל: מלוה ופרוטה · מלוה עושר גדול שנתחייבתי לך בשביל גלית ופרוטה שוה כסף שקבלתי ממך בהללו ערלות פלשתים: שאול סבר דעתיה · דמקדש למקדש במלוה דחשיבא הלכך לאו קידושי נינהו ואזל ויהבה לפלטי בן ליש: ודוד סבר · דעתיה אפרוטה משום הכי קרי לה אשתי: האי תנה את אשתי את מיכל · דמשמע זו אשתי ולא מירב אשתי: מאי דריש ביה · רבי יוסי דלא דריש ולא מירב אשתי: לטעמיה · דדריש ממקרא מעורבב כדלקמן מה מיכל אשתי אף מירב אשתי: קדושי מיכל לפלטי · פשיטא לן דבעבירה דהא כתיב אשתי מיכל וקיימא לן (קידושין דף מז:) דעתיה אפרוטה דבת קידושין היא: ואשתו היהודית · בכלב בן יפונה משתעי יקרא יהודית על שם *שכפרה בע"ז ונתגיירה שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי דכתיב (דניאל ג) איתי גוברין יהודאין וגו': ירד אביגדור · כולן שמותן של משה הן: מרד · כלב שמרד בעצת מרגלים: תולדות אהרן ומשה · ומפרש בתריה בני אהרן ולא הוזכרו בני משה שם: שפדאו מצער גידול בנים · שהוטל עליו טורח השבטים שעל אברהם היה מוטל אותו טורח דכתיב (בראשית כו) והרביתי את זרעך והוא פדאו: והא כתיב אישה · אלמא בא עליה: שנעשה לה כאישה · שהיה מגדלה ומחבבה: הלך ובכה אחריה · בקושיא קא נסיב לה: עד בחורים · קרא קא דריש והכי קאמר: תוקפו של יוסף ענוותנותו של בועז · דבר גדול של יוסף כדבר קל וקטן שבבועז תוקף דבר גדול וחמור ויש לו שם ענוה דבר שאין דלו שם שאדם עושה לפי תומו: שנעשה בשרו · אבר: כראשי לפתות · נתקשה ואעפ"כ כבש יצרו ואף על פי שפנויה היתה ועמו במיטה אבל יוסף אשת איש היתה ואינה עמו במיטה:

תוקפו

תוספות

אותו שכנגדו וי"ל דדיני נפשות שאני *אי נמי הכא הוי קבלת עדות וקבלת עדות כשעת גמר דין ובשעת גמר דין אמרינן פרק שבועת העדות (דף ל: ושם) דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה ואם כן יש ליזהר כשב"ד מושיבין שני בעלי דינין שלא ישבו בשעת קבלת העדות ולא בשעת גמר דין דשעת קבלת העדות כמו גמר דין חשוב: **מצוה** שאני · וכה"ג לא משני הש"ס גבי המלך שעבר לפני כלה בפרק ההשה שנתארמלה (כתובות דף יז·) דמשני פרשת דרכים הואי ואמאי לא משני מצוה שאני וי"ל דהתם אין המצוה כי אם בשביל כבוד החתן והכלה וכבוד מלך עדיף טפי מכבוד החתן וא"כ ליכא מצוה אבל הכא גבי יבום מצוה איכא:

שפדאו מצער גידול בנים · פי' הקונטרס גידול י"ב שבטים ולא נהירא חדא דאינו צער אלא שמחה כדאמרינן (ברכות דף סג·) גבי עובד אדום שברכו ה' בבנים בשכר הארון שהיה בביתו ועוד דאברהם היו לו בנים מקטורה וצריך לומר צער של יוסף ואחיו וגלגול ירידת מצרים:

נסים

רבינו חננאל

אין נושאין אלמנתו של מלך · ר' יהודה אומר מלך נושא אלמנתו של מלך שכן דוד נשא אלמנתו של שאול שנאמר ואתנה לך את בית אדוניך ונשי אדניך בחיקך · תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאן נינהו מירב ומיכל. שאלו איך נשא דוד שתי אחיות א"ר יוסי מיכל לאחר מיתת מירב נשאה . ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר תנה את אשתי את מיכל . מיכל אשתי ולא מירב אשתי ואסיקנא שאול סבור מאה ערלות פלשתים לא חזו ולא מידי ודוד סבר לכלבי ושונרי שוו פרוטה . ור' יוסי האי תנה את אשתי את מיכל מאי עביד ליה · א"ל מקראות הללו מעורבבין הן שנאמר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל המחולתי . והכתיב ושאול נתן את מיכל בתו לפלטי בן ליש . אלא מקיש קדושי (מיכל למירב) [מירב לעדריאל לקדושי מיכל לפלטי] מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה אף קידושי מירב לעדריאל בעבירה ש"מ כי שאול בשתיהן שלא כדין עשה ולעולם מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר מירב ילדה לעדריאל ומיכל גידלתם ונקראו על שם מיכל ללמד שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאלו הוא ילדו. ר' חנינא אמר מהכא ילד בן לנעמי רות ילדה ונעמי גידלה לפיכך נקרא על שמה . א"ר יונתן כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו הוא ילדו שנאמר אלה תולדות אהרן ומשה אהרן ילד ומשה לימד ונקראו על שמו . לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם יעקב פדה אברהם מצער גידול בנים. פלטי שמו למה נקרא שמו פלטיאל שפלטו אל מעבירה מה עשה נעץ חרב בינו לבינה ואמר העוסק בדבר הזה ידקר בחרב זו עד בחורים מלמד שהיו כבחורים. א"ר יוחנן תוקפו של בועז ענותנותו של יוסף שנאמר ויבא הביתה לעשות מלאכתו תנא שניהם לדבר אחד נתכוונו תוקפו של בועז ענותנותו של פלטי כתיב וילפת אמר רב נעשה בשרו כראשי לפתות

עין משפט נר מצוה

[ועי' תוס' שבועות ל. ד"ה שלא רצו ותוס' לקמן לה: ד"ה יום ותוס' ב"ב קיד. ד"ה אבל ותוס' זבחים טז. ד"ה מיושב]

לו א מיי' פ"ו מהלכות ת"ת הלכה ו סמג עשין י"ב טוש"ע י"ד סי' רמד סעיף יד:

לא ב מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ג:

לב ג מיי' פ"ה מהלכות אישות הלכה יג סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' כח סעיף ז:

לג ד מיי' שם הלכה כו טוש"ע שם סעי' יד:

מסורת הש"ס

[ש"ך כמשנה דלעיל יח.] [ג"ז שייך שם] כתובות יז. סוטה מח: קידושין לב: [לקמן כב. וש"נ] [תוספתא סוטה פי"א] [מגילה יג.] [קידושין ו: מו. מח.] [קידושין מח: ב"ק לט:] [קידושין מו.] [תוספ' סוטה שם] אלא מירב ילדה כצ"ל מגילה יג. נ"ל היהודיה [מגילה יג.] תהלים עז [לקמן לט:] במדבר ג ישעיה כט שם [ע' תוס' שבת יג: ד"ה משה חדל] שמואל ב ג טז רות ג

גליון הש"ס גמ' שאול סבר מלוה ופרוטה. עיין תמורה ד' ס"ז ע"א תוס' ד"ה יוסי: שם שפלטו אל. כעין זה לקמן דף לז ע"ב גבי שאלתיאל וכן ב"ב דף קי ע"א גבי שמואל ובתמורה דף יז גבי פתיאל ובירושלמי פס"ה דסוטה גבי אליעזר בן ברכאל:

תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי בן ליש כדאמרן אמר רבי יוחנן מאי דכתיב °רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה רבות בנות עשו חיל זה יוסף ובועז ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מאי דכתיב °שקר החן והבל היופי שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז יראת ה' היא תתהלל זה פלטי בן ליש דבר אחר שקר החן זה דורו של משה והבל היופי זה דורו של יהושע יראת ה' היא תתהלל זה דורו של חזקיה דבר אחר שקר החן זה דורו של משה ויהושע והבל היופי זה דורו של חזקיה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה ברבי אילעאי אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה: **מתני'** [א]מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחר המיטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו [ג]של אבנר שנאמר °והמלך דוד הולך אחר המיטה א"ל [ב]לא היה הדבר אלא לפיים את העם *[ג]וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הדרגש: **גמ'** תנו רבנן [ד]מקום שנהגו נשים לצאת אחר המיטה יוצאות לפני המיטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים לפני המיטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מיטתו של אבנר שנאמר °והמלך דוד הולך אחר המיטה אמרו לו לא היה הדבר אלא לפיים את העם ונתפייסו שהיה דוד יוצא מבין האנשים ונכנס לבין הנשים ויצא מבין הנשים ונכנס לבין האנשים שנאמר °וידעו כל העם וכל ישראל כי לא היתה מהמלך להמית את אבנר דרש רבא מאי דכתיב °ויבא כל העם להברות את דוד כתיב *להכרות וקרינן להברות בתחלה להכרותו ולבסוף להברותו אמר רב יהודה אמר רב מפני מה נענש אבנר מפני שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ר' יצחק אמר מיחה ולא נענה ושניהן מקרא אחד דרשו °ויקונן המלך אל אבנר ויאמר הכמות נבל ימות אבנר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו מאן דאמר לא מיחה הכי קאמר ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים הוגשו מאי טעמא לא מחית °כנפול לפני בני עולה נפלת ומ"ד מיחה ולא נענה איתמהויי מתמה הכמות נבל ימות ידיך לא אסורות ורגליך לא לנחשתים מכדי מהויי מחית מ"ט כנפול לפני בני עולה נפלת למאן דאמר מיחה מ"ט איענש א"ר נחמן (*ברבי) יצחק ששהא מלכות בית דוד שתי שנים ומחצה: וכשמברין אותו כו': מאי *דרגש אמר עולא ערסא דגדא א"ל רבנן לעולא מי איכא מידי דעד האידנא לא אותביניה והשתא מותבינן ליה מתקיף לה רבא מאי קושיא דילמא מידי דהוה אאכילה ושתיה דעד האידנא לא אכילניה ולא אשקיניה השתא [ה]קא מוכלינן ליה וקא משקינן ליה אלא אי קשיא הא קשיא [ו]דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ס"ד ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו והתניא *הכופה [ז]את מטתו לא מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה מאי קושיא דילמא מידי דהוה אמטה מיוחדת לכלים דקתני [ח]אם היתה מיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה אלא אי קשיא הא קשיא רשב"ג אומר [ט]דרגש מתיר קרביטין והוא נופל מאיליו ואי סלקא דעתך ערסא דגדא קרביטין מי אית ליה אלא כי אתא רבין אמר אמר לי ההוא מרבנן ורב תחליפא שמיה דהוה שכיח בשוקא דגילדאי ואמר ליה מאי דרגש ערסא דצלא א"ר ירמיה א"ר יוחנן דרגש סירוגו

רש"י

תוקפו של בועז ענוותנותו של פלטי. דאילו בועז חדא לילה ופלטי שנים רבות: דורו של משה ויהושע. עסקו בתורה הרבה ודורו של חזקיהו יותר מהם כדכתיב (ישעיה י) וחובל עול מפני שמן ואמרינן בחלק (לקמן דף צד:) חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיה שהיה דולק בבתי מדרשות עד שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ: מתכסין בטלית אחת. עניים היו: רבי יהודה אומר לעולם. לפני המטה יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר ואי ס"ד נשים אחר המטה אורחיה דדוד להלך עם הנשים: בתחילה להכרותו. שהיו סבורין שמאתו היתה הריגת אבנר: ולבסוף להברותו. שידעו הבירור שלא מאת דוד נהרג אבנר: למחות בשאול. בהריגת נוב עיר הכהנים: ידיך לא אסורות. אדם חשוב היית לשאול והיה לך למחות ולפי שלא מחית כנפול לפני בני עולה נפלת: מכדי מחויי מחית. והכי קאמר ידיך לא אסורות היו לא ניהגת בעצמך כאדם (א)חשוב אלא בכל כוחך גילית בדעתך ומחית בשאול: ששהה מלכות בית דוד. שהעמיד את איש בושת למלך ואם לא המליכו אבנר היו ממליכין את דוד ומשמלך איש בושת עד יום שמלך דוד על כל ישראל היו שתי שנים ומחצה שתי שנים לאיש בושת וחצי שנה בין מיתתו למלכות דוד שמשמת שאול מלך דוד בחברון וכתיב בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים לא מהן חמש שנים שבין מיתת שאול למלכות איש בושת דתניא בסדר עולם (ולקמן דף קז:) והימים אשר מלך דוד על וגו' נמצאת מלכות ישראל בטילה חמש שנים אלמא חמש שנים היו בלא מלך נשתיירו שתי שנים ומחצה ממלכות איש בושת למלכות בית דוד: דרגש ערסא דגדא. נוהגין היו לערוך מטה ושלחן בבית ולא היו משתמשין בהן כלל אלא למזל הבית מונחת משום ניחוש גדא מזל ודומה (ב)גד גדי וסנוק לא (שבת דף סז:): עד השתא לאו אותביניה. עד הנה לא ישב על אותה מיטה שהרי מונחת היא לנוי הבית: והשתא. דאבל הוא בעינן לאותביה עלה מהיכא תיפוק לן: השתא מוכלינן ליה. משל אחרים: אלא אי קשיא. אדעולא הא קשיא עלה דתניא בעלמא (מו"ק דף כז.) דרגש אין צריך אבל לכפותו: מתיר קרביטין. בימי אבלו קרביטין לולאות: קרביטין מי אית ליה. אלא כשאר מטות עושין אותה מטה: גילדאי. רצענין: ערסא דצלא. מטה של עור ותולין רצועות בשפת העור סביב וכשרוצין לכמותו עונבין הרצועות באוכות המטה וכשמתירין אותה הוא נופל והן הן קרביטין ואם הוא עליו לכפותו שלא יתקלקל העור בלחלוח הקרקע שלא היו ראשי כרעיו גבוהין מסירוגו למעלה וקאמר ת"ק זוקפו על דופן הכרעים ואוכותיו למעלה ואמר ליה רבן שמעון מתיר קרביטין והוא נופל: סירוגו

תוספות

נשים לצאת לפני המטה. דכיון דסטת לעד הוא ליכא למיחש להרהור ובירושלמי פליגי איכא למאן דאמר לפני המטה לפי שגרמו מיתה לעולם ואית דנהגו לאחר המטה ואנשים לפני המטה לפי שגנאי לבנות ישראל שיסתכלו בהן אנשים:

ששהא מלכות וכו'. אף על גב דדרשינן (מדרש רבה פרשת וישלח) ומלכים ממך יצאו זה שאול ואיש בושת מ"מ היה יכול להתקיים במקום אחר ולא היה לו לשהות מלכות בית דוד שנמשח כבר על פי נביא: **שתי** שנים ומחצה. פי' בקונטרס שמלכות ישראל היתה בטלה חמש שנה בין מיתת שאול למלכות איש בושת ב' שנים ומחצה היינו שתי שנים ממלכות איש בושת ומחצה בין מיתת איש בושת למלכות דוד ולא נהירא חדא דלמה נענש על אותה חצי שנה דבין מיתת איש בושת למלכות דוד הלא קודם מיתתו חזר אבנר ונתאמץ להמליך את דוד כדכתיב (שמואל ב ג) וישלח אבנר מלאכים אל דוד וגו' ועוד דכיון דחמש שנים עמדו בלא מלך ולא המליכו את דוד א"כ למה נענש אבנר במה שנתחזק אחרי כן להמליך איש בושת ונראה לי איפכא דאותה חצי שנה היתה בין מיתת שאול למלכות איש בושת ובאותם הימים נתחזק אבנר ודבר לכל ישראל להמליך איש בושת עד שהמליכו לסוף אותה חצי שנה ומשמת איש בושת היתה מלכות ישראל בטלה חמש שנים עד שמלך דוד כמלאו ז' שנים ומחצה שמלך דוד בחברון כדכתיב בהדיא אע"ג דהאידך קרא לא חשיב רק ז' שנים *היינו לפי שנלטרע כדאמרינן בחלק (לקמן דף קז:) והא דלא חשיב חצי שנה זאת בחשבון בטול מלכות ישראל (בחלק) היינו לפי שלא היתה סמוך לה' שנים ולא היה הבטול יחד: מלך

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ב מהל' מלכים הל' ד ופ"ז מהל' אבל הלכה ז סמג עשין קטו:

לה ב מיי' פ"ז מהל' אבל הלכה ז:

לו ג מיי' שם הלכה ח ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד סמג שם:

לז ד מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה יא סמג עשין מד"ס ב טוש"ע י"ד סי' שנט סעיף א:

לח ה מיי' שם פ"ד הלכה ט מג שם טוש"ע י"ד סי' שעח סעיף א:

לט ו ז ח ט מיי' שם פ"ה הלכה יח טוש"ע י"ד סי' שפז:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מכדי וכו' כאדם שאינו חשוב אלא: (ב) ד"ה דרגש וכו' ודומה לו גד:

[מ"ק כז. נדרים נו.]

[תענית ל: מו"ק כז. נדרים נו.]

רבינו חננאל

לפתות. ואת עלית על כולנה זה פלטי בן ליש. שקר החן זה יוסף והבל היופי זה בועז אשה יראת ה' [היא] תתהלל זה פלטי ד"א שקר החן זה דורו של משה. הבל היופי זה דורו של יהושע. אשה יראת ה' היא תתהלל זה דורו של ר' יהודה בו' אלעאי שהיו ששה תלמידים מתעטפין בטלית אחת ועוסקין בתורה: מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו. ר' יהודה אומר אם רוצה לצאת אחרי המטה כדרך שיצא דוד אחרי מטתו של אבנר יוצא: ת"ר מקום שנהגו הנשים לצאת אחרי המטה יוצאות לפני המטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם הנשים לפני המטה שנאמר והמלך דוד הולך אחרי המטה כו'. אמר רב מפני מה נענש אבנר שהיה לו למחות בשאול ולא מיחה ואמרינן בגמ' בסוף נגמר הדין בור ופירה גרמו לו לאבנר שיהרג כו'. ופירושו פירשו בירושלמי במסכת סוטה בפרק א'. רב נחמן בר יצחק אמר מיחה. ומפני מה נענש מפני שעיכב מלכות בית דוד שנתים ומחצה: וכשמברין אותו כל העם מסובין על הקרקע והוא על הדרגש: ירושלמי דרגש יש בו משום כפיית המטה [ספסל אין בו משום כפיית המטה]. המלך אינו חייב בכפיית המטה [כהן גדול חייב בכפיית המטה. תני ההספד יכל העוסקין בהספד מפסיקין לק"ש ואין מפסיקין לתפלה מעשה היה והפסיקו רבותינו לק"ש ולתפלה]. מאי דרגש ערסא דצלא. פי' מטה של עורות. דרגש מתיר קרביטיו

סירוגו מתוכו מטה סירוגה מעל גבה מיתיבי *כלי עץ מאימתי מקבלין טומאה המטה והעריסה *משישופם בעור הדג ואי מטה מסורגת (*היא) מעל גבה למה לי שיפת עור הדג אלא הא והא מתוכו מטה אעולי ואפוקי בבזיוני דרגש אעולי ואפוקי באבקתא *אמר ר' יעקב אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג *אמר רבי יעקב בר אמי מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו:

מתני' ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד ופורץ *לעשות לו דרך ואין ממחה בידו *דרך המלך אין לו שיעור וכל העם בוזזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש:

גמ' תנינא חדא זימנא אין *מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד איידי דתנא כל מילי דמלך תנא נמי (א)מוציאין למלחמת הרשות אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו רב אמר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם שנאמר °שום תשים עליך מלך *שתהא אימתו עליך כתנאי ר' יוסי אומר *כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן היה רבי יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה רבי *נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר °ואמרת אשימה עלי מלך וגו' א)תניא ר"א אומר זקנים שבדור כהוגן שאלו שנאמר °תנה לנו מלך לשפטנו אבל עמי הארץ שבהן קלקלו שנאמר °והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ב) תניא רבי יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה ואיני יודע איזה מהן תחילה כשהוא אומר °כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק הוי אומר להעמיד להם מלך תחילה ואין כסא אלא מלך שנאמר °וישב שלמה על כסא ה' למלך ועדיין איני יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק תחלה כשהוא אומר °והניח לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' וגו' הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה וכן בדוד הוא אומר °ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב וכתיב °ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' אמר ריש לקיש בתחילה מלך שלמה על העליונים שנאמר °וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף מלך על התחתונים שנאמר °כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה ג)רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוו יתבו וכשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו ולבסוף לא מלך אלא על ישראל שנאמר °אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו' ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים שנאמר °דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים ולבסוף לא מלך אלא על מטתו שנאמר °הנה מטתו שלשלמה וגו' ולבסוף לא מלך אלא על מקלו שנאמר °זה היה חלקי מכל עמלי *רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו הדר או לא הדר רב ושמואל חד אמר הדר וחד אמר לא הדר מאן דאמר לא הדר *מלך והדיוט ומאן דאמר הדר מלך והדיוט ומלך: פורץ לעשות לו דרך: ת"ר אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם אמר ליה אביי לרב דימי ואמרי לה לרב אחא בשלמא אוצרות מלכים למלך אורחא דמלתא אלא שאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם מנלן דכתיב

וימשחו

רש"י

סירוגו. קשירתו: מתוכו. שיש נקבים (ג) בארכבותיו ותוחבין בהן ראשי רצועות התלויות בעור ועוגבים ואין מרכיבין הרצועה על גבי ארוכות המטה: סירוגה מעל גבה. החבלים מרכיבין על ארוכות המטה מיכן ומיכן ואורג והוא סירוג: העריסה. עריסת תינוקות ברי"ן: משישופם בעור הדג. משפשפם בעור הדג כדי להחליק האורכות ליפותם: למה לי שיפת עור הדג. הלא אין יופיה ניכר שהרי מכוסות הן תמיד בראשי החבלים המסורגין על גבן: מטה אעולי ואפוקי בבזיוניה. בבזעים ונקבים של ארוכות מכנים ומוציא ראש החבל ומסרג: באבקתא. לולאות התלויות בנקבי ארכובותיו ובהן מכניסין ראשי רצועות התלויות בשפת העור: שנקליטיה יוצאין. נקליטין שני עלים ארוכים ומעמידין אותן באמצע דופני המטה אחד מראשותיה ואחד מרגלותיה ומפוללין הן בראשותיהן ומניחין קנה מזה לזה ועליו פורסין הכילה ויש שמחברין אותן נקליטין למטה והיינו יוצאין שמחוברין ויוצאין מן המטה ואין יכול לכפותה מפני נקליטיה: זוקפה. על מראשותיה או על מרגלותיה (ג)וארכובותיה למעלה ודיו: **מתני'** ופורץ. גדרות אחרים: לעשות לו דרך. לשדהו ולכרמו: חלק בראש. חלק היפה בורר ראשון ונוטל מחלה: **גמ'** בפרשת מלך. בספר שמואל (א ח) בניכם ובנותיכם יקח וכיוצא בהם: רב אמר לא נאמרה פרשה. דשמואל אלא לאיים עליהם שתהא אימת מלכם עליהם אבל אינו מותר לעשות: ה"ג רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם. ולא גרס ליראם ולבהלם דהא לרבי יהודה יפה כיוונו שהרי נצטוו ישראל על כך והכי גרס לה בתוספתא: שלש מצות. להכי נקט שלש הללו שהן תלויות זו בזו לעשותן כסדרן כדמפרש לקמן בתחלה מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה: בכניסתם לארץ. דבכולהו כתיב ירושה וישיבה וירשתה וישבת בה ואמרת אשימה עלי מלך (דברים יז) בעמלק כתיב (שם כה) והיה בהניח ה' וגו' ובבנין בית הבחירה כתיב (שם יב) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והדר כתיב והיה המקום וגו': לא נאמרה פרשה זו. דשום תשים עליך מלך משום מצוה אלא כנגד תרעומתם שגלוי לפניו שעתידים להתרעם על כך ולומר והייתו גם אנחנו ככל הגוים שנאמר ואמרת אשימה עתידין אתם לומר כן: (ד) ר' נהוראי אמר כו' לא גרסינן ליה בתוספתא ותדע דשיבוש הוא דהא קי"ל בעירובין (דף יג:) דהוא רבי נחמיה הוא רבי נהוראי*: עמי הארץ קלקלו. דאינו זקנים שאלוהו לשופטם ולרדות הסרבנים שבהם אבל עמי הארץ תלו עליו מלחמותיהם שאמרו ויצא בראשינו ונלחם את מלחמתנו: בתחילה. קודם שנשא שלמה נשים נכריות מלך אף על עליונים: וכשם שמלך על תפסח ועזה כך מלך על כל העולם כולו. והכי קאמר קרא כי הוא רודה בכל עבר הנהר כמתפסח ועד עזה: על מקלו. שהשליכו אשמדאי מכסאו כדאמרינן במסכת גיטין (דף סח:): גונדו. טליתו ובסדר טהרות (כלים פרק כז) פירש רב האיי מקידה הוא מקידה של חרס (ה) ודומה לו חד אמר קודו וחד אמר מקלו (ויקרא רבה פרשה אחרי) והוא מקידה ששותה בה מים: מלך והדיוט. ושוב לא חזר למלכותו (ד):

וימשחו

תוספות

מלך מותר וכו'. תימה למה נענש אחאב על נבות כיון שלא רצה למכור לו כרמו ועוד דבפרק הכונס לאן לדיר (ב"ק דף ס:) קאמר דדוד שאל אם היה יכול להחליף גדישין של שעורין מישראל לתת בפני בהמתו (ו) וי"ל דבפרשת המלך כתיב (שמואל א ח) יקח ונתן לעבדיו ולא לעצמו ועוד י"ל דבחנם היה יכול ליקח אם היה רוצה אבל כשהיה שואל אחאב שימכרו לו חשב נבות שרשות בידו לומר לא אמכור ועי"ל דנענש לפי ששאל הכרם לעשות ע"ז דכתיב (מלכים א כא) והיה לי לגן ירק כמו המתקדשים והמטהרים אל הגנות (ישעיה סו) והנקן סירך דאינו מותר רק בשדות הרחוקים מן העיר דלא מעלי כל כך אבל כרם נבות היה אצל היכל אחאב בשומרון ועי"ל דדוקא בשדה מקנה אבל שדה אחוזה שירש מאבותיו לא כמו שהשיב נבות חלילה לי מתתי נחלת אבותי לך *אי נמי דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום ואחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מאת המקום:

דאי

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ה מהלכות כלים הלכה א:
מא ב מיי' פ"ה מהל' אבל הל' יח סמג עשין מד טוי"ד סי' שפו סעיף ב:
מב ג מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה א ופ"ה מהל' מלכים הלכה ב סמג עשין קיז:
[ע' תוס' חולין כס. ד"ה לכעית]
מג ד ה מיי' פ"ה מהל' מלכים הל' ג סמג עשין שם:
מד ו מיי' שם פ"ד הל' ט סמג שם:
מה ז מיי' שם הלכה א סמג עשין קטו:
מו ח ט י מיי' שם פ"א הל' א סמג עשין קיד
מז כ מיי' שם פ"ד הלכה ט:
[פסחים קי.] יבמות עו: ב"ק ס: ב"ב ק:

רבינו חננאל

קרבימיו ונופל מאליו: אמר ריב"ל הלכה כרשב"ג דאמר מטה שנקליטה יוצאין זוקפה ודיו מטת המיוחדת לכלים אין צריכין לכפותה: ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו שדרך המלך אין לו שיעור. אמר שמואל כל האמו' בפרשת המלך המלך מותר בו ר' יוחנן אמר לא נאמרה פרשה זו משפט המלך ליקח את בני ישראל ולשומם לו במרכבתו ובפרשיו ולחרוש חרישו ולקצור קצירו ולעשות כלי מלחמתו וכלי רכבו. ובנות ישראל יקח להיות לו רקחות טבחות ואופות ושדות בני ישראל וכרמיהם וזיתיהם הטובים יקח ונתן לעבדיו וזרעיהם יעשר וצאנם ינתן לסריסיו ולעבדיו ובהמתם ובחוריהם הטובים וחמוריהם יקח ועשה למלאכתו ולבני ישראל אמרו ואתסתהיו לו לעבדים וזעקתם ביום ההוא מלפני מלככם אשר בחרתם לכם ולא יענה ה' אתכם ביום ההוא. אמר (לו) ר' יוחנן לא פירש להם אילו כולם שהתירם לו הקב"ה אלא לייראם ולבהלם בלבד. תניא אמר ר' יהודה ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ להעמיד להם מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק ואוקימנא להעמיד להם מלך ואחריו להכרית זרע עמלק ואחריהן בנין בית הבחירה א"כ למה נענש מפני שקדמה על ידן. זקנים כהוגן שאלו שנאמר ועתה שימה לנו מלך לשפטנו ועמי הארץ הן שקלקלו ואמרו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו: ענין שלמה שנאמר עליו שמלך על העליונים שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך ובסוף על התחתונים כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי כו'. פי' קודו קערה שאוכל בה:

מסורת הש"ס

נדרים נו. כליםפ"ו מ"א
רש"ל מ"ו
[ע' שם. מו"ק כו.]
[שם ע"ש]
[ב"ב לט:]
לעיל כ.
[לקמן כב. וש"נ]
[תוספתא פ"ד ע"ש]
פי' רש"ל
גיטין סח:
[גיטין שם ע"ש מגילה יא:]
[ע' רש"ל ד"ס ר' נהוראי]

הגהות הב"ח

(א) גמ' תנא נמי מוציא למלחמת:
(ב) רש"י ד"ה מתוכו שיש נקבים בארכובותיו ותוחבין:
(ג) ד"ה זוקפה וכו' על מרגלותיה וארכובותיה למעלה ודיו:
(ד) ד"ה רבי נחמיה אומר כו' לא גרסינן ליה בתוספתא:
(ה) ד"ה גונדו וכו' של חרס וגורס לו חד אמר מקודו וחד אמר:
(ו) תוס' ד"ה מלך וכו' בפני בהמתו ולאלם לפס גדישין של עדשי' דפלשתי' וי"ל דבפרשת:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מלך וכו' תימה קושיא זו היא גזולי סקדוס פ' ויבנ:

א) רש"ל מוחק תיבת תניא וגורס ר"א בר' יוסי אומר ב) ס"א אידך ר' יורא אמר כו' ג) מגילה יא: ד) ר"ל כעין מלכות ראשונה שמלך על העליונים כך נדפס על גליון רש"י בגיטין סח בשם רש"ל

ירושלמי היה אומר זה היה חלקי מכל עמלי: והעם בוזזין ונותנין לפניו והוא נוטל חלק בראש: ת"ר אוצרות מלכים למלך ושאר ביזה מחצה לעם ומחצה למלך: וימשחו

תורה אור

°וימשחו לה' לנגיד ולצדוק (א) מקיש נגיד לצדוק מה צדוק מחצה לו ומחצה לאחיו אף נגיד מחצה לו ומחצה לאחיו וצדוק גופיה מנלן *דתניא רבי אומר °והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו:

מתני' °לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה *רבי יהודה אומר מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל:

גמ' למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ור"ש לא דריש טעמא דקרא והא איפכא שמעינן להו דתניא *אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר °לא תחבול בגד אלמנה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה *ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה ואמרינן מאי קאמר הכי קאמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה אלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ורבי שמעון דריש טעמא דקרא בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא *ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום °דלא יסור לבבו ור' שמעון אמר לך מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא א"כ לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק ואנא אמינא מה טעם לא ירבה °משום דלא יסור לא יסור למה לי אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה אלא מה אני מקיים לא ירבה דאפילו כאביגיל הני שמונה עשרה מנלן דכתיב °ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה אשת דוד אלה ילדו לדוד בחברון וקאמר ליה נביא °אם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כהנה שית וכהנה וכהנה שית דהוו להו תמני סרי מתקיף לה רבינא אימא כהנה תרתי סרי וכהנה עשרין וארבע תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מעשרים וארבע *למאן דדריש וי"ו ארבעים ושמנה הוו תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מארבעים ושמנה ותנא דידן מאי טעמיה אמר רב כהנא מקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא שית אף כהנה בתרא שית והא הואי מיכל אמר רב עגלה זו מיכל ולמה נקרא שמה עגלה שחביבה עליו כעגלה וכן הוא אומר °לולי חרשתם בעגלתי וגו' ומי הוו למיכל בני והכתיב °ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה אמר רב חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה מכדי בנים היכא קא חשיב להו בחברון ואילו מעשה דמיכל בירושלים הוה דכתיב °ומיכל בת שאול נשקפה בעד החלון ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר לפני ה' ותבז ואמר רב יהודה ואיתימא רב יוסף שקלתה מיכל *למיטרפסה אלא אימא עד אותו מעשה היה לה מכאן ואילך לא היה לה והכתיב °ויקח דוד עוד פלגשים ונשים בירושלים למלויי שמונה עשר מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב יהודה אמר רב °נשים בכתובה ובקידושין פלגשים בלא כתובה ובלא קידושין אמר רב יהודה אמר רב *ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו וכולן יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד ואמר רב יהודה אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר °ועתה דבר נא (*על) המלך כי לא ימנעני ממך ואי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שריא ליה אלא שמע מינה בת יפת תואר היתה °ולאמנון רע ושמו יונדב בן שמעה אחי דוד (*והיה) איש חכם וגו' אמר רב איש חכם לרשעה °ויאמר מדוע אתה ככה דל בן המלך ויאמר לו יונדב שכב על משכבך והתחל וגו' עד ועשתה לעיני את הבריה °ותקח המשרת ותצוק לפניו אמר רב יהודה אמר רב שעשתה לו מיני טיגון °וישנאה אמנון שנאה גדולה מאוד מ"ט אמר ר' יצחק נימא נקשרה לו ועשאתו כרות שפכה וכי נקשרה לו איהי מאי עבדה אלא אימא קשרה לו נימא ועשאתו כרות שפכה איני והא דרש רבא מאי דכתיב °ויצא לך שם בגוים ביפיך שאין להן לבנות ישראל לא שער בית השחי ולא בית הערוה שאני תמר דבת יפת תואר הואי °ותקח תמר אפר על ראשה (*ואת כתונת) הפסים אשר עליה קרעה תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה גדר גדול גדרה תמר באותה שעה אמרו לבנות מלכים כך לבנות הדיוטות על אחת כמה וכמה אם לצנועות כך לפרוצות על אחת כמה וכמה *אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה גזרו
על

רש"י

וימשחו אותו. בשלמה כתיב: והיתה לאהרן ולבניו. בלחם הפנים כתיב: **מתני'** שמנה עשרה. לקמן נפקא לן: **גמ'** עשירה ממשכנין אותה. לפי שאינה צריכה לאותו כסות להחזירו לה בלילה: משיאה שם רע. שתכנס לביתך שחרית וערבית: למאן דדריש וי"ו. ר"ע בד' מיתות ב"ד (לקמן דף נא.) ישמעאל אחי בת ובת אני דורש: חרשתם בעגלתי. שמשון קרי לה לאשתו כשהגידה להם חידתו: ואמר רב שקלה מיכל למטרפסה. זה היה פרעון חטאתה מה שנכתב בלידו לא היה לה ולד אלמא מההוא מעשה ואילך לא הוה לה אבל מקמי הכי איכא למימר דהוה לה: והא כתיב ויקח דוד עוד. אלמא טובא הוו ליה נשים: יפת תואר. הנשבית במלחמה כדכתיב (דברים כא) וראית בשביה: תמר. אחות אבשלום בת יפת תואר היתה קודם שנתגיירה בלב שלם מעכה אמו ילדה לו לדוד את תמר והיתה אצלו בתורת יפת תואר: ועתה דבר נא וגו'. תמר מגניב ליה עצה לאמנון: מי הוה שרייה ליה אלא שמע מינה. עדיין לא נתגיירה אמו כשילדתה ותנן ולד שפחה וכותית מישראל אין לו קורבת אב במסכת יבמות (דף כב.) מי שיש לו בן מ"מ וכו': והתחל. עשה עצמך כחולה: הבריה. מאכל טיגון פריי"ט: שלא היה להם לבנות ישראל. קודם שחטאו וגבהו בנות ציון (ישעיה ג): לא שער בית השחי. תחת אצילי זרועותיהן: גדרה תמר. בדמעתה וזעקתה והגה עצמה בבזיון נשאו שאר נשים ק"ו בעצמן מה בנות מלכים אירע קלקול זה בהדיוטות על אחת כמה וכמה:
על

תוספות

דאי ס"ד בת נישואין הואי אחתיה מי הוה שרייה ליה. מכאן קשה לפ"ה שפירש בפ"ק דקידושין (דף כב.) והבאתה אל תוך ביתך מלמד שלא ילחצנה במלחמה פי' שלא יבא עליה במלחמה ומשמע מתוך פי' הקונטרס דאפילו ביאה ראשונה אסורה במלחמה עד לאחר כל המעשים כולן וא"כ לא בא דוד על מעכה רק לאחר שנתגיירה וא"כ בת נישואין היא והיכי שריא תמר לאמנון אחתיה היא ועוד דהא אמרינן (שם דף כא:) דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע משמע שבמלחמה ביאה ראשונה הואי לכך פירש ר"ת התם שלא ילחצנה במלחמה לבא עליה ביאה שניה ומחלוקת בירושלמי בין רב ושמואל מן הפי' דרב אמר אינה מותרת במלחמה אלא ביאה ראשונה ושמואל אמר אף לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וזה לשון הירושלמי תרתי מילין אתון אמרין משמיה דרב וליתא הכא אתון אמרין משמיה דרב אסור לבא עליה ביאה שניה ואני אומר לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה וא"כ קשיא לשמואל הך דהכא כדפרישית על כן נראה למימר דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר היתה מעוברת כשבאת למלחמה והא דכתיב (שמואל ב יג) כי כן תלבשנה בנות המלכים מעילים מתוך שגדלה בחיקו של דוד קרי לה בת מלך:
סוסים

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה ב סמג לאוין רכב:

מט ב מיי' פ"ג מהל' מלוה ולוה הלכה א סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' לז סעיף יד:

נ ג מיי' פ"ד מהלכות מלכים הלכה ד ועי' בכ"מ ובמ"מ בפ"א מהל' אישות הלכה ד:

רבינו חננאל

וימשחהו ה' לנגיד ולצדוק הכהן מקיש נגיד לכהן וכתיב בכהן והיתה לאהרן ולבניו מחצה לאהרן ומחצה לבניו כך מחצה למלך ומחצה לעם: מתני' לא ירבה לו נשים אלא י"ח כו' למימרא דר' יהודה דריש טעמא דקרא ואסור לרבות משום השש מסירות. ורבי שמעון אוסר אפי' אינן מסירות והא בסוף פרק המקבל שדה מחבירו איפכא שמענא להו ושנינן בעלמא ר' יהודה לא דריש טעמא דקרא ושאני הכא דמפרש כו'. י"ח מנא לן ויולדו לדוד בנים בחברון ויהי בכורו אמנון לאחינועם היזרעאלית ומשנהו כלאב לאביגיל אשת נבל הכרמלי והשלישי אבשלום בן מעכה בת תלמי מלך גשור. והרביעי אדוניה בן חגית והחמישי שפטיה בן אביטל והששי יתרעם לעגלה הרי שש וכתיב ואם מעט ואוסיפה לך כהנה וכהנה כלומר שש ושש אחרות הרי י"ח. אמר רב עגלה זו מיכל והא לא היו לה בנים למיכל שנאמר ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה. ואסיקנא עד אותו המעשה שביזתו וקראתו כאחד הרקים (ירושלמי הלכה ד) וזהו ארכיסטס הוו לה בנים מאותו המעשה מתו לה. ולא היה לה ולד עד יום מותה ומפרש בירושלמי (בפירקין הלכה ד) שעל זה הדבר נענשה. פי' מטרופסה חלק חוקה כלומר להתם דינא: אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולם בני יפת תואר וכולן מגדלי בלורית היו כו'. פי' בלורית ציצית של שער (ובנויות דואבה): אמר רב תמר בת יפת תואר היתה שנאמר ועתה דבר נא אל המלך כי לא ימנעני ממך. ואי הות בת נשואין אחתיה מי שריא ליה אלא מלמד שהיה בא עליה דוד בגיותה וילדה (אבשלום ותמר) ואח"כ נתגיירה. וקי"ל כי בתו הבאה מן הנכרית אינה בתו. ויונדב איש חכם מאד. אמר רב חכם ברשעה: דרש רבא ויצא לך שם בגוים ביופיך שלא היה שיער לבנות ישראל לא בבית השחי ולא בבית הערוה. שכב על משכבך והתחל וגו' ותקח את המשרת ותצק לפניו מלמד שעשתה לו מיני טיגון וישנאה אמנון נימא קשרה לו ועשאתו כרות שפכה תנא גדר גדול גדרה תמר אותה שעה ומה לבנות סתומות כלומר הבתולות הצנועות כך אירע להן לבנות הדיוטות והן פתוחות פרוצות על אחת כמה וכמה: יחוד של עריות

מסורת הש"ס

ב"ק קמג. ע"ז יוד: [יומא יז:]

[עי' תוספות פסחים סג. ד"ה ר"ש וקטן: ד"ה ותוסס ותוס' זבחים פג. ד"ה המזבח ובעירובין מח. ד"ה ר' יהודה ותוס' מו"ק כד: ד"ה עצרת]

ב"מ קטו.

[ועי' ב"מ קטו. ובריטב"א קלת]

[קידושין סח: וש"נ]

שם יב

שופטים יד

שמואל ב ו

שם ה

[עמ"ש על הגליון בפסחי' נז: בשם ערוך]

שם ה

לקמן מט. קידושין עו:

שמואל ב יג

נ"ל אל

שם

[נ"ל ויונדב]

שם

שם

יחזקאל יז

שמואל ב יג

[נ"ל וכתנת]

[ע"ז לו:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולצדוק לכהן מקיש נגיד:

ולמאן דדריש וי"ו מ"ח הוי ותנא דידן כצ"ל רש"ל

גליון הש"ס

גמ' משום דלא יסור. עיין מ"ש בגליון ביומא דף עב ע"א:

על הייחוד ועל הפנויה יחוד דאורייתא הוא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יהוצדק *רמז לייחוד מן התורה מניין שנאמר °כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו *ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה אלא אימא [ב]גזרו על ייחוד דפנויה °ואדניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך *אמר רב יהודה אמר רב מלמד שביקש *להולמו ולא הולמתו °ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותא אמר רב יהודה אמר רב כולן נטולי *טחול וחקוקי כפות רגלים היו: **מתני'** [ג]לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו [ד]וכסף וזהב לא ירבה לו מאד אלא כדי ליתן *אספניא [ה]וכותב לו ס"ת לשמו יוצא למלחמה מוציאה עמה נכנס הוא מכניסה עמו יושב בדין היא עמו מיסב היא כנגדו שנאמר °והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **גמ'** תנו רבנן °לא ירבה לו סוסים יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו תלמוד לומר לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו הא מה אני מקיים סוסים הבטלנין מניין [ו]שאפילו סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה ת"ל °למען הרבות סוס וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים למה לי °לעבור בל"ת על כל סוס וסוס טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי ה"א אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא לא צריכא לאפושי: וכסף וזהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר °וכסף וזהב לא ירבה לו יכול אפילו כדי ליתן אספניא ת"ל לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא לא צריכא להרווחה השתא דאמרת לו לדרשה °לא ירבה לו נשים מאי דרשת ביה למעוטי הדיוטות רב יהודה רמי כתיב °ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו וכתיב °ויהי לשלמה ארבעת אלפים (*ארוות) סוסים הא כיצד אם ארבעים אלף איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארוות סוסים ואם ד' אלפים איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות סוסים (*רבי) יצחק רמי כתיב °אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה וכתיב °ויתן *) שלמה את הכסף בירושלים כאבנים לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה אמר רבי יצחק בשעה *שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם כתיב °לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב °ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתיב °לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב °ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו': וכותב ספר תורה לשמו: תנא *ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר (*רבא) [ז]אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר °ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא °וכתב לו את משנה וגו' [ט]כותב לשמו *שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו (*עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר °שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר °והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברית אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא *רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (*לא) קדמו משה במשה הוא אומר °ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר °הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה במשה הוא אומר °ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר °כי (א) עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה הכתב על ידו שנאמר

וכתב

*) נ"ל המלך

תוספות

סוסים למה לי. פי' דמשמע תרי הכי גרסינן אי לא כתיב אלא סוס ה"א לכמה סוסים חד לאו הוא דאיכא כתב רחמנא סוסים והדר סוס לחלק על כל אחד פי' אי כתיב סוס גבי לא ירבה הוה אמינא על סוס אחד בטל הוא עובר כדמוכח קרא דהרבות סוס ומ"מ לכמה סוסים ליכא אלא חד לאו לכך שינה הכתוב לעבור על לא תעשה על כל סוס וסוס ויש ספרים משובשים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לא ירבה סוסים למה לי כלל ולא יתכן דלמען הרבות סוס לאו עשה הוא אך קאי אלאו דלא ישיב: **כתב** ליבונאה. י"מ כזה שהאות נעשית מן הלבן שממלאין החלק דיו והכתב נעשית מאיליו מנייר חלק ולא נהירא דאין זה כתב דהוי חק תוכות (ג) וחק ירכות דאמרינן בגיטין (דף כ.) אין כתב לגבי גט וכי היכי דגבי גט אינו כתב גבי ספר תורה נמי אינו כשר ועוד אמאי לא הוו יכלן כתבא למקרי (דניאל ה) הרי לא נשתנה כתיבת האותיות כלל ור"ת פי' דשם מקום ריסמא ליבונאה וכותבין בו כתב משונה:

ארבעים

רש"י

על הייחוד. דאשת איש ועל הפנויה: שבקש להולמו ולא הולמתו. שתשב בראשו כתר מלכות ולא הולמתו לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לדופן ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו: מאי רבותיה. (ב) דחמשים איש לבן מלך: נטולי טחול וחקוקי כפות הרגלים. נטולי טחול על ידי סם שהטחול מכבידו לאדם וחקוקי כפות הרגלים אין בשר בפרסותיהם ורצים על הקוצים ועל הברקנין ואינן ניזוקין: **מתני'** אספניא. שכר חיילות מדי שנה בשנה הנכנסין והיוצאין עמו כל השנה: **גמ'** לו. משמע להרחיב דעתו ולהגדיל ברבוי סוסים: הסוסים באים ממצרים לארץ ישראל וצריך לשלוח שלוחים לקנות לו סוסים ועוברים בלא תוסיפו לראותם עוד עד עולם (שמות יד): בעשה ולא תעשה לא גרסינן: הוה אמינא אפילו כדי רכבו לא. בתמיה מלכות בלא רכב ופרשים מי חשיבא: לאפושי. רכב ופרשים וסוסים לרכוב בהרווחה ולא בצמצום. ל"א לאפוקי גרסינן כשרוכב סוס אחד ומושך סוס אחד אצלו ביד ורוכב פעם על זה ופעם על זה להרגיע את חבירו: להרווחה. שלא בצמצם ואם יצטרך לשכור עוד חיילות שיהיה מצוי בידו: למעוטי הדיוטות. דמותרין להרבות נשים: אצטבלאות. בית גדול למדור הסוסים: ארוות. הבדלה בין שורה לשורה על פני הבית: כאבנים. חשיב מידה פורתא: לא נתגלו טעמי תורה. כגון למה נאסרה לבישת שעטנז ואכילת חזיר וכיוצא בהן: לשתי תורות. הא דשאני מלך מהדיוטות דאילו היה הדיוט סגי ליה דבחדא ומלך בעי תרתי: משנה. שתים במשמע: כתב עברי. של בני עבר הנהר: ליבונאה. אותיות גדולות כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות:

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פכ"ב מהל' איסורי ביאה הל' א סמג לאוין קכו טוש"ע אה"ע סי' כב סעיף א:
נב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
נג ג מיי' פ"ג מהל' מלכים הל' ג סמג לאוין רכד:
נד ד מיי' שם הלכה ד סמג שם:
נה ה מיי' שם הלכה א ופ"ז מהל' ס"ת הל' ב סמג עשין כח:
נו ו מיי' פ"ג מהלכות מלכים הלכה ג סמג לאוין רכח:
נז ז מיי' שם הל' א סמג עשין כה:

[בערוך ערך הלם ג' גרס חולמתו אבל בערך הלם גרס כדהכא]

נח ח מיי' פ"ז מהלכו' ס"ת הלכה ב סמג עשין כד טוש"ע י"ד סי' ער סעיף א:

[גירי' סערוןאספניא שם בלשון יון קורין הוצאה אפסניא וכן לעיל יח: איתא אפסניא]

נט ט מיי' פ"ג מהל' מלכים הלכה א ופ"ז מהלכות ס"ת הלכה ב ג:

רבינו חננאל

עריות אסור מן התורה וביחוד דפנויה אמר רב באותה שעה גזרו על ייחוד דפנויה גרסי' בגמרא בפרק עשרה יוחסין עלו מבבל. אמר רב מלקין על הייחוד ואין אוסרין על הייחוד אמר רב אסי לא אמרו אלא אייחוד דפנויה אבל אייחוד דאשת איש אין מלקין דאם כן אתה מוציא לעז על בניה: ואדוניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך ביקש להולמו ולא הלמתו פירוש ביקש שתמלא ראשו חלל העטרה ותתישב העטרה של מלכות בראשו ולא הולמתו שזו היתה עדות לבית דוד. ומפורש בע"ז פרק כל הצלמים אסורין כתיב ויוציאו את בן המלך ויתנו עליו את הנזר ואת העדות נזר כלילאי עדות אמר רב יהודה אמר רב עדות היא לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ושאינו ראוי למלכות אינו הולמתו· מאי נשים ומאי פלגשים אמר רב נשים בקדושין ובכתובה פילגשים בלא קידושין ובלא כתובה: לא ירבה לו סוסים אלא כדי רכבו ופרשיו אבל בטלנים אסור. ואסיקנא ועובר על עשה ועל לא תעשה על כל סוס בטל וכסף וזהב לא ירבה לו. אלא כדי ליתן אפסוניא: ירושלמי ר' יהושע בן לוי אמר ובלבד אפסוניא של שנה זו בלבד פי' אפסניא הוצאת המאכל והכסות. לא ירבה לו נשים. המלך מוזהר להרבות אבל לא ההדיוט. ויהי לשלמה ארבעים אלף אורות סוסים וכתיב קרא אחרינא ארבעת אלפים אוריות סוסים ופירשנו ארבעים אלף איסטבלאות כל אחת היו בה ד' אלפים סוסים אם ארבעת אלפים איסטבלאות היו בכל אחת מ' אלף סוסים. אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה פירשוה קודם שנשא שלמה את בת פרעה א"ר יצחק בשעה שנשא שלמה לבת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים ונבנה עליו כרך גדול של רומי: מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלה טעמן ונכשל בהן גדול הדור רבוי נשים כתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו. רבוי סוסים דכתיב ותעלה ותוצא מרכבה ממצרים בשש מאות כסף: וכותב ס"ת לשמו. אמר רבא אפילו הדיוט אע"פ שהניחו לו אבותיו ס"ת מצוה לכתוב משלו שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת כו'' תנא המלך כותב לו שתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו. כיצד יוצא למלחמה והוא עמו נכנס והוא עמו. יושב בדין והוא עמו מיסב והוא עמו. ועושה אותה כמין קמיע ותולה אותו בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט. אבל אינו נכנס בה לא במרחץ ולא לבית הכסא ולא להשתין מים שנאמר והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקרות בו וכותב לו תורה אחרת שתהיה מונחת לו בין גנזיו: **אמר** מר עוקבא בתחלה נתנה תורה לישראל בלשה"ק ובכתב עברי וחזרה ונתנה בימי עזרא בלשון ארמי וכתב אשורי ובירו להן ישראל לשה"ק וכתב אשורי והניחו כתב עברי ולשון ארמי להדיוטות מאן אינון הדיוטות כותים. כתב עברי כתב ליבונאה. תנייא א"ר יוסי ראוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו אלא שקדמו

מסורת הש"ס

ע"ז לו: קידושין פ: פ"ש

ע"ז מד.

[ע"ז שם ע"ש]

[נ"א ארוות]

[נ"א רבי] שם. מ"א יא

שבת טו:

דברים יז מלכים יא מלכים י [תוספ' פ"ד] [נ"א רבה] דברים לא

שם יז לקמן כב. [נ"א מ"ז] תהלים טז דברים יז

[תוספ' פ"ד] [ע' תוס' מגילה כח.] שמו"ע עזרא ז דברים ד עזרא ז

הגהות הב"ח

(א) גמ' הוא אומר כי הכין עזרא לבבו: (ב) רש"י ד"ה מאי רבותיה שהיו חמשים: (ג) תוס' ד"ה כתב וכו' חק תוכות דאמרי' כצ"ל ותיבת וחק ירכות נמחק:

גליון הש"ס גמ' לעבור בלא תעשה על כל סוס וסוס. קשה לי דמנ"ל זה דלא ישיב היינו שמא ישיב דלמא הוא באמת ב' לאוין דלא ירבה לו סוסים דהיינו הרבה סוסים אפי' בלא שיב בפני עצמו דלא ישיב העם מצרימה למען הרבות אפי' סוס אחד דבלא"ה מותר לירד למצרים שלא לקבוע שבתו שם, כמ"ש הרמב"ם אבל בשביל להרבות סוס אחד לא ישיב מ' היינו אבל מרבה למרכבתו ופרשיו. אבל לא ישיב מצרימה למען הרבות סוס ולא נקט לו דלהשיב מצרימה אסור אפי' להרבות סוס למרכבתו:

וכתב הנשתון · כתב שנשתנה והאי קרא בעזרא כתיב שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה ע"י מלאך שכתב מנא מנא תקל ופרסין בימי דניאל כתב דארמי ולשון ארמי ואומר לא כהלין כתבא למיקרא (דכיון שחטאו) לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלשצר והיו שם יהודים הרבה ש"מ נשתנה להם אותו כתב באותו היום : את משנה התורה · רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל ובא עזרא וכתב בו את התורה בכתב אשורית : בכתב זה נתנה תורה לישראל · בימי משה ולמה לא כהלין כתבא למקרא דכיון שחטאו בבית ראשון ובזו את התורה נהפך להם לרועץ לשון תרעץ אויב (שמות טו) ששכחוהו : שובו לבצרון : לעיר מבצר שלכם לירושלים ואבית שני קא מתנבא : גם היום מגיד משנה · מה ששכחת את משנה התורה הזאת : אשיב לך · אחזיר לך מה ששכחת את משנה התורה הזאת : ווי העמודים · יתדות כסף העשוין כמין אונקלות וקבועים בעמודים שבהם תוחבין לולאות קלעי החצר והמסך וכל אונקלאות דומין לווין אלמא בימי משה עשויין הווין כגון שלנו (א): והעמודים לא נשתנו ל"ג לה בתוספתא ה"ג בתוספתא מה לשונם לא נשתנה דהא ד"ה בלשון הקודש נאמרה ועדיין בלשון הקודש היא : כמו קמיע · קטנה בכתב דק שהיא קלה לשאת : שויתי ה' לנגדי · סיפיה דקרא כי מימיני בל אמוט דוד המלך על שם ספר תורה שבזרועו אמר : לא נשתנה כל עיקר · משמע לא נשתנה מהם כלל דהא עליה דר' אתי לאיפלוגי ומאי לא כהלין כתבא למיקרי : יטת · בא"ת ב"ש מנא מניח את זו וכתב מה שכנגד במקום מ"ם כותב יו"ד הסמוכה לה ובמקום נו"ן כותב טי"ת ובמקום אל"ף כותב תי"ו : ופרסין · שתי פריסות משמע וזו היא פריסת מלכותו ויהיבת למדי ופרס : ממתום ננקפי אאלרן · עשאן *)שלש תיבות של חמשה אותיות וצירף אותיות הראשונות של כל תיבה ועשאן תיבה אחת ואחר כך צירף השניות ושלישיות : גמ' אסירת לי · שכבר נשאתי שמונה עשרה : חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקט · כשהגנב חסר שאינו מוצא מקום לגנוב מחזיק עצמו בענוה כאיש שלום כלומר מפני שזקנת ותשש כחך אתה אומר שאני אסורה לך : קנחה בת שבע · שבא עליה י"ג ביאות ומקנחת בין תשמיש לתשמיש ובמקרא זה כתובים שלש עשרה תיבות ותבא בת שבע אל המלך החדרה והמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת את המלך : התירו לו ליחד · עם אבישג ואע"פ שנאסר ייחוד של פנויה : ולא התירו לו לגרש · אחת מי"ח וישאנה (ב): אור חשך באהלו · בשביל אהלו ואין אהלו אלא אשתו* : יצרו צעדי אונו · בתריה כתיב :

תורה אור

וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתיב לא כהלין כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא וכתיב וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירו להם שנאמר שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך למה נקרא שמה אשורית שמאושרת בכתב רשב"א אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר ווי העמודים מה עמודים לא נשתנו אף ווים לא נשתנו ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה אלא מה אני מקיים את משנה התורה הזאת *לשתי תורות אחת שיוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד ואידך האי שויתי מאי דריש ביה ההוא מיבעי ליה כדרב חנה בר ביזנא דאמר רב חנה בר ביזנא אר"ש חסידא [א] המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד לר"ש דאמר כתב זה לא נשתנה מאי לא כהלין כתבא למיקרא אמר רב בגימטריא איכתיב להון יטת יטת אידך פוגחמט מאי פריש להו מנא מנא תקל ופרסין מנא מנא אלהא מלכותך (והשלמת לך) תקיל תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר (פרסין) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ושמואל אמר ממתום ננקפי אאלרן ור' יוחנן אמר אנם אנם לקת ניסרפו רב אשי אמר נמא נמא קתל פורסין:

מתני' **אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו כשהוא מסתפר ולא כשהוא ערום ולא כשהוא בבית המרחץ שנאמר שום תשים עליך מלך *שתהא אימתו עליך:

גמ' אמר רב יעקב א"ר יוחנן אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדניה מותרת לשלמה דמלך היה ומלך משתמש בשרביטו של מלך ואסורה לאדניה דהדיוט הוא אבישג מאי היא דכתיב והמלך דוד זקן בא בימים וגו' ויאמרו לו עבדיו יבקשו וגו' וכתיב ויבקשו נערה יפה וגו' וכתיב והנערה יפה עד מאד ותהי למלך סוכנת ותשרתהו אמרה נינסבן אמר לה אסירת לי אמרה ליה חסריה לגנבא נפשיה לשלמא נקיט אמר להו קראו לי לבת שבע וכתיב ותבא בת שבע אל המלך החדרה אמר רב יהודה אמר רב באותה שעה קינחה בת שבע בשלש עשרה מפות אמר רב שמן בר אבא בוא וראה כמה קשין גירושין שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש *א"ר אליעזר כל המגרש את אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה מאין עוד פנות אל המנחה ולקחת רצון מידכם וכתיב ואמרתם על מה על כי ה' העיד בינך ובין אשת נעוריך אשר אתה בגדתה בה והיא חברתך ואשת בריתך *א"ר יוחנן ואיתימא ר' אלעזר אין אשתו של אדם מתה אלא אם כן מבקשין ממנו ממון ואין לו שנאמר ואם אין לך לשלם למה יקח משכבך מתחתיך וא"ר יוחנן כל אדם שמתה אשתו ראשונה כאילו חרב בהמ"ק בימיו שנאמר בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה לא תספד ולא תבכה ולא תבוא דמעתך וכתיב ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב וכתיב הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם מחמד עיניכם אמר רבי אלכסנדרי כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך ר' יוסי בר חנינא אמר פסיעותיו מתקצרות שנאמר יצרו צעדי אונו רבי אבהו אמר עצתו נופלת שנאמר ותשליכהו עצתו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן *קשה לזווגם כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות (אל תיקרי מוציא אסירים אלא כמוציא אסירים אל תיקרי בכושרות אלא בכי ושירות) איני והאמר רב יהודה אמר רב *ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני לא קשיא הא בזוג ראשון הא בזוג שני א"ר שמואל בר נחמן לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנא' ואשת נעורים כי תמאס מתני לה רב יהודה לרב יצחק בריה *אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנא' יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך

*) חמש תיבות של שלש אותיות וצירף כצ"ל

ארבעים יום קודם יצירת הולד · ומ"מ מועיל תפלה בתוך מ' ימים להופכו או לזכר או לנקבה כדאמרינן בברכות (דף ס.) מ' יום קודם יצירת הולד אדם מתפלל על אשתו שתלד זכר אפילו זווג ראשון מתהפך בתפלה כדאיתא במועד קטן (דף יח:) אין נושאין נשים במועד אבל מארסין שמא יקדמנו אחר ברחמים : ואימא

רבינו חננאל

שקדמו משה ואע"פ שלא נתנה על ידו נשתנה כתב על ידו דכתיב וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתוב ולא כהלין כתבא למיקרא מכלל שנשתנה הכתב שנאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר כתב העתיד להשתנות ולמה נקרא אשורי שעלה עמהן מאשור ואין הלכה כמר עוקבא דהא קיימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קיי"ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני כדאמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים ואין הלכה כמותו שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בהדי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי וקיי"ל כר' אלעזר המודעי שאמרו משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר כו'. ולמה נקרא אשורי שמיושר באותיותיו וכו' ולא עוד אלא שגם ר' אומר בכתב זה ניתנה תורה לישראל ר' אומר מפני שמיושר בכתבו ובו ניתנה התורה לישראל וכיון שחטאו נהפך לרועץ מלשון תרגום ויצג ודעץ כלומר בקושי כמו דבר נעוץ דעוץ וכיון ששבו חזר להן שנאמר שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך. א"ר שמעון חסידא המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד ולמאן דאמר לא נשתנה כתב זה כל עיקר אמאי לא כהלין כתבא למקרא אמר רב בגימטריא הוה כתיב יטת יטת אידך פוג חמט. שמואל אמר ממתום ננקפי אאלרן. לרב נפיק מן א"ת ב"ש גר ים טן. הנה מ"ם מן ים ונו"ן מן טן ואל"ף מן את הרי מנא. וכן כולם לשמואל מן מ"ם ממתום ונו"ן מן ננקפי ואל"ף מן אאלרן. הרי מנא. וכן כל אות ואות משלשתן תיבה אחת. ר' יוחנן אמר אנמ אנמ לר' יוחנן נפיק ליה ממטה למעלה לרב אשי נמא נמא קתל פורסין אות מן אמצע אות מתחלתו ואות מסופו הרי תיבה ופתרון כולן אחד מנא מנא תקל ופרסין : ירושלמי וקרא בו כל ימי חייו הדברים קל וחומר ומה אם המלך שצרכי כל ישראל עליו חייב לקרוא כל ימיו ההדיוט על אחת כמה וכמה: אין רוכבין על סוסו ולא יושבין על כסאו ולא משתמשין בשרביטו ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר כו': ירושלמי ר' יוחנן סלק גבי ר' יהודה נשיאה נפק לגביה בחלוקא דביתנא א"ל חזור לבוש חלוקך דעמרא משום מלך ביפיו תחזינה עיניך כי נפק חמא ר' חנינא בר' סיסי מפצע קיסין פי' מבקע עצים א"ל לית דין כבודך א"ל ומה נעביד ולית מאן דישמשיני א"ל לית לך מאן דישמשך לא הויתה מקבל מתחנויי תרגם רב יוסף מעוני בטבריא שמעו זאת הכהנים אמאי לית אתון לעיין באורייתא אמרין לא הבו לן ישראל כ"ד מתנתא גילון עליהן והקשיבו בית ישראל למה לא יהבתון כ"ד מתנתא לכהניא. אמר ישראל מלכא נסיב כולא. ובית המלך האזינו כי לכם המשפט. פסקתם וזה יהיה משפט הכהנים עתיד אני ליפרע מכם שהכל תלוי בכם. שמע ר' יהודה נשיאה וכעס יוסף מעוני פחד וברח וכו' א"ר יוחנן אבישג מותרת לשלמה שהוא מלך והמלך משתמש בשרביט המלך. אבל אדוניה הדיוט הוא ואסורה לו. ענין אבישג שאמר לדוד נסבן ואמר לה אסירת לי דהא נסיבנא י"ח נשי. ואמרה ליה היא חסריה לגנבא כו'. כלומר אחד תשש כחו. ואין בו כח לגנוב. ואמר חזרתני בתשובה. כן אתה זקנת ואין בך כח לתשמיש אשה מפני כך תאמר אסירת לי וכו': א"ר יוחנן קשין גירושין שהתירו לדוד לייחד בפנויה ולא התירו לו לגרש אחת ולישא אחת: כל מי שמתה אשתו ראשונה בחייו כאלו נחרב בהמ"ק בימיו שנאמר הנני לוקח את מחמד עיניך וכתיב ותמת אשתי בערב. ובמקדש כתיב את מקדשי גאון עוזכם. ולא עוד אלא עולם חשך בעדו שנאמר אור חשך באהלו ופסיעותיו מתקצרות שנאמר יצרו צעדי אונו ועצתו מתבטלת שנאמר ותשליכהו עצתו. א"ר אלעזר המגרש אשתו ראשונה מזבח מוריד עליו דמעות שנאמר וזאת שנית תעשו כסות דמעה את מזבח ה' בכי ואנקה וגו'. וקשה לזווגן כקריעת ים סוף שנאמר אלהים מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות איני והאמר רב מ' יום קודם יצירת הוולד בת קול מכרזת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני ופרקינן הא בזווג ראשון אבל בזווג שני קשה לזווגן. לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים שנאמר ואשת נעורים כי תמאס אמר אלהיך

עין משפט נר מצוה

ס [א] מיי' פ"ד מהל' תפלה הלכה טו טוש"ע א"ח סי' צה סעיף א' וברב אלפס ברכות פרק ה דף כה.
א מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה א:
סא ב מיי' שם הלכה ג:

מסורת הש"ס

רפ"ל מ"ז · [לעיל כא:] · [ג"ל והשלמה] · [ג"ל פרס] · [לקמן לה.] · [לעיל יט: כ: כתובות יז. קידושין לב. סוטה מח:] · גיטין צ: [ושם איתא ר' אלעזר] · ר"ה ו. זבחים כט: · [מו"ק ז:] · איוב יח · שם שם · סוטה ב. · תהלים סח · רפ"ל מ"ז · סוטה ב. מו"ק יח: ע"ש · ישעיה נד · יבמות סג: · משלי ה

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ווי וכו' שלנו הס"ד ואח"כ מה"ד מה העמודים לא: (ב) ד"ה ולא התירו וכו' וישאנה הס"ד ואח"כ מה"ד ממנו בשביל הנגזל:

עין משפט
נר מצוה

סב א מיי' פ"ב מהל' מלכים הלכה ה :
סג ב מיי' פ"ה מהל' כלי המקדש הלכה ו :
סד ג מיי' פ"א מהל' ביאת מקד' הלכה יא סמג עשין קעב :
[יבמות סג:]
סה ד מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה א' סמג לאוין רכ :
סו ה מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה י :
סז ו מיי' שם הלכה ו :
סח ז ח מיי' שם הלכה ה' ופ"ד מהל' תפלה הלכה יז סמג עשין ס ולאוין ס טוש"ע א"ח סי' צט סעיף ב :
סט ט מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הלכה א' סמג לאוין ס :
ע י כ מיי' שם הלכה יד סמג שם :
עא ל מיי' שם הלכה א :
עב מ מיי' פ"ה מהל' כלי מקדש הלכה ו :
[נדרים ז: כריתות כב:]

נעוריך אמר לו כגון מאן אמר לו כגון אמך איני והא *מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה °ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים ואמר לו כגון מאן וא"ל כגון אמך מיתקף תקיפא עיבורי מעברא במלה אמר רב שמואל בר אוניא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר °כי בועליך עושיך ה' צבאות שמו תנא אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה אין איש מת אלא לאשתו שנאמר °וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר °ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל : אין רואין אותו כו' : ת"ר *מלך מסתפר *בכל יום *כהן גדול מערב שבת לערב שבת *כהן הדיוט אחד לשלשים יום *מלך מסתפר בכל יום שנאמר °מלך ביפיו תחזינה עיניך : *כהן גדול מע"ש : אמר רב שמואל בר נחמן א"ר יוחנן הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשים יום דכתיב °וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם ויליף פרע פרע מנזיר כתיב הכא פרע לא ישלחו וכתיב התם °גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ותנן נמי *סתם נזירות שלשים יום והתם מנא לן אמר רב מתנה דאמר קרא קדש יהיה בגימטריא תלתין הוו אמר ליה רב פפא לאביי אימא לא לירבו כלל אמר ליה אי כתיב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע פרע ליהוי שלוחי לא לישלחו אי הכי האידנא נמי *דומיא דיין מה יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף פרועי ראש בזמן ביאה אסור שלא בזמן ביאה שרי ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה *שתקנתו קלקלתו ואמר אביי *כמאן שתו כהני חמרא האידנא כרבי מכלל דרבנן אסרי התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא ה"נ בעינא כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל התם נמי אפשר דניים פורתא ועייל *דאמר רב אחא *דרך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין ולאו איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה *לא שנו אלא ששתה כדי רביעית אבל יותר מכדי רביעית כ"ש דדרך טורדתו ושינה משכרתו רב אשי אמר *שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן *פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתיבי *ואלו שבמיתה *פרועי ראש *ושתויי יין בשלמא שתויי יין דכתיב °יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש שתויי יין לפרועי ראש כתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו (*וכתיב) ויין לא ישתו וגו' מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה מה שתויי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש [א] דמחלי עבודה א)קשיא אמר ליה רבינא לרב אשי האי עד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה וליטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה ב) מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו °כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ה"נ גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (וכי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי) מאי כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליינית מאי תספורת לוליינית אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה ה"ד אמר רב אשי °ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי איזהו תספורת של כ"ג אמר להן צאו וראו מתספורת של בן אלעשה *תניא רבי אומר לא על חנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול:

הדרן עלך כהן גדול

עבורי מעברא במלה · מעברת על מדותיה : גולם היא · קודש שנגמלה : גולם · כלי שלא נגמר קרוי גולם כדתנן *גולמי כלי עץ טמאין : משמרות · מתחלפות ומתחדשות בשבת זו יוצאה וזו נכנסת וצריך להסתפר מפני משמרת חדשה זו הנכנסת שיראוהו ביופי: לא לירבו כלל · ואפי' עד שלשים : אמר ליה · פרע מקרי בשלשים יום : *אי הוה כתיב לא ישלחו פרע · הוה משמע לא יגדלו פרע עד שיעור פרע השתא דכתיב ופרע לא ישלחו דקאמר פרע והדר לא ישלחו משמע פרע דשלשים יום ליהוי אבל שלוחי טפי לא לשלחו : דומיא דיין · דסמוך ליה ויין לא ישתו בבואם וגו' מקיש פרועי ראש לשתויי יין וכתיב ביין בבואם : רבי אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם · רישא דברייתא קתני כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אסור ביין כל אותו היום אף בזמן הזה מכיר משמרתו ואינו מכיר בית אב שלו אסור כל אותו שבת אינו מכיר לא משמרתו ולא משמרת בית אב שלו אסור לשתות יין לעולם שמא עכשיו זמנו הוא ויש לחוש שמא יבנה בית המקדש : רבי אומר אומר אני · אם באנו לחוש שמא יבנה אסור ביין לעולם ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמרתו שמא יבנה וכל הקודם ואיסתכח טייל ועביד : אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו · חורבן הבית שקלקלו ועירבב סדר משמרותיהן שהיה אוסרן ביין בזמן משמרתן ומתירן שלא בזמן משמרתן הוא תיקנן עכשיו לשתות יין לעולם דלא חייש שמא יבנה פתאום : כמאן שתו האידנא כהני חמרא כרבי · שהרי רוב כהנים אינן בקיאין בזמן משמרותיהן ואסורין לעולם לרבנן : התם היינו טעמא כו' · שינויא היא ובניחותא גרסינן לה כלומר מדאורייי' שרי ורבנן הוא דגזור : ופרכינן הכא נמי מהרה יבנה וכו' : שתויי יין דמחלי עבודה · דכתיב (ויקרא י) יין ושכר וגו' וסמיך ולהבדיל בין הקדש ובין החול משמע בין עבודה קדושה לעבודה מחוללת גזרו בהו רבנן בזמן הזה משום מהרה יבנה : ה"ג אף פרועי ראש מחלי עבודה קשיא : הא עד דלא אתא יחזקאל · ואקשינהו : מאן אמרה · פירוש מהיכא נפקא לן פרועי ראש במיתה : הא דאמר רב חסדא · בזבחים בפ' שני דבר זה דכהן ערל פסול לעבודה : כל בן נכר · כהן שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים וערל לבו או ערל בשר שמתו אחיו מחמת מילה : יחידאה · גלה ואין דוגמתה: בן אלעשה · חתנו של רבי היה ונתן ממון ולמדו לו אותה תספורת :

הדרן עלך כהן גדול

תורה אור

ואימא לא לירבו כלל · תימה דפרע פרע במאי מוקי לה אלא נראה לומר דה"פ אימא לא לירבו שלשים דהיינו שיעור פרע אלא יגלחו בכ"ט ומשני אי כתיב לא ישלחו פרע משמע לא ישלחו שיעור פרע אבל השתא דכתיב פרע (א) קמא לא ישלחו משמע טפי מפרע לא ישלחו :

אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא · וקשה הרי רב אשי עצמו סותר דבריו ומיישב קך הקושיא דיחזקאל שסותר דבריו הראשונים דאמר רב אשי לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה וי"ל ממה שרב אשי אמר גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא מתרלי שתי הקושיות דעד דאתי יחזקאל מאן אמרה ומתרלה קושיא דלעיל דכיון דגמרא היא מצינו למימר הכי גמירי הלכתא למיתה ואחולי עבודה לא גמירי ויחזקאל (ב) אסמכה אקרא מענין ההלכה אסמכה וא"כ לא אסמכינן לעשות ההקישא רק לענין מיתה אבל לעיל דלא ידע דגמיר הלכה סבר הוא לעשות הקישא מפרועי ראש לשתויי יין מכל וכל דאין היקש למחצה* :

כסום יכסמו · פי' כעין כוסמת הגדל כך *שבלין ראשו של זה בלד עיקרו של זה :

הדרן עלך כהן גדול

רבינו חננאל

אלהיך · אין אדם מוצא קורת רוח אלא מאשתו ראשונה שנאמר ושמח מאשת נעוריך ואמר ליה רב יהודה לרב יצחק בריה כגון אמך . אמר רב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי שנאמר כי בועליך עושיך . תנא אין איש מת אלא לאשתו שנאמר וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר מתה עלי רחל וגו' : ואין רואין אותו כשהוא מסתפר . ת"ר מלך מסתפר בכל יום שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך . כהן גדול מע"ש לע"ש הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשי' יום שנאמר ופרע לא ישלחו כלומר שערם לא יגדלוהו אלא פרע ליהוי שלוחי לא ישלחוהו וגמר פרע פרע מנזיר כתיב הכא ופרע לא ישלחו וכתיב בנזיר גדל פרע שער ראשו מה נזיר ל' יום ובל' יום נקרא פרע כך בכהן בל' יום נקרא פרע כלומר לא יגדלהו יתר מפרע שיער בן ל' יום נקרא פרע והתורה הזהירה הכהן שלא לשלח פרע כלומר לא יגדלוהו יתר מפרע אי הכי ניהוי כהני האידנא אסירי לשלוחי פרע ושנינן דומיא דיין מה יין שלא בזמן ביאה שרי דכתיב בהו יין ושכר אל ישתו בבואם אף פרע שלא בזמן ביאה שרי ואקשינן ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא ר' אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אביי כמאן שתו כהני האידנא חמרא כרבי מכלל דרבנן אסרי כהני לשתות יין לעולם . מאי טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא וא"ת ניים פורתא ומפיג היין . הני מילי אם שתה כדי רביעית אבל אם שתה יתר מרביעית כ"ש שדרך משכרתו וכ"ש ששינה משכרתו וסלקא שמעתא דר' מתיר ורבנן אסרי לעולם . ורב אשי נמי אתא למפשט דלא אסרי רבנן למשתי חמרא אלא משום דשתויי יין מחלי עבודה ולא גזרו איסור בפרע דפרועי ראש לא מחלי עבודה ואותבינן עליה ואסיקנא דאפילו פרועי ראש מחלי עבודה · וגמרא הוו גמירי לה . ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ואקיש שתויי יין לפרועי ראש . והא דתקנתו קלקלתו כבר פרשנוהו בתעניות . כסום יכסמו את ראשיהם . תנא כמין תספורת לוליאנית מאי היא תספורתא יחידאה ראש שיער בצד עיקרו של זה וזה היא תספורת של בן אלעשה כו' : הדרן עלך פרק כהן גדול

מסורת הש"ס

[בחולין כה.]
רש"ל גורס ואי הוי והוא דיבור אחד עם דלעיל
תענית יז.
[שם ע"ש]
[שם ע"ש]
ג"ז שם [ע"ש כל הסוגא] נזיר ה. [ודף לט.] מ"ק יט:
שתקנתן קלקלתן כצ"ל
עירובין סד: ע"ש [תענית יז: ע"ש]
לקמן פג. שבועות לו: [תענית יז:]
רש"ל מוחק זה
נדרים נא.

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואימא וכו' דכתיב פרע מקמא לא : (ב) ד"ה אלא וכו' ויחזקאל דאסמכיה :

הגהות הגר"א

[א] גמ' דמחלי עבודה קשיא כ"ה אבל בפ"ב דתענית מסיק כי אתקוש למיתה הוא דאתקוש אבל לאחולי כו' :

א) [עי' תענית יז: וברש"י שם דכתב קשיא לא גרסינן והכא כתב רש"י ה"ג אף וכו' קשיא ויש ליישב] ב) מו"ק ה. [יומא עא] זבחים יח: ודף כב: לקמן פג: תענית יז:

דיני ממונות בשלשה *זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכמים אומרים [א]שני דיינין בוררין להן עוד אחד זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ב]אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ג]אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין אינו יכול לפוסלן: גמ' מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד בתלתא סגי הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד שניהן בוררין להן עוד אחד ואפילו לוה מצי מעכב *והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך תנן וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד ואי ס"ד כדקאמרינן ב"ד בית דין בתר דפסלי להו אזלו ובררו להו בי דינא אחרינא ועוד מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד אלא ה"ק (א) *[ד]כשזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד שניהן בוררין להן עוד אחד מאי שנא דעבדי הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא [ה]מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים כו': נימא בדרב יהודה אמר רב קמיפלגי דאמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן רבי מאיר לית ליה דרב יהודה אמר רב ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב לא דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב ודעת הדיינין כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי דעת בעלי דינין ר"מ סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת הדיינין בעינן דעת בעלי דינין [ו]לא בעינן גופא אמר רב יהודה אמר רב [ז]אין העדים חותמין על השטר כו' תניא נמי הכי [ח]כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהן ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דיינו כו': כל כמיניה דפסיל דייני א"ר יוחנן בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחים לא הא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר מומחין נמי קאמר ה"ק אבל אם היו כשרין נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפוסלן ת"ש אמרו לו לר"מ לא כל הימנו שפוסל דיין שמומחה לרבים אימא לא כל הימנו שפוסל דיין שהמחוהו רבים עליהם תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל *עליו ב"ד שמומחה לרבים דברי ר"מ והא עדים כמומחין דמי ואמר ר"מ זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה הא איתמר עלה *אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו ועדו למאי אילימא לממון [ט]רחמנא פסליה אי לשבועה [י]הימוני מהימן כבי תרי לעולם לממון [כ]לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא אמר לו נאמן עלי אבא *נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו ואמר

רש"י

זה בורר לו אחד · משמע' זה בורר לו ב"ד אחד שהן ג' וזה אחד הרי ששה ושניהם בוררין להם עוד אחד הרי ט' והיינו דקא מתמה מאי זה בורר כו' הא בתלתא סגי: גמ' הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד וזה בורר לו ב"ד אחד. וכל אחד פוסל אותו ב"ד שבירר חבירו ואינו רוצה לדון לפניו: שניהן בוררין להם אחד · כלומר אין יכולין לכוף זה את זה אלא בוררין ב"ד שיתרצו בו שניהם: ואפי' לוה מצי מעכב · בתמיה: והאמר ר"א · לקמן בסוף פירקין (דף לא:*): לא שנו · אחד אמר נידון כאן ואחד אמר נלך לבית הוועד כופין אותו והולך לבית הוועד: [אלא דקאמר מלוה נלך לבית הוועד] · דעבד לוה לאיש מלוה: כדאמר ר' יוחנן · לקמן בשמעתין: בערכאות שבסוריא · שלא היו בקיאין בדין תורה הלכך אפי' לוה מצי מעכב: בי דינא דרב הונא ורב חסדא · דתרווייהו בחד מקום: ועוד מאי זה בורר · דמשמע דהכי דינא: יצא דין אמת לאמיתו · דנייחי בעלי דינין דסבר החייב הרי אני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין בעצמן נוחה דעתן להפך בזכות שניהן מפני ששניהם בירורם: אא"כ יודעין מי חותם עמהן · שמא יחתמו עמהם עד אחד פסול ומבטל עדות כולם ונמצאו אלו בושים: ורבנן אית להו דרב יהודה · הלכך דעת הדיינין בעינן שיבררו מי ישב עמהם אדם הגון (ב): ואין נכנסין לסעודה כו' · שגנאי הוא לתלמידי חכמים ליסב אלא עם הארץ בסעודה: *זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה · יכול לומר לו לא אדון לפניו · (ע"ב): הכי קאמר אבל אם היו כשרין · שאינם קרובין ולא פסולין אף ע"פ שהן יושבי קרנות נעשו כמומחין: עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה · אלמא במומחין מודה ר"מ: והא עדים כמומחין דמו · אם אינם קרובים או פסולים: דקבלו עליו (ג) בתרי · בתחלת דבריהם קבלוהו עליהם בשנים: נאמן עלי וכו' · בדיינין קמיירי מדקתני ג' רועי בקר: אמר

תוספות

מאי זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד · פ"ה דמשמע דלהוו ט' כיצד זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררים להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן דא"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אח"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו וזה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו כ"א ג' אחרונים כדקאמר המתרץ ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד *וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה ודאי לעשות כן אלא מתני' מיירי אם אירע כך:

כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרחנא לך וכו' · פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סג:) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' ביעתא בכותחא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו סמוכים זה לזה חוץ לג' פרסאות:

כדי שיצא הדין לאמיתו · פירש הריב"ן שאפילו החייב יפרע ברצון ויאמר קושטא דייני שאני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך לפום ריהטא משמע כך הפירוש שמתוך שבירר זה שלו וזה שלו (ד) השלישי יצא הדין לאמיתו בלא עוות שיהא הטענין שקול ולא ירבו מהפכין לחובה על מהפכין לזכות ולא להפך:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה א' סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף א:

ב ב טוש"ע שם סעיף ד:

ג ג מיי' פי"ב מהל' עדות הלכה א סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף כד כה:

ד ד ה ו מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף א:

וחבירו ג"כ כצ"ל

ה ז ח מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה יד ופכ"ב הלכה יו"ד סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף י וסי' לד סעי' א טוש"ע א"ח סי' קע סעיף כ:

ו ט מיי' פ"א מהל' טוען הלכה א' ופ"ה מהל' עדות הלכה א סמג לאוין ריג טוש"ע ח"מ סי' לב סעיף יג:

ז י מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף א:

רבינו חננאל

דיני ממונות בשלשה. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד כו'. אסיק' מתוך שזה בורר דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהם בוררין להם [עוד] אחד יוצא הדין לאמיתו ותני מילי בב"ד אחד אבל בשתי בתי דינין לוה לא מצי מעכב כר' אלעזר דאמר לא שנו אלא מלוה אבל אם אמר לוה לב"ד הגדול אזילנא כופין אותו ודן בעירו. א"ר יוחנן ובערכאות שבסוריא אין כופין וחכ"א שני הדיינין בוררין להן עוד אחד. אסיקנ' דעת הדיינין להתרצות מי ישב עמהן כולי עלמא לא פליגי דבעינן כדתניא נקיי הדעת שבירושלים לא היו חותמין בשטר עד שידעו מי חותם עמהן. ואין יושבין בדין עד שידעו מי ישב עמהן. ואין נכנסין בסעודה עד שידעו מי נכנס עמהן כי פליגי בדעת בעלי דינין [ר"מ סבר דעת בע"ד] בעינן ורבנן סברי לא בעינן דעת בעלי הדין: זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ואקשינן כל כמיניה למפסל דייני ואוקמה ר' יוחנן למתניתין בערכאו' שבסוריא אבל מומחין לא והא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי יכול לפוסלן בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אםהיו כשרין [או] מומחין אין יכול לפוסלן מכלל דר' מאיר אפילו במומחין פליגי וקתני יכול לפוסלן ושנינן הכי קתני אם היו כשרין נעשו כמומחין ואין יכול לפוסלן. נמצאת חלוקתן בכשרין ולא במומחין אבל במומחין אפילו ר' מאיר מודה שאין יכול לפוסלן. תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה לרבים דברי ר' מאיר ש"מ דבמומחה מודה ר' מאיר: זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי ר' מאיר אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו וכגון דקבליה עליה כבי

מסורת הש"ס (גיליון)

[ע' תוס' לעיל ה. ד"ה דן]

[ע"ש היטב]

[לקמן לה: ע"ש היטב]

עליו בפני ב"ד כצ"ל

[לקמן כד.]

לקמן כד. ב"ב קכח.

הגהות הב"ח

(א) גמ' אלא ה"ק זה כצ"ל ואותכ' נמחק: (ב) רש"י ד"ה ורבנן כו' הגון. נ"ב פ"א שאלו היו בעלי דינין בוררין שמא לא יהא הגון ולא יהיו השנים יכולין לומר אין אנו יושבין עם זה לפי שמביישין אותו אבל כשבורר לו זה אחד וזה אחד אם אחד מהן אמר איני יושב עם זה אין לחוש על כך דליכא כיסופא דהכתי לא איתקבעו דינא: (ג) ד"ה דקבלו עליו כבי תרי: (ד) תוס' ד"ה כדי וכו' וזה שלו ושניהם השלישי יצא:

גליון הש"ס

גמ' נ"ז דקבלי' עלי' כבי תרי. לפ"ז מדקתני זה פוסל וזה פוסל היינו חד כבי תרי בין שהוכשר קיבל עליו כן. א"כ מוכח דבין באחד ובין בממון פליגי לפ"ז מאי פרכינן מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תנינא הא מתחם ה"א דפליגי רק בממון כדס"ל שמואל שם או רק באחד כדס"ל נרבה שם. לגם אינטריך מתני' דסכא דקתני זה פוסל וזה פוסל דמוכח דבתרווייהו פליגי:

ח א ב טוש"ע ח"מ סי' יג סעיף ד :

ט ג מיי' פט"ו מהל' טוען הלכה א סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' קמ סעיף ד :

*ואמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד צריכא דאי תנא אבא ואביך בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזי אימא מודו ליה לר"מ ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר"מ אבל בההיא אימא מודו להו לרבנן צריכא הא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא דוקא קתני אמר ר' אלעזר [א]בבא הוא ואחר לפוסלן כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אמר רב אחא בריה דרב איקא כגון שקרא עליו ערער ערער דמאי אילימא ערער דגזלנותא כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אלא ערער דפגם משפחה ר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל ורבנן סברי [ב]סוף סוף נוגע בעדותו הוא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים דר' מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אינו צריך לברר אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אמרו לפניו רב אמי ורב אסי אין שם אלא כת אחת מהו אין שם אלא כת אחת *והאמרת אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אלא נמצאת כת שניה קרובין או פסולין מהו אמר להן כבר העידו עדים הראשונים איכא דאמרי אמר רב אשי כבר העידו עדים הראשונים נימא בפלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל קמיפלגי דתניא הבא לידון *בשטר ובחזקה [ג]נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקיי"ל דבצריך לברר פליגי לא אליבא דרשב"ג כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבי דר"מ כרבי ורבנן אמרי לך עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא דהני עדים לאו מכח עדים אחריני קאתו אפילו רבי מודה דא"צ לברר כי אתא רבין אמר רבי יוחנן רישא

בעדים

ואמר רב דימי · הא דקתני נאמן עלי אבא כגון דקבליה עליה בחד דיין ויש שנים כשרין עמו ואפילו הכי כיון דפסול מדאורייתא מצי הדר ביה הכא נמי כיון דחד לממון לא מתכשר מצי הדר ביה : אלמא דווקא קתני · מדשני במילתיה דבדיינין נקט לשון יחיד ובעדים נקט לשון רבים וליתא לדריש לקיש והדרא קושיין לדוכתא והא עדים כמומחין דמו : א"ר אלעזר · סיפא גבי עדים בבא הוא ואחר לפוסלן דהוו להו תרי דמסהדי אפסולה ומהימני ודיינין בערכאות שבסוריא כדאוקימנא ולא פסול ממש קאמר אלא בעינא בי דינא מעליא : נוגע בעדותו הוא · האי בעל דין דמשום דלא ליסהוד עליה קאתי למיפסליה : שקרא עליו ערער · בעל דין אומר לפניו על מה הוא פוסלו ויש אחר עמו : ערער · שמץ של פסול : דגזלנותא · מעיד עליו הוא ואחר שגזלן הוא : נוגע בעדותו הוא · משום דלא נסהיד עליה קאמר : דפגם משפחה · עבד הוא ממשפחת עבד שלא נשתחרר בא ופסול הוא ומשפחתו : אמשפחה קמסהדי · ולאו משום האי לחודיה מסהדי הלכך סהדותא אחרינא הוא ולאו כנוגע בעדות דמי : מחלוקת בשתי כיתי עדים · שאמר בעל דין בפניו יש לי שתי כיתי עדים בדבר זה הביא כת ראשונה ועמד הלוה ואחר ואמר פסולין הן דהשתא לאו כנוגע בעדות הוא שהרי אמר מלוה שיש לו כת אחרת ואם ביקש ולא מצא יפסיד דקסבר ר"מ צריך בעל דין לברר ולהעמיד על האמת כל דבריו שטוען בבית דין והני מיפסלי אף לעדיות אחרות ואם ביקש ומצא כת אחרת כשירה אף ע"פ שראשונה נפסלה הרי בירר דבריו שאמר להביאם והביא והוא לא דק דסבור שכשרים היו : ורבנן סברי אין צריך לברר · ויכול לומר אין לי עוד ונמצא זה נוגע בעדותו הוא ולא מיפסלי אפי' בעדות זו : נמצאת כת שניה קרובין או פסולין · ע"י עדים גמורים מהו לר' מאיר מי אמרינן השתא ודאי נוגע בעדות הוא דאין לחבירו כת אחרת כשרה או דילמא מעיקרא מיהת כי אסהיד בעל דין ואחר עמו אקמאי למיפסלינהו לאו נוגע בעדות הוא דהכתי לא אשתכח כת שנייה פסולין הכי גרסינן לה כמו שפירשתי ולא נהירא חדא דאין זה בירור דברים לר' מאיר הואיל וכת האחת נפסלין ועדיין נוגע בעדות הוא ועוד דאי נמי הוי בירור דברים בהכי נוגע בעדות הוא דאם לא ימצא כת אחרת כשרה אלא כת פסולה נמצא מפסיד בפסול של ראשונים דאי לא נפסלו ראשונים היה מוציא ממונו על פיהם ודבריו נבררין ע"י שניה ואע"פ שפסולין ועכשיו הוא מפסיד הלכך אומר אני דגרסינן הכי והוא עיקר דר"מ סבר א"צ לברר וזה שאמר להביא שתי כיתי עדים והביאם והאחת נפסלת אין בכך כלום שא"צ לברר דבריו ודיו בכת אחת הכשרין ואלו נפסלין לעדות אחרת ע"פ בעל דין ואחר דאינו נוגע בעדות ורבנן סברי צריך לברר ונמצא זה נוגע בעדות ולא מפסיל נמצאת כת שניה קרובין או פסולין לר' מאיר מהו נהי דא"צ לברר מ"מ עכשיו אין כאן עדות וה"ל נוגע בעדות למפרע או דילמא כי אסהיד מיהא לאו נוגע בעדות הוה דהכתי לא מצאו כת שנייה פסולה : כבר העידו הראשונים · (א) (כת ראשונה) כשנמצאת כת שניה פסולה כבר נתקבלה בכשרות עדותן של אלו המעידין על הפסול ועדיין לא היה נוגע בעדות ומאחר שנתקבלה בהכשר נאמנין לפסול את הראשונים . ל"א כבר העידו העדים הראשונים כת ראשונה שהעידו בעדותן של בעלי דינין ומהימני דכיון דשניה פסולה תו לא מפסלי קמאי דה"ל נוגע בעדות ולשון ראשון נראה מדנקט בהאי לישנא כבר העידו : הבא לידון בשטר ובחזקה · מחזיק בקרקע ואמר לו חבירו מה לך בכאן וא"ל אתה מכרתיה לי ואכלתיה שני חזקה ועדיין שטר מכירה בידי נידון בשטר על כרחו צריך להביא השטר ויברר דבריו ואם לא מצא שטר יפסיד דלא מהניא ליה חזקה ואע"ג דחזקה במקום שטר קיימא כדאמרי רבנן עד תלת שנין מזדהר איניש בשטרי' טפי לא מזדהר האי כיון דאמר ישנו בידי צריך לברר : נידון בחזקה · משמע על כרחו יביא עדי חזקה ושטר לא מהני להכי פריך בחזקה ולא בשטר והא שטר עיקר ראיה הוא וכיון דיש לו שטר אין בחזקה אפי' משום בירור דברים דבמקום שטר לא הוזכרה חזקה דהיא גופא לא אתיא אלא מכח השטר דאמר על ידי השטר החזקתי בו ואבד ממני לאחר ג' שנים : אף בחזקה · באיזה מהן שירצה ואם יש לו עדי חזקה א"צ לברר דבריו על השטר והיינו דאמר (ב) ר' מאיר כרבי ורבנן כר' שמעון : אפי' תימא רבנן כרבי סבירא להו דעד כאן לא קאמר רבי התם צריך לברר אלא משום דחזקה לאו עיקר ראיה הוא דמכח השטר הוא דאתיא דאי הוה טעין ברישא החזקתי בה מעצמי שלא אמר לי אדם דבר מעולם אין זו חזקה וכי אמר לו אתה מכרתיה לי דהיינו בשטר ואבדתיו לאחר ג' שנים הויא חזקה הלכך האי הואיל ואמר ישנו בידי צריך לברר אבל אמר יש לי ב' כיתי עדי' והביא אחת כיון דהני לאו מכח הני אתו א"צ לברר דבריו ולחזור אחר כת שניה ולישנא בתרא ה"ק אפי' תימא תרווייהו אליבא דרבי פליגי ור"מ אמר לך אנא דאמר אפי' לרבי ומשום דהלכה כרבי *מחבריו מהדרינן לאוקמא לפלוגתייהו אליביה:

בעדים

ואמר רב דימי כגון דקבליה בחד · תימה למה לי להאי הא דרב דימי ויש לומר דאי לאו דרב דימי לא הוה קשיא ליה תניא דאי מהתם ה"א דמיירי דקביל עליה כבי תרי דהוי תרתי לריעותא והתם קאמר ר"מ דיכול לחזור אבל בחדא לריעותא לא אמר רבי מאיר דיכול לחזור בו ומשום הכי מייתי מילתיה דרב דימי דקא משמע לן דאפילו בחדא ריעותא קאמר ר' מאיר יכול לחזור בו וקא מקשי שפיר תניא :

ורבנן סברי צריך לברר · ה"ג הקונטרס ללשון אחרון דרבנן סברי דצריך לברר כו' אם יאמר אדם בב"ד אביא ב' כיתי עדים כשרים צריך לברר דבריו ולהביא שתי כיתי עדים כשרים ואם לא הביאם כשרים יפסיד הלכך אינו יכול לפסול הראשונים שאם הראשוני' פסולים זה לא יגבה חובו בעדים אחרונים שצריך לברר ולהביא כולם כשרים וקשה לר"ת דבפ' גט פשוט (ב"ב קסט: ושם) משמע דאפילו מאן דאמר צריך (ג) היינו לכתחילה יאמרו לו ב"ד ברר דבריך אבל מכל מקום אם אין יכול לברר בכך לא יפסיד ונראה לר"ת כפ"ה כלשון ראשון ר"מ סבר צריך לברר הלכך יכול לפסול הראשונים לפי שלא יפסיד שום דבר אם הראשונים פסולין לפי שבית דין אומרים לו ברר דבריך דמסתמא יעשה מה שב"ד יצוה עליו וא"כ לא יפסיד לפסול הראשונים שמתקיים העדות בשאר :

בלולה

רבינו חננאל

כבי תרי. ואקשינן איני והא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדיו אלמא עדיו דווקא קתני ונדחה זה הפירוק וחזרנו אלא מתני' כגון שמעיד בעל דין הנתבע הוא ואחר על משפחתם של עדים הללו שהן פסולי משפחת עבדים והדין ידוע שהעבד פסול לעדות הוא ר' מאיר סבר אמשפחה קא מסהיד והני סהדי מאיליהן פסלי ורבנן סברי האי בעל דין נוגע בעדותו הוא ואי מביא ראייה בעדים אחרים זולתי הוא שהן קרובים או פסולין שפיר ואם לאו הרי הן כשרין ואין יכול לפוסלן כי אתא רב דימי אמר מחלוקת ר' מאיר וחכמים בשתי כתי עדים דר'[מאיר] סבר צריך המגיש ראייתו לברר שזו הכת הן עדיו ואם נמצאו פסולין ויבא להגיש הכת האחרת יכול הנתבע לומר לו כבר בעת שבירורת הכת האחרת כאילו בטלת (מעדות) [עדות] זו הכת זהו יכול לפוסלן שאמר ר' מאיר. וחכמים סברי אם בטלה עדות הכת הראשונה מגיש הכת השניה ושפיר דמי כי לא בטלם בתחלה. אבל בזמן שבתחלה אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן וכן אם נמצאת כת שנייה קרובין או פסולין מתקיימת העדות בכת הראשונה שכבר העידו ואמרינן לימא ר' מאיר וחכמים בפלוגתא דר' ורשב"ג פליגי ר' כר' מאיר וחכמים כרשב"ג דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר אף בחזקה. וקיי"ל דבצריך לברר פליגי ר' סבר צריך לברר וכיון שבא לידון בשטר ובירר כי בשטר זה תביעתו ונמצא השטר פסול בטלה גם החזקה. ורשב"ג סבר אם נפסל השטר מגיש עדי החזקה ומעמידין הקרקע בידו ודחינן לא הכא בשתי כתי עדים אפילו ר' כחכמים סבירא ליה דלא אמר ר' אלא בחזקה כי חזקה מכח שטרא קא אתיא והשטר הוא עיקר והחזקה אינה מועלת כלום אם אבד השטר. וכיון שנפסל העיקר בטלה החזקה הבאה מכחו אבל בשתי כתי ערים דהני לאו מכח הני קאתו אפי' ר' מודה דאינצריך לברר כחכמים וקיי"ל בהני כולהו כחכמים וצריך עיון. הא דגרסינן בגט פשוט אמר רב גידל אמר רב

[לקמן כד.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבר וכו' על כת ראשונה: (ב) ד"ה אף בחזקה וכו' והיינו דאמר לפי לשון ראשון ר' מאיר כרבי: (ג) תוס' ד"ה ורבנן וכו' מאן דאמר צריך לברר היינו:

נ"ל והאמרינן

ב"ב קסט:

רש"ל פ"ג

[נ"ל מחבריו]

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פ"ד מהל' שבת הלכה ד' סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רנז סעיף ו:

יא ב ג מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ב סמג עשין לו טוש"ע ח"מ סי' כב סעיף א ובשקנו מידו:

יב ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג:

גמרא

בעדים פסולין ודיינין כשרין מיגו דפסלי עדים פסלי נמי דייני סיפא בדיינין פסולין ועדים כשרין דמיגו דפסלי דיינין פסלי נמי עדים מתקיף לה רבא בשלמא מיגו דפסלי עדים פסלי נמי דייני איכא בי דינא אחרינא אלא מיגו דפסלי דייני פסלי נמי עדים והא עדים תו ליכא לא צריכא דאיכא כת אחרת הא ליכא כת אחרת מאי הכי נמי דלא מצי פסלי היינו דרב דימי איכא בינייהו מיגו דמר סבר אמרינן מיגו ומר סבר לא אמרינן מיגו גופא *אמר ר"ל פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו איני והאמר עולא הרואה את ר"ל בבית המדרש כאילו עוקר הרים וטוחנן זה בזה אמר רבינא. והלא כל הרואה ר"מ בבית המדרש כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה הכי קאמר בא וראה *כמה מחבבין זה את זה כי הא דיתיב רבי וקאמר אסור להטמין את הצונן א"ל לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי אבא *התיר להטמין את הצונן א"ל *כבר הורה זקן אמר רב פפא בא וראה כמה מחבבין זה את זה דאילו רבי יוסי קיים *היה כפוף ויושב לפני רבי דהא ר' ישמעאל בר' יוסי ממלא מקום אבותיו הוה והיה כפוף ויושב לפני רבי וקא אמר כבר הורה זקן א"ר אושעיא מאי דכתיב °ואקח לי (את) שני מקלות לאחד קראתי נועם ולאחד קראתי חובלים נועם אלו ת"ח שבארץ ישראל שמנעימין זה לזה בהלכה חובלים אלו ת"ח שבבבל שמחבלים זה לזה בהלכה °ויאמר (אלי) אלה [שני] בני היצהר העומדים וגו' ושנים זיתים עליה יצהר אמר רבי יצחק אלו ת"ח שבא"י (א) שנוחין זה לזה בהלכה כשמן זית ושנים זיתים עליה אלו ת"ח שבבבל שמרורין זה לזה בהלכה *כזית °ואשא עיני וארא והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם ולהנה כנפים ככנפי החסידה ותשאנה *האיפה בין השמים ובין הארץ ואומר אל המלאך הדובר בי אנה המה מוליכות את האיפה ויאמר אלי לבנות לה בית בארץ שנער *א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי זו חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל וגסות הרוח לבבל נחית והאמר מר עשרה קבין גסות ירדו לעולם תשעה נטלה עילם ואחת כל העולם כולו אין לבבל נחית ואישתרבובי דאישתרבב לעילם דיקא נמי דכתיב לבנות *לה בית בארץ שנער ש"מ והאמר מר *סימן לגסות הרוח עניות ועניות לבבל נחית מאי עניות עניות תורה דכתיב °אחות לנו קטנה ושדים אין לה *אמר ר' יוחנן זו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד מאי בבל א"ר יוחנן בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד °במחשכים הושיבני כמתי עולם אמר ר' ירמיה *)זה תלמודה של בבל:

מתני' אמר לו *נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך *נאמנים עלי שלשה רועי בקר ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו:

גמ' *אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת איבעיא להו באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תא שמע דאמר רבא מחלוקת באתן לך אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן אלא אי אמרת בין בזו ובין בזו מחלוקת רבא דאמר כמאן רבא טעמא דנפשיה קאמר איתיביה רב אחא בר תחליפא לרבא *היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו מאי

רש"י

בעדים פסולים ודיינין כשרין. בעל דין פוסל הדיינין והעדים וכמאלו דבריו אמת על העדים ומשום הכי מהימנינן ליה אפי' לגבי דיינין: סיפא. שנמצאו דבריו אמת על הדיינין שפסולין הם ומשום הכי מהימנינן להו אעדים אליבא דר"מ ורבנן לית להו מיגו: איכא בי דינא אחרינא. ואינו נוגע בעדות: רבנן סברי. אמרינן מיגו בעלמא כדקיימא הכא טעמא משום מיגו הוא ואי לאו הכי הוא לא הוה פסיל רבי מאיר ולרב דימי לא אמרי' מיגו בעלמא: וטוחנן זה בזה. מטיח ומקיש זה בזה אלמא חריפא טובא הוה מקרי ליה לר' מאיר דרך שנוה פה קדוש: אמר רבינא. ומאי תמהא והלא ר' מאיר עוקר הרי הרים הוא כלומר אלים וגבר טפי טובא: בא וראה כמה. כלומר לא אתמוהי קא מתמהי אלא הכי קאמר בא וראה כמה בני ארץ ישראל מחבבין זה את זה דהא ריש לקיש חריף וחכים טובא הוה וקרי ליה לר' מאיר פה קדוש דקא מחבב ליה ומיישב את הדבר להתקיים: להטמין את הצונן. מים צונן ומתיירא שלא יוחמו אסור להטמינםבחול צונן (לצורך שבת)[בשבת]: הורה זקן. ר' יוסי דאזלינן בתריה: ממלא מקום אבותיו. חשוב כאביו: מחבלים. בלשון עז וחמה מקשין זה לזה ובני א"י נוחין יחד ומטיינין יחד ומתקן זה את דברי זה והשמועה יוצאה לאור: משמנין. נוחין כשמן: איפה. זה יצר הרע: שתי נשים. חנופות וגסות הרוח: ורוח בכנפיהם. לשון גסות הרוח: ככנפי החסידה. זו חנופה שמראין עצמם חסידים: לבנות לה בית. ולא כתיב (*להם) אלמא האחת לבדה נתישבה שם: עניות תורה. בעילם הית דניאל בעילם הוה דכתיב (דניאל ח) ואני (הייתי) בשושן הבירה אשר בעילם המדינה ולא רבן תורה עזרא הוה בבבל ולמד חק ומשפט בישראל: במחשכים הושיבני. שאין נוחין זה עם זה ותלמודם ספק בידם: **מתני'** נאמן עלי. להיות דיין: אבא. פסול מן התורה לדונני לא לזכות ולא לחיוב דנפקא לן בפירקין (דף כז:) מלא יומתו אבות על בנים וגו': דור לי. לשון שבועה: יכול לחזור בו. ולישאל שבועה גמורה: **גמ'** דקבליה עליה בחד. דיינא ואע"ג דאיכא תרי אחריני בהדיה א"ר מאיר יכול לחזור בו: במחול לך. אי תובע אמר לנתבע נאמן עלי אבא או אביך אם יזכוך יהא מחול לך התם קאמרי רבנן אינו יכול לחזור בו דהא זכה זה במה שבידו מכיון שילא זכאי: אבל באתן לך. דנתבע אמר לתובע אם יחייבוני אבא או אביך אתן לך: דברי הכל יכול לחזור. דהואיל והממון בידו אין בו כח לתובע להוציא אלא בדיינין כשרין: טעמיה דנפשיה קאמר. ופליג אתרוייהו: באותן

תוספות

בלולה במקרא ובמשנה וכו'. פירש רבינו תם דבתלמוד שלנו אנו פוטרין עצמנו ממה שאמרו חכמים (מסכת ע"ג דף יט:) לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בגמ' אע"פ כן אנו קורים בכל יום פרשת התמיד ושונים במשנת איזהו מקומן וגורסין רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות וכו':

אמר רב דימי כגון דקבליה עליה בחד. פירש הקונט' דאפילו הכי קאמר ר' מאיר דיכול לחזור בו ולא נהירא דכיון דלרבותא נקטיה הוה ליה למימר לא נריכא כו' דמדקאמר כגון משמע דדוקא קא אמר כגון דקבליה עליה בחד על כן נראה דאמילתייהו דרבנן קאי דדוקא כגון דקבלוה עליה בחד דחדא לריעותא הוא דאיכא קאמרי רבנן דאינו יכול לחזור בו אבל אי קבליה עליה כבי תרי יכול לחזור בו אף לרבנן כיון דאיכא תרתי לריעותא:

רבא

רבינו חננאל

הלכה כחכמים ואף ר' לא אמר אלא לברר א"ל אנא נמי לברר קאמינא הא דאמר רבין א"ר יוחנן רישא בעדין פסולין ודיינין כשרין מגו דפסלי עדים פסלי נמי דיינין כלומר יכול בעל דין לומר כבר נגמר זה הדין שקבלתי על עצמי לדון בפני ב"ד זה מאחר שנפסלו העדים ואם טוען בעל דין כי יש לי ראיה אחרת התחלת הדין הוא זה וצריכין אנו לברר לנו דיינין כו'. פשוטה היא: היו חכמים מחבבין זה את זה הלא תראה כי מי שרואה ריש לקיש בבית המדרש רואה כח החכמה שלו כאלו עוקר הרים וטוחנן זה בזה. והיה אומר על ר' מאיר פה קדוש יאמר דבר זה ואע"פ שאמר רבינא הרואה ר' מאיר בבית המדרש כאלו עוקר וטוחן הרי הרים זה בזה. וכן ר' היה יושב ואומר אסור להטמין בשבת הצונן. אמר לפניו ר' ישמעאל ב"ר יוסי אבא התיר להטמין הצונן אמר ר'. כבר הורה זקן ואע"פ שאילו היה ר' יוסי קיים היה כפוף ויושב לפני ר' דהא ר' ישמעאל בריה ממלא מקום אבותיו הוה וכפוף היה ויושב לפני ר' ואפילו הכי אמר ר' כבר הורה זקן שהיו מחבבין זה את זה: לאחד קראתי נועם אלו ת"ח שבא"י שמנעימין זה לזה בהלכה. ולאחד קראתי חובלים. אלו ת"ח שבבבל שמחבלין זה לזה בהלכה וכן שני בני היצהר. ת"ח שבא"י נוחין זה לזה כשמן. ושנים זיתים עליה. אלו ת"ח שבבבל שמרין זה לזה כזית. והנה שתים נשים יוצאות ורוח בכנפיהם וגו' ויאמר ה' לבנות לה בית בארץ שנער. וא"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי זה חנופה וגסות הרוח שירדו לבבל ואסיק' דגסות נחתא לבבל ואישתרבבא לעילם. ודייקי' מדכתיב לבנות לה בית ולא כתיב לבנות להם בית. ש"מ דהחנופה לבדה נשארה וגסות הרוח ירדה לעילם. דעילם אית בה עניות תורה ואמר ר' סימן לגסות הרוח עניות תורה כמו עילם שזכתה ללמוד ולא זכתה ללמד. א"ר יוחנן בבל בלולה במקרא ובמשנה ובתלמוד א"ר ירמיה במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד בבל כלומר טעמים שלו צפונים ועלומים כמים עמוקים: ירושלמי תרין בני אינש הוה להון דין באנטוכיא אמר חד לחבריה מה דר' יוחנן אמר מקובל עלי. שמע ר' יוחנן ואמר לאו כל כמיניה מטרפא בעל דיניה אלא שמענן מיליהון תמן ואין הות צרכא כתבין ומשלחין עובדא לרבנן. תרין בני אינש הות להון דין בטבריא זה אומר בב"ד הגדול וזה אומר בב"ד הקטן שומעין לזה שאמר בב"ד הגדול: מתני' א"ל נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר כו'. אוקי' כגון דקבליה בחד כלומר אבא ועד אחר עמו. או אביך ואחר עמו נאמנין עלי ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו וקיי"ל כי המקבל עליו בקנין דלא כאסמכתא עד אחד כשנים [מהני] ואין יכול לחזור בו ואפילו בעל דין עצמו אם קבלו בקנין מבעלין אינו יכול לחזור בו וכן מפורש בשבועות (מ"ב ע"א) וכן המקבל עליו ג' רועי בקר כיוצא בהן (וקיי"ל דהמקבל עליו עד אחד כשנים בקנין אינו יכול לחזור בו). אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת ר' מאיר וחכמים במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר באתן לך מחלוקת אבל במחול לך דברי הכל אין יכול לחזור בו ואתינא

*) [ביאור ופי' מתוק תמצא בשל"ה בית חכמה דף עז: ועוד בדף לה: וז"ל רש"י חגיגה דף י ע"א ד"ה אפי' וכו' לש"ס בבלי שהוא עמוק כדאמרינן במחשכים הושיבני זו הש"ס של בבל עכ"ל וע"ע ריטב"א ביומא פ' הוציאו לו דף נז. ותמצאהו מועתק בעי"י חגיגה פרק א']

מסורת הש"ס: [לעיל כג.] · שבת נא. · [שם לקמן כט: יבמות קה:] · [עי' תוס' שבת נא. ד"ה אלו תוס' נדה יד: ד"ה היאך] · [צ"ל להן] · [צ"ל את האיפה] · קידושין מט: ע"ש · [לעיל כג:] · (ערכין כב.) · [פירוש אלון של זית עי' תוס' עירובין יח: ד"ה מרורין ותוס' פסחים לו. ד"ה מה] · [שבת לג:] · פסחים פז: · ב"ב קלח. לעיל כג. · [לקמן כט:]

הגהות הב"ח: (א) גמ' א"ר יצחק וכו' ת"ח שבא"י שמנעימין זה לזה:

עין משפט נר מצוה

יג א ב ג מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ב סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סי' כב סעיף א :
יד ד מיי' פ"י מהלכות עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף טז :
טו ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף י :
טז ו ז ח ט מיי' שם טוש"ע שם סעיף טז:

מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין דהוה ליה כמחול לך לא באותן הנשבעין ונוטלין דהוה ליה כאתן לך והא תנא ליה רישא תנא תולה בדעת אחרים ותנא תולה בדעת עצמו וצריכא דאי תנא תולה בדעת אחרים בהא קאמר ר' מאיר דמצי הדר ביה משום דלא גמר ומקני דאמר מי יימר דמזכי ליה אבל תולה בדעת עצמו אימא מודי להו לרבנן ואי אשמעינן בהא בהא קאמרי רבנן אבל בההיא אימא מודו ליה רבנן לר' מאיר צריכא אמר ריש לקיש מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אין יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת איבעיא להו לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת ת"ש דאמר רבא *קיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אין יכול לחזור בו אי אמרת בשלמא לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין ד"ה יכול לחזור בו רבא דאמר כרבי יוחנן ואליבא דרבנן אלא אי אמרת בין בזו בין בזו מחלוקת רבא דאמר כמאן אלא לאו ש"מ לאחר גמר דין מחלוקת ש"מ שלח ליה רב נחמן בר רב (*חסדא) לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה באתן לך מחלוקת או במחול לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים בסורא מתני הכי בפומבדיתא מתני הכי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קניין כלום :

מתני' ואלו *הן הפסולין המשחק בקובי' והמלוה ברבית *ומפריחי יונים וסוחרי שביעית אמר רבי שמעון בתחילה היו קורין אותן אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא כשרין :

גמ' משחק בקוביא מאי קא עביד אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא ואסמכתא לא קניא רב ששת אמר [א] כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא אלא לפי שאין עסוקין ביישובו של עולם מאי בינייהו איכא בינייהו דגמר אומנותא אחריתי *(ותנן) א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא הוא אבל יש להן אומנות שלא הוא (*הרי זה) כשרים אלמא טעמא דמתניתין משום יישובו של עולם הוא קשיא לרמי בר חמא וכי תימא פליגי רבנן עליה דר' יהודה והא"ר יהושע בן לוי *כל מקום שא"ר יהודה אימתי

רש"י

באותן הנשבעין · לפטור עצמן שלא ישלמו דתובע קאמר דור לי ואני מוחל לך : הנשבעין ונוטלין · השכיר והנגזל וכיוצא בהן דנשבע קאמר ליה דור לי ואתן לך : והא תנא לה רישא · דאוקמת לה באתן לך ותרתי למה לי : תולה בדעת אחרים · אבא ואביך : בדעת עצמו · של חבירו בעל דין : מי יימר דמזכי ליה · ואי הוה ידע דמזכי ליה לא הוה אמר הלכך הדר : אבל תולה בדעת עצמו · של בעל דין אסיק אדעתיה דודאי נדר ליה כדי להפטר וידע ומחיל : לפני גמר דין · לאחר שטענו בפניהם וקודם גמר דין בא זה לחזור : ה"ג אי אמרת בשלמא ר' יוחנן הכי קאמר לאחר גמר דין מחלוקת אבל לפני גמר דין אפילו לרבנן חוזר : רבא · דפסיק הלכתא דחוזר לפני גמר דין ולא לאחר גמר דין דאמר כר' יוחנן ואליבא דרבנן : אלא אי אמרת · לר' יוחנן בין (א) בזה ובין בזה מחלוקת : רבא דאמר כמאן · בין לריש לקיש בין לר' יוחנן לרבנן לפני גמר דין קאמרי דלא הדר והא ליכא למימר דרבא כריש לקיש ואליבא דר"מ אמרה לשמעתיה דלא שביק רבנן ועביד כר"מ דפסקינן לקמן הלכה כחכמים ולא שייך למימר הכא רבא טעמא דנפשיה קאמר וסבירא ליה דכי פליגי רבנן לאחר גמר דין אבל לפני גמר דין מודו אבל לרבי יוחנן בין בזו ובין בזו מחלוקת דהא לא איירי רבא בפלוגתא כלל אלא מיפסק פסק דינא : וקנו מידו · מתחלה שלא יחזור : **מתני'** ואלו הן הפסולים · לדון ולהעיד : המשחק בקוביא · כולהו מפרש בגמ' וכולן מעין גזלנין הן והתורה אמרה (שמות כג) אל תשת רשע עד וכל שכן דיין : וסוחרי שביעית · הואיל וחימוד ממון מעבירו על דברי תורה הוה ליה כרשע דחמס · ופסול לדון ולהעיד שטוה אחרי הבצע : בתחילה היו קוראין אותן כו' · מפרש בגמ' : שאין לו אומנות אלא הוא · דהואיל ואין עסוקין ביישובו של עולם אינן בקיאין בטיב דינין ומשא ומתן ואינן יראי חטא : **גמ'** אסמכתא · היינו דבר דאינו נותן לו מדעתו אלא סומך על דבר שאינו דסבור שהוא יכול לנצח ופעמים שמנצחין אותו : לא קניא · והוה ליה כעין גזילה בידו : כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא . והיכי דמי אסמכתא כגון דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא (ב"מ דף קד·) וכגון משליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח·) דסומך על לא דבר דסבור כל זה בידי לעשות ומרישא כי מתני אדעתא דלא יהיב ליה לאסמכתא קא מתני דטועה וסבור לא יבא לידי כך אבל הכא לא סמיך אמידי דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ואפי' הכי אתני שמע מינה (ב) מספיקא אתני גמר ואקני ולא גזילה היא :

תוספות

רבא דאמר כמאן · וליכא למימר דסבירא ליה כר"ש בן לקיש אליבא דר' מאיר חדא כפירוש רש"י דאין לומר דשביק רבנן ועביד כר' מאיר ועוד דהכא פליגי ר' יוחנן ור"ש בן לקיש ורבא פסיק פרק החולץ (יבמות דף לו·) כר"ש בן לקיש בתלת משמע דבכל שאר מקומות ס"ל כר' יוחנן לגבי רשב"ל וליכא למימר הכא טעמיה דנפשיה קאמר כדתירץ לעיל משום דהכא לא קאי אפלוגתא דמתני' כדלעיל דמשום הכי מפרש לה לעיל טעמיה דנפשיה אבל הכא ליכא למימר טעמיה דנפשיה קאמר : **שלח** ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים · תימה דהכא משמע דלאחר גמר דין מחלוקת אבל קודם (ג) יכול לחזור בו ובפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכח· ושם) אמרי' אמר לו עבדי גנבת שורי טבחת והלה אומר אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה רצונך השבע וטול נשבע ואינו יכול לחזור בו משמע מיד שאמר השבע וטול שחבירו ישבע ואינו יכול לחזור בו אלמא אפי' קודם גמר דין אינו יכול לחזור בו להכי גרס ר"ת ונשבע אינו יכול לחזור בו כלומר אם קפץ זה חבירו ונשבע אינו יכול לחזור בו דכיון דכבר נשבע הוי לאחר גמר דין ואמרי' לאחר גמר דין דהלכה כחכמים* :

ואלו הן הפסולין · יש גורסין עבדים משום דסבירא ליה דקא חשיב הכא פסולי דרבנן ודאורייתא ולא נהירא משום דלא חשיב במתני' רק פסולי דרבנן דהא גזלנים לא קתני וכל פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו משחק בקוביא אפי' למ"ד אסמכתא היא דאסמכתא לא קניא מ"מ אינו דאורייתא כיון שאינו סבור לעשות איסור לבא לידי פסול דאורייתא ולמ"ד משום ישובו של עולם פשיטא דאינו אלא מדרבנן ומלוה ברבית מיירי בריבית שאינה קצוצה ואפי' מיירי בריבית שקצוצה לא משמע ליה איסור כיון דמדעתיה יהיב ואינו פסול לעדות אלא מדרבנן מפריחי יונים מדרבנן פסולים אפי' למ"ד אי תקדמי יונך היינו משחק בקוביא ולאידך דאמר ארא מפני דרכי שלום הוא וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה דאינו אסור אלא מדרבנן ואפי' בשביעית דאורייתא לא חשיב ליה *איסור הא דממליאין מעות לעניים אבל עבדים פסולין מדאורייתא נינהו ק"ו מאשה *ומה אשה שכשירה לבא בקהל פסולה להעיד דכתיב (דברים יט) האנשים עבד שפסול וכו' על כן נראה דלא גרסי' עבדים דלא מיירי אלא בפסולי דרבנן :

כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא · פ"ה דהיכי דמי אסמכתא כגון אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא וכן משליש את שטרו דגט פשוט (ב"ב דף קסח· ושם) דכל הני סמיך אדעתיה וסבור הוא שזה בידו לעשות ומרישא כי מתני ליה אדעתיה דלא יהיב ליה מתנה אתני ליה שהרי סבור הוא שלא יבא לידי כך אבל הכא לאו בידו ולא סמיך אמידי דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ואפ"ה אתני ש"מ דמספיקא גמר ומקני ולאו גזילה היא ומיהו הא (*שפיר) דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא אסמכתא היא טעות סופרים הוא זה ובזה לא דבר רש"י דהא אם אוביר אשלם במיטבא לאו אסמכתא כדאמרי' פ' איזהו נשך (ב"מ דף עד·) אלא היינו אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי דבפ' המקבל (שם דף קד·) קאמר אסמכתא היא ובפי' רש"י היה כתוב אם אוביר וכו' על כן טעו סופרים אבל ר"ת הקשה לפי' הקונט' משום דלפי פי' משמע דעפי חשיב אסמכתא (מה) שהיה בידו מלאו בידו ובפ' איזהו נשך (שם דף עד· ושם) משמע איפכא דאמר

רבינו חננאל

ואתינא למימר דרבא אמר כר' יוחנן ומיתיבי עליה דרבא מסיפא דמתניתין . היה חייב לחבירו שבועה וא"ל דור בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו מאי לאו באותן הנשבעין ולא משלמין דהוה ליה מחול לך וש"מ במחול לך נמי פליגי ודחי רבא לא מתני' באותן הנשבעין ונוטלין כגון השכיר והנגזל והנחבל וכיוצא בהן דהוה ליה אתן לך ואקשינן ליה לרבא והא את הוא דאוקמת לה לרישא פלוגתייהו באתן לך . ואת אמרת סיפא נמי באתן לך מחלוקת למה ליה למימרא תרתי זמני ומשני רישא תולה בדעת אחרים והוא אבא ואביך סיפא תולהבדעת עצמו סד"א תולה בדעת עצמו כיון דידע דוודאי מי שתבע ושקיל וגמיר ומקני ואפילו ר' מאיר מודה בהא דאין יכול לחזור בו קמ"ל דר' מאיר חולק אפילו בזו ואסיקנא כדשלחו ליה לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקתובמחול לך או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי ושלח להו לאחר גמר דין מחלוקת ובאתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים דלאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו וכ"ש במחול לך דדברי הכל אין יכול לחזור בו והני מילי לאחר גמר דין אבל לפני גמר דין יכול לחזור בו אלא אם כן קנו מידו כדשלח להו שמואל לבי רב לפני גמר דין אם קנו מידו אין לאחר קנין כלום. וכן המקבל עליו עד אחד כשנים דגרסינן בשבועות . (מב"ז ע"א) ההוא דאמר מהימנת עלי כבי תרי כו' וכן בגיטין (דף עו ע"ב) גרסינן כוותיה שאמר נאמנת עלי לומר שלא באתי כו' : **מתני'** אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומפריחי יונים ומלוה ברבית וסוחרי שביעית כו'. משחק בקוביא מאי עבד דמיפס[ל] אמר רמי בר חמא משום דהוה אסמכתא פירוש אילו הן המשחקין מתנין תנאי ביניהן אם אנצחך תן לי כך וכך ואם תנצחני אתן לך כך וכך כי האי גוונא אסמכתא היא ולא קניא והמעות שנוטלין זה מזה גזיל[ה] שנמצאו כגזלנין לפיכך הן פסולין ורב ששת אמר למה פסלום חכמים מפני שאין עסוקין בישוב העולם פי' כגון אומנות וכגון עבודת הארץ ואמרינן מכדי לתרווייהו פסילי מה לי משום אסמכתא ומה לי [משום] יישוב העולם ושנינן איכא בינייהו כגון דאית להו נמי אומנותא אחריתי (לר' אמי) [לרמי] דמשוי ליה גזלן אע"ג דאית ליה אומנותא אחריתי פסול ולרב ששת כיון דמתעסק באומנות שהיא יישובו של עולם כשר ה[וא] על יה דרמי בר חמא הא דתנן בסיפא דמתניתין א"ר יהודה אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא היא אבל יש להן אומנות שלא היא כשר וכי תימא ר' יהודה חולק על התנא קמא והאמר ריב"ל כל מקום ששנה ר' [יהודה] אימתי

[ועי"ע תוס' שבועות לט. ד"ה אם אמר]

[בשאילתות פ' יתרו ס"ס נ"ח איתא רב יצחק]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה אלא וכו' בין בזו ובין בזו : (ב) ד"ה כל כי וכו' דמספיקא : (ג) תוס' ד"ה שלח וכו' אבל קודם גמר דין יכול לחזור :

עירובין פב. ר"ה כב. לקמן כו:

הגהות הגר"א
[א] גמ' כל כי האי גוונא לאו אסמכתא' אלא תא"מ וכ"כ הרמב"ם לא גרס לה (ועמ"ש רבינו בח"מ סי' ל"ד ס"ק ל"א וסי' ר"ג ס"ק מ"ד) :

[ליתא במשנה]

[עירובין פב. פג.]

[נ"ל ספיר]

רש"ל מ"ז

אימתי *ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים *רבי יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק ודכולי עלמא אימתי לפרש הוא *גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי ולא פליגי והתניא *בין שיש לו אומנות שלא הוא בין שאין לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין *אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: מלוה ברבית: אמר רבא [א]לוה ברבית פסול לעדות והאנן תנן מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית בר ביניתוס אסהידו ביה תרי סהדי חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא [ב]פסליה רבא לבר ביניתוס והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא [ג]לטעמיה *דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ההוא טבחא דאישתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה *פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי מזיה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין [ד]החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים הכא תרגומה אי תקדמיה יונך ליון רבי חמא בר אושעיא אמר [ה]ארא מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ"ט לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא ואידך תנא תולה בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו [ו]וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר קים

רש"י

אימתי ובמה · אימתי כגון במתניתין דהכא או במה דברים אמורים: גברא אגברא · דרבי יהושע בן לוי ארמי בר חמא רמי בר חמא סבר אימתי דרבי יהודה לחלוק בא: ההיא דרבי יהודה היא משום רבי טרפון · לעולם אימתי לפרש הוא ורבנן דמתניתין לא פליגי עליה ומתניתא דקתני בין שיש לו כו' דמשמע טעמא משום אסמכתא ר' יהודה גופיה אמרה משמיה דרבי טרפון ופליג אדרבנן דמתניתין דטעמייהו משום יישוב ובמתניתין ר' יהודה מילתייהו דרבנן קא מפרש: אין אחד מהן נזיר · שנים יושבין ואחד עובר זה אומר פלוני העובר נזיר הוא וזה אומר אינו נזיר ואמר אחד הריני נזיר אם כמותו הוא שהוא נזיר וחבירו אומר הריני נזיר אם כמותו הוא שאינו נזיר ושניהם מתכוונין לנזירות ונמצא כאחד מהם ואמר רבי טרפון אין אחד מהן נזיר שעל הספק אמר דבריו תחילה ואין זו הפלאה דכי יפליא איש (ויקרא כז) יפרש משמע אלמא לר' טרפון דכי תלי תנאה במידי דלאו בידיה ולא ידע לה אפילו הכי הויא אסמכתא ולא אמרינן מספיקא גמר ואקני: לוה ברבית פסול לעדות · דקיי"ל (ב"מ דף עה:) המלוה והלוה עוברין בלא תעשה וכיון דחימוד ממון מעבירו על דת הוה לי' כרשע דחמס דעובר נמי על לא תעשה מפני חימוד ממון: מלוה הבאה בריבית · ומשמע אתרווייהו: בר ביניתוס. אוזיף מלוה: והוה ליה · האי סהדא רשע דהא אודי דלווה בריבית: רבא לטעמיה · בפ"ק דאין אדם משים עצמו כו' אינו יכול לפסול עצמו על פיו דהא אין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה ואדם קרוב אצל עצמו: רבי מזייה וטופריה · הגדיל שערו וציפורניו לנוול עצמו לעשות תשובה: שאין מכירין אותו · דתשובה דהתם לאו עירומי הוא: ויחזיר אבידה · אם ימצא אבידת חבירו דכיון דמחזיר אבידה הוא ודאי הדר ביה מחמדת ממון: אם תקדמיה יונך ליון · ליוני אתן לך כך וכך: ארא · אשתליו"ן מלומד להביא יונים ממקומן לבית בעלים על כרחן ויש בהן גזל: מפני דרכי שלום בעלמא · דתניא (חולין דף קלט:) יוני שובך ויוני עלייה יש בהן גזל מפני דרכי שלום ולא גזל גמור דלא זכה בהן בעל השובך דממילא קאתו ורבו להתם ובגמרא דהשולח (דף קכ.) גרס לה: תנא תולה בדעת עצמו · דהויא אסמכתא והדר תנא דתולה בדעת יונו: קים

תוספות

דאמר התם האי מאן דמקבל זוזי מחבריה למזבין ליה חמרא ופשע ולא זבין משלם כדאזיל אפרוותא דזולשפוט וקאמר התם דאסמכתא היא כו' עד דמקשה הש"ס מאי שנא מאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ומשני התם גבי אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא משום דהוי בידו לא הויא אסמכתא אלמא דלא הויא בידו הוי טפי אסמכתא ממה שהוא בידו על כן נראה לר"ת לפרש הכי כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא דלא הויא אסמכתא אלא היכא שאין יכול להרויח כגון משלים שטרו וכו' דגט פשוט (ב"ב דף קסח.) אבל הכא לא הויא אסמכתא משום דכיון דשניהם כל אחד ואחד מקני לחבריה מגו דאי מרווח בעי איהו למקני בההיא הגלה גמר ומקני לחבריה ולפי זה כל שידוכין לא הויא אסמכתא משום דכל חד וחד בעי למקני גמר נמי ומקני ומיהו קשה על פי' ר"ת שהרי בפרק הזהב (ב"מ דף מח: ושם) אמרינן הנותן עירבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי עירבוני מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי רבי יוסי ומסיק התם לבסוף אליבא דר' יהודה דהויא אסמכתא ולא קניא אלמא אפי' בשניהם חשיב אסמכתא ולא אמרינן מגו *דאי בעי קנין העירבון אם חבירו חוזר בו מקנה נמי כנגד העירבון לחבירו כשהוא חוזר בו ועוד משמע לקמן גבי נריכותות דמפריחי יונים דהיכא שהוא סבור דבידו להרויח הויא אסמכתא בעלמא טפי כדפירש רש"י על כן נראה לר"י עיקר כפירוש רש"י ואי קשיא לו מההיא דאיזהו נשך כדפירש לעיל תריץ הכי שאני התם דודאי דבר שהוא בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא דהתם בידו לעשות ולא גזים נמי שסובר הוא שכך הפסיד חבירו אם לא ישלים תנאו כמו אם ישלם במיטבא ובההיא ודאי גמר ומקני ולא חשיב אסמכתא ואומר בלבו עלי לשלם ודאי מן הדין מה שבידי לעשות ולא עשיתי אבל היכא דגזים אע"ג דהוי בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעבד אשלם אלפא זוזי מכל מקום כיון דגזים ודאי הוי גוזמא דמתנה לשלם אלף זוז בשביל קרקע אחת ודאי חשיב אסמכתא ומיהו קשה דהכא משמע דדבר דלא הוי בידו לאו אסמכתא הוא כגון משחק בקוביא דהכא ואע"ג דגזים ומאי שנא מההיא דחמרא דזולשפוט דחשבינן אסמכתא מהאי טעמא ומכ"מ לא קשיא מידי דהתם ודאי הויא אסמכתא משום שזה סומך עליו משום דהוי דבר שבידו שמואלין יין למכור ונראה כאסמכתא קלא אע"ג דלא גזים דשמא לא ירצו אחרים למכור לו והלכך אע"ג דלא גזים כיון דלאו בידו הוא לגמרי לא גמר ומקני לחבריה אבל הכא גבי משחק בקוביא דלאו בידו הוא כלל אע"ג דגזים בתנאי שחוק שלו מ"מ גמר ומקני דכיון שהוא יודע שאין בידו להרויח וידוע הוא שאחד מהם ירויח ודאי לא נתכוון להסמיך חבירו על דבר שאינו אלא גמר ומקנה לכך כי האי גוונא ודאי לאו אסמכתא היא אבל הא דאשלם אלפא זוזי דגזים וגם בידו להשלים תנאו יש לנו לומר דנתכוון להסמיך ולהטעות חבירו הויא אסמכתא משום דגוזמא קאמר ולא גמר ומקנה ומסתברא דלהכי גזים שהוא סבור ודאי שיעבדנה ועוד שבידו הוא *ומשום הכי פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כר' יהודה לקמן דכיון שיש לו אומנות שלא הוא כשר והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדף לפי שהדף והמקום קנוי לאותו שירויח כדי לקנות המעות אסר עליו אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני אם לא הקנו בב"ד חשוב כדאי' בנדרים (דף כז:):

ההיא ר' יהודה משום ר' טרפון · דאמר לא נתנה נזירות אלא להפלאה פ"ה אלמא כיון דמספקא ליה אי הוי נזיר אי לא מספיקא לא משעביד נפשיה הכא נמי מספיקא לא גמר ומקני והקשה הריב"ן מאי מדמה קנין לנזירות שאני נזירות דגלי קרא דכתיב כי יפליא וי"ל דמ"מ נילף מיניה בעלמא ור"י פי' דמ"מ מייתי שפיר ואין להקשות שאני הכא דגלי קרא משום דהא לא מפרש בקרא מאי היא הפלאה אלא גלי לן קרא דבעינן הפלאה ולא ידעינן מה היא הפלאה אלא תיתי לן מסברא מה היא הפלאה והיינו דקאמר ההיא רבי יהודה היא דאמר משום רבי טרפון דכיון דלא חשיב ליה הפלאה א"כ ש"מ דעל כרחיך הוא דאמר לעיל בכי האי גוונא אסמכתא היא דאי לאו אסמכתא היא מילתא דלא ידע אם כן הויא נמי הך הפלאה אע"ג דלא ידע ומדקאמר ר' יהודה לעולם אין אחד מהם נזיר וכו' מכלל דלא הוי הפלאה כי האי גוונא אם כן ש"מ לעיל דהוי אסמכתא כי האי גוונא וקרא דכי יפליא איצטריך משום דידות נזירות כנזירות הלכך אי לאו קרא דכי יפליא הייתי מרבה גם זו לידות נזירות דלא גרע מהם ומשום הכי איצטריך כי יפליא לומר דלא חשיב כידות: אי

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"י מהלכות עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף י:

יח ב ג מיי' שם פי"ב הלכה ב סמג שם טוש"ע שם סעיף כט

[נ"ל ובמה במשנתנו עי' תוס' עירובין פא: ד"ה ה"ג ותוס' חולין פח. ד"ה רבנן ותוס' גיטין ז: ד"ה אמר ר"י ותוספות שבועות מח. סד"ה נשבע]

יט ד מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף לד וטוש"ע י"ד סי' קיט סעי' טו וסעי' יח בהג"ה:

כ ה מיי' שם פ"י הל' ד סמג שם טוש"ע שם סעיף טז ועיין בכ"מ:

[נ"ל דבעי]

[נ"ל שמתיה כך גרסת הכ"מ בפ"ו מהל' ת"ת דין יד אבל בכ' הרמב"ם אות יט טבח שילא טריפה מתחת ידו ע"ש ודע שכן איתא נמי ברב אלפס שמתיה רב נחמן ועבריה והנה בהרא"ש סי' ט איתא שמע ר"נ וכו' וטעות הדפוס שם ונ"ל שמתיה ר"נ ועבריה]

רבינו חננאל

אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים כו' ושנינן גברא אגברא קרמית כלומר מדברי ר' יהושע ור' יוחנן אתה מקשי על רמי בר חמא הני סברי דאימתי לפרש ורמי סבר אימתי נמי לחלוק הוא והתניא בהדיא דר' יהודה חולק על החכמים דתניא ר' יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרת הרי אלו כשרין. חזרו בהן הרי אלו כשרין וחכ"א בין שאין להן אומנות אלא היא ובין שיש להן אומנות שלא היא פסולין ושנינו ההיא דקתני וחכ"א אינן החכמים השנויין במשנתנו אלא ר' טרפון היא. ור' יהודה הוא ששונה אותו בלשון חכמים לפי שהוא אית ליה האי סברא דתניא ר' יהודה אומר משום ר' טרפון אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה אבל ר' יהודה דמתני' מפרש דברי חכמים הוא וגרסינן בעירובין סוף פרק חלון שבין ב' חצרות אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יהודה דאמר בד"א בעירובי תחומין כו' ואקשינן עליה הלכתא מכלל דפליגי והאמר ריב"ל כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים ומהדרינן ולא פליגי והאמר רב חסדא חולקין עליו חביריו על ר' יהודה ואמרינן גברא אגברא קא רמית כלומר מדברי רב חסדא תדחה דברי ר' יהושע ושקלו וטרו בה ומקשו ואימתי לפרש הוא והתנן אלו הן הפסולין המשחק בקוביא. א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל יש לו אומנות שלא היא פסול ודחי' ההיא ר' יהודה שאמר משום ר' טרפון היא דתנן ר' יהודה אומר משום ר' טרפון אין אחד מהן נזיר שלא נתנה נזירות אלא להפלאה. ומסקי לה לשמעתא הכי אלמא כיון דמספקא ליה אי נזיר הוא (והוא) [ואי] לאו נזיר הוא לא משעבד נפשיה הכא נמי כיון דלא ידע אי קני אי לא קני לא גמר ומקני וזו סברא דר' טרפון היא ושנה ר' יהודה דבריו בברייתא בלשון חכמים ובברייתא כולה ר' יהודה. והמלוה ברבית פסול לעדות תרגמה רבא מלוה הבאה לו ברבית ואפי' לוה עובר עליה ופסול לעדות: בר ביניתוס אסהידו עליה חד אמר קמאי דידי אוזיף

גליון הש"ס

גמ' וצריכא וכו' התם הוא דלא גמר ומקני. לפ"ז צ"ל דהך מ"ד ס"ל כרמב"ה דלעיל דאימתי דר"י לחלוק וס"ל לת"ק דפסולין משום דהוי אסמכתא ולא גמר ומקני. אבל קשה לי מנ"ל להגמרא לומר כך דס"ל דלא כריב"ל ור"י דס"ל אימתי לפרש הא י"ל הגריכותא בה יפוך על ההכשר דבמתני' קתני דעוסקים בישובו של עולם כשר דאסמכתא קני ולזה אי תני משחק בקוביא ס"ד דזהו לא הוי אסמכתא דאין בידו כלל וגמר ומקני אבל מפריחי יונים דאמר בנקשא תליא מלתא הוי אסמכתא ואי תנא מפריחי יונים ה"א דמשחקי בקוביא דאמר קים ליה בנפשאי והוי אסמכתא. אחר זה ראיתי בחי' הר"ן דכתב דמש"ה אזלא סוגיא זו כרמי בר חמא משום דלהך מ"ד דמפריחי יונים ודאי קאי לרמב"ה דאי סבירא ליה כר"ש משום דאין עוסקין בישובו של עולם היינו משחק בקוביא ותרתי ל"ל אבל לענ"ד קשה כנ"ל דהא מ"מ הצריכותא בהך גופא דעוסקים בישובו של עולם דכשר ולא מפסיל משום אסמכתא:

[עירובין פב.]
[לעיל ו. תענית ד: וש"נ] [תוספתא פ"ה עירובין שם ע"ש]
עירובין פב. חגיגה י. נזיר לד. ודף סב. נדרים יט: כח.
לעיל ט: וש"נ
פ"א מכל מקום

עין משפט נר מצוה

כא א מיי' פ"י מהל' עדות הל' ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף טז:

כב ב מיי' שם פי"ב הל' ו סמג שם טוש"ע ח"מ סי' לד סעי' לו:

כג ג מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף כט:

כד ד מיי' שם פ"י הל' ד סמג שם טוש"ע שם סעי' טז:

כה ה מיי' שם פי"ב הלכה ז סמג שם טוש"ע שם סעיף לא:

כו ו ז מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף לב:

כז ח מיי' פ"ח מהל' מאכלות אסורות הל' ח סמג עשין סב טוש"ע י"ד סי' פ סעיף ג:

כח ט י כ ל מיי' פ"י מהל' עדות הל' ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף יג:

כט מ נ ס מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג יד:

[פי' מלשון מורה כלומר מלמדין אותו לפרוח לסקדים ליונים אחרים. ערוך ערך מר ד]

ל ע מיי' שם הלכה ד:

לא פ מיי' שם וסמג שם טוש"ע שם סעיף יג:

לב צ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד:

תוספות

אי נמי מפני דרכי שלום · תימה למ"ד מפריחי יונים ארא א"כ מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי"ל דהא דאמרי' מפני דרכי שלום קאי אלישנא דתקדמיה יונך ליון:

מעיקרא סבור דמי קיהיב · וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו דתחמוד כלל וא"ת והא אמרינן בפ"ק דבבא מליעא (דף ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו משמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים דלא תחמוד הוו אפי' בדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת ועי"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהבי והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רוצה אני אם כן לא עברי אלאו דלא תחמוד כיון דחזו דשקלי בעל כרחייהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו:

מגדלי איתמר · פי' בהמה דקה אסור לגדל אפי' בבית משום ישוב ארץ ישראל דילמא אתי לרעותן בשדות ובהמה גסה מותר לגדל בבית ולא גזרו בה חכמים משום דלריך לחרישה ואין יכולין לעמוד בהאי גזירה וא"ת והא מתניתין היא במרובה (ב"ק דף עט: ושם) אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין וי"ל דאי מהתם הוה אמינא ה"ה גסה ודקה דנקט לאשמועינן חידוש דסיפא דאפי' דקה איתו אסור אלא בארץ ישראל דווקא אבל לא בסוריא דכיבוש יחיד לא הוי כיבוש קמ"ל:

סתם גבאי כשר · פ"ה והא דהוסיפו הגבאין והמוכסין בדחזו דשקלי יתירתא וקא אתי לאשמועינן דלעו"ג שהחזיר הגבאי והמוכס פסול דלא דמי לשאר גזלנים שהחזירו דכשרים דהאי לא ידע למאן נהדר ועוד כיון דעדיין הם עוסקין בגבאות ובמכס חשודים לחזור לקלקולם:

רש"י

קים לי בנפשאי · ולא היתה ספיקא בידו וטעות הוא וכי אתני אדעתא דהוא נלח אתני ולא גמר ואקני אבל תולה בדעת יונו ספיקא הוא בידו אי נלח ואפ"ה אתני מספיקא הלכך גמר ומקני: בנקשא תליא מילתא · שיש לו דפין של עץ מנקשין זו לזו והיונה שומעת קולן ומכרת שבעלה מזרזה וממהרת לעוף: ה"ג אנא ידענא בנקשא טפי: נקשא · הכאה זו על זו: פספסין · שברי עלים והן מרלי"ש בלע"ז: אפילו קליפי אגוזים · שאין עשויין לכך ואקראי בעלמא הוא: דאפילו לנכרי · שישתכח שם ריבית מפיהם דהו ודאי לא הדרי לקלקולייהו: שממרים את היונים · מרגיזים אותן זה על זה להלחם: אפילו בהמה וחיה · דלאו מילתא דשכיחא הוא: פגמיהן · אלו דפין שמזרזים בהן: אפילו במדבר · דלא שכיחי יונים דיישוב והאי פירושא ללישנא דארא נקיט ליה ולא מגופא דברייתא היא וללישנא דאי תקדמה יונך ליון איכא לפרושי (א)חזרה גמורה דהא אפילו בחנם נמי לא עבדו כדפרישית גבי קוביא: ויבדלו · שלא ישאו ויתנו בפירותיהן ויפקרו גנותיהן לעניים: לא חזרת דברים · לומר לא נוסיף עוד אלא חזרה הנכרת שיפזרו פירות שביעית שבגנותיהן לעניים: היינו דמשכחת לה בהמה · דאפשר שמלמדה לרוץ כשתשמע קולו: בת הכי היא · שתביא בהמות הבר לביתה עמה והלא ירדפוה החיות: שור הבר · דומה לחיה ואם מגדלו בביתו הולך למדברות ומטעה החיות לבא אחריו ויש בהן גזל מפני דרכי שלום שמביא אותן מן הכיברין והא דקרי ליה בהמה כמאן דאמר מין בהמה הוא ופלוגתייהו לענין התרת חלבו וכיסוי הדם: חמסן · יהיב דמי אלא שאין רצון הבעלים למכור: דאוריי' הוא · אל תשת רשע עד ובמסכת גיטין (דף נט:) תנן מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום שלא יתקוטטו אביו או קרוביו: סוף סוף ממונא שקלי · ועברי אתקנתא דרבנן מחמת חימוד ממון: פסלינהו · דחשידי למשקל אגרא ולסהודי שקרא: כיון דחזו דחטפי · ושקלי כלומר דאפי' דמי קא יהבי אתי לידי גזלנות כלומר שהיה קשה לבעלים למכור ובעל כרחן חוטפין וזורקין המעות לפניהם: גבאין · ממונין שהעמידן המלך לגבות מס ומנת המלך וכרגא וארנונא מישראל חביריהם: אקראי בעלמא · מה שהבהמה נכנסת לשדות של אחרים ורועה אקראי הוא ואין הרועה מתכוין לכך: יתירתא · יותר מן הקצבה: בארץ ישראל · חמירי טפי משום ישוב ארץ ישראל: מגדלין איתמר · שמגדלין אותם בבתיהם ולפי' הכי בארץ ישראל פסולין מגדלי בהמה דקה דעבידא דמשמטא ורהטא לתוך השדות אבל גסה לא משתמטא ואפשר לנוטרה אבל רועה שמרען בחוץ באפר של ישוב אפי' בהמה גסה פסול שנכנסת בשדה של אחרים: ה"נ מסתברא · דרועה בהמה גסה פסול: נאמנין עלי שלשה רועי בקר · מכלל דאי לא קבלינהו עליה לא מהימני: לא לדינא · דלדינא מודינא דפסולין משום דלא גמירי דינא: דלא שכיחי בישוב · ולא ראו ולא שמעו עסקי דין בין אדם לחבירו אי קבלינהו עלויה לא מצי למיהדר: סתם רועה · דאכתי לא חזינן דעיילו בהמותיו בשדות אחרות: סתם גבאי כשר · עד דשמעינן ביה דשקיל יתירתא: כי הוה חזי · אבוה דר' זירא: רבנן · מיושבי העיר: אמר לך עמי בא בחדריך · דלא נחזינא בך ריש נהרא שהוא שר העיר ורואה שרבים יושבי העיר ושואל ממון הרבה לכל שנה והוא היה מיקל עליהם המס ומדחה את שר העיר לאמר שיושביה מועטין ואין ממי לגבות: נכים אבא לפום ברא · ישחוט את האב לפני הבן כלומר יגבה מהן ממון: מיגנזו · מתחבאין:

גמרא

קים לי בנפשאי דידענא טפי אבל תולה בדעת יונו אימא לא ואי תנא תולה בדעת יונו דאמר בנקשא תליא מילתא ואנא ידענא לנקושי טפי אבל תולה בדעת עצמו אימא לא צריכא מיתיבי *המשחק בקוביא אלו הן המשחקים בפיספסים ולא בפיספסים בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רימונים ואימתי חזרתן משישברו את פיספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו *בחנם לא עבדי מלוה בריבית אחד המלוה ואחד הלוה ואימתי חזרתן משיקרעו את שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה אפילו לנכרי לא מוזפי ומפריחי יונים אלו *שממרין את היונים ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף ואימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' במדבר נמי לא עבדי סוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ואימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו וא"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד אומר אני פלוני בר פלוני כינסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הן נתונין במתנה לעניים קתני מיהת בהמה בשלמא למאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון היינו דמשכחת לה בהמה אלא למ"ד ארא בהמה בת הכי היא אין בשור הבר וכמאן דאמר שור הבר מין בהמה הוא דתנן שור *הבר מין בהמה הוא רבי יוסי אומר מין חיה תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין גזלן דאורייתא הוא לא נצרכא אלא למציאת חרש שוטה וקטן מעיקרא סבור מציאת חרש שוטה וקטן לא שכיחא אי נמי מפני דרכי שלום בעלמא כיון דחזו דסוף סוף ממונא הוא דקא שקלי פסלינהו רבנן החמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן תנא עוד הוסיפו עליהן הרועים הגבאין והמוכסין רועים מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא מכווני ושדו לכתחילה גזרו בהו רבנן: הגבאין והמוכסין: מעיקרא סבור מאי דקיץ להו קא שקלי כיון דחזו דקא *שקלי יתירא פסלינהו אמר רבא רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה ומי אמר רבא הכי והאמר רבא רועה בהמה דקה בא"י פסולין בחוצה לארץ כשרין רועה בהמה גסה אפילו בא"י כשרין ההוא במגדלים איתמר ה"נ מסתברא מדקתני *נאמנין עלי שלשה רועי בקר מאי לאו לעדות לא לדינא דיקא נמי דקתני שלשה רועי בקר ואי לעדות שלשה למה לי ואלא מאי לדינא מאי איריא שלשה רועי בקר כל בי תלתא דלא גמרי דינא נמי הכי קאמר אפילו הני דלא שכיחי ביישוב א"ר יהודה סתם *רועה פסול סתם גבאי כשר *אבוה דר' זירא עבד גביותא תליסר שנין כי הוה אתי ריש נהרא למתא כי הוה חזי רבנן א"ל לך עמי בא בחדריך כי הוה חזי אינשי דמתא אמר ריש נהרא אתא למתא והאידנא נכים אבא לפום ברא וברא לפום אבא ומיגנזו

רבינו חננאל

אוזיף ברבית וחד אשהיד לדידי אוזפן ברבית פסליה רבא לבר ביניתוס. ואקשינן והא רבא הוא דאמר לוה ברבית פסול לעדות ואיך פסליה רבא לבר ביניתוס על פי עד אחד פסול רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד ושנינן הני מילי במשהדי עליה סהדי דלווה ברבית אבל בהודאתו הוא כי לוה ברבית לא וזהו שאמר רבא לטעמיה דאמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע וכבר פירשנוהו בפ"א. ההוא טבחא דנפיק טריפתא מתותיה ידיה פסליה רב נחמן ועבריה אזל רבי מזייה ומופריה סבר לאכשוריה כלומר חזר בתשובה א"ל רבא דלמא איערומי מערים אין לו תקנה אלא עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה או שיוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו אי עביד כי האי גוונא מכשירין אותו: ומפריחי יונים הכא תרגימו אי תקדמיה יונך ליוני פי' מתנין ביניהם כל מי שתקדים יונתי ליונת חבירו יטול מחבירו כך וכך ומפריחין אותן שניהן בבת אחת ומנקשין אחריהן והקודם נוטל בעליומחבירו מה שהיה ביניהן ר' חמא בר הושעיא אמר ארא. פי' ארא קושרין חוט ארוך בעוף ומפריחין אותו בגג ומצפצפין ומתקבצין סביבותיו עופות של בני אדם מן שובכין אחרים וכיון שמתקבצין פושט רשת תופשן והוא שבשא*). והכא תרגימו אמר כי האי גוונא לאו גזלן הוא מפני דרכי שלום הוא ומאן דאמר אם תקדמיה יונך ליון היינו משחק בקוביא אין הכי נמי מיהו משחק בקוביא הוא תולה בדעת עצמו וסבר קים ליה בנפשאי דאנא ידענא לשחק בקוביא טפי מיניה גמר ומקני אבל תולה בדעת יונתו אימר גמר ומקני כו' ומותבינן על מאן דאמר ארא מהא דתניא מפריחי יונים אלו שממרין את היונים ולא יונים בלבד אמרו אלא בהמה חיה ועוף בשלמא למאן תקדמיה יונך ליון היינו דמשכחת לה אפילו בהמה. אלא למאן דאמר ארא בהמה בת ארא היא ושנינן אין בשור הבר כלומר כי הוא גועה במדברות וכשיגעה מתקבצין אצלו וכמאן דאמר שור הבר הוא דתנן שור הבר מין בהמה הוא ר' יוסי אומר מין חיה: תניא משחק בקוביא שאמו אלו המשחקין בפספסין. ולא פספסין בלבד אמרו אלא קליפי אגוזים או קליפי רמונים ואימתי חזרתן משישבר ויחזרו חזרה גמורה ואפילו בחנם נמי לא עבדי: מלוי ברבית אחד המלוה וא' הלוה ואימתי חזרתן משיקרעו שטרותיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנכרים נמי לא מוזפי ברבית. מפריחי יונים אלו שממרין את היונים ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה וחיה ועוף ואימתי חזרתן משישברו פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה. דאפילו במדבר לא עבדי פי' פגמיהן הכלים שצדין בהן. סוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ואימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדקו בחזרת ממון ולא בחזרת דברים. כיצד אם אמר אני פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הן במתנה לעניים. תנא הוסיפו בהן הגזלנין מציאת חרש וקטן אע"פ שהן מפני דרכי שלום כיון דסוף סוף ממונא שקלי מינייהו פסלינהו רבנן אבל גזלן גמור מדאורייתא הוא פסול. והחמסנין נמי אע"ג דיהבי דמי כיון דחזו רבנן דחטפי ושקלי בעל כרחן פסלינהו רבנן. והרועים כיון דחזו להו דשקלי מן הזרעים שבשדות בני אדם ושדו קמי בהמתייהו פסלינהו רבנן והני מילי רועה בהמה דידהו אבל רועה בהמה דעלמא לא חזקה אין אדם חוטא ולא לו מפורש בתחלת שנים אוחזין בטלית והגבאין והמוכסין כיון דחזו להו דשקלי יתירא ממאי דקייץ להו פסלינהו רבנן. אמר גאון זצ"ל הני מוכסין לאו משום דשקלי טפי ממאי דקייץ להו פסלינהו רבנן דאי גבאי

*) עי' ערוך ערך ארא א' מ"ש בשם רב האי גאון

גליון הש"ס גמ' ואחד רועה בהמה גסה. עי' רשב"ם ב"ב דף קכ"ח ע"א ד"ה שלשה ועע"ג. אח"כ הראו לי בס' שושנים לדוד הביא קושיא זו בשם הכ"ד והוא כתב לתרץ דמתני' קודם שהוסיפו עליהם והרועים כשרים אבל רועי לאן היו פסולים דהתנא בא"י קאי. ולענ"ד אינו דהא בא"י פסולים לאסור לגדל משום ישובו של א"י והרמב"ם שם נקט דפסולים משום גזלנים ובזה גסה ודקה שוין:

מסורת הש"ס

[תוספ' פ"ב ע"ש]

ג"א לנכרים

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דאפי' במדבר וכו' איכא לפרושי האי חזרה גמורה דאפי' בחנם כנ"ל:

חולין פ. בכורות ס"א

שקלי יתירי ומשום עניי בעתירי כצ"ל רש"ל

[לעיל כד.]

פ"ק דמ"ק ט: [לקמן כו: ע"ש] [ע"מ"ק כה:]

ישעיה כו

ומיגנזו כולי עלמא כי אתי א"ל ממאן נבעי כי ניהא נפשיה א"ל שקולו תליסר מעי רציירי לי בסדינאי והדרו ליה לפלניא דשקלתינהו מיניה ולא איצטריכו לי: א"ר שמעון בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית: מאי קאמר אמר רב יהודה ה"ק בתחילה היו אומרים אוספי שביעית כשרין סוחרין פסולין משרבו ממציאי מעות לעניים ואזלי עניים ואספי להו ומייתו חזרו לומר אחד זה ואחד זה פסולין קשו בה בני רחבה האי משרבו האנסים משרבו התגרין מיבעי ליה אלא בתחילה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא כדמכריז רבי ינאי °פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא פגע בהו ריש לקיש איטפיל בהדייהו אמר איזיל איחזי היכי עבדי עובדא חזייה להההוא גברא דקא כריב אמר להן כהן וחורש אמרו לו יכול לומר אגיסטון אני בתוכו תו חזייה לההוא גברא דהוה כסח בכרמי אמר להן כהן וזמר א"ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא הא נמי לימרו אגיסטון אני בתוכו אלא הא אמר ליה ברישא והדר אמר להו הך מאי שנא כהן משום [ב]דחשידי אשביעית *(דתנן) *[ג]סאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה פחות מיכן ירקבו והוינן בה אמאי ירקבו ימכרנו לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה ואמר רב חייא משמיה דעולא זאת אומרת נחשדו כהנים אשביעית אמרו טרודא הוא דין כי מטו להתם סליקו לאיגרא שלפוה לדרגא מתותיה אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר שנה הדר אמר לא קשיא לי מידי דהוה אשלשה רועי בקר *ורבנן אחושבנייהו סמוך והדר אמר לא דמי התם הדור אימנו רבנן ועברוה להההוא שתא הכא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין אמר רבי יוחנן דא עקא כי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה קרי לן רועי בקר ולא אמר ליה מר ולא מידי °אמר להו ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה מאי קשר רשעים שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא כי אתא סנחריב וצר עלה דירושלים כתב שבנא פתקא שדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו שנאמר °כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר הוה קא מסתפי חזקיה אמר דילמא חס ושלום נטיה דעתיה דקוב"ה בתר רובא כיון דרובא מימסרי אינהו נמי מימסרי בא נביא ואמר לו °לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר כלומר קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין הלך °לחצוב לו קבר בקברי בית דוד בא נביא ואמר לו °מה לך פה ומי לך פה כי חצבת לך פה קבר הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר אמר רב *טלטולא דגברא קשי מדאיתתא °ועטך עטה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בו צרעת כתיב הכא ועטך עטה וכתיב התם °ועל שפם יעטה °צנוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים וגו' תנא הוא ביקש קלון בית אדניו לפיכך נהפך כבודו לקלון כי הוה נפיק איהו אתא גבריאל אחדיה לדשא באפי משרייתיה אמרו

*) [ועי"ע תוס' סוכה לו. ד"ה אתרוג. ותוס' חולין סד. ד"ה כודרת]

רש"י

אוספין כשרין. דמוי למיכלינהו קודם זמן הביעור: ואזלי עניים אספי להו. בשביל המעות והוו להו סוחרי שביעית ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (ע"ז דף סב.) והכי משמע מתניתין בתחלה לאלו הפסולין עכשיו משום סוחרי שביעית היו קורין אותן אוספי שביעית וכשרין משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין ופסולין: ארנונא. מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה: פוקו זרעו בשביעית. שביעית בזמן הזה דרבנן דבטלה קדושת הארץ: כריב. חריש: אמר להו. ריש לקיש: כהן וחורש. זה כהן הוא שחורש בשביעית דאמרי' לקמן נחשדו כהנים על השביעית: אגיסטון. שכיר וקרקע של נכרי הוא א"כ משום ארנונא שכרו בעל הבית לחרוש: כסח. זומר כרם: עקל. דדורתא וצריכה לבית הבד לקשור את תפוח הזיתים כשעוצרין אותן בקורה: הלב יודע. לבו יודע אם לעקל נתכוין או לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על דת: תעלה. דתרומה בטילה באחד ומאה והשביעית יאכל זר קודם זמן הביעור: לפחות. ממאה דהויא ליה מדומע ואסורה לזרים: ימכרו לכהן. דהא שרייה לי' תרומה: בדמי תרומה. כלומר בזול דתרומה אין דמיה יקרים כחולין לפי שאינה ראויה אלא לכהנים כלומר ימכרנה בעליהם לכהנים במה שיכול חוץ מדמי התרומה שהוא חייב לתתם לכהן בחנם דמותר למכור שביעית ע"מ לאכול היא ודמיה קודם הביעור: נחשדו כהנים. להשהות שביעית אחר זמן הביעור דמורו בה היתרא משום דאיסתרו תרומה וקדשי קדשים לגבייהו והשביעית נמי קדושת הארץ היא: אמרי. ר' חייא בר זרנוקי ור' שמעון עליה דריש לקיש: טרודא הוא דין. קנתרן הוא זה ומטריח בדבריו: כי מטי התם. לעלייה שמעברין בה שנה כדאמרינן בפ"ק (דף יח.): החשודין על השביעית. שנעשו סניגורין לרשעים: שלשה רועי בקר. בפרק כהן גדול (לעיל דף יח:): קשר רשעים הוא. והיאך אנו סומכין על מנין זה לעשות כדבריהם ואפילו אי הן עושין עבור כדין וכדת אין השנה מתעברת על ידיהן דבעינן [א]ב"ד נימנין וזה איכו מנין: דא עקא. שאתה קורא אותן רשעים: שבנא. ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה: השלימו. לעובדך: ידרכון קשת כוננו חצם וגו'. על שם שע"י החץ הוא מבקש להמית את אדוניו בלשון הרע הכתוב שם: לא תאמרון קשר. אל תחשוב בדעתך חזקיהו שיהא מניינו של שבנא מנין ליחשב רוב: בקברי בית דוד. שהיה מתגאה למרוד במלכות וליקבר במותו בקבורת המלכים: צנוף יצנפך צנפה כדור. סבב יסבבוך חיילות כדור כשורה להגלותך אל ארץ רחבת ידים סיפיה דקרא שמה תמות ושם מרכבות כבודך קלון בית אדוניך: כי הוה. שבנא נפיק עם סיעתו לצאת מירושלים ולהשלים עם סנחריב: משרייתך

תוספות

משרבו האנסין ומאי ניניהו ארנונא. וא"ת ומשום ארנונא התירו לחרוש ולזרוע דהויא איסורא מדאורייתא וי"ל דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן אי נמי י"ל דפקוח נפש הוא שאול להם המלך מס ואין להם מה יפרעו ומתים בתפיסת המלך והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש: לעבר השנה בעסיא. וא"ת היאך היו מעברין בעסיא הא עסיא חוצה לארץ היא כדאמרינן פ' חזקת הבתים (ב"ב דף נו: ושם) עסיא ואספמיא וכו' וי"ל דלעבר ר"ל לחשוב והכי משמע מדקאמר כהן וחריש משמע ששביעית היתה ואין מעברין השנה בשביעית כדאמרי' (לעיל ד' יב.): אגיסטון אני בתוכה. פ"ה לשון ראשון שכיר אני בתוכה וקרקע של נכרי הוא ולא נהירא דאמרינן בגיטין (דף סב: ושם) אין עודרין עם הנכרי בשביעית ע"כ נראה כפירוש אחר שפירש הקונטרס משום ארנונא: לעקל בית הבד אני צריך. וקשה דמ"מ מה בכך מ"מ הוה משביח הכרם דהכי אמרינן פרק כלל גדול (שבת דף עג: ושם) הזומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע הכא נמי לחייב משום עבודת נוטע וי"ל דעביד ליה באותו ענין דודאי קשה ליה דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרינן גבי שבת דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשביח הקרקע אבל הכא קשיא ליה וכה"ג שרי כדאיתא פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פ:): ימכרו לכהנים בדמי תרומה. וא"ת והא אסור לעשות סחורה בפירות שביעית כדאמרינן במסכת ע"ז (דף סב:) לאכלה ולא לסחורה וי"ל דסחורה היינו כשמוכרה בשוק כעין חנות דדמי לסחורה אבל פעם א' כעין אקראי בעלמא ליכא משום סחורה: כדור אל ארץ רחבת ידים. פ"ה כדור כשורה יסובבוה חיילות פ"א כגר שהוא גולה ל' דירה כמו מדור באהלי רשע (תהלים פד) ל"א ככדור פלוט"ה בלע"ז כמו הכדור והאמוס (לקמן דף סה:) ואע"ג דלא כתיב ככדור מ"מ אשכחן כי האי דרשה דכתיב (קהלת יב) דברי חכמים כדרבונות ודרשינן (ירושלמי סנהדרין פ"י) ככדור של בנות שזורקין זו ליד חבירתה כך אדם מוסר דברי תורה לחבירו ולתלמידיו זה לזה ומתפקקין זה מזה ולא כתיב ככדרבונות*):

מחשבה

רבינו חננאל

גבאין אלא בזמן שהמלכות מטילה מס כך וכך לגבותו מן היהודים מכל אחד ואחד לפי ממונו וכיון דחזי רבנן הני מוכסין שמעריכין העם ונושאים פנים למקצתן ומקילין עליהן ומכבידין על מקצתן יותר מן הראוי נמצא גולנין לפיכך פסלינהו רבנן: אמר רבא ורועה שאמרו חכמים כי הן פסולין בין רועה בהמה דקה בין רועה בהמה גסה מסתברא הכי כדרבא מדתנן נאמנין עלי ג' רועי בקר מכלל דאלו לא אמר נאמנין עלי רועה בהמה גסה נמי פסולין הן לעדות ודחינן לדינא הן פסולין אבל לא לעדות מדקתני ג' דאי לעדות ג' למה לי ואקשינן אלא מאי לדינא אמאי רועי בקר כל בי תלתא דלא גמירי דינא פסילי ושנינן אתא לאשמעינן אפי' הני דלא שכיחי ביישוב אי קבלינהו עליה אינו יכול לחזור בו אמר רב יהודה סתם רועה כו' כלומר אע"פ שלא ראוהו נוטל משרות אחרים ומשליך לפני בהמתו פסול. אבל סתם גבאי כשר עד שיראו אותו גובה יותר ממאי דחזי ליה: אבוה דר' זירא סתם גבאי הוה י"ג שנין כי הוה אתי ריש נהרא למתא הוה אמר לרבנן לך עמי בא בחדריך וגו' כי קא ניחא נפשיה אמר י"ג מעי דציירין לי בסדיני אהדרינהו לפלוני דשקלתינהו מיניה ולא אצטריכו לי: אמר ר"ש בתחלה היו קורין אותן את אוספי שביעית סוחרי שביעית והיו אומרים אוספין כשרין סוחרין פסולין משרבו ממצי מעות לעניים ועניים אספי ומייתי להו בהני מעות אמרו אחד זה וא' זה פסולין משרבו האנסין ומאן נינהו עובדי כוכבים ותובעין ארנונא מינייהו התירו להן לאסוף ולפרוע להן כדר' ינאי דמכריז זרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין זורעין פסולין. ר' חייא בר זרנוקי ור' יהושע בן יהוצדק הוו אזלי לעבר שנה באסיא בשביעית פגע בהו ריש לקיש אזל בהדייהו חזיוה לההוא גברא דכריב בשביעית אמר להו כהן וחורש. כלומר כמדומה אני שזה החורש בשביעית כהן הוא כי הכהנים הם חשודים על השביעית א"ל יכול לומר אגיסטון אני בתוכה כלומר יכול הוא שיאמר שדה זו שלו היא ואני ארים בתוכה חזו גברא אחרינא דהוה כסח א"ל כהן וזמר אמרו לו יכול לומר איני זומר שהיא עבודת האילן אלא זמורות לעקל בית הבד אני צריך לקשור לפיכך אני חותך אלו הזמורות ומדתנן סאה תרומה שנפלה למאה סאה שביעית תעלה פחות סאה ירקבו ומפני מה אין מוכרין אותה לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה ואמרינן זאת אומרת נחשדו הכהנים על השביעית כי מטו לאסיא סליקו לאיגרא שלפוה לדרגא מתותיה אמרו טרודא הוא דין. אתא ריש לקיש לקמיה דר' יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר השנה. וא"ת חשבינהו כרועי בקר דעברי שתא אפומייהו לא הני קשר רשעים אינון. וקשר רשעים אינו מן המנין א"ר יוחנן דא עקא כלומר זו צרה: שבנא הוה דריש בתלת סרי רבבותא וחזקיה בחד סר והוה חזקיה מסתפי דלמא משגח קוב"ה בתר רובא. בא הנביא ואמר לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר ואת מוראו אל תיראו

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"א מהל' שמיטין הלכה יא:
לד ב ג מיי' שם פ"ה הלכה יח:

מסורת הש"ס

[נ"ל דתניא] [תוספ' תרומות פ"ו]
לעיל יח:
כתובות כח:
שם
ויקרא יג
ישעיה כב

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קשר וכו' דבעינן ב"ד נאמנין וזה אינן נאמנין כצ"ד:

גליון הש"ס

גמ' א"ל ואי קרי לכו רועה צאן. עיין ע"ז דף נט ע"א תוס' ד"ה דאר"י:

עין משפט נר מצוה

לה א מיי' פ"ד מהל' בית הבחירה הל"א:
לו ב ג מיי' פי"א מהל' עדות הלכה ו סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף כג:
לז ד ה ו מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף יח [וכרב אלפס עוד בפרק א בב"ב קנט:]
לח ז ח מיי' שם הל' ה טוש"ע שם סעיף כה בהג"ה ועיין בטור:
לט ט מיי' פ"י מהל' עדות הלכה ה סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף עו:
מ י מיי' שם פי"ב הל' א סמג שם טוש"ע שם סעיף ד וסעיף כד:
מא כ ל מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:

גמרא

אמרו ליה משירייתך היכא אמר הדרו בי אמרו ליה אם כן אחוכי קא מחייכת בן נקבוהו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסיהם והיו מגררין אותו על הקוצים ועל הברקנין אמר רבי אלעזר שבנא בעל הנאה היה כתיב הכא °לך בא אל הסוכן הזה וכתיב התם °ותהי לו סוכנת (ואומר) °כי השתות יהרסון צדיק מה פעל רב יהודה ורב עינא חד אמר אילו חזקיה וסיעתו נהרסים צדיק מה פעל וחד אמר אילו בית המקדש יהרס צדיק מה פעל ועולא אמר אילו מחשבותיו של אותו רשע אינן נהרסות צדיק מה פעל בשלמא למאן דאמר אילו מחשבותיו של אותו רשע היינו דכתיב כי השתות יהרסון ולמ"ד בית המקדש נמי דתנן *[א]אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתייה היתה נקראת אלא למ"ד חזקיה וסיעתו היכא אשכחן צדיקי דאיקרו שתות דכתיב °כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואיבעית אימא מהכא °הפליא עצה הגדיל תושיה א"ר חנן למה נקרא שמה תושיה מפני שהיא מתשת כחו של אדם דבר אחר *תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן דבר אחר תושיה דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לד"ת שנאמר °מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבה אם עסוקין לשמה אינה מועלת שנאמר °רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם: אמר ר' יהודה אימתי: א"ר אבהו א"ר אלעזר הלכה כרבי יהודה וא"ר אבהו אמר רבי אלעזר [ב]כולן צריכין הכרזה בבית דין רועה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה בשלמא למ"ד לא בעי הכרזה היינו *דאמר רב יהודה אמר רב סתם רועה פסול אלא למ"ד בעי הכרזה מאי סתם רועה פסול דבסתמא מכרזינן עליה ההיא מתנה דהוו חתימי עלה תרין גזלנין סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה דהא לא אכרזינן עלייהו אמר ליה רבא [ג]נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה: סימן דב"ר ועריו"ת גנ"ב: אמר רב נחמן [ד]אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי [ה]בפרהסיא אבל בצינעה לא ובפרהסיא נמי לא אמרן [ו]אלא דאפשר ליה לאיתזוני בצינעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר ליה חיותיה הוא אמר רב נחמן [ז]החשוד על העריות כשר לעדות אמר רב ששת *עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר אמר רבא [ח]ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקה אבל לעיולה לית לן בה פשיטא מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב °מים גנובים ימתקו וגו' קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה ואמר רב נחמן [ט]גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב הני מילי באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה וחד גנב קיבורא דאהיני ופסליה הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת שמתינהו רב פפא ופסלינהו לעדות [י]ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו [כ]סברי מצוה קא עבדי והא קא משמתינא להו [ל]סברי כפרה קא עבדי לן רבנן: איתמר

עד

תורה אור: ישעיה כב · ש"א א · תהלים יא · ש"א ב · ישעיה כח · איוב ה · משלי יט · משלי ט

רש"י

משרייתך היכא. שכתבת לנו שבנא וסיעתו השלימו: הדרו בי. חזרו ממה שהבטיחוני: בעל הנאה. כמשמעו וי"א משכב זכור: סוכנת. מחממתו וחבירו ובוקע עצים יסכן בם (קהלת י): (ואומר) כי השתות יהרסון וגו'. בתריה דכי הנה הרשעים ידרכון קשת כתיב: צדיק מה פעל. הקב"ה מה שכר שהוא משלם ולקמן מפרש מאי משמע שתות לשון סיעת צדיקים: אילו בית המקדש חרב. ע"י סנחריב בעלתו של שבנא צדיק מה פעל היה נפלאותיו של הקב"ה: אילו מחשבות של שבנא הרשע אין נהרסות. והכי משמע קרא כי השתות יהרסון מחשבותיו של אותו רשע הכתוב למעלה כי הנה הרשעים ידרכון קשת ולשון שתות מחשבות שהוא משית בקירות לבו יהרסון ראויות הן ליהרס שאם לא כן צדיק מה פעלו מה פעלו של חזקיהו והיכא שכרו כי השתות לשון ולא שת לבו גם לזאת (שמות ז): אבן היתה שם. תחת הארון: ושתייה היתה נקראת. שממנה נשתת עולם שנאמר (תהלים נ) דיבר ויקרא ארץ ואומר מציון מכלל יופי וגו' במסכת יומא (דף נד:) אומר עולם מציון נברא: תושיה. על שם שהעולם משותת על התורה ולומדיה נקראת תושיה: מפני השטן. שהוא מקטרג ואמר תסתפק לעליונים ולא ימסרו הלוחות ביד משה: דברים של תוהו. דיבור וקרייה בעלמא וכל דיבור אין בו גשישה ממש כתוהו הזה ואעפ"כ עולם משותת עליהם וטוטריקון הוא תי"ו תוהו שייה משותת: מחשבה. דאגת הלב על מזונותיו של אדם: מועלת. מהגיא לשכוח למודו: מפר מחשבות ערומים. נותן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה ל"א מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך תעלה בידי מועלת להשבית הדבר שאין מחשבתו מתקיימת אפילו לדבר תורה כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא: מפר מחשבות ערומים. שאין מחשבותיו עולה בידו ואפילו לתושיה: הכרזה בב"ד. ואין נפסלין לעדות עד שיכריזו בב"ד להודיע פסולן: לא בעי הכרזה. שעבירה שלו מפורסמת לכל: דבסתמא מכרזינן עליה. אע"פ שלא באו עדים שהכניס עדרו לשדה אחר: גזלן דרבנן. הנך דמתני': גזלן דאורייתא. החוטף ממש כגון בניהו בן יהוידע דכתיב (שמואל ב כג) ויגזול את החנית מיד המצרי הכי מפרש במרובה (ב"ק דף עט:): אוכלי דבר אחר. מקבלי צדקה מן הנכרים דהוי חילול השם מחמת ממון והוה ליה כרשע דחמס: כשר לעדות. דבעינן רשע דחמס כדכתיב (שמות כג) אל תשת וגו' עד חמס: עני מרי. ענני אדוני: ארבעין בכתפיה. חייב מלקות הוא אע"פ שאין שם התראה דאמר מר (קדושין דף פא.) מלקין על לא טובה השמועה שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה: וכשר. בתמיה: לאפוקה. לומר מת בעלה או גירשה דניחא ליה לשויה פנויה דתיהוי שכיחא ליה: לעיולה. לומר פלוני קידשה: הא עדיפא ליה. דתיהוי אסורה עליה ולא תיהוי שכיחא ליה: דכתיב מים גנובים ימתקו. ושקורי משקר: ניסן. זמן קציר תשרי זמן בציר ואסיף: לא שמיה גנב. כדמפרש ואזיל: באריסא. דטרח בה ומורה היתירא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: ודבר שנגמרה מלאכתו. דמשויה נפשיה כפועל ומורי בה היתירא וסבר לא קפיד: אוכל. לאו הייטו אריס ואיטו חולק בפירות: קיבורא דאהיני. כמין אשכול יש תמרים הרבה בענף אחד: קבוראי. קוברי מתים: ופסלינהו לעדות. דמשום שכר ממון עוברים על דת והוו להו כרשע דחמס: והא משמתינן להו. על הראשונה והוזרין ועוברין ושונין בעבירה: סברי. האי דשמתינן משום כפרה הוא על שעברו ולא משום דנהדר בן אלא מותר לחלל יום טוב בשביל המלוה ונשב בנידוי משום כפרה:

תוספות

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש ריב"א דאגת לב האדם על מזונותיו מהגיא לשכח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מטר על פני ארץ וגו' י"מ מועלת משקרת ולא תצלח כלומר אם אדם חושב כן להעשיר כן גם לדברי תורה לא יספיק אלא כשעשה לשמה כדמסיק:

הלכה כרבי יהודה. דמכשיר בשיש לו אומנות בלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא ודוקא כשמעות שניהם על הדף שקורין אישקבי"ר בלע"ז שהמקום קנוי למי שהרויח לקנות המעות אבל אותם המשחקים באמנה אפילו הקנו זה לזה לא קנה דאסמכתא גמורה היא ואין קנין מועיל בה:

אוכלי דבר אחר פסולין להעיד. ליכא לפרושי אוכלי דבר אחר דהיינו אוכלי חזיר דאי באוכלי חזיר היכי מפליג בין ליגעא לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות לתיאבון דאמרינן לקמן (דף כז.) דפסול לעדות בכל ענין אלא נראה כפי' הקונטרס דהיינו מקבלי צדקה מן הנכרים:

החשוד על העריות כשר לעדות. תימה מאי שנא מאוכל נבלות לתיאבון ומפלוני רבעני לרצוני דפסולין לעדות וי"ל דמיירי (א) הכא בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם שמועה ומ"מ הא דאמרינן ארבעים בכתפיה ניחא כדאמרינן *מלקין על לא טובה השמועה אי נמי הכא משום דיצרו תוקפו ולא דמי לנבלה וגם לרביעה דליכא יצרו תוקפו כל כך כמו בערוה*:

רבא

[קידושין פא.]

[ועי' תוס' יבמות כה: ד"ה ואין]

מסורת הש"ס

[כפ"י ליתא]

יומא נג:

[עיין תוס' שבת פט. ד"ה תורה]

ב"מ ה: ע"ש לעיל כה: ע"ש

[ב"ק מט: זבחים יז. מנחות פא.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה החשוד וכו' וי"ל דמיירי. נ"ב כן תופס הרא"ש ופסק כן הלכה:

גליון הש"ס

גמ' ולאכשרינהו ר"ה בריה דר"י. בר"ף ובהג"י ליתא ר"ה בריה דר"י לאכשרינהו. ובספר הלכות להרז"ה מדפ רביעי בהשגו' הרמב"ן שם כ' דקן סברא אינו בטל וקיימא כן ובהסוה דבילה דף כז ע"א סבר דלא למיתזי וכן חולין דף יח ע"א סבר ר"א לאקדמיי' ועי' בהרא"ש כאן דלא כתב כן:

רבינו חננאל

תיראו כלומר הני דעם שבנא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין ואין שם מנין שאתה הולך אחר הרוב: א"ר אלעזר שבנא בעל הנאה היה שנאמר לך בא אל הסוכן הזה מלשון ותהי לו סוכנת: פי' השתות צדיקים כדכתיב כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל. למה נקרא התורה תושיה שמתשת כחו של אדם ד"א תושיה דברים של תוהו עולם משותת עליהן. אמר עולא מחשבה מועלת אפי' לבטל דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבא אם עסוקין לשמה אינה מועלת מחשבת אחרים לבטלה. שנאמר רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום: א"ר אבהו אמר ר' אלעזר הלכה כרבי יהודה דמתניתין דאמר אם יש לו אומנות אחרת כשר ואמר עוד כולן צריכין הכרזה בב"ד רועה פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה. וקיי"ל כמאן דמיקל ומאן דאמר בעי הכרזה הוא דמיקל: **תניא** אלו הן הפסולין כו'. במה דברים אמורים בקידוש החודש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אבל בעדות שהאשה כשרה לה אף הן כשרין לה והא דאמר ר' יהודה סתם רועה פסול דמסתמא מכרזינן עליה דהוא פסול: **ההיא** מתנתא דהוו חתימי עליה תרי גזלני כו'. ואסיקנא פסלה רבא אע"ג דלא אכריזו אמר נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן אבל גזלן דאורייתא לא בעי הכרזה. אר"נ אוכלי דבר אחר פי' [מקבלי] צדקה מן העובדי כוכבים פסולין לעדות וה"מ דאפשר ליה לאיתזוני בצנעא אבל אי לא אפשר ליה חיותיה. אמר רב[נחמן] החשוד על העריות כשר לעדות אמר רב ששת עני מרי ארבעים בכתפיה וכשר לעדות וקיי"ל כרב ששת באיסורי אמר רבא ומודי רב נחמן דלאפוקי אתתא מגברא כגון דאסהיד דגירשה פסול הוא אבל אי מסהיד לעיולי כגון דמסהיד בקידושיה ליה לן בה אליבא דרב נחמן. אמר ר"נ גנב ניסן וגנב תשרי. כלומר באלו ב' חדשים שהתבואה בשדות והפירות באילנות הלוקח מהן לאו שמיה גנב והני מילי באריסא ש"ש לו רשות ליכנס בשדה והוא שלקח דבר טועם ודבר שנגמרה מלאכתו כגון מלילות וענבים העומדות להיבצר: **איכרוהי** דרב זביד חד גנב כפא פי' אלומה קטנה כדגרסינן בהמוכר את השדה מכר את האבנים שהן צרכה מאי היא הכא תרגימו אבני דאכפי והן האבנים המוכנות לתתם על האלומות שלא תפריחם הרוח וחד גנב קיבורא פי' סנסני תומר ופסלינהו לתרווייהו: **הנהו** [קבוראי] דקברו מת ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואתא רב הונא בריה דרב יהושע ואכשרינהו לעדות

יאמר

*עד זומם אביי אמר *[א]למפרע הוא נפסל ורבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד רשע הוא והתורה אמרה °אל תשת ידך עם רשע אל תשת רשע עד רבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל עד זומם חידוש הוא מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך איכא דאמרי רבא נמי כאביי סבירא ליה ומאי טעם קאמר מכאן ולהבא משום פסידא דלקוחות מאי בינייהו איכא בינייהו דאסהידו בי תרי בחד(א) אי נמי דפסלינהו בגזלנותא ואמר ר' ירמיה מדיפתי עבד רב פפי עובדא כוותיה דרבא מר בר רב אשי אמר הלכתא כותיה דאביי *והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ם [ב]מומר אוכל נבילות לתיאבון דברי הכל פסול להכעים אביי אמר [ג]פסול רבא אמר כשר אביי אמר פסול דהוה ליה רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין [ד]ומועלין בשבועות מאי לאו [ה]אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון לא אידי ואידי שבועת ממון ומאי שבועות שבועות דעלמא מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומלוי רביות תיובתא דאביי תיובתא נימא כתנאי *[ו]עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי רבי מאיר ר' יוסי אומר בד"א שהוזם בדיני נפשות אבל הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות נימא אביי כר"מ ורבא כר' יוסי אביי כר"מ דאמר אמרינן מקולא לחומרא ורבא דאמר כרבי יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרינן מקולא לחומרא לא אמרינן לא אליבא דר' יוסי כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דר"מ אביי כר"מ ורבא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא גבי עד זומם דממון דרע לשמים ורע לבריות אבל הכא דרע לשמים ואין רע לבריות לא והלכתא כוותיה דאביי והא איתותב ההיא רבי יוסי היא ותיהוי נמי ר' יוסי *ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי שאני התם דסתם לן תנא כרבי מאיר והיכא סתם לן כי הא דבר חמא קטל נפשא אמר ליה ריש גלותא לרב אבא בר יעקב פוק עיין בה אי ודאי קטל ליכהיוהו לעיניה אתו תרי סהדי אסהידו ביה דודאי קטל אזל איהו אייתי תרי סהדי אסהידו ביה בחד מהנך חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גנב קתא

תורה אור: °שמות כג

רש"י

עד זומם: העיד בניסן והוזם בתשרי על עדות זו: למפרע. כל עדיות שהעיד מניסן ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע: מיכן ולהבא. משהוזם: חידוש הוא. שנפסלין שנים בשביל שנים שאומרים עמנו הייתם דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אלא גזירת הכתוב הוא הלכך אין לך בו אלא משעת חידוש ואילך משעה שהוזם: פסידא דלקוחות. שלקחו שדות על פיו ואתם בשטרא מניסן עד תשרי ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול: מאי בינייהו. בין הני תרי טעמי דרבא: תרי בחד. תרי כיתות שהעידו בכת זו שנים אמרו לכל אחד עמנו הייתם במקום פלוני חידוש ליכא פסידא דלקוחות איכא: א"נ דפסלינהו. להני תרי: בגזלנותא. שהעידו שגזלנין הם על גזילה שגזלו בניסן חידוש ליכא דהא מילתא אחריני קמסהדי אבל פסידא דלקוחות איכא: יע"ל קג"ם. יאוש שלא מדעת באלו מציאות (ב"מ ד' כא:) עד זומם הכא לאי העומד מאיליו בפ"ק דעירובין (ד' טו.) קידושין שלא נמסרו לביאה בהאיש מקדש (קדושין ד' נא.) גילוי דעת בגיטין בהשולח גט (גיטין ד' לד.) מומר אוכל נבילות להכעים לקמן: ה"ג מומר אוכל נבילות לתיאבון דברי הכל פסול. דכיון דמשום ממון קעביד דהא שכיחא בזול טפי מדהיתירא הוה ליה כרשע דחמס ופסול לעדות: שבועת שוא. על העמוד של אבן שהוא של אבן שבועת שקר על העמוד של אבן שהוא של זהב אע"ג דלאו רשע דחמס הוא: ומלוי רבית. הני אין אבל אוכל נבילות להכעים לא ומיהו לתיאבון כגזלנין ומלוי ריבית דמו דמשום ממון קעביד הלכך חשוד למישקל שוחדא ולסהודי שקרא: בדיני נפשות. שכיון שהוחשד לחמור הוחשד לקל: אביי כר' מאיר. דהיינו נמי מקולא לחומרא דאוכל נבילות רע לשמים ואינו רע לבריות אבל מעיד שקר בממון רע לשמים ורע לבריות שהרי מפסידן בעדותו וקא פסיל ליה אביי משום נבילות לעדות ממון: אליבא דרבי יוסי דכ"ע לא פליגי. כלומר אביי ודאי לאו כרבי יוסי מצי לאוקמא למילתיה דכיון דאמר רבי יוסי (ב)ממון לנפשות לא מיפסל ואף על גב דממון הוי רע לשמים ורע לבריות וכל שכן דמנבלה לממון לא אפסיל ולאביי על כרחיה תנאי היא: כי פליגי אליבא דר' מאיר. כלומר לרבא לא תוקמא כתנאי דרבא אפילו אליבא דר"מ אמר למילתיה(ג): הא. דקתני אלו הגזלנין ומלוי ריבית דמשמע אבל אוכלי נבילות כשרין: ר' יוסי היא. דאמר מקולא לחמירא לא ויחידאה הוא: לכהיוהו לעיניה. *ינקרו את עיניו דבטלו מיתות ב"ד והאי קנסא קא עבדינן ביה דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה וי"א יטלו ממונו ויתנו ליורשין ויש אומרים שמתא וראשון עיקר: חושלא. שעורין קלופין: קתא

תרי המזוממים טפי מההוא חד ולאו חידוש הוא וגרסינן נמי*) דפסליה בגזלנותא פירוש דלאחד נפסל בגזלנותא והשני הוזם והשתא הוה מעין פלוגתייהו קצת: **מאי** שבועות שבועות דעלמא. תימה ליתיב אביי לרבא מפרק כל הנשבעין (שבועות דף מה:) דתנן ושכנגדו חשוד על השבועה נשבע ונוטל וקא בעי למימר דאפי' שבועת שוא אלמא לא בעינן רשע דחמס מגו דחשוד אשבועת שוא דרע לשמים חשוד נמי אשבועת ממון דרע לשמים הוי רע לבריות וי"ל דלא דמי דהתם מן השבועה הוא רע לשמים ועכשיו שכופר ממון לחבירו הוה ליה נמי רע לבריות הלכך מירתת שבועה לא יודה דכבר רע לשמים הוא ובהאי שבועה נמי ליכא כ"א רע לשמים כדפרישית אבל הכא גבי עדות אע"ג דהוא רע לשמים משום שבועת שוא לא יעיד עדות שקר להיות רע לבריות [וע"ע תוס' שבועות מו: ד"ה ואפילו]:

*) [צ"ל ופסליה] ולאו

תוספות

רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל. תימה הא דאמר בפ' חזקת הבתים (ב"ב ד' לא: ושם) זה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה וזה אומר כו' והאי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה וקאמר התם אוקי חזקה בהדי חזקה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא ואמר רבא עדות מוכחשת היא והשתא מאי נפקא לן מינה כיון דאמר רבא מכאן ולהבא הוא נפסל ה"נ היה לו לומר למאי דאיתכחוש איתכחוש אבל לעדות של אבהתא שהיה קודם שהוכחשו לא וה"נ גבי הזמה קאמר רבא גבי טביחה ומכירה דהוזמו על הטביחה ולא על הגניבה למאי דאיתזום איתזום בהכחשה לא כ"ש וכ"ת דהתם מיירי שתוך כדי דבור הוכחשו והא מוכח אותה שמעתין דפרק מרובה (ב"ק דף עב: ושם) גבי טביחה ומכירה דאפילו תוך כדי דבור לא מיפסלי למפרע אליבא דרבא וי"ל כיון שאותם שתי עדיות בקרקע אחת הוי כעדות אחת כדמפליג התם אבל הכא אף על פי שהוחזקו שקרנין על הטביחה על הגניבה לא הוחזקו: **אין** לך בו אלא חידושו. משמע דהחידוש הוי ממה שאתי פוסל את הראשונים תימה דהתם (ב"ב דף לא:) קאמר לימא רבא דאמר כרב חסדא דאמר בהדי סהדי שקרי למה לי ומפסלי שתי העדות אפי' בהוכחשו בעלמא דמכחשי אהדדי תרווייהו פסולי ואם כן מאי חידוש הוא גבי הזמה אי פסלינן עדים הראשונים ויש לומר דלמאי דבעי למימר התם מעיקרא דרבא כבירא ליה דרב חסדא היינו לישנא דפסידא דלקוחות וי"מ דהא דקאמר הכא חידוש לאו אפסולא דקמאי קאי אלא אהכשירא דבתראי כלומר היה לנו לפוסלן כל שתי כיתות וכיון דאיכא חידוש לא ילפינן אף לגבי הפסול לפוסלן כלל הראשונים למפרע וכי האי גוונא אמרינן פרק *גיד הנשה (חולין דף צט ושם) דלא ילפינן דטעם כעיקר מבשר בחלב משום דאיכא בו חידוש בהתירו דהא אי תרו ליה בחלבא כולי יומא שרי °ובבישול אדא שעה אסור*: **דאסהידו** בי תרי בחד ותרי בחד. וקשה לר"ת אדא למאי קאמר דאסהידו בי תרי בחד ותרי בחד ומשום הכי ליכא חידוש הא תרי כמאה ועוד דמאי קאמר דפסלינהו בגזלנותא הא לא הוי מעין פלוגתייהו כלל דפליגי בהזמה ולא שייך איכא בינייהו אלא מעין פלוגתייהו ועוד לעדים זוממין מבעי ליה לעיל למימר כיון דאמרת תרי בחד ותרי בחד ואמאי נקט עד זומם ונראה לר"ת דגרסינן דאסהידו תרי [בחד] ותו לא שלא הוזם כי אם האחד והשתא ניחא דלהכי נקיט לעיל עד זומם לשון יחיד וניחא נמי הא דמהני

[גיד הנשה, חולין דף צט, ע"ש]

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פי"ו מהל' עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סימן לד סעיף ח:
מג ב ג מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעי' ב:
מד ד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:
מה ו מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ח:

רבינו חננאל

ואמר טעמא מאי משום דסברי מצוה קא עבדינן והאי דשמתינהו להו כי היכי דליהוי להו כפרה. מכלל דהני דמשמתי בדבר עבירה אי לקו פסולין הן: **אתמר** עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד הוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד פי' כגון שהעיד בב"ד בר"ח ניסן והוזם בתשרי כל עדיות שהעיד מניסן כולן פסולין ואם היא עדות בשטר בב"ד משהוחזק השטר בב"ד מאותו היום נפסל העד אע"פ שאחר זמן באו העדים שפסלוהו והלכתא כאביי בהא: וכבר פירשנוהו באר היטב בפ' מרובה מדת תשלומי כפל: מומר אוכל נבלות לתיאבון כלומר אכל נבילה לתיאבון אכילת בשר (לתאות בשר) דברי הכל פסול לעדות דאמרינן כשם שבתאותו לאכל בשר עבר על לא תאכלו כל נבילה כך בתאותו לדבר אחר יקח ממנו ממון ויעבור על לא תענה ברעך עד שקר אבל האוכל נבילה להכעים בוראו. אביי אמר פסול הוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא אמר כשר רשע דחמס בעינן מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד. אלו הגזלנין ומלויברבית והמועלין בשבועה מאי לאו אפילו שבועת שוא דליכא חמס וקשיא לרבא. ושנינן לא אידי ואידי שבועות דממון כלומר שכפר בו ממון ונשבע לו ואמאי תני שבועות ליתני והמועל בשבועה ופרקי' שבועות דעלמא כלומר שבועות שנשבעין זה לזה והאי שנויא לאו דסמכא היא דגרסינן בגמ' (בשבועות מ"ה ע"א) ושכנגדו*) חשוד על השבוע' ואפי' שבועת שוא. ואסיקנא שבועת שוא וכל דדמי לה פסולין לשבועה ולא אשכחנן כי האי גוונא כשר לעדות ת"ש אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו הגזלנין ומלוי ברבית ועלתה תיובתא לאביי ואע"ג דאיתותב הלכתאכוותיה דקיימא לן הלכתא כאביי ביע"ל קג"ם מ' הוא מומר לוכל נבילות להכעים וע' הוא עד זומם. לימא חלוקת אביי ורבא כתנאי אביי כר' מאיר ורבא כרבי יוסי דתניא עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי ר' מאיר א"ר יוסי בר"א שהוזם בדיני נפשות אבל הוזם בדיני ממונות כשר בדיני נפשות לימא אביי דאמר אפילו רשע דלאו דחמס דהוא קל פסול, כר' מאיר דאמר הוזם אפילו בדיני ממונות שהוא קל פסול בדיני נפשות שהוא חמור ורבא כר' יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרי כשם שפסול לחמור כך הוא פסול לקל אבל מקולא לחומרא לא אמרינן ודחינן לא אביי דאמר כר' מאיר דקיי"ל הלכתא כתרווייהו ורבא אמר לך אנא דאמינא אפי' לר' מאיר ע"כ לא אמר ר' מאיר פסול אלא גבי עד זומם דממון דרע לשמים שעבר על לא תענה ורע לבריות שהעיד עליו והענישו ממון. אבל גבי אוכל נבילה להכעים דרע לשמים שעבר על לא תאכלו כל נבילה בלבד הוא לא מיפסיל ואסיקנא ואע"ג דעלתה בתיובתא לאביי הלכתא כוותיה. דהא מתניתא דאיתותב מינה לר' יוסי היא ובהא לית הלכתא כר' יוסי אלא כר' מאיר הואיל וסתם לן תנא כוותיה. כי הא דבר חמא קטל נפשא אמר ליה ריש (לקיש) גלותא לרב אחא בר יעקב עיין בדיניה אי ודאי קטל ניכהיוה כלומר יכו אותו בממונו ליכהיוה מלשון הכאה כך פירשוהו מקצת הגאונים דאמר' ליכהיוה יכה את עיניו ורוב חכמי הגאונים אמרו קונסין אותו ונוטלין את כחו ואת רוחו. אתו תרי סהדי ואסהידו דודאי קטל ואתו סהדי אחרינא אסהידו בחד מהני סהדי

מסורת הש"ס

ב"ק עב:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בי תרי בחד ותרי בחד אי נמי: (ב) רש"י ד"ה אליבא וכו' רי יוסי ממון לנפשות: (ג) ד"ה כי פליגי וכו' למילתיה הס"ד ואח"כ מ"ה הסיא דקתני:

ב"מ כב. ב"ק עג. קידושין נב.

[תוספ' מכות פ"א]

[עירובין מו:]

[כל פרושים הללו בערוך ערך כהס ג]

גליון הש"ס תוס' ד"ה אין וכו' ובבישול אדא שעה אסור. עיין מו"ק דף ח תוס' ד"ה נפקא ובנדרים דף ד ע"א תוס' ד"ה חידוש. ולא זכיתי להבין דהתם שייך לומר כיון דדינא דבשר בחלב חידוש לקולא לא ילפי' מיניה שום דבר דדלמא גם החומרא דטעם כעיקר הוא חידוש רק כבשר בחלב אבל הכא הא פסולים דהראשונים לא צריך למילף כלל מהזמה אלא דמסברא הוא כמו כל שני כתי עדים המכחישים. וס' יאיר עיני:

*) ועי' תוס' כאן ד"ה מאי ובשבועות שם דתי' לקושיא הלזו.

מו א ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה יא:
מז ג מיי' פ"ט מהלכות עדות הלכה ד סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף יט:
מח ד מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה א סמג לאוין רסו טוש"ע ח"מ סי' לג סעיף ב בהג"ה שם ע"ש:
מט ה מיי' שם פי"ד הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף יב:
נ ו מיי' שם פי"ג הלכה טו סמג שם טוש"ע שם סעיף א:

קתא *דבורטיא א"ל מאי דעתיך כר' מאיר רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי ורבי יוסי האמר הזום בדיני ממונות כשר לדיני נפשות אמר ליה רב פפי הני מילי היכא דלא סתם לן תנא כרבי מאיר הכא סתם לן תנא כרבי מאיר ממאי אילימא מהא דתנן *"כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות מני אילימא רבי יוסי היא הא איכא עד זומם דממון דכשר לדיני נפשות ופסול לדיני ממונות אלא לאו רבי מאיר היא ממאי דילמא בפסולי יוחסין קאי דאי לא תימא הכי סיפא דקתני "יש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות אמאי אינו ראוי דאיתזם בדיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות והא דברי הכל פסול הוא אלא בפסול יוחסין קאי ה"נ בפסול יוחסין קאי אלא הכא קא סתם לן תנא דתנן *אלו הן הפסולים המשחק בקוביא ומלוי ברבית *ומפריחי יונים וסוחרי שביעית "והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הן אין כשרין לה מני אילימא רבי יוסי והאיכא עדות בדיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה אלא לאו רבי מאיר היא קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקבליה לכרגיה דכולי שניה: **מתני'** "ואלו הן הקרובין *אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן והורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה "היה קרוב ונתרחק ה"ז כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו *ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה "א"ל לא נחשדו ישראל על כך: **גמ'** מנהני מילי דת"ר °לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר °איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים *בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ובנים בעון אבות לא והכתיב °פוקד עון אבות על בנים התם *כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן כדתניא °ואף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם אתה אומר כשאוחזין או אינו אלא כשאין אוחזין כשהוא אומר איש בחטאו יומתו הרי *כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן ולא והכתיב °וכשלו איש באחיו *איש בעון אחיו מלמד שכולן ערבים זה בזה התם שהיה בידם למחות ולא מיחו

אשכחן

דברים כד | שם | שמות לד | ויקרא כו | שם

[סנהדרין גריס אביו]

[שבועות לט.]

קמא דטורטיא · בית יד של רומח: כר' מאיר · דכיון דחשידי אממון חשידי אעדות נפשות: כל הראוי לדון כו' · ומוקמא לה בחשודין: אלא לאו רבי מאיר · דאמר כיון שהוחשד לממון פסול לעדות נפשות הלכך לא משכחת לה כשר לנפשות דליהוי פסול לממון: בפסול יוחסין · דלנפשות בית דין מיוחסין בעינן כדתני רב יוסף (לקמן דף לו:) כשם שבית דין מנוקים בצדק שנאמר בצדק תשפוט כך ב"ד מנוקין מכל מום שנאמר כולך יפה רעיתי ומום אין בך: דאי לא תימא הכי · דגבי יוחסין קאי אלא בחשודין אוקמת ליה: ראוי לדון דיני ממונות · בתמיה והא דברי הכל פסול הוא: אלא בפסול יוחסין קאי · כגון גר וממזר דכשרין לדון דיני ממונות ופסולין לדון דיני נפשות: ונשקיה לכרעיה דרב פפי · שהיפך בזכותו: וקבליה לכרגיה דכוליה שניה · להצילו כל ימיו ממנת המלך: **מתני'** אחיו ואחי אביו ואחי אמו · הן ובניהן ילפינן מקראי בגמרא: בעל אחותו · כאחיו הוא דילפינן בעל כאשתו ובנו דהוה ליה בן אחותו כבן אחיו וילפינן בגמרא קרובי האם כקרובי האב: בעל אחות אביו · כאחי אביו: בעל אחות אמו · כאחי אמו: ובעל אמו גרסי' בהדייהו: וגיסו · בעל אחות אשתו: והורגו · בן אשתו: לבדו · ולא בנו וחתנו ואי קשיא לך כיון דתנא בעל אמו פסול לו ממילא ידענא דהוא נמי פסול לבעל אמו למה לי למיתני הורגו אי משום דאתא לאשמעינן לבדו ליפתוק מיניה וכל כמה דלא תני ליה מכללא דבעל אמו לא משתמע אלא הוא לבדו לא תיקשי דכל הנך דמשתמע מכללא מיתני במתניתין בהדיא כגון אחי פסול לי ואני לו דהגא נמי אחיו ובנו פסול לי ואני לו דהגא אחי אביו ובמתני' תני לה אחי אבי פסול לי ואני לו שאני בן אחיו והא תנא ליה אחיו ובנו בן אחי אבי פסול לי ואני לו שאני בן אחי אביו אחי אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחותו ותנן במתניתין בעל אחותו הוא ובנו דהייט בן אחותו *בן אחות אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחות *אמו ותנן במתני' בעל אחות אביו ובנו דהייט בן אחות אביו בעל אחותי פסול לי ואני לו שאני בן חמיו ותנן במתני' חמיו ובנו וכן כולהו כי מעיינת להו משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו דמפיק מכלל בעל אחות אביו וחתנו דמפיק מכלל דחמיו דלא מיתניא בהדיא: וכל הראוי ליורשו · דהייט קרובי האב אבל קרובי האם כגון אחי אמו כשר לו שהרי אינו ראוי ליורשו דתנן (ב"ב דף קח.) אחי האם מנחילין ולא נוחלין אבל הוא פסול לאחי אמו שהרי מעיד זה ראוי ליורשו וגיסו נמי כשר להעיד לו שאינו ראוי ליורשו: באותה שעה · שהוא בא להעיד או שראה העדות: היה קרוב · כגון חתנו שראוי ליורשו: ונתרחק · שמתה אשתו קודם שראה עדות זו: שושבינו · פסול לו בימי חופתו: לא נחשדו ישראל על כך · מלי להפוכי בזכותיה: **גמ'** לא יומתו · שני אבות בעדות בניהם ועל כרחך הני שני אבות באחין קא מיתנאי שהן קרובין מן הכל דהאב ובנו לא מצי למימר דהא קן לא הוה קרי להו אבות דחד אב וחד בן שני ולקמן מפרש טוליה מיניה: כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם · ונפרעין מהן עונותיהן ועון אבותיהם: איש באחיו · איש בשביל אחיו:

אשכחן

נדה מט: [קידושין עו:]

לעיל כד: כתובות כב.

עדיות פ"ח מ"ט

ברכות ז:

ואלו הן הקרובין וכו' ובניהם וחתניהם · ובניהם וחתניהם לא קאי רק אהנך קרובים דמפרש במתני' בהדיא כגון אחי אביו ואמו אבל אהנך דנפקי מכללא לא קאי כגון בניו וחתניו דידיה אינם פסולים להנך אי לאו הוו בכלל הנך קרובים דמפרש ותדע דהא בנו כשר הוא לאחי אביו לתנא דמתני' דהא הוי שלישי בראשון כדאיתא בגמרא (דף כח.) והקשה בקונטרס אמאי תנא הורגו הא נפיק מבעל אמו ואי לאשמועינן לבדו הא נמי פשיטא כדפ"ל דבניהם וחתניהם לא קאי אהנך דנפקו מכללא ותירץ דאין התנא חושש בזה דהאתי איכא *שאר קרובים דאתו מכללא ואפ"ה תני להו בהדיא כגון אחי אביו נפיק מכללא דאחיו ובנו וכו' וקשה ליתני נמי בן אחי אשתו כמו איך ומיהו מחתנו איכא למימר דשפיר הוה (תני) [את] מוחתניהם דכ"ש דפסול לחמיו אבל מ"מ בן אחי אשתו קשה אלא נראה דכולהו איצטריכו אי משום איכהו גופייהו או משום בניהם וחתניהם והשתא הא ק"ל מהורגו וי"ל דתנייה לאשמועינן דהוי לבדו ולא בנו וחתנו ואע"ג דבניהם וחתניהם לא קאי אהנך דאתו מכללא כדפרישית מ"מ בהורגו איצטריך דסד"א כיון דהורגו כבנו וכן הבן פסול כדאיתא פרק יש נוחלין (ב"ב דף קכח.) אימא דה"ה בן הורגו קמ"ל ואפי' למר בר רב אשי דמכשר באבא דאבא דהייט בן הבן איכא למימר דמהכא הוא דיליף לה אבל בן אחי אשתו לא צריך למהדר ולמיתנייה כלל כיון דמפיק הוא מכללא דאי לאשמועינן דהוא לבדו פסול ולא בנו וחתנו כמו בהורגו הא פשיטא דמהיכא תיתי ועוד דלא עדיף בן אחי אשתו מבן אחיו ובן אחיו ובניו וחתניו כשרין לו כדתני גבי כולהו ובניהם משמע ולא בני בניהם:

אלו הן הקרובים והורגו לבדו · פי' לא בנו ולא חתנו והקשה רש"י אמאי נקט הורגו הא נפיק מכלל דבעל אמו ואין לומר דנקטיה משום לבדו דאשמועינן דבנו כשר ולא נהירא דמהיכא תיתי טפי והא אמרינן דבניהם וחתניהם לא קאי אלא למבוארים דכתיבי במתני' ולא קאי אהני דנפקי מכללא שהרי בנו לאחי אביו כשר לתנא דמתני' דהוי שלישי בראשון כדאיתא בגמ' ותירץ רש"י דכולהו נמי אתיא מכללא כגון אחי אביו מכללא דאחיו ובנו בר מבן אחי אשתו דמפיק מכלל דבעל אחות אביו וחתנו נפקא מכלל דחמיו ואפ"ה תני להו שאינו מקפיד בזה ולא נהירא דא"כ אמאי לא הדר ותני הנך דאתו מכלל דבעל אחות אביו על כן נראה לומר דכולהו איצטריכא דאחי אביו אע"ג דאיהו גופיה אתי מכללא דבן אחיו מ"מ בנו וחתנו לא נפקי מכללא וכן אחי אמו ובעל אחותו אף ע"ג דבנו אתי מכללא (דבעל) אחי אמו מ"מ איהו גופיה לאו מכללא אתי ואתא לאשמועינן דבעל כאשתו וכן כולם איצטריכו אי משום איכהו גופייהו אי משום בניהם וחתניהם: (ז"ה הדבו"ר נראה לי מיות"ר) להעיד שקר מפום איבה ואהבה ודווקא בעדות פליגי אבל בדין מודו ליה רבנן דפסול לו לדון דכיון דסני ליה ולא מצי

רבינו חננאל

סהדי חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גנב קתא דכורדיא אמר רב אחא בר יעקב הא ר' יוסי דאמר הוזם בדיני ממונות כשר בדיני נפשות וקיי"ל ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי. א"ל רב פפי הני מילי היכא דלא סתם לן תנא כר"מ הכא סתם לן תנא כוותיה דתנן בראש השנה [בספ"ק] אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית ועבדים זה הכלל עדות שאין האשה כשרה לה אף הן אינן כשרין לה. מני הא אילימא ר' יוסי והא איכא עדות דדיני נפשות שאין האשה כשר' לה ואלו כולן כשרין לה דהא ר' יוסי [אמר] כל מי שפסול מחמת ממון כגון אלו הגזלנין והחמסנין וכיוצא בהן כשר הוא בדיני נפשות אלא לאו משנה זו ר' מאיר דאמר אפילו מי שפסילותו מחמת ממון פסול הוא בכל התורה כולה וזו ששנינו במסכת נדה פרק בא סימן כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות. אוקימנא בפסול יוחסין כגון ממזר וגר שכשירין לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות דבעינן ונשאו אתך בדומין לך: **מתני'** אלו הן הקרובין אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו כו'. א"ר יוסי זו משנת ר' עקיבא אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה כו'. מנא הני מילי דת"ר לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא מה ת"ל לא יומתו אבות על בנים לא יומתו אבות בעדות בנים ובנים לא יומתו בעדות אבות כגון עשו ויעקב לא יומתו בעדות אליפז וראובן ולא ראובן ואליפז בעדות עשו ויעקב אשכחן עדות אבות לבנים ועדות בנים לאבות וכ"ש יעקב ועשו להדדי שעדותן בטלה.

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"ה מהל' עדות הלכה א סמג עשין כו :
נב ב מיי' שם פכ"א הלכה ז :
נג ג ד מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה טו סמג לאוין רטו טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף יוד :
נד ה ו ז ח מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ג :

אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות וכ"ש אבות להדדי בנים לבנים מנלן א"כ ליכתוב קרא לא יומתו אבות על בן מאי בנים דאפילו בנים להדדי אשכחן בנים להדדי בנים לעלמא מנלן אמר רמי בר חמא סברא הוא כדתניא* [א]אין העדים נעשין זוממין עד שיזומו שניהן ואי ס"ד בנים לעלמא כשרין נמצא עד זומם נהרג בעדות אחיו אמר ליה רבא וליטעמיך הא *דתנן [ב]שלשה אחין וא' מצטרף עמהן הרי אלו ג' עדיות והן עדות אחת להזמה נמצא עד זומם משלם ממון בעדות אחיו אלא הזמה מעלמא קאתי ה"נ הזמה מעלמא קאתי אלא א"כ ליכתוב קרא ובן על אבות אי נמי הם על אבות מאי ובנים אפילו בנים לעלמא אשכחן קרובי האב קרובי האם מנלן אמר קרא אבות אבות תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תניהו ענין לקרובי האם אשכחן לחובה לזכות מנא לן אמר קרא יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה [ג]תנהו ענין לזכות אשכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנלן אמר קרא (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם *[ד]משפט השוה לכם אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני ואמאי הו"ל שלישי בראשון ואנן [ה]שני בשני תנן [ו]שני בראשון תנן [ז]שלישי בראשון לא תנן מאי חתנו דקתני במתניתין חתן בנו וליתני בן בנו מילתא אגב אורחיה קמ"ל דבעל כאשתו ואלא הא דתני רבי חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה הני תלתין ותרתין הוי אלא לעולם חתנו ממש ואמאי קרי ליה חתן בנו כיון דמעלמא קאתי כדור אחר דמי אי הכי הוה ליה שלישי בשני ורב [ח]אכשר שלישי בשני אלא רב דאמר כרבי אלעזר דתניא רבי אלעזר אומר כשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ואכתי הוה ליה שלישי בשני ורב אכשר שלישי בשני רב סבר ליה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא מאי טעמא דרב דאמר קרא לא יומתו אבות על בנים ובנים לרבות דור אחר ורבי אלעזר על בנים אמר רחמנא פסולי דאבות שדי אבנים אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן אמר רב אשי כי הוינן בי עולא איבעי לן אחי חמיו מהו בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו אמר לן תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן רב איקלע למזבן גולי

רש"י

אשכחן אבות לבנים · ראובן לבן שמעון דהיינו אחי אביו : ובנים לאבות · בן שמעון לראובן דהיינו בן אחיו וכל שכן אבות להדדי דהא בנים מכח דידהו קא אתו ואימעיטו להו מהאי קרא אחיו ובנו ואחי אביו : בנים להדדי מנלן · דקתני במתני' בן אחי אביו פסול לו : ליכתוב לא יומתו אבות על הבן · דכיון דכתיב אבות שני אחים משמע ועל הבן הוי משמע בנו של כל אחד ואחד הוי פסול לשניהם : לעלמא · שיהו שנים קרובים פסולין להעיד על אדם מן השוק : בעדות אחיו · דאי לאו דאסהיד האי קרובו בהדיה לא הוה מיקטל נמצא בנים מתים זה על זה : שלשה אחים ואחד · מן השוק עם כל אחד ואחד מעידים על אכילת שני חזקה של קרקע של אדם מן השוק ומעיד אחד מן האחין והבא מן השוק על שנה ראשונה ואחד מן האחין והבא מן השוק על שנה שניה והשלישי על השלישית והרי אלו שלש עדיות והחזקה קיימת ולא אמרי' עדות אחת היא והרי העדים קרובים אלא ג' עדיות נינהו דאשתא דקא מסהיד האי לא מסהיד האי : והן עדות אחת להזמה · דעד דמתזמי כולהו לא משלמי ממונא דהא לא הוה מתוקמא בידא דלוקח אלא בסהדותא דכולהו : אלא הזמה מעלמא קא אתי להו · ע"י המזימין אותן הן משלמים ולא זה על יד זה : הוה ליה שלישי בראשון · בני שלישי הוא ואחי אבא ראשון דאבא ואחיו ראשונים ואני שני ובני שלישי ואמר רב דשלישי לא יעיד בראשון : ואנן · במתני' שני בשני ושני בראשון תנן אבל כולי האי לא פסיל מתני' : שני בשני · כגון אחי אביו ובנו אחי אבא לי ואני לו הרי ראשון בשני ושני בראשון בן אחי אבא לי ואני לו הרי שני בשני אבל בני לאחי אבא לא תנן : מאי חתנו דקתני מתני' · אחי אביו ובנו וחתנו האי חתנו דמתני' אבנו קאי דהוה שלישי האי חתן ולקמן פריך א"כ הוה שלישי בשני : אגב אורחיה · דבעי לאשמועינן שלישי פסול נקט חתן בנו דאשמועינן נמי בעל כאשתו : שמנה אבות · עם בניהם וחתניהם הוו כ"ד אע"ג דבמתני' תשעה תנן בר מחורגו שאין בן וחתן עמו לקמן פריך להו : תלתין ותרתין · ח' אבות וח' בנים וח' חתנים וח' בני בנים ואע"ג דאיכא תו ח' חתנים שם חתנות חד קרי ליה : ואמאי קרי ליה · רב לחתנו דמתני' חתן בנו כיון דחתן לא הוי מזרעו ומעלמא אתי כדור שלישי חשיב ליה רב והלכך בני נמי לאחי אבא דהוי שלישי בראשון פסול ואיכא לאקשויי לרב כיון דאמר חתן כדור אחר דמי אמאי פסול חתנו לאחי אבא הוה ליה רביעי בראשון אלא מילתא אחריתי אקשי ליה עד דאפקיה מהאי טעמא לגמרי : אי הכי · דחתן נמי כדור אחר דמי וקתני מתני' חתן אחי אבא פסול לי הוה ליה שלישי פסול להעיד בשני ורב אכשר שלישי בשני דקאמר אף אני לא אעיד לו אני ובני אבל בני לבנו יעיד : ה"ג אלא רב דאמר כר"א · ולעולם חתן לאו כדור אחר דמי ורב דפסיל שלישי בראשון כר' אלעזר דאמר שלישי בשני פסול וכ"ש שלישי בראשון ומיהו לית הלכתא כוותיה דאמרינן בים נוחלין (ב"ב ד' קכח.) דשלישי (*בראשון) כשר והלכתא כוותיה דרב (*)מדבתראי הוא : בן בנו של אחי אבא · לדידי הוי שלישי בשני ורב שלישי בראשון נפקא ליה מדכתיב בנים הוו שנים : וי"ו לרבות בני בנים · דפסולין לאבות דהוה שלישי בראשון : רבי אלעזר · כרב סבירא ליה דוי"ו לרבות אתא ודריש על בנים למימר דכל דפסילי לאבות פסול לבנים הלכך כי היכי דג' בראשון פסול שלישי בשני נמי פסול : ותנא תונא · תנא דידן כמו אבונא אחונא : חתן בעל אחותי פסול לי ואני לו שאני אחי חמותו ואני לחתן בעל אחות אבי בן אחי חמותו אני ולחתן בעל אחות אמי בן אחות חמותו אני מילתיה דרב נחמן מחתניהן דקתני מתני' יליף וכן מילתיה דרב אשי מחתניהן דאחיו ואחי אביו ואחי אמו שפסולין לו והוא להם הוי איהו לגבייהו אחי חמיו ובן אחי חמיו ובן אחות חמיו :

תורה אור

תוספות

מאי חתנו דקתני מתני' חתן בנו · תימה א"כ מתני' דקתני גיסו ובנו וחתנו היינו חתן בנו אלמא חתן בן אחות אשתו פסול הא אפי' חתן בן אשתו כשר דקתני חורגו לבדו וי"ל דכיון דחתנו הוי חתן בנו איכא למימר דחורגו לאו למעוטי בן חורגו וחתן חורגו אלא אתא למעוטי בן בן חורגו וחתן בן חורגו : שמונה אבות שהן כ"ד · איכא טובא דחדא ניהו אלא לפום ריהטא דמתני' קחשיב : תלתין ותרתין הוו · הא דלא קאמר ארבעים הוו הם ובניהם וחתניהם וחתן בניהם ובני בניהם משום דלא קתני להו בהדיא במתני' אי נמי שם חתנות חד הוא : (תלתין ותרתין הוו· פי' הקונט' דחתן בניהם לא חשיב דשם חתנות חדא הוא ור"י אומר דבני בניהם לא חשיב משום דלא קתני להו במתני' בהדיא) : כיון דמעלמא אתי כדור אחר דמי · פ"ה והא דלא אקשי' ליה לרב כיון דאמרת כדור אחר דמי אמאי פסול חתנו לאחי אביו הוה ליה רביעי בראשון משום דקשיא ליה מילתא אחריתי והקשה הר"ר יוסף אחי הר"ף להר"ף דאמאי לא מקשי לרב דאכשר ג' בשני דקאמר אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו וחתנו כדור אחר דמי א"כ פסול שלישי בשני ותירץ הר"ף אה"נ דהוה מצי לאקשויי הכי אלא משום דאקשי ליה מילתא אחריתי לא אסיק אדעתיה דהכי נמי תירץ בשיטת הקונטרס : רב דאמר כר' אלעזר · אומר ר"ת דכן הלכה דשלישי בראשון פסול כדמוכח בפ' יש נוחלין (ב"ב ד' קכח: ושם) דשלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר ומשמע הא בראשון פסול ואמר התם דהכי הלכתא ובירושלמי נמי אמרי' משה מהו להעיד באשת פנחס ואמר ר' יוחנן כשר ומדנקט אשת פנחס משמע דלפנחס לא יעיד דהוה שלישי בראשון והא דלא אמרינן אשה כבעלה כי הכא באשת חורגו משום דהתם איתפלג דרא : גיסו

רבינו חננאל

בנים להדדי כגון ראובן ואליפז להדדי מנא לן ופשטינן אם כן ליכתוב לא יומתו אבות על הבן אמאי כתב בנים ללמד שאפילו בנים להדדי עדותן בטלה . בנים לעלמא מנא לן כגון עדות ראובן ואליפז לעלמא שעדותן בטלה. ובא רמי בר חמא למיפשטה מעדים זוממין ובא רבא ודחה מהא דתנן בפ' חזקת הבתים ג' אחים וא' מצטרף עמהן כו' ופשטה הכי אם כן דבנים לעלמא כשרין הן לכתוב קרא לא יומתו אבות על בנים והן לא יומתו על אבותם ובנים למה לי אלא אפי' בנים לעלמא פסולין . אשכחן אחי אביו ובן אחי אמו אחי אמו ובן אחי(אמו)[אביו].ששנינו במשנתנו מנא לן ופשטנא מדכתיב אבות אבות תרי זימני דלא צריך דהוה ליה למכתב לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו עליהן . אבות דכתב רחמנא תרי זימני למה לי אם אין לו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם . אשכחן שעדותן בטלה לחובה מדכתיב לא יומתו עדות הקרובים אם יעידו [לזכות] להדדי או לעלמא מניין כי עדותן בטלה ופשטנא מדכתיב יומתו תרי זימני למה לי דהוה ליה למכתב לא יומתו אבות על בנים ובנים על אבות יומתו יומתו תרי זימני למה לי אלא אם אינו ענין לחובה דלא הוה צריך ליה תנהו ענין לזכות ובדיני נפשות והוא הדין לדיני ממונות דכתיב משפט אחד יהיה לכם : אמר רב (אחא) [אחי] אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו אף (אבי) [אני] לא אעיד לו אני ובני וחתני . פי' כגון יעקב אבינו בן יצחק אומר ישמעאל שהוא אחי אבי ונביות בנו ועשו חתנו לא יעידו לי . אף אני יעקב וראובן בני ושכם חתני לא נעיד לו ואקשינן אמאי והא ראובן שלישי הוא כי הוא בן יעקב בן יצחק וישמעאל דהוא ראשון שהוא ויצחק אחים והן ראשונים וראובן לישמעאל יבא שלישי בראשון ולא שנינו במשנתנו שהן פסולין אלא הן ובניהן שני בראשון ושני בשני שלישי בראשון לא תנן שהוא פסול . ושקלינן וטרינן ודברים פשוטין הן . ואסיקנא רב במשנת ר' אלעזר אמר דתניא ר' אלעזר אומר כשם שאחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כו' . ואקשינן והא רב אכשר שלישי בשני . ופרקי' רב סבר לה כוותיה בהא דתני אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ופליג עליה בחדא דרב סבר שלישי בשני כשר וכך הלכה ור' אלעזר אומר כך בן אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו כלומר שלישי בשני פסול ולית הלכתא כוותיה מאי טעמא דרב דייק ובנים כלומר ובנים שהבנים בלבד פסולין כמו אבותם ולמעלה מהן כשר דדייק ר' ור' אלעזר אמר מדלא כתיבי לא יומתו אבות על פי בנים אלא ובנים שמעינן מינה כי בנים כאבות מה אבות הן ובניהן פסולין אף בניהן הן ובניהן פסולין זה דור שלישי . אמר ר"נ אחי חמותי לא יעיד לי ובן אחי חמותי ובן אחות חמותי לא יעיד לי. פי' אחי חמותי הוא חתן בעל אחותי בן אחי חמותי הוא חתן בעל אחות אביו בן אחות חמותו הוא חתן בעל אחות אמו וזהו ששנינו כל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן והתניהן (ובן) אחי חמיו בן אחי חמיו בן אחות חמיו הוא חתן אחיו בן אחי חמיו הוא חתן אחי אביו בן אחות חמיו הוא חתן אחיו בן אחי חמיו הוא חתן אחי

מסורת הש"ס

[א] מכות ה:[ע"ש תוספתא פ"ו]
[ב] ב"ב נו:
[ד] [כתובות לג. ב"ק ס"ג:]
[זה"ל בשני] [עיין רש"ל]

תורה אור

גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו בסורא אמרי [א]בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי [ב]אשה כבעלה דאמר רב הונא אמר רב (*נחמן) מניין שהאשה כבעלה דכתיב °ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא (ויקרא יח) והלא אשת דודו היא מכלל דאשה כבעלה: ובעל אמו הוא ובנו וחתנו: בנו היינו אחיו אמר רבי ירמיה לא נצרכא אלא לאחי האח רב חסדא [ג]אכשר באחי האח אמרו ליה לא שמיע לך הא דר' ירמיה אמר להו לא *שמיע לי כלומר לא סבירא לי אי הכי היינו אחיו תנא אחיו מן האב וקתני אחיו מן האם אמר רב חסדא [ד]אבי חתן ואבי כלה מעידין זה ע"ז ולא דמו להדדי אלא כי *אכלא לדנא אמר רבה בר בר חנה מעיד אדם לאשתו ארוסה אמר רבינא לא אמרן אלא לאפוקי מינה אבל לעיולי לה לא מהימן ולא היא [ה]לא שנא לאפוקי ולא שנא לעיולי לא מהימן מאי דעתיך כדאמר ר' חייא בר אמי משמיה דעולא *אשתו [ו]ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו [ז]מתה אינו יורשה [ח]מת הוא גובה כתובתה התם בשארו תלה רחמנא אכתי לאו שארו היא הכא משום איקרובי דעתא הוא והא איקרבא דעתיה לגבה: חורגו לבדו: ת"ר °חורגו לבדו רבי יוסי אומר גיסו ותניא אידך גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו מאי קאמר אילימא הכי קאמר חורגו לבדו והוא הדין לגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו אלא מתני' דקתני גיסו הוא ובנו וחתנו מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ואלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו ואלא הא דתני ר' חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה כמאן לא כר' יוסי ולא כר' יהודה אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגו ומתני' ר' יהודה ברייתא ר' יוסי אמר רב יהודה אמר שמואל [ט]הלכה כרבי יוסי ההיא מתנתא דהוי חתימי עלה תרי גיסי סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי אמר ליה אביי ממאי דרבי יוסי דמתניתין דמכשר בגיסו דילמא רבי יוסי דברייתא [י]דפסיל בגיסו לא ס"ד דאמר שמואל כגון אנא ופנחס דהוינן אחי וגיסי אבל גיסי דעלמא שפיר דמי ודילמא כגון אנא ופנחס משום דגיסו קאמר אמר ליה זיל קניה בעדי מסירה כר' אלעזר *והאמר רבי אבא [ל]מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו שהוא פסול א"ל זיל לא שבקי לי דאותביניה לך: ר' יהודה אומר כו': א"ר תנחום א"ר טבלא אמר ר' ברונא אמר רב הלכה כרבי יהודה רבא אמר ר"נ אין הלכה כרבי יהודה וכן אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן אין הלכה כר' יהודה איכא דמתני לה להא דרבה בר בר חנה אהא את זו דרש רבי יוסי הגלילי °ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם (דברים יז) *וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא זה שהיה קרוב ונתרחק אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי הגלילי בני חמוה דמר עוקבא

קרובים

רש"י

גוילי · קלפים: באשת חורגו · על נכסי מלוג שלה בהשפטה עם אדם מן השוק ובנכסי שאר קרובים לא איבעי להו דכיון דבניהם פסולין לו והוא להם פסול אף לנשים לפי שהבנים ראויין לירש את אמן אבל חורגו דבנו כשר מיבעי' לן באשתו: בעל כאשתו · ואשה כבעלה והרי הוא כאילו חמיה ותנן (דף כז:) חמיו פסול קרוב הוא: אחי האח · בן שיש לבעל אמו מאשה אחרת פסול לו מפני שהוא אחי אחיו: אבי חתן ואבי כלה · בן ראובן שנשא בת שמעון לא נתקרבו ראובן ושמעון בכך וכשרין להעיד זה לזה בכל עדיות ולא אמרינן בשביל בנו שנתקרב ראובן לשמעון נפסל ראובן לשמעון: ולא דמו · ראובן ושמעון להדדי: אלא כי אכלא לדנא · כמגופה שאינה דומה לחבית: לאפוקי מינה · לחוב לה ולזכות לבעל דינה דקרוב לא הוי כל זמן שלא נשאה ומיהו לעיולי לה לא מהימן דאדעתא דידיה קעביד: מאי דעתיך · דלא חשבת ליה קרוב: לא אונן · אם מתה אינו נאסר בקדשים מחמת אנינות: ואין מטמא לה · אם (א) כהן הוא ואית דל"ג אינה מטמאה · וכן היא אינה נאסרת באנינות מיתתו בקדשים ואינה מטמאה אינה מצווה להתעסק בו ואיידי דתנא לא אוננת תנא ולא מיטמאת (ב) ולאו דווקא דנשים דכהונה לא הוזהרו על הטומאה: גובה כתובתה · בדכתב לה מן האירוסין מוקמינן לה בשנים אוחזין (ב"מ דף יח.) והא דקתני לא מטמא לה קא סמכת ואמרת לאו קרוב הוא: התם · גבי טומאה וירושה: בשארו תלה רחמנא. כדכתיב (ויקרא כא) כי אם לשארו הקרוב ואמר מר (יבמות דף כב:) שארו זו אשתו וכן בירושת הבעל לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה מיכן שהבעל יורש את אשתו ביש נוחלין (ב"ב ד' קמ:)(ג): גיסו · לבדו אבל בנו וחתנו כשרים לגיסו ורבי יוסי פליג אמתני' בתרתי חדא דקתני מתני' בגיסו בן וחתן ופליג נמי אבעל אחות אמו דקתני מתני' דהוה קרוב וכן גם הוא קרוב לו דהוי לו בן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו (*והוא הדין לגיסו והיינו דקתני בברייתא בתרייתא ר' יהודה אומר חורגו אף חורגו דמודה נמי בגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו) זה"ו נס"ח אח"ר בפי' ונראה גיסו לבדו ורבי יוסי פליג אמתניתין בחדא דקתני מתני' גיסו ובנו וחתנו *(כשרים לגיסו) דאבעל אחות אמו דקתני מתניתין דהוי קרוב וכן גם הוא קרוב לו דהוי ליה בן גיסו לא פליג רבי יוסי עלה ומודה הוא דבן גיסו פסול לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר וכו': מאי גיסו דקאמר רבי יוסי אף גיסו · ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי: הכי גרסינן אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא רבי יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו: אלא הא דתני רבי חייא כו' לא רבי יהודה ולא ר' יוסי · דלר' יהודה ט' אבות הויין במתני' בר מחורגו וכן לר' יוסי תשעה הויין: אלא חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכל שכן חורגו: ומתני' רבי יהודה · דקתני בן וחתן בגיסו: ברייתא ר' יוסי · אפיק גיסו וחורגו הוי ח' אבות ובנים וחתנים ואית דמוקמי להאי בן גיסו דקא מכשר ר' יוסי בבן שיש לו לגיסו מאשה אחרת כי היכי דלא לפלוג ר' יוסי אבעל אחות אמו ולא מיתוקמי שפיר דכל בניהם דמתני' מאותה אשה קאמר ועוד אי מאשה אחרת מכשיר ר' יוסי מכלל דתנא דידן מאשה אחרת נמי פסול משום קרוב מחמת קרוב תיקשי לרב חסדא דאכשר באחי האח דהשתא בן גיסו פסול משום אחי בן אחות אשתו *אחי האח מיבעיא: הלכה כר' יוסי: קס"ד כר' יוסי דמתני' דלא פסול אלא קרוב הראוי לירש וגיסו אינו ראוי ליורשו: דפסיל בגיסו · דקתני גיסו לבדו: לא ס"ד · דהא בהדיא פריש שמואל לפסולא דגיסו כגון אנא ופנחס שהיה אחיו וגיסו מכלל דגיסו דעלמא כשרין: משום גיסו · ושמואל פירושא דגיסו אתא לאשמועי': א"ל · למקבל מתנה: זיל קנייה בעדי מסירה · אם יש לך עדים אחרים שמסר לך שטר זה בפניהם הביאם ויעידו ותהיה שלך דסבר כרבי אלעזר דאמרי' במסכת גיטין (ד' ג:) אפי' לא חתמו בו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תקון העולם: במזויף מתוכו · שחתמו בו עדים פסולים שהוא פסול דבמאי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא:

קרובים

תוספות

גיסו לבדו וכ"ש חורגו · אינם שוים דחורגו לבדו למעוטי בנו וחתנו וגיסו לבדו לא למעוטי בנו דהא ברייתא ר' יוסי היא אלמא חשיב בעל אחות אמו והיינו בן גיסו ולא אתא למעוטי אלא חתנו כדפי' הקונטרס ומדמסקי' דהלכה כר' יוסי דגיסו לבדו למעוטי חתנו יש לדקדק כ"ש שני הגיסים שנשאו שתי בנות אחיות או בנות שני אחים דכשרים:

והא מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו · מדמהדר ליה אביי הכי משמע דס"ל כרבי אלעזר דאמר עידי מסירה כרתי אלמא קסבר אביי כתב לאחד ומסר לאחר זה שמסר לו קנה דהכי א"ר אלעזר בסוף מי שהיה נשוי (כתובות דף צד: ושם) ותימה הא אביי הוא דאמר בפ"ק דב"מ (דף יג. ושם) עדיו בחתומיו זכין לו וי"ל דההיא דכתב לאחר מיירי בב' שטרות היוצאים ביום אחד שזמנם שוה דכיון דלא מוכח מתוך השטר איזה קדם לא שייך למימר עדיו בחתומיו זכין לו ואזלינן בתר מסירה אבל היכא דמתוך השטר מוכח איזהו קדם עדיו בחתומיו זכין לו ואפילו נמסר לבסוף*:

דברי

עין משפט נר מצוה

נה א ב מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה ו סמג לאוין רמו טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף ג:
נו ג מיי' שם הלכה יב טוש"ע שם סעיף ז:
נז ד מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף ו:
נח ה מיי' שם הל' יד טוש"ע שם סעיף ט:
נט ו מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה ג סמג לאוין רלה טוש"ע י"ד סי' שעג סעיף ד וסי' שעד סעיף ד טוש"ע אה"ע סי' נד סעיף ה:
ס ז מיי' פכ"ב מהל' אישות הלכה ב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע שם וסי' צ:
סא ח מיי' שם פי"ט הלכה יא סמג שם טוש"ע אה"ע סי' נד סעיף ו:
סב ט מיי' פי"ג מהל' עדות הלכה יג סמג לאוין רמו טוש"ע ח"מ סימן לג סעיף ח:
[וע"ע תוס' גיטין יח. ד"ה מפני]
סג י כ מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעיף ד וע"ש:
סד ל מיי' פ"א מהל' גירושין הלכה יז סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף יז:

רבינו חננאל

אחי אביו בן אחות חמיו וכו': רב איקלע למיזבן גוילי בעי מיניה מהו שיעיד אדם לאשת חורגו א"ל בסורא אמרי בעל כאשתו. בפומבדי' אמרי אשה כבעלה כלומר עדותו פסולה. מנא לך דכתיב ערות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא מיכן שהאשה כבעלה. רב נפק למתרי משכן לר' חייא רבה עבר בחד אתר ואשכח ר' יוחנן יתיב מקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו אשה כבעלה הבעל כאשה. וקמת אשת חורגו כחורגו. והבעל כאשה. רב חסדא בעי משה שיהא כשר באשת פנחס *)

*) שכאן עד ריש דף כ"ט ע"א חסר בכ"י

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ואין מטמא וכו' כהן הוא וכן הוא וכו' על הטומאה ואית דל"ג אינה מטמאה הס"ד כצ"ל: (ב) בא"ד ולאו דוקא כו'. נ"ב ובבב"מ דף יח פי' רש"י להדיא דזה קאי אנשי כהונה דאין כופין אותה לטמא לו אע"ג דכתיב לה יטמא מצוה הוא ע"ש: (ג) ד"ה בשארו תלה וכו' ביש נוחלין הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה וה"ה לגיסו והיינו וכו' וה"ה לחורגו הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה ומאי גיסו דקאמר וכו' עד תשעה הויין הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה גיסו לבדו וכו' להעיד לו הס"ד ואח"כ נ"ל זהו נוסח אחר וכו' דחתן גיסו כשר וכו' הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה אלא חורגו:

מסורת הש"ס

[ברי"ף ונרא"ש ליתא]
[עירובין קד: וש"נ]
[גי' הערוך אכבלי פירוש אוגלי כסוי כתבית שאין בכסוי דיוק אלא סגוה בלבד]
ב"מ יח. [ע"ש ל"ע] יבמות כט: ע"ש מג: ע"ש כתובות נג. ע"ש ופט: ע"ש
גיטין ד. [ודף י: ב"ב קס.]
רש"ל מ"ז
ר"ה כה: ע"ש קידושין סו: ע"ש
גרס"י שבהלכ' ליתא להך שתי תיבות
אחי האח מיבעיא כצ"ל

עין משפט
נר מצוה

סה א מיי׳ פכ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה ו סמג לאוין רח טוש״ע ח״מ סי׳ ז סעיף ז:

סו ב מיי׳ שם הל׳ ז טוש״ע שם סעיף ח:

סז ג מיי׳ פי״ז מהלכות עדות הלכה ב סמג לאוין ריז טוש״ע ח״מ סימן כח סעיף ח:

סח ד מיי׳ פ״ו מהל׳ טוען ונטען הל׳ א טוש״ע ח״מ סימן פא סעיף ח:

סט ה מיי׳ פי״ז מהל׳ עדות הלכה ב סמג לאוין ריז טוש״ע ח״מ סי׳ כח סעיף ט:

ע ו מיי׳ פ״ח מהלכות סנהדרין הל׳ ב סמג עשין נח טוש״ע ח״מ סימן יח סעיף א:

עא ז ח מיי׳ פ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה ז ט סמג שם טוש״ע ח״מ סי׳ יט סעיף א:

עב ט י כ מיי׳ פי״ז מהל׳ עדות הל׳ ב סמג לאוין ריז טוש״ע ח״מ סי׳ כה סעיף ז:

[גי׳ ירו׳ ורי״ף ורא״ש אותן]

[עיין לקמן לז: גרסת רש״י אם אמר הוא אמר לנו וכו׳ איש פלוני אמר לנו וכו׳ ע״ש פירושו משום דהויה עד מפי עד]

עג ל מיי׳ שם הלכה א טוש״ע שם סי׳ פא ס״ז:

עד מ מיי׳ פ״ו מהלכות טוען ונטען הל׳ ו סמג עשין צה טוש״ע שם ס״א:

עה נ מיי׳ שם הלכה ז טוש״ע שם סעיף יא:

עו ס מיי׳ שם הלכה ח טוש״ע שם סעיף ג:

[מלה ליה ליתא בשאלתות פ׳ יתרו סי׳ נה. וכן מוכח בקידושין עב: ביום שמת רב יהודה נולד רבא] יבמות קיד:

עז ע (מיי׳ פ״י מהלכות סנהדרין הלכה ח):

עח פ מיי׳ פי״א שם הלכה ה:

[ברי״ף וברא״ש איתא וצריך שיאמר אתם עדיי]

רבינו חננאל

כל המוסיף גורע עשתי עשרה אוסיף ע׳ ופחת אמה:

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה בפנינו וכו׳ עדים מדלא קתני שמעו שהודה לו בפ״ד:

קרובים ונתרחקו הוו · שמתה אותם אשת מר עוקבא: בקבא דקירא אידבקי בכו · בקב של שעוה נדבקתי בכם בתמיה כלומר איני דבוק בכם כלל אלא אתון לא לייתיתון דינא: מיום ראשון ואילך · בטלה שושבינות וכשר להעיד: והוא לא אויב לו יעידנו · דהאי והוא אעד קאי דמעיד שהוא חייב גלות והעד לא אויב לו לרוצח דאי ברוצח הא כתיב (דברים ד) והוא לא שונא לו וקראי אחריני טובא: ולא מבקש רעתו ידיננו · דסמיך ליה ושפטו העדה וקאמר ר׳ יהודה דהאי לא מבקש רעתו אשופטים קאי ולשון זה מצאתי בברייתא דסיפרי ולא בסיפרי שלנו והוא לא אויב לו העד ולא מבקש רעתו השופט: חד לדיין · דבדיין מודו רבנן דשונא לא ידון דלא מצי חזי ליה זכותא: ואידך · לפסול בדין אחד שני דיינין ששונאין זה את זה: **מתני׳** מאיימין עליהם · מפרש בגמרא: הוא אמר לי · הלוה אמר לי: לא אמר כלום · דעביד איניש דאמר פלוני נושה בי כדי שלא יחזיקוהו עשיר: הודה לו · שהיו שניהם בפנינו להודות נתכוון להיות לו עדים בדבר: שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי · דכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות: אפילו שנים מחייבין או מזכין והשלישי אומר איני יודע יוסיפו הדיינין · ואע״ג דאי הוה פליג עלייהו הוי בטל במיעוטא כי אמר איני יודע הוי כמי שלא ישב בדין וגמלא הדין בשנים ואנן תלתא בעינן: מכניסין אותן · לבעלי דינין ובגמרא פריך הא לא אפקינהו: **גמ׳** היכי א״ל · לעדים כשמאיימין עליהם: נשיאים ורוח וגשם וגו׳ · בשביל מתהלל במתת שקר דהיינו מעידי שקר גשמים נעצרים ואפילו כשהשמים מתקשרים בעבים ורוח להוריד גשמים אין הגשם בא: אמר רבא · מאי איכפת להו אם לא ירדו גשמים אמרי בלבם משל הדיוט שב שני הוה כפנא ואבבא אומנא לא חליף על פתח מי שיודע אומנות ובעל מלאכה לא עבר הרעב: מפץ וחרב וגו׳ איש עונה וגו׳ · בעון עדות שקר דבר בא ויתיראו שלא ימותו: אאוגרייהו זילי · השוכרים אותם מבזים אותם וקלים הם בעיניו: והושיבו שנים אנשים בני בליעל · גבי נבות היזרעאלי כתיב שועלי המלך היו יועצים לשוכרם והיו קורין אותם בני בליעל: בפנינו · משמע שעשאונו עדים(א): פטור. ואע״פ ששמעו עדים אתמול שהודה לו הואיל ולא אמר אתם עדיי: משטה אני בך · שוחק הייתי בך בשביל שהיית שואלני מה שלא היה: הכמין · החביא כמו וארב לו (דברים יט) ויכמון ליה: ואין טוענין למסית · המסית חבירו לעבודת כוכבים אין טוענין אותו ב״ד בשבילו טענת זכות אלא אם כן טוענה הוא: ואם לא טען · משטה הייתי בך כשהודיתי אלא אמר לא אתן לך הבא עדים שהלוית לי אין טוענין בשבילו אלא אומרין לו אחרי שהודיתה לך שלם: ובדיני נפשות · אם יש טענת זכות והוא אינו יודע לטעון טוענין לו: לפי שלא טען · הנחש לא טען הקב״ה בשבילו: ולא תגעו בו · הקב״ה לא הזהירם על הנגיעה ומתוך תוספת גירעו שדחף הנחש את חוה עד האילן עד שנגעה בו אמר לה ראיתי שאין מיתה על הנגיעה אף על האכילה לא תמותי: אמתים · דל אל״ף מהכא קרי ביה (*מתים) הוי שתי מאות אמה כל אותיות שבתורה הבריתה ככתיבתם כמו ועשית ואמרת כאלו כתובה בה״א וכן אתה חסר כמו אותה מלא: עשתי עשרה · דל עיי״ן מהכא הוו להו שתים עשרה: לא

תורה אור

קרובים ונתרחקו הוו אתו לקמיה לדינא אמר להו פסילנא לכו לדינא אמרו ליה מאי דעתיך כר׳ יהודה אנן *מייתינן איגרתא ממערבא דאין הלכה כרבי יהודה אמר להו אטו בקבא דקירא אידבקנא בכו דלא קאמינא פסילנא לכו לדינא אלא משום דלא צייתיתו דינא: אוהב זה שושבינו וכו׳: וכמה אמר ר׳ אבא אמר רבי ירמיה אמר רב כל שבעת ימי המשתה ורבנן משמיה דרבא אמרי אפילו מיום ראשון ואילך: השונא כל שלא דבר כו׳: ת״ר °והוא לא אויב לו יעידנו °ולא מבקש רעתו ידיננו אשכחן שונא אוהב מנלן קרי ביה הכי והוא לא אויב לו ולא אוהב לו יעידנו ולא מבקש רעתו ולא טובתו ידיננו מידי אוהב כתיב אלא סברא הוא אויב מאי טעמא משום דמרחקא דעתיה אוהב נמי מקרבא דעתיה ורבנן האי לא אויב לו ולא מבקש רעתו מאי דרשי ביה חד *לדיין אידך כדתניא אמר רבי יוסי ברבי יהודה והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו ׳מכאן לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה שאין יושבין בדין כאחד: **מתני׳** ׳כיצד בודקים את העדים היו מכניסין אותן לחדר ומאיימין עליהן ומוציאין *את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרים לו אמור היאך אתה יודע שזה חייב לזה *אם אמר הוא אמר *לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ׳עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז ׳ואחר כך מכניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהן מכוונין נושאין ונותנין בדבר *שנים ׳אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב אחד אומר חייב ואחד אומר זכאי *אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין *גמרו את הדבר היו מכניסין אותן ׳הגדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב ׳ומניין *לכשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבים אבל מה אעשה שחביריי רבו עלי על זה נאמר (°לא תלך רכיל בעמך ואומר)[א] °הולך רכיל מגלה סוד: **גמ׳** היכי אמרי׳ להו אמר רב יהודה ׳הכי אמרינן להו °נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר אמר (*ליה) רבא יכלי למימר שב שני הוה כפנא ואבבא אומנא לא חליף אלא אמר רבא ׳אמרינן להו °מפיץ* וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר אמר (*ליה) רב אשי יכלי למימר שב שני *הוה מותנא ואיניש בלא שניה לא שכיב אלא אמר רב אשי אמר לי נתן בר מר זוטרא ׳אמרינן להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי דכתיב °והושיבו שנים אנשים בני בליעל נגדו ויעידוהו לאמר ברכת אלהים ומלך: אם אמר הוא אמר לי כו׳ עד שיאמרו בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז: מסייע ליה לרב יהודה דאמר רב יהודה אמר רב ׳צריך שיאמר אתם עדיי איתמר נמי א״ר חייא בר אבא א״ר יוחנן *(׳מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי אמר משטה אני בך פטור) תניא נמי הכי מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי אמר לו משטה אני בך פטור ולא עוד אלא ׳אפילו הכמין לו עדים אחורי גדר ואמר לו מנה לי בידך אמר לו הן רצונך שתודה בפני פלוני ופלוני אמר לו מתיירא אני שמא תכפיני לדין למחר אמר לו תניהו לי אמר לו משטה אני בך פטור ואין טוענין למסית מאן דכר שמיה חסורי מיחסרא והכי קתני ׳אם לא טען אין טוענין לו ׳ובדיני נפשות אע״ג דלא טען טוענין לו ׳ואין טוענין למסית מאי שנא מסית אמר ר׳ חמא בר חנינא מפירקיה דרבי חייא בר אבא שמיע לי שאני מסית *דרחמנא אמר °לא תחמול ולא תכסה עליו אמר רבי שמואל בר נחמן אמר רבי יונתן מניין שאין טוענין למסית מנחש הקדמוני דא״ר שמלאי הרבה טענות היה לו לנחש לטעון ולא טען ומפני מה לא טען לו הקב״ה לפי שלא טען הוא מאי הוה ליה למימר דברי *הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין דברי הרב שומעין אמר חזקיה מניין שכל המוסיף גורע שנאמר °אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו רב משרשיא אמר מהכא °אמתים וחצי ארכו רב אשי אמר °עשתי עשרה יריעות אמר אביי לא שנו אלא דאמר משטה אני בך אבל אמר לא

דברי הרב ודברי התלמיד · וא״ת אם כן כל מסית יפטר עצמו באותה טענה ויש לומר דדוקא נחש שלא נצטוה שלא להסית ולא נענש אלא לפי שבאת תקלה על ידו אבל מסית שנצטוה שלא להסית נמצא כשמסית עובר: כך

מסורת הש״ס

[ב״ב מא: שבועות מח:]

הגהות הגר״א
[א] במתני׳ (ואומר הולך רכיל מגלה סוד) תא״מ:

לקמן לז:

לעיל ג:

לעיל ה: לקמן מב.

ב״ק לט: ע״ש

[גי׳ א״ל ועי׳ תוי״ט]

בקרא מפיץ

[מלת ליה ליתא בשאלתות פ׳ יתרו סי׳ נה וכן מוכח בקידושין עב: ביום שמת רבא נולד רב אשי]

[לקמן לו: ודוגמתו לג:]

קידושין מב: נדה יד: [תמורה כה: ב״ק נו.]

[נ״ל מאתים]

במדבר לה
שמות כג
ויקרא יט
משלי יא
ירמיה יד
משלי כה
מלכים א כא
דברים יג
בראשית ג
שמות כה
שמות כו

עין משפט נר מצוה

עט א מיי' פ"ו מהל' טוען הל' ו סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פא סעיף א וסעיף כא:
פ ב מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ו וסעיף יג:
פא ג ד מיי' וסמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף יד:
פב ה ו ז מיי' פ"ז מהל' טוען הל' ג ג סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' לט סעיף ז:
פג ח ט י מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעי' ח:
פד כ מיי' וסמג שם טוש"ע שם סעי' יא:
פה ל מיי' פכ"ע מהל' מכירה הלכה טז ופכ"ד מהל' מלוה הל' ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' לגה סעיף יג בהג"ה וסי' מו סעיף לח:

לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן (*אמר) רב פפא בריה דרב אחא בר אדא הכי אמרינן משמיה דרבא [א]כל מילי דכדי לא דכירי אינשי ההוא דאכמין ליה עדים לחבריה בבילתיה אמר ליה מנה לי בידך אמר ליה הן אמר עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לא אמר רב כהנא הא אמר ליה לא ההוא דאכמין עדים בקיברא לחבריה א"ל מנה לי בידך אמר ליה הן חיי ומיתי ליהוו עלך סהדי אמר ליה לא א"ר *שמעון הא א"ל לא אמר רבינא ואיתימא רב פפא שמע מינה מהא הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדיי [ב]לא שנא כי אמר לוה ולא שנא כי אמר מלוה ושתיק לוה טעמא דאמר לוה לא אבל אי שתיק הכי נמי ההוא דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני אתו תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן א"ר נחמן *[ג]אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקו בי זוזי בתר דשכיב אתו תבעינהו ליורשין אתו לקמיה דר' ישמעאל ברבי יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא פרעו פלגא תבעינהו לדינא לאידך פלגא אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו [ד]כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו אמרו ליה ניזיל וניהדר אמר להו *כבר הורה זקן הודה [ה]בפני שנים וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין בפני שלשה ולא קנו מידו רב (*אמי) אמר כותבין ורב אסי אמר [ו]אין כותבין הוה עובדא וחש לה *רב להא דרב אסי אמר רב אדא בר אהבה הא אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן כניפי ויתבי לא כתבינן כנפינהו איהו כתבינן רבא אמר אפילו כנפינהו איהו לא כתבינן עד דאמר להו הוו עלי דייני מר בר רב אשי אמר [ז]אפילו אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לבי דינא [ח]הודה במטלטלי וקנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין מר זוטרא אמר כותבין [ט]והלכתא כותבין רבינא איקלע לדמהריא א"ל רב דימי בר רב הונא מדמהריא לרבינא מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מאי אמר ליה כמקרקעי דמו רב אשי אמר [י]כיון דמחסרי גוביינא לא ההיא אודיתא דלא הוה כתוב בה אמר לנא כתבו וחתמו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו [כ]היינו דריש לקיש דאמר ריש לקיש [ל]חזקה אין *העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול מתקיף לה רב פפי ואיתימא רב הונא בריה דרב יהושע *מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילינהו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי ההיא אודיתא דהוה כתב ביה דוכרן פיתגמי וכל

רש"י

לא היו דברים · לא הודיתי לך והרי עדים שמעו: הוחזק כפרן · ואינו נאמן עליו בשבועה: כל מילי דכדי לא דכירי אינשי · דברים של חנם כלומר הואיל ואותה הודאה דברי רוח היו שהשטה בו לא דכירי אינשי ושכח אותה הודאה: בילתא · יריעה הפרוסה סביבות המטה: עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי · רוצה אתה שיהו כל השומעין מעידין בין ניעורין בין ישינים שהיה מכיר זה בו שלא יודה בפני עדים אמר בלבו שמא יהא סבור שכולם ישינים ויאמר הן: קב רשו · מלא קב שטרות יש עליו: מאן מסיק בי · למי אני חייב כלום: אדם עשוי · לומר לבריות חייב אני מעות לפלוני להתרחק מעין הרע: שלא להשביע · שלא ניראות שבע ממון: עכברא דשכיב אדינרי · עשיר שלא נהנה ממונו כעכבר זה שסוכב על דינרי זהב ואינו נהנה מהן: ניזול וניהדר · נשלם החצי שקיבלנו: כבר הורה זקן · ר' ישמעאל שקיבלתם על פיו ולא אחלוק על מה שעשה: וקנו מידו · כותבין שטר הודאה ואע"פ שלא אמר כתבו דסתם קנין לכתיבה עומד: ואם לאו אין כותבין · ואע"ג דאמר להו אתם עדיי וחייב לשלם לו אפילו הכי ניחא ליה מלוה על פה ממלוה בשטר: שלשה · עשאן בית דין והפקירן הפקר ויכולין לשטתו לעשות מלוה בשטר ולהיות במקום הלוה לעשות שליח לכותבה: אודיתא · שטר הודאה בפני שלשה שלא קנו מידו: כניפי ויתבי · שלשה שהיו יושבין ובא והודה לו בפניהם הואיל ולא זימנום וקיבלום לכך לא נעשו ב"ד אלא עדים דדילמא אי לא הוו אלא תרי הוה מודי ליה קמייהו ולא הוה מהדר אחר ב"ד: כנפינהו איהו כתבינן · דמדכניף תלתא דעתא אבי דינא: דקבעי דוכתא · כדרך הדיינין: ושלחו · שליח בשמייהו ללוה למיתי קמייהו לדינא ואודויי והואיל ועומד בדין נעשית כמלוה בשטר שגלויה לכל הלכך כתבינן: במקרקעי · קרקע שהיה ראובן מוחזק בה והודה לשמעון שהיא שלו: כותבין · דהא כיון דאודי ליה דידיה הוא ולא מיחסרה גוביינא דבשלמא מטלטלי מלוה להוצאה ניתנה וחוב בעלמא הוא ומלוה על פה ריעא ממלוה בשטר ולא ניחא ליה לאלומה אבל הכא גלויי מילתא בעלמא הוא: לדימהריא · שם מקום: איתנהו בעינייהו · בשעת הודאה: מאי · מי אמרינן כיון דלבורין ומוכחין ואודי ליה כל היכא דאיתנהו דידיה הוו או דילמא כיון דמלוה להוצאה ניתנה שמא יוציאה ולא ניחא ליה למיהוי שטרא עילויה ובהודאה בפני שני עדים קאמר: ההיא אודיתא · שנים חתומים עליה: נעשה גדול · המוכר דקיימא לן (ב"ב דף קנו·) ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים הכא נמי כיון דשנים לא מלי כתבי אלא ברשותו ודאי איהו אמר להו: דאנן לא ידעינן · כלומר יש דיינין הרבה שאין בקיאין בהלכה זו שאמרנו דשנים שלא קנו מידו אין כותבין: דוכרן פיתגמי · לא היה כתוב בה זכרון עדות בלשון עדים אלא בלשון זכרון דברים והוא לשון דיינין: וכל

תוספות

כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו · והא דאמר בגט פשוט (ב"ב דף קעה. ושם) שכיב מרע שהודה אל"ל אתם עדיי משום דאין אדם משטה בשעת מיתה ואמאי לא אמרינן כדאמר הכא שלא להשביע את בניו וי"ל דהתם מיירי שתבעוהו והודה דלא שייך טענה שלא להשביע אלא טענת משטה ואע"ג דאמרינן לעיל דטענת משטה לא טענינן ליה לבניו טענינן כדמשמע התם דאי לאו דאין אדם משטה בשעת מיתה טענינן ליה וטענת שלא להשביע אפי' לדידיה טענינן כמו שטען רב נחמן לההוא גברא:

הודה בפני ב' וקנו מידו כותבין · ואע"ג דלא אמר כתבו משום דסתם קנין לכתיבה עומד כדפ"ה מיהו אם רצה לחזור חוזר כדאמר בפ' המוכר את הספינה (שם דף עז. ושם) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה והא דאמר בפ' אע"פ (כתובות דף נה.) אמר לעדים כתבו וחתמו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאימלוכי לאו דוקא כתובו דה"ה אע"ג דלא אמר כתובו והאי דקאמר כתובו משום סיפא נקטי' דהיכא דלא קנו מיניה אף ע"ג דאמר כתובו צריך לאימלוכי והא דקאמר קנו מיניה לא צריך לאימלוכי ביה לאו משום שאינו יכול לחזור בשטר אלא מסתמא כל כמה דלא הדר ביה רוצה הוא שיכתבו תדע דהא לא קנו מיניה פשיטא דמלי הדר ביה ואיכא למ"ד א"צ לאימלוכי ביה וא"ת כיון דאינו חוזר בשדה מ"ט חוזר בשטר אי שטר מתנה הוא מאי נ"מ ואי שטר מכר הוא ומשום משעבדי הא אמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף מא:) המוכר את שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים וי"ל דלא ניחא ליה דליפשו שטרא עילויה דקלא אית בהו וזיילי נכסיה כסבורים שכן שטרי חוב והא דאמר בהגוזל קמא (ב"ק דף נח·) גבי השורף שטרו של חבירו דאי איכא סהדי דידעי מאי כתב ביה ליכתוב שטרא אחריני התם שאני שכבר היה לו שטר דאין לו להפסיד כחו:

מר בר רב אשי אמר כו' · בשבועות (דף מא. ושם) פירש הריב"ן בשם *)רש"י ובשם רבינו גרשון דהלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא · אודיתא הך דהכא מיפך שבועה דפרק שבועת הדיינים (שם) דאפילו בדאורייתא מהפכינן וכן רב האי פסק כמותו במיפך שבועה והביא ראיה מדאמר התם האי מאן דמפיק שטרא על חבריה ואמר ליה אידך אישתבע לי דלא פרעתיך דאמרי' ליה אישתבע ליה ולא דמי כלל דהתם לא רמיא עליה שבועה דאורייתא ובסדר תנאים ואמוראים [סימן ל"ה] כתוב דבכולי הש"ס הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא וכן פסק בה"ג דאין הלכה כמותו במיפך שבועה ובערוך פסק וכן בתשובת הגאונים דלא מהפכינן בשבועה דאורייתא ור"ח פסק כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ותיורי דפרק בהמה המקשה (חולין דף עו: ושם) ונתן עליו סימן כולו הפך לבן: דילמא

*) [בחולין עו: כתב רש"י וכמר בר רב אשי קיי"ל בכל דוכתא בר מאודיתא ומיפך שבועה וכ"כ תוס' בשם רש"י ובשבועות מח. כתבו תוספות ד"ה ולמר כו' ריב"ן בשם הקונטרס וע"ע תוספות יומא פג. ד"ה מר ובכתובות פד: ד"ה והוא ודף נו. ד"ה אלמנה ובחולין עו: ד"ה מר]

רבינו חננאל

ההוא דאכמין סהדי בכילתא א"ל מנה לי בידך א"ל אין עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לאו אמר רב כהנא האמר לאו. ההוא דאכמין סהדי בקברא א"ל מנה לי בידך א"ל אין חיי ומיתו ליהוו עלך סהדי א"ל לא אמר ריש לקיש האמר ליה לאו. אמר רבינא הא דק"ל וצריך שיאמר אתם עדי לא שנא אמר (מלוה) [לוה] ול"ש אמר (לוה) [מלוה] ושתיקליה שפיר דמי וסהדותא מעלייתא היא דהני משום דאמרו ליה לאו אמרינן אינה עדות שהרי חזר בו הא אשתיק שפיר דמי: ירושלמי חד בר נש אצווח לחבריה בסעודתא גו אריסטון א"ל הב לי כך וכך דאת חייב לי א"ל [אין] בתר דקמון א"ל לינא חייב לך כלום והא אית לי סהדי דאודית לי א"ל לא אודיתי לך אלא בגין דלא מיערבב מניסתך. אתא קומי ר' אמי אמר הדא היא דאמר ר' יוחנן המכמין עדים אחורי הגדר לא עשה כלום: ההוא דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני תבעוה קמי דרב נחמן אמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו: ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר פלוני ופלוני מסקו בי תבעו ליורשין קמי ר' ישמעאל אמר להו זילו פרעוהו דלא אמרינן אדם עשוי שלא להשביע עצמו לאחר מיתה. פרעו פלגא. אתו קמי ר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע עצמו בחייו אף כך לאחר מיתה אמרו ליה נהדר אמר להו כבר הורה זקן שמעינן מינה דכל מלתא דליתא בהדיא כי האי גוונא אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות מה שעשה עשוי: הורה לו בפני שנים וקנו מידו כותבין דסתם קנין לכתיבה עומד ולא צריכין לאימלוכי ביה הודה בפני ג' ולא קנו מידו. רב אמר כותבין רב אסי אמר אין כותבין הוה עובדא וחש להרב להא דרב אסי ולא כתבי עד דממלכי ביה וקיי"ל כוותיה. אמר רב הא אודיתא הוו כניפי ויתבי ואתא ואודי ליה קמייהו לא כתבי אבל אי כניף ואייתי איהו לסהדי כתבי. רבא אמר אפילו כניף אייתי להו לא כתבי עד דאמר להו הוו עלי דייני. מר בר רב אשי אמר לעולם לא כתבי עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה וקיי"ל דלית הלכתא*) כמר בר רב אשי בהא. מטלטלי אע"ג דהודה אי אמר להו כתובו כותבין ואם לאו אין כותבין והלכתא מקרקעי כותבין אע"ג דלא אמר כתובו אלא הודה לו בלבד. מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מאי (רבינא) [רב אשי] אמר כיון דמחסרי גובינא לא. וקיי"ל כרב אשי דרבינא לגבי דרב אשי תלמיד הוא: ההוא אודיתא דלא כתיב בה אמר לן כתובו וחתומו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרווייהו כשרה היא דהיינו דריש לקיש דאמר בפרק מי שמת ובפ' האשה שנתאלמנה חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול המקנה. הכא נמי אילו לא אמר להו כתובו לא הוו כתבי. שאלו לספרי דאביי ורבא והוו ידעי דכל

*) [נ"ע דהא בתוס' כאן ד"ה מר ובשבועות מ"א ועוד בכ"ד כתבו משום רבינו דבכל הש"ס הלכתא כוותיה לבר ממי סך שבועה ותיורי ואולי דע"ס הוא וצ"ל וקיי"ל דהלכתא כו'].

מסורת הש"ס

[נ"ל אמר ליה וכ"ה בשאלתות פ' ויקרא סי' ס"ח]
[נ"ל ר"ש בן לקיש]
[ב"ב קעד:]
[לעיל כד. שבת נה. יבמות קה:]
[כרי"ף וכרא"ש ליתא וכן מוכרח קידושין מח: מגילה ה.]
כתובות יט. ב"ב קנה.
[ב"ב קלו:]

וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתב בה במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי סבר רבינא למימר היינו דריש לקיש א"ל רב נתן בר אמי הכי אמרינן משמיה דרבא *כל כי האי גוונא *חיישינן לב"ד טועין אמר רב נחמן בר יצחק אי כתב בה בי דינא תו לא צריך ודילמא בית דין חצוף הוא *דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף דכתב ביה בי דינא דרבנא אשי ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דכתיב בו (ואמרנא ליה לרבנא אשי) ואמר לן רבנא אשי *ת"ר אמר להן אחד אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללו של דבר כל שבידו ליטלן דבריו קיימין אין בידו ליטלן לא אמר כלום הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמוסר דבריו קיימין אם כמערים לא אמר כלום *הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן של מעשר שני הן זה היה מעשה ואמרו *דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: שנים אומרים זכאי כו': מיכתב היכי כתבי ר' יוחנן אמר זכאי ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין (*ופלוני ופלוני מחייבין) רבי (*אליעזר) אמר מדבריהן נזדכה פלוני מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו דלמאן דאמר זכאי משלם ולמאן דאמר פלוני ופלוני מזכין ופלוני ופלוני מחייבין לא משלם ולמ"ד זכאי משלם לימא להו אי לדידי צייתיתון אתון נמי לא שלמיתון אלא איכא בינייהו לשלומי אינהו מנתא דידיה למ"ד זכאי משלמי למ"ד פלוני ופלוני מזכין ופלוני מחייבין לא משלמי ולמאן דאמר זכאי משלמי ולימרו ליה אי לאו את בהדן לא הוה סליק דינא מידי אלא איכא בינייהו משום לא תלך רכיל בעמך רבי יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין *)ופלוני פלוני מחייבין משום דמיחזי כשיקרא ור' אלעזר אית ליה דמר ואית ליה דמר הלכך כתבי הכי מדבריהם נזדכה פלוני: גמרו את הדבר היו מכניסין כו': למאן אילימא לבעלי דינין התם קיימי אלא לעדים כמאן דלא כרבי נתן דתניא *לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהן כאחד רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו לא לעולם לבעלי דינין ורבי נחמיה היא דתניא רבי נחמיה אומר כך היה מנהגן של נקיי הדעת שבירושלים מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהן ומכניסין את העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדבר (גמרו את הדבר מכניסין אותן כו') והתניא גמרו את הדבר מכניסין את העדים ההיא דלא כרבי נתן גופא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה במאי קמיפלגי איבעית אימא *קרא ואיבעית אימא סברא איבעית אימא סברא אמנה דקא מסהיד האי לא קא מסהיד האי ומנה דקא מסהיד האי לא קמסהיד האי ואידך אמנה בעלמא תרוייהו קמסהדי ואיבעית אימא קרא דכתיב והוא עד או ראה או ידע *ותניא ממשמע שנאמר לא יקום עד איני יודע שהוא אחד מה תלמוד לומר אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד ואפקיה רחמנא בלשון חד למימר עד דחזו תרוייהו כחד ואידך והוא עד או ראה או ידע מ"מ: ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כאחד ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו. במאי קמיפלגי איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא אב"א סברא מר סבר עד אחד כי אתי לשבועה אתי לממונא לא אתי ואידך אטו כי אתו בהדי הדדי בחד פומא קא מסהדי אלא מצרפינן להו הכא נמי ליצרפינהו ואיבעית אימא קרא אם לא יגיד ונשא עונו ודכולי

*) [ח"מ ופלוני מחייב]

רש"י

וכל לישני דבי דינא. כל דבריהם היו כותבין בלשון ב"ד ולא היו חתומין אלא שנים: ולא הוה כתיב ביה במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי. כדאמרינן בכתובות (דף כב:) בשלשה שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם: היינו דריש לקיש. דאמר חזקה אין ב"ד כותבין שטר אלא כדת וכהלכה והני וודאי תלתא הוו: לבית דין טועין. סבורין שיהו שנים כשרים לדון: בי דינא. הכל יודעין שאין שנים קרוים ב"ד: בי דינא דרבנא אשי. דאינהו ודאי ידעי שאין ב"ד קרויין בשנים: ואמר לן רבנא אשי. לכתוב כך דכיון דהוא היה שם מסתמא לא צוה לפחות משלשה לכתוב והאי דנקט רב אשי לפי שבית דינו היה ראש בימי רבינא ושניהם סידרו גמרא של תלמוד בבלי כדאמרינן התם (בהשוכר את הפועלים (דף פו.)) רב אשי ורבינא סוף הוראה ובימיו נאמרו דברים הללו והוקבעו בגמרא: בבית לא אמר כלום. אינו נאמן לפי שאין בידו ליטלן: בשדה דבריו קיימין. דמה לו לשקר אם רוצה נוטלן ונותנן לאותו שהוא מעיד עליו: אם כמוסר. אם נראה להם כמוסר דבריו לבניו באמת בלשון צואה: כמערים. שהוא מתיירא שלא יטלם בחייו או שלא יחזיקוהו כעשיר להוסיף על ילאותיו: שהניח לו אביו. ולא אמר להו היכן הם: בעל החלום. שר המראה חלומות בלילה: כך וכך הם. מגיד לו כמה יש: לא מעלין כו'. ויכול להוציאם במקומן: מיכתב היכי כתבינן. פסק דין במקום שיש מחלוקת ונטו אחרי הרבים: זכאי. פלוני: מדבריהם נזדכה. משמע שהיה מחלוקת ביניהם ומתוך דבריהם נזדכה: לשלומי איהו מנתא בהדייהו. אם טעו השנים וחייבין לשלם מביתם פליגי הנך רבנן בדיין השלישי אם ישלם חלקו עמהם: מאן דאמר זכאי. כתבינן ולא כתבינן פלוגתייהו דקסבר כולם שוין ואף השלישי ישלם עמהם דאי לא הוה איהו בהדייהו בתרי לא הוה מיפסיק דינא: לשלומי איהו. לבעל הדין חלקו של דיין שלישי: למאן דאמר פלוני ופלוני מזכין כו' לא משלמי. דלהכי כתבינן פלוגתא בהדיא לאודועי דבתרי נגמר דינא ולא קיבלו עלייהו כולי דינא: התם קיימי. דהא לא קתני מתני' שיוציאום לאחר ששמעו דבריהם: עד שיראו שניהם כאחת. את העדות ולקמן יליף טעמא: אין עדותן מתקיימת בב"ד. לפסוק הדין על פיהם: עד שיעידו שניהם כאחת. וסתמא היא ולא ר' יהושע בן קרחה קאמר לה: לימא דלא כר' נתן. דהא מתני' קתני דלעיילינהו לסהדי משום דמתחילה כשבדקום שמעו דבריו של זה בלא זה: ור' נחמיה היא. דאמר בשעת משא ומתן הוו מפקי להו לבעלי דינים: במאי קמיפלגי. ת"ק ור' יהושע (א): אמנה דקא מסהיד האי כו'. זה אומר בפני הלוהו מנה וזה אומר בפני הלוהו מנה זה לא ראה של זה נמצא שאין כאן עדות שלם במנה אחד: ואידך. מ"מ תרווייהו מסהדי דמנה קא רשי ביה: והוא עד. והאי קרא בשני עדים משתעי לגבי קרבן שבועת העדות דאילו השביע עד אחד *ולא העידו פטור: דתניא ממשמע שנאמר כו'. עד אחד משמע: ואפקיה רחמנא בלשון חד. דכתיב והוא עד: לשבועה אתי. עד אחד אינו מחייבו ממון אלא שבועה הלכך כשהעיד זה יחידי וזה יחידי לא שייכא תורת ממון בעדותן ולא מצרפינן להו דהא לאו לחיוביה ממונא אתו: ודכולי

תוספות

ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל ס"ל. כשמואל ק"ל כדפיר' בריש מכילתין (דף ג:*) וה"פ כשמואל בעלמא ס"ל בהודיתא שכתבו בהודאה בשנים בלא קנין ובזה אין הלכה כמותו כדאמר לעיל הודה בפני שנים קנו מידו כותבין ואם לאו אין כותבין: כל שאין בידו. ליכא למימר דלהמניה במיגו דאי בעי שתיק דאין זה מיגו דאי שתיק מנחי התם ולא יבא ליד פלוני: ואם כמוסר דבריו קיימין. אין שייך כאן שלא להשביע את בניו: משום דמחזי כשיקרא. ומשום לא תלך רכיל אין כאן: בעדות

עין משפט נר מצוה

פו א ב מיי' פ"ז מהל' טוען ונטען הלכה ד' סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' לט סעיף יב:

פז ג מיי' פ"י מהל' זכיה הלכה ו (ומיי' פ"ז מהלכות מעשר) סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' רכה סעיף ח:

[ד"ה לרבא]

פח ד מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף ו [וברב אלפס עוד בב"ב דף רמ:]

פט ה מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעי' ט:

צ ו טוש"ע ח"מ סי' כה סעיף ג בהג"ה ועיין בטור:

צא ז מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ח סמג עשין לח טוש"ע ח"מ סי' יט סעיף ב:

צב ח מיי' פ"ד מהל' עדות הלכה ב סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ו:

צג ט מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ט:

צד י מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ט סמג עשין לז טוש"ע ח"מ סי' יט סעיף א:

רבינו חננאל

דכל אודיתא צריך למימר להו לסהדי כתובו ההוא אודיתא דהוה כתיבה דוכרן פתגמי וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתיב במותב תלתא כו' ואסיק' כל כי האי גונא חיישינן לב"ד טועין ואי כתיב בה אמר לן פלוני או אמרנו לפלוני דברים מוכיחין כי ג' היו לא חיישינן לב"ד טועין. אמר אחד ראיתי אביכם שהטמין מעו' בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין. כללו של דבר כל שבידו ליטלן כגון השדה שאלו רצה ליטלם היה יכול ליטלן דבריו קיימין כל שאין בידו ליטלן לא אמר כלום. ירושלמי ר' אסי בשם ר' יוחנן אם היה מתכוין למסור להן עדות עדותן קיימת· הרי שראו אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל. אמר של פלוני הן של מעשר שני הןאם כמוסר דבריו א"ל חייבין ליתנן למי שאמר אביהן. כי של פלוני הן. ואם כמערים הרי הן שלהן וכן הלכה. הרי שהיה מצטער על מעות מעשר שני שהניח לו אביו. בא בעל החלום וא"ל כך וכך הן ובמקום פלוני הן. זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: מתני' היו מכניסין את השני ובודקין אותו נמצאו דבריהן מכוונים נושאין ונותנין בדבר. שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי כיצד כותבין ר' יוחנן אמר יצא פלוני זכאי ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין ופלוני מחייב. ר' אלעזר אומר סתם כותב מדבריהן נזדכה פלוני. ואמרינן [מאי] בינייהו ואתו למימר איכא בינייהו הא כי אם נמצא שטעו וחייבין לשלם לדברי ר' יוחנן משלם גם הוא עמהן. לריש לקיש כו'. ואסיק' לר' יוחנן משום לא תלך רכיל כלומר שלא יבא הבעל דין לשמור איבה לזה המחייב. ריש לקיש סבר אם לא תפרש המחייב אלא סתם מתראה כי כולן מזכין וזהו שקר ר' אלעזר חייש משום לא תלך רכיל ומשום מדבר שקר תרחק הלכך כותב מדבריהן נזדכה פלוני. ירושלמי כיצד דנין הדיינין יושבין והנידונין עומדין והתובע פותח דבריו שנאמר מי בעל דברים יגש אליהם. ר' יוחנן בשם ר' ינאי התובע תובע והנתבע משיב · והדיין מכריע. א"ר סימון וצריך לשנות טענותיהן שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת וזאת אומרת וגו' רב הונא מיקל בדיינא דאמר מקבלין עליכון חד כבי תרי אלא ימרון אינון וכד הוה ידע זכו לבר נש ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה על שם פתח פיך לאלם. סוגיא דשמעתא הרי למדנו שהאשה לא דנה ולא מעידה וצריכין העדים והדיינין שלא יהו קרובין זה לזה ולא קרובין לנידונין וכן צריכין ב' עדים על כל סימן וסימן. וכן ב' עדים על כל חתימה וחתימה מעדי השטר וכל ב' עדים על כל שנה ושנה בשני חזקה. אדם ששלחו ב"ד אחריו ג' פעמים ולא בא ר' יהושע אומר מקבלין עדים שלא בפני בעל דין ועבדין ליה פסק דין כהדא כהנא דמך ושבק ירתי לר' יאשיה וקביל ר' אלעזר סהדי בלא אפוי וזכי לר' יאשיה ולא עוד אלא דשבק ספרין וכתב ר' אלעזר לירתו ספרין שזכתה בהן ארץ ישראל אין מוציאין אותן חוצה לארץ. גמרו את הדין מכניסין אותן גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי. למי מכניסין ואסיק' לבעלי הדין. כדתניא אמר ר' נחמיה כך היה מנהג אנשי ירושלים מכניסין בעלי הדין ושומעין דבריהן ומוציאין אותן לחוץ ונושאין ונותנין בדין. גמרו הדין. מכניסין בעלי הדין. גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב. ואקשינן והא תניא גמרו הדין מכניסין את העדים ושנינן ההיא דלא כר' נתן דאמר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו דתניא אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד. ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו שניהן כאחד אתאן לת"ק ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו במאי פליגי איבעית אימא סברא איבעית אימא קרא. איבעית אימא סברא תנא קמא סבר אי מסהיד האי דחזא דאוזיף פלוני מנה מפלוני בחד בניסן ואידך מסהיד בתרי בניסן אשתכח דאמנה דמסהיד האי לא מסהיד האי. ור' יהושע בן קרחה סבר תרווייהו מסהדי דהאי דאוזיף מינאי מנה. קרא דכתיב והוא

תורה אור

רפ"ג מ"ז · ויקרא יט · רפ"ג מ"ז · שם ה · דברים יט · ויקרא ה

מסורת הש"ס

[כתובות כא: וש"נ]

לעיל ג. ה: לקמן פז: כתובות כב.

[תוספתא מ"ש פ"ה]

[תוספתא מ"ש פ"ה ע"ש]

הוריות יג: [גיטין נב·]

[נ"ל ופלוני מחייב]

[נ"ל אלעזר]

[גיטין לג:] כתובות כו:ב"ב לב· קסה: [תוספתא פ"ה]

[ברכות ד: וש"נ]

[סוטה ב: לא:]

ולא העיד כצ"ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה במאי וכו' ור' יהושע ב"ק הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' ואמרו דברי חלומות. עי' תשובת הב"ח ח"ב סי' קכח: שם כי אתי לשבועה אתי. עי' טורי אבן פ"ב דר"ה כג ע"ב ד"ה ומכניסי':

הגהות מהר"י לנדא

בציוני עין משפט אות ה' חסר מיי' פ"ו מהל' מעשר שני הלכה ו:

עין משפט
נר מצוה

צה א ב מיי' פ"ד מהל' עדות הלכה ז סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סימן ל סעיף יג :

צו ג מיי' פ"ד שם הלכה ג סמג שם טוש"ע ח"מ שם סעיף ו :

צז ד מיי' שם פ"ג הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ב :

צח ה מיי' שם פ"ב הלכה ב :

ודכולי עלמא כרבנן דפליגי עליה דרבי יהושע בן קרחה והכא באקושי הגדה לראיה קא מיפלגי מר סבר מקשינן הגדה לראיה ומר סבר לא מקשינן רבי שמעון בן אליקים הוה משתקיד עליה דר' יוסי ברבי חנינא למסמכיה ולא קא מיסתייע מילתא יומא חד הוה יתיב קמיה דר' יוחנן אמר להו מי איכא דידע הלכה כרבי יהושע בן קרחה או לא א"ל רבי שמעון בן אליקים דין ידע אמר ליה לימא איזו אמר ליה ליסמכיה מר ברישא סמכיה אמר ליה בני אמור לי כיצד שמעת א"ל כך שמעתי שמודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן אמר לזה הוצרכתי השתא ומה עיקר ראיה בהדי הדדי אמר ר' יהושע בן קרחה לא בעינן הגדה מיבעיא א"ל הואיל ועלית לא תרד אמר ר' זירא שמע מינה גברא רבה כיון *דסמיך סמיך א"ר חייא בר אבין אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין עולא אמר הלכה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות אבל לא במטלטלין א"ל אביי *הלכה מכלל דפליגי והאמר ר' אבא א"ר הונא אמר רב מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע ותני רב אידי בר אבין *בנזיקין דבי קרנא מודין חכמים לרבי יהושע בן קרחה בעדות בכור ובעדות קרקע ובעדות חזקה וכן שבבן ושבבת *גברא אגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי מאי וכן שבבן ושבבת *אילימא אחד אומר אחת בגבה ואחד אומר אחת בכריסה [א]האי חצי דבר וחצי עדות הוא [ב]אלא אחד אומר שתים *בגבה ואחד אומר שתים בכריסה אמר רב יוסף אנא אמינא משמיה דעולא הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות בין במטלטלין ורבנן דאתו ממחוזא אמרי אמר ר' זירא משמיה דרב בקרקעות אין אבל לא במטלטלין רב לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלואה מצטרפי הלואה אחר הלואה אחר הודאה לא מצטרפי אשכחיה רב נחמן בר יצחק לרב הונא בריה דרב יהושע א"ל מאי שנא הלואה אחר הלואה דלא דמנה דקא חזי האי לא קא חזי האי הודאה אחר הודאה נמי אמנה דקא מודה קמי האי לא מודי קמי האי דא"ל להאי בתרא בהאי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני אכתי בתרא ידע קמא לא ידע דהדר אזיל א"ל לקמא האי מנה דאודיי ליה קמך אודיי ליה נמי קמי פלוני א"ל *תנוח דעתך שהתנחת את דעתי א"ל מאי ניחותא דרבא ואיתימא רב ששת שדא בה נרגא לאו היינו הודאה אחר הלואה אמר ליה היינו דשמיע לי עלייכו דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו [ג]נהרדעי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הודאה אחר הלואה בין הלואה אחר הלואה בין הלואה אחר הודאה מצטרפות כמאן כר' יהושע בן קרחה אמר רב יהודה [ד]עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרה בדיני ממונות אמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר בארנקי שחורה ואחד אומר בארנקי לבנה אבל אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן אין מצטרפין וארנקי שחורה בדיני נפשות לא *)והאמר רב חסדא [ה]אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר *באירין הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורים ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון

*) לקמן מא·

גברא

ודכולי עלמא . תנא קמא ור' נתן : כרבנן דפליגי אדר' יהושע בן קרחה . סבירא להו דאמרי בעינן שיראו שניהם כאחד וילפינן טעמא מהוא עד דליחזי כחד וגבי הגדה פליגי תנאי דסיפא באקושיה הגדה לראיה כדכתיב (ויקרא ה) או ראה אם לא יגיד בחד קרא : משתקיד . מצפה ומחזר ושוקד לסומכו : דין ידע . זה יודע ורבי יוסי בר' חנינא היה : שמודה ר' יהושע לר' נתן . דכי היכי דלא בעי ר' יהושע ראיה כי הדדי הגדה נמי כי הדדי לא בעי : בין בקרקעות . זה אומר בפני הודה לו שקרקע זה שלו וזה אומר אף בפני הודה לו : בין במטלטלין . זה אומר בפני הלווהו מנה וזה אומר בפני הלווהו מנה ואע"פ דאמנה דקמסהיד האי לא מסהיד האי מ"מ תרווייהו מסהדי שחייב לו מנה : הלכה כמותו בקרקעות . שמוטל הקרקע בפנינו ושניהם מעידין עליה : אבל לא במטלטלין . דאין עדות שלימה לא על זה ולא על זה : מכלל דפליגי . עליה רבנן בקרקעות : בעדות בכור . תנן בבכורות (דף לה:) כל מומין הראויין לבא בידי אדם רועים כהנים אין נאמנין לומר מאליו נפל בו מום זה לפי שנחשדו כהנים להטיל מומין בבכורות בזמן הזה כדי להתירן בשחיטה ואם הביא בכור להראותו לחכם צריך שני עדים עמו שמאליו נפל בו מום זה אם הביא עד אחד על מום זה ועד אחד על מום אחר בבכור זה מצטרפין ואית דאמרי בעדות בכור להעיד שהתירו חכם ולאו מילתא היא דהא חד נאמן דעד אחד נאמן באיסורין ואפילו כהן שהוא בעליו נאמן דתנן (שם דף לו·) נאמן הכהן לומר הראיתי בכור זה ובעל מום הוא דמילתא דעבידא לאיגלויי לא משקר : ובעדות חזקה . זה אומר בפני אכלה שלש שנים ראשונות של שמיטה וזה אומר בפני אכלה שלש שנים אחרונות מצטרפי דאחד קרקע מסהדי חזקה מעלייתא : וכן . לענין שתי שערות שבבן ושבבת וכי פליגי בהלוואת מנה פליגי משום דלאו אחד מנה קמסהדי : גברא אגברא . רבי אבא ור' אידא אדעולא : בגבה . בין קישרי אצבעותיה : חצי דבר וחצי עדות . עד א' הוא חצי עדות שיער אחת הוא חצי דבר : אלא אחד אומר שתים בגבה . דתרווייהו מסהדי דגדולה היא : בקרקעות אבל לא במטלטלין . הלכה כמותו דלא בעינן דחזו תרווייהו כחד בקרקעות משום דכי מסהדי בבי דינא תרווייהו ידעי דאחדא מילתא מסהדי וקרינא ביה והוא עד ואע"ג דבשעתא דחזי לא ידע[חד]בחבריה אבל לא במטלטלין דכי מסהדי קמן לאו אחד מנה מסהדי : רב . דאמר אבל לא במטלטלין משום דלאו בחד מנה מסהדי : לטעמיה דאמר רב הודאה אחר הודאה . זה אומר בפני הודה לו על מנה באחד בשבת וזה אומר בפני הודה לו עליו בשני בשבת : הודאה אחר הלואה . זה אומר בפני הלוהו מנה באחד בשבת וזה אומר בפני הודה לו מנה בשני בשבת : מצטרפי . דאיכא למימר בחד מנה קמסהדי וכדמוקי לקמן : הלואה אחר הודאה . מנה אחרינא הוא ולא מצטרפי אע"ג דתרווייהו אמרי שחייב לו מנה : הודאה אחר הודאה נמי . דילמא מנא דאודי ליה קמי האי לאו הייני מנה דאודי ליה קמי האי : ואכתי בתרא ידע . דאמנה דקא מסהיד איהו מסהיד אידך אבל קמא לא ידע דאחד מנה קמסהדי הלכך לא קרינא ביה והוא עד דמשמע תרווייהו כחד : לאו הייני הודאה אחר הלואה . כיון דבעינן דידע סהדא בחבריה על כרחיך הודאה אחר הלואה נמי הכי מוקמת לה : דאמר ליה לבתרא מנה דמודינא קמך . יזיפי קמי פלניא והדר אמר ליה לקמא מנה דיזיפי קמך אודאי ליה קמי פלניא ותרתי למה לי לרב למימר : היינו דשמיע לי . על בני עירך : דרמיתו דיקלי וזקפיתו ליה . שאתם משונים קוצצין דקלים וחוזרין ונוטעין אותן כלומר בונים וסותרים שפירשתם לי קושיא וחזרתם וסתרתם : מצטרפין . דמ"מ הן מעידין שחייב לו מנה : בבדיקות . שאינה משבע חקירות באיזו יום באיזו שעה שהזמה תלויה בהן אבל בכליו שחורין וכליו לבנים שאין דין הזמה תלויה בהן : מנה שחור . סלע ישנה : אין מצטרפין . הואיל ובעיקר גוף העדות מתכחשי : וארנקי שחורה . דלאו בעיקר גוף העדות מתכחשי דכוותיה בדיני נפשות לא בתמיה : באירן . יוסרמ"א בלע"ז : אין זה נכון . אין עדות זו מכוונת ולישנא דקרא נקט והנה אמת נכון הדבר (דברים יג) דמהאי קרא נפקא לן בדיקות (לקמן מ:) :

גברא

בעדות בכור. פי' ששמעו מאביו זה אחר זה איש פלוני בן בכור הוא ולא כפי' הקונטרס דפירש לענין מום הראוי לבא בידי אדם שנחשדו הכהנים דנאמן זה לומר מעצמו נפל מום זה וחבירו על מום אחר דא"כ למה לי ב' עדים אפי' יחיד נאמן ואפי' עד מפי עד כדאי' בפ' כל פסולי המוקדשים (בכורות דף לו·) ובפרק חבית (שבת דף קמה:) :

הוא

רבינו חננאל

עד כיון דאינון תרי ואסקינהו רחמנא בלשון יחיד ש"מ דחזו תרווייהו ביחד . ור' יהושע בן קרחה סבר מדכתיב או ראה או ידע לרבות אפילו ראו זה אחר זה ותנא קמא ור' נתן במאי פליגי . איבעית אימא קרא איבעית אימא סברא . ת"ק סבר כי אתא עד אחד לשבועה אתא ולא לממון הלכך בעינן עד שיעידו שניהן כאחד . ור' נתן סבר וכי אתו ביחד בחד פומא מסהדי אלא זה אחר זה ומצטרפי הלכך הכא נמי לא שנא . קרא כולי עלמא זהו תנא קמא ור' נתן תרווייהו אית להו דבעינן עד שיראו שניהם כאחד . וכתיב והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד . תנא קמא סבר מקשינן הגדה לראיה מה לראיה כחד אף להגדה כחד . ור' נתן סבר לא מקשינן הגדה לראיה . נמצא ר' יהושע בן קרחה חולק על התנא קמא בראייה ור' נתן על ההגדה . א"ר יוחנן איכא דשמע הלכתא כר' יהושע בן קרחה אי לא . א"ל ר' יוסי ב"ר חנינא שמעתי שמודה ר' יהושע לר' נתן דאפילו באה אחר זה . א"ר יוחנן לא הוצרכנו השתא ומה עיקר ראייה שיתכן שיראו העדות שניהן בבת אחת מכשיר ר' יהושע בזה אחר זה הגדה דליכא בבת אחת לעולם דלאו בחד פומא מסהדי מיבעיא דמכשיר ר' יהושע אפילו בזה אחר זה . ואסיק' משמיה דרב הלכ' כר' יהושע בן קרחה בקרקעות ובמטלטלין דאפי' זה אחר זה בין בהגדה בין בראייה עדותן כשרה ר' יוחנן דאמר לזו הוצרכנו : פי' נזיקין דבי קרנא מסכתא נזיקין משנה חיצונה שהיה שונה אותה קרנא שם חכם ידוע ומפורש בשני דייני גולות . תני בנזיקין דבי קרנא מודים חכמים לר' יהושע בן קרחה בעדי בכור ובעדי חזקה ובעדי הבן והבת שמעידין בהן שהביאו סימנים שאפילו זה בלא זה כשרין ואוקימנא בזמן ששנים מעידין אחד אומר שיש בה שתי שערות בגבה ואחד אומר שתים בכריסה . נהרדעאי אמרי בין הודאה אחר הודאה בין הלוואה אחר הודאה . ובין הלואה אחר הלואה ובין הודאה אחר הודאה מצטרפין כר' יהושע בן קרחה וקי"ל בהא כנהרדעאי . פי' כגון דמסהיד חד דיזיף פלוני מפלוני בחד בניסן מנה ואחד מסהיד דבתרי בניסן חזא דפלוני יזיף מפלוני מנה . אע"ג דאיכא למימר אמנה דמסהיד האי דבחד בניסן לאו בההוא מנה מסהיד ההיא דבתרי בניסן דאי אמרת ההיא מנה הוא מיהו אהדריה לוה למלוה והדר יזפיה ליה קמי האי כיון דאהדריה כבר בטלה עדות ראשונה מיהו כל האי לא חייש ר' יהושע בן קרחה . אלא אמר לך כיון דתרווייהו מסהדי דהאי נושה מנה בהאי עדות מעליא היא : אמר רב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות כשרין הן בדיני ממונות . ואע"פ שמכחישין זה לזה עדותן . פי' זולתי שבע חקירות השנויות במשנתנו נקראות בדיקות . ובא רבא לפרש דברי רב יהודה ואמר מסתברא מילתיה במכחישין זה לזה עדות בזמן שא' אומר בארנקי שחורה הלווהו מנה וא' אומר לא כי אלא בארנקי לבנה הלווהו אבל במנה שניתן שוין אבל אם נחלקו במנה עצמו זה אומר מנה לבן וזה אומר מנה שחור כלומר ישן אין מצטרפין . ומקשינן עליה דרבא הכחשה בכלים בי האי גוונא בדיני ממונות מצטרפין מכלל דבדיני נפשות לא והאמר רב חסדא אחד אומר

בלים

[פי' מסכתא דנזיקין משנה חיצונה שהיה שונה אותה קרנא . ערוך ערך זק ס']

[עיין כנדה נב: וכפירוש רש"י דשם]

מסורת הש"ס

כיון דאיסתמיך סמיך כצ"ל

[שבת קו: וש"נ]

[תענית ד: וש"נ] ב"ק ע: ב"ב נו:

[שבת קנב: מנחות מט: ק פסחים לב: יומא סו: וש"נ איתא תנוח דעתך שהנחת]

[נ"ל בארזן פי' בעין אומל ויש אומרים כמין גרזן. ערוך ערך ארזן]

תורה אור

*גברא אגברא קא רמית נהרדעי אמרי *אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפים כמאן כרבי יהושע בן קרחה אימר דשמעת ליה לרבי יהושע בן קרחה היכא דלא מכחשו אהדדי היכא דמכחשי אהדדי מי אמר אלא הוא דאמר כי האי תנא *דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתי לקמיה דרבי אמי חייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא כמאן כר"ש בן אלעזר אימר דאמר ר"ש [ב"א] היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמר לא צריכא לדמי אחד אומר בדיוטא העליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה אמר רבי חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן: ומניין לכשיצא כו': תנו רבנן *מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי תלמוד לומר °לא תלך רכיל בעמך ואומר °הולך רכיל מגלה סוד ההוא תלמידא דנפיק עליה קלא דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתין שנין אפקיה רב אמי מבי מדרשא אמר דין גלי רזיא:

ויקרא יט · משלי יא

מתני' כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין *אמר לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום (א) מצא בתוך שלשים יום סותר לאחר שלשים יום אינו סותר אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים אמר לו הבא עדים ואמר אין לי עדים אמר הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ולאחר זמן הביא ראיה ומצא עדים °הרי זה אינו כלום אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה ראה שמתחייב בדין ואמר קרבו פלוני ופלוני ויעידוני או שהוציא ראיה מתחת *פונדתו הרי זה אינו כלום:

גמ' אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג ואמר רבה בר רב הונא אין הלכה כדברי חכמים פשיטא כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא ידענא דאין הלכה כחכמים מהו דתימא הני מילי לכתחילה אבל דיעבד שפיר דמי קמ"ל דאי עביד מהדרינן ליה: אמר לו הבא עדים כו' אמר רשב"ג כו': אמר רבה בר רב הונא א"ר יוחנן הלכה כדברי חכמים ואמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן אין הלכה כרשב"ג פשיטא כיון דאמר הלכה כדברי חכמים ממילא ידענא דאין הלכה כרשב"ג הא קמ"ל דבההיא אין הלכה כרשב"ג הא בכולהו הלכה כרשב"ג לאפוקי מהא *דאמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ההוא ינוקא דתבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי א"ל לא אית לך ראיה א"ל לא חייביה רב נחמן הוה קא בכי ואזיל שמעוהו הנך אינשי אמרו ליה אנן ידעינן במילי דאבוך אמר רב נחמן בהא אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוה הימנה רב נחמן אמר ליה רבא לרב נחמן כמאן כרבי דאמר *אותיות נקנות במסירה אמר ליה שאני הכא דאי בעיא קלתיה איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן אמר ליה רבא לרב נחמן והא אי בעיא קלתיה

רש"י

גברא אגברא. דרב חסדא אדרב יהודה: דמכל מקום שניהם מעידים שחייב לו מנה: היכא דלא מכחשו אהדדי. כגון זה מעיד על מנה שביום שני וזה מעיד על מנה שביום ראשון ושניהן מודין שזה לא ראה בשל זה, אבל היכא דשניהם מעידים על מנה אחד ומכחישין זה את זה מי אמר: הוא דאמר כי האי תנא. נהרדעי אמרו כי האי תנא דאמר זה אומר מנה וזה אומר מאתים דמכחישין זה את זה מצטרפין למנה שיש בכלל מאתים מנה ולא אמרינן שתיהן שקרו אלא הלך אחר הפחות שבהם: נחלקה עדותן. שכיון שהאחד שקרן שוב אין כאן עדות: יש בכלל מאתים מנה. שניהם מעידין על מנה ובאותו מנה אין מכחישין זה את זה: כי האי גוונא. דתרי מיני נינהו וכולי האי מיכחשי הדדי מי אמר: לדמי. זה אומר בפני הודה לו דמי חבית של יין וזה אומר בפני הודה דמי חבית של שמן דתרווייהו מסהדי אדמי חבית יין: בדיוטא עליונה. הלוהו מנה: דיוטא. עלייה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית ובני רשות הרבים עוברים תחתיה: וצירף עדותן. כר' יהושע בן קרחה דתרווייהו מנה מחייבי ואע"ג דמתכחשי בבדיקות כדרב יהודה: בתר עשרין ותרתין שנין. דאיתמר בי מדרשא אפקיה ההוא תלמידא ודבר לשון הרע היה:

מתני' כל זמן שמביא ראיה. הבא לבית דין ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מבית דין חייב ולאחר זמן מצא שטר זכותו והביאו: סותר את הדין. בית דינו סותרין לו דינו שפסקו ומחייבין את שכנגדו: הבא ראיה. שטר זכותך: הרי זה אין כלום. שהרי אמר אין לי וחיישינן שמא זייף או שכר עדים: קרבו פלוני ופלוני כו'. אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודה שכיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי ודאי שקרנים הן: פונדתו. חגורתו:

גמ' הלכה כרבן שמעון. אקמייתא קאי כיון דלא אמר אין לי אע"ג דלא מצא בתוך שלשים יום: דאי עבד. כרבנן מהדר עובדא: ממילא ידעינן אין הלכה כרבן שמעון. והכא ליכא למימר כדלעיל מיניה דאי עבד כו' דבשלמא התם אי לאו דהדר ואמר אין הלכה כחכמים הוה אמינא אי עביד לא מהדרינן דאלים כח דברי המרובין אבל הכא כיון דאמר הלכה כחכמים פשיטא דאי עביד כיחיד מהדרינן להו: הא קא משמע לן דבהא. לחודה הוא דאין הלכה כרבן שמעון הא בכל מקום הלכה כמותו אפילו בערב ולידן: ערב. בגט פשוט (ב"ב ד' קעג:): לידן. במסכת גיטין במי שאחזו קורדייקוס (ד' עד.): ראיה אחרונה. קך בתרייתא דמתני' דאילו בקמייתא הילכתא כוותיה: דנפק שטרא מתותי ידה. שהאמינוה הלוה והמלוה לשומרו: אותיות ניקנות במסירה. המוכר שט"ח לחבירו קנה החוב במסירת אותיות ומילתיה דרבי בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עו.) והכא נמי קנאתו והוי כדידה ונאמנת לומר פרוע: קלתיה

תוספות

הוא דאמר כי האי תנא. משמע הכא דרב יהודה דאמר במנה שחור ובמנה לבן אין מצטרפין לית ליה דרשב"א ותימה דבחזקת הבתים (ב"ב דף מא: ושם) גבי עובדא דרב כהנא שקל בידקא בארעיה משמע בהדיא דרב יהודה אית ליה דרשב"א ואין לומר דרב יהודה בכל ענין קאמר ואפילו במנה שחור ובמנה לבן והאי דקאמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אומר כו' רבא טעמא דנפשיה קאמר דא"כ הל"ל והאלהים אמר רב יהודה אפילו במנה שחור ובמנה לבן כדאשכחן בפ"ק דגיטין (דף יג: ושם*) מסתברא מילתיה דרב בפקדון כו' דיש לומר דודאי אית ליה דרשב"א אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור ומנה לבן: **שבית** שמאי אומרים נחלקה עדותן ואם תאמר כיון דבכת אחת בית שמאי אומרים נחלקה עדותן אם כן בשתי כיתי עדים ה"ל נמצא אחד מהן קרוב או פסול ויש לומר דהיינו דווקא כשהפסול ידוע אי נמי כמ"ד תתקיים העדות בשאר אי נמי לא אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול אלא בבאו בבת אחת תוך כדי דיבור דאז חשיבי עדות אחת והכא שבאו שני כיתי עדים זו אחר זו ועי"ל דכי אמר נמצא אחד מהם קרוב או פסול ה"מ כי מסייעי אהדדי אבל הכא דמכחשי אהדדי לא*: **חייביה** רב נחמן. לית ליה לרב נחמן הא דאמרינן אין נזקקין לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהן דאמר רב נחמן בפרק שום היתומים (ערכין דף כב.) מריש לא הוה מזקיקין לנכסי יתומים כיון דשמענא להא דאמר רב דיתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שיבקייהו מזקיקין ומהאי טעמא נמי אע"ג דבעלמא אין מקבלים עדים אלא בפני בעל דין °גבי קטן מקבלין א"כ לא קאמר נזקקין אלא כשיש שטר דמקיימין את השטר שלא בפני בעל דין וכאן היה שטר: וכיון

עין משפט נר מצוה

צט א ב ג ד ה מיי' פ"ג מהל' עדות הלכה ג סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ג:

ק ו מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הלכה ז סמג לאוין קט:

קא ז ח ט י כ מיי' פ"ז שם הלכה ו ז ח ט י סמג עשין לז טוש"ע ח"מ סי' כ סעיף א:

[וכן לקמן עב:]

קב ל מ מיי' פט"ז מהל' מלוה הלכה א סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' נה סעיף א:

[וע"ע תוס' ב"ב מה: ד"ה נחלקה]

מסורת הש"ס

[לעיל ל: תענית ד: וש"נ]

נכא בתרא מא: נזיר כ: ע"ש

הגהות הב"ח

(א) במשנה עד ל' יוסהכיא בתוך שלשים וכו' אמר לו הבא עדים וכו' אמרו לו הבא ראיה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חייביה וכו' גבי קטן מקבלין. עיי' ב"ק דף לט ע"א תוס' ד"ה ורבי:

ואומר לו כנ"ל [גיר' סה"מ ורי"ף ורא"ש בכס"מ אמרו לו]

[גירס סה"מ אפונדתו]

[גיטין לח. וש"נ לקמן: וש"נ]

ב"ב עו: שם קמז. קידושין מח: יבמות קטז.

רבינו חננאל

כלים שחורין וא' אומר כלים לבנים הרי זה נכון ופרקי' גברא אגברא קא רמית כלומר מדברי רב חסדא תקשי לרבה רבה לא סבירא ליה דרב חסדא נהרדעאי אמרי אפילו אחד אומר מנה שחור וא' אומר מנה לבן מצטרפי ואמרינן כמאן כר' יהושע בן קרחה הא לא דייקא כוותייהו אלא אינהו דאמור כי האי תנא דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על (מנה שחור) שתי כתי עדים אחת אומרת מאתים וא' אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה הנה אע"ג שמכחישין זה לזה עדותן קיימת וקי"ל כנהרדעי ואליבא דבית הלל א' אומר חבית יין וא' אומר חבית שמן אוקימ' אחד אומר דמי חבית יין ד' זוזים ואחד אומר דמי חבית שמן ח' זוזי. הוה עובדא וחייביה ר' אמי לנתבע לשלםע"פ אלו השנים ד' זוזי דמי חביתא דחמרא מגו ח' זוזי דמי חביתא דמשחא כר' שמעון בן אלעזר דאמר יש בכלל מאתים מנה. אבל אם מעידין יין ממש ושמן ממש נחלקה עדותן. א' אומר בדיוטא העליונה וא' אומר בדיוטא התחתונה הלווהו הוה עובדא וצירף ר' עדותן וחייב הנתבע לשלם: ת"ר מניין שכשיצא לא יאמר אני מזכה וחביריי מחייבין ומה אעשה והן רבו עלי ת"ל לא תלך רכיל [בעמך] ואומר הולך רכיל מגלה סוד. ההוא תלמיד דנפיק ליה מלתא דאתאמרא בבי מדרשא בסוד בתר כ"ב שנין ואפקיה ר' אמי לההוא תלמיד מבי מדרשא אמר דין גליא רזיא: מתני' כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל' יום הביא בתוך ל' יום סותר לאחר ל' יום אינו סותר. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] מצא בתוך ל' ומצא לאחר שלשים אמר רבה בר רב הונא הלכתא כרשב"ג ולית הלכתא כחכמים אפילו דיעבד אלא מאן דעבד כחכמים מהדרינן ליה: אמרו לו הבא עדים או ראיה ואמר אין לי עדים ולא ראיה ואחר [כך] מצא עדים ומצא הרי זה אינו כלום. אמר רשב"ג מה יעשה [זה שלא] היה יודע שיש לו עדים ומצא עכשיו כו'. אמר רבה בר רב הונא הלכה כחכמים ואין הלכה כרשב"ג בהא מכלל דהלכתא כוותיה בערב וצידן ולאפוקי ממ"ד חוץ מערב וצידן. ההוא ינוקא דתבעיה בדינא קמי דרב נחמן ואיתחייב וא"ל רב נחמן אית לך שהדי או ראייה ואמר לאו ושמעוה אינשי דהוו בכי ואמרו ליה אנן ידעינן לך זכותא. ואמר רב נחמן בהא אפילו רבנן מקבלין ראיותיו דינוקא במילי דאבוהא לא הוה ידע: ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידיה ואמר ידענא ביה דפריעא הוא ולא הימנא רב נחמן דאמר בתר דאתחזק בבי דינא לא אמרינן איבעיא

עין משפט נר מצוה

קג א מיי' פט"ז מהל' מלוה הלכה ט סמג עשין צד טור ש"ע ח"מ סי' סה סעיף יח:
קד ב מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף יט:
קה ג מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף כ:
קו ד ה מיי' פ"ז מהל' סנהדרין הלכה ז ח סמג עשין לג טוש"ע ח"מ סי' כ:
[כ: ועי' תוס' שם ד"ה סמפון]
קז ו מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין לג טוש"ע ח"מ סי' י"ד סעיף א:
קח ז ח מיי' פ"ד מהל' יבום הלכה א סמג עשין נב טוש"ע אה"ע סי' קסו סעיף א [וכרב אלפס עוד ביבמות פי"ב דף לט:]:
רש"ל מוחק כל הדיבור [אולם הבעל פסקי תוס' ציין עליו]
קט ט מיי' פ"ו מהל' סנהדרין הלכה ז סמג עשין לג טוש"ע ח"מ סי' יד סעיף א:
קי י מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הלכה ח סמג שם טוש"ע ח"מ סי' א סעיף א:

גמרא

קלתיה כיון דאיתחזק בבי דינא איבעיא קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן *[א]סימפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים (א) [ב]ויוצא מתחת ידי שליש או [ג]שיצא אחר חיתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן (*תיובתא) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני הא גופא קשיא אמרת יסתתם טענותיו אתאן לרבנן והדר אמרת קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אתאן לרשב"ג וכי תימא כולה רשב"ג ופרושי קא מפרש מאי עד שיסתתם טענותיו עד שיאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל *במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן [ד]לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמרו לו הבא עדים ואומר אין לי עדים הבא ראיה ואומר אין לי ראיה [ה]אבל באו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא ראיה וסותר כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו וילך למקום הוועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו איתמר נמי א"ר ספרא (אמר רבי יוחנן) [ו]שנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך דבר לשאול כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו [ז]והיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי [ח]אפילו מטבריא לצפורי אמר רב כהנא מאי קרא °וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הילכתא כופין אותו וילך למקום הוועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר *כופין אותו ודן בעירו הני מילי היכא דקאמר ליה לוה למלוה [ט]אבל מלוה °עבד לוה לאיש מלוה שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השיאוהו ויראה פנינו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו ויראה פנינו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו (ב) ליה דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו ויראה פנינו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה [י]ובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא:

(תורה אור: דברים כה / משלי כב)

הדרן עלך זה בורר

רש"י

קלתיה. שרפתו הלכך מה לה לשקר: דאיתחזק בבי דינא. שכתוב בו הנפק לא אלימא איהי לאפקועי מעשה ב"ד: סימפון. שובר ויצא מתחת יד לוה כמשפטו: יתקיים. (ג) השטר בחותמיו יעידו עדים על חתימות ידיהן וכשר: אין עליו עדים. והרי הוא יוצא מתחת יד שליש ולא מתחת יד הלוה הואיל ושניהם מודים שזה מינהו להיות שליש ביניהם כשר: או שיצא אחר חיתום שטרות. בתוך שטר המלוה נכתב השובר תחת העדים כשר שהרי המלוה עצמו מוחזק בשטרו ואי לאו דפרעיה לא הוה שביק למיכתב תברא בגוויה: עד שיסתתם טענותיו. משמע שאמר בבית דין אין לי לא עדים ולא ראיה וחזר ואמר קרבו פלוני ופלוני שהיו מזומנין שם ומתחילה סותר טענותיו לומר אין לי: הא גופא קשיא. יסתתם טענותיו משמע מכיון שסתמו שוב אין מביא ראיה ואפילו מצאם לאחר זמן כרבנן והדר קתני קרבו דמשמע דהאי הוא דלא מייתי דאפי' רשב"ג מודה בו אבל מצאם לאחר זמן מייתי כרבן שמעון: ואמר אין לי עדים. ואפילו מצאן לאחר זמן אינו סותר כרבנן: דסקיא. שק של עור שהיו שטרותיו של אביו מונחין בו: התוקף את חבירו בדין. בעל דין קשה ומטריח את חבירו ואין רוצה חבירו לדון כאן אלא למקום וועד תלמידי חכמים הרבה שיהא זה בוש מהם: נתעצמו. שנעשו קשין זה לזה: אפילו מטבריא לציפורי. אע"פ שישיבת טבריא גדולה משל ציפורי הלך אחריו לציפורי: והאמר רבי אלעזר. והא חזינן דפליג עלה ר' אלעזר לעיל ויהיב טעמא למילתיה (ד) דמסתבר טעמא: היכא דקאמר לוה. נלך למקום הוועד כופין אותו וידון כאן ולא יוציא זה מנה על מנה: מר עוקבא. אב ב"ד הוה במסכת שבת בבמה בהמה יוצאה (דף נה.): לדזיו ליה כבר בתיה. כמשה שהוא בן בתיה למי שמקרין עור פניו כמשה רבינו שגידלתו בתיה בת פרעה לשון אחר כבר ביתיה כמשה שהוא בן בית דכתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא לדזיו ליה על שם שהיה חכם וכתיב (קהלת ח) חכמת אדם תאיר פניו ומצאתי בספר הגדה שהיה מר עוקבא בעל תשובה שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ונפל בחולי ואשת איש היתה לימים נצרכה ללות ממנו ומתוך דוחקה נתרצית לו וכבש יצרו ופטרה לשלום ונתרפא וכשהיה יוצא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים ועל שם כך קרי ליה ר' נתן צוציתא במסכת שבת (דף נו:) הכא נמי להכי כתבו ליה הכי על שם האור שהיה זורח עליו: עוקבן הבבלי קבל קדמנא. צעק לפניו ואמר ירמיה אחי העביר עלי את הדרך איבד ממני דרך בני אדם שסירסו כך שמעתי וי"א העביר עלי את הדרך לא נהג עמי כשורה ועל עסקי ממון היה צועק: אמרו לו. לירמיה להתפייס עמו: השיאוהו ויראה פניו בטבריא. הכריחוהו והזקיקוהו לבוא כאן לדון עמו: דיני קנסות. אלהים כתיב בהן (שמות כב) ובעינן סמוכין ובבבל אין סמיכה כדאמרינן בפרק קמא (דף יד):

הדרן עלך זה בורר

תוספות

וכיון דאיתחזק בבי דינא. פי' הקונטרס שכתוב בו הנפק וקשה דמכל מקום ניהמניה במיגו דאי בעי קלתיה וי"ל דאיתחזק בבי דינא שראוהו בידם כי ההוא דשילהי מי שמת (ב"ב דף קנט:) שהוחזק כתב ידו בבית דין: סמפון שיש עליו עדים. פ"ה שובר ויוצא מתחת ידי לוה כמשפטו ור"ת פירש דביד הלוה קרוי שובר וכשהוא יוצא מתחת ידי המלוה קרוי סמפון ויתקיים בחותמיו היינו דשיילינא לסהדי אי פריע אי לא פריע כדאיתא שילהי פ"ק דב"מ (דף *): אין עליו עדים ויוצא. השטר והסמפונות מתחת ידי שליש כשר משמע ליה אפילו איתחזק דומיא דיוצא אחר חיתום שטרות. א"כ יש לפרש לאו דאין עליו עדים כלל אלא יש עליו עדים ולא ידעי אי פריע אי לא פריע ויוצא הסמפונות מתחת ידי שליש: (*ויוציא מנה על מנה. מכאן למתחייב בדין דלא מסלק לאידך יציאותיו אע"פ שמזקיקו לילך לו לדון בעיר אחרת): ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם כו'. דוקא היכא דנתעצמו לדון כו' וכפו אותו לדון כאן אבל בעלמא לא וכן משמע באיזהו נשך (ב"מ דף סט. ושם) גבי תרי כותאי דעבוד עיסקא דא"ל חזינא דכל בתר דידי קאזיל מר וקאמר כי האי ודאי צריך לאודועי מיהא יש לדחות דהכי קאמר כי האי ודאי צריך לאודועי אע"פ שאין שואל מאיזה טעם נתחייב צריך לאודועי אבל בעלמא אי שאיל אין אי לא לא: אי ציית ציית. אין לפרש אי לא ציית שלא תוכלו לכופו דכ"ש שלא יוכל נשיא לכופו דהכא *שבט והתם מחוקק ומר עוקבא ריש גולה הוה אלא מפר"ת אי לא ציית כגון דאמר לב"ד הגדול קאזילנא:

[לעיל ה.]

הדרן עלך זה בורר

רבינו חננאל

איבעיא קלתיה. ואותיב עליה רבא מיהא סימפון שיש עליו עדים פי' זה הסימפון שובר יתקיים בחותמיו. אין עליו עדים אבל יוצא השטר מתחת ידי שליש או שיוצא סימפון כתוב בשטר אחר חיתום שטרות כשר. וזה מפורש בסוף פרק שנים אוחזין בטלית אלמא שליש מהימן ועלתה בתיובתא לרב נחמן וקי"ל שהשליש נאמן וכך הלכה ואסקוה לשמעתא משמיה דר' יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתתמו טענותיו. כיצד אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה בטלו ראיותיו. אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או שהיתה דסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים הרי זה מביא וסותר. א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נידון כאן ואחד אומר נלך לבית הוועד אם המלוה אומר כך שומעין לו. ואם הלוה אומר כך [אין] שומעין לו דא"ר אלעזר הנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה כלומר יוציא הוצאות בדרך עד שילך [לבית] הוועד מנה אחר. אלא כופין ללוה ודן בעירו. ואם הוצרך הדבר לישאל כותבין ושומעין מבית הוועד ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו. וכן אמר אמימר הלכתא כופין הלוה והולך לבית הוועד אם אמר מלוה נלך לבית הוועד מאי טעמא עבד לוה לאיש מלוה. אבל אמר לוה הכי לא משגחינן ביה אלא כופין אותו ודן בעירו *) (מ"ש הא דר' אלעזר) והיבמה הולכת אחרי היבם להתירה שנא' וקראו לו זקני עירו ולא עירה א"ר אמי אפי' מטבריא לציפורי היא הולכת אחריו: שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה כבר בתיה שלם. פי' לדזיו ליה כמו משה רבינו דכתיב ביה כי קרן עור פניו. וכתיב ביה בכל ביתי נאמן הוא. וי"א בן בתיה בת פרעה מפני שגידלתו. ירמיה אחי העביר עלי את הדרך. יש מי שמפרש העביר עלי דרך בני אדם וחבל בי הכה ופצוע. שהן דיני קנסות שלא יתכן לדונן אלא בארץ ישראל ומפני מה כתבו לו אמרו לו כלומר אמרו לו הדין שם ואי צאית צאית ואם לאו השיאוהו כופהו ויעלה אצלנו בטבריא מפני כבודו שלחו לו כך: ירושלמי כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין ר' אילא ור' זירא חד אמר עד שיבטל ראיותיו וחד אמר עד שיכפור בראיותיו ר' לוי הוה ליה דין עם חד בר נש על עסק בתים והוו דיינין קומי ר' אלעזר לאחר שנגמר הדין הביא ראיה אתא שאל לר' יוחנן א"ל כל זמן שהוא מביא ראיה הוא סותר את הדין ואפילו אתעביד ליה גזר דין: תוספתא יש לך עדים או ראיה ואמר אין לי אלא אלו לאחר זמן מצא עדים או ראיה אין מקבלין ממנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן משתחקר עדותן בב"ד וכו'. עד אם לא יגיד ונשא עונו כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד: הדרן עלך דיני ממונות

*) אולי צ"ל וכמו שאמר ר"א.

מסורת הש"ס

ב"מ כה.
רש"ל מ"ז
ב"ק סט. ב"ב קעד: כתובות עז. גיטין לח. עס. [ב"מ לח: בשינוי כו']
רש"ל מ"ז
[לעיל כג: ע"ש סיפא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ויוצא מתחת ידי שליש או שיוצא:
(ב) שם אמרו לו דיינו אתון:
(ג) רש"י ד"ה יתקיים השובר בחותמיו:
(ד) ד"ה והאמר וכו' ומסתבר טעמא

אחד דיני ממונות* ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר *משפט אחד יהיה לכם *מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות והמלמד זכות מלמד חובה דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה דיני *ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב דיני *ממונות *הטמאות והטהרות מתחילין מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן הצד הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה: **גמ'** דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו *שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדיו כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה היכי *חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו וליטעמיך תיקשי לך מתני' *שטרי חוב המוקדמין פסולים והמאוחרים כשרין ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרין הא לא קשיא דעדיפא מינה קאמרינן דאפי' אחד בניסן בשמיטה דלא שביחי אינשי דמוזפי דליכא למימר שמא איחרוהו וכתבוהו דלא מרע לשטריה אפ"ה כיון דשביעית סופה משמטת מכשרינן מ"מ קשיא: סימן חרפ"ש: א"ר חנינא *דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אלא מעתה טעו

אחד דיני ממונות: בדרישה וחקירה. חקירות ודרישות שחוקרים את העדים שנאמר משפט אחד יהיה לכם ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת (דברים יג): דיני ממונות בשלשה. הא ילפינן בפרק קמא *(דף ג:): פותחין. תחלה במשאו ומתנו של דין: בין לזכות בין לחובה. באיזה שירצו אבל בדיני נפשות פותחין לזכות ובגמרא יליף להו: מטין על פי אחד. מטין את הדין אחר המרובין על פי דיין אחד כגון שנים אומרים זכאי ואחד חייב או איפכא: ודיני נפשות מטין ע"פ אחד לזכות. שנים עשר מזכים ואחד עשר מחייבים זכאי אבל לחובה אין מטין אחר הרוב אלא אם כן רבו המחייבין על המזכין שנים כדאמרינן בפרק קמא (דף ב.) לא תהיה אחרי רבים לרעות ובדיני ממונות ליכא לאוקמה כדאמר לקמן (דף לו:) לא תטה משפט אביונך אבל אתה מטה משפט שור הנסקל וכל שכן שאר דיני ממונות: מחזירין. סותרין את הדין לאחר שגמרוהו וידעו שטעו מחזירין את הדבר בין לזכות בין לחובה: ואין מחזירין לחובה. בגמרא יליף לה: הכל מלמדין. ואפי' תלמידים היושבין לפני הדיינין ולא נתמנו בית דין על כך: המלמד חובה. דיין שהתחיל תחלה להביא ראיות לחובה יכול לחזור בו ולזכות: אינו חוזר ומלמד חובה. סברא היא דבעינן והגילו ובגמרא (דף לד.) מוקים לה בשעת משא ומתן הוא דלא יחזור דמתוך שאתה אומר לו שלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושמא ימצא ראיות נכונות אבל בשעת גמר דין שכבר חזר על כל לדדין ונראה לו שאין דבריו נכונים חוזר ומלמד חובה: דנין ביום. משא ומתן של דין: וגומרין בלילה. אם רצו וכו' יליף בגמרא: דיני נפשות גומרים בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה. אם זיכוהו ביום ראשון פוסקין את דינו מיד והולך לו אבל אם לא יכלו לזכותו ביום ראשון אין פוסקין את דינו לחובה אלא מלינין את דינו עד למחר שמא ימצא בלילה זכות: לא בערב שבת. שאין יכולין לגומרו למחר אם יתחייב שאין מיתת בית דין דוחה שבת ולשהותו אי אפשר מפני עינוי הדין משנגמר הדין: הטהרות והטמאות. אם בא אדם לישאל על דבר טהרות מתחילין מן הגדול שואלין תחלה לגדול שבדיינים מה הוא אומר בדבר: מן הצד. מן הקטנים שמא יחייבו הגדול ולא יכלו לחלוק על דבריו משום לא תענה על ריב (שמות כג) על דבריו של גדול רב כתיב בלא יו"ד: הכל כשרין. ואפילו ממזר: וישראלים המשיאין לכהונה. המיוחסין וראויין להשיא בנותיהם לכהנים: **גמ'** באחד בניסן בשמיטה. לקמן מפרש אמאי נקט שמיטה שזמנו כתוב. זמנו הוכיח שנכתב באחד בניסן בשמיטה והוציא בעל חוב על חבירו על ידי משכון או על ידי פרוזבול שביעית או שהגיע זמנו לגבות קודם ראש השנה של שמינית ושביעית בניסן אינה משמטת אלא בסופה דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים לסוף שביעית וזה קדם ותבעו: חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו. וקודם לכן ראו המלוה במקום הכתוב עליהם לכתוב שטר ואיחרוהו מלכותבו עד אחד בניסן וכתבוהו במקום שאומרים המזימין ולא כתבו שם המקום שנכתב אלא שם המקום שראו המלוה שם ואף על גב דאמרינן בגיטין (דף פ.) כי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואף על גב דמימסרן לכו מילי בשילי מיהו אם כתבו בשילי לא מיפסיל בהכי והיא עלה טובה קמ"ל שלא יביאוהו לידי הזמה דלא לימרו והלא ביום הייתם בהיני: היכי. אמר שמא איחרוהו מכדי דרישה וחקירה לאכחושי קא אתיא וכיון דקא מיתכחשו קמן ניקו אנן מתרלינן למילתייהו בשמא: וליטעמיך. דמותבת מברייתא אותיב ממתניתין דאלימא ומגויה בפי כל: שטרי חוב המוקדמין. ליכתב קודם המלוה: פסולין. דקא בעי למיטרף לקוחות מזמן הכתוב שלא כדין וקנסינן היתרא אטו איסורא ופסול אפי' מזמן שני כדאמרינן באיזהו נשך: והמאוחרין. שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב כאן: כשרין. דמעליותא היא דקא מחיל ליה לשיעבודא עד השתא אלמא לא בעינן דרישה וחקירה דא"כ היכי מתרלינן למילתא דשטרא נימא זיופא הוא ולא ראו עדים החתומים בו את המלוה הזאת ואי משום הנך סהדי אחריני תהוי כמלוה על פה ולא יטרוף לקוחות דמלוה על פה לא טרפא ממשעבדי דלית לה קלא: הא דמקשת לי לותביה ממתניתין לא קשיא לי דעדיפא מינה קאמרינן מתניתא דאותיבנא מינה העדיפה והחזיקה כח בדבר יותר מאותה משנה דאשמעינן רבותא דאפילו שמיטה דאי לאו דווקא קאמרי בו ביום לא הוו מרעי למילתייהו לכתוב שטר המלוה הנעשית קודם לכן באותו זמן: דלא שכיחי אינשי דמוזפי. משום דמתיירא מן השמיטה שלא תשמט מעותיהם דליכא למימר איחרוהו וכתבוהו דלא מרעי לשטרייהו שהכל מרננין אחריו לומר מזויף הוא שאין דרך להלוות בזמן שמיטה: אפ"ה כיון דשביעית. אינה משמטת אלא בסופה דכתיב מקץ תלינן באיחרוהו ומכשרינן: מכל מקום. מתני' קשיין אהדדי: אמר רבי חנינא וכו'. ומתניתין דאורייתא קמי תקנתא וברייתא דרבנן בתר תקנתא:

אחד דיני ממונות. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אף על גב דשוים בחקירה ודרישה מדכתיב משפט אחד יהיה לכם לענין מילי דתלו בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בדיני ממונות: **חיישינן** שמא איחרוהו. פ"ה איחרוהו מלכתוב עד אחד בניסן וכתבוהו במקום שאומרים המזימין ועל חנם דחק אלא י"ל כי ההיא דגט פשוט (ב"ב דף קעא. ושם) שטר שזמנו כתוב בו בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר וה"נ שטר זה נכתב לפני אחד בניסן של שמיטה במקום הכתוב בשטר ונמלך כשהגיע אחד בניסן של שמיטה שהוא זמנו של שטר לא היו באותו מקום שהלכו למקום אחר וא"ת מאי איריא משום דאיחרוהו כי לא איחרוהו נמי יש להכשיר כדאמר *אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו יומא דאקניתו ביה ושמא לא באחד בניסן נכתב אלא אחרי כן במקום הכתוב בו וי"ל דהכא בשטר מלוה איירי דאין לכתוב אלא יום שנכתב השטר דלא ליגבי ממשעבדי שלא כדין ומיהו משמע מהכא דתלינן מספק להכשיר את השטר וקשה לפ"ה דריש פ"ק דר"ה (דף ב: ושם) ואין להאריך כאן:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה א והלכ שם:
ב ב מיי' פי"ט מהל' עדות הלכה ג סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' לד סעי' ע:
ג ג מיי' פכ"ג מהל' מלוה הלכה א סמג עשין פ"ב טוש"ע ח"מ סי' מג סעיף ז:
ד ד מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף יג:
ה ה ו מיי' פ"ג מהל' עדות הל' א סמג עשין קט טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף א:

[ב"ב קעב:]

גיטין כט:

[עי' תוס' קידושין נ: ד"ה ה"ג מקדשי וכו' ותוס' בכורות לה. ד"ה איכא דאמרי]

רבינו חננאל

פ"ד אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה כו'. ואקשינן וכי בעינן דרישה וחקירה בדיני ממונות והתניא שטר שזמנו באחד בניסן בשמיטה פי' וכתב בו פרוזבול ובאו עדים ואמרו והלא אלו העדים שבשטר זה היו עמנו באחד בניסן בשמיטה במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה היכי אמרינן שמא הנה בטלתה חקירות דאיזה יום איזו שעה ומתמהינן עלה ולטעמיך תקשי לך מתניתין דקתני שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים ופרקי' הא לא קשיא · הא עדיפא מינה לאקשויי דאיכא למימר שטר זה לא יתכן להיות מאוחר דלא שבק איניש שני דהיתירא וכתב שנת שמיטה דמרע ליה לשטריה קמ"ל כיון דשביעית סופה משמטת מיקרי טעם אמרו [דלא בעיני'] בדי

ר"ה כה:
[כסה"מ ל"ג מלת ממונות]
[תוספתא מכות פ"א]
ב"מ יז. עב. ר"ה ב. [ודף ח.] שביעית פ"י מ"ה ב"ב קנז: קעא:
לעיל ג: יבמות קכב:

גליון הש"ס

מתני' אחד דיני ממונות. עיין זבחים דף נב ע"ב תוס' ד"ה אי:

תורה אור
ויקרא כד

אשר דפרע לי בתחלה או באמצעיתה לפיכך כתב שנת שמיטה ושטר מאוחר הוא וכשר · מ"מ הקושיא עומדת ושני ר' חנינא לעולם אפילו דיני ממונות בדרישה וחקירה ומה טעם אמרו [דלא בעיני'] בדי

*טעו לא ישלמו כל שכן שתנעול דלת בפני לווין רבא אמר [א]מתניתין דהכא בדיני *קנסות ואידך בהודאות והלוואות רב פפא אמר אידי ואידי בהודאה והלואה [ב]כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה כדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב °בצדק תשפוט עמיתך וכתיב °צדק צדק תרדף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי אחד לדין וא' לפשרה כדתניא צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפשרה כיצד *[ג]שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה אם עוברות שתיהן שתיהן טובעות בזה אחר זה שתיהן עוברות [ד]וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עלו שניהן שניהן נופלין בזה אחר זה שניהן עולין הא כיצד טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו ת"ר [ה]צדק צדק תרדף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר' אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל ליבנא אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבי מתיא לרומי אחר רבי חנניא בן תרדיון לסיכני אחר ר' יוסי לציפורי אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר* [א]רבי יהושע לגולה אחר רבי לבית *שערים אחר חכמים ללשכת הגזית:

דיני ממונות פותחין כו': היכי אמרינן אמר רב יהודה הכי אמרינן להו מי יימר כדקאמריתו א"ל עולא והא חסמינן להו וליחסמו מי לא תניא רבי שמעון בן אליעזר אומר *[ו]מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן ויחזרו בהן מי דמי התם ממילא קא מידחו הכא קא דחינן להו בידים אלא אמר עולא הכי אמרינן יש לך עדים להזימם א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה ומי הויא חובתו והתנן *[ז]אין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמינא אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה ומייתי עדים ומזים להו הויא ליה חובתו של זה אלא אמר רבה אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן רב כהנא אמר מדבריכם נזדכה פלוני אביי ורבא דאמרי תרווייהו [ח]אמרי' ליה אי לא קטלת לא תדחל רב אשי אמר כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר °אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו'

מיכן

(בגליון הגמרא: ויקרא יט; דברים טז; מכות ה.; במדבר ה)

רש"י

טעו. ב"ד בדיני ממונות לא ישלמו דדילמא אי שבקת להו לדרוש ולחקור הוה רווחא למילתא ולא הוו טעו: כל שכן שאתה טעל. דמתייראין להפסיד ע"י ב"ד טועין: רבא אמר. תרווייהו בתר תקנתא דרבנן ומתניתין בדיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת אבל בהודאות והלוואות דאיכא(א) למיחש לנעילת דלת בהודאות והלוואות בדיני מלוה וזה בא לידון בעדי הודאה שהודה לו בפניהם או בעדי הלוואה שהלווהו בפניהם דאיכא למיחש לנעילת דלת: מרומה. שבית דין מכירין בתובע זה שהוא רמאי או מכירים טענת רמאי בדבריו: בצדק תשפוט. ולא כתיב בצדק צדק להזהיר ב"ד לדקדק בו כל כך לדרוש ולחקור: מתנייתא. שפיר איתרצו בחד מהני שינויי אי כרבי חנינא אי כרבא אי כרב פפא: אבל קראי. דרמי להו ריש לקיש לא קשו דצדק צדק לאו לדרישה ולחקירה אתי אלא צדק דין שלך וצדק פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תרדוף את האחד יותר מחבירו: שתיהן טובעות. שתדחוק זו את זו: ואם בזו אחר זו. משתלך האחת אל היבשה עד שתעבור חבירתה ואח"כ תעבור היא: מעלות בית חורון. מקום צר ואין דרך לנטות ימין ושמאל וצריך הא' לנטות לאחוריו עד שמוצא מקום לנטות: אם עולות שתיהן. כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה ופוגעות בראש חודו של הר והבקעה עמוקה מימין ומשמאל: קרובה. לעירה: ומעלות שכר. לאחת ותידחה: קול ריחים. שנשמעין: בבורני. מקום: שבוע הבן שבוע הבן. סימן הוא שיש שם ברית מילה כמכריז ואומר שבוע הבן כאן והריחים סימן לשחיקת סממנין למכת התינוק ושעת גזירת המלכות היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה: אור הנר בברור חיל. ביום או נרות נראים הרבה בלילה סימן הוא כמו שלועק משתה שם משתה שם ברית מילה קרי שבוע הבן על שם שהוא לסוף שבוע: אחר חכמים לישיבה. בית הוועד שמם בית דין קבוע כגון אחר ר' אליעזר בלוד וכן כולם כל *אחד למקומו: לגולה. לפומבדיתא כדתנן בר"ה (דף כג:) עד שרואה כל הגולה לפניו כמדורת אש ואמרינן (שם דף כג:) מאי גולה אמר אביי פומבדיתא שעיקר ישיבת בבל שם היתה: אחר חכמים. סנהדרי גדולה: היכי אמרי'. בפתיחת זכות כשקיבלו עדותן של עדים ודרשום וחקרום ובאין לישא וליתן היכי אמרי' להו לעדים: מי יימר כדקאמריתו. שמא בענה באתם וזו היא פתיחת הגלה לזה: והא קא חסמינן להו. תוסמין אנו את פיהם כשאנו מכחישין אותן ויחזרו בהן בתוך כדי דיבור: ופרכינן וליחסמו. מאי תיקשי ליחסמו ולהדרי בהו: מי לא תניא מסיעין. היו בית דין את העדים קודם קבלת עדות ממקום למקום ומחדר לחדר כשבאין להעיד אומרים להם לא נקבל כאן אלא כאן וכן משם למקום אחר: אנן דחינן להו. וכתיב (דברים יט) ובערת הרע: שתהא חובתו של זה. לחזר אחר עדי הזמה כדי שיהרגו הראשונים: ופרכינן מי הויא חובתן אי הוו מיתזמי השתא קודם גמר דין והא תנן וכו': הכי קאמינא. היכי מזהרינן להאי לחזר אחר עדי הזמה והא חובתן של אלו היא דדילמא שתיק האי עד דמיגמר דין והדר מייתי להו: להכחישן. כגון אנו ראינו אותו הרוג אחר כך חי וקיים דהויא עדות בטילה דהוא והן פטורין דאין זוממין אלא בעצמו הייתם כדיליף במסכת מכות (דף ה:): רב כהנא אמר. כך פותחין בזכות לאחר קבלת עדות אומר מתוך דבריכם מזדכה פלוני סופו לצאת מבית דין זכאי לפי ראות עינינו ואחר כך נושאין ונותנין: אם לא שטית הנקי. תחילת התנאי לזכות:

מיכן

תוספות

כאן בדין מרומה. לא שיודעים בו שהוא מרומה דא"כ אין לדוט כלל כדדרשינן בפרק שבועות העדות (שבועות ל:) מדבר שקר תרחק: קול רחיים בבורני. פ"ה שעת גזירת המלכות היה שגזרו שלא למול והיו יראים להוציא קול וקבעו סימן זה וכן משמע בירושלמי דכתובות (פ"א) גבי הגזירה שגזרו ביהודה דקאמר מה סימן היה קול מגרוס בבורני משתה שם אור נר בברור חיל שבוע הבן פירוש קול מגרוס רחיים של גרוסות והא דכתיב בירמיה (כ"ה) והאבדתי מהם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחיים ואור נר איכא למימר שגם ברחשונה היו עושין סימנין אלו לשם שמחה: אור הנר בברור חיל. מכאן נהגו להדליק נר במילה ומה שנהגו לפרוש המפה על הפתח משום דאמר בריש המוכר פירות (ב"ב דף צג:) מנהג גדול היה בירושלים כל זמן שהמפה פרוסה על הפתח אורחין נכנסין: היכי אמר להו. פ"ה כשקיבלו עדותן של עדים ואם תאמר א"כ במאי חסמינן להו הא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד וכ"ת שיחזרו בהן תוך כדי דיבור כפ"ה הא מי יימר כדאמריתו שפי מתוך כדי דיבור וכ"ת דלא חשיב הפסק לימא אחר כדי דיבור אמרי' להו ואף על גב דאין פתיחה זו מועלת ויש לומר דה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני ועי"ל דעד שלא נחקרה עדותן בב"ד יכולין לומר מבודין אנו כדתניא בתוספתא מיהו בקונטרס פירש דפתיחת זכות לאחר שדרשום וחקרום ובאין לישא וליתן וכפי' משמע בפ' היו בודקין (לקמן ד' מ.) דקתני אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין:

מה

מסורת הש"ס

[לעיל ג. ועי"ש פרש"י]

[עי' תוס' לעיל ג: ד"ה שלא תנעול וכו']

[תוספתא דב"ק פ"ב]

כתובות קג:

[סוטה ח:] לקמן מ: [תוספתא פ"ט]

סוי' ב"ם

[נ"ל רבי חנינא בן אחי ר' יהושע לגולה כך הג"ירסא הנכונה בילקוט פרשת קדושים רמז תרי"א ויש בזה כדי ליתן טעם דמלינו שהיה בגולה עי' ברכות סג: ינגן בכנור אכןהגירסא שלפנינו אחר ר' יהושע לגולה קשה טובא דהא לעיל בסמוך קאמר אחר ר' יהושע לפקיעין]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבא אמרוכו'. והלוואות איכא למיחש לנעילת דלת הס"ד:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אחר חנינא בן אחי ר' יהושע. כצ"ל:

עין משפט נר מצוה

ו א ב מיי' פ"ג מהל' עדות הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף א:

ז ג ד מיי' פי"ג מהל' רוצח הל' י"ב סמג עשין פא טוש"ע ח"מ סי' ערב סעיף יד:

ח ה סמג עשין נו:

ט ו מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ד:

י ז מיי' שם פ"כ הל' א סמג עשין קז טור ח"מ סי' לה:

יא ח מיי' פ"י מהל' סנהדרין הל' ז:

רבינו חננאל

כדי שלא תנעול דלת בפני לווין רבינא אמר דיני ממונות דתנינן הכא דיני קנסות הן ולעולם בעו דרישה וחקירה והני מתניתי דתני מאוחרין [כשרין] בהודאות והלוואות · רב פפא [אמר] כולהו בהודאות והלוואות ומתניתין דהכא בדין מרומה לפיכך צריך דרישה וחקירה כדכתיב צדק צדק תרדוף רב אשי אמר מתניתין כדשנין קראי אחד לדין בצדק תשפוט עמיתך והאי דכתיב צדק צדק תרדוף לפשרה' כדתניא שתי ספינות עוברות בנהר ופגעו זו כנגד זו וכן גמלים במעלות בית חורון אם עוברות שתיהן [שתיהן] נטבעות וכן גמלים טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני טעונה · וכן קרובה ורחוקה · אבל אם שתיהן טעונות שתיהן קרובות או שתיהן רחוקות מטילין פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו: ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר ריב"ז לברור חיל · תנא אור נר בברור חיל משתה שם · קול רחיים של גריסין בבורני שבוע הבן שם · פי' בימי הגזרה היה להן סימן וכל מי שהיה רואה נרות דולקים באסקופה יודעין שבאותה חצר סעודת הכנסת כלה · וקול רחיים מילה שם בחצר והכל נכנסין · והלך אחר ר' אלעזר ללוד: ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר חכמים לישיבה אחר ר' יהושע לפקיעין אחר ר' עקיבא לבני ברק אחר רבן גמליאל ליבנה ור' מתיא בן חרש לרומי ור' חנניה בן תרדיון לסיכני ור' יוסי לציפורי וחנניה בן אחי ר' יהושע לגולה אחר ר' לבית שערים אחר חכמים ללשכת הגזית: דיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה · היכי פתחינן לזכות ושקלי וטרו ופשוטה היא · ואסיק' אביי ורבא דאמרי תרווייהו אמרינן ליה אי לא קטלת לא תדחל דלא מיקטלת תניא נמי הכי ר' אומר אומר אני אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית טומאה תחת אישך הנקי

מיכן

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ט מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין צז טוש"ע ח"מ סי' כה סעי' א:

יג ב ג ד ה מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעי' ג:

יד ו ז מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ג וע"ש:

מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות: דיני ממונות מחזירין כו': ורמינהו *דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה ובמומחה מחזירין והקתני אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם א"ר נחמן כאן שיש גדול הימנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול הימנו בחכמה ובמנין רב ששת אמר כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת *דאמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר (א) א"ל רבינא לרב אשי אפילו טעה בר' חייא ורבי אושעיא א"ל אין אפילו בדרב ושמואל אמר ליה אין אפילו בדידי ודידך א"ל אטו אנן *קטלי קני באגמא אנן *היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר ואיקרי ועבד כחד מינייהו וסוגיא *דשמעת' אזלי כאידך היינו שיקול הדעת איתיבי' רב המנונא לרב ששת *מעשה בפרה (*של בית מנחם) שניטלה האם שלה והאכילה רבי טרפון לכלבים ובא מעשה לפני חכמים ביבנה והתירוה (ב) שאמר *תודוס הרופא אין פרה וחזירה יוצאת מאלכסנדריא של מצרים אלא אם כן חותכין האם שלה כדי שלא תלד א"ר טרפון הלכה חמורך טרפון אמר לו רבי עקיבא פטור אתה שכל המומחה (ג) לרבים פטור מלשלם ואי איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר חדא ועוד קאמר חדא דטועה בדבר משנה אתה וטועה בדבר משנה חוזר ועוד אי נמי בשיקול הדעת טעית מומחה (ד) לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא מאי קא מותיב רב המנונא לרב ששת מפרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתהדר הכי קאמר ליה אי אמרת בשלמא טעה בדבר משנה אינו חוזר אלמא קם דינא היינו דקא מפחיד ר"ט וקאמר ליה איהו מומחה לב"ד אתה ואתה פטור מלשלם אלא אי אמרת טעה בדבר משנה חוזר לימא ליה כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי לא כלום עבדת רב חסדא אמר כאן שנטל ונתן ביד כאן שלא נטל ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי כגון שנטל ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והא לא נטל ונתן ביד כיון דאמר פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי אלא מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלמא לזכות משכחת לה דא"ל מעיקרא חייב אתה ולא נטל ולא נתן ביד אלא לחובה היכי משכחת לה דאמר ליה פטור אתה והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמו שנטל ונתן ביד דמי חדא קתני דיני ממונות מחזירין לזכות שהיא חובה דכוותה גבי נפשות מחזירין לזכות ואין

רש"י

מיכן שפותחין כו'. ומדיליף פתיחת הזכות מהכא הייתו אי לא קטלא לא תידחל כאביי ורבא: מה שעשה עשוי. אלמא לא הדר: במומחה. יש בו כח לחזור ולא מצי למימר ליה בעל דין אגא כי טעמא קמא דידך עבדינא אבל בשאינו מומחה מצי אמר ליה מי יימר דטעמא בתרא דידך עיקר דילמא קמא עיקר ובהאי הוא דטעית: פטור מלשלם. אלמא מה שעשה עשוי ומיהו פטור מלשלם דכיון דמומחה הוא מזלא בישא דההוא גברא גרם ליה למיטעי. יש גדול הימנו. אותו גדול *מחזיר דבריו של זה דיש בו כח לבטל: אין גדול ממנו. לא לייט ליה בעל דין לאהדורי עובדא ואפי' זה אומר טעיתי לאו כל כמיניה: טועה בדבר משנה. שטעותו מצוי בדבר המשנה אין דינו דין לגמרי וחוזר: שיקול הדעת. לקמן מפורש: ואפי' טעה בר' חייא. האי דבר משנה דקאמר מי אמרי' דאפי' טעה בדבר המשנה בתוספתא דבי רבי חייא ורבי אושעיא שהם סידרו התוספתא וסתמו בה מה שסתמו ולא הוי עיקר כל כך כמשנתנו שסתמה רבי שהיה גדול מהם וכל הישיבה מצויה אצלו על ידי שהוא נשיא ודקדקו עמו בדברים והעמידום על בורייס: ואפי' בדרב ושמואל. במימרא דידהו שפסקו מסברא שלהם ולא הויא מתני' אלא סברא: אטו אנן קטלי קני באגמא אנן. אחרי שאמרתי לך שאף הטועה בדברי האמוראים האחרונים חוזר מאי גריעותא מדאחריני: קטלי קני. קוצצים קנים ומלקטי עלים: סוגיין דעלמא כאידך. רוב הדיינין נראין להם דברי השני: לרב ששת. דאמר טעה בדבר משנה חוזר: האם שלה. בית הריון ונקראת טרפחת ושלפוחית ובלעז מטריל"ה: והתירוה. מפני שאמר תודוס הרופא: אין פרה וחזירה כו'. לפי שטובות הן ואין רוצין שיהיו מצויות במקומות אחרות וקא חזינן דמתקיימות: הלכה חמורך טרפון. כלומר צריך אני למכור את חמורי ולהחזיר פרה לבעלים: טועה בדבר משנה אתה. סתם משנה היא באלו טריפות (חולין נד.) ניטלה האם שלה כשירה: וטועה בדבר משנה חוזר. ולקמן פריך הכא מאי חזרה איכא הרי האכילה לכלבים: הכי קאמר ליה. רב המנונא אי אמרת בשלמא כו': אלמא קם דינא. כלומר מה שהורה הורה ואי נמי איתא קמן לא הדרא מיתכשרא: היינו. דאמר ליה דאי לאו דמומחה הוא הוה בעי שלומי: לאו כלום עבדת. דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה שהשליכה לכלבים ואת לא אפסדת ליה מידי במאי דפסקת עלה שם טרפות דהא אי בעית למהדר הדרת: רב חסדא. מהדר לעיל לשנויי מתניתא דן את הדין: נשא ונתן ביד. מה שעשה עשוי: לא נשא ונתן ביד. אלא זה לבעל דין והוא עושה מעצמו מחזיר הממון מזה שקיבלו לזה שנתנו: נשא ונתן. הוא עצמו גבה מזה ונתן לזה: בשלמא חייב את הזכאי. שפיר מצי לאוקמי מה שעשה עשוי כדקתני בה שנטל מן הזכאי ממש מידו שלא כדין ונתן לתובע: אלא זיכה את החייב. על כרחיך לא שייך האי לישנא אלא במזכה את הנתבע שהיה חייב לשלם ואמר לו פטור אתה דאין לשון זכאי אלא לשון נקי ופטור: כיון דא"ל פטור אתה. וזה היה מוחזק ועכבוהו על פיו כמי שנתן ביד דמי: אלא. מחזיר לחובה ע"כ משמע מתחלה זכהו וא"ל פטור אתה וקאמר מחזירין: ומשני חדא קתני. דלעולם לחובה אין מחזירין מאחר שזיכהו אלא משלם מביתו ומתני' הכא קתני מחזירין הדבר לזכותו של זה אם חייבוהו תחלה ולא נשאו ונתנו ביד מחזירין לזכותו שהוא חובתו של חבירו שמחייבין אותו להחזיר מה שגבה: דכוותה גבי נפשות. על כרחיך הכי בעי לפרושה ולאת חילוק בין דיני ממונות לדיני נפשות:

זכות

תוספות

מה שעשה עשוי וישלם מביתו. וא"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי ועוד אי מה שעשה עשוי אמאי משלם דהכתי לא מיתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף וי"ל דהשתא סבירא ליה כשעירבן בעל הבית ולבסוף ס"ל כשעירבן חכם והשתא מה שעשה עשוי שעירבן ברוב פירותיו טהורים דבטלי ברובא וישלם מביתו שעירבן בפירות מועטים וא"ת למאי דס"ד בפ' עד כמה (בכורות דף כח:) דאתיא כר"מ הא שמעינן ליה בפרק הניזקין (גיטין ד' נג:) גבי נפלו ונתפלעו דאפי' שגג לא יעלו דקנסינן שוגג אטו מזיד ואם כן היכי בטלי ברובא וי"ל כיון דעל פי חכם עביד לא קניס האי שוגג אי נמי לענין דינא דגרמי מוקי לה כר' מאיר בפ' עד כמה (שם דף כח:) ולא כוותיה לכל מילי:

כאן במומחה. כולי סוגיא בטעה בשיקול הדעת דאי בדבר משנה הא רב נחמן ורב יוסף גופייהו שמעינן להו בכתובות בפרק אלמנה (ד' ק:) דאמרי ב"ד שמכרו בלא הכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרים וא"ת בפ"ק דמכילתין (ד' ה.) דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלוך עלייהו כו' כי טעה נמי בשיקול הדעת אמאי לא היה חוזר הא מומחה הוה וי"מ דמומחה דהכא היינו במומחה דסמיכא:

השתא נמי לא כלום עבדת. בלא נטל ונתן ביד איירי דאי האכילה ר' טרפון לכלבים א"כ טובא עבד ותימה דבפ' עד כמה (בכורות ד' כח: ושם) בההיא (ה) דן את הדין בעי לאוקומי כר"מ מקמי דאוקי כשנטל ונתן ביד אמאי חייב הכא כשטיהר את הטמא במה שעירבן בעל הבית בפירותיו נימא כיון דאילו לא עירבן הוה הדר השתא נמי לאו כלום עבד וי"ל דסוגיא דהכא אתיא כרבנן אבל לר"מ דדן דינא דגרמי חייב אע"ג דאילו לא עירבן הוה הדר דהא מראה דינר לשולחני ונמצא רע מחייב לר"מ בהגוזל קמא (ב"ק ד' ק. ושם) אע"ג דאילו הוה קמן הוה הדר:

שעירבן

רבינו חננאל

מיכן שפותחין בתחלה לזכות בדיני נפשות: דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה · איני והתנן בבכורות פרק ד' דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא הטהור טיהר הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו · ופרקי' מתניתין במומחה לפיכך תני מחזירין · והא דתנן ישלם מביתו בשאינו מומחה והא מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור מלשלם מכלל שעמד הדין ואין מחזירין אפילו מומחה לרבים ופריק רב נחמן במומחה שיש גדול ממנו עמד הדין וישלם מביתו ומומחה שאין גדול ממנו פטור מלשלם · רב ששת אמר מתניתין טעה בדבר משנה לפיכך חוזר · הא דבכורות טעה בשיקול הדעת לפיכך ישלם מביתו ומותבינן עליה מהא דתנן בבכורות פ"ד מעשה בפרה שניטלה האם שלה והאכילה ר' טרפון לכלבים ואמרו חכמים כשרה היתה וא"ל ר' עקיבא לר' טרפון מומחה לרבים אתה וכל המומחה לרבים פטור מלשלם · והנה ר' טרפון בדבר משנה טעה דתנן בפרק ואלו טרפות אלו כשרות בבהמה ניקבה הגרגרת או שנסדקה כו' עד ניטלה האם שלה · ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה אתה חוזר בך דטועה בדבר משנה חוזר · ופרקי' חדא ועוד קאמר ליה ופשוטה היא' וא"ת פרה הרי האכילה לכלבים וליתא דתיהדר הכי קאמר ליה לימא ליה אילו הות פרה הות הדרא לך דינך לאו דינא הוא ולא מידי עבדת כו' · א"ל רב המנונא לרב אסי הא דאמרת טעה בשיקול הדעת ישלם מביתו אפי' טעה בדר' חייא ור' הושעיא א"ל אין · ואפילו טעו בדרב ושמואל כלומר אם טעה ועשה באיסורי כשמואל ובממון כרב א"ל אין · ואפי' בדידי ובדידך א"ל וכי אנן קטלי קני באגמא אנן · כלומר חוטבי עצים אנן' רב חסדא אמר הא דתנן ישלם בשנשא ונתן ביד ומתניתין לא נשא ונתן ביד לפיכך מחזירין ואמרי' בשלמא חייב הזכאי משכחת לה בשנשא ונתן ביד שנטל מן הנתבע ונתן לתובע. אלא זיכה החייב היכי משכחת לה בשנשא ונתן ביד דליחייב ופשטינן נשא ונתן ביד לפיכך מחזירין בשלמא לזכות משכחת לה כגון דאמר ליה חייב אתה ועדיין לא פרעו ונמצא שטעה אע"פ שאמרו (פרעו) שיפרע מחזירין · אלא לחובה היכי משכחת לה כלומר שהיא עכשיו על דין האמת לחובה היכי משכחת לה כגון דא"ל פטור אתה וזיכה החייב ונמצא שטעה ודן על הזכאי כיון שלא נשא ונתן ביד מחזירין הדין · והא אמרת למעלה דכיון דא"ל לחייב פטור אתה כאלו נשא ונתן ביד הוא וחייב לשלם · ופרקינן מתניתין חדא קתני והכי מחזירין לזכות כגון דאמר ליה לזכאי חייב אתה שהיא חובה לו ואקשינן אי הכי גבי דיני נפשות נמי נימא חדא קתני וכי תימא הכי נמי דקתני מחזירין לזכות

גאין

מסורת הש"ס

לעיל ו. ב"ק קיז: בכורות כח:

מחזיק דבריו כצ"ל

[לעיל ו. ע"ש וש"נ]

[שבת נה.]

ל"ל דעלמא וכ"ה בשאלתות

בכורות כח:

שם: לקמן נג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אינו חוזר (א"ל רבינא לרב אשי) תא"מ ונ"ב ס"א א"ל רב המנונא לרב ששת: (ב) שם והתירוה מפני שאמר תודוס: (ג) שם שכל המומחה לב"ד פטור: (ד) שם טעיתה מומחה לב"ד אתה וכל המומחה לב"ד פטור מלשלם: (ה) תוס' ד"ה השתא וכו' בההיא דדן:

גליון הש"ס

גמ' מיכן שפותחין בדיני נפשות תחלה לזכות. עיין קידושין דף סב ע"ב ובחידושי מהרי"ט שם:

עין משפט נר מצוה

טו א מיי' פ"י מהל' סנהדרין הלכה ח ופי"א שם הל' א והל' ח סמג עשין צז:

טז ב מיי' שם פי"א הלכה ה סמג שם:

יז ג ד מיי' שם הל' ד:

יח ה ו מיי' שם פ"י הלכה ט:

יט ז מיי' שם פי"א הלכה א ופ"ה מהל' עדות הלכה ח:

כ ח מיי' פ"ה מהל' סנהדרין הל' ח:

כא ט מיי' פ"י מהל' עדות הל' ח:

ואין מחזירין לחובה מחזירין לזכות זכות גרידתא ואין מחזירין לחובה לזכות שהיא חובה חובתיה דמאן הא לא קשיא חובתיה דגואל הדם משום חובתיה דגואל הדם קטלינן ליה להאי ועוד מאי בין בין קשיא רבינא אמר כגון *שהיה לו בידו משכון ונטלו ממנו טימא את הטהור דאגעי ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן בין פירותיו: דיני נפשות כו': ת"ר [א]מניין ליוצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות מניין שמחזירין אותו ת"ל °נקי אל תהרג ומניין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין מחזירין אותו ת"ל °צדיק אל תהרג א"ר שימי בר אשי *[ב]וחילופא למסית דכתיב °לא תחמול ולא תכסה עליו רב כהנא מתני °מכי הרג תהרגנו בעא מניה רבי זירא מרב ששת [ג]חייבי גליות (*מניין) אתיא רוצח רוצח [ד]חייבי מלקות (*מניין) *אתיא רשע רשע *תניא נמי הכי חייבי גליות מניין אתיא רוצח רוצח חייבי מלקות מניין *אתיא רשע רשע: ואין מחזירין לחובה: אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן [ה]והוא שטעה בדבר שאין הצדוקין מודין בו אבל טעה בדבר שהצדוקין מודין בו זיל קרי בי רב הוא בעא מיניה רבי חייא בר אבא מרבי יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו א"ל *אדמוקדך יקיד זיל קוץ קרך וצלי איתמר נמי א"ר אמי א"ר יוחנן טעה בנואף חוזר אלא היכי דמי אין חוזרין א"ר אבהו אמר רבי יוחנן [ו]כגון שטעה שלא כדרכה: דיני ממונות הכל כו': הכל [ז]ואפילו עדים נימא מתניתין ר' יוסי ברבי יהודה היא ולא רבנן דתניא °ועד אחד לא יענה בנפש [ח]בין לזכות בין לחובה ר' יוסי בר' יהודה אומר עונה לזכות ואין עונה לחובה אמר רב פפא [ט]באחד מן התלמידים ודברי הכל

מאי

(שמות כג) (שם) (דברים יג) (שם) [נ"ל מאי] [תוספ' פ"ז] (במדבר לה)

תוספות

שעירבן עם פירותיו. הקשה רבינו אפרים לא יהא אלא כמטמא בידים דתנן בפ' הניזקין (גיטין ד' נג:) המטמא והמדמע והמנסך בשוגג פטור והא נמי בשוגג הוא ובשלמא לחזקיה דאמר התם (דף נג.) אחד שוגג ואחד מזיד חייב ומה טעם אמרו בשוגג פטור כדי שיודיעו וגבי חכם בעל הוראה אין לפטור מטעם כדי שיודיעו דכי נמי מחייבת ליה מודע ליה אלא לר' יוחנן דאמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור ומה טעם אמרו במזיד חייב שלא יהיה כל אחד ואחד מטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני הכא לא שייך לחייב מהאי טעמא מיהו למאי דמוקי במסקנא שנטל ונתן ביד יש לחייב כמו מזיד דלמה לו לאדם ליטול וליתן ביד אבל למאי דסבירא ליה מעיקרא שעירבן בעה"ב קשה וי"ל דמכל מקום חשיב כמו מזיד שהיה לו לחכם לדקדק בהוראתו ולידע שבעה"ב יערב:

אתיא רשע רשע תניא נמי הכי. תימה תקשה לרבא מברייתא דהכא דקאמר בפרק קמא (דף י.) דמלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה ג"ש דרשע וכן בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות אביי אמר אתיא רשע רשע ורבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא ועוד אטו סתמא דהש"ס בפ"ק דמכות (שם:) כאביי גבי אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין ואמר חייבי מלקות מניין אתיא רשע רשע ויש לומר דרבא אית ליה ג"ש אלא דלהנך מילי קאמר דלא צריך מיהו קשה דבפ' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקות שוגגין דפטורין מן ממון קאמר אביי אתיא רשע רשע ורבא אמר אתיא מכה מכה ולרבי יוחנן קשה נמי אמאי מחייב חייבי מלקות שוגגין בתשלומין ולא יליף ג"ש דרשע ועוד בההוא פירקא (דף לז.) קאמר והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון והשתא במלקות וממון למ"ל קרא תיפוק ליה מג"ש דרשע רשע ויש לומר דרבא ורבי יוחנן לא דרשי התם גזירה שוה דרשע משום דלא הוי בגוף המלקות אלא לפטור ממון דבהדי מלקות וקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע והא דדריש רבא מכה מכה משום דגבי תשלומים כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה אבל אביי דריש ג"ש דרשע רשע בכל מקום וסוגין דההוא פירקין גבי כדי רשעתו אליבא דרבא אתיא דלאביי למלקות ולממון לא צריך קרא דאתיא ג"ש דרשע רשע ומוקי חדא למיתה ומלקות כר"מ:

טעה בנואף ונואפת מהו. פירש הקונטרס דבנואף ליכא טעות לזכות ותימה דהא איכא מילי טובא כי ההיא דפליגי בשילהי פ"ק דמכות (דף ז.) אי אמרינן במנאפין עד שיראו דרך מכחול בשפופרת או חבר בעי התראה או שיתיר עצמו למיתה או שיהיו שני עדיו מתרין בו וי"ל דמבעיא ליה אם יש בנואף ונואפת דבר שאין הצדוקין מודין בו וקאמר רבי יוחנן אדמוקדך יקיד קוץ כו' בעוד שאתה עוסק בשמועתך שאמרתי לך שיש חילוק בין דבר שצדוקין מודין בו לדבר שאין צדוקין מודין בו תן לב להבין מה הן מודין ומה אין הם מודין ועתה מפרש הש"ס ה"ד דבר שאין הצדוקין מודין בו:

שטעה שלא כדרכה. פ"ה דלא מפרש חובא בהדיא דילפינן ממשכבי אשה שתי משכבות באשה ואין הצדוקין מודין וקשה דבדבר זה מודין כדמוכח בפ"ק דהוריות (דף ד.) דאמר שמואל אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודין בו ומסיק בגמ' דאמרי' (שלא) בכדרכה וכו' ופריך והא משכבי אשה כתיב ופי' דהצדוקין מודין בו וי"ל דהכא מיירי בהערה דאמר בכדרכה אפי' בהערה אסור שלא כדרכה בגמר ביאה אסור הערה שריא אע"ג דפריך התם ההיא שינויא מכל מקום לפי המסקנא דהתם איתוקם ההיא שינויא שפיר:

אחד מן התלמידים. תימה הא אמר בספ"ק (דף יז.) דאי אמר איני יודע והדר אמר טעמא (למילתיה) לא שמעינן ליה ולא יהא אלא כאחד מן התלמידים וי"ל דהתם באומר טעמא לחובה והכא באומר טעמא לזכות:

הלא

רש"י

זכות גרידתא. שהיא זכות לו ואינה חובה לבעל דינו כגון חלול שבת או אשת איש: ואין מחזירין לחובה לזכות שהיא חובה. דהא לחובה ממש לא מצית לפרושה דהא בדיני ממונות נמי ליתא: חובתיה דגואל הדם. שקשה בעיניו שזה ניצול: בין בין. קתני

תורה אור

ברישא בין לזכות בין לחובה אלמא תרתי מילי קתני וליכא לפרושה לזכות שהיא חובה: רבינא. מהדר לאוקומי לתירוציה דרב חסדא דמתני' כשלא נשא ונתן ביד ודן את הדין כשנשא ונתן ביד ודקשיא לך זיכה את החייב מאי נשא ונתן ביד איכא כגון שהיה לו משכון לתובע מן הנתבע וזיכה הדיין את הלוה ואמר לו פטור אתה ונטל המשכון מיד המלוה והחזירו ללוה: טימא את הטהור. נמי משכחת לה כשנשא ונתן ביד דנגע(א) בהו שרץ כשבא לישאל לפניו על דבר הספק דנולד לו בטהרותיו ואמר לו הדיין טמאות הן ונטל שרץ והשליך עליהם שלא יהא עוד ספק בדבר והן לא היו אלא טהורות: טיהר את הטמא. ונטלו הדיין עצמו ועירבן עם שאר פירות של נשאל ונמצא שטעה והרי הכל טמא: נקי. משמע מן החטא ואע"פ שנתחייב בדין: צדיק. משמע שנצטדק בדין ואע"פ שאינו נקי: חייבי גלות מאי. מי הוו כדיני נפשות אי לא: כתיב בחייבי מיתות (במדבר לה) יומת הרוצח וכתיב (שם) בחייבי גלות לנוס שמה רוצח: רשע רשע. כתיב בדיני נפשות (שם) אשר הוא רשע למות וכתיב בחייבי מלקות (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע: תניא נמי הכי. בתוספתא תניא גבי הא מילתא דמחזירין לזכות: דבר שאין הצדוקין מודין בו. שאין טעותו מפורש בתורה בהדיא אלא במשנה או בדברי האמוראים: זיל קרי בי רב הוא. תינוקות של בית רבן יודעין שאינו כלום והדר: טעה בנואף ונואפת. (ב)זיכה מהו מי אמרינן מהדרינן ליה לחובה דבשלמא ברוצח איכא למיטעי במילי טובא דלא מיפרשי בהדיא כגון באומר אבן שהרגו בה לא היה בה כדי מיתה או במוסרה מפי ההרוג ולא מפי עדים או באומר הוא היה רודפו ויכול להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא הרגו אבל בנואף ונואפת ליכא טעותא לזכותא: עד דמוקדך יקיד קוץ קרך וצלי. בעוד שהאש דולקת קלוץ דלועין שלך וצלה אותן כלומר בעוד שאתה עוסק בשמעתך תן לב להבין ולהוסיף לקח הרי שמעת ממני טעה בדבר שהצדוקין מודין בו חוזר והאי דבר שהצדוקין מודין בו הוא: אלא היכי דמי אין חוזרין. דקתני מתניתין סתם דיני נפשות אין מחזירין לחובה ועריות נמי במשמע: כגון שטעה. הדיין וזיכה בנואף ונואפת שלא כדרכה דלא מפרש חיוביה בהדיא דרבנן ילפי לה (לקמן דף נה.) ממשכבי אשה שני משכבות ואין הצדוקין מודין בו: הכל ואפילו עדים. שהעידו עליו יכולין ללמד עליו ראיות של זכות: אמר רב פפא· הכל דמתניתין לאיתויי תלמידים היושבין שורות לפני הדיינין קאמר דמלמדין זכות ואין מלמדין חובה ודברי הכל:

ורבנן

מסורת הש"ס

בכורות כח:

[לקמן לו: ודוגמתו לעיל כט:]

[נ"ל מאי וכן גרס רש"י] מכות ט: [תוספתא פ"ז]

[עי' בערוך ערך יקד א' פירוש נפלא ומשובח]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה טימא וכו' ונתן ביד דאגע בהו: (ב) ד"ה טעה בנואף ונואפת מהו זיכה מי אמרינן:

רבינו חננאל

ואין מחזירין לחובה חובתו דמאן הא היכי משכחת לה ואמרינן הא נמי משכחת לה זכות דרוצח וחובה לגואל הדם שכיון שאמרו לו פטור אתה נמצאו מחייבין לגואל הדם אם יהרגנו הריגה ואקשינן ומשום חובתו דגואל הדם אין מחזירין בזמן שטעו אלא קטלינן להאי ועוד מתניתין בין לזכות בין לחובה קתני תרי בין בין מניין לך לימא מתניתין חדא קתני לזכות שהיא חובה ועלתה בקושיא · רבינא אמר זיכה את החייב נמי משכחת לה שנשא ונתן ביד כגון שהיה ביד המלוה משכון ואמר ללוה פטור אתה ונטל המשכון מיד המלוה ונתנו ללוה. טימא הטהור דאגע בהו שרץ · טיהר הטמא שעירבן עם פירותיו · נמצא בכולן שעשה מעשה בידו · תוספתא. מכל אלה נתברר לדברי הכל כי מי שאינו מומחה שטעה בדבר משנה ולא נשא ונתן ביד חוזר והטועה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי ומשלם · ומומחה שאין מי שגדול ממנו מה שעשה עשוי ואין משלם ונמצאו ששה שערים אחרים שצריכין מחקר ויש בהן לפנים ולפני לפנים· לידע משפטיהן· ואלה הן טעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד ומומחה שנשא ונתן ביד וטעה בדבר משנה · ומומחה שטעה בדבר משנה ולא נשא ונתן ביד ושאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד · או שטעה בדבר משנה ונשא ונתן ביד או טעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד כי חייבין ופטורין וחזרה והעמדה פוגעין זה בזה וצריכין להשים עיקרים לכללות שפוגעין זה בזה מי שיתברר דינן · אילו כולן דברי גאון זצ"ל הן : דיני נפשות מחזירין לזכות · ת"ר מניין ליצא מב"ד חייב ואחד אמר יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג · ומניין ליוצא זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו שהוא חייב

שאין מחזירין אותו שנאמר וצדיק אל תהרוג וחילופא במסית · ואין מחזירין לחובה · א"ר יוחנן היכא אמרינן אם טעו וסתרו החייב שאין מחזירין אותו לחייבו בשטעו בדבר שאין הצדוקין מודין בו כגון אם חייבו ונמצא בהן דאתיין מדרשא · אבל טעו בדבר שהצדוקין מודין בו מחזירין · מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא · בעא מיניה ר' חייא מר' יוחנן טעו בנואף ונואפת מהו · כגון שאמרו על הנואף והנואפת הוזהרה התורה שנאמר ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך · לנואפת לא הוזהרה תורה מהו · א"ל אדמוקדך יקיד קרך קרך וצלי פי' עד שהאש יוקדת לצלית קרי ראה כמו שצולין אותו ורוק החתוך וצלה גם אתה · כלומר אם אינך יודע צלית קרי הנה מוכרח לצלות קרי ראה ולמוד · כך אם אינו יודע דין נואף ונואפת הנה המקרא מלא מות יומת הנואף והנואפת · ילך וילמד · ואסקי' א"ר יוחנן טעו בנואף ונואפת מחזירין והיכי דמי שאין מחזירין כגון שטעה בהערה שלא כדרכה : דיני נפשות הכל מלמדין עליו זכות · ואין הכל מלמדין עליו חובה · ואתינן לאוקומה בעד ואליבא דר' יוסי דתני עד שעונה לזכות ולא לחובה

יאוקמה

מאי טעמא דר' יוסי בר יהודה דאמר קרא °עד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה ורבנן אמר ריש לקיש משום דמיחזי כנוגע בעדותו ורבנן האי למות מאי דרשי ביה מוקמי ליה באחד מן התלמידים כדתניא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות מניין שאין שומעין לו ת"ל עד אחד לא יענה [א]מניין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין שומעין לו ת"ל אחד לא יענה בנפש למות: דיני נפשות המלמד כו': אמר רב [ב]לא שנו אלא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין מלמד זכות חוזר ומלמד חובה מיתיבי *למחרת משכימין ובאין המזכה אומר אני המזכה ומזכה אני במקומי המחייב אומר אני המחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה והא למחרת גמר דין הוא וליטעמיך למחרת משא ומתן מי ליכא כי קתני בשעת משא ומתן ת"ש *דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין ואם איתא ליתני נמי איפכא תנא אזכות קא מהדר אחובה לא קא מהדר ת"ש *דאמר ר' יוסי בר חנינא [ג]אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו ואמאי נימא אילו הוה קיים הדר ביה השתא מיהא לא הדר ביה והא *שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו אין מוצא איתמר תא שמע *[ד]שני סופרי הדיינין עומדין לפניהן אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין בשלמא דברי המחייבין למחר חזו טעמא אחרינא ובעו למעבד *הלנת דין אלא דברי המזכין מאי טעמא לאו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגחינן בהו לא כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות כדבעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו אמר ליה [ה]אין מונין להן אלא אחד מנהני מילי אמר אביי דאמר קרא °אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי כי עז לאלהים מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות דבי ר' ישמעאל תנא °וכפטיש יפוצץ סלע *מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים היכי דמי טעם אחד משני מקראות אמר רב זביד כדתנן *מזבח מקדש את הראוי לו רבי יהושע אומר [ו]כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד שנאמר °העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאשים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה לגבי מזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו מאי קמרבו פסולין מר מייתי לה ממוקדה ומר מייתי לה ממזבח והא התם מיפלג פליגי דקתני סיפא אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנסכים שר"ג אומר לא ירדו ור' יהושע אומר ירדו אלא אמר רב פפא כדתניא *ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר כל

רש"י

ורבנן. דאמרי אפי' לזכות לא יענה משום דנוגע הוא בדבר שמתחרט בו ודואג שמא יגמר הדין לחובה ויביא זה עדים להזימן ומיהדר לא מצי הדרי בהו לאחר כדי דיבור דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד: מוקי לה באחד מן התלמידים. אבל בעדים לא מיתוקם משום נגיעת עדות כדאמרינן: ת"ל אחד תורה אור לא יענה בנפש למות. למות הוא דאינו עונה כו': לא שנו אלא בשעת משא ומתן. דבעינן שיעמוד בדבריו לחזור אחר ראיות שמא ימצא חיזוק לזכות דשמא לא טעה: אבל בשעת גמר דין. שחיפש כבר הכל ועכשיו נראה שטעה חוזר ומלמד חובה: למחרת. משנה היא בפרק היו בודקין אותו (לקמן דף מ.) גבי הלנת דין: דנין אלו כנגד אלו. היכא דנחלקו בדין שלשים ושנה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין וקיימא לן (לעיל דף ב.) אין מטין לחובה על פי אחד דנין בראיותיהן אלו כנגד אלו עד שיחזור בו אחד מן המחייבין דהוו להו מזכין רובא אבל לחזור בו אחד מן המזכין לא קתני ואם איתא דבגמר דין יכול לחזור וללמד חובה ניתני נמי איפכא וניחא או אחד מן המזכין את דברי המחייבין דאיכא הטייה לרעה על פי שנים: תנא אזכותא. ניחא ליה לאהדורי ומיתני משום לישנא מעליא וה"ה נמי איפכא: רואין אותו. לענין המנין: והא שלחו מתם. כלומר היכי מצית לתרוצא להא דרבי יוסי בר חנינא כרב והא שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו הא דר' יוסי לא סבירא ליה דרב דאמר בשעת גמר דין חוזר לחובה: ומשני אין מוצא איתמר. הכי שלחו ליה לדברי רבי יוסי ברבי חנינא אין מוציאין מכלל דברי רב דטעמיה דר' יוסי משום דהשתא מיהא לא הדר ביה: דברי המחייבין. פלוני חייב ומן הטעם הזה פלוני זיכה ומן הטעם הזה: בשלמא דברי המחייבין. בעי למיכתב ביום ראשון ואע"ג דמצי למיהדר דבעינן לידע למחר הטעמים משום דאי הדר ביה חד מינייהו מטעמא קמא ומחייב ליה למחר מטעמא אחרינא בעי למיהדר ומיבעי הלנת דין בטעמא בתרא אולי יחזור בו הלילה: אלא דברי המזכין. אם איתא דיכול לחזור בו למה לי למכתבינהו אי משום שעת משא ומתן דלמחר הא מילתא בעלמא היא כדי שיחזור אחר הזכות לכתוב פלוני זיכה למה לי למכתב טעמא אלא לאו משום דאי הדר ביה לא נייתינן ליה הלכך בעי למיכתב טעמא דלא ניכנסיה לטעמיה ונימא (ליה שמא) בדבר שהצדוקין מודים בו הייתי טועה: טעם אחד משני מקראות. מפרש לקמן היכי דמי: אין מונין להן אלא אחד. דחד מהנך קראי לאו להכי אתא דקיימא לן לא נכתבו שני מקראות לטעם אחד הלכך חד מינייהו מטעה טעי: אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי. אבל שתים לא דיבר אלהים לשמוע אחת: המזבח מקדש. פסולין שאם עלו לא ירדו: את הראוי לו. ובלבד שיהא דבר שנראה כבר למזבח ובזבחים מפרש למעוטי קמצים שלא קדשו בכלי אבל פיגול ונשפך דמו ונשחט במחשבת פסול אם עלו לא ירדו והתם מפרש טעמא שהיה פסולן בקדש כלומר שנפסלו בעזרה: רבי יהושע אומר כו'. קא סלקא דעתך דרבי יהושע לאו לאיפלוגי אתא אלא למילפא מקרא: כל הראוי לאשים גרסינן לאשים להקטרה על האש: העולה על מוקדה. ממוקדה דייק דהיינו אשים דאמר קרא כל הלילה תהא שם דכיון שעלתה לא תרד ומשום כשירה לא איצטריך כל הראוי לאשים גרסינן ולא גרסינן כל העולה לאשים וטעמא דרבן גמליאל מעל המזבח: ותרוייהו מרבו פסולין. שנפסלו בעזרה שאם עלו לא ירדו ולא פליגי אהדדי אלא מר יליף ממוקדה כו': ופרכינן התם הא מיפליג פליגי. ולא טעם אחד הוא: הדם והנסכים. שנפסלו לא ירדו דהא נראו למזבח: לר' יהושע ירדו. דאינן לאשים:

תוספות

אלא דברי המזכין מ"ט. פ"ה למה לי למיכתבינהו משום משא ומתן דלמחר הא מלתא בעלמא הוא כדי שיחזור אחר זכות לכתוב פלוני זיכה ל"ל טעמא אלא משום דאי הדר לא לייתי ליה הלכך צריך למיכתב טעמא דלא לימא בדבר שהצדוקין מודין בו הייתי טועה וא"ת ומהאי טעמא צריך ליכתוב טעמא אע"פ שיכול לחזור בשעת גמר דין משום דבשעת משא ומתן דלמחר שלא יאמר בדבר שצדוקין מודין הייתי טועה ויחזור וי"ל כיון דליכא נפקותא כולי האי לענין פטור וחובה של נידון אלא כדי שיחזור אחר זכותו לא היה להם לחוש לכתוב טעמא מאחר דבשעת גמר הדין יכולין לחזור בכל ענין אבל אם אינם יכולין לחזור בכל ענין אף בשעת גמר דין שיש נפקותא אז ראוי לכתוב:

מה פטיש זה. רבינו שמואל גריס מחלק שאין הפטיש מתחלק אלא הסלע וקשה דהוה ליה *למימר מה הסלע מתחלקת וכן בפרק רבי עקיבא (שבת פח: ושם) גרס מה פטיש מתחלק לכמה ניצוצות אף כל דיבור ודבור שיצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון והו"ל למימר נמי מה סלע מתחלקת ומפרש ר"ת וכפטיש יפוצץ סלע שהפטיש מתחלקת מן הסלע כדאמרי' במדרש *מעשה בא' שלקח סנפירין הלך לבודקו נתנו על הסדן והכהו בקורנס ונבקע הסדן ונחלק הקורנס וסנפירין עומד במקומו הייתו הוא דכתיב וכפטיש יפוצץ סלע:

למימר נמי מה הסלע כצ"ל רש"ל

[רבה איכה ד"ה זכו נזיריה]

רבינו חננאל

ואוקמה רב פפא באחד מן התלמידים ודברי הכל. דתניא מנין לא' מן העדים שאמר יש לי ללמד עליו זכות שאין שומעין לו. שנא' ועד אחד לא יענה [מניין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה שאין שומעין לו ת"ל לא יענה ונפש למות] אחד לא תענה: דיני ממונות המלמד חובה חוזר ומלמד זכות והמלמד זכות חוזר ומלמד חובה דיני נפשות המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה. אמר רב לא שנו אלא בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין המלמד זכות חוזר ומלמד חובה. ת"ש ר' יוסי ב"ר חנינא אומר אחד מן התלמידין שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו אמאי וניחוש דלמא אלו הוה קיים הוה הדר ביה. השתא מיהא לא הדר ביה. והא שלחו מתם כי דברי ר' יוסי ב"ר חנינא חולקין על רבינו רב. ושנינן אין חולקין אתמר. ת"ש שני סופרי הדיינין עומדין לפניהם אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין דברי המזכין אמאי לאו משום דאי חזו טעמא לחובה לא משגחי בהו. ודחינן לא. אלא כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות וכו' יוחנן דאמר שנים שאמרו טעם א' משני מקראות אין מונין אותן אלא אחד מאי טעמא שנא' אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי מקרא אחד יוצא לכמה טעמים. ואין טעם אחד יוצא משני מקראות. היכי דמי טעם אחד משני מקראות ואמר רב זביד כדתנן בשחיטת קדשים פ"ט המזבח מקדש את הראוי לו ר' יהושע אומר כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד. שנאמר על המזבח כל הלילה. פי' כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרוייהו קא מרבו פסולין שאם עלו לא ירדו. ר' יהושע מייתי לה ממוקדה. ורבן גמליאל מייתי לה ממזבח. ודחינן והא התם מפלג פליגי דקתני סיפא אין בין רבן גמליאל לר' יהושע אלא הדם והנסכים שרבן גמליאל אומר הואיל וראויין הן למזבח לא ירדו. ור' יהושע אומר הואיל ואינן ראוים לאשים ירדו

עין משפט נר מצוה

כב א מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח:
כג ב מיי' שם הלכה ב ופי"א שם הלכה ג:
כד ג מיי' שם פרק י' הלכה ג:
כה ד מיי' שם פי"ב הלכה ג:
כו ה מיי' שם פרק י' הלכה ה:
כז ו מיי' פ"ג מהלכות פסולי מוקדשין הל' ג:
כח ז מיי' שם הלכה יד:

מסורת הש"ס

במדבר לה | לקמן מ. | ג"י שם | לקמן מג. | לעיל יז: | לקמן לו: [ודף לה.] | [לעיל יז. לקמן לה.] | תהלים סב | ירמיה כג | [שבת פח:] | ויקרא ו | זבחים פג: | ג"י שם:

°כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת"ל °כבשים מה כבשים *ראויין אף כל ראוי ר' עקיבא אומר °עולה מה עולה ראויה אף כל ראוי ותרוייהו מאי קא ממעטו פסולי מר מייתי לה מכבשים ומר מייתי לה מעולה והאמר *רב אדא בר אהבה עולת העוף פסולה איכא בינייהו מאן דמייתי לה מכבשים כבשים אין אבל עולת העוף לא ומאן דמייתי לה מעולה [ב]אפילו עולת העוף נמי אלא אמר רב אשי *כדתניא °דם יחשב לאיש ההוא דם שפך [ג]לרבות את הזורק דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר °או זבח לרבות את הזורק ותרוייהו מאי קא מרבו זריקה מר מייתי לה מדם יחשב ומר מייתי לה מאו זבח והאמר רבי אבהו *שחט וזרק איכא בינייהו לדברי רבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת לדברי ר"ע חייב שתים הא איתמר עלה אמר אביי אף לדברי ר"ע נמי אינו חייב אלא אחת דאמר קרא °שם תעלה עולותיך ושם תעשה ערבינהו רחמנא לכולהו עשיות: דיני ממונות דנין ביום וכו': (סימן משפ"ט מענ"ה מט"ה) מנהני מילי *א"ר חייא בר פפא דאמר קרא °ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבא דרבא רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב °והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד [ד]יום לתחלת דין לילה לגמר דין מתניתין דלא כר' מאיר *דתניא היה ר"מ אומר מה ת"ל °על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע וכי מה ענין ריבים אצל נגעים אלא *מקיש ריבים לנגעים מה נגעים [ה]ביום דכתיב °וביום הראות בו אף ריבים ביום ומה [ו]נגעים שלא בסומין דכתיב °לכל מראה עיני הכהן [ז]אף ריבים שלא בסומין ומקיש נגעים לריבים מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה ודין הוא ממונו בשלשה גופו לא כל שכן ת"ל °והובא אל אהרן הכהן או אל אחד וגו' הא למדת [ח]שאפילו כהן אחד רואה את הנגעים [ט]ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן דהוה דאין דינא ולא אמר ליה רבי יוחנן ולא מידי היכי עביד הכי והא"ר יוחנן *) הלכה כסתם משנה ותנן *כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו ר' יוחנן סתמא אחריתא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אי בעית אימא סתמא דרבים עדיף ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא ורבי מאיר האי ושפטו את העם בכל עת מאי דריש ביה אמר רבא לאיתויי יום המעונן דתנן *אין [י]רואין את הנגעים שחרית ובין הערבים ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן מפני שכהה נראית עזה ולא בצהרים מפני שעזה נראית כהה ורבי מאיר האי ביום הנחילו את בניו מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה לכדתני *רבה בר חנינא קמיה דרב נחמן והיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה א"ל (א)אלא מעתה מאן דשכיב ביממא ירתון ליה בניה ומאן דשכיב בליליא לא ירתון ליה בניה דילמא דין נחלות קאמרת דתניא °והיתה לבני ישראל לחקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב *[כ]שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין *ואמר רב חסדא [ל]לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין משום דהוו להו עדים [מ]*ואין עד נעשה דיין אמר ליה אין הכי קאמינא: [נ]דיני נפשות דנין ביום וכו': מנהני מילי אמר רב שימי בר חייא אמר קרא °והוקע אותם לה' נגד השמש א"ר חסדא מניין להוקעה שהיא תלייה דכתיב °והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' וכתיב

*) [שבת מו. וש"נ]

תורה אור: שמות כט; שם; שם; ויקרא יז; שם; דברים יב; שמות יח; דברים כא; שם; ויקרא יג; שם; שם; במדבר כז; שמואל ב' כא; שם

רש"י

כל הנוגע. אפי' פסולין: יקדש. ולא ירד: שומע אני. בין שנראה בין שלא נראה כגון שאור ודבש ואיל וגבי וחולין: ת"ל כבשים. דסמיך ליה וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וגו': עולה. בההוא קרא נמי כתיב: ותרוייהו. קא ממעטי פסולין שלא נראו מעולם: לרבות את הזורק. דם קדשים בחוץ שהוא בכרת ומתרבי מדם שפך ובפרשת שחוטי חוץ כתיב: או זבח. גבי מעלה בחוץ כתיב: שחט וזרק. בהעלם אחד לרבי ישמעאל אינו חייב אלא חטאת אחת דמייתי ליה לזורק מכרת דכתיב בשוחט וכיון דחד כרת וחד לאו אתרוייהו אין חילוק חטאת ביניהם כי עבדינהו בהעלם אחת: ולרבי עקיבא. דיליף זורק מכרת דכתיב גבי מעלה הוו להו שוחט וזורק שני כריתות וחייב שתים: אף לר' עקיבא אינו חייב אלא אחת. דאע"ג דאיכא שתי כריתות הואיל ואין בהן אלא אזהרה אחת אין חילוק חטאת ביניהם דאילו במעלה כתיבא אזהרה באפי נפשה (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך ואילו שוחט וזורק אין בהם אזהרה אלא מהיקש דאיתקש למעלה דכתיב שם תעלה עולותיך ושם תעשה איתקש שאר עשיות להעלאה ומהכא נפקא לשוחט וזורק (זבחים דף קז.): ביום הנחילו. משפט נחלות דהיינו דיני ממונות ביום: לילה לגמר דין. דכתיב ושפטו ועיקר משפט היינו גמר דין: ריבים. אפי' גמר דין משמע: לאיתויי סומא באחת מעיניו. ורבי מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים: סתמא אחריתא אשכח. דמכשר סומין: בלילה. דומיא דסומא: סתמא דרבים עדיף. דההיא רבי מאיר היא וכיון דבדוכתא אחריתי הדר רבי וסתם כרבנן עבדינא כוותיה: משום דקתני לה. להא דדנין בלילה גבי הלכתא דדינא הכא בסנהדרין (דף לב.) תניא רבי גבי דיני ממונות שמע מינה עיקר היא למילף מינה דאילו ההיא דכל הכשר במסכת נדה (דף מט:) תניא רבי אגב גררא דתניא התם כי הני מילי טובא בפ' בא סימן הלכך לאו אליבא דהלכתא סתם אלא משום דמצריך ותני הנך דדמו אהדדי כגון כל שחייב בראשית הגז חייב במתנות ויש שחייב במתנות ואין חייב בראשית הגז ודכוותיה טובא: לאיתויי יום המעונן. אע"ג דלראיית נגעים לא חזו לשפוט חזי: שחרית ובין הערבים. אין כח אור החמה קיים: מפני שכהה נראית עזה. ומטמאינן ליה שלא כדין: ולא בצהרים. שאור החמה חזק ומבלבל את העינים ואתי לטהר את הטמא: מאי עביד ליה. הא נפקא ליה מהיקשא: ואי אתה מפיל כו'. מפרש לה ואזיל: דילמא דיני נחלות קאמרת. דביום הוא נואת מת דין פסוק ואין צריך עוד לדיינין ובלילה לא הוי דין פסוק וצריך דיינין ואלו שמעו צואת המת יעידו בפניהם: לחוקת משפט. בפרשת נחלות דאיש כי ימות וגו' כתיבא: אורעה. כסתימה: להיות דין. דמשמע הפלת נחלות דין קבוע (ב)הוא בשעת המיתה הכל כמו שאמר המת ואין הדבר צריך דיינין אלא כל אחד מיורשיו יחזיקוהו שומעי הצוואה בשלו: רצו כותבין. בלשון עדות והיורשים יבאו לב"ד וב"ד יעשו כפי הצוואה: רצו עושין דין. השומעין רשאין ושליטין להיות מחזיקין כל אחד בשלו הכל כמו ששמעו: שנים אין עושין דין. דמתחילתן לא נראו להיות לדיינין: אבל בלילה. שאינו ראוי לדון כותבין ואין עושין דין אפילו למחר שמתחלתן לא נראו לישב לשם דין: ותקח

תוספות

יום לתחלת דין. ואיפכא ליכא למימר דמסתמא תחלת הדין עיקר ועוד ביום התחילו קבלת עדות הוא דהוי כתחלת הדין*:

דכתיב וביום הראות בו. מכנגע נראה לי דריש ליה רבא בפ"ק דמועד קטן (דף ח. ושם) לי ולא לאורי וקרא דהכא מוקים לה דיש יום שאי אתה רואה אותו היכא דנגע נולד בחתן ונותנין לו ז' ולאיצטליתו אלא אורחא דהש"ס להביא הפסוק דאי לא כנגע נראה לי הוה מוקמינן קרא דהכא ביום ולא בלילה וכה"ג איכא בכמה דוכתין*:

סתמא אחרינא אשכח דיני ממונות מתחילין ביום וגומרין בלילה. תימה דילמא טעמא דמתני' דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים:

דילמא דיני נחלות קא אמרת. פ"ה דביום הויא צואת המת דין פסוק וא"צ הדבר עוד לדיינין וצריך לאוקומי קרא כשהקנה דדברי שכיב מרע לאו ככתובין וכמסורין מדאורייתא אלא מדרבנן:

שלשה שנכנסו לבקר כו'. מפורש בפ"ק (דף ט. ושם) גבי בזמן שהתרו בהן: אבל

עין משפט נר מצוה

[עמ"ש על הגליון תוס' דלעיל די"ע: בד"ה יעאי]

כט א מיי' פ"ג מהלכות פסולי מוקדשין הלכה יח:

ל ב מיי' שם הלכה טו:

לא ג מיי' פי"ט מהלכו' מעשה קרבנות הל' ג והלכה יג:

[עי' תוס' שבת קכח. ד"ה ונתן וכו']

לב ד מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה א ופ"ג שם הלכה ג סמג עשין לז טור ש"ע חו"מ סימן ה סעיף ג:

לג ה מיי' פ"ט מהלכות טומאת צרעת הל"ו:

לד ו מיי' שם הלכה ה:

לה ז מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ט סמג עשין לז טור ש"ע חו"מ סימן ז סעיף ב:

לו ח מיי' פ"ט מהלכות טומאת צרעת הל"ב:

לז ט מיי' פ"ב מהלכות סנהדרין הלכה ט סמג עשין לז טור ש"ע חו"מ סי' ז סעיף ב:

לח י מיי' פ"ט מהלכות טומאת צרעת הל"ו:

לט כ ל מיי' פ"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין לז טור ש"ע חו"מ סי' רנג סעיף א:

מ מ מיי' פ"ה מהלכות עדות הלכה א ט סמג עשין קט טור ש"ע חו"מ סימן ז סעיף ה:

מא נ מיי' פי"א מהלכות סנהדרין הלכה א:

מסורת הש"ס

[זבחים קט:]

זבחים קז. ע"ש

[שם:]

א"ר אחא בר פפא כל"ל רש"ל

נדה ג.

[יבמות קד.]

נדה מט:

נגעים פ"ב מ"ב

[ב"ב קיג:]

ב"ב קיג:[ע"ש]

[עי' תוס' ב"ק כ: סוף ד"ה כגון]

שם קיד. גיטין כ: ר"ה כו. כתובות כא: ב"ק ג:

הגהות הב"ח

(א) גמ' א"ל אביי אלא מעתה מאן: (ב) רש"י ד"ה

רבינו חננאל

ירדו אלא אמר רב פפא כדתניא ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנא' והיה המזבח קודש קדשים, כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי הנוגע במזבח יקדש ת"ל וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וגו' מה כבשים ראויין למזבח אף כל הנוגע במזבח יקדש דבר הראוי למזבח. ר' עקיבא אומר עולה תמיד מה עולה ראויה אף כל ראוי ותרוייהו קא ממעטי פסולין שנגעו במזבח שלא קדשו. מר מייתי להו מכבשים ור' עקיבא מייתי להו מעולה ודחינן והאמר רב אדא עולת העוף פסולה. איכא בינייהו לר' יוסי הגלילי דמפיק לה מכבשים סבר כי כבשים אם הן פסולין לא קדשי אבל עולת העוף פסולה קדשה. ולר' עקיבא לא קדשה אלא אמר רב אשי כדתניא דם יחשב לרבות הזורק דברי ר' ישמעאל ר"ע אומר או זבח לרבות הזורק ותרוייהו קא מרבו זריקה נמצא טעם אחד משני מקראות כגון זה בדיני נפשות אין מונין להן אלא אחד: דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה. אמר רבא דכתיב ושפטו את העם בכל עת. וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו עד והיתה לבני ישראל לחוקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין. הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין. וכדרב יהודה דאמר ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין. ב' כותבין ואין עושין דין ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין והוי להו דיין ואין עד נעשה דיין: ההוא סומא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא ולא אמר ליה ר' יוחנן ולא מידי. והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר כשר לדון כשר להעיד ויש כשר להעיד ואינו כשר לדון. ואר"י לאתויי סומא באחת מעיניו. ור' מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים מה נגעים (ביום) [שלא בסומין] דכתיב לכל מראה עיני הכהן. אף ריבים שלא בסומין. ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח להכשיר בסומא באחד מעיניו. ואמרינן מכדי האי סתמא והאי סתמא למה סמך על זו ודחה האחרת. איבעית אימא האי סתמא והיא מתני' דהכא ואוקימנא דלא כר' מאיר דסתם מתני' כוותיה אלא כרבנן דאינון רבים וההיא סתמא דבנדה לר' מאיר ואע"ג דתרוייהו סתמי אינון סתמי דרבנן עדיפא. איבעית אימא משום דתני לה למתניי' דהכא גבי הלכתא דדיני דהאי פרקין כולהו דיני נינהו והלכתא נינהו. ויש מי שהיה פותר בה זו מפני ששנויה בלשון רבים וזו שבמס' נדה שנויה בלשון יחיד ולא סבירא לן: דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום מנא לן שנאמר

והוקע

כ"ב עיין בכבא בתרא דף קיג ע"ב פי' רשב"ם באופן אחר ועי' בתוס' שם: להיות דין וכו' דין קבוע.

תורה אור

וכתיב ותקח רצפה בת איה את השק ותטהו לה אל הצור בתחלת קציר *וכתיב ויאמר ה' אל משה קח את כל ראשי העם אם העם חטאו ראשי העם מה חטאו אמר רב יהודה אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להם בתי דינין מ"ט אילימא משום שאין דנין שנים ביום אחד והאמר רב חסדא *לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא כדי שישוב חרון אף מישראל: דיני ממונות גומרין בו ביום כו': מנהני מילי *א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים ורבא אמר מהכא אשרו חמוץ אשרו דיין שמחמיץ את דינו ואידך אשרו חמוץ *ולא חומץ ואידך האי מלאתי משפט מאי עביד ליה כדר' אלעזר אמר ר' יצחק דא"ר אלעזר אמר רבי יצחק כל תענית שמלינין בו את הצדקה כאילו שופך דמים שנאמר מלאתי משפט צדק וגו' וה"מ בריפתא ותמרי אבל בזוזי חיטי ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין כו': מ"ט משום דלא אפשר היכי ליעבד לידייניה במעלי שבתא וליגמריה לדיניה במעלי שבתא דילמא חזו טעם לחובה ובעו למיעבד *הלנת דין לדייניה במעלי שבתא וליגמריה בשבתא(א) וליקטליה בשבתא אין רציחה דוחה את שבת וליקטליה לאורתא נגד השמש בעינן וליגמרי' לדיניה בשבתא וליקטליה בחד בשבתא נמצא אתה מענה את דינו נידייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא מינשו טעמייהו אף על גב *דשני סופרי הדיינין עומדים לפניהם וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין *נהי דבפומא כתבין ליבא דאינשי אינשי הלכך לא אפשר א"ל ר"ל לר' יוחנן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו ומה עבודה שדוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה מולאחותו כדתני' *לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו מה ת"ל הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו ושמע

רש"י

ותקח רצפה בת איה וגו'. אלמא מגולין היו לפי שתלוין על העצים ואי משום לא תלין נבלתו וגו' הא שנינן לה ביבמות (דף עט.) מוטב תיעקר אות אחת בתורה ויתקדש שם שמים בפרהסיא שיהו הכל רואין אותן ושואלין מה טיבן של אלו הללו בני מלכים הם ופשטו ידם בגרים גרורים: חלק להם בתי דינים. והכי קאמר קח כל ראשי העם והולך אותם לבתי דינים הרבה וידונו את עוברי העבירה והוקע אותם את המחויבין מפני שלמדו לבעל פעור ועובד עבודת כוכבים בסקילה וכל הנסקלין נתלין כדאמרינן (*בארבע מיתות (דף מה:)): שאין. ב"ד אחד דן שנים ביום אחד: אלא בשתי מיתות. הוא דאין דנין לפי שאין זו דומה לזו וצריך למצוא טעם לדבריהם כאן וכאן ואתי לאקלקולי שמא לא יתפשו ככל הצורך: אבל במיתה אחת. ועבירה אחת דנין: אלא. כדמוכח קרא (במדבר כה) וישוב חרון אף וגו' כשהקב"ה רואה שכולם עסוקים בדבר ומקנאין לכבודו: צדק ילין בה. רגילין היו מתחלה להלין את הדין כדי לצדקו ועתה כשאין עושים כן הרי הן כמרצחין: שמחמץ את דינו. שמשהא אותו ומלינו כדי להוציאו לאמיתו: ואידך. מיבעיא ליה להך דרשה דאמר בב"ק (דף מו: ע"ש) מגין שנזקקין לתובע תחלה כגון התובע את חבירו לדין שהלוהו ואינו משלם וזה טוענו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד נזקקין תחלה ב"ד לתביעת התובע עד שיהא ממונו בידו ואחר כך נזקקין לדין המשכון: אשרו חמוץ. החזיקו את הנגזל ולא את הגוזל: כל תענית וכו'. רגילין היו בלילי תענית לעשות צדקה והיו עיני העניים נשואות לכך ואם ילינו נמצאו עניים רעבים שבטחו על כך: וה"מ. במקום שרגילין לחלק ריפתא ותמרי דבר המוכן לאכול: אבל זוזי וחיטי ושערי. לא נשענו העניים עליהם אותו הלילה ולית לן בה עד למחר: דלמא חזו טעמא. היום לחובה ובעו למיעבד הלנת דין ונמצא גמרו בשבת ואי אפשר כדמפרש דאין מיתת ב"ד דוחה שבת: לידייני. במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא. וכל זמן שלא נגמר הדין לא הוי עינוי הדין דכל שעה מצפה להצלה אבל כשנגמר כל היום מצפה למיתה והוי עינוי הדין: מינשי להו טעמייהו. שנשאו ונתנו ודקדקו ביום ראשון: ליבא דאינשי אינשי. ליבא דאינשי לא כתבי ואף על גב שזכור לו יסוד הטעם נשכח מלבו ישובו לטעמו ואין יכול לייסבו לתת טעם הגון כבראשונה: ותהא קבורת מת מצוה כו'. ר"ל לאו אמתני' בעיא מר' יוחנן אלא בעלמא וסדרוה מסדרי הגמ' כאן משום דסופה לשאול ותהא מיתת ב"ד דוחה שבת: ולאחותו מה ת"ל. גבי נזיר כתיב על נפש מת לא יבא וכתיב בתריה לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו וכולהו יתירי נינהו דהא (*מכל נפשות) משתמע ודרשינן להו בספרי אביו מה תלמוד לומר הא לא בא אלא להוציא מת מצוה שמותר ליטמא לו לאמו מה תלמוד לומר לגופיה לא איצטריך ולהתיר מת מצוה הא מאביו נפקא אלא להביא שאם היה זה נזיר כהן דיש עליו שתי קדושות אין הכתוב מזהירו (ב)ליטמא אלא לאמו ולשאר קרובים אבל מטמא למת מצוה לאחיו מה תלמוד לומר שאם היה זה נזיר כהן גדול דקדושתו חמורה שאף בלא נזירות אסור ליטמא לקרובים אף על פי כן לאחיו הוא דלא יטמא אבל מטמא הוא למת מצוה ואם אינו ענין לנזיר גרידא ולא לכהן הדיוט נזיר תניהו ענין לנזיר וכ"ג לאחותו מה תלמוד לומר הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו דאיכא מצות טובא אפ"ה לאחותו הוא דאינו יטמא אבל מיטמא למת מצוה:

ושמע

תוספות

אבל במיתה אחת דנין. והא דתני בתוספתא אין דנין שנים ביום אחד אפי' נואף ונואפת בפרק נגמר הדין (לקמן דף מו.) מוקמי לה בבת כהן ובועלה דהיא בשריפה ובועלה בחנק:

אשרו חמוץ ולא חומץ. פ"ה לכדדרשינן בפרק שור שנגח את הפרה (ב"ק דף מו: ושם) מניין שנזקקין לתובע תחלה כגון שתובע את חבירו שהלוהו מנה ואינו משלם וזה משיבו משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד נזקקין לתובע תחלה עד שיהא ממונו בידו ואח"כ נזקקין לדין משכון וצ"ל שיש שטר למלוה דלא מהימן ליה במיגו דאי בעי אמר פרעתיך דא"צ לפורעו בעדים ואע"ג דאטרוחי ב"ד תרי זימנין לא מטרחינן כדאמר בפ' המקבל (ב"מ ד' קי.) בההוא שטרא דהוה כתיב ביה שנין סתמא ומלוה אמר ג' ולוה אמר ב' ומסיק(ג) והיכא דקדים מלוה ואכל פירי דג' שנין לא מפקינן מיניה משום דאטרוחי בי דינא שתי זימני לא מטרחינן התם היינו טעמא כדמסיק מילתא דעביד לאיגלויי אבל הכא משום דברים בעלמא דקאמר לוה לאישתמוטי לא שבקינן מלהוציא מידו מיהו תימה היכי דמי אם יש לו עדים מזומנין ללוה או שטוען דבתוך ל' יום יביא עדים נמתין ליה דאפי' שואל זמן לפרוע יהבינן ליה זמן ל' יום ואי טוען שיביא עדים לאחר ל' יום בלא קרא נמי לא נייתינן ליה והיכא דזיילי ניכסי קאמר התם דנזקקין(ד) לנתבע תחלה ואמאי וכי ימתינו לאחר שנה או שנתים וצ"ל ולדחוק דאמר פלוני ופלוני היה שם ויודע בזכותו וידוע דהכי הוא וריב"א פירש דנזקקין לתובע תחלה פירוש היינו לקבל עדיו תחלה ונ"מ אם ימותו עדיו של נתבע או ילכו למדינת הים ותימא דלא גרע מהיכא דזיילי ניכסי וי"מ שזה תובע שחבל בו והנתבע אומר שיביא עדים היום או למחר משאר תביעות שיש לו עליו דנזקקין לתובע תחלה דקי"ל בפרק החובל (ב"ק דף נח.) דאין נותנין זמן לחבלות:

ליגמריה לדיניה בשבתא. אע"ג דתנן בפ' משילין (ביצה דף לו:) אלו הן משום שבות לא דנין היינו דוקא דיני ממונות גזירה שמא יכתוב אבל דיני נפשות אין לאסור מטעם זה שכבר כתבו מאתמול דברי המזכין ודברי המחייבין:

אין רציחה דוחה את השבת. בשריפה ניחא אפילו למ"ד מקלקל בהבערה פטור דיש בה חילול שבת משום פתילה דאמר (יבמות דף ו:) מה לי בישול פתילה מה לי בישול סממנים ובשאר חייבי מיתות נמי אפי' למ"ד (כתובות ה:) דמקלקל בחבורה פטור הכא חשיב תיקון דיש לו כפרה:

לאביו ולאמו. לאמו דרשי' לכהן ונזיר ואע"ג דנזיר חמור דאין מיטמא לקרובים וכהן הדיוט מיטמא לקרובים מ"מ ס"ד דמיתסר טפי משום כהן הדיוט כיון דאיכא תרתי ועוד כהן הדיוט עדיף שזה קדושתו לעולם וזה אין קדושתו לעולם כדאמרינן בנזיר בפ' כהן גדול (דף מז:): הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. פ"ה הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו וקשה דפריך מיניה בפ' טבול יום (זבחים דף ק.) אעובדא דיוסף הכהן שמתה אשתו בע"פ וטימאוהו ומאי קושיא שאני הכא דאיכא מצות טובא ע"כ נראה לפרש דבהולך לשחוט הפסח לבד איירי או למול את בנו ואינו לא כהן גדול ולא נזיר וכן משמע מדלא קתני הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו כדתני באחריני והא דתני אמרת לא יטמא משום דלא אתי עשה דטומאת קרובים וידחה עשה דפסח או דמילה שיש בו כרת ועוד יש לייסב פי' הקונט' דאי משום הולך לשחוט את פסחו לחודיה לא נמנע מלטמא כי הוי נמי בהדי אחריני אין בכך כלום דלא דמי לכהן הדיוט כדפרישית לעיל דקדושתן קדושת עולם:

שבת

עין משפט נר מצוה

מב א ב מיי' פרק י"ד מהלכות סנהדרין הלכה י:

מג ג מיי' שם פ"ח הלכה א:

מד ד מיי' שם פרק כ הלכה ד ה סמג עשין צז טוש"ע חו"מ סימן י סעיף א:

מה ה ו מיי' פ"ט מהל' מתנות עניים הל"ד טור ושו"ע יו"ד סימן רנו סעיף ב:

מו ז מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה ב:

מז ח מיי' שם ופכ"ד מהלכות שבת הל"ז:

מח ט מיי' פ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' ט י:

רבינו חננאל

והוקע אותם לה' נגד השמש. ומניין להוקעה שהיא תלייה שנאמר והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'. אם העם חטאו ראשים מה חטאו אמר רב אמר לו הקב"ה למשה חלק להן בתי דינים מה טעמא לפי שאין דנין שנים ביום אחד. איני והאמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין אלא להשיב חרון אף: דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה כו'. מנא לן א"ר חנינא דאמר קרא מלאתי משפט צדק ילין בה ועתה מרצחים. כלומר כיון שאין מלינין בדין כאלו הן מרצחים: רבא אמר אשרו חמוץ. אשרו דיין שמחמץ את דינו. כלומר מאריך ואינו חותכו כמו מצה. אלא ממתין עד שיחמיץ. ר' אלעזר דריש האי קרא צדק ילין בה ועתה מרצחים כל המלין צדקה. כלומר כל הפוסק לתת צדקה לעניים ומלינה ואינו נותנה מיד מרצחין הן. וה"מ בריפתא ותמרי שעיני עניים נשואות בהן ומצפין להן כדי שיאכלו אותן בערב ואין מכינין להן מאי שיאכלו וכיון שלא נתן להן זה נמצאו מתים הלילה כולו ברעב. אבל זוזי או חיטי ושערי לית לן בה: לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב מאי טעמא לפי שאין הריגת ב"ד דוחה לא שבת ולא יו"ט כו'. פשוטה היא. ואי אמרת לידייניה במעלי שבתא וליגמרו לדיניה בחד בשבא. מינשו לטעמייהו. ואע"ג דכתובין הוו דברי כל אחד ואחד נהי דכתבי טעמא דמפקי בפומייהו טעמא דבליבא מינשו הלכך לא אפשר. ואקשינן ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו, ומה עבודה שדוחה שבת שנאמר וביום השבת שני כבשים וגו' קבורת מת מצוה דוחה העבודה מולאחותו שבנזיר. דתניא ולאחותו מה תלמוד לומר מופנה הוא דלא הוה צריך ליה. ומה אם לאביו ולאמו

מסורת הש"ס

כתיב ויאמר וכו' כצ"ל רש"ל

[צ"ל בגמר הדין (דף מה:)]

לקמן מו.

[צ"ל א"ר חמא בר חנינא]

[יומא לט:]

[לעיל ז. לג.]

לעיל לד. לקמן לו:

נהי דפומא כתבין כצ"ל רש"ל

ברכות יט: מגילה ג: נזיר מח: זבחים ק.

[צ"ל מכל נפש]

הגהות הב"ח

(א) גמ' במעלי שבתא וליגמריה לדיניה בשבתא: (ב) רש"י ד"ה ולאחותו וכו' אין הכתוב מזהירו שלא ליטמא וכו' דאינו מטמא אבל: (ג) תוס' ד"ה אסרו וכו' ומסיק דהיכא וכו' כי דינא תרי זימני וכו' לאיגלויי היא אבל: (ד) בא"ד קאמר התם דנזקקין. כ"ב עיין בר"פ הפרה בדף מ"ו ובתוס' שם:

עין משפט
נר מצוה

מט א מיי' פ"ג מהלכות אבל הלכה ח טור ש"ע יו"ד סימן שעד סעיף א:

ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא *אבל מטמא למת מצוה שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה א"ל רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת רציחה גופה תדחה את השבת מק"ו מה עבודה שדוחה את השבת רציחה דוחה אותה שנאמר °מעם מזבחי תקחנו למות שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה אמר רבא כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל *דתנא דבי רבי ישמעאל °לא תבערו אש מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו יצאת אי לרבי נתן לחלק יצאת *כדתניא הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי ר' נתן אומר לחלק יצאת אלא אמר רבא תנא מושבות קשיא ליה מושבות מה ת"ל מכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחו"ל °מושבות דכתב רחמנא למה לי משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנאמר °כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת והא מה אני מקיים °מחלליה מות יומת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין או אינו אלא אפי' מיתת ב"ד ומה אני מקיים והומת בחול אבל לא בשבת או אינו אלא אפילו בשבת ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר °והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן ב"ד אף מושבות האמור כאן בית דין ואמר רחמנא לא תבערו אש בכל מושבותיכם אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה את השבת אין רציחה דוחה את העבודה מקל וחומר ומה שבת שנידחית מפני העבודה אין רציחה דוחה אותה עבודה שהיא דוחה את השבת אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה אלא הא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ההוא לקרבן יחיד דלא דחי שבת אמר רבא (אי הכי) לא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד מק"ו מה

שמות כא | שמות לה | שם | דברים כא | שמות לא | במדבר לה

תורה אור

רש"י

ושמע שמת לו מת. קרובו: יכול יטמא אמרת לא יטמא. דהא נזיר הוא וכתיב (ויקרא כא) על (א)נפשות וגו' *ואורך דברים הוא לשון המשנה זו יכול אף מת מצוה כן ת"ל ולאחותו דלא איצטריך אלא להאי וללמד אע"פ שיש עליו קדושה הרבה ועסקי מצוה לאחותו הוא להזהיר הכתוב שלא ליטמא אבל מיטמא למת מצוה: רציחה תוכיח שדוחה את העבודה. דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות שאם היה כהן רוצח ורוצה לעבוד מביאין אותו לידון בב"ד ובלבד שלא יורידוהו מעל המזבח ממש אם כבר התחיל דכתיב מעם מזבחי ולא מעל: כבר פסקה. דלא דחיא שבת: מה ת"ל. הא ס"ד דלהבערה קאמר מה ת"ל הא כתיב (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה: ופרכינן מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו כו'. ללאו יצאת מכלל שאר המלאכות לומר לך שאין בה כרת וסקילה אלא לאו בעלמא: לחלק יצאת. מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא שלא תאמר עד שיעשה לכל המלאכות בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת לכך יצאת זו להקיש אליה את כל הכלל ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה שהרי הזהיר עליה לאו בפני עצמה אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה: מושבות קא קשיא ליה. לתנא ועלה קאמר מה ת"ל כל היכא דכתיב מושבותיכם בא ללמד בכל מקום שאתם יושבין ולהביא חוצה לארץ: חובת הגוף היא. חובה המוטלת על האדם ואינה מוטלת על הקרקע כגון מצות שביעית ולא על פירות קרקע כגון ערלה וכלאים ותרומות ומעשרות ותנן בפ"ק דקידושין (דף לו:) כל מצוה התלויה בארץ כלומר על הקרקע ופירותיו אינה נוהגת אלא בארץ וכל שאינה תלויה בקרקע בין בארץ בין בחו"ל ויליף מע"ז: שומע אני. והומת בין בחול בין בשבת דתיתי לך מק"ו מעבודה כדאמרינן לעיל: או אינו אלא אפילו מיתת ב"ד. במשמע חילול והא מה אני מקיים והומת בחול ולא בשבת דק"ו פריכא הוא דאיכא למימר קבורת מת מצוה תוכיח שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת: או אינו אלא אפי' בשבת. קאמר והומת דק"ו לאו פריכא הוא דהאי דקא אמרת מקבורת מת מצוה היא גופה תיקשי לן ונימא דתידחי שבת מק"ו מעבודה ת"ל מושבותיכם והכי מפרש לה בפ"ק דיבמות: והיו אלה לכם. בפרשת רוצחים כתיב גבי מיתות ב"ד: ואמר רחמנא לא תבערו. אפי' לשריפת מיתת ב"ד: השתא דאמרת. מדלא תבערו ואין רציחה דוחה שבת על כרחיך מהשתא אין רציחה דוחה עבודה מק"ו: אמר רבא. אי האי ק"ו אתית למידרש תו לא מיתוקם מעם מזבחי דאי בקרבן יחיד הא איכא למידרש נמי ק"ו שנדחה מפני קרבן יחיד דקסבר נדרים ונדבות קריבים ביו"ט:

אין

תוספות

שבת שנדחית מפני העבודה. הקשה הר"ר יעקב דאורלינ"ש ונימא דיו מה עבודה לא מדחיא אלא בשב ואל תעשה אף שבת לא תדחה אלא בשב ואל תעשה ולמאן דלית ליה דיו [ב"ק דף כה. ושם] היכא דמפריך קל וחומר ניחא וי"ל מ"מ איכא ק"ו דהשתא ומה עבודה שהיא קלה דוחה שבת קבורת מת מצוה לא כ"ש דלכל הפחות לא גרע מעבודה והא דאמר בסוף פרק כיצד הרגל (שם) ומה במקום שהקל על השן ועל הרגל ברה"ר שהוא פטור החמיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר שהוא חייב אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם ואמרינן דיו מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק ואמאי לא אמרינן ומה שן ורגל הקל משלם בחצר הניזק נזק שלם קרן חמור לא כ"ש וי"ל דשאני הכא כיון דגוף העבודה נדחית מפני מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה הימנו בשום מקום: רציחה תוכיח. וא"ת וליעבד ק"ו ממילה ולא מצי פריך מרציחה וי"ל מ"מ הוה מצי למימר רציחה תוכיח כי היכי דרציחה לא דחיא שבת אף על פי שדוחה את העבודה דדחיא שבת ה"נ קבורת מת מצוה לא תדחה שבת אף על פי שרלינו את המילה דדחי שבת: שנאמר מעם מזבחי. ואפי' אין שם כהן ראוי לעבוד את העבודה נידחית וא"ת דמה שרציחה דוחה את העבודה לאו משום דרציחה דוחה את העבודה אלא משום דגברא לא חזי כדאמרינן (ברכות דף לב:) כהן שהרג את הנפש לא ישא כפיו שנאמר (ישעיה א) ידיכם דמים מלאו וכ"ש עבודה וי"ל דעל כרחיך חזי דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא ועוד י"ל דשאני נשיאות כפים לפי שהרג בידיו ואין קטיגור נעשה סניגור כדכתיב בההוא קרא ובפרשכם כפיכם אעלים עיני וגו': מושבות מה ת"ל. והא דדרשי' בספ"ק דשבת (ד' כ.) בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדורת בית המוקד היינו משום דכתיב מושבותיכם ולא כתב מושבות וכי תימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ לכתוב בכל גבולכם אלא מדכתיב לשון מושבות דרשינן ב"ד וא"ת כוליה לב"ד ולהבערה דשבת הוא דאתא ומנא ליה לרבי יוסי ללאו ולרבי נתן לחלק וי"ל מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם דהוה דרשינן ב"ד והבערה דשבת אבל אתה עושה מלאכה במדורת בית המוקד*: אמר אביי השתא דאמרת. וא"ת ולאביי נילף מת מצוה מק"ו דריש לקיש כיון דליכא למימר רציחה תוכיח וי"ל היינו דקאמר אביי היכי פשיטא לר' יוחנן למימר רציחה תוכיח שדוחה את העבודה הא איכא למימר שאין דוחה מקל וחומר ואם כן הדרא קושיין לדוכתין קשיא דר"ל: אין רציחה דוחה אותה. וא"ת ונימא דיו ומה רציחה אינה דוחה שבת בקום ועשה אף עבודה לא תדחה בקום ועשה אבל שב ואל תעשה דחיא שפיר ולמאן דלית ליה דיו היכא דמיפרך קל וחומר ניחא: לא תהא רציחה. רבא נמי פשיטא ליה דלא מצי למימר הכי דא"כ לא מיתוקם מעם מזבחי אלא קאמר לאביי אי בתר ק"ו אזלת לאקשויי לרבי יוחנן ומפקו ליה לקרא מקרבן ציבור א"כ גם בקרבן יחיד לא מיתוקם אלא ודאי לא אמרינן קל וחומר:

ומה

רבינו חננאל

ולאמו ולאחיו אינו מיטמא לאחותו לא כל שכן שאינו מטמא לה. למה בא לומר לך הרי שהיה הולך [לשחוט] את פסחו ולמול את בנו ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא כשם שאינו מיטמא הנזיר בימי נזרו [במי] שהוא מוזהר בהן להיטמות כך לא יטמא זה ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו. שאם יטמא נמצא נגרע מלעשות פסח או מתעכב למול בנו ביום השמיני לפיכך יתעסק במצוה ואל יטמא למתו כמו הנזיר ששומר טהרתו ואינו מיטמא לאחותו. יכול כשם שאינו מטמא למתו כך אינו מטמא אפי' למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מיטמא [אבל מטמא] הוא למת מצוה שבת שנדחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה. ודחינן רציחה תוכיח שדוחה עבודה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות ואין רציחה דוחה שבת כדרבא דאמר כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל דתניא לא תבערו אש בכל מושבותיכם מה תלמוד לומר מיכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בארץ ובחוצה לארץ. מושבות דכתב רחמנא הכא למה לי. אלא כתיב הכא בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכ' בכל מושבותיכם. מה מושבות האמור להלן מיתת ב"ד אף מושבות האמור בשבת מיתת ב"ד כגון שריפה. ואמר רחמנא לא תבערו אש מיכן שאין מיתת ב"ד דוחה את השבת. אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה שבת לא תהא רציחה נמי דוחה עבודה מק"ו וכו' עד והכתיב מעם מזבחי ההוא בקרבן יחיד דלא דחי שבת. אמר רבא לא תהא רציחה דוחה

[וע"ע תוס' שבת ע. ד"ה הבערה]

מסורת הש"ס

ס"א ואידך

[יבמות ו:]

שבת ע: יבמות ו: לג: לקמן סב. [כריתות כ:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה יכול וכו' וכתיב על כל נפשות:

גמרא

תורה אור

מה יום טוב שנדחה מפני קרבן יחיד אין רציחה דוחה אותו קרבן יחיד שהוא דוחה את יום טוב אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותו הניחא למאן דאמר *[א]אין נדרים ונדבות קריבין ביום טוב אלא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביום טוב מאי איכא למימר אלא אמר רבא לא מיבעיא למ"ד נדרים ונדבות קריבין ביום טוב דהא לא מתקיים מעם מזבחי כלל אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב הכתיב מעם מזבחי מזבחי המיוחד לי ומאי נינהו תמיד ואמר רחמנא °מעם מזבחי תקחנו למות: [ב]דיני ממונות הטמאות והטהרות כו': אמר רב אנא הואי *במניינא דבי רבי ומינאי דידי הוו מתחלי ברישא והא אנן מתחילין מן הגדול תנן אמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דרבי וולס שאני מניינא דבי רבי דכולהו מנינייהו מן הצד הוו מתחלי ואמר רבה בריה דרבא ואיתימא רבי הלל בריה דר' וולס *מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא הא הוה יהושע הוה אלעזר והא הוה פנחס הוו זקנים והא הוה שאול הוה שמואל והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה דוד הוה עירא היאירי והא נח נפשיה כולהו שניה קאמרינן והא הוה שלמה הוה שמעי בן גרא והא קטליה כוליה שניה קאמרינן הא הוה חזקיה הוה שבנא והא איקטיל כולהו שניה קאמרינן והא הוה עזרא הוה נחמיה בן חכליה *אמר רב אדא בר אהבה אף אני אומר מימות רבי עד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד ולא והא הוה הונא בר נתן הונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: [ג]דיני נפשות מתחילין מן הצד: מנא הני מילי אמר ר' אחא בר פפא אמר קרא °לא תענה על ריב לא תענה על רב רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מהכא °ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש [את] חרבו ויחגרו איש [את] חרבו ויחגור גם דוד את חרבו אמר רב [ד]שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות מיתיבי *[ה]הטהרות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות קידוש החדש ועיבור שנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד

כי

רש"י

אין רציחה דוחה אותו. דאין בין י"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד דהא בי"ט נמי כל מלאכה לא תעשה כתיב: הניחא כו'. מסקנא דמילתיה דרבא היא הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביום טוב מצית לאוקמי מעם מזבחי בקרבן יחיד דלא דחי לא שבת ולא יום טוב דתו לא מידרים ק"ו כדאמרן: אלא למ"ד קריבין. היכא למדרש ק"ו כדאמרן ולההוא תנא היכא מוקמת מעם מזבחי ופלוגתייהו במסכת ביצה: אלא אמר רבא. על כרחיך אתא מעם מזבחי ועקריה לקל וחומר בין מקרבן יחיד בין מקרבן ציבור דלא מיבעיא למ"ד קריבין דכיון דקרבן יחיד דוחה יום טוב אי אתית למידרש קל וחומר לא מיתוקם מעם מזבחי כלל ועל כרחיך לא תדרש ק"ו ואתא קרא ועקריה אלא אפילו למאן דאמר כו' ואיכא לאוקמי לקרא בקרבן יחיד דליכא ק"ו ובקרבן ציבור לא בעית לאוקמיה לקרא משום ק"ו על כרחיך ממשמעותיה מיתוקם נמי בקרבן ציבור דמזבחי משמע המיוחד לי דהיינו תמיד שהוא עיקר כל הקרבנות: הוו מתחלי ברישא. במניינא דסיקריקון אמרה רב בפ' הניזקין (גיטין דף נח:) דקתני הושיב ב"ד ונמנו שאם שהתה בפני סיקריקון שנים עשר חדש כו' ואמר רב אנא הוה בההוא מניינא ומינאי דידי הוה דאתחילו ברישא: מן הצד הוו מתחלי. מפני ענוה יתירה שהיתה בו: בריה דרבי וולס*: במקום אחד. תורתן וגדולתן של ישראל באדם אחד שאין כמותו בכל ישראל בתורה ובגדולה כגון משה שהיה גדול על כל ישראל במלכות ובתורה וכן רבי בנשיאות ובתורה: הוה אלעזר. חבירו בתורה ולא הוי מקום אחד: והא הוה פינחס. משמתו יהושע ואלעזר: הוו זקנים. כגון עתניאל ואבצן *ובועז: עירא היאירי. במו"ק (דף טז:) אמרינן דהוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות ודוד היה מנהיגו עליו לראש דכתיב (ש"ב כ) עירא היאירי היה כהן לדוד: שמעי. גדול היה כדאשכחן* שירד לקראת דוד הירדן באלף איש: שבנא. שהיה ישיבתו גדולה משל חזקיה כדאמר בפ' זה בורר (דף כו.): לא תענה על רב. כתיב בלא יו"ד משמע לא תחלוק על מופלא של ב"ד הלכך לא מתחילינן מיניה דלמא חזא ליה חובה ולא פלגינא עילויה ומתחילין מן הצד(א) *(שלא ישמע) אחד דברי אחד מן המזכים ויסכים עמו: ויחגור גם דוד חרבו. באחרונה נמנו עליו לדוד משום מורד במלכות: שונה אדם לתלמידו. ומראה לו פנים לזכות ולחובה בתוך הדין ודן עמו ונמנה עמו או לזכות או לחובה ומטין הדין על פי התלמיד כאחד מן הדיינין: הטמאות והטהרות. שהוראתן ביחיד ואין בהם מנין אלא אם כן חולקין וצריך לעמוד למנין אם רבו(ב) הטמאין או המטהרין מונין את האב ובנו או את הרב ותלמידו בשנים אבל דיני ממונות ונפשות ומכות שמנין שלהם אף בתחלת הדין (*ומן) התורה שזה צריך שלשה ודיני נפשות כ"ג וכן קידוש החודש שצריך שלשה דמשפט כתיב ביה (תהלים פא) כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב ומוקמינן ליה בקידוש החודש במס' ר"ה (דף כה:) וכן עיבור השנה שצריך שלשה חמשה ושבעה אין האב ובנו כשרין זה עם זה ולא הרב ותלמידו נמנין אלא אחד וסיפא דבריי' לא ישב בצידו ואפילו שותק אלא יעמוד והולך לו:

כי

תוספות

ומה י"ט. וא"ת ומנ"ל דלא דחיא רציחה י"ט הא אפי' שבת דחיא אי לאו משום דכתיב (שמות לה) בכל מושבותיכם ובי"ט לא כתיב א"כ תדחה י"ט בק"ו ומה עבודה שדוחה יום טוב רציחה דוחה אותו וכו' וי"ל דאיכא למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה ואין נדחית מפני הרציחה והוא הדין י"ט מיהו אין שייך למימר שבת יוכיח שנדחית מפני העבודה דהיינו עבודה שאינה נדחית מפני הרציחה דהא אמילתיה דאביי קאי ול"נ דל"ק מידי כיון דאיכא למימר ק"ו לקולא ולחומרא לחומרא אמרינן:

והא הוה חזקיה. אית ספרים דלא גרס ליה דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת השבטים ועוד דשבנא רשע היה ולא ממניינא הוא *ותדע דכי פריך(ג) והא הוה דוד לא משני הוה אחיתופל שקראו דוד* אלופו ומיודעו כיון דרשע הוה אינו מן המנין וקצת קשה דלא משני הוה מפיבושת שהיה מבייש פני דוד בהלכה (ברכות ד' ד.):

כולהו שניה קאמרינן. דמשהותחל' גדולתן לא פסק כולהו שני' והשתא לא קשה לספרים דגרסי והא הוה אלעזר הוה פנחס דהכי פריך והא הוה אלעזר שהותחלה גדולתו אחר של יהושע ותימה דלא משני איהושע הוה עתניאל בן קנז שהחזיר הלכות (הלכות) שנשתכחו מישראל בימי אבלו של משה (תמורה דף טז:):

והא הוה הונא בר נתן. שהיה קרוב למלכות כדאיתא בפ"ב דזבחים (דף יט.) דאתקיים ביה והיו מלכים אומניך:

דיני נפשות מתחילין מן הצד. משום לא תענה על רב *אבל בדיני ממונות לא חיישי' ומ"מ דרך שאלה יכולין לטעות ואפשר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ולא בדיני ממונות אע"ג דלנטות קאי נמי אדיני ממונות למאן דמוקי לה ברים מכילתין (דף ג:) בב"ד נוטה:

רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן מהכא ויחגרו איש וגו'. הכא משמע שמורד במלכות(ד) ובעי למידייני' דדוד היה חושב עצמו מלך וכן בפרק במה בהמה (שבת דף נו. ושם) גבי אוריה שהיה לו לדוד לדונו בסנהדרין ולא דייניה אע"ג שהיה מורד במלכות כדאמרינן התם וקשה דהא אמר במגילה (דף יד: ושם) דמורד במלכות לא בעי למידייניה ויש לומר לא בעי למידייניה כשאר חייבי מיתות אלא לקבל עדות ולידע אם הוא מורד במלכות ונראה הא דאמר לא בעי למידייניה לענין הא דתנן בפירקין (דף לב.) דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה ובלילה שלאחריו אין גומרין והאי גומרין בו ביום לחובה והיינו דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה כדאמרינן לעיל בפירקין (דף לד:) דנגד השמש בעינן והשיב לה דלא בעי למידייניה כשאר דיני נפשות אלא גומרין בו ביום לחובה וכן מוכח בירושלמי דפירקין דאמרה ליה וכי דנין דיני נפשות בלילה אמר לה כבר נגמר דינו מבעוד יום:

אין מונין להם אלא אחד. משום קידוש החדש ועיבור השנה איצטריך דלענין דין פשיטא דאין קרובים כשרים:

לאתויי

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"ב מהלכות חגיגה הלכה ח והל"י:

נא ב ג מיי' פ"ח מהל' סנהדרין הלכה ו:

נב ד מיי' שם הלכה י טוש"ע חו"מ סימן יח סעיף ה:

נג ה מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם ובהג"ה:

מסורת הש"ס

ביצה יט. [שבת קיד. פסחים נח. מנחות ק:]

גיטין נט:

שם.

נ"א כן שמו

גי' רש"ל שהוא בועז

[שם יט]

שישמע מהרש"א ועי' רש"ל

[צ"ל מן]

[לעיל כו.]

[לקמן קו.]

עי' ר"מ וכס"מ

[גיטין שם ע"ש]

[תוספתא פ"ד]

שמות כג | ש"א כה | שמות כא

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא תענה וכו' מן הצד שמא ישמע אחד: (ב) ד"ה הטמאות וכו' אם רבו המטמאין: (ג) תוס' ד"ה והא וכו' דכי פריך והא הוה: (ד) ד"ה רבה וכו' שמורד במלכות היה ובעי:

רבינו חננאל

קרבן יחיד מק"ו ומה יו"ט שנדחה מפני קרבן יחיד לדברי האומר נדרים ונדבות [אין] קריבין ביו"ט [אלא למ"ד קריבין מאי איכא למימר] אין רציחה דוחה יו"ט קרבן יחיד שדוחה יו"ט אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה הניחא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ט הנה קמה ליה ק"ו אלא אמר רבא לא מיבעיא למאן דאמר נדרים ונדבות קריבין ביו"ט דכי האי גוונא לא דיינינן ק"ו לבטל מקרא מן התורה שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות בפירוש ריבתה התורה שתהא רציחה דוחה את העבודה אלא אפילו למאן דאמר נדרים ונדבות אין קריבין ביו"ט מעם מזבחי כתיב מזבחי המיוחד לי ומאי ניהו תמיד וכ"ש קרבן יחיד דדחי: **דיני** ממונות מטים על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה כו'. ירושלמי א"ר ינאי אילו ניתנה תורה חתוכה לא היתה עמידה לרגל מאי טעמא וידבר ה' אל משה לאמר אמר לפניו רבון כל העולמים הודיעני היאך היא הלכה א"ל אחרי רבים להטות. רבו המזכים זכאי. רבו המחייבים חייב כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור מנין ודגלו וכן הוא אומר אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים ואמר מישרים אהבוך. א"ר יוחנן כל מי שאינו יודע לדון את השרץ לטמאו מאה פעמים ולטהרו מאה פעמים אינו יכול לפתוח בזכות. תלמיד ותיק היה לרבי והיה מטהר ומטמא השרץ מאה פעמים. אמרי ההוא תלמיד קטוע מטורא דסיני הוה: **דיני** ממונות הטהרות והטמאות כו' אמר רב אנא הוינא במניינא דבי רבי ומיני הוה מתחלי ברישא. והתנן מתחילין מן הגדול ואסיקנא כל מנייניה דבי רבי מן הצד הוו מתחלי והן אמרו מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד. איני ואחר לא מצאנו. והא הוה יהושע ודחינן הוה אלעזר בהדיה כי קאמרינן דליכא אחר בהדיה והא הוה אלעזר הוה פנחס כו'. ואסיק' אף אני אומר מימות רבי ועד רב אשי לא מצאנו תורה וגדולה במקום אחד. והונא בר נתן מיכף הוה כייף ליה לרב אשי: **דיני** נפשות מתחילין מן הצד. פי' מאי טעמא אין מתחילין מן הגדול שנאמר לא תענה על רב כלומר כיון שיתחיל הגדול ויאמר זכות או חובה אין לאחר לחלוק על דבריו. ר' יוחנן אמר מהכא ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו וגו' וחגר דוד אחריהם. אמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות ומותבינן עליה הטהורות והטמאות האב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים ודיני נפשות ודיני מכות וקידוש החודש ועיבור השנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא אחד ופרקינן כי אמר רב שונה אדם לתלמידו

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

כי קאמר רב *כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי ולסבריה דרב לא הוו צריכי א"ר אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות [ו]וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלשה מנא הני מילי אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא °לא תטה משפט אביונך בריבו משפט אביונך אי אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל עשרה הא ט' הוו הא עשרה קתני משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלשה חדא היא הא איכא אחריתי דתניא *[ח]אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר' יהודה מוסיף אף אכזרי *[ט]וחילופיהן במסית דרחמנא אמר °לא תחמול ולא תכסה עליו: [י]הכל כשרין לדון דיני ממונות: הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה [כ]לאתויי ממזר הא תנינא חדא זימנא *כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר חדא [ל]לאתויי גר והדא לאתויי ממזר וצריכ' דאי אשמעינן גר דראוי לבא בקהל אבל ממזר אימא לא ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה אבל גר דלא בא מטיפה כשרה אימא לא צריכא: [מ]ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות: מאי טעמא דתני רב יוסף °כשם שב"ד *מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום אמר אמימר מאי קרא °כולך יפה רעיתי ומום אין בך ודילמא [נ]מום ממש *אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא °והתיצבו שם עמך עמך בדומין לך ודילמא התם *משום שכינה אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא °ונשאו אתך בדומין לך לידהוי: **מתני'** *[ס]סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה *[ע]ושני סופרי הדיינין עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי *(מחייבין ודברי מזכין) ר' יהודה אומר שלשה אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין

ושלש

כי קאמר רב. דתלמידו נמנה לא אמר אלא כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה הוו צריכי למה ששמע מרבו אבל לסבריה למטה ראיות וליישב הטעמים אין צריכין הלכך גברא באפי נפשיה הוא דאי משום גמרא דשמע מיניה כל ישראל נמי ממשה קבלו ואין אלו טעמים הבנת לבו דנימא אם היתה חכמתו מפי רב אחר הוי אומר טעם אחר: עשרה דברים. תנן במתני' (דף לב.): וכולן אין נוהגין בדין שור הנסקל. להיות שוה לדיני נפשות אף על פי שאמרנו בפ"ק (דף ב.) לענין עשרים ושלשה כמיתת בעלים כך מיתת השור: חוץ מעשרים ושלשה. שצריך כ"ג כדיני נפשות: לא תטה. לרעה ע"פ אחד אבל אתה מטה לחובה דין השור ע"פ אחד ומהכא גמיר לכולהו מעלות דלא נהיגי חוץ מכ"ג ומסתברא דהיקש להכי אתי שהוא עיקר הדין ותחילתו אבל כולהו היקש לגאלה אתי ומה לנו לחוס על שור המועד מוטב לקיים בו ובערת הרע (דברים יט): הא תשעה. והדר פרקינן אתקפתין והא י' תנן במתני' ואמר האי דקשיא לן ט' הוו משום דאין הכל כשירין ועשרים ושלשה חדא היא דמאי טעמא ממזר פסול מדיני נפשות משום דבעינן כ"ג דהיינו סנהדרי ובסנהדרי כתיב (במדבר יא) ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: זקן. ששכח כבר צער גדול בנים ואינו רחמני וכן סריס: מטיפה כשרה. מזרע ישראל: מכל מום. פגם משפחה: משום שכינה. הכך דבימי משה הוא דבעינן מיוחסין שיהו ראוי שתשרה שכינה עליהן[א]: שכינה. דכתיב (שם) ואצלתי מן הרוח: ונשאו אתך. בסנהדראות שחילק לו יתרו לשפוט את העם דאין כאן משום שכינה דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך ולא מן ונשאו אתך במשא העם (שם) יליף דהוא בשבעים זקנים שהלכו עמו לאהל מועד כתיב ומשום שכינה(ב): **מתני'** סנהדרין. אף של כ"ג: כחצי גורן עגולה. בעגולה היו יושבין כדי שיהו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בשורה אין פני הראשונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי הדין והעדים ליכנס לדבר בפני כולם שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין(ג) בדבריהם ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: וכותבין דברי המזכין והמחייבין. שניהם כותבין דברי המזכין ושניהם כותבין דברי המחייבים שאם יטעה האחד יוכיח כתבו(ד) על של חבירו: שלשה. הוו שמתוך טורח הטעמים שירבה עליהן יטעו בדבר אלא א' כותב דברי המזכין וא' כותב דברי המחייבין והג' כותב דברי כולם ומתוך שאין טורח רב עליהם לא יקלקלו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח כתב של שלישי: יושבין לפניהן. אף כן כעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלין והתלמידים על הקרקע:

ושלם

לאתויי ממזר. ולא אאין הכל כשרין לדון דיני נפשות קאי דאם כן הוה ליה למימר לאתויי גר דהוי רבותא טפי דאפי' גר דכשר לבא בקהל פסול לדון דיני נפשות משום דכתיב אתך בדומה לך ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה אלא אהכל כשירין לדון דיני ממונות קאי וקא מוכח האריסתא דעביד אדיני ממונות ואע"ג דבפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) קתני אריסתא איפכא אדיני נפשות מ"מ נקט עיקר מילתא משום דיני ממונות וה"ה לימא לאתויי סומא דכשר לדון דיני ממונות לתנא דמתני' כדאמרינן לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדאמרי' בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) דממעט סומין מדתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום ומהאי טעמא נמי יש לפסול כל מומין כיון דקאמר קרא דמום אין בך במום ממש איירי וי"ל דמשמע ליה מתני' בפסול יוחסין כדאמרי' בזה בורר (לעיל דף כח:) אמתניתין דבא סימן מדע דקתני סיפא אלא כהנים לוים וישראלים המשיאין לכהונה: **תנינא** חדא זימנא. אמילתיה דרב יהודה קשה ליה אמאי איצטריך ליה למימר אתרתי מתניתין לאתויי ממזר דהוי אמתניתין מאי פריך הא קתני התם טובא כה"ג אע"ג דתני להו בשאר דוכתי וכה"ג אשכחן בפרק אלו דברים בפסחים (דף סט: ושם) גבי כלל גדול אמר ר' עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה: **הדא** לאתויי גר. השתא משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק' דבפרק החולץ (יבמות דף קב: ושם) אכשריה רבא לרב מרי בר רחל ומני' *אפורסי דבבל דכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה אלמא בעינן אמו מישראל וי"ל דהכא איירי לדון גר חבירו כדאמרי' בפ' מצות חליצה (שם דף קב. ושם) גר דן חבירו דבר תורה ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ולא כמו שפי"ה דלענין דיני נפשות איירי דדן חבירו ולא ישראל אבל לדיני ממונות כשר ועוד דהתם מייתי קרא דמקרב אחיך ואינו דיני נפשות ממעטי בסמוך מונשאו אתך וא"ת והא דאמר בפ' עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) גבי מי שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים למימרא דלא מוקמינן פסולין ורמינהו הכל כשרין לדון ואמר רב יהודה לאתויי ממזר ומאי קושיא היינו לדון חבירו וי"ל דהכא ממזר הוא"ל ואביו ואמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה והאי דקאמר צריכא אע"ג דגר וממזר חלוקין מ"מ נקט צריכא דשייכא לפי המשנה השניה סתם ואין חילוק זה מפורש בה וא"ת בריש מצות חליצה (דף קב: ושם) דא"ל *שמואל בר יהודה לרב יהודה תנינא בישראל בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים ורגיל ר"ת לומר דהוא (רב) שמואל בר [רב] יהודה היה בנו של רב יהודה הינדואה דאמרי' בפ"ק דקידושין (דף כב:) דגר שאין לו יורשים הוה ונתגייר *הוא ובנו ואינו נראה דא"כ בלא ישראל נמי מיפסיל אפי' בשאר דינין כיון דלאו אמו מישראל ואין לומר דאיצטריך לפסול אפי' לחליצת בני גרים דבני גרים כיון שהורתן ולידתן בקדושה ישראל מעליא נינהו כדאמרי' בפ' נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין נערה המאורסה דהורתה ולידתה בקדושה ישראלית מעליתא היא וצריך לומר דאיצטריך בישראל לפסול גר לחליצה אפילו אמו מישראל ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה: **אתך** בדומין לך. אף על גב דמאתך נמי הוי שייך למעוטי בעל מום דמשה לאו בעל מום הוה כדאמרינן בפרק *אלו מומין (דף לז) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך להכי אי לאו משום דכתיב ומום אין בך:

התורה

רבינו חננאל

לתלמידו וזה שנו בדיני נפשות ושונין אותן לשנים בתלמיד כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוו צריכי לסבריה דרב לא הוו צריכי. יש מי שאומר הואיל ולא חישב קוים שטרות בהדייהו מכלל דקוים שטרות בקרובים כשר. ולא היא אלא כיון דקתני דיני ממונות אף קוים שטרות בכללן הוא. ואין קרוב כשר אלא לומר זה כתב ידו של אבי. א"ר אבהו עשרה דברים ששנינו במשנתנו בין דיני נפשות לדיני ממונות כולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מכ"ג ותניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר' יהודה מוסיף אף אכזרי משום דלא מרחמי וכיון דאין לוך הגינה לא חזו ליה וכותא.וחילופא (במויד)[במסית] דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו:ירושלמי משמא דר' יוחנן אף פחות מבן עשרים ולא הביא שתי שערות. כשר בדיני ממונות ואינו כשר בדיני נפשות ויושב בדינו של שור. ר' יוסי מוסיף דנין שני דיני ממונות ביום אחד. ואין דנין שני דיני נפשות ביום אחד. ואפילו נואף ונואפת: ר' חזקיה ור' אחר בשם ר' אבהו אמר אסור לדון דיני ממונות בע"ש מתניתין פליגא עליה דתנן לפיכך אין דנין לא בע"ש ולא בערב יו"ט דיני נפשות. הא דיני ממונות דנין ותני נמי ר' חייא דאין דנין דיני נפשות בע"ש ואין דנין דיני נפשות בע"ש אומר כאן להלכה כאן למעשה: הכל כשרין לדון דיני ממונות כו'. אוקימנא אפילו ממזר. והא דתנן במס' נדה יש ראוי לדון דיני ממונות אוקימ' אפילו גר וקי"ל בין ממזר בין גר כשרין לדון דיני ממונות ואין כשרין לדין דיני נפשות שנאמר ונשאו אתך במשא העם אתך בדומין לך: סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה וכו'.

הגהות הב"ח (א) רש"י ד"ה משום שכינה וכו' שכינה עליהן דכתיב כצ"ל ותיבת שכינה נמחק והד"א: (ב) ד"ה ונשאו וכו' ומשום שכינה ל"ב ע"ל דף יז ע"א: (ג) ד"ה כחצי וכו' ומדקדקין בדבריהם: (ד) ד"ה ושנים וכו' יוכיח כתבו של כצ"ל ותיבת של נמחק:

נד א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין הלכה ז טוש"ע ח"מ סימן ז סעיף ב:
נה ב מיי' שם הלכה ד:
נו ג מיי' שם פ"ב הל"ג:
נז ד מיי' שם פי"א הל"ב:
נח ה מיי' שם הלכה יא סמג עשין נח טוש"ע ח"מ סימן ז סעיף ג:
נט ו ז מיי' שם הל' יא ופ"ב שם הל"ט סמג שם טוש"ע שם:
ס ח מיי' פ"ב שם הלכה א והלכה ט ופי"א שם הלכה ט:
סא ט י מיי' שם פ"ב הלכה ו:
סב כ מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הלכה ג:
סג ל מיי' שם הלכה ט:

בי' לשון ממונה כגון פרנס וגבאי

רב שמואל בר יהודה

[תוספתא פ"ז]

[לעיל כט. לג: תוספ' סופ"ז]

לעיל כו: כה: מה: קידו' עו:

יבמות קא: ושם קידושין עו:

קידושין עו: ע"ש הוריות ד: ע"ש

[לעיל טו. ע"ש]

חולין ס:

לעיל לד. לה.

הוא ובנו וא"כ בלא ישראל נמי מיפסל כצ"ל רש"מ

[נ"ל מומין אלו (דף מד.)]

אושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן כל אחד ואחד מכיר את מקומו בהוצרכו לסמוך סומכין מן הראשונה אחד מן השניה בא לו לראשונה אחד מן השלישית בא לו לשניה בוררים להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו: **גמ'** מנא הני מילי
שיר ז א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא °שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' שררך זו סנהדרין למה נקרא שמה שררך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר אל יחסר המזג *שאם הוצרך אחד מהם לצאת גרואין אם יש עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו
שם יוצא: °בטנך ערימת חטים מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל
שם נהנין מטעמיהן: °סוגה בשושנים שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת אמר ליה התורה העידה עלינו סוגה בשושנים שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות *ריש לקיש
שם דאמר מהכא °כפלח הרמון רקתך *אפילו ריקנין שבך מלאין מצות
בראשית כז כרמון ר' זירא אמר מהכא °וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא והוו קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האידנא הוה *חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש"מ כי ניידי כולהו ניידי ולימא להו עד האידנא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדנבי אמר אביי דאמרי ליה הכי *הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים:

מתני' כיצד מאיימין את העדים דעל עדי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמא אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלויין בו עד סוף העולם *שכן מצינו בקין שהרג את אחיו שנאמר
בראשית ד °דמי אחיך צועקים אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא *וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינים אומרים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם ושמא תאמרו
מה

רש"י

ושלש שורות. כל אחת כמנין סנהדרי עשרים ושלשה שאם יחלקו הכ"ג רובן מחייבין ומיעוט מזכין והטייה לרעה אין ע"פ אחד וצריך להוסיף שנים שנים עד שבעים ואחד הלכך צריך להושיב לפניהם ארבעים ושמנה להשלמת שבעים ואחד ולאו אורח ארעא לעשות שורות לתלמידים של ב"ד שתהא מרובה משל דיינין ולא לעשות שורות קטנות ולא שתים של כ"ג ואחד של שנים תלמידים הלכך עבדי שלש שורות: וכל אחד מכיר את מקומו. לפי שבתחלה כסדר הושיבום שורה ראשונה גדולה משל שניה והיא גדולה מן השלישית וגם בכל שורה ושורה הושיבום כסדר הגדול בראש שני למטה הימנו וכן כולן זה למטה מזה לפיכך צריך כל אחד להכיר מקומו: הוצרכו לסמוך. כגון שמת אחד מן הדיינין סומכין לו מהראשונים שהם גדולים מכולן: אחד מהשנייה בא לו לראשונה כו'. ולא שיבואו מן הקהל לראשונה לפי שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל: ולא היה. אותו שנברר מן הקהל יושב במקומו של ראשון ראש בשורה שלישי' אלא במקום הראוי לו בסוף השורה וכן אותו שבא מן השלישי' לשניה וכן אותו שנסמך מן הראשונים לא היה יושב במקומו של ראשון אלא כולן בסוף השורות וכל בני השורה נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדיינים גדול מן הגדול שבתלמידי הראשונה והקטן שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה הלכך כי ניידי כולהו ניידי כשמת אחד מהן ומושיבין אחר חליפיו כולן צריכין לנוד איש איש ממקומו: **גמ'** מה"מ. דבעגולה היו יושבים: סהר. עגול הוא: בטיבורו של עולם. שבית המקדש באמצע של עולם: דומה לסהר. בעגולה: מזג. שני חלקי מים ואחד יין: אל יחסר המזג. אל יחסרו מחלק השלישי שהוא כדי הראוי למזג: עשרים ושלשה. שליש של שבעים: נצאת לעסקיו. חוץ ללישכה: סייג. הוא גדר: סוגה בשושנים. גדורה בשושנים כלומר באזהרה קלה ובהבדלה מועטת הם נפרשין מן העבירה וה"ל גדר אבנים להפסיקן שאפי' אין רחוקין מן העבירה אלא גדר שושנים מפסיק ביניהם לא יפרצו בה פרצות הגדר: מהבהבת. אוחזת ודולקת כמו (שבת דף כח) שקיפלה ולא הבהבה ובלע"ז פלמי"ד: בריוני. פריצים לשון בורים: רבי זירא. גולא הוה ונחרכו שוקיו ע"י מעשה דבדיק נפשי' בתנורא שגירא בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה.) וקרו ליה חריכא קטין שקי: ש"מ. מדקתני לא היה יושב במקומו של ראשון כי ניידי כולהו ניידי כדפרישי' לעיל: בדנבי. בזנבות: **מתני'** מאיימין. שלא יעידו עדות שקר: מאומד. בגמ' מפ': דיני ממונות. אם העיד שקר נותן ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו ומתכפר: לפיכך נברא אדם יחידי. כל זה אומר להם לפיכך נברא אדם יחידי להראותך שמאדם א' נברא מלואו של עולם: הרבה רשויות בשמים. וכל א' ברא את שלו: ולהגיד גדולתו. ועוד לכך נברא יחידי להראות לדורות הבאים גדולתו של הקב"ה שבחותם הראשון כל הדורות טבועות שלא היה תחלה אלא חותם א': חותם. היינו אותו ברזל שהצורה חקוקה בו: טובע כמה מטבעות בחותם א'. כל המטבעות שאדם טובע ע"י ברזל אחת כולן דומין: בשבילי נברא העולם. כלו' חשוב אני כעולם מלא לא אטרד א"ע מן העול' בעביר' אחת וימשוך ממנה:
מה

תוספות

התורה העידה עלינו סוגה בשושנים. לענין דם נדות נדרש כשאומרת דם כשושנה אדומה ראיתי מיד פורש וא"ת והא יחוד דאורייתא היא כדדרשינן (לעיל דף כא:) מכי יסיתך אחיך בן אמך והיכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דכתיב באורייתא וי"ל דלא אסרה תורה אלא כעין אמו דלא עבידא דמשתריא אבל נדה סופה ליטהר* ומיהו היכא דלא בעל אפילו נדה אסורה להתייחד כדאמרי' בפ"ק דכתובות (דף ד.) לא בעל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים וא"ת והא אמרי' בפ"ק דשבת (דף יג.) מקיש אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור כו' ופי' שם בקונט' משום ייחוד דאשת איש אף אשתו נדה והכא אמר סוגה בשושנים וי"ל דהוא בבגדו והיא בבגדה אסורה באשת איש אפי' בלא ייחוד משום איקרובי דעתה שנהנין ומתחממין זה מזה ויש תימה מ"ש דייחוד דנדה שרייא מסוגה בשושנים והוא בבגדו והיא בבגדה אסרת מהיקש דאשת איש איפוך אנא וי"ל דמסתבר טפי לאסור הוא בבגדו והיא בבגדה לפי שמתקרבין יחד ונהנין זה מזה כדפרישית: **וירח** את ריח בגדיו. לשון ריח שייך בדם נדות כדאמרינן בס"פ כל היד (נדה דף כ:) ההיא איתתא דאתיא דמא קמיה דר"א ארחיה אמר האי דם חימוד הוא:
שאין

מסורת הש"ס

[תוס' פ"ז וע' תוס' לעיל יד: ד"ה אל יחסר ותוס' ב"מ ס. ד"ה רבא ותוס' ב"ב נו: ד"ה כל תמרא]
[מגילה ו.]
[ב"מ פה.]
אבות פ"ד משנה טו
[אדר"נ פל"א]
[ב"ב יא.]
[ברכות נז. עירובין יט. חגיגה כז.]

עין משפט נר מצוה

סד א מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה (ו)[ז] סמג עשין צז:
כה ב מיי' שם הל"ח:
סו ג מיי' שם פ"ג הל"ב:
סז ד מיי' שם פי"ב הל"ג:
[וע"ע תוס' סוטה ז. ד"ה נדה]

רבינו חננאל

א"ל ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לגברה דילה לייחודי בהדה אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת א"ל התורה מעידה עלינו שאפילו סוגה בשושנים אין אנו פורצים פרצה. כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבישראל מליאן מצות כרמון: הנהו בריוני דהוו בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו ר' זירא כי היכי דניהדרו בתיובתא והוי קפדי רבנן כד נח נפשיה דר' זירא אמרו עד האידנא הוה ר' זירא בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרהרו בלבייהו והדרי בתיובתא: שלש שורות של תלמידי הכמים כו'. אמר אביי ש"מ כולהו ניידי ולימא להו עד האידנא הוינא יתיב ברישא והשת' מותביתו לי בסופא אמרינן ליה הוי זנב לאריות לא ראש לשועלים: מתני' כיצד מאיימין על עדי נפשות וכו':
אומר

כח א מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ד:

רבינו חננאל

אומר להן שמא ראיתם זה רץ אחר חבירו ורצתם אחריו ומצאתם חרב בידו ודם מטפטף ממנה והרוג מפרפר אם כך ראיתם אין בדבריכם כלום. תניא אמר ר"ש בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד רץ אחר חבירו כו' עד לא זז משם עד שבא נחש והכישו ומת. ואקשינן וכי ההורג בר נחש הוא. והתני ר' חייא מיום שחרב בית המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין דין ד' מיתות לא בטלו אלא מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו. מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או נהרג ע"י לסטים. מי שנתחייב חנק או נטבע בנהר או מת בסרונכי. ופרקי' האי עבירה אחריתי נמי עבר. וקי"ל מי שנתחייב שתי מיתו' נידון בחמורה ואקשינן תוב וכי מאומד בדיני נפשות הוא דלא הא בדיני ממונות כשרין כמאן כר' אחא דתניא גמל האוהר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו. ולטעמיך דדייקת הכי עד מפי עד פסיל בד"נ מכלל דבדיני ממונות כשר והתנן הוא אמר לי. פי' הלווה אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ופרקי' אלא אע"ג דפסיל נמי בדיני ממונו' אמרינן להו בד"נ: שמא לא הייתם יודעים שסופינו לבדוק אתכם: מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלה דמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו וגו' מכנפה ולא מפיה ואע"ג דכתיב ותפתח הארץ את פיה וגו' לטובה לא פתחה. גלות מכפרת עון מחצה שנא' וישב בארץ נוד. ועוד אמר גלות מכפרת ג' דברים חרב ורעב ודבר שנאמר כה אמר ה' היושב בעיר הזאת ימות בחרב. וגו'. ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הכל שנאמר כה אמר ה' כתבו את האיש הזה ערירי ובתר דגלה כתיב ובני יכניה אסיר בנו שלתיאל בנו שלתיאל שנשתל שלא כדרך הנשתלין שנתעברה מעומד:

רב יהודה אמר רב כצ"ל רש"ל

תוספות

שאין דמך מסור בידי. מדמייתי האי עובדא אמתני' דאיכא מאומד משמע דדריש מהאי קרא דמאומד לא מיקטל דמשמע ע"פ שנים עדים שראו את המעשה ואתריה הוו עם ר"ש בן שטח והאי דלא חשיב להו משום כבודו והאי דקאמר או אני או אתה לאו דוקא לשון יחיד אלא אנו:

מיום שחרב בית המקדש. תימה דהוה מצי למימר דאף בזמן שבית המקדש קיים כי עובדא דשמעון בן שטח א"נ שלא בעדים והתראה כדאמר במכות (דף י:) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע בב' בני אדם שהרגו אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד הקב"ה מזמינן לפונדק וי"ל דנקט משחרב בית המקדש משום דאז בטלי דיני נפשות לגמרי וא"ת והא אכתי הוו מצי למינקט מ' שנה קודם חורבן הבית כדאמר בפרק היו בודקין (לקמן דף מא.) שגלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר שלא דנו דיני נפשות וי"ל מ"מ כשהיו רואים שהיו חוזרין ללשכת הגזית כי ההיא עובדא וכיוצא בו והא דפריך לקמן בפרק היו בודקין (שם) ור' יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי משום דמה שבדק בעוקצי תאנים בדין רוצח הוא והא דגלו משום דנפישי רוצחים הוו ומשום רליחה לא היו חוזרין *וא"ת והא חזינא כמה כופרים בעיקר דמתים כדרכם וי"ל דזכות מילה תולה ושכר מצות שעשו משתלמין בעולם הזה כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ועובדא דריש הפועלים (ב"מ דף פג:) דאפקוה לגברא וזקפוה דהוא ובנו בעלו נערה המאורסה התם נמי זכות תולה לו שלא נענש בסקילה ונידון בקלה א"נ הוא ובנו לאו דוקא אלא בנו תחלה ואחר כך הוא דמיתתו בחנק וי"מ דנקט משחרב בית המקדש משום דבזמן בית המקדש בגדי כהונה היו מכפרין מיהו ה"מ כשעשו תשובה:

[וע"ע תוס' זבחים פח: ד"ה מכפרים]

במאן כר' אחא. משמע דרבי אחא לית ליה אומד בדיני נפשות ותימה דבפרק שבועת העדות (שבועות דף לד. ושם) משמע דאית לי' גבי שבועת העדות דאינו חייב אלא בתביעת ממון ודריש ר' יוסי הגלילי מדכתיב או ידע בעדות המתקיים בידיעה בלא ראייה אמר רב פפא לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דרבי אחא דאי אית ליה בדיני נפשות משכחת לה כר"ש בן שטח ויש לומר דלמסקנא דהכא דמשני מתני' אפילו כרבנן אין צריך לאוקמי דרב אחא בדיני ממונות דווקא מיהו בדוחק יש למצוא דלחייב רבי אחא בההיא דר' שמעון בן שטח דמנא ידעו עדים שהרגו בתוך כדי דיבור של התראה כיון שלא ראו אלא מאומד ואי איירי בחבר ניחא וכו' יוכי דאמר לא בעי התראה (לעיל ד' ח:):

מיום שפתחה כו'. כל דמים נבלעים בארץ אלא שרישומן ניכר ושל הבל אין רישומן ניכר כלל:

מכנף הארץ זמירות שמענו. כתוב בתשובת הגאונים שאין בני א"י אומרים קדושה אלא בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני המקום רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו: **לטובה** לא פתחה. וא"ת והא כתיב (שמות טו) תבלעמו ארץ טובת המצרים איכה קרויה טובה: נכנס

גמרא

מה לנו ולצרה הזאת והלא כבר נאמר °והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וגו' ושמא תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה והלא כבר נאמר °באבוד רשעים רנה: **גמ'** ת"ר *כיצד מאומד אומר להן שמא כך ראיתם שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר אם כך ראיתם לא ראיתם כלום *תניא א"ר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו וראיתי סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר ואמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה °על פי שנים עדים יומת המת היודע מחשבות יפרע מאותו האיש שהרג את חבירו אמרו לא זזו משם עד שבא נחש והכישו ומת והאי בר נחש הוא והאמר רב יוסף וכן תני דבי חזקיה מיום *שחרב בית המקדש אף על פי שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה דורסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונכי אמרי ההוא חטא אחריתי הוה ביה דאמר מר *מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה: מאומד וכו': בדיני נפשות הוא דלא אמדינן הא בדיני ממונות אמדינן כמאן כר' אחא דתניא ר' אחא אומר גמל *האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו וליטעמיך עד מפי עד דקתני בדיני נפשות הוא דלא אמרינן הא בדיני ממונות אמרינן והתנן *אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז אלמא אף על גב דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות הכא נמי אף על גב דפסילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות: הוו יודעים כו': אמר רב יהודה בריה דר' חייא מלמד שעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו וא"ר יהודה בריה דר' חייא מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר °מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק מכנף הארץ ולא מפי הארץ איתיביה חזקיה אחיו °ותפתח הארץ את פיה א"ל לרעה פתחה לטובה לא פתחה וא"ר יהודה בריה דרבי חייא *גלות מכפרת עון מחצה מעיקרא כתיב °והייתי נע ונד ולבסוף כתיב °וישב בארץ נוד אמר *רב יהודה גלות מכפרת שלשה דברים שנאמר *(כה אמר ה' וגו') היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הכל שנאמר °(כה אמר ה') כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרעו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה ובתר דגלה כתיב °ובני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו אסיר שעיברתו אמו בבית האסורין שלתיאל ששתלו אל שלא כדרך הנשתלין גמירי שאין האשה מתעברת מעומד והיא

ויקרא ה | משלי יא | דברים יז | ישעיה כד | במדבר טז | בראשית ד | שם | ירמיה כא | שם כב | ד"ה א ג

רש"י

מה לנו ולצרה הזאת. להכניס ראשינו בדאגה הזאת אפי' על האמת: והלא כבר נאמר והוא עד. עליכם מוטל חובה ונשיאות עון אם לא תגידו מה שראיתם: ושמא תאמרו מה לנו לחוב. להיות מתחייבים מדמיו של זה טוח לנו לעמוד באם לא יגיד: והלא כבר נאמר באבוד רשעים רנה. אם רשע הוא אין כאן עונש: **גמ'** או אני או אתה. שמעון בן שטח קא"ל הכי: דין ארבע מיתות. פורענות בידי שמים הדומה למיתה שהוא מחוייב בה: נחש מכישו. דקלי ליה זיהרא ארס של נחש שורפו: נופל מן הגג. דומיא דסקילה כדתנן לקמן (דף מה:) בית הסקילה היתה גבוהה שתי קומות וקומה שלו הרי כאן שלש: ליסטין באין עליו. שדרכן להרגו בסייף וכן נמסר למלכות שמתיזין ראשו: חטא אחרינא הוה ביה. שהיה מחוייב שריפה שהיא חמורה דאילו רוצח בסייף הוא ומיתת סייף קלה כדאמרינן בארבע מיתות (לקמן דף מט:): הא בדיני ממונות אמדינן. עדות מאומד מדתנן ליה גבי איום עידי נפשות ולא תנן ליה גבי איום עידי ממונות בפרק דיני ממונות (לעיל דף כט.) דאמרינן להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי: האוחר. נושך שמעתי ולי נראה כשהגמל הזכר מזדווג עם הנקבה קרי לי' אוחר דאמר בבכורות (דף ח:) גמל אחור כנגד אחור: שזה הורגו. שדרך סוסים מזויינים להכות סוסים שבצידו והיינו מאומד: וליטעמיך עד מפי עד. דתנן הכא ולא תנא לה אאיום בעידי ממון הכי נמי כו': הוא אמר לנו. המחוייב אמר לנו שאני חייב לו אבל לא בפני התובע אמר לנו כן לא הויא הודאה: איש פלוני אמר לנו. שזה חייב לזה שהוא ראה בהלואה היינו עד מפי עד: הודה לו. שניהם היו שם: אמרינן ליה בדיני נפשות. להרבות הדברים ולפרש לאיים ובדיני ממונות לא איכפת לן לאיים עליהם כל כך: פצעים. מכת חרב קרי פצעים: חבורות חבורות. לכך נאמר דמי: בארץ נוד. ולא כתיב נע שכיפרה לו גלותו דכתיב (בראשית ד) ויצא קין: שלשה דברים. חרב ורעב ודבר: לא יצלח. שום הצלחה וביכניה מלך יהודה כתיב:

והיא

[תוס' פ"ח] | [תוספתא שם] שבועות לד. | כתובות ל. ע"ש | סוטה ח: ע"ש | [לקמן פא. וש"נ] | ב"ב לג. | שבועות לד. | [תוספתא ב"ק פ"ג] | לעיל כט. | [ברכות ו. ע"ש] | שם

תורה אור

והיא נתעברה מעומד דבר אחר שלתיאל שנשאל על אלתו אל זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוו יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הוו קא אמרי ולא מידי אמר להו אגברו חמרא אדרדקי כי היכי דלימרו מילתא כיון דאיבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר °והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל אמר להם בניי *קוצים אתם מטילין לי בעיניי א"ל רבי חייא רבי אל ירע בעיניך *יין ניתן בשבעים אותיות וסוד ניתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד *א"ר חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה א"ר חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתיב °וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו *אין צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיהו ועוד גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה °החרש והמסגר אלף חרש *כיון שפותחין הכל נעשו כחרשין מסגר כיון שסוגרין בהלכה שוב אין פותחין וכמה היו אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים לונושנתם א"ר אחא בר יעקב שמע מינה מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתין הוו: לפיכך כו': תנו רבנן *אדם יחידי נברא ומפני מה שלא יהו המינים אומרין הרבה רשויות בשמים דבר אחר מפני הצדיקים ומפני הרשעים שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ורשעים אומרים אנו בני רשע דבר אחר מפני המשפחות שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות נבראו שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי גוזלין וחומסין נבראו שנים על אחת כמה וכמה: ולהגיד גדולתו כו': תנו רבנן *להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנא' °תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנאמר °וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר תניא היה רבי מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין ת"ר *אדם נברא בערב שבת ומפני מה שלא יהו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואחר כך הכניס אורחין שנא' °חכמות בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה °טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה °שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת חכמת בנתה ביתה זו מידתו של הקב"ה שברא את כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה אלו ימים ונהרות וכל צורכי עולם שלחה נערותיה תקרא זה אדם וחוה על גפי מרומי קרת *רבה בר בר חנה רמי כתיב על גפי וכתיב על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא °מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו אמר הקדוש ברוך הוא מי פתאו לזה אשה אמרה לו דכתיב °נואף אשה חסר לב תניא היה ר' מאיר אומר אדם הראשון מכל העולם כולו הוצבר עפרו שנאמר °גלמי ראו עיניך (*וכתיב °כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ) אמר רב אושעיא משמיה דרב אדם הראשון

גופו

*) [כל זה ליתא בילקוט]

והיא נתעברה מעומד. שהיה בית האסורין צר ואין מקום לשכב ושילשלו שם אשה ובאגדה דויקרא רבה* אמרה לה: על אלתו. להתיר לו גזירה שנשבע שלא יהא לו בן והתירו לו פמליא ש"מ ושבועה כתיבה בההיא פרשה דכתבו את האיש הזה בס' ירמיה (כב): והיה. מושיען של ישראל למקדש של ישראל: ולאבן נגף. ממהר הגלות שמנגפת את הרגלים: ולצור מכשול. סלע מכשלה יהיה לשני בתי ישראל: בשבעים אותיות. בגימטריא: וישקד. וימהר כמו שוקד אני ומתרגמינן מוחי (ירמיה א): שהקדים. ומיהר גלות צדקיהו שהיא באחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה שהיו חכמים בתורה ולמדו' לבני גולה האחרונה: פותחין. בתורה: כחרשים. קרי ביה החרש: כיון דסוגרין. דבר הלכה הנעלמת מהן אין לה פותחין אחרים: עולא אמר. צדקה של שקידה היינו הקדים חורבן שתי שנים לגימטריא דונושנתם דהיינו תמני מאה וחמשים ותרתין והם גלו לסוף שמנה מאות וחמשים שנכנסו לארץ דכתיב (מלכים א ו) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה וגו' וימי בית הראשון ד' מאות ועשר הרי ח' מאות ותשעים לא מהם מ' שנה שנשתהו במדבר הרי שמנה מאות וחמשים ואילמלי היה ממתין עד ונושנתם היה מתקיים בהם כי אבד תאבדון מהר והשמד תשמדון דכתיב בההיא פרשתא (דברים ד): מהרה דמרי עלמא כו'. דהוא גימטריא דונושנתם וקרי ליה אבד תאבדון מהר והקדמה דשתי שנים צדקה היתה: אנו בני צדיק. אבינו צדיק נברא לפיכך אנו צדיקים ואין אנו צריכין להתרחק מן העבירה כי לא נכשל בה: אנו בני רשע. ואין אנו זקוקין בתשובה ולהצטדק כי לא יועיל: אם נבראו שנים. יאמרו זה לזה אבא גדול מאביך: הגזלנים והחמסנים. שיאמרו קרקע זה לבני אבינו הראשון היתה ולא לבני אביכם: תתהפך כחומר חותם. לאחר מיתתו של אדם מתהפך חותם שלו לחומר ויתיצבו כמו לבוש בתחיית המתים ומדקרי ליה חותם שמע מינה בחותם הן טבועין: ויאמר שלי היא. ואין אדם מכחישו הואיל ואין היכר ביניהן: וימנע מרשעים אורם. קלסתר פניו ומתוך כך שלא יהא קלסתר פנים דומה לכל חביריהם וזרוע רמה תשבר שאינו יכול לומר שלי היא: משום ערוה. שלא יתחלף לאשה בבעלה לא ביום מפני המראה ובלילה מפני הקול: ובדעת מפני הגזלנים. אם יודע מה בלב חבירו יחפש מלפוניו וידע היכן ממונו: שלא יאמרו הצדוקים שותף היה. אדם במעשה בראשית לפיכך קדמו לו כולם: למצוה. שבת: שיכנס לסעודה מיד. שימצא הכל מוכן ויאכל מאשר יחפוץ: גפי. מקום גבוה: ולבסוף. כשסרח נטרד: מי פתי יסור הנה. בתריה דהאי קרא כתיב מי פתאו לזה שיסור הנה לאכול מן העץ: חסר לב אמרה לו. האשה שהיא חסר לב אמרה לו: גלמי ראו עיניך. מכל מראה עיניך נגלמתי והיינו כל העולם כדכתיב בזכריה (ד) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ:

נכנס יין יצא סוד. הייט דאמר בפ' הדר (עירובין דף סה.) המתיישב ביינו הרי יש בו מדעת שבעים זקנים שהסוד מתגבר על היין ואין כח ביין להוציא:

חצבה עמודיה שבעה. דבשבעה ימים נברא העולם שאע"פ שבששה ימים נברא העולם מ"מ היה חסר מנוחה עד שבא שבת בא מנוחה והיינו דכתיב (בראשית ב) ויכל אלהים ביום השביעי:

בתחלה על גפי. פ"ה מקום גבוה ולבסוף כשסרח נטרד על כסא וקשה דבספ"ק דמס' ע"ז (דף יט.) משמע דכסא עדיף מגפי דדרים גבי תלמיד שבתחילה על גפי גולה ממקום למקום ולבסוף כשנעשה ראש ישיבה על כסא וכאן נמי יש לדרוש כן קודם שנזדווגה לו חוה על גפי כמו (שמות כא) אם בגפו יבא ולבסוף על כסא:

וילדו

בני ר' חייא איבסום פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו ראשי גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל לפח ולמכשול · אמר להן בניי קוצים אתם משימין לי בין עיני אמר לו אביהם רבי אל ירע בעיניך יין ע' סוד ע' נכנס יין יצא סוד. כתיב וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדקיה ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב בגלות יכניה והחרש והמסגר אלף·חרש כיון שפותחין נעשו הכל כחרשין · והמסגר כיון שסוגרין אין מי יפתח · עולא אמר צדקה עשה עם ישראל שהקדים שתי שנים לונושנתם ש"מ מהרה דהקב"ה תתנ"ב שנה הוי וזו השמועה עוד בסוף גיטין: לפיכך נברא אדם יחידי ללמד שכל המאבד נפש כאלו מאבד עולם מלא. וכן המקיים נפש אחת מישראל כאלו קיים עולם מלא כו' · ת"ר לא נברא אדם יחידי שלא יהיו המינים אומרים רשויות הרבה כו' · ת"ר בע"ש נברא אדם שלא יהיו המינים אומרים שותף היה להקב"ה במעשה בראשית ואם תזוח דעתו עליו יאמרו לו יתוש קדמך כו':

[סוף פ' מצורע ע"ש]
[קדושין עא:]
[עירובין סה:]
גיטין פח: [ע"ש]
[חגיגה יד:]
[תוספ' פ"ח]
[שם]
[שם]

גליון הש"ס
גמ' וכתיב כי ה' עיניו משוטטות. עיני ה' המה משוטטים כצ"ל:
ע"ז יט. ע"ש
דס"ג ע"ז

גופו מבבל. על שם שהיתה עמוקה כדאמר שמשם לוקח ולכך נעשה מגולה: וראשו מארץ ישראל. שהיא גבוהה ומשובחה מכל הארצות: ואבריו. ידיו ורגליו: משאר ארצות. מכל העולם כדליף לעיל: מאקרא דאגמא. בבבל הוה והוא עמוק מאד: בל ילין. לינת לילה: עד זקנה. כל ימיו [אסבלנו]: מסוף העולם ועד סופו היה. ארכו: ברא אדם(א) מקצה הארץ. מקצה עד קצה: אחור וקדם. שני צורות דו פרצופין (ברכות דף סא:): על הארץ ולמקצה השמים. כלומר עומד בארץ וראשו מגיע השמימה: ולי מה יקרו רעיך אל. בתר גלמי ראו עיניך כתיב אותו מזמור וביצירת אדם מדבר: צדוקי היה. נוטה לעבודת כוכבים: שקוד. מהיר וזריז: כדי שתדע להשיב לאפיקורוס. הבא להביא ראיה מן התורה לדברי הצדוקים: כל שכן דפקר טפי. שהרי הכיר וכפר ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל לו: שפקרו הצדוקים. שמביאין ראיה מן התורה להפקירן: ויברא. יחידי: העונה. לשון יחיד: אשר הלכו אלהים לפדות לו. הרי לשון יחיד: עד דכרסון רמיו. נתיישבו הכסאות דמשמע שנים: כתיב ביה ועתיק יומין יתיב. יחידי: הנך למה לי. למה נכתב בלשון רבים: כדרבי יוחנן. שהכל בעצת פמליא שלו: שכינה חול. שאתה מושיב בשר ודם אצלו: זהו מטטרון. הוא אמר עלה אל ה': ששמו כשם רבו. ה' לפיכך לא הזכיר שמו וכתב סתם: אם כן לא ישא לפשעכם. לא יכול לסלוח לפשעכם ומה יתרון בו: אמר ליה הימנותא בידן. שאין בו כח לשאת פשעינו ואנו כמי מאסנוהו ומיאנו לקבלו אפילו לפרוונקא שליח מוליך ומביא: שמיע לי. שהמקרא הזה תשובה לזה:

אבות

תורה אור

וירדו ארבעה. אדם וחוה וקין ותיומתו אבל הבל לא נולד באותו פעם כדכתיב (בראשית ד) ותוסף ללדת ושני תיומות נולדו עמו דדרים בבראשית רבה מדכתיב (שם) את אחיו את הבל*:

דהורמיז

גופו מבבל וראשו מארץ ישראל ואבריו משאר ארצות עגבותיו א"ר אחא מאקרא דאגמא א"ר *יוחנן בר חנינא *שתים עשרה שעות הוי היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישית נמתחו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווגה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתים עשרה נטרד והלך לו שנאמר °אדם ביקר בל ילין *אמר רמי בר חמא אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה שנאמר °נמשל כבהמות נדמו: (שע"ה בסו"ף ארמ"י סימן) אמר רב יהודה א"ר בשעה שבקש הקב"ה לבראות את האדם ברא כת אחת של מלאכי השרת אמר להם רצונכם נעשה אדם בצלמנו אמרו לפניו רבש"ע מה מעשיו אמר להן כך וכך מעשיו אמרו לפניו רבש"ע °מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו *הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם וכן כת שניה כת שלישית *אמרו לפניו רבש"ע ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו כל העולם כולו שלך הוא כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלין אמרו לפניו רבש"ע לא יפה אמרו ראשונים לפניך אמר להן °ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' אמר רב יהודה אמר רב *אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה שנאמר °למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים ועד קצה השמים כיון שסרח הניח הקדוש ברוך הוא ידו עליו ומיעטו שנאמר °אחור וקדם צרתני ותשת עלי כפך אמר ר"א אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים (*עד קצה השמים) כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו שנאמר אחור וקדם צרתני וגו' קשו קראי אהדדי אידי ואידי חדא מידה היא ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון בלשון ארמי ספר שנאמר °ולי מה יקרו רעיך אל והיינו *דאמר ריש לקיש מאי דכתיב °זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו דור דור וחכמיו כיון שהגיע לדורו של רבי עקיבא שמח בתורתו ונתעצב במיתתו *אמר ולי מה יקרו רעיך אל ואמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר °ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה אן נטה לבך רבי יצחק אמר מושך בערלתו היה כתיב הכא °והמה כאדם עברו ברית וכתיב התם °את בריתי הפר רב נחמן אמר כופר בעיקר היה כתיב הכא עברו ברית וכתיב התם (*את בריתי הפר) °ואמרו על אשר עזבו (את) ברית ה' (*אלהי אבותם) *תנן התם ר"א אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס אמר ר' יוחנן ל"ש אלא אפיקורוס (של) עובדי כוכבים אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי א"ר יוחנן כ"מ שפקרו המינים תשובתן בצידן °נעשה אדם בצלמנו (ואומר) °ויברא אלהים את האדם בצלמו °הבה נרדה ונבלה שם שפתם °וירד ה' לראות את העיר ואת המגדל °כי שם נגלו אליו האלהים °לאל העונה אותי ביום צרתי °כי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו כה' אלהינו בכל קראנו אליו °ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם °עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב הנך למה לי כדרבי יוחנן דא"ר יוחנן אין הקב"ה עושה דבר אא"כ נמלך בפמליא של מעלה שנאמר °בגזירת עירין פתגמא ובמאמר קדישין שאילתא התינח כולהי עד די כרסון רמיו מאי איכא למימר *אחד לו ואחד לדוד דתניא אחד לו ואחד לדוד דברי ר"ע א"ל ר' יוסי עקיבא עד מתי אתה עושה שכינה חול אלא אחד לדין ואחד לצדקה קבלה מיניה או לא קבלה מיניה ת"ש דתניא אחד לדין ואחד לצדקה דברי ר"ע *א"ל ר' אלעזר בן עזריא עקיבא *מה לך אצל הגדה כלך אצל נגעים ואהלות אלא אחד לכסא ואחד לשרפרף כסא לישב עליו שרפרף להדום רגליו אמר רב נחמן האי מאן דידע לאהדורי למינים כרב אידית ליהדר ואי לא לא ליהדר אמר ההוא מינא לרב אידית כתיב °ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה א"ל זהו מטטרון ששמו כשם רבו דכתיב °כי שמי בקרבו אי הכי ניפלחו ליה כתיב °אל תמר בו אל תמירני בו אם כן לא ישא לפשעכם למה לי א"ל הימנותא בידן דאפילו בפרוונקא נמי לא קבילניה דכתיב °ויאמר אליו אם אין פניך הולכים וגו' אמר ליה ההוא מינא לר' ישמעאל בר' יוסי כתיב °וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מאתו מיבעי ליה א"ל ההוא כובס שבקיה אנא מהדרנא ליה דכתיב °ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך נשיי מיבעי ליה אלא משתעי קרא הכי הכא נמי משתעי קרא הכי א"ל מנא לך הא מפירקיה דר"מ שמיע לי דא"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפירקיה הוה דריש תילתא שמעתא תילתא אגדתא תילתא מתלי ואמר ר' יוחנן ג' מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר ואנו אין לנו אלא שלש

אבות

מסורת הש"ס

[אבות דר"נ פ"א ע"ש כמה שינוים] · שבת קנב: ע"ש · [יומא כח:] · הגדות אלו יש להסמוך למכירי · חגיגה יב: · שם · בראשית ה · [נ"ל ואמר] · שם ג · בראשית ט · ירמיה כב · אבות פ"ב מי"ד · שם יא · שם לה שם · דברים ד · דניאל ז · חגיגה יד. · [עי' פירש"י לקמן סז: ד"ה מדברותך] · שמות כג

בר"י איתא אחאי · [ועי' היטב יבמות סב. ד"ה מ"ט דר' נתן אליבי' דב"ש דכתיב וכו'] · תהלים מט · שם · שם ח · ישעיה מו · דברים ד · תהלים קלט · רש"ל מוחק זה · ע"ז ה. · הושע ו · רש"ל מוחק זה · [נ"ל אלהיהם] · בראשית א · שם ד · שם · שמואל ב ז · דניאל ז · [לקמן סז: חגיגה יד.] · שמות כד · שם · שם לג · בראשית יט · שם ד

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ברא אדם ולמקצה השמים מקצה ועד קצה:

רבינו חננאל

שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם כו'. חמשה עלו למטה שנים וירדו ארבעה כו' · אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון מין היה שנאמר ויקרא ה' אלהים אל האדם ויאמר לו איכה · לאן לבך נוטה · ר' יצחק אמר מושך בערלתו היה כו' · פי' רב ור' יצחק ורב נחמן באו להודיע כי המינים אומרים כי אדם הראשון מין היה כמותינו ומושך ערלתו היה וכופר בעיקר השכינה היה · ומביאין ראיה לדבריהם מאלו הפסוקים הוו זהירין בתשובתם ללמד מה שתשיבו להם · וכן פירוש כל כיוצא באלו · אבל חכמי התלמוד חס שאומר' על אדם הראשון ועל כיוצא בו פגם · והמפרש זולתי זה הפירוש עתיד ליתן את הדין · אמר רב כשביקש הקב"ה לבראות את עולמו ברא כת של מלאכי השרת אמר נעשה אדם אמרו לפניו מה אנוש כי תזכרנו הושיט אצבעו ביניהם ושרפן · וכן כת שניה. וכן כת שלישית כו' · אמר רב זה ספר תולדות אדם מלמד שהראהו הקב"ה לאדם הראשון דור דור וחכמיו ודורשיו ופרנסיו וכיון שהגיע לדורו של ר' עקיבא שמח בתורתו ונעצב במיתתו שנאמר ולי מה יקרו רעיך אל מה עצמו ראשיהם · תנן התם ר' אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד מה שתשיב לאפיקורוס · אמר ר' יוחנן אפיקורוס נכרי · אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דמפקר טפי · וכל מקום דמיפקרי מינים תשובתן בצידם · נעשה אדם בצלמנו כדמותנו · ויברא אלהים את האדם בצלמו · הבה נרדה · וירד ה' · כי שם נגלו אליו האלהים · לאל העונה אותי · אשר לו אלהים קרובים אליו · כה' אלהינו בכל קראנו אליו. אשר הלכו אלהים לפדות לו · ולא כתיב להם · חזה הות עד די כרסון רמיו ועתיק יומין יתיב · כר' דאמר אין הקב"ה עושה דבר אלא אם כן נמלך בפמליא של מעלה שנאמר בגזירת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאילתא. מאי כרסון אחד לו ואחד לדוד ונדחו דבריו · ועוד חזר ואמר אחד לדין ואחד לצדקה וא"ל ר' אלעזר בן עזריה כלך למדברותיך אצל נגעים ואהלות כלומר דבר בקושיות ובהוראות כי בהגדות אינך כך · מדרשי הפסוקין בהגדות הן · אחד לכסא לישיבה ואחד לשרפרף להדום · כדכתיב השמים כסאי והארץ הדום רגלי · א"ל ההוא מינא לרב אידית כתיב ואל משה אמר עלה אל ה' עלה אלי מיבעי ליה · א"ל חזי לרישא דעינינא דכתיב הנה אנכי שולח מלאך וכו' ומלאך זהו מטטרון וכתיב ביה כי שמי בקרבו מלשון בקרב העם הזה בקרבי אתה יושב · והוא אמר עלה אל ה' א"ל אי הכי ששמו בקרבו פלחו ליהי· א"ל אל תמר בו כתיב דמשמע אל תמירני בו כי לא ישא לפשעכם ששמי בקרבו כלומר הוא יודע כי שמי אל קנא ונוקם · נוקם ה' ובעל חמה לפיכך לא ישא לפשעכם א"ל הימנותא כלומר בשבועה אפי' כפרוונקא שהוא כתייר לא קיבלנוהו כדכתיב ויאמר אליו אם אין פניך הולכים אל תעלנו מזה · א"ל מינא לר' ישמעאל בר' יוסי כתיב וה' המטיר על סדום ועל עמורה גפרית ואש מאת ה' מאתו מיבעי ליה למימר · א"ל ההוא כובס ויאמר למך לנשיו עדה וצלה שמען קולי נשי למך נשיי מיבעי ליה למימר אלא משתעי קרא הכי · הכא נמי משתעי קרא הכי. א"ר יוחנן כי הוה דריש ר' מאיר בפרקא הוה דריש תלתא שמעתא תלתא אגדתא תלתא מתלי וש' משלות שועלים

תורה אור

°אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה °מאזני צדק אבני צדק °צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו א"ל כופר לרבן גמליאל אלהיכם גנב הוא דכתיב °ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם ויישן אמרה ליה ברתיה שבקיה דאנא מהדרנא ליה אמרה ליה תנו לי דוכוס אחד א"ל למה ליך ליסטין באו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב אמר לה ולוואי שיבא עלינו בכל יום(א) ולא יפה היה לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו אמר לה הכי קאמינא אלא לשקליה בהדיא אמרה ליה אייתו לי אומצא דבישרא אייתו לה אותבה תותי בחשא אפיקתה אמרה ליה אכול מהאי אמר לה מאיסא לי אמרה ליה ואדם הראשון נמי אי הות שקילה בהדיא הוה מאיסא ליה א"ל כופר לרבן גמליאל ידענא אלהייכו מאי קא עביד (*והיכן יתיב) איתנגד ואיתנח א"ל מאי האי א"ל בן אחד יש לי בכרכי הים ויש לי גיעגועים עליו בעינא דמחוית ליה ניהלי אמר מי ידענא היכא ניהו א"ל דאיכא בארעא לא ידעת דאיכא בשמיא ידעת אמר ליה כופר לרבן גמליאל כתיב °מונה מספר לכוכבים מאי רבותיה אנא מצינא למימנא כוכבי אייתי חבושי שדינהו בארבילא וקא מהדר להו אמר ליה מנינהו א"ל אוקמינהו א"ל רקיע נמי הכי הדרא איכא דאמרי הכי א"ל מני לי כוכבי א"ל אימא לי *ככיך ושיניך כמה הוה שדא ידיה לפומיה וקא מני להו א"ל דאיכא בפומיך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת א"ל כופר לרבן גמליאל *מי שברא הרים לא ברא רוח שנאמר °כי הנה יוצר הרים ובורא רוח אלא מעתה גבי אדם דכתיב ויברא וייצר הכי נמי מי שברא זה לא ברא זה טפח על טפח יש בו באדם ושני נקבים יש בו מי שברא זה לא ברא זה שנאמר °הנוטע אוזן הלא ישמע ואם יוצר עין הלא יביט א"ל אין א"ל ובשעת מיתה כולן נתפייסו א"ל ההוא אמגושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמיז מפלגך לתתאי דאהורמיז א"ל א"כ היכי שביק ליה אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה אמר ליה קיסר לר' תנחום תא ליהוו כולן *לעמא חד אמר לחיי אנן דמהלינן לא מצינן מיהוי כוותייכו אתון מהליתו והוו כוותן א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דזכי למלכא לשדיוה לביבר שדיוה לביבר ולא אכלוה א"ל ההוא מינא האי דלא אכלוה משום דלא כפין הוא שדיוה ליה לדידיה ואכלוה א"ל כופר לר"ג אמריתו *כל בי עשרה שכינתא שריא כמה שכינתא איכא קרייה לשמעיה מחא ביה באפתקא א"ל אמאי על שמשא בביתיה דכופר א"ל שמשא אכולי עלמא ניחא ומה שמשא דחד מן אלף אלפי ריבוא שמשי דקמי קודשא בריך הוא ניחא *לכולי עלמא שכינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם *גחכן הוא דקאמר ליה ליחזקאל °שכב על צדך השמאלי וכתיב °ושכבת על צדך הימני אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשביעתא א"ל השתא *אמינא לכו מילתא דשויא *לתרוייהו אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג את כולן אם רחמן הוא הורג חצים אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם כהן הוא דכתיב °ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי טביל וכי תימא במיא והכתיב °מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא טביל דכתיב °כי הנה ה' באש יבא ומי סלקא טבילותא בנורא א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב °וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא כתיב °מי כעמך כישראל גוי אחד בארץ מאי רבותייהו אתון נמי ערביתו בהדן דכתיב °כל הגוים כאין נגדו אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב ובגוים

דהורמיז. בקונטרס גרס קמא בלא אל"ף ובתרא באל"ף ור"ת גרים תרוייהו בלא אל"ף אלא קמא הורמיז בזי"ן כמו (ב"ב דף ח. ושם) איפרא הורמיז שהוא לשון חן מאת המקום איפרא כמו (ב"מ דף קיט.) אפריון נמטייה ובתרא הורמין בנו"ן כמו הורמין בר לילתא (ב"ב דף עג.):

במאי טביל. הא לא קשה ליה היאך נטמא דישראל נקראו בנים למקום:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

אבות יאכלו בוסר. משל הוא שרימה השועל את הזאב ליכנס לחצר היהודים בע"ש ולתקן עמהם לרכי סעודה ויאכל עמהם בשבת וכשבא ליכנס חברו עליו במקלות בא להרוג את השועל אמר לא הלקוך אלא בשביל אביך שפעם אחת התחיל לסייען בסעודה ואכל את כל נתח טוב אמר לו ובשביל אבא אני לוקה אמר לו *הן האבות יאכלו בוסר וגו' אבל בא עמי ואראך מקום לאכול ולשבוע בא לו על הבאר ועל שפתו מוטל עץ והחבל מושכב עליו ובשני ראשי החבל שני דליים קשורים נכנס השועל בדלי העליון והכביד וירד למטה ודלי התחתון עלה אמר לו הזאב למה אתה נכנס לשם אמר לו כאן בשר וגבינה לאכול ולשבוע והראה לו דמות הלבנה במים כדמות עגול כמין גבינה עגולה אמר לו אני היאך ארד א"ל הכנס אתה בדלי העליון נכנס והכביד וירד ודלי שהשועל עליו עלה א"ל היאך אני עולה אמר לו צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו לא כך כתיב מאזני צדק וגו': בוסר. ענבים קודם בישולם ומקהין את השינים: אמרה לו תנו לי דוכוס אחד. שופט לנקום נקמה: אותביה תותיה בחשא. תחת הרמץ קליני"י בלע"ז וכן דרך צלייתה ומתוך שראה אותה בגנותה נמאסת עליו: הוה מאיס' ליה. שיראה בחתוכה קודם גמר תקונה: אלהייכו מאי עביד. מכחש הוה וכסבור אין הוא יכול להכחישני: חבושי. קדוני"ן בלע"ז: ארבילא. קרובי"ל בלע"ז. וקא מהדר ליה. סביב סביב בארבילא: מני לי כוכבי. מנויין לי הכוכבים כלומר יודע אני מספרם: לא ידעת. שצריך אתה למנותם: דאיכא ברקיע ידעת. בלא מנין ולמנותם איך יכול: מי שברא הרים לא ברא רוח. שזה נקרא יוצר וזה נקרא בורא ושני שמות הם: הכי נמי. מי שברא אבר זה לא ברא אבר זה ואם תאמר כן הוא הא תינח באברים המרוחקים מיהו טפח על טפח יש בו באדם ובאותו טפח יש בו שני נקבים האוזן והעין קרי להאי נוטע אוזן ולהאי יוצר עין תאמר שנתעסקו שנים באותו טפח אמר לו הן: וכי בשעת מיתה שניהם נתפייסו. השעלים הנוטע והיוצר מסכימין להמיתו: אמגושא. מכשף ויודע אני על ידי כישוף דמחציך ולמעלה: דהורמיז. שד כדאמר הורמיז בר לילתא בבא בתרא (דף עג.): דאהורמיז. הקדוש ברוך הוא קרי הכי: והיכי שביק ליה. (אמר לו היאך שביק) אהורמיז להורמיז לאעברא מיא סרוחים בארעיה א"כ היאך מניח אהורמיז להעביר מים בארצו שכל מה שאדם מכניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים: לא מצינן למיהוי כוותייכו. שאי אפשר להיות לנו ערלה: דזכי למלכא. נוצחו ומשתיקו בדבריו ומביישו: לביבר. מקום חיות רעות של מלכות: קרייה. רבן גמליאל לשמעיה דכופר: מחייה באפתקיה. הכהו על צוארו: א"ל. כופר: שמשא אכולא עלמא ניחא. שמשא חמה: גחכן. חוכא דמשחק בנביאיו: מ"ט דשביעית. למה צוה הקב"ה על השמיטה: דשויא לתרווייהו. שתהא מוטלת לשניהם כמו (אסתר ג) אין שוה להניחם: כדי שתדעו וכו'. ולא ירום לבבכם בשבת ארצכם ותשכחו עול מלכותו: וכל אשר לא יבא וכו'. דחייה דחייה ודרש להו הכי כל מי שאינו יכול לבא באש מפני שישרף תעבירו במים: כל הגוים כאין נגדו. גם אתכם לא הוציא מן הכלל: מדידכו. נביאים שלאו מכם דהיינו בלעם שהיה נכרי והעיד עלינו שאין אנו באותו כלל: ובגוים

רבינו חננאל

שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא באת לידינו אלא אחת' אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה וידועה היא. א"ל קיסר לרב"ג שתי רשויות הן א' יוצר וא' בורא. א' ברא הרוח וא' יצר הרים שנאמר כי הנה יוצר הרים ובורא רוח. א"ל אי הכי גבי אדם דכתיב ויברא וייצר הכי נמי דשתי רשויות בראוהו. הנה בטפח אחד בפניו של אדם כתוב נוטע ויוצר דכתיב הנוטע אוזן הלא ישמע אם יוצר עין הלא יביט. א' נטע האוזן וא' יצר העין. א"ל אין. א"ל ובשעת מיתה כולן נתפייסו כלומר וכי הסכימו כולן בשעת מיתה שימית זה האוזן וזה העין כל אחד מה שעשה שנמצאו כל אבריו מתים ביחד. א"ל אמגושא לאמימר מפלגך לעילא דהורמיז ומפלגך לתתא דאורמיז. כלומר הורמיז ברא הפה שמכנים הטעמים היפי' והמשקים הנקיים וכיוצא בהן. ואורמיז ברא מלמטה הנקבים שמשמשין הרעי והשתן וכיוצא בהן. א"ל ההוא מינא לר' אבהו אלהיכם גחכן הוא שאמר ליחזקאל שכב על צדך השמאלי כלומר דרך שחוק דבר זה. א"ל הקב"ה ייסרו מפני שהוא גדול שבדור כדי למרק עונותיהן של ישראל. ותוב אמר אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה. כד קבריה למשה שנאמר ויקבור אותו בגי במאי טביל הלא כתי' מי מדד בשעלו מים אנה [נמצא] מים [כ"כ] שיטבול בהן א"ל באש דעיקר טבילה באש היא כי כל דבר שהאש אוכלתו הוא שצריך טבילה במים. שנאמר כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר וכל

מסורת הש"ס

א"ל הנה אבות כנ"ל

רש"ל מ"ז

[עי' תוס' ע"ז כח. ד"ה ככי]

חולין פז: [ע"ש היטב]

[גי' הילקוט עמא חד דכתיב כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה וגו' בצפניה ג']

ניחא אבולי עלמא כצ"ל

[ב"ק ס:]

[עי' תוס' ב"ק פג. ד"ה שני אלפים]

[לתקם שרה ת"י גחכה שרה ערוך ערך גחך] שם

[בב"ק ס: ושם אי' לתרווייכו]

ישעיה סו

הגהות הב"ח

(א) גמ' בכל יום א"ל ולא יפה:

°ובגוים לא יתחשב רבי אלעזר רמי כתיב °טוב ה' לכל וכתיב °טוב ה' לקוויו משל לאדם שיש לו פרדס כשהוא משקה משקה את כולו כשהוא עודר אינו עודר אלא טובים שבהם: לפיכך כל א' וא' כו': °ויעבר הרנה במחנה א"ר אחא בר חנינא °באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רנה *ומי חדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים הכתיב °בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לה' כי לעולם חסדו ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב °ולא קרב זה אל זה כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני אמר ר' יוסי בר חנינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש דיקא נמי דכתיב °ישיש ולא כתיב ישוש שמע מינה °והזונות רחצו וגו' אמר רבי (*אליעזר) למרק שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו במיכיהו כתיב °אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי באליהו כתיב °במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות רבא אמר זונות ממש אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו כדי שיראה אותן ויתחמם °ואיש משך בקשת לתומו ויכה ר' אלעזר אמר לפי תומו רבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו: סימן קר"א וזכ"ה באדו"ם: כתיב °ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא ה' מאד מאי קאמר *) קרא א"ר יצחק א"ל ביעקב כתיב °נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב °ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ביתא דההוא גברא לא הוה מיבריך שמא לא ירא אלהים אתה יצתה בת קול ואמרה ועובדיה היה ירא את ה' מאד אבל ביתו של אחאב אינו מזומן לברכה א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם לא כתיב מאד ובעובדיהו כתיב מאד א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות מפני שהחביא מאה נביאים במערה שנאמר °ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וגו' מאי שנא חמשים איש א"ר אלעזר מיעקב למד שנאמר °והיה המחנה הנשאר לפליטה רבי אבהו אמר לפי שאין מערה מחזקת יותר מחמשים °חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום וגו' מאי שנא עובדיה לאדום אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבא עובדיהו הדר *בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר עובדיה גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא °ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ליזיל ביה נרגא כי אתא רב דימי אמר ירך מתוכה מסרחת *°ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז בשלמא למאן דאמר לשם שמים היינו דכתיב °ויהי קצף גדול על ישראל אלא למאן דאמר לשם ע"ז אמאי ויהי קצף כדר' יהושע בן לוי דריב"ל רמי כתיב °וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם וכתיב °וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם כמתוקנין שבהם לא עשיתם כמקולקלין שבהם עשיתם °ויסעו מעליו וישובו לארץ אמר רבי חנינא בר פפא באותה שעה ירדו רשעיהן של ישראל למדריגה התחתונה °והנערה יפה עד מאד א"ר חנינא בר פפא עדיין לא הגיעה לחצי יופי של שרה דכתיב עד מאד ולא מאד בכלל:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

*) [בע"י ליתא ובילקוט גרס מאי אמר ליה אמר ר' יצחק וכו' ועי' מהרש"א]

ובגוים לא יתחשב. כל מקום שהוזכרו שם נכרי לא הוזכרו ישראל בכלל: כשהוא משקה. אינו מונע המים לילך לטובים ולרעים לפי שאינו אלא טורח אחד וכשהוא עודר דהוי טורח לכל אחד ואחד אינו עודר אלא הטובים: עודר. חופר כך הקב"ה זן טובים ורעים הכל בדבור אחד ממלא את כל העולם כולו טובה שהכל שלו אבל כשבא להגין מן הפורעניות ולשלם שכר אינו אלא לקוויו: ויעבר הרנה. מדלא כתיב רנה משמע הרינה המיוחדת שהיתה עתידה לבא שכבר הוזכרה והיכן הוזכרה: באבוד רשעים רנה. והיה העולם מצפה מתי תבא הרנה איבודו של אחאב וכשנהרג עברה והוזכרה הרנה בפי הכל: בצאת לפני החלוץ. ביהושפט כתיב כשיצא להלחם בעמונים שבאו עליו: כי טוב. משמע כי טוב בעיניו הודאה ושמחה: כן ישיש ה' עליכם להאביד וגו'. ישיש אחרים שונאיכם: והזונות רחצו. באחאב כתיב במיתתו: למרק. ללטוש ולהאיר כלומר רחצו והובררו השתי חזיונות שנאמרו עליו: מצונן היה. לא היה אוהב תשמיש: דמות שתי זונות כו'. והיינו רחצו אותן שתי צורות כרחצו מדמו: לתמם. להשלים: מאי קאמר קרא. מאי ענין עובדיה היה ירא אצל ויקרא אחאב: באברהם כתיב (בראשית כב) ירא אלהים אתה ולא כתיב מאד: מפני מה זכה לנביאות. שהרי גר היה ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין שבישראל כדכתיב (בראשית יז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך: מאי שנא חמשים. ולא החביא כולן במערה אחת: אין מערה מחזקת. מערות שלו לא היו מחזיקות יותר: מאי שנא עובדיה לאדום. ולא נתנבא נבואה אחרת למה נבחר לזו משאר הנביאים: שני רשעים. אחאב ואיזבל: שני צדיקים. יצחק ורבקה: מיניה וביה אבא ניזול ביה נרגא. אבא יער מעצמו של יער יכנס בתוך הגרזן להיות בית יד ויקצצו בו את היער וכן עובדיה לאדום ודוד למואב והוא יצא מרות המואביה: מתוכה מסרחת. מגופה ומתוך עוביה מתחיל הסרחון: כמתוקנים שבהם לא עשיתם. כמו עגלון מלך מואב שהיה מכבד את השם כשאמר לו אהוד דבר אלהים לי אליך המלך מיד ויקם מעל הכסא (שופטים ג): כמקולקלין שבהם. כגון מישע מלך מואב שהקריב בנו לע"ז כך היו ישראל עושין ובאותה שעה נזכר להם אותו עון שהיו רגילים גם הם בו: לארץ. מדלא כתיב לארצם הכי קאמר לשפלות ולתחתית שבו שנגזר עליהם פורענות: ולא מאד בכלל. ובשרה כתיב (בראשית יב) כי יפה היא מאד והאי קרא דאבישג נקט למדרש הכא משום דרשה דלעיל דדרש מאד דכתיב בעובדיהו:

הדרן עלך אחד דיני ממונות

רבינו חננאל

אשר לא יבא באש תעבירו במים. ועוד א"ל כל הגוים כאין נגדו. אתון נמי איקריתו גוי שנאמר ישראל גוי אחד בארץ. א"ל בלעם דהוא מדידכו אשהיד עלן ובגוים לא יתחשב. ויעבר הרנה במחנה. באבוד רשעים רנה. באבוד אחאב [בן עמרי] (דינו) רינה. א"ר יוחנן מפני מה לא נאמר כי טוב בפרשה זו שנא' בצאתו לפני החלוץ אומר הודו לה' כי לעולם חסדו ועוד כתיב ולא קרב זה אל זה כל הלילה. ביקשו מלאכי השרת לומר שירה א"ל הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני ללמדך שאין הקב"ה שמח במפלתן של רשעי' ואע"פ שהוא אינו שמח אחרים משמח שנאמר ישיש ה' ולא כתיב שש ש"מ: והזונות פירוש חזיונות [כתיב] (כדכתיב) ואיש משך בקשת לתמו. אמר רבא לתמם שני חזיונות אחת של מיכיהו שנא' אם שוב תשוב בשלום לא דבר ה' בי ואחת של אליהו שנא' במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות ילוקו הכלבים את דמך. ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיהו היה ירא את ה' מאד כשקרא אחאב לעובדיהו מה אמר לו ביעקב כתיב נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף. ביתא דההוא גברא אמאי לא מבריך דילמא לאו ירא שמים אתה יצתה בת קול ואמרה ועובדיהו היה ירא את ה' מאד וביתו של אחאב הוא שאינו מזומן לברכה. גדול שנאמר בעובדיהו ממה שנאמר באברהם דבאברהם כתיב ביה ירא את ה' ובעובדיהו כתיב ירא את ה' מאד. חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדום. מאי שנא לאדום אמר ר' יצחק יבא עובדיה שדר בין שני רשעים אחאב ואיזבל ולא עשה כמעשיהם ויפרע מעשו שדר עם יצחק ורבקה ולא עשה כמעשיהם ויפרע ממנו. עובדיה גר אדומי היה היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא ניזיל ביה נרגא. איכא דאמרי ירך מתוכה מסרחת. ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה וימדד ב' חבלים להמית ומלא החבל להחיות: ויקח את בנו הבכור אשר ימלוך תחתיו ויעלהו עולה על החומה. רב ושמואל חד אמר לשם שמים שנאמר ויהי קצף גדול על ישראל וחד אמר לשם ע"ז והאי דכתיב ויהי קצף גדול כדכתיב וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם קרא אחרינא כתיב עשיתם. הא כיצד כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהן עשיתן. ויסעו מעליו וישובו לארץ באותה שעה ירדו [שונאיהן של] ישראל למדרגת התחתונה: מפני מה זכה עובדיה לנביאות מפני שהחביא חמשים חמשים איש במערה וכלכלם לחם ומים: הדרן עלך אחד דיני ממונות

מסורת הש"ס: מגילה י: ע"ש; ג"ל אלעזר; שם א כא; שם א כב; שם א יח; בראשית ל; שם לט; מלכים א יח; בראשית לב; עובדיה א; [יומא לח:]; שמואל ב ח; [תענית ד.]; מלכים ב ג; שם; יחזקאל ה; שם יא; מלכים ב ג; מלכים א א

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

היו בודקין אותן. אסידרא דמתניתין דסליק מיניה קאי אחר שאיימו עליהן היו בודקין אותן: בשבע חקירות. בגמרא יליף להו מקראי: באיזה שבוע. של יובל: באיזה שנה. של שבוע: בכמה בחודש. בעשרים או בעשרים וחמשה: באיזה יום. של שבת אע"פ תורה אור שאמרו בכך וכך בחודש אעפ"כ שואלין לכן באיזה יום בשבת היה לפי שכל השבע הללו באות להביאן לידי הזמה ושמא יש עדים להזימן ואין מעלין על לבן חשבון של חודש אם היו אלו עמהן אותו היום במקום אחר וכששואלין אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני נזכרים עדי הזמה להזימם: באיזו שעה. של יום שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן אותה שעה: באיזה מקום. שזו היא המועלת להביא את כל החקירות להזמה דבלאו הכי לא מתזמי: רבי יוסי אומר כו'. טעמיה קאמר בברייתא בגמרא: מכירים אתם אותו. את ההרוג שמא נכרי הוא וזו אינה מן החקירות של הזמה אלא (א) כל שאר בדיקות אינו אלא להכחיש שמא לא יאמר כדברי חבירו ותבטל עדותם והוא והם פטורין אבל מן החקירות של הזמה אי אתה מוצא יותר משבעה כדאמרי' בגמ': העובד ע"ז. אם מעידין בכך שואלין את מי עבד פעור או מרקולים: ובמה עבד. למרקולים בשחיטה או בהשתחואה: בעוקצי תאנים. שהיו מעידים עליו שהרגו תחת תאנה ובדק בן זכאי תאנה זו עוקציה גסין או דקין. עוקץ זנב הפרי מקום חיבורו לאילן: חקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטלה. דשבע חקירות מקראי נפקי לן ובעינן בכולהו שתהא יכול להזימן דהזמה כתיבא בהו וכיון דאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה וכיון דאי אפשר לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה כל העדות ואפילו הן מאה דאין עדים נעשין זוממין עד שיזומו כולן כדאמרינן במס' מכות (דף ה:) מניין שאפילו הן מאה תלמוד לומר עדים: בדיקות. אפילו אמרו כולם אין אנו יודעין מצות הזמה ראויה להתקיים בהן דאין הזמה תלויה אלא בחקירות לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר: כל עדותן בטלה שבגמרא הוא והן פטורין: שזה יודע בעיבורו של חודש. זה שאמר בשנים יודע שהחדש שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום (של) שלשים מחדש שעבר היה: אחד אומר בשתי שעות כו'. דטעי אינש בהכי: רבי יהודה אומר עדותן קיימת. דכולי האי טעי אינש: כמאלו דבריהם מכוונים. ומעתה צריכין לישא וליתן בדבר: פותחין לזכות. אי לא קטלת לא תדחול כדאמרן בפירקא דלעיל (דף לב:): אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו. וכ"ש אם היה בא ללמד עליו חובה וטעמא אמר בפירקא דלעיל (דף לג.) דעד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיחזי כנוגע בעדות: אמר אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן לעיל (דף לד.) דעד אחד לא יענה בנפש למות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה: מעבירין אותו למחר. מעבירין את הדין עד למחר משום הלנת דין כדאמרינן בפירקא דלעיל (שם): היו מזדווגין. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לדון ממקום הישיבה היו מזדווגין בבתיהן או בשוק ונושאין ונותנין בדבר: כל הלילה. איש איש לעצמו: המזכה. אתמול אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה זכות אני המחייב ומחייב אני במקומי: המלמד. אתמול חובה אם מצא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו': שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין. והטייתך ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוסיפו הדיינין אפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשה: שנים שנים. אם נחלקו השנים שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דהכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין. דאיכא הטייה לטובה ע"פ עד אחד וה"ה אם יראה אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהוו להו שלשים ושבעה מחייבין ואיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום ליסנא מעליא דלזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקא דלעיל (דף לד.): גמ' מנא הני מילי. דעבדינן שבע חקירות: ודרשת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת לא משמע חקירה אלא עד דכתב היטב בהדיה הא תלתא ובעיר הנדחת כתיבי וביחיד העובד ע"ז כתיב ודרשת היטב הא תרי דאילו ודרשת בלא היטב משמע דרישה מעליא ובעדים זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב והנה עד שקר העד מזהירך הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים המזימין את הראשונים הרי שבע חקירות: ואימא

שבחמש חמה במזרח. בפ"ק דפסחים (דף יב:) פריך בו' כמי ניכול ומשני שית יומא בי קרנתא קאי וקשה כיון שאין היכר בין ו' לז' לאביי דאמר התם לר' יהודה אדם טועה חצי שעה ומשהו ותלינן טעות בשניהם א"כ א' אומר בה' וא' אומר בז' אמאי עדותן בטילה נימא האי דקאמר ה' סוף ה' והאי דקאמר ז' תחלת ז' ומעשה כי הוה בפלגא דשית והאי טעה פלגא שעתא קמיה והאי טעי פלגא לאחוריה וי"ל דהא דקאמר דשית יומא בי קרנתא קאי דטעו בין תחלת ו' לז' היינו דוקא לענין חמץ דלכל מסור אבל עדות מסורה לזריזין: שכן

היו *בודקין אותן [א]בשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חודש בכמה בחדש באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום ר' יוסי אומר באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום [ב]מכירין אתם אותו התרתם בו [ג]העובד ע"ז את מי עבד ובמה עבד [ד]כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח [ה]*מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים *[ו]מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אחד אומר איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעין עדותן קיימת [ז]אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטילה *[ח]אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת *שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע בעיבורו של חדש *[ט]זה אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה *אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת *[י]אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטילה רבי יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטילה שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב [כ]ואח"כ מכניסין את השני ובודקין אותו אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות [ל]אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או [מ]אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד משם כל היום כולו אם יש ממש בדבריו שומעין לו [נ]ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו [ס]ואם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין *אותו למחר ומזדווגין זוגות זוגות היו ממעטין ממאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין כל הלילה *ולמחרת משכימין ובאין לב"ד המזכה אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי והמחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי [ע]המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה [פ]טעו בדבר שני סופרי הדיינין מזכירין אותו אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדים למנין [צ]שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין ואפילו אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע ואפילו עשרים ושנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין וכמה מוסיפין שנים שנים עד שבעים ואחד שלשים ושש מזכין ושלשים וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבין ושלשים וחמשה מזכין *דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין:

גמ' מנא הני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא °ודרשת וחקרת ושאלת היטב ואומר °והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ואומר °ודרשו השופטים היטב ואימא

פסחים ד

לעיל ט: לקמן מא: פא.

פסחים יב.

[עמ"ש תוס' לקמן מא: ד"ה שזה]

[עי' מ"ש תוס' לקמן מא: ד"ה אחד]

[גי' הס"מ דינו]

לעיל לד.

ג"ז שם

דברים יג

שם

שם יט

פסחים יא: [לקמן סט.]

כ"א אחד

[עי' מ"ש תוס' שם]

א א מיי' פ"א מהל' עדות הל' ד סמג עשין קט:
ב ב מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' א:
ג ג מיי' פ"א מהל' עדות הל' ד:
ד' ד ה מיי' שם הל' ו.
ה ו מיי' שם פ"ב הל"א:
ו ז מיי' שם הל' ב ג וסמג שם טור שו"ע ח"מ סי' לסעיף ג.
ז ח מיי' שם הל' ד טור שו"ע שם סע"ז:
ח ט י מיי' שם הל' ה:
ט כ מיי' פי"ב מהל' סנהדרין הל' ג:
י ל מיי' פי"א שם הל"א ופ"ה מהל' עדות הל"ח:
יא מ נ מיי' פי' מהל' סנהדרין הלכה ח
יב ס מיי' שם פי"ב הל' ג:
יג ע מיי' שם פ"י הל' ג:
יד פ מיי' שם פי"ב הל' ג:
טו צ מיי' פ"ט מה סנהדרין הל' א:

רבינו חננאל

פ"ה היו בודקין אותו בשבע חקירות באיזה שבוע כו' מנא הני מילי ואמרינן כדכתיב בעיר הנדחת ודרשת וחקרת ושאלת היטב ובעובדי ע"ז כתיב והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ובעדים זוממין כתיב ודרשו השופטים היטב הרי שבע חקירות ואימא בעובד ע"ז שלש ובעיר הנדחת שלש ובעדים זוממין אחת כמו החשבון שכתב בכל

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה מכירין וכו' אלא ככל שאר בדיקות שאינן אלא:

טז א מיי' פ"ד מהל' סנהדרין הלכה א והלכה ב:
יז ב מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ד:

שבן בסייף. פ"ה דעיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח מדכתיב נפש בנפש ותימה דעל כל חייבי מיתות שיעידו שייך לומר נפש בנפש כשהוזמו ועוד דההוא נפש בנפש מוקמינן ליה בפ"ק דמכות (דף ה:) דאין נהרגין עד שיגמר הדין ול"א שפ"ה עיקר דאי נמי איירי בכל עדים זוממין דיש מהם בסקילה מיהו הואיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמיתן עד שיחקרו המזומין אותן:

מדהוה ליה למכתב. דרוש תדרוש וחקור תחקור. לאו דווקא דא"כ הוו להו ד' אפילו הוה כתוב דרוש תדרוש (ב) וחקור (*תחקור) הוה משמע ד' מדלא כתיב דרוש דרוש או תדרוש תדרוש כדאמר במרובה (ב"ק דף סה: ושם) ליכתב המלא המלא או תמלא תמלא:

מהר"מ מוחק זה ועי' רש"א ורש"ל

מניין להתראה מן התורה. בחבר קמיבעיא ליה למ"ד (לעיל דף ח:) חבר צריך התראה דאי בשאינו חבר הא לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד אי נמי מיבעי ליה מנא לן דבעינן המית תוך כדי דיבור:

ואימא חדא חדא כדכתיבא דא"כ ליכתבינהו רחמנא בחדא כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבא מהדדי ילפי וכיון דילפי מהדדי כמאן דכתיב בחדא דמי והא לא דמיא להדדי (סימן פל"ט סיי"ף התרא"ה) עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא שכן ממונן פלט ע"ז להנך תרתי לא דמיא שכן בסייף עדים זוממין להנך תרתי לא דמיא שכן צריכים התראה °בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך לאיי אפנויי מופני מדהוה ליה למיכתב ודרשו וחקרו ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי ואכתי מופנה מצד אחד הוא בשלמא הנך תרתי מופנה הוא משום דהוה ליה למכתב אלא עיר הנדחת מאי הוה ליה למכתב הא כתיבא כולהו התם נמי אפנויי מופנה מדהוה ליה למכתב דרוש *תדרוש או חקור תחקור ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי ואתו נחנקין בק"ו מנסקלין ומנהרגין ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלים הניחא לרבנן דאמרי סקילה חמורה אלא לרבי שמעון דאמר *שריפה חמורה מאי איכא למימר אלא אמר רב יהודה °והנה אמת נכון הדבר הא חד סרי שבע לשבע חקירות דל תלת לגזירה שוה פשא להו חדא לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן *מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מגדף בה רבי אבהו אימא לאתויי שמנה חקירות ושמנה חקירות מי איכא אלמה לא והאיכא לאתויי בכמה בשעה ותניא נמי הכי היו בודקין אותו בשמנה חקירות הניחא לאביי *אליבא דר"מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו שפיר אלא לאביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא דאמר טעו אינשי טובא מאי איכא למימר אלא לאתויי בכמה ביובל היינו באיזה שבוע אלא לאתויי באיזה יובל ואידך כיון דאמר באיזה שבוע לא בעי באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא אמר להם רבי יוסי לחכמים לדבריכם מי שבא ואמר אמש הרגו אומר לו באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חדש בכמה בחדש אמרו לו לדבריך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה *כדרבי שמעון בן אלעזר ה"נ אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר ור' יוסי אמש הרגו שכיח ברוב עדיות עכשיו הרגו לא שכיח ברוב עדיות: מכירים אתם אותו: תנו רבנן ^אמכירים אתם אותו נכרי הרג ישראל הרג התריתם בו קיבל עליו התראה התיר עצמו למיתה המית בתוך כדי דיבור ^בהעובד ע"ז את מי עבד לפעור עבד למרקולים עבד ובמה עבד בזיבוח בקיטור בניסוך בהשתחואה אמר עולא מניין להתראה מן התורה שנאמר °ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה אטו בראייה תליא מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר אם אינו ענין לכרת תנהו

ויקרא כ | דברים יג

ואימא. לא אמר רחמנא שבע חקירות בחד דינא אלא בכל חדא וחדא עבירה כדכתיב בה בעיר הנדחת תלתא בע"ז תרי ובעדים זוממין תרי: דאם כן. דבעינן שבע ליכתבינהו לכולהו בחדא וניגמרו כל דיני נפשות מינה ומדפלגינהו ש"מ דווקא כתיבי: ומשני תורה אור כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבן מהדדי ילפינן. כלומר כיון דבכולהו כתב בהו דבעו דרישה והשוה אותן להא מילתא ע"כ מהדדי ילפינן ליתן את האמור של זה בזה: והא לא דמיין להדדי. והיכי ילפינן מהדדי: עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא. למילף מינייהו חקירות הכתובות בהן דדין הוא שיהו עדים זוממין ויחיד עובד ע"ז צריכים דרישת העדים המחייבין אותן משום דקילי שכן ממונם פלט אבל עיר הנדחת דחמירא שכן ממונם אבד לא תיתי ביה אלא חקירות האמורות בה: שכן בסייף. עיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח מדכתיב (דברים יט) נפש בנפש עין בעין וגו' ואי נמי משתעי בכל עדים זוממין דיש מהן בסקילה מיהו הואיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמיתן עד שיחקרו המזימין אותן: שכן צריך התראה. הנך תרתי מה שאין כן בעדים זוממין דכתיב (שם) כאשר זמם וזה חשב להרגו בלא התראה: בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה הוא. כדמפרש ואזיל ואין משיבין עליה שזו היא מדה בתורה גזירה שוה המופנה למידין ואין משיבין: איכא למיפרך. כדפרכינן: מדהוה ליה למיכתב. בעדים זוממין ודרשו וחקרו: ושני בדיבוריה בהיטב ש"מ. שינויא דלישנא לאפנויי ועיקר קרא לדרשא דמניינא: בשלמא הנך תרתי. ע"ז ועדים זוממין דלא כתיב בהו חקירה מצית למימר מדהוה ליה למכתב לשון חקירה וכתב היטב שינויא דלישנא הוא לאקושי לשוות שתיהן למידרש בה גזירה שוה: אלא עיר הנדחת. דכתיב בה ודרשת וחקרת מאי הוה ליה למיכתב במקום היטב למניינא: ש"מ לאפנויי. ליתן את האמור של זה בזה ואיכא שבע בכולהו: ואתו נחנקין. שיהו עדיהן נדרשין ונחקרין בק"ו מנסקלין ומנהרגין מע"ז שהיא בסקילה ומעדים זוממין שהן בסייף דבעינן דרישה וחקירה ובלאו הכי לא מיקטיל חנק הקל מכולן לכ"ש: ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין. דסקילה חמורה משריפה אבל מנהרגין ליכא למידרש ק"ו לנשרפין דמה לנהרגין שכן מיתתן קלה: והנה אמת נכון הדבר. בע"ז כתיב וכתיב נמי בעיר הנדחת ומשמע אמת ונכון דרישה וחקירה: הא חד סרי. שבעה דלעיל וד' דהכא: ושמנה מי איכא. הש"ס מהדר אדרבי אבהו מי מצית משכחת שמנה חקירות בדברים המביאין לידי הזמה: ופרכינן אלמה לא וכי לא מצית משכחת חקירה שמינית הא איכא לאיתויי בכמה בשעה ומשני הניחא לאביי כו' איכא למימר בכמה בשעה מייתי לה לידי הזמה דאי אמר בחציה או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין אלא להך לישנא דאמר אדם טועה בחצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחציה ואתו סהדי מזמו ליה לא מיתזם בכל אותה שעה (א) דאמר בתחלת השעה היה והוא טעה מתחלתה עד חציה אי נמי אמרי להו מתחלתה ועד חציה עמנו הייתם לא מיתזמי דאמר שמא בסוף שעה היה והם טעו מסופה לחציה גמגום דאביי ורבא בפ"ק דפסחים (דף יא:): לא בעי באיזה יובל. דאין עדים ממתינים עדותן מיובל על חבירו: כר"ש בן אלעזר. להטריחם דאמר (לעיל דף לב:) מסיעין היו את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן: קיבל עליו התראה. יודע אני שכן אני מוזהר שלא לעשות: התיר עצמו למיתה. שכשהתריתם בו אל תעבור שאתה מתחייב מיתה פלונית הוא אומר על מנת כן אני עושה דאם לא הפקיר עצמו אינו נהרג כדלקמן (דף מא:): המית בתוך כדי דיבור. כדי שאילת שלום שאם שהה לאחר התראה יותר מכדי דיבור איכא למימר שכבר שכח התראה: אטו בראיה תליא. משום דראה אותה מחייב: אלא רואה טעמו של דבר. שהיא ערוה לו והאי קרא גבי כרת כתיב ואם אינו ענין לחיוב כרת דהא דין שמים הוא ולא בעי התראה דקמי שמיא גליא אם שוגג הוא או מזיד:

תניהו

רבינו חננאל

אחת ואחת ופרקינן כיון דכולהו לחקירה קאתי (כתיבי) [כתובי] ילפי מהדדי ודחינן היכא אמרינן ילפי מהדדי בדדמיין להדדי הני לא דמיין להדדי. עיר הנדחת לא דמיא לעובד ע"ז ולעדים זוממין דאלו הן נהרגין וממונם פלט. ועיר הנדחת הן נהרגין וממונם אבד בשריפה. ע"ז להנך תרתי לא דמיא כו' ושנינן בג"ש בהיטב היטב ילפי מהדדי ובכולן בין בלמד בין במלמד מופנה הוא וכיון דהוא מופנה משני צדדין בלמד ובמלמד למידין ואע"ג דאיכא למפרך למידין ואין משיבין ואתו נחנקים בק"ו מן הנסקלין ומן הנהרגין ואתו נשרפין בק"ו מן הנסקלין ולר' שמעון דאמר שריפה חמורה מסקילה ולא אתי חמור מן הקל אמר לך כתיב בע"ז אמת נכון וכתיב נמי בעיר הנדחת אמת נכון הנה ד' הנה י"א ז' לז' חקירות וג' לג"ש וחד לאתויי נשרפין ואפילו לרבנן מלתא דאתיא מק"ו טרח וכתב לה קרא. ואקשינן ואימא הני שמונה ללמדך דבעינן חקירות ומתמהינן שמונה חקירות מי איכא ודחינן אין בכמה בשעה כלומר בחציה בשלישה או ברביעה של שעה. ואמרינן הניחא לאביי אליבא דר' מאיר כו'. חלוקת אביי ורבא אליבא דר' מאיר ור' יהודה מפורשת בפסחים פרק א' וכבר פירשנוה שמועה זו שם. אע"ג דלא צריך רמינן עליה כר' שמעון בן אלעזר דאמרינן תניא (לעיל דף לב) אמר ר' שמעון בן אלעזר ב"ד משיאין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהם ויחזרו בהן: ת"ר מכירי' אתם ההורג והנהרג את מי הרג נכרי הרג או ישראל הרג. התריתם בו וקבל עליו התראה והתיר עצמו למיתה והמית בתוך כדי דבור וכן בעובד ע"ז את מה עבד לפעור או למרקולים. ובמה עבד בזיבוח וקיטור בניסוך ובהשתחויה. אמר עולא מניין להתראה מן התורה שנאמר ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה והיא תראה את ערותו. אטו בראייה מתחייבין אלא עד שיתראה להן טעמו של דבר כלומר יודיעוהו העדים שהעושה כן חייב מיתה וזה בכרת*) וקיי"ל כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן הנה התראה בחייבי מלקיות. וכתיב נמי בנהרגין וכו'

*) נראה דצ"ל ואף דאתותו בכרת מ"מ הא קי"ל דכל וכו'

[עי' תוס' פסחים יא: ד"ה אם כן]
[לקמן מ:]
[פסחים יא: וש"נ]
[שם יא:]
[לעיל לב: וש"נ]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ופרכינן וכו' בכל אותה שעה דלאמור בתחלה' בשעה וכו' מסופה לתחלה' ליסנא אחרינא גמגום דאביי ורבא: (ב) תוס' ד"ה מדהוה וכו' דרוש תדרוש או חקור תקור:

גליון הש"ס
גמ' בהיטב היטב ילפי'. עי' לעיל דף ג ע"ב תוס' ד"ה אין:

תנהו ענין למלקות דבי חזקיה תנא °וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שהתרו בו ועדיין הוא מזיד דבי רבי ישמעאל תנא °המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש דבי רבי תנא °על דבר אשר ענה על עסקי דיבור וצריכא דאי כתב רחמנא אחותו הוה אמינא חייבי מלקות אין חייבי מיתות לא כתב רחמנא כי יזיד ואי כתב רחמנא וכי יזיד הוה אמינא הני מילי סייף דקיל אבל סקילה דחמורה אימא לא צריכא ותרתי בנסקלין למה לי לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן *מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו הנך ולינמרו מיניה הכא נמי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא:

עד שיתיר עצמו למיתה: מנא לן אמר רבא ואיתימא חזקיה אמר קרא °יומת המת אעד שיתיר עצמו למיתה אמר רב חנן *עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו(א) והא אתרו בה דלא אתרו בה ואי לא אתרו בה היכי מיקטלא *באשה חבירה ואליבא דרבי יוסי בר' יהודה דתניא *רבי יוסי ברבי יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכיון דאינהו לא מיקטלי איהי היכי מיקטלא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה *בוכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות הכי נמי קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה היכי משכחת לה כשזינתה והזרה וזינתה והא יכולין לומר ה] לאוסרה על בועלה שני באנו שזינתה מבועל ראשון אי נמי שזינתה מקרוביה מאי שנא נערה מאורסה דנקט אפילו נשואה נמי אין אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אמר רב *חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר *באירין הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון מיתיבי נכון שיהא נכון אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירין הרגו אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים גאין זה נכון תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף ואירין ת"ש אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון התם נמי כגון שבעט בו בסנדלו והרגו ת"ש *מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו אלא אמר רמי בר חמא כגון ששפדו בייחור של תאנה ת"ש אמר להן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות אלא אמר רב יוסף מבן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי דבדיקות כחקירות משוי ליה מאן בן זכאי אילימא °רבי יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי והתניא *כל שנותיו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד ארבעים שנה לימד ותניא *ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר ר' יצחק בר אבודימי לומר שלא דנו דיני קנסות ס"ד אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן *משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בן זכאי דעלמא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה ר' בן זכאי והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה וקבעוה

רש"י

תניהו ענין. להתראת מלקות דשייך באחותו: וכי יזיד. מנא ידעינן אלא שהתרו בו ועדיין הוא מזיד ל"א ואם הזיד לא נאמר אלא וכי יזיד משמע תמיד הוא בזדונו זה עיקר: המוצאים אותו מקושש. גוקישש עצים לא נאמר אלא מקושש לאחר שראוהו ומצאוהו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך אלא שהתרו בו ועדיין היה מקושש: על עסקי דיבור. התראה: הוה אמינא. אחותו דאינה מיתה אלא מלקות הוא דבעינן התראה אבל חייבי מיתות דחמירי אימא לא ליבעי: ותרתי בנסקלין למה לי. מקושש ונערה המאורסה בסקילה: לר' שמעון. דאמר שריפה חמורה ולא אתו נשרפין מנסקלין בהתראה משום דאי אמר בנסקלין שהן קלין כתב קרא אחריכא לאתויי נשרפין באם אינו ענין: וליתו הנך. מלקות וסייף: המת. משמע כבר הוא כמת קודם שבא לבית דין שחייב עצמו מיתה בפיו: עדי נערה המאורסה כו'. לקמיה פריך מאי שנא נערה המאורסה דנקט: לאוסרה על בעלה באנו. ולא להורגה: היכי מיקטלא. וכיון דאיהי לא מיקטלא פשיטא דאינהו לא מיקטלי כאשר זמם כתיב (דברים יט): באשה חברה. דאיהי מיקטלא אם לא הוזמו אלו ואינהו לא מיקטלי דיכולין לומר כשבאנו לבית דין לא לחייבה מיתה נתכוונו אבל אי אמרו התריעו אין התראה אלא להמית ותו לא מצי למימר לא להורגה באנו: לא שמה עדות. הואיל ואי אפשר לקיים בו ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר וגו' (שם): אלא אשה חבירה. דקיימא לן לר' יוסי בר יהודה דמיקטלא בלא התראה היכי משכחת לה הא כיון דאינהו לא מיקטלי משום דיכולין לומר לאוסרה בלאו איהי נמי לא מיקטלא: כשזינתה וחזרה וזינתה. דהנך עדי זנות שני אין יכולין לומר לאוסרה באנו שהרי כבר נאסרה מזנות ראשון ולא באו אלא להורגה: ופרכינן והא יכולין לומר לאוסרה על בועלה שני באנו. דקיימא לן במסכת סוטה (דף כח:) מוכתמאה ונטמאה שתי פעמים כשם שאסורה לבעלה כך אסורה לבועל: שזינתה מבועל ראשון. וכבר נאסרה עליו: אי נמי שזינתה מקרוביה. שהיא אסורה להם משום ערוה: אפילו הא דלא יתבא תותיה. ואיכא למימר דלא אסקו אדעתייהו לאוסרה עליו שהרי לא היו רואים אותה יושבת תחתיו אפילו הכי יכולין לומר: אירין. יושרמ"א בלע"ז: אין זה נכון. ועדותן בטלה והוא והם פטורים מיד: הרי זה נכון. דלא שייכי בדיקות להכחיש אלא בגופה של עדות: בסודר שחנקו בה. שהעידו שחנק את חבירו בסודרו ועל הסודר היו נבדקין שחור היה או לבן היה: שעקץ. דקן ותתכה מעוקלה: תאינה. הפרי קרי תאינה: ששיפדו. לשון שפוד: תאנים שחורות תאנים לבנות. דעל כרחך בתאנים עלמן אי אפשר להרוג: כחקירות משוי ליה. לבדוק בכל אשר יוכל כדי להכחיש וכי היכי דבחקירות מתכחשי בדבר אחר זה אומר במקום פלוני וזה אומר במקום פלוני דהיינו דבר אחר דהמקום לא הרגו הכי נמי בדיקות: מי הוה בסנהדרין. בשעה שהיו דנין דיני נפשות: ארבעים שנה. ראשונים עסק בפרקמטיא אמצעיים למד אחרונים לימד ונעשה דיין ומורה הוראות: בחנות. מקום היה בירושלים וכן שמו: דיני קנסות סלקא דעתך. וכי לשכת הגזית גורמת לדיני קנסות: אלא דיני נפשות. שאין דיני נפשות בכל מקום אלא בעוד שסנהדרי נוהגת בלשכת הגזית שנאמר (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וכיון דחזו דנפישי רוצחים ולא היו מספיקין לדון עמדו וגלו משם: ותנן משחרב בית המקדש וכו'. וכיון דרבן יוחנן בן זכאי היה קיים אחר חורבן נמצא דארבעים שנותיו האחרונים לא דנו נפשות דהא ארבעים קודם חורבן בטלו: ואמר מילתא. לפני הדיינין רבותיו ואיסתבר להו טעמיה: וקבעוה

תוספות

תניהו ענין למלקות. ובגז"ש דרשע רשע ליכא למילף (כדלעיל דף י.) כיון דרשע בעדים זוממין כתיב ועדים זוממין גופייהו לא בעי התראה*: ואי כתיב כי יזיד. תימה דהתראה בעיר הנדחת ג] מנ"ל דמהני לא אתיא שכן ממונן פלט ולעיל [דף מ:] משמע דבעינן התראה:

אבל סקילה דחמורה אימא לא. בכולה שמעתין הכא ולעיל לא ילפי חייבי מיתות מהדדי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין פטורים מן התשלומין דלא יהיה אסון ברולח כתיב (שמות כא):

באשה חבירה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה אי נמי חבר כאילו התיר עצמו:

לאוסרה על בועלה שני באנו. הוה מצי למימר דאיירי שזינתה ולא ידעי מי הוא: אי נמי שזינתה מקרוביה. וא"ת אכתי מצי אמרי לפוסלו בעדות באנו דבא על הערוה(ג) פסול לעדות וי"ל דא"כ הל"ל פלוני בא על נערה המאורסה: כמאן

רבינו חננאל

וכי יזיד איש על וגו' ילפינן מינה התראה בנהרגין כלומר התרו בו ועדיין מזיד הוא ובנסקלין ממקושש עצים בשבת ותוב בארוסה מדכתיב על דבר אשר ענה על עסקי דבור וצריכי כולה פשוטה היא: מנא לן דבעינן עד שיתיר עצמו למיתה דייק רבא מדכתיב יומת המת ש"מ מדאוסיף קרא המת בעינן עד שיתיר עצמו למיתה. א"ר עדי נערה המאורשה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולין לומר לא באנו להעיד עליה שתיהרג אלא להגיד שזנתה ואסורה היא על בעלה ואקשינן היאך יכולין לומר כי לאוסרה על בעלה באנו והנה הן העידו שהתרו בה למיתה. ופרקינן בשלא התרו בה מפני שהיא חבירה. וכר' יוסי בר' יהודה דתני חבר אינו צריך התראה שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד כלומר שלא יאמר ההורג לא הייתי יודע כי ההורג נהרג אלו ידעתי לא הייתי הורגו והחבר אינו יכול לומר לא הייתי יודע וכיון שיכולין העדים לדחות ולומר לאוסרה על בעלה באנו נמצאת עדותן מתחלה עדות שאי אתה יכול להזימה שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות ומאחר שיכולין לדחות כענין הזה ויש לומר שלא העידו להריגה גם אם נמצאו זוממין אינן נהרגין גם היא אינה נהרגת בעדות זו שאינו מתקיים בענין הזה הריגה בזוממין ואליבא דר' יוסי אשה חבירה כיון שיכולין העדים לדחות כענין הזה היא שנהרגת היכי משכחת לה. ופרשינן כשיעידו עליה כי זנתה הנה נאסרת בעדות זו לבעל ולבועל דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל עוד העידו עליה הם הם העדים הראשונים שזינתה פעם שניה מן הבועל הראשון וכיון שעדותן הראשונה זו אסורה על שתיהן עדותם השניה אינן יכולין לדחות ולומר לאוסרה באנו לא לבעל ולא לבועל לפיכך היא נהרגת שהיא חבירה והן נהרגין שאינן יכולין לומר לאוסרה באנו שכבר אסורה היא מעדותן הראשונה על שניהן. אי נמי בשהעידו שזינתה עם אביה או עם חמיה וכיוצא בהן מן הקרובין: כל המרבה בבדיקות משובח: אמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר באירין הרגו אין זה נכון. כלומר הוכחשה עדותן. פי' אירין כגון אזמל. וי"א כמין גרזן הוא. אבל א' אומר כליו לבנים וא' אומר כליו שחורים עדותן קיימת והוא דלא אמרי ברי (לכם)*). והני מילי בכלי מלבוש אבל בכלים שהרגו בהן כגון סודר שחנקו בו שזה אומר שחור וזה אומר לבן היה וזה אומר שחור היה עדותן בטילה. שזה כמו סייף ואירין הוא. ת"ש מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים ואמר רמי בר חמא כגון ששפדו מלשון שפוד. ופירשו ברזיה בייחור של תאנה זו שהוא כגון סייף ואירין. פי' סרבלא צריפא. טלית לבן נקי בדמתרגמינן ותרבי לך בורית ותסגי צריפא. איני והתניא אמר להן תאנה זו עוקציה גסים או עוקציה דקין תאניה לבנים או שחורים. ודחי רב יוסף ואמר וכי מבן זכאי נוקים ונותיב. בן זכאי בדיקות כחקירות משוי ליה נמצא הא דבן זכאי פליגא אדרב חסדא וקיי"ל כרב חסדא ואסיק' כל

*) נראה דצ"ל ברי לנו

עין משפט נר מצוה

[כדאי' כתובו' לג. כביאור ולעיל מ:]

יח א מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ב:

יט ב מיי' פ"א מהלכות עדות הלכה ה ופ"ב שם הלכה א:

כ ג מיי' שם פ"ט הלכה ג:

[עי' תוס' לעיל ט: ד"ה עדי הלכה ותוס' לקמן סו: ד"ה עבדי]

[לקמן עת. ב"ק עה:]

לעיל ל:

[פי' כעין איזמל ויש אומרים כעין גרזן ערוך ערך ארכן]

מסורת הש"ס

שמות כא — במדבר טו — דברים כב

[פסחים ית: וש"נ]

[עי' תוספות מכות ב. ד"ה מעידין]

לעיל ת: [לקמן עב: מכות ו: ודף ט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' והא אתרו בה נ"ב ר"ל שעדים אומרים שהתרו בה דהא לפי אמת הכל שקר: (ב) תוס' ד"ה אי נמי וכו' דבא על הערוה. נ"ב עיין פרק זה בורר דף כו ע"ב בד"ה החשוד על העבירות:

לעיל ט: ודף מ. לקמן פא.

ר"ה לא:

[שבת טו. ע"ז ח:]

ר"ה כט:

גליון הש"ס

גמ' ריב"ז מי הוה בסנהדרין. עי' לעיל דף לג ע"ב בתוס' ד"ה מיום:

הגהות מהר"ב רנשבורג א] גמ' והא יכולין לומר לאוסרה כו'. נ"ב עי' משנה למלך פ"ב מה' סוטה הל' י"ב בד"ה שם מפי השמועה כו' ובספר תבנית אות יוסף כאן. ב] תוס' ד"ה ואי כתיב כי יזיד תימה דהתראה בעיר הנדחת וכו'. נ"ב עיין לקמן קיא ע"ב וככר הסיג עליהם מזה בזית רענן פ' שלח לך יעו"ש דף סב ע"א במה שציין לילקוט דף רכח ע"ב וע' תבנית א"י.

עין משפט נר מצוה

בא א מיי' פ"ב מהל' עדות הלכה ג סמג עשין קט:

בב ב מיי' שם הל"ד:

בג ג ד מיי' פי' מהל' ברכות הלכה יז סמג עשין כז טור שו"ע או"ח סימן תכו סעיף ג [וברב אלפס עוד בברכות פ"ד דף כד.]:

גמרא

וקבעוה בשמיה כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ליה כתלמיד היושב לפני רבו כי הוה לימד הוה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי כי קרי ליה בן זכאי על שם דמעיקרא וכי קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי על שם דהשתא: (א)מעשה ובדק כו' מה בין חקירות כו': מאי אפילו שנים אומרים פשיטא כי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת א"ר ששת ארישא קאי והכי קאמר בחקירות אפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה כמאן כר"ע דמקיש שלשה לשנים אמר רבא והא עדותן קיימת קתני אלא אמר רבא *ה"ק אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פגע בהו רמי בר חמא אמר להו מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי רבה אמרי ליה ומאי אמרינן בה בסנהדרין גרידתא ומאי קשיא לך א"ל מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת מכדי אידי ואידי דאורייתא היא מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות א"ל הכי השתא בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה דהויא לה *עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת עדות שאתה יכול להזימה הוא אמר להו אי הכי אמריתו בה טובא אמריתו בה אמרי ליה מטיבותיה דמר אמרינן בה טובא מנזיהותיה דמר לא אמרינן בה ולא חדא: אחד אומר כו': עד כמה א"ר אחא בר חנינא אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן [ג]עד רובו של חודש אמר רבא אף אנן נמי תנינא אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטילה ואמאי נימא שזה יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין אלא לאו משום דברובה ידע לעולם אימא לך ברובה נמי לא ידע ובשיפורא ידע בחד שיפורא אמר (ב)דטעי בתרי שיפורא לא אמר דטעי וא"ר אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן עד כמה מברכין על החדש [ג]עד שתתמלא פגימתה וכמה אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי [ד]עד ששה עשר ותרווייהו

רש"י

וקבעוה בשמיה. והאי דקרי ליה בחדא מתני' בן זכאי ובחדא רבן יוחנן בן זכאי לא תיקשי מאן דקרי ליה בן זכאי על שם הויא שעתא דאמרה להא מילתא ומאן דקרי ליה רבן על שם סופיה קרי ליה: פשיטא. כיון דאמר אחד איני יודע אשמעינן תנא דעדותן קיימת: כי אמרי תרווייהו נמי קיימת היא. דאילו אמר האחד *איני יודע מאי רבותיה כיון דאמר חבירו איני יודע זה לא מעלה ולא מוריד: וא' אומר כו'. שהיו שלשה: ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים. במסכת מכות (ד' ה:) מה שנים (ג) אינן זוממין עד שיזומו שניהם אף שלשתן עד שיזומו שלשתן וזה אי אפשר להזמין ואע"ג דלר"ש קאמר לה להא מילתא התם דאילו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע אית ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו: רבא אמר. הא דקתני אפי' לאו ארבותא דבדיקות קאי אלא ארבותא דחקירות קאי והכי קאמר מה בין חקירות לבדיקות חקירות היכא דליכא אלא תרי סהדי אמר א' איני יודע עדותן בטלה בדיקות אמר אחד איני יודע עדותן קיימת והוא הדין לשניהם דהוה ליה עדות המוזמת בחקירות ואפי' בחקירות משכחת לה דאמר אחד איני יודע עדותן קיימת והיכי דמי כגון דאיכא תלתא דאפשר לעדות שתתקיים בשנים ומשום שלישי לא מיפסלי הנך ודלא כר"ע: בסנהדרין דבי רבה. כלומר מה חידוש אתם אומרים בסנהדרין בבית אדם גדול כגון רבה יש לכם לחדש בה הרבה: ומאי אמרינן בסנהדרין גרידתא. מה יש לנו לומר אילו לא היינו למידים מפי חכם כל כך היכא יש להקשות בה ומאי קשיא לך: הא דאורייתא · ודרשת וחקרת והא דאורייתא כדתני לעיל נכון שיהא נכון אחד אומר כליו שחורים כו' דהיינו בדיקות נכון שיהו דבריהם מכוונים: שאי אתה יכול להזימן. בכולהו שבע חקירות הזמה כתיבי אבל בדיקות אפי' אומרים כולן אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שהזמה אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך עמנו הייתם גבי בדיקות: טובא אמריתו בה. הרבה יש לכם טעמים בה: מטיבותיה דמר אמרי' בה טובא. מחמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו אנו אומרים בה הרבה: מנזיהותיה דמר. אם היית רוצה להתרים בנו ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום נזיהות לשון המדבר בקושי ובחזקה (ד) לשון נזהא דאריה (פסחים דף קיב:) אשגרוני"ר: עד כמה. יכנסו בתוך החדש דאם יש ביניהם יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש: עד רובו של חדש. אבל מכאן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דכבר שמע בימים הללו שהיה חדש מעובר: שזה יודע בב' עיבורים. שהיו שני חדשים מעוברים או ביחד או בדילוג וזה מגמגם לכולן חסירין: אלא משום. דאמרי ברובא ידע ברוב ימים שעברו כבר שמע מה היה: שיפורא. שופר היו תוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר וזה לא שמע את השופר: עד כמה מברכין. אם לא בירך היום יברך למחר: על החדש · על הלבנה בהתחדשה: עד שתתמלא פגימתה · אבל בתר הכי לא שייך למימר מחדש חדשים שהרי כבר נושנת היא:

ותרווייהו

תוספות

כמאן כר' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פי"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת מכות (דף ה:) מה שנים אין נהרגין עד שיזומו שניהם אף שלשה עד שיזומו כו' וזה אי אפשר להזמין ואע"פ דר"ש קאמר להך מילתא התם דאילו ר' עקיבא מקשינהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומיהו אית ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא וקשה לפי' דה"ל למינקט הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא ועוד דבתר הכי קאמר דלא כר"ע אלא כמאן ויש לפרש דהא דקאמר עד שיזומו שלשתן היינו כשכוונו עדותן אבל אמר איני יודע כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דמי דלרבי שמעון תתקיים העדות בשאר ולר"ע עדותן בטלה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניחא דקאמר בתריה דלא כר' עקיבא אלא כר"ש:

*שזה יודע בעיבורו של חדש. קשה ומה אילו דייקינן בהני סהדי דתרווייהו ידעי בעיבורו של חדש והויא עדות מוכחשת ואנן ניקום וניזיל דהכי קאמר וניקטליה מספיקא דכה"ג פרכינן בפ"ק דפסחים (דף יא: ושם) לאביי דאמר לדברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה וי"ל דשפיר דייקינן כיון דשיילינן באיזה יום ומכוונים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבורו של חודש וזה לא ידע ואם תאמר היכי דייק מהכא בריש בן סורר (לקמן דף סט.) דבדיני נפשות אזלינן בתר רובא דרובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא שאני הכא דכוונו שניהם ליום אחד וי"ל דאם איתא דלא אזלינן בתר רובא ה"ל כחוזר ומגיד במאי דקאמרי אחר כך דהרי כבר הוכחשו מידי דהוה אאחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה דאפי' כוונו ליום אחד עדותן בטלה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי משום דבשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר בגמ':

*אחד אומר בשתי שעות. תימה אמאי (ה) קיימת אילו דייקינן בהני סהדי דהאי דאמר שתי שעות בתחלת ב' דהוה ליה קודם הנץ החמה *ועדותן בטלה דהא תחלת ב' קודם הנץ החמה כדמוכח בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צג:) דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין והם שמינית היום דהיינו שעה ומחצה וי"ל דודאי כי(ו) דייקינן בהנך לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא בשעות ואין בני אדם בקיאים בשעות וסבורין שהשניה מתחלת אחר הנץ החמה:

*אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה'. הקשה ריב"א לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף יב: ושם) אדם טועה שתי שעות חסר משהו אמאי עדותם בטלה נשייליה דילמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמשה תחלת חמשה וי"ל דלבטל עדות בדקינן להו משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ולא לקיים עדותן ולת"ת מ"מ נימא עובדא כי הוה ברביעית הוה וי"ל דקסבר רבא דאין לתלות טעות בשניהם:

פועלי

מסורת הש"ס

ג"י רש"ל אני

[לקמן עא. ב"ק עה:]

[עיין לעיל במשנה מ.]

[ג"ז שייך לעיל במשנה]

ועדותן בטלה כדאמר לקמן דהא תחלת כצ"ל רש"א

[ג"ז שייך שם]

הגהות הב"ח

(א) גמ' על שם דהשתא מה בין כצ"ל ותיבות מעשה ובדק כו' נמחק: (ב) שם אמרי דטעי בתרי שיפורא לא אמרינן דטעי: (ג) רש"י ד"ה ר"ע וכו' שנים אין נעשין זוממין וכו' ומוסיף איהו הס"ד ואח"כ מה"ד אלא אמר רבא כו': (ד) ד"ה מנזיהותיה וכו' לשון נזהא. נ"ב פסחים דקי"ב ושבת דמ"ח: (ה) תוס' ד"ה אחד וכו' אמאי עדותן קיימת: (ו) בא"ד דודאי כי דייקי בהנך:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה ור"ע ומוסיף איהו וכו' עיין לעיל דף ט' ע"א תוספות ד"ה לא:

רבינו חננאל

כל שנותיו של רבן יוחנן בן זכאי ק"כ מ' שנה עסק בפרגמטיא ומ' שנה למד ומ' שנה לימד ומ' שנה שהיה למד אמר שמועה זו דבדיקו' עוקצי תאנים ואסתבר לרביה וקבעה בשמיה ואי אפשר לומר כי במ' שנה שהיה מלמד אמרה. דתניא מ' שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרין וישבה בחנות ולא דנו דיני נפשות ואשכחנן ריב"ז התקין אחר חורבן הבית: חקירות אמר א' איני יודע עדותן בטלה. בדיקות אמר א' איני יודע ואפילו ב' אומרין אין אנו יודעים עדותן קיימת ואקשי' מאי אפילו ב' אומרים ומשני רבא הכי קתני אפילו בחקירות ב' אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת ודלא כר' עקיבא דמקיש ג' לב' מה ב' נמצא אחד מהן קרוב כו'. ואמרינן מכדי חקירות והבדיקות תרוייהו מדאורייתא נינהו מאי שנא חקירות מבדיקות ושנינן חקירות אמר א' איני יודע הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה דגופא של הזמה הכי היא אומרין להן היאך אתם מעידין שפלוני הרג את פלוני ביום פלוני במקום פלוני (ואתם) [והלא אתם] הייתם עמנו במקום אחר רחוק באותו היום הרי אלו זוממין כענין הזה דרך הזמה וכיון שאמרו העדים אין אנו יודעין באיזה יום באיזו שעה כו' בטילה תורת הזמה. וקיי"ל דכל עדות שאי אתה יכול להזימה אינה עדות לפיכך היא בטלה אבל בדיקות שאין בה דרך הזמה אפילו אם אמרו אין אנו יודעין במה הרגו עדותן קיימת: פי' מנזייתיה מגערתו. א' אומר בשנים בחודש ואחד אומר בשלשה עדותן קיימת ועד כמה אמרו משמיה דר' יוחנן עד רובו של חודש כגון שזה אומר בי' בחודש וזה אומר בי"א בחודש מוסיף זה על זה יום עדותן קיימת כי יש לומר החודש שיצא היה ל' ונדמה לו שהיה כ"ט יום ולא שמע השופר שתוקעין בר"ח (עד) [ועד] חצי החודש יש לומר שטועה ביום העבור יתר מיכן לא. ולדברי הכל בב' ימים שהן ב' עיבורין והוא אומר*) לא הייתי יודע שאחד מהן חסר א' בתרי שיפורי לא טעו אינשי אלא עדותן בטלה: א"ר יוחנן עד מתי מברכין על החודש עד שתימלא פגימתו וכמה הוא רב יהודה אמר עד שבעה. נהרדעי אמרי עד ט"ז ותרווייהו כר' יוחנן סבירא להו דאמר עד שתימלא פגימתו רב יהודה סבר כיון שנתמתחו שני קצותי' במילואה כדוגמת יתר של קשת. כדכתיב כוננו חצם על יתר נתמלאת פגימתה קרינן ביה אע"פ שתוך הלבנה לא נתמלאת אלא נראת באמצעה גופה של רקיע. נהרדעי אמרי עד ט"ז ותימלא הלבנה כדוגמת נפיא מלשון

*) אינו מובן ואולי צ"ל לא הייתי יודע שהיו מעוברין ונדמו לו שבניהן היו חסרין

ותרווייהו כר' יוחנן . במלתיה דר' יוחנן פליגי ועד שנתמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למהוי כי יתרא דהואי כמו יתר של קשת שתהא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חצי העיגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דקאמר ר' יוחנן עד דתהוי כי נפיא עגולה במילואתה : וליברך הטוב והמטיב . אדרב יהודה פריך נהי נמי דמשבעה ואילך ליכא למימר מחדש חדשים ליבריך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם : אטו כי חסר . מי חשבינן לה רעה לגבן לברוכי דיין האמת דנחשוב את מליאתה טיבותא לברוכי הטוב והמטיב : וניברך לתרווייהו . דיין האמת בחסרונה וטוב המטיב במילואתה : דהיינו אורחיה . בכל חודש בריאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פורענות בחסרונה ולא הטבתה לנו חסד במילואתה : דיין . אילו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחדש כדאמרן בג"ש : אמר אביי . הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי מפני כבוד שכינה שהוא מקבל : תפקידם . מצוה שצויתם להתנהג בהילוך תקופותיהם : ששים ושמחים . כדכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור : פועלי אמת . הן שאינם משנים את סדרם : וללבנה אמר . הקב"ה שתתחדש בכל חדש : עטרת תפארת . היא זו לעמוסי בטן סימן הוא להם שאף הם שמוכים *להם עתידים להתחדש (ב) בגלותן כמותה ולפאר יוצרם : מלחמתה של תורה . הוריותיה ולעמוד על בוריה ועל עיקרה לא כאדם המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות ובריתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד אלא בבעל משניות הרבה שאם יצטרך לו טעם בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הא מני פלוני היא שמשנוהו במקום אחר אומר כך : לא שנו אלא שעות . דמר סבר טעי אינש הכי ומר סבר לא טעי כולי האי : אבל . הנץ החמה סימן מובהק הוא ואין לטעות בהנץ החמה בתוך שהיא זורחת : ירידה לו . שאם יורידוהו היום לעין כל בושה היא לו : לא ראו . האחד מאלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו : וניפטריה מעיקרא. משהוסיפו עד שבעים ואחד ונחלקו למה אנו מאחרים הדבר לדון אלו כנגד אלו מי אית לן לאהדורי בתר חובה : כדי שלא יצאו מבית דין מעורבבים . גנאי לב"ד שיצאו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדין : וליפטריה מבי דינא קמא . למה מוסיפין משנחלקו הראשונים ידונו אלו כנגד אלו אם ראה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטרוהו : קש דינא . זקן דין זה ועמוק וקשה וצריך להמתין בו : איפכא מיבעי ליה . בדיני נפשות צריך לעיין יותר : חכם דינא . יפה העמדתנו על בוריו ואין אחד ממנו צריך להפך ולדקדק בו ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משגמרוהו אם ידקדק האחד וימצא לו זכות מחזירין את הדין : אינו דומה כו' . טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחביריו קש דינא ויתבייש מאחרים : אגדול רמיא . ואפי' דברים של שבח הוא אומרן :

הדרן עלך היו בודקין

תורה אור

ותרווייהו כר' יוחנן סבירא להו הא למיהוי כי יתרא הא למיהוי כי *נפיא אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא וליבריך הטוב והמטיב אמר ליה אטו כי חסר מי מברכינן דיין האמת דלבריך הטוב והמטיב וליברכינהו לתרווייהו כיון דהיינו אורחיה לא מברכינן וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן [א]כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא (שמות יב) °החדש הזה וכתיב התם (שם טו) °זה אלי ואנוהו תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא *(לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים אמר אביי [ב]הלכך נימרינהו מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי (אהדדי) ומברכי א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים אמר ליה האי נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דאמר רב יהודה [ג]ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים (משלי כד) °כי בתחבולות תעשה לך מלחמה א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה קרי (שם) [ד]רב יוסף אנפשיה °ורב תבואות בכח שור : אחד אומר בשתי שעות כו' : *א"ר שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר לאחר הנץ החמה עדותן בטילה פשיטא [ה]אלא אחד אומר קודם הנץ ואחד אומר (א) בתוך הנץ הא נמי פשיטא מהו דתימא הא בגילויא קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קמ"ל : ואחר כך מכניסין כו' : אותו היום ותו לא והתניא *[ו]אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו אמר אביי תרגומה אאם אין ממש בדבריו : מצאו לו זכות כו' : יין מאי טעמא לא אמר רבי (שם לא) אחא בר חנינא אמר קרא °ולרוזנים אי שכר העוסקין ברזו של עולם אל ישתכרו : (*מצאו לו זכות כו') : לא ראו מאי א"ר אחא פוטרין אותו וכן א"ר יוחנן [ז]פוטרין אותו א"ל רב פפא לאביי וליפטריה מעיקרא א"ל הכי א"ר יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ולמה לי יוספו ליפטריה מבי דינא קמא אמר ליה ר' יוסי קאי כוותך דתניא ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ת"ר אומר בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומר בדיני נפשות נזדקן הדין מאי נזדקן הדין אילימא קש דינא איפכא מיבעיא ליה אמר רב הונא בר מנוח משמיה דרב אחא בריה דרב איקא איפוך רב אשי אמר לעולם לא תיפוך ומאי נזדקן הדין *חכם דינא מיתיבי *) [ח]גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול אלא אי אמרת קש דינא לא סגיא דלא אמר גדול כסופי הוא דקא מיכסיף נפשיה אין *אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא היינו דאינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים אלא אי אמרת חכם דינא גדול אשבוחי משבח נפשיה (שם כז) והכתיב °יהללך זר ולא פיך שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא כדתנן *גמרו את הדבר היו מכניסין אותן גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב :

*) [תוספתא פ"ז ע"ש]

הדרן עלך היו בודקין

פועלי אמת . פי' הקונט' שאין משנין את סדרן ולית דגרס פועל אמת והקב"ה קאי שבאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי וללבנה אמר שתתחדש :

ורב תבואות . משום דיוסף איקרי בכור שור כדכתיב (דברים לג) בכור שורו הדר לו ובעל שמועות הוא בעל חטין כדאמר (הוריות ד' יד·) הכל צריכין למרי חיטיא ואמרינן בשילהי הוריות (שם) דרב יוסף סיני :

העוסקים ברזו של עולם . היינו דיני נפשות (ג) אבל לא דיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' סד.) שתה רביעית יין אל יורה היינו הוראה לאיסור והיתר :

קש דינא . פירוש ואין יכול לעמוד עליו :

הדרן עלך היו בודקין

מסורת הש"ס

[נ"ל תרוטה פי' עגולה כך גיר' התוס' בבכורות מד. ד"ה עיניו]

[פסחים יב:]

[תוספ' פ"ט]

[נ"ל דנין אלו כנגד אלו עד שיראה]

[כלומר נשאו ונתנו בו עד שנתברר לאור ערוך ערך זקן א']

[תענית טו:]

לעיל כט.

[פי' תוס' מגילה כא. ד"ה אילמלא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואחד אומר בהנץ כצ"ל ותיבת בתוך נמחק : (ב) רש"י ד"ה עטרת וכו' להתחדש בגדולתן כמותה ולפאר : (ג) תוס' ד"ה העוסקים וכו' היינו דיני נפשות.נ"ב ע"פ וישלח רזון בנפשם שפירש מות המתאווים במדבר וכל לשון רזון הוא חסרון ואבוד :

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"י מהלכות ברכות הלכה יז סמג עשין כז [וברב אלפס עוד ברכות פ"ד דכ"ד.]:

כה ב מיי' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תכו סעיף ב [וברב אלפס שם] :

כו ג מיי' שם הלכה טז טוש"ע שם סעיף א [וברב אלפס שם] :

כז ד מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה ה סמג עשין קט :

כח ה מיי' פ"י מהלכות סנהדרין הלכה ח סמג עשין לח :

כט ו ז מיי' שם פ"ט הלכה ב :

רבינו חננאל

מלשון נפה , והיא עגולה במילואה. ואמרי' וליבריך על הלבנה כשתתמלא הטוב והמטיב ודחינן אטו כשיחסר מברך עלה ברוך דיין האמת אלא כיון דאורחה היא לית בה ברכה . א"ר יוחנן כל המברך על החודש כאלו מקבל פני שכינה, שנאמר החודש הזה לכם וכתיב זה אלי ואנוהו וכי מברכין אין מברכין אלא מעומד . מרימר ומר זוטרא הוו מכתפי להו ומברכי ברכת החודש . בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתם אמת ללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על כבוד מלכותו . בא"י מחדש חדשים : במי אתה מוצא מלחמת התורה במי שבידו חבילות של משנה רב יוסף הוה קורא אנפשיה ורב תבואות בכח שור כדכתיב בכור שורו הדר לו וכיון ששמו יוסף ובידו הברייתות היה אומר אני בכחי מרבה תבואות כדגרסי' הכל צריכין למרי חיטיא גמרא : אחד אומר בב' שעות ואחד אומר בג' שעות עדותן קיימת כו' א' אמר בה' ואחד אומר בז' עדותן בטלה , שבחמש חמה במזרח ובז' חמה במערב , ואין אדם טועה בזה. אמר רב שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הנץ החמה ואחד אומר *)אחר הנץ החמה עדותן בטלה ולא אמרי' בגלויא הוה קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא: היו מכניסין השני ובודקין אותו נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות . אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או א' מן התלמידים אמר יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו . אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין ומושיבין אותו עמהן ולא היה יורד משם כל היום אם אין ממש בדבריו אבל אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם . אפילו אם הוא עצמו הנידון אמר יש לי ללמד זכות לעצמי שומעין לו ובלבד שיהא ממש בדבריו : **מתניתין** מצאו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין דינו למחר ומזדווגין זוגות וממעטין במאכל כו' ולמה אין שותין יין כל היום שנאמר ולרוזנים אי שכר העוסקים ברזי העולם אל ישתכרו. אם טעו סופרי הדיינין מזכירין אותן אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין על המנין י"ב מזכין וי"א מחייבין זכאי . י"ב מחייבין וי"א מזכין ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין כמה מוסיפין שנים שנים עד ע"א. ל"ו מזכין ול"ה מחייבין זכאי . ל"ו מחייבין ול"ה מזכין . דנין אלו כנגד אלו עד שיראה א' מן המחייבין דברי המזכין . לא ראו מאי . א"ר חייא פוטרין שאין הורגין ע"פ א' כדקיימא לן לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה . הטייתך לטובה ע"פ אחד . לרעה ע"פ ב' ומפני מה אין פוטרין אותו מעיקרא אלא מוסיפין כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין כלומר שלא יאמרו מחויב יצא **) מחזירין אולי יזדמן להיות הרוב מזכין ואם לא נזדמן פוטרין אותו . תניא א"ר יוסי כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלשה ומבי דינא קמא פוטרין אותו : **ת"ר** אומרים בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומרים בד"נ נזדקן הדין . מאי נזדקן הדין קש דינא פי' כחש כמו זקן גדול נשאנו ונתננו בזה הדין כמה ימים עד שנעשה זקן דיי כיון ***)שלא נתברר לנו זכות נחתכהו. אומרים כך בדיני ממונות ואין אומרים כך בדיני נפשות אלא כל מה שמאחרין בדיני נפשות הרי זה משובח . פי' חכם דינא נזדקן כלומר נשאנו בו ונתננו בו עד שנתברר כאור כדכתיב בישישים חכמה . ואסיק' מאי נזדקן הדין חכם דינא . הגדול שבדיינים אומר נזדקן הדין . אע"ג דמשבח נפשיה כל מילי עליה רמי : הדרן עלך היו בודקין

*) [הנה בגמ' שלפנינו מסקינן דאפילו אומר בתוך הנץ עדותן בטלה ואולי דגי' אחרת היה לו לרבינו או דט"ס נפל בדבריו וצ"ע בזה] . **) [אולי צ"ל מחויב יצא זכאי] . ***) [לפי' רבינו תמוה דמאי מקשה הגמ' איפכא מיבעיא ליה ואולי דגי' אחרת היה לו בסוגיא וצ"ע].

*נגמר הדין *מוציאין אותו לסוקלו [ב]בית הסקילה היה חוץ לבית דין (א) שנאמר °הוצא את המקלל אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו:

גמ' ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות אין כדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין א"נ כי היכי דתיהוי ליה הצלה מנהני מילי דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפרים הנשרפין חוץ למחנה מה להלן חוץ לשלש מחנות אף כאן חוץ לשלש מחנות והתם מנלן *דתנו רבנן °והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר °אל מחוץ למחנה בפר העדה שאין ת"ל שהרי כבר נאמר °ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון ליתן לו מחנה שניה וכשהוא אומר °אל מחוץ למחנה בדשן שאין ת"ל שהרי כבר נאמר °על שפך הדשן ישרף ליתן לו מחנה שלישית ונילף משחוטי חוץ מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ למחנה אחת מסתברא מפרים הנשרפין ה"ל למילף שכן הוצא אל מחוץ למחנה מכשיר ומכפר אדרבה משחוטי חוץ ה"ל למילף שכן אדם חוטא בנשמה פיגול °מכשיר ממכשיר עדיף ליה רב פפא אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לויה ואמר ליה רחמנא °הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה לויה °ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל האי מיבעי ליה לעשייה עשייה בהדיא כתיבא ובני

תורה אור: ויקרא כד · שם ד · שם · שם · שם ו · שם ד · שם כד · שם

רש"י: נגמר הדין. לחובה: מוציאין אותו לסקלו. איידי דסקילה רישא דכולהו ארבע מיתות היא מפרש מילי דידה ברישא והדר מפרש שארא בפירקין דלקמן כסדר: חוץ לבית דין. רחוק מבית דין קצת: שנאמר הוצא. אלמא לאו במקום הוועד קטלוהו: והסודרין בידו. לקמיה מפרש למאי מיבעי: והסוס רחוק ממנו כדי שיהא. אדם רוכב על סוס ונמשך על גד בית הסקילה שיהא קרוב לרדוף אחר הנסקלין ומציל ומתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין: אמר אחד. מב"ד יש לי ללמד עליו זכות: הלה. העומד על הפתח ורוכב הסוס היה מכיר בו והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן עד שיחקרו ב"ד אם יהא טעם בדבריו של זה: ובלבד שיהא ממש בדבריו. קצת ראיה הדומה לזכות ובגמרא פריך מנא ידעי הנך סוקלין אם יש ממש בדבריו והלא לא תלמידים הם: גמ' ובית הסקילה חוץ לבית דין. הוא דבעינן אבל חוץ לשלש מחנות לא בעינן: חוץ לשלש מחנות. בירושלים הוא דשייך למימר דאיכא עזרה מחנה שכינה והר הבית מחנה לויה וכל העיר מחנה ישראל ובבתי דינים שבכל עיר ועיר נמי הוי בית הסקילה חוץ לעיר דומיא דירושלים: ומשני כ"מ. מדתנן חוץ לבית דין: דאי נפיק בי דינא. וקבעי מקום הוועד שלהם חוץ לעיר כגון שתי סנהדראות קטנות שהיו בירושלים אחת על פתח העזרה ואחת יושב על פתח הר הבית וכן כל שאר עיירות אי קבעי מקומן חוץ לחומה עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד רחוק מהן: כי היכי דלא ליתחזי בית דין רוצחין. דגנאי הדבר דתנן (מכות דף ז.) סנהדרין ההורגת פעם אחת בשבוע נקראת חבלנית וכל שכן אם יהיה קרוב למקומן מיחזי מקום איבוד נפשות: אי נמי. לכך היו מרחיקין בית הסקילה כדי שתהא שהות לסקילה באורך הדרך ובתוך כך ימצא אחד ראיה של זכות ויצילהו ויחזירהו ותיהוי ליה הצלה: מנא הני מילי. דבית הסקילה חוץ לשלש מחנות: פרים הנשרפים. פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח שאינן נאכלין אלא נשרפין כדכתיב והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו': שאין ת"ל. אין אנו למידים ממנו כלום שהרי כבר נאמר כאשר שרף את הפר הראשון של משיח ובההוא כבר נאמר אל מחוץ למחנה ומה בא זה ללמדנו אלא ליתן להם מחנה שניה: וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה. בלו את אהרן בהוצאת הדשן של תפוח שעל המזבח החיצון שאין מלמדו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח אל שפך הדשן ישרף וכתיב בדידהו חוץ למחנה ממילא שמעינן דשפך הדשן חוץ למחנה הוא ולמה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיך כולהו בחד דוכתא עביד להו: ונילף. מקלל מחוץ למחנה דשחוטי חוץ דהוי חוץ למחנה אחת כדכתיב (ויקרא יז) ואל פתח אהל מועד לא הביאו: שכן הוצא אל מחוץ מכשיר ומכפר. סימן הוא שדומה מקלל לפרים נשרפין בכל אלה ולא לשחוטי חוץ: הוצא. במקלל ופרים נאמר הוצאה ולא בשחוטי חוץ ונאמר בהן אל מחוץ למחנה ובשחוטי חוץ לא כתיב אלא אשר *ישחט מחוץ ומחוץ למחנה האמור בשניהם הכשר מצותן בכך ומחוץ למחנה האמור בשחוטי חוץ אין הכשירן אלא עבירה היא ובמקלל ופרים מכפר הוצאתן כדאמרינן (לקמן דף מג.) במתני' היום הזה אתה עכור כו' אבל שחוטי חוץ אינה כפרה אלא חטא: שכן אדם. מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחוטי חוץ אאדם השוחט קאי שלא ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור בפרים אפר קאי ולאו אאדם דלא כתיב יצא אלא והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה: חוטא. מקלל חוטא הוא ושוחט חוץ חוטא לאפוקי פר דלאו חוטא הוא: בנשמה. מחוץ למחנה של שניהם נטילת נשמה כאמר זה נסקל וזה שוחט אבל פר א] שוחט ועומד: לישנא אחרינא נטילת נשמה דשוחט חוץ היינו חיוב כרת שמתחייב בשחיטה זו: פיגול. מחוץ למחנה דשחוטי חוץ ומקלל אי אתה מוצא פיגול על ידי אותו חוץ למחנה אבל פרים ראויין להתפגל על יד אותו חוץ למחנה שאם שחטו על מנת להקטיר אימוריהן בחוץ מתפגלין ולישנא דקרא נקט דקרי חוץ למקומו פיגול כדאמרי' בזבחים (דף כח.) ואע"ג דלישנא דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ לזמנו: מכשיר עדיף ליה. למילף חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היא חובתו ולאוין ללמוד זה מזה ולא מחוץ למחנה דשחוטי חוץ שהוא שלא כדת וכמצוה: רב פפא אמר. מהכא נפקא לן בית סקילה חוץ לג' מחנות: משה. לוי היה ושרוי במחנה לויה ואמר ליה רחמנא הוצא כו': לעשייה. לומר שכמו שנצטוו כך עשו:

ובני

תוספות: בית הסקילה היתה חוץ לשלש מחנות. היינו בירושלים דאיכא שלש מחנות ובתי דינין שבכל עיר ועיר היתה בית הסקילה חוץ לעיר כדפי' הקונטרס והיינו משום דכל עיירות המוקפות חומה יש להן דין מחנה ישראל כדתנן בפרק קמא דכלים: כי היכי דלא לתחזו בית דין רוצחים. אמאי דמרחיקין רחוק מב"ד בית הסקילה יהיב טעמא כדפ"ה אבל חוץ לב"ד קרא קא דריש במתני' הוצא את המקלל והא דאמר בפ' נערה שנתפתתה (כתובות דף מה. ומה: ושם*) נערה המאורסה שאין לה פתח בית אב ועובד ע"ז בעיר שרובה נכרים סוקלין אותם על פתח בית דין שאני התם דכתיב שעריך וכיון דלא אפשר מוקמינן אשער ב"ד והאי דלא יליף שאר נסקלין מהתם דנכתבי שעריך דדלמא הוו להו נערה המאורסה ועובד ע"ז שני כתובים הבאים כאחד ועוד הא כתיב הוצא כדתנן במתניתין: ונאמר בפרים הנשרפים. תימה והא בקדשים דבר הלמד בהיקש אין חוזר ומלמד בגזרה שוה ואיכא למ"ד בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ.) דבתר המלמד אזלינן כיון דמלמד קדש אע"ג דלמד חול והיא גופה תימה בפר העדה מנא לן כיון דפר כהן משיח לא גמר אלא מהיקשא דדשן ולמאן דגמר בסוף איזהו מקומן (שם דף נז.) הימנו ודבר אחר א"ש דאגב דגמרינן ההוא מחנה שכתוב בו בהדיא גמרינן מיניה אחריני: שכן אדם. דחוץ למחנה דשחוטי חוץ אאדם קאי כדפ"ה מיהו אע"ג דהיינו ודאי פשטיה דקרא מ"מ אם עמד בחוץ והכניס ידו לפנים ושחט או ששחט בסכין ארוכה שחיטתו כשירה כדאמרינן פרק שני דזבחים (דף לג.) ובריש חולין (דף ג:) ואם עמד בפנים והושיט ידו בחוץ ושחט בחוץ חייב דלאו בשוחט תליא מילתא אלא בבהמה, דקדשים דקיימא בחוץ: פיגול. הא דלא נקט נותר וטמא דלא חשיב אלא מידי דשייך בהוצאת מחנה מיהו קשה דלא חשיב פסול יוצא: משה היכא הוה יתיב. וא"ת כל הני דפרים למה לי וי"ל דלא תימא נילף משחוטי חוץ דקדשים מקדשים:

לא

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין לח:

ב ב מיי' שם ופי"ג הלכה א סמג שם:

[וע"ש שכתבו בד"ה על פתח באופן אחר]

רבינו חננאל

פ"ו נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו כו'. ואקשי' וכי בית הסקילה חוץ לב"ד הוה והתניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות ושנינן אי מזדמנא מילתא ונפק בי דינא חוץ לג' מחנות מרחקינן לבית הסקילה טפי חוץ (למחנות) [לב"ד] כי היכא דלא ליתחזי ב"ד רוצחים ומנא לן דבית הסקילה היה חוץ לג' מחנות דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וכתיב בפרים הנשרפין אל מחוץ למחנה מה להלן חוץ לג' מחנות דכתיב בפר כהן משיח אל מחוץ למחנה ובפר העדה כתיב אל מחוץ למחנה וכתיב בדשן והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה הרי שלש מחנו' ויליף מקלל מפרי' הנשרפים מה להלן חוץ לג' מחנות אף כאן חוץ לג' מחנות. ואמרי' ולילף מקלל משוחט חוץ דכתיב ביה אשר ישחט אל מחוץ למחנה ואינו אלא מחוץ למחנה אחת ואמרינן מסתברא מפרים הנשרפין הוה לי' למילף שכן יש בהן הוציא אל מחוץ למחנה כששכתיב במקלל ובשוחט חוץ אין כתיב בו הוצא ועוד פר כהן משיח מכשירו לעבודה שאין חוטא מקריב לכפר הלא תראה ביום הכפורים חטאתו ואחר כך חטאת העם ומכפר חטאתו ומקלל מיתתו מכפרת כדכתיב ולארץ לא יכופר בדם אשר שופך בה כי אם בדם שופכו ומכשירו וי"א מדכתיב בפר העדה וסמכו זקני העדה את ידיהם ובמקלל כתיב וסמכו כל השומעים את ידיהם הנה זה מכשיר וזה מכשיר והיא הסמיכ' וכן פר העדה מכפר וחיוב מיתת ב"ד מכפרין ודחי' אדרבה משוחט חוץ הוה ליה למילף שכן המקלל אדם והשוחט חוץ אדם כמותו לאפוקי פרים דבהמות נינהו וזה חוטא וזה חוטא והפרים לא חטאו. וזה נשמתו ניטלת המקלל וזה נשמתו ניטלת השוחט חוץ שהוא בכרת לאפוקי פרים שבשרם נשרף. וכן המקלל ושוחט חוץ אין בהן פיגול. ואסיק' מכשיר ממכשיר עדיף ליה ושאר השמועה

מסורת הש"ס: [לקמן מג.] · יומא סח. זבחים קה:

הגהות הב"ח: (א) במשנה חוץ לב"ד רחוק מב"ד שנאמר הוצא וכו' אמר אחד:

גליון הש"ס: גמ' מכשיר ממכשיר עדיף ליה. ע"ל דף נג ע"א תוס' ד"ה שכן:

הגהות מהר"ב רנשבורג: א] רש"י ד"ה בנשמה וכו' אבל פר שוחט ועומד צ"ל שחוט ועומד:

ישחט מחוץ למחנה ומחוץ כצ"ל רש"ל וע"ש

ובני ישראל עשו. בההוא קרא כתיב והרי כלל את הכל למה לי ויוליאו שמע מינה למניינא : אלא מעתה . דדרשת ויוליאו דריש נמי וירגמו כו' : בלא כסותו. ערום ואע"ג דגבי אשה כתיב ורגמו אותו דס"מ בלא כסותו איידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותו: במקלל כתיב אבן ובמקושש כתיב אבנים : והא האי תנא. דלעיל : נאמר קאמר . מגזרה שוה דפרים יליף לה והיכי אתא רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא: והכי קאמר . תנא דברייתא אילו לא נאמר כו' כלומר הא דיליף לה מגזירה שוה לאו דוקא אלא הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשמעותא דקרא אכתי לא הוה יכילנא למימר חוץ למחנה אחת דמייתינא שלש מחנות מגזירה שוה דפרים והשתא אפילו גזירה שוה לא צריך : הוצא . גרידא משמע הוליאו ממקומך וכי הדר כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר : ההוא . ובני ישראל : מבעי ליה לסמיכה ולדחייה דכתיבי בגוואה ולא מיפרשי בעשייה הדר סיים קרא ובני ישראל עשו את סמיכה ודחייה סמיכה וסמכו כל השומעים דחייה לאו הכא כתיבא אלא מסיני ירה יירה מכאן שאחד מן העדים בא ודוחהו ומפילו מגובה בית הסקילה לארץ דבית הסקילה גבוה שתי קומות : לדידך . דדרשת הוצאה באפי נפשיה ואל מחוץ למחנה באפי נפשה כל הוצאות דפרים הנשרפים מאי דרשת בהו : שתטרף דעתו . ולא ידאג *ויתמהמה בהריגתו: ונשתתק . נאלם : מהו . מי אמר אי לא אישתתק הוה ממש בדבריו וצריך לסתור את הדין ולהביא דיינין אחרים : מנפח רב ששת בידיה . כלומר רוח הוא זה שאמרת כיון שנשתתק מה הועיל אי להכי אתית למיחש אפילו אחד בסוף העולם נמי איכא בכל היוצאין ליהרג שמא יש אחד בסוף העולם שידע לו זכות : ופרכינן מי דמי התם לא אמר הכא אמר : שזיכה . שהוציא דבריו וטעמו לאור : תיבעי לך . מי אמר זיכה דוקא או דילמא ר' יוסי אורחא דמילתא קאמר שאין דרך לתלמיד לומר יש לי ללמד זכות ומשתתק וכן מיתה דמסתמא מיד אומר ראיותיו ומיהו היכא דאיתרמי איכא דסבירא ליה נמי הכי : ואפי' פעם ראשונה ושניה . נמי קאמר ובלבד שיש ממש בדבריו ואי ליכא ממש לא מהדרינא : מנא ידעי . אם יש ממש או לאו וכי שלוחים תלמידים בעינן שיהו סוקלין : דמסרינן ליה . מפעם שניה ואילך שני תלמידי חכמים לילך עמו : מעיקרא . בתחלת הליכתם ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה אא"כ יש ממש בדבריו: וצריך למימר . נמי שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית : לפניו אין . דמשמע בהליכתו : מעיקרא לא. ארבעים יום קודם :

[לקמן מה. ע"ש סוטה כג: ע"ש] [ב"מ סא.] [שם ע"ש ודוגמתו בר"ה לד.] נ"א ויתמקמק בשרו [עי' תוספות סוטה ח: ד"ה ואח"כ] [במחות פ"ב] [ב"ב קלה:] לעיל לד. [תוספ' פ"ט] [יומא פב:]

תורה אור

ויקרא כד

ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה אלא מעתה וירגמו אותו אבן מאי עבדי ליה ההוא מבעי ליה לכדתניא וירגמו אותו באבן *אותו ולא בכסותו אבן שאם מת באבן אחת יצא ואצטריך למיכתב אבן ואיצטריך למיכתב אבנים דאי כתב רחמנא אבן הוה אמינא היכא דלא מת בחדא לא ניתי אחריתי ומיקטליה כתב רחמנא אבנים ואי כתב רחמנא אבנים הוה אמינא מעיקרא נייתי תרתי כתב רחמנא אבן *והא האי תנא נאמר קאמר אילו לא נאמר קאמר וה"ק אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה עכשיו שנאמר *קרא גזירה שוה לא צריך רב אשי אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה עשייה בהדיא כתיב בהו ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ההוא מיבעי ליה (א) חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן לרב אשי לדידך כל הני הוציא דכתיבי בפרים הנשרפים מאי דרשת בהו קשיא : אחד עומד כו' : אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן *משל צבור מ"ט דמדידיה לא אמרינן ליה זיל וליתיה וליקטול נפשיה בעי רב הונא סודר שמניפין בו וסוס שרץ ומעמידן משל מי הוא כיון דהצלה דידיה מדידיה הוא או דילמא כיון דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה מדידהו ותו הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא *היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר תנו שכר לאובד ויין למרי נפש (משלי לא) ותניא נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן לא התנדבו נשים יקרות משל מי הא ודאי מסתברא משל צבור כיון דכתיב תנו מדידהו בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו *מנפח רב ששת בידיה נשתתק אפילו אחד בסוף העולם נמי התם לא קאמר הכא קאמר מאי תא שמע דאמר רבי יוסי בר חנינא *אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו זיכה אין לא (ב) זיכה לא זיכה פשיטא לי אמר תיבעי לך: אפילו הוא כו' : ואפילו פעם ראשונה ושניה והתניא *פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו מכאן ואילך אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו אמר רב פפא תרגומה מפעם שניה ואילך מנא ידעי *אמר אביי דמסרינן ליה זוגא דרבנן אי איכא ממש בדבריו אין אי לא לא ולימסר ליה מעיקרא אגב דבעית לא מצי אמר כל מאי דאית ליה : **מתני'** מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל וכרוז יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו : **גמ'** אמר אביי וצריך למימר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני דילמא איכא דידעי ואתו ומזים להו : וכרוז יוצא לפניו : לפניו אין מעיקרא לא:

אריב"ל

לא נייתי אחריני . והא דכתיב (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה וגו' ה"א דהני מילי היכא דאותה האבן קיימת אבל אם נאבדה או נפלה ליס ה"א דלא נייתי אחריני :

פשיטא אחד אבן . הא דלא חשיב פתילה שנשרף בה משום דאברייתא דלקמן (דף מה:) דקתני כולן נקברים עמו קאי והתם לא שייך למיתני פתילה שנזרקה לתוך פיו :

אל

ג א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל"א סמג עשין קב :
ד ג מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ג סמג עשין צח :
ה ד מיי' שם הלכה ב סמג שם :
ו ה ו מיי' שם הלכה ג :
ז ז מיי' שם פ"י הל"ג :
ח ח מיי' שם הלכה ד :
ט ט י כ ל מ מיי' שם פי"ג הל"א סמג שם :

רבינו חננאל

פשוטה היא רב אשי אמר משה רבינו היכן הוה יתיב במחנה לוייה ואמר הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה . אל מחוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה*) חד לסמיכה וחד לדחייה אמרו ליה רבנן הואיל ואתה מוציא הוצא לדרשה הני כולהו הוצא דכתיבי בפרים הנשרפין מאי דרשת בהו קשיא : ואחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו כו' אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן הנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו וכן סייף שנהרג בו וסודר שנחנק בו כולן משל צבור אלא סודר שמניפין בו וסוס שרץ בו משל מי כיון שב"ד חייבין לעשות לו הצלה משלהן עושין או דילמא כיון דהצלה דידיה היא מדידיה היא ולא איפשיטא : אבל קורט של לבונה שהיו משקין את היוצא ליהרג כדי שתטרף דעתו עליו נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות משלהן לא התנדבו משל מי . תרגמה רב רבאי מרוב**) מסתברא משל ציבור שנאמר תנו שכר לאובד: א"ר יוסי ב"ר חנינא אחד מן התלמידין שזיכה ומת רואין אותו כאילו הוא חי ועומד במקומו. אפילו אמר שיש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ד' וה' פעמים. ובלבד שיהא ממש בדבריו מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל והכרוז יוצא פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית וכו' אמר אביי וצריך

הגהות הב"ח

(א) גמ' ההוא מיבעי ליה לסמיכ' ולדחיי' כצ"ל ותיבת חד ותיבת וחד נמחק: (ב) שם לא זיכה לא זיכה פשיטא :

זובח

*) [נראה דחסר בדברי רבינו וצ"ל ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ג"כ לעשייה וחד לסמיכה כו'] **) עיין באיגרת רב שרירא גאון ד"ה ולפום הכין איתוספא הוראה וכו' ותמצא כי הוא היה אחד מרבנן סבוראי אשר הוסיף דבריו בגמ' :

י א ב מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הל"א סמג עשין נח:

אריב"ל כל הזובח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא דכתיב °זובח תודה יכבדנני *ואריב"ל בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר °זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנאמר °לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: **מתני'** *היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן שאמר לו יהושע °בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל ותן לו תודה °ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת וגו' ומנין שכיפר לו וידויו שנאמר °ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ר' יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה ^אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו: **גמ'** ת"ר נא *אין נא אלא לשון בקשה בשעה שאמר הקב"ה ליהושע °חטא ישראל *אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר ליה וכי דילטור אני לך הפל גורלות הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן אמר לו יהושע בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם הוא נופל אמר לו בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל שנאמר °אך בגורל יחלק את הארץ תן תודה אמר רבינא שחודי שחדיה במילי כלום נבקש ממך אלא הודאה תן לו תודה והיפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי אמר רב אסי אמר רבי חנינא מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים שנים בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר כזאת וכזאת עשיתי רבי יוחנן אמר משום ר' אלעזר בר' שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי ועד השתא מאי טעמא לא איענוש א"ר יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתנאי °הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל ע"ן שבעד מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא

עכן

תורה אור: תהלים נ · שם נא · יהושע ז · שם · שם · שם · במדבר כו · דברים כט

זובח את יצרו: לאחר שהסיתו לחטוא הוא זובחו והורגו ושב בתשובה ומתודה עליו שני טעי"ן דריש לשני כבודים: זבחי אלהים. לשון רבים משמע: לא תבזה. אין דרך לבזותו: **מתני'** כזאת וכזאת עשיתי. בגמרא מפרש שמעל בחרמים אחרים: שהוא מזומם. שהעדים שקרים ומחשבתם הרעה הרגוהו: יהו כל אדם. אף החוטאים יהו אומרים כן לנקות את עצמן מן הבריות ויוציא לעז על העדים והדיינין: **גמ'** שים נא כבוד. נא בקשה: דילטור. רכיל: אמר לו. עכן: יהושע בגורל אתה בא. להורגני שלא בעדים: בבקשה ממך. היינו דקאמר ליה נא: שחדיה במילי. השחידו בשוחד דברים עד שהודה שכשאמר לו תן לו תודה סבור שאין מבקשין ממנו אלא הודאה ולא יהרגוהו: אנכי חטאתי. במעל זה: וכזאת וכזאת עשיתי. הרי שלשה: שנים בימי משה. אותה של כנעני מלך ערד דכתיב (במדבר כא) וידר ישראל נדר וגו' והחרמתי את עריהם אסרום עליהם בהנאה וכיוצא בזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו: מאי טעמא לא איענוש · ישראל על מעילתו כי היכי דאיענוש השתא: לפי שלא ענש. המקום את צדיקים שבישראל: על הנסתרות. שביד עוברי עבירה אלא על העבירות הידועות: עד שעברו את הירדן. ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ונעשו ערבים זה בזה כדאמרינן במסכת סוטה (דף לז:) מיד נעשו זה על זה ואפי' לא ידע זה בעבירות שביד חבירו ובימי עכן כבר עברו את הירדן: מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו כו'. נראה לי דה"ג מלמד שענש על הנסתרות משעברו ולמאי דגרס נמי שלא ענש עד שעברו היא היא והכי קאמר מלמד שמה שלא ענש על הנסתרות לא נהג אלא עד שעברו אבל משעברו ענש והכי דרשינן לקרא הנסתרות לה' אלהינו משמע עליו לבקש עלבון העבירה וליפרע מן העוברים ואין עלינו עונש בדבר: והנגלות לנו. קולר תלוי בצואר כולנו ואי לאו נקודה הוה אמינא כך היא המדה לעולם באתה הנקודה לדרוש דאין מדה זו נוהגת לפוטרנו מן הנסתרות אלא עד שעברו את הירדן והיה לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו ללמד שלא עד עולם הן לה' אלהינו אבל לאו אורח ארעא לנקוד את השם ונקוד על לנו ולבנינו לומר שאין כאן מקומו ממש אלא למעלה מן הנגלות נמי ניתן לדרוש כך הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו שאף אנו נענשים ומיהו אי הוה כתיב ליה הכי הוה משמע דאף קודם שעברו את הירדן נמי להכי פלגינהו ונקד לומר דלכאן ולכאן הוא נדרש ולומר לך דעד השתא בסוף ארבעים שנה שנאמר להם מקרא זה

אל תוליא לעז. אף על גב דבחלוקת הארץ היו אורים ותומים: **כזאת** וכזאת. הא דלא מרבינן חרמים הרבה כדדריש (לעיל דף כא.) גבי כהנה וכהנה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שטכל לרבות שמעל בחרמים: **מלמד** שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן · כך כתוב ברוב ספרים וקשה דהא אי לאו הנקודה ה"א דלא נענש אפילו אחר שעברו דהכי משמע פשטיה דקרא הנסתרות לה' אלהינו ולא לנו עונש לדבר וא"כ באתה נקודה לדרוש דמשעברו ענש ולכך גרים בקונטרס מלמד שענש הקב"ה על הנסתרות משעברו ונקודה דעי"ן שבעד פ"ה דלחלק באתה דלא תימא מעולם המה לנו ולבנינו אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהג עד עולם וקשה דבלאו נקודה דעי"ן הייתי יכול לומר כן דא"כ לא נכתוב אלא הנסתרות והנגלות לנו ולבנינו עד עולם ומ"כ מדכתיב לה' אלהינו וכתיב נמי נקודה יש לי לדרוש שתיהם וי"ל לפי שיטתו דעי"ן שבעד נקוד כדי לנקד י"א אותיות כנגד י"א אותיות שבשם לאשמועינן שהנקודה ראויה להיות על השם למעט משום דמעתה גם הנסתרות לנו ולבנינו אלא שאין דרך לנקוד את השם: *אמר ליה ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות את האחרים לעולם והלא כבר נאמר עד עולם. אפטורא דנסתרות קאי דעד עולם תנהוג מדה זו דלחובא דנגלות לא איצטריך דעונש הנוהג עתה פשיטא שינהוג עד עולם אלא הנקודה למדקך דחיוב דנגלות לא נהגה אלא מכאן ואילך ולכך ניקדה י"א אותיות כמנין אותיות של השם לומר לך שאף הנגלות לשם דהיינו קודם שעברו את הירדן עד שלא קיבלו ערבות ור"ת מקיים גירסת הספרים והנסתרות לה' אלהינו לאו היינו פשטיה דקרא דאין לך עונש בדבר אלא כלומר הנסתרות שאין מכיר בהן אלא השם והנגלות שניהם לנו ולבנינו ליענש עליהם ונקוד על לנו ולבנינו למימר שאין גזירת מדה זו נוהגת לעולם אלא משיעברו את הירדן ולא קודם ואם היה נקוד על כל עד או לא היה נקוד על עד כלל ה"א דבין נסתרות ובין נגלות כך דינם לכך ניקד עי"ן שבעד חלי התיבה לומר לך חליין לעונש וחליין משעברו ומסתברא דנסתרות בערבות מוקב לא היו הנסתרות אלא לה' אלהינו אבל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו ונקודה דעי"ן שבעד לחלק באתה דלא תימא מעולם ועד עולם אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהוג עד עולם: וכי ענש על הנסתרות. האחרים לעולם: והרי כבר נאמר עד עולם. ואי לאו אפטורא דנסתרות קאי לאשמועינן דעד עולם תנהוג מדה זו דלא תימא משיעברו את הירדן ויקבלו עליהם ערבות יענשו זה על זה למה לי דכתביה אי משום חיובא דנגלות פשיטא דעונש הנוהג עכשיו ינהוג לעולם דלמה יפסוק: אלא. הנקודה לימדך דהאי דכתיב הנגלות לנו ולבנינו לאו עד הנה נהגה מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דכך לא ענש את אחרים על עונשין שבגלוי עד שעברו את הירדן: אלא. לרבי נחמיה כיון דאף משעברו לא ענש על הנסתרות:

עכן

רבינו חננאל

למימר הכרוז ביום פלוני בשעה פלונית במקום פלוני*). אמר ר' יהושע בן לוי כל המתודה וזובח יצרו מעלה עליו כאילו כיבד הקב"ה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר זובח תודה יכבדנני [ואמר ריב"ל] בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שכר עולה בידו מנחה שכר מנחה בידו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב הקרבנות כולן שנאמר זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת שנא' לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: [מתני'] [היה] רחוק מבית הסקילה ד' אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעכן כו': ת"ר אין נא אלא לשון בקשה כו'. אמר רבינא שחודי שחדיה יהושע לעכן בדברים בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה תן לו תודה והיפטר מיד ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי ואמר ר' יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון בה' חרמים מעל ד' בימי משה וא' בימי יהושע. פי' בחרם מדין. ובחרם כנעני מלך ערד. ובחרם סיחון. ובחרם עוג. אלו בימי משה. ובחרם יריחו בימי יהושע הרי ה' וכן פירשם ר' תנחומא בתלמוד ארץ ישראל ואמר ד' וחשב סיחון ועוג א' ואקשי' וכיון שעבר בכל אלה בימי משה רבינו מאי טעמא לא איענש עד השתא א"ר יוחנן מפני שלא ענש על הנסתרות עד שעברו הירדן. כתנאי הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו הוא ולבנינו וגו'**) וא"ר יוסי לעולם [לא] נענשו ישראל על הנסתרות ולא [על] עונשין שבגלוי ואלו שעבר בימי משה גלויים היו לרבים לפיכך לא נענשו בהן. ובימי יהושע לא ידע' אלא אשתו בלבד אינן נסתרות דהא ידעא אשתו וגלויין נמי אינן דהא לא ידעו בו רבים: פי' דילטור בלשון יון

*) בכ"י נמחק כאן איזה שורות

**) [מדברי רבינו נראה שהיה לו גי' אחרת בגמ' אמנם גירסתו צריכה ביאור וצ"ע]

[סוטה ז: ע"ש]

ברכות ע. [לקמן פט: סוטה י:]

לעיל יא.

לעיל דף כא. דיבור המתחיל כהנה עם דלעיל הוא דיבור אחד

תורה אור

עכן מאי טעמא איענוש משום דהוו ידעי ביה אשתו ובניו °חטא ישראל אמר רבי אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא אמר ר' אבא היינו דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה ואסא קרו ליה °וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם אמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה שנאמר חמשה גם ואמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא עכן מושך בערלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי וכתיב התם °את בריתי הפר פשיטא מהו דתימא במצוה גופיה לא פקר קמ"ל °וכי עשה נבלה בישראל א"ר אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערה המאורסה כתיב הכא וכי עשה נבלה וכתיב התם °כי עשתה נבלה בישראל פשיטא מהו דתימא כולי האי לא פקר נפשיה קמ"ל רבינא אמר דיניה כנערה המאורסה דבסקילה אמר ליה ריש גלותא לרב הונא כתיב °ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו אמר ליה וליטעמיך אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתיב °וכל ישראל עמו אלא לרדותן ה"נ כדי לרדותן °וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים בתרתי אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפה הראוי לסקילה לסקילה °וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף רב אמר איצטלא דמילתא ושמואל אמר סרבלא דצריפא °ויציקום לפני ה' אמר רב נחמן בא וחבטם לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין דכתיב °ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש *ותניא שלשים וששה ממש דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי שלשים וששה היו והלא לא נאמר אלא כשלשים וששה איש אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב °תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות תחנונים ידבר רש זה משה ועשיר יענה עזות זה יהושע מאי טעמא אילימא משום דכתיב ויציקום לפני ה' ואמר רב נחמן בא וחבטן לפני המקום אטו פנחס לא עביד הכי (*דכתיב) °ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה *ואמר ר' אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד שעשה פלילות עם קונו בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל דכתיב °ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף ואלא מהכא °למה העברת העביר את העם הזה את הירדן משה נמי מימר אמר °למה הרעתה לעם הזה אלא מהכא °ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן °ויאמר ה' אל יהושע קום לך דריש ר' שילא א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי °והיה בעברכם את הירדן תקימו ואתם ריחקתם ס' מיל בתר דנפק אוקים רב אמורא עליה ודרש °כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה א"כ מה ת"ל קום לך א"ל אתה גרמת להם והיינו דקאמר ליה בעי °ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית לירחו ולמלכה וגו' °ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי [ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו] היכי עביד הכי והאמר רבי יוחנן *אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה חיישינן שמא שד הוא שאני התם דקאמר ליה °אני שר צבא ה' עתה באתי וגו' ודילמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה

א"ל

רש"י

עכן מ"ט איענוש. ישראל עליה הלא מן הנסתרות היא: חטא ישראל. מדלא אמר חטא העם עדיין שם קדושתם עליהם: חילפי. אורטיי"א: מושך בערלה. משך את עור אמתו תמיד עד שנסתרבבה וכיסתה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהול: פשיטא. הא ר' אילעא גופיה אמר דעבר על כל התורה: לא פקר. לא הפקיר עצמו כל כך: בנערה המאורסה. כתיב כי עשתה נבלה בישראל: כולי האי. רע לשמים ורע לבריות לבייש את משפחתה ולאוסרה על בעלה: דיניה כנערה המאורסה. נגמוו לסקלו: לרדותן. שיראו את קלקולו ויזהרו בעצמן ולא יוסיפו למעול בחרם: הראוי לשריפה. כסף וזהב ובגדים: הראוי לסקילה. הוא שורו ובהמותיו וקנס היה לרדות את האחרים: איצטלא דמילתא. טלית של צמר נקי בן יומו *שמכבנין אותו למילת מלבישים לבוש שלא יתלכלך נמרו: סרבלא דצריפא. לבוש בצריף שקורין אנו"ש: זה משה. כשהיה צריך לבקש רחמים על ישראל היה מדבר בלשון רכה: פלילות. דין: ולו הואלנו. ולואי שהואלנו לישב ולא לעבור את הירדן משמע שטוב היה לנו שלא נקיים מצוותך שאמרת לנו קום עבור את הירדן: קום לך. משלך ומידך היתה זאת להם שאף בשבילך נענשו שלא קיימת את דברי: ריחקתם ששים מיל. הר גרזים והר עיבל רחוקים ששים מיל מן הירדן במסכת סוטה (דף לו.) ושם הקימו את האבנים: כן עשה יהושע. מקרא כתוב כן ולא יפה דרש רבי שילא שיהושע שינה: אתה גרמת להם. שלא היה לך לאסור עליהם ביזת יריחו: והיינו דקאמר להו בעי. רק שללה ובהמתה תבוזו שלא תחרימם עוד: היכי עביד. דמשתחוה לאדם בלילה דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרינו (יהושע ה) מכלל דלילה הוא דאי ביממא וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם: שמא שד הוא. ואין מוציאין שם שמים על המזיק ושלום שם שמים הוא שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום וכ"ש שאין משתחוה דדומה כמשתחוה לשעירים:

אמר

תוספות

דנסתרות מסעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות והלא כבר נאמר עד עולם ואי קאי עד עולם אנסתרות ע"כ יש להשוותן דבאותו ענין דקאי אנגלות קאי אנסתרות דמסתמא קאי בשוה אם איתא דקאי אתרווייהו אלא ודאי לא קאי אנסתרות כלל שזו היא הסברא דלא מיענשי אחריני עלייהו לעולם ולא כתיב נסתרות אלא להקיש להו נגלות דכשם שלא ענש על הנסתרות קודם שעברו שזהו הסברא כך לא ענש על הנגלות ולהכי אתיא היקש ונקודה דאי לאו נקודה ה"א דהאי היקש דלא מיענשי עונשא רבא אבל זוטא מיענשי לפי שהיה להם למחות קמ"ל נקודה דלא מיענשי כלל ולפי' נקודה דעי"ן לא יתישב לר' נחמיה:

ואתם ריחקתם ששים מילין. דהר גרזים והר עיבל היו רחוקים ששים מיל מן הירדן כדאיתא בפרק אלו נאמרין (סוטה דף לו.) ויש לתמוה והלא כדין עשה דהא כתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ומה היה יכול לעשות שלא מצא הר גרזים והר עיבל עד שם ובפרק אלו נאמרין* פליגי תנאי דתניא הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך דברי ר' יהודה פירוש ברחוק מן הירדן היושב בערבה אלו הר גרזים והר עיבל שיושבין בהן כותים ר"א אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דאי מעבר הירדן ואילך והכתיב והיה בעברכם את הירדן וס"ל לר"א דהר גרזים והר עיבל שבסמוך לירדן דבר הכתוב ושנים היו ובירושלמי אמר מה מקיים רבי אליעזר הר גרזים והר עיבל ב' גבשושית עשו וקראו לאחת הר גרזים ולאחת הר עיבל על דעתיה דר' יהודה ששים מיל הלכו באותו היום על דעתיה דר' אליעזר לא זזו ממקומן והשתא ר' שילא דהכא סבר דקראי כר' אליעזר והיה לו ליהושע לעשות כן והוא הלך להר גרזים והר עיבל שבין הכותים ורב דאמר הכא דיהושע שפיר עבד מני סבר כרבי יהודה או כר' אליעזר:

חיישינן שמא שד הוא. דוקא בשדות ובהרים מקום שאין בני אדם מצויין דשכיחי שם שדים אפי' ביום כדהיא דפ' בתרא דיבמות (דף קכב. ושם) שעלה להר אבל בעיר אפילו בלילה לא חיישינן דאי לאו הכי היאך אדם נותן שלום לחבירו בלילה והיאך אשה מתגרשת בלילה והא דלא משני הכא דחזו לה בבואה דבבואה כדמשני (ביבמות שם) משום דאין בבואה ניכרת בלילה:

הא

רבינו חננאל

מלשון חטא ישראל אע"פ שחטא ישראל קרי להו רחמנא. ביני חלפי מין הדס רע כדגרסינן בפרק לולב הגזול. וגם עברו את בריתי וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם ה' גם. מלמד שעבר על חמשה חומשי תורה. א"ל ריש גלותא לרב הונא עכן חטא בניו ובנותיו מה עשו שלקחן יהושע. א"ל וליטעמיך כל ישראל מה חטאו. אלא לרדותם. כלומר לייסרם כדכתיב וכל ישראל ישמעו וייראו. כתיב וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים תרתי עבד בהו אמר רבינא כגון בגדים וכלי' בשריפה בעלי חיים בסקילה. כתיב ויציקום לפני ה' מלמד שחבטן עמד ואמר רבון כל העולמים על זה יפלו רובה של סנהדרין וכו'. אמר רב תחנונים ידבר רש זה משה רבינו ועשיר יענה עזות זה יהושע שאמר ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן ואסיקנא האי דנפל יהושע קמי המלאך בלילה משום דאמר ליה אני שר צבא ה' עתה באתי. וגמירי דלא מפקי השדים שם שמים לבטלה שאילולי כך אסור לאדם לתת שלום לחבירו בליל' שמא שד הוא ונמצא

תורה אור

א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה על איזה מהן באת א"ל עתה באתי מיד °וילן יהושע (יהושע ח) בלילה ההוא בתוך העמק ואמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה *אמר שמואל בר אוניא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר °עתה (שם) באתי אמר ליה אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה °אל תצא (משלי כה) לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל °לך (יחזקאל יז) אמור להם לישראל אביך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל ומי אית ליה רשותא כולי האי אין דא"ר יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו פיסקון איטמון סיגרון פיסקון [א] שפוסק דברים כלפי מעלה איטמון שאוטם עונותיהן של ישראל סיגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח °היערוך שועך (איוב לו) לא בצר א"ר אלעזר °לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא * (לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר מרשעי ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שכיפר לו וידויו וכו': תנו רבנן מנין שכיפר לו וידויו שנאמר °ויאמר לו יהושע מה (יהושע ז) עכרתנו יעכרך ה' היום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא וכתיב °ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע (דה"א ב) כולם חמשה מאי כולם חמשה *כולן חמשה הן לעוה"ב כתיב זמרי וכתיב עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן עונותיהן של ישראל: אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמן: וינקו עצמן כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים ת"ר *מעשה באדם אחד שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה לכל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקין והעדים לא תהא להם מחילה לעולם וכששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים פשיטא כל כמיניה לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי וכי הדרי בהו מאי הוי **כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתיהו*) (כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא): **מתני'** יהיה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות מפשיטין אותו את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי רבי יהודה וחכ"א *האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה:

גמ'

אמר לו אמש ביטלתם כו'. עתה באתי דרשי' מדקאמר ליה עתה באתי מכלל דמילתא אחריתי א"ל דמהדר ליה עתה באתי אמש היום כשהעריב בין הערביים קרי ליה כמי אמש שאין זה אלא לשון ערבית: ועכשיו ביטלתם ת"ת. וכיון דביום אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות צריכים אתם לעסוק בתורה בלילה והיה לך לשכב בגלגל שם המחנה ולא במצור: עתה באתי. על שם עכשיו באתי ליפרע מיד נזהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במצור בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק שלן בעומקה של תורה: אביך האמורי. תרח ואבותיו מכנען באו: אמר רוח פסקונית. [ב]גבריאל: אתה מכלים אותם. שאתה קורא אותם אמורי וחיתי: ריבך ריב את רעך. אם יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם וסוד של אברהם ושרה אל תגל לבזותם פן מה תעשה בבואם אברהם ושרה לפניך ואומרים מה חטאנו לך שאתה מכלימנו: ומי אית ליה רשותא. לגבריאל כולי האי להטיח דברים כלפי מעלה: כיון שסוגר. שאין לו רשות לבקש רחמים (א)כיון שנגברה חימה: שוב. אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל: היערוך שועך לא בצר. כך היו אומרים חביריו לאיוב כלום הקדמת שועך לא בצר עד לא באה הצרה אם היית עושה כן היו הכל מאמצים את כחך: כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין צרים. יכולים להסטינו מלמעלה: לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצים את כחו. שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה והכי משמע היערוך שועך אם באתה לערוך שועך כזאת תערכהו לא בצר שלא יהו לך צרים ושהכל יהו במאמצי כחך: זמרי. הוא עכן כדמפרש לקמיה וכוללו הכתוב עם שאר *אחיו שהיו צדיקים: כתיב זמרי וכתיב עכן. הכא קחשיב לבני זרח ולא כתיב עכן (ביהושע ז) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא בריה הוא: רב ושמואל. דאמרי תרוייהו הוא עכן הוא זמרי חד אמר עכן שמו כו': מעשה זמרי. נואף כדאמרן לעיל בא על נערה המאורסה ועוד שנענשו ונגפו ישראל בעוונו כמו שנענשו על ידי זמרי דמתו עשרים וארבעה אלף וכאן רובה של סנהדרין: עיכן. גלגל עליהם פקודות עוונותיהם כעכנא זו שמתגלגלת בהיקף עגול: וינקו. ומאי איכפת לן דקאמרו רבנן דא"כ כל אדם אומר כן ומשני שלא להוציא לעז כו': אי אפשר. שכבר נגמר הדין: וכי כל כמיניה. וכי נאמן הוא דחשדינן ליה לסהדי למימר יהא קולר תלוי בצואר עדים: כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. דבר המכחיש את הראשון דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד אהגדה קמייתא קפיד קרא ואפי' מיתשדינהו כמי לא מיבעי דאיכא למימר דהאי

דהאי דהדרי בהו דאמרי מה לנו לחוב בדמו: דיהבי טעמא למילתייהו. מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו: דבעיא מכסא. *מעשה במוכס אחד ישראל רשע אחד שמת ובו ביום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני העיר ונתעסקו במטתו וקרובי אותו מוכס הוליאו גם את מטת המוכס אחריו וקפלו עליהם אויבים והניחו המטות וברחו והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם מטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתחלפ' להם מטתו בשל מוכס והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו את החכם ונצטער בה אותו תלמיד מאד מה חטא גרם ליקבר זה בבזיון ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער בא ואראך בכבודי בגן עדן בכבוד גדול ובא ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח גיהנם סובב באזניו אבל פעם אחת שמעתי בגנות תלמידי חכמים ולא מחיתי ולכך נענשתי וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים וזה היה שכרו אמר אותו תלמיד עד מתי יהא אותו האיש נדון בדין קשה אמר לו עד שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו אמר לו למה אמר לו מפני נשים מכשפניות ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בהן דין למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלי קומה והיה אותו היום יום גשמים ונתן כד גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית בתוכם ואמר להן הזהרו בהן שהן שמונים ובשעה שתכנסו יגביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב אין מכשפות שולטות בהם ואם לאו לא נוכל להם הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם והניח הבחורים מבחוץ אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני ולנסותכם בכשפים באתי אמרו לו ומה כשפים בידך אמר להן יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי טליתות נגובות ולע"פ שהוא יום גשמים אמרו לו הכרזה יצא לחוץ ורמז להם הוליאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו ואחז כל אחד את אחת מהן והגביה ויכלו להם והוליאום ותלאום כולם ונתקנאו קרוביהם בדבר ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו וכשהיה יוצא ליסקל אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלוי בצואר עדים ושמעו אלו וחזרו בהם ונתנו טעם לדבריהם מחמת *שנאת הנשים ואעפ"כ לא נפטר: **מתני'** מפשיטין אותו את בגדיו. כדאמר אותו בלא כסותו: מלפניו. ערותו בחתיכת בגד:

גמ'

*) [גי' הערוך בערך בעיא ובההוא מעשה דבעיא הסוא מוכסא עכ"ל ברם על מלת דבעיא לא פירש כלום ומצוה לפרשו על נכון] ועי' בירושלמי פ"ו הלכה ט ושם המוכסן שם בר מעיין ותמצא שם שנויים רבים מפרטי המעשה שהביא רש"י כאן

עין משפט נר מצוה

יא א ב מיי' פ"ג מהלכ' עדות הלכה ה סמג עשין קט טוש"ע חו"מ סימן כט סעיף א:

יב ג ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קג:

[מגילה ג. עירובין סג:]

[עירובין שם מגילה שם]

[עי' מ"ש רש"י בח"א על דברי רש"י לקמן אלמא בריה הוא ועי"ק]

מסורת הש"ס

[כל המעשה הלזה איתא בירושל' חגיגה פ"ב וכ"כ תוס' חגיגה טז: ד"ה אב בשינוי קצת]

[עי' תוספות עירובין סג: ד"ה מיד ותוס' מגילה ג. ד"ה וילן]

[עי' תוספות מגילה כח.]

[תוספתא פ"ט]

נ"ל קנאת

[כתובות יח: ב"ב קסח. מכות ג.]

סוטה מג:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כיון שסוגר וכו' לבקש רחמים (כיון) תז"מ ונ"ב ס"א כנגן:

הגהות הגר"א

[א] שפוסק דברים כו' נ"ב ופסקנית כלל כל הפלשה:

[ב] רש"י ד"ה פסקנית גבריאל. נ"ב אינו כן:

גליון הש"ס

גמ' לעולם יקדים אדם תפלה לצרה. וכ"ה בירושלמי פ"ג דתענית ואיתא שם עוד ארשב"ל אם סדרת תפלה לא תהא מיצר פיך אלא הרחב פיך ואמלאהו:

גי' רש"ל אמר ר' יוחנן

רבינו חננאל

משתחוה לו ומסקנא דשמעתא דתלמוד תורה גדול מהקרבת תמידין: פי' רוח פסקונית מלאך הוא כדכתיב עושה מלאכיו רוחות ואמר ר' יוסי ב"ר חנינא שלש שמות יש לו. פסקון שנתנה לו רשות לפסוק דברים. אטמון שאוטם עוונותיהן של ישראל. סגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח. א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שנאמר היערוך שועך לא בצר שאילמלא לא הקדים אברהם אבינו תפלה [לצרה] בין בית אל ובין העי לא נשתייר משונאיהם של ישראל שריד ופלים: אמר ר' יוחנן [לעולם] יבקש אדם רחמים שיהא הכל מאמצין כחו שנאמר וכל מאמיצי כח ומניין שכיפר לו וידויו שנאמר יעכרך ה' ביום הזה היום הזה אתה עכור ואינך עכור לעוה"ב כו': [גרסינן בירושלמי] שור היוצא ליסקל ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר כל הקודם בו זכה וריש לקיש אמר הפקר טעות הוא וכן עבד היוצא ליסקל והקדישוהו בעלים ונמצאו עדיו זוממין ר' יוחנן אמר זכה לעצמו ריש לקיש אמר יאוש טעות הוא ואם אינו יודע להתוודות אומרים לו תהא מיתתי זו כפרה על כל עונותי כו': ת"ר מעשה באחד שיצא ליהרג אמר אם יש לי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון זה כו'. ירושלמי שמעון בן שטח היו ידיו חמומות. אתת סיעת ליצנין ואסהידו על בריה עידות מכוונת ונגמר דינו מי נפק למיתקטל אמרי ליה מרי שקרין אנן בעי אבוה מחזריה א"ל אבא אם בקשת להיות תשועה על ידיך עשה אותי כאיסקופא. מעשה בחסיד שהיה מהלך בדרך וראה שני בני אדם נזקקין לכלבא. אמרין אנן ידעין בהאי חסיד אזל ומסהיד עלן ומרן דוד קטיל לן אלא נקדמיה ונסהיד עליה נגמר דינו ליהרג. הוא שאמר דוד הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי מחרבו של אוריה ומכלבו של חסיד: ר' יהודה בן פזי סלק לעיליתא דבי מדרשא וראה ב' בני אדם נזקקין זה לזה. אמרו לו ר' הב דעתך דאת חד ואנן תרי:

האיש

גמ' *תנו רבנן האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו ואשה שני פרקים בין מלפניה בין מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה מאי טעמייהו דרבנן אמר קרא *°ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא מאי אותו אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה רבי יהודה אומר אותו בלא כסותו לא שנא איש ולא שנא אשה *למימרא דרבנן חיישי להרהורא ורבי יהודה לא חייש להרהורא והא איפכא שמענא להו *דתנן [א]הכהן אוחז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרמו נפרמו עד שמגלה את לבה וסותר את שערה רבי יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו ואם היה שערה נאה לא היה סותרו אמר רבה התם היינו טעמא שמא תצא מב"ד זכאה ויתגרו בה פירחי כהונה הכא *הא מקטלא וכי תימא אתי לאיתגרויי באחרנייתא *אמר רבה גמירי אין יצר הרע שולט אלא במי שעיניו רואות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא אלא אמר רבא דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנין דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא אמר קרא °ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכינה הבא אין לך ייסור גדול מזה וכ"ת ליעביד בה תרתי *אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה לימא דרב נחמן תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמיפלגי מר סבר בזיוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה ומר סבר ניחא דגופיה עדיף מבזיוני: מתני' [ב]בית *הסקילה היה גובה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר °יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה: גמ' *תנא וקומה שלו הרי כאן שלש ומי בעינן כולי האי ורמינהו *[ג]מה בור שהוא כדי להמית עשרה טפחים אף כל כדי להמית עשרה טפחים אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי ליגבהיה טפי משום דמינוול: אחד מן העדים דוחפו: תנו רבנן מניין שבדחיה ת"ל °ירה ומנין שבסקילה ת"ל סקל ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל °סקל יסקל או ירה יירה ומנין [ד]שאם מת בדחייה יצא תלמוד לומר או ירה יירה *מניין שאף לדורות כן ת"ל

תורה אור: ויקרא כד · דברים כב · יחזקאל כג · ויקרא יט · דברים יז · ויקרא יט · שמות יט · שם

רש"י

גמ' פרק אחד. כלומר מעט ממנו מלפניו ויש אומרים פרק חתיכת בגד ולשון פרק בתרוייהו לישני טורנליי"ן: ולא אותה. דאין אשה נסקלת ערומה: ור' יהודה. אמר לך אותו לאו למעוטי אשה אתא אלא לאורויי לן דנסקל ערום דמאותו נפקא לן בלא כסותו: לא שנא הוא ולא שנא היא. שהרי אין כאן מיעוט והשוה הכתוב *איש לאשה לכל מיתות שבתורה: להרהורא. שמא יתנו בה עיניהם ויבואו לידי הרהור דאי לאו האי טעמא כהי דלרבנן לא אצרכה קרא להפשיטה נעביד לה אגן כדי שתמות מהר: בבגדיה. של סוטה: נקרעו. כדרך כל הנקרעים: נפרמו. קרע משונה לכאן ולכאן ולחתיכות קטנות: וסותר את שערה. קלעי שערה: ונוסרו כל הנשים. ואם לא היו מקלקלין אותה אין כאן ייסור אם תצא זכאה ואנו מתכוונים לביישה ואפילו היא זכאה שלא נטמאה מכל מקום פרוצה היתה שהרי קינא לה ונסתרה: הכא. דמיקטלא אין ייסור גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא: מיתה יפה. ולא תבזהו: בזיוני דאינש עדיף ליה. כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דגופיה הלכך נוח לה שתיסקל בלבושה ותשהא למות ואע"ג דאיכא צערא דגופא ולא תבזה אותה להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה יפה: ניחא דגופא עדיף ליה. גדול בעיניו טפי מבזיוני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה: מתני' היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם לארץ: הופכו על מתניו. °כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר: גמ' תנא וקומה שלו. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב: ומי בעינן כולי האי. דבלאו הכי ליכא שיעור מיתה: מה בור שהוא כדי להמית. משנה היא בבבא קמא (דף נ:) אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו פחותין מכאן ונפל לתוכן שור וחמור ומת פטור אלמא עשרה הוי שיעור להמית: מיתה יפה. שימות מהר: מינוול. אם גבוה יותר מדאי מתפזר גופו ואבריו מתפרקין וכריסו נבקעת: מניין שבדחייה. נידונו הנוגעים בהר סיני ת"ל ירה לא תגע וגו': יירה. לשון השלכה כמו (שמות טו) ירה בים ומשמעות דריש ולא ריבוייא: מניין. שסקילת אבנים הוזכרה שם ת"ל סקול דהוא לשון אבנים כדכתיב (דברים כב) וסקלוה (כל) אנשי עירה באבנים: ומנין שבסקילה ובדחייה. אם הוצרך לשתיהן כגון שדחפוהו ולא מת: ת"ל כי סקול יסקל או ירה יירה. ריבוייא הוא דאי חדא מינייהו דווקא קאמר או הא או הא ליכתוב כי סקול או ירה מדכתיב הני לרבויי כתבינהו: שאם מת בדחייה יצא. לכך נאמר או לחלק: ומניין שאף לדורות. כל חייבי סקילה תהא דחייה שם:

תלמוד

תוספות

הא אותה בכסותה. לאו מקרא דריש דהא ליכא מיעוט להכי דאותו איצטריך למידרש בלא כסותו אלא היינו טעמא כדמפרש משום הרהורא או משום בזיונא: אלא במה שעיניו רואות. והא דאמר סוף פ"ק דמגילה (דף טו:) כל האומר רחב רחב מיד נקרי האמר התם ביודעה ומכירה:

ברור לו מיתה יפה. י"מ משום דלרעך כמוך לא שייך מחייס דחייך קודמין *וי"מ משום דכתיב ברישיה דקרא לא תקום ולא תטור ולשון נקימה היינו מיתה כדאמרינן לקמן בפ' ארבע מיתות (דף נב:) גבי נקום ינקם כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב כו':

ורמינהי מה בור. הא דפריך משור האדם משום דהתם נמי דרשינן שור ולא אדם:

מה בור שיש בו כדי להמית. בב"ק (דף נ:) פ"ה משום דסתם בור עשרה וקשה לר"ת אדרבה סתם בור יותר מעשרה כדאשכחן ביוסף וירמיה שהושלכו לבור וכדאשכחן בבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים וכאן פירש דסתם בור אינו פחות מי' מיהו קשה דפריך בריש ב"ק (דף ג. ושם) אילימא אב י' ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא עשרה כתיבי ומשני והמת יהיה לו אמר רחמנא וקים להו לרבנן דעשרה מיתה עבדי תשעה ניזקין עבדי מיתה לא עבדי אלמא מהתם ילפינן ומפר"ת דסתם בור הוי יותר מעשרה ותרווייהו צריכי דאי כתב רחמנא והמת יהיה לו ה"א בכל ענין שימות אפילו בפחות מי' כתב רחמנא בור ואי כתב רחמנא בור ה"א בעמוק כ"כ דאי אפשר שלא ימות בו כתב רחמנא והמת יהיה לו בראוי למות בו דהיינו עשרה דקים להו לרבנן דעבדי מיתה והא דפריך התם סוף סוף זה אב למיתה וזה אב לניזקין אע"ג דט' לא כתיבי כלל סברא הוא כי היכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי להמית תשעה נמי אב לניזקין דיש בו כדי להזיק אי נמי משום דכתיב תרי זימני בור כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור (שמות כא) דדריש בירושלמי אחד בור למיתה ואחד בור לניזקין:

מניין שבדחיה. סקילה נאמר תחילה בפסוק ואפילו הכי עבדינן לה לבסוף משום דאשכחן קראי דסמוך סקילה למיתה דכתיב (דברים יז) וסקלתם באבנים ומתו*:

מניין שאף לדורות כו'. אפילו לרב דיליף דורות משעה בריש הקומץ רבה (מנחות דף יט: ושם) איצטריך קרא לרבויי הכא לדורות דה"א סיני שאני והא דאמרינן בפ' טבול יום (זבחים דף קא.) דאמר ליה אהרן למשה שמא לא שמעת שהותרה אנינות אלא בקדשי שעה ולא בקדשי דורות ה"ק שמא כך נאמר לך בפירוש וא"ת למאן דלא יליף בריש הקומץ רבה *(שעה מדורות) האמר בזבחים בפ' קדשי קדשים (דף ס.) מזבח שנפגם אין אוכלים בגינו שירי מנחה שנאמר ואכלוה מצות אצל המזבח וכי אצל המזבח אוכלים אלא בזמן שהוא שלם ולא כשהוא חסר והאי קרא במילואים כתיב וי"ל התם יליף טפי משום דאשכחן גבי הקרבה לדורות כיוצא בהן דדרשינן התם לעיל מיניה* מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו עליו פסולין שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו זובח אלא כשהוא שלם ולא כשהוא פגום:

משום

מסורת הש"ס

[סוטה כג: לעיל מג. ע"ש] · כצ"ל · [סוטה ח. כל הסוגיא] · שם ז. · [סוטה ח. ע"ש] · [סוטה שם לקמן נב. פסחים עה. כתובות לז. ב"ק נא.] · [לקמן נב. ב"ק נא.] · ב"ק שם [תוספ' פ"ט] · [ב"ק נ:] · [ת"כ ומניין רס"ן] · [דף נט.]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה הופכו וכו' כשהוא מושכב. עי' תשובת שבות יעקב ח"א סימן ד:

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ג מהלכות סוטה הלכה יא סמג עשין כד:

יד ב מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה א סמג עשין קא:

[תוספ' פ"ט] סוטה ח.

[ב"מ סב.]

טו ג מיי' פי"ב מהלכות נזקי ממון הלכה י סמג עשין סח טור שו"ע חו"מ סימן תי סעיף ו:

טז ד מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה א סמג עשין קא:

הא קא מיקטלא כצ"ל רש"ל

[ועי' תוס' פסחים ו: ד"ה אגב כחד]

רבינו חננאל

האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומאחריה דברי ר' יהודה וחכ"א אין האשה נסקלת ערומה ואקשי' למימרא מאי דר' יהודה לא חייש להרהורא ורבנן חיישי להרהורא והא בענין סוטה איפכא שמענא להו דתנן וכהן אוחז בבגדי' אם נקרעו נקרעו אם נפרמו נפרמו עד שהוא מגלה את לבה כולה ר' יהודה אומר אם היה לבה נאה לא היה מגלהו כו' ושני רבא התם בענין סוטה חיישי' שמא תצא מב"ד זכאה ויתגרו בה פרחי כהונה כו' שאר השמועה פשוטה היא: [מתני'] בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו' תנא וקומה שלו הרי כאן שלש איני והא תנן בפרק שור שנגח מה בור שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים אף כל שהוא כדי להמית עד עשרה טפחים הנה י' טפחים דיי כדי להמית. ופירק רב נחמן בעינן להמיתו במהרה כדי שלא יצטער לפיכך מגביהין אותו ג' קומות ואם תאמר אי הכי ליגבהיה טפי חיישינן שמא תיבקע כרסו ויצאו בני מעיו לחוץ ויבא לידי ניוול. ירושלמי פריקי בין הנסקל לנופל הכי אינו דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת משמיה דר' יאשיה אמרי אינון דחבטין תורא בחייליה אין בו משום ריסוק אברים קומי ר' פינחס חבטו תורא בחייליה אמר לון בחייכון שרוני שרוניה וקם ועקר אמר ברוך שבחר בחכמים ובדבריהם שאמרו אילין דחבטין תורא בחייליה אין בו משום ריסוק אברים: ומניין שטעון סקילה שנאמר סקול יסקל ומניין שטעון דחייה שנאמר ירה יירה סקול יסקל זו סקילה ירה יירה זו דחייה ומניין שטעון ב' דחיות ת"ל יירה. ת"ר מניין שאף לדורות כן שנאמר כי סקול יסקל או ירה יירה ואם לאו נוטל האבן ונותנה

יז א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קא:
יח ג ד מיי' שם הל"ט:
יט ה ו מיי' שם פי"ד הלכה ח:
כ ז מיי' שם פי"ג הל"ז:
כא ח מיי' שם פי"ד הלכה ח:
כב ט מיי' שם ופי"ג שם הלכה ז:
כג י מיי' פ"ה מהלכות מחוסרי כפרה הל"א סמג עשין רכ"א:
כד כ ל מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין קג:
כה מ מיי' שם פכ"ד הל"ד סמג לאוין רח:
כו נ מיי' שם פי"ד הל"י:

משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובים הבאים כאחד. ולמאן דאמר מלמדין איכא עיר הנדחת דדרשינן בפ' אלו מציאות (ב"מ דף לא:) מדכתיב הכה תכה ונסקלין נמי דבפ' ארבע מיתות (לקמן דף נג:) דרשינן מדכתיב מות יומתו דמיהם בם וא"ת בפרק אלו הנשרפין (לקמן דף עט:) דתנן חייבי מיתות שנתערבו זה בזה ידונו בקלה ואמר בגמרא* שמע מינה מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר הקל והיכי דייק מיניה דשאני התם דמיתתם בכל מיתות שיכול כיון דחייב מיתה וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפי' הנך דלא דרשי הכי אי נמי *בורח שאני:

אין לו בהן יד. וכגון שנקטעה משנזקק לטומאה דאי קודם לכן הא אפילו שמאל דבעי קרא כדכתיב מודה בעדים גידמים כדאמר לעיל ויש תימה היכי דייק מהכא דבעי קרא כדכתיב דילמא שאני (*התם) דכתיב תהיה דדרשינן *מיניה לעכב כל מילי:

רבי אליעזר אומר נותן על מקומו. הך מתניתין מיתניא איפכא בפ' ג' מינין (נזיר מו:) בסופו ורבים כיוצא בהן בההיא שמעתא גופא פלוגתא דב"ש וב"ה דנזיר ממורט מיתניא איפכא בפ' הוציאו לו (יומא דף סא: ושם) וכן בההיא פירקא (נזיר דף לח:) פלוגתא דאביי ורבא דזג וחרצן איפכא [בפסחים] (דף מא:) ופלוגתא דאביי ורבא בידים שאין מוכיחות בפ' בתרא דנזיר (ד' סב. ושם) איפכא בפ"ק דנדרים (ד' ה:) ופלוגתא דרבה ורב חסדא בפ"ק דבכורות (ד' ג. ושם) דטריפה חיה איפכא בפ"ק דתמורה (ד' יא: ושם)*:

הגהה

תלמוד לומר סקול יסקל. לשון עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה: ושדי ליה איהו. חד מינייהו: דתיתי מרזיא. מכה גדול דשנים אין יכולין לכוון כאחד כשזה משליך זה מעכבו אבל היחידי משליך בכח: היתה. משמע כל הימים היתה לכך והיא נקברת עמו: כולם נקברים עמו. מקבור תקברנו יתירא נפקא לן לקמן בפירקא (דף מו:): בתפיסתו. בתוך ארבע אמות אבל לא נקברו עמו ממש: גידמין הכי נמי דפסילי. ואם כן נימא עדי גידמין פסולין למה לי דנקט נקטעה לאחר מכאן: יד העדים. יד שהיתה להם תהיה להם בשעת מיתה אבל גידמין מעיקרא לא מישתמעו מיניה דזו היא יד שלהם: הרי זה יהרג. ואע"פ שאין כאן יד עדים הראשונים אלמא לא בעי קרא כדכתיב דלאו דוקא איכתיב אלא למצוה בעלמא: בהן הן עדיו. כגון דהנך שנים המעידים עליו שנגמר דינו בבית דין הן הן עדים שהעידו עליו מתחילה ונתחייב על פיהם: אין לי. אי לא כתיב אלא יומת: אלא מיתה הכתובה בו. סייף כדיליף לקמן [בד' מיתות] (ד' נב:): מות יומת. ריבויא הוא: משום דהוי רוצח. הנידון בבית דין: וגואל הדם. כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלטו שני כתובין הבאים כאחד כו': היה אחד מהן גידם. אביו או אמו של סורר ומורה: בננו זה. משמע שרואין אותו: ולא חרשין. שאינן שומעין מה שמשיב להם ואינן יודעין אם שמע תוכחתם אם לאו: כולי קרא יתירא הוא. דהוה ליה למיכתב והוציאוהו אל שער העיר ההיא וסקלוהו כדכתיב בכל שאר נסקלין ותו לא מידי כל אורך דברים זה למה: רבי אליעזר. לא בעי קרא כדכתיב וכן ר"ש: מתני' אלא מגדף. מברך את השם ובגמרא מפרש טעם: אין דנין שנים ביום א'. בב"ד א' משום דלא מצו להפוכי בזכותיה דכל חד חד צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות קאמר דאין ראיותיהן שוות ושמעון בן שטח שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סייג לשעה ותלאן לפרסומא למילתא ודן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן: גמ' כי קללת אלהים. מפני שבירך את השם נתלה והעוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם וגנאי הדבר כלפי מעלה להיזכר: מה מקלל בסקילה. ונתלה דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה: אף כל שכפר בעיקר. אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: דרשי כללי ופרטי. דורשין את התורה בכלל ופרט כל מקום שכתב ואח"כ פירש דורשין את האחרון בפרט: ורבי אליעזר דורשו במיעוט. ויש חילוק בין זה לזה פרט היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מיעוטי במקצת שמתחילה היה משמע כל דבר ובא המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין לו:

אהכי

תורה אור

ת"ל *סקל יסקל: ואם לאו עד השני נוטל את האבן: נוטל והתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אם מת בה יצא וליטעמיך תיקשי לך היא גופא משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אלא דמדלי לה בהדי חבריה ושדי לה איהו כי היכי דתיתי מרזיא: ואם לאו רגימתו כו': והתניא מעולם לא שנה בה אדם מי קאמינא דעביד דאי מיצריך קאמינא אמר מר אבן היתה כו' והתניא *אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא צריכא דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו נקברין עמו והתניא *אין נקברין עמו אמר רב פפא מאי עמו עמו בתפיסתו אמר שמואל נקטעה יד העדים פטור מאי טעמא דבעינא יד העדים תהיה בו בראשונה (דברים יז) וליכא אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא הכי נמי דפסילי שאני התם דאמר קרא יד העדים שהיתה כבר מיתיבי *כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדיו הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדיו ומי בעינן קרא כדכתיב *והתניא מות (במדבר לה) יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מכל מקום שאני התם דאמר קרא מות יומת וליגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד *אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא גואל הדם ימית את הרוצח (שם) *מצוה בגואל הדם ומניין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר בפגעו בו מכל מקום (שם) א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי *ומי לא בעינן קרא כדכתיב והתנן *היה אחד מהן גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר ותפשו (דברים כא) בו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין ואמרו ולא אילמין בננו זה (שם) ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין מאי טעמא לאו משום *דבעינן קרא (שם) כדכתיב לא שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ת"ש *אין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן ומר סבר רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי אבל דכ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא *דתנן אין לו בהן יד בהן רגל אזן ימנית אין לו טהרה עולמית רבי אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר *נותן על שמאלו ויוצא:

מתני' כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכ"א אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי רבי אליעזר וחכ"א *האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר *(להן) רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד: גמ' ת"ר והומת ותלית (שם) יכול כל המומתין נתלין ת"ל כי קללת אלהים תלוי (שם) מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי רבי אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוו מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט *הני אין מידי אחרינא לא השתא

[נ"ל סקול יסקל או ירה יירה כן נוסחת הילקוט] [ע"ז סב:] [תוספ' פ"ט] מכות ז. גיטין כח: כט. ב"מ לא: לקמן נג. ודף עב: [קידושין כד: וש"נ] [מכות יב.] לקמן עא. [לקמן עא.] לקמן קיב. לקמן פח. נזיר מו: ע"ש יומא סא: נגעים פי"ד משנה ט [נ"ל להם] נ"א האי

[נ"ל הכא] [מנחות ה. ודף יט.] [וע"ע תוס' מנחות נח: ד"ה ואיבעית אימא] [ע' תוס' סוטה כו. ד"ה דכתיב וכו'] [במשנה דנגעים איתא אם נתן על של שמאל יצא] סוטה כג.

רבינו חננאל

ונותנה על לבו איני והתניא אבן היתה שם משוי שני בני אדם כו' ופרקי' דמדליה חבריה בהדיה ושביק ליה לאבנא בידיה ושדי לה איהו עליה כי היכי דתיתי מרזיא פי' מכח כלומר מגביהין אותה שניהן למעלה ומניחה האחד ביד חבירו וכיון שאין בו כח להורידה מיד משתרבבת מידו ובאה עליו בכח: תנא מעולם לא הוצרכו לסקלו באבן שניה וכיון שהיו סוקלין אותו באבן ההיא היא היתה נקברת עמו והיו מתקנין אבנים אחרות ומתקנות תחתיה. דתנן אחד אבן שנסקל בו ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא עמו ממש אלא עמו בתפיסתו פי' בד' אמות דיליה כדגרס' מת תופס ד' אמות: אמר שמואל נקטעה יד העדים אחר שהעידו פטור ההורג דבעינן יד העדים תהיה בו וליכא אבל אם היו העדים גידמין מעיקרא מקטיל ושני הכא דנקטעה משום דכתיב יד העדים ודייקינן יד שהיתה כבר אבל אם לא היתה כבר לא חיישינן לה איני דבעינן יד העדים ממש והתניא כל מקום שיעידו שנים כי בבית דינו של פלוני נגמר דינו של פלוני ופלוני ופלוני עדיו יהרג ותרגמ' שמואל בהן הן עדיו כלומר אנו העדנו עליו ועל פינו נגמר דינו והנה אנחנו והנה ידינו איני דאיתא הא דשמואל דאמר בעינן קרא כדכתיב והא כתיב ברוצח מות יומת הרוצח ומיתתו בסייף וקי"ל כי אם עומד במקום שאין אדם יכול להורגו בסייף שהורגין אותו בחצים או באבנים באיזו מיתה שיכולין להמיתו ולמה לא קאמר כיון שאין יכול להורגו בסייף פטור הוא ושנינן שאני התם דרבי קרא מות יומת המכה מכל מקום. וליגמר שמואל מיניה כשנקטעה יד העדים. ודחי' משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד רוצח הא דאמרן מות יומת המכה מכל מקום גואל הדם כתיב הוא ימית את הרוצח. ואם אין לו גואל ב"ד מעמידין לו גואל הדם שנאמר בפגעו בו מכל מקום כלומר הפוגע הורגו ואע"פ שאינו גואל הדם אלא במקום גואל הדם ואקשי' למא"ד (ומי) [דלא] בעינן קרא כדכתיב ולא והתנן בבן סורר ומורה ותפשו בו ולא גידמין והוציאו אותו ולא חיגרין כו' ודחינן שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ותוב אקשינן מרחוב דעיר הנדחת דכולי עלמא בעינן קרא כדכתיב ודחינן תנאי נינהו דתנן בנגעים פרק אחרון אין לו בוהן יד בוהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר' אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא ר' שמעון אומר נותן על של שמאל ויוצא. תנא קמא סבר בעינן קרא כדכתיב ור' אליעזר ור' שמעון לא בעו קרא [כדכתיב]: כל הנסקלין נתלין כו' ת"ר והומת ותלית יכול יהו כל הנסקלין נתלין כו' רבנן דרשי התורה בכלל ופרט כתיב כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ כלל כל מומת בא בפסוק של אחריו ופרט כי קללת אלהים תלוי וזהו המקלל ואם היה הפרט קרוב לכלל היינו דנין אותו אין בכלל אלא מה שבפרט

אהני לרבויי עכו"ם · הך הרחקה שהרחיקם זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אהני לרבויי עכו"ם הואיל ודמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר כמותו: כי קללת. מיעט את הרבוי ולימדך שלא תרבה בו את הכל אלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכא דמיקרבן להדדי אבל היכא דרחקן זה מזה אהני דלא תמעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטין אלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות ב"ד אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיהת דבסקילה כמותו לא תמעט מיניה ומהכא תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל דמאן דדריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה

תורה אור

השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי עבודת כוכבים דדמי ליה בכל מילי ור' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי והומת ותלית רבוי כי קללת מיעוט אי הוו מקרבי להדדי לא הוו מרבינן אלא עבודת כוכבי' דדמי לה בכל מילי השתא דמרחקי מהדדי אהני לרבויי שאר הנסקלין: האיש *תולין וכו': מ"ט דרבנן *אמר קרא °ותלית אותו אותו ולא אותה ור' אליעזר אותו בלא כסותו ורבנן אין הכי נמי אלא אמר קרא °וכי יהיה באיש חטא איש ולא אשה ור' אליעזר האי וכי יהיה באיש מאי דריש ביה אמר ריש לקיש ההוא למעוטי בן סורר ומורה והתניא בן סורר ומורה נסקל ונתלה דברי ר' אליעזר אלא אמר רב נחמן בר יצחק לרבות בן סורר ומורה מאי טעמא דאמר קרא וכי יהיה באיש חטא איש ולא בן חטא מי שעל חטאו נהרג יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג הוי מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות: אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו': *אמר רב חסדא לא שנו אלא בשתי מיתות אבל במיתה אחת דנין והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הואי וקא אמרו ליה דאין דנין אלא אי איתמר הכי איתמר לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות והיכי דמי כגון שתי עבירות *אבל במיתה אחת ועבירה אחת דנין מתיב רב אדא בר אהבה *אין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת תרגמא רב חסדא בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממי זוממיה (א) *תניא ר"א בן יעקב אומר שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא כדי לעשות סייג לתורה ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים והביאוהו לבית דין וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך שוב מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לבית דין והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך: **מתני'** כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא* ומקיף שתי ידיו זו על גב זו ותולה אותו רבי יוסי אומר הקורה מוטה על הכותל ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין ומתירין אותו מיד ואם לן עובר עליו בלא תעשה שנאמר °לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו' כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם ונמצא שם שמים מתחלל* אמר רבי מאיר בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת* קלני מראשי קלני מזרועי אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך קל וחומר על דמן של צדיקים ולא זו *בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה *הלינהו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא *שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן* והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם ולא

דברים כא · שם · יבמות צ:

השתא דמרחקי מהדדי. והא דאמרי' (ג)מנחות (נה:) כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט לאו דאין דנין כלל אלא דנין בכלל ופרט ואהני לרבויי מידי כי הכא דאהני לרבויי עכו"ס*: **אותו** בלא כסותו. ואף על גב דמשנת סקילה היה ערום ס"ד שילבישוהו בשעת תלייה: **שתי** עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש בעלת אוב וידעוני ויש סובר חבר ושאר מכשפות: תלישה

אלא כעין הפרט ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמרינן ריבה הכל ולא מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפרישית לעיל הוא דפרט לשון פירוש הלכך כלל ופרט וכלל אי אתה דן להביא ע"י הכלל האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא כלל האחרון הייתי אומר הפרט הוא פירושו של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי' הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם ואח"כ פירש ובא ללמדך שאין בסתם אלא הפירוש הלכך כי אתא כללא בתרא אהני לרבויי כעין הפרט ותו לא ומאן דדריש ליה בריבויי ומיעוטי אמר לך המיעוט אינו פירושו של סתם אלא מיעט ריבויא שלא יהא הכל במשמע ואי נמי לא אתא כללא בתרא הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט שלא בא המיעוט למעט אלא מאי דלא דמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה הכל ולא תמעט מן המיעוט אלא דבר אחר שלא תראה בו שום רמז דומה *לפרט: ורבי אליעזר. אמר לך האי אותו דתלייה נמי אותו בלא כסותו אשמעינן ולא למעוטי אשה: למעוטי בן סורר ומורה. דאע"ג דבסקילה אתא קרא למעוטי דכתיב איש ובן סורר ומורה לא הוי איש דאם היה ראוי להוליד לא היה נידון דכתיב (דברים כא) בן: מאי טעמא. כלומר היכי משמע מיניה ריבויא: בן סורר ומורה. לא חטא כדתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עב·) וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין אמרה תורה יסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו סופו מגמר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות כו': ואין מיעוט אחר מיעוט כו'· כלומר מדה היא בתורה: מיתה אחת דנין. דטעמא משום דלא אפשר לטעויי בתרווייהו הוא: מיתה אחת כעין שתי מיתות. כגון שתי עבירות שאין דומות והן מיתה אחת כגון שבת וע"ז וכ"ש שתי מיתות ממש: אבל מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתיהן בחילול שבת שתיהן בנערה המאורסה דנין ושמונים נשים לאו עבירה אחת היו דאיכא באוב ואיכא בידעוני והכתוב חלקן בשתים ושמעון בן שטח לצורך שעה עשה: ואפי' נואף ונואפת. דמיתה ועבירה אחת: תרגמא רב חסדא. להא דרב אדא: בבת כהן. ארוסה או נשואה: ובועלה· דהיא בשריפה אבל בועלה נידון כשאר בועל בת ישראל דבועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בועלה היא ולא זוממיה: או בבת כהן וזוממי זוממיה. שהיא והן נהרגין ולא במיתה אחת דהיא בשריפה והן במיתת הבועל כגון באו עדים והזימו את הראשונים וחייבום מיתת הבועל ולא מיתתה דכתיב (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו כדאמר באלו הן הנחנקין (לקמן דף נ:) ובאו שנים אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חייבת שריפה ע"פ הראשונים והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבן בה והייתי מיתת הבועל: שמעתי. מרבותי: שב"ד מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה: ולא. שיתכוונו לעבור על ד"ת לבוד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך השעה: לעשות סייג. גדר: לא שראוי לכך. דשבות בעלמא הוא מדרבנן: אלא שהשעה צריכה לכך. מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין לוחצן של ישראל שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מלות בזויות בעיניהם: הטיח. בא עליה: תחת התאנה. מקום גלוי: **מתני'** משקעין. נועצין: והעץ יוצא. ממנה כמין יתד הוא ענף יוצא מן הקורה סמוך לראשה: ומקיף. סומך לו זו אצל זו כמו (חולין דף ז·) שלא מן המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. בידו: מוטה על הכותל. לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתחלל. שמזכירין שזה בירכו: שאדם מצטער. שפורענות באה עליו בעונו: מה לשון אומרת. באיזה לשון היא קובלת ומתנודדת עליו: קלני מראשי. כמו שהאדם שיגע ועיף אומר ראשי כבד עלי וזרועי כבד עלי והיינו קללת קל לית אני איני קל: ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא כל מתים הלנתן בלא תעשה הוא כדיליף בברייתא מריבויא דתקברנו: ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק כך מפרש לה בגמ': שתי קברות. בגמ' מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה: נתעכל הבשר. כבר נתכפר במיתתו ובזיונו מלקטין את העצמות וקוברין בקברות אבותיו:
ולא

נ"ל נתלה רפ"ל · [יומא תג. וש"נ] · לעיל נה. · נ"א למיעוט · [תוספתא פ"ז ותוספתא דנגעים פרק א ע"ש] · [בס"מ ממנה] · [חגיגה טו:] · [בס"מ כביכול] · [בס"מ ל"ג ולא אמרו] · [לקמן מז:] · [יבמות מז:]

עין משפט נר מצוה

כז א ב מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה י וסמג עשין קג:
כח ג מיי' פכ"ד שם הלכה ד סמג שם ולאוין רח טור שלחן ערוך חושן משפט סימן ב [וכרב אלפס עוד בב"ק פ"ט דף לו. וביבמות פ"י דף לב.]:
כט ד ה מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג עשין קג:
[ועי' תוס' ב"ק פה. ד"ה כלל ותוס' מנחות נה: ד"ה כלל ותוספות פסחים ו: ד"ה אכל]
ל ו מיי' שם הלכה ח ופ"ד מהלכות אבל הלכה ח סמג לאוין קנג טוש"ע יו"ד סימן שנז סעיף א:
לא ז מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ט ופ"א מהל' אבל הלכה ט סמג עשין קג:
לב ח מיי' פי"ג מהל' סנהדרין הלכה ו סמג עשין נח:

רבינו חננאל

שבפרט מקלל לבדו אין זולתו לא וכיון דמרחקי הפרט מן הכלל אהני לרבוי עובד עבודה זרה כי נתלה דדמי ליה למקלל בכל דבר ששניהן כופרין הן בעיקר ושניהן בסקילה ור' אליעזר היה דורש התורה רבויי ומעוטי והומת ותלית ריבה כל מומת לתלייה כי קללת אלהים תלוי מיעט כל מומת מלהתלות אלא המקלל בלבד ואי הוה ריבוי בהדי מיעוט בקרוב הוה ממעטי כל מומתין מתליה זולתי עובד ע"ז דדמי ליה בכל מילי. השתא דמרחקי אהני ריחוקיהו לרבויי שאר הנסקלין: האיש נתלה ולא האשה נתלית שנאמר וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ ור' אליעזר דרש הכי כי יהיה באיש חטא איש ולא בן למעוטי בן סורר ומורה חטא מי שעל חטאו נהרג למעוטי בן סורר ומורה שעל סופו נהרג כמפורש בענין בן סורר ומורה הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות ומרבה בן סורר ומורה להתלות. אמר ר' אליעזר מעשה בשמעון בן שטח שתלה נשים באשקלון אמרו לו משם ראיה והלא אין דנין שנים ביום אחד והוא דן שמונים ביום אחד אמר רב חסדא לא שנו שאין דנין שנים ביום א' אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות והוא כגון זכר ונערה מאורסה שהן שתי עבירות ואע"פ ששניהן במיתה אחת בסקילה כיון ששתי עבירות הן אין דנין אותן אבל במיתה אחת ועבירה אחת כגון עשרה באו על עשרה זכרים דנין אותן כולן ביום אחד ומותיב עליה רב אדא בר אהבה אין דנין ביום אחד אפי' נואף ונואפת ופריק רב חסדא בבת כהן *)ואשת ישראל ובועלה שהיא בשריפה ובועלה בחנק או בת כהן וזוממי זוממיה פי' כגון שהעידו שזינתה ונתחייבה שריפה באו עדים והזימום נהרגין והזוממין והיא ניצולת באו אחרים והעידו המזומין ונמצאו הראשונים שהעידו כי זינתה עדי אמת ונתחייבה היא והמזומין לראשונים מיתה היא בשריפה והן בחנק: תניא א"ר אלעזר שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג לתורה ומעשה באחד· שרכב על סוס בשבת וסקלוהו ב"ד לא מפני שראוי לסוקלו אלא לעשות סייג שהשעה היתה צריכה לכך. ותקח את (הבגד) [השק] ותטהו לה אל הצור (ש"ב כא) מלמד שהיתה מצדקת הדין ואומרת הצור תמים פעלו אמר בש"ר אושעיא גדול קדוש השם מחלול השם בחלול השם **) כתיב והמה הומתו בימי קציר בתחילת קציר שעורים. וכתיב מתחלת קציר עד נתך מים עליהם מן השמים וגו' שהוא מתחלת קציר שעורים מלמד שהיו תלויין מט"ז בניסן עד זמן הרביעה בי"ז במרחשון והיו עוברים ושבים אומרים מפני מה תלויין כל כך והיו אומרים להן מפני שפשטו ידיהם בגרים והלא דברים ק"ו ומה הללו שאינן גרי צדק כך גרי אמת עאכ"ו הרבה גרים נתגיירו באותו זמן ובקידוש השם כתיב לא תלין נבלתו תני המעביר ארון ממקום למקום אין בו משום ליקוט עצמות איזהו ליקוט עצמות המלקט עצם עצם משיתאכל הבשר תני לקוט עצמות אין אומרים עליהם קנים ונהי ולא ברכת אבלים ולא תנחומי אבלים אלו הן ברכת אבלים שאומר בכוסות. תנחומי אבלים הן שאומרים בשורה אבל אומר עליהם דברים

*) נע"ק דלענין מה כתב רבינו ואשת ישראל שלא בבת כהן אין נ"מ כלל אם נשאת לישראל או לכהן: **) בירושלמי לפנינו כאן ובקדושין פ"ד הלשון לסיפך בחילול השם כתיב לא תלין נבלתו ובקידוש השם כתיב ;שמה הומתו וגו' ועי' בבבלי יבמות דף ע"ט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' בבת כהן וזוממי זוממיה · נ"ב עי' במכות ד"ב ע"א בתוס' ד"ה ... בת כהן ... דהיינו ... דליכא דין מיתה בבועל: (ב) תוס' ד"ה ... וכו' והא ... נ"ב בב"ק דף ... פ"א.

גליון הש"ס

גמ' או בבת כהן וזוממי זוממיה. עיין מכות דף ב ע"א תוס' ד"ה זוממי:

עין משפט
נר מצוה

לג א מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הל"ו ופ"א מהלכות אבל הל"ט:

לד ב מיי' פט"ו מהלכו' סנהדרין הלכה ז:

*עי' גי' מהר"ם

לה ג מיי' שם הלכה ט:

לו ד ה מיי' פי"ב מהל' אבל הלכה א סמג עשין מד"ס ב טור שו"ע יו"ד סימן שמח סעיף ב וג' וסימן שכב סעיף א [וכרב אלפס מו"ק כ"ג דף רלו.]:

לז ו ז ח מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שמד סעיף ט וסעיף י:

כ"א אין לו בזיון אם שוכב כו'

[וע"ע תוס' בכורות נג: ד"ה גאון]

[גי' הערוך ארגז וע"ש מ"ש בשם רב האי גאון]

וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר ואי אמרת כנ"ל

רבינו חננאל

דברים מהו דברים רבנן דקיסרי אמרי קילוסין: כיצד תולין אותו משקעין את הקורה כו'. ת"ר כיצד עושין משהין עד שקיעת החמה וגומרין (אותו) [את דינו] ומיד ממיתין אותו ואחר [כך] תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה וכשתולין אותו אין תולין אותו אלא בעץ תלוש שצריך לקוברו עמו בתפישתו (ואין)[ואם] מניחין אותו תלוי עוברין בלאו שנא' לא תלין נבלתו על העץ כי קללת אלהים תלוי. כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל השם פי' באין לחקור מה אמר בקללה ויאמרו כך וכך נמצא שם שמים מתברך בכינוי. אמר ר"מ בזמן שאדם מצטער מה הלשון אומרת קלני מראשי וכו'. פירש אביי קל לית כלומר אין בו קלות בכאב ודחה רבא ואמר מי שאין בו קלות כובד יש בו אי הכי כבד עלי ראשי מבעי ליה ופירש רבא קליל לי עלמא כלומר הרוח תשש ונעשית קלה ומעופה ואקשי' האי קללת מבעי ליה לגופיה ללמד כי המקלל את השם נתלה ודחי' א"כ הוה ליה למיכתב מקלל מדשני קרא וכתב קללת ש"מ מקלל וש"מ נמי רוחו של אדם נכאבת בזמן שנכאב אחד מן האברים ואמרינן ונימא האי קללת להכי הוא דאתא לכדרבא ולא שמעינן מינה דמקלל הוא ופרקינן א"כ הוה למיכתב קלת מאי קללת ש"מ תרתי ש"מ הא דרבא ש"מ דמקלל הוא: ולא המלין את הנתלה בלבד עובר בלאו אלא אפי' המלין מתו כר' יוחנן דאמר מדכתיב כי קבור שאין ת"ל תקברנו ומה ת"ל תקברנו לרבות שאר מתים ומדסמיך לא תלין ש"מ ללאו הוא דאתא איכא דאמרי אמר ר' יוחנן רמז לקבורת המת מן התורה מדכתיב תקברנו שאין ת"ל תקברנו אלא ללמד שחייב מן התורה לקבורת המת: א"ל שבור מלכא לרב חמא מנא לכו קבורה מן התורה שתק ולא אמר ליה ולא מידי ואמרינן הוה ליה למימר ליה מדכתיב כי קבור תקברנו ודחי' יכול למימר דעביד ארגז כלומר תתנהו בארון. קבורה בארץ מנא להו שאין ת"ל תקברנו דדריש אנן לא משמע ליה למלכא לימא ליה מדאיקבור אבות ומשה רבינו ואמרינן יכול למימר מנהגא בעלמא הוא וכן הא דכתיב בבנו של ירבעם וקברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר וכן לא יספדו לו ולא יקברו דרך מנהג העולם כי קאמרינן צוואה מנא לן. וק"ל מצוה

תלישה לאו כלום היא. והא דאמרי' בפ' כיסוי הדם (חולין דף פט:) דעפר הגדלת שרי דכתיב ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושרפה יצא זה שמחוסר תלישה וקבילה ושריפה לא דמי דעפר חשיב טפי מחובר מען הגטון בארץ:

קלילי עלמא. יש גורסין *קלי משום דאמר בסמוך קלת ואין לחוש בכך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו:) גבי אלהים לא תקלל דאמר ליכתוב לא תקל:

קבורה משום בזיונא או משום כפרה. ע"כ איכא כפרה כדאמרי' לקמן (דף מז:) (בפ' ד' מיתות) כפרה מאימת הוי מכי חזו לצערא דקיברא פורתא אלא אפי' אי איכא בזיונא וכפרה מיבעי ליה הי עיקר וא"ת והא איכא כפרה טפי בשלא נקבר משנקבר כדתניא במתניתין (לקמן מז:) סימן יפה לו למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והאי בזיונא דהכא לאו בזיונא דמת קאמר דהם כן אמאי לא כל כמיניה אלא בזיונא דמשפחתו אבל למת *אית לו בזיון אם אינו שוכב על המטה בכבוד:

לא תקברוהו לההוא גברא. והא דאמר בריש פ"ט דכתובות (דף פד:) דהמוכר קברו באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שאני התם דבעי דליקברוה בחד דוכתא*:

הספידא יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (יבמות דף עח:) אל שאול ואל בית הדמים אל שאול שלא נספד כהלכה ואי משום יקרא דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים היו לסופדו להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה:

אבל

ולא היו מתאבלין. עליהן כדי שתהא בזיונן כפרה להן אלא אוננין בלבד דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא בלב בלבד: גמ' משהין אותו. את גמר דינו ואין תולין אותו שחרית שמא יתרשלו בקבורתו ויבא לידי שכחה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד: אחד קושר ואחד מתיר. כלומר אין שהות בינתים: ת"ל [כי] קבור. מריבויא משמע ליה דאף עץ בעי קבורה: יצא זה. מחובר שמחוסר קלילה אבל נעוץ מיהא הוי: רבי יוסי אומר. אף נעוץ מתמעט מן המשמעות הזה שמחוסר תלישה וקבורה: לאו כלום היא. אין כאן חסרון מעשה: לשני תאומים כו'. אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום: קל לית. אינו קל: א"כ. דקלני דמתני' לאו כינוי הוא אלא קל אינו כבד אני מיבעי ליה: קיל לי עלמא. (אני) מכנה ואינו רוצה להזכיר כבידות בעצמו: לגופה. לומר שהמגדף בתלייה ומיניה ילפינן לאחריני: ה"ג ת"ל כי קבר תקברנו. מריבויא דריש כל המתים: רמז לקבורה. שאדם חייב לקבור את מתו: דליעביד ליה ארון. אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא אמר ליה מהאי ופרכינן לימא ליה מרבויא דתקברנו ומשני לא משמע ליה (א) לעכו"ם למהוי דרשה מרבויא: ונימא מדאיקבור צדיקי. אברהם יצחק ויעקב ומשני מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן: ונימא ליה מדקבר רחמנא למשה. אלמא דעתו הסכימה ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא: וספדו לו. באביה בן ירבעם כתיב ואחיה השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח יען כי נמצא בו דבר טוב שביטל פרדסאות שהושיב אביו: ולא יקברו. ברשעים כתיב ומדלייטו להו הכי ש"מ קבורה משמיא אסכימו עלה: משום בזיונא הוא. שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע: או. כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות: לאו כל כמיניה. דבזיון הוא לקרוביו: הא אמר לא בעינא כפרה. ואי נמי קבריה ליה לא מתכפר: לא יקברו. ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם: ומשני לא ניחא להקב"ה דתיהוי להו כפרה לפי שאף על פתח קברם לא היו חוזרין: א"נ לאפוקי מיורשין. על כרחן הספדנין אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו לייתינן ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן להו ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא לייתינן ליורשין לייתינן: משהו לה לשרה. עד שבא אברהם מבית עקידת יצחק דמדכתיב ויבא אברהם מכלל דההיא שעתא לא הוה התם: הנך בני יקרא נינהו. בתמיה והלא כל בית ירבעם הנותרים רשעים היו: ולא יקברו. ואי יקרא דחיי הוא. והלא הנותרים יש בהן צדיקים: והוי אדון יספדו לך. לצדקיהו נאמר: נבזה

תורה אור

א ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב: גמ' תנו רבנן אילו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר °והומת ותלית ממיתין אותו ואח"כ תולין אותו הא כיצד ב משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תלייה ת"ר °עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל °כי קבר ג מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה ר' יוסי אומר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו כלום היא: כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבירך כו': תניא *אומר ר"מ משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי צוה המלך והורידוהו: אמר ר' מאיר כו': מאי משמע אמר אביי כמאן דאמר קל לית אמר ליה רבא א"כ כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי מיבעי ליה אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא האי מיבעי ליה לגופה א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ תרתי: ולא זו בלבד כו': *א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת ת"ל כי קבר תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה איכא דאמרי אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין ד ת"ל כי קבר תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה א"ל שבור מלכא לרב חמא קבורה מה"ת מניין אישתיק ולא א"ל ולא מידי אמר רב אחא בר יעקב אימסר עלמא בידא דטפשאי דאיבעי ליה למימר כי קבור דליעבד ליה *ארון תקברנו לא משמע ליה ונימא מדאיקבור צדיקי מנהגא בעלמא מדקבריה הקב"ה למשה דלא לישתני ממנהגא ת"ש °וספדו לו כל ישראל וקברו אותו דלא לישתני ממנהגא °לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו דלישתנו ממנהגא איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקברוה לההוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא ה לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה מאי ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי לכפרה צריכי אין דכתיב °אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ש וספדו לו כל ישראל *וקברו אותו ואי אמרת כי היכי דתיהוי ליה כפרה הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה *האי דצדיק הוא תיהוי ליה כפרה הנך לא ליהוי להו כפרה ת"ש לא יספדו ולא יקברו דלא תיהוי להו כפרה איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי למאי נפקא מינה ו דאמר לא תספדוה להההוא גברא אי נמי ז לאפוקי מיורשין ת"ש °ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא הנך בני יקרא נינהו ניחא להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי ת"ש לא יספדו ולא יקברו לא ניחא לצדיקיא דמייקרי ברשעייא תא שמע °בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה הכי קאמר ליה לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך ת"ש

דברים כא | שם | שם | מ"א יד | ירמיה טז | קהלת ז | בראשית כג | ירמיה לד

מסורת הש"ס

[תוספ' פ"ט]

[גי' ילקוט א"ר יוחנן מנין למלין את מתו שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תלין נבלתו מנין שעובר אף בעשה ת"ל כי קבור תקברנו א"ד רמז לקבורה מן התורה מנין ת"ל כי קבור מה ת"ל תקברנו מכאן רמז לקבורה]

האי דהוי צדיק כנ"ל

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דליעביד ליה וכו' לא משמע ליה לעכו"ם למהוי מלבא למהוי:

ת"ש °נבזה בעיניו נמאס *זה חזקיהו מלך יהודה *שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים ואי משום יקרא דחיי הוא מ"ט כי היכי דתיהוי ליה כפרה לאבוה (א) ומשום כפרה דאבוה משהו ליה ליקרא דישראל ישראל גופייהו ניחא להו דמיחלי יקרייהו לגביה *ת"ש אמר להן אל תספדוני בעיירות ואי אמרת יקרא דחיי מאי נפקא ליה מינה קסבר ליתייקרו ביה ישראל טפי ת"ש *הלינו לכבודו [*] להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו מאי לאו לכבודו של מת לא לכבודו של חי ומשום כבודו של חי מבית ליה למת אין כי אמר רחמנא °לא תלין נבלתו על העץ דומיא דתלוי דאית ביה בזיון אבל הכא כיון דלית ביה בזיון לא ת"ש *הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות להביא לו מקוננות להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת ה"ק כל העושה לכבודו של חי אין בו בזיון למת ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת שלא נספד *ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת ש"מ יקרא דשכבי הוא שמע מינה: לא היו קוברין כו': וכל כך למה לפי אשאין קוברין רשע אצל צדיק דאמר *ר' אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר °ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע* ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו אמר ליה רב פפא ודילמא לאיקוומא °ויהי נא פי שנים ברוחך אלי אמר ליה אי הכי היינו דתניא על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחייא *א"ל רבי יוחנן שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת דכתיב °אל נא תהי כמת וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק בכך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל וליתקון ארבע קברות שני קברות גמרא גמירי לה *אמר עולא א"ר יוחנן גאכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה איתמר נמי* א"ר ירמיה אמר ר' אבהו א"ר יוחנן דאכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה וצריכא דאי אשמעינן קמייתא משום דאיהו דחה נפשיה בידים אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ואי אשמעינן הכא משום דאין בידו לחזור אבל התם דבידו לחזור אימא לא צריכא אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא *היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו והוינן בה אמאי ימותו כיון דאיקטול הויא להו כפרה וליסקו לגבוה לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו א"ל אביי מי סברת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיה יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו *בעושה מעשה עמיו א"ל רבא מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו מת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמיית לא הויא ליה כפרה נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית הויא ליה כפרה תדע דכתיב °מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ מאי עבדיך ומאי חסידיך לאו חסידיך חסידיך ממש עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך אמר ליה אביי מי קא מדמית הרוגי

רש"י

נבזה בעיניו נמאס *בתהלים (כד) כתיב מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו' וקחשיב נמי הא: על מטה של חבלים · דרך בזיון מפני שהיה אביו רשע °וביזהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש דגבי בעמך כתיב (שמות כב) בעושה מעשה עמך נבזה בעיניו הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום קידוש ה' ואי אמרת כבוד שעושין למת אינו שלו אלא של חיים מ"ט עביד הכי למה ביזה את החיים: אל תספדוני בעיירות. רבינו הקדוש צוה את בניו בכתובות (דף קג:) בהשכבתו אל תספדוני כשתוליכו את ארוני למקום קבורתי דהוא מת בציפורי וקבורתו בבית שערים אל תספדוני בעיירות קטנות שתעברו עליהן אלא בכרכים גדולים דאיכא איכפי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם: מאי לאו לכבודו של מת. אלמא יקרא דעבדי ליה דיליה הוא: ומבית ליה למת. תרגומו של מלין: כי אמר רחמנא לא תלין. ורבינן נמי שאר כל המתים היינו כי משהו ליה לדחוייה בעלמא דלא איכפת ליה ביה דהיינו בזיון ודומיא דתלוי אבל האי דליתייקרו ביה קרוביו לאו בזיון הוא לדידיה: לשמע. כמו (שמואל א טו) וישמע שאול לשון אסיפה להספידו: סימן יפה למת. כשנפרעין ממנו בעוה"ז לאחר מיתה דיש לו כפרה בכך: ש"מ יקרא דשכבי הוא · דאי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר בבזיוניה: ויחי ויקם על רגליו. אותו הנקבר נביא השקר היה הוא הנביא אשר השיב את עידו לאכול ולשתות בבית אל וטעם עידו על ידו והמיתו הארי וכשמת לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל המקום שיקבר אצלו והחייהו: נא פי שנים. אליהו החיה את המת והיה לו לאלישע להחיות שני מתים והוא לא החיה אלא בנה של שונמית: לא הלך. ואי משום ברכתא דאליהו הוא היכי מקויימת בהכי: וכשם שאין קוברים כו'. לפרושי טעמא דמתני' מהדר דלפיכך נתקנו שתי קברות שאין קוברין נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים אצל נהרגין ונחנקין שהן רשעים קלים: וליתקין ארבע. דהא נשרפין אצל נסקלין קלים הם: גמרא גמירי לה. הלכה למשה מסיני: הואיל ונדחה. הקרבן כשהמיר דתו דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדתניא מע"ה פרט למומר בשחיטת חולין בפ"ק (דף ה:) שוטה נמי לאו בר כפרה הוא דיקריב אותו לרצונו כתיב (ויקרא א): כישן דמי. ככל אדם הישנים בלילה ואינם נדחים בכך לאחר שניעורו: אבל התם. דיש בידו לחזור: אימא לא. הוי דיחוי: היו בה קדשים. בעיר הנדחת אינן נשרפין עם שללה דכתיב (דברים יג) שללה ולא שלל שמים ומיהו מיקרב לא קרבו משום דכתיב (משלי כא) זבח רשעים תועבה ואם קדשי מזבח הן ואפילו עולות ושלמים נדבה ימותו: קדשי בדק הבית יפדו. כשאר בדק הבית והפודה אותם יאכלם שהרי לא נאסרו דלאו דידהו הוו ומדקתני ימותו ש"מ משום דנדחו מהקרבה כשהמירו בעליהן הוא דמומר לע"ז לא מקבלינן שום קרבן מיניה כדאמרי' בהכל שוחטין (חולין דף ה:): דהואיל ונדחו ידחו. דאי משום זבח רשעים הא כיון דאיקטול אית להו כפרה: יכול פירשו. אביו ואמו של כהן: מדרכי צבור. כגון מומר: יטמא. להם במותם ת"ל (ויקרא כא) לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' בעושה מעשה עמיו יטמא לו ואם לאו אל יטמא אפי' לשארו אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא חזר בו:

תוספות

אבל חלב והפריש קרבן. כה"ג נראה ונדחה הוא והוי מלי לאשמעינן רבותא טפי דאפי' המיר דת והפריש קרבן דהוי דחוי ואע"ג דדחוי מעיקרא הוי דחוי כדשמעי' ליה לר' יוחנן בפ"ק דקידושין (דף ז. ושם) גבי בהמה של שני שותפין ורבותא הוא טפי מדחוי מעיקרא כדמוכח בפ' לולב הגזול (סוכה דף לג: ושם) דאפי' מאן דאית ליה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי מודה בנראה ונדחה דהוי דחוי והא דנקט הכא כה"ג אורחא דמילתא נקט דאין דרך מומר להפריש קרבן ועוד גבי נשתטה אי אפשר לומר אלא שהפריש קודם שנשתטה דאי משנשתטה שוטה שהפריש קרבן אין הקדשו הקדש:

אימא כישן דמי. לאו לגמרי כישן דישן חזי אפי' בשעה שהוא ישן כדתנן בפרק כל הגט (גיטין דף כח.) המוליך חטאתו ממדינת הים מקריבין אותו בחזקת שהוא קיים ולא חיישינן שמא ישן בשעת הקרבה אלא כלומר כישן דמי דאפי' דלא הוי חזי אין ראוי להיות דחוי משום דממילא מיתער והא נמי ממילא מישתפי:

ואמאי כיון דמיקטיל הוה להו כפרה. והא דתנן בחלק (לקמן דף קיא:) אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב הני מילי דלא איקטול אבל אם דנו אותם והרגום יש להם חלק:

הואיל ונדחו ידחו. רב יוסף ס"ל כרבי יוחנן דמפרש טעמא בחלק (לקמן דף קיב:) משום דזבח רשעים תועבה דאי כר"ל דמוקי לה בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר ממון בעלים הן ע"כ אין תלוי משום דחויא אלא משום ממונם אבד דהני ממון בעלים הן וקלת תימה גבי המיר דתו או נשתטה לא יועיל בהם רעייה כמו בעיר הנדחת וידחו אפי' דמים:

מסיסתוס

רבינו חננאל

מצוה זו מדרבנן היא: איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה כלומר הבוט הקבר מכפר למאי נפקא מינה כגון דפקיד לא תקברוה להחוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לאו כל כמיניה אלא אי אמרת משום כפרה הא אמר לא בעינא כפרה ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי כפרה בעי ודחי' אין דכתיב כי אדם אין צדיק בארץ וגו' וסוגיא סלקא דמשום כפרה: איבעיא להו הספדא דיקרא דחיי או יקרא דשכבי היא למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוני אי נמי לאפוקי מיתמי שכר הספדנין אם הוא יקרא דשכבי מפקינן ואי לאו לא ופשטנא יקרא דשכבי הוא ת"ש ויבא אברהם לספוד לשרה ודחי' שרה גופה ניהא לה לאיתיקר בה אברהם ת"ש לא יספדו ולא יקברו כו' ת"ש נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה מלך יהודה שגרר עצמות אביו במטה של חבלים ואי אמרת יקרא דחיי הוא אמאי עבד הכי ואמרינן כי היכי דתיהוי כפרה לאבוה ת"ש בשלום תמות כו' ת"ש אמר להם ר' אל תספדוני בעיירות ת"ש הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין או (למקוננות) [להביא לו מקוננות] לשמע עליו עיירות אינו עובר עליו שכל מה שעושה לכבודו של מת הוא עושה כו' ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו כיצד לא נספד ולא נקבר או חיה גוררתו או גשמים זולפין על מטתו זהו סימן יפה למת שנפרעין ממנו אחר מטתו ש"מ יקרא דשכבי הוא ש"מ: לא היו קוברין אותו בקבורת אבותיו כו' לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק ומנא לן שנא' ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וגו' ודחי' ודילמא לא החיה הקב"ה אותו האיש המת שנגע בעצמות אלישע אלא כדי לקיומי ביה ברכת אליהו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי א"כ היינו דתניא. על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ש"מ שלא יהא קבור רשע אצל צדיק אבל אלישע החיה בן השונמית וריפא צרעת נעמן ששקולה כמת שהצרוע חשוב כמת מדכתי' אל נא תהי כמת וגם כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל: סוגיא דשמעתא מת מתוך רשעו מיתתו לא הויא לו כפרה וכן אפילו נהרג מתוך רשעו אין לו כפרה עד דמטיא ליה צערא דקברא ומשום הכי אין חיוב אבילות בקרוב והנהרג שרין אבילות משיסתם הגולל חיילא אבילות ועת סתימת הגולל עדיין רשע ואינן חייבין להתאבל על רשע. מתי הויא ליה כפרה בעת דחזו צערא דקברא הואיל ונדחית האבילות דחית לגמרי כדתנן לא היו מתאבלין עליהן אלא מתאוננין שאין אנינה אלא בלב ואקשי' אי הכי דמדחזו צערא דקברא איכפר להו למה ליה עיכול דקתני נתאכל הבשר מלקטין לעצמות וקוברין אותן ושנינן מההיא שעתא מסרח ולא אפשר לאפוקי מקברא. אבל הרוגי מלכות כיון דשלא כדין נהרגין מיד הויא להו כפרה מדכתיב נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידיך לחיתו ארץ וק"ל חסידיך חסידים ממש עבדיך הנך הוא דמחייבי דינא מעיקרא וכיון דאיקטול קרי לה עבדיך ש"מ הריגה כפרה ליהוי: א"ר יוחנן אכל חלב והפריש קרבן ונשתמד וחזר בו הואיל ונדחה ידחה וכן אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה

עין משפט נר מצוה

לז [א] טור שו"ע יו"ד סימן שנ"ג סעיף א:

לח א ב טור שו"ע יו"ד סי' שס"ב סעיף ה:

לט ג ד מיי' פ"ג מהל' שגגות הל"ח ופסק שחוזר ונראה ע"ש בכ"מ:

מ ה מיי' פ"ד מהלכות עכו"ם הלכה יג:

מא ו מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה ח סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סימן שמ"ג סעיף ח:

כתובות קג:

לעיל מו:

מסורת הש"ס

נ"ל מי יגור באהלך (תהלים טו)

מכות כד.

[פסחים נו.]

הגהות הב"ח

(א) גמרא דתיהוי ליה כפרה לאבוה · נ"ב וקשה והרי בסמוך גבי ת"ש מדר' נתן מבואר דדוקא אם הוא משום יקרא דשכבי אי איכא למת איזה בזיון הרי הוא לו כפרה אבל אי משום יקרא דחיי הוא אין לו כפרה למת כלל מה שמבזין אותו לאחר מותו כמו שפרש"י שם:

[עי' תוס' לעיל מו: ד"ה קבורה]

חולין ז: ע"ש

נ"ל וילך ויגע

ס"א אמר ר"י [ובחולין איתא כדאמר ר"י]

הוריות יא. כריתות ז. זבחים יב:

לקמן קיב:

[יבמות כב: וש"נ]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה על מטה וכו' וביזהו לעין כל. עי' תשובת מהרי"ו לבית נוי כלל ה' סימן מ"ט:

תורה אור

הרוגי מלכות להרוגי בית דין הרוגי מלכות כיון דשלא בדין קא מיקטלי הויא להו כפרה *הרוגי בית דין כיון דבדין קא מיקטלי לא הוי להו כפרה תדע דתנן לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו ואי סלקא דעתך כיון דאיקטול הויא להו כפרה ליקברו מיתה וקבורה בעינן מותיב רב אדא בר אהבה לא היו מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב ואי סלקא דעתך כיון דאיקבור הויא להו כפרה ליאבלו בעינן נמי עיכול בשר דיקא נמי דקתני נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן שמע מינה רב אשי אמר *אבילות מאימתי קא מתחלת [ג]מסתימת הגולל כפרה מאימתי קא הויא מכי חזו צערא דקברא פורתא הלכך הואיל ואידחו ידחו אי הכי למה לי עיכול בשר משום דלא אפשר קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו יאות עבדין קרקע עולם הוא * [ג]וקרקע עולם אינה נאסרת דכתיב °וישלך את עפרה על קבר בני העם (מלכים ב כג) מקיש קבר בני העם לעבודת כוכבים מה עבודת כוכבים [ד]במחובר לא מיתסרא דכתיב °אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם על (דברים יב) ההרים הרמים על ההרים אלהיהם *ולא ההרים אלהיהם הכא נמי במחובר לא מיתסר מיתיבי* [ה]החוצב קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית הכא במאי עסקינן [ו]בקבר בנין תא שמע *[ז]קבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה [ח]הכא נמי בקבר בנין תא שמע *נמצא אתה אומר שלש קברות הן קבר הנמצא קבר הידוע קבר המזיק את הרבים [ט]קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה [י]קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה [כ]קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה [ל]הכא נמי בקבר בנין וקבר הנמצא מותר לפנותו דילמא מת מצוה הוא [מ]*ומת מצוה קנה מקומו שאני מת מצוה (א)דקלא אית ליה איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור ורבא אמר מותר אביי אמר אסור *הזמנה מילתא היא ורבא אמר [נ]מותר הזמנה לאו מילתא היא מאי טעמא דאביי *גמר °שם °שם מעגלה ערופה (במדבר כ) מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא (דברים כא) האי נמי בהזמנה מיתסרא ורבא גמר °שם שם מעבודת כוכבים (דברים יב) מה עבודת כוכבים בהזמנה לא מיתסרא אף הכא נמי בהזמנה לא מיתסרא ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה אמר לך

משמשין

רש"י

הרוגי מלכות. הני דעובדי כוכבים: הרוגי ב"ד. עיר הנדחת: מיתה וקבורה בעינן. אם נקברו מכפרת מיתתן עליהן ולעולם טעמא דקדשי עיר הנדחת משום דהואיל ונדחו ידחו הוא: רב אשי אמר. לעולם לא בעינן עיכול הבשר אלא צערא דחיבוט הקבר פורתא וטעמא דלא היו מתאבלים משום דאבילות מסתימת הגולל חיילא כדתניא באלו מגלחין גולל הוא הדף הנתון על הארון לכסוי ואותן שבדפנות קרי להו דופק: הואיל ונדחו. שלא נראו להתאבל בשעת התחלת אבילות ידחו אף לאחר מכאן ואע"ג דגבי קובר את מתו ברגל תנן (מו"ק דף יט.) מונה שבעה אחר הרגל ולא אמרי' הואיל ונדחו ידחו התם לא אידחו להו לגמרי שהרי עסקי רבים נוהג ברגל שמנחמין אותו כל הרגל כדאמרינן התם כל שהוא משום עסקי רבים אין הרגל מפסיקן: אי הכי. לענין קבורת אבותיו למה לי להמתין עיכול הבשר: משום דלא אפשר. ליטלו משום דנבקע כריסו ומסריח: לאישתא בת יומא. ביום ראשון שלה והן מתרפאין באותו עפר: אמרו ליה לשמואל. משום דמת וכל *הנך הנקבר בו איסורי הנאה נינהו דגמר שם שם מעגלה ערופה כדלקמן: יאות עבדין. כדמפרש לקמן שהקרקע איננו נאסר: ע"ז לא מיתסרא במחובר לקרקע. דכתיב אלהיהם על ההרים *ולא ההרים אלהיהם: החוצב קבר לאביו. משמת: לא יקבר בו. הבן עולמית דכיון דהוזמן למת נאסר בכל הנאה וקס"ד דה"ה נמי אם חצבו לצורך איש אחר ואורחא דמילתא נקט: בקבר בנין. שבנאו למעלה מן הקרקע (והוי תלוש) דכוותיה בע"ז בית שבנאו מתחלה לע"ז אסור דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי איתקש לע"ז: קבר חדש. ולא למת הוזמן אלא חצבו סתם ולכשימות לו מת יקברנו בו: שלשה קברות. חלוקים בהלכותיהן: קבר הנמצא. כגון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא נוה מעולם לקוברו שם ובגזילה נקבר שם: קבר הידוע. שנקבר שם מדעת בעל השדה: וקבר המזיק את הרבים. שקבור במקום הילוך רבים ומטמאין באהלו: מותר. לפנותו שלא קנה את מקומו: מקומו טהור. שאע"פ שגזרו טומאה על הקברות ואע"פ שניטלו משם לא גזרו על זה ובהנאה נמי מותר ואע"ג דאיסורא דאורייתא הוא דאין תורה קבר עליו: מקומו טמא. גזירה דרבנן היא שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו: קבר המזיק את הרבים. ניתן רשות לפנותו מפני נזקו של רבים: פינהו מקומו טהור. דלא גזור עליה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא הוא ולא פקעא: מת מצוה קנה מקומו. מתנאים הוא שהתנה יהושע בכניסתן לארץ בפרק מרובה (ב"ק דף פא.): האורג בגד למת. לאחר שמת: הזמנה. שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליו: מילתא היא. כאילו כרכו בו: שם שם. במרים כתיב (במדבר כ) ותמת שם מרים ותקבר שם ובע"ז כתיב (דברים יב) אשר עבדו שם הגוים: עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא. דקי"ל ירידתה לנחל איתן היא אוסרתה בקידושין (דף נז:) ובכריתות (כה:): ע"ז בהזמנה לא מיתסרא. להדיוט דתניא במס' ע"ג (דף מד:) האומר בית זה לע"ז שור זה לע"ז מותר שאין הקדש לע"ז:

משמשין

תוספות

משיסתום הגולל. פי' הקונט' הוא דף הנתון לארון לכסוי ואותו שבדפנות קרוי דופק והקשה ר"ת דאמרינן בפ' מי שמתו (ברכות דף יט:) דא"ר אלעזר ברבי צדוק מדלגין היינו על גבי ארונות לקראת מלכי ישראל ואי כיסוי ארון הוא גולל הא קא מטמא דקא דרשינן בפ' בהמה המקשה (חולין דף עב.) וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל ודופק ואפי' הוא טמון בארץ דכיון דגולל מטמא באהל טומאה בוקעת ועולה ויש מפרשים אע"ג דגולל מטמא באהל מ"מ היו יכולים לדלג ולטמאות עצמן מגולל כדאמרינן במסכת שמחות (פ"ד) כל שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מוזהר עליה ואומר ר"ת דמשבשתא היא דהא רביעית דם דאין הנזיר מגלח עליה וכהן מוזהר עליה *ואין זו קושיא דהם טומאה בעי למימר במסכת שמחות דעל חצי לוג דם נזיר מגלח ולא אתא למעוטי אלא כלים הנוגעים במת דאין נזיר מגלח ואין כהן מוזהר ועוד קשה לר"ת דמדמרבינן ליה מעל פני השדה משמע שהוא מגולה וסתם כיסוי ארון טמון הוא ויש מפרשים דלא מרבינן ליה כיסוי ארון לשם גולל אלא כשהוא מגולה ולא כשהוא טמון והשתא ניחא ההיא דמדלגין היינו ומיהו קשה דאמרי' בפ"ק דעירובין (דף טו:) כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו גולל לקבר ואין דרך לעשות כיסוי ארון מבעלי חיים ומיהו אשכחן דמיירי הש"ס בדבר שאינו הוה בפ' בהמה המקשה (חולין דף ע.) הדביק שני רחמים יצא מזה ונכנס לזה ומפרש ר"ת דגולל היינו אבן גדול מלשון וגללו את האבן (בראשית כט) שמניחין על הקבר לסימן והיא מצבה דכתיב (שם לה) היא מצבת קבורת רחל ואותן האבנים שמניחין בצדדין שהאבן גדולה יושבת עליהם שלא תכבד על המת נקראין דופק ויש קושר בהמה לסימן עד שימצא אבן פן יאבד מקום הקבר וההיא דמדלגין לא היה שם מצבה וכ"ת היכא דליכא גולל מאימת חיילא אבילות מ"מ חיילא משיסתום הקבר בהוייתו*:

[וע"ע תוס' ברכות יט: ד"ה מדלגין ותוס' שבת קנב: ד"ה עד ותוספות סוכה כג. ד"ה ולא ותוס' כתובות ד: ד"ה עד]

איתיביה החוצב קבר. פ"ה דסלקא דעתך דהוא הדין לצורך אחר והיינו טעמא דלא בעי למימר משום כבוד אביו כדלקמן דאי במחובר לא מיתסר כלל בעלמא משום כבוד אביו אין לאסור:

מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה. תימה כי גמר נמי מעגלה ערופה הא אמר ר' יוחנן בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פב.) עריפתה אוסרתה ורבא פסיק *כר' יוחנן בר מפלגא [יבמות לו:] ועוד הקשה ריב"א אמאי לא קא אמר ורבא מ"ט לא אמר כאביי דבהאי לישנא רגיל הש"ס בכל דוכתא ויש לפרש דהכי קאמר מ"ט לא גמר מעגלה ערופה לטעמיה וכן אביי מאי טעמא לא גמר מעבודת כוכבים לטעמיה פי' מעבודת כוכבים עצמה שאסורה מיד מיהו פירש הקונטרס דעבדו שם לא איירי בעבודת כוכבים:

עין משפט נר מצוה

מב א מיי' פ"ב מהלכות אבל הלכה ח סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' שמג סעיף ח:

מג ב מיי' פ"א שם הלכה ב סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שעה סעיף א:

מד ג מיי' פי"ד שם הלכה יד סמג שם טוש"ע יו"ד סימן שסד סעיף א:

מה ד מיי' פ"ח מהלכו' עכו"ם הלכה א סמג לאוין מו טור שו"ע יו"ד סימן קמה סעיף א:

מו ה ו מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה כ סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סי' שסד סעיף ז:

מז ז ח מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף א:

מח ט י מיי' פ"ח מהל' טומאת מת הלכה ה סמג עשין רלא טוש"ע יו"ד סימן שסד סעיף ג:

מט כ מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ה:

נ ל מיי' פי"ד מהלכות אבל הלכה יז טוש"ע שם סעיף א:

נא מ מיי' פ"ח מהלכות טומאת מת הלכה ז טוש"ע שם סעיף ג:

נב נ מיי' פי"ד מהלכות אבל הלכה כא סמג עשין ב טור ושו"ע יו"ד סימן שמט סעיף א:

רבינו חננאל

ונשתפה הואיל ונדחה ידחה: קבריה דרב הוו שקלי עפר מיניה לאישתא בת יומא ואמר שמואל שרי דקרקע אינה נאסרת שנאמר וישלך את עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא איתסר [אף ה"נ במחובר לא איתסר] ואותבינן עליה מהא דתנינן החוצב קבר לאביו וקברו במקום אחר לא יקבר בו עולמית הנה נאסר במחובר ודחי' האי קבר בנין הוא והבנין הוא שנאסר אבל הקרקע ועפרו לא נאסרו וכן דחה [הא דתניא] בקבר חדש מותר בהנאה השליכו בו נפל אסור בהנאה בקבר בנין ת"ש ג' קברות הן קבר הנמצא מותר לפנותו ולא חיישינן דילמא מת מצוה הוא דמת מצוה קלא אית ליה פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק לרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה הכא נמי בקבר בנין: איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא דגמר שם שם מעגלה ערופה וערפו שם את העגלה בנחל מה עגלה נאסרה אף צרכי המת בהזמנה נאסרו רבא אמר הזמנה לאו מילתא היא

גמר

מסורת הש"ס

כתובות ד: מו"ק כו. (שבת קנב)

גי' יעב"ץ הכון שנקבר

ע"ז נד:

שם מח.

[שם מה:]

[לקמן מח.]

[שם]

[תוס' דאהלות פט"ו שמחות פי"ד ע"ש]

[עירובין יז. ב"ק פא. סוטה מה:]

[ברכות כג. לקמן מח. מגילה כו: מנחות לד:]

[ע"ז כט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' שאני מת מצוה: נ"ב וע"ע בב"ק דף פ"א ע"ב:

משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה ואביי מ"ט לא גמר מעבודת כוכבים אמר לך מידי דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן לאפוקי עבודת כוכבים דלאו אורחא : (סימן כפ"ה נפשי"ה דחציב"א נכים"א דאומנ"א) מיתיבי *[א]כפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר טהור מן המדרס אבל טמא (*מגע מדרס) אימא [ב]נתנתו וכרכתו למה לי נתנתו וכרכתו כדרב חסדא דאמר רב חסדא [ג]האי *סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי ולאביי דאמר *הזמנה מילתא היא אזמניה אע"ג דלא צר ביה צר ביה אי אזמניה אין אי לא אזמניה לא ת"ש [ד]נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה הכא במאי עסקינן [ה]דרמא ביה מת אי הכי מאי איריא הוסיף כי לא הוסיף נמי לא צריכא [ו]אע"ג דפנייה אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא [ז]אם היה מכירו חולצו ומותר *ת"ש החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית התם משום כבוד אביו הכי נמי מסתברא דקתני סיפא רבן שמעון בן גמליאל אומר אף החוצב אבנים לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בהן עולמית אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר אלא אי אמרת משום הזמנה *טווי לאריגה מי איכא למאן דאמר ת"ש קבר *חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה הטיל אין לא הטיל לא ה"ה דאע"ג דלא הטיל ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר *אין לנפלים תפיסת הקבר קמ"ל ת"ש *מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו הכא במאי עסקינן שגבו מחיים הא לא תני הכי דתנן* [ח]מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו ותני עלה כיצד · גבו למתים סתם זהו מותר המתים גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו וליטעמיך אימא סיפא *ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו *ר' נתן אומר יעשנו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו אלא אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה דכ"ע הזמנה מילתא היא ת"ק סבר דחזי' ליה תפיס דלא חזי ליה לא תפיס ור"מ מספקא ליה אי תפיס אי לא תפיס הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דודאי תפיס הלכך יעשה דימוס על קברו ורבא מתרץ לטעמיה לכ"ע הזמנה לאו מילתא היא תנא קמא סבר כי בזו ליה אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל הלכך לא יגע בהן כו' ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ת"ש [ט]היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מצוה על האחרים להצילן

התם

רש"י

משמשין. של מת: ממשמשין. של עבודת כוכבים:גמרינן. דלא מיתסרי בהזמנה דהאי קרא אשר עבדו שם במשמשי עבודת כוכבים מוקמינן ליה במס' ע"ג (דף נא:) דתניא אבד תאבדון את כל המקומות בכלים שנשתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר דאילו מקומות ממש לא מיתסרי דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם יכול יהו נאסרין מיד משעת הזמנה ת"ל אשר עבדו שם מתשמיש ואילך: מידי דאורחיה. שדרך היהודים לעשות כן אבל ע"ז אסורה לעבוד אף לבני נח הלכך לא מיתסרא תשמיש דידה בהנאה [א] אף בהזמנה דילמא מהדרי בהו ולא משמשי בהו עבודת כוכבים: כפה. לעיף: שהוא טמא מדרס. שאף הוא ראוי למדרס פעמי' שמקפלתו ויושבת עליו או נשענת ראשה עליה: ונתנתו לספר. תורה: טהור מן המדרס. בלא שום טבילה דבטיל ליה שם מדרס דאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו ואינו מטמא עוד אדם וכלים אבל שם כלי עליו שאף מטפחת הספרים מטמאות טומאה במגע וזה הרי נגע בעצמה בעודו מדרס וכשאבד שם מדרס ממנו מ"מ עדיין כלי הוא וגבאר עליו טומאת מגע שהרי הוא ראוי לה *מדקתני טהור מן המדרס בהזמנה בעלמא אלמא הזמנה מילתא היא: ה"ג נ"ל נתנתו וכרכתו כדרב חסדא. כלומר למה לי תרווייהו תיסגי בכרכתו לחודיה דהא איכא מעשה ומשני כדרב חסדא דאמר תרוייהו בעינן דכרכתו אקרא' בעלמא הוא דהוה: אזמניה ולא צר ביה. הזמנה לאו מילתא היא צר ביה ולא אזמניה אקראי בעלמא הוא ואביי פליג עליה דרב חסדא ואית ליה הזמנה מילתא היא הלכך אזמניה אע"ג דלא צר ביה *(וברייתא) נתנתו דוקא קאמר ולא בעי כרכתו: צר ביה אי אזמניה אין לא אזמניה לא. דאקראי בעלמא הוא: נפש. בנין שעל הקבר שבנאו לשם חי לכשימות יקבר בו: דימוס. נדבך של אבנים: אסור. אלמא הזמנה מילתא היא: לא צריכא. האי הוסיף אלא לאשמועינן דאע"ג דפנייה למת לאחר זמן מתוך הקבר הקבר אסור בהנאה משום הוסיף דה"ל הזמנה ומעשה דאי לא הוסיף שרי אי פנייה דה"ל כצר ביה ולא אזמניה: אם היה מכירו. לאותו דימוס: לא יקבר בו. אלמא הזמנה מילתא היא: משום כבוד אביו. יש לחוש אבל משום איסורי הנאה ליכא כגון אם חצבו לשם מת אחר מתחילה לא: החוצב אבנים. מן ההר לבנות בהן קבר לאביו ולא בנה הרי זה כו': טווי לאריג מי איכא למ"ד. אפי' אביי לא קאמר אלא באורג דאריג חזי למת אבל טווה פשתן לארוג בגד למת לא אמר דתיהוי הזמנה: קבר חדש. השתא קס"ד אפילו זימנו למת: לא הטיל לא. ואע"ג דהזמין: ה"ה אע"ג דלא הטיל. וקבר חדש דקאמר כשחצבו לאדם חי או סתם לכשיצטרך והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמועינן דנפל תופס קברו לאוסרו אף ע"ג שפינהו: ולאפוקי דר"ש כו'. במסכת אהלות (פט"ז בתוספתא) : מותר המתים. גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותירו מהן יניחום לצורך מתים אחרים : מותר המת. גבו לשם מת פלוני: ליורשיו. ליהנות מהן אלמא הזמנה לאו מילתא היא : אימא סיפא. אדרמית לה מרישא סייעיה מסיפא: לא יגע בהן. כדמפרש טעמא לקמן : דימוס. בנין: זילוף. יין: מתרץ לטעמיה. לאוקומי כולי תנאי כוותיה: דלא חזי ליה. שאינו צריך להוציא בו דהיינו מותר: מספקא ליה. הלכך בלא דעת יורשין לא יעשה דימוס דילמא לא תפיס ומפסדת להו ליורשין: לאו מילתא היא. וטעמייהו דר"מ ורבי נתן לאו משום איסורי הנאה הוא אלא לפי שנתבזה המת עליהן כשגבו אותם בשמו: ת"ק סבר. מחיים אחליה לזילותיה וניחא ליה שיתבזה לאחר מיתתו להנאת יורשין: מזרקין בו כלים. זורקין בגדיהם עליו יותר מן הצורך מפני חיבתו ומחמת צערן מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו: מצוה על אחרים. הרואין אותם להצילם וליטלן מעליו דאין השבת אבידה גדול מזה אלמא הזמנה לאו מילתא היא דאי מילתא היא ליכא הצלה:

התם

תוספות

משמשין ממשמשין גמרינן · *מיהו מת מלוה גופיה ילפינן מעגלה ערופה כדאיתא בפ"ב דמסכת ע"ג (דף כט: ושם) וא"ת ועורו של מת מי גרע מתכריכין דאמרי' בהעור והרוטב (חולין דף קכב·) דבר תורה עור אדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם מעור אביו ואמו שטיחין לחמור אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפרש ר"ת דאע"ג דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא כדאשכחן בסוף כילד צולין (פסחים דף פה·) הפיגול והנותר מטמאין את הידים משום חשדי כהונה ומשום עצלי כהונה אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיר* :

נתנו לספר. תימה תקשה נמי לאביי דנקט האורג דמשמע אבל ייחד לא והמ"ל הכא בדאיתא שינוי מעשה דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה וכן ההיא דנפש שבנאו לשם חי והוסיף בו דימוס אחד לשם מת משמע דיחוד בלא הוסיף לא מהני מדפריך מיניה לרבא ולאביי ניחא וכן מדנקט כיס שעשאו להניח תפילין ולא נקט יחדו וכופת שאור שייחדה ליסיבה דפ' אלו טובלין (שם דף מה: ושם) ושדין שעשאו וילון דהקומץ רבה (מנחות דף כד: ושם) הנך נמי בדאיתא שינוי מעשה מיהו קשה דא"כ בלא נתנתו לספר נמי טהור מן המדרס [ב] אי איכא שינוי מעשה ומההיא דהיו אביו ואמו מזרקין בו כלים משמע דבזריקה בעלמא בלא שום מעשה מהני לאביי וצ"ל דייחוד דדיבור בעלמא לא מהני אלא א"כ נטלו ואמר זה יהיה למת ולספר והא דנקט האורג לאו דוקא אלא משום רבותא דרבא דאפ"ה שרי :

מותר המת ליורשיו . תימה אי בגבו מעות טווי לאריג מי איכא למ"ד ואי בגבו בגדים היאך יעשה דימוס לקברו הא אי אפשר לקנותו לאסור בהנאה כי ההיא היגלגא דמילתא דאפרסוה אמיתנא בפ' אלמנה ביבמות (דף סו:) וי"ל דפרסוהו שאני א"כ מעות עדיפי מטווי לאריגה משום דחזו למיקני בהו כל מילי :

אע"פ

נג א ב מיי' פכ"ב מהל' כלים הלכה י :

נד ג מיי' פ"ד מהלכות תפילין הלכה ט סמג עשין כה טור שו"ע או"ח סימן מב סעיף ג :

נה ד ה ו ז מיי' פי"ד מהלכות אבל הלי"ט סמג עשין מד"ס ב טוש"ע יו"ד סימן שסד סעיף א :

נו ח מיי' פ"ט מהלכות מתנות עניים הלי"ח סמג עשין קסב טור שו"ע יו"ד סימן שנו סעיף א :

[ועי' תוס' חולין קכב. ד"ה עורות וכו']

ברכות כג:

נז ט מיי' פי"ד מהלכות אבל הלכה כג סמג עשין ב טוש"ע יו"ד סימן שמט סעיף ג [וכרב אלפס עוד במו"ק פ"ג דף לו. עוד ביבמות פ"ז דף כח:] ·

רבינו חננאל

גמר שם שם מע"ז שנאמר אשר עבדו שם הגוים מה ע"ז בהזמנה לא מיתסר עד שתיעבד אף מת כך ומותבינן עליה דרבא הא דתנן במס' כלים פרק כ"ח כפה שטמא מדרס ונתנתו על הספר טהור מן המדרס אבל טמא טמא מת ותנן במס' זבים פ"ד אמר ר' יהושע נדה שישבה עם הטהורה במטה כיפה שבראשה טמאה מדרס ישבה בספינה כלים שבראשה הנם שבספינה טמאים מדרס ש"מ הזמנה מילתא היא ופריק נתנתו וכרכתו על הספר כלומר צריך הזמנה ומעשה לפיכך נתנתו היא הזמנה וכרכתו כדר' חסדא דאמר סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר בי' תפילין אסור למיצר ביה זוזי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי רב חסדא סבר בעי' הזמנה ומעשה תרווייהו אבל הא בלא הא לא מהני.במנחות פ"ג הקשו מהא דתנן במס' כלים פרק כ"ז סדין שהוא טמא מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס אבל טמא מגע מדרס אמר ר' יוסי וכי באיזה מדרס נגע זה אלא אם נגע בו זב טמא מגע זב ושקלו וטרו ואמרי אלא מסיפא מודת ר' יוסי בב' סדינ' המקופלין ומונחין זע"ז וישב הזב עליהן העליון טמא מדרס והתחתון טמא מדרס ומגע מדרס ש"מ כלי שאינו לא משכב ולא מושב ודרס עליו הזב טמא מדרס והיא טומאה (קלה) [חמורה] פי' טמא מדרס ומגע מדרס שאם היה סדין טמא מדרס ומגע מדרס ועשאו וילון טהור מן המדרס ונשארה טומאת מגע מדרס שנגעה בו : והא דאמר רב פפא אם היה מכירו להההוא דימוס דאוספיה לשם מת חולצו ומותר אותו נפש שבנאו לשם חי פשוט הוא : והא דאמר רשב"ג אף החוצב אבנים לקבר אביו וקברו במקום אחר לא יקבר

כליס פכ"ח מ"ס ע"ש

[במשנה איתא שמא מת וע"ש פי' הברטנורה והתוי"ט]

[לעיל מז: וש"נ]

נ"ל ומדקתני רש"ל

[לעיל מז:]

[נ"ל ומשנה]

[מגילה כו:]

[לעיל מז:]

[תוספתא אהלות פט"ז]

[שקלים פ"ב מ"ה]

[שקלים פ"ב]

[שם]

[בתוספ' שקלים איתא כמו הכא ועי' תוי"ט בני' הירושלמי]

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה מידי דאורחיה וכו' הלכך לא מיתסרי תשמיש דידה בהנאה אף וכו' נמחק מלת אף :

[ב] תוס' ד"ה נתנו וכו' בלא נתנתו לספר נמי טהור מן המדרס. נ"ב עי' שבת דף נח ע"א תוס' בד"ה אע"פ וכו' מה שכתבו בזה ודוק היטב :

בו עולמית . פריק רבא התם לאו משום דהזמנה מילתא היא אלא משום כבוד אביו ת"ש מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כיצד גבו למת סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה זהו מותר המת ליורשיו ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו רבא מתרץ לה כולה לטעמיה ואמר כולי עלמא הזמנה לאו מילתא היא תנא קמא סבר זה המת זכה בהו בכולהו וכי מבזי ליה יורשין ומשיירי מידי מהני זוזי דגבו להו לתכריכין מחיל זילותא לגבייהו לפיכך אמר מותר המת ליורשיו ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל לפיכך תני לא יגע בהן ר' נתן פשיטא ליה דלא מחיל

התם משום מרדייהו אי הכי היינו דקתני עלה אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה *אבל נגעו במטה אסורין תרגמה עולא במטה הנקברת עמו דמחלפי בתכריכי המת ת"ש כיס שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות הניח בו תפילין יניח בו מעות אימא עשאו והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות כדרב חסדא ת"ש *אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול נשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול תנאי היא *דתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה [ב]פסולות עור בהמה טהורה כשירות [ג]אע"פ שלא עיבדן לשמן רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן א"ל רבינא לרבא מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת א"ל אין כגון שבבי דהרפניא דרש מרימר הלכתא כוותי' דאביי ורבנן אמרי הלכתא כוותי' דרבא והלכתא כוותיה דרבא ת"ר *[ד]הרוגי מלכות נכסיהן למלך [ה]הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין אמרו ליה לרבי יהודה והלא כבר נאמר °הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמר להן בן אחי אביו היה וראוי ליורשו היה והלא הרבה בנים היו לו אמר להן אותו ואת בניו הרג שנא' °אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי ורבנן ההוא בנים הראוין לצאת ממנו בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב °ברך נבות אלהים ומלך אלא למאןדאמר נכסיהןליורשיןלמה לי ומלך ולטעמיךאלהים למה לי אלא לאפושי ריתחא ה"נ לאפושי ריתחא בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב °וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח וכתיב °ויאמר לא (אצא) כי פה אמות אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מינה לחיי שעה °וישב בניהו את המלך דבר לאמר כה דיבר יואב וכה ענני אמר ליה זיל אימא ליה תרתי לא תעביד בהאי גברא אי קטלית ליה קבול לטותיה דלטייה אבוך ואי לא שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אבוך °ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד °אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם זב מרחבעם דכתיב °והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים וכתיב °וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא מצורע מעוזיהו דכתיב °ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת וכתיב °והצרעת זרחה במצחו מחזיק בפלך מאסא דכתיב °רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה אמר רב שאחזו *פודגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי א"ל *כמחט בבשר החי מנא ידע אי בעית אימא מיחש הוה חייש ביה ואיבעית אימא מרביה הוה גמיר לה ואיבעית אימא °סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם נופל בחרב מיאשיהו דכתיב °ויורו (המורים) למלך יאשיהו *ואמר רב יהודה אמר רב שעשו כל גופו ככברה וחסר לחם מיכניה דכתיב °וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו אמר רב יהודה היינו דאמרי אינשי

תהא

מ"א כא · שם ב ט · שם א כא · שם א ב · שם · שם · שם · ש"ב ג · מ"א יב · ויקרא טו · דה"ב כו · שם · מ"א טו · תהלים כה · דה"ב לה · מ"ב כה

רש"י

התם מחמת מרדייהו. מתוך צערן הן עושין כן ואין זו הזמנה: אבל נגעו במטה אסורין. ואי משום מרדייהו למה נאסרין בנגיעת המטה: במטה הנקברת עמו. שנושאין אותו בה לקבורה ורגילין היו לקוברה עמו הלכך אע"ג דמשום מרדייהו הוא נאסרין בנגיעה ומדרבנן משום דמיחלפי בתכריכי המת ואתי למימר תכריכי המת מותרין אבל במטה שמת בה אין רגילין לכורכו עליה בתכריכי קבורה אין נאסרין דמשום הזמנה ליכא דהא מחמת צערא הוא ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מיחלפא בתכריכי המת: אסור להניח בו מעות. דהזמנה מילתא היא וקשיא לרבא: הניח בו תפילין כו'. באקראי בעלמא: אימא הכי. כיס שעשאו לתפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות ומשום סיפא איצטריך למיתנייה לאשמועינן כרב חסדא דלר' ביה ולא אזמניה לא הוו תשמישי מצוה בהכי: ציפן זהב. לתפילין: פסולות. הלכה למשה מסיני הוא: טלה עליהם. לשון טלאי כלומר חיפן בעור בהמה טמאה: פסולות. דכתיב בהן (שמות יג) למען תהיה תורת ה' בפיך: אע"ג שלא עבדו. לעור זה לשמו דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה: איכא דוכתא דרמו בה מיתי. שמת מוטל בה בבזיון כזה להשהותו עד שיארגו לו בגד ואת ואביי במילתיה דליתיה פליגיתו: שבבי דהרפניא. עניים היו ולאחר מיתה גובין להן ואורגין להן בגדים קלושים לאחר מיתה: הרוגי מלכות. שנתחייבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לרשתו. משמע ירושה גמורה ומן הדין: והלא הרבה בנים היו לו. לא ידענא מהיכא ילפי: היינו דכתיב ומלך. העידוהו שמרד במלכות כדי שיתחייב מיתה למלכות ויהיו נכסיו למלך: למה לי ומלך. אי משום דבעי למיקטליה וירשנו מחמת קורבה בברך נבות אלהים סגי: וליטעמיך. דמלך לחייבו מיתת מלכות נאמר: אלהים למה לי. הא מחייב ליה משום מלכות: לאפושי ריתחא. דדיינין עליו שלא ירננו אחר אחאב למימר בשבילו הרגו ובלי פשע: כי פה אמות. ביואב כתיב לא אהיה נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך: לחיי שעה. דחויי בעלמא עד שישיבו הדברים לשלמה ויבואו: כה דבר יואב וכה ענני. משמע דבר וענייה הרבה וקרא כי פה אמות הוא דכתיב ותו לא אלא הכי קאמר ליה תרתי לא תעביד ליה: כולן נתקיימו בזרעו של דוד. מפני שקיבלן שלמה עליו: לעלות במרכבה. וגבי זב כתיב נמי מרכב אסמכתא לגזירה שוה: מחזיק בפלך. אוחז מקל לישען עליו מחמת חולי הרגלים: פודגרא. כן שם החולי אף בלשוננו: מנא ידע. רב נחמן: וארוחתו ארוחת תמיד. מאת *נבוכדנצר היתה לו:

תהא

תוספות

אע"פ שלא עיבדן לשמן. פי' הקונטרס דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה וקשה לר"ת דקיימא לן בהזמנה הלכה כרבא ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג כדמוכח בפרק הניזקין (גיטין דף כד:) בההוא דאתא לקמיה דר' *אמי אמר ליה ספר תורה שכתבתיו גוילין לא נעבדו לשמן אמר ליה *נאמן אתה להפסיד שכרך (ואי) אתה נאמן להפסיד ס"ת ואין לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת דהא שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ומפרש ר"ת דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה וקשה דא"כ אביי כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ובפ' התכלת (מנחות דף מב:ושם) א"ל אביי לרב שמואל בר יהודה האי תכלתא היכי צבעיתו לה ודייק מינה דבעי צביעה לשמה והתם מדמי טוויה לשמה לעיבוד דהכא וה"ה צביעה וי"ל דאביי לא קיבלה מיניה התם*: **בשלמא** למ"ד נכסים למלך. תימה דבסוף הגולין (מכות דף יב:) משמע דברח לפי שהיה סבור דמזבח קולט דאמר שלשה טעיות טעה יואב וי"ל דלהמלט אי אפשר דיכולין לשומרו שלא יברח וימות ברעב ולא נתכוון אלא להוריש נכסיו לבניו ובירושלמי איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא מ"ד סבור היה יואב דקרנותיו של מזבח היו קולטין ואין לך קולט אלא גגו של בית עולמים אבל של שילה אינו קולט ואיכא מאן דאמר מאן דכתיב ביה תחכמוני ראש השלישי היה טועה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב יהרג בב"ד וירשו בניו את נכסיו ואל יהרגהו המלך וירשהו המלך:

מאי

עין משפט נר מצוה

נח א מיי' שם הלכ"א וסמג שם טוש"ע שם:

בגמ' איתא שם ר' אבהו

בגמ' איתא שם מתוך שאתה

נט ב מיי' פ"ג מהלכות תפילין הלכה טו סמג עשין כב טור שו"ע או"ח סימן לב סעיף מח:

ס ג מיי' שם טור שו"ע שם סעיף לז:

סא ד מיי' פ"ה מהלכות אבל הלכה ט ופ"ד מהלכות מלכים הלכה ט:

סב ה מיי' פ"ה מהלכו' אבל הלכה ט:

[וע"ע תוס' גיטין מה: ד"ה עד שיעבדן ותוס' מנחות מב: ד"ה עד]

מסורת הש"ס

[תוספ' מגילה פ"ב ע"ש]

מנחות מב: גיטין מה:

[תוספתא פ"ד ע"ש בפלוגתא מהופך]

סוטה י.

[ברכות יח: שבת יג: קנג.]

[נ"ל היורים]

[מו"ק כח: תענית כב: ע"ש]

נ"ל אויל מרודך

רבינו חננאל

מחיל לפיכך תני יעשה דימוס או זילוף ת"ש היו אביו ואמו מורקין בו כלים מצוה על אחרים להצילם קשיא לאביי דכיון דאחרים מצילין אותן לא נאסרו ש"מ הזמנה לאו מילתא היא ודחי התם לאו הזמנה היא משום מרורותיה היא דוריק ולא גמר לאזמוניה אי הכי דמשום מרורותיה זריק להו אפי' נגעו במטה לישתרו אמאי קתני רשב"ג אומר בד"א בשלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין תרגמה עולא במטה הנקברת ומשום דמיחלפא בתכריכי המת ת"ש כיס שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות קשיא לרבא ופריק אימא שעשאו להניחו והניח בו תפילין ת"ש אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתק של תפילין עד שלא נשתמש בו קודש מותר להשתמש בו חול משנשתמש בו קודש אסור להשתמש בו חול קשיא לאביי ופריק תנאי היא דתניא ציפה לתפילין זהב או שתלה עליהן עור בהמה טמאה פסולין עור בהמה טהורה כשרין ואף על פי שלא עבדן לשמן [רשב"ג אומר כו' עד שיעבדן לשמן] אביי כתנא קמא ורבא כרשב"ג וקיימא לן דהלכתא כרבא דאמר הזמנה לאו מלתא היא אלא בעי הזמנה ועשייה כרב חסדא דתרווייהו סבירא להו דהדדי וכחדא שיטתא קיימי והילכתא כהני מתנייתא כולהו דקאי כוותיה וכתירוצא דתרצינהו ומתמהי' ומי איכא דוכתא דבתר דשכיב שבבא ארגו ליה בגד לתכריכין דבעי כי הא בעי האורג בגד למת וא"ל רבא לרבינא אין שבבי דהרפניא כלומר בהרפניא מלינן המת ותכריכיהן *) כלין ביום ובלילה אורגין לו בגד ומשלימין: ת"ר הרוגי מלכות נכסיהן למלכות הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין [רי"א אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין] ואקשינן לר' יהודה והכתיב הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו ופריק ר' יהודה אומר אחאב את נבות ואת בניו הרג שנא' אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאום ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת וגו' ואחאב דודו הוא כי אחי אביו היה ולו משפט הירושה ומדין ירושה בא לו ולא מדין מלכות וסוגיין כרבנן: אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד בשעה [illegible] שלמה להרוג את יואב א"ל תרתי לא תעביד בההוא גברא אי שבקיה בלטותא דלטייה אבוך להוא גברא או קביל לטותא אי בעית למיקטלי וקיבלן שלמה שנאמר ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר דנתקיימו בזרע דוד שנאמר אל יכרת מבית יואב זב ומצורע וגו' זב זה רחבעם כו' וזה מפורש בתלמוד א"י בקדושין פ' [האשה נקנית] אמר הכי תמן תנינן האב זוכה לבן בה' דברים בנוי בכח בעושר בחכמה ובשנים בנוי שנאמר והדרך על בניהם.בכח שנאמר גבור בארץ יהיה זרעו . בעושר שנאמר לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. בחכמה שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וגו'. בשנים שנאמר למען ירבו ימיכם וימי בניכם.וכשם שזוכה לו בה' דברים כך מחייבו בה' דברים שנאמר יחולו על ראש יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם. זב תשיש . מצורע עזיב · מחזיק בפלך בורי. נופל בחרב קצר ימים.וחסר לחם מסכן כדאתא שלמה מקטיל ליואב א"ל יואב אבוך גזר עלי ה' גזרות קבלון ואנא מקטיל וקבלון וכולן איקיימון בדבית דוד זב רחבעם שנאמר והמלך רחבעם התאמץ לעלות למרכבה מאן דאמר זב [illegible] איססנים מצורע זה עוזיהו שנאמר ויהי עוזיהו המלך מצורע עד יום מותו ומחזיק בפלך זה יואש שנאמר ואת יואש עשו שפטים ותני ר' ישמעאל מלמד שהעמידו עליו בריונים קשים שלא הכירו אשה והיו מענין בו כאשה הה"ד וענה גאון ישראל בפניו. ונופל בחרב זה יאשיהו שנאמר ויורו המורים למלך יאשיהו אמר ר' יוחנן שעשאוהו ככברה · תני ר' ישמעאל שלש מאות חצים במשיח

*) עי' ערוך ערך שכב ב'.

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פ"ג מהלכות מלכים הלכה ט :

תהא לוטא ולא תהא לאטה אתיוה ליואב דייניה אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר (א)ליה גואל הדם דעשאל הואי עשאל רודף הוה אמר ליה היה לו להצילו באחד מאבריו [א]אמר ליה לא יכיל ליה א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה דכתיב °ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וא"ר יוחנן בדופן חמישית במקום שמרה וכבד תלויין בו באחד מאיבריו לא יכיל ליה אמר ליה ניזיל אבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא אמר (ב)ליה עמשא מורד במלכות הוה דכתיב °ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר וגו' אמר ליה עמשא אכין ורקין דרש אשכחינהו דפתיח להו במסכתא אמר כתיב °כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצונו יומת יכול אפילו לדברי תורה *תלמוד לומר רק חזק ואמץ אלא ההוא גברא מורד במלכות הוה דכתיב °והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה מאי לא נטה אמר רב יהודה שביקש לנטות ולא נטה ומאי טעמא לא נטה אמר רבי אלעזר עדיין ליחלוחית של דוד קיימת רבי יוסי ברבי חנינא אמר עדיין איצטגניני של דוד קיימין *דאמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית היו ומהלכין בראשי הגייסות היו והן הן בעלי אגרופין של דוד ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב °ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו משום דיואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דדוד עושה משפט וצדקה לכל עמו °ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה מאי בור הסירה אמר רבי אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג °ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי אמר רבי יוחנן שדנו דין סנהדרי א"ל מ"ט קטלתיה לעשאל עשאל רודף היה היה לך להצילו באחד מאיבריו לא יכילי ליה השתא בדופן חמישית כוונת ליה באחד מאיבריו לא יכלת ליה לדבר אתו בשלי אמר רב יהודה אמר רב על עיסקי *שלו °ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבד תלויין בו °והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים שהיו דורשין אכין ורקין והוא לא דרש צדיקים שהן בפה ולא עשו והוא באיגרת עשה °ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב אמר רב שלא חשדו °ויקבר בביתו במדבר אטו ביתו מדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב כמדבר מה מדבר מופקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות °ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב יהודה אפילו *מוניני וצחנתא טעים פרים להו:

הדרן עלך נגמר הדין

רש"י

תהא לוטא ולא לטה. נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל: היה לו. לאבנר להציל את עצמו באחד מאיבריו של עשאל ולא יהרגנו דהכי אמרינן [בבן סורר ומורה] (לקמן דף עד.) רודף אחר חבירו להרגו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאיבריו של רודף ולא עשה כן אלא חזר כנגדו והרגו נהרג עליו: אמרו ליה לא יכיל ליה. אבנר לכוון באחד משאר איבריו: אמר להו. יואב השתא בדופן חמישית כנגד צלע חמישי: אמר ליה ניזיל לאבנר. דינו של אבנר פטור אתה עליו: אכין ורקין דרש. אשכחן שמצאן שהיו עסוקין במסכת ולא רצה לבטלן כדמפרש ואזיל דאיתו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ רקין מיעוטין שאם בא המלך לבטל דברי תורה אין שומעין לו: והשמועה. כשנמשח שלמה באה אל יואב ונתיירא: כי יואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה. כשמרד בדוד אביו: מאי לא נטה. כלומר מה לנו להזכיר כאן וכי מה היה לנו לירא שלא נטה אחר אבשלום וכאן נטה אלא מגיד לך הכתוב שבקש לנטות גם אחרי אבשלום אלא שלא גמר מחשבתו כדמפרש מפני שעדיין היה ליחלוחית גבורתו של דוד קיימת אבל עכשיו שהזקין יצא מדרכו ונטה אחרי אדוניה: איצטגניני דוד. בעלי אגרופי' שלו שעל ידם הוא נלחם ויוצא ובא על פיהם איצטגנינות דכל הש"ס לשון מזלות וחוזים בכוכבים והכא קרי הכי משום שהיה דוד נסמך עליהם ועושה על פיהם והולך אחר דבריהם: ילדים. בחורים: ומגדלי בלורית. כמשפטי העובדי כוכבים כדי שייראו בעלי אימה ויפחדו מהן ובני יפת תואר נשי עובדי כוכבים שהיו לוקחים בשביה והתיכן הכתוב כדכתיב (דברים כב) וראית בשביה וגו': אילמלא דוד. שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד: בור וסירה גרמו לו לאבנר שנהרג. בור לפחת מים שלקח דוד מראשותיו של שאול כשהיה ישן במעגל °וכשאמר להם דוד בני מות אתם שלא שמרתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להורגו (שמואל א כו) *)ראו נא איפוא חנית המלך ואיה לפחת המים וגו' היה לו לאבנר למחות בשאול ולומר לו ראה כמה צדיק הוא שלא הרגך ולא מיחה אלא אמר שמא אחד מבני הצבא נתנם לו: וסירה קוץ. כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה היה לו לאבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול ראה כמה חס עליך ולא הרגך בהיותך יחד עמו במערה ולא לימד זכות אלא אמר שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך והוא היה טמון שם וחתכו: שדנו דין סנהדרי. כמו (דברים כא) אל זקני עירו ואל שער מקומו דשתם שער לשון סנהדרי הוא שהיו דנין שם: על עסקי שלו. לשון של נעלך (שמות ג) שאל לו בערמה יבמה גדמת היאך חולצת התחיל שוחה מלפניו ומראהו כך היא חולצת בשיניה והוא שלף חרבו והרגו כדכתיב (מלכים א ב) בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו: שהם דרשו אכין ורקין. שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה עמשא כדאמרן אבנר כשאמר לו שאול לעבדיו (שמואל א כב) סובו והמיתו את כהני ה' וגו' וכתיב (שם) ולא אבו עבדי שאול לשלוח ידם ולפגוע וגו': והוא לא היה דורש. והרג אוריה במצותו של דוד אע"ג שלא צוה דוד אלא באיגרת כדכתיב (שם ב יא) ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה וגו': ויקבר בביתו במדבר. ביואב כתיב: מופקר לכל. לעניים להתפרנס מביתו: אפי' מוניני וצחנתא טעים. אפילו דברים דקים ועגוגים: טעים. שהיה טועם: פרים להו. משלח להם למזונות לעניים של עיר: פרים לשון פרס שטועלין מבית המלך ופסוק זה בדברי הימים כשלכד דוד את מצודת ציון: מוניני. דגים קטנים (ג) וצחנתא מין דגים קטנים:

*) בקרא כתיב ראה אי חנית המלך ואת צפחת המים

הדרן עלך נגמר הדין

תוספות

מאי טעמא קטליה לעמשא. ואם תאמר היאך נתחייב יואב במאי דקטליה לעמשא הא בעי התראה ואפילו למ"ד חבר אינו צריך התראה הכא לא היה חבר בדבר זה שהיה חושבו מורד במלכות וה"ל שוגג וי"ל דלא נתחייב אלא משום הוא גופיה דהוה מורד במלכות:

הדרן עלך נגמר הדין

רבינו חננאל

במשיח ה' וחסר לחם זה יהויכין שנאמר וארוחתו ארוחת תמיד ניתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו: פורגרא. בלשון יון אלנקרם פורגרא. אתיוה ליואב ודיינוה א"ל [גואל הדם דעשאל הוי] מאי טעמא [דכתיב] וימת בדם עשהאל אחיו אמרו ייזיל אבנר. לעמשא בן יתר אמאי קטלתיה א"ל עמשא מורד במלכות הוה שנאמר וייחר מן המועד אשר יעדו א"ל עמשא אכין ורקין מיעוטין דרש דאשכחינהו דפתחו במסכת אמר כתיב ביהושע כל איש אשר ימרה את פיך וגו' יכול אפילו לדברי תורה ישמע לו ת"ל רק חזק ואמץ וכ' קרא אחרינא רק חזק ואמץ מאד לשמור ולעשות ככל התורה אשר צוה משה עבדי אל תסור ממנו ימין ושמאל למען תשכיל בכל אשר תלך וקיימא לן אכין ורקין מיעוטין כ"מ שכ' אך (ואך) [ורק] למעט באו וכיון דכתב הכא רק למעט כי בדברי תורה אין שומעין לו אדרבה אתה הוא מורד במלכות שנאמר והשמועה באה אל יואב כי יואב נטה אחרי אדניה וגו' ונגמר הדין בכך. כתיב ואחרי אבשלום לא נטה מ"ט לא נטה אמר עדיין לחלוחית של דוד קיימת אסטגנינו דאמר רב ת' ילדים בני יפת תואר מגדלי בלורית היו לו לדוד ומהלכין בראשי הגייסות והן הן אגרופין של בית דוד כלומר ומהן מתיירא יואב לנטות אחרי אבשלום ופליגא דר' אבא בר כהנא דאמר אלמלא דוד לא עשה [יואב] מלחמה ואלמלא יואב לא עסק דוד בתורה שנא' ויהי דוד עושה משפט וצדקה ויואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דדוד עשה משפט וצדקה: וישיבו אותו מבור הסירה א"ר אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג מפורש בתלמוד א"י בסוטה פ"א. שרצה בשאול להשיב את דוד מפני שאמר בעת שלקח הצפחת והחנית היה יכול להורגני וכיון שלא הרגני צדיק הוא אין לרודפו וא"ל אבנר לא כי אלא הצפחת והחנית הנערים הלכו להביא מים מן הבור ושכחום שם בבור. ובא דוד ומצאם בבור של מים ולקחם א"ל הצפחת והחנית הנה אמרת בבור נשארו כנף מעילו מה תאמר בו א"ל כנף מעילך בסירה הוערת כלומר נסבך בקוצים ונחתך ומצאו דוד ולקחו משם. וכיון שלא הניחו אבנר להתפייס לדוד נענש עליהן וזהו פי' בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג. אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי. על עסקי השל. פי' שאלה שאלו בענין חליצה כדכתיב של נעלך מעל רגליך. אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו וגו' צדיקים וטובים ממנו שהן בפה ולא עשו שאמר להם שאול המלך להרוג הכהנים ולא קבלו ממנו. וכך הוא מפורש בתלמוד א"י בפרק חלק. ויאמר המלך לרצים הנצבים עליו סבו והמיתו כהני ה' וגו'. מי היו א"ר שמואל אבנר ועמשא היו אמרו לו כלום אית לך עלינן אלא הדין זונרא והדין כלינרין. פי' כלי זיין ורמז הסוס בלשון יון כך שמן. אמרו ליה הא טריפין לך כלומר אין אנו חפצים לא במתנותיך ולא בעבודתיך ולא אבו עבדי המלך לשלוח את ידם לפגוע בכהני ה' ויואב באיגרת שכתב לו דוד על אוריה החתי קבל והרגו. טובים ממנו שדרשו אכין ורקין כדאמרן והוא לא דרש אלא קבל האיגרת ועשה. ויקבר בביתו במדבר. מלמד שהיה ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות. כמו המדבר שאין אדם מצוי לגזול ולא לערוה: הדרן עלך פרק נגמר הדין

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמר להו גואל הדם וכו' אמר להו היה לו להצילו וכו' אמר להו השתא בדופן: (ב) שם אמר להו עמשא מורד: (ג) רש"י ד"ה מוניני דגים קטנים, נ"ב וכן בע"ג ריש דף כט:

לעיל כח. קידושין עו: ע"ש

[גי' הערוך ערך אל ד' של]

[פי' ציר של דגים ומתנתא פי' דגים קטנים ערוך ערך מנוני ולאפוקי דכך נ"ל בפירש"י ד"ה מוניני כו' וכן בשבת קי: בפירש"י על מוניני ציר]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה בור וסירה וכו' וכשאמר להם דוד. הכי איתא בירושלמי פ"א דסוטה:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] אמר ליה היה לו להצילו באחד מאיבריו אמרו ליה כצ"ל:

עין משפט
נר מצוה

א א מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל"א סמג עשין צט ק:

ב ב מיי' פ"ט מהלכות איסורי ביאה הלכה לו ופ"ד מהלכות מטמא משכב ומושב הל"א סמג עשין קיא טוש"ע י"ד סימן קצ סעיף לא:

ג ג מיי' פ"ה מהלכות איסורי ביאה הלכה לז:

ד ד מיי' פ"ה מהלכות עבודת יוה"כ הל"א:

ה ה מיי' פ"ד מהלכות יבום הל"א סמג עשין נב טור שו"ע אה"ע סימן קסט סעיף א:

[וע"ע תוס' יבמות קו. ד"ה רבא ותוס' ע"ז יס. ד"ה אמר]

ו ו מיי' שם הל"ח וסמג שם טוש"ע אה"ע סימן קסט סעיף כט:

ז ז ח ט מיי' שם הל"ט והל"י טור שו"ע שם סעיף מג:

[הא דלא קחשיב אף סדר סוטה עי' תוספות סוטה יז: ד"ה קודם]:

ח י מיי' פ"ח מהל' כלי המקדש הלכה א:

נ"א לבן וזהב. רש"א

ט כ מיי' שם הלכה ב:
י ל מיי' שם פ"י הל"א סמג עשין קעג:
יא מ מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הל"ד סמג עשין צט:

מתני׳

ארבע *[א]מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק *רבי שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין:

גמ׳

אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מניין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה סמנין *דתנן [ב]שבעה סמנין מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסי' ומי רגלים ונתר ובורית קמוליא *(ואשלך) וקתני סיפא *[ג]העבירן שלא כסידרן או שהעבירן שבעתן כאחד לא עשה ולא כלום רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ארבע מיתות מדקא מפליג רבי שמעון ש"מ דוקא קתני ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אמר *אף סדר יומא דתנן *[ד]כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום ואידך ההוא חומרא בעלמא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סדר תמיד *דקתני עלה זהו סדר תמיד ואידך ההוא למצוה בעלמא ולאפוקי ממצות חליצה דתנן *מצות חליצה [ה]בא הוא ויבמתו לפני בית דין היו נותנין לו עצה ההוגנת לו שנאמר °וקראו לו זקני עירו ודברו אליו [ו]והיא אומרת °מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה ובלשון הקדש היו אומרין ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינין וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' ונקרא שמו בישראל וגו' ואמר רב יהודה [ז]מצות חליצה קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה והוינן בה מאי קמ"ל מתניתין היא הא קמ"ל [ח]מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה תניא נמי הכי *[ט]בין שהקדים חליצה לרקיקה או רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי ולאפוקי מהא דתנן *כהן [י]גדול משמש בשמונה כלים והדיוט בארבעה בכתונת במכנסים במצנפת ואבנט [כ]מוסיף עליהן כהן גדול חושן ואפוד ומעיל וציץ *ותניא *[ל]מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר °ומכנסי בד יהיו על בשרו ותנא מאי טעמא אקדמיה לכתונת [ס]משום דאקדמיה קרא וקרא מאי טעמא אקדמיה משום דמכסיא כולה גופיה עדיפא ליה: סקילה שריפה כו': [מ]סקילה חמורה משריפה שכן *ניתנה למגדף ולעובד ע"ג מאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר אדרבה שריפה חמורה שכן *ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה

קסברי

תורה אור: וקראו לו זקני עירו. דברים כה · מאן יבמי. שם · ומכנסי בד. ויקרא טז

רש"י

ארבע מיתות. סקילה שריפה הרג וחנק. דווקא נקט סידרא סקילה חמורה משריפה ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למתחייב שתי מיתות דקי"ל לקמן (דף פא:) דנידון בחמורה: רבי שמעון כו'. פלוגתא מפרש בגמרא: זו מצות הנסקלין. שפירשנו בפרקין דלעיל (דף מה:) בית הסקילה היה גבוה שתי קומות כו' ומשום דבעי למתני מצות הנשרפין והנהרגין והנחנקין כיצד הדר ונקט להאי: גמ' כל מקום ששנו חכמים דרך מנין. וסידרו דבר אחר דבר: אין מוקדם ומאוחר. לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם ולאחר את המאוחר שיש מקום שהשני מאוחר במשנה צריך להקדימו במעשה כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה כדמפרש לקמיה דמכנסים קודמין בלבישה ולא הקדימו לשנותן כסדר לבישתן ויש מקום שהסדר שני כמשפטו לכתחיל' אבל אי אפיך לית לן בה כגון דברי סדר חליצה כדלקמיה: חוץ מסדר שבעה סממנין. האמורים לענין הכתם של דם שבהן דיקדקו בסדר משנתן כל דבר המועיל לחבירו קרי ליה שם לגביה ואין שם לשון בושם ולא לשון מרפא אלא לשון דבר הצריך לתיקון חבירו: מעבירין על הכתם. לבודקו אם דם נדה הוא ולטמא טהרות שנגע בהן או צבע הוא והטהרות טהורות ואם עבר בלא שבע סממנין כשיכבס אותו בהן כסדרן בידוע שדם היה ואם לא עבר בידוע שצבע היה: רוק תפל. שלא טעם כלום כל אותו היום תפל ריקם וגגוב וחסר כל טעם מאכל כגון דבר שלא נמלח דמיקרי תפל: ומי גריסין. ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכוססין אותו ומשפשפין אותו בהן: ומי רגלים. שהחמיצו והסריחו: נתר. מין אדמה הוא וקורין לה ניתרא: ובורית. עשב הוא ומעביר כתמין וקורין ליה אירבג"ו שבונריי"א: קמוליא. התם מפרש לה שלוף דוץ ולא ידענא מאי היא: אשלג. נמלא בנקבי מרגליות העולות מתוך הים: לא עשה ולא כלום. אין זה נסיון שאם לא עבר בכך אכתי איכא למימר דם הוה והאי דלא עבר היינו משום דאין גריסין מועילין אלא לאחר הרוק וכן כולם כסדר והא דרב סחורה קבוע' בהאי גמרא משום דמייתינן להני ארבע מיתות ב"ד דמתני' עלה כדפליג רב פפא עליה ואמר אף ארבע מיתות דווקא נישנו הקודם במשנה קודמת לחברתה אם נתחייב שתי מיתות: בפלוגתא לא קמיירי. רב סחורה נמי אית ליה דמתני' דווקא תנן ומיהו כי נקט איהו לא נקט מילי דפלוגתא: אף סדר יומא. דעבודת יום הכפורים הסדורות במשנה במסכת יומא זו אחר זו דווקא קתני: ואידך. אמר לך וודאי דווקא קתני ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב בעבודת אותו היום שאם שינה בסידרו פסול ולא משום חשיבות דעבודות הוא שתהא זאת חמורה וחשובה מחבירתה אלא חומר היום שנכתבה חוקה בסידורה לעכב וכי אמרינן אנן במידי דחשיבותא גרס ליה כגון ארבע מיתות דאמרינן לקמן דזו חמורה מזו וכן בשבע סמנין שצורכו וכחו של כל אחד ואחד גורם לו ליקדם וכן מכנסיים שחשבן הכתוב להקדימן כדלקמן אבל יום הכפורים חומר היום בעלמא הוא שלא לשנות בו ולא כח עבודות: ואידך. רב פפא דאיירי נמי בחומרי אמר לך ההוא מצוה בעלמא ואי אפיך לית לן בה: ולאפוקי ממצות חליצה. האי כל מקום דקאמר רב סחורה דלא דיקדקו בו לאפוקי מסדר השנוי במצות חליצה אתא דלא תימא דווקא הוא ואע"ג דמצותיה הכי כדקא מסדר ואזיל: היא אומרת. תחילה מאן יבמי והוא אומר לא חפצתי ואחר כך חולצת ואחר כך רוקקת ואחר כך קוראה ככה יעשה אפי' הכי אי אפיך לית לן בה כדקתני לקמן: עצה ההוגנת לו. שאם היה הוא זקן והיא ילדה הוא ילד והיא זקינה אומרין לו לך אצל שכמותך ולא תכניס קטטה לתוך ביתך: ובלשון הקודש היו אומרין. במסכת סוטה יליף לה בפרק אלו נאמרין בכל לשון (דף לב:): רוק הנראה. שיהא בו כדי לראות כשיוצא מפיה דבעינן לעיני הזקנים וירקה: קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה. קוראה מאן יבמי וקורא לא חפצתי חולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש: ה"ג והוינן בה מאי קמשמע לן כו'. ומהא דרב יהודה שמעינן דמתניתין לאו דווקא משום הכי נקט לה הכא: ולאפוקי. אהא דרב סחורה קא מהדר: על בשרו. משמע כשלובשן יהא בשרו מגלי לבוש דאי לא הא אתא לאשמועינן למה לי על בשרו: מאי טעמא אקדמה לכתונת. הואיל ומכנסיים קודמין: דאקדמיה קרא. כתונת בד קדש ילבש ומכנסי בד וגו' (ויקרא טז): סקילה חמורה כו'. טעמא דמתניתין מהדר לפרושי מ"ט דרבנן דאמרו סקילה קודמת לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק: שכן נתנה למגדף. מברך את השם והוא בסקילה כדכתיב (שם כד) הוצא את המקלל וגו': ולעבודת כוכבים. שהן עבירות חמורות: ומאי חומרא. דמגדף ועבודת כוכבים דקאמרת דמיתה הניתנה להם ודאי חמורה מאחר מיתות שהרי ניתנה לעבירה חמורה: שכן מחללת את אביה. כדקאמרינן לקמן (דף נב:) שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול אומר ארור שזו ילד ארור שזו גידל:

קסברי

תוספות

אמר רבא אמר רב סחורא אמר רב הונא. בכמה דוכתי איכא הכי והא דאמר רבא בס"פ אלו מציאות (ב"מ דף לג.) כגון רב סחורא דאסברן זוהמ' ליסטרין משמיה דנפשיה לא אגמריה טפי א"נ ה"ק אפילו לא למד מרבו אלא דבר זה בלבד נחשב רבו בכך א"נ בההיא שעתא אכתי לא גמר מיניה טפי*:

מעבירין על הכתם. פ"ה לבודקו אם דם נדה הוא ור"ת מפרש דאפילו דם נדה ודאי אע"ג דמטמא לא ויבש כיון דאין עובר על ידי ז' סממנים בטל וטהור דתני ר' חייא דם נדה ודאי מעביר עליו שבעה סממנין ומבטלו:

כל מעשה יום הכפורים. למ"ד (יומא דף ס:) לא נאמר חוקה אלא בדברים הנעשים בבגדי לבן בפנים לא איירי בדברים שנעשים בבגדי *זהב בחוץ:

אף סדר תמיד. תימה דלא קאמר אף סדר ברכות דתנן בפרק בתרא דר"ה (ד' לב.) סדר ברכות אבות וגבורות וקדושת השם ועוד תנן התם (ד' לג:) סדר תקיעות ג':

קסברי

רבינו חננאל

ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקילה שריפה הרג וחנק כו' אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר בהן כגון ארבעה אבות נזיקין השור והבור והמבעה וההבער וכיוצא בו. חוץ מז' סממנין דמאי דמקדי' מקדים ומאי דמאחר מאוחר דתנן בנדה פ"ט ז' סממנין מעבירין על הכתם רוק תפל. מי גריסין ומי רגלים. נתר ובורית. קימוניא. ואשלג. וקתני סיפא העבירן שלא כסדרן או העבירן שבעתן כאחד לא עשה כלום. משמיה דרב אמרי אף ד' מיתות מאי דמקדים מקדים ומאי דמאחר מאוחר. מדקא פליג ר' שמעון ותני שריפה סקילה הרג וחנק ש"מ דווקא כך סידורן: ורב הונא מתני' דאית בה פלוגתא ומעשה יוה"כ דחומרא בעלמא היא וסדר התמיד דלמצוה בעלמא היא בהני כולהו לא קא מיירי ומה בא להודיע לאפוקי מצות חליצה דתנן ביבמות פרק מצות חליצה בא לב"ד הוא ויבמתו כו' ומפורש קוראה היא תחלה בפני ב"ד מאן יבמי וגו' וקורא הוא לא חפצתי לקחתה ואחרי כן חולצת כדכתיב וחלצה נעלו וגו' ורוקקת כדכתיב וירקה בפניו. וקוראה ככה יעשה לאיש. ואתא לאשמעינן מצותה כך קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה *) ואי אפיך והקדים חליצה לרקיקה ובין שהקדים רקיקה [לחליצה] מה שעשה עשוי ולאפוקי נמי מהא דתנן ביוה"כ

פ"ז בסדור בגדי כהן בכתונת ומכנסים במצנפת ואבנט וכו'. לא תימא דכסדר הזה בעינן וכתונת ברישא אלא אינה כסדר הזה ומכנסים לביש ברישא כדכתיב ומכנסי בד יהיו על בשרו. וכיון (שאחרי) [שבתחות אחרי] המכנסים אמאי אקדמה קרא לכתונת קודם המכנסים ופשטינן הואיל ומיכסיא כולי גופא חשיבא. ומשום הכי אקדמה. ואתינן למפשט איזוהי חמורה מחברתה. ואמרי' סקילה חמורה שנתנה למגדף ולע"ז שאין עבירה למעלה מהן שפשטו יד בעיקר **) ודחינן חומרא דשריפה מדמוקמינן נשואה בת כהן בשריפה ולא ארוסה אלא ארוסה בת כהן בסקילה כבת ישראל. והלא לא יצאה שריפה בבת כהן להקל עליה ואלו היתה השריפה חמורה מסקילה כשם שיצאה נשואה בת כהן מחנק שהוא קל לשריפה שהיא חמורה כך ארוסה בת כהן היתה יוצאה מסקילה שהיא קלה. לשריפה שהיא חמורה. וכיון שלא יצאה ש"מ דסקילה חמורה משריפה

*) [נראה דצ"ל ואי אפיך והקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי]. **) נראה דחסר כאן וצ"ל ומקשינן אדרבה שריפה חמורה שכן נתנה לבת כהן שזינתה ודחינן חומרא דשריפה וכו']

מסורת הש"ס

[יבמות מו:] · [מכד יבמות כ:] · נדה סא: · [נ"ל ואשלג] · שם: זבחים לה: · יומא ס. · תמיד פ"ז מ"ג · יבמות קו: · [יבמות קה: קו:] · יומא עא: · שם כג: וכה. · [לקמן עט:] · [שם]

גליון הש"ס

גמ' משום דלקדמיה קרא. עי' תשובת שאגת ארי' סימן כט:

קסברי רבנן *נשואה יוצאה לשריפה ולא ארוסה ומדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד אמרת איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח ותניא *[ב]מדיחי עיר הנדחת בסקילה סקילה חמורה מחנק שכן ניתן למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק המור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודן לכבוד המקום מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה ש"מ סקילה חמורה [ג]שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונן אבד נאמר אביה בסקילה ונאמר אביה בשריפה מה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מסייף שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק המור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כבודן לכבוד המקום מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה המורה [ד]סייף חמור מחנק שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כו' אפילו הכי פושט ידו בעיקר עדיף: רבי שמעון אומר כו': שריפה חמורה מסקילה שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה אדרבה סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר רבי שמעון לטעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשרפה ומדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה מחנק שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק המור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומר' שבן הוקש כבודם לכבוד המקו' מדאפקיה רחמנא לנשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה ש"מ שריפה חמורה שריפה חמורה מסייף שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שבן ממונם אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי

קסברי רבנן. דמתני': נשואה. בת כהן יצאה מכלל נשואה בת ישראל מחנק לשריפה אבל ארוסה דגבי בת ישראל בסקילה לא יצאה בבת כהן מכלל ארוסה בת ישראל: ומדאפקיה רחמנא לארוסה. בת כהן מכלל נשואה בת כהן משריפה לסקילה ש"מ סקילה חמורה דעל כרחיך ארוסה חמורה מנשואה שמחללת ומזנה בית אביה והכתוב החמיר עליה דהא נשואה בת ישראל בחנק שהיא קלה מכולן וארוסה בסקילה לפום ריהטא דסוגיא הכי מיפרשא כדפרישית ומיהו כי דייקת בה שפיר לא אשכחת קרא לרבנן מנא להו דנשואה יצאה ולא ארוסה אלא משום דאית להו סקילה חמורה הוא דקאמרי על כרחיך לא יצאה ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה להקל ויש להקשות היכי ילפינן מהכא דסקילה חמורה הא איהי לא קמה להו לרבנן אלא משום דקסברי סקילה חמורה הלכך על כרחיך האי מדאפקיה רחמנא לארוסה בת כהן בסקילה דנקט הכא לאו טעמא למילתייהו היא אלא יתובי מילתא בעלמא ועיקר טעמייהו מדניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבי' הוא ודקשיא לך אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן ומאי חומרא שכן מחללת את אביה הכי מתרלה לה כדמתרלינא לקמן גבי מכה אביו ואמו אפ"ה פושט ידו בעיקר עדיף והאי דקאמר דקסברי רבנן נשואה יצאה לשריפה כו' על כרחיך נקט ליה דלא תימא מדיצאה ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה וה"ק לעולם סקילה חמורה דפושט ידו בעיקר עדיף וגבי בת כהן דאחשבה לשריפה לאו לגבי סקילה אחשבה אלא לגבי חנק אחשבה דנשוא' היא דיצאה ולא ארוסה והאי מדאפקיה רחמנא כו' אורך דברים הוא ונראה בעיני דלא גרסינן לה: כדאמרן. שכן פושט ידו בעיקר: איזה כח מרובה. כלומר אי זה עון חמור: מדיחי עיר הנדחת בסקילה. באלו הן הנחנקין (לקמן דף פט:) יליף טעמא ומדמדיח בסקילה ונידחין בסייף ש"מ סקילה חמורה: מכה אביו ואמו בחנק. דכתיב ביה (שמות כא) יומת סתמא וקיימא לן (לקמן דף נב:) כל מיתה האמורה בתורה סתם אינו אלא חנק: הוקש כבודם לכבוד המקום. נאמר כאן (שמות כ) כבד את אביך ונאמר להלן (משלי ג) כבד את ה' מהונך: על כרחיך ארוסה. חמורה מנשואה שרעה לשמים ולבריות ולעצמה שפוגמת כבודה ומשפחתה ואיכא קלון טפי מנשואה שכבר נפגמה ומדאפקה רחמנא מכלל מות יומת הנואף (ויקרא כ) דהיינו חנק דהא ארוסה היתה בכלל אשת רעהו (שם) ואפקה בהדיא לסקילה כדכתיב (דברים כב) כי תהיה נערה בתולה מאורסה וגו' ש"מ סקילה חמורה ואי קשיא לך למה לי להדורי בתר טעמא בכולהו דתיהוי סקילה חמורה מינייהו מכיון דאשכח סקילה חמורה משריפה ולקמן יליף שריפה חמורה מסייף ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף תריץ משום דלקמן לא קיימא לן שריפה חמורה מסייף אלא מגזירה שוה מסקילה דאשכחן בה דחמיר מסייף הלכך מיבעי ליה לאהדורי אטעמא דחמורה סקילה מסייף: נאמר אביה בסקילה. בנערה המאורסה לזנות בית אביה (דברים כב): ונאמר אביה בשריפה. בבת כהן את אביה היא מחללת (ויקרא כא): סקילה חמורה מסייף. כדיליף טעמא לעיל ממדיחין ונידחין: מדאפקיה לנשואה דבת כהן. סתמא כתיב ארוסה ונשואה משמע ורבנן הוא דמפקי ארוסה מההיא כלל ושבקי לה במילתא כדין ישראלית בסקילה משום דאית להו סקילה חמורה שכן ניתנה למגדף ונשואה מיהא אפקה קרא מדין נשואה ישראלית מחנק לשריפה אלמא שריפה חמורה ואע"ג דמצי לאיתויי בגזירה שוה דאביה אביה כדאייתיה לסייף ניחא לאיתויי מגופה: ר"ש לטעמיה. לקמן (שם) יליף מקרא דכתיב בת כהן סתמא:

קסברי רבנן נשואה יצאה כו'. פ"ה דעיקר טעמא דאפ"ה פושט ידו בעיקר עדיף וכן משמע בפ' הנשרפין (לקמן דף עט:) דתנן אמרו לו אילו לא היתה סקילה חמורה לא ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים וא"ת סייף יוכיח שניתן לאנשי עיר הנדחת שפושטין ידיהם בעיקר ואפ"ה שריפה חמורה ממנו כדמוכח בשמעתא וי"ל דסייף יש לו חומרא אחריתי עמו שממונו אבד ושקולין שניהם כסקילה ואע"ג דאמרינן בסמוך אדרבה סייף חמור מסקילה שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונו אבד דמשמע שזה גורם לו שהוא חמור כיון שיש בו חומרא זו התם היינו טעמא דאכתי לא ידעינן דסייף קל ואית לן למימר מסברא דכיון דיש בו חומרא זו דממונו אבד מיתתו נמי חמורה אבל כיון דידעינן דסייף קל איכא למימר שזה גורם לו שניתן לפושט יד בעיקר משום חומרא דאיכא בהדיה דממונו אבד:

סקילה חמורה מחנק. ה"ה דהמ"ל מק"ו משריפה או מסייף דחמורין מחנק וסקילה חמורה מהן דכה"ג קאמר לקמן לר"ש:

אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו. ותימה סקילה נמי ניתנה למקלל אביו ואמו דהוקש כבודן לכבוד המקום ועוד וכי מפני שהוקש יהא חמור מכבוד המקום עצמו ועוד דבכילד הרגל (ב"ק דף כה:) אמר ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור מסקילה אלא כלומר חמור כסקילה שכן הוקש:

נאמר אביה בסקילה כו'. תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתיא ג"ש ומפיק ליה ואם כן לעיל נמי דמסברא סקילה חמורה משריפה כדפ"ה דפושט ידו בעיקר עדיף אמאי לא אתי גזירה שוה ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה דמה אביה האמור בסקילה בארוסה אף אביה האמור בשריפה בארוסה:

יב א מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קד:
יג ב מיי' שם הלכה י ופ"ד מהלכות עכו"ם הלכה א ופ"ס הל"ב סמג שם ולאוין כו:
יד ג ד מיי' פי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ד:

רבינו חננאל

משריפה סקילה חמורה מסייף מדאשכחן בעיר הנדחת הנדחין בסייף והמדיחין בסקילה ש"מ דסקילה חמורה מסייף סקילה חמורה מחנק מדאפקה רחמנא לארוס' בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל להחמיר עליה ואפקה מחנק לסקילה. ש"מ סקילה חמורה מחנק. שרפה חמורה מסייף שיצאה להחמיר על בת כהן. *) וכשם שניתנה לבת כהן ואפילו זינתה מאביה **) גמר אביה אביה מסקילה מה בת ישראל שזינתה ארוסה בסקילה וכתיב בה אל פתח בית אביה ובבת כהן כתיב את אביה היא מחללת מה אביה שבסקילה סקילה חמורה מסייף אף אביה שבשרפה שרפה חמורה מסייף [ז] שרפה חמורה מחנק שכן נתנה לבת כהן החמורה כדאמרן מדאפיק רחמנא נשואה בת כהן מכלל נשואה בת ישראל שהיא בחנק והוציאה הכתוב מחנק לשרפה ש"מ שרפה חמורה מחנק. סייף חמור מחנק שניתן לאנשי עיר הנדחת שפשטו ידיהן בעיקר ר"ש אומר שרפה חמור' מסקילה מדאפיק רחמנא לארוסה בת כהן להחמיר עליה ואפקה מסקילה לשרפה ש"מ שרפה חמורה מסקילה ר"ש לטעמיה דאמר ארוסה בת כהן בשרפה. שרפה חמורה מחנק מדאפיק רחמנא לנשואה בת כהן. מחנק לשרפה. ש"מ שרפה חמורה מחנק כולה שמעתא בענין הזה ופשוטה

*) לפנינו בגמ' ליתא זה ואולי דרבינו היה גורס ומאי חומרא שכן ניתנה לבת כהן ואפילו זנתה מאביה. וצ"ע:
**) נראה דחסר כאן וצ"ל אדרבה סייף חמור וכו' גמר אביה אביה וכו'.

[לקמן סט:]

טו א ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הל"ב והל' יא ופ"ג מהלכות א"ב הל"ג והל"ה סמג עשין קיג ולאוין כז:

הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף שריפה חמורה ממנו סייף הקל לא כ"ש סקילה חמורה מחנק שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כו' מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה שמע מינה סקילה חמורה סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף כו' אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף סקילה חמורה ממנו סייף הקל לא כ"ש חנק חמור מסייף שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא כדאמרן אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח או כח הנידח הוי אומר כח המדיח ותניא מדיחי עיר הנדחת בסקילה ר"ש אומר בחנק מרגלא בפומיה דרבי יוחנן *נערה המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש אומר בשריפה זינתה מאביה בסקילה ר"ש אומר בשריפה מאי קמ"ל לרבנן נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה לר' שמעון אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה וטעמא מאי משום *דלרבנן סקילה חמורה לר' שמעון שריפה חמורה נפקא מינה למי *שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה מאי רבי שמעון דתניא רבי שמעון אומר שני כללות נאמרו בבת כהן בבת כהן ולא בבת ישראל אימא אף בבת כהן והוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה וארוסה מכלל ארוסה מה כשהוציא הכתוב נשואה מכלל נשואה להחמיר אף כשהוציא הכתוב ארוסה מכלל ארוסה להחמיר זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה בת ישראל ת"ר °ובת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה את השבת ת"ל °לזנות בחילולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפילו פנויה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל האדם כשהוא אומר °היא מחללת הוי כל אדם אמור הא מה אני מקיים אביה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה נערה והיא נשואה בוגרת והיא ארוסה בוגרת והיא נשואה ואפילו הזקינה מנין תלמוד לומר °ובת כהן מכל מקום בת כהן
אין

תורה אור: ויקרא כא | שם | שם

רש"י

הוי אומר כח המדיח. ור"ש אית ליה מדיחי עיר הנדחת בחנק ויליף לה מקרא באלו הן הנחנקין (לקמן דף פט:) ומדמדיחין בחנק ונדחין בסייף אלמא חנק חמור מסייף וכבר קיימא לן לעיל דשריפה חמורה מחנק הלכך כ"ש דחמורה היא מסייף מק"ו מה חנק דחמור מסייף כו': מרגלא בפומיה דרבי יוחנן. סדור היה הדבר הזה בפיו ולא ששנאה במשנה וברייתא אלא כך קיבלה שמועה מרבו: בסקילה. דרבנן אית להו דארוסה לא יצאה לשריפה דאם כן נמצא אתה מיקל בבת כהן: ר' שמעון אומר בשריפה. דשריפה חמורה הלכך לית לך לאפוקי מכלל סתם בת כהן דקרא סתמא כתיב: זינתה מאביה. ארוסה בת ישראל שזינתה מאביה דאיכא שתי מיתות סקילה משום ארוסה ושריפה משום דמאביה זינתה דבשריפה היא כדילפינן באלו הן הנשרפין (לקמן דף עה:): בסקילה. לרבנן דסקילה חמורה: ר"ש אומר בשריפה. הא קמ"ל דלרבנן משום דאית להו סקילה חמורה סבירא להו דארוסה לא יצאה לשריפה כדמפרש ואזיל וטעמא מאי כו': ונפקא מינה. מהא דרבי יוחנן דאמר דמשום דלרבנן סקילה חמורה הויא ארוסה בת כהן בסקילה ומשום דלר"ש שריפה חמורה מוקי לה בשריפה ש"מ המתחייב שתי מיתות נידון בחמורה דהכא נמי שתי מיתות איכא סקילה כדין ארוסה ושריפה כדין בת כהן הלכך לרבנן על כרחך ארוסה לא יצאה לשריפה ולר"ש יצאה: מאי ר"ש. לעיל מהדר דאמרן לעיל ר"ש לטעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה היכי שמעינן ליה: שני כללות נאמר בבת כהן. אחת בארוסה ואחת בנשואה כלומר כשכלל הכתוב באשת איש (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת אף בת כהן משמע בחנק וכשהוציא ארוסה לסקילה אף בת כהן במשמע הייט כלל שני: ופרכינן בבת כהן ולא בבת ישראל. האי קראי סתמא כתיבי: אימא אף בבת כהן. וה"ק שתי כללות שנאמרו בתורה בארוסה בסקילה ובנשואה בחנק אף בת כהן היתה תחילה במשמע ובא הכתוב והוציא לך בת כהן לידון בשריפה וסתמא כתיבא ואחת ארוסה ואחת נשואה הוציא לשריפה: ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל. מסקילה לשריפה: נשואה מכלל נשואה. מחנק לשריפה לא ולמד מיכן ששריפה חמורה דמה כשהוציא נשואה מכלל נשואה להחמיר עליה יצאה דהא שריפה הכל מודים דחמורה מחנק אף כשהוציא ארוסה מכלל הארוסה להחמיר עליה הוציאוה: זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל. בחנק שלא הוציא הכתוב אלא אותה לבדה דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף ולא בועלה ולא זוממיה: גבי זוממין גרס בכלל ולא גרס מכלל: בת כהן כי תחל. אי לא כתב לזנות משמע אפילו חיללה שבת: ת"ל לזנות. ולקמיה פריך חיללה שבת בת סקילה היא: ונאמר להלן. בנערה המאורסה מה להלן שזינתה בשעה שזיקת הבעל עליה אף כאן זנות בשעה שזיקת הבעל עליה ולא פנויה והאי דנקט תנא האי לישנא ולא נקט מה להלן ארוסה כו' משום דסופו נמי לאיתויי נשואה לשריפה כדיליף ואזיל: או אינו אומר אביה. לגזירה שוה זו אלא להוציא את כל האדם שאם זינתה מאביה תידון בשריפה אבל מאחר כל אדם תידון כבת ישראל ולקמיה פריך היכי תיסק אדעתין הא מילתא א"כ מאי איריא בת כהן ואפי' בת ישראל נמי מאביה בשריפה באלו הן הנשרפין (לקמן דף עה.): כשהוא אומר היא מחללת. משמע היא מחללת אותו ולא הוא מחללה הרי על כרחיך כשזינתה מאחר כל אדם אמור: הא מה אני מקיים את אביה. למה לי למיכתביה כלל אלא נאמר כאן כו' והאי תנא לית ליה האי דרשה דלקמן (דף נב.) שאם היו נוהגין בו קודש כו' א"נ אית ליה ליכתוב היא מחללת ולא ליכתוב את אביה וליהוי משמע אפי' משפחתה ואביה יותר מכולם: נערה. שהביאה שערות ולא הביאה סימני בגרות במס' נדה מפרש להו בפרק [יוצא דופן] (דף מז.) משנתמעך הכף: ת"ל ובת כהן מכל מקום. מריבויא דוי"ו קא דריש וכר"ע סבר לה דדריש לה לקמן (דף נא:) כי האי גוונא וליכא לפרושי דמדכתיב קרא סתמא יליף טעמא דהא אתא גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה:
אין

תוספות

מה כשהוציא נשואה. הא דפשיטא ליה לנשואה להחמיר הייט בג"ש דלעיל דמה אביה האמור בסקילה סקילה חמורה מחנק אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק: נאמר כאן אביה. תימה א"כ לזנות למה לי דלא מיתוקם בחילול שבת מג"ש דאביה וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חילול שבת דהוי אמינא דג"ש איצטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל ה"א דאיירי נמי בחילול שבת: כשהוא אומר היא מחללת. פ"ה דהאי תנא לית ליה דרשה דלקמן שאם היו נוהגין בו קדש א"נ אית ליה וליכתוב היא מחללת ולא ליכתוב את אביה ולקמן (דף נב:) משמע דלית ליה דקאמר רב אשי כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקיא כמאן כי האי תנא משמע דר"ע ור"ש דפליגי עליה דר' ישמעאל לית להו הך סברא וקשה דאמר לעיל אליבא דר"ש מאי אומריה שכן מחללת את אביה וצ"ל דכ"ע אית להו הך דרשה דאין מקרא יוצא מידי פשוטו והא דקאמר כי האי תנא לפי שהוא הזכירה: ת"ל ובת כהן. פ"ה מריבויא דוי"ו קדריש וכר"ע ס"ל דדריש לקמן כה"ג והא דקתני סיפא לכותי לחלל לנתין ולממזר מניין דמשמע יש לו קידושין בה ושמעינן ליה לר"ע דאמר ביבמות (דף סט.) אין קידושין תופסין בחייבי לאוין הני מילי בחייבי לאוין דשאר אבל מחייבי לאוין גרידא לא והא דקאמר בסמוך כרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ושמעינן ליה לר"ע *דפליג עליה מכל מקום נעשית זונה בכמה ביאות וי"ל דכולה הך ברייתא רבי שמעון היא כדמוקי לה בסמוך וסבר לה כר"א בפנוי הבא על הפנויה וכר"ע דדריש וי"ו ומיהו קשה דע"כ לר"ע גופיה דאמר לקמן* יכול אפי' פנויה תקשה והא כתיב לזנות *וצריך לומר דסבירא ליה כרבי אלעזר:
הא

רבינו חננאל

היא: מרגלא בפומיה דר' יוחנן נערה המאורסה בת כהן שזינתה בסקילה ר"ש אומר בשרפה זינתה מאביה בסקילה. ר"ש אומר בשרפה. ואסיק' נפקא מינה למי שנתחייב שתי מיתות כגון שעבר שתי עבירו' וחייב סקילה ושרפה וקיי"ל דנידון בחמורה. לרבנן נידון בסקילה לר' שמעון נידון בשרפה. מאי ר"ש דתניא ר"ש אומר שני כללות נאמרו בבת ישראל והוא הדין בבת כהן והוציא הכתוב נשואה בת כהן בשרפה מכלל נשואה בת ישראל שהיא בחנק וארוסה בת כהן לשרפה מכלל ארוסה בת ישראל שהיא בסקילה מה שכשהוציא הכתוב נשואה בת כהן בשרפה מכלל נשואה בת ישראל להחמיר עליה אף כשהוציא הכתוב ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל להחמיר עליה. זוממי נשואה בת כהן בכלל זוממי נשואה בת ישראל בחנק וזוממי ארוסה בת כהן בכלל זוממי ארוסה בת ישראל בסקילה: ת"ר בת איש כהן כי תחל יכול אפילו חללה שבת בשרפה ת"ל לזנות בחלולין שבזנות הכתוב מדבר יכול אפי' זינתה פנויה בשרפה נאמר כאן אביה ונאמר בארוסה בת ישראל אביה מה התם בארוסה בת ישראל זנות עם זיקת הבעל אף הכא בבת כהן זנות עם זיקת הבעל היא בשרפה ואין בועלה
בועלה בשרפה:

[תוספתא פרק י"ב ועי' רש"י ד"ה מרגלא]
[לעיל מ:]
[לקמן פא. וש"נ]
[יבמות סא:]
[דף נא:]
עיין רש"א

עין משפט
נר מצוה

טז א ב מיי׳ פ״ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ג סמג לאוין לד :

יז ג מיי׳ פ״כ מהלכות עדות הלכה י :

יח ד מיי׳ פ״א מהלכות איסורי ביאה הלכה ה ופט״ו מהל׳ סנהדרין הלכה יא סמג לאוין נז :

יט ה מיי׳ פי״ח מהל׳ איסורי ביאה הלכה ג סמג לאוין קפא טוש״ע אה״ע סימן ו סעיף ח :

כ ו מיי׳ פ״י מהלכות תרומות הלכה יב :

כא ז מיי׳ פ״א מהלכות איסורי ביאה הלכה ד ופט״ו מהל׳ סנהדרין הלכה י סמג לאוין נז :

מסורת הש״ס

[לקמן נ. ע״ש]

[עי׳ תוספות עמוד ב ד״ה לאחיו]

[יבמות ס. קיד: קדושין כא: לה: לו. מכות כ. תמורה ד:]

יבמות נט: סא: עו. תמורה ל.

לקמן עה: עו. פז: חגיגה יא: יבמות ג. כריתות ה.

יבמות סח.

[נ״ל דתנן]

[לקמן סו:]

תרומות פ״ז מ״ד [כריתות ז.]

"אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי ולישראל לעובד כוכבים לחלל לממזר ולנתין מניין ת״ל °ובת איש כהן אע״פ שאינה כהנת * °היא בשריפה "ואין בועלה בשריפה *היא בשריפה "ואין זוממיה בשריפה רבי אליעזר אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה אמר מר יכול אפילו חיללה שבת בת סקילה היא אמר רבא הא מני ר״ש היא דאמר שריפה חמורה סד״א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני *דרבי בהו מצות יתירות תידון בשריפה קא משמע לן(א) מאי שנא מיניה דידיה סלקא דעתך אמינא איהו דאשתריא ליה שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה קא משמע לן יכול אפילו פנויה הא לזנות כתיב כדר״א דאמר *פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל אדם אלא מאי ניהו שזינתה מאביה מאי איריא בת כהן "אפילו בת ישראל נמי *דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה איצטריך סד״א קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן ולא בבת ישראל קמ״ל בת כהן אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי לישראל ולעובד כוכבים ולחלל לנתין ולממזר מניין תלמוד לומר בת איש כהן אף על פי שאינה כהנת משום דאינסבא להו להני לאו בת כהן היא ותו מידי כהנת לכהן כתיב סד״א °כי תחל לזנות אמר רחמנא הני מילי היכא דקא מתחלא השתא אבל הא כיון דקא מתחלא וקיימא מעיקרא *דאמר מר °ובת כהן כי תהיה לאיש זר "כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ללוי וישראל נמי °ושבה אל בית אביה כנעוריה מכלל דכי איתיה גביה לא אכלה אימא לא תידון בשריפה קמ״ל ודלא כר״מ *דתניא *בת כהן שניסת לישראל ואכלה תרומה משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש ומיתתה בשריפה *ניסת לאחד מן הפסולין משלמת קרן וחומש ומיתתה בחנק דברי ר׳ מאיר וחכמים אומרים "זו וזו משלמות קרן ולא חומש ומיתתן בשריפה ר״א אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה מאביה ואת חמיה מחמיה מאי איריא בת כהן אפילו בת ישראל נמי בתו בשריפה "וכלתו בסקילה אלא את אביה ברשות אביה ואת חמיה ברשות חמיה כמאן אי כרבנן האמרי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה אי כרבי שמעון האמר אחת ארוסה ואחת נשואה בשריפה ואי כרבי ישמעאל האמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה את חמיה חנק הוא שלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא כך היא הצעה של משנה לעולם כרבנן והכי קאמר כל שהוא למטה ממיתת אביה ומאי ניהו נשוא׳ בת ישראל דאילו נשוא׳ בת ישראל בחנק הכא במיתת אביה בשריפה כל שהיא למעלה ממיתת אביה ומאי ניהו ארוסה בת ישראל דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא בסקילה הכא במיתת חמיה בסקילה מתקיף לה ר׳ ירמיה מידי למעלה למטה קתני אלא אמר רבי ירמיה לעולם

רש״י

אין לי אלא שנכנסת לכהן · לקמיה פריך מהיכא תיתי הא אטו משום דניסת ללוי וישראל לאו בת כהן היא : חלל · כהן שנשא גרושה או זונה וילדה לו בן מיקרי חלל מן הכהונה כדכתיב (ויקרא כא) לא יחלל זרעו : עובד כוכבים נתין וממזר · אע״פ שאסורין לבא בקהל יש להם קידושין והרי היא אשת איש דקדושין תופסין בחייבי לאוין ואע״ג דהאי מתניתין ר״ע דדריש וי״ו ושמעינן ליה דאין קדושין תופסין בחייבי לאוין איכא תנא ביבמות (דף סט.) דאית ליה אליבא דר״ע דכי אמר ר״ע אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ה״מ בחייבי לאוין דשאר אבל בחייבי לאוין גרידי לא אמר עובד כוכבים איכא לאו דלא תתחתן בם (דברים ז) וכן נתין דהוא מן הגבעונים : בת איש כהן · איש יתירא למה לי אלא למדרש דלאו הוא דבעינן איש כהן אבל בעל לא בעינן איש כהן ואף על פי שאינה כהנת אבת כהן קפיד קרא שתהא בת איש כהן ולא אשת כהן : רבי אליעזר אומר כו׳ · לקמן בעי מאי קאמר : חיללה שבת בת סקילה · והיכי ס״ד דהקל בה הכתוב משאר בנות ישראל לידון במיתה קלה : ומאי שנא מיניה דידיה · לענין שבת למה יחמיר לגו בנקיבות יותר מן הזכרים כהנים: איהו אשתראי שבת כו׳ · ומשו״ה היכא דלא אשתראי ליה מיהו לא תחמיר עליה : הא לזנות כתיב · ופנויה לאו זונת היא דאין לשון זונה אלא שזינתה ויצתה מתחת בעלה לאחרים כמו (הושע ט) כי זנית מעל אלהיך לשון מורדת ויוצאה מזה לזה אשוויר״א בלע״ז : כדר״א · במסכת יבמות בהבא על יבמתו : עשאה זונה · ליפסל מן הכהונה אלמא זונת מיקרייא : מאי ניהו · מאי קאמר לן קרא : שזינתה מאביה · בתמיה : אתיא הנה הנה · כתיב (ויקרא יח) בבת בנו ובבת בתו ערות בת בנך או בת בתך וגו׳ כי ערותך הנה וכתיב (שם) בבת אשתו שארה הנה זימה היא מה באשתו עשה בתה כבת בתה דכתיב (שם) ערות אשה ובתה וגו׳ אף כאן חייב על בתו כעל בת בתו ומן ק״ו לא תייתיה דאין עונשין מן הדין אבל גזרה שוה הוי כאילו מפורש בו דהא להך דרשה איכתיב הנה יתירא : אתיא זימה זימה · לידון בשריפה כתיב הכא זימה היא וכתיב בשריפה זימה (שם כ) באש ישרפו וגו׳ : סלקא דעתך אמינא · האי אביה קרא יתירא הוא דגליא שריפה בבת כהן שזינתה מאביה לאפוקי מגזירה שוה דרבא אתא למימר דלא תידרוש ליה לישראל הבא על בתו בשריפה דמדגלי רחמנא כו׳ קא משמע לן היא מחללת דבזינתה [עם] שאר כל אדם קאמר : לאו בת כהן היא · בתמיה למה לי איש יתירא לריבויי : כי תחל לזנות · כשהיא מתחללת על ידי זנות וזו נתחללה כבר ע״י נשואין שנשאת לחלל לנתין ולממזר נתחללה מן התרומה אפי׳ ימות וזרע אין לה לא תשוב עוד אל בית אביה כנעוריה ונפסלת נמי מן הכהונה שלא תינשא עוד לכהן וכולה יליף ביבמות בפרק אלמנה (דף סח.) : לפסול לה · כגון נתין וממזר : פסלה · עולמית מתרומה ומכהונה והתם פריך האי מיבעי ליה לגופיה זר שאינו כהן לא תאכל בתרומה בחייו ומשני ליה התם וחלל אף על גב דלא פסיל לה הוא דהא כשר לבא בקהל יליף לה בפרק אלמנה לכהן גדול (יבמות דף סט·) מלא יחלל זרעו מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו פוסל דכהן גדול הבא על האלמנה פוסל מן הכהונה ומן התרומה דיליף לה מלא יחלל שני חילולין במשמע שמחלל אותה ואת הולד : ללוי וישראל נמי · אע״פ שאינה מחוללת עולמית מיהו כל ימי חייו מחוללת מן התרומה כדכתיב ושבה וגו׳ : ודלא כר״מ · הא דאמרן לעיל בת כהן הנשואה לממזר בקדושתה קיימת ונידונית בשריפה דלא כרבי מאיר : ואכלה בתרומה בשוגג · דגבי זר איכא חיוב קרן וחומש : משלמת את הקרן · דכיון דלא זכי לה רחמנא בגוה גזילה היא אצלה : ואינה משלמת את החומש · דלאו זרה היא הואיל וראויה לחזור אם ימות בעלה וזרע אין לה : ומיתתה בשריפה · אם זינתה : נשאת לאחד מן הפסולים · שנפסלה עד עולם ונתחללה הרי היא כזרה גמורה : מאביה · שזינתה מאביה : כלתו בסקילה · במתני׳ (דף נג.) : ברשות אביה · ארוסה : ברשות חמיה · נשואה : אי כרבנן · דאמרי סקילה חמורה איפכא מיבעי׳ ליה דהא ארוסה חמורה מנשואה ולדידהו נשואה יצתה מכלל בת ישראל מחנק לשריפה ולא ארוסה מסקילה לשריפה : ואי כרבי שמעון · דאית ליה שריפה חמורה מסקילה הא אמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאו לשריפה : ואי כר׳ ישמעאל · הא דאמר שריפה חמורה כר׳ ישמעאל דאמר לקמן במשנת ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה דיליף לה מבנין אב דבארוסה הכתוב מדבר : את חמיה חנק הוא · כדין בת ישראל דהא לא יצתה מכללה : כך הצעה של משנת ר״א כמו שהיא שנויה ולא תפכה ולעולם כרבנן דאית להו איפכא ארוסה בסקילה נשואה בשריפה ואיהו נמי הכי אמר כל שהיא בבת ישראל שזינתה מאחר : למטה ממיתת אביה · שריפה כלומר במיתה שהיא קלה משריפה כגון נשואה דחנק בעלמא הוא הכא בבת כהן במיתת אביה כו׳ כאילו זינתה מאביה ובשריפה : כל שהיא · בבת ישראלית למעלה ממיתת אביה כגון ארוסה דבסקילה ה״נ בבת כהן לא יצאת מכללה להקל ונידונית במיתה חמורה כאלו זנתה מחמיה דבסקילה וה״ק אביה בשריפה הסמוכה למיתת אביה דנחיתא מינה דרגא דהיינו נשואה בת ישראל הכא בבת כהן הוליאה הכתוב להחמיר בשריפה ושהיא למעלה משריפה כגון ארוסה את חמיה דיינין לה כדין כלתו דבסקילה יש לגמגם אמאי נקיט את חמיה תיפוק ליה דכן דינה בסקילה אחרי שלא יצאה מן הכלל ומיהו הא מתקפינן אתקפתא אחריתי ומפקינן ליה מטעמא :

לעולם

רבינו חננאל

אמר מר יכול אפילו חיללה שבת והא בחילול שבת בת סקילה היא מפקינן לה לשריפה לקולא׳ ואוקמא מתניתא דא לרבי שמעון היא דקסבר שריפה חמורה מהו דתימא נחמיר עליה ותידון בשריפה קמ״ל דלא ואקשינן ומאי שנא דאביה אם חילל שבת נידון בסקילה והיא בשריפה סלקא דעתך אמינא איהו אישתריא ליה שבת בעבודה במקדש כו׳ · יכול אפי׳ פנויה וכרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה קמ״ל דבעינן זנות עם זיקת הבעל לדברי הכל או אינו אומר את אביה אלא שזינתה עם אביה ודחי׳ האי מאי איריא בת כהן אפילו בת ישראל עם אביה בשרפה כדרבה דאמר אמר לי רב יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה · פי׳ בבת בנו ובבת בתו כתיב הנה וכתיב באשתו בבת בנה ובבת בתה (כתיב) שארה הנה זמה היא · נמצא בה הנה וזמה ובבת בנו ובבת בתו הנה יליף הנה מהנה מה אילו כתיב בהן הנה וזמה עמה · וכתיב קרא אחרינא ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן האי זמה דכתיב הכא מופנה הוא לדין ממנו בכל מקום שכתב בו זמה בשרפה כמו אלו הנה נמצא כל אדם עם בתו ובת בנו ובת בתו וכולן דינו עמהן

ואצרינן סד״א מדגלי רחמנא בת כהן עם אביה בשרפה מכלל שבת ישראל עם אביה אינה בשרפה ולאפוקי מג״ש דיליף רבה קמ״ל דלא ואסיק׳ כי הא דתניא בת כהן שנישאת לישראל או אפילו לכותי לנתין ואכלה בתרומה משלמת קרן*) וחומש ואם זינתה נידונת בשריפה ואע״פ שנתחללה: אמר מר ר׳ אליעזר אומר את אביה (היא מחללת היא) בשרפה ואת חמיה בסקילה׳ ואמרינן מאי את אביה ואת חמיה את אביה שזינתה מאביה ואת חמיה שזינתה את חמיה · מאי אתא ר׳ אליעזר לאשמעינן כולי עלמא ואפילו בת ישראל בתו בשרפה וכלתו בסקילה · אלא את אביה ברשות אביה כלומר ארוסה ואת חמיה ברשות חמיה כלומר נשואה כמאן לא כרבנן ולא כרבי שמעון ולא כרבי ישמעאל ושקלו וטרו בה ודברים פשוטים הם · ואוקמא רבינא דהוא בתרא הכי לעולם כרבנן דאמרי ארוסה בת כהן בסקילה והנשואה ואפיך אימא הכי את אביה בסקילה כלומר זינתה ברשות אביה והיא ארוסה בסקילה ברשות חמיה נשואה בשרפה · והאי דקתני את אביה בשרפה סירכא נקט · כלומר כל בת עם אביה בשרפה וכלתו · שלח רבין משמיה דר׳ יוסי בר׳ חנינא כך הצעה של משנה · את אביה בשרפה ואת חמיה בסקילה והכי קאמר בת כהן כל שהיא למטה ממיתת אביה ומאי ניהי נשואה בת ישראל אם זינתה דינה בחנק נשואה שזינתה דינה בשרפה ככל בת שזינתה עם אביה שהיא בשרפה · וכל שמיתתה למעלה ממיתת אביה שזינתה עם אביה ומאי ניהי ארוסה דאלו ארוסה בת ישראל בסקילה הכא בבת כהן שזינתה כמיתת כלה שזינתה עם חמיה בסקילה · ורבי אליעזר כרבנן סבירא ליה דאמר נשואה בת כהן יצאה לשרפה ולא ארוסה אלא ארוסה אפילו בת כהן בסקילה ואע״ג דרמי ירמיה מידי למטה ולמעלה קתני ·

אמר

*) [הנה בגמרא איתא אליבא דרבנן דאינה משלמת חומש ואולי דט״ס נפל בדברי רבינו וצ״ל ולא חומש]

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ קמ״ל ומאי שנא :

כב א מיי' פ"ב מהלכות עדות הלכה י:

לעולם כרבי ישמעאל והכי קאמר את אביה ברשות אביה בשריפה ואת חמיה מחמיה בסקילה וכל אדם בחנק אמר רבא מאי שנא או אידי ואידי ממש או אידי ואידי רשות אלא אמר רבא לעולם כר"ש וקסבר ר"א נשואה כארוסה מה ארוסה חד דרגא מסקינן לה מסקילה לשריפה אף נשואה חד דרגא מסקינן לה מחנק לסקילה מתקיף לה ר' חנינא הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר אלא אמר רבינא לעולם כרבנן ואיפוך את אביה בסקילה ואת חמיה בשריפה והאי דקאמר את אביה סירכא בעלמא נקט: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכה כדשל"ח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא אמר רב יוסף הלכתא *למשיחא א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא אלא *דרוש וקבל שכר הכא נמי דרוש וקבל שכר הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר מאי רבי ישמעאל דתניא °ובת [איש] כהן כי תחל לזנות בנערה והיא ארוסה הכתוב מדבר אתה אומר בנער' והיא ארוסה או אינו אלא אפי' נשואה ת"ל °איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנואף והנואפת הכל היו בכלל הנואף והנואפת הוציא הכתוב בת ישראל בסקילה ובת כהן בשריפה מה כשהוציא הכתוב את בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה זוממיה ובועלה בכלל °ועשיתם לו כאשר זמם וגו' בועלה מאי כאשר זמם איכא אלא *זוממיה בכלל מיתת בועלה משום שנאמר ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו *ולא לאחותו דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר אחת ארוסה ואחת נשואה יוצאת לשריפה יכול אפילו פנויה נאמר כאן אביה ונאמר להלן אביה מה להלן זנות עם זיקת הבעל אף כאן זנות עם זיקת הבעל א"ל ר' ישמעאל אי מה להלן נערה והיא ארוסה אף כאן נערה והיא ארוסה א"ל ר"ע ישמעאל אחי °בת *ובת אני דורש א"ל וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא זו לשריפה אם משמע להביא את הנשואה הביא את הפנויה ואם משמע להוציא את הפנויה הוציא את הנשואה ור"ע אהני גזירה שוה למעוטי פנויה ואהני בת ובת לרבות את הנשואה ורבי ישמעאל סבר מדקאמר ליה בת ובת ש"מ הדר ביה מגזירה שוה *ור' ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה מיבעי ליה לכדתני אבוהי דשמואל בר אבין לפי שמצינו שחלק הכתוב בזכרים בין תמימים לבעלי מומין יכול נחלוק בבנותיהן ת"ל בת ובת ורבי עקיבא °*מוהם מקריבים והיו קדש נפקא ור' ישמעאל אי מהתיא הוה אמינא ה"מ אינהו אבל בנותיהן לא קמ"ל ורבי ישמעאל האי

תורה אור: ויקרא כא · שם כ · דברים יט · ויקרא כא · שם

לעולם רבי ישמעאל · דאמר ארוסה יצתה ולא נשואה והכי קאמר ר' אליעזר את אביה ברשות אביה דהיינו ארוסה בשריפה: ואת חמיה · דהיינו נשואה אם מחמיה זינתה בסקילה כבת ישראל ומכל אדם בחנק כישראל דנשואה לא יצתה מן הכלל: לעולם כר"ש · דאמר שריפה חמורה· הלכך על כרחיך ארוסה יצתה לשריפה ובנשואה קסבר רבי אליעזר הואיל וביִשראל קלה מאד דבחנק דיי לך אם תחמיר על בת כהן לזונה בסקילה דסלקא חד דרגא דלר"ש כך סדרן שריפה סקילה חנק והרג ואת אביה ואת חמיה דקאמר רשות נינהו: הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר · ועל כרחיך לא מצית למימר ר' אליעזר בהא פליג עליה דמהיכא תיתי אי לית ליה בנין אב דר' ישמעאל על כרחיך כיון דשריפה חמורה וקרא בת כהן סתמא כתיב שתיהן במשמע ואי אית ליה בנין אב דבארוסה הכתוב מדבר נשואה על כרחיך לא יצתה מכלל נשואה בת ישראל ומי הוציאה לסקילה אם החמיר הכתוב בארוסה בת כהן מבת ישראל שכן היא חמורה תחמיר בנשואה שהיא קלה: איפוך · אידי ואידי רשות והאי דקאמר את אביה ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה סירכא נקט אמילתיה דתנא קמא סריך דאיירי בלישנא דקרא: הלכתא למשיחא · הלכה זו כשיבאו ימות המשיח אצטריך לנו שישובו ד' מיתות בבית דין למקומן: הכי קאמינא הלכה למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר · בתמיה מי שייך למימר הלכה בכי האי מחלוקת שאין בין רבין לרבינא לא חיוב ולא פטור ולא חילוק מיתה דתרווייהו מפרשי נשואה בשריפה ארוסה בסקילה ובתיקון לשון הברייתא פליגי מר מתקן לה ללישנא דלא אצטריך לאפוכה ומר מפיך לה משום דוחקא דלישנא ומאי הלכה איכא למימר בסוגיא דשמעתא אחרי שאין אנו למידין ממנה כלום כשיבא המשיח ויחיה המתים נשאל את רבי אליעזר באיזה לשון אמרה: מות יומת הנואף והנואפת · כל מיתה שתם חנק: הכל היו בכלל הנואף והנואפת · נשואות וארוסות כהנת וישראלית: הוציא הכתוב · מכלל זה את ארוסה לסקילה כדכתיב (דברים כב) והוציאו את הנערה והוציאו כתוב אחר בת כהן לשריפה וכתב סתם ולמד סתם מן המפורש מה כשהוציא בישראל מכלל חנק ארוסה הוציא ולא נשואה אף כשהוציא כו': זוממיה · בכלל מיתת בועלה שלא יצא מן הכלל דכתיב (ויקרא כא) היא ולא בועלה וזוממיה בכלל מיתת בועליהן דכתיב כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו במקום שיש חילוק מיתה בעדותן כגון כאן שחייבו לה שריפה ולו סקילה כדינו נדונין ולא כדינה: אחת ארוסה ואחת נשואה · דקרא סתמא כתיב: אמר לו רבי ישמעאל · הואיל ודורש אתה גזירה שוה דרוש נמי הא דבארוסה משתעי: בת ובת · וי"ו יתירה לרבות הנשואה: נוציא זו בשריפה · ונחמיר עליה ממיתה המפורשת בה דהוי חנק דאם משמע גזירה שוה להביא את הנשואה הביא נמי את הפנויה ואם משמע להוציא פנויה הוציא וכו': ורבי ישמעאל · דפריך ליה אם משמע וכו' לא ידע דעתיה דרבי עקיבא והוה סבירא ליה מדמהדר ליה בת ובת אני דורש שמע מינה דרבי עקיבא הדר ביה מגזירה שוה והכי קאמר ישמעאל אחי אין אני דורש גזירה שוה זו דאתא בת ובת ואפקה והכי קאמר ליה אם כן למעוטי פנויה מנא לך: בזכרים · בכהנים: בין תמימים לבעלי מומין · לענין עבודה יכול אף בנות בעלי מומין יצאו מכלל קדושתן ויהיה דינם כבנות ישראל אם זנו: והיו קדש · לרבות אף בעלי מומין לקדושה: הני מילי · דנפקי שאף בעלי מומין בקדושתן מוהיו קדש: אינהו · הכהנים עצמן נתרבו לקדושה שלא תאמר הואיל ופסולין לעבודה יהיו מותרין לטמא למתים: ור' ישמעאל · דנפקא ליה במה מלינו ולא איצטריך ג"ש: האי

זבחים מה. · [שם לקמן עח. סוטה מד.] · [לקמן נ.] · [ענין וי"ו דקדרים יומא מה. וש"נ] · [עיין תוספות יבמות סח: ד"ה כמאן] · [נ"ל מהם]

סירכא נקט · פ"ה והא דקאמר את אביה ולא נקט לשון ארוסה ולשון נשואה סירכא נקט וקשה דבכל הספרים כתיב והא דקאמר את אביה בשריפה ויש לומר דנותן טעם במה טעה התנא ששנה את אביה בשריפה כיון שהיא בסקילה ומשני סירכא נקט סירכיה דקרא דכתיב את אביה היא מחללת באש תשרף ומיהו קשה דלא יהיב טעמא אלא אמאי נקט את אביה בשריפה אבל בכלתו לא יהיב טעמא וי"ל דהא דקתני את אביה בשריפה סירכא נקט משום דבעלמא בתו בשריפה וכלתו בסקילה:

הלכתא למשיחא · בפרק ב"ש בזבחים (מה·) פריך נמי הכי והא דפסקינן הלכה כר' יוסי *(במשנת) י' יוחסין (קדושין דף עב:) דעתידי' ממזרים ליטהר כ"מ בזה"ז שלא להתרחק ממשפחות שאינן ידועות דבממזר שאינו ידוע מיירי ובפ"ק דיומא (ד' יג· ושם) דפסקו כרבי יוסי ראשון חוזר לעבודתו כ"מ לנשיא או פרנס שנתמנה על הציבור ועבר מחמת האונס מיהו בס"פ התכלת (מנחות נב· ושם) קשה דפסק ר' יוחנן כאבא *(שאול) בן דוסאי ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפ' ב"ש (זבחים ד' מה·) והר"ר חיים פירש דלא פריך אלא היכא דאיכא תרתי שהוא למשיחא וגם עושה איסורא כיון דליכא נפקותא אלא על ידי איסור אין לפסוק הלכה *למשיחא וכ"ל דלא פריך אלא *היכי דלא כ"מ אלא ליישב לישני דמתניתין כדמסיק אבל הכא יש נפקותא איסור והיתר אף על גב דהוי למשיחא*:

לאחיו ולא לאחותו · תימה ת"ל מדכתיב היא ולא בועלה היא ולא זוממיה וי"ל דאי מהיא לחודא לא הוה ממעטינן זוממים משום דבעינן כאשר זמם קמ"ל לאחיו ולא לאחותו ואי מהתם ה"א ה"מ היכא דמעידין נמי על הבועל:

ורבי ישמעאל סבר מדקא"ל בת ובת כו' · וא"ת היכי ס"ד דהדר ביה דאם כן בת ובת למה ליה *דהא לא אתא בת ובת אלא לאפוקי מג"ש וי"ל דלא תימא דוקא ארוסה מדינא דלעיל דמה כשהוציא בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה: ההיא

[נ"ל בפרק] · [נ"ל יוסי] · [ועי' תוס' לעיל דף כ"ב תוספות ישנים בפ"ק דיומא יג. ד"ה הלכה] · [ועיין תוספות יומא יג. ד"ה הלכה וכו'] · רש"ל גרס כאן וי"ל

רבינו חננאל

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב הלכתא כדשלח רבין משמא דר' יוסי ברבי חנינא ומתמה רב יוסף הלכתא למשיחא כלומר דיני נפשות עכשיו אין דנין אין צריכין זו ההלכה אלא בימות המשיח · א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים נמי הכי וכי יש עכשיו מקדש להקריב בו קדשים אלא דרוש וקבל שכר הכי נמי דרוש וקבל שכר ואסיק' סוגיא דשמעתא הלכה כוותיה קאמרינן מאי ר' ישמעאל דאמרינן לעילא ולא כר' ישמעאל דתניא בת כהן כי תחל לזנות בנערה ארוסה הכתוב מדבר דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשרפה יכול אפילו פנויה כו' עד א"ל רבי עקיבא ישמעאל אחי בת ובת אני דורש כלומר היה לו לומר בת כהן כי תחל לזנות למה אמר ובת כהן לא הוסיף ו' אלא לרבות אחת ארוסה ואחת נשואה לשרפה א"ל ר' ישמעאל וכי מפני שאתה דורש בת ובת נוציא נשואה בת כהן לשרפה אם ובת משמע להביא הנשואה אפי' פנויה בת כהן נמי שזינתה בשרפה ואסיק' בעינן זנות עם זיקת הבעל ומייתי לה ר"ע בגזירה שוה ובמדרש בת ובת וזו השמועה עוד ביבמות פ' [אלמנה לכה"ג (דף סח:)] ור' ישמעאל האי בת ובת מאי דריש

האי °את אביה היא מחללת מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא היה רבי מאיר אומר מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון אומרין ארור שזו ילד ארור שזו גידל ארור שיצא זו מחלציו אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא: זו מצות הנסקלין: מאי תנא דקתני זו מצות הנסקלין משום דתנא *נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו *בית הסקילה היה גבוה שתי קומות ואיידי דקא בעי למיתנא מצות הנשרפין תנא נמי זו מצות הנסקלין:

מתני' *מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו ר' יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח את פיו *בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו אמר רבי אלעזר (*בן) צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמר(ו) לו מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי:

גמ' מאי פתילה *אמר רב מתנה פתילה של אבר מנא לן אתיא שריפה שריפה מעדת קרח מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים רבי אלעזר אמר *אתיא שריפה שריפה מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים מאן דיליף מעדת קרח מנא ליה דכתיב °ואת מחתות החטאים האלה בנפשותם שנשמתן נשרפת וגוף קיים ואידך ההיא שריפה ממש היא ומאי בנפשותם שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותם כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב °בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה חרק עליהן שר של גיהנם שניו ומאן דיליף מבני אהרן מנא ליה דכתי' °וימותו לפני ה' כעין מיתה ואידך ההוא שריפה ממש הואי ומאי דכתיב וימותו דאתחיל בהו מגואי כעין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבע ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום והכתיב °ותאכל אותם אותם ולא בגדיהם ונילף *מפרים הנשרפים מה להלן שריפה ממש אף כאן שריפה ממש מסתברא מאדם הוה ליה למילף שכן אדם חוטא נשמה פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן מכשיר לדורות הנך נפישין מאן דיליף מעדת קרח מאי טעמא לא יליף מבני אהרן ההוא שריפה ממש הואי ונילף מינה *אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכי מאחר דאיכא דרב נחמן גזרה שוה למה לי אי לאו גזרה שוה הוה אמינא שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל ואי משום ואהבת לרעך כמוך לפיש ליה חבילי זמורות כי היכי דלישרוף לעגל קמ"ל: וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביהוא אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור אמר להן הקב"ה הנראה מי קובר את מי אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני אמר רבי (*אליעזר)

למה

רש"י

האי את אביה · מאי דריש ביה : מאי זו · אהיכא קאי : **מתני'** משקעין אותו · שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ : קשה לתוך הרכה · כורכין סודר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה אינה חונקת לפתוח פיו והקשה מחבל את גרונו ומגוולתו לפיכך קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגין : ומדליק הפתילה · בגמרא מפרש פתילה של אבר : מדליק · מתיך : וחומרת את בני מעיו · לשון חמרמרו מעי (איכה ב) כוולת : רבי יהודה אומר · אין חונקין אותו בסודרין דאף הוא אם היה מת בידם ע"י חניקתם קודם זריקת הפתילה לא היו מקיימין מצות שריפה אף הוא לישנא בעלמא הוא כלומר אם יחניקוהו אף הוא ימות בידם ואין זו שריפה : בצבת · טנליי"ש בלע"ז : לא היה ב"ד של אותו שעה בקי · צדוקין היו שאין להם ג"ש אלא קרא כמשמעו : **גמ'** מנא לן · דכי האי גוונא שריפה היא דקאמר רחמנא : אתיא שריפה שריפה · כתיב הכא (ויקרא כא) באש תשרף וכתיב התם (במדבר יז) אשר הקריבו השרופים מה להלן גוף קיים ולקמן פריך מנא לן : מבני אהרן · דכתיב בהו (ויקרא י) יבכו את השריפה : מנא לן · דעדת קרח הכי הוו : בנפשותם · ולא בגופם : שריפה ממש · הלכך על כרחיך לא מצי למילף גוף קיים מהתם ולקמן פריך ותהוי שריפה ממש ולילף שריפת בית דין מיניה ותהוי ממש : על עסקי נפשותם · על חנופת אכילה ושתיה הנכנסת בנפשותם : בחנפי לעגי מעוג · בשביל חנופת של לגימות מעוג שהאכילם והשקם קרח לעדתו ונתחברו עמו חרק עלי וגו' מעוג לשון דבר הנאכל כדכתיב (מ"א יז) באלמנה הצרפית שאמרה לאליהו חי ה' אלהיך אם יש לי מעוג : מנא לן · דגוף קיים בבני אהרן : שריפה ממש · אף הגוף אבל מבפנים התחילה שריפתן ושרפה והלכה עצמות ובשר : והא כתיב ותאכל אותם · דמשמע מיעוט אותם ולא דבר אחר ואם הכל נשרף מאי קא ממעט ומשני אותם ולא בגדיהם : שכן אדם חוטא נשמה פיגול · אדם מאדם חוטא מחוטא נטילת נשמה מנטילת נשמה אבל שריפת פרים אין בהם נטילת נשמה שכבר הן נשחטין : פיגול · דבר שאין בו פיגול מדבר שאין בו פיגול : מכשיר · שריפת ב"ד מכשיר הכשר מצות המקום וכן פרים הנשרפים אבל שריפה דהני לאו בידי אדם הוה שיקיימו בהם מצות המקום : ולדורות · דבר הנוהג לדורות מדבר הנוהג לדורות : ופרכינן מאן דיליף מעדת קרח מ"ט לא יליף מבני אהרן משום דקסבר שריפה ממש הואי ותהוי שריפה ממש ונילף שריפת ב"ד מיניה לשריפה ממש דהוה ליה אדם מאדם וחוטא מחוטא ונשמה ופיגול : לאו שריפה היא · ובב"ד שריפה כתיב ואי אתה רשאי לברור לו זו שאינה קרויה שריפה : ואי בעי לקיומי ואהבת לרעך כמוך אפיש ליה חבילי זמורות : לעגל · מהר : קמ"ל · ג"ש דמיקריא נמי שריפה והשתא דאיכא מיקריא שריפה ברור אותה לו מדרב נחמן : וכבר היו · אידי דאיירי בבני אהרן תנא ליה הכא לאשמועינן דבשביל שהיו מבקשים שררה ורבנות מתו : נפישי גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני · הרבה גמלים זקנים שטעונים עורות גמלים יונקין שמתו בכרי מדין ועיפה (ישעיה ס) מתרגמינן הוגני בכרה קלה (ירמיה ב) היינו גמלא נערה ויונקה שהיא קלה ועסקיה רעים מחמת שלא הורגלה לטעון משאוי :

למה

תוספות

ההיא שריפה ממש הואי · בת"כ איכא ב' ברייתות שנויות סתם דפליגי מעיקרא קתני כילד היתה מיתתן שני חוטין כו' ונשרף גופן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתר הכי גבי יבכו את השריפה קתני שריפת נשמה וגוף קיים °וא"ת והא אמרי' בפ' הישן (סוכה דף כה: ושם) מישאל ואלצפן היו שנדחו לפסח שני ואי שריפה ממש הואי לא נטמאו ויש לומר דשלדן קיימת הוה כדאמר בהמפלת (נדה דף כז:) מת שנשרף ושלדו קיימת טמא:

אותם ולא בגדיהם · ואם תאמר והא כתיב (ויקרא י) וישאום בכותנותם ויש לומר דלא ידעינא אם בכותנות הנושאים או בכותנות הנישאים :

ונילף מפרים הנשרפים · המ"ל ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה :

שכן מכשירי · תימה דלא חשיב מכפר כדאמר בפרק נגמר הדין (לעיל דף מב·) :

הנך נפישי · ומשום הכי לא קאמר הכא מכשיר ממכשיר עדיף כדאמרינן בפרק נגמר הדין (שם) א"נ מכשיר דהתם עדיף שזה הכשירו בכך וזה אדרבה נפסל בכך :

טעה

מסורת הש"ס

[לעיל מב:]

[לעיל מה. וש"נ]

[עיין תוספות סוטה יט: ד"ה ר' יהודה]

נ"ל ברבי

[פסחים עה.]

[פסחים מה. לקמן נד. שבת קיג:]

לעיל מה. כתובות לז. פסחים עה [סוטה ח: ב"ק נא.]

[נ"ל אלעזר]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ההיא וכו' וא"ת הא אמרינן פ' הישן · עיין תשובת מעיל צדקה סי' מה:

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ג סמג עשין קיב :

רבינו חננאל

דריש ביה הכי לפי שמצינו שחלק הכתוב בכהנים זכרים בין תמימים לבעלי מומים יכול נחלוק בבנותיהם ואם יש בהן מום נפסלו מן הכהונה ודינם כדין בנות ישראל ת"ל בת ובת ואפילו שיש בהן מומין בנות כהן הן: תני ר' ירמיה מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגים בו קודש נוהגין בו חול היו נוהגין בו כבוד נוהגין בו בזיון · אומרין ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו · אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא ור' ישמעאל נמי כהאי תנא סבירא ליה : כיון דתנא נגמר הדין מוציאין אותו לסקילה כו' ענינא דנסקל תני [נמי] הכא זו מצות הנסקלין והדר תני מצות הנשרפין [במצות הנשרפין] היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו כו' עד ומדליק פתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת וחומרת את בני מעיו מאי פתילה רב מתנה אמר פתילה של אבר יליף שריפה שריפה מעדת קרח · דכתיב בעדת קרח את מחתות החטאים האלה בנפשותם כלומר מגופה של מחתה נשרפה נשמתם שריפת נפש ובשר קיים אף הכא בעינן שריפת נפש וגוף קיים ותוא פתילה של אבר. ר' אלעזר אמר שריפת עדת קרח שריפת גוף נמי הואי אלא שריפה שריפה מבני אהרן ילפינן דכתיב בהו וימותו לפני ה' שריפתן כעין מיתה הואי מה מיתה נטילת נשמה וגוף קיים אף שריפת בני אהרן נטילת נשמה וגוף קיים ותרווייהו אית להו פתילה של אבר · ורב מתנה אומר בני אהרן שריפת גוף הוי כאבא יוסי בן דוסתאי דתני שני חוטי אש יצאו מבית קדשי הקדשים ונחלקו לארבעה ונכנסו ב' בחוטמו של זה וב' בחוטמו של זה ושרפום ואקשינן והא כתיב ותאכל אותם כלומר ותאכל אותם אכילה (מבחוץ) משמע ושנינן אותם ולא בגדיהם · ומפני מה לא למדו שרפה שרפה מפרים הנשרפין דבעינן דומין הלומדין מן המלמדין וכך הוא הדין · וילפי אדם מאדם שכן הנהרג אדם ועדת קרח או בני אהרן כולן אדם · וכולן חוטאין ובכולן איבוד נשמה בלבד · ואין בהן תורת פיגול לאפוקי פרים הנשרפים שאינן בני אדם ואין נשרפין בשביל שחטאו ובשרם הוא הנשרף ולא נשמתן והן נעשין פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן שניהן הפרים והנהרג חוץ לעזרה שריפתם ושניהן מכשירין כמו שפירשנו למעלה · ושניהן נוהגין לדורות לאפוקי הני ששריפתן בעזרה היא ואינם לא מכפרין ולא מכשירין ואינן נוהגין לדורות דמאי דהוה הוה ושנינן הנך נפישן אלו שנים ואלו ג' ולתרווייהו חד שריפת נשמה וחד שריפה ממש מאי טעמא ילפי משריפת נשמה נילפו משריפה ממש · אמר רב נחמן אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה · וזו היא פתילה של אבר : פי' לעגל · מהרה : וכבר היו משה ואהרן מהלכין ונדב ואביהוא באין אחריהן ואמרו זה לזה מתי ימותו שני זקנים הללו ואנו שנינו ננהיג הדור והקב"ה אומר עתה תראו מי קובר את מי והיינו דאמרי אינשי נפישי גמלי סבי דטעיני משכי מהוגני פי' רבים גמלים זקנים נושאים עורות של גמלים

עין משפט
נר מצוה

כד א מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה יא סמג עשין קג :
כה ב מיי' שם פט"ו הלכה ד סמג שם :
כו ג מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה כו ופ"ב מהלכות מלכים הלכה א טוש"ע י"ד סימן שמח סעיף א :
כז ד מיי' פט"ו מהל' סנהדרין הלכה ה סמג עשין קג :
כח ה מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה יג סמג לאוין לד :
כט ו מיי' שם פ"ג הל' א סמג שם :
ל ז מיי' שם פי"ב הלכה א סמג שם :
לא ח מיי' שם פ"א הלכה ו ופט"ו מהל' סנהדרין הלכה יג סמג לאוין קג :
לב ט מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ו ופי"ד מהלכות סנהדרין הלכה א סמג שם :

מסורת הש"ס

טעה בדרב מתנה · ואף רבי אלעזר ב"ר צדוק נמי חזר בו : בזמן שיש כהן יש שופט · המ"ל כדדרשינן בפרק הנחנקין (לקמן דף פז·) מלמד שהמקום גורם : רבי יהודה אומר ניוול הוא זה · לא קרי ליה , ניוול אלא משום דכתיב ובחקותיהם לא תלכו כדמוכח בגמרא : אלא כיון דכתיב שריפה · תימה דמשמע הכא דאע"ג דחוקה היא כיון דכתיב באורייתא שרי ובפ"ק דמסכת ע"ז (דף יא· ושם) פריך ושריפה חוקה היא והכתיב ובחקותיהם לא תלכו ומסיק לאו חוקה היא וי"ל דהתם קאמר לאו חוקה היא לשם עבודת כוכבים דאי הוי חוקה לעבודת כוכבים אפילו הוה כתוב באוריי' לא הוה מהני אבל הכא איירי בחוק העובדי כוכבים שלא לשם עבודת כוכבים דומיא דסייף דכיון דכתיב באורייתא לא מינייהו גמרינן ושרי : איש פרט לקטן · אבל האשה מיחייבא בביאת בן ט' שנים ויום אחד כדתנן בפרק יוצא דופן (נדה דף מה·) ומייתי לה לקמן : פרט לאשת קטן · הא דאיצטריך קרא היינו במייעד לבנו קטן או בן ט' שבא על יבמתו וס"ד כיון דמדאורייתא רמיא קמיה ליחייב עלה משום א"א קמ"ל והכי מוקמינן לה בפ"ק דקדושין (דף יט· ושם) : פרט לאשת אחרים · והיינו כותי וקמ"ל דאין אישות לכותים* אע"ג דאין מיתה ואזהרה איסורא מיהא איכא מדאיצטריך למישרי יפת תואר דדרשינן בפ"ק דקידושין (דף כא: ושם) אשת אפילו אשת איש* : קמיפלגי

למה תלמיד וכו' · משום דאיירי בעדת קרח נקט לה שהיו תלמידי חכמים כדכתיב (במדבר טז) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ועל שם שפיתם אותו רשע כשנהנו ממנו הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה : בתחלה · בעודו מתנהג בכבודו שאין צריך לו הוא יקר בעיניו : רב חמא בדורות האחרונים היה כשאר האמוראים : טעה בדרב מתנה · דאמר לעיל שריפת ב"ד פתילה של אבר היא : וטעה בדתניא · שאין ב"ד ממיתין אלא בזמן לשכת הגזית בעוד סנהדרין נוהגת בלשכת הגזית נוהגת אף בחו"ל כדאמרינן במסכת מכות (דף ז· ע"ש) : של צדוקין · שדורשין מקרא ככתבו : ה"ק · רבי אלעזר לחכמים בתמיה כדאמרינן במתניתין דמשמע שראה מעשה זה מגדל והכי אהדרו ליה לא היה ב"ד בקי : והתניא · דאין מביאין ראיה מן הקטן אהדרו ליה : אמר להו כשהוא גדול · מעשה שראה בגדלו ולא אשגחו ביה דאמרו ליה לא היה ב"ד של אותה וכו' והדר אמר להו מעשה שראה בקטנו : מתני' ניוול הוא זה · השתא משמע מפני שהרגו מעומד ונופל : על סדן · עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחים : גמ' שורפים על המלכים · שמתו מטתן וכלי תשמישן ואין בהן משום דרכי האמורי : אלא משום דכתיב הך שריפה בדאורייתא · שנאמר בצדקיהו בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים כן ישרפו לך וגו' : נקם ינקם · במכה עבדו כנעני ומת תחת ידו דהוי במיתת ב"ד משום דעבד שייך במצות שהאשה נוהגת בהן : דבריז ליה מיבריז · תוקעה בבטנו או בגרונו כמו ברזא דחביתא : לפי חרב כתיב · פיפיות של חרב שני צדדין מכאן ומכאן דכתיב (תהלים קמט) חרב פיפיות אלמא תרי ניהו : גיסטרא · חולקו לאורכו לשנים : קטל בר חורין · דלא כתיב ביה אלא מיתה סתם וכל מיתה סתם חנק הוא : מנלן · בסייף : מן הצואר · גרון : ממול עורף · מאחרי הפנים דכתיב (דברים כא) וערפו לשון עורף מול הרואה את העורף דהיינו אחורי צואר שרואין את העורף ועורף הוא קטרי"ל שכנגד הפנים דכתיב (ירמיה לב) ויפנו אלי עורף ולא פנים אלמא עורף להדי פנים : פרט לאשת קטן · אשמועינן דקטן אין לו קדושין : לאשת אחרים · כותי אשמועינן שאין קידושין לכותי ומהכא תיפוק לן בכל דוכתא : אלא להקל עליה · ולקמן מפרש דארבע מיתות כסידרן גמרא גמיר להו ר' יאשיה מסיני וכיון דחנק קלה מכולם על כרחיך נתנה לחייבי מיתות הסתומין שהרי אין לך כח להחמיר עליהם שמנין לך לדונם בחמורה שמא לא נתחייב בה : לא מפני שהיא קלה · דסבירא ליה כר"ש דאמר (לעיל דף מט:) חנק והרג : אינה אלא חנק · ור' מפרש לה לדרבי יונתן : נאמר מיתה בידי שמים · וימת גם אותו (בראשית לח) ונאמרה מיתה סתם בידי אדם : אין בה רושם · אין בה חבורה וסימן : מדקאמר רחמנא בת כהן שזינתה בשריפה מכלל דבת ישראל לאו בשריפה הלכך מות יומת הנואף ע"כ חנק הוא :
ה"ג

תורה אור

למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר שוב אין לו תקנה אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה בדרב מתנה וטעה בדתניא °ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם *בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט : אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו' : אמר רב יוסף בית דין של צדוקים הוה הכי אמר להו והכי אהדרו ליה והתניא *אמר רבי אלעזר ברבי צדוק זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו קטן היית *ואין מביאין ראיה מן הקטן שני מעשים הוו הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא א"ל כשהוא גדול ולא אשגחו ביה אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה קטן היית ואמר להו כשהוא גדול ואמרו ליה מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי : מתני' °מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא *לו אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו : גמ' תניא *אמר להן רבי יהודה לחכמים אף אני יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה °ובחקותיהם לא תלכו ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן דאי לא תימא הכי הא דתניא *°שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי היכי שרפינן והכתיב ובחקותיהם לא תלכו אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא דכתיב °ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן והכא נמי כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן והא דתנן באידך פירקין *אלו הן הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת בשלמא עיר הנדחת כתיב בהו °לפי חרב אלא רוצח מנלן דתניא °נקם ינקם נקימה זו איני יודע מה הוא כשהוא אומר °והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו *סייף ואימא דבריז ליה מיבריז לפי חרב כתיב ואימא דעביד ליה גיסטרא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא °ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אשכחן דקטל עבדא בר חורין מנא לן ולאו קל וחומר הוא קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק *הניחא למאן דאמר חנק קל אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר נפקא ליה *מדתניא °ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן בסייף ומן הצואר אף כאן בסייף ומן הצואר אי מה להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר קרא ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה : מתני' °מצות הנחנקין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת : גמ' תנו רבנן* °°איש °פרט *)לקטן °אשר ינאף את אשת איש °פרט לאשת קטן °אשת רעהו °פרט לאשת אחרים °מות יומת בחנק °אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה אמרת כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא *°כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק רבי אומר נאמר **מיתה בידי שמים ונאמר מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים מיתה שאין בה רושם אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם ואימא שריפה מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהא לאו בת שריפה היא
בשלמא

*)קדושין יט.

[עיין רש"ס כתב בזה"ל מה מיתה האמורה בידי שמים אין בה רושם פי' שהרי כשמת אדם שלם בגופו ואין בו חבלה עכ"ל]

[וכה"ג לקמן נד. ובסמג ל"ת קג כתב פרט לקטן פחות מבן ט' שהנבעלת לו פטורה שלפטור הקטן אינו צריך שהרי אינו בן עונשים אבל אם הוא בן תשע שנים שנינו בפרק יוצא דופן מה. בן ט' שנים ויום אחד הבא על אחת מכל העריות כולן מומתין על ידו והוא פטור עכ"ל]

רבינו חננאל

נמלים קטנים כלומר נשחטו הקטנים ונשארו הגדולים נושאין עורותיהן אחריהן : א"ר אלעזר למה ת"ח דומה בפני ע"ה בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר עמו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר אין לו תקנה: אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה חמא בר טובי' חבילי זמורות · אמר רב יוסף טעה בתרי טעה בדרב מתנה דאמר פתילה של אבר וטעה בהא דתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן משרת לפני ה' יש משפט ובזמן שאין כהן אין משפט והאידנא כיון דליכא כהן דליכא בית אף אין בזה"ז משפט מות · א"ר אלעזר ב"ר צדוק מעשה בבת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה כו' · אמרו לו קטן היה ואין ראיה לקטן · אמר להן מעשה אחר ראיתי כענין הזה ואני גדול א"ל אותו ב"ד שדנו כך לא היה בקי רב יוסף אמר ב"ד של צדוקים היה דלא גמירי ג"ש : מצות הנהרגין מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות [illegible] ולא חיישינן משום דכתיב ובחקותיהם לא תלכו מאחרי שמצאנו דכתיב בתורה הכה תכה [illegible] העיר ההיא לפי חרב · דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי [illegible] ובחקותיהם לא תלכו אלא כיון דאשכחנן דכתיב קרא בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' [illegible] קא גמרינן הכא נמי כיון דכתיב סייף בתורה לאו מינייהו קא גמרינן · ואימא דבריז איבריו [illegible] דקירה · לפי חרב כתיב ואימא דעביד ליה גסטרא פי' חולקו לשנים · אמר רב נחמן ואהבת [illegible] ברור לו מיתה יפה ואסיקנא ואתה תבער הדם הנקי הוקשו שופכי דמים לעגלה ערופה ובערת הרע מקרבך גמר הבערה הבערה מעגלה ערופה : מצות הנחנקין משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו

הכי גרסינן בשלמא לר' יונתן כדמפרש רבי טעמא : ממאי דאיכא חנק בעולם · במיתת ב"ד דילמא אין מיתות ב"ד אלא שלש קלה שבהן בסייף : ארבע מיתות · בשמן הכתוב להן וכיון שלא פירש למי נתן חנק על כרחיך קלה היא מכוון והניחה לסתומי' שאינו רשאי למשכה להחמיר עליה אלא להקל עליה לפיכך לא הוצרך לפרש : שאר הנסקלין · דלאו עבודת כוכבים ונערה המאורסה וחלול שבת ואוב וידעוני ומגדף דהנך כתיבי בהו סקילה וכולהו שאר הנסקלין לא כתיבא בהו סקילה בהדיא וגמרינן להו לקמן בגזירה שוה דאוב וידעוני : במאי גמרי · איזו תיבה מופנית לגזירה שוה דמיהם בם או מות יומתו : א"ל רב אחא מדפתי לרבינא · הא דא"ר זירא לאביי במאי גמרי מאי הוה קשיא ליה לרבי זירא אי הוה גמרי במות יומתו : אי נימא אשת איש קא קשיא ליה · אמאי קרי ליה מיתה סתם ובחנק תיגמר מינה ג"ש מאוב וידעוני כי היכי דגמרינן כל הנסקלין דלא כתיב בהו אלא מות יומתו סתמא וגמרינן להו מהתם : מכה אביו ואמו · אמרינן לקמן דמיתתו בחנק באלו הן הנחנקין (דף פד:) וקשיא ליה לגמריה לסקילה מאוב וידעוני ומאי קשיא ליה אדגמר מאוב וידעוני לגמריה מאשת איש דהכי שפיר דכיון דאיכא למיגמר קלה ואיכא למגמר חמורה אי אתה רשאי למשכה להחמיר: לגמרו מא"א · כדאמרינן דאינה רשאי למושכה להחמיר הלכך בדמיהם בם גמרי : מתני' אלו הן הנסקלין · דכתיב בהו סקילה הא כתיב ביה ודלא כתיב ביה סקילה כתיב בהו דמיהם בם וגמירי מאוב וידעוני : והאשה המביאה את הבהמה · עליה : והנותן מזרעו למולך · קסבר האי תנא מולך לאו עבודת כוכבים הוא מדתנן עבודת כוכבים ותנא מולך אלא חק העבודת כוכבים בעלמא הוא ורחמנא חייב עליה סקילה והכי אמרינן בגמ' : אוב וידעוני · במתניתין לקמן (דף סה.) מפרש להו : והמקלל אביו ואמו · החמיר מבמכה משום דאיכא תרתי קלון אביו ואמו ומוציא שם שמים לבטלה : והמסית · את היחידים : והמדיח · עיר הנדחת לקמן באלו הן הנחנקין (דף פט:) מפרש לה מנא לן דבסקילה : מכשף · בגמרא (דף סז·) יליף לה מנא לן דבסקילה : הבא על האם · בשוגג חייב עליה שתי חטאות דבכולהו עריות כתיב בהו כרת וכתיב בהו חלוק חטאות ואפילו בגוף אחד כדאמרינן בפרק בתרא דמסכת מכות (דף יד.) לחייבו על אחותו שהיא אחותו מאביו ואחותו מאמו והכא נמי כתיב בהו חלוק לרבנן כדמפרש בגמרא : משום אשת אב · אם נתקדשה לאביו שלא ילדתו בזנות או נתקדשה לו אחרי כן : אלא משום אם · וטעמא מפרש בגמרא : בין לאחר מיתת אביו · אחיוב דאשת אב קאי דמרבה ליה קרא אף לאחר מיתה כדמפרש בגמרא אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמרי : בין מן האירוסין · דכיון דקדשה אשתו היא דכתיב (דברים כד) כי יקח איש אשה משמע לקיחה נקראת אשתו והך קיחה קידושין היא דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון : גמ' תניא ר' יהודה אומר וכו' · האי תנא פליג אתנא דידן דלא מפליג לדרבי יהודה בין ראויה לשאינה ראויה והאי תנא אית ליה דהיינו טעמא דרבי יהודה דלא היה לו לאביו אישות בה הלכך לא קרינא ביה אשת אב : חייבי כריתות · שאסורין עליו באיסור כרת דקיימא לן בקדושין בפרק שלישי (דף סז·) דלא תפסי בהו קדושין : מכלל דרבנן וכו'. בתמיה : אלא בחייבי לאוין · כגון ממזרת ונתינה או אלמנה לכה"ג דקיי"ל (שם דף סח.) דתפסי בהו קדושי מהאחת אהובה והאחת שנואה וטעמא דר"ע התם מפרש מלא יקח איש את אשת אביו וסבר דבאנוסת אביו הכתוב מדבר דלאו דלא יגלה כנף אביו כנף שראה אביו הוא דאיכא וקאמר רחמנא דלא יקח אין לו לקוחין בה : איסור מצוה כו' · יבמה שנפלה לפני יבם והיא אסורה עליו משום מצוה או משום קדושה חולצת ואינה יוצאה בלא כלום אף על גב דגבי חייבי כריתות קיימא לן בפרק קמא דיבמות (דף ג:) מגזרה שוה דעליה דיוצאה הימנו בלא כלום בלא חליצה התם הוא דאסורה ליה איסור חמור דלא תפסי ביה קדושי אבל איסור מצוה או קדושה דבנות קדושין ניהו מרבין התם (דף כ·) מיבמתו יבמתו יש לך אחרת שעולה השעה לחלוץ ואינה עולה ליבום ואיזו זו חייבי לאוין : ולא מתייבמות · דהא אסירא ליה וכי תימא תיתי עשה ותדחה לא תעשה גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה שאין בה מצות עשה :
איסור

תורה אור

בשלמא לר' יונתן כדקא מפרש רבי טעמא אלא לרבי יאשיה ממאי דאיכא חנק בעולם אימא סייף אמר רבא ארבע מיתות גמרא גמירי להו מאי לא מפני שהיא קלה קמיפלגי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן א"ל רבי זירא לאביי שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה דגמרי מאוב וידעוני במאי גמרי במות יומתו גמרי או בדמיהם בם גמרי א"ל [א]בדמיהם דמיהם בם גמרי דאי במות יומתו גמרי דמיהם דמיהם למה לי אלא מאי בדמיהם דמיהם גמרי מות יומתו למה לי (במדבר לה) *כדתניא °מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו תלמוד לומר מות יומת המכה מ"מ אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא ואי במות יומתו גמרי מאי קא קשיא ליה אילימא אשת איש קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מות יומת מאוב וידעוני מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה מכלל דנשואה לאו בסקילה ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה למיתי ולמיגמר מאוב וידעוני עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש דאי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה אמר ליה שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה דאי במות יומת גמרי עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש :

מתני' [ב]אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה *ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה [ג]והמגדף והעובד עבודת כוכבים [ד]והנותן מזרעו למולך [ה]ובעל אוב וידעוני [ו]והמחלל את השבת [ז]והמקלל אביו ואמו [ח]והבא על נערה המאורסה [ט]והמסית [י]והמדיח [כ]והמכשף [ל]ובן סורר ומורה [מ]הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב *רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד [נ]הבא על אשת אב חייב* משום אשת אב ומשום אשת איש [ס]בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין [ע]הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין : **גמ'** תניא רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא משום האם בלבד מאי אינה ראויה לו אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין מכלל דרבנן סברי אע"ג דאינה ראויה לו הא לית ליה קידושין בגווה אלא חייבי לאוין ור' יהודה סבר לה *כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין מתיב רב אושעיא *איסור מצוה ואיסור קדושה חולצות ולא מתייבמות
איסור

קמיפלגי בפלוגתא דר' שמעון ורבנן · תימה ור' ישמעאל דאמר לעיל (דף נא.) ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה מנ"ל דאשת איש בחנק דאי מר' יאשיה מסתמא מדסבר כר' שמעון דשריפה חמורה סבר נמי כוותיה דסייף קיל וכדרבי נמי לא מצי דריש דתקשי אימא שריפה ול"מ לשנויי מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהאי לאו בשריפה דדילמא ה"מ ארוסה אבל נשואה אימא בשריפה ועוד קשה בסופפירקין (דף סו:) היכא למ"ד דמוקי רבי כרבי ישמעאל וי"ל דאין סברא להחמיר בנשואה בת ישראל טפי מבארוסה ואף על גב דפריך הכא אימא שריפה ה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני והך שינויא לא מצי לשנויי למאי דמוקי רבי כרבי ישמעאל :

דאי במות יומתו גמירי עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרי מא"א · תימה א"כ ג"ש מאי אהני דבלאו הכי סתם מיתה חנק וי"ל דלאו דווקא מא"א דאיכא למימר דליגמר מרוצח דהוי בסייף :

משום אם ומשום אשת אב · הא דלא קתני א"א משום דהכא לאחר מיתה איירי : הא לית ליה קידושין בגווה · אפילו ר' יהושע דאמר בפרק החולץ (יבמות דף מט· ושם) אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד מודה דלא תפסי קידושין בחייבי כריתות כדדרשינן מקרא בסוף האומר (קדושין דף סח.) ובפ"ק דב"מ (דף טו:) אמר אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו משמע דליכא מאן דפליג והא דמשמע בכל דוכתא דממזרות תלי בתפיסת קידושין היינו דלא כרבי יהושע :

מסורת הש"ס

ב"מ לא: לעיל מה: לקמן עב:

[עיין תוספות לקמן כד. ד"ה הכא]

[תוספתא פ"י]

[כסה"מ עליה]

[יבמות י: וש"נ] יבמות כ. כח:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה איסור מצוה וכו' ואיזו זו חייבי לאוין · וכ"כ רש"י יבמות דף פד ע"א וכתבתי שם לתמוה על זה · וכעת מצאתי שעמד בזה בשאגת אריה סי' נג :

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ו סמג שם :

לד ב מיי' שם הלכה ד ופרק ט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י סמג עשין קד :

לה ג מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י ופ"ב מהלכות עכו"ם הלכה ו סמג לאוין טז ·

לו ד מיי' פ"ו מהלכות עכו"ם הלכה ג ופט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י סמג לאוין לז :

לז ה מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י ופ"ו מהלי עכו"ם הל' א:

לח ו מיי' פט"ו מהלי סנהדרין הלכה י ופ"א מהלכות שבת הל' א סמג עשין ל ולאוין סה :

לט ז מיי' פט"ו מהלי סנהדרין הלכה י ופ"ה מהלכות ממרים הלכה א סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סימן רמא סעיף א :

מ ח מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הל' י ופ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ו סמג לאוין קג :

מא ט מיי' פט"ו מהלי סנהדרין הלכה י ופ"ה מהלכות עכו"ם הלי א סמג לאוין כו :

מב י מיי' פ"ה מהלכות עכו"ם הלכה ב :

מג כ מיי' פט"ו מהלי סנהדרין הלכה י ופי"א מהלי עכו"ם הל' טו סמג לאוין כו :

מד ל מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י ופ"ז מהלכות ממרים הלי א סמג לאוין רב :

מה מ מיי' פ"ב מהלי א"ב הלכה ב :

מו נ מיי' שם הלכה א :

מז ס ע מיי' שם הלכה א והלכה ב :

רבינו חננאל

ארכובותיו כו': תניא כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם אי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי ר' יאשיה רבי אומר נאמר מיתה בידי שמים ונאמר [מיתה] בידי אדם מות יומת הנואף והנואפת וכיוצא בה מה מיתה בידי שמים מיתה שאין בה רושם פי' חבלה אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רושם כו' : אמר רבה ד' מיתות גמרא גמירי להו' כלומר הלכה למשה מסיני א"ר זירא לאביי שאר הנסקלין דלא מיפרשא להו סקילה דגמרי מאוב וידעוני במאי גמרי במות יומת גמרי או בדמיהם דמיהם בם גמרי · כלומר כל דכתיב ביה דמיהם בם בסקילה כמו אוב וידעוני ואסיקנא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה אי אמרינן ליגמר במות יומת [למיתי ולמיגמר] מאוב וידעוני בסקילה· נימא הכי עד דגמרי מאוב וידעוני דבסקילה ליגמרו מאשת איש במות יומת בחנק דכל מיתה סתם אי אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה' א"ל שאר הנסקלין גופייהו קא קשיא ליה דאי במות יומת גמרי מאוב וידעוני ליגמרו מאשת איש א"ל בדמיהם דמיהם קא גמרי:[מתני'] אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה בהמה עליה כו' · תניא א"ר יהודה אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב משום אשת אב אלא משום אם בלבד · ואוקימנא להא דר' יהודה בחייבי לאוין
כגון

איסור מצוה שניות מדברי סופרים *ואמאי קרו להו איסור מצוה *שמצוה לשמוע דברי חכמים איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואמאי קרו להו איסור קדושה דכתיב °קדושים יהיו לאלהיהם [ויקרא כא] ותניא עלה *רבי יהודה מחליף חלופי הוא דמחליף הא חליצה בעיא ואי סלקא דעתך ר' יהודה כר' עקיבא סבירא ליה מכדי חייבי לאוין לרבי עקיבא כחייבי כריתות דמי וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו לדבריו דתנא קמא קאמר וליה לא סבירא ליה כי אתא רבי יצחק תני כדתנן רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד וטעמא מאי *אמר אביי דאמר קרא °אמך [שם יח] היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב אלא מעתה °ערות [שם] אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו אלא אמו שהיא אשת אביו קאי הכא וממעט לה קאי הכא וממעט לה השתא אמו שאינה אשת אביו מיחייב אשת אביו שאינה אמו מיחייב אמו שהיא אשת אביו לא מיחייב כלל ותו לרבנן נמי הכתיב אמך היא אלא ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי לרבי יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות אלא מעתה °ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא [שם] תגלה ערותה הכי נמי משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות והתנן הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו ולא פליג ר' יהודה אלא כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב ערותה הכא נמי כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי נינהו כתיב ערותה אלא אמר רבא קסבר ר' יהודה ערות אביך זו אשת אביך ומייתי לה בגזירה שוה ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל ערות אמך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו

תניא

רש"י

איסור מצוה שניות מדברי סופרים · תנא גופיה קתני לה במשנה הכי: ואמאי קרי לה וכו' · פירוש אמוראים נינהו: ר' יהודה מחליף · ששונה ומפרש איסור מצוה אלמנה לכהן גדול דכתיב (ויקרא כז) בסוף ספר ויקרא כשהשלים כל מצות כהונה אלה המצות איסור קדושה שניות מדברי סופרים כגון אם אמו ואם אביו ואמאי קרי ליה איסור קדושה שא"ל חכמים קדש עצמך במותר לך להתרחק אף מזו המותר כדי שלא תכשל באיסורא אבל חליצה בעיא: חייבי לאוין · דקתני אלמנה: כחייבי כריתות · משוי להו דלא תפסי בהו קדושי: וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו · וכן חייבי לאוין לרבי עקיבא מה חייבי כריתות אינן בתורת קדושין ואין בהן חליצה ויבום אף אלו הואיל ואינן בתורת קדושין אין בהן חליצה ויבום: לדבריו דתנא קמא · דמחייב אלמנה בחליצה קאמר רבי יהודה לדבריך דמחייבת ליה בחליצה אין לך לקרותה איסור קדושה אלא איסור מצוה: תני כדתנן · אייתי מתניתא בידיה דתני בה דר' יהודה אומר אף בראויה לאביו קאמר דאינו חייב אלא משום אם בלבד וכדתנן במתני': אמך היא · ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא למה לי אמך היא אלא לומר לך שאם יש בה שני שמות אם ואשת אב אינך חייב אלא משום אמו: אלא מעתה · דדרשת אמך היא למעוטי: ערות אביך היא · דכתיב גבי אשת אב תדרשיה נמי למעוטי שם אם מינה ונימא דה"ק קך ערות אשת אב דרישא דקרא אם יש עוד עליה שם אחר כגון שהיא אמך לא תתחייב אלא משום אשת אב: אלא אמו שהיא אשת אביו · בתמיה כלומר לדבריך קאי הכא ומעיט לה מאיסור אם קאי הכא ומעיט לה מאיסור אשת אב אם כן על כרחך לגמרי מיעטה דקראי אהדדי לא נימא דסתרי(א) ותמיהה לי אמאי לא אקשי ליה לרבי יהודה גופיה דהא משום אם מודה ליה דחייב ואי איכא למדרשיה להאי היא למיעוטא הכי דרשינן וכבי האי גוונא מתרלי דה"ק אי אמך לבד היא לא תגלה ערותה אבל אם יש שם אחר עליה אינך מוזהר עליה והיא דערות אביך הכי נמי מדרים ערות אשת אביך לא תגלה אם ערות אביך לבד היא אבל אם יש שם אחר עליה אינך מוזהר עליה והשתא י"ל אמו שאינה אשת אביו ואשת אביו שאינה אמו חייב אשת אביו שהיא אמו לא ליחייב ולי נראה דהשתא אמו שאינה אשת אביו וכו' לישנא יתירא הוא וה"ג קאי הכא וממעט לה קאי הכא וממעט לה ותו לא מידי והכי קא קשיא ליה אם כן קשו קראי אהדדי הא מיחייב ליה באמו וממעט ליה מאשת אב והאי ממעט ליה מאמו ומחייב באשת אב: ותו · אי איכא למדרשיה להאי היא למיעוטא כי האי גוונא רבנן מאי עבדי ליה אלא על כרחך לא משמע מהיא מיעוטא למימר דאיסור זה לבדו עליה ולא אחר וכי משמע היא מיעוטא הכי משמע אמך היא ואין אחרת אמך והאי היא דלא מצית למדרשה הכי על כרחך לאו למיעוטא אתא אלא לדרשה אחרינא אתא לכדרב שישא בריה דרב אידי בשלהי שמעתין לעונש דאמו שאינה אשת אביו דלא כתיב בה דמיהם בם דבאשת אביו כתיב דמיהם בם ומשמע בין אשת אביו שאינה אמו בין שהיא אמו אבל אמו שאינה אשת אביו אזהרה כתיב בה (ויקרא יח) ערות אמך לא תגלה ומשמע אע"פ שאינה אשת אביו אבל עונש לא כתיב בה ויליף לה מאמך היא בהוייתה תהא כל נדדיה שוין דכי היכי דאמך שהיא אשת אביך ענש בה כך אמך שאינה אשת אביך ענש בה והכי נמי לרבי יהודה להכי מבעי ליה וכן היא דערות אביך לדרשה אחרינא לחייב עליה אפילו לאחר מיתת אביו כלומר בהוייתה תהא לעולם כדלקמן בשמעתין ולאו למעוטי מאיסורא אתי: מן אלא מעתה עד לכדרב שישא בריה דרב אידי חדא אתקפתא היא: אמר קרא · ערות אמך מיעוטא משמע כדהוה דרשינן מעיקרא ומיהו היא דערות אביך דקשיא לך דממעט ליה נמי מאיסור אם לאו פירכא היא דהא רישא דקרא דערות אביך שם אשת אב הוא דאדכר ולא משום איסור אם ומייתי לה בג"ש כדלקמן נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר ומשמע לן איסורא בין אשת אביו שהיא אמו ובין אשת אביו שאינה אמו דחייב עליה משום איסור אשת אב הלכך כי הדר כתיב בסיפא דאידך קרא ערות אביך היא לאו למדרש מיניה משום אב ולא משום אם דהא רישא דקרא ערות אביך נמי משום אשת אב הוא דחייביה בין אינה אמו בין היא אמו הלכך לרבי יהודה ערות אביך היא למעוטי משום אשת איש מוקים לה לקמן דלא תימא שם אשת איש לא נפיק מכלל אשת אב דרישא דקרא דהא אביו נמי עמיתו הוא וקרי נמי ביה ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך וגו' (שם) וערות אשת אביך(ב) היא דרישא מוקי לאזהרת אשת אב לאחר מיתה אבל היא דגבי אמך לרבי יהודה למעוטי מאיסור אשת אב אתא דהא כ"ל מרישא דקרא דלחייב עליה משום אשת אב כשהיא אמו ואשת אביו דקסבר רבי יהודה ערות אביך דרישא דקרא זו אשת אביך ולא אביך במשכב זכור ממש דיליף לה בגזירה שוה כדלקמן ומשמע אף כשהיא אמו חייב עליה באיסור אשת אב וערות אמך להביא אמו הנושה והדר כתיב אמך היא לאפוקי ממשמעותיה דרישא ולמימרא דמשום אמו אתה מחייבו וכו' ולדרב שישא בריה דרב אידי לא מיבעי ליה לרבי יהודה דכיון דאית ליה האי גזירה שוה דלקמן מיניה נפקא ליה נמי עונש לאמו שאינה אשת אביו דלרבנן דלית להו גזירה שוה נפקא להו מהאי קרא דאמך היא הא דרב שישא בריה דרב אידי ולמעוטי באיסור אשת אב לא משתמע להו לרבנן משום דקא סברי האי ערות אביך דרישא דקרא במשכב זכור ממש קאמר כדלקמן ולאו באיסור אשת אב איירי מידי הלכך לא אתא סיפא למעוטי מידי דלא דמי ליה:

הגיה

תוספות

וחייבי כריתות לאו בני חליצה ויבום נינהו · תימה מנ"ל לדמויי חייבי לאוין לחייבי כריתות לכל מילי דאע"ג דדמו לענין ממזרות וקידושין לענין חליצה ויבום נימא יבא עשה וידחה ל"ת*: לדבריו דת"ק קא"ל וליה לא ס"ל · המ"ל דסבר כדתניא בסוף החולץ (יבמות דף מט.) דאמר כרבי עקיבא איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבא אבל מחייבי לאוין גרידא לא: השתא י"ל אמו שאינה אשת אביו · לא צריך להאי ק"ו דבלא"ה פריך שפיר משום דקשו קראי אהדדי כדפ"ה אבל אין עונשין מן הדין לא שייך כאן ולא דמי לאחותו בת אביו ובת אמו דפ"ק דמכות (דף ה:) דהתם כתיב בת אביך או בת אמך דמשמע דלישנא דקרא איירי בבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו אבל הכא כתיב אשת אביך סתם וכן ערות אמך דמשמע שפיר אמו שהיא אשת אביו הויא שפיר בכלל זה וזה ועוד כתיב התם מולדת בית או מולדת חוץ דמתרגמינן דילידא מן אביך מן אתת אוחרי או מן אמך מן גבר אוחרן ואע"ג דדרשינן ליה בפ"ב דיבמות (דף כג.) בין שאומר לו לאביך קיים בין שאומר לו הוצא מכל מקום אין מקרא יוצא מידי פשוטו:

הכא

עין משפט נר מצוה

[וע"ע תוס' יבמות ס. ד"ה וכרי איסור וכו']

מח א מיי' פ"ו מהלכות יבום וחליצה הלכה יו"ד סמג עשין נא נג טוש"ע אה"ע סימן קעד סעיף א:

רבינו חננאל

כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דרבנן סברי כיון דתפסי בהו קידושי אשת אב קרינן ביה ור' יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ולאו אשת אב היא · הלכך אינו חייב עליה אלא משום אם בלבד מאי טעמא דרבי יהודה דמחייב אחת דאמר אביי אמר קרא ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא אחר שהזכיר ערות אביו שהיא ערות אשת אביך ואע"פ שחזר ופרט בפירוש ערות אשת אביו כיון שהזכיר האב והאם וחזר ופירש ש"מ כי לא חזר ואמר אמך היא ללמדך כי משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו · ואקשינן אלא מעתה ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת האב אתה מחייבו ולא משום אמו · הנה למעלה אמרת משום אמו אתה מחייבו ולא משום אשת אביו כלו' זו אמו היא שאינה אשת אביו כגון שבא עליה שלא באישות וזו ערות אשת אביך אוקימתא באשת אביו שאינה אמו · אמו שהיא אשת אביו מיעטוה הני קראי קשיא לאביי אליבא דר' יהודה ותוב לרבנן דמחייבי ליה תרתי משום אשת אב ומשום אמו הכתיב אמך היא · ושנינן אמך היא לרבנן מיבעי להו לכדרב שישא בריה דרב אידי ונדחה הא דאביי ופי' רב אחא אמר קרא ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו ולא משום שתי ערות ונדחה גם זה · ופירש רבא קסבר רבי יהודה ערות אביו זו אשת אביך מדמייתי לה בג"ש כדמפרש בברייתא ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו ובין אשת אביו שאינה אמו · אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל וערות אמך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב ·

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אלא אמו וכו' לא נימא דסתרי (ותמיהא לי וכו' מודו ליה דחייב) תא"מ ונ"ב הג"ה היא: (ב) ד"ה אלא אמר רבא וכו' וערות אשת אביך דרישא כצ"ל ותיבת היא נמחק:

מסורת הש"ס

[יבמות כ.] [עס קדושין ...] [יבמות כ.] לקמן עה:

תניא כוותיה דרבא °איש *פרט לקטן °אשר ישכב את אשת אביו משמע בין אשת אביו שהיא אמו ובין אשת אביו שלא אמו אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל °ערות אביו גלה מופנה להקיש ולדון ממנו גזרה שוה מות יומתו בסקילה *אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה נאמר כאן דמיהם בם ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם *מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל °ערות אביך לא תגלה ערות אביך זו אשת אביך אתה אומר אשת אביך או אינו אלא ערות אביך ממש נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן °ערות אביו גלה מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מניין תלמוד לומר °ערות אמך לא תגלה אין לי אלא באזהרה שעשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו עונש מניין נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה באזהרה עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו אף בעונש עשה הכתוב אמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו °אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב ורבנן ערות אביך ממש האי °מואת זכר נפקא לחייב עליו שתים וכדרב יהודה *דאמר רב יהודה נכרי הבא על אביו חייב שתים הבא על אחי אביו חייב שתים אמר רבא מסתברא מילתא דרב יהודה בישראל בשוגג ובקרבן והאי דקאמר נכרי *לישנא מעליא הוא דאי סלקא דעתך נכרי ממש דינו מאי ניהו קטלא בתרי קטלי קטלת ליה תניא נמי הכי *הבא על אביו חייב שתים הבא על אחי אביו חייב שתים איכא דאמרי דלא כרבי יהודה ואיכא דאמרי אפילו תימא רבי יהודה ומייתי לה בק"ו מאחי אביו ומה אחי אביו דקורבה דאביו הוא חייב שתים אביו לא כ"ש *וקמיפלגי בפלוגתא דאביי ורבא מר סבר עונשין מן הדין ומר סבר *אין עונשין מן הדין ורבנן אזהרה לאשת אביו מנא להו נפקא להו מערות אשת אביך לא תגלה ור' יהודה ההוא מיבעי ליה לאזהרה לאשת אביו לאחר מיתה ורבנן ההוא מסיפא דקרא נפקא ערות אביך היא ורבי יהודה ההוא מיבעי ליה משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת איש והאנן תנן הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו ולא פליג רבי יהודה אמר אביי פליג בברייתא ורבנן עונש דאשת אביו לאחר מיתה מנא להו בשלמא רבי יהודה מייתי לה בגזרה שוה אלא רבנן מנא להו אמרי לך ההוא ערות אביו גלה דמפיק לה רבי יהודה לגזירה שוה מפקי ליה אינהו לעונש דאשת אביו לאחר מיתה ורבנן עונש לאמו שאינה אשת אביו מנא להו אמר רב שישא בריה דרב אידי אמר קרא אמך היא עשאה הכתוב לאמו שאינה אשת אביו כאמו שהיא אשת אביו: הבא על כלתו כו': ולחייב נמי משום אשת בנו אמר אביי פתח הכתוב בכלתו וסיים באשת בנו לומר לך זו היא כלתו זו היא אשת בנו: **מתני'** *הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה *בסקילה אם אדם חטא בהמה מה חטאה אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה: **גמ'** זכר מנא לן דת"ר *°איש פרט לקטן אשר ישכב את זכר בין גדול בין קטן משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה א"ר ישמעאל הרי זה *בא ללמד ונמצא למד מות יומתו בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה *נאמר כאן דמיהם בם ונאמר באוב וידעוני דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש

הבא על אביו חייב ב' הבא על אחי אביו חייב ב' · תימה דלא תני להו בכלל ל"ו כריתות כיון דאי עביד בהדייהו חייב על כל אחת ואחת ובירושלמי פריך לה בפרקא ומשני כל שוס זכור אחד: **לומר** לך זו היא כלתו וזו היא אשת בנו · האי דהדר כתביה לחייב עליה אף לאחר מיתה כדפ"ה וא"ת אזהרה שמענו עונש לאחר מיתה מנ"ל דלעיל איצטריך קרא לעונש ולאזהרה דאשת אב לאחר מיתה וי"ל דנפ"ל מג"ש דדמיהם מאשת אב דענש לאחר מיתה כמחיים:

°הבא על הזכר ועל הבהמה · הא דלא קתני והביא בהמה עליו · משום דלא כתיב בהדיא אלא מדרשא והא דלא קתני והביא זכר עליו אף על גב דכתיב בהדיא שניהם מות יומתו (ויקרא כ) איכא למימר דלישנא דקרא נקט דכתיב (שם יח) ואת זכר לא תשכב:

תניא כוותיה · בתורת כהנים דהיא ספרא ר' יהודה דערות אביך לרבי יהודה זו אשת אביך ולית ליה גזירה שוה למילף מיניה עונש לאמו שאינה אשת אביו ואייתר ליה אמך היא להאי דרשה: ת"ל ערות אביו גלה · ומשמעות לא משמע אנוסה דהאי לאו ערות אביך היא אלא מופנה הוא לגזירה שוה כדדרים בסופה ומההיא תיפוק עונש לאמו אנוסה כדמפרש בסופה: מה להלן באישות הכתוב מדבר · דהא רישא דקרא איש אשר ישכב את אשת אביו כתיב ומשמע בין אשת אביו וכו' וחייב עליה משום אשת אב עד דאתא אמך היא דסופה ומיעטה ואוקמה לרישא דקרא על כרחיך באשת אביו שאינה אמו: בעונש מניין · היינו הך דאתחיל בה לעיל ושבקה: אמך היא · ארישא דקרא מהדר לאפוקי ממשמעותיה והיכא דאשת אביו הויא אמו אינו חייב עליה משום אשת אב אלא משום אם: ערות אביך ממש · אבל אשת אב לא רמיזא הכא הלכך לא אתיא אמך היא למעוטי ולדרשה אחרינא אתא כדלקמן: נכרי הבא על אביו · מפרש ליה רבא דבישראל קאמר והא דנקט עובד כוכבים לישנא מעליא: חייב שתים · מואת זכר וערות אביך: על אחי אביו · מואת זכר וערות אחי אביך לא תגלה דמשמע ליה ממש: בשוגג ולקרבן · דכיון דאיכא שני לאוין חלוק חטאות ביניהם אע"ג דכרת אחת היא דנפקא לן במסכת מכות באלו הן הלוקין (דף יג:) ברישיה דדרשינן אחותו יתירא לחלק כרת למפטם וכך דכתיב ביה שני לאוין וכרת אחת וה"ה לכל שני לאוין וכרת אחת: דינו מאי ניהו קטלא · ואפילו שוגג דקאמר לקמן (דף נז:) בהאי פירקא אזהרה שלהם זו היא מיתתם: דלא כרבי יהודה · דהא לא משמע ערות אביך ממש דאתיא גזירה שוה ואפיקתיה ממשמעותיה: מאחי אביו · דההוא ודאי משמע ליה ממש דכתיב בגופיה אל אשתו לא תקרב: פלוגתא דאביי ורבא · בעונשין מן הדין באלו הן הנשרפין *: ואי אתה מחייבו משום אשת איש · דכיון דמחייב עליה רישא דקרא משום אשת אב משמע נמי אשת איש ואתא היא ואפקיה: ורבנן עונש באשת אב לאחר מיתה מנא להו · אבל אזהרה כתוב בה כדדרשינן מדרשה למר ולמר: בשלמא לרבי יהודה · דיליף עונש מאזהרה בגזירה שוה מייתי לה נמי בגזירה שוה אלא לרבנן מנא להו: ערות אביו גלה · גבי עונש כתיב: עונש באמו לא כתיב אלא באשת אב הוא דכתיב: אמך היא · בהוויתה היא כל נדדין שוין בה בין שהיא אשת אב בין שאינה אשת אביו: ונחייב נמי משום אשת בנו · דהא שני לאוין ושני שמות הן ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה (ויקרא יח): וסיים באשת בנו · דכתיב היא ומשמע היא האמורה ברישא דקרא והאי דהדר וכתביה לחייב עליה אף לאחר מיתה: **מתני'** תקלה · מכשול עון: **גמ'** אשר ישכב את זכר · מדלא כתיב איש לא חלק במשכבים בין גדול בין קטן להתחייב השוכב עליה ואשמעינן דלא בעינן תרוייהו בני עונשין ומינה נמי ילפינן דאי הוה נשכב גדול ושוכב קטן כגון בן תשע שנים ויום אחד דביאתו ביאה ולאו (*בני) עונשין הוא ומחייב נשכב: משכבי אשה · שתי משכבות יש באשה שוין זה לזה לחייב בכל עריות כדרכה ושלא כדרכה: ה"ז בא ללמד · על זכר שחייב אפילו שלא כדרכה: ונמצא למד · למשכב זכור לא איצטריך קרא דפשיטא לן דכל משכב זכר שלא כדרכו הוא אלא האי משכבי לאשמועינן אתא דהבא על אשה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב:

עין משפט נר מצוה

מט א מיי' פ"ד מהלכות שגגות הלכה א:

נ ב מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין הלכה י ופ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ד:

נא ג ד מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הי"ד:

נב ה מיי' שם הלכה י:

[נראה שייך לעיל בעיקר המשנה נג.]

רבינו חננאל

תניא כוותיה דרבא איש פרט לקטן אשר ישכב את אשת אביו משמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו · אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל ערות אביו גילה מופנה להקיש ולדון ממנ' ג"ש כו' עד אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו ורבנן ערות אביך אביך ממש הוא וליחייבו שתים חדא הא · אידך מואת זכר לא תשכב וכדרב יהודה דאמר נכרי הבא על אביו חייב שתים · ופירשה האי דקתני חייב שתים ישראל הוא והאי דאמר נכרי לישנא מעליא · כלומר ליכא בישראל דעביד כי האי גוונא וחייב כגון שנג בזה ונתחייב שתי חטאות דאי ס"ד נכרי ודאי הא קי"ל אזהרתן זו היא מיתתן חייב שתים בתרי קטלינן ליה·תניא נמי הכי הבא על אביו חייב שתים ועל אחי אביו חייב שתים איכא דאמר ודלא כר' יהודה איכא דאמר אפילו תימא ר' יהודה מייתי לה בק"ו מאחי אביו הבא: על אשת אביו כו' · פי' אחר מיתת אביו חייב משום אשת אביו בלבד · הבא על כלתו וכו' הבא על הזכור · ת"ר איש פרט לקטן אשר ישכב את זכר בין קטן בין גדול משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששתי משכבות באשה·אמר רבן גמליאל הרי זו האשה באת ללמוד כי יש משכב בזכר כאשה ונמצאת למידה כי יש לך שתי משכבות ובשתיהן חייבת בהן · מות יומתו בסקילה · עונש שמענו כמו שפירשנו אזהרה לשוכב מואת זכר לא

[בס"מ ל"ג מלת בסקילה]

[עיין תוספות לקמן עג. ד"ה הרי זה]

מסורת הש"ס

[עמ"ש בס"ד לעיל נג: על הגליון דה"א משום קלון וכו']

לקמן סו.

כריתות ה.

שם ג.

[פסחים ג. וש"נ]

לקמן עו. כריתות ג. מכות ה: תמורה ט.

[עיין אי עונשין או אין עונשין מן הדין נתבאר עוד לקמן עג. עד. מכות ה. יד. יז: זבחים קו:]

[ככר תני לה לעיל נג. ועי' תי"ט ועי' קול הרמן]

[עמ"ש לעיל נג: דה"א משום קלון]

[לקמן סו. כריתות ה.]

[ז"ל בר]

תורה אור: ויקרא כ · שם · שם יח · שם כ · שם יח · שם · שם · שם כ

עונש שמענו אזהרה מנין ת"ל °ואת זכר לא תשכב (ויקרא יח) משכבי אשה תועבה היא למדנו אזהרה לשוכב אזהרה לנשכב מנין ת"ל °לא יהיה קדש מבני ישראל (דברים כג) ואומר °וגם קדש היה בארץ (מ"א יד) עשו ככל התועבות הגוים אשר הוריש וגו' דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה קרי ביה לא(א) *תשכב בהמה מנא לן דתנו רבנן א°איש פרט לקטן אשר (ויקרא כ) יתן שכבתו בבהמה ב בין גדולה בין קטנה מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה נאמר כאן תהרגו ונאמר להלן °כי הרג תהרגנו (דברים יג) מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה למדנו עונש לשוכב עונש לנשכב מנלן ת"ל °כל שוכב עם בהמה מות יומת (שמות כב) *אם אינו ענין לשוכב ג תניהו ענין לנשכב למדנו עונש בין לשוכב בין לנשכב אזהרה מניין ת"ל °ובכל בהמה לא תתן שכבתך (ויקרא יח) לטמאה בה למדנו אזהרה לשוכב לנשכב מניין ת"ל °לא יהיה קדש מבני ישראל (דברים כג) ואומר °וגם קדש היה בארץ וגו' (מ"א יד) דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אינו צריך הרי הוא אומר לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך הבא על הזכור והביא עליו זכר אמר ר' אבהו לדברי רבי ישמעאל חייב *שתים חדא מלא תשכב וחדא מלא יהיה קדש לדברי ר"ע ד אינו חייב אלא אחת לא תשכב חדא היא הבא על הבהמה והביא בהמה עליו אמר רבי אבהו לדברי ר' ישמעאל חייב שתים חדא מלא תתן שכבתך וחדא מלא יהיה קדש לדברי רבי עקיבא ה אינו חייב אלא אחת שכבתך ושכיבתך חדא היא אביי אמר אפי' לדברי רבי ישמעאל נמי אינו חייב אלא אחת דכי כתיב לא יהיה קדש בגברי כתיב אלא לרבי ישמעאל אזהרה לנשכב מנא ליה נפקא ליה °מכל שוכב עם בהמה מות יומת (שמות כב) אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר הנרבע לזכר והנרבע לבהמה אמר רבי אבהו לדברי רבי עקיבא חייב שתים חדא מלא תשכב וחדא מלא תתן שכבתך לדברי רבי ישמעאל ו אינו חייב אלא אחת אידי ואידי לא יהיה קדש הוא אביי אמר אפילו לדברי רבי ישמעאל נמי חייב שתים דכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב מה שוכב ענש והזהיר אף נשכב ענש והזהיר אבל הבא על הזכור* והביא זכר עליו הבא על הבהמה והביא בהמה עליו בין לר' אבהו בין לאביי לרבי ישמעאל חייב שלש לרבי עקיבא חייב שתים תנו רבנן זכור לא עשו בו קטן כגדול בהמה עשו בה קטנה כגדולה מאי לא עשו בו קטן כגדול אמר רב ז לא עשו ביאת פחות מבן תשע שנים כבן תשע שנים ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן שלש שנים כבן שלש שנים במאי קמיפלגי רב סבר כל דאיתיה בשוכב איתיה בנשכב וכל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושמואל סבר משכבי אשה כתיב תניא כוותיה דרב ח זכר בן תשע שנים ויום אחד

הבא

עונש שמענו אזהרה מנין · ומהך ג"ש דדמיהם בם לא משמע ליה לאפוקי מה להלן ענש והזהיר : **עשו** כתועבות הגוים · גבי זכור ניחא דיליף שפיר משום דכתיב בהו תועבה בגופיה אבל בבהמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפ"ה דכתיב בפרשת עריות כי את כל התועבות אם כן כל עריות נמי ליחייב שתים משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופייהו וי"ל לפרש משום דבתר זכור כתיב וכל בהמה וי"ו מוסיף על ענין ראשון וכאילו כתיב תועבה בגופייהו :

הבא על הזכור והביא זכר עליו · אע"ג דבריש כריתות (דף ב:) בעי קרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו הכא חייב לר' ישמעאל ב' כיון שהן ב' ביאות אע"ג דליכא קרא לחלק אי נמי סוגיא דהכא כרבי אלעזר דאמר התם (דף ג·) כ"מ שאתה מוצא שני לאוין וכרת אחת חלוק חטאות ביניהו דלאוין מחלקין :

ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב · לר' אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטריך לכדדרשינן בפרק קמא (דף טו.) דהוא ובהמתו בכ"ג :

הנרבע לזכר ונרבע לבהמה · אף על גב דגופות מוחלקים לא מחייב רבי ישמעאל אלא אחת וגבי ה' נשים נדות דפרק אמרו לו (כריתות דף טו.) וה' שפחות חרופות דפרק ד' מחוסרי כפרה (שם דף ט·) דמחייב על כל אחת ואחת משום °דדרשינן (שם) ואשה לחלק על כל אשה ואשה והיא שפחה לחייב על כל שפחה ושפחה :

אדרבה

וגם קדש היה בארץ · מה קדש האמור כאן יש בו תועבה אף בלא יהיה קדש יש בו תועבה והדר גמרינן תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה האמור במשכב זכור דכתיב אשר ישכב את זכר משכבי אשה תועבה עשו שניהם דמיהם בם מה תועבה האמור שם אף נשכב במשמע : וגם קדש היה בארץ · לשון זנות דכתיב כתועבות הגוים ומשכב זכור תועבה היא : לא תשכב · קרי ביה נמי(א) לא תשכב: ונאמר להלן במסית · דכתיב וסקלתו באבנים : לנשכב מניין · זכר שנרבע לבהמה : אזהרה מניין · בשוכב בהדיא כתיב ובכל בהמה לא תתן שכבתך אבל נשכב בזכר לא כתיב : כתועבות הגוים · האי נמי מתועבותיהם הוא דכתיב בפרשת עריות (ויקרא יח) כי את כל התועבות האלה עשו אנשי הארץ : הבא על הזכור והביא זכר עליו · בהעלם אחת : חייב שתים · דשני לאוין הם דמתרי קראי אתו לפיכך חלוק חטאות ביניהם והביא זכר עליו גרסינן ולא גרסינן זכור דלא מקרי זכור אלא נקב המשכב : לדברי ר' עקיבא אינו חייב אלא אחת · דכיון דמחד קרא נפקי אין חלוק חטאות ביניהם : דכי כתיב לא יהיה קדש · בזנות דגברי כתיב אבל לבהמה אין זנות כדילפינן ביבמות (דף נט:) מאתנן זונה ומחיר כלב ולא שייך בה לשון קדשות והאי דתנייה תנא לעיל לא יהיה קדש לרווחא דמילתא אבל עיקר אזהרה לאו מהתם : אלא מנא לן נפקא ליה מכל שוכב · דאפיקתיה לעונש לנשכב בלשון שוכב נילפיה משוכב לאזהרה הלכך אזהרה לשוכב ונשכב מלאו דלא תתן שכבתך הוא חד במשמעותיה וחד מדאיתקש לחבריה וכיון דחד לאו לתרווייהו אין חלוק חטאות ביניהם : אביי אמר אף לדברי ר' ישמעאל חייב שתים · דכי כתיב לא יהיה קדש בגברי הוא דכתיב כדאמרן לעיל ונרבע לבהמה לאו מיניה יליף אלא מדאפקיה בלשון שוכב ואיכא לאו דלא תתן שכבתך : בין לרבי אבהו בין לאביי לר' ישמעאל חייב שלש · לרבי אבהו בא על הזכור מלא תשכב הביא זכר עליו מלא יהיה קדש בא על הבהמה מלא תתן שכבתך אבל משום נרבע לבהמה לא מחייב בהדיא הביא זכר עליו דמחד קרא נפקי ולאביי בא על הזכור והביאו עליו תרי ניהו ואת זכר לא תשכב ולא יהיה קדש בא על הבהמה והביאה עליו מלא תתן שכבתך אבל משום נרבע לבהמה לא מחייב דכיון דחזינן נרבע מהאי קרא וכל שוכב עם בהמה מדאפקיה רחמנא בלשון שוכב לא מחייב אלא אחת כיון שאינן חלוקין בלאוין : זכור לא עשה בו קטן כגדול · בנשכב מיירי והכי קאמר ליחייב שוכבו כדאמרינן לעיל אשר ישכב את זכר בין גדול בין קטן ואשמעינן הכא דלאו בכל קטנים קאמר אלא דלא בעינן בני עונשין לחייב שוכבו אבל גדול קאמר בעינן ולקמן פריך מאי היא : בהמה עשה בה גדולה כקטנה · לחייב את הרובעה : מאי לא עשו בו קטן כגדול · איזהו קטן פטור שוכבו ואיזהו דקרית ליה גדול לחייב שוכבו דהא פשיטא לן דלאו גדול ממש ובר עונשין בעי דהא את זכר כתיב בין גדול בין קטן : לא עשו בו ביאת פחות מבן תשע וכו' · אם בא על פחות מבן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא : רב סבר · הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כדר' עקיבא כל דליתיה בשוכב ליתיה בנשכב ושוכב פחות מבן תשע הבא על הזכור גדול ובר עונשין הוא מחייבו מיתה דהא לאו ביאה היא כדאמרינן במסכת נדה (דף מה.) ולקמן מייתי לה במתניתין בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו' הלכך נשכב פחות מבן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו : ושמואל סבר משכבי אשה כתיב · בזכר ואשה בת ג' שנים ראויה לביאה ומחייב שוכבה מיתה וזכר נשכב נמי ל"ש : תניא נמי הכי וכו' · בן תשע שנים ויום אחד הוי זכור הא פחות מכן לא הוי זכור ובנשכב קאמר דאילו בשוכב לא קאמר זכור ועוד אי בשוכב קאמר ולחייב את הנשכב גדול קאמר מאי שנא זכור דנקט כל עריות נמי לא מיחייבו על ידי ביאת קטן פחות מבן תשע :

הבא

[בכריתות ג. איתא קרי ביה לא תשכב]

[לעיל טו.]

כריתות ג

נג א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יז:

נד ב ג מיי' שם הלכה טז:

נה ד ה ו מיי' פ"ד מהלכות שגגות הל' א ופ"ה הלכה ג:

נו ז מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הל' יד:

נז ח מיי' שם הל' יג:

רבינו חננאל

תשכב אזהרה לנשכב מניין ת"ל לא יהיה קדש מבני ישראל וכתיב וגם קדש היה בארץ עשו ככל תועבות הגוים וגו' דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא אומר אינו צריך לא תתן שכבתך לא תתן שכיבתך · הבא על הזכר והביא זכר עליו לדברי רבי ישמעאל דמפיק לחיובי דנשכב מלא יהיה קדש חייב שתים לר' עקיבא דמפיק לתרווייהו לשוכב ולנשכב מלאו אחד לא תשכב אינו חייב אלא אחד וכדין הזה הבא על הבהמה והביא בהמה עליו : ת"ר זכור לא עשה בו קטן כגדול כו' אמר רב לא עשו ביאת פחות מבן ט' שנים כבן ט' מאי טעמא כיון דאם ישכב פחות מבן ט' עם אחת מן העריות אין ממיתין על ידו כדתנן בנדה פ"ה בן ט' שנים ויום א' שבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מתות על ידו והוא פטור · ודייקינן מינה דווקא בן ט' שנים ויום אחד אבל פחות מיכן לא וכיון שהוא אין לו ביאה כך אין חייבין עליו בשוכב עם זכר · אבל בן ט' שנים ויום א' כיון שיש לו שכיבה ממיתין על ידו כך אם ישכבו עמו מתין השוכבין עמו והוא פטור ושמואל אמר לא עשו ביאת פחות מבן ג' כבן ג' מאי טעמא משכבי אשה כתיב · תניא כוותיה דרב הבא על הזכור בן ט' שנים

הגהות הב"ח

(א) גמ' ורש"י לא תשכב משכבי אשה קרי ביה לא תִשָּׁכֵב :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הנרבע וכו' דדרשינן ואשה · עיין שער המלך פרק י"ז הלכה י"א מהלכות איסורי ביאה :

נח א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלי"ד:
נט ב מיי' שם הלט"ז:
ס ג מיי' שם הלי"א:
סא ד מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ו:

הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב דרש רב נחמן בר רב חסדא באשה שני משכבות ובבהמה משכב אחד מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה היא אמשכב מיחייב אמידעם אחרינא לא מחייב בהמה דלאו אורחא היא לחייב עלה על כל נקב ונקב (רש"ל מ"ז) תניא (דלא כתרוייהו) זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב א"ל רבינא לרבא *המערה בזכור מהו "המערה בזכור (ויקרא יח) °משכבי אשה כתיב ביה אלא המערה בבהמה מהו א"ל אם אינו ענין להעראה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא דהא איתקש להעראה דנדה "תניהו ענין להעראה דבהמה מכדי בהמה מחייבי מיתות ב"ד היא למה לי דכתיב להעראה דידה גבי חייבי כריתות לכתביה גבי חייבי מיתות בית דין ולינגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי כתיבא נמי מילתא דדרשא בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת המערה בעצמו מהו אמר ליה *קבסתן אמר רב אשי מאי תיבעי לך בקושי לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת למאן דאמר *"משמש מת בעריות פטור הכא פטור ולמאן דאמר חייב הכא מיחייב תרתי מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב בעו מיניה מרב ששת "עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא קלון ליכא או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון אמר רב ששת תניתוה מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה אלא מעתה עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה אמר אביי זה קלונו מרובה וזה קלונו מועט והרי אילנות דאין קלונן מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו רבא אמר אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג והרי אילנות דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו ת"ש *ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו מדסיפא

אדרבה אשה דאורחה כו' · הא פשיטא בכולה הש"ס דבאשה מתחייב אשני משכבות דמשכבי אשה כתיב אלא רב פפא ה"ק אם יש לחלק בין אשה לבהמה איפכא הוה ליה למימר: **זה** קלונו מרובה · פ"ה דס"ל לאביי דבעינן תקלה וקלון ולית ליה דרב ששת דמחייב בהמה הנרבעת לעובד כוכבים א"נ אית ליה אלא דס"ל מתוך שקלונו מרובה איכא קלון לעובד כוכבים ומאילנות לא גמיר ופי' דוחק דמשמע דלשנויי מילתא דרב ששת בא דמחייב אע"ג דליכא קלון לעובד כוכבים ועוד קשה היאך פשיט רב ששת מאילנות שטעונין שריפה משום תקלה לחודא הכי נמי לבהמה שרבעה עובד כוכבי' הא ודאי פשיטא דאיכא למימר משתחוה לבהמה תוכיח דאיכא תקלה לחודה ושריא כדמסיק משום דחס רחמנא אבעלי חיים וה"ה ברביעה דליכא למילף מאילנות וי"ל דהכי פשיט כי היכי דגבי אילנות השוה הכתוב של עובד כוכבים לשל ישראל אע"ג דבישראל איכא תקלה וקלון ובשל עובד כוכבים ליכא אלא תקלה לחוד ה"נ גבי בהמה יש להשוות נרבע דעובד כוכבים לנרבע דישראל אע"ג דבישראל איכא תקלה וקלון ובעובד כוכבים ליכא אלא תקלה לחודה ופריך עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תתסר וניקטלה משום תקלה לחודה ומשני ומי איכא מידי כו' הא לא אסרינן נרבעת לעובד כוכבים אלא כדי להשוותה לנרבעת לישראל ופריך ישראל גופיה תיתסר מידי דהוה ארביעה וכיון דנאסור נעבד דישראל משום תקלה וקלון כמו ברביעה נאסור נמי נעבד לעובד כוכבים אפילו משום תקלה לחודה ומשני זה קלונו מרובה אינגלמו' נעבד דישראל מנרבע לישראל דנרבע לישראל קלונו מרובה ונעבד דישראל תקלה איכא וקלון מרובה ליכא:

וחייבין

הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה · מקרי רובע ומילי מילי קתני לה: באשה שני משכבות · כדכתיב בה משכבי: ובהמה משכב אחד · דהא לא כתיב בה משכבי ולענין רביעה קאמר דהאשה הנרבעת לבהמה מתחייבת אף שלא כדרכה כדרך שהיא מתחייבת בבעילת אדם דאילו בבעילת אדם לא איצטריך לרב נחמן למימר דקרא טובא ומתני' איכא ורב פפא נמי לא מצי למימר איפכא: מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחא · בבעילה אמידעם דאורחא היא מחייב אמידעם אחרינא דהיינו שלא כדרכה (א)לא דאין אורחה דאין הנאתה מרובה: בהמה דלאו אורחא · לבא עליה ביאת שניהם שוין: (תניא דלא כתרוייהו): (רש"ל מוחק זה) המערה · שלא גמר ביאתו איכא למאן דאמר (ביבמות דף נה:) זו נשיקת אבר על הנקב ואיכא למ"ד הערא' זו הכנסת עטרה דהוא דבר מועט אבל יותר הוא על נשיקה מיהו גבי עריות קיי"ל (שם) הערא' כגמר ביאה דכתיב בנדה את מקורה הערה (יבמות נה:) וילפינן (שם דף ח.) שאר עריות מנדה בהקישא דר' יונה כי את כל אשר יעשה מכל התועבות האל הוקשו כולן זה לזה הכא מאי: משכבי אשה כתב ביה · בזכר ומאי קא מבעיא ליה כל דמחייב באשה מחייב נמי ביה: אם אינו ענין · להך הערא' דכתיבא גבי אחות אמו ואחות אביו דכתיב בהו (ויקרא כ) כי את שארו הערה אם אינו עניין לגופיה דהא אתיא בהקש דנדה לכל שאר עריות כדפרישית תנהו ענין לבהמה: למה לי למכתביה להערא' דידה גבי חייבי כריתות · אחות אב ואחות אם אין בהם מיתה: לכתבה גבי · חד מעריות של חיוב מיתה: איידי דכולי קרא · דעריות אחות אמך ואחות אביך כי את שארו הערה וגו' (שם): [יבמות נה: שבועות יח.] לדרשא אתא · ביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נד:) דהא כתיבא בכל חד וחד באנפי נפשיה בפרשת עריות באחרי מות והדר כתיב בקדושים תהיו: קבסתן · נערתני שאלתני דבר שאי אפשר: בקושי · בקשיו של אבר: לא משכחת · שיוכל לכופו לעצמו: משמש מת · באבר מת בלא קושי: למ"ד משמש מת בעריות וכו' · פלוגתא היא בשבועות בשלהי ידיעות הטומאה (דף יח.): מחייב אשוכב ואנשכב · דתרוייהו איתנהו ביה: עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו · שתסקל הבהמה על ידו גבי ישראל פרשי' [לעיל נד.] במתני' תרי טעמי לפי שבאת לאדם תקלה על ידה ושלא תהא עוברת בשוק לאחר זמן ויאמרו וכו' דהיינו קלון וגבי עובד כוכבים תקלה איכא דבני נח הוזהרו על העריות לקמן בפרקין (דף נז.): קלון ליכא · דרכן בכך ואין מקפידין ועוד דאקלון דידהו לא חס רחמנא: אילנות · של אשירה דכתיב בהו (דברים יב) תשרפון באש אמרה תורה וכו' אלמא תקלה אע"פ שאין קלון דהא אשירה לעובד כוכבים אינה קלון אלא תקלה שאף הם הוזהרו על עבודת כוכבים: אלא מעתה · דמשום תקלה לחודה נסקלת: עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו · דאיכא תקלה שהוא נהרג על ידה תתסר הבהמה לישראל בהנאה ונקטלה לבהמה: (ב) איכא מידי דלישראל לא מיתסר · בהמתו בהשתחואתו דקיימא לן (תמורה דף כט.) בעלי חיים אין נאסרין מפני עבודת כוכבים דמדאיצטריך קרא למיסר נעבד לקרבן גבוה מכלל דלהדיוט שרי: לישראל נמי תתסר מידי דהוה ארביעה · דאסרינן לה ומקטלא וכי איצטריך למיסר נעבד לגבוה כגון נעבד על פי עד אחד או ע"פ הבעלים דגברא לא מקטיל ואיהי נמי לא מקטלא דהא רובע ונרבע אסר להו קרא לגבוה וקשיא לן למה לי קרא ממשקה ישראל כתיב מן המותר לישראל ואוקים בנרבע על פי אחד או על פי הבעלים דגברא לא מקטיל ואיהי נמי לא מקטלא בפרק שני דתמורה (שם): אמר אביי זה קלונו מרובה · שיש כאן קלון שעבר על מצות קונו וקלון שגינה עצמו בדבר מגונה: וזה קלונו · דעובד כוכבים מועט וסבירא ליה לאביי תקלה וקלון בעינן דלית ליה דרב ששת אי נמי סבירא ליה כותיה דמתוך שקלונו מרובה איכא קלון ואפילו מעובד כוכבים ומיהו מאילנות לא גמר לה: בבעלי חיים קא אמרינן · דלא מתסרי במלתא זוטרתא: דהא חס רחמנא · שהצריך להם ב"ד של עשרים ושלשה והעדאת עדים: רבא אמר · להכי לא ילפינן נעבד מנרבע משום דלא נהנית הבהמה מעבירה וגבי עובד כוכבים הבא על הבהמה כרב ששת סבירא ליה דהא איתהניא מעבירה: תא שמע · דתקלה בלא קלון מקטיל מדקתני במתני' תרי בבי והויא רישא משנה יתירה דקתני סיפא דבר אחר וכו' ומהך סיפא משמע דתרווייהו איכא דקתני ויאמרו זו היא היינו קלון ושנסקל היינו תקלת עבירה ומדתנא לרישא שמע מינה תקלה גרידתא דוקא נקט בלא קלון כגון עובד כוכבים דהא ליכא למימר תנא רישא תקלה וסיפא קלון למימרא דתרווייהו בעינן דהא מדסיפא שמע מינה:

ה"ג

קידושין כו: [ועמ"ש בס"ד שם שר"ח פירש קבסתן גנבת דעתנו וכדאמרי' נמלא גנב או קביוסטוס והערוך האריך עוד סוף דבריו כאדם שמראה את חבירו דבר מטונף וכו' ע"ש וז"ל הרב אלפס בב"ב פ"ה דף קלח. קבסתן כלומר הפכתה את בני מעי להקיא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מתקיף וכו' שלא כדרכה דאין אורחא לא דאין: (ב) ד"ה מי איכא מידי:

רבינו חננאל

ויום א': והבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה בהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייבין. אמר רבא המערה בזכור חייב מאי טעמא משכבי אשה כתב. המערה בבהמה נמי חייב. אתיא בהקישא. כדאמרינן העראה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא דהא איתקש להעראה דנדה תניהו להעראה דבהמה ואסיק' דהאי קרא ועריו' אחות אמך ואחות אביך לא תגלה כי את שארו הערה עונם ישאו כוליה קרא לדרשא הוא דאתא ומפורש ביבמות פ' הבא על יבמתו בתחלתו: בעי רב אחדבוי המערה בעצמו מהו ואמר רב אשי מערה בעצמו בקישוי לא משכחת לה כלומר בקישוי גיד לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת פי' גיד בלא קישוי נקרא מת ומאן דאמר משמש מת בעריות חייב כו' וזה מפורש בשבועות פרק ידיעות הטומאה באחריתו בגמרא זו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליו היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי פירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו. היכי עביד אמר רב הונא משמיה דרבא נועץ צפרניו בקרקע עד שימות. פי' שימות הגיד. אמר רבא זאת אומרת משמש מת בעריות פטור ואביי אמר לעולם משמש מת בעריות חייב והכא היינו טעמא דפטור משום דאנוס הוא. אליבא דאביי דאמר חייב מערה בעצמו חייב שתים. אחת משום שוכב ואחת משום נשכב. בעו מיניה מרב ששת נכרי הבא על הבהמה מהו. הבהמה תיהרג אי לא. טעמא מאי נהרגת משום דאירע תקלה על ידה ליהרג בני אדם. וקלון כדי שלא תהא בהמה זו עוברת בשוק ואו' זו היא שנסקל פלוני על ידה והכא תקלה איכא שהרי (שהרג) [נהרג] הרובעה אבל קלון ליכא (קלון) דעכו"ם ליכא קלון או דילמא תקלה אע"ג דליכא קלון נהרגת. אמר להו תניתוה ומה אילנות כגון אשרה שאין אוכלין ולא שותין ולא מריחין שבאת תקלה על ידן ונתחייבו עובדיהן אמרה תורה השחת שרוף וכלה. המתעה חבירו מדרך חיים לדרכי מיתה לא כ"ש ומסקנא הכי דאפילו תקלה בלא קלון נהרגין ואקשינן אי הכי דחיישי לתקלה בלא קלון וקטלינן.עכו"ם שהשתחוה לבהמתו תיאסר הבהמה ותיהרג. ורחינן והלא נעבד כי האי גוונא לישראל לא קטלינן לבהמה דעכו"ם קטלינן ליה מי איכא מידי דלישראל לא מקטיל ובעכו"ם מקטיל ואמרינן בהמה של ישראל תיהרג הנעבדת כמו שנהרגת הנרבעת ודחינן קלון הרובע מרובה מן העובד.רבא אמר אמרה תורה

מדסיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון והיכי דמי עובד כוכבים הבא על הבהמה לא סיפא תקלה וקלון רישא הא קמ"ל דאפילו קלון בלא תקלה נמי מיחייבי והיכי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג וכדבעי רב המנונא דבעי רב המנונא ישראל הבא על הבהמה בשוגג מהו *תקלה וקלון בעינן והכא קלון איכא תקלה ליכא או דילמא קלון אע"פ שאין תקלה אמר רב יוסף תא שמע *בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמאה את בועלה לטמא משכב תחתון כעליון ניסת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מן הפסולים פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידה והיא פטורה אחד מכל עריות ואפילו בהמה והא הכא דקלון איכא תקלה ליכא וקתני מומתין על ידה כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה דידה חס אבהמה לא חס אמר רבא ת"ש *בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה ואינו נותן גט עד שיגדיל ומטמא כנדה לטמא משכב תחתון כעליון ופוסל ואינו מאכיל ופוסל את הבהמה מעל גבי המזבח ונסקלת ע"י ואם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מומתים על ידו והא הכא קלון איכא תקלה ליכא וקתני נסקלת על ידו כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עילויה עליה דידיה חס רחמנא אבהמה לא חס רחמנא תא שמע *דבר אחר שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו מדסיפא תקלה וקלון רישא קלון בלא תקלה והיכי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג לא סיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון והיכי דמי עובד כוכבים הבא על הבהמה וכדבעו מיניה מרב ששת:

מתני' המגדף אינו חייב עד שיפרש השם א"ר יהושע בן קרחה

בכל

רש"י

לא סיפא תקלה וקלון וריפא הא קמ"ל וכו' : סיפא · ודאי תרוייהו איכא ואימא לך דכולה מתני' בישראל קא מיירי ואשמועינן רישא דאע"ג דליכא אלא חדא קלון בלא תקלה כגון ישראל שוגג כסבור מותר דאיכא קלון שגינה עצמו בדבר מגונה ותקלה ליכא ומאי תקלה דקתני שבאת לאדם תקלה ע"י תקלת קלון קאמר וניחא לאוקמה הכי ולא תוקמא רישא בעובד כוכבים וסיפא בישראל : בת שלש שנים ויום אחד · קים להו לרבנן דשוב אין בתוליה חוזרין ומאז היא ראויה לביאה : מתקדשת בביאה · ע"י אביה אם מסרה אביה לאחר לבא עליה לשום קדושין דהאב זכאי בבתו בקדושיה דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה אבל היא עצמה ואמה ואחיה כשהיא יתומה אין בה קדושי תורה אלא רבנן הוא דתקון ולא הצריכוה גט אלא מיאון בעלמא : ואם בא עליה יבם קנאה · ויצאה ידי יבום ומתגרשת הימנו בגט ומקבלו אביה ואינה צריכה חליצה דהא בביאת יבם תלה רחמנא דכיון שלקחה נעשית כאשתו לכל דבר שמגרשה בגט וזה הרי בא [עליה] אבל פחות משלש שנים אינה ביאה ואינה נקנית לו ואם בא לגרשה בגט אינו יכול אלא ימתין עד שתהא בת שלש שנים ויום אחד ויבעול או עד שתביא ב' שערות ותחלוץ: וחייבין עליה · אם קבל אביה קידושין ובא עליה אחר חייב עליה משום אשת איש דביאה היא אבל פחות מבת שלש נהי דקדושי כסף שלה קדושין הן לחייב עליה לאחר שלש אבל הבא עליה בתוך שלש לא נתחייב אע"פ שהיא אשת איש דלאו ביאה היא : ומטמאה את בועלה · בנדותה דקיי"ל (נדה דף לב.) מרבויא דוי"ו ואשה כי תהיה זבה לרבות תינוקת בת יום א' שמטמאה בנדתה ומיהו כי מטמא' בנדה במגע ובמדרס הוא דמטמאה טהרות ואדם וכלים כשאר נדה אבל בא עליה בתוך שלש אינה מטמאתו טומאת שבעה כבועל נדה דכתיב ביה (ויקרא טו) ותהי נדתה עליו אלא הרי הוא כנוגע בעלמא לטומאת ערב משום דלאו ביאה היא אבל בת שלש מטמאתו כדין בועל נדה : לטמא משכב התחתון כעליון · שהבועל נדה מטמא משכב התחתון משום משכב אפי' לא נגע בו כעליון של זב הכי מפורש במסכת נדה בפרק בנות כותים (דף לג:) שאין משכבו של בועל נדה חמור כמשכב נדה וכמשכב זב שנעשים אב הטומאה לטמא אדם וכלים דכתיב בהו וכל אשר יגע במשכבה אלא הרי הוא כעליונו של זב בגד שנישא על גבי הזב שאינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא אוכלין (א) ומקראי ילפינן לה התם : נשאת לכהן · ע"י קדושי אביה : אוכלת בתרומה · אבל פחות מבת שלש אע"פ שקידושיה קידושין על ידי אביה הואיל ואין ביאתה ביאה אין חופתה חופה והויא לה כארוסה דאע"ג דקנין כספו הוא אמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה : בא עליה אחד מן הפסולין · כגון עובד כוכבים או חלל או נתין וממזר פסלה מן התרומה דהא ביאתה ביאה וביבמות (דף סח.) ובקדושין בפרק בתרא (דף סט:) ילפי לה מהאי קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר וגו' כיון שנבעלה לפסול לה פסלה עולמית מהתם יליף לה שפיר ולוייה וישראלית מרבו *מרבויא דבת ובת : מומתין ע"י · אם מחייבי מיתות הן דהא ביאתה ביאה : והיא פטורה · דלאו בת עונשין היא : תקלה ליכא . דלאו בת עונשין היא והרי היא בכלל שוגג : קנאה · ליורשה ושלא תפטר עוד בחליצה אלא בגט : ואינו נותן גט עד שיגדיל · שהרי ע"י קדושי אחיו גדול נאסרה וגירושין של זה אין חשובין להפקיע קדושי אחיו דקטן הוא ואינו בן דעת : ומטמא כנדה · כבועל נדה ולא כנוגע : לטמא משכב · שלו התחתון כעליונו של זב אבל פחות מבן ט' אינו אלא כנוגע בנדה לטומאת ערב : ופוסל · את האשה בביאתו מן התרומה אם הוא א' מן הפסולין : ואינו מאכיל · אם הוא כהן ובא עליה לשם קדושין אינו מאכילה בתרומה דקטן אע"ג דביאתו ביאה אין קנייתו קנין ולא קרינא ביה קנין כספו : ופוסל את הבהמה מעל המזבח · משום נרבע כגון על פי עד אחד או ע"פ הבעלים שאינה נסקלת ואינה נאסרת להדיוט : ונסקלת על ידו · אם יש עדים דאין שור ובהמה נסקלין אלא ע"י עדים וסנהדרין כדאמר בפ"ק (דף ג.) כמיתת בעלים כך מיתת השור : מאי לאו מדסיפא תקלה וקלון · דהא קתני יאמרו זו היא היינו קלון וקתני שנסקל היינו תקלה משנה יתירה דרישא לאיתויי קלון בלא תקלת אדם ומאי תקלה דקתני בה תקלת קלון דאילו לאתויי תקלת עבירה בלא קלון בהכי לא מצית לאוקומה דבישראל תקלת עבירה בבהמה בלא קלון לא משכחת לן וקא סלקא דעתך דכולה בישראל קא מיירי : **מתני'** עד שיפרש את השם · שיזכור את השם אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם יוצא מפי אחר וברכו פטור :

בכל

תוספות

וחייבין עליה משום א"א · פ"ה אם קיבל אביה קדושין וקשה מסיפא שמעי' לה דתני בא עליה אחד מכל עריות דדייקינן מינה אפילו בהמה ועוד בפ"ק דקידושין (דף י' ושם) דבעו למיפשט דביאה אירוסין עושה ולא נשואין עושה מדקתני מתקדשת בביאה ובתר הכי קתני נשאת וממאי דילמא נשאת אקדושי כסף קאי כמו וחייבים עליה משום א"א וי"ל דכולה אקידושי ביאה דרישא קאי ומשום בא עליה יבם קנאה איצטריכא ליה דלא תימא קנאה מדרבנן כמו בן תשע דסיפא דלא קני מדאורייי' אלא כמאמר בעלמא כדאיתא בשילהי האשה רבה (יבמות דף צו.) ומיהו קשה דלקמן בפ' בן סורר (דף סט.) דייק מהכא דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב מדקתני וחייבין עליה משום א"א ואמאי דילמא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש הא אפילו הראשון אדעתא דהכי קדיש ה"מ למיפרך אמאי חייבין דאיילונית לאו בת יבום היא ומיבום לא פריך דהל"ל דאדעתא דהכי לא מייבם וי"ל דנקט אדעתא דהכי לא קדיש משום דפריך עלה גם מסיפא דבא עליה אחד מכל עריות ומאן דמשני וחייבין עליה בקרבן לא אסיק אדעתיה מסיפא ובתר הכי פריך ומשני דקבליה עילויה מכל מקום ההוא דא"א כדשנינן חייבין עליה בקרבן א"נ דקבל עליה היבם ולא ראשון דאם תמצא איילונית תתקדש לו מ"מ בביאתו וריב"א פירש דנקט דחייבים עליה משום אשת איש וה"ה לכל עריות כדי לאשמועינן מהאת סיפא אפילו בהמה דמסיפא גרידא לא הוה שמעינן בהמה דהוה אמרינן גבי בהמה לא חשיב ביאתו ביאה תדע דגבי בן ט' דקתני ואם בא על אחת מכל עריות אפ"ה קתני בהמה בהדיא ופוסל את הבהמה ונסקלת על ידו וניחא לפירושו דלא קתני גבי קטנה ופוסלת את הבהמה ונסקלת על ידה*:

נשאת לכהן · אבל פחותה מבת ג' לא אכלה אע"ג דליכא למיחש לדעולא ולא נסמפון דהא נישאת כיון דלאו בת ביאה היא חוזרת לבית אביה ולא בדיק לה ועוד דכיון דנשאת אמתקדשת בביאה קאי כדאמר בפ"ק דקידושין (דף י.) אם כן פחות מבת ג' דקידושי ביאה דידה לאו קידושי נישואין נמי לא מהני :

ואינו מאכיל · פי' בקונט' אם היה כהן ובא עליה לשם קידושין אינו מאכיל וקשה דאין זה תלוי בביאה אלא משום דקידושי קטן לאו קידושין ויש לפרש דאינו מאכיל ביבמתו קאמר אע"פ שזקוקה ועומדת :

ואינו נותן גט עד שיגדיל · בהגדיל לחוד לא סגי ליה בגט דביאת בן ט' כמאמר שוייה רבנן וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו אלא לכשיגדיל יבעול ויתן גט הכי מפרש בפ' יוצא דופן (נדה דף מה.) :

אינה

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הל"ח:

סג ב מיי' פ"ג מהלכות אישות הל"א טוש"ע אה"ע סימן לז סעיף א :

סד ג מיי' פ"א מהלכות יבום הלי"ז טוש"ע אה"ע סימן קסז סעיף ד:

סה ד מיי' פ"ג מהלכות איסורי ביאה הל"ב:

סו ה מיי' פ"ג מהלכות משכב ומושב הל"ג :

סז ו מיי' פ"ו מהלכות תרומות הלכה ג :

סח ז מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלי"ג :

סט ח מיי' פ"א מהל' יבום הלט"ז סמג עשין נב טור שו"ע אה"ע סימן קסז סעיף א :

ע י מיי' פ"ג מהלכות משכב ומושב הל"ג :

עא כ מיי' פ"ח מהלכות תרומות הלכה א והלכה יא :

עב ל מיי' פ"ד מהלכות איסורי מזבח הל"ג:

עג מ מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלי"ז :

עד נ מיי' שם הל"ג :

עה ס מיי' פ"ב מהלכות עכו"ם הל"ז סמג לאוין טו :

[ועי' תוס' יבמות נז: וקידושין י.]

רבינו חננאל

תורה בחמה הנהנית מן העבירה תיהרג.והרי אילנות כו' . כרבעי רב המנונא ישראל שבא על הבהמה בשוגג מהו הכא קלון איכא תקלה ליכא דהא שוגג הוה ופשיט רב יוסף מהא דתנן בנדה פ"ה בת ג' שנים ויום אחד אם בא עליה אחד מכל העריות ואפילו בהמה והא הכא דקלון איכא פי' קלון של נערה (מאורשה) . תקלה ליכא דהא והיא פטורה תנן וקתני מומתין על ידה, . ודחינן כיון דמזידה היא בת הריגה היא . ורחמנא חס עליה משום דהיא קטנה כו' ופשט רבא מהא בן ט' שנים ויום אחד הבא על יבמתו קנאה כו' עד ופוסל הבהמה מעל גבי המזבח ונסקלת על ידו והא הכא קלון איכא תקלה ליכא דפטור תנן וקתני נסקלת על ידו . ודחינן הכא נמי כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא כו' ואתינן למיפשטא ממתניתין . ודייקינן מדקתני במתניתין אלא שבאת תקלה לאדם על ידה כו' מאי לאו (מדרישא) [מדסיפא] תקלה וקלון (סיפא) [רישא] קלון בלא תקלה היכי דמי ישראל הבא על הבהמה בשוגג וקתני נהרגת ודחינן לא סיפא תקלה וקלון רישא תקלה בלא קלון. היכי דמי עכו"ם שבא על הבהמה דתקלה איכא קלון ליכא : **ירושלמי** איש אשר ישכב [והכתיב את דודתו וגו'] א"ל לצורך יצא לידון בעריריי דמר ר' יוחנן בכל אתר דכתיב ערירים יהיו הווים בלא וולד . ערירים ימותו קוברין בניהם : **המגדף** אינו חייב

מסורת הש"ס

יבמות נז: לקמן סט. קידושין י. נדה מה:

ב"ב קנו. נדה מה.

לעיל נד.

[עי' ביבמות סט.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לטמא וכו' אוכלין ומשקין ומקראי ילפינן:

עין משפט נר מצוה

עו א מיי' פ"ב מהלכות עכו"ם הלכה ח סמג לאוין טז :
עז ב מיי' שם הל"ז :
עח ג מיי' שם הל"ח :
עט ד מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה א ג סמג לאוין טז :
פ ה מיי' שם הלכה יד ופ"י שם הלכה ה :
פא ו מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ז סמג לאוין טז :
פב ז מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה ג :
פג ח מיי' שם הל"א :

תורה אור

[א]בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא הורגין בכינוי אלא מוציאין כל אדם לחוץ שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני כמוהו והשלישי אומר אף אני כמוהו:

גמ' [ב]תנא עד שיברך שם בשם מנהני מילי אמר שמואל [ג]דאמר קרא °ונוקב שם וגו' בנקבו שם יומת ממאי דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא דכתיב °מה אקב לא קבה אל ואזהרתיה מהכא °אלהים לא תקלל ואימא מיברז הוא דכתיב °ויקב חור בדלתו *ואזהרתיה מהכא °ואבדתם את שמם לא תעשון כן לה' אלהיכם בעינא שם בשם וליכא ואימא דמנח שני שמות אהדדי ובזע להו ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע אימא פרושי שמיה הוא דכתיב °ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מהכא °את ה' אלהיך תירא חדא דבעינא שם בשם וליכא ועוד הויא ליה *אזהרת עשה ואזהרת עשה לא שמה אזהרה ואיבעית אימא אמר קרא °ויקב ויקלל למימרא דנוקב קללה הוא ודילמא עד דעבד תרוייהו לא סלקא דעתך דכתיב °הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל שמע מינה חדא היא תנו רבנן איש מה ת"ל *איש איש [ד]לרבות את העובדי כוכבים שמוזהרין על ברכת השם כישראל* [ה]ואינן נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף והא מהכא נפקא מהתם נפקא ה' זו *ברכת השם אמר ר' יצחק נפחא לא נצרכא אלא לרבותא הכינויין ואליבא דרבי מאיר *דתניא °איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר °ונוקב שם ה' מות יומת לפי שנאמר ונוקב שם מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד מניין לרבות כל הכינויין תלמוד לומר איש כי יקלל אלהיו מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [ו]על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה ופליגא דרבי מיישא דאמר רבי מיישא [ז]בן נח שבירך את השם בכינויים לרבנן חייב מאי טעמא דאמר קרא °כגר כאזרח גר ואזרח הוא דבעינן בנקבו שם אבל עובד כוכבים אפילו בכינוי ורבי מאיר האי כגר כאזרח מאי עביד ליה גר ואזרח בסקילה אבל עובד כוכבים בסייף סלקא דעתך אמינא הואיל ואתרבו איתרבו קמ"ל ורבי יצחק נפחא אליבא דרבנן האי כגר כאזרח מאי עביד ליה גר ואזרח הוא דבעינן שם בשם אבל עובד כוכבים לא בעינן שם בשם איש איש למה לי *דיברה תורה כלשון בני אדם תנו רבנן *) [ח]שבע מצות נצטוו בני נח דינין וברכת השם ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי רבי

*) [תוספתא ע"ז פ"ט לקמן עד:]

רש"י

בכל יום · כל זמן שהיו עוסקין ונותנין בבדיקת עדים היו דנין אותן בכינוי כלומר היו דנין עמהן ובודקין אותם בכינוי היאך אמר כך אמר יכה יוסי את יוסי האי כינוי לאו כינוי השם קאמר אלא ב"ד מכנין בדבריהם הקללה כלפי אחרים כל מי שמהפך דבריו ומדבר כאדם זה שמדבר ומקלל ותולה באחר קרי ליה כינוי בלשון חכמים ויש לו חבר בשבועות (דף לה.) וגם בלשון המקרא ואל אדם לא אכנה כי לא ידעתי אכנה (איוב לב) ולהכי נקט יוסי את יוסי דד' אותיות איכא כשם בן ארבע אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ארבע אותיות ומשום דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלהים ולהכי נקט יכה זה את זה דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם: נגמר הדין · ובא לומר חייב הוא לא היו יכולין להרגו על פי עדות ששמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כינוי: אלא מוציאין את כל אדם לחוץ · דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: וקורעין · בגדיהם: ולא מאחין · עולמית וטעמא מפורש בגמרא: אף אני · שמעתי כמוהו וא"צ לחזור ולהזכיר ברכת השם: **גמ'** שם בשם · כגון יכה פלוני את פלוני או יקלל שם פלוני את שם פלוני: ונוקב שם בנקבו שם · להכי אהדריה בהאי קרא לומר לך עד שיקוב שם בשם: וממאי דהאי ונוקב שם וגו' · עד לא תעשון לשון קושיא הוא דאין תירוץ בינתים: מברז · שלא לתחוב סכין לדקור נקב בשם הכתוב בקלף: ואזהרתיה מהכא ואבדתם את שמם · וסמיך ליה לא תעשון כן לה' אלהיכם: בעינן שם בשם · כדיליף לעיל ובנקיבה לא משכחת שם בשם שינקוב את חבירו: שני שמות אהדדי · כתובים בשתי חתיכות קלף ויתנם זה על זה: נוקב וחוזר ונוקב · בסכין הוא ואין שם נוקב את שם חבירו דלאחר שינקוב העליון ינקוב התחתון: פרושי · באותיותיו ופירושיה: לא שמה אזהרה · ולא ענש עליה מיתה: תרוייהו · פרושי וברוכי ובחדא לא מחייב: איש איש · בברכת השם כתוב איש איש כי יקלל אלהיו וגו' (ויקרא כד): אינה אלא סייף · דכתיב בהו (בראשית ט) באדם דמו ישפך ומיתה אחרת לא הוזכרה בהם: והא מהכא נפקא · דעכו"ם מוזהרין על ברכת השם: ה' זו ברכת השם · לקמיה דרשינן ויצו ה' אלהים וגו': לא נצרכא · האי איש איש אלא לרבות את הכנויים שיהו העכו"ם מוזהרים על ברכתו כישראל דאי מהתם הוה אמינא שם המיוחד דוקא דכתיב ה' דהאי אלהים דבההוא קרא לאזהרת ע"ז דרשינן ליה לקמן: ואליבא דרבי מאיר · מתוקמא דמחייב ישראל על הכנויין מהאי קרא ואתא איש איש להשוות עובדי כוכבי' וישראל בכל הני כנויים כגון אלהים שדי צבאות ולא דמו לכנויים דמתני' דקתני יכה יוסי את יוסי דכנוי דקתני מתני' דנין את העדים בכינוי לאו כנוי השם הוא כדפרשינן לעיל: על שם המיוחד · דהא כתיב ה' והיינו שם מיוחד דכתיב זה שמי לעולם (שמות ג): כי יקלל אלהיו · דהיינו כנוי דלאו שם המיוחד וסמיך ליה מיתה ונוקב שם ה' מות יומת וקאי נמי אכי יקלל אלהיו: וחכ"א על שם המיוחד במיתה · כדכתיב ונוקב שם ה' וגו' והאי ונשא חטאו לאו מיתה אלא ונשא חטאו דכרת: ועל הכנויין באזהרה · אלהים לא תקלל אף על הכנויין נזהר ושם המיוחד נמי בהא אזהרה נפיק דכל אלהים לשון שררה כמו (שם ז) נתתיך אלהים: ופליגא דרבי מיישא · הא דאמר ר' יצחק נפחא לרבות את הכנויים ואליבא דרבי מאיר דמשמע הא לרבנן פטור בן נח על הכנויין פליגא דרבי מיישא דאיהו סבר אע"ג דאמרי רבנן על הכנויין באזהרה בישראל מיהו עובד כוכבים חייב מיתה מכגר וכאזרח מדכתיב גר ואזרח יתירה ש"מ לחייבי עובד כוכבים בכנוי: ור"מ · דאמר גר ואזרח חייבין בכנוי ועובד כוכבים אתרבו מאיש איש ממאי קא ממעט גר ואזרח לבני נח: הואיל ואיתרבו · להאי פרשתא לכנויין איתרבו אף לכל האמור בפרשה ובסקילה: ור' יצחק נפחא אליבא דרבנן · כיון דאמרי רבנן עובדי כוכבים פטורין מן הכנוי כישראל גר ואזרח מאי קא ממעטי אי למעוטינהו מסקילה לא איצטריך דמהיכא תיתי הא לא אתרבו בהא פרשתא דבשלמא לר' מאיר סד"א הואיל ואיתרבי איתרבי: איש איש למה לי · בין לר' מיישא בין לר' יצחק נפחא אליבא דרבנן ברכת השם מויצו ה' אלהים נפקא כנויים מגר ואזרח נפקי לר' מיישא ואי לר' יצחק נפחא הא אמר לרבנן פטורין: שבע מצות · יליף להו לקמן: וגלוי עריות · כולן חוץ מנערה המאורסה כדכתיב (בראשית כ) גבי אבימלך הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל בעולת בעל יש להם נערה המאורסה אין להם: אף

תוספות

אינה אלא סייף · ולקמן איכא מ"ד אלא חנק והא דכתיב (בראשית לח) גבי תמר הוציאוה ותשרף לאו משום דדינא הכי דאפילו מיתה לא נתחייבה לא בדינא · דידהו ולא בדידן וכשהחמירו עליה לחייבה מיתה כיבמה שזינתה אוקמוה אמיתת בת כהן דבשריפה לפי שהיתה כתו של שם:

ואליבא דרבי מאיר · דלרבנן הא אמרי על הכינויין באזהרה ואע"ג דלבני נח אזהרתן זו היא מיתתן כיון דבישראל ליכא מיתה לא מרבי' עו"ג למיתה מקרא דכתיב גבי ישראל דישראל לית בהו מיתה מיהו קשה מנא ליה דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא דאפשר דמודה ר' יצחק דמרבינן עובד כוכבים מכגר וכאזרח והכא אקרא דאיש קאי דלא מיתוקם לרבות את העובדי כוכבים אלא לר"מ וי"ל דמכגר וכאזרח לא מרבינן אי לאו דמתרבי עובד כוכבים מאיש איש ומאיש איש לחודא לא הוה מרבינן אי לאו כגר וכאזרח כיון דבישראל ליכא מיתה והא דבעי בסמוך איש איש לרבנן למה לי לא כמו שפ"ה דבעי נמי לר' מיישא דלא קשה ליה כלל אלא לר' יצחק אליבא דרבנן בעי:

איש כי יקלל למה לי' · תימה הא איצטריך כדדרשינן בפרק מי שהי' טמא (פסחים נג:) למ"ד מגדף היינו עובד עבודת כוכבים איצטריך כי יקלל לגופיה לאשמועי' דאיכא כרת במברך את השם דכתיב הכא ונשא חטאו וכתיב בחדל לעשות פסח ראשון חטאו ישא ולמ"ד מגדף היינו מברך את השם דאית ביה כרת בהדיא דכתיב את השם הוא מגדף ונכרתה איצטריך האי קרא לאגמורי כרת לחדל פסח שני וי"ל דהכא דריש כי יקלל למ"ל דה"ל למיכתב ונשא חטאו גבי ונוקב שם:

ועל הכינויים באזהרה דכתיב אלהים לא תקלל · וכי יקלל אתא לכרת כדדרשינן בפסחים (שם:) ואיכא כרת אכינויין והא דקאמר באזהרה למעוטי מיתה ולא למעוטי כרת:

לאמר

רבינו חננאל

חייב עד שיפרש את השם תנא עד שיברך שם בשם. מנא לן אמר שמואל דאמר קרא ונוקב שם ה' בנקבו שם. וממאי דנוקב לישנא דברוכי הוא בכינוי שנאמר מה אקוב לא קבה אל. ואזהרתיה אלהים לא תקלל איבעי תימא מהכא ויקוב בן האשה הישראלית את השם ויקלל וכי תימא תרתי עבד נקב את השם וקילל מדכתיב הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא הנוקב והמקלל ש"מ חדא עבד והנוקב הוא המקלל תרוויהו חדא היא: ירושלמי מניין שקורעין על קללת השם שנאמר ויהי כשמוע חזקיהו ויקרע את בגדיו וגו'. תני ר' אושעיא אחד השומע מישראל ואחד השומע מגוי חייב לקרוע שנא' אני ה' אלהי כל בשר. מהו לקרוע בזמן הזה משמא דר' יוחנן אמרו משרבו הגדפנין פסקו מלקרוע. מהו לקרוע על הכנויין נשמעינה מהדא ריש לקיש הוה מהלך באיסטרטא פגע בחד כותי והוה הוא מגדף והוא קרע כותי מגדף והוא קרע. נחת ליה מחמרא ויהב ליה מרתוקא גו ליביה. אמר ליה רשיעא אית לאימך מלבושין מספקא לי. ש"מ קורעין על הכנויין בזמן הזה ואפי' מן הכותים: פי' עד שיברך שם בשם יקלל שם כלומר יזכור שם ויקללו אותו השם בשם. ת"ר מה ת"ל איש איש לרבות את הנכרים שמוזהרין על ברכת השם כישראל ואין נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא בסייף. תניא ונוקב שם ה' יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד מניין לרבות את כל הכנויין ת"ל איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מכל מקום. דברי ר' מאיר וחכ"א על שם המיוחד במיתה שנאמר ונוקב שם ה' מות יומת ועל הכנויין באזהרה שנא' ונשא חטאו ור' מיישא פליג על האי תנא ואמר לרבנן בן נח אפילו בכנויין נהרג שנאמר כגר כאזרח בנקבו שם יומת. גר ואזרח אינן חייבין מיתה אלא על שם המיוחד. אבל בן נח אפילו בכנויין חייב: ת"ר שבע מצות נצטוו

מסורת הש"ס

מכות כב.
[תמורה ג.]
[חגיגה יא:]
[לקמן ע"ב] שבועות לו.
[ברכות לה: קידושין יז: וש"נ]

גליון הש"ס

גמ' דאמר קרא ונוקב. עי' לקמן סו ע"א רש"י ד"ה נוקבו:

עין משפט
נר מצוה

פד א מיי' פ"י מהלכות מלכים הלכה ו :
פה ב ג מיי' פ"ט שם הלכה ב :
פו ד מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הל"א סמג עשין כז :
פז ה מיי' פ"ט מהלכות מלכים הל"ד :

תורה אור

רבי חנניה בן (*גמלא) אומר אף על הדם מן החי רבי חידקא אומר אף על *הסירוס רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו °לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וגו' ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך ולא ענש אלא אם כן הזהיר רבי אלעזר אומר אף על הכלאים מותרין בני נח ללבוש כלאים ולזרוע כלאים [א]ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן מנהני מילי אמר ר' יוחנן דאמר קרא °ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל °ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר °כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' ה' זו ברכת השם וכן הוא אומר °ונוקב שם ה' מות יומת אלהים זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר °לא יהיה לך אלהים אחרים על האדם זו שפיכות דמים וכן הוא אומר °שופך דם האדם וגו' לאמר *זו גילוי עריות וכן הוא אומר °לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר מכל °עץ הגן ולא גזל אכל תאכל ולא אבר מן החי כי אתא רבי יצחק תני איפכא ויצו זו עבודת כוכבים אלהים זו דינין בשלמא אלהים זו דינין דכתיב °ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע"ז מאי משמע *רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר °סרו מהר מן הדרך אשר צויתים עשו להם וגו' וחד אמר °עשוק אפרים רצוץ משפט כי הואיל הלך אחרי צו מאי בינייהו איכא בינייהו עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה למאן דאמר עשו משעת עשייה מיחייב למאן דאמר כי הואיל הלך עד דאזיל בתרה ופלח לה אמר רבא ומי איכא למאן דאמר עכו"ם שעשאה ע"ז ולא השתחוה לה חייב והתניא* [ב]בעכו"ם דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אין בית דין של ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן למעוטי מאי לאו למעוטי עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה אמר רב פפא לא למעוטי גיפוף וגישוק דמאי אילימא כדרכה בר קטלא הוא אלא [ג]למעוטי שלא כדרכה דינין בני נח איפקוד והתניא *עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב °שם שם לו חוק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב °כאשר צוך ה' אלהיך ואמר רב יהודה *כאשר צוך במרה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה אי הכי מאי והוסיפו עליהן דינין אלא אמר רבא לא נצרכה אלא לדיני קנסות אבתי והוסיפו בדינין מיבעי ליה אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא [ד]להושיב בית דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר והא בני נח לא איפקוד והתניא *כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר [ה]כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר אלא אמר רבא האי תנא תנא דבי מנשה הוא דמפיק ד"ך ועייל ס"ך דתנא דבי מנשה שבע מצות נצטוו בני נח ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים גזל ואבר מן החי סירוס וכלאים רבי יהודה אומר אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד שנאמר ויצו ה' אלהים על האדם רבי יהודה בן בתירה אומר אף על ברכת השם ויש אומרים אף על הדינים כמאן אזלא הא דאמר רב יהודה אמר רב אלהים אני לא תקללוני אלהים אני לא תמירוני אלהים אני יהא מוראי עליכם כמאן כיש אומרים תנא דבי מנשה אי דריש ויצו אפילו הנך נמי אי לא דריש ויצו הני מנא ליה לעולם לא דריש ויצו והני כל חדא וחדא באפי נפשיה כתיבא ע"ז וגילוי עריות דכתיב

לאמר הן ישלח · אע"ג דהאי קרא במחזיר גרושתו כתיב ובני נח לא הוזהרו בה מ"מ מייתי ראיה דגבי אישות כתיב לאמר : **אבל** תאכל ולא אבר מן החי . והא דאמרינן לקמן (דף נט:) דלא הותר לאדם הראשון בשר לאכילה היינו להמית ולאכול אבל מתה מאליה שריא ואתא לאפוקי אבר מן החי דאפי' נפל מאליו אסור :

עשר מצות . תימה הא איכא גיד הנשה למ"ד (בחולין דף ק:) לבני יעקב נאסר ומילה שניתן לאברהם אבינו : **לא** נצטווה אלא על ע"ז . מה שנאסר לו בשר ועץ הדעת לא קחשיב לפי שלא היה נוהג לדורות ודוקא אדם הראשון קאמר אבל מודה רבי יהודה דבני נח נצטוו אחר המבול דהא אמר בפרק ג"ה (חולין דף ק:) לרבי יהודה גבי אבר מן החי דאתי איסור אבר מן החי וחייל אאיסור טומאה שכן איסורו נוהג בבני נח :

דכתיב

אף על הדם מן החי . כולהו יליף טעמייהו לקמן : בפרשת מכשף · זו היא שמזכיר והולך לא ימצא בך ובגלל התועבות האל וגו' ומדנענשו עליהם שמע מינה הוזהרו על כולם דלא ענש אלא אם כן הזהיר : מותרין בני נח וכו' · סיפא דמילתא דרבי אלעזר הוא וכוליה מפרש לקמן : מכל עץ הגן ולא גזל · מדאיצטריך למישרי ליה ולהפקיר לו עצי הגן ש"מ שאינו מופקר לו נאסר לו : אכול תאכל · העומד לאכילה ולא תאכל אבר מן החי דבהמה בחייה אינה עומדת לאכילה אלא לגדל ולדות : עשוק אפרים · מיד שונאיו ורצוץ משפט רצוץ ע"י שפטיו של הקב"ה : כי הואיל הלך אחרי צו · מפני שנתרצה ללכת אחרי צווי של נביאי הבעל : למעוטי גיפוף וניסוק · אבל עשה אתרבי מוילו אע"ג דבית דין של ישראל אין ממיתין : מגפף ומנשק · אמרינן במתני' (דף ס:) דגבי ישראל איטו נהרג : בכדרכה · שדרך עבודתה בכך ישראל נמי כל עבודה שדרך עבודתה בכך ישראל חייב עליה ואפילו הוא דרך בזיון כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקולים כדאמר במתני' (שם) וילפינן מקראי וכ"ש כשהוא דרך כבוד דכולהו כדרכן נפקי מאיכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם וגו' : כאשר צוך ה' אלהיך · כתיב בדברות האחרונות גבי שבת וכבוד אב ואם והיכן צוך הא ליכא למימר דמשה הוה אמר להו בערבות מואב כאשר צוך בסיני (א) דמשה לאו מאליו היה שונה להם משנה תורה ומזהירם על מצותיה אלא כמו שקבלה הוא והיה חוזר ומגיד להם וכל מה שכתוב בדברות האחרונות היה כתוב בלוחות וכן שמע בסיני : לעדה ועדים והתראה · וכן נצטוו ישראל במרה להיות דנין בסנהדרין של כ"ג כדאמרי' (לעיל ב.) עדה שופטת ועדה מצלת דעכו"ם לא איפקוד בהכי כדילפינן לקמן (דף נז:) מקראי דבן נחנהרג בעד א' ובדיין א': אי הכי מאי הוסיפו עליהן דינין · אין אלו דינין אלא מצות דיינין: דיני קנסות. הוסיפו במרה דבני נח לא הוזהרו עליהן דכתיב ויצו וגמרי' לה מאשר יצוה דהתם צדקה ומשפט כתיב דהיינו דין ופשרה אבל קנסות לאו משפט נינהו דקנסינן ליה טפי מדיניה : בדינין מבעי ליה · דניהוי משמע שהוסיפו להם בהלכות דינין שנצטוו עליהם כבר אבל השתא דקתני הוסיפו עליהם דינין משמע כל הלכות דינין הוסיפו : כל פלך · מדינה : ישראל נצטוו להושיב · דיינין בכל עיר ועיר כדכתיב (דברים יז) תתן לך בכל שעריך : כך נצטוו עכו"ם · דהא משפט כתיב ביה והכא נמי כתיב (שם) ושפטו את העם משפט צדק : האי תנא · דבריי' דלעיל דקתני הוסיפו עליהם דינין דמשמע דבני נח לא נצטוו עליהם תנא דבי מנשה הוא : ד"ך · דינין וברכת השם : ס"ך · סירוס וכלאים : שבע מצות וכו' · לקמן מפרש דתנא דבי מנשה לא דריש ויצו והני כל חדא באנפי נפשיה כתיב בהו : אדם הראשון לא נצטווה אלא על ע"ז בלבד שנאמר ויצו ה' אלהים · את אלהותו צוה עליו על האדם שלא ימירהו באחר : אף על ברכת השם · דנפקא ליה נמי מאלהים אלהותו צוה עליו שלא יקללהו כדכתיב (שמות כב) אלהים לא תקלל : אף הדינין · מאלהים נמי נפקא יהא אלהותי עליך להיות מוראי עליך ולהיות מוראי בלבך ולא מורא בשר ודם להטות משפט כי המשפט לאלהים הוא כדמפרש רב ואזיל : אלהים אני · נאמר לאדה"ר : אל תמירני · כדאמרינן לא יהיה לך אלהים אחרים על פני זולתי : לא תקללוני · כדאמרי' אלהים לא תקלל : יהא מוראי עליכם · כדאמרינן אלהים לשון שררה ורבנות כמו נתתיך אלהים לפרעה (שמות ז) יהא מוראי עליך ולא מורא בשר ודם לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא (דברים א) דהיינו דינין : כיש אומרים · דמרבי לכולהו : אפי' הגך נמי · דינין וברכת השם :

ותשחת

רבינו חננאל

בני נח כו' . עד ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמי' מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים . וכתוב ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך ואינו מענישם בתועבות הללו אלא שבוודאי הזהירן בהן שאין הקב"ה מעניש אלא אם כן הזהיר ר' אליעזר אומר אף על הרכבת האילן והרכבת הבהמה נצטוו אבל מותרין ללבוש כלאים ולזורע כלאים מנא הני מילי א"ר יוחנן דכתיב ויצו ה' אלהים על האדם. ויצו אלו הדינין ה' זו ברכת השם אלהים זו ע"ז . על האדם זו שפיכות דמים . מכל עץ הגן אכול תאכל ולא גזל תאכל ולא אבר מן החי . ר' יצחק תני איפכא ויצו זו ע"ז כו' וזה וזה מביא ראיה מקראי . ואקשינן דינין בני נח נצטוו עליהן והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה . ז' שקבלו עליהן בני נח . הוסיפו עליהן דינין ושבת וכבוד אב ואם . דינין שנאמר שם שם לו חק ומשפט ושבת וכיבוד אב ואם דבתרייהו כתיב כאשר צוך ה' אלהיך ואמר ר' יהודה כאשר צוך במרה ופריק ר"נ לעולם הדינין בני נח נצטוו עליהן ומה הוסיפו במרה שיהו דינין בעדה ע"פ שנים עדים והתראה . ודחינן אי הכי מאי והוסיפו עליהן דינין . ונדחה . וגם פירוק של רבא ושל רב אחא בר יעקב*).

מסורת
הש"ס

[נ"ל גמליאל]
ב"מ נ:
[לקמן נז:]
[עמ"ש תוס' מנחות לג. ד"ה רב חסדא]
[לקמן נז. ע"ש רש"י ד"ה בע"א דברים]
הוריות ח:
שבת פז:
[תוספתא דע"ז פ"ט]

הגהות
הב"ח

(א) רש"י ד"ה כאשר צוך וכו' כאשר צוך בסיני. נ"ב ובתוס' דשבת דף פ"ז משני קושיית רש"י בתירוץ אחר :

גליון
הש"ס

גמ' ויצו אלו הדינים . עי' תשובת רמ"א סימן י' : שם עץ הגן ולא גזל . עי' ב"מ דף ס' ע"ב תוס' ד"ה תשיך :

*) עד כאן נכתב הדף ושאר הדף נשאר חלק וכסופו כתב „צריך הנה קונטרס שלם" אבל לא נמצא בכ"י וחסר לפנינו עד דף פט .

דכתיב °ותשחת הארץ לפני האלהים ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנא' *השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים דבר ערוה שנא' °כי השחית כל בשר את דרכו עבודת כוכבים דכתיב °פן תשחיתון ועשיתם וגו' ואידך אורחייהו דקא מגלי שפיכות דמים דכתיב °שופך דם האדם וגו' ואידך קטלייהו הוא דקמגלי גזל דכתיב °כירק עשב נתתי לכם את כל וא"ר לוי כירק עשב ולא כירק גנה ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא אבר מן החי דכתיב °אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואידך ההוא *למישרי שרצים הוא דאתא סירוס דכתיב °שרצו בארץ ורבו בה ואידך לברכה בעלמא כלאים דכתיב °מהעוף למינהו ואידך ההוא לצותא בעלמא אמר רב יוסף אמרי בי רב על שלש מצות בן נח נהרג: גש"ר סימן: על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם מתקיף לה רב ששת בשלמא שפיכות דמים דכתיב °שופך דם האדם וגו' אלא הנך מנא להו אי גמר משפיכות דמים אפילו כולהו נמי אי משום דאיתרבאי מאיש איש עבודת כוכבים נמי איתרבי מאיש איש אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ארבע מצות בן נח נהרג ועל עבודת כוכבים בן נח נהרג והתניא *בעבודת כוכבים דברים שב"ד של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אזהרה אין מיתה לא אמר רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן רב הונא ורב יהודה וכולהו תלמידי דרב אמרי [א]על שבע מצות בן נח נהרג גלי רחמנא בחדא והוא הדין לכולהו ועל הגזל בן נח נהרג והתניא *על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן [ב]כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב משום דקבעי למיתני *סיפא ישראל בכותי מותר תנא רישא אסור והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני דקתני רישא *[ג]על שפיכות דמים כותי בכותי וכותי בישראל [ד]חייב ישראל בכותי פטור התם היכי ליתני ליתני אסור ומותר והתניא* [ה]כותי ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין כיוצא בו בגזל מאי היא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם אימת אי בשעת גמר מלאכה התירא הוא [ו]אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא אלא אמר רב פפא לא נצרכה [ז]אלא לפחות משוה פרוטה אי הכי כותי בישראל אסור הא *בר מחילה הוא נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה כותי בכותי כיוצא בהן כיון *דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא [ח]לכובש שכר שכיר כותי בכותי וכותי בישראל אסור ישראל בכותי מותר כיוצא ביפת תואר מאי היא *כי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר חנינא [ט]בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה כיוצא בו דשפיכות דמים לא תניא אמר אביי אי משכחת דתניא רבי יונתן בן שאול היא דתניא *רבי יונתן בן שאול אומר [י]רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג

ותשחת. ולא (ג)נענש אלא אם כן הוזהר: לנערה

ותשחת הארץ. מדאיענש עלייהו שמע מינה איפקוד עלייהו: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. גלוי עריות דכתיב (משלי ל) דרך גבר בעלמה ודור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו) ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה: ואידך. מאן דדריש ויצו אמר לך אזהרה מויצו הוזהר אדם הראשון וגבי דור המבול אורחייהו מגלי להודיעך על מה נענשו: קטלייהו קא מגלי. באיזו מיתה ימיתם ולעולם הוזהרו מויצו: כירק עשב. עשב קרי עשב השפר וכל הגדל מאיליו שאין בו טורח לחרוש ולזרוע: למישרי בשר הוא דאתא. כדאמר לקמן בפרקין (דף נט:) אדם הראשון לא הותר לו בשר באכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע לכם יהיה לאכלה ולחית הארץ העשבים והאילנות תאכלו אתם וחית הארץ ולא חית הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכול תאכלו וללמדך דאפי' איקך ממיתה אלא שנפל ממנה אבר מאיליו לא תאכלנו ובאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול ולאו למדרש מינה ולא כירק גנה אתא דלגופיה אצטריך לפי שירק עשב הותר לאדם הראשון תלה להו לבני נח בהמות וחיות כירק עשב: בשר בנפשו דמו. בעוד שהוא הבשר בנפשו דהיא דמו לא תאכלו הבשר: למישרא שרצים הוא דאתא. משום שהוזהרו באבר מן החי מאכול תאכל אתא האי קרא למשרא אבר מן החי בשרצים והכי דרשינן לקמן בפרקין (דף נט:) אותו בשר שקרוי דמו בנפש והבשר קרוי בשר דהיינו דמו חלוק מבשרו אסרנא לכו באבר מן החי ולא בשרצים שאין דמו קרוי נפש אלא הרי הוא כבשרו דאילו בישראל לא מחייבי עליה כרת כדאמר בכריתות (דף כא:) דלית ביה אלא לאו דדם דשרצים כבשר: לברכה בעלמא. לא לפרות ולא לרבות צוום אלא ברכם בפריה ורביה: מן העוף למינהו. מדנצטוו להביא זכר ונקבה לתיבה מכל מין ולא שיזדווג לו מין אחר שמע מינה אסורין להרביע כלאים: ואידך. לאו משום איסור כלאים אלא לצוות בעלמא שכל אחד ואחד נוח לו לצוות מינו מלצוות מין אחר: על שלש מצות בן נח נהרג. ואף על פי שנצטוו בשבע אין נהרגין אלא על שלש כדפריש להו רב ששת דבשפיכות דמים כתיבא בהדיא דמו ישפך וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל איש איש ודרשי' להו לרבות את הכותים להיות במיתה כישראל: בעבודת כוכבים נמי. כתיב גבי מולך איש איש בקדושים תהיו: על ד' מצות. עבודת כוכבים הוסיף עמהם: בעבודת כוכבים דברים שב"ד ישראל וכו'. הכי קאמר באיסור עבודת כוכבים אותם דברים שב"ד ישראל ממיתין עליהם כגון כל עבודות שדרכן של עבודת כוכבים בכך וזבוח וקיטור אפי' שלא כדרכה כדלקמן בפירקין (דף ס:): אזהרה שלהם. כלומר כל אזהרה דתנא תנא גבי בני נח זו היא מיתה שלהם דלא דייק בהו תנא למיתני מיתה גבי חייבי מיתות ואזהרה בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: גלי רחמנא בחדא. בשפיכות דמים: על הגזל. כך הוא מצות בני נח גנב וגזל וכן יפת תואר דהוי נמי גזל שגוזלין את אשתו במלחמה: וכן כיוצא בהן. שאינן ממש גזל אלא דומין להם ולקמן מפרש להו: ישראל בכותי מותר. דלא תעשוק את רעך כתיב (ויקרא יט) ולא כותי ומדרבנן [א]איכא למאן דאסר משום חילול השם בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיג.): משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בכותי מותר. ולאי תנא גבי כותי בכותי חייב הוה תני ישראל בכותי פטור ומשמע פטור מן המיתה אבל עובר עליו בלאו ומשום הכי תנא ברישא לשון איסור דליתני גבי ישראל מותר דס"ל כמאן דאמר מותר ממש: הא כל היכא דאיכא חיוב מיתה מתנא. תנייה בלשון חיוב ומדנקט הכא לשון איסור ש"מ דווקא תנגהו: היכי ליתני. לעולם הכא לאו דוקא איסור נקט אלא משום סיפא ודקשיא לך רישא מדלא נקט נמי לשון איסור ש"מ דווקא תני להו התם לא מצי למיתנא לשון איסור משום דנבעי למימר ישראל בכותי מותר ולא מצי מתני ליה: ה"ג הכותי וכן רועי בהמה דקה ישראל. שסתמן גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים: לא מעלין ולא מורידין. לא מעלין אותם מן הבור להצילם מן המיתה ולא מורידין אותם לבור להמיתם בידים [אבל האידנא דין זה אינו נוהג כי בטלו ד"נ]: פועל בכרם. ואוכל מן הענבים: בשעת גמר מלאכה. כגון שסכרו לבצור: התירא הוא. ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים כג) ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעל הבית אתה אוכל וברייתא קתני ישראל בכותי מותר הא ישראל בישראל אסור ותו בכותי היכי אסור ליה מי איכא מידי דישראל בישראל שרי ולכותי אסור: אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא · וגזל תנא ליה רישא: לערא בשעתא מי לית ליה. הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט) לא תגזול (שם ה) והשיב את הגזילה אמידי דהשבון קרי גזל ואידך לא אבל בכותי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בתר הכי: כותי בכותי כיוצא בו. בתמיהה וגבי כותי בכותי מוליא פחות משוה פרוטה מכלל פרוטה וקרי כיוצא בו בגזל ולא גזל ממש: בכובש שכר שכיר. דגזל לא הוי אלא בחוטף דבר מיד חבירו כדאמר בב"ק במרובה (דף עט:) מקרא דויגזול את החנית מיד המצרי: כיוצא בו בגנב נראה בעיני מדלא קבעי לה מאי היא לא משכחת ליה ולאו עליה קאי אלא אגזל ויפת תואר: נהרג עליו. משום גזל ואף על פי שאין זו בעולת בעל דאישות אלא דזנות בעלמא כחמור ובהמתו כותי בישראל שפחה כנענית שייחד ישראל לעבד עברי ובא עליה כותי נהרג ישראל בכותי מותר כותי שייחד שפחה לעבדו ובא ישראל ולקחה בשביה מותר דהא אפי' אשתו גמורה מותרת לו ישראל בישראל אסור דהיינו שפחה חרופה שחייבין עליה אשם: כיוצא בו גבי שפיכות דמים לא תנא. האי הנא דלעיל משום דאין לשפיכות דמים שאינו חייב גמור או מותר לגמרי (א) כגון נרדף שניתן להנצל עצמו בנפשו של רוצח דאילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: ויכול. הנרדף להציל עצמו באחד מאבריו של רודף כגון לקטע רגלו: ולא הציל. אלא הרגו: נהרג

ע"ז כג: חולין כג. תמורה כח: יכורות נז.
[לקמן נט:]
לעיל נו:
[תוספתא דע"ז פ"ט]
[שבת ל. וש"נ]
[שם בתוספת']
ע"ז כו. ע"ש [ודף יג: ובתוספ' בב"מ פ"ג]
פסחים כ.
[לקמן נט.]
[לקמן נח:]
[לקמן עד.]

פח א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה יד סמג עשין קכב:
פט ב מיי' שם הלכה ט:
צ ג מיי' שם הלכה ד:
צא ד מיי' פ"ב מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג:
צב ה מיי' פ"י מהלכות עכו"ם הלכה א ופ"ד מהלכות רוצח הלכה יא סמג לאוין קסג טור שו"ע יו"ד סימן קנח סעיף א וטוש"ע חו"מ סימן תכה סעיף ה:
צג ו ז ח מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ט:
צד ט מיי' שם הלכה ה:
צה י מיי' שם הל"ד:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה כיוצא וכו' כגון (נרדף) תז"מ ונ"ב ס"א רודף: (ב) ולא ענש אלא:

הגהות הגר"א
[א] רש"י ד"ה ישראל בנכרי כו' ומדרבנן איכא כו'. נ"ב תמוה מאד ועמ"ש (בחו"מ) בסימן שמח (ס"ק ח. ובאה"ע סי' כ"ח סק"ס):

נהרג עליו אשכח ר' יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב "בן נח נהרג בדיין א' ובעד אחד שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפילו קרוב משום רבי ישמעאל אמרו "אף על העוברין מנהני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא °אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש אפילו בדיין אחד °מיד כל חיה אפילו שלא בהתראה °אדרשנו ומיד האדם אפילו בעד אחד °מיד איש ולא מיד אשה אחיו אפילו קרוב משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין מאי טעמיה דרבי ישמעאל דכתיב °שופך דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא באדם הוי אומר זה עובר שבמעי אמו ותנא קמא *תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק ושדי ליה האי באדם אסיפיה דקרא ודרוש ביה הכי באדם דמו ישפך איזהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם הוי אומר זה חנק מתיב רב המנונא ואשה לא מפקדה והכתיב °כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' הוא מותיב לה והוא מפרק לה בניו לדין ביתו לצדקה אמר ליה רב אויא סבא לרב פפא אימא בת נח שהרגה לא תיהרג מיד איש ולא מיד אשה כתיב אמר ליה הכי אמר רב יהודה שופך דם האדם מכל מקום אימא בת נח שזינתה לא תיהרג דכתיב °על כן יעזב איש ולא אשה א"ל הכי אמר רב יהודה °והיו לבשר אחד הדר ערבינהו קרא ת"ר איש מה תלמוד לומר °איש איש "לרבות את הכותים שמוזהרין על העריות כישראל והא מהכא נפקא מהתם נפקא לאמר *זה גילוי עריות התם בעריות דידהו והכא בעריות דידן דקתני סיפא בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל למאי הלכתא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה מגרע גרע אלא א"ר יוחנן לא נצרכה אלא לנערה המאורסה דלדידהו לית להו דדיינינן להו בדינא דידן אבל אשת איש בדינא דידהו דיינינן להו והתניא "בא על נערה המאורסה נידון בסקילה על אשת איש נידון בחנק ואי בדינא דידהו סייף הוא אמר רב נחמן בר יצחק "מאי אשת איש דקתני כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה דלדידהו לית להו דיינינן להו בדינא דידן דתני ר' חנינא "בעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן תניא כוותיה דר' יוחנן *כל ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה אין ב"ד של ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים [א] הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממיתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על עריות בן נח נידון בדיני בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד ונחשוב נמי נכנסה לחופה ולא נבעלה האי תנא תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק אידי ואידי חנק הוא וסבר רבי מאיר כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה והא תניא *גר שהיתה

רש"י

נהרג עליו. היינו כיוצא בו דשפיכות דמים להוי קרוב להתיר ואינו מותר כותי בכותי וכותי בישראל חייב וכן ישראל בישראל אבל ישראל בכותי פטור ואליבא דרבי יונתן אבל רבנן פליגי עליה ואמרי היתר גמור הוא וליכא כיוצא בו: מפי איש. על ידי דיין איש או עד איש: אף על העוברין. הכה את האשה ויצאו ילדיה נהרג עליהן ובישראל עד שיצא לאויר העולם כדתנן במס' [נדה] (דף מד.) תינוק בן יום אחד ההורגו חייב היכא דקים ליה בגוויה שכלו לו חדשיו ואינו נפל: מיד כל חיה. מיד כל דבר חי: שופך דם האדם באדם. שבתוך האדם דמו ישפך: זה חנק. דאין דמו יוצא לחוץ: ואשה. בת נח לא מפקדה על הדין: ביתו. היינו נשים: מה תלמוד לומר איש איש. אל כל שאר בשרו וגו': בעריות דידן. באשת איש ישראל: למאי הלכתא. נדון בדיני ישראל: שצריך עדה ועדים והתראה: כישראל: מגרע גרע. זה הבא על אשת ישראל מהבא על אשת כותי שנהרג בעד אחד ובדיין אחד ושלא בהתראה מגרע גרע לשון קולא ובתמיהה: לא נצרכה. האי דקתני נידון בדיני ישראל: אלא. שבא על נערה המאורסה ישראלית: דלדידהו לית להו. מיתה בנערה המאורסה אלא בבעולת בעל וגבי ישראל נהרג "מריבויא דאיש איש על כרחך (א) האי דקטלוה משום דאתרביה באיש איש כישראל ולגבייהו לאו אשת איש דנחייב קטלא דידהו אלא נידון בסקילה אבל אין צריך עדה ועדים והתראה דלא גרע מעריות דידהו: אבל. בא על אשת איש ישראל בדינא דידהו דיינינן ליה בתמיה: בא על נערה המאורסה נידון בסקילה. כישראל א] דהא בדינא דידהו סייף הוא דכל מיתת בן נח אינו אלא סייף לרבנן דפליגי אתנא דבי מנשה: נכנסה לחופה ולא נבעלה. בדיני ישראל חנק הוא כשאר אשת איש דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מאורסה וגו' ודרשינן (כתובות דף מח.) בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה ומאי נשואה אילימא נשואה ונבעלה מבתולה ולא בעולה נפקא אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה ומעטה קרא מסקילה וישנה בחנק דהכל היו בכלל נואף ונואפת ויצאה ארוסה לידון בעצמה וזו שלא יצאה עמדה בכללה: בעולת בעל יש להם. דכתיב (בראשית כ) והיא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא הנך מת משום בעילתו של בעל ולא מפני קדושין וחופתו: תניא כוותיה דרבי יוחנן. דאמר בא על עריות ישראל דקתני נידון בדיני ישראל לא מתוקמא אלא בנכנסה לחופה או בנערה המאורסה וכו' דלדידהו לית להו: אין ב"ד של ישראל ממיתין עליה. כגון חייבי כריתות אחותו ואחות אביו ואחות אמו ואשת אחיו ואשת אחי אביו ואחות אשתו: אין בן נח מוזהר עליה. כדמפרש לקמן דר' מאיר אליבא דר"ע אמרה דנפקי ליה עריות בבני נח מעל כן יעזב איש וגו' והתם חייבי מיתות הוא דכתיבי: הרבה עריות יש. כגון כל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהם דלרבנן אתרבו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבויי: בא על עריות ישראל. עבריות: עריות בני נח. כותיות: ואנו אין לנו. שיהא בן נח חלוק בין ישראלית לכותית אלא נערה המאורסה משום דלדידהו לית להו קטלינן ליה בקטלא דידן: אידי ואידי חנק הוא. דינו ודיניהן שוין בה: שהורתו

תוספות

לנערה המאורסה דלדידהו לית להו. והא דאמר בסוף פ"ק דב"ב (דף טז: ושם) אותו היום עבר אותו הרשע חמש עבירות בא על נערה המאורסה אע"ג דלא נצטוו דבר מכוער הוא דקחשיב כמו ושט את הבכורה אע"פ שלא הוזהרו על כך ואשכחן נמי שסיפר הכתוב בגנותו בדבר שעתידה תורה לאסור דאמרי' לקמן (נח:) כותי מותר בבתו ובפ' כהן משוח (הוריות י:) אמרי' לוט ושתי בנותיו הם נתכוונו לדבר מצוה צדיקים ילכו בם הוא שנתכוין לדבר עבירה ופושעים יכשלו בם: **ואי** בדינא דידהו סייף הוא. המ"ל דתנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח חנק: **וחכמים** אומרים הרבה עריות. פ"ה כגון כל חייבי כריתות דלרבנן איתרבו להו בני נח מאיש איש לכל האמור בפרשה ור"מ לא דריש איש איש לרבויא אע"ג דלעיל (דף נו:) גבי ברכת השם דריש ר"מ איש איש ומשמע דמאן דדריש חדא דריש כולהו דמתוך כך מסיק לעיל על *שבע מצות בני נח נהרג התם משמיה דנפשיה והכא ר"מ אליבא דר' עקיבא כדמוקי לה בסמוך מיהו הא דמרבינן לעיל נכרי מאיש איש היינו בעריות דידן אבל דידהו נ"ל מדכתיב לאמר א"כ בין לר' מאיר בין לרבנן הא דדריש איש איש היינו בעריות דידן אבל דידהו מדכתיב לאמר ודרשי להו רבנן לכל עריות דידהו אבל לר"מ ס"ל כיון שפירש בבני נח על כן יעזב איש דהיינו חייבי מיתות הן הן העריות שמוזהרין עליהן ואין להרבות יותר: **הורתו** שלא בקדושה ולידתו בקדושה. פ"ה דנקט הכי משום למעוטי הורתו ולידתו בקדושה כיון דדמי לישראל גזר בו ר"מ אפי' בשאר האב ואפי' שנולדו אותן הקרובים בהיותו נכרי וי"ל איפכא דאדרב' כיון דהורתו ולידתו בקדושה הרי הוא כישראל ומותר אפי' באחותו מן האם שנולדו מקודם דליכא למיגזר שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה כיון דלית בהו צד פסלות דהנהו ודאי כשתי אמהות דמו ועי"ל דהורתו ולידתו בקדושה נמי כך דינו והא דלא נקטי לרבותא משום דלא פסיקא ליה למתני שאין לה שאר האב דמה שנולד לאביו בקדושה אסור מדאורייתא:

כשא

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ט מהלכות מלכים הלכה יד:

צז ב מיי' שם הלכה ד:

צח ג מיי' שם הלכה א והלכה ה:

צט ד ה ו מיי' שם הל"ז:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דלדידהו וכו' על כרחך כיון דקטלוה:

נ"ל ארבע

הגהות הגר"א

[א] גמ' הרבה עריות. נרשם קו על תיבות הרבה עריות וכ"נ הרמב"ם לא גרס לה ומפרש דגם חכמים ס"ל כר"מ ואין מוסיפין רק אחותו מאמו כפשטא דקרא וגם אמנה וגו' ולא כדהויא דלקמן וכתב שם עריות לב"נ וכר"ע וחכמים (ועמ"ש רבינו ביו"ד סי' רסט ס"ק ג'):

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה בא על נערה המאורסה נידון בסקילה כישראל. כאן הס"ד ואח"ד מה"ד ואי בדינא דידהו וכו'. כנ"ל:

מסורת הש"ס

[לקמן עח:]

[לעיל נו:]

[תוספ' דע"ז פ"ט ע"ש]

יבמות נח. ע"ש

שהיתה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה [א]יש לו שאר האם ואין לו שאר האב הא כיצד [ב]נשא אחותו מן האם יוציא מן האב יקיים אחות האב מן האם יוציא מן האב יקיים אחות האם מן האם יוציא אחות האם מן האב ר"מ אומר יוציא וחכ"א [ג]יקיים שהיה ר"מ אומר כל ערוה שהיא משום שאר אם יוציא משום שאר האב יקיים [ד]ומותר באשת אחיו ובאשת אחי אביו ושאר כל עריות מותרות לו [ה]לאתויי אשת אביו [ו]נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת ולכתחילה לא יכנוס מתה אשתו [ז]מותר בחמותו ואיכא דאמרי אסור בחמותו אמר רב יהודה לא קשיא הא ר"מ אליבא דר' אליעזר והא ר"מ אליבא דר"ע דתניא °על כן יעזוב איש את אביו ואת אמו רבי אליעזר אומר אביו אחות אביו אמו אחות אמו ר"ע אומר [ח]אביו אשת אביו אמו אמו ממש °ודבק [ט]ולא בזכר °באשתו [י]ולא באשת חבירו °והיו לבשר אחד [כ]מי שנעשים בשר אחד יצאו בהמה וחיה שאין נעשין בשר אחד אמר מר רבי אליעזר אומר אביו אחות אביו אימא אביו ממש היינו ודבק ולא בזכר אימא אשת אביו היינו באשתו ולא באשת חבירו אימא לאחר מיתה דומיא דאמו מה אמו דלאו אישות אף אביו דלאו אישות אמו אחות אמו ואימא אמו ממש היינו באשתו ולא באשת חברו ואימא לאחר מיתה דומיא דאביו מה אביו דלאו ממש אף אמו דלאו ממש רע"א אביו אשת אביו ואימא אביו ממש היינו ודבק ולא בזכר א"ה אשת אביו נמי היינו באשתו ולא באשת חברו [ל]לאחר מיתה אמו אמו ממש היינו באשתו ולא באשת חברו [מ]אמו מאנוסתו במאי קא מיפלגי ר"א סבר

אביו

שהורתו שלא בקדושה. וכל גר שנתגייר כקטן שנולד עכשיו בלא אב ואם וקרובים דמי ואין עליו קורבה מקודם לכן ומיהו רבנן הוא דגזור עליה בכל האסורות לו (*בהיותו כותי) משום שלא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה הלכך נשא אחותו מן האם שנולדה קודם שנתגיירה אמה ונתגיירה עם אמה ונשאה זה מסגל יוציא דאחותו היא ולא גרע מבן נח ומדרבנן שלא יאמרו וכו' דקסבר ר' מאיר אחותו מן האם אסורה לבני נח ואפי' אחות אביו מן האם ואחות אמו מן *האב ויליף לה מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו דאביו זה אחות אביו ואמו זה אחות אמו כדדריש ליה ר"א לקמן בשמעתין: מן האב יקיים. דלא נאסר איסור אחוה בבני נח אלא מן האם דכתיב (בראשית כ) וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי אלמא בת האב שריא להו ובת האם לא שריא להו: אחות אביו מן האם יוציא. כדכתיב (שם ב) על כן יעזב איש את אביו ודרשינן את אביו אחות אביו מן האם: אחות אם מן האם יוציא. כדכתיב את אמו זו אחות אמו מן האם: ר"מ אומר יוציא. גזירה משום אחותו מן האם דכיון דשם לד שאר האם כאן אע"ג דמן האב היא אי שרית ליה אתי למימר אין לגר אפי' שאר אם ואתי למישרי אפי' אחותו מן האם וכ"ש אחות אמו ואחות אביו מן האם: וחכ"א יקיים. ולא גזרי' והוא הדין להורתו ולידתו שלא בקדושה והא דנקט הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לא בא למעוטי הורתו ולידתו שלא בקדושה אלא למעוטי הורתו ולידתו בקדושה וכיון דדמי ליה לישראל גזר ביה ר"מ דילמא אתי לאחלופי בישראל ואפילו בשאר האב ואפי' נולדו אותן קרובות בהיותו כותי: ומותר באשת אחיו. ואפילו מאמו ולאחר מיתה ואפילו נשאה אחיו משנתגייר או נשאה כשהוא כותי ומשנתגייר קיימה דאין אשת אח לבני נח וליכא למיחש שמא יאמרו וכו' וכן אשת אחי האב וכן כל הבאות מחמת אישות דכיון דלשמא יאמרו ליכא למיחש דקסבר לא נאסרו לבני נח ומשום קורבה נמי ליכא למיחש דכקטן שנולד דמי: ושאר כל עריות. שבאות מחמת אישות מותרות לו: לאתויי אשת אביו. אבל כלתו ואחות אשתו ליכא לרבויי דהא בגר שהיתה לידתו בקדושה קיימא וזה לא היתה לו כלל אשה אלא ביהדות ולאתויי אחות אשתו נמי לא (*צריכא ליה) דהא קתני בהדיא נשא אשה ובתה כונס אחת ומוציא אחת וה"ה לשתי אחיות: נשא אשה ובתה. אשאר גריס קאי כשנשאם *בהיותם כותי ונתגיירו עמו אי נמי אהא קאי ומשום דהך גיורת קאמר וה"ה לישראל גמור: ולכתחילה לא יכנוס. מפרש ביבמות בפ' נושאין על האנוסה (דף צז:) דההך דאמרן לעיל יקיים קאמר דלכתחלה לא יכנוס: מתה אשתו מותר בחמותו. ואע"פ שקיימה לאשתו משנתגייר דבן נח לא הוזהר על חמותו דנימא באים מקדושה וכו' וחמותו ממש לא הויא אע"ג דנתגיירו דגר שנתגייר וכו' ואין קורבות זה לזה: ואיכא דתני אסור בחמותו. התם מפרש במאי פליגי קתני מיהת מותר באשת אביו ואע"פ שב"ד של ישראל ממיתין עליה וכן בחמותו וקתני אסור באחותו ובאחות אביו ואחות אמו ואע"פ שאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם:הא ר"מ וכו'.תלמיד של שניהם היה כדאמרי' במס' בילה (ד' ג:)גבי ליטרא קליעות ר"מ אומר א"ר אליעזר רואין כאילו הן פרודות וכו' ובמס' עירובין בפ"ק (דף יג.) אמר ר"מ שמש את ר"ע הא דקתני אחותו אסורה לו ואשת אביו מותרת לו ר"מ היא משום ר"א והאי דקתני חייבי מיתות נאסרו להם ולא חייבי כריתות ר"מ היא אליבא דר"ע:על כן יעזב איש את אביו ואת אמו.לאדם הראשון נאמר: אחות אביו. וכ"ש אחותו: ודבק ולא בזכר. דליכא דיבוק דמתוך שאין הנשכב נהנה אינו נדבק עמו:מי שנעשה בשר האם והאב אחד בו:ילאו בהמה וחיה.שאין יולדין מן האדם שזרע יוצא מהם שנעשה לבשר אחד. הני דר"ע כולהו חייבי מיתות נינהו ומינה יליף לכל חייבי מיתות אבל לרבי אליעזר לית ליה קורבה דאישות ואית ליה קורבה דאחוה: אימא לאחר מיתה. לחייבו על אשת אביו לאחר מיתת אביו ומשני דומיא דאמו: אמו אמו ממש. ולאו היינו אשת חבירו ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא לתרוצה דהיינו אשת אביו דאוקימנא לאחר מיתה ומשני אמו אנוסת אביו דלאו אשתו ואין כאן אלא משום אמו אפי' בחייו:

אביו

נשא אחותו מן האם יוציא. פ"ה שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה דסבר ר"מ אחותו מן האם אסור לבני נח ואפי' אחות אביו מן האם ואחות האם מן האם וכדיליף רבי אליעזר לקמן מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו וכפירוש זה משמע בפ"ב דיבמות (דף כב. ושם) דבעו במערבא גזרו שניות בגרים או לא וקאמר השתא ערוה אי לאו משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה לא גזרו בה רבנן שניות מיבעיא אבל בפ' נושאין (יבמות צז:)פ"ה דהיינו טעמא דאחותו מן האם יוציא דגזרינן שמא ישא אחותו שנולדה אחריו דאיכא איסורא דאורייתא משמע לאותו הפירוש דהורתו ולידתו שלא בקדושה דליכא למיחש לאיסורא דאורייתא לא מיתסר באחותו מן האם ואי אפשר לומר כן כדאמרי' התם (דף צז:) גבי בני יודן אמתא איסתחרור דהורתן ולידתן שלא בקדושה הוה ואסר להו רב ששת למינסב נשי אהדדי מיהו קשה דבההיא דבני יודן אמתא משמע דלא הוי טעמא משום שמא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה אלא משום דילמא אתי לאיחלופי בישראל דקאמר מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו אמאי שרי התם מן האב ומן האם אבל אי משום איחלופי ניחא כיון דאיכא לד אב לא אתי לאיחלופי דכותים לית להו קורבת אב ולא שייך למיגזר בהו אטו ישראל וכן משמע בפ"ב דיבמות (דף כב.) דטעמא משום איחלופי דאמר אמימר אפילו אחים מן האם מעידין לכתחלה ומאי שנא מערוה ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה משמע דטעמא דערוה משום דאתי לאיחלופי בישראל וכן פירש הקונטרס התם ערוה לכל מסורה הכל נושאין נשים ואי שרית להו לקיימה אתו נמי למישרי ערוה לישראל וי"ל דבן נח לא אסור באחותו אפי' מן האם והני תרי טעמי צריכי דיש מקומות דשייך האי טעמא דלא שייך (א) האי אידך טעמא כגון נשא אחותו מן האם דמשום שמא יאמרו ליכא למיחש ומשום איחלופי איכא למיחש ואשת אביו לר' עקיבא ואחות אביו לרבי אליעזר דאסירי לבני נח יש לאסור משום שמא יאמרו אבל משום איחלופי ליכא למיגזר בקורבת אב דהכל יודעין דרחמנא אפקריה לזרעיה דכותי ואשת אביו לר"א ואחות אביו לר"ע שריא דלאו משום שמא יאמרו איכא ולא משום איחלופי איכא והשתא הא דפריך דרבי מאיר אדרבי מאיר לא כמו שפירש הקונט' דפריך נמי מדקתני אסור באחותו ואחות אביו ואחות אמו אע"ג דאין ב"ד של ישראל ממיתין עליהם דהמ"ל בכולהו דלא אסור משום דנאסרו בהיותם כותים אלא משום אחלופי כדאמר באחותו ולא פריך דר"מ אדר"מ אלא מדקתני מותר באשת אביו ובחמותו אע"ג דב"ד של ישראל ממיתין עליהם וכן כתוב בכל הספרים לעיל וסבר ר"מ כל ערוה שב"ד של ישראל ממיתין עליהם בני נח מוזהרין עליהם והתניא כו' משמע דלא קשיא ליה אלא מהא:

מפני

עין משפט נר מצוה

ק א ב ג ד ה מיי' פי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה יג סמג לאוין קטז טור שו"ע יו"ד סימן רסט סעיף ג:

קא ו מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם סעיף ה:

קב ז מיי' שם טור שו"ע שם סעיף ו:

קג ח ט י כ מיי' פ"ט מהלכות מלכים הל"ה ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה י:

קד ל מ מיי' פ"ט מהלי מלכים הלכה ו:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה נשא וכו' דלא שייך אידך כצ"ל ותיבת האי נמחק:

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באחוה ורבי עקיבא מוטב לאוקמיה באשת אביו דאיקרי ערות אביו לאפוקי אחות אביו דשאר אביו איקרי ערות אביו לא איקרי ת"ש °ויקח עמרם את יוכבד דודתו מאי לאו דודתו מן האם לא דודתו מן האב ת"ש °וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי מכלל דבת האם אסורה ותסברא אחותו הואי בת אחיו הואי וכיון דהכי הוא לא שנא מן האב ולא שנא מן האם שריא אלא התם הכי קאמר ליה קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא ת"ש מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר °כי אמרתי עולם חסד יבנה הא לאו הכי אסירא כיון דאשתרי אשתרי אמר רב הונא כותי [א]מותר בבתו וא"ת מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו משום עולם חסד יבנה ואיכא דאמרי אמר רב הונא כותי אסור בבתו תדע שלא נשא אדם את בתו ולא היא התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו משום דעולם חסד יבנה אמר רב חסדא [ב]עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל כותי ולכלל ישראל לא בא *כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא [ג]בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה מאימת אמר רב נחמן [ד]מדקראו לה רביתא דפלניא מאימת התרתה אמר רב הונא [ה]משפרעה ראשה בשוק א"ר אלעזר א"ר חנינא בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב שנאמר °ודבק ולא שלא כדרכה אמר רבא מי איכא מידי *דישראל לא מיחייב וכותי מיחייב אלא אמר רבא [ו]בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור מאי טעמא באשתו ולא באשת חבירו ודבק ולא שלא כדרכה א"ר חנינא [ז]עובד כוכבים שהכה את ישראל חייב מיתה שנאמר °ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצרי] וגו' וא"ר חנינא הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכינה שנאמר °מוקש אדם ילע קודש: מגביה עבדו שבת סימן: אמר ריש לקיש [ח]המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר °ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע (אמר) זעירי א"ר חנינא נקרא חוטא שנאמר °ואם לא לקחתי בחזקה וכתיב °ותהי חטאת הנערים גדולה מאד רב הונא אמר תיקצץ ידו שנאמר °וזרוע רמה תשבר *רב הונא קץ ידא ר"א אומר אין לו תקנה אלא קבורה שנאמר °ואיש זרוע לו הארץ וא"ר אלעזר לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות שנאמר ואיש זרוע לו הארץ ואר"ל מאי דכתיב °עובד אדמתו ישבע לחם אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו לא ישבע לחם ואר"ל [ט]עובד כוכבים ששבת חייב מיתה שנא' °ויום ולילה לא ישבותו ואמר מר *אזהרה שלהן זו היא מיתתן *אמר רבינא [י]אפי' שני בשבת וליחשבה גבי ז' מצות כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב והא

תורה אור: שמות ו · בראשית כ · תהלים פט · בראשית ב · שמות ב · משלי כ · שמות ב · ש"א ב · שם · איוב לח · שם כב · משלי יב · בראשית ח

רש"י

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באיסור דאחוה. דתרוייהו ממש ליכא למימר דא"כ היינו ודבק ולא בזכר ותרוייהו באישות ליכא למימר דהא אמו לאו משום אישות דא"כ היינו אשת אביו הלכך תרוייהו באחוה: ורבי עקיבא מוטב לאוקמא באשת אביו. כמשמעותה דקרא דקרי ליה אביו דכתיב יעזב איש את אביו ואשת אביו אשכחן דקרי בישראל ערות אביו דכתיב (ויקרא יח) ערות אביך היא ולאו לאוקמא באחות אביו דקרא לא משמע הכי דאחות אביו שאר אביו הוא דאקרי ערות אחות אביך לא תגלה כי שאר אביך היא (שם): דודתו. אחות קהת אביו: מאי לאו. אחות קהת אף מן האם היתה והותרה לעמרם אלמא אחות אב מן האם מותרת לו קודם מתן תורה: לא דודתו מן האב. אחות קהת מן האב היתה ולא מן האם ואחות האב הותרה להם והא דכתיב יעזב איש את אביו ודרשינן אחות אביו (אביו) באחותו מן האם קאמר כדילפינן מוגם אמנה אחותי בת אבי היא: תא שמע וגם אמנה וכו'. מכלל דבת האם אסורה קשיא לר"ע: אחותו הוה. בתמיהה הא בת אחיו הוה וכיון דהכי לא שנא מן האם ולא שנא מן האב שריא ליה: אלא התם הכי הוה אמר ליה קורבא דאחוה וכו'. בת אחי מן האב היא ולא מן האם ולא משום איסורא והתירא קאמר ליה אלא משום לתקוני דיבורא קמא שאמר אחותי היא קאמר ליה הכי אחותי בת אבי היא דבת אחי בן אבי היא וקרי לה אחותו דבני בנים הרי הם כבנים והרי היא כבת אביו והאי דקאמר אך לא בת אמי לאו משום דאי הוה אחוה מן האם הויא אסורה אלא משום קושטא דמילתא אמר לו: חסד יבנה. תחילתו של עולם נבנה בחסד שצוה (א) אדם הראשון לגמול חסד את בנו ואסרה לו והתירה לקין כדי שיבנה העולם והיינו דכתיב (ויקרא כ) (*כי יקח איש) את אחותו בת אביו חסד הוא מה שהתרתי לקין חסד גמלתי עמו: כותי מותר בבתו. בין לרבי אליעזר בין לר"ע דקסבר רב הונא לא ילפינן שאר עריות מהנך דכתיבי בהאי קרא מדפרט כל הני שמע מינה דוקא כתבינהו: עבד כנעני. של ישראל: מותר באמו ובבתו. וכ"ש בשאר עריות של קורבה: יצא מכלל כותי. דנפקא ליה מכלל בן נח מיניה: ולכלל ישראל לא בא. דליגזר ליה עליה משום דשמא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה: מאימת. חשיב ליה מיוחדת לו: מדרגיל למיקרי ליה. בנות העיר: רביתא דפלניא. ילדתו של פלוני עבד: מאימת התרתה. שלא תקרא מיוחדת לו אם תבא להפקיר עצמה: משתפרע ראשה בשוק. שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע: שלא כדרכה. אין כאן דבק[א] שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו: באשתו ולא באשת חבירו. שלא אסרה תורה אלא בדביקה: ויך את המצרי. משום דהכה איש עברי: מוקש אדם ילע קדש. הנוקש את האדם היינו ישראל שקרויין אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתנה לאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרוין אדם וכו': ילע קודש. כאלו לועה את הקדש כלומר כסוטר על לועו. סוטר מכה: אם לא לקחתי בחזקה. בבני עלי כתיב שהיו תוקפים בבשר הזבחים ואמר אם לא תתן לי אקח בחזקה דהיינו כמרים ידו שהיו מגזמין להכות: וזרוע רמה. הרגיל לרום ידו על חבירו: קץ ידא. מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך כדאמר בפרקין לעיל (דף מו.) ב"ד היו מכין ועונשין שלא מן התורה לעשות סייג וגדר לדבר: איש זרוע. איש שמניף זרוע לו הארץ מתוקנת לקבורה כלומר ראוי להמיתו ולקוברו: לא נתנה קרקע. כלומר אין ראוי לקנות קרקע אלא לבני זרוע מפני שהתגר רבה ע"י קרקע שבאות בהמות ומפסידות וגנבים באין וגוזלין ועוררין עליו וצריך שיהא חזק לעמוד כנגדן: כעבד לאדמה. לעסוק בה תמיד לחרישה והשקאה וניכוש ועידור: עובד כוכבי' ששבת. ממלאכתו יום שלם חייב מיתה שנא' יום ולילה לא ישבותו וקא דריש ליה לא ישבותו ממלאכה דאבני אדם נמי קאי ולא תימא לא ישבותו אהך שמת עתים דקרא קאי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות: פשיטא לא גרסי' דהא טובא קמ"ל דאבני אדם קאי: אמר רבינא אפי' שני בשבת. לא תימא שביתה דקאמר ר"ל לשום חובה קאמר *דלא לכוון לשבות כגון בשבת שהוא יום שביתה לישראל או אחד בשבת שעובדין בו אלא מנוחה בעלמא קא אסר להו שלא יבטלו ממלאכה ואפי' יום שאינו בר שביתה שני בשבת יומא קמא דלאו יום בר שביתה נקט וה"ה דהוה מצי למינקט שלישי ורביעי: קום עשה לא חשיב. והאי לא ישבותו קום עשה מלאכה היא:

והא

תוספות

מפני מה לא נשא אדם את בתו. שכשאכלה חוה מעץ הדעת היתה ראויה למות מיד ואי משום אדם שהיה שרוי בלא אשה היה יכול ליקח בתו ומסיק כדי שישא קין את אחותו: מי איכא מידי דלישראל שרי ולכותי אסור. משמע דלישראל מותר באשתו שלא כדרכה וכן משמע בסוף פ"ב דנדרים (דף כ:) ההיא איתתא דאתיא קמיה דרבי אמרה לו רבי ערכתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי התורה התירה לו ואנו היינו היא למעלה והוא למטה דמה מפסדת בכך אלא שלא כדרכה שמלערתה כדאמר התם *אם תענה את בנותי שלא כדרכן ואמר וישכב אותה כדרכה ויענה שלא כדרכה וקשה דבספ"ג דיבמות (דף לד:) חשיב שלא כדרכה מעשה ער ואונן וי"ל דלא אסיר אלא שעושה כך תדיר שלא תתעבר ויכחיש יופיה אבל אם רוב תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי*:

קץ ידא. פ"ה שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך וי"ל דדינא הוא דהא מקרא דריש וזרוע רמה תשבר ובפ' כל היד (נדה דף יג: ושם) גבי יד לאמה תקצץ אמר דינא תנן כדרב הונא דרב הונא קץ ידא אלמא דינא הוא והא דאשכחן בפ' ד' וה' (ב"ק דף לז.) גבי חנן בישא דרב הונא גופיה לא חייבו אלא ממון שאני הכא דמועד ורגיל בכך היה להכות באגרוף דדיניה הוא בכך וכן יד לאמה רגיל בכך*:

אלא

עין משפט נר מצוה

קה א מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ה ופי"ד מהלכות איסורי ביאה הלכה י סמג עשין קכב:

קו ב מיי' פי"ב מהלכות איסורי ביאה הלי"ח:

קז ג ד ה מיי' פ"ט מהל' מלכים הלכה ח:

קח ו מיי' שם הלכה ז:

קט ז מיי' פ"י שם הלכה ו:

[יומא עז: ע"ש וברש"י שם ד"ה אם תענה וכו' ועוד שם ד"ה מכיאו וכו' ומגוה לייכב]

קי ח מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ב סמג עשין ע טוש"ע חו"מ סימן תכ סעיף א:

קיא ט י מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ט:

[ועי' תוס' יבמות לד: ד"ה ולא כמעשה וכו']

[ועי' תוס' נדה יג: ד"ה דינא]

גי' רש"א דלישראל שרי ולכותי אסור[וכ"כ תוס' דהכא ד"ה מי איכא מידי ועי' תוס' יבמות לד: ד"ה ולא כמעשה וכו' שהיו הגרסא לפניהם כמו דאיתא לפנינו הכא וכתבו שם דלא מחייב היינו דבישראל שרי ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חסד וכו' שצוה לאדם:

[עי' תוס' ע"ז סד: ד"ה איזהו וכו']

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שלא כדרכה וכו' שמתוך שאינה נהנית. עי' יומא דף פ"ה ע"א תוס' ד"ה מה רולת. וקידושין דף כב ע"ב:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] רש"י ד"ה שלא כדרכה אין כאן דבק שמתוך שאינה. נ"ב עי' קדושין כ"ב ע"ב מאן לימא לן דלאו הנאה אית להו לתרווייהו כו' וצ"ע ועיין יומא ע"ז ע"ב רש"י ד"ה מכיאות כו' ובמ"ש שם בספר"ת בספר מים חיים ובית יצחק שם:

מסורת הש"ס

[לעיל נז.]

[נ"ל ואיש אשר יקח]

נדה יג:

רש"ל פי' שמשמע אמר רבינא לא נצרכא אלא לשני בשבת

נ"ל דלכוון

והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב קום עשה ושב אל תעשה נינהו *ואמר ר' יוחנן א *°עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר °תורה צוה לנו משה מורשה (דברים לג) לנו מורשה ולא להם וליחשבה גבי שבע מצות מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל לה מאן דאמר *מאורסה דינו כנערה המאורסה דבסקילה מיתיבי היה *ר"מ אומר מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול שנאמר °אשר יעשה אותם האדם וחי בהם (ויקרא יח) כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול התם בשבע מצות דידהו: ר' חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי: ת"ר °אך בשר בנפשו דמו (בראשית ט) לא תאכלו זה אבר מן החי רבי חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי מ"ט דרבי חנינא בן גמליאל קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל דמו בנפשו לא תאכל ורבנן ההוא *למישרי שרצים הוא דאתא כיוצא בדבר אתה אומר °רק חזק לבלתי אכל הדם כי (דברים יב) הדם הוא הנפש וגו' [א] (רק חזק לבלתי אכל הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי) ורבנן ההוא לדם הקזה שהנשמה יוצאה בו הוא דאתא למה לי למיכתב לבני נח ולמה לי למשני בסיני כדר' יוסי בר' חנינא דא"ר יוסי בר' חנינא כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דר' יהודה אמר מר כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח מדאיתני עבודת כוכבים בסיני ואשכחן דענש עובדי כוכבים עילווה ש"מ לזה ולזה נאמרה: לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח: אדרבה מדלא נישנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל ליכא מידעם דלישראל שרי *ולעובד כוכבים אסור ולא והרי יפת תואר התם משום דלאו בני כיבוש נינהו והרי פחות משוה פרוטה התם *משום דלאו בני מחילה נינהו: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונישנית בסיני לזה ולזה נאמרה
והרי

רש"י

והא דינין קום עשה. משפט הוא וקא חשיב: ומשני קום עשה ושב אל תעשה הוא. קום עשה משפט ושב ואל תעשה עול אפילו אינו מצוה לעשות משפט והוא יושב ובטל מוזהר הוא שלא לעשות עול ואזהרת לא תעשו עול (ויקרא יט) איגה קום עשה משפט אלא לחודה קיימא שב והבטל מלא תעשה עול אבל אזהרת לא תשבות על כרחיך איגה אלא קום עשה: מורשה לנו. ולא להם ואיכא משום גזל כדמפרש: מורשה מאורסה. אמוראי איכא דדרשי בהו גבי עם הארץ בפרק אלו עוברין בפסחים (דף מט:): מיגזל קא גזל לה. והא קא חשיב גזל וכן נערה המאורסה דהא בכלל גילוי עריות הוא: האדם. ר"מ דלית ליה אתם קרוין אדם ולא עובדי כוכבים קרוין אדם ור"ש היא דדרש לה במסכת יבמות (דף סא.): בשבע מצות דידהו. עוסקין בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאין בהן: בשר. בעוד נפשו קיימת לא תאכלו זהו אבר מן החי ודמו לדרשא אחריגא למשרי אבר מן החי דשרצים כדלקמן במתניתין: כיוצא בדבר אתה אומר. שאף ישראל הוזהרו על דם מן החי בסיני ומשום חיות ורבי חנינא קאמר לה: כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר כו'. כלומר לא תאכל הדם הנזכר בראש המקרא בעוד הנפש עם הבשר: ורבנן ההוא. דסמך דם לאזהרת אבר מן החי לא למסרי משום חיות סמכי' אלא למיסר דם הקזה שהנפש יוצאה בו משום דם הוא דסמכיה דלא תימא אזהרת דם גבי וזבחת מבקרך ומצאנך כתיב (דברים יב) דם שחיטה הוא דהוי דם אבל דם הקזה לא הוי דם להכי אקשייה לאבר מן החי מה אבר מן החי אסור מחמת איסורו אף דם מן החי מוזהר עלה משום דם ובלבד שיהא דם הנפש אבל דם הקזה שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם אבל איסור חיות לא נזכר בו ולא בשום דם ובכריתות (דף כב.) מפרש איזהו דם הקזה שהנפש יוצאה בו מטיפה המשחרת ואילך משהוא מתחיל לצאת שחור: למה לי למכתב. אבר מן החי בסיני ובבני נח אטו ישראל משום דקבלו תורה יצאו מכלל מצו' הראשונו' בשלמא עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני למילתייהו נשנית לפי שלא פרשו כ"כ בבני נח על אלו עבירות *עונשן עליהם וכן בעריות לפרש עונשן אלא אבר מן החי למה לי לאהדורי: לזה ולזה נאמרה. כדמפרש לקמן מדנשנית עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני ואשכחן דאיענש עובדי כוכבים עלייהו אף לאחר מתן תורה כדכתיב (דברים יח) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו וגו' ובגלל התועבות האלה וכן בעריות (ויקרא יח) כי את כל התועבות האל שמע מיניה כי יהיב קודשא בריך הוא תורה לישראל לא שקלינהו להנך מבני נח ודקיימי להו קיימי וכל שלא נשנית בסיני נאמר לישראל ולא לבני נח מסיני ואילך אף על גב דעד סיני נלטוו עליה מדלא הדר תנייה בסיני כדאיתא בעבודת כוכבים ובגילוי עריות דאשכחן דאיענש עובדי כוכבים עלייהו שמע מינה ישראל שיצאו לקדושה עמדו באיסורן אבל עובדי כוכבים נטלן מהן ולקמן פריך דילמא להכי לא נשנו דלבני נח הוא דאסירי ולא לישראל ומשני ליכא מידי דלישראל שרי ולעובדי כוכבים אסור שכשיצאו מכלל בני נח להתקדש יצאו ולא להקל עליהם ולזה ולזה ליכא למימר דא"כ אמאי אתני עבודת כוכבים הילכך על כרחיך אותה שלא נשנית איגה בבני נח הילכך אם לא נשנית אבר מן החי הוה אמינא נטלוה מבני נח ממתן תורה ואילך: ואנו אין לנו. אזהרה בבני נח ולא נשנית בסיני אלא גיד הנשה: ואליבא דרבי יהודה. דאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף ק:) מבני יעקב נאסר גיד הנשה שהיו בני נח קודם מתן תורה ורבנן פליגי ואמרו בסיני נאמר ולא להם אלא שנכתב במקומו ואחר מתן תורה כתבו משה במקום המעשה על העתיד לידע מאיזה טעם נאסר להם ולרבי יהודה גופיה לישראל נאמר ולא לשאר בני נח דהא בני ישראל כתיב והא דקאמר הכא דאותן העומדות באיסורן לבני נח לעולם הוצרך לשנותן בסיני לאו משום דאי לא אהדרינהו הוה אמינא נגמר מגיד הנשה דלא נשנית ולישראל נאמר ולא לבני נח דמהא ליכא למיגמר שהרי לא נאסרה אלא לישראל ובעוד שהיו בני נח נמי להם נאסר ולא לאחרים אלא מדאתני עבודת כוכבים הוה גמרינן להו: ואשכחן דאיענש עובד כוכבים עלייהו. שבע אומות כדכתיב לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש: אדרבה מדלא נישנית בסיני אימא לבני נח נאמרה. לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משבאו לכלל ישראל: והרי יפת תואר. שאסורה להם כדאמר לעיל (דף נז.): לאו בני כיבוש נינהו. לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה ע"י כיבוש: משום דלאו בני מחילה נינהו. שאף ישראל נלטוו על הגזל אלא שפחות משוה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם שמוחלין על מדתן שרחמנין הן ומוחלין על דבר קל אבל בני נח אכזרים הם:
והרי

תוספות

אלא האדם. פרש"י ולית ליה לר"מ אתם קרוין אדם וקשה דבפ"ק דכריתות (דף ו:) פטר סך משמן המשחה לעובד כוכבים ומשמע דהוי טעמא משום דכתי' על בשר אדם לא יסך אתם קרוין אדם מיהו מצינו למימר דטעמא משום דכל שישנו בסך ישנו בבל יסך וכל שאינו בסך אינו בבל יסך וי"ס דגרסי הכא רבי ירמיה ור"ת מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם (כי אדם רצונו ע"ד היתרון לאדם המעולה ומעוטר בתורת ה') תדע דלא מייתי בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף סא. ושם) מדכתיב במצרים כל האדם והבהמה (שמות ט) והא דקאמר הכא כהנים לוים וישראלי' לא נאמר ה"ק לא נאמ' אדם דלישתמע כהנים לוים וישראלים וה"ר משולם פי' דוקא גבי פורענות קורא אותם אדם דאין ראוי לכתוב שם ישראל אבל גבי האדם וחי בהם ה"ל למכתב כהנים לוים וישראלים כמו שרגיל בכל מקום כדכתיב (ויקרא כא) אמור אל הכהנים (במדבר יח) ואל הלוים תדבר (שמות יד) דבר אל בני ישראל והכי איתא במדרש ויכולו מה אקוב לא קבה אל שלא הזכיר שמו על פורענות אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת כי תהיה באדם ולא בישראל אלה יעמדו לברך את העם וגבי פורענות אלה יעמדו על הקללה והא דפריך התם מהנך קראי אף ע"ג דעובדי כוכבים נמי קרויים אדם מ"מ פריך שפיר כיון שמכנה גבי פורענות את ישראל באדם היכא דלא איירי אלא בעובדי כוכבים לא היה לו לקרותן אדם*: אף דם מן החי. ולרבנן אבר מן החי וקשה דתנא דלעיל (דף נו:) (דדריש) דנ"ל אבר מן החי מאכל תאכל ולא מוקי האי קרא אלא למישרי שרצים כדנפקא לקמן מי שדמו חלוק מבשרו:

ורבנן ההוא לדם הקזה. בפרק גיד הנשה (חולין קא.) מוקי לה דאבר מן החי נוהג בין בטמאים בין בטהורי' והכא דמוקים לה לדם הקזה כמ"ד התם (דף ק:) אינו נוהג אלא בטהורין: נאמר לבני נח. עובד כוכבים ששבת לא שייך כאן דישראל הוזהרו לשבות:

ליכא מידעם דלישראל שרי. בדבר שהוא מצוה לישראל לא אמרינן הכי העובד כוכבים ששבת חייב ולישראל מצוה אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל מ"מ יש עליו מצות שביתת שבת ועל העוברים דעובד כוכבים חייב וישראל פטור אע"ג דפטור מ"מ לא שרי מיהו קשה דאמרינן בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עב:) יצא ראשו אין נוגעין בו דאין דוחין נפש מפני נפש אבל קודם שיצא ראשו החי' פושטת ידה וחתכתו לאברים ומוציאה כדי להציל את אמו וכה"ג בעובד כוכבים אסור כיון שהוזהרו על העוברים וי"ל דהא נמי בישראל מצוה כדי להציל ואפשר דאפילו בעובד כוכבים שרי:
והא

עין משפט נר מצוה

קיב א מיי' פ"י מהל' מלכים הל"ט:

בכ"י ובע"י איתא אמר ר"י

הגהות הגר"א

[א] גמ' רק חזק לבלתי אכול הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש נמחק:

[וע"ע תוס' יבמות סא. ד"ה ואין]

גליון הש"ס

גמ' עובד כוכבים שעוסק בתורה. עי' חגיגה דף יג ע"א תוס' ד"ה אין:

מסורת הש"ס

[עי' תוספות חגיגה יג. ד"ה אין מוסרין]

[ברכות נז. פסחים מט: ב"ק לח. ע"ז ג.]

[לעיל נו.]

[נ"ל ולבני נח] ס"א נענשים

[לעיל נז.]

קיג א ב ג מיי' פ"י מהלכות מלכים הלכה ז:
קיד ד מיי' שם הל"ח:

והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב °ואתה את בריתי תשמור ונשנית בסיני °וביום השמיני ימול לישראל נאמרה ולא לבני נח ההוא למישרי שבת הוא דאתא *ביום ואפילו בשבת והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב °ואתם פרו ורבו ונשנית בסיני °לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לישראל נאמרה ולא לבני נח ההוא *לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא אי הכי כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני הכי קאמר אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואליבא דר' יהודה הני נמי לא איתני הני איתני לשום מילתא בעלמא הא לא איתני כלל אי בעית אימא מילה *מעיקר' לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחריך לדורותם אתה וזרעך אין איניש אחרינא לא אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו °כי ביצחק יקרא לך זרע בני עשו לחייבו *ביצחק ולא כל יצחק מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו האמר ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר חנינא °את בריתי הפר לרבות בני קטורה אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הותר לו בשר לאכילה דכתיב °לכם יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ לכם וכשבאו בני נח התיר להם שנאמר °כירק עשב נתתי לכם את כל יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו ת"ל °אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו יכול אף לשרצים ת"ל אך ומאי תלמודא א"ר הונא דמו מי שדמו חלוק מבשרו יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם מיתיבי °ורדו בדגת הים מאי לאו לאכילה לא למלאכה ודגים בני מלאכה נינהו אין כדרחבה דבעי *רחבה הנהיג בע"ז ושיבוטא מאי ת"ש °ובעוף השמים מאי לאו לאכילה לא למלאכה ועופות בני מלאכה נינהו אין כדבעי רבה בר רב הונא דש *באווזין ותרנגולין לר' יוסי ברבי יהודה מאי תא שמע °ובכל חיה הרומשת על הארץ ההוא °לאתויי נחש הוא דאתא דתניא *ר"ש בן מנסיא אומר חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא (*לא) נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבונים טובים ואבנים טובות ומרגליות ולא עוד אלא שמפשילין רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו °מיתיבי היה *ר' יהודה בן תימא אומר אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסננין לו יין הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו התם בבשר היורד מן השמים מי איכא בשר היורד מן השמים אין כי הא דר"ש בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעו בו הנך אריותא דהוו קא נהמי לאפיה אמר °הכפירים שואגים לטרף נחיתו ליה תרתי אטמתא חדא אכלוה וחדא שבקוה אייתיה ואתא לבי מדרשא בעי עלה דבר טמא הוא זה או דבר טהור א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים בעי מיניה ר' זירא מר' אבהו ירדה לו דמות חמור מהו א"ל יארוד נאלא הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים: ר"ש אומר אף על הכישוף: מ"ט דר"ש דכתיב מכשפה

תורה אור: ואתה. בראשית יז · וביום. ויקרא יב · ואתם. בראשית ט · לך אמור. דברים ה · כי ביצחק. בראשית כא · את בריתי. שם יז · לכם יהיה. שם א · כירק עשב. שם ט · אך בשר. שם · ורדו. שם א · ובעוף. שם · ובכל. שם · הכפירים. תהלים קד

והא פריה ורביה. תימה מנא לן דלא נאמרה לבני נח ואי משום דלא חשיב ליה בהדי שבע מצות הא אמר לעיל [דף נח:] קום עשה לא קא חשיב וי"ל דשב ואל תעשה נמי הוא דמי שמצווה על פריה ורביה מצווה שלא להשחית זרע:

לכל דבר שבמנין. פ"ה דכל דבר הנאסר במנין אפי' קבעו זמן לדבר צריך מנין אחר להתירו כשיעבור הזמן ושוב (חזר*) ופי' אל תגשו אל אשה (שמות יט) לא הוה ביה זמן והא דכתיב (שם) היו נכונים לשלשת ימים היינו לקבל התורה ביום השלישי אבל דבר הקצוב לזמן יעבור הזמן ומותר מאליו וכ"ת אי בדבר שנגזר סתם פשיטא שצריך מנין אחר להתירו אצטריך סד"א כיון דבטל דבר שנאסר עבורו ממילא הותר כגון הכא שנאסרו בתשמיש כדי לקבל התורה וכי הניא דפ"ק דביצה (דף ה. ושם) דכרם רבעי היה עולה לירושלים מהלך יום לכל צד כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות דאף לאחר חורבן הוצרך מנין אחר להתירו*: חוקים

והרי מילה. לישראל נאמרה ולא לבני נח דלא חשבה גבי שבע מצות: לכל דבר שבמנין. לא נשנית בסיני אלא מפני שאסר להם תשמיש שלשה ימים קודם מתן תורה ולאחר שלשה ימים הוצרך להתיר להם ואע"ג דממילא משתמע התירא דהא שלשה ימים הוא דאסר והרי עברו אשמעינן קרא לכל דבר הנאסר במנין ב"ד אע"פ שקבעו זמן לדבר צריך למנות פעם אחרת להתירו כשעבר הזמן: אי הכי. כל שבע מצות שחזרו ונשנו בסיני נימא נמי כל אחת ואחת הוצרכה לשנות על דבר כגון עבודת כוכבים לפרש מיתה ועבודות האסורין בה וכן גלוי עריות לפרש עונשין ונימא דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני נח: אזהרה מהדר ומתנא בה למה לי'. למהדר ומיכתב אזהרה דידהו אלא ש"מ להזהירה לבני נח ולישראל אתא: הני נמי. מילה ופריה ורביה הא לא איתנו דהא אמרת למילתא הוא דאיתנו: הא. דגיד הנשה לא איתנו כלל ומשום הכי לא חשיב להו בהדיה ומיהו הנך נמי מן האמורות לבני נח ולא נשנו בסיני הם ולישראל נאמרו ולא לבני נח מסיני ולהלן: ואיבעית אימא מילה. ודאי מסיני נאמרה לעיקר מצותיה ודקשיא לך הא אמר ר' יוסי כל שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה הא דלא חשיב ליה לגבי מצות בני נח משום דמילה לאו לבני נח נאמרה אפי' מקודם סיני אלא לזרע אברהם לחודיה והשתא נמי זרע אברהם דהיינו ישראל הוא דנהיגי בה: בני ישמעאל ליחייבו. השתא: בני קטורה. אותן ששה שנולדו לאברהם הן עצמן לא לחייבו ונימא השתא דלא מל אברהם כל בניו שהיו לו בחייו: לרבות בני קטורה. אותם ששה לבדם ולא זרעם אבל אברהם נצטוה לכל הנולדים לו: לא הותר בשר באכילה דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב וגו'. לכם ולחיות נתתי העשבים והאילנות ואת כל ירק עשב לאכלה אבל לא חית הארץ נתונה לכם: כירק עשב. שהפקרתי לאדם לאכול נתתי לכם מעכשיו את כל אפי' בהמות וחיות: יכול אפילו לשרצים. יהא אבר מן החי אסור להם: ת"ל אך. מיעוט וכל אכין ורקין מעוטין: מאי תלמודא. היכי משמע דשרצים ממעטי מיניה דילמא בהמה וחיה ממעטינן מיניה ולא שרצים: אמר רב הונא דמו. האי דמו יתירה הוא דהוה לי' למכתב בשר בנפשו לא תאכלו דהיינו בעוד שהנפש בו אל תאכלו את בשרו האי בנפשו דמו למה לי וכי לא ידענא דנפש זהו הדם אלא לומר לך מי שדמו חלוק מבשרו שהדם קרוי נפש והבשר בשר יצאו שרצים שאין דמן חלוק מבשרן שאין דמם קרוי דם שכשהוזהרו ישראל על הדם לא הוזהרו על דם שרצים משום דם אלא משום שרצים כבשר והכי אמרינן בכריתות בפ' דם שחיטה (דף כא:) דם שרצים התרו בו משום שרץ לוקה משום דם אינו לוקה: בדגת הים. לאדם הראשון נאמר: הנהיג בעיזא ושיבוטא. קשר קרון לדג שבים ולעז ביבשה על שפת הים ושניהם מנהיגין אותו: מהו. לוקה משום מנהיג בכלאים או לא חורש בשור ובחמור לאו דוקא דכל תרי מיני נמי אסירי בב"ק בשור שנגח את הפרה: דש באווזין ותרנגולין לרבי יוסי בר' יהודה מהו. בהשוכר את הפועלים תנן היה עושה בידיו אבל לא ברגליו ברגליו אבל לא בידיו הרי זה יאכל כדכתיב כי תבא בכרם רעך וגו' בביאת פועל הכתוב מדבר ר' יוסי בר יהודה אומר אינו אוכל עד שיעשה בידיו וברגליו וקמבעיא ליה לרבה דש באווזין ותרנגולין שאין להם אלא רגלים מהו מי עבר עלייהו משום לא תחסום שור או לא ידיו ורגליו בעינן כשור וליכא או דילמא כל כחו כשור בעינן והא איכא אלמא בני מלאכה נינהו: ובכל חיה הרומשת. ואי לאו לאכילה חיות בני מלאכה נינהו: ומשני ההוא לאתויי נחש ולמלאכה דנחש בר מלאכה ניהו קודם שנתקלל לילך על גחון: חבל. *הפסד לשון אהה כל חבל לשון צער וקבל הוא כלומר *הפסד בא לעולם ויש לקבול על שמש וכו': סנדלבונין. שם אבן טוב: צולין לו בשר. אלמא הותר לו לאכול בהמות וחיות: נהמו לאפיה. לאכלו: ירדה דמות חמור מהו. מי אמר הא ודאי דבר טמא הוא ואסור: ירוד נאלא. °תנין שוטה עוף ששמו תנין והוא שוטה ובוכה ומספיד תמיד וכל תנין *דבמקרא מתרגמינן ירודין: הא אמרו ליה אין דבר טמא יורד מן השמים. ודבר שאינו הוא ואם ישנו טהור הוא: מכשפה

[שבת קלב:]
ביצה ה.
[נדרים לא.]
ב"ק נ"ה
[אדר"נ פ"א]
[עי' תוספות מגילה כא.]
באדר"נ פ"א איתא ר' יהודה בן בתירא]
ב"מ צא:
[וע"ע תוס' ביצה ה. ד"ה כל דבר]
ס"א חזר
[גירס' הע"ל הספד]
[ועי' ברש"י דכתובות מט: ד"ה יארוד]

גליון הש"ס
גמ' לאתויי נחש. עי' פסחים דף כ"ד ע"ב תוס' ד"ה לירעה. ונדה דכ"ג ע"א תוס' ד"ה לתני. שם מיתיבי היה ר"י בן תימא אומר. עי' לעיל דף נו ע"ב תוס' ד"ה אכל: רש"י ד"ה ירוד נאלא תנין שוטה. עי' תשובת חות יאיר סימן קנ"ב דבר נחמד בזה:

שמות כב
מכשפה לא תחיה וכתיב כל שוכב עם בהמה מות יומת כל שישנו בכלל כל שוכב עם בהמה ישנו בכלל מכשפה לא תחיה: ר"א אומר אף על הכלאים: מנה"מ אמר שמואל דאמר קרא את חקתי תשמרו חוקים *שחקקתי לך כבר בהמתך לא תרביע כלאים ושדך לא תזרע כלאים מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה מה בהמתך בין בארץ בין בחוצה לארץ אף שדך בין בארץ בין בחוצה לארץ אלא מעתה ושמרתם את חקתי ואת משפטי חקים שחקקתי לך כבר התם ושמרתם את חקותי דהשתא הכא את חקותי תשמרו חקים דמעיקרא תשמרו: א"ר יהושע בן קרחה כו': אמר רב אחא בר יעקב אינו חייב עד שיברך שם בן ארבע אותיות לאפוקי בן שתי אותיות דלא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא מילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל איכא דאמרי אמר רב אחא בר יעקב ש"מ שם בן ארבע אותיות נמי שם הוא פשיטא יכה יוסי את יוסי תנן מהו דתימא עד דאיכא שם רבה ומילתא בעלמא הוא דנקט קמ"ל: נגמר הדין כו': עומדין מנלן א"ר יצחק בר אמי דאמר קרא ואהוד בא אליו והוא יושב בעליית המקרה אשר לו לבדו ויאמר אהוד דבר אלהים לי אליך ויקם מעל הכסא והלא דברים קל וחומר ומה עגלון מלך מואב שהוא נכרי ולא ידע אלא בכינוי עמד ישראל ושם המפורש על אחת כמה וכמה קורעין מנלן דכתיב ויבא אליקים בן חלקיהו [וגו'] ושבנא הסופר ויואח בן אסף המזכיר אל חזקיהו קרועי בגדים ויגידו לו את דברי רבשקה: לא מאחין: מנלן א"ר אבהו אתיא קריעה קריעה כתיב הכא קרועי בגדים וכתיב התם ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים *ממשמע שנאמר ויקרעם לשנים איני יודע שהן קרעים ומה ת"ל קרעים מלמד שהן קרועים לעולם ת"ר *אחד השומע ואחד שומע מפי שומע חייב לקרוע והעדים אין חייבין לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעי השתא לא ס"ד דכתיב ויהי כשמוע המלך חזקיהו (את דברי רבשקה) ויקרע את בגדיו המלך חזקיהו קרע והם לא קרעו אמר רב יהודה אמר שמואל השומע אזכרה מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע וא"ת רבשקה ישראל מומר היה ואמר רב יהודה אמר שמואל אין קורעין אלא על שם המיוחד בלבד לאפוקי כינוי דלא ופליגי דרבי חייא בתרוייהו דאמר רבי חייא השומע אזכרה בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים ממאן אילימא מישראל מי פקירי כולי האי אלא פשיטא מעובד כוכבים ואי שם המיוחד מי גמירי אלא לאו בכינוי ושמע מינה בזמן הזה הוא דלא הא מעיקרא חייב שמע מינה: השני אומר אף אני כמוהו: אמר ר"ל שמע מינה אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעביד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייתא דאי ס"ד פסול הכא משום דלא אפשר קטלינן לגברא: והשלישי אומר אף אני כמוהו: סתמא *כר"ע דמקיש ג' לשנים: [מכות ה:]
מתני'

שם | ויקרא יט | שם | שם יט | שופטי' ג | מלכים ב יח | שם ב | שם יט

רש"י

מכשפה לא תחיה וכל שוכב עם בהמה. סמוכין הן בפרשת ואלה המשפטים: את חקתי תשמרו. כשהזהיר ישראל בסיני בהמתך לא תרביע וגו' פתח בהו קרא את חקותי תשמרו מה שלא פתח כן בשאר מקומות שמע מינה הכי קאמר להו את חקותי שחקקתי כבר לבני נח תשמרו ואלו הן בהמתך לא תרביע כלאים אבל על חרישת שור וחמור לא הוזהרתים: שדך לא תזרע כלאים. וזריעה זו אינה זריעה ממש דלא נצטוו בני נח על כלאי הכרם אלא שלא להרכיב האילן על שאינו מינו דלא תזרע דומיא דלא תרביע מה בהמה בהרבעה דבר המסויים על דבר המסויים: מה בהמה בין בארץ בין בחו"ל. דחובת הגוף שאינה תלויה בחובת הארץ נפקא לן בקדושין (ד' לז.) דנוהגת אפילו בחו"ל: אלא מעתה ושמרתם את חקותי. דכתיב בכל התורה כולה הכי נמי דנצטוו בני נח עליהם: הכא כתיב את חקותי תשמרו. דהקדים חקים למצות שמירה דמשמע חקים דמעיקרא ואע"ג דגבי שביעית ויובל כתיב נמי את משפטי תעשו ואת חקתי תשמרו דהקדים נמי חקים למצות שמירה התם כיון דרישא דקרא כתיב את משפטי תעשו ארחיה למיכתב ואת חקותי תשמרו: שם בן ארבע אותיות. שם הוא ולא בעינן שם המפורש בן ארבעים ושתים אותיות: ושם המפורש. כלומר שם המיוחד: קרועי בגדים. על גדופין ששמעו מפי רבשקה כדכתיב (מלכים ב יט) אשר שלחו מלך אשור [אדניו] לחרף אלהים חי: והעדים. בשעה שמעידין בפירוש מה ששמעו אינן חייבין לקרוע: הא שמעו השתא. מפי עצמן: השומע אזכרה. ברכת השם מפי העובד כוכבים אינו חייב לקרוע: וא"ת. הרי קרעו על רבשקה ישראל מומר היה: בזמן הזה. שאנו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות: נתמלא כל הבגד קרעים. לפי שהדבר תדיר לפי שאין מתיראין מב"ד: מי גמירי. עובד כוכבים שם המיוחד כל כך שמקללין בו תמיד דקאמר נתמלא כל הבגד כולו קרעים: אלא לאו בכנוי. תדיר ובזמן הזה הוא דלא קרעינן משום דנתמלא כל הבגד וכו' אבל בזמן ב"ד קורעין על עובד כוכבים ואכנוי: ומעלה הוא דעבוד רבנן: [מו"ק כב: כו. ע"ש נ"ע] בדיני ממונות ודיני נפשות שהצריכו [מו"ק שם] כל העדים לפרש עדותן: הכא. בברכת השם דלא אפשר לפרש מפני כבוד השם: אוקמוה אדאורייתא. וקטלינן ליה בהאי עדות: דאי סלקא דעתך. בעלמא פסול עד שיפרשו כולם: אטו הכא משום דלא אפשר קטלינן ליה לגברא. בלא העדאת עדים: כר' עקיבא. במסכת מכות (ד' ה.) דמקיש שלשה לשנים דאם נמצא שלישי קרוב או פסול עדות של כולן בטלין הלכך בדקינן ליה בהדייהו דאי מתזם או מתכחש מבטלין לסהדותייהו:

קידושין לט.

תוספות

חקים שחקקתי לך כבר. תימה תיתסר נמי כלאים מהכא דכתיב בהאי קרא בגד כלאים שעטנז לא יעלה עליך ועוד קשה למה לי את חקותי תיפוק ליה מדכתיב למינהו במעשה בראשית באילנות ובבהמה דבפ' אלו טריפות (חולין דף ס: ושם.) משמע דאי הוה כתיב למינהו בדשאים ה"א דאסירי בני נח להרכיב שני דשאין זה על זה וע"ק הא דאמרינן ס"פ הפרה (ב"ק דף נה. ושם) המרביע שני מינים שבים לוקה אתיא למינהו למינהו מיבעיא תיפוק ליה מדכתיב למינהו בגופייהו ומפר"ת דאי לאו את חקותי ה"א למינהו לאו לאיסור כתיב ואי לאו למינהו ה"א את חקותי שחקקתי לך כבר במרה והא דפריך אלא מעתה ושמרתם את חקותי אע"ג דלא מוקמינן האי בבני נח אלא משום דאשכחן למינהו במעשה בראשית פריך שפיר דדילמא כי היכי דהאי לא קאי אבני נח האי נמי לאו אבני נח קאי וא"ת כיון דלא מחייבי רבנן אבני נח לא בהרבעה ולא בהרכבה אלמא לא דריש למינהו אם כן אתי סוגיא דפרק הפרה ודאלו טריפות לא כרבנן וי"ל דנהי דלא דרשו רבנן למינהו גבי בני נח משום דלא כתיב בצווי דאדם גבי ישראל דרשינן כיון דאשכחן דנצטוו ישראל על הכלאים ונפקא מינה לענין דגים אי נמי לא הוה אסרינן הרכבה באילנות בישראל מדרש מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה דלא הוה מפקינן קרא ממשמעותיה דכתיב לא תזרע אי לאו דאשכחן כבר למינהו במעשה בראשית וניחא השתא דמילתא דשמואל דמייתי הכא דחקותי שחקקתי לך כבר איתא נמי בשילהי פ"ק דקדושין (דף לט.) ואתי אפילו כרבנן והשתא ההוא דהרכיב שני דשאים דפרק אלו טריפות (חולין דף ס. ושם) לרבנן קמיבעיא ליה אע"ג דמתני' היא בפ"ק דכלאים[מ"ז] אין נוטעין ירק בירק מ"מ קמיבעיא ליה אי חשיבי ליה דשאים כמאן דכתיב בהו למינהו משום דאסכים רחמנא על ידייהו לאסור בחו"ל כמו הרכבת אילן מדרשא דשמעתין:

חקותי דהשתא. מה שהקשה בקונטרס מדכתיב גבי שביעית ויובל את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו לא דק דלא כתיב הכי אלא בפרשת בהר סיני כתיבי ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו והא קרא דאייתי בקונטרס בפרשת אחרי מות גבי עריות כתיב ושפיר מ"ל שחקקתי לך כבר דבני נח נצטוו על העריות ואע"ג דהאי קרא דפריך מיניה הש"ס ושמרתם את חקותי התם נמי כתיב מכל מקום מסתבר דבכל התורה איירי דמסיים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם:

אתיא קריעה קריעה. תימה דבפ"ב דמו"ק (דף כ: ושם) דיליף קריעה מעומד מדכתיב ויקם איוב ויקרע נילף נמי דלא מאחין קריעה מהכא:

המלך קרע. תימה היאך אמרו למלך מה ששמעו בפירוש הא גבי עדים תנן (לעיל דף נו.) כל היום היו דנין את העדים בכינוי:

וליחשוב

עין משפט נר מצוה

קטו א מיי' פ"ט מהל' כלאים הלכה א [טוש"ע יו"ד סימן רנג סעיף א ב]:

קטז ב מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הלכה ז:

קיז ג מיי' פ"ב מהלכות עכו"ם הל"ח ופ"ח מהלכות אבל הל"א סמג לאוין טז ועשין ב טוש"ע יו"ד סימן שמ סעיף א:

קיח ד מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ח ופ"ט מהלכות אבל הל"ז טור שו"ע שם סעיף לז:

קיט ה מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"ח ופ"ט מהלכות אבל הל"ג סמג שם טוש"ע שם סעיף לט:

קכ ו ז ח ט מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הל"י ופ"ט מהלכות אבל הל"ו ז ח טוש"ע שם סעיף לז:

קכא י מיי' פ"כ מהל' עדות הל"ד סמג עשין קז טוש"ע חו"מ סימן כח סעיף י בהגה"ה וע"ש:

תורה אור

מתני' העובד עבודת כוכבים [א]אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואחד [ב]המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה [ג]אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ והסך והמלביש והמנעיל עובר בלא תעשה [ד]הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה [ה]הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתה הזורק אבן *למרקולים זו היא עבודתה: **גמ'** מאי אחד העובד אמר רבי ירמיה [ו]הכי קאמר אחד העובד כדרכה ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואפילו שלא כדרכה וליחשוב נמי זורק אמר אביי [ז]זורק היינו מנסך דכתיב °בל אסיך נסכיהם מדם (תהלים טז) מנהני מילי דתנו רבנן אילו נאמר °זובח יחרם הייתי אומר בזובח (שמות כב) קדשים בחוץ הכתוב מדבר תלמוד לומר לאלהים בזובח לעבודת כוכבים הכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטר ומנסך מניין ת"ל °בלתי לה' לבדו (שם) ריקן העבודות כולן לשם המיוחד לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים מניין [ח]לרבות השתחואה ת"ל °וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם (דברים יז) וסמיך ליה °והוצאת את האיש ההוא וגו' (שם) עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל °כי לא תשתחוה לאל אחר (שמות לד) יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל ת"ל זובח זביחה בכלל היתה ולמה יצאה [ט]להקיש אליה ולומר לך מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה יצאה השתחואה לידון בעצמה יצאה זביחה לידון על הכלל כולו אמר מר הייתי אומר בזובח קדשים בחוץ הכתוב מדבר זובח קדשים בחוץ [י]כרת הוא סלקא דעתך אמינא כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת קמ"ל אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו וכי תימא זובח למה לי לגופיה [כ]דמחשבין מעבודה לעבודה דאיתמר *השוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים [ל]רבי יוחנן אמר אסורה

מתני' אחד העובד. מפרש בגמרא: אחד המזבח ואחד המקטר וכו'. ובגמרא מוקים לה לכולה מתניתין בשאין דרכה של אותה עבודת כוכבים לעבדה בכך ואפ"ה אהנך עבודות מיחייב כדיליף לה בברייתא: והמקבלו עליו באלוה. ואפי' אמירה בעלמא כגון האומר לו אלי אתה דאיתקש לזביחה דכתיב (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל ל"א והמקבלו לאלוה שלא בפניו והאומר לו אלי אתה בפניו ותנא סיפא לגלויי רישא דאי תנא רישא הוה אמינא הני מילי בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפ"ה חייב: אבל המגפף והמנשק. שלא כדרכה: עובר בלא תעשה. דלא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם (שמות כג) אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה אבל מיתה לא מיחייב בשלא כדרכה אלא הני דפרט בהו קרא: הנודר בשמו. בלשון נדר קונם עלי כל פירות שבעולם בשם עבודת כוכבים פלונית אם ארחץ: והמקיים בשמו. שבועה נשבע מתרגם מקיים: עובר בלא תעשה. ושם אלהים אחרים לא תזכירו (שם): הפוער עצמו. מתריז רעי בפניו וזהו עבודתו וחייב עליו *מיתה: מרקולים. מגדדין שלש אבנים אחת מכאן ואחת מכאן ואחת מלמעלה על גביהן וקורין אותם מרקולים ועובדין אותה בזריקת האבנים: **גמ'** מאי אחד העובד. אטו כל הני לאו עובד נינהו: אחד העובד. כל עבודה אף גפוף ונשוק אף דרך בזיון בכדרכה וחייב מיתה דכתיב וילך ויעבוד אלהים אחרים וכתיב בתריה וסקלתם באבנים ואזהרתיה מהכא ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם וגו' (דברים יב) דהיינו בכדרכה: ואחד המזבח. אפי' שלא כדרכה בעבודות הללו כדיליף לקמן דכל עבודות הנעשות בפנים לגבוה חייבין עליה מיתה בעבודת כוכבים אפילו שלא כדרכה: ולחשוב נמי זורק. דבשלמא מקבל ומוליך לא קשיא לן אף על גב דעבודת פנים הם דלא אשכחן דלהוו עבודות הנעשות לשם עבודת כוכבים כדאשכחן הנך זביחה ויזבחו לו (שמות לב) קטור אשר חלב זבחימו יאכלו (דברים לב) ניסוך ישתו יין נסיכם (שם) ומיהו דם אשכחן בעבודת כוכבים בל אסיך נסכיהם מדם וכיון דגמרינן דכל עבודות פנים חייבין בהם אף שלא כדרכה נתפייה נמי: אמר אביי זורק בכלל ניסוך. דמתני' דהא קרא נמי ניסוך קרייה: מנא הני מילי. דמחייב בהני עבודות אף בשלא כדרכה: אילו נאמר זובח יחרם הייתי אומר. בא זו זביחה בא הכתוב לענוש מיתה ודאי בזובח קדשים בחוץ קאמר שמצינו שהזהיר עליהם במקום אחר ולקמן פריך הרי כבר פרשו להם עונש אחר וכריתה דכתיב גבי שחוטי חוץ: ת"ל לאלהים יחרם. דבא הכתוב לעונשו מיתה דהאי יחרם לשון מיתה דכתיב (ויקרא כז) כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת זובח לאלהים כל אלהים במשמע ואפילו שלא כדרכה מדלא כתביה בלשון עבודה עובד לאלהים בזביחה יחרם שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר וכל עבודות שבעולם לכדרכה נפקא לן בהו מיתה מוילך ויעבוד וגו' דמשמע דבר שהוא עבודה לו: בלתי לה' לבדו. ריקן וטול כל העבודות מלעבדה בהן ותנן לשם המיוחד משמע דאכל עבודות הראויות לשם קאמר: לפי שיצאה זביחה. בפירוש מכלל שאר עבודות שנכללו בכלל וילך ויעבוד ומדה היא בתורה דדבר שהוא בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא שאין הכלל הזה מחייב אלא עבודה הדומה לזבוח שהוא עבודת פנים ומהשתא לא נפקא לן דליחייב אהשתחואה שלא כדרכה דלאו עבודה היא בפנים מניין לרבות השתחואה: ה"ג בסיפרי ת"ל וילך ויעבוד אלהים אחרים וישתחו להם. דעל כרחך לשלא כדרכה קאמר דאי דרכה לעבדה בכך בכלל ויעבוד הוא: עונש שמענו. דכתיב ביה וסקלתם דלעיל: אזהרה מניין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר. והאי נמי אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה וספרים דכתוב בהו *(כי) לא תשתחוה שיבוש הוא דהא מיתה הכא לא כתיבא: יכול שאני מרבה וכו'. דנימא השתחואה שילא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יצא דמה השתחואה מיוחד שהיא דרך כבוד וחייב עליה אף לשלא כדרכה אף כל שהוא דרך כבוד כגון אלו חייב: ת"ל זובח. ואם השתחואה ללמד על הכלל באתה למה פרט לך זביחה הלא דרך כבוד הוא ומהשתחואה נפקא ליה אלא היא באתה ללמד על הכלל לומר לך זביחה בכלל היתה ויצאה מן הכלל להקיש לה כל הנכללות עמה ולומר לך מה זביחה מיוחדת עבודת פנים אף כל שהיא עבודת פנים חייבין עליה בחוץ לעבודת כוכבים ומשום דהשתחואה לא נפקא לן מהכא לחיובא הוצרכה השתחואה לחזור ולצאת כדי לדון בעצמה לבדה שיתחייבו עליה ואע"פ שאין חייבין כיוצא בה ויצאה זביחה ללמד על הכלל כולו: סד"א. האי יחרם אתא לאורויי לן דאי אתרו ביה לקטלא וכרת כי לא אתרו ביה הוא כדלגבי שבת ועבודת כוכבים ועריות: ה"ג ס"ד אמינא אתרו ביה קטלא ולא אתרו ביה כרת קמ"ל: אימא יצאה לן השתחואה ללמד על הכלל. ומתרבי מגפף ומנשק וכל שהוא דרך כבוד כהשתחואה(א)[א] וקא קשיא לי' לתנא א"כ זובח למאי אתא תיפוק לי' מהשתחואה דהא עבודת כבוד הוא: לגופיה אתא. ולאורויי דאפי' לא שחט שחיטת עצמו לעבודת כוכבים אלא שוחט לעצמו וחשב בה ע"מ לזרוק דמה לעבודת כוכבים חייב ואפי' לא זרק: דמחשבין מעבודה לעבודה. כלומר דמחשבה שהוא מחשב בשעת עבודה זו על עבודה אחרת מחשבה היא להתחייב עליה: אסורה

וליחשוב נמי זורק. פירש הקונטרס בשלמא מקבל ומוליך משום דלא אשכחן דליהוו עבודה הנעשות לשם עבודת כוכבים כדאשכחן גבי ניסוך ישתו יין נסיכם והיינו כר' יהודה דדריש בספרי להאי קרא דיין נסיכם גבי עובדי כוכבים אבל ר' נחמיה מוקי לה בישראל ומיהו לרבי נחמיה בלאו הכי אשכחן קראי בדברי קבלה וקטר לבעל והסך נסכים לאלהים אחרים (ירמיה ז): **זובח** לאלהים יחרם. פ"ה כל אלהים במשמע אפילו שלא כדרכה מדלא כתיב עובד לאלהים בזביחה יחרם ולא היה יכול לפרש דע"כ לשלא כדרכה אתא דאי לכדרכה מוילך ויעבוד נפקא דה"א לעולם לכדרכה ובא ללמד על הכלל דאפי' כדרכה לא מחייבה אלא בעבודת פנים: **המקטר** והמנסך מניין ת"ל בלתי לה' לבדו. תימה דבסמוך יליף מיניה זביחה ללמד על הכלל כולו וי"ל דאי לאו בלתי לה' לבדו ה"א מה זביחה שהיא עבודת דם ואתא לרבויי זורק אבל מקטר ומנסך לא: **מניין** לרבות השתחואה. וא"ת ת"ל מדאיתקש לזביחה דכתיב (שמות לב) וישתחוו לו ויזבחו לו כדיליף (לקמן דף סג.) האומר אלי אתה דכתיב ויאמרו לו אלה אלהיך ישראל וי"ל דהתם הוי כדרכה דאותו עגל אורחיה בזביחה הוה והא דיליף מהתם אלי אתה משום דאלי אתה אורחיה בכל עבודת כוכבים: **אזהרה** מניין. וא"ת ות"ל מהיכא דנפקא לי' אזהרה למגפף ומנשק מלא תעבדם כדפ"ה במתני' וי"ל דאי אתא לאזהרה דהשתחואה לא הוה מוקמינן ליה למגפף ומנשק: ריש

קכב א מיי' פ"ג מהל' עכו"ם הל"ג סמג לאוין טו:
קכג ב מיי' שם הל"ד:
קכד ג מיי' שם הל"ז:
קכה ד מיי' פ"ה שם הלכה י סמג לאוין לה טור שו"ע יו"ד סימן קמז סעיף א:
קכו ה מיי' שם פ"ג הלכה ה:
קכז ו ז ח ט מיי' שם הלכה ג:
קכח י מיי' פי"ח מהל' מעשה קרבנות הלכה ב סמג לאוין שלג:
קכט כ ל מיי' פ"ב מהל' שחיטה הלכה טו סמג עשין סג טור שו"ע יו"ד סימן ד סעיף א:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה אימא וכו' ודקא קשיא ליה:

הגהות מהר"ב רנשבורג
[א] רש"י ד"ה אימא יצאה לן וכו' דרך כבוד כהשתחואה וקא קשיא וכו' נ"ל ודקא קשיא וכו':

[עי' תוס' לקמן סד. ד"ה מרקולים]
[עי' תוי"ט]
ע"ז לד: חולין לט. זבחים י.
עי' רש"ל שמקיים הגי' כי

אסורה וריש לקיש אמר מותרת הניחא לר' יוחנן אלא לריש לקיש בעי קרא מתקיף לה רב פפא ולרבי יוחנן לא בעי קרא עד כאן לא קא אסר רבי יוחנן אלא בהמה אבל גברא לא בר קטלא הוא ואתא קרא לחיובי גברא לקטלא מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא ולר"ל מי בעי קרא עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדה בסייף א"ל רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו °איכה יעבדו למעוטי מאי וכי תימא למעוטי הפוער עצמו לזובחים מהשתחואה נפקא מה השתחואה דרך כיבוד אף כל דרך כיבוד אלא למעוטי *הפוער עצמו למרקולים ס"ד אמינא הואיל ועבודתו בזיון הוא אף כל בזיון קמ"ל אלא הא דאמר רבי *אליעזר [ג]מנין לזובח *בהמה למרקולים שהוא חייב שנאמר °ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו תניהו ענין לשלא כדרכה מהשתחואה נפקא התם בזובח להכעיס רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה רמא ליה מתני' אהדדי תנן העובד עבודת כוכבים עובד אין אומר לא והאנן *תנן האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד א"ל באומר איני מקבלו עלי אלא בעבודה *רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתניא האומר בואו ועבדוני רבי מאיר מחייב [ו]ור' יהודה פוטר [ז]היכא דפלחו כולי עלמא לא פליגי דכתיב °לא תעשה לך פסל כי פליגי בדיבורא בעלמא רבי מאיר סבר דיבורא מילתא היא ורבי יהודה סבר [ה]דיבורא לאו מילתא היא הדר אמר רב יוסף *לאו מילתא היא דאמרי דאפילו לר' יהודה בדיבורא נמי חיובי מחייב (*דתנן) רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד במאי קמיפלגי במסית לעצמו ואמרי ליה אין קמפלגי מר סבר מסית לעצמו שמעי ליה ואין דקאמרי ליה קושטא הוא ומ"ס מסית לעצמו לא שמעי ליה מימר אמרי

מ"ש

תורה אור: דברים יב · ויקרא טז · שמות כ

אסורה. הבהמה בהנאה ואע"פ ששחיטה לאו לעבודת כוכבים היתה ואפילו לא זרק דמה לעבודת כוכבים נאסרה וילפינן טעמא בשחיטת חולין דגמר לה רבי יוחנן ממחשבת פגול דהויא מעבודה לעבודה דהשוחט את הזבח על מנת לזרוק את הדם למחר פיגול: וריש לקיש אמר מותרת. לא יליף חוץ מפנים אין מחשבין מעבודה לעבודה: הניחא. הא דמייתר לן זובח ללמד על הכלל ולא מוקמינן לה *האי דרשא לומר שמחשב מעבודה לעבודה הא ניחא לרבי יוחנן דנפקא ליה לענין איסורי ממחשבת פיגול איכא למימר דלענין איחובי גברא נמי מהתם יליף ועל כרחיך אייתר ליה זובח אלא לר"ל דלא יליף עבודת כוכבים מפיגול נימא דהאי זובח להכי הוא דאתא שמחשבין מעבודה לעבודה: העובדי כוכבים העובדין את ההרים. תניא במסכת ע"ז (דף מה:) ההרים מותרין בהנאה דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם: ועובדיהם בסייף. אע"ג דמחובר לא מתסר עבודת כוכבים מיהא הוי והכא נמי לא בעיא קרא הואיל ושחיטה צורך זריקה היא והא חשב בשחיטה ע"מ לזרוק הוה ליה כעובד עבודת כוכבים דהא זריקה בלא שחיטה לא סגי הלכך על כרחיך אי השתחואה ללמד על הכלל נפקא ליה לא ה"ל למיכתב זובח: איכה יעבדו. דמשמע כדרכה אין שלא כדרכה לא: למעוטי מאי. שלא כדרכה מאחר דילפינן בהשתחואה דאפילו אינה עבודת פנים מחייב שלא כדרכה אי נימא למעוטי עבודת בזיון לעבודת כוכבים שעבודתה דרך כבוד כגון פוער עצמו לעבודת כוכבים שזובחין (א)למה לי למעוטי מהאי קרא: הא מהשתחואה נפקא. שמלמדת על הכלל שאינו חייב אלא דרך כבוד כהשתחואה: אלא הא דא"ר אלעזר מניין לזובח בהמה. שהיא עבודת כבוד למרקולים שעבודתה בזיון וה"ה לפעור אם איתא לרבה בר רב חנן שהשתחואה מלמדת על הכלל ל"ל האי קרא להכי מהשתחואה נפקא: לזובח להכעיס. ואינו מתכוין לקבלו עליו באלוה ואשמועינן קרא דעובר בלאו: ארכסו ליה תורי. והלך לבקשן: האומר אעבוד. משעה שהסיתוהו ונתרצה חייב מיתה דנפקא לן לקמן מלא תאבה ולא תשמע הא אבה ושמע חייב מיד: אלך ואעבוד. שמחוסר הליכה אע"ג דאיכא למימר אדהכי הדר ביה: נלך ונעבוד. אע"פ שכלל עצמו עם אחרים דאיכא למימר הני אחרים לא אזלי ואיהו נמי לא ליזיל: א"ל. מתני' דקתני עובד אין אומר לא: באומר איני מקבלו עלי. באלוה: אלא בעבודה. עד שאעבדנו דכל כמה דלא פלח ליה אין כאן אבה ושמע וסיפא דמשמע באמירה חייב בשקבלו עליו אלוהו מיד דכיון דאמר אעבוד מסתמא קבליה עליה באלוה אי לא פירש בהדיא שאינו מקבלו עליו אלא בעבודה: בואו ועבדוני. עושה את עצמו עבודת כוכבים ומסית בני אדם לעבדו: מחייב. מיתה כמסית: רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב. בשביל דבור בלא מעשה אלא בניסת לעבודת כוכבים ואבה ושמע ואמר אעבוד אלך ואעבוד אבל באומר בואו ועבדוני פטור אלמא טעמא דרבי יהודה במסית אחרים לעצמו טעמא אחרינא הוא דהא בניסת חיובי מחייב בדיבורא: מסית לעצמו. במסית אחרים לעצמו שיעבדוהו אי הוי מסית או לא: לא שמעי ליה. שהרי הוא אדם כמותם ואפילו הניסתים לשאר עבודת כוכבים אין ניסתין לעבוד אדם:

מאי

ריש לקיש אמר מותרת. פי' בהנאה ולא באכילה דמומר לעבודת כוכבים אסור לאכול משחיטתו אי נמי אפילו באכילה שרי כיון דלא היה מומר מעיקרא ובשחיטה זו הוא דנעשה מומר*: איכה יעבדו למעוטי מאי. תימה השתא נמי דאמר זביחה ילפה ללמדך תקשה ליה איכה יעבדו למעוטי מאי דלמעוטי שלא כדרכה בשאר עבודות לא איצטריך דמזביחה נפקא דוקא עבודת פנים וע"כ איכה יעבדו לרבויי אתא כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקולים דלא נפקי ליה לא מזביחה ולא מהשתחואה ואי לאו איכה יעבדו ה"א דאפילו כדרכה בעינן דרך כיבוד וי"ל דאי השתחואה ללמד יצאה לחייב בשאר עבודות אפילו שלא דרך כבוד כגון פוער לפעור וזורק אבן למרקולים נמי לא צריך קרא דמהשתחואה נפקא אע"ג דעבודתה דרך בזיון כיון שעובדין אותה בכך וגדולה מזו בעי למימר הש"ס בסמוך דנפקא ליה פוער למרקולים מהשתחואה דלהכי איצטריך איכה יעבדו אע"ג דאין עבודתו בכך אלא משום דעבודתו דרך בזיון וכ"ש פוער לפעור וזורק אבן למרקולים אע"ג דדרך בזיון כיון דעבודתו בכך: מניין לזובח בהמה למרקולים. דמזובח לאלהים נפקא לן בזובח למכובדים אבל בזובח למבוזים לא וא"ת אזהרה שמענו מלא יזבחו עונש מנא ליה בזובח למבוזים ועו"ק דמזובח לאלהים שמענו לעיל עונש אבל אזהרה לזובח שלא כדרכה מנא ליה דהא לעיל גבי השתחואה איצטריך קרא לעונש ואזהרה שלא כדרכה וי"ל דזובח לאלהים לעונש ולא יזבחו לאזהרה וניחא השתא דקאמר אם אינו ענין לכדרכה דהא כתיב איכה יעבדו דהל"ל אם אינו ענין למכובדים דהא כתיב זובח לאלהים וגו' תנהו ענין למבוזים והשתא לכל שלא כדרכה איצטריך לא יזבחו ולא נקט מרקולים אלא משום דסתם מבוזים לאו אורחייהו בזביחה וא"ת נימא דהני קראי למכובדים אבל למבוזים מנא לן דהא לקמן שלש השתחואות חד איצטריך לכשלא כדרכה דמכובדים וחד לשלא כדרכה דמבוזים וי"ל כיון דגלי קרא גבי השתחואה דלא שני ה"ה בשאר עבודות וכן פי' בקונט' לקמן: האומר אעבוד. פ"ה משנתרצה חייב דנפקא ליה מלא תאבה ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב וקשה דאכתי לא ס"ד האי טעמא עד דמייתי ליה דרב יוסף אלא היינו טעמא דמקבלו עליו באלוה: ומר סבר מסית לעצמו לא שמעי ליה. תימה נהי דלא שמעי ליה ליחייב מיהא כשאר מסית דמחייב בדיבורא כשמכמינין לו עדים ואמרו היאך נניח אלהים חיים ונעבוד עצים ואבנים ואם אין חוזר בו חייב דהכי משמע ויש לומר דוקא מסית לעבודת כוכבים דשמעי ליה דממשכי בתריה טפי אבל מסית לעצמו לא חשיב מסית כ"כ משום דלא שמעי ליה דאמרי מ"ש איהו מינן ועי"ל דבכולה שמעתין פליגי בניסת והא דקאמרינן לעיל היכא דפלחו כ"ע לא פליגי ר"ל במסית כ"ע לא פליגי דכיון דאי פלחו מחייב על כן יש לחייב המסית בדיבוריה במסית לעבודת כוכבים כי פליגי בדיבורא בעלמא בניסת כשאמר אין דרבי מאיר סבר דיבורא מילתא הוא ומחייב ניסת ומסיק דניסת לעבודת כוכבים דשמעי ליה אפילו רבי יהודה מודה דמחייב בדיבור כי פליגי במסית לעצמו אי מחייב ניסת או לא אבל במסית פשיטא דמחייב בדיבורא:

רבא

עין משפט נר מצוה

קל א מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים הלכה ב סמג לאוין יז:

[ועי' תוספות זבחים י. ד"ה ר"ל ותוספות חולין יד: ד"ה השוחט]

קלא ב מיי' שם הלכה ג:

קלב ג ד ה מיי' שם פ"ה הלכה ה:

ע"ז נא.

מסורת הש"ס

נ"ל להאי

[נ"ל אלעזר]

לקמן סו.

[שבת נג: וש"נ]

שבת סג: וש"נ

[נ"ל דתני']

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למעוטי וכו' שזובחין לה למה לי:

עין משפט
נר מצוה

קלג א מיי' פ"ה מהל' עבודת כוכבים הלכה ה:

קלד ב מיי' שם פ"ג הלכה ו:

[נ"ל בברייתות]

קלה ג ד מיי' פט"ו מהל' שגגות הלכה ג:

קלו ה מיי' שם הלכה ו:

מ"ש איהו מינן דידן ואין דקאמרי אחוכי עליה ומתני' כאן ביחיד הניסת כאן ברבים הניסתים יחיד לא מימלך וטעי בתריה רבים מימלכי ולא טעו בתריה אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב °לא תאבה לו ולא תשמע אליו *הא אבה ושמע חייב איתיביה אביי מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד והתניא °כי יסיתך אחיך בן אמך אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים ורבים מכלל יחיד יחיד מכלל רבים להחמיר על גופו ולהקל על ממונו רבים מכלל יחיד להקל על גופם ולהחמיר על ממונם בהא מילתא הוא דשאני אבל בכל מילי כי הדדי נינהו אלא אמר אביי כאן בניסת מפי עצמו כאן בניסת מפי אחרים מפי עצמו מימלך מפי אחרים גריר בתרייהו אמר אביי מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב רבא אמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים הא דא"ל כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה הא דלא א"ל כך אוכלת כך שותה כו' אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב °מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך וגו' מה לי קרובים ומה לי רחוקים הכי קא"ל מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים מאי לאו דאמר ליה כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה ש"מ רב אשי אמר סיפא בישראל מומר רבינא אמר לא זו אף זו קתני *איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אביי אמר חייב רבא אמר פטור אביי אמר חייב דהא פלחה רבא אמר [ג]פטור אי קבליה עליה באלוה אין אי לא לא: סימן עב"ד ישתחו"ה למשי"ח: ואמר אביי מנא אמינא לה דתנן העובד עבודת כוכבים אחד העובד כו' מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא כדמתרץ רבי ירמיה אמר אביי מנא אמינא לה דתניא °לא תשתחוה להם להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפילו נעבד כהמן ת"ל °ולא תעבדם והא המן מיראה הוה ורבא כהמן ולא כהמן כהמן דאיהו גופיה עבודת כוכבים ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא *כהן משיח בעבודת כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה וחכמים אומרים [ז]בהעלם דבר [ו]ושוין שבשעירה כיחיד [ז]ושוין שאין מביא אשם תלוי *האי שגגת מעשה דעבודת כוכבים ה"ד אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי

רבא אמר פטור. אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור י"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ' ר' ישמעאל (ע"ז דף נד. ושם) אפי' עבודת כוכבים בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימות בהן דא"כ הני (*כריתות) דמייתי לימא דאתיא כמ"ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא °וי"מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עבודת כוכבים והכא איירי בעבודת כוכבים שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי ומתני' דאחד העובד משמע ליה דאיירי כה"ג דאי בסתם עבודת כוכבים לא איצטריך דשמעינן ממתני' דהפוער עצמו לפעור °אע"ג דמכוין לבזויי חייב מיהו ההיא דכהן משיח הוה מצי לאוקומי בסתם עבודת כוכבים אלא דמשני שפיר וא"ת לרבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשביעית (פ"ד) כגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מים בזכוכית צבועה ולא קיבלו*:

[עי' תוס' שבת עב:]

ורבא

מאי שנא איהו. להיות אלוה יותר ממני ואין דקאמר ליה אחוכי עליה: ומתניתין. דקשיין אהדדי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: ברבים הניסתים. דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע וסיפא דמחייב באבה ושמע ביחיד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למהדר והוא אבה ושמע ורחמנא חייביה: והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים. וילך ויעבוד וגו' וסקלתם (דברים יז): ורבים מכלל יחיד. לדון בסייף הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: להחמיר על ממונם. ושרפת באש וגו' (שם) אבל יחיד הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו: מפי עצמו. שאין אחר מסיתו: מנא אמינא לה. דבדבורא ניסת מפי אחרים הוא דמחייב: הא אבה ושמע. למסיתו חייב: אידי ואידי בניסת מפי אחרים. ומשכחת לה דלא נתחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מסית שבחיה דעבודת כוכבים כך אוכלת וכך שותה דכיון דלא ידע ביה מילתא דשבחיה מהדר קא הדר ביה ולא אבה ושמע: מנא אמינא לה. דכי כתוב אבה ושמע בדאמר ליה כך אוכלת וכך שותה משתעי: דכתיב. בפרשת מסית מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מה לי קרובים ומה לי רחוקים ולמה הזכיר קרוב ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודת כוכבים רחוקה שאינו מכיר בה ומוציא בפיו השקר ואומר כך אוכלת וכך שותה לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודת כוכבים הקרובות לך ותראה שאין בהם ממש ומהן אתה למד טיבן של רחוקים אלמא קרא בדאמר ליה כך אוכלת כתוב: רב אשי אמר סיפא. דמחייב באמירה בישראל מומר דכיון דקבל עליה תו לא הדר ביה שהרי הופקר בכך: רבינא אמר. לעולם בישראל גמור וכולה מתני' בחד טעמא ותנא רישא עובד וסיפא אומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עובד בלבד אמרו אלא אף אומר חייב: מאהבה ומיראה. מאהבת אדם ומיראת אדם ולא חשבה בלבו באלהות: חייב. במזיד ובהתראה במיתה ובשוגג דכסבור מותר לעשות כן חייב בחטאת: פטור. בין במזיד בין בשוגג דלאו כלום עבד: אחד העובד. והלא המזבח והמקטיר עובדין הן אלא הכי קאמר אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד המזבח לשם אלהות דתנא סיפא לגלויי עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו הכי חייב: כדתירץ ר' ירמיה. אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך ואחד המזבח שלא כדרכה ולעולם רישא וסיפא לשם אלהות: ולא תעבדם. יתירא הוא: נעבד כהמן. שעשה עצמו עבודת כוכבים כדאמר במגילה (דף יט.) דאי לאו הכי לא הוה מרדכי מתגרה בו והיה כורע ומשתחוה לו: והא המן. מיראת המלך הוו פלחי ליה כדכתיב (אסתר ג) כי כן צוה לו המלך וקתני דלא: ודלא כהמן. דקתני יכול אפילו נעבד כהמן לאו למיסר מיראה אלא למיסר אדם הנעבד לשם עבודת כוכבים שלא מיראה למסגד ליה בסתמא והאי דנקט המן משום דעשה עצמו עבודת כוכבים הוא: כהן משיח. בקרבן עבודת כוכבים: ר' אומר בשגגת מעשה. אפילו לא נעלם ממנו איסור עבודת הוכבים אלא שגג במעשה חייב ואע"ג דבשאר מצות אין מביא קרבן האמור בו אלא א"כ נעלמה ממנו הלכה דכתיב (ויקרא ד) גבי חטאת לצבור ונעלם דבר כגון הורו ב"ד שחלב מותר ועשו ע"י העלמתן דבפר כהן משוח כתוב (שם) לאשמת העם הרי משוח כלצבור אפילו הכי בעבודת כוכבים שקרבנו שוה לשאר יחידים כדקתני ואזיל מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר ולקמן מפרש האי שגגת מעשה היכי דמי: וחכ"א. אף כאן אינו חייב אלא בהעלם דבר וכהוריות בפ"ב (דף ז:) ילפינן טעמא מקרא: ושוין שבשעירה כיחיד. ואפילו לרבנן דלא משוי ליה כשאר יחיד לענין להתחייב בלא העלם דבר מודים הן שאין קרבנו בעבודת כוכבים חלוק משאר יחיד שמביא שעירה דכתיב גבי קרבן עבודת כוכבים בפרשת שלח לך ואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משוח (א) משמע ואע"פ שנשיא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מצות שהנשיא מביא שעיר זכר ונאכל וכהן משוח פר ונשרף והיחיד מביא כשבה או שעירה בעבודת כוכבים שוין הן: ושוין שאינו מביא אשם תלוי. על שום לא הודע שבתורה משום דגבי אשם תלוי כתיב (ויקרא ה) על שגגתו אשר שגג משמע מי שמביא חטאת על שגגת מעשה מביא אשם תלוי על לא הודע יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר ואשמעינן הכא אפילו לרבי דאמר שיש לך קרבן שהמשוח חייב בשגגת מעשה מודה הוא שאין מביא אשם תלוי ובמס' הוריות (שם) יליף מקרא מדכתיב באשם תלוי שגגתו שגגתו תרי זימני מי שכל חטאו בשגגה יצא משוח שאין כל חטאו בשגגה שהרי בשאר מצות צריך העלם דבר: שגגת מעשה. בלא העלם דבר ה"ד: הרי לבו לשמים. ולא השתחוה זה לעבודת כוכבים לא מזיד ולא שוגג הוא אלא לשמים שהרי לשמים נתכוין ואפילו היה יודע שזה הבית עבודת כוכבים הוא והוא משתחוה בתוכו לשמים אין כאן עונש שהרי אף משתחוה לבית הכנסת לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה: אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה. צורה דמות שהיו רגילין לעשות בדמות המלך והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שעובדין אותו וזה ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו: אי דקבליה עליה באלוה. שהשתחוה לו לשם עבודת כוכבים מזיד הוא: ואי

מסורת הש"ס

תורה אור: דברים יג — שם — שם — שם — שמות כ — שם

[עי' תוס' שבת עב:]

שבת עב: [כריתות ג']

הוריות ז

שבת עב: כריתות ג

גליון הש"ס
תוס' ד"ה רבא. וי"מ הא דאמר. ע"ל סה ע"ב תוד"ה הואיל: בא"ד אע"ג דמכוין לבזויי. ע"ל סד ע"א תוס' ד"ה אף:

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה ושוין כו' ואחד משוח במשמע:

ואי לא קבליה עליה באלוה לא כלום הוא אלא לאו מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא באומר מותר אומר מותר היינו העלם דבר באומר מותר לגמרי העלם דבר *קיום מקצת וביטול מקצת *תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן זיבח וקיטר וניסך *והשתחוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אמר ליה *פוק תני לברא אמר רבי אבא הא דאמר ר' זכאי מחלוקת ר' יוסי ורבי נתן דתניא *הבערה ללאו יצאה דברי רבי יוסי ורבי נתן אומר לחלק יצאה למאן דאמר הבערה ללאו יצאה השתחואה (א) נמי ללאו יצאה למ"ד הבערה לחלק יצאה השתחואה נמי לחלק יצאה מתקיף לה רב יוסף דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללאו יצאה דנפקא ליה חילוק מלאכות מאחת מהנה *דתניא ר' יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמים שחייב אחת על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת *וא"ר יונתן מאי טעמא דרבי יוסי דכתיב ועשה מאחת מהנה אחת מאחת הנה מהנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות מהנה תולדות אחת שהיא הנה זדון שבת ושגגות מלאכות הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות אבל הכא דלא נפקא ליה חילוק מלאכות מדוכתא אחריתי דכולי עלמא השתחואה לחלק יצאה חילוק מלאכות דעבודת כוכבים נמי תיפוק ליה מאחת מהנה אחת זביחה מאחת סימן אחד הנה אבות זיבוח קיטור ניסוך והשתחואה מהנה תולדות שבר מקל לפניה אחת שהיא הנה זדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות הנה שהיא אחת שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה מזיד הוא אי לא קבליה עליה לא כלום הוא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר תפשוט *דבעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו תיפשוט דאינו חייב אלא אחת הא לא קשיא ותפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודת כוכבים דאילו הכא כתיב במשיח פר ובנשיא שעיר וביחיד כשבה ושעירה ואילו בעבודת כוכבים תנן ושוין שבשעירה כיחיד *ותו לא מידי כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר הכי

ואי לא קבליה עליה באלוה. אלא לכבוד המלך השתחוה לו לא כלום הוא דהא לא אכוין לשם עבודת כוכבים: אלא לאו. שעבד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אדם כסבור שמותר לעשות והאי אומר מותר כי האי גוונא דידע ליה לאיסור עבודת כוכבים בכל עבודות שלה לאו העלם דבר קרי לה אע"פ שנעלם ממנו איסור אהבה ויראה שאין זו מגוף האיסור אלא א"כ נעלם ממנו עיקר עבודת כוכבים באחת מעבודותיה כסבור שעבודה זו מותר לה: ורבא אמר לך. לא הוי שגגת מעשה הכי אלא באומר מותר לעבוד עבודת כוכבים כסבור אין עבודת כוכבים בתורה: אומר מותר תורה אור היינו העלם דבר. ובהא אפילו רבנן מודו: ומשני אומר מותר דקאמינא היינו דקא עקר לה לגמרי: העלם דבר קיום מקצת ובטול מקצת. כגון יש עבודת כוכבים בתורה שלא לזבוח ושלא לקטר אבל המשתחוה מותר: אינו חייב אלא אחת. וכל עבודותיה באזהרה אחת הן לא תעבדם (שמות כ) הלכך אין כאן חלוק חטאות: פוק תני לברא. דטעות הוא ולקמן מפרש טעמא: הבערה שיצאה מכלל לא תעשה כל מלאכה (שם) דשבת: ללאו יצאה. להוציאה מחומרי שאר מלאכות וללמד עליה שאינה לא בכרת ולא במיתה אלא בלאו: לחלק. לחלוק ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא מאבות מלאכות הנעשית במשכן וחייב עליה הכתוב בפני עצמו שפרט לה לבדה אף כל שהוא אב מלאכה אם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת דכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא: השתחואה נמי ללאו יצאה. לקמן (דף סג:) אמר שלש השתחואות נאמרו באזהרת עבודת כוכבים אחת לשלא כדרכה לכדאמרן לעיל אזהרה מניין ת"ל לא תשתחוה ואחת לכדרכה ואחת לחלק מה השתחואה מיוחדת מעשה לעצמו וחייב עליה בעצמה אף כל עבודה ועבודה בשוגג חייב עליה חטאת לעצמה ותנא דר' זכאי סבירא ליה כר' יוסי דהוות השתחואה יתירא לאו לחלק יצאה אלא ללמד עליה שהיא בלאו ולא בכרת ואין חטאת על שגגתה ואע"פ שחייבין עליה מיתה דהא גבי סקילה כתיב (דברים יז) וישתחוו להם מיהו מכרת ומחטאת אפקה הלכך לא משכחת קרא בעבודת כוכבים לחלק: מאחת מהנה. גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת אחת על כולן כגון שוגג בשבת כסבור אין היום שבת אבל יודע היה שכל מלאכות שהוא עושה אסורות בשבת מביא קרבן אחד דחדא שגגה היא ופעמים שחייב על כל אחד ואחד כגון שהזיד בשבת ויודע שהוא שבת היום ויש שבת בתורה ושגג במלאכות שלא היה יודע שהמלאכות הללו אסורות אלא מלאכות אחרות חייב על כל אחת ואחת שיש כאן שגגות הרבה: ר' יונתן מפרש טעמא דר' יוסי היכי משמע ליה האי מהאי קרא: ועשה מאחת מהנה. הוה ליה למכתב ועשה אחת מהנה אי נמי ועשה מהנה אי נמי ועשה אחת וליפתוק מדכתבינהו הכי ש"מ למדרש כל חד וחד לחודיה לחייבו על אחת ועל מאחת כלומר מקצת העבירה על הנה ועל מהנה כדמפרש הנה אבות מהנה תולדות ולמדרשינהו נמי כי הדדי הכי מדסמכי להדדי: אחת שהיא הנה. כלומר פעמים שהוא חייב על מלוה אחת חטאות הרבה והנה שהיא אחת פעמים שאינו חייב אלא אחת על מלות הרבה והכי משמע מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת מדכתיב מ' יתירה והשתא מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה שנתכוין לכתוב שמעון וכתבו כולו מאחת על מקצתו נמי מחייב כגון נתכוין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות חייב ולהכי נקט שמעון משום דשתי אותיות ראשונות הוו להו שם במקום אחר כגון שם בן נח וה"ה גד מגדיאל דן מדניאל אבל נתכוין לכתוב שם אחר כגון נפתלי ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא מיחייב שאין כאן מלאכה בשום מקום: מהנה תולדות. דנפקא לן מדדמי להו לאבות והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם: אחת שהיא הנה. דאמרן לעיל פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת דהיינו על אחת הנה על מלוה אחת כמה חטאות כגון עושה מלאכות הרבה בזדון שבת ושגגות מלאכות כדפרישית לעיל דיש כאן שגגות הרבה: שגגת שבת וזדון מלאכות. יודע שמלאכות הללו אסורות בשבת אבל כסבור אין שבת היום כולה חדא שגגה היא: דכולי עלמא לחלק יצאה. דהכל מודים דכל היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו יצא אי לא נפקא לן מדוכתא אחריתי ומשום הכי אמר ליה פוק תני לברא דאפילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: תיפוק לי מאחת מהנה. לרבי אבא פריך נהי דמתניתין רבי יוסי היא דהשתחואה ללאו יצאה מיהו תיפוק לן דחייב על כל אחת ואחת מהנה כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא האי קרא גבי חטאת סתמא כתיב ונדרשיה נמי בעבודת כוכבים הכי אחת ועשה אחת שעשה עבודה שלימה כגון זבוח מאחת ועשה מאחת כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים דאשכחן ליה הכשר גבי חטאת העוף בפנים. לשם עבודת כוכבים דדמי לשחיטה שסובר מפרקתה וכגון דדרכה לעובדה במקל כדאמרינן במס' עבודת כוכבים בפ' ר' ישמעאל (דף נא:) עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב: אחת שהיא הנה. פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: בזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות. דיודע שעבודת כוכבים אסורה בזבוח אבל כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשתחוות: האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי. כלומר היכי מתוקם קרא בעבודת כוכבים הא לא משכחת לה שגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות הלכך לא נפקא לן בעבודת כוכבים חלוק מלאכות מהנה: אלא מאהבה ומיראה. יודע שאסורה עבודת כוכבים בעבודות הללו אבל שגג בכך כסבור שאין עבודת כוכבים בתורה מאהבה ומיראה אדם והוי כשגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות דמחייב חדא: אלא באומר מותר. כסבור אין עבודת כוכבים בתורה וגםי דלא הוי שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות אלא שגגת זה וזה מיהו קרא דקאמר הנה שהיא אחת בהכי מוקים לה: דבעא מיניה רבא מרב נחמן. במסכת שבת פרק כלל גדול (דף ע:): להני קראי. האי אחת והאי הנה: ואילו בעבודת כוכבים תניא (תנן) לעיל ושוין רבי וחכמים שכהן משיח בשעירה כיחיד: ותו לא מידי. ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא לן חלוק מלאכות בעבודת כוכבים מהנה אלא מהשתחואה כאתקפתא דרב יוסף והא דרבי זכאי דפטר לה בחדא נפקא (לקמן דף סג) מלא תעבדם הכתוב עשאן עבודה אחת: הכי

ורבא אמר [לך] לא באומר מותר. ובריש הגולין (מכות דף ז: ושם) דממעט רבא מבשגגה פרט לאומר מותר התם גרס רבה דעני אביי בתריה אי נמי גבי גלות טובא בשגגה כתיבי: **מאי** טעמא דר' יוסי. בפ' כלל גדול (שבת ד' ע.) פ"ה דאכתי מ"ש דמאחת ומ"ש דמהנה למאי אתו ולשון מ"ט לא משמע כן ויש לפרש מ"ט דר' יוסי הא לשמעון ולשם משמעון לאבות ולתולדות איצטריך ומפרש משום דאסמכינהו אהדדי דרשינן נמי אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת: העלם

עין משפט נר מצוה

קלז א מיי' פט"ו מהל' שגגות הלכה א סמג עשין ריז:

קלח ב מיי' שם פ"ז הלכה ג:

קלט ג מיי' שם הלכה ב:

קמ ד ה ו מיי' שם הלכה א:

קמא ז מיי' שם הלכה ד:

[וע"ע תוס' מכות ז: ד"ה אלא פרט ותוס' שבת עב: ד"ה באומר]:

[בשבת איתא וא"ר בר חנינא]

מסורת הש"ס

שבת עב:

[עי' תוס' לקמן סג. ד"ה א"ר אמי]

לעיל לה: שבת ע. יבמות ו: [ודף לג: כריתות כ:]

[שבת ע. וש"נ]

ויקרא ד

שבת ע. קג: כריתות ג.

[שבת ע: וש"נ]

[סוכה לו: וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) גמ' השתחואה נמי ללאו וכו' השתחואה נמי לחלק:

עין משפט
נר מצוה

הכי תנא קמיה *חומר בשבת משאר מצות חומר בשאר מצות מבשבת חומר בשבת שהשבת עשה שתים בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצות חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת אמר מר חומר בשבת שהשבת עשה שתים כו' היכי דמי אילימא דעבד קצירה וטחינה דכוותה גבי שאר מצות דאכל חלב ודם הכא תרתי מיחייב והכא תרתי מיחייב אלא גבי שאר מצות דאינו חייב אלא אחת היכי דמי דאכל חלב וחלב דכוותה גבי שבת דעבד קצירה וקצירה הכא חדא מיחייב והכא חדא מיחייב והיינו דאמר ליה *פוק תני לברא מאי קושיא דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה וטחינה מה שאין כן בשאר מצות אתאן לעבודת כוכבים כדרבי אמי *דאמר ר' אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת לא מיתוקמא ליה בעבודת כוכבים דקתני סיפא חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב שוגג בלא מתכוין בעבודת כוכבים היכי דמי אי דקסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי לא קבליה עליה לא כלום היא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר מה שאין כן בשבת דפטור לגמרי עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי פטור לגמרי ליכא למאן דאמר מאי קושיא דלמא לעולם אימא לך רישא בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מצות ושגג בלא מתכוין דקסבר [א]רוק הוא ובולעו מה שאין כן בשבת דפטור [ב]שנתכוין להגביה את התלוש והתך את המחובר פטור *וכדרב נחמן אמר שמואל דאמר [ג]המתעסק בחלבים(א) ובעריות חייב שכן נהנה [ד]המתעסק בשבת פטור *מלאכת מחשבת אסרה תורה ר' יוחנן לטעמיה דלא מוקים מתניתא רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא *דא"ר יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא *מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא גופא אמר

הכי תנא קמיה. ר' זכאי קמיה דר' יוחנן: חומר בשבת וכו'. לקמן מפרש לה: שגג בלא מתכוין. לא נתכוין למלאכה זו אלא לדבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו: קצירה וטחינה. דאיכא שמות מחולקין ומשום הכי חייב שתים: חלב וחלב. שני זיתים בשני ימים ולא נודע לו בנתיים שחטא אינו חייב אלא אחת כדמפרש טעמא לקמן: שבשאר מצות שגג בלא מתכוין. בחלבים ובעריות איכא למתוקמא כגון חלב המהופך לפניו וכסבור רוק הוא ובלעו דלא מתכוין לאכילה אלא מתעסק בדבר אחר בבליעת רוק והיכי דמי שוגג גמור כסבור שומן הוא ואכלו דנתכוין לאכילה אבל זה לא שוגג הוא ואפ"ה חייב כדאמרן לקמן בשמעתין שכן נהנה משא"כ בשבת כגון נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור שנאמר (ויקרא ד) אשר חטא בה עד שיתכוין למלאכה זו פרט למתעסק בדבר אחר ועלתה בידו מלאכה זו ומיהו מתעסק ועלה בידו אכילת חלבים או עריות חייב שכבר נהנה אבל בעבודת כוכבים ליכא לאוקומא והיכי דמי שגג בלא מתכוין אי נימא וכו': הרי לבו לשמים. ולשמים נתכוין והשתחוה ואין כאן עבירה כלל לא שוגג ולא מזיד: אלא. שוגג בלא מתכוין כגון מאהבה ומיראה ולא נתכוין לעבודת כוכבים אלא לאהבת האיש ושגג כסבור מותר לעשות כן: אלא באומר מותר. דאמר אין עבודת כוכבים בתורה וכיון דלא הוזכרה לו מעולם אין מתכוין קרי ליה: המתעסק בחלבים ובעריות. כשעלה בידו חלבים ועריות היה מתעסק ולא נתכוין לכך כל מתעסק קרי ליה שאינו מתכוין בדבר זה כלל: שכן נהנה. הלכך חשיב בכוונה: מלאכת מחשבת. שחשב לעשות זאת: ר' יוחנן. דאמר ליה פוק תני לברא ולא אוקים רישא בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מצות אזיל לטעמיה דלא מוקים רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: דא"ר יוחנן. בבבא מציעא בפרק המפקיד: מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא כו'. דקתני התם המפקיד חבית אצל חברו ולא ייחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה אם מתוך ידו נשברה לצרכו חייב לצרכה פטור אם משהניחה נשברה בין לצרכה בין לצרכו פטור ייחדו לה הבעלים מקום וטלטלה ונשברה בין מתוך ידו בין משהניחה לצרכו חייב לצרכה פטור ופריך התם מני רבי ישמעאל היא דאמר לא בעינן דעת בעלים דתניא הגונב טלה מן העדר וסלע מן הכיס למקום שגנב יחזיר דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר צריך דעת בעלים אי רבי ישמעאל מאי איריא לא ייחדו אפילו ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא מיבעיא ייחדו דמקומה הוא אלא אפילו לא ייחדו דלאו מקומה הוא לא בעיא דעת בעלים סיפא אתאן לר"ע אי ר"ע מאי איריא ייחדו אפילו לא ייחדו נמי לא מבעיא קאמר לא מבעיא לא ייחדו דלאו מקומה הוא אלא אפילו ייחדו נמי דמקומה הוא בעינן דעת בעלים רישא ר"י וסיפא ר"ע ואילו הוה בעי לאוקמא רישא בשהניחה במקומה הראשון וסיפא בשהניחה במקום שאינה מקומה כדמוקי לה אמוראי התם ה"מ לאוקומיה כולה כר' ישמעאל וא"ר יוחנן מאן דמתרגם וכו' דלא הוה בעי לאוקמיה רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא: מסותא. מרחץ כמו מסחותה וירחץ מתרגמינן *(והסחי): ה"ג

*העלם זה וזה בידו. פי' דלא ידע לשבת בשום מלאכה כדמוכח בפ' כלל גדול(שבת דף ע' ושם)דמייתי עלה מתני' ארבעים מלאכות חסר אחת וא"ר יוחנן שאם עשה כולם בהעלם אחד כו' ולא דמי לשכח עיקר שבת דתנן התם אינו חייב אלא אחת דשכח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין הנכרים אבל הכא כי מדכרו ליה מדכר וא"ת מאי קאמר הכא תפשוט דילמא הכא דאינו חייב אלא אחד דשכח לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין הנכרים ויש לומר דה"מ לשנויי הכי ובפ"ק דכריתות (דף ג:) משני רב פפא משכחת לה בתינוק שנשבה לבין הנכרים אי נמי דטעו בהאי קרא (שמות כ) אלהי כסף ואלהי זהב אסירי דמיני אחרינא לא וה"נ הוה מצי לאוקמי במגפף לעבודת כוכבים שדרכה בגיפוף והוא סבור שאין דרכה בכך אלא כיון דלא קאי הכי לא חשש לדקדק: *הא לא קשיא תיפשוט. בפרק כלל גדול (שבת דף ע: ושם) אהדר ליה רב נחמן לרבא האי העלם שבת בידו ואינו חייב אלא אחת ותימה דבפרק ב' דשבועות (דף יט. ושם) לענין טומאה ובפ"ג (דף כו.) לענין שבועה בעי כה"ג וקא פשיט רב נחמן לחומרא והכא לקולא וי"ל הכא שאני דשבת עיקר המלוה: רישא בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מצות. תימה הא איכא לאוקמי כולה בשאר מצות ומאי משא"כ בשאר מצות כגון שחט וזרק בחוץ דאינו חייב אלא אחת כדאמר אביי בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לד.) ולרבי אבהו דפליג עליה משכחת ליה לר' ישמעאל בשחט וזרק ולר' עקיבא העלאה וזרק שגג בלא מתכוין כגון שהיה צריך לשחוט בהמה של חולין ונתכוין לשוחטה ונמצאת אחרת והיא של קדשים וכנגדו בשבת שהיה צריך לחתוך תלוש ומתכוין לחתוך אותו ונמצא שהוא מחובר פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה וי"ל דלא מ"ל הכי דמשמע דפטור בשבת לפי ששגג בלא מתכוין וכה"ג אפילו צריך למחובר ונתכוין לחותכו ונמצא מחובר אחר פטור דאין זה מלאכת מחשבת מיהו קשה לוקמה בשאר מצות כמו בנרבע לזכור ולבהמה דאמר לעיל (דף נד:) דאינו חייב אלא אחת וי"ל דעבודת כוכבים שייך לקרות שאר מצות שסקולה כנגד כל המצות אבל רביעה לא אע"ג דמוקמינן סיפא בחלבים איידי דנקט רישא שאר מצות נקט סיפא שאר מצות וק"ק דמשמע דאי הוה מתוקמה רישא בחלבים הוה ניחא: להגביה את התלוש וחתך את המחובר. פ"ה דכתיב אשר חטא בה כדדרשינן בפרק ספק אכל (כריתות דף יט.) פרט למתעסק וקשה למה ליה לשמואל במתעסק בשבת טעמא דמלאכת מחשבת ת"ל מבה וי"ל דה"ק בשבת פטור אף על פי שנהנה משום מלאכת מחשבת וע"ל מתעסק דפטר הכתוב מבה התם היינו כדמפרש התם לרבא משכחת לה כגון שנתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר דהיינו ונמצא שהוא מחובר דנעשית מחשבתו דאי מחובר אחר אפילו היכא דנתכוין למחובר פטור דומיא דנתכוין לכתוב זה וכתב זה דפטרינן התם בההיא פירקא (דף כ.) ולאביי משכחת לה כגון דנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר כלומר ונמצא שהוא מחובר דלכל כה"ג מלאכת מחשבת היא ולא מיפטר אלא מבה אבל מתעסק דשמואל דפטר משום מלאכת מחשבת היינו במתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דלא נעשית מחשבתו והא דקאמר התם אהא דמוקי אשר חטא בה פרט למתעסק מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא דשבת פטור דאמר שמואל המתעסק וכו' משמע דשמואל איירי כהאי. גוונא במתעסק לא מייתי דשמואל אלא משום חלבים ועריות דלא מיתוקם ביה קרא:

שייך לע"א

קמב א מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ז:

קמג ב מיי' שם ופ"ז שם הלכה יא ופ"א מהל' שבת הלכה ח:

קמד ג מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ז ופ"א מהל' איסורי ביאה הלכה יב סמג לאוין ריג:

קמה ד מיי' פ"ב מהל' שגגות הלכה ז ופ"ז הלכה יא ופ"א מהל' שבת הלכה ח סמג לאוין יא:

גם זה שייך לע"א

מסורת הש"ס

שבת עב:

[שבת קו. וש"נ]

[שם עב:]

[כריתות יט:]

[ב"ב יג: וש"נ]

ב"מ מא.

[עירובין כז:]

[נ"א והסחי]

הגהות הב"ח

(א) גמ' המתעסק בחלבים. נ"ב עי' בשבועות יט וכתובות דף ה:

תורה אור

אמר ר' אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אמר אביי מ"ט דר' אמי אמר קרא °לא תעבדם הכתוב עשאן כולן עבודה אחת ומי אמר אביי הכי והאמר אביי שלש השתחואות בעבודת כוכבים למה אחת לכדרכה ואחת שלא כדרכה ואחת לחלק לדבריו דרבי אמי קאמר וליה לא סבירא ליה גופא אמר אביי שלש השתחואות בעבודת כוכבים למה אחת לכדרכה ואחת שלא כדרכה ואחת לחלק לכדרכה °מאיכה יעבדו הגוים האלה נפקא אלא אחת כדרכה ושלא כדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת לחלק: המקבלו עליו באלוה האומר לו אלי אתה: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אמר רב כיון שאמר לו אלי אתה חייב למאי אי לקטלא מתניתין היא אלא לקרבן ואפילו לרבנן והתניא *[א]אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח וקיטור וניסוך והשתחואה ואמר ריש לקיש מאן תנא השתחואה ר' עקיבא היא דאמר לא בעינן מעשה מכלל דרבנן סברי בעינן מעשה כי קאמר רב נמי לר' עקיבא קאמר לר' עקיבא פשיטא היינו מגדף מהו דתימא עד כאן לא מחייב ר"ע קרבן אלא במגדף דכתיב ביה כרת אבל הכא דלא כתיב ביה כרת אימא לא קמ"ל דאתקושי אתקוש דכתיב °וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו' א"ר יוחנן אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה °כתנאי אחרים אומרים אלמלא וי"ו שבהעלוך נתחייבו רשעיהם של ישראל כלייה אמר לו ר"ש בן יוחאי והלא *[ב]כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם שנאמר °בלתי לה' לבדו אלא מה תלמוד לומר °אשר העלוך *שאיוו אלוהות הרבה: אבל המגפף והמנשק המכבד והמרבץ כו': כי אתא רב דימי אמר רבי אלעזר על כולם לוקה חוץ מהנודר בשמו והמקיים בשמו מאי שנא הנודר בשמו והמקיים בשמו דלא לקי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה הני נמי לאו שבכללות הוא *[ג]ואין לוקין על לאו שבכללות דתניא [ד]מנין לאוכל מן הבהמה קודם שתצא נפשה שהוא *בלא תעשה תלמוד לומר °לא תאכלו על הדם דבר אחר לא תאכלו על הדם [ה]לא תאכלו בשר ועדיין דם במזרק רבי דוסא אומר [ו]מניין *שאין מברין על הרוגי ב"ד ת"ל לא תאכלו על הדם ר' עקיבא אומר [ז]מנין *לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום ת"ל לא תאכלו על הדם (*אמר רבי יוחנן) [ח]אזהרה לבן סורר ומורה מנין ת"ל לא תאכלו על הדם וא"ר אבין בר חייא ואיתימא ר' אבין בר כהנא [ט]על כולם אינו לוקה משום דהוה ליה לאו שבכללות אלא כי אתא רבין א"ר אלעזר [י]על כולן אינו לוקה [כ]חוץ מן הנודר בשמו והמקיים בשמו מאי שנא אהנך דלא לקי דהוה ליה לאו שבכללות הני נמי לאו שאין בו מעשה נינהו ההוא כר' יהודה דאמר *לאו שאין בו מעשה לוקין עליו *דתניא °לא תותירו ממנו עד בקר בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר

רש"י

ה"ג א"ר אמי זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד וכו' · ול"ג והשתחוה דהשתחואה לאו בכלל שאר עבודות היא דעל כרחך לית ליה לר' אמי השתחואה לחלק יצאה מדקאמר אינו חייב אלא אחת: מ"ט דר' אמי · דלית ליה השתחואה לחלק יצאה: לא תעבדם · כללן כולן כאחד ולא תעבדם יתירי כתיבי ודרשינן חד מינייהו להכי: מי אמר אביי · כרבי אמי דאינו חייב אלא אחת: שלש השתחואות · לא תשתחוה להם דעשרת הדברות (שמות כ) כי לא תשתחוה לאל אחר (שם לד) לא תשתחוה לאלהיהם (שם כג) והשתחואה דדברות אחרונות לא חשיב דאהדורי קא מהדר ליה משה לישראל מה ששמע בסיני: אחת לכדרכה וכו' · דאי כתיב חדא הוה אמינא לא אסר אלא בעבודת כוכבים דדרך עבודתה בהשתחואה: לדבריו דר' אמי קאמר · אביי להך דרשה דלא תעבדם אבל אביי לא ס"ל ומוקים לה ללאוי יתירי ור' אמי מוקי להך השתחואה לומר ללאו יצאה: לכדרכה ושלא כדרכה · שהשתחואה היא להך עבודת כוכבים כדרכה ושלא כדרכה כגון שדרכה לעבוד דרך כבוד ולא בהשתחואה ואי כתיב חד לא הוה מרבינן אלא כי האי גונא אבל משתחוה לפעור לא כתב רחמנא השתחואה יתירא שניה לשלא כדרכה כגון פעור ומרקולים שעבודתה בבזיון והא דא"ר אלעזר לעיל (דף ס:) זובח למרקולים חייב מלא יזבחו ואע"ג דחד קרא יתירא הוא דאיכא ולא מוקים לה בזובח למקטרי' דעבודתו דרך כבוד דסבר כיון דגלי בהשתחואה ק"ו בזביחה מיהו כולה מילתא לא ילפינן מהשתחואה דא"כ הוה מרבינן כל עבודות כבוד אע"ג דלאו עבודת פנים לכך יצאה זביחה לומר שלא חייבה אלא עבודות פנים: כיון דאמר אלי אתה חייב · אע"ג דלא פלחה: לקרבן · אם שגג: ואפילו לרבנן · בתמיה דפליגי רבנן בכריתות (דף ז·) במגדף עליה דרבי עקיבא דאמרי מגדף אינו מביא קרבן דבעינן מעשה: והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה · דגבי חטאת כתיב (ויקרא ד) ועשה אחת מכל מצות ה': ר' עקיבא היא דאמר דלא בעינן מעשה גמור · דמגדף מחייב משום מעשה זוטא דעקימת שפתיו הוה מעשה והכא נמי כפיפת קומתו הויא מעשה והאי דקתני אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה לאפוקי הרהורא דלא מחייב עלה: מגדף · מברך את השם: אתקושי אתקוש · אלי אתה בזביחה דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישראל: אלמלא וי"ו שבהעלוך · דהא לא כפרו בהקב"ה לגמרי שהרי שתפוהו בדבר אחר: שאיוו לאלוהות הרבה · אף לאלוהות אחרים וקבלו עליהם: אבל המגפף וכו' · עובר בלא תעשה · ואל תלכו אחרי אלהים אחרים (ירמיה כה) אי נמי אל תפנו אל האלילים (ויקרא יט) וכגון שאין דרכן בכך: הנודר בשמו · ושם אלהים אחרים לא תזכירו: המקיים · הנשבע דמתרגמינן קיים: לאו שבכללות · דכולהו משתמעי בחד קרא: ועדיין הדם במזרק · הקרבנות: שאין מברין · את האבלים ברחבה כדרך שמברין את האבלים בסעודה ראשונה משל אחרים כדאמרינן במועד קטן (דף כז:): על הדם · על הנרלא ומסברא מוקמינן לה אהרוגי בית דין שנהרגין על עונש שלא ינהגו בהם כבוד משום כפרה: לבן סורר ומורה · דלא ענש אלא א"כ הזהיר והיכן הזהיר לא תאכלו על הדם לא תאכלו אכילה שתהרגהו עליה: לאו שבכללות · דכל הני [א] משמע מיניה:

תוספות

וניסך: פירש הקונטרס דלא גרסינן והשתחוה דלאו עבודה היא ולפיכך בהך דר' זכאי לעיל נמי ל"ג ליה וקשה אמאי א"ל פוק תני לברא אפילו ר' נתן דאמר התם לחלק הכא מודה דלאו יצאת כדמפרש אביי טעמא הכא מדכתיב לא תעבדם מיהו אפשר הא דאמר ליה פוק תני לברא משום דלא דריש ליה לא תעבדם ולרב שמואל בר יהודה דהכי תנא קמיה אוקימתא קמייתא דרבי זכאי מלא תעבדם כר' אמי ולר"ת נראה דגרס בדרב זכאי והשתחוה ובדר' אמי ל"ג דקסבר ר' אמי דלחלק על עצמה יצאת דלא תעבדם אשאר עבודות קאי דהכי כתיב לא תשתחוה להם ולא תעבדם והא דפריך הא אמר אביי שלש השתחואות למ"ל דלחלק על עצמה לא קאמר מדקאמר לחלק על כל אחת משמע אבל לר' זכאי דתנא השתחואה ע"כ ללאו יצאת ס"ל מדלא מחייב שתים ואי עבדה באפי נפשה לא מחייב כלל כיון דללאו יצאת ולא תני ליה בהדי אחריני אלא לאשמועי' היא גופה דללאו יצאה ואמר ליה ר' יוחנן פוק תני לברא דלחלק יצאה אפי' כל אחת ואחת כיון דלא דרשת לא תעבדם מדס"ל השתחואה ללאו יצאה:

אחת לשלא כדרכה · הא [ג]לא מיבעי לן קרא לעונש ואזהרה דמבזיים כדמיבעי לן לעיל (דף ס:) בהשתחואה לשלא כדרכה דמכובדים כיון דגלי לן באזהרה דכל שלא כדרכה שוין הוא הדין בעונש*:

אלא על כל דבר שיש בו מעשה · פ"ה דגבי חטאת כתיב ועשה אחת ולא דק דבפ"ק דכריתות (דף ג·) מייתי אידך קרא דתנן לעושה בשגגה יצא מגדף:

בי קאמר רב נמי לר"ע · אליבא דר"ל קאמר הכי דלר' יוחנן דאמר לקמן (דף סה·) כפיפת קומתו ועקימת פיו הוי מעשה מתוקמא דרב אפילו כרבנן:

בל המשתף שם שמים · לא דמי להא דכתיב (שופטים ז) חרב לה' ולגדעון וכן (במדבר כא) דברנו בה' ובך דלא אסור אלא במידי דאלהות:

משום דהוי לאו שבכללות · °תימה ת"ל דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהוי אזהרה לבן סורר ומורה ועוד תימה הא בן סורר ומורה לוקה כדתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עא:) וילפינן בגמרא ויסרו מויסרו וע"כ אזהרתיה מלא תאכלו על הדם וכיון דגלי רחמנא אהאי לאו דלקי ה"ל למימר בכל דוכתי דלקי לכל הפחות היכא דאין יכול לבא לידי מיתה:

על כולם אינו לוקה · אפי' למ"ד בס"פ כל שעה (פסחים דף מא:) דלוקי אנא ואמבושל משום נא אם ואזג וחרצן משום כל אשר יעשה מגפן הנהו מיפרשי טפי מקרא דלא תעבדם דלא מפרש קרא דאיירי במגפף ומנשק והא דאמרינן בפ"ק דבילה (דף יב·) דמבשל גיד הנשה בי"ט לוקה חמש וחד מינייהו המבשל בי"ט לא חשבינן להו לאו שבכללות דכתיב כל מלאכת עבודה לא תעשו כמו לא תעבדם דהכא דהתם מפרש טפי דכתיב עבודה דמשתמע כל מלאכה שהיא עבודה:

שלא

קמו א מיי' פ"א מהל' שגגות הל' א והל' ב:
קמז ב מיי' פי"א מהל' שבועות הל' ב סמג לאוין א:
קמח ג מיי' פי"א מהל' סנהדרין הלכה ב:
קמט ד מיי' פ"א מהלכות שחיטה הלכה ב סמג לאוין קלו טוש"ע י"ד סי' כז סעי' א:
קנ ה מיי' פי"א מהל' מעשה קרבנות הלכה ד סמג לאוין שכד:
קנא ו ז מיי' פי"ג מהלכות סנהדרין הלכה ד סמג לאוין רל:
קנב ח מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה א סמג לאוין קכ:
קנג ט מיי' פ"א מהל' שחיטה הל' ב ופי"ג מהל' סנהדרין הלכה ד ופי"ח שם הל' ג סמג לאוין קלו רכ רנו שכד:
קנד י מיי' פ"ג מהל' ע"ז הלכה ו סמג לאוין יח:
קנה כ מיי' שם פ"ה הלכה י והל' יא סמג לאוין לה טוש"ע י"ד סי' קמז סעיף א ועיין בהשגות ובכ"מ:

[ועי' תוס' זבחים קו. ד"ה מנין זובח]

גליון הש"ס

גמ' כתנאי אחרים אומרים. עיין במכילתא פרשת משפטים פי"ז: תוס' ד"ה משום וכו' תימה ת"ל דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. עיין שבת דף קמ"ד ע"א תוס' ד"ה בלאו. תמוה לי הא באמת בבן סורר לוקה היכא דלא יבא לידי מיתה וילפי' לה מקרא אלא דהתוס' כאן בקושייתם הא' הקשו דליליף מיניה בכל התורה דניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקה היכא דלא יבא לכלל מיתה יהיה איך שיהיה מאיזה טעם שיהיה דלא ילפי' בעלמא מיניה מ"מ עכ"פ בהך לאו עצמו דלא תאכלו על הדם איך שייך לומר דלא נילקי אהכי הני משום דניתן מיתה בבן סורר הא אהך לאו עצמו לוקה בן סורר ואיך יפטרו אחרים ממה דניתן לאזהרת בן סורר למיתה וצע"ג:

[שמחות פרק ב]

מו"ק יד:

[נ"ל ר' יוחנן אומר]

פסחים פה. חולין פב: לא. קמא: תמורה ד: מכות ד: טז. שבועות ג:

שמות כ | דברים יב | שמות לב | שם כב | שם לב | ויקרא יט | שמות יב

[תוספתא פרק יוד לקמן סה. כריתות ג:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לאו וכו' הני משתמעינהו: (ג) תוס' ד"ה אחת וכו' הא דלא וכו' דכיון דגלי:

סוכה מה:

[ע"ז נג: ע"ש]

[פסחים כד. וש"נ]

[רש"י בחולין קכא. ד"ה פשוטה בהמה וכו' כתב דאינו אלא מדרבנן עוד שם: ד"ה וממתין לה עד שתצא נפשה כדתניא בסנהד' מנין אוכל וכו' ואסמכתא דרבנן בעלמא הוא]

[ב"מ לא. מכות ד: טו. כ: תמורה ג. זבחים כט:]

עין משפט
נר מצוה

קנו א מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הלכה ב :

קנז ב מיי' פ"ה מהל' ע"ז הלכה יא סמג לאוין לה :

קנח ג מיי' פ"ה מהל' שותפין הלכה י סמג עשין עב טוש"ע י"ד סי' קמז סעיף ג וטוש"ע א"ח סי' קנו סעיף א ועיין בהג"ה :

קנט ד ה מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' יא סמג לאוין לה טוש"ע י"ד סי' קמז סעיף ד :

קס ו מיי' פ"ב מהל' מחוסרי כפרה הלכה י :

קסא ז טוש"ע י"ד סי' קמז סעיף ה :

תורה אור

לומר שאין לוקין עליו דברי רבי יהודה רבי יעקב אומר לא מן השם הוא זה אלא משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מכלל דרבי יהודה סבר לוקין עליו: הנודר בשמו והמקיים בשמו הרי זה בל"ת: הנודר בשמו והמקיים בשמו מנלן דתניא *ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עבודת כוכבים פלונית לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו דבר אחר לא ישמע על פיך אזהרה למסית ולמדיח מסית בהדיא כתיב ביה וכל ישראל ישמעו *ויראו וגו' אלא אזהרה למדיח ולא יגרום לאחרים שידרו בשמו ושיקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לאדם *שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמא יתחייב לו שבועה ונשבע בעבודת כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך כי אתא עולא בת בקלנבו אמר ליה רבא והיכא בת מר אמר ליה בקלנבו אמר ליה והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה והא היכא כתיבא דכתיב כרע בל קרס נבו ואי לא כתיבא לא מתיב רב משרשיא *ראה אתת מרובה כשלש שהיא כמגדיון לשילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין הרי זה זב גמור אמר רבינא גד נמי מכתב כתיב דכתיב העורכים לגד שלחן *אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא *וכתיב דברו לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רבי יצחק מאי דכתיב ועתה יוספו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עצבים וגו' מאי כתבונם עצבים *מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בכיסו בשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה מאי זובחי אדם עגלים ישקון א"ר יצחק דבי רבי אמי שהיו משרתי עבודת כוכבים נותנים עיניהם בבעלי ממון ומרעיבים את העגלים ועושין דמות עצבים ומעמידין בצד אבוסיהן ומוציאין אותן לחוץ כיון שראו אותן רצין אחריהן וממשמשין בהן אומרים לו עבודת כוכבים חפץ בך יבא ויזבח עצמו לו אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון לזבוח אדם מיבעי ליה אלא אמר רבא] בל הזובח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו אמר רב יהודה ואנשי בבל עשו את סכות בנות ומאי ניהו תרנגולת ואנשי כות עשו את נרגל ומאי ניהו תרנגול ואנשי חמת עשו את אשימה ומאי ניהו ברחא קרחא והעוים עשו (את) *נבחן ואת תרתק ומאי ניהו כלב וחמור והספרוים שורפים את בניהם (ואת בנותיהם) באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרוים ומאי ניהו הפרד והסוס אדרמלך דאדר ליה למריה בטעינה וענמלך דעני ליה למריה בקרבא אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתיר להם עריות בפרהסיא מתיב רב משרשיא כזכור בניהם מזבחותם וגו' וא"ר אלעזר כאדם שיש לו געגועין על בנו בתר דאביקו ביה ת"ש ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם *אמר אליהו הצדיק היה מחזר על תפוחי רעב שבירושלים פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה אמר לו מאיזה משפחה אתה אמר לו ממשפחה פלונית אני אמר לו כלום נשתייר מאותה משפחה אמר לו לאו חוץ ממני אמר לו אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד אמר לו הן אמר לו אמור בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמר לו הם

שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו · אע"ג דהני ב' מלא ישמע נפקי ובסמוך נמי אמרינן דלא ישמע אזהרה למדיח אין זה לאו שבכללות דחדא מילתא היא שמשמיע שם עבודת כוכבים והא דלא נפקי כולהו מלא תזכירו משום דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה לנודר ומקיים א"נ משום עבודת כוכבים הכתובה בתורה דמותר להזכיר שמה אילטריך ואפ"ה לנדור ולקיים אסור מיהו קשה דלא ישמע הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א לאוקמי לא ישמע אזהרה למדיח ומעיקרא לא פלגינהו בב' קראי אלא לאסמוכינהו בעלמא דעיקר מילתא דכולהו מלא תזכירו נפקא :

אסור לאדם שיעשה שותפות · אמר ר' שמואל כ"ש שבועה עצמה דאין לקבל הימנו ור"ת אומר מותר לקבל הימנו השבועה קודם שיפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (דף ו:) דמלוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם ולא חיישינן דילמא אזיל ומודה ואע"ג דהתם ספק והכא ודאי מ"מ בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים שלהן ואין תופסין בהם אלהות ואע"פ שמה שמזכירין עמהם ש"ש וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עבודת כוכבים גם דעתם לעושה שמים ואע"פ שמשתפין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשתף ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך* :

מרקולים

לומר שאין לוקין עליו · דמשמע שזה עונשו של לאו שאם הותירו ישרפנו ויפטר : לא מן השם הוא זה · כלומר טעם זה אינו מן העיקר : שמור לי · המתן : לא יגרום לאחרים · לעובדי כוכבים : וכל ישראל ישמעו ויראו · ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך : בת בקלנבו · לן באותה עיר והיא נקראת על שם עבודת כוכבים שבה : ראה אחת מרובה כשלש · זב שראה ראיה ארוכה שהוא שופע כג' ראיות שנעשה בהן זב גמור שהוא כמגדיון לשילה כשיעור מהלך מאותה עבודת כוכבים ששמה גדיון עד שילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין שכן נתנו חכמים שיעור בין ראיה לראיה כדי לטבול ולהסתפג באלונטית דהיינו בין ראיה ראשונה לשניה טבילה וספוג וכן בין שניה לשלישית : קרס · נתרז כלומר כרע על ברכיו ונתרז דהיינו ליצנותא דאישתעי ביה קרא לא יוכלו מלט משא הרעי שבנקביהם לא יוכלו לסבול ונתרז : לעגלות בית און · על עגלים שבבית אל : יגורו שכן שומרון · ידאגו שוכני שומרון : כי אבל עליו עמו · שיטלם סנחריב וילך לו : וכמריו · שהיו נושאין אותו : עליו יגילו · שמחים על כובד משא שגלה מהם : אלא כבידו · משא עגבותיו וריעי שבהן ואע"ג דלאו בעלי חיים נינהו ואין להם ריעי משתעי בהו קרא ל' גנאי : מרעיבים את העגלים · בעלי חיים שהיו עובדין אותן והיו מרעיבין אותן ועושין דמות עצביהם של בעלי ממון כלומר דמות דיוקנם ומעמידין אותן בצד אבוסיהן של עגלים ומתמת שהיו רואין את הדמות תמיד היו מכירין אותן ורצין אחריהם וממשמשין בהן כלומר האכילנו ואומרין להם הכומרים עבודת כוכבים חפץ בך וכו' : זבחי אדם · משמע אותן שזבחו האדם : עגלים ישקון · לאחר מכאן לעגלים ישקון : לזבוח אדם מבעי ליה · להם הם הכומרים אומרים עגלים הללו נושקין אתכם לזבוח עצמכם להם : ואנשי בבל עשו את סכות בנות · פסוק הוא בס' מלכים באותן אומות שהושיב סנחריב בשומרון ובעריה ועשו להם עבודת כוכבים : תרנגולת · לדמות תרנגולת היו עובדין ובלשונם קורין לתרנגולת סוכות בנות : ברחא קרחא · עז ברחא קרוי כל צאן והעז קרי ליה קרחא ע"ש שאין לו צמר כל כך : נבחן · כלב נובח : דאדר ליה למריה · מהדר את אדוניו ומכבדו שמשליך עליו משאו שהיה צריך לטעון על צוארו אדר מלך מהדר את מלכו כלומר את אדוניו : לעשות לו כן · לשורפו באש כמו הספרוים : סלמנדרא · חיה קטנה שיוצאה מתנור שהאש בוערת בו שבע שנים והסך מדמה אין האור שולט בו ובאחז מצינו כתוב (מ"ב טז) גם את בנו העביר באש ולא מצינו לו בן אלא חזקיהו : אלא להתיר להם עריות בפרהסיא · שהיה יצרן תקפן על עריות אמרו נפרוק כל עול תורה מעלינו ולא *יוכיחונו על העריות אבל על עבודת כוכבים לא תקפן יצרן : כזכור בניהם מזבחותם · משמע שהיו להם געגועין עליהם כאדם שיש לו געגועין על בנו ובזכרו נאנח והכי משמע כזכור בניהם דומה להם זכירת מזבחותם ואשריהם : בתר דאביקו ביה : אחר שנתקשרו בה מעלמן תקפה חיבתן עליהן : תפוחי רעב : כמו נפוחי : הם

מסורת הש"ס

[תוספ' ע"ז פ"ו]

בקרא ויראו

בכורות כב:

זבין פ"א מ"ה

מגילה כה:

[שבת סג:]

ס"א יוכיחו : אותו

[ועי' תוס' מגילה כח. ד"ה קיתי ותוס' בכורות כב: ד"ה אסור]

[במגילה כה: ליתא וכתיב דברו אלא כבי איתא רבי ינאי אמר מהכא לעגלות בית און וכו' וכן איתא בילקוט וכ"ה בשאילתות על נכון וכל"נ]

בקרא כתיב נבחז וכן הגיה הגאון יעב"ץ ז"ל

[נ"י אמרו]

עין משפט
נר מצוה

[עייך למשנה לעיל ס:]
[פסוק יג]
[ועי' תוס' ב"מ כה: ד"ה כאבני ותוס' ע"ז נ. ד"ה אבני]
קסב א ב מיי' שם פ"ג מהל' עכו"ם הלכה ה:
קסג ג מיי' שם פ"ו הלכה ד:
קסד ד מיי' שם הלכה ג:

מסורת
הש"ס

רש"ל מ"ז וצ"ל וכ"ז וכד"א
יומא סט: [ע"ש כל הענין]
שבת נה.
רש"ל מ"ז
יומא סט:
רש"ל בכל ארץ ישראל
רש"ל והלכה
[תוספ' פ"י]

הגהות
הב"ח
(א) גמ' הס שלא להזכיר. נ"ב עמוס ו:

גליון
הש"ס
תוס' ד"ה אף ע"ג. ולעובדה בבזוי. עי' לעיל סא ע"ב תו"ה רבא:

תורה אור

הס שלא להזכיר (א) בשם ה' שלא לימדו אביו ואמו מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקה ומנשקה עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה שנאמר ויקרא כו °ונתתי פגריכם על פגרי גלוליכם בתר דאביקו ביה ת"ש נחמיה ט °ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור אמר רב יהודה ואיתימא ר' יונתן *בייא בייא היינו דאחרביה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעייהו ועדיין הוא מרקד בינן כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן בתר דאביקו ביה יתבו תלתא יומא בתעניתא בעו רחמי נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה אמת אמר רבי חנינא שמע מינה *חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז בהדי דקתפסי ליה אישתמיט ביניתא מיניה ואזל קליה בארבע מאה פרסי אמרו היכי ניעבד דילמא משמיא מרחמי עליה א"ל נביא שדיוהו בדודא דאברא וכסיוה זכריה ה באברא דשייף קליה דכתיב °ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה *אמרי הואיל *ועת רצון הוא ניבעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידייהו חבשוהו תלתא יומי איבעו ביעתא בת יומא *לחולה ולא אשכחו אמרו היכי נעביד ניבעי פלגא מרקיעא לא יהבי כחלינהו לעיניה אהני ביה דלא איגרי איניש בקריבתיה אמר רב יהודה אמר רב מעשה בנכרית אחת שהיתה חולה ביותר אמרה אם תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל ע"ז שבעולם עמדה (*ועבדה) לכל ע"ז שבעולם כיון שהגיע לפעור שאלה לכומרים במה עובדין לזו אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפניה אמרה מוטב שתחזור ההוא אשה לחוליה ולא תעבוד ע"ז בכך אתם בית במדבר כה ישראל אינן כן °הנצמדים לבעל פעור כצמיד פתיל °ואתם הדבקים בה' דברים ד אלהיכם כשתי תמרות הדבוקות זו בזו במתניתא תנא הנצמדים לבעל פעור כצמיד ע"י אשה ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבוקים ממש ת"ר מעשה בסבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה לפעור אמרה לו המתן עד שאכנס ואצא לאחר שיצאה אמר לה אף את המתיני עד שאכנס ואצא אמרה לו ולא יהודי אתה אמר לה ומאי איכפת ליך נכנס פער בפניו וקינח בחוטמו והיו משרתי ע"ז מקלסין לו ואומרים מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך *הפוער עצמו לבעל פעור הרי זה עבודתו אע"ג דמיכוין לביזוי הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו אע"ג דמיכוין למירגמיה רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא אמרו לו ע"ז היא דקאי הכא שקל פיסא שדא ביה אמרו לו מרקולים היא אמר להו הזורק אבן למרקולים תנן אתא שאל בי מדרשא א"ל הזורק אבן במרקולים תנן *אף על גב דמיכוין למירגמיה אמר להו איזיל אישקלה א"ל אחד הנוטלה ואחד הנותנה חייב כל חדא וחדא רווחא לחבירתה שביק: **מתני'** *הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש: **גמ'** קתני ע"ז וקתני מולך אמר רבי אבין תנן כמאן דאמר מולך לאו ע"ז היא דתניא *אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב *שלא למולך פטור אמר אביי רבי אלעזר בר' שמעון ור' חנינא בן אנטיגנוס אמרו דבר אחד רבי אלעזר בר' שמעון הא דאמרן רבי חנינא בן אנטיגנוס דתניא רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר מפני מה תפסה תורה לשון מולך כל שהמליכוהו עליהם אפי' צרור ואפי' קיסם רבא אמר מולך עראי איכא בינייהו אמר

הס. שתוק כמו (במדבר יג) ויהס כלב השתיקם: ויזעקו בני ישראל בקול גדול. באנשי כנסת הגדולה כתיב: בייא בייא. בלשון ארמי הוי לשון גנוח וצעקה כמו אהה בלשון הקודש: היינו האי דחרביה לביתיה. למקדשו: (ובעו רחמי). היו מבקשים רחמים שימסר בידם יצר הרע של עבודת כוכבים: לקבולי ביה אגרא. לכוף את יצרנו ולקבל שכר על כך: לא איהו בעינן וכו'. אלמא יצר תקפן: יתבי תלתא יומין וכו'. מלתיה דרב יהודה מסיק: אמת. משמע מסכים אני עמהם בתקנה זו שטוב הדבר לסלקו: חותמו של הקב"ה אמת. שהמלך נאות ומסכים עם עבדיו חותם עמהם בתקנתם את חותמו: כגוריא. ארי קטן: ביניתא. שער: דודא דאברא. קלחת של עופרת: אברא שאיף קליה. שואף את הקול ומעכבו לצאת יותר מכל כלי מתכות: זאת הרשעה. זהו יצר הרע ובנבואת זכריה כתיב שהיה בתחילת בית שני: דעבירה. של עריות: חבשוה תלתא יומין וכו'. ומתוך כך פסק חמום הזכרים מלהוליד והנקבות מלילד: איבעו ביעתא בת יומא (ולא אשתכח). נתבקשה ביצה שנולדה בו ביום: ולא אשתכח. שאפילו אותן שהיו גמורות קודם לכן פסקו מלצאת: ניבעו פלגא. שלא יהא שולט במקום עבירה כדי שלא יהא תובע עריות: כחלינהו לעיניה. סמו עיניו בכחול: אהני ביה. הך תקנתא פורתא דלא איגרי בקריבתה באמו ובאחותו אבל מתגרה הוא באשת איש ובנדה: תרדין. בלד"ם בלע"ז ומשלשלין את המעים וכן שכר חדש: אתם בית ישראל אינן כן. רב יהודה קאמר לה למדרשיה לקרא: הנצמדים לבעל פעור. כלומר אבל אבותם לא השיבו זאת על לבם שע"ז מגונה היא מכל ע"ז שבעולם ונצמדו והדבקו בה כצמיד פתיל המוקף ע"פ כלי שממרחין אותו בטיט יפה ואל המקום לא היו נצמדים אלא דבוקים כתמרות המדובקות שדבוקות ואינן דבוקות: במתניתא תנא. שבח הוא אצלם דדבוק משמע מחובר טפי מנצמד למידין אינן מחוברין ונמשכין וזזין אילך ואילך דבוק משמע יפה יפה: סבטאי. שם יהודי הוא: בן אלס. בסמך ושם מקום הוא: וקינח בחוטמו. של פעור: מקלסין. משבחין: ואע"ג דמכוין לבזויי. חייב קרבן על שגגתו ואם התרו בו חייב מיתה: לבי תורתא. מקום פיסא. בלשט"א בלע"ז: מרקולים הוא. זה וזהו עבודתו: למרקולים תנן. לפניו לכבדו ואני זרקתי להכות בגופו: במרקולים. עצמו להכותו: אישקליה. אע"ג שכבר עבד ואין השבון לדבר קא בעי למשקליה כדי שלא תתגאה בעבודה שלו: רווחא לחבירתה שביק. מפנה לה מקום לזורקים: **מתני'** שימסור למולך. מוסרו ביד משרתי ע"ז: ויעביר באש. בגמרא מפרש היכי הוו עבדי וילפי מקראי דתרווייהו בעינן: **גמ'** קתני. מתניתין (דף נג.) בחייבי סקילה ע"ז באנפי נפשה העובד ע"ז וקתני מולך אלמא מולך לאו בכלל ע"ז ונפקא מינה דאם זבח וקטר לפניו פטור אי נמי העביר מזרעו לשאר ע"ז ואין דרכה בכך לא מחייב דמולך דוקא כתוב שמו מולך: אחד למולך ואחד לשאר ע"ז. העביר זרעו חייב קסבר מולך נמי ע"ז הוא ולא איצטריך לאזהורי עלה בכדרכה דמאיכה יעבדו (דברים יב) נפקא אלא לומר לך שאם עשה שלא כדרכה חייב: שלא למולך פטור. דמולך דוקא כתיבי שדרכה בכך ולא משום ע"ז אזהר עליו דהא מאיכה יעבדו נפקא אלא חוק הוא להם והתורה הקפיד על חוק זה בסקילה לפיכך הוצרך לכתוב: כל שהמליכו עליהם. שקרא שמו מולך: רבא אמר. לא אמרו דבר אחד דמולך עראי איכא בינייהו כגון צרור וקיסם שאינו ראוי לכך וזה לפי שעה המליכוהו עליו להעביר לו בנו זה לר"א בר' שמעון לא מחייב אלא במולך קבוע וכה:
רבי

מרקולים אור"ת קילוס שמה לשון שבח אלא שחכמים כינו אותה לגנאי וקראוה קולים לשון לעג וקלס (תהלים מד) ומר לשון חילוף כמו במר דשחוטה (חולין דף נד.) במר דפרזלא (ב"ק דף קיג.) במר דכנתא (בכורות דף ל.) כלומר חילוף קילוס שהחליפו שמה*: **אע"ג** דקמיכוין לבזויה. *ולעובדה בבזוי *דאי לא קמכוין אלא לבזות הא אפילו עובד מאהבה ומיראה פטור לרבא ואפילו לאביי דמחייב התם הכא מודה דפטור: **קתני** ע"ז וקתני מולך. אף על גב דקתני ע"ז וקתני פטור ומרקולים לא דמי דהתם לפרושי דינא קאתי אבל הכא דייק מרישא דקתני אלו הן הנסקלין עובד ע"ז והנותן מזרעו למולך ולא קתני פטור ומרקולים:
העביר

עין משפט
נר מצוה

קסה א מיי' פ"ו מהל' עכו"ם הלכה ד :

קסו ב ג ד מיי' שם הלכה ה :

[נ"ל נרבי]

קסז ה מיי' שם הלכה ד:

קסח ו מיי' שם הלכה ג ועיין בכ"מ :

קסט ז מיי' שם הלכה ס :

קע ח מיי' פי"ב מהל' אבידה הלכה א סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רס"ד סעיף א :

א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו למשרתי ע"ז שנאמר °ומזרעך לא תתן להעביר למולך תניא נמי הכי יכול העביר ולא מסר יהא חייב ת"ל לא תתן מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב ת"ל להעביר מסר והעביר שלא למולך יכול יהא חייב ת"ל למולך מסר והעביר למולך ולא באש יכול יהא חייב נאמר כאן להעביר ונאמר להלן °לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה להלן באש אף כאן באש ומה כאן מולך אף להלן מולך אמר רב אחא בריה דרבא *העביר כל זרעו פטור שנאמר מזרעך ולא כל זרעך [ב]בעי רב אשי העבירו סומא מהו ישן מהו בן בנו ובן בתו מהו תפשוט מיהא חדא דתניא °כי מזרעו נתן למולך מה ת"ל לפי שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אין לי אלא בנו ובתו [ג]בן בנו ובן בתו מנין ת"ל °בתתו מזרעו תנא פתח בכי מזרעו וסליק בתתו מזרעו דרשה אחרינא הוא זרעו °אין לי אלא זרע כשר [ד]זרע פסול מנין ת"ל בתתו מזרעו אמר רב יהודה [ה]אינו חייב עד שיעבירנו דרך העברה היכי דמי אמר אביי שרגא דליבני במיצעי נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא [ו]רבא אמר כמשוורתא דפוריא תניא כוותיה דרבא *אינו חייב עד שיעבירנו דרך (א) עברה העבירה ברגל פטור [ז]ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו הא כיצד בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור העביר עצמו פטור ורבי אלעזר בר' שמעון מחייב אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב שלא למולך פטור אמר עולא מאי טעמא דרבי אלעזר בר' שמעון אמר קרא °לא ימצא בך בך בעצמך ורבנן לא דרשי בך והתנן *[ח]אבידתו ואבידת אביו שלו קודמת ואמרינן *מאי טעמא ואמר רב יהודה אמר קרא °אפס כי לא יהיה בך אביון שלו קודמת לשל כל אדם והתם מאפס אמר רבי יוסי בר' חנינא שלש כריתות בע"ז למה אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה ואחת למולך ולמאן דאמר מולך ע"ז היא כרת במולך למה לי למעביר בנו שלא כדרכה ולמאן דאמר *מגדף ע"ז היא כרת במגדף למה לי *לכדתניא °הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי רבי עקיבא אמר לו רבי ישמעאל והלא כבר נאמר ונכרתה וכי שלשה עולמים יש אלא ונכרתה בעולם הזה הכרת לעולם הבא תכרת *דברה תורה כלשון בני אדם :

מתני'

רש"י

ר' ינאי. לפרושי עד שימסור דמתני' אתא למימר דהך מסירה למשרתי ע"ז קאמר : לא תתן להעביר. לא תתן לאחרים להעביר וסתמא דמילתא שמשין שלה קא מעבירין לה : ה"ג תניא נמי הכי יכול העביר ולא מסר כו' ול"ג בברייתא ברישא ומזרעך לא תתן דהא לא יכול למיתני יכול העביר ולא מסר דהאי לא תתן מסירה משמע אלא הכי קתני יכול העביר ולא מסר יהא חייב ותיפוק ליה מלא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש דלא כתיבא מסירה ת"ל לא תתן להעביר פירש לך הכתוב על העברה שאינה אלא דרך נתינה : לא תתן להעביר. משמע ליה לתנא נתינה הבאה לכלל העברה ולא משמע ליה נתינה על מנת להעביר לחוביה על נתינה לחודה : מסר והעביר. לע"ז אחרת שלא למולך יכול יהא חייב : העבירו. לבנו סומא או ישן מי הוה דרך העברה בכך בכה"ג דאינו יכול לעבור בעצמו אם היה רוצה : פשוט מיהא. מתניתין : חדא. מהנך שאלות דבן בנו ובן בתו כבנו : כי מזרעו נתן למולך מה ת"ל. פשיטא דהאי כרת על כן נכתב דהא במעביר למולך כתיב (ויקרא כ) ואני אתן את פני וגו' ולעיל מיניה כתיב ואשר יתן מזרעו למולך מות יומת : ת"ל בתתו מזרעו. קרא אחרינא הוא ולא זה שהתחיל התנא לדרוש ופרכינן תנא פתח לדרוש כי מזרעו נתן למולך ובסוף דבריו סיים ת"ל בתתו מזרעו ומשני דרשה אחריתי דרש מבתתו מזרעו דרשה קמייתא דבן בנו ובן בתו מכי מזרעו נפקא ליה והדר תנא זרעו פסול מנין שהיה לו ממזר והעבירו ת"ל בתתו מזרעו ואם העלם יעלימו וגו' ולא היה צריך למכתב בתתו מזרעו דהא במעביר מזרעו משתעי אלא להך דרשה : דרך העברה. שלא שינה מן החוק אלא כדרך מנהג העברת המולך : שרגא דלבני. שורת לבנים גבוה לבנה על גבי לבנה והאש מכאן ומכאן ומעבירין עליו ואינו שורפו מדקתני לקמן המעביר עצמו פטור אלמא לאחר העברה הוא חי והא דאמרינן (לעיל דף סג:) גבי חזקיה שסכתו אמו שלמנדרא לאו למולך היה אלא לאלהי ספרוים דהתם שריפה כתיב : רבא אמר כמשוורתא דפוריא. אינו מעבירו ברגליו אלא קופץ ברגליו כדרך שהתינוקות קופצין בימי הפורים שהיתה חפירה בארץ והאש בוער בו והוא קופץ מספה לספה : דרך העברתו. עבודתו של מולך : העבירו ברגל פטור. אלמא דרך עבודתו בקפיצה : מאי טעמא דר' אלעזר. במעביר עצמו : ורבנן לא דרשי בך. בתמיה לאזהרה למשמע מינה אזהרת עצמו : לא יהיה בך אביון. הזהר בעצמך שלא תבא לידי עניות נימא ההוא סתמא דלא כרבנן : התם מאפס כי לא יהיה בך אביון. דהאי לאו לאזהרה אתא אלא להבטחה שמבטיחם שלא יהיה בהם אביונים נכתוב לא יהיה בך אביון מדכתיב אפס לאזהרה אתא כלומר אפס וחדל וכלה עניות ממך אפס לשון חדלה וכליה כמו (בראשית מז) כי אפס כסף : שלש כריתות בע"ז. תרתי גבי מולך בקדושים תהיו ואני אתן את פני באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו ואת כל הזונים וגו' (ונתתי את פני וגו') וא"כ סבירא ליה דמולך לאו ע"ז הוא מכל מקום קרי ליה ע"ז והשלישית בשלח לך אנשים כי דבר ה' בזה ואת מצותו הפר הכרת תכרת הנפש ההיא וגו' ותניא לקמן באלו שאין להם חלק לעולם הבא דבר ה' בזה זה דבור ראשון שנאמר בסיני והוא ע"ז והא דכתיב הכרת תכרת חדא חשיב ליה כדמפרש לקמן דברה תורה כלשון בני אדם את ה' הוא מגדף ונכרתה לקמן מפרש : אחת שלא כדרכה. כרת יתירא גבי מולך אם אינו ענין לו תנהו ענין לזבוח וקטור וניסוך והשתחואה שהוא חייב עליהם אף שלא כדרכה : ואחת למולך. דאף על פי שדרכן בכך מיבעי ליה למכתבה באפי נפשיה דמולך לאו ע"ז הוא והקפידה תורה עליו : ולמאן דאמר מולך ע"ז הוא. והוי בכלל כדרכה דכל שאר עבודות מאיכה יעבדו נפקא בא הכתוב לחייב עליו אף בשאר ע"ז שאין דרכו בכך שלא מצינו אלא זבוח וקטור וניסוך והשתחואה : ולמאן דאמר. בכריתות *מגדף זה העובד ע"ז כגון מסורר לע"ז : כרת דכתיב במגדף למה לי. אחרי שדרכה בכך ופלוגתא היא בכריתות (דף ז.) איכא למאן דאמר מגדף היינו מברך את השם : לכדתניא. כדמוקים ליה רבי ישמעאל אחד לעוה"ז ואחד לעוה"ב : והלא כבר נאמרה ונכרתה. באותה פרשה עצמה גבי מגדף ורבי עקיבא ס"ל מגדף היינו מברך את השם כדאמר בכריתות ועולם הבא לא נפקא ליה בע"ז אלא מהכרת תכרת ור' ישמעאל לאו לר"ע פריך והלא כבר נאמר ונכרתה דהא ר"ע במברך את השם מוקים לה אלא טעמא דנפשיה קאמר והלא כבר נאמרה ונכרתה ואנא סבירא ליה דבע"ז כתיבא : וכי שלשה עולמות יש וכו'. ודומה לו בשחיטת חולין והלא במוקדשין האומר רגלה של זו עולה כולה עולה דהא פרכא לאו לכשנגדו פריך דאיהו ס"ל אפילו במוקדשין דאין כולה עולה אלא טעמא דנפשיה אמר בפרק [בהמה המקשה] (חולין סט.) :

מתני'

תוספות

העביר כל זרעו פטור. וא"ת מקמא מיחייב ליה וי"ל כגון שאין לו אלא בן אחד או שהעבירם בבת אחת :

שלש כריתות בע"ז. פ"ה שתים גבי מולך בקדושים והשלישי בשלח לך כי דבר ה' בזה וקשה (לר"י) דאית ליה ברים מי שהיה טמא (פסחים ד' נג.) מגדף היינו מברך השם ובסוף פרק קמא דשבועות (דף יג.) מוקי כי דבר ה' בזה לפורק עול ומגלה פנים בתורה כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן ויש לומר דכרת ג' בפרשת אחרי מות דכתיב מולך גבי עריות ואכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות וגו' ואף על גב דהוי ליה טפי לאוקמי לגופיה למעביר בנו שלא כדרכה ניחא ליה לאוקמיה בע"ז באם אינו ענין כיון דהשתא סבירא ליה מולך לאו היינו ע"ז וחוק בעלמא הוא דלא מסתבר לחיובי עליה אלא כדרכה :

למעביר בנו ובתו שלא כדרכה. תימה כיון דמולך ע"ז הוא ת"ל מההוא כרת דמוקמינן לע"ז שלא כדרכה ויש לומר דלא הוה מוקמינן ליה לע"ז כיון דגבי מולך כתיב אי לאו דאשכחן קרא אחרינא למולך :

וכי שלשה עולמות יש. לאו לר' עקיבא פריך דאיהו מוקי לה במברך את השם אלא אליבא דנפשיה קאמר כדפ"ה ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה וכי שלשה עולמות יש דלעולם הזה נפקא לן מקראי דמולך כע"ז מיהו ר' עקיבא איכא למימר דלא דריש כי דבר ה' בזה בע"ז אלא כדדרשינן פ"ק דשבועות (שם) אבל מרבי ישמעאל קשיא דדריש בחלק *המבזה דיבור ראשון שנאמר בסיני דהיינו ע"ז דאכתי תקשה ליה וכי שלשה עולמות יש דע"ז נפקא ליה מקראי דמולך וי"ל דרבי ישמעאל הוה דריש קראי דמולך תרתי לע"ז שלא כדרכה משום עולם הזה ולעולם הבא אי נמי חד לע"ז שלא כדרכה ותרתי למולך לעולם הזה ולעולם הבא :

והנשאל

מסורת הש"ס

[תוספתא פ"י]

ב"מ לג.

[ב"מ ל: לג. ע"ש]

(פסחים לג:)

[כריתות ז:]

[ברכות לא: קידושין יז וש"נ]

[דף ו:]

[דף נו.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' דרך העברתו העבירו ברגל :

גליון הש"ס

גמ' אין לי אלא זרע כשר. וכן בקדושין דף ד ע"א ועי' בתוס' קידושין דף כו ע"ב ד"ה ולזרעו :

לקמן נ: [שבועות יג.]

מתני' *בעל אוב זה פיתום המדבר *משחיו וידעוני זה המדבר בפיו הרי אלו בסקילה והנשאל בהם באזהרה: גמ' *מאי שנא הכא דקתני בעל אוב וידעוני ומאי שנא גבי כריתות דקתני בעל אוב ושייריה לידעוני ר' יוחנן אמר הואיל ושניהן בלאו אחד נאמרו ר"ל אמר ידעוני לפי שאין בו מעשה ור' יוחנן מאי שנא בעל אוב דנקט משום דפתח ביה קרא וריש לקיש מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר רב פפא חלוקין הן במיתה ור' יוחנן חלוקה דלאו שמה חלוקה (א)דמיתה לא שמה חלוקה ורבי יוחנן מ"ט לא אמר כריש לקיש אמר לך מתני' דכריתות ר' עקיבא היא דאמר לא בעינן מעשה וריש לקיש נהי דלא בעי ר' עקיבא מעשה רבה מעשה זוטא בעי מגדף מאי מעשה איכא עקימת שפתיו הוי מעשה בעל אוב מאי מעשה איכא הקשת זרועותיו הוי מעשה ואפילו לרבנן והתניא* אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחואה ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה ור' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה השתא לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה כי קאמר ר"ל נמי לר"ע אבל לרבנן לא אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה אלא אמר עולא במקטר לשד א"ל רבא מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא אלא אמר רבא במקטר לחבר אמר ליה אביי המקטר לחבר חובר חבר הוא אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה *ת"ר °חובר חבר (דברים יח) אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ואפי' נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מיכוין דלא ליזקו אסור ורבי יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב

מתיב

תורה אור

רש"י

מתני' פיתום · שם המכשף המדבר משחיו מעלה את המת מן הארץ ומושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחי אייסל"ה בלע"ז: ידעוני המדבר בפיו · כדמפרש בגמרא חיה אחת יש ששמה ידוע ומכניס ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר מאליו על ידי כשפים: הרי אלו בסקילה · כדכתיב (ויקרא כ) באבן ירגמו אותם: והנשאל בהם · שבא ושואל בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: באזהרה · דאל תפנו אל האובות (שם יט) ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימלא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני (דברים יח): גמ' בכריתות קא חשיב לכל כריתות שבתורה שחייבין עליהן על שגגתן חטאת ותנן (שם דף ב.) בעל אוב ולא תנא ידעוני: הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו · בלאו דאל תפנו אל האובות ואל הידעונים ואם עשה שניהם בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת שהלאוין מחלקין לחטאות כדכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה דהיינו דברים שהן בלא תעשה וסמיך ליה או הודע אליו אלמא חטאת אלאוין קיימי והני אף על גב דכי עבד לחד מינייהו באפי נפשיה מיחייב דהא לאו אתרוייהו קאי לא תני להו לתרוייהו התם דכי תניא התם מידי דמחייב אכל חד וחד כי עביד להו כי הדדי הוא דתנינן כדאמרינן התם ברישא דגמ' דפרכינן מנינא למה לי שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת הלכך לא מצי למתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטאות והא דנקט הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו ולא נקט הואיל ושניהם בכרת אחת נאמרו משום דחלוק חטאות אינו תלוי בחלוק כריתות דהא מפטם שמן המשחה וסך משמן המשחה משום דאיכא שני לאוין על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו (שמות ל) אע"ג דאין בשניהם אלא כרת אחת כדכתיב (שם) איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו אמרי' התם דכי עביד להו בשוגג בהדדי מיחייב על כל אחת ואחת: ריש לקיש אמר ידעוני. להכי לא תנינא לה להתם משום דאפי' כי עביד לה באפי נפשיה לאו בר קרבן הוא לפי שאין בו מעשה וחטאת אינה באה אלא על המעשה דכתיב ועשה אחת אבל בעל אוב צריך להקיש בזרועותיו כדלקמן והקשת זרועותיו חשיב ליה מעשה אבל הכנסת העצם ידעוני אינו מדבר בשעת מעשה אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העצם מאליו: ורבי יוחנן · דאמר ידעוני באפי נפשיה בר קרבן הוא והאי דשייריה משום דלא מיחייב תרתי עלייהו: מאי שנא בעל אוב דנקט. תנא למתנייה ושייריה לידעוני ולא נקט ידעוני ולשייריה לבעל אוב: משום דפתח ביה קרא · בכל דוכתי אוב כתיב ברישא: חלוקין הן במיתה · כשפירש סקילתן חלקן הכתוב כי יהיה בהן אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בם ולא כתיב וידעוני הלכך אי הוה ידעוני בר קרבן הוה מיחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי אוב: מ"ט לא אמר כריש לקיש · דפטר ליה לגמרי מקרבן הא ודאי בעינן מעשה: ר"ע היא · דקא חשיב מגדף בההוא מנינא ופליגי רבנן עליה במגדף משום דאין בו מעשה הלכך לר' עקיבא מחייב עליה ולא שיירה אלא משום דלא מחייב תרתי אתרוייהו: עקימת שפתיו · שעוקמין ומנענעין כשהוא מדבר חשיב ליה ר"ע מעשה אבל ידעוני אפי' עקימת שפתים ליכא: ואפי' לרבנן · קאמר ריש לקיש דהוה מעשה בתמיהה כלומר מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף אבל בבעל אוב מודו אלמא הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה: אינו חייב · קרבן על שגגתן: מאן תנא השתחואה · לענין קרבן: ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה · רבה אלא מעשה זוטא: כי אמר ריש לקיש · דהקשת זרועותיו לבעל אוב הוי מעשה לר' עקיבא קאמר: אי הכי · מתני' דקתני התם במילתא דרבנן יצא מגדף שאינו מחייב על שגגתו חטאת לפי שאין בו מעשה וגבי חטאת כתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ואי הכי יצא מגדף ובעל אוב מבעיא ליה: במקטר לשד · בעל אוב דקתני בכריתות דמודו ביה רבנן בהכי עסקינן שמקטר לפני השד הממונה על אותו דבר דהוי מעשה גמור: עובד עבודת כוכבים הוא · ועובד עבודת כוכבים הא קתני לה התם: ומשני במקטר לחבר · אינו מקטר לשם אלהות אלא ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן: חובר חבר הוא · ואינו אלא בלאו: והתורה אמרה חבר כגון זה בסקילה · תירוץ הוא מאחר שמחבר את השדים במזיד אמרה התורה שיהא בסקילה וכל שזדונו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן דכי אמרי' חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמות נחשים ועקרבים למקום אחד ע"י לחשים: אחד חבר גדול · מאסף חיות ובהמות גדולות: חבר קטן · מחבר שקצים ורמשים: ואפי' נחשים ועקרבים · לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימלאו ביישוב ויזיקו: אסור · וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פקוח נפש: הואיל וישנו בלב · עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב שמתכוין לברך השם שאפילו מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד ומקללו אינו מתחייב:

מתיב

תוספות

והנשאל בהן · פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימלא בך וקשה דהאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ יהא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים והנפש אשר תפנה וגו' והכרתי אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימלא בך °דכתיב בקרא בתריה שואל אוב וידעוני:

הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו · פ"ה שהלאוים מחלקים לחטאות כדכתיב אשר לא תעשינה וסמיך ליה או הודע אליו ואף על גב דבס"פ כלל גדול (שבת דף סט.) הוא דדריש ריש לקיש בשגגה עד שישגג בלאו שבה ור' יוחנן ס"ל שגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו מ"מ בלאוין תליא מילתא כיון דאשכחן מפטם וסך דאיכא שני לאוין וכרת אחד מסתברא דלכך כתובין שני לאוין כדי לחייבו שני חטאות: מאן תנא השתחואה ר' עקיבא היא · תימה הא לא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן כדתנן בספ"ק דכריתות (דף ז:) וא"כ בהשתחואה דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן ליפטר וכן ידעוני אליבא דר' יוחנן לר"ע אמאי חייב הא לא כתיב ביה כרת במקום קרבן וי"ל דר"ע אליבא דדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי לא בעינן מעשה לדידכו אודו לי מיהת במגדף דכתיב ביה כרת במקום קרבן א"כ כיון דחייב רחמנא במגדף ש"מ דבכל דוכתי לא בעי מעשה לענין קרבן כלל דעקימת שפתיו לרבי יוחנן אליבא דר"ע לא חשיב מעשה הואיל וישנו בלב כדלקמן ולר"ל אליבא דר"ע מחייביה אע"פ דלית בה מעשה רבה אלא זוטא: יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה · בריש כריתות (דף ג.) משני חדא מתרתי נקט וליתני בעל אוב מגדף איצטריך ליה סד"א הואיל וכתיב כרת במקום קרבן אימא מודו ליה לר"ע קמ"ל ודרך הש"ס בכמה מקומות כן כדאשכחן בפ"ק דחולין (דף כב. ושם) ידו הימנית מדרבה בר בר חנה נפקא ומשני כהונה בעיא אצבע ובסוף התודה (מנחות דף פג.) משני כדי נסבא ובסוף דם החטאת (זבחים דף צח. ושם) משני הכך ב' שינויי: הואיל וישנו בלב · פי' בקונט' שאפי' מברך השם כל היום ואין לבו כלפי מעלה אלא לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד אינו חייב וקשה הסתא השתחואה נמי ישנה בלב כדאמרינן (לעיל דף סא:) גבי אנדרטא אי לא קיבלה באלוה לאו כלום הוא וי"ל מדכתיב גבי ניטוה (נחום א) ממך יצא חושב על ה' רעה דהיינו רבשקה שגידף שהיה שלוחו של סנחריב מלך אשור וניטוה בארץ אשור ותלאו הכתוב במחשבה ולפי מאי דפרישי' לעיל (שם ד"ה רבא) דבסתם עבודת כוכבים מאהבה ומיראה חייב ניחא דאין תלויה בלב:

ילאו

עין משפט נר מצוה

קעא א מיי' פ"ו מהל' ע"ז הל' א ב ופי"א הלכה יד סמג לאוין לח טור י"ד סימן קעט:

קעב ב מיי' שם פי"א הל' יד סמג שם:

קעג ג מיי' שם פ"ו הלכה ב:

קעד ד מיי' פ"א מהל' שגגות הלכה ב והלכה ד:

קעה ה מיי' שם פ"ז הלכה א:

קעו ו ז מיי' פ"ו מהל' ע"ז הלכה א:

קעז ח מיי' שם פי"ד הלכה י סמג לאוין כד טוש"ע י"ד סימן קעט סעיף ה:

קעח ט שם סעיף ו ובפירוש רש"י:

הגהות הב"ח

(א) גמרא דלאו שמה חלוקה חלוקה דמיתה:

גליון הש"ם

תוס' ד"ה והנשאל כו' דכתיב בקרא. עיין עירובין יז ע"ב ובתורת חיים שם:

מסורת הש"ס

[עי' תוספות מנחות לז: ד"ה קיבורת] כריתות ג: [כל הסוגיא ע"ש]

[לעיל סג. תוספתא פ"י כריתות ג:]

ג"ז שם בכריתות

עין משפט
נר מצוה

קעט א מיי׳ פ״ט מהל׳ כלאים הלכה ז ופי״ג מהלכות שכירות הלכה ב סמג לאוין קפד רפח טוש״ע י״ד סי׳ רנז סעיף יא וטוש״ע ח״מ סי׳ שלח סעיף ג :

קפ ב מיי׳ פ״ו מהל׳ ע״ז הלכה א סמג לאוין לח :

קפא ג מיי׳ שם הל׳ ב סמג לאוין לט:

קפב ד מיי׳ שם הל׳ א סמג עשין לח :

קפג ה מיי׳ שם פי״א הל׳ יג סמג לאוין נ טוש״ע י״ד סי׳ קעט סעיף יג :

[כריתות ד.]

[**גרג אלפס רעג. כתב בשם רב האי גרסתו הואיל וישנן באיה וע״ש שהאריך בפרושו]

[תי׳ דבפ״ק דתמורה דף ג:]

קפד ו ז מיי׳ שם הל׳ ח ט סמג שם טוש״ע י״ד שם סעיף ג וסעיף טו :

קפה ח מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף יג :

מתיב ר׳ זירא *יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה ואמאי הא ליתנהו בלב אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא והא איתמר *חסמה בקול והנהיגה בקול רבי יוחנן אמר [א]חייב ור״ל אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו הוי מעשה ר״ל אמר פטור *עקימת פיו לא הוי מעשה אלא אמר רבא *שאני עדים זוממין הואיל וישנן **בראיה ת״ר [ב]בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו [ג]ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו מיתיבי °והיה כאוב מארץ קולך מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי תא שמע °ותאמר האשה אל שאול אלהים ראיתי עולים מן הארץ מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דיתיב בין הפרקים ומשתעי ת״ר בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד [ד]הנשאל בגולגולת מה בין זה לזה מעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת נשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת ואף שאלה זו שאל טורנוסרופוס את ר״ע אמר לו ומה יום מיומים אמר לו ומה גבר מגוברין א״ל דמרי צבי שבת נמי דמרי צבי א״ל הכי קאמינא לך מי יימר דהאידנא שבתא אמר לו נהר סבטיון יוכיח בעל אוב יוכיח קברו של אביו יוכיח שאין מעלה עשן בשבת אמר לו ביזיתו ביישתו וקיללתו שואל אוב היינו ודורש אל המתים דורש למתים כדתניא [ה]°ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה״ק *כדי שתשרה עליו רוח טומאה וכשהיה ר״ע מגיע למקרא זה היה בוכה ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה על אחת כמה וכמה אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר °כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם אמר רבא אי בעו צדיקי ברו עלמא שנאמר כי עונותיכם היו מבדילים וגו׳ רבא* ברא גברא שדריה לקמיה דר׳ זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה אמר ליה מן חבריא את הדר לעפריך *רב חנינא ורב אושעיא הוו יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה תנו רבנן מעונן ר׳ שמעון אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין וחכ״א [ו]זה האוחז את העינים ר״ע אומר [ז]זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח לימודי ערבי שביעיות חיטין יפות עיקורי קטניות מהיות רעות תנו רבנן [ח]מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו ושועל משמאלו
אל

ישעיה כט

שמואל א כח

דברים יח

ישעיה נט

רש״א גרים רבה

תוספות

יצאו עדים · תימה למ״ל למעוטי עדים זוממין מקרבן הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה וי״ל דמשכחת לה שהוזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר הדין א״נ כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבודין אנחנו :

הואיל וישנו בקול · תימה כי הדר ביה משינויא דקול ומסיק שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה מאי משני מכל הני דתני בת״כ בהדיא עדים זוממין דממעט מועשה מקלל אביו ואמו ומסית ומדיח ונביא השקר ובספרים ישנים ל״ג עדים זוממין וה״ג אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וכי פריך וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא לא פריך אלא מעדים זוממים לחודיה דמודה ר׳ יוחנן בכולהו דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא גבי חסמה משום דבדבורו קא עביד מעשה כשהבהמה שוחה לאכול והוא גוער בה זוקפת ראשה וה״נ עדים זוממין בדיבורייהו עבדי מעשה לחייב הנדון תדע *(דבפרק בתרא דמכות (דף טז:) א״ל רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבוריה עבד מעשה אלמא לא חשיב עקימת שפתיו מעשה אלא היכא דבדיבורו עביד מעשה הלכך שינויא דקול קאי ולא הדרא ביה אלא מעדים זוממים מיהו בפ״ק דכריתות (דף ד·) קשה דאיכא התם כל הך סוגיא ושינויא דקול ליתא התם כלל וא״כ תקשה ליה מכל הני דתורת כהנים :

ריש לקיש אמר פטור · אליבא דמ״ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי בפרק הפועלים (ב״מ דף צ: ושם) דהא ר״ל אית ליה פרק שבועות שתים (שבועות דף כא.) לוקין עליו :

מעלה בזכורו · פ״ה מעלה ומושיב המת על זכורו ולא יתכן בבעל אוב דשאול אלא נראה דשם מכשפות כך הוא תרגומו דאוב וידעוני מתרגמינן בידין וזכורין ומיהו יש לתמוה קצת דהוה ליה למנקט המעלה בידין שהוא תרגומו של אוב :
המחלל

רש״י

מתיב רבי זירא יצאו עדים זוממין · הלא חטאת היא שנויה בתורת כהנים גבי פר כהן משיח אחר שראיתו לדברים שהן כעובד עבודת כוכבים ודברים שאינן כעובד עבודת כוכבים למה נאמרה עובד עבודת כוכבים לומר לך מה עבודת כוכבים מיוחדת שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל שחייבין וכו׳ אי מה עבודת כוכבים מיוחדת שחייבין עליה מיתת ב״ד אף אני מרבה חייבי מיתות ב״ד ואת מי אני מרבה מקלל לאביו ומסית ועדים זוממין ת״ל ועשה יצאו עדים זוממין שאין בהם מעשה ואמאי לא הויא עקימת שפתיו מעשה הא לא תליא בכונת הלב : ה״ג אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בקול · עיקר חיובן בשמיעת קולם לפני ב״ד הוא בא וקול לית ביה ממש הלכך הוי כמגדף דתלוי בלב : חסמה בקול · לפרה דשה וכשרוצה לאכול חסמה בקולו : והנהיגה בקול · מנהג בכלאים דחייב משום לא תחרוש בשור ובחמור (דברים כב) : בראייה · עיקר חיובא בא ע״י הראייה שמעידין שראו וראיה לית בה מעשה : מבין הפרקים · מעלה את המת ויושב לו באחד מבין פרקי העצמות של מכשף כגון על פרקי אצבעותיו או על פרקי ברכיו : ידוע · שם חיה : כי אורחיה · מתוך קברו ומתוך כך קולו נמוך : לא דסליק ויתיב בין הפרקים · ומיהו קולו נמוך לפי שאין בו חיותא : בזכורו · מעלה ומושיב את המת על זכרותו : בגולגולת · המוטלת מן המת לארץ ועונה מה ששואלין אותו ע״י כישוף : אינו עולה כדרכו · אלא רגליו למעלה : עולה כדרכו · ולא סליק למיתב בין הפרקים : מה היום מיומים · למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים : ומה גבר מגוברין · מה לאיש כמוך להיות שר וגדול מכל אנשים : דמרי צבי · אדוני חפץ לגדלני המלך קיסר המשילני: שבת נמי דמרי צבי· הקב״ה חפץ והזהיר על כבודו : דמי יימר דהאידנא שבתא היא · ודילמא אחד משאר ימים הוא שבת : נהר סבטיון יוכיח · נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח : בעל אוב יוכיח · שאינו עולה בשבת : קברו של אביו · דטורנוסרופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף ובשבת פושעי גיהנם שובתין : ביזיתו ביישתו קללתו · הך קללה אינה אלא גדוף וכן היה לשונם כמו (מלכים א ב) קללה נמרלת שלא היה שם קללה אלא גדוף: היינו דורש אל המתים · ולמה נכתבו שניהם במקום אחד : שתשרה רוח טומאה עליו · שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו: המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה · נבואת שכינה : עאכ״ו · שהיא המדה נותנת שע״י תענית ובקשה תשרה עליו שכינה דהא מדה טובה יתירה על מדת פורענות ואנו לועקין על כך ואין אנו נענין אבל מה אעשה וכו׳ : אי בעו צדיקי · להיות נקיים מכל עון : הוו ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים · הא אם לא היו בהם עונות אין כאן הבדלה : ברא גברא · ע״י ספר יצירה שלמדו לרוף אותיות של שם : ולא היה מהדר ליה · שלא היה בו דבור : מן חבריא · הנבראים ע״י החברים אתה : עיגלא תילתא · גדול כאלו הגיע לשליש שניו וגמרה גדילתו דהכי שביחי ומעלי למיכל כמו (ב״מ דף סח.) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין · ל״א *שהיה טוב ובעל טעם כאילו הוא שליש לבטן : שבעה מיני זכור · שכבת זרע מז׳ בריות ומעביר על עיניו ועושה כשפים : אוחז את העינים · אוחז וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאילו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום : המחשב עתים ושעות · לשון מעונן כמו בעל עונות שמבחין את עונה ואומר היום יפה לצאת לדרך ויצליח למחר יפה ליקח מקח וישתכר בו הלוקחו : למודי ערבי שביעיות · כלומר ערב שביעית למדין ורגילין להיות חטין יפות: עקרי קטניות מהיות רעות· כלומר העוקר קטנית ואינו קוצרן שוב אינן מתליעות ואין מרקיבות: פתו נפלה מפיו · צריך לדאג היום מהיזק: נחש בא מימינו או שועל משמאלו · סימן רע הוא לו : צבי הפסיקו · שהיה הולך ממזרח למערב והצבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו:
אל

מסורת הש״ס

כריתות ד.

ב״מ צ:

[עי׳ תוספות יבמות קח. ד״ה ככה]

[נדה יז. וע״ש בפירש״י]

לקמן סז:

[עי׳ רש״י עירובין סג. וע״ש רש״י פסחים סח. וקד״ע ועי׳ תוס׳ גיטין ס. וכ״ש שבת יא.]

מסורת הש"ס

[לעיל נג.] [שבת קנג: ע"ש וד' קנד.] [שם קנג.] [שבועות לה.] שבועות לו. [עירובין סג. וש"נ] [לקמן סה:] ב"מ לד: לה: לקמן סה: שבועות כו. חולין עח: [מנחות לז: לח. יומא נז:] [לעיל נד. כריתות ה.] ב"מ מח: [קידושין ה: כח. וש"נ] [מס' סופרים פ"ד ה"ה]

אל תתחיל בי שחרית הוא ראש חודש הוא מוצאי שבת הוא תנו רבנן °לא תנחשו ולא תעוננו *כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות *ובדגים: **מתני'** *המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: **גמ'** *מכלל דאיכא מידי דחילול שבת הוי ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו כרת מאי היא תחומין ואליבא דרבי עקיבא הבערה ואליבא דר' יוסי: **מתני'** המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם *קללם בכנוי ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** *מאן חכמים ר' מנחם בר' יוסי הוא דתניא ר' מנחם בר' יוסי אומר °בנקבו שם יומת מה ת"ל שם ללמד על מקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם *תנו רבנן איש מה ת"ל °איש איש לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס אשר יקלל את אביו ואת אמו *אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קילל דמיו בו אביו קילל אמו קילל דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע אחד בפני עצמו עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו מות יומת בסקילה אתה אומר בסקילה או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה *נאמר כאן דמיו בו ונאמר להלן °דמיהם בם מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל °אלהים לא תקלל וגו' אם היה אביו דיין הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל* °ונשיא בעמך לא תאור אינו לא דיין ולא נשיא מניין אמרת הרי אתה דן בנין אב משניהן לא ראי נשיא כראי דיין ולא ראי דיין כראי נשיא לא ראי דיין שהרי דיין אתה מצווה על הוראתו כראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי נשיא כראי דיין שהנשיא אתה מצווה על המראתו כראי דיין שאי אתה מצווה על המראתו הצד השוה שבהם שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו מה להצד השוה שבהן שכן גדולתן גרמה להן ת"ל °לא תקלל חרש באומללים שבעמך הכתוב מדבר מה לחרש שכן חרישתו גרמה לו נשיא ודיין יוכיחו מה לנשיא ודיין שכן גדולתן גרמה להן חרש יוכיח *וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהן שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתו מה לצד השוה שבהן שכן משונין אלא א"כ °נכתוב קרא או אלהים וחרש או נשיא וחרש אלהים למה לי אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו הניחא למאן דאמר אלהים חול אלא למאן דאמר קודש מאי איכא למימר דתניא *°אלהים חול דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אלהים קודש ותניא רבי אליעזר בן יעקב אומר אזהרה למברך את השם מניין תלמוד לומר אלהים לא תקלל למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול למ"ד אלהים קודש גמרינן חול מקודש בשלמא למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול אלא למ"ד אלהים קודש גמר חול מקודש דילמא אקודש אזהר אחול לא אזהר א"כ לכתוב קרא לא תקל

מאי

רש"י

אל תתחיל בי. כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קולת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שסימן רע הוא לו: שחרית הוא. שהיה תובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשה היום בפירעון: ראש חדש הוא. המתן לי עד מחר: מוצאי שבת הוא. תורה אור ראשון לימי השבוע: המנחשין. כשיוצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר: **מתני'** המחלל את השבת. דחשיב *ליה תנא בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק: **גמ'** תחומין ואליבא דר"ע. דיליף להו מקראי במסכת סוטה (דף כז:): הבערה ואליבא דר' יוסי. דאמר ללאו יצאת ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם כרת דתנן (שבת דף עג.) אבות מלאכות מ' חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: **מתני'** עד שיקללם בשם. שיקלל בשמות המיוחדין: קללם בכנוי. כגון שדי צבאות חנון רחום: **גמ'** בנקבו יומת. היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונוקב שם תנהו ענין למקלל אביו ואמו ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל (דף נו.) מהאי קרא °עד שיברך שם בשם ואפי' לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מחייב עליה: איש איש כי יקלל וגו' לרבות בת. שקללה או טומטום שקלל: אין לי אלא אביו ואמו. כאחד: אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל. כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמו: ר' יונתן אומר. מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו דאע"ג דוי"ו מוסיף על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כדרך שהוצרך לפרוט בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחדיו שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה רבי יונתן לקמן באלו הן הנחנקין לרבות את המקלל לאחר מיתה: מה להלן בסקילה. דכתיב באבן ירגמו אותם: בנין אב משניהם. דמחד מינייהו לא אתיא דאיכא למיפרך מה לדיין שכן אתה מצווה וחייב מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי וגו' ובנשיא איכא למיפרך שכן אתה חייב מיתה על המראתו שלא למרוד בצוויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע (א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לא ראי דיין כראי נשיא. לא ראיה של זה לצד חמור שבא' בדיין ישנה בנשיא אפילו הכי הוזהר על הנשיא: שהן בעמך. עושין מעשה עמך: באומללים. בשפלים כמו היהודים האמללים בס' עזרא (נחמיה ג): חרשותו גרמה ט. מתוך שהוא שפל הזהיר עליו הכתוב שלא תבזהו ולא תצערהו מפני שנותן צרתו על לבו ומיצר על שפלותו: שכן משונין. משאר ב"א אלו לאמללות ואלו לגדולה וקיי"ל בשחיטת חולין (דף קטו:) כל מה הצד פרכינן כל דהוא כגון שכן משונין דאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא היא דאביו נמי אית ביה צד חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום: ה"ג א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש. פי' אלא לא אתיא אביו בבנין אב אלא באם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש וניתי נשיא בהצד השוה לא ראי דיין שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו כראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש שפלותו גרמה לו כראי דיין שאין שפלותו גרמה לו הצד השוה שבהן שהן בעמך אף אני אביא נשיא והכא ליכא למיפרך שכן משונין דהא נשיא נמי משונה הוא: או נשיא וחרש. וניתי דיין מינייהו: אלהים חול. דהא אלהים דהכא חול הוא ולאזהרת דיין אתא: אלא למאן דאמר קודש. וכאן הזהיר על ברכת השם מאי איכא למימר אין כאן קרא יתירא: ומשני מאן דאמר אלהים חול על כרחיך גמר קודש מחול דהא לא אשכחן אזהרה לברכת השם אלא מהכא הלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן אזהרה לדיין דיליף לה מאזהרה דקדש וקס"ד במה מצינו גמר ומשום הכי פריך דילמא אקודש הזהיר אחול לא הזהיר:

לא

תוספות

המחלל שבת. לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ו:) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ולאו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מיחייב אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה*: **לרבות** בת. הא דאמר (ב"ק דף טו.) השוה הכתוב אשה לאיש היינו היכא דכתיב בלשון זכר אבל היכא דכתיב בלשון איש ממעטינן אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרינן בפרק ארבעה והמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לנזקין והוה ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: **עד** שיפרט לך הכתוב יחדיו. פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימה אם כן לרבי יאשיה אמאי כתיב בהו יחדיו אלא על כרחך אי לאו יחדיו הוה אמינא דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אף על פי שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאינן קשורין ותפורים כדדרשינן (יבמות דף ה:) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחדיו אלא מסברא קאמר עד שיפרט לך הכתוב יחדיו: **גמר** קודש מחול. מדאפקיה בלשון אלהים דאי מק"ו למ"ד קודש נמי לא איצטריך לגופיה דנילף מנשיא וחרש אלא איכא למיפרך °מה לבשר ודם שכן דואגים ומתביישין בכך:

מאי

עין משפט נר מצוה

קפו א מיי' פי"א מהל' ע"ז הלכה ד וסמג לאוין נ וטוש"ע י"ד סי' קעט סעיף ג:

קפז ב מיי' פ"א מהל' שבת הלכה א סמג לאוין שם:

[ועי' היטב סוגיא דשבת קנד. הכי קאמר דבר שחייבין על שגגתו חטאת חייבין על זדונו סקילה ועי' תוס' שבת ו: סד"ה הא קמ"ל]

קפח ג ד מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' ב סמג לאוין לד טוש"ע י"ד סימן רמא סעי' א:

קפט ה מיי' שם הל"א:

קצ ו מיי' פ"ו שם הל' ב סמג שם טוש"ע שם:

קצא ז מיי' פכ"ו מהל' סנהדרין הלכה א סמג לאוין רט טוש"ע ח"מ סי' כז סעיף א:

קצב ח מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה ד וע"ש בכ"מ:

קצג ט מיי' פכ"ו מהלכו' סנהדרין הלכה א:

גליון הש"ס

גמ' נכתוב קרא או אלהים וחרש. קשה דהא צריך קרא דנשיא למלקות דעל לימוד במה הצד אין מזהירין ועיין בתשובת תורת חסד סי' ר"ה: רש"י ד"ה בנקבו וכו' עד שיברך שם בשם. קשה לי הא ממילא לדידהו מקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיברך בשם המיוחד בק"ו באם מברך השם בכינוי פטור ק"ו למקלל אביו בכינוי. ולמ"ש תוס' ד"ה גמר י"ל דבשר ודם חמור דמתבייש אבל הסמ"ג בלאוין אות מ' כתב לתרץ הא דנסתפק משה רבינו במברך השם ולא למד בק"ו ממקלל אביו דדלמא כיון דתמיר לא סגי ליה בכפ רה. א"כ הקשי כנ"ל דלפטור שפיר יש ללמוד מקלל אביו בכינוי ממברך השם בכינוי דהא בזה לא שייך לומר דדלמא מברך השם בכינוי פטור משום דתמיר ולא סגי ליה בכפרה דהא אפילו במקלל בש"ס המיוחד דתמור יותר סגי ליה בכפרה וצ"ע:

עין משפט נר מצוה

קצד א ב ג מיי' פ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה ד סמג לאוין נו :

קצה ד מיי' שם הל' ב:

קצו ה מיי' שם פ"א הלכה יח :

קצו ו מיי' שם פ"ג הלכה ו :

גמרא

מאי לא תקלל ש"מ תרתי : **מתני'** *אהבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק : **גמ'** תנו רבנן *°נערה (דברים כב) ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה בבית אביה פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים נערה המאורסה אפי' קטנה במשמע א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ממאי דמתני' ר"מ היא ולמעוטי קטנה נמי דילמא רבנן היא ולמעוטי בוגרת ותו לא א"ל האי אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה *ותו לא מידי בעא מיניה ר' יעקב בר אדא מרב בא על הקטנה מאורסה לר"מ מהו לגמרי ממעיט ליה או מסקילה ממעיט ליה א"ל מסתברא מסקילה ממעט ליה והכתיב °ומתו גם שניהם (דברים כב) עד שיהו שניהן שוין שתיק רב אמר שמואל מאי טעמא שתיק רב ונימא ליה °ומת האיש (שם) אשר שכב עמה לבדו כתנאי ומתו גם שניהם *עד שיהו שניהן שוין דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ואידך ההיא ומתו גם שניהם מאי דריש ביה אמר רבא למעוטי מעשה *חידודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום היא ואידך האי לבדו מאי דריש ביה *כדתניא באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה ר' אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק תנו רבנן °ובת איש (ויקרא כא) כהן כי תחל לזנות רבי אומר תחילה וכן הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו מאי קאמר אמר רב הונא בריה דרב יהושע רבי כר' ישמעאל סבירא ליה *דאמר ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה והכי קאמר אם תחילת ביאה בזנות בשריפה אידך בחנק מאי וכן כי התם מה התם בתחילת ביאה קמשתעי קרא הכא נמי בתחילת ביאה קמשתעי קרא אמר ליה רב ביבי בר אביי מר לא הכי אמר ומנו רב יוסף ר' כר' מאיר ס"ל דאמר *נשאת לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק והכי קאמר אם תחילת אחלתה בזנות בשריפה ואידך בחנק ומאי וכן

סימנא

רש"י

לא תקלל · שתי קללות במשמע ואלהים נמי ב' לשונות יש בו הלכך לא תקלל דרשינן אתרווייהו : **מתני'** אינו חייב · סקילה : עד שתהא נערה · אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ופלוגתא דתנאי היא איכא למ"ד בחנק ואיכא למ"ד פטור לגמרי : בתולה · ולא בעולה : מאורסה · ולא נשואה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לא קרינא ביה מאורסה : והיא בבית אביה · למעוטי מסרה האב לשלוחי הבעל ויוצאה בדרך : באו עליה שנים · ועדיין היא בתולה כגון שבאו עליה שלא כדרכה : הראשון בסקילה · דמשכבי אשה כתיב (ויקרא יח) : והשני בחנק · דבעולה היא והא סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה לקמן : **גמ'** ת"ר נערה ולא בוגרת . אקרא קאי כי תהיה נערה בתולה מאורסה וגו' (דברים כב) וסקילה כתיבא התם נערה משתביא שתי שערות עד שירבה שחור על הלבן ואין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד : בית אביה · בפרשת מוציא שם רע כתיב (שם) לזנות בית אביה והתם נמי סקילה כתיבא : זו דברי ר"מ · אמתניתין קאי דקתני עד שתהא נערה ומשמע למעוטי קטנה זו דברי ר"מ דאמר בכתובות באלו נערות (דף כט·) קטנה אין לה קנס חמשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע : אבל חכמים · שנחלקו עליו ואמרו יש קנס במקום מכר חולקין עליו אף כאן ואומרים קטנה ארוסה בסקילה ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת : דילמא · למעוטי בוגרת ותו לא אתא למעוטי מידי : א"ל. א"כ האי עד שתהא נערה האי לישנא משמע בהדיא למעוטי קטנה דהכי משמע אינו חייב בקטנותה עד שתגדיל ותהא נערה ואי למעוטי בוגרת לחודא אתא הכי איבעיא ליה למתני אינו חייב אלא על נערה בתולה וכו' : ותו לא מידי · אין עוד להקניט בדבר דודאי מתני' ר"מ היא : לר"מ · דאוקמה למתני' דממעט קטנה אליביה : לגמרי קא ממעט ליה · דפטרינן ליה לגברא ממיתה הואיל והיא פטורה דלאו בת עונשין היא ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולת בעל : או דילמא מסקילה ממעט ליה · אבל חנק מחייבי : שתיק · רב : ונימא ליה ומת האיש השוכב עם האשה לבדו · בארוסה כתיב ואם בשדה ימצא האיש את הנערה המאורסה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו למה לי אילימא למעוטי לדידה הא בהדיא כתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא להביא את הבא על הקטנה מדעתה ואע"ג דפטור דידה לאו משום אונס אלא משום קטנות דאיהי לאו בת עונשין לגמרי איהו מיהא מיחייב : שניהם שוין · שני בני עונשין : למעוטי מעשה חדודין · מחדד ומקשה אברו בבשרה מבחוץ דהוא נהנה והיא אינה נהנית להכי כתיב שניהם שיהיו שניהם שוין נהנין ומיהו שלא כדרכה אף על גב דהיא אינה נהנית ממשכבי אשה איתרבאי לחיובא : לא כלום הוא · ולא איצטריך למעוטי ואיכא דאמרי מעשה הורדוס (בבא בתרא דף ג:) שהטמינה שבע שנים בדבש : ועדיין היא בתולה · שבאו כולם שלא כדרכה : וכולן בחנק · דגבי סקילה לבדו כתיב וקרא יתירא הוא למעוטי כי האי גוונא דאף על גב דקרינא ביה בתולה אין בסקילה אלא אחד מהם אותו ששכב עמה לבדו דהיינו ראשון שביאתו היתה יחידית : ר' אומר · כי תחל לשון תחלה ולקמיה מפרש לה : דרבי ישמעאל · בריש פירקין : אם תחלת ביאתה בזנות · שזו היא ביאה ראשונה שנבעלה : כי התם · מה מצינו בנערה המאורסה שיצאה מחנק לסקילה ולא יצאה אלא בביאה ראשונה וכתיב לבדו למעוטי שני אף בת כהן לא נשתנית מיתתה אלא בביאה ראשונה הלכך בנערה בתולה והיא ארוסה הכתוב מדבר : כר"מ ס"ל . דאמר בת כהן נשואה לכשר בשריפה אבל נשאת לאחד מן הפסולין שנתחללה מעתה נשואין שוב אינה אלא בחנק והאי תחלה דקאמר רבי ה"ק אם זו תחלת חילולה בשריפה ואם לאו בחנק : ומאי וכן · הכא לא קפיד אלא אתחלת חלול ולא אתחלת ביאה והתם אתחלת ביאה נמי קפיד :

סימנא

תוספות

מאי לא תקלל ש"מ תרתי · ומקלל חבירו גמרינן או מאב ונשיא או מאב וחרש דליכא למפרך שכן מעונים דאביו אינו מעונה אע"ג דבפ' שבועת העדות (שבועות דף לו· ושם ד"ה מקלל) משמע דמחרש לחודיה גמר לה וא"ת וניגמר אביו ממקלל עצמו וחרש דבפרק שבועת העדות (שם) גמרינן ממקלל עצמו מדכתיב השמר לך ושמור נפשך ויש לומר דאי לאו דאשכחן אביו דגמרינן מיניה חבירו לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו :

עד שיהיו שניהם שוין · פ"ה בני עונשין וקשה תקשה לרבנן דמחייבין אפי' סקילה וי"ל דלרבנן ניחא דדיניה בסקילה כנערה המאורסה דלא ק"ל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב אבל לר"מ דדיניה כנשואה בחנק ה"ל למפטרה מהאי קרא והשתא בין לר"מ בין לרבנן בנשואה פטור ומתני' דמייתי לעיל (דף נג:) וחייבין עליה משום אשת איש לא אתיא כוותייהו א"כ כרבנן ובארוסה ומיהו כיון דדייקינן לעיל אפי' בהמה כל שכן נשואה אלא כר' יונתן אתיא כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה הורדוס ועוד י"ל דלרבנן כיון דאין דינם משתנה בשביל קטנות מסתברא שפיר לאוקומי גם שניהם לדרשה אחריתי ומתני' דלעיל כרבנן אבל לר"מ דמשתנה דינו מסקילה לחנק בקטנה ארוסה סברא הוא דבנשואה דרשינן גם שניהם לפטור לגמרי ור"ת מפרש דלא קאמר שניהן שוין בני עונשין אלא שוין במיתה אחת והשתא לרבנן דבא על הקטנה בסקילה שפיר כיון דאם היתה היא בת עונשין היו שוין במיתה אחת אבל לר"מ בא על הקטנה בחנק דאם היתה בת עונשין היתה בסקילה ואין זה שוין במיתה אחת א"כ נשואה קטנה לכ"ע במיתה אחת שוין וא"ת בת כהן שהיא בשריפה ובועלה בחנק ליפטריה לגמרי כיון דאין שניהם שוין במיתה אחת וי"ל דלמפטר לגמרי אי אפשר משום דדרשינן *לגבי זוממים לעשות לאחיו ולא לאחותו :

מעשה חידודין · קשה דבפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) משמע דלא בעי קרא דפריך פשיטא פריצותא קאסר רחמנא ולגירסת הספרים מעשה הורדוס נמי קשה דהוא ממעט מדכתיב (ויקרא יח) שכבת זרע פרט למשמש מתה* :

והאי לבדו מאי דריש ביה לכדתניא · וא"ת הא ר"מ אית ליה הך ברייתא דקתני מתני' הראשון בסקילה והשני בחנק וא"כ היכי קאמר שמואל מ"ט שתיק רב לימא ליה ומת האיש הא לר"מ מיבעי ליה לאידך דרשה ויש לומר דתרתי שמעת מינה :

רבינא

מסורת הש"ס

כתובות מט

ג"ז שם מח:

[סוכה לו: וש"נ]

קידושין י. [ערכין ז.]

קידושין עט:

לעיל נה:

[תרומות פ"ז מ"ב לעיל נא. כריתות ז.]

עי' בערוך ערך הרדוסי לתוס' יבמות נה: ד"ה אחר וכו' וכן בהרא"ש שם סי' ד'

[לקמן ע.]

[ועי' תוס' יבמות נה: ד"ה לאחר וכו' כתבו ישוב לזה]

סימנא בעלמא: **מתני'** [א]המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה [ב]כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מזו אמר לשנים *[ג]הן עדיו ומביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לאחד הוא אומר יש לי חבירים רוצים בכך אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם [ד]מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת ביחוד והלה אומר לו והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו הרי זה מוטב ואם אמר כך היא חובתנו כך יפה לנו העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו *[ה]האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר אנסך אלך ואנסך נלך ונסך אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה: **גמ'** המסית זה הדיוט טעמא דהדיוט הא נביא בחנק והמסית את ההדיוט טעמא דיחיד הא רבים בחנק מתני' מני ר"ש היא דתניא *[ו]נביא שהדיח בסקילה ר' שמעון אומר בחנק [ז]מדיחי עיר הנדחת בסקילה ר"ש אומר בחנק אימא סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד עבודת כוכבים ואמר רב יהודה אמר רב מדיחי עיר הנדחת שנו אתאן לרבנן רישא ר"ש וסיפא רבנן רבינא אמר כולה רבנן היא ולא זו אף זו קתני רב פפא אמר כי קתני מסית זה הדיוט להכמנה דתניא ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו כיצד עושין לו מדליקין לו את הנר בבית הפנימי ומושיבין לו עדים בבית החיצון כדי שיהו הן רואין אותו ושומעין את קולו והוא אינו רואה אותן והלה אומר לו אמור לו מה שאמרת לי ביחוד והוא אומר לו והלה אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונעבוד עבודת כוכבים אם חוזר בו מוטב ואם אמר כך היא חובתנו וכך יפה לנו העדים ששומעין מבחוץ מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו: **מתני'** המדיח זה האומר נלך ונעבוד עבודת כוכבים [ח]המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את העינים ר"ע אומר משום ר' יהושע שנים לוקטין קשואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז את העינים פטור: **גמ'** אמר רב יהודה אמר רב מדיחי עיר הנדחת שנו כאן: המכשף זה העושה מעשה וכו': תנו רבנן מכשפה אחד האיש ואחד האשה א"כ מה ת"ל מכשפה מפני שרוב נשים מצויות בכשפים מיתתן במה רבי יוסי הגלילי אומר נאמר כאן °מכשפה לא תחיה ונאמר להלן °לא תחיה כל נשמה מה להלן בסייף אף כאן בסייף ר' עקיבא אומר נאמר כאן מכשפה לא תחיה ונאמר להלן °אם בהמה אם איש לא יחיה מה להלן °בסקילה אף כאן בסקילה אמר לו ר' יוסי אני דנתי לא תחיה מלא תחיה ואתה דנת לא תחיה מלא יחיה אמר לו רבי עקיבא אני דנתי ישראל מישראל שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה ואתה דנת ישראל מעובדי כוכבים שלא ריבה בהן הכתוב אלא מיתה

תורה אור: שמות כב · דברים כ · שמות יט

רש"י

סימנא בעלמא · ובתחילת שוס דבר הכתוב מדבר דתחלת חלול מיהא הוה: **מתני'** המסית זה הדיוט · מסית דתשבינן ליה *בנסקלין זה הדיוט שהסית אבל נביא שהסית אינו בסקילה אלא בחנק כדמפרש בגמרא: המסית את ההדיוט · הוא דבסקילה אבל מסית את הרבים כגון עיר הנדחת בחנק כדמפרש בגמרא והא ליכא למידק אבל מסית את הנביא בחנק דלא מלינו חלוק בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל מלינו חלוק בין נביא שהסית להדיוט שהסית דהדיוט שהסית כתיב (דברים יג) וסקלתו באבנים ובנביא כתיב (שם) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ומיתה האמורה בתורה סתם *אינה אלא חנק: אמר לשנים · יחד הן עלמן נעשו עדים ואין לריכין להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא מביאין אותו לבית דין דכתיב (שם) לא תחמול ולא תכסה עליו: אמר לאחד הוא אומר יש לי חברים רולים בכך · הניסת לריך להשיבו יש לי חברים רולים בכך בא ואמור לי בפניהם: ואם היה המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם · כלומר אומר איני יכול לפרסם הדבר מפני יראת ב"ד: מכמינין לו · דמתרגמינן וארב לו וכמן ליה (דברים יט) מעמידין ליה מארבין אחורי הגדר לשמוע דבריו: ביחוד · כלומר אין איש עכשיו עמנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי: האומר אעבוד וכו' · באחת מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: **גמ'** הא נביא · אם מסית זה נביא שהיה מתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים: טעמא. דמסית את ההדיוט כלומר את היחיד הא אם מסית את הרבים כגון אנשי עיר הנדחת לאו בסקילה הוא אלא בחנק דהא ליכא למידק דהא דקתני והמסית את ההדיוט למעוטי מסית את הנביא קאמר דלא אשכחן תנא דמפליג בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל בין נביא המסית להדיוט המסית אשכחן חלוק כדמפרש ואזיל: טעמא דר"ש ורבנן מפרש באלו הן הנחנקין: מדיחי עיר הנדחת שנו · במשנתנו זאת ואשמועינן סיפא דמדיח דרישא במדיח עיר הנדחת קאמר וה"ק המדיח דתנן לעיל (דף נג.) בהדי נסקלין זה האומר לרבים נלך ונעבוד עבודת כוכבים: רבינא אמר גרס ולא גרסי' אמר רבינא דאיהו ורב פפא לא פליגי אלא מר מתרץ חדא ומר מתרץ חדא ולא פליגי דהא בתרי מילי אוקימנא לרישא כר"ש ואתו הנך אמוראי לתרולה כרבנן והכי פירושה רבינא תרלה לחדא ואמר רישא נמי רבנן והמסית את ההדיוט לאו למעוטי מסית את הרבים אתא אלא תרוייהו תנא להו תנא רישא מסית את היחיד והדר תנא סיפא המדיח זה האומר לרבים נלך ונעבוד עבודת כוכבים: ולא זו אף זו קתני · כלומר אי קשיא לך ליתני מסית את הרבים ולא ליתני מסית את היחיד דהא פשיטא דכולהו מודו בה דבסקילה אורחא דתנא למתני הכי תנא מילתא ברישא דפשיטא ליה והדר תנא רבותא ולא זו דמסית יחיד בלבד בסקילה אלא אף זו דמסית רבים בסקילה ודלא כר' שמעון ורב פפא אתא אף לתרולי לדקתני המסית זה הדיוט לאו למעוטי נביא המסית קתני אלא כל המסיתים קרי הדיוטות משום הכמנה כלומר מסית הדיוט ושוטה הוא ומדת הקלין נוהג בו שמקילין בחייו שכל חייבי מיתות לריכין התראה וזה נהרג בהכמנה: בבית הפנימי · בחדרי חדרים לפי שהוא ירא לדבר בגלוי: הן רואין אותו · לאור הנר שעמו דהי לא מלי חזו ליה לא מלי מסהדי עליה לחוביה קטלא ואף על גב דשמעי קליה דמלי למימר לא הואי אנא: ושומעין קולו · שהוא אומר דברי הסתה: **מתני'** המדיח זה האומר וכו' · בגמרא מוקים לה במדיח עיר הנדחת: העושה מעשה · ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים · מראה לבריות כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום: שנים מלקטין קשואין · במכשפות לפניו אחד מהן לוקט וחייב וחברו לוקט ופטור: העושה מעשה · שהיתה כאן שדה קשואין ולקטה ממש בכשפים חייב: האוחז את העינים · מראה לנו כאילו התקבלו כולם במקום אחד והקשואין לא זזין ממקומן פטור: **גמ'** מכשפה אחד האיש ואחד האשה. דהא גבי אוב וידעוני דמכשפים הם לא חלק בין איש לאשה דכתיב (ויקרא כ) איש או אשה: לא תחיה כל נשמה · בשבע אומות כתיב: מה להלן בסייף · דכתיב בסיחון ועוג ויכהו ישראל לפי חרב (במדבר כא): מה להלן · בסיני: בסקילה · דכתיב (שמות יט) כי סקול יסקל או ירה יירה: שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה · ומלינו בסיני שנבחרה בהן סקילה: מיתה

תוספות

רבינא אמר כו' · פי' הקונטרס ול"ג אמר רבינא דאיהו ורב פפא לא פליגי ואין זו שיטת הש"ס ור"ת מפרש דרבינא מפני כולה מתני' דהמסית זה הדיוט דמשמע הדיוט ולא נביא נמי זו אף זו קתני דתנן בסיפא המסית את ההדיוט דמשמע כל מי שמסית אפילו נביא ורב פפא הא לא מסתבר לי' דמשום דקתני המסית את ההדיוט דאתא למימר אפילו נביא: וכי

עין משפט נר מצוה

קצח א מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' א סמג לאוין כו:

קצט ב מיי' שם הל' ג ופי"א מהלכות סנהדרין הל' ה:

ר ג מיי' פ"ה מהל' ע"ז הלכה ב:

רא ד מיי' שם הל' ג:

רב ה מיי' שם הל' ב:

רג ו מיי' שם הל' א ב:

רד ז מיי' שם פ"ד הלכה א סמג לאוין כג:

רה ח ט מיי' שם פי"א הלכה טו סמג לאוין נא:

מסורת הש"ס

[לעיל נג.]

[לעיל נג:]

[בפס"מ הגי' והן]

לעיל כא.

לקמן פד. ודף סט:

עין משפט
נר מצוה

רו א ב מיי' פי"א מהל' ע"ז הלכה טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף טו :

מסורת
השי"ם

גמרא

מיתה אחת *בן עזאי אומר נאמר °מכשפה לא תחיה ונאמר °כל שוכב עם בהמה מות יומת סמכו ענין לו מה שוכב עם בהמה בסקילה אף מכשף בסקילה אמר לו רבי יהודה וכי מפני שסמכו ענין לו נוציא לזה בסקילה אלא אוב וידעוני בכלל מכשפים היו ולמה יצאו להקיש עליהן ולומר לך מה אוב וידעוני בסקילה אף מכשף בסקילה לרבי יהודה נמי ליהוו אוב וידעוני שני כתובים הבאים כאחד *וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אמר רבי זכריה עדא אמרה קסבר ר' יהודה *שני כתובין הבאין כאחד מלמדין *אמר רבי יוחנן למה נקרא שמן כשפים שמכחישין פמליא של מעלה: °אין עוד מלבדו אמר רבי חנינא אפילו לדבר כשפים ההיא איתתא דהות קא מהדרא למשקל עפרא מתותי כרעיה דרבי חנינא אמר לה אי מסתייעת זילי עבידי אין עוד מלבדו כתיב איני והאמר רבי יוחנן למה נקרא שמן מכשפים שמכחישין פמליא של מעלה שאני רבי חנינא דנפיש זכותיה אמר רבי אייבו בר נגרי אמר רבי חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר °ואת להט החרב המתהפכת אמר אביי דקפיד אמנא שד דלא קפיד אמנא כשפים אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה *העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור מותר לכתחלה *כדרב חנינא ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוו עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא ואכלי ליה אמר רב אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ ושדי כריכי דשיראי מנחיריה °ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא אמר ר' *אליעזר מיכן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה רב פפא אמר האלהים אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה א"ל רב לרבי חייא לדידי חזי לי ההוא טייעא דשקליה לספסירא וגיידיה לגמלא וטרף ליה בטבלא וקם אמר ליה לבתר הכי דם ופרתא מי הואי אלא ההיא אחיזת עינים הוה זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים זבן חמרא כי מטא לאשקוייה מיא פשר וקם גמלא דוסקניתא אמרו ליה אי לאו זעירי את לא הוה מהדרינן לך מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא: ינאי איקלע להההוא אושפיזא אמר להו אשקין מיא קריבו שתיתא חזא דקא מרחשן שפוותה שדא פורתא מיניה הוו עקרבי אמר להו אנא שתאי מדידכו אתון נמי שתו מדידי אשקייה הואי חמרא רכבה סליק לשוקא אתא חברתה פשרה לה חזייה דרכיב וקאי אאיתתא בשוקא °ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים אמר ר' אלעזר צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים כתנאי רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים *אמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברותיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו: אמר ר' עקיבא כו':

והא

(שמות כב — שם — דברים ד — בראשית ג — שמות ח — שם)

תורה אור

תוספות

וכי מפני שסמכו · מהכא דייק בריש יבמות (דף ד. ושם) דר' יהודה לא דריש סמוכין בעלמא וא"ת שאני הכא דלא דריש משום דאיכא ג"ש דמפקא מסמוכין כדדריש רבי יוסי הגלילי דדריש לא תחיה מלא תחיה כל נשמה דבסייף תדע דאמו רבי עקיבא דיליף מלא תחיה דבסקילה מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכין אלא ע"כ משום דאיכא ג"ש דלא תחיה כל נשמה דמפקא מסמוכין וי"ל דדייק מלישנא דרבי יהודה דאמר וכי מפני שסמכו משמע דבשום מקום לא דרשינן:
נחנן

רש"י

מיתה אחת · כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא סייף: סמכו ענין לו · סמך ענין המכשף לשוכב עם בהמה ענין פרשה: שוכב עם בהמה בסקילה · הא ילפינן לה בהאי פרקין מדמיהם בם דכתיב בם בפרשת קדושים תהיו וגמרי' לה מאוב וידעוני דכתיב בהו באבן ירגמו אותם דמיהם בם (ויקרא כ): רבי יהודה · לא דריש סמוכין: טל"א · את זה מדין מיתות קלות לסקילה החמורה מכולן: אלא · מכלל ופרט את למד בסקילה: בכלל. כל המכשפים היו וכבר חייב בהן הכתוב מיתה כדכתיב לא תחיה למה יצאו להזכירן בעצמן ולכתוב בהן סקילה להקיש להם את הכלל וזו מדה בתורה כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל וכו': שני כתובין · הוה ליה למכתב חד או אוב או ידעוני ולשתוק: עדא אמרה · כמו הדא אמרה זאת אומרת: קסבר ר' יהודה וכו' · ובכל דוכתי דאמר אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר ר' יהודה היא ומהכא ילפינן: כשפים · נוטריקון כחש פמליא של מעלה שעל מי שנגזר לחיות ממיתין: אפילו כשפים · אין בהן כח לפני גזרתו שאין כח מלבדו: מתותי כרעיה · לעשות לו מכשפות: אם מסתייע · מילתיך אם את מצלחת לעשות לי מכשפות עשי: אין עוד מלבדו כתיב · ואם המקום חפץ בי לא תוכלי להרע ואם תוכלי מאתו ואני מקבלן: דנפיש זכותיה · ומסרי נפשיה משמיא לאצולי': בלטיהם · כמו (שופטים ד) ותבא *(בלט) בסתר: זה מעשה שדים · שנסתרים ואינן נראין כל מקום שנאמר בלטיהם היו החרטומין עושין בלחשיהם ע"י שדים: בלהטיהם אלו מעשה כשפים · שאינו עושה על ידי שדים אלא מעצמו: להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים · ומתהפכת מאליה ודומה לכשפים (ולא) ע"י שדים היתה מתהפכת אלא מאליה וקרי ליה להט: דקפיד אמנא שד · מי שמקפיד על הכלי שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי הראוי לאותו דבר כגון שרי בוהן שצריכין סכין שקתו שחור ושרי כוס שצריכין כוס של זכוכית: דלא קפיד אמנא · שבכל כלי היה עושה: כהלכות שבת · דמלאכות בסקילה ושבות פטור אבל אסור וצידת צבי וצפור שנכנסת לו תחת כנפיו יושב ומשמרו עד שתחשך ומפים מורסא להוציא ממנה לחה הכי איתא בפרק רבי אליעזר דאורג (דף קז:) וכן צד נחש במתעסק בו שלא ישכנו אותו מותר לכתחילה הכא נמי העושה מעשה ממש בסקילה: האוחז את העינים · מראה כאילו עושה ואינו עושה כלום פטור אבל אסור: עסקי בהלכות יצירה · וממילא אברו להו עגלא תילתא על ידי שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן ע"י שם קדושה שלו הוא: אבוה דקרנא · מכשף היה: מנפץ · חוטמו בכח מוקיי"ר בלע"ז: ושדי כריכי דשיראי מנחיריו · משליך חתיכות של מעילים: אצבע אלהים היא · מכה זו של כנים לא על ידי מכשפות באה אלא על פי הקב"ה דאין לחרטומים יכולת בה: לא מצי ברי · אין יכול לברוא אפילו בריה גדולה אלא כשהשד צריך לבריות גדולות הוא מאסף ומביא מן ההפקר: האי מיכניף ליה · בריות גדולות נוחים לקבצם ונאספים יחד אליו אבל בריה קטנה אינה נאספת שאין בה כח לבא ממקום רחוק: הכי גרסינן אמר לו רב לרבי חייא · ולא גרסינן איני: טייעא · סוחר ערבי: שקל ספסירא וגיידיה לגמליה · נטל חרב וחתך גמל לאברים כמו ראוהו מגוייד דבפרק בתרא דיבמות (דף קכ:): וטרף ליה בטבלא וקם · קשקש לו בזוג אשקד"א בלע"ז ועמד לו על רגליו: אמר לו · רבי חייא לרב: לבתר הכי דם ופרתא מי הוה · אחר שעמד הגמל כלום נמלאת שם לכלוך מן הדם והפרש: ההוא אחיזת עינים הוה · ולא מגוייד הוא שאינו יכול להחיות המת: פשר · נמס המכשפות כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ונמוחין: קם גמלא דסקוניתא · נעשה החמור דף של גשר שעשו תחלה את הדף חמור גמלא גשר סקוניתא מין עץ הוא: איכא דזבין מידעם הכא וכו' · כלומר יש לוקח בעיר הזאת שמוחזקת בכשפים שום סחורה ואינו בודקה על המים: ינאי איקלע לההיא אושפיזא. ולא גרסינן רבי ינאי דלאו איניש מעליא הוא שעשה כשפים: שתיתא · קמח טרוף במים: חזייה דמרחשן שפוותה · ראה ינאי האשה המביאה לו המשקה שהיו שפתיה נעות הכיר שכשפנית היא: שדא פורתא · מן המשקה לארץ ונעשו עקרבים: אנא שתאי מדידכו · לא גלה להם הדבר שהבין בדבר והראה עצמו כאילו שתה: הואי חמרא · האשה נעשית חמור: רכבה · ינאי וסליק בשוקא: פשרה לה · מיחת את הכשפים וחזרה לקדמותה: הצפרדע · אחת משמע: השריצה · ממעיה וילאו ולדות: מדברותיך · מגע מדבריך ופנה להלכות נגעים ואהלות שהן חמורים ובהם אתה מחודד ולא בהגדה: שרקה להם · ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו:
זהא

(ברכות כח: יבמות ד. (לעיל ס.) — [קידושין כד. וש"נ] — [שם לט. חולין ז:] — [צ"ל אליו בלאט] — [צ"ל שלא] — לעיל סה: — י"ג אלעזר — [לעיל לח: חגיגה יד.])

והא ר' עקיבא מר' יהושע גמיר לה והתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר' עקיבא וחביריו לבקרו הוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפליו גער בו ויצא בנזיפה אמר להן לחביריו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה אמר להן דעתו (א) ודעת אמו נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות א"ל למה באתם א"ל ללמוד תורה באנו א"ל ועד עכשיו למה לא באתם א"ל לא היה לנו פנאי אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן אמר לו ר' עקיבא שלי מהו אמר לו שלך קשה משלהן נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגללין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי הרבה תורה למדתי ולא חסרתי מרבותי אפילו ככלב המלקק מן הים הרבה תורה לימדתי ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלשת אלפים הלכות בנטיעת קשואין ולא היה אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין אמר לי רבי למדתני נטיעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד אמרו לו *הכדור *והאמום והקמיע וצרור המרגליות ומשקולת קטנה מהו אמר להן הן טמאין וטהרתן במה שהן *מנעל שעל גבי האמום מהו אמר להן הוא טהור ויצאה נשמתו בטהרה עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר למוצאי שבת פגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ מ"ב פתח עליו בשורה ואמר °אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן אלמא מרבי אליעזר גמרה מרבי אליעזר ולא סברה הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה היכי עביד הכי והאנן דברים יח תנן העושה מעשה חייב להתלמד שאני *דאמר מר °לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות:

הדרן עלך ארבע מיתות

תורה אור

רש"י

והא · מילתא דלקיטת קשואין: ר"ע מר' יהושע גמר לה · בתמיה: קינוף · ארבעה עמודים וכילה פרוסה עליהם כדאמרי' בסוכה (דף י'): לחלוץ תפליו · של אביו °דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמא יצא בהן לרשות הרבים: שדעתו של אבא נטרפה · וקרוב הוא למות שאילו היתה דעתו מיושבת היה חולץ תפיליו: איסור סקילה · הדלקת הנר והטמנת חמין ועוסקין בדבר שאינו אלא איסור שבות דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה ואפילו יצא לרשות הרבים דהא דרך מלבוש הוא ותכשיטין הוא לו בחול: ברחוק ארבע אמות · מפני הנדוי שברכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי בבבא מציעא (דף נט:): שלי מהו · במה תהא מיתתו: שלך קשה משלהן · מפני שלבך פתוח כאולם ואילו שמשתני היית למד תורה הרבה: נטל · ר"א שתי זרועותיו: שנגללין · כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה תורה שבלבי כשאמות לפי שלא שמשוני ולמדו ממני: ולא חסרתי מרבותי ככלב המלקק מן הים · לפי חכמתם שהיתה גדולה אין למודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה[א] אלא מעט ככלב המלקק מן הים וכן תלמידי לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את יתרון חכמתי מהם [ב] אפי' כמו שמחסר המכחול בשפופרת בטבול אחד*: ולא חסרתי · כלומר לא חסרתים מחכמתם ממה שהיו מתחלה גדולים יותר ממני וגם עתה גדולים הם ממני לפי שלא למדתי מחכמתם כי אם מעט מהם: שפופרת · קנה שנותנין בה *כחול קיסם של עץ או של כסף שתוחבין מכחול בתוכו ומטבלו בכחול ומוציאו: בבהרת עזה · בהלכות מראות נגעים: בנטיעת קשואים. הלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים: אמרו לו הכדור והאימום וכו' · כדור פלוט"ה מחופה עור ומלאה מתוכו צמר של איל בדוחק וכן אימום שלהם של עור היה כעין מנעל וממולא מתוכו שער ופיו תפור ובו היו עושין המנעלים כמו שעושין הרלענין שלנו בדפוס של עץ: הקמיע · של עור וממולא מתוכו ותלאהו בצואר לנוי: משקולת קטנה · כעין אונקיא שעושין מעופרת ומחפין אותה בעור כדי שלא תחסר אבל משקולת גדולה אין דרכה °לחפותה בעור: וצרור המרגלית · צוררין המרגלית בעור ותולין אותו בצואר בהמה לרפואה: מהו · לפי שנחלקו באלו רבי אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פכ"ג) וחכמים אומרים אינן מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול דהא איתקש לשק והני הואיל וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמית לא שמיה קבול *ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלאות שמיה קבול ועוד נחלקו בכדור ובאימום שנקרעו ונראה חלל שלהם דמודו רבנן דמקבלי טומאה דהא איכא בית קיבול ופליגי לענין טבילה שחכ"א מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו חוצץ דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם חזר בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ: וטהרתן במה שהן · כלומר אם נקרעו שחכמים מודים שמקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ ועומד אני בדברי שהמלוי אינו חוצץ שמטבילין כמות שהן: מנעל שעל גבי אימום מהו · שאף בו נחלקו בתוספתא *דטהרות *חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימום כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטהר שעדיין לא נגמרה מלאכתו: הותר הנדר · שברכוהו: בין קסרי ללוד · שהיו נושאין את מטתו מקסרי ללוד: פתח עליו בשורה · שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד: הרבה מעות יש לי · להחליף: ואין לי שולחני להרצותן · כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול ואין למי לשאול: היכי עביד · רבי אליעזר הכי שעשה מעשה בנטיעת קשואין: להתלמד · בהם ר"ע הוא דעבד ר' אליעזר:

הדרן עלך ארבע מיתות

תוספות

לחלוץ תפילין · פ"ה של ר' אליעזר אע"ג דלא היה ר"א זז ממקום אחד קרי ליה איסור שבות דכל *שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר וה"ה אפי' יושב במקום א' אסור: היאך מניחין איסור סקילה · משמע דמדליקין ואחר כך חולצין וקשה דבפרק במה מדליקין (שבת דף לד: ושם) משמע איפכא דתניא שלישית להדליק את הנר דברי רבי נתן ר' יהודה אומר שלישית לחלוץ תפילין ופ"ה התם ומדליק ברביעית ואין לומר ומדליק בשניה מדקאמר התם בתר הכי שניה להדליק כמאן לא כר' נתן ולא כרבי יהודה הנשיא וגם אין לומר שמדליק בשלישית וה"ק שלישית אף לחלוץ תפילין ולעולם מדליק בראשונה מדקאמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא ועוד קשה אטו הורקנוס לא ידע מנהגו וי"ל דודאי תפילין בראשונה אלא שבאותה שעה איחרו להדליק מפני שהיו טרודין בחוליו ולכך היה גוער בו: וטהרתן במה שהן · פ"ה דנחלקו לענין טבילה בנקרעו אי חוצץ מה שבתוכו או לא ובהדיא לא אשכחן פלוגתא אלא בפ' כ"ג דכלים תנן הכדור והאימום והקמיע ותפילין שנקרעו הנוגע בהן טמא במה שבתוכו טהור אלמא אין תוכו חשוב חיבור ותניא בתוספתא ר' יהושע ב"ק אומר משום ר' אליעזר אף מטבילין כמו שהן אלמא מדלא חייץ בטבילה ש"מ דהוי חיבור: היה מכה בבשרו · ומשום שרט לנפש (ויקרא יט) ליכא דמשום תורה קעביד כדאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן*:

הדרן עלך ארבע מיתות

הגהות הב"ח

(א) גמ' דעתו מיושבת ודעת אמו נטרפה:

[שבת דף סד:]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה לחלוץ תפליו וכו' דקסבר שבת לאו זמן תפלין. עי' מג"א סי' ש"ח ס"ק יא: שם ד"ה משקלות קטנה וכו' לחפותה בעור. עיין ב"ב דף פ"ט ע"ב תוספות ד"ה ולא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה ולא חסרתי מרבותי וכו' ולקבל מהם חכמה אלא. מלת אלא נמחק וצ"ב נ"ל אפי': [ב] בא"ד יתרון חכמתי מהם אפי'. מלת אפילו נמחק וצ"ב נ"ל אלא:

[ועי' תוס' יבמות יג: ד"ה דאמר רחמנא]

[נ"ל והאמום וכן בכ"מ הנזכר כאן בגמ' וברש"י ובתוס' אימום בס' צ"ל במ"ס וכן בערוך איתא איטום במ"ס וכ"א במשנה דכלים]

[ע' תוס' סוכה יב: ד"ה מהו דתימא וכו' מה שהשיגו אפירש"י דהכא]

[והא דהביא רש"י מתוספתא דוקא ולא ממשנה מפורשת בכלים פכ"ו מ"ד ומייתי לה הש"ס בשבת דף קמא פלוגתא דר' אליעזר וחכמים ע"ש מלוה לייסב]

מסורת הש"ס

עי' רש"י שבת א'

מכחול

כלים פכ"ג מ"א ע"ש [בספכ"ו מ"ד] שבת קמא:

[ר"ס כד: שבת עס. ע"ז יח. ודף מג:]

כ"ב ופ"ש]

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ז מהלכות ממרים הלכה ה סמג לאוין רכ:
ב ב מיי' שם הל' יא:
ג נ ד מיי' שם הל' ס:
ד ה מיי' שם הל' ו:
ה ו מיי' פ"ח מהלכות גזלה הלכה ו:

מסורת הש"ס

[דף נג.] · נדה נב: · [לקמן עא:] · ב"מ קט. קידושין כא.

תורה אור

דברים כא · במדבר ה

בן *סורר ומורה *מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה שנאמר °כי יהיה לאיש בן בן ולא בת בן ולא איש קטן פטור שלא בא לכלל מצות: **גמ'** קטן מנלן דפטור מגלן כדקתני טעמא שלא בא לכלל מצות ותו היכא אשכחן דענש הכתוב דהכא ליבעי קרא למיפטריה אנן הכי קאמרינן אטו בן סורר ומורה על חטאו נהרג *על שם סופו נהרג וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי ועוד בן ולא איש קטן משמע אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא וכי יהיה לאיש בן בן הסמוך לגבורתו של איש: ועד שיקיף זקן התחתון כו': תני רבי חייא עד שיקיף עטרה כי אתא רב דימי אמר הקפת גיד ולא הקפת ביצים אמר רב חסדא קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סורר ומורה שנא' כי יהיה לאיש בן לאיש בן ולא לבן בן האי מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב א"כ לימא קרא כי יהיה בן לאיש מאי כי יהיה לאיש בן ש"מ לכדרב חסדא ואימא כוליה להכי הוא דאתא אם כן נימא קרא בן איש מאי לאיש בן שמע מינה תרתי ופליגא דרבה דאמר רבה קטן אינו מוליד שנא' °אם אין לאיש גואל *וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא בגזל הגר הכתוב מדבר ואמר

בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. וא"ת דילמא שנה שלפני גדלות כדאשכחן (נדה דף מו.) במופלא הסמוך לאיש לענין נדרים ומפר"ת דהכא דריש לאיש דמשמע לשון גבורה כדכתיב (מ"א ב) וחזקת והיית לאיש וא"ת א"כ למה לן במתני' טעמא דשלא בא לכלל מצות וי"ל דהוה אמינא דמקודם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש ואפי' הוי יותר מג' חדשים לא הוה חיישינן במה שבימי קטנות כיון דאינו ראוי להוליד דקרינא ביה בן ולא אב:

***קטן** אי אתה צריך לחזור כו' · וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא דאמרי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קנז.) אין זכייה לקטן ואי בשזיכו לו ע"י אחר הא איכא למ"ד בפ' מי שמת *זכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למ"ד זכין לקטן היינו מדרבנן ולא מדאורייתא דזכייה מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף י. ע"ש) דאמרי' חצר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וקטן לאו בר שליחות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סד: ושם) גבי צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד אחד זה וא' זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מההיא דמערימין על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאורייתא והא דתנן בהנזקין (שם דף נט:) מציאת חרש וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא לא דעת אחרת מקנה אותן שאני והשתא ניחא הא דאמר בפ' לולב וערבה (סוכה דף מו:) לא ליקני איניש לוליביה לינוקא דינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני דמיקנא קני אפילו מדאורייתא דע"י דעת אחר' מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין ולעצמו לכולי עלמא והא דאמר בריש פ"ב דקידושין (דף מב. ושם) איש זוכה ואין קטן זוכה היינו דאין ממנה אחרים על פסחו אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אותן ודלא כרב אסי וא"ת והיאך מדקדק בגיטין* דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים והלא אפי' לעצמו לא זכי מדאורייתא כשאין דעת אחרים מקנה אותן ובחילול מעשר מי איכא דעת אחרת מקנה לאחרים ע"י זכיית קטן וי"ל דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה מחמת דמופלא סמוך לאיש דאורייתא כמו כן זוכה לאחרים מן התורה וקצת משמע בירושלמי בפרק חלון דאם הוא בן דעת אית ליה זכייה מדאורייתא דאמרינן רבנן דקיסרי אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן בתינוק שאין בו דעת ובאיזהו נשך (ב"מ דף עא) משמע דלית ליה זכייה מדאורייתא דגרסי' ברוב ספרים קטן נהי דשליחות לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה ויש ספרים דלא גרסי' מדרבנן ועוד משכחת לה שיש לו ממון לקטן כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף יח.) דעובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה שנא' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר אי נמי במעשה ידיו דמלאכתו ושכר טרחו שלו מדאורייתא וא"ת היאך יתחייב אדם אשם על גזילו הא אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כדדרשינן בהגוזל קמא (ב"ק דף קו:) ובפרק שבועת הדיינים (שבועות דף מב.) כי יתן איש ואין נתינת קטן כלום וי"ל דהני מילי בטענת כפירה והודאה אבל ע"פ עד אחד נשבעים אי נמי בקופץ ונשבע וא"ת והיאך נתגייר כי אמרינן נמי דקטן אית ליה זכייה מדאורייתא ה"מ ישראל אבל עובד כוכבים אמרינן באיזהו נשך (ב"מ דף עב.) דכיון דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכייה אפי' מדרבנן ומיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תיקשי לן כל גרים היאך מטבילין אותן אלא כיון דזכייתו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכייה מדאורייתא ודאי קשה היאך נתגייר וי"ל כגון שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כדאמרי' בפרק הערל (יבמות דף עח. ושם) אשת עובד כוכבים מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ואפשר השתא דאחרי כן יורש את אמו ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמרי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להתירו בבת ישראל וקידושיו קדושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה חדא דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכיות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא ניחא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה ואפילו בתינוק דלאו בר דעת חשיב גר מדמייתי מקטנה פחותה מבת שלשה שהזכייה בעצמו הוא כדפרישית שהמילה והטבילה בגופו וגם מצינו שאבותינו נכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה ובפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עד.) אמר ר"ש דגיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש כשירה לכהונה שנזרעו בתוליה בישראל ומייתי ראיה מדכתיב בשלל מדין וכל הטף בנשים וגו' והרי פנחס היה עמהן ואע"ג דאמרינן בכתובות (דף יא.) הגדילו יכולין למחות הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה:

[עיין לדף סט:] · [שם קנז.] · [דף סט. ושם]

בן סורר ומורה וכו' · סדר נסקלין דתנא בפרקין לעיל* מסיים הלכותיו ואזיל: משיביא ב' שערות · אבל מקמי הכי לא מיענש כדמפרש ואזיל שעדיין לא בא לכלל מצות: עד שיקיף זקן · שיהא זקן מוקף שער סביב כולו: התחתון ולא העליון · לא זקן ממש אלא זקן אותו המקום אלא שדברו חכמים בלשון נקיה: שנאמר בן ולא איש · וזה משהקיף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנותו קרוי בן לא מצינן לחיובי' מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מצות הלכך חיוביה בתר הכי הוא ואע"ג דמכי מייתי שתי שערות לענין כל התורה איש הוי מיהו כי מיעטיה קרא לאו בתחלת אישותו קא ממעט כדמפרש בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איש אלמא בתחלת אישותו חייביה קרא: **גמ'** היכא אשכחן · בשאר עונשין דענש הכתוב את הקטן דהכא בעי קרא למיפטריה: אטו בן סורר ומורה על שם חטאו נהרג · דנבעי בר עונשין וכי מה חטא שיהרג מפני שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש בסוף פרקין (דף עב.) סוף שמגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא וכו' אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב: וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה · לכשיגיע לכלל איש הבן הזה קורא לו הכתוב בן סורר ומורה: תני ר' חייא · במתניתיה הכי משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן עד שיקיף עטרה: כי אתא רב דימי · פרשה להא דתנא עד שיקיף עטרה לאשמועינן דהקפת זקן התחתון דקתני מתני' הקפת גיד קאמר סמוך לבילים ולא הקפת הכיס של בילים דהוו לבתר הכי טובא: רב חסדא. סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד: לכדרב יהודה · דאמר האי לאיש בבן סורר ומורה עצמו קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש כלומר כשיגיע לכלל אישות: ה"ג א"כ לימא קרא בן לאיש · דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: מאי כי יהיה לאיש בן · השתא משמע כשיהיה לאיש בן דהאי איש אאבות קאי ולמעוטי דבנו של קטן פטור לעולם: ואימא כוליה · האי קרא לכדרב חסדא הוא דאתי למעוטי בנו של קטן אבל קטן עצמו מיחייב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו של איש מנא לן: ה"ג א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש · א"כ דכוליה אאבות קאי לא לכתוב ביה למ"ד אלא וכי יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן: מאי · וכי יהיה לאיש למה הקדים לאיש ברישא והוצרך להטיל בו למ"ד: שמע מיניה תרתי · משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשתמע נמי אאבות כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן: ופליגא דרבה. הא דרב חסדא דאמר קטן שמוליד פטור דאלמא דקטן מוליד פליגא דרבה: ואם אין לאיש גואל · גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיניה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גזלה: שאין לו גואלים · אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: בגזל הגר · ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים:

ואמר

בידוע

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ח מהלכות גזלה הל' ז סמג עשין עג טוח"מ סי' שסז:

ז ב ג מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה ו סמג לאוין רכ:

ואמר רחמנא איש *איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין ואם לאו קטן אי אתה צריך לחזור עליו בידוע שאין לו גואלין איתיביה אביי איש אין לי אלא איש בן ט' שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין ת"ל ואיש א"ל יש לו ואינו מוליד כתבואה שלא הביאה שליש דמי דבי חזקיה תנא °וכי יזיד איש איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע א"ל רב מרדכי לרב אשי *מאי משמע דהאי מזיד לישנא דבשולי הוא דכתיב °ויזד יעקב נזיד *והא תנא דבי ר' ישמעאל בן ולא אב היכי דמי אילימא דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן מי איכא שהות כולי האי והא א"ר כרוספדאי [ג]כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד אלא לאו דאיעבר מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן וש"מ קטן מוליד לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף זקן ודקא קשיא דרבי כרוספדאי כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא בן ולא הראוי לקרותו אב גופא אמר ר' כרוספדאי א"ר שבתי כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא ג' חדשים בלבד והאנן תנן משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן [ד]הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף יתיב רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע ש"מ מדרבי כרוספדאי א"ר שבתי יולדת לשבעה אין עוברה ניכר לשליש ימיה דאי ס"ד עוברה ניכר לשליש ימיה למה לי ג' בתרי ותילתא סגיא א"ל לעולם אימא לך *עוברה ניכר לשליש ימיה זיל בתר רובא אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא התורה אמרה °ושפטו העדה והצילו העדה ואת אמרת זיל בתר רובא אהדרוה קמיה דרבינא א"ל ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא והתנן *אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע ואי ס"ד לא אמרינן זיל בתר רובא נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדדי אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא אמר רבי ירמיה מדפתי אף אנן נמי תנינא *בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמא את בועלה לטמא משכב התחתון כעליון נישאת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה ואמאי

תורה אור: [שמות כא] וכי יזיד. [בראשית כה] ויזד יעקב. [במדבר לה] ושפטו העדה.

[ב"ק קט.] · [סוטה מ. ע"ש] · [יבמות לז.] · לעיל מ. [פסחים יח:] · לעיל נה: יבמות נז: קידושין י. נדה מד:

ואמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים שיש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמדך איש הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואיך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שתדע שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים: איש. גבי שפחה חרופה כתיב (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו': שלא הביאה שליש. שאם אתה זורעה אינה מצמחת: וכי יזיד. מדאפקיה בלשון מזיד ולא כתוב וכי ירשיע איש למימר דרוש ביה נמי האי מזיד מבשל: בן ולא אב. לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעיט בן שכבר נולד לו בן דשוב אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא מוליד ה"ד דאיצטריך למעוטי: אי נימא דאיעברא. אמיה מהאי בתר דאייתי שתי שערות ושהה בו ט' חדשים להקיף זקן ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דאע"ג דראוי הוא לבן סורר ומורה נפטר בשביל שנולד לו בן: והא א"ר כרוספדאי. כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא הקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מהיכא ולקמן בעינן ליה מיהו קרא לא צריך למעוטי דאפילו לא אב הוא יהא מפטר בג' חדשים: אלא לאו. כי איצטריך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך איעברא ו' חדשים מקמי דאייתי ב' שערות ואוליד מקמי דאקיף זקן וג' חדשים נמי לא עברו עליו ושמע מינה קטן מוליד: לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות וכו'. והאי דקאמר רבי ישמעאל בן ולא אב לא כשילדתו אמו כבר לבנו קא ממעט דבלאו הכי מפטר מדין בן סורר ומורה או בג' חדשים או בהקפת זקן: אלא כי אתא רב דימי. פרשה לדתנא דבי רבי ישמעאל דאתא לאשמועינן האי דרבי כרוספדאי דמי שעברו עליו ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות פטור וה"ק בן ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת: והא אנן תנן עד שיקיף. אבל בג' חדשים לא מיפטר: הקיף. אשמועינן מתני' דמפטר אפי' ממהר להקיף מקמי דמלוי ורבי כרוספדאי אשמעינן מלוי אע"ג דלא הקיף ונפקא לן מדתנא דבי ר' ישמעאל בן ולא הראוי להיות אב: ש"מ. מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב עד ג' חדשים ש"מ אפי' אשתו היתה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מג' חדשים דאי לשליש ימים ניכר בתרי ירחי ותילתא נפטר כל אדם מדין סורר ומורה דהא ראוי לקרותו אב ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת ונתעברה ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם היכר עוברה לב' חדשים ושליש לנשואי האחרון ודאי מן הראשון דאפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחרון לא היה ניכר לשליש ימיה: זיל בתר רובא. להכי לא מפטר כל אדם בתרי ירחי ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה ראוי דאזלינן בתר רוב נשים שיולדות לט' ואין עוברה ניכר בפחות מג' חדשים: והצילו העדה. לדונו לזכות ואנן מצינן למפטריה משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לז' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב נשים: בעבורו של חדש. שהיה חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל': ואי לא אזלינן בתר רובא. דאינשי דעבידי דטעו בעבורא דירחא אמאי מצרפין לסהדותייהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין עדותן מכוונת ליום אחד: אף אנן נמי תנינא. דאזלינן בתר רובא וקטלינן: מתקדשת בביאה. אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: קנאה. ליורשה וליטמא לה ולצאת בגט ובלא חליצה ובלבד °שיקבל אביה את גיטה: וחייבין עליה משום אשת איש. אם קבל אביה קדושיה מאיש אחד ובא עליה איש אחר: ומטמאה את בועלה. בנדתה: לטמא משכב התחתון כעליון. כבר פירשתיו בפ' ד' מיתות (דף נה:) שיהא תחתונו כעליונו של זב שמטמא אוכלין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל פחותה מבת שלש הבא עליה בנדותה אינו כבועל נדה אלא כנוגע בנדה ואין משכבו מטמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו דנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא כלים ואפילו נגע וכ"ש דאינו מטמא משכב בלא נגיעה: נשאת לכהן. ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם נכנסה לחופה אוכלת אבל פחותה מכאן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת אע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא מילתא אלא בחופה מיהו ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה: בא עליה אחד מן הפסולין. כגון כותי חלל נתין וממזר עשאה חללה ופסלה כדאמרינן ביבמות (דף סח.) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קתני מיהא חייבין עליה משום אשת איש וקס"ד חייבין מיתה קאמר ובמזיד: ואמאי

בידוע שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד וכן בפ' אין בין המודר (נדרים דף לה:) זאת תורת היולדת בין גדולה בין קטנה ופריך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות הראשונים היו מולידין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפילו כי אזלת בתר דורות דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים גדולים בפחות א"כ בעל כרחיך בר תליסר שנין הוה: **אחד** אומר בשנים בחדש. פירשתיה לעיל בפרק היו בודקין (דף מא:) ד"ה שזה: **בת** ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע מיתות (לעיל נה:): דל

גליון הש"ס

רש"י ד"ה קנאה וכו' שיקבל אביה את גיטה. עיין יבמות דף קט ע"א ברש"י ד"ה קטנה שבשיאה ובקידושין דף מג ע"ב ברש"י ד"ה היא ואביה. ובקידושין דף י ע"א תוס' ד"ה ומקבל:

גירסת רש"ל איני

ח א ב ג מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה יג ופ"ח שם הל' ו ופ"א מהל' יבום הלכה טז סמג לאוין קד טוש"ע אה"ע סי' ו סעיף ט וסי' קסו סעיף א:

הגהות הב"ח
(א) גמ' יפת הגדול באחיו. נ"ב עיין לקמן דף קח ע"ב:

תורה אור

ואמאי אימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש אלא לאו דאמרינן זיל בתר רובא ורוב נשים לאו איילונית נינהו לא מאי חייב עליה דקתני קרבן והא מומתין על ידה קתני בבא עליה אביה והא אם בא עליה אחד מכל העריות קתני אלא הבא במאי עסקינן דקבלה עילויה ת"ר *המסוללת בבנה קטן והערה בה בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל מכשירין אמר רבי חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הכל מודים בבן תשע שנים ויום אחד שביאתו ביאה פחות מבן שמנה שאין ביאתו ביאה לא נחלקו אלא בבן שמנה דב"ש סברי גמרינן מדורות הראשונים ובית הלל סברי לא גמרינן מדורות הראשונים ודורות הראשונים מנלן דאוליד אילימא מדכתיב °הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וכתיב (°ו)אליעם בן אחיתופל הגילוני וכתיב °וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור (כי) ה' (אהבו) וכתיב °ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום וכתיב °ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים וכתיב °וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה וכתיב °ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא *(ואשלמה) את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון וכתיב °ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו)אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וכתיב °אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם *ותניא כל שנותיו של דואג אינן אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש כמה הויא להו תלתין ותלת דל שבע דהוה שלמה פש להו עשרים ושית דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד ממאי דלמא תרווייהו בתשע אוליד ובת שבע אולידא בשית משום דאתתא בריא תדע דהא הוי לה ולד מעיקרא אלא מהכא °אלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן ואברהם גדול מנחור שנה ונחור גדול מהרן שנה נמצא אברהם גדול שתי שנים מהרן וכתיב °ויקח אברם ונחור להם נשים וגו' *ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקדש והיינו דכתיב °כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דבר אחר יסכה שהכל סכים ביופיה וכתיב °ויפל* על פניו ויצחק ויאמר בלבו וגו' כמה קשיש אברהם משרה עשר שנין וקשיש מאבוה תרתין שנין אשתכח כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידה ממאי דלמא אברהם זוטא דאחוה הוה *ודרך חכמתן קא חשיב להו תדע דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן דכתיב° ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת שם גדול מחם שנה וחם גדול מיפת שנה נמצא שם גדול מיפת שתי שנים וכתיב °ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ וכתיב °(ו)אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול בן מאה שנה בר מאה ותרתין שנין הוה אלא דרך חכמתן קא חשיב להו הכא נמי דרך חכמתן קא חשיב להו אמר רב כהנא אמריתה לשמעתא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי אתון מהכא מתניתו ואנן מהכא מתנינן לה °ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול יפת(א) הגדול שבאחיו הוה אלא מנלן מהכא °ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וכתיב °ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוי בר תליסר דכתיב °איש איש ממלאכתו אשר המה עושים *ותניא שנה ראשונה עשה משה משכן שניה הקים משכן ושלח מרגלים וכתיב °בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושמנים שנה כמה הויא להו ארבעין דל ארביסר דהוה בצלאל פשא להו עשרים ושית דל תרתי שני דתלתא עיבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד: בן ולא בת: תניא אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראויה להיות כבן סורר ומורה שהכל

דל תרתי שני לתלתא עיבורי · פי' בקונט' כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה אשתכח דכל חד בתמני אוליד אחיתופל הוליד אליעם לח' שנים וח' חדשים לעיבורו ומשנולד שהה ח' שנים והוליד את בת שבע וח' חדשים לעיבורה והיא נתעברה לח' שנים וח' חדשים לעיבורו של שלמה הרי כ"ו וכ"פ בקונט' ותימה גדולה פי' דאותו חדש של ימי נדות וטהרה וכי לא היו הבנים גדולים נמלא כשעברו נשותיהם היו בני ח' שנים וחדש, לכך נראה דלא דק בשביל חדש: **אלא** דרך חכמתן קא חשיב · תימה א"כ ליחשוב חם לבסוף וקרא קא חשיב שם וחם ויפת:

ואמאי דילמא איילונית · תמלא ונמלאו קדושיה קדושי טעות: דאדעתא דהכי לא קדיש · ולאו אשת איש היא: קרבן · ובשוגג דאזלינן בתר רובא אבל מקטל לא קטלינא משום רובא: בבא עליה אביה · קאמר דחיובא לאו משום אישות אלא משום קורבא: והא אחד מכל עריות קתני · דמשמע אפילו הנך דלאו לה לחייבה משום קדושין כגון חמיה וחורגה או כל אדם משום אשת איש: אלא · איבעי' לדחויה דלא נילף מינה דנזיל בקטלא בתר רובא אוקמא הכי: הכא במאי עסקינן דקבלה · בעלה עלויה דאפי' תמלא איילונית חפץ הוא בה וקדושיה קידושין: המסוללת · לשון פריצות: והערה בה · היכא למ"ד (יבמות דף נה:) הערא זו נשיקה והיכא למ"ד זו הכנסת עטרה: פסלה מן הכהונה · ומשויא לה זונה דהערא כגמר ביאה כדאמרי' בגמ' דיבמות (דף נד.) ובפרקין דלעיל (דף נה.) ומיהו מיתה לא מחייבו כגון שלא התרו בהן: וב"ה מכשירין · כדמפרש' לקמן דקטן לאו בר ביאה הוא: מדורות הראשונים · שהיו מולידין בני שמונה שנה כדילפינן לקמן: אי נימא מדכתיב בת שבע בת אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתיב בלדת שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה וסמיך ליה ויהי לשנתים ימים אחר לידתו הרג אבשלום את אמנון וברח לגשור וישב שם שלש שנים · הרי חמש שנים לשלמה וכשבא מגשור שפיים יואב את דוד ע"י התקועית להשיבו ישב בירושלים שנתים ואח"כ מרד דכתיב בתריה ויהי מקץ ארבעים שנה והני ארבעים שנה נקט ליה למנין ששאלו מלך כדאמרינן בתמורה (דף יד:) שהלך ומרד ובאותו פרק נחנק אחיתופל כדכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויצו אל ביתו ויחנק הרי שלמה בן שבע שנים: חצי ימיו של אדם שלשים וחמש · דכתיב (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה פשו להו עשרין ושית לאחיתופל כשנולד שלמה ובתוך כ"ו שנים נולדו שלשה דורות אליעם ובת שבע ושלמה: דל תרתי שנין דתלתא עבורי · כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה: אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד · אחיתופל הוליד אליעם לח' שנה וח' חדשים ואליעם הוליד בת שבע לח' שנה וח' חדשים ובת שבע לח' שנה וח' חדשים לנידתו של שלמה הרי כ"ו שנים: דאתתא בריא היא · אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזריע: ותדע · על כרחך דאשה ממהרת דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה אותו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"ב יב) וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם: אברהם גדול מנחור שנה · מדקא חשיב ליה קרא ברישא: וכתיב ויקח אברם ונחור להם נשים · שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה אלמא יסכה בת הרן יסכה זו שרה: דילמא זוטר דאחי הוה · והרן הוא דקשיש מיניה: ויהי נח בן חמש מאות שנה · לאחר שהיה בן חמש מאות שנה הוליד את שלשתן: שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול: בר מאה ותרתין הוה · הואיל והוא גדול מכולן נמצא שנולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה אלא שמע מינה קטן מכולהו הוה ובחמש מאות ושתי שנים לאבוה אתיליד ודרך חכמתן חשיב להו: ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור · אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לו: וכי עבד משכן היה בן י"ג · דקרי ליה איש איש ממלאכתו וכשנשתלחו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתיב בן ארבעים שנה אנכי היום: שהכל

[תוספ' דסוטה פ"ה] · לקמן קו: · [צ"ל ואשלם] · מגילה יד. · [אברהם] · [ב"ב קיט:] · [תענית כט. זבחים קיח: ערכין יג.] · שמות לח

שהכל מצויין אצלה בעבירה אלא גזירת הכתוב היא בן ולא בת: **מתני'** מאימתי חייב משיאכל *תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין אכל בחבורת מצוה אכל בעיבור החדש *אכל מעשר שני בירושלים אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים (*אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו) אכל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר °זולל וסובא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר °אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו:

גמ' אמר רבי זירא תרטימר זה איני יודע מהו אלא מתוך שכפל ר' יוסי ביין נמצא כופל אף בבשר ונמצא תרטימר חצי מנה *אמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיקח בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה דכתיב זולל וסובא ואמר רב חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיאכל בשר חי וישתה יין חי איני והא רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אכל בשר חי ושתה יין חי אינו נעשה בן סורר ומורה אמר רבינא יין חי מזיג ולא מזיג בשר חי בשיל ולא בשיל כבשר כיבא דאכלי גנבי רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו אכל בשר מליח ושתה יין מגיתו אין נעשה בן סורר ומורה *תנן התם ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ותנא *אבל אוכל הוא בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמר רבי חנינא בר כהנא כל זמן שהוא כשלמים ויין מגיתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס והתניא *יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו שלשה ימים הכא מאי התם משום שמחה הוא כל זמן שהוא כשלמים נמי אית ביה שמחה הכא משום אימשוכי הוא ובכל שהוא לא מימשיך ויין עד מ' יום *א"ר חנן לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבלים ולשלם שכר לרשעים שנא' °תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ר יצחק מאי דכתיב °אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב רבא אמר אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שאחריתו דם *רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש רבא רמי כתיב °ישמח וקרינן ישמח זכה משמחו לא זכה משממהו והיינו *דאמר רבא חמרא וריחני פקחין אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא אמר ר' חנינא מאי דכתיב °למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים (וגו') למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא האי קרא מאן דדריש ליה *מרישיה לסיפיה מדריש ומסיפיה לרישיה מדריש דריש עובר גלילאה י"ג ווי"ן [א] נאמרו ביין °ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלו וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוץ ויקח שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם וגו' וייקץ נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן רב ושמואל חד אמר סרסו וח"א רבעו מאן דאמר סרסו מתוך שקלקלו ברביעי קללו ברביעי ומאן דאמר רבעו גמר וירא וירא כתיב הכא וירא חם אבי כנען את ערות אביו וכתיב התם °וירא אותה שכם בן חמור וגו' בשלמא למ"ד סרסו משום הכי קללו ברביעי אלא למ"ד רבעו מאי שנא רביעי נלטייה בהדיא [ב] הא והא הואי ויחל נח איש האדמה ויטע כרם אמר רב חסדא אמר רב עוקבא ואמרי לה מר עוקבא א"ר זכאי א"ל הקב"ה לנח נח לא היה לך ללמד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון גפן היה דתניא* ר"מ אומר אותו אילן שאכל אדם הראשון ממנו גפן היה

שאין

רש"י

שהכל מצויין אצלה בעבירה · ושכיחא זוללה וסובאה בקטנותה סופה כשלא תמצא למודה עומדת בפרשת דרכים ומרגלת הבריות לעבירה בשביל אתנן: **מתני'** תרטימר · בגמרא מפרש לה: יין האיטלקי · טוב ומעולה הוא וממשיך בתריה אבל בחמרא אחרינא אינו חייב בחצי לוג: בחבורת מצוה · בסעודת מצוה אכל לתרטימר זה אפילו גנבו משל אביו וכן אם אכלו במנין שהיו נקבצין לעבר החדש גם שם היו עושים סעודות: אכל מעשר שני · וכן כולם אע"פ שגנבו משל אביו פטור וטעמא מפרש בגמרא: ואע"פ שאין ראיה לדבר · דדילמא מאכל אחרינא נמי קרא ליה זולל תורה אור ומיהו שלמה אתא אזהרי' דממשיך טפי: זכר לדבר · דבבשר מקרי זולל וביין מקרי סובא: **גמ'** מתוך שכפל רבי יוסי ביין · דקאמר תנא קמא חצי לוג והוא אמר לוג: כפל נמי בבשר · והוי מנא דקאמר שני תרטימ': יין בזול · אבל ביוקר לא שכיחי ליה מעות לגנוב כולי האי ולא ממשיך: זולל · לשון זול והשמכתא למילתיה הוא: מולדה · שם אביו: יין חי · ממשיך מפני שמשובח הוא ולקמיה מוקי לה במזיג ולא מזיג אבל בתר יין מזיג לא ממשיך: בשר חי · כדמפרש לקמן בשיל ולא בשיל דזו היא מדת גנב למהר אבל בשיל שפיר לא ממשיך למעבד כי האי גוונא לפי שמתוך שהוא גנב ועושה בסתר אין לו שהות: אמר רבינא יין חי · דקאמר רב הונא מזיג ולא מזיג לאפוקי היכא דנתן בו מים הרבה ואע"פ שרוב בני אדם שותין כן: בשר כיבא דאכלי גנבי · כוויה בגחלים ודכותה בעירובין (דף כט:) וניכביה וניכול בזבחים (דף מו:) לאפוקי כבבא דלא: בשר מליח ויין מגתו · לא חשיבי ולא ממשיך: כל זמן שהוא כשלמים · שלא עבר עליו זמן אכילת שלמים שני ימים ולילה אחד עדיין בלחלוחתו הוא ולא אקרי מליח ומשמח את הלב דכתיב (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת אלמא בר שמחה הוא אבל בתר הכי הוי מליח ונחלף טעמו במלחו: כל זמן שהוא תוסס · שהוא נוסך בגרון מחמת שהוא נוחמין: הכא · בבן סורר ומורה: מאי · עד כמה לא קרינן מליח למיפטר בן סורר ומורה: ובכל שהוא לא ממשיך · משעבר לילה אחת מפיג טעמו ולא חשוב: לשלם שכר לרשעים · שמתעדנין בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מצוה שעושין בעולם הזה: לאובד · היינו רשע שנטרד והולך לו: למרי נפש. לאבלים לנפוחי לעריהו: אל תרא יין · כלומר אל תתן עיניך לימשך אחריו: שאחריתו דם · סופו יהרג עליו: כתיב יין ישמח לבב אנוש · בשי"ן דמשמע לשון שומם שמשממהו ונוטל חכמת לבו: וקרינן ישמח · לשון שמחה: זכה · כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי משמחו שמפקח את הלב: פקחין · עשאוני פקח: אבוי · לשון צעקה בלשון ארמי כמו בייא בייא (לעיל דף סד.): שיחי · צערי כמו אריד בשיחי (תהלים נה): למי כל אלה · למאחרים על היין: מרישיה לסיפיה · מאן דדריש ליה מרישיה לסיפיה: מדריש · נדרש משמעותיה יפה והכי קאמר למי כל אלה למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך שחוקרין להיכן היין הטוב הממוסך בבשמים כמו מסכה יינה (משלי ט): ומאן דדריש ליה מסיפיה לרישיה מדריש · נדרש משמעותו יפה והכי קאמר למי שיש לו אוי ואבוי ושיח דהיינו אבלים ולמי שיש לו מדנים ופצעים חנם דהיינו רשע הנלחם עם הבריות ולמי שיש לו חכלילות עינים מרוב שומנו ושקיטתו להם ראוי להיות מאחרים על היין: י"ג ווי"ן · לשון וי וי ויאמר ארור כנען לא חשיב אלא עד דידע דנגמר לו עונשו של יין: מתוך שקלקלו ברביעי · שמנעו מלהוליד בן רביעי קלל בן רביעי שלו כוש ומצרים ופוט וכנען: איש האדמה · אמאי קרי ליה איש האדמה על ידי שהוכיחו הקב"ה היה לו ללמוד מאיש האדמה דהיינו אדם הראשון שהיין קנס עליו מיתה ·

שאין

תוספות

חי מזיג ולא מזיג · כענין זה מפר"ת (ברכות ד' נא.) י' דברים נאמרו בכוס של ברכה וחד מינייהו חי ומקשינן האמרינן *הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ומפר"ת דחי הוא מזיג ולא מזיג:

י"ג ווי"ן · לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם: **קיללו** ברביעי · מה שלא קלל חם עצמו משום דאמר בב"ר ר"י אומר לפי שכתב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען:

בה

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פ"ז מהלכות ממרים הלכה ב סמג לאוין רכ:

י ג מיי' שם הלכה ג:

יא ד ה מיי' שם הל' ב:

יב ו מיי' שם הל' ד:

יג ז מיי' שם הלכה ב:

יד ח מיי' שם הל' ד:

[כ"ב דף לו:]

טו ט מיי' פ"ה מהלכות תעניות הל' ז סמג עשין מד"ס ג טוש"ע א"ח סי' תקנב סעיף א:

[עי' תי"ט שכתב דבבא זו אכל טבל וכו' עד שלא נפדו לא גרסי' לה וכן הרמב"ם לא העתיקו ע"ש ודע דגם בסדר המשנה שבירושלמי ליתא]

טז י כ ל מיי' שם טוש"ע שם סעי' ב:

יז מ נ מיי' פי"א מהל' רוצח הלכה ח סמג עשין עט טוי"ד סי' קטז:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמרא דריש עובר גלילאה י"ג ווי"ן. נ"ב ר"ל ש"ה ס' פעולות ויו"ד [במוסיף] אחריהם וכמ"ש רש"י לשון וי וכמ"ש מהרש"א בח"א יעו"ש וממילא וי"ו דופניהם וגו' אינה מן המנין כמו שגם וי"ו דויפת אינה מן המנין וכמ"ש תוס':

ב] שם מ"ש רביעי נלטייה בהדיא. נ"ל דלטייה ותיבת בהדיא מותק מהרש"א ועיין תוס' ודו"ק:

מסורת הש"ס

[בערוך איתא טרטימר]

[עי' פירש"י עמוד ב ד"ה אכל מ"ש וכו']

[לקמן עא. ע"ש]

תענית כו:

[תענית ל.]

[שם. ע"ז ל. תוספ' תרומות פ"ז]

עירובין סה.

יומא עו:

ג"ז שם הוריות יג:

[ברכות סג.]

ברכות מ. ע"ש

עין משפט
נר מצוה

יח א מיי' פ"ז מהלכות ממרים הלכה ב :

יט ב ג ד מיי' פ"ג מהל' קידוש החדש הל' ז :

כ ה ו מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה ג :

כא ז מיי' שם הל' ב :

כב ח מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הל' ב סמג לאוין ע :

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה שאין וכו' ומדקרי ליה עץ הדעת :

בה נתקנו · פי' בקונט' מדת הקב"ה באיזמל שהוא מכה בו מרפא גם בתוך גם כמו וילא אם בליון ואני אהיה חומת אש ואין ענין זה לזה כלל אלא היינו כדאמרי' בב"ר משל לבן מלך שקלקל עם אחת משפחותיו כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ לפלטרין שלו והיה מחזר על הפתחים של שפחותיו ולא היו מקבלין אותו אלא אותה שקלקלה עמו פתחה לו דלתיה וקבלתו כך בשעה שאכל אדם מפרי האילן טרדו והוציאו מחוץ לגן עדן והיה מחזר על כל האילנות ולא היו מקבלין אותו מה היו אומרים לו א"ר ברכיה הא גנבא דגנב דעתא דברייה היינו הא דכתיב אל תבואני רגל גאוה רגל שנתגאה על בוראו ויד רשעים אל תנידני לא תשב מני עלה אבל התאנה ע"י שאכל ממנה פתחה לו דלתיה וקבלתו :

ואין עולין לה ביום · ואם תאמר הא כבר תנא ליה רישא לאור עיבורו וי"ל דס"ד לאו לאפוקי יום העיבור אתא אלא לאפוקי לילה שלפני העיבור :

על

שאין לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין ר' יהודה אומר *חטה היה שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן רבי נחמיה אומר תאנה היה שבדבר שקלקלו בו נתקנו שנאמר °ויתפרו עלה תאנה °דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מלמד שכפאתו אמו על העמוד ואמרה לו מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי מה ברי הכל יודעים שאביך ירא שמים הוה עכשיו יאמרו אמו גרמה לו ומה בר בטני כל הנשים של בית אביך כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן ומה בר נדרי כל נשים של בית אביך היו נודרות יהא לי בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרתי יהא לי בן זריז וממולא בתורה והגון לנביאות אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין אל למלכים אמרה לו מה לך אצל מלכים ששותים יין ומשתכרים ואומרים למה לנו אל ולרוזנים אי שכר מי שכל רזי עולם גלויים לו ישתה יין וישתכר איכא דאמרי מי שכל רוזני עולם משכימין לפתחו ישתה יין וישתכר אמר ר' יצחק מניין שחזר שלמה והודה לאמו דכתיב °כי בער אנכי מאיש ולא בינת אדם לי כי בער אנכי מאיש מנח דכתיב °ויחל נח איש האדמה ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון : אכל בחבורת מצוה : אמר רבי אבהו *אינו חייב עד שיאכל בחבורה שכולה סריקין והאנן תנן אכל בחבורת מצוה אינו נעשה בן סורר ומורה טעמא דמצוה הא לאו מצוה אע"ג דלאו כולה סריקין הא קמ"ל דאע"ג דכולה סריקין כיון דבמצוה קא עסיק לא מימשיך : אכל בעיבור החודש : למימרא דבשר ויין מסקו והתניא [ב]אין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית בלבד הא קמ"ל אע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק לא ממשיך תנו רבנן [ג]אין עולין בעיבור החודש פחות מעשרה בני אדם ואין עולין לה אלא בפת דגן וקטנית ואין עולין לה אלא לאור עיבורו ואין עולין לה ביום אלא בלילה והתניא אין עולין לה בלילה אלא ביום כדאמר רבי חייא בר אבא לבניה [ד]אחריפו ועולו אחריפו ופוקו כי היכי דלישמעו בכו אינשי : אכל מעשר שני בירושלים : כיון דכי אורחיה הוא קא אכיל ליה לא ממשיך : אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים : [ה]אמר רבא אכל בשר עוף אינו נעשה בן סורר ומורה והא אנן תנן אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אינו נעשה בן סורר ומורה הא טהורין נעשה בן סורר ומורה כי תנן נמי מתני' [ו]להשלים : אכל דבר שהוא מצוה ודבר עבירה : [ז]דבר מצוה תנחומי אבלים דבר עבירה תענית ציבור וטעמא מאי אמר קרא °איננו שומע בקולנו ולא בקולו של מקום : אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין וכו' : אכל כל מאכל ולא אכל בשר לאיתויי דבילה קעילית שתה כל משקה ולא שתה יין לאיתויי דבש וחלב *דתניא [ח]אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש חייב

שאין לך דבר שמביא יללה על אדם אלא יין · הלכך מסתברא דעל ידו נקנסה מיתה ובכיה לעולם : שאין התינוק יודע וכו' · ומדקרי ליה(א) הדעת טוב ורע שמע מינה היינו חטים : בדבר שנתקלקלו בו נתקנו · מדת הקב"ה באיזמל שהוא מכה בו הוא מרפא גם בתוך תורה אור גם כמו וילא אם בליון (איכה ד) וכתיב (זכריה ב) ואני אהיה לה נאום ה' חומת אש סביב : למואל מלך · שלמה המלך למואל מעשיו וחכמתו להקב"ה למואל שכינה הוא כמו ידי שמתי למו פי (איוב מ) : משא אשר יסרתו אמו · פרשת תוכחה שהוכחתו אמו : שכפאתו על העמוד · להלקותו וייסור לשון מלקות כדאמרי' לקמן (דף עא·) ויסרו אותו זה מלקות ומפני שהיתה רואה שהוא בעל הנאה ומרבה בסעודתו היתה מוכיחתו : אמו גרמה לו · להיות רשע שהרי באביך לא יתלו החובה והייתו מה ברי למה תגרום לרבן אחריך שאתה בני ולא בן אביך : בר בטני · מעי גרמו לך להיות בעל נוראה ובעל כח שדחקתי ונכנסתי שתשמיש יפה נולד נלבנו ולזרזו כדאמרינן במס' נדה (דף לא·) שלשה חדשים האחרונים תשמיש יפה לולד שמתוך כך יצא הולד מלובן ומזורז : אי שכר · כלומר אל רוזנים לומר איה שכר לא נאה לומר לך : בער אנכי מאיש · בההוא משא כתיב : זה אדם הראשון · שנכשל ביין ואני שתיתי יותר מהן : שכולה סריקין · רקים שירגילוהו בכך אבל אם יש בחבורה אדם הגון בכי האי גוונא לא ממשיך ואינו נעשה בן סורר ומורה ובחבורה דלאו מצוה קאמר : הא קמ"ל · מתני' דאפי' כולה סריקין כיון דאיחבור השתא למצוה פטור ולעולם דינו דבן סורר ומורה אינו אלא בחבורת סריקין : אכל בעיבור החדש · כדמפרש לקמן שהן נקבלין עשרה או יותר ועולין בעלייה ואין אסיפה זו אלא לפרסם הדבר שעברוה ולא לעיין דהא אין עולין אלא לאור עיבורו דהיינו ליל מוצאי שלשים וכבר מעובר הוא דהא לא קדשו היום את החדש וקדוש אין שם ביום מחרת דהיינו יום שלשים ואחד למנות על כך כדאמרי' (ר"ה ד' כד·) שלא בזמנו אין מקדשין אותו ועוד דאי לקדושי בשלשה סגי : בפת דגן · ולא ידענא משום מאי נקט פת דגן ומשמע למעוטי פת אורז ודוחן קא אתי : יום עבורו · הוא יום שלשים שנעשה ממנו חדש היוצא מעובר : אור יום עבורו · מוצאי שלשים ולהודיע שעברוהו :

אחריפו · אקדימו כמו חרפי ואפלי (ע"ג ד' עה.) אחריפו ועולו בלילה היו יושבין שם ועושין הומה להשמיע קול וקאמר להו רבי חייא להקדים ולעלות מבעוד יום מעט כדי שיראו אותם עוברי דרכים כשהן עולין ויפרסמו והיינו דקתני אין עולין לה בלילה אלא ביום והאי דקתני אין עולין לה ביום אעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשאו ומתנו של דבר בלילה הוא : אחריפו ופוקו בבקר. אל תאחרו לירד שהרואה אתכם יורדין בהשכמה מבין שישבו שם כל הלילה ומתפרסם הדבר אבל הרואה אותם יורדין שלא בהשכמה סבור שעכשיו עלו ואין מבין הדבר : *אכל מעשר שני · גנב ממעות מע"ש וקנה בשר ויין ואכל דאי גנב בשר ויין עצמו אפי' דחולין נמי לא כדאמר עד שיקח בשר בזול ויאכל ויין בזול וישתה (*ומן החנוני) : דכי אורחיה · כדרך מצותו כאמר בבקר ובצאן וביין ובשכר במע"ש : *אכל נבלות וטריפות · לקמן יליף לפטורא : אכל בשר עוף · טהור פטור דלא חשיב דלא ממשיך בתריה : שהם שקצים היינו עופות טמאים דכתיב בהם שקץ הם (ויקרא יא) רמשים הן שרצים וטעמא משום דאיננו שומע בקולנו בעינן ולא זה שאף בקולו של מקום אינו שומע : הא טהורים חייב · *כדתנן במתני' דאיצטריך לאשמועינן דפטור אשקצים : להשלים · שאפילו אכל תרטימר בשר חסר כזית מבהמה טהורה והשלימה לתרטימר מבשר עופות טמאים פטור משום דאינו שומע בקולו של מקום דכוותה בטהורים מיחייב : לאיתויי תנחומי אבלים · דאע"ג דתקנתא דרבנן בעלמא הוא דאי מרישא הוה אמינא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלין קדשים או פסחים : תענית צבור. אע"ג דלא עבר אלא אדרבנן : וטעמא מאי · מפטר אדבר עבירה : איננו שומע בקולנו · מיעוטא הוא ולאפוקי האי דאף בקולו של מקום אינו שומע : דבילה קעילית · מאותו מקום ואע"ג דמשכרא לא מיחייב עליה דלא ממשיך :

חייב

מסורת
השי"ס

[וקרי ליה עץ על שם העתיד שחטה תתמר כדקל כ"כ בע"י וע"ע תוס' שבת כו: ד"ה כל היוצא וכו']

נזיר ד.
כריתות יג:
שבועות כג.
יומא עו.
[בכורות מה:]

[לעיל ע. בהא דאמר ר"ה בר מולדה לא נזכר שני היכות הללו]

[דיבור זה שייך לעיל עמוד א במשנה]

[ג"ז שייך שם]

[נ"ל כי תנן]

*חייב: אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין: תנו רבנן אכל כל מאכל ולא אכל בשר שתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר זולל וסובא ואע"פ שאין ראייה לדבר זכר לדבר שנאמר °אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו ואומר °כי סובא וזולל יורש וקרעים תלביש נומה אמר ר' זירא *כל הישן בבית המדרש תורתו נעשית לו קרעים קרעים שנאמר וקרעים תלביש נומה: **מתני'** גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים ואכל ברשות אחרים משל אחרים ואכל ברשות אביו אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: **גמ'** גנב משל אביו ואכל ברשות אביו אע"ג דשכיח ליה בעית משל אחרים ואכל ברשות אחרים אע"ג דלא בעית לא שכיח ליה וכל שכן משל אחרים ואכל ברשות אביו דלא שכיח ליה ובעית עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים דשכיח ליה ולא בעית: רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: אמו מנא לה *מה שקנתה אשה קנה בעלה אמר רבי יוסי בר' חנינא מסעודה המוכנת לאביו ולאמו *והאמר רבי חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו איבעית אימא *דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: **מתני'** היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אביו אינו רוצה ואמו רוצה אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצין רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה: **גמ'** מאי אינה ראויה אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד סוף סוף אבוה אבוה נינהו ואמיה אמיה נינהו אלא בשוה לאביו קאמר תניא נמי הכי רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה מאי טעמא דאמר קרא איננו שומע בקלנו מדקול בעינן שוין מראה וקומה נמי בעינן שוין כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב *דרוש וקבל שכר °כמאן (א) כרבי יהודה איבעית אימא ר' שמעון היא דתניא אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר אמר ר' יונתן אני ראיתיו °וישבתי על קברו כמאן אזלא הא דתניא *עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר כמאן כר' אליעזר דתניא* רבי אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת מאי טעמא אמר קרא °ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה ושרפת באש וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר דכתיב °לא תעשון כן לה' אלהיכם אמר רבי יונתן אני ראיתיה וישבתי על תילה כמאן אזלא הא דתניא *בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כר' אלעזר בר' שמעון דתנן* ר' אלעזר ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מאי טעמא דר' אלעזר ברבי שמעון כתיב קיר וכתיב קירות איזהו קיר שהוא כקירות הוי אומר זה קרן זוית תניא *אמר רבי אליעזר בר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתא סגירתא אמר רבי שמעון איש כפר עכו פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמציינין אותו ואמרו אבנים מנוגעות פינו לשם: **מתני'** *היה אחד מהם גידם או חיגר או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר °ותפשו בו אביו ואמו *ולא גדמין והוציאו אותו ולא חגרין ואמרו ולא אלמין בננו זה ולא סומין איננו שומע בקולנו ולא חרשין מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר בננו זה זהו שלקה בפניכם: **גמ'** שמעת מינה *בעינן קרא כדכתיב שאני הכא דכוליה

רש"י

חייב משום ויין ושכר אל תשת וגו'. ובכהן עסקינן: כי סובא וזולל יורש. בתר קרא קמא כתיב להכי אתייה להכא: יורש. סופו להיות עני ומבקש למודו ואינו מוצא: וקרעים תלביש נומה. נומה שאדם מתגרה בה תלביש קרעים כלומר סוף כל בעל הנאות לבא לידי עניות: נעשה לו קרעים. משכח למודו ואינו נזכר אלא בסירוגין: **מתני'** משל אחרים ואכל ברשות אחרים. ואפילו לא אכלן ברשות בעלים עצמן וטעמא מפרש בגמרא: **גמ'** בעית. מתפחד מאביו שלא יבין הלכך לא ממשיך: עד שיגנוב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב תמיד ואכל ברשות אחרים דלא בעית שלא יראהו אביו ובכי האי גוונא ממשיך: עד שיקח בשר בזול. אבל אם גנב בשר ויין עצמן לא: מדמי סעודה המוכנת. שהיו מעות מוכנים לקנות מהם סעודה לאביו ולאמו דכיון דלכך נזדמנו משל אמו קרינן בהו דאיהי נמי שייכא בהם מדינא דבעלה חייב במזונותיה: על מנת שאין לבעליך רשות בהן. דאי לא אמר לה הכי זכה בהן בעל דלא עדיף ממציאתה: אי נימא חייבי כריתות. שהיתה אמו על אביו בכרת כגון אחותו דלאו בת קדושין: סוף סוף אביו ואמו נינהו. דהא בקרא לא כתוב אישות באמו אלא אביו: בשוה לאביו. בקול ומראה וקומה וטעמא מפרש לקמן: בקולנו. חד קול משמע מדלא כתוב בקולותינו או בקולינו ביו"ד: ואפילו מזוזה אחת. וכל שכן אחד מן החומשין או ספר מכל הנביאים שאזכרת השם כתובה שם ולא קרינא ביה את כל שללה ושרפת: לא תעשון כן לה' אלהיכם. בתר ואבדתם את שמם כתיב: גריס. זה שיעור נגעים ושתי גריסין על שתי אבנים דכתיב (ויקרא יד) וחלצו את האבנים תרתי משמע ובכל אחת שיעור נגע: בקרן זוית. ואותן שתי אבנים יהיו בקרן זוית אחד בכותל זה ואחד בכותל זה והנגע משוך בשתיהן ארכו ב' גריסין ורחבו כגרים שיהא בכל אבן כגרים על גרים: מאי טעמא דר"א. דבעי קרן זוית: כתיב קיר. ומראיהן שפל מן הקיר (שם): חורבתא סגירתא. חורבה מצורע (ב): מתרגמינן סגירתא שנותץ משם בית המנוגע: מציינין אותו. שלא יאהילו עליו דאבן מנוגעת מטמא באהל דמצורע הוקש למת אלא נא תהי כמת: **מתני'** גידם. ידו קטועה: בננו זה. משמע שרואים אותו: חרשין. אינן יודעין אם קבל דבריהם אם לאו שאם אמר להם איני מקבל אינן שומעין לו ואע"פ שרואין שאין מקיים מצותן מיהו איננו שומע בקולנו כתיב ואיכא להפוכי בזכותי' ולמדרש דבשעת הקול קאמרי דלא שמע דהאי קרא יתירא הוא כוליה כדאמר בגמ': מתרין בו. לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה דהא התראת עדים בעי ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא אם לאו שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד ויליף לה מויסרו אותו: **גמ'** שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב. וסייעתא דשמואל בפ' נגמר הדין (לעיל מה:): כולי

תוספות

על מנת שאין לבעליך כו'. סוגיא זו כרב ששת דפ"ק דקדושין (דף כג:) דאמר לרבנן אהני ליה תנאיה אבל ר' (*אליעזר) סבירא ליה דאפילו כי האי גוונא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומ"מ מתניתין לא תקשה דהוה משני בדמי סעודה המוכנת (ג) לאמו אי נמי רבי אלעזר הוה מוקי לה בשנתן לה בעלה דהא ר"א הוא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נא: ושם) אחד וזה אחד זה קנתה ואין הבעל אוכל פירות*:

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ד מהל' ת"ת הלכה ט סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף טז:
כד ב מיי' פ"ז מהל' ממרי' הלכה ג:
כה ג מיי' פ"ג מהל' זכיה ומתנה הלכה יב סמג עשין פ"ב טוש"ע אה"ע סי' פה סעיף יא [וטוש"ע י"ד סי' רכב]:
[נ"ל אלעזר]
כו ד מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:
כז ה מיי' פי"ד מהל' צרעת הלכה ז:
כח ו מיי' פ"ז מהל' ממרים הלכה י:
כט ז ח מיי' שם הלכה ו:
[וע"ע תוס' קידושין כג: ד"ה ור' אלעזר וכו']
[גיטין עז. נזיר כד: קדושין כג: לעיל ע. ע"ש]
[קידושין כג: נזיר שם:]

גליון הש"ס

גמ' כמאן כר"י. עי' ת"י יומא סב ע"א ד"ה שני: שם וישבתי על קברו. עי' ש"ע י"ד רסי' שסד:

מסורת הש"ס

[בכריתות איתא לוקה]
[לעיל נא: וש"נ]
[תוספ' פי"ד]
לקמן קיג: ע"ש
[תוספתא דנגעים פרק ו]
לקמן פו: נדה יט. נגעים פי"ב מ"ג]
[תוספתא שם ע"ש]
[לעיל מה:]
[שם]
[שם]

הגהות הב"ח

(א) גמ' כמאן כר' יהודה. נ"ב משום דס"ל דצריכין [להיות שוים בקול] א"כ בע"כ או שיש לה קול כאיש ואיש יש לו קול כאשה דהרי צריך להיות אביו ואמו שוים וא"כ או הוא סרים או איילונית היא [דקול הוא מן] הסימנים וא"כ א"א להיות בן סורר ומורה:
(ב) רש"י ד"ה חורבתא וכו' מצורע מצורעת מתרגמינן:
(ג) תוס' ד"ה על מנת וכו' המוכנת לאביו ולאמו אי נמי:

עין משפט
נר מצוה

ל א מיי' פ"ז מהלכות ממרים הלכה ט:

לא ב ג מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ד:

לב ד מיי' פ"ג מהל' איסורי ביאה הלכה י והלכה י:

דכוליה קרא יתירא הוא: ומתרין בפני שלשה: למה לי בתרי סגיא אמר אביי הכי קאמר מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדר' אבהו *דאמר ר' אבהו למדנו °ויסרו °מויסרו ויסרו °מבן ובן °מבן והיה אם בן הכות הרשע: חזר וקלקל נידון בכ"ג [וכו']: האי מבעי ליה *זה ולא סומין אם כן לכתוב בננו הוא מאי בננו זה שמע מינה תרתי:

מתני' [א]ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב:

גמ' אמר ר' חנינא [ב]בן נח שבירך את השם ואחר כך נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו (*נשתנה) מיתתו נימא מסייעא ליה ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור מאי טעמא לאו משום דאמרינן הואיל ואישתני אישתני לא שאני הכא דאי עבד השתא לאו בר קטלא הוא ת"ש אם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב נגמר דינו קאמרת נגמר דינו גברא קטילא הוא תא שמע [ג]בן נח שהכה את חבירו ובא על אשת חבירו ונתגייר פטור עשה כן בישראל ונתגייר חייב ואמאי נימא הואיל ואישתני אישתני דינו ומיתתו בעינן והאי דינו אישתני מיתתו לא אישתני בשלמא רוצח מעיקרא סייף והשתא סייף אלא אשת איש מעיקרא סייף והשתא חנק בנערה המאורסה דאידי ואידי בסקילה והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חבירו קתני °אלא קלה בחמורה מישך שייכא הניחא לרבנן דאמרי סייף חמור אלא לרבי שמעון דאמר חנק חמור מאי איכא למימר רבי שמעון סבר לה כתנא *דבי מנשה דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא חנק בשלמא אשת איש מעיקרא חנק והשתא חנק אלא רוצח מעיקרא חנק והשתא סייף קלה בחמורה מישך שייכא לימא מסייעא ליה *[ד]סרחה ואחר כך בגרה תידון בחנק בסקילה מ"ט לא לאו משום דהואיל ואישתני אישתני וכ"ש הכא דאישתני לגמרי האמר ליה רבי יוחנן *לתנא תני תידון בסקילה:

מתני' בן סורר ומורה נידון *על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם לצדיקים רע להן ורע לעולם יין ושינה לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם שקט לרשעים רע להן ורע לעולם לצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:

גמ'

רש"י

כוליה קרא יתירא. דמלי למכתב והוצאתם אותו אל שער העיר ההוא וסקלתם: בפני שנים. דבעינן עדים שהוכיחוהו ועבר שאין אביו ואמו נאמנין עליו להרגו דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת: ומלקין אותו בפני ג'. כלומר יביאוהו בפני ג' דיינין והדיינין יחייבוהו מלקות וילקוהו שליח ב"ד כשאר הלוקין דמלקות בפני ג' בפרקא קמא (דף י.): כדרבי אבהו. בכתובות (דף מו.) גבי מוציא שם רע מנא לן דלקי דכתיב ולקחו זקני העיר את האיש ויסרו אותו: למדנו ויסרו. דמוציא שם רע מויסרו אותו דבן סורר ומורה וההוא דיסרו דבן סורר ומורה למדנו (א) מבן דכתיב שם אם בן וההוא בן למדנו מבן (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע: אם כן. דלהך מלתא לחודא אתא ולא למעוטי סומין: לכתוב בננו הוא. סורר ומורה ומשמע הוא שלקה בפניכם ומדכתיב זה שמראין באצבעו עליו ולא סומין: **מתני'** ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן פטור. דתו לא דיינינן ליה כיון דאילו עבד השתא לאו בר קטלא הוא: ואם משנגמר דינו ברח. משעת גמר דין הוי כגברא קטילא ושוב אין לנו לחפש בזכותו ולהצילו: **גמ'** הואיל ונשתנה דינו (נשתנה מיתתו). דאילו מעיקרא נדון בעד אחד ובדיין אחד ובלא התראה ואילו עביד השתא בעינן התראה וסנהדרין של כ"ג ועדים: ונשתנית מיתתו. דכל מיתת בני נח סייף ואילו עביד השתא בעו למדייניה בסקילה והוא לא איחייב בהא מיתה הלכך פטור: שאני הכא דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא. אבל הכא אילו עביד השתא בר קטלא הוה אף על גב דנשתנה דינו ומיתתו לא מיפטר ודיינינן ליה בדינא דהשתא: ת"ש. מסיפא תיובתא: חייב. אלמא אף על גב דאשתני לא אפטר: שהכה את חבירו. הרג דהוי בסייף וכן בא על אשת חבירו פטור משום דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא: עשה כן. בהיותו כותי: לישראל. כגון שהרג את ישראל או בא על אשת איש ישראל ונתגייר חייב דאי עבד השתא בר קטלא הוא ואע"ג דנשתנה דינו לדון בעדה ועדים והתראה אי הוה עביד השתא מיתתו לא אישתני דרוצח נמי השתא בסייף: דאידי ואידי בסקילה. אם לא נתגייר נמי נדון בסקילה כדאמרינן נמי בפרקין דלעיל (דף נז.) בא על ערות ישראל שאין להם לבן נח נדון בדיני ישראל ואוקימנא בנערה המאורסה דלדידהו לית להו ודיינינן להו בדינא דידן: והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חברו קתני. אלמא בישראל בעולת בעל עסקינן דאילו באשת חבירו ליכא נערה המאורסה כדאמרינן* בעולת בעל יש להן נערה המאורסה אין להם: אלא קלה בחמורה מישך שייכא. כלומר לעולם בא"א ודקא קשיא לך אמאי חייב הרי נשתנה דינו ומיתתו אין כאן שינוי מיתה דיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה וכיון דמעיקרא הוי סייף דחמירא והשתא מיתת חנק קלה בכלל מיתה זו הוה ויותר היה ראוי לו מתחלה אבל ברכת השם מעיקרא הוה סייף קל והשתא סקילה דחמירא: מאי איכא למימר. הרי נשתנה מיתתו דבמיתה חמורה זו לא היה ראוי: לימא מסייע ליה. לרבי חנינא דאמר בדינא דהשתא בעי למדייניה: סרחה. נערה המאורסה בימי נערות שהיא בסקילה ולבסוף בגרה מטעמדה בדין: תדון בחנק. כדינא דהשתא: בסקילה מאי טעמא לא. מתדנה משום דכיון דאישתני גופה אישתני קטלא ונהי דלגמרי לא מיפטרא משום דקלה בחמורה מישך שייכא כל שכן הכא דאישתני לגמרי בין בדינו בין במיתתו וכיון דלא מחייב בהא מיתה פטור לגמרי: תדון בסקילה. דמעיקרא אף על גב דאישתני גופה לא אישתני קטלא הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתתו הקלה: **מתני'** הנייה להם. שאין מוסיפין לחטוא: והנייה לעולם. ששקטה כל הארץ: רע להם. שהיו מוסיפין זכיות: רע לעולם. שהיו מגינין על דורם ומוכיחין את הדורות: יין ושינה לרשעים הנייה להם והנייה לעולם. כל זמן ששותין וישנין אינן חוטאין ואינן מריעין לבריות: לצדיקים רע להם. שאין עוסקין בתורה: ורע לעולם. שהתורה שהן עוסקין בה מגינה על הדור וכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם: פיזור. שנפרדין זה מזה ואין יכולין להועץ עלה רעה ולסייע זה את זה:

גמ'

תוספות

בן נח שבירך את השם ונתגייר כו'. תימה אי הוה מילתיה דרבי חנינא כתנאי דפליגי בהחולץ (יבמות דף מח:) מפני מה גרים מעונין בזמן הזה מפני שלא קיימו ז' מצות שקבלו עליהן בני נח אלמא מיענשי ורבי יוסי פליג התם ואמר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא מיענשי כלל ועוד קשה דסוגיא דהכא דלא כחד דאמרינן עשה כן בישראל חייב ואי כר' יוסי כקטן שנולד דמי ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים:

קלה בחמורה מישך שייכא. חנק שהיא מיתה קלה היה ראוי לו מתחלה ויותר ובסמוך גבי סרחה ולבסוף בגרה דקאמר בסקילה מ"ט לא דכיון דאישתני אישתני הא דקרי ליה אישתני לאו אמיתה קאי אלא אישתני גופה והא דאמר רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה והכא לא דיינינן ליה במיתה קמייתא משום דהתם לא אישתני דינא כי הכא ומיהו קשה דגבי סרחה ואחר כך בגרה לא משמע דאיירי בשינוי הגוף מדקאמר כ"ש הכא דאישתני לגמרי משמע דאישתני קמא כהאי ונראה לפרש דהא דקאמר קלה בחמורה מישך שייכא לאו למימר דלא חשיב אישתני קטלא דמכל מקום קטלא אישתני אלא כלומר אית לן למידייניה בקלה כיון דמעיקרא נתחייב אף בחמורה מזו ולא דמי לבן נח שבירך את השם דלא דיינינן במיתה דהשתא דחמורה דמעיקרא לא איחייב בה ובמיתה דמעיקרא נמי לא כיון דהשתא לא שייכא ביה:

מסתברא

מסורת הש"ס

כתובות מו.

[פסחים קטז.]

[נ"ל ונשתנית]

[לעיל נז:]

כתובות מה.

שם

[לעיל סח:]

[לעיל נז:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למדנו וכו' מבן דכתיב גבי בנוהגוה:

גליון הש"ס

גמ' אלא קלה בחמורה מישך שייכי. עי' לקמן דף פע"ב תוספות ד"ה הוי:

תורה אור

גמ' תניא רבי יוסי הגלילי אומר וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אמרה תורה יצא לבית דין ליסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם שינה ויין לרשעים הנאה להם והנאה לעולם לצדיקים רע להם ורע לעולם שקט לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים הנאה להם והנאה לעולם פיזור לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם: **מתני'** *הבא במחתרת נידון על שם סופו *היה בא במחתרת ושבר את החבית אם יש לו דמים חייב אם אין לו דמים פטור: **גמ'** *אמר רבא מאי טעמא דמחתרת *חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מימר אמר אי אזילנא קאי לאפאי ולא שביק לי ואי קאי לאפאי קטילנא ליה *והתורה אמרה אם בא להורגך השכם להורגו אמר רב *הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מאי טעמא בדמים קננהו א] °אמר *רבא *מסתברא מילתיה דרב בששיבר דליתנהו אבל נטל לא והאלהים אמר רב אפילו נטל דהא יש לו דמים ונאנסו חייב אלמא ברשותיה קיימי הכא נמי ברשותיה קיימי ולא היא כי אוקמינא רחמנא ברשותיה לענין אונסין אבל לענין מקנא ברשותיה דמרייהו קיימי מידי דהוה אשואל תנן בא במחתרת ושיבר את החבית יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור טעמא דשיבר דכי אין לו דמים פטור הא נטל לא הוא הדין דאפילו נטל נמי והא דקא תני שבר את החבית קמ"ל דכי יש לו דמים אע"ג דשיבר נמי חייב פשיטא מזיק הוא הא קמ"ל דאפילו שלא בכוונה מאי קמ"ל אדם מועד לעולם תנינא **אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין באונס *בין ברצון קשיא מתיב רב ביבי בר אביי **הגונב כיס בשבת חייב שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היה מגרר ויוצא פטור שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד *והלכתא דשרנהו בנהרא רבא איגנבו ליה דיכרי במחתרתא אהדרינהו ניהליה ולא קבלינהו אמר הואיל ונפק מפומיה דרב ת"ר °אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו תניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה *אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו קשיא סתמא אסתמא לא קשיא כאן

גמ' מגמר. מכלה: למודו. מה שהורגל בבשר ויין: *שקט לצדיקים הנייה להם והנייה לעולם. שיש להם פנאי לעסוק בתורה ובמצות: **מתני'** הבא במחתרת. שאמרה תורה יהרג: נידון על שם סופו. דהא לא קטל ומקטיל משום דסופו להרוג בעל הבית כשיעמוד כנגדו להציל ממונו: יש לו דמים חייב. אם אינו ראוי ליהרג כגון אב על הבן דתניא לקמן דאין הבן רשאי להרוג את אביו הבא עליו במחתרת משום דרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי נפשות ואי הוה קאי בריה לאפיה להציל ממונו אין בדעתו של אביו להורגו: חייב. לשלם החבית כשאר מזיק: אין לו דמים. כגון שאר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם דחיוב מיתה וחיוב תשלומין באין כאחד ואע"פ שניצל פטור מן התשלומין דקי"ל (כתובות דף לה.) חייבי מיתות שוגגין כגון שלא התרו בהן אין משלמין ממון שעם המיתה אע"פ שאין נהרגין: **גמ'** מאי טעמא דמחתרת. שאמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא לך כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו: חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. שרואה שאחר נוטלו ושותק הלכך יודע הגנב הזה שבעל הבית עומד על ממונו להצילו ומימר אמר הגנב אי אזילנא לגביה קאי באפאי ואי קאי קטילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדך מאחר שהוא בא להרגך השכם אתה להרגו: הבא במחתרת. חתר את הבית ממש: פטור. מלהחזירם אע"פ שהם קיימין: בדמים קננהו. בדמי נפשו קנאן הואיל ונתחייב מיתה בלקיחתם: מסתברא. מילתא דרב דפטור בששבר בין עכשיו בין לאחר זמן דליתנהו ותשלומין מדידיה לא מלינן לחיוביה במקום מיתה: אבל נטל לא. מסתברא בהא מילתא דרב דפטר בה דכיון דקיימין הן כל היכא דאיתנהו דמרייהו נינהו ואין זה חייב בתשלומין דפקדון בעלמא נינהו גביה: והאלהים. שבועה אמר רב דפטור ואפי' איתנהו וטעמא מהכא *דהאי אם יש לו דמים כגון אב על הבן דמודה בהו רב דלא קנה וחייב להחזיר אחרי כן אמרינן דאפילו נאנסו מיניה משבאו לרשותו חייב להחזיר דמיהן אלמא לא אמרינן פקדון הוו גביה והבדו לבעלים אלא אמרינן ברשותו הן והבדו לו הכא נמי לענין אין לו דמים אע"פ דאיתנהו אמרינן לאו פקדון נינהו אלא ברשותו ובאחריותו קיימי וכי גבו להו בי דינא מיניה יש כאן תשלומין עם חיוב מיתה כאילו גובין משאר נכסים: ולא היא. מסקנא דמילתא דרבא הוא ולא היא לא מסתברא טעמא דרב בהא דאע"ג דהיכא דיש לו דמים חייבין באחריותו לאו קנין הן לו להיות כשאר נכסיו דכי אוקמיה רחמנא ברשותיה וחייב את הגזלנין לשלם ה"מ לענין שלומי דלא מצי למימר ליה נאנסו דאשכחן בשומרין דחייבן הכתוב לישבע אם לא שלח יד במלאכת רעהו הא שלח אע"ג דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליה גזלן בשליחות יד: אבל לענין מקנא לא קני. אם קיימין הן אצלו והוא היה בא לעכבו ולומר דמים אני מחזיר לך לא קני ומהדר להו בעינייהו דכתיב (ויקרא ה) והשיב את הגזילה והאי דכי נאנסו מחזיר דמים ולא מצי אמר ליה נאנסו ומיפטר משום דלא גרע גזלן משואל דמשום דכל הנאה שלו אוקמינהו רחמנא ברשותו לשלומי אם נאנס דכל כמה דקיימא הדרא בעינא הא נמי כל הנאה שלו ומיחייב לשלומי: מועד לעולם. אפילו שלא בכונה: קשיא. קשיא מתניתין לתרוצא אליבא דרב ומ"מ תיובתא לא הוי דלאו בהדיא קתני לה נטל חייב ואיכא לשנויי בדוחקא כדשנין דמשום רישא נקט שבר והיינו דאיכא בין קושיא לתיובתא: מתיב רב ביבי. לרבא פריך דאמר נטל דאיתנהו חייב: הגונב כיס בשבת. שהגביהו וקנאו בהגבהה חייב להחזיר ואע"ג שהוציאו אח"כ לרה"ר ונתחייב בהוצאתו מיתה: שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת. ובשביל חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן אינו נפטר מן התשלומין: היה מגרר ויוצא. שלא הגביהו ולא קנאו בתוך הבית אבל כשיוצא לרה"ר קנאו בשנוי רשות שהוציאו מרשות הבעלים וצירף ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשובה לו כארבעה על ארבעה והרי הוא לו כחצרו ואע"פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות: פטור מתשלומין. אלמא אע"פ שהכיס והמעות קיימין אמרינן בדמי קננהו ולא מפקינן ליה מיניה ותיובתא דרבא דאמר נטל לא: והלכתא. הא דקתני פטור כגון דשדנהו בנהרא דליתנהו: דכרי. אילים: אהדרינהו ניהליה. הגנבים: ה"ג ת"ר אין לו דמים אם זרחה וגו' אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו וכו' אין לו דמים וסמיך ליה אם זרחה השמש ודרשינן סמוכין אימתי מותר להורגו בזמן שהשמש זרחה עליו כלומר שברור לך שלהרגך בא אם תעמוד כנגדו אבל מספק אל תהרגהו: ותניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו. אימתי אסור להרגהו בזמן שזרחה השמש עליו כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עליך ואפילו אתה עומד כנגדו להציל ממונך מידו לא יהרגך ואם לאו שספקא הוא לך הרגהו קשיין אהדדי: בא

מסתברא מילתיה דרב בששיבר. ואם תאמר מאי קמ"ל תנינא ושיבר את החבית פטור ויש לומר אי ממתני' ה"א שיבר בעודו במחתרת קמ"ל רב אפילו שיבר אחר כך: **אפילו** נטל. תימה הא תנן במרובה (ב"ק דף סב:) אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל פירוש כדדרשינן* וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב ואמר רב בגמרא* לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון אלמא קודם יאוש לא קני ויש לומר דהתם בגנב מנגנו חבירו וקרפיפו דלאו בר קטלא הוא דבעי התראה אבל הכא במחתרת דמחתרתו זו היא התראתו דלקמן: **לא** קבלינהו הואיל ונפק מפומיה דרב. תימה הא מיחייב לצאת ידי שמים כדאמר בפ' הפועלים (ב"מ דף צא. ושם) גבי החוסם פרה ודש בה (*ואתנן) אסרה תורה אפילו בא על אמו ויש לומר דכאן °לא היו רוצים להחזיר אא"כ יתחייבו בדיני אדם: כאן

עין משפט נר מצוה

לג א מיי' פ"ט מהל' גניבה הלכה ט סמג לאוין קכ טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א בהג"ה:

לד ב מיי' שם הלכה יג:

[שם סט:]

[שם סז:]

לה ג מיי' שם הלכה ט:

לו ד מיי' שם הלכה יג במגיד משנה:

לז ה מיי' פ"א מהל' חובל הלכה יא ופ"ו הלכה א סמג עשין ע' טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף א וסי' תכא סעיף ג:

לח ו ז מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ב:

[נ"ל אתנן]

לט ח מיי' פ"ט מהל' גניבה הלכה ז בהשגת הראב"ד בח"מ סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א בהג"ה:

[ב"ק קיד.]

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' אמר רבא מסתברא מלתא דרב. כ"ב עי' כתובות לד: תוס' ד"ה אבל וגרסתם היה כאן אמר רבה וכו' ומהתימה על הגאון מהר"י פיק שלא ציין עליהם בש"ס החדשים:

כתובות לא: ב"ב פו: שבת לה: [תוספתא ב"ק פ"ט]

מסורת הש"ס

[דיבור זה שייך לעיל במשנה עא:]

יומא פה:

[ברכות נח: ודף סב:]

רבה רש"ל

ב"ק כו. ע"ש [עי' תוס' יבמות נג: ד"ה כבא על וכו']

נ"ל דהא

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא מסתברא. כעין זה כתובות קב ע"ב גיטין יג ע"ב: תוס' ד"ה לא. לא היו רוצים להחזיר. עי' טורי אבן חגיגה באבני שוהם דף י ע"א ד"ה נפש:

שמות כב

עין משפט
נר מצוה

מ א מיי' פ"ט מהלכות גניבה הלכה י סמג שם:
מא ב מיי' שם הלכה ז:
מב ג מיי' שם הלכה יג:
מג ד ה מיי' שם הלכה ז:
מד ו ז מיי' שם הלכה ח:
מה ח מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה ו סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א:
מו ט מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף ג:

[ע"ז כו:]
ב"מ לא: לעיל מה: נג.
[אהלות פ"ז משנה ז ושם איתא יצא רובו וכן משמע בר"ש ובברטנורא ובתוי"ט אמנם בתוספ' יבמות סוף פ"ט איתא ראשו ועי' תוס' לעיל נט. ד"ה ליכא]

*כאן באב על הבן כאן בבן על האב אמר רב כל דאתי עלאי במחתרתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא מאי טעמא אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחתרתא אלא משום דקים לי בגוויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן תנו רבנן °דמים לו בין בחול בין בשבת אין לו דמים ׳בין בחול בין בשבת בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרוגי בית דין דבשבת לא קטלינן קמ"ל דקטלינן אלא דמים לו בין בשבת השתא בחול לא קטלינן ליה בשבת מבעיא אמר רב ששת לא נצרכא ׳אלא לפקח עליו את הגל תנו רבנן °והוכה *׳בכל אדם ומת ׳בכל מיתה שאתה יכול להמיתו בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד"א בעל הבית הוא דקים (*להו) דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ"ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למה לי מרוצח נפקא *דתניא °מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מ"מ שאני התם דאמר קרא מות יומת וניגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד *וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תנו רבנן °מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל °ימצא הגנב מ"מ אם כן מה ת"ל מחתרת ׳מפני שרוב גנבים מצויין במחתרת תניא אידך מחתרת אין לי אלא מחתרת גגו חצירו וקרפיפו מנין תלמוד לומר ימצא הגנב מ"מ א"כ מה תלמוד לומר מחתרת *׳מחתרתו זו היא התראתו אמר רב הונא ׳קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה לא שנא גדול ולא שנא קטן איתיביה רב חסדא לרב הונא *׳יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא שאני התם דמשמיא קא רדפי לה נימא מסייעא ליה רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אומר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה °שופך דם האדם באדם דמו ישפך אמרה תורה הצל דמו של זה בדמו של זה ההיא רבי יוסי ברבי יהודה היא *דתניא רבי יוסי בר' יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד ת"ש רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו אמר לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך *אם אמר יודע אני שהוא כן פטור ע"מ כן אני עושה חייב לא צריכא דקאי בתרי עיברי דנהרא דלא מצי אצוליה מאי איכא דבעי איתויי לבי דינא בי דינא בעי התראה איבעית אימא אמר לך רב הונא אנא דאמרי כתנא דמחתרת דאמר מחתרתו זו היא התראתו:

מתני'

כאן באב על הבן. ברייתא דאם ברור לך כשמש שאין לו שלום עמך הרגהו הא סתמא אל תהרגהו ובשמעתא קמייתא דפסחים (דף ב: ושם) דדרשינן לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ופירש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא דהכי אפילו בסתמא רוצח הוא ולא בעינן שיהא פשוט כנהורא אלא התם יש לומר כולה באב על הבן דאי קים ליה בגוויה שעולו רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו: ישראל הוא בן ברית הוא ישראל ולא כותי בן ברית ולא מומר לעבודת כוכבים דמומרין לעבודת כוכבים היו מורידין ולא מעלין*:

אב הבא על הבן. במחתרת מספק אל יהרגהו בנו דודאי רחמי האב על בנו ואפילו הוא מציל ממונו לא יהרגהו הלכך דמים לו עד שיודע לך כשמש שהוא אכזרי עליך ושונאך: בן על האב. וכ"ש אינש דעלמא הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא דאי קיימת ליה לאפיה קטיל לך עד שיודע לך כשמש שהוא רחמני עליך כאב על הבן: דמים לו. לשון רבים הוא להכי אתא לומר לך דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו במחתרת שהרי לא בא על עסקי נפשות: אין לו דמים. לשון רבים דכתיב גבי אינש דעלמא להכי אתא לומר לך אין לו דמים לא בחול ולא בשבת והרגהו: הרוגי בית דין בשבת לא קטלינן. כדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה:) מלא תבערו אש בכל מושבותיכם: קא משמע לן. דקטלינן משום פקוח נפש דהאיך: לפקח עליו את הגל. אם כשהיה חותר נפל עליו (את) הגל מפקחין עליו היכא דלא בא על עסקי נפשות אבל אם בא על עסקי נפשות כיון דניתן להרגו בלא התראה גברא קטילא הוא משעת *(סתירה): והוכה. בכל אדם אפילו אינו בעל הממון מותר להרגו מדלא כתיב והכהו: בעה"ב. הוא דמותר להרגו משום דלהאי גנב קים ליה בגוויה דבעה"ב אינו מעמיד עצמו על ממונו הלכך אדעתיה דלמקטליה אתא: אבל שאר כל אדם לא. שהרי גנב זה לא בא אלא על עסקי נפשות של זה: קמ"ל. דכיון דעל עסקי נפשות ישראל אתא רודף הוא וניתן להצילו לבעל הבית בנפשו של זה: שאם אי אתה יכול להרגו בסייף. כגון שהיה מכשף או שהיה לו נהר מפסיק ואתה יכול לירות בו חץ או אבן: שני כתובין הבאין כאחד. בפרק נגמר הדין דלא בעינן בהו קרא כדכתיב הלכך אי לא רבייה הוה אמינא ליבעי מיתה הכתובה בו כגון הכאה אבל לא לחונקו להטביעו במים: ואין לי אלא מחתרת. שחתר כותל: גגו. ועלה לו בסולם: חצרו וקרפיפו. ונכנס בו דרך הפתח שמצאו פתוח מנין: ת"ל ימצא הגנב. מדלא כתיב אם במחתרת ימצאנו וכתיב הגנב יתירה משמע בכל לדדין שיהא נראה לך גנב: מצויין במחתרת. כלומר מצויין ורגילין לחתור: זו היא התראתו. שא"צ התראה אחרת אלא הורגו מיד דכיון דטרח ומסר נפשיה לחתור אדעתא דהכי אתא דאי קאי לאפאי קטילנא ליה ואמרה תורה כיון דרודף הוא א"צ התראה אלא מצילין אותו בנפשו אבל נכנס לחצרו וגגו דרך הפתח אינו הורגו עד שיתרו בו בעדים חזי דקאימנא באפך וקטילנא לך וזה יקבל עליו התראה ויאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה שאם תעמוד לנגדי אהרוג אותך אבל בלא התראה לא דדילמא לאו אדעתא דנפשות קא אתי אלא דאשכח פתחא להדיא ועל אדעתא דאי קאי באפאי ליפוק: קטן הרודף. את קטן אחר להרגו: ניתן להצילו בנפשו. כדילפינן לקמן (דף עג.) רוצח נתן להצילו בנפשו והאי אע"ג דקטן הוא ולאו בר קבולי התראה הוא לגבי רדיפה דינו כגדול: קסבר. רב הונא רודף אין צריך התראה לענין להצילו בנפשו דלא ניתנה התראה אלא לענין ב"ד דלא מצי למקטליה אם הרג בלא התראה: יצא ראשו. באשה המקשה לילד ומסוכנת וקתני רישא החיה פושטת ידה וחותכתו ומוציאתו לאברים דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להורגו ולהציל את אמו אבל יצא ראשו אין נוגעים בו להורגו דהוה ליה כילוד ואין דוחין נפש מפני נפש ואם תאמר מעשה דשבע בן בכרי (שמואל ב כ) הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפשנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצול אע"פ שהן נהרגין לא היו רשאין למסרו כדי להציל עצמן אי נמי משום דמורד במלכות הוה והכי מפרש לה בתוספתא (דתמורה): משמיא קא רדפי לה. לאמיה: והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך. כל הרואה אותו ישפוך דמו בשביל אותו אדם שהוא רודף דהיינו באדם בשביל הצלת אדם הנרדף והא הכא דלא קתני יודע אני ועל מנת כן אני עושה ואין כאן קבלת התראה ואפילו הכי מיחייב: ההוא ר' יוסי בר' יהודה היא. דאפילו בהרוגי ב"ד לא בעי התראה אלא להבחין הלכך חבר לא בעי התראה ולא הבחנה ועם הארץ בעי לאיתרויי דלא נימא שוגג הייתי אבל קבלת התראה אפילו בעם הארץ לא בעי: פטור. כל כמה דלא אמר על מנת כן אני עושה שאהרג עליו כדילפינן בהיו בודקין (לעיל דף מא.) יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה קא תני הכא גבי רודף דבעי התראה ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו: דקאי בתרי עברי נהרא. המתרה מצד זה והרודף והנרדף מצד אחר: דאצולי לא מצי. והאי פטור וחייב דקאמר אמיתת בית דין קאי ולאחר שהרגו לנרדף: מאי איכא. כלומר מאי קא רמי עלייהו דהנך רואין למעבד: דבעי לאיתויי לבי דינא ומקטליה. דכתיב (דברים כב) ובערת הרע מקרבך הלכך בעי התראה דבלאו הכי לא מקטלי ליה: זו היא התראתו. אלמא משום דמחזקינן ליה רודף לא בעי התראה:

מתני'

מסורת הש"ס

[עי' תוס' לקמן עג: ד"ה אף]
[נ"ל ליה]
[נ"ל סתירה]
[קידושין כד. וש"נ]
[כתובות לד.]
לעיל ח: מ"א מכות ו: ט:
[תוספ' פי"א]
[נ"ל דתמורה פ"ו]

תורה אור

מתני' ״ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ״ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה ״אבל הרודף אחר בהמה ״והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן: **גמ'** ת"ר מניין לרודף אחר חבירו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל °לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא ״מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מנלן אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו רודף אחר חבירו להרגו על אחת כמה וכמה *וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקישא הוא *°כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה *הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורסה גופה מנלן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל °ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע גופא מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא *אבדת גופו מניין ת"ל והשבותו לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה ״אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל תנו רבנן *״אחד הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכר ואחר נערה המאורסה ואחד חייבי מיתות ב"ד ואחד חייבי כריתות מצילין אותן בנפשו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשו ״נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ אמר קרא °ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלאו אורחיה אבל נערה דאורחה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים לה אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני משום

[ויקרא יט; דברים כב; שם; שם]

מתני' ואלו שמצילין אותן. מן העבירה: בנפשן. ניתנו ליהרג לכל אדם כדי להצילן מן העבירה ומקראי נפקי: אבל הרודף אחר בהמה. לרבעה והרוצה לעבוד עבודת כוכבים ולחלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עריות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון זכר ונערה המאורסה ומיהו רוצח בהדיא כתיב ביה והאי דנקט בהמה משום דדמיא לעריות ונקט נמי עבודת כוכבים משום דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן ושבת נמי תיתי בגזירה שוה: **גמ'** לא תעמוד. לא תעמוד עלמך על דמו אלא הצילהו: לפגמה. לביישה ולזלזלה אמרה תורה נתנה להצילה בנפשו כדילפינן לקמן מואין מושיע לה: מן הדין. ק"ו: הקישא הוא. שהוקש רוצח לנערה המאורסה וכל היקש וגזירה שוה המופנת הרי הוא כמפורש במקרא ועונשין ממנו לפי שלא ניתנה למדרש מעצמו אבל מקל וחומר שאדם דן ק"ו מעצמו אע"פ שלא קבלו מרבו אין עונשין ממנו כדילפינן במכות (דף יז:): וכי מה למדנו מרוצח. כאן לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש דמשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה אלא משמע שזה בא ללמד על הנערה ונמצא שנכתב כאן ללמד הימנה כלומר נמצא אף למד דמשום מילי אחריני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי: מה נערה המאורסה ניתן להצילה. מן העבירה בנפשו אף רוצח וכו' ואכתי ילפא נערה מרוצח שתהרג ואל תעבור כדלקמן ומיהו הכא לא אסיקנא במילתיה דר' דאגב גררא אתיא: ומדקאמר אין מושיע. מכלל דבעיא תשועה: אבדת גופו. כגון נטבע בנהר מניין שאתה מצווה על השבתו: ת"ל והשבותו לו. קרא יתירא הוא למדרש השב את גופו לעצמו: הני מילי בנפשו. אם זה הרואהו יכול להצילהו יצילהו: קמ"ל. לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדין שלא יאבד דם רעך: חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד דעריות קאמר דאיכא עבירה ופגם ותנא דמתני' נמי הכי סבירא ליה מדלא קא מרמינן סתמא אסתמא ותנא הני והוא הדין לכל עריות: אלמנה לכהן הגדול. כ"ג הרודף אלמנה לאונסה אע"פ שיש שם פגם דקא משוי לה חללה אין מצילין אותה בנפשו כדמפרש לקמן דחייבי לאוין אין ניתנין להציל בנפשם: נעבדה בה עבירה. כבר: אין מצילין. דהא אפגימה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות: יש מושיע לה. ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגין אותו ברדיפתו שהרי כשישיגוהו יהיה לה מושיע: האומרת. למצילין הרודפין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו אף על פי דאנוסה היא ומירלה היא דקאמרה אין מצילין אותה וטעמא מפרש לקמן: לנערה חטא מות. אכולהו קאי אין מושיע לה וקרא יתירא הוא ולדרשה דהא כתיב ולנערה לא תעשה דבר: נער כתיב וקרינן נערה נדרש מקרא ונדרש מסורת נער להביא את הזכור נערה כמשמעו: דלאו אורחיה. ליבעל ואיכא בזיון ובשת גדול: פגים לה. בבתולין ומגנה על בעלה דאורחייהו

ומה נערה המאורסה שלא בא וכו'. וא"ת ההוא פגם חמור מרוצח שזה בסקילה וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא אאיסורא אלא אפגימ' דהא נעבדה בה עבירה או שאין מקפדת על פגמה אין מצילין אותה בנפשו כדמוכח שמעתין ופשיטא דיש פגם גדול בנהרג מבנערה המאורסה שנאנסה וא"ת ומנא לן דאפגימ' קפיד רחמנא דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן דאפגימ' קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות ועוד י"ל דאין מושיע לה משמע דאבושתה קפיד קרא: **הרי** זה בא ללמד ונמצא למד. פירוש ונמצא אף למד דהא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן *מה רוצח יהרג ואל יעבור וכן בההוא דלעיל בפרק ד' מיתות (דף נד.) משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד דהא ילפינן מיניה הערלה בזכור בההיא שמעתין ולשמואל דמחייב אזכר בבן ג' שנים והא דאמר בריש פ"ב דחולין (דף כה.) גבי נבי ואיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה התם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (דף טו.): **אף** רוצח ניתן להצילו בנפשו. ואם תאמר מוהוכה בכל אדם נפקא כדדרשינן לעיל (דף עב:) וי"ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל: **להצילן** בנפשו כו'. משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה וכיוצא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא ילפינן דרוצח ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו פשיטא חברו הורג כדי להציל התם לא כ"ש ולא מסתבר למימר דחבירו הורג טפי לאפרושי מאיסורא אלא נראה דאי מהכא ה"א עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך: **תלמוד** לומר והשבותו לו. הכא מוקי ליה לאבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כז:) מוקי ליה שלא יאכיל עגל לעגלים התם דריש והשבותו והכא לו יתירה: **חייבי** כריתות וחייבי מיתות ב"ד. בעריות מיירי דומיא דנערה וא"ת תיפוק ליה מדאיתקוש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרינן בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נד:) י"ל מדמעט בהמה ש"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדמיבעיא לן קרא לרבות הערלה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נד.): **נער** נערה. פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע הכא הוי מצי למיכתב נערה דעל כרחיך לאו בקטנה איירי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דמחד דריש דקאמר איידי דכתב נער כתב נמי נערה פירוש איידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיך נערה קרינן דהא בנערה מיסתעי: משום

[לעיל כד: וש"נ]
[לקמן עד. פסחים כה: יומא פב.]
[פסחים כה: וש"נ]
ב"ק פא:
[תוספ' פרק י"א]
[זף עד.]

מז א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה י סמג לאוין קסד קסה טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א [וכרב אלפס עוד בפסחי' פ"ג דף קמח:]
מח ב ג מיי' שם הלכה י יא טוש"ע שם סעיף ג:
מט ד מיי' שם הלכה יא:
נ ה ו מיי' שם הלכה יד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכו סעיף א:
נא ז ח מיי' שם הלכה יא יב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ג:

מישום דהאי לאו אורחיה הוא והא קא פגים לה אבל שאר עריות דאורחייהו ולא נפיש פיגמייהו אימא לא כתב רחמנא חטא ואי כתב רחמנא חטא הוה אמינא אפילו חייבי לאוין כתב רחמנא מות ואי כתב רחמנא מות הוה אמינא חייבי מיתות בית דין אין חייבי כריתות לא כתב רחמנא חטא ולכתוב רחמנא חטא מות ולא בעי נער ונערה אין ה"נ ואלא נער נערה חד למעוטי עובד עבודת כוכבים וחד למעוטי בהמה ושבת ולר"ש בן יוחי דאמר עובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו למה לי חד למעוטי בהמה וחד למעוטי שבת סד"א תיתי שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים ולרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו דאתיא שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים מאי איכא למימר חד מיעוט למעוטי בהמה ואידך איידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה: רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: במאי קמיפלגי אמר רבא במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה ״רבנן סברי אפיגמה קפיד רחמנא והרי מקפדת על פיגמה ורבי יהודה האי דקאמר רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלא הא לא מסרה נפשה לקטלא אמר ליה רב פפא לאביי אלמנה לכהן גדול נמי קא פגים לה אמר ליה אפיגמה רבה קפיד רחמנא אפיגמה זוטא לא קפיד רחמנא: חטא אלו חייבי כריתות: ורמינהו *ואלו נערות שיש להן קנס ״הבא על אחותו אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא משעת העראה דפגמה איפטר לה מקטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה *הניחא למאן דאמר העראה זו נשיקה אלא למ"ד ״העראה זו הכנסת עטרה מאי איכא למימר אלא אמר רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה רבא אמר במניחתו שלא יהרגנה ור' יהודה היא

רב

רש"י

דאורחייהו. בבעילות: ולא נפיש פגמייהו. כארוסה שחביבה ויעלת חן על הארוס ועכשיו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן נשואות בעולות לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: ונכתב חטא מות. דאתרבו לה כריתות ומיתות ב"ד ולא בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: חד למעוטי עבודת כוכבים. דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן: וחד למעוטי בהמה. משום דדמי לעריות ושבת כדי נקטיה ואגב גררא איידי דתנן במתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דכיון דאמעיטא עבודת כוכבים מהיכא תיתי שבת הא לא סלקא דעתין לאתויי אלא בחילול חילול מעבודת כוכבים כדלקמן דרבי שמעון לקמן הוא (דף עד:): איידי דכתב נער. להביא את הזכור כתב נערה כלומר כפשטיה דקרא דעל כרחיה נערה קרינא ביה דהא בנערה משתעי ולנערה לא תעשה דבר: במקפדת על פגמה. דאי בשאינה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר מעבודת כוכבים ושבת: אפגמה קפיד רחמנא. מדלא כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה אפגמה קפיד: דמסרה נפשה לקטלא. שיש נשים שמוסרין עצמן למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה הציל דמה ודמו: הא קא פגים לה. ואי טעמא דקרא משום פגימה היא אמאי אמעיטו חייבי לאוין ואדרבנן קא פריך דאמרי טעמא משום פגמה הוא: אפגמה רבה. כגון עריות דכריתות שהן חמורות והוית חרפתה מרובה שהולד ממזר ונעשית זונה בבעילתו אבל כהן גדול באלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה: הבא על אחותו. כלומר אפילו בא על אחותו דלא קרינא בה ולו תהיה לאשה אפילו הכי קרינא בה ונתן האיש השוכב עמה דאתרבי מקראי בכתובות (דף כט:) ואע"ג דחייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין כדקיימא לן (שם ד' לה:) בכל חייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוק בו וכו': משעת העראה. קרי ליה נבעלה ואפגימה במקלת ושוב אין מצילין אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מיחייבי אלא משום גמר ביאה שהוא מוציא בתולי' והאי גמר ביאה לאו דווקא ביאת המירוק שהיא מזריע דקרא אבתולים קפיד דכתיב (דברים כב) נערה בתולה אשר לא אורסה אלא גמר ביאה דהכא הכנסת עטרה היא: הניחא למאן דאמר. ביבמות (ד' נה:) הערה דהוית כבעילה היינו נשיקת אבר איכא לאוקומה דפגימה (א) היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא ילאו לאיחיוביה קנסא דחמשים: אלא למאן דאמר הערה. שעשה הכתוב בכל התורה כבעילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכבת זרע (ויקרא יט) היינו ביאת המירוק אין כאן הערא' פגם בלא הוצאת בתולים ונמצאו מיתה דניתן להציל ותשלומין באין כאחד: שבא עליה. הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא ניתן בביאה זו להצילה בנפשו שכבר נפגמה: ר"י היא. דאמר לא ניתן להצילו בנפשו:

רב

תוספות

משום דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר אידך יוכיח וכי האי גוונא בפרק כילד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דדחו שבת וטומאה ולא יליף מינייהו שאר קרבנות לצבור*: חד למעוטי עובד ע"ז וחד כו'. אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת ותימה דבהמה ושבת היכי ממעט מחד ועפי היה נראה לומר דמחד ממעט ע"ז ושבת וא"ת ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מגיל גופיה קא מחלל שבת דחובל בחבירו ואיך יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקוני גברא כיון דמיחייב מיתה כדפריך באחד דיני ממונות (לעיל דף לה: ושם) וי"ל דמ"מ ס"ד דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: חילול חילול מע"ז. כל הני דלקמן בפרק הנשרפין (דף פג.) דכתיב בהו חילול לא גמרינן מע"ז אלא שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה:

ממונא לא משלם עד גמר ביאה. פי' בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דבלא הסרת בתולים נמי משלם קנס כדאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:) באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה באשה הראויה לו פרט לאלמנה לכהן גדול בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה בדרבה מיניה הלכך לא משלם הכא עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת הערה וי"מ דלא אתרבאי הערה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות וחייבי לאוין ועשה ויבמה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה:) אבל לענין קנס לא איתרבאי וא"ת על כרחך למ"ד הערה זו הכנסת העטרה אי אהערה לא מיחייב הא בגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דהכי חייב רחמנא תדע מדלא ילפינן הערה מנערה המאורסה דאי אהערה פטור בגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא בהכי חייב רחמנא ומיהו בירושלמי דכתובות משמע דאהערה משלם קנס דאמרינן הערו בה עשרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס:

במניחתו שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא נגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם):

*במפותה ודברי הכל. תימה היכי מוקמ' במפותה הא קתני סיפא אשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחך בנתארסה ונתגרשה דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדקתני ר' עקיבא בסיפא *ואי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב:) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ביתומה ומפותה וכ"ת דאתיא כרבי עקיבא דברייתא *דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם לעצמה ואפילו במפותה מיחייב אי אמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס מיהו בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח דעל כרחך מתניתין לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא °דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (ד' לד:) חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ס קאמר התם (ד' לה:) דמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך שינויא דהכא:

שלא

עין משפט נר מצוה

נב א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה יב סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף ד:

[וע"ע תוספות כתובות לג. ד"ה שכן]

נג ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הלכה יא סמג עשין לד:

נד ג מיי' פ"א מהל' איסורי ביאה הלכה י סמג לאוין כ:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה במפותה כו'. דהא רב פפא אית ליה. תמיהני הא ע"כ ר"פ אמר הכי רק לר"מ מדקאמר וענה בשבת חייב ולא ניחא ליה לר"פ לאוקומי בטובת ע"י אחר וכדס"ל לרבה אבל מתני' הא קתני להדיא דבא על בתו פטור הרי דס"ל דגם בקנס אמרי' קלב"מ ומס"ט ניחא הא דמוקי ר"פ במפותה לתרץ קושיית הש"ס דניתן להצילו בנפשו אף דרב פפא ס"ל דבקנס מקטיל ומשלם. מ"מ מוכרח לתרץ דמתני' דפטור על בתו דגם בקנס אמרינן קלב"מ א"כ שפיר י"ל דאתא כר"ע דברייתא. ולע"ג אבל כך יש להוכיח דלא אתא כר"ע דברייתא מדקתני במתני' דבא על בתו דפטור מקרא דולא יהיה אסון ע"כ דילפינן קנס ממונא מסברא וא"כ ל"צ קרא למעט ארוסה ומוכח כר"ע דמתני' דאלו לר"ע דברייתא צ"ל למתני' בבא על בתו להביא מקרא דאשר לא אורסה. וזהו לחד תירוץ בתוס' בכתובות דף לח ע"א ד"ה ס"ד ודברי תוס' לע"ג:

שייך לעיל עד.

[דף לח.]

[שם לח.]

מסורת הש"ס

כתובות כט

[סוטה כו: יבמות נה:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה הניחא וכו' דאפגימה היא דמיקרי:

רב פפא אמר במפותה ודברי הכל אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא *רבי יונתן בן שאול אומר רודף שהיה רודף אחר חבירו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול דכתיב °וכי ינצו אנשים (יחדו) וגו' *וא"ר אלעזר *במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב °ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ואפ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה (א) לא שנא *דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממונו חביב עליו מגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר העובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן *וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין תניא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת בחילול חילול מעבודת כוכבים א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור ואל תהרג °יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודת כוכבים לא והא תניא *א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבוד עבודת כוכבים ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל °וחי בהם *ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר °ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמור כר"א *דתניא ר"א אומר °ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך ואם נאמר בכל מאדך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו ממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך גילוי עריות ושפיכות דמים כדרבי דתניא *רבי אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה *דרבה ואמר ליה אמר לי מרי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות*) אבל בשעת גזרת המלכות אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' שלא בשעת גזרת מלכות לא אמרו אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק אמר רב אפילו

*) להעביר את ישראל מדתם לעבודת כוכבים.

תורה אור: במות' כא / שם / ויקרא כב / שם כ / דברים ו / שם כב

רש"י

רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפותה קאמר דבת קנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן דהא איגה מקפדת: אביי אמר. לעולם באנוסה וכגון דיכול המציל להציל באחד מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול היא: ויכול. הנרדף או הרואהו להציל באחד מאבריו ולא הציל אלא בנפשו נהרג עליו: במצות שבמיתה. שהוא מתכוין להרוג את חבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: דכתיב ואם אסון יהיה. ואי לא מתכוין להרוג דשוגג הוא אמאי מקטיל אלא לאו ש"מ במתכוין וכאס רוצח ניתן להצילו בנפשו כדאמרינן לעיל וזה רודף היה שהיה מתכוין ואפ"ה כתיב דאם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולדות: אי אמרת בשלמא וכו'. כגון שיכול הרואה להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להורגו הלכך אין כאן מיתה ויענש: אלא אי אמרת וכו'. אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: דילמא שאני הכא. להכי משלם ואע"ג (*דליכא) לד מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המיתה והתשלומין אינן באין לו ע"י אדם אחד שהמיתה באה עליו בשביל חבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאיניש דעלמא הוא הלכך לא מיפטר מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמיחייב אאידך: לא שנא. אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה באה עליו בשביל בעל התשלומין בין שבאה עליו בשביל אחר פטור: מתחייב בנפשו הוא. ברדיפה זו שהרי ניתן להציל בנפשו ואע"ג דכלים הללו של אחר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: ורודף שהיה רודף. אחר חבירו להורגו וזה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': סבר לה כאבוה. בעבודת כוכבים דעונשים מן הדין והדר יליף שבת בחלול חלול מעבודת כוכבים מחלליה מות יומת (שמות לא) ומזרעך לא תתן להעביר למולך ולא תחלל (ויקרא יח): נתזה. שם האיש: יעבור ואל יהרג. וחי בהם ולא שימות בהם: חוץ מעבודת כוכבים וכו'. לקמן יליף לה: בפרהסיא. לקמן מפרש כמה פרהסיא: לא תחללו. בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו: ואהבת את ה' אלהיך. משמע שלא תמירנו בעבודת כוכבים: לכך נאמר וכו'. כלומר תהא אהבתו חביבה לך יותר מכל החביב לך: מה רוצח יהרג ואל יעבור. ואם אמר לו הוי רוצח והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך יהרג ואל יעבור: סברא הוא. שלא תדחה נפש חבירו דאיכא תרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא אבוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והכא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא איבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שנפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות: מרי דוראי. אדון עירי וככרי הוה: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהא דמך חביב ונאה ליוצרך יותר מדם חבירך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא התיר הכתוב אלא משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שגוה על הרציחה: ואפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. שלא ירגילו העובדי כוכבים להמריך את הלבבות לכך:

תוספות

שלא יהא ממונו חביב עליו. דמדניתן להצילו בנפשו כל שכן דניתן בממונו:

קסבר עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין דאפליגו בה אביי ורבא לקמן בפ' הנשרפין (ד' עו.) (ג) כדפרישית בפרק ד' מיתות (ד' נג: ד"ה בשהא) והא דאיצטריכא לעיל חד למעוטי עבודת כוכבים היינו נמי למאן דאמר עונשין ומ"ד אין עונשין הוה מסני חד למעוטי בהמה דדמי לעריות ואידך איידי דכתיב נער כתיב נמי נערה:

אפילו

מסורת הש"ס: [לעיל נז.] / [נ"ל דאיכא] / [עמ"ש לקמן עט. על הגליון] / ב"ק קיז: [ושם איתא רבה ועי' תוס' כתובות ל: בד"ה רב אשי] / [לעיל נד. ושם נסמן] / [ע"ז כז:] / יומא פב. ע"ז כז: נד: / ברכות סא: פסחים כה. יומא פב. / [לעיל עג: וש"נ] / [בכל המקומות אית' רבא וכ"א בשאילתות]

עין משפט נר מצוה

נה א מיי' פ"א מהל' רוצח הלכה יג סמג לאוין קסא טוש"ע ח"מ סי' תכה סעיף א:

נו ב מיי' פ"ח מהל' חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן שפ סעיף ג:

נז ג ד ה ו מיי' פ"ה מהל' יסודי תורה הלכה א ב ג סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנז סעיף א:

לקמן עט. כתובות לג.

גליון הש"ס

גמ' יעבור ואל יהרג חוץ. עי' סוטה י ע"ב תוס' ד"ה טוה

הגהות הב"ח

(א) גמ' ותשלומין לזה נ"ב עי' לעיל דף ט ע"ב ובב"ק דף כג ע"א בתוס': (ג) תוס' ד"ה קסבר וכו' כדמפרש בפרק ארבע מיתות:

עין משפט
נר מצוה

נח א מיי' פ"ה מהל' יסודי התורה הלכה ב' סמג עשין ה טוש"ע י"ד סי' קנז סעיף א:
נט ב (מיי' שם הלכה ב) טוש"ע שם בהג"ה:
ס ג מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף א:
סא ד מיי' פ"י מהל' מלכים הלכה ב:

תורה אור

אפילו *לשנויי ערקתא דמסאנא וכמה פרהסיא אמר ר' יעקב אמר רבי יותנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם פשיטא ישראלים בעינן דכתיב °ונקדשתי בתוך בני ישראל בעי. רבי ירמיה תשעה ישראל ונכרי אחד מהו תא שמע דתני ־*רב ינאי אחוה דרבי חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם °הבדלו מתוך העדה הזאת *מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן *עשרה וכולהו ישראל והא אסתר פרהסיא הואי אמר אביי ׳אסתר קרקע עולם היתה רבא אמר ׳הנאת עצמן שאני דאי לא תימא הכי הני קואקי ודימוניקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני הכא נמי הנאת עצמן שאני ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא עכו"ם דאמר ליה להאי ישראל קטול אספסתא בשבתא ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך ליקטיל ולא לקטליה שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי מילתא קא בעי בעו מיניה מר' אמי בן נח מצווה על קדושת השם או ׳אין מצווה על קדושת השם אמר אביי ת"ש *שבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא תמני הויין א"ל רבא אינהו וכל אבזרייהו מאי הוי עלה אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב °לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדני בית רמון להשתחוות שמה והוא נשען על ידי והשתחויתי וכתיב °ויאמר לו לך לשלום ואם

ויקרא כב | במדבר טז | מ"ב ה | שם

רש"י

ערקתא דמסאנא. שרוך הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר כגון שיש לך יהודות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים אפילו שנוי זה שאין כאן מצוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חביריו ישראל והאי פרהסיא מדבר בישראל: אתיא תוך תוך. דעשרה בעינן וכולהו ישראל: להלן. במרגלים: והא אסתר פרהסיא הואי. ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלא: קרקע עולם היא. אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: הנאת עצמו. שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מירא͏תו אלא להנאת עצמו מתכוין שאני ואין כאן חלול השם ליהרג על כך: הני קוואקי ודימוניקי. כלי נחשת שנותנין בהם גחלים גבוהין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: היכי יהבינן להו. יום חג היה לפרסיים שנוטלין משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית ובית ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם היכי יהבינן להו ולא מסרי נפשייהו אקדושת השם הלא חק עבודת כוכבים הוא: אלא. הואיל והעכו"ם אינו מתכוין להעבירו אלא להנאת עצמו מתכוין שצריך לאותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ם אינו צריך לו אלא לחוק עבודת כוכבים הנאת עצמו הוא שצריך לאותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: קטיל אספסתא. קצור עשב מאכל בהמה: לקטול. האספסתא ולא לקטליה העכו"ם דכיון דאינו מתכוין להעבירו אלא לצורכי עצמו אין כאן חילול השם: שדי לנהרא. להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת גזרת המלכות לקטליה ולא ליקטול אספסתא: בן נח מוזהר על עבודת כוכבים כדאמר בד' מיתות (ד' נו.) ואם אמר עבור ואל תהרג מצוה היא לקדש את השם או לא: אבזרייהו. כל מידי דשייך בהו קדושת השם שייכא בהו דאם אומר לו לעבור על אותן מצות או יהרג ולא לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכלל הוא: אבזרייהו. לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף ענ:) עולה וכל *אביזרהא: לדבר הזה. מאחר שקבל עליו נעמן שלא לעבוד עבודת כוכבים אמר לו לאלישע לדבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס בדבר שאדוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום אלמא הודה לו: ואם

תוספות

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לכאורה משמע דמנעליהם משונין משל עכו"ם כדאמר נמי בפרק הכונס (ב"ק נט: ושם) גבי אלעזר זעירא דהוה סיים מסאני אוכמי וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי ההוא גברא דהוה מסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי וקשה דבסוף פ"ק דביצה (דף טו:) תנן אין משלחין מנעל לבן ביו"ט מפני שצריך בילת הגיר להשחירו ומפרש ר"ת דדוקא רצועות המנעל היו משונות משל עכו"ם דשל עכו"ם שחורות ושל ישראל לבנות ומסאני אוכמי דבכל דוכתי היינו רצועות שחורות אבל המנעל ודאי היה שחור:

והא אסתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל לאקשויי עריות הואי דרוצח ונערה המאורסה לכולי עלמא יהרג ואל יעבור וכמו כן קשה בריש כתובות (דף ג: ושם) דאמר דאיכא צנועות דמסרו נפשייהו ופריך ולידרוש להו דאונס שרי ומאי קושיא הא שפיר עבדן דמסרו נפשייהו משום גילוי עריות ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת עובד כוכבים משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים כדאמרינן בפ' נושאין על האנוסה (יבמות צח.) דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומתוך כך היה רוצה ר"ת להתיר בת ישראל שהמירה ובא עליה עובד כוכבים ושוב נתגייר עמה לקיימה ביהדות דלא שייך למימר אחר לבועל בביאת עובד כוכבים דהויא כביאת בהמה והקשה הר"ר יצחק ב"ר מרדכי דע"כ בביאת עכו"ם נאסרה לבעל כדאמרי' התם דאיכא פרוצות בפ' האשה שנתארמלה (כתובות כו: ושם) גבי האשה שנחבשה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבעלה ואמרינן נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיב' ביאת עובד כוכבים כביאת בהמה וגם לכהונה נפסלת בביאתו אע"פ שבביאת בהמה אינה נפסלת דאין זנות לבהמה כדאמרינן בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דעובד כוכבים הוא דאפקריה רחמנא לענין חיים אבל ביאת דעובד כוכבים לא אפקריה וכיון דנאסרה לבעל אסורה לבועל מונטמאה ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה בפרק ארוסה (ד' כו: ושם) דכותי מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לתרומה ומשני מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה הני מילי היכא דבהך ביאה אסירה ליה לאפוקי עכו"ם דבלאו הכי אסירה ליה קמ"ל אלמא אפילו גבי עובד כוכבים שייך ונטמאה לאסור לבעל והוא הדין לבועל והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מחייב' למסור עצמה משום עריות דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה כי מיחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עצמו דמאי חזית דדמא דחבראי סומקי טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור יהרג גרסינן והבועל קאי דעביד מעשה אבל הנערה עצמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הנערה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה אבל לענין חלול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן נמי יש לפרש בההיא דריש פרק הבא על יבמתו (יבמות ד' נג: ושם) דאמר רבא אין אונס לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגנו או יניח שיביאוהו על הערוה ויודע שאם יביאוהו אי אפשר שלא יתקשה לא מצינו למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ם הביאוהו על הערוה התם ודאי יש אונס ואין לו למסור עצמו והא דפריך פרק מצות חליצה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים דכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עצמה אע"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדדריש בפרק המניח (ב"ק ד' לב.) ונכרתו הנפשות העושות דה"כ במעתין נמי ה"ל לאקשויי גבי אסתר ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח היה ולא הוה רשאי לאנסה ואדרבה היה צריך שתטמינהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שידלתו בדבריה עד שבא עליה להתיש כחו והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים באהל תברך שרה רבקה רחל ולאה דאמרינן בפ' מי שאמר ואני בנזיר (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה שהיו מתכוונות להבנות מבעליהן וחשיב לה שלא לשמה משום דנהנין מן המצוה ולא הוי לשמה כל כך ומש"ה פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא ניחא שהכתוב משבחה דאם היתה אנוסה במה הכתוב משבחה וא"ת כשנתגלית אסתר לאחשורוש שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לא גירשה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דמחזיר גרושתו לא אסירה בזנות בלא נישואין כדתנן בפ"ב דסוטה (ד' יח:*) הכל מודים שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש שנסתרה לאחר ונטמאת שאם נסתרה ונטמאה ואח"כ יחזירנה זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רוצה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך*:

קטול אספסתא ושדי לחיותא כו'. ההוא עובדא דשלחי יבמות (ד' קכא: ושם) דאמר ליה עכו"ם לישראל קטיל אספסתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלניא בר ישראל דאמרי ליה בשל לי קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה שמא לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עצמו במקום הנאת עצמן של עכו"ם:

בן נח מצווה על קידוש השם. וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב ואפילו ישראל היה מחויב למסור עצמו אפילו בצינעא אי לא דכתיב וחי בהם ויש לומר דדילמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא נילף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפילו בצינעא יהרג ואל יעבור לכ"ע: ואם

מסורת
הש"ס

[עי' תוס' שבת מט. ד"ה כאלם]
[ברכות כא: ע"ש מגילה כג: ע"ש]
[נ"ל ואתיא עדה עדה דכתי' התם עד מתי לעדה הרעה הזאת וכן איתא במגילה כג: ובזה תבין פירש"י ד"ה להלן במרגלים]
[לעיל נו.]
[כ"ה בע"י ובערוך ערך אבזר ועי' מנחות עג: תבירה]
ע"ש בטוסה
[ועי' תוס' מגילה טו. ד"ה כאשר]

ואם איתא לא לימא ליה הא בצנעה הא בפרהסיא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל °אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ולא תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר °פנויה היתה בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר °כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבה מינסב לא מייתבה דעתיה כדר' יצחק דא"ר יצחק *מיום שחרב בית המקדש ניטלה טעם ביאה וניתנה לעוברי עבירה שנאמר °מים גנובים *ימתקו ולחם סתרים ינעם: משלי ט

הדרן עלך בן סורר ומורה

ואלו °הן הנשרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן שזנתה יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: **גמ'** הבא על אשה שנשא בתה לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרווייהו לאיסורא ומאן נינהו *חמותו ואם חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה מכלל דתרווייהו כתיבי בהדיא והנך מדרשא אתיא הניחא לאביי דאמר *משמעות דורשין איכא בינייהו מתניתין מני רבי עקיבא היא אלא לרבא דאמר *חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו מתניתין מני אמר לך רבא תני הבא על אשה שנשא בתה: יש בכלל אשה ובתה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: לאביי איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו תני נמי חמותו ואם חמותו לרבא איידי דקא בעי למיתנא אם חמיו ואם חמותו תני נמי חמותו מנהני מילי דת"ר °איש אשר יקח את אשה ואת אמה אין לי אלא אשה ואמה בת אשה ובת בתה ובת בנה מנין נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה מנין לעשות זכרים כנקבות נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן זכרים כנקבות אף כאן זכרים כנקבות מנין לעשות למטה כלמעלה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה אמר מר מנין לעשות זכרים כנקבות מאי זכרים כנקבות אילימא בת בנה כבת בתה בהדי הדדי קאתיאן אלא אם חמיו כאם חמותו השתא אם חמותו לא קמה לן אם חמיו מיהדר עלה ויקרא כ
אמר

רש"י

ואם איתא · דבן נח מוזהר על קדושת השם לא לימא ליה לך לשלום דמשמע דהודה לו נהי דלהוכיחו לא היה מצווה דהוכח תוכיח את עמיתך כתיב (ויקרא יט) ולא גר תושב מיהו אודויי לדבר איסור לא לודויי: **בצנעה** · נעמן בצנעה הוה ולא היו ישראל בבית רמון שהוא משתחוה לשם וגבי קדושת השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו נלטוו בני נח עליה לא נלטוו לקדשו בתוך הכותים אלא בתוך ישראל: **העלה לבו טינא** · נימוק מרוב אהבה נטמטם לבו והעלה חולי: **משום פגם משפחה** · האשה שהיו בושין בדבר: **שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות** · לעמוד בפני האנשים לתת בהם עיניהם ומסרום להם לביאה: **ולינסבה מינסב** · דאין כאן פרוצות בעריות דכולהו ליעבדן הכי ולינסבן ואין כאן עבירה אלא מצוה: **לא מיתבא דעתיה** · ולא ירפא בכך: **מיום שחרב בית המקדש** · כשל הכח מדאגות רבות ואין רוח קמה באיש להיות תאב לאשתו לפיכך ניטל טעם ביאה: **וניתן לעוברי עבירה** · שיצר הרע תוקפן ומרבה תאותן: **דכתיב ולחם סתרים ינעם** · לישנא מעליא נקט כמו כי אם הלחם אשר הוא אוכל (בראשית לט): [עי' תוספות ב"ק יב. ד"ה אטו] [נדרים נא:]

הדרן עלך בן סורר ומורה

אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה · בגמרא מפרש לה: **ובת כהן** · כלומר וכן בת כהן שזינתה היא בשריפה אבל בועלה לאו בשריפה הוא: **יש בכלל אשה ובתה** · כלומר אשה ובתה כתיבי בהדיא כדמפרש בגמרא דהאי אשה ובתה היינו חמותו דשריפה כתיבא בה כדכתיב (ויקרא כ) (*כי יקח איש) את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן: [לקמן עו:] [שם] [נ"ל ואיש אשר יקח] **ויש בכללן** · כלומר מינייהו ילפינן כולהו הנך בגזירה שוה כדלקמן בברייתא: **בתו** · מאנוסתו דלאו בת אשתו דנחייב עליה משום בת אשתו דהא אנוסה לאו אשתו היא: **בת בתו ובת בנו** · שהיה לו מאנוסתו: **בת אשתו** · בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: **גמ' הבא על האשה שנשא בתה לא קתני** · כלומר מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיירי ולאו באשתו ובבת אשתו קאמר אלא בחמותו דשריפה כתיב בה והא הבא על האשה דקתני לאו באשתו הוא דא"כ הבא על האשה ואמה מבעי ליה למתניה וא"כ הך אשה אחמותו קאמר הוה ליה למתנייה הבא על האשה שנשא בתה דהיינו חמותו הא לא קתני אלא הבא על אשה ובתה מכלל דתרווייהו לאיסורא ולא הוזכרה אשתו לכאן ומאן נינהו חמותו ואם חמותו והכי קאמר הבא על אם חמותו או על בתה דהיינו חמותו וקתני יש בכלל אשה ובתה כולהו הנך אלמא הך אשה ובתה כתיבי בהדיא: **הניחא לאביי דאמר** · בפירקין (דף עו:) גבי פלוגתא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא: **משמעות דורשין איכא בינייהו** · ומסיק למילתיה דלרבי עקיבא כתיבא בהדיא אם חמותו מתניתין מני ר"ע היא: **אלא לרבא דאמר** · בין לרבי ישמעאל בין לרבי עקיבא לא כתיבא אלא בחמותו שבא עליה לאחר מיתת אשתו פליגי מתניתין מני: **אמר לך רבא תני על אשה שנשא בתה** · דהיינו חמותו דכתיבא בהדיא איש כי יקח את אשה דהיינו אשתו ואת אמה דהיינו חמותו: **יש בכלל אשה ובתה וכו'** · קתני נמי חמותו ומילתא דתמיה היא דההוא לאו מדרשא אתא וקתני בהדייהו: **לאביי דאמר** חמותו ואמה כתיבן בהדיא איידי דתנא בהאי כללא אם חמיו דאתיא מדרשא נקט אגב ריהטא חמותו ואם חמותו: **אין לי אלא אשה ואמה** · דהיינו חמותו: **נאמר כאן** · בשריפה זמה היא: **ונאמר** · באזהרת בתה ובת בתה ובת בנה שארה הנה זמה היא: **אף כאן** · לענין עונש שריפה בתה ובת בתה ובת בנה בהאי דינא דהאי קרא: **מנין לעשות זכרים כנקבות** · לקמן מפרש: **מנין לעשות למטה כלמעלה** · לקמן נמי מפרש: **ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה** · לקמן מפרש: **בהדי הדדי אתיין** · הא רבינהו לתרווייהו בגזרה שוה דאתיא זמה זמה: **אלא אם חמיו כאם חמותו** · השתא אם חמותו אכתי לא קמה לן עדיין לא העמידה על בוריה בשריפה מן התורה דהא האי תנא לפום ריהטא שמעינן ליה דהאי אשה דקרא היינו אשתו ואפי' למאן דאמר אם חמותו כתיבא לאו ממשמעותא דאת אשה ואמה נפקא ליה אלא ממשמעותא דאותו ואתהן: **אם חמיו קא מהדר עלה** · מחזר עליה להביאה לתורת אם חמותו דקאמר זכרים כנקבות הא אכתי לא אשמעינן תנא אם חמותו:
אמר

תוספות

ואם איתא לא לימא ליה · לא היה לו להודות לדבר איסור דא"ל לך לשלום ש"מ אין בן נח מצווה על קידוש השם ומשני הא בצנעה הא בפרהסיא נעמן בצנעה הוה דלא היו ישראל בבית רמון וגבי קדוש השם בתוך בני ישראל כתיב ואפילו למאן דאמר בצנעא נמי יהרג ואל יעבור הני מילי ישראל אבל כותי לא ולעולם אימא לך דבן נח מצווה על קדוש השם כגון פרהסיא ולמסקנא זו לא איפסקא בעיין ולשון מאי הוי עלה משמע דמסקנא דפשיטות היא ונראה יותר כספרים דגרסינן ואם איתא לימא ליה הא בצנעא הא בפרהסיא וקא פשיט דלא מפקיד מדאמר ליה סתם לך לשלום:

הדרן עלך בן סורר ומורה

ומאי נינהו חמותו ואם חמותו · הוה מצי למימר בתה ובת בתה אלא הני נקט דכתיב בהו שריפה בהדיא:
מניין

עין משפט נר מצוה

סב א ב ג מיי' פ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ט ועיין בב"י י"ד סימן קנז:
א ד מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה ה ופט"ו מהלכות סנהדרין הלכה יא סמג עשין קיב:

מסורת הש"ס

[יומא לג: חמותו וכו']

אמר אביי הכי קאמר מנין לעשות שאר הבא ממנו כשאר הבא ממנה נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה וכו' והא בשאר דידיה לא כתיבא ביה זמה *אמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה אמר מר מנין לעשות למטה כלמעלה מאי למטה כלמעלה אילימא בת בנה ובת בתה כבתה בהדי הדדי קאתיין אלא אם חמיו ואם חמותו כחמותו האי למטה כלמעלה למעלה כלמטה הואי תני למעלה כלמטה אי הכי נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה ומה השתא אינהי לא כתיבה זמה דידהו כתיבא אמר אביי הכי קאמר מנין לעשות שלשה דורות למעלה כשלשה דורות למטה נאמר למטה זמה ונאמר למעלה זמה מה למטה שלשה דורות אף למעלה שלשה דורות ומה בעונש עשה למטה כלמעלה אף באזהרה נמי עשה למעלה כלמטה רב אשי אמר לעולם כדקתני ומאי למטה למטה באיסור אי מה היא אם אמה אסורה אף הוא אם אמו אסורה *אמר אביי אמר קרא אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אם אמו רבא אמר בין למאן דאמר *דון מינה ומינה ובין למאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא למ"ד דון מינה ומינה מה היא אם אמה אסורה אף הוא נמי אם אמו אסורה ומינה מה היא בשריפה אף הוא נמי בשריפה למ"ד שריפה חמורה איכא למיפרך מה להיא שכן אמה בשריפה תאמר בהוא שאמו בסקילה ועוד אמו בסקילה אם אמו בשריפה ועוד מה היא לא חלקת בה בין אמה לאם אמה אף הוא נמי לא תחלוק בו בין אמו לאם אמו ולמ"ד סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה היא אם אמה אסורה אף הוא נמי אם אמו אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבשריפה אבל הכא בסקילה כדאשכחן באמו למ"ד שריפה חמורה איכא למיפרך מה

אמר אביי · האי זכרים ונקבות עליו ועל אשתו קאמר והכי קאמר מניין לעשות שאר הבא ממנו דהיינו בתו ובת בנו ובת בתו מאנוסתו דלאו בכלל אשה ובתה דקרא נינהו דהתם באשתו ע"י קידושין קאמר דדרשינן לה ביבמות [כז.] מקראי *דרבה רמי כתיב ערות בת בנך או בת בתך וגו' הא בת בנה ובת בתה שלא ילדה ממך גלה וכתיב ערות אשה ובתה לא תגלה משמע בין שילדתו לך בין שילדתו לאיש אחר לא קשיא כאן באנוסין כאן בנישואין אם אנוסתך או מפותה לך היא אי אתה מוזהר על בתה אלא אם כן ממך היא ואם אשתך היא אתה מוזהר אף על בת שילדה לאיש אחר : כשאר הבא ממנה · כבת אשתו ובת בתה ובת בנה דרבינן להו לעיל בגזירה שוה : והא בשאר דידיה לא כתיב זמה · דמהאי קרא נפקא לן בת בתו ובת בנו מאנוסתו ערות בת בנך או בת בתך כדפרישית לעיל ובתו לקמן יליף לה ובההוא קרא זמה לא כתיב : אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה · מעיקרא מייתינן לה בהנה הנה והדר בזמה זמה כתיב הכא (ויקרא יח) כי ערותך הנה וכתיב בשאר אשתו (שם) שארה הנה מה להלן זמה עמו אף כאן זמה עמו ובתר דאייתינן זמה לשאר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה זמה נאמר כאן (שם) זמה ונאמר להלן (שם כ) בשריפה זמה מה להלן שריפה אף כאן שריפה : אילימא בת בנה ובת בתה · שהן דורות תחתונים ואחרונים כלמעלה כלומר כבתה שהיא קדמה והיינו עליונה : למעלה כלמטה היא · שהאבות לעולם עליונים נקראו שהן קדמו : השתא אינהו לא כתיבן · אם חמיו ואם חמותו לאזהרתן ולעונשן לא כתיבא : זמה דידהו כתיבא · בתמיה דקאמר נאמר כאן זמה : הכי קאמר לעולם אאם חמיו ואאם חמותו מהדר ובהאי לד נקטיה לדרשה דידיה : מנין לעשות למעלה · מאשתו שלשה דורות לאיסור דהיינו אם חמיו שהוא דור שלישי לאשתו וכן אם חמותו : כשלשה דורות למטה · כמו שמצינו שהוזהר ונענש למטה הימנה שלשה דורות דהיינו בת בתה וכן בת בנה : נאמר למטה זמה · שארה הנה זמה היא : ונאמר למעלה זמה · דכתיב (שם) כי יקח את אשה ואת אמה זמה היא : מה למטה שלשה דורות אף למעלה שלשה דורות · אתרבו בדינא דקרא הרי למדנו לעונש ועדיין אזהרה לא שמענו בהם דהא זמה למעלה גבי עונש כתיב והדר יליף מסקנא דברייתא מה בעונש עשה למטה בתה ובת בתה ובת בנה כלמעלה בחמותו דהא רבינן להו לעיל שריפה אף באזהרה עשה למעלה חמותו ואם חמותו ואם חמיו שלא נאמר בהן אזהרה כלמטה כבתה ובת בתה ובת בנה הרי למדנו לעונש (מאזהרה) וליסנא דברייתא הכי קאמר מנין לעשות למעלה מאשתו כלמטה מאשתו לענין שלשה דורות נאמר למעלה מאשתו זמה ונאמר למטה מאשתו זמה ועשה הכתוב למטה כלמעלה בת בתה כבתה אף למעלה מאשתו עשה למעלה כלמטה עשה אם חמותו כחמותו · הרי למדנוס לעונש ללמדם לאזהרה שאף חמותו עצמה לא נאמר באזהרה מה בעונש למטה כלמעלה רבינן שאר של מטה הימנה לשריפה כשאר של מעלה ממנה אף באזהרה עשה שאר של מעלה הימנה כשאר של מטה הימנה ואע"ג דברייתא איפכא תני אביי מפיך : רב אשי אמר לעולם כדקתני · דלא תצטריך לאפוכה ולמתני מה להלן למטה כלמעלה אף כאן למעלה כלמטה אלא אף כאן למטה כלמעלה ומאי למטה דקאמר למטה באיסור איסור הקל קרי למטה והחמור קרי למעלה והכי קאמר מנין לעשות אם חמיו ואם חמותו שהן רחוקות ואסורין למטה כחמותו שהיא קרובה ואיסורה עליון וחמור נאמר כאן זמה [כו'] ורב אשי לא קשיא ליה הא דקשיא לן לעיל השתא אינהו לא כתיבי זמה דידהו כתיבי דהאי נאמר כאן זמה לאו עלייהו קאי אלא הכי נקט למילתיה נאמר כאן בחמותו זמה ונאמר להלן בבת אשתו זמה מה להלן למטה באיסור כלמעלה באיסור חייב הכתוב על בת בתה ובת בנה כבתה אף כאן נעשה אם חמיו ואם חמותו כחמותו והיינו למטה באיסור כלמעלה באיסור וסיפא דהדר תני מה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה רב אשי כאביי מפרש לה למילף אזהרה בחמותו ואם חמותו ואם חמיו והכי קאמר ומה כאן בעונש רבינן בגזרה שוה שאר של מטה הימנה כשאר של מעלה הימנה לשריפה אף באזהרה החמורה בשאר של מטה נרבה שאר של מעלה מאשתו חמותו ואם חמותו כשאר של מטה באזהרה : אי · כיון דאמרת מניין לעשות שאר הבא הימנו כשאר הבא הימנה נימא מה היא אם אמה אסורה לו אף הוא אם אמו אסורה לו משום ערוה ואנן גבי שניות מדברי סופרים (*תנן) לה ביבמות בפרק כילד (דף כא.) : אמך היא · מיעוטא הוא : רבא אמר · לא מבעי ליה קרא למעוטי דלא תיסק אדעתין לאתויי הא בגזירה שוה דבין למאן דאמר בכל גזירות שוות שבתורה דון מינה ומינה בין למאן דאמר וכו' לא אתיא שפיר כדמפרש ואזיל : דון מינה ומינה · לכל דבריה נלמוד ממנה מאחר שעיקרו של דבר למדתי מחבירו אף לכל דבריה נלמוד ממנה וכן אם באת ללמוד אם אמו מאם אמה לאיסורא צריך אתה ללמוד הימנה אף לשריפה שהאם בשריפה : בין למאן דאמר דאמרינן דון מינה ואוקי באתרה · דון עיקר הדבר ללמדו מחבירו אבל לשאר דבריו שאתה מוצא דינו מפורש בו ואתה יכול ללמוד מיניה וביה דבר מדבר ואינך צריך ללמד מחבירו העמידנו במקומו ואל תשווהו לחבירו וכאן נמי למוד אם אמו מאם אמה לאיסורא דלא כתיבא בה בהדיא אבל לענין מיתה תעמידנה במקומה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר ולמוד אף אם אמו בסקילה מאמו שהיא בסקילה דהא גבי דידה נמי אם אמה כאמה שויא לשריפה : ולא אתיא · כדמפרש ואזיל : מה היא בשריפה אף הוא בשריפה · כלומר מה שאר אשתו אם אמו בשריפה היא אף הוא שאר שלו אם אמו בשריפה : איכא למיפרך · בתחלת הדין דילפת מיניה לאיסורא : מה להיא · לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן החמיר הכתוב על אמה לשריפה ואשכחן בה לד חמור : ועוד אמו בסקילה · שהיא קלה אם אמו תהא בשריפה חמורה בתמיהה : ועוד · כיון דאית לן למידן מינה ומינה מאי חזית דדיינת הכי דון הכי מה היא לא חלקת בה בין אמה לאם אמה אף הוא לא תחלוק וכו' הלכך לא אתיא לשריפה וכיון דלא מצית למילף מינה ומינה אף תחילת הדין לאיסורא לא תלמוד ולמאן דאמר נמי סקילה חמורה וליתנהו תרתי פירכי קמאי מיהו משום האי קושיא בתרייתא לא נדונס זה מזה : איכא למיפרך · על תחילת הדין דקא ילפת לה לאיסורא אם אמו מאם אמה :

מה

מנין לעשות שאר הבא ממנו כו' · ואם תאמר מה לשאר הבא ממנה שכן אם אמה אסורה תאמר בשאר הבא ממנו דאם אמו מותרת ועוד למאן דאמר שריפה חמורה מה לשאר הבא ממנה שכן אמה בשריפה תאמר בהא שאמו בסקילה וי"ל דכיון דיליף מאי דכתיב בהדיא גבי האי כאלו כתיב גבי האי לא שייך לאקשויי מידי :

אמך היא · בפ' ד' מיתות (לעיל דף נד·) דרשינן משום אמו אתה מחייבו וכו' ותרתי ש"מ :

איכא למיפרך מה להיא כו' · אין הג"ש מופנה משני לדדין ולכן למדין ומשיבין :

*אמר קרא אשת בנך היא · וא"ת אכתי אי מה הוא דודתו אסורה אף היא דודתה אסורה וי"ל דלא שייך לאקשויי הלא מחייבי מיתות ב"ד דלענין מיתה נאמרה גזרה שוה :

אמר

מסורת הש"ס
[לסנהדרין רכא]
לעיל נא. לקמן עו. פז: חגיגה יא: יבמות ג. כריתות ה.
[יבמות עח: ב"ק כה: שבועות לא. זבחים לא: מנחות פב. קז. חולין קכ: נדה מג:]
ע"ין לדף עו.
[לעיל נג:]
גי' רש"ל ולאזהרה
[צ"ל תניא]

תורה אור

מה להיא שכן אמה בשרפה תאמר בהוא שאמו בסקילה ועוד הוא כהיא מה היא לא חלקתה בה בין בתה לאם אמה אף הוא לא תחלוק בו בין בתו לאם אמו ולמאן דאמר סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה אי מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה אמר אביי אמר קרא אשת בנך היא משום אשת בנך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת בנה רבא אמר בין למ"ד דון מינה ומינה בין למאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא למאן דאמר דון מינה ומינה מה הוא כלתו אסורה אף היא נמי כלתה אסורה ומינה מה הוא בסקילה אף היא נמי בסקילה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד בתה בשרפה וכלתה בסקילה הוא בעצמו יוכיח דבתו בשרפה וכלתו בסקילה אלא מה הוא לא חלקת בו בין אמו לכלתו אף היא לא תחלוק בה בין אמה לכלתה ולמ"ד שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבסקילה אבל הכא בשרפה כדאשכחן באמה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד מה הוא חלקת בו בין בתו לכלתו אף היא תחלוק בה בין בתה לכלתה ולמ"ד נמי שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין בתו מאנוסתו מנין האמר אביי *ק"ו על בת בתו ענוש על בתו לא כל שכן וכי *עונשין מן הדין *גלויי מילתא בעלמא הוא *רבא אמר אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה תני אבוה דרבי אבין *לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו הוצרך הכתוב לומר °ובת איש כהן אי מה בת כהן היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אף בתו מאנוסתו היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אמר אביי אמר קרא °את אביה היא מחללת מי שמחללת את אביה יצתה זו שאביה מחללה רבא אמר בשלמא התם אפיקתיה מדינא דבת כהן ואוקימתה אדינא דבת ישראל הכא אדינא דמאן מוקמת ליה אדינא דפנוייה מוקמת ליה אזהרה לבתו מאנוסתו מניין בשלמא לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש מהתם נפקא להו אזהרה אלא לדתני אבוה דרבי אבין מאי אמר רבי אילעא אמר קרא °אל תחלל את בתך להזנותה מתקיף לה רבי יעקב אחוה דרב אחא בר יעקב האי אל תחלל את בתך להזנותה להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא אל תחלל את בתך להזנותה יכול בכהן המשיא את בתו ללוי ולישראל הכתוב מדבר ת"ל להזנותה בחילול שבזנות הכתוב מדבר [ב]במוסר את בתו שלא לשם אישות אם כן לימא קרא אל תחל מאי אל תחלל שמע מינה תרתי ואביי ורבא האי אל תחלל את בתך להזנותה מאי עבדי ליה אמר רבי מני זה המשיא את בתו לזקן כדתניא אל תחלל את בתך להזנותה רבי אליעזר אומר [ג]זה המשיא את בתו לזקן ר"ע אומר זה המשהא בתו בוגרת אמר רב כהנא משום רבי עקיבא אין לך עני בישראל אלא רשע ערום והמשהא בתו בוגרת אטו המשהא בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא אמר אביי הכי

רש"י

מה להיא · לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולאסור את אם אמה שכן מצינו באותו שאר לך חמור שכן אמה בשריפה : ועוד מה היא לא חלקת בין בתה לאם אמה אף הוא וכו' · כלומר מאי חזית דכי אמרת אוקים באתרה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר שנאמר דאם אמו היא בסקילה כאמו כי היכי דבשאר דידה אם אמה כאמה דילמא אוקמא באתרה ונימא דבשריפה היא כבתו כי היכי דבשאר דידה אם אמה כבתה והא לא אפשר כיון דס"ל שריפה חמורה איכא למיפרך אמו בסקילה ואם אמו בשריפה : אף היא · כלתה אסורה כיון דרביתה הזכרים כנקבות השוה נמי נקבות כזכרים שאר אשתו כשארו ויהא אסור אף באשת חורגו ואנן הוא דאמרינן מותר אדם באשת חורגו : כלתו בסקילה · בפ' ד' מיתות (לעיל דף נג·) : איכא למיפרך · בתחילת הדין לאוסרה : למ"ד שריפה חמורה · ואינה לפירכא קמייתא משום האי קושיא בתרייתא לא נדונה כלומר לא תילפינהו מהדדי ואפי' לאוסרה דכיון דלא מצית למידן מינה ומינה : ה"ג אבל הכא בשריפה כדאשכחן באמה דהיינו אתרה דומיא דידיה דכלתו כאמו : ועוד מה הוא חלקת · כלומר מאי חזית דכי אוקמת ליה באתרה למילף שאר דידה מיניה וביה שריפה כאמה דומיא דידיה דכלתו כאמו אוקמת באתרה הכי ולמוד שאר דידיה מיניה וביה ואימא הכי כיון דבתה בשריפה צריכין אנו לענוש בכלתה מיתה חמורה מזאת ובסקילה והיינו מיניה וביה מבתה שהיא בשריפה אתה למד לכלתה סקילה שצריך אתה לחלוק ולהחמיר בין בתה לכלתה דמה הוא חלקת בו להחמיר כלתו מבתו אף היא וכו' והאי לאו דון מינה ומינה הוא אלא גלויי מילתא בעלמא היא דכי ילפת שאר דידיה מיניה וביה יש לך להחמיר בכלתה מבתה ואם באת לומר כן איכא למימר דאין לך ללמוד כן אלא להשוות כלתה לאמה כי היכי דכלתו שוה לאמו הלכך איכא למימר סקילה ואיכא למימר שרפה מש"ה לא נדונה : בתו מאנוסתו מניין · בשאר דידיה ביה"א דערות בת בנך וגו' דאוקימנא באונסין לא כתיבא בתו : גלויי מלתא בעלמא הוא · ואין זה עונש מן הדין דהא בת בתו מקורבת דבתו היא דאתיא והיכי דמי עונש מן הדין כגון ערות אחותך בת אביך או בת אמך אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו ואם באתה להביא בת אביו ובת אמו מק"ו זה עונש מן הדין דהא לאו מכח קורבה דהא אתיא דזו קורבה מחמת עצמה וזו קורבה מחמת עצמה אבל הבא על בת בתו אינה קרובה לו אלא משום בתו : אתיא הנה הנה לאיסורא · נאמר בשארו הנה ונאמר בשאר אשתו הנה מה להלן בתה כבת בתה אף כאן בתו כבת בתו ומאחר שנתרבית להיות כבת בתו אתיא לשריפה בגזירה שוה דזמה זמה כבת בתו כדאמרינן לעיל : הוצרך הכתוב לומר ובת איש כהן · דהוה ליה למימר ובת כהן וכתוב איש לומר לך בת איש מאנוסתו שאינה בת אשתו כי תחל לזנות את אביה כלומר שזנתה מאביה בשריפה : אי מה בת כהן · נשואה שזינתה מאחר היא בשריפה ואין בועלה בשריפה : אף בתו מאנוסתו היא בשריפה ולא הוא · דהיא תשרף כתיב ולא הוא : רבא אמר בשלמא התם גבי בת כהן בנשואה או בארוסה משתעי קרא כדילפינן בפרק ד' מיתות כי אפיקתיה לבועל מדינא דבת כהן : ואוקמיה אדינא · דבועל אשת איש דהא לא נפקא מכלל אשת רעהו אבל בא על בתו משום קורבא היא בין בפנויה בין בנשואה ואי מפקת לאביה מכלל דינא אהי דינא מוקמת ליה אדינא דפנויה מוקמת ליה ומפטר אפשר לומר כן השתא איהי דלא עבדא מידי מיקטלא איהו מיפטר והא קיימא לן (ב"ק דף טז:) השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה : אל תחלל את בתך · אל תחללה בזנות : יכול בכהן המשיא בתו ללוי ולישראל · שמחללה ופוסלה מתרומה כל[(א)] זמן היותה תחתיו : במוסר בתו · לאדם לבעילת זנות שלא לשם אישות : תחלל · שני חלולין משמע : המשיא בתו לזקן · ומתוך שאינה מקבלתו מזנה היא עליו : זה המשהה בתו בוגרת · שמתאוה להפקירה ומזנה : אין לך עני בישראל · לקמן מפרש לה : משהה בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא · שמשהא אותה בשביל מלאכה וזו היא ערמת רשע שגורם להזנותה בשביל הנאתו שאין רוצה לקנות שפחה לשמשו :
הכי

תוספות

אמר אביי ק"ו · אביי נמי אית ליה גזירה שוה כדאמרינן לעיל אלא דקאמר הכא לא צריך ומיהו קשה מפ"ק דכריתות (דף ה.) גבי אל תהי ג"ש קלה בעיניך דמשמע התם דאביי לא יליף בתו מאנוסתו אלא מגזירה שוה :

תני אבוה דרבי אבין כו' · מדבעי קרא משמע דלית ליה גזירה שוה דהנה הנה וזמה זמה ותימה א"כ בת בתו ובת בנו מנא ליה דבשריפה ועוד קשה דהאי איש איצטריך לכדדרשינן בפרק ד' מיתות (לעיל דף נא.) אע"פ שאינה כהנת דמאיש דריש כדפירש בקונטרס :
איזהו

ב א מיי' פ"ב מהלכות איסורי ביאה הל' ו :
ג ב מיי' פ"ב מהלכות נערה בתולה הלכה יז סמג לאוין סה טוש"ע אה"ע סימן קטז סעיף ה בהג"ה :
ד ג מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הלכה כו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן ב סעיף ט :

יבמ' נד. וש"נ
[לעיל עה: וש"נ] [תוספתא פי"ג]
ויקרא כא
[שם]
ויקרא יט
[יבמות סח:]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה יכול וכו' כל ימי היותה :

הכי קאמר איזהו עני רשע ערום זה המשהא בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו אמר רב יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר (דברים כט) למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו מיתיבי *האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר (איוב ה) וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא סמוך לפירקן שאני *תנו רבנן האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו *והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר (ישעיה נח) אז תקרא וה' יענה *תנו רבנן (ויקרא כ) אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אביי *משמעות דורשים איכא בינייהו רבי ישמעאל סבר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן *שכן בלשון יוני קורין לאחת *הינא ואם חמותו מדרשה אתיא רבי עקיבא סבר אותו ואתהן אותו ואת שתיהן ואם חמותו הכא כתיבא רבא אמר חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשרפה ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא:

מתני' *ואלו הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל *וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור *שיסה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השיך בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין:

גמ' אמר שמואל מפני מה לא נאמרה יד בברזל שהברזל ממית בכל שהוא תניא נמי הכי רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממית בכל שהוא לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור והני מילי דברזיה מיברז: וכבש עליו לתוך המים: רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל רישא רבותא קמ"ל אף על גב דלאו איהו דחפו כיון דאין יכול לעלות משם ומת חייב סיפא רבותא קמ"ל אע"ג דדחפו כיון דיכול לעלות משם ומת פטור כבש מנלן אמר שמואל דאמר קרא (במדבר לה) או באיבה לרבות את המצמצם ההוא גברא דמצמצמא לחיותה דחבריה בשימשא ומתה רבינא מחייב רב אחא בר רב פטר רבינא מחייב קל וחומר ומה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המצמצם נזקין

הכי קאמר איזה עני רשע ערום · שבשביל עניות מרשיע זה המשהא וכו' והכי אמר אין לך עני רשע ערום בישראל אלא המשהה בתו בוגרת : לפי דרכו · להנאתו : למען ספות · לחבור כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כט) : רוה את הצמאה · שבע בדבר עם צמא לדבר זקן וילדה זאת צמאה לתשמיש וזקן שבע וכן גדולה לקטן : והמחזיר אבידה לכותי · השוה וחבר כותי לישראל ומראה בעצמו שהשבת אבדה אינה חשובה לו מצות בוראו שאף לכותי הוא עושה כן שלא נצטווה עליהם : רוה · עובדי כוכבים ששבעים ואינן צמאין ליוצרם צמאה זו כנסת ישראל שצמאה ותאיבה ליראת יוצרה ולקיים מצותיו : והמכבדה · בתכשיטין נאין : סמוך לפירקן · עדיין קטנים הם : סמוך לפירקן שאני · דלאו היינו קטן כולי האי דמשום שנה או חצי שנה לא תזנה עליו : תקרא וה' יענה · לעיל מיניה כתיב הלא פרוס לרעב לחמך וגו' ומבשרך אל תתעלם היינו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו ואוהב את שכניו נמי כמקרב את קרוביו דכתיב (משלי כז) טוב שכן קרוב מאח רחוק ומלוה סלע לעני בשעת דוחקו בכלל פרוס לרעב לחמך וכי תראה ערום : אתהן · משמע ליה לר' ישמעאל את האחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא וה"ק קרא ואיש אשר יקח את אשה זו אשתו והדר את אמה באש ישרפו אותו ואת חמותו : ר"ע אומר אותו ואת שתיהן · מפרש ליה הש"ס ואזיל במאי קא מיפלגי הא ודאי לשרוף את אשתו לא קאמר ר"ע : משמעות דורשין · לשון משמעות המקרא דורשין : לר' ישמעאל אתהן חדא הוא · ואחמותו קאי ואם חמותו מדרשא דומה אתיא כדאמר לעיל מנין לעשות למטה כלמעלה וכו' : לר"ע אתהן תרתי משמע · חמותו ואם חמותו וה"ק ישרפו אותו ואתהן כן שתי אמהות כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה : רבא אמר חמותו שבא עליה חתנה לאחר מיתת בתה איכא בינייהו · אבל אם חמותו לתרווייהו מדרשא אתיא : ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשריפה · כמחיים דה"ק קרא אפי' אין מתקיימת אלא אחת מהן תשרף דהא ודאי אאשתו לא קאמר קרא דתשרף : ר"ע סבר · אתהן שתיהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כאן עונש שריפה אלא איסור ארור שוכב עם חותנתו : מתני' כבש · פרמי"ר בלע"ז אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים כדי שלא יוכל להרים ראשו ונגער ומת : שיסה · גירה : השיך · שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני נחש בידו של חבירו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן מפרש בגמ' : גמ' לא נאמר יד בברזל · כמה שנאמר (במדבר לה) באבן יד בכלי עץ יד משמע שיש בה מלא אחיזה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב ואם בכלי ברזל הכהו : שהברזל ממית בכל שהוא · על ידי תחיבה שתוחב לו מחט בושט או בלבו : דברזיה מיבריז · פונש"ט בלע"ז אבל הכהו לארכו דרך הכאה שיעורא בעי : אף על גב דלאו איהו דחפו · אלא שנפל מעצמו ובא זה וכבש עליו ולא נתנו להרים ראשו : שיכול לעלות משם · אדם אחר כיוצא בזה ושעה גרמה לו : פטור · הדוחף דלא עביד שיעור מיתה : או לרבות את המצמצם · היינו כובש שצמצמו שם שלא יקום : נזקין

איזהו עני רשע ערום · רשע ערום איכא טובא כדמפרש בסוטה בפרק היה נוטל (דף כ: ושם) אבל עני רשע ערום ליכא אלא האי לחודיה : **סמוך** לפירקן · משמע הכא דאבנו נמי קאי וקשה דבפרק חרש (יבמות דף קיב:) אמרינן דקטן לא תקינו ליה נישואין ואמר בהאשה רבה (שם דף נו:) דנשותיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום אלמא בעילת זנות היא וי"ל דלא חשיב מיהא בעילת זנות דהא אמר בפרק הכותב (כתובות דף נ·) דקטן שהשיאו אביו אשה כתובתה קיימת* : **והמלוה** סלע לעני כו' · משמע דמלוה קעביד וקשה דבפ"ק דחגיגה (דף ה· ושם) אמרינן לרות רבות ורעות זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו ומפרש ר"ת דהכא במלוה לצורך מזונות אבל התם מיירי כשהמלכות דוחקת לגבות ממנו מס וגולגליות וארנוניות ואם לא היה מולא היו מניחין אותו ועכשיו גורם זה המלוה ודוחקתו המלכות ולימים בא המלוה וטורף ביתו ושדותיו ומפסיד והיינו לרות רבות ורעות והיינו דקאמר התם זוזי לעללא לא שכיח כלומר לקנות תבואה לתליתא שכיח כלומר כשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תלויה וזבין (ב"ב דף מז:) ובקונטרס פירש שם דקאי אאם טוב ואם רע זה הנותן מעות לעני בפרהסיא וקאמר זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו וזוזי לעללא לא שכיח מפרש להמציא לדקתו לעני בשעת הדחק ולא בשעה שקודם הדחק שיוכל לבקש מזונותיו לקנות תבואה בשעת הזול שהיה מרויח לתליתא שכיח לקנות פת מן הפלטר מדי יום יום שיפסיד והיינו אם טוב ואם רע וקרי תליתא על שם שתולין הפת בסל ומיהו לאו אורחיה למעבד הכי כדאמר בערבי פסחים (דף קיא· ושם) תלאי בביתא קשה לעניותא מיהו יש לפרש דקרי ליה תליתא משום דדרשינן (מנחות דף קג·) והיו חייך תלויים זה הסומך על הפלטר ואית דגרסי איפכא לעללא שכיח כשקונה תבואה ביחד מצוי פת בביתו לתליתא לא שכיח כשלוקח פת מן הפלטר אין הפת מצויה בביתו : **שברזל** ממית בכל שהוא · פירש בקונטרס שתוחב לו מחט בושט או בלבו וקשה דא"כ אפילו קוץ נמי אלא נראה משום דאמר בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלד·) ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עז:) ובהערל (יבמות דף עו·) דברזלא מיזרף זריף : **רוצח** שלא עשה בו אונס כרצון · כי ההיא דפרק המניח (ב"ק דף לב: ושם) הסותר את כותלו לאשפה אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא וכן היתה לו אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם לענין נזקין חייב לענין גלות פטור שלהי פרק כיצד (שם דף כו: ושם) ויש ענייני אונס דאפילו נזקין פטור כמו שמחלק בירושלמי בין בא וישן אצל הכלים להיה ישן כבר והביאו כלים אצלו וכגון אפילה וקרן זוית דפרק המניח (שם דף כז:) ובהגוזל בתרא (שם דף קיב·) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לד:) הניח להן אביהן פרה שאולה וטבחוה ואכלוה משלמין וכו' מה שנהנו אבל מה שהזיקו לא ובפרק הפרה (ב"ק ד' מז.) גבי נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות שפוטר שם את בעל הבית כשהזיק את הנכנס היכא דלא הוי ידע ביה ועוד

עין משפט נר מצוה

ה א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה הלכה כה סמג לאוין סה טוש"ע אה"ע סי' א סעיף ג :
ו ב מיי' פט"ו מהלכות אישות הלכה יט :
ז ג מיי' פכ"א מהלכות איסורי ביאה הל' כה :
ח ד מיי' שם פ"ב הלכה יד :
[ועי' תוספות יבמות סב: ד"ה סמוך ועוד תוס' שם נו: ד"ה נשא]
ט ה מיי' שם הלכה ח וע"ש במ"מ :
י ו מיי' פ"א מהלכות רוצח הלכה א ופט"ו מהל' סנהדרין הלכה יב סמג עשין יב :
יא ז מיי' פט"ו מהל' סנהדרין שם ופ"ד מהלכות עכו"ם הל' א :
יב ח מיי' פ"ג מהלכות רוצח הל' א והל' ט :
יג ט י מיי' שם הל' י :
יד כ מיי' שם הל' ד :
טו ל מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה יב סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שפג סעיף ה :
[בשבת ובמו"ק כח. איתי' הן ועי' תוס' נזיר ח: ד"ה הריני]

גליון הש"ס

גמרא מפני מה לא נאמרה יד בברזל · עי' מרדכי פרק הגוזל קמא סימן קלח :

מסורת הש"ס

יבמות סב:
גם זה שם
[ע' תוס' יבמו' סב: ותוס' שם לט. ד"ה ספק] יבמות לד:
[לעיל עה.]
שבת לא: [ע"ש מו"ק כח. ע"ש]
לעיל נב:
ב"ק כז.
ב"ק כג:

נזקין שעשה בהן שוגג כמזיד ואונס כרצון אינו דין שחייב בהן את המצמצם רב אחא בר רב פוטר אמר רב משרשיא מ"ט דאבוה דאבא דפוטר אמר קרא °מות יומת המכה רוצח הוא ברוצח הוא דחייב לן מצמצם בנזקין לא חייב לן מצמצם אמר רבא [א]כפתו ומת ברעב פטור ואמר רבא [ב]כפתו בחמה ומת בצינה ומת חייב [ג]סוף חמה לבא סוף צינה לבא פטור ואמר רבא כפתו לפני ארי פטור לפני יתושין חייב רב אשי אמר אפילו לפני יתושין נמי פטור הני אזלי והני אתו איתמר כפה עליו גיגית ופרע עליו מעזיבה רבא ורבי זירא חד אמר חייב וחד אמר [ד]פטור תסתיים דרבא הוא דאמר פטור דאמר רבא כפתו ומת ברעב פטור אדרבה תסתיים דרבי זירא הוא דאמר פטור דא"ר זירא [ה]האי מאן דעייליה לחבריה בביתא דשישא ואדליק ליה שרגא ומת חייב טעמא דאדליק ליה שרגא הא לא אדליק ליה שרגא לא אמרי התם בלא שרגא לא מתחיל הבלא בשעתיה

במדבר לה

נזקין עשה בו אונס כרצון · היכא דעביד בידים ואפי' ישן כדילף בב"ק (דף כו:) פלע תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד וכו': רב אחא פוטר · דגרמא בעלמא הוא דשמשא קטליה: מות יומת המכה וכו' · סיפיה דקרא דלעיל או באיבה דרבינן מגמלס וכתיב רוצח הוא מיעוטא למעוטי נזקין: כפתו ומת ברעב · דבשעה שכפתו אין כאן דבר הריגה והרעב בא מאליו והולך וחזק לאחר זמן כל שעה ולא דמי לגמלס במים ובאור דההורג מזומן: סוף חמה לבא פטור · כלומר אם לא היתה שם חמה בשעה שכפתו אבל סוף לבא כאן וזה לא יכול לעמוד וסופו למות פטור שלא היה ההורג מזומן להריגה וגרמא הוא ואין דינו מסור לבית דין אלא לשמים: כפתו לפני ארי פטור · דאי נמי לא היה כפות לא היה יכול להציל עצמו מן הארי · בכולהו גרסינן אמר רבא: הני אזלי והני אתו · ולא מת על ידי יתושים הראשונים שהיו מוכים שם שכמה כתות עברו עליו: כפה עליו גיגית · ומת בהבלא: או שפרע עליו מעזיבה · וזה היה ישן ונכנסה שם הצינה פטור שההורג בא לאחר זמן: בביתא דשישא · שסתום ביותר ואין הבל האור והנר יכול לצאת ממנו: טעמא דאדליק ליה שרגא · שזמן את ההורג: הא לא אדליק ליה שרגא · ומת בהבל פיו דומיא דכפה עליו גיגית פטור:

בפרק המניח *היה בעל חבית ראשון ובעל קורה אחרון נשברה חבית בקורה חייב ואם עמד בעל חבית פטור ובשלהי השוכר את האומנין (ב"מ דף פב: ושם) המעביר חבית ממקום למקום ושיברה רבי יהודה אומר שומר חנם ישבע וכו' מדפטרינן שומר חנם ולא מחייב מטעם אדם המזיק ש"מ דבאונס שהוא כעין גניבה ואבידה מיפטר ולכך מחייב שומר שכר וא"ת הא שלהי כילד הרגל (ב"ק דף כז·) מחייבים נפל מן הגג ברוח שאינה מצויה אף על גב דרוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה כדאמר בפרק שור שנגח ד' וה' (שם דף מה·) גבי ד' שנכנסו תחת הבעלים הרגו מועדין נהרגין ומשלמין את הכופר וחייב לשלם דמי שור לבעליו חוץ משומר חנם ומוקי לה דנטריה שמירה פחותה דשומר חנם כלתה שמירתו והנך אחריני לא כלתה שמירתן ודייק כמאן אי כרבי יהודה דאמר שוכר כנושא שכר ניתני וכולן במועד פטורים מן הכופר פירוש משום דמועד סגי ליה בשמירה פחותה לרבי יהודה והיינו דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה ואינה יכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה כדמוכח בריש הכונס (שם דף נה:) ומדמחייבינן נושא שכר ופטרינן שומר חנם ש"מ דרוח שאינה מצויה הוי כעין גניבה ואבידה ואפ"ה מחייבינן ביה אדם המזיק כדפרישית וי"ל דרוח שאינה מצויה הוי כעין אבידה ומחייבין ביה המזיק ונתקל לרבי יהודה הוי כעין גניבה דפטרינן ביה אדם המזיק כדאמר בהשואל (ב"מ דף צד:) דגניבה קרובה לאונס ואבידה קרובה לפשיעה ולענין שומר שכר מיחייבי תרווייהו וכן מוכח בהגוזל קמא (ב"ק דף צט: ושם) גבי טבח אומן שקלקל דפריך למאן דפטר בחנם מברייתא דקתני נתן בהמה לטבח וניבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר אלמא ס"ד דהאי מקשה אפילו בחנם חייב כמו שומר שכר שחייב על האבידה ומשני אימא מפני שהוא נושא שכר לפיכך בשכר חייב אבל בחנם פטור דהוי כעין גניבה:

בנזקין לא חייב לן מגמלס · משמע דמחייבי טפי ברוצח מבנזקין ואם כן מדפטרינן לקמן ברוצח תרים כ"ש בנזקין וכן משמע בשלהי כילד הרגל (ב"ק דף כז: ושם) דפטרינן זרק כלי מראש הגג והיו תחתיו כרים וכסתות אפילו קידם וסילקן וא"ת הא אמרינן בריש הכונס (שם דף נה: ושם) הפורץ גדר בפני בהמת חבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ופריך היכי דמי אי בכותל בריא בדיני אדם נמי ליחייב ומאי קושיא הא דמיא לתרים דפטור ונראה לפרש דהכותל קאי (א) ולהכי פריך בדיני אדם נמי ליחייב אכותל ויש ספרים שכתוב בהדיא אכותל ותדע דתנן התם הוציאוה ליסטים הליסטים חייבין ומוקמינן בגמרא דהכישוה במקל ש"מ דבלאו הכשה לא מיחייבי אע"פ (ב) שפרצוה לסטים ומיהו יש לדחות דמתניתין להתחייב בנזקיה איירי אבל אאבידה דבהמה מיחייבי וא"ת למאי דפרישית דקאי אכותל ליסני דפטור מדיני אדם קאי אבהמה וי"ל דלא שייך למיתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב (ג) (לא) בבהמה (ולא) [או] בכותל אבל כשמתרץ בכותל רעוע אע"ג דאין דומה שיתחייב בדיני שמים הכותל שהוא רעוע כ"כ שיכול ליפול ברוח מצויה או אפי' ברוח שאינה מצויה מ"מ שייך למיתני חייב בדיני שמים כיון שיש דבר שהוא חייב בו כגון הבהמה והשתא אתי שפיר דנקט בפני בהמת חבירו ולא נקט הפורץ גדר של חבירו דמשום בהמה נקט לה ומיהו בסוף הסוגיא דקאמר מהו דתימא כיון דלמיסתר קאי מאי עבד משמע דחיוב דיני שמים קאי נמי אכותל ומאי לפרש דה"ק כלומר למיסתר ולמיפל קאי אי נמי הכי קאמר כיון דלמיסתר קאי שהבעלים מצווין לסותרו שלא יפול על בני אדם סד"א דכל הקודם במצוה זכה ואין לו להניח מלסתור בשביל בהמת חבירו ובדיני שמים נמי לא מחייב קמ"ל אי נמי חייב בדיני שמים קאי נמי אכותל שנהנה הוא בה עד שיזדמנו לו פועלים לתקן:

כפתו ומת ברעב · אפי' היה רעב כבר בשעה שכפתו כיון דאם לא היה מתחזק עליו הרעב לא היה מת הוה ליה סוף רעב לבא דלא דמי לכפתו בחמה שכבר נפלה עליו חמה שראוי למות בה: **סוף** חמה לבא כו' · דלא רבי רחמנא מגמלס אלא במקום שהתחיל בו ההיזק כבר ומיהו אם כפתו בפנים והביאו במקום שסוף חמה לבא וסוף צנה לבא נראה דחייב למ"ד אשו משום חציו דלענין מיתה נמי מחייבין באשו משום חציו כדמוכח בכילד הרגל (שם דף כב· ושם) ואין חילוק בין מקרב האש אצל הדבר למקרב הדבר אצל האש כדמוכח בריש הכונס (שם דף נו· ושם) דפריך אי דמטא ניהליה ברוח מצויה בדיני אדם נמי ליחייב והיא דאסקיל עליה בידקא דמיא דבסמוך אפילו כפתו והביאו שם ואח"כ אסקיל פטור דדמיא לזרק חץ ותריס בידו דאפילו הוא קידם וסילקו פטור וא"ת והיא דהסיך בו את הנחש דפטור למ"ד מעצמו מקיא אמאי פטור לפי מה שפירש בפרק כילד הרגל (שם ד' כג: ושם) בשמעתא דפי פרה ששם ידו לתוך פי הנחש והסיך ליחייב משום אשו דודאי הנחש יקיא את הארס וי"ל דשאני התם שעדיין אין הארס בעולם ומיהו קשה ההיא דזרק צרור למעלה דבסמוך דמשמע דאי לא אזלא לגדדין אלא לתחת פטור אמאי ליחייב מידי דהוה אאבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה דחייב משום אשו אי בהדי דאזלי קא מזקי כדאיתא בפ"ק דב"ק (ד' ו·) ושמא איטו מגוי כאן שתפול לתחת ממש ולא תיזיל כלל לגדדין ומיהו זה ודאי קשה דמשמע דלגדדין נמי לא מיחייב אלא משום כחו דפריך אי כחו הוא תיזיל לעיל ודוחק לומר כח כחוש הוא וצריך לומר דהיינו למ"ד אשו משום ממונו והא דתנן בפ"ב דחולין (דף לא.) נפלה סכין מידו ושחט שחיטתו פסולה ודייק טעמא דנפלה הא הפילה הוא כשירה כמאן כרבי נתן דלא בעי כוונה קשה נפלה נמי ליהוי כי הפילה למ"ד אשו משום חציו אם לא נחלק בשחיטה ולא מסתבר לחלק כיון דאפילו מיתה גמרינן מממון אלא נראה דאתיא ההיא סוגיא כמ"ד אשו משום ממונו ומיהו קשה דאי לתחת לאו כחו הוא מאי שנא מהא דתנן באלו הן הגולין (מכות דף ז·) היה מושך במעגילה ונפלה עליו והרגתו פטור משום דשלא כדרך ירידתו הוא והשתא תיפוק ליה דלאו כחו הוא וי"ל דשאני התם דמתוך שמושך למעלה נופל יותר למרחוק עוד יש לפרש דבכל הני דסוף חמה וצנה וארי לבא וזרק צרור למעלה ונפל לתחת אפילו כפתו והביאו שם פטור דדמי לכח כחו ואם נמי שלא המיתה אלא ברוח *מגויה פטור ממיתה אלא דלענין ממון חייב נזק שלם ולא דמי לחצי נזק צרורות אע"ג דכח כחו הוא דהא אשו נמי חייב משום ממונו כדמוכח בפרק כילד הרגל (ב"ק דף כב· ושם) דמאן דלית ליה משום חציו אית ליה נמי משום ממונו:

כפתו לפני ארי פטור · אין חילוק בין יתושין לארי אלא משום דהתם ארי עדיין לא התחיל לחבול בו שאם קפץ כבר עליו הארי לא היה יכול להתעסק לכפותו אבל התם יתושין כבר התחילו ליפול עליו ואע"ג דהני אזלי והני אתו קסבר לא שנא: **כפה** עליו גיגית כו' · לא דמי לסוף חמה לבא לסוף צינה לבא דהתם ליכא חמה וצינה כלל ולא מתחיל ביה בשעתיה ולא דמי נמי לכפתו בחמה וצינה דהתם כבר אתו עליה מקודם חמה וצינה שיש בהן כדי להמית אבל הכא ליכא אלא הולך ומתחזק עליו ודמי לכפתו ברעב שכבר יש רעב מעט ותמיד מתחזק ואם תאמר מאי שנא פרע מעזיבה מתרים ובידקא דמיא בכח שני ויש לומר דהכא חייב טפי כדמסיק דמתחיל ביה בשעתיה:

שתם

[דף לב.]

טז א מיי' פ"ג מהל' רוצח הלכה י:
יז ב מיי' שם הלכה ט:
יח ג ד מיי' שם הל' ט:
יט ה מיי' שם הל' א:

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה בנזקין וכו' דהכותל קאי והכי פריך: (ב) בא"ד לא מיחייבי אע"פ שהוציאוה לסטים: (ג) בא"ד אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל:

בא"ו רש"ל

עין משפט
נר מצוה

כ א ב מיי' פ"ג מהל' רוצח הלכה יא:
כא ג ד מיי' שם הי"ב:
כב ה מיי' פ"ט מהלכות פרה אדומה הל' ב:
כג ו מיי' שם פי"ב הלכה ג:
כד ז ח ט מיי' פ"ג מהלכות רוצח הלכה יג:

בשעתיה הכא בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה: (סימן סול"ם תרי"ס סמני"ן בכות"ל) אמר רבא ^א^דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו ואפילו הוא קדם וסילקו פטור דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא ואמר רבא ^ב^זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גיריה ואמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו ובא אחר ופיזרן ואפי' הוא קדם ופיזרן פטור דבעידנא דשדא ביה יכול להתרפאות הוה א"ר אשי הלכך אפילו סמנין בשוק א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי נזדמנו לו סמנין מהו אמר ליה *הרי יצא מבית דין זכאי ואמר רבא ^ג^זרק צרור בכותל וחזרה לאחוריה והרגה חייב ותנא תונא כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו במזיד נהרגין בשוגג גולין בשוגג גולין פשיטא במזיד נהרגין איצטריך ליה מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרה קמ"ל תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו כגון אלו המשחקין בכדור ^ד^שהרגו תוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב אמר ליה רבינא לרב אשי היכי דמי אי דקא ניחא ליה אפילו פורתא נמי אי דלא ניחא ליה אפילו טובא נמי לא אמר ליה סתם משחקין בכדור כמה (*דעיילי טפי) מינה ניחא ליה למימרא דכה"ג כחו הוא ורמינהי * ^ה^המקדש ונפל קידוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול הכא במאי עסקינן בשותת תא שמע *^ו^מחט שהיה נתונה על החרס והזה עליה ספק על המחט הזה ספק על החרס הזה ומיצה עליה הזאתו פסול אמר רב חיננא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר *אמר רב פפא ^ז^האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב ^ח^הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא ואמר רב פפא ^ט^זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מ"ט משום דכחו הוא אי כחו תיזיל לעיל

ואי

סתם משחקין בכדור כמה דעיילי כו' · לא מסתבר לפרש כלל לענין חיוב מיתה במזיד דאי קאי גברא תוך ארבע אמות ואתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי פטור הא ודאי מתכוין הוא אלא נראה כלשון ראשון שפירש בקונטרס דלענין גלות איירי כדדרשינן שלהי כיצד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) ואשר לא צדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והוא הדין נתכוין לזרוק ד' וזרק ב' כי הכא דסתם משחקין בכדור מתכוין שתלך חוץ לד' אמות ולא תוך ד' אמות ומיהו קשה אי למיפטריה מגלות קאמר פרט למתכוין לזרוק ב' וזרק ד' הא דאמרינן בריש אלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (אם בפתע) בלא איבה פרט לסוגא בלא לדיה פרט למתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא לדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ארבע והשתא מקרא דואשר לא לדה דכתיב ברישא בפרשת ואלה המשפטים מוקמי בלא לדיה דפרשת ואלה מסעי הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ולא נתכוין לזרוק לצד הכרלא ובשלהי כיצד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) פירש בקונטרס לשון אחר דחייב גלות וכן נראה לר"ת ולא לגמרי כפירושו דפירש פרט לנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' דלא הוי בכלל כי יזיד דכתיב בתריה אלא פרט דלא הוי בכלל מכה איש ומת דכתיב לעיל מיניה ולהאי פי' לא מתוקמא שמעתין לענין גלות אלא לענין חיוב מיתה כלשון שני שבקונטרס וא"ת ואמאי אילטריך לחייב גלות לנתכוין לזרוק ב' וזרק ד' מהיכא ס"ד דפטור ולפטור ממיתה ודאי לא אתא דפשיטא דשוגג פטור ממיתה וי"ל דהוה פטרינן ליה מבלא לדיה כמו נתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ועוד יש לפרש דלעולם נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' פטור מגלות ולא קשיא מידי מההיא דמכות דלהכי נקט ברישא לצד זה משום דהתחיל לדרוש קרא דבלא לדיה ברישא והתנא רצה להזכיר הפשוט יותר תחלה וא"ת ואמאי אילטריך בפרק אלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (*מבשגגה) לפטור נתכוין להרוג בהמה והרג את האדם הא על כרחך הייט או נתכוין לזרוק לצד זה והלכה לצד אחר או נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' וי"ל דהתם היו האדם והבהמה זה אצל זה אי נמי כסבור בהמה ונמלא אדם ומיהו תימה הא דפליגי רבי ורבנן בריש אלו הן הגולין (שם) בנשמט הברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי אמאי חייב הא הוי כמו נתכוין לזרוק ב' וזרק ד' שנתכוין לבקעת עצים שלפניו והלך למרחוק:

בגוסס

בשעתיה · מיד בשעת כפייה מתחיל ואח"כ הולך וחזק: ואפילו הוא · הדוחף עצמו: קדם וסלקו · קודם נפילתו של זה פטור: בעידנא דשדייה יכול לעלות הוא · ופטור על הדחייה ומשום סלוק לא מלית לחוביה דגרמא בעלמא הוא: ואפילו הוא קדם · הזורק את החץ ורץ לאחר זריקת החץ קודם שיגיע החץ לחבירו ונטל התריס הימנו: סמנין · הראויין לרפאותו: בידו · של הרוג: הלכך · כיון דאם יש שם סמנין הראויין לרפאותו בידו פטרת ליה אפי' אינם בידו אלא שמצויין בשוק לקנות בשעת זריקה הרי אלו כאלו הן בידו ופטור ואפילו לא נמלאו לאחר מכאן: נזדמנו לו סמנין · למוכה אחר המכה ולא קנאן ולא ריפא עצמו: מהו · מי אמרינן הרי היה יכול להתרפאות או דילמא כיון דבשעת זריקה לא הוי סמנין מיחייב דהא מכת מות הוא: הרי יצא מב"ד זכאי · כלומר הואיל וקודם עמדו בדין מצאו לו זכות אין לנו לחייבו: זרק צרור בכותל · ^(א)^ונתכוין להרוג את חבירו וזרק צרור והכה בכותל בכח וחזרה מכחו לאחורי' והרגו חייב דהא נמי כחו הוא: כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו · רגילין תינוקות להכות הכדור בכותל בכח כדי שתחזור לאחוריה הרבה ולאחר ^(ב)^ שזורק הוא רץ וחבירו אוחז את הכדור ומכה אותו בה אם יכול לכוון ההוא דזרק בכותל אשמעינן תנא דאם נתכוין שתהרוג את חבירו בחזרתה לאחוריה ויש בו כדי להמית חייב: כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו תוך ד' אמות פטורין · אם היה המוכה עומד בתוך ארבע אמות של כותל ולא הספיקה לחזור ד' אמות עד שמלאתו והרגתו פטור הזורק מגלות: חוץ לד' אמות חייב · גלות: אי דניחא ליה · (שלא) שתחזור יותר: אפי' פורתא נמי · ליחייב גלות דהא הרג בשוגג וטעמא ליכא למיפטריה: ואי לא ניחא ליה · שתחזור כל כך: אפי' טובא נמי · יותר מד' אמות ליפטר דלא נתקיימת מחשבתו דאמר מר (מכות דף ז:) ואשר לא לדה פרט למתכוין לזרוק שתים וזרק ד' אלמא כיון דלא ניחא ליה דניזיל לא: סתם משחקין בכדור כמה דעיילי · ומקרבי לכותל בשעה שזורקין מינה ניחא ליה כדי שתחזור הרבה הלכך בציר מד' אמות לא ניחא ליה דתיזיל אית דמפרשי האי חייבין ופטורין ממיתה וכגון שהתרו בו: דכי האי גוונא · שחזרה לאחוריה מכח זריקתו חשיב להו כחו: המקדש · מי חטאת באפר נתינת אפר על המים קרי קידוש כדתנן במסכת פרה (פרק ו מ"ב) (*הרי קודש) לף על המים: ואח"כ נפל לשוקת · אבן חלולה שהמים נכנסין בו מן המעין דרך נקב שפופרת דכתיב (במדבר יט) מים חיים אל כלי שתהא אותן בכלי וקא ס"ד דהאי נפל דקתני כגון שנפל על ידו בכח או על הצד כלומר על צד הכלי ומשם ניתז בכח לשוקת וקתני דפסול: בשותת · לא ניתז מכח נפילה ראשונה אלא מעצמו חזר ושתת מידו לשוקת שותת כמו (ברכות דף כב:) מים שותתין על ברכיו קולי"ר בלע"ז שאינו ניתז למרחוק אלא נופל ויורד כנגדו: והזה עליה · ונתכוון להזות עליה לטהרה מטמאת מת וההזיה נראית עליה אבל ספק על המחט נפל ההזיה כשיוצאת מידו ספק על החרס הזה תחלה: ומילה עליה · כלומר ומן החרס חזרה ונתזה עליה וקתני פסולה אלמא לאו כחו היא: מצא אתמר · לאו לשון מצוי דהוה התזה קתני אלא לשון מציאה כלומר ההזאה נמצאת עליה ואין ידוע אם בתחלה הזה עליה או חזר מכח היתוז או שמא לא זה ולא זה אלא על החרס הזה והיה מדרון והלכה ההזאה על המחט דליכא כחו כלל: דכפתיה · קשר ידיו ורגליו על שפת הים: ואשקיל עליה בידקא דמיא · הפנה את מרוצת המים עליו: גיריה דידיה הוא · הן הן חציו והרי הוא כזורק בו חץ וכדמפרש ואזיל שהמים באים בכח ראשון עליו מיד כגון שהניחו סמוך לשפת הים והשפה מדרון: בכח ראשון · כשפינה להם דרך לצד זה מיד נפלו עליו דהוי כחו: אבל בכח שני · שהניחו רחוק קצת ולא נפלו המים מיד בצאתו מגדרותיהן עליו אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמא הוא ולא מכחו: והלכה לצדדין · דרך נפילתה שלא נפלה כנגדו אלא כשהיא חוזרת לארץ היתה מתרחקת לצדדין אבל אם נפלה נוכחה והרגה פטור דלאו כחו הוא אלא היא חוזרת לארץ מאליה: תיזיל לעיל · דהא כלפי מעלה זרקה כנגדו ולא לצדדין:

אי

מסורת הש"ס

[לקמן עח:]

ס"א דאולי מיניה

ס"א ל"ג

פרה פי"ב מ"ב ע"ש

חולין טז.

[צ"ל היה קדוש]

פרה פ"ו מ"א

[צ"ל בבלי דעת]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זרק וכו' נתכוין כצ"ל ואות ו' נמחק: (ב) בד"ה כגון אלו המשחקין וכו' ולאחר שזרקו הוא רץ וכו' אם יכול לכוון ואשמועינן תנא דאם ההוא דזרק בכותל נתכוין שיהרוג את חבירו:

תורה אור

ואי לאו כחו הוא תיזיל לתתת אלא כח כחוש הוא *ת"ר [א]הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו °ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא [ב]הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור [ג]בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר [ד]מדמי ליה לטריפה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטריפה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטריפה טריפה מחתכי סימנים הא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבירו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא אמר רבא ההורג את הטריפה פטור [ו]וטריפה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד (מאי טעמא) חייב דכתי' °ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה *[ז]וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ואמר רבא [ח]הרובע את הטריפה חייב טריפה שרבע בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה הא תו למה לי היינו הך הרובע את הטריפה איצטריכא ליה מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מת וליפטר קמ"ל דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה ואמר רבא [ט]עדים שהעידו בטריפה והוזמו אין נהרגין עדי טריפה שהוזמו נהרגין רב אשי אמר °אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין לפי שאינן בזוממי זוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב [י]ושור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא °השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינן ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינן ביה וגם בעליו יומת לא קרינן ביה השור יסקל רב אשי אמר [ל]אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטור : [מ]שיסה בו את הכלב וכו' : *אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר' יהודה ארס נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך *מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים [ל]ארס נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה *והמכיש פטור :

מתני' *[מ]המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכאן הכביד ומת חייב ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר : **גמ'** *תנו רבנן את זו דרש רבי נחמיה °אם יקום והתהלך בחוץ על

רש"י

אי לאו כחו תיזיל לתחת · תפול מיד כנגדה ולא לצדדין : אלא כח כחוש הוא · אינו כחו חזק אלא קלת כחו יש כאן והאי דלא אזלה לעיל משום שכלה כח חוזק הזריקה והאבן חוזרת לארץ אבל עדיין הולכת היא ממקלת כחו : ה"ג ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב וכו' : עד דאיכא כל נפש · וכיון דמתחילה סייעו הראשונים בהריגתו ליכא כולה נפש במכת האחרון : כל דהוא נפש · אפי' מקלתה ומיהו היכא דהכהו בבת אחת לא קטלינן לכלהו דאיש כי יכה אמר רחמנא ולא שנים שהכוהו : הכל מודים בהורג את אדם טריפה · כגון נקב הוושט או קרום המוח : שהוא פטור · מדלא אפליגו ביה שמע מינה כיון דניכרים חתיכת סימנין מיותו גברא קטילא חשיב ליה: בגוסס בידי שמים · ובא אחר והרגו הכל מודים שחייב דלא איתעביד ביה מעשה ברישא והרי הוא כחי : בגוסס בידי אדם · כגון זה שקרוב למות מחמת המכות אלא לא עשאוהו הראשונים טריפה : מחתכי סמנין · סימן מיותא : כל נפש להביא וכו' · דמשמע כל דהוא נפש : שהוא חייב · האחרון : ובערת הרע · והרי ראוהו רואה : שלא בפני ב"ד · ואתה בא לחייבו על פי עדים פטור דאין עדותן עדות דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה לקיים בה דין הזמה שאם הוזמו אין נהרגין דגברא קטילא בעו למיקטל : את הטריפה · אדם טריפה ורבעו חבירו במשכב זכור : חייב · דהא איכא הנאה : כמאן דמשמש מת · רובע את המת : והא אית ליה הנאה · אבל רובע את המת ליכא הנאה שעבר חמימותו ולחלוחותו ונלטכן : עדי טריפה · שהן עצמן טריפה : שהוזמו נהרגין · דכתיב ובערת הרע מקרבך : לפי שאינן בזוממי זוממין · בדין זוממי זוממין אותם שהזימום ואמרו להם באותה שעה עמנו הייתם אם היו באין שנים אחרים ומזימין אותם לומר היאך אתם מזימין את אלו והרי אתם עמנו הייתם במקום פלוני אין הזוממין שנמצאו עכשיו זוממין נהרגין משום דגברא קטילא בעי למיקטל הלכך כי לא אזמו נמי לא מקטלי הנך טריפה אפומייהו דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא מקטלי ולרבא כיון דעדות זוממין חדוש הוא אע"ג דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה מקטלי : זוממי זוממין · המזימין את הראשונים כשהן נעשו זוממין הוו להו זוממין של זוממין קמאי כל עדות זומם קרו זוממי של נדון כדאמרינן זוממי בת כהן באלו הנחנקין (ל' מן דף פד:): וגם בעליו יומת · כלו' כמיתת בעלים (בסנהדרין דף ב:) כך מיתת השור ולהא מילתא נמי מקשינן להו דכיון דאילו קטיל מריה שלא בב"ד לא מקטיל על פי עדים כדאמרינן לעיל שורו נמי לא מקטיל : כיון דאילו הוו בעלים טריפה · דכוותיה לא הוי מקטלי שור טריפה נמי לא מקטיל דהא למיתת בעלים הוקש : שיסה · גירה : הסיך · שאחז הנחש והוליכו והסיך הנחש בבשרו : בין שיניו עומד · והרי הוא כתוקע סכין בבטנו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו : מכיש בסייף · כדין רוצח : מעצמו מקיא · בנשיכתו וכשהשיכו זה עדיין אין בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שיודע שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית : לפיכך נחש בסקילה · כדין שור שהמית דכל בהמה וחיה כשור הן *אלא שדבר הכתוב בהוה : **מתני'** ואמדוהו למיתה · בית דין אבל אמדוהו תחילה לחיים אפילו לרבנן פטור כדלקמן : והיקל ממה שהיה · וחזרו ואמדוהו לחיים : שרגלים לדבר · שלא מת מחמת מכה זו שהרי היקל :

על

תוספות

בגוסס בידי אדם · תימה אותו שעשאו גוסס אמאי פטור הא רוב גוססין למיתה *ואמרינן בריש בן סורר (לעיל דף סט:) דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב והמכה חבירו ואמדוהו למיתה ומת מי לא מיחייב והא נמי אמוד למיתה הוא וי"ל דכיון שהקילה עליו תורה שחובשין אותו כדאמרינן בסמוך ואע"פ שאמדוהו למיתה אין הורגין כל זמן שהוא חי וזימנין נמי דאומדין למיתה וחי אף על גב דרובא מייתי הלכך כיון שבא אחר והרגו פטור ותדע דהא אשכחן גוסס בידי שמים דנחשב כחי לחייב את ההורגו אע"ג דרוב גוססין למיתה הלכך אין לתמוה בגוסס בידי אדם אם נחשבנו כחי לפטור מי שעשאו גוסס :

מר מדמי ליה לטריפה וכו' · אף על גב דקראי קא דרשי איצטריך ליה להני טעמי :

ההורג את הטריפה פטור · אפי' למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו ותדע דהא רבא אית ליה טריפה חיה בפרק קמא דתמורה (דף יא: ושם) ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה בר פלוגתיה של רב חסדא ועוד דסברתיה הפוכה בפרק קמא דבכורות (דף ג: ושם*) :

בפני בית דין חייב · כגון דראוהו ביום שדנין על ראייתם דאי ראוהו בלילה בעי עדות כדמוכח בהחובל (ב"ק ד' צ: ושם) וכיון דבעי עדות בעינן עדות שאתה יכול להזימה :

שור טריפה שהרג חייב · אע"ג דבשילהי פרק ד' וה' (שם דף מד:) פטרינן לרבי שמעון שור שנתכוין להרוג את זה והרג את זה מטעם דכמיתת בעלים כך מיתת השור לא דמי דהתם הטעם שוה לשניהם אבל הכא באדם שייך לפטור מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה ובשור לא שייך דאם הוזמו עדים משלמים דמי שור טריפה לבעלים :

מגדף

עין משפט נר מצוה

כדאיתא בקדושין עח:

כה א מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ו סמג לאוין קסג :

כו ב מיי' שם פ"ב הלכה ח :

כז ג ד מיי' שם הלכה ז :

כח ה ו מיי' שם ה"ט :

כט ז מיי' פ"א מהלכות איסורי ביאה הי"ב :

ל ח ט מיי' פ"כ מהל' עדות הלכה ז :

לא י כ מיי' פ"י מהל' נזקי ממון הלכה ז :

לב ל מיי' שם הלכה ח:

לג מ מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג ה :

[ועי' תוס' נדה כג: ד"ה אמר ותוספות מנחות נח: ד"ה ואיכא דאמרי וכו' באריכות]

[מלה זו לא נמצא בערוך ואולי צ"ל משיך ועיין בערוך ערך ארס]

מסורת הש"ס

ב"ק י: כו:

ויקרא כד

פ"א נ"ג

דברים יג

[לעיל מח. ב"ק עה:]

שמות כא

[ב"ק כג.]

[צ"ל והמשיך]

[נזיר סה:]

סס

כתובות לג: [תוספתא ב"ק פ"ט]

[ב"ק נד:]

לד א ב מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ג :

לה ג מיי' שם הלכה ב :

ב"ב קיט.

מגדף הוראת שעה היתה. איכא למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש נמי הוראת שעה היתה :
לא היה יודע באיזו מיתה. ואע"ג דמיתה סתם חנק היא מתוך הסברא היה מדמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה °דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר במעשה בראשית :
בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיב תרי אומדני כו'. ולאו לפוטרו ממיתה איצטריך כדקאמרינן לעיל וכי ס"ד שזה מהלך וזה נהרג אלא אתא קרא לאשמועינן דמשלם ריפוי ושבת ואע"ג דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה (לעיל דף לג.) דסלקא דעתך כיון דאמדוהו למיתה פטור דהא משמיא הוא דרחימו עליה ומיהו קשה הא דקאמרינן לעיל ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה הא בין רבנן ור' נחמיה אית להו תרי אומדני וכי היכי דמוקי ליה ר' נחמיה לתרי אומדני דידיה מוקמי ליה נמי רבנן לתרי אומדני דידהו לאמדוהו לחיים ומת דמשמע הכא דלרבנן בעי קרא ויש לומר דקשיא ליה משום דונקה המכה דאם יקום כתיב דאיירי באמדוהו למיתה וחיה :
וחד אמדוהו לחיים ומת. פירש בקונטרס דבשניהם משלם ממון וקשה אמדוהו לחיים ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין דהא דפטור ממיתה לאו מן הדין אלא משום דילא מבית דין זכאי : אי

תורה אור

על משענתו ונקה המכה וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג אלא זה שאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת שהוא פטור ורבנן האי ונקה המכה מאי דרשי ביה מלמד *שחובשין אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה יליף ממקושש ורבנן נמי לילפי ממקושש מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הוה ידע קטליה במאי לאפוקי האי דלא ידעינן אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא ורבי נחמיה יליף ממגדף דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו ורבנן מגדף הוראת שעה היתה כדתניא* יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר °מחלליה (שמות לא) מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר °כי לא פורש וגו' אבל מגדף (במדבר טו) לא נאמר בו אלא לפרש להם על פי ה' שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה כל עיקר אם לאו בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא *שהרי יצא מבית דין זכאי

*תנו רבנן המכה את חבירו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת הלך אחר אומד האמצעי דברי רבי נחמיה וחכמים אומרים אין אומד אחר אומד תניא אידך *ב אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשים מאימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כרבי נחמיה : **מתני'** נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור ג נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בה כדי להמיתו על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו והיה

גמ' על משענתו. מתרגמינן על בורייה שנתרפא לגמרי ונשען על כחו : וכי תעלה על דעתך. למה לי למימר ונקה המכה ממיתה : אלא זה שאמדוהו. מתחילה למיתה ובא הכתוב ללמדך שאם יקום מן המשכב והתהלך בחוץ ואמדוהו למשענת חיים ונקה המכה ואפי' מת לאחר מכן שחזר והכביד : ורבנן האי ונקה המכה מלמד שחובשין אותו. אם אמדוהו למיתה חובשין את המכה שלא יברח עד שנראה אם ימות אם לאו להכי אתי ונקה המכה דמשמע לכשיקום ונקה מכלל דעד השתא חבוש הוא : יליף ממקושש. דכתיב (במדבר טו) ויניחו אותו במשמר : מקושש בר קטלא הוא. פשיטא ליה למשה דבר קטלא הוא כדאייתי לקמן בברייתא יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שהרי כבר נאמר בתורה מחלליה מות יומת אבל לא היה יודע באיזו מיתה יומת רבנן סבירא להו כמאן דאמר *לא בעינן שיודיעוהו בהתראתו באיזה מיתה נהרג : דלא היה יודע אי בר קטלא הוא אי לא. כדמפרש לקמן אבל מגדף לא נאמר בו אלא לפרש וכו' : הוראת שעה היתה. אי לא כתב חבישה דהכא מחבישה דהתם לא הוה גמרינן דהוראת שעה היתה שהרי לא נלמוו מתחילה על אותה חבישה ומעצמם עשו דכיון דלא נאמר בו מיתה מתחילה מה ספק היה להם להטיל עליו ספק מיתה ולחובשו : כדתניא. סייעתא להא דאמר לעיל מקושש לא נסתפקו עליו אלא באיזה מיתה יומת אבל מגדף לא היו יודעין שהיה חייב מיתה : מה יעשה לו. משמע בר עשייה הוא אבל לא היו יודעין מהו : לפרוש להם. ולא כתוב מה יעשה משמע כל דינו היו צריכין לפרש להם : בשלמא לר' נחמיה. דאמר ונקה המכה לאמדוהו למיתה והקל וחזר והכביד אתא היינו דכתיבי תרי קראי יתירא לאומדנא דאם בא ללמדנו שהחובל בחבירו חייב בריפוי ושבת כדמסיק שבתו יתן וגו' נכתוב והכה את רעהו באבן או באגרוף ונפל למשכב שבתו יתן ורפא ירפא ולא ימות יתירא הוא למדרש וכן אם יקום והתהלך בחוץ : חד אמדוהו למיתה וחיה. דלא תימא הואיל ויצא מב"ד חייב נקטליה דהא דהדר חיי הס רחמנא עליה להכי אתא ולא ימות כלומר והכה איש וגו' ולא ימות כמה שאמדוהו אלא נפל למשכב שבתו יתן ממון ולא מיתה או אם יקום והתהלך בחוץ לאחר שאמדוהו למיתה ונקה המכה אפילו חזר והכביד ומת : אלא לרבנן. דאמרי לחבישה אתא תרי אומדני למה לי לכתוב ולא ימות ונפל למשכב ונקה המכה שבתו יתן ושמעינן מינה אמדוהו למיתה וחיה ממון יתן ולא מיתה ומונקה המכה יתירא שמעינן דכשיבורר לנו שלא ימות הוא ונקה המכה מכלל דעד השתא חבוש הוא : חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת. ואיפכא דרש להו ולא ימות דרשי ליה לאמדוהו לחיים ומת והכי משמע ולא ימות אם אמדוהו תחלה שלא ימות אפי' מת לאחר מכאן שבתו יתן ורפא ירפא יתן האומד שאמדוהו לכמה חליו עולה ושבתו ורפואתו שכך היו אומדין אותו כשהיה נאמד לחיים ואם אמדוהו למיתה ואח"כ יקום והתהלך בחוץ שלא מת שבתו יתן אבל אמדוהו מתחילה למיתה ויצא מב"ד חייב וסוף דבר מת אע"פ שהקל באמצע לא פטריה רחמנא : שהרי יצא מב"ד זכאי. והא נפקא לן מנקי אל תהרוג בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לג:) מנין ליוצא מב"ד זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו שנאמר וצדיק אל תהרוג : פוטרין אותו. ממיתה ונותן חמשה דברים : אומד שני לממון. כמה ראוי לשכב מחולי זה ולכמה יעלה שבתו ורפואתו : אומד האמצעי. היינו אומד שני : אין אומד אחר אומד. לחשב כיוצא מב"ד זכאי ולהפטר אם לאחר מכאן הכביד ומת אלא בתר מעשה דהשתא אזלינן דהואיל והכביד ומת חייב המכה מיתה : אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים. אם ראינו שהקל ולא אמרינן הואיל ויצא מב"ד חייב הרי זה יהרג : לחיים אין אומדין אותו למיתה. לומר טעינו באומד ראשון ולחייבו לזה שהרי יצא מב"ד זכאי ואמרינן מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה : נותן נזק וצער ליורשין. והוא הדין לרפוי ושבת ובשת דהא בתר אומד האמצעי אזלינן ולכולהו אמדוהו אלא לאו אורחיה דתנא למחשב כרוכלא : אימתי משלם. [כלומר] מאיזו שעה אומדין אותו כשהקל : משעה שהכהו. אומדין כמה היה יפה קודם הכאה וכמה היה יפה אחר הכאה ולא אמרינן הואיל ועד השתא לא אמדינן [ליה] אלא למיתה והשתא הוא דאמדינן ליה לממון נאמדיה כדקאי השתא והרי הוקל ומפסדינן ליה לניזק : וסתמא כרבי נחמיה. והך סתמא כרבי נחמיה מוכחא דפטר ליה ממיתה אף על פי שהכביד ומת : **מתני'** נתכוין להרוג את הבהמה. היה עומד אדם אצל בהמה ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא אף על פי שקבל עליו התראה שאומר להם יודע אני שהוא בן ברית ועל מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אני אתחייב מיתה פטור דשמא לא יהרגנו : אנפלים לא מיחייב. דכמו דקטיל דמו :

[לקמן פ:]
[לעיל עז:]
מיר סה: ע"ש
[תוספת' דב"ק פ"ט ע"ש]

גליון הש"ס
תום' ד"ה לא וכו' דמחלל שבת בפרהסיא. ק"ל דלפי זה לא היה ספיקו של משה רבינו ע"ה רק במחלל בפרהסיא דהוי ככופר בעיקר א"כ עדיין מנ"ל לדינא דמחלל שבת בצנעא בסקילה דילמא הא דמקושש בסקילה היינו דהקב"ה הסכים עם משה רבינו ע"ה בסברא זו ודוקא בפרהסיא אבל בצנעא מנ"ל :

והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוון להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוון להכות את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור *אבל נתכוון להכות על מתניו והיה בה כדי להמית על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב *ר׳ שמעון אומר °אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור:

גמ׳ ר״ש אהייא אילימא אסיפא ר״ש פוטר מיבעי ליה אלא ארישא נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ר״ש אומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור פשיטא קאי ראובן ושמעון ואמר אנא לראובן קא מיכוונא לשמעון לא קא מיכוונא היינו פלוגתייהו אמר לחד מינייהו מאי א״נ כסבור ראובן ונמצא שמעון מאי תא שמע דתניא ר״ש אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכוון מאי טעמא דר״ש

דברים יט *אמר קרא °וארב לו וקם עליו עד שיתכוון לו ורבנן אמרי דבי רבי ינאי °פרט לזורק אבן לגו *היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כותים ואחד ישראל ביניהן תיפוק ליה דרובא כותים נינהו אי נמי פלגא ופלגא *ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהן דהוה ליה כותי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בשלמא לרבנן דאמרי *נתכוון להרוג את

שמות כא זה והרג את זה חייב דכתיב °וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה *ואמר רבי אלעזר *במצות

שם שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב °אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש אלא לר״ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ממון וכדרבי דתניא *רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמרה נתינה למטה ונאמרה נתינה

רש״י

והיה בה כדי להמית על לבו · האבן הזאת אם תלה על לב ראויה להרוג אבל על המתנים אין בה כדי להמית פטור דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דאם לא נתכוון למכת מיתה התראת ספק היא דהתרו בו אל תזרוק דשמא תלך על לבו:

גמ׳ אי נימי אסיפא · דקאמר ת״ק נתכוון להכות את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב אלמא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב: ר״ש פוטר מיבעי ליה · דהא בהדיא קאמר לה ת״ק ולמה ליה לר׳ שמעון למהדר פרושא ומאי אפילו: הא נתכוון להרוג את זה · והתרו בו עליו דהתראה ודאי הוא והרג את זה חייב דאיכא התראה על בן ברית והרי מתכוון לבן ברית והרגו ור״ש אומר וכו׳ והאי דשביק רבי שמעון לסיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא דלא תימא ר״ש פוטר אכולהו ואפילו נתכוון על מתניו והלכה לו על לבו: אמר לחד מינייהו · קא מיכוינא ולא איכפת לי מינייהו: מאי · לר״ש מקרי ליה מיתכוון לו ומיחייב או דילמא כיון דאי אזלא אאידך ושבק׳ ליה להאי הוה נמי ניחא ליה לאו מתכוון הוא: אי נמי · להכות את הגוף הזה אבל כסבור הוא שהוא ראובן ונמצא שמעון מי אמרינן כיון דלהאי גופא איתכוון מתכוון הוא לו או דילמא כיון דלהאי גברא לא איכוין פטר ליה ר׳ שמעון: עד שיאמר לפלוני אני מתכוין · ואותו פלוני הרג וכי אמר לחד מינייהו לא ייחד אותו וכן כסבור ראובן ונמצא שמעון לא זהו פלוני שנתכוון לו: וארב לו · קרא יתירא הוא נכתוב כי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו: ורבנן · דפליגי עליה דרבי שמעון מאי דרשי ביה: אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו · לתוך חבורה של בני אדם כותים וישראלים אבל נתכוין לישראל זה והרג את חבירו לא אתא קרא למעוטי: תיפוק ליה וכו׳ · ולמה לי קרא: אי נמי פלגא ופלגא · למה לי קרא למפטריה הא כיון דמצי למימר לכותים קא מתכווינא אית לך למפטריה משום דספק נפשות להקל °והצילו העדה (יומא ד׳ פד:): לא צריכא וכו׳ · ואשמעינן קרא דפטור משום דהוה ליה כותי קבוע ביניהם וילפינן מהאי קרא דכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה על מחצה והוי ספק נפשות להקל ומהכא נפקא לן בכל דוכתי דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והא ליכא למילף מיניה כרובא דמי דהא מהיכא תיתי לן דילמא האי דפטר ליה להאי משום דספק נפשות להקל ולא משום דחשבי׳ ליה כרובא אבל מחצה על מחצה ילפינן מיניה דאי לאו כמחצה על מחצה דמי לא הוה ליה ספק נפשות להקל ואמאי פטור הא רובא דישראל נינהו ורבנן אית להו נתכוון לזה והרג את זה חייב: במצות שבמיתה הכתוב מדבר · בהיה מתכוון להרוג את חבירו: כדכתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש · ואי לא נתכוון להרוג היאך מקטיל וכי איתכוון מיהא חייב אף על גב דלא נתכוון אלא לחבירו דהא כתיב וכי ינצו אנשים וגו׳: ממון · דמי האשה יתן ליורשיה:

תוספות

א״נ פלגא ופלגא כו׳ · תימה אליבא דמאן קא מסיק הכי אי אליבא דמאן דאמר (מכות דף טו:) התראת ספק לאו שמה התראה בלאו טעמא דספק נפשות להקל פטרינן ליה מטעמא דלאו שמה התראה אפילו סבירא לן דספיקא להחמיר ואי אליבא דמ״ד התראת ספק שמה התראה היכי פטרינן ליה הכא אם נמצא שישראל הרג הא מחייבינן ליה בהכה את זה וחזר והכה את זה ואף על גב דספק הוה ובנותר שאמרו לו אל תותיר וי״ל דשאני התם שיודע בברור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או אם יכה שניהם משום הכי שמה התראה אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור שאינו יודע את מי יכה:

וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא לן בכל דוכתי כדאיתא פ״ק דכתובות (ד׳ טו׳ ושם) ותימה ר״ש דלית ליה הך דרשה מנא ליה ואין לומר משום דמסקינן ר״ש כרבי דיליף נתינה נתינה ואייתר ליה וארב לו לכל קבוע דהכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר״ש קשה מנא ליה כל קבוע ועוד כיון דפטר ר״ש אפילו בכולם ישראלים עד שיאמר לפלוני אני מתכוין לא שייך למידרשיה כלל וי״ל דיש לפרש לר״ש בתשעה ישראלים וחד כותי ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין דמפטר מטעם כל קבוע מוארב לו וכי האי גוונא אם כולם ישראלים חייב*:

(זה הדבור שייך לקמן ע״ב)

ומפקא מדרבנן · תימה דבפרק אלו נערות (כתובות דף לד: ושם) דס״ד מעיקרא דפליגי רבי יוחנן ורים לקיש בחייבי מיתות שוגגין אי פטורין מן התשלומין אי לא ופריך *מי איכא למ״ד חייבין והתנא דבי חזקיה וכו׳ ומתוך קושיא זו מוקי פלוגתא בחייבי מלקות שוגגין ומאי קושיא הא איכא הכא תנאי דלית להו תנא דבי חזקיה וי״ל דהא דפליגי עליו לאו משום דלית להו היקישא לענין ממון אחר דבהדי מיתה כגון זרק חץ בשבת מתחלת ד׳ לסוף ד׳ וקרע שיראין בהליכתו דאמר התם באלו נערות (דף לא·) דפטור או לדמי ולדות דבהדי מיתה דאשה אבל לענין דמי הנהרג דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתתה נפש וגו׳ ממון ומיהו קשה דברים הנחנקין לקמן (דף פד:) משמע דאיכא תנאי דלית להו היקישא כלל דקאמר הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה היקישא למה לי וי״ל דהיינו תנא דברייתא דרבי חגא מדרומא דפרק ד׳ וה׳ (ב״ק דף מב· ושם) דדריש אנשים כי נתכוונו זה לזה אע״פ שיש אסון באשה יענשו אלמא לית ליה ומ״מ בכתובות חשיב ברייתא דחזקיה עיקר טפי משום דחזקיה בריה דר׳ חייא ושונה ברייתות של אביו כדאמרינן *כל ברייתא דלא מיתניא בי רבי חייא וכו׳ ועי״ל דבכתובות (דף לה· ושם) פריך לר׳ יוחנן דקים ליה דאית ליה ברייתא דחזקיה דלעיל בההוא פרקא (דף לב:) תנא התם הבא על אחותו יש לה קנס ופריך ממתניתין דאלו הן הלוקין הבא על אחותו וקי״ל דאינו לוקה ומשלם ומשני ר׳ יוחנן *בדלא אתרו ביה וקתני סיפא בא על בתו אין לה קנס מפני שמיתתו מיתת ב״ד והא דלא מותיב מדרבי יוחנן גופיה לפי שצריך להקשות מתוך הדיוק ומקשה בפשיטות הלשון מברייתא דחזקיה וא״ת וכיון דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומדרבנן ונתתה נפש וגו׳ במאי מוקי ליה לא בממון ולא במיתה דאתרווייהו מיפטר מתכוין להרוג את זה והרג את זה ודוחק לומר דלא מוקי קרא במתכוין להרוג את זה והרג את זה דהא פשיטא דבהכי איירי שמתכוין לחבירו דכתיב וכי ינצו אנשים וכתיב ואם אסון יהיה וגו׳ באשה ומהאי טעמא קשה לן לעיל לר״ש האי ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ואי מיתוקם קרא בנתכוון לאותו עצמו שהרג מאי קשיא ליה וצריך לומר דודאי הש״ס לא דחיק כולי האי אבל חזקיה על כרחיה מוקי לה הכי וה״ק אם יהיה אסון כלומר דין אסון שנתכוון לאשה עצמה ונתתה נפש תחת נפש ממש והשתא סיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש דלא יהיה אסון לאו בדין אסון איירי דבכל ענין שיש אסון פטור לחזקיה מממון אלא לא יהיה אסון כלל קאמר:

עין משפט נר מצוה

לו א מיי׳ פ״ד מהל׳ רוצח הלכה ב סמג לאוין קסא:

לז ב ג מיי׳ שם הלכה א ועיין בכ״מ:

מסורת הש״ס

ב״ק מד:

שם כתובות טו.

שם יומא פד: [ב״ק מד: כתובות שם] [שבת קכט. וש״נ]

[נזכר בכתובו׳ לג.]

לעיל עד. כתובות לג.

חגיגה יא. [לקמן סז: כתובות לג:]

[ועי׳ תוס׳ ב״ק מד: ד״ה כל ותוס׳ כתובות טו. ד״ה פרט ותוספות נדה יח. ד״ה ספיקו]

[שם לה. ושם]

[פי׳ במחלוקת וליתא דבי ינאי נקיט · תי״ט]

[בחולין קמא.]

[שם לג:]

עין משפט
נר מצוה

לח א מיי' פ"ו מהלכות חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף א:

לט ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הלכה יג ופ"ג מהלכות גניבה הלכה א ופ"ד מהלכות חובל הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סימן תכג סעיף ד:

מ ג מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ז ופי"ד מהלכות סנהדרין הלכה ז סמג לאוין קסג:

מא ד מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הלכה ו:

מב ה ו מיי' שם הלכה ז ופ"ד מהלכות רוצח הלכה ז סמג שם:

מג ז מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה י:

נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון אמר רבא האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן *דתנא דבי חזקיה °מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה אלא חלקת בה בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאינו מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם בלא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון מאי שאין מתכוון אילימא שאין מתכוון כלל היינו שוגג אלא פשיטא שאין מתכוון לזה אלא לזה וקתני לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא ולאו בר ממונא הוא:

מתני' גרוצח שנתערב באחרים כולן פטורין ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה דכל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נידונין בקלה *הנסקלין בנשרפין ר' שמעון אומר נידונין בסקילה שהשריפה חמורה וחכמים אומרים נידונין בשריפה שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש *אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו *אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים הנהרגין בנחנקין ר"ש אומר בסייף וחכ"א בחנק:

גמ' מאן אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ותו בהא לימא רבי יהודה כונסין אותן לכיפה (סימן בשר"ק) א"ר אבהו אמר שמואל ההכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינן עסקינן רבנן סברי ואין גומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה מיפטרינהו לגמרי נמי לא כיון דרוצחין נינהו הלכך כונסין אותן לכיפה ריש לקיש אמר באדם דכולי עלמא לא פליגי דפטירי אבל הכא בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים שנגמר דינן קמיפלגי רבנן סברי *זכמיתת בעלים כך מיתת השור ואין גומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה אמר רבא אי

תורה אור
ויקרא כד

מכה אדם ומכה בהמה· תימה דבריש פ' הנחנקין (לקמן פד:) מוקי להאי קרא במכה אביו ומה שייך בו לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה ויש לומר דהיקשא לאו מההוא קרא נפקא אלא מקרא דלעיל מיניה והיא כי יכה כל נפש אדם וכתיב בתריה מכה נפש בהמה ישלמנה דההוא ברוצח כתיב כדאיתא בפ' יוצא דופן (נדה דף מד: ושם) ואע"ג דלפי גירסא אחת דבריש החובל (ב"ק דף פג:) משמע דההוא קרא בחובל בחבירו איירי ליתא להסיא גירסא כדפרישית שם ומיהו בפרק הנחנקין (לקמן ד' פד:) משמע דמקרא דמיתוקם במכה אביו הוי היקישא דתנא דבי חזקיה ועוד משמע בפרק אלו נערות (כתובות ד' לה: ושם) דמכה אדם הוי היקישא דקאמר ולתנא דבי חזקיה ממאי דבחול כתיב דילמא בשבת כתיב דבמכה בהמה גופיה איכא לפלוגי ומשני לא ס"ד דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת משמע דמההוא קרא הוי היקישא וי"ל דאף על גב דמעיקרא בעי לאוקמי קרא במכה אביו משום דלא כתב ביה ומת היינו משום דצריכינן למדרש מיניה חבורה במכה אביו אבל במסקנא דנפקא לן חבורה באם אינו ענין מנפש בהמה מיתוקם מכה אדם ברוצח אע"ג דלא כתיב ביה ומת ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו וי"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו במכה אביו מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה דמיירי ברוצח ולגלדין מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו איירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין שוגג למזיד: בשלשה עניני ממון איירי תנא דבי חזקיה דבין שוגג למזיד מיירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין משום דלא חלקת דהכי מייתי לה בסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לה:) ולענין זה לכ"ע אית להו היקישא דבי חזקיה כדמוכח באלו נערות (שם) דפריך ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין וכו' אבל בין מתכוון לשאין מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמשוגג נפקא וק"ו הוא אלא לפטור מדמי הנהרג ולאפוקי מדרבי דדריש בנתכוון להרוג את זה והרג את זה ונתתה נפש ממון והשתא קמ"ל תנא דבי חזקיה דכמו נתכוון להרוג את זה והרג את שמתכוון פטור ה"נ שאין מתכוון דאהכי מייתי לה בשמעתין ובין דרך ירידה אתא לאשמועינן דכמו דרך עלייה דלא נתנה שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא ולפטריה הכי נמי דרך ירידה אע"ג דנתנה שגגתן לכפרה ולפטור מזיד נמי איצטריך ויש טועין לומר להפך לפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אבל באלו נערות מוכחא סוגיא כמו שפירשתי בשמעתין דלא יהיה אסון:

בשור שלא נגמר דינו כו'· והשתא לרבנן כולן פטורין משום דאין גומרין דינו של שור אלא בפניו ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה והקשה ר' יצחק ב"ר מרדכי דבפרק התערובות (מנחות ד' ע: ושם) תנן כל הזבחים שנתערב בהן שור הנסקל אפילו אחד בריבוא ימותו כולן והשתא מה התם דרובא דהיתירא ופסידא דקדשים אמר ימותו כולן הכא דרובא דאיסורא והדיוט לא כ"ש ונראה לו דגרסינן כמו שכתוב בספר ישן אחד בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים מעלייא עסקינן והשיב לו ר"ת דקתני במתניתין כולן פטורין משמע שהאחרים בני חובה ואע"ג דברישא דשמעתא קאמר מאי אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ולא פריך פטורין פטור מבעי ליה כיון דמצי למיפרך מגופיה לא חש למידק ועוד דריש לקיש אדר' אבהו קאי דמשני הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים עסקינן ועלה קאי ריש לקיש ומשני באדם כולי עלמא לא פליגי דפטירי וכו' משמע דבההוא ענינא דאוקמא ר' אבהו באדם מוקי ריש לקיש בשור לכך נראה כגרסת הספרים אבל נתערב בשורים מעלייא אפי' בנגמר דינו היה אומר ר"ל ניכבשינהו דניידו וכל דפריש מרובא פריש ומתניתין דשלהי ע"ז (דף עד:) דמשמע דשור הנסקל אסור במשהו מיירי בנסקל דליכא למימר ניכבשינהו ותדע דלא קתני שנגמר דינו ומתניתין דזבחים דקתני ימותו כולן בנתערב בזבחים מיירי ולגבוה וגזירה שמא יבואו עשרה כהנים בבת אחת ומסקי מן הקבוע:

נתינה למעלה· גבי לא יהיה אסון ונתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: והא דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ורבנן· דרבנן מחייבי ליה מיתה לנתכוין להרוג את זה והרג את זה ורבי מחייב ליה ממון ואילו לתנא דבי חזקיה לא מיחייב ממון ולא מיתה: מכה אדם ומכה בהמה· לכך הוקשו בהאי קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ומשמע בבהמה חייב ממון ובאדם פטור מממון דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם והקיש לך הכתוב פטור תשלומין של אדם לחיוב תשלומין של בהמה מה להלן לא חלקת בין מתכוין לקמן מפרש ואזיל מאי היא: דרך עלייה· לא שייך למתני גבי בהמה אלא משום דבאדם אשכחן ביה חילוק בהורג בשוגג דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עלייה בהרימו את ידו פטור מגלות דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימת דרך נפילה בעינן: לפוטרו ממון· כלומר לא חלקת בו שום צד להפטר מן תשלומין אלא בכל צדדין הוא דמחייב דרבינן כל נזקין בב"ק (דף כו:) מפלע תחת פלע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון ומכה בהמה נזק הוא: אף מכה אדם· אין דין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לשום צד שיתחייב ממון אלא כל שעה פטור מממון בין בשוגג ואין נתכוון דפטור ממיתה בין במזיד ונתכוון דחייב מיתה: אלא לפטרו· אלמא פטור מממון לתנא דבי חזקיה וממיתה נמי שמע מינה דפטר ליה מדאצטריך למפטריה מתשלומין כדמפרש ואזיל ואי בר קטלא מי אצטריך למפטר: מתני' שנתערב באחרים· בגמרא מפרש הנך אחרים מאן נינהו: כונסין אותן לכיפה· ושם מאכילין אותן שעורים עד שתבקע כריסן כדתני לקמן בפירקין (דף פא:): נדונין בקלה· מאחר שנתערבו ואי אתה מכיר מי המחויב את החמורה ומי המחויב את הקלה אי אתה רשאי להחמיר עליו למושכו למיתה חמורה שלא נתחייב בה אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה: הנסקלין בנשרפין· אע"ג דרובא דהני נשרפין כדקתני נסקלין בנשרפין משמע חד נסקל שנתערב בנשרפין טובא אפילו הכי לר' שמעון ידונו כולן בסקילה מפני שהשריפה חמורה: לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים· שפושטין ידן בעיקר: לא ניתנה לבת כהן שזנתה· שעבירתה חמורה שמחללת את אביה כדאמר בארבע מיתות (לעיל דף נב:) שנוהגין בו חול: בסייף· שחנק חמור: וחכמים אומרים בחנק· שסייף חמור וטעמא מפרש בארבע מיתות: גמ' אלא בפניו· כיון דאין מכירין אותו לא הויא בפניו: וכיון דרוצח הוא· שהרי קבלו העדיות ונשאו ונתנו בדבר: דפטירי· הואיל ואיכא חד דלא נגמר דינו אין לך ראיה לזכות גדולה מזו ורחמנא אמר והצילו העדה (במדבר לה):

מסורת הש"ס

[לקמן פד:] ב"ק לה. כתובות לה. ולת.

[עי' תוספות לקמן פ: ד"ה הנסקלין]

[לעיל מט:]

[שם]

לעיל נ. [ב"ק מד: מה.]

אי הכי היינו דקתני עלה אמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא הכי קאמר *שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהם פטורין וא"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן ושור שנגמר דינו שנתערב בשוורין אחרים מעלייא סוקלין אותן ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה והתניא פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור נתערב באחרים ואחרים באחרים כונסין אותן לכיפה ר' אלעזר בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואף על גב דכי נגחה הות מיעברה *והאמר רבא ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא למאן דאמר *זה וזה גורם אסור

אלא

אי הכי הא דתני עלה וכו'. בין לר"ש לקיש בין לשמואל קא מותיב אי הכי דהני אחרים דמתני' דרוצחים קאמר והאי רוצח שנתערב בהוכר ולבסוף נתערב קאמר הא דתני עלה בברייתא הכי רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין אמר רבי יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן כולן פטורין מאי אפילו דקאמר ר' יוסי: אלא אמר רבא. בשלא הוכר לבית דין קאמר כגון שנים עומדין ויצא חץ מביניהם ואין יודעין אי זה מהן זרקו שניהם פטורין אמר רבי יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהם שהכל יודעין שהוא חסיד ולא זרקו לא מחייבינן לאידך משום האי חזקה ובהא אפילו רבי יהודה מודה ורבי יהודה דאמר כונסין אותן לכיפה לא עלה קאי אלא הכי קאמר ת"ק וחסורי מחסרא מתני' והכי קתני ושור שנגמר דינו וכו' סוקלין אותו דהא על כרחיך כולהו אסירי בהנאה ואין הפסד לבעלים בסקילה הלכך סוקלין אותם כדי שתתקיים מצות סקילה במחויב בה: כונסין אותן לכיפה. שא"צ לסוקלן שלא להטריח ב"ד אלא כונסין אותן בחדר והם מתים ברעב: והתניא. בניחותא: ולדה מותר. לקמן מפרש לה: ולדה אסור. דעובר ירך אמו הוא וגם הוא נאסר בגמר דין אמו: והאמר רבא ולד הנוגחת אסור. בהקרבה כגון שנגחה על פי עד אחד או על פי הבעלים דמתסרא לגבוה ולא להדיוט הלכך על כרחיך שמעינן מדרבא דהיכא דאית עדים אסור אף להדיוט וצריך לגמור דין שניהם והא ליכא למימר טעמא דת"ק דתני וולדה מותר משום דלא נגמר דינו עמה דאי בשלא בא לב"ד מאי איריא ולדה אפילו אמו נמי אם לא נגמר דינה לא מיתסרא וכי איצטריך תנא למיתני מותר הכי אשמעינן דאין זקוק להביאה לב"ד קאמר ותיובתא דרבא: אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה. דהיינו בין נגיחה לגמר דין דלא הוה ולד לא בשעת נגיחה ולא בשעת גמר דין ולא נוצר מן האיסור דאכתי אימיה הות שריא ולדה מותר: אם משנגמר דינה עיברה וילדה. דנולד מן האיסור אסור אע"ג דלא הוה בשעת נגיחה ולא בשעת גמר דין: הניחא למאן דאמר. פלוגתא הוא בתמורה (דף לא.): מאי

היכא

הקבוע למזבח כדאי' התם אבל בעלמא אמרינן דניכבשינהו דניידן ומטעם זה היה אומר רבינו תם דנראה להתיר דרוסת הזאב ברוב דמעשים בכל יום דזאבים טורפין שה מן העדר דרועה מציל הבהמה ושרינן לה אע"ג דבעלי חיים חשיבי וכן ברוב עופות דורסין אווזין ותרנגולין דמותרין והיכא דנתערב ברובא דחייבין דפטרינן אפילו ניידי ולא אמרינן כל דפריש מרובא פריש לאו פטורין דמיתסרו בהנאה קאמר אלא פטורין דלא אטרחוה בי דינא להורגם דכמיתת בעלים כך מיתת השור ועוד דלא ליתי לאיחלופי באדם דבאדם כולי עלמא לא פליגי דפטירי תדע דלרבי יהודה אמאי כונסין אותן לכיפה ועביד צער בעלי חיים ומקלקל אצירו וכיפתו אדרבה ליערפינהו בקופין וליקברינהו אלא ודאי אתי לאיחלופי באדם ועביד היכירא וכן לרבנן עבדו היכירא דפטרינן להו ולא חיישינן לתקלה אבל במתני' דזבחים חיישינן לתקלה טפי דאיכא כמה ספק איסורין לפי שהן מוקדשין כגון *רכב על גבי השור ובא חבירו ורכב (קדושין דף נה:) וסמיכה על גבי ראש גדי וטלה וחלב מוקדשין על גבי מכתו דשרי בשור הנסקל לפי שאינו דרך הנאתו (פסחים דף כד:) ועוד דאיכא איסור מעילה דהזיד במעילה במיתה הלכך כולן ימותו ואל תתמה כיון דאיסורי הנאה נינהו הני דשמעתין אמאי לא תקינו בהו רבנן מיתה ויזקיקו להורגן וכי יזקיקו ב"ד להרוג כל איסורי הנאה הרי הזאב והארי דמוקי לה ר"ל* והוא שהמיתו ואסורין בהנאה ולא תקינו להו מיתה אלא אמרו כל הקודם להורגן זכה ופריך רבא היינו דקתני עלה אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא שנים כו' ואפילו אבא חלפתא דלא תלינן ביה שהרג אבל בשוורים אותן שיש לתלות בהן שהרגו חייבין ומשום ובערת הרע מקרבך ועוד אומר ר"ת דשור הנסקל אינו נאסר מחיים ופי' דכולה הסיא שמעתא *דממשמע שנאמר סקול יסקל איני יודע שהיא נבילה ונבילה אסורה באכילה מוכחת כן וסוגיא דפ"ב דקדושין (דף נז.) כל צפור טהורה לרבות את המשולחת וזה אשר לא תאכלו לרבות את השחוטה ופריך ואיפוך אנא ומשני לא מצינו בעלי חיים אסורין פירוש שלא יהו מותרין כששוחטן בר מאלו שעומדין והוקשו למותן ולכך אין לאסור מסולחת לומר דחל עליה איסורא לאחר שילוח לישחט ולאוסרה באכילה כדין שאר עופות טמאין דכתיבי בקרא ופריך (*והאי) רובע ונרבע דאיסורו מחיים פי' דמחיים אסור לשוחטן ולהקריבן לגבוה ומשני הני מילי לגבוה אבל להדיוט שרי והרי רובע ונרבע בעדים דמחיים אסירי דמחיים חל עליהן האיסור לישחט ואם שחטן אסורין אף אני אביא מסולחת ומשני רוב בעלי חיים קאמרינן ואם כן דאין שור הנסקל נאסר כל זמן שהוא חי שור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים שנגמר דינם כולם פטורין ומותרין בגיזה ועבודה ואין כאן עינוי הדין כיון דפטורין מסקילה מיהא לכשישחטו או ימותו יהו אסורין בהנאה והא דאומר שלהי פרק ד' וה' (ב"ק דף מה: ושם) דשור שנגמר דינו מכרו אינו מכור אפילו לרדיא היינו משום דאסור לעכות דינו ומצוה לסוקלו ועוד דאין לו מכר (*ואין) לו בעלים והלוקח אין יכול לזכות בו יותר משאר אדם אבל כי לא נגמר דינו מכרו מכור לשחיטה או נמי לרדיא דמצי לערוקי לאגמא וכי שחיט ליה לאחר שנגמר דינו אסור באכילה כך נראה לר"ת וקשה דבשלהי פ"ק דערכין (דף ז:) משמע דשור הנסקל נאסר מחיים גבי האשה שמתה נהנין בשערה דמפרש התם זו מיתתה אוסרתה וזו גמר דינה כלומר מחיים חל עליה איסור שאסורה אפילו שחטה דעבדה כעין בשר וזו מיתתה אוסרתה ואין עליה שום איסור מחיים ויש ראיה דלא נאסר מחיים מהא דתניא במרובה (ב"ק דף עא: ושם) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לג:) גנב שור הנסקל וטבחו משלם תשלומי ארבעה וחמשה דברי רבי מאיר ואמאי הא ליתיה במכירה וקאמר ר"ש לקיש התם במרובה כל שישנו בטביחה ישנו במכירה וכל שאינו בטביחה וכו' והוא הדין דכל שאינו במכירה אינו בטביחה אבל אי שרי בהנאה ניחא שיכול למוכרו לרכוב עליו עד בית הסקילה או ליהנות בו מעט עד אותה שעה או אם היו בית דין מתעגלין בסקילתו ומיהו מה שאומר ר"ת דאין לו מכר ואין לו בעלים זה לא יתכן ומה שפסק ר"ת בעדר שיש בו שה אחד ספק דרוסה דשרינן מטעם דכל דפריש מרובא פריש לא יתכן דיש לאסור גזירה שמא יקח מן הקבוע אלא היכא דפריש מאליו כגון בנמלא ביד נכרי אבל אם נאסר בתערובת ופירש לא אמרינן מרובא פריש ואם יש בעדר ספק דרוסה אפילו אחד בריבוא ימותו כולן תדע דטבעת של ע"ז שנתערבה בריבוא כולן אסורות ובפירשה אחת מהן פליגי רב ושמואל *אי אוסרת או לא אבל בההיא גופא לא פליגי דכ"ע מודו דאסירא וכל איסורי הנאה שפירשו מתערובת אסורין ולא אמרינן מרובא פריש וטעמא גזירה שמא יקח מן הקבוע ל"ש חולין ל"ש קדשים ומיהו יש ליישב דברי ר"ת דשאני ב"ח כיון דאפשר ע"י ניכבשינהו וניניידן וא"ת ואמאי תנן ימותו לימא ירעו עד שיסתאבו שהרי כמה קדשים אמרינן בהו ירעו ולא חיישינן לתקלה ובסיפא אמר ברובע ונרבע ירעו ולכשיסתאבו יפדם וישחטם ויאכלו מטעם כל דפריש מרובא פריש וי"ל דלא עבדינן תקנה ברעייה כיון דלאחר רעייה נמי לא משתרי אלא מטעם כל דפריש: **ואחרים** באחרים כו'. הכא אין לחוש אי גרס הכי דאסר ספק ספיקא דהך ברייתא כר' יהודה אתיא ובפ' התערובות (זבחים דף עד. ושם) מסקינן דר' יהודה אסר ספק ספיקא אפילו בשאר איסורין אבל במתני' דכל הצלמים (ע"ז מט:) ובמס' ערלה (פ"ג מ"ו) לא גרסינן ואחרות באחרות מדפריך בפ' התערובות על שמואל דאסר ספק ספיקא מברייתא שמתרת ולא משכח דקאי כשמואל אלא רבי יהודה ויש מפרש דמיירי שנתערבו כל האחרים באחרים דליכא אלא חד ספיקא וגרס נמי התם ואחרות באחרות וא"ת מה לי נתערב בפעם אחת מה לי ב' פעמים איצטריך משום דאיכא תרי רובי כדאיתא בפ"ק דכתובות (דף טו.) דבעי רוב העיר ורוב סיעה ושרינן אפילו בעיר קטנה ואין הולכים אחר רוב העיר גרידתא אפילו גדולה כאנטוכיא:

אלא

מד א מיי' פ"ד מהלכות רוצח הלכה ו סמג לאוין קסג:

מה ב מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה י:

מו ג ד מיי' שם הלכה יא יב:

מז ה מיי' שם הלכה יא ופ"ג מהל' איסורי מזבח הלכה יב יג:

[מעילה יט:]

[לעיל טו:]

[פסחים כב: קידושין נז: ב"ק מא.]

[נ"ל והא]

[נ"ל ואין]

[זבחים עד.]

תמורה ל: ע"ז כד.

[ע"ז מט. פסחים כו. חולין נח. תמורה לא.]

מח א מיי' פ"ז מהל' עכו"ם הלכה יד סמג לאוין מה טוש"ע י"ד סי' קמב סעיף יא:

מט ב מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הלכה יג:

נ ג מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין הלכה ב:

אלא למ"ד זה וזה גורם מותר מאי איכא למימר אלא אמר רבינא אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה ולדה מותר ואם עד שלא נגמר דינה עיברה ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור *עובר ירך אמו הוא: כל חייבי מיתות: ש"מ *מותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"ר ירמיה הכא במאי עסקינן *כגון שהתרו בו סתם והאי תנא הוא *דתניא ושאר חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותן אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתת ב"ד רבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג ת"ק יליף ממקושש ורבי יהודה אומר מקושש הוראת שעה היתה: הנסקלין בנשרפין: *מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפין בנסקלין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אמר ליה רב יהודה אבא לא תיתנייה הכי מאי איריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובה נסקלין נינהו אלא *היכי אתנייה הנסקלין בנשרפין ר"ש אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה אי הכי אימא סיפא וחכ"א ידונו בשריפה שהסקילה חמורה תיפוק ליה דרובה נשרפין נינהו התם רבנן הוא דקאמרו ליה לר"ש לדידך דאמרת שריפה חמורה לא סקילה חמורה אמר ליה שמואל לרב יהודה *שיננא לא

איכא למימר. דהא כשטלה לאחר גמר דין לאו איהו לחודיה גרמא ליה שאף מן הזכר הוא בא דהיתר ואיסור גרמו לו שיבא: ואם עד שלא נגמר דינה הוכר עוברה. דהיינו בין נגיחה לגמר דין: ומשנגמר דינה ילדה ולדה אסור. אע"ג דלא הוה בשעת נגיחה כיון דהוה בשעת גמר דין נאסר בגמר דין עם אמו דעובר ירך אמו הוא: ש"מ. מדקתני ידונו בסקילה מותרה למיתה חמורה הוי מותרה למיתה קלה משום דקלה בכלל חמורה דאי לא הוי מותרה למיתה קלה הנך דנתחייבו חמורה היאך נתחייבו בסקילה הא לא אסרו בהם מיתה זו ונפטרי' לגמרי אלא נילף מהכא דהוי מותרה: א"ר ירמיה. מהכא ליכא למילף הכא בהתרו בהם מיתה סתם ולפיכך קלה וחמורה במשמע: והאי תנא הוא. דקאמר לא בעינן להזכיר שם אותה מיתה: ושאר חייבי מיתות. חוץ ממסית שאינו צריך התראה דרחמנא אמר לא תחמול ולא תכסה עליו: עדה ועדים. לאו דוקא דמסית נמי עדים ועדה קא בעי והא דנקט ושאר משום התראה נקט לה: יליף ממקושש. שהמוצאים אותו לא התרו בו שם מיתתו דלא הוו ידעי לה אלא מיתה סתם: הוראת שעה היתה. ועל פי הדבור מחייב ולא גמרינן מינה לדורות הואיל ונפקא לן *התראה מיומת המת שיתיר עצמו למיתה אותה מיתה משמע: הנשרפין בנסקלין. משמע כגון דהוו נסקלין רובא ואיערבא בהו מיעוטא נשרפין: תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו. היכי נקט טעמא משום דאי אתה רשאי למושכו למיתה חמורה בלאו הכי נדייניהו בסקילה (הוה) בתר רובא: אלא היכי איתנייהו. אבוה מהדר ליה אלא היכי אלמדנו: אמר ליה רב יהודה הנסקלין בנשרפין. דאע"ג דנשרפין רובא מדתני לר' שמעון בסקילה מפני שהשריפה חמורה: התם. הוא דקא מסיימי רבנן שהסקילה חמורה לאו למיתב טעמא למילתייהו מסיימי הכי אלא הכי קאמרי ידונו בשריפה כדינייהו בתר רובא ודקאמרת למיזל בתר מיעוטא משום דשריפה חמורה ואין אנו רשאין למשוך את הקלים לאו חמורה היא אלא קלה היא: לא

אלא למ"ד זה וזה גורם כו'. נראה דהא דחשיב ליה זה וזה גורם היינו כמאן דאמר חוששין לזרע האב דלמאן דאמר אין חוששין חד גורם הוא ותימה ומאי קשיא ליה הא קך כברייתא כר' יהודה דאמר כונסין לכיפה ושמעינן ליה בפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט:) דאמר אין חוששין לזרע האב ומיהו התם מיבעיא לן אי מיפשט פשיטא ליה לרבי יהודה או ספוקי מספקא ליה ועוד יש לחלק דהתם בדבר דכל חד באפי נפשיה התירא הוא פליגי אבל הכא דחד איסורא וחד התירא כולי עלמא מודו דחוששין תדע דבפ' כל האיסורין (תמורה דף ל: ושם) איכא מאן דשרי לר' אליעזר נרבעו ולבסוף עיברו ובפ' אותו ואת בנו (חולין דף עט:) מספקא ליה לרבי אליעזר אי חוששין או לא ומיהו בפרק בהמה המקשה (שם דף סט.) איבעיא להו מהו לחוש לזרעו: עובר ירך אמו. משמע שכן הלכה מדלא פריך הניחא למ"ד ירך אמו אלא למ"ד לאו ירך אמו מאי איכא למימר כדפריך מזה וזה גורם ומיהו יש לדחות דכולה שמעתא לא מסיק לשנות הברייתא מפשטא אלא לתרצה אליבא דרבא דאמר ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו דטעמא משום דעובר ירך אמו הוא וכדמוכח בתמורה (דף ל:) ומיהו מדרבא גופיה יש לדקדק דקאמר היא וולדה נגחו היא וולדה נרבעו וכן בפרק הפרה (ב"ק דף מז: ושם) דאמר רבא פרה שהזיקה גובה מוולדה מאי טעמא גופה הוא אלמא עובר ירך אמו ותימה דבאלו טריפות (חולין דף נח: ושם) מייתי פלוגתא דוולד טריפה ר' אליעזר אומר לא יקרב ורבי יהושע אומר יקרב ומשמע התם דלמ"ד טריפה אינה יולדת פליג בעובר ירך אמו כשעיברה ולבסוף נטרפה דרבי יהושע סבר עובר לאו ירך אמו והכי קיימא לן דטריפה אינה יולדת כדאית' התם* בהדיא הלכתא בזכר כל י"ב חדש בנקבה כל שאינה יולדת וקיימא לן נמי כר' יהושע דרבי אליעזר שמותי הוא ועוד אשכחן בפ"ק דביצה (דף ו: ושם) דאמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה ביום טוב שהוא מותר וי"ל דבכל דוכתי עובר ירך אמו הוא בר מלענין טרפות שהוא תלוי בחיות והעובר יש לו חיות בפני עצמו ולא אמרינן עובר ירך אמו שנטרף עם אמו תדע דרבא גופיה שמעינן ליה בפרק בהמה המקשה (חולין דף עד:) השוחט את הטריפה ומצא בה בן ט' חי מותר וכו' ואע"ג דבשאר מילי נמי משמע בפרק כל האסורין (תמורה דף ל: ושם) דעובר לאו ירך אמו לר' יהושע דאמר רב הונא בר חיננא אמר רב נחמן מחלוקת בשעיברו ולבסוף נרבעו דר' אליעזר סבר עובר ירך אמו ורבנן סברי לאו ירך אמו אין הלכה כן אלא כדקאמר התם רבא אמר רב נחמן דבנרבעו ולבסוף עיברו פליגי אבל עיברו ולבסוף נרבעו ד"ה אסור דעובר ירך אמו אפילו לר' יהושע דרבנן דהתם היינו רבי יהושע בר פלוגתיה דרבי אליעזר ורבא נמי אית ליה דעובר ירך אמו הכא והתם ואותו לשון דרבא אמר רב נחמן הוא עיקר דמייתי ליה בפ' כל הצלמים (ע"ז דף מו:) גבי משתחוה לקמה ומהא דאמר ר' יוחנן שלהי פ"ב דגיטין (דף כג: ושם) גבי שפחה דאם היתה עוברה זכתה לו משום דעובר ירך אמו ונעשה כמו שהקנה לה אחד מאבריה אין ראיה שכן הלכה דהתם אליבא דרבי קאמר ושמא אין הלכה כמותו ור' יוחנן גופיה שפירשה כן אית ליה בתמורה בפ' כיצד מערימין (דף כה:) עובר לאו ירך אמו דאמר ר' יוחנן הפריש חטאת מעוברת וילדה רצה בה מתכפר רצה בוולדה ומפרש טעמא משום דסבר אם שיירו משויר עובר לאו ירך אמו והוה ליה כמפריש שתי חטאות לאחריות מיהו יש לדקדק מזה דמותיב התם תיובתא דר' יוחנן תיובתא ואע"ג דקאמר בתר הכי לימא אם שיירו משויר תנאי היא מ"מ הרי איתותב אלמא אין הלכה כן וכן דרך הש"ס כשאין הדברים עיקר אומר תיובתא אע"פ שיכול למצוא תנאי דפליגי כדאשכחן בהניזקין (גיטין דף נג: ושם) דמסיק תיובתא דמאן דאמר היזק שאינו ניכר לאו שמיה היזק ובתר הכי קאמר נימא תנאי היא ובפ' השולח (שם דף מא:) פליגי בהדיא בהיזק שאינו ניכר אליבא דעולא גבי עבד שעשאו רבו אפותיקי ואע"ג דבפ' הערל (יבמות דף עח.) מייתי מילתיה דר' יוחנן דתמורה ופריך עלה אלא הא דאמר רבא נכרית מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך וכו' ודחיק לשנויי שאני עובר דהיינו רביתיה לאו משום שיהו עיקר דברי ר' יוחנן אלא משום דבעי לאוקמי מלתיה דרבא דנכרית אליבא דדברי הכל ורבא גופיה אית ליה הכא עובר ירך אמו ובתמורה (דף ל:) ובפ' הפרה (ב"ק דף מז:) ור"ת מפרש דבכל דוכתי קי"ל דלאו ירך אמו כדמשמע בחולין ובההיא דיבמות (דף עח.) ובפ' כיצד מערימין (תמורה דף כה.) לא גרים תיובתא בתרא אלא הכי תיובתא דר' יוחנן לימא אם שיירו משויר תנאי היא והא דאמר רבא הכא ובתמורה (דף ל:) ולד הנוגחת והנרבעת אסור לא פליגא והיינו טעמא כיון דעד עכשיו היה חיות הולד תלוי באם הוי כאילו נגמר דין שניהם להריגה ולאו משום דהוי ירך אמו וכן הא דתנן בפ"ק דערכין (דף ז.) האשה היוצאת ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד ופריך בגמ' פשיטא גופה הוא התם נמי טעמא כדפרישית ומיהו ההיא דפ' הפרה (ב"ק דף מז: ושם) קשה אמאי כי ליתא לפרה משתלם רביע נזק מן הולד כיון דלאו ירך אמו אע"ג דהוא נמי הזיק למה ישלם חלקו וחלק פרה אטו שני שוורים תמים שהזיקו אם אבד אחד מהן מי הוה משלם אידך חלקו וחלק חבירו פשיטא דלא משלם: הוי מותרה לדבר הקל. פלוגתא בפ' אלו נערות (כתובות דף לג. ושם) במותרה אי הוי מותרה למלקות וא"ת ותפשוט מהא דתניא בפ' בן סורר (לעיל דף עב:) עשה כן בישראל ונתגייר חייב אם בא על אשת איש ישראל ואח"כ נתגייר משום דאי עביד השתא בר קטלא הוא ועל כרחיך בדאתרו ביה דאי לא אתרו ביה אי עביד השתא לאו בר קטלא הוא אלמא מותרה לסייף הוי מותרה לחנק וי"ל דאפילו לא אתרו בהיותו נכרי יש לנו לחייבו אע"פ שנתגייר הואיל וכבר נתחייב ולא מיפטר משום דלא אתרו ביה ומאחר דהשתא נמי אי אתרו ביה יש בעון זה חיוב מיתה. וא"ת כי לא הוי נמי מותרה לדבר קל תיפוק ליה דהכא חייב כדאמר בפ' נגמר הדין (לעיל דף מה:) שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתות שאתה יכול ושם פירשתי*: *הנסקלין בנשרפין. שאל הרב ר' יצחק בן הרב ר' מרדכי את רבינו תם אמאי קאמר רבי שמעון ידונו בסקילה שהשריפה חמורה ניזיל בתר רובא להחמיר בדיני נפשות כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יא.) ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא זכאי מכל וכל שלא הרג כלל ולא דמי לאותן שהרגו ודאי אלא דלא

דלא

[לעיל ח: [תוספ' פי"א] ע"ש]

[קידושין לג. ע"ש]

[דף נח.]

[ד"ה מצוה

[חולין נח. וש"נ]

כתובות לג.

[עי' טעמו דבר תוס' כתובות לג. ד"ה ממאי]

קידושין לג.

[לעיל מא.]

[ברכות נו. וש"נ ועמ"ש בס"ד בחגיגה טו: על ידו פירושא דענין שיננא]

[עייך לעיל פט: במשנה]

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

לא תימא ליה לאבוך הכי : להודיעו בהדיא שהוא טועה משום דמכסיף ומלטער : אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה · קס"ד בתמיהה קאמר וכי כך כתיב בתורה : סוף סוף היינו הך · דמביישו ואומר וכי יפה אתה עושה : אלא · בניחותא אומר לו מקרא האמור בתורה ואומר לו אבי מקרא כך וכך כתוב בתורה והוא עצמו ישים על לבו על מה זה מזכירו והכי נמי אין לך לומר לאביך לא תעשה הכי: **מתני'** עבר עבירה שיש בה שתי מיתות·כגון חמותו והיא אשת איש : בזיקה הראשונה · בגמרא מפרש לה : **גמ'** פשיטא · דבחמורה נדון שהרי אף בה נתחייב דהיכי סליק אדעתך לידון בקלה וכי אתגורי אתגר במה שעבר שתי עבירות אילו לא עבר אלא על החמורה היה נדון בה ועכשיו שהוסיף לעבור עמה עבירה אחרת נדון בקלה : אמר רבא · ודאי אי מקמי דאתא לקמן עבדינהו לתרוייהו לא אילטריך לאשמועינן כי אילטריך למתנייה כגון דנגמר דינו תחלה לקלה סד"א וכו' : מנא הא מילתא וכו' · ואע"ג דנגמר דינו לקלה : בסקילה · דכל דמיהם בם בסקילה דהיא חמורה ואי דלא נגמר דינו קודם לכן לא אילטריך קרא לאשמועינן : בן סורר ומורה · וקרי ליה שופך דם על שם שסופו לשפוך כדאמרי' (לעיל דף עב.) שעומד בפרשת דרכים וכו' : דאהדריה משה · במשנה תורה : אל ההרים לא אכל · סיפיה דקרא צדיק הוא חיה יחיה לומר זה צדיק גמור וע"כ משום דלא עביד הני לאו צדיק הוא אם עבר עבירות אחרות אלא לאו כמשמעותיה מדריש : אל ההרים לא אכל · שלא נצטרך לזכות אבותיו מתוך שהוא חסיד : שלא נהנה מקופה של צדקה · שהוא דבר גנאי לאדם הגון : בזיקה הראשונ'. באותו איסור שהוחזק זה תחלה להזהר בו ולפרוש ממנו הוא נדון אבל לא באיסור הבא עליו אחרון אע"פ שהוא חמור דקסבר ר' יוסי אין איסור חל על איסור ואפי' חמור על הקל הלכך אין כאן שתי מיתות : חמותו ונעשית אשת איש · כגון נשא בת אלמנה ונאסרה אמה משום חמותו ואחר כך נשאת ונאסרה עליו משום אשת איש נדון בחמורה בשריפה דהיא קדמה אבל אם היתה אשת איש ונעשית חמותו הואיל כשנשא בתה כבר היתה זו אסורה עליו משום אשת איש תו לא חייל אסור חמותו אאסור אשת איש והיינו נדון אלא בחנק : דאמר ר' אבהו · ביבמות בפ' ד' אחין : מודה ר' יוסי באסור מוסיף · ומחדש דבר על האשה הזאת לאסור בה דבר חדש (או) לאסרה על מי שלא היתה אסורה עליו מתחלה כגון הכא כשהיתה אלמנה והיא חמותו היתה אסורה לו משום חמותו ומותרת לכל אדם וכשנעשית אשת איש הוסיף בה השם הזה איסור שאסרה לכל העולם וכי האי גוונא מודה ר' יוסי דאסור חל על אסור מגו דחייל אכולא עלמא שהיתה מותרת להם עד עכשיו חייל נמי אהאי ואע"פ שאסורה לו ועומדת :

אמר

תורה אור

לא תימא ליה לאבוך הכי דתניא *הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתיב בתורה סוף סוף היינו הך אלא אומר לו אבא [א]מקרא כתוב בתורה כך (הוא) : **מתני'** *[ב]מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה [ג]עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו : **גמ'** פשיטא אלא איתגורי איתגור אמר רבא [ד]הכא במאי עסקינן כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה סלקא דעתא אמינא כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל בעא מניה *(אבוה) דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן מנא הא מילתא דאמור רבנן מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה דכתיב °והוליד בן פריץ שופך דם [וגו'] אל ההרים אבל ואת אשת רעהו טמא ואל הגלולים נשא עיניו והוליד בן פריץ שופך דם בסייף את אשת רעהו טימא זו אשת איש בחנק ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים בסקילה וכתיב °מות יומת דמיו בו יהיה בסקילה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא כולהו בסקילה והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה דבסקילה אשת רעהו טמא זו נערה המאורסה דבסקילה ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים דבסקילה א"כ מאי קמ"ל יחזקאל דילמא תורה קא מהדר א"כ איבעי ליה לאהדורה כי היכי דאהדרה משה רבינו דרש רב אחא בר' חנינא מאי דכתיב °אל ההרים לא אכל שלא אכל [א] בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טימא *שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קירב שלא נהנה מקופה של צדקה וכתיב °צדיק הוא חיה יחיה *כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה ואמר מאן דעביד לכולהו הוא דחיי בחדא מינייהו לא א"ל ר"ע אלא מעתה °אל תטמאו בכל אלה הכי נמי בכולהו אין בחדא מינייהו לא אלא באחת מכל אלה הכי נמי באחת מכל אלה : עבר עבירה : *תניא כיצד אמר רבי יוסי נידון בזיקה ראשונה הבאה עליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ליה רב אדא בר אהבה לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו לידון נמי אאיסור אשת איש דהא *אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף

אמר

דלא ידעינן אי טריפה הוה אי שלם הוה ועוד י"ל דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ופטור מדאורייתא דספק נפשות להקל וכ"ת ניכבשינהו ונימא כל דפריש אי אתה רשאי למושכו להחמיר עליו ועוד גזירה שמא יקח מן הקבוע והא דפריך בגמ' תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו ה"פ לכל הפחות לא גרע משום דרובא נסקלין* : **איתגורי** איתגור · וא"ת בפרק אלו נערות (כתובות לב.) דיליף מחובל בחבירו דכל היכא דאיכא ממון ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי ופריך מה לחובל בחבירו שכן חייב בה' דברים ואי ממונא קולא הוא שכן הותר מכללו בב"ד והשתא איך יתכן לומר דקולא הוא אם כן איתגורי איתגור וי"ל דשאני התם משום דחס רחמנא אהפסד ממונו של חבירו* : **ונגמר** דינו לעבירה קלה וכו' · תימה ואמאי נדון בחמורה הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה דאי מיתזמי סהדי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו סהדותייהו גברא בר קטלא הוא כדמוכח בפ"ק דמכות (דף ה.) גבי באו שנים ואמרו בחד בשבא נגמר דינו של פלוני וכו' וי"ל דהכא מיירי כגון דהך עבירה שניה עבר בפני ב"ד דאפילו בעדות שאי אתה יכול להזימה מחייבינן ליה לעיל* בטריפה משום ובערת הרע ועוד יש לומר כיון דאי מיתזמי קמאי או מיתכחשי מהני סהדותייהו דבתראי עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה : **וכתיב** דמיו בו יהיה בסקילה · מכאן קשה לפי' הקונט' דברים איזהו נשך (ב"מ סא: ושם) דאמרי' הוקשו מלוי רבית לשופכי דמים דכתיב הכא בנשך נתן ופירש שם בקונטרס דדמיו בו יהיה משמע דמים שספך שהעני את חבירו ומת ברעב עליו ישובו ולא יתכן כלל דהא לסקילה אתיא הכא בשמעתין ובאוב וידעוני דכתיב דמיהם בם ובכמה דוכתי כולם לסקילה אתיין ונראה דדריש מדכתיב הכא והוליד בן פריץ וגו' ובכל הספרים גרסי' בפ"ק דתמורה (דף ו:) וסמיך ליה והוליד בן פריץ : **נדון** בזיקה ראשונה · לאו מילתא דפסיקא היא דהא חמותו ונעשית אשת אב איסור מוסיף הוא אי אית ליה אחין ולמאן דאמר סקילה חמורה נידון באשת אב : **לידון** נמי באיסורא דאשת איש · לענין קרבן קא פריך שיתחייב ב' חטאות בשוגג אי נמי אם התרו בו משום אשת איש ולא התרו בו משום חמותו ורבה מהדר ליה דבמזיד איירי ובהתרו בו משום שניהם : **דאמר** רבי אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף · אע"ג דבפ' ד' אחין (יבמות דף לב: ושם) משמע דלא קיימא לבסוף מ"מ אמת הוא כדאי' בפרק אמרו לו (כריתות דף יד: ושם): (סייך לע"ב) **אפילו** תימא רבי שמעון בן גמליאל קסבר עבירות מחזקות·תימה דבסוף פרק הבא על יבמתו (יבמות סד: ושם) אמרינן גשואין ומלקיות כרבי משום דסתם לן תנא כוותיה דמי שלקה ושנה וכו' וי"ל דרב יוסף דהתם סבר מלקיות מחזקות ואע"ג דאשכחן תנא דאית ליה עבירות מחזקות בברייתא דבסמוך דקתני התרו בו ושתק התרו בו והרכין ראשו דהתם מלקות ליכא מכל מקום משמע ליה דמתני' סברה מלקיות מחזקות מדקתני מי שלקה אי נמי קסבר כיפה צריכה התראה ועד דמחזק בתרי או בתלת אין מתרין בו לכיפה הלכך אם איתא דבתלת זימני הויא חזקה עד רביעית אין כונסין אותו לכיפה כדמוכח בסמוך וקשה תימה אמאי מתרין בו לכיפה בשניה לר' ובשלישית לרשב"ג שאם יעבור אחר כך יהא מוחזק ויכניסוהו לכיפה ויש לומר דאין מחייבו כיפה עד שיהא מוחזק לעבור בהתראת מלקות הלכך אי מתרינן ביה אכיפה לחודה לא סגי בהכי ואי מתרינן ביה אמלקות ואכיפה הא לא עבדינן ביה תרתי :

ומר

[קידושין לב.]

לעיל לז: כ: יבמות לב. כריתות יד:

[יתכן לסיות אחוה]

[מכות כד.]

שם כד:

יבמות לב. כריתות יד. תמורה יד. [תוספתא פי"ב]

[יבמות לב: כריתות יד:]

[וע"ע תוס' חולין יא: סד"ה ליתוב דלמא וכו' ותוס' זבחים ע"א: סוף ד"ה אפילו אחת]

נא א מיי' פ"ו מהל' ממרים הל' יא סמג עשין שמ טוש"ע י"ד סי' רמ סעיף י :

נב ב ג ד מיי' פי"ד מהל' סנהדרין הל' ד סמג עשין צט :

[ועי' תוס' כתובות לג: ד"ה ותדא]

[דף עח:]

הגהות הגר"א

[א] בזכות אבות · נ"ב קו על תיבת בזכות וכ"ב בבביל :

אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה: **מתני'** *"מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת: **גמ'** משום דלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה אמר ר' ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש ג'הכא במלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מיקרב קטליה וכיון דקא מוותר לה נפשיה מקרבינן ליה לקטליה עילויה א"ל רבי יעקב לר' ירמיה בר תחליפא תא אסברא לך ג'במלקיות של כרת אחת אבל של שתים ושל שלש כריתות איסורי הוא דקא טעים ולא מוותר כולי האי: מי שלקה ושנה: שנה אע"ג דלא שילש לימא מתני' דלא כרשב"ג דאי רשב"ג הא *אמר עד תלת זימני לא הויא חזקה אמר רבינא אפילו תימא רשב"ג קסבר *עבירות מחזיקות מיתיבי *עבר עבירה שיש בה מלקות פעם ראשונה ושניה מלקין אותו ושלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מלקין אותו ברביעית כונסין אותו לכיפה מאי לאו דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ובפלוגתא דרבי ורשב"ג קמיפלגי לא דכולי עלמא אית להו דרשב"ג והכא בהא קא מיפלגי דמר סבר עבירות מחזיקות ומר סבר מלקיות מחזיקות והדתניא *"התרו בו ושתק התרו בו והרכין ראשו פעם ראשונה ושניה מתרין בו שלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו ברביעית כונסין אותו לכיפה והתם מלקות ליכא במאי קמיפלגי אמר רבינא בכיפה צריכה התראה קמיפלגי ומאי כיפה אמר רב יהודה "מלא קומתו והיכא רמיזא אמר ר"ש לקיש °תמותת רשע רעה ואמר ר"ש לקיש מאי דכתיב °כי [גם] לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה מאי מצודה רעה אמר ר"ל חכה: **מתני'** ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו °לחם צר ומים לחץ: **גמ'** מנא ידעינן אמר רב *"בעדות מיוחדת ושמואל אמר "שלא בהתראה ורב חסדא אמר אבימי "כגון דאיתכחוש בבדיקות ולא איתכחוש בחקירות כדתנן מעשה *ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ: מאי שנא הכא דקתני נותנין לו לחם צר ומים לחץ ומאי שנא התם דקתני מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת אמר רב ששת "אידי ואידי נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעיינו והדר מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת: **מתני'** "הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם *"והבועל ארמית קנאין פוגעין בו "כהן ששמש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו *חוץ לעזרה ומפציעין את מוחו בגזירין זר ששמש במקדש *רבי עקיבא אומר בחנק וחכ"א "בידי שמים: **גמ'** מאי קסוה *אמר רב יהודה °כלי שרת וכן הוא אומר °ואת קשות הנסך והיכא רמיזא °ולא יבאו לראות *כבלע את הקדש ומתו: והמקלל בקוסם: תני *רב יוסף יכה קוסם את קוסמו רבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרי יכהו קוסם לו ולקונו ולמקנו: והבועל ארמית: בעא מיניה רב כהנא מרב

לא

תורה אור: תהלים לד · קהלת ט · ישעיה ל · במדבר ד · שם

אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה · בתמיהה אמת שאלו שתיהן עליו ועבירה שיש בה שתי מיתות הוא נדון בחמורה והילך אתה בא לדונו אף באשת איש וכי תהרגנו שתי פעמים וכי חייל אשת איש אחמותו לרבי יוסי לענין שוגג הוא ולהתחייב שתי חטאות: **מתני'** מי שלקה ושנה · שלקה שתי פעמים על שתי עבירות: **גמ'** של כריתות · לאו שיש בו כרת והתרו בו למלקות: דגברא בר קטלא הוא · בידי שמים יכרתוהו: וקרובי הוא דלא מקרב קטלא · עדיין לא נתקרבה מיתתו: דמוותר נפשיה · דמפקיר עצמו לעבירות: של כרת אחת · שעבר אותה עבירה עצמה שלש פעמים על השתים לוקה ובשלישית יכנסוהו לכיפה: דרבן שמעון · ביבמות נשאת לראשון ומת לשני ומת לשלישי תנשא לרביעי לא תנשא דעד תלתא זימנין לא הויה מוחזקת לקבור את בעליה: לימא מתניתין · דבשתי מלקיות מחזקת ליה רשע ובעי כיפה דלא כרבן שמעון בן גמליאל: עבירות מחזיקות · אותו בחזקת רשע הוא ובהתראה ולא מלקות הלכך בשלישי כונסין אותו לכיפה דהא איתחזק ליה בשלש עבירות: מיתיבי · לרבינא דמהדר לאוקומה למתני' כרבן שמעון בן גמליאל מדפליג אבא שאול ואמר כר' שמעון בן גמליאל מכלל דת"ק לאו כרשב"ג: ומר סבר לא הוחזק עד שילקה שלש מלקיות · וכיון דלקי על השלישית אע"ג דאיתחזק השתא רשע לא מעיילינן ליה לכיפה דבתרי דיני לא דיינינן ליה: התרו בו ושתק · שהראה בעצמו כמקבל התראה ומיהו לא התיר עצמו למלקות בהדיא וכן בהרכין בראשו ורמז שהוא מקבלה אע"פ דלא לקי בהתראות כי הני דלא התיר עצמו למלקות מ"מ התראות להחזיקו רשע ופעם ראשונה מתרין ביה ושבקינן ליה וכן בעבירה שניה ושבקינן ליה ובשלישית מתרין ביה למלקות וכונסין אותו לכיפה עליה שהרי הוחזק רשע בשלש עבירו' של התראת מלקות: אבא שאול אומר וכו' · והא הכא מלקות ליכא דלא התיר עצמו למלקות שהרי שתק דנימא טעמא בדאבא שאול משום דמלקיות מחזיקות ולא הוחזק עד שילקה וכיון דלקה על השלישית לא עייל ליה לכיפה: במאי קא מיפלגי · והא לא לרבינא מותיב דהא לדידן נמי קשיא דבפלוגתא דרבי ורשב"ג לא מצינו לאוקומה דהא ע"כ עבירות מחזיקות סבירא להו דהא אין כאן מלקות ואמאי בעי אבא שאול רביעית: אמר רבינא · בין הכא בין במתניתין קמייתא בכיפה צריכה התראה קא מיפלגי ודכולי עלמא כרשב"ג ולא הוחזק עד שלש עבירות של התראת מלקות מקובלות או בפיו או בשתיקה או בהרכנת ראש וקמיפלגי בכיפה אי צריכה התראה ת"ק סבר כיון שהוחזק רשע על שלש התראות של מלקות כונסין אותו לכיפה ואע"פ שלא הותרה על כך ואבא שאול סבר על ג' התראות של מלקות הוחזק רשע ולא על השתים ומהשתא בעינן עבירה רביעית להתרות בו אם תעבור תכנס לכיפה: מלא קומתו · גובה: והיכא רמיזא · ודאי הלכה למשה מסיני היא הך עונש דכיפה ומיהו היכא רמיזא מקרא: תמותת רשע רעה · מי שהוחזק רשע תמיתתו רעתו אלמא מוחזק רשע בר מיתה הוא: במצודה רעה. איידי דאיירי הכא ר"ש לקיש בהאי קרא מייתינן לאידך דרשה דר"ל: מאי מצודה רעה חכה · אמ"ו בלע"ז שהוא רע וחלש וקטן ואוחז בו דגים גדולים פתאום ואינו רואה ואינו דומה לנאחז ברשתות ע"י מהרב ותחבולות: **מתני'** שלא בעדים · שלא ניתן לב"ד להרגו: לחם צר · לקמן בעי מאי שנא בכיפה קמייתא: **גמ'** מנא ידעינן · הואיל וליכא עדות: בעדות מיוחדת · דשנים מעידין עליו ועדותן אמת אלא שאין מיתתו מסורה לב"ד כגון שנים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דאמר במסכת מכות (דף ו:) דלא מיקטל עליה ומיהו הכא תנינן דעייל לכיפה אבל על פי עד א' מוליא דבה בעלמא הוא: בעוקצי תאנים · בדיקות יתירא הוא וגבי דבן זכאי פטר ליה בההוא הכחשה מקטלא מיהו עדות אמת הוא ועייל לכיפה: מעייניה. בני מעיו: והדר מאכילין אותו שעורין · שנופחין בתוך מעיו ומתוך שהוקטן מעייטו הוא נבקע: **מתני'** הקסוה · מפרש בגמרא: ארמית · בת עובד כוכבים: קנאין פוגעין בו · בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין את המעשה אבל לאחר מיכן אין מיתתו מסורה לבית דין והלכה למשה מסיני הוא: פוגעין · ממיתין כמו לך ופגע בו (מלכים א ב): גזירין · פקעין אסטל"ש בלע"ז: **גמ'** והיכא רמיזא · דשייכא בה מיתה: כבלע את הקדש · לשון גנב שמבליעין ומחביאין ורמז בעלמא הוא ולא מקרא נפיק דעיקר קרא בלוים כתוב שהוזהרו שלא לראות בסלוק מסעות *בשעת הכנסת כלים לנרתק שלהן שהיו אהרן ובניו מכסין הארון והמזבחות כמו שכתוב שם ובא אהרן בנסעם והורידו: יכה קוסם את קוסמו · שמקלל כלפי מעלה בקוסם יכה הקוסם זה את קוסמו היינו כלפי מעלה שנותן קסמים הללו בלבו (*קסבר המקלל דקא מחשב ליה) האי קוסם בעיניו שהוא *ראוי ויש בו כח לקלל בו: יכהו קוסם · מקלל את חבירו ואומר יכהו הקוסם הזה: לו ולקונו ולמקנו · דהיינו כלפי מעלה שהוא קונה את העולם ומקנה לבריותיו את טובו:

לא

ומר סבר מלקיות מחזקות · פי' בקונטרס לא הוחזק עד שילקה ג' מלקיות וכיון דלקה על השלישית אע"ג דהשתא איתחזק רשע לא מעיילינן ליה לכיפה דבתרי דיני לא דיינינן ליה ועל חנס דחק לפרש כן דמלקיות מחזיקות היינו שאין מתייסר אע"פ שהלקוהו ב' וג' פעמים ואינו נמנע מלעבור שוב לא יתייסר: נסג"ז

עין משפט נר מצוה

נג א ב ג מיי' פי"ח מהלכות סנהדרין הלכה ד סמג עשין קו:

נד ד מיי' שם הלכה ה:

נה ה מיי' שם הלכה ד:

נו ו ז ח ט מיי' פ"ד מהל' רוצח הלכה ח סמג לאוין קסג:

נז י מיי' שם ופי"ח מהלכות סנהדרין הל' ד סמג שם וסי' קו:

נח כ מיי' פי"א מהל' סנהדרין הל"ו סמג עשין קו:

נט ל מיי' שם ופי"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ד סמג שם ולאוין קיב טוש"ע אה"ע סימן טז סעיף ב וטוש"ע חו"מ סימן תכה סעיף ד בהג"ה:

ס מ מיי' פי"ח מהלכות סנהדרין הל"ו ופ"ד מהלכות ביאת מקדש הל' ב סמג עשין קו:

[עי' תוס' יבמות סד: ד"ה דתנן]

סא נ מיי' פ"ט מהלכות ביאת מקדש הל"א סמג לאוין סט:

סב ס מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל"ו סמג עשין קו:

[עי' תוס' זבחים לג. ד"ה ובטמאים וכו' ותוס' יבמות ז: ד"ה וראה קרי]

[וז"ל הרמב"ן בפירוש התומש שהגניבה והגזל יקראו בליעה מלשון חיל בלע ויקיאנו (איוב כ') והוצאתי את בלעו מפיו (ירמיה נא)]

וצ"ל וקחשיב ליה וכן גי' רש"ל

מסורת הש"ס

[לקמן פב: יבמות סד:]

יבמות סד: ב"מ קו: [תוספתי פי"ג]

[תוספתא שם]

מכות ו:

לעיל מ: מ.מא.

[לקמן פב· ע"ז לו:]

[לקמן פד·]

[לקמן פב:]

[שם]

[יומא נד.]

וכס"א

עין משפט נר מצוה

סג א מיי' פי"ב מהל' איסורי ביאה הל"ו סמג לאוין קיב טוש"ע אה"ע סימן טז סעיף ב:

סד ב ג מיי' שם טור שו"ע שם:

סה ד מיי' שם הלכה ב וסמג שם טור שו"ע שם סעיף א:

סו ה ו מיי' שם הלכה ח וסמג שם טור שו"ע חו"מ סימן תכה סעיף ד בהגה:

סז ז מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ג סמג עשין ז טור שו"ע יו"ד סימן רמב סעיף יא:

תורה אור

לא פגעו בו קנאין מהו אינשייה רב לגמריה אקריוהו לרב כהנא בחלמיה °בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר אתא א"ל הכי אקריון אדכריה רב לגמריה בגדה יהודה זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר °[כן] בגדתם בי בית ישראל נאום ה' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים זה משכב זכור וכן הוא אומר °ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה קדש ה' זו זונה וכן הוא אומר °לא (*יהיה קדש) ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית *וכתיב בתריה °יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה (*מאלהי) יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות *אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים אם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות א"ר חייא בר אבויה כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים דכתיב ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על הכותית *וא"ר חייא בר אבויה כתוב על גלגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהות שדיא בשערי ירושלים והוה כתוב עילויה זאת ועוד אחרת קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג אמר האי גולגלתא של יהויקים דכתיב ביה °קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויי שקלה כרכה בשיראי ואותביה בסיפטא אתאי דביתהו חזיתה נפקת אמרה להו לשיבבתהא אמרי לה האי דאיתתא קמייתא היא דלא קא מנשי לה שגרתא לתנורא וקלתה כי אתא אמר היינו דכתיב עילויה זאת ועוד אחרת *כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הכותית חייב עליה משום נשג"א כי אתא רבין אמר משום נשג"ז נדה שפחה גויה זונה אבל *משום אישות לית להו ואידך *נשייהו ודאי לא מיפקרי א"ר חסדא הבא לימלך אין מורין לו איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הבא לימלך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא °ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי אמר לה השמיעי לי אמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם אמר לה אף הוא נשיא שבט הוא ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך נתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה והיינו דכתיב °והמה בוכים פתח אהל מועד וכתיב °וירא פנחס בן אלעזר מה ראה אמר רב *ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו אחי אבי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני *הבועל את כותית קנאין פוגעין בו אמר לו *קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא ושמואל אמר ראה *שאין °חכמה ואין תבונה ואין עצה נגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ר' יצחק אמר ר"א ראה שבא מלאך והשחית בעם *ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו מיכן שאין נכנסין בבלי זיין לבית המדרש שלף שננה והניחה באונקלו והיה

רש"י

לא פגעו בו קנאין מהו · מה עונש בדבר : אקשייה רב לגמריה · שכח מה שגמר מרבו בדבר זה ולא ידע לפשיבו : וכן הוא אומר ואת זכר וגו' · סיפיה דקרא תועבה היא : זונה · מופקרת ואפי' ישראלית : קדש · מפקיר קדושתו והולך לרדוף זונות קדשה מחללת קדושתה וכן קדש מחלל קדושתו : כתוב על גלגלתו של יהויקים · משום ר' חייא בר אבויה נקט לה : זאת ועוד אחרת · נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה : זקינו דר' פרידא · הוא ר' חייא בר אבויה והכי אמרי' בחלק : נבוג · בלבלה ויצאה מקבורתה : קבורת חמור · מושלך ברחובות : בסיפטא · ארגז : לשיבבתהא · לשכנותיה : דלא קא מנשי לה · אינה נשכחת מלבו : שגרתה לתנורא · הסיקה את התנור : חייב עליה · כלומר נענש בה משום כל אלו : נדה · אע"פ שדם כותית כדם בהמה מכל מקום מיאוס וחילול לקדושת השם הוא : שפחה · שהיא כשפחה אצלו שנכנסת ישראל גבירה נקראת : עובדת כוכבים · לא תתחתן בם כי יסיר וגו' כל המסירות את הלב במשמע ומיהו לאו דלא תתחתן ליכא דאורייתא דדרך חתנות משמע ובית דינו של חשמונאי גזרו דלפרוש מינה משום כל הני : א"א · ולאו ממש דקדושין לית להו ומיהו לא"א דמיא וחייב לפרוש הימנה שלא יהא רגיל באשת איש : אבל אישות אין להם(א) · שהתם כותית מופקרת ואינה מיוחדת לבעלה ולא דמיא לא"א : יאמר רב חסדא · קנאי הבא לימלך בבית דין ובשעת מעשה אם יפגע בו אין מורים לו שלא נאמרה אלא למקנא מעצמו ואינו נמלך : ולא עוד אלא שאם פירש זמרי · מן האשה והרגו פנחס אחר כן נהרג עליו שלא נאמרה הלכה זו אלא בשעת מעשה : זמרי . הוא שלומיאל נשיא שבט שמעון כדלקמן : שמעון · שני לבטן לוי שלישי לבטן : בת יתרו מי התירה לך · משה קודם מתן תורה נשא וכשנתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצות והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב : ונתעלמה ממנו הלכה · שנאמר לו בסיני הבועל כותית וכו' : אחי אבי אבא · היינו משה שהיה אחי אבי אביו אהרן : פרוונקא · שליח : שמואל אמר מאי וירא ראה שאין חכמה · כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נגד ה' שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו ולא המתין ליטול רשות ממשה שלא יראו הרואים וילמדו להתיר את כותית : ויקם ויקח · מכלל דעד השתא לאו בידו הוה : העדה · סנהדרין שהיו יושבים ודנין כדכתיב קח את כל ראשי ולמרי' בפר' ד' (לעיל לה·) חלק להם בתי דינין לדונם דיני נפשות על עון פעור : שלף שננה · שלף הברזל שבראש העץ של רומח : אונקלי · מלבוש :

תוספות

נשג"ז · זונה אם הוא כהן : ואידך נשייהו לא מפקרי · ולא מחייבי משום זונה הקשה ה"ר משה מפונטויז"א מהא דאמר פרק הבא על יבמתו (יבמות סא· ושם) אין זונה אלא גיורת ומשוחררת וכ"ש כותית וי"ל דכיון דכתיב זונה לא יקח לא מחייב משום זונה אלא אם כן יש בה ליקוחין כגון גיורת דתפסי קידושי אבל כותית לא ועוד משמע קרא דאיירי בההיא דשריא לישראל ואסירה לכהן לאפוקי כותית דאסורה לתרוייהו ומיהו קשה דבפרק כל האסורין (תמורה כט. ושם) קאמר רבא בכהן הבא על כותית לוקה עליה משום זונה מדאורייתא ודוחק הוא לאוקמי שמעתא דהכא כאביי ועוד קשה דבפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח·) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש בגיורת לכהן ואפי' לרבי שמעון לא שרי אלא בנתגיירה פחותה מבת שלש שנזרעו בתוליה בישראל אבל כותית לא ונראה לפרש דהך שמעתא במשומרת שלא נבעלה ואפילו אינה משומרת לא לקי מדאורייתא מספיקא אבל ודאי בעולה לוקה מדאורייתא כרבא בתמורה וההיא דקדושין אע"ג דמדאורייתא אסורה לאו משום זונה מיתסרה אלא גזירת הכתוב וכן משמע בירושלמי פרק בתרא דקידושין דא"ר יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי מעשה במשפחה בדרום שהיו קורין עליה ערעור ושלח רבי את ר' רומנוס לבודקה ומצא שנתגיירה זקנתה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד והכשירה רבי לכהונה רב הושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה א"ר זעירא דברי הכל הוא דא"ר זעירא בשם רב אדא בר אחוה ר' יודן מטו בה בשם רב ר' אבהו בשם ר' יוחנן ולד בוגרת כשר שהיא בלא תעשה ובא מכח עשה והוא אשה בבתוליה יקח ולא בוגרת כל לא תעשה הבא מכח עשה עשה הוא ודכוותיה כי אם בתולה מעמיו ולא גיורת כל לא תעשה הבא מכלל עשה עשה משמע מהתם בהדיא דליכא מלקות והוצרכו חכמים לגזור כדי לחייבו מלקות ומיהו סוגיא דידן משמע דעובדא דירושל' משום זונה דמייתי לה בפ' הבא על יבמתו *ובעי למפשט מינה דהלכה כר"ש ודחי שאני התם הואיל ואינסב אינסב דהא רב ורבי יוחנן דאמרי בוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי ומסיק בשלמא התם סופה להיות בעולה תחתיו הכא סופה להיות זונה תחתיו וי"ל זונה לאו דווקא :

הגהות הב"ח

(א) רש"י. ד"ה אבל אישות. נ"ב עי' לעיל בפרק ד' מיתות סוף דף נ"ב בתוספת:

[נ"ל תהיה קדשה מבנות ישראל וכ"א בגליות] [נ"ל מאהלי] [שבת נה: ע"ש] [לקמן קד: ע"ש] [ע"ז לו:] [עי' תוס' ע"ז לו: ד"ה משום] [דף ס:] [חולין יג:] [פסחים סו.] [לעיל פא:] [ע"ז לו:] [ב"מ פא: לקמן קו.] [עירובין סג: שבועות ל:] [מכות יט:] [מגלי' כא ועי' פירש"י דהכא ד"ה שמואל אמר כו' נזכר פסוק אין חכמה וכו' ודע שהכרח לומר כן הכא כמ"ש תוס' גיטין סח. ד"ה וכתיב זנות כו']

עין משפט
נר מצוה

סח א מיי' פי"ט מהל' מעשה קרבנות הל"ו:

[עי' תוס' מנחות יח. ד"ה לא מלח]:

[דף כ.]

מסורת
הש"ס

לעיל מד.

ב"ב קט: סוטה מג.

[דף מג.]

לעיל פא: יבמות סד:

[לעיל פא:]

[צ"ל בלחם]

תורה אור

נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר היכן מצינו ששבטו של לוי גדול משל שמעון אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס התירו פרושין את הדבר א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש ואחד שהיה לו לדבר ולא דבר ואחד שכוון בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה ואחד שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף ואחד שבא מלאך והשחית בעם בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל שנאמר °ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף והיינו דכתיב °ויעמד פנחס ויפלל *אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו בקשו מלאכי השרת לדהפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא *התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום שנאמר °לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב °זרזיר מתנים או תיש ומלך אלקום עמו ד' מאות ועשרים וארבע בעילות בעל אותו רשע אותו היום והמתין לו פנחס עד שתשש כחו והוא אינו יודע שמלך אלקום עמו במתניתא תנא ששים עד שנעשה כביצה המוזרת והיא היתה כערוגה מליאה מים אמר רב כהנא ומושבה בית סאה תני רב יוסף קבר שלה אמה אמר רב ששת לא כזבי שמה אלא שוילנאי בת צור שמה ולמה נקרא שמה כזבי שכזבה באביה ד"א כזבי שאמרה לאביה כוס בי עם זה והיינו דאמרי אינשי בין קני לאורבני שוילנאי מאי בעיא בהדי קלפי דקני שוילנאי מאי בעיא גפתה לאמה א"ר יוחנן חמשה שמות יש לו זמרי ובן סלוא ושאול ובן הכנענית ושלומיאל בן צורי שדי זמרי על שנעשה כביצה המוזרת בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו שאול על שהשאיל עצמו לדבר עבירה בן הכנענית על שעשה מעשה כנען ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי שמו: כהן ששימש בטומאה: בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה חייב מיתה בידי שמים או אין חייב מיתה בידי שמים א"ל תניתוה כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצעין את מוחו בגיזרין ואי ס"ד מחייב בידי שמים לישבקיה דליקטול בידי שמים אלא מאי אינו חייב מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן ניקום וניקטול ליה ולא *והתנן מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה רחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה האמר ר' ירמיה אמר ר"ל במלקות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא והא גונב הקסוה האמר *רב יהודה בכלי שרת עסקינן ורמיזא °לא יבואו לראות כבלע את הקדש ומתו והא המקלל את הקוסם הא תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו דמיחזי כמברך את השם והא בועל את הכותית הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה ואדכריה רב לגמריה איתיביה **היוצק והבולל והפותת המולח המניף המגיש והמסדר את השולחן המטיב את הנרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור ואין חייבין עליהן
לא

(במדבר כה / תהלים קו / במדבר כה / משלי ל / במדבר ד / זבחים קיב:)

נשען והולך על מקלו · על העץ לבדו בלי הברזל שלא יהיו מכירים בו בני שבטו שלהרוג הוא בא: היכן מצינו כו' · כלומר אתם מפקירים עצמכם אחר בנות מואב אני למה לא אעשה כמותכם וכי שבט שלי גדול משלכם שאהיה פרוש וטהור יותר מכולכם כיון ששמעו כן אמרו הניחו לו ליכנס לקובה שאף הוא רוצה כמותינו: לצרכיו · תשמיש: התירו פרושין את הדבר · ודאי מותר לעשות כן שהרי פנחס עשה כמותינו כך אמרו העומדים שם כשראו שנכנס: שהיה לו לפרוש · מן האשה ושוב אין ניתן להורגו: לדבר · לזעוק לאנשי שבטו לסייעו: שכוון בזכרותו ובנקבותה · וראו אותם דבוקים זה בזה וידעו שניתן רשות לקנאי לפגוע בו ולא יאמרו שנאה היתה בלבו עליו: שלא נשמטו · לפרוש זה מזה עד שראו שהרגם בדין: והגביה את המשקוף · והוליאן נדבקים ולא הוצרך להשפיל הרומח וישמטו: ואחד שבא מלאך והשחית · והטרדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס: פלילות · ריב: בן קנאי · משבט לוי שקינא במעשה דינה דכתיב (בראשית לד) הכזונה יעשה את אחותנו: בן משיב חמה · אהרן במעשה דקרח דכתיב כי יצא הקצף וכתיב ויתן את הקטורת: אבי אמו · יתרו דאלעזר אבי פנחס לקח מבנות יתרו דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל לו לאשה ומפרש באגדה פוטיאל זה יתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים ואמרו בסוטה* פוטיאל זה בנו של יוסף שפטפט בילרו ומשכינן אי אבוה דאמיה מיתרו אמיה דאימיה מיוסף אי אבוה דאימיה מיוסף אימיה דאימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב פוטיאל ולא פוטאל: וראויה כפרה זו · שעשה פנחס: שתהא מכפרת לעולם · דכתיב (במדבר כה) לברית כהונת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר: ד' מאות וכו' · זרזיר בגימטריא הכי הוו: מתנים · לשון המתנה: או תיש · עד שתשש כחו: אלקום עמו · שכל הקמות שלו: ופנחס לא היה יודע · שהקדוש ב"ה ששמו מלך אלקום עמו שלא היה צריך להמתין שיתשש כחו ונראה בעיני שהתיבה הזאת לשון ערבי שכל פתיחת תיבותיהן אל: ששים · ואין לדבר רמז במקרא: שנעשה · ביצים שלו כביצים מוזרות שהוקלש ונתבלבל שכבת זרע שבתוכו מרוב בעילות: והיא נתמלאה · שכבת זרע כערוגה מלאה מים: מושבה · מקום מושבה שהיתה רחבה ביותר: וקבר שלה · פתיחת רחמה: שכזבה באביה · שטוה אליה אל תשמעי אלא לגדול שבהם: כוס בי עם זה · שחוט אותם ע"י: והייט דאמרי אינשי · על שם כזבי אומרים דבר זה: בין קני לאורבני · מקום יחוד: אורבני · ערבה דקה הגדלה בין האגמים אשטויי"א בלע"ז: מאי בעי · ודאי משום זנות הלכה לשם: בהדי קלפי דקני · קליפות הקנים: שוילנאי מאי בעיא · ודאי משום זנות הלכה שם: גפתה לאמה · הגאיפה אמה כלומר הוליאה שם גפייתה על אמה שכיון שזינתה קורין אותה זונה בת זונה: הסליא · גרם שיזכרו ויספרו °לשון לא תסולה (איוב כח) המסולאים בפז (איכה ד) שהיו מעריכין עצמן בפז ואת זה ואת משפחתו שלו בגילופים ל"א גרם לחפש ולדקדק אחר עונם לשון מסלסל בשערו (נזיר דף ג:) : מעשה כנען · זמה כדאמרינן בערבי פסחים (דף קיג:) ה' דברים צוה כנען את בניו ואהבו את הזמה: הא אקריוה לרב כהנא בחלמיה · יכרת וגו' אלמא בר כרת הוא: היוצק · שמן על מנחה: והבולל: בשמן: והפותת · פתים לאחר אפייתה כגון מנחת מחבת ומרחשת ומאפה תנור שהן באות אפויות. והמניפה *והמגישה · בקרן מערבית דרומית כנגד חודה של קרן כדאמרי' בסוטה בפ' ב' (ד' יג:) והמסדר שלחן (*ולחם) הפנים: בחוץ · אם עשה אחת מאלו בחוץ: פטור · דלא חייב כרת אלא שוחט דכתיב (ויקרא יז) אשר ישחט וגו' ומעלה דכתיב (שם) אשר יעלה עולה וזורק דאתרבי מדם שפך בפ"ד (דף לה:) וכל הני דים אחריה עבודה אמעיט בפ' בתרא דזבחים (דף קטו:) מה העלאה מיוחדת שהוא גמר עבודה אף כל שהוא גמר עבודה:
לא

במנחות רש"ל

היוצק והבולל · הא דלא חשיב מולק משום דפטור מולק נפקא לן בפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קז· ושם) מדכתב אשר ישחט על השוחט הוא חייב ולא על המולק אבל כל הני דהכא נפקא לן בפ' בתרא דזבחים (דף קטו: ושם) מדכתב אשר יעלה מה העלאה שהיא גמר עבודה וכו' והולכה לא חשיב משום דאפשר לבטלה לשחוט בצד המזבח ולזרוק ומיהו קשיא ליתני נותן שמן ופתילה במנורה שיש אחריה הדלקה ופטרי' בהו זר בפ' ב' דיומא (ד' כד· ושם) מהאי טעמא דיש אחריהן עבודה ומהדלקה גופה לא קשה דלאו עבודה היא כדאמר התם: המולח והמניף והמגיש · לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כדתניא *הניף והגיש קמץ ומלח והקטיר ועוד אמרינן בהקומץ רבה* וכי ס"ד שזר קרב אצל המזבח גבי לא מלח והיינו משום שהיתה המליחה אחר התנופה והגשה:
ולא

גליון הש"ס
רש"י ד"ה הסליא לשון לא תסולה. עי' תוי"ט פ"ז מ"ה דפרה מ"ש בשם הערוך:

תורה אור

*לא משום זרות ולא משום טומאה ולא משום מחוסר בגדים ולא משום רחוץ ידים ורגלים הא מקטר חייב מאי לאו מיתה לא באזהרה אלא זר נמי לאזהרה (במדבר יח) והכתיב °והזר הקרב יומת הא כדאיתא והא כדאיתא מכלל דיוצק ובולל לאו נמי לא והתניא *אזהרה ליוצק ובולל מניין (ויקרא כא) ת"ל °קדושים יהיו ולא יחללו מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא מיתיבי ואלו הן שבמיתה טמא ששימש תיובתא: גופא *ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל את התרומה וזר ששימש *וטמא ששימש וטבול יום ששימש ומחוסר בגדים ומחוסר כפרה ושלא רחץ ידים ורגלים *ושתויי יין ופרועי ראש *אבל ערל ואונן ויושב אינן במיתה אלא באזהרה בעל מום רבי אומר במיתה וחכ"א באזהרה *הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכ"א באזהרה האוכל את הטבל מנלן *דאמר שמואל משום ר"א מניין לאוכל את (שם כב) הטבל שהוא במיתה דכתיב °ולא יחללו את קדשי בני ישראל[את]אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילוף חילול חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן תרומה חוצה לארץ הותרה ברבים פירות פיגול ונותר אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן פסול אוכל אין לו היתר במקוה הנך נפישן רבינא אמר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף וכהן טמא שאכל תרומה טהורה מנלן *דאמר שמואל מניין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה בידי שמים דכתיב (שם) °ושמרו את משמרתי ולא ישאו עליו חטא וגו' טהורה אין טמאה לא דאמר *שמואל א"ר *אליעזר מניין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו

פרט

לא משום זרות · זר שעשה אחת מהם בפנים אינו חייב מיתה דנפקא לן בסדר יומא (דף כד.) מועבדתם עבודת מתנה ודרשי' עבודה תמה ולא עבודה שיש אחריה עבודה וכל הני יש אחריה עבודה יוצק ובולל ושאר עבודות דמנחה יש אחריה עבודה דהקטרת הקומץ אחר כולן. מסדר השולחן עבודה אחרונה של לחם הפנים היינו סילוק בזיכין והקטרתן המטיב את הנרות המדשנס שחרית יש אחריה הדלקת ערבית. מקבל דמים יש אחריו זריקה: ולא משום טומאה · כהן טמא ששימש דזרות ושמוש בטומאה מחד קרא נפקי אזהרה דידהו בפ' כל הזבחים תניא בשחיטת קדשים (זבחים דף טו:) וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו דהיינו טומאה כדכתיב בתריה אמור אליהם לדורותיכם וגו' וזר נמי מיניה דרשינן מדאיצטריך קרא למיכתב בני ישראל למעוטי מאי אי למעוטי קדשי נכרים וקדשי נשים וכי בטומאה קרבי והא אמרינן התם דלא אלא הכי קאמר בני ישראל נמי שהם זרים לא יעבדו שלא יחללו וכיון דזרות וטומאה מחד קרא נפקי מאן דמחייב אזרות מחייב נמי אטומאה: ולא משום מחוסר בגדים · דאיכהו נמי מזרות אתרבאי בפ"ב דזבחים (דף יז:) דכתיב וחגרת אותם אבנט וגו' בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם וכו' והוו להו זרים: ולא משום שלא רחוץ ידים ורגלים · דחוקה חוקה ממחוסר בגדים גמר לה התם לענין אחולי עבודה והאי תנא נמי יליף מינה דאמר מה מחוסר בגדים לא מיחייב אלא אגמר עבודה האי נמי לא מיחייב אלא אעבודה שהוא גמר: הא מקטיר · דהויא עבודה תמה שאין אחריה עבודה חייב משום טומאה ומאי חייב לאו מיתה: לא לאו · הוא דמחייב דכתיב ולא יחללו: ופרכינן אלא זר נמי · הא דדייקינן הא מקטיר לענין זרות תימא נמי דלאו הוא דמחייב והא מיתה בהדיא כתיב והזר הקרב וגו': הא כדאיתא וכו' · בזרות דייקינן הא מקטר חייב מיתה ולענין טומאה לאו: מכלל דיוצק ובולל · מדקאמר מקטר לאו בעלמא הוא דאית ביה ומההוא חיובא ממעיט ליוצק ובולל אלמא אפילו לאו לא מיחייב משום טומאה: אזהרה ליוצק ובולל · לטומאת הגוף מנין: קדושים יהיו ולא יחללו · אם אינו ענין לעבודה תמה דהא כתיב וינזרו ולא יחללו תנהו ענין לעבודה שיש אחריה עבודה: ואלו שבמיתה · ברייתא היא וחשיב נמי טובא ותני נמי טמא ששימש: האוכל את הטבל וכו' · כולה מתני' יליף לה מקראי לקמן: ופרועי ראש · ששימשו פרועי ראש שעברו עליהם יותר משלשים יום שלא גלחו ראשם: אבל ערל · שמתו אחיו מחמת מילה וכן אונן ששימש וכן מי ששימש מיושב דכל הני כולהו קים להו בהוא דמחלי עבודה בפ"ב דזבחים (ד' טו:) אפילו הכי ליתנהו במיתה אלא באזהרה ולקמן מפרש לה: בעל מום · כהן בעל מום ששימש: רבי אומר במיתה · לקמן מפרש פלוגתייהו: הזיד במעילה · נהנה מן הקדש שיש בו מעילה במזיד: אשר ירימו · שעתידין לתרום וקאמר דלא יחללום שאסור לאכלם בטבלם: מתרומה · שאכלה בטומאה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו: מנותר · כי את קדש ה' חלל: תרומה חוצה לארץ וכו' · סימן הוא זה תרומה וזה תרומה מטורבת בו ואין נוהגין בחוצה לארץ אבל נותר נוהג במדבר ובשעת היתר הבמות בכל מקום ויש היתר לאיסורו זה יש היתר לאיסורו בהפרשה וזה יש היתר לאיסורו דטביל ומותר בתרומה אבל נותר אין היתר לאיסורו זה נאמר בו חלול בלשון רבים כי יחללוהו וזה בלשון רבים ולא יחללו אבל נותר לשון יחיד קדש ה' חלל: פגול ונותר · אין נוהג לא בטבל ולא בתרומה אלא בקדשים: שכן פסול אוכלין · נותר וטבל שניהם פסול המאכל אבל תרומה פסול הגוף הוא דכי יחללוהו בטומאת הגוף כתיב טבל ונותר אין להם טהרה במקוה אבל טמא בתרומה יש לו טהרה במקוה: שנאמר ושמרו את משמרתי וגו' · לכהנים טמאים דבר הכתוב בפרשת אמור איש איש מזרע אהרן: טהורה אין · מילתא באפי נפשה היא וקאי אדשמואל דאמר טמא שאכל תרומה טהורה קאמר טהורה דווקא אבל טמאה לאו במיתה אם אכלה בטומאת הגוף:

ולא משום טומאה · וא"ת תיפוק ליה משום טמא שנכנס למקדש דבכרת וי"ל כגון שנטמא בפנים ולא שהה וכי האי גוונא פריך ומשני בפ"ב דשבועות (ד' יז· ושם) דפריך התם אלא דקיימא לן טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה אי דשהה בר כרת הוא ואי דלא שהה היכי עביד עבודה ומשני כגון שבא בקנרה והיפך בצינורא ועבודות דהכא נמי אפשר למיעבד בלא שהייה ואפילו איכא מנייהו דלא אפשר בלא שהייה חשיב כולהו משום זרות ומחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחוץ ידים ורגלים דאסידור שלחן והטבת נרות דבהיכל תיפוק ליה דנפקא לן לקמן שלא רחוץ ידים ורגלים מדכתיב בבואם אל אהל מועד וגו' אלמא אפי' אביאה ריקנית בלא עבודה מיחייב דאע"ג דכתיב בסיפיה דקרא או בגשתם אל המזבח וגו' אלמא לשרת בעינן ה"מ בעזרה אבל בהיכל אפילו אביאה ריקנית מיחייב וי"ל דלעולם לא מיחייב אביאה ריקנית אפי' אהיכל דלשרת אבבואם נמי קאי וכן מוכח בפרק ב' דזבחים (ד' יט:) דאמר אי כתב בבואם ולא כתב בגשתם ה"א אפי' אביאה ריקנית ופריך לשרת כתיב והא דתנן במס' כלים (פ"א מ"ט) ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוץ ידים ורגלים ורבי יוסי פליג ואמר דבין האולם ולמזבח שוה לו התם מעלה בעלמא מיהו בתוספתא משמע דאיכא מיתה דתניא בתוספתא דכלים (פ"א) אמר שמעון הצנוע לפני רבי אליעזר אני נכנסתי בין האולם ולמזבח שלא רחוץ ידים וכו' אמר ליה העבודה אפילו כהן גדול פוצעים את מוחו בגזירין אלא שלא מלאך בעל הפול פי' כמו אין פולין (שבת דף יב.) איש הר הבית הממונה ובודק ואי ליכא מיתה לא היו פרחי כהונה פוצעים את מוחו כדאמ' לעיל (דף פב:) מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה ושמא ההיא פליגא*: חילול דרבים מחילול דרבים עדיף · אע"ג דולא יחללו דכתיב גבי *טבל בנותר נמי איירי כדמשמע בזבחים שלהי בית שמאי (דף מה: ושם מו.) דתני לוי מניין שאף בפסול זמן הכתוב מדבר תלמוד לומר ולא יחללו את שם קדשי וגו' בשני חלולים הכתוב מדבר אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה מ"מ אי הוה יליף טבל מיניה זה לא היתה גזירה שוה אלא היקש מיהו לקמן קשה דלא בעי למילף טמא ששימש מנותר משום דלא כתיב ביה חילול דרבים וצריך לומר דאע"ג דמוקמינן ליה נמי בנותר מ"מ עיקרו לאו לנותר אלא דמוקמי ליה נמי בנותר משום דאשכחן בעלמא גבי נותר דכתיב ביה חילול כי את קדש ה' חלל (וע"ע תוס' זבחים טו: ד"ה אלא):

פרט

סט א מיי' פ"ט מהל' ביאת מקדש הל"ב:

ע ב ג ד מיי' שם הל"י ועי' בכ"מ:

עא ה מיי' פ"י מהלכות מאכלות אסורות הלכה יט:

עב ו מיי' פ"ז מהלכות תרומות הל"א סמג לאוין רכו:

עג ז מיי' שם פ"י הל"ד:

עד ח מיי' פ"ט מהלכות ביאת מקדש הל"א סמג לאוין סט:

עה ט מיי' שם פ"ד הל"א סמג לאוין סו:

עו י מיי' שם הלכה ד:

עז כ מיי' פ"י מהלכות כלי מקדש הלכה ד סמג עשין קעג:

עח ל עי' בכ"מ בפ"ד מהלכות ביאת מקדש הלכה ד וצ"ע סמג לאוין שם:

עט מ מיי' שם פ"ה הלכה א סמג עשין קעה:

זבחים כג:

פ נ מיי' שם פ"א הל"א סמג לאוין ס:

פא ס מיי' שם הלכה ח סמג לאוין עג:

פב ע מיי' שם פ"ו הלכה ח:

פג פ מיי' שם פ"ב הלכה ח סמג לאוין סג:

פד צ מיי' שם פ"ה הלכה יז סמג לאוין סט:

פה ק מיי' שם פ"ו הל"ב סמג לאוין סז:

פו ר מיי' פ"א מהלכות מעילה הלכה ג סמג עשין רי לאוין שמב:

פז ש מיי' פ"ז מהלכות תרומות הלכה א סמג לאוין רנז:

[ועי' תוס' יומא ה: ד"ה להביא וכו']

טומאה רש"ל

נ"א אלעזר

(זבחים טז:)

[תוס' כריתות פ"א ותוספתא זבחים פי"ב]

[שבועות יז.]

לעיל כב: [תענית יז:] שבועות לו:

[לקמן פד. פסחים לג. כריתות כב:]

זבחים יח: ע"ש

(חולין קיג.)

[חולין קיג. ע"ש]

מסורת הש״ס

תורה אור

פרט לזו שמחוללת ועומדת: וזר שאכל את התרומה: אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לימא מר במיתה דכתיב °וכל זר לא יאכל קדש אני ה׳ מקדשם הפסיק הענין מיתיבי ואלו הן שבמיתה זר האוכל את התרומה מתניתא אדרב קא רמית *רב תנא הוא ופליג: וזר ששימש דכתיב °והזר הקרב יומת: וטמא ששימש כדבעא מיניה רב חייא בר אבין מרב יוסף מניין לטמא ששימש שהוא במיתה דכתיב °דבר אל אהרן ואל בניו וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול חילול מנותר מה להלן כרת אף כאן כרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן גוף טמא מקוה ברבים אדרבה מנותר ה״ל למילף שכן קדש פנים פיגול ונותר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף: טבול יום ששימש: מנלן *דתניא ר׳ סימאי אומר רמז לטבול יום שאם עבד חילל מניין ת״ל °קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו אם אינו ענין לטמא ששימש דנפקא לן מוינזרו תניהו ענין לטבול יום ששימש ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה: ומחוסר בגדים *מנלן אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ומטו בה משמיה דרבי אלעזר בר׳ שמעון °וחגרת אותם אבנט בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והוו להו זרים *ואמר מר זר ששימש במיתה: ומחוסר כפרה מנלן אמר רב הונא דאמר קרא °וכפר עליה הכהן וטהרה *טהרה מכלל שהיא טמאה ואמר מר טמא ששימש במיתה: ושלא רחוץ ידים ורגלים מנלן דכתיב °בבאם אל אהל מועד ירחצו מים ולא ימותו: ושתויי יין דכתיב °יין ושכר אל תשת וגו׳: ופרועי ראש דכתיב °ראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו וכתיב בתריה ויין לא ישתו איתקש פרוע ראש לשתויי יין מה שתויי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה: אבל ערל אונן יושב באזהרה ערל מנלן *אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל בן בוזי ולמדנו °כל בן נכר ערל לב וערל

לימא מר במיתה · דכתיב בתריה ומתו בו כי יחללוהו וכל זר לא יאכל קדש וכל פרשתא בתרומה קאי דכתיב (ויקרא כב) ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים שאין כפרתו מעכבתו ואילו קדשים לא אכיל עד שיביא כפרה: הפסיק · בין ומתו בו ובין כל זר ומשמע דלא כתיב מיתה אלא לגבי כהנים ומשום טומאה: וינזרו · ויבדלו מלעבוד: גוף טמא מקוה ברבים · טמא ששימש וטמא שאכל תרומה שניהם פסולי הגוף ושניהם פסולי טומאה ויש להם היתר במקוה וחלוטו בלשון רבים: שכן קדש · טמא ששימש ועסק בקדשים ובנותר קדש ושניהם בפנים מה שאין כן בתרומה: וחגרת אותם אבנט וגו׳. והיתה להם כהונה משמע שעל ידי בגדים הויא כהונה: מכלל שהיא טמאה · קודם כפרה: בן נכר · כהן מומר לעבודת כוכבים שהוא ערל לב ונתנכרו מעשיו לאביו שבשמים: וערל

פרט לזו שמחוללת ועומדת · תימה דבפ׳ השוחט והמעלה (זבחים ד׳ קו·) פליגי במתניתין ר׳ יוסי הגלילי ורבנן בטמא שאכל קדש טמא דר׳ יוסי הגלילי פוטר שלא אכל אלא דבר טמא אמרו לו אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע בו טימאהו והשתא תיקשי להו תרומה אלא על כרחיך בשתחב לו חבירו הכא נמי נימא הכי וי״ל דרבנן הוו ידעי דר׳ יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו (*וס״ד) דמסכתת לה בתרומה שלא הוכשרה או נילושה במי פירות אי נמי כגון שנטמא הגוף ואח״כ נטמאת התרומה כדאמר התם בגמרא* ובפרק גיד הנשה (חולין ד׳ קא. ושם) גבי קדש וקרא דפטר במחוללת בשנטמאה תחלה וילפינן מינה בעלמא דאין איסור חל על איסור ומאן דאית ליה איסור חל על איסור יאמר דשאני התם דגלי קרא וכן משמע בפרק כל הבשר (שם ד׳ קיג: ושם): וטבול יום ששימש מנלן · תימה תיפוק לן מדכתיב גבי טבול יום ובא השמש וטהר מכלל שהוא טמא כדנפקא לן מחוסר כפורים בסמוך מדכתיב וטהרה מכלל שהיא טמאה ותירץ ה״ר חיים דגבי טבול יום איכא למידרש וטהר טהר יומא כדדרשינן ברכות (ד׳ ב.) אבל וטהרה לא שייך למדרש הכי ואע״ג דבפרק הערל (יבמות ד׳ עד: ושם) דרשינן וטהרה לטבול יום ההיא מחוסרת כפרה היא וע״י מכלל שהיא טמאה לא אתי מיניה טבול יום גרידא מיהו קשה דאיכא קרא אחרינא ובקדשים לא יאכל עד וגו׳ דמוקמינן בפ׳ הערל (שם) בזב בעל שתי ראיות דלאו בר קרבן הוא ולענין תרומה ונימא מכלל שהוא טמא וי״ל דרבי סימאי דדריש הכא טבול יום מקרא אחרינא סבר לה כתנא דפליג התם אתנא דבי רבי ישמעאל דמוקי ליה התם בזב בעל שלש ראיות ומיהו קשה דגבי נגיעה כתיב (ויקרא יא) וטמא עד הערב וטהר וצריך לומר דאי לאו קרא דרבי סימאי דדריש טבול יום מולא יחללו לא הוה דרשינן מחוסר כפרה מוטהרה מכלל שהיא טמאה ולא טבול יום מוטהר מכלל שהוא טמא משום דקלישא טומאתייהו אבל מכיון דאשכחן קרא בהדיא לטבול יום אע״ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מיניה שפיר מחוסר כפורים וא״ת בפרק שלשה מינין (נזיר ד׳ מה. ושם) ובפ״ב* (דברכות) (ד׳ ט) דדרשינן טמא יהיה לרבות טבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים גבי נכנס למקדש תיפוק ליה מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי״ל כדפרישית משום דקלישא טומאתו לא הוה מחשבינן ליה כטמא לענין מקדש מהך דרשה ואע״ג דהוי כטמא לענין אכילת קדש היינו משום דאשכחן טבול יום דהוי כטמא לענין עבודה ומיהו קשה תרי קראי למה לי טמא יהיה לרבות טבול יום ועוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפורים מאחר דדרשינן טבול יום מקרא יתירא נפקא לן שפיר מחוסר כפורים מוטהרה מכלל שהיא טמאה וזהו דוחק לומר משום דגבי נכנס למקדש לא כתיב טבול יום בהדיא אלא מרבויא דקרא ולא דמי לעבודה דכתיב בהדיא ואין לתרץ נמי דאי לאו אלא חד ריבויא הוה מוקמינן במחוסר כפורים משום דמחוסר מעשה ולא בטבול יום דשימשה ממילא ערבא דא״כ הוה ליה למימר איפכא טמא יהיה לרבות מחוסר כפורים עוד טומאתו בו לרבות טבול יום ונראה לר״ת דלענין ביאת מקדש לא הוה דרשינן מחוסר כפורים מוטהרה מכלל שהיא טמאה משום דבכרת דטומאת מקדש כתיב (במדבר יט) איש אשר יטמא ולא יתחטא וגו׳ דמיירי בהדיא בטומאת מת ולכך צריך נמי טפי קרא לרבות טבול יום דמשמע אבל נתחטא דלאו מחוסר מעשה כגון טבול יום לא הוה בכרת ולמאי דפרישית דמוטהרה מכלל שהיא טמאה לא הוה מרבינן מחוסר כפורים אי לאו דאשכחן טבול יום מקרא דר׳ סימאי קשה קצת הא דקאמר בפ״ב דזבחים (ד׳ יז. ושם) דאי כתב רחמנא במחוסר כפורים טבול יום לא אתי מיניה הא לא אתא לן מחוסר כפורים אי לאו דאשכחן קרא לטבול יום וי״ל דה״ק אי כתב רחמנא מחוסר כפורים בהדיא וכה״ג בפ״ב דיבמות (ד׳ כג. ושם) גבי שפחה ונכרית ומיהו קשה דאי להאי נחית ליכתוב רחמנא טבול יום ומחוסר כפורים בהדיא ולא לכתוב טמא ויש לומר דכיון דלא משכח צריכותא לא חש לדקדק: רמז לטבול יום כו׳ · הוה מצי למילף מביניא מיושב וחד מהנך דברים פ״ב דזבחים (ד׳ יז.): ויליף חילול חילול מתרומה · הקשה הר״ר חיים כיון דטבול יום יליף מתרומה אם כן טבול יום שאכל תרומה יהא במיתה ולעיל גבי ואלו הן במיתה קתני טמא שאכל תרומה ואילו טבול יום שאכל תרומה לא קתני ושמא הוא הדין אי נמי כי היכי דממעטי רבנן לקמן בעל מום ששימש מדכתיב בו ולא בבעל מום ה״ה בו ולא בטבול יום ומיהו טמא ששימש אין למעט מדכתיב בו דלהכי אהני ג״ש דחילול חילול וכן טבול יום ששימש ומיהו לא יתכן כלל דלענין תרומה ממעטינן טבול יום ממיתה מדכתיב בו ולענין טמא ששימש דהיא גופה מתרומה ילפה לא ממעטינן ליה לכך נראה דה״ה טבול יום שאכל תרומה במיתה ויש ליתן טעם דלא חשיב ליה משום דטמא וטבול יום מחד קרא נפקי דהכי כתיבי בפרשת אמור אל הכהנים ובא השמש וטהר וגו׳ והדר כתב ולא ישאו עליו חטא ומתו בו כי וגו׳ וקצת תימה היכי יליף מחוסר כפרה ששימש במיתה מדאקרי טמא וטמא ילפינן חילול חילול מתרומה נימא דפסול בתרומה במיתה דלא פסיל בתרומה לא הוי במיתה כדדרשי׳ בפ״ב דזבחים (ד׳ יז: ושם) דפסיל בתרומה וכו׳ וי״ל דכיון דמחיל עבודה כדנפקא לן מוינזרו כל דאיקרי טמא סברא הוא דגמרינן מתרומה דהוי במיתה אע״ג דטהור לתרומה: אין בגדיהן עליהן וכו׳ · הקשה ה״ר יעקב דאורלינ״ש והא מיתה כתב בהדיא גבי מחוסר בגדים בפ׳ ואתה תצוה ותירץ דההוא מיתה אמכנסיים כתיבא כדמשמע פשטיה דקרא וקרא דוחגרת דדרשינן מיניה אין בגדיהם עליהן אין כהונתם עליהם איצטריך לשאר בגדים ומיניה לא הוה ילפינן מכנסיים דלא כתיבי התם ומיהו קשה למאן דאמר דיליף מכנסיים בפ״ק דיומא (ד׳ ה: ושם) מוזה הדבר דוי״ו מוסיף על ענין ראשון ויש מפרשים דמיתה דכתיבא אמכנסיים משום אה״מ דמיחייב מחוסר בגדים ושלא רחוץ ידים ורגלים אפילו אביאה ריקנית וא״א לומר כן כדפרישית לעיל מתוך הברייתא*:

וכל

[נ״ל אי נמי] [דף קח.] [עירובין נ: וש״נ] זבחים יז. ויקרא כא זבחים יז: שמות כט (זבחים טז) ויקרא יב [יבמות עד: זבחים יט:] שמות ל ויקרא י יחזקאל מד זבחים יח: כב: לעיל כב: תענית יז: יומא עא: מו״ק ה. [מכות דף ח:]

[וע״ע תוס׳ זבחים יז: ד״ה אין ועוד שם תוס׳ כד. סד״ה כג. אימא מה]

תורה אור

וערל בשר לא יבא אל מקדשי (לשרתני) *אונן מנלן דכתיב °ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלהיו הא אחר שלא יצא חילל א"ל רב אדא לרבא ונילף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה מי כתיב ביה בגופיה מכללא קאתי הוי דבר הבא מן הכלל °וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין אותו בגזרה שוה יושב מנלן *אמר רבא אמר רב נחמן אמר קרא °כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת לעמידה בחרתיו ולא לישיבה בעל מום ר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מ"ט דרבי דכתיב °אך אל הפרוכת לא יבא וגו' ויליף חילול חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן פסול הגוף מפסול הגוף אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן קודש פנים פיגול ונותר אלא מטמא ששימש גמר פסול הגוף מפסול הגוף קודש פנים פיגול ונותר מקודש פנים פיגול ונותר ורבנן אמר קרא בו ולא בבעל מום *הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מאי טעמא דרבי אמר ר' אבהו *גמר חטא חטא מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ורבנן אמרי אמר קרא בו בו ולא במעילה: זר ששימש במקדש: *תניא רבי ישמעאל אומר נאמר כאן °והזר הקרב יומת ונאמר להלן °כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים ר"ע אומר נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן °והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה רבי יוחנן בן נורי אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי עקיבא סבר דנין יומת מיומת ואין דנין יומת מימות ורבי ישמעאל סבר *דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ורבי עקיבא כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה במאי קמיפלגי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתניא *נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק הא אנן תנן *רבי עקיבא אומר בחנק תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא מתניתין ר' שמעון ואליבא דר' עקיבא ברייתא רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

ויקרא כא | דברים יח | ויקרא כא | במדבר יח | שם יז | דברים יג

רש"י

וערל בשר · שמתו אחיו מחמת מילה: לא יבא · והיינו אזהרה מדברי קבלה בעלמא ולא לקי עלה: ומן המקדש לא יצא וגו' · כלומר אע"פ שמתו אביו ואמו אין צריך לצאת מן המקדש שאם יעבוד לא יחלל הא כהן אחר שלא יצא חלל: מי כתיב בגופיה · מי כתיב בכהן הדיוט גופיה חילול מכלל דמכהן גדול דכתי' ביה אונן(א) ואינו מחלל הוא דקא אתי: ולא לישיבה · דכיון דלא נבחר הוה ליה כזר ובפ"ב דזבחים (דף כג:) רמינן מכדי יושב כזר דמי ומיחל עבודה אימא במיתה הוא כזר אלמה תניא אינו במיתה והתם מפרק לה משום דהוי זר ושלא רחץ ידים ורגלים ושתויי יין שלשה כתובים הבאים כאחד דכתיב בהו מיתה ואין מלמדין: אמר קרא בו · בתרומה במיתה דכולהו נמי מיניה גמרי ואתא בו למיעוטא ולא בעל מום ומסתברא בעל מום הוא דקא ממעט ולא טמא וטבול יום שהן *פסול טומאתן במיתה(ב): גמר חטא חטא מתרומה· מעילה כתיב בה וחטאה בשגגה והכא כתיב ולא ישאו עליו חטא ומתו*: בו ולא במעילה · וממיתה לחודה הוא דאמעיט דגבי מיתה הוא דכתיב בו אבל אזהרה מגמרא גמר להזיד במעילה בגזרה שוה דחטא חטא מתרומה: מה להלן בידי שמים · דבמאתים וחמשים איש דקרח בשרופים כתיב (במדבר יז): ר' יוחנן בן נורי וכו' · דס"ל נביא שהדיח את הרבים בחנק ולקמן מפרש במאי פליגי: פלוגתא דר"ש ורבנן באלו הן הנחנקין ויליף טעמא מקרא: והא תנן · זר ששימש רבי עקיבא אומר בחנק ובברייתא קתני לר"ע בסקילה: מתניתין ר' שמעון · דאמר נביא שהדיח בחנק וזר ששימש מיניה גמר ורבי שמעון תלמידו של רבי עקיבא הוא ואמר לר"ע זר ששימש בחנק נביא שהדיח בחנק: וברייתא רבנן · בני מחלוקתו של רבי שמעון ואף הם תלמידי רבי עקיבא הוו ואמרי משמו סקילה בתרוייהו:

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

תוספות

וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין וכו' · לא דמי להאיך דפרק שני דזבחים (דף יח: ושם) דילפינן שתויי יין חוקה חוקה ממחוסר בגדים משום דדרשינן אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן וכן בכל הנהו דכתיב ולא יחללו דייקינן הא עבדו חיללו וילפינן חילול חילול מתרומה ובתורס מן הרעה על היפה דלא ילפינן דליהוי במיתה חט חט מתרומה תירץ הרב רבי יעקב דאורלייגי"ש משום דהוי דבר הבא מן הכלל וצריך לחלק אמאי הוי דבר הבא מן הכלל טפי מהנך ובפרק כסוי הדם (חולין פה· ושם) דשרי רבי שמעון טריפה שנשחטה חולין בעזרה ומותרת בהנאה משום דהויא שחיטה שאינה ראויה ויליף ג"ש מוטבוח טבח והכן אע"ג דגבי חולין בעזרה לא כתיב זביחה אלא מן הכלל דדרשינן *ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום אין זה מן הכלל דהא כתיב כי ירחק ממך המקום וילפינן מוטבוח טבח דבזביחה הראויה איירי ועל זביחה הראויה דייקינן הא בקרוב מקום לא וכנכרים הבא על יבמתו (יבמות נה:) גבי הערלה דיליף חייבי עשה כגון מצרי ואדומי דכתיב בהו דור שלישי יבא בג"ש ביאה ביאה אע"ג דלא כתיב ביאה אלא מן הכלל דדייקינן הא דור שני לא יבא הא נמי ניחא דילפינן בג"ש דדור שלישי יבא דההיא ביאה היא הערלה והדר דייק הא דור שני לא יערה: אלא מטמא ששימש · תימה דהוה לן למילף מנותר טפי משום דחילול דיחיד מחילול דיחיד עדיף כדאמרן לעיל חילול דרבים מחילול דרבים עדיף דגבי בעל מום כתיב ואל המזבח לא יגש וגו' ובנותר כתיב כי את קדש ה' חלל לאפוקי תרומה דכתי' כי יחללוהו וכ"ת פסול הגוף עדיף אם כן לעיל דיליף טמא ששימש מתרומה ופריך דניליף מנותר הוה ליה לשנויי משום דפסול הגוף עדיף ולא משום חילול דרבים ויש לומר דהכא פסול הגוף דעבודה מפסול הגוף דעבודה עדיף:

בו ולא בבעל מום · כל הני דלעיל דלא ממעטינן דפסול טומאה הם כתרומה וטבל אע"ג דלאו פסול טומאה הוא דמי לתרומה טפי מהני:

גמר חטא חטא מתרומה · תימה דמשמע בפ' בתרא דמכות (דף יג·) דאיכא מלקות בקדשי בדק הבית דקא חשיב מעשר שני והקדש שלא נפדו ואמאי כיון דמתרומה ילפינן לא הוה לן למילף אלא דומיא דתרומה דקדישה קדושת הגוף כדאשכחן בזבחים שלהי פרק בית שמאי (דף מה:) דקדשי עובדי כוכבים לא מועלין בהן דגמרינן חטא חטא מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל ולא עובדי כוכבים ואמרינן בד"א בקדשי מזבח אבל בקדשי בדק הבית מועלין ומפרש טעמא דכי גמרינן מעילה חטא חטא מתרומה דומיא דתרומה דקדישא קדושת הגוף אבל קדשי בדק הבית דקדושת דמים לא וקאי יש לדחות ההיא דמכות דמיירי בקדשי מזבח שהוממו דשייך בהו פדיון אבל קשה ממעילה פרק הנהנה (דף יח:) דממעט מחובר ממעילה משום דגמרה מתרומה אלמא ילפינן קדשי בדק הבית מתרומה ויש לומר דהתם הוא דבעינן דומיא דתרומה משום דכתיב לה' לרבויי ולא גמרינן אלא דומיא דקדושת הגוף ולע"ג דרבי יוסי דריש ליה התם ולא רבנן מכל מקום לרבנן נמי אהני לגבי הכי דלא גמרינן קדשי בדק הבית מתרומה (וע"ע תוס' תמורה ג· ד"ה מאי תרומה):

הדרן עלך אלו הן הנשרפין

מסורת הש"ס

זבחים טז. | זבחים כג: | פסול טומאה רש"ל | [ויקרא כב] | פסחים לג. [לעיל פג. כריתות כב:] | פסחים שם וש"נ | [זבחים יז.] | [לקמן פט:] | לעיל נו. לקמן דף פט: [לעיל פח:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה מי כתיב כו' אונן אינו כנ"ל ואות ו' נמחק: (ב) ד"ה אמר קרא וכו' פסול טומאה ובמיתה הס"ד:

גליון הש"ס

גמ' וכל דבר הבא מן הכלל. עי' שיטה מקובלת בב"ק דף ה' ע"א ד"ה אתיא תחת. ובתשובת תולדות אדם להרשב"א סימן טז:

[קדושין נז:]

אלו הן הנחנקין

אלו הן הנחנקין א המכה אביו ואמו ב וגונב נפש מישראל ג וזקן ממרא ע"פ ב"ד ד ונביא השקר ה והמתנבא בשם עבודת כוכבים ו והבא על אשת איש ז וזוממי בת כהן ח ובועלה : גמ' מכה אביו ואמו מנלן דכתיב °מכה אביו ואמו מות יומת *ט וכל (שמות כא) מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק אימא עד דקטיל ליה מיקטל ס"ד קטל חד בסייף ואביו בחנק *הניחא למ"ד חנק קל אלא למאן דאמר חנק חמור מאי איכא למימר אלא מדכתיב °מכה איש ומת מות (שם) יומת וכתיב °או באיבה הכהו בידו וימות (במדבר לה) שמע מינה כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה הוא ואצטריך למיכתב מכה איש ואיצטריך למכתב כל מכה נפש דאי כתב רחמנא מכה איש ומת הוה אמינא איש דבר מצוה אין קטן לא *כתב רחמנא כל מכה נפש ואי כתב רחמנא כל מכה נפש הוה אמינא אפילו נפלים אפילו בן שמונה צריכי ואימא אע"ג דלא עביד ביה חבורה אלמה תנן *המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה אמר קרא °מכה אדם (ויקרא כד) ומכה בהמה מה מכה בהמה עד דעביד בה חבורה דכתיב בה נפש אף מכה אדם עד דעביד חבורה מתקיף לה רב ירמיה אלא מעתה הכחישה באבנים הכי נמי דלא מיחייב אלא אם אינו ענין לנפש בהמה דהא אי נמי הכחישה באבנים חייב תניהו ענין לנפש אדם אלא הקישא למה לי לכדתניא *דבי חזקיה הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה תנא דבי חזקיה היקישא למה לי מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור דאיבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו רב מתנא אמר °ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט) רב דימי בר חיננא אמר מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לרפואה פטור אף מכה אדם לרפואה פטור (א) רב י לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח ליה *כוותא דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור אי הכי אחר נמי אחר שיגגת לאו בנו שגגת חנק *והדתנן כ מחט של יד ליטול בה את הקוץ ליחוש דילמא חביל והויא לה שגגת סקילה התם מקלקל הוא הניחא למאן דאמר ל מקלקל פטור אלא למ"ד חייב מאי איכא למימר מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר' שמעון היא ורבי

רש"י

אלו הן הנחנקין: ממרא על פי בית דין · כמו ממרים הייתם עם ה' (דברים ט) שמסרב על פי ב"ד הגדול שבלשכת הגזית : וזוממי בת כהן · אע"פ שהם היו מחייבין אותה שריפה אין נדונין אלא במיתה שהיו מחייבין לבועל והיינו חנק כשאר בא על אשת איש תורה אור כדמפרש קרא היא תשרף ולא בועלה וזוממיה ילפינן מכאשר זמם לעשות לאחיו לאחיו ולא לאחותו : ובועלה · בנשואה בת כהן קמיירי אבל ארוסה בועלה בסקילה: גמ' ס"ד· בתמיה : קטל חד בסייף · כדתנן בפרקין לעיל (דף עו:) אלו הן הנהרגים הרוצח ועיר הנדחת: מאי איכא למימר · הכא ליכא למדרש דאביו בחנק: אלא מדכתיב מכה איש ומת · היכא דבעי מיתה מפרש מיתה בהדיא : אפילו נפלים · כגון בן תשעה וראשו אטום או שיש לו שני גבין דלא חיי : דכתיב ביה נפש · ונפש משמע דם דהוה חבורה : הכחישה· לבהמה : באבנים · דלא עשה בה חבורה : לנפש אדם · דהיינו אביו דאף על גב דלא בעינן מיתה חבורה מיהא בעינן : אלא הקישא למה לי · דאתקש מכה אדם למכה בהמה בחד קרא הואיל וילפת ליה מאם אינו ענין : לכדתניא דבי חזקיה · בב"ק [בהמניח] (דף לה·) לפטור חייבי מיתות שוגגין מן התשלומין מה מכה בהמה לא חלקת בו וכו' : הניחא וכו' · פלוגתא דרבי יוחנן ורשב"ל בכתובות באלו נערות (דף לה:): מה מכה בהמה לרפואה · כגון מקיז דם פטור מן התשלומין שהרי לא הזיקה : אף מכה אדם · דהיינו אביו : לרפואה פטור · ממיתה ואע"ג דחבורה היא : ואהבת לרעך כמוך . לא הוזהרו ישראל מלעשות לחבריהם אלא דבר שאינו חפץ לעשות לעצמו : סילוא · קוץ ישב לו בבשרו : למפתח ליה כוותא · כויה להוציא ליחה ממנה : אי הכי אחר נמי · לא ליפתח שהרי כל ישראל הוזהרו על חבלת חבירו דכתיב (דברים כה) לא יוסיף פן יוסיף : שגגת לאו · כשאין מתכוין הוי שגגה באיסור שזדונו לאו בעלמא דקיל : מחט של יד · היא מחט קטנה שתופרין בה בגדים ניטלת בשבת ליטול בה את הקוץ ומשום דקתני לה להלן במסכת שבת בפרק כל הכלים (דף קכב:) גבי ושל שקאין לפתוח בו את הדלת קרי ליה להא קטנה מחט של יד : דילמא חביל · ועביד חבורה בשבת : מקלקל הוא · וכל המקלקלין פטורין בחלול שבת דמלאכת מחשבת כתיב ואין מחייב אמקלקל אלא רבי שמעון ומקלקל בחבורה רבי שמעון נמי לא מחייב אלא במתכוון לכך דהוי צריך לחבלה אבל הנוטל קוץ אין צריך לחבלה וברצונו לא יחבל : ורבי

[לעיל נב: לקמן פט·] [לעיל עו: נב:] נדה מד: [ע"ש תוס'] [לקמן סה:] [לעיל עט: ושם נסמן] [בערוך ערך בע ד' איתא בועתא] שבת קו. קכב:

תוספות

אלו הן הנחנקין: ה"ג ואצטריך למכתב מכה איש ומת ואצטריך למכתב ואיש כי יכה כל נפש · ולא כמו שכתוב בספרים כל מכה נפש דבפרק יוצא דופן (נדה מד:ושם) גמרינן בן יום אחד דההורגו חייב ומפיק ליה מדכתיב ואיש כי יכה כל נפש נפש כל דהו* :

איש דבר מצוה אין · יש ספרים שכתוב בהן אשה לא ואע"ג דהשוה הכתוב אשה לאיש וכו' *הני מילי בפרשה שנאמרה בלשון זכר אבל היכא דכתיב איש בהדיא ממעטין אשה כדפירש שלהי פרק ד' מיתות (לעיל סו·) גבי מקלל אביו ואמו : הוה אמינא אפילו נפלים · תימה א"כ היכי מיחייב דמי וולדות הא מיחייב מיתה וי"ל דה"א דהכא גזירת הכתוב היא היכא דלא נתכוין לוולדות כדאשכחן לרבי *ונתתה נפש תחת נפש ממון אי נמי נהי דהוה מיחייב אנפל לאחר שטלד קודם שטלד לא מיחייב : הכחישה באבנים כו' · בהכחשה דלא הדרא איירי דאם לא כן לא שייך נזק דמקרי שבת מידי דהוה אהכהו על ידו ונמתה וסופה לחזור ובבהמה *לא שייכי ד' דברים : אלא למאן דלית ליה דתנא דבי חזקיה · פירשתי לעיל בפ' הנשרפין (דף עט: ד"ה בין) : מאן שמעת ליה דאמר מקלקל בחבורה חייב ר"ש · פלוגתא דר' יהודה ור"ש במקלקל בחבורה ומקלקל בהבערה לא מצינו בפירוש לא במשנה ולא בברייתא ובפרק האורג (שבת דף קו· ושם) דחק רש"י לפרש דנפקא מפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה הלכך אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל ואפילו מבעיר עצים לתבשילו מקלקל הוא אצל העצים ומה שהוא מתקן אצל אחרים לרבי שמעון לא חשיב ליה דהא מלאכה שאינה צריכה לגופה היא אם כן כי חייב הכתוב חובל ומבעיר מדאצטריך למשרי מילה ומדאסר הבערה דבת כהן על כרחיך במקלקל נמי חייב אבל רבי יהודה סבירא ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה הלכך חיוב דחובל בצריך לכלבו ומבעיר בצריך לאפרו משכחת לה ואע"פ שמקלקל הוא אצל מלאכה עצמה מתקן הוא אצל אחרים ולרבי יהודה בכי האי גוונא מלאכה היא משום תיקון דאחרים אבל מקלקל ואינו מתקן פטור לשון הקונט' כתבתי השתא הא דאמרי' התם בפרק האורג (שם) תני רבי אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין פטורים חוץ מחובל ומבעיר אמר ליה פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה כו' משמע מתוך פי' הקונטרס דר' אבהו כר"ש ורבי יוחנן דבעי צריך לכלבו ולאפרו כר' יהודה וזהו תימה א"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כרבי יהודה מאן דתני כר"ש משתיק ליה דכי האי גוונא פריך פרק קמא דחולין (דף טו·) ועוד אי חשיב תיקון גמור צריך לכלבו ולאפרו אמאי נקט חובל ומבעיר ועוד דר"ש אפי' בחובל ומבעיר בעי שתהא צריכה לגופה כדמסיק בשמעתין גבי חובל ובשלהי ספק אכל (כריתות דף כ:) גבי הבערה על כן נראה דר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש פליגי דר' אבהו כר"ש כדאיתא בפרק האורג (שבת דף קו·) ורבי יוחנן סבר דאפילו ר' שמעון בעי תיקון קצת ומיהו לא חשיב תיקון שיתחייב בכך לר' יהודה דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלב ולשרוף גדיש בשביל אפר ופלוגתא דמקלקל בחבורה דרבי יהודה ורבי שמעון קים ליה להש"ס או בקבלה או שמא ברייתא שנויה בשום מקום וכי תימא לרבי אבהו כיון דליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה הא משכחת לה באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות וליתן לכלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל קדירה ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדתנן בפסחים פר' אלו דברים (דף עג: ושם עג· ושם) ושאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח אם אינן ראויין חייב ואמרי' בגמ' מאן תנא דשני ליה בין ראוין לשאינן ראוין ר"ש הוא ואמרינן התם לעיל מיניה דאיירי בטועה אלמא מחייבינן מתעסק ואמרינן בפ' ספק אכל (כריתות ד' יט:) הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב מתעסק נמי חייב ומדמחייב רבי שמעון מתעסק בחבורה שמע מינה מקלקל

עין משפט נר מצוה

[עי' תוס' נדה מד: ד"ה איש כי יכה]

[כדאיתא פסחים מג.]

א א מיי' פ"ה מהלכות ממרים הל"ה ופט"ו מהלכות סנהדרין הלי"ג סמג לאוין ריח ועשין קו טוש"ע יו"ד סי' רמא סעיף א בהג"ה :

ב ב מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין שם ופרק ט מהלכות גניבה הל"א סמג לאוין קלד :

[לעיל עט.]

ג ג מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין שם ופ"ג מהלכות ממרים הלכה ח סמג לאוין קיג :

ד ד מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין שם ופ"ט מהלכות יסודי התורה הל"א ופ"ה מהלכות ע"ז הל"א סמג לאוין לה :

ה ה מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין שם ופרק ה' מהלכות ע"ז הלכה ו סמג לאוין לב :

ו ו מיי' פט"ו מהלכות סנהדרין שם ופ"א מהלכות איסורי ביאה הל"ו סמג לאוין קג :

ז ז מיי' פ"כ מהלכות עדות הל"י :

ח ח מיי' פ"ג מהלכות איסורי ביאה הל"ג :

ט ט מיי' שם פ"א הלכה ו :

י י מיי' פ"ה מהלכות ממרים הלכה ז סמג לאוין ריח טור שו"ע יו"ד סימן רמא סעיף ג :

יא כ מיי' פכ"ה מהלכו' שבת הל"ח סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סימן שח סעיף יא :

יב ל מיי' פ"א מהלכות שבת הלי"ז ופ"ח הל"ז ופי' הל"י ופי"ב הל"א ופ"ד מהלכות חובל הל"א סמג לאוין סה ועשין ע :

הגהות הב"ח

(א) גמ' רב ספא לא שביק לבריה :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה הכחישה וכו' . לא שייכי ד' דברים . עי' גיטין דף מב ע"ב תוס' ד"ה ושור :

ורבי שמעון האמר *כל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו א"ל ואחר מי התירו אלא כבוד שמים עדיף הכא נמי כבוד שמים עדיף מיתיבי ומה מי שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו מי שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו מאי לאו אידי ואידי במקום מצוה הא בבנו הא באחר לא אידי ואידי לא שנא בנו ולא שנא אחר ולא קשיא כאן במקום מצוה כאן שלא במקום מצוה והכי קתני ומה במקום מצוה שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו שלא במקום מצוה שאינו מצוה להכותו אינו דין שמצוה שלא להכותו תא שמע [א]היוצא ליהרג ובא בנו והכהו וקיללו חייב בא אחר והכהו וקיללו פטור והוינן בה מאי שנא בנו ומאי שנא אחר ואמר רב חסדא במסרבין בו לצאת ואינו יוצא רב ששת מוקי לה בשאין מסרבין בו לצאת אי הכי אחר נמי אחר גברא קטילא הוא והאמר רב ששת *[ב]ביישו ישן ומת חייב הכא במאי עסקינן בשהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה *והאמר רבי אמי אמר ר' יוחנן [ג]הכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה לוקה מאי פטור דקאמר פטור ממון מכלל דבנו חייב בממון אלא בדינו הכא נמי בדינו אלא אחר היינו טעמא דפטור דאמר קרא °ונשיא בעמך לא תאור *בעושה מעשה עמך התינח קללה הכאה מנלן *דמקשינן הכאה לקללה אי הכי בנו נמי *כדאמר רב פנחס בשעשה תשובה הכא נמי [ד]בשעשה תשובה אי הכי אחר נמי אמר רב מרי בעמך במקום שבעמך אי הכי בנו נמי מידי

תורה אור: °שמות כב

רש"י

ור' שמעון אית ליה מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה · בפרק המצניע (שבת ד' צג:) גבי המוציא את המת במטה: מהו שיעשה שליח. ב"ד לאביו אם נתחייב אביו נדוי או מלקות: ואחר מי התירו · לקללו ולהכות את חבירו והלא כל ישראל הוזהרו על הכאת חביריהם ועל קללתם כדילפינן בד' מיתות (לעיל ד' סו:) אפ"ה נעשה שליח ב"ד לכך דכתיב (דברים כה) ארבעים יכנו וכתיב (במדבר ה) יתן ה' אותך: ומה מי שמצוה להכותו · ברייתא תניא הכי במכילתא: מאי לאו אידי ואידי · מצוה ואינה מצוה תרוייהו במקום מצוה והא בבנו והא באחר והכי קאמר ויליף אזהרה למכה אביו: ומה אחר שמצוה להכותו במקום מצוה. דכתיב יכנו: מצוה שלא להכותו · יותר מארבעים דכתיב (דברים כה) ולא יוסיף פן יוסיף בנו שאינו מצוה להכותו אפילו במקום מצוה אלמא אינו נעשה שליח לכך אינו דין שמוזהר שלא להכותו שלא במקום מצוה: ומה במקום מצוה שמצוה להכותו מצוה שלא להכותו · יותר מארבעים שלא במקום מצוה לא כל שכן ויליף אזהרה למכה אביו או חבירו מהכא: בא אחר והכהו וקיללו פטור · קס"ד פטור ממלקות: ואינו יוצא · ואשמעי' דבנו אינו נעשה שליח בית דין לכופו לצאת וקשיא לרב ששת: ה"ג והאמר רב ששת ביישו ישן ומת חייב · ביישו ישן ומת תוך שינתו: חייב · דהא מתביישין בניו והאי נמי ל"ש: מכלל · דחייב דקתני גבי בנו ממון קאמר בתמיה והא באין בה שוה פרוטה מוקמת לה: אלא · על כרחך חייב בדינו קאמר מיתה: הכא נמי · דתני גבי אחר פטור בדינו קאמר וממלקות פטר ליה ואכתי מאי שנא: בעושה מעשה עמך · וזה שעובר עבירה שחייב מיתה אנו עושה מעשה עמך הוא: התינח קללה · דכתיב ביה בעמך: מקשינן · כלומר גמרינן במה מצינו ואיכא דאמרי היקשא דכתיב מכה אביו ומקלל אביו גבי הדדי באלה המשפטים אלא שמקרא אחד מפסיק בינתים: אי הכי בנו נמי · דהא לא כתיב אזהרה במקלל אביו אלא במקלל חברו שאביו בכלל עמך בפ' ד' מיתות (לעיל ד' סו:): דרב פנחס · משמיה דרבא במסכת חגיגה בסוף חומר בקודש: במקוים · הראוי להתקיים ולא זה שנגמר דינו: מידי

תוספות

מקלקל נמי מיחייב ור' יהודה יש לדקדק דפטר מדתנן בפ' כל הכלים (שבת ד' קכב:) ומייתי בסמוך דמחט של יד (מותר) ליטול בה את הקוץ דמשמע ליה להש"ס דאתיא ככולי עלמא כי ההיא דשלהי שבת (ד' קמז.) דאמרי' אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר' שמעון מודה דתנן כל הכלים ניטלין בשבת חוץ ממסר הגדול ויתד של מחרישה ומנא ליה דמודה ר' שמעון בה אלא משמע ליה דבסתמא דהתם מודו כ"ע היכא דלא משכח פלוגתא וכיון דר' יהודה מחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה לא אפשר למישרי מחט של יד ליטול בה את הקוץ אי לאו משום דסבירא ליה מקלקל בחבורה פטור ואע"ג דאמרי' בפ' כירה (שם דף מב:) דשמואל במלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כרבי יהודה ובפ' ספק אכל (כריתות דף יט:) מסיק ר"נ אליבא דשמואל הנח לתינוקות הואיל ומקלקל בחבורה חייב לאו משום דסבירא ליה הכי לשמואל אלא אליבא דמאן דמחייב קאמר ותדע דבשילהי האורג (שבת דף קז:) אמר שמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור לבר מהני תלת דפטור ומותר המפיס מורסא ומנא לן דפטור ומותר דתנן מחט של יד (מותר) ליטול בה את הקוץ ומדשרי ליטול הקוץ ש"מ דקסבר מקלקל בחבורה פטור דמטעם מלאכה שאינה צריכה לגופה לא שרינא דהא סבירא ליה דחייב:

ורבי שמעון האמר מלאכה שאינה וכו' · הא דקיימא לן הלכה כר' שמעון בגרירה לאו שגגת סקילה היא דאי עביד חריץ הוי כלאחר יד כדאיתא שלהי פ' כירה (שם דף מו: ושם) ועוד דאינה צריכה לגופה ועוד דאפי' לר' יהודה כל אין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא דלא הוי מלאכת מחשבת וכן משמע ביומא (דף לד:) גבי עששיות דאמרי' צירוף דרבנן פי' כי האי משום דאין מתכוין ולא הוי מלאכת מחשבת והתירו משום דאין שבות במקדש וכן מוכח בההיא *דהמכבד והמרבץ דהא רבנן דסבירא להו כרבי יהודה בדבר שאין מתכוין ופטרי אפילו ישוה גומות וכן בפרק ספק אכל (כריתות דף כ.) דמתעסק שאינו מתכוין למלאכה פטור כ"ש היכא דאינו מתכוין אלא לגרירה והא דמחייב רבי יהודה בכריתות נתכוין לכבות את העליונות והובערו התחתונות מאליהן היינו התם משום דהוי פסיק רישיה וחשיב מלאכת מחשבת כיון שיודע שיבעיר ור' שמעון דפוטר משום דאינה צריכה לגופה ולא בעי מלאכת מחשבת דהא ר' שמעון מחייב מקלקל בהבערה ומקלקל דמיפטר בשאר מלאכות היינו משום דלא הוי מלאכת מחשבת כדמוכח שלהי פרק קמא דחגיגה (דף י:) מכלל דבהבערה לא חיישינן והא דשרינן לבטול לכתחלה בשבת אם להנאת עצמו הוא צריך אפילו דש חבורי מחבר ה"ט משום דאינה צריכה לגופה ור' אליעזר דמחייב חטאת *במכבד ומרבץ לאו משום דליהוי פסיק רישיה דהא שרי לר' שמעון לכתחלה אלא חשיב תיקון לכיבוד ולריבוץ כעין בנין ואפילו בלא השוואת גומות דבדבר מועט מיחייב משום בונה כדאשכחן *גודלת ופוקסת ובס"פ כירה (שבת דף מז:) דהוי שרי לטלטל נר הדולק בשבת אי לאו משום דבסיס לדבר האסור היינו משום דאי מכבה בלא מתכוין אינה צריכה לגופה היא ומיהו תימה דהא לשמואל קאמר בפרק כירה* דבדבר שאין מתכוין סבר לה כר"ש ובמלאכה שאינה צריכה לגופה סבר לה כר' יהודה וכיון דסבר כר"י במלאכה שאינה צריכה לגופה היכי שרי דבר שאין מתכוין דשרי התם (דף מח:) גבי מיחם שפינהו לתת לתוכו מים להפסיק אפי' שיעור לצרף דהוה ליה שגגת סקילה וי"ל דהא דאסרינן הכא קוץ וסילוא משום דחיישינן כשמתחיל להסיר שמא יתהפך דלא סגי אי לא הוי פסיק רישיה ולא יניח בשביל כך אבל שאר דבר שאין מתכוין דלא פסיק רישיה הוא שרי וליטול קוץ בשבת מודה שמואל אע"ג דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה דקסבר מקלקל בחבורה פטור:

הא בבנו הא באחר · רוצה ללמד מכאן אזהרה למכה אביו דלא נפיק מפן יוסיף כיון דאינו מצוה להכותו ומשמע בסמוך דאפי' ביוצא ליהרג נפקא לן אזהרה לבנו דחייב דמוקי לה רב חסדא במסרבין בו לצאת ואע"ג דאין מזהירין מן הדין הני מילי להלקותו ומיהו קשה היכי אתא בנו בקל וחומר מאחר כיון דאחר פטור במסרבין בו לצאת ואינו יוצא ושמא גלויי מילתא בעלמא הוא דפן יוסיף מיירי אפי' בבנו אע"ג דארבעים יכנו לא מיירי בבנו: **והאמר** רב ששת ביישו וכו' · תימה דבפ' החובל (ב"ק דף פו: ושם) בעי רבי אבא בר ממל ביישו ישן ומת מהו ולא איפשיטא והכא פריך בפשיטות ויש ספרים דגרסינן והאמר רב ששת ביישו ישן חייב ולא גרס ומת ולא נהירא דמה ענין ישן ליוצא ליהרג ועוד מאי קמ"ל רב ששת מתניתין היא בפרק החובל *המבייש את הישן חייב ור"ת גרים והאמר רב ששת ביישו חייב ויוצא ליהרג קאי מיהו אין כל כך תימה אם לא הביא דברי רב ששת בפרק החובל למיפשט ההיא בעיא דכי האי גוונא אשכחן בנדרים בפרק אין בין המודר (ד' לה: ושם) דאיבעיא לן הנהו כהני שלוחי דידן או שלוחי דשמיא ולא מייתי התם דברי רב הונא בריה דרב יהושע דאמר בפרק קמא דקדושין (דף כג: ושם) הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי שלוחי דידן מי איכא מידי דאנן לא מצינן עבדין ושלוחי דידן עבדי*: **הכהו** הכאה שאין בה וכו' · תימה אמאי נקי הא פן יוסיף לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא דמיניה נפקא לן אזהרה למכה אביו כדאיתא בספרי ובירושלמי: שיכול

מסורת הש"ס

[שבת קה: קו: קמא: כריתות כ:]

ב"ק פו:

כתובות לג: מכות ט.

[יבמות כב: וש"נ]

[שם קא.]

[ב"ק נד: ב"מ סב. חגיגה כו. יבמות כב:]

[שבת לה.]

[שם]

[דף מב.]

[שבת לה.]

[דף פו:]

[ועי' היטב תוס' יומא יט: ד"ה מי איכא ותוס' ב"מ יז: ד"ה מן]

עין משפט נר מצוה

יג א מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' יב ועיין בכ"מ סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סי' רמא סעיף ד:

יד ב מיי' פ"ג מהל' חובל ומזיק הל' ג סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכ סעיף לה:

טו ג מיי' שם פ"ה הלכה ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ב:

טז ד מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה יב סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סי' רמא סעיף ד:

גמרא

מידי דהוה לאחר מיתה מאי הוה עלה *אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל *לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה °לא תחמול ולא תכסה עליו: מתני' *המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל מבמכה שהמקלל לאחר מיתה חייב *והמכה לאחר מיתה פטור: גמ' ת"ר °אביו ואמו קלל לאחר מיתה שיכול הואיל וחייב במכה וחייב במקלל מה מכה אינו חייב אלא מחיים אף המקלל אינו חייב אלא מחיים ועוד ק"ו ומה מכה שעשה בו שלא בעמך כבעמך לא חייב בו לאחר מיתה מקלל שלא עשה בו שלא בעמך כבעמך אינו דין שלא חייב בו לאחר מיתה ת"ל אביו ואמו קלל לאחר מיתה הניחא לר' יונתן דמייתר ליה קרא אביו ואמו (א)אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר *דתניא °איש איש מה ת"ל איש איש לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס אשר יקלל את אביו ואת אמו *אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו אמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר משמע שניהן כאחד ומשמע אחד ואחד בפני עצמו *עד שיפרט לך הכתוב יחדיו מנא ליה נפקא ליה מומקלל אביו ואמו מות יומת ואידך ההוא מיבעי ליה לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס ותיפוק ליה מאיש איש *דברה תורה כלשון בני אדם וליתני חומר במכה מבמקלל שהמכה עשה בו שלא בעמך כבעמך משא"כ במקלל קסבר *מקשינן הכאה לקללה לימא הני תנאי כהני תנאי דתני חדא כותי אתה מצווה על הכאתו ואי אתה מצווה על קללתו ותניא אידך אי אתה מצווה לא על קללתו ולא על הכאתו סברוה דכולי עלמא כותים גירי אמת הן מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן הכאה לקללה ומר סבר *לא מקשינן הכאה לקללה לא דכ"ע לא מקשינן הכאה לקללה והכא בהא קמיפלגי מר סבר כותים גירי אמת הן ומר סבר *כותים גירי אריות הן אי הכי היינו דקתני עלה ושורו כישראל אלא שמע מינה בהיקישא פליגי ש"מ: מתני' *הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו רבי יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר °והתעמר בו ומכרו הגונב את בנו רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים *פוטרין גנב מי שחציו עבד וחציו בן חורין ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: גמ' ותנא קמא לא בעי עימור א"ר אחא בריה דרבא *עימור פחות משוה פרוטה איכא בינייהו *בעי ר' ירמיה גנבו ומכרו ישן מהו *מכר אשה לעוברה מהו יש דרך עימור בכך או אין דרך עימור בכך ותיפוק ליה דליכא עימור כלל לא צריכא ישן דזגא עליה אשה דאוקמא באפי זיקא דרך עימור בכך או *אין דרך עימור בכך מאי תיקו ת"ר °כי ימצא איש גונב נפש מאחיו אין לי אלא איש שגנב אשה מניין ת"ל וגונב איש אין לי אלא איש שגנב בין אשה ובין איש ואשה שגנבה איש אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב ההוא *מכל מקום תניא אידך *כי ימצא איש גנב נפש מאחיו אחד הגונב את האיש ואחד הגונב את האשה *ואחד גר ואחד עבד משוחרר וקטן חייב *גנבו ולא מכרו מכרו ועדיין ישנו ברשותו פטור מכרו לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים חייב *הגונב את העבדים פטור

תני

רש"י

מידי דהוה לאחר מיתה · דילפינן לקמן מקלל לאחר מיתה חייב וא"ת והתנן מכה לאחר מיתה פטור והכא מיחייב ליה אהכאה דקתני הכהו וקללו הייני טעמא דפטור מכה לאחר מיתה משום דבעינן חבורה ולאחר מיתה ליכא חבורה דליכא נפש דנפקא ליה לעיל מנפש ויולא ליהרג איכא חבורה דחי הוא אלא דסופו למות: מתני' שהמקלל לאחר מיתה חייב · כדיליף בגמרא: והמכה לאחר מיתה פטור · דחבורה ליכא: גמ' אביו ואמו קלל · קרא יתירא הוא דהא כתיב רישיה דקרא אשר יקלל את אביו ואת אמו: מכה שעשה שלא בעמך כבעמך · דגבי הכאה לא כתיב בעמך למעוטי שאינו עושה מעשה עמך והאי תנא סבר לא מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא המפסיק בינתים: לא חייב בו לאחר מיתה · דהא חבורה כתיב: לרבות בת · טומטום ואנדרוגינוס: אין לי אלא אביו ואמו · שניהם יחד: אביו קילל ואמו קילל · בראש המקרא סמך קללה לאביו ובסוף סמך לאמו: עד שיפרט לך הכתוב יחדו · וכמו שפרט בחורש בשור ובחמור מדפרט לך ש"מ דאי לא הוי יחדו הוה משמע שור לבדו וחמור לבדו והא אביו ואמו דרישא דרשינן נמי או אביו או אמו וסיפא לאתויי לאחר מיתה: מומקלל אביו · דואלה המשפטים: ואידך · דמפיק לאחר מיתה מאביו ואמו קילל: ולתני נמי וכו' · אמתניתין קאי דקתני זה חומר במקלל מבמכה: לימא הני תנאי · תנא דמתניתין דלא תנא חומר במכה שעשה בו שלא בעמך כבעמך ותנא דברייתא דלעיל דתנא ומה מכה שעשה בו: גירי אמת הן · מתחילתן גרים גמורים היו ועכשיו הרשיעו וישראל שאינו עושה מעשה עמך הוא וכי היכי דעל קללתו פטור על הכאתו נמי פטור: גירי אריות הן · והרי הם כעובדי כוכבים גמורים: אי הכי · דטעמא דפטור משום דגירי אריות הן: היינו דתנא עלה · בתמיה בהך מתני' דקתני אינו מצווה לא על הכאתו ולא על קללתו קתני ושורו כישראל שור שלנו שנגח את שורו ושורו שנגח שלנו תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם ואילו דעובד כוכבים תנן שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור ושל עובד כוכבים שנגח שור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: מתני' שיכניסנו לרשותו · דכתיב (שמות כב) ונמצא בידו ותניא במכילתא ונמצא אין מציאה בכל מקום אלא בעדים בידו אין בידו אלא ברשותו וכן הוא אומר (במדבר כא) ויקח את כל ארצו מידו: גמ' עמור · שמוש: גנבו ומכרו כשהוא ישן מהו · לקמן מפרש לה הבעיא: מכר אשה לעוברה · גנב אשה מעוברת ומכרה לעוברה שלא מכר הגוף שלה אלא שיהא עובר מכור: דליכא עימור · לא בישן ולא בעובר: דזגא עליה · דסמך עליו: דאוקמא באפי זיקא · וכל כמה שהיא עבה מועיל יותר להגין בפני הרוח: אין אלא איש · כשהגנב איש: וגונב איש · שהנגנב איש ולא אשה וקרא קמא דלא קפיד אגנב למהוי איש דכתיב נפש הלכך אין לי אלא איש שגנב בין איש בין אשה דהיכא דגנב הוי איש כתוב גונב נפש ואשה שגנבה איש דכתיב וגונב איש וגונב אפילו אשה גונבת משמע: הגנב · מ"מ וההוא דרשינן ליה בספרי למעוטי גונב עבד: ועדיין ישנו ברשותו · ברשות הנגנב עצמו שעדיין לא הכניסו גנב ברשותו: פטור · שהרי לא גנבו: לאביו · אביו של נגנב:

תני

תוספות

שיכול הואיל וחייב במכה כו' · הוי מצי למימר הואיל וכתיב בעמך כדאמר לעיל בנוקים שבעמך: ומה מכה אביו כו' · ואם תאמר מה למכה שכן בחנק תאמר במקלל דבסקילה וי"ל דהיא גופה ילפינן השתא דמכה אביו בסקילה מקל וחומר ממקלל ומיהו קשה לבסוף דיליף דמקלל לאחר מיתה חייב נילף ליה שלא נעשה בו שלא בעמך כבעמך ממקלל דחייב ביה לאחר מיתה ומכה פטור דבעינן נפש כדדרשינן לעיל (דף פה:) עד דעביד חבורה: איש איש מה תלמוד לומר איש איש · פירשתי שלהי פ' ד' מיתות (לעיל דף סו. ד"ה לרבות): ושורו כישראל · לאו לגמרי כישראל דשור של ישראל שנגח לשור של כותי פטור משום דקנסינן להו כדאמר בריש פ' ד' וה' (ב"ק דף לח:) ומיהו לגבי הכי הוי כישראל דשור של כותי שנגח לשור של ישראל תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם ושור של עובד כוכבים שנגח לשור של ישראל בין תם בין מועד משלם נזק שלם: עד שיכניסנו לרשותו · משום דכתיב ונמצא בידו ואע"ג דבפ"ק דבבא מציעא (דף י:) גבי גט וגניבה מרבינן תרי קראי לרבויי דידו לאו דווקא דהוא הדין גגו חצירו קרפיפו דלמא כאן נמי יש שום ריבוי ואפשר דאם הגביהו אפילו ברשות בעלים חייב כדאשכחן גבי גניבה בפרק מרובה (ב"ק דף עט: ושם) דתנן היה מושכו ויוצא כו' אי נמי הכא דפטר ר' שמעון מכרו לקרובים דבעינן שיוציאנו מרשות אחיו כ"ש דברשות בעלים לא מהני כלל:

מוגמלא

תורה אור

דברים יג · ויקרא כ · שם · דברים כד · שם

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ה מהל' ממרים הל' יד סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סי' רמא סעיף ה:

יח ב מיי' שם הלכה יד [וברב אלפס עוד ב"ב גופ פרק ב דף ה: והכי גרס חוץ ממסית ומדית שהרי אמרה תורה וכו' וכן איתא בשאילתות בלק סי' קלד חוץ ממסית ומדית בהרי וכו']:

יט ג מיי' שם הלכה ה סמג שם טוש"ע שם סעיף א בהג"ה:

כ ד מיי' שם הלכה א טוש"ע שם סעיף א:

כא ה מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם בהג"ה:

כב ו מיי' שם הלכה א (טוש"ע שם סעי' א):

כג ז מיי' פ"ט מהלכות גניבה הלכה ב סמג לאוין קכד:

כד ח מיי' שם הלכה ה סמג שם:

כה ט מיי' שם הל' ב:

כו י מיי' שם הלכה ג:

כז כ ל מיי' שם הל' ד:

כח מ נ מיי' שם הל' ו:

כט ס מיי' שם הל' ג:

ל ע מיי' שם הלכה ו:

הגהות הב"ח

(א) גמ' אביו ואמו קלל אלא לר' יאשיה:

מסורת הש"ס

מכות יב. · [לעיל פה:] · [גמ"ס סי' תקע"ג אסברא טעם דהמזיק מקלל יותר ממכה מפני שבקללה יש היזק לא נגמתו] · לעיל סו. · [שם] ב"מ לד: שם. שבועות כג. חולין עח. · [יומא פה: מנחות נ: נח.] · [ערכות לא קדושין יז: וש"נ] · [מכות ט.] · יבמות כב: ב"ק לח: נדה ט: חולין ג: קידושין עה. · [תו ספ' דב"ע פ"ח] · [יבמות קא.]

תני תנא קמיה דרב ששת א"ל אני שונה רבי שמעון אומר מאחיו עד שיוציאנו מרשות אחיו ואת אמרת חייב *תני פטור מאי קושיא דילמא הא ר"ש הא רבנן לא ס"ד דאמר ר' יוחנן *סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה *סתם ספרא רבי יהודה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע: הגונב בנו: מאי טעמא דרבנן אמר אביי דאמר קרא °כי ימצא פרט למצוי א"ל רב פפא לאביי אלא מעתה °כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל הכי נמי כי ימצא פרט למצוי כגון של בית פלוני דשכיחן גבייהו הכי נמי דפטירי א"ל אנא מונמצא בידו קאמינא אמר רבא *הלכך הני מיקרי דרדקי ומתנו רבנן כמצויין בידן דמו ופטירי: גנב מי שחציו וכו': *תנן התם רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת *מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא °כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו מי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה ורבנן אחיו הוא במצות והכא היכי דריש ר' יהודה סבר מאחיו לאפוקי עבדים בני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין מבני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין הוי מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים לא משמע להו דהא אחיו הוא במצות בני ישראל מבני ישראל חד למעוטי עבד וחד למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין אזהרה לגונב נפש מנין רבי יאשיה אמר °לא תגנב רבי יוחנן אמר °לא ימכרו ממכרת עבד ולא פליגי מר קא חשיב לאו דגניבה ומר קא חשיב לאו דמכירה ת"ר °לא תגנוב *בגונב נפשות הכתוב מדבר אתה אומר בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות אף כאן בנפשות תניא אידך °לא תגנובו בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן *דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בממון אף כאן בממון איתמר עידי גניבה ועידי מכירה בנפש שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין רבי יוחנן אמר נהרגין חזקיה דאמר כר"ע *דאמר דבר ולא חצי דבר ורבי יוחנן אמר כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהוזמו שנהרגין מתוך שיכולים לומר הראשונים להלקותו

רש"י

תני תנא · להך מתני' דקתני מכר לאביו חייב: סתם ספרא · תורת כהנים: סתם ספרי · ספר וידבר ומשנה תורה והאי סתמא דכי ימצא איש במשנה תורה הוא: אליבא דרבי עקיבא · ממה שלמדו מר' עקיבא אמרום: של בית פלוני · לא רצה להזכיר שמם שחשובין היו ובזה לא היו נוהגין כדת שהיו הרבה דרין בבית אחד אנשים ונשים והיו מצויין תמיד עם נשי חביריהן ולא שמתייחדין: ונמצא · קרא יתירא הוא דאי ללמד שימצא בעדים מכי ימצא נפקא: כמצויין בידן דמו · התלמידים מצויין תמיד בבית הרב ואם גנב הרב אחד מתלמידיו ומכרו אינו נהרג: אין לעבדים בושת · המבייש את העבד לא חייבתו תורה לתת דמי בשתו: וכי ינצו אנשים יחדיו והכה איש וגו' · מהתם נפקא לן חיוב בשת דכתיב וקצותה את כפה ממון אתה אומר ממון או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תחוס עינך ונאמר להלן בעדים זוממין (דברים יט) לא תחוס עינך מה להלן ממון אף כאן ממון: עבד שאין לו אחוה · ואפי' עם אחיו בני אביו דכתיב (בראשית כב) עם החמור עם הדומה לחמור אינו אלא כבהמה: אחיו הוא במצות · בכל מצות שהאשה חייבת בהן עבד חייב בהן דגמר לה לה מאשה: והכא · במתני' בגונב נפש דכתיב מאחיו: היכי דריש · רבי יהודה לחייב על מי שחציו עבד: מאחיו למעוטי עבדים · דהא לרבי יהודה אין לו אחוה: מבני · יתירא דריש ליה דהוה ליה למכתב מאחיו בני ישראל: מלא תגנוב · האמור בעשרת הדברות דבגונב נפשות מתוקם לקמן בשמעתין: דבר הלמד מעניינו · אם אי אתה יודע במה הכתוב מדבר לא ולמד מפרשה שכתוב בה ולפי הפרשה הוא נכתב אצלה וכאן במה כל הענין מדבר בנפשות לא תרצח ולא תנאף כולם אלה חייבי מיתות ב"ד אף לא תגנוב בגניבה שיש בה מיתת ב"ד: לא תגנובו · בפרשת קדושים תהיו: משלש עשרה מדות · זו היא אחת מהן שיהא הדבר מעניינו למד: במה הכתוב מדבר · הענין של מטה ושל מעלה מזו: בממון · לא תעשוק את רעך (ויקרא יט): עידי גניבה ועידי מכירה · שני כיתי עדים אחת העידה שגנב את הנפש ואחת העידה שמכר אין נהרגין כדמפרש טעמא ואזיל וכיון דאינהו לא מקטלי איהו נמי אם לא הוזמו לא מקטיל דהוי' לה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא משכחת לה דמקטיל אלא בכת אחת שמעידין על הגניבה ועל המכירה: פלוגתא דר"ע ורבנן · בבבא בתרא בחזקת הבתים על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר והאי חצי דבר הוא אלא כל כת וכת דאי לאו עידי גניבה אינו נהרג משום עידי מכירה שיכול לומר עבדי מכרתי ואי לאו מכירה נמי לא מיחייב אגניבה: בעדים האחרונים של בן סורר ומורה · דתנן לעיל (דף עא.) מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה מתרין בו אביו ואמו בפני הדיינין וכשבאין עדים ראשונים ומעידין עליו שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין מגניבה מלקין אותו כדכתיב ויסרו אותו דהיינו מלקות חזר וקלקל נדון בכ"ג למיתה ומודה חזקיה בהנך אחרונים שהעידו שחזר וקלקל שהוזמו שנהרגין ולא אמרינן שחצי דבר הוא דאי לאו סהדותא דקמאי לא מקטיל בסהדותא דהני אלא אמרינן הואיל ויש עונש על פי ראשונים שזה לקה על ידם תו לא שייכא הוא סהדותא קמייתא בהני בתרייתא והני בתראי כוליה דבר קא עבדי:

תוספות

מונמצא בידו קא אמינא · *תימא דבסוטה פ' עגלה ערופה (דף מה:) דרשינן כי ימצא חלל פרט למצוי ופטרינן עיר שרובה עובדי כוכבים וי"ל דהתם כתיב באדמה והוי כמו בידו דהכא ואכתי קשה דדרשינן בפ' בתרא דערכין (דף לב:) גבי בתי ערי חומה ומצא פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב (א) וי"ל *כדפי' בקונטרס דהכא מריבויא דקרא:

יצא עבד שאין לו אחוה · פירש בקונטרס עבד אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור וקשה דאם כן גר ומשוחרר נמי ונראה לפרש שאין לו אחוה שאין יוצאי חלציו קרויין אחוה משא"כ בגר:

בני ישראל למעוטי מי שחציו וכו' · אבל כולו משוחרר וגר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לד. ושם) בני ישראל מיטמאין בזיבה וכו' אבל גרים ומשוחררים לא ממעט וכן שלהי *פ"ו דמנחות גבי סמיכה בני ישראל סומכין ואין העובדי כוכבים סומכין ומשוחרר וגר לא ממעטינן וכן בפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין העובדי כוכבים מעריכין ולא ממעטין גרים ולא עבדים משוחררין ותימה דבפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף סא: ושם) גבי תנופה אמרינן בני ישראל מניפין ואין העובדי כוכבים מניפין ואין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין תלמוד לומר המקריב וכן בפ' הערל (יבמות דף עד: ושם) ובשלהי פ"ק דכריתות (דף ז:) אשה כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת"ל אשה ושמא בכל הני יש שום רבוי דמרבינן מיניה גרים ומשוחררין*:

דבר ואפי' חצי דבר. וא"ת הא אמרינן לקמן (דף ס.) קיים מקצת וביטל מקצת דשאר מצות דברי הכל פטור ופי' בקונטרס משום דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר דבר ולא חצי דבר וי"ל דרבנן נמי מודו דדרשינן ולא חצי דבר והא דפליגי אדרבי עקיבא היינו משום דחשבי ליה דבר שלם כדמוכח במרובה (ב"ק דף ע:) ובחזקת הבתים (ב"ב דף נו: ושם) וצריך לחלק בדברים דיש מקומות כה"ג בפ' ד' וה' (ב"ק דף מ. ושם) כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר ובפרק יש בכור (בכורות דף מח:) חומש ולא חצי חומש ובמרובה (ב"ק דף עט:) חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר ובפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט: ושם) פליגי ר' אליעזר ורבנן בשה ואפילו מקצת שה ולענין כיסוי בצבי ואפילו מקצת צבי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט: ושם) בבתולה מקצת בתולים ובכתובות פרק אלמנה (דף לז: ושם) במקצת כסף ככל כסף ושלהי כסוי הדם (חולין דף פח. ושם) דם ואפילו מקצת דם סוברים בכורות (דף ג. ושם) בכור ואפילו מקצת בכור:

מתוך שיכולים עדים הראשונים כו' · אין הטעם תלוי באמירתם אלא במאי דעידי גניבה ראשונה לא צריכי לעידי גניבה שניה כדאמרינן במרובה (ב"ק דף ע: ושם) דמודה רבי עקיבא בשנים אומרים קידש ושנים אומרים בעל אע"ג דעידי ביאה צריכי לעידי קדושין [הואיל] וכן לא צריכי לעידי ביאה כוליה דבר הוא:

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ט מהל' גניבה הלכה ג סמג שם:

לב ב מיי' שם הל' ה:

לג ג מיי' שם הל' א:

עיי' רש"ל

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מונמצא וכו' בפ' בתרא דערכין גבי שדה אחוזה ומצא פרט וכו' ויגאל בקרוב נ"ב ונ"ע דהרי בערכין איתא להדיא משום דהכא מעניינא דקרא ולכך דרשינן אע"פ דלא כתיב בידו:

[פרק שתי מדות דף לג.]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה מונמצא וכו' תימה דבסוטה. עיין בריטב"א מכות דף ח' ע"א ד"ה שם מעניינא דקרא:

[וע"ע תוספות סוכה כח: ד"ה לרבות ותוספות מנחות סא: ד"ה אין לי]

מסורת הש"ס

[עירובין לו: גיטין ד.]

[עירובין שם מגילה קלז. יומא מא. קידושין נג. שבועות יג. בכורות סא. כריתות כב.]

ב"ק פז. [שם פח.]

[יומא מג. וש"נ]

[חולין קטו: קמ.]

לעיל ל: ב"ק ע: ב"ב נו:

עין משפט
נר מצוה

לד א ב ג ד ה ו ז ח ט מיי' פכ"א מהל' עדות הלכה ט:
לה י מיי' פ"א מהל' סנהדרין הלכה ג:
לו כ מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ח:
לז ל מיי' שם הל' ס:

הגהות הב"ח
(א) גמ' עדי מכירה נמי ליקטלו:

גניבה אתחלתא דמכירה היא · וא"ת אמאי מקטלי הא מצו למימר לפוסלו לעדות באנו וכ"ת דבעו התראה וכיון דאמרי שהתרו בו למיתה אלמא למיקטליה קא אתו אם כן לחזקיה נמי לקטלו אע"ג דאתו נמי להלקותו כדאשכחן בפ"ב דב"ק (דף כד. ושם) דעידי נגיחה ראשונה ושניה אע"ג דאתו לחיובי' חצי נזק כיון דאתו נמי לייעודי משלמי חצי נזק של העדאה עם הכת השלישית כשהוזמו השלש כתות וי"ל דקסבר חזקיה דגניבה לחודה קיימא כמו עידי קדושין ועידי ביאה ואע"ג דמיירי באתרו ביה מדמקטלי לרבי יוחנן מ"מ לא שייך בהו חיוב מיתה ואפשר דלחזקיה לא בעי התראה ולר' יוחנן בעי אי נמי הש"ס לא חש בטעמא דלפוסלו לעדות באנו מדאיצטריך לעיל למימר להלקותו ושמא איצטריך היכא דמפסיל מעיקרא וקאי:

עבדי מכרתי · וא"ת אי לאו למקטליה קא אתו אם יבאו עדים שאינו עבדו אם כן למאי קא אתו וי"ל דאתו לקיים המקח וא"ת אי דלא אתרו ביה למה לן טעמא דעבדי מכרתי אלא ודאי אתרו ביה אם כן למקטליה קאתי וי"ל דאתרו ביה אחריני ואינהו לא ידעי וכי האי גוונא הוה מצי לשנויי בריש פרק היו בודקין (לעיל דף מא.) גבי נערה המאורסה:

אמר רב יוסף כו' · סלקא דעתך דרב יוסף בדאתו עידי גניבה וה"פ מתוך שהוא יכול לומר עבדי מכרתי אם לא היו באים עידי גניבה אם כן אין בעדותם ממש וחצי דבר הוא ואביי פריך ליה הא מתוך קאמר דמשמע הלשון דאפילו השתא נמי בתר דאתו עידי גניבה מצי למימר הכי: **קמ"ל** רמיזה לאו כלום הוא. בפ"ב דב"ק (דף כד: ושם) גבי לייעודי תורא ולייעודי גברא דמסקינן התם אלא דקא מרמזי רמוזי לא דמי לרמיזה דהכא דהתם מיירי ברמיזה חשובה שבכל השלשה ימים באו אלו עם אלו וקא מרמזי אבל הכא ברמיזה גרועה איירי דלאו מילתא היא אי נמי דיני נפשות שאני:

להלקותו באנו והני אחריני כולי דבר קא עבדי ליה מתקיף לה רב פפא אי הכי עידי מכירה נמי(א) ליקטליה מתוך שיכולין עידי גניבה לומר להלקותו באנו וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי והא איתמר עידי גניבה בנפש שהוזמו חזקיה ורבי יוחנן חד אמר לוקין וחד אמר אין לוקין ואמרינן תסתיים דחזקיה דאמר לוקין מדאמר חזקיה אין נהרגין דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל *לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו איהו לא לקי אינהו היכי לקו אלא אמר רב פפא [א]בעידי מכירה דכולי עלמא לא פליגי דנהרגין כי פליגי בעידי גניבה חזקיה אמר אין נהרגין גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודה קיימא ר' יוחנן אמר [ב]נהרגין גניבה אתחלתא דמכירה היא [ג]ומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו אמר אביי הכל מודים בבן סורר ומורה והכל מודים בבן סורר ומורה ומחלוקת בבן סורר ומורה הכל מודים בבן סורר ומורה בעדים הראשונים שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו והכל מודים בבן סורר ומורה בעדים אחרונים [ד]שנהרגים מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והני כוליה דבר קא עבדי ליה ומחלוקת בבן סורר ומורה [ה]שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל אמר רב אסי עידי מכירה בנפש שהוזמו [ו]אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף כמאן אזלא הא שמעתא דרב אסי כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר א"ל אביי דאי כרבנן נהרגין הא מתוך קאמר אלא אפילו תימא רבנן [ז]ובדלא אתו עידי גניבה אי הכי מאי למימרא לא צריכא דאע"ג [ח]דאתו לבסוף ואכתי מאי למימרא לא צריכא *דקא מרמזי רמוזי מהו דתימא רמיזא מילתא היא קמ"ל [ט]רמיזא לאו כלום הוא: **מתני'** זקן ממרא על פי ב"ד שנאמר °כי יפלא ממך דבר למשפט [י]שלשה בתי דינין היו שם אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית [כ]באין לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו *אמר להם ואם לאו באין להן לאותן שעל פתח עזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו אלו ואלו באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנאמר °מן המקום ההוא אשר יבחר ה' *חזר לעירו שנה ולמד בדרך שהיה למד פטור ואם הורה לעשות חייב שנאמר °והאיש אשר יעשה בזדון אינו חייב עד שיורה לעשות [ל]תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומרו קולו: **גמ'** תנו רבנן כי יפלא ממך דבר במופלא

להלקותו באנו · ולא הועדנו להמיתו שלא ידענו שסופו לחזור ולקלקל: להלקותו באנו · על הגניבה ולא ידענו שימכרנו: דלא לקי · אגניבה לחודה משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאם ימכרנו יהרג: עידי גניבה בנפש · שהעידוהו שגנב נפש: מדאמר חזקיה אין נהרגין · אם הוזמו לאחר שבאו עידי מכירה משום הכי לוקין שהרי אין סופן למות על עדות זו ולא הוי לגבייהו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד: דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין · אם באו עידי מכירה אחרי כן קודם הזמה ונגמר דינו ע"פ שתי הכתות והוזמו היכי לקו אם הוזמו קודם שבאו עידי מכירה הא הוה ליה לאו דלא תענה לגבייהו בשעה שהעידו לאו שניתן לאזהרה שלא להעיד כן שאם יעידו ולא יוזמו עד שיבאו עידי מכירה ויגמר דינו ויוזמו ימותו: וכל לאו שניתן לאזהרת ב"ד אין לוקין עליו · ואפילו יפטרו מן המיתה שהרי לא לאזהרת מלקות ניתן: אינהו היכי לקו · הא לאו כאשר זמם הוא ואי משום לא תענה (שמות כ) לאו שאין בו מעשה הוא: בעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי דנהרגין · אם נגמר דינו על פי שתי הכתות: לחודה קיימא. ועידי גניבה אינן באין להורגו אלא להלקותו אבל עידי מכירה שבאין עמהן ואומרין שהתרו בו למיתה מונעין אותו ממלקות ומחייבין אותו מיתה והויא לה מכירה דבר שלם: אתחלתא דמכירה · דקסבר ר' יוחנן לא לקי עלה דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואינן באין אלא להורגו ואף על גב דשתיהן צריכות זו לזו והוה ליה כל חדא וחדא חצי דבר מיקטל כרבנן: ומודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו דאין נהרגין. דאינהו ודאי למלקות אתו כדכתיב ויסרו אותו (דברים כא): הכל מודים כו' · כלומר יש עדים בבן סורר ומורה שהכל מודים באחת כתותיו לפטור ויש כת שהכל מודים בו לחיוב ויש כת בבן סורר ומורה שנחלקו חזקיה ורבי יוחנן לפי מה ששמענו במחלוקתן: שנים אומרים בפנינו גנב · משל אביו מעות לקנות בשר ויין בפעם שניה אחר שלקה: ושנים אומרים בפנינו אכל · הבשר ברשות אחרים דאינו חייב עד שיגנוב משל אביו ויאכל ברשות אחרים הנך שתי כתות צריכות זו לזו ואין הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והוה ליה חצי דבר לחזקיה דסבר לה כר"ע דאמר אין נהרגין ולר' יוחנן דאמר נהרגין כרבנן: עידי מכירה בנפש · ולא באו עידי גניבה על כך לפנינו: הא מתוך קאמר · אפי' חצי דבר אין כאן שהרי היה לו להציל נפשו מב"ד בטענה זו: ובדלא אתו עידי גניבה · קאמר רב אשי וכדפרישית שהיה יכול לומר עבדי מכרתי: לבסוף · אחר שהעידו עידי מכירה באו עידי גניבה ונגמר הדין ע"פ שניהם: ואכתי מאי למימרא · כשהעידו הראשונים לא היה הדין ראוי ליגמר על פיהם ויכולין לומר לא היינו יודעין שיבואו עידי גניבה עלינו: דקא מרמזי רמוזי הני להני: **מתני'** ג' בתי דינין היו שם · בירושלים דמשתעי בה קרא וקמת ועלית: אחד יושב על פתח הר הבית · הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ואחד יושב למעלה הימנו · כשעברו עזרת נשים ובאין לפני עזרת ישראל: ואחד בלשכת הגזית · שהיא בנויה בתוך העזרה חציה בקודש וחציה בחול כדאמרינן בסדר יומא (דף כה.): באין לזה שעל פתח הר הבית · זקן זה שהורה בעירו ונחלק ב"ד שבעירו עליו והזקיקו הכתוב לעלות לירושלים ולשאול ובאין הוא וב"ד שבעירו לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעין תחילה: תלמיד שהורה לעשות · תלמיד שלא הגיע להוראה ונחלק על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו וחזר לעירו והורה כבתחילה פטור שאין לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלא ומומחה לב"ד כדאמרי' בגמ': נמצא חומרו קולו · חומר שהחמירו עליו שאינו ראוי להוראה *עד שיהא בן ארבעים שנה נעשה לו קל לפוטרו מן המיתה:

גמרא

מסורת הש"ס
[שבת קנד. עירובין יז: בבא קמא עד: מכות יג: שבועות ד.]
[ב"ק כד:]
[נ"ל אומרים כך הגי' במשנה שבמשניות וע' תוי"ט]
הוריות ב.
[סוטה כב.]

*במופלא שבב"ד הכתוב מדבר ממך זה יועץ וכן הוא אומר (נחום א) °ממך יצא חושב על ה' רעה יועץ בליעל דבר זו הלכה למשפט זה הדין בין דם לדם בין דם נדה דם לידה דם זיבה בין דין לדין בין דיני נפשות דיני ממונות דיני מכות בין נגע לנגע בין נגעי אדם נגעי בתים נגעי בגדים דברי אלו החרמים והערכין וההקדשות ריבות זו השקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע בשעריך זו לקט שכחה ופאה וקמת מב"ד ועלית *מלמד שבית המקדש גבוה מא"י וא"י גבוה מכל הארצות אל המקום *מלמד שהמקום גורם בשלמא בית המקדש גבוה מא"י דכתיב ועלית אלא א"י גבוה מכל הארצות מנא ליה דכתיב (ירמיה כג) °לכן הנה ימים באים נאם ה' (*לא יאמר) חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם תנו רבנן זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר"מ רבי יהודה אומר על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ר"ש אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים מאי טעמא דר"מ *גמר דבר דבר כתיב הכא (דברים יז) °כי יפלא ממך דבר למשפט וכתיב התם (ויקרא ד) °ונעלם דבר מעיני הקהל מה להלן דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ור' יהודה (דברים יז) °על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא תורה ויורוך ור"ש אשר יגידו לך מן המקום ההוא אפילו כל דהו א"ל רב הונא בר חיננא לרבא תרגמא לי להא מתניתא אליבא דר"מ א"ל רבא לרב פפא פוק תרגמא ליה כי יפלא במופלא שבב"ד הכתוב מדבר ממך זה יועץ *שיודע לעבר שנים ולקבוע חדשים *כדתנן הן העידו שמעברים את השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים דאי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ואי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח דבר זה הלכה זו הלכות אחד עשר דאיתמר *עשירי ר' יוחנן אמר עשירי כתשיעי ור"ש בן לקיש אמר עשירי כאחד עשר רבי יוחנן אמר עשירי כתשיעי מה תשיעי בעי שימור אף עשירי בעי שימור ר"ל אמר עשירי כאחד עשר מה אחד עשר לא בעי שימור אף עשירי לא בעי שימור משפט זה הדין (א) דין

דין

גמ' במופלא שבב"ד. במומחה לב"ד למעוטי תלמיד: ממך זה יועץ. שנחלק בעיבור השנה הקרוי סוד ועלה כדמפרש לקמן: וכן הוא אומר. דגבי יועץ כתוב ממך: זו הלכה למשה מסיני. שאף עליה הוא נהרג: למשפט זה הדין. אם נחלק בדבר הלמד בדין ג"ש גם הוא נהרג דאילו דין ממש כתיב להדיא בין דין לדין: בין דם נדה דם לידה כו'. שנחלקו בדם נדה או בדם לידה או בדם זיבה: וכין נגע לנגע. שנחלקו בנגעי אדם או בנגעי בגדים: דברי ריבות. ה"ל למכתב דבר ריב וכתיב דברי ריבות לרבות חרמין וערכין והקדשות שהן באין וחלים ע"י דיבור הפה: זו השקאת סוטה. שהיא על ידי ריב שבינה ובין בעלה: ועריפת העגלה. שהחלל נהרג ע"י מריבה: וטהרת מצורע. שאף נגעים ע"י ריב של לשון הרע הם באים: זה לקט שכחה ופאה. שהן לעניים שכתוב בהן ואכלו בשעריך: וקמת מבית דין. מדכתיב וקמת מכלל דיושבין עסוקין והיינו ב"ד שיושבין במקום הקבוע להם עד עת האוכל ושם באין כל הצריכין לדין ולהוראה בכל עיר ועיר ואזהר רחמנא לב"ד של אותה העיר שהמחלוקת ביניהם לילך ולישאל: מלמד שבית המקדש גבוה מא"י. וקמת ועלית אל המקום ש"מ אין לך עיר בא"י שאין ירושלים גבוה ממנה: וא"י גבוה מכל הארצות. תנא דברייתא קא מסיק למלתיה ולאו מהאי קרא יליף ולקמן מפרש מנלן: אשר העלה וגו' מכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם. ש"מ דאדמתם גבוה מכל הארצות דכתיב העלה: מה להלן דבר שחייבים כו'. כדילפינן בהוריות: תרגמא לי. להאי מתניתא דלעיל דקתני דמיקטיל אכל הני דחשיב בה הלכה וגזירה שוה וערכים והקדשות וכולהו הנך דתנא בה דתיתוקם כר"מ דאמר אין חייב אלא על דבר שזדונו כרת וכו': כדתנן הם העידו. כלומר אי אפלוגתא דהנך תנאי פליגי זקן ממרא ורבנן: הם העידו. ר' יהושע ור' פפיים במס' עדיות: שמעברין את השנה כל אדר. ואע"פ שלא נמלכו לעבר קודם הפורים וקראו את המגילה באדר הראשון ואחר כך ראו שהשנה צריכה להתעבר ועברוה: שהיו אומרים כו'. לפיכך הוצרכו להעיד כן שהיו שאר חכמים אומרים עד הפורים מעברין ושוב אין מעברין וטעמא מפרש במס' ר"ה דמן הפורים התחילו לדרוש בהלכות הפסח דתניא שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח ל' יום וכי מרחק להו לא לייתי לשלוחי ב"ד שכבר שמעו מן הדרשנים לעשות הפסח בסוף ל' ואתי לזלזולי בחמץ: דאי להאי גיסא. אם אמרו ב"ד שבלשכת הגזית שמעברים אחר הפורים מעוברת כר' יהושע ור' פפיים והוא אמר אינה מעוברת קא שרי חמץ בפסח: ואי איפכא. נמי שרי חמץ בפסח דזדונו כרת: הלכות אחד עשר. יום אחרון של י"א שבין נדה לנדה קיימא לן י"א יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני משעברו ז' ימי הנדה אינה חוזרת להיות נדה עד שיעברו י"א יום דכל דמים שרואה בהם דם זיבה הם ואם ראתה בהם יום או יומים רצופים שומרת יום ג' ואם פסקה ולא ראתה בו טובלת בו ביום וטהורה ואם ראתה ג' ימים רצופים הוית זיבה לקרבן ולטבילת מים חיים ואפליגו רבי יוחנן ורשב"ל בהלכות יום האחרון: רבי יוחנן אמר הלכה אחת נאמרה בו ר"ל אמר שתי הלכות נאמרו בו ליחלק מש<u>לפניו והך פלוגתא בשילהי מסכת נדה ואתמר בתרתי לישני וחד מינייהו נקט הכא: עשירי רבי יוחנן אמר הרי הוא כתשיעי. מה הרואה בתשיעי צריכה להיות שומרת עשירי שהרי ראויה בצירוף ג' לזיבה ושמא תראה בעשירי הרי שנים ותחזור ותראה באחד עשר הרי ג' אף הרואה בעשירי צריכה להיות שומרת אחד עשר ואע"פ שעשירי אינו ראוי לצירוף ג' שאין שנים עשר מצטרף עמהם לזיבה דהיכא דלא ראתה ג' רצופין להיות זבה בהנך י"א יום הוי יום שנים עשר תחלת נדה והיינו דקאמר רבי יוחנן התם הלכתא י"א הלכה אחת נאמרה בו ליחלק משלפניו ומאי איהו דלא בעי שימור להיות שומרת שנים עשר נגדו דהא לאו מימי זיבה הוא אבל שוה לשלפניו להיות שימור לראיית עשירי כשם שהעשירי שימור לראיית תשיעי: ור"ל אמר עשירי כאחד עשר. מה אחד עשר לא בעי שימור שנים עשר שהרי אין השנים עשר מימי הזיבה אף עשירי לא בעי שימור להיות שומרת י"א דלא נאמרה שומרת יום כנגד יום אלא בראויה לצירוף ג' הלכך לר"ל שתי הלכות נאמרו ביום אחד עשר ליחלק משאר ימים שלפניו אחת שאינו צריך שימור ואחת שאין נעשה שימור לראיית עשירי ואי איפלוג זקן ממרא ורבנן בהלכות אחד עשר כדאיפליגו ר"ל ורבי יוחנן הוי דבר שזדונו כרת על שומרת יום כנגד יום חייב כרת כדכתיב (ויקרא טו) כל ימי זוב טומאתה וגו' ודרשינן ימי וכל ימי:

דרב

במופלא שבב"ד. מומחה למעוטי תלמיד ואין זה כשאר מופלא דבכל דוכתין כדפרישית שלהי פרק קמא (דף מז:): **שבית** המקדש גבוה. לאו מכל א"י דאיכא עין עיטם דמידלי מיניה כדאמר באיזהו מקומן (זבחים דף נד:) סבור למבנייה בעין עיטם דמידלי אי נמי כותלי בהמ"ק גבוה מעין עיטם שגובהן ק' אמה: **מלמד** שהמקום גורם. לאפוקי מלאן בבית פאגי והמרה עליהם כדאמרינן לעיל בפרק קמא (שם יד:): **דאי** להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח. תימה הא מ"ד עד הפורים מודה דאם עברוה אחר הפורים מעוברת דדוקא בניסן הוא דאמר בפרק קמא (דף יב: ושם) זה ניסן ואין אחר ניסן אבל מאן דאמר עד הפורים מדרבנן בעלמא הוא דאסור כדמפרש בפרק קמא דר"ה (דף ז׳ ושם) מ"ט דמ"ד עד הפורים כיון דאמר מר שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח ל' יום אתי לזלזולי בחמץ וכיון דאם עברוה כ"ע מודו דמעוברת לא קא שרי חמץ בפסח: **ורשב"ל** אומר עשירי כאחד עשר. וא"ת ולרשב"ל אי אמר זקן ממרא כרבי יוחנן אמאי מיחייב הרי מחמיר הוא ואין כאן דבר שזדונו כרת וי"ל דמשכחת לה אי נגעה בככר של תרומה וקידש בו את האשה דאי טמא הוא אין בו שוה פרוטה דלא חזי אלא להסקה ואינה מקודשת ואי טהור הוא יש בו שוה פרוטה דחזי לאכילה ומקודשת:

דין

לח א מיי' פ"ג מהלכות ממרים הלכה ה:

לט ב מיי' שם הלכה ז:

מ ג מיי' שם הלכה ה ופ"ד הלכה א והלכה ב ועיי' שם הכל:

מא ד מיי' פ"ד מהל' קידוש החדש הלכה יג יד:

מב ה מיי' פ"ט מהל' מטמאי משכב ומושב הלכה ח טור י"ד סי' קפג:

[קידושין סט.] זבחים נד:

לעיל יד: ע"ז ח:

[צ"ל ולא יאמרו עוד]

הוריות ד.

[חגיגה יד.]

ר"ה ז. עדיות פ"ז מ"ז

נדה עב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' זה הדין דין. נמחק דין שני:

עין משפט
נר מצוה

מג א מיי' פ"ה מהל' איסורי ביאה הלכה ו סמג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע י"ד סי' קפח סעיף א:

מד ב מיי' שם פ"ו הלכה א סמג שם:

מה ג מיי' שם פ"ז הלכה א סמג שם:

מו ד מיי' פ"ב מהלכות טומאת צרעת הלכה ו סמג עשין רלד:

מז ה מיי' שם הלכה ט:

דין בתו מאנוסתו *דאמר רבא א"ל רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה בין דם לדם בין דם נדה דם לידה דם זיבה דם נדה בפלוגתא עקביא בן מהללאל ורבנן דתנן *דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים *מטהרין דם לידה בפלוגתא דרב ולוי דאתמר *רב אמר מעין אחד הוא התורה טימאתו והתורה טיהרתו ולוי אמר שני מעיינות הן נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא: דם זיבה בפלוגתא דר"א ורבי יהושע דתנן *קישתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום אם שפתה מעת לעת וילדה הרי זו יולדת בזוב דברי ר"א ור' יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפתה מן הצער ולא מן הדם בין דין לדין בין דיני ממונות דיני נפשות דיני מכות דיני ממונות בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו *דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראין בית דין חצוף ורבי אבהו אמר *לדברי הכל אין דיניהן דין דיני נפשות בפלוגתא דרבי ורבנן דתניא *רבי אומר °ונתנת נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמר נתינה למעלה ונאמר נתינה למטה מה להלן ממון אף כאן ממון דיני מכות בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן דתנן *מכות בג' משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג בין נגע לנגע בין נגעי אדם נגעי בתים נגעי בגדים נגעי אדם בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן *דתנן אם בהרת קדם לשער הלבן טמא אם שער לבן קדם לבהרת טהור ספק טמא רבי יהושע אומר כהה מאי כהה אמר *רבא כהה טהור נגעי בתים בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן *דתנן רבי אליעזר ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשני גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מאי טעמא דר' אלעזר בר"ש כתיב קיר וכתיב קירות איזהו קיר שהוא כקירות הוי אומר זה קרן זוית נגעי בגדים בפלוגתא דר' (*יונתן) בן אבטולמוס ורבנן *דתניא ר' (*יונתן) בן אבטולמוס אומר מנין
לפריחה

תורה אור
שמות כא

רש"י

דרב יצחק בר אבודימי. באלו הן הנשרפין פרישית לה גבי בתו מאנוסתו דמהאי דינא ילפינן והוא דבר שזדונו כרת: הירוק עקביא בן מהללאל מטמא. דם הירוק הוי דם הנדה ואם אמר זקן ממרא כעקביא בן מהללאל מייתי לה לחיוב כרת שפעמים שרואה דם הירוק בתחלת נדותה ולבסוף ב' ימים רואה דם אדום ופוסקת והיא מתחלת למנות שבעה ימים מראיית דם ירוק וטובלת ומשמשת עם בעלה ב' ימים בנדותה לפי שדם הירוק טהור הוא והיה לה להתחיל למנות מראיית דם אדום: מעין אחד הוא. דם הבא בשבועיים של נקיבה שהוא טמא ודם הבא לאחר שבועיים שהוא טהור ממעין אחד הוא: התורה טימאתו. כל שבועיים: והתורה טיהרתו. לאחר שבועיים וחזרה וטימאתו לאחר שכלין ימי טוהר: ולוי אמר ב' מעיינות הן. נסתם הטמא לאחר שבועיים ונפתח הטהור וכשנסתם הטהור בסוף ימי טוהר נפתח הטמא ואמרי' במס' נדה מאי בינייהו בשופעת מתוך שבועיים לאחר שבועיים או מתוך שמונים לאחר שמונים לרב אע"פ שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים ויצא דם לאחר שבועיים ממנה טהור וללוי טמא עד שתפסוק שעה דנימא נסתם הטמא והשופעת מתוך שמונים לאחר שמונים לרב טמאה ואע"פ שזהו מעין עצמו של ימי טוהר וללוי טהורה עד שיפסוק מעין הטהור ויפתח מעין הטמא ואי איפלוג זקן ממרא ורבנן בהא קאתי לידי כרת אי רבנן כרב והוא כלוי איכא כרת לאחר ימי טוהר ואי רבנן כלוי והוא כרב איכא כרת בתחלת ימי טוהר דרב לקולא ולוי לחומרא: קישתה ג' ימים בתוך אחד עשר יום כו'. כתיב בפרשת זבה באחד עשר יום שבין נדה לנדה שהם הימים המביאין לידי זיבה ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים ותניא בפרק בנות כותים (נדה לו:) דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד מגיד שדם הקישוי שיצא קודם הולד מחמת צער הקישוי אינו מביאה לידי זיבה וכ"ש דם שלאחר הולד אבל אם ראתה ג' ימים רצופין בהן מתוך קושי ושפתה קודם יציאת הולד יום אחד מעת לעת ששקטה ונחה מצערה ואח"כ ילדה בין מתוך קושי בין מתוך שופי הרי זו יולדת בזוב לפי שכיון שלאחר ג' שפתה איגלאי מילתא דלאו מחמת ולד אתא ונעשית בהן זבה למנות ז' נקיים כדין זבה וכל זמן שלא תספור ז' נקיים לא יהא דם שלה דם טוהר ואפילו לאחר שבועיים ואחר מלאת שמונים שלה צריכה שני קרבנות אחד ללידתה ואחד לזיבתה: לילה ויום. אבל מעת לעת לא חשיב שופי אם שפתה משש שעות של שלישי עד שש שעות של ד' הואיל וה"ל מקצת קושי ביום השופי לא הויא יולדת בזוב ור"א לחומרא ורבי יהושע לקולא והיינו דבר שזדונו כרת: ששפתה מן הצער. ואין אנו חוששין אם לא שפתה מן הדם: בפלוגתא דשמואל ור' אבהו. וכיון דאפיקי הני בי תרי ממונא מהאי ויהבו להאי בדינא דידהו והלך זה וקידש אשה בההוא ממון לשמואל מקודשת לרבי אבהו אינה מקודשת דה"ל קידשה בגזל וקי"ל בפ"ב דקידושין (דף נב.) גבי מעשה דה' נשים שנתקדשו בכלכלה קידשה בגזל אינה מקודשת דהשתא אתי לידי כרת אי רבנן כשמואל וזקן ממרא כרבי אבהו וא"כ רבנן כרבי אבהו וזקן ממרא כשמואל אתי לידי כרת דקא משוי להו קידושין ואי אתי איניש אחרינא לבתר הכי וקדשה מפיק לה מבתרא בלא גט וה"ל דבר שזדונו כרת בלא עדים ובלא התראה דאי איכא עדים והתראה הוי מיתת ב"ד ואי ליכא לא זה ולא זה הוי כרת: ונתתה נפש תחת נפש. במתכוין להרוג את זה והרג את זה ומיחייב ליה רבי ממון ורבנן פטרי וכפלוגתא באלו הן הנשרפין °ואי תפסו יורשין דהרוג ממונא דהורג ופטר ליה זקן ממרא וקידשו בו את האשה לרבי מקודשת לרבנן אינה מקודשת ואי אתי איניש אחרינא וקידשה מקודשת לשני הרי חיוב כרת בדבר: נתינה למעלה. גבי נוגף אשה הרה ונתן בפלילים (שמות כא) דמי ולדות: בכ"ג. ואם הלקוהו ג' לר' ישמעאל חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו ומקדש בו את האשה ולרבנן בדין הלקוהו ואם תפס ממונו וקידש בו אינה מקודשת: ספק. אם זה קדם אם זה קדם: כהה. כאילו כהה הנגע דהוי מסימני טהרה כשמשתנה הלובן לאחר הסגר ולרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת ולר' יהושע פטור: עד שיראה כשני גריסין. שיעור הנגע כגריס על גריס וכתיב את האבנים אשר בהן הנגע שיהא הנגע על שתי אבנים על כל אחד ואחד שיעור נגע על ב' כתלים ובקרן זוית כגון מקצוע דרומית מזרחית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס שיהא בקיר הדרומי גריס וכן בקיר המזרחי והנגע כולו מחובר כאחד: מאי טעמא דר' אליעזר. דבעי קרן זוית: כתיב ומראיהן שפל מן הקיר (ויקרא יג) וכתיב והנה הנגע בקירות הבית: זה קרן זוית. ורבנן לא בעו קרן זוית והיכא דליתיה בקרן זוית ונכנס בה אדם ואח"כ נכנס למקדש לרבנן חייב כרת לר' אלעזר בר"ש פטור:
לפריחה

תוספות

דין בתו מאנוסתו. בכולהו משכח פלוגתא בר מהאי ורוצה לומר דאין זקן ממרא מודה בגזירה שוה זו: עקביא בן מהללאל מטמא. ואף על גב דעקביא מחמיר זמנין דהויא קולא כגון שרואה דם אדום ומשלימתו לדם ירוק: בלילי שבת ויומו. לאפוקי יום תחלה ואח"כ לילה אלא א"כ שפתה לילה שלם ואחר כך יום שלם כלילי שבת ויום שהיום הולך אחר הלילה: בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן. פי' בקונטרס לרבנן אם נכנס למקדש חייב ולרבי יהושע פטור ולא יתכן דאכי האי גוונא לא מחייב זקן ממרא כיון שהוא בעולה ויורד דהא ילפינן לעיל דבר דבר מוגעלם דבר דתנן בפ' [הור'] כהן משוח (הוריות דף ט.) מביאין עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו ויש לפרש כדפרישית לעיל* בככר של תרומה: רבי יהושע אומר כהה. פירש בקונטרס כאילו כיהה הנגע דהוא מסימני טהרה כשמשתנה בו לובן שלו לאחר הסגר וקשה היכי פריך בשילהי נזיר (דף סה:) ודילמא כיהה וטמא הא לפירושו כל כיהה טהור ועוד אי כיהה וטמא היינו ת"ק ונראה כגירסת ר"ח קהה בקו"ף ול"ג אומר כלומר ר' יהושע הקשה ודקדק בדבר כמו *הקהה את שיניו וכן מקהו אקהייתא בשוקא (יבמות דף קי:) מאספים אסופות של בני אדם כלומר עמדו למנין ולא ידע הש"ס אם להביא ראיה לת"ק או לסתור ולהכי בעי מאי קיהה וקאמר קיהה וטיהר ומיהו בירושלמי דריש שבועות משמע דיש כיהה טמא דאמר התם והתורה אמרה והנה כהה הנגע הכהה טמא וכהה מן הכהה טהור:
מרחו

[עמוד א' ד"ה ורבנ"ן]
[כנגדה של פסח]
לעיל עא: נדה יט. נגעים פי"ב מ"ג:
[ז"ל נתן]

מסורת
השי"ס

לעיל נא. עה: טו. חגיגה יח: יבמות ג. כריתות ה.
נדה יט.
[נדה לג:]
נדה לו:
לעיל ג. ה: ל. כתובות כב.
[לעיל כ: ו.]
חגיגה יח. [לעיל עט׳]
לעיל ג. [ס.]
ב"מ פו. נדה יט. נזיר סה: ע"ש כתובות עה: נגעים פי"ד מי"א
[לפי גיר' תוס' בכתובו' ובנדה רבה ובנזיר איתא רב יהודה]
[נדה יט. זבחים מט:]

גליון
הש"ס

רש"י ד"ה בפלוגתא וכו' ואיתפסו יורשין עי' טורי אבן חגיגה באבני שהם דף י ע"א ד"ה נפש.

תורה אור

לפריחה בבגדים שהיא טהורה נאמרה קרחת וגבחת באדם ונאמרה קרחת וגבחת בבגדים מה להלן פרח בכולו טהור אף כאן פרח בכולו טהור דברי אלו הערכין והחרמים והקדישות הערכין בפלוגתא דר"מ ורבנן *דתנן *המעריך פחות מבן חדש ר"מ אומר נותן דמיו וחכמים אומרים *לא אמר כלום החרמים בפלוגתא דרבי יהודה בן בתירה ורבנן דתנן* ר' יהודה בן בתירה אומר סתם (ויקרא כז) חרמים לבדק הבית שנאמר °כל חרם קדש קדשים הוא לה' וחכמים אומרים ³סתם (שם) חרמים לכהן שנאמר °כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו אם כן מה תלמוד לומר קדש קדשים הוא לה' ³שחל על קדשי קדשים ועל קדשים קלים הקדשות בפלוגתא דרבי אליעזר בן יעקב ורבנן דתניא *ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו צינורא של הקדש *צריכה עשרה בני אדם לפדותה ריבות זה השקאת סוטה ועריפת העגלה וטהרת מצורע השקאת סוטה בפלוגתא דרבי אליעזר ור' יהושע דתנן *המקנא לאשתו ר"א אומר מקנא על פי שנים ומשקה על פי עד אחד או על פי עצמו ר' יהושע אומר ³מקנא על פי שנים ומשקה על פי שנים עריפת עגלה בפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא דתנן* מאין היו מודדין רבי אליעזר אומר מטיבורו ר' עקיבא אומר ³מחוטמו ר' אליעזר בן יעקב אומר ממקום שנעשה חלל מצוארו טהרת מצורע בפלוגתא דר' שמעון ורבנן דתנן *אין לו בהן יד בהן רגל אוזן ימנית אין לו טהרה עולמית ר' אליעזר אומר נותן לו על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר *נותן על של שמאל ויוצא בשעריך זה לקט שכחה פיאה לקט דתנן *³שני שבלין לקט שלשה אינן לקט שכחה שני עומרין שכחה שלשה אינן שכחה ועל כולן ב"ש אומרים שלש לעני וארבע לבעל הבית פיאה בפלוגתא דר' ישמעאל ורבנן *דתנן *מצות פיאה להפריש מן הקמה לא הפריש מן הקמה יפריש מן העומרין לא הפריש מן העומרין יפריש מן הכרי עד שלא מירחו מירחו מעשר ונותן לו משום רבי ישמעאל אמרו ³אף מפריש מן העיסה: ג' בתי דינין וכו': אמר רב כהנא הוא אומר מפי השמועה והן אומרין מפי השמועה אינו נהרג הוא אומר כך הוא בעיני והן אומרין כך הוא בעינינו אינו נהרג וכל שכן הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו אינו נהרג עד שיאמר כך הוא בעיני והן אומרים מפי השמועה תדע שהרי לא הרגו את עקביא בן מהללאל ור' אלעזר אומר ³אפילו הוא אומר מפי השמועה והן אומרין כך הוא בעינינו נהרג כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל ואם תאמר מפני מה לא הרגו את עקביא בן מהללאל מפני שלא הורה הלכה למעשה תנן כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי מאי לאו דהוא אמר מפי השמועה והם אומרין כך הוא בעינינו לא הוא אומר כך הוא בעיני והם אומרים מפי השמועה ת"ש *דאמר רבי יאשיה שלשה דברים סח לי זעירא מאנשי ירושלים °בעל שמחל על קינויו קינויו מחול

בן

רש"י

לפריחה בבגדים: אם פרוח תפרח הצרעת ונתמלא כל הבגד: אדם שפרחה בכולו טהור · דכתיב (ויקרא יג) אם פרוח תפרח הצרעת וגו' ופליגי רבנן עליה והיכא דפרחה בבגד כולו והכניסו למקדש או הנוגע בו נכנס למקדש לרבנן חייב ולר' יונתן פטור: המעריך פחות מבן חדש · אמר על פחות מבן חדש ערכו עלי והתורה לא נתנה לו ערך דגבי ערכין כתיב (ויקרא כז) ואם מבן חדש וגו': ר"מ אומר נותן דמיו · כמה שהוא נמכר בשוק דקסבר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ויודע שאין ערך לפחות מבן חדש וגמר ואמר לשם דמים ולרבנן פטור ואם בא גיזבר ומשכנו לר"מ הוי הקדש ואין אשה מתקדשת בו אלא אם כן יודע בו כדתנן (קידושין דף נב:) והמקדש במזיד קידש בשוגג לא קידש ולרבנן לא הוי הקדש והרי הוא של בעלים לקדש בו האשה והאחר שקדש בו אינה מקודשת א"כ לר"מ הוי הקדש והנהנה ממנו מביא אשם מעילות והרי אותו אשם קדש קדשים והאוכלו בטומאת גופו חייב כרת ולרבנן לא הוי הקדש והרי של בעלים הוא והנהנה ממנו לא מעל ואם הביא אשם מעילות חולין לעזרה הוא ואין חייבין עליו משום טומאה: לבדק הבית · ומועלין בהן: לכהנים · ואין מועלין בהם: שחל על קדשי קדשים · כדתנן (ערכין דף כח:) מחרים אדם את קדשיו אם נדר נותן דמיהם ואם נדבה נותן את טובתה כפי חלק שיש לו בה כדמפרש במסכת ערכין בפ' המקדיש: ציגורא · מזלג קטן שטווין בו זהב: י' כהנים: כדמפרש בפרק קמא י' כהנים כתובין בפרשה אם נפדית בפחות מעשרה בני אדם עדיין הקדש היא ומועלין בה ולרבנן אין מועלין בה: המקנא לאשתו · המתרה באשתו אל תסתרי עם איש פלוני: ומשקה על פי עד אחד · שבא ואמר אני ראיתיה שנסתרה ואם לא השקה נאסרת עליו ותנן (סוטה דף כד.) אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתן האומרת איני שותה והיכא דליכא עידי סתירה ואמרה איני שותה לרבי אליעזר אין לה כתובה לרבי יהושע יש לה כתובה שאינה נאסרת עליו ואם מכרה לאחר כתובתה קנה ואם תופס ממונו של זה כדי כתובה הרי הוא שלו לקדש בו את האשה ולרבי אליעזר הוי גזל ולא קידש: מאין היו מודדין · לידע אי זו עיר קרובה אל החלל: מטבורו · ואותה שקרובה לטבורו תביא את העגלה ולא הקרובה לחוטמו: ר' עקיבא אומר מחוטמו · ובמסכת סוטה מפרש טעמא מר סבר עיקר חיותיה באפיה ומר סבר עיקר חיותיה בטבוריה: ממקום שנעשה חלל · דהיינו מצואריה דשם חלל מן הצואר כדמפרש התם לתת אותך על צוארי חלל רשעים ותנן (קידושין דף נו:) המקדש בעגלה ערופה אינה מקודשת ואם מדד זקן ממרא מטיבורו וב"ד מחוטמו והביאו אלו עגלה ואלו עגלה למר זו עגלה אסורה ואין מקדשין בה וזו אינה עגלה ומקדשין בה ולמר הוי איפכא: אין לו טהרה עולמית · דבעינן קרא כדכתב כדאמרן בנגמר הדין: נותן על מקומו · על מקום הבוהן נותן דם האשם וטהור ליכנס למקדש ולאכול קודש דהיינו זדונו כרת: שלש אינן לקט · שאין דרך להפקירן: שלשה אינן שכחה · בסיפרא יליף לה מקראי בפרשת שכחה ואם נחלק זקן ממרא ואמר אף שלשה שכחה ובא עני ונטלן ובא בעל הבית ונטלן הימנו לזקן ממרא הוי גזל ואין מקדשין בו אשה ולרבנן מקודשת: מצות פיאה מפריש מן הקמה · דכתיב לא תכלה אלא הנח לפניהם והם יקצרוהו: מרחו · *ככרי נתחייב במעשר דנגמרה מלאכתו הלכך מעשר תחילה את הכרי מכל מעשרותיו ונותן לו את הפאה שאילו הפרישה לא היו עניים צריכין לעשרה דלקט שכחה פאה פטורין מן המעשר: אף מפריש מן העיסה · אם טחנה ולשה ולת"ק טחנה פטור דקנייה בשינוי ואם בא עני ונטל כדי פאה משטחנה לר' ישמעאל לא הוי גזל לרבנן הוי גזל: עקביא בן מהללאל · נחלק על חכמים בלשכת הגזית בד' דברים במסכת עדיות (פ"ה משנה ו) שהיה אומר לבנו בשעת מיתתו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר אמר לו אבא ואתה מפני מה לא חזרת בהם אמר לו אני שמעתי מפי המרובים והם שמעו מפי המרובים הם עמדו בשמועתן ואני עמדתי בשמועתי אבל אתה שמעת מפי היחיד וכו': על קינויו · שקינא לאשתו אל תסתרי עם פלוני: קינויו מחול · ואם נסתרה אינה נאסרת עליו:

בן

תוספות

מרחו מעשר ונותן לו · ואפילו למאן דאית ליה ברירה כל זמן שלא הפריש פיאה ולא ביררה היה הכל שלו ונתחייב הכל במעשר ושוב לא יפטר וא"ת תרומה נמי לתני שתורם ונותן לו וכ"ת דתרומה בלאו הכי יפריש העני דכל פיאה חייבת בתרומה חדא דאם כן הרי הוא מקדים מעשר לתרומה גדולה ועוד דתנן במסכת תרומות פ"ק [מ"ה] אין תורמין מן הלקט מן השכחה ומן הפיאה וי"מ דלהכי לא תני תורם דאפילו הפקיר לאחר מירוח פטור מן התרומה *(דתנן במסכת מעשרות פ' שלשה מינין) פירות ממורחין בשדה מכונסין אסורים משום גזל מפוזרים מותרין בין כך בין כך חייבין במעשר ופטורים מן התרומה וליתא דבירושל' מפרש דלהכי פטורין מן התרומה לפי שאי אפשר לגורן שתעקר אלא אם כן נתרמה ממנו תרומה גדולה לפיכך אין צריך לתרום כשמלא פירות דמסתמא הופרשה מהם תרומה גדולה ונראה לפרש דמשום דתרומה דבר מועט לא חש להזכיר*:

קינויו מחול · היינו דוקא קודם שנמחקה המגילה אבל לאחר מיכן אין יכול למחול:

מסית

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"א מהל' ערכין הל' ג סמג עשין קכח:

מט ב מיי' שם פ"ו הל' א סמג עשין קלב:

נ ג מיי' שם הלכה יא:

נא ד מיי' פ"א מהל' סוטה הל' א ב סמג עשין מח נו [וטוש"ע אה"ע סי' קעח סעי' ב ד]:

[מהרש"א גרים כדתניא בירושלמי במס' מעשרות פרק ג]

נב ה מיי' פ"ט מהל' רוצח הל' ט סמג עשין עה:

נג ו מיי' פ"ד מהל' מתנות עניים הל' א:

נד ז מיי' פ"א שם הלכה ב:

נה ח מיי' פ"ד מהל' ממרים הל' א סמג עשין קיא ולאוין רטז:

[ועי' תוס' ב"ק ד. ד"ה מירחו]

נו ט מיי' פ"א מהל' סוטה הל' ז סמג עשין נו טוש"ע אה"ע סי' קעח סעיף יב:

[בנגעים איתא אם נתן על של שמאל יצא]

פאה פ"ו מ"ה ע"ש

תמורה ו. מכות טז: ב"ק לד.

מסורת הש"ס

[צ"ל דתניא] ערכין ה.

ערכין כח:

לעיל יד:

[עי' תוספות תמורה כז: ד"ה לא אמרו]

סוטה ג.

סוטה מה:

לעיל מה: מיר מו: ע"ש יומא סא: נג עים פי"ד מ"ט [צ"ל דתניא]

סוטה כה.

גורס ככר

עין משפט
נר מצוה

נז א מיי׳ פ״ז מהלכות ממרים הלכה ח :

נח ב מיי׳ פ״ג שם הל׳ ד סמג עשין קיא ולאוין ריז :

נט ג מיי׳ שם פ״א הל׳ ד סמג שם :

ס ד ה מיי׳ פ״ג מהל׳ סנהדרין הלכה א :

סא ו מיי׳ פ״א מהל׳ ממרים הל׳ ד סמג עשין קיא ולאוין ריז :

סב ז מיי׳ פ״ב מהל׳ סנהדרין הלכה ח :

סג ח מיי׳ פ״ג מהל׳ ממרים הל׳ ה ופ״ד הלכה א סמג עשין קיא ולאוין ריז :

סד ט י מיי׳ שם פ״ג הלכה ח :

סה כ ל מיי׳ פ״ד שם הלכה ג סמג עשין קיא ולאוין ריז :

סו מ מיי׳ פ״ז מהל׳ לולב הלכה ו סמג עשין מד טוש״ע א״ח סי׳ תרנא סעיף א :

גליון הש״ס
תוס׳ ד״ה ואין וכו׳ לא חיים . עיין בטורי אבן בשאגי שמים לר״ה דף כ״ז ע״א ד״ה מצות :

אבן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחלין לו זקן ממרא שרצו בית דינו למחול לו מוחלין לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי על זקן ממרא גלא הודו לי כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל תיובתא תניא *אמר רבי יוסי גמתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של עשרים ושלשה אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ושאר בתי דינין של עשרים ושלשה יושבין בכל עיירות ישראל הוצרך הדבר לשאול שואלין מבית דין שבעירן אם שמעו אמרו להן ואם לאו באין לזה שסמוך לעירן אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח הר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית דששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים הובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל ונשאלה שאלה בפניהם אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין למנין רבו המטמאים טמאו רבו המטהרין טהרו *משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ונעשית תורה כשתי תורות זמשם כותבין ושולחין בכל מקומות כל מי שהוא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו יהא דיין בעירו *משם מעלין אותו להר הבית משם לעזרה משם ללשכת הגזית *שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענוותן *ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק וגרים באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה יהבו ביה רבנן עינייהון ברב עולא בר אבא : חזר לעירו ושנה : ת״ר חאינו חייב עד שיעשה כהוראתו או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו בשלמא יורה לאחרים ויעשו כהוראתו מעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא אלא שיעשה כהוראתו מעיקרא נמי בר קטלא הוא התינח היכא דאורי בחלב ודם דמעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא אלא היכא דאורי בחייבי מיתות ב״ד מעיקרא נמי בר קטלא הוא מעיקרא בעי התראה השתא טלא בעי התראה מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר מעיקרא אי אמר טעמא מקבלינן מיניה השתא אי אמר טעמא ילא מקבלינן מיניה : **מתני׳** חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין תפילין כדי לעבור על ד״ת פטור כחמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב : **גמ׳** אמר ר׳ אלעזר אמר ר׳ אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו לאלא תפילין אליבא דרבי יהודה והאיכא לולב דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע בלולב מאי סבירא לן אי סבירא לן *דלולב מאין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן *דצריך אגד גרוע ועומד הוא והאיכא ציצית דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע בציצית מאי סבירא לן אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן דקשר

[סוכה לא.]

רש״י

בן סורר ומורה · אף לאחר שסתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל אם רצו למחול ולא הביאוהו לבית דין מוחלין לו שהכתוב תלה בהם ותפשו בו : תיובתא · מדתלי טעמא בשלא ירבו מחלוקת ש״מ אפי׳ הוא אומר מפי השמועה וכן אומרין כך הוא בעיניה : יושבין בחיל · מפני שהעם רב ומקום צר להם בלשכה אי נמי שלא יהו נראים כיושבין בדין שבלשכת הגזית היו דנים וזה עיקר : משם מעלין אותו · להיות דיין בהר הבית כשמת אחד מהם ויושב שם עד שמת אחד משל עזרה ומעלין את זה שם וכולן יש בהם מעלה זה מזה : שייף · שוחה נכנס ושוחה יוצא והכי אמרי׳ בב״ב (דף ז.) גבי תקרת הבית שנחבטה שוף עול שוף פוק : מעיקרא · קודם שבא לבית דין שבלשכת הגזית לישאל לא הוה מחייב קטלא כל כמה דלא עביד איהו גופיה : מעיקרא נמי בר קטלא הוא · אם עושה עבירה שיש בה מיתת בית דין הוה מיקטיל: מסית דלא בעי התראה· אם היה מסית ומורה טעם היתר ולומר אין בלשון הזה הסתה מעיקרא נמי מקטיל בלא התראה : אי אמר טעמא לזכותא · לאגוליה אבל השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן שהרי שמע מפי ב״ד שלא לעשות והמרה : **מתני׳** האומר אין תפילין פטור · דאין זו הוראה דזיל קרי בי רב הוא : חמש טוטפות יש · שאע״פ שאין דבר זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב דמדרש דסופרים הוא לטטפת לטטפת לטוטפות הרי כאן ד׳ : **גמ׳** ויש בו להוסיף. על מה שפירשו חכמים : ואם הוסיף גורע · ופוסל הראשון בתוספתו : ואין לנו אלא תפילין · שעיקרן בתורה ופירושן מדברי סופרים שהם ד׳ בתים ויש להוסיף חמשה או יותר ואם הוסיף גורע דקא עבר בבל תוסיף ולא עבד מצוה : ואליבא דרבי יהודה · אמר ר׳ אושעיא למילתיה דאמר לעיל עד דאיכא תורה ויורוך ואית דאמרי אין לנו אלא תפילין ואליבא דרבי יהודה דאמר צריך להדביק במנחות בהקומץ רבה (דף לד:) ולא נהירא לי דההיא בתפילין של יד קאי ומתני׳ טוטפות תאני והיינו דראש ועוד מדקא מקשי בסיפא אי דעבד ארבעה בתים כו׳ שמע מינה בשל ראש קיימין דאי בשל יד בית אחד הוא דקא הוי : האי לחודיה קאי · ואין זה גורע : גרוע ועומד · דמתחילתו לא עשה כהוגן שאגד שם תוספת מצוה ואנן בעינן גורע דהשתא שהיה מתחילתו כשר ופוסלו בתוספתו : ופירושו מדברי סופרים · ד׳ חוטין דילפינן גדיל ב׳ גדילים ד׳ : קשר עליון · שעושין סמוך לכנף כשנתנו החוטין ועל ידיהן נעשין חיבור לטלית לאו דאורייתא (*אלא) הלכה למשה מסיני דפלוגתא היא במנחות *(דף לט.) : האי לחודיה קאי · דכיון דלא נקשר אינו חיבור עם השאר והראוי למצוה היא המצוה והעודף כמי שאינו :
שאינו

תוספות

מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר · לאו אליבא דר׳ מאיר פריך דאמסית לא מיחייב דאין בו כרת :

ואין לנו אלא תפילין ואליבא דר׳ יהודה · כל הנך דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי יפלא °לא חיים: **אי** סבירא לן דלולב אין צריך אגד וכו׳ · משמע אבל אי סבירא לן דצריך אגד לא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרי׳ בריש לולב הגזול (סוכה דף לא.) דקאמר רבי יהודה אין אוגדין את הלולב אלא במינו מאי טעמא דכיון דאמר ר׳ יהודה לולב צריך אגד אי עבדי ליה ממין אחר הוה ליה ה׳ מינין ותימה דאמר התם (שם:) ד׳ מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהם ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד אי אייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ״ל מאי קא תלי טעמא דהאי לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור ומיהו י״ל דהתם בדמנח ליה חוץ לאגד אבל קשה דמשמע דמסיק לר׳ יהודה דלא אמר האי לחודיה וכ״ש לרבנן והכא משמע דלרבנן אמר האי לחודיה קאי וי״ל דהתם מדרבנן אסור ור״ת ל״ג התם הואיל ואמר ר׳ יהודה וזהו לשונו מהו דתימא הואיל ואמרו חכמים בין אגוד בין שאינו אגוד כשר הלכך אין צריך אגד והאי יתירה דמוסיף על הד׳ לחודיה קאי ולא מיפסל ביה קמ״ל ומיהו תימה אמאי לא מסכא לולב לרבי יהודה בכי האי גוונא שאגד ג׳ מינין בפני עצמן דנעשה בכשרות ואחר כך אגד עמהן מין אחר דהוה ליה מוסיף גורע ויש לומר כיון דקודם נטילתו נפסל הוה ליה גרוע ועומד אבל תפילין אם הניחן בראשו בכשרות והניח גבייהו בית חמישי הרי זה מוסיף גורע שפוסלן ומבטל מצות שעל ראשו ולא דמי ללולב דאם נטלו ובעודו בידו הוסיף מין חמישי אין זה מבטל מצותו דמדאגביה נפק ביה :
קשר

[תוספ׳ פ״ז תוספ׳ חגיגה פרק ב]
[סוטה מז:]
[תוספ׳ שקלים ספ״ג]
[לעיל יז:וש״נ]
[בתענית טז. פירש״י שפל ברך ענין וצ״ל דכמה עניני ענוה יש ועי׳ רש״א ח״א]
[סוכה לג:]
[נ״ל כלומר]
[עי׳ תוס׳ פט. לקמן כסמוך ד״ה קשר]

דקשר העליון דאורייתא גרוע ועומד אי הכי תפילין נמי אי עביד ארבעה בתי ואייתי אחרינא ואנח גבייהו האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי עביד חמשה בתי גרוע ועומד הוא האמר ר' זירא *בית חיצון שאינו רואה את האויר פסול: **מתני'** אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר °וכל העם ישמעו ויראו ולא יזידון עוד דברי ר' עקיבא ר' יהודה אומר אין מענין את דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין שלוחין בכל המקומות איש פלוני *מתחייב מיתה בבית דין: **גמ'** תנו רבנן *אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביבנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר וכל העם ישמעו ויראו דברי רבי עקיבא אמר לו ר' יהודה וכי נאמר יראו וייראו והלא לא נאמר אלא ישמעו וייראו למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכל מקום איש פלוני נתחייב מיתה בבית דין ת"ר ארבעה צריכין הכרזה המסית ובן סורר ומורה וזקן ממרא ועדים זוממין בכולהו כתיב בהו וכל העם וכל ישראל בעדים זוממין כתיב והנשארי' דלא כולי עלמא חזו לסהדותא: **מתני'** נביא השקר המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו מיתתו בידי אדם אבל הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתו בידי שמים שנאמר °אנכי אדרש מעמו המתנבא בשם עבודת כוכבים ואומר כך אמרה עבודת כוכבים אפי' כוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור הבא על אשת איש כיון שנכנסה *לרשות הבעל לנשואין אע"פ שלא נבעלה הבא עליה הרי זה בחנק וזוממי בת כהן ובועלה *שכל המוזמין *מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת כהן ובועלה: **גמ'** תנו רבנן שלשה מיתתן בידי אדם ושלשה מיתתן בידי שמים המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו והמתנבא בשם עבודת כוכבים מיתתן בידי אדם הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים מנהני מילי אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא °אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע ואשר לא צויתיו הא לחבירו צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו ואשר ידבר בשם אלהים אחרים זה המתנבא בשם עבודת כוכבים וכתיב ומת הנביא ההוא *וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק הכובש את נבואתו והמוותר על דברי נביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים [א] דכתיב °והאיש אשר לא ישמע (א) קרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע אל דברי וכתיב אנכי אדרש מעמו בידי שמים: המתנבא מה שלא שמע: כגון צדקיה בן כנענה דכתיב °ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל מאי הוה ליה למיעבד רוח נבות אטעיתיה דכתיב °ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן אמר רב יהודה מאי צא צא ממחיצתי *מאי רוח אמר רבי יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי הוה ליה למידק כדרבי יצחק דאמר רבי יצחק סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד עובדיה אמר °זדון לבך השיאך ירמיה אמר °תפלצתך השיא אותך זדון לבך והני מדקאמרי כולהו כהדדי שמע מינה לא כלום קאמרי דילמא לא הוה ידע ליה להא דרבי יצחק יהושפט הוה התם וקאמר להו דכתיב °ויאמר יהושפט האין פה נביא *(עוד לה') אמר ליה הא איכא כל הני אמר ליה כך מקובלני מבית אבי אבא סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין שני נביאים מתנבאים בסיגנון אחד המתנבא מה שלא נאמר לו כגון חנניה בן עזור דקאי ירמיה בשוק העליון וקאמר °כה אמר ה' [צבאות] הנני שובר את קשת עילם נשא חנניה ק"ו בעצמו מה עילם שלא בא אלא לעזור את בבל אמר הקב"ה הנני שובר את קשת עילם כשדים עצמן על אחת כמה וכמה אתא איהו בשוק התחתון אמר °כה אמר ה' וגו' שברתי את עול מלך בבל א"ל רב פפא לאביי האי לחבירו נמי לא נאמר א"ל כיון דאיתיהיב ק"ו למידרש כמאן דאיתמר ליה דמי הוא ניהו דלא נאמר לו המתנבא בשם עבודת כוכבים כגון נביאי הבעל הכובש את נבואתו כגון יונה בן אמיתי והמוותר על דברי נביא כגון חבריה

שאינו רואה את האויר · כגון שהוסיף בית חמישי עליהם בגלו או דבר אחר: **מתני'** כל ישראל ישמעו · צריך להשמיע מיתתו לרבים שלא יעשה אדם עוד כן: לא בבית דין שביבנה · אם נשאלו לבית דין שבלשכת הגזית ואמרו להם וחזר לעירו ושהה ימים עד שגלתה סנהדרי גדולה ליבנה ועדיין הבית קיים ואחרי כן הורה כבתחילה אין ממיתין אותו ביבנה ואע"פ ששם סנהדרי גדולה שסוף סוף אין נקבלים שם: **גמ'** וכי נאמר וכל העם יראו וייראו · דבעינן שיהו רואין במיתתו: הכרזה · פלוני מת בב"ד על שעבר עבירה זו כדי לרדות את האחרים: וכל ישראל · ישמעו וייראו: ובעדים זוממים כתיב והנשארים. ישמעו וייראו משום דלא שייך למיכתב וכל העם דלאו כולי עלמא חזו לסהדותא שיש גזלנין ומלוי בריבית ומועלים בשביעית שהן פסולים לעדות: **מתני'** ומה שלא נאמר לו · אע"פ שנאמר לחבירו ובגמרא יליף לה: הכובש נבואתו · שלא אמרה כגון יונה בן אמיתי: והמוותר על דברי נביא · המפקירם שלא חשש למה שאמר לו הנביא: **גמ'** והאיש אשר לא ישמע · היינו מוותר: קרי ביה איש אשר לא ישמיע · היינו כובש וקרי ביה לא ישמע שהוא עצמו אינו נשמע היינו עובר על דברי עצמו: ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו · אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו: סיגנון · דבר מליצות של רוח הקודש: עולה לכמה נביאים · נכנס בלבם לזה בלשון זה ולזה בלשון זה והכל אחד: ואין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד · בלשון אחד ואלו כולן לשון אחד היו אומרים דכתיב הנה נא כל הנביאים אומרים פה אחד טוב: חבריה

תורה אור

קשר העליון דאורייתא · פי' בקונט' דפלוגתא היא בפ' התכלת (מנחות דף לט: ושם) וליתיה אלא דמסקינן התם *שמע מינה קשר העליון דאורייתא: **ולא** בבית דין שביבנה · פירש בקונטרס אם נשאלו בבית דין שבלשכת הגזית ואמרו להם וחזר לעירו ושהה ימים עד שגלתה סנהדרי גדולה ותימה דסוף סוף כשממתינין עד הרגל היאך ממיתין הא כיון דגלתה סנהדרין אין דנין דיני נפשות כדאמר בפרק היו בודקין (לעיל דף מא.) וכי תימא דברגל חוזרים ב"ד הגדול ויושבין בלשכת הגזית אף לאחר שגלו ואז דנין אותו חדא דאם כן משכחת ליה לרבן יוחנן בן זכאי דהוה בסנהדרין ובפרק היו בודקין (שם) לא משמע הכי ועוד מאי עינוי הדין יש הא אין שייך עינוי הדין אלא כשמשהין אותו אחר גמר דינו כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות (לעיל דף לה.) דפריך לגמרוהו לדיניה בשבתא וליקטלוהו וכו' ומשני אתה מענה את דינו והדר פריך לדייטוהו במעלי שבתא וכו' ועוד מאי אריא זקן ממרא בשאר עבירות נמי ועוד אמאי נקט יבנה לימא לא בב"ד שבחנות ודוחק לומר דלעבירה דקודם שגלתה סנהדרין דנין אף לאחר שגלתה ולא אמרינן מקום גורם כיון דבשעת עבירה סנהדרי גדולה במקומן ור"ת אומר דמיירי כשנגמר דינו קודם שגלתה סנהדרי: ***הכובש** נבואתו לוקה · לית ביה לאו ועוד דאין בו מעשה אלא מכין אותו עד שתצא נפשו כמו עשה סוכה ואינו עושה* : אליהו

רבינו חננאל

אמרי היכי דמי אי נימא דעבד ד' בתי בטבלא ואייתי בית אחרינא אנחגבייהו ולא חבריה בהדייהו אמאי חייב האי לחודיה קאי והני לחודייהו קיימי ואי מתחלה עבדינהו ה' בתי ופילש בית חד לחבריה דהיינו ד' כיון דעבדינהו שלא כהלכתן לאו תפלין דכתיבי באורייתא נינהו כלל והאי לא אינרע לפי שהוסיף עליו אלא גרוע ועומד הוה מעיקרא דהא פסול הוא כר' זירא דאמר בית המפולש לחבירו פסול ופרישנ' לא צריכא כגון דעבד טוטפת בת ד' בתי דהויא כהלכתא תפילין מעילאי ואייתי בית אחרינא וחבריה בהדייהו דהיינו כל המוסיף גורע העיקר וכדרבא דאמר בית החיצון שאינו רואה את האויר פסול והאי כיון דאייתי בית מאבראי

ואוקמיה קמי החיצון נעשה החיצון פנימי ואינו רואה אויר לפיכך הוא פסול ואתינן להשווי לולב וציצית לתפילין ונדחו דלא דמו: **ת"ר** אין ממיתין אותו אלא בב"ד הגדול שבירושלים ואין ממיתין אותו אלא ברגל דברי ר' עקיבא. ר' יהודה אומר ממיתין אותו מיד לפי שאין מענין דינו כו': **ת"ר** ד' צריכין הכרזה מסית ובן סורר ומורה וזקן ממרא ועדים זוממין כולהו משום [דכתיב בהו] וכל ישראל וכל העם. בעדים זוממין כתיב והנשארים דלאו כולי עלמא חזו לסהדותא: **ת"ר** ג' מיתתן בידי אדם המתנבא מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו והמתנבא בשם ע"ז. מנא הני מילי אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע את אשר לא צויתיו הא לנביא אחר צויתיו זה המתנבא מה שלא נאמר לו. ואשר ידבר בשם אלהים אחרים זה המתנבא בשם ע"ז וכתיב ומת הנביא ההוא (שכל) [וכל] מיתה האמורה בתורה סתם חנק הוא. אבל נביא הכובש נבואתו והמוותר על דברי הנביא ונביא שעבר על דברי עצמו מיתתן בידי שמים. ואסיקנא המתנבא מה שלא שמע כגון צדקיה בן כנענה. ואע"ג דאמרינן מדכתיב ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו שמעינן מינה רוח נבות אטעיתיה מדהוה ליה למבדק בהא דאין סיגנון אחד עולה לשני נביאים. כלומר אין ב' נביאים מתנבאים בסיגנון אחד. והני כולהו עלה להן סיגנון אחד כלומר דבר אחד (וכולן מתנבאין בסיגנון אחד). כדכתיב עלה ויתן ה' ביד המלך ש"מ אין נבואה זו כהוגן דא"ר יצחק סיגנון אחד עולה לכמה נביאים ואין ב' נביאים מתנבאים בסיגנון אחד סיגנון אחד עולה לכמה נביאים זה עובדיה וירמיה עובדיה הוציא בלשון זדון לבך השיאך. וירמיה אמר תפלצתך השיא אותך זדון לבך ודחינן ודלמא צדקיה בן כנענה לא הוה ידע הא שמעתא דר' יצחק ופרקינן יהושפט הוה התם ואמר להו כך מקובל אני מבית אבי אבא שאין שני נביאים מתנבאין בסיגנון אחד. והיינו דכתיב ויאמר יהושפט האין פה נביא לה' עוד ונדרשה מאתו. כלומר אלו כולן אינן נביאי ה': **המתנבא** מה שלא נאמר לו כגון חנניה בן עזור דשמע לירמיה דאמר כה אמר ה' צבאות הנני שובר את קשת עילם וגו' נשא ק"ו כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את עול מלך בבל וזה הק"ו יש לו לירמיה לישאת אותו אבל לזולתו לא, המתנבא בשם ע"ז כגון נביאי [הבעל] אלו כולן מיתתן בידי אדם. אבל הכובש את נבואתו כגון יונה בן אמיתי דינו בידי שמים

עין משפט
נר מצוה

סז א מיי' פ"ד מהל' ממרים הלכה ג: [דף לט.]
סח ב ג מיי' פ"ג שם הלכה ח:
סט ד מיי' שם ופ"ז שם הלכה יג:
ע ה מיי' שם פ"ג הלכה ח:
עא ו מיי' שם ופי"ח מהל' עדות הל' ז:
עב ז מיי' פ"ה מהל' ע"ז הלכה ח סמג לאוין לה:
עג ח מיי' פ"ט מהלכות יסודי התורה הל' ג סמג לאוין לג:
עד ט מיי' שם הל' ב סמג עשין ו:
עה י מיי' שם הלכה ג סמג לאוין שם:
עו כ מיי' פ"ה מהל' ע"ז הל' ו סמג שם:
עז ל מיי' פ"ג מהל' איסורי ביאה הל' ד:
עח מ מיי' פי"ח מהל' עדות הלכה א סמג עשין קי:
עט נ מיי' שם פ"כ הל' י
[תוספתא פי"ח]

זה שייך לע"ב

[כתובות פו.]

שם יח

[פירש"י על כגה זו ע"י ... ופסחים ... קתי וכו' ובמ"ש תוס' שם ד"ה כל כו' ובד"ס זוממי]

מסורת
הש"ס

[בערוך ערך פלש א' גרים בית המפולש לחבירו פסול פי' אי מתחלה עבדינהו ה' בתי ופליש חד בית לחבריה דהיינו ד' בתי וכו' ע"ש]

[במשנה שבמשניות ובגמרא איתא הסמוכה איתא נתחייב]

הגהות
הב"ח

(א) גמ' דכתיב והאיש אשר לא ישמע וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע:

הגהות
הגר"א

[א] גמ' והאיש אשר לא ישמע וגו'. נ"ב ג"י הגאונים והיה וגו' אשר וגו' וכתיב אנכי וגו'. והיא הנכונה:

מכות ב.[ע"ש]

שם

[לעיל נב:פד:]

שם

ד"ס ב יח

מלכים א כב

[שבת קמט: לקמן קב:]

עובדיה א
ירמיה מט

מלכים א כב
[נ"ל עוד]

ירמיה מט

שם כח

פ א מיי' פ"ט מהלכות יסודי התורה הל' ג :

אליהו בהר הכרמל וכו' · משמע דבשם הקב"ה היה מתנבא לעבור וכיון דמוחזק מהימנין ביה אע"ג דלא יהיב אות ובהאשה רבה (יבמות דף צ: ושם) נפקא לן דכתיב אליו תשמעון אפי' אמר לך עבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה כגון אליהו בהר הכרמל ותימה מאי קא פריך התם וליגמר מיניה כיון דע"פ הדיבור היה מתנבא מה שייך למילף מיניה לעבור משום תקנה דרבנן שלא על פי הדיבור ועוד למה לן הכא טעמא משום דאיתחזק בנביאות הא אפילו בלא נביא שרי לב"ד לעבור משום מיגדר מילתא ויש לומר דמדקדק התם מלישנא דברייתא דקתני הכל לפי שעה דמשמע הכל מפני צורך השעה ולא על פי הדיבור למה לי צורך השעה בין לצורך בין שלא לצורך צריך לקיים צווי של מקום אלא ודאי בנביא שעשה מדעתו קא אמרה ברייתא דמיירי קרא והא דבעי הכא איתחזק היינו משום דכי איתחזק בנביאות סומכין עליו במה שהיה מבטיח לירידת אש ושוחטין על הבטחתו קדשים בחוץ שבזכותו ובתפלתו תרד אש מהשמים ויהיה מגדר מילתא בדבר שיתקדש שמו של הקב"ה ברבים ויחזרו ישראל למוטב ומיהו בקרא משמע שעל פי הדיבור עשה דכתיב באליהו ובדברך עשיתי וגו' ופרש"י מאור הגולה בפירושו לנביאים ובדברך עשיתי שהקרבתי בשעת איסור הבמות ונראה לומר דכיון דעל פי הדיבור שרי משום צורך שעה הוא הדין שלא על פי הדיבור שהרי אין נביא רשאי לחדש דבר כדאיתא בפ"ק דמגילה (דף ג:) ועוד י"ל דהא דקאמר אליהו ובדברך עשיתי לא שאמר לו הקב"ה אלא מקרא היה דורש דכתיב גוי וקהל גוים יהיה ממך ואמרינן *עתידין בניך לעשות כמעשה נכרים פירוש לשחוט בחוץ ואגי מסכים על ידו ולפי שהיה נביא מוחזק סמכו עליו שעליו נאמר מקרא זה :

חבריה דמיכה · דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא זה היה מיכיהו בן ימלא שנתנבא אותו היום על אחאב ליפול ביד ארם מפני שנפל בן הדד בידו ושלחו לשלום והיינו דקאמר אחאב ליהושפט לא ידבר עלי טוב כי אם רע מפני שנתנבא

תורה אור

כבר את זו עליו ולא קיבל חבירו את דבריו דכתיב וימאן האיש להכותו : עדו הנביא · שנתנבא על מזבח[א] ה' בבית אל שהיה ירבעם מקטר עליו *ובדברי הימים גבי יאשיהו כתיב והוא היה עדו : כי כן צוה אותי · בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים (במקום הזה) ועבר על דברי עצמו ושמע לדברי הנביא השקר ואכל ושתה : תמרי בארבילא · תמרים הנתונים בכברה : דילמא הדרו ביה · פמליא של מעלה וניחם על הרעה והם אינם יודעים והיאך מתרינן בו התראת ספק : והא יונה דהדרו ביה · מהפוך את נינוה : מעיקרא נינוה נהפכת אמרו ליה · ברוח הקדש ומשמע נמי לטובה שיהפכו מעשיהם מרעה לטובה וכיון שכבו נתקיימה הנבואה ולא מיהדר הוא : ואיהו דלא ידע · הוא היה טועה וסבור שהוא לרעה : מנא ידע · האי גברא שזה נביא אמת שהקב"ה עונשו והלא שמא סבור שזהו נביא שקר לפיכך מוותר על דבריו : היכא דהוחזק · שהוא צדיק ונביא אמת : שאני · ולא בעי אות : היכי שמע ליה יצחק · שהוא דבר אמת מה שלא נאמר לשום אדם להקריב את בנו : שחוטי חוץ · שהרי בית המקדש היה בירושלים : הנסה דבר אליך תלאה · וכי היה לאוהבך לנסותך בדבר שהיא תלאה אותך ומכרית את זרעך : הנה יסרת רבים · רלית והחיית' לו כל באי העולם בדברים ועתה הנה בא להלאותך ולבהלך : נביא שהדיח · שמתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודת כוכבים : הדחה · כתיב הכא כי דבר סרה להדיחך וכתיב במסית כי ביקש להדיחך וגו' : מיתה כתב ביה · והך גזירה שוה לא גמר מרביה דאין אדם דן גזירה שוה מעצמו : ורבי שמעון גמר הדחה הדחה מנביא · דבעיר הנדחת אגמריה רביה גזירה שוה מסיני לדון הדחה הדחה ומסתברא דמנביא אגמריה הלכה למשה גזירה שוה זו כדיהיב טעמא למלתיה :

מחלוקת

חבריה דמיכה דכתיב °ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב °ויאמר לו יען אשר לא שמעת [וגו'] ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא דכתיב °כי כן צוה אותי וכתיב °ויאמר לו גם אני נביא כמוך וכתיב °וישב אתו וכתיב °וילך וימצאהו אריה תני תנא קמיה דרב חסדא הכובש את נבואתו לוקה *אמר ליה מאן דאכיל תמרי בארבלא לקי מאן מתרי ביה אמר אביי חבריה נביאי מנא ידעי אמר אביי דכתיב °כי לא יעשה ה' [אלהים] דבר כי אם גלה סודו ודילמא הדרי ביה אם איתא דהדרי ביה אודועי הוו מודעי לכלהו נביאי והא יונה דהדרי ביה ולא אודעוהו יונה מעיקרא נינוה נהפכת אמרי ליה איהו לא ידע אי לטובה אי לרעה המוותר על דברי נביא מנא ידע דאיענש דיהב ליה אות והא מיכה דלא יהיב ליה אות ואיענש היכא דמוחזק שאני דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק אליהו בהר הכרמל היכי סמכי עליה ועבדי שחוטי חוץ אלא *היכא דמוחזק שאני °ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם (אחר מאי) א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא אחר דבריו של שטן דכתיב °ויגדל הילד ויגמל וגו' אמר שטן לפני הקב"ה רבונו של עולם זקן זה חננתו למאה שנה פרי בטן מכל סעודה שעשה לא היה לו תור אחד או גוזל אחד להקריב לפניך אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו אם אני אומר לו זבח את בנך לפני מיד זובחו מיד והאלהים נסה את אברהם ויאמר קח נא את בנך אמר רבי שמעון בר אבא *אין נא אלא לשון בקשה משל למלך בשר ודם שעמדו עליו מלחמות הרבה והיה לו גבור אחד ונצחן לימים עמדה עליו מלחמה חזקה אמר לו בבקשה ממך עמוד לי במלחמה זו שלא יאמרו ראשונות אין בהם ממש אף הקב"ה אמר לאברהם ניסיתיך בכמה נסיונות ועמדת בכלן עכשיו עמוד לי בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים את בנך ב' בנים יש לי את יחידך זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו אשר אהבת תרוייהו רחימנא להו את יצחק וכל כך למה כדי שלא תטרף דעתו עליו קדמו שטן לדרך אמר לו °הנסה דבר אליך תלאה הנה יסרת רבים וידים רפות תחזק כושל יקימון מליך כי עתה תבא אליך ותלא אמר לו °אני בתומי אלך אמר לו *הלא יראתך כסלתך אמר לו זכר נא מי הוא נקי אבד כיון דחזא דלא קא שמיע ליה אמר ליה ואלי דבר יגונב כך שמעתי מאחורי הפרגוד השה לעולה ואין יצחק לעולה אמר לו *כך עונשו של בדאי שאפילו אמר אמת אין שומעין לו ר' לוי אמר אחר דבריו של ישמעאל ליצחק אמר לו ישמעאל ליצחק אני גדול ממך במצות שאתה מלת בן שמנת ימים ואני בן שלש עשרה שנה אמר לו ובאבר אחד אתה מגרה בי אם אומר לי הקב"ה זבח עצמך לפני אני זובח מיד והאלהים נסה את אברהם *תנו רבנן נביא שהדיח בסקילה רבי שמעון אומר בחנק *מדיחי עיר הנדחת בסקילה רבי שמעון אומר בחנק נביא שהדיח בסקילה מ"ט דרבנן אתיא הדחה הדחה ממסית מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה ור"ש מיתה כתיבא ביה *וכל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק מדיחי עיר הנדחת בסקילה מ"ט דרבנן גמרי הדחה הדחה או ממסית או מנביא שהדיח ור"ש גמר הדחה הדחה מנביא וליגמר ממסית דנין מסית רבים ממסית רבים ואין דנין מסית רבים ממסית יחיד אדרבה *דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ור"ש *כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה אמר רב חסדא

מחלוקת

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

רבינו חננאל

שמים : תני תנא קמיה דרב חסדא לוקה א"ל ומי התרה בו דלקי כלומר מי יודע ששלחו אלהים להינבא והסתיר נבואתו ואמר אביי חבריו הנביאים שגילה כדכתיב כי לא יעשה ה' אלהים דבר כי אם גלה סודו אל עבדיו הנביאים ודלמא הדרו ביה כו': המוותר על דברי נביא ואינו עושה כל מה שיאמר לו אלא ממאן לשמוע דבריו כגון חבריה דמיכיהו כדכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר לרעהו בדבר ה' הכני נא וימאן האיש להכותו וכתיב ויאמר לו יען אשר לא שמעת בקול ה' הנך הולך מאתי והכך האריה וילך מאצלו וימצאהו האריה ויכהו דינו בידי שמים · ואקשינן מנא ידע דהוא נביא ואיענש ושנינן מוחזק בנביאות הוה אבל מאן דלא מוחזק לא מיחייב לקבולי מיניה עד דיהיב ליה אות ומופת ומאן דמוחזק מקבלינן מיניה מאליהו בהר הכרמל אילולי שהיה מוחזק בנביאות היכי הוו מקבלי מיניה ועבדי שחוטי חוץ אלא ש"מ היכא דמוחזק שאני . ונביא שעבר על דברי עצמו כגון עדו הנביא שנאמר כי כן צוה אותי בדבר ה' לאמר לא תאכל לחם ולא תשתה מים ולא תשוב בדרך אשר הלכת ויאמר לו גם אני נביא כמוך ומלאך דבר אלי בדבר ה' לאמר השיבהו אתך אל ביתך ויאכל לחם וישתה מים כחש לו דינו בידי שמים שנאמר וימצאהו האריה בדרך וימיתהו . ירושלמי א"ר שמואל בר רב יצחק ונביא אחד זקן ישב בבית אל זה אמציהו כהן בית אל: ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם אחר מי א"ר יוחנן אחר דברי השטן שאמר לפני הקב"ה רבונו של העולמים זקן זה חננתו למאה פרי [בטן] ומכלסעודות שעש' לא היה לו להקריב לפניך תור או בן יונה אחד . א"ל כלום עשה אלא למען בנו אם אני אומר לו זבח אותו לפני עושה . מיד והאלהים נסה את אברהם כו' ר' לוי אמר אחר דברי ישמעאל שאמר ליצחק אני גדול ממך במצות שאתה נמלתה בן ח' ימים ואני בן י"ג שנה א"ל ובאבר אחד אתה מי יראיני אם אומר לו הקב"ה זבח עצמך מיד אני זובח את עצמי . מיד והאלהים נסה את אברהם : ת"ר נביא שהדיח בסקילה מאי טעמא גמרי הדחה הדחה ממסית מה מסית בסקילה אף נביא שהדיח בסקילה רבי שמעון אומר מיתה כתיבא ביה וכל מיתה האמורה בתורה סתם בחנק . מדיחי עיר הנדחת בסקילה גמרי הדחה הדחה אי ממסית אי מנביא שהדיח ר' שמעון אומר בחנק גמר הדחה הדחה מנביא שהדיח. אמר

לא נמצא שם מפורש וברד"ק כתב רמז לזה

ס"א ל"ג

מכות כ:

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] רש"י ד"ה עדו הנביא שנתנבא על מזבח בית אל כו' כצ"ל :

[ת"ל מאי אחר כ"א בע"י]

[לעיל מג: ברכות ס. סוטה יוד:]

תהלים כו [פירושו דמלתא תמלא בתוס' ב"מ נח: סוף ד"ה סלא] [אדר"נ פ"ל]

לעיל סו. פד.

[לעיל כ.]

[לעיל נג.ולד:]

[לעיל פד.] [שם]

הוא דבור בפ"ע רש"ל

פא א מיי' פ"ח מהלכות יסודי התורה הל"ב והל"ה והיינו לפי שעה וע"ש:

א ב מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה ח:

ב ג מיי' שם הלכה ו:

מן ד"ה לרשות עד ד"ה מה ת"ל שייך למתני' לעיל פט.

תורה אור

מחלוקת בעוקר הגוף דעבודת כוכבים וקיום מקצת וביטול מקצת דעבודת כוכבים דרחמנא אמר °מן הדרך אפילו מקצת הדרך אבל עוקר הגוף דשאר מצות דברי הכל בחנק וקיום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הכל פטור מתיב רב המנונא °ללכת זו מצות עשה בה זו מצות לא תעשה ואי סלקא דעתך בעבודת כוכבים עשה בעבודת כוכבים היכי משכחת לה תרגמה רב חסדא °ונתצתם רב המנונא אמר מחלוקת בעוקר הגוף בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצות וקיום מקצת וביטול מקצת דעבודת כוכבים דרחמנא אמר מן הדרך אפילו מקצת הדרך אבל קיום מקצת וביטול מקצת דבשאר מצות דברי הכל פטור ת"ר *המתנבא לעקור דבר מן התורה חייב לקיים מקצת ולבטל מקצת ר"ש פוטר ובעבודת כוכבים אפילו אומר היום עיבדוה ולמחר בטלוה דברי הכל חייב אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה כרב חסדא רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה כרב המנונא אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה כרב חסדא המתנבא לעקור דבר מן התורה דברי הכל בחנק לקיים מקצת ולבטל מקצת ר"ש פוטר והוא הדין לרבנן ובעבודת כוכבים אפילו אמר היום עיבדוה ולמחר בטלוה חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה כרב המנונא המתנבא לעקור דבר מן התורה בין בעבודת כוכבים בין בשאר מצות חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה *לקיים מקצת ולבטל מקצת בשאר מצות ר"ש פוטר והוא הדין לרבנן ובעבודת כוכבים אפילו אומר היום עיבדוה ולמחר בטלוה חייב מר כדאית ליה ומר כדאית ליה א"ר אבהו א"ר יוחנן *בכל אם יאמר לך נביא עבור על דברי תורה שמע לו חוץ מעבודת כוכבים שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו תניא רבי יוסי הגלילי אומר הגיע תורה לסוף דעתה של עבודת כוכבים לפיכך נתנה תורה ממשלה בה שאפילו מעמיד לך חמה באמצע הרקיע אל תשמע לו תניא א"ר עקיבא חס ושלום שהקדוש ב"ה מעמיד חמה לעוברי רצונו אלא כגון חנניה בן עזור שמתחלתו נביא אמת ולבסוף נביא שקר: וזוממי בת כהן: מנהני מילי אמר רב אחא בריה דרב איקא דתניא ר' יוסי אומר מה ת"ל °*ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו לפי שכל *המזוממין שבתורה זוממיהן ובועליהן כיוצא בהן בת כהן *היא בשריפה ואין בועלה בשריפה זוממין איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו כשהוא אומר לעשות לאחיו *לאחיו ולא לאחותו:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

כל ישראל °*יש להם חלק לעולם הבא שנאמר °ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר *ואלו שאין להם חלק לעולם הבא °האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים *והלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר אף *ההוגה °את השם באותיותיו *שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להן חלק לעולם הבא שלשה מלכים ירבעם אחאב ומנשה ר' יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר °ויתפלל אליו *וישמע תחנתו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו ולא לחיי העולם הבא השיבו ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: גמ' וכל כך למה תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים שכל מדותיו של הקב"ה °מדה כנגד מדה דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מניין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה שנאמר °ויאמר אלישע שמעו דבר ה' [וגו'] כעת מחר סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון וכתיב °ויען השליש אשר (המלך) נשען על ידו את איש האלהים ויאמר הנה ה' עושה ארובות בשמים היהיה הדבר הזה ויאמר *הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל וכתיב

מחלוקת. דרבנן ורבי שמעון בנביא בעוקר כל הגוף בעבודת כוכבים ואומר נצטויתי ברוח הקודש מפי הגבורה להתנבאות לעקור כל מלות עבודת כוכבים מן התורה או לקיים מקלת ולבטל מקלת בהאי הוא דקאמרי רבנן סקילה משום דבהאי עניינא דכתיבא הדחה בנביא דגמרי סקילה מיניה בע"ז הוא משתעי דכתיב ובא האות והמופת וגו' נלכה ונעבדה היינו עקירת הגוף ובטול מקלת התם נמי כתיב בסיפא יומת כי דבר סרה וגו' להדיחך מן הדרך ואפי' במקלת במשמע ומיהו לא מישתעי קרא אלא בע"ז דדבר למד מעניינו: אבל עוקר הגוף דשאר מלות דברי הכל בחנק. דנפקא לן מקרא אחרינא האמור בפרשה אחרינא דלא כתיב בה הדחה אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי (דברים יח) והיינו מה שלא שמע וכתיב ומת הנביא ההוא וכל מיתה האמורה סתם חנק הוא: פטור. דהתם דבר כתיב דבר שלם ולא חלי דבר: ללכת זו מלות עשה. ברייתא היא בספרי גבי פרשת נביא המדיח דכתב בה הדחה (שם יג) להדיחך מן הדרך אשר צוך ה' אלהיך ללכת בה וגו' ודריש קרא יתירא ללכת זו מלות עשה דמשמע לעשות ולא משמע אזהרה: בה לא תעשה. דגמרינן מאשר חטא בה דבלא תעשה מיירי אלמא דשאר מלות נמי הכא גבי הדחה כתיבי דאי לא משתעי קרא אלא בע"ז מאי עשה איכא: ובין בשאר מלות. דהאי ללכת בה לא משמע ליה לרב המנונא אוקמתא דרחמנא אמר מן הדרך ואע"ז קאי דאכתי לא איתרבו שאר מלות בהאי עניינא דללכת בה כולה משמע: ד"ה פטור. ואפילו מחנק דהתם דבר שלם כתיב ולאו אעוקר דברי תורה האי כי יזיד לדבר דבר קאי דהתם סקילה הוא אלא אדברים בעלמא כגון לדקיה בן כנענה: היום עובדה. כלומר היינו קיום מקלת וביטול מקלת: כרב חסדא. דאמר בע"ז הוא דפליגי אבל בשאר מלות עוקר הגוף הוא בחנק וביטול מקלת פטור: ר"ש פוטר והוא הדין לרבנן. דגבי חנק דבר שלם כתיב ולרב חסדא הא דנקט ר"ש הא קמ"ל דרישא דקתני סתמא חייב ואפילו לרבנן בחנק דרבי שמעון הוא דקא מחייב חנק ולא סקילה דשאר מלות בעניינא הדחה דסקילה לא כתיבי: מר כדאית ליה כו'. לרבנן בסקילה לרבי שמעון בחנק *והוא הדין לרבנן ולרב המנונא האי דנקט ר' שמעון רבותא הוא כלומר ואפילו מחנק דרבי שמעון פטור וכ"ש מסקילה דמחייבי ליה רבנן בעוקר את הכל: אם יאמר לך נביא. המוחזק עבור על דברי תורה הכל לפי תקנת השעה כגון אליהו בהר הכרמל בשחוטי חוץ: נתנה התורה ממשלה בה. כלומר אפילו הראה אותו נביא מושל ועושה כרצונו דכתיב (דברים יג) ונתן אליך אות או מופת: שתחילתו נביא אמת. כגון חנניה הנביא והאי ונתן אליך אות בעודו נביא אמת יתן לך אות בנבואה אחרת ולבסוף כשיחזור להרשיע יאמר לעבוד עבודת כוכבים וסמוך עלי שהרי מוחזק אני על ידי אות ומופת שנתתי לך כבר: *(לרשות הבעל. כגון מסרה האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרך ולא קרינן בה בית אביה: לאותה מיתה. שהיו מחייבין את הנידון: ובועלה. כלומר וכל הבועלים נידונין כמיתת הנבעלת חוץ מבועל בת כהן:) מה ת"ל לאחיו. לכתוב כאשר זמם לעשות ולישתוק: אם לו הוקשו. לבועל שהיו מחייבין אותו חנק: אם לה. שמחייבין אותה שריפה: לאחיו ולא לאחותו. כל היכא דבעדותן מחייבין איש ואשה ודינן חלוק כי הכא לו הוקשו:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. מעיקרא איירי בארבע מיתות ומפרש ואזיל להו לכולהו והדר מפרש הני דאין להם חלק לעולם הבא: ה"ג האומר אין תחיית המתים מן התורה. *שכופר במדרשים דדרשינן בגמרא לקמן מניין לתחיית המתים מן התורה ואפי' יהא מודה ומאמין שיחיו המתים אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא הואיל ועוקר שיש תחיית המתים מן התורה מה לנו ולאמונתו וכי מהיכן הוא יודע שכן הוא הלכך כופר גמור הוא: אפיקורוס. מפרש בגמרא: ספרים החיצונים. מפרש בגמרא: גמ' ויהי

גליון הש"ס

מתני' כל ישראל יש להן חלק. עי' כתובות דף קב ע"ב תוס' ד"ה מזומן: שם האומר אין תחיית המתים. עי' סוטה ד"ה ע"א תוד"ה כל: שם ההוגה את השם. עי' סוכה דף ה' ע"א תוד"ה יו"ד ה"א. שבועות דף לד ע"א תוס' ד"ה באלף: גמ' מדה כנגד מדה. עי' סוטה דף ח' ע"ב:

כי' ב"ש שאין זה מדברי רש"י

דברים יט [הנהו חמש תיבות ועשיתם לו כאשר זמם לעשות נראה דאינם מן הגירסא אלא עיקר הגי' כדאיתא בפירש"י מה ת"ל לאחיו]

חגיגה טו: [ויעתר לו]

[נ"ל למלך] [נ"ל הנכה]

דברים יג

שם

שם יג

[סוריות ד:]

[שם ד:]

[י"ג המזוממין] [לעיל נא. ע"ש] [שם:]

ישעיה ס [ע"ז יח.] שבועות טו: שמות טו ע"ז יח. דה"ב לג מלכים ב ז שם

עין משפט
נר מצוה

ב א מיי' פ"ח מהלכות תשובה הל"א:
רס"ל מ"ז
ד ב מיי' שם הלכה ב בהשגו' ובהפירוש שהביא בעל מ"ע בשם סרמב"ן:

מכות יא. ברכות כו.

ס"א מכאן אמרו שאין נותנין מתנה לכהן ע"ה

[נ"ל הכהנים והלוים]

[צ"ל מחמשה]
[יומא כב:]

[דף קי"א.]

יבמות לו: ע"ש בכורות לא: ע"ש

דברים ד

הגהות הגר"א
[א] גמ' סימן צדיק גם גשם קם. נ"ב צד"ק ק"ם גש"ם ג"ם סי' כצ"ל:

מסורת הש"ס

[צ"ל היום]

[ליתא בע"י]

חולין קל:

[לעיל סד: כריתות ז:]

[פסחים מט: ע"ש]

[צ"ל היום]

תורה אור

מלכים ב ז

במדבר יח

דה"ב לא

ויקרא כב

שם

שמות ו

וכתיב °ויהי לו כן וירמסו אותו העם בשער וימות ודילמא קללת אלישע גרמה ליה *דאמר רב יהודה אמר רב קללת חכם אפי' על חנם היא באה אם כן לכתוב קרא וירמסוהו וימות מאי בשער על עסקי שער (*אמר ר' יוחנן) מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר °ונתתם ממנו [את] תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנין לו תרומה אלא מלמד שעתיד לחיות וישראל נותנין לו תרומה מכאן לתחיית המתים מן התורה דבי רבי ישמעאל תנא לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים* *א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מניין שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ שנאמר °ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת (*לכהנים ולוים) למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת אמר רב אחא בר אדא אמר רב יהודה כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ כאילו נותנה לפני ארי *מה ארי ספק דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל אף כהן עם הארץ ספק אוכלה בטהרה ספק אוכלה בטומאה ר' יוחנן אמר אף גורם לו מיתה שנאמר °ומתו בו כי יחללוהו דבי ר"א בן יעקב תנא אף משיאו עון אשמה שנאמר °והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם תניא ר' סימאי אומר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר °וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען לכם לא נאמר אלא להם מכאן לתחיית המתים מן התורה: [א] (צד"ק ג"ם גש"ם ק"ם סימן): שאלו מינין את רבן גמליאל מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים אמר להם מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קיבלו ממנו מן התורה דכתיב °ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם אמרו לו ודילמא וקם העם הזה וזנה מן הנביאים דכתיב °יחיו מתיך נבלתי יקומון הקיצו ורננו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל ודילמא מתים שהחיה יחזקאל מן הכתובים דכתיב °וחכך כיין הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים ודילמא רחושי מרחשן שפוותיה בעלמא כר' יוחנן *דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים עד שאמר להם מקרא זה °אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם לכם לא נאמר אלא להם מיכן לתחיית המתים מן התורה וי"א מן המקרא הזה אמר להם °ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כלכם היום (פשיטא דחיים כולכם היום אלא אפילו ביום שכל העולם כולם מתים אתם חיים) מה היום כולכם קיימין אף לעוה"ב כולכם קיימין שאלו רומיים את רבי יהושע בן חנניה מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות אמר להו תרווייהו מן המקרא הזה שנאמר °ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה ודילמא וקם העם הזה וזנה אמר להו *נקוטו מיהא פלגא בידייכו דיודע מה שעתיד להיות איתמר נמי א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים ויודע מה שעתיד להיות שנאמר הנך שוכב עם אבותיך וקם וגו' תניא א"ר אליעזר בר' יוסי בדבר זה זייפתי ספרי מינים שהיו אומרים אין תחיית המתים מן התורה אמרתי להן זייפתם תורתכם ולא העליתם בידכם כלום שאתם אומרים אין תחיית המתים מן התורה הרי הוא אומר °הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה הכרת תכרת בעולם הזה עונה בה לאימת לאו לעולם הבא א"ל רב פפא לאביי ולימא להו תרוייהו מהכרת תכרת אינהו הוו אמרי ליה *דברה תורה כלשון בני אדם כתנאי *הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא דברי ר"ע אמר לו ר' ישמעאל והלא כבר נאמר °את ה' הוא מגדף ונכרתה וכי שלשה עולמים יש אלא ונכרתה בעולם הזה הכרת לעולם הבא הכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם בין ר' ישמעאל ובין ר"ע עונה בה מאי עבדי ביה לכדתניא *יכול אפילו עשה תשובה ת"ל עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה שאלה קליאופטרא מלכתא את ר"מ אמרה ידענא דחיי שכבי דכתיב °ויציצו מעיר כעשב הארץ אלא כשהן עומדין עומדין ערומין או בלבושיהן עומדין אמר לה *ק"ו מחיטה °ומה חיטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברים בלבושיהן על אחת כמה וכמה א"ל קיסר לרבן גמליאל אמריתו דשכבי חיי הא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי

אמרה

דברים לא
ישעיה כו
שיר ז
דברים יא
רש"ל מ"ז
[דברים לא]
[מו"ק כח.]
במדבר טו
[קידושין יז: וש"נ לעיל סד:]
[שבועות יג.] שם
[שבועות יג.]
תהלים עב
[כתובות קיא: ועי' תוספות חולין קז: ד"ה תפש]

ויהי לו כן וירמסו אותו. דבדבר שכפר בו נדון שלא אכל משם וגרמם ברגלי הבאים לקנות: (וכי אהרן קיים לעולם. כלומר וכי אהרן חיה כל כך שתנתן לו תרומה והלא לא נכנס לארץ ישראל ומאי האי דקאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן): לעולם קיים. לאו דווקא אלא כלומר הלא לא נגזר עליו שיחיה כל כך: שעתיד לחיות. לעולם הבא: דבי רבי ישמעאל תנא. הא דכתיב לאהרן לאו להכי הוא דאתא אלא לומר לך כאהרן וכו': מה ארי ספק דורס ואוכל. ואין אנו יודעין כשנוטל בהמה מן העדר אם דעתו לדורסה ולאוכלה מיד קודם שתסריח או לא אלא לטרוף ולמלא (חורו) [תאותו] ולאחר זמן יאכלנה כשתסריח וה"נ כהן עם הארץ כשאנו נותנין לו תרומה בידו אין אנו יודעין אם יאכלנה בטהרה או בטומאה [אי נמי] ספק דורס שארי דרכו לדרוס ולרמוס בהמה ברגליו ואוכלה כשהיא דרוסה מנוולת ופעמים שנותנה בחורו ואינה מנוולת: עון אשמה. עונות הרבה מטעין עליו: באכלם את קדשיהם. ומתרגמינן במיכלהון בסואבא ית קודשיהון: אלא להם. דמשמע שהבטיח הקב"ה לאבותינו אברהם יצחק ויעקב שיתן להם ארץ ישראל וכי להם ניתנה והלא לבניהם ניתנה אלא מלמד שעתידין לחיות ועתיד הקב"ה ליתן להם את ארץ ישראל: הנך שוכב עם אבותיך וקם. הנה אתה מת שוכב והנה אתה קם שתחיה לעתיד לבא והאי וקם אהנך קאי: דילמא וקם העם וזנה. דלקמי' קאי ולאו אדלעיל והיינו אחד *(מג') מקראות שאין להם הכרע*: יחיו מתיך. דמתים שבארץ ישראל יחיו: נבלתי יקומון. אפי' נפלים יחיו במסכת כתובות*: ודילמא מתים שהחיה יחזקאל. דההיא קרא יחיו מתיך ישעיה אמרו והוא קדם ליחזקאל שנתנבא בימי חזקיה והיה מתנבא פסוק זה על שהיה עתיד יחזקאל להחיות מתים אבל לעולם הבא לא: דובב. פרונמיי"ש בלע"ז כלומר נעות ומתנודדות שפתי ישיני עפר מכלל שיחיו: מרחשן שפוותיהו בעלמא. שפתותיהן נעות מעט בתוך הקבר אבל אין חיין ויוצאין לאויר העולם וכרבי יוחנן וכו': ולא קבלו ממנו. עד שאמר להם וכו': חיים כלכם היום. דהאי *יום מיותר הוא דמצי למכתב חיים כלכם מה תלמוד לומר היום כהיום מה היום וכו' כך שמעתי: הנך שוכב עם אבותיך וקם. הרי תחיית המתים העם הזה וזנה הרי מה שעתיד להיות: פלגא בידך. דמהאי קרא נפקא דיודע מה שעתיד: זייפתם ולא העליתם. כזב אתם אומרים ואין ממש בדבריכם: לאו לעולם הבא. אלמא יש תחיית המתים: מהכרת תכרת. הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא: אינהו הוו אמרי ליה דברה תורה כלשון בני אדם. ולהכי אמר להו הכי כי היכי דלא להוי להו פתחון פה: הכרת תכרת. בעבודת כוכבים כתיב: והלא כבר נאמר. בעבודת כוכבים את ה' הוא מגדף ונכרתה דס"ל מגדף *היינו עובד עבודת כוכבים: וכי שלשה עולמים יש וכו'. ור"ע סבירא ליה דמגדף הייני מברך השם: והשתא בין לרבי ישמעאל בין לר"ע עונה בה מאי עבדי ליה מבעי ליה וכו': שעונה בה. שלא שב קודם מיתה הוי בכרת אבל שב לא: דחיי שכבי. שהמתים חיים: ויציצו מעיר. שעתידין ישראל לציץ ולפרוח מעיר ירושלים וכדאמרינן (כתובות דף קי"א.) הקב"ה עושה להם מחילות לצדיקים והולכין ועולין לירושלים:

אמרה

מסורת הש"ס

תורה אור

אמרה ליה ברתיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה שני יוצרים יש בעירנו אחד יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט איזה מהן משובח א"ל זה שיוצר מן המים א"ל מן המים צר מן הטיט לא כל שכן דבי ר' ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכוכית מה כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם נשברו יש להן תקנה בשר ודם שברוחו של הקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לר' אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוו עפרא ועפרא מי קא חיי א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר הלכו ובנו אותו לימים נפלו אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים אמרו לו אין אנו יכולין כעס עליהם ואמר להן במקום שאין מים ועפר בניתם *עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חציו בשר וחציו אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר שמא תאמר לזמן מרובה עלה להר וראה שהיום *אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות א"ל ההוא מינא לגביהא בן פסיסא ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי חיין דהיין מיתי דמיתי חיין א"ל ווי לכון חייביא דאמריתון מיתי לא חיין דלא הוו חיי דהוי חיי לא כ"ש א"ל חייביא קרית לי אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך א"ל אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ת"ר *בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו היא דכתיב °ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאים ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר *ויאמר ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו *עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי ולא עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתונו אמר להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד ברחו והניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה שוב [א] פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר °וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאילום תנו לנו כסף וזהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהן לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהן אמר להן מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר °ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו שכר עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שלשה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה ושוב פעם אחת באו בני ישמעאל ובני קטורה לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתיב °ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב °אלה תולדות יצחק בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמהם לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמהן אמר להם מהיכן אתם מביאין ראייה אמרו לו מן התורה אמר להן אף אני לא אביא ראייה אלא מן התורה שנאמר °ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפילגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות *אב שנתן אגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה על זה כלום מאי מתנות אמר ר' ירמיה בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה אמר ליה אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין כיצד גוף אומר נשמה חטאת שמיום שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר ונשמה אומרת גוף חטא שמיום שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיה בו

בכורות

רש"י

אמרה ליה ברתיה. דקיסר לרבן גמליאל שבקיה: שני יוצרים וכו'. משל הוא אלו היו שני יוצרים בעירנו אחד יוצר כלים מן המים וכו': אמרה לו. א"כ הקב"ה אם מן המים הוא מצייר דמטפה סרוחה שהיא כמים הוא מוליד: מן העפר לא כל שכן. שבידו: דבי רבי ישמעאל תנא קל וחומר מכלי זכוכית. וזו היא תשובה שהשיבה לאביה: מה כלי זכוכית שעמלן ברוח של אדם. שכשהוא עושה אותו יש לו שפופרת ונופח לתוכה וכן נשמע מפי האומנין: יש להם תקנה. להתיכן ולחזור ולעשות מהן כלי והא דאמרינן בחגיגה (דף טו.) ונוחין לאבדם ככלי זכוכית לא שאין להם תקנה אלא שנפסדין לשעתן ואין מתקיימין: עכשיו שיש מים. והכי נמי הקב"ה יוצר את האדם מטפה קטנה שאין בה ממש וכ"ש שיכול לבראתו מן העפר אי נמי כל העולם כולו יצר מתוהו: ואם אי אתה מאמין. שהקב"ה יוצר מן העפר: עכבר. שקורין אשקרו"ל ויש במינן שאין נבראין על ידי תולדה: היום. מתחיל לברא ולצאת מן העפר ולמחר מהלך כשהוא נברא כדאמרי' בשחיטת חולין בהעור והרוטב (דף קכו:): ושמא תאמר לזמן מרובה. שאותו שרץ אינו נברא לאלתר אלא לזמן מרובה שבוע או שבועיים ותהא סבור שאין הקב"ה מחיה המתים לפי שעה: לך עלה להר וכו': חלזון. תולעת *שיוצא מן הים אחד לשבעים שנה *וצובעין בדמו תכלת ולכתחלה אינו נראה בכל ההר אלא חלזון אחד: ולמחר. שהגשמים יורדין מתמלא כולו חלזונות ונראה למורי שבילי חלזון (*ראשון) משריצין כולן אלמא יש בידו לחיות לפי שעה: גביהא בן פסיסא. כך שמו והיתה לו עקמומיות בגבו כדמוכח לקמן: ווי לכון חייבא. אוי לכם לרשעים: דחיי מתים. אותן שהן חיין רואין אנו שמתין והיאך יעלה על דעתנו שהמתים חוזרין וחיים: דלא הוו. אותן שלא היו מעולם נוצרין ונולדין וחיין אותן שהיו כבר לא כ"ש שחוזרין וחיין: א"ל. מינא: חייבא קרית לי וכו'. בא לקנתרו: דימוסנאי. עוררין בעלי חמס שהיו רוצין ליטול חלק ביהודה ובירושלים: שבאו בני אפריקא לדון וכו'. ובמגלת תענית חשיב להו כל אותן ימים שנעשה בהן נסים לישראל וקבעום יו"ט ולהכי קאמר הכא בעשרים וארבעה בניסן לומר דיום טוב הוא ואסור בהספד משום נס זה: ארץ כנען לגבולותיה. דלהך ארעא קרי ארץ כנען ואתם ירשתם שלא כדין דשלנו הוא דכנען אבינו היה: אגטין. כתבים שלא יטול אחד בחלק חבירו כמו שעשה אברהם לישמעאל שלא ליטול במה שנתן ליצחק כלום יש לזה על זה כלום: שם טומאה. כשוף ומעשה שדים:

בכורות

[התשבי בשרש עכשיו כתב יש כותבין ביו"ד ואינו צריך]

ג"י הערוך ערך חלזון ג' אין שם חלזון אפי' אחד

[עי' מגילת תענית פ"ג]

במדבר לד

בראשית ט

שמות יב

שם

בראשית כה

שם

שם

[גי' הערוך ערך גט אב שכתב לגטין וכו' פי' שטר צוואה ודע עוד דבילקוט איתא אב שכתב לקיטין]

[מנחות מד.]

[גרס"י שבפ"י ליתא]

[לקמן קח. מגילה טז:]

הגהות הגר"א

[א] גמ' פעם אחת נמחק:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה חלזון וכו'. שיוצא מן הים. עיין בלשון רש"י מנחות דף מד ע"א ד"ה ועולה:

עין משפט
נר מצוה

ו א מיי' פי"ב מהל' מלכים הל' ב' ופ"ט מהל' תשובה הלכה ב:

בכורות. תאני הבכורות: יקרא אל השמים מעל. כלומר יקרא הקב"ה לנשמה הבאה לו לתוך גופו של אדם (א) מאל השמים מעל ויקרא אף אל הגוף שבא מן הארץ: מפני מה שוקעת במערב. תסובב את כל העולם עד שתחזור למקום זריחתה למזרח ותשקע לאי הוה הכי לא הוה אמינא לך מפני מה שוקעת במזרח דנוהג העולם כך הוא ממקום שיצא שם נכנס: כדי ליתן שלום לקונה. להקב"ה שהשכינה במערב וכיון שמגעת עד מערב הולכת ומשתחוה לפני הקב"ה שבראה ולכך שוקעת ונכנסת כפופה לפני הקב"ה: ותיתי עד פלגא דרקיעא. דאם לכך מתכוונת למה הולכת בתוך המערב תבא עד אמלעו של רקיע ותשקע לשם ומשם תשתחוה כלפי מערב שכן דרך ב"א שמשתחוה ברחוק לפני המלך ואינו מתקרב כל כך: משום פועלים. דאילו כן היה מחשיך פתאום שכשחמה באמלע הרקיע מאירה ביותר וסבורים שעדיין יש שהות ביום והיו פועלין שוהין במלאכתן עד שתחשכה ועוברי דרכים נמי לא היו יודעין מתי יחשוך לבקש להם בית לינה ולכך שוקעת במערב שכשהולכת ומשתפלת והולכת וכלה אורה יודעין שמגיע שעת חשיכה: משעת יצירה. שנקרם כולו בבשר וגידין ועצמות: פקידה. משעה שהמלאך פוקד הטיפה ומביאה לפני המקום מה תהא עליה כדאמרינן בפרק כל היד במסכת נדה (דף טז:) מיד נזרקה בו נשמה וחיות: אמר ליה. רבי משעת יצירה: ואמר לו. אנטונינוס וכי אפשר להתיכה שתתקיים אפילו ג' ימים בלא מלח שאינה מסרחת וה"נ אילו לא היתה נשמה נתונה עד שעת יצירה היאך תתקיים הטיפה שלא תסריח במעיה וכיון שטיפה מסרחת שוב אינה מולדת: למדני אנטונינוס. מדבריו למדתי: ופקודתך שמרה רוחי. משעת פקידה נשמר רוחי: משעת יציאה.

תורה אור

בכורות נאות והושיב בו שני שומרים אחד חיגר ואחד סומא אמר לו חיגר לסומא בכורות נאות אני רואה בפרדס בא והרכיבני ונביאם לאכלם רכב חיגר על גבי סומא והביאום ואכלום לימים בא בעל פרדס אמר להן בכורות נאות היכן הן אמר לו חיגר כלום יש לי רגלים להלך בהן אמר לו סומא כלום יש לי עינים לראות מה עשה הרכיב חיגר על גבי סומא ודן אותם כאחד אף הקב"ה מביא נשמה וזורקה בגוף ודן אותם כאחד שנאמר °יקרא אל השמים מעל ואל הארץ לדין עמו יקרא אל השמים מעל זו נשמה ואל הארץ לדין עמו זה הגוף: א"ל אנטונינוס לרבי מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב א"ל אי הוה איפכא נמי הכי הוה אמרת לי א"ל הכי קאמינא לך מפני מה שוקעת במערב א"ל כדי ליתן שלום לקונה שנאמר °וצבא השמים לך משתחוים א"ל ותיתי עד פלגא דרקיע ותתן שלמא ותיעול משום פועלים ומשום עוברי דרכים וא"ל אנטונינוס לרבי נשמה מאימתי ניתנה באדם משעת פקידה או משעת יצירה א"ל משעת יצירה א"ל אפשר חתיכה של בשר עומדת שלשה ימים בלא מלח ואינה מסרחת אלא משעת פקידה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר °ופקודתך שמרה רוחי ואמר ליה אנטונינוס לרבי מאימתי יצה"ר שולט באדם משעת יצירה או משעת יציאה א"ל משעת יצירה א"ל א"כ בועט במעי אמו ויוצא אלא משעת יציאה אמר רבי דבר זה למדני אנטונינוס ומקרא מסייעו שנאמר °לפתח חטאת רובץ ר"ל רמי כתיב °בם עור ופסח הרה ויולדת יחדו וכתיב °אז ידלג כאיל פסח ותרון לשון אלם כי נבקעו במדבר מים ונחלים בערבה הא כיצד עומדין במומן ומתרפאין *עולא רמי כתיב °בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וכתיב* °כי הנער בן מאה שנה ימות לא יהיה משם עוד עול ימים לא קשיא כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים ועובדי כוכבים מאי בעו התם הנך דכתיב בהו °ועמדו זרים ורעו צאנכם ובני נכר אכריכם וכורמיכם רב חסדא רמי כתיב °וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות וכתיב °והיה אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים לא קשיא כאן לימות המשיח כאן לעוה"ב ולשמואל *דאמר *אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שיעבוד גליות בלבד לא קשיא כאן במחנה צדיקים כאן במחנה שכינה *רבא רמי כתיב °אני אמית ואחיה וכתיב °מחצתי ואני ארפא אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה והדר מה שמחצתי ואני ארפא ת"ר אני אמית ואחיה יכול שתהא מיתה באחד וחיים באחד כדרך שהעולם נוהג ת"ל מחצתי ואני ארפא מה מחיצה ורפואה באחד אף מיתה וחיים באחד מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תניא אמר רבי מאיר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר °אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת לה' שר לא נאמר אלא ישיר מכאן לתחיית המתים מן התורה כיוצא בדבר אתה אומר °אז יבנה יהושע מזבח לה' בנה לא נאמר אלא יבנה מכאן לתחיית המתים מן התורה אלא מעתה °אז יבנה שלמה במה לכמוש שקוץ מואב הכי נמי דיבנה *אלא מעלה עליו הכתוב כאילו בנה א"ר יהושע בן לוי מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר °אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה הללוך לא נאמר אלא יהללוך מכאן לתחיית המתים מן התורה וא"ר יהושע בן לוי כל האומר שירה בעוה"ז זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר °קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו וגו' רינגו לא נאמר אלא ירננו מכאן לתחיית המתים מן התורה וא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן עתידין כל הנביאים כולן אומרים שירה בקול אחד שנאמר קול צופיך נשאו קול יחדו ירננו אמר רב יהודה אמר רב כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר °תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמו מקללין אותו שנאמר °מונע בר יקבוהו

כשיוצא ממעי אמו או משעת יצירה: א"ל. רבי משעת יצירה: אמר לו אנטונינוס א"כ בועט במעי אמו ויוצא. אלא משעת יציאתה: בם עור ופסח. שחיין עם מומן: וכתיב אז ידלג כאיל פסח. דמשמע שמתרפאין: עומדין במומן. ואח"כ מתרפאין: בלע המות לנצח. דלעתיד לבא מאחר שחיין שוב אין מתין: כי הנער. כלומר כשימות אדם לעתיד ומת בן מאה שנה יאמרו נער הוא מת כי הנער בן מאה שנה ימות אלמא מתין: וחפרה הלבנה ובושה החמה. משמע שיהא אורם כהה וכתיב והיתה אור הלבנה כאור החמה: כאן לימות המשיח. כשיכלה השיעבוד והיתה אור הלבנה כאור החמה ולעתיד לבא וחפרה הלבנה ובושה החמה מרוב נגהם של לדיקים: ולשמואל דאמר. בדוכתא אחריתי אין בין העולם הזה וכו'. אידי ואידי לעוה"ב: אלא כאן במחנה שכינה. וחפרה מזיו השכינה: כאן במחנה לדיקים. כאן במחנה רשעים לא גרסינן: כתיב אני אמית ואחיה. דמשמע כשם שאני אמית את האדם כך אני מחייהו כשמת בעל מום עומד וחי בעל מום: וכתיב מחצתי ואני ארפא. שכשהוא מחיה מרפא את המחץ ועומד שלם: והדר מה שמחצתי. שלאחר כן מתרפא וכדלעיל עומדין במומן ומתרפאין: מיתה באחד וחיים באחד. וה"ק אני ממית אדם זה ומחיה אדם אחר: כדרך שהעולם נוהג. שזה מת וזה נולד: מה מחץ ורפוי באחד. ואין רפואה אלא במקום מחץ: ישיר. משמע לעתיד: נשאו קול יחדיו. היינו קול אחד: המונע הלכה. מללמדו: מששת ימי בראשית. דכתיב בראשית ברא בשביל התורה שהיא ראשית וישראל נקראו *ראשית תבואתה שעתידין להנחיל' ברא אלהים את השמים וגו': בר. תורה: יקבוהו

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה יקרא וכו' גופו של אדם מעל השמים ממעל ויקרא:

ירמיה לא

[בפסוק כתיב מהופך ועי' ח"א שמישכו]

שבת סג: ודף קנא: ברכות לד: [פסחים סח: לקמן נט.]

[פסחים סח: ע"ש]

[שבת נו: ועי' תוס' שם ד"ה אלא מעתה]

מסורת הש"ס

[ירמיה ב]

ישעיה לה

פסחים סח:

ישעיה כה

שם סה

שם סא

שם כד

שם ל

דברים לב

שם

שמות טו

יהושע ח

מלכים א יא

תהלים פד

ישעיה נב

דברים לג

משלי יא

יקבוהו לאום ואין *לאום אלא עוברין שנאמר °ולאום מלאום יאמץ ואין קבה אלא קללה שנאמר °מה אקב לא קבה אל ואין בר אלא תורה שנאמר °נשקו בר פן יאנף עולא בר ישמעאל אומר מנקבין אותו ככברה כתיב הכא °יקבוהו לאום וכתיב התם °ויקב חור בדלתו ואמר אביי כי *אוכלא דקצרי ואם למדו מה שכרו אמר רבא אמר רב ששת זוכה לברכות כיוסף שנאמר °וברכה לראש משביר ואין משביר אלא יוסף שנאמר °ויוסף הוא [השליט על הארץ הוא] המשביר לכל עם הארץ אמר רב ששת כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעולם הבא שנאמר °ומרוה גם הוא *יורה אמר רבא מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר °יחי ראובן ואל ימות יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא רבינא אמר מהכא °ורבים מישני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם רב אשי אמר מהכא °ואתה לך [לקץ] ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין אמר רבי אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב שנאמר °כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם *וא"ר אלעזר גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות שנאמר °כי אל דעות ה' וא"ר אלעזר גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות שנאמר °פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך מתקיף לה רב אדא *קרחינאה אלא מעתה גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות דכתיב °אל נקמות ה' אל נקמות הופיע אמר ליה למילתיה הכי נמי כדעולא דאמר עולא שתי הופעיות הללו למה אחת למדת טובה ואחת למדת פורענות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר שנאמר °ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו שנאמר °כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו וא"ר אלעזר כל הנותן פיתו למי שאין בו דעה יסורין באין עליו שנאמר °לחמך ישימו מזור תחתיך אין תבונה בו ואין מזור אלא יסורין שנאמר °וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה לסוף גולה שנאמר °לכן גלה עמי מבלי דעת ואמר ר"א °*כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר °כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו *אין שריד אלא ת"ח שנאמר °ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר' אלעזר כל שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר °אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו אין שריד אלא תלמידי חכמים שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא ואמר רבי אלעזר ג'כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו והאמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר °העורכים לגד שלחן והממלאים למני ממסך לא קשיא °הא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה ואמר רבי אלעזר *כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז כתיב הכא °והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב התם °הבל המה מעשה תעתועים ואמר רבי אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו נגערת שנאמר °עריה תעור קשתך *ואמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים אמר רבי זירא אף אנן נמי תנינא *ד'בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו ש"מ *אמר ר' טבי אמר רבי יאשיה מאי דכתיב °שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכניס ומוציא אף שאול מכניס ומוציא והלא דברים קל וחומר ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות שאול שמכניסין *בו בקולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תנא דבי אליהו צדיקים שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן ה'אינן חוזרין לעפרן שנאמר °והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין ואם

רש"י

יקבוהו. מנקבים אותו לשון (מלכים ב יב) ויקוב חור בדלתו: אוכלא דקצרי. כלי של כובסין שהוא מנוקב ומזלפין בו מים על הבגדים: ומרוה גם הוא יורה. מי שמרווה את תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעולם הבא ל"א ומרוה לשון מורה: ואתה לך לקץ ותנוח ותעמוד וגו'. רמז לו שימות ויעמוד לאחר מכן לקץ הימין לקץ שעתיד הקב"ה להחזיר ימינו לפניו שהרי השיב אחור ימינו: מרחמם בעוה"ז. ינהגם לעוה"ב: שתי אותיות. של שם. כך שמעתי. ל"א כל שמות על שם דאמרי' בעלמא (חגיגה דף טז.) לבאות אות הוא בצבא שלו קרי להו אותיות לשון מופלא: גדול מקדש. חשוב הוא: למילתיה הכי נמי. דגדולה היא וכדעולא: שתי הופעיות. דכתיב אל נקמות ה' אל נקמות הופיע ואיכא תרי נקמות וחדא הופעה בתרוייהו ודמי כמאן דאיכא אכל נקמה ונקמה חדא הופעה: חדא לטובה. של ישראל שסילק שכינתו מאומות העולם ובא על ישראל וקרי ליה נקמות משום דתגמול טוב הוא שזכו לשכינה על שאמרו נעשה ונשמע ונקמה הייתו תגמול ואחת לפורענות לעובדי כוכבים שנפרע מהן ליום הדין כדאמרינן בפרק קמא דמסכת ע"ז (דף ד.) נוקם ה' ובעל חמה לעכו"ם שהוא בעצמו ובכבודו נפרע מהן והיינו הופעה: ובדעת. מפני הדעת מלאו כל החדרים הון: בשביל לחמך. שנתת למי שאין בו דעה ישימו מזור תחתיך: כל חשך טמון לצפוניו. כל לילה לפון ונחבא ממצפוני התורה שאין דברי תורה נשמעין באותו בית: תאכלהו אש לא נופח. זה אשו של גיהנם שאין צריך נפוח: ירע שריד באהלו. מי שרע בעיניו שיש שריד באהלו: כל שאינו משייר פתיתין. דצריך לשייר כדכתיב אכול והותר (מלכים ב ד) והא אמר רבי אלעזר כל

תוספות

המשייר פתיתין על שולחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר העורכים לגד שולחן. שכן עושין שמניחין שלחן ערוך במאכל ומשתה לשם אותה ע"ז שקורין גד וממלאים כוסות של מרקחים נסוכים לע"ז ששמה מני: הא. דקאמר אסור: דליכא שלימה בהדיה. שמביא שלימה לאחר שאכל ונותן על השלחן עם הפתיתין ששייר דמחזי לשם ע"ז עביד הכי: והא. דליכא שלימה בהדייהו דמזומנין לעני: הא גדא לביתיה לא גרסי': המחליף בדבורו. משנה בדבורו שלא יהא ניכר: קשתו נגערת. כח קושי אבר שלו נגער שאינו מוליד שנאמר עריה תעור קשתך עריה שאתה מסתכל בה ממש בערותה היא תעיר קשתך ד"א המסתכל המחשב בעריות דאשת איש קשתו גבורת ידו נגערת מתהלכת ומתמעטת כמו (ב"מ דף כט:) מנא כסות מנערה אחת לשלשים יום א"נ כמו (שמות יד) וינער ה': הוי קבל. הוי עניו ותהיה קבל לשון אפל עשה עצמך אפל ושפל: בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו. כנגע נראה לי בבית כתיב דמשמע נראה ממילא ועוד דכתיב לי *ולא לאורי נמלא שאפלתו הגלתו דכל זמן שאין כהן רואהו אין מטמא בנגעים: שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים. קבר לא שבע ממתים ועוצר רחם בית הרחם שהוא קצור ועצור לא ישבע מבעילות וכן ארץ לא שבעה מים: וכי מה ענין שאול וכו'. למה נסמכו הני אהדדי: מכנים. הזרע ומוציא הולד אף שאול מכנים ומוציא לתחיית המתים: שמכניסין בה בקולי קולות. בבכי גדול קוברין את המת: אינו דין שמוציאין אותו בקולי קולות. שנאמר יתקע בשופר גדול: שעתיד הקב"ה להחיות. לימות המשיח: לאחר שיחיו שוב אין חוזרין לעפרם. בין (לימות המשיח בין לעולם הבא) אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבא: ואותן

עין משפט נר מצוה

ו א מיי' פ"ג מהל' ת"ת הל' יג סמג עשין יב טוש"ע יו"ד סי' רמו סעיף כד:

ז ב ג טוש"ע או"ח סי' קפ סעיף ב:

ח ד מיי' פי"ד מהל' טומאת צרעת הל' ה:

ט ה מיי' פ"ח מהל' תשובה הל' א:

[מועד קטן ח:]

גליון הש"ס

גמ' כל בית שאין ד"ת נשמעין. עיין עירובין דף יח ע"ב:

ימות המשיח ולעולם הבא. רש"ל

מסורת הש"ס

סוטה מח:

[ג"י הערוך אבל אובלא בבי"ת וע"ש שני פירושים]

בקרא כתיב יורא בא"ף

ברכות לג. ע"ש

[שם: ע"ש]

חולין קלג.

[מס' כלה]

[נגעים פ"ב מ"ג] חולין י:

ואם תאמר אותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש בהן את עולמו שנאמר °ונשגב ה' לבדו ביום ההוא צדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושטין על פני המים שנאמר °על כן לא נירא בהמיר ארץ במוט הרים בלב ימים ושמא תאמר יש להם צער ת"ל °וקווי ה' יחליפו כח יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו ילכו ולא ייעפו ונילף ממתים שהחיה יחזקאל סבר לה כמאן דאמר באמת משל היה דתניא ר"א אומר מתים שהחיה יחזקאל עמדו על רגליהם ואמרו שירה ומתו מה שירה אמרו ה' ממית בצדק ומחיה ברחמים ר' יהושע אומר שירה זו אמרו °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ר' יהודה אומר אמת משל היה אמר לו רבי נחמיה אם אמת למה משל ואם משל למה אמת אלא באמת משל היה ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות עמד ר"י בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם ומאן נינהו מתים שהחיה יחזקאל אמר רב אלו בני אפרים שמנו לקץ וטעו שנאמר °ובני אפרים שותלח וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו וזבד בנו ושותלח בנו ועזר (ואלעזר) [ואלעד] והרגום אנשי גת הנולדים בארץ וגו' וכתיב °ויתאבל אפרים אביהם ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו ושמואל אמר אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר °ויאמר אלי בן אדם העצמות האלה כל בית ישראל המה הנה אומרים יבשו עצמותינו ואבדה תקותנו נגזרנו לנו ר' ירמיה בר אבא אמר אלו בני אדם שאין בהן לחלוחית של מצוה שנאמר °העצמות היבשות שמעו דבר ה' ר' יצחק נפחא אמר אלו בני אדם שחיפו את ההיכל כולו שקצים ורמשים שנאמר °ואבוא ואראה והנה כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחוקה על הקיר סביב וגו' וכתיב התם °והעבירני עליהם סביב סביב ר' יוחנן אמר אלו מתים שבבקעת דורא וא"ר יוחנן מנהר אשל עד רבת בקעת דורא שבשעה שהגלה נבוכדנצר הרשע את ישראל היו בהן בחורים שהיו מגנין את החמה ביופיין והיו כשדיות רואות אותן ושופעות זבות אמרו לבעליהן ובעליהן למלך צוה המלך והרגום ועדיין היו שופעות זבות צוה המלך ורמסום תנו רבנן בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע את חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש אמר לו הקב"ה ליחזקאל לך והחיה מתים בבקעת דורא כיון שהחייה אותן באו עצמות וטפחו לו [א] לאותו רשע על פניו אמר מה טיבן של אלו אמרו לו חבריהן של אלו מחיה מתים בבקעת דורא פתח ואמר °אתוהי כמה רברבין ותמהוהי כמה תקיפין מלכותיה מלכות עלם ושלטניה עם דר ודר וגו' א"ר יצחק יוצק זהב רותח לתוך פיו [ב] של אותו רשע שאילמלא (*לא) בא מלאך וסטרו על פיו ביקש לגנות כל שירות ותושבחות שאמר דוד בספר תהלים ת"ר ששה נסים נעשו באותו היום ואלו הן צף הכבשן ונפרץ הכבשן והומק סודו ונהפך צלם על פניו ונשרפו ארבע מלכיות והחיה יחזקאל את המתים בבקעת דורא וכולהו גמרא וארבע מלכיות קרא דכתיב °ונבוכדנצר מלכא שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ופחוותא אדרגזריא גדבריא דתבריא תפתיא וכל שלטוני מדינתא וגו' וכתיב איתי גוברין יהודאין וכתיב ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחוותא והדברי מלכא חזיין לגבריא אלך וגו' תני דבי רבי אליעזר בן יעקב אפילו בשעת הסכנה לא ישנה אדם את עצמו מן הרבנות שלו שנאמר °באדין גבריא אלך כפתו בסרבליהון פטשיהון וכרבלתהון וגו' אמר רבי יוחנן גדולים

ואותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש את עולמו. ויהיה עולם זה חרב אלף שנים אותן צדיקים היכן הם הואיל ואינן נקברין בארץ: לא נירא בהמיר ארץ. כשמחליף הקב"ה את הארץ לא נירא לפי שאנו בלב ימים: וקווי ה' יחליפו כח. שיהא להם כח לשוט ולעופף בלי צער: ונילף ממתים שהחיה יחזקאל. שחזרו ומתו כך צדיקים שעתיד להחיות יחזרו לעפרם כך שמעתי יחזקאל הגלה נבוכדנצר עם יכניה מלך יהודה והיה יחזקאל מתנבא בבבל וירמיה בארץ ישראל באותן אחת עשרה שנה שמלך צדקיה: באמת. בברור: משל היה. שהיה מרמז להם על הגלות כאדם מת שחוזר וחי כך ישראל ישובו מן הגלות: מהם. שאותן תפילין היו שלהם: שמנו לקץ. של יציאת מצרים: וטעו. שלא היה להם למנות גזירת ועבדום וענו אותם אלא משנולד יצחק דהא כתיב (בראשית טו) כי גר יהיה זרעך זה יצחק דכתיב (שם כא) כי ביצחק יקרא לך זרע והם מנו משעת הדיבור לאברהם ותניא בסדר עולם אברהם אבינו בשעה שנדבר עמו בין הבתרים בן שבעים שנה היה ומבין הבתרים עד שנולד יצחק היה ל' שנה כדכתיב (בראשית כא) ואברהם בן מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו נמצאת אומר משדבר עמו בין הבתרים עד שיצאו ממצרים היו ארבע מאות ואותן ל' שמן הדבור עד לידת יצחק טעו בני אפרים. ומניין שבני אפרים הן שיצאו קודם זמנן ונהרגו שנאמר ובני אפרים שותלח וגו' והרגום אנשי גת: ושמואל אמר. מתים שהחיה יחזקאל אלו בני אדם שכפרו בתחיית המתים שנאמר (יחזקאל לז) אבדה תקותנו: העצמות האלה כל בית ישראל המה. עצמות הללו סימן לכל ישראל הן שעתידה להם תחיית המתים כמו לאלו שהרי אלו אמרו אבדה תקותנו ועכשו ידעו שאני מחיה את המתים וסימן זה לכל ישראל שגם הם עתידין להחיות ולא מן הדין חיו דהא אמרן *הכופר בתחיית המתים אין לו חלק לעוה"ב אלא משום סימן חיו: שחיפו להיכל. שהיו מציירין צלמים על קירות ההיכל דכתיב ואבא ואראה מחוקה על הקיר סביב: וכתיב והעבירני עליהם סביב סביב. כלומר על אותן אנשים שכתוב עליהם סביב עבר עליהם

יחזקאל להחיותם: אלו מתים שבבקעת דורא. שהמית נבוכדנצר מלך בבל על שהיו יפים כדלקמן: מנהר אשל עד רבת. מקומות הן היו בבקעת דורא: שופעות. מחמת תאוה: וצוה המלך והרגן ועדיין היו שופעות. שהיתה נראית זיו תארם וצוה המלך ורמסום: ובאו עצמות מן הבקעה וטפחו לו לאותו רשע על פניו. והלכו להם ואית דאמרי שמאותן עצמות היה לו כלים וכשהגיעה שעה שחיו טפחו לו על פיו כשהיה רוצה לשתות בהם: חבריהם של אלו מחיה מתים. פל יחזקאל היו אומרין שהיה חבירן של חנניה מישאל ועזריה ונבוכדנצר היה יודע שהיה הקב"ה מחיה אותם: פתח ואמר. להקב"ה אתוהי כמה רברבין פסוק הוא (דניאל ג): יוצק זהב רותח. משום דקא מיירי בשבחו דנבוכדנצר נקיט נמי לישנא מעליא ולשון קללה: סטרו. הכהו מאחורי ידו: לגנות. שהיה מסדר שבחות נאות יותר מדוד ואילו אמרן הקב"ה היה עשה אחריהן יותר מאחרי השירות שעשה דוד: באותו יום. שהשליכן לכבשן: צף הכבשן. שהכבשן היה משוקע בארץ כמין כבשן של סיד וצף ועומד על גבי קרקע כדי שיראוהו כל העולם: נפרץ הכבשן. נפלו קצת כותליו כדי שיוכלו כולם לראות בתוכו: הומק סורו. נשפל גאותו כמו סורו רע (קדושין דף כב.) ל"א הומק סודו כמו יסודו נשתלשל וכן לימדני רבי יעקב בן יקר אבל מורי גרס והומק סידו סיד הכבשן נמסה מרוב חמימות כך שמעתי והיתה מושכת למרחוק ומהבל של אותו הסיד נשרפו אותן שהשליכו חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש: ונהפך. צלם של זהב על פניו: ארבע מלכיות. מלכים ואנשיהם שסייעו לנבוכדנצר להשליך חנניה מישאל ועזריה לתוך האור: מקראי נפקי. דכתיב (דניאל ג) נבוכדנצר שלח למכנש לאחשדרפניא סגניא ולבסוף לאחר שבאו מן הכבשן כתיב ומתכנשין אחשדרפניא סגניא ופחותא והנך דלא כתיבי נשרפו: אל ישנה מן הרבנות שלו. שהרי חנניה מישאל ועזריה היו לבושין בגדי תפארתן כשהושלכו לכבשן אל ישנה שלא יראה מבוהל ומפוחד ומתביישין שונאיו מפניו: פטשיהון וכרבלתהון. עניני מלבושין: גדולים

הגהות הגר"א: [א] גמ' צ"ל לאותו רשע שחיק טמיא: [ב] שם צ"ל של אותו רשע שחיק טמיא:

ישעיה ב | תהלים מו | ישעיה מ | ש"א ב | ד"ה א ז | שם | יחזקאל לז | שם | שם ח | ר"שם לז | [עי' תוס' זבחים נ:] | דניאל ג | [עי' תוס' מגילה כא] | שם | שם

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שנאמר °ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ארבעה שריין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון ורויה די רביעאה דמה לבר אלהין אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחוים לצלם מיד פתחו ואמרו °לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים כיום הזה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב °אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסניו אמרתי אעלה בתמר אלו ישראל ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחד של חנניה מישאל ועזריה *אמר רבי יוחנן מאי דכתיב °ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה [וגו'] מאי ראיתי הלילה ביקש הקב"ה להפוך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב *אין איש אלא הקב"ה שנאמר °ה' איש מלחמה ה' שמו על סוס אדום ביקש הקב"ה להפוך את העולם כולו לדם כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר °והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואין הדסים אלא צדיקים *שנאמר °ויהי אומן את הדסה ואין מצולה אלא בבל שנאמר °האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש מיד מלאים רוגז נעשים שרוקים ואדומים נעשו לבנים אמר רב פפא שמע מינה *סוסיא חיורא מעלי לחלמא: ורבנן להיכא (אזול) [אזלו] אמר רב בעין [הרע] מתו ושמואל אמר ברוק טבעו ור' יוחנן אמר עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות כתנאי ר' אליעזר אומר בעין [הרע] מתו ר' יהושע אומר ברוק טבעו וחכ"א עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנאמר °שמע נא יהושע הכהן הגדול אתה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי מופת המה איזו הם אנשים שנעשה להן מופת הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה ודניאל להיכן אזל אמר רב למיכרא נהרא רבא בטבריא ושמואל אמר לאתויי ביזרא דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתויי חזירי דאלכסנדריא של מצרים איני *והתניא *תודוס הרופא אמר אין פרה וחזירה יוצא מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד זוטרי אייתי בלא דעתייהו ת"ר שלשה היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר הקב"ה אמר ניזיל דניאל מהכא דלא לימרו בזכותיה איתנצל ודניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי °פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר יזיל דניאל מהכא דלא לימרו קלייה לאלהיה בנורא ומניין דסגיד ליה דכתיב °באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגיד וגו': °כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' וכתיב °ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו *וכאחאב אשר קלם מלך בבל באש אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שעשאן כקליות °יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם מאי עבוד אזול לגבי ברתיה דנבוכדנצר אחאב אמר לה כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה וצדקיה אמר כה אמר ה' השמיעי אל אחאב אזלה ואמרה ליה לאבוה אמר לה אלהיהם של אלו שונא זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה אמר להו מאן אמר לכון אמרו הקדוש ברוך הוא והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אסור אמרו ליה אנן נמי נביאי כוותייהו לדידהו לא אמר להו לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי דבדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה אמרו ליה אינון (א) תלתא הוו ואנן תרין אמר להו בחרו לכון מאן דבעיתו בהדייכו אמרו יהושע כהן גדול סברי ליתי יהושע דנפיש זכותיה ומגנא עלן אחתינהו שדינהו אינהו איקלו יהושע כהן גדול איחרוכי מאניה שנאמר °ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתיב °ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' א"ל ידענא דצדיקא את אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא נורא חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד א"ל והא אברהם יחיד הוה התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא הכא הוו רשעים בהדי ואתיהיב רשותא לנורא היינו דאמרי אינשי תרי אודי יבישי וחד רטיבא אוקדן יבישי לרטיבא מאי טעמא איענש אמר רב פפא שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן שנאמר °ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מאי דכתיב °שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים אלא

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת. דבריעא חשיב לתלתא צדיקי ומלאך לבסוף דכתיב ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין: וטפחו לישראל על פניהם. שהשתחוו לצלם: אני אמרתי שכל התמר שלי הוא · שיהיו בהם צדיקים הרבה ולא עלתה בידי וכו' ישראל נמשלו לתמר כדאמרי' (סוכה דף מה:) מה תמרה אין לו אלא לב אחד וכו': והנה איש רוכב על סוס אדום. בזכריה כתיב: כל העולם כולו ללילה. מפני שהשתחוו לצלם: והוא עומד. העמיד הקב"ה עצמו בזכות ההדסים שבמצולה: האומר לצולה חרבי. לבבל שיושבת במצולה: חרבי. לשון חרבו המים (בראשית ח): שרוקים. לבועים ואח"כ נעשו לבנים כשנסתכל בצדיקים נח מכעסו: סוסיא חיורא מעלי לחלמא. מדקאמר שאדום הוי רמז לקללה: ורבנן. חנניה מישאל ועזריה: להיכן אזלו. כשיצאו מן הכבשן דתו לא מדכר להו בכולהו כתובי: בעין הרע מתו. שהיו מסתכלים בהן על שהיו תמהין בהן: ברוק טבעו. באותו רוק שרקקו אומות העולם בישראל שאומרין אלוה כזה יש לכם והשתחויתם לצלם: הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה. אלמא חזרו לארץ אצל יהושע כהן גדול: ודניאל להיכן אזל. כשהושלכו חביריו לתוך כבשן האש שלא הושלך עמהם: למכרא נהרא רבא בטבריא. לחפור ולהוציא נהר בטבריא נ"א למכרא נהרא בטורא בהר: לאתויי בירי דאספסתא. להביא זרע של עשב שהוא מאכל בהמה שלחו נבוכדנצר הכי הוה קים להו: לאתויי חזירי ממצרים. שלחו כדי לגדלם נולדות שחזירי מצרים גדולים הם: והתניא אמר תודוס הרופא לחכמים שהיו אומרים ניטלה האם טרפה והא אין פרה וחזירה יוצאה ממצרים וכו' כדי שלא יהיו מצויין במקומות אחרים ואעפ"כ היו: זוטרי אייתינהו. ולא הטעו על נכס דלפריה ורביה בעי והניחו להוציאן בלא חתוך האם: באותה עצה. שהלך משם דניאל: דלא נקיים בי פסילי אלהיהם תשרפון באש. דנבוכדנצר עשאו אלוה כדכתיב ולדניאל הוה סגיד והוה ליה כפסילי אלהיהם שהמקרא הזה היה צווח עליהם לשורפן לכך היה מתירא: קליות. שבלים המהובהבין באש: השמיעי. השתמשי: תלתא. ונפישי זכותייהו: הלא זה אוד. מה אוד נחרך אף הוא נחרך: אהני · הועיל: אקדו. שרפו: מאי טעמא איענש. יהושע דאהני נורא למאניה דהאי דאהדר איהו לנבוכדנצר דחייה בעלמא דחייה: שש שעורים. שש גרעינים שעורים ממש: וכי דרכו של בועז ליתן שש שבלים. והא תנן (פאה פ"ח מ"ה) אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב שעורים: אלא

דניאל ג

עזרא ט

שיר ז

זכריה א

שמות טו

[עי' בילקוט זכרי' ושם איתא מאמר זה קצת בנוסחא אחרינא]

[לקמן גו:סוטה מב: מח.]

זכריה א

[מגילה יג: ע"ש ועי' תוס' ברכות כו: ד"ה ואין שיחה כו']

אסתר ב ישעיה מד

[עיין ברכות נו:]

זכריה ג

[נ"ל והתנן לעיל לג: בכורות כח:]

דברים ז

דניאל ב

ירמיה כט

שם

בקרא כתיב וכאחב

שם

זכריה ג

שם

שם

רות ג

הגהות הב"ח

(א) גמ' תלתא הוו ואנן תרין. נ"ב וקשה מיד הכא הוה ליה לאקשויי והא אברהם יחיד הוה כמו שהקשה בתר הכי ליהושע כ"ג:

תורה אור

אלא שש סאין וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין אלא רמז [רמז] לה שעתידין ששה בנים לצאת ממנה שמתברכין בשש [שש] ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישאל ועזריה דוד דכתיב °ויען אחד ש"א טז מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו [א] וגו' ואמר רב יהודה אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע יודע נגן שיודע לישאל גבור שיודע להשיב איש מלחמה שיודע לישא וליתן במלחמתה של תורה *(איש תואר שמראה פנים בהלכה ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר) וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום בכולהו אמר להו יהונתן בני כמוהו כיון דאמר ליה [וה' עמו] מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה חלש דעתיה ואיקניא ביה דבשאול כתיב °ובכל ש"א יד אשר יפנה ירשיע ובדוד כתיב *ובכל אשר יפנה יצליח מנלן דדואג הוה כתיב הכא °ויען אחד מהנערים מיוחד שבנערים ש"א טז וכתיב התם °ושם איש מעבדי שאול ביום ש"א כא ההוא נעצר לפני ה' ושמו דואג האדומי אביר הרועים אשר לשאול משיח דכתיב °ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח ישעיה יא עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' וגו' [ב]וכתיב °והריחו ביראת ה' אמר רבי אלכסנדרי שם מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחיים רבא אמר דמורח ודאין דכתיב °ולא למראה עיניו שם ישפוט °ושפט בצדק דלים והוכיח במישור שם לענוי ארץ בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוהו דניאל חנניה מישאל ועזריה דכתיב בהו °אשר אין בהם כל מאום וטובי מראה דניאל א ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמדם ספר ולשון כשדים מאי אשר אין בהם כל מום אמר רבי חמא (*בר חנניא) אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך אמר רבי חמא ברבי חנינא מלמד שהיו אונסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקביהם מפני אימת מלכות °ויהיו שם בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה אמר רבי (*אליעזר) כולן מבני יהודה הם ורבי שמואל בר נחמני אמר דניאל מבני יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים °ומבניך אשר יצאו ישעיה לט ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ורבי חנינא אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב °וחבל לא איתי דניאל ג בהון אלא למאן דאמר סריסים ממש מאי וחבל לא איתי בהון חבלא דנורא והכתיב °וריח נור לא שם עדת בהן לא חבלא ולא ריחא בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב °כה אמר ישעיה נו ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' אלא למאן דאמר סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי הא והא הוה בהו בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב °בביתי ובחומותי יד ושם טוב מבנים שם ומבנות אלא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם מאי טוב מבנים ומבנות אמר רב נחמן בר יצחק מבנים שהיו להם כבר ומתו מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמיה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר °זכרה לי אלהי לטובה דוד נמי נחמיה ה מימר אמר °זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך דוד רחמי הוא דקבעי רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן תהלים קו של ראשונים שנאמר °והפחות הראשונים אשר לפני הכבידו על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחד כסף שקלים נחמיה ה ארבעים וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר ומנלן דגדול ממנו דכתיב °וראיתי אני דניאל לבדי את המראה דניאל י והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא [ג]והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה *ומאן נינהו אנשים אמר רבי ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי מגילה ג: אינהו

אלא שש סאין. דשש קבין או שש לוגין ליכא למימר דלא מייתי בגורן מדה פחותה מסאה: ליטול שש סאין · וליסא משוי כזה: רמז לה. דשש גרעינין נתן לה לסימן ורמז שעתידין לצאת שש בנים ממנה: יודע נגן גבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו. הייני שש ברכות: לא אמרן דואג. לקמן מפרש האחד מן הנערים הייני דואג: אלא בלשון הרע. שהיה מספר בשבחו של דוד כדי שיקנא בו שאול ויהרגהו: לישא וליתן במלחמתה של תורה. להתוכח בתלמוד: פנים בהלכה. שמביא ראיה לדבריו: דבדידיה נמי לא הוה · דשאול נמי לא הוה הלכה כמותו כדאמרינן בעירובין (דף נג.) דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה בכל אשר יפנה ירשיע: נעצר לפני ה'. ללמוד תורה הרבה: אביר הרועים אשר לשאול. אלמא ההוא מיוחד שבנערים דהיינו דואג דחזינן הכא דקרי אביר הרועים: ונחה עליו רוח ה'. איזה רוח רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' הרי ששה: ה"ג והריחו ביראת ה' א"ר אלכסנדריא שהטעינו במצות ויסורין כריחים והיינו והריחו לשון רחים ולא גרסינן וכתיב והריחו: רבא אמר. מאי והריחו דמורח ודאין שמריח באדם ושופט ויודע מי החייב שנאמר לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח ואפילו הכי ושפט בצדק דלים כגון על ידי הריח: בר כוזיבא. (עס) *ממלכי הורדוס היה: אשר אין בהם כל מום וטובי מראה משכילים בכל חכמה יודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם הרי ו': אפי' ריבדא דכוסילתא לא היתה בגופם. שלא היו צריכין להקיז. ריבדא פוניור"א בלעז כוסילתא שם כלי המקיז פלגמא"ל: מן השיחה. שלא היו מספרין בדברים בטלים כדי שלא יתגנו בפני המלך: כלם מבני יהודה. כדחשיב לעיל ששה בנים העתידים לצאת מרות וחשיב בהדייהו חנניה מישאל ועזריה: דניאל. לחוד קאי אבני יהודה אבל חנניה מישאל ועזריה לא ולית ליה הך דרשה דלעיל שש שעורים: מבניך אשר יצאו ממעיך. בחזקיהו מלך יהודה כתיב:

סריסים ממש. שסירסו לחנניה מישאל ועזריה שכן דרכן של מלכים לסרס את האדם כדי שלא ישא אשה ויהא פנוי לעבודת המלך ולית ליה הא דחכמים דאמרי לעיל שעלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות: ר' חנניה אומר. לא סרסם אלא להכי קרו ליה סריסים שנסתרסה ע"ז בימיהם שבימיהם נודע לכל שאין ממש בע"ז ופורענות שהיה נביא מתנבא לחזקיהו שיהיו גולים מארצם ויוליכם בהיכל מלך בבל ור' שמואל בר נחמני דאמר חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים היו מוקים האי קרא בדניאל לחוד: מאי חבל לא איתי בהון. והלא חבלה היא זו שנסתרסו ומהאי קרא דלעיל ילדים אשר אין בהם כל מום לא מצי פריך דאיכא למימר בשעה שבאו לנבוכדנצר תמימים הוו וסרסן: חבל די נורא. לא איתי בהון אבל חבלת הגוף מיהא איכא ופריך לחבלא דנורא לא איצטריך דהא כתיב קרא וריח נור לא עדת בהון: ולא ריחא. עשן האש: הא והא היו. סריסים ממש ושנסתרסה ע"ז בימיהם: טוב מבנים ומבנות. מכלל דבנים לא הוו להו דסריסים היו: מאי טוב מבנים ומבנות. הכא לא מצי לתרוצי הא והא הוו דא"כ במאי פליגי: בנים שהיו להן כבר ומתו. דלא חיו בניהם ומיהו לא היו סריסים: אתן לו. להם לא נאמר אלא לו לאחד מהם והיינו ספר דניאל שנקרא על שמו והשתא קא פריך פירכא באפי נפשה אגב דאתי בידו ספר דניאל: מכדי וכו'. רוב דברים שבספר עזרא ונחמיה אמרם: דוד נמי מימר אמר. הכי כלומר מאי מחזיק טובה איכא: רב יוסף אמר. לאו אהכי איענש דהא דוד נמי אמר כי האי גוונא אלא לכך נענש שספר בגנותן של ראשונים: מאי ניהו. שהיו עמו חגי זכריה מלאכי וכיון שהם לא ראו והוא ראה אלמא גדול מהם הוה ומדאשכחן דדניאל הוה חשיב טפי מחגי זכריה ומלאכי דהוו נביאי שמע מינה דגדול הוה מנחמיה בן חכליה דלא הוה נביא ואפי' הכי ספר עליו דלא אפקיה מכלל גנות הראשונים דניאל היה מבאי הגולה עם החרש והמסגר ונחמיה הוה מעולי הגולה זמן מרובה לאחר מיכן: איכהו

לא נמצא במקרא לשון זה עי' רש"א בח"א [ואולי שצ"ל לכל דרכיו משכיל פרש"י בשמואל א יח מצליח ודע דבילקוט ליתא להך דבשאול כתיב כו' ובדוד כתיב]

נ"א אחר מלכי הורדוס

נ"ל בר' חנינא

[נ"ל ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר איש תואר שמראה פנים בהלכה כ"ה בילקוט]

[נ"ל אליעזר]

הגהות הגר"א

[א] גמ' עמו וגו'. נמחק תיבת וגו': שם [ב] וכתיב והריחו. נמחק תיבת וגו' וכתיב: [ג] שם והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה. נמחק:

תורה אור

*אינהו עדיפי מיניה ואיהו עדיף מנייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא ואיהו עדיף מנייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעות אע״ג דאינהו לא חזו מידי מזלייהו חזי אמר רבינא ש״מ האי מאן דמבעית אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה *לינשוף מדוכתיה ארבעה גרמידי אי נמי ליקרי קרית שמע ואי קאי במקום הטנופת לימא הכי עיזא דבי טבחא שמינא מינאי °למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו׳ א״ר תנחום דרש בר קפרא בציפורי מפני מה כל מ״ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב״ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקב״ה רבש״ע ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח חזקיה שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לכך נסתתם מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו רבש״ע אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח פתחה ואמרה שירה לפניו שנאמר °מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו׳ אמר שר העולם לפניו רבש״ע צביונו עשה לצדיק זה יצאה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי יצאה בת קול ואמרה °בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו ואמר רבא ואיתימא ר׳ יצחק *עד דאתו בוזזי ובוזזי דבוזזי °משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה מליל וגו׳ א״ר יוחנן אותו מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו נתקבצו כל הרוחות אצל דומה אמרו לו שומר מה מלילה שומר מה מליל [א] אמר שומר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו תנא משום רבי פפיים גנאי הוא לחזקיה וסייעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שנא׳ מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו׳ כיוצא בדבר אתה אומר °ויאמר יתרו ברוך ה׳ אשר הציל אתכם תנא משום רבי פפיים גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה׳ ויחד יתרו רב ושמואל רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו ושמואל אמר שנעשה חדודים חדודים כל בשרו אמר רב* [ב] היינו דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה °לכן ישלח האדון ה׳ צבאות במשמניו רזון מאי במשמניו רזון אמר הקב״ה יבא חזקיהו שיש לו שמונה שמות ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות חזקיה דכתיב °כי ילד יולד לנו בן ניתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום והאיכא חזקיה שחזקו יה דבר אחר חזקיה שחיזק את ישראל לאביהם שבשמים סנחריב דכתיב ביה [ג] °תגלת פלאסר °פלנאסר °שלמנאסר °פול °סרגון (סרגין) °אסנפר רבא ויקירא והאיכא סנחריב שסיחתו ריב דבר אחר שסח וניחר דברים כלפי מעלה א״ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל שנאמר °עד בואי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טיפש היה למאן דאמר מלך פקח היה אי אמינא להו עדיפא מארעייכו אמרו קא משקרת ומאן דאמר מלך טיפש היה אם כן מאי רבותיה להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקי ורבי חנינא אמר להרי סלוג אבל ישראל ספרו בגנותה של ארץ ישראל כי מטו שוש אמרי שויא כי ארעין כי מטו עלמין אמרו כעלמין כי מטו שוש תרי אמרי על חד תרין °*ותחת כבודו [יקד] יקוד כיקוד אש א״ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש *כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני מכבדותי *רבי אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן מה להלן *שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב״ה ממנו בעצמו סנחריב שחירף

רש״י

אינהו עדיפי מיניה וכו׳. אידי דגררא בעלמא קתני הכא ומילתא באפי נפשה היא וברוב ספרים אינה כתובה : מ״ט איבעות. דכתיב אבל חרדה גדולה נפלה עליהם : לנשוף. לדלוג : במקום הטנופת. דלא מצי קרי : לימא הכי. לאם כלומר לך אצל העזים והניחני : מ״ס שבתיבת למרבה המשרה סתום לכך נסתם לומר נסתמו הדברים שעלו במחשבה ולא נעשה ל״א שביקש הקב״ה לסתום צרותיהן של ישראל שבקש לעשותו משיח ומורי רבי פירש לפי שנסתם פיו של חזקיה ולא אמר שירה : כל הנסים הללו. שניצל מסנחריב ונתרפא מחליו : שר העולם. מלאך שכל העולם מסור בידו : שמענו צבי לצדיק. שר העולם שאמר עשה צביונו של צדיק : רזי לי רזי לי. נסתרות שלי הן ואני יודע על מה מעכב : אמר נביא אוי לי עד מתי. יבא משיח : עד דאתי בוזזי ובוזזי דבוזזי. עד שנתבזזו שונאי ישראל כמה פעמים: שר הרוחות. שהנשמות נפקדות אצלו והיינו משא דומה כך אמר דומה אלי קורין הרוחות על עסקי שעיר עשו ואומר לי שומר מה מלילה הקב״ה שהוא שומר מה אומר מן הגלות שהוא כלילה : שומר מה מליל. מה דבר מתי קץ הגאולה מליל זה : אתא בקר. בתמיה ואית ספרים דלא כתיב בהו וכטן אמר להם השר כך אמר שומר הקב״ה אתא בקר גאולה תבא וגם לילה אבל מתחלה תהיה גלות הרבה ל״א שיגאלו ויבנה מקדש שני ויחזרו ויגלו גלות זה ל״א וגם לילה לרשעים וכן תרגומו מוכיח אית אגר לצדיקיא ואית פורענות לרשיעיא : אם תבעיון. אם תבקשו להגאל : בעיו. בקשו רחמים : שובו. בתשובה ואתיו לגאולה : גנאי הוא. דבר מגונה עשו : חרב חדה. שמל את עצמו ונתגייר : חדודין חדודין. קמטין קמטין שהיה מיצר מאד על מפלת מצרים : גיורא עד עשרה דרי. הכי הוא משל בני אדם ומיהו יתרו °לאו עשירי הוה : פלא

יועץ אל גבור אבי עד שר שלום : שחיזק ישראל. העוסקין בתורה כדלקמן : תגלת פלאסר. שם אחד הוא דכתיב בימי פקח בן רמליה בא תגלת פלאסר מלך אשור : אסנפר חד רבא חד ויקירא חד : כלפי מעלה. כדלקמן שחירף ע״י מלאך : אל ארץ כארצכם. ולא אמר מוטבת מארצכם : קא משקרת. שהרי אין ארץ מעולה הימנה ולכן לא אמר מוטבת מארצכם: להיכא אגלינהו. סנחריב לעשרת השבטים דכתיב (מלכים ב יח) וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי הי ניהו אותן מקומות : אבל ישראל. כי אגלינהו סנחריב ספרו בגנותה של א״י דכי מטו לאותו מקום ששמו שוש אמרו שויא לארעין זאת הארץ שויה לארצנו וכשבאו למקום ששמו עלמין אמרו כי עלמין זה המקום שוה לירושלים שנקראת בית עולמים : כשבאו למקום ששמו שוש תרי אמרו על חד תרין. כלומר זה יפה פי שנים כמקומנו ועל שם כך נקראו כל אותן מקומות כך : ה״ג תחת כבודו ולא כבודו ממש. דכבודו ממש משמע בשרו וגופו תחת כבודו משמע תחת הגוף והבשר כלומר נשמה שבתוך הגוף והשתא אמר תחת כבודו ולא כבודו ממש נשמה שבתוך הגוף אלא האי כבודו היינו בגדיו דתחת בגדיהם נשרפו וכי הא דרבי יוחנן וכו׳ דכל הגוף נשרף תחת הבגדים ולא גרסי׳ תחת כבודו ולא תחת כבודו ממש דמשמע דמקרא נפקא לזה דהאי תחת כבודו לא תחת כבודו ממש ומהיכא תיפוק ליה האי אבל השתא דדרשא בעלמא דריש ליה : תחת כבודו ממש. תחת גופו ממש שהגוף קיים ונשמה נשרפת : בעצמו. הוא עצמו ולא ע״י שליח לא היה בזוי כל כך ולכך הקב״ה כמו כן נפרע ממנו בעצמו ולא נתבייש כל כך דאינו דומה מתבייש מן הגדול למתבייש מן הקטן :

על

מסורת הש״ס

[מגילה ג׳]

[שם ע״ש סיט׳]

ישעיה ט

שם כד

שם

שם כא

שמות יח

ישעיה י

שם ט

מלכים ב טו

דה״ב כח

מ״ב טו

ישעיה כ

מלכים ב יח

ישעיה י

שבת קיג: ב״ק נב:

[לעיל נב: ע״ש]

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ שומר מה מליל. נ״ב לא אתא בוקר׳ כן גי׳ רש״י: [ב] שם אמר רב · נ״ב פפא : [ג] שם תגלת פלאסר · נ״ב פלסר פלנסר וזה סדרן פול תגלת פלאסר (מ״ב טו) תגלת פלסר (שם טז) תלגת פלנאסר תלגת פלנסר (דה״א ה) שלמנאסר סרגון אסנפר (ובזה א״ג למה שדחק רש״י בד״ה אסנפר) :

גליון הש״ס

רש״י ד״ה גיורא וכו׳ לאו עשירי הוה. ובכתיי פרשת יתרו דעשרה דורות ממצרים בן חם עד יתרו:

[כתובות קיב: פירוש באים שודדים על ארץ ישראל ובאים שודדים אחרים ושודדים המשודדים וישראל עמהן. ערוך בערך בז ד׳]

ילקוט איתא רב פפא

מ״ב יז

עזרא ד

[שבת קיג:]

[ועי׳ היטב(תוס׳) בשבת קיג: תראה שם בגמרא ובפרש״י דהתם שינויים גדולים בלשון ובגרס׳ אחרת וצריך ישוב למאד]

ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתיב ביה °מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתיב °וינער ה' את מצרים בתוך הים וכתיב °דרכת בים סוסיך וגו' סנחריב דכתיב °ביד מלאכיך חרפת ה' נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתיב °ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' ר' חנינא בר פפא רמי כתיב °מרום קיצו וכתיב °מלון קיצו אמר אותו רשע בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב °עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה מאי היא דשמע לנביא דקאמר °יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין ובן רמליהו אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקץ עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייח ואיתרעיאו ברצין ובר רמליה א"ר יוחנן מאי דכתיב °מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יבורך מארת ה' °בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה °ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתיב °וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר יגיע אלא מ"ט איענש נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתיה על כולה ירושלים בא נביא וא"ל °כי לא מועף לאשר מוצק לה א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו מאי °כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראויין הללו לעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני אעשה לו *גליל בגוים °אחרי הדברים והאמת האלה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו האי *רישנא להאי פרדשנא אחרי הדברים והאמת *(אחר מאי) אמר רבינא לאחר שקפץ הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מייתינא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא מיד קפץ הקב"ה ונשבע דמייתינא ליה שנאמר °נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסנו וסר מעליהם עולו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא סנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו ולסיעתו °והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועולו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של סנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר °והיה ביום ההוא יחיה איש עגלת בקר ושתי צאן וגו' ואומר °והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה °ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם °כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר (כדרב פפא דאמר רב פפא *עמון ומואב טהרו בסיחון) אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר °בא על עית עבר במגרון למכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חרדה הרמה גבעת שאול נסה °צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישה עניה ענתות נדדה מדמנה יושבי הגבים העיזו (°עוד היום בנוב לעמוד ינופף ידו הר בת ציון גבעת ירושלם) הני טובא הויין צהלי קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישה מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' °עלה אריה מסובכו וגו' מאי עניה

תורה אור: שמות ה · שם יד · חבקוק ג · מ"ב יט · שם · ישעיה י · מ"ב יט · ישעיה י · שם · ישעיה ח · משלי ג · ישעיה ח · שם · שם · שם · דה"ב לב · ישעיה יד · שם י · שם ז · שם · שם לג · שם · ישעיה י · שם · שם · ירמיה ד

[נ"ל מאי אחר]

רש"י

על ידי שליח. דהיינו בזוי יותר אף הקב"ה נפרע ע"י שליח ונתבייש יותר: כתיב מרום קצו. בישעיה: וכתיב מלון קצו. במלכים · מרום קיצו משמע דירה של מטה כדכתיב (ירמיה יז) מרום מראשון מקום מקדשנו מלון קיצו משמע דירה של מעלה בית מלונו: ה' אמר אלי עלה אל הארץ וגו' מאי היא. היכי אמר לו הקב"ה להשחית: יען כי מאס העם הזה וגו'. ומשוש את רצין ובן רמליהו ואתרעו להשחית' ברצין ובר רמליהו: מארת ה'. שלא נשבע מכל מה שהיה אוכל: ליטרא ירק. במדה: ועלה על כל אפיקיו. שאמר לו הקב"ה עלה והשחת: מ"ט. מאחר שברשות הלך שנביא נתנבא עליו מאי טעמא איענש: בא נביא ואמר לו. כשבא על ירושלים: כי לא מועף לאשר מוצק לה · לא נמסר עמו של חזקיה שהוא עיף בתורה ביד סנחריב המציק לו: כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי וגו' לא כראשונים. עשרת השבטים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים עמו של חזקיה הכבידו עליהם עול תורה והיינו דכתיב האחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים ראויין הללו לעשות להם נס כיוצאי מצרים שעברו את הים וכדורכי הירדן: אם חוזר בו סנחריב מוטב. ואם לאו אעשה אותו גליל הגוים שמגלגל בחרפה בכל הגוים ל"א גליל לשון גללים.מ"ר: אחרי הדברים והאמת האלה. השתא משמע שהיה מדבר בחזקיהו שהיו עסוקין בתורה בא סנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים ויאמר לבקעם אליו: האי רישנא להאי פרדשנא. וכי מביאין דורון כזה לאדון כזה וכי מפני שהאמת בחזקיהו בא סנחריב: רבינא אמר מאי אחר הדברים והאמת אחר שקפץ הקב"ה ונשבע · להביא סנחריב והיינו אמת שחותמו וקיומו של הקדוש ברוך הוא אמת:

ויעשה אבוס. שיהיו כלם פגרים ויאכלו סוסיהם ובהמתם בתוך עצמות הפגרים, כעין אבוס: מגבת ועד אנטיפרס. מקומות שבסוף התחומים: אע"פ שאלף גפן באלף כסף. שהן יקרים שאין להם רוב כרמים אפילו הכי לשמיר ולשית יהיה שמניחין אותן לאבוד ומבייריס אותן והיו עוסקין בתורה: שלל. כל אחד ואחד לעצמו או לחלוק ביחד אותו ממון שנשאר מחיל סנחריב ל"א לחלוק לאחרים מה שאנו שוללים אבל אנו אסורים באותו שלל שממון שבזוז מעשרת השבטים מעורב בו דאיכא משום גזל: כמשק גבים שוקק בו. השקאה של צינורות שמזלפין בהם מים נובעין השקו באותו ממון וטיהרתו דמה צינורות הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה ע"י טבילה אף ממונם וכו' משק שו"ן בלע"ז: בא על עית וגו'. ומתרגמינן ומני רבני משרייתיה: עברו מעברה גבע מלון לנו וגו' יושבי הגבים העיזו. ולא קא חשיב עוד היום בנוב לעמוד דההוא לאו מסע הוא אלא כדאמרינן לקמן אותו היום נשתייר מעונה של נוב: הני טובא הוי. די"ב הוא דאיכא: נביא הוא. קרא דצהלי קולך בת גלים הקשיבי לישה דחשיבנא ביה תלתא בת גלים לישה ענתות הנהו לאו מן חושבנא נינהו דנביא הוא דקאמר להו לישראל וכו': מהאי לא תסתפי. שתנצל מידו היינו דכתיב צהלי קולך אלא אסתפי מנבוכדנצר שנמשל לליש דכתיב ביה עלה אריה מסובכו והיינו דקאמר הקשיבי לישה: עניה

גליון הש"ס
גמ' בבית רשע זה פקח בן רמליהו · וכן גיטין דף נ"ח ע"ב · אשרי אדם מפחד זה:

[גי' הערוך ערך גל ס' גלילה]
גי' הערוך ערך דשן דישנא וכתב המוסיף שהוא בלשון יון מתנה:

ב"ש מ"ו גיטין נח: חולין ס:
רש"ל מ"ז

°עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיה ומתנבא עלה מענתות דכתיב °דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין מי דמי התם ארי הכא ליש אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לארי אלו הן °ארי °כפיר °לביא °ליש °שחל °שחץ אי הכי בצרו להו עברו מעברה תרתי נינהו מאי °עוד היום בנוב לעמוד אמר רב הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידנא יכלת לה ואי לא לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומא סגא בחד יומא כי מטו לירושלם שדי ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעילוי שורה עד דחזיוה לכולה ירושלם כי חזייה איזוטר בעיניה אמר הלא דא היא קרתא דירושלם דעלה ארגישית כל משיריתי ועלה כבשית כל מדינתא הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה וקם ומניד ברישיה מוביל ומייתי בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל עזרתא דבירושלם אמרי נישדי ביה ידא האידנא אמר להו תמהיתו *למחר אייתי לי כל חד וחד מינייכו *גולמו הרג מיניה מיד °ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא °וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב אמר רב יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על ידך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול ושלשת בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק *לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי *בדייא אתעביד ליה ניסא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב °תרחיב צעדי תחתי ולא מעדו קרסולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה קא חייף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתמי דמא איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה °אמר *כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר °כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישראל בצערא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה אמר *תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאיל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה דהוות נוולא כי חזיתיה פסקתה לפילכה שדתיה עילויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוו בי תרין וקטלין לי פתקיה לדוד לעילא ודץ ליה לרומחיה אמר ניפול עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא *ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר ברך קירא ליזבון ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהדן היינו דכתיב °ויעזור לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום ביה כי מטא בי תרי אמרי בתרי גוריין קטלוה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימיך בקיברא כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחיש חיליה וקטליה היינו דכתיב °אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה הא דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב °ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו דכתיב

עניה ענתות. כמו עניה. כלומר נביאות ירמיה הענתותי היא שעתידה לבא על נבוכד נצר שתמסר ירושלים בידו: הרי כפיר וכו'. ובדוכתא אחריתי מפורש למה נקראו לו כל השמות הללו: אי הכי. דכולי קרא נהלי קולך לא מחושבנא הוא א"כ ליכא אלא תשע מסעות דהא עוד היום לאו מחושבנא [גמי תורה אור הוא] ומתרץ עברו מעברה תרתי אינון עברו חד מעברה חד והיכא עשר מסעות: אותו היום נשתייר מעונה של נוב. [דמפני עון] שהיה להם לישראל על שנהרגו כהני נוב קבע הקב"ה העונש עד אותו היום ואותו יום בלבד נשתייר מזמן העונש ואילו היה נלחם בירושלים באותו היום היה כובשה והכי משמע קרא עוד היום אותו יום העמידו לסנחריב על ירושלים בעון נוב: סגא בחד יומא. והיינו י' מסעות שנסע אותו היום: שדו ליה. לסנחריב: בסתרקי. תחתיו טפי"ט בלע"ז עד שראה ירושלים כולה: עלה וקם ומניד ברישיה. עליה עמד והיה מניד בראשו: נשדי ביה ידא האידנא. נלחם בה עתה: תמהיתו. תמה הוא להתחיל היום משום חולשא דאורחא ל"א תמהיתו נתיגעתם ודומה ליה (בסנחריב) איתמה למיתב: גולמו הרג. חתיכה של חומה לשון פרסי אבן רעועה מן החומה ונבקעה: בת דינא בטל דינא. כיון שלן דינא בטל הריב וכן מפני שלא נכבשה בו ביום לא הצליח ממחרת: וישבי בנוב. איידי דאיירי לעיל באותו יום שנשתייר מעונה של נוב נקט הכא וישבי בנוב שבא על עסקי נוב: הרפה. היינו ערפה: משקל קינו. מתרגמינן מתקל סופיניה: והוא חגור חדשה. והוא אסיר איספניקי חדתא: נטרד דואג האדומי. שספר לשון הרע על דוד שנתקנא בו שאול ולפי שקבל אחימלך את דוד בנוב אמר ליה שאול סוב ופגע בכהני ה' נמצא שעל ידך נהרגו ואתה נכשל ובחטא זה נהרג שאול ושלשת בניו במלחמת פלשתים: לשכור בזאי. לשון פרסי קריתא ל"א כפר היא: קמטיה. הכניעו תחת הבד של זיתים ויתיב עלה למעכו: מכא ליה ארעא מתותיה. נתרככה הארץ מתחתיו ולא הזיקו ל"א מכא נשפלת כעין גומא והיתה מגינה עליו: בארבע גריבי דמיא. בארבע סאין של מים ל"א בארבע כורא דמיא בד' *נודות של מים: איטריף קמיה. היתה טורפת ומחבטת עצמה וממרטת כנפיה והומה ומצערת: קפצה ליה ארעא. כמו לא תקפוץ (דברים טו) נתקצרה הארץ והגיע מהרה לארץ פלשתים: לערפה אימיה. דישבי: נוולה. טווה: כד חזיתיה. ערפה לאבישי סברה למקטליה באותו פלך שהיה בידה ולא נגע בו: אמרה ליה. לאבישי אייתי לן ההוא פלך דנפל לפניך: ה"ג פתקיה בריש מוחה וקטלה. השליך אבישי הפלך לראשה ומתה: פתקיה לדוד לעילא. זרקו כלפי מעלה: ודץ ליה. נעץ תחתיו חניתו בקרקע כדי שיפול עליו וימות: ונימא איהו. דוד עצמו לימא שם: אין חבוש. אין דעתו מכוונת לומר השם והשתא ניצל דוד והשליכו השם ברחוק והלכו אבישי ודוד וחזרו להם: אמר ליה. אבישי לדוד: ומאי בעית הכא. למה באת כאן: אמר ליה. הקב"ה אמר לי רצונך שיכלה זרעך או תמסר ביד אויביך והכי אהדרי ליה מוטב שאפול ביד אויב: אמר ליה אפיך צלותיך. הפוך תפלתך ואמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולא תמסר ביד אויב דמה לך בצער בניך: בר ברך קירא לזבון ואת לא תצטער. משל הוא שאומרים בני אדם: סייע בהדן. עזור בתפלתך להפכה: והוה קא רדיף בתרייהו. והם בורחין שהיה קרוב לארץ פלשתים: וכי מטו קובי. לאותו כפר ששמו קובי שבין א"י לארץ פלשתים: אמרי קום ביה. אמרו זה לזה עמוד כנגדו ואל תברח ונכנו ולכך נקרא קובי אינהו הוו בקיאי בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין ובורחין: כי מטא בי תרי. שם מקום: אמרו בין תרי גוריין. בתמיהא: בקברא. שהרגנוה: ויצא

מסורת הש"ס

[בראשית מט שופטים יד בראשית מט ישעיה ל תהלים נא איוב כח]

רש"ל מ"ז

[ילקוט ישעיה סי' י' איתא קצת בנוסחא אחרת ועי' עוד בערוך ערך גלמסקג]

[עי' בערודערך שכר בזאי פי' יפה באריכות]

נ"א סדייא

[ברכות נג: שבת מט: קלא: גיטין מה:] לעיל כב:

ברכות ס.

שמואל ב כא

שם

בראשית כד

תורה אור: ישעיה י · ירמיה א · ישעיה י · מ"ב יט · ש"ב כא · תהלים יח · שם סח · שמואל ב כא · שם · בראשית כד

נורות. רש"ע

נ"א דאתיתו מאורחא

גליון הש"ס

גמ' אמר כנ"י ליונה אימתלי · עיין כ"י סוף פרק ד' מיתות:

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה. אלמא בא לחרן וכתיב ויפגע במקום שעדיין לא הגיע לחרן שהיה עדיין בבית אל: שהתפללו בו אבותי. אברהם ויצחק (אברהם דכתיב ויעתק משם יצחק אין מקרא בידי): הרהר בדעתיה למהדר. למקום: קפצה ליה ארעא. והיה שם מיד וקרא מוכיח דכתיב ויפגע במקום שהמקום פגעו שקפצה לו הארץ ונתקרב לו המקום: הכי גרסינן ד"א אין פגיעה אלא תפלה. ונראה למורי דהכא לא מיגרסא הך מילתא: בית אל זה ירושלים חרן חוץ לארץ: כי בא השמש. ויבא השמש לא נאמר אלא כי בא השמש דמשמע שהיה דעתו לחזור כי עוד היום גדול כיון שראה כי בא השמש לן: ויזרח לו השמש. משמע השמש שהיה לו כבר שבא בשבילו כבר: ומנ"ל דכלה זרעיה דדוד. כדאפיך לטותיה: התם נמי אשתייר אביתר. מכהני נב: שגלונות. מלכות: על אבריהם. כשגלהם בד' מלכים: בעי אביי. האי חסר חד היכי קאמר אי חסר חד רבוא וכו': ראשונה. כת ראשונה מחיל של סנחריב: עברו בשחי. שטו הסוסים בירדן ונתמעטו המים עד שעברו: האמצעיים בקומה. זקופה ולא היו המים מגיעין אלא עד הצואר יגיע: שחי. כמו שחו: העלו עפר ברגליהם. שלא היה שם מים כל עיקר: קרתי. לשון מקור: ה"ג ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור אמר רבי וכו'. ולא גרסינן והא כתיב ויצא מלאך ה' אלמא כל המחנה אשור היו אלא קפ"ה אלף ולעיל קתני מאתים וס' רבוא: הללו. קפ"ה אלף ראשי גייסות נגידי החיל שכן עולה לחשבון

תורה אור

דכתיב °ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתיב ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש *כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו בעי למיהדר כיון דהרהר בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום [א] דבר אחר *אין פגיעה אלא תפלה שנאמר °ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי וילן שם כי בא השמש בתר דצלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה מיד בא השמש והיינו דכתיב ויזרח לו השמש וכי לו בלבד זרחה והלא לכל העולם כולו זרחה אלא א"ר יצחק שמש שבא בעבורו זרחה בעבורו ומנלן דכלה זרעיה דדוד דכתי' °ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה והא אשתייר ליה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב °וימלט בן אחד לאחימלך בן אחיטוב ושמו אביתר אמר רב יהודה אמר רב אלמלא (*לא) נשתייר אביתר לאחימלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם סנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים יושבים בקרונות של זהב ועמהן שגלונות וזונות ובשמנים אלף גבורים לבושי שריון קליפה ובששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו [ב]והשאר פרשים וכן באו על אברהם וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג במתניתא תנא אורך מחנהו ארבע מאות פרסי רחב צואר סוסיו ארבעים פרסי סך מחנהו מאתים וששים ריבוא אלפים חסר חד בעי אביי חסר חד ריבויא או חסר חד אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו תנא ראשונים עברו בשחי שנאמר °וחלף ביהודה שטף ועבר אמצעיים עברו בקומה שנאמר °עד צואר יגיע אחרונים העלו עפר ברגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנאמר °אני קרתי ושתיתי מים וגו' והכתיב °ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף (ויקומו) [וישכימו] בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר ר' אבהו הללו ראשי גייסות הן אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב °במשמניו רזון בשמינים דאית בהו אמר רבינא דיקא נמי דכתיב °וישלח ה' מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו' ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב שמע מינה במה הכם רבי אליעזר אומר ביד הכם שנאמר °וירא ישראל את היד הגדולה היד שעתידה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע הכם שנאמר °ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה אמר לפניו רבונו של עולם נטושה ועומדת משששת ימי בראשית שנאמר °מפני חרבות נדדו *וגו' ר' שמעון בן יוחי אומר אותו הפרק זמן בישול פירות היה אמר לו הקב"ה לגבריאל כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם שנאמר °מדי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה והיה רק זועה הבין שמועה וגו' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע ויש אומרים בחוטמן נשף בהן ומתו שנאמר °וגם נשף בהם ויבשו ר' ירמיה בר אבא אמר כפיים ספק להם ומתו שנאמר °וגם אני (הכתי) [אכה] כפי אל כפי והניחותי חמתי ר' יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו שנאמר °מרוממתך נפצו גוים וכמה נשתייר מהם רב אמר *עשרה שנאמר °ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב עשרה ושמואל אמר תשעה שנאמר °ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר שנאמר שנים שלשה [וכו'] ארבעה וחמשה רבי יוחנן אמר חמשה סנחריב ושני בניו נבוכד נצר ונבוזר אדן נבוזר אדן גמרא נבוכד נצר דכתיב °ורוה דרביעאה דמי לבר אלהין ואי לאו דחזייה מנא הוה ידע סנחריב ושני בניו דכתיב °ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו דכתיב °ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגם את הזקן תספה אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כגברא סבא א"ל כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאייתיתינהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו אמר *להו ההוא גברא בההוא פחדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד א"ל זיל

ושני

לכדאמרינן ארבעים וחמשה אלף בני מלכים שמנים אלף גבורים ששים אלף אחוזי חרב הרי קפ"ה אלף אבל האחרים שמתו אין מספר כדאמר והשאר פרשים אין מספר: במה הכם. המלאך: היד הגדולה. יד הגדולה לא נאמר אלא היד דמשמע היד שעתידה וכו': מגלך נטושה. שחוזה מגלך להרוג את אלו: גבריאל. ממונה על בשול הפירות: הזקק להם. לחיל סנחריב להרגן: אגב אורחך. כשתלך לדרכך לפי תומך: לבעל דבבך אשתמע. לשונאך התראה והפחידו: נשף. נפח: עשרה. שהנער יכול להטיף טיפה של דיו והיינו יו"ד שנשארו עשרה: ושמואל אמר תשעה. ונשאר בו עוללות כנוקף זית שאין נשארין בו אלא דבר מועט שנים או שלשה גרגרים בראש אמיר כן לא ישתייר במחנהו אלא דבר מועט וכמה ארבעה וחמשה בסעיפיה פוריה ארבעה וחמשה והיינו תשעה: י"ד שנים ושלשה ארבעה וחמשה. ר' יוחנן מקרא לא דייק להו אלא הכי קאמר הללו חמשה נשתיירו מהן סנחריב ושני בניו וקרא משמע כנוקף זית דמשייר מעט בראש ענף שנים או שלשה גרגרים כך ישתייר לו מעט ד' או ה': נבוכדנצר דכתיב. גבי [חנניה] מישאל ועזריה תוארו ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין אלמא דחזא גבריאל והכירו בכבשן: סנחריב ושני בניו. דכתיב ויהי הוא משתחוה בית וגו': אי אפשר לאמרו. שהקדוש ב"ה בעצמו גלחו לסנחריב: דאייתיתינהו לבנייהו. כדאמרינן שהביא עמו ארבעים וחמשה אלף בני מלכים:

אמני

[רש"ל מ"ז]
[עי' תוס' מגילה כא: ד"ה אלמלא]
ישעיה ח

הגהות הגר"א
[א] גמ' ד"א אין פגיעה כו' עד ואל תפגע בי · נמחק: [ב] שם והשאר פרשים. נ"ב ורגלים:

ישעיה כא
שם כח
שם מ

מסורת הש"ס
חולין נא:
[ברכות כו: תענית ז: תי' סוטה יד.]
שם
שם לז
שם
שם י
דה"ב לב
שמות יד
שם ח
[נ"ל מפני חרב נטושה וגו']
יחזקאל כא
ישעיה לג
שם י
שם יז
דניאל ג
מלכים ב יט
ישעיה ז
נ"ל ליה

בראשית כח
ירמיה ז
מ"ב יא
ש"א כב

תורה אור

ושני נפשך במאי אישני אמר ליה זיל אייתי לי מספרא ואיגזייך אנא מהיכא אייתי א"ל עול להההוא ביתא ואייתי אזל אשכחינהו אתו מלאכי שרת ואידמו ליה כגברי והוו קא טחני קשייתא א"ל הבו לי מספרא א"ל טחון חד גריוא דקשייתא וניתן לך טחן חד גריוא דקשייתא ויהבו ליה מספרתא עד דאתא איחשך א"ל זיל אייתי נורא אזל ואייתי נורא בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדיקניה אזל גזייה לרישיה ודיקניה אמרו היינו דכתיב
ישעיה ז °וגם את הזקן תספה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גרירתיה לארמאה שפיר ליה איתלי ליה נורא בדיקניה ולא שבעת חוכא מיניה אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך שמעו בנוהי וקטלוהו היינו
מ"ב יט דכתיב °ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב
ישעיה לז וגו' °ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכם וגו' אמר רבי יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו
בראשית יד לאברהם לילה שמו שנאמר °והלילה אמר הורה גבר ור' יצחק נפחא אמר שעשה עמו
שופטים ה מעשה לילה שנאמר °מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא וירדף עד דן אמר רבי יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש כחו ראה בני בניו שעתידין
מ"א יב לעבוד ע"ז בדן שנאמר °וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע
ירמיה ח לדן שנאמר °מדן נשמע נחרת סוסיו אמר רבי זירא אע"ג דשלח ר' *(יהודה בן בתירא מנציבין)*הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו והזהרו בוורידין כר'
שם יב יהודה והזהרו בבני עמי הארץ שמהן תצא תורה כי הא מילתא מודעינן להו °צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו
שם פרי מאי אהדרו ליה °כי את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ ג' פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפניו ג' מילין ביבשה ונלאה א"ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים עאכ"ו ומה שלשת מילין כך ג' פרסאות על אחת כמה וכמה ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה כשאני משלם
שם כג שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים עאכ"ו היינו דכתיב °לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני ה' ומפני דברי קדשו הני ד' פסיעות מאי היא
ישעיה לט דכתיב °בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' משום כי חלה חזקיהו ויחזק
[דה"ב לב] שדר ליה ספרים ומנחה (אין) °לדרוש (את) המופת אשר היה בארץ דאמר רבי יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה וכי חלה חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהליה
שם לח דכתב °הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחורנית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה א"ל מאי האי א"ל חזקיהו חלש ואיתפח אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא נבוכד נאצר ספריה דבלאדן הוה ההיא שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתביתו אמרו ליה הכי כתבינן אמר להו קריתו ליה אלהא רבא וכתביתו ליה לבסוף אמר אלא הכי כתובו שלם לאלהא רבא שלם לקרתא
לעיל דף פב. ב"מ פה: [עי' תוס' מגילה כא:] דירושלם שלם למלכא חזקיה אמרי ליה °*קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא רהט בתריה כדרהיט
[במדב"ר וילקו' איתא שלש וכ"א גרסי' ירמיה יב פ"ס] *ארבע פסיעות אתא גבריאל ואוקמיה אמר ר' יוחנן אילמלא (*לא) בא גבריאל והעמידו לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל מאי בלאדן בן בלאדן אמרי בלאדן מלכא הוה ואישתני אפיה והוה כי דכלבא הוה יתיב בריה על
מלאכי א מלכותא כי הוה כתיב הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה בלאדן מלכא היינו דכתיב °בן יכבד אב ועבד אדניו
ירמיה נב בן יכבד אב הא דאמרן ועבד אדוניו דכתי' °ובחודש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך
ומי

אשני נפשך · שנה טעמך כדי שלא יכירך : ואגזייך אנא · אני אגלחך : קשייתא · גרעיני תמרים : טחון · אלו גרעינין וניתן לך מספרים והיינו דכתיב בתער השכירה על שם ששכר נתנו לו תער נגלח ואיזהו שכר נתנו לו בעברי נהר דברים שהלכו לעשות על ידי נהר דהיינו טחינת ריחים : וגם הזקן תספה · דלא כתיב גלות אלא הראש אבל הזקן כתיב תספה לשון כלוי על ידי אור שכלתה לגמרי : גרירתיה לארמאה · ושפר באפיה · אם אתה מחכך את הארמאי והוטב בעיניו הכעבר לו אש בזקנו ולא שבעת חוכא מיניה : בית נסרך אלהיו · לשון נסר שהשתחוה לנסר ועשאו אלוה : היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה · משמע מפני שמשתחוה לנסר הכוהו : ויחלק עליהם · אוידי דאיירי במלאכים איירי נמי בהאי קרא דכתיב ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וגו' נקט ויחלק עליהם לילה וגו' : מלאך שנזדמן לאברהם לילה שמו · והוא סייעו : מעשה לילה · שנלחמו בשבילו כוכבי לילה כמו שעשו בשביל ברק : טבא מליה דר' יצחק נפחא מדבר נפחא · ר' יוחנן למקרי בר נפחא בכולה הש"ס כמו (ב"מ דף פה:) מאן עייל בר נפחא גרסה למורי דאבין של ר' יוחנן הוי נפחא ולהכי מיקרי בר נפחא ואית דמפרשי בר נפחא על שם יופיו : הזהרו בזקן · אע"פ ששכח תלמודו מאונס אוהיל ומחמת אונסו הוא : הזהרו בורידין כר' יהודה · דאמר בשחיטת חולין (דף כז.) עד שישחוט את הורידין של עוף שלא יצא הדם מתוכו ומלתו כבשר חיה ובהמה : הזהרו בבני עמי הארץ · שנעשו תלמידי חכמים לעשות להם כבוד שמהם תצא תורה לישראל שהרי יצאו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק כדלקמן ואע"ג דאמר רבי יהודה הכי הזהרו בבני עמי הארץ :

כי הא מילתא · דלקמן מודעינן להו כי היכי דחזינן לקמן דלא זכה נבוכדנצר לאותו כבוד אלא מפני זכות ד' פסיעות כדאמרינן לקמן ה"נ אמרי' לבני עמי הארץ דלא זכו לאותו כבוד אלא מחמת זכות מעט שהיה באביהם מ"ל. ואית דאמרי דרבי זירא אדלעיל קאי אבני סנחריב אע"ג דשלח רבי יהודה הזהרו בבני ע"ה לכבדן שמהם תצא תורה כי היכי דנפקו מסנחריב כי הא מילתא מודיעים להו לבני ע"ה דהא דמוקרין להו לאו משום אביהם אלא משום תורה שבהם שלא תזוח דעתם עליהם ויאמרו אבותיהם צדיקים היו : מדוע דרך רשעים צלחה · מפני מה הצליח נבוכדנצר וכבש ירושלים : אהדרו ליה · לירמיה : בצעי מים · מרש"ק בלעז : ד' פסיעות · מפורש לקמן : על אחת כמה וכמה · שיהו כל אדם יכולין לתמוה על מתן שכר גדול שישתלם עליהם : לנביאים · אברהם יצחק ויעקב : נשבר לבי בקרבי · כלומר תמהתי על מתן שכרן : שתי שעות · כדי שלא יהא פנאי לספדו ולקברו : אתפח · נתרפא : אהדרינהו הקב"ה להנך שעות לחזקיהו דאותו היום שנתרפא חזקיה היה של כ"ב שעות : רהט בתריה · דשליח : לא היה להם תקנה · שהיה שכרו מרובה והיה לו רשות לאבד שאריתנו : הוה כתיב שמיה ושמיה דאבוה · כדי שיתכבד אביו לכך נקרא שם אביו עליו שנקרא מרודך בלאדן דאי לא כתיב אלא מרודך בן בלאדן לא הוי מיתקרי עליה שמיה דאבוה דהכי כתבי כולהו אינשי פלוני בן פלוני להכי כתיב מרודך בלאדן : בחדש החמישי בעשור לחדש בא נבוזר אדן רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם . אלמא נבוכד נצר סליק לירושלם : ומי

גליון הש"ס
גמ' קריינא דאגרתא · בתנחומא פ' תצא איתא דמרודך בלאדן בעצמו נתהדר והלך בתרים ג' פסיעות :

גי' ב"ש ר"ע
ברכות ח:

ומי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב °ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה ואמר ר' אבהו זו אנטוכיא רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו אמר רבא טעין *תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא דשליט בפרזלא שדר ליה נבוכד נצר לנבוזראדן כולהו בלעתינהו חד דשא דירושלם שנאמר °פתוחיה יחד בכשיל וכילפות יהלומון בעי למיהדר אמר מסתפינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שוור בר שוור נבוזר אדן שוור דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר °יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר °גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קליא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר °קחי רחים ושחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח *חזא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפיך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפייסנא ליה אייתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאיקטלינהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהוי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן *נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן נינהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסן תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס תחת כנפי השכינה היינו דכתיב °רפינו* את בבל ולא נרפתה עולא אמר זה נבוכד נצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דציניתא (*צרידתא) דבבלאי אמר עולא °עמון ומואב שיבבי בישי דירושלם הוו כיון דשמעינהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכד נצר פוק ותא אמר מסתפינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה °כי אין האיש בביתו [א]הלך בדרך מרחוק *ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר °ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה °צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר °ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע להן זמן שנאמר °ליום הכסא יבא (ל)ביתו אין כסא אלא זמן שנאמר °בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצינא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דטורא שנאמר °שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי דוכתא דיתיבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטירין שלך דכתיב °בעת ההיא נאום ה' יוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלים מקבריהם ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך אימת אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב °ביום ההוא אקים את

ומי סליק כו' והא כתיב · בההיא פרשתא ויעלו לדקיה אל המלך רבלתה אלמא ברבלה הוה : זו אנטוכיא · ואנטוכיא קיימא לן *דאינה מארץ ישראל : דמות דיוקנו · של נבוכד נצר חקוקה לו על מרכבתו · של נבוזר אדן ודומה לו כמו שעומד לפניו ולכך כתיב בא נבוכד נצר והיינו כבוד : טעין תלת מאה כודניית' · משאוי שלש מאות פרדות : נרגא דפרזלא · פטישי ברזל : דשליט' בפרזלא · ברזל חדוד הקוצץ ברזל אחר : בלעתינהו · לא בליעה ממש אלא שיברם שהיו מתפוצצין הפטישים בהכותם בשער לשברה : פתוחיה יחד. משמע על פתח אחד הלמו כל הכשילים וכילפות יחד ולא הועיל כלום : שוור בר שוור · דולג בר דולג קום וכבש ירושלים לנבוזר אדן קאמר ל"א שוור בר שוור מדלג בר מדלג קפצת פעם אחת עם סנחריב ועכשיו פעם שניה : בקופא · מגב הפטיש ולא מחודו כמו קופא דמחטא (ב"מ דף נח:) : יודע כמביא למעלה· תפלה היא יודע לפניך אותו סבך עץ קרדומות ששבר בו את ירושלים כאילו הביאו למעלה בכסא הכבוד : גבה היכלא · ובקש לעלות לרקיע : דרכו ביה מן שמיא · והשפילוהו : זחה דעתיה · מתגאה על שהיה מצליח : עמא קטילא · שכבר נגזר עליהם על כך : וטחני קמח · וטחני חטים לא נאמר אלא קמח שאין צריך טחינה : צמתך · מקום שהקלעים צומתין בצד הראש : שובל · קלע הראש שדומין לשבלים: גלי שוק עברי נהרות· פורענות זה היה הקב"ה אומר לישראל לכו וטחנו קמח כלומר טחונים אתם כבר לקמח ותחזרו ותטחן עדיין תגלי קלעי ראשיכם ושוקיכם ותלכו בגלות : אייתו לי ואינסי · ואנסה אם דם זבחים הוא : כסי ולא אידמי . שחטו בהמות ולא אידמי הדם : פרטתא · שטר צואה : ואיתגייר · נבוזראדן : גר תושב · שלא קבל עליו שאר מצות וקבל עליו שלא לעבוד עבודת כוכבים: של אותו רשע· נבוכד נצר : רפינו ולא נרפתה· שהיה הקב"ה מבקש לרפאותו להכניס מבני בניו תחת כנפי השכינה: אלו נהרות בבל · שהם רעים לשתות : צנייתא דבבל. דקלים מרים הם שעומדים בנהרות ל"א ציונייתא דבבל דקלים רעים של נהרות בבל שאין נושאים פירות לפי שהמים רעים הן לגדל פירות בסוטה (דף מו:) אמרי' קוטעא הוא דאמריתו הני צנייתא דבבל משמת ימי בראשית איתנהו ונהר שתחת הני ציונייתא מי מרים נינהו : שיבבי · שכנים : פוק תא · צא ממקומך ובא אל ארץ ישראל ותכבשנה : כי אין האיש · מקרא הוא במשלי : בקריבא הוא · בקרוב הוא ויבא בעת דוחקם לפי דרכו של מקרא זה שהם שלחו לו שומעים אנו שהוא אכל מילתא דהוה אמרי ליה הוה משיב דבר זה : צרור הכסף לקח בידו · צדיקים שבהן מתו : ואכרה לי בחמשה עשר כסף · פדיתי אותה במצרים בט"ו בניסן : כסף וחומר שעורים ולתך שעורים. בזכות צדיקים שנקראו כסף חומר שעורים שלשים סאין ולתך חמשה עשר סאין אלו ארבעים וחמשה צדיקים שהעולם מתקיים עליהם °בחולין פרק גיד הנשה (דף צב·) פעמים שלשים כאן וט"ו בארץ ישראל ופעמים שט"ו כאן ושלשים בארץ ישראל ובמסכת חולין היכא דקא מפרש האי קרא בצדיקיא אמרי אין כסף אלא צדיקים וכן הוא אומר צרור הכסף לקח בידו : כבר קבע להם זמן · שלא יבא עד ע' שנה שתשלים גלות בבל: מתלגא וממטרא· מחמת שלגים ומטרים: תא אשינא דטורי . בא דרך תחתית ההרים וההרים יגינו עליך מן השלגים ומן המטרים: שלחו כר מושל ארץ· שלחו שליח אל נבוכד נצר שהיה מושל ארץ שיבא אל הר בת ציון דרך הסלעים וההרים : לית לי דוכתא · לא יהיה לי מקום סביב לירושלים שיוכל אני וחיילי לישב במקום מכוסה מפני הגשמים : קבריהם של ישראל· מערות שלהן סביב לירושלים ובהן אתה וחיילותיך יכולין לישב : יוציאו את עצמות מלכי יהודה · שעתידים להשליך מן הקברים העצמות שבקברים שנאמר בעת ההיא וגו' : אימת אתי בר נפלי . איידי דאמרינן צרור הכסף לקח בידו שנתמעטו הצדיקים קא מיירי הא נמי במשיח וקאמ' תלמידים מתמעטין ואיידי דאמרי' ותהי האמת נעדרת אייתי הא דהוות אתרא דשמיה קושטא : את

תורה אור: מ"ב כה · תהלים עד · שם · איכה א · ישעיה מז · ירמיה נא · משלי ז · שמות טו · הושע ג · תהלים פא · ישעיה טז · ירמיה ח · עמוס ט

[גיטין מד:] · [עי' פירוש רשב"ם פסחים קיט· ד"ה שלש מאות] · גיטין נז: ע"ש · [שם ע"ש] · בקרא רפאנו [בע"י ליתא וכ"מ מפי' רש"י דלא גרים ליה] · [סוטה מב: מח· לעיל לג·] · משלי ז · שם

הגהות הגר"א
[א] גמ' הלך בדרך מרחוק · נמחק :

גליון הש"ם
גמ' עמון ומואב כו' עי' בר"ם פ"ד מ"ד דידים : רש"י ד"ה כסף וכו' . וכעין זה לעיל לג ע"א ובברכות דף כו ע"א :

תורה אור

את סוכת דוד הנופלת א"ל הכי אמר רבי יוחנן דור שבן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקודה שניה ממהרת לבא ת"ר שבוע שבן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה °והמטרתי על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמטיר שניה חיצי רעב משתלחים שלישית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה ברביעית שובע ואינו שובע בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמחין ותורה חוזרת ללומדיה *בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה [א] °(אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך) תניא ר' יהודה אומר דור שבן דוד בא בו *בית הוועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשם [ב] ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו [ג] ופני הדור כפני כלב והאמת נעדרת שנאמר °ותהי האמת נעדרת [ד] (וסר מרע משתולל) מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים עדרים והולכת לה מאי וסר מרע משתולל אמרי דבי ר' שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי *ההוא מרבנן ורב טבות שמיה ואמרי לה רב טביומי שמיה דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבוריה זימנא חדא איקלעי לההוא אתרא וקושטא שמיה ולא הוו משני בדיבורייהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי איתתא מינהון והוו לי תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתה טרפא אדשא *סבר לאו אורח ארעא *אמר לה ליתא הכא שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה א"ל במטותא מינך פוק מאתרין ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי תניא ר' נהוראי אומר דור שבן דוד בא בו *נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפני כלב ואין הבן מתבייש מאביו תניא ר' נחמיה אומר דור שבן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעוות והגפן יתן פריו והיין ביוקר ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה מסייע ליה לר' יצחק דא"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות אמר רבא מאי קרא °כולו הפך לבן טהור הוא ת"ר °כי ידין ה' עמו [וגו'] כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועזוב אין בן דוד בא עד שירבו המסורות ד"א עד שיתמעטו התלמידים ד"א עד שתכלה פרוטה מן הכיס ד"א עד שיתייאשו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועזוב כביכול אין סומך ועוזר לישראל כי הא דר' זירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא *בעינא מנייכו לא תרחקוה דתנינא ג' באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מציאה ועקרב אמר רב קטינא *שית אלפי שני הוו עלמא וחד חרוב שנאמר °ונשגב ה' לבדו ביום ההוא אביי אמר תרי חרוב שנאמר °יחיינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו תניא כותיה דרב קטינא כשם שהשביעית משמטת שנה אחת לז' שנים כך העולם משמט אלף שנים לשבעת אלפים שנה שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר °מזמור שיר ליום השבת יום שכולו שבת ואומר °כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור *תנא דבי אליהו ששת אלפים שנה הוי עלמא שני אלפים תוהו שני אלפים תורה שני אלפים ימות המשיח ובעונותינו

את סוכת דוד הנופלת. מלכות דוד שנפלה להכי קרי משיח בר נפלי: עד שהראשונה פקודה. עד שלא כלתה צרה ראשונה שניה ממהרת לבא פקודה כמו לא נפקד (במדבר לא): שבוע. שמיטה: והמטרתי על עיר אחת. שיהא מעט מטר ויהא רעב במקום זה ושובע במקום זה: חיצי רעב. רעב מעט שלא יהא שובע בשום מקום: משתכחת מלומדיה. מתוך שאין להם מה לאכול: בששית קולות. יצאו קולות שבן דוד בא נ"א קולות מתקיעת שופר שנאמר יתקע בשופר גדול (ישעיה כז): מלחמות. בין עובדי כוכבים לישראל: דהוה הכי. שנה אחת רעב שנה אחת שובע ואעפ"כ לא בא בן דוד: בששית קולות מי הוה. כלום יצאו קולות שבן דוד בא: ועוד כסדרן מי הוה. כלומר אלו הצרות דקתני הכא כסדרן לא אתרמו בשבוע אחד אבל כי אתרמו אתי משיח: אשר חרפו אויביך ה' אשר חרפו עקבות משיחך. לא אתפרש האי קרא למאי איכתיב הכא דהא לא קא דריש ביה מידי ונראה למורי שכן נכתב בספרים תחלה כמו ששנינו בפ' אחרון דסוטה (דף מט:) בעקבות המשיח חוצפא יסגא וכתבו פירוש זה על בעקבות שהוא לשון סוף כמו אשר חרפו עקבות משיחך: בית הועד. מקום שתלמידי חכמים מתוועדין שם ללמוד תורה: ה"ג והגבלן. מקום ששמו כך ישתומם: ואנשי הגבול. אנשי גבול ארץ ישראל נ"א אנשי גזית סנהדרין: כפני כלב. דדמיין ממש לכלב מ"ר נ"א כפני הכלב שלא יתביישו זה מזה: משתולל על הבריות. כל העולם אומרין עליו שוטה הוא היינו משתולל לשון שטות כמו מוליך יועצים שולל (איוב יב): ליכא קושטא בעלמא. אין אדם בעולם שידבר אמת תמיד: אמר לי ההוא מרבנן דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא משני בדבוריה. לשקר ואישתעי לי הכי זימנא חדא אקלעי לההוא אתרא וקושטא שמיה: טרפא אבבא. שהיתה שואלת אותה: לאו אורח ארעא. לומר היכן היא הואיל וחייפא רישה: ה"ג נערים ילבינו פני זקנים. כלומר יחפרו ויביישו אותם: וזקנים יעמדו בפני הנערים. לכבדם והיינו דאמרינן (בסוטה ד' מט:) בעקבות המשיח חוצפא יסגא: בת קמה באמה. לחרפה ולביישה: היוקר יעוות. שלא יכבדו זה את זה יקר כבוד נ"א היוקר יעות מכובד שבהן יהא עוותן ורמאי. מ"ר: והגפן יתן פריו. ואעפ"כ יהיה היין ביוקר שלא יהיה ברכה בפרי עצמו נ"א שיהיו כולן רודפין אחר היין ומשתכרין ומתייקר היין אע"פ שרוב יין בעולם: כלו הפך לבן טהור הוא. כשפשט הנגע בכל העור כך כשנהפכה כל המלכות למינות תבא גאולה: כי ידין ה' עמו. להביא להם גאולה: כי יראה כי אזלת יד. שתלך ותחזק ידן של מסורות ומצליחין במלשינותן: שיתמעטו התלמידים. שמחזיקין ידי ישראל להחזירן למוטב: שתכלה פרוטה. והיינו אזלת יד שיהו בידים ריקניות: כביכול. כאלו יכולין לומר דבר זה כלפי מעלה: אין עוזר ואין סומך לישראל. שיהיו שפלים למאד ואומר אין עוזר וסומך שיהיו מתייאשין מן הגאולה: דמעסקי ביה. לידע מתי יבא: ועקרב. נושך האדם פתאום: וחד חרוב. שאלף שנה יהיה חרוב חוץ מששת אלפים אלו דהיינו אלף שביעי: תרי. אלפים הוא חרב אלף שביעי ואלף שמיני: יומו של הקב"ה אלף שנה שנאמר כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור: משמט. ונעשה חרב: שכולו שבת. שהעולם משמט: הוי עלמא. העולם כך מתקיים: ב' אלפים היה תהו. תחת שלא ניתנה עדיין תורה והיה העולם כתוהו ומאדם הראשון עד שהיה אברהם בן נ"ב שנה איכא אלפים שנה כדמוכחי קראי דכשנשלמו אלפים שנה עסק אברהם בתורה שנאמר (בראשית יב) ואת הנפש אשר עשו בחרן ומתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן ואמרינן במסכת ע"ז (דף ט.) גמירי דההוא שעתא הוה אברהם בר חמשין ותרתי שנין: ושני אלפים תורה. מן הנפש אשר עשו בחרן עד [אלפים] שנות המשיח ארבעים (*ושמונים) שנה עד שנולד יצחק ושטים שנה משנולד יצחק עד שנולד יעקב הרי ק"ח וק"ל שהיו ליעקב כשבא למצרים הרי רל"ח ורד"ו שעמדו במצרים הרי תמ"ח ומשיצאו ממצרים עד שנבנה בית ראשון ת"פ דכתיב (מלכים א ו) ויהי בשמנים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים וגו' הרי תתקכ"ח ות"י שעמד בית ראשון כדמוכחי קראי על פי חשבון שנות המלכים וע' דגלות בבל ות"כ שעמד בית שני הרי תת"ק ותתקכ"ח הרי אלפים פחות קע"ב וקע"ב קודם השלמת ד' אלפים נחרב הבית ולסוף אותן קע"ב נשלמו שני אלפים תורה ואיידי דאמר שני אלפים תוהו קאמר שני אלפים תורה ולא שתכלה תורה אחר שני אלפים. מ"ר: ושני אלפים שנות המשיח. שלאחר שני אלפים תורה הוה דינו שיבא משיח ותכלה הגלות ויבטל השיעבוד מישראל: אבל

עמוס ד
תהלים פט
מגילה יז:
[סוטה מט:]
ישעיה נט
[ב"מ מט. ע"ש]

הגהות הגר"א
[א] גמ' אשר חרפו. נדפס בצדו רש"ל מוחק זה נמחק ההג"ה: [ב] שם ואנשי גבול. נמחק תיבת גבול. וכ"ב חול: [ג] שם ופני הדור כפני הכלב. נמחק: [ד] שם וסר מרע משתולל. נדפס בצדו רש"ל מ"ז נמחק ההג"ה:

סוטה מט:
[נ"א ושמנים]
י"ג סברי. אמרי
ויקרא יג
דברים לב
[כתובות לה: ביומא עב: גם בע"י ליתא מלת בעינא וכן לעיל בסמוך במטותא מינך]
[ר"ה לא.]
ישעיה ב
הושע ו
תהלים צב
שם צ
ע"ז ט.

עין משפט
נר מצוה

י א מיי' פי"ב מהלכות מלכים ומלחמותיהם הלכה ב:

יא ב מיי' פ"ז מהל' תשובה הלכה ה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ותשעים. נמחק וצ"ל שלשים (עי' בע"ז ט' ב' ובתוס' ד"ה לאחר): [ב] רש"י ד"ה ותשקמו כו' עשר שנים. עשה כאן נקודות להפסיק ותיבת וכבר עברו וכו' עד בר דוד ז"ל נמחק:

ס"א שאין קץ למשיח אלא אם

ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא אמר ליה בתחילתו או בסופו אמר ליה איני יודע כלה או אינו כלה אמר ליה איני יודע רב אשי אמר הכי א"ל עד הכא לא תיסתכי ליה מכאן ואילך איסתכי ליה שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתי לו זו מניין לך אמר לי לחיילות של רומי נשכרתי ובין גינזי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ד' אלפים ומאתים [א]ותשעים ואחד שנה לבריאתו של עולם העולם יתום מהן מלחמות תנינים מהן מלחמות גוג ומגוג ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה רב אחא בריה דרבא אמר לאחר חמשת אלפים שנה איתמר תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב ויורד עד תהום °כי עוד חזון למועד ויפח לקץ ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר לא כרבותינו שהיו דורשין °עד עידן עידנין ופלג עידן ולא כר' שמלאי שהיה דורש °האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש ולא כרבי עקיבא שהיה דורש °עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות ראשון שבעים שנה מלכות שניה חמשים ושתים ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה מאי ויפח לקץ ולא יכזב א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן *תיפח עצמן של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו שמא תאמר אנו מחכין והוא אינו מחכה ת"ל °לכן יחכה ה' לחננכם ולכן ירום לרחמכם וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכין לקבל שכר שנאמר °אשרי כל חוכי לו *אמר אביי °לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנאמר אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושיתא הוו איני והאמר רבא דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני סרי אלפי [פרסא] הואי שנאמר °סביב שמנה עשר אלף לא קשיא הא דמסתכלי באיספקלריא המאירה הא דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה ומי נפישי כולי האי *והאמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י ראיתי בני עלייה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם אם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם לא קשיא הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כתנאי ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין *אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב תניא אידך ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר °שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר °חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו חנם נמכרתם בעבודת כוכבים ולא בכסף תגאלו לא בתשובה ומעשים טובים אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע והלא כבר נאמר °שובו אלי ואשובה אליכם אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר °כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי אתכם ציון אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר °בשובה ונחת תושעון אמר לו ר' יהושע לרבי אליעזר והלא כבר נאמר °כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה נפש למתעב גוי לעבד מושלים מלכים

חבקוק ב / דניאל ז / תהלים פ / חגי ב / ישעיה ל / שם

אבל בשביל עונותינו שרבו. לא בא משיח לסוף ד' אלפים ויצאו מה שיצאו שעדיין הוא מעוכב לבא: שמנים וחמשה יובלין. היינו ד' אלפים מאתים וחמשים [שנה]: בתחלת. היובל האחרון הוא בא או בסופו: כלה. זמן הזה קודם שיבא משיח או אינו כלה דכתוך היובל בסופו הוא בא: עד הכא לא תיסתכי ליה. עד יובל האחרון לא תצפה לו דודאי לא יבא קודם הזמן הזה: איסתכי ליה. חכה לו שיבא: אשורית. כתב שלנו אשורית שבא מאשור כדאמר באידך פירקין (ד' כב.): לחיילות של פרס נשכרתי. שהייתי גולייר לאחד מהם: תנינים. דגים: והשאר ימות המשיח. שכלה השעבוד ומשיח בא: מחדש עולמו. לברוא עולם חדש: נוקב ויורד עד התהום. מה תהום אין לו קץ וסוף כך אין אדם יכול לעמוד על סוף פסוק זה (וכי קא מפרש אימת קאמר אם) יתמהמה חכה לו דאין לו סוף: לא כרבותינו. אל תצפו לאותו קץ שהיו רבותינו דורשין: עד עידן עידנין ופלג עידן. עידן כעידן הגלות של מצרים והיינו ד' מאות ב' עידנין ח' מאות הייני י"ב מאות ופלג עידן ב' מאות סך הכל אלף וד' מאות: ותשקמו בדמעות שליש. כלומר השקה אותם הקב"ה בין גלות מצרים לגלות בבל שליש גלות אדום כי קץ גלות אדום זה יהיה לסוף ג' פעמים ת' שנים וג' פעמים ע' שנה כנגד גלות בבל דהיינו לסוף אלף וארבע מאות ועשר שנים[ב]כבר עברו ולא היה כך מצאתי כתוב בשם הרב רבי שמואל בר דוד ז"ל: עוד אחת מעט היא. בנבואת חגי כתיב שהיה מתנבא כשעלו ישראל מגלות בבל ויבנה בית המקדש והיינו עוד אחת מעט היא מעט כבוד אתן להם לישראל ואני מרעיש את השמים ואת הארץ והבאתי כל חמדת גוים לירושלים ור"ע דריש ליה לימות המשיח ולאחר חורבן והכי דריש ליה [עוד אחת מעט היא מעט כבוד אתן לישראל ואח"כ יבא המשיח ודרשה זו אינה אלא קרא אלפני הבית קאי וה"ק] עוד אחת מעט היא מעט כבוד אתן להם לישראל ושוב לא אתן להם כל ימות בית אחרון וכן היה דמלכות ראשונה של מלכות חשמונאי נתקיימה שבעים שנה ואע"ג דאמרינן בסדר עולם דמלכות בית חשמונאי מאה ושלש ומלכות הורדוס מאה ושלש עיקר כבודם ופארם שלא שלטה בהם אומה לא נתקיים כל כך ומלכות שניה של הורדוס כ"ב שנה ומלכות בן כוזיבא ב' שנים ומחצה ושוב לא היה להם מלך מ"ר. וכל הנך דרשות לאו משנה ולאו ברייתא. ל"א נוסחא אחת מעט היא מעט מלכות אתן להם לישראל לאחר חורבן ולאחר אותו מלכות הנני מרעיש שמים וארץ ויבא משיח. ואין דרשה זו כלום שהרי ראינו כמה מלכיות לישראל לאחר חורבן ואעפ"כ לא בא משיח שהמלכות הראשונה שהיתה להם לישראל לאחר חורבן שבעים שנה הורדוס כ"ב בן כוזיבא ב' ומחצה ומצינו בסדר עולם מפולמוס של אספסיאנוס עד פולמוס של טיטוס שתים עשרה שנה ומפולמוס של טיטוס עד מלכות בן כוזיבא י"ז שנים ומלכות בן כוזיבא ב' שנים ומחצה: [בן כוזיבא מלך בביתר]: ויפח לקץ. תיפח נפשו של מחשב הקץ שלא היה לו לכזב ולומר כיון שהגיע וכו': יחכה ה'. הוא עצמו מחכה ומתאוה שיבא משיח: סביב י"ח אלף. בירושלים של מעלה משתעי קרא בסוף יחזקאל: באספקלריא המאירה. בחוזק נגהו של הקב"ה אין מסתכלין אלא תלתין ושית אבל בקליפות הנגה לצדדין מרחוק מסתכלין כמות הכתוב: ומי נפישי כולי האי. דלהוי בדרין תלתין ושיתא הוו ולא פחות: והא רבי שמעון בן יוחאי. לא הודיע אם אלף הם אם מאה הם אם שנים הם: הא דעיילי בבר. שצריכין ליטול רשות כשנכנסין להסתכל באספקלריא המאירה בהנהו לא פחיתי מתלתין ושית אבל אותן הנכנסין בלא רשות ברוב לדקס הנהו מספקא לן כמה הוו: בתשובה. אם כל ישראל חוזרין בתשובה יבא ואם לאו לא יבא: דיו לאבל שעומד באבלו. דיו להקב"ה שעומד כמה ימים ואינו חוזר כלומר אם לא יעשו תשובה אינו עומד באבלו כל הימים אלא והקץ לדבר ל"א דיו לאבל דיין לישראל צער גלות אפילו בלא תשובה נגאלין: לא בכסף. לא בתשובה ומעשים טובים דאפילו אין עושין תשובה נגאלין שום דאמר חנם נמכרתם קרי כסף כגון תשובה: בעלתי אתכם. משמע בעל כרחכם בלא תשובה: אחד מעיר. חבור הצדיקים ואביאם לציון אע"פ שאין כולם חוזרין: כה אמר ה' לבזה נפש למתעב גוי. אותן הבזויין ומתועבין בעבירות אעפ"כ יגאלו מלכים יראו וקמו: כי

מסורת הש"ס

סוכה מה: ע"ש / יחזקאל מח / ג"ו כס: / ירושלמי פ"א / ירמיה ג / ישעיה נב / מלאכי ג / ירמיה ג / ישעיה ל / שם מט

גליון הש"ס

גמ' לא פחות עלמא. ועי' במ"ר בראשית פ' ל"ה שאיתא לא פחות מתלתין צדיקי ועיין במ"ר במדבר פ' ג':

כי למועד מועדים. אלמא יש קץ בדבר: וככלות נפץ יד עם קדש. כשתכלה תקומתם וחוזק ידיהם שהיתה נפוצה אילך ואילך גבורה ותועלת לפשוט אנה ואנה ואחר שתכלה גבורתם שיהיו שפלים למאד: תכלינה. אלו הצרות ויבא משיח כדאמרינן כי אזלת יד: מגולה מזה. כשתתן ארץ ישראל פריה בעין יפה תורה אור אז יקרב הקץ ואין לך קץ מגולה יותר: ר' אליעזר אומר מזה. הפסוק כשתראה דאין שום אדם משתכר ואף שכר הבהמה לא נהיה והיינו כדאמרן עד שתכלה פרוטה מן הכיס אין מעות מצויות בכיס: שכר בהמה. עבודת האדמה שהיא על ידי בהמה איננה: וליוצא ולבא אין שלום. אז יבא משיח: [שלום רב]. והיינו וליוצא ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה דינם לצאת ולבא בשלום כדכתיב שלום רב לאוהבי תורתך אפילו להנהו אין שלום: מן הצר. מרוב הצרות ל"א מיצר הרע: שקולין. שוין שער התבואה ויין רווחי' כדאמרן חמישית שובע גדול ל"א שקולין שוין שכולן יקרין: כשמן אוליך. שיהיו כולן קפויין וכיון שהם קפויין אין דגים נמצאין בתכה: עד שתכלה מלכות הזלה. שלא תהא להם שום שולטנות לישראל אפילו שולטנות קלה ודלה: נטישותיו. ענפים קטנים כלומר השרים והשופטים: וחסו בשם השם. כלומר שתבא להם גאולה ויחסו בצל שדי: סיגיך. תערובות שבך: בדיליך. המובדלים לראשי עם: יהירי. גסי רוח מישראל: אמגושי. פרסיים מכשפין שמצערין ישראל במס' שבת (דף עה:) פלוגתא איכא למאן דאמר אמגושי חרשי ואיכא מ"ד גדופי עובדי כוכבים: גזירפטי. שופטים עובדי כוכבים החובטין את ישראל במקלות: ואצרוף כבור סיגיך. רבים וגדולים בגסותם כשאצרוף ואסלקם ממך אזי אסירה כל בדיליך: אמגושי. הבדלים מירא' המקום: סיגיך. כמו רב דמתרגמינן סגי: משפטיך. כמו [ב] (צפניה ג) שופטיך: פנה אויבך. גזירפטי: נוססה.

כמו (ישעיה י) כמסוס נוסס וכמו (שם נט) יאכלם סס רוח המקום נוקבת ומחרבת אותן עם הצרות הבאות שאף הוא מתכוין להשמידם: יירשו ארץ. הייני גאולה: עם ענני שמיא כבר אינש אתי. במהירות: וכתיב עני ורוכב על החמור. כעני הבא על חמורו בעצלות: סוסי ברקא. סוס מסורק *ומכוון ונאה שיש לי דגנאי הוא שיבא על חמור מלגלג היה ל"א סוסיא בדקא סוס בדוק לרוץ: בר חיור גווני. כלום יש לך סוס בר מאה גוונין שחמור שלו כן הוא במלתא בעלמא דחייה: חיור. מאה בלשון פרסי: האדון הזה. שכינה היתה עמהם: קול שלשה. דשכינה הוה בהדייהו: לדידיה. למשיח: בפתחא (*דקרתא). נראה למורי לא בפתח העיר ממש אלא גן עדן הוא כנגד כל העולם וקאמר ליה דבאותו צד של גן עדן שכנגד פתח העיר משיח שרוי: סובלי חלאים. מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה נג) והוא מחולל מפשעינו וכתיב (שם) חליינו הוא נשא: כולהו. מי שיש לו ארבע וחמש נגעים: אסרי להו ושרו בחדא זימנא. מתירין כל נגעתן ביחד ומקנחין אותן וחוזרין וקושרין אותן: ואיהו. משיח: שרי חד. נגע ומקנחו וקושרו ואח"כ מתיר האחר ועושה כן ואינו מתיר שני נגעים יחד דסבר אי בעי לי לצאת וליגאל את ישראל לא איתעכב כדי קשירת שני נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח לאימת אתי מר אמר ליה היום: אבטחך לך ולאביך לעולם הבא. דאי לאו צדיקים גמורין אתם לא הוה יהיב לך שלמא ולא הוה מדכר שמיה דאבוך: היום אם בקולו. של הקב"ה תשמעו: השער הזה. של עיר רומי שבעיר רומי היה אותו שער: ואין מספיקין לבנותו. פעם שלישית: מי פמייס. שירדן נובע ממנו כדתניא בבכורות (דף נה.) דן יוצא ממערת פמייס ומפרש התם שפיר: העמיקו ארוני. עשו לי קבר בקרקע עמוק: שאין

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו רבי אליעזר והלא כבר נאמר °אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר °ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפץ יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' וישתק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר °ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו' רבי (*אליעזר) אומר אף מזה שנאמר °כי לפני הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא ולבא אין שלום מן הצר *מאי ליוצא ולבא אין שלום מן הצר רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום דכתיב °שלום רב לאהבי תורתך אין שלום מפני צר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנאמר °אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליך וכתב (*בתריה) °ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל שנאמר °וכרת הזלזלים במזמרות [א] וכתיב בתריה בעת ההיא יובל שי לה' צבאות עם ממשך ומורט אמר זעירי אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר °כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתיב °והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו בשם ה' אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש *אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל שנאמר °ואשיבה ידי עליך ואצרוף כבור סיגיך וגו' ואשיבה שופטיך *אמר עולא אין *ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר °ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה אמר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי אי בטלי דייני בטלי **גזירפטי אי בטלי יהירי בטלי אמגושי דכתיב °ואצרוף כבור סיגיך ואסירה כל בדיליך ואי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב °הסיר ה' משפטיך פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך חכה לו שנאמר °ואת עם עני תושיע וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר °כי יבא כנהר צר (ו)רוח ה' נוססה בו וסמיך ליה ובא לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב °ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתיב °וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיע וכתיב °למעני אעשה אמר רבי אלכסנדרי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב °בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה אמר רבי אלכסנדרי רבי יהושע בן לוי רמי כתיב °וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתיב °עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה סוסיא *ברקא דאית לי אמר ליה מי אית לך בר חיור גווני ר' יהושע בן לוי אשכח לאליהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפיתחא [א] דקרתא ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסיר חד אמר דילמא מבעינא דלא איעכב אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבוך לעלמא דאתי א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך °היום אם בקולו תשמעו שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני

ירמיה ד | דניאל יב | יחזקאל לו | זכריה ח | תהלים קיט | יחזקאל לב | שם כט | ישעיה יח | צפניה ג | שם | ישעיה א | שבת קלט. | שם | שם | צפניה ג | שמואל ב כב | ישעיה נט | שם ס | שם נט | שם מח | שם ס | דניאל ז | זכריה ט | תהלים צה

[ג"ל אליעזר] | חגיגה יד. ע"ש וב"ע | ומצויין רש"ל | נ"ל דרומי | עיין רש"א בח"א | [שבת קלט. ע"ש]

הגהות הגר"א
[א] גמ' אפיתחא דקרתא. נמחק תיבת דקרתא ונ"ב דרומי: [ב] רש"י ד"ה משפטיך כמו (צפניה ג) נמחק לפניה ג:

[הרמב"ם פרק י' ממלכות מתנות עניים וכן בטור י"ד סי' רמז איתא ישראל וכו' למובן ושביה בצדקה וכו' רש"ל בח"א שנדחק בזה טובא כדיא עד ש"א שופטים מישראל וכו' ע"ש בחם לנוסחת שניה עדים נאמנים הרמב"ם וטור אתי' לספיר]
**[גירס' הערוך גאזי דפאסי פי' סריסים וסוטרי פרסיים]

[עי' ברכות דהכא ועי' ברש"י דע"ז ד"ה מי בארא וכו' בארא לשון פרס מסובב כמו סוסי בארא בחלק ע"ש]

הגהות מהר"ב רנשבורג
[א] גמ' שנאמר וכרת הזלזלים במזמרות ואת הנטישות. הסר בנ"ל:

תורה אור

שאין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבארץ ישראל שאין סוס מדי אוכל בו תבן *אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות *על ישראל תשעה חדשים שנאמר °לכן יתנם עד עת יולדה ילדה ויתר אחיו ישובון על בני ישראל אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר [*רבה] ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכי דאיתיב בטולא דכופיתא דחמריה אמר ליה אביי (לרבא) [*לרבה] מאי טעמא אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר [ליה] שמא יגרום החטא כדר' יעקב בר אידי *דר' יעקב בר אידי רמי כתיב °הנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב °ויירא יעקב מאד ויצר לו שהיה מתירא שמא *יגרום החטא כדתניא °עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה אמור מעתה ראויים היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא איחמיניה א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב °כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו נחש בא ואראך דוגמתו בעולם הזה בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב °שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אאבד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפוקי *מדרבי הילל דאמר אין משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר °עד כי יבא שילה דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר °יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו שנאמר °אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר °כי רחק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חיוורא דבי רבי שמו שנאמר °אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כגון אנא שנאמר °והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כגון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר °ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב °ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלגי קיסר דרש רבי שמלאי מאי דכתיב °הוי המתאוים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור משל לתרנגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרנגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה והיינו

שאין סוס מדי אוכל בו תבן. שמוליכין הארונות חוץ לקרקע ועושין מהן אבוסים במלחמת גוג ומגוג: שאין כל דקל וכו'. כלומר עתידין פרס ומדי לבא על בבל וללכדה ונתמלאה כל ארץ בבל חיילות פרסיים וסוסיהם ומשם באים לא"י ולוכדים אותה: עד שתפשוט מלכות על ישראל ט' חדשים שנאמר לכן יתנם לישראל עד עת יולדה ילדה. היינו ט' חדשים כדמתרגמינן בכן יתמסרון כעידן דילדתא למילד וכתיב (מיכה ה) ועמד ורעה בעוז ה' וגו' וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן ויתיבון מביני גלוותהון: על בני ישראל. היינו כל העולם שישראל מפוזרים בו: ייתי. משיח ולא אחמיניה: בטולא דכופיתא דחמריה. בצל הרעי של חמורו כלומר אפילו בכך אני רוצה ובלבד שאראנו: כופיתא. רעי כמו רמא כופת' וסכר ירדנא בבבא בתרא (ד' עג:): מאי טעמא. אמר לא אחמיניה: חבלו של משיח. גורלו ולקמן בעי מאי היא ל"א חבלו פחדים וחבלים שיהיו בימיו מחיל העובדי כוכבים: לעשות להם נס. לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס: בביאה שניה. בימי עזרא כביאה ראשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: מאי טעמא. איזו צרה באה בארץ בימיו שאתה אומר לא אחמיניה: סנטר. מפרש בב"ב (דף סח.) בר מחוזנייתא שיודע מיצרי השדות וגבוליהן עד כאן של פלוני מכאן ואילך של פלוני ובידו לרבות לאחד ולמעט לאחר וכשפוגעו אותו סנטר רוצה למדוד שדותיו לקצר מיצרי השדות ודומה כמי שפגע בו ארי: גבאי. גובה מס המלך: מי שכל הגבורה שלו. הקב"ה מצטער בעצמו כיולדה ואומר בשעה שמעביר העובדי כוכבים מפני ישראל היאך אאביד אלו מפני אלו: פמליא של מעלה ושל מטה. מלאכים וישראל: אפילו הגרים לא גרסינן: רהיט ונפיל תורא ואזיל ושדי סוסיא באורייה. כשרץ השור ונפל מעמידין סוס במקומו באבוסו מה שלא היה רוצה לעשות קודם מפלתו של שור שהיה חביב עליו שורו ביותר וכשמתרפא השור היום או למחר ממפלתו קשה לו להוציא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שראה מפלתן של ישראל נותן גדולתו לעובדי כוכבים וכשחוזרים ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו לאבד עובדי כוכבים מפני ישראל: אורייה. כמו (מלכים א ה) ארוות סוסים: דאכלי שני משיח.

שובע שיהיה באותן הימים לישראל יהיה: אלא חילק ובילק אכלי להו. כך היו רגילין לומר כאדם שאומר וכי שדים ושדות יאכלוהו ובמסכת חולין (דף יפי') לא חילק ידענא ולא בילק ידענא ולי נראה דמשמעות לשון חילק ובילק לשון חורבה כמו בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב) ואמרינן בחולין (שם) לא חילק דרבנן דמצריכין לחלק הסימן שמצריכין לחלק כל הטבעת ולשייר על פני כולו ולא בילק לרבי יוסי שמחריב הסימן שחותך קנה בתוך הטבעת והשאר חוץ לטבעת ונראה למורי דאין לו משמעות לא הכא ולא התם ל"א חילק ובילק ב' דייני סדום שהיו שמותיהן כך: אין משיח לישראל. שחזקיה היה משיח ועליו נאמרו כל הנבואות אצמיח קרן לבית ישראל ועמד ורעה בעוז ה'*: אלא לדוד. בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ותושבחות: למשה. בשביל משה שהיה עתיד לקבל את התורה: מה שמו. של משיח: ינון שמו. כמו ינאי כל אחד היה דורש אחר שמו: לפני שמש. עד שלא נברא היה שמו ינון והיינו אחד *מז' דברים שעלו במחשבה ליבראות: ולא אתן להם חנינה. עדיין לא יבא משיח: מנחם. בן חזקיה: חיוורא דבי רבי. מצורע של בית רבי: אי מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש. אם משיח מאותן שחיים עכשיו ודאי הייט רבינו הקדוש דסובל תחלואים וחסיד גמור הוה כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה.) ואם היה מאותן שמתו כבר היה דניאל איש חמודות שנדון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה והאי כגון לאו דווקא ל"א כגון רבינו הקדוש כלומר אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש ואם דוגמא הוא למתים היינו כגון דניאל איש חמודות: דוד אחר. שעתיד למלוך עליהם: אקים. הקים לא נאמר אלא אקים: כגון קיסר ופלגי קיסר. מלך ושני לו כן דוד החדש מלך כדכתיב ודוד מלכם אשר אקים ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך: עטלף. קלבא שורי"ץ בלע"ז ואין לה עינים: שאורה שלי הוא. שיש לי עינים לראות ונמצאתי נהנית בה כך ישראל מצפין לגאולה שיום ה' יהיה להם אור אבל העובדי כוכבים למה מקוים אותו הרי הוא להם חשך ולא אור:

ה"ג

מיכה ה
כ"ש
[מיכה ה]
ר"ה שם
כה
שם לג
שמות טו
עמוס ה
ירמיה ל
בראשית מט
תהלים עב
ירמיה טז
איכה א
ישעיה נג
ירמיה ל
שם
יחזקאל לז
עמוס ה

[יומא י. ע"ש]
[שם איתא כל העולם כולו וכן הוא גירי' תוס' בע"ז כ: ד"ה משכא וכו']
[מיכה ה]
[עי' תוס' ר"ה יח. ד"ה רבה ותוס' יבמות קה: ד"ה רבה]
[פסחים נד: נדרים לט:]
ג"ז שם סוטה לו.
[לקמן צט. וע"ש פירש"י ד"ה אין להם]
גרסינן ד'

עין משפט
נר מצוה

יב א מיי' פ"ח מהל' תשובה הלכה ז וע"ש בכ"מ :
יג ב מיי' שם פ"ז הלכה ד :
יד ג מיי' שם פ"ג הלכה יד :
טו ד מיי' שם הלכה ח:
טז ה מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה יג סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כה :

מסורת הש"ס

ה"ג היינו דאמר ליה ההוא מינא לרבי אבהו וכו' : אקוט בדור . אקח ישראל ואמלוך עליהם כמו נקטיה ארבעים שנה אקוט בדור בדור קטן של ארבעים שנה שהוא משונה מדורות שלפניו ומסתמא היינו משיח שסימנין גדולים יהיו בדורו ופשטיה דקרא מיהא גבי מתי מדבר אבל מדכתיב אקוט משמע אף להבא היה מתנבא : מיוחד . חשוב : ה"ג רבי אומר ג' דורות שנאמר ייראוך עם שמש . כלומר בהדי משיח שכתב בו (תהלים עב) לפני שמש ינון שמו ייראוך ישראל ולפני ירח לפני מלכות בית דוד שנמשל כירח כדכתיב (שם פט) כירח יכון עולם וגו' כמו כן ייראוך דור דורים דור אחד דורים ב' הרי ג' : אין להם משיח לישראל . אלא הקב"ה ימלוך בעצמו ויגאלם לבדו : שרי ליה מריה . ימחול לו הקב"ה שאמר דברים אשר לא כן : ואלו זכריה מיהא מתנבא על משיח בבית שני . דכתיב בתרי עשר הנה מלכך יבא לך וגו' ולאו היינו זכריה בן יהוידע הכהן שניבא בבית ראשון אלא זכריה בן ברכיה שהיה במלכות דריוש : רבי אומר שס"ה כמנין ימות החמה דכתיב כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה . [ליום נקם של מרגלים ארבעים יום מה יום נקם של מרגלים] שנה אחת בכל יום כדכתיב (במדבר יד) יום לשנה יום לשנה וגו' כך שנת גאולה באה שנה ליום שנה ליום שלכל יום ויום של שנה זו הכתובה שנת גאולי במקרא זה נותנים שנה אחת ואית דגרסי רבי אומר שס"ה אלפים שנה דכתיב שנת גאולי באה ושנה של הקב"ה הכי הוי דכתיב (תהלים צ) כי אלף שנים בעיניך כיום : ועד עכשיו . ימות המשיח : לאיברי לא גליתי . שלא הוצאתי דבר מפי שהיו איברי יכולין לשמוע אבל בלבי היה טמון הדבר : למען ירבו ימיכם כימי השמים על הארץ . ולא עמדו בארץ כל כך אבל עתידין לעמוד כשיבא משיח : כמשוש חתן . שבעת ימי המשתה כן ישיש עליך שבעת ימים ויומו של הקב"ה אלף שנה : כי מי נח . כמו כימי נח כחשבון השנים שנמלא בידו לאותו זמן שנשבע ה' מעבור מי נח עוד על הארץ כן נשבעתי כפי אותו חשבון נשבעתי מקצף עליך ומגער בך שלא אחריב את עולמי לאחר שיבא משיח עד שיכלה זה הזמן : לא נתנבאו . טובה לישראל : עין לא ראתה . דאין קץ לדבר : צדיקים אינן עומדין . דגדול כחן של בעלי תשובה שאין בריה יכולה לעמוד (לפניהם) [במחיצתם] : ברישא לרחוק . שנתרחק מן הקב"ה ואח"כ שב אליו בתשובה והדר שלום לקרוב מעיקרא צדיק גמור דגדול כחן של בעלי תשובה : שהיה רחוק מן העבירה . כל ימיו דהיינו צדיק גמור: אפיקורוס ומגלה פנים. מפורש לקמן: ברית בשר . מילה : מכאן . מן הפסוק הזה שכתוב כי דבר ה' בזה (אמר ר"א וכו' מחלל את הקדשים דמחלל קדשים ומבזה מועדות ומגלה פנים כו' היינו דבר ה' בזה) דבזיון הוא: מפר ברית. היינו את בריתי הפר : מועדות . חולו של מועד : דקדוק זה . חסרות ויתרות: מק"ו [זה] ומגזירה שוה [זו] . [וש"ל רבו גזירה שוה] לא גמר מרבו : המשנה . זה שעושה כמו שאינה עיקר : זה העובד ע"ז . היינו דבר ה' דבור שדבר הקב"ה בעצמו לישראל דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום: חוזר. לשנותה:
זמר

תורה אור

והיינו דא"ל ההוא מינא לרבי אבהו אימתי אתי משיח א"ל לכי חפי להו חשוכא להנהו אינשי א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא כתיב °כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה תניא ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה שנאמר °ארבעים שנה אקוט בדור רבי אלעזר בן עזריה אומר שבעים שנה שנאמר °והיה ביום ההוא ונשכחת צור שבעים שנה כימי מלך אחד איזהו מלך מיוחד הוי אומר זה משיח רבי אומר שלשה דורות שנאמר °ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים *ר' הילל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב יוסף שרא ליה מריה לרבי הילל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואילו זכריה קא מתנבי בבית שני ואמר °גילי מאד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות תניא אידך ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה כתיב הכא °ויענך וירעיבך ויאכילך וכתיב התם °שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה רבי דוסא אומר ד' מאות שנה כתיב הכא °ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתיב התם שמחנו כימות עניתנו רבי אומר ג' מאות וששים וחמש שנה כמנין ימות החמה שנאמר °כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה מאי יום נקם בלבי

(ישעיה ס; תהלים צה; ישעיה כג; תהלים עב; זכריה ט; דברים ח; תהלים צ; בראשית טו; ישעיה סג) [לעיל נח:]

א"ר יוחנן ללבי גליתי לאבריי לא גליתי ר"ש בן לקיש אמר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אבימי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים שנה שנאמר °ומשוש חתן על כלה (כן) ישיש עליך (ה') אלהיך אמר רב יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנאמר °כימי השמים על הארץ רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנאמר °כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי *אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן *כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא °עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו ופליגא דשמואל דאמר שמואל *אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דא"ר אבהו (*א"ר) מקום שבעלי תשובה עומדין שם צדיקים אינן עומדין שנאמר °שלום שלום לרחוק ולקרוב ברישא רחוק והדר קרוב מאי רחוק רחוק דמעיקרא ומאי קרוב קרוב דמעיקרא והשתא ורבי יוחנן אמר לרחוק שהוא רחוק מעבירה קרוב שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה וא"ר חייא בר אבא *א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמן עין לא ראתה אלהים זולתך *מאי עין לא ראתה אמר רבי יהושע בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית *ר"ל אמר זה עדן לא ראתה עין מעולם וא"ת אדם היכן דר בגן ואם תאמר גן הוא עדן תלמוד לומר °ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן : והאומר אין תורה מן השמים וכו' : תנו רבנן °כי דבר ה' בזה *ומצותו הפר הכרת תכרת זה האומר אין תורה מן השמים ד"א *כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת תכרת הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא מכאן אמר *רבי אליעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה והמלבין פני חבירו ברבים אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזרה שוה זו זה הוא כי דבר ה' בזה תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זה הוא דבר ה' בזה רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה ר' נהוראי אומר כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק רבי ישמעאל אומר זה העובד עבודת כוכבים מאי משמעה דתנא דבי ר' ישמעאל כי דבר ה' בזה זה המבזה דבור שנאמר [א] לו למשה מסיני °אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך אלהים אחרים וגו' *רבי יהושע בן קרחה אומר כל הלומד תורה ואינו חוזר עליה דומה לאדם שזורע ואינו קוצר רבי יהושע אומר כל הלומד תורה ומשכחה דומה לאשה שיולדת וקוברת רבי עקיבא אומר
זמר

(שם סג; ישעיה נד; דברים יא; ברכות לד: שבת סג.; ברכות לד: שבת סג. קנא: פסחים סח: לעיל צא:; [ברכו' ליתא]; שם נז; ברכות לד:; [שם]; [בברכו' איתא "שבר נחמני"]; בראשית ב; במדבר טו; [צ"ל ואת מצותו]; [שבועות יג: ע"ש]; אבות פ"ג משנה יא; שמות כ; [תוספתא דפרה פ"ג ותוספתא דאהלות פט"ז])

הגהות
הגר"א
[א] נמ' זה המבזה דיבור שנא' לו למשה. נמחק ב' תיבות לו למשה וכ"ב להם לישראל :

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ג מהלכות תשובה הלכה יד ופ"י בכ"מ:

יח ב מיי' שם הלכה יא:

זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבודימי מאי קרא שנאמר °נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר אמר רבי אלעזר *כל אדם לעמל נברא שנאמר °כי אדם לעמל יולד איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוי אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר °לא ימוש ספר התורה הזה מפיך הוי אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו טובי לדזכי דהוי דרופתקי דאורייתא °ונואף אשה חסר לב אמר [א] ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים שנאמר °כי נעים כי תשמרם בבטנך יכונו יחדיו על שפתיך ת"ר °והנפש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש בהגדות של דופי אמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא °ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש לאליפז °וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה יצאה ב"ק ואמרה לו °תשב באחיך תדבר בבן אמך תתן דופי אלה עשית והחרשתי דמית היות אהיה כמוך אוכיחך ואערכה לעיניך ועליו מפורש בקבלה °הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה מאי כעבות העגלה *א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של *כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה דאתן עלה מיהת אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הואי דכתיב °אלוף לוטן אלוף תמנע וכל אלוף *מלכותא בלא תאגא היא בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק דצערינהו לישראל מאי טעמא דלא איבעי להו לרחקה וילך ראובן בימי קציר חטים אמר רבא בר' יצחק אמר רב מכאן לצדיקים *שאין פושטין ידיהן בגזל וימצא דודאים בשדה מאי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר' יונתן אמר (סיבסוך) [סביסקי]: א"ר אלכסנדרי כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר °או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי: רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר °ואשים דברי בפיך ובצל ידי כסיתיך לנטוע שמים וליסד ארץ (אמר ריש לקיש) [רבי יוחנן אמר] אף מגין על כל העולם כולו שנאמר ובצל ידי כסיתיך ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר °ולאמר לציון עמי אתה אמר ריש לקיש *כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר °ואת הנפש אשר עשו בחרן ר' [ב] (אליעזר) אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנאמר °ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם רבא אמר [ג] כאילו עשאו לעצמו שנאמר ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם אמר רבי אבהו [ד] כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב (א) כאילו עשאה שנאמר °ומטך אשר הכית בו את היאר וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה: אפיקורוס: רב ור' חנינא אמרי תרוייהו זה *המבזה ת"ח רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוי אלא למ"ד מבזה תלמיד חכם עצמו אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאי ²כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח רבי יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא למ"ד המבזה תלמיד חכם מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי אלא למ"ד מבזה חבירו בפני תלמיד חכם מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב °אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר °ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם לא

זמר בכל יום. היה מסדר למודך אע"פ שסדור בפיך כזמר והוא יגרוס לך שתהא לעולם הבא בשמחה ובשירים: נפש עמל עמלה לו. מפני שעמל בתורה תורה עומלת לו: כי אכף עליו פיהו. מפני שהוא משים דברים בפיו תמיד כאוכף שעל החמור ליטנא אחריתא זמר כלומר שעוסק בשירים ובזמירות תדיר תדיר נעשה זמר כך החוזר על התורה נעשה לו סדורה בפיו: תורה עומלת לו. שמחזרת עליו ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה: דרופתקי. טרחנין כלומר כל הגופין לעמל נבראו: טוביה לדזכי. אשריו למי שזכה והיה עמלו וטרחו בתורה לשון אחר דרפתקי כים ארוך שמשימין בו מעות כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכנים דברים אשריו למי שזכה ונעשה נרתק לתורה: לומד תורה לפרקים. ואינו לומד תדיר תדיר כמי שאין לו אשה ובועל פעמים זו פעמים זו: שנאמר כי נעים כי תשמרם. אימתי תשמרם בבטנך [בזמן] שיהיו יחדיו על שפתיך: לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן תמנע. בתמיה דבר שאינו צריך הוא וכן היה מלגלג ואומר שכתבו משה שלא לצורך ולקמיה מפרש דהיינו מגלה פנים בתורה: וילך ראובן וגו'. והיינו נמי שלא לצורך: בחבלי השוא. בתחלה בלא שום הנאה היה חוטא: מלכותא בלא תגא. שר גדול אלא שאינו מעוטר וכיון דתמנע היתה אחות מלך ודאי בת מלך היא: מוטב שאהיה שפחה לאומה זו. לבני אברהם יצחק (ויעקב) שהן יראי שמים ולא אהיה גברת לאומה אחרת ולכך נעשית פילגש לאליפז בן עשו

שהיה מזרע יצחק: לרחקה. מתחת כנפי השכינה שהיה להם לגיירה: בימי קציר חטים. לאחר שקצרו השדה שהכל רשאין ליכנס בתוך שדה חבריהן: יברוחי. כדמתרגמינן ולא איתפרש מאי היא: סיגלי וסביסקי [וסבסוך]. מינין אחרים סיגלי עיקרי עשבים והוא ממיני בשמים תורה אור ולמהות של אותן עשבים קרי סגלי (וסבסך) [וסביסקי] נמי מין בשמים: מעוזי. תורה: שלום שלום. תרתי זימני אחד למעלה ואחד למטה: פלטירין של מעלה ושלמטה. כדכתיב לנטוע שמים וליסוד ארץ: אשר עשו בחרן. דמתרגמינן דשעבידו לאורייתא בחרן וקרי להו עשייה: כאילו עשאו. לאותו דבר מצוה: והלא אהרן הכה. דכתיב (שמות ז) (ויאמר) אל אהרן קח מטך ונטה ידך: מגלה פנים בתורה. מעיז פנים כלפי עוסקי תורה מגלה פנים משתמע לן דחמיר מאפיקורוס דלאפיקורוס היינו דלית ביה אפקירותא בעלמא: אלא למ"ד מבזה תלמידי חכמים עצמן אפיקורוס הוי. כ"ש דמבזה חברו בפני תלמידי חכמים לאו כמגלה פנים הוא והשתא מאי ניהו מגלה פנים בתורה: מנשה בן חזקיה. שהיה דורש בהגדות של דופי: איכא דמתני לה אסיפא. *דברייתא דקתני מכאן אמר רבי אלעזר וכו' המגלה פנים בתורה רב ור' חנינא וכו': מאי אהני לן. והם אינן יודעין שעולם מתקיים עליהם: מגלה פנים בתורה אסיהוא. שכופר במה שכתוב בתורה: אם לא בריתי יומם ולילה וגו'. שמהגין לעולם ומקיימין [אותו] והוא אומר דלא מהני מידי: מהכא נמי שמעינן. שהצדיקים מהגין לאחרים: לא

מסורת הש"ס

[כל המאמר הזה יפה נדרש בשל"ה סוף דף שע"ה: ע"ש פי' נאה ומתוק]

[נ"ל אמור]

הגהות הב"ח

(א) גמ' כאילו עשאו שנאמר ומטך וכו' כאילו עשאו:

[הייט משנה דאבות לעיל עמוד א]

[סוכה נב:]

[בסוכה איתא בוכיא ובערוך גר' כוביא ובסוכה פירש"י כוביא עכביש]

[סוטה יב. חולין נא:]

ישעיה כז

שם נא

[לעיל יט:ע"ש]

[נ"ל אליעזר]

דברים כט

שמות יז

הגהות הגר"א

[א] גמ' אמר ריש לקיש. נרשם עליו אות ג:

[ב] שם רבי אלעזר נרשם עליו אות א:

[ג] שם רבא אמר נרשם עליו אות כ:

[ד] שם א"ר אבהו. נרשם עליו אות ד:

משלי ט"ז · איוב ה · יהושע א · משלי ו · משלי כב · במדבר טו · בראשית לו · שם ל · תהלים נ · ישעיה ה

בראשית לו [לקמן קה.]

שם

בראשית יב

ירמיה לג

בראשית יח

לא שרו לן עורבא. לא אמרו לנו שום חידוש שלא מצינו בתורה (דשרינן עורבא): [דקא שרינא לכו עורבא]. שהיתר זה אינו מצוי בתורה אלא סופרים אמרוהו: כגון דאמר הנהו רבנן. כאדם שאומר אותו ת"ח דלשון בזוי הוא זה שהיה לו לומר רבותינו שבמקום פלוני ל"א כגון דאמר הני רבנן דכשהוא מספר שום דבר מרבנן אומר הני ולשון גנאי הוא הני אבל הנהו רבנן אינו גנאי: כי מטו מגלת אסתר. לתקן לה מטפחת אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא מטפחת כלומר בלשון בעיא א"ל לרב יהודה הא ודאי לא צריכא מטפחת כגון האחרות ולשון גנאי הוא דהוה להו למימר לרבם בלשון שאלה כך צריכה או אינה צריכה: מעיין בית ה'. יצא והשקה את נחל שטים (יואל ד): מגדים. דינטר"ש בלע"ז כל מיני פירות מתוקים: יבכר. בכל חדש וחדש יתבשלו בו פירות: בשמו. שאומר פלוני ואינו אומר מורי רבי פלוני: א"ל ההוא סבא יישר וכן אמר רבי יוחנן. כדבריך ור' יוחנן נמי הכי קאמר כדאמרת מ"ר ולא גרסינן וכן אמר רבי יוחנן יישר: כי האי גוונא מי מיחזי כאפקרותא: אלא אי שמיע לך מידי הא שמיע לך: לגלג עליו אותו תלמיד. אדרבי יוחנן דהיינו אפקירותא: כדכד. אבן טובה וכך שמה: שמשותיך. חלונות שהשמש זורח בהם [ד] כמו (תהלים פד) שמש ומגן היינו שמש ממש (נ"א) לאבני אקדח שהקב"ה חוקקן כבמקדח עד שחוקק בהם עשר ברום עשרים: צילצלתא. עוף קטן: גל של עצמות. שמת דאדם שמת נעשה גל של עצמות: קוממיות. שתי קומות של אדם הראשון כדאמרינן בחגיגה (דף יב.) שמיעטו הקב"ה והעמידו על מאה אמה שנאמר ותשת עלי כפך כף בגימטריא הכי הוי: כנגד היכל וכותליו. שכך היה אורך כל ההיכל עם הכותלים דכתיב (מלכים א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו וכותל מזרח שש אמות וכותל מערב שש אמות ואמה אחת טרקסין הרי ע"ג אמות והאולם עשר אמה רוחב וכותל האולם שש הרי כ"ט ומאחורי האולם תא אחד רחבו שש וכתלו ה' הרי מ' וס' אמה של אורך הבית הרי מאה והיאך יכולין לכוף קומתן וליכנס בפתח שאין לו אלא רום עשרים כדאמרת: אשר בנינו. כלומר בנים שלנו יהיו לעתיד כאילנות גבוהין מגודלים: ובנותינו. ובנות שלנו כזויות המחוטבות לתבנית היכל כלומר ככותל ההיכל מחוטבות כמו (דברים כט) מחוטב עציך ליטנא אחרינא אהיכל דבית שני קאמר דקים לן היכל ס' אורך ברום מאה הוא: לכוי דבי זיקא. לחלונות שהשמש והאור נכנסין בהן אבל השערים גבוהים יותר: [להתיר פה של *מטה]. להתיר *פה אלמים שיהו מדברים: להתיר פה של מטה. רחם של העקרות האוכלות מן העלין נפקדות*: איתמר נמי חזקיה וכו'. והיינו הך דלעיל לתרופה: מראהו כלבנון. וכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב וסמיך ליה חכו ממתקים: ירויון מדשן ביתך: אמר לי רבי דלעיל מיניה מהאי קרא מיירי עניינא דמרעיב את עצמו וקאמר ירויון מדשן ביתך שהקב"ה משביען לעוה"ב: מלא עומסו. מלא חופנו של הקב"ה טובה: וכי אפשר לומר כן. היאך אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרת ועד אגודל: *באותן עולמות יתן לצדיק את העומס: במדה שאדם מודד. אם מדד ונתן צדקה לעני מלא חפניו הקב"ה מודד בחפניו ונותן לו: וכי אפשר לומר כן. שיהא הקב"ה נותן לאדם מלא חפניו והלא אינו יכול לסבול כל כך:

תורה אור

לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוו מייתי טריפתא דבי בנימין קמיה כי הוה חזי בה טעמא להיתירא אמר להו תחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוה חזי לה טעמא לאיסורא אמר להו תחזו דקא אסרנא לכו יונה רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בתעניתא לוי בר שמואל ורב הונא בר חייא הוו קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגילת אסתר אמרי הא [מגילת אסתר] לא בעי מטפחת אמר להו כי האי גוונא נמי מיחזי כי אפקירותא רב נחמן אמר °זה *הקורא רבו בשמו דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר מ"ב ח °ויאמר גחזי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים ועליו יחזקאל מז כל מיני מגדים שנאמר °ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש [המה] יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה א"ל ההוא סבא *יישר וכן אמר ר' יוחנן [א] (*יישר) אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גונא מיחזי אפקרותא אמר ליה הא [האי] סיועי קא מסייע (ליה) [לך] אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כי הא *דיתיב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר ישעיה נד °ושמתי כדכוד שמשותיך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתיב וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה *יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתבי ויקרא כו °ואולך אתכם קוממיות ר"מ אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר ק' אמה כנגד היכל וכותליו שנאמר תהלים קמד °אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזוית מחוטבות תבנית היכל וגו' כי קאמר ר' יוחנן לכוי דבי זיקא מאי *ועלהו לתרופה ר' יצחק בר אבודימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה איתמר (*נמי) חזקיה אמר להתיר פה אילמין בר קפרא אמר להתיר פה עקרות ר' יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא שנאמר שה"ש ה °מראהו כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום בר' חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא שנאמר תהלים לו °ירויון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר תהלים סח °ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה א"ל אביי וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר ישעיה מ °מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מאי טעמא לא שכיחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי *עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות שנא' משלי ח °להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש בגימטריא תלת מאה ועשרה הוי תניא *ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב ישעיה כז °בסאסאה בשלחה תריבנה אמר ר'[ב]*יהושע וכי אפשר לומר כן אדם נותן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נותן לו מלא עומסו לעולם הבא והכתיב שם מ °שמים בזרת תכן [ג] ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות הוי

עין משפט נר מצוה

יט א מיי' פ"ה מהלכות ת"ת הלכה ה סמג עשין יג טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ט:

נ"ל למעלה

[עי' רש"י מנחות לח:]

[עי' רש"י שם]

גליון הש"ס

גמ' זה הקורא רבו בשמו. עי' יבמות נז ע"ב תד"ה אמר:

[טעות הדפוס]

נ"ל שלש מאות באותן וכו'

נ"ב עם.

ויקרא כו

תהלים קמד

תהלים לו

ישעיה מ

[משנה סוף עוקצים וע"ש ועי' בית סדר למשנה יסוב נכון על זה]

ישעיה כז

[נ"א יהודה]

שם מ

מסורת הש"ס

[ברכות מג: וש"נ]

הגהות הגר"א

[א] גמ' יישר. נמחק: [ב] שם יהושע נמחק: [ג] שם בזרת תכן ואתה. נ"ב א"ל ר' ואתה: [ד] רש"י ד"ה שמשותיך כו' זורח בהם. נ"ב עי' רש"י בע"י:

[נ"ב עי' ע"ש שבת לג. ברכות נח.]

[מנחות לח. ע"ש וכמנחות ליתא]

שיר ה

תהלים סח

משלי ח

[סוטה ח: ושם לית' רבי אומר אמנם שם טו: דמסיק דסמעי' לר"מ כו' משמע דגי' דהכא עיקר וע"ש ברש"י וכן איתא ג"כ בתוספתא שם פ"ג]

כ א מיי' פ"ב מהל' עכו"ם הלכה ב:

*הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתיב °ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ובמידת פורענות הוא אומר °וארובות השמים נפתחו במידת פורענות כתיב °ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוה אלא כשם שנותן הקב"ה כח ברשעים לקבל פורעניותם כך נותן הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן: רבי עקיבא אומר *אף הקורא בספרים החיצונים וכו': תנא בספרי צדוקים* רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי א"ל אביי מאי טעמא אילימא משום דכתב [ביה] לא תינטוש גילדנא מאודניה דלא ליזיל משכיה לחבלא אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה תרתין גריצים אי מפשטיה באורייתא נמי כתב °לא תשחית את עצה אי מדרשא אורח ארעא קמ"ל דלא ליבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב בת לאביה מטמונת שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמא תתפתה בנערותה שמא תזנה בגרה שמא לא תינשא נישאת שמא לא יהיו לה בנים הזקינה שמא תעשה כשפים הא רבנן נמי אמרוה *אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב לא תעיל דויא בלבך דגברי גיברין קטל דויא הא שלמה אמרה °דאגה בלב איש ישחנה *ר' אמי ור' אסי חד אמר ישיחנה מדעתו וחד אמר ישיחנה לאחרים ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתניא *רבי אומר לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר °איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב זלדקן קורטמן עבדקן סכסן דנפח בכסיה לא צחי אמר במאי איכול לחמא לחמא סב מיניה מאן דאית ליה מעברתא בדיקני' כולי עלמא לא יכלי ליה אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו *אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים תנתן אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם עיניך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו ועצומים כל הרוגיה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבעיר גחלת °ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר °כי לא תלד מה ילד יום שמא למחר איננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו *כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גגו ובמרום הרים כרמו ממטר גגים לגגו ומעפר כרמו לכרמים [סימן זיר"א רב"א משרשי"א חנינ"א טובי"ה ינא"י יפ"ה יוחנ"ן מרח"ם יהוש"ע מקצ"ר] *אמר ר' זירא אמר רב מאי דכתיב °כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב °מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה °ובוקע עצים יסכן בם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אומר כל ימי עני רעים זה מי שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי ינאי אומר כל ימי עני רעים זה אסטנים וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי רבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה שדעתו

הוי אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות. דבמידה טובה כתיב דלתות ובמדת פורענות כתיב ארובות ודלת גדול מארובה דד' ארובות יש בדלת במסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף עו:) אלמא מדה טובה מרובה ומעכשיו אין לתמוה היאך יש באדם כח לקבל שכר כל כך שהרי למדת פורענות נותן הקב"ה כח באדם לקבלו כל שכן שנותן כח באדם לקבל מדה טובה: צדוקים. [שכופרין בתה"ח] : רב יוסף אמר אף בספר בן סירא. שיש בו דברי הבאי ובא עליהם לידי ביטול תורה: לא תיפשוט גילדנא מאודניה. כלומר לא תטול עורו של דג אפילו מעל אזנו מפני שאתה מפסיד העור דאזיל משכיה לחבלא להפסידא אלא צלי יתיה בנורא ואכול ביה תרתין גרילין שאתה יכול לגלות עור הדג עמו ולאכול בו שתי חלות דהוי לפתן לשתי חלות: גלדנא. שם הדג ל"א להכי נקט מאודניה שדרכו של דג להתחיל הפשטו מאזנו: אי מפשטיה. אי ממשמעותיה קא מתמהת באורייתא נמי כתיב: דלא לבעול שלא כדרכה. דאין הגון לאדם לשנות את דרכו והייני דקאמר מאודניה: לא יישן. אינו יכול לישן: קטנה. קודם שהביאה שתי שערות: נערה. משהביאה שתי שערות עד שירבה שחור על הלבן הרי היא בוגרת: בנערותה שמא תזנה. משבגרה ראויה היא לנישואין להכי אמר שלא תנשא: דויא. דאגה: מנע רבים. אותם שאין לך עסק עמהם מנעם מתוך ביתך: ולא הכל תביא ביתך. אפילו אותם שאתה מתעסק עמהם לא תביאם תדיר לביתך אלא מבחוץ תדבר עמהם: איש רעים. שיש לו רעים הרבה: להתרועע. לסוף מריעים לו שמתקוטט עמהם: זלדקן. מי שזקנו דקה וחלושה: קורטמן. תדע שחכם וחריף הוא ביותר: עבדקן סכסן. מי שזקנו עבה שוטה הוא: סכסן. כמו כל בר בר חנא סכסא בבבא בתרא (דף עד.): נפח בכסיה. מי שנופח אופיא שבכוסו: לא צחי. בידוע שאינו צמא: אמר במאי איכול לחמא. האומר באיזה לפתן אוכל פת זה: סב לחמא מיניה. בידוע שאינו רעב וקח הלחם מידו שאינו היה רעב היה אוכל: מאן דאית ליה מעברתא בדקניה. שזקנו מחולק ומפולל ויש בין שני שבילות כמין מעבר: כולי עלמא לא יכלי ליה. בערמימותיה דמתוך שחשב כל ימיו בערמות הוא משים ידו לזקנו ומושך כאדם שמחשב עד שנקרחה ל"א גרסינן הכרתא מי שיש לו היכר בזקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו אין יכולין להגיע לכחו ל"א גוורתא והוא לשון קרחה וכל הני דברי רוח ולכך אין קורין בו: דרשינן. כלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעינן להו לכולי עלמא כגון כל הני אשה טובה כו' אשה רעה צרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר בן סירא אשה רעה מתנה רעה ל"ג: כפליים. מרוב הנאה חשובין ככפליים: אל תט אצל בעלה. למסוך עמו יין ושכר: רבים היו פצעי רוכל. כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר [ונושא] תכשיטי נשים ועסקו עמהם שפעמים שמוצאו בעלה עמה מתיחד עם אשתו ומכהו ופוצעו: המרגילים לדבר עבירה. כיצוץ הרי הן כניצוץ מבעיר גחלת כשביב המבעיר את הפחם כך כל אשר להם כלה והולך: גחלת. אקרי פחם שאינו בוער כדאמרינן (ברכות דף נג:) גחלים עוממות. מ"ר: ככלוב. דירה של עופות: רבים יהיו דורשי שלומך. שתהא מתאהב עם הכל ואף על פי כן לא תגלה סודך לכולם אלא לאחד מני אלף: מה ילד יום. מה אירע היום שמא למחר איננו שמת הוא היום: ונמצא. שמיצר על יום שאינו עתיד לראות והיינו עולם שאינו שלו שהוא מצטער עליו ודואג על חנם מיום המחרת שלא תבא עליו צרה: כל ימי עני רעים וטוב לב משתה. פסוק הוא במשלי (טו): בשפל גגים גגו. שעני הוא ואינו יכול להגביהו לפיכך ממטר גגים לגגו שיורד מטר הגגים הגבוהים לגגו ומזלפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בלילות: במרום הרים כרמו. שאין לו השגת יד לקנות כרם בשפלה בדמים יקרים וקונה לו באחד מן ההרים בזול וכל עפר שהוא מוליא לזבל (ולדייר) מוליך הרוח מן ההר לשאר כרמים שבבקעה ונמצא העני נפסד: בעלי תלמוד. שקשה ללמוד מרוב קושיות וסוגיות שיש בו: משנה. נוחה ללמוד: רבא אמר איפכא. דבעלי תלמוד נהנין מיגיעו שידעו להורות איסור והיתר אבל בעלי משנה שונה ואינו יודע מהו אומר דאין *מורין הלכה מתוך משנה: יסכן. יתחמם: דעתו

תהלים עח | יחזקאל ז | ישעיה סו | דברים כ | משלי יב | שם יח | ירמיה ה | משלי כז | משלי טו | שם | קהלת י | שם

יומא עו. [סוטה יא. וע' מ"ש תוס' שם ד"ה ולעולם] | [עי' כרי"ף וברא"ש] | ב"ב טז: קידושין פב: [פסחים סה.] | יומא עה. סוטה מב. | [ברכות סג.] | [נדה ז:] | [יבמות סג: ע"ש] | [ב"ב קמו'] | ב"ב קמה:

שדעתו קצרה וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו רחבה *ואמר ר' יהושע בן לוי כל ימי עני רעים והאיכא שבתות וימים טובים כדשמואל *דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים תנו רבנן *הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבונו של עולם אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי *שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר °ודבר בעתו מה טוב: *והלוחש על המכה וכו': *אמר ר' יוחנן ^ובורקק בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת ר' חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה תנו רבנן סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ^ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ^ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רשב"ג ^במה דברים אמורים בכלי הניטל אבל בכלי שאינו ניטל אסור ואין שואלין בדבר שדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא [א] ^(אין) הלכה כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא משום סכנה כי הא דרב יצחק בר יוסף דאיבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטיה *ת"ר סכין ^וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא ברבי חנינא אמר סך ואחר כך ממשמש רבי יוחנן אמר ^הסך וממשמש בבת אחת תנו רבנן שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן [ב] *אלא מפני שמכזבין לוחשין על שמן שבכלי ואין לוחשין על שמן שביד לפיכך סכין משמן שביד ואין סכין משמן שבכלי רב יצחק בר שמואל בר מרתא איקלע להההוא אושפיזא אייתי ליה מישחא במנא שף נפקן ליה צימחי באפיה נפק לשוק חזיתיה ההיא איתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי אמר ליה ר' אבא לרבה בר מרי כתיב °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר °ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלהיך אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים אעפ"כ כי אני ה' רופאך אמר רבה בר בר חנה כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו למה אתה משחק אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא ח"ו קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח אמר לו עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה אמר לו °לימדתנו רבינו °כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין אמר לו עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש °בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [וגו'] ויעש הרע בעיני ה' וכתיב

גם

שדעתו קצרה. משים ללבו כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שעתיד לבא עליו: רחבה. ואינו משים ללבו דאגה כל כך ל"א דעתו קצרה רגזן: והא איכא שבתות וימים טובים. שאין לך עני בישראל שאין לו מעדנים: שנוי וסת. משנה וסת ואוכל יותר שאינו רגיל לאכול היינו תחילת חולי מעיים לפיכך אפילו שבתות ויו"ט רעים לו: ה"ג הקורא שיר השירים ועושה אותו כמין זמר. שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו: הקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו. במיסב על יינו עושה שחיקותיו בדברי תורה וקורא פסוקים בקול רם לשחק בהם בני המשתה אבל אם אומרו בזמנו על המשתה כגון שהוא יום טוב ונוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מעניינו של יום מביא טובה לעולם: וברוקק. שכן דרך מלחשים לרקק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה ויש לחשים שדרכן לרקק אחריהם ואומר אותן בלשון לעז ומזכירין להם שם בלשון לעז וא"ל רבי דמותר דאין אסור אלא לוחש אחר הרקיקה דנראה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלעז לא: אפילו נגע צרעת. אפילו לוחש (אחרי האי) קרא דלית ביה שם שמים על הרקיקה שקורא נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן (ויקרא יג) לשם רפואה אין לו חלק לעולם הבא: ואפילו ויקרא אל משה. שאין בו לא חולי ולא נגע דאין ראוי ללחשו על המכה ואין מזכירו לשם רפואה אלא כסבור הוא להנצל בזכות דברי תורה שהוא הזכיר אסור ללוחשו: וממשמשין במעיים. של חולה בשבת ואין בכך משום רפואה דשיכה איתקש לשתיה: ולוחשין על נחשים ועל עקרבים בשבת. בשביל שלא יזיקו ואין בכך משום צידה: כלי על העין. שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. א"נ כגון שעושין לאדם שחש בעינו מקיפים עינו בטבעת: כלי הניטל. כגון מפתח סכין וטבעת: בדבר שדים. שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים והם מגידים להם ואסור לעשות בשבת משום ממלוא חפצך (ישעיה נח): אף בחול אסור. לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה: כי הא דרב יצחק. היה שואל במעשה שדים ובקש השד להזיקו ונעשה לו נס *ובלעו הארז: סך ואחר כך ממשמש. הוי שנוי דבחול דרך למשמש ואח"כ לסוך: שרי שמן. יש מעשה שדים שואלין על ידי שמן וקרי להו שרי שמן והיינו שרי בוהן ויש ששואלין בשפופרת של ביצה וקרי להו שרי ביצים: אלא שמכזבין. לכך נמנעו מלשאול בהן: לוחשים על שמן שבכלי. אותן העושין מעשה שדים דרכן ללחוש על שמן שבכלי ואין דרכן ללחוש על שמן שביד שאינו מועיל לפיכך אדם יכול לסוך על ידו משמן שביד ואין לחוש שמא נעשה בו מעשה שדים ואין בו סכנת השד: שף. סך שמן בפניו: צמחין. אבעבועות מלנ"ץ: זיקא דחמת. רוח של אותו שד ששמו ...את אני רואה בפניך שאחזתך: חמה עזה יש בעולם. על עצמו היה אומר שכעס עליו המקום והכביד חוליו: שכל זמן שהייתי רואה את רבי שאין יינו מחמיץ וכו'. כלומר שהיתה הצלחה בכל מעשיו: אמרתי קבל רבי את עולמו. כל שכרו: רואה רבי בצער. ושכרו משתמר להבא לכך אני שמח: מדביש*. מתקלקל ונעשה גלול מחמת חמימות: כלום חסרתי. שאתה אומר אני סובל עונותי: שגלגל חמה בעולם הזה. ולא לעתיד שמאורות מתחדשות: חביבין יסורין. שמכפרין עליך:

גם

עין משפט
נר מצוה

כא א מיי' פי"א מהל' עכו"ם הלכה יב סמג עשין ד טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף ח:

כב ב מיי' שם טוש"ע שם ועיין בכ"מ:

כג ג מיי' שם הלכה יא וסמג שם טוש"ע שם סעיף ז וטוש"ע א"ח סי' שכח סעיף מו [וברב אלפס עוד במכילתין דף רעו. וגם סמוך לסוף פכ"ב בשבת סט:]

אולי צ"ל ופלטו הארז

כד ד ה טוש"ע א"ח סי' שכח סעיף מו [וברב אלפס שם]:

כה ו טוש"ע י"ד סי' קעט סעיף טו [וברב אלפס שם]:

כו ז ח מיי' פכ"א מהל' שבת הלכה כא סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שכו סעיף ב:

[ועפרש"י שבת קנד: ד"ה כשהדבים ובפירש"י ב"מ לה. ד"ה הדבים מאליך קלה ע"ש]

מסורת
השי"ס

כתובות קי: (נדרים לז) ב"ב קמו.

[נדרים לז: וש"נ] [מס' כלה]

[ברב אלפס איתא ר' יהושע]

שבועות טו:

שבת קמז:

[עי' ריב"ש בתשובה ל"ב גירס' הנכונה]

משלי טו

שמות טו

שם

קהלת ז

מלכים ב כא

הגהות
הגר"א

[א] גמ' אין הלכה. נמחק תיבת אין: [ב] שם אלא מפני. נמחק תיבת אלא וכ"ב הרא"ש לא גרים לה:

גליון
הש"ס

גמ' למדתנו רבינו. כי אדם אין צדיק. עי' שבת נה ע"ב תוס' ד"ה ארבעה ובדרשות הרא"ה פרשה כא:

ס"א נ"ג

כז א מיי' פ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ו ופי"ד מהל' סנהדרין הלכה יב ופ"ב מהל' מלכים הלכה ד :

°גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה וכי חזקיה מלך יהודה לכל העולם כולו לימד תורה ולמנשה בנו לא לימד תורה אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עמל שעמל בו לא העלהו למוטב אלא יסורין שנאמר °וידבר ה' אל מנשה ואל עמו ולא הקשיבו ויבא ה' עליהם את שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את מנשה בחוחים ויאסרוהו בנחשתים ויוליכהו בבלה וכתיב *°ובהיצר לו חילה את פני ה' אלהיו ויכנע מאד מלפני (ה') אלהי אבותיו ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחינתו וישיבהו ירושלים למלכותו וידע מנשה כי ה' הוא האלהים הא למדת שחביבין יסורין ת"ר שלשה באו בעלילה אלו הן קין עשו ומנשה קין דכתיב °גדול עוני מנשוא אמר לפניו רבונו של עולם כלום גדול עוני מששים ריבוא שעתידין לחטוא לפניך ואתה סולח להם עשו דכתיב °הברכה אחת היא לך אבי מנשה בתחילה קרא לאלוהות הרבה ולבסוף קרא לאלהי אבותיו* : אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו וכו' : תנא ובגבולין ובלשון עגה : שלשה מלכים וארבעה הדיוטות וכו' : ת"ר ירבעם שריבע עם ד"א ירבעם שעשה מריבה בעם דבר אחר ירבעם שעשה מריבה בין ישראל לאביהם שבשמים בן נבט בן שניבט ולא ראה תנא הוא נבט הוא מיכה הוא שבע בן בכרי נבט שניבט ולא ראה מיכה שנתמכמך בבנין ומה שמו שבע בן בכרי שמו תנו רבנן שלשה ניבטו ולא ראו ואלו הן נבט ואחיתופל ואיצטגניני פרעה נבט ראה אש שיוצאת מאמתו הוא סבר איהו מליך ולא היא ירבעם הוא דנפק מיניה אחיתופל ראה צרעת שזרחה לו על אמתו הוא סבר איהו מלך ולא היא בת שבע בתו הוא דנפקא מינה שלמה איצטגניני פרעה *דאמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב °המה מי מריבה המה שראו איצטגניני פרעה וטעו ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה אמר °כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו והן לא ידעו שעל עסקי מי מריבה לוקה ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב °ויהי בדבר הזה לחטאת בית ירבעם ולהכחיד ולהשמיד מעל פני אדמה להכחיד בעולם הזה ולהשמיד לעולם הבא אמר רבי יוחנן מפני מה זכה ירבעם למלכות מפני שהוכיח את שלמה ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים שנאמר °וזה הדבר אשר הרים יד במלך שלמה בנה את המלוא סגר את פרץ עיר דוד אביו אמר לו דוד אביך פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו ישראל לרגל ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא לבת פרעה ומאי וזה אשר הרים יד במלך אמר רב נחמן שחלץ תפיליו בפניו אמר רב נחמן גסות הרוח שהיה בו בירבעם טרדתו מן העולם שנאמר °ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלה העם הזה לעשות זבחים בבית ה' בירושלים ושב לב העם הזה אל אדוניהם אל רחבעם מלך יהודה והרגוני ושבו אל רחבעם מלך יהודה אמר *גמירי *דאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית יהודה בלבד כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב ואנא קאימנא סברי הא מלכא והא עבדא ואי יתיבנא מורד במלכות הואי וקטלין לי ואזלו בתריה מיד °ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אליהם רב לכם מעלות ירושלים הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדן מאי ויועץ אמר רבי יהודה שהושיב רשע אצל צדיק אמר להו חתמיתו על כל דעבידנא אמרו ליה הין אמר להו מלכא בעינא למיהוי אמרו ליה הין כל דאמינא לכו עבידתו אמרו ליה הין אפילו למפלח לעבודת כוכבים אמר ליה צדיק ח"ו אמר ליה רשע לצדיק ס"ד דגברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים אלא למינסינהו הוא דקא בעי אי קבליתו למימריה

ואף

תורה אור: משלי כה · ד"ה ב לג · שם · בראשית ד · שם כז · במדבר כ · שמות א · מ"א יג · שם יא · שם יב · שם

בקרא מאד מלפני

בקרא וכהצר

[עי' הגירסא בע"י וגירי' הערוך ערך אפיא אמר קמי' רבון דעלמא אי ענית לי ענית אי לא אמינא הא כל אפיא שוין]

[סוטה יב:]

סוטה מ: מח: יומא כה. סט: קידושין עח. תמיד כז.

גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה. היינו תלמידי חזקיה כדקיימא לן בהשותפין בבבא בתרא (דף טו·) חזקיה וסיעתו כתבו משלי מכלל דחזקיה היה מלמד לכל וכדאמרן (לעיל דף צד·) נעץ חרב על פתח בית המדרש וכל שכן שלמנשה בנו לימד : מכל טורח שטרח בו. ללמדו : שבאו בעלילה. שלא באו לבקש לפני הקב"ה בתפלה אלא באו בעלילה שאמרו דברים של נצחון שאין להם תשובה : הברכה אחת היא. וכי אין לך ברכה יותר תשובה ניצחת השיבו ועלתה לו : מנשה. בא בעלילה שלא להתפלל למקום אלא לבסוף אם לא תושיעני מה הועיל לי שקראתי לך יותר משאר אלהות והיינו דכתיב ויכנע *לפני (ה') אלהי אבותיו מכלל דעד השתא לפני אלוהות אחרים נכנע : תנא. כי אמרינן דהוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעולם הבא בגבולין אבל במקדש לא שהרי בשם היו מברכין : ובלשון עגה. אפילו במקדש לא לשון עגה לעז שאינו הוגה באותיותיו בלשון הקדש שלנו אלא שאר לועזין עגה לשון בלעגי שפה (ישעיה כח) מ"ר ל"א עגה לשון עוגה מקום שיש בו חבורת בני אדם שמדברין דברי חול גבולין קרי חוץ למקדש ואסור לפרש שם בן ארבעים ושתים בלשון עגה חוץ למקדש ואי עבד אין לו חלק אבל בלשון קדש אינו נענש כל כך ובמקדש הואיל ונהגו להזכיר פירושו אינו נענש : שריבע עם. שריבץ את ישראל והשפילם : עשה מריבה בעם. הריבם אלו עם אלו בעסק עבודת כוכבים זה עובד וזה מוחה בידו ובאו לידי מחלוקת : שניבט ולא ראה. היה סבור להביט יפה ולעמוד על דבר עיקר ולא ראה שטעה כדאמרינן לקמן ראה אש יוצאה מאמתו וכו' : נתמכמך בבנין. של מצרים שנתנוהו בבנין במקום לבנה כדמפרש באגדה שאמר לו משה להקב"ה אתה הרעות לעם הזה שעכשיו אם אין להם לבנים משימין בניהם של ישראל בבנין אמר לו הקב"ה קוצים הם מכלין שגלוי לפני אילו הם חיים היו רשעים [גמורים] ואם תרצה תנסה והוציא אחד מהן הלך והוציא את מיכה. ל"א נתמכמך עסק בבנין עד שנעשה מך כדאמרינן (סוטה דף יא·) כל העוסק בבנין מתמסכן : הוא סבר איהו מליך. ולכן נתאמץ שבע בן בכרי וקבץ כל ישראל אליו והיה רוצה למלוך כדכתיב במקרא : איהו מליך. ולכך נעשה יועץ לאבשלום כדי שתשוב המלוכה מדוד לאבשלום ובין כך ובין כך יתגלגל הדבר ותשוב אליו : על מי מריבה. שבעון שאמר שמעו נא המורים נענש ולא נכנס לארץ ישראל : ומנא לן דלא אתי. ירבעם לעלמא דאתי והכי נמי מפרש לקמן בכלהו שלשה מלכים וארבעה הדיוטות: הוכיח את שלמה. כדמפרש ואזיל דאמר דוד אביך וכו' : ומפני מה נענש שהוכיחו ברבים. לביישו : פרץ פרצות בחומה כדי שיעלו.(וירדו) [ויכנסו] בריוח : ואתה גדרת אותם כדי לעשות אנגריא. כדי שיכנסו בשערים לידע מי נכנס כדי לגבות מס לבת פרעה מ"ר ל"א שסגר השערים ועשה מגדל לבת פרעה על אחד מן השערים וכולם עוברים דרך שם כדי שיהיו מלויין עמה לכבדה ולעבדה כל עבודת בית המלך קרי אנגריא ל"א שהיה רגיל שלמה לסגור דלתות העזרה ומוליך מפתחות בידו ודרכו של מלך לישן ג' שעות ביום וישראל עומדין על העזרה עד שיעמוד המלך ואמר לו ירבעם אתה רוצה שיתנו לך אנגריא לבת פרעה אשתך שתתן להם מפתחות: (בית) [את]המלוא. אחת מן הפרצות גדר ומלאו לכותל החומה ובנה שם מגדל לבת פרעה ולאנשים שעובדין לה לעיל מהאי קרא כתיב וירם יד במלך כלומר קם בדברים כנגד המלך ומרד בו : שחלץ תפילין בפניו. שהיה לו לפנות לצד אחר מפני אימת מלכותו ולחלוץ שלא בפניו ל"א חולץ תפילין בפניו לבא להתרים כנגדו בחזקה : חלץ תפילין. אין נכון להיות בגלוי ראש לפני המלך [והוא התחיל במרד בכך להראות ולומר לו שאינו נוהג כמלך] : גמירי דאין ישיבה. הלכה למשה מסיני ולא מקרא : שהושיב רשע אצל צדיק. ואומר להם להעמיד להם צלם אחד בבית אל ואחד בדן הסכימו עמו : אמר לו רשע לצדיק. סלקא דעתך גברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים אלא לנסיונהו בעי אם דעתו שלם עמו נתרצה בדבר וכך היה מטעה רשע לצדיק עד שהיו כולן חתומים שכן היו רוצים ושוב לא היו יכולים לחזור בהן :

ואף

מסורת הש"ס

[מו"ק יח. ע"ש]

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"א מהל' חגיגה הלכה ו:

ואף אחיה השילוני טעה וחתם דהא יהוא צדיקא רבה הוה שנאמר °ויאמר ה' אל יהוא יען אשר הטיבות לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רביעים ישבו לך על כסא ישראל וכתיב °ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה' אלהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאת ירבעם אשר החטיא את ישראל מאי גרמא ליה אמר אביי *ברית כרותה לשפתים שנאמר °אחאב עבד הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה רבא אמר חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה (א) [א] דכתיב °ושחטה שטים העמיקו ואני מוסר לכולם אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה הם העמיקו משלי אני אמרתי *כל שאינו עולה לרגל עובר בעשה והם אמרו כל העולה לרגל ידקר בחרב °ויהי בעת ההיא וירבעם יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות °בעת פקודתם יאבדו תנא משום רבי יוסי עת מזומנת לפורענות °בעת רצון עניתיך תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לטובה °וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום רבי יוסי עת היא מזומנת לפורענות °ויהי בעת ההיא וירד יהודה מאת אחיו תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לפורענות °וילך רחבעם שכם כי שכם בא כל ישראל להמליך אותו תנא משום ר' יוסי מקום מזומן לפורענות בשכם עינו את דינה בשכם מכרו אחיו את יוסף בשכם נחלקה מלכות בית דוד °וירבעם יצא מירושלים אמר ר' חנינא בר פפא שיצא מפיתקה של ירושלים °וימצא אותו אחיה השילוני הנביא בדרך והוא מתכסה בשלמה חדשה ושניהם לבדם בשדה מאי בשלמה חדשה אמר רב נחמן כשלמה חדשה מה שלמה חדשה אין בה שום דופי אף תורתו של ירבעם לא היה בה שום דופי ד"א שלמה חדשה שחידשו דברים שלא שמעה אזן מעולם מאי ושניהם לבדם בשדה אמר רב יהודה אמר רב שכל תלמידי חכמים דומין לפניהם כעשבי השדה ואיכא דאמר שכל טעמי תורה מגולין להם כשדה °לכן תתני שלוחים על מורשת גת בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל אמר ר' חנינא בר פפא יצאה בת קול ואמרה להן מי שהרג את הפלשתי והוריש אתכם גת תתנו שילוחים לבניו בתי אכזיב לאכזב למלכי ישראל *אמר רב חיננא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל שנאמר °גוזל אביו ואמו ואומר אין פושע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנאמר °הלא הוא אביך קנך ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר °שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך מאי חבר הוא לאיש משחית חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית ישראל לאביהם שבשמים °וידח ירבעם (בן נבט) את ישראל מאחרי ה' והחטיאם חטאה גדולה אמר רבי חנין כשתי מקלות המתיזות זו את זו °ודי זהב *אמרו דבי ר' ינאי אמר משה לפני הקב"ה רבונו של עולם בשביל כסף וזהב שהשפעת להן לישראל עד שיאמרו דיי גרם להם לעשות להם אלהי זהב משל אין ארי דורס ונוהם מתוך קופה של תבן אלא מתוך קופה של בשר אמר ר' אושעיא עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד מכאן ואילך משנים ושלשה עגלים אמר ר' יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון שנאמר °וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם אמר רבי חנינא לאחר עשרים וארבעה דורות נגבה פסוק זה שנאמר °ויקרא באזני קול גדול לאמר קרבו פקדות העיר ואיש כלי משחתו בידו °אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה מאי אחר אמר ר' אבא אחר שתפשו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן אמר לו מי בראש בן ישי בראש אי הכי לא בעינא ר' אבהו הוה רגיל דהוה קא דריש בשלשה מלכים חלש קביל עליה דלא דריש כיון

[מקורות בגליון: מלכים ב י, שם, שם, הושע ה, מלכים א יא, ירמיה נא, ישעיה מט, שמות לב, בראשית לח, מלכים א יב, שם יא, שם, מיכה א, ברכות לה:, משלי כח, דברים לב, משלי א, מלכים ב יז, דברים א, ברכות לב. יומא פו:, שמות לב, יחזקאל ט, מלכים א יג]

ואף אחיה השילוני טעה בדבר. דסבר לנכווייהו אתי וחתם באותו מעשה: שנאמר ויאמר ה' אל יהוא וגו' לעשות הישר וכתיב ויהוא לא שמר ללכת בתורת ה'. ואמרינן מאי גרמא ליה ואמר רבא חותמו של אחיה השילוני ראה וטעה מכלל דהוא טעה: ושחטה שטים העמיקו. שטים עובדי כוכבים על שם ששטים אחריה לשוט לעבודת כוכבים: העמיקו. והחמירו שאמרו שכל מי שעולה לרגל ידקר בחרב כדי שילכו וישחטו לפני העגלים: ואני מוסר לכולם. כלומר אנכי לא חשתי כל כך לכבוד עצמי לומר כל מי שאינו עולה לרגל ידקר בחרב כמו שחשו הם לכבוד עבודת כוכבים אלא יסורין בעלמא ישראתים כלומר דעבר בעשה ל"א שטים כלומר שטיות שלהם שסרו מאחרי העמיקו עד שחיטה שחייבו מיתה כל מי שעולה לרגל ומניח את העגלים. ושחטה לשון שחיטה: מזומנת לפורענות. ששם נחלקה מלכות ישראל דסמיך ליה ויקח את השלמה ויקרעה לשנים עשר קרעים וגו': וביום פקדי. בתשעה באב שבכל השנה מאותן מ' שנה שעמדו במדבר יום מזומן לפורענות בו חזרו מרגלים בו נחרב הבית בראשונה ובשניה: ויהי בעת ההיא וירד יהודה. מזומנת לפורענות שתמר נתחייבה שריפה ומתו שני בניו: בשכם מכרו אחיו את יוסף. כדכתיב (בראשית לז) הלא אחיך רועים בשכם ודותן דכתיב בקרא הייגו כפר הסמוך לשכם ונקראת על שם שכם אי נמי כמדרשו שהיו דנין עליו להרגו: בשכם נחלקה מלכות בית דוד. כדכתיב במלכים (א יב): מפתקה של ירושלים. מכללה שלא לחזור בה לעולם ולא ליטול חלק בעבודה: מפתקה. כגון (ב"מ דף פו·) נפל פתקא מרקיעא כלומר מחזקת של ירושלים הכתוב וחתום בה: שום דופי. גימגום בגמ': שחדשו · דרשו דברי תורה בין ירבעם לאחיה: יצתה בת קול ואמרה. כשהמליכו את ירבעם: מי שהרג. דוד: את הפלשתי. וע"י כן היה מורים לכם גת לכן תתנו שלוחים לבניו שתעזבו מלכות בית דוד ותמליכו אחרים: בתי אכזיב לאכזב. למלכי בית דוד אתם מכזבים והלכתם אחר מלכי ישראל לפיכך תהיו נמסרין לאכזב ביד עובדי כוכבים שהן שטי כזב: אין אביו אלא הקב"ה שנאמר

וכו'. ואין גזילה כלפי מעלה וכלפי כנסת ישראל אלא זו בלבד שמונע מלברך כנסת ישראל הוא גוזל להקב"ה שחכמים תקנו על כל דבר ודבר ברכה כדאמר התם (ברכות דף לה·) כל הטועם ואינו מברך נקרא גזלן שנאמר לה' הארץ ומלואה: כשתי מקלות המתיזות זו את זו. כאדם שיש בידו מקל א' ומכה בו מקל אחר ומתיזו ומשליכו ברחוק כך הדיח ירבעם את ישראל מאחרי ה' בעל כרחם: ודי זהב. איידי דאיירי עד השתא בעגלים של ירבעם מפרש האי קרא: מתוך קופה של בשר · כשיש לו הרבה לאכול הוא נוהם: עד ירבעם היו ישראל יונקים מעגל אחד. לוקין על חטא עגל אחד שעשו במדבר: ה"ג מכאן ואילך היו יונקין משלשה עגלים. שנים מירבעם ושלישי של המדבר ולפי מה שכתוב בספרים שנים ושלשה עגלים ניחא כלומר משנים שעשה ירבעם ושלישי שנעשה במדבר ושלשה הייט שליפי כמו (משלי ל) שלשה המה נפלאו ממנו וארבעה לא ידעתים: אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא. לאו דוקא אלא כלומר דבר מועט מאד כמה שכף המשקל נוטה לצד זה יותר מצד זה כ"ב (דף פט·) כמה הוי הכרע ליטרא: לאחר כ"ד דורות. למעשה העגל: פסוק זה. דכתיב בעגל וביום פקדי והכא בימי צדקיה כשחרב הבית כתוב קרבו פקודות העיר קרב אותו מעשה שנאמר וביום פקדי וממעשה העגל עד צדקיה כ"ד דורות דבימי נחשון נעשה העגל צא וחשוב כמה דורות מנחשון עד צדקיה נחשון שלמון בנו בועז בנו עובד בנו ישי בנו דוד בנו שלמה בנו רחבעם בנו אביה בנו אסא בנו יהושפט בנו יורם בנו אחזיה בנו יואש בנו אמציה בנו עוזיה בנו יותם בנו אחז בנו חזקיה בנו מנשה בנו אמון בנו יאשיה בנו יהואחז ויהויקים בניו ומלכו זה אחר זה ודור אחד הם יהויכין בנו של יהויקים הרי כ"ד *יהויקים לא סיים מלכותו שהוגלה לבבל עם החרש והמסגר והמליכו צדקיהו דודו במקומו והלכך לא קא חשיב צדקיה דור באפיה נפשיה דהוא מלך בדור כ"ד: דהוה דריש בשלשה מלכים. דהוה קאי במתני' דשלשה מלכים אין להם חלק:

[נ"ל יהויכין כי כך מבואר בסוף מלכים ב דיהויכין הוגלה עם החרש והמסגר וכן לעיל בגמ' לח. אבל יהויקים מת בירושלים ולא הוגלה כלל]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וטעה כתיב ושחטה כצ"ל ואות ד נמחק:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ראה וטעה דכתיב. נמחק תיבת דכתיב:

אִיתְפַּח / דאיתפח

עין משפט
נר מצוה

כט א מיי׳ פ״ז מהלכות ברכות הלכה ג סמג עשין כז טוש״ע א״ח סי׳ קסז סעיף א [וברי״ף פ״ו דברכות לח.]

דאיתפח הדר קא דריש אמרי לא קבילת עלך דלא דרשת בהו אמר אינהו מי הדרו בהו דאנא אהדר בי רב אשי אוקי אשלשה מלכים אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה אמר חברך וחבירי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא אמר ליה לא ידענא א״ל מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן א״ל אגמריה לי ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא א״ל מהיכא דקרים בישולא א״ל מאחר דחכימתו כולי האי מאי טעמא קא פלחיתו לעבודת כוכבים א״ל אי הות התם הות *נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי למחר אמר להו לרבנן נפתח ברבוותא אחאב אח לשמים אב לעבודת כוכבים אח לשמים דכתיב °אח לצרה יולד אב לעבודת כוכבים דכתיב °כרחם אב על בנים °ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט אמר ר׳ יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחילה לקלקלה °גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי א״ר יוחנן אין לך *כל תלם ותלם בא״י שלא העמיד עליו אחאב עבודת כוכבים והשתחוה לו ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב °והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור ועזוב בישראל עצור בעוה״ז ועזוב לעוה״ב א״ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר °ויקן את ההר שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני ההר שמרון א״ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ״ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ״ב אותיות שנאמר °וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת (לעבדך) [אל עבדך] בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות מאי מחמד עיניך לאו ס״ת דילמא עבודת כוכבים לא ס״ד דכתיב °ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם (*לא תאבה ולא תשמע) ודילמא סבי דבהתא הוו מי לא כתיב °ויישר הדבר בעיני אבשלום (והזקנים) [ובעיני כל זקני ישראל] ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי וכתיב °והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו אמר ר״נ אחאב שקול היה שנאמר °ויאמר ה׳ מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה מתקיף לה רב יוסף מאן דכתב ביה °רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה׳ אשר הסתה אותו איזבל אשתו ותנינא בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודת כוכבים ואת אמרת שקול היה אלא אחאב וותרן בממונו היה ומתוך *שההנה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה °ויצא הרוח ויעמד לפני ה׳ ויאמר אני אפתנו ויאמר ה׳ אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן *מאי רוח א״ר יוחנן רוחו של נבות היזרעאלי מאי צא אמר רבינא צא ממחיצתי שכן כתיב °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קיניה מחריב ביתיה °ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעים את ה׳ אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו א״ר יוחנן שכתב על דלתות שמרון אחאב כפר באלהי ישראל לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל °ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשמרון א״ר לוי שהיה קודר אזכרות וכותב עבודת כוכבים תחתיהן מנשה שנשה יה ד״א מנשה שהנשי את ישראל לאביהם שבשמים ומנלן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב °בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים °ויעש (הרע) [אשרה] (בעיני ה׳) כאשר עשה אחאב מלך ישראל מה אחאב אין לו חלק לעוה״ב אף מנשה אין לו חלק לעוה״ב: רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה״ב שנאמר *°ויתפלל מנשה אל ה׳ ויעתר לו וכו׳: א״ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר °ונתתים לזועה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מר סבר בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עבוד ומר סבר
בגלל

רש״י

איתפח. נתרפא: אמרו לו. תלמידיו לא קבלת עילווך וכו׳: אמר אינהו מי הדרו בהו. מדרכם הרעה דאנא אהדר לי מלדרוש: אוקי אשלשה מלכים. אוקי סיום הך פירקא עד שהגיעו לג׳ מלכים: אמר למחר נפתח בחברין. נדרוש בחברינו שהיו תלמידי חכמים כמותנו ואין להם חלק לעתיד: א״ל. מנשה בחלום חברך וחברא דאביך אנן. כלומר וכי סבור אתה שנהיה חבירך וחבירי דאבוך: מהיכא בעית למשרא המוציא. איך יודע מאיזה מקום בפת אתה צריך לבצוע המוציא: וחבירך קרית לן. ואתה קורא אותנו חבירך: מהיכא דקרים בשולא. דרפתא ממקום שנקרמין פניה של פת בתנור דהיינו מלמעלה או מסביבות הפת או משוליו אבל באמצע לא שאם הביאו לפניו פרוסה של לחם לא יהא בוצע ומברך אלא משולי הפת ולא מאמצעיתו ל״א מהיכא דקדים כלומר מהיכא שמקדים לאפות והיינו הך ל״א מהיכא דגמר בשולא ממקום שהלחם אפוי יפה ולא מאותו מקום שקורין בשו״ל וראשון נראה: הוית נקוט שיפולי גלימך. היית מגבה שפת חלוקך מבין רגליך כדי שתהא קל לרוץ והיית רץ לשם מפני יצר עבודת כוכבים שהיה שולט: נפתח ברבוותא. נתחיל לדרוש ברבותינו ולא אמר בחבירינו: אח לשמים. רע לשמים כדאמרינן (מגילה דף יא.) באחשורוש אח וראש: דכתיב ואח לצרה יולד. [ווי לצרה] אלמא אח °לשון רעה ווי: אב לעבודת כוכבים. שהיה אוהבה ביותר דכתיב כרחם אב אלמא אב מרחם והני קראי בכדי נקט להו: ויהי הנקל. באחאב כתוב [כלומר קלות היו לאחאב כל חטאותיו של ירבעם]: מפני מה תלה הכתוב בירבעם. דבכמה מקומות כתיב לא סר מכל חטאת ירבעם ולא כתיב אחאב אע״פ שהיה רשע ממנו: תחלה לקלקלה. שהיה מלך ראשון שהקדים את תבשילו: גם מזבחותם. הכי רישיה דקרא בגלגל שוורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי: משתין בקיר.

תורה אור

ת״ח משית בקירות לבו: ומניין שכבד את התורה דכתיב והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם והיינו ספר תורה ועל זה השיבו את הדבר הזה לא אוכל לעשות: ודילמא. מחמד עיניו היינו עבודת כוכבים: לא ס״ד. מדקאמרי ליה זקנים לא תשמע ולא תאבה ואי עבודת כוכבים מי הוו אמרו ליה הכי: סבי דבהתא. זקנים שפלים שהיו רשעים כמו שמניע באבשלום דקרי ליה לסבי דבהתא זקנים: שקול היה. מחצה עונות ומחצה זכיות מדמהדרי כולי האי מי יפתה את אחאב משמע דבקושי גדול נענש: רוחו של נבות. שלפי שהוא הרג נבות היה רוחו מחזר לפתותו ולהפילו: דפרע קיניה. קנאה הפורע טוקס חמתו וקנאתו מחריב ביתיה כרוח של נבות שנקם כעסו מאחאב ויצא ממחיצתו של הקב״ה: קודר אזכרות. מוחק שמות שבתורה: וכותב שם עבודת כוכבים תחתיהן. לפיכך היה מתחבא שאילו היה עושה בפרהסיא לא היו מניחין [אותו] לעשות כן קודר כמו (עירובין נח.) מקדרין בהרים ל׳ (טקב) [מחטט ונוקר]: שנשה יה. ששכח הקב״ה: שהנשי׳. השכיח: מה אחאב אין לו חלק. כדאמרן עזוב לעולם הבא: ושניהם. רבי יהודה דאמר יש לו חלק ורבנן דאמרי אין לו חלק:
בגלל

מסורת הש״ס

נ״ל נקוט

גליון הש״ס
רש״י ד״ה דכתיב. לשון רעה ווי. עי׳ ברש״י הושע יג טו:

[לקמן קיג.]

שם טז

שם כ

[נ״ל לא תשמע ואל תאבה]

מלכים א יט

שם כב

שם כא

נ״א שהיה מהנה

שם כב

[לעיל פט:] שבת קמט: תהלים קא

מלכים א טז

דה״ב כב

שם לג

מלכים ב כא

דה״ב לג ירמיה טו

[נ״ל ויתפלל אליו ויעתר]

תורה אור: משלי יז; תהלים קג; מ״א טז; הושע יב; מ״א כא; ש״ב כ

בגלל מנשה דלא עבד תשובה א"ר יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיהן של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דר' יוחנן מנשה עשה תשובה (ל) שלשים ושלש שנים דכתיב °בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש (הרע) [אשרה] כאשר עשה אחאב מלך ישראל כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שנין מנשה כמה מלך חמשים וחמש דל מינייהו עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת א"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתי' °וישמע אליו *ויחתר לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברקיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין *וא"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב °בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו וכתיב °בראשית ממלכת צדקיה וכי עד האידנא לא הוו מלכי אלא בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים נסתכל בדורו ונתקררה דעתו בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקררה דעתו בצדקיה נמי כתיב °ויעש הרע בעיני ה' שהיה בידו למחות ולא מיחה וא"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב °איש חכם נשפט את איש אויל ורגז ושחק ואין נחת אמר הקב"ה כעסתי על אחז ונתתיו ביד מלכי דמשק זיבח וקיטר [לאלהיהם] שנאמר °ויזבח לאלהי דרמשק המכים בו ויאמר [כי] אלהי מלכי ארם הם מעזרים אותם להם אזבח ויעזרוני והם היו [לו] להכשילו ולכל ישראל שחקתי עם אמציה ונתתי מלכי אדום בידו הביא אלהיהם והשתחוה להם שנאמר °ויהי אחרי (כן) בא אמציה מהכות את אדומים ויבא את אלהי בני שעיר ויעמידם [לו] לאלהים ולפניהם ישתחוה ולהם יקטר אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בכיי ליה למר דלא ידע חייכי למר דלא ידע ווי ליה *למר דלא ידע בין טב לביש °ויבאו כל [שרי] מלך בבל (ויבאו) [וישבו] בשער התוך א"ר יוחנן משום רשב"י מקום שמחתכין בו הלכות אמר רב פפא היינו *דאמרי אינשי באתרא דמריה תלא ליה זייניה תמן קולבא רעיא קולתיה תלא (סימן על שדה בתים לא תאונה) אמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב °על שדה איש עצל עברתי ועל כרם אדם חסר לב והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרולים וגדר אבניו נהרסה על שדה איש עצל עברתי זה אחז ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה והנה עלה כולו קמשונים זה אמון כסו פניו חרולים זה יהויקים וגדר אבניו נהרסה זה צדקיהו שנחרב בית המקדש בימיו *ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרנים כת חניפים כת מספרי לשון הרע כת לצים דכתיב °משך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתיב °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חניפים דכתיב °כי לא לפניו חנף יבוא כת מספרי לשון הרע דכתיב °כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע *צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע *ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא מאי דכתיב °לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב באהלך לא תאונה אליך רעה שלא ישלוט *)בהן יצר הרע ונגע לא יקרב באהלך *שלא תמצא אשתך ספק נדה בשעה שתבא מן הדרך דבר אחר לא תאונה אליך רעה שלא יבעתוך חלומות רעים והרהורים רעים ונגע לא יקרב באהלך שלא יהא לך בן או תלמיד שמקדיח תבשילו ברבים עד כאן ברכו אביו מכאן ואילך ברכתו אמו °כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך על כפים ישאונך וגו' על שחל ופתן תדרוך וגו' עד כאן ברכתו אמו מכאן ואילך ברכתו שמים

בי

בגלל מנשה דלא עשה תשובה · והמשיכן כולן אחריו : כאשר עשה אחאב · דמשמע כשיעור השנים שחטא אחאב במלכו חטא מנשה והיינו כ"ב שנה שחטא בהם כנגד כ"ב שנים שמלך אחאב : פשו להו ל"ג · שעשה תשובה : וישמע אליו ויחתר לו · ומבחוץ כתיב ויעתר לו כך שמעתי : מדת הדין · היתה מעכבת שלא להקביל פני מנשה בתשובה ועשה הקב"ה מחתרת ברקיע ופשט ידו וקבלו בלא ידיעת מדת הדין: מאי דכתיב בראשית ממלכות יהויקים ובראשית ממלכת צדקיה · מ"ט כתיב בהני בראשית יותר מאחריני : וכי עד האידנא לא הוו מלכי · ואי משום תחלת ממלכתו קאמר ה"ל למכתב בשנה ראשונה למלכותו אלא להכי שני קרא בדיבוריה וכתיב בראשית ללמדך מעשה בראשית היה בימי יהויקים שבקש הקב"ה להחזיר את עולמו לתהו ובהו כמו שהיה מבראשית: כיון שנסתכל בדורו · של יהויקים שהיו צדיקים שעדיין לא גלו החרש והמסגר : דורו של צדקיהו · היו רשעים שכל הצדיקים הגלו כבר עם יהויכין : איש חכם נשפט · זה הקב"ה שנקרא ה' איש מלחמה (שמות טו) איש אויל אלו מלכים שבסמוך אחז ואמציה ורגז ושחק ואין נחת בין שהוא כועס עמהם בין שהוא שוחק עמהם אינן יראין מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב : בכי ליה למר כו' · לאו דוקא נקט מר אלא משום דהכי מילי דאינשי כשהוא חכם כשהוא רוצה להשפט ולהתווכח עמהן בין שהוא שוחק עליהם בין שהוא כועס עמהן אינם יראים מלפניו ואינם חתים לחזור למוטב : מקום שהיו מחתכין בו · וחורשין הלכות נהפך למושב נציגים של שרי מלך בבל : בשער התוך · לשון חותך והיינו בהר הבית ובעזרה ששם היו יושבים סנהדרין וכדאמר בעלמא (לעיל דף פו:) ג' בתי דינין היו שם אחד בלשכת הגזית ואחד על פתח העזרה ואחד על פתח הר הבית : קולתיה תלא · כלומר במקום שהיו חותכין הלכות בו דנין שרי בבל דיינים שלהם : באתרא דמריה תלא זייניה · מקום שהאדון תולה כליו: קולבא רעיא(א) · נבל רועה : קולתיה תלא · כדו תלה לשם כמו (בראשית כד) כדה דמתרגמינן קולתא · נ"א קודשיה מקדתו כמו (סוטה דף ט.) מקדה של חרס : והנה עלה כולו קמשונים זה אמון · שהעלה שממית ע"ג המזבח לקמן : כסו פניו חרולים זה יהויקים · שכסה פניו מאורו של הקב"ה כדאמר לקמן כלום אנו צריכים אלא לאורו יטול אורו : על שדה איש עצל עברתי זה אחז · ולהכי קרי ליה עצל שחתם את התורה ובטל את העבודה לקמן : ועל כרם אדם חסר לב זה מנשה · שקדר אזכרות והרס את המזבח (נ"א) חרולים אורטיג"ש : זה צדקיה · שהיה צדיק ונהרס בית המקדש בימיו : משך ידו את לוצצים · משך הקב"ה את ידיו מן הלוצצים שלא להתקרב אצלם : לא יגורך רע · היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם וגו' : שלא תמצא אשתך ספק נדה וכו' · והיינו באהלך באשתך כדאמרי' *אין אהלו אלא אשה *ובשעה שאדם בא מן הדרך קשה לו כשימצא את אשתו ספק נדה יותר מנדה ודאית שעל ספק הוא מיצר ויצרו תקפו ואומר טהורה היא ועל חנם אני מוגע : עד כאן ברכו אביו · דוד אביו לשלמה בנו מסתמא לפי ענין הברכות יש לידע סדור ברכות שכן דרך האב בדברים האלו בספק נדה ובילה"ר ובהרהורים רעים ובבנים ותלמידים שלא יקדיחו תבשילם ברבים אבל אשה אינה נותנת דעת בכך אלא מהמרכת הלב שיש לה מתפללה על בנה שינצל מאבן נגף ומרוחין ושדין לפיכך קא דריש לפי הענין שאלו ברכות ברכתו אמו כי מלאכיו יצוה לך מ"ר ועוד משום דכתיב כי מלאכיו משמע ליה דסליק ענין אחד דברכה ומכי מלאכיו עד כי בי חשק סליק חד ענין הלכך מוקים דמי לדמי דע"כ ברכו אביו וכו' · מ"ר:

כי

מלכים ב כא · דה"ב לג · ירמיה כז · שם כח · מלכים ב כד · משלי כט · דה"ב כח · שם כה · תורה אור

[בפסוק כתיב ויעתר וכן העתיק לעיל קא : והפסר דבדברי הימים שהיה לפני רשב"י היה כתוב ויחתר לו עמ"ש תוס' בשבת נה: ד"ה מעבירין כו' וכן מצינו בירושלמי כו' ע"ש]

למאן רס"ל · ירמיה לט · ב"מ סד: · משלי כד · סוטה מב. ע"ש · הושע ז · תהלים קא · תהלים ה · *[שבת קמט: חגיגה יב: סוטה מב.] · *)[נ"ל בך] · תהלים צא

(א) רש"י ד"ה קולבא רעיא · נ"ב ובב"מ פרק הפועלים גרסינן כלבא רעיא כו' :

[ערכין יו. ע"ש]

בד"י אין אהלו אלא אשת · [מועד קטן ז:]

איוב יג · [ברכות נה ע"ש קל"ע] · תהלים צא · [ב"מ קז.]

תורה אור

°כי בי חשק ואפלטהו אשגבהו כי ידע שמי תהלים צא
יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו
ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו
בישועתי אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב
°וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר איוב לח
מפני מה ע"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה
אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא
נכתביה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני
כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של
נחמיה בן חכליה תנו רבנן מנשה היה שונה
חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד
שני מלכותו אחאב שמנים וחמשה ירבעם
מאה ושלשה תניא היה ר"מ אומר °אבשלום
אין לו חלק לעוה"ב שנאמר °ויכו את שמואל ב יח
אבשלום וימיתוהו ויכוהו בעוה"ז וימיתוהו
לעוה"ב תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ
אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן
ויעש הרע בעיני ה' לא חיין ולא נידונין °וגם מלכים ב כא
דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר
מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו
אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני
ה' הכא *תרגימו שהרג ישעיה במערבא
אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם
ובכל יום ויום הורג (את) כולם כמאן אזלא
הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה
של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד
ישעיה הרג כתיב °פסל וכתיב °פסילים דה"ב לג שם
א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד
ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי
שתראה שכינה ותכעוס אחז העמידו בעלייה
שנאמר °ואת המזבחות אשר על הגג עליית מלכים ב כג
אחז וגו' מנשה העמידו בהיכל שנאמר
°וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית שם כא
אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו]
בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל
שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון
הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר °כי ישעיה כח
קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס
מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר *רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [כי] יומא ט: ע"א
קצר המצע זה מלהשתרר עליו שני רעים כאחד מאי והמסכה צרה וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני
רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו °כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה צרה תהלים לד
ישעיה ח [אחז בטל את העבודה] וחתם את התורה שנאמר °צור תעודה חתום תורה בלמודי מנשה *קדר את [גירסת הערוך קדר]
האזכרות והרס את המזבח אמון [שרף את התורה] והעלה שממית על גבי המזבח אחז התיר את
הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנאמר °כי הוא אמון הרבה אשמה °רבי יוחנן ור"א דה"ב לג
חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום
שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי
לארגוזי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו יטול אורו אמרו לו
והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר °לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו חגי ב
שנאמר °השמים שמים לה' והארץ נתן לבני האדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את תהלים קטו
יהויקים משום דכתיב ביה °ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא דה"ב לו
עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמתו וחד אמר שחקק שם שמים על
אמתו א"ל במלכים לא שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה
לא נמצא מקרא [גם בע"י ליתא להך קרא עיין חידושי אגדות שם] לעוברי דרכים שנאמר *כל העובר ושב אל הלוים °ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה זכריה י
פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה
מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדוחפו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים
ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה *בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם [לקמן קי. נדרים לט:]
[בשאילתות סימן נ"ט פ' שמות איתא קצרתא] מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן *קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר °על דברים כג
דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים
ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל *ושגגתו עולה זדון מרחקת את הקרובים [ב"מ נג:]
מעמון

כי בי חשק · לא שייך אלא ברבונא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי ובירואתי אפלטהו : ע' שברשעים תלויה · שאינה כתובה בשיטת אותיות התיבה אלא תלויה היא למעלה ונראה ככתוב רשים : כיון שנעשה אדם רש מלמטה · שיש לו שונאין ואין רוח הבריות נוחה הימנו: נעשה רש מלמעלה · בידוע ששונאין אותו מלמעלה להכי כתוב רשים שני מיני רשות : ולא נכתביה · לעי"ן כלל : משום כבודו של דוד · שאין הדבר נוהג בצדיקים ודוד היו לו שונאים הרבה : ונחמיה בן חכליה · שהיו לו שונאים הרבה מנכרים שמבקשין להרגו על שהיה בונה בית המקדש כדכתיב בעזרא (נחמיה ד) ואחת מחזקת השלח וגו' ל"א היו לו קנאים מישראל דכתיב (שם ו) רבים ביהודה בעלי שבועה לו כי הוא חתן לשכניה בן ארח שהיו מבזין אותו · בקדושין (דף ע.) מפרש להאי קרא ולהכי איכתבא לומר שברשעים אמרינן ולא בצדיקים: היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים · ספר ויקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה ודורשו מפלפולו : לא חיין · לא יחיו לעולם הבא עם הצדיקים ואין נדונין נמי בגיהנם ודוקא קאמר מלכי ישראל אבל שלמה וצדקיה מבית דוד אתו ואף על גב דכתיב בהו ויעש הרע חיין הן לעתיד : אחז ואחזיה · ממלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים ואמון ויהויקים לא חשיב ואף על גב דהוו רשעים מאד כדלקמן בהנהו קים להו דחיין : הורג את כולן · שהיו נבקעין בכובד המשאוי : כמ"ד שהרג ישעיה · והאי קאמר קרא מלא את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים : כתוב · (במלכים) [דה"ב לג] וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית האלהים : וכתיב והעמיד את האשרים והפסילים בד"ה (שם) : ולבסוף עשה · מנשה לאותו דמות ד' פרצופים: כדי שתראה שכינה מכל צד· שתכנס להיכל תראה פרצוף כנגדו ותכעוס : מלהשתרר עליו שני רעים · שכינה ודמות הפרצוף : מצע · בית המקדש : תעשה לו מסכה צרה· כאשה שנעשית צרה לחברתה : העלה שממית · קורי עכבים שבטל עבודה מכל וכל עד שארגו עכבים קוריהן ע"ג המזבח : היתר · נעשה לו כהיתר : ממקום שיצאת משם · מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום : קמאי לא ידעי לארגוזי · מלכים ראשונים שלפנינו לא היו יודעים להכעים המקום כמו שהוא חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמאיר לנו השמש יבא ויטול אורו : שאנו משתמשין בו · שמאיר ביותר : אמרו לו · בני דורו והלא כסף וכו' דבני דורו צדיקים היו כדאמרן נסתכל בדורו של יהויקים ונתקררה דעתו : מפני מה לא מנו את יהויקים · בהדי הנך שאין להם חלק לעולם הבא : משום דכתיב ויתר דברי יהויקים · בתמיהה משום דכתיב ביה רשע כזה לא מנאוהו : שם עבודת כוכבים על גופו · מתוך שהיה אדוק בה : שם שמים · משום בזיון : במלכים לא שמעתי · מפני מה לא מנו את יהויקים : בהדיוטות שמעתי · מפני מה לא מנו מיכה בהדי ארבעה הדיוטות דמתניתין : פתו מצויה לעוברי דרכים · שהיו כל העולם מתארחין אצלו כדכתיב (במקרא) כל העובר ושב אל הלוים זה מיכה : זה פסלו של מיכה · כשכתב משה את השם והשליכו על נילוס להעלות ארונו של יוסף בא מיכה ונטלו בהחבא והיינו דכתיב ועבר בים צרה כשהעביר הקדוש ברוך הוא לישראל עבר מיכה עמהם שבידו השם לעשות העגל ל"א מיכה עשה פסל והביאו עמו כשעברו ישראל הים : גרב · מקומו של מיכה בגרב הוה פסלו של מיכה קבוע ובשילה היה המשכן : לדוחפו · למיכה : ועל דבר זה · על פסלו של מיכה שלא מיחו ישראל בידו נענשו אנשי פילגש בגבעה שנפלו ביד בנימין והרגו מהם ארבעים אלף : לגימה · אכילה שמאכילין אורחים : שתי משפחות · עמון ומואב שלפי שלא קדמו ישראל בלחם ובמים נכתב שלא יבאו בקהל : מעלמת עינים מן הרשעים · מעלמת מעיני המקום שלא להביט ברשעו לשלם לו כדרכו הרעה אלא עושה כאילו אינו רואה במעשיו :

גליון הש"ס

גמרא אבשלום אין לו חלק לעוה"ב · עי' סוטה דף י' ע"ב תוספות ד"ה דקרב : שם ר"י ור"א חד אמרי עי' מדרש רבה ויקרא סוף פ' מצורע :

מסורת הש"ס

[יבמות מט:]

מעמון ומואב ומקרבת את הרחוקים מיתרו דאמר ר' יוחנן בשכר °קראן לו ויאכל לחם *זכו בני בניו וישבו בלשכת הגזית שנאמר °וממשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים °מחמת אבי בית רכב וכתיב התם °ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה מדבר יהודה אשר בנגב ערד וילך וישב את העם ומעלמת עינים מן הרשעים ממיכה ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחבירו של עדו הנביא דכתיב °ויהי הם יושבים אל השלחן ויהי דבר ה' אל הנביא אשר השיבו ושגגתה עולה זדון דאמר רב יהודה אמר רב אלמלי הלווהו יהונתן לדוד שתי ככרות לחם לא נהרגה נוב עיר הכהנים ולא נטרד דואג האדמי ולא נהרג שאול ושלשת בניו ומפני מה לא מנו את אחז אמר ר' ירמיה בר אבא מפני שמוטל בין שני צדיקים בין יותם לחזקיהו רב יוסף אמר מפני שהיה לו בשת פנים מישעיהו שנאמר °ויאמר ה' אל ישעיהו צא נא לקראת אחז אתה ושאר ישוב בנך אל קצה תעלת הברכה העליונה אל מסלת שדה כובס מאי כובס איכא דאמרי דכבשינהו לאפיה וחלף ואיכא דאמרי *אוכלא דקצרי סחף ארישיה וחלף מפני מה לא מנו את אמון מפני כבודו של יאשיהו ·מנשה נמי לא נמני מפני כבודו של חזקיהו ברא מזכי *אבא אבא לא מזכי ברא דכתיב °ואין מידי מציל °אין אברהם מציל את ישמעאל אין יצחק מציל את עשו השתא דאתית להכי אחז נמי לא אימני משום כבודו של חזקיהו ומפני מה לא מנו את יהויקים משום דר' חייא בר' אבויה *דאמר ר' חייא בר' אבויה כתיב על גולגלתו [של] יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח גולגלתא דהוה קא שריא בשערי ירושלים וכתיב בה זאת ועוד אחרת קברה ולא איקברא קברה ולא איקברא אמר גולגלתו של יהויקים היא דכתיב ביה °קבורת חמור יקבר סחוב והשלך וגו' אמר מלכא הוא ולא איכשר לזלזולי ביה כרכה בשיראי ואותבה בסיפתא *חזיתא דביתהו סברא הא דאיתתא קמייתא הוה דהא לא קא מנשי לה שגרא תנורא וקלתה היינו דכתיב זאת ועוד אחרת תניא אמר רבי שמעון בן אלעזר בשביל °הטוב בעיניך עשיתי מה אות בשביל °מה אות נכרים אכלו על שולחנו בשביל שנכרים אכלו על שולחנו גרם גלות לבניו מסייע ליה לחזקיה דאמר חזקיה כל המזמן עובד כוכבים לתוך ביתו ומשמש עליו גורם גלות לבניו שנאמר °ובניך אשר יצאו ממך [אשר תוליד] יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל °*וישמח עליהם חזקיה ויראם את (כל) בית נכתה את הכסף ואת הזהב ואת הבשמים ואת השמן הטוב וגו' אמר רב מאי בית נכתה אשתו השקתה עליהם ושמואל אמר בית גנזיו הראה להם ור' יוחנן אמר זין אוכל זין הראה להן איכה ישבה בדד אמר *רבא אמר רבי יוחנן מפני מה לקו ישראל באיכה מפני שעברו על שלשים ושש כריתות שבתורה אמר רבי יוחנן מפני מה לקו באל"ף בי"ת מפני שעברו על התורה שניתנה באל"ף בי"ת ישבה בדד אמר *רבא אמר רבי יוחנן אמר הקב"ה אני אמרתי °וישכן ישראל בטח בדד עין יעקב אל ארץ דגן ותירוש אף שמיו יערפו טל עכשיו יהיה בדד מושבם °העיר רבתי עם אמר *רבא אמר רבי יוחנן שהיו משיאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיהו להם בנים הרבה °היתה כאלמנה *אמר רב יהודה אמר רב כאלמנה ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור אליה רבתי בגוים שרתי במדינות אמר *רבא אמר רבי יוחנן כל מקום שהן הולכין נעשין שרים לאדוניהן ת"ר מעשה בשני בני אדם שנשבו בהר הכרמל והיה שבאי מהלך אחריהם

א"ל

תורה אור: שמות ב · דה"א ב · שופטים א · מלכים א יג · ישעיה ז · דברים לב · ירמיה כב · משלי כב · שם · מלכים ב כ · שם · דברים לג · איכה א · שם

רש"י

עמון ומואב · קרובין לישראל שבאו מלוט בן אחי אברהם ורחקן המקום שלא יבאו בקהל ל"א קרובין ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מעמון ומואב שהם בני אברהם אלא עמון ומואב שכנים וקרובים היו לארץ ישראל ומדין רחוקים להם היו : וישבו בלשכת הגזית · ממשפחות סופרים והאי קרא מפרש ליה כולי בסיפרי בפרשת ויאמר משה לחובב : המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב · וקינים אלו בניו של יתרו דכתיב ובני קיני חותן משה ובניו של יתרו הן הן בניו של רכב דכתיב הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב (ירמיה לה) ולבית הרכבים אמר ירמיהו כי כה אמר ה' [וגו'] יען אשר שמעתם [על] מצות [יהונדב] אביכם [וגו'] לא יכרת איש ליונדב בן רכב [עומד] לפני כל הימים ואמרינן בסיפרי אפשר נכרים הם ונכנסין להיכל והרי כל ישראל לא נכנסו להיכל אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורין בדברי תורה· מ"ר : ממיכה · דאמרינן לעיל הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים : ומשרה שכינה על נביאי הבעל מחברו של עדו הנביא· דעדו הנביא נתנבא על מזבח בית אל שיחרב מפני שהעמיד בו ירבעם צלמים דכתיב (במ"א יג) והנה איש האלהים בא מיהודה וגו' ויאמר מזבח מזבח ומפרש בסדר עולם דהיינו עדו הנביא ובא נביא השקר והטעהו לעדו והשיבו לבית אל והעבירו על מצות הקב"ה שאמר לו לא תשוב לבית אל והאכילו ובזכות שהאכילו שרתה עליו שכינה שנאמר ויהי דבר ה' אל האיש הנביא אשר השיבו להאכילו אצלו : ושגגתה עולה זדון · שהרי מלינו ביהונתן שגג ולא הלוהו לדוד שתי ככרות ונענש דאמר רב יהודה וכו' : לווהו · לשון לויה : לא נהרגה נוב · שלא היה צריך דוד לשאול לחם מכהני נוב ולא היה דואג מלשין עליהם : ולא היה שאול נהרג · על אותו עון : שמוטל · דאביו יותם ובנו חזקיה : ושאר מישראל שבו להיות בניך ותלמידיך וכל מי שישוב לביתך דהיינו תלמידיו כדמתרגמינן ושאר' דלא חטאו ודתבו חטיאי תלמידוהי : מאי כובס דכבשינהו לאפיה · שכבש את פניו והיה מתבייש מפני ישעיה : כובס · כמו כובש : אוכלא דקצרי סחף ארישיה · כלי מנוקב של כובסין שמזלפין בו מים על הבגדים ואותו כלי הפך אחז על ראשו כדי שלא יכירו ישעיה שהיה מתבייש [ממנו] : יאשיהו · בן אמון : חזקיהו · אבי מנשה : [ברא מזכה אבא וכו'] · יאשיה מזכה אמון אביו ולא חזקיה מנשה בנו דכתיב אין מידי מציל ודרשינן ליה בהגדה אין אברהם מציל וכו' : השתא דאתית להכי · דברא מזכה לאבא : אחז נמי · לא תימא דכבשינהו [לאפיה] אלא מפני כבודו של חזקיה לא מנאוהו : מפני מה לא מנו את יהויקים · באותן שאין להם חלק [לעוה"ב] : משום דר' חייא בר אבויה · שנתכפר על שלא ניתן לקבורה וכל הני מפני מה לא מנו לא בעי אלא מהנך דהוו רשעים גמורים כדחשיבנא להו לעיל אחז חתם את התורה וכו' : [זאת ועוד כו' · נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה] : פרידא · כך שמו : סיפתא · ארגז : בשביל הטוב מה אות · בשביל חזקיה [ששיבח את] עצמו דאמר הטוב בעיניך עשיתי גרם לו שאמר מה אות כי אעלה בית ה' שטאל אות מהקב"ה שעבירה גוררת עבירה : אכלו נכרים על שולחנו · אותם ששלח לו מרודך בלאדן ספרים ומנחה על ידם : ומשמש עליו · כגון חזקיה דאמרינן לקמן אשתו השקתה עליהם : גורם גלות · דכתיב וישמח עליהם חזקיהו ויראם את (כל) בית נכתה וכתיב בתריה ומבניך אשר יצאו ממך יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל : אשתו השקתה עליהם · היא עצמה מוזגת להם והיינו בית נכתה לשון מככה על שם נלע שנפחתה מן האדם וממנה נבראת אשה : בית גנזיו · והכי מתרגמינן בית גניזוהי ומנחם פתר במחברתו לשון סממנים כמו (בראשית לז) נכאת וצרי ולוט : זין אוכל זין · כגון פרזלא דשליט בפרזלא* : איכה · ל"ו בגימטריא : ל"ו כריתות · בכריתות (דף ב·) חשיב להו : לקו בא"ב · שכל מגילת איכה סדורה באלפא ביתא : בטח בדד · שיושבין יחידים ואינן מתיראין לא מן הנכרים ולא מן חיות רעות : רבתי עם · עם שמתרבה והולך יותר משאר עם : קטנה לגדול · ש"ז של קטן אינו מבושל ואינו מזריע מהר כשל גדול וכן רחם של קטנה אינה קולטת מהר כשל גדולה לפיכך משיאין גדולה לקטן כדי לכשתהא זרעו [מבושל] קולט מהר וקטנה לגדול כדי שיהא שכבת זרעו קולט מהר ולא קטנה לקטן שטוחין להוליד ולא קטן וקטנה ממש אלא שעומדין כעל פרקן וראוין הם להוליד ומיהו אין זרע שלהם מבושל כל כך :

מסורת הש"ס

[לקמן קו. ע"ש סוטה יא. ע"ש]

[עי' תוספות סוטה י: ד"ה דאתי']

לעיל פב. ע"ש

נ"א אתיא דביתהו חזיתא נפקא אמרה להו לשיבבתה אצרי לה ההיא כו'

[נ"ל רבה]

[נ"ל רבה]

[נ"ל רבה]

[נ"ל רבה]

[תענית כ.]

גליון הש"ס

גמ' אין אברהם מציל · עי' יומא לח ע"ב בתוס' ישנים ד"ה מעשה :

[גירסת ערוך בערך אבל אובלא וכתיב על זה שני פירושים ע"ש]

[לעיל עו:]

[במלכים איתא וישמע ובישעיה לט כתיב וישמח]

א"ל אחד מהם לחבירו גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד ישראל ואחד נכרי אמר להן [שבאי] עם קשה עורף מאין אתם יודעין אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת מצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן של יין מטפטף ושוקע ושל שמן מטפטף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראל נכרי נפנה *לדרך וישראל נפנה לצדדין רדף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקן על ראשן והביאן לביתן ועשה להן סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהן הולכים נעשין שרים לאדוניהם ופטרן [והלכו] לבתיהם לשלום °בכה תבכה בלילה שתי בכיות הללו למה אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני בלילה על עסקי לילה שנאמר °ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא *אמר רבה א"ר יוחנן אותו (*היום) ליל ט' באב היה אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שכנתו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובכה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאוה משכונתו °ודמעתה על לחיה אמר *רבא אמר ר' יוחנן כאשה שבוכה על בעל נעוריה שנאמר °אלי כבתולה חגורת שק על בעל נעוריה °היו צריה לראש אמר *רבא אמר רבי יוחנן [א]*כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר(א) °כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים אמר *רבא אמר ר' יוחנן כל המציק לישראל אינו עיף °לא אליכם כל עוברי דרך אמר *רבא אמר ר' יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כל עוברי דרך אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאילו בסדום כתיב °וה' המטיר על סדום ואילו בירושלים כתיב °ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו'[ב] וכתיב °ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר אמר *רבא אמר ר' יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאילו בסדום כתיב °הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' ואילו בירושלים כתיב °ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן °סלה כל אבירי ה' בקרבי כאדם שאומר לחברו נפסלה מטבע זו °פצו עליך פיהם אמר *רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעי"ן בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם °אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו אמר *רבא אמר ר' יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות מי מנאן אמר רב אשי אנשי כנסת הגדולה מנאום אמר רב יהודה אמר רב בקשו עוד למנות אחד באה *דמות דיוקנו של אביו(א) ונשטחה לפניהם ולא השגיחו עליה באה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם ולא השגיחו עליה יצאה בת קול ואמרה להם °חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב בל יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה שנה לפני מלכים יתיצב [בל יתיצב] לפני חשוכים ולא השגיח עליה יצאה בת קול ואמרה °המעמך ישלמנה כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו' *דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעולם הבא שנאמר °לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי עלי פלשת התרועעי לי גלעד[ג] (ולי מנשה) זה אחאב שנפל ברמות גלעד מנשה כמשמעו אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים יהודה מחוקקי זה אחיתופל דקאתי

תורה אור

אחד · מן הגשבים לחברו : גמל · זו שמהלכת לפנינו סומא וכו' : [מלד שרואה · שאינה אוכלת פעמים מלד ימין ופעמים מלד שמאל כבהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן אלא מלד שרואה אוכלת] : יין מטפטף ושוקע · בקרקע ורואין אנו בין רגלינו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מלד אחד שקועין ומלד אחר הטיפין של שמן שלפים : נפנה לצדדין · שכן דרך ישראל להיותו לנוע : רדף · השבאי דרך הגמל והמנהיג ומלא כדבריהם ואמרו *אותם יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קלסתר מלך אשקנ"ק בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למגמת פניו של אותו קלסתר של מלך שבזנות הולידו : על עסקי לילה · לפי שבכו אותו לילה בכיית חנם : קולו נשמע יותר מביום · כדאמרינן בעלמא (יומא דף כ׳) מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גלגל חמה המנסר ברקיע והיינו דכתיב בכה תבכה בלילה כדי שיהא קולה נשמע וירחמו עליה ואף על פי כן אין מנחם לה : כוכבים ומזלות בוכים · שנכמרו רחמים עליו : בוכה כנגדו · מתוך שנשמע בהדיא מרכך לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו : ריסי עיניו · שער שבגבת העין היה טפל ונכפל על העין מרוב דמעות : אלי · קונטו קינה מתרגמינן אליא : על בעל נעוריה · שבוכה תמיד ומלויה דמעות : על לחיה · לשון לחות ונערות כגון לח ויבש : מכאן לקובלנא מן התורה · כשאדם מודיע לערו לאחר לריך שיאמר לו לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים חוזרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום ניחוש · ל"א לקובלנא כשיש לו לרה יודיענה לרבים קובלנא לעקה ל"א נגד דמתרגמינן קבל כאדם שאומר לחברו לא כנגדך אני אומר : וירדנה · ושרף אותה והיינו עשאוני כעוברי דת שדנני באש כסדום : לא עליכם · נביא היה מתגודד על החורבן כאילו באה עליו לרה ומהפכה לאחרים ואומר להם לישראל לא תהא לכם לרה כזו כמדומה לי נביא היה מדבר כנגד בני משה או כנגד י' השבטים שלא הגלה נבוכדנלר : וירדנה · לשון שבירה כמו (במדבר כד) וירד מיעקב כאדם המושל בחברו להלקותו ולשברו : הכי גרסינן ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר והואיל וישראל רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום לשון אחר וכי משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב וה' המטיר הוא בעלמו והכא כתיב שלח על ידי שליח : מדה יתירה לטובה · דבירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלו ילדיהן היו לברות למו שהיתה מזמנת חברתה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואילו בסדום כתיב יד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שלא נהפכו לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו אוכלות זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו בסדום כתיב גאון שבעת לחם שלא טעמו טעם עוני הא למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה משוא פנים בדבר : סלה · לשון מסלה כלומר כל האבירים פסלם הקב"ה ועשאם פסולים וכבושים כמסלה זו והיינו דמיא למטבע שנפסל ואין לו תקנה : מפני מה הקדים פ"א לעי"ן . ברוב האלפא ביתא שבאיכה : מפני מרגלים · שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין : טועם טעם לחם · שהכותים מואסים טעמם בלחמם של ישראל שהגאה הוא להם כשגוזלין אותן : אלו הדיינין · מטה משפט בשביל עוותיהם היו לחם עמי למאכל אויביו : מלמדי תינוקות · שעושין מלאכתן רמיה : מי מנאן · להנך מלכים והדיוטות דקתני במתני' אין להם חלק : עוד אחד · שלמה : דיוקנו · של דוד אביו נשתטח לפניהם שלא למנותו עמהם : בל יתילב לפני חשוכים · בגיהנם : לפני מלכים יתילב · בגן עדן ולא לפני חשוכים : המעמך ישלמנה · וכי עליכם לשלם תשלומי עונשו לאדם שאתם נמאסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעולם הבא : כי אתה תבחר ולא אני · וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי לומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא בי הדבר תלוי : דורשי רשומות · דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל י) את הרשום בכתב אמת היו אומרים שכולם יש להם חלק אפילו למנשה וירבעם ולאחאב : לי גלעד ולי מנשה · עלי לסבול עונש כדי שיהו הם זוכים : מנשה כמשמעו · מנשה בן חזקיהו : דקא

[עי' בערוך ערך קלסטרא א' איתא הגירסא שהיא לפנינו בגמרא דהכא ולא תכין דברי רש"י הללו]

[פי' שהנכרי נפנה בדרך אבל בהמתו וישראל מסתלק לצדדים כך איתא בפי' הר"ש טהרות פ"ד מ"ה]

הגהות הב"ח

(א) גמרא דיוקנו של אביו· ונשתטחה לפניהם:

הגהות הגר"א

[א] גמ' שנא' כי לא מועף· נמחק תיבת שנאמר : [ב] שם וכתיב ויגדל · נמחק תיבת וכתיב : [ג] שם בסוף ולי מנשה · נמחקו ב' תיבות הללו :

הגהות מהר"ב רנשבורג

[א] בגמרא כל המיצר לישראל נעשה ראש שנא' · מלת שנאמר נמחק :

גיטין נו: ע"ש

[עי' תוספות חגיגה יג: ד"ה שלא יאמרו ביד אומה שפילה מסר את בניו כלומר קודם שמיצר כבר נעשה ראש]

[פי' נכון במאמר הלזה תמצא בשל"ה למסכת פסחים קעב.]

[עי' פירש"י ברכות כד. ד"ה דורשי וכו']

[בע"י ליתא וכצ"ל]

[תענית כט. סוטה לה.]

[נ"ל הלילה]

[נ"ל רבה]

דקאתי מיהודה מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה °מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנאמר °אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר °אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן °איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב דוד עבדי °נבוכדנצר עבדי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקב"ה וקראו עבדו *עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי °והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם *אמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן °ויסרו למשפט אלהיו יורנו אמר רבה בר בר חנה אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו: ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: בלעם *בלא עם דבר אחר בלעם שבלה עם בן בעור שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתים דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב °בן בעור וכתיב °בנו בעור אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחריני אתו מתניתין מני רבי יהושע היא דתניא *ר"א אומר °ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו פושעי עובדי כוכבים דברי ר"א [א] אמר לו ר' יהושע וכי נאמר *בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו אמר °תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא °וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין להיכן אזול כיון דאמר להו °לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר אמרו כלום יש אב ששונא את בנו אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב קום לך אתם אמר רב ששת חוצפא *מלכותא בלא תאגא היא דכתיב °ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו' א"ר יוחנן בלעם *)חיגר ברגלו אחת היה שנאמר °וילך שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר °שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר °שתום העין קוסם באמתו היה כתיב הכא נופל וגלוי עינים וכתיב התם °והנה המן נופל על המטה וגו' איתמר מר זוטרא אמר קוסם באמתו היה מר בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מ"ד קוסם באמתו היה כדאמרן ומ"ד בא על אתונו היה כתיב הכא * [א] °כרע שכב וכתיב התם °בין רגליה כרע

*) [סוטה י.]

רש"י

דקא אתי מיהודה · דקאמר לו דוד ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא לאחיתופל מיודעי קרובי שהיה משבט יהודה כדוד: מואב סיר רחצי · דוד דקא אתי ממואב: סיר רחצי · גחזי ששר ונצטרע על עסקי רחיצה: על אדום אשליך נעלי · אנעיל אותם בגן עדן: אם יבא דוד שהרג את הפלשתי · ויצעק לפניך על שאתה נותן חלק לדואג ואחיתופל לעוה"ב מה אתה עושה להפיס דעתו שהם היו שונאין אותו: אמר להם · עלי לפייסן ולעשותן ריעים ואהובים זה לזה והיינו התרועעי לשון ריעות: ושמואל אמר מאי תשובה נצחת כה"ג [באו] עשרה בני אדם וכו': עבד שמכרו רבו · ומאחר שמכרנו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשנו מעליו יש לו עלינו כלום: מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי · שקראו לאותו רשע עבד כמו שקראו לדוד דכתיב בסוף ירמיה (מג) הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי לא מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה לנבוכדנצר לפיכך הקדים הקב"ה וקרא עבדי לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשובה: עבד למי נכסים למי · כלומר נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא יצאתם מרשותי: והעולה על רוחכם היה לא תהיה · כל מה שאתם סבורים לא יהיה: כל כי האי ריתחא · מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוך עליכם שיגאלנו בעל כרחנו וימלוך עלינו: א"ר אבא בר כהנא · היינו תשובה נצחת דאמרו ליה אלהים יורנו שאין אנו יכולין ליסר אותו: בלא עם · שאין לו חלק עם עם: שבלה עם · שבלבל ישראל בעצתו שהשיאו לבלק כדבעינן למימר לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים: בעור שבא על בעיר · שבא על אתונו כמו בהמה דמתרגמינן בעיר: תנא הוא בעור · אביו של בלעם הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי: אחת בימי יעקב · שרדף אחריו ובקש לעקור הכל: ואחת בימי שופטים · לאחר מיתת יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים: בנו בעור · משמע בעור בנו של בלעם היה: בנו הוא · לבלעם בנביאות שבלעם גדול מאביו היה בנביאות: הא שאר נכרים אתו · כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין דבלעם שהיה נכרי בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דשאר נכרים יש להם חלק: מתניתין מני וכו' · א"ל ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאולה *בכל הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב כל גוים שכחי אלהים לא משמע אלא אותן השוכחים אלוה כגון בלעם [ושכמותו] אבל אחריני אתו כדאמרינן בריש פרקין (דף צא:) ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם לעולם הבא: מאי נינהו כל גוים שכחי אלהים · דמשום הכי בורר הקב"ה הרשעים שבהם ונותן אותם בגיהנם ואין להם חלק לעתיד אבל השאר יש להם חלק: ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו · שאין לו חלק לעתיד: תמות נפשי מות ישרים · אם ימות מיתת עצמו תהא אחריתי כמוהו דודאי יש לו חלק עמהם: ואם לאו · דלא ימות אלא יהרג הנני הולך לעמי לגיהנם: לא היה להם שלום · דכתיב המכה את מדין בשדה מואב: צהובין · כעוסין כאדם שכועס פניו צהובין: כרכושתא · חולדה: כרכושתא ושונרא · אין להם שלום מעולם: ביש גדא · מזל רע: כלום יש אב ששונא את בנו · שהוא סבור שיאמר לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו פה [הלילה]: חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני · דאהני ליה מה שהתליף פניו לומר לשלוחי בלק *לינו פה שאמר לו הקב"ה בתחילה לא תלך והדר אמר לך: מלכותא בלא תגא · כלומר שררה גדולה ואינו חסר אלא כתר מלכות: אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה קשים ממני · כלומר איני גדול מהם אלא משיחת מלכות: שפי · כמו (חולין דף נד:) בוקא דאטמא דשף מדוכתיה: שפיפון · משמעו שתים: שתום העין · שתום פתוח כמו שתומו ניכר *כלומר עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה והכי נמי מתרגמינן דשפיר חזי איכא דמפרשי שתום כמו סתום ולאו מילתא היא: קוסם באמתו · כגון מעלה בזכורו:

כרע

[לעיל נח. מגילה טז.]

ר"ה לב:

במדבר כב
שם כד

[תוספ' פי"ג]

במדבר כג

שם כב

שם

ש"ב ג

במדבר כג

במדבר כד

אסתר ז

במדבר כד
שופטים ה

ירמיה ח

זכריה א

שם

ישעיה נ

ירמיה מג

יחזקאל כ

ישעיה כח

[א מיי' פי"א מהלכות עדות דין י ופ"ג מהל' תשובה דין ה]:

[נ"ל ככל]

הגהות הגר"א

[א] גמ' כתיב הכא כרע שכב · נמחק ב' תיבות כרע שכב וכ"ב נופל:

[בקרא דהכא לא כתיב כך ואולי כוונת רש"י על המכוון דכתיב כ"ב פסוק י"ט שבו גם בזה גם אתם הלילה]

[ע"ז סה: וע"ש ברש"י סה. ד"ה ותיגוב]

[גירי' הערוך בלע עם פי' שיצן עצות לבלע עם ישראל ד"א בלעם בלא עם פי' שאין לו חלק עם ישראל · ערך בלע]

תהלים ט

[בילקוט ליתא אכן בע"י איתא בכל וגירי' זו נראה נכונה ודע דבתוספתא פרק י"ג תניא להך פלוגתא דר"א ור' יהושע בנוסחא אחריני ע"ש על נכון]

[לעיל נט:]

בראשית מט

[כל העובר על הפסוקים יראה דהך קרא כרע שכב דכתיב בפרשת בלק כ"ד פסוק ט' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו בשבח לישראל נאמרה כדמפרש בתרגום ורש"י וכן בברכות יב: וע"ש דאין לענין כרע שכב שום שייכות לבלעם כלל ומגוה לתקן ולהסביר ועמ"ש בתקוני כלי פרת

ל א מיי' פ"ג מהלכות ת"ת הלכה ה ופ"י מהלכות תשובה הלכה ה סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כ:

כרע נפל שכב וגו' °ויודע דעת עליון השתא *דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי טעמא לא רכבת *סוסיא אמר להו שדאי להו ברטיבא אמרה ליה הלא אנכי אתונך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה [לך] מעשה אישות בלילה כתיב הכא °ההסכן הסכנתי וכתיב התם °ותהי לו סוכנת אלא מאי ויודע דעת עליון שהיה יודע לכוון אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דקאמר להו נביא לישראל °עמי זכר נא מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' מאי למען דעת צדקות ה' אמר להן הקב"ה לישראל דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי כל אותן הימים בימי בלעם הרשע *שאילמלא כעסתי כל אותן הימים לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט היינו דקאמר ליה בלעם לבלק מה אקב לא קבה אל (*וגו' אותן היום [הימים] לא זעם ה') אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע שנאמר °כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' איבעית אימא °לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אימת רתח בתלת שעי קמייתא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא נמי חוורא כל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סומקי ההיא שעתא לית ביה סוריקי סומקי ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה יומא חד נקט *תרנגולתא ואסר ליה בכרעיה ואותיב אמר כי מטא ההוא שעתא אילטייה כי מטא ההוא שעתא נמנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא דכתיב °גם ענוש לצדיק לא טוב אפילו במיני לא איבעי ליה למימר הכי תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתריהן על ראשיהן ומשתחוים לחמה מיד כועס °ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב °וישכם אברהם בבקר שנאה מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו *אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות א"ר *יוסי בר הונא רות בתו של עגלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב °ייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל [את] כסאו מכסאך אורח ארעא למימרא ליה למלכא הכי א"ל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הכי °תבורך מנשים יעל אשת חבר הקיני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימר הכי אלא מעין קאמר הכא נמי מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חוני דאמר רב יוסי בר חוני בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמה ותלמידו איבעית אימא °ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואיבעית אימא °ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו °וישם דבר בפי בלעם ר"א אומר מלאך ר' יונתן אמר חכה א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות °מה טובו אהליך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטיו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן נודף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא *אימת מלכותן ותנשא מלכותו אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר °ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה כי אהבך ה' אלהיך קללה ולא קללות *א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב °נאמנים פצעי אוהב ונעתרות נשיקות שונא טובה קללה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכם בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנאמר °והכה ה' את ישראל כאשר ינוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וגיזעו מחליף

כרע נפל · מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה בעילה היא אף כריעה דהכא דכתיב נופל בעילה היא שבא על בהמתו : דעת בהמתו לא הוה ידע · מאי בעיא לאהדורי כדמפרש דאמרי ליה שרי בלק מאי טעמא לא רכבת אסוסיא : ברטיבא · באחו לרעות עשבים לחים : אמר להו לטעינא בעלמא · לישא משאות ולא לרכוב : אמרה ליה אשר רכבת עלי : אקראי בעלמא · כשאין לי סוס מזומן : אמרה לו מעודך : מעשה אישות · שאתה בועלי : סוכנת · מחממת : מן השטים ועד הגלגל · משחטאו בשטים ועד שנכנסו לארץ וחטאו בגלגל עשיתי עמהם לדקות הרבה : כל אותן הימים · שהיה בלעם מצפה לקללכם בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות : ה"ג לא זעם ה' · אותן הימים לא זעם ה' : אל זועם בכל יום · קרא הוא : כמה זעמו רגע · כדמפיק ליה מקרא כי רגע באפו חיים ברצונו : בתלת שעי קמייתא · של יום זמן קימה שכל שלש שעות זמן קימה לעמוד ממטתו וכועס הקב"ה בשעה שרואה המלכים שמשתחוים לחמה בשעה שמניחין כתריהם בראשם כדלקמן : כרבלתא · קירשת"א בלע"ז : כל שעתא נמי חיורא · רוב שעות מתלבנות ומכספת שאינה כל שעה בחוזק אדמימות : סורייקי סומקי · אפי' כשמכספת יש בה שורות שורות אדומות מאד כרגילותם אבל אותה שעה כולה מכספת : גם ענוש לצדיק לא טוב · אין נכון לצדיק שיהא מעניש ולא הוה ליה איניש נענש בשבילו : אהבה · שאהב *הקב"ה את אברהם ביטלה שורה של גדולה שחבש הוא בעצמו: ושנאה· ששנא בלעם הרשע את ישראל ביטלה שורה של גדולה שחבש הוא בעצמו : מ"ב קרבנות · בין פרים לאילים ז' פרים וז' אילים ג' פעמים הרי מ"ב בין פרים ואילים: אורח ארעא למימר הכי · וכי דרך ארץ כן שיאמרו *וייטב אלהים שם שלמה משמך והא חלשא דעתיה דאמרי ליה שיהא גדול מאביו : מעין שמך · קאמר ליה ומעין כסאך ולא גדול ממש : נשים באהל · שרה רבקה רחל ולאה שרה ורבקה דכתיב ויביאה יצחק האהלה שרה אמו וגו' רחל ולאה דכתיב (בראשית לא) ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל : אורח ארעא · שאמרה דבורה ליעל [שתהא] ברוכה משרה ורבקה אלא מעין ברכת שרה קאמרה : ופליגא · הא דמשנינן שם שלמה משמך מעין פליגא דר' יוסי בר חוני : בכל מקנא · שאינו מקנא בו : משלמה · דקאמרי ליה לדוד ייטב אלהים שם שלמה משמך : ותלמידו · איבעית אימא דקאמר ליה לאליהו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ונתן לו אליהו ולא נתקנא בו : ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו · אע"ג דהקב"ה לא א"ל אלא וסמכת את ידך עליו חדא אזיל איהו וסמך תרתי : מלאך · שמסרו הקדוש ברוך הוא למלאך שלא יניחנו לקלל : חכה · נתן בפי בלעם שלא היה מניחו לקלל והייט ויסם : מברכותיו אתה למד מה היה בלבו · דכתיב ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לברכה הוא היה רוצה לקללם בכך שלא יהיו בתי כנסיות ולא נתן רשות ואמר מה טובו אהליך : ריחו נודף · ממלות : וירם מאגג מלכו · מתרגמינן ותתקף מאגג שתהא מלכותו עזה : כולם · כל הברכות של בלעם חזרו לקללה כמו שהיה כוונתו מתחילה : חוץ מבתי כנסיות ובתי מדרשות · שלא יפסקו מישראל לעולם : הקללה לברכה · אחת מן הקללות הפך לברכה שלא חזרה לעולם ולא כל הקללות לברכות שחזרו : נעתרות · נהפכות כמו עתר שמהפך התבואה כלומר נאמנים פצעי אוהב ונהפכות מגאמות נשיקות שונא :

[נ"ל ייטיב] [ברכות ז. ע"ש ע"ו ד:] [נ"ל אסוסיא] [נ"ל שאילמלי ועיין תוספות מגילה כח.] [נ"ל ומה אזועם לא זעם ה' מלמד שכל אותם הימים לא זעם ה' כ"א בברכות ז. וקצת שינוי יש בע"ז ד: ע"ש] [נ"ל תרנגולי] משלי יז · במדבר כב · בראשית כב · פסחים נ: ערכין טז: סוטה כב: מז. הוריות י: נזיר כג: · מ"א א · שופטים ה · מ"ב ב · במדבר כז · שם כג · שם כד · דברים כג · משלי כז · מ"א יד

ס"א אברהם את הקב"ה · [נ"ל דאמר ר' יוסי בר הונא כך איתא בהוריות י: ע"ש ועי' בנזיר כג: ובתוספות שם ד"ה בת בנו וכו' דלא דוקא ע"ש ועי' סוטה מז.] · רי"ו ישב"ץ גרס איומה · תענית כ.

תורה אור

מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובא עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס"ת נביאים וכתובים °וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמנו באותה עצה מי הושיבך אצל איתני עולם והיינו *דא"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב ששתק נידון ביסורין ויתרו שברח *זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית שנאמר °ומשפחות סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים סוכתים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתיב °ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים °וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רשב"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל) א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנזקקין זה עם זה °וצים מיד כתים אמר רב *ליבון אספיר °וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שיעבודי °הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך לעם הזה מיבעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר *להם אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאוים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות והושיב בהן זונות זקינה מבחוץ וילדה מבפנים ובשעה שישראל אוכלין ושותין ושמחין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות שתים ושלש פעמים ואח"כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצרצורי של יין עמוני מונח אצלה *ועדיין לא נאסר (*יין [א] של עמוני ולא) יין של נכרים אמרה לו רצונך שתשתה כוס של יין כיון ששתה בער בו אמר לה השמיעי לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור [והוא אינו יודע שעבודתה בכך] ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנא' °המה באו בעל פעור וינזרו לבשת ויהיו שקוצים *באהבם °וישב ישראל בשטים *ר"א אומר שטים שמה רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי שטות ותקראן לעם לזבחי אלהיהן רבי אלעזר אומר ערומות פגעו בהן. רבי יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין מאי לשון רפידים *רבי אליעזר אומר רפידים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה שנאמר °לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער *שנא' °וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב °וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם[ב] *ונאמר °וישב ישראל בארץ *גשן ויקרבו ימי ישראל למות °וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו °ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי מזרע המלך הוא באדום °ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' את בלעם בן בעור הרגו בחרב בלעם מאי בעי התם א"ר יוחנן שהלך ליטול שכר עשרים וארבעה אלף [שהפיל מישראל] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהוו ליה גזיזן מיניה °ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא א"ר יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושילטי הואי אייזן לגברי נגרי

מחליף · לאחר שנקצץ :' אינו עומד במקום מים · והאי דכתיב כארזים עלי מים שכינה היא דאמרה איהו אמר כארזים כלומר שאין עומדין במקום מים שכינה אמרה עלי מים וכן כולהו מפרש באגדה בכה"ג כנחלים נטיו הוא אמר כנחלים פוסקין לפעמים יצאה בת קול [אמרה] נטיו הוא אמר כגנות אמרה בת קול עלי נהר הוא אמר כאהלים יצאה בת קול ואמרה נטע ה' : רוח דרומית · קשה : לא עמנו היית באותה עצה · שגזר פרעה כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו ודאי היית כדלקמן : ומי הושיבך אצל איתני עולם · שעתידים בניך לישב בלשכת הגזית והיינו דכתיב איתן מושבך וכי בין איתני עולם אתה יושב מי הזקיקך לכך : שמחיה עצמו בשם אל · עושה עצמו אלוה כמו פרעה וחירם : לשון אחר מי שמחיה עצמו . כלומר אוי להם לאותן בני אדם שמחיין ומעדנין עצמן בעוה"ז ופורקין עול תורה מעל צוארם ומשמנין את עצמן : משמו אל · כששמים הקב"ה פדיון לעצמו ומשלם גמול לצדיקים לעתיד לבא· כך שמעתי : אוי לה לאומה שתמצא · אוי לה לאומה שתהיה באותן הימים שיעלה על דעתה לעכב ישראל : מי מטיל כסות בין לביא וכו' · לעכבן שלא יזדקקו זה לזה דמסוכן הוא כלומר מי הוא שיכול לעכב את ישראל והקב"ה מכניסם : ציים · ספינות גדולות כמו (ישעיה לג) וצי אדיר (*בל) יעברנו : וצים מיד כתים אמר רב ליבא אספיר · דכתים היינו מקום ששמו כך : עד אשור מקטל קטילי · ומאשור ואילך משעבדי להו שעבודי : וצים מיד כתים וענו אשור· דקטלי להו וענו עבר דמשעבדי להן עד אשור : כתים· רומים כלומ' אותן אומות שהביא הקב"ה בצים עתידין להרוג את כל האומות עד אשור ומאשור ואילך מניחין אותן ומשעבדין בהם (ומניחין אותן) ולעתיד קא מיירי : הן הנה היו לבני ישראל לא גרסינן אלא ה"ג הנני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך לעם הזה מבעי ליה · שהשיא עצה לבלק שנכשלו בה ישראל הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם : ותולה קללתו בחברו · וכך בלעם לא רצה לתלות שפלות זה בבלק שיהא הוא צריך לבקש עצה היאך יכשלו בה ישראל אלא בישראל תלה השפלות לומר שהן צריכין לעצה שיכשלו בה בני מואב שלא תתקוף ידי מואב על ישראל והיינו דכתיב אשר יעשה העם הזה לעמך · מ"ר · ל"א תולה קללתו בחברו כלומר שתלה הכתוב קללה במואב ולא רצה לכתוב כלפי ישראל כמו שאמר בלעם הרשע: קלעים · אהלים של קלעים כמו שעושין בשוקים : בערבות מואב מהר שלג · שניר : כשהיה אומר לה · ישראל כלי פשתן זה בכמה זקנה אומרת לו דמי שוויו וילדה אומרת לו בפחות מכדי שוויו וכן עושין עד ב' או עד ג' פעמים : ברור לעצמך · כל תכשיטין שאתה רוצה : צרצרי · נודות : בוער בו · שהיה משתכר ובוער בו יצר הרע : השמיעי · הוי שומעת לתשמיש : פיעור · כך היתה עבודתו של פעור שמתריזים לפניו : ה"ג כלום מבקשין ממך אלא פיעור והוא עושה ושוב אומרת לו כפור בתורת משה רבך והוא עושה : וינזרו לבשת · סרו מדרכם והלכו אחר הבשת : כאהבם · מתוך תאות אהבתם לזנות היו משוקצים שכופרין בהקב"ה : ותקראן · בגופן ותקראן [משמע] לשון מקרה : מאי רפידים : איידי דלעיל איפליגו ביה ר"א ור' יהושע במשמעות דשטים נקיט נמי רפידים דפליגי ביה בכי האי גוונא : לא הפנו אבות אל בנים · להיטיב להם : מפני רפיון ידים · של תורה ומצות והכי נמי רפידים רפיון ידים הוא כלומר מפני שרפו ידים מן התורה בא עליהם עמלק : שכר כ"ד אלפים מישראל · שהרגו בעצתו הלך ליטול מבלק ומזקני מדין : גמלא תבע קרני · כך בלעם שאל שכר ונהרג : גזו מיניה · חתכו ממנו : בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב · ההוא קרא ביהושע כתיב : ולבסוף · שנתן עיניו לקלל את ישראל ניטלה ממנו נבואה ונעשה קוסם : מסגני · ושילטא הואי · אשת סגנים ושרים היתה : אייזן לגברא * נגר · זינתה למושכי חבל ספינה ל"א נגרי חרשים :

סוטה יא. | [שם. לעיל קד. ע"ש] | דה"א ב | בקרא כתיב לא | במדבר כד | שם | [פי' אותו מלכות צים נקרא ליבון אספר ערוך ערך אספר א'] | [צ"ל לו] | [חולין ד:] | במדבר כה בקרא כאהבם | בכורות ה: [בילקוט ליתא] | [בע"י ובילקוט ליתא] | [צ"ל מצרים יכ"א בילקוט] | במדבר לא

[א] גמ' של עמוני ולא יין · נמחק : [ב] שם ונאמר · נמחק : | [צ"ל נגדי] | [בע"י ובילקוט ובתנחומא ליתא לכל זה] | הושע ט | [בכורות ה:] | ירמיה מז | במדבר כה | בראשית לז | שם מ"ז | מ"א ד | שם יא | יהושע יג

לא א מיי' פ"י מהל' טומאת צרעת הל' י:

°הרגו בני ישראל [בחרב] אל חלליהם אמר רב שקיימו בו ארבע מיתות סקילה ושריפה הרג וחנק א"ל ההוא מינא לר' חנינא מי שמיע לך בלעם בר כמה הוה א"ל מיכתב לא כתיב אלא מדכתיב °אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם בר תלתין ותלת שנין או בר תלתין וארבע א"ל שפיר קאמרת לדידי חזי לי פנקסיה דבלעם והוה כתיב ביה בר תלתין ותלת שנין בלעם חגירא כד קטיל יתיה פנחס ליסטאה א"ל מר בריה דרבינא לבריה בכולהו לא תפיש למדרש לבר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה כתיב דואג וכתיב דוייג אמר ר' יוחנן בתחילה יושב הקב"ה ודואג שמא יצא זה לתרבות רעה לאחר שיצא אמר ווי שיצא זה (סימן גבור ורשע וצדיק חיל וסופר) א"ר יצחק מאי דכתיב °מה תתהלל ברעה הגבור חסד אל כל היום אמר לו הקב"ה לדואג לא גבור בתורה אתה מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטוי עליך כל היום וא"ר יצחק מאי דכתיב °ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי אמר לו הקב"ה לדואג הרשע מה לך לספר חוקי כשאתה מגיע לפרשת מרצחים ופרשת מספרי לשון הרע מה אתה דורש בהם °ותשא בריתי עלי פיך אמר ר' אמי אין תורתו של דואג אלא משפה ולחוץ ואמר רבי יצחק מאי דכתיב °ויראו צדיקים וייראו ועליו ישחקו בתחילה ייראו ולבסוף ישחקו וא"ר יצחק מאי דכתיב °חיל בלע ויקיאנו מבטנו יורישנו אל אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע ימות דואג אמר לו חיל בלע ויקיאנו אמר לפניו מבטנו יורישנו אל וא"ר יצחק מאי דכתיב °גם אל יתצך לנצח אמר הקב"ה לדוד ניתי דואג לעלמא דאתי אמר לפניו גם אל יתצך לנצח *מאי דכתיב °יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה אמר הקב"ה לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה אמר לפניו יחתך ויסחך מאהל ליהוי ליה בנין רבנן ושרשך מארץ חיים סלה וא"ר יצחק *מאי דכתיב °איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים איה סופר כל אותיות שבתורה איה שוקל ששוקל כל קלים וחמורים שבתורה איה סופר את המגדלים שהיה סופר שלש מאות הלכות פסוקות במגדל הפורח באויר *א"ר ארבע מאה בעיי' בעו דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר [ולא איפשט להו חד] אמר רבא רבותא למבעי בעיי *בשני דרב יהודה כולי תנויי בנזיקין ואנן קא מתנינן טובא *בעוקצין וכי הוה מטי רב יהודה *אשה שכובשת ירק בקדירה ואמרי לה *זיתים שכבשן בטרפיהן טהורים אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא ורב יהודה שליף מסאני ואתא מטרא ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן אלא הקב"ה ליבא בעי דכתיב °וה' יראה ללבב אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא [הוו] סברי שמעתא מתקיף לה מר זוטרא מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוו סברי שמעתא אלא דלא הוה סלקא להו שמעתא אליבא דהלכתא דכתיב °סוד ה' ליראיו א"ר אמי לא מת דואג עד ששכח תלמודו שנא' °הוא ימות באין מוסר וברוב אולתו ישגה רב (אשי) אמר נצטרע שנאמר °הצמתה כל זונה ממך כתיב התם °לצמיתות ומתרגמינן לחלוטין *ותנן *אין בין מוסגר ומוחלט אלא פריעה ופרימה (סימן שלשה ראו וחצי וקראו) א"ר יוחנן שלשה מלאכי חבלה נזדמנו לו לדואג אחד ששכח תלמודו ואחד ששרף נשמתו ואחד שפיזר עפרו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות (*א"ר) יוחנן דואג ואחיתופל לא ראו זה את זה דואג בימי שאול ואחיתופל בימי דוד וא"ר יוחנן דואג ואחיתופל לא חצו ימיהם תניא נמי הכי אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם *כל שנותיו של דואג לא היו אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש וא"ר יוחנן בתחלה קרא דוד לאחיתופל רבו ולבסוף קראו חבירו ולבסוף קראו תלמידו בתחילה *קראו רבו °ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי ולבסוף קראו חבירו °אשר יחדו נמתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש ולבסוף קראו *תלמידו °גם איש שלומי אשר בטחתי בו אוכל

הרגו אל חלליהם · מיתות הרבה משמע שתלאוהו והליתו אש תחת הצליבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תלייה היינו חנק חתיכת הראש הרג כשנפל לארץ סקילה כשנפל לאור היינו שריפה: בר תלתין ותלת · ור"ח לית ליה דר' סימאי דאמר לעיל שלשה היו באותה עצה דפרעה בלעם ואיוב ויתרו דלר' סימאי בלעם היה יותר מן מאתים ועשר שנים דהא היה בעצת פרעה דכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו דלרבי סימאי כל אותן מאתים ועשר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים עד מלחמת מדין היה בלעם: חגירא · תרגום של פיסח: כד קטל יתיה פנחס ליסטאה · שר צבא ואפילו קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו: בכולהו · מלכים והדיוטות: לא תפיש ותדרוש · לגנאי: לבר מבלעם · דכל מה דמשכחת ליה לגנאי דרוש: (*שמא יצא זה לתרבות רעה) לאחר שיצא לתרבות רעה אמר ווי · לכך כתוב דוייג: א"ל הקב"ה לדואג והלא גבור אתה בתורה · למה תתהלל לספר לשון הרע על דוד: לא חסד תורה עליך · לא חכם בתורה אתה דכתיב (משלי לא) ותורת חסד על לשונה: מרצחים · שהרג נוב: עלי פיך · ולא בלב: בתחלה ייראו · הצדיקים היו יראים שלא ילמד אדם ממעשיו של דואג שהולך וחוטא ומצליח: ולבסוף · כשמת בחצי ימיו ושב גמולו בראשו ישחקו: חיל בלע ויקיאנו · המתן עד שתשכח תורתו: אמר לפניו ומבטנו יורישנו אל · אל תמתין לו עד שתשתכח אלא תמהר ותשכיחנו: בי מדרשא · מאהל זה בית המדרש: ושרשך מארץ חיים סלה · שורש שלו תכסח מארץ חיים דלא להוו ליה בנין רבנן: כל אותיות שבתורה · שהיה בקי בחסירות ויתירות: שוקל קלים וחמורים ·

יודע לדרוש בקל וחומר: במגדל הפורח באויר · אלף עליונה שלמעלה מן הלמ"ד מפני מה כפופה למטה · לשון מ"ר מפי השמועה · ל"א במגדל הפורח באויר הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל אם הוא טמא אם לאו · ל"א ג' מאות הלכות במגדל הפורח באויר תורה אור לעשות כישוף להעמיד מגדל באויר יהושע כגון שלש מאות הלכות בנטיעות קשואין דאמרן בפירקין דלעיל (דף סח·) ולמורי נראה דה"ג שלש מאות הלכות במגדל העומד [באויר] ומשנה אחת באהלות (פ"ד משנה א) דמפרשי בהכי מגדל העומד באויר וטומאה בתוכה כלים שבתוכו טמאים וכן נראה לר': רבותא למבעא בעיי · וללמוד תורה רחמנא לבא בעי דהא בשני דרב יהודה כולהו תנויי בסדר נזיקין היה כל הגמרא שלהן לא הוה אלא בסדר נזיקין שלא היו מרבין כל כך [לדרוש]: האשה שכובשת ירק בקדירה · לא אשכחתיה במסכת עוקצין: שכובשת ירק · בחומץ או בציר טהורים דאין מקבלין טומאה ע"י עוקצין שאם נגע טומאה בשרשיו העלין טהורין שאין נעשין יד לעלין מאחר שכבשם שאין מניחין לשם אלא למראה: זיתים שכבשן בטרפיהן · איתא במסכת עוקצין (פ"ב מ"א): טרפיהן · עלין שלהן טהורין הזיתים שאין נעשין להם בית יד להכניס להם טומאה: הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא · דלא הוה ידע מאי טעמא הן טהורין: תליסר מתיבתא · י"ג ישיבות שאנו עוסקין כולן במסכת עוקצין ויודעין אותה יפה ואפי' הכי בהם היו חסידים יותר ממנו דאלו רב יהודה כו': לא סבירי · לא היו יודעין הלכה לפרשה כתקנה בטעמא: דלא סלקא להו שמעתא כו' · שלא זכו לקבוע הלכה כמותן: ומתרגמינן לחלוטין · ואנן תנן לשון חלוטין גבי מצורע: אלופי · היינו רבי: אוכל

תהלים נב · [עי' תוספתא בע"ג] · [חגיגה טו:] ישעיה לג · נ"א בשיתא סידרי · [עוקצי' פ"ב מ"א] · ס"א מה · משלי ה · ויקרא כה · מגילה ח: ערכין טו: · תהלים נה · שם · שם מא · רש"ל מ"ז · [שם] · נ"א א"ר אמי · תענית כד: ע"ש ברכות כ. ע"ש · [עוקצים פ"ב מ"א] · תהלים כה · שם עג · [צ"ל ואמר ר'] · לעיל סט: · [אבות פ"ו מ"ג] · ילקוט ח"ב סוף רמז תשמא הגירסא ולבסוף קראו איש

תורה אור

אוכל לחמי הגדיל עלי עקב אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל אמר לפניו רבש"ע מפני מה אומרים אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו מינסו לי ואת לא מינסית לי אמר לפניו רבש"ע בחנני ונסני שנאמר °בחנני ה' ונסני וגו' אמר מינסנא לך ועבידנא מילתא בהדך דלדידהו לא הודעתינהו ואילו אנא קא מודענא לך דמנסינא לך בדבר ערוה מיד °ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו' אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה *אבר קטן יש באדם משביעו רעב ומרעיבו שבע °ויתהלך על גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הוה קא חייפא רישא תותי חלתא אתא שטן אידמי ליה כציפרתא פתק ביה גירא פתקה לחלתא איגליה וחזייה מיד °וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטומאתה ותשב אל ביתה והיינו דכתיב °בחנת לבי פקדת לילה צרפתני בל תמצא זמותי בל יעבר פי אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא דרש רבא מאי דכתיב °למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרכם צפור אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הר שבכם צפור נדדתו דרש רבא מאי דכתיב °לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך אמר דוד לפני הקב"ה גליא וידיעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא *זכי למריה דרש רבא מאי דכתיב °כי אני לצלע נכון ומכאובי נגדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית אלא שבאה *אליו במכאוב וכן תנא דבי רבי ישמעאל ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה *דרש רבא מאי דכתיב °ובצלעי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין *בארבע מיתות ב"ד פוסקין ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא אמר רב יהודה אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים שמנה עשרה עונות שנאמר °יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמסה ואמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר °ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואין ראש אלא ע"ז שנאמר °והוא צלמא רישיה די דהב טב °והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז אמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא אמר מאי טעמא קנסיבת יפת תואר א"ל יפת תואר רחמנא שרייה א"ל לא דרשת סמוכין דסמיך ליה °כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה דרש ר' דוסתאי דמן בירי למה דוד דומה לסוחר כותי אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע °שגיאות מי יבין [א"ל] שביקי לך ומנסתרות נקני שביקי לך גם מזדים חשוך עבדך שביקי לך אל ימשלו בי [א]אז איתם דלא לישתעו בי רבנן שביקי לך[ב] ונקיתי מפשע רב *שלא יכתב סרחוני אמר לו א"א ומה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר °ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כולה עאכ"ו ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בנך לומר בחכמתו °היחתה איש אש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוינה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה א"ל כל הכי נטרד ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורין קבל עליו *אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכינה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב °תחטאני באזוב ואטהר תכבסני ומשלג אלבין נסתלקה הימנו שכינה דכתיב °השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני ופרשו ממנו סנהדרין דכתי' °ישובו לי יראיך וגו' ששה חדשים מנלן דכתי' °והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה בחברון

אוכל לחמי · לומד תורתי : שהפך משכבו של לילה לשל יום · שהיה משמש מטתו ביום כדי שיהא שבע מתשמיש ולא יהרהר אחר אשה כל היום : ונתעלמה ממנו [הלכה] · שהמשביע אברו בתשמיש רעב ומרבה תאוה : ה"ג *מתהלך על גג המלך ולא גרסינן והיינו : חלתא · כוורת : פתיק [ביה] גירא · בכוורת כלומר שהכה ושברה ל"א פתחה שברה ונפתחה : מתקדשת מטומאתה · אותה שעה פסק טומאתה ולא בא עליה כשהיא נדה : פקדת לילה · על מעשה לילה פקדתני אם אוכל לעמוד בנסיון של דבר עבירה : צרפתני בל תמצא · חשבת לצרפני ולא מצאתני נקי : (זמותי בל יעבר פי) איכו זממא נפל · מי יתן והיה בפי רסן *ואפשר לעכב את דברי שלא אומר דבר זה [של] בחנני : הר שבכם · מלך שלכם : צפור נדדתו · דעל ידי צפור נטרד כדאמר אדמי ליה כצפור : למריה · העבד נצחו לאדוניו בתוכחתו : כי אני לצלע נכון · אותו צלע היה נכון לי : שאכלה פגה · שקפץ את השעה ליזקק ע"י עבירה : נאספו עלי נכים · בעלי מומין כמו פרעה נכה (מלכים ב כג) והיו מלעיגים עלי ואני כלא יודע ל"א ולא ידעתי לא הייתי יודע כשמלעיגים כלומר פתאום בא עלי אותו עון שלא ידעתי (עד) שניתן פתחון פה לביישני : הכי גרסינן בשעה שעוסקין במיתות בית דין אומרים הבא על אשת איש מיתתו וכו' : י"ח עונות · לי"ח נשיו שלא לעגנן : באנחתי אשחה · אפילו בשעת אנחתי אשחה בכל לילה : מטתי · תשמיש המטה ענין שחי ומאוס (איכה ג) קרי ליה : בדמעתי ערשי אמסה · שבשעת דמעתי אני ממאיס את מטתי בתשמיש : יאמרו מלך שכמותי · חסיד שכמותי הרגו בנו ויהו מתרעמין על מדותיו של הקב"ה ונמצא שם שמים מתחלל בפרהסיא : מוטב שאעבוד ע"ז · ואחלל את השם אני לבדי ולא יחללו [אותו] כל העם : אמר ליה · חושי הארכי לדוד הקב"ה לא עביד דינא בלא דינא שמעמיד בנך להרגך דאת מאי טעמא נסבת יפת תואר דאמו של אבשלום מעכה בת תלמי מלך גשור (שמואל ב ג) ותפסה דוד במלחמה דאין לומר בעבירה באה לו דהא כתיב (מלכים א טו) רק בדבר אוריה החתי : סוחר כותי · דרכו לפנות את סחורתו מעט מעט להעמידה על דמים מועטים : שגיאות מי יבין · מי יכול להשמר משגגות : אמר לו · הקב"ה : שביקא לך · מחול לך : נסתרות · [מזיד] של צנעה : זדים · מזיד של פרהסיא : ה"ג אל ימשלו בי דלא לישתעו בי רבנן · והיינו אל ימשלו לשון משל שלא ידרשו בחטאתי חכמי הדורות ואז איתם : שלא יכתב סורחני · שתמחוק אותה פרשה מן המקרא וישתכח הדבר לעולמים : כל הפרשה · שכתובה כבר שעשית אותו חטא : על אחת כמה וכמה · שלא תעקור : תחטאני באזוב · מכלל שהיה צריך טהרת אזוב כמצורע : בחברון

מסורת הש"ס: [נ"ל ויתהלך] · נ"ל ואפשר · [סוכה נב:] · תהלים קלט · ש"ב יא · שם · שם · תהלים יז · שם יא · שם נא · נד"י כפייה · שם לח · י"ג עליו · ב"מ נט. ע"ש · תהלים לה · נ"א באהלות ונגעים · תהלים ו · ש"ב טו · דניאל ב · ש"ב טו · דברים כא · תהלים יט · [פי' סיטל יומא פו:] · במדבר יג · משלי ו · [יומא כב:] · תהלים נא · שם · שם קיט · מ"א ב

הגהות הגר"א: [א] גמ' אז איתם נמחק (ועי' רש"י) : [ב] שם ונקיתי מפשע רב' נמחק' וכ"ב אז איתם (וכל גירסת רבינו בגמ' כ"ה בע"י) :

עין משפט נר מצוה

מסורת הש"ס

תורה אור

בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים וכתיב °בחברון מלך על יהודה שבע (ש"ב ה) שנים וששה חדשים וגו' והני ששה חדשים לא קחשיב ש"מ נצטרע *אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון מחול לך °עשה עמי אות לטובה ויראו (תהלים פו) שונאי ויבושו כי אתה ה' עזרתני ונחמתני א"ל בחייך איני מודיע אבל אני מודיע בחיי שלמה בנך *בשעה שבנה שלמה את בית המקדש ביקש להכניס ארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה אמר עשרים וארבעה רננות ולא נענה אמר °שאו שערים ראשיכם והנשאו פתחי עולם ויבא (שם כד) מלך הכבוד מי זה מלך הכבוד ה' עזוז וגבור ה' גבור מלחמה ונאמר °שאו שערים ראשיכם ושאו (שם) פתחי עולם ויבא מלך הכבוד וגו' ולא נענה כיון שאמר °ה' אלהים אל תשב פני משיחך זכרה (דה"ב ו) לחסדי דויד עבדך מיד נענה באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו העון גחזי דכתיב *וילך אלישע דמשק להיכא אזל *א"ר יוחנן שהלך להחזיר גחזי בתשובה ולא חזר אמר לו חזור בך אמר לו כך מקובלני ממך **החוטא ומחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה מאי עבד איכא דאמרי אבן שואבת תלה לחטאת ירבעם והעמידה בין שמים לארץ ואיכא דאמרי שם חקק בפיה והיתה מכרזת ואומרת אנכי ולא יהיה לך וא"ד רבנן דחה מקמיה שנאמר °ויאמרו בני הנביאים אל אלישע הנה [נא] המקום אשר אנחנו יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד השתא לא הוו (פיישי) [צר] *תנו רבנן לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידים גחזי דכתיב °ויאמר נעמן הואל *וקח ככרים (ויפצר) [ויפרץ] בו ויצר ככרים כסף וגו' ויאמר אליו אלישע מאין גחזי ויאמר לא הלך עבדך אנה ואנה ויאמר אליו לא לבי הלך כאשר הפך איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות ומי שקל כולי האי כסף ובגדים הוא דשקל אמר רבי יצחק באותה שעה היה אלישע יושב ודורש בשמונה שרצים נעמן שר צבא מלך ארם היה מצורע אמרה ליה ההיא רביתא דאישתבאי מארעא ישראל אי אזלת לגבי אלישע מסי לך כי אתא א"ל זיל טבול בירדן א"ל אחוכי קא מחייכת בי אמרי ליה הנהו דהוו בהדיה מאי נפקא לך מינה זיל נסי אזל וטבל בירדנא ואיתסי אתא אייתי ליה כל הני דנקיט לא צבי לקבולי מיניה גחזי איפטר מקמיה אלישע אזל שקל מאי דשקל ואפקיד כי אתא חזייה אלישע לצרעת דהוה פרחא עילויה רישיה א"ל רשע הגיע עת ליטול שכר שמנה שרצים וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך עד עולם ויצא מלפניו מצורע כשלג: °וארבעה אנשים היו מצורעים פתח השער אמר ר' יוחנן גחזי ושלשה בניו תניא *א"ר שמעון בן אלעזר יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת *ת"ר ג' חלאים חלה אלישע אחד שגירה דובים בתינוקות ואחד שדחפו לגחזי בשתי ידים ואחד שמת בו [שנא' °ואלישע חלה את חליו וגו'] *עד אברהם לא היה זקנה כל דחזי לאברהם אמר האי יצחק כל דחזי ליצחק אמר האי אברהם *בעא אברהם רחמי דליהוי ליה זקנה שנאמר °ואברהם זקן בא בימים עד יעקב לא הוה חולשא בעא רחמי והוה חולשא שנאמר °ויאמר ליוסף הנה אביך חולה עד אלישע לא הוה איניש חליש *דמיתפח ואתא אלישע ובעא רחמי ואיתפח שנא' °ואלישע חלה את חליו אשר ימות בו*:

מתני' דור המבול אין להם חלק לעוה"ב ואין עומדין בדין שנא' °לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ (וכתיב ומשם הפיצם) ויפץ ה' אותם בעוה"ז ומשם הפיצם ה' לעולם הבא אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנא' °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעולם הזה וחטאים לעולם הבא אבל עומדין בדין ר' נחמיה אומר אלו ואלו אין עומדין בדין שנאמר °על כן לא יקומו רשעים

בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים · מדהכא חשיב להו ובאידך קרא לא חשיב להו ש"מ לא היה מלכותו שלימה שנצטרע אותן ו' חדשים: ה"ג אבל בחיי בנך אני מודיע ולא גרסינן לך: כ"ד רננות · בין תפלה תחנה ורנה איכא כ"ד: וילך אלישע דמשק להיכא אזל: שואבת · מגבהת מתכת בלא נגיעה כעין אותה שלועזין קלאמניס"ה בלע"ז ועל ידי אותה אבן העמיד עגלים של ירבעם באויר: רבנן דחה מקמיה · התלמידים דחה מישיבתו של אלישע: צר ממנו · מכלל דעד האידנא לא הוה צר: הואל וקח · השבע שאלישע שלחך: ויפצר בו · גחזי: העת לקחת את הכסף והבגדים וגו': שמנה דברים קא חשיב בהאי קרא: וגחזי מי שקל כולי האי · מנעמן כסף ובגדים הוא דשקל דכתיב ויצר ככרים וגו': אותה שעה · היה אלישע עוסק בפרק שמונה שרצים אמר לו הגיע עת ליטול שכר פרק שמונה שרצים שעסקתי וכו' ולהכי כתב בהאי קרא שמנה דברים כנגד אותו פרק כלומר בכסף ובגדים שקבלת ממנו מנעמן סבור אתה לקנות דברים הללו להיותם לך שכר שמונה שרצים: יצר. תאותו אם מרחיקה ממנו לגמרי ממעט ישיבת עולם ואם מקרבה לגמרי בא לידי איסור שאינו יכול לכבוש יצרו מדבר עבירה: תינוק ואשה · דעתן קלה ואם תדחה אותם מטרדן מן העולם: חלה · חד · חליו תרי · אשר ימות בו תלת: בעא רחמי דלהוי חולשא · כדי שיהא פנאי לבניו לבא כל אחד ואחד ממקומו להיות עליו בשעת מיתה שכיון שרואין שנפל למטה יודעין שימות ומתקבלין ובאין: מתפח · מתרפא: **מתני'** לא ידון רוחי לא דין ולא רוח · שאין עומדין בדין ואין להם רוח להיות עם הצדיקים שיש להם חלק: ויפץ [ה' אותם ומשם הפיצם · ויפץ] בעולם הזה ומשם הפיצם בעולם הבא: אלו ואלו · אנשי דור המבול ואנשי סדום ובהדא פליג ר' נחמיה:

לב א מיי' פ"ד מהל' תשובה הלכה א:

אין זה לשון המקרא וכן הוא לשון המקרא ויבא אלישע (מ"ב ח') גו' ועיי' רש"א בח"א

סוטה שם

נקרא קח

מ"ב יג

[ב"מ פז.]

שם מח

[בערוך בערך ספח גרס הכא ואיתפח כמו בסמוך]

בראשית ו

שם יא

[בסס"מ ל"ג]

שבת ל. ע"ש

שם מו"ק ס.

סוטה מז. [ע"ש] [יומא פז.]

מ"ב ו

שם ה

שם ז

[שמות פ"ב סוטה מז.] [סוטה מז:] [ב"מ פז.]

בראשית כד

מ"ב יג [מכלל דחלה חלי אחריתא כך איתא בב"מ פז.]

שם יג

תהלים א

רשעים דור המבול · דכתיב [בהו] כי רבה רעת האדם (בראשית ו) : חטאים אנשי סדום · דכתיב בהו רעים וחטאים (שם יג) : אבל עומדים הם כו'. שחיין ונדונים : גמ' נשמתן קשה להם בגיהנם · נשמת עצמן שרפתן דכתיב רוחכם אש תאכלכם (ישעיה לג) : בשביל גלגל העין · שראין טובתן שלימה והיו גובהין עיניהם ומנאפין אחר עיניהם : במים. שדומה לגלגל העין מעינות שנובעין ממקום קטן כמו עין : שלשה נשתיירו · מאותן מעינות של דור המבול שהיו חמין כדאמר לקמן ברותחין קלקלו ברותחין נדונו : וכולן חזרו · להזדווג עם מיניהם : חוץ מתושלמי · עוף הוא שאוחז עדיין תרבות רעה שמזדווג עם הכל. תושלמי עוף אחד ובמסכת חולין (דף סג:) גבי שמונה ספיקות איתא והרנוגא תושלמי ומרדא ודרכו של אותו טוף להרביע כל הבריות : שזקף · החמס עצמו כמקל והיינו החמס קם למטה רשע : לא מהם. אין תועלת לא בהם ולא בהמונם ולא במשאם : מהמהם. אשטרי"א בלע"ז : כי נחמתי כי עשיתים ונח · סמוכין דריש : יפה עשיתי וכו' · שאיבדתי דרך רשעים כזה : לא יפה עשיתי · דאפשר היו חוזרין : כל שכן · אילו הוה בדורות אחרים היה צדיק יותר : פלייטון · בושם שריחו נודף ואינו אפרסמון : מקיפה · מציף כמו ויצף הברזל דמתרגמינן וקפא (מלכים ב ו) : כזיקין · נודות : לא יפנה דרך כרמים אמרו לו ומי מעכב · [מיד] שאינו עושה אם יש בידו כח לעשות כך : [פרידה] אחת יש לי להוציא מכם · מתושלח הצדיק ימות קודם ולא יהיה נדון עמכם :

ה"כ

תורה אור

רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו אינם עומדין בעדת צדיקים אבל עומדין בעדת רשעים (מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא) [א]דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר °במדבר הזה יתמו ושם ימותו דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח [ב] עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר °ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר"ע ר"א אומר עליהם הוא אומר °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל : גמ' *ת"ר דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי ר"ע ר"י בן בתירא אומר לא חיין ולא נדונין שנאמר °לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח דבר אחר לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה ר' מנחם *בר יוסף אומר אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר °תהרו *חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם ת"ר *דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם °בתיהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם וכתיב °שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל וכתיב °ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון וכתיב °ישאו בתוף וכנור וישמחו לקול עוגב וכתיב יבלו [ג] ימיהם בטוב *ושנותם בנעימים וכתיב וברגע שאול יחתו והיא גרמה שאמרו לאל °סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו אמרו כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהן אמר הקב"ה בטובה שהשפעתי להן בה מכעיסין אותי ובה אני דן אותם שנאמר °ואני הנני מביא את המבול מים ר' יוסי אמר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין שדומה למים [שנאמר °ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו] לפיכך דן אותן במים שדומה לגלגל העין שנאמר °נבקעו כל מעינות תהום רבה [ד]וארבות השמים נפתחו א"ר יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו שנאמר °וירא ה' כי רבה רעת האדם וברבה נידונו שנאמר °כל מעינות תהום רבה א"ר יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדר וחמי טבריא ועיניא רבתי דבירם °כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ א"ר יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל א"ר אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי °ויאמר *ה' לנח קץ כל בשר בא לפני א"ר יוחנן בא וראה כמה גדול כחה של חמס שהרי דור המבול עברו על הכל ולא נחתם עליהם גזר דינם עד שפשטו ידיהם בגזל שנאמר °כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ וכתיב °החמס קם למטה רשע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא *נה בהם א"ר אלעזר מלמד שזקף עצמו כמקל ועמד לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע לא מהם ולא מהמונם ולא מהמהם ולא נה בהם (*ואף על נח נחתם גזר דין שנא' ולא נח בהם) תנא דבי ר' ישמעאל אף על נח נחתך גזר דין אלא שמצא חן בעיני ה' שנאמר °נחמתי כי עשיתם ונח מצא חן בעיני ה' °וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ כי אתא רב דימי אמר אמר הקב"ה יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ מאי משמע כתיב הכא וינחם ה' וכתיב התם °וינחם אותם וידבר על לבם ואיכא דאמרי לא יפה עשיתי שתקנתי להם קברות בארץ כתיב הכא וינחם וכתיב התם °וינחם ה' על הרעה אשר דבר לעשות לעמו °אלה תולדות נח [נח איש צדיק תמים היה בדורותיו] א"ר יוחנן בדורותיו ולא בדורות אחרים וריש לקיש אמר בדורותיו כ"ש בדורות אחרים א"ר חנינא משל דרבי יוחנן למה הדבר דומה לחבית של יין שהיתה מונחת במרתף של חומץ במקומה ריחה נודף שלא במקומה אין ריחה נודף א"ר אושעיא משל דריש לקיש למה הדבר דומה לצלוחית של פלייטון שהיתה מונחת במקום הטנופת במקומה ריחה נודף וכ"ש במקום הבושם °וימח את כל היקום אשר על פני האדמה אם אדם חטא בהמה מה חטאה תנא משום רבי יהושע בן קרחה משל לאדם שעשה חופה לבנו והתקין מכל מיני סעודה לימים מת בנו עמד (ובלבל) [ופזר] את חופתו אמר כלום עשיתי אלא בשביל בני עכשיו שמת חופה למה לי אף הקב"ה אמר כלום בראתי בהמה וחיה אלא בשביל אדם עכשיו שאדם חוטא בהמה וחיה למה לי °מכל אשר בחרבה מתו *ולא דגים שבים דרש ר' יוסי דמן קסרי מאי דכתיב °קל הוא על פני מים תקולל חלקתם בארץ מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח בהם ואומר להם עשו תשובה ואם לאו הקב"ה מביא עליכם את המבול ומקפה נבלתכם על המים כזיקין שנאמר קל הוא על פני מים ולא עוד אלא שלוקחין מהם קללה לכל באי עולם שנאמר °תקולל חלקתם בארץ לא יפנה דרך כרמים מלמד שהיו מפנים דרך כרמים [ה]אמר לו ומי מעכב אמר להם פרידה אחת יש לי להוציא מכם

א"כ

מסורת הש"ס: במדבר יד | תהלים נ | במדבר טז | שמואל א ב | בראשית ז | שם ו | ישעיה לג | [חשש מין מוץ שנות לידלק] | איוב כא | שם | שם | שם | בראשית ו | שם ז | שם ז | שם ו | שם ז | שם ו | שם | שם | [אין בהם נוהם אחרי מגעגע ומתן לב אלי כך פירש"י שם] | שם | שם | שמות לב | שם ז | שם | איוב כד | שם

הגהות הגר"א: [א] גמ' דור המדבר נרשם עליו אות ב : [ב] שם עדת קרח. נרשם עליו אות א : [ג] שם ימיהם בטוב. נ"ל בטוב ימיהם: ושנותם בנעימים וכתיב נמחק : [ד] שם וארבות השמים נפתחו. נמחק ונ"ב ויסכרו מעינות תהום : [ה] שמלמד שהיו מפנים דרך כרמים. נמחק :

[ירושלמי ל"ג מרגלים וכו'] | [תוספתא פי"ג] | שם ו | [נ"ל ברבי יוסי וכ"א בילקוט] | [תוספתא דסוטה פ"ג] | שם | שם | [אין זה בהך פסוקים אלא בסימן לו פי"א כתיב יבלו ימיהם בטוב ושניהם בנעימים] | בראשית ו | שם ו | שם ז | שם ו | שם ז | שם ו | [נ"ל אלהים] | יחזקאל ז | [בע"י ובילקוט ליתא לכל אותן עשרה תיבות] | בראשית | שם ב | בראשית | קידושין יג. זבחים קיג: | [נ"ל אמרו וכ"א בע"י]

א״כ לא נפנה דרך כרמים דרש רבא מאי דכתיב °לפיד בוז לעשתות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים והיו (בוזים) [מבזין] אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב״ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחר ועליתה שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר °נכון למועדי רגל תניא מימי המבול קשים כשכבת זרע שנאמר נכון למועדי רגל *אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא °וישכו המים וכתיב התם °וחמת המלך שככה °ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ *מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבילות של מתושלח ללמדך שהספדן של צדיקים מעכבין את הפורענות לבא דבר אחר לשבעת ששינה עליהם הקב״ה סדר בראשית שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח דבר אחר שקבע להם הקב״ה זמן גדול ואח״כ זמן קטן ד״א לשבעת הימים שהטעימם מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהן °מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה *א״ר שמואל בר נחמני א״ר יונתן *מאותם שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה רבי אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן °עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר *אמר רב אדא *אמרי דבי ר׳ שילא זו מבליגה ואמרי לה גולמיש צוהר תעשה לתיבה א״ר יוחנן אמר לו הקב״ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כצהרים °ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי [הוא] דקיימא °תחתיים שנים ושלישים תעשה תנא תחתיים לזבל אמצעיים לבהמה עליונים לאדם °וישלח את העורב אמר ר״ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת או שמא לאשתי אתה צריך אמר לו רשע במותר לי נאסר לי בנאסר לי לא כ״ש ומנלן דנאסרו דכתיב °ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתיב °צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך וא״ר יוחנן מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה ת״ר שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחם כלב נקשר עורב רק חם לקה בעורו °וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים א״ר ירמיה מכאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים °והנה עלה זית טרף בפיה *א״ר אלעזר אמרה יונה לפני הקב״ה רבש״ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב °הטריפני לחם חוקי °למשפחותיהם יצאו מן התיבה א״ר יוחנן *למשפחותם ולא הם אמר רב חנא בר ביזנא אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכן הויתון א״ל צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה האי זקיתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מינה אכלה מיכן ואילך הוה גביל לה חיזרא כי מתלע אכלה אריא אישתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זינא אישתא אורשינה אשכחיניה אבא דגני בספנא דתיבותא א״ל לא בעית מזוני א״ל חזיתיך דהות טרידא אמינא לא אצערך א״ל יהא רעוא דלא תמות שנאמר °ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים אמר רב חנה בר לואי אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידיתו אמר ליה אייתי הקב״ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן עפרא והוו חרבי גילי והוי גירי שנאמר °מזמור לדוד נאם ה׳ לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך וכתיב °מי העיר ממזרח צדק יקראהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו *נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר אמרי בהדי מאן

א״כ לא נפנה דרך כרמים · [כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים] אלא כל שעה נלך בהם כלומר א״כ לא נלך דרך כבושה ולא נחזור מסורינו אלא נלך ונקלקל השורה דרכים מסובסים בקוצים וברקנים כעין שבילי כרמים : לעשתות · כמו עשתונות שיושבין שאנן וחושבין מחשבות רעות : עליתה שמה · אין אש שולט בה : מבין עקבי רגליכם · בשכבת זרע שלכם יכול למחות אתכם ל״א מבין עקבי רגליכם מן הרגל יוציא ממש מים אם היה רוצה ואי אפשר *לכפות רגליכם בעששיות : בשכבת זרע · רותחין ועבין היו עבין ל״ג ופי׳ הוא : חמת המלך שככה · נחה מרתחו ה״נ מים נחו מרותחן : סדרי בראשית · והיינו לשבעת הימים סדר שבעת ימי בראשית שינה להם : זמן קטן אחר זמן גדול · בתחילה אמר להן והיו ימיו מאה ועשרים שנה כשעבר זמן זה ולא שבו לטובה חזר וקבע להם זמן קטן : אישות לבהמה מי אית ליה · נקבה אחת נשכבת לכמה זכרים ואין זו אישות : שלא נעבדה בהן עבירה · שלא נזקקו אלא לבן זוגם : מבליגה · עץ הוא : במותר לי · אפי׳ באשתי אני אסור : (בני נח · שם וחם ויפת) : רק · רוקק זרע מפיו לפיה של נקבה : לקה בעורו · שיצא ממנו כוש : מאתו · גבי עורב לא כתיב מאתו מכאן שדירתם כו׳ כלומר הגאה הוא שדירים אצלם שמכירים בצדיקים כדאמרי׳ בדוכתי אחריתא : זית טרף בפיה · בפיה היתה שואלת מזון טרף של זית : למשפחותיהם יצאו מן התיבה · אלמא כל חד וחד בפני עצמו היה ולא היו אוכלין כולם באבוס אחד אלא משפחות [משפחות] היו שרויין : א״ל אליעזר [עבד אברהם] : לשם רבא · גדול(א) בנו של נח : היכי הויתון · היאך הייתם יכולין להכין עניניהם בכך לעשות לכל בריה ובריה חפצה : זקיתא · שם בריה : פאלי · מחתך כמו פלי פלויי במסכת נדה (דף כח:) : אישתא זינתיה · חמה אחזתו וזנהו ולא היה חושש לדרוש מאשר בהמות : לא בציר משיתא ולא טפי מתריסר זיינא אישתא · אין לך חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזונו ששת ימים שלא ימות בלא מאכל ואין לך חמה שיכולה לזון יותר מי״ב ימים בלי מאכל ומשתה כ״ש ואית דגרסי לא פחות משיתא ירחי ולא טפי מתריסר זנתא אשתא ואחרי קאי כלומר לא פחות מששה חדשים ולא יותר מי״ב חדשים ולא נהירא לי : אורשינא · עוף ושמו חול בלשון המקרא ואינו מת לעולם : בספנא · בחדר ספון ומתוקן לו : [נאום ה׳ כו׳] אליעזר אמר פסוק זה · נאם ה׳ לאדני אמר הקב״ה לאברהם *שב לימיני אדני וכו׳ : ממזרח זה אברהם . שבא מארם נהרים שהוא במזרח דכתיב (במדבר כג) מן ארם ינחני בלק מלך מואב וגו׳ : כל דהוה סלקא ליה · כל דבר המאורע ליה : בהדי

תורה אור

הגהות הב״ח
(א) רש״י ד״ה לשם רבא גדול. נ״ב וצ״ע לעיל דף סט ע״ב :
נ״ל לחפות

מסורת הש״ס
[תוספתא דסוטה פ״י]
בראשית ז
[זבחים קטז. ע״ש]
[פי׳ בשביל שלא באו על שאינן מינן עשה להן כבוד וכתב להן אישות כבאדם. ערוך אשה]
[ר״ה כג.]
שם ו
שם
שם ח
שם ז
שם ח
שם
שם
משלי ל
[כתב הבאר שבע לא ידענא פירושו ועי׳ מהרש״א בח״א וגם בפענח רזא קצת בדחיקות ויתכן לפרש לולא דבריהם ע״פ האמור בחולין נח. כל בריה שאין בו עצם אינו מתקיים שנים עשר חודש והבן]
תהלים קי
ר״ה יב. זבחים קיג:
[נ״י אדוני שב לימיני וכו׳]
בראשית ו
[גיר׳ הערוך רב אמר אדרא דבי ר׳ שילא אמרי זו כו׳ ע״ש ערך אדר]
שם ו
[עירובין יח: ע״ש]
בראשית ח
איוב כט
ישעיה מא
תענית כא. ע״ש

מסורת הש"ס

תורה אור

מאן נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בנסים הוא כי מטא להההוא דיורא בעא למיבת אמרי ליה מאי איכא בהדך אמר להו קא מובילנא כרגא לקיסר קמו בליליא שרינהו לסיפטיה ושקלו כל דהוה גביה ומלנהו עפרא כי מטא להתם אישתכח עפרא אמר אחוכי קא מחייכי בי יהודאי אפקוהו למקטליה אמר גם זו לטובה אתא אליהו ואידמי להו כחד מינייהו אמר להו דילמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא דהוה שדי עפרא הוו חרבי גילי הוו גירי בדוק ואשכחו הבי הוה מחוזא דלא הוו קא יכלי ליה למיכבשיה שדו מההוא עפרא עליה וכבשוה עיילוהו לבי גנזא אמרי שקול דניחא לך מלייה לסיפטא דהבא כי הדר אתא אמרו ליה הנך דיורי מאי אמטית לבי מלכא אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטאי להתם שקלי אינהו אמטו להתם קטלינהו להנך דיורי: דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו': מאי עבוד אמרי דבי רבי שילא(א) נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו *מחכו עלה במערבא א"כ ליבנו אחד בטורא (אלא) א"ר ירמיה בר אלעזר נחלקו לג' כיתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה' וזו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים °כי שם בלל ה' שפת כל הארץ תניא רבי נתן אומר כולם לשם עבודת כוכבים נתכוונו כתיב הכא °נעשה לנו שם וכתיב התם °ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים אמר רבי יוחנן מגדל שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים אמר רב אויר מגדל משכח אמר רב יוסף בבל *ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר ר' אסי בור *שאפי: אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר *אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא שנאמר °ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונם רעים בגופן דכתיב °ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב °והיה בך חטא לה' זו ברכת השם מאד שמתכוונים וחוטאים במתניתא תנא *רעים בממונם וחטאים בגופן רעים בממונם דכתיב °ורעה עינך באחיך האביון וחטאים בגופן דכתיב °וחטאתי לאלהים לה' *זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר °גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [וגו'] *ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם °ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו נתיב לא ידעו עיט ולא שזפתו עין איה לא הדריכוהו בני שחץ לא עדה עליו שחל אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [מממוננו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנאמר °פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו דרש רבא מאי דכתיב °עד אנה תהותתו על איש תרצחו כולכם כקיר נטוי גדר הדחויה מלמד שהיו נותנין עיניהן בבעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב °חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא (ראו) [ידעו] אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקידים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם לערב באים ומריחין אותו ככלב שנא' °ישובו לערב יהמו ככלב ויסובבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון[א] °ערום *הלכו מבלי לבוש ואין כסות בקרה חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו °והוא לקברות יובל ועל גדיש ישקוד[ב] דרש ר' יוסי בציפורי אחתרין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבית אורחיה לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו גנבי *כי קא נח נפשיה דרבי יוסי שפעי מרזבי דציפורי דמא [ג]אמרי *דאית ליה חד תורא מרעי חד יומא דלית ליה לירעי תרי יומי ההוא יתמא בר ארמלתא הבו ליה תורי למרעיה אזל שקלינהו וקטלינהו אמר להו

דאית

בהדי מאן · ביד מי נשלח: כי מטא לההוא דיירא · כשהגיע לאותו מלון: למיבת · ללון: שרינהו *לסיטפיה · התירו הארגזים והמרצופין ופתחום ונטלו כל מה שבתוכו: אחוכי · מלחקי: הנך דיורי · אותן בני הכפרים: א"כ ליבנו אחד בטורא · א"כ שבנו כדי לעלות לרקיע למה בנו אותו בבקעה היה להם לבנות על אחד ההרים: הפיצם ה' · פיזרם בכל העולם: שדים · יש להם צורת אדם ואוכלין ושותין כבני אדם*: רוחין · בלי גוף וצורה: לילין · צורת אדם אלא שיש להם כנפים במסכת נדה (דף כד:): זו שאומרת נעבוד ע"ז כי שם בלל ה' · בלבל לשונם כדי שלא יהא אחד מכוון לדעת חבירו לעבוד ע"ז: שליש [נבלע] · נבלעו יסודותיה משוקעת היא בקרקע עד שליש ושליש של מעלה נשרף ושליש אמצעי קיים בקרקע ולא שיהא עומד באויר: אויר מגדל. מראש המגדל (כלומר) [כמו אוירה של עיר] מי שעומד סביב למגדל ורואה אוירה ומראה גובה שלו; משכח · שכן נגזר על אותו מקום שישכח ולכך הם עצמם שכחו את לשונם: בבל ובורסיף סימן רע לתורה · שמשכחין התלמוד מפני שעומדים באויר המגדל: למה נקרא שמה בורסיף בור שאפי · בור שנתרוקן מימיו כלומר משכח האדם כל מה שלומד: שאפי · כמו (ב"מ דף ס.) השופה את היין לשון (ירמיה מח) הורק מכלי אל כלי ומפני מה שמה בבל [שמשכחת] אמר רב יוסף כי שם בלל לפי שבלבל הקדוש ברוך הוא את לשונם לשם לכך היא משכחת: סימן רע · כלומר שמם סימן שכחה היא: רעים בגופם · שטופים בזימה: השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' והיה בך חטא · והיינו ממון: ארץ ממנה יצא לחם · ארץ שבעה וטובה היא: ותחתיה נהפך כמו אש · ואחר כן נהפכה: וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם. שיש לנו שיפוע לחם למה לנו עוברי דרכים: ונשכח · שלא יעברו עוברי דרכים בארצנו: פרץ · הקב"ה נחל גפרית ואש: מעם גר · ממקום הליכתו שהיה הולך למעלה והשליכו עליהם הנשכחים מני רגל ונתדלדלו (מאדם) [מארצם] ונעו לדראון: גר · קורדט"ל בלע"ז כמו (שמות ב יז) מים הנגרים: תהותתו · תבקשו תרמיות ותואנות: תרצחו כולכם · ע"י קיר נטוי וגדר הדחויה: יומם חתמו למו · היום סותמים וסוגרין כאילו לא ידעו אור כלומר סותמין וחותמין: אפרסמון · שלהם להפקידו ביד בעלי ממון כדי שיהו מניחין פקדון שלהם בבית גנזיהם ובלילה מריחין האפרסמון וחותרין שם מנהגו של מפקיד לורר ותוחם: דרש ר' יוסי · בי מדרשא חתר בחשך בתים: איחתרו תלת מאה מחתרתא · ע"י ריח אפרסמון שהיו מריחין ויודעין היכן מניחין ממונם: מי הוה ידענא דאתו גנבי ל"א מי הוה ידענא דגנבי אתון: שפעי מרזבי דציפורי דמא · דאדם גדול הוה ואיידי דאמר לעיל איחתרו מחתרתי בציפורי דאתרא דרבי יוסי התם הוה נקיט נמי הא מילתא דכי נח נפשיה ט' לאשמועינן דמצפורי הוה:

דאית

[נ"ל לסיפטי'] [חגיגה טז.] [לעיל יז: וש"נ] שמות כג [גי' הערוך ערך ברסיף שפת] [תוספ' פי"ג בראשית לט] [תוספתא שם] [תוספתא דסוטה פ"ג] איוב כח שם איוב כד כל הלה המקראות [מ"ק כה:]

בראשית יא שם [גירסת ב"ש בירשוף] [תוספתא פי"ג פ"ס] בראשית יג שם לט דברים טו שם מלכים ב כא תהלים סח איוב כד תהלים נט [נ"ל ילינו] איוב כא [נדה סט.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרי דבי ר' שילא אמרי נבנה:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ערום נרשם עליו אות ב: [ב] שם דרש רבי יוסי. נרשם על תיבת דרש אות א: [ג] שם אמרי דאית ליה חד. נרשם על תיבת אמרי אות ג':

דלית ליה תורא · כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור
אחד רועה כל בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מגלגלין עליו
לרעות ב' ימים: אמר להו. יתמי למרי דתורא דלית ליה חד תורא
כו': דעבר במברא · שהמעברות שלהם מימיו עזין והיו דנין כך:
דלא עבר במברא · אלא בא דרך אחר:
דה"ל דרא דלבני · מי שהיו לו שורת לבנים ומגבל ועושה אותן היה בא כל חד וחד ונוטל אחת: שדי תומי או שמכי · מי שהיה מפזר ושוטח לפניו שומים או בצלים ליבשן כל א' וא' היה נוטל אחת: אומר לו · לנגזל מה חסרתי לך לא לקחתי ממך אלא שום אחד וגמלא קרח מכאן ומכאן: זייפא· ומצלי דין: יהבה ניהליה· וישכב עמה עד שתהיה מעוברת: עד דקדחא · עד שתצמח אזנו: דפדע · עשה לו פלע כמו פדעת במסכת ע"ז (דף כח.) כפרדור"א בלע"ז: דעבר במיא · עובר ברגליו במים: גללא · מקל ל"א אבן: א"ל · דייכא לאליעזר מאי האי: א"ל · אליעזר אגרא דמחייבת לי דשקלי לך דמא הב ליה להאי גברא דשקל לי דמא וזוזי דידי כדקיימי קיימי ל"א ה"ג ולואי כדקאי קאי כך אמר ליה דיין מי יתן שהייתי כבתחילה(א): הכי אתנו בהדייהו כל מאן דמזמן . אכסניא לבי הלולא: נשלחו לגלימיה · יפשיטו את בגדי אותו האיש שהזמינו: ואתא אליעזר. עבד אברהם: ויתיב אסיפא דכולהו · הלך וישב בסוף כולם: א"ל מאן אזמנך להכא: א"ל · אליעזר למאן דיתיב גביה את זמנתני להכא: שקל גלימיה. דיתיב לגביה ורהט לברא שהיה מתיירא שלא ישמעו אנשי המקום שאליעזר אמר שהוא זימנו ולישלחו למאניה הלך וישב לו אצל השני ואמר כמו כן וכן לכל אחד ואחד עד דאזלי כולהו ואכל אליעזר כל הסעודה: כי אריך גייזו ליה · כשהאורח ארוך
יותר מן המטה מקצרין אותו בסכין גיילי לשון גוז כן שמעתי ולית דגרסי גיידי ליה: ומתחין ליה · עד דמתפרקי אבריו: וכתיב שמיה עילויה · כדי שיכיר כל אחד וא' דינר שלו ויחזור ויטלנו: ורפתא לא ממטו ליה · התנו ביניהם שלא יתנו לו פת כדי שימות ברעב וכשמת אזיל כל חד וחד ושקיל לדינרא דידיה: רביתא · נערה: בחצבא · בתוך כד שלה כשיוצאת לשאוב מים: שפיוה · סכו אותה: איגר שורא · על גג החומה: כי רבה · על עסקי ריבה: רבי יהודה בן בתירא אומר ואבדה הרי הן כאבידה המתבקשת · וכאן לעולם הבא שכך אמר דוד על בני קרח תעיתי כשה אובד בקש עבדך הם תעו כשה אובד ואתה ברחמיך הרבים בקש עבדך ותביאם לעוה"ב: מצותיך לא שכחתי · שקיימו כל מצותיך כדכתיב (במדבר טז) כי כל העדה כולם קדושים: מקח רע · התחיל בקטטה: שעשה קרחה בישראל · שנגלטו: שהרתיח שהכעים: הקהה שיני מולידיו · שנתביישו אבותיו במעשיו הרעים: בקש רחמים על עצמו · שלא יהא נמנה עמהם: אלו מרגלים · דלא כתיב בהן פלוני בן יעקב: שאיבר לבבו · חזק לבבו כמו (ישעיה מו) אבירי לב: שישב באנינות · שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה: נעשו לו פלאות · (שפירש) [שניצל] מהם: ראה והבין · שאין מנהגן כשורה ופירש מהם: אי מר רבה · אם ינצח משה מכל מקום אתה תלמיד ואם קרח מנצח אתה תלמיד מה לך בשררה זו: הואי בעצה. אני הייתי עמהן בעצה ונשבעתי להם שאם יקראוני אלך עמהם: דכולה כנישתא קדישין· כולם צנועים וקדושים ולא יכנסו אלי אם אני פרועה: סתרה

[מ"ה סט.]

תורה אור

*דאית ליה תורא נשקול חד משכא דלית
ליה תורא נשקול תרי משכי אמרו ליה מאי
האי אמר להו סוף דינא כתחילת דינא מה
תחילת דינא דאית ליה תורא מרעי חד יומא
דלית ליה תורי מרעי תרי יומי אף סוף דינא
דאית ליה חד תורא לשקול חד דלית ליה
תורא לשקול תרי דעבר במברא ניתיב חד
זוזא דלא עבר במברא ניתיב תרי דהוה ליה
(תורא) [דרא] דלבני אתי כל חד וחד שקל
חדא א"ל אנא חדא דשקלי דהוה שדי תומי
או שמכי אתו כל חד וחד שקיל חדא א"ל
אנא חדא דשקלי ארבע דייני היו בסדום
שקראי ושקרוראי זייפי ומצלי דינא דמחי
ליה לאיתתא דחברי' ומפלא ליה אמרי ליה
יהבה ניהליה דניעברה ניהליך דפסיק ליה
לאודנא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבה
ניהליה עד דקדחא דפרע ליה לחבריה
אמרי ליה הב ליה אגרא דשקל לך דמא
דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי דעבר
במיא יהיב תמני זוזי זימנא חדא אתא ההוא
כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ד' זוזי
אמר להו אנא במיא עברי אמרו ליה א"כ
הב תמניא דעברת במיא לא יהיב פדיוהו
אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא
דשקיל לך דמא ותמניא זוזי דעברת במיא
אליעזר עבד אברהם איתרמי התם פדיוהי
אתא לקמיה דיינא א"ל הב ליה אגרא
דשקל לך דמא שקל גללא פדיוהי איהו
לדיינא אמר מאי האי א"ל אגרא דנפק לי
מינך הב ניהליה להאי וזוזי דידי כדקיימי
קיימי הויא להו פורייתא דהוו מגני עלה
אורחין כי מאריך גייזי ליה כי גוץ מתחין ליה אליעזר עבד אברהם אקלע
להתם אמרו ליה קום גני אפוריא אמר להון נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפוריא כי הוה מתרמי
להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיה עליה וריפתא לא הוו ממטי ליה כי הוה מית אתי כל חד
וחד שקיל דידיה הכי אתני בינייהו כל מאן דמזמין גברא לבי הילולא לשלח גלימא הוי האי הילולא
אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתיב לסיפא דכולהו אמרו
ליה מאן אזמנך להכא א"ל לההוא [דיתיב] אתה זמנתן [אמר דילמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי
ליה מאניה דהאי גברא] שקל גלימיה ההוא דיתיב גביה ורהט לברא וכן עבד לכולהו עד דנפקי כולהו
ואכלא איהו לסעודתא הויא ההיא רביתא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה
דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתא זיבורי ואכלוה והיינו דכתיב °ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי בראשית יח
רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עיסקי ריבה: [א]מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °וימותו במדבר יד
האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא: [ב] עדת קרח אין להם
חלק לעולם הבא[ג] שנאמר °ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר"ע רבי שם טז
שמואל א ב אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב °ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל: ת"ר *עדת קרח אין להם חלק [תוספתי פי"ג]
לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא
רבי יהודה בן בתירא אומר °הרי הן כאבידה המתבקשת שנאמר °תעיתי כשה אובד בקש עבדך תהלים קיט
[סוטה יא:] כי מצותיך לא שכחתי: ויקח [קרח] *אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו קרח שנעשה קרחה
בישראל בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים בן קהת בן שהקהה שיני מולידיו בן לוי
בן שנעשה לויה בגיהנם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגיהנם אמר רב שמואל בר רב יצחק
בראשית מט יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר °בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי בסודם אל תבא
נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תחד כבודי זה עדת קרח דתן שעבר על דת אל אבירם שאיבר[ד] עצמו מעשות
תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו
אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי אעביד הואי
בעצה ואשתבעי לי בהדייהו אמרה[ה] ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא נינהו דכתיב °כי כל העדה כולם במדבר טז
קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתיה גואי אותבה על בבא
וסתרתיה

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה אמר ליה אליעזר וכו' כבתחלה הס"ד ואח"כ נ"ל ד"ה כי אריך ואח"כ ד"ה וכתיב וד"ה ורפתא ואח"כ נ"ל ד"ה הכי אתני וד"ה אזל אליעזר וד"ה א"ל מאן ואח"כ נ"ל ד"ה רביתא נערה:

הגהות הגר"א
[א] גמ' מרגלים אין להם כו' עד עדת קרח. נמחק: [ב] שם עדת קרח כו' לעולם הבא. נ"ב וכו': [ג] שם שנאמר ותכס וכו' עד ת"ר עדת. נמחק: [ד] שם שאבר עצמו נמחק תיבת עצמו: [ה] אמרי ליה. נמחק תיבת ליה:

גליון הש"ס
גמ' הרי הן כאבידה המתבקשת. עיין מכות דף כ"ד ע"א:

לג א ב ג ד מיי' פ"ב מהל' ת"ת הל' א סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמב סעיף ג:

וסתרתה למזיה כל דאתא חזיה הדר אדהכי והכי אבלעו להו איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחוה שוויה כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תיהוי לכהן אי אתו מעשר דשקילתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן ועוד דגייז ליה למזייכו ומיטלל לכו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר לה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי °תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לכו עבידתו תכלתא אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה] אפיק גלימי דתכלתא וכסינהו לכולהו מתיבתך היינו דכתיב °חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת ואולת *בידה תהרסנה זו אשתו של קרח °ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעדה קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם °וישמע משה ויפול על פניו מה שמועה שמע *אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש שנאמר °ויקנאו למשה במחנה א"ר שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשה שנאמר °ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה °ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר °ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתיב התם °ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך אמר ר' *יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא °ויזבח אדוניהו צאן ובקר ומריא עם אבן הזוחלת וכתיב התם °עם חמת זוחלי עפר אמר רב חסדא **כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר °בהצותם על ה' א"ר חמא ברבי חנינא ‏‏כל העושה מריבה עם רבו כעושה עם שכינה שנאמר °המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל (על) [את] ה' א"ר חנינא בר פפא ‏כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר °לא עלינו תלונותיכם כי (אם) על ה' א"ר אבהו ‏כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר שכינה שנאמר °וידבר העם באלהים ובמשה °עושר שמור לבעליו לרעתו *אמר ר"ל זה עושרו של קרח °ואת כל היקום אשר ברגליהם *א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו ואמר רבי לוי משוי *ג' מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקילפי דגילדא א"ר חמא ברבי חנינא ג' מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלתה לקרח ואחת נתגלתה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא וא"ר יוחנן קרח לא מן הבלועים ולא מן השרופין לא מן הבלועין דכתיב °ואת כל האדם אשר לקרח ולא קרח ולא מן השרופים דכתיב °באכול האש את חמשים ומאתים איש ולא קרח במתניתא תנא קרח מן השרופין ומן הבלועין מן הבלועים דכתיב °ותבלע אותם ואת קרח מן השרופין דכתיב °(ותצא אש מלפני ה') [ואש יצאה מאת ה'] ותאכל את חמשים ומאתים איש וקרח בהדייהו אמר רבא *מאי דכתיב °שמש ירח עמד זבולה לאור חציך יהלכו מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם נצא ואם לאו לא נצא עד שזורק בהם חצים אמר להן *בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם והאידנא לא נפקי עד דמחו להו *דרש רבא מאי דכתיב °ואם בריאה יברא ה' ופצתה האדמה את פיה אמר משה לפני הקב"ה אם בריאה גיהנם מוטב ואם לאו יברא ה' למאי אילימא למבריה ממש והא °אין כל חדש תחת השמש אלא לקרובי פיתחא °ובני קרח לא מתו תנא *משום רבינו אמרו מקום נתבצר להם בגיהנם וישבו עליו ואמרו שירה *אמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קאזילנא באורחא אמר לי ההוא טייעא תא ואחוי לך בלועי דקרח אזיל חזא תרי בזעי דהוה קא נפק קיטרא מנייהו שקל גבבא דעמרא אמשיי' מיא ואותביה בריש רומחיה ואחלפי' התם איחרך א"ל אצית מה שמעת ושמעית דהוו קאמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים

אמר

כתרה למזיה · שערה ויטבה על פתח הבית כל מי שהיה בא לקרות רואה ראשה פרוע וחוזר: מעשר · ראשון דשקליתו אתון אמר הבו חד מי' לכהן: דגייז למזייכו · דכתיב (במדבר ח) והעבירו תער על [כל] בשרם ומשחק בכם כאילו אתם שוטים: ככופתא · רעי כמו בטולא דכופתא דאמרן לעיל (דף נח:) כגלל הזה תורה אור אתם חשובים בעיניו: עינא יהב · עין נתן בשעריכם כדי שלא יהא בכם נוי כמותו: אמר לה · קרח איהו נמי משה עצמו גלח כל שערו: כיון דכולא רבותא דידיה הוא · אינו חושש אם גילח עצמו דקאמר לנפשיה תמות נפשי עם פלשתים אגזוז שערי כמותם ומה לי בכך שהם מקיימין אפילו מה שאני מצוה לשחוק אגזוז עכשיו כמותם כדי להפיס דעתם: ועוד דקאמר לכו · עשו פתיל תכלת בד' כנפות הבגד ואי ס"ד תכלת חשוב מפני מה לא יאמר לעשות כל הבגד כולו תכלת: אפיק גלימא דתכלתא · קח לך בגדים של תכלת וכסינהו לכולהו מתיבתך וכסה בהן בבה"מ אתה וחברותך: קנא לאשתו · אל (הסתר) [תסתרי] עם משה. קנוי היינו התראה: ונטה לו מחוץ למחנה · ילא מחוץ למחנה שלא יחשדוהו עוד: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת · שמחל על כבודו והוא עצמו הלך לבטל מחלוקת: חולק על רבו · חולק על ישיבתו: אשר הצו על משה ועל אהרן בעדת קרח בהצותם על ה' · מעלה עליהם הכתוב כאלו היו חולקים כלפי שכינה: מריבה · תגר וקטטה לפטפט נגדו בדברים: מתרעם · אומר על רבו שנוהג לו מדה כבושה ומדת אכזרית: מהרהר · מחפה עליו דברים: אקלידי · מפתחות: וקולפי · מנעולים: דגילדי · כולם המפתחות והמנעולים של עור היו ואעפ"כ היו שלש מאות פרדות טעונות ל"א דגלדא לצורך שקים והמרצופין וכיסין של עור היו: לא מן הבלועין ולא מן השרופין · אלא במגפה מת: ולא קרח · ר"ל היו לבד קרח דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו: מן הבלועים ומן השרופין היה · שנשרפה נשמתו וגוף קיים ואח"כ נתגלגל עד מקום הבלועין ונבלע דכתיב בפרשת פנחס ותבלע אותם ואת קרח עמהם ורבי יוחנן דאמר לא מן הבלועין ולא מן השרופין דריש ליה להאי ואת קרח לאחריו ואת קרח במות העדה במגפה: וקרח בהדייהו · מדכתיב ותאכל את החמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת וקרח ממקריבי הקטרת הוה דכתיב חמשים ומאתים מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו א"נ ואת לרבות קרח עמהם: שמש ירח עמד זבולה · לעיל מיניה כתיב ותבקע ארץ בשעת בקיעת הארץ שנבלעו בקרקע שמש וירח עלו לאותו רקיע שמו זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין לבן עמרם מקרח ועדתו: לא נצא · ונאיר לעולם: בכבודי לא מחיתם · שהרי בכל יום מלכי מזרח ומערב בשעה שמניחין כתריהן בראשם משתחוים לחמה: והאידנא לא נפקי עד דמחו להו. שכך גזר עליהם המקום כן שמעתי ל"א והאידנא לא נפקי מאחר שראו שהקפיד הקב"ה על שלא מיחה לכבודו עד דמחו להו לא נפקי שחסו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש וירח: אין כל חדש תחת השמש · ואי גיהנם לא אברי עד ההוא שעתא הוה ליה חדש: לקרובי פתחה. שיקרב פתחה של גיהנם ותפתח הארץ במקום שהן: נתבצר · מלשון (ישעיה כז) עיר בצורה התקין להן הקב"ה מקום גבוה שלא העמיקו כל כך בגיהנם ולא מתו: טייעא · סוחר ישמעאל: בלועי. מקום שנתבלעו לשם עדת קרח: בזעא · ראה נקב שממנו יצא עשן: גבבא · גיזה: אמשיה · שרה אותה במים לשון (ברכות דף יד:) משי ידיה: (וכל שלשים יום. חוזר לגיהנם ועולה לשם):

אמר

תורה אור

א"ל כל תלתין יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר *דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר °במדבר הזה יתמו ושם ימותו יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא *ואמר °אשר נשבעתי באפי אם יבואון אל מנוחתי דברי ר"ע °ר"א אומר (*הן באין) לעולם הבא שנאמר °אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי *באפי נשבעתי וחוזרני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים אספו לי חסידי אלו צדיקים שבכל דור ודור כורתי בריתי[א] (*עלי זבח) אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבש האש עלי זבח [אלו] ר"ע וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה ר"ש בן מנסיא אומר באים הן לעולם הבא שנא' °ופדויי ה' ישובון ובאו ציון ברנה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנאמר °הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל שכן: **מתני'** עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנא' °וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר אף הם הולכים ואינן חוזרים דברי ר"ע ר"א אומר כיום הזה מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להן כך עתידה להאיר להם: **גמ'** ת"ר *עשרת השבטים *אין להם חלק לעוה"ב שנאמר °ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול ויתשם ה' מעל אדמתם בעוה"ז וישליכם אל ארץ אחרת לעוה"ב דברי ר"ע ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר"ש אם מעשיהם כיום הזה אינן חוזרין ואם לאו חוזרין רבי אומר באים הם לעוה"ב שנאמר °ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנא' °הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משובה ישראל נאם ה' ולא אפיל פני בכם כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא *קטני בני רשעי ישראל אין באין לעוה"ב שנא' °כי הנה היום בא בוער כתנור והיה כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעוה"ז וענף לעוה"ב דברי רבן גמליאל ר"ע אומר באים הם לעוה"ב שנא' °שומר פתאים ה' שכן קורין בכרכי הים לינוקא פתיא ואומר °גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה ד"א שורש זו נשמה וענף זה הגוף אבל קטני בני רשעי עובדי כוכבים [א]ד"ה אין באין לעוה"ב [ב]ור"ג נפקא ליה °מותאבד כל זכר למו אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בר ר' חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מ"ד משעה שנולד שנא' °יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומ"ד משעה שסיפר דכתיב *°זרע יעבדנו יסופר לה' לדור אתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו ר"נ בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב °עני אני וגוע מנוער נשאתי אימיך אפונה תנא משום ר"מ משעה שיאמר אמן שנא' °פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים *אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן מאי

א"ל · הוא טייעא: כל תלתין יומין מהדר להו גיהנם · הכא: ואמרי הכי משה ותורתו אמת · שנשה כמה פעמים וראה שכל ל' יום עשן יוצא משם ושומע שאומרין משה ותורתו אמת וכו': באפי לא גרסי': שנאמר · לעיל מיניה קרא מ' שנה אקוט בדור דהיינו דור המדבר: כורתי בריתי עלי זבח · והיינו דור המדבר שכרתו ברית של מקום עלי זבחים ושלמים דכתיב (שמות כד) ויזבחו זבחים שלמים וכתיב (שם) ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם: נשבעתי וחוזרני בי · והיינו אשר נשבעתי באפי מפני כעסי נשבעתי ומתחרט אני: אלו חנניה מישאל ועזריה · שמסרו עצמן למיתה בשביל בריתו של מקום: ופדויי ה' · אלו דור המדבר שנפדו ממצרים: שבקיה ר"ע לחסידותיה · שרגיל לזכות את ישראל והשתא מחייב להו דאמר לעיל (דף קח.) דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ולקמן מפרש מאי חסידותיה: שנאמר הלוך וקראת. כלומר שהרי היה יכול לדרוש שיש להם חלק [לעולם הבא] דכתיב הלוך וקראת וגו': **מתני'** עשרת השבטים · שהגלה סנחריב שנאמר (מלכים ב יח) וינחם בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי: אין עתידים לחזור · ממקום שגלו והא דאמרינן בגמ' *דירמיה החזירן לא שהחזירן כולן אלא מקצתם החזיר: שנאמר וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה · שכך גזר להם הקב"ה שכיון שעוזבין את תורתו הוא מגלה אותן: כיום הזה מה היום מאפיל · בבקר אפל ובצהרים מאיר א"נ בערב אפל והולך ולמחרתו מאיר אף עשרת השבטים (אין) עתידין לחזור להיות להם חלק לעולם הבא לא בבניהם ובני בניהם קאמר אלא אותן שגלו עצמן אין להם חלק שרשעים גמורין הם אבל בניהם ודורות הבאים זוכין ומזכין. מ"ר: וישליכם · משמע שיהו כולם גולין במקום אחד אל ארץ אחרת והיינו עשרת השבטים שהגלם סנחריב והושיבם במקום אחד כדאמרינן (לעיל דף צד.) שהוליכם למדינת אפריקי אבל ב' השבטים לא גלו למקום אחד אלא נתפזרו בכל הארצות ועליהם הוא אומר אשרקה להם ואקבצם (זכריה י): ה"ג מתני' עשרת השבטים אין עתידין לחזור: **גמ'** תנו רבנן עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ויתשם ה' מעל אדמתם וגו' · ואית דמפרשי עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא היינו לימות המשיח שלא יקבלם משיח עם שאר גליות לפי שספרו בגנות ארץ ישראל כדאמרן לעיל (שם.) כי מתו שם וכו' ובדבר הזה נענשו מרגלים: ר"ש אומר · מאי כהיום הזה לומר לך אם מעשיהם כהיום הזה לא יהא להם חלק לעוה"ב: ואם [לאו] · שיחזרו בתשובה יחזרו גם הם מגלות ויש להם חלק לעולם הבא: האובדים בארץ אשור · אלו י' השבטים והנדחים בארץ מצרים אלו דור המדבר וכן לשון התוספתא ולא שמעתי עוד: שובה משובה · שכל ישראל עתידין לחזור: קטני בני רשעי ישראל · רשעי ישראל עצמן פשיטא דאין להם חלק לעולם הבא כדאמרי' בפ' בתרא דכתובות (דף קיא:) רפאים בל יקומו מי שמרפה עצמו מדברי תורה אבל בנים שלהם קטנים ולא חטאו פליגי בהו: שורש וענף · אלו בנים קטנים שלהם: שורש בעולם הזה · שימותו נפלים: וענף לעולם הבא · שאף על פי שאבותיהם היו רשעים הם לא חטאו: עיקר שרשוהי בארעא שבוקו · אלו הבנים קטנים שאע"פ שאבות אין להם חלק תקנה יש להם: שלא יניח · להם הקב"ה: לא מצוה ולא שיורי מצוה · לא מצוה חמורה ולא מצוה קלה הכל יהא מעביר ומשלם שכרם לאלתר כדי לטרדן מן העולם: זו נשמה · שמעמדת הגוף כשרש שמעמיד האילן: אבל קטני בני רשעי עובדי כוכבים. דוקא קאמר רשעי דאילו חסידי עובדי כוכבים פליגי בה ואיכא למ"ד הן עצמן באין ואיכא למ"ד אינן באין כדאמרן (ד' קה) ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים מכאן שאין להם חלק אמר לו רבי יהושע וכי נאמר בכל גוים והלא לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים הא אין שכחי אלהים יש להן חלק [לעוה"ב]: הכי גרסינן אבל קטני רשעי עובדי כוכבים דברי הכל אינן באין: מותאבד כל זכר למו נפקא ליה · כלומר לתנא דברייתא והאי דנפקא ליה דברי הכל היא דהא שורש וענף מיבעיא ליה למר כדאית ליה ומר כדאית ליה: זרע יעבדנו יסופר לה' לדור · זרע המסופר יעבדנו לה' לדור ודור שיחזור לו ויחיה: משעה שנזרע · משעה שנקלט הזרע במעי אשה אפילו הפילה אמו ונמחה יש לו חלק לעתיד דכתיב זרע יעבדנו והכי אמר בכתובות בפ' בתרא (דף קיא.) נבלתי יקומון לרבות נפלים: עני אני וגוע מנוער · אע"פ שאני עני גויעתי חשובה גויעה וראוי לומר עלי ויגוע ויאסף כלומר שזוכה אני לעתיד לבא כצדיקים שנאמר בהן גויעה ומאימתי מטעה שאני נושא אמיך ופחדך אפונה מתגלגלת ושוכה עלי והיינו מילה שבבשרו שאנו משמרים מאימתו של הקב"ה: אפונה · לשון אופן: מאי

הגהות הגר"א

[א] גמ' עלי זבח נמחקו ב' תיבות הללו: [ב] שם ור"ג. נמחק (וערש"י):

גליון הש"ם

גמ' ר"א אומר הרי הן באין לעוה"ב. עיין ב"ב דף ע"ג ע"ב תוס' ד"ה ודמו:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] גמ' דברי הכל אין באין לעוה"ב ור"ג מלות ור"ג נמחק ונ"ב בספרים שלפני רש"י לא היה כתוב זה דוק ותשכח: ב] רש"י ד"ה וענף לעוה"ב. מלת וענף נמחק:

[מגילה יד: ערכין לג.]

נ"א אינם עתידין לחזור

[תוספתא שם]

תהלים קטז

[עי' סוטה כו:]

ישעיה כו

מסורת הש"ס

[תוספ' פי"ג]

[נ"ל ואומר]

[נ"ל באין הן]

[חגיגה יד:]

[בעי' ליתא]

תוספתא פי"ג

דניאל ד

ישעיה כו

תהלים כב

שם

שם פח

[שבת קיט:]

תורה אור

ישעיה ה *מאי אמן א"ר חנינא *אל *מלך *נאמן °לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלי חוק אמר ר"ל למי שמשייר אפי' חוק אחד *א"ר יוחנן *לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' לא למד אלא חוק אחד [א] (שנאמר) זכריה יג °והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם א"ל רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' שלישי ירמיה ג של נח °כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ר"ל דברים ככתבן א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה יתיב רב כהנא קמיה דרב ויתיב וקאמר דברים ככתבן א"ל רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה חזייה דהוה קא חייף איוב כח רישיה וסליק ויתיב קמיה דרב א"ל °ולא תמצא בארץ החיים א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא קאמינא לא *תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תניא רבי סימאי אומר שמות ו נאמר °ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים מס' ריבוא אף יציאתן ממצרים שנים מס' ריבוא הושע ב אמר רבא וכן לימות המשיח שנא' °וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים תניא אמר ר' אלעזר ברבי יוסי פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים מצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה שמות ה נענש משה רבינו שנא' °ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרי כמה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא אמרו בראשית יג לי מה שמך אמרתי לאברהם °קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה *בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הרהר על מדותי שם כו אמרתי ליצחק °גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא שם מצאו עד שעשו מריבה שנאמר °ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא שם כח הרהר אחר מדותי אמרתי ליעקב °הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הרהר אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי שמות ה °והצל לא הצלת את עמך שם °עתה תראה (את) אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי שם לד אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים °וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר' חנינא בן גמליאל *גמלא אמר ארך אפים ראה ורבנן אמרי אמת ראה: תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבונו של עולם *ארך אפים לצדיקים אמר לו אף לרשעים א"ל רשעים יאבדו א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים אמר

מאי אמן · כשעונין על כל ברכה וברכה אמן היאך משמע קבלת יראת שמים: אל מלך נאמן · בנוטריקון שמאמין עליו הקב"ה: למי שמשייר אפילו חק אחד · מלשמרו נידון בגיהנם: לא ניחא ליה למרייהו · אין הקב"ה רוצה שתהא דן את ישראל כל כך לכף חובה: פי שנים בה יכרתו · ויגועו והשלישית יותר בה: אמר ר"ל שלישי של שם · שב' חלקים של כל העולם יהיו נכרתים וחלק ג' יותר בה ואיזה חלק שלישי כל שלישיות שיש לשלש אנו משלשין שמנח נפרדו כל העולם וג' בנים היו לו הרי שליש בניו שם ושלישי של שם הוא ארפכשד כדכתיב בני שם עילם ואשור וארפכשד ולוד וארם ומסתמא בזרעו של ארפכשד יהיה שארית הואיל וישראל יוצאים ממנו ושלישי של ארפכשד שהוא שלישי של שם שהוא שלישי של נח יוותר וכל העולם יכרת ולדברי ר"ל נמצאו ישראל מתמעטין ביותר שמארפכשד יצאו ישראל כדכתיב בפ' נח ארפכשד הוליד את שלח ושלח הוליד את עבר ועבר הוליד את פלג עד אברהם וכשאתה מחלק לג' חלקים זרעו של ארפכשד כגון בני ישראל וישמעאל שהן בני אברהם ובני לוט ובני הרן וכן שאר האומות שיצאו ממנו לג' חלקים שמא ישראל יהיו מרובין וקרובין להיות כנגד כולם ולא יגיעו כל זרע ארפכשד להיות פי שנים אא"כ ישראל משלימין רובן או חציין ונמצאו ישראל מתמעטין בתוך פי שנים: לא ניחא ליה למרייהו · להקב"ה שאתה ממעט אותן כל כך אלא אפילו שלישי של נח כלומר מכל בני נח דהיינו מכל העולם כולו יותר השלים ומסתמא אותו חלק הג' שישראל בו יהיה שארית ואם אין ישראל מרובין כל כך להיות אחד מג' שבעולם יהיו הגרים וחסידי עובדי כוכבים להשלים לשליש ואם הם מרובין להיות יותר מחלק השלישית יתמעטו קצת ומ"מ לרבי יוחנן אין ישראל מתמעטין כל כך כמו לדברי ר"ש בן לקיש מ"ר נ"א שלישי של שם והשלישית משמע שני שלים לכך נאמר שלישית שלישית של שלישי לשם וכתיב ובני שם עילם ואשור וארפכשד וישראל מארפכשד הוו ושלישית מארפכשד שהוא שלישי לשם יותר היינו שלישית מישראל אלא שלישי שלישי של נח כלומר כולו ארפכשד יותר בה שהוא שלישי שלישי של נח דשם היה בן שלישי של נח דכתיב (בראשית י) ובני נח שם חם ויפת וארפכשד שלישי לשם ועיקר: דברים ככתבן · שלא ימלטו אלא אחד מעיר ושנים ממשפחה: ולקחתי

ולקחתי אחד מעיר · בשביל חסיד אחד שבעיר אקח את כל העיר כולה: חזייה · רב לרב כהנא: דקא חייף רישיה · חופף ראשו ומעדן בעצמו בשעה שהיה לו ללמוד תורה: לא תמצא בארץ החיים · משמע שמקללו לא תבוא לעוה"ב: נאמר · בפרשת וארא ולקחתי אתכם לי לעם וכתיב בתריה והבאתי אתכם אל הארץ: מה ביאתם לארץ שנים מס' רבוא · שלא נשתיירו מס' רבוא שיצאו ממצרים אלא ב' אנשים יהושע וכלב כדאמרינן בבבא בתרא בפ' יש נוחלין (דף קכא·) לא עוברה גזרה · לא בפחות מכ' ולא ביותר מס' שנה בהנך נמי שתים רבוא שמתו במדבר לא אחשוב לא פחות מבן כ' שנה ויותר מס': אף יציאתן ממצרים שנים מס' רבוא · שמכל ס' רבוא שהיו במצרים לא נשתייר מהם אלא שנים בלבד ואותם שנים של ס' רבוא עלו [לס' רבואות שיצאו אחד מס' רבוא שהיו בהם] והשאר מתו כולם בשלשת ימי אפילה שלא יהיו מצרים רואין במפלתן של ישראל: וכן לימות המשיח · שלא ישארו מכל ס' רבוא אלא ב': וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים · עניים ושפלים יהיו כימי עלותה מארץ מצרים: מעכו בבנין · היו בונין אותם במקום לבנים: ועל דבר זה נענש משה רבינו · שכשראה שנעשה לישראל כך התחיל להתרעם ולהרהר לפני הקב"ה אמר משה לפני הקב"ה ומאז באתי: א"ל חבל על דאבדין ולא משתכחין · הפסד גדול יש על גדולים שאבדו ואיני יכול למצוא חסידים אחרים כמותם שאין אתה כאברהם ויצחק ויעקב שלא הרהרו אחרי מדותי: אל שדי · שאמרתי לו אני אל שדי פרה ורבה וגו' (בראשית לה) אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים (שם יז) והייתי מבטיחו שכל א"י לו ולבניו ולא אמרו מה שמך כמו שעשית אתה: בתחלה אמרת לי מה שמך · ועכשיו הרהרת על מדותי ואמרת הצל לא הצלת את עמך: לנטוע אהלו · כמו [ויטע] אהלי אפדנו (דניאל יא) ולשון נטיעה שייך באהל: עתה תראה · הפעם תראה נפלאות שאני עושה להם: מה ראה · על איזה מדה (אחת) של י"ג [מדות] ראה והשתחוה: אמת ראה · במדותיו שנקראת אמת ונתיירא אם נתחייבו כלייה אם הוא דן אותן בדין גמור ומיהר והתפלל עליהם שלא יהא דן אותן לפי מעשיהם: ה"ג תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום וכו' אמר לו רשעים יאבדו ולא יהיה לך ארך אפים עליהם: אמר לו · הקב"ה לא כך אמרת ארך אפים לצדיקים ולא לרשעים:
אמר

[שבת קיט:]
[נ"ל אמר לו רבי יוחנן] [כתובו' קיא:]
הגהות הגר"א [א] גמ' שנאמר נמחק:
[ב"ב טו.]
[נע"י ליתא]
[עי' תוס' עירובין כב. ותוס' ב"ק נ: ד"ה ארך]

לד א מיי' פ"ג מהל' ת"ת הלכה יב סמג עשין יב טוש"ע י"ד סי' רמו סעיף כא:

לה א מיי' פ"ד מהל' ע"ז הלכה ב סמג עשין טו :
לו ב מיי' שם הלכה ה והלכה ו :
לז ג מיי' שם הל' ב :
לח ד מיי' שם הל' ו :
לט ה מיי' שם הל' ז :
מ ו מיי' שם הל' י :
מא ז מיי' שם הל' ו :
מב ח מיי' שם הל' יג :
מג ט מיי' שם הל' ו :
מד י מיי' שם הל' ז :
מה כ ל מיי' שם הל' ב :
מו מ מיי' שם הל' ד :

תורה אור

אמר לפניו רבש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב °ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר ר' חנא הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להההוא ינוקא דאמר °עדותיך נאמנו מאד לביתך נאוה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה °תפלה למשה וגו' אמר ש"מ ארך אפים ראה *א"ר אלעזר א"ר חנינא עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר °ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו וגו' מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושים [א] רצונו ומצפים [ב] לישועתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו *למי שמשים עצמו כשירים °ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שערה ולרוח משפט זה הרודה את יצרו וליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו ולגבורה זה המתגבר ביצרו משיבי מלחמה זה שנושא ונותן במלחמתה של תורה שערה אלו שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה °וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו [וגו'] פקו פליליה ואין פוקה אלא גיהנם שנאמר °לא תהיה זאת לך לפוקה ואין פלילה אלא דיינין שנאמר °ונתן בפלילים : **מתני'** *אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב שנאמר °יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט ועד שיודח רובה ועד שידיחוה אנשים הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה או שהיה מדיחיה חוצה לה הרי אלו כיחידים וצריכין ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד זה חומר ביחידים מבמרובים שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט והמרובין בסייף לפיכך ממונם אבד °הכה תכה את יושבי העיר *הזאת לפי חרב *החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום א) הרי אלו מצילין אותה [ג] שנא' °החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב מכאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין [ד] שנאמר °ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה וגו' אם אין לה רחוב עושין לה רחוב היתה רחבה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שנאמר °ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך שללה ולא שלל שמים מכאן אמרו ההקדשות שבה יפדו ותרומות ירקבו מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו כליל לה' אלהיך אמר ר"ש אמר הקב"ה אם אתם עושין דין בעיר הנדחת מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלים עולה כליל לפני °והיתה תל עולם *לא תעשה *גנות ופרדסים דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם : **גמ'** ת"ר יצאו הן ולא שלוחין אנשים אין אנשים פחות מב' דבר אחר אנשים ולא נשים אנשים ולא קטנים בני בליעל בנים שפרקו עול שמים מצואריהם *מקרבך ולא מן הספר יושבי עירם ולא יושבי עיר אחרת לאמר שצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד איתמר ר' יוחנן אמר חולקין עיר אחת לשני שבטים ור"ל אמר *אין חולקין עיר אחת לב' שבטים איתיביה ר' יוחנן לר"ל עד שיהו מדיחיה מאותה העיר ומאותו שבט מאי לאו אע"ג דמדיחיה מאותה העיר אי איכא מאותו שבט אין אי לא לא ש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא דנפלה ליה בירושה א"נ דיהבוה ניהליה במתנה איתיביה °ערים תשע מאת שני השבטים האלה מאי לאו ארבע ופלגא מהאי וארבע ופלגא מהאי וש"מ חולקין עיר אחת לב' שבטים לא ארבעה מהאי וחמש מהאי אי הכי לפרוש פרושי קשיא

אמר לפניו וכו' · והשתא [מסתברא] כמ"ד ארך אפים ראה שכיון שראה [מדה זו] בהקב"ה שהוא ארך אפים אף לרשעים שמח : עדותיך וגו' ה' לאורך ימים · היינו מדת ארך אפים ועליה אמר משה עדותיך נאמנו מאד שראה אותו בחורב ופסוק זה מרע"ה אמרו דכתיב לעיל מיניה תפלה למשה איש האלהים וגו' : יכול לכל · למי שעושין לבזונו אע"פ שמתגאה : כשירים · שיריים שאין נחשבין כך אינו חשוב בעיניו ואינו מתגאה : ולרוח משפט · שופט את רוחו : שרודה ביצרו · שבועט ביצרו וחוזר בתשובה מן העבירה שעבר : ומתגבר ביצרו · מרגיז יצ"ט על יצה"ר אם היצה"ר אמר לו עשה עבירה זו לא דיו שנמנע מן העבירה אלא הולך ועושה מצוה ומתגבר עדיף מרודה : שערה · אלו בתי כנסיות : מה נשתנו אלו מאלו · שיש בהם מדות הללו מן האחר אמר הקב"ה ביין שגו : ואין פלילה אלא דיינין : **מתני'** יצאו אנשים בני בליעל מקרבך · שאין להם חלק לעוה"ב : וידיחו את (אנשי) [יושבי] עירם · הא אין נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ואותו השבט עצמה דכתיב מקרבך מקרב אותו שבט עצמו : עד שיודח רובה · דכתיב ויושבי העיר משמע ישובה של עיר היינו רובה ליסנא אחרינא עד שיודח רובה דכתיב מקרבך קרי ביה מרובך : ה"ג עד שיודח רובה עד שידיחוה אנשים : או שהיו מדיחיה חוצה לה · שלא היו מאותה העיר : הרי אלו כיחידים · שהן בסקילה וממונן פלט : וצריכים ב' עדים והתראה לכל אחד · כדיליף בגמרא [ב] יחידים בסקילה לפיכך ממונן פלט ומתוך שהחמרת עליו במיתתו הקלת עליו בממונו : הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום מצילין · מדכתיב יושבי מכלל דשייה של חמרים וגמלים שנשתהו בעיר ל' יום כדמפרש בגמרא דהוו להו יושבי העיר הרי אלו מצילין אם רוב אנשי העיר הודחו וחמרים וגמלים משלימין המיעוט ועושה אותם רוב מצילין עליהם שאין ממונם אבד אלא נדונים כיחידים וגורמין נמי לעשות אותה עיר הנדחת אם משלימים לעיר הנדחת לעשות רוב אלא הא פסיקא טפי דחמרת וגמלת אין דעתם מעורבת עם בני העיר להיות נדונין עמהן : ה"ג החרם אותה וכל אשר בה מכאן אמרו צדיקים וכו' ושל רשעים בין מתוכה בין מחוצה לה אבודים בגמרא מפרש לה מדכתיב כל : ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה אין לה רחוב עושין לה רחוב · ורחובה דהשתא נמי משמע : היה רחובה חוצה לה · שמקום קבוץ בני העיר היה חוץ לעיר כונסין אותה לעיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה רחוב שרפיא גדולה : את העיר ואת כל שללה ולא שלל שמים · דשלל שמים פלט : מכאן אמרו הקדשות שבתוכה יפדו · כלומר אין נשרפין

אלא הרי הם כשאר הקדש שצריך פדייה כ"ש דשלל שמים הם : ותרומות ירקבו · ובגמ' מוקמי לה בתרומה ביד כהן דממון כהן הוא וחל עליה איסור דעיר הנדחת דנהי דבשריפה לא הויא עם שאר שללה דקדש אקרי ולא מזלזלינן ביה כולי האי : מעשר שני · אע"פ שהוא נאכל לישראל הואיל וקדש איקרי לא אמרי' ישרף אלא יגנזו וכן כתבי הקדש יגנזו : ה"ג כליל לה' אלהיך אר"ש אמר הקב"ה וכו' כאילו אתה מעלה עולה שהוא כליל לפני : לא תעשה גנות ופרדסין וכו' · בגמ' מפרש במאי פליגי : לכמו שהיתה · ביישוב בתים : **גמ'** יצאו הם ולא שלוחם · אם המדיחין עצמן יצאו והדיחן והרי הם מרובים ודנין בסייף אבל אם הדיחו ע"י שליח כיחידים הם בסקילה וממונם פלט : אין אנשים פחות מב' · דע"י מדיח אחד אין נעשית עיר הנדחת : בקרבך · משמע באמצע ולא מן הספר שאם היתה עיר של ספר בין מחוץ עובדי כוכבים למחוץ ישראל אינה נעשית עיר הנדחת דגזירת הכתוב היא שלא תעשה עיר הנדחת : יושבי העיר ולא יושבי עיר אחרת · דהיינו מדיחי' מחוצה לה : לאמר נלכה ונעבדה · משמע שצ"ל לפניהו שכך אומרים נלכה ונעבדה ואין אמירה אלא בעדים אלמא צריך עדים לכל אחד ואחד שיעידו עליהם מה שאמרו וה"נ צריך התראה לכל א' וא' מהם : חולקין עיר אחת · בתחלה כשחלקו ישראל את הארץ היו רשאין ליתן ולחלוק עיר א' לב' שבטים כגון אם אירע להם עיר בתחום ומקצת מושכת לתחום אחר שבט אחד נוטל חלק באותו קצת הארץ ע"פ הגורל נחלקה הארץ אם נפתלי עולה תחום גינוסר עולה עמו דהכי אמרינן בב"ב בפרק י"נ ומנחילין (דף קכב·) : אין חולקין · אלא כולה של אותו השבט שרוב' בתחומי' : מאי לאו אע"ג דמדיחיה מאותה עיר · אם יהיו מאותו שבט נעשית עיר הנדחת ואי לא לא שאם אינו מאותו שבט שהודחו אלא משבט אחר שבעיר אינו בסייף אלא בסקילה אלמא אפשר שיהו מן אותה העיר ולא מאותו שבט וה"ד כגון שחלקו עיר אחת לשני שבטים : לא · לעולם אימא לך דאין חולקין והיכי משכחת לה מאותה עיר ולא מאותו שבט כגון דנפלה למדיחיה בירושה מקצת העיר ע"י בת יורשת נחלה : ערים תשע מאת שני השבטים האלה · ממטה יהודה וממטה שמעון נטלו ט' ערים ונתנום ללוים : מאי לאו דשקל מהאי ד' ופלגא · שהיתה עיר א' של יהודה ושמעון ונטלו מהם אלמא חולקין עיר אחת לשני שבטים : ה"ג לא ד' מהאי וה' מהאי : א"ה לפרוש פרושי · הי ניהו שבט דשקיל מיניה ה' והי ניהו דשקיל מיניה ד' ומאי כתיב ערים תשע מאת שני השבטים משמע דבשוה שקל : קשיא

הגהות הגר"א
[א] גמ' רצונו. נמחק וכ"ב לביזונו : [ב] שם לישועתו · נמחק וכ"ב לתפארתו : [ג] שם שנאמר נמחק : [ד] שנא' נמחק :

הגהות מהר"ב רנשבורג
א] מתני' הרי אלו מצילין אותה שנאמר וכו' הרי אלו אובדין שנאמר וכו' כונסין אותה לתוכה שנאמר אלו ג"פ שנאמר נמחקו : ב] רש"י ד"ה וצריכין וכו' כדיליף בגמ' כאן הס"ד ומה"ד יחידים :

עיין רש"י בת"א
[מגילה טו: ע"ש כמה שינויים בפירש"י שם]
[ר"ה יז:]
[עי' תוספות לעיל מז. ד"ה ואמאי]
ב"ב ת
נקרא ההיא
[בסה"מ לא תבנה עוד]
[בסה"מ אפי' גנות וכו']
[לעיל טז:]
הא דיהושע נחלקה לשבט יהודה ובנימין ע"פ הדיבור היה · ק"י ביומא יב]
[יהושע כא]

מסורת הש"ס

לעיל טז. ע"ש

[ב"ב ח. ע"ש]

כ"ב ז:

שם ח. [תוספ' נדרים פ"ב]

[תוספ' פי"ד]

[ערכין ז: ושם הגירס' ר' יוסי בר' חנינא]

[שם הגירסא בסכתא תרגום של ויתד תסיה לך וסיכתא]

תורה אור

קשיא איבעיא להו הודחו מאליהן מהו וידיחו אמר רחמנא [א]ולא שהודחו מאליהן או דילמא אפילו הודחו מאליהן ת"ש הדיחוה נשים וקטנים אמאי ליהוי כהודחו מאליהן הנך בתר נפשייהו גרידי הני בתר נשים וקטנים גרידי: עד שיודח רובה: היכי עבדינן אמר רב יהודה דנין וחובשין דנין וחובשין א"ל עולא נמצא אתה מענה את דינן של אלו אלא אמר עולא דנין וסוקלין דנין וסוקלין איתמר רבי יוחנן אמר דנין וסוקלין דנין וסוקלין ור"ל אמר מרבין להן בתי דינין איני *והאמר ר' חמא בר יוסי א"ר אושעיא דברים יז °והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך אלא [ב]מרבין להן בתי דינין ומעיינין בדיניהן ומסקינן להו לבית דין הגדול וגמרי להו לדינייהו וקטלי להו: הכה תכה את יושבי העיר וכו': תנו רבנן *[ג]החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום לנו בתוכה והודחו עמה אם נשתהו שם ל' יום הן בסייף וממונן אבד פחות מיכן הן בסקילה וממונן פלט ורמינהי *כמה יהיה בעיר ויהיה כאנשי העיר [ד]י"ב חדש אמר רבא לא קשיא הא למיהוי מבני מתא הא למיהוי מיתבי מתא והתניא *[ה]המודר הנאה מבני העיר אם יש אדם שנשתהא שם י"ב חדש אסור ליהנות ממנו פחות מיכן מותר ליהנות ממנו ביושבי העיר אם נשתהא ל' יום אסור ליהנות ממנו פחות מיכן מותר ליהנות ממנו: החרם אותה ואת כל אשר בה כו': ת"ר שם יג °החרם אותה[א] ואת כל אשר בה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה ואת כל אשר בה לרבות נכסי צדיקים שבתוכה שללה ולא שלל שמים ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים שחוצה לה *אמר ר"ש מפני מה אמרה תורה נכסי צדיקים שבתוכה יאבדו מי גרם להם שידורו בתוכה שם ממונם לפיכך ממונם אבד אמר מר °ואת כל שללה תקבץ לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה אמר רב חסדא [ו]ובנקבצים לתוכה אמר רב חסדא פקדונות של אנשי עיר הנדחת מותרין ה"ד אי לימא דעיר אחרת ואיתנהו בגוה פשיטא דמותרין לאו שללה הוא ואלא דידהו ואיתנהו בעיר אחרת אי דנקבצין לתוכה אמאי מותרין ואי אין נקבצין לתוכה הא אמרה חדא זימנא לא [ז]לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה והכא במאי עסקינן [ח]כגון דקביל עליה אחריות מהו דתימא כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי קא משמע לן אמר רב חסדא [ט]בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת אסורה °עיסה [י]חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת מותרת מאי טעמא בהמה כמאן דלא פליגא דמיא עיסה כמאן דפליגא דמיא בעי רב חסדא בהמת עיר הנדחת מהו דתיתהני בה שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב אמר רחמנא [כ]לא שנא שחטה משחט לא שנא קטלא מקטל או דלמא כיון דשחטה מהניא לה שחיטה מאי תיקו *בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו אמר רבא הא דרשעיות אסור °תקבץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה שם [ל]יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה אלא אמר רבא בפיאה נכרית היכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דמיא לא צריכא דתלי *בסיבטא כנכסי צדיקים שבתוכה דמי [מ]ואבד או דלמא כיון דעיילא ונפקא כלבושה דמי תיקו: ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה וכו': *ת"ר אין לה רחוב אינה נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב במאי קמיפלגי מר סבר רחובה מעיקרא משמע ומר סבר רחובה השתא נמי משמע:

לעיל מה:

והקדשות

קשיא. לשון הפסוק קשה לתרץ למ"ד חולקין אבל לא מיותב: גרידי. בדל"ת נמשכין וכן גרים רבי בכוליה הש"ס מגריד גריד וכ"ל שהוא לשון גרידא דמפרשינן יחיד על שם שהוא יחיד מסוף ומופרש הוא מן הכל ואין לאחרים סביביו ולשון ארמי הוא ואין דומה לו בפסוק (ודומה לו) אבל גורדו ומעמידו על גלדו (ר"ה ד' כז:) הוא לשון עברי ודומה לו בפסוק (איוב ב) ויקח לו חרש להתגרד בו בדל"ת ופי' לשון חטיטה שמחטט וגורד בסכין או בכל דבר וגורר ברי"ש לשון עברי הוא כמו (שבת ד' כב:) גורר אדם מטה כסא ושלחן וכן (ב"ב ד' פו:) היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא: בתר נפשייהו גרידי. ומעשיהם מעשה ואדוקים ביותר הואיל ומעצמם הם נדחין ודין הוא שיעשה עיר הנדחת: אבל הנך דהודחו בתר נשים וקטנים גרידי. שאין אדוקים כ"כ: היכי עבדינן. היאך נעשין רובא נדחים הואיל דצריכין עדים והתראה לכל אחד ואחד: דנין וחובשין. כשרואין ב' או ג' מהם עובדים ע"ז לא יסקלו אותן ומניחין כל האחרים מלסקול אלא דנין אותם לסקילה וחובשין אותם בבית הסוהר וכן עושין עד שרואין אם מצטרפין לרובא וחוזרין ודנין אותם דין אחר להריגה ומאבדין את ממונם: ומענה את דינם. שלאחר שנגמר דינם אתה משהה אותם ומענה את דינם: דנין וסוקלין. עד שיהיו דמחזקינן להו כיחידים ודנין וסוקלין ומכאן ואילך נתברר הדבר למפרע שהודחו רובא והוו בסייף וממונם אבד ומכאן ואילך אי אתה רשאי למשכן למיתה חמורה: ור"ל אמר מרבין להם בתי דינין. לאו משום דאין דנין ב' ביום אחד דהא אמרת בפרק נגמר הדין (לעיל מו.) דבמיתה אחת דנין אלא משום דנפישי עדיםלכל אחד ואחד ואין פנאי לחקור כל אחד ואחד ביום אחד מרבים להם בתי דינים כדי שתתקבל עדותן ביום א' ויגמור דין כולם ביום אחד: לשעריך. לב"ד שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה: ואי אתה מוציא. אלא בסנהדרי גדולה: אלא מרבין להם בתי דינין ומעייני בדיניהם. אם הוו מרובים ואם הודחו רוב' מעלים את כולן לב"ד הגדול: כמה יהא בעיר. משנה בהשותפין: ויהא כאנשי העיר. ליתן בצורכי העיר: למיהוי כבני מתא. שיהא נקרא כבני העיר אין נקרא בפחות מי"ב חדש אבל להקרות מיושבי העיר כיון ששהה ל' יום נקרא מאנשי העיר וקרינן בהו את יושבי העיר ההוא: והתניא. בניחותא: המודר הנאה. שאומר הרי עלי קונם אם אהנה: החרם אותה פרט לנכסי צדיקים שבחוצה לה. שאם היו צדיקים דרים בתוכה והוו להו נכסים מופקדים במקום אחר ביד אחרים

אין מחרימין אותן אבל נכסים שיש להם באותה העיר מחרימין אותן וטעמא מפורש לקמן: אמר ר"ש מפני מה וכו'. בכל דוכתי דרש ר"ש טעמא דקרא*: ה"ג אמר מר ואת כל (שללה) אשר בה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה: אמר רב חסדא ובנקבצין לתוכה. נכסי רשעים הקרובין לעיר שיכולים לקבצם לתוך העיר באותו יום עצמו שכונסין שלל העיר לרחוב לשורפן הן אבודים עמה אבל רחוקים דאין מגיעין לעיר אינן אבודים ודוקא שכבר היו לתוכה אלא שמעכשיו היו מופקדים ביד אחרים אבל לא היו מעולם בתוכה כגון דנפלה להם בירושה לא קרינא ביה שללה ואין הממון אבד: אלא דידהו. דבני עיר הנדחת ומופקדים הם בעיר אחרת: הא אמרה. רב חסדא ובנקבצין לתוכה והא אין נקבצין: דקבל עליו אחריות. בני עיר הנדחת: כמאן דלא פליגא. (א) א"א לבזית בשר בלא שחיטה ואפילו שחטה משחט אין בשחיטתו כלום דלא לשחיטה קיימא אלא למיתה ושחיטתה זו היא מיתת הבהמה ואין היתר אפילו החלי שאין של עיר הנדחת דכי שחט לסימן דעיר הנדחת אינו שוחט אלא ממית ולא מהניא ביה שחיטה: עיסה. כל אימת דבעי פליג לה ואין חלק של עיר הנדחת מעורב בו: ל"ש שחטה משחט ל"ש קטלא מקטיל. דבין בשחיטה ובין בהריגה קרינא ביה לפי חרב דאפילו שחטה מיתה בעלמא היא ולא מהני מידי או דילמא לפי חרב היינו שלא כדרך שחיטה אבל דרך שחיטה מהניא לה לטהרה מידי נבילה דנהי דלאכילה איתסרה ואיסור הנאה הוא אבל תיהני לטהרה מידי נבלה: שיער נשים צדקניות. שבעיר הנדחת מהו אי הוו בכלל ואת כל שללה תשרף או לא: רשעניות. פשיטא לן דישרף עם שלל העיר: תלישה. שצריך לגלחה: פיאה נכרית. גדיל של שערות דעלמא שעושין לנוי קא מבעי ליה לרב יוסף אם של צדקניות הוי: מחובר בגופה. שנקשר בה: כגופה דמי. וכשם שאין שורפין מלבושין שעליהן שהרי צדקניות הן כך אין שורפין אותו גדיל: דתלי בסבטא. תלה אותו גדיל ביתד ואין קשורין בה עכשיו: כיון דעיילא ונפקא. רגילה לקושרה תדיר אף על פי שלא קשרתו עכשיו כל מקום שיהא שם נדון כמלבוש שעליה דכל שעתא דעתה עליה וכשאר מלבושין דמי: רחובה מעיקרא משמע. רחובה שהיה לה מתחלה ולא שעושין לה רחוב עכשיו:

היו

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה ב סמג עשין טז: [לעיל כה.] רמ"א מ"ז

מח ב מיי' שם הלכה ו:

מט ג מיי' שם הלכה ט:

נ ד מיי' פ"ד מהל' שכנים הלכה ה סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קסג סעיף ב:

נא ה מיי' פ"ט מהל' נדרים הלכה יז סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' ריז סעיף לב:

נב ו ז ח מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה י סמג לאוין סו

נג ט י מיי' שם הלכה יא:

נד כ ל מ מיי' שם הלכה יב והלכה יג [ועי' כ"מ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כמאן וכו' דלא אפשר:

הגהות הגר"א

[א] גמ' ואת כל אשר בה. נמחק:

גליון הש"ס

גמ' עיסה חליה של עיר הנדחת. עי' שאגת אריה סי' פ"ט: שם יצא זה שמחוסר תלישה. עי' לעיל מו ע"ב תוס' ד"ה תלישה:

עין משפט
נר מצוה

נה א ב ג ד מיי' פ"ד מהל' עכו"ם הלכה יג סמג עשין טו :

נו ה ו מיי' פ"ז מהל' בכורים הלכה ד :

נז ז מיי' פ"ז מהל' בית הבחירה הלכה יד ופ"ד מהל' עכו"ם הלכה ד :

נח ח מיי' פ"ב מהל' מעשר שני ונטע רבעי הלכה ח סמג לאוין קלו :

והקדשות שבה יפדו כו' : *ת"ר *היו בה (א) (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו ותרומות ירקבו ומעשר שני וכתבי הקדש יגנזו *ר"ש אומר בהמתה ולא בהמת בכור ומעשר שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר אמר מר היו בה (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ר' יוחנן אמר °זבח רשעים תועבה ר"ל אמר ממון בעלים הוא והכא בקדשים שחייב באחריותן *ור"ש היא דאמר ממון בעלים הוא הא מדסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי *דאמר קדשים קלים ממון בעלים אבל קדשי קדשים מאי *יפדו אדתני סיפא קדשי בדק הבית יפדו ליפלוג וליתני בדידה בד"א בקדשים קלים אבל קדשי קדשים *יפדו כיון דאיכא חטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל דכתיב זבח רשעים תועבה אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן אמר לך כי אמרינן זבח רשעים תועבה הני מילי היכא דאתנהו בעינייהו אבל הכא כיון דאישתני אישתני : ר"ש אומר *בהמתך ולא בהמת בכור ומעשר : במאי עסקינן *אילימא בתמימין שלל שמים הוא אלא בבעלי מומין שללה נינהו אמר רבינא לעולם בבעלי מומין °ומי שנאכל בתורת *בהמתך יצאו אלו שאין נאכלין בתורת *בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר *דשלל שמים נינהו ופליגא דשמואל דאמר שמואל הכל קרב והכל נפדה מאי קאמר ה"ק כל שקרב כשהוא תם ונפדה כשהוא בעל מום משלל אימעיט וכל שקרב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא : תרומות ירקבו : אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד ישראל אבל תרומה ביד כהן כיון דממוניה הוא תשרף מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו והא מעשר שני ביד ישראל כתרומה ביד כהן דמי וקתני יגנזו אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד כהן אבל תרומה ביד ישראל 'תנתן לכהן שבעיר אחרת *תנן התם *עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים "מחייבין אמר רב חסדא מחלוקת 'במעשר שני בירושלים דר"מ סבר *מעשר שני ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל *בגבולין דברי הכל פטור מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנזו במאי עסקינן אילימא בירושלים מי הויא עיר הנדחת והתניא *עשרה דברים נאמרו בירושלים וזו אחת מהן 'אינה נעשית עיר הנדחת ואלא בעיר אחרת ואסקוהו לגוה הא קלטוהו מחיצות אלא לאו בגבולין וקתני יגנזו לא לעולם דעיר אחרת ואסקוהו לגוה והכא במאי עסקינן שנטמא ולפרקיה *דא"ר אלעזר "מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל °לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר °וישא משאת מאת פניו הכא במאי עסקינן בלקוח ולפרקיה

תורה אור
מִשְׁלֵי כא
דברים יד
בראשית מג

היו בה קדשי מזבח. כגון עולות ואשמות של רשעים בתוכה נהי דלא קרינן בהו את כל בהמתה לפי חרב דהא לא בהמתה היא אלא בהמת שמים אלא מאיכותא הוא להקריב קרבנות של רשעים הללו שהודחו הלכך ימותו כונסין אותן לכיפה ומאכילין אותן שעורין עד שכריסן נבקעת דאפילו דמיהם אסור כדלקמן : שנאמר כליל לה' אלהיך ל"ג : ר"ש אומר וכו'. לקמן מפרש טעמא : זבח רשעים תועבה. ואפילו דמיהן אסורין : ור"ש היא דאמר. בהזהב (ב"מ נו:) קדשים שחייב באחריותן ממון בעלים הוא ויש בהם אונאה הלכך לענין עיר הנדחת נמי ממון בעלים הוא ודיינינהו לפי חרב כשאר בהמות שבתוכה והלכך אסורין דמיהן בהנאה והאי דקאמר ימותו ולא אמר שיחרימו אותה עמהם משום כבוד שמים : ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר. בפ"ק דב"ק (ד' יב:) ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהם ממונו והואיל וממונו הם אסורים בהנאה דאפילו דמיהן בהמתם מיקרו אבל קדשי קדשים (ב) *אמאי ירעו דהא ודאי הם עצמם אינם קרבים דזבח רשעים תועבה אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה: אי הכי *מדתני סיפא וכו'. דקא מפליג בין קדשי מזבח לקדשי בדק הבית : ליפלוג וליתני בדידה. בקדשי מזבח עצמן בין קדשים קלים לקדשי קדשים : דלמיתה אזלא. כדאמרינן (תמורה ד' טז:) חמש חטאות מתות : לא פסיקא ליה. למיתני קדשי קדשים דעיר הנדחת ירעו דכיון דמתו להם אותם רשעים אי איכא חטאות שהפרישו בחייהם אזלי למיתה דכל חטאות שמתו בעליהם מתות במסכת הוריות (ד' ו.) מפרש טעמא אבל שאר קדשי קדשים כגון אשמות שמתו בעליהם ירעו : דאיתנהו בעינייהו. דהן עצמן ודאי אינן קרבים משום זבח רשעים תועבה : אבל הכא. דאיכא למימר ירעו ויפלו דמיהם לנדבה : כיון דאישתני. ליכא הכא זבח רשעים תועבה : ולא בהמת בכור ומעשר. שאם היו בה בכורות או מעשר בהמה שהוא של ישראל וחלבו ודמו קרב אין מחרימין אותו עמה דלא מיקרי בהמתה: שלל שמים הוא. ומשללה נפקא : אלא בבעלי מומים. שאין בהם חלק לגבוה אלא נאכלין לבעלים שללה נינהו אמאי אין מחרימין אותן עמה : לעולם בבעלי מומין. ואפ"ה אין *נשרפין עמה דדרשינן לקרא הכי בהמתה למי שנאכל לבעלים בתורת בהמתה יצאו אלו שיש להם שם לווי שאין נאכלים בתורת בהמתם שאין אומרין בהמת עיר הנדחת אלא בהמת בכור ומעשר של עיר הנדחת : ופליגא. הא דרבינא אדשמואל דאמר שמואל עלה דהא מילתא דר"ש כי הוה קשיא לן במאי עסקינן הוי מתרץ הכי הכל קרב והכל נפדה : מאי קאמר ה"ק. כל שהוא קרב לגבוה כשהוא תם וכשהוא בעל מום צריך פדייה כגון שאר קדשים קלים חוץ ממעשר בהמה ובכור הנהו משללה נפקא דאין מחרימין אותם עמה דהואיל וצריכי פדייה במומן שלל שמים קרינן ביה ופליג עליה דת"ק דאמר קדשים קלים ממון בעלים הוא : וכל שקרב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום · אלא נאכל לבעלים כגון בכור ומעשר ההוא לאו שלל שמים מקרו ואפילו בתמותן ולא מצי למפרך והא בתמותן שלל שמים הוא שהרי נאכל במומו והלכך אצטריך בהמתה למעוטי בכור ומעשר תמימים דמשללה ליכא למעוטינהו והיינו פליגא דאיהו מוקי לה אפילו בתמימים דקסבר בכור ומעשר בעלי מומין בהמתה קרינא ביה ובסייף : תרומה ביד ישראל. שעדיין לא נתנה לכהן דאפילו אותו ישראל רשע הוא תרומה שבידו אינה נשרפת עם שאר שללה דהא לאו דידיה הוא דשמא היה נתנה לכהן צדיק שבחוצה לה הלכך אינה נשרפת דהייתו כפקדון דעיר אחרת ואתנאו בגוה דאמר לעיל דמותרין ונהי דבאכילה לא שריגא לה דשמא היה נתנה לכהן רשע שבתוכה הלכך ירקבו אבל תרומה ביד כהן דממוניה הוא תשרף: וקתני יגנזו. אע"ג דממוניה הוא לא אמר תשרף : אלא תרומה ביד כהן . דממוניה הוא ולא מזלזלינן בה כולי האי הואיל וקדש הוא : לכהן שבעיר אחרת. כלומר לכהן שלא הודח עמהן : אבל בגבולין. שאין לה היתר אכילה אלא בפדייה ד"ה פטורה מן החלה דממון גבוה הוא ל"א אבל בגבולין דאין לה היתר אכילה בשעת חיוב חלה דהייתו בשעת גלגול העיסה לא קרינא ביה ראשית עריסותיכם (במדבר טו) ואפילו פדאה לאחר מיכן פטור מן החלה: י' דברים נאמרו בירושלים. בפ' מרובה (ב"ק פב:) חשיב להו : אלא בעיר אחרת ואסקו לגוה : שהיה אותו מעשר שני של אחד מבני עיר הנדחת והעלו אותו לירושלים קודם שהודחה ואח"כ הודחו אם כן אמאי יגנזו לשתרו נמי באכילה דהא קלטינהו מחיצות דהיינו חומה : אלא לאו בגבולין. ולא מטו ליה וקתני יגנזו ואיט יולא לישרף בתמיה : ואם איתא. דבגבולין לד"ה ממון גבוה הוא לשתרי נמי באכילה אלא לאו ממון הדיוט הוא ונהי דבשריפה לא משום זילותא : לעולם דעיר הנדחת ואסקיה לגוה. ודקאמרת לשתרו נמי באכילה דהא קלטוהו מחיצות : הכא במאי עסקינן כשנטמא. דלאו בר אכולי בטומאה הוא דכתיב (דברים כו) לא בערתי ממנו בטמא ולקמן פריך מאי איריא עיר הנדחת אפילו בחוצה לה : ואפילו בירושלים. לאחר שנכנס ואע"ג דדרשינן (שם יד) כי ירחק ממך המקום ונתת הכסף בידך ברחוק מקום אתה פודה ולא בקרוב מקום : ואין שאת אלא אכילה . וה"ק קרא כי ירחק ממך המקום או כי לא תוכל לאוכלו שנטמא ונתת הכסף בידך : בלקוח. שכבר הוציאה בהוצאה לכסף מעשר ונתנוהו ביין ושכר ובשר ונטמא אותו לקוח דהוה לית ליה פדייה וכי קאמר ר"א במע"ש גופיה שהעלה פירות מע"ש לירושלים ונטמאו :

אפרקיה

[נ"ל מאין]
[נ"ל אדתני]
[נ"ל בהמתה]
[נ"ל בהמתה]
[בתוס' דבכורות דף לא. ד"ה חוץ וכו' משמע דגרסי הכא בסוגיא כמו דסיים הש"ס בתמורה ח. דתנן כל פסולי המוקדשין נמכרין באטליז חוץ מן הבכור והמעשר ע"ש אבל מפירש"י דהכא ד"ה לעולם בבעלי מומין וכו' מוכח דלא גרים להא דתנן כו' ומשום הכי פירש"י הכא יצאו אלו שיש להם שם לווי ורבינא הוא דמשני לה הכי כאן אבל בתמורה ח. סתמא דש"ס מייתי להא דתנן כל פסולי וכו' ולא ס"ל כרבינא בפי' הזה]
נ"א נהרגין
א"ז משנה אלא ברייתא ועיין רש"ל
[עי' תוס' קידושין נג: ד"ה איהו ותוס' בכורות ע: ד"ה ותנן ועי' היטב תוס' סוכה לה. סד"ה לפי]

גליון הש"ס
גמ' ומי שנאכל בתורת בהמתך. עי' זבחים דף עה ע"ב תוס' ד"ה הספים:

מסורת הש"ס
לעיל מז. [תוספ' פי"ד]
[תמורה ח. ע"ש]
[ב"מ נו.]
[ב"ק יב: וש"נ]
[גי' רש"י ירעו וכנ"ל]
[לפי גירסת רש"י דלעיל נ"ל ירעו]
[נ"ל בהמתה]
[תמורה ח. ע"ש]
סוכה לה: פסחים לח. [עי' חולין פז: תוס' ד"ה תנן התם]
[קידושין כד. וש"נ]
ב"ק פב.
ב"מ נג. פסחי' לו: מכות יט:

הגהות הב"ח
(א) גמ' ת"ר היו בה קדשים קדשי מזבח כצ"ל ותיבת קדשי נמחק : (ב) רש"י ד"ה ואליבא דרי' יוסי וכו' קדשי קדשים ירעו כצ"ל ותיבת אמאי נמחק :

וליפרקיה *דתנן ״הלקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה כר״י דאמר יקבר אי הכי מאי איריא עיר הנדחת אפילו דעלמא נמי אלא לעולם בטהור וכגון דנפול מחיצות וכדרבא *דאמר רבא ״מחיצה לאכול דאורייתא ״לקלוט דרבנן וכי גזור רבנן כי אתנהו למחיצה כי ליתנהו למחיצה לא: כתבי הקדש יגנזו: מתניתין דלא כר״א *דתניא ר״א אומר כל עיר שיש בה אפי׳ מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנא׳ °ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל והיכא ״דאיכא מזוזה לא אפשר דכתיב °לא תעשון כן לה׳ אלהיכם: ר״ש אומר אמר הקב״ה וכו׳: לימא בדר׳ אבין א״ר אילעא קמיפלגי *דא״ר אבין א״ר אילעא כל מקום שאתה מוצא כלל בעשה ופרט בלאתעשה אין דנין אותו בכלל ופרט דמר אית ליה דרבי אבין ומר לית ליה דרבי אבין לא דכ״ע אית להו דר׳ אבין והכא בהא קמיפלגי מר סבר עוד לגמרי משמע ומר סבר עוד לכמה שהיתה: אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים: ת״ר ״היו בה אילנות תלושין אסורין מחוברין מותרין של עיר אחרת בין תלושין בין מחוברין אסור מאי עיר אחרת אמר רב חסדא ״יריחו דכתיב °והיתה העיר *חרם לה׳ וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה׳ אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה תניא *לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב °בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה תניא *באבירם בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו היה לו ללמוד אבירם ושגוב מאי עבוד (*מאי קאמר) ה״ק באבירם בכורו היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה ת״ל שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירם עד שגוב אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו למשאל בשלמא בי טמיא יתיב וקאמר דילמא כי מילט יהושע הכי לט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א״ל אליהו אין אמר ליה השתא לווטתא דמשה לא קא מקיימא דכתיב °וסרתם ועבדתם וגו׳ וכתיב וחרה אף ה׳ בכם ועצר את השמים וגו׳ וההוא גברא אוקים ליה עבודת כוכבים *על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מיטרא דמיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא מיד °ויאמר אליהו התשבי מתושבי גלעד *חי ה׳ אלהי ישראל אם *יהיה טל ומטר וגו׳ בעי רחמי והבו ליה אקלידא דמטרא וקם ואזל °ויהי דבר ה׳ אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית °והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר וגו׳ *מהיכא אמר רב יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב °ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב °ויהי דבר ה׳ אליו לאמר קום לך צרפתה וכתיב °ויהי אחר הדברים האלה חלה בן האשה בעלת הבית בעא רחמי למיתן ליה אקלידא דתחיית המתים אמרי ליה *שלש מפתחות לא נמסרו לשליח של חיה ושל גשמים ושל תחיית המתים יאמרו שתים ביד תלמיד ואחת ביד הרב אייתי הא ושקיל האי דכתיב °לך הראה אל אחאב [ואתנה] מטר דרש ההוא גלילאה קמיה דרב חסדא משל דאליהו למה הדבר דומה לגברא דטרקיה לגליה ואבדיה למפתחיה דרש ר׳ יוסי בצפורי אבא אליהו

וליפרקיה לכוליה · ומשני כר״י דאמר לא אלים למתפס פדיונו בההיא תורה אור *מנה גופא במס׳ מעשר שני (פ״ג מ״י) והיינו כמי מעשר שני דקאמר יגנז בקבורה: אלא לעולם · במעשר שני דעיר הנדחת טהור ואסקוה לגוה ודקאמר ליטתרי באכילה דהא קלטוהו מחיצות אחר שנכנס לחומת ירושלים: דאמר רבא (*בשחיטת חולין פ׳ בהמה המקשה (דף סח): מחיצות לאכול דאורייתא · מן התורה מצוה לאכול לפנים מן החומה: אבל מחיצות לקלוט · שיהיו מחיצות קולטות בין לענין פדייה בין לכל ענין מדרבנן הוא וכי גזור רבנן דתיהוי קליטת מחיצות למעשר דשוב אינו יכול לפדותו [א] ולענין עיר הנדחת כמי שלא יהא בשריפה היכא דאיתנהו מחיצות: דכתיב ואבדתם · את שמם מן המקום ההוא וגו׳ וסמיך ליה לא תעשון כן לה׳ אלהיכם ובמזוזה הואיל וכתיב בה אזכרות אי אפשר לשריפה משום קרא דלא תעשון כן ואנן בעינן שללה וליכא דהאי שלל שמים הוא: כלל בעשה ופרט בלא תעשה · כגון והיתה תל עולם כלל דאפילו גנות ופרדסים לא תעשה אלא תהיה תל עולם שהוא עשה לא תבנה עוד בנין בתים והוא לא תעשה אין דנין אותו בכלל ופרט לומר אין בכלל אלא מה שבפרט דלא תעשה פירוש הוא כלומר והיתה תל עולם לבנין קאמר אבל לגנות ופרדסים שרי אלא תרי מילי קאמר קרא דלא אמרינן פירושי קמפרש אלא מילי מילי קאמר והיתה תל עולם לגנות ופרדסים לא תבנה עוד כל בניינין שבעולם ואפילו לגנות ופרדסים לא תבנה עוד ודרשינן ליה לדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא ולומר בנין בכלל היה ולמה יצא להקיש לך מה בנין מיוחד שהוא ישוב בני אדם אף כל בנין כגון גנות ופרדסים *(לישנא אחרינא) ור׳ יוסי הגלילי סבר אין דנין כר׳ אבין ודריש הכי והיתה תל עולם מכל מילי שלא יעשה בה שום דבר ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים אשמועינן לאו בבנין בתים וגנות ופרדסים איסור עשה הוא דאיכא · כך שמעתי: ר״ע סבר דנין · דלא כר׳ אבין: דכ״ע אית להו דר׳ אבין · ואפילו ר״ע והא דקאמר דעיר הנדחת נעשית גנות ופרדסים לאו משום דבעלמא לית ליה דר׳ אבין דודאי מלתא קא מפרשי והיתה תל עולם במאי בבנין בתים דלא תבנה עוד לא משמע ליה בכל בניינין דקסבר עוד לכמו שהיתה משמע כלומר לא תחזור ולא תבנה עוד משמע כגון שהיתה מתחלה לא תבנה עוד אבל נעשה גנות ופרדסים: ומר סבר עוד לגמרי משמע · כגון דאמר לעולם ועד ועוד לשון ועד הוא *שלא תבנה לעולם לשום דבר לא לבנין בתים ולא לגנות ופרדסים לא תבנה עוד: מחוברין מותרין · דתקבוץ ושרפת אמרה רחמנא מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה וקבילה ושריפה: וכל אשר בה · אפילו אילנות מחוברין אשר בה נאסרין: ה״ג וישבע יהושע לאמר ארור האיש וגו׳ · וקרא קדריש ואזיל בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה וכשיעמיד דלתיה ימות בנו הקטן: לא יריחו על שם עיר אחרת · שלא יבנה יריחו ויסב שמה על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו שאפי׳ בנה עיר אחרת וקראה יריחו אסור לבנותה שאפי׳ שם יריחו ימחה לעולם וכתיב בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו בימיו של אחאב ועל שעבר על האלה קרי ליה בית האלי: את יריחו · ולא יריחו עצמו בנה אלא עיר אחרת על שם יריחו שקראה לה יריחו ולא אתפרש הא מנלן: באבירם בכורו יסדה · אבירם רשע כשמת אבירם הרשע לא היה לו לחיאל ללמוד שלא לבנות את יריחו: אבירם ושגוב מאי עבוד · דקרי להו רשעים: איני יודע ששגוב צעירו · מילתא באנפי נפשיה הוא ולמדרשא ממשמע שנאמר באבירם בכורו איני יודע ששגוב צעירו אלא מה ת״ל שגוב צעירו שהיה קובר והולך מאבירם ועד שגוב שהוא צעיר מכלם: אחאב שושבינו · אוהבו של חיאל היה אחאב: בי טמיא · וי״א בי טעמא בית האבל שמטעימים אותו בדברים לנחמו וכהמה דוכתין כתיב בבראשית רבה טמיא בלא עיי״ן לשון אבל: על כל תלם ותלם · שורה וערוגה ומקום גבוה הוא: ולא שביק מיטרא מיזל ומסגד · שהיה הגלגל הולך וגדל מרוב הגשמים הבאין לעולם שאין מניחין לילך להשתחוות לעבודת כוכבים מתוך דרכים מלוכלכות בטיט: מיד ויאמר אליהו חי ה׳ אם יהיה השנים האלה מטר וגו׳ · האי קרא סמוך לקרא דחיאל בית האלי: אקלידא דמטרא · מפתח של מטר: כיון דחזא · הקב״ה דאיכא צערא בעלמא א״ל הקב״ה לאליהו לך לצרפתה לגלגל הדבר שיחזיר לו מפתח של מטר כדקא מפרש ואזיל: שלש מפתחות לא נמסרו ביד שליח · על אוצרו של הקב״ה יש מפתחות ומסרם ליד שלוחים הממונים אבל ג׳ מפתחות יש לו בידו שלא מינה שליח עליהם מבראשית אלא בידו הם ולא רצה למסור שליח עליהם וקאמר הקב״ה לאליהו אותם ג׳ מפתחות עכבתי בידי מבראשית ולא מניתי שליח עליהם אלא אותך שעשיתי ממונה על אחת מהם ועתה תשאל מפתח שני יאמרו שנים ביד תלמיד ואחד ביד הרב: דטרקיה לגליה · שסתם שער שלו ואבדיה למפתחיה כך עשה אליהו נעל לשערי מטר ולבסוף אבד המפתח של גשמים שלא נפתח השער של מטר על ידו: דכתב לך הראה אל אחאב ואתנה מטר · ולא כתיב ואתן מטר: אבא אליהו · חביבי וגדולי:

היה

עין משפט נר מצוה

פסחים לו: לח. מ״ש פ״ג מ״י [ב״מ נג: זבחים ס מט׳]

נט א מיי׳ פ״ז מה׳ מעשר שני הלכה א ב:

ב״מ שם מכות כ. [עיין תוס׳ ב״מ נג: ד״ה לא פלוג]:

לעיל ע״א.

ס ב מיי׳ שם פ״ב הל׳ ה סמג לאוין רסד:

סא ג מיי׳ שם הל׳ ט:

סב ד מיי׳ פ״ד מהל׳ ע״ז הלכה יג סמג עשין טו:

הגהות מהר״ב רנשבורג

רש״י ד״ה אבל מחיצות וכו׳ ולענין עיר הנדחת נמי שלא יהא בשריפה. מלת בשריפה נמחק וכ״ב בגניזה:

[נ״ל חרם היא וכל אשר בה לה׳]

[בע״י ליתא]

[אל אחאב]

[נ״ל יהיה השנים האלה טל וכו׳]

מסורת הש״ס

[נ״ל משנה]

[בשחיטת חולין לא נמצא ואמנם בב״מ נג: ד״ה וכא אמר רבא כתב רש״י על נכון וכיין במס׳ מכות]

[מ״ק ג.]

נ״ל לא

[תוספ׳ פי״ד]

[תוספתא שם]

[עי׳ רש״י שבת לג. ד״ה לא ישמח]

[לעיל קב:]

חולין ס.

תענית ב

תורה אור

קפדן הוה רגיל למיתי גביה איכסי' מיניה תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי לא אתא מר א"ל קפדן קרית לי א"ל הא דקמן דקא קפיד מר : °ולא ידבק [דברים יג] בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם וכו' : מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי ת"ר *רשע בא לעולם חרון בא לעולם שנא' °בבא [משלי יח] רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנא' °ובאבוד רשעים רנה צדיק [שם יא] נפטר מן העולם רעה באה לעולם שנאמר °הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין [ישעיה נז] כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר °זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו : [בראשית ה]

[תוס' סוטה פ"ו]

היה קפדן · שכעס על אחאב ואמר חי ה' אם יהיה השנים האלה טל ומטר : איכסי' מיניה · שהיה רגיל למיתי לבי מדרשו כל יומא ולא אתא בתלתא יומי : א"ל · ר' יוסי : הא דקמא דקא קפיד מר · הרי על דבר זה שאמרתי עליך *קפיד שלא באת אלי ג' ימים מקפדות שקלפת עלי : מפני הרעה · קודם שתבא הרעה הצדיק נאסף מכלל דכיון שמת הרעה באה : אבל צדיק בא לעולם פסקה הרעה שנאמר זה ינחמנו :

ברש"י שבע"י אתה מקפיד

הדרן עלך כל ישראל וסליקא לה מסכת סנהדרין

הדרן עלך כל ישראל יש להם חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לשכחה בעזרת השם יתברך

הדרן עלך מסכת סנהדרין והדרך עלן דעתן עלך מסכת סנהדרין ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת סנהדרין ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי : יאמר כן שלש פעמים ואחר כך יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי : יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי למדני חקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינן מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורדם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון לפניך ה' אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת סנהדרין כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

יתגדל ויתקדש שמיה רבא בעלמא דהוא עתיד לאתחדתא ולאחיא מתיא ולאסקא לחיי עלמא ולמבני קרתא דירושלם ולשכלל היכליה בגוה ולמעקר פולחנא נוכראה מארעא ולאתבא פולחנא דשמיא לאתריה וימליך קודשא בריך הוא במלכותיה ויקריה בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן : יהא שמיה רבא וכו' יתברך וכו' על ישראל וכו' :

דיני ממונות פרק א

א דריסה וקידה לא בעי בכתובות אשה וגזילות וחבלות וירושות ומתנות :

ב גזילות וחבלות דנין ע"י דתפס או שאמר וקבע לי זמנא בא"י : ד"ה שלא : דף ג

ג דיינא דלא גמר דינא פסול לדייני אם לא ערכאות שנתמנו לדיינים . ד"ה אי אפשר :

ד שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חצוף . ד"ה לרבא : שם

ה שבעים סנהדרין לבד המופלא שביניהם . ד"ה רבי יהודה : שם ע"ב

ו לא כתיב ולטוטפות אלא ולטוטפת . ד"ה לטטפת : דף ד ע"ב

ז יחיד דגמר וסבר דן האדם בע"כ וכן סתם ג' בני אדם ואפילו ב' אלא שנקראו ב"ד חצוף והיינו כשאמר שלא יבא לב"ד כלל או אם הוא לוה ואין רוצה לדון בעירו אבל אם אמר לא אדון בפני זה אלא בפני זה דוקא מדעתו . ד"ה דן אפילו : דף ה

ח מי שיש לו רשות יכול ליתן רשות וכן מי שנסמך יכול לסמוך לדיני קנסות והניתן לו רשות אין רשאי ליתן רשות בעירו של הנותן . ד"ה נקיטנא : שם

ט צריך ליתן [*א] רשות ליפטר בדיני ממונות אם טעה . ד"ה אי גמיר : שם ע"ב

י נהרות שאין המים צלולין ועפר וטיט מעורב בהן פסולין למי חטאת . ד"ה פסולין : שם

יא אפילו ביעתא בכותחא לא נורי קמי רביה : מי שלא נטל רשות מרבו תוך ג' פרסאות אסור וחייב מיתה וחוץ לג' פרסאות אסור ואין חייב מיתה ואם נטל רשות מותר חוץ לג' פרסאות . ד"ה אלא : שם

יב אמר לשנים קדונו כמו שרגילין לעשות דין או פשרה עשו דין אין חוזרין בהן פשרה חוזרין בהן . ד"ה יפה כח : שם

יג בדין הולכין אחר רוב דעות בפשרה צריך שיסכימו שלשתן לדעת אחד . ד"ה ביצוע : דף ו

יד אמר כדשיימי תלתא אפילו תרי מגו הלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי בי תלתא. שם בא"ד:

טו פשרה צריכה קנין ולא מחילה . ד"ה צריכה : שם

טז דקדקו בדין היטב ואין מחוסר אלא פלוני אתה חייב פלוני אתה זכאי אין לבצוע [*ב] וכשמתחייב אחד מהן שבועה שרי לומר להן לעשות פשרה [ג] ואחר שאינו דיין רשאי לבצוע לעולם . (ד"ה נגמר הדין) [ד] : שם ע"ב

יז יש דברים שאין מתחייבים בהלה עד אחר אפייה הסופגנים באילפס חייבים בחמה פטורין. ד"ה עתה ואפאה : שם

יח אדם העוסק בתורה ולא קבע עתים שואלין ממנו אחר מיתתו קבעת עתים לתורה . ד"ה אלא על : דף ז

יט אין לרדות הצבור יותר מדאי ולהטיל אימות עליהם . ד"ה תהא : שם ע"ב

כ מנודה לתלמיד אין מנודה לרב כשמנדהו לכבוד עצמו אבל לשם שמים לא . ד"ה מפקינא : דף ח

כא אושפיזכני כשר לדונו אך יש להרחיק וכן סנהו דפרק שני דייני גזירות (דף קה ע"ב) . ד"ה פסילנא : שם

כב דיני כתובה דנין בבבל . ד"ה מוציא שם רע : שם

כג אמרו עדים אשת פלוני זינתה בעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה . ד"ה מיתיבי : שם ע"ב

כד מסית צריך עדה ועדים והתראה אך אין מהפכין בזכותו ומכמינין לו עדים ואין מתרין בו בפירוש אלא אומרים לו היאך נניח אבינו שבשמים ונעבוד לעצים ואבנים . ד"ה בעדה : שם

כה נתכוין פסול להעיד אך לא בא בפני ב"ד לא מיפסלו הכשירים בכך וכן אין עד נעשה דיין היינו עד המעיד אבל המתכוין להעיד ולא העיד לא . ד"ה בזמן : דף ט

כו אוכל נבילה לתיאבון [ה] פסול וכן הבא על הערוה אבל לא הגם והמתייחד עמה . ד"ה לרצונו : שם ע"ב :

כז מלקין על יחוד כל עריות לבד מאשת איש : בא"ד

כח עדים שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אין נאמנים דלא פלגינן דיבורא בחד גופא : ד"ה ואין : שם

כט פלוני רבעני מהימן שריבע אבל לא שרבעו וכן לדידי אוזפיה בריביתא נאמן (הלוה) שהלוה לאחר ולא לדידיה בדרבנן לא פלגינן דיבוריה לפסול השטר : בא"ד

ל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר . כשהשבעה גמרו להיות מעוברת אומר קודם שלשים . ד"ה ואיידי : דף י ע"ב

לא בת קול היינו כשקול יוצא מן השמים יוצא מתוכו קול אחר . ד"ה בת קול : דף יא

לב ארץ העמים מטמא באהל וגוש הבא משם אין מטמא אלא במגע ובמשא . ד"ה תושבין : דף יב

לג מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו עד י"ו דחידוש לבנה נמשך עד ט"ו : ד"ה שמור : דף יג ע"ב

לד ג' מב"ד הגדול שבירושלים היו מודדין הקרוב לחלל ועריפה אין צריך ג' . ד"ה ועריפת : דף יד

לה אין מוסיפין על העיר אלא במלך ונביא ואורים ותומים וב' תודות ושיר . מלחמות הרשות בעי מלך ומשוח מלחמה . ד"ה מתני' : שם ע"ב

לו אחר תמיד בין הערבים היו הולכין סנהדרין לביתם . ד"ה אלימא : שם

לז בזמן הזה שאין מחללין רבעי בשוין לא בעי ג' . ד"ה נטע רבעי : שם

כהן גדול פרק שני

לח בטלו מרובה מן האבידה או מועט ובטל מסלע ואין שם ב"ד מתעלם (ד"ז בגמ') [ו] : דף יח ע"ב

לט הערמה בשלא כדרכה קונין ביבמה ואין צריך ביאה הראויה להתעבר . (ד"ז בגמ') [ז] [יבמות דף נג ע"ב] : דף יט

מ סרים חמה אין חולץ אפי' אחר שנתרפא דבעינן ראויה בשעת נפילה :

מא קבלת עדים וגמר דין בעלי דין בעמידה . ד"ה ינאי המלך : שם

מב איכא למ"ד נשים יוצאות לפני המטה וליכא למיחש בשעת צער ואיכא למ"ד אחרי המטה . ד"ה נשים : דף כ

מג ערכא דגדא שרי כיון שהבית נקי ומטה מוצעת נקיה ויפה סימן טוב לבית ואין בו משום ניחוש כמו גד גדי וכו' . (ד"ז ברש"י) : שם

מד בזמן הזה שהם מצוין בינינו ועבדים ושפחות בבית שמא יאמרו מכשף הוא לכך לא נהגו לכפות המטה גם אין בהן היכר כפייה לפי שבולטין[ח]:

מה מלך ישראל יכול לצוות שיתנו לעבדיו שדות ולא לעצמו ודוקא מלך על כל ישראל . ד"ה מלך : שם ע"ב

מו יפת תואר ביאה ראשונה מותר במלחמה ולא יותר . ד"ה דאי ס"ד : דף כא

מז אם של תמר היתה מעוברת כשלקחה דוד . בא"ד :

מח אפי' בבית הכסא שלנו שמכוסין אסור להרהר בהן [ט] וגבי חזקה דוקא יש חילוק [י] . (ע"ב גמרא) (ועיין בברכות דף כה ע"א ד"ה ריח) :

מט ז' לשונות (ו' דברים) [כ] אין להשתמש בהן לעולם : (ד"ז בגמ') (כב) : שם

נ כתב ליבונאה אינו אותיות שהוא לבן ותוך אותיות מלאים דהא הוי חק תוכות אלא על שם המקום נקראו כך או כך שמו : ד"ה כתב

נא אחרי יצירת הולד תפלה מועלת לעשותו זכר או נקבה וכן זווג ראשון פעמים מתהלף בתפלה שמא יקדמנו אחר . ד"ה ארבעים : דף כב

נב תספורת של כה"ג גרעיני זה בגד עיקרו של זה ולא של הדיוט : שם ע"ב

נג כהני דלעתיד אע"ג דכשו הזאה שלישי ושביעי טומאה מותרת בגבור :

זה בורר פרק שלישי

נד התוקף לחבירו בדין אחד אומר נדון כאן וא' אומר נלך למקום הוועד כל דבר שיש בו תובע ונתבע וגזילות וחבלות מקח וממכר ופקדונות כופין אותו והולך למקום הוועד [ל] . (ד"ז בגמ' דף כ"ג ודף ל"א) :

נה אם ידוע שזה מלוה וזה לוה כגון שמודה מקצת או אמר פרעתי לוה לא מצי כייף למלוה :

נו מקום הוועד לאו היינו ב"ד בגדול שבישראל דהתם נתבע מצי טעין ולא התובע ור"ת פי' דשניהם מצו טענו הכי . בזמן הזה גדול הדור הוא חשוב ב"ד הגדול ובימיהם הוה הנשיא הגדול בתורה לכן נקרא כן :

נז אפי' למ"ד צריך לברר דבריו היינו לטרות לאמת דבריו אם לא מצא לא הפסיד . ד"ה ורבנן : דף כג ע"ב

נח השבע וטול ונשבע אין יכול לחזור אבל קודם שבועה חוזר . ד"ה שלא : דף כד ע"ב

נט דבר שבידו ולא גזים לא הוי אסמכתא דבר שבידו וגזים הוי אסמכתא ודבר שאין בידו כלל לא הוי אסמכתא ומשחקי בקוביאות [*מ] אפי' הקנו זה לזה הוי אסמכתא אא"כ בב"ד חשוב או כשהמעות על הדף ושידוכין קונין אפילו בלא קנין [נ] . (ד"ה כל : דף כה)

ס חמסן (אפי') יהיב דמי פסול . ד"ה מעיקרא : שם ע"ב

סא מלוה וזבין זביניה זביני [ס] :

סב מותר לזרוע בשביעית משום ארנונא דהוי פקוח נפש . ד"ה מפרבו : דף כו

סג על כל התורה יעבור ולא יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים : [ע]

סד אין עודרין עם הנכרי בשביעית אך ארים נכרי שמשלם קבלנותו מותר . ד"ה אריסטון :

סה אסור לקנות פירות שביעית כדי למכור ולהרויח בהן או למכור בתנות דדומה לסחורה אבל ללקוט ולמכור שרי . ד"ה ימכרו :

סו העוברין על השבועה פסולין וכן העוברים על ההרס [פ] :

סז שלישי בשני כשר שלישי בראשון פסול : משה לא יעיד [צ] על אשת פנחס . ד"ה רב : דף כח

סח ב' נשואין ב' בנות אחים או אחיות כשרים זה לזה . ד"ה גיסו : שם ע"ב

סט שונא כשר להעיד ופסול לדון ואחר שיחזור שנאתו כשר . (ד"ז בגמרא) : דף כט

ע ש"מ שתבעוהו והודה אין צ"ל אתם עדיי . ד"ה כך : שם ע"ב

עא טוענין לאדם שעשוי שלא להשביע עצמו אבל משעה אני כך לא טענינן ליה אך לבניו טוענין כן : בא"ד

עב אמר בפניו מנה לך בידי ולא אמר אתם עדיי לא אמר כלום . [ק] קנו מידו כל זמן שלא נכתב השטר חוזר בשטר אע"פ שאין יכול לחזור בו : ד"ה הודה

עג פלוגתא דרבוותא אי כתבינן אודיתא ואם הנתבע מצי למימר לתובע השבע וטול ואם הלכה כמר בר רב אשי בכולי תלמודא [ר] (בר במיפך) שבועה ובאודיתא ותיוורי. ד"ה מר בר :

עד מומי בכור הראוי לבא בידי אדם עד א' נאמן ואפי' עד מפי עד . בד"ה בעדות : דף ל ע"ב

עה א' אמר שנים בגגה וא' אמר שנים בכריסה [ש] או ב' אומרים שנים בגגה וב' אומרים אחד בכריסה מהני (ד"ז בגמרא) [כאן ובב"ק ענ] : שם ע"ב

עו נמצא אחד מהן פסול דעדותן בטילה היינו כשהפסול נודע או שהעידו תוך כדי דבור : ד"ה שב"ש : דף לא

עז במקום שיש שטר נזקקין לנכסי יתמי : ד"ה חייבים :

עח מגו למפרע לא אמרי' [ד"ה כיון]: ושלים נאמן אפי' איתחזק בבי דינא . ד"ה אין : שם ע"ב

עט הזקוק לחבירו לילך לדון בעיר אחר ונתחייב בדין אין משלם לו יציאותיו . ד"ה ויוציא :

פ נתעצמו לדין ואמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין לו ולא בעלמא . ד"ה ואם :

אחד דיני ממונות פרק רביעי

פא שטר הבא לפנינו תלינן מספק להכשירו . ד"ה חיישינן : דף לב

פב כי יתביתו בהיני כתובו בהיני כשנכתב השטר ביום הכתוב בו : בא"ד

פג דין מרומה אין דנין אותו . ד"ה כאן : ע"ב

פד עד שלא נחקרה עדותן יכולין העדים לומר מבודין אנו . ד"ה היכי : שם

פה טעה בדבר משנה חוזר . ד"ה כאן : דף לג

פו כשמותיה ממנו מחזירו חוזר וכשאין מומחה ממנו מה שעשה עשוי : שם

פז נשאל לחכם ואסר לו יכול לישאל לחכם אחר . ד"ה שעירבו : שם ע"ב

פח הלויתני אך אתה חייב לי נאמן דא"צ לפורעו בעדים . ד"ה אשרו : דף לה

פט החייב לחבירו ממתינין לו שלשים יום : בא"ד

צ נזקקין לתובע תחלה ואין נותנין זמן לחבלות : בא"ד

צא ביו"ט דנין כי ליכא עדיף מיניה . (ד"ה ומה יו"ט) [ת] : דף לו

צב אין לקדש ביו"ט ונושא אלמנה יכנים מבעוד יום בע"ש [א] :

צג סומא כשר לדיני ממונות ופסול לדיני נפשות . ד"ה לאתויי : דף לו ע"ב

צד יחוד מותר בנדה אם בעל כבר . ד"ה התורה : דף לז

צה פעמים זכות תולה וגם שכר מצות שעשה בעה"ז. ד"ה מיום שחרב : שם ע"ב

צו בני ארץ ישראל אין אומרים קדושה אלא בשבת . ד"ה מכנף : שם

צז קודם שנזדווגה חוה היה אדם יחידי ומשנזדווג ישבו יחד על כסא . ומכאן ראיה שמושיבין חתן וכלה על כסא . ד"ה בתחלה : דף לח

היו בודקין פרק חמישי

צח פועלי אמת י"ג פועל אמת ועל המקום קאי כמו וללבנה אמר כו' . ד"ה פועלי אמת : דף מב

צט שתה רביעית יין אל יורה איסור והיתר אך דיני ממונות שרי . ד"ה בעוסקים : שם

נגמר הדין פרק ששי

ק כל עיירות המוקפות חומה יש לכן דין מחנה ישראל . ד"ה בית הסקילה : שם ע"ב

קא עמד חוץ לעזרה והכניס ידו לפנים ושחט או שחט בסכין ארוכה כשר :

קב ואם עמד בפנים ושחט קדשים בחוץ חייב . ד"ה שכן אדם : שם

קג חוץ לעיר חיישינן על אדם שאין מכירו שמת שד הוא [בשדות] ובכרים ולא בעיר . ד"ה חיישינן : דף מד

קד כתב גט בקלף ואח"כ תתכו ונתנו לה פסול . ד"ה תלישה [ב] : דף מו ע"ב

קה מותר להלין את המת כמה ימים לכבודו . (ד"ז בגמרא) : שם

קו סימן יפה למת שלא נקבר לפי כבודו ולא כשלא נקבר כלל : ד"ה קבורה

קז כל טומאה שאין נזיר מגלח עליו אין כהן מוזהר עליו וטומאת גולל אין מוזהר עליו : ד"ה מפיסתום : דף מז ע"ב

קח גולל אין מטמא אלא צד המגולה גולל הוא מצבה על הארון : בא"ד

קט אבילות חל אחר שנתכסה הקבר מיד : בא"ד

קי גבו בגדים לצורך מת יכולין למוכרן לצורכו . ד"ה מותר : דף מח

קיא הזמנה לאו מלתא היא וצריך יעוד לשמה . ד"ה אע"פ : שם ע"ב

קיב שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני [ג] : שם

ארבע מיתות פרק שביעי

קיג מותרין [ד] ממזרין לטהר ואין להרחיק משפחות שאין ידועות . ד"ה הלכתא : דף נא ע"ב

קיד פרגס שנתמנה על הצבור ועבר מחמת אונס חוזר לשררותו כשיעבור האונס : בא"ד

קטו עבודת כוכבים אינה אסורה עד שתעבד :

קטז גר שהורתו ולידתו שלא בקדושה אסור באחותו שנולדה כשהיא נכרית ואם הורתו בקדושה מותר בה [ה] . ד"ה נשא : דף נח

קיז אסור להרוג מסור [ו] :

קיח מי שדרכו להכות בני אדם דינא הוא לקוץ ידו ולא לפדותה בממון . ד"ה קץ ידא : שם ע"ב

קיט המקשה לילד חותכין הולד אבל יצא ראשו אין נוגעין בו . ד"ה ליכא : דף נט

קכ גזירה הקצובה לזמן ועבר הזמן הותרה מאליה ואין צריך מנין אחר . ד"ה לכל : שם ע"ב

קכא מומר לעבודת כוכבים אסור לאכול משחיטתו אך בשחיטה ראשונה שנעשה בו מומר מותר . ד"ה ריש לקיש : דף סא

קכב אנסוהו לעבוד עבודת כוכבים ולא מסר עצמו למיתה פטור ממיתת ב"ד . ד"ה רבא : שם ע"ב

קכג ע"ז שדרכה לעבוד מאהבה ויראה או שמפרש מאהבה ויראה פטור עליה : בא"ד

קכד אסור להזכיר שם עבודת כוכבים . ד"ה שלא : דף סג ע"ב

קכה מותר לקבל שבועה מן הנכרי . בן נח לא נצטוה על לפני עור . ד"ה אסור :

קכו כל דבר האסור לנאת בו לרה"ר אסור בחצר אפי' לישב בו ולא יזוז ממקומו . ד"ה לתלון : דף סח

קכז תולין תפילין ואח"כ מדליקין ומפני טרדות הולי דרבי אלעזר איקרי סמוך לחשיכה . ד"ה היאך :

קכח אע"פ שאסור לשרוט בשרו על המת מפני התורה מותר . ד"ה היה :

בן סורר ומורה פרק שמיני

קכט קטן אין לו זכייה אלא כשדעת אחרת מקנה לו כמו לולב : נכרית שנתגיירה אין בנה צריך טבילה . ד"ה קטן ע"ב :

קל בדורות הראשונים היתה גדולה קודם י"ג לזכר וי"ב לנקיבה . ד"ה בידוע : דף סט

קלא כוס של ברכה צריך חי פירוש מזוג ולא מזוג . ד"ה חי : דף ע

קלב קים ליה בדרבה מיניה חייב להחזיר כדי לצאת ידי שמים . ד"ה לא : דף עב

קלג בת ישראל שהמירה דתה ובא עליה עובד כוכבים ונתגייר עמה פסיר ר"ת לקיימה דלא חשיב בעילה . ד"ה והא : דף עד ע"ב

קלד רוצח וערוה אין חייב למסור עצמו אלא כשעושה מעשה וכן נתקשה כבר ותקעו בערוה וכן הנה להפך עצמך על תינוק ויתמעך : בא"ד

קלה אין (חייב) [רשאי] למסור עצמו בשאר עבירות. ד"ה (בן נח) [קטול] [ז] : שם

הנשרפין פרק תשיעי

קלו מצוה להשיא בנו קטן סמוך לפרקו . ד"ה סמוך : דף עו ע"ב

קלז כפתו במקום שהוא ולא הזיקו אין חילוק בין מקדים דבר לאש או אש לדבר אשקיל עליה בדקא דמיא אפי' הביאו שם וכן זרק חץ ותרים בידו וקם ונטלו . ד"ה כפתו : דף עז

קלח טרפה שהרג בפני ב"ד חייב אם רואהו ביום ולא בלילה . ד"ה בפני : דף עח

קלט זאב שטרף שה בעדר[*ח] בטל ברוב ר"ת פי' ואם פירש מאליו כגון נמצא ביד עובד כוכבים מותר ד"ה בשור : דף פ

קמ שור הנסקל אינו נאסר מחיים עד אחר סקילה או שחיטה : בא"ד

קמא כל דפרים מרובא פריש : בא"ד

קמב בכל מקום עובר ירך אמו הוא בר מלענין טריפות או טרפה הרי . ד"ה עובר : ע"ב

קמג עדות (שאתה) [ט] יכול להזימה בפני ב"ד חייב . ד"ה ונגמר : דף פא

הנחנקין פרק עשירי

קמד הכתים בשמת חבירו בהכחשה דהדר פטור בהכחשה דלא הדר חייב. ד"ה הכחישה : דף פד

קמה אין ליטול קוץ לאביו שלא יבא לידי פסיק רישיה . ד"ה ורבי : דף פה

קמו נוהגים להשים הרבה ערבות בלולב ואינו בל תוסיף (וכן בציצית). ד"ה אי [י] : דף פה ע"ב

קמז אין קרוי ענוי הדין אלא כשמשהין אותו אחר גמר דין . ד"ה ולא : דף פט

קמח אליהו היה מנגא בשם הקב"ה לעבור ומהימנינא ליה . ד"ה אליהו : שם ע"ב

הגהות בפסקי תוספות

גם נוסחאות שונות מכ"י ישן שנמצא בעקד ספרים באיטליא, והן מוקפות בחצאי רבוע עם כוכב כזה [*]

[*א] ליטול : [*ב] מי שנתחייב כו' הוא פיסקא בפ"ע : [ג] ד"ה נגמר הדין : [ד] ד"ה אבל : [ה] אף להכעיס פסול לדידן דקי"ל כאביי : [ו] ובמתני' דב"מ דף ל' ע"ב : [ז] ד"ז בתוס' יבמות דף כ' ד"ה יבא וע"ש שכ' סקסה ריב"א בפ"ב דסנהדרין וכו' : [ח] ד"ז בתוס' מ"ק דף כ' ד"ה אלו : [ט] ד"ז חסר בתוס' שלנו ועי' בהגהות מיימוני פ"ג מהל' ק"ש אות ג' ובאגודה כאן : [י] תוס' ב"ב כ"ג ד"ה בקוטרא . ובכ"י ליתא מן וגבי עד חילוק : [כ] נ"ל נאין : [ל] סימן כ"ד . נ"ה. כ"ז חסר בתוס' שלנו ועי' רא"ש סוף פרקין ובהג"מ פ"ו מהל' סנהדרין ובתוס' ב"ק קי"ב ב' : [*מ] בקביעות אפי' כו' לא הוי כו' : [נ] דינא דשדוכין ליתא בתוס' שלנו כאן אלא בתוס' ב"מ ס"ו ע"א ד"ה ומגיומי : [ס] גמ' ב"ק ס"ב . ב"ב מ"ז מ"ח : [ע] תוס' ע"ז כ"ז ב' כ"ד א' : [פ] תוס' שבועות מ"ו ע"ב ד"ה אבל : [צ] לא יעיד נ"ל מותר להעיד : [ק] מבואר ברא"ש ובמרדכי : [ר] נ"ל ובמיפך: [ש] אחד אומר כו' בכריסה מהני. אבל שנים אומרים אחד בגבה כו' בכריסה לא מהני כצ"ל: [ת] ד"ז בתוס' ביצה דף ל"ו ע"ב ד"ה והא בשם ר"ת אבל בתוס' כאן ד"ה ליגמריה להיפך : [א] עי' תוס' ביצה דף ל"ו ע"ב : [ב] ליתא בתוס' שלנו אלא בגיטין כ"א ב' ד"ה יצא : [ג] בא"ד ומבואר בגמ' שבת כ"ח ב' וש"מ : [ד] נ"ל עתידין : [ה] דין דהורתו בקדושה הוא בתוס' דף כ"ז ע"ב ד"ה הורתו לפי' הראשון : [ו] עי' בפסקי תוס' פ"ב דע"ז ובח"מ סי' שפ"ח ס"י בהג"ה : [ז] ועי' בהגר"א יו"ד סימן קנ"ז סוף ס"ק ג' : [*ח] בכ"י בעיר : [ט] נ"ל שאי אתה וכ"ה בכ"י : [י] ליתא לפנינו אלא בתוס' ר"ה כ"ח ע"ב סוכה ל"ד :

מסכת סנהדרין פרק ראשון

א [דף ב ע"א] דיני ממונות בשלשה. גזילות וחבלות בשלשה. נזק וחצי נזק בשלשה. תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א [מוציא שם רע] בעשרים ושלשה: [דף ב ע"ב] גמ' ומפרש רבא בגמרא דיני ממונות בשלשה הדיוטות. גזילות וחבלות בשלשה מומחין. ודין הוא דאפי' בדיני ממונות בעי שלשה מומחין דעירוב פרשיות כתוב כאן. ובגזילות וחבלות כתיבי אלהים אלהים. אלא משום דר' חנינא דא"ר חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה. [דף ג ע"א] שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ומאי טעם אמרו דיני ממונות לא בעו דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין ומהאי טעמא נמי אמר דלא בעינן מומחין. וה"ה נמי בכתובות אשה ירושות ומתנות לא בעינן מומחין ודרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני עושה עולה שלא יסמוך על (של) זה שכנגדו לא ימצא מומחין או לא יכוונו עדים את עדותן אבל גזילות וחבלות בעינן מומחין ודרישה וחקירה. והא דלקמן באחד דיני ממונות (דף לב) דמוקי מתני' דמצרכא דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דוקא דיני קנסות דכל מה דצריך מומחין דרך הש"ס לכללו עם דיני קנסות כדאמר לקמן (דף יד) בטלו דיני קנסות ומיירי בכל דבר דבעינן מומחין ובפרק החובל (דף פד) [א] מסיק דכל מידי דשכיח עבדינן שליחותייהו וגובין אותו בבבל מידי דהוה אהודאות והלואות וקאמר התם דחבלות לא שכיחא. משמע דכל שאר מילי שכיח אפילו גזילות. הלכך כל מידי בר מחבלות עבדינן שליחותייהו ולא בעינן מומחין וגם דרישה וחקירה נמי לא בעי. ורב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר דכתיב בצדק תשפוט עמיתך ואע"ג דאמר עירוב פרשיות כתוב כאן אשמעינן האי קרא דבצדק תשפוט לענין הדיינין לא נתערבו ואפילו יחיד הדיוט יכול לדון. ומדרבנן הצריכו שלשה משום יושבי קרנות. אבל בשלשה אי אפשר דלית בהו חד דגמיר או שמע או קרא בספרים [ב] ויודע סברות הדינין. אבל אי לית בהו חד דגמיר פסולי לדינא כדמוכח פרק זה בורר (דף כג) דתנן זה פוסל דיינו של זה [א]ופריך בגמרא כל כמיניה ומשני בערכאות שבסוריא ופרש"י שהיו יושבי קרנות. ואע"ג דפליגי רבנן עליה ואמרו אימתי בזמן שמביא ראיה שהן פסולין הא לאו הכי לא. היינו דוקא גבי ערכאות שנתמנו להיות דיינין :

ב [דף ד ע"ב] ת"ר דיני ממונות בשלשה. [דף ה ע"א] ואם היה מומחה לרבים דן ואפילו יחידי [ג] למאן דלית ליה עירוב פרשיות כתוב כאן אפילו יחיד שאין מומחה דן מן התורה. אלא שחכמים תקנו שלא ידונו בפחות מג' הדיוטות ויחיד מומחה אוקמוה רבנן אדיניה ודן לכתחלה ויחיד שאין מומחה לכתחלה לא אבל בדיעבד [ד] דיניה דינא ומאן [ה] דאית ליה עירוב פרשיות מדאורייתא בעינן שלשה מומחין וחכמים תקנו דסגי בג' הדיוטות או ביחיד מומחה. ויחיד שאין מומחה או אפי' שנים שאין מומחין אפי' בדיעבד דינייהו לאו דינא. ומומחה לרבים היינו דגמיר וסביר. הכי סדר רב שרירא גאון ז"ל יחיד מומחה דחשיב כרב נחמן בדורו דפקיע במשנה ובגמרא [ו] ופקיע נמי בשיקול הדעת ומעיין בדיני כמה שני ומנסו ליה זמנין סגיאין ולא חזו ליה טעותא כגון האי הוי מומחה לרבים. ועיקר לשון מומחה מנוסה. כדתניא (שבת דף ס) יוצאין בקמיע מומחה ומפרש בגמרא היינו דאיתמחי קמיע. לכך בעינן דיין מומחה שמנוסה לרבים עכ"ל. דן אפילו יחידי ויכול לדון את האדם בעל כרחו. דאי בדקבלוהו עלייהו אפי' שאין מומחה נמי ומכאן יש ללמוד דכל שלשה הדיוטות דנין את האדם בעל כרחו כשאין רוצה לבא לב"ד [ז] דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי. והא דתנן (לקמן דף כג) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד דמשמע מדעתו אין בעל כרחו לא. היינו כשאומר לא אדון בפניכם אלא בפני ב"ד אחר אבל אם הוא אומר שאין רוצה לבא עמו לדין [ח] או כשאומר הלוה שאינו רוצה לדון עמו בעירו דנין אותו בע"כ. אמר ר"נ כגון אנא דיינינא דיני ממונות ביחידי. אבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא מבי ריש גלותא אבל אי לא נקט רשותא דיניה לאו דינא. או דלמא כגון אנא דגמירנא וסבירנא אע"ג דלא נקיטנא רשותא. ת"ש דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים. ש"מ אע"ג דלא נקט רשותא מבי ריש גלותא דיניה דינא ש"מ. פרש"י ואי לא זיל שלים כגון דא"ל דיינת לן דין תורה וקשה לפירושו דא"כ מאי דייק מהכא [ט] דהא אפי' לא גמיר וסביר נמי בכה"ג מה שעשה עשוי וישלם מביתו דהכי מוקמינן לקמן (דף ו) מתני' דדן את הדין בדקבליה עילויה אלא ה"פ ואי לא דלא קבלוך עלייהו [כלל] אלא שדנת אותם בעל כרחם זיל שלים. ומיהו דיניה דינא כיון שגמיר וסביר אע"ג דלא נקיט רשותא. אבל אי [ב]דקבלו עלייהו לא תשלם אע"ג דמתני' דדן את הדין [י] אוקימנא בדקבלוה עלייהו ואפ"ה ישלם מביתו התם כשאין מומחה כדקתני סיפא ואם היה מומחה [ג]לרבים פטור מלשלם. ואע"ג דהתם איירי בסמוך כיון דמומחה לרבים כר"נ ור' חייא אפי' אין סמוך הוי כסמוך דתקנת חכמים הוי ולא פלוג [כ] כללא דמילתא יחיד מומחה דגמיר וסביר ונקיט רשות דן את האדם בע"כ ואם טעה בשיקול הדעת פטור מלשלם. אבל אם טעה בדבר משנה חוזר כרב ששת דלקמן (דף לג). יחיד מומחה דגמיר וסביר דן את האדם בע"כ. ואם טעה בשיקול הדעת ישלם *וכן שלשה הדיוטות דאי קבלום עלייהו פטורין דכיון דבע"כ יכולין לדון אהני הא דקבלום עלייהו לפוטרן. ויחיד שאין מומחה אפילו אם קבלוהו עלייהו אם טעה בשיקול הדעת חייב [ל] דא"ל קבלינך עלן דדיינת לן דין תורה:

הגה"ה

*הורה רבינו יהודה שירלא"ן הלכה למעשה שאין משלם היכא דטעה בשיקול הדעת אא"כ ידע דפליגי אהדדי אבל אם יש טענה בהש"ס שרש"י מפרש בע"א ושאר הגאונים מפרשים בע"א והלך ודן כפי אותו פירש שיודע מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו ודמה אבא מרי לאיותיהם. מא"ז :

אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר [מ] ליסקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר ליסקול רשותא מבי ריש גלותא משמע אפילו ביחיד שאין מומחה אפילו לא קבלוה עליהם. וה"מ מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהני רשותא דהכא שבט והתם מחוקק. דתניא לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט. ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים: [דף ה ע"ב] תניא תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אא"כ רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל ומסקינן בעירובין פרק הדר (דף סג:) דתלמיד מובהק בתוך שלש פרסאות חייב מיתה כבני אהרן [נ] שלא הורו בפני משה ממש אלא בתוך מחנה ישראל הורו. וכאוהו תלמיד שהורה בפני ר"א בתוך ג' פרסאות וחוץ לג' פרסאות אסור ואין חייב מיתה. ותלמיד חבר בתוך ג' פרסאות אסור חוץ לג' פרסאות מותר ודוקא בדבר [ס] שהוא חדוש לשואל כגון ביעתא בכותחא ומגלת תענית אבל דבר שאין חדוש לשואל [ע] כגון בטל בששים ונותן טעם לפגם מותר: ג אמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף ולאו דוקא שנים אלא אפי' אחד נמי תדע לך דלקמן בשמעתין פריך ממתני' דדן את הדין לרבי אבהו אבל לשמואל ניחא. ועוד מדאמר לקמן (דף ו) פשרה ביחיד ובעי לפרושי טעמא דרבנן משום דסברי דין בשנים ומקשינן פשרה לדין והא דנקט שנים משום דאפילו שנים מיקרו ב"ד חצוף. והיכי מיירי אי קבלום עלייהו [פ] אמאי מיקרו ב"ד חצוף ואי בדלא קבלום עלייהו אלא דנין אותן בע"כ אמאי דיניהם דין. וכן אפילו יחיד כדפרישית הא אפילו שמואל מודה דבעי שלשה או יחיד מומחה [צ] כדפרישית לעיל. וי"ל דמיירי כגון שאמרו דונו לנו כמו שנקראים דיינין מן התורה ואשמעינן שמואל דדיניהם דין משום דאין עירוב פרשיות כתוב כאן אלא שנקראו ב"ד חצוף. ורבי אבהו אמר שנים שדנו דיני ממונות ד"ה אין דיניהם דין. בה"ג פסק כשמואל אע"ג דאמר לעיל בריש מכילתין דרבא לית ליה דשמואל. מ"מ רב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני סבר כוותיה. ומהא דאמר רב נחמן בפרק השולח (דף לב:) מבטלו בפני שנים דלתרי נמי ב"ד קרו ליה ואמר התם (דף לד) הלכתא כרב נחמן [ק] הלכתא כנחמני אין ראיה דהא פליגי ביה רבי יוחנן וריש לקיש דרבי יוחנן אמר בטול בפני שנים ור"ל אמר בטול בפני שלשה ורבא פוסק כר' יוחנן בפ' החולץ (דף לו) בכל דוכתי כנגד ר"ל בר מתלת והכא אמר רבא לית ליה דשמואל אלא ע"כ אפי' אם שנים שדנו אין דיניהם דין כיון דאשכח דתרי איקרי ב"ד בפרוזבול ה"ה לענין בטול. והא דאמר בפ"ב דכתובות (דף כב.) גבי [א]שנים שישבו לקיים את השטר ומת א' מהן ודלמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דמשמע דאין הלכה כשמואל. רשב"ם ל"ג ליה ונראה דגרס ליה שפיר וה"פ ודלמא רבנן דבי רב אשי בקיום שטרות סברי כשמואל בעלמא ובקיום שטרות [ר] אפי' שמואל מודה דהא ר"נ אית ליה דשמואל ומודה בקיום שטרות כדאיתא בחזקת הבתים (דף מ.) *ורב אלפס פסק לקמן [ש] בפרק אחד דיני ממונות כרבי אבהו. וכן מסתבר דסוגיא דשמעתין כוותיה דקאמר דכ"ע דין בשלשה. ועוד דקי"ל דמאביי ורבא ואילך הלכתא כאמוראי בתראי ורבא לית ליה דשמואל. ואליבא דר' אבהו שנים שדנו היכא דלא קבלום עלייהו אין דיניהם דין ואפי' לא טעו ואי מודי קמייהו כמאן דאודי חוץ לב"ד ואי לא אמר אתם עדיי לאו הודאה היא *) וגם מצו לחלופינהו לטענותייהו לטעון טענות אחרות: [דף ו ע"א] ת"ר בצוע בג' דברי ר' מאיר וחכמים אומרים פשרה ביחיד והלכתא כחכמים וכדרשב"ג דאמר לעיל פשרה בשנים וה"ה באחד כדמפרש הש"ס והלכתא פשרה צריכה קנין *ואפי' בשלשה אין מועיל בלא קנין ואע"ג דפשרה בעי קנין מחילה לא בעי קנין כדאמר בבב"מ בפ' המקבל (דף קיב:) [נ]:

הגה"ה

*וכן פסק בספר המצות כרבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו בירושלמי שנים שדנו אין דיניהם דין. מהרי"ח:

הגה"ה

*מכאן חזר בו ה"ר יצחק בן הר' מאיר שפירש בפרק חזקת הבתים קנין בפני שנים דוקא בפני שנים אבל אי ליכא שנים אין הקנין קנין דהא מסקינן פשרה צריכה קנין ואפ"ה קאמרי רבנן פשרה ביחיד וכן מוכיח ר"ת דקנין מועיל אפילו ביחיד. מהרי"ח : *וכן פי' רשב"א אבל בא"ז פסק דבשלשה אין צריך קנין וכן פסק בס"ג :

ד [דף ו ע"ב] רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט [ומשפט במקום שלום] אלא איזהו משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה בצוע וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו וכי יש צדקה במקום משפט ומשפט במקום צדקה אלא איזהו משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זהו בצוע: אמר רב הלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר מצוה לבצוע. מאי מצוה. מצוה למימרא להו הכי דינא בעיתו או פשרה בעיתו. כי הא דרב הונא כי הוו אתו בי תרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו. ודוקא מקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין אי אתה רשאי לבצוע. ה"ד גמר דין א"ר יהודה אמר רב איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב *וליתא להא דר' שמעון בן מנסיא דאמר שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להם לכו ובצעו שנאמר ולפני התגלע הריב נטוש :

הגה"ה

*פירש"י שכבר אמר איש פלוני אתה זכאי וכו' אבל בא"ז פי' שגמרו את הדין ביניהם לגמרי דלא מיחסיר אלא לומר איש פלוני חייב ואיש פלוני זכאי אי אתה רשאי לבצוע ומיהו היכא דאיכא שבועה על הנתבע או על התובע אע"ג דדקדקו כל הצורך דלא מיחסרא אלא איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי שרי למימר להו לעשות פשרה כי היכי דלפטרו מעונש שבועה כך פי' רשב"א. ע"כ :

ה תניא א"ר יהודה בן לקיש שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא תשמע דבריהם או משתשמע דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא רודפו *אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר איני נזקק לכם [ת] שנאמר לא תגורו מפני איש :

הגה"ה

*ומפרש ריב"א ורשב"א אבל אם שניהם חזקים אפילו קודם שישמע דבריהם חייב ליטפל בדינם ואין רשאי לומר איני נזקק לכם דמצות עשה היא דכתיב בצדק תשפוט עמיתך. מא"ז :

ו *אמר רבי יהושע בן קרחה מניין לתלמיד היושב בפני רבו [א] ורואה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש [ג] [אמר רבי חנן] [ב] לא תכנים דבריך מפני איש [ד] (ואמר רב הונא) מאי

הגה"ה

*וג' שישבו לדין וסילק האחד את עצמו קודם שידע היכן הדין נוטה אין השנים יכולין לגמור הדין דלא עדיף משנים מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע דיוסיפו הדיינין דכיון דמעיקרא אדעתא דתלתא יתבי ואוהב ושונא מיפסלי לכתחלה אבל לא בדיעבד מא"ז. ע"כ :

הגהות הב"ח א זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ופריך כו': ב אבל אי קבלוך כנ"ל ואות ד' נמחק: ג היה מומחה לב"ד סטור :

הגהות הגרי"פ [א] שלשה: [ב] עיין בראב"ש שם סימן מ"ג: [ג] בתוס' פי' אי ליתא: [ד] ג' תיבות הללו אינו מובן וגם בגמ' שלפנינו דף ז'. ליתא ע"ש :

פלפולא חריפתא

פרק ראשון [א] מסיק אבל הכא לא אתינן אלא לפרושי מתני': [ב] ויודע סברות. נ"ל דה"ק או יודע סברות ובגמרא לא אמרי' אלא א"א דלית בהו חד דגמיר ש"מ דלא בעינן אלא חדא ועוד דאי תרווייהו הא כתב רבינו לקמן בסמוך דגמיר וסביר הוא מומחה ודן יחידי לכתחלה ולא בעינן הכא אלא יחיד הדיוט שאינו מיושבי קרנות ומהרמא"י ז"ל בהגהותיו ר"ס ג' לא כתב אלא דיודע סברות בלבד ומהר"ו כ"ץ כתב שם על לשון רבינו ואין זה גמיר וסביר הנזכר בגמרא ופוסקים דההוא מומחה מיקרי ויכול לדון יחידי עכ"ל ומיהו נראה לי דלמאי דכתב רבינו לקמן בשם רב שרירא משמע דלא הוי מומחה אלא כשהוא מנוסה ובדוק כמה זימנין דלא טעה בדינין אבל בכללא דמלתא שכתב רבינו לקמן לא דייק לכתוב כך ועיין בפ"ג דמס' נדרים סי' ג' : [ג] למאן דלית ליה ערוב פרשיות כו' וה"נ למאן דדריש בצדק תשפוט : [ד] דיניה דינא. ועיין לקמן: [ה] דאית ליה ערוב פרשיות ולא דריש בצדק תשפוט: [ו] דפקיע. כמו בקיע דאותיות בומ"ף מתחלפין וה"נ תנן בפ"ו דפיאה הבקר במקום הפקר:[ז] דהא שלשה במקום יחיד מומחה קיימי וכך כתבו התוס' ויראה דמגופא דמתני' דיני ממונות בשלשה הוה מצי למידק דבעל כרחו מיירי דאי בדקבלוה עלוייהו אפי' אחד נמי כדדייקינן במומחה: [ח] או כשאומר הלוה וכו' עיין בסוף זה בורר: [ט] דהא אפי' לא גמיר וסביר כדמפרש לה רבינו לקמן ומיהו לפירוש רש"י נמי כי גמיר וסביר דבהא קיימינן קשיא מיהת דתפשוט מהתם: [י] ה"ג בתוספות אוקימנא בדקבלוהו עלוייהו ומפרש רבינו בפ' אחד דיני ממונות תניין דאע"ג דלא התנה לדון ד"ת יכולין לומר כי קבלנוך וכו' : [כ] כללא דמלתא כו' עיין בפ' אחד דיני ממונות תניין כי שם האריך יותר במלוקי אלו הדינין: [ל] דא"ל קבלינך כמ"ש לעיל דרבינו מפרש כך:[מ] למשקל רשותא עי' בדברי רבינו בפ' אחד דיני ממונות תניין : [נ] שלא הורו כו' מסתמא הכי הוה כך כתב רבינו שם: [ס] שהן חדוש לשואל כמ"ש רבינו שם דבכה"ג איירי : [ע] כגון וכו' שהוראה זו פשוטה לכל ישראל כ"כ רבינו שם: [פ] ה"ג אמאי מקרו ב"ד חצוף וכן אפילו יחיד כדפרישית ואי בדלא כו' עד דיניהם דין הא אפילו : [צ] כדפרישית לעיל ותמיהא דהא כיון דאמר שמואל דיניהם דין שמע מינה דסבר כמאן דאמר אין ערוב פרשיות ולדידיה פירש רבינו לעיל דבדיעבד דינו דיחיד דינא ומצאתי בפסקי מהר"ר איסרלן ז"ל בסימן ר"ב שהוקשה לו זה והשיב וז"ל נראה דלא קשה מידי דעל כרחך שמואל לאו בדיעבד איירי מדקאמר אלא שנקראו ב"ד חצוף משמע ותו לא והא תקנו חכמים שלא לדון בפחות מג' ומאן דקא עבר אתקנתא דרבנן חציף הוא דמקרי עבריין לא מקרי בתמיהה והכי פריך תלמודא פ"ק דנדה מאן דקעבר אדרבנן נגוע הוא דלא מקרי רשע נמי לא מקרי בתמיה אלא על כרחך שמואל ר"ל דלא קעבר אתקנתא דרבנן והכא פריך ה"ד והא דנקט לשון דיעבד שנים שדנו משום דקרי להו חצופין נקט הכי ומתרץ האברי דאיירי בכה"ג דלכתחלה יכולין למידן אלא שנקראו ב"ד חצוף והו לא עי' היטב באמת כך עכ"ל אך קשיא לי דרש"י מפרש בר"פ דף ג' ע"א ז"ל ב"ד חצוף שעברו על תקנת חכמים עכ"ל משמע דמיירי בכה"ג בעוברים על תקנת חכמים והא דפ"ק דנדה לא מכרעת דהאי נגוע לא מקרי ודאי דקשיא רשע נמי לא מקרי בתמיה אבל כי קרו להו חצוף אפשר דגריע מרשע שיש לך רשע עובר עבירות בצנעא ולא מיתנף לעבור בפרהסיא נמ"מ ודאי שאינו רשע לענין זה שיהא דינם שדן עכשיו אינו דין וצריך לומר דרבינו מפרש ב"ד חצוף לפי שאם הוי שלשה אין בלב הנדון על שום אחד מהן בודאי כי שמא הוא שחבירו רבו עליו אבל כשהם רק שנים על כרחך לדעת אחת הסכימו והרי בלב הנדון על שניהם ולמה עשו כן אלא שהחליפו ולא אכפת להו כלום לדון בשלשה כדי לאפוקי כל חד נפשיה מלבו של הנדון : [ק] הלכתא כנחמני ללא צורך כתבו דבגלוי דעתא בגיטא מיירי : [ר] אפי' שמואל מודה כלומר מני מודה וכן לשון התוס' בפ' חזקת כדאיתא בחזקת הבתים דף מ' : [ש] בפרק אחד דיני ממונות גם בפרק זה בורר גבי ההוא אודיתא דהוה כתיב בה בכל ליפני וכו' : [ת] שנאמר לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא ועיקר המשפט הוא שעת גמר הדין וכן פירש"י על מ"ש ושפטו את העם בכל עת דלמדו מיניה דגמר דין בלילה (בפרק אחד דיני ממונות) כ"כ מהר"ו כ"ץ ר"ס י"כ : [א] ורואה זכות כו'. שנאמר לא תגורו ובפרק שבועות העדות דף ל' מפיק ליה מדבר שקר תרחק וכתבו שם התוס' דהכי איתא בכמה דוכתיה: [ב] לא תכנים דלא שייך לי' יראה גבי רש ועשיר שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכנים את דבריך כדי לחלוק לו כבוד כ"כ התוספות אבל לגירסת הרי"ף דגרים אל תכנים

*) משמע דאליבא דשמואל הוי הודאה וה"ה ביחיד מומחה לדידן וזה דלא כש"ך בחו"מ סי' ג' ס"ק ח' שהשיג על הטור .

משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנוסי הוא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא ויין לא תשתה ולא תאגור: ויהיו העדים יודעים את מי הם מעידים ולפני מי הם מעידים ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהיו הדיינים יודעים את מי הם דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר אלהים נצב בעדת אל וכן מצינו ביהושפט שאמר לשופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי אם לה' ושמא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת תלמוד לומר ועמכם בדבר המשפט אין לדיין אלא מה שעיניו רואות :

ז גרסינן בע"ז (דף יט.) רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה . ועצומים כל הרוגיה זה. תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה :

ח וגרסינן בפרק קמא דשבת (דף י.) רבי אמי ורבי אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא הוו טפחי אעברא דדשא ואמרי מאן דאית ליה דינא ליעול ליתי. רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי כולי יומא בדינא הוה חלים ליבייהו תנא להו חייא בר רב מדפתי ויעמוד העם על משה מן הבקר ועד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן מבקר עד ערב כל היום כולו תורתו אימתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית . כתיב הכא מן בקר ועד ערב וכתיב התם ויהי ערב ויהי בקר יום אחד : עד מתי יושבין בדין . אמר רב ששת עד זמן סעודה . והיא שעה ששית שהיא זמן סעודת ת"ח : [דף ז ע"א] א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דיין שדן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתשרה בישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וכל דיין שאין דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל ממנו נפשו שנאמר אל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה דיין כאילו חרב מונחת לו על יריכו וגיהנם פתוח לו תחתיו שנאמר הנה [דף ז ע"ב] מטתו שלשלמה וגו' מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה :

ט דרש רבי יאשיה ואי תימא רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכי בבקר דנין וכל היום אין דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר אמרהו ואם לאו אל תאמרהו . רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן מהכא אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה אמרהו ואם לאו אל תאמרהו : גרסי' ביבמות בפרק בית שמאי (דף קט:) אמר רבי יצחק מאי דכתיב רע ירוע כי ערב זר ושונא תוקעים בוטח רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים [ג] ולערבי של ציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה. ומפ' תוקע עצמו וכו' כגון דאתא דינא קמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתיה למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל ושאיל מיניה . דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה דיין כאילו חרב מונחת לו וכו' . אריב"ל עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן . ואפילו תלמיד היושב לפני רבו . רב הונא כי הוה אתי דינא קמיה הוה מכניס עשרה מבי רב אמר כי היכי דלימטיין שיבא מכשורא . כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה . הכא משמע שאין צריך לכלום כלומר דנמיר וסביר וא"צ לישאל מאחרים . דמייתי עלה עובדא דבי נשיאה דאוקמא דיין שאינו הגון . ובפ' בתרא דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דיין שאין מקבל שוחד שהוא עשיר בממון ותרווייהו איתנהו : י גרסי' בפ' בתרא דכתובות (שם) קרנא הוה שקיל איסתרא מזכאי ואיסתרא מחייב ודאין דינא . והיכי עביד הכי והכתיב ושוחד לא תקח ואסיקנא דאגר בטלה הוה שקיל . דהוה תהי באמברא חמרא פי' מריח ומנסה איזה יין טוב ויהבי ליה זוזא . רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי גברא דדלי בחריקאי ואדון לכון דינא ודוקא בטלה דמוכח כי ההוא שרי לדיין למישקל אבל בטלה דלא מוכח אסור : אמר רבה בר רב הונא האי דיינא דשאיל שאילתא פסול למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אי אית ליה לאושולי לית לן בה : א"ר פפא לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה. דרחים ליה לא חזי ליה חובה . דסני ליה לא חזי ליה זכותא : ת"ר ושוחד לא תקח אינו צ"ל שוחד ממון אלא אפילו שוחד דברים נמי . מדלא כתיב בצע לא תקח . היכי דמי שוחד דברים . כי הא דשמואל דהוה עבר במברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא אמר ליה מאי עבידתיך . אמר ליה דינא אית לי . אמר ליה פסילנא לך לדיינא: אמימר הוה יתיב וקדיין דינא. פרח גדפא ויתיב ליה ארישיה. אתא ההוא גברא שקליה אמר ליה מאי עבידתיך . אמר ליה דינא אית לי . אמר ליה פסילנא לך לדיינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי . אמר ליה פסילנא לך לדיינא : א"ר שמעון בן לקיש כל המעמיד דיין שאין הגון לישראל כאילו נוטע אשירה שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך וסמיך ליה לא תטע לך אשרה . אמר רב אשי ובמקום ת"ח כאילו נטעו אצל המזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך : א"ר אלעזר מניין לדיין שלא יפסיע על ראשי עם קודש שנאמר לא תעלה במעלות על מזבחי וגו' וסמיך ליה ואלה המשפטים. אשר תשים לפניהם אשר תלמדם מיבעי ליה א"ר ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין מקל ורצועה מנעל ושופר . ואלוה שופטיכם כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר . ושיסבלו הדיינין את הצבור :

יא שמוע בין אחיכם אזהרה לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו . ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו: [ד] קרי ביה שמע . רב כהנא מתני לה הכי מלא תשא לא תשיא . ושפטתם צדק א"ר חנינא צדק את הדין ואח"כ חתכיהו כתיב [דף ח ע"א] ואצוה את שופטיכם וכתיב ואצוה אתכם א"ר שמלאי אזהרה לצבור שתהא אימת דיין עליהם ואזהרה לדיין שיסבול את הצבור · ועד כמה א"ר שבתי ואיתימא רבי חנן כאשר ישא האומן את היונק . כתיב כי אתה תבוא את העם וכתיב כי אתה תביא א"ר יוחנן א"ל משה ליהושע זקנים שבדור עמך . והקב"ה א"ל ליהושע טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור [ה] וכן בדוד הוא אומר שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי . א"ר אלעזר אמר להם דוד לישראל אם אתם שומעין לי אתם אחי ואם לאו אתם עמי וארדה אתכם במקלי : יב אמר רבא הני תלתא דייני דיתבי ואזל שליחא דבי דינא ואמר משמיה דחד מינייהו לא כתבינן עליו פתיחא עד דאמר משמיה דכולהו.וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא מידע ידע דכנופי מכנופי ויתבי:

הדרן עלך דיני ממונות בשלשה

פרק שלישי

א [דף כג ע"א] *זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד ד"ר מאיר . וחכ"א שני הדיינין בוררין להן עוד אחד . א)זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה ב)ד"ר מאיר. וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהם ראיה שהם קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים או מומחין אינו יכול לפוסלן. זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה ד"ר מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולים ג)אבל אם היו כשירין אין יכול לפוסלן : גמ' מ"ש דעבדי הכי שכל אחד מבעלי הדינין בורר לו דיין אחד ולא אמר שיבררו בין שניהם שלשה.אמרי במערבא משום רבי זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררים להן עוד אחד יוצא דין לאמתו פרש"י דיוצא דין אמת לאמתו דלייתי בעלי דינין וסברי הרי אני בררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין עצמם נוח להן להפך בזכות שניהם מפני ששניהם בירדום :

ב מפני שיש חסרי דעת טועין בדברי רש"י ולמדין ממנו שהדיין יש לו להפך בזכות אותו שבירר ועומד במקומו לחפות בדברים אשר לא כדין ונהגו כמה אנשים לברור להם בעל תחבולות ונתלין בדברי רש"י שמשמע שיש לו להפך בזכותו . וחלילה וחס לא דקדקו בדבריו שכתב דסברי הרי אני בררתי . כי הוא סובר כך שיהפך בזכותו יותר מבזכות האחר ומתוך זה ניית לדיניהן . אבל הדיין עצמו חלילה לו למצוא סברא לזכותו אם לא שיראה לו דין גמור אבל אם היה יכול להטעות את חבירו לקבל סברתו אע"פ שהוא מסופק בה הרי זה בכלל מטה משפט אבל מתוך שזה בירהו מבין דבריו לאשורו ואם יש לו שום צד זכות נושא ונותן עם חברו וכן עושה הדיין [א]האחר לשני נמצא לא נשאר זכות (לא) נסתר ונעלם לשניהם והשלישי שומע משא ומתן של שניהם ומכריע ביניהם ויוצא הדין לאמתו . וחכמים אומרים שני הדיינים בוררים להן עוד אחד . א"ר יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו [ב]חותמין השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהן ד)ואין יושבין בדין אא"כ יודעים מי ישב עמהן אין נכנסין לסעודה אא"כ יודעין מי מיסב עמהן. הלכך בעינן דעת הדיינין שלא יבררו הבעלי דינין מי שאין הגון בעיניהם ליסב עמו . ואם הדיינין לא יוכלו להשוות דעתם לברר שלישי זקני העיר ומנהיגיה יתנו להן שלישי ואם אין זקנים ומנהיגים בעיר ילך התובע בפני שלשה ויכופו הנתבע לבוא לדון לפניהם ה)וכן אם הנתבע מערים לברור דיין שאינו הגון לשבת אצל דיין הגון כופין אותו לדון בפני שלשה או שיברור דיין הראוי : [דף כג ע"ב] זה פוסל עדיו של זה וכו' . מוקי ר"א לפלוגתייהו בבא הוא ואחד לפסול את העד שמעיד עליו וקראו על המשפחה ערעור לפוסלה. רבי מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואינו ממילא איפסול ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא ו). וקי"ל כרבנן . אע"ג דאיכא אוקימתות אחריני הא נמי דהלכתא היא :

ד ה [דף כד ע"א] מתני' נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר רבי מאיר אומר יכול לחזור בו . וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו : היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך רבי מאיר אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו : גמ' אמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד. ז)*ומדקאמר כגון ולא קאמר אף על גב דקבליה עליה בחד משמע דאמילתיה דרבנן קאי דסברי רבנן דוקא קבל עליה בחד דליכא אלא חדא לריעותא הוא דאין יכול לחזור בו. אבל קבליה עליה בבי תרי דאיכא תרתי לריעותא יכול לחזור בו . ואי קבל עליה כשר כבי תרי חדא לריעותא הוא דאיכא ואין יכול לחזור בו ח). °ולא מיבעיא היכא דקביל עליה קרוב דראוי להעיד במקום אחר דאין יכול לחזור בו אלא אפילו אי קביל עליה פסול דאינו ראוי להעיד במקום אחר אינו יכול לחזור בו . דאמר רבא קבל עליו קרוב או פסול לפני

א) ואוקמא בגמרא דאותו שלישי לכ"ע דעת הדיינין בעינן כי פליגי בדעת בעלי דינין דרבי מאיר סבר דדעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דלא בעינן לדעת בעלי דינין והלכה כחכמים ויש ללמוד מכאן היכא דבררו את שני הדיינין וטענו לפניהם שאין בעלי דינין יכולין לומר לדיינין אל תשאלו דיני לפני פלוני ת"ח אלא בפני פלוני דהא הלכה כחכמים דלא בעי דעת בעלי דינין והיכא שזה בורר לו אחד אין אחד מהן יכול לחזור בו ולברור אחר כדמוכח באורך . מא"ז ע"כ :

ב) ואוקמא רבי יוחנן בערכאות שבסוריא דהיינו יושבי קרנות שיש לכל אחד לומר לא אדון אלא לפני מומחה ורבנן סברי דהואיל שזה בירר לו אחד מיושבי קרנות גם הוא בורר לו אחד וקי"ל כרבנן הלכך לא שנא בירר לו מומחה לא שנא בירר לו אחד מיושבי קרנות לא מצי למימר לא אדון בפניו עד שיביא ראיה שהוא קרוב או פסול . מא"ז ע"כ : ודוקא ערכאות שבסוריא פירוש שנתמנו להיות דיינין אבל יושבי קרנות שלא נתמנו להיות דיינין אפילו-לרבנן פסולין כן פר"י ברים מכילתין בשמעתא קמייתא ומדקאמר זה פוסל וזה פוסל משמע דאפילו לוה כה"ג מצי מעכב מהרי"ת ע"כ :

ג) אפי' מאה עדים בדבר אחד בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות אפילו נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה אי לאסהודי אתו מעיקרא ושטר שיש בו ג' עדים ושנים מהן קרובים זה לזה אם לא נודע בעדות ברורה שישבו שלשתן להעיד וכתב עדות זה בפני זה תתקיים העדות בשאר כתב כל נכסיו לשני בני אדם והעדים מעידים עליו כשרין לזה ופסולין לזה פסול . אי אתתומי אשטרא תרי וחד מינייהו פסול אי נמי תרי קרובים להדדי אפילו מסרים ניהליה באפי סהדי אחריני דכשרין לא מהני והרי מזויף מתוכו . וקרובי הנרצח מעידין על הרוצח וקרובי המוכה מעידין על המכה לגרשו מבית הכנסת . מא"ז :

ד) משמע שהעדים אינם יכולין לחתום זה בלא זה מיהו בדיעבד אם חתמו זה בלא זה כשר אבל בגיטי נשים ושחרורי עבדים אם חתמו זה בלא זה אפילו בדיעבד פסולין . פר"י מהרי"ח :

ה) אמר רב פפא אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא כו' משמע להדיא היכא דלא מטריח ליה למלוה כגון שיש בתי דינין כשרים בעיר אפילו לוה יכול לומר לא אדון אלא בפני זה אף על פי שאחד גדול מחבירו דהא בי דינא דרב הונא גדול מבי דינא דרב חסדא ואין להקשות דהא אמר אם הלוה רוצה לדון בעירו ומלוה רוצה למקום הועד דהתם הלוה לא מטריח ליה מידי וגם לא יוציא מעותיו התם שאני שהמלוה רוצה למקום הועד ושם יכול לכופו יותר כי יתבייש מפני קבוץ התלמידים אבל היכא דאיכא שני בתי דינים שוין ולא מטריח ליה למלוה כגון שניהם בעיר לא : ולפרש"י דלא היו שניהם בעיר אחת אלא רב חסדא הוה חוץ לג' פרסאות מעירו דרב הונא וה"פ מי קמטרחנא לך כולי האי ולפירש אפילו אם הלוה רוצה חוץ לעיר אלא שאין רחוק לכל היותר אלא ג' פרסאות מצי מעכב נ"ל עכ"ה : ולהאי לישנא דשילהי פירקין נמי דקאמר מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה כיון שהב"ד של לוה סמוך כל כך שלא יצטרך המלוה להוציא מעותיו יכול הלוה לעכב ואף על גב דפריך לאלתר אהא דשנינן כשזה בורר לו אחד וזה בורר לו ב"ד אחד וכו' ואז אין צריך שינויא דרב פפא מ"מ מילתיה דרב פפא יכול להיות אמת דאמילתיה לא פריך מידי אלא אשינויא דלעיל פריך ממתניתין ועוד אומר אני דאפי' אי בית דינו של לוה ברחוק דאיכא הפסד טורח לילך שם והוצאת מעות אי קאמר לוה למלוה אני אטרח שם ולא אתה וכתוב כאן הטענות ואוליכם שם הדין עמו מיהו שמא יכול לומר לו המלוה כשתבוא שם איני רוצה שיתברר טענותיו לב"ד פה אל פה אחרי שאני איני מברר לו אלא על פי הכתב או שמא אפילו זה אין יכול לעכב עליו כי אומר מאי איכפת לך והלא טענות כתובין ותתומין מה שכתוב ותתום יוכל לדבר פה אל פה מיהו אם רוצה להוליך שר הטענות ולשתוק או רוצה הלוה לשלוח שם שלוחו להוליך שם הטענות נ"ל לפי סוגיא דשמעתא דלא מצי מלוה מעכב עליו וכן שמעתי שר' יעקב סבר וכתב כן מיהו ראיתי בשילהי פירקין בתוספות סנהדרין שלא היתה פרישה רבינו שמשון וזה לשונו עבד לוה לאיש מלוה אפילו אם יפרע לו הוצאות וטורחו אע"פ כן לא ילך עכ"ל וכ"ל שמדקדק מדאמר בשילהי פירקי א"ל אמימר לרב אשי ה"מ היכא דקאמר לוה למלוה אבל היכא דקאמר מלוה ללוה עבד לוה לאיש מלוה משמע אפילו אם יפרע לו טורחו והוצאתו אל ישמע לו.נראה לי הג"ה מהרי"ח :

ו) וכ"ש להעיד עליו שהוא גזלן דהוי נוגע בעדות ואפי' לשאר עדות לא איפסיל ולא איתברר היכא דהוה רגיל למימר האי בעל דין דהוי גזלן קודם זה המעשה אי מהימן אי לא . מא"ז ע"כ :

הגה"ה

ז) הכא לידון בשטר ובחזקה נדון אף בחזקה ובלא שטרא והאומר פרעתי בפני פלוני ופלוני אין צריך שיבאו פלוני ופלוני ויעידו ולא עוד אלא אפילו אותו פלוני ופלוני אמרו להד"מ נשבע ופטור והכא לידון בשתי כתי עדים די בכת אחת ובעל דין ואחר מצטרפין לפסול הכת אחת ולפרש"י הכא לידון בשטר ובחזקה אפילו יש לו עידי חזקה אם לא יביא שטר יפסיד והאומר פרעתי בפני פלוני ופלוני אין נאמן אפילו בשבועה עד שיבאו פלוני ופלוני ויעידו והכא לידון בשתי כתי עדים צריך להביא שתי כתי עדים כשירים ואם לאו יפסיד ואין בעל דין ואחר מצטרפין לפסול כת הראשונה.מא"ז ע"כ :

ח) מכאןנראה בעיני דהיכא דקבלו עלייהו עד אחד להיות נאמן עליו כבי תרי לענין ממון שאין יכול לחזור בו דהא חזינן הכא היכא דקבלה עליה בחד דלא מצי הדר ביה לרבנן אע"ג דפסול מדאורייתא ה"ה היכא דקביל

הגה"ה

*הכא מיירי כשבניהם מתרצים לב"ד ואז אין לנו לכופם לדון אלא לפני מי שמתרצה אבל מסרב ואין רוצה לדון כלל ג'הדיוטות או יחיד מומחה יכולין לדונו בע"כ.מא"ז:

הגהות הב"ח א הדיין השני נמצא לא נשאר שום צד זכות נסתר ונעלם מעיני שניהם והשלישי שומע : ב חותמין על השטר :

פלפולא חריפתא

תכנים גבי. רך וקשה נ"ל משום דקשיא ליה מאי טעמא הוה לה דקאמר קרא כי המשפט לאלהים הוא וכי משום שהמשפט לאלהים לא יהא ירא שהחזק כשיתחייב ירדפהו אלא לא תגורו לא תכנים דבריך והוי טעמא דמש"ה לא תכנים דבריך כי המשפט לאלהים ועליך המלוה לגמרו הואיל וידעת להיכן משפט אלהים נוטה ולדברי התוספות נראה לי דהכא הוה טעמא לא תירא מפני איש כי המשפט לאלהים הוא והואיל והמשפט לאלהים אתה דן כבי כדאי אתה שתהא גזול ממנו : [ג] ולערב של ציון גרסי'. ופירש"י שמניחים שלוה ותופסין הערב וכו' : [ד] קרי ביה שמע. כלומר כשתבא לדיין לומר לו שמע דברי יהיה בין אחיכם : [ה] וכן בדוד הוא אומר וכו' . וכ"כ בס' הרי"ף וליתא בגמ' דהכא אלא בגמ' דסוטה פ"ז דף מ' ע"א : סליק פרק א'

גמר דין יכול לחזור בו. לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו. והיכא דקביל עליה קרוב או פסול כבי תרי חזינא ליה לגאון דקאמר אפילו קנו מיניה מצי הדר ביה. דקנין בטעות הוא. דרחמנא אמר על פי שנים עדים ורבוותא אחריני אמרו דלא מצי הדר ביה דאין אחר קנין כלום וכוותייהו מסתברא דהא אפילו קביל עליה לבעל דיניה כבי תרי וקנו מיניה לאו מצי הדר ביה כדאמר בפרק שבועות הדיינין (דף מ"ב ע"א) מהימנת עלי כבי תרי כל אימת דאמר לא פרענא וכו'. והראיה שהביא רב אלפס ז"ל אינה ראיה לפי הטעם שהלה הטעם בקנין טעות *ההיא דשבועות אפילו קנין לא בעי אלא כיון שקבל עליו הלוה שיהא המלוה נאמן לומר שלא נפרע [סגי] ואפילו עדים מעידים שפרעו הרי האמינו עליו ופסל כל העדים המכחישין דבריו וכל תנאי שבממון קיים. כאדם האומר אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני [א] שאין צריך קנין אלא קבלה*: ומיהו [ב] עיקר דבריו אינם כלום דאי חשיב קנין טעות משום דרחמנא אמר ע"פ שנים עדים א"כ קבליה עליה בחד נמי קנין טעות הוא. דרחמנא אמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות. לא יומתו אבות בעדות בנים. אל תשת רשע עד. אלא ודאי אין אחר קנין כלום ולא שייך להזכיר הכא קנין טעות: אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך. אבל באתן לך ד"ה יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר באתן לך מחלוקת*:

עליה עד אחד כשר כבי תרי דלא מצי הדר ביה ובעינן ביאור היטב. מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*וכן רש"י לא הזכיר שם קנין כלל ורוצה לומר דאפי' בלא קנין קביל עליה. מא"ז ע"כ:

[דף כד ע"ב] אר"ל מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין ד"ה אין יכול לחזור בו. ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת: שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לפני גמר דין מחלוקת או לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים. רב אשי אמר הכי שלח ליה במחול לך מחלוקת או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי. שלח ליה באתן לך מחלוקת והלכה כדברי חכמים. וקי"ל כהני תרי לישני דרב נחמן בר יעקב דבאתן לך ולאחר גמר דין מחלוקת. אבל במחול לך ולפני גמר דין גם לרבנן יכול לחזור בו *אע"ג דראוי היה שיהיה מחול לך לפני גמר דין כמו אתן לך לאחר גמר דין מ"מ משמע דבאותו ענין שנחלקו באתן לך דהיינו לאחר גמר דין הוא דאמר אבל במחול לך ד"ה אינו יכול לחזור בו. ולא פליגי רבי מאיר ורבנן אלא באתן לך לאחר גמר דין אבל במחול לך ולפני גמר דין לא פליגי א"ר חנינא בר שלמיה שלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי. שלח להו אין לאחר קנין כלום. והאי דדור לי בחיי ראשך אחר גמר דין היינו אחר שנשבע. אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו. והא דאמר בפ' יש נוחלין (דף קכז:) שלח ליה ר' אבא בר זבדא עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך. אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה רצוני השבע וטול. נשבע ואין יכול לחזור בו. גרס ונשבע אין יכול לחזור בו אבל בעוד שלא נשבע יכול לחזור בו. דמידי דלא שייך ביה פסק דין בעוד שלא נעשה המעשה הוי כלפני גמר דין. והא דאמר בפ' שבועות הדיינין (דף לט.) אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד פי' ממהרין אותו לפרוע דאע"ג דאמר איני נשבע יכול לחזור בו בעוד שלא פרע: ו ומתוך פי' רש"י דהתם משמע דאחר שיצא מלפני ב"ד אין יכול לחזור בו. ומה שקבל עליו בפני בית דין ונפטר מלפניהם בלא חזרה הוי כגמר דין ומסתבר הכי:

הגה"ה
*וכולה מתניתין איירי שקבל עליו אבא ואביך ודור לי בחיי ראשך וגם קבל עליו קרוב או פסול היינו כשקבל עליו בב"ד דאי חוץ לב"ד ולא קנו מיניה אפילו לאחר גמר דין חוזר לכ"ע. מא"ז:

הגה"ה
*ובא"ז כתב לפני גמר דין ובמחול לך לא ידענא מה אידון ביה. מא"ז ע"כ:

ז [דף כד ע"ב] **מתני'** אלו הן הפסולים. המשחק בקוביא והמלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית. אמר רבי שמעון בראשונה היו קורין אותן אוספי שביעית. משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא. אבל יש לו אומנות שלא הוא הרי זה כשר. ורבנן פליגי עליה בברייתא דאמרי אפילו יש לו אומנות אחרת פסול. ולקמן פסקינן כר' יהודה: **גמ'** משחק בקוביא מאי קעביד. א"ר ששת לפי שאין עוסקין בישובו של עולם אבל משום אסמכתא לא מיפסיל דכל כה"ג לא הוי אסמכתא *וכתבתיו בפ' איזהו נשך [סי' ע]: [דף כה ע"א] והמלוה ברבית. אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות והא דתנא המלוה ברבית פירוש [ג] מלוה הבאה בריבית. אחד לוה ואחד מלוה שגם הלוה מחמת חמוד ממונו שהוא צריך למעות לעשות בהן צרכיו הוא עובר על לאו דלא תשיך. והערב והעדים נסתפק ר"י בהם אם הם פסולין אע"ג דלאו עדים *דחימוד נינהו. הא קי"ל כאביי דלא בעי עידי חמס ואע"ג דלא תנינהו במתני' הא אסיקנא דמלוה הבאה ברבית תנן וכל המשתדלין בה כולן בכלל או שמא כשירין הן דלא השימון לאינשי במלוה ולוה משמע להן כדאמר בפ' קמא דבבא מציעא (דף ה:) לא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו ומצאתי כתוב בשם הגאונים כל פסולי עדות בתחילה מנו פסולין מחמת קורבה [ד] והם שמונים מקצתן דאורייתא ומקצתן דרבנן. ואח"כ מונים הפסולין מחמת מעשיהם ומונים שם רבים וכתוב שם המלוה ברבית והלוה ברבית וערב ועדים לא מנו שם: ח **בר** [א] ביסות אסהידו ביה בי תרי חד אמר קמיה דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזיף ברביתא. פסליה רבא לבר ביסות. והא רבא הוא דאמר לוה בריבית פסול לעדות דהוה ליה רשע. רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע. מכאן דקדק ה"ר יקר ז"ל שהנשבע [ה] להכחיש העד ואותו שנשבע לו מצטרפין לפוסלו. ולא הוה נוגע בדבר שכבר נשבע לו ונפטר ממנו כי היכי דחזינן הכא דמי שלוה הימנו ברבית מצטרף עם אחר לפוסלו [ו] אע"פ שגם הוא עשה עבירה: הסיא דרבא איתא לעיל בפ"ק (דף ט:) אמר רב יוסף פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להורגו. לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד. רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם

הגה"ה
*וכן כתב מהרי"ח כשממון של שניהם על הדף שצוחקין בו דהדף והמקום קנוי לאותו שמרוית לקנות בו מעות אבל אותם שמשחקים באמנה ודאי אפילו הקנו זה לזה לא קנו דאסמכתא גמורה היא ואין מועיל בה קנין אלא בב"ד חשוב כדאי' פ"ד נדרים (דף כז:) ואותם בנ"א שנדרו כך וכך לצדקה אם ישחקו פטורין מליתן דכיון דגבי הדיוט הוי אסמכתא כי הוא דערב ה"ה לגבי צדקה ואע"ג דמקני בדיבורא כדדרשי' בפ"ק דר"ה (דף ו') בפיך זו צדקה מ"מ לא עדיפא אמירה לגבוה ממסירה דהדיוט ואותם שידוכין רגילין לעשות בהן קנין בפני טובי העיר כדי שיהיה קנין בב"ד חשוב ונראה דאפילו בלא קנין קני דלא חשיב אסמכתא שהחוזר בו מבייש את חבירו ומשום דמתבייש חבירו גמר ומקני אהדדי ועוד האריך הרבה בדין אסמכתא: מהרי"ח ע"כ:

מסים עצמו רשע. ואמר רבא פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה: ט **ההוא** טבחא דנפיק טריפתא מתותיה ידיה [ז] שמע רב נחמן ועבריה. אזל רבי מזייה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דלמא איערומי קמערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבא דאמר החשוד על הטריפה [ז] ילבש שחורים ויכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: י [דף כה ע"ב] **ת"ר** משחק בקוביא שאמרו אלו המשחקין בפספסין. ולא בפספסין בלבד אלא אפי' קליפי אגוזים וקליפי רמונים. ומאימתי חזרתן. משישברו את פספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי: והמלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה. ואימתי חזרתן משיקרעו שטריהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לעובד כוכבים לא אוזפי. ומה שלא פירש חזרת הרבית דמילתא דפשיטא שצריך להוציא גזילה מתחת ידו. ואף אם אין יודע ממי נטל צריך לעשות בהם צרכי רבים [ח] אם רוצה לעשות תשובה מעלייתא כי ההיא דפ"ג דמסכת יום טוב (דף כט.) שכינס ממון בבירורי מדות. אלא אפילו שטר שכתוב בו רבית צריך לקורעו ויגבה הקרן בעל פה לרבנן דאמרי (בבא מציעא דף עב.) אין קונסין אותו וכן משחק בקוביא למ"ד אסמכתא הוי וכן מפריחי יונים [ט] למ"ד אי תקדמיה יונך ליוני אלא דבסוחרי שביעית לבד הוא דסברי רבנן [לקמן] דכיון דהפקר הוא אין צריך להוציא האיסור מתחת ידו ואף בזה נחלק רבי נחמיה. ובשאר כל ממון אם בא לידו באיסור ורוצה לעשות תשובה צריך להוציא הממון מתחת ידו. כדחזינן לעיל גבי החשוד על הטריפה דאין מקבלין תשובתו עד שיתברר על ידי ממון אחר שהוא שב בתשובה שלימה. כ"ש שאותו ממון של איסור צריך להוציא מתחת ידו:

יא **ומפריחי** יונים אלו שממרים את היונים ולא יונים בלבד [אמרו] אלא אפילו בהמה וחיה [ג] ושרץ. מאימתי חזרתן משישברו את פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר נמי לא עבדי: וסוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית. ומאימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו. א"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון: כיצד אומר אני פלוני בן פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הם נתונים לעניים במתנה. תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין. ועוד הוסיפו עליהן הרועין הגבאין והמוכסין: אמר רבא ורועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד בהמה גסה: והגבאין מעיקרא סבור [י] מאי דקיץ להו שקלי. כיון דחזו דשקלי טפי ממאי דקיץ להו פסלינהו רבנן: אמר רב יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר ובפ"ק דמציעא (דף ה:) אוקימנא להא דאמר רב יהודה סתם רועה פסול ברועה בהמות דידיה*אבל ברועה בהמות דעלמא סתמיה כשר. דאי לא תימא הכי אנן חזותא לרעיא היכי מסרינן ליה והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו. והמוכסין מעיקרא סבור דינא דמלכותא דינא. כיון דחזו דשקלי טפי *פסלינהו רבנן: [דף כו ע"ב] **אמר** ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא וכו'. אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר הלכה כרבי יהודה. ואמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר כולן צריכין הכרזה בב"ד אבל פסולי דאורייתא לא בעו הכרזה דאמר ההיא מתנתא דהוו חתימי עליה תרי גזלני סבר רב פפא בר שמואל לאכשורי דהא לא אכרזינן עלייהו אמר ליה רבא נהי דגזלן דרבנן בעי הכרזה גזלן דאורייתא לא בעי הכרזה: רועה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה [כ] והלכה כדברי המיקל. ואף על גב דסתמא פסול בעי הכרזה ומסתמא מכרזינן עליה: יב **א"ר** נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות. ומאי ניהו מקבלי צדקה מן העובד כוכבים. ול"א אמרן אלא בפרהסיא *אבל בצנעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר לאתזוני בצנעא וקמבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר לאתזוני בצנעא חיותיה הוא: יג **א"ר** נחמן החשוד על העריות כשר לעדות. פר"ת שבא על הערוה וכן מוכח מתוך פירוש רש"י שפירש ארבעין בכתפיה וכשר חייב מלקות הוא אע"פ שאין בו התראה דאמר מר מלקין על לא טובה השמועה. ולא דמי לאוכלי נבילות דפסולים דהתם אין יצרו תוקפו כמו בערוה. והא דאמר בפ"ק (דף ט:) פלוני רבעו לרצונו רשע הוא ופסול לעדות התם אין יצרו תוקפו כל כך. אי נמי להוות מילתא דוקא מיפסיל כדאמר בכורות (דף ל.) החשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו אבל לעדות אחרת כשר. וכן משמע מתוך דכתב רב אלפס ז"ל דגרים אמר רב ששת ארבעים בכתפיה וכשר אמר ליה התם יצרו תוקפו. ולישנא דחשוד לא משמע לפרושי הכי דהוה ליה למימר הבא על הערוה. ועוד [ל] דדוחק הוא לחלק בעריות ולומר דבמשכב זכור אין יצרו תוקפו כל כך ופסול. וגם לישנא דרשע הוא משמע שפסול לכל עדות. ונראה לפרש החשוד על העריות שהוא רגיל וגס בעריות ומתייחד עמהם וסני שומעניה. וארבעים בכתפיה דמלקין על היחוד (קדושין פא.) של כל עריות חוץ מאשת איש. ומלקין על לא טובה השמועה קלא דלא פסיק כשהמון עם מעבירים עליו קול: אמר רבא ומודה רב נחמן בעדות אשה שהוא פסול [מ] בין לאפוקי בין לעיולי. חזינא מרבוותא דפסקי הלכתא כרב ששת ויהבי טעמא למילתיה משום דהלכה כרב ששת באיסורי ונראה דהלכה כרב נחמן דלא נחלק רב ששת בהדיא אלא כמתמיה על דבריו ארבעין בכתפיה וכשר מכשרת ליה. ואין תימה כל כך דלא מלקינן ליה [נ] אלא על לא טובה השמועה. וגם מדשקלו וטרו רבא ורבינא ואיתימא

הגה"ה
*אפילו שלא באו עדים שהכניס בהמה לשדה אחר אבל גבאי לא מיפסיל עד דשמעינן ביה בעדים דשקיל יתירא ואז מיפסיל אפילו החזיר הגזילה כל זמן שעוסק בגבאות. מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*ופר"ת דהני מוכסין לאו משום דשקלי טפי ממאי דקיץ להו פסילי דא"כ היינו גבאין אלא משום דבזמן שהמלכות מטיל מס כך וכך ליקח מן היהודים כפי ממונם ורוב מוכסין שנושאין פנים למקצתן ומקילים ומכבידים על מקצתן יותר מן הראוי נמצאו גזלנים לפיכך פסלינהו רבנן הלכך צריכין ליזהר ראשי הקהל כשמשימים מס מאומד הדעת על כל אחד ואחד לפי ממונו שלא יחניפו לאוהב ולא יכבידו לשונא כדי שלא יפסלו לעדות ולשבועה. מא"ז. ע"כ:

הגה"ה
*והטעם דפסול דדבר שאין הגון הוא וה"נ אמר בפ"ק דקידושין האוכל בשוק דומה לכלב ופסול משום דכיון דתליף כולי האי יקבל נמי שכר להעיד שקר: מהרי"ח ומא"ז ע"כ: פירש האוכל בשוק היינו שחוטף משל אחרים פתות משוה פרוטה ואוכל. מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר וצריך ליזהר שלא לדון על פי עדות דמיושב מי שאין ת"ח כדמוכח פרק שבועות הדיינין וכגט אשה צריך ליזהר יותר וכו' רשב"א דשמא בדיעבד אין לחוש וכן בישיבת הדיינין: ממון מסור פסק רבינו אלפס דאסור לאבדו ביד וכה"ג של אספוניא כתב רב פלטוי גאון ראש ישיבה מסור פסול לעדות ולא מיבעיא מסור גמור ומפורסם אלא אפילו אינים דסני לתבריה ואמר ליה בפני רבים איזילנא ומסרנא לך מדיבורא רשע הוא מא"ז ע"כ. וכן פסק בא"ז וכן פסק מהרי"ח:

הגהות הב"ח א דהיא דשבועות וכו' שלא נפרע סגי ואפילו בעדים:

הגהות הגרי"ב [א] בגמרא בר ביניתוס: [ב] גירסת רב אלפס שמתיה: [ג] בגמ' וברי"ף גרסי' ועוף:

פלפולא חריפתא

פרק שלישי [א] שא"צ קנין אלא קבלה. שכ"כ הרי"ף בעצמו בפרק שבועות הדיינין וע"ש בדברי רבינו אמתניתין דמנה לי בידך כו': [ב] עיקר דבריו. של הגאון: [ג] מלוה הבאה כו'. מאן דתני מלוה בחירק לא משתבש ומאן דתני מלוה בפתח לא משתבש שכן אתה מוצא ומקח שוחד (ד"ה ב' י"ט) את המקחות (נחמיה י') שניהן בחירק סבי"ת מסה (מלכים ב' י"א) מתן אדם (משלי י"ח) שניהן בפתח: [ד] והם שמונים. פירש לשון מנין ועי' פרק שמניה: [ה] ה"ג להכחיש העד ואותו. וכן לשון טור סימן ל"ד: [ו] אע"פ שגם הוא עשה עבירה. והיה פסול להעיד פלגינן דיבוריה וכ"ש הכא שא"צ לחלק את דבריו שהרי כשר מעתה אחר שנשבע לו ונפטר ממנו: [ז] ילבש שחורים ויכסה שחורים. אין זה בגמרא דידן אבל הרי"ף העתיק כך וכתב מהר"ו כ"ן ס"ס ל"ד שהתמירו בטבת על שהכשיל הרבים לכן יכנע זדון לבו ע"י לבישי שחורים שילבש ויתכסה בכן: [ח] אם רוצה לעשות תשובה מעלייתא. כתב ב"י סימן ל"ד דלאו דוקא נקט מעלייתא אלא עכ"פ צריך להחזיר ואל"ה לא מתכשר ומהר"ו כ"ן כתב דאי עסקו בכך אין רוח חכמים נוחה מהם אבל ממנו כדתנן ברים הגוזל עצים משום הכי נקט מעליותא: ה"ג בפ"ג דמסכת יום טוב והוא בדף כ"ט: לרבנן דאמרי גרסינן והוא בפרק המניח: [ט] למ"ד אי תקדמי' כו' דהוי אסמכתא דלא קניא אבל למ"ד ארא שאינו אלא משום דרכי שלום א"צ חזרת המעות כיון שאין מעות האיסור מדאורייתא ומיהו למאי דכתב רבינו לעיל דלא הוי אסמכתא א"כ דאף אי תקדמי' אינו מחזיר המעות וכמ"ש מהר"ו כ"ן דלא כסב"י: [י] מאי דקיץ כו'. וכ"כ הרי"ף: [כ] ה"ג ברי"ף והלכתא כמי הכרזה דקי"ל כל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל: [ל] דדוחק וכו' ולומר דבמשכב זכור אין יצרו תוקפו. ובעיני אין זה דוחק דהא בפרק בתרא דקידושין אמרינן דלא נחשדו ישראל על הזכור: [מ] בין לאפוקי בין לעיולי וכן גי' הרי"ף דלא כגי' גמ' דידן דלעיולי כשר: [נ] אלא על לא טובה כו'. שאינו לאו דאורייתא

אלא

רב פפא במילתיה דרב נחמן סברי כוותיה ועוד פסול לעדות טפי דמי לדינא מלאיסורא :

יד א"ר נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיה גנב . וה"מ באריסא ובדבר מועט [ס] ובדבר שנגמרה מלאכתו . ודוקא אם הוא אריס שיש לו חלק בפירות לפיכך אין בעל הבית מקפיד על דבר מועט בדבר שנגמרה מלאכתו כדין פועל האוכל . אבל אם אינו אריס לא כהא [ע] דאכירי דרב זביד חד גנב כיפא דשערי פי' עומר שעורים וחד גנב קבורא דאהיני ופסלינהו : **טו הנהו** קבוראי דקבור מיתא ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו סבר רב הונא בריה דרב יהושע לאכשורינהו אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו [פ] סבור מצוה קעביד והא משמתינן להו . ואפ"ה עבדי זימנא אחריתי אלמה במזיד קעבדי . סברי כפרה עבדי לן רבנן במה שמנדין אותן לכפר להן על מה שעשו מלאכה ביו"ט ולעולם מצוה היא . זו היא גירסת רב אלפס . וגירסת הספרים שמתינהו רב פפא ופסלינהו ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע . ולהך גירסא הלכתא כרב הונא דעבד עובדא ואכשרינהו . אבל לרב אלפס דגרים סבר רב הונא הלכתא כרב פפא . ומסתבר כגירסת הספרים . דאין לפוסלו כיון שאנו יכולים למצוא להם טענה של זכות כדחזינן לעיל (דף כה:) בגזלנים וחמסנין דמתחלה לא פסלום כל זמן שיכלו למצוא להן לד זכות: **טז** [דף כז ע"א] **אתמר** עד *זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל . ורבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל פירוש למפרע מעידנא דאסהיד בבי דינא כגון דאסהיד בניסן והוזם בתשרי על אותה עדות כל עדות שהעיד מניסן ועד תשרי לא הוי עדות. אמר רב אשי הלכתא כאביי והלכתא כאביי ביע"ל קג"ס: מומר אוכל נבילות לתיאבון ד"ה פסול. כפין ואכיל כפין נמי ושקיל ארבעה זוזי ומסהיד . להכעיס אביי אמר פסול דהוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן . והלכתא כוותיה דאביי ביע"ל קג"ס . והמועלין בשבועות פסולין לעדות . אחד שבועות ממון ואחד שבועות שוא דלית הלכתא כרבא דאמר רשע דחמס בעינן: ירושל' החשוד בשבועה מאימתי חזרתו כשיבוא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר [צ] חשוד אני: **יז בר** חמא קטל נפשא . א"ל ריש גלותא לרב [א] חמא פוק עיין בדיניה אי ודאי קטל נפשא ליכהיוהו לעיניה אתו תרי סהדי אסהידו ביה דודאי קטל . אזל איהו אייתי תרי סהדי אסהידו בחד מהנך חד אמר קמי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר לדידי גנב [דף כז ע"ב] קתא [ק] דבורטיא . א"ל ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ור' יוסי אומר הוזם בדיני ממונות כשר בדיני נפשות . א"ל רב פפי ה"מ היכא דלא סתים לן תנא כר"מ . הכא סתם לן תנא כר"מ [ר] דתנן אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ומלוי ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית והעבדים זה הכלל כל עדות שאין האשה כשירה לה אף הם אינן כשירים לה מני אילימא רבי יוסי הא איכא עדות דיני נפשות שאין האשה כשרה לה והן כשרין לה אלא לאו רבי מאיר . קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקבל לכרגיה דכולהו שני לדבר בעדו אל המלך לפוטרו מן המס . ובלאו הכי פטירי רבנן מכרגא [ש] הלכך לא הוי כשוחד מאוחר . והלכה כר"מ דאמר עד זומם פסול לכל התורה דהא סתם לן תנא כוותיה : גרסינן בקדושין (דף מ:) כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב . אמר רבי יוחנן ופסול לעדות . ת"ר האוכל בשוק הרי זה ככלב . וי"א פסול לעדות . אמר רב אידי בר אבין הלכה כיש אומרים :

הגה"ה

*ואם הם חתומים על השטר ובאו עדים ואמרו זה היום היו עמנו במקום רחוק שטר כשר ועדיו כשירין דחיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו אבל אם העידו עדים שטר זה בזמנו התמנוהו ולא אחרנוהו אז הם פסולים מיום חתימת השטר . ד' דברים נאמרו בעדים זוממין אין נעשין בן גרושה ובן חלוצה ואין גולין לערי מקלט ואין משלמין את הכופר ואין נמכרין בעבד לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין וכן מלקות אבל בממון אפילו שילם על פיהם משלמין ואינם נהרגין עד שיגמור הדין על פיהם. עד זומם אין משלם על פי עצמו ולא מגבינא ליה בכבל. עד זומם שהוזם בדיני ממונות פסול אף בדיני נפשות ומומר לדבר אחד הוי מומר לכל התורה כולה אפילו מחייבי לאוין לחייבי כריתות ומיתות ב"ד ודוקא שידוע לנו בודאי שעבר אותה עבירה אז הוא חשוד לכל התורה כולה אבל אם חשוד על אותה עבירה ולא ידעינן בודאי אי עבר אי לאו אז לאותה עבירה שהוא חשוד לא מהימנא ליה לא לשלו ולא לשל חבירו אבל לשאר כל התורה כולה כשר והא דאמר דהיכא שבודאי מומר לאותו דבר דהוי מומר לכל התורה כולה היינו שרגיל תדיר באותו דבר לעבור עליו אבל אם עבר עליו ואינו רגיל באותה עבירה כשר לכל התורה כולה ואפילו במקום שהוא רגיל באותה עבירה תדיר אם אנו רואים שנוהג בשאר דברים כשאר יהודים לא אמרי' שיהא מומר לכל התורה כולה . מא"ז ע"כ :

*ובא"ז כתב מועלי שבועות צריך שיחזיר מה שהרויח בשבועת שקר אבל איני יודע מתי חוזר להכשר שהרי פירש בהנהו דלעיל אע"פ שהחזירו ממון אכתי צריך תשובה כגון משחקי בקוביא שישברו פספסיהם וגבי מלוה ברבית דאפילו לעובד כוכבים לא מוזפי וכן כולהו שמא ה"נ לא מתכשר עד שתזדמן לו שבועה אחרת וימנע ולא ישבע והא דאמר בירושלמי החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו משיבא לב"ד שאין מכירין וכו' שמא זה איירי בשבועת ביטוי שלא היה בה ריוח ממון וכן גבי גזלן ומסור צריך לדקדק. מא"ז ע"כ :
כל אסמכתא שהיא להעמיד ממון בחזקתו קני ואין בו דין אסמכתא אע"ג דלא אמר מעכשיו ולא קנו מיניה בב"ד חשוב וכתב רשב"א דבשאר אסמכתא אע"ג דקנו מיניה בב"ד חשוב בעינן שיאמר מעכשיו . מא"ז ע"כ :

יח יט אלו הן הקרובים [ת] הפסולין לעדות . אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו *(ובן דודו וכל הראוי ליורשו) וחמיו וגיסו הם ובניהם וחתניהם וחורגו לבדו . א"ר יוסי זו משנת רבי עקיבא אבל משנה ראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותו שעה . היה קרוב ונתרחק כשר רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו אם יש לו בנים ממנה הרי זה קרוב :

[דף כח ע"א] **גמ'** אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו ואף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני . דסבירא ליה לרב [א] דשלישי בראשון פסול ורב אלפס ז"ל פסק דשלישי בראשון כשר . דגרס בפרק יש נוחלין (דף קכח.) שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכה שלישי בשני כשר . רבא אמר אף בראשון . מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כוותיה דקסבר מר בר רב אשי אבא דאבא שלישי בראשון הוא ומשום הכי מכשיר ביה ולית הלכתא כוותיה דאב ובנו ראשון בראשון הוא כמו שני אחין שהן ראשון בראשון והוה ליה אבא דאבא שני בראשון ור"ת ז"ל כתב בספר הישר דשלישי בראשון פסול כרבי אבא דאמר שלישי בשני כשר הא שלישי בראשון פסול ורבא פליג עליה והלכתא כרבי אבא דאמר התם דרש מר זוטרא משמיה דרב שימי בר אשי הלכתא ככל הני שמעתא דשלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא וקאמר הלכתא לאפוקי מאי אי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא . ופי' ר"ת מוסיף הוא ולא פליג אלא אדוקיא דרבי אבא דאמר שלישי בשני כשר הא בראשון פסול ואתא רבא לאוסיף דאף בראשון כשר [ב] והוה ליה למימר אין הלכה כרבא כדפסקי קמאי אין הלכה כמר בר רב אשי *ועוד הביא ראיה מדגרס בירושלמי [א] משה מהו שיעיד באשת פינחס א"ר יוחנן מותר לכתחלה ומדמבעיא ליה באשת פינחס משמע דלפינחס פסול והיינו שלישי בראשון . והא דלא אמר אשה כבעלה [ג] כדאמר גבי אשת חורגו . משום דמתפלג דרא . ובה"ג כתב דשלישי בראשון פסול מדרבנן וגבי קדושין צריכה גט . אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי . בן אחי חמותי לא יעיד לי [בן אחות חמותי לא יעיד לי] ותנא תונא בעל אחותו בעל אחות אביו בעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן . ומחתניהן דייק ליה דאדם לחתן בעל אחותו נקרא אחי חמותו ואדם לחתן בעל אחות אביו הוא בן אחי חמותו ולחתן בעל אחות אמו הוא בן אחות חמותו וכי אמרת בעל כאשתו הוה ליה שני בשני. אמר רב אשי [ד] כי הוינא בי רב עולא איבעיא לן אחי חמיו מהו בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו . אמר להו תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן כדפירש לעיל . רב איקלע למזבן [דף כח ע"ב] גוילי בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו אמר להן בסורא אמרי הבעל כאשתו בפומבדיתא אמרי האשה כבעלה. אמר [ג] רב הונא מנין שהאשה כבעלה שנאמר ערות אשת אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא וכי דודתך היא והלא אשת דודך היא מכאן שהאשה כבעלה. רב חסדא אכשר [ה] באחי האח . וכן הלכה : **כ ואמר** רב חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ולא דמו להדדי אלא כאוכלא לדנא . ואשתו ארוסה אע"ג דתני רבי חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מטמאת לו מתה אינו יורשה מת הוא גובה כתובתה . לענין עדות פסול לגבה דהתם בשארו תליא מילתא והכתי לאו שארו היא אבל לענין עדות [ו] משום איקרובי דעתא הוא והא מקרב דעתיה לגבה ופסול להעיד לה *אבל לקרוביה כשר עד שתנשא : ת"ר חורגו לבדו . רבי יוסי אומר גיסו לבדו וכ"ש לחורגו אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי דאמר גיסו לבדו ופרש"י דבן גיסו פסול לו משום דגם הוא פסול לבן גיסו שהוא בעל אחות אמו לפיכך גם בן גיסו פסול לו . ולא מטעם קורבת גיסו [א]להיות חתן גיסו אסור לו דודאי גיסו לבדו כיון דקורבת שניהן על ידי בעל כאשתו לא הוה פסלינן בן גיסו אי לא הוה שהוא פסול לו מחמת שהוא בעל אחות אמו וכיון דאיפסיק הילכתא כרבי יוסי [ב]דחורגו לבדו אם כן אחד נשוי רחל ואחד נשוי דינה בת לאה כשירין להעיד . וכ"ש נשואי שתי בנות אחין או בנות אחיות דלא אמרינן תרי זימני בעל כאשתו אלא ראשון בראשון כגון הנשואין שתי אחיות אבל שני בשני וכן ראשון בשני לא אבל חד זימנא בעל כאשתו אמרינן בכל הפסולין לבד משלישי בראשון לפי הירושלמי וכן עיקר . ודלא כרב אלפס שכתב דהא דקא"ר יוסי וגיסו לבדו היינו בבן גיסו וחתן גיסו שיש לגיסו מאשה אחרת ולאו מילתא היא דהיאך ניסוק אדעתא למימר דר"י פוסל בחתן גיסו מאשה אחרת דליכא קורבה אלא בג' חתונים . שנשא זה אשתו ואחותה נשאת לגיסו ובת גיסו מאשה אחרת נשאת לבעל ואותו חתן יפסול לגיסת חמיו רחוק מן הדעת הוא זה . דהא ראובן שנשא ללאה אם שמעון כשר להעיד ללוי שנולד לראובן בעל אמו מאשה אחרת ואפילו מאן דפסיל באחי האח היינו דוקא לאחר שנולד [לראובן] בן מלאה אם שמעון שהוא מאחה שני אחים יחד הלכך אי אפשר לומר שר"י פוסל בשלשה חתונין . והירושלמי שהביא רב אלפס דמפליג בגיסו בין בנים [וחתנים] שיש לו מאחות אשתו [ג]ובין בנים [וחתנים] שיש לו מאשה אחרת אפשר דפליג אגמרא דידן . ומפרש בנים וחתנים דבעל אמו וכל אותם שנאסרו בנשואין אף מאשה אחרת . ובגיסו לחוד הוא דמפליג משום דקורבתו על ידי תרי חיתונים . וגמרא דידן דמכשר באחי האח [ז] לא סברה הכי : רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו וכו' אמר רבה אמר רב נחמן אין הלכה כר' יהודה* . גרסינן בפרק מי שמת (דף קנט.) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אין מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו . ואקשינן איהו לא מהימן ואחריני מהימני . ואוקימנא כשהוחזק כתב ידו בבית דין קודם שנעשה גזלן . פירש אותו כתב עצמו הא לאו הכי חיישינן שמא חתם אחר שנעשה גזלן והקדים הזמן :

הגה"ה

*וכ"ל דהיינו דוקא שקדשה וכל ארוסה שבהש"ס היינו שקדשה והתם ודאי שייך איקרובי דעתא אבל אי לא קדשה אלא שעשו קנין בלא קדושין כמו שרגילין עכשיו במלכותנו יכול בטוב להעיד לה ומיהו דוקא לאפוקי מינה אבל לעיולי לה שמא לא מהימן ותדע מדמדמי לאשתו ארוסה לא אונן ולא מטמא לה והתם ודאי מיירי כשקדשה משמע דהכא איירי נמי כשקדשה.מא"ז מהרי"ח ע"כ :

הגה"ה

*ואע"פ שהדין מצות עשה הוא אף על פי כן במקום שאדם יודע שאינן נשמעין לו פטור מלומר להם הדין ושמעינן ממר עוקבא שלא רצה להזקק לדין דבני חמוה וקרוב ונתרחק הוה משום דלא לייתי דינא . מא"ז : האידנא לא בריך לן פירוש דקים לן בגוה כמו בבת רב חסדא הלכך לית לן לאורועי שטרא או לאפוקי שבועה אלא בעדות ברורה ואף על פי כן בעדות אדם נאמן וכשר אפילו הוא קרוב מחמיצין הדין עד שיתברר בירור הרבה ויצא הדין לאמיתו . מא"ז :

כא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אין מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו . הכא לא בעינן הוחזק כתב ידו תחלה [ח] דלאו רשע הוא וגרסינן בפרק יש נוחלין (דף קכח.) היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול . אבל אם היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר . זה הכלל כל שתחילתו וסופו בכשרות כשר . שמעינן מינה דהיכא דתחילתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול והכן נמי בהדיא (כתובות דף יח:) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו

הגהות הב"ח א להיות חתן גיסו פסול לו : ב דאפסיקא הלכתא כר' יוסי דגיסו לבדו : ג ובין בנים וחתנים שיש לו מאשה אחרת :

הגהות הגרי"ב [א] בגמרא רב אבא : [ג] לפנינו ר"ה אמר ר"נ ובהרי"ף ר"ה אמר :

הגהות הגר"א א] משה מהו שיעיד כו' . נ"ב אבל המעיין שם מוכח שט"ס הוא ונ"ל אהרן מהו שיעיד כו' :

פלפולא חריפתא

אלא מדברי קבלה : [ס] **ובדבר** שנגמרה מלאכתו. והרי"ף גורס שלא נגמרה אבל גיר' גמרא דידן כגי' רבינו ומיהו בתרוייהו שייכא כדאיתא ברים הפועלים הדא במחובר והדא בתלוש אך לפי זה דוחק דגמרא ה"ל למימר תרוייהו וראיתי שהב"י כתב בסימן ל"ד דגירסאות הללו חלוקים הם וקא מפלגי אהדדי וכן דברי מהר"ו כ"ן ומדבריהם דמיירי דוקא במחובר : [ע] **ה"ג** כהא דאכירי דרב זביד חד גנב כיפא . דאכירי בקיצור ובטור סימן ל"ד מפ' רועה : [פ] **ה"ג** סברו מצוה קא עבדי והא משמתי' להו וזו היא גירסת רב אלפס אבל מיהת מאי דכתב רבינו והא משמתי' להו ואפ"ה עבדו כו' אין זה מדברי הרי"ף אלא רש"י מפ' כן והרי"ף והא משמתי' להו ולא בעו שמותייהו : [צ] **חשוד** אני. ושכנגדו נשבע ונוטל כן כתב ב"י בשם מישרים וא"ת לעיל בטבח אמרינן שצריך שתהא תשובתו כדבר חשוב ויראה לי דהא בלאו הכי שאני טבח שילבש שחורים ויתכסה שחורים וכמו שכתבתי שם הטעם לחלק בשם מהר"ו כ"ן ואל תשיבני ממהר"ו כ"ן גופיה שלא פירש כן אדהכא אלא דלא בעינן בכאן דבר חשוב משום דכיון דמרע נפשיה באמרו שהוא חשוד א"כ פסל נפשיה אבל דבר ואין לך דבר חשוב גדול מזה עכ"ל ה"ע דדבריו אדברי הרמב"ם קיימי שהעתיקם הטור והש"ע שכתב וז"ל מאימתי תזרת המועל בשבועה משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להם חשוד אני או נתחייב שבועה בב"ד שאין מכירין אותו בממון חשוב וישלם ולא ירצה לישבע עכ"ל דמשמע מיניה דהרמב"ם אינו מפרש הירושלמי שבא לב"ד היינו כשמתחייב שבועה בב"ד אלא בלא חיוב בא מעצמו לב"ד ואומר שהוא חשוד דאי ע"י חיוב מאי האי דתו קאמר או יתחייב שבועה וכו' אבל לדברי המישרים משמע דע"י חיוב שבועה שנתחייב בב"ד הוא שאומר שהוא חשוד ולכך יכולני לפרש דהה"נ דא"ל דבר חשוב כמו שלא התנה כן הירושלמי ושאני מדין טבח מהטעם דלעיל שכתבתי התם וגם לבי מהסס בדברי הרמב"ם שיפרש להירושלמי שבא לב"ד בלא חיוב שבועה ויאמר חשוד אני דאמאי יהיה כשר דדלמא איערומי קא מערים דהא אינו מפסיד שום ממון בכך ומש"ה נמי הא דיהיב מהר"ו כ"ן טעמא דמרע נפשיה בכל דבר קשיא דאדרבה כיון שע"י כן מתכשר אינו מרע נפשו בשום דבר אלא דמתביים מעצמו לומר שהוא חשוד ומיד מתכשר בכל דבר לכך נראין דברי המישרים אלא שאינני מכריע כלל ושוב ראיתי בנימוקי יוסף שכתב על זה הירושלמי וז"ל והא דמחמרינן לעיל גבי טבח טפי משום שהאמינוהו להאכיל לרבים ראוי ליענש יותר ע"כ נראה שגם סברתו כפי' המישרים דאלת"ה ה"ל לבאר דבדבר חשוב שוה לדין הטבח ולא החמירו בטבח אלא בהלבשת שחורים ומהטעם דמפרש ומדסתם וכתב שהחמירו בטבח משמע דבכל דבר שאין מפורש בכאן ומפורש בטבח בכולם החמירו בטבח והיינו כפירוש המישרים כך נ"ל להלכה ואין אני כדאי למעשה :

[ק] **קתא** דבורטיא גרסינן והוא בדף כ"ז ע"ב: [ר] **דתנן** אלו הן הפסולים. בפ"ק דר"ה: [ש] **הלכך** לא הוי כשוחד מאוחר . דאסור כמו רבית מאוחרת כדתנן בסוף פרק איזהו נשך דמאי שנא גם בא ורצה דבר גדול שהשמיענו רבינו דשוחד אסור אף בדבר שאינו דין תורה אלא דרך קנס בעלמא ככך דהכא דפירש"י דקנסא הוי ואפ"ה מפרש רבינו דקביל עליה כרגא דשלא כדרך שוחד היה כתבתי זה להורות לנתמנים על הצבור אף על פי שאין דיניהם דין תורה ולא נתקבלו לכך אפילו הכא יזהרו מלקבל מתנות על דיניהם :

[ת] **הפסולים** גרסינן וכן הוא בקצור : [א] **דשלישי** בראשון פסול. והיינו הבן והחתן עם אחי אבי אביו וחמיו דהיינו ובנו וחתנו דקאמר ובירושלמי דלקמן ס"ל דהחתן כשר דלא אמרינן בעל כאשתו היכא דאפליג דרא : [ב] **וה"ל** למימר אין הלכה כרבא. אי לא אתא אלא לאפוקי דרבא ורבא לא אתי אלא לפלוג אדוקיא ולא על מה שאמר ר' אבא בפירוש הלכך ה"ל למימר אין הלכה כרבא דלא שייך לומר הלכה כר' אבא דלא מיירי בפירוש באותו דבר שבו פוסק ההלכה ורבא הוא דמיירי ביה וה"ל לומר אין הלכה כרבא ומדלא אמר הכי ואמר הלכה כרבי אבא דאע"ג דודאי דמהא שמעינן נמי דאין הלכה כרבא מ"מ ודאי דאתי לאפוקי עוד אחר וממנו כו' : [ג] **כדאמרינן** . לקמן : [ד] **ה"ג** בגמרא כי הוינן בי עולא אבל ברי"ף איתא נמי רב עולא : [ה] **באחי** האח גרסי' . ופירש"י בן שיש לבעל אמו מאשה אחרת שהוא אחי אחיו ועיין לקמן דהיינו שנולד לאמו בן מבעלה זה והוא מאחי האחים ואפילו הכא אכשר : [ו] **משום** איקרובי דעתא הוא. פי' הא דפסיל רחמנא לעדות הוא הקרובים דהיינו קרובי דעתא ולא שהם פסולים מטעם דחשיד להו רחמנא שיעידו שקר דהא אמרינן בגמרא אדהכא דל"ש לאפוקי ל"ש לעיולי לא מהימן וכן כל פסולי עדות מחמת קורבה פסולים בין לזכות בין לחובה כדמסקינן מקרא דיומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות בגמרא עמוד דלעיל אלא לעולם גזירת הכתוב הוא בכל אקרובי דעתא ולהכי מתישב הא דלקמן דמפלגינן בין עד שלא נעשה גזלן לעד שלא נעשה חתנו: [ז] **לא** סברה הכי ומתני' דקתני גיסו ובנו כו' רבי יהודה היא· בפרק מי שמת דף קנט ע"א : [ח] **דלאו** רשע הוא. אלא הא דפסול קרובים אינו אלא גזירת מלך כדמסיק התם וכמו שכתבתי לעיל גבי אשתו ארוסה :

פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים. אלמא כל היכא דמעיקרא פסולים הוו אף על גב דהשתא כשירין נינהו לא מקבלינן סהדותייהו הואיל דכד אימסר סהדותייהו פסולין הוו הילכך הסיא בעיא דאיבעיא מקמי גאון מי שגוה בשעת מיתתו בפני קרוב לו ורחוק מבניו עדותן כשירה אם לא. ופשט להו דכשירה לאו דיוקא הוא דכיון דבעידנא דאימסר ליה סהדותא הוה פסול השתא נמי פסול ודוקא פסול הגוף הוא דבעינן תחילתו וסופו בכשרות אבל בפסול ממון לא דאמרינן בפ' חזקת הבתים (דף מג. וע"ש) ולסלקו בי תרי מינייהו ולסהדו :

כב האוהב והשונא כו' אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך. לית הלכתא כרבי יהודה נמי בהא. [דף כט ע"א] והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו חדא לדיין דפסול למידן למאן דסני ליה משום דלא חזי ליה זכותא אבל עד כשר. וחדא לכדתניא:

כג איסי בן יהודה אומר והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן לשני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה שאסורין לישב בדין זה עם זה. והא דדיין פסול לדון את שונאו היינו כשלא דיבר עמו שלשה ימים משום איבה [ט] דומיא דעדות לרבי יהודה. וכן נמי אוהב שושבינו ומיהו אפילו אין שונאו כל כך או אינו אוהבו כל כך לכתחלה לא לידייניה. כדקאמר בפרק בתרא דכתובות (דף קה:) לא לידון איניש לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה. דרחים ליה לא חזי ליה חובתא. ודסני ליה לא חזי ליה זכותא. כי ענין הזכות והחובה מגלגלא באדם בלא כיון רשע. לפיכך באהבה מועטת לבו נוטה לזכות ובשנאה מועטת הלב נוטה לחובה : **כד מתני'** כיצד היו בודקין את העדים היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרים לו כיצד אתה יודע שזה הוא חייב לזה. אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום. עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז*: **גמ'** מסייע ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדים. איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר ר' יוחנן וצריך שיאמר אתם עדים. שכן משמע לישנא דמתני' דקתני בפנינו הודה לו ולא קתני שמענו שהודה לו דבפנינו משמע שיחד לנו לעדים. שאמר הלוה מודה אני בפניכם ואתם תעידו עלי לו. או שאמר המלוה אתם עדיי ואמר הלוה כן תהיו עדים או ששתק הלוה. אבל בענין אחר לא :

הגה"ה

*העדים שאמרו כתב ידנו הוא זה ולא ידענו עדות זה מעולם לא נתקיים השטר ואם כתב ידן יוצא ממקום אחר או שיש עדים שמכירין כתב ידם מקיימין את השטר ואין משגיחין על דבריהם הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו ואמר כתב ידי הוא זה אבל לא לויתי ממנו מעולם אינו נאמן. רבינו שמחה הכשיר עדים הקרובים לדיינים ולענין הלכה למעשה לא ידענא מה אדון ביה. מא"ז :

כה תניא נמי הכי מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תניהו לי משטה אני בך פטור. ולא עוד אלא אפילו הכמין לו עדים אחורי הגדר ואמר לו מנה לי בידך ואמר לו הן אמר לו רצונך שתודה לי בפני עדים אמר לו מתיירא אני [י] שמא תכפיני בדין למחר אמר ליה הגיהו לי משטה אני בך פטור. והוא דטעין איהו אבל אנן לא טענינן ליה. ולא מיבעיא היכא דאמר ליה משטה אני בך דפטור אלא אפילו אמר לו לא היה דבר מעולם פטור מאי טעמא [דף כט ע"ב] כל מלתא דכדי לא דכירי אינשי. ושמעתי בשם רב סעדיה גאון ז"ל שצריך לישבע שמה שהודה לו לא כוון אלא להשטות בו ולא לשם הודאה ומסתברא כיון שתיקנו שבועת היסת לכפירה הוא הדין לכל טענה שטוען לפטור את עצמו*: ההוא דאכמין ליה סהדי לחבריה בכילתא אמר ליה מנה לי בידך אמר ליה הן ערי ושכבי להוון עלי סהדי אמר ליה לא אמר רב כהנא הא קאמר לא שמע מינה הא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי לא שנא אמר לוה ולא שנא אמר מלוה ושתיק לוה: ההוא דהוו קרו ליה קב רשו. אמר מאן מסיק בי אלא פלניא ופלניא. אתו תבעוהו בדינא קמיה דרב נחמן. אמר להו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו: ההוא דהוו קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי. כי קא שכיב אמר פלניא ופלניא מסקו בי. אתו תבעוהו ליורשים קמיה דרבי ישמעאל ב"ר יוסי. אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ה"מ בחייו אבל לאחר מותו לא זילו פרעוהו אזול [כ] פרעו פלגא. אתו לקמיה דר' חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. והכי נמי אמרינן בפ' גט פשוט (דף קעד:) שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי. אמר תנו נותנין. לא אמר תנו אין נותנין משום דאדם עשוי שלא להשביע את בניו והא דאמרינן התם (דף קעה.) שכיב מרע שהודה אין צריך לומר אתם עדיי *משום דאין אדם משטה בשעת מיתה ולא אמר דאמר הכי שלא להשביע את בניו. היה אומר ר"ת ז"ל דהתם מיירי כשתבעוהו והודה דמשום שלא להשביע את בניו לא הוה ליה להודות כשתבעוהו ומשטה אני בך שייך כשתבעו דכשאדם תובע את חבירו מה שאינו חייב לו דרך הוא להודות לו כדי להשטות בו. ושלא להשביע את עצמו שייך כשאדם אומר מעצמו בלא תביעה כך וכך אני חייב לפלוני. וטענת אדם עשוי שלא להשביע את עצמי טוענין אפילו הוא עצמו אין טוען. וכשהלה תובעו ואומר תן לי מה שאמרת בפני פלוני ופלוני שאתה חייב לי והוא משיב איני חייב לך כלום הדיינים פוטרין אותו ותולים הודאתו במה שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו אע"פ שהנתבע לא טען כן דהא חזינן דהא רב נחמן אמר להו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אע"פ שנתבע לא טען כן. ולענין שבועה אם טוען תן לי מנה שאתה חייב לי ואם תרצה לכפור הרי פלוני ופלוני [ל] שאמרת לפניהם שאתה חייב לי צריך לישבע שבועת היסת. דדל העדים מהכא חייב לישבע לו על תביעתו. אבל אם א"ל תן לי מנה שאמרת שאתה חייב לי בפני פלוני ופלוני אף שבועה אינו צריך. אבל משטה אני בך לא טענינן ליה כדאמר לעיל לפי שכמה פעמים אדם מודה בהודאה גמורה וליורשים טענינן להו כדמוכח פרק גט פשוט (שם) דאי לאו אין אדם משטה בשעת מיתה הוה טענינן להו ליתמי. ומילתא דפשיטא היא דאי הוה אבוהון קיים דילמא הוה טעין משטה אני בך. ונראה דאפילו בפניו אם אמר מנה לך בידי בלא תביעה שייך לומר אדם עשוי שלא להשביע את עצמו מדקתני במתניתין איש פלוני אמר לי שחייב לו מנה דמשמע דשלא בפניו אמר לו כן ואם כן אין אדם תובעו וקתני לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו היינו אתם עדיי דמשמע דבכה"ג לא אמר כלום [מ] אפילו בפניו לא אמר כלום עד שיאמר אתם עדיי דאין אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אפילו הודה בפניו בלא תביעה : **כו אמר** ניזיל ניהדר. אמר להו כבר הורה זקן ולא הוי ר' ישמעאל

הגה"ה

*וכן כתב רבינו סעדיה דבין על הילך ובין על הקרקע נשבע שבועת היסת. מא"ז :

הגה"ה

*וכתב רשב"ם וזה לשונו אני שמואל אומר הא דאמר דצריך לומר אתם עדים הני מילי בתביעת ממון כמו הכא אבל דבר שיש בו מעשה כגון שקדש אשה בפני שנים הוי מקודשת אף על גב דלא אמר אתם עדים דבדיבורא בעלמא יכול לומר משטה אני בך ולא במעשה כדאמרינן פרק האיש מקדש [דף מג.] דבי ר' שילא אמרו אין שליח נעשה עד מ"ט אילימא משום דלא אמר ליה הוי עלי עד אלא מעתה קדש אשה בפני שנים ולא אמר להם אתם עדיי הכי נמי דלא הוו קדושין הרי משמע דפשיטא ליה דהוו קדושין אע"ג דלא אמר אתם עדיי ומכאן פסק לפני מורי זקיני ר' שלמה דכל תנאי שבני אדם מתנין ומקיימין ביניהן אין שייך לומר משטה אני בך ובני אדם השומעי' נעשין עדים גמורים אע"ג דלא אמר להם אתם עדים אבל דברים בעלמא כגון שאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר הן דהוי דיבורא כנגד דיבורא בלא קנין התם מצי למימר משטה אני בך עד שיאמר אתם עדים. עכ"ל מהרי"ח :

כטועה בשיקול הדעת כיון שלא נחלקו תנאים ואמוראים בדבר זה תחלה. ור' ישמעאל לפי סברתו לחייב אין כח לר' חייא להוכיח שטעה אלא בסברא נחלק עליו :

כז הודה בפני שנים עדים *וקנו מידו כותבין משום דהתם קנין לכתיבה עומד כדאמרינן בפרק חזקת הבתים (דף מ.) קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו. מיהו אם מיחה שלא לכתוב לא יכתבו *כדאיתא בפרק המוכר את הספינה (דף עז.) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו לו את השטר חוזר בשטר ואין חוזר בשדה *אף על פי שאין מפסיד כלום בכתיבת השטר דאי שטר מתנה הוא אין מפסיד כלום ואי שטר מכר הוא נמי אין מפסיד בכתיבת השטר דבלא שטר נמי אמר בפרק חזקת הבתים (דף מב:) המוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים [נ] והיה אומר ר"ת ז"ל דלא ניחא ליה לאינים דליפשו שטרי עלויה דמחמת זה זיילי נכסיה. וגם נמנעים מלהלוות לו כשיודעים שנתמעטו נכסיו. וגם סבורים העולם שטרי חובות כתבו עליו וזייל נכסיה. וטענה זו היא מועלת למנוע שלא לכתוב עליו שטר חדש. אבל אם היה לו שטר עליו ונאבד בשביל טענה זו אין נמנעין מלכתוב לו שטר אחר. כדאמר פרק גט פשוט (דף קסח:) דמי שנא ואמר אבד שטרי ואמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתננו לו. דבשטר מקח וממכר כותבין חוץ מאחריות שבו וכן בהגוזל קמא (דף לח.) גבי השורף שטרות של חבירו דקאמר אי דאיכא עדים דידעי מאי כתיב ביה ליכתבו ליה שטרא אחרינא : לא קנו מידו אין כותבין בפני *שלשה ולא קנו [ס] [מאי] מידו רב אמר כותבין ורב אסי אמר אין כותבין. הוה עובדא ותם לה רב לדרב אסי. אמר רב אדא בר אהבה הלי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן. מיכנפי ויתבי לא כתבינן. כנפינהו איהו כתבינן. רבא אמר אפילו כנפינהו איהו לא כתבינן עד דאמר להו הוו עלי דייני. מר בר רב אסי אמר אפילו אמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא ושלחי ומזמני ליה לדינא. הך מילתא איפליגו בה רבוותא. כתוב בסדר תנאים ואמוראים [סי' לח] דבכולא הש"ס הלכה כמר בר רב אסי בר ממיפך שבועה ואודיתא דהכא והריב"ן בשם רש"י ובשם רבינו גרשון ז"ל כתב דהלכתא כמר בר רב אסי *)בר ממיפך שבועה ואודיתא ור"ח ז"ל כתב דהלכתא בכל הש"ס כמר בר רב אסי בר ממיפך שבועה וחוורי גבי לומת הגידין וסימניך הפך לבן וכ"כ רב האי גאון: הודה במטלטלים הא קאמר קנו מידו כותבים לו לא קנו מידו אין כותבים. במקרקעי [ולא] קנו מידו מאי אמימר אמר אין כותבין ומר זוטרא אמר כותבין. והלכתא כותבין. ומטלטלי אפילו איתנהו בעינייהו כיון דמחוסרי גוביינא אין כותבין:

כח ההוא אודיתא דלא הוה כתיב בה אמר לנו כתובו וחתומו והבו ליה. אביי ורבא דאמרי תרווייהו היינו דר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ נעשה גדול. מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי רב ידעי. [ע] שאלינהו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא *וידעי :

כט ההוא אודיתא דהוה כתיב בה דוכרן פיתגמי [דף ל ע"א] וכל לישנא דבי דינא ולא הוה כתב בה במותב תלתא כחדא הוינא. סבר רבינא למימר הא נמי דר"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול. אמר ליה רב נתן בריה דרב אמי הכי אמר אמימר משמיה דרבא [פ] כל כה"ג חיישינן לב"ד טועין ואי כתב בה ואמר לנא רב אשי תו לא צריך :

ל ת"ר אמר להם אחד ראיתי את אביכם שהטמין *מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם בביתו לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין. כללו של דבר כל שיש בידו ליטלן דבריו קיימין. כל שאין בידו ליטלן לא אמר כלום. הרי שראה שהטמין אביהם מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הם של מעשר שני הם אם כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום. הרי שהיה מלטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום וא"ל כך וכך הם ושל מעשר הם ובמקום פלוני הם זה היה מעשה ובא לפני חכמים ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: **לא מתני'** ואח"כ מכניסין את השני ושומעין את דבריו אם נמצאו דבריהם מכוונים נושאין ונותנין בדבר. שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי. שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב. אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע או אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים: **לב ירושלמי** א"ר סימון צריך הדיין לשנות טעותיהם שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת בני החי ובנך המת וכו' [צ] רבא כד הוה חמי סהדי מכוונא הוה חקר כד הוה חמי סהדי הכי והכי הוה מכוין. פירוש כשהיה רואה עדים שאמרו עדותן בכיוון בלשון א'

הגה"ה

*פירש ריב"ם שקנו מידו שיתן לו חובו עד זמן פלוני עכ"ל אבל אם אמר כך בשתם שילך סודר הנני מודה לך בקנין בפני עדים שאני חייב לך לא ידענא על מה יחול הקנין הואיל ואין מקנה לו עתה שום דבר ואינו מתחייב בזה הקנין יותר ממה שהיה חייב לו בראשונה אינו אלא קנין דברים בעלמא [אם] לא נאמר דהכי קנין שלא יכול לומר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים. מא"ז :

*ופירש ריב"ם שאם עדים רוצים לילך למדינת הים הולך לפני ב"ד וכותב לו אבל עדים מיכא אין רשאין לכתוב. מא"ז :

*והני מילי בשטר מתנה והלואה אבל בשטרי מכר כיון שנתקיים המכר בקנין בפני עדים כותבין אפילו בעל כרחו דהא בלא שטר נמי גובה מנכסים משועבדים דהמוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים ולא שייך נמי טעמא משום דזיילי נכסיה דאדעתא דהכי קבל הדמים מן הלוקח אך אם לא ירצה המוכר ליתן שכר הסופר יתנו הלקוחות. מא"ז :

הגה"ה

*מכלל דשנים אפילו אמר להו הוו עלי דייני לא כתבינן עד שיאמר להם כתובו שאין כח ביד השנים לעשות ממלוה על פה מלוה בשטר ורא"ה כתובה באורך וכן כתב בשם ה"ר ברוך מרעגנשפורק מיהו נראה בעיני דהואיל דקי"ל כשמואל דשנים שדנו דיניהם דין שניהם כותבין פסק דין אע"פ שיגבה בו ממשעבדי דהא אפילו לא כתב פסק דין כלל גובה ממשעבדי משעמד בדין אפילו מלוה על פה משום דמעשה ב"ד אית ליה קלא ובי תרי נמי אית להו קלא. מא"ז :

הגה"ה

*מיהו לבי אמר לי דהאידנא שנתמעטה התורה דאפילו שלומדים לא בקיאי בדיני ולית לן סופרים מיוחדים לשטרות כמו שהיו בימי החכמים אי אתיא אודיתא לקמן אפילו בשלשה חתומים לא מכשרינן ליה כלל אלא א"כ כתוב בה ואמר כתבו וחתמו והבו ליה וה"מ לענין לקוחות למיגבי ממשעבדי אבל מיניה שלא יוכל לכפור כשרה דעיקרא לא כתבי ולא חתמי. מא"ז : [*]

*ומיירי שהטמין במקום המשתמר דאי לאו הכי אבידה מדעת היא ומיירי נמי כגון שאמר ברי לי שלא פינו ושם אחרים שם דאם לא כן הוה טענינן ליורשים דאביהם היה יכול לטעון פניתי אותן מעות והחזרתים לו והכי נמי טענינן ליורש. מא"ז :

הגה"ה

[*] קטן בן שלש עשרה שנה והביא שתי שערות ויודע משא ומתן הרי זה מוכר בקרקעות שירש מאביו והבן שאינו יודע בטיב משא ומתן אין מוכר בקרקע שירש מאביו עד שיהא בן עשרים ויביא שערות ואם לא הביא' שערות בכ' הרי זה קטן עד רוב שנותיו וכגון שלא נולדו בו סימני סרים אבל אם נולדו בו סימני סרים והוא בן כ' הרי זה גדול אבל בקרקע שנתנו במתנה או שקנה שאין ירושת אבותיו הנה מוכר בפחות מבן עשרים כדין מטלטלין וכמו שפסק רשב"ם דקטן בן י"ג והביא שערות ויודע בטיב משא ומתן שמוכר בקרקעות שירש מאביו כך כתוב בשם ה"ר משה כהן ורבינו גרשון ורב האי גאון אבל ר"י אלפס אומר דאף על גב שהוא בן כ' בעינן שידע בטיב משא ומתן וגם אומר שאפילו קרקע שקנה או שניתן לו במתנה בעינן שידע בטיב משא ומתן. התינוקות כבר שית וכבר שב וכבר תמני כבר תשע כבר עשר מתנתו מתנה במטלטלי' כדי חייו ומקחו מקח וממכרו ממכר ואם טעו שתות קנה ומחזיר אונאה יותר משתות בטל מקח. פחות משתות שנתאנו התינוקות לא הויא מחילה דקטן לאו בר מחילה הוא ואם יש לו אפוטרופס אין מקחו מקח ואין ממכרו ממכר אבל מתנתו מתנה לא שנא מתנה בריא לא שנא מתנת שכיב מרע לא שנא מתנה מרובה לא שנא מתנה מועטת ודווקא במטלטלין אבל במקרקעי אין מתנתו מתנה עד שיהא בן י"ג ויום א' אז הויא מתנתו מתנה אע"ג דלא ידע בטיב משא ומתן ולעדות נאמן להעיד מה שראה ושמע מבן י"ג ואילך שהביא שתי שערות הואיל ואינו שוטה ודוקא לעדות מטלטלי אבל לעדות מקרקעי דינו כמכירתו. מא"ז :

פלפולא חריפתא

[ט] דומיא דעדות לרבי יהודה כדתנן שונא כל שלא דיבר עמו שלשה ימים באיבה : [י] שמא תכופני בדין. לשון הטור סימן פ"א שמא תכופני שאשלם לך מיד ונ"ל טעמו דהיכא קאמר שמתירא שיכפוהו ודאי יכפוהו לשלם תובו אלא דה"ק שמתירא על מסירת התשלומין : [כ] פרעו פלגא אתו לקמיה כו'. ובלשון הזה העתיק הרי"ף בפרק דלקמן אבל בגמרא פרעו פלגא תבעינהו לדינא כאידך פלגא אתו לקמיה : [ל] ה"ג שאמרת בפני פלוני ופלוני שאתה חייב לי וכן הוא בטור סימן פ"א : [מ] אפילו בפניו. פירושא דכה"ג דקאמר : [נ] והיה אומר ר"ת ז"ל. בפרק הספינה כתב עוד תירוץ אחר ע"ש : [ס] ה"ג מידו מאי ר' אמי אמר כותבין : [ע] שאלינהו לספרי כו' וידעי. כתוב בהג"ה דהאידנא וכו' דאפילו שלומדים לא בקיאי בדיני ולית לן סופרים מיוחדים וכו' הדא קאמר דאילו משום דלא בקיאי לא סגי דבימיהם נמי קאמרי לא ידעינן ושאילו לספרי וידעי : [פ] כל כה"ג חיישינן לב"ד טועין. עיין מ"ש בס"פ יש נוחלין : [צ] רבא כד הוה חמי כו'. הרי"ף כתב קודם לזה רב הונא מיקל (פי' מזלזל) לדיינא דאמר מקבלין אתון

*) ע' בתוס' כאן בד"ה מר וכו' וכן בתוס' שבועות מח. ד"ה ולמר וכו' ובהרא"ש שם שהביאו בשם ר"ג לסיפך ונ"ע :

חד

היה חושש שמא שקרים הן ובעלה אחת כוונו לשונם והיה חוקר ודורש אותם. אבל אם לא היו אומרים ממש בלשון א' אלא זה אומר בכה וזה אומר בכה לא חקר רק שתהא עדותן מכוונת בלא הכחשה רב הונא ב"ר חייא כד הוה חזי לבר גש זכות והוא לא הוה ידע הוה פתח ליה על שם פתח פיך לאלם . ר' אבהו א"ר יוחנן המכמין עדים אחורי הגדר לא אמר כלום . פי' לענין הודאה דבעי למימר אתם עדים : ומנין שלא יהו העדים קרובים לדיינים. הגע עצמך הוזמו לא מפיהם נהרגין . ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה . הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו ואם אתה אומר כן לא [ק] נמצא נהרג על פיו . ומנין שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה . אמרה תורה הרוג על פי שנים עדים הרוג ע"פ הדיינים מה עדים אין קרובים זה לזה אף דיינים אין קרובים זה לזה ואם העדים קרובים בין ללוה בין למלוה בין לערב פסולים להעיד דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזיל. תנא *אין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה ואין מעידין לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה בפני זה : לג גמ' מיכתב היכי כתבינן . רבי יוחנן אמר זכאי משום לא הלך רכיל . ר"ל אמר פלוני ופלוני מזכין פלוני ופלוני מחייבין משום דמיחזי כשקרא ר"א אומר [ר] מדבריהם נזדכה פלוני אית ליה דתרוייהו הלכך כתבינן הכי . והלכתא כוותיה כיון דאית ליה דתרוייהו ומסתבר טעמיה . ואם טעו ובעי לשלומי ב' המזכין [ש] משלמין שני חלקים והשלישי פטור ובעל דין מפסיד חלקו : מתני' גמרו את הדבר היו מכניסין אותן וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי . ומנין כשיצא לא יאמר אני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי . על זה נאמר הולך רכיל מגלה סוד : גמ' תניא ר' נחמיה אומר כן היה מנהגן של אנשי ירושלים מכניסין בעלי דינין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוציאין כל אדם לחוץ ונושאין ונותנין בדבר . גמרו את הדבר מכניסין לבעלי דינין וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב : לד ת"ר אין עדותן מצטרפין עד שיראו שניהן כאחד . ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד . רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חברו למחר שומעין דבריו . והלכה כרבי נתן [דף ל ע"ב] והלכה כרבי יהושע בן קרחה . ואפילו הודאה אחר הודאה הלואה אחר הלואה הודאה הלואה הלואה אחר הודאה כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל הא דהלואה אחר הלואה מצטרפין דוקא היכא דלא מכחיש מלוה לחד מינייהו . כגון דקא תבע מיניה דלוה שני מנים שהלוהו האחד באחד בשבת ואחד בשני בשבת והביא שני עדים אחד על הראשון ואחד על השני ואע"ג דאמנה דקמסהיד האי לא קא מסהיד האי מצטרפין לחייב את הלוה מנה אחד . אבל אם המלוה מודה דלית ליה גבי לוה אלא חד מנה ואתו תרי סהדי חד אסהיד דאית ליה גביה חד מנה וחד אסהיד דאית לית גביה חד מנה . חזינן אי איכא למימר דטעי חד מינייהו בזמנא כגון אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש דאיכא למימר דתרוייהו אחד יומא קמסהדי [ת] וטעו בעיבורא דירחא מצטרפי . דאימור אחד מנה קמסהדי ואי ברירא מילתא דאתרי מנין קמסהדי הא ודאי חד מינייהו שיקרא מסהיד דהא מלוה מודה דלית ליה גביה אלא חד מנה . הלכך משתבע ליה שבועה דאורייתא ומיפטר . לכאורה היה נראה דאפילו שבועה דאורייתא לא צריך כיון דלדברי המלוה חד מינייהו מסהיד שיקרא ה"ל עדות מוכחשת וחשבינן תרוייהו פסולין לאותה עדות . ומיהו כי דייקת ביה שפיר בעי שבועה דאורייתא . דהא דחשבינן להו עדות מוכחשת לפסול שניהם היינו כששניהן מעידין על דבר אחד ומכחישין זה את זה כגון זה אומר הרג וזה אומר לא הרג . אבל כששניהם מעידין על שני דברים ולדברי המלוה אחד מהן שקרן מכל מקום האחד אומר אמת ומחייב שבועה :

לה [דף לא ע"א] נהרדעי אמרי אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפין . כמאן כרבי שמעון בן אלעזר דתניא רשב"א אומר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כתי עדים האחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה . על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה וכן הלכה : אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא וחייביה ר' אמי לשלומי חביתא דחמרא מגו חביתא דמישחא. כמאן כרשב"א אימור דאמר רשב"א היכא דיש בכלל מאתים מנה. כי האי גוונא מי אמר . אלא לדמי . אחד אומר בדיוטא עליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה. אמר רבי חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן :

לו ומנין לכשיצא לא יאמר אני מזכה וכו' . ההוא תלמידא דאמר מלתא דאתמר בי מדרשא דרבי אמי בתר עשרים [ותרתין] שנין. אפקיה מבי מדרשא ואכריז עליה דין גלי רזיא:

לז מתני' כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מכאן עד שלשים יום. הביא בתוך שלשים סותר ואם לאו אינו סותר . אמר רשב"ג ומה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים : גמ' אמר רבה בר רב הונא *הלכה כרשב"ג : מתני' אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים אמרו לו הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ולאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום אמר ר' שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה לא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים . אבל אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים . אמרו לו הבא ראיה . ואמר אין לי ראיה . ראה שמתחייב ואמר קרבו פלוני ופלוני ויעידו או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זו אינה כלום : גמ' אמר רבה בר רב הונא אין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [שם ע"ב] *כי אתא רב שמואל בן ר' יהודה א"ר יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד שיסתיר טענותיו . כילד אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים הבא ראיה ואמר אין לי ראיה אבל אם באו לו עדים ממדינת הים או שהיה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא וסותר:[שם ע"א] ההוא ינוקא דתבעיה לדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך סהדי אמר ליה לא. אית לך ראיה אמר ליה לא . חייביה רב נחמן *הוה קא בכי ואזיל . שמעינהו הנך אינשי אמרי ליה אמאי קא בכית

הגה"ה

*ואמר רבה בר רב הונא אין הלכה כדברי חכמים פשיטא כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא אין הלכה כחכמים מהו דתימא הני מילי לכתחלה אבל בדיעבד שפיר דמי קא משמע לן ופירש"י משום דאלים כח דברי המרובי' ולהכי אי לאו דמיהדר ואמר אין הלכה כדברי חכמים ה"א אי עביד כדברי חכמים לא מהדרינן עובדא ויש לי ללמוד מכאן דכל היכא דפליגי יחיד ורבים ולא איתמר דלית הלכתא כדברי המרובים ואיתמר הלכתא כדברי היחיד לא מהדרינן עובדא בדיעבד אבל ריב"ן פירש דמהדרינן עובדא בדיעבד והא דקמשני הכא שינוי דחיקי ולא גמרינן מיניה. מא"ז :

הגה"ה

*אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה כך כתוב בפיסקי מהרי"ח אבל בא"ז כתב דלא קי"ל כרבה בהאי כללא דרב נחמן לית ליה האי כללא וכן מצאתי בתשובה של ריב"א שהשיב לה"ר יונתן כהן כדבריו . מא"ז :

הגה"ה

*ופר"ת דרב נחמן לטעמיה דאמר יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקייהו ונזקקין להן אך קשה דהא אין מקבלין עדים שלא בפני בעל דין כדמוכח באורך

וקטן כמאן דליתיה דמי ופירש ריב"ן דהאי ינוקא לאו קטן הוה אלא בן דעת ויודע בטיב משא ומתן ויש ללמוד מפיו הלכה למעשה דכל היכא שהוא בנדעת ויודע בטיב משא ומתן נזקקין לדינו ולקבל עדים ולהוציא מידו ואני מורי שפירש הסוגיא שאין צריך לא לדברי ר"ת ולא לדברי ריב"ן לא הפסיד . מא"ז :

אמר להו דאתאי לדינא קמיה רב נחמן ואמר לי אית לך ראיה ואמרי לא וחייבי' רב נחמן . אמרי ליה אנן ידעין במילי דאבוך . אתא לקמיה דרב נחמן אמר בהא אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוה לא ידע . כתב ה"ר מאיר ז"ל דהוא הדין נמי קטן והגדיל דכיון דבשעת מיתת אביו קטן הוה לא ידע במילי דאבוה ונראה דאין לנו אלא כי האי עובדא דרב נחמן שבא קטן לב"ד אבל גדול בשעת העמדה בדין אי ידע קודם בואו לדין או חקר אחר שתבעוהו לדין כיון דבר דעת הוא דינו כאחר . כדמשמע בשמעתין שאין סותר אלא א"כ ידוע שדיסקיא היתה מופקדת ביד אחר . ולא דמי להא (בבא מציעא דף לט.) דאמר רב הונא אין מחזיקין בנכסי קטן ואפילו הגדיל . דהתם כיון שראוהו מחזיק בשדה משמת אביו כסבור שאביו מכרו לו והו לא חקר :

לח ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה קמיה דרב נחמן אמרה ידענא בהאי שטרא דפריעא הוא . הימנה רב נחמן אמר ליה רבא כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה א)דאי בעי אמרה לקוחה היא בידי . אמר ליה לא שאני הכא דאי בעיא קלתיה . איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן אמר ליה רבא והא איבעי[דף לא ע"ב] קלתיה אמר ליה [א] כיון דאיתחזק שטרא בבי דינא אי בעיא קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן סמפון שיש עליו עדים יתקיים ב) בחותמיו אין עליו עדים [ב] ויוצא מתחת ידי שליש ג) או שיצא אחר חתום שטרות כשר ד) אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן תיובתא : לט כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו לדון אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו והולך למקום הועד אמר לפניו רבי אלעזר מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה : מ מכאן ראיה מי שנתחייב בדין אינו משלם לכשנגדו יציאותיו אע"פ שהזקיקו לדון בעיר אחרת והני מילי דלא מסרב למיקם בדינא אלא שרצה לדון בעיר אחרת . אבל אם היה מסרב לבוא לב"ד והוצרך התובע להוציא הוצאות לכופו לירד עמו לדין היה ר"מ מחייבו לפרוע כל יציאותיו והביא ראיה מפרק הגוזל בתרא (דף קיב:) דאמר רבא שליחא דבי דינא מהימן כבי תרי והני מילי לשמתא אבל למיכתב עליה פתיחא לא מהימן דממונא קמחסר ליה. פירוש קודם שיקרעו כתב הפתיחא עליו לתת שכר הסופר שכתב הפתיחא והוא הדין לכל שאר הוצאות שהוציא . אתמר נמי אמר רב ספרא שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך לשאול כותבין ושולחין (ונותנין) ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ה) ונותנין לו.ובפ' איזהו נשך (דף סט סי' מה) כתבתי אם כותבין כן לכל שנים שבאו לדין כעובדא דתרי כותאי דעבדי עיסקי בהדי הדדי: מא והיבמה הולכת אחר היבם להתירה . אמר רבי אמי אפילו מטבריא לציפורי אמר רבי אבהו מאי קרא וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה . אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד אמר ליה רב אשי לאמימר והא אמר ר' אלעזר כופין אותו ודן בעירו . אמר ליה הני מילי דקאמר לוה ו) אבל קאמר מלוה לא . דעבד לוה לאיש מלוה . ולאו דוקא לוה ומלוה אלא אפילו גזילות ומקח וממכר ומתנות וירושות וכל דבר שיש בו תובע ונתבע דהאי טעמא דרבי אלעזר שלא יוציא מנה על מנה שייך בכל תובע . וגם רבי יוחנן איירי בכל תביעות שתקף את חבירו לדין . וקשה דבפרק הגוזל בתרא (דף קיב:) משמע [דקאמר] דאפילו לוה מצי כייף לילך למקום הועד גבי אין מקבלין עדות אלא בפני בעל דין דקאמר אפילו פתחו ליה בדינא מצי נתבע למימר לבית דין הגדול קאזילנא . וי"ל דהתם כששניהם תובעין זה את זה . אי נמי הא דאמר אבל לוה כופין אותו ודן בעירו היינו דוקא בידוע שזה לוה וזה מלוה . כגון שהודה מקצת אי נמי טוען פרעתי אבל אם אמר לא היו דברים מעולם לא שייך כאן עבד לוה לאיש מלוה . ועוד נראה דב"ד הגדול ומקום הועד הרי מילי נינהו דמקום הועד מקום קיבוץ חכמים . והכא בשמעתין משמע מתוך פירוש ר"ת דב"ד הגדול היינו נשיא שבארץ ישראל. כי פר"ת הא דשלחו ליה למר עוקבא אי ניית ואי לא השיאהו ויראה פניו בטבריא לא בא למימר ואי לא ניית שלא תוכלו לכופו . דכ"ש שלא יוכל הנשיא לכופו [ג] דבני בבל רודין במקל ובארץ ישראל מחוקק אלא ה"פ ואי לא ניית דאמר לב"ד הגדול קאזילנא . אלמא אפילו ראש הגולה שבבבל לא חשיב ב"ד הגדול הלכך למקום הועד שאינו אלא מקום קיבוץ חכמים עבד לוה לאיש מלוה וכופין אותו והולך במקום הועד . אבל נתבע לא מצי כייף לתובע לילך למקום הועד [ד] והוא דידיע דאית ליה תביעה גביה כגון דמודה מקצת או טוען פרעתי אבל לבית דין הגדול אפילו נתבע מצי טעין . ויש שהיו רוצים לומר דב"ד

הגה"ה

א) כך פסק רשב"ם דאותיות נקנות במסירה ודאייתו כתובה באורך א"כ צריך להזהר שלא להפקיד שטרו אלא בעדים או בשטר פקדון דאם לא כן היה נאמן לומר דידי הוא ולא היה צריך ראיה ונראה דהיה נאמן אפילו בלא שבועה דאם לא כן הכיא איתתא היאך נאמנת לומר דפריעא הוא במיגו דאי בעיא אמרה דידה הוא הא אי אמרה דידה הוא הוות צריכה שבועה אבל רב האי גאון ופר"ת ור"י אלפס ור"ת וה"ג פוסקין דאין אותיות נקנות במסירה ודאייתם כתובה באורך ואומר ר"ת דהיינו דוקא לגבי חזרה שיוכל בעל השטר לחזור בו אבל כל זמן שלא חזר בו קני במסירה. ואין נראה לר"י אלא נראה לו דמסירה אין מועלת כלום . מא"ז : ואם יוצא מתחת ידי מלוה שיילינן לסהדי אי פרוע אי לא . מא"ז :

ב) פירש רש"י ע"י עדי קיום אבל עדים חתומים עליו השליש מהימן וכגון שעדים אינן מעידין אי פרוע הוא אי לא . ור"ת פירש אין עליו עדים ויוצא השטר והסימפון מתחת ידי שליש כשר דאפילו בלא סימפון שליש מהימן דאינו אלא לזכרון דברים בעלמא כיון דאין עליו עדים כלל ומשמע ליה בין אתחזק ובין לא אתחזק דומי' דיוצא אחר חתום שטרות א"כ משמע ליה דכשר מטעם שליש . מא"ז :

ג)וכתב מהר"ם אע"ג דשליש נאמן בלא שבועה מיהו אי טעין ואמר עכבת אותו לעצמך ודאי צריך לישבע כי ההיא דפ"ב דקידושין (דף מג.) אמר לשנים וכו'.מהרי"ח:

ד) פירוש כשהוא כתוב תוך השטר אחר החתימה כשר מטום דאי לאו דפרוע הוא לא הוה מרע לשטריה ופי' ה"ר ברוך מרעגנשפור"ק דוקא דמספקי ליה למלוה דפרוע הוא וכא נגאת ידי שמים אבל אי טעין ודאי שאינו פרוע מהימן במיגו דאיבעי' גזיי' ולא נהירא דבפ"ק דבבא בתרא לא איפשיטא אי אמר מיגו במקום חזקה והכא איכא חזקה דאי לא דפרוע הוא כו' . מצא שטר בין שטרותיו ואין יודע מה טיבו פירוש אי פרוע אי לא יהא מונח עד שיבא אליהו אם יש עמהם סימפונות ונמצא השטר בין שטרותיו קרועים יעשה מה שבסימפונות.סימפון היוצא מתחת ידי מלוה אפילו כתוב בכתב ידו פסול ואפילו אין בידו לשורפו כגון שהביא השטר כרוך לב"ד ונמצא השובר בתוכו: ירושלמי רבי יצחק בר' נחמן בשם שמואל לעולם אין סימפון כשר עד שיצא מתחת ידו של לוה כתב ידו של (לוה) [מלוה] והא דתנן שלא מצא שטר בין שטרות של אבא ששטר זה פרוע הא נמצא כשר מוקי לה בדייתיקי שאין אדם מצוי לפגום דייתיקי שלו. שטרא דיתמי דפסק תברא עליה לאו אגבויי מגבינן ביה ולא מיקרע קרעינן ליה . מא"ז :

ה) ודוקא היכא שכפו אותו לדון כאן אבל היכא שלא כפו אותו אפילו אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני אין חייבין לכתוב לו אם לא שיש רגלים לדבר לטעותו שמחמת כן הוא סבור שדנוהו שלא כדין. מא"ז : והא דאמר היכא שלא כפו אותו אין מחוייבים לכתוב לו וכו' דוקא אם פסקו הדין כבר ואמר להם כתבו לי מאיזה טעם דנתוני וכשקבלם לדון לא אמר להם כלום אבל אם בשעה שקבלם לדון אמר להן על מנת כן אני מקבל אתכם עלי שתכתבו לי מאיזו טעם דנתוני צריך לכתוב לו וכך ראיתי לעשות מעשה נראה לי . מהרי"ח :

ו) וכגון שיש בעיר שיודע דין תורה אבל אם אין בעירו שיודעין דין תורה או שאין מקום הועד רחוק משלשה פרסאות אז אפילו הלוה מצי טעין נלך למקום הועד . מא"ז :

פלפולא חריפתא

חד סהדא אלא אינון יימרון את לא תימר וכתב הטור ח"מ בסימן י"ז אך בקצור לא כתבו מ"מ אין טעם כדבר למה השמיט רבינו להא לכך נראה שהשמטה מן הסופר המעתיק היתה ולא מרבינו המחבר והמקצר כשקיצר לא דייק אהא מה שחסר ע"י הסופר כי לא ידע אז בזכרונו מאי דכתב ספר הרי"ף שבלי ספק גם רבינו כתבו ובתבורו להטור דייק עפי : [ק] נמצא נהרג על פיו. של זה שהוזם ג"כ שאלולי שגם הוא הוזם לא היה נהרג : [ר] מדבריהם נזדכה . פירש"י משמע שהיה מחלוקת ביניהם ומתוך דבריהם נזדכה ע"כ ולכן כשלשתן על דעת אחת אין ראוי לכתוב כן וראיתי למהר"ו כ"ץ שכתב ג"כ לזה והנאי אך נ"ל כשכותבין פסקו אפילו כשיש מחלוקת ביניהם סגי בהכי ולא הוי כשיקרא דפסקו משמעו חתיכת דין ופיסוקו וכל מתוך דין הוא ע"פ הרוב ג"כ אלא דקשה עלי הא דלא אמר רבי אלעזר דלכתוב הכי והוי טפי טובא דהא לא הוה משמע כלל אם נפסק על פי הרוב או על פי שלשתן כאחד וצריך לי עיון אמאי לא אמר הכי : [ש] משלמין שני חלקים. עי' בר"פ דלקמן בכללא דמלתא : [ת] וטעו בעיבורא דירחא . כדאיתא במשנה דריש פ' היו בודקין ואתמר עלה בגמרא דף מ"א ע"ב דדוקא עד רובו של חודש משום דברובה ידע : [א] כיון דאתחזק כו'. עי' סו"פ שנים אוחזין : [ב] ויוצא מתחת ידי שליש . ואע"ג שהוחזק בב"ד כ"כ הרי"ף : [ג] דבני בבל רודין במקל . כדאיתא לעיל בפ"ק דף ה' : [ד] והוא דידיע כו' . משום דסברא בעלמא הוא דלא אמרינן עבד לוה כו' אלא היכא דידיע הלכך אע"ג דהשתא מתרצין הקושיא ואינו מוכרח

מגד

הגדול דוקא נתבע מלי טעין ולא תובע. דחיישינן שיזמינו עניים את העשירים לדין לפני הנשיא שבארץ ישראל ויתנו להם כל תביעתם כדי שלא יצטרכו לילך לפני הנשיא. אבל ר"ת דקדק מלשון ה"ג דאפילו תובע מלי טעין. שכתב בה"ג דאי טעין לוה לאשתמוטי לב"ד הגדול קאזילנא טענתיה טענה וכיון דלוה מלי טעין לאשתמוטי [ה] כל שכן מלוה. ובזמן הזה מסתבר שבחשוב שבדור נקרא בית דין הגדול וכן היה אומר ר"ת שתמיד היו ממנים הגדול שבדור לנשיא כמו שבני בתירא ירדו מנשיאותם ומינו את הלל נשיא לפי שהיה גדול מהם (פסחים דף סו:) לכך נקרא בית דין הגדול. ואמר בריש אחד דיני ממונות (דף לב:) צדק צדק תרדוף אחר רבי אליעזר ללוד וכן אחר ר' מתיא בן חרש לרומי. אלמא דאפילו רומי נקרא ב"ד יפה כשאין למעלה הימנו. הדרן פרק זה בורר

פרק רביעי

א [דף לב ע"א] **אחד** דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות. דיני ממונות בשלשה דיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה: **גמ'** ודיני ממונות מי בעו דרישה וחקירה ורמינהו שטר שכתוב זמנו באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידים על שטר זה והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרים חיישינן שמא אחרוהו וכתבוהו. ותנן נמי שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרים כשרים. ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה מאוחרים אמאי כשרין [שם ע"ב] אמר רב פפא לא קשיא כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה*. והא דאמרינן פרק שבועת העדות (דף ל:) דדין מרומה אין לדונו כלל משום דכתיב מדבר שקר תרחק פי' רבינו מאיר דהיינו כשהתובע טוען ברמאות אז יסתלק הדיין ולא ישמע טענותיו. והכא מיירי שהנתבע טוען ברמאות אין יכול הדיין להסתלק שלא ישתכר הרמאי ברמאתו אלא ידרוש ויחקור יפה לבטל רמאתו:

הגה"ה
*רבא אמר מתניתין בדיני קנסות וכן פסק הרמב"ם ודיני קנסות צריכין דרישה וחקירה וכן חייבי מלקיות וחייבי גליות ופסק נמי כרב פפא דין מרומה צריך דרישה וחקירה ופירש ר"י דדין מרומה היינו שנראה בעיני הדיינים שטענותיו של זה שהביא העדים ברמאות הם שאם ידעו בודאי שהוא מרומה אין לדונו כלל משום מדבר שקר תרחק. מא"ז: וכאן האריך הרבה בדין שטרות ואין כאן מקום לכותבן:

ב ג **ת"ר** צדק צדק תרדוף וכתיב בצדק תשפוט עמיתך אחד לדין ואחד לפשרה. הא כיצד שתי ספינות שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו את זו אם עוברות שתיהן בבת אחת טובעות. זו אחר זו עוברות. וכן שני גמלים שהיו עולין במעלות בית חורון ופגעו זה בזה. אם עוברין בבת אחת נופלין. בזה אחר זה עולין. טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני הטעונה. קרובה ושאינה קרובה [א] תדחה קרובה מפני שאין קרובה. שתיהן קרובות שתיהן רחוקות שתיהן טעונות הטל פשרה ביניהן ומעלין שכר זה לזה:

ד **תוספתא** (ב"ק פ"ג) [א] חמורים שרגליו של אחד מהן רעות [ב] אין רשאין לעבור עליו. נפל רשאין לעבור עליו [ג] היה אחד מהן טעון ואחד מהן רכוב [ד] מעביר הרכוב [ה] מפני הטעון היו שניהן רכובין שניהם טעונים שניהם ריקנים עושים פשרה ביניהן וכן שתי ספינות שפוגעות זו כנגד זו אחת פרוקה ואחת טעונה וכו':

ה **ת"ר** צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד ואחר רבי יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבן גמליאל ליבנה אחר ר' מתיא בן חרש לרומי: **מתני'** דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה: [דף לג ע"א] **גמ'** ורמינהו דן את הדין חייב את הזכאי זכה את החייב טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף כאן במומחה וכאן בשאינו מומחה. כי קתני מחזיר בשאינו מומחה. וכי קתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו במומחה. ומומחה מי משלם והא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים *פטור מלשלם. אמר רב נחמן לא קשיא כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין [ו] פירוש הא דאמרי' מומחה משלם כשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין זו היא גי' רב אלפס ז"ל ולפירושו קשה דמאי קאמר ליה ר"ע לרבי טרפון [א]מומחה לב"ד פטור מלשלם והלא ר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר' טרפון בחכמה ובמנין [ז] דקי"ל רבי עקיבא ורבי טרפון הלכה כר"ע. הלכך נראה כגי' רש"י ופירושו ספי' דבמומחה מחזירין דכיון שהוא מומחה יש כח בידו לומר ראיתי להפך ומחזיר הדין אבל אם אינו מומחה אמר ליה אידך לא טעית ומעיקרא יפה דנת ועכשיו אתה טועה ופריך ובמומחה מחזירין והא קתני אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם אלמא מה שעשה עשוי ומשני רב נחמן כשיש גדול ממנו מחזירין וכשאין גדול ממנו אין מחזירין [ח] ובין כך ובין כך פטור מלשלם כיון דמומחה הוא. רב ששת אמר לא קשיא כאן שטעה בדבר משנה כאן שטעה בשיקול הדעת דאמר רב ששת אמר רב אסי [ט] טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו חוזר. א"ל [י] רב המנונא לרב ששת אפי' טעה בדר' חייא ורבי אושעיא. א"ל אין. בדרב ושמואל [י] א"ל אין. אפילו בדידי ובדידך. א"ל אטו אנן קטלי קני באגמא אנן. היכי דמי שיקול הדעת. א"ר פפא כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר [כ] וסוגיא דעלמא אזלא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת. רב חסדא אמר לא קשיא כאן שלא נשא ונתן ביד

הגה"ה
*שלשה שישבו בדין ושנים מזכין ואחד מחייב או נמי שנים מחייבין ואחד מזכה ואמנם שנים תלוקים זה על זה ואין ראייתו של זה נראה לחבירו כלל וכן של זה לחבירו נראה בעיני כיון שבניהם שוים בזכות או בחובה הוו להו רבים ובאיי' כתוב כאורך. מא"ז:

כאן שנשא ונתן ביד. בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה דנשא ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה דנשא ונתן ביד [שם ע"ב] אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו ונטלו הימנו. טימא את הטהור דאגע בהו שרץ. טיהר את הטמא שעירבו עם פירותיו. כתב רב אלפס ז"ל דקי"ל כרב חסדא. חדא [ל] דהוא מסקנא דשמעתין ועוד דהא אוקימנא להך מתניתין דבכורות בפ' עד כמה (דף כח:) כדאוקמא רב חסדא הכא וקי"ל נמי כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר וכן מוכח בכמה דוכתין לעיל בפרק קמא (דף ו.) אמר ליה רב ספרא לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והאמרינן טעה בדבר משנה חוזר. ואמר נמי ריש פרק שבועת הדיינין (דף לח: ע"ש) אמר אביי האי דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. ואמרו בכתובות פרק אלמנה (דף ק:) אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשה כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין. ומיהו פירוקא דהני מתניתא לאו כדפרקינהו רב ששת אלא כדאוקמה רב חסדא דאוקי לתרוייהו בדטעה בשיקול הדעת והא דקתני מחזירין כשלא נשא ונתן ביד והא דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו כשנשא ונתן ביד דאי אפשר להחזיר הדין כיון דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר אין מוציאין מיד המוחזק ומיהו ישלם מביתו כיון דסוגיא דעלמא כאידך ואיהו פשע דלמה היה לו לישא וליתן ביד. והא דמחזירין בשלא נשא ונתן ביד אפי' בזיכה את החייב ואמר ליה פטור אתה שהוא מוחזק ומוציאין מידו היינו משום הפסד ממונו של בעל דין. ומתוך זה הוצרך רב אלפס לומר דכל היכא דפטור מלשלם מחזירין הדין משום פסידא דבעל דין. ואין הדעת סובלת דברים הללו דהא קתני סיפא דמתני' דבכורות ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ארישא קאי דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו וקם דינא אלא דברישא משלם ובסיפא כיון שהוא מומחה פטור מלשלם. ועוד אי כל היכא דפטור מלשלם מחזירין הדין אמאי איצטריך [ב]לשנויי רב חסדא תרי מתני' כאן שנשא ונתן ביד וכאן בשלא נשא ונתן ביד הא לא קשו אהדדי מידי. [ג]הא דקתני מחזירין במומחה שפטור מלשלם הלכך מחזירין אותו משום פסידא דבעל דין. והא דקתני מה שעשה עשוי כשאינו מומחה דליכא פסידא דבעל דין שהרי משלם מביתו [ם] כדקתני בסיפא ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ומחזירין הדין. ועוד דהא אמרינן בריש מכילתין אלא מעתה טעו לא ישלמו. כל שכן שאתה נועל דלת בפני לוין ואי איתא דכל היכא דפטור מלשלם הדר דינא מאי נעילת דלת איכא. ועוד דמתוך זה הוצרך רב אלפס לפרש ההיא דפ"ק (דף ה. ע"ש) [ג] רבה בר רב הונא דן דינא וטעה אתא לקמיה [ד]דרב א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם והדר דינא כיון דאיכא פסידא לבעל דין. ואי לא תשלם וקם דינא. ואיפכא מסתברא דיותר ראוי להתקיים הדין היכא דקבלוה עלייהו. ועוד דאמר לעיל (שם) האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר ליגקיט רשותא מבי ריש גלותא [נ] אלמא דקם דינא אם טעה ומהני רשותא לפוטרו. הלכך נראה כדמפרשי' דאין הלכה כרב חסדא. דהא אוקימתא דרב חסדא איתא בבכורות אליבא דרבנן דר"מ. ולית הלכתא כוותייהו: אלא כר"מ דאמרי' בבכורות אהך מתני' לימא תנן סתמא כר"מ דדאין דינא דגרמי. א"ר אילעי א"ר כהנא כשנשא ונתן ביד. אלמא דמשום דלוקמא כרבנן הוא דאוקמה הכי. ואנן קי"ל כר"מ כדאיתא פרק הגוזל בתרא (דף קיז:) ההוא גברא דאחוי אמטכסא דר' אבא יתבי ר' אבהו ורבי חנינא בר פפי ורבי יצחק נפחא ויתיב ר' אילעי גבייהו סבור לחוביה מהך מתני' דן את הדין זיכה את החייב וכו' מה שעשה עשוי וישלם מביתו. אמר להו ר' אילעי הכי א"ר הונא והוא שנשא ונתן ביד אמרי ליה זיל לגבי דר"ל ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי. אתא לקמייהו וחייבוהו ממתני' אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו [ד]שדה. ואוקימנא בדאחוי אחוי. אלמא דהך אוקימתא דרב חסדא דלא כהלכתא. וכ"כ רב האי גאון והלכתא כדאוקמוה רב נחמן ורב ששת לפירוקא דהני מתני'. ורב נחמן איירי בטעה בשיקול הדעת כמו שפירשו התוספות דטעה בדבר משנה חוזר. ומתני' דבכורות כדאוקמה רב יוסף בשאינו מומחה ואע"ג שיש גדול ממנו להחזירו דכיון שנשתדל מתחלה לדון והוא אין מומחה ראוי הוא שיתקיים הדין וישלם מביתו. ואף על פי דקבלוהו עלייהו כדאוקמה רבי אבהו לעיל בפ"ק (דף ו.) מ"מ לא היה לו לדון יחידי כיון שאין מומחה הלכך משלם מביתו אע"פ שלא נשא ונתן ביד. ומתני' דהכא במומחה הלכך אינו משלם והדין חוזר [ם] אם יש גדול ממנו להחזירו כדשני רב נחמן לאוקימתא דרב יוסף. וסיפא דמתניתין דבכורות כשאין גדול ממנו להחזירו הלכך כיון דמומחה הוא [ע] וקבליה עילויה קם דינא. דאין מי שיחזירנו [פ] דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אלא א"כ יהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ופטור מלשלם כיון דמומחה הוא ולא היה ראוי לטעות [צ] אלא דמזליה דההוא גברא גרם. כדתנן (בכורות דף כח:) כל המומחה לב"ד פטור מלשלם. וכן הטבח אומן שקלקל ומראה דינר לשולחני [ק] ונמצא רע מומחין פטורין. ואפילו יש גדול ממנו להחזירו אם אי אפשר בחזרה פטור מלשלם. [ר] כההוא עובדא דרבי טרפון דר"ע גדול ממנו. דקיימא לן רבי עקיבא ור' טרפון הלכה כר"ע. אפ"ה קאמר ליה פטור אתה שמומחה לבית דין אתה. ולענין חזרת הדין דוקא הוא דמפלגינן בין יש גדול ממנו ואין גדול ממנו: רב ששת אמר לא קשיא וכו' רב ששת לא פליג אדרב נחמן אלא שיטיא אחרינא קאמר ומוקי תרוייהו כשאין גדול הימנו להחזירו. אבל אם יש גדול הימנו מודה שמחזירין. כללא דמילתא טעה בדבר משנה לעולם חוזר ואפילו שלשתן מומחין כדקתני מתני' דיני ממונות בשלשה מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב יוסף במומחה [ש] ואפילו קבלו עליהם. ואפילו נקיט רשותא מבי ריש גלותא. כיון דטעו בדבר משנה אין דין זה ראוי להתקיים כלל. ואם טעו בשקול הדעת יחיד שאינו מומחה או שנים שאינן מומחים וקבלום עליהם מה שעשה עשוי וישלם מביתו. [ת] ואפילו

הגהות הב"ח א מוממס לב"ד אתה ופטור : ב אמאי איצטריך רב חסדא לשנויי תרי : ג דהא דקתני : ד שדה אחרת ואוקימנא בדאחוי :

הגהות הגרי"ב [א] צ"ל אחד טעון ואחד ריקם מעביר את הריקם מפני הטעון אחד רכוב ואחד ריקם מעביר את הריקם מפני הרכוב. מע"מ : [ב] ובגמרא גרסי' רבינא לרב אשי. מע"מ : [ג] ובגמ' רבה בר בר חנה : [ד] בגמרא דרבי חייא :

פלפולא חריפתא

מגד סקושיא לתרלה דהכא דוקא בידוע כו' אפ"ה אמרינן והוא דידיע כו' משום דסברא הוא בלא שום הכרח כלל. וכיון דלוה מלי טעין לאשתמוטי שכן לשון ה"ג איבעי נתבע לאשתמוטי כו' וכתבו רבינו בפרק הגוזל בתרא אהא דלבית דין הגדול אזילנא : [ה] כ"ש מלוה. עיין בדברי רבינו בהגוזל שכתב סברא דנפשיה שיסדר טענותיו לפני דייני עירו כו' : סליק זה בורר

פרק רביעי [א] **תדחה** קרובה. כך גי' רי"ף ורמב"ם ופירש מהר"ו כ"ץ שע"י שקרובה לעבור במעט שתחזור לאחוריה יכולה חברתה גם כן שתעבור בו ע"כ ובקצור כ"י גרסינן יחזור לאחוריו אותו שאינו קרוב וכ"כ בח"מ סימן ער"ב : [ב] **אינן** רשאין לעבור עליו. לשון הטור סימן ער"ב להקדים ולעבור מעליו : [ג] **היה** אחד מהן טעון כו'. לשון הטור שם והדרך צר : [ד] **מעביר** הרכוב. הא דלא קתני הכא תדחה כלישנא דברייתא דלעיל משום דהכא מיירי שהולכין במכורה ביחד ולעיל מיירי כדקתני התם דפוגעות זו בזו כך פי' מהר"ו כ"ץ : [ה] **ה"ג** מפני הטעון א' טעון וא' ריקם מעבירין את הריקם מפני הטעון א' רכוב וא' ריקם מעבירין את הריקם מפני הרכוב היו שניהם : [ו] **פי'** הא דאמרינן מומחה משלם כו'. דברי רבינו הן והוכרח לפרש כן דאין לפרש איפכא הא דאמרינן פטור מיירי כשיש גדול כו' ויכול להחזיר הדין כדאי' כך סברא לקמן דמדתנא סיפא ואם היה מומחה לרבים ש"מ דסיפא עדיף מדרישא הלכך אין לפרש דרישא בדליכא גדול וסיפא בדאיכא גדול:[ז]**דקי"ל** ר"ע ור"ט הלכה כר"ע.בפ' מי שהוציאוהו דף מ"ו הלכה כר"ע מחבירו ור"ט לא היה רבו דהא קאמר מומחה אתה ולא א"ל כך למדתנו רבינו מומחה פטור כדאשכחן במסכת ברכות פרק מי שמתו במשניות ורבינו מסיק בהדיא בפרק הכותב גבי לכותל שבראשים כלישנא דר"ט חבירו של ר"ע וכ"כ עוד בס"פ האשה שלום : [ח] **ובין** כך ובין כך פטור מלשלם. כדקבלוהו כדלק"ן : [ט] **טעה** בדבר משנה חוזר. בכתובות פרק אלמנה ניזונית בפלוגתא דחכמים ורשב"ג ב"ד שמכרו וטעו דאליבא דרשב"ג א"כ מה כח ב"ד יפה אמרינן עלה בגמרא דר' פוסק כחכמים וכשאמרו לפניו דרשב"ג חזר בו משום טועה בדבר משנה ופירש"י שאע"פ שנחלקו חכמים על רשב"ג הרי נתן טעם לדבריו ע"כ. ומ"מ

אפסק התם כרב נחמן דאמר הלכה כחכמים ומיהת שמעינן מינה דאי לא אפסק בהדיא הלכתא מאן דיהיב טעמא דמילתא דבר משנה הוא : [י] **א"ל** אין. כך היא גירסת הרי"ף אבל הגירסא בגמרא שלפנינו א"ל רבינא לרב אשי ולקמן גבי פלוגתת בעל המאור והראב"ד אכתוב בס"ד דנ"מ טובא בין חלוף הגרסאות : [כ] **וסוגיא** דעלמא אזלא כחד מינייהו. עיין בסוף הסימן בסוף דברי רבינו על מחלוקת דבעל המאור והראב"ד:[ל] **דהוא** מסקנא.בקצת ספרי הרי"ף איתא דהכי מסקנא: [מ] **כדקתני** בסיפא. כלומר הא דקתני מחזירין דאמינא במומחה כו' הוא כדקתני בסיפא כו'. [נ] **אלמא** דקם דינא. מדקאמר דבעי למידן דינא משמע שיהיה דינו דין אבל[אינו]מוכרח וגם הרי"ף כתב בהדיא דהדר דינא:[ס]**אם** יש גדול להחזירו.בדלא קבלוהו להראב"ד דלקמן שהסכים עמו רבינו : [ע] **וקבליה** עלויה. דהא ר' אבהו מוקים לרישא בדקביל ממילא סיפא נמי בכה"ג וכן ברפ"ק בכללא דמלתא כתב רבינו דאי לא קביל משלם וכמו שכתב גם כן לקמן : [פ] **דאין** ב"ד יכול לבטל כו'. משנה במסכת עדיות פ"ק : [צ] **אלא** דמזליה דההוא גברא גרם. ואל תתמה על החפץ שיתפוך הדעת לסכול דמיסך שייך מזלא בדינא ודיינא דהא אשכחן בפרק הגולין במסכת מכות דף י"א ע"ב דאדתנן אם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומינו אחר תחתיו ולאחר מיכן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני ואמרי' עלה מאי ה"ל למיעבד(מאחר שעדיין לא היה כ"ג כשהרג זה)ומשני ה"ל לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש הא קמן דשייך בקשת רחמים על שיגמר הדין לזכות ואי לא ביקש אפשר שלא יזכה ולמה זה ועל מה זה אלא דמזליה גרם שלא יזכה ובקשת הרחמים מבטלת ומשדדת מערכתו כאשר העיין במה שכתבתי בס"ד בתוספות יום טוב בסוף מסכת קידושין אדתנן והכל לפי זכותו : [ק] **ונמצא** רע מומחין פטורים. בהגוזל קמא מפרש דדוקא כדנכו ואיסר ע"ש : [ר] **כההוא** דר"ט. שהאכילוה לכלבים : [ש] **ואפילו** קבלו עליהם כו'. סברא כדמסיק אין דין זה כו' ודוקא לרב ששת אבל לרב יוסף וכדמשני רב נחמן מתני' בדלא קיבל וכמ"ש הראב"ד לק"ן ואפ"ה קאמר רבינו דלרב ששת מתני' במומחה כרב יוסף משום דכל מאי דמצינן לקיומינהו כהדדי שפיר טפי : [ת] **ואפילו** לא נשאו ונתנו ביד גרסי' וטעמא דקי"ל כר"מ

לא נשאו ונתנו ביד . ממתניתין דבכורות דן את הדין ואוקמה ר' אבהו לעיל בדקבלו עלייהו . ואוקמה רב ששת בטעה בשקול הדעת ואפילו לא נתנו ונשאו ביד. אבל אם קבלו בעלי דינין עליהם יחיד שאין מומחה בפירוש בין לדין בין לטעות דייה דינא אי טעה בשקול הדעת ופטור מדאמרינן לעיל בפ' קמא (דף ו.) אהך מתניתין דדן את הדין . הב"ע דקבלוהו עלייהו . אי הכי אמאי משלם מביתו . דאמר ליה כי קבלנוך עלן אדעתא דדיינת לן דין תורה . מכלל דאי קבלי עלייהו לכל מילי דיניה דינא ופטור . ויחיד הדיוט או שנים הדיוטות ונקיטי רשותא מבי ריש גלותא אף על פי דלא קבלום עלייהו אם טעה בשקול הדעת פטור [א] ואפילו נשא ונתן ביד כדאמר לעיל בפ"ק (דף ה.) אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר לינקוט רשותא מבי ריש גלותא. ומשמע לא שנא מומחה ולא שנא אינו מומחה דכיון דיהיבי ליה רשותא כמומחה הוי . ודוקא דגמיר ולא סביר אבל לא גמיר ולא סביר פסול לדינא כדאמרינן פרק זה בורר (דף כה:) מאי איריא שלשה רועי בקר אפילו כל בי תלתא דלא גמירי דינא נמי פסילי וכיון דאיפסיל לא מהני ליה רשותא דריש גלותא דלאו כל כמינייהו לאכשורי פסולין והכי אמרינן בפ"ק (דף ז:) דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר ומסיק דעתיד הקב"ה ליפרע ממעמידו . ויחיד הדיוט או שנים הדיוטות ולא קבלי עלייהו ולא נקטי רשותא מבי ריש גלותא אפילו לא טעו אין דיניהם דין . כדרבי אבהו (לעיל דף ו.) דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין . ומשמע בכל ענין אין דיניהן דין אפילו לא טעו . וכן מוכח מההוא אודיתא (לעיל דף כט:) דלא הוה כתוב בה במותב תלתא הוינא [ב] ואע"ג דהני תרי דנו דין תורה לא הויא הודאה . ושלשה הדיוטות דלא נקיטי רשותא ולא קבילו עלייהו וטעו בשקול הדעת לא שנא נשאו ונתנו ביד ולא שנא לא נשאו ונתנו ביד מה שעשו עשוי דכיון דתלתא אינון אית להו רשותא לדון את האדם בעל כרחו הלכך קם דינא ומשלמים מביתם דלמיפטר אי טעו לית להו רשותא. והכי אמרינן בריש מכילתין גבי שלשה הדיוטות אלא מעתה טעו לא ישלמו כל שכן שאתה נועל דלת בפני לווין . ואמרי' נמי בפרק זה בורר (דף ל.) מיכתב היכי כתבינן וכו'. ואם הסכימו כאחת וטעו משלשין ביניהן . ואי גמיר דינא בתר תרי מינייהו וטעו משלמי תרי תילתי ואידך תילתא מפסיד בעל דין כדפרישית לעיל (פ"ג סימן לג) דאינהו לא משלמי מנתא דידיה דאמרי אי לאו את בהדן לא הוה סליק דינא. ואי הוו ארבעה או חמשה וגמר דינא בתלתא וטעו מסתבר דהנך משלמי כולא. דלא מצו למימר אי לאו אתון לא הוה סליק דינא בדידן . דשלשה דנין את האדם בע"כ. וכן נמי בתלתא וגמר דינא בתרי וחד מהני תרי מומחה [ג] משלמי הני תרי כולא דמצי דינא למיגמר בהני תרי . דכיון דחד מינייהו מומחה מצי למידן בע"כ. ושלשה הדיוטות דקבלינהו עלייהו וטעו בשקול הדעת [ד] דינייהו דינא . ואהני הקבלה דפטירי דכיון *דאיהו לא קבלינהו עלייהו נמי דינייהו דינא ואהני הקבלה למיפטרם. ודינם כיחיד מומחה שדן את האדם בע"כ. וכי קבלוה עלייהו פטור כסיפא דמתני' דדן את הדין . ויחיד מומחה או שנים מומחין דקבלום עלייהו אע"ג דלא נקטי רשותא מריש גלותא וטעו בשקול הדעת אם יש גדול ממנו מחזירין . ואם אין גדול ממנו קם דינא ופטור מלשלם כסיפא דמתני' דדן את הדין ואוקמה רבי אבהו בדקבל עלייהו והכי נמי אמרינן בפ"ק (דף ה.) מר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אי קבלוך עלייהו לא תשלם [ה] והתם לא נקיט רשותא ופטריה אי קבלוהו עלייהו אפילו נשא ונתן ביד [ו] דלרב ששת אין חילוק . והראב"ד ז"ל כתב דאפילו גדול ממנו אין מחזירין אלא קם דינא ולא משלם דהא רב יוסף גדול ממר זוטרא הוה ולא החזירו . וכן נראה . ואי לא קבלוהו עלייהו ולא נקיט רשותא מריש גלותא וטעה בשקול הדעת מה שעשה עשוי וישלם מביתו . ואפילו לא נשא ונתן ביד . כדאמר ליה רב יוסף למר זוטרא ואי לא קבלוך עלייהו זיל שלים . וכל היכא דקם דינא וחייב הדיין לשלם לא מצי דיין למימר לבעל דין החזר מה שנתן לך כי טעיתי . דאי יחיד שאין מומחה הוא חייבוהו חכמים לשלם כיון שנשתדל לדון יחידי והוא אינו מומחה . ואין הדין חוזר אפילו על ידי גדול הדור דקנסוהו לקיים הדין וישלם מביתו. ושלשה הדיוטות ויחיד מומחה ולא קבלינהו עלייהו דינייהו דינא ומשלמי . ולא מצו למימר לבעל דין זיל אהדור . ולא כבעל העיטור שכתב בשם רב האי גאון דיחיד שאינו מומחה [ז] וקבלוהו עלייהו ואפילו נשא ונתן ביד אם ישנו לבעל דין שנטל מה שלא היה לו ליטול יש לו להחזיר מן הדין ולהוציא ממנו . ואם איננו או שישנו ואין לו כח להחזיר [ח] משלם הוא מביתו דלישנא דמה שעשה עשוי לא משמע כלל הכי . והיכא דטעה בדבר משנה דאמר חוזר וליתיה לבעל הדין אי נמי איתיה ולית ליה לשלומי משלם הדיין מביתו אע"פ שלא נשא ונתן ביד . דקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי . ואע"פ דקאמר ליה *רב הונא לרב ששת אלא אי אמרת טועה בדבר משנה חוזר [ט] לימא ליה כיון ²דאי הואי הוה הדר דינא ודינך לאו דינא ולא כלום עבדת השתא נמי כי ליתא לא כלום עבדת וא"כ הכא נמי כיון דאילו איתיה לבעל דין הוה ליה לשלומי לאו כלום עבד השתא נמי לאו כלום עבד . ולא היא דהך סוגיא אליבא דרבנן כמו שפירשו התוספות* דאי אפשר לומר דאתיא כר"מ דא"כ טיהר את הטמא אמאי חייב לר"מ כשעירבו בעל הבית . דע"כ אליבא דרבנן דוקא הוא דאוקימנא כשעירבו חכם אבל לר"מ אפילו עירבו בעל הבית נמי חייב . ואמאי נימא כיון דאילו לא ערבו הוה הדר [י] השתא נמי לאו כלום עבד ועוד דרישא דהך משנה דדן את הדין תנן מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו . ואמאי נימא כיון דאילו לא היה נשחט היה מותר השתא נמי לאו כלום עבד . ועוד קשה כיון דעשה להן היזק בדבורו שאי אפשר בחזרה אמאי לא מחייב אפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מאי שנא [כ] מכהנים שפיגלו במקדש דמזידין חייבין [ל] בין לרבי מאיר בין לרבנן ואע"ג [מ] דבדברים בעלמא מיפגל ולא חשיב דינא דגרמי אלא ודאי כל היכא דקם דינא אפילו בדיבור כמעשה חשיב ולא כגרמי וחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה קמן הוה הדר כגון טועה בדבר משנה לר"מ חייב ולרבנן פטור . דהאי ודאי דינא דגרמי הוא מה שהאכילן אח"כ על פיו או מה שעירבו עם פירותיו . והא דקאמרינן בבכורות פ' עד כמה (דף כח.) לימא תנן סתמא כרבי מאיר משום טיהר את הטמא וחייב את הזכאי קמחייב במה שעירבו בעה"ב על פיו עם פירותיו ובמה דשילם הזכאי אחר כך . אבל טימא את הטהור וזיכה את החייב דבדבורו של חכם מה שעשה עשוי [נ] ואי אפשר בחזרה ניחא דחייב לשלם ואפילו לרבנן דלא דייני דינא דגרמי . והא דמפרש התם טימא את הטהור דאגע בהו שרץ וזיכה את החייב שהיה משכון בידו ונטלו הימנו . אגב אחריני מפרש להו . אי נמי האמת מפרש [ס] דסוגיא דהתם אליבא דרב חסדא :

ו **כתב** בעל המאור ז"ל שמעתי משום חכם גדול מחכמי דורינו שלפנינו דהאידנא לית לן טועה בשקול הדעת . שהרי כל ההלכות פסוקות בידינו או מן הש"ס או מן הגאונים שאחר הש"ס . הלכך לא משכחת האידנא טועה בשקול הדעת . אלא כל הטועה בדבר משנה הם טועים . ואני אין נראה לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה או מן הש"ס מפורש בלי ספק לאו טועה בדבר משנה הוא אלא בשקול הדעת כעין ההיא עובדא דלעיל (דף כט:) דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי דאיפלגו ביה רבי ישמעאל ב"ר יוסי ורבי חייא אף כל כיוצא בו שאין לברר טעותו ממשנתנו ומהש"ס שלנו מפורש טועה בשקול הדעת הוא . ומה שפסקו הגאונים אחר סתימת הש"ס מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מן הש"ס כסוגיין דעלמא הוי . ומאן דטעי ביה טעי בשקול הדעת ולא בדבר משנה . והראב"ד כתב על דברי בעל המאור דאמת אמר החכם שאם טעה בפסקי הגאונים שלא שמע דבריהם ואילו שמע היה חוזר בו באמת ובברור זהו טועה בדבר משנה . וקרוב אני לומר שאפילו אם היה חולק על פסק הגאון מטעם שנראה לו לפי דעתו שלא כדעת הגאון ולא כפירושו גם זה טועה בדבר משנה . שאין לנו עתה לחלוק על דברי גאון מראיית דעתנו לפרש הענין בדרך אחר כדי שישתנה הדין מדברי הגאון אם לא בקושיא מפורסמת . וזהו דבר שאין נמצא עכ"ל . ואני אומר ודאי כל מי שטעה בפסקי הגאונים ז"ל שלא שמע דבריהם וכשנאמר לו פסק הגאונים ישרו בעיניו טועה בדבר משנה הוא . ולא מבעיא טועה בפסקי הגאונים אלא אפילו חכמים שבכל דור ודור שאחריהם לאו קטלי קני באגמא הן ואם פסק הדין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר . אבל אם לא ישרו בעיניו דבריהם ומביא ראיות לדבריו המקובלים לאנשי דורו . יפתח בדורו כשמואל בדורו . אין לך אלא שופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בש"ס שסדר רב אשי ורבינא אדם יכול לסתור ולבנות אפילו לחלוק על דברי הגאונים והיינו דא"ל *רב הונא לרב ששת אפילו בדידך ודידי וא"ל אטו קטלי קני באגמא אנן כלומר אם חדשנו דבר מדעתנו שלא נמצא לא במשנה ולא בגמרא ודיין שלא ידע דברינו ופסק בענין אחר וכששמע הדברים ישרו בעיניו כטועה בדבר משנה הוי וחוזר . אבל הדיין ההוא פשיטא שיש לחלוק על דבריהם [ע] דאמוראים האחרונים פעמים חולקין על הראשונים והדרבה אנו תופסין דברי האחרונים עיקר כיון שידעו סברת הראשונים וסברתם והכריעו בין אלו הסברות ועמדו על עיקרו של דבר וכיוצא בזה [פ] מצינו אין למדין הלכה מפי הש"ס אלא מדברי האמוראים אנו למדין פסקי הלכות . אע"פ שהגאונים היו גדולים יותר מהאמוראים . והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה ואם עשה כן [צ] זהו דין שקר . אלא אם חכם גדול הוא גמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו . ואפילו אם פסק חכם אחר בענין אחר יכול החכם לסתור דבריו בראיות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה כ"ש אם יש לו סיוע מאחד מן החולקין . ואם לאו בר הכי הוא [ק] לא יוציא ממון מספק כדאמר בפ' חזקת הבתים (דף לב:) הלכתא (*כרבא) בארעא והלכתא כרב יוסף בזוזי היכא דקיימא ארעא תיקום והיכא דקיימי זוזי לוקמו אלמא כל ספיקא דדינא אין מוציאין מיד מוחזק . ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגאונים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שיוכל להכריע או שאין יודע להכריע אם נראין דברי האחד לרוב החכמים ואיהו עבד כאידך היינו טעה בשקול הדעת . ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות אלא מה שפסק פסק:

ז **מתני'** דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה . דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום: [דף לד ע"ב] **גמ'** מה"מ אמר ר' חייא בר אבא אמר קרא ושפטו את העם בכל עת אי הכי אפילו תחלת דין נמי אמר קרא והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין . ואיפכא ליכא למימר דתחלת דין עיקר . ועוד דכתיב ביום הנחילו את בניו [ר] וקבלת עדות כתחלת דין : א"ר יהודה שלשה שנכנסו לבקר את החולה [ש] וחילק נכסיו בפניהן בקנין רצו כותבין לכן לוואת המת ומוליכין אותה לפני הדיינין והם מעמידין כל אחד בחלקו . רצו עושין להן דין ומעמידין כל אחד בחלקו . דכל דבר הנעשה בפני שלשה אין צריכין ב"ד אחר לישב על ככה כי הן עצמם נעשין דיינין . לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין דהוה להו עדים ואין עד נעשה דיין*:

הגה"ה

*וב"ד שהעידו לפניהם בלילה עדות גמורה יכולין לדון על פי עדות זו למחר ביום והא דקאמר דאין עד נעשה דיין היינו דאין יכולין לדון על פי ראיית עצמו אבל כשאחרים מעידים לפניהם יכול לדון על פי עדותו אף על גב שגם הוא עד בדבר . מא"ז ע"כ:

ח **כתב** רשב"ם [ב"ב קיג:] דוקא נכנסו לבקר שלא כוונו להעיד אבל אם כוונו להעיד כותבין ואין עושין דין דנעשו עדים ואין עד נעשה דיין . והביא ראיה מהא דאמר בפרק קמא דמכות (דף ו.) דאמר להו לאסהודי אתיתו או למחזי אתיתו . אי אמרי לאסהודי אתינא נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה*. אי אמרי למחזי אתינא מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש . אלמא כשמתכוונים להעיד נעשים עדים . וכתב רשב"ם דקדקתי בתשובה אחת מכאן [ת] דאין צ"ל [א] אתם עדיי דאי אמר אתם עדיי

הגה"ה

*אע"ג דלא העידו עדיין בב"ד אלא מטעם שנעשו עדים בטילה עדותם ור"ת אומר דלא מיקרו עדים מטעם ראיית העדים עד שיעידו בב"ד וכן פירש ריב"ן אין לדיינין לעשות דין בדבר שאפשר לבטל ואם דנו אין דיניהם דין . מא"ז ע"כ:

הגהות הב"ח א רב המנונא לרב ששת אלא : ב דאי הואי פרה הוה הדר :

פלפולא חריפתא

כר"מ : [א] **ואפילו** נשא ונתן ביד. דלר"מ לית לן בין לא נשא ונתן לנשא ונתן ועיין לקמן גבי ג' הדיוטות כו' : [ב] **ואע"ג** דהני תרי דנו דין תורה . דהא לא קשיא לן אלא דלא הוה כתוב בה במותב תלתא: [ג] **משלמי** הני תרי כולה. לכאורה המומחה הוא שמשלם שני חלקים דהא אי לאו איהו אידך לא הוה משלם אלא שליש אחד כך היה נראה לי אלא שראיתי למהר"ו כ"ץ בסימן כ"ה שמפרש דאותו שאינו מומחה משלם כל כך כהמומחה כיון דזולתו לא היו הולכין אחר דברי המומחה לחוד כיון דיתבי אדעתא דג' והוא נמי גרס הכוב : [ד] **דינייהו** דינא. ואפילו יש גדול מהם כדלקמן להראב"ד : [ה] **והתם** לא נקיט רשותא. והוה מומחה כמ"ש רבינו בפ"ק : [ו] **דלרב** ששת אין חילוק. כלומר לאפוקי לרב חסדא : [ז] **וקבלוהו** עלייהו . וממילא נמי ג' הדיוטות ויחיד מומחה דלא בעו קבלה דדנין לאדם בעל כרחו : [ח] **משלם** הדיין מביתו . והא דבפ"ק דאמרינן טעה במאי כדמייתי לה רבינו לעיל בסמוך ולא משני דמיירי בכה"ג משום דדחיקא ליה מילתא לאוקמא למתני' דוקא בכה"ג : [ט] **לימא** ליה . פי' רבי עקיבא לרבי טרפון במתני' דבכורות דלעיל : [י] **השתא** נמי לאו כלום עבד . אלא לר"מ לא אמרינן הכי ומיהו אכתי תקשה לרבנן אליבא דרב חסדא דמוקי' למתני' כרבנן כבר תירץ רבינו בפרק עד כמה דקנסא הוא כו' : [כ] **מכהנים** שפגלו . דתנן בהניזקין דף נ"ד ע"ב ומייתי לה נמי התם דף נ"ג ע"א : [ל] **בין** לר"מ בין לרבנן . דלא אשתמיט התם לאוקמא דוקא לר"מ ועוד מייתי אבישא דהמטמא והמדמע כו' ברייתא דרבי יהודה ס"ל נמי מזידין חייבים וסתם בר פלוגתיה דר"מ ר' יהודה הוא ובברייתא דהתם נמי ר"מ פליג בסדיה וכיון דסתם בר פלוגתיה דר"מ ר"י הוא הלכך ודאי רבנן דהכא גבי דינא דגרמי נמי רבי יהודה הוא וס"ל התם דמזידין חייבים וממילא נמי בכיפא במפגלין ועיין נמי מה שכתבתי בפרק הגוזל קמא בסוף סוגית רבינו בדיני דגרמי דמייתי מהא דמותיב מפרת הטלת כו' דלמאי דכתיב שם בספר מוכח דההוא סוגיא כרבנן ועיין לקמן : [מ] **דבדברים** בעלמא. דפיגול לא במחשבה היא אלא בדבור כמו שכתבו התוס' דב"מ סוף המפקיד אמתני' דהחושב לשלוח יד בפקדון : [נ] **ואי** אפשר . כלומר כשאי אפשר : [ס] **דסוגיא** דהתם אליבא דרב חסדא . דס"ל דדוקא כשנשא ונתן ביד ותמיה לי דתקשה לרב חסדא הא דמפגל ועל כרחיה יודה גם כן כשמתקיים בדבור דהוי כמעשה והשתא לדידיה נמי צריך לומר דהאגב מפרש דבלא אגב מצי לאוקמי בדבור בעלמא כשא"א בחזרה ואולי דס"ק דלרב חסדא אה"נ דהסיא דמפגלין דוקא לר"מ אתיא ולא לרבנן : [ע] **דאמוראים** אחרונים פעמים חולקים כו' . ואני אומר שראייתו זו ראיה לפי גירסתו דגרים א"ל רב הונא לרב ששת כו' וא"ל אטו כו' אבל הראב"ד יתכן דגרים גירסא דידן דגרסי' א"ל רבינא לרב אשי וא"ל אטו כו' והשתא אין ראיה כלל דאימא דוקא רבינא ורב אשי אבל אחרי רבינא ורב אשי אה"נ דלא : [פ] **מצינו** אין למדין כו' . בפ' יש נוחלין ד' ק"ל : [צ] **זהו** דין שקר. שענין הדין לדון ע"פ דעת מכרעת לזכות או לחובה בין מדעת עצמו או מדעת חכם שסבר הורה ואם ב' חכמים שחלקו בדבר א"כ אין הדין מוכרע מדעת מכרעת שהרי שני החולקים אין אחד גדול מחבירו וכשזה הדיין פוסק כאחד מהם בלא דעת עצמו א"כ אין כאן דין כלל ומכאן שגם שלשה שישבו בדין ושנים מהם חלוקים לא יאמר השלישי אף אני כמוהו של אחד מהם מרצונו בלא ראיית טעמו אלא נפסוק כמי מהם שירצה שגם זה דין שקר הוא והוא פשוט : [ק] **לא** יוציא ממון מספק . ולענין איסורא מפורש בפ"ק דמכות : [ר] **וקבלת** עדות כתחלת דין גרסינן והכי איתא בגמרא פרק ראוהו ב"ד במסכת ר"ה ומייתי לה רבינו בריש פרק יש נוחלין ועיין מ"ש שם בס"ד : [ש] **וחילק** נכסיו בפניהם בקנין . כ"כ הרשב"ם בפרק יש נוחלין דף קי"ג משום דמשמע ליה שעושין דין ואפילו החולה לא יוכל לחזור ופירשה במתנת ש"מ במקצת ובקנין ולענין הלכתא לא כ"מ מידי בפירושה דודאי דמשום שנכנסו לבקר לא ישתנו דיני מתנת ש"מ אלא כולם כמות שהם מפורשים בפרק מי שמת ולהכי נמי רבינו בפרק יש נוחלין לא דק לכתוב כך וכתב אין א' מן היורשין יכולין לערער וכו' : [ת] **דאין** צ"ל . כלומר אין יוכל לומר : [א] **אתם** עדיי . כלומר ואפי'

היאך עושין דין הא אין עד נעשה דיין [וקשה לפירושו דהא דאין עד נעשה דיין] הייט משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכיון שהעדים עצמן דנין לא יקבלו הזמה על עצמן. או משום דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ודרשינן בפ' שבועת העדות (דף ל.) האנשים אלו העדים לפני ה' אלו הדיינין ולא שיהיו הן עצמם דיינין. והני טעמי לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו ולא במי שנתכוין להעיד. ועוד נראה דהיא דמכות לא אמר נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותם בטילה אלא דוקא כשהולכין כולן ומעידין בב"ד. אבל בראייה לחודה לא [ב] אפילו כוונו להעיד: ט סומא באחד מעיניו כשר לדון *דיני ממונות [א] דאמר מר ההוא סומא [ג](באחת מעיניו) דהוה בשיבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא ולא א"ל ר' יוחנן ולא מידי והיכי עביד הכי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל שכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאתויי סומא באחד מעיניו שאין כשר לדון ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים הלכך סומא באחד מעיניו כשר ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אי בעית אימא סתמא דרבים עדיף וסתמא [ג] דמס' נדה כר"מ. ואיבעית אימא דקתני לה גבי הלכתא דדינא והיאך אגב גררא מיתניה התם:[דף לה ע"א] אשרו חמוזלא חומן כתבתיה [ד] בפרק שור שנגח את הפרה [סי' א] *:

הגה"ה
*כשר לדון ולהעיד וסומא בשתי עיניו פסול לדון ולהעיד וע"ע בפירש"ס בפ' כא סימן. מא"ז ע"כ:

מתני' דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה. לפיכך אין דנין דיני נפשות לא בע"ש ולא בעיו"ט. ירושלמי אסור לדון דיני ממונות בע"ש והא מתני' פליגא אין דנין ד"נ בע"ש וכו' ד"נ הוא דלא דנינן בע"ש הא דיני ממונות דנין. אמרי כאן להלכה [ה] כאן לדברי תורה [ו]:

י הכל כשירין לדון דיני ממונות ואין הכל כשירין לדון דיני נפשות:

[דף לו ע"ב] גמ' הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר. והא תנן חדא זימנא כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה (הכל) לאתויי מאי ואמר רב יהודה לאתויי ממזר. חד לאתויי גר וחד לאתויי ממזר. הא דאמר גר כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפ' מצות חליצה (דף קב.) אמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה. דכתיב שום תשים עליך מלך מקרב אחיך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו. ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל. ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל· מ"ט [ז] תרי ישראל כתיבי וגרס נמי בפרק החולץ (דף מה:) רב אשי מניה לרב מרי בר רחל אפורסי דבבל. ואע"ג דאמר מר כל שימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה. וגרסינן נמי בפרק עשרה יוחסין (דף עו:) אושפזיכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוו קא מינצו איהו ורב ביבי מר אמר אנא שרוותא דמתא עבידנא ומר אמר אנא עבידנא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך. אמר ליה רב אדא בר אהבה ואפילו אמו מישראל. אמר ליה אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה*. [ח] הלכך לא מיתוקמא הא דאמר הכא לאתויי גר אלא כשאמו מישראל:

הגה"ה
*נזקקין לתובע תחילה פירש רש"י כגון התובע את חבירו לדין שהלוהו ולא משלם לו וזה טוען משכון היה לי בידך ונתקלקל או אבד ב"ד נזקקין תהילה לתביעת התובע עד שיהיה ממונו בידו ואחר כך נזקקין לדין המשכון ופירש ריב"ן ורשב"א דמיירי כגון שיש שטר למלוה דאי לאו הכי מהימן לוה במיגו דאי בעי אמר פרעתיך דאין צריך לפורעו בעדים וכגון שזה תובע שחבל בו ולנתבע יש לו שאר תביעות עליו דקיימא לן דאין נותנין זמן לתבלות או שטוען שהלוהו כדפריש' ואומר הנתבע שאבד משכונו ופלוני ופלוני היו שם והלכו להם המתינו עד שיבואו אפילו °יום מל' יום ויעידו וקים לן דודאי הוו כה"ג נזקקין לתובע תחילה אבל אם טוען הנתבע דתוך שלשים יום יביא עדים נייתינן ליה אפילו הדין עם המלוה יהבינן ללוה זמן ואפילו לאחר ל' יום במילתא דעבידא לאיגלויי ומסתברא קא הדין עם הנתבע כגון ההוא שטרא דהוה כתב ביה שנין סתמא מלוה אמר שלש ולוה אומר שתים וקדים המלוה ואכל הפירות קי"ל דפירות בחזקת אוכליהן דהיינו הנתבע ואטרוחי בי דינא תרי זימני לא מטרחי' וכתב ה"ר ברוך מריגנשפורק דס"ה אם היה הלוה תובע תחילה משכונו מן המלוה והמלוה טוען אתה חייב לי כך וכך עליו דנזקקין למלוה תחילה שהרי לכתחלה לא האמין לו בלא משכון והיאך עתה יאמין לו בלא משכון ורבינו שמחה הביא מן הירושלמי שאין אדם נאמן מחמת תפיסה שתפס משל תבירו חפץ ומודה הוא לבעל החפץ שהוא שלו אלא בשביל מנה שחייב לו בעל החפץ רוצה לתופסו לאו כל כמיניה דתופס לטוענו עד כדי דמי התפיסה במיגו דאי בעי אמר(°אין תופס) משלך כיון שאין טוענו שהחפץ בא לידו בתורת משכון אלא בתורת פקדון ורוצה לתופסו בשביל המנה ואין לו לתופס עדים שחייב לו כלום וגם זה בעל החפץ כופר שאין חייב לו כלום אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ואמר הואיל וזה התופס מודה לבעל חפץ ובעל חפץ אינו מודה במנה לתופס נאמר לתופס להחזיר החפץ ואחר כך ידון עמו על המנה שתובע ונשבע זה הנתבע במנה שאין חייב לו ולא ישלם. לוה שאמר למלוה תן לי משכוני וטול שקל שהלויתני עליו והמלוה אומר סלע הלויתיך עליו אף על פי שאין שוה אלא שקל חביב הוא עלי ולדידי שוה יותר מסלע אין נאמן אפילו בשבועה לומר שהלוה לו יותר מכדי שויו מיהו אם ידוע שזה החפץ חביב עליו וצריך לו נאמן בשבועה. מא"ז ע"כ: דיין דליכא דעדיף מיניה דן אפילו בשבת וכן מי שאין לו אשה ובנים מקדש אפילו בשבת והירושלמי פליג. בחולו של מועד דנין דיני ממונות ודיני נפשות. אלין דכנסין ארמלתא צריך לכונסה מבעוד יום שלא יהא נראה כקונה קנין בשבת. מא"ז ע"כ:

הגה"ה
*והרמב"ם כתב ב"ד ג' שהיה אחד מהן גר הרי זה פסול עד שתהיה אמו מישראל היה אחד ממזר או אפילו שלשתן ממזרים הרי אלו כשירין לדון וכן שיטת ר"י ודלא כפירש"י דמכשיר לדון דיני ממונות אפילו אין אמו מישראל. מא"ז ע"כ:

פרק חמישי

א היו בודקין אותו וכו': [דף מא ע"ב] אמר רבי אחא בר חנינא [ג] (אמר אביי) אמר רב אסי אמר רבי יוחנן *עד מתי מברכין על החדש עד שיתמלא פגימתו. וכמה אמר רב יהודה עד שבעה. נהרדעי אמרי עד ששה עשר. [דף מב ע"א] ותרווייהו כרבי יוחנן סבירא להו. הא למיהוי כי יתרא והא למיהוי כי נפיא והלכתא כנהרדעי דרבים נינהו ואמר רבי אחא בר חנינא אמר אביי אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן כל המברך על החדש בזמנו [א] כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא החדש הזה וכתיב התם זה אלי ואנוהו: תנא דבי רבי ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן בכל חדש וחדש דיין · אמר אביי הלכך [ד] מעומד. היכי מברכינן כדרב יהודה דאמר רב יהודה בא"י אמ"ה אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם [ב] פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שאף הם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו בא"י מחדש חדשים:

הגה"ה
*כתב הר"א ממי"ץ שני ימים ר"ח רגילין העולם למנות לשטר כתובות וגיטין מיום שני ויש ללמוד שיש למנות מן הראשון אע"ג דלמועדות מנינן משני הלכך ירא שמים יצא ידי שניהם ויכתוב יום פלוני שהוא ג' לראשון וב' לשני והאבי"ה כתב שיש למנות מיום שני ואם שני ימים ר"ח ששי ושבת וכנסה בששי דן מה"ר משה ברבי יעקב לפני הר"א מנחם שיש לכתוב ביום עיבור לירח פלוני והנאהו הדבר וי"א לכתוב ביום ל' לחדש פלו' שעבר היה עומד בר"ח ראשון ואמר קונם יין חדש זה עלי אסור כל החדש ואפילו ביום ר"ח ראשון דלנדרים נמנה לחדש הנכנס כלשון בני אדם דקרו ליה ריש ירחא. מא"ז:

פרק ששי

א נגמר הדין היו מוציאין אותו לסוקלו וכו' [דף מו ע"א] תניא אמר ר' [ס] אליעזר שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן הדין ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה. ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת והביאוהו לב"ד [א] וסקלוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך ושוב מעשה באחד שהטיח באשתו תחת התאינה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שהיה ראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך:

ב ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אין עובר עליו: [דף מו ע"ב] גמ' אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר בלא תעשה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה. איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נ"מ דאמר לא תקברוהו להאי גברא. אי אמרת משום בזיונא לאו כל כמיניה. ואי אמרת משום כפרה הא אמר לא בעינא כפרה. ולא איפשיטא. איבעיא להו הספידא יקרא דחיי או יקרא דשכבי. למאי נ"מ דאמר לא תספדוהו להההוא גברא. אי נמי לאפוקי מיורשין. דאי יקרא דחיי לא מפקינן [דף מז ע"א] ת"ש אמר ר' נתן סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת ולא נספד ולא נקבר או חיה גוררתו או גשמים מזלפין על מטתו זהו סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה ש"מ יקרא דשכבי הוא. וכל מה שרגילין לעשות למת בן גילו לפי משפחתו מוציאין מן היורשים כל צרכי הקבר. ואבן גולל למצבה: [פיסקא] ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו [ב] ותניא על רגליו עמד אל ביתו לא הלך:

ג [דף מז ע"ב] קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר להו קרקע עולם הוא ואינה נאסרת. דכתיב וישלך עפרה אל קבר בני העם מקיש קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא אף קבר נמי במחובר לא. והא דתניא שלש קברות הן קבר הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים. קבר הנמצא מותר לפנותו. פנהו מקומו טהור ומותר בהנאה. קבר הידוע אסור לפנותו פנהו מקומו טמא [ג] ואסור בהנאה. בקבר בנין עסקינן אבל בקבר דחפירה דליכא עליה בנין לא איתסר דקרקע עולם הוא: ד איתמר האורג בגד למת אביי אמר אסור רבא אמר מותר. אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא. והלכתא כרבא. [דף מח ע"א] אמר רב חסדא האי סודר דאזמניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה זוזי. אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה זוזי: ה תניא מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כיצד גבו מעות למת סתם זהו מותר המתים למתים. גבו למת זה מותר המת ליורשיו:

ו היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מגוה על אחרים להצילם. [דף מח ע"ב] אר"ש בן ג"א שלא נגעו במטה. אבל נגעו במטה אסורין. ובמטה הנקברת עמו משום דמיחלפי בתכריכי המת: כיס שעשאו להניח בו תפילין והניח בו תפילין לא יניח בהן מעות. הניח בהן תפילין יניח בהן מעות כדרב חסדא. דתרווייהו בעינן ואפילו עשיה לא אסרה: האומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול. משנשתמש בהן קדש אסור להשתמש בהן חול:

פרק שביעי

א ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו': [דף נב ע"א] תניא היה ר' *(ירמיהו) אומר מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת. שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון: אומר ארור שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו. אמר רב אשי כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בן צדיקא. כמאן כי האי תנא:

ב אמר רבי יהושע בן קרחה כל היום דנין את העדים בכנוי וכו': [דף ס ע"א] אמר ר' חייא השומע אזכרה מן הנכרי בזמן הזה אין חייב לקרוע שאם אי אתה אומר כן נתמלא הבגד כולו קרעים והיינו בכנוי דנכרים לא גמירי שם המיוחד כולי האי שיתמלא כל הבגד כולו קרעים. אבל מפי ישראל אפי' בכינוי ומפי נכרי שם המיוחד חייב לקרוע:

ג [דף סג ע"ב] הנודר בשמו והמקיים עובר בלא תעשה. מנ"ל דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד עכו"ם פלוני ואני אשמור לך בצד עכו"ם פלוני. לכאורה משמע דוקא בכה"ג אסור להזכיר כשמזכיר ע"ז לצורך וכן [בגמרא] לקמן כמגדון לשילה שצריך להזכיר לסימן. ומיהו נראה דבכל ענין אסור. דקרא סתמא כתיב. והאי דנקט שמור לאו דוקא אלא אורחא דמילתא נקט שאין דרך להזכירה כלל שלא לצורך. [א] וקמ"ל דאפילו לצורך אסור. [ב] לא ישמע על פיך שלא ידור בשמו ושלא לקיים בשמו ושלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו. מסייע ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לישראל שיעשה שותפות עם העכו"ם שמא יתחייב לו העכו"ם שבועה וישבע לו בעכו"ם שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך ואם עשה עמו שותפות ונתחייב לו שבועה היה אומר רשב"ם שלא יקבלוה הימנו: ור"ת אומר דאחר שנשתתף עמו מותר לקבל הימנו שבועה קודם שיפסיד כדאמרינן בפ"ק דמסכת ע"ז (דף ו:) דמלוה על פה נפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם אע"ג דאזיל ומודה. ומיהו יש לחלק דהתם ספק והכא ודאי. ועוד הביא ראיה ר"ת מפרק בתרא דמגילה (דף כח.) דאמר אבוה בר איהי תיתי לי דלא עבדי שותפות עם העכו"ם ומאי רבותיה אלא משמע דלא זהירי עלמא בהשיא דאבוה דשמואל והוא היה נזהר. כההיא דפרק כל כתבי הקודש

הגהות הגרי"ב [א] ס"א דאמרינן : [ב] בגמרא לא גרסי' : [ג] בגמרא לא גרסי' : [ד] בגמ' גרס נמרינהו מעומד : [ס] בגמרא רבי אליעזר בן יעקב :

פלפולא חריפתא

ואפילו לא זמנם להעיד אלא נכנסו לבקר : [ב] אפילו כוונו להעיד. כי תימה הוא לומר אם ראו כמה בני אדם כו' כדאיתא בריית' פרק יש נוחלין ושם מפורש יותר מדיניס הללו : [ג] דמסכת נדה. ההיא דכל הכשר כו' : [ד] בפרק שור שנגח. בדין נזקקים לתובע תחלה : [ה] כאן לדברי תורה. כלומר לדין תורה : [ו] בריי"ף כתב עוד בשם ירושלמי תני העד אינו מלמד לא זכות כו' ורבינו השמיטו לפי דמיירי דוקא בדיני נפשות ומן התימה על הרי"ף שהביאו : [ז] תרי ישראל כתיבי. גי' רי"ף ורבינו שם : [ח] הלכך לא מתוקמה כו' אלא כשאמו מישראל. כ"כ הרי"ף ותמיה לי דבפרק מצות חליצה כתב רבינו שהעיקר דאפילו אין אמו מישראל דן את ישראל ולא נאמר תשים מקרב אחיך אלא כפיה שהיא שררה ובטור ח"מ סימן ז' כמו בכאן וצריך לי עיון :

פרק חמישי [א] כאילו מקבל פני שכינה. פירשו תלמידי הר"ר יונה ז"ל בשלטי תפלת השחר וז"ל מפני שהקב"ה אע"פ שאינו נראה לעין נראה הוא ע"י גבורותיו ונפלאותיו כענין שנאמר אכן אתה אל מסתתר אלהי ישראל כלומר אע"פ שאתה אל מסתתר אתה אלהי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה וע"י תשועתך רואין אותך בני אדם ואתה מתגלה להם ומכירין אותך וגם בכאן על ידי מה שמחדש החדשים הוא מתגלה לבני אדם והוא כאילו מקבלין פניו ע"כ :

[ב] פועל אמת שפעולתו אמת. בגמרא גרסינן פועלי אמת שפעולתן אמת ופירש"י שאינן משנין את סדרן וגי' רבינו כתבוה התוספות ופירשו דהקב"ה קאי שבאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי וללבנה אמר שתתחדש ע"כ כלומר דעד השתא מיירי בכל צבא השמים והשתא פרט ללבנה לחוד אלא דפועל אמת נמי משום ללבנה הוא והרי"ף בסוף פ' תפלת השחר מייתי לה נמי וגרס כגירסת התוספות וכתבו שם תלמידי הר"י ז"ל דכך עיקר דאי גרס פועלי אמת לא היה צריך לומר עוד שפעולתם אמת אלא פועל אמת גרס וקאי אהקב"ה ואמרינן שגם הפעולה היא אמת שהיא קיימת שנאמר ויעמידם לעד לעולם :

פרק ששי [א] וסקלוהו אע"ג דבגמרא וברי"ף גרס הכא ברישא והלקוהו ובסיפא גרסינן וסקלוהו גירסת רבינו נראה יותר נכונה שכן שבת דינו בסקילה ואילו עריות איכא מנייהו בסקילה ומנייהו בשריפה ומנייהו בחנק ומנייהו במלקות ובגמרא דפרק האשה רבה דף נ' ע"ב כגירסת רבינו וכן הוא שם בס' הרי"ף : [ב] ותניא על רגליו כו'. דהל"ה דילמא לאיקיומי ויהי נא פי שנים ברוחך אתי כדאיתא בגמרא : [ג] ה"ג ואסור בהנאה קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה :

פרק שביעי [א] וקמ"ל כו'. כלומר ועוד דקמ"ל כו' ומצאתי לרבינו זה הלשון בכמה דוכתי בפ' שור שנגח קמא ובפ"ק דבתרא ובפרק חזקת:[ב] לא ישמע כו'. התחלת ענינא הוא: כל"ל

(דף קיח:) תיתי לי דקיימי שלש סעודות. וג"ל דמותר. מליסנא דאבוה דשמואל. דאס איתא דאסור [ג] הוה ליה למימר ישראל שהיה לו שותפות עם העכו"ם ונתחייב לו שבועה שלא ישביעהו משום שנא' לא ישמע. אבל השתא משמע שאסור לאדם שיעשה שותפות עם העכו"ם שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בע"ז אבל אם נשתתף מותר לקבל הימנו שבועה קודם שיפסיד ממונו כיון שכבר יש לו שותפות עמו ומכל מקום צריך ליזהר תחילה שלא יעשה שותפות עם העכו"ם כדי שלא יגרום לו להזכיר שם דע"ז. וכיון דליכא איסור בשבועה לא היו נזהרין העולם כל כך בההיא דאבוה דשמואל ואבוה בר איהי היה נזהר. ועוד יש היתר בזמן הזה כי נשבעין בקדושים שלהן ואין תופסין בהן אלהות ואע"פ שמזכירין שם שמים וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין מזכירין שם ע"ז וגם דעתם לעושה שמים וארץ ואע"פ שמשתתפין שם שמים ודבר אחר [ד] לא אשכחן דאסור לגרום אחרים לשתף ומשום לפני עור ליכא [ה] דלא הוזהרו בני נח על כך: אמר רב נחמן כל ע"ז דכתב באורייתא מותר להזכיר שמה כגון כרע בל קרס נבו העורכים לגד שולחן. אמר רבי יוחנן כל ליצנותא אסור בר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו. וכתיב לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תיקרי כבודו אלא כבידו:

ד [דף סה ע"א] ת"ר חובר חבר אחד חבר גדול כגון חיות ובהמות גדולות ואחד חבר קטן כגון יתושין ופרעושין ואפילו נחשים ועקרבים. ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו. אבל לחיסתן על נשיכתן שריא כדאמר לקמן בפרק חלק (דף קא.) לוחשין לחישת עקרבים ונחשים בשבת. ואם אין יודע לחש ורצין אחריו אף לחבר מותר מפני פיקוח נפש [ו] כמו שמותר להורגו: ה [דף סה ע"ב] ת"ר בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו. וידעוני זה המניח עצם ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו. דורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח הטומאה:

ו מעונן זה המעביר שבעה מיני זכור על העין. וחכמים אומרים זה האוחז את העינים. ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת. למחר יפה ליקח:

ז המנחש זה האומר פתו נפלה מפיו. מקלו נפל מידו. בנו קרא לו מאחריו. עורב קורא לו. צבי הפסיקו בדרך. נחש מימינו שועל משמאלו. [דף סו ע"א] אל תתחיל בי שחרית הוא ר"ח הוא מוצאי שבת הוא. ת"ר לא תנחשו כגון אלו המנחשים בחולדות בעופות ובכוכבים: ח [דף סז ע"ב] א"ר איבו בר נגרי אמר ר' חייא בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים. בלהטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר את להט החרב המתהפכת. אמר אביי דקפיד אמנא מעשה שדים. דלא קפיד אמנא כשפים. ואמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מותר לכתחילה. העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור. מותר לכתחילה כדר' חנינא ור' אושעיא דהוו עסקי כל מעלי יומא דשבתא בהלכות יצירה ואיברו להו עגלא תילתא ואכלי ליה. יראה כיון דר' חייא בר אבא ואביי פירשו לנו מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים שדעתן מסכמת שמעשה שדים אינו בכלל כשפים ומותרים והם בכלל עובדא דר' חנינא ור' אושעיא דאי מעשה שדים אסור כמעשה כשפים מאי נפקא מינה במה שפירש מה הן מעשה שדים ומה הן מעשה כשפים. ותניא נמי לקמן בפרק חלק (דף קא.) אין שואלין בשדים בשבת. רבי יוסי אומר אף בחול אסור. אמר עולא הלכה כרבי יוסי. ואף רבי יוסי לא אמר אלא מפני הסכנה. כי הא דרבי יצחק ברבי יוסף אבלע בארזא. ומיהו אין ראיה מההיא דלקמן אלא לשאול בהן להגיד על הגניבה וכיוצא בזה אבל לעשות מעשה [ז] כעובדא דר' חנינא ור' אושעיא לא ואיכא לאיסתפוקי כיון דעל ידי שדים לא עבדינן מעשה אלא [ח] לכנופי כדאמר בסמוך אי מקרי מעשה בכי האי גוונא:

פרק שמיני

א בן סורר ומורה [דף עג ע"א] ואלו שמצילין אותן בנפשו. הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה. אבל הרודף אחר הבהמה והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשו: ב גמ' תניא מנין לרואה את חברו שטובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שחייב להצילו שנאמר לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבידת גופו מנין ת"ל והשבותו לו אי מהתם ה"א ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ואיגורי לא קמ"ל. והניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא. דאין אדם מחויב להציל נפש חבירו בממונו היכא דאית ליה ממונא לניצול. כדאמר לקמן (דף עד.) נרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור. של כל אדם חייב ואם היה מחויב להציל את הנרדף בממונו א"כ יפטור משבירת הכלים שהרי ממון חבירו מחויב להציל וברשות שברם כדי להנצל: ת"ר אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחר הזכור [ואחר נערה המאורסה] ואחר חייבי כריתות ואחר חייבי מיתות ב"ד מצילין אותו בנפשו. אלמנה לכ"ג [אין] מצילין אותו בנפשו. נעבדה בה עבירה אין מצילין אותו בנפשו: [דף עד ע"א] תניא ר' יונתן בן שאול אומר רודף שהיה רודף אחר הרודף ויכול להציל באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מ"ט דר' יונתן בן שאול דכתיב כי ינצו אנשים וגו' ואמר ר' אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב ואם אסון יהיה ונתת נפש תחת נפש ואפ"ה אם לא יהיה אסון ענוש יענש. אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו ה"נ משכחת לה כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת ניתן להצילו אמאי יענש. דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה. לא שנא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור. מאי טעמא לא יהא ממונו של זה חמור עליו מגופו. של כל אדם חייב דאסור לאדם להציל עצמו בממון חבירו אם לא שיפרענו לו. ורודף שהיה רודף אחר הרודף להציל ושבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור. ולא מן הדין אלא שאם אי אתה אומר כן אין לך אדם שמציל חבירו מיד הרודף. והלכתא כיונתן בן שאול דסוגיא דשמעתין כוותיה בפ' נגמר הדין גבי עובדא דאבנר ויואב: ג א"ר יוחנן משום ר"ש נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומר לו עבור או תיהרג יעבור ולא יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים. עכו"ם כדתניא רבי אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך ואם נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך. אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך. גילוי עריות ושפיכות דמים כדתניא רבי אומר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה. הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור. ורוצח גופיה מנלן סברא הוא כי ההוא דאתי לקמיה דרבא א"ל מריה דדוראי אמר לי זיל קטליה לפלוני ואי לא קטלינא לך. א"ל ליקטלך ולא תקטליה. מאי חזית דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דידיה סומק טפי. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזירת המלכות אבל בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת גזירת המלכות לא אמרן אלא בצנעא אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור ומאי מצוה קלה אמר רב נחמן בר יצחק [דף עד ע"ב] אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא פי' העכו"ם היו נוהגין שהיו עושין שרוך מנעליהם אדומות וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש עכו"ם ואם אומר העכו"ם לישראל בפרהסיא עשה רצועות מנעליך אדומות או נהרוג אותך יהרג ואל יעבור: וכמה פרהסיא אמר רבי יעקב אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם דכתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל ותנא רבנאי אחוה דר' חייא בר אבא אתיא תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם הבדלו מתוך העדה הרעה הזאת מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן עשרה וכולהו ישראל. והא אסתר פרהסיא הואי והיה לה למסור עצמה על קדושת השם אבל הא לא קשיא ליה דגלוי עריות הואי דאשת מרדכי היתה כדאיתא במגילה (דף יג.) והיה לה למסור עצמה להריגה אפילו בצנעא קודם שתבעל לעכו"ם דהא פשיטא ליה דהאי טעמא דקרקע עולם לענין זה דלא מחייבא לה למסור עצמו [א] כיון דלא עבדה מעשה. דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה דחייב למסור עצמו להריגה היינו קודם שיהרג בידים אבל אם אמרו לו הנח להשליך עצמך על התינוק ויתמעך או נהרוג אותך מסתברא שאינו חייב למסור עצמו. דמאי למימר מאי חזית דדמיה דההוא גברא סומק טפי דלמא דמא דידי סומק טפי אבל משום חלול השם ופרהסיא לא ס"ד דמהני האי טעמא דקרקע עולם. ומשני דאפי' לענין קדושת השם מהני טעמא דקרקע עולם. [ב] רבא אמר להנאת עצמן שאני. דאי לא תימא הכי הני קאקי ודמונקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני. ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא האי עכו"ם דא"ל לבר ישראל קטול אספסתא ושדי לחיותא בשבת ואי לא קטילנא לך. ליקטול ולא ליקטליה. דכיון דלהנאתו קעביד שרי. שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי מילתא קעביד. וגרסי' במס' ע"ז [ג] פ' אין מעמידין (דף כז:) היה ר' ישמעאל אומר מנין שאם אומר לו עביד עבודת כוכבים ואל תיהרג שיעבור ואל יהרג ת"ל וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא. ת"ל לא תחללו את שם קדשי. ואמר רבא נמי בפרק רבי ישמעאל (דף נד.) הכל היו בכלל לא תעבדם וכשפירש לך הכתוב וחי בהם יצא אנוס. הדר כתב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אפילו באונס הא בצנעא והא בפרהסיא. וש"מ דאפילו בעבודת כוכבים בצנעא יעבור ואל יהרג. ליתא דקיי"ל כר' אליעזר דאמר בכל נפשך ואפילו הוא נוטל את נפשך. וגרסי' נמי ביומא בפ' יוה"כ (דף פב.) בענין עוברה שהריחה דאין לך דבר עומד בפני פקוח נפש אלא עבודת כוכבים ג"ע ושפיכות דמים עכו"ם מנ"ל דתניא רבי אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך וכו' ומוכח מסקנא דגמרא דליתא לדרבי ישמעאל ולדרבא: ד [דף עה ע"א] אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא. ושאלו לרופאים אמרו אין תקנה עד שתבעל לו. ואמרו חכמים ימות ואל תבעל לו. תעמוד לפניו ערומה ימות ולא תעמוד לפניו ערומה. תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו. פליגי בה רבי יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה. בשלמא למ"ד אשת איש היתה היינו דקאמר ימות ואל יעבור. אלא למ"ד פנויה היתה אמאי כולי האי. רב פפא אמר משום פגם משפחה. רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות. ולינסבה מינסב. לא מייתבא דעתיה. כדרבי יצחק דאמר מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שנאמר מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם:

פרק תשיעי

א אלו הן הנשרפין. [דף עו ע"א] תניא אל תחלל את בתך להזנותה רבי אליעזר אומר זה המשיא בתו לזקן רבי עקיבא אומר [דף עו ע"ב] [איזה עני ורשע ערום] זה המשהה בתו [א] בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע הוי זהיר ממי שמייעצך לפי דרכו: ב אמר רב יהודה אמר רב המשיא בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר למען ספות הרוה את הצמאה וכתיב לא יאבה ה' סלוח לו: ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וגו': ת"ר האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר אז תקרא וה' יענה. ההוא גברא דצמצמיה לחיותא דחבריה בשימשא ומתה רבינא מחייב רב אחא [א] בר רבא פוטר רבינא מחייב ק"ו ומה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המצמצם [דף עז ע"א] מזיד [נזקין] לכ"ש אמר רב משרשיא מ"ט דפוטר דאמר קרא מות יומת הרוצח רוצח הוא דחייב מצמצם בנזקין לא חייב מצמצם: יש שפוסקין כרבינא דבתרא הוא וג"ל דרבינא דהכא [ב] לאו היינו רבינא שהיה בימי רב אשי ורב אחא דהכא אין רב אחא בר פלוגתי' דרבינא בכל דוכתא אלא קדמון היה בנו של רב [ג] אבי אביו של רב משרשיא שהוא [ג] תלמידו של רבא היה ושניהם היו מן האמוראים הקדמונים. אלא נ"ל דהלכתא כרבינא דמחייב משום דדמי לדינא דגרמי ולא לגרמא בניזקין. לפי הטעמים שפירש התם [ד] בפרק לא יחפור (דף כב:) [ג] וחילקו בין דינא דגרמי לגרמא בניזקין. כי הוא עצמו עושה ההיזק לממון חבירו שהוא מצמצם בהמתו ובריא היזיקא כי ודאי תמות. וההיזק מתחיל מיד והולך וחזק:

ג [דף פא ע"א] דרש רב אחא בר חנינא מאי דכתיב אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבות. ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך

הגהות הגרי"ב [א] בגמרא שלפנינו בר רב: [ב] ובגמרא שלפנינו איתא הכי להדיא אמר רב משרשיא מ"ט דאבוה דאבא דפוטר וכו': [ג] וברא"ש התם סימן י"ז:

פלפולא

[ג] הל"ל כו'. שלא ישביעוהו דליכא למימר דאתא לאשמועינן דשותפות אסור לעשות דהשתא דאינו רשאי להשביעו ודאי דליכא למיסר השותפות כלל אלא ודאי השבועה מותרת לקבל ולהכי אסור השותפות: [ד] לא אשכחן. דאסור לגרום אחרים לשתף דבקרא לא משמע אלא לגרום לזכור עבודת כוכבים בלא שתוף שם שמים: [ה] דלא הוזהרו בני נח על כך. וכ"כ התוספות וכלומר דלא הוזהרו על השיתוף. וקשה לי דבפרק קמא דמסכת ע"ז דף ו ודף ז אמרינן רב תחליפא בר אבדימי אמר שמואל יום א' לדברי רבי ישמעאל לעולם אסור ואי אמרת דעל השתוף לא הוזהרו א"כ אידיהן נמי לא ליתסר דהא איבעיא להו התם אי משום הרווחה אי משום לפני עור ומאי קא מבעיא ליה הא לא שייך לגבייהו משום לפני עור והרמב"ם בפירוש המשנה פ"ק דמס' ע"ז אמתני' דואלו אידיהן של ע"ז כ' בביאורו שאפי' עובדי כוכבים שדתותיהן משונות כולם עובדי עבודת כוכבים וכו' ע"כ ויראה שז"ש שדתותיהם שהכוונה בו ששם משתתפין ואעפ"כ הם עע"ז ממש ועי' בפ"ק דמס' ע"ז גבי אין מסכירין להם בתים כו'. קרס נבו גרסינן: [ו] כמו שמותר להורגו. פי' בשבת: [ז] בעובדא דרבי חנינא כו'. ואינהו הוו עבדי ע"י שהיו מצטרפים אותיות השם שבהם נברא העולם ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה [כן] ע"י קדושה שלו הוא כדפירש"י לפיל אעובדא דידהו: [ח] לכנופי פירוש שהשדים מקבצים ומאספים בריות ביחד:

חריפתא

פרק שמיני [א] כיון דלא עבדה מעשה. עי' ברפ"ק דכתובות: [ב] רבא אמר להנאת עצמן שאני. ובטוי"ד סימן קנ"ז לא פסק כן ונראה לפי דסוגית רבינו בפרק הבא על יבמתו וברפ"ק דכתובות מוכחן דס"ל דלא כרבא: [ג] פרק אין מעמידין. גבי בכל מתרפאין ועיין שם:

פרק תשיעי [א] ה"ג בוגרת א"ר כהנא משום ר"ע איזהו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת וא"ר כהנא: [ב] לאו היינו רבינא כו' מדעני רב משרשיא בתריה מ"ט כו'. גם בתוס' דמס' חולין פ' אלו טריפות דף מח בד"ה אמר רבינא כתבו דתרי הוו וכ"כ שם רבינו ועיין ברפ"ב דמס' ע"ז ובפ' המקבל: [ג] תלמידו של רבא גרסינן. וכן הוא בס' יוחסין גבי רב אחא בר נתן: [ד] בפ' לא יחפור. ושם כתבם רבינו לשני תירוצים חלוקים וכ"כ בהגו"ל קמא ועיין מה שכתבתי שם בשם

בקומה זקופה. ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו. ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה. וכתיב צדיק הוא חיה יחיה:

ד הבועל ארמית קנאין פוגעים בו. [דף פב ע"א] והבא לימלך אין מורין לו. אלא אם ירצה לעשות מעצמו בלא הוראה הרשות בידו. ודוקא בשעת מעשה ובפרהסיא כמעשה שהיה. ואם פירש זמרי והרגו פינחס נהרג עליו. ואם נהפך זמרי והרג לפינחס לא היה נהרג עליו שהרי רודף (גמור) הוא. לפי שאין מצוה להורגו אלא רשות בעלמא. אבל איניש אחרינא נהרג עליו דלאו רודף גמור הוא כיון דברשות קעביד. ולזמרי דוקא ניתן להציל עצמו בנפשו של פינחס אבל לא לאיניש דעלמא. דלכל איניש איתיהיב רשותא להרוג את זמרי הלכך לית ליה רשות להצילו בנפשו של פינחס:

ה כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הנכרית חייב עליה משום [ה] נדה שפחה אשת איש וסימן נש"א. כי אתא רבין אמר חייב עליה משום נשג"ז ומוסיף עליה משום זונה אם הוא כהן:

פרק אחד עשר

א [דף צ ע"א] [א] כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ: ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה והאומר אין תורה מן השמים ואפיקורוס. ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. והלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי וגו'. אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו: גמ' האומר אין תחיית המתים מן התורה. וכל כך למה. תנא הוא כופר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים לפי שכל מדותיו של הקדוש ברוך הוא מדה כנגד מדה: ב [דף צא ע"ב] אמר רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה ירושה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית. אמר רב הונא אמר ר' שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר מונע בר [דף צב ע"ב] יקבוהו לאום ואין לאום אלא עוברין שנאמר ולאום מלאום יאמץ ואין קוב אלא קללה שנאמר מה אקוב לא קבה וגו'. ואין בר אלא תורה שנאמר נשקו בר וגו'. ואם למדו זוכה לברכות כיוסף שנאמר וברכות לראש משביר. (אמר רבי) אמר רב ששת כל המלמד תורה בעולם הזה זוכה ללמדה בעולם הבא שנאמר ומרוה גם הוא יורא. אמר רבי אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעולם הבא שנאמר כי מרחמם ינהגם: ואמר רבי אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח:

ג ואמר רבי אלעזר כל מי שאין מהנה ת"ח מנכסיו אין רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו. ואין שריד אלא ת"ח שנאמר ובשרידים אשר ה' קורא. ואמר רבי אלעזר [ב] כל שאינו משייר [ג] פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו. ואמר ר' אלעזר כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז שנאמר אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע. ואין תעתוע אלא ע"ז שנאמר הבל המה מעשה תעתועים. ואמר ר' אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו נעורת שנאמר עריה תעור קשתך: [דף צט ע"א] האומר אין תורה מן השמים ת"ר כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים. דבר אחר כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ואת מצותו הפר זה המיפר ברית בשר. וכן הוא אומר את בריתי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעולם הזה תכרת בעולם הבא. מכאן אמר ר' אלעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמיפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא. תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק אחד שלא אמר הקב"ה אלא משה אמר מפי עצמו זה הוא כי דבר ה' בזה. ואפילו אומר כל התורה מן השמים חוץ מדקדוק אחד חוץ מק"ו זה חוץ מגזירה שוה זו זהו דבר ה' בזה: תניא היה רבי מאיר אומר כל הלומד תורה ואין מלמדה זהו דבר ה' בזה. רבי נתן אומר כל מי שאין משגיח על המשנה. רבי נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואין עוסק זהו דבר ה' בזה. [דף צט ע"ב] אמר רבי שמעון בן לקיש כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ואת הנפש אשר עשו בחרן. א"ר אבהו כל המעשה חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר ומטך אשר הכית בו את היאור וכי משה הכה והלא אהרן הכה אלא מתוך שא"ל עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו. ואפיקורוס. רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה ת"ח. רבי יוחנן וריב"ל אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח [ד] ואיכא דאמרי המבזה ת"ח זה מגלה פנים בתורה. ואפיקורוס כגון הני דאמרי מה אהני לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו. אמר ליה אביי ההוא מגלה פנים בתורה [נמי] הוי דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. רב נחמן אמר מהכא שמעינן דכתיב ונשאתי לכל המקום בעבורם. אלא אפיקורוס כגון מאן. כגון תלמידא דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי ואמר הכי אמריק התם ולא אמר הכי אמר מר. רבא אמר כגון דבי מנימין אסיא דאמר מאי אהנו לן רבנן מעולם [דף ק ע"א] לא אסרו לן יונה ולא שרו לן עורבא. רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן. רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו. דאמר רבי יוחנן מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו [ה] דכתיב ויאמר גיחזי אדוני המלך זה האשה וזה בנה אשר החיה אלישע. אמר ר' תנחום בר חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משביעו לעולם הבא [ו] שנאמר ירויון מדשן ביתך וגו'. דרש רבי יהודה בר סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעוה"ז הקב"ה מבהיק זיוו לעוה"ב שנאמר מראהו כלבנון וכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב: [דף ק ע"ב] ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים. תנא ספרי צדוקים אותם שפירשו התורה לפי דעתם ולא סמכו על דברי חכמים. כי יש בדבריהם צד מינות. וכ"ש שפקרו הצדוקים אחז"ל שתשובתן בצידן ואפילו דברים טובים שבהן אסור לקרותן. רב יוסף אסר [נמי למקרי] בספר בן סירא [ז] לפי שיש בהן דברים של הבל שאין בהן טורך כגון עב דקן סכסי *דלי דקן קורטמין נפח בכסיא לא צחי וכו': [דף קא ע"א] ת"ר הקורא פסוק בשיר השירים [ח] ועושה אותו כמין זמר [ט] והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת רבש"ע עשאוני בניך ככנור שמנגנין בו לצים אומר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין ושמחים במה יהיו עוסקים אומרת לפניו רבש"ע אם בעלי מקרא הם יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים ואם בעלי משנה הם יעסקו במשנה הלכות והגדות. ואם בעלי גמרא הם יעסקו בהלכות הפסח בפסח ובהלכות עצרת בעצרת ובהלכות החג בחג. ר"ש בן אלעזר אומר משום ר' יהושע בן חנניא [י] כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם: ד והלוחש על המכה אמר רבי יוחנן וברוקק. לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. איתמר רב אומר אפילו נגע צרעת. ורבי חנינא אומר אפילו ויקרא אל משה. והא דרב פליגא אדרבי יוחנן דבנגע צרעת לית ביה שם שמים והלכה כרבי יוחנן דדוקא היכא דמזכיר שם שמים ומיהו איסורא איכא אפילו אינו מזכיר שם שמים ואפילו בלא רקיקה. כדאיתא בפ' ידיעות הטומאה (דף טו:) ריב"ל מסדר להו להני קראי וגני. והיכי עביד הכי והאר"ל אסור להתרפאות בד"ת. לאגן שאני. ואלא כי קאמר אסור דאיכא מכה. אסור והו לא והתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא. הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן ברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה. והא דאמר בשילהי במה אשה (דף סז.) לאישתא למירתא לימא וירא אליו מלאך ה' וגו' אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה. אישתא למירתא חולה שיש בו סכנה הוא:

ה ת"ר סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רשב"ג בד"א בכלי הניטל בשבת. אבל בכלי שאין ניטל אסור. תניא אידך סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. היכי עביד. א"ר חמא בר חנינא סך ואח"כ ממשמש ורבי יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת. ת"ר אין שואלין בשדים בשבת. ר' יוסי אומר אף בחול אסור. אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי. ואף ר' יוסי לא אמר אלא מפני הסכנה: ו ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותר לשאול בהן [ג"י מע"מ] [אלא] מפני שהן מכזבין:

ז [דף קג ע"א] אמר רב חסדא ואיתימא רבי חייא בר אבא ארבע כתות אין מקבלות פני השכינה. כת ליצנים כת שקרנים כת חנפים כת מספרי לשון הרע. כת ליצנים דכתיב משך ידו את לוצצים. כת שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת חנפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבא. כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע:

ח [דף קי ע"א] אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח. רב אסי אמר ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך. אמר רב חסדא כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה דכתיב בהצותם על ה'. ואמר רבי חמא בר' חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עושה עם השכינה שנאמר המה מי מריבה וגו'. אמר ר' חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם וגו'. א"ר אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה:

פרק עשירי

א [דף פד ע"ב] אלו הן הנחנקין. איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו. ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למשקל ליה סילוא מר בריה דרבא לא שביק ליה לבריה למיפתח ליה כיבא דילמא חביל ליה והוה ליה איסור חנק. [דף פה ע"א] בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו ולקללו. [דף פה ע"ב] וא"ל דלכל התורה אין הבן נעשה שליח [לאביו] [א] להכותו ולקללו חוץ ממסית [ב] ומדיח שהרי אמרה תורה לא תחמול ולא תכסה עליו:

ב [דף פח ע"ב] שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענותן ושפל ברך שייף עייל ושייף ונפיק וגרים באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לנפשיה. יהבי רבנן עינייהו ברב סילא בר אהבה:

סליק פירקא וסליק רבינו אשר ממסכת סנהדרין

פלפולא חריפתא

בשם המרדכי: [ח] נדה שפחה א"א. כך כתב הרי"ף אבל בגמרא איתא נמי נכרית וכן עוד בגמרא פ"ב דמסכת ע"ז דף ל"ו ע"ב:

פרק יא [א] הא דסידר לזה הפרק קודם הנחנקין כבר כתבתי בתוספות יום טוב שכן עיקר ע"ש: [ב] כל שאינו משייר פת כו'. תמיה לי דלא מייתי הא דפרכינן והא אר"א כל המשייר כו' כאילו עובד ע"ז ומשנינן הא דאיכא שלימה בהדה והא דליכא שלימה בהדה וגם הרי"ף לא אייתי להך וצל"ע והטור או"ח סימן ר"ף לא העתיק כלל מכל זו הסוגיא וצריך עיון ובקצור דייק ותני פתיתין במקום פת: [ג] פת. וה"ג בגמרא ורי"ף דגרס פיאה היינו הך דהכי רש"י מפרש אדליכא שלימה בהדה דהשתא פתיתין מזומנים לעני ע"כ והלכך קרי ליה פיאה לגי' הרי"ף: [ד] וא"ד המבזה ת"ח כו'. וה"ג ברי"ף אבל בגמ' אי' נמי להמבזה חבירו בפני ת"ח וכ"כ בקצור: [ה] דכתיב ויאמר גיחזי וגו' אשר החיה אלישע. קשיא לי דהך קרא אחר שכבר נצטרע אמרו וי"ל דמ"מ שמעי' שפיר משום דמסתמא ודאי הכי מרגלא בפומיה מקמי הכי נמי: [ו] שנאמר ירויון מדשן ביתך. כתב רש"י וז"ל אמר לי רבי דלעיל מהאי קרא מיירי ענינא דמרעיב את עצמו וקאמר ירויון וכו' עכ"ל. וכ"ל דהכי משמע ליה דלעיל מיניה כתיב מה יקר חסדך אלהים וגו' בצל כנפיך יחסיון היינו שאינם מטריחין אחר צרכיהם אלא על ה' משליכים יהבם ובצל כנפיו חוסים ואלו ב"א מסתמא רעבים בעוה"ז כי העולם כמנהגו נוהג והאדם לעמל פיהו יולד ולא כל אדם זוכה לב' שלחנות ולמעשה נסים לאכול לשובע בלי טורח ועמל ע"כ לא יחיל טוב העוה"ז לאלו ב"א החוסים ובוטחים ואינם מתיגעים אחר מזונותם ולפיכך אע"פ שאין כל צדיק נעזב ומבקש לחם הנה שבע לא ילין אך ברעב כלפי זולתו המתיגעים וטורחים ועלייהו קאמר ירויון מדשן ביתך וה"א לומר בכל החוסה ובלתי מתיגע שהרי מצינו שהמע"ה מגנה לעצל ולכסיל החובק את ידיו אלא ודאי דקראי דדוד קיימין במרעיב עצמו על ד"ת דאינו עצל ואינו כסיל שהרי זריז ונשכר ללמוד תורה ומתחכם בחכמתה ולזה לא יקרא עצל או כסיל הלכך נאה דורש מהנך קראי דכל המרעיב עצמו על ד"ת כו' ודקאמר משביעו לעוה"ב אב"א סברא דודאי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא ואב"א קרא גופיה הכי דייק דמסיים ונחל עדניך תשקם וידוע שעונג העדן בעה"ב שעליו אר"ל לעיל דף צ"ט שאמר הכתוב עין לא ראתה וגו': [ז] לפי שיש בהן דברים של הבל כו'. לכאורה משמע דמש"ה אפי' בדברים טובים שבהם נמי אסור לקרות ותמיה לי דבהדיא אי' בגמרא דרב יוסף עצמו אמר דמילי מעליותא דאית ביה דרשינן וכן צ"ע על הרי"ף: [ח] ועושה אותו כמין זמר. שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו רש"י: [ט] והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו. במיסב על יינו עושה שחיקותיו בד"ת וקורא פסוקים בקול רם לשחק בהם בני המשתה. רש"י: [י] אבל אם אמרו בזמנו על המשתה כגון שהוא יו"ט ונוטל כוס בידו ואומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום מביא טובה לעולם. רש"י. וכ"ל דכיון שבזמנו כוא אין התורה חוגרת שק על זה. ואומרת גרסי':

פרק י [א] להכותו. עי' בפ"ב דיבמות גבי וחייב על מכתו וכו': [ב] ומדיח. ה"נ הרי"ף וכן העתיק הרמב"ם בפ"ה מהל' ממרים ואע"ג דקרא דלא תכסה במסית כתיב כ"ש מדיח את הרבים ומצינו בפרק ד' מיתות דף ס"ז דר"ש סובר מסית בסקילה ומדיח בחנק ואולי גי' גמרא דידן דלא גרסינן אלא מסית איכא דרבי שמעון נסבה דליכא למשמע מדיח ממסית:

הדרן עלך אלו הן הנחנקין וסליקא לה מסכת סנהדרין

פרק א דיני ממונות : הלכתא הודאות והלואות ירושות ומתנות כתובות וגזילות דנין אותן בבבל ואין צריכין דרישה וחקירה הלכך תבלות אין דנין אותן בבבל וצריכים דרישה וחקירה : **ב** ביחיד מומחה דגמיר וסביר כרב נחמן בדורו וקים רשותא מבי ריש גלותא דן בלאדם בעל כרחו ואם טעה בשיקול הדעת דין קיים ופטור מלשלם ואם טעה בדבר משנה חוזר ואם הוא גמיר וסביר ולא נקיט רשותא מבי ריש גלותא דן אותו בעל כרחו אם אינו רוצה לבוא לדין ואם טעה בשקול הדעת ישלם וכן הדין בג' הדיוטות · קיבלוהו עליהם כיחיד א] [מומחה] או ג' הדיוטות פטורין מלשלם אם טעו · ויחיד שאינו מומחה אפילו אם קבלוהו לדון אם טעה בשקול הדעת חייב · תלמיד מובהק לא יורה תוך ג' פרסאות לרבו ואם הורה חייב מיתה בידי שמים וחוץ לשלש פרסאות אסור ואינו חייב מיתה : תלמיד חבר תוך שלש פרסאות אסור ואינו חייב מיתה חוץ לשלש פרסאות מותר : **ג** שנים שדנו ולא קבלו עליהם בעלי הדין אפילו אם טעו והודה שהודו בפניהם כאילו הודו שלא בבית דין · ויכולין לטעון טענות אחרות מנה שטענו בפניהם · הילכתא פשרה אפילו ביחיד וצריכה קנין אפילו היא בפני ג' ומחילה אינה צריכה קנין : **ד** מצוה לומר לבעלי דינין תחילה אם דין אתם רוצים או פשרה ויכול לפשר אפילו לאחר ששמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה רק כל זמן שלא גמר הדין לומר פלוני זכאי ופלוני חייב : **ה** שנים שבאו לדין אחד רך ואחד קשה עד שלא ידע הדיין להיכן הדין נוטה יכול להסתלק אבל משמשמע דבריהם ויודע להיכן הדין נוטה אסור להסתלק : **ו** תלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה אין לו לשתוק מפני בושת רבו דכל זה יאמר לו דרך כבוד כך הוא הדין · ויהיו העדים והדיינין מעיינין בדין באימה ויראה כאלו חרב מונחת לפני הקב"ה ואין לו לדיין להסתלק מלידון מפני שירא שמא יטעה שאין לו אלא מה שעיניו רואות רק יכוין לצדק הדין לאמתו : **ז** כשם שעונש הדיין שמורה קודם שהגיע להוראה כך הוא עונשו אם הגיע להוראה ואינו מורה : **ח** גדול שכר הדיין משכר העוסק בתורה שכל מי שדן דין אמת לאמתו כאילו משרה שכינה בישראל וכל מי שאינו דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל · יושבין בדין עד שש שעות · הנוטל ממון מן הזכאי שלא כדין הקב"ה נוטל את נפשו · ויראה הדיין כאילו גיהנם פתוחה לו מתחתיו וכאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו : **ט** לא יפסוק הדין עד שיהא ברור לו כיום ואם יש לו רב בעיר ישאל לו ואל ידמה דבר לדבר ואם אינו בקי בדין ודן או שמקבל שוחד כאילו מחריב את העולם : **י** הדיין יכול לקבל שכר בטלתו ממה שבטל במלאכתו כדי לדון וכגון שבטלתו נכרת · הא לאו הכי אפילו שוחד דברים אסור לו ליקח · ולא ידון למי שאוהב ולא למי ששונא · ואם צריך ה לשאול כלום מבני העיר אל ידונם אא"כ יש לו גם הוא להשאילם · ולא יפסיע על ראשי העם בשעה שיושבין לפניו : **יא** אסור לדיין שישמע דברי בעל דין האחד קודם לחברו ואסור לבעל דין להשמיע לו דבריו קודם · וצריכין הצבור שיהא אימת הדיין עליהם אף לרדותן במקל וצריך הדיין לסבול טורח הציבור אף אם יחרפוהו ויקניטוהו : **יב** שליח בית דין שהזמין לאחד לבוא לבית דין ע"ש א' מן הדיינין ולא בא אין כותבין עליו נדוי ואם הוא ביום קבוע שב"ד יושבין כותבין עליו :

פרק ג א כל אחד מבעלי דינין בורר לו דיין אחד ושני הדיינין בוררין להן שלישי ב] שאין לדיין לישב בדין אא"כ יודע מי ישב עמו · ולא לחתום אא"כ יודע מי יחתום עמו : **ב** אין לדיין להפך בזכות מי שבירר אותו יותר מבזכות האחר ואם לא יוכלו הדיינין להשוות לברור שלישי זקני העיר ומנהיגיה בוררין אותו ואם אין זקנים בעיר או שמערים הבעל דין לברור דיין שאינו הגון לישב אצל דיין הגון ילך התובע לפני שלשה ויכופו לנתבע לדון בפניהם : **ג** אין אחד מבעלי דינין יכול לפסול דיינו או עדו של חבירו ואפי' בבא לפסלו מכלל משפחתו : **ד** בין תובע שאמר לנתבע יהא קרוב או פסול כשר עלי לדון או להעיד שאם יזכה אותך שאמחול לך או נתבע שהכשירו עליו שאם יחייב אותו שיתן לו ונגמר הדין על פיו אינו יכול לחזור בו אבל כל זמן שלא ג] עמד יכול לחזור בו אפי' אמר התובע אם יזכך אמחול לך וכ"ש אם אמר הנתבע אם יחייבני אתן לך ואם קנו מידו אפי' לפני גמר דין אינו יכול לחזור בו ודוקא שקבל הפסול במקום א' או כשר במקום שנים אבל אם קבל הפסול במקום שנים יכול לחזור בו ואם קנו מידו אפי' קבל פסול במקום שנים אינו יכול לחזור בו : **ה** היה חייב לו שבועה אמר לו השבע לי בחיי ראשך והפסד יכול לחזור בו כל זמן שלא נשבע : **ו** מי שנתחייב שבועה בבית דין ונתרצה לפרוע וליפטר מן השבועה כל זמן שהוא בפני ב"ד יכול לחזור בו א יצא מלפני ב"ד אינו יכול לחזור בו : **ז** מלוה שנעשית בריבית מלוה ולוה פסולין ערב ועדים כשרים ד] ואין למלוה תשובה עד שיחזיר הרבית שלקח ואם יש לו שטר חוב שיש בו רבית יקרעהו ויגבה הקרן על פה ב ולא ילוה עוד ברבית אפילו לעובדי כוכבים : **ח** לוה שמעיד על המלוה שלקח ממנו רבית ועד אחר עמו מצטרפין לפוסלו · הנשבע להכחיש העד העד ואותו שנשבע לו מצטרפין לפוסלו וכן פלוני רבעו אפילו לרצונו הוא ואחר מצטרפין להרגו : **ט** סבת שילא טרפה מתחת ידו אין לו תשובה עד שילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויוציא טרפה משלו מתחת ידו בדבר חשוב : **י** משחק בקוביא וכל מיני שחוק פסול מדרבנן לעדות ה] והוא שאין לו אומנות אחרת ואין לו תשובה עד שיסתלק ג מכל מיני שחוק ולא ישחוק בהם אפי' בחנם : **יא** מפריח יונים שאין לו אומנות אחרת והוא שאומר לחברו ד אם תקדים יונתך ליונתי למקום פלוני אתן לך כך וכך ואם שלי תקדום אתה תתן לי והוא הדין נמי אם עושין כן בכל מיני חיה ובהמה פסולין מדרבנן ואין להם תשובה עד שישברו כליהם העשויין לכך ויסתלקו מן הדבר לגמרי וסוחרי פירות שביעית נמי פסולין וגזלנין וחמסנין שגוזלין ונותנין הדמים ומוכסין וגבאים ורועים בין בהמה גסה בין בהמה דקה פסולין והוא שמרעה בהמותיו אבל אם מרעה של אחרים כשר · וסתם רועה פסול ומכריזין עליו אע"פ שלא ראינו שמרעה בשדות אחרים וסתם גבאי כשר עד שנודע שנוטל יותר מקצבתו וכל פסולי דרבנן אינן פסולין עד שיכריזו עליהם בב"ד אבל פסולי דאורייתא פסולין אפילו קודם שהכריזו עליהם : **יב** מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים בפרהסיא [אם היה אפשר להם ליזון בצנעא] פסולין אבל אם אי אפשר להם ליזון בצנעא כשרים : **יג** הבא על הערוה ה או על הזכור פסול לכל עדות אבל החשוד על העריות שרגיל בעריות ומתיחד עמהן וקול יוצא עליו שפרוץ בהן כשר לעדות אחרת אבל לעדות אשה פסול בין להוציאה מבעלה בין להכניסה לבעלה : **יד** אריס שגנב מחלק בעל הבית דבר מועט מדבר שנגמרה מלאכתו אינו פסול בכך אבל רועה שגנב משל בעל הבית אפי' כל שהוא פסול : **טו** קוברי מתים ו שקברו מת ביום טוב ראשון ונדו אותם ושנו באולתם כשרים לעדות : **טז** עד זומם נפסל למפרע משעה שהעיד · מומר להכעיס פסול לעדות דלא בעינן רשע דחמס ז הילכך כל עוברין על שבועתן בין בממון בין שבועת שוא פסולין לעדות : **יז** עד זומם דממון פסול גם לעדות נפשות · כל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א פסול לעדות · האוכל בשוק פסול לעדות : **יח** אלו הם הקרובים הפסולין להעיד אחיו בין אחיו מן האב בין אחיו מן האם· ו] וכן ג"כ נשואים שתי אחיות ובני אחין כגון בן ראובן לבן שמעון ובני אחיות אבל הנשואין שתי בנות אחין או בנות אחיות כשרים וכן נמי אחד נשוי רחל ואחד נשוי בת לאה כשרים · אבל בן ראובן לנשוי בת שמעון פסול : **יט** דודו פסול בין שהוא אחי אביו או אחי אמו וכן חתן דודו פסול לו ובעל אחותו ח וחתנו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ותתניסס ובעל אמו פסול לו · אבל בן בעל אמו שיש לו מאשה אחרת כשר לו כ"ש חתנו · חמיו ובנו פסולין לו אחי חמיו פסול לו ובנו ט אבל לא חתנו ובן אחות חמיו ואחי חמותו ובן אחי המותו ובן אחות חמותו וחורגו פסול לו אבל בנו וחתנו כשרים י ולכל

מי שפסול לו פסול גם לאשתו · שלישי בראשון כגון בן בן ראובן לשמעון לרב אלפס כשר ולר"ת פסול אבל לאשתו כשר כ ופסול להעיד לאשתו ארוסה אבל כשר לקרובותיה : **כ** אבי חתן ואבי כלה כשרין זה לזה היה קרוב ע"י נשואין ונתרחק כשר אפילו היה חתנו ומתה בתו ונשאר לו זרע ממנה · חתם בכתב קודם שנעשה גזלן (עד אחר) אינו יכול להעיד על כתב ידו אבל אם אחרים מעידין שמכירים חתימתו וראוה קודם שנעשה גזלן כשר אבל אם לא ראוה קודם שנעשה גזלן עד אחר שנעשה גזלן לא : **כא** היה יודע לו בעדות קודם שנעשה חתנו · הוא אינו יכול להעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידים עליו אפי' לא ראוה עד אחר שנעשה חתנו היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פסול דבעינן שיהא כשר משעת ראיית המעשה ובשעת העדות הילכך ש"מ שלוה בפני עדים הקרובים לו פסולין אע"פ שכשרים לבן : מתה בתו כשר כיון שתחלתו וסופו בכשרות אע"פ שהיה פסול באמצע ובפסול ממון אפי' היה תחלתו בפסלות אם סופו בכשרות כגון שהיה נוגע בדבר ונסתלק מאותו ממון כשר : **כב** אוהב ושונא כשרין להעיד ופסולין לדין שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה ז] ואוהב שהוא חברו הרבה ואם אינו אוהבו או שונאו כל כך ודן דינו דין אבל לכתחלה אין לו לדונו : **כג** שני תלמידי חכמים ששונאין זה לזה לא ידונו ביחד : **כד** מאיימין על העדים ובודקין אותן כל אחד ואחד לבדו : **כה** אמר לו מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תנהו לי ואמר משטה הייתי בך פטור אלא אם כן ל אמר המלוה לעדים העידו לי על זה או שאמר המלוה אתם עדים ואמר הלוה כן או שתק ואפי' המבית עדים ואמר לו הודה לי בפני עדים ואמר לו הייתי מודה לך בפניהם אלא שאני ירא מ שתכופני לשלם מיד והעדים שמעו זה פטור [ואפי' לא טען משטה הייתי בך אלא כופר ואומר להד"ם פטור] מ] [ואם] לא טען משטה הייתי בך לא טענינן ליה אבל אם מת טוענין אותו לבניו והטוען משטה הייתי בך צריך לישבע שכך היתה כוונתו · אמר מנה לפלוני בידי [ואפילו] בפניו אמר לו מנה לך בידי ולא תבעו זה ואח"כ תבעו זה ואמר לו תן לי המנה שאמרת שאתה חייב לי והוא אומר איני חייב לך כלום פטור שאנו אומרים שהודה לו תחלה כדי שלא להשביע את עצמו אפי' אינו טוען כך לא שנא בריא ולא שנא שכיב מרע והני מילי בהודה לו מעצמו אבל אם תבעו והודה לו אין יכול לטעון שהודה כדי שלא להשביע את עצמו אבל יכול לומר משטה הייתי בך ודוקא בבריא אבל שכיב מרע שהודה על התביעה אין אומרין שהשטה בשעת המיתה · ולענין שבועה היכא שהודה מעצמו אם זה טוען תן לי מנה שאתה חייב לי ואם תרצה לכפור הנה פלוני ופלוני שהודית לפניהם צריך לישבע . אבל אם טוען תן לי מנה שהודית לי בפני פלוני ופלוני אין צריך לישבע : **כו** דיין שדן וחייב לאחד ופרע קצת מן החוב על פיו ובא לפני דיין אחר וחלק עליו מסברא ופטרו מה שפרע על פי הראשון פרע ואין מחזירין לו : **כז** הודה בפני שנים שחייב לפלוני מנה ולקח קנין כותבין לו שטר עליו אע"פ שהוא לא נוה · אבל אם מיחה בהם שלא יכתבו אין להם לכתבו · אבל לא קנו מידו אין כותבין אפילו הודה בפני שלשה אם לא קנו מידו אין כותבין אפילו אמר הוו עלי דייני עד שקבעו מקום להתקבץ שם לדון ושלחו לו ובא והודה בפניהם והני מילי במטלטלין אפי' כן בעין אבל במקרקעי שהודה אפילו בפני ט] שלשה על קרקע שבידו שהוא של פלוני כותבין לו שטר אע"פ שהוא לא נוה : **כח** הודה בפני שנים וכתבוה אפי' לא כתבו בה ואמר לנו כתובו וחתומו והבו ליה כשרה דמסתמא לא היו כותבין אם לא נוס : **כט** הודאה שכתובה בלשון בית דין ואין חתומין בה אלא שנים פסולה אלא אם כן מוכיח ממנה שהיו שלשה כגון שכתוב בה שנעשית בפני מומחה שלא היה טועה לומר שיש בית דין בשנים : **ל** אמר להם אחד ראיתי אביכם שהטמין מעות ואמר של פלוני הם אם הם במקום שהוא יכול ליטלם וליתנם לו נאמן ואם לאו אינו נאמן ראו שהטמין אביהם מעות ואמר של פלוני הם אם כמוסר דבריו בלשון צוואה צריכים לקיים דבריו ואם כמערים שלא יחזיקוהו בעשיר אין צריכין לקיים [מי שהיה לאביו פקדון בידו ומת ולא א"ל היכן הוא וא"ל בחלוס במקום פלוני הוא אינו כלום] : **לא** שלשה שדנין הולכין אחר הרוב בין לזכות בין לחובה · אמר אחד חייב ואחד אמר זכאי ואחד אמר איני יודע או שנים אומרים זכאי או חייב ואחד אמר איני יודע יוסיפו עוד דיינין : **לב** צריך הדיין להחזיר טענות של ג בעלי הדינין ולחקור י] הדבר בדברי העדים ואם רואה זכות לאחד ואינו יודע לטעון ס צריך שיטעון בשבילו וצריך שלא יהיו העדים קרובים לדיינין ולא יהו קרובים זה לזה ושלא יהיו הדיינין קרובים זה לזה ואם העדים קרובים למלוה או ללוה או לערב פסולין : **לג** דיינין שחלקו בדין ונפסק ע"פ הרוב כשכותבין הפסק דין אין כותבין פלוני זיכה ופלוני חייב וגם אין כותבין סתם פלוני זכאי אלא כותבין מדבריהם נזדכה פלוני ואם טעו וצריכין לשלם המחייבין ישלמו חלקם והשלישי פטור ובעל דין יפסיד חלקו ולאחר שטענו בעלי הדינין בפני הדיינין וקבלו העדות שוב כ] להוציאם לחוץ שלא ישאו ויתנו בפניהם בדין ואח"כ יכניסום ויאמר גדול שבדיינין פלוני זכאי ופלוני חייב ולא יאמר הדיין אני זכיתי אלא שחבריי רבו עלי : **לד** הלכתא אין צריך שיעידו שניהם כאחד בפני ב"ד ועדותן מצטרפת אע"פ שלא ראו המעשה כאחד לא שנא אם אחד מעיד בפני הלוה לו מנה והשני אומר בפני הודה לו עליו או הראשון מעיד על ההודאה והשני על ההלואה או כל אחד אומר בפני הלוה לו ע ודוקא שתבעו שני מנים שהלוה לו אחד באחד בשבת ואחד בשני בשבת והביא על כל מנה עד אחד אבל אם המלוה מודה שאינו חייב לו אלא מנה אם אין ביניהן פ אלא יום אחד שאפשר לצרף עדותן ולומר שטעו בקביעות ראש חדש מצטרפין עדותן ויתן לו מנה ואם לאו נשבע שבועה דאורייתא ונפטר : **לה** אחד אומר מנה ממטבע ישן ואחד אומר ממטבע חדש או אחד אומר מנה ואחד אומר מאתים מצטרפין · אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן אין מצטרפין אא"כ אמר אחד דמי חבית של יין ואחד [אמר] דמי חבית של שמן נותן לו דמי חבית של יין · אחד אומר שהלוה בעליה העליונה ואחד אומר בתחתונה מצטרפין : **לו** המספר לשון הרע אפילו מה שנאמר לפני כ"ב שנים צריך לרחקו : **לז** מי שנתחייב בב"ד ואח"כ מצא שטר או עדים שמעידים זכותו בית דין מחזירין את הדין אפילו אמרו לו הבא כל זכותך תוך שלשים יום ולא הביא עד לאחר שלשים יום · אבל אם אמרו לו הבא כל זכותך ואמר אין לי שום אין שומעין לו במה שהביא אא"כ ידוע שהיו זכיותיו מופקדים ביד אחרים והוא לא ידע ואם הוא קטן אפילו אמר אין לי שומעין לו וכגון שהוא קטן בשעת העמדה בדין אבל אם הוא גדול בשעת העמדה אע"פ שהיה קטן בשעת מיתת אביו אין שומעין לו : **לח** שלים שמניהם מודים שעשאוהו שליח ביניהם נאמן בכל מה שיאמר על השטר צ ואפילו לאחר שהראהו לב"ד : **לט** כל התובע לחבירו ק בין על ר עסק הלואה [או גזילה] או מקח או מתנה או ירושה יכול לכופו שילך עמו לבית הוועד שהוא מקום קבוץ חכמים אבל הנתבע אינו יכול לומר נלך לבית הוועד · והא דתובע יכול לכופו כגון שידוע ש שיש לו תביעה אצלו כגון המודה מקצת או שאומר פרעתי אבל אם אינו ידוע כגון שכופר בכל אין שום אחד יכול לכוף את חבירו : ת ולבית דין הגדול שהוא החשוב שבדור בכל דור ודור לפי מה שהוא בין תובע בין נתבע יכולין להסתלק ולומר לבית דין הגדול קא אזילנא · וכל מי שמואל מאיזה טעם דנתוני צריך הדיין להודיעו ואם יראה לדיין שאחד מן א הבעלי דינין חושדו צריך להודיעו אפי' אם לא ישאל : **מ** המתחייב בדין אין צריך ליתן לכשנגדו יציאותיו אע"פ שהזקיקו לדון בעיר אחרת והני מילי כשאינו מסרב אלא שאומר שמסתלק לפני ב"ד אחר אבל אם הוא מסרב והוצרך התובע להוציא הוצאות כדי שירד עמו לדין צריך לשלם לו כל הוצאותיו : **מא** היבמה צריכה לילך אחר היבם לעירו לחלוץ אפילו מב"ד הגדול לקטן :

הגהות מהגרי"ב א] גי' מע"מ : ב] בפנים הוא בסי' ב' : ג] נ"ל נגמר : ד] בפנים עד סוף הסי' הוא בסי' ט : ה] שייך לסי' ז' וכן הוא בפנים : ו] שייך לסי' כ וכן הוא בפנים : ז] שייך לסימן דלקמן וכן הוא בפנים : ח] גירסת מע"מ : ט] גי' מע"מ שנים : י] נ"א סרבה : כ] ובפנים וכן בטור ח"מ הגירסא להוציא כל אדם :

פלפולא

פרק א א דיני ממונות . סימנא דריש פירקא : **ב** יחיד מומחה כו' . עיין אלו הדינים בפ' דיני ממונות תניין סימן ס' כי שם האריך יותר : **ג** חוץ לג' פרסאות מותר . ועיין בעירובין פ' הדר סי' ב' : **ד** אלא יאמר לו דרך כבוד . עיין בפ' חלק סי' ג' ובגמרא בפרק הנשרפין ריש דף פ"א לא יאמר לו כו' אלא אומר לו אבא אבא כו' מקרא כתוב בתורה כך הוא : **ה** ה"ג לשאול כלום . בסופו תמיהא לי שהשמיט הא דילפינן דצריך שיהא לפני הדיינים מקל ורצועה מנעל ושופר . ובטור סי' א' העתיקם . אך ראיתי לבעל הס"ע והמגיהו שגם המה השמיטו . ויראה לי דסברי שכל אלו אינם מעכבין ואף לכתחילה אינם אלא רשות וסמכו על דעת המחבר שבקצור הזה ודכתבם בטור הוא רק לעורר על עניני הדינים וכמו שהאריך שם בעניינים אחרים רק על צד התעוררות :
פרק ג א יצא מלפני ב"ד גרסי' ועיין בפרק הדיינים סי' ג' : **ב** ולא ילוה עוד ברבית . כן נראה מפירש"י ובקצור כ"י לא כתב ברבית אבל בטור סי' ל"ה כנוסחאתינו : **ג** מכל מיני שחוק . מדנפסיה כתב כן : **ד** אם תקדים יונתך כו' . וכ"ה ג"כ בטור סי' ל"ד וכתב הב"י דכ"ש הרא דפסול ולי נראה דמהגמרא לא משמע כן דהא אמרינן דמ"ד אם תקדים לא אמר הרא דמשום דרכי שלום בעלמא : **ה** או על הזכור . ובקצור כ"י גרסינן אפי' על הזכור אבל בטור סי' ל"ד כנוסחאתינו : **ו** שקברו מת . בקצור כ"י גרסי' בשכר ומפי' רש"י נלמד אבל לדידן דקי"ל בסימן דלקמן דלא בעינן עד חמס ליתא וכן בטור סי' ל"ד כנוסחא שלנו : **ז** ה"ג הלכך כל עוברים . בסופו תמיהני תורת מועל בשבועות משיבא לב"ד וכו' וכתבו בטור סי' ל"ד

חריפתא

ועיין מה שכתבתי על זה בפנים : **ח** וחתנו . שיש לו ממנה טור סי' ל"ג וכן ותתניסס דבסמוך נמי הכי הוא : **ט** אבל לא חתנו . בפנים סי' דלקמן : **י** ולכל מי שפסול לו . פי' מחמת קורבה ולא מחמת איתון : **כ** ופסול' להעיד . בפנים סימן דלקמן : **ל** ה"ג אמר הלוה לעדים העידו לי ולי נראה דגרסי' העידו לו אך בטור סי' פא כתוב שא"ל הנתבע אתם עדי בהודאה זו : **מ** שתכופני לשלם מיד . דהלא"ה מאי קאמר ירא שתכופני פשיטא דיכופו אלא אינו מתירא רק על כפייה דתשלומי מיד : **נ** ה"ג בעלי הדינין . ולחקור הרבה בדברי העדים גרסי' ותמיהא לי דס"ל לפרש בין כוונו עדותן לומר שניהם בלשון אחד לבין לא כוונו לומר שניהם בלשון אחד ממש שאז א"צ חקירה אלא שלא תהא מוכחשת וכתבו בטוח"מ סימן כ"ח : **ס** צריך שיטעון בשבילו . והא דהמכמין עדים כבר נכלל לעיל סימן כ"ה : **ע** ודוקא שתבעו כו' . קאי אדסמיך ליה בלבד בהלואה אחר הלואה כדמפורש בפנים וכן עיקר אע"ג דבטור סימן ל' לא משמע הכי וגם הב"י מוכיח לענין דינא דדוקא בהלואה אחר הלואה .. ה"ג ודוקא שתבעו שני מנים שהלוה לו אחד באחד בשבת ואחד בשני בשבת : **פ** אלא יום א' . וכך סתם בטור שם וה"ל להזהר שם ביותר ולפרש דהיינו דוקא קודם רוב החדש וכמו שכתבתי על הפנים : **צ** ואפי' לאחר כו' . רי"ף : **ק** בין על כו' . בפנים סימן מ"ח : **ר** נ"ל דה"ג עסק הלואה או גזילה או מקח וכן הלשון בטור סימן י"ד : **ש** נ"ל דה"ג שיש לו תביעה אצלו וכן לשון הטור שם : **ת** נ"ל דה"ג ולב"ד הגדול יכולין להסתלק אבל בהגה"ה בתרא סימן ד' כתב שבתחלה יסדר טענותיו לפני דייני עירו כו' וכ"כ בטור שם : **א** ה"ג הבעלי דינין חושדו צריך להודיעו :

פרק ד א דיני ממונות אין צריך דרישה וחקירה · ואם נראה לדיין שהנתבע מרומה צריך לדרוש ולחקור העדים ולהוציא הדין לאמתו ואם התובע מרומה לא יזקק לו כלל : ב כשם שאין לדיין להטות הדין כך בפשרה אין לו להיות נוטה לא' יותר מלחבירו : ג שני גמלים או שתי ספינות שפוגשות זו בזו ואם יעברו כאחד שניהם נופלים או טובעות אם אחד טעון ואחד ריקם יחזור הריקם לאחוריו · היו שניהם שוין ואחד קרוב יותר לעבור יחזור לאחוריו א אותו [שאינו] קרוב לעבור היה קרוב זה כזה יעשו פשרה ביניהן ויתן אחד שכר לחבירו : ד חמורים שהיו רגליו של אחד מהם רעות צריכין שתמרין להמתין [לו] [נפל א"נ להמתין לו] : ה כל טעות דבדבר משנה חוזר אפילו שלשתן מומחין ואפילו קבלוה עליהם ונקיטי רשותא מבי ריש גלותא ואי ליתיה לבעל דין או איתיה ולית ליה לשלומי משלם איהו ואם הטעות בשקול הדעת יחזור יחיד שאינו מומחה או ב' שאינם מומחין וקבלוהו עליהם מה שעשו עשוי וישלמו מביתם אפי' לא נשאו ולא נתנו ביד אבל אם קבלו עליהם בפירוש בין לדין בין לטעות הדין דין ופטורין מלשלם · ואי נקיט רשותא מריש גלותא בין יחיד או שנים שאינן מומחין אע"ג דלא קבלוה עליהם אם טעה בשקול הדעת פטור אפי' נשא ונתן ביד ודוקא דגמיר א] וסביר אבל אם לא גמיר [ולא] סביר אין דינו דין אע"ג דנקיט רשותא מריש גלותא ב ואי לא קבלוה ולא נקיט רשותא מריש גלותא אע"ג דגמיר וסביר ולא טעה אין הדין דין כלל.וג' הדיוטות יכולין לדון את האדם בעל כרחו אפי' לא נקיטי רשותא ואם טעו בשקול הדעת בין נשאו ונתנו ביד בין לא נשאו ונתנו ביד מה שעשו עשוי וישלמו ואם הסכימו לדעת אחת וטעו ישלמו בין שלשתן ואם נגמר הדין ע"פ שנים וטעו ישלמו הן חלקם והבעל דין יפסיד שלים ואם היו ארבעה או חמשה ונגמר הדין ע"פ שלשה מהן הן ישלמו הכל. ואם היו שלשה ונגמר הדין ע"פ שנים ואחד מהשנים מומחה משלמין השנים הכל · ואם קבלו עליהם שלשה הדיוטות וטעו בשקול הדעת פטורין מלשלם. וכן הדין ביחיד מומחה שדן האדם בעל כרחו אפילו לא נקיט רשותא אם טעה בשקול הדעת דינו דין וחייב לשלם אפילו לא נשא ונתן ביד · ואם קבלוהו עלייהו או נקיט רשותא פטור מלשלם וקם דינא אפי' יש גדול ממנו להחזירו ושלשה מומחין דנין אדם בעל כרחו אפי' דלא נקיטי רשותא ג ואם טעו פטורין מלשלם : ו כתב הראב"ד הטועה בדברי גאון כטועה בדבר משנה ואין אדם בזמנינו ראוי לחלוק על דברי גאון · ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב כל מי שטועה בדברי הגאונים שלא שמע דבריהם וכשנאמרו לו ישרו בעיניו ואומר שטעה טועה בדבר משנה הוא וכן בחכמי כל דור ודור אם לא ידע דבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו ואומר שטעה טועה בדבר משנה הוא אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיה לדבריו ב] (המקובלים) לאנשי דורו יכול לחלוק עליהם. והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כמי שארצה ואם עשה כך דין שקר הוא אא"כ הוא חכם גדול וגמיר וסביר ויודע להכריע כאחד מהן בראיות ברורות הרשות בידו ואם לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון אלא ישאר הממון בחזקתו · ואם לא ידע הפוסק במחלוקת הגדולים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי הוא שידע להכריע אם נראין דברי האחד לרוב החכמים והוא עבד כאידך הייגו טועה בשקול הדעת ואם אי אפשר לעמוד על הדבר אין כאן טעות ומה שפסק פסק : ז שכיב מרע שצוה לפני שלשה ד לא שנא חילק נכסיו לבניו וריבה לאחד ומיעט לאחד ולא שנא חילק לאחרים אם הוא ביום נעשו דיינין להחזיק כל אחד בשלו ולדון על כל דבר ספק שיפול בצואה ואין אחד מהן יכול לומר לב"ד הגדול קא אזילנא בין נכנסו לבקרו בין נכנסו כדי להעיד ואם הוא בלילה אז ג] (אם) הן עדים ואין יכולין לדון ואפי' דנו בדיעבד אינו דין (עיין ב"ב פ"ח ס"ב) : ח עד המעיד בפני שנים אינו יכול להצטרף עם השנים ולדון על עדותו אבל עד הרואה יכול לדון על מה שראה (עי' ב"ב פ"ח סי' ד'): ט סומא באחת מעיניו כשר לדיני ממונות · דיני ממונות יכולין לגמור ה בו ביום בין לזכות בין לחובה ואין קובעין בתחלה בע"ש ו [ובעי"ט]: י הכל כשרים לדון דיני ממונות אפילו ממזר וגר והוא שתהיה אמו מישראל ולחליצה צריך שיהא אביו ואמו מישראל ולדון גר חבירו כשר אפי' אין אמו מישראל :

פרק ה א מברכין על הלבנה מעומד וזמנה עד ששה עשר בחדש ונוסח הברכה ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות א רצון ד] קוניהם ב פועלי אמת שפעולתם אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שאף הן עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים :

פרק ו א בית דין היו יכולין להעניש ולהלקות אפילו שלא מדין תורה לעשות גדר לתורה : ב אסור להלין המת אם לא לכבודו · מי שצוה שלא יקברוהו אין שומעין לו. מי שצוה שלא להספידו שומעין לו ולכל אדם אם לא רצו היורשים להספידו ב"ד מוציאין מידם (וכן מוציאין מידם) כל מה שראוי לעשות למת בן גילו לפי משפחתו וכל צרכי הקבר ואבן למצבה · אין קוברין צדיק אצל רשע : ג קרקע עולם של קבר אינו אסור בהנאה והבנין ממנו אסור אם נקבר מדעת בעל השדה ואסור לפנותו פנהו מקומו טמא ואסור בהנאה ואם נקבר שלא מדעתו מותר לפנותו פנהו מקומו טהור ומותר בהנאה ואם נמצא בדרך א שרבים עוברים עליו מותר לפנותו פנהו מקומו טהור ואסור בהנאה : ד האורג בגד לצורך המת ב לאחר שמת מותר בהנאה העושה כיס לתפילין ותיק לספר תורה והניח בו תפילין וספר תורה אסור להניח בו מעות אבל עשאו לשמן ולא נתנם בו עדיין או נתנם בו ולא עשאו לשמן מותר להניח בו מעות : ה גבו מעות לצורך מת סתם והותירו יהוש לצורך מתים אחרים גבו לצורך מת ידוע והותירו יתנו ליורשים : ו היה אביו זורק בו בגדים יותר מן הצורך מחמת צער מצוה על הרואים למנעו ואותן שזרק בו כבר אם נגעו במטה שהיא נקברת עמו ג אסורין כמו תכריכין ואם לאו מותר :

פרק ז א מותר לקרות לרשע בן צדיק רשע בן רשע : ב השומע ברכת השם מן העכו"ם בזמן הזה בכנוי אינו חייב לקרוע אבל (על) שם המיוחד אפי' מן העכו"ם או מישראל אפילו בכנוי חייב לקרוע : ג הנודר א או הנשבע בשם ע"ז חייב מלקות ואפילו להנס שלא לצורך אסור לזכור שם ע"ז ואפי' לגרום לכותים שידרו או שישביעו בשמה · הלכך אסור להשתתף עם הכותי ואם נתעסק עמו ונתחייב לו שבועה יכול לקבלה · כל ליצנות אסור בר מליצנות ע"ז : ד אסור לחבר ע"י לחש חיות בין קטנות בין גדולות ולחוש על נשיכתן שריא ואם אינו יודע ללחש ורודפין אחריו להרגו אף לחבר מותר משום פקוח נפש : ה בעל אוב זה המעלה ב את המת בכשפים ויושב לו ג על פרק מפרקי איבריו · וידעוני זה המניח עצם ד חיה ששמה ידוע בתוך פיו והוא מדבר מאליו · ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו ה שד של בית הקברות : ו מעונן זה המעביר שבעת ו מיני שכבת זרע על עיניו לעשות כישוף או האוחז עינים או המדקדק בשעות לומר היום יפה לצאת מחר יפה ליקח : ז מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפל מידו בנו קורא לו מאחוריו עורב קורא לו צבי מפסיקו בדרך נחש עובר לימינו או שועל לשמאלו אל תתחיל בי ז לגבות המס שחרית הוא ראש חדש הוא מוצ"ש הוא ואסור לנחש בעופות ובחולדות ובכוכבים : ח העושה מעשה בכשפים חייב סקילה והאוחז העינים פטור אבל אסור לעשות מעשה ח ע"י שדים · ע"י ספר יצירה מותר לכתחלה :

פרק ח א בן סורר ומורה · הרודף אחר חבירו להרגו או לשכב אותו משכב זכור או הרודף אחר אחת מכל עריות שיש בהן כרת או מיתת ב"ד לאנסה הרואה יכול להרוג הרודף כדי למנעו מן העבירה א ואם עבר על העבירה כבר אינו יכול להרגו · אבל הרואה חבירו שרוצה לעבור על אחת משאר העבירות אפי' לחלל שבת ולעבוד עבודת אלילים אינו יכול להרגו : ב הרואה את חבירו טובע בנהר או ליסטים באים עליו חייב להצילו בין בגופו בין בממונו ומיהו אם יש ממון לניצל צריך לפרוע לו · רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו ושבר כלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור ונרדף ששבר כלים של רודף פטור של כל אדם חייב · רודף שהיה רודף אחר הרודף להציל הנרדף ושבר כלים בין של רודף בין של כל אדם פטור · רודף שהיה רודף אחר חבירו ויכול הנרדף להציל עצמו או אחר יכול להצילו באחד מאיבריו והרגו נהרג עליו : ג ב כל עבירות שבתורה שאומרים לו לעבור עליהן או יהרגוהו אם הוא בצינעה ולא בשעת הגזירה יעבור ואל יהרג אבל בשעת הגזירה או בפרהסיא כגון בפני עשרה מישראל אפילו על רצועת מנעל שנוהגין ישראל לשנותה משל עכו"ם אם יאמרו לעשותה כשל עכו"ם אי יהרגוהו יהרג ואל יעבור והני מילי שהעכו"ם מכוין להעבירו על דת אבל אם מכוין להנאתו יעבור ואל יהרג.ובע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים אפי' בצינעה ג יהרג ואל יעבור· והני מילי שאמר לו לעשות מעשה אבל אם אמר לו הנח להשליך אותך על התינוק ויתמעך או בגילוי עריות האשה שאינה עושה מעשה יעבור ואל יהרג: ד מי שחשק אפי' בפנויה ומאהבתו אותה נפל בחולי אפי' אם ימות בשבילה אין מתירין לו אפילו לספר עמה מאחורי הגדר :

פרק ט א אסור להשיא בתו לזקן ולהשהותה מלישא אחר שבגרה : ב אסור להשיא אשה לבנו קטן ומצוה להשיאו כשהוא סמוך להיות גדול ומצוה לאהוב את אשתו כגופו ולכבדה יותר מגופו ולהדריך בניו בדרך ישרה ולאהוב שכניו ולקרב קרוביו ולישא בת אחותו וליתן סלע לעני בשעת דחקו · ואסור להחזיר אבידה לכותי : ג אסור לירד לאומנות חבירו ולילך בקומה זקופה · וטוב שלא ליהנות א מקופה של צדקה למי שאפשר : ד הבא על הכנענית המקנא לשם יכול להרגו מעצמו · אבל אם בא לימלך אין מורין לו להרגו ואפי' מעצמו דוקא בשעת מעשה אבל אם פירש אינו רשאי להרגו · ואם פירש הבועל והרגו המקנא נהרג עליו ואם הרג הבועל את המקנא אינו נהרג עליו אבל אחר שרוצה להציל לבועל והרג למקנא נהרג עליו : ה הבא על הכותית נענש משום נדה שפחה כותית זונה :

פרק י א בן אסור להקיז דם לאביו ואפי' להוציא לו קוץ מבשרו או לפתוח לו מורסא אסור · ואסור להיות שליח להלקותו ולקללו א אם נתחייב מלקות או נדוי : ב איזה הוא בן העולם הבא עניו ושפל ברך ונכנע לכל ולומד תורה כל היום ואין מחזיק טובה לעצמו :

פרק יא א כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב : האומר אין תחיית המתים מן התורה א אפי' אם מודה בה אלא שאינו מודה בדרש הפסוקים שדורשים אותה מהם והוגה את השם באותיותיו אין לו חלק לעוה"ב: ב אסור למנוע תורה ב מכל מי שבא ללמוד· המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב · כל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו : ג כל מי שאינו מהנה תלמידי חכמים מנכסיו אינו רואה סימן ברכה בנכסיו וטוב לשייר ג פתיתין על השלחן המשנה בדיבורו כאילו עובד ע"ז והמסתכל בערותו גורם לו שלא יוליד · המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות ד אפי' תוה"מ והמפר בריתו של אברהם אבינו אפי' יש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעולם הבא ואפי' מודה בכל התורה כלה חוץ מדקדוק אחד או ק"ו או גזירה שוה אחת הוא בכלל כי דבר ה' בזה · ואפי' הלומד תורה ואינו מלמדה הוא בכלל דבר ה' בזה · וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק : והמלמד תורה לחבירו כאלו עשאו וכל הגורם לחבירו לעשות מצוה כאלו עשאה הוא בעצמו · המבזה תלמידי חכמים ה או מבזה חבירו בפניהם או אפי' אומר מאי אהני לן רבנן נקרא מגלה פנים בתורה ואין לו חלק לעולם הבא ותלמיד שיושב בפני רבו ונזכר לשמועה שלמדו ואמר הכי אמרינן סתם ולא אמר הכי אמר מר או מי שאומר מאי אהנו לן רבנן לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה ה] [או מי שאמר הני רבנן] או מי שקורא לרבו בשמו הוי אפיקורוס ואין לו חלק לעולם הבא· הקורא בספרי הצדוקים ו או בספר בן סירא אין לו חלק לעולם הבא· הקורא פסוק בבית המשתה שלא בזמנו ו] [או קורא פסוק] לשם זמר שלא בנגינתו אפילו הוא משיר השירים שהוא שיר מביא רעה לעולם · ואם קורא אותו בזמנו כגון בי"ט מענינו של יום מביא טובה לעולם : ד הלוחש על המכה ומזכיר שם שמים ורוקק אין לו חלק לעולם הבא ואם אינו רוקק לא חמיר כולי האי אבל איסורא איכא אפילו בלא הזכרת שם שמים ובלא רקיקה ואם יש בו סכנת נפשות מותר · ואם קורא פסוק להגין כגון בלילה על מטתו הרי זה מותר : ה סכין בשמן בשבת מעים הכואבים וממשמשין בהן ובלבד שישנה שיסוך וימשמש כאחד ז או יסוך ואח"כ ימשמש ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי הניטל בשבת על העין להקירה ואין שואלין בשדים בשבת ובחול מותר אם לא מפני הסכנה : ו מותר לשאול בשרי שמן ובשרי ביצים: ז ח כת חנפים וכת לצים וכת שקרנים וכת מספרי לשון הרע אינן מקבלין פני שכינה : ח המחזיק במחלוקת עובר בלאו. החולק על רבו כאילו חולק על השכינה והעושה עמו מריבה כעושה עם השכינה וכל המהרהר אחרי רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה : סליק מסכת סנהדרין

הגהות מהרי"ב א] ובטור סי' כה הגי' אפי' לא סביר : ב] נ"ל המקובלת וכן הוא בטור : ג] מע"מ מ"ז : ד] ובגמ' הגי' קונס : ה] גי' מע"מ : ו] מע"מ :

פלפולא

פרק ד א אותו שקרוב לעבור. פירש מהר"ר ולק כ"ן שע"י שקרובה לעבור במעט שתחזור לאחוריה יכולה חברתה גם כן שתעבור ע"כ ובקצור כ"י גרסינן אותו שאינו קרוב לעבור וכ"כ בח"מ סימן ער"ב : ב ואי לא קבלוהו. קאי אבין יחיד או שנים שאינן מומחין וכן מבואר בטור שם : ג ואם טעו פטורין מלשלם. הא מלתא לאו בפירוש איתמר בפנים אלא מכללא דאם קבלו ג' הדיוטות וטעו פטורים . יש ללמוד דשלשה מומחים אפי' קבלה לא בעו וקשה מאי האי דנקט הכא אפי' לא נקיטי רשותא ובטור כתוב אפילו לא קבלום עליהם וגם לא כתב דדנים אדם בעל כרחו גם שם כתוב הא דכל היכא דקם דינא אפילו הבעל דין לפנינו אינו מחזיר הלא משלם וכאן לא כתבו וצ"ע : ד לא שנא חילק כו' . עיין כל זה הסימן בפרק יש נוחלין סימן ב' ומה שכתבתי שם : ה ה"ג לגמור בו ביום : ו אין קובעין בתחלה גרסינן אך לא ידעתי זו מנין לו ובטור סימן ה' כתב דאין דנין ואם זמנו א"צ לבא ואפילו זמנו שיבא אחר כן ולא בא אין קונסין : ז נ"ל דה"ג בע"ש ועי"ט וכן לשון הטור שם :

פרק ה א רצון קוניהם . בפנים ובגמ' גרסי' קונס וכן העתיק בטור א"ח סימן תכ"ו אבל ראיתי גיר' זו להרמב"ם בפ"י מהל' ברכות ששם העתיק קוניהם וגם הר"ן העתיק כן ובסדורי התפלות בברכת יוצר כתוב ג"כ עושים באימה וביראה רצון קוניהם ויש אם למקרא הלא הוא אביך קנך דקרינן בסגול ובס' ערוגת הבשם להמדקדק מהר"ר שמואל ארקוולטי ז"ל בפ' כ"א העתיק הכתוב הלא הוא אביך קניך ביו"ד וכתב שהיו"ד היא במקום הא למ"ד הפעל ע"כ ואני אומר שאף אם תחסר הה"א למ"ד הפעל ותהיה י' הריבוי עכ"ז אינו מן הזרים אבל הוא כמו שאר שמות המיוחדים להקב"ה ששם מתרבים כמו אלהי אלהים ואדוני האדונים : ב פועלי אמת שפעולתם אמת. זו היא גי' רש"י ובפנים כתובה גי' התוס' פועל אמת שפעולתו אמת וכ"כ בקצור כ"י ובטור כתב לשתי הגרסאות :

פרק ו א שרבים עוברים עליו. מדנפשיה פי' כן וכ"כ בטור סי' שס"ד ולעיל מינה דהך כתב שלא יאהילו עליו: ב לאחר שמת . רש"י: ג אסורין כמו תכריכין. בגמרא משום דמיחלפי בתכריכין :

פרק ז א או הנשבע . כן פירש"י : ב את המת . רש"י : ג על פרק מפרקי איבריו . ובכלל זה מבין אצילי ידיו : ד חיה ששמה ידוע . רש"י : ה שד של בית הקברות . רש"י : ו ה"ג מיני שכבת זרע . והוא מפירש"י : ז לגבות המס . רש"י : ח ע"י שדים . בפנים נראה שמסתפק וכ"כ בטוי"ד ס"ס קע"ט שהרא"ש היה מסתפק ומיהו מסיים בה שהיה נוטה להתיר גם בזה ומסתמא דודאי מפיו הוא ששמע כן וכמ"ש ג"כ הב"י ומ"מ אין סדרן של הדברים נכון דה"ל להקדים דין ספר יצירה דפשיטא לן בגמ' לדין מעשה שדים דלא אפשט בגמרא ובקצור כ"י גרס לעשות מעשה ע"י ספר יצירה מותר לכתחלה וכן מותר לעשות מעשה ע"י שדים :

פרק ח א ה"ג ואם כבר עבר על העבירה אינו יכול . והוא בפנים סי' דלק' נעבדם בה עבירה כו' עוד בגמרא בפיסקא דהטא הלו חייבי כריתות כו' משעת הערה דפגמה אפטר ליה מקטלא ומזה יצא לו להרמב"ם בפ"א מהל' רוצח ולא מסברא בעלמא כמו שחשב בעל כסף משנה וכן בספרו ב"י סי'

חריפתא

תכ"ח : ב כל עבירות כו' . עי' בפרק אין מעמידין סימן ט' : ג יהרג ואל יעבור . ואפילו אין הכותי מכוין להעבירו על דת אלא להנאתו ל' הטור י"ד סי' קנ"ז :

פרק ט א ה"ג מקופה למי שאפשר . מדנפשיה כתב כן וכ"ל משום ההוא ירושלמי דסוף פיאה שכתבו בטור י"ד ס"ס רנ"ה וזהו כל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כאלו שופך דמים :

פרק י א אם נתחייב מלקות או נדוי . תמיהא לי דלא כתב חוץ ממסית ומדיח גם בטוי"ד סי' רמ"א לא כתבו . נ"ל דבשלמא מלקות אע"ג דהאידנא ליתא אפ"ה אגב דנדוי כתבו הואיל ואסור אבל ממסית ומדיח דאתינן למישרי והאידנא לית לן מסית ומדיח שאין כאן התראה שאין מקבלין עדי נפשות ואין דנין דיני נפשות ואי הוה כתב ליה איכא למטעי דמשרי שרי למסית ומדיח שבזמן הזה אע"פ שאינו נדון למסית ומדית כדינו :

פרק יא א אפי' אם מודה . רש"י : ב וההוגה כו' . לא ידעתי למה פסק כאבא שאול דיחידאה הוא ואי משום דבגמרא מפרשינן למלתיה בגבולין ובלשון עגה א"כ ה"ל לכתוב גם זה וסן הרמב"ם בפ"ג מהל' תשובה לא העתיק להאי דאבא שאול כלל ואין להשיב ממה שמפרשים דבריו בגמ' דמשום כך אין להוכיח דהלכה כמותו שכן דרך האמוראים לפ' דברי התנא אע"ג דלית הלכתא כוותיה כמ"ש בפנים בפ' המביא גט ובפ' הניזקין ובפ"ק דשבת ויראה לי דנפקא ליה מהא דפ"ק דמס' ע"ז דף י"ח בעובדא דר"ח בן תרדיון דאמר שנענש לשריפה שהיה הוגה השם באותיותיו ופריך היכי עביד כו' מהא דאבא שאול ש"מ דהלכתא כוותיה ולהרמב"ם נ"ל דהכי פריך מדלאבא שאול אין לו חלק לעולם הבא לרבנן מיהא איסורא איכא : ג מכל מי שבא ללמוד . דמפי תלמיד משמע ליה מכל תלמיד ומ"מ דוקא בסתם שאין אנו יודעים בו שאינו הגון אבל אם יודעין בו שאינו הגון אסור ללמדו כמו שפסק בחולין פ' הזרוע סי' ח' אסור ללמוד לתלמיד שאינו הגון אלא הכא במסתמא וכדאסקינן בגמרא פרק תפלת השחר דף כ"ז דלא כרבן גמליאל שהכריז מי שאין תוכו כברו לא יכנוס : ד פתיתין . לאפוקי שלמים כדמסקינן בגמרא : ה אפי' חול המועד . רש"י : ו או מבזה חבירו . הכי איתא בגמרא ובפנים נמשך אחר לשון הרי"ף : ז או בספר בן סירא אין לו חלק לעולם הבא . תמיהא לי דמדמה ספר בן סירא לספר צדוקים ממש ולא משמע כן בגמ' וכמו שהעתיק בפנים דאמרינן רב יוסף אסר נמי למקרי בספר בן סירא משמע דאיסורא בלבד הוא דאיכא ומיהו גירסת הרי"ף אמר רב יוסף אף ספר בן סירא כספרי צדוקים דמי אלא דקשיא לי טובא דבהדיא אמרינן בגמרא דרב יוסף עצמו אמר דמילי מעליותא דאית ביה דרשינן להו ואלו בספרי צדוקים כתב הרי"ף דדברי חכמים וגירסת הפנים דברים טובים שבהם נמי אסורין לקרותן והוא דבר תימה דהרי"ף וגם הפנים לא כתבו להא דרב יוסף תנינא ודוחק וכמעט שאי אפשר לומר שכל אותה סוגיא דמייתי רב יוסף מילי מעליותא מספר בן סירא דלא גרסינן להו בגמרא הרי"ף ורבינו אשר : ח או יסוך ואחר כך ימשמש ותמיהא לי דמסתמא הלכה כרבי יוחנן וכן פסק בטור א"ח סימן שכ"ז ודוקא שך ממשמש כאחד : ט כת חנפים וכת לצים . בקיצור כ"י גרס איפכא וגם זה אינו כגי' דבגמ' :

סליק קיצור פסקי הרא"ש ז"ל ממסכת סנהדרין

ספר שדה צופים

מפתח כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל במסכת סנהדרין שלא במקומן

מאת הרב הגאון מו"ה בצלאל רנשבורג זצ"ל.

פרק א

דף ג ע"א אלא מעתה טעו לא ישלמו. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ה': שם מדאורייתא חד נמי כשר וכו' אלא משום יושבי קרנות. הרא"ש ביבמות פ"ד סימן ל"א: שם לרבא לית ליה דשמואל. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן ג':

דף ה ע"א ת"ש דמ"ז בריה דר"נ דן דינא וטעה. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ה': ע"ב ר"א חזייה להההוא גברא דהוה קאי בבית הקברות א"ל לאו בן איש פלוני כהן אתה. הרא"ש בהלכות טומאה סימן א': שם יתיב ר"נ וקאמר להא שמעתא. (ועיין) הרא"ש בב"ב פ"ג סימן ל"א:

דף ו ע"א הב"ע דקבלוהו עלייהו. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן ב': שם א"ל ר"ס לר"א דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ה': שם והלכתא פשרה צריכא קנין. הרא"ש בב"מ פ"ט סימן מ"ג:

דף ז ע"ב דבי נשיאה אוקמי דיינא דלא הוי גמיר. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ה':

דף ח ע"א כקטן כגדול תשמעון וכו' אלא לאקדומיה. הרא"ש בשבועות פ"ד סימן ד':

דף ט ע"ב פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להורגו. הרא"ש בסנהדרין פרק ג' סי' א': שם לרצונו רשע הוא. הרא"ש בסנהדרין פרק ג' סימן י"ג: שם רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו וכו'. הרא"ש במכות פ"א סימן י"ד:

דף י ע"א פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו. הרא"ש במכות פ"א סי' י"ד:

דף יא ע"ב ואין מקדשין את החדש אלא ביום. הרא"ש בב"ב פ"ח סימן ג':

דף יד ע"א אלא בטלו דיני קנסות מישראל. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן א':

פרק ב

דף כא ע"א אר"י א"ר באותה שעה גזרו על היחוד ועל הפנויה. הרא"ש בקדושין פ"ד סי' כ"א:

דף כב ע"א המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו. הרא"ש בברכות פ"ה סימן ג':

פרק ג

דף כג ע"א זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן ב': שם ותכ"א בזמן שמביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין. הרא"ש בב"ב פ"י סימן כ"ז: שם כל כמיניה דפסל דייני. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן א': ע"ב הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן ל"ב:

דף כד ע"א אר"י בלולה במקרא בלולה במשנה בלולה בתלמוד. הרא"ש בקדושין פ"א סימן מ"ג: שם א"ל נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך. הרא"ש בב"מ פ"ה סימן ע': ע"ב ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא. הרא"ש בנדרים פ"ג סי' י' ובב"ק פ"ג סי' א': שם רש"א כל כה"ג לאו אסמכתא היא. (ועיין ברש"י). הרא"ש בב"מ פ"ה סימן ע':

דף כה ע"א ודכ"ע אימתי לפרש הוא. הרא"ש בחולין פ"ו סימן ט': שם ויחזור אבידה בדבר חשוב. הרא"ש בסנהדרין פ"ג סימן י': שם וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו. הרא"ש בב"מ פ"ה סימן ע': ע"ב תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והמסנין. הרא"ש בב"ק פ"ו סימן י"ז: שם מעיקרא סבור מציאה הס"ו לא שכיחא. הרא"ש בסנהדרין פ"ג סימן ט"ו: שם רועה שאמרו א' רועה בהמה דקה וכו'. הרא"ש בב"ק פ"ז סימן י"ג: שם מאי איריא ג' רועי בקר כל בי תלתא דלא גמרי דינא נמי. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ה':

דף כז ע"א להכעיס אביי אמר פסול. הרא"ש בב"ק פ"ג סימן א' ובסנהדרין פ"ג סימן ז' ובבכורות פ"ה סימן א':

דף כח ע"ב ההוא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי. הרא"ש בגיטין פ"א סי' י"א ופ"ט ס"ז ובב"מ פ"א סימן מ"ט ובמסכת מכות פ"א סי' י"א:

דף כט ע"א דאר"י א"ר צריך שיאמר אתם עדי. הרא"ש בב"ק פ"ג סימן ט"ז: ע"ב ההוא דהוה קרו ליה קב רשו. הרא"ש בב"ב פ"י סימן מ"ז: שם ההוא דהוה קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ו': שם הא אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן. הרא"ש בב"ב פ"ח סימן ב':

דף ל ע"א ולא הוה כתב בה במותב תלתא הוינא יחד ליתוסי. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן ה': שם מיכתב היכי כתבי. הרא"ש בסנהדרין פ"ד סי' ה': ע"ב דא"ר הודאה אחר הודאה הודאה אחר הלואה מצטרפי. הרא"ש בב"ב פ"ג סימן ל"א:

דף לא ע"א ההיא איתתא דנפיק שטרא מתותי ידה. הרא"ש בכתובות פ"ב סי' ט' ובב"ב פ"ה סימן ד' ופ"י סימן ל"ז: ע"ב כיון דאיתחזק בבי דינא אי בעי קלתיה לא אמרינן. הרא"ש בכתובות פי"ג סימן י"ב ובב"מ פ"א סי' כ"ד: שם אלא כופין אותו ודן בעירו. הרא"ש בבא קמא פרק י' סימן ו': שם שנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן וכו' כופין אותו ודן בעירו. הרא"ש בב"מ פ"ה סימן מ"ה: שם והיבמה הולכת אחר היבם להתירה. הרא"ש ביבמות פי"ב סימן י"ט: שם ה"מ היכא דקא"ל לוה למלוה וכו' עבד לוה לאיש מלוה. הרא"ש בב"ק פ"י סי' ג':

פרק ד

דף לב ע"ב רבא אמר מתני' דהכא בדיני קנסות. הרא"ש בסנהדרין פ"א סי' א': שם צדק צדק תרדוף וכו' אחר ר"א ללוד. הרא"ש בסנהדרין פ"ג סימן מ"א:

דף לג ע"א דאר"ש אר"א טעה בדבר משנה חוזר. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן ב': שם ה"ד שיקול הדעת. הרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ג: שם מעשה בפרה של בית מנחם וכו' והאכילה ר"ט לכלבים. הרא"ש בחולין פ"ג סימן כ':

דף לה ע"א אסרו תמון ולא תומן. הרא"ש בב"ק פ"ה סימן א':

דף לו ע"ב כי קאמר רב כגון ר"ט ור"א דלגמרי' דרב הוו צריכי וכו'. הרא"ש בב"ב פ"ד סי' ב': שם הכל לאתויי מאי אר"י לאתויי ממזר. הרא"ש ביבמות פי"ב סי' ב':

דף לז ע"ב ושמא תאמר מה לנו לצרה הזו וכו' באבוד רשעים רנה. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן כ"ח:

פרק ו

דף מג ע"ב ומנין שכיפר לו וידויו שנאמר וכו'. הרא"ש במ"ק פרק ג' סימן ע"ד:

דף מו ע"א שמעתי שב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה. הרא"ש בב"ק פ"ט סי' ה': שם ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן מ"א: שם והקרובין באין ושואלין בשלום הדיינין ובשלום העדים. הרא"ש במ"ק סימן נ"ה: ע"ב ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב. הרא"ש בברכות פ"ב סימן ט"ו ומ"ק פ' ג' סימן ג': שם אבעיא להו הספידא יקרא דהיי הוי או יקרא דשכבי הוי. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן נ"ב:

דף מז ע"א יכול אפי' פירשו אבותיו מדרכי צבור יטמא ת"ל בעמיו וכו'. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן כ"ח ובהלכות טומאה סימן א': ע"ב ההורג בגד למת. הרא"ש בברכות פ"ג סימן נ"ג ובהלכות ספר תורה סימן ג':

דף מח ע"א האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין. הרא"ש בהלכות תפילין סימן כ"ה: שם היה אביו ואמו מזרקין בו כלים מנוה על אחרים להצילן. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ע"ז:

דף מט ע"א מ"ט קטליתיה לעשאל. עשאל רודף הוה היה לך להצילו בא' מאבריו. הרא"ש בסנהדרין פ"א סימן ז':

פרק

דף נא ע"א פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה. הרא"ש בגיטין פ"א סימן י"ג:

דף נב ע"א כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא וכו' כהאי תנא. הרא"ש במגילה פ"ג סי' כ"ד: ע"ב למה ת"ח דומה לפני עם הארץ. הרא"ש בפסחים פ"ג סימן ט':

דף נו ע"א והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין. הרא"ש בשבועות פ"ד סימן ה': ע"ב ר' יהודה אומר אף על הסירוס. הרא"ש בב"מ פ"ז סימן ו':

דף נח ע"א הא כיצד נשא אחותו מן האם יוצא מן האב יקיים. הרא"ש ביבמות פ"ב סי' ב': שם רא"ח אביו אחות אביו אמו אחות אמו. הרא"ש ביבמות פי"א סי' ב': ע"ב ואר"ל עובד כוכבים ששבת חייב מיתה. הרא"ש ביבמות פ"ד סימן ל"א:

דף סו ע"א ר"י אומר משמע שניהן כאחד וכו' עד שיפרוט לך הכתוב יחדו. הרא"ש בהלכות כלאים סימן ז': שם אלהים ל"ל אא"ע לגופו תנהו ענין לאביו. הרא"ש בב"מ פ"ד סי' י': ע"ב אמר רבא למעוטי מעשה אידודין. הרא"ש ביבמות פ"ו סימן ד':

דף סח ע"א ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ לו תפיליו. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן א': שם פגע בו ר"ע מן קסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ. הרא"ש במ"ק פ"ג סימן מ"ד וסימן נ"ד:

פרק ח

דף ע ע"א אינו חייב עד שיאכל בשר חי וישתה יין חי. הרא"ש בברכות פ"ז סי' ל"ה:

דף עא ע"א ריב"י אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו. הרא"ש בקידושין פ"א סי' כ"ט:

דף עג ע"א ואלו הן שמצילין אותו בנפשן. הרא"ש בפסחים פ"ג סימן י':

דף עד ע"א רודף שהיה רודף אחר חבירו וכו' ולא הציל נהרג עליו. הרא"ש בב"ק פ"ג סימן י"ד: שם ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב. הרא"ש בסנהדרין פ"ח סימן ב': שם כל עבירות שבתורה וכו' יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וגלוי עריות ושפיכות דמים. הרא"ש ביבמות פ"ו סי' א'. ובכתובות פ"א סימן ד': שם אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. הרא"ש בע"ז פ"ב סי' ט': ע"ב דאלת"ה הני קוואקי ורימוניקי היכי יהבינן להו. הרא"ש בע"ז פ"ד ס"ב:

פרק ט

דף עז ע"א סוף חמה לבוא סוף צנה לבוא פטור. הרא"ש בב"ק פ"ח סימן ג':

דף פג ע"א גופא ואלו שביתה. הרא"ש במו"ק פ"ג ס"ג:

דף פד ע"א אונן מנ"ל דכתיב ומן המקדש לא יצא. הרא"ש במ"ק פ"ג סי' ג':

פרק י

ע"ב מחט של יד ליטול בה את הקוץ. הרא"ש בשבת פי"ב סימן ב':

דף פה ע"ב לכל אין שבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית. הרא"ש ביבמות פ"ב סימן ג':

דף פח ע"ב אינו חייב אלא עד דבר שעיקרו מד"ת ופירושו מדברי סופרים. הרא"ש בהלכות ציצית סימן ו':

דף פט ע"א הא א"ר זירא בית הילון שאינו רואה את האויר פסול. הרא"ש בהלכות תפילין ס"ה:

פרק יא

דף קא ע"א הקורא פסוק של שה"ש וכו'. הרא"ש בברכות פ"ה ס"א: שם סכין וממשמשין בבני מעיין בשבת. הרא"ש בשבת פכ"ב סי' י"ג: שם ולוחשין לחישת נחשים ועקרבין בשבת. הרא"ש בסנהדרין פ"ז ס"ד:

דף קב ע"ב מסיכא דקדים ביצולא. הרא"ש בברכות פ"ז סימן ע"ז:

הגהות ארץ צבי

על הגהות אשר"י מאת הג"מ יהודה צבי ז"ל בעה"מ שו"ת מנחת יהודה.

פרק ג סד"ה והוקמא בגמ' כו' והיכא שז"ב לו א' אין א' מהן יכול לחזור כו'. קאי אדלעיל שטענו בפניהם ועי' בח"מ סימן י"ג: ד"ה ודוקא כו' כן פרש"י כו'. בתוס' דף ג' ע"א בד"ה אי אפשר כו': בא"ד ומדקאמר זה פוסל כו' משמע דאפי' כו'. הגם דזהו לר"מ דמתני' ואנן קי"ל כחכמים מיהו ביושבי קרנות מודין חכמים לר"מ דזה פוסל כו': ד"ה אמר ר"פ כו' ואין להקשות דהא אמר (בסוף פרקין) אם הלוה רוצה לדון בעירו ומלוה רוצה למקום הועד כו'. היינו דמבואר שם המלוה כופה כו' הגם דהלוה רוצה לדון לפני ב"ד שבעירו ומדוע יכול הלוה הכא לומר אדון בפני אחר שהוא קטן: בא"ד ולהאי לישנא דשילהי כו'. דאלמא דא"ל המלוה להוציא הוצאות ניזל לפני ב"ד אחר מיהו (בז') [בג'] פרסאות לא מבעי הוצאות כמו לבית הועד: ד"ה הבא לידון כו' ולפרש"י כו'. ביאור דבריו אבוא בקצרה דלפי' התוס' דרבנן סברי כמ"ד א"נ לברר ודי בכת אחת וקי"ל כחכמים הגם דבפלוגתא דהבא לידון בשטר וחזקה דיי"ל הואיל וחזקה מכח שטר קאתי לכ"ע אפשר דנידון בשטר מיהו התוס' ביארו דגם ר' לא אמר אלא לכתחלה כו' יעו"ש ומ"ש בהג"א ובע"ד ואחר מצטרפין כו' הגם דבסוגיא קאמרי דלרבנן א"י לפסול הואיל דדי בכת אחת א"כ נוגע הוא יעו"ש מיהו זה קודם שבאו והעידו כת שניה אבל שהעידו כת אחת דדי בהן שוב יכול לפסול כת שניה אבל לרש"י דפי' בלישנא בתרא דחכמים סברי צריך לברר ולהביא ב' כתי עדים כשרים א"כ א"י לפסול כלל כת אחת מהם דנוגע הוא. ולפ"ז כ"ש בבא מכח שטר וחזקה דצריך לברר ולהביא השטר: [ד"ה וכ"כ מהרי"ת כו' כדאי' פ' ארבעה נדרים. כצ"ל והוא בפ"ג דנדרים כ"ז ב'. ועתוס' כאן כ"ו ב' ד"ה הלכה. ודברי רבינו הגר"א בח"מ סי' כ"ז ס"ק ל"ד צ"ע]: ד"ה ואם הם חתומים כו' [ד' דברים כו'. מכות ב' ב'] וכן מלקות. ובמתני' דמכות (ס' ב') איתא מבואר אלא הרגו אינן נהרגין מטעם ולא כאשר עשה רק דה"ה למלקות ג"כ שייך טעם זה ובממון דאפשר בחזרה יש דעה דלא מקרי כאשר עשה עי' בב"י בפ' ח"מ מזה [ובתוס' ב"ק ד' ב' ד"ה ועדים] ובמ"א ביארתי דלכאורה גם בממון מצינו דוקא כאשר זמם לאודיה דל"ש חזרה כגון שהעידו על שור הנסקל ואפילו לא נסקל עדיין רק שנגמר דינו ובא אחר וזכה והוזמו ואכ"מ. ועוד פלפלתי בהא דמבואר במכות דאין משלשין במכות יעו"ש בסוגיא בטעמא דרבא משום כאשר זמם וכו'. ויש לעיין לפ"ז לר"מ דמחייב שמונים חדא מאשר זמם ושניה משום לא תענה מדוע אין משלשין במכות השניה מיהו משום לא תענה בלא"ה ל"ק דמדוע אין משלשין דבזה מכח הלאו כ"א נלקה ארבעים ועיקר הפלפול בסוגיא אי משלשין הוא לחכמים דעיקר המלקות מקרא דועשיתם וכו' ועי"ז ביאר רבא מקרא כאשר זמם וכו' כנ"ל בסוגיא אבל עדיין יש לעיין בעדות דבן גרושה וחלוצה דביארו שם התוס' בדף ב' דכאשר זמם לא נכתב כלל לגבי בן גרושה וחלוצה והמלקות הוא מקרא והיה אם בן הכות הרשע וכו' ובה"ג מנ"ל דאין משלשין אמנם יש לומר לפי המבואר בסוגיא דכתובות ל"ג דבעינן משפט אחד לכולם ועוד יש ליישב ואין להאריך כאן: ד"ה והע"פ שהדין מ"ע כו'. קאי אמאי דאיתא בסוגיא בני אמוה [דמר עוקבא כו']: ד"ה האידנא כו' בבת ר"א. הוא בכתובות פ"ה א': [בא"ד לאפוקי. צ"ל לאפוכי]: ד"ה העדים שאמרו כו' ר"ש הכשיר כו'. עיין בח"מ סי' מ"ו באיזה קרובים איירי: ד"ה מכלל דשנים אפילו א"ל הוו עלי דייני כו' דקי"ל כשמואל כו'. ובפ"ק כתב הג"א דלא קי"ל כשמואל יעו"ש. ובגוף הדין שהמגיה שיכתבו בדרך פס"ד לפי המבואר בתוס' וברא"ש דלא איירי שמואל אלא באומר דינו כמו שנקראו דיינים מן התורה א"כ בה"ג שאמר הוו עלי דיינים סתם י"ל דלכ"ע יכולין לכתוב פס"ד דהא בקבלו כ"ע מודין וצ"ע כעת: ד"ה קטן בן י"ג כו'. קאי אהא דקאמרי בסוגיא דאין העדים תותמין אא"כ נעשה בגדול: ד"ה ופר"ת דר"נ לטעמיה כו' אך קשה כו'. אמנם בהתוס' בסוגיא ביארו דר"נ לטעמיה כו' ומה"ט נמי אע"ג דבעלמא אין מקבלין עדים כו' גבי קטן מקבלין עכ"ל: [סד"ה כך פסק רשב"ם כו' ואם יוצא מתחת כו'. קאי אסמפון שיש עליו עדים וכמ"ש בגמ' ספ"ק דב"מ ועתוס' כאן: ד"ה פירש"י עדי קיום כצ"ל (ופרש"י הוא בספ"ק דב"מ ועמ"ש הגר"א בח"מ סי' ס"ה ס"ק ס"ג) וקאי אהא דתניא אין עליו עדים. ועי' בתוס' כאן: בא"ד א"כ משמע ליה דכשר מטעם שליש. היינו מלשון הברייתא דקתני ויוצא מתי' שליש דהיינו מטעם דהא הימניה ולאו מטעם מגו ועי' בספ"ק דב"מ מזה: ד"ה פירוש כשהוא כתוב כו' ירושלמי כו' מתחת ידו של "מלוה" כתב ידו של לוה כצ"ל וכן מובא בש"ך סי' ס"ה ס"ק כ"ב יעוי"ש: בסה"ד דפסק. צ"ל דנפק וכן הוא בסוגיא דב"ב ז' ב':

פרק ד ד"ה וב"ד שהעידו לפניהם בלילה עדות גמורה כו'. הוא שיטת רשב"ם בב"ב [קי"ד א'] דסובר דאם קבלו עדות בלילה הוי קבלה וע"כ הא דאין הדיינים יכולין לדון כראו בלילה הואיל ולכתחלה אין יכולין לקבל עדות בלילה ולפ"ז נראה לכאורה דה"ה כראו בשבת ועי' בש"ך [סי' ז' ס"ק ס'] שהביא דין זה בצ"ע ואכ"מ: ד"ה אע"ג כו' בדבר שאפשר לבטל. והוא כעין דין המבואר בח"מ סי' ט"ז דממתינין ל' יום ואח"כ יפסיקו הדין וכ"מ לענין זמן ב"ד אח"כ וכדומה: ד"ה כשר כו' [וצ"ע "בפי' תוס'" בפ' בא סימן. כצ"ל ועי"ש בנדה כ' ע"א תוד"ה ור"מ ועי' כאן במרדכי]:

פרק ראשון

דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה וכו': (דף ב)

דיני ממונות הם הגזלות והחבלות בלי ספק אלא שדיני ממונות כולם מלבד גזלות והחבלות יתכן לדון בהם שלשה שאינם מומחין ואחד אם הוא מומחה לרבים[וענין מומחה לרבים]שתהיה חכמתו ומעלתו בתורה מפורסמת אצל ההמון כמו שיודעים זה החכמים אשר בחנוהו וקבלו דינו אבל גזלות וחבלות אין דנין בהם אלא שלשה מומחין ולפיכך חלק המאמר ולא אמר דיני ממונות גזלות וחבלות בשלשה: והוי יודע שלא נקרא בית דין מומחה כדי שיוכל לדון גזלות וחבלות אלא מי שהיה סמוך בא"י מן בית דין שלשה בא"י ואמרו נזק וחצי נזק ואע"פ שנזק[וחצי נזק]מכלל החבלות כי לפי שרצה לדבר בנזקים שמשלם העושה אותם יותר ממה שעבר עליו והם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דבר במה שמשלם המזיק פחות ממה שהזיק והוא חצי נזק וכיון שזכר חצי נזק זכר נזק שלם ואע"פ שהוא מכלל החבלות והואיל ודבר באלו הקנסות דבר בשאר הקנסות והם אונס ומפתה ומוציא שם רע והוא שיטעון טענת בתולים ולא נתבררה טענתו ר"מ אומר יהיה נדון בשלשה לפי שאינו מחויב אלא מלקות ועונש מאה כסף וזה אפשר לדון בשלשה ואם הוצרך לדיני נפשות יוסיפו על השלשה עשרים וחכמים אומרים אין ראוי לעשות כן שמא יצא לעג על השלשה הראשונים שאינן מומחין או שהן פסולין ולפיכך הוסיפו דיינין ורבי מאיר לא היה חושש לזה והטעם להיות אלה הדברים בשלשה אנשים הוא מה שאמר רחמנא בדיני ממונות עד אלהים יבא דבר שניהם ואין אלהים פחות משנים ומעיקר דתנו שהדיינים לא יהא מניינם לעולם אלא מנין נפרד רצוני לומר שלא יהיו זוגין כדי שאם נפל ביניהם מחלוקת בדין מן הדינים על כל פנים צריך שיהיו רובם מסכימים על דעת אחת והמיעוט על חלופו ונלך אחר הרוב כמו שלותה התורה בזה שנאמר אחרי רבים להטות ולפיכך לא יהיה ב"ד פחות משלשה ואין הלכה כרבי מאיר:

מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג עיבור החדש כו' עיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר רבן שמעון ב"ג אומר כו': (שם)

אמרו בברייתא כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל בשלשה מתחילין בחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה אחד אומר ליֵשב שנים אומרים שלא ליֵשב בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים ליֵשב ואחד אומר שלא ליֵשב מוסיפין עליהם שנים נושאין ונותנין בדבר שנים אומרים צריכה לעבור ושלשה אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהם עוד שנים וכשיהיו שבעה יהיו נושאין ונותנין עד שיסכימו הארבעה לדבר אחד ויעשו מעשה והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה דברי כו': (שם)

סמיכת הזקנים הוא מנוי הדיינין והרמז על זה מה שנאמר ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו ואין אנו צריכין סמיכה בידים אבל האיש אשר ראוי למנותו יאמרו לו הבית דין הממנים אותו אתה רבי פלוני סמוך אתה ורשאי אתה שתדין דיני קנסות ובזה יהיה האיש ההוא סמוך והוא נקרא אלהים וידין כל הדינין ודבר זה לא יהיה כי אם בארץ ישראל ואמרו ז"ל אין סמיכה בחוצה לארץ אבל צריך שיהיה הממונה ואותו שרוצין למנותו כולם בארץ ישראל וכשתהיה לו סמיכה בארץ ישראל הוא רשאי לדון דיני קנסות ואפילו בחו"ל לפי (שיש) שמעקרנו סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ כמו שנבאר לפנים ולענין אם צריך שיהיו השלשה סמוכין ואז יהיו יכולים לסמוך שום אדם יש בזה ספק ומה שנתבאר מן התלמוד שיהיה הגדול שבהם סמוך ויצרף עמו שנים ויסמוך מי שירצה ויראה לי כי כשתהי' הסכמה מכל החכמים והתלמידים להקדים עליהם איש מן הישיבה וישימו אותו לראש ובלבד שיהא זה בא"י כמו שזכרנו הנה האיש ההוא תתקיים לו הישיבה ויהיה סמוך ויסמוך הוא אחר כן מי שירצה שאם לא תאמר כן אי אפשר שתמצא ב"ד הגדול לעולם לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך על כל פנים והקב"ה יעד שישובו כמו שנאמר ואשיבה שופטיך כבראשונה ויועציך כבתחלה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק וזה יהיה בלא ספק כשיכון הבורא יתברך לבות בני אדם ותרבה זכותם ותשוקתם לשם יתברך ולתורה ותגדל חכמתם לפני בא המשיח כמו שיתבאר זה בפסוקים הרבה במקרא. נאמר בעגלה ערופה וסמכו זקני העדה ר"י אומר וסמכו אין פחות משנים זקני אין פחות משנים אחרים ואין ב"ד שקול וצריך שיהיו הזקנים מנין נפרד מוסיפין עוד אחד. ור' שמעון סבר זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עוד אחד והלכה כרבי יהודה. ומה שאמר חליצה בשלשה והוא המאוס ומה שאנו עושים חליצה בחמשה לגלויי מלתא בעלמא וכבר בארנו בפ' שלשה עשר (הלכה ב) מיבמות כי המיאון אפשר לעשות בפני שנים: ואמר נטע רבעי ר"ל פדיון נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועים הוא כשיתחילו אותן פירות להרקיב ולפיכך צריך להראותם לסוחרים שידעו שיעור אותו קלקול: ואמרו ההקדשות בשלשה כלומר מי שרוצה לפדות שום דבר מן ההקדשות שיש להם פדיון והם מה שהוקדש לבדק הבית צריך שלשה שידעו דמי אותו הדבר וכמו כן מי שאמר ערכו עליו ובא הכהן לקבל ערכו ואין לו מעות ויש לו מטלטלין יקח ממנו שיעור ערכו ע"פ ג' שידעו שאותו הדבר שוה ערך שעליו ואם אין לו אלא קרקע יקח ממנו שיעור ערכו על פי עשרה אנשים והאחד מהן כהן ויעריכו שאותו הקרקע שוה ערך שעליו וכן מי שאמר דמיו עליו שראוי להעריכו כעבד הנמכר בשוק יעריכו אותו גם כן עשרה בני אדם והאחד מהן כהן וישלם מה שאומרים שהוא שוה וזה פירוש אמרו והאדם כיוצא בהם כלומר שיעריך האדם כמו שיעריך הקרקעות:

דיני נפשות בכ"ג הרובע והנרבע בכ"ג כו': (שם)

הביא ראיה במה שנאמר ואת הבהמה תהרוגו א) ואם תאמר שזה שאמר ואת הבהמה תהרוגו בא ללמד שהבהמה גם כן חייבת מיתה ולא להקיש זה לא היה צריך ללמד לפי שכבר ביאר הריגת הבהמה והוא מה שנאמר והרגת את האשה ואת הבהמה. ודברי ר' אליעזר כל הקודם להרגם זכה כשהרג אחד מהם ההורג אותו זכה לשמים בלא ב"ד. ור' עקיבא סבר כי נחש אין מיתתו בעשרים ושלשה אלא שימית אותו יחיד והטעם היות דיני נפשות בעשרים ושלשה עוד יתבאר בעה"י (סוף פרקין) והלכה כרבי עקיבא:

אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר כו': (שם)

דין שבט הוא שיודח כולו ולא דנין אותו אלא בבית דין הגדול [לפי] שאמר הכתוב והוצאת את האיש ההוא וגו' שיחידים בלבד כגון איש ואשה הם שנהרגים בשעריך בבית דין של שלשה ועשרים אבל כל השבט לא אלא בבית דין הגדול: ונביא שקר למדנוהו מזקן ממרא בהקש לפי שמצינו בנביא שקר דבר והוא אמרו אך הנביא אשר יזיד לדבר וגו' ובזקן ממרא נאמר כי יפלא ממך דבר וכמו שזקן ממרא בבית דין הגדול כמו שבא הכתוב עליו וקמת ועלית וגו' כן נביא שקר: אמנם כ"ג הוא למד ממה שנאמר כל הדבר הגדול יביאו אליך ר"ל דבר האיש הגדול ואין לנו גדול זולתי כ"ג כמו שנאמר והכהן הגדול מאחיו: ומלחמת הרשות למדנוה ממה שהי' דוד נוהג שלא היה יוצא למלחמת הרשות עד שהיה יועץ עם סנהדרי גדולה כמו שהוא מפורסם אצלנו ממנהגם עליהם השלום ומלחמת הרשות היא מלחמת עמון ומואב וישמעאל ודומיהן ומלחמת מצוה היא מלחמת עמלק ושבעה עממין בלבד: ואין מוסיפין על העיר כלומר שלא יוסיפו בירושלים מקומות שיש להם קדושה קלה לעשותה קדושה חמורה ממנה כי העזרות קדושתם גדולה משאר ירושלים וירושלים קדושתה מעולה משאר א"י כמו שיתבאר בפ' ראשון מטהרות (משנה ח) וא"א לחדש קדושה אלא בב"ד הגדול כמו שאמר הקב"ה למשה ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו הלוי הי' לו ולבית דינו וסנהדראות לשבטים עשה אותם משה ובית דינו כמו שאמר הכתוב ואתה תחזה מכל העם וגו'. וטעם עיר הנדחת ושבט שהודח אחד לפי שאין נהרגין בכל שער אלא יחידים: וספר הוא המקום הקרוב לאויב תרגום לחוף ימים על ספר ימא והטעם בזה כי אם יהיו קצוות הארץ חרבות יבואו בהם העכו"ם ויחריבו א"י ואין פירוש אין עושין שלא יהרגו יושביה אבל פירושו שלא יעשו בו כל מצות עיר הנדחת והוא מה שנאמר והיתה תל עולם וזה שהזהיר שלא להחריב שלש עיירות אין זה אלא בב"ד אחד ומקום אחד כלומר שלא יהיו קרובות זה לזה:

סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד כו': (שם)

רבי יהודה לא היה מונה משה רבינו עליו השלום מכלל הסנהדרין לפי שסבר שמה שנאמר ונשאו אתך במשא העם אין רוצה לומר שידונו עמך אלא רוצה לומר שידונו במקומך וחכמים אומרים שענינו ידונו עמך והלכה כחכמים: ומה שאמר עדה שופטת ועדה מצלת ר"ל עדה תאמר זכאי והיא המצלת אותו ועדה תאמר חייב והיא השופטת ולא יתחייב עד שיהיו המחייבים יותר על המזכין שנים ולפיכך צריך להוסיף עוד שנים כדי שיהיו עדה שופטת ועדה מצלת ושנים שופטים כלומר מחייבין ואין בית דין שקול מוסיפין עוד אחד הרי שלשה מוסף על השתי עדות ודברי רבנן מאה ועשרים מבואר בתלמוד וזה מנינם סנהדרי קטנה כ"ג ושלשה שורות של עשרים ושלשה ועשרה בטלנין של בית הכנסת והם בני אדם שאין להם עסק אלא מלאכת שמים רוצה לומר לקרות בתורה וישיבת בתי כנסיות שני סופרים ושני חזנים ושני בעלי דינים ושני עדים ושני זוממין ושני זוממי זוממין ושני גבאי צדקה ושלישי לחלק צדקה ורופא אומן ולבלר ומלמד תנוקות הרי מאה ועשרים ורבי נחמיה אומר שהפחותין מכל הממונין במעלה הם שרי עשרה ושלשה ועשרים דיינים הם שרי עשרות למאתים ושלשים ואין הלכה כר' נחמיה:

פרק שני

כהן גדול דן ודנין אותו מעיד ומעידין כו': (דף יח ע"א)

מה שאמר מעיד אינו בכל עדות שיזדמן אלא בעדות שיהיה מיוחדת במלך בלבד לגודל מעלתו וכל בני אדם מעיינין בו לא יניח בעבור זה והלכה כרבי יהודה. [וכשהוא מנחם וכו']. מה שאומר לבני אדם כשמנחם אותם הוא תנחומו. ופירוש מברין מאכילין. וספסל הוא כסא קטן:

המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא כו': (שם)

זה במלכי ישראל בלבד לפי שהיו עברינין במלכותם לא היו משבחין השפלות ולא היו נכנעין לדברי תורה אבל מלכי בית דוד דנין ודנין אותם לפי שהם יודעים התורה ולא היה רע בעיניהם השפלות וההכנע לדברי תורה לפי שמלכותם על פי התורה לא יגרע ממנו ענותנותם אמר הכתוב על בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט ודוד ע"ה מכלל סנהדרי גדולה היה והלכה כרבי יהודה במה שאמר נושא הוא אלמנתו של מלך אבל חליצה ויבום אין שומעין לו לפי שזה קלון לו ויירקה בפניו והואיל ואין שם חליצה אין שם יבום ומעקרנו מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול ולפיכך אין שומעין לו:

מת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו כו': (דף כ ע"א)

פלטרין שלו הוא ארמונו: לפייסו לדבר על לב העם ולהודיעם כי לא היתה כונתו להרגו: ודרגש הוא ממיני הכסאות והמטות והוא גדול מספסל ואין הלכה כר' יהודה:

ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של כו': (שם ע"ב)

לא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה כו': (דף כא ע"א)

לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו וכסף כו': (שם ע"ב)

מלחמת הרשות מלחמת של שאר האומות זולתי של שבעה עממים ומלחמת עמלק כמו שבארנו בשמיני מסוטה (הלכה ו) ומתנאי מלחמת הרשות שלא תהיה אלא במלך וסנהדרין: ופירוש אין ממחין שאין חולקין עליו: וחלק בראש הוא שיקח חצי כל השלל שחוללין כל העם מוסיף על כל מה שהיה לאותו המלך: מותר למלך להרבות סוסים כל מה שירצה לרכוב החיילים שלו ולהרבות סוסים במלחמותיו כדי להרעיד האויב אבל מה שאסרה תורה להיות לו סוסים לבטלה באורות מוכנות לרכוב הוא בהם באיזה יום שירצה או להנהיג אותם לפניו כמו שעושין שאר מלכים אבל אינו מותר שיהיה לו זולתי סוס אחד לרכוב בו כאחד העם: אספניא הגבורים והחיילים: ואין אסור גם כן עליו להרבות כסף וזהב אלא לעצמו כלומר הראוי לו בארצו ובגבוליו וצרכיו אבל אוצרות הגנסים המוכנות לצרכי ישראל מצוה להרבות ויכתוב שני ספרי תורה שלמים האחד יהיה עמו תמיד לא ימוש ממנו כמו שזכר בכאן והשני יהיה מונח בבית גנזיו ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון:

אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין כו': (דף כב ע"ב)

כשהוא מסתפר פירוש כשהוא מגלח שער ראשו ושאר המאמר מבואר:

פרק שלישי

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד כו': (דף כג ע"א)

הטעם במה שאמרו חכמים כי שני הדיינין הם שבוררין השלישי לפי שהדיין שיברור האחד מן השני בעלי דינים יהפך בזכותו וכן הדיין השני יהפך בזכות הבעל דין השני שברר והשלישי יכריע ביניהם ולא יהיה נוטה עם אחד מן השני בעלי דינין לפי שלא ברר אחד מהם ומחלוקת ר' יהודה וחכמים אינו בדיינין מומחין אלא בדיינין שאינן מומחין לפי שר' מאיר אומר כיון שהם אינם מומחין יש לו לטעון ולערער בדיניהם וחכמים אומרים כיון שהם כשרים הרי הן כמומחין שאינו יכול לפוסלן: וענין מה שאמרו חכמים כיון שהם כשרים וברורים הוא פירוש וכאלו אמר אם היו כשרים הרי הם כמומחין שאינו יכול לפוסלן: והמתברר מכל התלמוד מזה הענין מה שאני אומר לך וזה שהבעלי דינין כשיתרצו בדין מי שבררו בני אדם וקבלו עליהם דינם ואפילו לא היו אותם בני אדם מומחין רצה לומר אלא הדיוטות דינם מקובל עליהם אלא אם כן טעו בדין שחוזר ובטעות הדיינין בדין יש דרכים ומחלוקת ואין זה מקומו ואם הבעלי דינין לא בררו אותם הדיינין ולא מנו אותם עליהם אלא שהם מאליהם עמדו להם לדון בין בני אדם או שמנה אותם מלך או שלטון או קהל זקני הקהל ולא מנו אותם הבעלי דינין אם היו מומחין דיניהם דין ומקובל כיון שלא טעו כמו שבארנו וענין מומחין שיהיו חכמים בתורה יודעים במקראות הכתובים בה יכולים לסבור ולהוציא דבר מתוך דבר כמו שביאר בתלמוד אומר כגון אנא דגמירנא וסבירנא רצוני לומר שאני יודע וזוכר לתורה שבכתב ושבעל פה ויש לי יכולת לסבור ולהקיש ואני מבין הענינים וכל איש שהוא כזה יש לו לדון ואפילו יחיד ואע"ג דלא נקיט רשותא מריש גלותא ובלבד שיהא מפורסם אצל בני אדם שהוא כן וזהו ענין מומחה לרבים ואם אינו מומחה אין דינו דין ואפי' שידון דין אמת ואפילו נטל רשות מבית ראש גולה שאין הרשות מועלת אלא למומחה כמו שיתבאר בתלמוד אבל זה המומחה דלא נקט רשות אין לו רשות להכריח הבעלי דינין שידונו לפניו אבל מי שדן הוא לא יקבל עליו דינו אבל המומחה דנקיט רשות מריש גלותא ידין בעלי דינין בין רצה כל אחד מהם או לא רצה ואין יכול אחד מהם לצאת מדינו בכל ארץ ישראל וראש ישיבה הוא דן גם כן על בעלי דינין ואפילו לא רצו אבל זה בארץ ישראל בלבד זהו המתבאר בזה הענין: ומה שאמר זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה אין מחלוקתו עם החכמים במי שהביא שני עדים שיעידו לו בדבר מן הדברים שבעל דינו יפסול אותם ושומעין לו כי זה מבואר שאין שומעין לו אלא אם הביא ראיה שהם קרובים או פסולים אבל מחלוקת רבי מאיר עם חכמים כשיתבע ראובן לשמעון שיש לו אצלו ממון והביא ראובן שני עדים והעידו שהוא כדבריו אחר כך הביא שני עדים אחרים והעידו גם כן כמו עדות השני עדים הראשונים ואם טען שמעון ואמר אלה הארבעה עדים פסולים רבי מאיר אומר שומעין לו ונאמר לראובן הבא ראיה שהם כשרים לפי שאתה לא היית מביא עדים אחר עדים על ענין אחד בעצמו אלא שאתה יודע שיש בהן מי שאינו כשר לעדות ואנחנו לא נדע איזו כת מהם הפסולים אם הם הראשונים או הם האחרונים אם כן יש לך לקיים הכשרות באחת הכתות וחכמים אומרים אין אנו חוששין בהביאו עדים אחר עדים לפי שלא עשה זה לפי שאחד מהן פסול אלא לחזק טענותיו ולהודיע כי זה ידוע אצל רבים ואין שומעין לשמעון אלא אם ברר הדבר שיש בהם פסול. והלכה כחכמים בכל הדברים:

אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין כו': (דף כד ע"א)

מחלוקת רבי מאיר וחכמים לאחר גזר דין וגזר דין הוא לאחר שיקבל הדיין העדות ויאמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אבל קודם לכן יכול לחזור בו ואפילו לדברי חכמים וכשנפל בקנין שהוא מקבל עליו עדות איש פלוני או דין איש פלוני אינו יכול לחזור בו לפי שאמרו חכמים אין לאחר קנין כלום ואין הפרש בין שיאמר לו דור לי בחיי ראשך ואתן לך מה שאתה תובע כיון שהשביעו הדיין על הדרך שאמר לו או שקנו מידו שנתרצה בשבועתו אינו יכול לחזור בו לפי שהלכה כחכמים: ופירוש דור נדור לי בחיי ראשך מגזרת נודר:

ואנו

הגהות מהגרי"ב א) [התוי"ט כתב דדברי הרמב"ם בזה צריך עיון אבל בחיבורי יש סדר למשנה כתבתי פסק נכון בס"ד]:

ואלו הן הפסולין המשחק בקוביא והמלוה כו' : (שם ע"ב)

לפי שאמר במה שקדם נמצא אחד מהם קרוב או פסול בא עכשיו לבאר מי הוא הפסול ומי הוא הקרוב ואמר המשחק בקוביא והוא שחוק ידוע והוא הנקרא בערבי נר"ד ושטרנ"ג על תנאי שמשימין כספים למי שיעשה כך או שלא יעשה שיקח אותן כפי שמסכימין באותו השחוק ואסור זה לפי שהוא מתעסק בדבר שאין בו תועלת לישוב העולם ומיסודי התורה שהאדם אין ראוי לו להתעסק בעולם הזה אלא באחד משני דברים או בתורה כדי שתשלם נפשו בחכמתה או במלאכה שתועיל לו בהתמדת המציאות או האומניות והסחורות אלא שראוי למעט מאלו ולהרבות בתורה כמו שאמרו רז"ל (אבות פ"ד משנה יו"ד) הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. ואשוב לענין ההלכה. מלוה ברבית בין הלוקח בין הנותן שניהם פסולין : ומפריחי יונים הם לוקחין ממון שאינו שלהם לפי שהם מושכין הזכרים בנקבות ונקבות בזכרים כמו שהוא מפורסם אצל המתעסקים בזה וכן סוחרי שביעית לוקחין ממון שאינו שלהם לעשות סחורה : ופירוש דברי ר"ש מה שאבאר לך בזה כי בראשונה היו אנשים אוספי שביעית פסולין וסוחרי שביעית פסולין וכאשר גברו הגוים ואנסו ישראל והכריחום לתת להם סעודות בכל שנה חזרו בני אדם לאסוף זרע שביעית רוצה לומר התבואות הנעשות באותה השנה ומוליאין אותה במנת המלך ובאותה שעה אמרו אוספי שביעית כשרים לפי שלא היו אוספים לעצמם וסוחרי שביעית בלבד הם הפסולים וזהו שאמר חזרו לקרות' סוחרי שביעית כלומר חזרו לומר שלא יהיה פסול אלא סוחרי שביעית : ולא יעלה על דעתך שאלו בלבד פסולי עדות אבל הם רבים יארך לפרשם. והנה לך שני עיקרים שכוללים רובם אבל לא ימצא יוצא משני אלה העיקרים אלא מעטים וזה כי כל מי שיעשה עון שיתחייב עליו מלקות הוא פסול לעדות ואפילו שלא יהיה באותו העון שום פני' לממון כלל כגון אוכל בשר בחלב אוכל נבלה או משחית פאה או לובש שעטנז וכיוצא בהם לפי שהתורה האמיתית קראה כל מחויב מלקות רשע כמו שנאמר והיה אם בן הכות הרשע והזהירה שלא לקבל עדות רשע כמו שנאמר אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס ומפי השמועה למדנו בפירוש דבר זה אל תשת רשע עד וכשהלקו אותו חזר כשר לעדות כמו שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא אחיך זהו העיקר האחד. והעיקר השני הוא כי כל מי שיקח ממון שלא כדין ואף על פי שאינו מחויב מלקות הוא פסול לעדות כגון גנב וגזלן ומלוה ברבית ומגד לקיחת ממון שלא כדין גם כן שמו מפריחי יונים והחמסנין והגבאין והמוכסין והרועים ואוכלי צדקה של כותי' פסולי עדות לפי שהגבאים יש שלוקחים לעצמן וכמו כן המוכסין והרועין משלחים מקניהם בשדות בני אדם. וצדקה של כותים אינה מותרת לישראל ולאכול אותה בפרהסיא מבלי צורך הוא עבירה אבל אלו הם פסולי עדות מדרבנן ולפיכך לא תתקיים בהם הפסלנות כדי שתהא עדותן פסולה אלא אחר ההכרזה וידעו בני אדם שהם פסולין ופסולי עדות דאורייתא אינן צריכין הכרזה אמנם עד זומם הוא פסול לעדות לפי שפעמים יהיה מחויב מלקות ופעמים יהיה מחויב ממון כמו שנתבאר בפרק שלישי מכתובות ואין צריך לומר במחויבי מיתות בית דין שהם פסולין כיון שיבא בהם גם כן שם רשע והוא שנאמר אשר הוא רשע למות וחזרת זה המין השני עד שיהיו כשרים להעיד שיחזרו מה שלקחו מממון שלא כדין לבעלים ואם אפשר לו ראוי שיחזיר הדבר שלקח בעין ואחר כן שישורו ממעשיהם הרעים מכל וכל ואפילו על הדרך המותר להם כגון שיחזיר הרבית שלקח ולא יתעסק ברבית ואפי' עם הגוים ואף על פי שהוא מותר וכמו כן המשחק בקוביא לא ישחק בו ואפי' בלא תנאי ממון ומפריחי יונים לא יתעסק בהם ואפי' במדבר שאין שם גזילה ועל זה תקים וכשיתפרסם על אחד מהם שחזר בתשובה כזאת והעידו עליו עדים בכך וכי הוא היה יכול לעשות כמו שהיה עושה מתחלה מן העבירה ולא עשה מפני התשובה הנה חזר להיות כשר והלכה כרבי יהודה :

ואלו הן הקרובים אביו ואחיו ואחי אביו ואחי כו' : (דף כז ע"ב)

חמיו אבי אשתו וגיסו בעל אחותו וחתנו בעל בתו ואמרו הם ובניהם וחתניהם רוצה לומר בעלי בנותיו לפי שבעל בתו של אדם כמו בתו לפי שהבעל כאשתו וכן בנו של אדם או חתנו כעדות אחד הוא וזה שאמרנו בן גיסו וחתנו רצונו לומר שבן גיסו קרוב כשיהיה אותו הבן או הבת מאחות אשתו אבל בן גיסו וחתנו מאשה אחרת שאינה אחות אשתו הוא רחוק : וחורגו בן אשתו מאיש אחר הוא וזה קרוב אבל בן חורגו וחתן חורגו לא ואשת חורגו לא יעיד לה לפי שהיא כבעלה והעיקר שיתבאר לך ממנו איזה קרוב כשר להעיד איזה פסול להעיד הוא כמו שאבאר לך וזה כי אותם בני אדם היוצאים משרש אחד תחלה והם האחים נקראים ראשון בראשון ואינם יכולים להעיד זה על זה והמעלה השנית והם בני אחות האב אלו על אלו או בני אחות האם קצתם על קצתם או בני אחי האם עם בני אחי האם או עם בני אחי האב אלו עם אלו נקראים שני בשני ואין עדותם כשרה קצתם עם קצתם והמדרגה השלישית והם בני בני האחים עם בני בני אחיו או אחותו נקראים שלישי בשלישי ועדותם כשרה קצתם על קצתם ועדות שלישי בראשון ג"כ עדותם כשרה כגון עדות אחי האב על בן בנו של אחיו וכמו כן עדות בן בן האח על אחי אביו שתהא עדות שני בשלישי כשרה והאיש כאשתו והאשה כבעלה לענין העדות כגון האיש עם בעל אחותו ראשון בראשון לפי שהבעל כאשתו וכן הוא עם אשת אחיו ראשון בראשון לפי שאשה כבעלה והאב ובנו הם ראשון בראשון והטעם שלא מנה אותו במשנה ואמר אביו לפי שהוא מבואר במקרא ולא למדנו אסור עדות הקרובים אלא ממה שהזהיר השם יתעלה מלהעיד האב על בן או הבן על האב כמו שנאמר לא יומתו אבות על בנים וגו' כלומר לא יומתו בעדותם : ואמרו וכל הראוי לו ליורשו אינו מדברי משנה ראשונה אבל הוא תשלום משנת רבי עקיבא : וקרוב ונתרחק הוא שתמות אשתו או יגרשנה שהיא הקורבה בינו ובין משפחה אחרת ואין הלכה כמשנה ראשונה ולא כר' יהודה :

האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל כו' : (שם)

שושבינו הוא רעהו כגון הריעות שעושין בזמן הנשואים ונקראין שושבינין ואין הלכה כר' יהודה אלא אוהב ושונא כשר לעדות אבל הוא פסול לדון כלומר שאסור לו לדון לאוהבו ולשונאו ולא לידון אינים לא למאן דמרחם ליה ולא למאן דסני ליה והרבה מעשיות בתלמוד מחזקי' עקר זה ומאמנין אותו ומזהירין עליו ואין ראוי לסבזות בכל זה במחשבות שאין בהם אמת :

כיצד בודקין את העדים היו מכניסין אותן כו' : (דף כט ע"א)

מאיימין מיראין מפחידין ויכבידו עליהם גדולת העדות מבארין להם מה שיש בעדות שקר מן הבזוי וכובד העונש למעיד אותה : ופירוש בפנינו הודה לו שאמר לנו הוו עלי עדים שאני חייב לו מנה או כיוצא בזה או אמר לנו דרך הודאה ומסירת עדות אבל אם הודה בפניהם בדרך ספור דברים ולא אמר להם הוו עלי עדים וזהו מה שאמר הוא אמר לי שאני חייב לו שאין עדות זו מועלת. ויוסיפו הדיינין הוא שיוסיפו שנים ויהיו חמשה. ואם אירע עוד כגון זה המאורע בעצמו ואמרו שנים זכאי ושנים חייב ואחד איני יודע או שאמרו הארבעה זכאי או חייב ואחד איני יודע יוסיפו שנים כן יעשו תמיד עד שיהו שם מנין שיאמר סברתו ומנין גדול ממנו שיאמר ספק אותה סברא :

גמרו את הדבר היו מכניסין אותן הגדול כו' : (שם)

מכניסין אותם כלומר לבעלי דינין וזה כי הדיינין ישאו ויתנו בדין ובעלי דינין יוציאו אותם מעליהם אחר שמשמעו טענותיהם והטעם בזה כדי שלא ישאו פנים לאחד מבעלי דינין ועוד שלא ידע החייב מי חייב אותו כדי שיהיו הדיינין אהובים אצל בני אדם ולא ידע אחד מהם מי הוא אשר חייב ולא אשר זכה ולפיכך אמרו במי שמגלה הסוד מהם ומודיע ומי הוא המזכה ומי הוא המחייב הולך רכיל מגלה סוד א) והלכה כרבן שמעון בן גמליאל :

כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמרו כו' : (דף לא ע"א)

פונדתו הוא הבגד שלובש סמוך לבשרו ואין הלכה כרשב"ג לפי שמאחר שאמר אין לי עדים ואין לי ראיה אין שומעין לו אם הביא ראיה אחר כן לפי שיש לנו לומר אין טוב ראיה זו או באלו העדים כיון שכבר אמר תחלה שאין לו ראיה בשום פנים אבל כשיאמר יש לי עדים במדינת הים או יש לי שטר לשם אין שומעין לו אלא חותכין הדין כפי המצוי וכשיביא עדיו או שטריו סותר הדין וידונו לו כמה שנראה הואיל ולא אמר להם בתחלה אין לי עדים ואין לי ראיה :

פרק רביעי

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות כו' : (דף לב ע"א)

אמרו אחד דיני ממונות בדרישה וחקירה זהו דבר תורה אבל כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אמרו שלא יאריכו הדרישה והחקירה בדיני ממונות אבל הבדיקה אין לסמוך עליה בדיני ממונות כלל וכלל אלא אם כן היה באותו הדין דבר נסתר כמו שאמרו דין מרומה וההפרש בין חקירה ודרישה והבדיקה כי החקירה והדרישה הם הדברים המורים אל הענין בדין כגון כמה הלוה לו ומתי הלוה לו ועל אי זה דרך הלוהו ובאיזה מקום הלוהו לו כלומר באי זה עיר. ובדיקה הוא בדברים שאינם מורים בענין כגון שנאמר איזה בגד היה לבוש המלוה או לוה בשעה שלקח המעות או עומד היה אחד מהם או יושב והמעות אם היו בבגד משי או בבגד צמר וכיוצא בדברים אלו שהן בדיקות שאינן מועילות בענין הדין : וע"פ שנים לחובה כגון שיהיו אחד עשר דיינין אומרים זכאי ושלשה עשר דיינין אומרים חייב דמוסיף מנין המחייבים על המזכים שנים ואז יהרג. ואם תאמר איך יתכן זה ובי"ד הם כ"ג בלבד כמו שקדם באורו וא"א שיוסיפו המחייבין על המזכין שנים אלא כשהב"ד הם (כ"ה) [כד*] כמו שזכרנו. התשובה על זה היא כי כשיאמרו אחד עשר זכאי ואחד עשר חייב ואחד איני יודע שראוי שיוסיפו הדיינים שנים כמו שהקדמנו ויהיו אותם שנושאין ונותנין (כ"ה) [כד*] ויתכן בהם מה שזכרנו מתוספת המחייבים על השנים וסמכו זה הענין למה דאמר רחמנא לא תהיה אחרי רבים לרעות כלומר שיהיו הרבים לרעה לא תשמע להם אלא כשיהיו אותם הנוספי' רבים הם שיוסיפו הדיינים לרעות שנים או יותר. ולפיכך אין דנין בערב שבת לפי שנגמר דין יבא בשבת ואין מותר להמית בשבת כמו שנא' לא תבערו אש בכל מושבותיכם רוצה לומר ואפי' במושבות ב"ד לא ישרפו בו מי שנתחייב שריפה וכן שאר העונשין אין גומרין בשבת :

דיני (ממונות**) הטמאות והטהרות מתחילין מן כו' : (שם)

בדיני נפשות אין שומעין דברי הגדול אלא עד לאחר הכל לפי שאם יתחיל הגדול אסור לנשארים לחלוק עליו כמו שנאמר לא תענה על ריב והוא כתוב רב כלומר מה שידבר בו הגדול בחכמה לא תחלוק עליו ולפיכך אין שומעין דעתו אלא בסוף. ומה שאמר הכל כשרים לדון ואפילו גר הוא כשאמו מישראל וכמו כן ממזר כשר לדון דיני ממונות :

סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו כו' : (דף לו ע"ב)

עגולה סביב. וטעם דברי רבי יהודה כדי שיהיו שני עדים על המזכין ושני עדים על המחייבים והלכה כחכמים ב) ואין הלכה כרבי יהודה :

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניהן כו' : (דף לז ע"א)

כבר נתבאר מדברנו בפרק ראשון מזו המסכת שכל ב"ד של שלשה ועשרים יש לו לפניהם שלש שורות ובכל שורה מהם ג"כ כ"ג מסודרין ראשון ושני ושלישי עד סופם כפי מעלתם בחכמה :

כיצד מאיימין את העדים על עדי נפשות כו' : (שם)

מאומד הוא מה שנוטה עליו המחשבה ברוב והראיה בדברים הדומים לענין. וחותמו של אדם הראשון הוא צורת מין האדם אשר בה האדם אדם ובה ישתתפו כל האדם ואע"פ שהכל מקבלין אותה צורה ישתנו אישיהם במאורעים רבים כמו שהוא מצוי ונראה. ומינין הם היוצאים מכלל דת כל אומה ואומה וכבר בארנו במה שהקדמנו שזה השם אינו נופל (אלא) על צדוקים וביתוסים בלבד :

*) כן הגי' בדפוס נאפולי ובדפוס וויניציאה. **) בדפוס נאפולי שנת רנ"ב ובדפוס וויניציאה שנת הש"ז ליתא לתיבת ממונות וכן בכה"מ ג"כ ליתא.

פרק חמישי

היו בודקין אותן בשבע חקירות באיזו כו' : (דף מ ע"א)

רבי יוסי אומר שאין צריך לשאול אותם באי זה שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה לחדש אלא באי זה יום באי זה שעה באי זה מקום בלבד : ואמרו מכירין אתם אותו התריתם בו אין זה מכלל החקירות והדרישות אבל הוא דבר שאין שם עדות שיצטרך הדרישות וחקירות אלא שידע אמתתו : וחיוב אלו השבע חקירות ממה שנאמר באותם אנשים שחייבים מיתה ודרשת וחקרת ושאלת והוגד לך ושמעת ודרשת היטב ודרשו השופטים אלה השבעה חזוקים לעמוד על אמתת הדבר ולעשות תכלית הדרישה והחקירה ואין הלכה כרבי יוסי אלא אפילו אמרו העדים אתמול הרגו ראוי לומר להם באי זה שבוע באי זו שנה באי זה חדש באי זה יום באי זו שעה וזה לפי מה שהם אומרים מסיעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתם עליהם ויחזרו בהם רוצה לומר שמאריכים עליהם ומוליאין אותם מספור לספור ויכבידו בשאלות עד שיקולו ואם יש בעדות פסלות יחזרו בהם :

כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח מעשה כו' : (שם)

בן זכאי הוא רבן יוחנן בן זכאי ולא היה אותו שבדק אבל זה המעשה היה לפני רבו הלל הזקן והוא היה תלמיד לפניו ואמר הלל לעדים באיזה מקום אמרו לו במקום פלוני תחת אילן תאנים ואמר ריב"ז יש לשאול תואר התאנים היאך היו עוקציהן שהם תלוים בהן מן העץ אם עוקציהם ארוכים או קצרים ואם הם עבות או דקות וכל זה כדי להאריך על העדים כמו שזכרנו וראה דבריו נכוחים וטובים ושאלם כמו שאמר ובאותה שעה לא היו קורים אותו אלא בן זכאי בלבד וזכר המעשה בלשון בן זכאי ורבינו הקדוש כתב אותו בשעת חבורו כמו שקבל אותו : ואמרו ואפילו שנים אומרים רוצה לומר אפילו בחקירות שהם העיקר כששנים אומרים אנו יודעים ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת וכן פירשו התלמוד והטעם אשר בגללו אם אמר אחד מן העדים בחקירות איני יודע עדותן בטלה ואם אמרו כלם בבדיקות אין אנו יודעים עדותן קיימת הוא מה שאומר לך והוא זה כי מעקרנו כל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות והזמה אי אפשר אלא כשסיים הזמן והמקום שבשן היה המעשה ההוא כדי שיוכל לומר להם אותו [כת] שיזים אותם והלא עמנו הייתם באותה שעה במקום פלוני כמו שיבאר עוד ושבע הקירות הם לסיים הזמן והמקום ואם אמר בחקירות איני יודע אי אפשר בהם הזמה בשום פנים ולפיכך עדותן בטלה ונאמר עדות שקר הוא וזה שאומר בחקירות איני יודע הוא כדי שלא תתקיים עליהם ההזמה :

אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה כו' : (שם)

זו שאמרנו שכשיהיה מחלוקת ביום אחד עדותן קיימת אמנם דין זה עד חצי החדש בלבד אבל אם אמר האחד בששה עשר בחדש והאחד בשבעה עשר עדותן בטלה ואע"פ שהסכימו על היום מן השבוע לפי שאי אפשר שיעבור חצי חדש שלא ידעו כל העולם איזה יום היה ראש חדש : ומפאת המזרח עד אמצע הרקיע נקרא מזרח ומאמצע השמים עד פאת המערב נקרא מערב וכבר בארנו במסכת ברכות (פ"א הלכה ב) שכל השעות הנזכרות בכל המשנה שעות זמניות :

ואחר כך מכניסין את השני ובודקים אותו כו' : (שם)

אינו יורד משם כל היום אמנם הוא זה כשלא היה ממש בדבריו אבל אם היה ממש בדבריו אינו יורד משם לעולם : ואין שומעין מן העד דבר בין לזכות בין לחובה משום שנאמר ועד אחד לא יענה ואמר בנפש למות הוא חוזר על אחד כאילו אמר אחד לא יענה בנפש למות ולפיכך אינו נהרג עד שיהיו המחייבין יותר על המזכין שנים או יותר כמו שבארנו בפרק שלפני זה (הלכה א) :

אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין כו' : (שם)

כ"ז מבואר וכבר הקדמנו זכרון עקריו (פ"ד ה"א) כי הסיתך לטובה ע"פ עד א' ולרעה ע"פ ב' או יותר:

פרק ששי

נגמר הדין מוציאין אותו לסוקלו בית כו' : (דף מב ע"ב)

מצאו לו זכות פטרוהו ואם לא יוצא ליסקל וכרוז כו' : (דף מג ע"א)

הסבה אשר בגללה היה בית הסקילה חוץ לב"ד הוא כדי שלא יהיה נראה שיש לדיינין חריצות להמית ובעוד שמוליכין אותו לבית הסקילה אפשר שיהיה שם מי שילמד עליו זכות : ופירוש הסודרין מפות: ומה שאמר שיהא ממש בדבריו ואז מחזירין אותו אפילו ארבעה וחמשה פעמים אמנם פעם ראשונה ושניה מחזירין אותו כשיאמרו אחרים עליו אבל אם אמר הוא יש לי ללמד על עצמי זכות ואפילו לא היה ממש בדבריו מחזירין שיש לומר מחמת הפחד שכח טענתו ואפשר שכשיחזור לב"ד תתיישב דעתו ויזכור טענתו: ובתוך ההכרזה יאמר והעידו עליו עדים שהם פלוני ופלוני שעשה כך וכך ביום פלוני בשעה פלונית במקום פלוני אולי יהיה שם מי שיזים אותם וכמו שעושין בסקילה כן עושין בכל מיתות ב"ד :

היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים כו' : (שם ע"ב)

מה שהצריך להתודות רחוק מבית הסקילה כדי שלא יפחד ותטרף דעתו ולא יוכל לדבר כשיהיה קרוב

הגהות מהגרי"ב א) [כל זה והלכה כרבי שמעון בן גמליאל שייך למשנה דלקמן בסמוך ועיין תוי"ט מ"ח ד"ה אמר רשב"ג] : ב) [לכאורה ד' תיבות הללו מיותרים הן אחרי שכתב כבר והלכה כחכמים ודע דהרב מברטנורה כתב ואין הלכה כר' יהודה ולא הזכיר מענין חכמים כלל] :

קרוב ממקום המיתה: ודע שהריגת יהושע לעכן היתה הוראת שעה לפי שתורתנו האמיתית אינה מחייבת מיתה על החוטא בהודאתו בעצמו ולא בנבואת נביא שיאמר שעשה זה המעשה. ואין הלכה כר"י:

היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות כו': (דף מד ע"ב)
יכסה האיש מתחת הטבור ומה שה"צריך שיסקל ערום לפי שהוא ממהר למות. ואין הלכה כר"י:

בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן כו': (דף מה ע"א)
הסקילה או הדחיפה ממקום גבוה *הוא לפי שנפילת האבן עליו או שיפול הוא עליה הנער אחד הוא שאתה רואה מה שאמר סקל יסקל או ירה יירה:

כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכמים כו': (שם ע"ב)
מגדף בלבד ועובד ע"ז נקרא גם כן מגדף הוא מה שנאמר והנפש אשר תעשה ביד רמה מן האזרח ומן הגר את ה' הוא מגדף ופירשו זה בספרי כי אותה פרשה כולה בע"ז מדברת: ונתלו אלה הנשים בשביל הכשוף והריגתן כלן ביום אחד הוראת שעה וכן תלייתן הוראת שעה ואין למדין דין מהוראת שעה כמו שקבענו עקר בהקדמת חבורינו זה א) ואין הלכה כרבי אליעזר:

כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ כו': (דף מו ע"א)
חכמים אומרים אסור לתלות על אילן נטוע לפי מה שנאמר תקברנו מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קבורה וקצירה [ר' יוסי אומר הקורה מוטה] לפי שמן העיקרים המקובלים שהעץ שנתלה עליו הוא נקבר עמו אפי' העץ המשוקע בארץ לפי שהוא מחוסר חפירה ולפיכך הוא אומר מוטה על הכותל ולא תשקע בארץ וחכמים אומרים חפירה לאו מילתא הוא *והלכה כחכמים:

אמר ר"מ בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון כו': (שם)
מה הלשון אומרת כלומר איזה דבר הוא מנהג בני אדם לומר כשהוא רוצה לענות מי שמצטער בצערו אין הנאה בזה המעשה ולא בהנחתו והדברים שהיו אומרים בימי ר"מ קלני מראשי קלני מזרועי כך אמר הכתוב שבמיתת זה החוטא יש חורבן המציאות ולהכיח אותו בחיים אין טוב ואם זה אומר במחויב מיתה כ"ש מי שנהרג נקי. ואלה השתי קברות הלכה גמירי לה ואין לה ראיה ולא סמך בכתוב אלא קבלה בלבד:

נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין כו': (שם)
הקרובים באים כשנגמר הדין עליו ליהרג ואין ראוי להתאבל על הרוגי ב"ד לפי שאין עונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר והאבלות אין חיובו אלא כשסותמים הקבר כמו שאמרנו משיסתם הגולל ובאותה שעה אינן בני אבילות והואיל ונדחו ידחו:

*) בדפוס נאפולי ווילנא ליתא תי' והלכה כחכמים

*צ"ל אחד הוא

פרק שביעי

ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקילה כו': (דף מט ע"ב)
הסבה במחלוקתם בארבע מיתות בית דין בהיותם מוקדם או מאוחר לפי שמקדימים במאמר מיתה חמורה לפני מיתה קלה וחכמים ורבי שמעון חולקין בשריפה וסקילה איזה מהם חמור וכן בחנק והרג ותועלתנו לידע איזו מיתה חמורה לפי שמי שנתחייב שתי מיתות ידון בחמורה לדברי הכל:
ואמרו זו מצות הנסקלין רומז למה שקדם מענין זה בפרק שקודם לזה ואין הלכה כר' שמעון:

מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד כו': (דף נב ע"א)
פתילה דבר נתך מן המתכות והם היו שורפין בעופרת מותכת לפי ששריפת מה שתוך הגוף נקרית שריפה וכך קבלנו בבני אהרן שלא נשרפו הנראה מגופותיהם ואמר הכתוב בהם יבכו את השריפה אשר שרף ה' וזה שאנו עושין כן נחמלה על האיש ההוא לפי שזה ממהר מיתתן ואמר רחמנא ואהבת לרעך כמוך לפי שהאדם כשהוא חייב מיתה הוא בוחר לנפשו הקלה שבמיתות ואשר צערה מועט כמו כן נעשה בזולתנו אם הוא חייב סקילה נסקל באבן אחת כמו שהקדמנו ואם נתחייב שריפה נשרוף אותו כמו שזכרנו: וסודרין קשה בתוך הרכה רצוני לומר שנותן סודר קשה חזק בסודר רך כדי שלא יצטער בשרו בבגד הקשה בשעת חנקו: ופירוש חומרת את בני מעיו מחממת בני מעיו ושורפת אותן וכן אמרו ז"ל ג) בעוף שנפל לאש נפלה לאור ונחמרו בני מעיה ויש גורס מגזרת ג) חמרמרו מעי. ואין הלכה כר' יהודה ולא כר' אליעזר:

מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כו': (שם ע"ב)

מצות הנחנקים היו משקעין אותו בזבל עד כו': (שם)
אמרו בברייתא אמר להם ד) רבי אף יודע אני שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו וחכמים אומרים הואיל וכתב בתורה הריגה בסייף מן התורה למדנו לא' מהם. וכבר ידעת שהעדים הם שממיתין בידים איזו מיתה שתהיה לפי שאותו הדבר אגלם אמת שהשיגוהו בחושיהם והוא אגלנו ספור דברים שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם ולפיכך לזה השם יתברך שיהיו העדים ממונין על הענין וזהו ענין נאה. ואין הלכה כרבי יהודה:

אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב כו': (דף נג ע"א)

הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה כו': (דף נד ע"א)
בכל מקום שנאמר בתורה דמיהם בם בסקילה ולמדנו סקילה לשוכב עם בהמה כמו שנאמר מות יומת ואת הבהמה תהרוגו: ונאמר במסית כי הרג תהרגנו הנה כמו שמסית נסקל כמו כן הבהמה וכמיתת הבהמה כך מיתת השוכב עמה. ומן המבואר כי מי שהביא זכור על עצמו בסקילה והוא הנקרא נרבע לזכור וכמו כן איש שהביא בהמה על עצמו וזה נקרא נרבע לבהמה והוא כלל באמרו יתברך שוכב עם בהמה וכן אשה המביאה הבהמה על עצמה אין הפרש שתביא על עצמה כדרכה או שלא כדרכה וכן הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה: והנה הגיע לי מקום שאזכיר בו עקרים גדולים מאד מעניני העריות ואע"פ שהן מפוזרות במקומות מן המשנה וכבר בארנו כל עיקר מהם במקומו אבל אקבץ אותם בכאן כדי שיהיו כולם מצויין במקום אחד למי שירצה לראות אותם בו גם אזכור בו ענינים שלא נתבארו במשנה להשלים הכוונה כולה ואומר מתחלה שכל מה שאני אומר במקום זה בשביל איש גדול רצוני לומר שיהיה בן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות שזהו הגדול השלם אצל התורה וכמו כן בת י"ב שנה ויום אחד שהביאה שתי שערות אנו קוראין אותה גדולה וכל מה שהיה פחות מאלה השנים או בשנים האלה ולא יביאו שתי שערות אנו קוראין אותם קטן וקטנה וכל מי שאומר בו שהוא ראוי עונש או עונשין רצוני לומר שהוא חייב מלקות או אחת ממיתות ב"ד: ואחר שהקדמתי אלה הדברים אחל לזכור הדברים אשר יעדנו להביאם בכאן ואומר כי בכל העריות אין הפרש בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה וכמו כן מערה בזכור ומערה בבהמה ומערה נקרא המכניס כל העטרה והמשמש הוא המכניס כל האבר כלו אבל הכנסת קצת עטרה הנה הוא כמו שבא דרך אברים ואין להוצאת שכבת זרע בענין חיוב העונשין שרך בשום פנים אלא כיון שהכניס האבר יתחייב העונש עליה ואפי' פירש מיד ואין הפרש בעריות כולם בין שיהיה האיש מלמעלה והאשה מלמטה או שתהיה האשה מלמעלה והאיש מלמטה וזהו שקורין ז"ל משכב הפוך וכמו כן שאר ההנחות כלם על איזה הנחה שתהיה הביאה יעניש בהכנסת העטרה היאך שיהיה זה ואם בא אדם על ערוה מן העריות באבר זולתי הזכרות אינו חייב עונש ואפי' הוציא שכבת זרע לפי שהוא דבר שנחלקו עליו ולא פסק בו התלמוד ואין לענוש אלא על דבר מפורש שאין בו ספק ומ"מ הוא דבר ערוה וזהו שקורין חכמים משמש מת כלומר שמשמש באבר מת אמנם מי שמשמש ערוה כשהיא מתה זה אינו חייב שום דבר לדברי הכל וזהו שקורין מעשה הורדוס ומי שבא דרך אברים בערוה מן העריות או נשק אחד מן העריות או חבק או משמש באבר מאבריו לכונת הנאה באיזה אבר שנגע מאברי גופו כאותן המתענגים ביד ורגל וזה המעשה מן הזנות קוראין אותן חכמים ע"ה ה) מנאפין ביד וברגל וכן המשחק עם אחת מן העריות והקריצה בעין במתכוין להנאת כל זה אסור ומכין לעובר מלקות. וכל אלו נכללין בשני לאוין נזכרים בתורה האחד זה ו) שאמר הכתוב לא תקרבו לגלות ערוה כלומר הזהרו והתרחקו מן הדברים המקריבים ומביאים לגלות ערוה וכך פירשו ע"ה לא תקרבו ולא לגלות ערוה והשני מה שנאמר לבלתי עשות מחוקות התועבות אבל אין חייב כרת אלא על הביאה הנזכרת כמו שאמרו על עצמן של תועבות ענוש כרת וכו' וכן אסור להריח בבשמים שעל הערוה וליהנות בראיית העין בצורתה במתכוין להנאה אבל אינו חייב על זה מלקות ואע"פ שאמרו לא תנאף לא תהנה לאף לפי שאין לוקין מדרשה

ז) ומותר להסתכל בכלה בשעת ברכה ואע"פ שהיא אשת איש והיא ערוה ואסור להסתכל בה אחרי כן אא"כ לא נתכוון לידע צורתה ואשה הפנויה מותר לאותם שאינה לו ערוה ליהנות בהסתכל ביופיה ואין בזה איסור אלא על דרך צניעות והפרישות והוא מן הדברים המותרים כדי שלא יגע באיסור כי החסידים מרחיקין דברים כאלו ואע"פ שהן מותרים מחשש שתגשא אותה אשה ויריגיל עמה כמו שהיה עושה לפנים וכן פירשו בפירוש זה שאמר איוב (ל"א) ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה אבל אינו אסור אבל אם היה מסתכל בה לידע אם היא יפת מראה כדי שישאנה או אם היא כעורה ולא ישאנה זה ראוי לעשות והתורה מצוה על זה ח) ואנשי מעשה מבעלי תורה מכוונים לעשותו: והבא על אשה שאין לה בעל הוא חייב מלקות אבל תשמיש הפנויה דרך אברים ושאר מה שאמרנו שמחייבין עליו מלקות בערוה אין בו חיוב מלקות בפנויה לפי שהביאה עצמה במלקות אבל כל זה אין ראוי לעשותו בשום פנים ויתחייב מלקות על ייחוד פנויה מדרבנן וכמו כן שאר העריות אין מותר לאדם שיתיחד עם שום אחד מהן זולתי עם זכור ובהמה לפי שכך אמרו חכמים ט) לא נחשדו ישראל על הזכור ועל הבהמה לפי שהגוי הטהור הזה אין יגרם תקפם להרהר בשני הדברים האלה המכוערין שהם חוץ מן המנהג הטבעי וכשיתיחד עם הערוה מן העריות שאסור להתיחד עמהם או עם פנויה שאינה ערוה מלקין לשניהם אלא אשת איש בלבד כי מי שיתייחד עמה ואע"פ שהוא אסור אינו לוקה לא הוא ולא היא שלא להוציא לעז על בניה שהם ממזרים: ומותר לאדם להתייחד עם אמו או עם בתו בלבד ומה שזולתן מן הנשים שהן עריות אסור היחוד עמהם וכבר בארנו כל דיני היחוד בפ' אחרון מקדושין [הלכה יג] ונשיקת הקרובים שטבע בעלי התורה לא תתאוה להם ואין נהנין מהם כגון אחותו ואחות אמו ואחות אביו ובת בתו ובת בנו שנאוי עד מאד ואסור אבל אין חייבין עליו מלקות כשלא יתכוין בזה הנאה אבל עם כל זה אסור הוא. ואחד מהחכמים י) עליו השלום היה מנשק כ) (בתי ידי) אחותו הגדולה ממנו או ידיה כשהיה בא מן המדרש ונמנע מזה ונזהר ממנו לפי שראה שאין בו לד היתר ואמרו לך לך אמרין לנזירא סחור סחור לכרמא לא תקרב ואין בכל העריות שיהיה מותר עמה בכגון זה אלא עם בתו בלבד כי האם מותרת לנשק לבנה ותמשמש בו עד שישלים שתים עשרה שנה אחר כן הוא אסור עליה כשאר עריות וכמו כן האב ינשק לבתו וימשמש בה עד שתשלים תשע שנים אחר כן היא אסורה עליו ואסור לאדם שישתמש באשה לתת לו משקה או מאכל או לרחוץ ידיו וכיוצא בזה בין שהיא זקנה או בת שלש שנים ויום אחד בין בת חורין בין שפחה קטנה או גדולה בין בתולה בין בעולה בין שהיא ערוה עליו בין אינה ערוה עליו אלא האם והבת כמו שזכרנו ואין משגיחין בזה לשנים וזהו שאמרו ל) אין משתמשין באשה כלל והטעם בזה שלא יבא לידי הרהור אבל בזה אין מלקות: וכבר הזהירו חכמים הרבה על ההרהור והרחיקו מן הדברים המביאים אליו והאריכו לשון לאיים ולהפחיד מ) כל המקשה עצמו לדעת והמוציא שכבת זרע לבטלה וביארו שכל זה אסור אבל אינם מחייבין מלקות בשום דבר מכיוצא בזה. וכמו כן זה המעשה המגונה הנוהג בין הנשים ג"כ מביאות אשה על אשה הוא מעשה תועבה אבל אין בו עונש לא מן התורה ולא מדרבנן ואין אחת משתיהם נקראת זונה ואינה נאסרת על בעלה ואינה אסורה לכהן וזה שקורין חכמים נ) נשים המסוללות זו בזו והוא נגזר מן מסלול והוא הדרך הכבוש ועם היות שאין בו עונש כבר מנו זה המעשה מכלל תועבות המצרים ואמרו בביאור כמעשה ארץ מצרים מה היו עושין איש נושא איש ואשה נושאת אשה ואשה נשאת לשני אנשים: ומותר לאיש שיבא על אשתו שלא כדרכה ודרך אברים וכפי מה שירצה וכך השיב ס) אחד מן החכמים לאשה ששאלה לו על זה ואמר לה התורה התירה לו וקצת חכמים רצו לגזור שיהיה דבר זה מרוחק ומתועב כלומר שלא יעשה האיש עם אשתו כמעשים האלה שלא יתעולל עמה על הדרכים כמו שעושין עמי הארץ לרוב התאוה כמו שזכרנו ממשכב הפוך ונשיקת מקומות מן הגוף והזהירו על זה ואמרו שהן חולקין עליו כלומר על החכם שאמר לה התורה התירתך לו וכו' וחכמים אומרים כל מה שאדם רוצה לעשות באשתו עושה ופסק התלמוד בזה הלכה כחכמים אבל אע"פ שכל זה מותר כמו שזכרנו החסידים הצנועים ירחיקו כל אלה הדברים המתועבים הבהמיים ומחזיקין אותו ברשעות ומרשיעין המתכוונים לתכלית תענוג כגון אלה הדברים לפי שנתבאר שתכלית התשמיש להעמיד המין לא לתענוג התשמיש בלבד והתענוג בזה הושם לעורר בעלי החיים על הכוונה הראשונה והוא הזרע והראיה הברורה על זה שתסור התאוה ויכרית התענוג ביציאת שכבת זרע לפי שלזה בלבד התנועעו הטבעים כי אם היה התענוג במשגל הוא הכונה היה מתמיד כל זמן שירצה האדם שיתענג ואין הדבר כן ולכן יכונו החסידים דרך כונת הטבע בלבד והחכמים משבחין זה ומאהבין אותו וקוראין זו הכונה מקדש עצמו בשעת תשמיש והוא שיכוין להוליד אותו מותר בלבד ואמרו בזה מה שמזכה הבנים זכות בצניעות ומדות טובות וכבר שבחו ע) קצת מנהחכמים שהיה לו אשה שהיו בה מומין גלוים נראים והוא לא היה יודע בהם לפי שהיתה מחשבתו במה שמחשבים החסידים הטהורים בהיותו בשעת צרכו עמה לא יכוין אלא מה שהיתה כוונת הטבע כחכמת האלהית ואין זה חולק על מה שקדם ממאמרם כל מה שרוצה לעשות באשתו עושה לפי שענין האסור והמותר אינן בענין המרוחק והשנוא והמרוצה והאהוב ומה שראוי לעשות מדרך הצניעות ותכלית הפרישות וכן פ) אסרו חכמים לשמש אדם מטתו עם אשתו לאור הנר ואין בזה עונש. וכמו כן אסרו צ) לבא על אשתו בשוקים ובגנות ובפרדסים וכיוצא בהן מן המקומות שאין בהם בית דירה ומחייבין עליו מכת מרדות וכן הוא אצלם דבר שנוא ק) לשמש מטתו ביום ולהרבות התשמיש ולהרבות נשים ר) ולשאת בת עם הארץ או להתחתן בו ולישא אשה קודם שתהיה בת שתים עשרה שנה ש) ולהשיא קטנה לזקן או זקנה לבחור כל זה שנוא בתורה: ואחזור להשלים העקרים שאנחנו מתעסקים בספורם כשיזנה איש גדול באשה קטנה אם היתה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה חייב עונש ואין עליה עונש אלא אם היא גדולה ואם זנתה אשה גדולה עם נער קטן אם היה מבן תשע שנים ויום אחד ולמעלה היא חייבת עונש ואין עונש עליו אלא אם הוא גדול והאיש הגדול אם בא על הזכור או הביא הזכור עליו אם הוא מבן תשע שנים ויום אחד ולמעלה יהרג האיש ולא ימות הקטן אלא אם הוא גדול. ואשה המביאה הבהמה עליה אם היתה מבת שלש שנים ויום אחד ומעלה תהרג הבהמה ולא תהרג היא אלא אם היתה גדולה ואם היא פחותה מן השנים הנזכרות לא תהרג הבהמה וכן הבא על הבהמה או נרבע מן הבהמה אם הוא מבן תשע שנים ויום אחד ומעלה תהרג הבהמה ואין חיוב מיתה עליו אלא אם הוא גדול ואין משגיחין בבהמה אלא הקטנה והגדולה שוה בין שתהיה רובעת או נרבעת בין שתהיה זכר או נקבה. וכל מי שהוא פחות מבן תשע שנים ויום אחד אין ביאתו ביאה וכאלו לא עשה דבר לענין העונש אבל הוא אסור בין שיבא על אחר או שיביא אחר עליו ואינו נענש בביאתו וכן פחותה מבת שלש שנים ויום אחד אין ביאתה ביאה בין לאדם בין לבהמה: וממה שראוי לך לידע שהאשה הנרבעת מן הבהמה אינה אסורה על בעלה ואפי' היה כהן וכבר בארנו כי ב"ד עונשים האיש כשהוא גדול והאשה כשהיא גדולה בעדים והתראה: וכל מה שבארנו אע"פ שלא ידעוהו בית דין ולא הענישום כי לא נתברר העדות עונותיהם כתובות אצל הבורא יתברך הוא יענים העושה הרעה כרעתו כמו שיראה לו כפי חכמתו אבל מפי השמועה למדנו ת) שהקב"ה לא יענים החייב כרת אלא אחר עשרים שנה ואין הפרש בזה בין זכרים לנקבות: וממה שצריך שתדע שאשת אדם שאינו גדול אינה אשת איש וכן אשת איש חרש שוטה כשנשאה והוא חרש או שוטה אבל חרשת או קטנה אשת הגדול שהשיאה אביה היא אשת איש וחרשת ושוטה אינה אשת איש לענין מיתה ולא לקרבן: ודע כי ג"כ כשיזנה האדם עם אשה ואמה או עם שתי אחיות או זולתה מן הקרובות הוא זה כמו שמזנה עם שתי נשים נכריות שאין קורבה ביניהן לפי שאותה קורבה האסורה בתורה אינה אלא כשאחת מהן היא אשתו ומותר לו לישא אשה אחת מהן אחר שזנה עמהן ועל התנאים שבארנו בפ' י"א [הלכה א] מיבמות וכשיזנה אדם עם קרובות אשתו כגון אמה ואחותה ובתה וזולתם אין אשתו אסורה עליו ואע"פ שנתחייב כרת או מיתה אבל האשה כשתנאף ברצונה נאסרת לבעלה בין עם ישראל בין עם נכרי ואם היתה אנוסה היא מותרת לבעלה אלא אם היא אשת כהן וזהו מה שנראה לנו לזכרו בכאן מסתרי העריות וכיוצא בהן מקלקולי הביאות והשנוא מהן והאסור והמרוצה והאהוב. והלכה כרבי יהודה:

המגדף אינו חייב עד שיפרש השם אמר כו': (דף נה ע"ב)
לא מאחין ענין חבור כעין אריגה שאין הקריעה נכרת אבל התפירה מותר: והטעם שמספיק באמרו אף אני כמותו כדי שלא יחזור פעם אחרת ברכת ה': ואמרו והשלישי להודיעך ששלשה כשנים צריך שתהיה עדותם כולו עדות אחת ומאמר רבי יהושע בן קרחה נכון:

העובד עבודת אלילים אחד העובד ואחד כו': (דף ס ע"ב)
אמרו אחד העובד תשלום לשון זה ראוי להיות כן אחד העובד אותה בדבר שעובדין אותה בו ואחד

הזובח

הגהות הגרי"ב א) ד"ה והחלק ב' בענין הנביא: ב) [בחולין נו.]: ג) [איכה א]: ד) [נ"ל רבי יהודה]: ה) [נדה דף יג.]: ו) [עי' שבת דף יג.]: ז) [עי' כתובות יז. ושו"ע אה"ע סי' ה סעיף ב וקנ"ע]: ח) [מהמעות הש"ס קידושין מא.]: ט) [קידושין פב.]: י) [שבת דף יג. ע"ז דף יז.]: כ) [שם איתא תדייהו]: ל) [קידושין ע. פא:]: מ) [נדה דף יג:]: נ) [יבמות דף עו.]: ס) [נדרים דף כ:]: ע) [שבת דף נג:]: פ) [נדה דף עז: יז.]: צ) [עיין יבמות נ: ובסנהדרין מו.]: ק) [נדה יז.] ר) [פסחים מט:]: ש) [סנהדרין עו:]: ת) [מהמעות הש"ס שבת פט: דל עשרים שנין דלא ענשת להו ועי' רש"י שם ראיה מדור המדבר ועי' המזרח בפ' חיי שרה ועמ"ש תוס' מ"ק כח. ד"ה מת בחמשים וכו' בשם הירושלמי]:

הזובח והמקטר והמנסך והמשתחוה ואפי' שלא כדרכה לפי שאלו ארבעה מינין מן העבודות כשעבד אותם באחת מהן חייב ואפי' לא עבדה כמו שהוא דרכה שתעבד אלא שהקריב לה מה שאינו קרבנה או יקטר לה זולתי ההקטרת שנעבדה בה ושאר העבודות אינו חייב עד שיעבדם כמו שדרכם לעבדם כגון פוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקולים ודע כי עובד ע"א מאהבה או מיראה פטור ואם קבלה עליו באלוה חייב: והמגפף הוא שיחבוק אותה צורה תרגום ויחבק לו וגפף ליה: ואלה העבודות שאמר שהוא עובר עליהם בלא תעשה כמו כן נכלל בזה שאמר לא תעבדם אבל אינו לוקה עליו לפי שאין איסורו איסור מבואר אבל חייב מלקות: הנודר בשמו והמקיים בשמו כמו שאמר הכתוב ושם אלהים אחרים לא תזכירו · ואפי' כוון הפוער עצמו לפעור וזורק אבן למרקולים לבזוי אותו הנעבד וקלונו חייב חטאת ואין הפרש בין זורק אבן למרקולים או מסלק אבן מלפניו לפי שבשני הדרכים הוא נעבד:

הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור כו': (דף סד ע"א)

בעל אוב זה פיתום המדבר משחיו וידעוני כו': (דף סה ע"א)

זו ההעברה אינה שריפה כמו שחשב המון רב למאד אבל עקרו הוא כשהיו מבערין אש והיו מלהטין אותו לשם אותו הפסל הידוע שהיו עובדין אותו בכך והוא הנקרא מולך והיה אוחז אחד מבניו ונותן אותו ביד המשמש בעסק אותו הנעבד והיה מעבירו על האש מצד זה לצד זה וכיון שעשה זה נתחייב סקילה ומתנאי שימסור ויעביר מקצת זרעו לפי שנא' מזרעך ולא כל זרעך ואם עשה כגון זה לשם ע"ז אחרת משאר הנעבדים אינו חייב מיתה לפי שזו היא עבודת המולך וזהו המתברר מלשון התלמוד: ובעל אוב מפורסם בלשון המקרא מין ממינים ולא יתערב לך בדורש אל המתים לפי שדורש אל המתים אינו עושה מעשה בשום פנים אבל הוא מין ממיני הבודים בעתידות דברים מלבם וזה כשילום וילין בקברים וידבר דברים והוא רואה בחלומות עתידות כפי מחשבתו · ובעל אוב הנזכר במקרא יהיה בעשיית מעשים ויש ממנו מין אחר והוא שלוקח גולגולת אדם אחד שנתעכל ממנו הבשר ויניע אותה ויקטר לה ובודה דברים בה והוא שומע ממנה דברים כמו ששומעין מן המת במלאכת בעל אוב וכל מה שאתה רואה ממאמר מדבר ושומע בענין זה הוא שמיעה כוזבת כפי מה שישים מחשבתו בזה כמו שיארע לבני אדם הרבה במקום הפנוי רוצה לומר בשעת התיחדות: ידעוני אמרו מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו וידוע שם עוף: ואמרו ג"כ בכאן מדבר משחיו יתדמה לו שמיעת קול מתחת שחיו:

המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כו': (דף סו ע"א)

המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם כו': (שם)

משנה זו לדעת רבי עקיבא שסובר שיש שם חלול שבת שאין חייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת והוא איסור תחומין אליבא דרבי עקיבא דאורייתא אבל חכמים אומרים איסור תחומין דרבנן ואין קורין אותו חלול אלא המלאכות בלבד שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת כמו שנתבאר במקומו והלכה כחכמים:

הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד כו': (שם ע"ב)

כבר בארנו פעמים רבות שנערה נקראת משעת שהביאה שתי שערות אחר שתים עשרה שנה ועד אחר תשלום ששה חדשים: ואמרו הראשון בסקילה והשני בחנק כשבא עליה ראשון כדרכה ואם באו עליה עשרה שלא כדרכה ועדיין היא בתולה כלם בסקילה:

המסית זה הדיוט המסית את ההדיוט אמר כו': (דף סז ע"א)

המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"א כו': (שם)

אמרו זה הדיוט המסית את ההדיוט לפי שנביא המסית מיתתו בחנק· המסית את הרבים והם מדיחי עיר הנדחת אין מכמינין עליהם אבל מכמינים למסית את ההדיוט בלבד ואלה הדברים כלם כשאמרה ליחיד הוא מסית ואם אמרם לרבים אינו מדיח עד שידבר עמהם בלשון רבים ויאמר להם נלכה ונעבדה ע"ז פלונית שכן אמרה תורה בענין זה נלכה ונעבדה וגו':

המכשף העושה מעשה חייב ולא האוחז את כו': (שם)

אמרו פטור הוא פטור אבל אסור כגון פטורי שבת וחייבי מלקות [דרבנן]:

פרק שמיני

בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן כו': (דף סח ע"ב)

מה שכנו שער הערוה בזקן הוא לשון נקיה וכבר ידעת שהבאת שתי שערות הוא אחר שתים עשרה שנה ויום אחד ומי שהוא פחות מאלה השנים נקרא קטן ואין השתי שערות בהם סימן אלא שומא וכבר בארנו ענין זה ביבמות פעמים רבות וכיון שישלים שלשה חדשים אחר ביאת שתי שערות אינו נעשה בן סורר ומורה ואפי' לא הקיף זקן התחתון לפי שנאמר בן ולא אב ואחר שלשה חדשים אפשר שיהיה לו בן כיון שיביא שתי שערות אפשר שתתעבר ממנו אשה ולשלשה חדשים יתפרסם ההריון ולפי שבזמן הזה אפשר לו להיות אב לא יעשה בן סורר ומורה ואפי' לא הקיף תכף הבאת שתי שערות:

מאימתי חייב משיאכל טרטימר בשר וישתה כו': (דף ע ע"א)

טרטימר בשר חצי מנה ומתנאיו עד שיהיה אותו הבשר בשיל ולא בשיל וכמו כן יין מזוג ולא מזוג: ואמרו דבר שהוא לו מדרבנן כגון תנחומי אבלים וכל דבר שהוא לו עבירה כגון שאכל ביום תענית צבור לפי שנאמר איננו שומע בקולנו ועד שלא יהיה באותו המעשה שלו אלא המרות אביו ואמו בלבד לא המרות התורה. ואין הלכה כרבי יוסי:

גנב משל אביו ואכל ברשות אביו משל אחרים כו': (דף עא ע"א)

ר"ל ר' יוסי באמרו שיגנוב מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו או מנכסי האם אם היה לה נכסים שאין זכות לאביו בהם וזהו כגון שנתן לה אדם מתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן וזה יתכן לעשות ומתנאיו עוד שיקח בעצמו באותו ממון הנגנב בשר ויינזבול ויאכלם במקום שאמרנו על הפנים הנזכרים ואין הלכה כרבי יוסי בר' יהודה:

היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה אביו אינו כו': (שם)

היה אחד מהם גידם או חיגר או אלם או סומא כו': (שם)

ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן כו': (שם ע"ב)

ראויה לאביו ר"ל שתהיה דומה במראה ובקומה לפי שנאמר א) אביו ואמו: ואמרו ומתרים בו בפני ג' כלומר ומתרים בו ולוקה לפני שלשה לפי שהתראתו בשנים כמו שאר התראות: ומעיקרנו שהאדם כשנגמר דינו גברא קטילא הוא ונהרג כל זמן שימצא ואין הלכה כרבי יהודה:

בן סורר ומורה נדון על שם סופו ימות זכאי כו': (שם)

נדון על שם סופו כלומר כי התורה העידה מי שהוא בימי קטנותו מרוב התאוה בזה התכלית שאמר אי אפשר לבסוף שלא יגזול בני אדם וישפוך דמים לקחת ממון שיעשה בו מה שהרגיל והש"י צוה שיהרג מפני זה ויהרג הוא לפני שיהרוג לאחרים:

הבא במחתרת נדון על שם סופו היה בא כו': (דף עב ע"א)

וכן הבא במחתרת ידוע הוא שכונתו שאם יעמוד בעל הבית להציל ממונו מידו שיהרגנו ולפיכך מותר להרגו ואין הפרש בין שבא במחתרת או בדרך החצר ודרך גג ודרך קרפף אבל דבר הכתוב בהווה ברוב וכבר נתבאר בכתובות וזולתו כי מעיקרנו אין אדם מת ומשלם ולפיכך הבא במחתרת אם שבר חבית בעת כניסתו ולא יהיו שם עדים שאז דמו מותר כמו שנאמר אין לו דמים והוא פטור מדמי החבית ואם שבר אותה בצאתו וכבר פנה ללכת לדרכו שאין מותר להרגו אם יש שם עדים כמו שנאמר דמים לו הוא חייב בדמי החבית:

ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר כו': (דף עג ע"א)

כל חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד מן העריות מצילין אותם בנפשם אבל זכר אלה השלשה בלבד לפי שהם מבוארין יותר מאותן הבאין בלמוד לפי שלמדנו ההצלה מדאמר רחמנא בנערה המאורסה אין מושיע לה הא יש מושיע לה מושיעה בכל דבר שהוא יכול להושיעה ואפי' במיתת אותו האיש האונס אותה ולמדנו זכור מנערה המאורסה לפי שכתוב ולנערה לא תעשה דבר ולמדנו ממנה רוצח ג"כ לפי שנאמר כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה ולמדנו משם חייבי כריתות ומיתות ב"ד וכל זה בעריות אבל שאר עבירות כגון אוכל חלב ודם או מכשף וכיוצא בהם אין צריך לומר שאין מצילין אותם בנפשם ואמנם הוצרך להזכיר שבת וע"ז ואע"פ שהם מזולתי העריות לגודל שני העונות האלה ושהם יסודות לכל התורה וכשאדם עובר עליהם חשוב כעובד עבודת כוכבים לכל דבר ואינו מישראל כמו שבארנו בפרק חמישי מעירובין והיה עולה על הדעת שמצילין בהם ג"כ בנפשם כמו שהיו סוברין קצת החכמים לכך הודיענו שאין הדבר כן אלא שהם כשאר העבירות לענין ההצלה וכתב רחמנא רוצח וזכור למעוטי בהמה וע"ז ושבת כמו שזכרנו וענין ההצלה זו היא שמצוה עלינו להציל זה האיש הנרדף מיד הרודף שהוא מבקש להרגו או לעבור בו עבירה באיזה פנים שיתכן ואפי' במיתת הרודף ואע"פ שעדיין לא עשה העבירה וזהו פירוש בנפשו כלומר בנפש הרודף וכיון שעבר ועשה העבירה אסור להרגו אלא בב"ד ועדים ועל הפנים שהקדמנו ביאורם ואינו כן אם ראינוהו כשהוא רודף אחר בהמה או רוצה לחלל שבת או ע"ז אבל אנו צריכין להזהירו ולמונעו ולהצילו בכל מה שנוכל זולתי מיתתו שהוא אסור עד שיעבור בעדים והתראה והורגים אותו ב"ד וכן שאר העבירות מלבד העריות ורוצח כמו שבארנו:

פרק תשיעי

ואלו הן הנשרפין הבא על אשה כו': (דף עה ע"א)

ואלו הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת כו': (דף עו ע"ב)

המכה את חבירו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו כו': (דף עח ע"א)

שיסה בו הוא שירמוז על אותה חיה בידו או בקולו עד שיזיקו: והשיך הוא שיגרה בו אותה חיה וידביק שניו בגופו. והלכה כחכמים:

נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם כו': (שם ע"ב)

מחלוקת ר' שמעון היא על מה שנלמד מהלכה ראשונה והוא אמרו נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם פטור שנשמע מזה שאם נתכוין להכות אדם והכה אדם אחר חייב ור' שמעון חולק על זה ואומר אפילו נתכוין להרוג את זה והרג את זה פטור והלכה כרבי שמעון:

רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין רבי יהודה כו': (דף עט ע"ב)

דברי ר' יהודה אמורים על כונת דברים נסתרים והוא זה כגון שילא אבן או חץ מבין אנשים הרבה והרג ואין ידוע מי הוא אותו שיירה אותו החץ כולם פטורין ואין בזה מחלוקת אבל שור שהרג ונגמר דינו ונתערב בשוורים אחרים סוקלים את כולם ור' יהודה חולק בזה ואומר כונסין אותן לכיפה ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי שמעון:

מי שנתחייב בשתי מיתות ב"ד נדון בחמורה עבר כו': (דף פא ע"א)

דברי הראשון כאדם שעבר עברה ונגמר דינו למיתה קלה ואח"כ עבר עברה חמורה סלקא דעתך שיהא נדון בקלה לפי שהוא גברא קטילא ולא ישגיחו למה שעשה אח"כ קמ"ל שהוא נדון בחמורה: וענין זיקת ראשונה כמו שאבאר כגון שתהיה חמותו אשת אביו ויבא עליה הנה הוא מצד שהיא חמותו חייב שריפה ומצד שהיא אשת אביו חייב סקילה ואם היתה חמותו קודם שישאנה אביו ידון בשריפה ואם נשאה אביו ראשון ואחר שהיתה אשת אביו נעשית חמותו ידון בסקילה ועל דרך זה תקיש ואין הלכה כרבי יוסי:

מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ומאבילין כו': (שם ע"ב)

ההורג נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאבילין כו': (שם)

כיפה מושב מאסר שעושין בבית הסהר גבהו כשיעור קומת האדם שוה בשוה ואין לו שם מקום להתפשט ולא לישן · וזהו שאמרנו בכאן לקה ושנה ר"ל מלקות של כרת ובאותו עון בעצמו כגון שאכל חלב פעם אחר פעם אבל כריתות חלוקים לא לפי שכל מחויב כרת לוקה וכבר זכרנו זה ועוד יתבאר עקרו לפנים אבל מלקות דלאו מלקין אותו כל זמן שיעבור ואפי' אלף פעמים ואמרו שלא בעדים רצונו לומר שלא בעדות חייב מיתה והוא שלא תתקיים העדות בשום פנים שהמיתה נמנעת בשביל אותה עדות ואע"פ שהיא אמת כגון קלקול ההתראה או ספיקות שארעו בבדיקות ובחקירות וכיוצא בהן וכל מי אשר יתחייב בכגון זה נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיכשלו כחותיו ויכחש בשרו ואחר כך מאכילין אותו פת שעורים עד שכריסו נבקעת:

הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבועל ארמית כו': (שם)

קסוה כלי שרת נגזר מן קשות הנסך ומקלל בקוסם הוא שיברך את השם בשם ע"ז: ובועל ארמית שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל או יותר ובשעת מעשה כגון פנחס אבל אחר שבא עליה ופירש או שלא יהיה בקהל ישראל או שאינה עובדת ע"ז אסור להרגו לפי שהוא מחויב כרת על בת עובדי ע"ז ואע"פ שלא נזכר בתורה ולא מנה זה בכלל הכריתות קבלה היא ונתבאר במקרא ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה וגו' וכבר בארנו ג"כ שהבא על הנכריות חייב מלקות הרבה וכולם מדרבנן ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא ואפילו הוא בשעת מעשה אין מורין לו ואם פשט ידו והרגו אין עליו עונש וכמו כן אם התחזק הבועל בשעת המעשה והרג את הקנאי להציל נפשו ממנו אינו חייב מיתה לפי שהוא רודף אחריו להרגו והתורה לא גזרה הדין להרגו אלא על הדרך הנזכר: אמרה תורה והזר הקרב יומת רבי עקיבא אומר מיתת חנק וחכמים אומרים מיתה בידי שמים וזו המיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת לפי שהמחויב כרת ישאר העונש עליו אחר המיתה כמו שנבאר בפרק שאחר זה ומחויב מיתה כשמת נתכפר לו ואלה המחויבין מיתה גם כן לוקין מדאורייתא כשיתברר החטא בעדים והתראה כמו מחויבי כרת בשוה ובלבד שיהיו עוברים על לאו. ומחויבי מיתה הוא אוכל טבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל תרומה וזר ששמש וטמא ששמש וטבול יום ששמש ומחוסר בגדים ששמש ומחוסר כפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים ושתויי יין ופרועי ראש אמנם טמא שאכל תרומה הוא שנאמר ומתו בו כי יחללוהו ונאמר בטבל ולא יחללו את קדשי בני ישראל וכמו שהחלול האמור בתרומה במיתה כך חלול האמור בטבל במיתה וזר שאכל תרומה לפי שאחר שאמר ומתו בו כי יחללוהו אמר וכל זר לא יאכל קדש וזר ששמש מבואר שנא' והזר הקרב יומת וטמא ששמש הוא מה שנאמר בטמאים וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו וזה החלול כמו החלול הנזכר באמרו ומתו בו כי יחללוהו וטבול יום מפי הקבלה שמכוהו לזה שאמר הכתוב קדושים יהיו לאלהיהם ולא יחללו ומחוסר בגדים שנאמר בכהנים וחגרת אותם אבנט וגו' והיתה להם כהונה לחקת עולם בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אבל כשיחסר מהם דבר הנה הוא כזר. ומחוסר כפורים לפי שנאמר וכפר עליה הכהן וטהרה מכאן ראיה לפני הבאת כפרה טמאה נקראת ונתבאר שאין עבודה לטמא ואם עבד במיתה ושלא רחוץ ידים ורגלים מבואר שנא' ירחצו מים ולא ימותו יין ושכר אל תשת אתה ובניך בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרומו ולא תמותו. ואין הלכה כרבי עקיבא:

פרק עשירי

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר ועמך כו': (דף צ ע"א)

ראיתי לדבר בכאן בעיקרים רבים באמונה גדולים ונכבדים עד מאד. הוי יודע כי בעלי התורה נחלקו דעותיהם בטובה שתגיע לאדם בעשיית המצות שצונו בהם הש"י ע"י משה רבינו ע"ה וברעה שתמצא אותו כשיעבור עליהם מחלוקות רבות מאד לפי השתנות שכליהם ונשתבשו בהם הסברות שבוש גדול עד שכמעט לא תמצא בשום פנים אדם שנתבאר לו דבר זה ולא תמצא בו דבר מוחלט לשום אדם אלא בשבוש גדול: כת [ראשונה] סוברת כי הטובה הוא ג"ע וכי הוא מקום שאוכלים ושותים בו מבלי עמל הגוף ובלי יגיעה ושיש לשם בתים מאבנים טובות ומטות מוצעות במשי ונהרות מושכות יין ושמנים מבושמים והרבה דברים מזה המין · וכי הרעה הוא גיהנם והוא מקום בוער באש שבו שורפין הגויות ומלמעדים שם בני אדם במיני הצער והעינוי יאריך ספורם· והכת הזאת הביא ראיה על סברתם מדברי רבותינו ז"ל וממקראות הכתוב שפשטם נאותים למה שהם אומרים לכולו או לרובו: וכת שניה תסבור ותחשוב שהטובה המיוחלת הוא ימות המשיח מהרה יגלה וכי באותו הזמן יהיו בני אדם כלם מלאכים כלם חיים וקיימים לעד ויגביהו בקומתם וירבו ויעצמו עד שיושיבו כל העולם לעד לעולם ואותו המשיח כפי מחשבתם יחיה [לעד] בעזר הי"ת וכי באותן הימים תוציא הארץ בגדים ארוגים ולחם אפוי ודברים הרבה כאלה שהם מן הנמנעות. וכי הרעה היא שלא יהיה האדם מצוי באותן הימים ולא יזכה לראותו ומביאין ראיה בדברים רבים מצויים לחכמים ובכתובים במקרא ישכים פשטם למה שהם אומרים או

לקצתו

הגהות הגרי"ב א) [וע' תי"ט שפי' דלשון קצרה הוא ואסיפא דקרא ואמרו סמיך וכו' ע"ש]:

נקנתו : **וכת** שלישית תחשוב כי הטובה שנקוה תחיית המתים והוא שיחיה האדם אחר מותו ויחזור עם קרוביו ובני ביתו ויאכל וישתה ולא ימות עוד וכי הרעה היא שלא יחיה אחר מותו עם אותם שיחיו ומביאין ראיה על זה במאמרים רבים מצויים בדברי החכמים ובפסוקים מן המקרא שפשוטם יורה על מה שהם אומרים או על קצתו: **וכת** רביעית תחשוב כי הטובה שתגיע לנו בעשיית המצות היא מנוחת הגוף והשגת התאוות העולמיות בעוה"ז כמו שומן הארצות ונכסים רבים ורוב הבנים ובריאות הגוף והשלום והבטחון והיות המלך מישראל והיותנו שולטים על מי שהציר לנו והרעה שתשיגנו כשנכפור על התורה הפך הענינים האלה כמו מה שאנחנו פה היום בזמן הגלות ויביאו ראיה כפי סברתם מכל המקראות שבתורה והקללות וזולתם ומכל אותם הסיפורים הכתובים במקרא: **וכת** החמישית והם הרבה מחברים הענינים האלה כולם ואומרים כי התוחלת הוא שיבא המשיח ויחיה המתים ויכנסו לג"ע ויאכלו שם וישתו ויהיו בריאי' כל ימות עולם : אבל זו הנקודה הנפלאת ר"ל העוה"ב מעט תמצא בשום פנים שיעלה על לבו הוא שיחשוב או שיקח זה העיקר או שיאמר זה השם על איזה דבר הוא נופל אם הוא תכלית הטובה או אחת מן הדעות הקודמות הוא התכלית או שיבדיל בין התכלית ובין הסבה המביאה אל התכלית אבל מה ששואלים העם כלו ההמון והמבינים היאך יקומו המתים ערומים או לבושים ואם יעמדו באותן תכריכין עצמן שנקברו בהם ברקמתם ובציורם ויפוי תפירתם או במלבוש שיכסה גופם בלבד וכשיבא המשיח אם יהיו שם העשיר והדל או אם יהיו בימיו חזק וחלש והרבה שאלות כאלו בכל עת . ואתה המעיין בספר זה תבין זה המשל שאני ממשל לך ואז תכין לבך ותשמע דברי בכל זה : שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אל המלמד ללמדו תורה וזהו הטוב הגדול לו לענין מה שישיג מן השלמות אלא שהוא למעוט שניו וחולשת שכלו אינו מבין מעלת אותו הטוב ולא מה שיגיעהו בשבילו מן השלמות ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד שהוא יותר שלם ממנו שיזרז אותו על הלמוד בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו ויאמר לו קרא ואתן לך אגוזים או תאנים ואתן לך מעט דבש ובזה הוא קורא ומשתדל לא לעצם הקריאה לפי שאינו יודע מעלתה אלא כדי שיתנו לו אותו המאכל ואכילת אותן המגדים אצלו יקר בעיניו מן הקריאה וטוב הרבה בלא ספק ולפיכך חושב הלימוד עמל ויגיעה והוא עמל בו כדי שיגיע לו באותו עמל התכלית האהוב אצלו והוא אגוז אחד או התיכה דבש וכשיגדיל ויחזיק שכלו ויקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו (וכשיהיה) נכבד מלפנים וחזר לאהוב זולתו יזרזו אותו וישררו תאותו באותו הדבר החמוד לו ויאמר לו מלמדו קרא ואקח לך מנעלין יפים או בגדים חמודים ובזה ישתדל לקרא לא לעצם הלימוד אלא לאותו המלבוש והבגד הוא נכבד בעיניו מן התורה והוא אצלו תכלית קריאתו וכאשר יהיה שלם בשכלו יותר ויתבזה בעיניו זה הדבר ג"כ ישים נפשו למה שהוא גדול מזה ואז יאמר לו רבו למוד פרשה זו או פרק זה ואתן לך דינר אחד או ב' דינרין ובכך הוא קורא ומשתדל ליקח אותו הממון ואותו הממון אצלו נכבד מן הלמוד לפי שתכלית הלמוד אצלו הוא שיקח הזהב שהבטיחוהו בו וכשיהיה דעתו גדול ונקלה בעיניו זה השיעור וידע שזה דבר נקל יתאוה למה שהוא נכבד מזה ויאמר לו רבו למוד כדי שתהיה ראש ודיין ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך כגון פלוני ופלוני והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלה זו ותהיה התכלית אצל הכבוד שיכבדו אותו בני אדם וינשאוהו וישבחו אותו . וכל זה מגונה ואמנם יצטרך למעוט שכל אדם שישים תכלית החכמה דבר אחר זולתי החכמה ויאמר לאיזה דבר נלמד אלא כדי שנשיג בו זה הכבוד וזה הוללות על האמת ועל למוד כזה אומרים חכמים שלא לשמה כלומר שיעשה המצות וילמוד וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו אלא בשביל דבר אחר והזהירו החכמים על זה ואמרו [אבות פ"ד מ"ה] לא תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בה והם רומזין למה שבארתי לך שאין לשום תכלית החכמה לא לקבל כבוד מבני אדם ולא להרויח ממון ולא יתעסק בתורת השם יתברך להתפרנס בה ולא תהיה אצלו תכלית למוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת ותכלית ידיעתה לעשותה ואסור לאדם השלם שיאמר כשאעשה אלה המצות שהם המדות הטובות ואתרחק מן העבירות שהם המדות הרעות שצוה השם יתברך שלא לעשותם מה הוא הגמול שאקבל על זה לפי שזה כמו מה שיאמר הנער כשאני קורא זה מה יתנו לי והם אומרים לו דבר פלוני לפי שכשאנו רואים מיעוט שכלו שאינו מבין זה השיעור והוא מבקש לתכלית תכלית אחר אנו משיבים לו כסכלתו כמו שנאמר ענה כסיל כאולתו וכבר הזהירו חכמים על זה ג"כ כלומר שלא ישים האדם תכלית עבודת השם יתברך ועשיית המצוה בשביל דבר מן הדברים והוא מה שאמר האיש השלם המשיג אמתת הענינים [שם פ"א מ"ג] אנטיגנוס איש סוכו אמר אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב על מנת שלא לקבל פרס ואמנם ר"ל בזה שיאמין באמת לעצם האמת וזהו הענין שקוראין אותו עובד מאהבה ואמרו ז"ל א) במצותיו חפץ מאד אמר ר' אליעזר במצותיו ולא בשכר מצותיו וכמה היא מבוארת והיא ראיה ברורה על מה שקדם לנו מן המאמר . וגדול מזה מה שאמרו בספרי ב) שמא תאמר הריני לומד תורה בשביל שאהיה עשיר בשביל שאקרא רב בשביל שאקבל שכר לעולם הבא תלמוד לומר לאהבה את ה' אלהיך כל שאתם עושים לא תעשו אלא מאהבה : הנה התבאר לך זה הענין ונתבאר שהוא כוונת התורה ויסוד כוונת הכמים עליהם השלום ואין מעלים עיניו מזה אלא אויל משתגע שקלקלוהו ושבשוהו המחשבות הסכלות והרעיונים הגרועים . וזו היא מעלת אברהם אבינו עליו השלום ג) שהוא היה עובד מאהבה ולעומת הדרך כזה ראוי להיות ההתעוררות . ולפי שידעו החכמים ז"ל שזה הענין קשה עד מאד ואין כל אדם משיג אותו ואם השיגו אינו מסכים בו בתחילת הענין ואינו סובר שתהיה אמונה ברורה לפי שהאדם אינו עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת או שתסור ממנו פסידא ואם אינו כן יהיה אצלו אותו מעשה הבל וריק היאך יאמר לבעל תורה עשה אלה המעשים ולא תעשה אותם לא ליראה מעונש מן הש"י ולא להנחיל שכר טוב זה דבר קשה עד מאד לפי שאין כל בני אדם משיגין האמת עד שיהיו כמו אברהם אבינו ע"ה ולכן התירו להמון כדי שיתישבו על אמונתם לעשות המצות לתקות שכר ולהנזר מן העבירות מיראת עונש ומזרזין אותם על זה ומחזקים כוונתם עד שישיג המשיג וידע האמת והדרך השלם מה הוא כמו שעושין בנער בשעת הלמוד כמו שהבאתי המשל והאשימו לאנטיגנוס איש סוכו בבארו להמון מה שבאר ואמרו בזה הזהרו בדבריכם כמו שנתבאר באבות [פ"א מי"א] : ואין ההמון מפסידין מכל וכל בעשותם המצות מיראת העונש ותקות השכר אלא שהם בלתי שלמים ואולם זה טוב להם עד שיהיה להם כח והרגל והשתדלות בעשיית התורה ומזה יתעוררו לדעת האמת ויחזרו עובדים מאהבה וזה הוא מה שאמרו ז"ל ד) לעולם יעסוק אדם בתורה ואפילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה: וממה שאתה צריך לדעת כי דברי חכמים ז"ל נחלקו בם בני אדם לשלשה כתות: **הראשונה** והוא רוב מה שראיתי ואשר ראיתי חבוריו ומה ששמעתי עליו הם מאמינים אותם על פשטם ואין סוברין בהם פירוש נסתר בשום פנים והנמנעות כלם הם אצלם מחויבות המציאות ואמנם עושין כן לפי שלא הבינו החכמה והם רחוקים מן התבונות ואין בהם מן השלמות כדי שיתעוררו מאליהם ולא מצאו מעורר שיעורר אותם סוברין שלא כוונו החכמים ז"ל בכל דבריהם הישרים והמתוקנים אלא מה שהבינו לפי דעתם מהם ושהם על פשוטם ואע"פ שהנראה מקצת דבריהם יש בהם מן הדבה והריחוק מן השכל עד שאילו סופר על פשוטו לעמי הארץ כל שכן לחכמים היו תמהים בהתבוננם בהם והם אומרים היאך יתכן שיהיה בעולם אדם שיחשוב בזה או שיאמין שהיא אמונה נכונה ק"ו שייטב בעיניו וזו הכת עניי הדעת יש להצטער עליהם לסכלותם לפי שהם מכבדין ומגדלין החכמים כפי דעתם והם משפילים אותם בתכלית השפלות והם אינם מבינין זה וחי השם יתברך כי הכת הזה מאבדים הדרת התורה ומאפילים זהרה ומשימים תורת ה' בהפך המכוון בה לפי שהשם יתברך אמר בתורה התמימה אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והכת הזאת מספרים משפטי דברי החכמים ז"ל מה שכששומעין אותו שאר האומות אומרים רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה ורוב מה שעושין זה הדרשנים שהן מפרשין ומודיעין להמון הענין מה שאינם יודעין ומי יתן אחר שלא ידעו ולא הבינו שיהיו שותקין כמו שאמר מי יתן החרש תחרישון ותהי לכם לחכמה או שיהיו אומרים אין אנו מבינים טונת החכמים בזה המאמר ולא היאך יתפרש אבל הם מחשבים שהם מבינים אותו ומשתדלים להודיעו לפרש לעם מה שהבינו הם עצמם כפי דעתם החלושה לא מה שאמרו חכמים ודורשין בראשי העם דרשות ממסכת ברכות ופרק חלק וזולתם על פשטם מלה במלה: **והכת** השניה הם רבים ג"כ והם אותם שראו דברי החכמים או שמעום והבינו אותם כפי פשוטו וחשבו שלא כוונו חכמים בו זולתי מה שמורה עליו פשט הדבר והם באים לסכל אותם ולגנותם ומוציאין דבה על מה שאין בו דבה וילעגו על דברי חכמים ושכלם יותר זך מהם ושהם ע"ה נפתים גרועי השכל סכלים בכלל המציאות עד שלא היו משיגים דבר חכמה בשום פנים ורוב הנכשלים בזה השבוש המתיחסים לחכמת הרפואות והמהבילים בגזרת הכוכבים לפי שהם במחשבתם נבונים וחכמים בעיניהם ומתודדים ופילוסופים וכמה הם רחוקים מן האנושית אצל אותם שהם חכמים ופילוסופים על האמת אבל הם סכלים יותר מן הכת הראשונה והרבה מהם פתיות והוא כת ארורה לפי שהם משיבים על אנשים גדולים ונשיאים אשר נתבררה חכמתם לחכמים ואלו הפתאים אילו היה עמלם בחכמות עד שיהיו יודעים היאך ראוי לסדר ולכתוב הדברים בחכמת האלהות והדומה להן מן הדברים אל ההמון ואל החכמים ויבינו החלק המעשיי מן הפילוסופיא אז היו מבינים אם החכמים ז"ל חכמים אם לא והיה מתבאר להם ענין דבריהם: **והכת** השלישית והם חי השם מעטים עד מאד עד שאין ראוי לקרותם כת אלא כמו שיאמר לשמש מין ורק היא יחידה והם אותם בני אדם שנתברר אצלם גדולת החכמים ז"ל וטוב שכלם ממה שנמצא בכלל דבריהם מורים על ענינים אמתים למאד ואע"פ שהם מעטים ומפוזרים במקומות מחבוריהם הם מורים על שלמותם וכי הם השיגו האמת ושנתברר ג"כ אצלם מניעות הנמנע ומציאות המחויב להמצא וידעו כי הם ע"ה אינם מדברים התולים ונתאמת להם שדבריהם יש בו נגלה ונסתר וכי הם בכל מה שאומרים מן הדברים הנמנעים דברו בהם בדרך חידה ומשל כי הוא זה דרך החכמים הגדולים ולפיכך פתח ספרו גדול החכמים ואמר להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם וידוע הוא אצל בעל הלשון כי חידה הוא הדבר שהמכוון בו בנסתר לא בנגלה ממנו וכמו שאמר אחודה נא לכם חידה וגו' לפי שדברי החכמים כולם בדברים העליונים שהם התכלית אמנם הם חידה ומשל והיאך נאשימם על שמחברים החכמה על דרך משל ומדמים אותם בדברים הפחותים ההמוניים ואנו רואים החכם מכל האדם עשה זה ברוח הקדש ר"ל שלמה במשלי ושיר השירים ובמקצת קהלת ואיך יקשה עלינו לסבור פירוש על דבריהם ולהוציאם מפשטם כדי שיאות לשכל ויסכים עם האמת ועם היותם כתבי הקדש והם בעצמם סוברים בפסוקי המקרא ומוציאים אותם מפשוטם ומשימין אותם משל והוא האמת כמו שאנו מוציאים שאמרו ה) בפירוש פסוק הוא הכה את שני אריאל מואב שהוא כלו משל וכן מה שנאמר והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור משל וכן מה שנאמר מי ישקני מים מבור בית לחם ו) ושאר הספור כלו משל וכן ספור איוב בכללו אמרו קצתם משל היה ז) ולא פירש לאיזה דבר הושם זה המשל וכן מתי יחזקאל ח) אמרו קצתם משל היה ורבים כאלה . ואם אתה המעיין מאחת השתי כתות הראשונות לא תשגיח בדברי ולא בשום דבר מזה הענין לפי שלא יהיה נאות לך שום דבר ממנו אבל יזיקך ותשנאהו והיאך יאתו המאכלין הקלים המעטים מכמותם הישרים באיכותם לאדם שהרגיל במאכלים הרעים אבל באמת הם מזיקים לו והוא שונא אותם הלא ידעת מה אמרו האנשים שהיו רגילים לאכול בצלים ושומים והדגים ונפשנו קצה וגו' . ואם אתה מן הכת השלישית כשתראה דבר מדבריהם שהדעת מרחיק אותו תעמוד ותתבונן בו ודע שהוא חידה ומשל ותשכב עמוק הלב וטירוד הרעיון בחבורו ובסברתו ותחשוב למצא כונת השכל ואמונת היושר כמו שנאמר למצא דברי חפץ וכתוב יושר דברי אמת ואז תסתכל בספרי זה ויועיל לך בע"ה :

ועתה אחל לדבר במה שכוונתי לו הוי יודע כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים ואין החרש משיג שמע הקולות ולא הסריס תאות המשגל כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיות וכמו שהדגים אינם יודעים יסוד האש לפי שהיותם ביסוד המים שהם הפכו כן אינו נודע בזה העולם הגופני תענוג העולם הרוחני אבל אין אצלנו בשום פנים תענוג זו זולתי תענוג הגוף בלבד והשגת החושים מן המאכל והמשתה והמשגל וכל מה שזולתו אלה הוא אצלנו בלי מצוי ואין אנו מכירין אותו ולא נשיג אותו בתחלת המחשבה אלא אחר חקירה גדולה . וראוי להיות כן לפי שאנחנו בעולם הגופני ולפיכך אין אנו משיגים אלא תענוגיו הגרועים הנפסקים אבל התענוגים הנפשיים הם תמידים עומדים לעד אינם נפסקים ואין ביניהם ובין אלו התענוגים יחס ולא קורבה בשום פנים ואין ראוי אצלנו בעלי התורה ולא אצל האלהיים מן הפילוסופים שנאמר שהמלאכים והכוכבים והגלגלים אין להם תענוג אבל באמת יש להם תענוג גדול במה שהם יודעים ומשיגין באמיתת הבורא יתברך ובזה הם בתענוג תמידי שאינו נפסק ואין תענוג גופני אצלם ואינם משיגין אותו לפי שאין להם חושים כמונו שישיגו בהם מה שאנו משיגין אותו וכמו כן אנחנו כשיזדכך ממנו מי שיזדכך ויעלה לאותם מעלה אחר מותו אינו משיג התענוגים הגופנים ואינו רוצה בהם אלא כעין שירצה המלך שהוא גדול הממשלה שיתפשט ממלכותו וממשלתו ויחזור לשחק עם הנערים בכדור כשהיה עושה לפנים מן המלכות וזה בקטנות שניו כשלא היה מבחין בין מעלת שני הענינים כמו שאנחנו היום מבחין ומנשאין תענוגי הגוף ולא תענוגי הנפש . וכשתתבונן בענין שני אלה התענוגים תמצא פחיתות האחת ומעלת השניה ואפילו בעולם הזה . וזה כי אתה מוצא רוב בני האדם כלם מיגעים נפשותיהם וגופותיהם בעמל ויגיעה שאין למעלה מהם כדי שיגיע לו מעלה וכבוד וישבחוהו בני אדם והנאה זו אינה הנאת מאכל ומשתה וכמו כן הרבה מבני אדם בוחר להנקם מאויביו יותר מהשיג הרבה מתענוגי הגוף והרבה מבני אדם מתרחקים מן הגדול שבתענוגי הגוף מיראתו שישיגהו מזה חרפה ובושת מבני אדם או לפי שמבקש שיהא לו שם טוב ואם ענינו כן בעוה"ז הגופני כ"ש בעולם הרוחני והוא העוה"ב שנפשותנו משכילות שם מידיעת הבורא יתברך כמו שמשכילות הגופנים העליונים או יותר ואותו תענוג לא יחלק לחלקים ולא יסופר ולא ימצא משל למשול בו אותו התענוג אלא כמו שאמר ט) הנביא ע"ה כשנפלאו בעיניו גדולת הטוב ההוא ומעלתו אמר מה רב טובך אשר צפנת ליראיך וכן אמרו ע"ה י) העוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא רחיצה ולא סיכה ולא תשמיש אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו שכינה. רוצה לומר באמרו ועטרותיהם בראשיהם השארות הנפש בקיום המושכל להם והוא הבורא יתברך והיות הוא רוצה לומר המושכל והוא דבר אחד כמו שזכרוהו גדולי הפילוסופים בדרכים יארך ביאורם בכאן . ואמרו ונהנים מזיו שכינה רצוני לומר שאותן הנשמות מתענגות במה שמשיגות ויודעות מאמתת הבורא יתברך כמו שמתענגות חיות הקודש ושאר מדרגות המלאכים במה שהם משיגים ויודעים ממציאותו . הנה כי הטובה והתכלית האחרון הוא להגיע אל החברה העליונה הזאת ולהיות בכבוד הזה ובמעלה הנזכרת וקיום הנפש כמו שבארנו עד אין סוף בקיום הבורא יתברך שהוא סיבת קיומה לפי שהשיגה אותו כמו שנתבאר בפילוסופים הראשונים וזה הוא טוב הגדול אשר אין טוב להקיש לו ואין תענוג שידמה לו כי איך ידמה התמיד אשר אין לו סוף וקץ בדבר הנפסק וזה שאמר כ) למען ייטב לך והארכת ימים לעולם שכלו ארוך . והרעה השלמה והנקמה הגדולה הוא שתכרת הנפש ותאבד ושלא תהיה חיה וקיימת והוא הכרת הכתוב בתורה כמו הכרת תכרת הנפש ההיא ואמרו ז"ל ל) הכרת בעוה"ז תכרת בעולם הבא ונאמר והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים הנה כל מה שבחר והרגיל בתענוגי הגוף ומאס באמת ואהב השקר נכרת מאותה מעלה וישאר חומר נכרת וכבר ביאר הנביא ע"ה שהעולם הבא אינו מושג בחושים הגופניים וזהו שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך ואמרו מ) בפי' זה כל הנביאים כלם לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל העוה"ב עין לא ראתה אלהים זולתך . אמנם היעודים הטובים והנקמות והרעות הכתובות בתורה ענינם הוא מה שאספר לך והוא זה כי הוא אומר לך אם תעשה המצות האלה אסייע לך על עשייתם והשלמות בהם ואסיר מעליך המעיקים והמונעים כלם לפי שהאדם אי אפשר לעשות לו המצות לא כשהוא חולה ורעב או צמא ולא בשעת מלחמה ומצור ולכן יעד שיסורו כל אלה הענינים ויהיו בריאים ושקטים עד שתושלם להם הידיעה ויזכו לחיי העוה"ב . הנה כי אין תכלית שכר עשיית התורה באלה הדברים כלם וכמו כן אם עברו על התורה יהיה עונשם שיארעו להם אותם הרעות כלם עד שלא יוכלו לעשות מצוה וכמו שנאמר תחת אשר לא עבדת . וכשתתבונן בזה התבוננות שלימה תמצא כאלו הוא אומר לך אם עשית קצת מצות מאהבה והשתדלות אעזרך לעשותם כלם ואסיר מעליך המעיקים והמונעים ואם תעזוב דבר מהם דרך בזוי אביא לך מונעים ימנעוך מעשותם כלם עד שלא יהיה לך שלמות ולא קיום בעוה"ב וזהו ענין אמרם ז"ל שכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה : ואולם גן עדן הוא מקום דשן ושמן מבחר הארץ יש בו נהרים רבים ואילנות עושים פירות יגלה אותו השם יתברך לבני אדם לעתיד לבא ויורה אותו הדרך להלך אליו ויתענגו בו ואפשר שימצאו בו צמחים מופלאים עד מאד מועילין תועלת גדולה ערבים ומתוקים הרבה מלבד אלה הידועים והמפורסמים אצלנו וכל זה אינו מן הנמנע ולא רחוק אבל הוא קרוב להיות ואפי' לא היה כתוב בתורה כ"ש שנתבאר זה בתורה ונתפרסם . אמנם גיהנם הוא שם לצער ולעונש שישיג לרשעים ולא פי' בתלמוד תואר זה השגם נ) אלא יש אומרים כי השמש תקרב להם וישרפם וראייתם ע"ז מה שנא' (מלאכי ג) הנה יום בא בוער כתנור וקצתם אומרים כי הוא המימות זרה תתחדש בגופותיהם ותשרפם וראייתם על זה מה שנאמר רוחכם אש תאכלכם. ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה ואין דת ולא דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין זה אבל הוא לצדיקים וכן הוא לשון בראשית רבה גבורת גשמים לצדיקים ולרשעים ותחיית המתים לצדיקים בלבד ואיך יחיו הרשעים והם מתים אפי' בחייהם וכן אמרו ס) רשעים אפי' בחייהם קרואים
מתים

הגהות הגר"ב א) [ע"ז י"ט.] : ב) [וכענין זה בנדרים סב.] : ג) [סוטה לא.] : ד) [פסחים נ : וש"נ] : ה) [ברכות יח:] : ו) [ב"ק ס:] : ז) [ב"ב טו.] : ח) [סנהדרין לג:] : ט) עיי' תוי"ט הבלות פי"א מ"ז) [ברכות יז.] : כ) [קידושין לט: חולין קמב.] : ל) [סנהדרין סד : נ.] : מ) [ברכות לד : שבת סג. סנהדרין צט.] : נ) [ע' היטב נדרים ח : ועפ"ז דף ג':] : ס) [ברכות יח :] :

מתים לדיקים אפי' במיתתן קרואים חיים. ודע כי האדם יש לו למות בהכרח ויתפרד וישוב למה שהורכב ממנו. אמנם ימות המשיח הוא זמן שתשוב המלכות לישראל ויחזרו לארץ ישראל ויהי אותו המלך גדול מאד ובית מלכותו בציון יגדל שמו וזכרו יהיה מלא הגוים יותר מן המלך שלמה וישלימו אתו כל האומות ויעבדוהו כל הארצות לגדקו הגדול ולנפלאות שיהא על ידו וכל מי שיקום עליו יאבדהו השם יתעלה וימסור אותו בידו וכל פסוקי המקרא מעידין על הצלחתו והצלחתנו עמו ולא ישתנה במציאות שום דבר ממה שהוא עתה אלא שהמלכות תחזור לישראל וזהו לשון החכמים א) אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות בלבד ויהיו בימיו עשירים ואביונים גבורים וחלשים כנגד זולתם אבל באותם הימים יהיה נקל מאד על בני האדם למצוא מחייתם עד שבעמל מעט שיעמול אדם יגיע לתועלת גדול וזהו שאמרו ב) עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות וכלי מילת לפי שבני אדם אומרים כשימצא אדם דבר מוכן ומזומן פלוני מצא פת אפוי ותבשיל מבושל והראיה על זה מה שנא' ובני נכר אכריכם וכורמיכם להודיע שיש שם זרע וקציר ולכן קצף החכם הזה שאמר המאמר הזה על תלמידו ג) כשלא הבין דברו וחשב שהוא על פשוטו והשיבו כפי השגתו ולא היתה אותה התשובה תשובה האמיתית והראיה על שלא השיב לו על אמיתתו מה שהביא ראיה אל תען כסיל כאולתו. והתועלת הגדול אשר תהיה באותם הימים הוא שננוח משעבוד מלכיות שהוא מונע אותנו מעשיית המצות כלם ותרבה החכמה כמו שנאמר כי מלאה הארץ דעה וישבתו המלחמות כמו שנאמר ולא ישאו גוי אל גוי חרב ויהיה נמצא בימים ההם שלימות רב ונזכה בו לחיי העוה"ב והמשיח ימות וימלוך בנו תחתיו ובן בנו וכבר ביאר הנביא את מיתתו לא יכהה ולא ירוץ עד ישים בארץ משפט ויאריך מלכותו ימים רבים עד מאד ויארכו חיי בני האדם גם כן לפי שכשיסורו הדאגות והיגונות יארכו ימי האדם ואין לתמוה שתתקיים מלכותו אלפים מן השנים לפי שהחכמים אמרו כי הקיבוץ הטוב כשיתקבץ לא במהרה יפרד. ואין אנו מתאוים ומקוים לימות המשיח לרוב התבואות והעושר ולא שנרכב על סוסים ולא לשתות יין במיני הזמר כמו שמחשבין מבולבלי הדעת. אבל התאוו הנביאים והחסידים ימות המשיח ורבתה תשוקתם אליו. למה שיהיה בו מקבוץ הלדיקים והנהגת הטובה והחכמה ולדק המלך ורוב יושרו והפלגת חכמתו וקרבותו אל האלהים כמו שנא' (תהלים ב) ה' אמר אלי בני אתה אני היום ילדתיך ועשיית כל מצות תורת משה רבינו ע"ה מאין התרשלות ועצלה ולא אונס כמו שנא' (ירמיה לא) ולא ילמדו עוד איש ד) (אל אחיו ואיש אל רעהו) לאמר דעו את ה' כי כלם ידעו אותי מקטנם ועד גדולם וגו' ונתתי את תורתי בלבם וגו' והסירותי את לב האבן מבשרכם והרבה מאלו הפסוקים בזה הענין. ובאלה הענינים ישיגו העוה"ב השגה חזקה. והתכלית הוא העוה"ב ולעומתו הוא ההשתדלות ולפיכך זה החכם המוחזק בידיעת האמת עיין בתכלית האחרון והניח מה שזולתו ואמר כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא ואם היותו הוא התכלית המבוקש אינו ראוי למי שהוא רוצה שיהיה עובד מאהבה שיהיה עובד להשיג העוה"ב כמו שבארנו במה שקדם אבל יש לעבוד על הדרך שאומר וזה כי כשיאמין שיש שם חכמה והיא התורה שהגיעה אל הנביאים מאת הבורא יתעלה שהודיע' בזה המדות הטובות והם המצות והמדות הרעות והם העבירות ראוי לו מצד שהוא אדם ישר במזג שיעשה הטובות ויסור מן הרעות וכשיעשה זה ישלם בו ענין האנושי ויהיה נבדל מן הבהמה וכשיהיה אדם שלם הוא מטבע האדם השלם אשר אין לו מונע שתחיה נפשו ותתקיים בקיום הידוע לה וזה הוא העוה"ב כמו שאמרנו וזהו שנא' (תהלים לב) אל תהיו כסוס כפרד אין הבין במתג ורסן עדיו לבלום כמו שהמונע את הבהמות מן ההשתלחות הוא דבר מבחוץ כמו המתג והרסן ואין ראוי שיהיה אדם כן אבל יהיה המונעו מאתו ומעצמו רצוני לומר צורה האנושית כשתהיה שלמה היא תמנענו מאותן הדברים שמונעין ממנו השלמות והם הנקראים מדות רעות והיא תזרז אותו ותדחנו אל מה שיביאהו אל השלמות וזהו המדות הטובות זה המתבאר לי מכלל דבריהם בזה הענין הנכבד והנעלה. ועוד אחבר חבור אקבץ בו כל הדרשות הנמצאים בתלמוד וזולתו ואבארם ואסבור בהם סברות שיהיו נאותים לאמתת הענינים ואביא ראיה מדבריהם ג"כ ואגלה מה שהוא מן הדרשות דרך פשט ואשר מהם משל ואשר מהם היו בחלום וזכרו אותו במאמר פשוט מוהלט כאילו היה בהקיץ ובאותו החבור אבאר לך אמונות רבות ושם אבאר כל הדברים אשר נתתי לך מהם מדברי אלה העקרים מעט תקים מהם על זולתם. ואין לתפוש עלי על מה שבא במאמרי זה ואשר ויתרתי בקצת מצות וענינים שתופסים עליהם בעלי החכמה כי אני ויתרתי זה השיעור כדי להבין למי שלא קדם לו חינוך בשום דבר מזה הענין הנכבד אשר אין משיגין אותו כל בני אדם. ומלת אפיקורוס היא ארמית ענינה מי שמפקיר ומבזה את התורה או לומדיה ולפיכך קורין בזה השם כל שאינו מאמין ביסודי התורה ומי ה) שמבזה החכמים או איזה תלמיד חכם שיהיה או המבזה רבו. וספרים החיצונים אמרו שהם ספרי תועים וכן ו) ספר בן סירא והוא היה איש שחבר ספרים יש בהם התולים מעניני הכרת פנים אין בהם טעם ולא תועלת אלא אבוד הזמן בהבל כגון אלה הספרים הנמצאים אצל הערב מספור דברי הימים והנהגת המלכים ויחוסי הערביים וספרי הנגון וכיוצא בהן מן הספרים שאין בהם חכמה ולא תועלת גופני אלא אבוד הזמן בלבד. והלוחש על המכה ובלבד ברקיקה לפי שיש בזה בזוי להש"י. וההוגה את השם באותיותיו יו"ד ה"א וי"ו ה"א שהוא השם המפורש וכבר זכרו דברים זולתי אלה שהעושה אותם אין לו חלק לעוה"ב. אמרו ז) המלבין פני חבירו ברבים ח) והקורא לחבירו בכנוי והמתכבד בקלון חבירו לפי שלא יעשה מעשה מאלה ואע"פ שהם עבירות קלות כפי מחשבת החושב אלא בעל נפש גרועה שאין בה שלימות ואינה ראויה לעולם הבא. וממה שצריך שנזכור בכאן והוא הראוי מכל מקומות שעיקרי דתנו ויסודותיה שלשה עשר יסודות:

היסוד הראשון

להאמין מציאות הבורא יתברך והוא שיש שם נמצא שלם בכל דרכי המציאות הוא עילת מציאות הנמצאים כלם בו קיום מציאותם וממנו קיומם ואל יעלה על הלב העדר מציאותו כי בהעדר מציאותו נתבטל מציאות כל הנמצאים ולא נשאר נמצא שיתקיים מציאותו ואם נעלה על לבנו העדר הנמצאים כלם זולתו לא יתבטל מציאות הש"י ולא יגרע ואין האחדות והאדנות אלא לו לבד הש"י שמו כי הוא מסתפק במציאותו ודי לו בעצמו ואין צריך במציאות זולתו וכל מה שזולתו מן המלאכים וגופי הגלגלים ומה שיש בתוכם ומה שיש למטה מהם הכל צריכין במציאותם אליו וזה היסוד הראשון מורה עליו דבור אנכי ה' אלהיך:

היסוד השני

יחוד הש"י כלומר שנאמין שזה שהוא סבת הכל אחד ואינו כאחד הזוג ולא כאחד המין ולא כאיש האחד שנחלק לאחדים רבים ולא אחד כמו הגוף הפשוט האחד במנין שמקבל החלוק לאין סוף אבל הוא הש"י אחד באחדות שאין כמותה אחדות וזה היסוד השני מורה עליו מה שנאמר שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד:

היסוד השלישי

שלילת הגשמות ממנו וזה שנאמין כי האחד הזה שזכרנו אינו גוף ולא כח בגוף ולא ישיגוהו מאורעות הגופים כמו התנועה והמנוחה והמשכן לא מצד עצמות ולא במקרה ולכן שללו ממנו החכמים ז"ל החבור והפירוד ואמרו ט) אין למעלה לא ישיבה ולא עמידה לא עורף ולא עפוי כלומר לא פירוד ולא עורף והוא חבור והוא עפוי מלשון ועפו בכתף פלשתים כלומר ידחפו אותם בכתף להתחברם בהם ואמר הנביא ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש אילו היה גוף [היה] דומה לגופים וכל מה שבא בכתבי הקדש שמתארים אותו בתארי הגופות כמו ההליכה והעמידה והישיבה והדבור וכיוצא בזה הכל דרך השאלה וכן אמרו ז"ל י) דברה תורה כלשון בני אדם וכבר דברו החכמים בזה הענין הרבה והיסוד השלישי הזה הוא מורה עליו מה שנאמר כי לא ראיתם כל תמונה כלומר לא השגתם אותו בעל תמונה לפי שהוא כמו שזכרנו אינו גוף ולא כח בגוף:

היסוד הרביעי

הקדמות והוא שנאמין כי זה האחד האמור הוא קדמון בהחלט וכל נמצא זולתו בלתי קדמון בערכו אליו והראיות על זה בכתבי הקדש רבות והיסוד הרביעי הזה מורה עליו מה שנא' מעונה אלהי קדם:

היסוד החמישי

שהוא יתברך הוא הראוי לעבדו ולגדלו ולהודיעו גדולתו ולעשות מצותיו ושלא יעשו כזה למי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות ומה שהורכב מהם לפי שכולם מוטבעים ועל פעולתם אין משפט ולא בחירה אלא לו לבדו הש"י וכן אין ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו אלא אליו בלבד יכוונו המחשבות ויניחו כל מה שזולתו וזה היסוד החמישי הוא שהזהיר על ע"ז ורוב התורה מזהרת עליו:

היסוד הששי

הנבואה והוא שידע אדם שזה מין האדם ימצא בהם בעלי טבעים ממדות מעולות מאד ושלימות גדולה ונפשותיהן נכונות עד שהן מקבלות צורת השכל אחר כן ידבק אותו השכל האנושי בשכל הפועל ונאצל ממנו עליו אצילות נכבד ואלה הם הנביאים וזו היא הנבואה וזהו ענינה וביאור יסוד זה על בוריו יארך מאד ואין כונתנו להביא מופת על כל יסוד מהם וביאור מציאות השגתו לפי שזה הוא כלל החכמה כלם אבל אזכרה דרך ספור בלבד ומקראי התורה מעידים על נבואת נביאים הרבה:

היסוד השביעי

נבואת משה רבינו ע"ה והוא שנאמין כי הוא אביהם של כל הנביאים אשר היו מלפניו ואשר קמו מאחריו כלם הם תחתיו במעלה והוא היה הנבחר מכל מין האדם אשר השיג מידיעתו יתברך יותר מכל מה שהשיג או ישיג שום אדם שנמצא או שימצא וכי הוא ע"ה הגיע התעלותו מן האנושות עד המעלה המלאכותית ונכלל במעלת המלאכים לא נשאר מסך שלא קרעו ונכנס ממנו ולא מנעו מונע גופני ולא נתערב לו שום חסרון בין רב למעט ונתבטלו ממנו הכחות הדמיונות והחושיות והשגותיו ונבדל כחו המתעורר המשתוקק ונשאר שכל בלבד ועל הענין הזה נאמר עליו שהיה מדבר עם הש"י בלא אמצעיות מן המלאכים. רצוני היה לבאר זה הענין הנפלא ולפתוח המנעול ממקראות התורה ולפרש טעם פה אל פה וכל הפסוק בזולתו מענינו לולא שראיתי שאלה הענינים יצטרכו לראיות רבות מאד והיינו צריכין להצעות רבות והקדמות ומשלים ושנבאר בתחילת מציאות המלאכים ושנוי מעלותיהן מן הבורא הש"י ושנבאר הנפש וכל כחותיה ויתרחב העגול עד שנדבר בצורות שזכרו הנביאים שראוי לבורא ולמלאכים ויכנס בזה שיעור קומה וענינו ולא יספיק בענין זה לבדו ואפילו יהיה מקוצר בתכלית הקצור מאה דפים ולפיכך אניח אותו למקומו אם בספר הדרשות שיעדתי לחברו או בספרי הנבואה שאני מתעסק בו או בספר שאחבר אותו בפירושי אלו היסודות: ואחזור לכוונת זה היסוד השביעי ואומר שנבואת משה רבינו ע"ה נבדלת מנבואת כל הנביאים בארבעה דברים. הראשון כי איזה נביא שהיה לא דבר לו הש"י אלא על ידי אמצעי ומשה בלא אמצעי שנאמר פה אל פה אדבר בו. והענין השני כי כל נביא לא תבא לו הנבואה אלא כשהוא ישן כמו שאמר במקומות בחלום הלילה בחזיון לילה ורבים מענין זה או ביום אחר שתפול תרדמה על האדם בענין שנתבטלו ממנו כל הרגשותיו ונשאר מחשבתו פנויה כענין חלום וענין זה נקרא מחזה ומראה ועליו נאמר במראות אלהים ומשה יבא אליו הדבור ביום והוא עומד בין שני הכרובים כמו שיעידו הש"י ונועדתי לך שם ואמר הש"י אם יהיה נביאכם וגו' לא כן עבדי משה פה אל פה אדבר בו וגו'. הענין השלישי כי הנביא כשתבא אליו הנבואה ואע"פ שהוא במראה וע"י מלאך יחלשו כחותיו ויתקלקל בניינו ויגיע לו מורא גדול מאד כמעט שתצא רוחו ממנו כמו שאמר בדניאל[יוד]כשדבר גבריאל עמו במראה אמר ולא נשאר בי כח והודי נהפך עלי למשחית ולא עצרתי כח ואומר ואני הייתי נרדם על פני ופני ארצה ואומר במראה נהפכו עלי צירי ומשה ע"ה לא היה כן אבל יבא אליו הדבור ולא ישיגוהו רתת ורעדה בשום פנים כמו שנאמר (שמות לג) ודבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו כלומר כמו שלא יארע לאדם חרדה מדבור חבירו כן היה הוא משה ע"ה לא היה חרד מן הדבור ואע"פ שהוא היה פנים בפנים וזה לחוזק דבקותו בשכל כמו שזכרנו: והענין הרביעי כי כל הנביאים לא תנוח עליהם רוח הנבואה ברצונם אלא ברצון הש"י שהרי יעמוד הנביא ימים או שנים לא תבא לו הנבואה ויבקש מן הבורא הש"י שיודיע לו הדבר בנבואה ויעמוד עד שינבא או אחר ימים או אחר חדשים או שלא יודיעו בשום פנים וכבר היו מהם כתות שהיו מכינין עצמן ומזככין מחשבותם כמו שעשה אלישע כמו שכתוב (מלכים ב ג) עתה קחו לי מנגן ובאה לו הנבואה ואינו מן ההכרחי שינבא בעת שיכין לזה ומשה רבינו ע"ה בכל עת שירצה אומר (במדבר ט) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם ונאמר (ויקרא טז) דבר אל אהרן אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש אמרו חז"ל כ) אהרן בבל יבא ואין משה בבל יבא:

היסוד השמיני

היות התורה מן השמים והוא שנאמין כי כל התורה הזאת הנתונה ע"י משה רבינו ע"ה שהיא כולה מפי הגבורה כלומר שהגיעה אליו כולה מאת ה' יתברך בענין שנקרא על דרך השאלה דבור ואין ידוע היאך הגיע אלא הוא משה ע"ה שהגיע לו וכי הוא היה כמו סופר שקוראין לו והוא כותב כל מאורעות הימים הספורים והמצות ולפיכך נקרא מחוקק ואין הפרש בין ובני חם כוש ומצרים ושם אשתו מהטבאל ותמנע היתה פלגש ובין אנכי ה' אלהיך ושמע ישראל כי הכל מפי הגבורה והכל תורת ה' תמימה טהורה וקדושה אמת וזה שאומר שכמו אלה הפסוקים והספורים משה ספרם מדעתו הנה הוא אצל חכמינו ונביאינו כופר ומגלה פנים יותר מכל הכופרים לפי שחשב שיש בתורה לב וקליפה ושאלה דברי הימים והספורים אין תועלת בהם ושהם מאת משה רבינו ע"ה וזה ענין ל) אין תורה מן השמים אמרו חכמים ז"ל הוא המאמין שכל התורה מפי הגבורה חוץ מן הפסוק זה שלא אמר הקב"ה אלא משה מפי עצמו מ) וזה כי דבר ה' בזה הש"י ויתר ממאמר הכופרים אלא כל דבור ודבור מן התורה יש בהן חכמות ופלאים למי שמבין אותם ולא הושג תכלית חכמתם ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים ואין לאיש אלא להלך בעקבות דוד משיח אלהי יעקב שהתפלל גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך (תהלים קיט) וכמו כן פירש התורה המקובל ג"כ מפי הגבורה וזה שאנו עושים היום מתבנית הסוכה ולולב ושופר וציצית ותפילין וזולתם הוא בעצמו התבנית אשר אמר הש"י למשה והוא אמר לנו והוא נאמן בשליחותו והמאמר המורה על היסוד הזה הוא מה שנאמר (במדבר טז) ויאמר משה בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות כל המעשים האלה כי לא מלבי:

היסוד התשיעי

ההעתק והוא כי התורה הזאת מועתקת מאת הבורא הש"י לא מזולתו ועליה אין להוסיף וממנה אין לגרוע. לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה שנאמר לא תוסיף עליו ולא תגרע ממנו וכבר בארנו מה שצריך לבאר ביסוד זה בפתיחת זה החבור:

היסוד העשירי

כי הוא הש"י יודע מעשיהם של בני אדם ואינו מעלים עינו מהם לא כדעת מי שאמר עזב ה' את הארץ אלא כמו שנאמר (ירמיה לב) גדול העצה ורב העליליה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם וגו' וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וגו' (בראשית ו) ונאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה (שם יח) זהו מורה על היסוד העשירי הזה:

היסוד אחד עשר

כי הוא הש"י נותן שכר למי שעושה מצות התורה ויענש למי שעובר על אזהרותיה וכי השכר הגדול העולם הבא והעונש החזק הכרת וכבר אמרנו בזה הענין מה שיספיק והמקרא המורה על היסוד הזה

הגהות הגרי"ב א) [ברכות לד: שבת סג. קנא: פסחים סח. סנהד' צא: צט.]: ב) [שבת ל:]: ג) [ע' שבת ל: שם]: ד) נ"ל את רעהו ואיש את אחיו: ה) [ע' סנהדרין צט:]: ו) [בסוגיין דסנהדרין ק:]: ז) [ב"מ נח:]: ח) [בפ"ג מהלכות תשובה כתב הרמב"ם כ"ד דברים וכו' ויש עבירות קלות מאלו ואעפ"כ אמרו חכמים שהרגיל בהן אין לו חלק לעה"ב ואלו הן וכו' קורא לחבירו בכינוי ומתכבד בקלון חבירו וכו' וכתב הכ"מ בזה"ל ומה שמנה רבינו קורא לחבירו בכינוי ומתכבד בקלון חבירו לא ידעתי מקום שבו יאמרו שאין להם חלק לעה"ב וכו' וכתבתי בהפלאה שבערכין בס"ד חדוש שלא ראה הכ"מ דהכי איתא בירושלמי פרק אין דורשין אמר ר' יוסי המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעוה"ב גם במגן אברהם סימן קנ"ו על הגליון כתבתי בס"ד עוד בזה בהקדמה לשאילת שלום שחברתי בס"ד על השאלתות דרב אחאי גאון כתבתי התעוררות בדברים הללו]: ט) [חגיגה טו. וכתב רש"י לא עמידה לא גר' לא עורף דבכל צידיהן יש להם פנים: עיפוי עיפות ע"כ לשון רש"י]: י) [ברכות לא: וש"נ]: כ) [ת"כ ריש פרשת אחרי]: ל) [סנהדרין צ.]: מ) [שם צט.]:

הזה מה שנא' (שמות לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא והשיב לו הש"י מי אשר חטא לי אמחנו מספרי ראיה שיודע העובר והחוטא לתת שכר לזה ועונש לזה :

היסוד שנים עשר

ימות המשיח והוא להאמין ולאמת שיבא ולא יחשב שיתאחר אם יתמהמה חכה לו ולא ישים לו זמן ולא יעשה לו סברות במקראות להוציא זמן ביאתו וחכמים אומרים א) תפח רוחן של מחשבי קצין ושיאמין שיהיה לו יתרון ומעלה וכבוד על כל המלכים שהיו מעולם כפי מה שנבאו עליו כל הנביאים ממשה רבינו ע"ה עד מלאכי ע"ה ומי שהסתפק בו או נתמעט אצלו מעלתו כפר בתורה שיעד בו בתורה בפירוש בפרשת בלעם ופרשת אתם נצבים ומכלל יסוד זה שאין מלך לישראל אלא מבית דוד ומזרע שלמה בלבד וכל החולק על המשפחה הזאת כפר בשם הש"י ובדברי נביאיו :

היסוד שלשה עשר

תחיית המתים וכבר בארנוה וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כלם ונתברר בה אמונתו בהם הוא נכנס בכלל ישראל ומצוה לאהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה הש"י איש לחבירו מן האהבה והאחוה ואפי' עשה מה שיכול מן העבירות מחמת התאוה והתגברות הטבע הגרוע הוא נענש כפי המאיו אבל יש לו חלק לעוה"ב והוא מפושעי ישראל וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות הרי יצא מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוצץ בנטיעות ומצוה לשנאו ולאבדו ועליו נאמר (תהלי' קלט) הלא משנאך ה' אשנא. והנה הארכתי בדברים הרבה ויצאתי מענין חבורי אבל אני עשיתי זה לפי שראיתי בו תועלת באמונה לפי שאספתי בו דברים מועילים מפוזרים מספרים גדולים לכן דע אותם והצלח בהם וחוזר (אלה) [עליהם] פעמים רבות והתבונן בהם התבוננות יפה ואם השיאך לבך ותחשב שהגיעו לך ענינו מפעם אחת או מעשרה הרי הש"י יודע שהשיאך על שקר ולכן לא תמהר בקריאתו כי אני לא חברתי כפי מה שנזדמן לי אלא לאחר עיון גדול והתבוננות ואחר שראיתי דעות ברורות אמיתיות וזולתי אמיתיות וידעתי מה שהוא ראוי להאמין מהם והבאתי ראיה בטענות וראיות על כל ענין וענין ומהש"י להפיקני רצוני ולהדריכני בדרך הטובה ואחזור לענין הפרק :

שלשה מלכים וארבעה הדיוטות אין להם חלק כו' : (שם)

אולם זכר אלה לגודל מעלתם בחכמה ושמא יחשוב החושב כי לרוב חכמתם וזכות התורה שהיו יודעים אותה ידיעה גדולה יש להם חלק לכן הודיענו שיסודי האמונה נתקלקלו אצל הנזכרים ונסתפקו בקצתם ולפיכך נדחו מחיי העוה"ב : וזכר בלעם והוא אינו מישראל לפי שחסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב והודיעו כי בלעם מרשעי אומות העולם ואין לו חלק לעוה"ב :

דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין כו' : (דף קז ע"ב)

עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנאמר כו' : (דף קי ע"ב)

כבר זכרתי לך פעמים רבות שכל מחלוקת שיהיה בין החכמים שאינו בא לידי מעשה אלא שהוא אמונת דבר בלבד אין צד לפסוק הלכה כאחד מהם ונזכר זה הענין כלו בזו המסכת לפי שקדם לו זכרון מיתות ב"ד ומחויב כרת ומיתה והודיעך כי כשיחטא האדם ונהרג באחד המיתות שלא תחשוב שאין לו חלק אבל יש לו חלק ולפיכך סמך לזה המאמר ואלו שאין להם חלק לעולם הבא וחזר לכוונת המסכת והוא לידע מי הם הנהרגים ושיאך נהרגים ואומר :

אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעולם הבא כו' : (דף קיא ע"ב)

מחויבי מיתות ב"ד היחידים ממונם ליורשיהם אבל המרובים ר"ל אנשי עיר הנדחת התורה אמרה לאבד את ממונם וכל שללם :

הכה תכה את יושבי העיר הזאת לפי חרב כו' : (שם)

אמרו החמרת והגמלת העוברת כלם תואריס והמתואר חסר וכאילו אמר השיירה החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום :

שנאמר ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה כו' : (שם)

תרומות ירקבו אם הגיעו ליד הכהן זכה בהן לפי שחשבו ממונו אבל כשהן ביד ישראל תנתן לכהן מדינה אחרת לפי שהם של שמים והלכה כר' עקיבא :

פרק אחד עשר

אלו הן הנחנקין המכה אביו ואמו כו' : (דף פד ע"ב)

המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן כו' : (דף פה ע"ב)

הגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו כו' : (שם)

לפי שאמרו אינו חייב עד שיעשה בו חבורה ונלמד מזה המכה את המת פטור לפי שאינו בן חבורה באותה שעה : וסמך על הענין הזה זה חומר במקלל וכו' : ור"י אומר עד שישתמש בו שוה פרוטה וחכמים אומרים כיון שנשתמש בו אפילו פחות משוה פרוטה ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי יוחנן בן ברוקא :

זקן ממרא על פי ב"ד שנאמר כי יפלא ממך דבר כו' : (דף פו ע"ב)

זקן ממרא ע"פ ב"ד הוא אותו שאומר כך דרשתי וכך דרשו לי חכמים כך למדתי וכך למדו לי : ואמרו אם שמעו רוצה לומר אותו הב"ד אם הם יודעים אותו הדין ושמעו דין התורה בו יגידו מה שיודעים לזקן ממרא ולאותן שחולקים עליו ויודעים האמת עם מי הוא ואם אין אצל אותו הב"ד ידיעת אותן הדברים שואלין מאותם שהם למעלה מהם עד שיגיע הדבר לב"ד הגדול ואם בית דין הגדול מקובלים בדבר ההוא יודיעם מה שהם יודעים מן הקבלה ואם לא שמעו בו שום דבר ידינו בו כפי הסברות והקישות התוריות הידועות אצלם עד שיסכימו כלם או רובם שהדין כך ויאמרו להם שיתחייבו לעשות כן ומי שיחלוק על מה שאמרו או הוציא אותו בסברא הוא זקן ממרא דאמר רחמנא על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה וזה הדבר שלומדים אותה בהיקש ויביאום אליו העיון נוה השם יתברך שנעשה כדברים שנאמר תעשה אחר כן אמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל וזהו המקובל אצלם ב"ד מפי ב"ד והוא שיאמרו כך קבלנו ולכן אמרו יגידו לך שאין להם בזה אלא ההגדה בלבד שיגידו לך במה שהם יודעים בלבד שהוא מן הקבלה ולא יתכן היותו זקן ממרא שיהא חייב מיתה עד שידין הפך דינם בדברים הנעשים בהיקש וסברא בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת או שיתגלגל מצד דינו לזה כגון שיחלוק עליהן באילן פלוני אם הוא חייב בערלה או אינו חייב ובזה יוצא מעיקר הכוונה אם היא חייבת בערלה אם לאו לפי שזה המחלוקת יצא לדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת לפי שמי שקדש אשה באותן הפירות לדעת מי שאמר שהיא ערלה אינה מקודשת והבא עליה פטור ועל דעת מי שאומר אינה ערלה הרי היא מקודשת והבא עליה בשוגג חייב חטאת במזיד חייב כרת וכמו כן אם הנגע הזה טהור או טמא יתגלגל ממנו בטומאת מקדש וקדשיו דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל דרך זה תקיש ודע זה הענין כי הוא דק וצריך לחזרו הרבה מאד ובמעשים שיתחברו לו בכל הקבלה או בקצתה יהיה הבא ממנו בסוף לדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת וכן כשיחלק עליהם בפירוש מקובל שאין בו היקש ואפילו לא יצא ממנו לבסוף אלא לאסור לאו או עשה יהרג מצד שאינו מאמין ובתמש טוטפות יהיה זקן ממרא ג"כ במצות עשה זו בלבד לפי שנתקבלו בו תנאים אינם מצויים בזולתם כמו שנתבאר בתלמוד וכבר בארנו בפתיחת חבורינו זה עיקרים גדולים מועילים בזה השער ממה שבארנו בפירוש המקובל ואפילו הלמד בהיקש : ולא יתכן היות זקן ממרא עד שיהיה חכם שהגיע להוראה לפי שדבריו נשמעים והיה ראוי לדון כמו שנאמר כי יפלא ממך דבר וגו' ממי שלא יפלא ממנו אלא הדבר הנפלא הקשה אבל תלמיד שלא הגיע להוראה אסור לו לדון ואפי' דין אמת שאין בו מחלוקת ולפי שעבר והורה בהמראה שזה תוספת כי הנה עבר שתי עבירות אסור ההוראה ואסור ההמראה נפטר מן המיתה וכא בזה המאמר שאינו חייב מיתה :

חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין כו' : (דף פח ע"ב)

אמרו פטור כשהודה בחיובו בהם אבל הוא יבטל אותם בהוראה כמו שנאמר לעבור על דברי תורה עד שיודה שהיא עבירה ולפיכך אינו חייב מיתת ב"ד לפי שלא יהרג מי שבטל מצות עשה אבל אם אמר אין תפילין על דרך כפירה יהרג מצד שהוא מין לא מצד שהוא זקן ממרא ודע זה הענין הישב לפי שנסתפק על רבים מן החכמים זה הענין וחושבין שזה שאומרים בתלמוד בזקן ממרא אינו חייב עד שיאמר כן ויעשה כן ובתנאי כן וכשלא ישלמו אותו התנאי שהוא ניצל בעצמו אין הדבר כן אבל פירושו אינו חייב משום זקןממרא ופטור מדין זקן ממרא אבל הוא חייב מיתה מפני' אחרים האתה סובר שיאמר אדם שדעתו ואמונתו השניות או דבר אחר וזה בלי ספק מכחיש למה שכתוב בתורה ה' אלהינו ה' אחד שנאמר שאדם כזה אינו נהרג או שהוא זקן ממרא ודאי זה יהרג משום שיצא מן הכלל כלומר מכלל ישראל אשר מהם יהיו החוטאים שאחד מהם כלומר אחד מן החוטאים זקן ממרא לפי שאין זקן ממרא הסורס לחומת התורה ולא המכחיש לכל הקבלה מכל וכל כגון צדוק ובייתוס אלא אדם שהוא רואה דבריו יותר מדברי ב"ד הגדול ולכן חייבתו תורה מיתה לכבוד ב"ד ומעלתה כמו שחייב המקלל אביו ואמו מיתה לכבוד אביו ואמו ולפיכך אמר א' מן החכמים זקן ממרא ע"פ ב"ד שרצו ב"ד למחול לו מוחלין לו אבל אינהדבר כן מן הטעם שזכרוהו כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל אבל צדוקין ובייתוסין שמכחישין את הקבלה מכל וכל ומסתפקין על הכתוב בתורה וסברתם בהם אינם מזה הכת אבל הן מן הכת שאומרים אין תורה מן השמים כמו שבארנו בפ' עשירי מזו המסכת כשמנינו יסודי התורה אבל הן נהרגין על הכפירה כמו שנהרג המכחש באלהות או מי שמכחש משה רבינו ע"ה כי כל ההורס יסוד מאותן היסודות שאמרתי לך יצא מדין בעל התורה ואמנם הארכתי בדבר זה לפי שגם הוא יש בו עקרים מן האמונה אין כל אחד מתעורר עליהם :

אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו כו' : (דף פט ע"א)

מבואר הוא שאין ממיתין ולא דנין אלא בעדים והתראה לפי שאין בכל מחויבי מיתות או כרת מי שאינו צריך התראה אלא מסית ועדים זוממין לפי שמציאות דין מסית אי אפשר בו התראה כמו שנתבאר בפרק שביעי וכן עדים זוממין אילו התרינו בהם במה שהם מעידים היה נעדר מציאות דין זה והתורה המציאו ודן בו · והלכה כרבי עקיבא :

נביא השקר המתנבא מה שלא שמע ומה שלא כו' : (שם)

מה שלא שמע הוא שיאמר מה שלא באה בו נבואה מאת הש"י מעולם ומה שלא נאמר לו הוא שיתנבא בנבואת זולתו ויאמר לי אמר הש"י זה הדבר ולא (אמרו) [נאמר] לו אבל נאמר לזולתו : וכבר בארנו בפתיחת ספרינו זה חלוקי הנביאים כשאומרים שהם נביאים והיאך יודע אמתתו משקרו ומוותר על דברי הנביא שיקל ויעלים עין בדברי הנביאים ולא יעשה מצותם על הדיוק והדקדוק אמר רחמנא והיה האיש אשר לא ישמע את דברי כלומר מי שלא שמע ממני קרי ביה-אשר לא ישמיע כשישמיע לאחרים כי הוא עלמו כשלא השמיע לזולתו מה שצוה להשמיעו או שלא שמע הוא עלמו מה שצוה בו וחלק על נבואת (על) הכל שנאמר אנכי אדרוש מעמו וזה מיתה בידי שמים וכבר בארנו בפ' תשיעי ענין מיתה בידי שמים מה הוא :

המתנבא בשם ע"א ואומר כך אמרה ע"א אפילו כו' : (שם)

אמרו אע"פ שלא נבעלה כשהיא נערה בתולה לא יעלה על דעתך שהיא בסקילה לפי שהיא בתולה אלא כיון שנכנסה לרשות הבעל יצאה מעונש נערה המאורסה וחזר דינה כדין כל אשת איש והיא בחנק ונתברר לנו שבועל בת כהן מן הכלל כמו שנא' ובת איש כהן כי תחל לזנות וגו' ונאמר בועלה בכלל לפי שזוממי בת כהן מיוחסין לבועלה לא לה שנא' (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו ר"ל כי כשתהיה העדות כוללת איש ואשה רואין מה שיתחייב האיש בעדותם והוא מה שהם חייבים וזאת בת כהן בין שהיא אשת איש או אשת נתין וממזר ואע"פ שיש באישות זו עבירה כיון שהיא אשת איש כזונתה בשריפה :

הגהות הגרי"ב א) [סנהדרין צז: ע"ש] :

סליקא לה פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת סנהדרין

מסכת סנהדרין

פרק ראשון דיני ממונות

במשנה והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו כו' כצ"ל וי"ל בהיקש בהמה הרובע לאשה ובהמה הנרבעת מאיש כן נראה מפרש"י דהכא ולקמן בפירקין אבל דברי הרמב"ם בפי' המשנה אינן מבוררין לי בזה ע"ש: **בפרש"י** בד"ה ואין דנין לא את השבט רובו של שבט כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לא דק דבין לפי המקשן ובין לפי המסקנא איירי בכל השבט עכ"ל ואני אומר דרש"י ודאי דק יפה וכן פי' הרע"ב והא דקאמר המקשה אבל כולו לא היינו רובו דרובו ככולו בכ"מ וה"ק רבי יונתן בהדיא עד רובו משמע דמרובו ואילך דינו ככולו וכן פסק בהדיא הרמב"ם פ"ד מהלכות עבודת כוכבים כרבי יונתן ורובו ככולו וז"ל ויהיו המודחין ממנה ועד רובו של שבט אבל אם הודחו רובו של שבט דנין אותן כיחידים כו' עכ"ל ע"ש ובמסקנא נמי דקאמר ואי אתה מוליא כל השבט כולו לסעריך היינו רובו ככולהו דמה"ט דממעטינן כולו מאים ואשה אתה מוליא ואי כו' מה"ט ממעטינן נמי רובו דאי אתה מוליאו לשעריך ועיר א' נמי ממעטינן מאים ואשה: **בד"ה** שומע אני לטובה כו' שאפילו מיעוט המזכין ורבים כו' עכ"ל לכאורה משמע מפירושו דבמיעוט המזכין ורבים המחייבים כתיב לא תהיה וגו' והולכין אחר הזכות וא"א לומר כן דנהי דאין הולכין אחר רוב המחייבין אחר מיעוט המזכין נמי ודאי דאין הולכין אפילו בב"ד שקול אלא דמוסיפין אבל שיעור דבריו כך הוא משום דלזכות הולכין אחר הרוב שפיר אשמועינן דאפילו במיעוט המזכין ורבים מחייבין לא תהיה וגו' אבל אי ברוב מזכין נמי לא היו

הולכין אחר רוב מזכין ודאי דלא דהוה אילטריך למיכתב לא תהיה וגו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה הלוואות כו' מלטרפין בפרק שני גבי עדים כו' עכ"ל כצ"ל: **תום'** בד"ה דברי הכל כו' וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה כו' ניליף נמי לענין ג' ומומחין כו' עכ"ל הכי קשיא להו לפי סברת המקשה דודאי ידע המקשה הך דרשה דר"ח דלאחד ד"מ ולאחד ד"נ בדרישה וחקירה דמתני' היא לקמן אבל אין לפרש דבריהם דקשיא להו הכי למסקנא לשמואל דהא איכא למימר לשמואל דלכך לא בעי שלשה דבלדק תשפוט עמיתך מפקא ליה מהאי היקשא כמ"ש התום' לקמן דמפקא ליה בלדק תשפוט עמיתך דלא בעי ג' אפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות מיהו הא דקשיא להו נמי דניבעי בד"מ מומחין ונילף ליה מגזילות וחבלות וכן מה שהקשו לקמן דליבעי בדיני ממונות מומחין ונילף ליה מד"נ כמו לענין דרישה וחקירה הא ודאי קשיא נמי לשמואל ודו"ק:

דף ג בד"ה שלא תנעול כו' דוקא גזילות שע"י חבלות כמו כו' עכ"ל ר"ל גזילות וחבלות דנקט בכ"מ בתלמוד איכא לפרושי הכי גזילות שע"י חבלות מיהו גזילות וחבלות דקתני במתני' דהכא ע"כ גזילות וחבלות ממש כדקאמר לעיל גזילות דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים חבלות מה כו' ודו"ק: **בד"ה** ומדאורייתא כו' וקשה דא"כ בלדק תשפוט ל"ל כו' עכ"ל דליכא למימר לפירוש רש"י דאילטריך בלדק תשפוט לאגמורי דחד נמי כשר דלא נימא דבעי שלשה מדכתיב משפט אחד יהיה וגו' דא"כ מי הכריחו לומר דלית ליה ערוב פרשיות דהא א"כ דאית ליה עירוב פרשיות קאמר שפיר דאתא קרא דבלדק תשפוט לאגמורי דחד נמי כשר ודו"ק: **ע"ב** בד"ה ר' יהודה אומר כו' היינו משום דמשה על גבייהו כו' עכ"ל ול"ע הא דמשה על גבייהו לא קאמרי' אלא לרבנן דסברי שבעים ואחד אבל לר"י קאמרינן דמשה לא היה אלא משום שכינה ולפי פירוש רש"י שם משום שכינה לא שייך למימר הכי בשאר סנהדרי גדולה ע"ש ודו"ק: **בד"ה** מוקי לה כו' ועוד מ"ל דע"כ כו' לא כהטייתך לטובה כו' עכ"ל ר"ל לטובה ע"פ אחד ולרעה על פי שנים הך מלתא לא שייכא בד"מ דבכל פעם איכא טובה ואיכא רעה דרע לזה וטוב לזה וק"ל:

דף ד גמרא שנתן במתנה אחת כפר כו' ובחטאת שתי מתנות וב"ה כו' כצ"ל ול"ג במתני' ודם זבחיך ישפך אלא בברייתא גרסינן ליה התם בריש פרק ב"ש כדמוכח מדברי התום' וק"ל: **תום'** בד"ה כולהו ס"ל יש כו' ובפרק לולב הגזול כו' ומפרש בגמרא לולב אחד משום דכתיב כפת וכן כו' עכ"ל וכהאי לישנא כתבו התום' בפרק לולב הגזול

חכמת שלמה

דף ב ע"א רש"י בד"ה דיני נפשות כו' שמיתתו היא בסקילה ודיני נפשות כו' כצ"ל: **בד"ה** נטע רבעי כו' מעשר שני הס"ד: **בד"ה** והקרקעות כו' ויליף להו מקראי הס"ד: **בד"ה** ואין דנין לא את השבט רובו של שבט כו'. נ"ב בכאן לא דק דבין לפי המקשן ובין לפי המסקנא איירי בכל השבט (עיין במהרש"א): **ע"ב רש"י** בד"ה מאתים כו' שיהא כל הד מב"ד שר כו' כצ"ל: **בד"ה** למאי סלקא נ"ל ולמאי: **בד"ה** דברי הכל כו' וכעינן שלשה הס"ד: **תום'** בד"ה דברי הכל כו' לא בעי ג' כו'. נ"ב פירוש לענין דיעבד ודו"ק: **בד"ה** ליבעי נמי כו' משום דקאי אשבעים זקנים הכתובים בסוף פרשה משפטים שעלו עמו להר כו' כצ"ל: **דף ג ע"א רש"י** בד"ה חבלות כו' לדמי תבי נזק כו' הד"א: **תום'** בד"ה שלא תנעול כו' לא שייך למיתב ביה כמו זה כו' דבכה"ג לא שכיח כלל ולא עבדינן כו' כצ"ל: **בד"ה** נזק היינו כו' בסופו דאין מועד בבבל. נ"ב ופירוש אפילו אייעד בארץ ישראל ואתיוה לכאן בבבל מכל מקום לא גובין דמלתא דלא שכיחא הוא כן איתא התם להדיא ודו"ק: **ע"ב גמ'** מתלת ברא הוא ואיידי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה דכתיבי קרא נ"ל קראי: **בד"ה** ואין בית דין כו' מדרבי יהודה הס"ד: **בד"ה** וליתא נ"ל לימא: **בד"ה** אין דורשין כו' דלקמן בשכת בשכות דמפרש כו' כצ"ל: **תום'** בד"ה דיני ממונות כו' ולמאי לא נילף בקל וחומר כו' כצ"ל:

דף ד ע"א רש"י בד"ה טמאה בזכר ז' ימים הס"ד: **בד"ה** וטיהר כו' ושלשת ימים הס"ד: **בד"ה** וטימאה בנקבה לשבועיים. נ"ב נ"ל שבעים ודו"ק: **בד"ה** קרנות כו' כתיב בשעירת הנשיא כו' כתב קרנות מלא ובשעיר כו' אתא מהן מעכבת ובית שמאי כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** בתלב אמו בגיר"ס כו'

מהר"ם

דף ב ע"א מתניתין והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו כן צריך להיות: ברש"י ד"ה גזלות וכו' דמלוה להוצאה ניתנה וכתב זה משום שקשה ליה מה לי כופר בפקדון או כופר במלוה ולמה לא מקרי גזלן ותירץ דשאני פקדון דאיהו בעין ומיד שכופר בו נעשה כאילו עתה גזלו מיד בעלים אבל מלוה אינו בעין דלהוצאה ניתנה וכשכופר בה ולא רצה לשלם אינו נעשה כאלו גוזל עתה מיד הבעלים לכך לא מקרי גזלן: **ד"ה** הערכין המטלטלין בגמרא מפרש ר"ל משום דבמטלטלין וקרקעות לא שייך ערכין אלא הקדש קדושת דמים במטלטלין שמין שוה ובקרקעות לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ולא שייך ערכין כי אם גבי אדם כשאומר ערכי עלי או ערך פלוני עלי ולכך מפרש בגמרא דערכין המטלטלין דקתני דאיירי בענין שמקדש דמי שוויו של כלי עיין לקמן בגמרא דף ט"ו וכן הא דקתני ואדם כיוצא בהן לא איירי באומר ערכי עלי לכך פריך בגמרא אדם מי קדיש ומוקי באומר דמי עלי והא דלא קתני במתניתין ערכין גמורין משום דהתם לא צריך שומא דדמיהם קצובים בפרשה דאם הוא מבן כ' עד ששים חמשים שקלים ומבן חמש עד עשרים עשרים שקלים: **ד"ה** הרובע והנרבע שור שרבע אשה וכו' נידונית הבהמה ליסקל בכ"ג כאדם דאיתקש להדדי והוא סוף הדבור כן צ"ל ורצה לומר נידונית הבהמה בין שהבהמה היא הרובע ובין שהבהמה היא הנרבעת נידונית ליסקל בכ"ג כאדם ר"ל בין שהאדם הרובע ובין שהאדם הוא הנרבע כגון אשה דבשניהם איתקש הבהמה והאדם להדדי כמו שמפרש אחר כך בהפסוקים שמביא שהרי בפסוק והרגת את האשה איתקש הבהמה שהוא הרובע להאדם שהיא האשה ובפסוק ואת הבהמה תהרוגו איתקש הבהמה שהיא הנרבעת להאדם שהוא האיש הרובע: **ד"ה** כמיתת הבעלים וכו' דהאי בעליו יומת קרא יתירה להך דרשה וכו' עיין לקמן דף ט"ו ועיין שם בתוס' דף הנ"ל ריש ע"ב למה איצטריך יתורא להאי דרשה ולא יליף לה מהיקשא דאיתקש בהמה לאדם כמו גבי רובע ונרבע: **ד"ה** שומע אני דלטובה לזכות הלך אחריהם שאפילו מיעוט המזכים ורבים המחייבין כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות דברי רש"י צריכין ביאור דהא אי אפשר לפרש כפשוטו דאזלינן בתר מיעוט המזכין אלא ר"ל דלא אזלינן בתר רוב המחייבין אלא מוסיפין עליהם כדלקמן פרק היו בודקין מכלל דאם היו רוב מזכין הולכין אחריהן אם כן אחרי רבים להטות למה לי דלזכות לא איצטריך דמדיוקא שמעינן ליה אבל צריך ליתן טעם לדברי רש"י דלמה האריך לכתוב לשון זה היה לו לומר בקצור שומע אני דלזכות הולכין אחריהן דמדכתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל דלטובה תהיה אחרי רבים וצ"ל דרש"י סבירא ליה דהא דקאמר שומע אני דלטובה הולכין אחריהן לא מדיוקא דייק לה אלא מסברא כיון דחזינן שאפילו היכא דמיעוט מזכין ורבים מחייבין אין הולכים אחר המחייבין סברא הוא דהיכי דמזכין הן רבים פשיטא דהולכין אחרי רבים המזכין: **בתוס'** ד"ה ד"מ וכו' אחר ששנה דיני וכו' בא לתרץ מפני מה שנה רבי משנה סנהדרין אחר הג' בבות ב"ק בבא מציעא בבא בתרא ותירץ דבהתלתא בבי שנה הדינים ואחר ששנה הדינים משמיענו בכמה דיינים דנין הדינים: **בא"ד** ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר. ר"ל ולכך לא הוצרך למתני כופר ושלשים של עבד דממילא שמעינן דבעינן כ"ג דהא אין כופר בלא מיתת השור וכבר תנא דמיתת השור בכ"ג דלא כרבי אליעזר וכו' דלדידיה אשכחן דמחייבי כופר ושלשים אף במקום שאין כאן מיתת שור כגון בעד אחד ועל פי בעלים ואם כן אי אתיא מתניתין כוותיה הוי ליה למתני כופר ול' בפני עצמו: **בא"ד** ואין נראה וכו' ר"ל דתירוצו של הר"מ אינו משום דהא איכא אמוראי דאפילו לר"ע דאשכחן דמשלם כופר אפילו היכא דליכא מיתת השור כגון שלא בכוונה דליכא מיתת שור ואם כן לא אתיא מתני' לא כרבי אליעזר ולא כר"ע דלר"ע נמי הוי ליה למתני לתנא דמתניתין כופר בפני עצמו כיון דאיתא בלא מיתת השור: **בא"ד** וללישנא קמא וכו' ר"ל לפי הר"מ דלית להו תירוצו של ר"ת דתירץ דכופר ושלשים הוו בכלל חבלות אלא תירצו דלהכי לא קתני כופר ושלשים משום דלא משלמי כי אם בזמן שהשור בסקילה איך יתורץ לדידהו הא דשייר ולא קתני יציאת עבד בראשי אברים ותירץ דהר"מ סבירא ליה דיציאת עבד בראשי אברים הוי פשיטא בכלל חבלות אבל כופר ושלשים של עבד לא מסתבר להו למימר דהוו בכלל חבלות ולכך תירצו הא דלא קתני כופר ושלשים בתירוץ הראשון אי נמי התנא לא איירי וכו' ר"ל לא תני ראשי אברים דאין שם נתינת ממון כן מתרצין הר"מ דלעיל: **ע"ב** בתוס' ד"ה דברי הכל אין דיניהם דין וכו' ואם תאמר כי היכי דילפינן ממשפט אחד ניליף נמי לענין ג' ומומחה אפילו מאן דלית ליה עירוב פרשיות נראה דקושיית התוס' קאי דלפי סברת המקשה משמע דלמאן דלית ליה עירוב פרשיות לא דריש נמי משפט אחד להשוות הוראות והלוואות לגזלות וחבלות כמו שכתבו התוס' לעיל מיניה ואף על גב דכתבו התוס' דרבי יוחנן דריש ג' ומומחין ממשפט אחד אע"ג דלית ליה עירוב פרשיות כתיב כאן מכל מקום אמוראי אחריני לא סבירא להו הכי אלא כל מאן דאמר דלית ליה עירוב פרשיות לא דריש משפט אחד להשוות הוראות והלוואות לגזלות וחבלות לענין ג' ומומחין ולא דרשי משפט אחד כי אם לענין דרישה וחקירה ולכך מקשין התוס' דטעמא מאי דס"ל הכי נימא כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד ניליף נמי לענין ג' ומומחין ר"ל להשוות כל דיני ממונות להדדי. מקשין העולם מאי קשה להו להתוס' כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד ניליף נמי לענין ג' ומומחין אפילו למאן דלית ליה עירוב פרשיות הא נוכל לתרץ דלהכי לא ילפי ממשפט אחד שלשה ומומחין משום דילפי מפסוק דבצדק תשפוט עמיתך דמדאורייתא חד נמי כשר בדיני ממונות כדאמר רב אחא בריה דרב איקא לקמן בסמוך אבל בעיני אין זה קושיא כלל דקושיית התוס' קאי לפי סוגיא דשמעתין והמתרץ דהוא רבא דמסיק אלא אמר רבא תרתי קתני וכו' לית ליה דרב אחא בריה דרב איקא דיליף מבצדק תשפוט עמיתך דחד נמי כשר: **בא"ד** ותדע דלקמן בעי גזרה שוה דהיטב היטב בריש פרק היו בודקין לקמן דף מ' יליף ג"ש זו לענין ז' דרישות וחקירות דילפי בדיני נפשות עצמו ליתן מה שכתוב בזה לזה ולא ילפינן כל דיני נפשות מהדדי מהכתוב דמשפט אחד ולא גזרה שוה אלא ודאי משפט אחד לא אתי אלא להשוות דיני ממונות לדיני נפשות לא להשוות כל דיני נפשות אהדדי: **בא"ד** אלא איצטריך היטב דלקמן דלכתבינהו רחמנא בחדא ר"ל דלקמן פריך אם איתא דבכל דיני נפשות בעי כל דרישות וחקירות דכתיב בכלהו אם כן ליכתבינהו רחמנא לכלהו בחדא ואי לאו גזרה שוה מחמת קושיא זו לא הוה ילפינן להשוותן למשפט אחד לכך בעי ג"ש: **בא"ד** ואם תאמר אכתי לענין מומחין ניליף דיני ממונות מדיני נפשות ר"ל דלענין ג' לא מצי למילף דהא בדיני נפשות בעינן כ"ג אבל לענין מומחין ניליף דיני ממונות מדיני נפשות ממשפט אחד כמו שילפי' לענין דרישות וחקירות ותירץ כדכתיב מומחין גבי גזלות וכו' משום דאל"כ דילפינן דיני ממונות מדיני נפשות לענין מומחין לא ליכתביה גבי גזלות ונילף מדיני נפשות אלא מדאיצטריך למכתבינהו גבי גזלות ש"מ דלא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות לענין זה אבל קשה למאן דאמר עירוב פרשיות דלפי האמת בכל דיני ממונות בעינן נמי מומחין אפילו גבי הוראות והלוואות לדידיה קשה לא ליכתביה גבי גזילות ונילף כל דיני ממונות מדיני נפשות ממשפט אחד ושמא לענין מומחין אין ללמוד מדאשכחן דאין שוין לענין מספר הדיינים דבממונות סגי בג' ובדיני נפשות בעינן כ"ג כן הוא הצעת דברי התוס' הנ"ל:

דף ג ע"א בתוס' ד"ה שלא תנעול דלת וכו' ומיהו כתובת אשה וירושות וכו' וכל הנהו דמסקינן בהחובל דעבדינן שליחותייהו וכו' מדברי התוס' בדבור זה וכן לקמן בד"ה נזק היינו חבלות וכו' משמע דסבירא ליה דטעמא דנעילת דלת וטעמא דשליחותייהו עבדינן תרווייהו חד טעמא הוא דבמידי דאית ביה נעילת דלת כגון דשכיחי ואית בהו חסרון כיס עבדינן שליחותייהו דמומחין ודנין אותן אפילו שאינן מומחין בין בא"י בין בבבל אבל לא משמע כן בדברי רש"י לקמן סוף ד' י"ג ד"ה למידן דיני קנסות וכו' דמשמע שם מפירוש רש"י דבדיני קנסות בעינן מומחין ובשאר דיני ממונות במידי דשייך נעילת דלת לא בעינן מומחין אפילו בא"י ובמידי דלא שייך נעילת דלת כגון בד' שומרים ובגזלות בא"י בעינן מומחין ובבבל אע"ג דליכא סמוכין עבדינן שליחותייהו משום דשכיחי ואית בהו חסרון כיס וכן משמע מדברי הרא"ש ז"ל בשמעתין דבתר שכתב סוגיא דשמעתין דבדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה ולא מומחין מפני שלא תנעול דלת בפני לוין כתב והוא הדין נמי כתובת אשה וירושות ומתנות וכו' כתב אבל גזלות וחבלות בעינן מומחין ודרישה וחקירה וכו' ובפ' החובל מסיק דכל מידי דשכיחי עבדינן שליחותייהו וכו' וקאמר התם דחבלות לא שכיח משמע דבכל שאר מילי שכיחי אפילו גזלות הלכך כל מידי בר מחבלות עבדינן שליחותייהו ולא בעי מומחין וגם דרישה וחקירה לא בעי עכ"ל משמע מדבריו דהא דאיתא במתניתין דגזלות בעי מומחין וממילא בעינן נמי דרישה וחקירה היינו בא"י אבל בבבל דליכא מומחין עבדינן שליחותייהו כיון דשכיחי ואיכא חסרון כיס ודו"ק וי"מ דוקא גזלות שעל ידי חבלות וכו' היינו דוקא לפי מסקנא דשמעתין אבל בתחלת הסוגיא לא הוה סבירא ליה הכי כדמשמע לעיל מהא דאמר משום דעיקר ג' דכתיבי בגזלות וחבלות כתיבי דכתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים וכו' ודו"ק: **ד"ה** ומדאורייתא חד נמי כשר פירש בקונטרס דקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דאם כן בצדק תשפוט למה לי לכך נראה דאפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות קאמר מקשין העולם מנא להו להתוס' לומר כן דלמא לעולם אימא לך דרב אחא בריה דרב איקא לית ליה עירוב פרשיות והא דאיצטריך פסוק דבצדק תשפוט עמיתך משום דלא ניליף ממשפט אחד דבכל דיני ממונות בעינן שלשה מומחין כדיליף רבי יוחנן אף על גב דלית ליה עירוב פרשיות כמו שכתבו התוס' לעיל ד"ה אין דיניהם דין לכך איצטריך למכתב בצדק תשפוט לומר דבדיני ממונות אפילו חד כשר ומשפט אחד לא אתי אלא להשוות דיני ממונות לדיני נפשות לענין דרישה וחקירה ונראה דסבירא להו להתוס' דרב אחא בריה דרב איקא אדברי המקשה דלעיל קא מהדר דפריך לעיל מאי קא סבר אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ליבעי מומחין ואי קסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן ג' למה לי דסבירא ליה דלא דריש נמי משפט אחד להשוות כל דיני ממונות להדדי כדלעיל הלכך אם איתא דרב אחא לית ליה עירוב פרשיות למה ליה למנקט פסוק דבצדק תשפוט עמיתך הוה ליה לאהדורי על דברי המקשה דלעיל בקצרה לעולם לית ליה עירוב פרשיות והא דבעי ג' משום יושבי קרנות אלא ודאי הכי קא מהדר רב אחא לעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ואפילו הכי מדאורייתא לא מבעיא דלא בעינן ג' מומחין אלא אפילו חד נמי כשר מדכתיב בצדק תשפוט עמיתך אלא משום יושבי קרנות בעי ג' ולכך קתני מתניתין דדיני ממונות בשלשה אפילו הן הדיוטות וק"ל. ונוכל לומר גם כן דאין הכי נמי דיכול להיות דרב אחא לית ליה עירוב פרשיות ואיצטריך קרא דבצדק תשפוט כדי שלא ניליף ממשפט א' דבעינן ג' אלא שהתוס' רבותא קאמרי דאפילו למאן דאמר דאית ליה עירוב פרשיות קאמר רב אחא מדאורייתא חד כשר דקרא דבצדק תשפוט עמיתך אתי לאורויי דלענין זה לא אמרינן עירוב פרשיות ומהאי טעמא נמי ליכא למימר דלא תקשי לרש"י דסבירא ליה דלעולם רב אחא לית ליה עירוב פרשיות והא דאיצטריך קרא דבצדק וגו' משום דלא ניליף ממשפט אחד דאם כן מאי דוחקיה לרש"י לפרש דרב אחא לית ליה עירוב פרשיות אדרבה יפרש דלעולם רב אחא אית ליה עירוב פרשיות ואפילו הכי סבירא ליה דמדאורייתא חד כשר מפסוק דבצדק תשפוט וגו' דאתא למילף דלענין זה לא אמרינן עירוב פרשיות אלא ודאי לא עלה בדעת רש"י לומר דאתי קרא דבצדק לסתור שום לימוד דקרא וק"ל אבל הראשון נראה לי עיקר: **ד"ה** לרבא לית ליה דשמואל וכו' מודה דקיום שטרות בשלשה כדאמר פ' ח"ה הכי איתא התם דף מ' וקיום שטרות בג' ופירש רשב"ם שם וז"ל לכך צריך ג' וב' שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף והכא אפילו דיעבד נמי לא דאם כן מה יש בין הנפק לשטר שלמעלה הימנו הכא ב' חתימי והכא ב' חתימי ודומה לעד מפי עד ע"ש: **ע"ב ברש"י** ד"ה והתניא וכו' והא קרא דרשינן כצ"ל וכתב זה משום דקשה לרש"י מאי פריך מהברייתא לרבי יאשיה שהוא תנא ופליג לכך כתב והא קרא דרשינן ובמאי מוקי רבי יאשיה לקרא: **ד"ה** אפילו תימא רבי יאשיה מודה היכא דחלוקין אזלינן בתר רובא. ר"ל אע"ג דלרבי יאשיה לית ליה ב"ד נוטה היינו לענין שיכולין להיות זוגות אבל מ"מ אינו צריך שיהא דעת כולן שוה כדס"ד דמקשה אלא מודה הוא היכא דחלוקין אזלינן בתר רובא ק"ו מדיני נפשות: **בתוס'** ד"ה מוקי לה בדיני נפשות וכו' מבל מקום אפשר דמפטרו כלהו בהכחשה ר"ל דאין מתחייבים אלא על ידי הזמה דהיינו שבאו שנים ואמרו להם עמנו הייתם באותו יום אבל אם שנים מכחישים אותם ואומרים שזה לא הרגו ושקר אתם מעידים העדות כלה בטלה והרוצח והעדים כולם פטורים: **ד"ה** מסנהדרי גדולה פריך שפיר וכו' דבור זה קאי אמאי דפריך בגמרא אלא מעתה תהא סנהדרי גדולה צריכא קמ"א ותהא סנהדרי קטנה צריכא מ"ה וכו':

דף ד ע"א בגמרא ואימא כולהו למצוה וכו' ר"ל דהא פשיטא דלמצוה בעי לזרוק על הד' קרנות דכתיבי בקרא כולהו למצוה ואין כאן שום יתור ואם כן אחת לעיכוב מנלן ומשני כפרה

ומשמע דכל זה ראיה לדבריהם דבמלתא דמכחשי אהדדי המקרא עיקר וזה אינו דאדרבה הוא סתירה להם דלפי המקרא דכפות קרינן ילטרך ב' לולבין וכן הקשו בפרק כל שעה ע"ש מיהו כאן יש ליישב קצת שסמכו עצמם אמה שכתבו לעיל לר"י בן ברוקא דאיכא לקיומי המקרא א' ללולב וא' לערבה אבל הוא דחוק לומר דר"ע יסבור דוקא כר"י ב"ב ועוד שהרי כתבו דסוגיא דהכא ס"ל דאיכא טעמא אחרינא לר"י ב"ב כר' לוי דהתם ועוד דלפי זה לא הוצרכו למימר הא דלא חשיב הכא ר' יוחנן ב"ב משום דר' לוי הא בלאו הכי איכא למימר דלא חשיב הכא אלא היכא דמכחשי אהדדי והך דר"י ב"ב לא מכחשי דאיכא לאוקמא המסורת כפת דלולב א' כר"ע גם בתוספות דפרק לולב הגזול הוא דחוק לומר כן דהתם לא זכרו התוספות הא דר"י ב"ב ע"ש ודו"ק : בד"ה כל הניתנין כו' אילטריך קרא בין לב"ש בין לב"ה עכ"ל התוס' שם בריש פרק ב"ש כתבו דב"ה דריש לקמן מוכפר כו' וקאמר מה דמים האמורים למטה שנתנן מתנה אחת כפר אף כו' ולמטה מנלן אם לא מודם זבחיך ישפך אלמא דב"ה נמי דרשי ליה כו' עכ"ל אבל התוספות שהביאו הכא דאיכא תנאי דמפקי לדם זבחיך לדרשה אחרינא וס"ל כב"ה וילפי כולהו מחטאת ע"כ הא שכתבו דאצטריך קרא לב"ה ע"כ לאו היינו קרא דודם זבחיך ישפך אלא דהיינו קרא דאילטריך להו למילף מחטאת ולית להו להני תנאי הא דבעי למימר בברייתא מה דמים האמורים למטה כו' דהא אי לאו קרא בחטאת ה"א בשאר קרבנות נמי שתים לעכב דקרא דודם זבחיך ישפך אתא לדרשה אחרינא וק"ל : בד"ה מנין לרביעית כו' דאי במת אחד היה טמא ה"ה בב' מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן כו' כל שטומאתו ושיעורו כו' עכ"ל ומהך מתני' נמי הוה פסיקא להו שכתבו לעיל מ"ש משני חלאי זיתים כו' ומיהו ק"ק לדבריהם דאיכא למימר אף שהיה לו פשוט במת אחד בלאו האי קרא אילטריך ליה לב' מתים משום דלא נימא נפשת חסר כתיב למעט ב' מתים כרבנן וק"ל : בא"ד והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר' נפשת כו' עכ"ל ואפילו למאי דבעי למימר לקמן דרבנן דרשי המקרא נפשות דעלמא משמע מכל מקום דרשי נמי המסורת נפשת למעט ב' מתים כיון דהמקרא לא מכחיש להמסורת דאיכא לפרושי נפשות דעלמא וק"ל : ע"ב בד"ה לטטפת כו' עיין בתוס' דזבחים פרק ב"ש : בד"ה טט בכתפי כו' משום דלא מצינו בתורה כתובין אלא בארבע פרשיות כו' עכ"ל ק"ק לפ"ז מאי קא קשיא ליה לר' ישמעאל דאימא בעלמא דריש המקרא אלא דהכא ליכא למדרש המקרא שהוא שש פרשיות ולא מצינו בתורה רק ארבע פרשיות שהוזכר בהן תפילין ולכך דריש המסורת דה"נ אמר לרבנן כיון דליכא למדרש המקרא משום דנפשות דעלמא משמע דריש המסורת נפשת למעט שתי נפשות ואפשר דבהאי תירוצא סמכו עצמם אמה שכתבו נמי בתירוץ הראשון משום דאשכחינן ליה בחד תיבה כו' וכן כתבו התוספות בפרק הקומץ וז"ל ולא אמרינן דליבעי י"ב דמסתבר ליה שהכל בפסוק אחד שלא הוזכרו תפילין אלא בד' פרשיות עכ"ל וק"ל : בד"ה כדרך שבא לראות פי' בקונטרס כדרך שבא לראותך כן אתה בא לראות לו כו' עכ"ל באמת בריש ערכין פי' רש"י בהדיא דתרוייהו קאי אקב"ה וז"ל יראה כדרך שהקב"ה בא לראות אותך והוא שלם בב' עיניו כך בא לראות שיהא הוא נראה לך בב' עיניך עכ"ל וכן הבינו התוספות מפירש"י בריש פ"ק דחגיגה ע"ש בתוספות ומהרש"ל הגיה גם הכא בדברי התוס' כן הוא בא לראות כו' ולפ"ז קאי יראה אקב"ה כו' ול"ע היטב ועי' כו' עכ"ל ע"ש ודבריו אינן מבוררין דע"כ התוס' הכא לא הבינו פי' רש"י כך ממה שכתבו ולפי זה קאי יראה אקב"ה וקאי יראה אזכורך כו' דלפי הגהתו של מהרש"ל בדברי התוס' שפיר קאי שניהם אהקב"ה כפי' רש"י בערכין ובחגיגה וע"כ נראה דפירוש רש"י דהכא א"א לפרש ולהבין כפירושו בערכין ובחגיגה ממה שכתב יראה משמע שיתראו לפניו כו' הרי מוכח שמפרש יראה בציר"ה שהוא המקרא אאדם ולא אקב"ה גם ממה שכת' כך בא לראות לו מלת לו בלשון נסתר משמע דקאי יראה אאדם שכך בא האדם שיתראה לו להקב"ה וכמ"ש התוס' בהדיא כן אתה בא לראות לו דאי הוה קאי יראה בציר"ה אהקב"ה הל"ל כך הוא בא לראות לך לנוכח לאדם כמ"ש בא לראותך בלשון נוכח לאדם והשתא דברי רש"י הכא מפורשים הכל אראייה אחת ראייה של הקב"ה ויהיה יראה בחירק שהוא המסורת שהוא רואה אותו בב' עיניו ויראה בציר"ה שהוא המקרא שאנו נראין לו בזה לנו שתי עינים וז"ש יראה כל זכורך בחירק שפני השכינה יראו את ישראל ויראה בציר"ה שיתראו ישראל לפניו כשהוא בא לראותן היקש כו' אך מה שכתב מקיש ראייתך כו' גם בסוף דבריו שכתב אף אתה רואה אותו בב' עיניך כו' אינו מובן לכאורה דמי הזכיר ראיית האדם ויש ליישב לפי שזה הוא המכוון ממה שאמר שיתראה האדם בב' עיניו שלו להקב"ה דהיינו שיהיה האדם שלם בב' עיניו לראות בו

מהר"ם

כפרה בכדי לא אשכחן ולכך אם לא זרק כלל אפי' על קרן אחת פשיטא דמעכב הכפרה והשתא לפי האמת צ"ל הא דקאמר רב הונא וב"ה אומר שלש למצוה ואחת לעכב לאו דוקא דהא כל הד' קרנות דכתיבי אתי למצוה ואחת דלעכב אתי מסברא ואם לא שנפרש הא דקאמר שלש למצוה לאו אקרנות דקרא קאי אלא אקרנות דמזבח קאי ור"ל הזאת ונתינת ג' קרנות מהד' הוו למצוה דלעכב לא בעינן כ"א אחת ותג' הנותרים מזין למצוה : ברש"י ד"ה בחלב אמו יכול בחלב אמו אבל בחלב אחר מותר לבשל כצ"ל : בתוס' ד"ה ורבנן ירשיען כתוב בפ' במה בהמה וכו' כצ"ל וקאי אשני בני עלי חפני ופנחס ואמר התם דפנחס לא חטא מדמייחסו הכתוב דכתב בן אחיה בן אחיטוב בן אי כבוד בן פנחס בן עלי הכהן ופריך והא כתיב אשר ישכבון וגו' ומשני ישכבן כתיב : ד"ה כלהו סבירא להו יש אם למקרא וכו' חריות של דקל פירוש של תמרים היו מביאים ומניחים אצל המזבח ומפרש בגמרא משום דכתיב כפות אחד ללולב ואחד למזבח ורבנן מפרשי כפת כתיב כצ"ל : בא"ד משום דרבי לוי מפרש התם טעמא אחרינא ר"ל דרבי לוי מפרש התם דלא פליגי רבי יוחנן בן ברוקא ורבנן בקרי וכתיב וטעמו של רבי יוחנן בן ברוקא לאו מן המקרא נפק אלא סברא רמז לקילוסין של ישראל מה דקל זה אין לו אלא לב אחד אף ישראל וכו' כדאיתא התם דף מ"ה : בא"ד ובפרק לולב הגזול תני נמי ר"ע אומר כשם שלולב א' ומפרש בגמרא משום דכתיב כפת לא אתמר כן שם בגמרא בפירוש אלא דבברייתא איתא התם פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד וכו' משמע דכפת כתיבי מקשין התלמידים והא גבי לולב נמי מכחשי הקרי והכתיב אהדדי דהקרי מצריך שני לולבין והכתיב אינו מצריך כי אם לולב אחד וכל היכא דמכחשי אהדדי סבירא ליה לר"ע יש אם למקרא וגבי לולב סבירא ליה לולב אחד ואם כן דריש המסורת ורוחק לומר דר"ע כרבי יוחנן בן ברוקא סבירא ליה דלמזבח נמי בעינן חריות של דקל ואם כן דריש התם המקרא והמסורת מן המקרא יליף דבעינן תרי כפות דהיינו אחת ללולב ואחת למזבח ומן המסורת יליף דלא בעינן ללולב כי אם אחת דאי לאו המסורת ה"א דלולב בעינן תרי לולבין דאם כן לר' לוי דמפרש דרבי יוחנן בן ברוקא בטעמא אחרינא כדלעיל מאי איכא למימר גם לא מצינו בשום מקום לר"ע דאית ליה דבעינן חריות דקל לגבי מזבח דלא שמעינן לה משום תנא כי אם מר' יוחנן בן ברוקא ונראה לי דגם התם דריש ר"ע שניהם המקרא והמסורת ומן המסורת יליף לולב אחד ומן המקרא יליף דלהוי לשון כפות לשון אגודה שיהא דבר שהוא נפרד וראוי לאגדו וזהו לולב דאל"כ הוה אמינא דהוא חרותא דהוא ענף כדאיתא התם בדף ל"ב אמר ליה רבינא לרב אשי ממאי דהאי לישנא כפות תמרים דלולבים היא אימא חרותא ומשני בעינן כפות וליכא כדאיתא התם ועוד פריך התם ואימא תרתי כפי דתמרים ומשני כפת כתיב וכתבו שם התוס' כפת כתיב בהאי כ"ע מודו דיש אם למסורת וצריך טעמא עכ"ל ולפי מה שכתבתי אתי שפיר ואפשר דהתוס' סבירא להו דכפת בלא וי"ו דקרי נמי משמע לישנא דאגד אבל כדי ליישב הקושיא דלעיל נראה לומר דמהקרי דכפות ילפינן דהוא לשון כפיתה ואגודה ואף על גב דשם משמע דרבי יהודה דסבירא ליה במתניתין דהתם שאם נפרד יאגידנו ומפרש בגמרא בברייתא דדריש לה מדכתיב כפות תמרים כפות אם היה פרוד יכפתנו משמע אבל תנא קמא דמתניתין דהתם לא סבירא ליה הכי מכל מקום כולי עלמא מודו דילפינן מכפות דבעינן דבר הראוי לאגוד ולכפות אלא שהתנא קמא לא מצריך לאגדו אבל מכל מקום דבר הראוי לאגוד בעינן ועיין בר"ן ודוק נראה לי : בא"ד ומיהו קשה מרבי עקיבא דלא דריש אלא מקרא לחוד ר"ל שם בקידושין גבי בגדו לא דריש רבי עקיבא כי אם המקרא לחוד : ד"ה ורבנן נפשת כתיב תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן וכו' לרבי ישמעאל למה לי תרי קראי וכו' יש לדקדק למה להו להתוס' להביא ראיה דרבי ישמעאל סבר יש אם למסורת כדי להקשות לרבי ישמעאל תרי קראי למה לי הא אי נימא נמי דרבי ישמעאל סבר יש אם למקרא כר"ע כל שכן דתקשה טפי למה לי לרבי ישמעאל קרא דהנוגע במת בנפש דרביעית דם ממת אחד מטמא הא אפילו מתרי מתים מטמא כמו לר"ע ונראה דהא דקאמרי התוס' והיינו כרבנן דדרשי נפשת ר"ל דהואיל ואשכחן דרבי ישמעאל סבר יש אם למסורת מסתמא דרבנן דר"ע דקאמרה הגמרא דס"ל נפשת כתיב היינו ר' ישמעאל דהוא בר פלוגתיה לקמן גם בפ' המקשה ודריש נפשת לרביעית דם ממת אחד וא"כ תרי קראי למה לי והוצרכו התוס' לדייק הכא דאי בלא זה הוה מצי לתרוצי דדלמא רבי ישמעאל דריש קרא דעל כל נפשות מת לא יבא לשום דרשה אחרינא אבל השתא דמוכח דרבנן דר"ע היינו ר' ישמעאל וקאמרה הגמרא ורבנן נפשת כתיב א"כ ש"מ דדריש רבי ישמעאל מקרא דנפשת מת דרביעית דם ממת אחד מטמא א"כ שפיר קשיא תרי קראי למה לי ואי לא מסתפינא הוה אמינא דראוי לגרוס והיינו רבנן דדרשי נפשת וכו' ודו"ק : ע"ב ברש"י ד"ה בפרשת קדש וכו'. נראה לי דצריך להיות בפרשת כי יביאך כתיב לטטפת חסר וי"ו ובפרשת שמע אבל בוהיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא וכו' ור"ל חסר וי"ו בין פ"א לתי"ו ואף על גב דבפרשת כי יביאך כתיב וי"ו בין טי"ת לטי"ת אין נפקותא באות וי"ו כ"א באותה וי"ו שבין פ"א לתי"ו דהוא מורה על לשון רבים : ד"ה יראה כל זכורך כתיב וקרינן יראה תרווייהו דרשינן יראו כל זכורך שיראו פני השכינה. יראה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותך הקיש ראייתך לראייתו כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא ליראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא שלם וכו' אף אתה רואה אותו בשתי עיניך כך היא הגירסא ברש"י שלפנינו ויש ליישב דרש"י סבירא ליה דהמסורה שהוא יראה בחיר"ק הוא פירושו יראה כל זכורך ר"ל שיראו זכורך פני השכינה והמקרא שהוא יראה בציר"ה הוי פירושו כל זכורך יתראו לפניו שהוא ר"ל הקב"ה בא לראותן וקאי בין המקרא דהיינו יראה בציר"ה ובין המסורה דהיינו יראה בחיר"ק תרווייהו אזכורך ר"ל שזכורך יראו אותו וזכורך יתראו לפניו שהקדוש ברוך הוא רואה אותן והקיש ראיתך לראיותו כדרך שהקדוש ב"ה בא לראותך דהיינו המקרא שהוא יראה בציר"ה כך בא ליראות לו ר"ל כך בא הקדוש ברוך הוא להיות נראה לעם זכורך שהם יראו אותו והוא מתראה מהם וזהו ר"ל לראות והוא המסורת שהוא יראה בחיר"ק שזכורך יראו אותו והוא מתראה מהם מה הוא רואה אותך כשהוא שלם דהיינו לירואת והוא המקרא יראה בציר"ה שיתראו לפניו והוא רואה אותך אף אתה רואה אותו בשתי עיניך דהיינו לראות שהוא בא להיות נראה והוא המסורת יראה בחיר"ק שזכורך רואה אותו והוא נראה וכן הוא ממש בפירש"י בריש מסכת חגיגה וז"ל שם יראה יראה כתיב וקרינן יראה יראה כל זכורך פני האדון דמשמע רואה את השכינה יראה כל זכורך את פני האדון משמע שהאדון בא לראותך הקיש הכתוב ראייתך לראייתו כדרך שבא לראותך כן הוא בא לראות ממך מה לראותך כן הוא בא לראות מן האדם בשתי עיניו אף לראות בשתי עיניו של אדם עכ"ל רש"י שם : בתוס' ד"ה לטטפת וכו'. י"מ משום דכתיב ולטוטפות וגורעין וי"ו דבריש התיבה וכו'. ר"ל וי"ו דלפני הלמ"ד דברישא כתיבא מוסיפין אותה בסוף התיבה בין פ"א לתי"ו והוי לשון רבים אבל הוי"ו דבין טי"ת לטי"ת לא משמע לשון רבים ור"ת מפרש פירוש דגמרא אינו רוצה לומר דילפינן לה מדכתיב וי"ו בין פ"א לתי"ו דהא בכולהו לא כתיבא שום וי"ו בין פ"א לת"ו וגם אינו רוצה לומר במוסיפין הוי"ו דבריש התיבה דולטוטפות בין פ"א לתי"ו דהא כבר הוכיחו התוס' דבאמצע התיבה לא שדינן אלא ר"ל מדכתיב ולטוטפות וי"ו קודם הלמ"ד משמע לשון ריבוי דמרבה אות אחת ולא גרים בגמרא לטטפות הרי כאן ד' וי"ו בין פ"א לתי"ו אלא גרים ולטוטפת הרי כאן ד' ר"ל וי"ו קודם הלמ"ד מרבה עוד אחת הרי כאן ד' וכן גבי נותר הוי נמי הכי עיין שם ביבמות דריש הוי"ו ה"א דוהנותר לשון ריבוי הוא ה"נ הכא דרשינן הוי"ו והלמ"ד לשון ריבוי עיין שם ואע"ג דבפרשת והיה אם שמוע דהיא פרשה אחרונה לא כתיב ולטוטפת וי"ו למ"ד בריש התיבה והיה כי יביאך אעפ"כ נקט לה הגמרא בסוף דאורחא דגמרא למנקט התיבה שממנה בא הריבוי לבסוף ובספר חכמת שלמה מפרש הא דקאמרי התוס' לעיל וגורעין וי"ו דבריש התיבה ומוסיפין בסוף התיבה דרוצה לומר הוי"ו שבין שני הטית"ין מוסיפין אותה בסוף התיבה בין פ"א לתי"ו ולא ירדתי לסוף כונתו דהא פשוטו מבואר כמו שפירשנו ובאמת שהרא"ש בהלכות ס"ת כתב ז"ל ואין לומר גורעין ומוסיפין ודורשין ושקלינן וי"ו דבין טי"ת לטי"ת ושדינן בין פ"א לתי"ו דלא אשכחן אלא בתחלת התיבה וסופה וכו' אבל לשון התוס' דהכא שכתבו וי"ו דבריש התיבה משמע כדברי ועוד דאם לא כך תקשה לן דהכל טעמא מאי דלמה לה להגמרא למנקט וי"ו שבין טי"ת לטי"ת ולא נקטא הוי"ו דבריש התיבה דהיא הוי"ו שקודם הלמ"ד כמו דנקט התם וי"ו דויסף ואפשר דהביאו לספר ח"ש לפרש כן משום דכתבו התוס' בסמוך ור"ת מפרש דוי"ו דולטוטפות דריש וכו' דמשמע מתוך הלשון דלעיל לא הוה מפרש דדריש הוי"ו דקודם הלמ"ד אלא הוי"ו דבין טי"ת לטי"ת אבל אין זה ראייה כלל דהכי קאמר דלעיל מפרש מהטעם דגורעין הוי"ו דבריש התיבה ומוסיפין אותה בין פ"א לתי"ו ורבינו מפרש דוי"ו דולטוטפת דריש לשון ריבוי בלא שום גרעון ותוספת וק"ל ובספר התרומה סימן ר"ה מפרש דלעיל ר"ל דגורעין הוי"ו שבין טי"ת לטי"ת ור"ת מפרש דגורעין הוי"ו שקודם הלמ"ד ומוסיפין אותה אחר הפ"א ודורשין לשון רבים אבל דברי התוס' דהכא אי אפשר לפרש כן שהרי כבר הוכיחו דאין מוסיפין ודורשין באמצע התיבה כמו שהביאו ראיה מפרק הערל וספר התרומה לא הביא שם הגמרא כצורתה על נכון ע"ש בדבריו : ד"ה טט בכתפי שתים כו'. דלא מצינו בתורה כתובים אלא בד' פרשיות לשון זה דהתוס' אינו מדויק דאי ר"ל דלא מצינו בתורה שכתובים טטפת כי אם בד' פרשיות זה אינו דהא לא כתובים כי אם בשלשה פרשיות דבפרשיות קדש לא כתיב טטפת כלל ויש ליישב דר"ל דלא מצינו בתורה כתובים מענין של תפילין כי אם בארבעה פרשיות דבפרשת קדש כתיב ג"כ והיה לך לאות על ידך וכן בכל הארבע הפרשיות כתיב וקשרתם לאות על ידך וגו' ואי גרסי' בתוס' דלא מצינו בתורה כתובים אלא ארבע פרשיות וכו' ולא בד' בבי"ת מתיישב טפי : ד"ה כדרך שבא לראות וכו'. פירש הקונטרס כדרך שבא לראותך כן בא ליראות וכו'. ולפ"ז קאי יראה אהקב"ה וקאי יראה אזכורך וכו' כצ"ל דברי התוס' אלו צריכין ישוב אבל נראה שבספרי התוס' לא היה כתוב ברש"י התחלת הדבור כמו שכתב בספרים שלפנינו שכתוב בפירוש רש"י יראה כל זכורך וכו' יראה כל זכורך שיראה פני השכינה יראה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לראותן כל זה לא היה כתוב בספרי התוס' ולא היה כתוב בספרי התוס' בפירוש רש"י כ"א סוף הדבור שלפנינו כדרך שבא לראות וכו' כדרך שבא הקב"ה לראותך וכו' ומפרשים התוס' דברי רש"י שמפרש המסורת שהוא יראה בחיר"ק דרוצה לומר שהקב"ה יראה את זכורך המקרא שהוא יראה בציר"ה רוצה לומר שכל זכורך יהיו מתראים ר"ל שהקב"ה יתראה להם והם יראו אותו וזה פירוש הגמרא כדרך שבא לראות כך בא ליראות ר"ל כדרך שבא הקב"ה לראות זכורך שהוא יראה בחיר"ק כך בא ליראות ר"ל להיות נראה לזכורך שהוא יראה בציר"ה שזכורך יראו אותו והיינו ממש הפירוש שכתבו התוס' בריש חגיגה בשם רש"י וז"ל שם פי' רש"י כדרך שבא הקב"ה לראותך דהיינו בשתי עינים כך אתה בא לראות אותו בשתי עיניך עכ"ל שר"ל לפירוש רש"י לראות היינו שהקב"ה רואה אותך דהיינו יראה בחיר"ק וליראות היינו שאתה רואה את הקב"ה והקדוש ב"ה בא להיות נראה לך דהיינו יראה בציר"י והשתא יתיישב שפיר לשון התוס' דהכא דקאמרי על פירוש רש"י ולפ"ז קאי יראה אהקב"ה וקאי יראה אזכורך וכו' ובחגיגה מקשים התוס' על פי' רש"י דלפי פירושו קאי מלת בא דקאמר גמרא אהקב"ה ולא יתכן ביאה גבי שכינה שהיא בכל מקום עוד דדריש המסורת קודם המקרא אדרבה היה לו לדרוש המקרא קודם ר"ל דלפירוש רש"י כדרך שבא לראות דפירושו שהקב"ה בא לראות והוא יראה בחיר"ק שהוא המסורת וליראות שהקב"ה בא להיות נראה לך ואתה תראה אותו שהוא יראה בציר"ה שהוא המקרא ואם כן מקדים גמרא המסורת למקרא והנה מתוך לשון קושית התוס' דבריש חגיגה מבואר בהדיא שהם מפרשים דברי רש"י ממש כאשר כתבנו ודו"ק : בא"ד לכך פירש ר"ת איפכא כדרך שזכורך בא לראות את פני השכינה שהקב"ה רואהו בשתי עיניו וכו'. כצ"ל וכן הוא בהדיא שם בתוס' בריש חגיגה וז"ל על כן גרים ר"ת יראה יראה מה לראות בשתי עיניו שהאדם בא להתראות לפני המקום בשתי עיניו של מקום אף האדם בא לראות את המקום בשתי עיניו מבואר בהדיא שר"ת גרים בגמ' איפכא כדרך שבא ליראות כך בא לראות מה ליראות בב' עינים כך לראות בב' עינים ופי' ליראות שהאדם בא להתראות לפני השכינה שהשכינה רואה אותו בב' עיניו כך לראות שאדם בא לראות פני השכינה בב' עיניו של אדם ומפרש ג"כ יראה בציר"ה שהוא המקרא הוי פירושו שזכורך בא להתראות פני השכינה דהיינו שהקב"ה רואה אותם וזה ליראות ויראה בחיר"ק שהוא המסורת הוי פירושו שזכורך יראה את פני השכינה וזהו לראות והשתא יהיו מתורצים כל הקושיות של התוס' דהכא ודריש מסכת חגיגה דלפירוש ר"ת קאי מלת בא אאדם ולא אהקב"ה וגם נקט בגמ' ליראות קודם שהוא המקרא וגם קאי המקרא והמסורת אזכורך ולא אהקב"ה ולפי דברינו עלה הכל כהוגן ודברי רש"י דהכא ודריש מסכת חגיגה הם בסיגנון אחד וגם דברי התוס' דהכא ודריש מסכת חגיגה הכל עולים בקנה אחד ודו"ק נ"ל :

ד"ה

חכמת שלמה

כו' אבל בחלב מותר לבשל בקמ"ץ כצ"ל : תוס' בד"ה כולהו סבירא להו כו' דהיינו ב' חתיכות כו'. נ"ב פירוש שאכל חתיכה אחת מן שתי החתיכות ולא ידע אי של חלב אי של שומן אכל : בא"ד ואמאי לא דריש תרווייהו כרבי שמעון כמו גבי לחם כו' כן צריך להיות : בד"ה אקרא כו' דכתיב בנדתה נ"ל כנדתה : בד"ה מניין לרביעית דם כו' אבל דם נבלה וכו'. נ"ב זהו מדברי התוס' ועל זה מביא ראיה מירושלמי ודו"ק : בא"ד דאמר דם נבלה אינו מכשיר הא לטמאות טמא וכן תנינן דם השרץ כצ"ל. וג"כ פירוש לענין צרוף אבל לענין טומאה מטמא כבשר נראה לי וכן בירושלמי להדיא מדייק רק אטומאה ע"ש : ע"ב גמרא ורבנן סברי ירשיעון דהאיך והאי ורבי יהודה כו' שנאמר יראה קרינן יראה כדרך כו' הראשון הרי"ם בשו"א והשני הרי"ם בקמץ כצ"ל : רש"י בד"ה ונאמרו כו' בחטאת בסמה הס"ד : בד"ה שנתנו במתנה כתיב קרנות כו'. נ"ב ס"א קירות : בד"ה ורבי שמעון ורבנן פירוש בפליסית ור' שמעון הד"א : בד"ה בכפי קדש כו' נ"ל בפ' שמע כו' לטטפת חסר וי"ו אבל בפרשת והיה אם שמוע כו' כצ"ל : בד"ה כתפו כו' נ"ל כתפי כו' אומר טט הס"ד : בד"ה יראה כל זכורך כתיב וקרינא יראה ותרווייהו דרבי יראה כל זכורך שיראו פני השכינה. נ"ב פירוש וקאי יראה אקב"ה שהוא יהא נראה לבני ישראל והיינו ר"ל שיראו פני השכינה : בא"ד יראה משמע שיתראו לפניו. נ"ב וכמו שאומרים בלשון אשכנז ער זאלל זיך וויזן : בא"ד שהוא בא לראותך הקיש ראייתך לראייתו כדרך שהקדוש ברוך הוא בא לראותך כך בא לראות. נ"ב פי' הקב"ה לאדם : תוס' בד"ה לטטפת כו' תימה דבספרים מדויקים לא כתיב וי"ו כו' כך נ"ל וכן בתוס' דהקומץ ובית שמאי בלשון זה ולאפוקי מפירש"י ודו"ק : עוד בדבור זה וגורעין וי"ו דברים התיבה כו' פירוש דהיינו בין שני טית"ין ומוסיפין בין פ"א לתי"ו : עוד בדבור זה ומדית לי"ה אחמשית סוף סוף ה"ל תמישיתו ולא נימא דלבדית בין יו"ד לתי"ו כו' : בא"ד בן אנטיגנוס אומר שמראיו תשוכין כצ"ל : עוד בדבור זה לטטפת לטטפת לטוטפות כו'. נ"ב ומ"מ דייק שפיר דלא דריש אם למקרא דאי דריש א"כ כולן לשון רבים בלא וי"ו למ"ד ודו"ק : בד"ה כדרך שבא לראות נ"ל כדרך שבא לראות כו' כן אתה בא נ"ל

את הקב"ה והשתא שפיר קשיא להו לפירש"י דהכא דירא"ה בחירק שהוא המסורת קאי אקב"ה ויראה בציר"ה שהוא המקרא קאי אזכורך ואין הלשון משמע כן כו' כל זה נראה לנו ברור בדברי התוספות כפי שהבינו פי' רש"י הכא ודו"ק :

דף ה בד"ה ואם היה מומחה כו' ועוד מדקאמר בסמוך אבל כו' דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפ"ה יחיד כו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דבריהם מדקא בעי למימר דיניה לאו דינא ע"כ הייני לרבי אבהו ואליביה מסיק מעובדא דמר זוטרא דאפי' יחיד מומחה דיניה דין אבל קשה דאין זה ראיה דאימא דהכי קמבעיא ליה דיניה לאו דינא וכרבי אבהו או נימא דדיניה דינא וכשמואל ומסיק מעובדא דמר זוטרא כשמואל דדיניה דינא ועל כן נראה לפרש דמשמע דרב נחמן ור' חייא דאמרי כגון אנא כו' אברייתא קאי דקתני דן אפי' יחידי וקמבעיא להו כגון אנא כו' אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא דהשתא הברייתא בנקיטא רשותא קמיירי ואם כן אף לפום הסברא דדיניה לאו דינא דהייני כר' אבהו קתני בברייתא יחיד מומחה דן יחידי ולפי' רש"י הברייתא לא אתיא כרבי אבהו דיחיד מומחה אפילו ברשותא אינו דן ודו"ק : **בא"ד** מדן את הדין ה"מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים כו' עכ"ל ולקמן שכתבו התוספות דהך דדן את הדין ע"כ איירי בשאינו מומחה מדקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור היינו למאי דאוקמא ר' אבהו הך דדן את הדין בקבלוהו דהשתא ע"כ לאו במומחה איירי דמדקתני בסיפא במומחה לרבים דהיינו שהמחוהו רבים עליהם שפטור מלשלם א"כ ברישא נמי בקבלוהו והוא מומחה אמאי חייב לשלם דבקבלוהו והוא מומחה ודאי דאין חילוק בין סמוך ובין שאינו סמוך דפטור כמ"ש הרא"ש אבל הכא כתבו התוס' דהוי מצי לשנויי לר' אבהו הרישא במומחה ולא קבלוהו כלל דחייב לשלם ובסיפא במומחה לרבים שהמחוהו רבים אליהם ולכך פטור ותו לא מידי וזה ברור בדברי התוס' ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררין כל הצורך ודו"ק : **בד"ה** דן אפילו יחידי כו' ומכאן דסתם שלשה יכולין כו' עכ"ל ומגופה דרישא ד"מ בשלשה לא ה"מ לאוכוחי דמיירי בעל כרחו דאי בדקבלינהו אפילו חד נמי די"ל דאיכא לאוקמא בקבלינהו ואמרי דונו אותנו כמו שרגילין לעשות דין דכיולא בזה כתבו התוס' לקמן דג' מלו למידן אבל יחיד לא וק"ל : **בד"ה** רבה בר חנה כו' ולא יתכן כדאמר כו' כל בר חנה סיכסא עכ"ל כ"ה בכל נסחות התוספות שלפנינו ונראה דכן היה גירסתם בפרק הספינה בהגהו עובדי דרבה בר חנה היה ולא רבה בר בר חנה והשתא ראייתם מהא דקאמר התם כל בר חנה סיכסא דע"כ לא היה שם אביו כך בר חנה וכי משום דרבה גופיה עשה דבר שטות לפי דעתם כדאמר התם קרו את אביו סיכסא ומהרש"ל הגיה הכא בתוס' ולא יתכן כדקאמר כו' רבה בר בר חנה אבל הראיה אינה מבוררת גם מה שפי' מהרש"ל בפרק הספינה הוא דחוק ואין להאריך ע"ש : **ע"ב** בד"ה רבי חזיה כו' מי סלק בילים קאמר עכ"ל דלפי אותה גירסא לא טעי כלל במי בלעים אלא דקא"ל מי בילים דהיינו בילים ממש ואינהו סברי המים שבשלו בהן הבילים וק"ל : **בד"ה** שנים שדנו כו' הא דנקט שנים משום כו' עכ"ל ק"ק דאמאי לא נימא הכי דאפילו חד נמי ולכך נקט שנים כי היכי דליהוי סהדי עליה דכה"ג אמרינן לקמן גבי פשרה וי"ל דלדברי המקשה דבעי למימר דחכ"א פשרה ביחיד משום דמקים פשרה לדין וקסבר כשמואל דדין בשנים ואכתי לא אסיק אדעתיה למימר תרי כי היכי דלהוי עליה סהדי ע"כ הא דנקט שמואל ב' לאו מההוא טעמא הוא אלא לרבותא דאפילו ב' הוה ב"ד חצוף וק"ל :

ח"א דף ה ע"א אלו ר"ג שבבבל ומחוקק כו' הכא הקדים בקרא ר"ג לנשיא לפי מעלת מדרגה

בשולטנות' וממשלה כדאמרינן דהכא שבט והתם מחוקק אבל בפרק ג"ה שדרשו עם אלהים ועם אנשים וגו' רמז לו שעתידים לצאת ממנו ר"ג ונשיא שבא"י כו' ופרש"י דעם אלהים הוא נשיא ועם אנשים הוא ר"ג עכ"ל הקדים שם בקרא נשיא לר"ג דלפי חכמתם חשיב להו התם דנשיא קודם לר"ג בחכמה כמ"ש בתוס' דבני ארץ ישראל חכימי טפי ומזה הטעם שמקיים שם מכאן שרמז לו גלות דהיינו ע"י שיהיה גלות ויהיה ר"ג בבבל ונשיא בא"י הקדים הנשיא שבא"י בחכמה לר"ג שבבבל משום דאוירא דארץ ישראל מחכים ולזה שקרא לנשיא שבארץ ישראל שם אלהים על שם חכמתן דמומחין הם בחכמה אבל הכא שמקדים בקרא ר"ג לנשיא לענין ממשלה לא מקיים ביה דרמז להם גלות דאין זה תלוי בגלות אלא דר"ג הוא מזכרים ונשיא מנקבות כמ"ש בירושלמי ומיהו בפרק ג' דהוריות דמייתי נמי הך דהכא שבט והתם מחוקק וכו' לענין שעיר משמע דלאו היינו טעמא כמ"ש בתוס' משום דר"ג מזכרים ונשיא מנקבות דהא התם אפילו מלכי ישראל חשיבי כמלכות בית דוד אלא דביכולת ושולטנות תליא מלתא. ולפי זה היה נראה לומר דגם נשיא מאחר שבטים שיש לו יכולת רשות ושולטנות מן המלכות תסגי אבל מדברי הטור ח"מ סימן ג' נראה דלא תסגי נטילת רשות כי אם משבט יהודה ומזרע בית דוד ועיין בבית יוסף שם · ויש ליישב דודאי לענין שעיר התם דילפי' ליה נמי מי שאין ע"ג אלא ה' אלהיו סברא הוא דאין לחלק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד ולא מייתי התם הך דהכא לא יסור שבט וכו' אלא לאתויי דר"ג יש לו יותר שולטנות מנשיא שבא"י אבל לענין נטילת רשות דהכא דלא אתיא אלא מקרא דלא יסור שבט מיהודה כו' בזרע שבט יהודה תליא מלתא ויותר מזרע דוד ודו"ק :

דף ו בפירש"י בד"ה דן את הדין במומחה ליכא למימר מדקתני סיפא כו' עכ"ל ר"ל דודאי ר' אבהו נמי מודה במומחה לב"ד דהיינו דנטל רשות וסמוך דדן את הדין דמשנה שלימה היא דקתני בסיפא ואם היה מומחה לב"ד פטור וכדאמר לעיל לרב נחמן ולר' חייא וקאמר דהך רישא דדן את הדין וזיכה כו' מה שעשה עשוי כו' ליכא לאוקמא במומחה לב"ד דהייני נטל רשות דמדקתני בסיפא אם היה מומחה לב"ד פטור ע"כ דרישא לא איירי בכה"ג דהא מחייבו לשלם ובמומחה דלא נטל רשות נמי לא מצי לאוקמא לשיטת רש"י דלעיל דלר' אבהו דאית להו עירוב פרשיות אסור לו לדון כלל דמשום הכי הוצרך לפרש דהך ברייתא דואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי קסבר דלית ליה עירוב פרשיות ולא אתיא כר' אבהו דמומחה לרבים משמע ליה דלא נטל רשות מב"ד וק"ל : **בד"ה** מ"ד תרי אפי' בחד מכשר דכיון דלא מקשינן ליה לדין כו' עכ"ל ק"ק דנראה מפירושו דאי מקשינן ליה לדין ה"ל תרי דוקא ואינו כן דהא בעי למימר מ"ד פשרה ביחיד דמקשינן פשרה לדין וקסבר כשמואל דדין בשנים ואם כן ע"כ שנים דנקט שמואל לאו דוקא ויש ליישב ודו"ק : **תוס'** בד"ה וכ"ת פליגי כו' והשתא שמואל ורבי אבהו פליגי אליבא דמאן דאית ליה כו' עכ"ל והשתא אע"ג דודאי איכא רבנן דפליגי עליה דהיינו הך ברייתא דרמי בר חמא דלית ליה עירוב פרשיות מ"מ שפיר קאמר לשמואל דאית ליה נמי עירוב פרשיות מי איכא רבנן דפליגי עליה דרשב"ג והאמר ר' אבהו שנים שדנו לד"ה כו' והיינו לד"ה דאית להו עירוב פרשיות וק"ל : **בד"ה** צריכה קנין כו' כ"ה שנים כו' ולא קנין איירי כדמוכח כו' עכ"ל ק"ק הא ודאי בלא קנין איירי דאל"כ כ"ה שנים ל"ל כיון דבקנין מחלה בפי' ויש לייסב ודו"ק : **ע"ב** בד"ה נגמר הדין כו' דלא מיחסר אלא איש פלוני כו' עכ"ל וה"ד גמר דין איש פלוני אתה חייב כו' דקאמר הייני דגמרו כן בדעתם ואף שעדיין לא אמרו כן לבעלי דינין ור"ש בן מנסיא דקאמר ואתה יודע להיכן הדין נוטה כו' נ"ל דהייני אפילו לא גמרו כן בדעתם אלא שב"א מהם שיודע בדעתו להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לבצוע וק"ל :

ח"א דף ו ע"ב יקוב הדין את ההר . עי' בערוך ע' קבה ב' פירושים ויש לפרשו לפי ענינו הכא שהדיין מבקש לעשות פשרה דלעשות דין קשה בעיניו שילא מבעל דין קשה שמא

חכמת שלמה

נ"ל כן הוא בא כו' ולפי זה קאי יראה אקדוש ברוך הוא כו' · נ"ב נ"ע היטב ועיין בפרש"י ברים חגיגה והוא ממש כמו שפירשתי (עיין במהרש"א) : **בד"ה** דרך בישול כו' בחלב אסרינן נ"ל אסרינן בחלב :

דף ה ע"א גמ' מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם מהני כו' כנ"ל : **איבו** ותנה שילא נ"ל ושילא : רש"י בד"ה ושבט נ"ל שבט : **בד"ה** מחוקק שררה מועטת הס"ד : **בד"ה** אתא לקמיה נ"ל אתא לארץ ישראל לקמיה דרבי חייא : **בד"ה** ש"מ כו' לא מהני דהא רבה הד"א : **תוס'** בד"ה ואם היה מומחה כו' ביחיד מומחה לרבים כו'. נ"ב אע"פ שנאמר בסיפא אם היה מומחה לרבים כו' משמע דרישא לא איירי במומחה וכן פירשו התוס' גופייהו לקמן בעמוד זה מ"מ הוה מצי לאוקמי במומחה וסיפא איירי בסמוך דנקיט רשותא הלכך פטור והתוס' פירשו באחד דיני ממונות שאיירי בסמוך אלא דלא רצה לאוקמי בכה"ג לפי שסתמא משמע דאיירי בלא מומחה מדכתיב בסיפא ואם היה מומחה כו' ולכן כתבו התוס' לקמן דאיירי באינו מומחה וקל להבין (עיין במהרש"א) : **בד"ה** דהכא שבט כו' ואומר ר"ת נ"ל אומר ר"ת : **בסוד"ה** רבה בר בר כו' כל בר בר חנה כצ"ל סיכתא. וג"ב פירוש שוטה : **בסוד"ה** נקיטנא רשותא כו' היה בימי ר'. נ"ב פירוש ויהיה הכל רשות אחד ודו"ק : **ע"ב רש"י** בד"ה איבעית אימא כו' אל יתיר הס"ד : **בד"ה** קרמיון כו' אגמים הס"ד :

דף ו ע"א גמ' דאמרו ליה דיינת לן כו' פירוש יכולין לומר כן וכ"כ הרא"ש להדיא וכן מוכח להדיא מדעת טור ח"מ ע"ש : **רש"י** בד"ה וסוגיא דעלמא סילוך דינא כו'. נ"ב עיין לקמן דף ל"ג ברש"י : **בד"ה** ג' תנאי לעיל כו' בשנים ורבנן כו' הוא דבור אחד : **תוס'** בד"ה צריכה קנין כו' דצריך קנין אף על המחילה כו' ועוד ראיה כו' אין לדקדק נמי כלל. נ"ב וטעמא כיון דמתנה קרייה רחמנא ואיהו לא בעי לה לא הוי מתנה ולא יזכה בה עוד כדמפרש רשב"ם פ' יש נוחלין ע"ש נ"ל : **ע"ב** גמ' אלא יקוב הדין

מהר"ם

ד"ה דרך בישול אסרה תורה וכו' וקשה לפ"ז דחלב ומתה בחלב פירוש אם בישל חלב או נבלה בחלב אסרינן וכו' וכי תימא דשאני התם דמרבויא דקרא יליף לה הא קאמר התם דלא צריכא קרא וממשמעותיה דגופיה דקרא אתי כדאיתא התם ואי איתא סברא זו די"ם דדרך בישול אסרה תורה ר"ל דמשמעותא דקרא הוא דוקא דבר שאין בו כבר שום איסור כי אם השתא דבשיל ליה ביחד ואם כן היאך אתי דין מבשל חלב או מתה בחלב ממשמעותיה דקרא הא כבר הוא אסור בלא בישול החלב ודו"ק :

דף ה ע"א תוספות ד"ה אם היה מומחה לרבים וכו' ולהאי פירושא וכו' ר"ל למאי דפרישית דיחיד מומחה דן יחידי אליבא דכולי עלמא אפילו לרבי אבהו אם כן כי פריך לקמן מרבי אבהו מדן את הדין וכו' הוה מצי לשנויי דאיירי ביחיד מומחה מקשין העולם והיאך היה יכול לשנויי דאיירי ביחיד מומחה הא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור וכו' וכן פירש רש"י לקמן בדף ו' ויש ליישב דר"ל דהוה מצי לשנויי דרישא איירי במומחה דהיינו דגמיר וסביר אבל לא נקיט רשותא ולכך ישלם מביתו ובסיפא איירי במומחה דנקיט רשותא ונסמך להיות מומחה ב"ד לרבים ולכך פטור כך הוה מצי לשנויי אלא דלא רצתה הגמרא לשנויי הכי ולחלק הכי דנראה לגמרא דוחק לאוקמא מתניתין בהכי ולהכי אוקמא לקמן בדקבלו עלייהו ובזה יתיישבו גם כן דברי התוספות אלו שהיו נראין בתחלת הדעת כסתרי אהדדי דבדבור זה כתבו דהוה מצי לשנויי דאיירי ביחיד מומחה ולקמן בדף זה ד"ה ואי לא זיל שלים וכו' כתבו בשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור וכו' אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר דלעיל כתבו דהוה מצי לשנויי הכי אבל לפי האמת לא רצתה הגמרא לשנויי הכי דנראה לה דוחק לאוקמא מתניתין בהכי ולחלק הכי ואצטריך לשנויי בדקבלו עלייהו ואם כן הואיל ולא רצו לחלק ולשנויי הכי על כרחך הא דמוקי ליה הגמרא בדקבלו עלייהו איירי בלא יחיד מומחה דאי ביחיד מומחה הא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור וכו' לא מצי למימר דהאי דמוקי רישא דמתניתין בדקבלו עלייהו איירי במומחה סתם והסיפא איירי במומחה גמור כדלעיל דהא הגמרא לא רצתה לחלק הכי מדאצטריך לאוקמא בדקבלו עלייהו כדלעיל וק"ל : **ד"ה** דן אפילו יחידי וכו' ומכאן דסתם שלשה יכולין לדון את האדם בעל כרחו וכו'. יש להקשות מה היו צריכים התוספות לטעם זה דהא שלשה במקום יחיד מומחה קיימי וכו' תיפוק ליה מדין שלשה גופייהו דאי איירי בדקבלו אותם עלייהו למה לי שלשה אפילו אחד נמי ויש לתרץ דאצטריך שלשה היכא שהן : **ד"ה** ואי לא זיל שלים וכו'. פירש הקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לנו דין תורה וקשה דאם כן מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי וכו'. רוצה לומר דמפירוש רש"י משמע דהא דקאמר רב יוסף ואי לא זיל שלים וכו' איירי נמי בדקבלו אותם עלייהו דהחילוק הוא אם קבלוהו לגמרי בין לדין בין למעות לא משלם ואם קבלוהו לדין תורה משלם ומה שעשה עשוי ולא מהדר דינא. אם כן מאי דייק מהכא גמיר וסביר אפילו לא נקיט רשותא דינו דין הא שאני הכא ודאיירי בדקבלוהו עלייהו ובדקבלוהו עלייהו אפי' לא גמיר וסביר מה שעשה עשוי וישלם מביתו וכו' ולכך קאמר רב יוסף ואם לא זיל שלים לא מהדר דינא אבל בלא קבלוהו עלייהו אימא לך דדינו אינו דין אפי' גמיר וסביר עד דנקיט רשותא : **בא"ד** ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא וכו'. כבר כתבתי למעלה שדברי התוספות הללו הם סתירה למה שכתבו בדבור שלמעלה. ובמה שכתבתי למעלה יתיישב הכל שפיר : **ד"ה** רבה בר בר חנה גרסינן וכו' בן בנו של חנה וכו'. פירוש שהיו לחנה שני בנים האחד היה נקרא רבה והשני היה לו שם אחר ואותו השני היה לו בן שהיה נקרא גם כן רבה א"כ בן חנה היה נקרא רבה וכן בן בנו השני היה ג"כ נקרא רבה : **בא"ד** ויש מפרשים דשם אביו בר חנא וכו' ולא יתכן וכו'. נ"ל דכוונת התוספות בזה הוא דבשלמא אי פירושו של בר בר חנה הוא בן בנו של חנה אתי שפיר הא דפרק המוכר את הספינה שאמרו לו לרבה בר בר חנה כל אבא חמרא שרבה הוא ר' אבא וכל בר בר חנה ר"ל שהוא בן בנו של חנה ונקרא על שם אבי אביו הוא סיכסא פירוש שוטה · שהיה להם זה ללעג שהיה נקרא בר בר על שם אבי אביו גם אפשר שהיה בימיהם לשון זה ללעג זה של בר בר ללעג לומר שהוא שוטה. אבל אי הוה פירוש דשם אביו היה בר חנה ואם כן הוי כאילו אמר רבה בר שמעון או בר ראובן שהרי שם אביו היה בר חנה אם כן מה לעג היה בזה שאמרו כל בר בר חנה סיכסא דמה לי בר בר חנה או בר ראובן וק"ל · ומדברי ס' ח"ש פרק הספינה משמע שהוא מפרש התוס' דהכא דרצו לומר כל אבא חמרא הוא רבה בר בר חנה שהוא בן חנה וכל רבה בר בר חנה סיכסא קאי ארבה שהיה בן בנו של חנה ע"ש ופירושו נראה בעיני דחוק שהרי התוספות דהכא מפרשים דרבה הוא רבה בר חנה ורבה דפרק הספינה דהוי אזיל במדברא הוא בן בנו של חנה והוא לקח ציצית אחת של מתי מדבר והחזירה. ולא מנה החוטין והחוליות של הציצית קודם שהחזירו כדאי' התם וע"ז אמרו שעשה שטות שלא מנה מתחלה החוטין והחוליות לדעת אם הלכה כבית שמאי או כבית הלל. ואמרו עליו כל אבא חמרא וכל בר בר חנה סיכסא ואם כן וכי בשביל שאותו רבה שהיה בן בנו של חנה עשה שטות שעליו אמרו כל בר בר חנה סיכסא אמרו גם כן על אותו רבה שהיה (בן) בנו של חנה כל אבא חמרא וק"ל : **ד"ה** נקיטנא רשותא מאבא מרי וכו'. דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות וכו' וכתבו זה כדי שלא תבין דהא דאמר נקיטנא רשותא מאבא מורי ואבא מורי מרב ורב מר' חייא ור' חייא מרבי היה הכל בזמן אחד וא"כ כל הנטילות רשות בא מרבי עצמו אבל ר' חייא לבדו או רב לבדו או רב הונא לבדו לא היה יכול ליתן רשות לכך כתבו התוס' דאינו כן דלא היה הכל בזמן אחד ומי שיש לו רשות יכול ליתן רשות משום דאין סברא לומר דרבה בר רב הונא היה בימי רבי כמו שכתבנו בסוף הדבור : **ע"ב תוס'** ד"ה אא"כ רחוק ממנו וכו' והא דאמר פרק הדר אפילו ביעתא בכותחא וכו' התם בפניו ממש איירי וכו' בסמוך בדבור זה משמע. דסבירא להו להתוספות דהא דקאמר התם רב חסדא אורי בכפרי בשני דרב הונא בחוץ מג' פרסאות איירי והא דכתבו וליכא למימר דהכא בתלמיד חבר ולכך שרי נמי לחוץ מג' פרסאות כמו רב חסדא דהתם וכו' משמע דרב חסדא איירי בחוץ מג' פרסאות א"כ לא הוו צריכין התוס' לאוקמי הא דקאמר אפי' ביעתא בכותחא בעי מיניה מרב חסדא ולא אורי לפניו ממש אלא היה יכול לאוקמי בתוך ג' פרסאות והא דאורי בכפרא איירי בחוץ מג' פרסאות ונ"ל דהא דכתבו התוספות התם בפניו ממש איירי לאו דוקא אלא ר"ל תוך ג' פרסאות דכל תוך ג' פרסאות חשוב בפניו כמ"ש התוס' בסוף דבור זה וק"ל :

דף ו ע"א בגמרא דאמרו ליה דיינת לן דין תורה וכו'. פי' דאמרו ליה הבעלי דינים הא דקבלנו אותך עלינו היינו דוקא כדי שתדון לנו דין תורה ולשון דיינת לן דין תורה היא בלשון תמיה וכי דיינת לן דין תורה : **בתוס'** ד"ה וכ"ת פליגי רבנן עליה וכו' למאי דפי' לעיל דמאן דדריש בצדק תשפוט וכו' · כן הוא בספרים אבל בס"א ראיתי דגרסי למאי דפירש"י דמאן דדריש בצדק תשפוט וכו' ולפירושו הכל תלוי בעירוב פרשיות דמאן דס"ל עירוב פרשיות בעי ג' ומאן דלית ליה עירוב פרשיות מכשיר אפילו בחד וכן נמי ר' אבא דבעי ג' ס"ל כמ"ד עירוב פרשיות כתיב כאן ושמואל דס"ל דשנים שדנו וכו' וה"ה חד לית ליה עירוב פרשיות כתיב כאן ולכך הקשו התוס' תימה מאי קאמר וכ"ת וכו' וק"ל : **ד"ה** צריכין קנין וכו' ועוד ראיה דפריך בפ"ק דקידושין וכו' ובלא קנין איירי דאי בקנין וכו' אכתי תקשה לן שטרא למה לי יפקירנו לשמואל דאמר המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור אלא על כרחך וכו' כצ"ל כן נ"ל ור"ל הא דפריך למה ליה שטרא לימא ליה באפי תרי זיל על כרחך איירי בלא קנין משום דמתחילה אינה צריכה קנין דאי ר"ל לימא ליה באפי תרי זיל בקנין אם כן מאי פריך למה ילי שטרא נימא דלהכי בעי שטרא דנימא דשטרא לא צריך קנין אלא ודאי על כרחך הכי פריך דמשמע דאין יוצא לחירות כי אם על ידי שטר הא איכא עוד תיקון אחר בלא שטר דהיינו דנימא ליה באפי תרי זיל ובקנין אם כן מאי משני עבד עברי גופו קנוי ולכך אין יוצא לחירות בדברים בלא שטר הא אכתי תקשה לך הא איכא עוד תיקון אחר שעי"ז יוצא לחירות בלא שטר דהיינו שיפקירנו אלא ודאי בלא קנין איירי ולא פריך המקשה דלחשיב עוד תיקון אחר דיודע שיש עוד תיקונים אחרים אלא דפריך בתיקון זה עצמו למה לי שטר יאמר אותו לשון עצמו הכתוב בשטר לימא ליה בעל פה אם כן שמע מינה דמחילה אין צריכה קנין : **בא"ד** ומבכור שנטל חלק כפשוט וכו' אין לדקדק נמי כלל רוצה לומר דהתם היינו טעמא דויתר ונמחל אפילו בלא קנין משום דעדיין לא הגיעה החלק בכורה לידו ולא זכה בו עדיין ומקרא דכתיב לתת לו ילפינן שם בבא בתרא פ' יש נוחלין דף קכ"ד דאם אמר הבכור איני נוטל ואיני נותן רשאי דמתנה קרייה רחמנא ואין להכריח לאדם שיקבל מתנה בעל כרחו וכיון שעדיין לא הגיע לידו יכול למחלה לאחיו אפילו בלא קנין אבל דבר שכבר נקנה והגיע ליד האדם אינו יכול לסלק עצמו ממנו ולמחול באמירה בעלמא אם לא בקנין כמו חלק פשיטות אין יכול למחול באמירה בעלמא כמבואר שם ועיין בפרק יש נוחלין דף קכ"ד ובתוס' שם ד"ה ואם אמר איני נוטל וכו' ובדף קכ"ו במימרא דבכור שנטל חלק כפשוט ויתר וכו' : **בא"ד** דהא מסקינן הכא דפשרה צריכה קנין ואפ"ה קאמרי רבנן פשרה ביחיד ר"ל אם כן ש"מ דקנין אינו צריך להיות בפני שנים אלא אפילו ביחיד והא דנקט התם בפרק ח"ה בפני שנים לאו למימרא דאם נעשה ביחיד לא הוי קנין דלענין קנין אין חילוק דאפילו נעשה לפני יחיד הוי קנין אלא דהחילוק הוא לענין כתיבת השטר דאם נעשה לפני שנים א"צ לומר כתובו ומסתמא כותבין השטר אפילו לא אמר להו מידי משום דסתם קנין בפני שנים לכתיבה עומד אם נעשה ביחיד אין רשאי לכתוב שטר עד שיאמרו לו כתובו ואין ראיה מכאן וכו' ר"ל ולא היה ר"י ב"ד

מרדכי

יתחייב ויהיה רודפו וע"כ דימה אותו לשר קשה ואמר שאל יחשוב הדיין כן אלא יקוב הדין כו' וק"ל :
אוהב שלום ורודף שלום וכו' . זכר ג' מיני שלום שהם לשמים ולעצמו ולבריות לפי שהפורש עצמו מן
הדין לעשות פשרה מביא שלום בינו לבין אביו שבשמים כי הדין והמשפט לאלהים הוא וכדלקמן כל הנוטל
מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה נוטל וכו' שנאמר כי ה' יריב ריבם וז"ש שע"י הפשרה אוהב שלום לאביו
שבשמים ואמר ורודף שלום כי ע"י הדין אפשר שבעל דין המתחייב בורח ממנו ויהיה שונא לדיין וע"י
הפשרה הרי הוא רודף השלום שיהיה לו ממנו ולא יהיה אויבו ואמר ומטיל שלום בין אדם לחבירו הוא בין
בעלי דינין לפי שהפשרה היא בהסכמת ורצון שניהם משא"כ הדין שלעולם לפי דעת המתחייב אין
מוחל טענתו נגד בעל דין חבירו אף שיצא חבירו זכאי בב"ד נגדו ואמר : שנאי תורת אמת וגו' .
לפי שיש דיין המונע עצמו מן הדין ומבקש לעשות פשרה לפי שאינו יודע דין תורה וגם יש שיודע דין
תורה אבל מונע עצמו שאינו יודע לסדר דבריו היטב ואפשר שבדבריו ישתמע דבר לתרי אפי ולשון
עולה שמתוך דבריו ילמדו שום שקר כמאמרם ז"ל הזהרו בדבריכם שמא וכו' ולזה אמר אהרן שהיה
רודף שלום לעשות פשרה אל תחשוב שעשה אהרן כן במניעה מן הדין מפני שבה אחת מאלו דאינו כן
שהרי תורת אמת שהיא תורת משה היה גם כן בפיהו והיה יודע לפסוק דין אמת גם עולה לא נמצא
בשפתיו שהיה יודע להזהר בדבריו שלא ימצא בו שום עולה שמתוכו ילמדו לשקר אבל עשה כן כי
בשלום ובמישור וגו' על דרך שאמרו ברים פרק אחד דיני ממונות צדק צדק תרדוף א' לדין וא' לפשרה
דאף בפשרה צריך הדיין לראות שיעשה בצדק ובמישור וז"ש כי בשלום שהיא הפשרה שעשה אהרן במישור
ובצדק היה שלא רדף הא' יותר מחבירו וז"ש הלך אתי דאילו אף בפשרה אם לא היה בצדק והיה נותן
לזה ונוטל מזה הייתי מחזיר לו כדלקמן ואין זה הולך במישור ורבים השיב מעון שע"י הפשרה
השיב הרבים מעון דאילו בדין אף שהדיין לא יטעה אפשר דבדין מרומה הוא מחייב את הזכאי ומזכה
החייב ויש עון בבעל דין ולפעמים שלא יהיה מתון יטעה הדיין לחייב הזכאי ולזכות החייב דחטא
תלוי בו דנוטל מזה ונותן לזה וכו' מה שאין כן בפשרה שהיא ברצון שניהם ואין כאן עון לא לבעל
דין ולא לדיין דהפשרה היא כמחילה וק"ל : כנגד יהודה וכו' . בי"ת כתוב בזה אבל ק"ק אמאי קרא
ליה מנאץ למברכו ולא ליהודה גופיה ועוד מ"ש למנאץ ה' דמשמע ענין הכעסה או כפירה וי"ל שמפני
שמהמעשה ההוא נמשך טובה שנתגדל יוסף במצרים והציל העולם מרעב לכאורה ישובח יהודה במעשהו
שנגמרה כוונת אלהים על ידו כמ"ש יוסף כי למחיה שלחני וגו' לכ"א שהחושב זה מנאץ לה' שירצה שה'
סבב הדבר ע"י שנתן בלב יהודה לעשות כן וחלילה לאל מרשע אלא שמה' יצא הדבר הטוב כו' ולעולם
לא יהיה תפארת יהודה על מעשהו וכו' עכ"ל עמ"ש וכתבו התוס' והא דכתיב מטרף בני עלית על מעשה
דתמר שבחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא וכו' עכ"ל . ומ"ש המתרגם באידך קרא מטרף בני עלית
וגו' מדין קטלא ברי סלקתא וכו' פירוש נמי מדין הריגת תמר ובניה וכ"כ החזקוני אבל בע"י כתב
ובחידושין אמרינן דהיינו שלא הניח להרוג את יוסף עכ"ל ודבריו אינם מובנים דודאי אין עולה על
דעת האומר לברך את יהודה אינו אלא על שלא הניחו להרגו והאי קאמר דאין זה אלא מנאץ ויש
ליישב דהכי קאמר דודאי על שלא הניחו להרגו ראוי לברכו וכדכתיב מטרף בני עלית וגו' אבל הכא ה"ק
מי שמברכו במה שתלה סבת מניעת הריגתו בממון ואמר מה בצע הרי זה מנאץ ה' כי היה לו לתלות
סבת מניעת הריגתו ביראת חטא והוא פי' הקרא ובוצע ברך שהמברכו שהצילו יהודה ונתן סבת
המניעה מהריגה לבצע ממון הרי זה מנאץ ה' כי היה ראוי לו ליתן סבת המניעה ביראתו מחטוא לה' ובזה
יתיישב קצת קושית יפ"ת באמר הכתוב מנאץ ה' ולולי פירושם היה נראה לפרש דה"ג לשבח יהודה
קאמר ומברך במקום זה הוא במקום קללה וגידוף כמו ברך נבות אלהים ומלך וז"ש כל המברך את
יהודה ומגדפו על זאת שאמר מה בצע כי נהרוג וגו' ומכרו בממון ולא החזירו לאביו אין זה אלא
מנאץ ה' שיהודה כוונתו לש"ש היה שהיה חושש שלא יהיו אחיו שומעים לו בדבר זה להחזירו לאביו וז"ש
מנאץ ה' כי שם יהודה נקרא כולו על שמו של הקב"ה כמ"ש בסוטה על שקידש ש"ש בפרהסיא ותו לא מידי
וק"ל : אין שלום כו' . הכא ניחא דמשמע ליה דמשפט ושלום איירי במקום אחד ולא איירי בשני מקומות
דמדכתיב בסיפא דקרא שפטו בשעריכם משמע דשלום נמי במקום משפט איירי אבל לקמן גבי כל
מקום שיש משפט אין צדקה כו' קשה דאימא דמשפט וצדקה בשני מקומות איירי דמי שצריך למשפט
עשה לו משפט ומי שנצרך לצדקה נתן לו צדקה וכמה קראי כתיב בכה"ג בב' מצות הללו משפט וצדקה
כמו כי ידעתיו וגו' לעשות משפט וצדקה וגו' וי"ל דמדכתיב משפט וצדקה לכל עמו משמע ליה דאיירי
בצדקה שבמקום משפט דכל עמו צריכין למשפט אבל לצדקה ממש ודאי דלאו כל עמו הוו צריכין ליה
דלאו עניים היו כולם וכדפריך לקמן אליבא דת"ק לכל עמו לעניים מבעי ליה ודו"ק : ששילם לו
מתוך ביתו כו' . נראה לכאורה דאיירי בעני שאין לו ממה לשלם ואין לבעל דינו עליו דין תשלומין
עד שישיג ידו ויתעשר ומכל מקום קאמר דאותה צדקה שעשה לו חברו עד היום בהלואה זו שנאמר
בהשבת העבוט ולך תהיה צדקה וגו' השתא שלם לו דוד בעבורו נחשבת זו הצדקה לדוד ואמרו בזה
שאמר דוד עשיתי משפט וצדק בל תניחני לעושקי שהתפלל שלא יעשו העני ובעל דינו קנוניא עלי
לתבוע את העני אף אם אין העני חייב לו ואני אשלם לו בעבורו ואחר כך יחלקו ביניהם מה שעשקו
ממני וק"ל : שהוציא גזילה וכו' . ומלת צדקה הנאמרת כאן אינו ממש צדקה אלא שעשה עמו צדקה
וטובה והשיבו מעון הגזילה ובי"ת הקשה וא"ת אם כן מאי רבותא דדוד אתא לאשמועינן דאימא דקרא לא
אתי למימר אלא דעל ידי שהיה דוד עושה משפט וצדקה הצליח יואב במלחמה כדאמרינן בפרק נגמר הדין
ויהי דוד עושה משפט וצדקה וגו' ויואב בן צרויה על הצבא מ"ט יואב על הצבא משום דדוד עושה משפט
וצדקה וגו' וק"ל : שנאמר פוטר מים ראשית מדון וכו' . פירש רש"י אם באת לפטור ולהשליך
כו' עכ"ל משמע ליה דדריש נמי רישא דקרא בהכי אף על גב דתלמודא לא הזכיר בדרשה רק סיפא דקרא
ולפני התגלע הריב וגו' מדפריך לקמן והני תנאי ראשית מדון מאי דרשו ביה משמע דהאי תנא דריש
ליה שפיר בהכי כפי' רש"י וק"ל : שנאמר ועמדו שני אנשים אשר להם הריב וגו' . כולה יליף ליה
מהאי קרא לפי שזכר את העדים כאילו הם הבעל דין הגוזל את חבירו כמ"ש אשר להם הריב וגו'
לפי שעל ידי עדות שקר או על ידי שכובשים עדותם גוזל בעל דין את חבירו והרי כאלו הם גוזלים
להקב"ה שמטריחים אותו להחזיר ממון שנתן לבעליו על ידי עדות שקר וכובש עדותן וכן לגבי דיינין
קאמר הכי יודעים את מי הם דנים כו' שעל ידי שהם מטים משפט גוזל בעל דין אחד את חבירו
והרי כאילו הם גזלו להקב"ה שמטריחין להחזיר ממון לבעליו ועתיד ליפרע מהם אותו ממון שנתן
לבעליו על ידי שהטו משפט ומייתי ליה מהאי קרא אלהים נצב בעדת אל שהוא נצב שם כאילו הוא
היה בעל דין : וכן ביהושפט הוא אומר ויאמר לשופטים ראו מה אתם עושים כו' . לפי שיחשוב
הדיין כי במטהו משפט אין בו מעשה בידים וע"כ אמר ראו מה אתם עושין וגו' שעל ידי מטה משפט
נעשה מעשה הגזילה וזה שכתב כי לא לאדם תשפוטו כי אם לה' דלגבי הקדוש ברוך הוא הדבור בו
כמעשה כמו שכתוב בדבר ה' שמים נעשו ועל זה אמרו כל הדן דין אמת לאמתו כאילו נעשה שותף
להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית כי כמו שהקב"ה קיים עולמו במעשה בראשית במאמר ובדבור כן זה
הדן דין אמת לאמתו קיים את העולם בדבורו ואמר : שמא יאמר הדיין מה לי לצער הזה וכו' תלמוד
לומר עמכם בדבר וגו' . עיין פירוש רש"י ועוד יש לומר שמא יאמר הדיין מה לי לצער הזה שלעולם
הדיין הוא בצער שמא לא כוון אל האמת שמא טעה בשכלו תלמוד לומר עמכם וגו' כי ה' יהיה עמכם
בדבר המשפט לכוין דעתכם אל האמת ואין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות לכוין דעתו אל האמת
וה' יהיה עמו בזה לכוונו אמת לאמתו ובזה יתיישב גם כן מה שאמרו לקמן אמת לאמתו כי אפשר
שיכוין הדיין דעתו אל האמת ויטעה בשכלו אבל הדן דין אמת לאמתו שלא יטעה בו שהקב"ה עמו
לכוין דעתו אל האמת הוא משרה שכינתו וכו' כדלקמן :

ח"א דף ז ע"א מה ראה כו' ראה שזבוח חור לפניו כו' . ר"ל לפי פשוטו מה ראה בו דבר ממש
שבנה מזבח כו' שהרי בסיפא דקרא גילה הכתוב דעת אהרן דלשמים היה נתכוין
שנאמר כי חג לה' וגו' וע"כ דרשו דהאי קרא אינו אלא התנצלות אהרן דלכך עשה מעשה כזה שזכר
ויעשהו עגל וגו' לפי שראה את חור זבוח לפניו והבין מזה לעשות מה שעשה דלא עבדי ליה כמו
דעבדי לחור ואפשר שקבלה היה בידם כי חור היה הזבוח לפניו וקראי מוכיחין כן שהרי בכל מעשים
המפורסמים נזכר הוא בפרט עם אהרן במלחמות עמלק אמר אהרן וחור תמכו בידיו ובמתן תורה
והנה אהרן וחור עמכם וגו' שהעמיד משה את אהרן וחור תחתיו כל זמן מ' יום שהיה בהר ולא
מצינו בשום מקום אח"כ מאותו מעשה ואילך שהוזכר חור עם אהרן וע"כ אמרו שהוא ואהרן היה
במקום משה באותן מ' יום וכשנתעכב היה הוא מוכיחן ע"כ והרגו אותו . ודקאמר ומקיים בי אם יהרג
במקדש ה' כהן ונביא כו' . אף שעדיין לא נתנה הכהונה לאהרן ולא היה מקדש ולא משכן אהרן בכור
היה והעבודה היה בבכורות בכל מקום בבמה וה"ל ככהן במקדש ופרש"י דלא הויא להו תקנתא דהא שופן
לעשות כן בזכריה כו' עכ"ל שהרי רוח הקדש משיבו שעל כך היה עיקר החורבן כמ"ש אם יהרג
במקדש ה' כהן ונביא ואף שזכריה נהרג כמה שנים קודם החורבן בימי המלך יואש אפשר שאז נגזר
ע"כ והיה דמו תוסס עד זמן החורבן כדאי' פרק הניזקין שנהרגו כמה וכמה על דמו של זכריה ע"י
נבוזראדן . ואמר שעל עון זה דלא הויא להו תקנתא לעולם . לפי שהתורה נתנה לנו לשמוע לחכמי
תורה והם כהן ונביא וענש הכתוב מיתה מי אשר לא ישמע אליהם כמ"ש בזקן ממרא ובאת אל הכהנים
וגו' והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע אל הכהן וגו' ומת האיש וגו' ובנביא אמר נביא אקים
להם וגו' והיה האיש אשר לא ישמע וגו' אנכי אדרוש מעמו וגו' והנה זכריהו שהיה כהן ונביא שמשני
צדדים אלו היה להם לשמוע לו שלא לעבוד ע"ז והם לא די להם שלא שמעו לו אבל הרגוהו במקום
המקדש עון כזה א"א להתכפר בתשובה משא"כ מעשה העגל שנתכפר להם בתשובה כדקאמר מוטב
דליעבדו עגל וק"ל : אלא על ד"ת וכו' . כתבו התוס' והא דאמרי' בבמה מדליקין שבאלין אותו
נשאת ונתת באמונה כו' ע"ש ב' תירוצים ומ"ש בסוף דבריהם והכי דריש ליה לקרא תחלת גילו דינו
וכו' הכי משמע להו דסיפא דקרא נמי בהך ענינא דריש להו כמ"ש לעיל לפירוש רש"י דתנא דלעיל
לא נקט בדרשות רק סיפא דקרא ודקאמר תלמודא הני תנאי פוטר מים וגו' מאי דרשי ביה מוכח
מזה דכוליה קרא בחד ענינא דרשינן ליה ובעיקר קושייתם מההיא דפרק במה מדליקין נ"ל לומר דלא
קשה מידי דהכא איירי במי שאפשר לו ללמוד ותלמודו מוצלח ואינו למד ה"ל תחלת דינו על דברי
תורה שלא למד כדבעי ליה ללמוד אבל התם מיירי במי שאי אפשר ללמוד שאינו מוצלח כדאמרינן אדם
אחד מאלף מצאתי אלף נכנסין למקרא וכו' אין מצליח רק אחד מהם להוראה ועל כן עיקר מעשיו
במשא ומתן ובשעה אחת קבוע לו חייב ללמוד ועל כן תחלת דינו על משא ומתן שהם עיקר מעשיו
ואח"כ שואלים לו אם קבעת עתים וכו' וק"ל : אתרתי תלת גנבא לא מקטל וכו' . נראה דכל
המשלים שזכר כאן בדין תורה קאמר ובגנב ודאי אין דין תורה דין מיתה אלא דבגנב בא במחתרת
איירי דאין לו דמים ומטעמא דמפרש בפרק בן סורר ומורה דחזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו
וכו' ע"ש וקאמר דאי הכי עד תרי ותלת וכו' דעדיין לא הוחזק בעבירה ואפשר דלמלאות נפשו כי
ירעב עושה כן ואין להמיתו אבל בב' פעמים לרבי דתרתי זמני הוי חזקה ובתלתא לרשב"ג דעבירות
מחזיקות אותו שלא ישוב עוד מעבירה זו שוב שלישית לרבי ורביעית לרשב"ג קטלינן ליה במחתרת
כדאמרינן בפרק הנשרפין לענין מכניסים לכיפה דלרבי עבירות מחזיקות בשתי פעמים ובשלישי מכניסין
אותו לכיפה ולרשב"ג בג' פעמים עבירות מחזיקות אותו וברביעית מכניסין אותו לכיפה וז"ש על שלשה
פשעי ישראל שהם המחזיקות אותו בעבירה שוב על ארבעה לא אשיבנו מלענשו דודאי לא ישוב מעבירה
עוד : לשלמא וכו' . נראה שהוא מלשון שלם ולא מלשון שלום כוי"ו וכצ"ל בפירש"י לאיש שלם דהיינו איש
שלם ותמים במעשיו שנאמר כי שבע יפול צדיק וגו' ור"ל דמזל מערכת השמים שהם שבעה כוכבי לכת
יפול שבעה פעמים שכלם מנגדים לו אבל הוא קם בכולם מצד זכותו שהקב"ה משנה מזלו בכלם לטובה
וכמ"ש באברהם ויוצא אותו החוצה וגו' אבל הרשע באחת יפול שאף המזלות כלם הם לטובה לו הוא יפול
באחת דהיינו ברשעו ואין מזלו יכול להצילו : שקלו גלימא וכו' . ר"ל גלימא שהוא כסות העליון
שאדם הולך בו לכבוד וכשיצא חייב מבית דין שקלו ממנו הגלימא בפרעון חוב בב"ד ואין מניחין אותו
לילך לביתו בגלימא אבל כסות התחתון דאי אפשר זולתו לילך ערום ודאי דאין שקלים מיניה דהא
מסדרין לב"ח והיינו דאמרינן בעלמא אפילו מגלימא דעל כתפיה דהיינו בגד העליון שלבש לכבוד
לפני ב"ד נוטלין ממנו הב"ד לפרעון מיד ואין מניחין אותו לשוב לביתו בגלימתו דעל כתפיה ואעפ"כ
אמר דליזמר וליזל באורחא שהולך מב"ד לביתו מבלי מלבוש כבוד וז"ש וכל העם על מקומו יבא
בשלום שאף המתחייב בביאתו מב"ד לביתו בלא גלימתו וכבודו שניטל ממנו וניתן לפרעון חבירו יהיה
בשלום שלא יצטער ולא יתקוטט עם חבירו על כך : אדייה לגזיזה וקם' עפירש"י . ואין זה במשמעות מלת
וקם וי"ל לפי הקרא דאייתי דאיירי באדם השוכב וישן ובוטח באחר לשמרו והוא קם על השוכב להכותו
וקרא כתיב דאיירי נמי בשוכב כמ"ש דבר בליעל יצוק בו לקללו לומר ואשר שכב לא יוסיף לקום ואמר
ואתה ה' חנני והקימני וגו' וע"ז אמר כי בשכבי גם איש שלומי אשר בטחתי בו לשמרני מידי בליעל
הגדיל עלי עקב הרים את עקבו מן הארץ לדרוס עלי וק"ל : והבית אשר בנה המלך שלמה וגו' כו' .
עיין פירוש רש"י שינה לשון הגמרא שאמרו ולבסוף כתיב כה אמר ה' וגו' ולא קאמר ולבסוף גבי בהמ"ק
שבנה שלמה וכו' ואם כוונתו שהתלמוד שהביא קרא דשלמה דאיצטריך לו לכאורה לפי המכוון דבית
של שלמה נמי היה וארון של משה ולא ה"ל לאתויי מארכו ורחבו של הבית כמו שלא הביא אורך
ורוחב המשכן אלא מארון שהיתה שכינה מצומצמת עליו והנראה משום דקאמר ולבסוף כתיב כה אמר
ה' וגו' איזה בית אשר תבנו וגו' הביא קרא דשלמה דהיינו הבית שבנה שלמה שהיה ארכו ס'
וגו' ואעפ"כ לא הוי סגי ליה בכל הבית כמ"ש איזה בית אשר תבנו לי וגו' והוא בעצמו המשל
שיתין גרמידי של אורך הבית המקדש לא הוי סגי לן ועוד נראה לומר דמייתי קרא דשלמה לומר
דבבנין בית המקדש נמי לא הוו רחימתין עזיזא כמו במשכן וזהו שהביא ראיה מקרא דמשכן ונועדתי
לך שם ודברתי וגו' שהיתה השכינה מצומצמת לדבר עם משה פה אל פה מבין שני הכרובים שלא
היה מחזיק רק אמה ואני מעל הכפורת עשרה טפחים סמוך לקרקע אבל בשלמה אף שהיה שם ארונו
של משה לא היתה השכינה מצומצמת לדבר עם שום נביא מעל הכפורת גם הכרובים מלאו את כל
רוחב הבית בבנינו של שלמה והשכינה לא היתה מצומצמת כל כך אלא שמלא כבוד השכינה את כל הבית
שנאמר כי מלא כבוד ה' את בית ה' והיינו דמייתי והבית ששים אמה ארכו ועשרים וגו' ששם היתה
השכינה בכולו ולבסוף כשחטאו ביותר היתה השכינה ביותר ואף בששים גרמידי של אורך בית המקדש
לא הוי סגי ליה כמ"ש איזה בית אשר תבנו וגו' : אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שדן
דין אמת לאמתו משרה שכינה בישראל וכו' . מכאן השגה לפי' הב"י שמביא בח"מ אמת לאמתו . ועיין
בב"ב במהרש"א גבי והמשכילים יזהירו וכו' : כל דיין שנוטל מזה ונותן וכו' . לאו דוקא נוטל ונותן
ממש דהיינו בחייב את הזכאי אלא אפילו בזיכה את החייב אלא דקאמר ליה בהאי לישנא דאע"ג
דהדיין מטה משפט ולא עביד מעשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה מעשה ונטל ונתן ביד כמ"ש
לעיל וכה"ג אמרינן פרק אחד ד"מ כיון דאמר פטור אתה כאילו נטל ונתן ביד דמי והיינו דמייתי
מאל תגזול דל וגו' כי גזלה נאמר בגוזל ביד כמו ויגזול את החנית כדאמרי' פ' מרובה ובדיין מיירי קרא
מדכתיב ואל תדכא עני בשער דהיינו בשער של ב"ד ובפי' הכתוב אל תגזול דל כי דל וגו' עיין בחידושינו
פרק הגוזל בתרא : ע"ב מטתו שלשלמה שכנו של מקום וכו' ושים לאו דוקא
כו' . והוא דחוק דלא אמרו כן רק בלשון תלמוד דדרכו למנקט ששים כמ"ש התוס' פרק החובל ומה

מהר"ם

מרדכי צריך לחזור מדבריו מכח ההיא דהכא דמכאן ראיה דקנין מועיל ביחיד דהכא נוכל לפרש דלעולם
צריך להקנות בפני שנים כדי שיקיים הפשרה שעשה ביחיד ר"ל הפשרה נעשית ביחיד אבל הקנין
לעולם נימא לך להיות נעשה בפני שנים : ע"ב בתוס' ד"ה אלא כנגד יהודה והא דכתיב מטרף בני
עלית על מעשה דתמר שבחו הכתוב וכו' וצ"ל לפ"ז דכתיב מטרף בני אינו ר"ל יוסף ובני לא קאי איוסף
אלא ליהודה קורא בני וה"ק מטרף ר"ל מדין מיתה של תמר אתה בני יהודה עלית ר"ל סילקת את
עצמך והודית שממך נתעברה וגם מפירש"י משמע שהוא מפרש הכתוב כן שכתב וכן מהריגת תמר
הודה ואמר צדקה ממני אלא שרש"י פירשו ג"כ על יוסף אבל מ"מ לפי הדרך שפירשו שקאי אמעשה
דתמר צריך לפרש הפסוק כאשר כתבתי והא דכתבו התוס' כדמתרגמינן את אודית ולא בהתיתא
בתרגום אונקלוס שלפנינו אין כתוב בפסוק מטרף בני עלית אלא לעיל מזה בפסוק יהודה אתה יודוך
אחיך כתוב בתרגום שלנו יהודה את אודית ולא בהתיתא וכו' ואפשר דס"ל להתוס' דמתרגם כן בפסוק
הראשון דיהודה אתה יודוך וגו' מכלל שס"ל להתרגום דגם מטרף בני עלית הכתוב בפסוק השני איירי
נמי ממעשה דתמר ולא ממעשה דיוסף כן נ"ל לפרש דעת התוס' שמפרשים כוונת התרגום כן אבל
בתרגום יונתן בן עוזיאל שבידינו תרגם ג"כ בפסוק הראשון דקאי על מעשה דתמר ואעפ"כ בפסוק
מטרף בני עלית תרגם דקאי על מעשה דיוסף ודו"ק : ד"ה ונמצא חזק רודפו פירוש . לדיין כדמוכח
בתר הכי וכו' ר"ל דמייתי עלה לראיה קרא דלא תגורו מפני איש דקאי אדיין והא דנקט אחד רך וכו'
ר"ל דבשלמא אם היה אפשר לפרש דקאי אבעל דין הוי אתי שפיר דנקט אחד רך ואחד קשה לומר
שאם יתחייב החזק ירדוף להרך אבל השתא דקאי חזק רודפו אדיין א"כ למה נקט אחד רך ואחד
חזק הא כששניהם חזקים מכ"ש שיש להדיין לגור מפניהם דאיזה מהן שיתחייב ירדוף אותו : ד"ה אל תכנים דבריך גבי רש ועשיר לא שייך לשון יראה וכו' הוקשה להתוס' למה התנה הכא לפירושו של
רבי חנן שמפרש לא תגור לשון הכנסה יותר מלעיל גבי אחד רך ואחד קשה ומתרץ דלשון זה לא אצטריך לשום פירוש דפשוט הוא דלא תגורו הוי לשון יראה אבל הכא גבי רש ועשיר לא שייך לשון יראה
הוצרך לפרש לא תגורו הוא לשון הכנסה ופירוש לא תכנים דבריך לשון אוגר בקיץ לחמה כדלקמן בשמעתין :
דף ז ע"א בתוס' ד"ה כנגד מעשה העגל אקרא דתורת אמת קאי וכו' נראה דס"ל להתוס' דדוחק הוא לפרש כפירש"י דפי' דקאי אקרא דבוצע ברך נאץ ה' דלא שייך הכא לשון פשרה ובציעה גם לא שייך
לומר נאץ ה' דהא באמת אהרן לא נתכוון אלא לטובה וק"ל :

חכמת שלמה

הדין את ההר וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר שנאמר כי המשפט לאלהים הוא וגו' אבל אהרן כו'
ר' יהושע בן קרחה כו' משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום כו' אלא איזהו משפט שיש כו' כצ"ל :
שם וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו משפט לזה שהחזיר לו את ממונו וצדקה לזה
ששילם לו מתוך ביתו כל זה נמחק : ור"ש בן לקיש דאמר ב' כו' וא"ר חנין לא תכניס דבריך כו' כצ"ל :
רש"י בד"ה אתאן לתנא קמא כו' שחייב ורצה הד"א : בד"ה פוטר מים כו' ביניהם ראשית הוא דבור
אחד : בד"ה ת"ל ביהושפט עמכם בדבר המשפט עמכם לפי מה שעם בלבבכם נוטה בדבר כלומר
בטענותיכם במשפט לפי כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אלא כנגד כו' בסופו ולא בהתיתא תרגם ירושלמי
ולא יתבוששו :
דף ז ע"א גמ' הרי כאן י' לבסוף כתיב והבית אשר כו' כצ"ל : רש"י בד"ה מקרא זה בוצע ברך הס"ד :
בד"ה צינורא דבידקא כו' וצינורת קבולים כו' . נ"ב ס"א קטנים : בד"ה פוטר מים המתחיל
ופותח בקטטה ראשית מדון כו' מאה דיני כו' תחלת כצ"ל והס"ד : בד"ה והד בירא כו' רשעה יפול
הד"א : בד"ה עתה אקום כו' משער ב"ד כצ"ל : ע"ב גמ' שיבא מכשורא נ"ל שיבא כו' : שם הוי אומר לצן
הקילה כו' ברעות נפשיה לקטלא כו' . נ"ב לקטלא נ"ל דקאי על מה שלפעמים בעל דין קשה והיכא סכנתא ולפי זה
מיושב שפיר ולואי שתהא ביאה כו' ודו"ק : שם כי הוה חזי אמבוה דספרא נמחק דספרא : שם אם יעלה לשמים שיאו
וראשו לעב יגיע כגללו לנצח יאבד כצ"ל ונמחק וגו' . וכ"ב שיאו פירוש רום : שם נזר לדור דור וכו' . בין אחיו ובין
גירו נמחק ובין גירו : שם א"ל לאו אושפיזכני את א"ל אין . נ"ב ס"א א"ל מאי בעית א"ל דינא אית לי כו' כצ"ל :
העמוד

דף

ענין הברור כבקר ולא כאור גופיה ומה ענין הברור לאיסור אחותו ולא לשאר עריות כו' והנראה דבא לומר שלא יסמוך הדיין על שכלו אך על פי חכמת התורה וע"פ שאלת רבו דהכי אמרינן בהדיא פרק ב"ש תוקע עצמו לדבר הלכה בדיינא דאתי דינא לקמיה וגמר הלכה ומדמי מלתא למלתא ואית ליה רבה למשאל דארשב"ג לעולם יראה וכו' ומלת ירך נאמר בכ"מ על גוף האדם כמו יוצאי ירכו ועובר ירך אמו וז"ש לעולם יראה האדם הדיין כו' שלא ידון ע"פ שכלו עליו אך יראה כאלו חרב מונחת בין ירכותיו לדון ע"פ ילירתו מחותכת גופו דבקל יכשל בחרב שבין ירכותיו ואמר בין ירכותיו במקום על ירכו מפני שאמר כלם אחוזי חרב דמשמע בידו בלא נרתק ושוב קאמר חרבו על ירכו וע"כ אמר שהחרב אחוז בידו בין ירכו ועל ירכיו קרי דהיינו בין ב' ירכיו דמונח מכפנים בתוכו על שתיהן ובקל יכשל בו ואמר הנה מטתו וגו' דבסנהדרין איירי קרא כמ"ש במ"ר פ' נשא על פסוק זה הנה מטתו גו' שבעו גו' שלשלמה של הקב"ה ששים גבורים. שנאמר וששים איש מעם הארץ מגבורי ישראל לחביא י"א איש הרי ע"א כו' וסיים כולם וגו' מלומדי מלחמה מלחמתה של תורה ולא לדון ע"פ שכלם בלי קבלת התורה וע"ז דרש ר' יאשיה אם ברור לך כו' כי כל הדן ע"פ שכלו אין הדבר ברור לו כבקר שהוא מאיר ובא כנאת השמש בגבורה אבל כל עוד שופע אחר שכלו יראה שהוא טועה משא"כ בדן ע"פ התורה יתברר לו הדבר בראיה אחר לאיה. שדן דין אמת כבקר שהוא מאיר לבא וכענין שאמרו חז"ל זקני ע"ה כל זמן שמזקינין מטפשין כו' והם חכמים בעיניהם לפי שכלם וזקני ת"ח כ"ז שמזקינין מחכימים והם חכמי בעלי תורה וע"ז אומרים מהכא אמור לחכמה אחותי את גו' דבכל עריות אין אדם דן בשכלו להתיר כמו לישא את אחותו שהשכל נותן להיות מותר כי הוא תחלת בנינו של עולם שקין והבל נשאו אחותם כמ"ש עולם חסד יבנה אבל הדבר ברור לך לאסור על פי התורה על כן אמר אם יהיו דבריך ברורים כאחותך שאסורה לך על פי התורה אמרהו כו' ואם לאו אל תאמרהו ולא תסמוך על פי שכלך : **שיבא** מכשורא כו'. עיין פירוש רש"י לענין משא אמרו כי קורה גדולה שאי אפשר לאדם אחד לישא אותו ביחידי על כתיפו אם עוד אחרים עמו במשאו אפשר שיכול לישא אותה שיגיע לכל אחד במשא תיכה א' מן הקורה והוא פירוש הכתוב עד"מ ונשאו אתך במשא העם הזה ולא תשא אתה לבדך וק"ל : **למלך** כו'. רש"י פירשו לענין חכמה וכו' ויותר נראה לפרש כמשמעו כי המשפט מתייחס בכ"מ למלך שהוא שיודע משפט ואמרו משואל נקרא שבור מלכא ומלך אלכסנדר ע"ש שהלכתא כוותיה בדינין ועפ"ז אנו אומרים ביום הדין המלך הקדוש המלך המשפט והוא יעמיד ארץ במשפט כמ"ש על ג' דברים העולם עומד על הדין כו' ואמר אם דומה לכהן כו' אמר איש תרומות בלשון רבים כי הדיין אף שהוא צריך לקבל תורה לפעמים מרבו המכירו כמו הכהן המקבל תרומה ממכירו אין זה חסרון בחקו אבל הדיין הצריך לשאול מרבים הנה זה הוא כמו שמחזר ושואל מרבים על פתחי בית הגרנות הוא יהרסנה כי אי אפשר לשאול בכל דבר ודבר כפי הצורך ולפעמים הוא מתביים לשאול מכל אדם ודן לפי שכלו וכבר אמרו אם ברור לך כו' ולענין ממון שדרשוהו בכתובות כמ"ש התוס' יש לפרשו ואיש תרומות וגו' בלשון רבים כי ודאי הדיין שאין לו כדי ספוקו ומקבל מתנה מאת מכירו בביתו והוא כאילו מקבל תרומה א' אין זה כמקבל שוחד להטות משפט אבל הדיין והרב המקבל מתנות ומרבה סעודתו בכ"מ ומחזר אחר ישיבת עם הארץ לקבל מהם מתנות והוא כמו הכהן שאין לו מכירים וצריך לחזר אחר התרומות ומתנות כהונה שלו מאנשים רבים בבית הגרנות הרי זה הדין יהרס המשפט ומטה משפט שאלו המתנות שיקבל מהם הם כשוחד לו ואהכי מייתי לה התם : **דבי** נשיאה אוקמא כו' לעץ כו'. מפורש בירושלמי סוף מסכת בכורים הוי אומרים לעץ וגו' הוא יורה וכי יודע הוא להורות הנה הוא תפוש זהב וכסף לא בכספא איתמני בתמיה וכל רוח אין בקרבו לו הכים כלום כו' ע"ש וסיים הכא ועתיד והקב"ה ליפרע ממעמידין שנאמר וה' בהיכל קדשו הס וגו' שזה המעמידין גורם שה' בהיכל קדש שלא תבא השכינה משם למושב מקום הדיינין כמ"ש לעיל כל דיין שאינו דן דין אמת גורם לשכינה שתסתלק מבער ב"ד ואמר בענשם שעתיד ליפרע מהמעמידין בהם מפניו כל הארץ מדה כנגד מדה להם שהם העמידו דיין שותק כעץ ואבן דומם : **באילו** נוטע אשרה כו'. הדמיון בזה כי הדיין מומחה נקרא בשיתוף שם אלהים כמ"ש בפ' ד' מיתות אלהים לא תקלל תרתי משמע קודש וחול והוא שכל הדן דין אמת נעשה שותף להקב"ה ולזה הנוטע אשרה אצל מזבח הוא נותן מקום ח"ו לאלהים אחרים אצל אלהים קדושים כך המעמיד דיין שאינו הגון במקום שיש דיין, הגון הוא נותן מקום לאלהי כסף וזהב המתמנין בכספא אצל אלהים שהוא דיין המומחה : **בשביל** כסף וזהב כו'. יש לפרשו בשתים רעות שעשו כי הם מתמנין בשביל הזהב וכסף שנותנין למלך או לנשיא גם מה שעושין כן הוא בשביל הכסף וזהב שרוצין לאסוף ע"י הרבנות והדיינות ולמלאות חסרון כסף וזהב שכבר יצא מידם שנתנו לאותן שמינו אותן והוא קודם לו לאכול מתנו ולהתעשר מרבנות והנה חטא ואשמה זו נשתרבב עתה בקרוב בימינו וכבר באו לרבותינו כמה פעמים בהתחלת המוס (זה) ואשמה זו בגזירה ובעונשין חמורות וחלמות וממון בדבר הזה שלא יתמנה שום רב ומורה בכסף וזהב הן ליתן ליחידים הן לרבים אבל אין איש שם על לב העונש הנזכר במשנתין דעתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין גם דימה העון הזה לעע"ז ויצא הדבר לנו בדור הזה למכשול ולמזכרת עון דכמה תקלות וקלקולים אשר באו לנו בדור הזה עי"ז ואתה המעיין ראה איך בכאו חז"ל מן השררה כההיא דהוריות שהיה ר"ג רצה להושיב בראש ר"א חסמא ור"י בן גודגדא ואף שלא היה להם פת לאכול ובגד ללבוש ולא רצו להתמנות עד שא"ל ר"ג וכי שררה אני נותן לכם עבדות אני נותן לכם כו' גם מ"ש בסוטה פ' א"כ בשנותנותיה דרבי אבהו דאיתמנו רבנן עליה לממניה ברישא כיון דחזייה לר' אבא דמן עכו דנפישי עליה ב"ח א"ל איכא רבה ויש לדקדק בזה מאי ענותיה שלא רצה להיות ראש הרי אמרו דאינו אלא עבדות ויש להשיב בזה דלא חשיב מינוי הראשית והרבנות לעבדות אלא למי שנתמנה לצרכו כמו ר' אבא דמן עכו בשביל חובותיו וכמו ר"א חסמא ור"י בן גודגדא משום פרנסתן דה"ל מינוי ראשית שלהן כעבד וכפועל דבמלאכתו הוא עוסק שיהיה לו זה לצורך פרנסה אבל ר' אבהו שהיה עשיר. כבר לא היה נחשב לו מינוי הראשית לעבדות שהרי אינו צריך לו אלא לשררה היה נחשב לו אילו היה מתרצה בכך ובשלא נתרצה נחשב לו לענוה הרי שאלו החכמים המפורסמים בורחים היו מן השררה אם לא לצורך פרנסתם שהיה נחשב להן כעבדות ועתה בדור הזה החכמים בעיניהם והיטיב לא ידעו רק באים להשתרר על הצבור שלא לשם שמים ורודפים אחר השררה בממונן לענוש ולהכשיל המקבל ממנו בכל עונשים המוזכר ולפי שהם אינם עושין כן אלא להתגדל ולהתכבד בתורה שאין בידם אמרו בירושל' דבכורים דלאוי לבזותן ולהקל בכבודן וז"ש ר' מנא מיקיל לאלין דמתמנין בכספא ר' אמי קרא עליהן אלהי כסף וגו' אין עומדין מפניו ואין קורין אותו רבי והטלית שעליו כמרדעת של חמור ע"כ מ"ש אין עומדין מפניו ואין קורין כו' הוא מבואר דעמידה מפני הת"ח אינה אלא מפני התורה שיש בו כמ"ש בסוף מכות כמה טפשאי אינשי דקיימי מקמי ס"ת ולא קיימי מקמי גברא רבה גם שקורין לבעל תורה רבי ע"ש בי מלכים ימלוכו ושרים וגו' וזה שנתמנה בכסף ואין לו רית תורה אין ראוי לעמוד מפניו ולא לקראו רבי אבל מה שדימה הטלית שעליו למרדעת של חמור צריך ביאור ויש לפרש בו כי הטלית של ת"ח הוא מבוכה כדאמרי' פ' ח"ה טלית של ת"ח כיצד כו' כל שאין חלוקו נראית מתחתיו ובפ' המוכר פירות אמרו כל המתגאה בטלית של ת"ח אין מכניסין אותו כו' והנה זה המתמנה בכסף וזהב ועושה לו טלית של ת"ח להתנאות בו הוא לובש אותו תמיד כדי שיהא ניכר שהוא א' מכלל החכמים ובזולת הטלית שעליו לא יהיה ניכר לת"ח והרי טליתו דומה למרדעת של חמור שהוא תמיד עליו ולא ינטל ממנו כמ"ש חמור אפי' בתקופת תמוז קרירא ליה ובעי מרדעת : **לקטלא** כו'. פי' רש"י לקטלא ליפא עליו חטא כו' וכן פי' גבי ולואי שתהא ביאה כיציאה בלא חטא כו' עכ"ל וקשה שהענין כפול גם קשה למה היה חש כל כך לקטלא על חטא שהיה דן בטעות הרי אמרו לעיל תלמוד לומר עמכם בדבר המשפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות ונראה לפרש ברעות נפשא לקטלא שהיה ירא שירדפנו מזיק החייב ואמר וריקן לביתיה עייל דאסור לקבל שכר מן הדין כדתנן בבכורות הנוטל שכר ע"מ לדון דיניו בטלין וקרנא דשקיל היינו הקא שכר בטילה דמוכחא כדאמרי' בריש פ' שני דייני גזילות ואמר : **ולואי** שתהא ביאה כו'.

ר"ל שיהיה ביאתי לביתי ריקן כיציאה ולא אפסיד גם מכיסי דדיין שטעה בשיקול הדעת חייב לשלם מביתו ואע"ג דרב נוטל רשות הוה ומומחה הוה ואינו משלם לא החזיק עצמו במומחה גם לפטור עצמו משום נטילת רשות כיון דמדינא חייב וק"ל : **לשמים** שיאו כו'. כמו שהיה בבריאה שהיה אדם הראשון מן הארץ עד הרקיע כדאמרינן פרק אין דורשין הרי כגללו לנצח יאבד במיתתו ודימה הפסדו לגללו כי אין דבר מופסד ומוסרח בנבראים כגלל של אדם שמרחיקין מצואתו כך הפסדו ומיתתו שאין לך בנבראים שמרחיקין בטומאה כמו האדם שמטמא במותו אבי אבות הטומאה במגע ובמשא ובאהל : **כי** לא לעולם חוסן גו' ואם נזר וגו' · חוסן הוא מלשון קשה וחוזק כמו וחסון הוא כאלונים וכ"ל ואף שהנזר ומלוכה הוא מדור לדור דהיינו מאב לבן ובן הבן כמו שהיה במלכי בית דוד מ"מ לא לעולם החוסן שיהיה גוף אדם חוסן וקשה לעמוד קיים ומי לעולם כדאמרי' בפ"ק דב"ב בעשרה דברים קשים הגוף קשה כו' ומיתה קשה מכולם : **לא** תעלה כו'. עפירש"י ועי"ל שלא יעלה האדם על מחשבתו כי מעלתו גדולה לעמק הדין מסר על מילוי אבל יחשוב כי הוא במדרגה שלמטה מזה ושלא ידע לפסוק עד אחר מתון ועיון טוב וז"ש ולא תעלה במעלות וק"ל : **אפיקו** לי מאני דדיינא כו'. כ"ה בגירסת ילקוט ובפ' כילד מעברין אמרו מנין שחייב להראות לו פנים שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם כו' ופירש"י שם דדרש ליה נמי מדלא כתיב אשר תלמדם ע"ש וי"ל דשקולים הם הדרשות ולולא פירושו היה נראה לומר דהתם מלפניהם דריש שצריך להראות פנים ובמכילתא אמרו ערכם לפניהם כשלחן ערוך וק"ל : **ואצוה** את שופטיכם בעת ההיא אר"י כנגד מקל כו'. דקדק לומר בעת ההיא שבאותו הדור היה צריך לזירוז הזה על המקל ורצועה שהיו סרבנים ובעלי מריבות כמ"ש לעיל בענין איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם שע"כ נתמנו השופטים אז וק"ל : **אזהרה** לדיין שלא ישמע כו'. והכי משמע קרא שמע לקבל מה שממוצע בין טענות אחיכם שאם תשמע דברי זה בלא זה לא תקבל רק טענתו ולדיק הראשון בריבו : **לא תשא** לא תשיא. מפורש פרק ואלו הן הלוקין : **צדק** הדין ואח"כ כו'. דרשה זו אינה מפורשת בפירש"י מאין יצאת ומה היא ויש לפרש דקשיא ליה מאי ושפטתם צדק מלשון צדקה ואמרי' לעיל במקום משפט אין צדקה ובמקום צדקה כו' אלא משפט שיש בו צדקה כו' הוי אומר זה פשרה וקאמר נמי הכא דמתחלת הדין קאמר צדק את הדין לעשות פשרה ואח"כ בסוף הדין תתכהו כדאמר לעיל דמשתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו : **בין** איש ובין אחיו כו'. כ"ה בגי' ילקוט וכ"כ דהא ובין גרו דריש בתר הכי א"ר יהודה אפי' בין תנור כו' ונראה דדרשו כן מדלא כתיב בין אנשים או בין אחים אלא בין איש שהוא גדול ובין אחיו שהוא קטן. וא"ר יהודה אפי' בין בית לעלייה שאל תאמר מהראוי שהבית שהוא מעולה מעלייה יהיה לירושה לאיש והעלייה ירש הקטן אלא השלה אותן בדמים כו' כפירש"י וכן בין גרו דמשמע דיורין שאל תאמר זה האח שיש לו דיורין הרבה ראוי לירש התנור שהוא צריך לאפות ולבשל הרבה והאח שאין לו דיורין די לו לאפות ולבשל בכיריים אלא השלה אותן בדמים כפירש"י וק"ל : **לא** תכירו כו' · לפי שלשון הכרה והתנכרות שעניינו העדר הכרה הוא שורש אחד ומלת לא תכירו חסר בו פועל היוצא לאחר את מי לא יכירו ובא רב יהודה לומר שחסר בו ה' והוא כמו לא תכירוהו דהיינו האוהב לך וכא"א שחסר בו כ' והוא כמו לא תנכרוהו דהיינו השנוא לך וק"ל :

דף ה בד"ה מוציא שם כו' ועוד ובמקום דאיכא נפשות משמע דבההוא ממון כו' עכ"ל ר"ל הא דקאמר לקמן ובמקום נפשות בכ"ג משמע דבההוא ממון דקאמר לעיל מיניה בא לגבות ממון מבעל קאמר דבמקום נפשות הוא בשלשה ועשרים ולפירוש רש"י אינו כן דבא לגבות ממון מבעל ע"כ היינו ק' כסף ובמקום נפשות שלשה ועשרים היינו כתובה כפי' רש"י לקמן וק"ל : **ע"ב** בד"ה רבה כו' שהביא האב עדים להזימם לעדי הבעל ולא הספיקו כו' ונשארו רק ג' כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם לפי שיטת התוס' דלקמן דבדינא אחרינא נמי חיישינן לכבודן של ראשונים מי הכריחו לפרש הכא בדאכניף הא בפשיטות איכא לפרש שהביא בעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום דחיישינן לכבוד הראשונים אע"ג דדינא אחרינא הוא וע"ק לדבריהם דקשיא להו לפי שיטתם לקמן דבדינא אחרינא נמי חוששין לכבוד ראשונים לאביי ושאר אמוראי היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה כו' דכ"ע חוששין לכבוד ראשונים כו' אמאי לא תקשי להו לרבה גופיה היכי מוקים להך דתבעו ממון בג' דא"כ לא אכניף להו האב כמו שפירשו התוס' מ"מ חיישינן לכבוד ראשונים שכבר היו כ"ג כשהביא הבעל עדים שזינתה ובכה"ג נמי חיישינן לכבוד הראשונים אע"ג דדינא אחרינא הוא ואי הוה ניחא להו לפרש בשום ענין לרבה נימא נמי הכי לאביי ולשאר אמוראי וי"ל דלשיטת התוס' נמי הא דחיישינן לכבוד ראשונים בדינא אחרינא היינו דוקא דתרווייהו דיני איכא בהו למיתי לנפשות כגון שהביא הבעל עדים שזינתה ושוב הביא האב עדים והזימום אע"ג דלא תבע הבעל רק ממון מ"מ הך הזמה מביא את העדים לנפשות אבל אם הביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והכחישום הא ודאי דינא אחרינא הוא שאינו אלא תביעת ממון ולא חיישינן לכבוד הראשונים ובכה"ג מוקמי לה רבה הך דתבעו ממון בג' אבל לאביי ולשאר אמוראי דלקמן קשיא להו שפיר דבכה"ג איכא למיחש ללעז ואתו עדי אחריני ולדידהו לכ"ע חיישינן ללעז ואין להקשות דלדידהו נמי איכא לאוקמי הך דתבעו ממון כמו לעולא בהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום קודם גמר דין דהשתא ליכא לעז כמ"ש התוס' לעיל לעולא וכיון דליכא מיתה בזוממין הוי כמו דינא אחרינא וליכא למיחש לכבוד ראשונים וי"ל דהם הזמה מיהו איכא וכאילו הוה מיתה בזוממין מיהו הך דרבה ודאי דהוה מצי לפרושי בפשיטות לשיטתם דאכניף להו הבעל להביא עדים שזינתה והאב הביא עדים והזימום דחיישינן לכבוד הראשונים והך דתבעו ממון בג' דלא הביא עדים והזימום אלא להכחישום אלא דניחא להו לפרש אף לפירש"י דלקמן דאית ליה בכל דינא אחרינא ליכא למיחש לכבוד הראשונים דהשתא ע"כ בדאכניף להו האב למידן ד"כ כו' ובתבעו ממון בג' היינו בדלא אכניף להו האב אע"ג שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום דינא אחרינא מקרי לפירש"י וק"ל : **בד"ה** והביא האב עדים והזימום קודם גמר דין כו' עכ"ל דאי הוה מיתה בזוממין אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ הא איכא למיחש ללעז משום הני עדים זוממין גופייהו דילטרכו להוסיף לדונם ד"כ מיהו הא דקאמר ובמקום נפשות איכא לאוקמי בכה"ג אלא דניחא להו לפרושי כסברת המקשה דאיירי בהכחשה ודו"ק : **בא"ד** שהכחישו אח"כ עדי האב הכחשה גמורה כו' דאיכא למיחש לסהדי אחריני כו' עכ"ל. מהרש"ל הגיה בכאן אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני כו' ע"ש הגהתו באורך והגיה כן לפי שיטתו שכתב לקמן דאחרי הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחריני וא"א לומר כן כמו שנפרש זה לקמן דודאי אחרי הכחשה גמורה נמי איכא למיחש לסהדי אחריני דהשתא דברי התוס' דהכא מפורשים בפשיטות כתירוצם שני שכתבו לקמן א"כ איירי דים לבעל שני כיתי עדים המכחישות כו' ועיין לקמן באורך בכל זה וק"ל :

חכמת שלמה

רש"י בתחילת העמוד מטתו שלשלמה שכינה של הקב"ה כצ"ל והס"ד : **בד"ה** ששים גבורים כו' לאו דוקא הס"ד : **בד"ה** אם ברור כו' שהוא מאיר הס"ד : **בד"ה** אומרהו כו' לנקר משפט סוגיאו כו' כצ"ל : **בד"ה** דנמטיין כו' ישתלם. נ"ב מל' משלמין בממון במס' מכות : **בד"ה** פיכא כו' יהיה עגל שומרון כו' כצ"ל : **בד"ה** וה' בהיכל כו' וכתיב הס כו' יכלה על עון זה כל הארץ כצ"ל : **בד"ה** אצל מזבח ותלמידי חכמים כצ"ל : **בד"ה** מכתפי להו כו' ובפ' יום כפורים פירש רש"י להדיא ליה וקאי על מר זוטרא שהיה זקן כו' : **בד"ה** וסמיך כו' אני מזהיר הס"ד : **בד"ה** שמוע כו' שאין מכחישו כו' כצ"ל : **בד"ה** אמר ליה ההוא גברא לרב הס"ד :

דף ח ע"א גמ' א"ר חנן אל תכנים דבריך מפני איש כל זה נמחק : **שם** כי אתה תבוא את העם הזה וכתיב כי אתה תביא את בני ישראל א"ר יוחנן כו' דיני קנסות בכמה מאי קמיבעי ליה אי בהדיוטות פשיטא שלשה בעינן אלא יחיד מומחה כו' כצ"ל : **שם** רבא אמר כולי עלמא ללעז כו' צ"ל רבה : **בשלמא** לרבה תבעו ממון כצ"ל : **רש"י** בד"ה חזייה רב כהנא להוא גברא הס"ד : **בד"ה** נענש משה שלא זכה שתאמר לו כו' כצ"ל : **בד"ה** כתיב ואצוה כו' את חכמיהם הזהיר כו' כמשפטי החקים כו' כצ"ל : **בד"ה** כי אתה כו' כאחד מהן הס"ד : **בד"ה** כי אתה תביא משמע שררה נהוג עליהן כצ"ל והס"ד : קודם ד"ה המוציא ש"ר מוגה מתני' : **בד"ה** וחכמים אומרים משום דאיכא מש"ר כו' כצ"ל : קודם ד"ה ר"מ מוגה גמ' : **שם** שמא כשיבואו לב"ד כו' נפשות ורבנן כו' כצ"ל והכל דיבור אחד : **בד"ה** וחכמים כו' ברייתא היא הס"ד : **ע"ב** גמ' הכא במאי עסקינן כגון צ"ל והכא במאי עסקינן : **רש"י** בד"ה והזימום כו' לא מהימן דהשתא בתר סהדי שקרי קמהדר ושקורי קמשקר ובעי למיתב כו' תובע קאי להכי קאמר כו' קא תבעו ובמקום כו' ישמעו עדים ויבואו ובעינן כ"ג ואית דמפרשי כו' כסף דאב תבע כו' כצ"ל והס"ד :

מהר"ם

דף ח ע"א גמ' לא תגורו מפני איש א"ר חנן אל תכנים דבריך וכו' ור"ל ואיירי קרא בתלמיד שיושב בפני רבו ורואה זכות לעני וכו' כדלעיל בדף ו' ע"ב : **בתום'** ד"ה מוציא שם רע וכו' ומפרש ר"ת דכולה שמעתתא איירי לענין ק' סלעים וכו' וכגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו פירוש בבדיקות או בחקירות שזה האחד אמר בזה היום נעשה וזה אומר ביום אחר דהשתא ליכא דין מיתה לא באשה ולא בעדים ותבע האב ק' סלעים דהוא תביעת ממון ואפ"ה ס"ל לרבנן דבעי כ"ג כדמפרש ואזיל וצ"ל דס"ל להתוס' דאין הבעל מתחייב ק' סלעים ע"י תביעת עצמו אא"כ תבעה בעדים שהביא עדים שזינתה והוכחשו או הוזמו לכך נקטי לה התוס' בכהאי גוונא וכ"כ רש"י לקמן בדף ט' על מימרא דרב יוסף עדי הבעל נהרגים ואין משלמין ממון : **בא"ד** ואין לדמות יוסיפו דלקמן וכו' מתניתין היא לקמן בדף כ"ט ואיירי לענין היכא דאחד מן הדיינים אומר איני יודע יוסיפו הדיינים וקאי דברי התום' אדלעיל מיניה מדברי רבנן דחיישי ללעז והא דלא חיישינן ללעז לקמן כשאומר א' איני יודע אין הענין דהכא דומה להתם דמאי אית לן למיעבד כיון שאומר הא' איני יודע ולא שייך לומר דיצטרך מתחלה יותר מג' משום דשמא יאמר איני יודע א"כ אין לדבר סוף כשיהיו מתחלה חמשה נמי יש לחוש שיאמר א' מהם איני יודע ויצטרכו להוסיף גם אין מצוי כ"כ שיהיו הדיינים מחולקים יאמר אחד אינו יודע וק"ל : **ע"ב בתום'** ד"ה רבא אמר כ"ע וכו' כגון דאכניף כ"ג וכו' פי' שהאב הכניף כ"ג כדי להביא עדים להזים עדי הבעל ויתחייבו עדי הבעל מיתה ולא הספיקו לקבלם וכו' ונשארו שלשה ואמר האב תקבלו אותם העדים ודונו לי מיתה דין ממון שיתחייב הבעל בק' סלעים : **בא"ד** דלא א"ש דונו לי מיתה נראה דר"ל דדונו לי מיתה דיני ממון משמע דלא דנו עדיין ד"נ כלל ואי איירי שקבלו ואח"כ איבדור א"כ כבר דנו קצת ג"כ דיני נפשות אלא שעדיין לא גמרו וק"ל וכל הדבורים

ח"א דף ח ע"א כקטן כגדול תשמעון שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה כו' ומשיק לאקדומיה כו'. וקשה דאכתי מסיקא תיפוק אדעתין להקדים דין של ק' כיון שבא לפניו קודם דין של פרוטה דפרוטה של העני ודאי שהיא שקולה כמו ק' מנה של העשיר ויש להשיב בזה לפי שמותר לדיין ליטול שכר בטילתו דמוכח והשתא מדין של ק' מנה יוכל ליטול שפיר שכר בטילתו אבל מדין של פרוטה לא יוכל ליטול שכר בטלתו דא"כ לא יהיה הדין בפרוטה ואין נזקקין לפחות משוה פרוטה גם אפשר שהפרוטה כולה לא תספיק לשכר בטלתו ושמא יאמר הדיין אקדים הדין של ק' מנה שאוכל ליטול ממנו שכר בטלתי וע"כ הזהיר עליו הכתוב כקטן כגדול תשמעון שאם בא קודם לפניך הדין של פרוטה הקדימהו אף שלא תטול עליו שכר וק"ל: **אל** תכנים דבריך וכו'. מייתי ליה הכא דמפרש הכי קרא דההיא ענינא ולעיל מייתינן לה לענין יודע זכות לעני כו' שלא ישתוק כמ"ש התוס' שם: **אלא** שמעריכין אותי כו'. כתב בעל יפה מראה בערתא זו שלפעמים צריך לשדד המערכה ולא ניחא ליה להקב"ה וכמ"ש קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף ע"ש וכמפורש בפ' יש נוחלין ע"ש: **אי** גמירנא כו'. וכמ"ש בחומש פי' ותקרבון אלי פד"א נסתלק ממנו משפט בנות צלפחד כו' עכ"ל כדבעי למימר הכא מעיקרא והוא ע"פ הספרי אבל התימה ממנו שהגיה תלמוד ערוך בשמעתין דדחי ליה מדכתיב ושמעתיו ויהיה פירוש וחיבור הכתובים לפי שהזהיר על הדיין כי המשפט לאלהים ושמא תאמרו א"כ מי ירצה להיות דיין שאפשר שיהיה לו דבר קשה וספק ויהיה נענש על זה אם לא יכוין לדון ע"פ האמת וע"כ אמר אין לכם לחוש ע"כ כי הדבר הקשה וספק לכם תקריבון אלי ואם תאמרו שיהיה גם הדבר קשה עלי יהיה הקולר תלוי בי ובכם וע"כ אמר שדבר הספק לי ושמעתיו דאזלינא וגמירנא מאתו ית' ב"ה ותסיים ואצוה את וגו' כל הדברים אשר תעשון כי דייני דורות צריכין מתון בדין ולא יפסקו הלכה למעשה כדאמרינן בכמה דוכתין אבל אני שמעתי מפי הגבורה אין ספק בהם וכל מה שאני מצוה אתכם בעת ההיא הם הדברים אשר תעשון שהם הלכה למעשה וק"ל: **ראויה** היתה פ' נחלות וכו' ופ' מקושש שתכתב ע"י משה פי' בחידושינו פ' י"ב ע"ש: **וכתיב** ואצוה אתכם וגו'. לפי פשוטו ואצוה אתכם על כלל ישראל קאמר על קיום המצות כדמסיים את כל אשר תעשון אבל משמע להו דכמו ואצוה את שופטיכם היינו ולא אתכם דומיא דהכי יש לנו לומר ואצוה אתכם ולא שופטיכם וע"כ דלאו היינו קיום התורה קאמר דהאי השופטים נמי בכלל הצווי אלא דבר שהוא צווי אתכם ולא לשופטיכם דהיינו שתהא אימת דיין עליכם והשתא בא ללמד ונמצא למד דואצוה את שופטיכם נמי דומיא דהכא קמיירי אזהרה לדיין שיסבול כו' ואמר עד כמה כאשר ישא האומן את היונק דכן מלינו במשה שאמר כי תאמר אלי שאהו בחיקך כאשר ישא האומן וגו' ותשמתא לא בא משה לגרוע בזה בצווי אל השופטים שבא למנות: **אתה** והזקנים שבדור עמהם כו'. מדברי הרא"ש משמע דדברי משה ליהושע היו ע"ד עצה כו' ע"ש ולפי מה שהובא זה המאמר הכא ירצה לפרש לפי שכבר אמר למשה שאהו בחיקך כאשר ישא האומן את היונק על האדמה וגו' דהיינו שיסבול את הצבור כי ניתן לו למשה כח הנהגה אלהית שינהג את כולם אבל מצד המקבלים שהיו עקשנים וסרבנים בדור ההוא היה הדבר קשה בעיניו לסבול מהם כ"כ וכמ"ש ולמה לא מצאתי חן בעיניך לשום את משא כל העם הזה עלי והסכים הקב"ה על ידו שאמר ואצלתי מן הרוח וגו' ונשאו אתך וגו' ולכך אמר משה ג"כ ליהושע כי אתה תבוא את העם הזקנים שבדור עמך שלא תוכל לישא אותם לבדך אבל הקב"ה א"ל כי אתה תביא שנתן לו כח והנהגה אלהית לפי הדור ההוא המקבלים ההנהגה שהיו בעלי תורה וזכו ליכנס לארץ טול מקל והך על קדקדן שתהא אימתך עליהן דבר אחד לדור לפי כח והנהגה אלהית ולא ב' דברים ומנהיגים וק"ל:

דף ט תוס' בד"ה דאתרו ביה כו' וכ"ת דהוי משני משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הדא דאית ליה דלוקין עליו לפי סברת רב אשי כו' עכ"ל דליכא למימר מהאי קרא נפקא לן דלוקין בלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דמעדים זוממין ליכא למילף בעלמא אלא ע"כ דלרב אשי מסברא בלאו האי קרא אית ליה לר' מאיר דלוקין על לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולפי תירוצם לענין לאו שאין בו מעשה דלוקין במוציא ש"ר דיליף ליה מעדים זוממין היינו בגזירה שוה דיסרו מויסרו כו' אבל בלאו ג"ש לא הוה ילפינן מידי מעדים זוממין לדעלמא דעדים זוממין חידוש הוא שכן אין צריכין התראה ולקמן שכתבו התוס' ר' יהודה דאית ליה בכל דוכתא דלוקין על לאו שאין בו מעשה מעדים זוממין יליף לה לאו היינו מעדים זוממין לחוד אלא מבינא דעדים זוממין וממוציא שם רע כדאיתא בהדיא בפ"ק דמכות וק"ל: **בד"ה** לא בא השליש כו' כיון דאית ליה לר"ע כו' בבאו זה אחר זה נמי יקיסם כו' עכ"ל ר"ל ואם יקיסם להכי גם בבאו זה אחר זה א"כ אמאי קאמר לא בא שליש אלא להחמיר כו' דהיינו להחמיר שיהרוג גם השליש אפי' בזה אחר זה הא הוי קולא לגבי שנים הראשונים דלר"ש לא בעי שיהיו שלשתן זוממין בבאו זה אחר זה ולר"ע בעי שלשתן זוממין ולפי' הקונטרס דמכות לא קשיא להו הכי דלהוא פירושא איכא למימר דלאו בדינא פליגי אלא דבהא פליג ר"ע עליה דר' שמעון דלענין שיזומו כולן לא צריך קרא ודו"ק: **בד"ה** בזמן כו' א"נ לא פסק כוותיה אלא במאי דקאמר אבל בד"מ כו' אבל בכוונת עדות סבר כרבי כו' עכ"ל גם לשיטת ר"י דפי' לר' יוסי דבראייה בעלמא סגי המ"ל הכי דלא תקשי דרב יהודה אדרב יהודה לא פסק התם כרבי יוסי אלא במאי דקאמר אבל בד"מ כו' אבל בכוונת עדות סבר כרבי אלא משום הך דלא תהא שמיעה גדולה מראייה הוצרך רשב"א לומר דלר' יוסי נמי בעי התראה ודו"ק: **בא"ד** והאי דקאמר במכות הכי אמרי' להו לר' כו' וה"פ הכי כו' דבד"מ לא שייכא התראה כו' עכ"ל הא ודאי לפירוש ר"י נמי צ"ל דלרבי קאי הכי אמרי' להו כו' דלרבי יוסי בראייה בעלמא סגי אלא דלפי' ר"י ניחא להו בפשיטות דלרבי קאי ומשום דלא מסתבר ליה למימר דהתרו ממש דוקא נקט ולה"ק הכי אמרי' כו' אבל לפי' רשב"א כיון דע"כ לר' יוסי התראה ממש קאמר מגליה למימר דלרבי נמי לאו התרו ממש קאמר ותירצו דה"פ הכי אמרי' כו' דלרבי קשיא להו על כרחך התראה לאו דוקא דבד"מ לא שייכא התראה כו' ודו"ק: **ע"ב** בד"ה בפלוגתא דהנך כו' א"נ איירי דיש לבעל ב' כיתי עדים המכחישים כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה במאי איירי כו' ע"ש דבריו באורך והעולה מדבריו דאחר הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחריני ולהאי תירוצא של התוס' איירי דלא היה הכחשה גמורה והא דלא מקטלא לרבנן היינו משום דהראשונים לא התרו בה כו' זהו תוכן דבריו אבל הם תמוהים דכולה שמעתין אינה מוכחת כן דא"כ הוא כדבריו דאחר הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחריני מי דחקו לרבא ולרבי חייא בר אבין לאוקמא תבעו ממון היינו בהזמה הא איכא לאוקמא נמי בהכחשה גמורה וסיפא תבעו נפשות בהכחשה דלונה גמורה דע"כ הכי מתוקמא הסיפא בהכחשה ועוד דלא לשתמיט בכולה שמעתין למימר דהכחשה גמורה בהזמה ועוד שכתבו התוס' בתירוץ קמא בין לפ"ה בין לפר"ת לר' מאיר כגון דאמרי הנך סהדי לא היה שם עד אחר כו' מי הכריחם לזה דע"כ בלאו הכי נמי ליכא למיחש לסהדי אחריני דכיון דלפר"ת מיירי כשהכחישו אותם עדי האב הכחשה גמורה דמשום הכי לא מקטלא לרבנן ואם כן מהאי טעמא נמי ליכא למיחש לסהדי אחריני ועוד לתירוצא בתרא כתבו דעדי האב הזימו לעדי הבעל כו' הא סגי להו למימר כמו בתירוצא קמא דעדי האב הכחישו אותם הכחשה גמורה גם מ"ש מהרש"ל שא"א לו ליישב אלא שאותן ב' כיתי עדי הראשונים לא התרו בה כלל הוא תמוה דא"כ מאי חששא איכא לרבנן שיבואו עדים אחרים אם לא התרו בה דלהא ודאי ליכא למיחש שהעדים אחרים יעידו טפי מהראשונים דהיינו שיאמרו שהתרו בה דהא בכל הנהו אוקמתות לאביי ולשאר אמוראי לא חיישינן להכי שהעדים האחרים יעידו טפי מהראשונים דא"כ לר"מ נמי הוה בעינן כ"ג גם עיקר התירוץ של התוס' דאיירי שלא התרו בה כלל חסר מדבריהם ומן ספר התלמוד וע"כ נראה ברור דאף אחרי הכחשה גמורה איכא למיחש לסהדי אחריני דודאי אחרי הזמה דהתורה האמינה לעדים האחרונים שנאמר דהראשונים סהדי שקרי נינהו ושיהרגו על ידיהם לית לן למיחש לסהדי אחריני על זנות זה אבל אחרי הכחשה אפי' הכחשה גמורה מפי עידי האב אכתי איכא למימר דהראשונים קושטא קאמרי ועל זנות זה עצמו יבואו עוד עדים אחרים ולא יוכחשו מפי עדי האב ולא מפי עדי בעל הראשונים וכגון דהראשונים אמרו דבשתי שעות ביום זינתה והביא האב עדים שלא זינתה בב' שעות דלא זזה ידה מתוך ידיהו ואיכא למיחש עדיין שאותו זנות זינתה ויבואו עדים ויעידו בשלש שעות זינתה אלא שהעדים הראשונים לא טעו השעה דבשעה אחת טעו איכא דבכה"ג אפי' בבת אחת לא הכחשה היא כמו ששנינו בריש היו בודקין אחד אומר בשתים ואחד אומר בשלש עדותן קיימת דהשתא עדים האחרונים לא הוכחשו מפי עדי האב שלא העדו עד שלש שעות ביום גם לא יוכחשו מפי עדי בעל הראשונים דאית לן למימר דטעו בשעה אחת וע"פ עדות האחרונים גם עדים הראשונים לא יוכחשו מפי עידי האב כיון דאית לן למימר דטעו בשעה אחת מיהו אי לאו עדים האחרונים שהעידו שבשלש זינתה לא היינו אומרים דטעו הראשונים בשעה אחת ובשלשה זינתה להחמיר עליה דלית לן למימר הכי אלא מפי עדים וכן יש לפרש בחקירת מקום כגון שהראשונים אמרו בשלשה שעות זינתה במקום הזה ובאו עידי האב והכחישום ואמרו דבלילה שאחרי זה היתה האשה במקום אחר וא"א לילך מבג' שעות ביום עד הלילה ממקום שזינתה עד אותו מקום שאמרו עדי האב דאיכא למיחש שמא יבואו עדים אחרים ויעידו דבשתי שעות ביום נעשה אותו הזנות ואפשר לילך מאותו מקום שזינתה בשתי שעות ביום עד הלילה שאמרו עדי האב דהשתא גם עדי הבעל הראשונים נמי לא יוכחשו דאית לן למימר דטעו בשעה אחת ולכוון דבריהם כפי עדות האחרונים והשתא דברי התוס' יפורשו בפשיטות ולתירוץ קמא כתבו דלר"מ לא חיישינן לסהדי אחריני שיאמרו כ"א מן העדים דהשתא אחד במקום שלשה איתו משום דאמרי הנך סהדי דלא היה שם עד אחר ולית לן למיחש טפי ממה שיעידו ולפר"ת לרבנן דע"כ איירי כשהכחישו אותם עדי האב הכחשה גמורה כמו שכתבו התוס' לעיל דאם לא כן הוה מקטלא הא דבעי כ"ג ואף על גב דליכא למיחש לסהדי אחרני שהרי אמרו שלא היה שם עד אחר מ"מ איכא למיחש שמא יזום כו' ולר' מאיר נמי כהי דיזום עדי האב לא מקטלא כיון דאתכחשו בבדיקות ועוד כתבו אי נמי איירי דיש לבעל כו' דלרבנן והאי נאמר כדלעיל דאיירי בשהכחישו אותן עידי האב הכחשה גמורה ולכך לא מקטלא ובעי כ"ג משום דאיכא למיחש לסהדי אחריני שלא יוכחשו לא מפי עדי האב ולא מעדים הראשונים כמו שכתבו לעיל אלא דלרבי מאיר איכא למימר דאיירי שכבר בתחלה הביא הבעל שני כיתי עדים המכחישות בבדיקות ולכך ליכא למיחש לסהדי אחריני שהרי יוכחשו גם כן בבדיקות ממה נפשך מאחת משני כיתות הראשונים שהביא הבעל והאי תירוצא בעצמו הוא התירוץ שכתבו התוס' לעיל ואין אנו צריכין להגיה שם בו כלום כמו שהגיה שם מהרש"ל לפי דרכו וכתבו עוד תירוץ ג' דלא מיירי לרבנן דלא מקטלא משום דהכחישום עדי האב הכחשה גמורה ואיכא למיחש לסהדי אחריני אלא דאיירי דהזימום עדי האב ולכך לא מקטלא והשתא אחר הזמה לכ"ע ליכא למיחש לסהדי אחריני אלא דטעמא דרבנן משום כבוד הראשונים כו' והדברים ברורים למבין באין גמגום ודו"ק: **בד"ה** עדי האב כו' תימה דאמאי נהרגין כו' מתוך שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו כו' עכ"ל ולעיל בשמעתין אהך דמוקמינן מתניתין בפלוגתא דר' יוסי ורבנן שהתרו בה אחרים ולא התרו בה עדיה דלרבנן בעי כ"ג ולא תקשי להו אמאי נהרגת הא הוי עדות שאי אתה יכול להזימה שהעדים אם הוזמו אין נהרגין כיון שלא התרו בה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו י"ל כגון שהם העידו שאחרים התרו בה ולא שמעו מפי אחרים אלא מפיהם דהשתא ע"כ לאו לאוסרה לחוד באו וק"ל: **בד"ה** לרצונו רשע כו' אין לפרש כו' שהוא פסול מחמת שונא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה דהא שונא כשר להעיד כו' עכ"ל ואין כאן מקום תימה דודאי דאנן קי"ל הכי דשונא כשר להעיד כרבנן דפליגי אר' יהודה בפרק זה בורר מ"מ לר' יהודה פריך התם דמסתמא ר' יהודה לא פליג אדר' עקיבא דאמר כמלא אחד מהן קרוב או פסול כל העדות בטל ולר' יהודה דשונא פסול הרוג שהוא ודאי שונא להורג יליף וק"ל: **בא"ד** ערות אביך ממש כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותימה הא לשם ליכא מיתה רק כרת עכ"ל וכן הקשו בתוספות סוף פ"ב דיבמות ע"ש:

מהר"ם

הדבורים האלו ד"ה המוציא שם רע וד"ה רבא והמתחיל מיתיבי והמתחיל והביא האב וכו' הכל הוא דבור אחד ויש לדקדק לפי' ר"ת דמפרש דעולא דאמר בחוששין ללעז קמיפלגי דהיינו כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו ותובע האב ק' סלעים דרבנן סברי בעינן כ"ג משום דחוששין ללעז הריינים דאי בג' חיישינן שמא אח"כ יבאו עדים וכו' א"כ רבא דפליג אעולא ואמר כ"ע ללעז לא חיישי' והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והב"ע כגון דאכניף ביה עשרים ותלתא וכו' משמע אבל בההוא ענין דאיירי ביה עולא דהיינו כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו ותובע האב ק' סלעים ס"ל לרבא דגם רבנן מודו דלא בעינן לתביעת האב כ"ג ואמאי הא התם נמי שייך למיחש לכבודן של ראשונים דהא כיון דכנפינהו הבעל להביא עדים שזינתה היינו דיני נפשות ובעי כ"ג ע"כ א"כ כניף הבעל כ"ג וא"כ כי הדר תבע האב ק' סלעים בג' שייך נ"כ למיחש משום כבוד ראשונים ולפירש"י דפירש לקמן בסמוך במביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון בשלשה דהזמנה אחריתי היא ואפי' כבוד הראשונים ליכא למימר הכא דדינא אחרינא הוא דמעיקרא בעל היה תובע והשתא אב קא תבע עכ"ל רש"י לפי סברא זו אתי שפיר נמי הכא אלא שדברי התוס' לקמן ד"ה חוששין ללעז משמע מדברי התוס' דלא ס"ל סברא זו דהא כתבו על פירש"י דלקמן ונראה דוחק הדרא קושיין לדוכתא וצריך לומר דלפי' התוס' איירי עולא אפי' היכא דגם הבעל לא כניף להו מתחלה לדון דיני נפשות אלא לאוסרה עליו ולא כניף כ"ג כלל כי אם שלשה ואם תקשה לך למה ליה לרבא למנקט כגון דאכניף ביה כ"ג למידן ד"נ פי' כמו שפירשו התוס' לר"ת שהביא האב עדים להזים עדי הבעל לדון דיני נפשות ואיבדרו וכו' ה"ל למנקט בכגון דא ובהאי עניינא דנקט עולא בתירוצא דיליה אלא דהוי ליה להוסיף דאכנפינהו הבעל לדון דיני נפשות והוכחשו ותבע הבעל ק' סלעים וס"ל לרבנן דבעי כ"ג משום כבודם של ראשונים י"ל דעדיפא מדעולא נקט רבא דאיירי הכל בתביעת האב וק"ל: **בד"ה** והביא וכו' וניחא לפי' ר"ת דהא דאיצטריך לאביי למימר דכ"ע חוששין ללעז וכו' ר"ל דלר"ת איירי בתבעו האב ק' סלעים ואותה תביעה לא שייכא אלא היכא דכבר הביא הבעל עדים והוכחשו כדלעיל א"כ הוא אי הוה אמר דלכ"ע לא חיישינן ללעז א"כ לרבנן אפי' אי ס"ל דהתראה סתם הוה התראה אפ"ה למה לי כ"ג הא כבר הוכחשו עדי הבעל וליכא כאן שום חיוב מיתה לכך הוצרך ע"כ לומר שכולי עלמא חוששין ללעז והואיל וסבירא ליה לרבנן דהתראה סתם הוי התראה אע"ג דהנך עדים הוכחשו בבדיקות או בחקירות חיישינן שמא יבואו עוד עדים אחרים ויצטרכו להוסיף בשביל דין

חכמת שלמה

בד"ה עדה כ"ג הס"ד: **בד"ה** רב פפא כו' להתרות בה ר"מ כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה רבא אמר נ"ל רבה כו' גם הדבור מיתיבי כו' גם הדיבור והביא האב כו' הם דבור אחד עד כדמפרש ר"ת: **בא"ד** עדותן משום דחוששין כו' דאיכא חששא דלעז דשייכא כו' התם שמא יצטרכו כו' דכ"ע חוששין ללעז משום כו' עדי האב לעדי הבעל הכחשה כו' · וא"ה הוי בכ"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני מ"מ איכא למיחש שמא יביא עידי הזמה ויזימו לעידי האב שהכחישו לעידי הבעל · אי נמי דיש לבעל ב' כיתי עדים המכחישות זו את זו בבדיקה דאז שפיר איכא למיחש שמא יבואו עדים אחרים ואע"ג כו' כנ"ל וכ"כ עיין בכסף הדף: **בד"ה** חוששים ללעז וחוששין לכבודן של ראשונים כנ"ל בכל מקום בא"ד: **בד"ה** בעדה כו' למסית אבל לענין כו' קרא דאין סברא כו' כנ"ל: **בד"ה** באשה חבירה כו' על בעלה באנו כו'. נ"ב פי' מאחר שלא התרו בה למיתה:

דף ט ע"א גמ' דאתרו בה מלקות ולא אתרו בה קטלא כו' כנ"ל וכן ברש"י: **רש"י** בד"ה לא באו כו' עדים אלא הד"א · **בד"ה** במה דברים אמורים דעדותן בטלה הס"ד: **בד"ה** והאמתי כו' בטלה הס"ד: **תוס'** בד"ה דאתרו בה למלקות כו' בסופו למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן מוכיח אם בן כו' כנ"ל ונ"ב פי' מויסרו הנאמר בסורר ומורה ומה התם בן עמו פי' שנכתב לשם בן אף הכא כאילו נכתב בן עמו ואח"כ ילפינן בן מוכיח אם בן הכות כו': **בד"ה** לא בא כו' בסופו זה אחר זה נמי יקיסם הכי כו' כנ"ל. ונ"ב פירוש מאחר שאמר לא בא הכתוב להקל גרידא אלא אף להחמיר אם כן משמע דלהקל אינו חולק על ר"ש ואינו דורש להקל אלא כשבאו בבת אחת ולא בזה אחר זה ולמה אינו דורש גבי קולא בזה אחר זה כמו שדורש גבי להחמיר מאחר שפניהם בהיקש וק"ל: **בזמן** שהתרו כו' היכי נ"ל הכי: **ע"ב** גמ' נהרגין ומשלמים ממון ממון לזה כו' ותר"י כנ"ל: **רש"י** בד"ה דא"כ כו' כשר עמהם הס"ד: **בד"ה** פלוני רבעו לאנסו במשכב כן צריך להיות: **תוס'** בד"ה ר' יוסי אומר כו' השונא נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה כו' כנ"ל. ונ"ב פירוש אפילו בלא התראה ולא יכול לומר שוגג הייתי: **בד"ה** בפלוגתא לא היה שם עד אחד וטעמא דרבנן בכ"ג מפרש ר"ת כו' כנ"ל הד"א: **עוד** בדבור זה כגון דלא הוכחשו כו'. נ"ב פירוש שהזמה יהיה על זה שבשקר הכחישו לעדי הבעל ודו"ק: **עוד** בדבור זה כמכחישים זו את זו בבדיקות כו'. נ"ב ותימה במאי איירי אי שהכחישו עדי האב אותם הכחשה גמורה א"כ כל העדים שיבאו כולם יהיו מוכחשים בהכחשה גמורה מן הראשונים דלא אזלינן בתר הרוב גבי הכחשה ותרי כמאה ואין לומר שמא יבואו עדים ויאמרו בזמן אחר כך שהוכחשו אותם עדים זינתה חדא דלא חיישינן להכי ועוד א"כ לא יהיו מוכחשים

דף י בד"ה משום דהויא כו' וה"ה דהמ"ל משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת כו' עכ"ל ולפי מה שכתבו התוס' לעיל דר"מ אית ליה אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא ולא הוה לא תענה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וא"כ לא ה"מ לשנויי הכי אליבא דר"מ וכ"כ התוס' בפרק מרובה ע"ש: ע"ב בפי' רש"י בד"ה חיסור לא כו' ואתי סיהרא תלתא יומי כו' אם הקדוש שלשה ימים או ב' כו' עכ"ל דאם קדים סיהרא נמי ב' ימים תמהי ביה אינשי ודקאמר דלא נראה להם לעבר יותר על שמונה הא שמונה מעברין מוקמינן לה במסכת ערכין בשהיתה שנה שלפניה מעוברת ע"ש וק"ל: תוספות בד"ה שכבר קידשוהו כו' אלא נראה כפי' הקונטרס כו' דביום ל' כו' עכ"ל אין זה פי' הקונטרס שלפנינו שפי' קדשוהו שמים ב"ד שלמעלה מאתמול עכ"ל דמשמע כפי' הי"מ דלעולם מקדשין אותו ב"ד שלמעלה בשעת המולד ומהרש"ל הגיה בתוס' כפי' הקונטרס בפ"ב דר"ה ולא מצאתיו שם וק"ל: בד"ה ואידי כו' ומה שמשמע מתוך פירושא דביום ל' קובעין אותו לשם אדר שני כו' עכ"ל אין משמעות זה מפורש לי ואפשר דהכי משמע להו נמי הלשון שיקדשו אדר השני כו' שכתב רש"י דאין לשון קידוש נופל אלא ביום ל' דראוי ליקבע בו קידוש החדש אבל מקודם יום ל' נופל בו לשון עיבור אמירה של עיבור ודו"ק: בא"ד ואין לומר דברי ר"מ דמתני' דהעיבור שנה קאי ולא אעיבור חודש כו' עכ"ל ועיבור חדש בג' דמתני' ת"ק קתני לה אבל בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג' כו' כולה ר"מ קתני לה דחדא בג' קתני אתרווייהו וק"ל:

ח"א דף י ע"ב הני ג' וה' וז' כנגד מי ת"א כנגד ברכת כהנים וק"א כנגד ג' שומרי הסף ה' כו'. בפירש"י ותוס' נתנו טעם לענין כנגד ג' שומרי הסף כו' אבל הטעם נגד ברכת כהנים לא פירשו בו כלום ובעל יפה מראה כתב בזה דברים דחוקים והנראה שהענין הזה דרשו במ"ר על ברכת כהנים הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים וכו' אלו ס' אותיות שבברכת כהנים רמז לסנהדרין שהם ס' מעמי הארץ ושלשת תיבות שבפסוק ראשון נגד ג' שומרי הסף וז' שבפסוק אחר הם ז' רואי פני המלך הרי ע' כנגד ע' סנהדרין וה' בפסוק ב' רמז דהני ג' עם ב' הסופרים של דיינים כמ"ש בירושלמי ולזה לענין עיבור החודש ודאי דנטלו המופלגין בהן בסנהדרין כדמוכח מעובדא דשמואל הקטן ומהך דרבי עקיבא שלא הניח כמותו בא"י ולזה ג' הראשונים הם נגד ג' תיבות דבד"מ וגזילות נמי בעינן ג' מומחין כנגד ג' אלהים הכתובים בפרשה וכלפי שאמר רב לעיל ברעות נפשיה לקטלא דהיינו שירדפנו החייב וריקן לביתיה כו' שלא יהיה לו כל צרכי ביתו על זה אמר יברכך ה' בממון שיהיה לך צרכי בית וישמרך מן החייב הרודפך גם רמז לג' ראשונים בעיבור בג' תיבות אלו כלפי מ"ש לקמן על ג' ארצות מעברין השנה יהודה ועבר הירדן והגליל על ב' מהן מעברין כו' ולזה נטלו ג' סנהדרין א' מכל ארץ להלוך בהן על פי הרוב לפי ארצות שלהם כפי צורך העיבור והיו בו ג' תיבות והשם הוא באמצע נגד יהודה על פי מ"ש בסוטה יהודה נקרא כולו ע"ש של הקב"ה וכן דרך החשוב באמצע דהיינו ע"ש הדיין שהיה מיהודה שהוא היה העיקר כמ"ש שבזמן שהיה יהודה א' מהן הכל היו שמחים גם לא היו מעברין אלא ביהודה בשכנו של מקום ולפי שהיו מלמעברין בשני דברים האחד מפני שהיה נתארך להן איסור חדש כשלא היה להן תבואה הרבה בשני רעבון והשני מפני תקופת תשרי שיבא החג בימי הגשמים ומלמעברים בגשמים כדאמרינן במתניתין ולזה רמז בתיבת יברכך ה' בנכסים שיהיה לך מה לאכול כשתלך אחר הרוב לעבר ויארך לך איסור חדש וה' ישמרך מלעבר שני שיהיה תקופת תשרי אחר החג שלא תכשל בדרכים ומקולקלים בימי הגשמים ולפי שאלו ב' ארצות היו יותר לחוץ לעבר הירדן וגליל שלעבר הגשמים לא היה ליהודה כל כך שהיה קרוב לירושלים גם שני רעבון לא היה מצוי בארץ יהודה שהיתה טובה לזה נרמז יברכך וישמרך על אלו ב' הארצות כמ"ש שהשמירה והברכה מה' שבאמצע הוא יהודה כי ביהודה שמו נקרא ע"ש ההויה שם מקום השכינה כמ"ש וכן ב' פסוקים אחרים על כונה זו דבה' נושאין ונותנין כו' שאל תאמר דדי לך בג' הנותנין ונושאין בדבר כי יותר טוב בה' המרובים מבג' וז"ש בה' תיבות יאר ה' פניו וגו' על דרך חכמת אדם תאיר פניו ויותר יאה הדבר לאמתו בה' מבג' ואמר בז' גומרין ולפי שאל תאמר שגם באלו ז' לא תסגי לך דשמא לא יהיו מרובין אלו על אלו ושמא אחד מהן יאמר איני יודע ותצטרך להוסיף עוד כמו בשאר דינין ועל זה אמר בז' תיבות ישא ה' פניו וגו' שאני מבטיחך על ידי ז' אלו ה' ישא פניו אליך וישם לך שלום שיהיה ביניהם להסכים על דעת אחת:

דף יא ע"ב בפירש"י בד"ה ועל התקופה בין על תקופת תמוז כו' בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן כו' עכ"ל ר"ל בין על תקופת תמוז כו' היינו כר' יוסי דלקמן דלא בעי רק מקצת חג בתקופה חדשה ובין על תקופת טבת כו' היינו כאחרים למאי דמוקמי הא דאחרים דבתקופת ניסן קיימי והלכתא כאחרים בהא כדאמרינן בפ"ק דר"ה כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן ליעברה לההיא שתא כו' ומה שיש לדקדק בזה דל"ל טעמא דתקופת טבת כלל דתיפוק לה כולה משום תקופת תשרי כו' עיין לקמן באורך בתוס' לפירוש הקונטרס ולפירוש ר"ת וק"ל: תוס' בד"ה אין מעברין כו' אלא דאר' עקיבא שלא הניח כמותו סמכו כו' עכ"ל הוצרכו לזה מדהוצרך תלמודא בפ"ב דברכות למימר שאני ר"ע שלא הניח כו' וק"ל:

ח"א דף יא ע"א השכימו לי ז' וכו'. יש לדקדק במעשה הזה שאמר השכימו לי ז' ולמה לא היה ר"ג עצמו מן המנין ז' גם קשה על שמצא שמנה ואיך עלה על דעת אחד מהם לעלות שלא ברשות וע"ק כיון שמואל הקטן ידע בעצמו שהיה מן הנמנין היאך אמר אני עליתי שלא ברשות דשמא הוא ירד ויעברו השנה בלתו וא"כ יהיה אחד מהם אינו מן המזומנים וגם אם סמך עצמו שיאמר לו שב בני שב כמו שא"ל מ"מ אין כולן מן הנמנין משמע שאף אם ז' הן מהנמנין אם עוד הא' מהם אינו מן המנין אין מעברין עמו כמ"ש במגלה מי שעלה שלא ברשות ירד וי"ל שהוא נוה להשכים ז' היינו עמו ודין ז' קאמר דגומרין בז' ושלוחו הבין להשכים ז' בזולת ר"ג וע"כ השכים ומצא שמנה דהיינו עמו ור"ג לא ידע ששלוחו טעה וזימן ז' בזולת ר"ג והיה סבור שאחד שלא ברשות עלה ואמר מי שעלה שלא ברשות ירד ואמר שמואל הקטן אני שעליתי שלא ברשות דהשתא אף אם הוא ירד ויתעבר השנה ע"י אחרים הרי כולן מזומנים וקאמר: לא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא כו'. י"ל לפי זה שהיו הסנהדרין יושבים מעלות כדאמרינן פרק א' דיני ממונות והשביעי שהזמינו אותו בטעות כמ"ש היה למטה משמואל הקטן וז"ש לא שמואל הקטן הוה שהיה ראוי להיות אינו מן המזומנים אלא אחר הוה שהיה למטה ממנו והיה ראוי להיות אינו מן המזומנים אלא מחמת אותו האיש שהיה דעתו למטה ממנו והיה מכסיף שעלה בטעות על ידי שלוחו של ר"ג הוא דעביד הכי וק"ל: אתה שליערת לאבא כו'. פירש"י שאכלת השום כו' עכ"ל וקשה כיון שכולם יצאו אחר רבי חייא ע"כ שידענו שר' חייא לא יצא משום שהוא אכל השום אלא כדי שלא יתביישו האוכלו ולכך יצאו גם הם וא"כ אינו דומה שר"ש לא ידע ולא יבין את זה דלמה יצאו כולם ונראה לפרש דודאי ידעו כולם גם ר"ש שהוא לא היה האוכל ולכך יצאו כולם וה"ק אתה שליערת את אבא במה שיצאת מבית המדרש ויצאו כולם אחריך וליערת אבא על ביטול תורה לפי אותה שעה שלא היה לך לצאת רק האוכלו היה לו לצאת לבדו וה"ל לא תהא כזאת בישראל דודאי ביטול תורה הוא עון והטאה אבל לבייש אחד מישראל לא תהא כזאת עבירה גדולה בישראל וטוב לבטל תורה מלבייש בן ישראל וק"ל: ורבי חייא מהיכן גמר לה מר"מ כו'. ור"מ מהיכא כו' עד גמר לה מיהושע כו'. כתב מהרש"ל ז"ל תימה הלא הכא לא שייך הטעם משום שלא לביישו כו' גם מקשים העולם אמאי לא קאמר מתחלה למדו מיהושע כו' ומה צריך לתלות זה בזה ונראה כו' עכ"ל ע"ש באורך ואני מוסיף בקושיא דמי הכריחם לומר כלל דכל חד גמיר לה מאידך עובדא דלקמיה הא איכא למימר דכל חד מסברא דנפשיה קעביד הכי כדי דלא ליכסף כי ההוא דאכל שום בעובדא דר' חייא וההוא דקידש בביאה בעובדא דר' מאיר וכן בכל אינך וע"כ נראה לומר משום דאיכא למימר מסברא דאדרבה ניזיל לאידך גיסא שלא יחזיק אדם עצמו כנגד אחרים כחוטא וכאילו הוא עשה שלא כהוגן משום כיסופא דחבריה וכ"ש שאדם א' לא יחזיק את חבירו כחוטא ויכלול אותו עם אחרים שלא עשו כהוגן משום כיסופא דהנהו דחטאו אבל מדברי הש"י ליהושע חטא ישראל א"כ ממשה למד שכניה בן יחיאל כיון דלא חס הש"י מלהחזיק את אחרים כחוטאים אף כשאינם חוטאים ומשום דילפותא גמר מיניה שכניה שיחזיק אדם עצמו כחוטא ומשום כיסופא דחבריה ומשום הכי תלה דכל אחד גמיר ממעשה דורו שלפניו ולא מעובדא שלפני פניו כגון שמואל הקטן גמר לה משכניה דאלו הוה אזיל שכניה לאידך גיסא שלא החזיק עצמו כחוטא משום כיסופיה דחבריה ולא הוה למד מדברי הש"י שהחזיק אחרים כחוטאים דהיינו משום דילפותא ה"נ ודאי שמואל הקטן הוה עביד כשכניה וכן ר"מ אילו לא הוה עביד שמואל הקטן כשכניה והוה אזיל לאידך גיסא מסברא הוה עביד נמי ר"מ כשמואל הקטן שהיה דור שלפניו ולא כשכניה שהיה לפני פניו וכן רבי חייא אלו הוה אזיל רבי מאיר לאידך גיסא מסברא ודאי דרבי חייא נמי הוה עביד כוותיה ולא כשמואל הקטן שהיה המעשה שלפני פניו ודו"ק: חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא א"ל וכי דילטור כו'. יבואר פ' נ"ה ע"ש: ואיבעית אימא ממשה דכתיב עד אנה מאנתם מבואר פ' החובל ע"ש: ראוי שתשרה עליו שכינה כמרע"ה. כי מצינו בהלל הזקן שחיה ק"ך שנה ופרנס את ישראל ארבעים שנה כמו משה גם שהיה כלל עניו כדאמרינן בפרק במה מדליקין שהיא מדתו של משה שנאמר בו עניו מאד אבל בשמואל הקטן לא קאמר אלא שתשרה עליו שכינה ולא קאמר כמשה שלא מצינו שפרנס ישראל מ' שנה כמשה אף שהיה עניו כמוהו ונראה נמי מה שתלה תלמודו של הלל בעזרא לפי שהוא עלה מבבל בתלמודו שהיה בידו ונעשה נשיא כמו עזרא שעלה מבבל בתלמודו ומ"ש בהלל ובשמואל הקטן שאמרו עליהם הי חסיד הי עניו כו' על שם שריית שכינה שראוי להיות עליהם דאלו ב' מדות מביאין לידי רוח הקודש כדאמרינן בפרק קמא דמסכת ע"ז דאיכא למ"ד דחסידות גדולה מכולן ומביאה לידי רוה"ק ואיכא למ"ד דענוה גדולה מכולן ומביאה לידי רוח הקודש: והברוהי לקטלא וכו'. שינה הלשון בהם שהנשיא ור"ג יהיה מיתתן בדרך כבוד אף לנגד נימוסי העובדי כוכבים שהיא מיתת הסייף והיא המיתה דאיכא למ"ד בדין ישראל נמי קלה מכולן אבל חברוהי בעשרה הרוגי מלכות לקטלא בשאר מיתות חמורות ומשונות כמו רבי חנינא בן תרדיון בשריפה ור' עקיבא במסרקות של ברזל ור"י בן בבא בג' מאות לונביאות של ברזל וק"ל: ע"ב זמן ביעורא מטא לאפרושי כו' לכאורה קשה מה היה צריך (הגלילי גם) להודיען שהוא שנת ג' ושנת ו' מהשמיטה וכי לא ידעו זה בני הגליל גם מה ראה שלא כן להודיען בשעה שהודיעו את בני הגולה על העיבור ומה שייך זה לזה ונראה דכולי עלמא ידעי שנת ג' ושנת ו' מהשמיטה אלא שהיה מודיע להם זמן שיש שהות לבער שמעשרות קודם הפסח שזה תלוי ג"כ בעיבור שיש להם עוד שלשים יום שהות יותר לבער דבאותה שעה שנתודע להם אם נתעבר השנה הודיע להם כן שיהיה להם שהות לזמן הביעור עוד שלשים יום ולא יצטרכו למהר ביאתם ודו"ק:

דף יב תוס' בד"ה ומפני מה כו' וי"ל דאם איתא דעיברה א"א שלא היו מוצאין כו' עכ"ל ובהכי נמי יתיישב דלא נימא דלא עיברה מפני שכבר נתעברה שנה שעברה ואין מעברין ב' שנים רצופות זה אחר זה כדלקמן דאי הוה נתעברה השנה שעברה ודאי נמי א"א שלא היו מוצאין בה גם בשנה זו כמה מינין אחר העומר מיהו ק"ק דאימא דלא עיברה משום דשביעית היה או מוצאי שביעית ואין מעברין בהן ויש ליישב ודו"ק: בד"ה ולא שלש כו' ולפי' זה לא יתכן מה שפי' משנה לחברתה כו' עכ"ל ר"ל לפי מה שהסכימו התוס' לעיל לפרש דאין מעברין משנה לחברתה היינו דאין מחשבין לסמוך על אותו חשבון אע"ג דאין מגלין ומשמע דמודה ביה ר"ש וה"ק דאפי' בג' שנים מעוברות כ"א בזמנה קובעין וסומכין על אותו חשבון וק"ק דפירוש ראשון של רש"י נמי לא יתכן לפירושם שהסכימו בההיא דאין מעברין משנה לחברתה היינו לסמוך על אותו חשבון דהכי השיבו רבנן לר"ש לפירוש ראשון של רש"י ב"ד ישבו וקבעו כ"א בזמנה כו' דהא אמרינן הסוד מחשבי גלויי לא מגלינן כו' משמע מזה דאפי' בג' שנים מעוברות כ"א בזמנה קובעין וסומכין על אותו חשבון ויש ליישב בדוחק ודו"ק: ע"ב גמרא א"ה ר"ש אומר אם כו' היינו ת"ק אמר רבא לכתחילה א"ב כו' למאי דבעי למימר דר"ש נמי אין מעברין לכתחילה קאמר אין להקשות דמדאמר ליה ר"י לר"ש הנח ליה"כ שטומאה הותרה בצבור א"כ ר"ש סבר דטומאה דחויה בצבור וא"כ אית לן למימר דמעברין אף לכתחילה דכל כמה דאפשר לאהדורי לעשות בטהרה מהדרינן

חכמת שלמה

מוכחשים בבדיקות מן הראשון ודו"ק. ואי אפשר לפרש דלא הוכחשו ולא פסלם האב אם כן למה לי למיתב לסהדי אחריני הלא קטלו לה לרבנן דאמרי הכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא. ואי אפשר לי ליישב אלא שאותן שני כיתי הראשונים לא התרו בה כלל ולא היו אלא עדי ראייה בעלמא ודו"ק (עיין במהרש"א): בא"ד כל שכן לאחר גמר דין כו' כצ"ל: בד"ה לרמותו רשע הוא כו' לא דנו ולא מעידו הא דפריך בפרק קמא נ"ל והא דפריך כו': בא"ד אין לפרש שהוא פסול מחמת שזונה הרובע כו'. נ"ב ותימה דהא זונה כשר להעיד ולדון פסול גליון (עיין במהרש"א): בסוף הדבור ערות אביך ממש. נ"ב ותימה הא לשם ליכא מיתה אלא כרת גליון (עיין במהרש"א): בד"ה ואין אדם כו' מדקאמר כפ"ב דכתובות כצ"ל: בא"ד ותדע דאם היה כהן כו'. נ"ב האי תדע דקאמרי התוספות אין זה הוכחה כלל אלא מסברא בעלמא הוא דקאמרי וי"מ אמאי לא קאמרי התוס' בלא אחותו אלא פלוני בא על אשתו כו' דאיירי אפילו בכהן ומש"ה האי תלמיד טועה בלובלין שהגיה הספרים מחק אחותו וטעות בידו דודאי גבי אשתו לא מהימן להורגה אבל לאוסרה מהימן דהוי אנפשיה התיכה דאיסורא ודו"ק: עוד בדבור זה ועוד י"ל כו'. נ"ב חוזר לקושיא דלעיל: בא"ד וכתב בו עצמך ונכסיי כו' כצ"ל:

דף י ע"א גמ' מי אמרינן אדם קרוב כו' כל זה נמחק עד ואין אדם קרוב אצל ממונו. ונ"ב ס"א מי אמרינן אדם קרוב אצל ממונו או דלמא לא אמרינן כו'. בתר דבעי הדר פשטה לא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו: שם בגמרא שוינהו להנך רשעים נ"ל ושוינהו: שם בגמרא אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות כו' כצ"ל: רש"י בד"ה פלוני בא על אשתי הס"ד: בד"ה פלוני רבע שורו כצ"ל: בד"ה משום דב"ד כו' ודאי עדים רמיזי כו' כצ"ל: ע"ב גמרא כי מתית אגברא נ"ל אגבא: קדשוהו שמים נ"ל בשמים. זמן נשיא צריך גדי סימן כצ"ל: רש"י בד"ה חיסור לא קתני כו' ואתי סיהרא ג' יומי כצ"ל: בא"ד ג' ימים או שנים. נ"ב עיין לקמן בד' י"ג בפירש"י: בד"ה בזמנו ביום כו' דאין חדש לכנס יותר מכ"ט יום כו' כצ"ל: בד"ה שכבר קדשוהו בשמים כו' כצ"ל: בד"ה חישוב דעיבור כו' ולא חסר וכר' אליעזר כו' מקבע תנא נמי כו' כד"א: בד"ה בטל יחיד כו' לעיין בדבר הס"ד: בד"ה ג' אומרים כו' אם לאו למשא ומתן הד"א: תוס' בד"ה שכבר קדשו בשמים כו' כדפי' ב קונטרס בפ"ב דר"ה דביום ל' כו' שלא קידשו היום כו' כצ"ל (עיין במהרש"א):

דף יא ע"א גמ' מהיכן גמיר לה מיהושע כו' נ"ב תימה הלא הכא לא שייך הטעם משום שלא לביישו כהני עובדי קמאי שהרי אחר כך יתגלה קלונו ע"י גורל אלא למדה תורה דרך ארץ שלא יהא אדם דילטרון ועוד אפילו הוא משום ביוש אינו דומה לעובדי קמאי שיבייש האדם את עצמו כדי שלא יתבייש חבירו וזה לא מצינו הכי כי אם בשכניה בן יחיאל ואף הא דשכניה כו' אינו דומה כל כך דהתם כלל עצמו עמהם שלא לביישם אבל לא מצינו שיבייש עצמו כדי להציל חבירו מביוש גם מקשים העולם אמאי לא קאמר מתחילה למדו מיהושע או ממשה כו' ומה צריך לתלות זה בזה ונראה בעיני כך סדר הלעט מעשה של ר' חייא היה קשה מאד כמו ששאל אותו ר"ש למה ציערת לאבא והוא השיב לא תהא כזאת בישראל ואינו דומה כלל למעשה דשמואל הקטן שהרי יש לו תשובה קצת הלכה למעשה הוצרכתי ומשום ה"ק דגמיר מר"מ שהוא קצת ביוש דעדיין לא נתקנה דמלקין מאן דקדיש בביאה אבל ר"מ שפיר יליף משמואל ושמואל הקטן ממי גמיר שלא לגלות אותו דבר שראוי לגלותו שהחליף פניו ועלה בלא קריאה יליף משכניה שלא רצה לגלות אחרים אף שהיה ראוי לגלות ואחר כך מסיק ממי גמיר שלא לגלות אותו שראוי להעניש להפרישו מן האיסור שלא יעשה עוד או לבער הרע גמיר מיהושע שלא רצה הקב"ה כלל לגלותו ודו"ק: שם שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו נמחק כמשה רבינו. ונ"ב בס"א איתו: רש"י בד"ה מפני הדרכים הס"ד: בימות החורף כו'. בד"ה ומפני גליות כו' לא יגיעו לבא בפסח כצ"ל: בד"ה חודש נ"ל חדש: ע"ב גמ' שלמכון יסגא לעלם כו' וכן אחר כך ושלמכון יסגא לעלם כו'. על שלש ארצות כו' כצ"ל: רש"י בד"ה דזמן ביעורא כו' ומעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני ומעשר שני כו' כצ"ל: בד"ה על האביב כו' על שתים מהן מעברין ואם כו': בד"ה ועל התקופה כו' עיבור החג מעברי הד"א: בד"ה דהכי על שתים כו' ועוד אם ביכר כו' כצ"ל: תוס' בד"ה מן עומרי כו' עד שלא יגיע שעת ביעור כו' כצ"ל: בד"ה אין מעברין כו' אלא אדר"ע כו' כצ"ל:

דף יב ע"א גמ' תניא ר"מ היה אומר וכו' להם בכורים עשרים לחם שעורים וכרמל בצקלונו ואין כו' כצ"ל: שם בזכות הרחמים כו' נ"ב ה"ג בערוך בערך זוג ובזכותם יצא שלום לעולם: שם של בית רשב"ג היו מעברין כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אבל מפני כו' ומודיעין לגולה כו' מיד שעיברוה כצ"ל: בד"ה עמוסי כו' שמר עליהן הס"ד: בד"ה ב"ד ישבו כו' ולא עיברו ג' רצופות כו' בזמנו משם ראיה כו' כצ"ל והד"א: בד"ה אי חושבין כו' נמחק אי: ע"ב גמרא כי התפלל חזקיהו עליהם כו' א"ה רבי שמעון אומר כו' כצ"ל: רש"י בד"ה לין מרצה כו' מצחו מרצה הס"ד: בד"ה מחלה לאו כו' ופלוגתא בפרק האשה דאיכא כו' רשות ותוקיה כו' מגעדפי והוי כו' והד"א כ"ג: בד"ה אין מקדשין כו' אלא שתקי וכי מטי כו' כצ"ל: תוס' בד"ה כ"ג כו' מאחר קרבנות לא מצי למידק כו'. נ"ב פירוש מאחר

קרבנות

מהר"ם

נפשות ולכך גם עתה שתבעו הבעל בק' סלעים צריך כ"ג דאי בשלשה שיבואו אח"כ עדים אחרים ויצטרכו לכ"ג איכא לעז לראשונים ר"ל להג' שדנו על הק' סלעים ור"מ ס"ל דלא הוי התראה ולכך אפי' יבאו עדים אחרים אין כאן חיוב מיתה ולא יצטרכו להוסיף כלל ולכך דנין ק' סלעים בג' אבל לפירש"י דמפרש דאיירי בתביעת הבעל כדי לפטור מהכתובה והביא עדים בתחילת הזמנתן לדין שזינתה רק שהתרו ואותה התראה סתם ס"ל לרבנן דהוי התראה ואיכא כאן חיוב מיתה ודין נפשות הוא א"כ ל"ל לאביי למימר כ"ע חיישינן ללעז וכו' הא אפי' לא חיישי ללעז אתי שפיר דלרבנן בעי כ"ג וק"ל: בא"ד ומיהו יש ליישב דכדמוקי כגון דאתכחש בבדיקה איירי נמי שהכחישום אח"כ עידי האב הכחשה גמורה וכו' כצ"ל ור"ל שמתחלה הביא הבעל ב' כתות עדים והכחישו זו את זו בבדיקות ואח"כ הביא האב עדים והכחישום הכחשה גמורה דהיינו בחקירות דהשתא אפי' לרבנן אין כאן חיוב מיתה והשתא קא תבע האב ק' סלעים וקא סברי רבנן דאפי' לתביעת האב בעי כ"ג משום דשמא יבאו עוד עדים אחרים שלא יהיו מוכחשים כלל עם העדים האחרונים של הבעל ומתחייב מיתה ויצטרכו להוסיף עד כ"ג ואיכא למיחש ללעז של דיינים ראשונים ואע"ג דאותן העדים שיבאו באחרונה לחייב מיתה ממ"נ יהיו מוכחשים בבדיקות באחת מהכתות הראשונים שהביא הבעל מתחלה מ"מ מיקטלא לרבנן דס"ל דהכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא והשתא כל הקושיות שהקשו התוס' מתורצים דרבנן נמי קאי אתביעת ק' סלעים כמו לר"מ וגם לר"מ לא קשה מידי משום דאפי' אם יבואו עדים אחרים יהיו מוכחשים בבדיקות וליכא חיוב מיתה כלל דליבעי כ"ג וק"ל ולא נצטרך להגיה שום דבר בדברי התוס' ולא כמו שראיתי קצת מגיהים:

די"ל דר"ש נמי [א] ס"ל טומאה הותרה בצבור אלא דמ"מ צריך ציץ לרצות ובהך סברא פליג אדרבי יהודה וק"ל: **שם** עיברוה מאי אמר עולא כו' קידשו מאי כו' רב נחמן אמר מעובר כו' נראה מפירש"י הא דאמר עולא אין מקדשין אבל מעובר הוה בדיעבד אלא דשתקי וכי מטי ריש כו' כפירש"י וקבעי קדשו לשם אדר מאי דגרע טפי משתיקה וקאמר רבא בטל העיבור ור"נ אמר דהוה נמי מעובר כו' וקשה לרב נחמן דבכל גוונא הוה מעובר בדיעבד א"כ לר"ש מפני מה בקש חזקיהו רחמים דמשמע שאכלו הפסח שלא כדין ואי הוה מעובר בדיעבד א"כ כדין אכלו אותו כדמוכח מדברי ר"י דמייתי ראיה לדבריו דאינה מעובר אפילו בדיעבד מחזקיהו דבקש רחמים ואפשר לומר שמזה דקדק רש"י לפרש לעיל לר"ש דהך דחזקיהו דעיבר ניסן בניסן היינו אחר שקידשו לשם ניסן דאז אפי' בדיעבד אינה מעוברת לכ"ע ודו"ק: **תוס'** בד"ה ונשים משלימות כו' וה"מ לשנוי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה כו' עכ"ל וע"ש בתוס' שכתבו ליישב זה ואין להקשות אמאי לא קאמר שהיו באמת ישראל מחצה על מחצה בימי חזקיהו ומעיקרא הוה סבר כלישנא קמא דרב כהנא דטהורים עושים את הראשון וטמאים עושים את השני ולבסוף סבר כרב דהללו עושין לעצמן כו' או כלישנא בתרא דרב כהנא דטהורין עושין כו' די"ל דלא ניחא ליה להתלמודא לאוקמא הכי דנראה דוחק לומר שהיו ישראל מצומצמין מחצה על מחצה והתוס' שהקשו ואי כלישנא קמא דרב ל"ל עדיפות כו' היינו דלא היה לו להזכיר עדיפות כיון דבמשלימות סגי בין שהיו עדיפות ובין שלא היו עדיפות ועוי"ל דאע"ג דאיכא תנאי הכא דפליגי אדר"ש ב"י מפני מה שהיה מבקש רחמים מ"מ רב כהנא דאמורא היה וס"ל בלישנא קמא דקושטא הכי הוא דטמאים עושים את השני היאך מתוקמא מילתיה דר"ש בן יהודה ודו"ק:

ח"א דף יב ע"א זוג בא מרקת ותפשו נשר וכו'. הקושיות מה ענין שכתבו ושלחו כל זה ברמז ומה ענין שזכרו שהיה בידם תכלת הבא מלוז ומה לשון בזכות הרחמים ומה ענין שלא הניחו מלכות וכו' ולמה זכרו שהיה באב ואם לומר שמעברין קודם ראש השנה לא הוה ליה לומר רק שקבעו לו נציב אחד קודם ראש השנה הוא מבואר כי נשיאי ישמעאל היו י"ב כמו שנזכר בסוף פרשת חיי שרה אבל למעלה עליהם נשיאי ישראל כי נשיאי ישמעאל אין להם יחוס אב מאבותם רק יחוס שפחה מאמם הגר וז"ש בהם שנים עשר נשיאים לאמותם דר"ל מצד אם אבל נשיאי ישראל יש להם יחוס אב למשפחותם לבית אבותם ועל כן על פי היחוס אב שממנו נמשך הבכורה נעשה מהם י"ג נשיאים על ידי הבכורה שיש ליוסף שנחלק לשני שבטים ונשיאים וזהו סוד עיבור שישראל מחשבים י"ב חדשי הלבנה נגד י"ב שבטים ועוד חדש עיבור נגד שבטו של יוסף שנחלק לב' שבטים והם ב' אדרים שמזלו דגים כברכתו של יוסף ידגו לרוב וגו': ולזה אמרו שאין זרעו של עשו נמסר רק ביד זרעו של יוסף שנאמר והיה בית עשו וגו' והוא לפי שבקניית הבכורה ונטילת הברכה נתן ליעקב להיות מושל באחיו עשו וכל זה נתן יעקב ליוסף שנאמר ואני נתתי לך שכם אחד כמפורש בפ' י"נ ולזה אף שישמעאל שיש לו י"ב נשיאים לאמותם ובמלחמותם לפעמים מנצחים את עשו אבל לא יעשו לו כלה עד לעתיד שיגדל זרעו של יוסף ומשיחו וע"י ינצחו את עשו שישראל יהיו במעלה ביותר מישמעאל שיהיו י"ג נשיאים ע"י יוסף שנחלק לב' וזהו סוד העיבור כמ"ש שיהיה שנת ישראל י"ג חדשים והוא גדול יותר משנת עשו י"ב חדשים לחמה וע"פ דברים אלה אמר זוג הבא כו' כי ישראל נמשלו לזוג יונים שאין נזקקין רק לבת זוגן וע"ש השני מלכיות המולכות שהם אדום וישמעאל אמר ודימה מלכות ישמעאל לנשר ע"ש רוב תוקף מלכותו ולפי שהוא טמא מצד אמו דמוהו לנשר שהוא עוף הדורס וטמא וכן דימהו בפרק החובל לעוף טמא ואמר שבא מרקת שהיא טבריא שנקראת רקת ע"ש ריקנים שבך ושם היה סוד עיבור הזה ואמר שתפשו נשר דהיינו ישמעאל שתחת ידו רוב קיבוץ נפוצות ישראל ואמר ובידם דברים הנעשה בלוז כו' שאין שם מיתה כדאמרינן בסוטה ודימה לו סוד העיבור שהוא רמז על דבר עתידי ונצחי לכלות את זרעו של עשו וכמו שמאל וז"ש מאי ניהו תכלת שהוא הסוד תכלת דומה לים כו' עד דומה לכסא הכבוד דהיינו שאז יהיה הכסא שלם וז"ש בזכות הרחמים דהיינו שיהיה שם הרחמים שלם שאין השם והכסא שלם כו' ובזכות זה יצאו בשלום מתחת יד ישמעאל ועמוסי יריכי נחשון כו' הוא פי' סוד העיבור דעמוסי יריכי נחשון אשר ממנו הנשיאים והמלכים ומלך המשיח בקשו לקבוע נציב הוא חודש עיבור הרומז לזרעו של יוסף שנחלק לב' שבטים כמו ב' אדרים שמזלו דגים בלשון רבים ואשר בידו יפול עשו וכמו וע"כ לא הניחו אדומי הלז שהוא מלכות רומי וכמו שמאל אבל בעלי אסופות נאספו במלכות ישמעאל לקבוע נציב א' והוליכו לעשות זה בסתר ובסוד שלא ירגישו אדומי וכמו שמאל בזה וע"כ עשו אותו בירח שמת אהרן ושלא יבין אדומי שעל חודש העיבור נאספו כי בחדש הזה אמר בו היה החורבן ביהמ"ק על ידי עשו וכמו ועל יסוד זה אמרו לעיל בסוד העיבור דגוזליא רכיכין ואמריא עדקין ואביב לא מטא כו' ר"ל דגוזליא שהוא כ"י דמתילין ליונה רכיכין ואין להם כח גם אמריא שהם ישראל שנמשלו לשה פזורה ישראל עדקין ואין להם כח בגלות וזימנא דאביב שהוא זמן אביו ולמיתת הגאולה עדיין לא מטא וע"כ שפירת כו' ואוסיפת על שתא דא יומין תלתין שהוא סוד העיבור נגד זרעו של יוסף שיכלה זרעו של עשו ע"י ואז יהיה הכסא והשם שלם בב"י א"ס:

דף יג גמרא אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא כו' ק"ק ומאי קושיא דאימא די"ו יום וכ"א יום דקאמרי היינו שנפלה בי"ו לר"י ונפלה בכ"א לרבי יוסי ואינה חסירה רק ט"ו לר"י או ד' לר' יוסי ולכך מעברין דיום תקופה גומר דכה"ג מוקמינן לקמן מלתא דת"ק ודר"ש ולא מסיימי ומלתיה דת"ק שהם בעצמם מלתיה דר"י אליבא דשמואל מאי אמר בנפלה ביום י"ו וי"ל דוודאי התם בברייתא מלתיה דת"ק מתוקמא הכי מכח קושיא דהיינו ר"ש אבל הכא לא משמע ליה דקאי י"ו לר"י וכ"א לר' יוסי רק אחסירה ואי הוה קאי אנפילה ה"ל לשמואל לפרש דאמורא צריך לפרש דבריו ובהכי ניחא נמי מה שמקשים לפר"ת דלא חייב לאד"ו ולכולהו תנאים פריך לקמן וליעבריה לאדר מאי קא פריך הכא אי קסבר יום תקופה גומר בלאו הכי נמי כו' דאימא דוודאי אם נפלה ביום י"ו וכ"א אף על גב דס"ל יום תקופה גומר לא הוה צריכין לעבר שתא אלא בעיבור חדש סגי אבל בחסרה י"ו וכ"א צריכין לעבר שתא כיון דיום תקופה גומר לא סגי לן בעיבור חודש יום א' דהא כיון דשמואל אמורא הוא ה"ל לפרש דבריו דע"י עיבור חודש קאמר דלא מעברין שתא אלא בחסירה י"ו וכ"א ודו"ק: **תוס'** בד"ה ור' יוסי כו' דלא יתכן לפרש כן מלתא דרבי יוסי דקתני י"ו לפני כו' עכ"ל כ"ל דר"ל דסיפא דקתני י"ו לפני החג אין מעברין לא יתכן לפרושי דמלמעלה למטה קחשיב וחסרה י"ו אינו בכלל דכיון דבלמעלה מי"ו אין מעברין מכ"ש דבי"ו אין מעברין דאפילו מקצת החג ליכא אבל ברישא דקאמר י"ו לפני הפסח מעברין וודאי דאיכא לפרושי דמלמעלה למטה קחשיב וחסרה י"ו אינו בכלל משום דסגי לן בעיבור חודש ודו"ק: **בא"ד** דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי כו' עכ"ל לא הבנתי מי הכריח אותן לפרש כן למלאות חד מירחי קייטא ולדחייה ב' ימים כיון דאיכא לתקוני כפירש"י גבי וליעבריה לאדר דמלינא בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי ביום הגון לדוכתיה וח' חסרים עבדינן במעוברת כדאיתא בערכין וק"ל: **בד"ה** י"ו לפני הפסח כו' פי' י"ו ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב כו' עכ"ל הכי משמע ודאי מתלמודא די"ו לפני הפסח משום תקופת תשרי קאמר אך יש לדקדק מנליה להתלמודא לומר כן אימא דר"י נמי משום תקופת ניסן קאמר כאחרים ולכך נקט בדבריו נמי לפני הפסח אלא דבהא פליג אאחרים דאינהו ס"ל דיום תקופה גומר ואפילו נופלת בי"ו גופיה קאמרי דמעברין לאדר וכמ"ש התוס' ורבי יוסי סבר יום תקופה מתחיל ודוקא בחסרה י"ו מעברין אבל בנופלת י"ו אין מעברין שתא אלא דמעברין לאדר והוי יום התקופה בחדש ניסן וי"ל דהתלמודא סמיך אדשמואל דמשמע מיניה דר' יוסי אתקופת תשרי קיים דקאמר ר' יוסי כ"א יום וא"כ ליכא כ"מ בהך דרשה דבעי אביב של תקופה בחידוש לבנה כיון דר' יוסי אית ליה יום תקופה מתחיל דבחסרה תקופת טבת י"ו נופלת תקופת תשרי בכ"ב תשרי ולא הוי מקצת חג ועי"ל דקושטא דאיכא לפרושי מילתיה דרבי יוסי הכי לרב שמואל בר רב יצחק דדריש אליבא דאחרים דבעי אביב של תקופה בחדש ניסן אלא דלרבינא דקאמר דאחרים נמי אתשרי קיימי וליכא מאן דדריש שיהא אביב של תקופה בחדש ניסן ע"כ דרבי יוסי נמי אתקופת תשרי קאי וכה"ג איכא לתרוצי מה שיש לדקדק במתנין נ"ל למימר דת"ק ור"ש איכא בינייהו יום תקופה מתחיל יום תקופה גומר אימא דתרווייהו ס"ל יום תקופה מתחיל אלא דחד מינייהו ס"ל דנפלה בי"ו נמי מעברין משום דס"ל כאחרים די"ט ראשון נמי חג האסיף הוא וכולה חג בעינן אלא דבהא פליג אאחרים דלדידהו נפלה בט"ו נמי מעברים משום דיום תקופה גומר ולחד מנייהו בנפלה בט"ו אין מעברין דיום תקופה מתחיל דיש לומר דודאי לרבינא איכא למימר הכי אלא לאוקימתא דרב שמואל בר רב יצחק דאחרים אתקופת ניסן קיימי וליכא מאן דס"ל די"ט ראשון חג האסיף מקרי ע"כ דת"ק ור"ש יום תקופה גומר או מתחיל א"כ ודו"ק: **ע"ב** בד"ה שמור את חודש כו' והא דאמר בשילהי פ"ק דר"ה כו' נ"ל אפי' בנופלת ביום י"ו גופיה כו' עכ"ל ודלא כמו שפירשו התוס' שם דמשכה עד שיהסר היינו דנפלה בי"ז או בי"ו וע"י עיבור אדר וס"ל יום תקופה מתחיל ע"ש דלפי אותה סברא ע"כ היינו דלא כאחרים דהכא והא דקאמר לא תיחוש לה ניחא בפשיטות דר"ל לא תיחוש לעבר שתא בנפלה נמי ממש בי"ו כאחרים דלית הלכתא כוותיה אבל הכא הכריעו לפרש דהתם נמי בנפלה בי"ו גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר והיינו ממש כאחרים ודקאמר לא תיחוש היינו לומר דהלכתא לאו הכי הוא משום דאחרים יחידאי הוא אלא דהלכתא כאחרים וק"ל: **בא"ד** יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו כצ"ל: **בא"ד** ומיהו לפי' הקונטרס נמי יש לומר כו' אע"ג דתקופת תשרי נופלת בכ"א כו' עכ"ל ר"ל לפי' הקונטרס בהא דחיים לאד"ו אבל בלא הא דפי' הקונט' לאחרים יום תקופה מתחיל כמו שהוכיחו התוס' לעיל דע"כ ליכא לפרש הכי לאחרים ומש"ה בנופלת בט"ו בתחילת יום או בו' שעות איכא לתקוני תקופת ניסן דניעבריה לאדר אבל תקופת תשרי לא תוכל לתקוני בכך דאכתי נופלת בכ"א דע"כ בקייטא תחסר חד ירחא דניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון אלא דלא תיחוש לה משום דלא דרשי חג האסיף כלל ודו"ק:

דף יד גמרא ואי כתיב זקניך ה"א סנהדרי קטנה כתב רחמנא ושופטיך ממיוחדין כו' מתוך סוגיא דשמעתין מוכח דלכ"ע ליכא למילף סנהדרי גדולה מזקניך אלא משופטיך אבל רש"י בחומש פי' ויצאו זקניך מיוחדין שבזקניך סנהדרי גדולה עכ"ל ויש ליישב דסמיך אשופטיך דהשתא דכתיב ושופטיך ע"כ זקניך סנהדרי גדולה וע"כ משופטיך לחוד נמי ליכא למילף מידי דאימא שופטיך סנהדרי קטנה אבל השתא דכתיב זקניך ע"כ ושופטיך אתא לסנהדרי גדולה ודו"ק: **תוס'** בד"ה לא שרק כו' דלא כמו שפי' הקונטרס בפ"ק דכתובות שפי' כו' דהתם מוכח דפוקסת כו' עכ"ל כצ"ל: **בד"ה** ור"ש כו' ושופטיך כו' דהא דקאמר לא דריש ליה ולא משמע ליה לאו כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל לישנא דלא דריש ליה דקאמר הכא ולישנא דלא משמע ליה דקאמר בסוטה ובשאר דוכתין דקאמר כה"ג לאו משום דלא כו' וק"ל: **ע"ב** גמרא ושופטיך זה מלך וכ"ג כו' יש לדקדק כיון דאצטריך ושופטיך למלך וכ"ג מנליה סנהדרי גדולה דהיינו מיוחדין שבשופטיך וי"ל דדרשות שקולים הם ולמאי דמסיק נמי דכל סנהדרי בעי כל הסנהדרין ומלך וכ"ג שקולים הם למילף משופטיך וק"ל: **תוס'** בד"ה מלמד כו' אע"ג דדינו כירושלים כדאמר כו' ובפרק התודה כו' ולאו דווקא אבית פגי אלא אפילו בירושלים כו' עכ"ל שיעור דבריהם אע"ג דדינו כירושלים כדאמר כו' ובפ' התודה כו' דלחמה חוץ מבית פגי לא קידש הלחם אבל לפנים מבית פגי קידש כמו בירושלים ה"נ הכא לאו דוקא אבית פגי אלא אפילו בירושלים אין שם מקומן של סנהדרין וכדאמר כו' דהשתא נמי לענין סנהדרין הוי דין בית פגי שוה כירושלים וק"ל: **בד"ה** אל יחסר המזג כו' במזיגה דעל חד תרין כו' עכ"ל והיינו כ"ג דע"א לא יבא לכלל חלוקה לג' חלקים רק עד ס"ע דהיינו על חד תרי והשנים הנותרים לא יבואו לכלל חלוקה שלים ומהרש"ל בזה איט ברור לי ואין להאריך וק"ל: **בד"ה** בג' לקוחות כו' דאיש ושתי נשיו ה"ד ודוחק לומר דנתנו לה ע"מ כו' עכ"ל ומהא דמבעיא ליה לר' ירמיה ג' ומטילין לכיס א' כו' ל"ק להו דאיכא למימר בהו שפיר שכ"א יש לו מעות מיוחדין וכ"א רוצה לקנותו לעצמו אלא דקמבעיא ליה כיון דמתעסקין בשותפות ומטילין לכיס א' ה"ל כדעת א' ופשיט ליה מאיש וב' נשיו כו' דמסתמא מטילין לכיס א' כאשה הנותנת ונושאת בתוך הבית ומשני דלמא כגון רב פפא כו' שאשתו לא היה נושאת ונותנת בתוך הבית אלא עשאה לעצמה כפירש"י והא קשיא להו דמ"מ באיש וב' נשיו לפי סברת המקשה דבעי למפשט מיניה לא שייך לומר שכ"א יקח לעצמו דדוחק לומר דנתנו לה על מנת כו' ודו"ק:

ח"א דף יד ע"א ותחומין שסומכין בהן יעקרו כו' ובין ב' תחומי שבת כו'. נראה לפרש שהיה מדרכם לסמוך בשבת בקבוץ ישראל שכל העם שבשדות באים לעיר בשבת שידעו כל העם מי הם הנסמכים ולזה גזרו על העיר שסומכין בה שתחרב ואם יהיו חסים על העיר להצילם וילכו מהעיר בקבוץ תוך תחומה לסמוך אותו התחום יעקר ולזה נתכוין ר"י ב"ב בין ב' הרים גדולים שהעקירה קשה בהם ובין ב' עיירות גדולות ובאמצע ב' תחומין שביניהם בתכוון דהשתא כ"א מהעיר תוכל להציל עצמם ותחומה לומר שלא נעשה בתחומה וק"ל: **כאבן** שאין לו הופכים כו'. ר"ל שלא אהפוך עורף להם לברוח מפניהם רק הנני מוטל לפניהם לקבל המיתה מאהבה בלי הרגש לצער כאבן הזה שאינו מרגיש וק"ל: **אינו** אלא טועה כו'. יש (בכלל) [חוץ] ה' זקנים שזכר לעיל עוד מתלמידי דרע"ק כדאמרינן פרק הנחנקין סתם משנה ר"מ סתם תוספתא ר"נ סתם ספרא ר"י סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דרע"ק אפשר דלא הוה מסתייעא ליה מלתא לר"ע למסמכינהו א"כ

קרני ראם (א) נ"ב בש"ס דיומא לא משמע כן אלא דר"ש ס"ל טומאה דחויה בצבור ע"ש ד' ז' ע"ב אך הקושיא ל"ק לפ"ד דמנ"ל דאם טומאה דחויה ומצוה לעבר השנה עבור זה הרי לר"ש דהציץ מרצה אפילו בנטמא בידו ויש אחרת אין אומרים לו הבא אחרת תחתיה וע"ש בתוס' ד"ה מכלל:

חכמת שלמה

קרבנות שמקריב הכהן הדיוט ואירע בו טומאה מי מרצה על טומאה שנעשה בו אלא בודאי דציץ של כה"ג אפילו מונח בקופסא מרצה ומשני שהציץ היה לעולם על מצחו של כה"ג אפי' שלא בשעת עבודה שלו א"כ אין לחוש בשאר קרבנות כו':

דף יג ע"א רש"י בד"ה חג האסיף כו' משנה שעברה כ"י כו' ביומא דחזי אי מעברה לאלול כו' מיקלע באד"ו ואי מיצטריך לעבורי מיקלקלא כו' בין על ידי עבור אלול בין על ידי כו' כצ"ל והד"א עוד בדבור זה שנה שלפניה מעוברת כו'. נ"ב פירוש ועשאו חכמים לחודש העבור חסר ע"ש ופירש"י לשם ה"ה אם זאת השנה מעוברת שעבדינן ח' מלאים ע"ש: **בד"ה** י"ו לפני כו' בי"ז מעברין כו' הכל דבור אחד: **תוס'** בד"ה ור"י כו' בסופו וכן למ"ד שלשים יום נ"ב פי' אם יהיה תשרי ביום ב': **ע"ב רש"י** בד"ה איכא בינייהו כו' עד סוף הדבור נ"ב שייך מעבר לדף: **בד"ה** על בסמוך כו' וסמכו ולר"י כו' הכל דבור אחד: **תוס'** בד"ה שמור את חודש כו' והא דאמר בשילהי פרק קמא דר"ה כו' נ"ב נראה בעיני שכך הנעה של דברי התוספות דלפי' רש"י פשיטא דאיירי שמושכת תקופת טבת עד י"ו ולא י"ו בכלל כי התקופה נופלת בי"ו ויום תקופה מתחיל ומשום הכי אפילו עברוהו לאדר תפול התקופה בט"ו ולא הוי בתחילתה של לבנה שהרי בט"ו היא ישנה אבל לפי מה שפירש שבט"ו עדיין חדשה אם כן משמע לכאורה דעד י"ו וי"ו בכלל קאמר ונופלת בי"ז קאמר דהא בט"ו עדיין חדשה היא אם כן כי נופלת בי"ו ותעבר לאדר נופלת בט"ו הוי תקופה חדשה דיום תקופה מתחיל וכן פירשו התוספות בראש השנה לפי האמת משום הכי קשתמו התוספות לפי מה דאמרינן הכא דאחרים סבירא להו יום תקופה גומר איירי אפילו בנופלת בי"ו ומסיק והא דקאמר לא תיחוש כו' ה"פ בשלמא אי איירי שנופלת בי"ז משום הכי קאמר לא תיחוש לאפוקי אי נפלה בי"ו איכא למיחש משום דאיכא למימר נעבריה לאדר דהא יום תקופה מתחיל אבל השתא דאיירי בנופלת בי"ו לא בא לאפוקי שאם נופלת בט"ו דאיכא למיחש פשיטא בין למ"ד תקופה מתחיל או גומר איכא למימר דליעבר לאדר ומשני דס"ק כו' וכמו שפירש רש"י לשם כלומר שהוא נמי מפרש דאיירי בנופלת בי"ו ומוכרח הוא לפרש' בכה"ג דלא תאמר אחרים יחידאה היא ודו"ק: **עוד** בדבור זה הלכה כמותן כו' כצ"ל. וכ"ב פירוש אלא נעבד כמותן דמסייע להו קרא וק"ל: **בא"ד** ותפול תקופת תשרי בכ' כצ"ל:

דף יד ע"א רש"י בד"ה פשיטא כו' לדין קנסות הס"ד: **ע"ב רש"י** בד"ה עשרה עשרה כמתק עשרה פעם אחת: **בא"ד** וארבעה בקרקעות הכל סוף דבור: **בד"ה** תסגי בארבע אלמא כו' ולכהן תהיה אחוזתו ויוצא בזה כצ"ל והס"ד והד"א: **תוס'** בד"ה אל יחסר המזג כו' דעל חד תרי כו' נ"ב פירוש זולתו ועמו הוה ב"ד שקול ומוסיפין עליו עוד א' ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** צינורא של הקדש כו' שבלע אב הצנור כו'. נ"ב פירוש שהברזל שבתוך העץ כגון הצינור בתוך הפלך והברזל שנקרא דרבן בתוך עץ הנקרא מלמד וק"ל:

רש"י

דבזמנו של רע"ק עדיין לא הגיעו למעלה זו ולזה דברי ר"מ שנסמך ע"י רע"ק הם עיקר שסתם רבי המשניות אליביה וק"ל: **לא** נפטר מר דאכן מדבית עלי וכו'. יש לדקדק כיון שלא נסמכו למה קרו להו רבי דהא מסיק לעיל סמכין ליה בשמא וקרו ליה רבי וכו' דמשמע בלא סמיכות לא קרו ליה רבי וי"ל דהכי קאמר לעיל קרו ליה סתם רבי בשמיה בלא הזכרת שם עצם ועוד נראה להגיה הכא רב חנינא ורב אושעיא בלא יו"ד דרבי ביו"ד הוא נסמך ורב בלא יו"ד אינו נסמך דאין קורין רב אלא בבבל דאין שם סמיכות ובא"י דיש סמיכות קורין רבי וכ"ה לקמן בס"פ ד' מיתות רב חנינא ורב אושעיא מברי להו עיגלא תילתא וכ"ה בספר יוחסין ורב חנינא ורב אושעיא אחי רבה הוו דאתי מבית עלי: **לעולם** הוי קבל וקיים כו'. יבואר פ' חלק ע"ש: **אא"ב** מוחלין כו'. דאין פוסקין לאדם גדולה אלא מן השמים כדאמר פרק הספינה אפילו ריש גרגותני משמיא מוקמי ליה שנאמר והמתנשא לכל לראש ואי לאו דמוחלין לו עונותיו לא הוה מוקמי ליה משמיא וק"ל: **לא** כחל ולא שרק כו'. כוונו בזה ע"פ מ"ש בפרק היה נוטל ז' פרושין הן פרוש שכמי פרוש קוזאי כו' ואמר אל תתיראו מן הפרושין אלא מן הצבועים שדומין לפרושין שמעשיהן כמעשה זמרי כו' הרי לך העושה עצמו כפרוש ואינו פרוש תקרי צבוע כמו שעושה עצמו יפה על ידי הצבע ואינו יפה ולז"א לא כחל כו' שאינו מן הצבועים שעושין עצמן כפרושין ככחול הזה שהוא צבע לעינים כן יש צבועין כפרושין עושין עצמן כעוצם עיניו שלא יסתכל בנשים וקרי ליה התם פרוש קוזאי וכן לא שרק שהוא צבע לפנים הם הם הצבועים עושין עצמן כפרושים לפנים כדאמרינן בפרק ב' דסוטה שאין אדם רואה אלא לפנים וכן לא פירכוס שהוא צבע שעושה בשערות כן העושים עצמם כפרושים וכנזירים לגדל שער שמכל אלו מדות הצבועין לא היו ברבי זירא אבל יעלת חן שנושא חן מצד עצמו בלי צבע כן היה ר' זירא שהיה מעלה מן שיא התורה ועיין בחידושינו פ' האשה שנתארמלה: **לא** תסמכו לנא לא מסרמיטין כו'. עי' בערוך ערך חמש על כל אלו לשונות ב' פירושים: **ומשריין** ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה כו'. לפי שההנהגה הצריכה לנו בגלות צריכה בשתים הא' ההנהגה על פי התורה והשנית הנהגה ע"פ המלכות ורבי אבהו תרווייהו הוה איתנהו ביה שהיה בעל תורה גם שהיה קרוב למלכות וקרוב לבי קיסר וז"ש לו רבה דעמיה דהיינו בתורה ומדברנא דאומתיה נגד הקיסר ודקאמר ליה בוצינא דנהורא ע"ש שופריה דהוה כעין שופריה דיעקב אבינו כדאמרינן פרק ח"ה וק"ל:

דף טו תוס' בד"ה האומר ערך כלי כו' וכן משמע התם דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא כו' עכ"ל הסוגיא דהתם לא פריך פשיטא אדרב אלא אהא דקאמר כמאן אזלא הא דאמר רב ט' האומר ערך כלי נותן דמים כר"מ פריך פשיטא דכר"מ אתיא והשתא מלינן למימר שפיר דרב כר"מ ס"ל ואין להם ראיה מהתם ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** אם איתו כו' ותימה ר' אבהו דפליג עלה כו' וי"ל דאי משום היקשא כו' עכ"ל הכא לא נחתו התוס' לתרץ תמיהתם אדר' אבהו אבל בפ' ד' מיתות כתבו התוס' דלר' אבהו נמי הא דבעי כ"ג דרים ליה מדאפקי' לנסכב בלשון שוכב כו' ע"ש וק"ל: **ע"ב** בפירש"י בד"ה מה איש בכ"ג דאיש פשיטא לן כו' סנהדראות מיתרו ואילך עכ"ל וכה"ג כתבו התוס' ונראה מאי דפסיקא ליה דהוי מוקמי סנהדראות לאיש טפי מבהמה היינו כמפורש בענין יתרו כי יהיה להם דבר בא כו' בין איש ובין רעהו וגו' וק"ל: **תוס'** בד"ה ור' יוחנן כו' אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד כו' והכא קאמר ר"ל כו' דיש להם תרבות כו' עכ"ל עיקר קושייתם מדקאמר דיש להם תרבות ולכך לא קשיא להו בפשיטות אליבא דכ"ע אף לר"י ורבנן דפליגי אדרבי עקיבא וס"ל דנחש בעי כ"ג והתם תנן והנחש מועד לעולם לכ"ע דבהא ודאי יש לחלק דלענין דאין להורגו כל הקודם סברי רבנן דיש להם בעלים ובעי כ"ג אבל לא לענין נזק שלם אבל לר"ל דקאמר דיש להם תרבות לא היה נראה להם לחלק בזה ודו"ק:

דף טז ע"ב בד"ה ואחרי אחיתופל כו' כמו כן היה יהוידע אביו כו' וק"ק דבד"ה כו' ושמא שני בניהו כו' עכ"ל לכאורה מאי קשיא להו ומי הכריח אותם לומר דב' בניהו היו הא איכא למימר דחד בניהו היה ומאביו בניהו מייתי ראיה לבנו יהוידע דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכ"כ בהדיא התוס' בפ"ק דברכות ע"ש אבל התוס' דהכא לא ניחא להו למימר הכי דכמה בנים מצינו שאינן ממלאין מקום אביהן אבל מבני בניהו מייתי ראיה שפיר לאביו יהוידע כדאמרינן בפ"ק דמגילה כ"מ ששמו ושם אביו בנביאות כו' בידוע שהוא נביא בן נביא וה"נ שמו ושם אביו בסנהדראות כו' ולזה הוצרכו לומר דב' בניהו הוו וק"ל: **בד"ה** את תבנית כו' וא"כ גבי סנהדרין דיליף ממשה כו' נמי נבעי מלך ונביא כו' עכ"ל יש לדקדק דאימא דקושטא הכי הוא דבעי בסנהדראות נמי מלך ונביא ואע"ג דלא חשיב להו במתני' לא איצטריך ליה למתני כיון דתני ע"א כמו שכתבו התוס' בעצמם דגבי אין מוסיפין על העיר אין לחוש דלא קתני הכא נמי מלך ונביא כיון דתני ע"א וע"ק אמאי לא תקשי להו הכי לעיל גבי ולא את כ"ג כו' דליבעי נמי מלך ונביא כיון דיליף ליה ממשה ונראה לומר דודאי לעיל גבי כ"ג לא קשיא להו הכי דאימא דקושטא הוא דבעי נמי מלך ונביא כמו משה ולא איצטריך ליה למתני כיון דתני ע"א אלא דהכא גבי סנהדראות פסיקא להו בשום דוכתא בתלמוד או בברייתא דלא בעי מלך ונביא ולהכי קשיא להו מנלן למימר הכי דאימא כיון דממשה יליף ליבעי נמי מלך ונביא וק"ל: **בד"ה** אחת או ב' פי' א' בב"ד א' כו' אפילו טובא נפרש אחת במקום אחת או ב' בב' מקומות עכ"ל כצ"ל מה שדקדקו לפרש כן ולא ניחא להו לומר דאחד ושתים שוין הן דאפילו שתים בב"ד אחד כדמשמע מתוך הסוגיא נראה לומר משום דקשיא להו אהא דקתני אחת או ב' כו' אם ב' עושין אחת מבעיא ולא ניחא להו למימר דבכה"ג לא זו אף זו קתני כדמוכח בפ' ב' דיומא דפריך התם אהא דקתני ומה הן מוליאין א' או שתים השתא ב' מוליאין אחת מבעיא וכתבו התוס' שם דכיון דזה הוי בכלל זה לא ה"ל למתניי' ולא שייך לומר בזה לא זו אף זו קתני וכה"ג כתבו התוספות בההיא דריש מפנין ולהכי פירשו הכא לומר דלכך קתני ליה לאשמועינן דא' וב' לא איירי בגוונא חדא ממש ולא הוי זה בכלל זה ממש דא' פי' בב"ד אחד ושתים לא איירי בב"ד אחד אלא בב' בתי דינין ולמאי דשרי כו' דהשתא ודאי ב' עושין אפילו בב"ד אחד לריך לומר דלא איירי אחד וב' בגוונא חדא ממש אלא דאחד במקום אחת אבל ב' לא איירי במקום א' אלא בב' מקומות וצ"ל לר"ל דאית ליה אפילו טובא בב' וג' מקומות דס"ל כלישנא בתרא דרב וב' דוקא בב' בתי דינין ואע"ג דלית ליה קרחה דמקומות ההיא קרחה דבתי דינין אית ליה ודו"ק: **בד"ה** אחת ולא ג' אין להקשות כו' דתפסת מועט כו' עכ"ל לפירוש הי"מ שכתבו התוספות בפרק קמא דסוכה דתפסת מועט תפסת לפי שמדת המרובה אין לה סוף ניחא דאין להקשות הכא דתפסת מועט תפסת כיון דיש לדבר סוף כל ערי ישראל אבל התוספות דחו שם פירוש זה וכתבו לפרש דתפסת מועט תפסת משום דיש בכלל מאתים מנה וא"כ קשה דהכא נמי איכא למימר שפיר דתפסת מועט תפסת ואין לפרש דבריהם ע"פ מ"ש התוספות לעיל דאיצטריך א' או ב' לא' בב"ד א' וב' בב' בתי דינין דלא כתבו כן אלא בברייתא דאיצטריך למתני הכי לאשמועינן דב' דוקא בב' בתי דינין ומשום טעמא דקאמר בגמ' משום קרחה אבל אחת דקרא הא קאמר תלמודא דאתא למעט ג' ולולי שיראתי להגיה בדברי התוספות אמרתי כי טעות נפל בדבריהם אין להקשות במקום אית להקשות ול"ע:

ח"א דף טז ע"א כנור היה תלוי למעלה כו'. הוקשה שאמר מיד היה דוד עומד כו' הל"ל שהיה מתעורר או הקיץ ע"י הכנור ומה ענין שאמר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו כו' גם קשה בעניינו וכי לא ידע דוד סוד סברתם דאין הקומץ כו' ועוד קשה דלכאורה הם ג' משלים אין הקומץ כו' ואין הבור כו' וא"כ הל"ל אי נמי אין הבור כו' וכהאי גוונא איתא פ' הרואה ועוד קשה בקרא דמסיים עורה כבודי וגו' לכאורה דלפי הדרש יש יתור לשון עורה דלא הוה ליה למכתב רק עורה כבודי נבל וכנור וגו' ירא"ה על פי מה שאמרו פרק קמא דברכות ודוד בפלגא דלילא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב קדמתי בנשף וגו' ומשני רבי זירא עד חצות לילה היה מתנמנם כסוס מכאן ואילך היה מתגבר כארי וזה שלא אמר בכאן שהיה מתעורר בחצי הלילה לפי שבחצי הראשונה נמי לא היה ישן שינה גמורה רק כמתנמנם ועוסק בתורה כפירוש רש"י שם ובחצי השניה אמר כאן שהיה עומד ומתגבר כארי ואמר כיון שעלה עמוד השחר כו' ע"פ מ"ש כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וע"כ כשראו בו שהיה עוסק בתורה כל הלילה א"ל עמך ישראל צריכין לפרנסה השיב להם לכו והתפרנסו זה מזה בדרך צדקה כי המסתפק אפשר שיספיק לו מעט מעט מהצדקה שיקבל מחבירו וא"ל אין הקומץ משביע כו' ר"ל אין דעת כל העניים שוות ואין הקומץ כו' שיש מהם שלא יסתפק במעט הקומץ הזה שהוא לחם אבל הוא מבקש במותרות ובבשר תאוה כארי זה שאינו נוהם על קופה של תבן רק על קופה של בשר וא"ת שיתן העשיר לעני הרבה שיספיק לו גם לבשר לפי תאותו אין הבור מתמלא מחולייתו כפירש"י פ"ק דברכות שאם תחפור מצד זה ותניח לצד אחר לא מתמלא שמה שנותן כאן חסר כאן כן אם היו נותנין העשירים הרבה לעניים תחסר מן העשירים וע"ז השיב פשטו ידיכם כו' אם לא ירצו לפשוט יד לצדקה להסתפק במעט תפשטו ידיכם כו' ואמר מאי קרא כו' לפי שיש ג' התעוררות באדם יש שמתעורר לדבר מעצמו ב' שמתעורר עצמו ע"י ד"א ג' שהוא מעורר את האחר וז"ש עורה כבודי בחצי הראשונה מן הלילה אני כבודי מעיר את עצמי לעסוק בתורה אף במתנמנם כמ"ש בפ"ק דברכות ועורה על ידי אחר והיינו על ידי נבל וכנור בחצי השניה ובסוף הלילה אני מוסיף לעורר אחרים שאני מעורר השחר ודו"ק: **יועצין** באחיתופל ונמלכין בסנהדרין כו'. לשון מלך כאן גם הוא מלשון עצה כמו וימלך לבי דנחמיה אבל אמר שנטלו עצה שהיא הנהגת המדינה במלחמה מאחיתופל ועוד נטלו עצה מסנהדרין איך יתנהגו במלחמה ע"פ התורה בכמה דברים במלחמה וק"ל: **שופטים** לכל שבט ושבט כו'. עיין בתוס' והרמב"ן בחומש פירש בזה עוד פ"א ע"ש:

דף יז בפירש"י בד"ה ואי אמר טעמא מרלה כו' ומש"ה מספקא ליה עכ"ל ר"ל דבגמר דין שמעינן שפיר ממתניתין דעושין ב"ד שקול על ידי שמוסיפין שנים אלא מהו דתימא דהאי דקאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי בתחילת משא ומתן קמ"ל דלא שמעינן מיניה כלל ועושין בית דין שקול לכתחילה ולא הוי אפי' כאחד מן התלמידים כמ"ש התוספות בפרק אחד ד"מ ע"ש וק"ל: **תוס'** בד"ה שיודע לטהר כו' או חילוף ומה עכבר כו' לא מתוקם אלא לענין מגע כו' עכ"ל דלענין משא הא מיעטיה קרא לנחש לפירוש ר"ת מוכל הולך על גחון ולענין מגע מתוקם היינו דליטמא נחש בקל וחומר במגע בכעדשה אבל דליטמא במגע בכזית כשאר נבילות ודאי דלא צריך קרא דהוי בכלל טומאת נבילות דלא מיעטי' מהולך על גחון אף לפי' ר"ת רק אטומאת משא כדמוכח מדברי התוספות הכא ובפרק קמא דעירובין וק"ל: **ע"ב** בא"ד ועוד מה לנחש שכן טהור מכלום כו' עכ"ל לאו דוקא טהור מכלום אלא דר"ל דאפילו במגע אינו מטמא נחש בכעדשה כשרץ אלא בכזית כשאר נבילות וכן כתבו התוספות להדיא בפרק קמא דעירובין. וכן מוכח מדבריהם דלעיל דלא אימעיט אלא מטומאת משא דלא הוי בכלל היה וק"ל: **בא"ד** ויש למצוא דין לטהר את השרץ כו' שרץ ונבילה שאין לה טומאה כו' עכ"ל יש לדקדק שפתחו בשרץ וסיימו בשרץ ונבילה גם קשה הא לענין נבילה הוי חריפות של הבל ועוד קשה הא איכא למפרך מה לנבילת עוף טהור שאין לה טומאה בכעדשה תאמר בשרץ דמטמא במגע בכעדשה ונראה לומר דלא נחתו הכא לומר דלפי האמת יש למצוא דין לטהר את השרץ כו' אלא לומר דליכא למיפרך הך פירכא דפריך התלמוד ולא היא מידי דהוה אקוץ כו' וזה שפתחו בשרץ לומר לפר"ת איכא למילף ק"ו של אמת לטהר השרץ וליכא למיפרך עליה פרכת התלמוד מידי דהוה אקוץ כו' אבל הך פירכא שהקשו לפי' ר"ת דאיכא בשרץ טומאה בכעדשה במגע ודאי דאיכא נמי הכא למפרך ומה שסיימו נמי בנבילה היינו אם נאמר למילף חריפות של הבל איכא למילף נמי לטהר נבילה וליכא למפרך פרכת התלמוד מידי דהוה אקוץ כו' ודו"ק: **בד"ה** אלא רב המנונא כו' ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה כדמוכח כו' עכ"ל מההיא דריש הדר נמי הוי מצי לאתויי דאיתא התם דרב המנונא תלמיד דרב הונא הוה אלא דניחא להו לאתויי דהוה תלמיד תלמידו ועיין בתוספות בפרק מרובה וק"ל: **גמרא** וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה כו' ורופא ואומן ולבלר ומלמד כו' כצ"ל לפירש"י יהיו שנים גובין ושלשה אחרים מחלקין הרי ה' והני ד' רופא ואומן ולבלר ומלמד חד גברא הוא הרי ו' אבל מדברי הרמב"ם והרע"ב נראה לפרש בע"א דשנים הגובין הן המחלקין עם שלישי הרי ג' ורופא אומן בלא וי"ו חד הוא ולבלר ומלמד תרתי הרי ששה דבצרי להו וק"ל:

ח"א דף יז ע"א וישארו שני אנשים וגו' י"א בקלפי נשתיירו. פירש הרא"ש שלא נתקדשו בשם זקן אלא שילאו בשם חלק וכו' ואלו השנים נשתיירו בקלפי שילא להם בקלפי חלק שלא היו מאותן שנבחרו וכו' ע"ש באורך אבל מפירש"י במשנתין אינו נראה כן שכתב ונשתיירו שני פתקין שהיו כתובין בקלפי שהיו של אלדד ומידד שלא הלכו ליטול שנתיראו שלא יעלה בידם חלק עכ"ל והיינו כדאמרינן בירושלמי ודמסורגין עלו ואותן שהיו חלק עלו קודם שעלו (אלו) ב' הכתובים זקן של אלדד ומידד שנשארו ודו"ק: **וב'** הניח חלק כו'. ובירושלמי רבי נחמיה מותיב אילו כתבתני זקן שלקית אלא כך עשה נטל ע"ב פתקין וכתב עליהן זקן וב' חלק וכו' מותיב חנייא לחבריא הגע עצמך שעלו כולם זקן אמר ליה מעשה נסים היה ומסורגין עלו אמר רבי שמואל קשיתיה קומיה רבי אבהו על דעתיה דתניא אוחרי מעשה נסים על דעתיה דתניא קדמיתא אינו מעשה נסים אמר ליה מעשה נסים ומסורגין היו וכה"ג קאמר התם גבי בן לוי והוא מפורש במדרש רבה גבי בן לוי דכל אחד [שלא] שעלה בידו פיתקא בן לוי יכול לומר כיון שלא היו פתקין של בן לוי רק כ"ב אלף מה היה יכול לעלות בידו אם לא ה' סלעים אלא לכך אמר רבי נחמיה דכן עשה שנטל רע"ג בן לוי נוסף על כ"ב אלף בן לוי ועוד רע"ג ה' סלעים דהשתא אילו היה זוכה למה לא עלה בידו מאותן רע"ג בן לוי שהיה נוסף על כ"ב אלף ופריך עלה בירושלמי דלרבי נחמיה נמי הגע עצמך אם עלו כולם בן לוי גם אותן רע"ג ומי היה נותן ה' סלעים ומשני לאו מעשה נסים היה שעלו כ"ב אלף ב"ל ורע"ג ה' סלעים מסורגין ונשארו אחר כך רע"ג בן לוי בקלפי וקאמר ר' שמעון וכי לרבי יהודה לאו מעשה נסים דאי לאו מעשה נסים דאם ישארו רע"ג ה' סלעים באחרונה ודאי דיאמרו רע"ג האחרונים שעל כרחנו אנו מעלים ה' סלעים כיון שאין שם ב"ל ומשני דאמת היא דלרבי יהודה נמי מעשה נסים הוה ומסורגין עלו היינו שעלו כל ה' סלעים קודם שעלו כולן של ב"ל ומיהו קשה דא"כ מאי פריך ליה רבי נחמיה לרבי יהודה כיון דאפילו אליביה ע"כ מעשה נסים היה ובי"מ תירץ בזה דאפ"ה מלו טעני כיון דבהכרח שיעלו פתקי ה' סלעים לרע"ג מה שעלה להם אין ראיה שהם חייבים מזולתם וכו' עכ"ל ע"ש וכן תפרש לה גבי זקנים ולאיתי מי שהקשה שלא היה לו ליטול רק י"ב פתקין ולכתוב על י' מהם ששה ששה זקנים ועל ב' ה' ה' ונשיא של כל שבט ושבט יטול פתקא אחת מי שיעלה בידו פתקא של ה' לא יהיה לו רק ה' זקנים וכ"ל דלאו קושיא היא דאותן ב' שבטים שיעלה לכן ה' ה' ע"כ יגמרכו לכל אחד מהם עוד גורל אחר מי מאותן ו' שלא יהיה בכלל הזקנים שהרי מתחלה נבררו ו' לכל שבט ולאיתי מי שהקשה עוד בזה שהאחרונים יאמרו אלו היינו נוטלים בתחלה היה עולה לנו כמותם ב"ל או זקן שהם היו רובם וכל דפרים מרובא קפריש ואין מקום לקושיא זו דכמו שהיו אז הפתקין רובן ב"ל וזקן גם עתה נאמר שעתה נשארו מרובין דהיו ב"ל וזקן שהרי מסורגין עלו כמ"ש ויש עוד לשאול בזה דמה נשתנה גבי ה' סלעים שכתבן על רע"ג פתקין היה לו להניחן חלק כי הכא גבי זקנים שהניח ב' מהם חלק ויש לומר שכיון שכבר היה הקדושה בבכורות אילו היו אותן רע"ג חלק היו אומרים אלו רע"ג שאין חייבין ה' סלעים אלא שאותם שנים

דף טו ע"א רש"י בד"ה ואדם כיוצא כו' לשונו הוא סוף דבור:

דף טז ע"א גמרא עד שעלה עמוד השחר כצ"ל: **תוס'** בד"ה אין הבור כו' ולמלייה מדידיה כו' נ"ב פירוש אותן ב' כוכבים שנטל: **ע"ב** **תוס'** בד"ה ואחרי אחיתופל דבדברי הימים דבתחילה נ"ל בתחילה: **בד"ה** אחד ממונה כו' בתר שופטים ישראל קתני כו' כצ"ל: **בד"ה** אחד או ב' כו' נ"ל אחת או ב' כו' אפילו טובא איירי במקום אחד כו' כצ"ל:

דף יז ע"א גמ' על שבעים כתב זקן ושנים הניח כו' כצ"ל: **שם** אני מה אעשה לך כו' נ"ב וכך מסיים בספרי ולכך נאמר והמה בכתובים שהיו בין הכתובים זקן בתוך הקלפי ועלה בידן נייר חלק כי לא אמר והמה כתובים אלא בכתובים כ"ש אומר במתנה נשתיירו כו' עד אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם כו' ולפי זה לת"ק לא מיעטו את עצמם וכן פירש הרא"ש בפי' החומש ויותר נכון בעיני מפי' ספנים שפירש"י כאן נ"ל: רש"י בד"ה אל תקרי בנים בקמן אלא שנים כצ"ל: **תוס'** בד"ה שיודע לטהר כו' ומרבה טומאה וטהור כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' רופא ואומן ולבלר וטבח כו' ונמחק וטבח וכן מוכח ברש"י שלא גרים וכן בס"א אינו:

רש"י

ועשרים אלף בכורות נתחללו בקדושתן על ב"ל והם נשארו בקדושתן קדושת בכור ולכך נכתב עליהם ה' פלטים ודו"ק : **משה מת** וכו' על עסקי שליו כו' על עסקי גוג ומגוג וכו' . דברי ת"י דכולהו נפקי מהאי קרא מתלת במחנה דכתיב ויתנבאו במחנה ר"ל יהושע משמש במחנה ישראל אחריו ובשליו כתיב ויטוש על פני המחנה ולענין גוג ומגוג במחנה גדולה שיבא לעתיד ודו"ק : **נבואה** אחת כו' . היינו למר כדאית ליה משה מת ולמר על עסקי שליו ולמר על עסקי גוג אבל בת"י מפרש דאלדד ניבא על משה מת ומידד ניבא על שליו ושניהם נבאו על עסקי גוג כו' ע"ש : **מנלן דפסקו** כו' . מתוך שמעתין מוכח דפסיקא ליה לתלמודא דלא יספו היינו דפסקו ולא הוסיפו להתנבא עוד אבל אונקלוס תרגם ולא פסקין . ורש"י הביא בשם הספרי דלא נתנבאו אלא באותו היום עכ"ל . וה"ת לאתויי פירוש זה מתוך תלמוד ערוך שבידינו גם התלמוד הכא הכי פסיקא ליה דלא יסף לא פסק הוא אבל רש"י בחומש כתב דיש לפרשו גם כן מלשון לא אוסיף וע"ש גם בפי' הרמב"ן ודו"ק: **והם כלים** כו'. פירשו בתוס' נבואתן כו' ואין זה סברא שהאמין יהושע דנבואתם אמת ויאמר לכלות נבואתם ואולי דבריהם נראה דיהושע חשב שמתוך גאוה עושין עצמן כנביאים ושיהיו במעלות משה כדלקמן מכלל שבעים זקנים וא"ל הטל עליהם צרכי צבור לעשות רצונם שיהיו מכלל הזקנים במשא את העם עמך והם כלים מאליהם שיראו העולם שאין בהם נבואה וק"ל : **מתנבאים** וכו' . באלדד ומידד נמי מעיקרא כתיב ויתנבאו במחנה שאותה הנבואה היתה לפי שעה אבל שוב דכל הנביאים פסקו אמר שהם היו מתנבאים והולכין ועל זה אמר ויגד למשה וגו' דלאו אורח ארעא הוא שיהיו מתנבאים והולכים כמו משה ובזה יש ליישב בשינוי המקראות דגבי כל הנביאים כתיב ויאצל מן הרוח אשר עליו שלא היה להם רק אצילות ממשה להיות אתו במשא העם ולא היה להם שום קנאה ליהושע בשביל משה שנבואתם לא היה רק מאצילות רוחו של משה ולכך לא נתנבאו רק לפי שעה אבל באלדד ומידד כתיב ותנח עליהם הרוח מאתו ית' ב"ה מדלא כתיב ותנח רוחו עליהם לפי שזכו שיהיו מתנבאים והולכים כמו משה שהיה נבואתו מאתו יתברך ברוך הוא ועד"ז נתקנא יהושע בהם שעושין עצמן כמו משה והשיב משה המקנא אתה לי כמ"ש ה"ל (ר"ל) ע"פ מה שאמרו בפרק חלק דאין אדם מתקנא בתלמידו ויליף לה מיהושע וז"ש המקנא אתה לי ושים לי קנאה כך שהרי אתה תלמידי כמ"ש בענין משרת משה מבחוריו ומי יתן כל עם ה' נביאים כמותי שיהיו מתנבאים והולכים כמו שעשו אלדד ומידד כי יתן ה' את רוחו עליהם ולא רוחי שיהיו חשובים כמותי לא הייתי מתקנא בהם דמכל מקום כולם תלמידי ואין אדם מתקנא בתלמידיו וק"ל : **ויודעין** בע' לשון שלא תהא כו' . וכן היה בנימוסי מלכות מצרים שאמרו פרק אלו נאמרין שאמר פרעה על יוסף גנוני מלכות אני רואה בו דהיינו שהיה בעל קומה ובעל חכמה כו' וא"ל א"כ יהיה יודע בע' לשון בא גבריאל ולמדו ע' לשון כו' והוא ענין הויכוח בשינוי מקראות יוסף עם אחיו שא"ל שלוחו של יוסף הלא זה אשר ישתה אדוני בו והוא נחש ינחש שהוא מבואר כדאמרינן פרק ד"מ כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו וז"ש דאדוני שהוא מלך והוא מותר בניחוש שהוא מנחש בו כנגד המנחשים הבוטחים להנצל בו מידי דינו אבל אתם הרעותם וגו' ויש ברעה הזאת משמעות הגניבה שגנבתם הגביע הזה לעשות בו ניחוש ובן נח כמותכם שאינו מלך מוזהר עליו ואזהרתן זו היא מיתתן ועל כן אמרו אשר ימצא מעבדיך ומת כדין מנחש וגם אנחנו וגו' כדין חברי גנבים ואמר להם כדבריכם כן הוא וגו' כלומר כדברי תורה ודין שלכם כן הוא שאין המנחש חייב מיתה ואשר ימצא אתו יהיה לי היינו לעלמי עבד כדין גנב שאני שומר לביתו ואני חייב לשלם לאדוני הגביע וכדאמרינן פרק המפקיד דהשומר קונה הכפל כשמצא הגניבה ואף שאפשר לשלם גניבה אחרת הנה זה הגביע שהוא גדול הערך שהוא מנחש בו נגד מנחשים א"א לשלם לו הכפל ויהיה לי עבד ואתם שתתרצו להיות עבדים לאדוני לא ידעתי על מה ואתם תעשו עצמכם נקיים כענין שנאמר והייתם נקיים מה' וגו' ולזה כשבאו אל יוסף א"ל כי נחש ינחש איש אשר כמוני שהותר לי בו שאני מלך יושב על כסא משפט ומה זה אשר אתם עשיתם לגנוב ולנחש ויאמר יהודה וגו' בא בתחלה וגם עתה להתרצות להיות גם הם לו לעבדים לפי מה שאמרו במדרשות שכבר הרגישו קצת והיו מסתפקים בו שהוא יוסף וחשבו כי כל עלילות עליהם הוא כדי למשול עליהם לקיים חלומותיו ולכך נתרצו בזה לראות באם יתרצה גם יוסף ועל כן אמרו הננו עבדים לאדוני גם אשר נמצא הגביע בידו יהיה לך עבד ולא לעבד לאשר על ביתך כמ"ש אשר על ביתו יהיה לי עבד אבל יוסף הבין הדבר ואמר חלילה לי וגו' הנה בזאת אמלא שאלתך אשר נמצא הגביע בידו יהיה לי עבד דשומר שעדיין לא שילם לא מקני ליה כפילא כדאמרינן בפרק המפקיד אבל אתם עלו לשלום ויאמר בי אדוני כי הדבר תלוי שאי אפשר לי לעלות לשלום כדמסיים בענין כי עבדך וגו' ואמר ידבר נא עבדך וגו' לפי שעד כאן דבר עמו על ידי מליץ כמ"ש כי המליץ בינותם ועל כן אמר יהודה עתה שבאת בדין עמנו ידבר נא עבדך דבר באזני אדוני שלא תשמע עוד מפי המליץ ומתורגמן ולא מלשון עתה ומעם הענין כי המתורגמן לעולם אי אפשר לדבר ולהמליץ כל דבר הצריך שאמר ליה הבעל דין וזה שדקדק לומר ידבר נא עבדך דבר וגו' כדאמרי' בפרק מרובה דבר ולא חצי דבר שעל ידי תורגמן לא תשמע רק חצי דבר ידבר נא עבדך דבר שלם באזני אדני ואל תאמר שצריך אתה לתורגמן לפי שלא תבין לשוני כי הנה כמוך כפרעה כמו שלא נתמנה פרעה למלך רק אחר שיודע שבעים לשון כמו שכתוב בנימוסי מצרים כן אתה לא מינו לך מושל עליהם רק אחר שידעת שבעים לשון כדי שלא תשמע בדין מפי המתורגמן כמו שאמרו בפרק אלו נאמרים וק"ל : **לטהר השרץ** כו' . ענינו שאין מושיבין בסנהדרין אלא שיוכל ללמוד זכות לחייב וזה שרמז היודע בדבר שודאי טמא כגון שרץ למצוא לו זכות לטהרו ועיין בזה בחידושי הלכות :

ע"ב כל עיר שאין בה שנים לדבר וכו' . יש לפרש למאי דאמרינן בר"פ דאיכא מ"ד תרתי אלהים כתיבי בפרשה ואיכא למ"ד תלתא אלהים כתיבי ואלהים משמע מומחה ע"ד והייתם כאלהים בחכמה דהיינו כמלאכים שנקראו אלהים שיודעים בשבעים לשון כמ"ש בפרק אלו נאמרים דבא גבריאל ולמדו שבעים לשון ולזה בעינן לכל הפחות בסנהדרין של כ"ג שיהיו כאלהים למר כדאית ליה תרתי אלהים סגי מן התורה ושלישית אין למעלה הימנו דהיינו יותר ממה שנאמר בתורה ולמר כדאית ליה דבעי שלשה אלהים מדאורייתא ורביעית אין למעלה הימנה יתר על מה שנאמר בתורה ודו"ק : **וקופה** נגבית בב' ומתחלקת בג' כו' . עיין בחידושי הלכות :

דף יח תוס' בד"ה נמצאו דייני ישראל כו' וי"מ דבכל הני שרים כו' וי"מ דחשבון השררות קחשיב כו' עכ"ל עיין בכל זה פירוש הרא"ש לדבריהם וק"ל :

סליק פרק דיני ממונות

כהן גדול פרק שני

תוספות בד"ה כ"ג דן וכו' דס"ד דמתוך גדולתו כו' ודן קתני אגב דנין כו' עכ"ל מפירוש מהרש"ל כלומר דה"ק כשם שכ"ג דן לאחרים כך אחרים דנין נמי אותו ולאו משום איידי כו' עכ"ל ע"ש ודבר תמוה פירש בדברי התוס' דאם זאת היתה כאן כוונת הרב מטריוו"ש א"כ מה באו התוס' לדחות פירושו וכתבו תדע דהכי פשיטא ליה כו' ואגב דנין אותו תני דן כו' דהא הכא לאו משום איידי קאמר ואולי שהכריחו לפרש כן ממה שכתב הרב מטריוו"ש לחד תירוצא ועוד אגב דתני כ"ג דן ודנין תנא גבי כו' דפסיקא ליה דאיצטריך למתני דן ודנין בכ"ג טפי מבמלך היינו משום דהכי קאמר כשם שכ"ג דן כו' וכמו שכתב מהרש"ל ואינו כן דודאי אם נאמר דן אגב דנין ה"נ נימא דנין אגב דן ולא דן אגב לא דנין כדמוכח מדברי התוספות שכתבו לקמן תדע כו' אלא נראה מאי דפסיקא ליה דתני שפיר דן ודנין בכ"ג היינו משום דדן הוא עיקר מילתיה לאשמועינן דלא נימא דלא דנין ומתוך דאין דנין הוא אינו דן משום התקוששו כו' ומדקתני דן שמעינן שפיר נמי דדנין אותו ולא קתני דנין אותו אלא איידי דקא בעי למתני מלך כו' כדמשני תלמודא מיהו גם לפי' הרב מטריוו"ש הא דמשני מעיקרא דנין אותו אצטריכא ליה ולא הסיק אדעתיה דקתני דנין משום איידי דסיפא גבי מלך אלא דעיקר מילתיה אשמועינן דנין ולא קתני דן אלא משום אגב דקתני דנין ומזה כתבו התוספות תדע כו' דתלמודא הוה סבר הכי מעיקרא אף לפי' הרב מטריוו"ש כיון דאיכא שום חדוש בדנין שפיר קתני דן אגב דנין וא"כ היאך בעי שוב לומר דאכתי הוה פריך ליתני דן לבד כו' כמ"ש הרב מטריוו"ש דהא כיון דאיכא שום חידוש בדן שפיר קתני דנין אגב ומה שהכריח את הרב מטריוו"ש לומר דאכתי הוה פריך ליה ליתני דן לבד כו' היינו משום קושיא דאמאי לא משני דהוה ס"ד אי לא תני שום דבר דאין דנין ומתוך דאין דנין אינו דן הא לאו קושיא היא דאדרבה מסברא אית לן למימר דדן משום חשיבותו וכיון דדן איהו נמי דיינינן ליה וזהו הנראה לנו ברור בדברי התוס' בלי גמגום ופקפוק ודו"ק : **ע"ב** בד"ה מעיד והא כו' דמלך לא מעיד דמיירי אפי' בממונא דאי כו' עכ"ל כל"ל דמלך לא מעיד איירי דוקא בממונא ודומיא דהכי בכ"ג מעיד נמי בממונא ושכתבו בין באיסורא כו' היינו דודאי באיסורא נמי מעיד דמכ"ש הוא ואפי' מלך מעיד בו והגהת מהרש"ל בזה אינה מבוררת לנו וק"ל :

בד"ה והא אין מושיבין כו' ועוד מאי קמ"ל מתני' היא כו' עכ"ל ק"ק דהא טובא שמעינן מהך דאין מושיבין כו' דאפילו מלכי בית דוד אין מושיבין בד"כ משום לא תענה על רב כמ"ש התוס' לקמן דממתני' לא שמעינן אלא מלכי ישראל משום מעשה דינאי כדאמרינן לקמן וק"ל :

ח"א דף יח ע"ב הנך ג' רועי בקר כו' א"א אם בכיר כו' . מייתי מג' רועי בקר שכל ג' הנפשות שהם טבעית חיונית נפשית הם מרגישים בעת אדר שהשלגה והחום שולטים בו ולזה הביא דחד רועה אמר אם בכיר ולקיש כחדא יינק כו' הוא כח טבעי הצומח וחד אמר אם תור בנפר תלג כו' הוא כח הבהמה וח"א אם קידום כו' יפח בלועך כו' כח האדם הנפשי אשר בו נשמת רוח חיים וק"ל :

דף יט ע"ב תוס' בד"ה מלוה שאני וכה"ג לא משני כו' דמשני פרשת דרכים הוי כו' עכ"ל יש לדקדק ומאי קושיא דאימא דניחא ליה לשנויי התם פרשת דרכים שאני אליבא דכ"ע אפילו לרבנן דפליגי הכא אר' יהודה וס"ל דלא חולץ כו' ולא מייבם ולית להו מלוה שאני והתוספות בס"פ אלו נאמרין יותר נכונים בזה דמשני התם מלוה שאני אליבא דכ"ע והכא קשיא להו שפיר שמאי משני התם פרשת דרכים הואי ולא משני נמי מלוה שאני לכ"ע והא דלא תקשי להו אהך דהכא דלית להו לרבנן מלוה שאני והתם בפרק אלו נאמרין משני לכ"ע מלוה שאני דיש לומר דהתם מלוה דכבוד תורה שאני אבל שאר מלות לא ועי"ל דס"ל ההיא מתני' דס"פ אלו נאמרין דשבחוהו חכמים ומשום דמלוה שאני כר' יהודה דהכא אתיא ולהכי קשיא להו שפיר התם כיון דסתמא דמתניתין כר"י אזלא דמלוה שאני והלכתא כוותיה ה"ל לשנויי נמי התם הכי ודו"ק :

ח"א דף יט ע"א יבוא בעל השור כו' . הא דלא שדריה לגו ומחרריה אפשר שהיה חביב העבד בעיניו והיה קשה בעיניו להמיתו ובתחלה שדריה לקמייהו שסמך עלמו שלא ידונו אותו מאימת המלך כיון שהוא עבד המלך כדאמרינן בעלמא וכן נראה מדברי יוסיפון שזה העבד הרוצח היה הורדוס והמלך היה חפץ להצילו וק"ל : **אלא** לפני מי שאמר והיה העולם כו' . כמ"ש אלהים נצב בעדת אל וא"ל בהאי לישנא לפני מי שאמר והיה העולם כו' ע"פ מ"ש שהעולם קיים על הדין כו' ואמר שהקב"ה אמר והיה העולם רוצה שיהיה הדיין הצדיק מקיימו וע"כ הדין זה לפניו הוא ועיין בכיוצא בזה פרק תולין וק"ל : **ע"ב בעלי** מחשבות כו' . ר"ל שאתם עושין עצמכם כאילו בעלי מחשבות אחרות אתם שדרך בעל מחשבה אחרת לשום פניו בקרקע יבא בעל מחשבות הקב"ה שהוא יודע מחשבות לבו של אדם שאין להם מחשבה אחרת רק מפני היראה אתם עושים כן ויפרע כו' וק"ל : **מלוה** אית לך גבאי כו' . ולרבי יוסי שהיו קידושי מירב קידושין גמורים אינו דומה דס"ל דהמקדש במלוה מקודשת דמשמע בכולה סוגיין דפשיטא להו דקי"ל המקדש במלוה אינה מקודשת גם לא שייך למימר הכא בשכר שאעשה עמך דאיכא למ"ד בפרק הגוזל קמא דמקודשת היינו בעושה לה שירים ונזמים דכיון דאין לשכירות אלא לבסוף כי מהדר לה מקודשת כפירש"י התם משא"כ הכא דלאו מידי קמהדר לה וי"ל דסבירא ליה דהיה מקדשה בהנאת מחילת מלוה כדאמרינן בפרק קמא דקידושין דאפילו באלוות לה זמן מקודשת כדאמרינן התם ובהכי יתיישב לי מה שהקשו המפרשים כיון דיעקב קיים כל התורה למה נשא ב' אחיות דהוא דבר שעתידה תורה לאסור דיש לומר כי א"א היה לו ליעקב לינצל מאיסור ב' אחיות שעתידה תורה ליאסר כי באמת רחל נתקדשה לו מן הדין בשכר שבע שנים כמ"ש הבה לי אשתי דהיינו שנתקדשה לו בשכר והיא אשתי בשכר ז' שנים דאע"ג דהמקדש במלוה אינה מקודשת בשכר הנאת מחילת מלוה מקודשת כדאמרינן פרק קמא דקידושין אך כיון שעדיין אז באמת לבני נח לא נאסרו ב' אחיות הרי גם לאה נתקדשה לו בביאה ולא ה"ע קדושי לאה קדושי טעות דיעקב ודאי לא היה עושה בעילתו בעילת זנות והשתא אף אם היה מגרש אחת מהם לא היה יכול לקיים דבר שעתידה תורה לאסור ומן התורה איזה מהן שגירש הוה ליה השניה אחות גרושתו כיון דבאמת שניהם היו מקודשות לו ושניהם ודאי לא היה אפשר לו לגרש ודו"ק : **האי** תנה את אשתי וגו' אף קידושי כו' . ודקאמר את אשתי את מיכל לאו לדיוקא ולא מירב אשתי אלא שתלה בכ"מ מירב במיכל כמו שמיכל אשתי כך מירב אשתי ואת ה' בני מיכל אשר ילדה וגו' הכי נמי מפורש דמירב שילדה אותן לעדריאל בעבירה ילדה אותן כאילו ילדה אותן מיכל דהוי ודאי בעבירה כדכתיב מיכל אשתי וקדושי עבירה דקאמר גבי מיכל נמי לאו דוקא דמה עבירה שייך בקידושין כיון שלא נשאה כדלקמן שפלטו אל אלא דקאמר קדושי עבירה אילו נשאה על ידי קידושין הללו ודו"ק : **ללמדך** שכל המגדל יתום בתוך כו' . לאו דוקא יתום דכל הנהו דמייתי לאו יתומים היו א"נ יתומים היו דעובד הנולד לרות היה יתום מאב כדאיתא במדרש שמת בועז מיד ועל כן ותקח נעמי את הילד וגו' ותהי לו לאומנת ותקראנה לו השכנות שראו דבר זה שנעמי מגדלו ואמרו יולד בן לנעמי ותקראנה שמו עובד וגו' אפשר שזה היה גם במשפחתה של נעמי וכן בבתיה שגידלה למשה שהיה משה כמו יתום מאב ואם שלא יכלו לגלות כי הוא בנם וכן ביוסף שהוא כלכל את אחיו גם לאחר מיתת יעקב אביהם וק"ל : **ואשתו** היהודיה וגו' ואלה בני בתיה וגו' . עיין פירש"י וכולה מפורש פ"ק דמגילה ע"ש : **המלמד** בן חבירו תורה כו' כאילו ילדו כו' . יבואר פרק חלק באגדות ע"ש : **אל בית יעקב** וגו' . קשה מה ענין הפדיון ורש"י בפי' ישעיה פירשו לענין מטתו שלימה ואין ענינו לפדיון שלא הוזכר בו רק אברהם גם קשה לשון ולא עתה וגו' גם קשה כפל הענין בשינוי לשון לא יבוש מאביו ולא יחוור מאבי אביו ויש לפרש בזה מעיקר לרגשיו של יעקב לרותיו מלבן ועשו והם בעלמם לער גידול בניו שהולרך מלרותיו של עשו לברוח לבית לבן בעוני גדול ולעבוד שם כ' שנים בבנותיו של לבן כדי להעמיד תולדות ולגדלם בביתו וכמה הרפתקי דעדו לו מלבן עד שנולד לו בנו יוסף שהוא שטנו של עשו כדאמרינן פרק ח"ה שעי"כ אז נתן דעתו לחזור לבית אביו ורדף אחריו לבן ובקש לעקור הכל ובאותו דרך חזרה לו לרתו של עשו כמ"ש שהיה ירא והכני אם וגו' וז"ש לא עתה יבוש יעקב מלרותיו של עשו אחיו שבא לו מאביו ע"י שהיה אוהב לעשו ורלה לתת לו הברכות עד שהולרך יעקב לשגיע אליו הברכות במרמה שמזה נשטם מאחיו עשו ואמר ולא עתה פניו יחוורו מאבי אביו כי לרות לבן באו לו על שהוטל עליו להעמיד תולדות ולרבות שבטים תחת אברהם וזה שפדאו כפירש"י הכא וזה שסיים לומר יבוש בעשו ולא יחוור בלבן ע"ד שאמרו בבושה דאזיל סומקא ואתי חיורא וז"ש בתחלה לרתו ובושה שהיה לו מעשו שהוא אזילת סומקא ע"ש שמו אדום וסוף הבושה שהוא אחוור אפי שהוא לרות ובושה שהיה לו מלבן מל' הלבנת פנים ודקדק לומר ולא עתה ע"ש לידתו של יוסף כמ"ש ברבה ואמר עד עתה וגו' שעדיין לא נולד שטנו של אותו איש וכו' וק"ל : **וילך** אתה אישה וכו' . הא דלא פריך הכי בפשיטות לעיל לכ"ע בין לר"י בין לריב"ק דקידושי מיכל הוו קידושין והכתיב וילך אתה אישה די"ל דפלטי הוה ס"ל כשאול דמלוה ופרוטה דעתיה אמלוה ומ"ה נשאה לאשה ממש אבל לר"י שפלטו אל מן העבירה ופלטי נמי הוה חש להא דדוד דמלוה ופרוטה דעתיה אפרוטה ולא נשאה פלטי מעולם פריך שפיר אמאי קרי ליה אישה ותשני שנעשה לה כאישה ר"ל לפי דעת שאול דדעתיה אמלוה ורש"י פירש בע"א : **ענותנותו** של בועז כו' . יש לדקדק במאמר הזה דר' יוחנן עשה ג' חלוקות ומעלות זו מזו ביוסף ובועז ופלטי ובקרא לבות בנות עשו גו' דמייתי ר"י גופיה בשוה יוסף ובועז גם למה דימה אותן במעלותן לנקבות ומה ענין שינוי לשון הג' חלוקות שקר החן וגו' וכן לפי דרש ד"א שקר החן זה דורו של משה כו' מה ענין זה לזה גם קשה אם היה מעשה בועז גדול משל יוסף מפני שהיתה רות פנויה ועמו במטה כפירש"י וא"כ מגד זה מעשה של בועז יותר גדול ממעשה פלטי הוא מבואר שאמר כאן מעלות ומדרגות במעשים איזו יותר גדולים ועד"ז אמרו בפ"ז דסוטה

חכמת

רש"י בד"ה והא שלחו כו' מוליא אני מכלל רבינו בפ' אחד דיני ממונות אלמא כו' כצ"ל : **בד"ה** עשרה דברים ב"ד מכין [וכו'] והגבאין מתלקין להן כו' נמחק והגבאין מחלקין להן ומוגה במקומו ונגבת בשנים ומחלקין בשלשה כצ"ל נ"ל :

דף יח ע"א תוס' בד"ה נמצאו כו' וכי הדר מפקת הני כו' כצ"ל :

כהן גדול פרק שני

תוס' בד"ה כ"ג כו' ודן קתני אגב דנין · נ"ב נ"ל דס"פ כלומר ה"ק כשם שכ"ג דן לאחרים כך אחרים דנין נמי אותו ולאו משום איידי ודו"ק מש"ה הכא גבי מלך אין שייך לומר דתני לא דן אגב אין דנין דאינו מתיישב לפי מ"ש ודו"ק (עיין במהרש"א) : **ע"ב רש"י** בד"ה הרי שהיה כו' לא היה מחזירה

שלמה

הס"ד : **בד"ה** אם קידוש כו' דין אדר ואם לאו הד"א : **תוס'** בד"ה מעיד כו' דמיירי אפילו בממונא כו' אי נמי דוקא בממונא איירי מתני' מדקתני דמלך לא מעיד כו' דאי באיסורא כו' כצ"ל . וג"ב נ"ל (עיין במהרש"א) :

דף יט ע"א גמ' ואמר רמי בר אבא כו' שאילת את ר' ישמעאל בבית עלמין דהוגל כצ"ל · וג"ב י"מ שהוא מקום וכן בפ' חלק גבי כי אתו לעלמין אמר בעלמין (דף נ"ד) ולפ"ז גרסי' מבי עלמין אבל לישנא דהוגל לא מתיישב · ואני שמעתי בית שמטהרים בו המתים סמוך לקברות שנקרא בית עולמים ושם שואלים ומדברים בענין ניחומים של אבל כו' וק"ל : **רש"י** בד"ה וש"מ כו' ועוכר מדקתני כו' הד"א : **תוס'** בד"ה היינו סגן כו' ובברייתא קאמר כצ"ל : **בד"ה** וש"מ כו' וברייתא קתני כצ"ל :

ע"ב גמ' אזל יהבה לעדריאל המחולתי דכתיב כו' בת שאול לדוד וגו' כו' מיכל בת שאול אמר לך ר' יהושע

יפי

[illegible]

בתורה מתוך הדחק נוסף על דורו של חזקיה והיו אז לומדים התורה לשם שמים ולא היו מתגאים וז"ש שהיו ו' תלמידים מתכסין כו' עפמש"כ פרק המוכר פירות כל המתגאה בטליתו של ת"ח ואינו ת"ח אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה דהיינו טליתו של ת"ח שהוא גדול מטלית אחר כדאמרינן בפרק ח"ה כיצד טלית של ת"ח כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפח ולגיעות יתירה הוא וגסות הרוח הוא למי שאינו ת"ח ואמר שבדורו של ר"י ב"ר אילעאי היו ו' תלמידים מתכסין בטלית אחד של ת"ח ולא היו מתגאין כלל בטליתות גדולים אך היו עושין ו' טליתות קטנים מטלית א' של ת"ח וק"ל :

דף כ תוס' בד"ה שתי שנים כו' היינו לפי שנלטרע כדאמרינן בחלק והא דלא חשיב חלי שנה זאת בחשבון ביטול מלכות ישראל בחלק היינו לפי כו' עכ"ל כצ"ל ואהך דסדר עולם שהביאו רש"י נמלאת מלכות ישראל בטל ה' שנים כו' קשיא להו והא דלא חשיב חלי שנה זאת כו' בין לפ"ה בין לפירוש התוספות אבל בפרק חלק לא הוזכר אלא דנלטרע חלי שנה ולא הוזכר שם כמה היה ביטול מלכות ישראל וק"ל : **ע"ב** בפירש"י בד"ה ה"ג רבי יהודה אומר כו' ול"ג לירא"ם ולבהלם כו' עכ"ל והיא גירסת הילקוט דבדברי רבי יהודה גרים לירא"ם ולבהלם וגרים נמי ורבי נחמיה אומר כו' אלא כדי לאיים ואחר כך גרים רבי נהוראי אומר כו' ורש"י דחה גירסא זו בשתים דע"כ רבי יהודה לית ליה לירא"ם ולבהלם אלא כדי לאיים כו' וע"כ דל"ג הכא כלל רבי נחמיה מדקתני רבי נהוראי אומר כו' ורבי נהוראי היינו רבי נחמיה והביא לו ראיה מהתוספתא דאיתא התם ר' יהודה אומר כדי לאיים ובתר הכי קתני רבי נהוראי ולא קתני התם כלל ר' נחמיה וק"ל :

ח"א דף כ ע"א מקום שנהגו נשים לצאת כו'. בירושלמי מפורש מ"ד נשים תחלה שהן גרמו מיתה לעולם ומ"ד האנשים תחלה מפני כבוד בנות ישראל שלא יהו מביטין בהן ע"כ : **כתיב** להכות וקרינן להברות כו'. בשום ספר לא מלינו כתוב להכרית בכ"ף ועיין ברד"ק : **שהיה** לו למחות בשאול כו'. פירש"י בהריגת נוב עיר הכהנים עכ"ל אבל קשה לפירושו דאמרינן ס"פ כ"ה בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג ולפי פירושו אתיא הך דרשה דהתם דלא כמאן מהני אמוראי דהכא וע"כ נראה לפרש דהיינו הך דהכא דקאמר דלא מיחה היינו מבור ומסירה שהיה לו למחות בשאול ולומר לו כמה לדיק הוא שלא הרגך ולא מיחה כו' כפירוש רש"י שם וק"ל : **בפירש"י** בד"ה מכדי מחוי כו'. לא נהגת בעלמך כאדם חשוב כו' עכ"ל יש לפרשו ג"כ בלשון בתמיה וכי לא ניהגת עלמך כאדם כו' אבל מ"ש טוב אלא בכל כחך גלית כו' לא יתפרש וע"כ נראה שיש בכאן היפוך דברים וכצ"ל לא ניהגת בעלמך אלא כאדם חשוב ובכל כחך כו' ודו"ק : **שם** בד"ה שתי שנים כו' עיין בחדושי הלכות : **ע"ב כל** האמור בפ' המלך כו' מה שיש לדקדק בפרש"י בגרסות דמעתין עיין בחדושי הלכות : **וכן** היה ר"י אומר שלש מלות כו'. ר"ל וכן היה ר"י אומר כרבי יוסי דיפה כוונו לבקש להם מלך ולאפוקי מר' נהוראי שלא נלטוו ישראל כלל על כך מיהו קלת דחוק בפירש"י דלא נאמרה פרשה זו דקאמר רבי נהוראי היינו פרשת התורה שום תשים וגו' דלא הוי כעין לא נאמרה פרשה זו דקאמרי ר' יוסי ורבי יהודה דהיינו פרש' המלך בס' שמואל ולולא פירש"י היה נראה לומר דלרבי נהוראי נמי דקאמר דלא נאמרה פרשה זו כו' אפרשת המלך קאמר דלא נאמרה אלא כנגד תרעומתן נגד שמואל שאמרו שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגוים דלא ה"ל לבקש מלך בשביל כך אלא כמ"ש בתורה ואמרת אשימה עלי מלך וגו' שלא הזכיר שם דמשום שיהיה שופט אותם ישימו עליהם מלך דבלאו מלך נמי יוכל למנות עליהם שופטים כמו שהיה שמואל שופט אותן בדין תורה ולא מלך הפורץ גדר לפעמים לדון בדת הנימוסית כמו שכתוב ככל הגוים ועלה קאמר רבי אליעזר דזקנים שבדור שאלו כהוגן שלא אמרו אלא תנה מלך לשפטנו דיש לפרשו בדין תורה אבל ע"ה קלקלו שאמרו ככל הגוים ושפטנו מלכנו דהיינו בדת נימוסית וקרא דקאמר וירע הדבר בעיני שמואל כאשר אמרו תנה לנו מלך לשפטנו וגו' יש לסרס המקרא וירע הדבר בעיני שמואל אקרא דלעיל מיניה שאמרו מלך לשפטנו ככל הגוים דהיינו ע"ה שקלקלו אך כאשר אמרו הזקנים תנה לנו מלך לשפטנו ולא הזכירו ככל הגוים ויתפלל שמואל עליהם אל ה'. ובתוס' שלפנינו הוסיף בדברי ר"י אומר ג' מלות נלטוו כו' אם כן למה נענשו בימי שמואל אלא לפי שהקדימו על ידן ויש לפרש נמי דהכי קאמר לפי שהקדימו על ידן ובשבילן לשפטנו ככל הגוים ולא היה להם לבקש רק משום מלות הש"י עליהן בכניסתן לארץ וכדי להכרית אחר כך זרעו של עמלק ואחר כך לבנות להשם יתברך בית הבחירה ויותר נראה להגיה לפי שהקדימו על ידו ור"ל לפי שהקדימו לבקש הדבר על ידי שמואל שהיה שופט אותם וכאלו בו מאסו וכמ"ש וירע הדבר בעיני שמואל וגו' ויאמר ה' אל שמואל וגו' כי לא אותך מאסו כי אותי וגו' ודו"ק : **ואין** כסא אלא מלך שנא' וישב שלמה וגו' כמה קראי כתיב בהו כסא המורה על המלכות ולא היו לריכין ראיה לזה אלא דהכי קאמר ואין כסא הנזכר על מלכות שמים כי יד על כס יה אלא מלך ישראל כדכתיב וישב שלמה על כסא ה' למלך שאז היה הכסא והשם שלם אחר שהניח ה' לדוד מסביב כמו שהביא בענין דהיינו אחר שהכרית זרעו של עמלק שנעשה הכסא והשם שלם כמ"ש בו על כסא ה' וגו' והא דמשמע להו והיה בהניח ה' לכם מכל אויביכם וגו' וקרא דדוד וה' הניח לו מסביב וגו' דהיינו מלחמה בעמלק והכרתת זרעו משום דהאי לישנא גופיה כתיב ביה והיה בהניח ה' אלהיך לך מכל אויביך מסביב וגו' תמחה את זכר עמלק ויש לדקדק דהיכן מלינו בדוד שהכרית זרעו של עמלק ואפשר דהיינו דכתיב ביואב עד הכרית כל זכר באדום דהיינו בעמלק כדמוכח הסוגיא דפרק לא יתפסור דא"ל דוד מ"ע עבדת הכי אמר ליה דכתיב את זכר עמלק וגו' אמר ליה והאנן זכר קרינן כו'. ומה שיש לדקדק בזה תמצא בחדושינו שם וקל : **ואחד** אמר תפסח ועזה כו'. וע"כ דלאו כמשמעו קאמר דהא רודה בכל עבר הנהר כתיב דהוי שפי אלא דהכי קאמר דכשם שמלך על תפסח כו' והא דנקט לה קרא בכה"ג כשם שמלך כו' ולא הוזכר ב' מקומות שהיה אחד בסוף עולם מלד זה והב' מלד אחר בסוף עולם י"ל דנקט אלו ב' מקומות שהיו מפורסמים ממשלתו עליהם. ועי"ל דבשני מקומות בשני קלות העולם לא נכלל ביה רק האורך של עולם ולא הרוחב של עולם וכן יש לפרש גבי מהודו ועד כוש בפ"ק דמגילה ודו"ק : **לא** מלך אלא על ישראל שנא' אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו' ולבסוף כו' שנאמר דברי קהלת בן דוד וגו' ואין מוקדם ומאוחר במקראות דהאי קרא דברי קהלת וגו' לקמיה כתיב וק"ל : **ולבסוף** על מטתו כו'. משמע שלא היה מושל אז רק על מטתו שנטרד ממלכותו וא"כ סיפא דקרא ששים גבורים סביב וגו' לא יתפרש שפיר אבל בפרק מי שאחזו מפורש דהאי קרא הנה מטתו שלשלמה וגו' בתר דהדר למלכותו כתיב ומחמת ביעתותא דאשמדאי הולרך לס' גבורים סביב לה וגו'. ואפשר דהתם היינו למ"ד דהדר למלכותו דמייתי ליה נמי התם אבל הכא הולרך למימר הכי למ"ד דלא חזר למלכותו קודם שנטרד לגמרי נאמר האי קרא אף שנטרד מכסאו לא נטרד עדיין ממטתו וכל הלריך למטתו משום ביעתותא דהיינו ששים גבורים עד א"כ שנטרד לגמרי שאמר וזה היה חלקי וגו' : **ח"א** מקלו דדרך הכתוב לומר כן על מי שיש לו דבר מועט כמ"ש יעקב במקלי עברתי את הירדן הזה ועתה וגו' ומ"ד גונדו כו'. דודאי יעקב לא היה לו טלית ובגד תפארת לפי שלקח ממנו אליפז כל אשר לו כמ"ש בענין שבקש יעקב על הדבר ונתן לי לחם לאכול ובגד וגו' אבל שלמה כשנטרד ממלכותו ע"י אשמדאי ודאי בבגדיו נטרד ושפיר קאמר אז על טליתו שנשאר עליו וזה היה חלקי וגו' וק"ל:

דף כא תוספות בד"ה דאי ס"ד כו' דתמר לא היתה בת דוד שאמה כבר כו' עכ"ל ולפי הדמיון שחשבו שהיא בת דוד קראה בכתוב אחותו ואמנון נקרא אחיה וק"ל :

ח"א דף כא ע"א והא הואי מיכל כו'. אין לפרש דהאי דקאמר לא ירבה לו נשים פריך והא הואי מיכל דומיא דפריך בתר הכי והכתיב ויקח דוד עוד נשים וגו' דהא ודאי באשה אחת במיכל ידע המקשה נמי למימר דלמילויי י"ח הוא אלא דלקמן גבי ויקח דוד עוד פילגשים ונשים פריך ליה דמשמע פילגשים ונשים הרבה הוו ולא אסיק אדעתיה למימר דלא הוו רק למילויי אלא דנראה לפרש דאגופא דקרא פריך הכא דחשיב דשש נשים הוו ליה בחברון והא הואי נמי מיכל דבאתה אליו כבר בחברון קודם שבא לירושלים ובהכי ניחא דלא פריך ליה מבת שבע דודאי אסיק אדעתיה בה דלמלואי י"ח הוה ולא חשיב לה בחברון דלא נשאה עד שבא לירושלים וק"ל : **שקלתה** מיכל למטרפסה וכו'. בלאו הכי מגופה דקרא נמי מוכח דלאו ביום מותה נולד יתרעם לעגלה דיום מותה אחר שהיה דוד בירושלים הוה ויתרעם נולד כבר בחברון אלא להחזיק הקושיא פריך מהא דשקלה מיכל למטרפסה משמע דנענשה בהאי עלמא מאותו מעשה ולא נולד לה ולד בהאי עלמא מאותו מעשה אף ביום מותה ודו"ק : **ד'** מאות ילדים היו לו לדוד כו'. יבואר פרק חלק : **תמר** בת יפת תואר כו'. פירשו בתוספות למאן דאמר דאף ביאה ראשונה אסור במלחמה לא היתה תמר בת דוד שאמה היתה כבר מעוברת כו' ע"ש לא ניחא להו לפרש שכבר הולידה אמה את תמר קודם שבאתה למלחמה דא"כ לא מקרי לה בנות מלכים דכיון שנולדה כבר לא גידלה בחיקו של דוד וק"ל ע"ש ואי ס"ד בת נישואין הוה אחתי' מי כו' עיין בחדושי הלכות : **ויונדב** איש חכם וגו' איש חכם לרשעה כו'. מלת חכם נאמר בכל מקום המחכים בדעתו בדבר שאין שאר כל העם יורדין לסוף דעתו אך על הרוב נאמר במחכים לטובה בשום חכמה מה שאין כן הכא לא מלינו ביונדב בזה שום חכמה להיטיב אך להרע ידע : **וישנאה** אמנון כו' כרות שפכה וכו'. ועל זה אמרו בפרקי אבות כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר בטלה אהבה זו אהבת אמנון ותמר כו' לפי שהיתה תלויה האהבה בדבר דהיינו בזנות ובניאוף בטל הדבר ממש שנעשה כרות שפכה בטלה האהבה וזש"ה גדולה השנאה אשר שנאה שהיה לעולם על ידי שנעשה כרות שפכה מאהבה אשר אהבה שלא היתה רק לאותה שעה : **שאין** להם לבנות ישראל לא שיער בית השחי כו' מה שנדחק מהרש"ל בזה לפרש שהיה להן שערות מעט מזער שלא היו נמאסות לתשמיש כו' ולאחר שגבהו בנות ליון נתרבה כו' עכ"ל ע"ש אין זה מוכרח אלא שלא היה להן ע"י גלוח ומה שהקשה דא"כ מאי קושיא מתמר הלא מסתמא הבתולות לא גילחו וק"ל לא ידעתי מניין לו לומר שמשום תשמיש הוו מגלחות שלא יהיו נמאסות דאיתא בפנויה נמי דליכא משום תשמיש משום יופי הוי מגלחות תדע דשער בית השחי ע"כ לאו משום יופי תשמיש הוה והשתא בתולות בית ישראל גילחו עלמן בין בבית השחי ובין בבית הערוה משום יופי כמ"ש ויצא לך שם בגוים ביפיך : **ע"ב מלמד** שבקש להולמו כו' וכולן נמולי עתול כו'. מבואר בפרק כל הצלמים : **הא** כילד אם ארבעים אלף אלטבלאות. כל א' וא' היו בו ארבעת אלפים. ומטעי' מהנהו קראי דעבר שלמה אולא ירבה לו סוסים דרבוי סוסים כל כך א"א שהיו לריכים כלם לרכבו ופרשיו שלא היו בהם כמה סוסים בטלנים ועבר על כל סוס וסוס כדאמרי' לעיל וכ"ה בירושלמי אהני קראי בטלנים היו וק"ל : **כאן** קודם כו'. דכל זמן שלא נשא בת פרעה והיה עוסק בחכמת התורה לא היה הכסף נחשב למאומה כמ"ש שלמה וקנות בינה מכסף נבחר אבל משנשא בת פרעה מיעט בחכמה וריבה בעבודתו ותענוגי עוה"ז כדאיתא פרק בן סורר ומורה היה הכסף נחשב וק"ל : **בשעה** שנשא כו'. כי זה היה תחלת עבירה לע"ז בירושלים כדאמרינן פרק במה בהמה שהכניסה לו אלף כלי זמרים ואמרה לו כך עובדים ע"ז פלוני וזה היה תחלת החורבן כמ"ש פן יפתה לבבכם וגו' ואבדתם מהרה ולכך בו ביום נעץ קנה כו' כי היה תחלת ישובו של רומי כמ"ש שלא נתמלאה לור אלא מחורבנה של ירושלים והיה זה ע"י גבריאל כי בידו ניתן גחלי אש לשרוף ירושלים כדאמרינן בפרק י"ה ולזה ניתן בידו ג"כ ישוב של רומי שהיה מחורבנה של ירושלים וכמו שהיה שם גבריאל אש ולינן השמלים י"ל ג"כ שהיה אש ולא נעץ רק קנה א' אבל מאליו העלה שרטון ויש לפרש שנעץ קנה לרמוז על מלכות רומי שנאמר עליו גער חית קנה ע"ש שנמשלו כחזיר יער הדר בין הקנים וע"ז התפלל דוד גער חית קנה גער אותה שחיותה במקום קנה שנעץ גבריאל בים וק"ל : **לא** נתגלו טעמי כו'. נראה מה שנתגלו טעם ב' מלות אלו יותר מכל שאר מלות שבתורה לפי שטעם כל א' מהב' מלות אלו היא בעלמה ג"כ מלוה שטעם לא ירבה לו סוסים מפני שלא ישוב מלרימה שהטעם הוא בעלמה מלוה שלא ישוב שם אף בלי הרבות סוס וכן בולא ירבה לו נשים שטעמו ולא יסור לבבו שהוא בעלמו מלוה שאפי' אחת והיא מסירה לבו אסור שישאנה כדאמרי' לעיל ואמר שאמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה וגו' ע"פ מה ששנינו בסוף קינין זקני ע"ה כל זמן שמזקינין דעתן מטורפת שנאמר ודעת זקנים יקח אבל זקני תורה כל זמן שמזקינין דעתן מתיישבת כו' שנאמר בישישים חכמה וגו' וז"ש שסמך שלמה על חכמתו בזה ומי חכם לב כמוהו בתורה אעפ"כ נשיו הטו לבבו מחכמת התורה בזקנתו ונעשה כזקני ע"ה שמטפשין וכן בלא ירבה לו סוסים שסמך על חכמתו שיכול להרבות סוסים ממקום אחר ולא ישיב מלרימה וכתיב ותלא המרכבה ממלרים דאף מרכבה שלו היתה באיסור ממלרים וק"ל : **וכתב** לו את משנה וגו' כותב לשמו ב' תורות כו' שנאמר שויתי וגו'. עיין בזה בארוך בחדושי הלכות על דברי מהרש"ל במתניתין : **בתחלה** ניתנה תורה לישראל כו'. קאי אמשנה תורה ומפרש לה כתב השעוי להשתנות כדלקמן לרבי יוסי וכן הוא בילקוט את משנה התורה אמר מר זוטרא כו' וכבר האריכו בזה הריטב"א ובעל העיקרים כמפורש בארוך בע"י והנכון בזה ולא שייך לאקשויי הכא כדפריך נרים פרק קמא דמגילה והא אין נביא רשאי לחדש דבר מעתה דאין זה חידוש כיון דכתיב משנה תורה דהיינו התורה עשויה להתחדש ולשנות בכתב אחר והא דקאמר נרים פרק קמא דמגילה מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים היינו כמאן דאמר דלא נשתנה הכתב ממשה לעזרא כלל והכי מוכח בירושלמי מאן דאמר ברעץ ניתנה תורה עי"ן מעשה נסים מאן דאמר אשורית ניתנה תורה סמ"ך מעשה נסים ותלתא דמר זוטרא כולה כרבי יוסי דלקמן וז"ש בתחלה ניתנה תורה בכתב עברי ולשון הקודש דלא מלינו שראוי להשתנות רק הכתב כמ"ש וכתב את משנה וגו' וכן מוכחי הני קראי וכתב הנשתוון כתוב ארמית לא כהלין כתבא למקרי כו' דתלי השינוי בכתב שנשתנה על ידי המלאך בכתב אשורית אבל הלשון לא נשתנה להם מעולם ועדיין הוא בלשון הקדש שנתנה בו התורה ומ"ש שניתנה להם התורה בימי עזרא

חכמת שלמה

וכי מיכל ילדה והלא מירב ילדה כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה תוקפו של יוסף כו' שכבושו תוקף הד"א :

דף כ ע"א רש"י בד"ה ר' יהודה כו' אבנר ואי ס"ד הד"א : **בד"ה** ערסא דגלא כו' ואכוכותיו למעלה וא"ל ר"ש כו' כצ"ל והד"א : **תוס'** בד"ה נשים לצאת כו' לאחר המטה והאנשים לפני המטה לפי שגלאי כו' בכן האנשים כצ"ל : **ע"ב** גמ' ואי מטה מסורגת היא נמחק היא : **רבי** נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו כו' . נ"ב גירסא אחרת ול"ג ר' נחמיה אומר לא נאמרה פ' זו אלא לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך : **שם** תניא ר"א אומר זקנים שבדור כו' נמחק תניא וצ"ל ר"א בר' יוסי אומר זקנים כו' כצ"ל: **שם** תניא ר' יוסי אומר נמחק ונ"ב ס"א תניא אידך ר' יודא אומר כו': **שם** כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם וגו' כצ"ל בפרשת ראה : **שם** וח"א לא הדר כו'. נ"ב תימה איך יתכן שלא שב למלכותו הא מוכחי קראי טובא שהיה מלך בסוף ימיו ומת במלכותו ונראה בעיני לפרש דהכי קמבעי הדר למלכותו כבראשונה שמלך על עליונים ותחתונים או לא הדר פליגי בה כו' ה"א מלך והדיוט פירוש אף במלכותו לא היה מלך וחשוב כבראשונה אלא מלך והדיוט ושוב לא היה מושל אפילו בכיפה וכ"ש בעליונים וח"א לא מלינו שהיה מלך והדיוט כאחת אלא היה מלך גמור בתחילתו והיה הדיוט באמלעיתו ומלך גמור בסופו כמו בראשונה כו' : **שם** תנו רבנן אולרות מלכים למלך כו'. נ"ב לשון הרמב"ם כל הממלכות שכובש הרי אולרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין בוזזין ונותנין לפניו הוא נוטל מחלה בראש ומחלית הביזה חולקין אותן כל אנשי הצבא ביחד עם העם היושבים על הכלים כו' וכל הארץ שכובש הרי הוא שלו ונותן לעבדיו ולאנשי המלחמה כפי מה שירצה ומניח לעצמו כפי מה שירצה כו' : **רש"י** בד"ה סירוגו קשירתו הס"ד : **בד"ה** ופורץ גדרות כו' נ"ב והרמב"ם פי' שקאי על מה כשיולא למלחמה פורץ הדרך בשוה ואינו מעקם בעבור שדהו של זה או כרמו של זה וכן נראה עיקר : **בד"ה** רבי נהוראי אומר כו' נמחק ונ"ל ר' נחמיה אומר כו' :

דף כא ע"א גמ' ולמאן דדריש וי"ו מ"ת הוי תניא נמי הכי לא ירבה לו נשים יותר מח"ת כצ"ל ונ"ב ס"א ולמאן דדריש וי"ו אפילו מ"ת ותניא דידן כו' כצ"ל : **שם** לא שער בית השחי ולא בית הערוה כו' נ"ב נ"ע איך נפרש אם נאמר שלא היה להן שערות כלל א"כ להאי תנא דדריש בנזיר פ' ג' מינים לא ילבש גבר שמלת אשה אמגלח שער בית השחי ובית הערוה דלאו"ק משום דדרך נשים הוא לגלח משום ניוול כמו שפירש"י התם א"כ ש"מ דיש להן שערות ודוחק לומר דאיירי הקרא אחר חורבן דוקא . ועוד סימן גדלות שהעיקר תלוי בשערות וכי לא היה באותו הזמן וא"ל שהיה להן וגילחו א"כ מאי מקשה מתמר הלא מסתמא הבתולות לא גילחו וק"ל אלא נראה שהיה להן שערות אבל מעט מזער שלא נמאסים לתשמיש וממילא לא היה ראוי להסתכן וק"ל . ולאחר שגבהו נתרבה עד שהיו דומים לערלות שיש כאן מקום להסתכן וכן איתא בפ' כמה אשה שדורש מקרא דגבהו בנות ליון מאי דכתיב פתהן יערה מלמד שנתמלאו שערות כיער כדי שיהו נמאסין לתשמיש משמע דנתרבה שערותן וק"ל ישוב אחרי כתבי מלאתי בפ"ק דגיטין בגליון תו' גבי פלגש בגבעה ממש כדברי תהלה לאל : **רש"י** גדרו כו' בעלמן מה בנות הד"א : **תוס'** בד"ה דאי ס"ד כו' לבא עליה ביאה שניה כו' נ"ב אבל ביאה ראשונה שרי והבא על הכותית הולד כמוה ולא הוי אחותו וק"ל : **ע"ב** גמרא עושה אותן כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט כל זה נמחק ונ"ב נ"ל אין כאן מקומו : **שם** כי הכין עזרא לבבו כצ"ל : **תוס'** בד"ה כתב כו' ור"ת פי' כו' כצ"ל :

גמ'

בלשון ארמית היינו נמי מה שהמלאך כתב בלשון ארמית מנא מנא תקל ופרסין אבל ישראל לא רצו באותו לשון שבחר המלאך ובררו להם בלשון שידעו בו ושניתנה בו התורה מתחלה שהוא לשון הקודש ודו"ק : כתב ליבונאה. עיין פי' רש"י ובתוס' דשם מקום הוא ואפשר דנקרא ליבונאה ע"ש לבן שפ"ש זה ג"כ נקרא כתב עברי שהוא מעבר הנהר גם לשון ארמית הוא לשון לבן שהיה מדבר בו כמ"ש יגר שהדותא וגקרא הוא ארמי אובד אבי וגו' ולכך ניתנה התורה מתחלה בכתב עברי שהוא כתב שהורגלו בו ישראל מאבי אמם לבן שלא היה להם כתב אשורית עד שהביאו מאשור אבל לשון הקודש הורגלו מאביהם יעקב שאמר גל עד ולא הוצרכו ללשון ארמית : הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה כו' אף עלייה האמור להלן תורה כו'. תלה תורתו בעלייתו מבבל לפי שאוירא דא"י מחכים כמו משה שעלה אל האלהים וק"ל :

דף כב גמרא ואידך האי שויתי מאי דריש ביה כו' פירש מהרש"ל אין לפרש ואידך דלא ס"ל את משנה וגו' א"כ תורה א' למלך שויתי כו' ע"ש קושייתו באורך ודבריו אינן מובנים לן במה שהקשה מי איכא דלא ס"ל שיש למלך ב' ס"ת דאל"כ האי וכתב לו גבי המלך ל"ל דהא אפילו הדיוט מחויב לכתוב לו ס"ת שנאמר ועתה כתבו לכם וגו' עכ"ל ע"כ הא לאו קושיא דהא אביי בעי למימר מלך אין הדיוט לא ולא אסיק אדעתיה במלך ב' תורות ובמתני' נמי ודאי דליכא הכרע ואדרבה מלשון המשנה הוה בעי למימר וכותב לו ס"ת לשמו כו' מלך אין הדיוט לא ורבא השיב לו לא נצרכה אלא לב' תורות וכדתניא כו' והך ברייתא היא בעצמה לשון רשב"א דלקמן דזאת הברייתא אתיא כוותיה למדרש משנה על ב' תורות אבל הני תנאי דדרשי משנה כתב העשוי להשתנות לית ליה כלל ב' תורות אלא כדבעי למימר אביי דכותב לו ס"ת אחת לשמו מלך אין הדיוט לא וקרא דכתבו לכם את השירה בהדיוט אם לא הניח לו אביו ס"ת א"כ לדורו של משה אך מה שהקשה מאי פריך שויתי מאי עביד ביה ושמא לאותו ס"ת יחידי הוא עושה כך כו' לכאורה קושיא היא אבל יש לדקדק בסוגיא דודאי רשב"א סיפא דקרא קדריש כי מימיני בל אמוט וגו' ע"ש ס"ת שבזרוע כפירש"י והמתרץ השיב לו ואידך דרש מיניה דאמר רב חנא כו' היא דרשת רישא דקרא שיראה עצמו כאלו שכינה כנגדו שנאמר שויתי ה' וגו' וע"כ נראה לומר דרשב"א דדריש את משנה וגו' על ב' תורות כו' דריש רישא דקרא שויתי ה' וגו' לאותה ס"ת שמונחת בבית גנזיו והיינו שויתי ה' לנגדי תמיד למרחוק קצת כמו מנגד הרחק ומנגד סביב לאהל שדרשו ברחוק מיל וסיפא דקרא כי מימיני בל אמוט וגו' דריש על אותה ס"ת שיוצאת ונכנסת כו' ורש"י שדקדק בברייתא לעיל לפרש סיפא דקרא היינו משום דלא הביא בברייתא רק רישא דקרא דרשת ס"ת שמונחת בבית ומדקאמר ב' תורות ע"כ דדריש נמי סיפא דקרא כי מימיני וגו' על ס"ת שיוצאת כו' ומש"ה כי פריך ואידך כו' לא פריך אלא ארישא דקרא שויתי וגו' מאי עביד ביה מאן דדריש משנה כתב העשוי להשתנות ולית ליה כלל ב' תורות דסיפא דקרא כי מימיני וגו' ודאי דריש ליה כמי אס"ת שיוצאת כו' כמתני' דידן דכולהו מודי בהך ס"ת שיוצאת כו' ומשני דרישא דקרא לא דריש אס"ת שבבית גנזיו אלא דדריש ליה כדרב חנא בר ביזנא אר"ש חסידא המתפלל כו' ולפי דברינו ניחא נמי דגרסינן בברייתא דלעיל שהביא קרא דשויתי וגו' ומהרש"ל מחק לאין צורך גם מה שכתב לפי דרכו לפרש דדריש מוכתב את משנה התורה לה שתנות כתב הספר תורה שניה כתיבה דקה שתהא קטנה כל כך לעשות בה קמיע כו' אינו אלא דברי נביאות דליכא למ"ד דדריש מלת משנה הכי אלא אי מלשון כפל לב' תורות ולי[illegible]להשתנות מעברית לאשורית ואין צורך להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש באין גמגום וק"ל :

בפירש"י בד"ה ממתום ננקפי אאלרן עשאן ג' תיבות של ה' אותיות כו' וכן השלישית עכ"ל וכל"ל ר"ל שהמכוון דפרים להו דהיינו מנא מנא תקל ופרסין יש בהן ט"ו אותיות לחלקן לה' תיבות של ג' ג' אותיות והמלאך שינה לכותבן ועשאן ג' תיבות מה' אותיות שצירף אותיות הראשונות מה' תיבות של מנ"א מנ"א תק"ל ופרסי"ן דה"ל ממתו"ם ואחר כך צירף אותיות השניות מהני ה' תיבות דה"ל ננקפ"י ואח"כ צירף אותיות השלישיות מהני ה' אותיות דה"ל אאלר"ן ודברי מהרש"ל אינן מבוארין ואין צורך להאריך בהגהתו ובדחוקיו וק"ל :

ע"ב גמרא שתויי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא כו' יש לדקדק כיון דלא ס"ל לרב אשי היקשא דומיא דיין כו' אם כן הדרא קושיין לדוכתין האידנא נמי לא לישלחו מדאורייתא דהא לא אתא לן התירא לעיל אלא מהיקשא דומיא דיין מה יין בזמן ביאה אסור בשלא בזמן ביאה שרי דכתיב בבואם אף פרועי כו' ומה בכך שלא גזרו בהו רבנן וי"ל הא דקאמר דומיא דיין כו' לאו אהיקשא דיחזקאל סמיך אלא במה מלינו וכן משמע מדלא מייתי לעיל קרא דיחזקאל כדמייתי ליה לקמן לענין מיתה ומיהו לענין מיתה אית ליה לתלמודא שום פירכא דליכא למילף ליה ממה מלינו ועי"ל דרב אשי דלית ליה היקשא ואית ליה דפרועי ראש לא מחלי עבודה יליף התירא דהאידנא בק"ו ומה יין דמחלי עבודה שרי שלא בזמן ביאה פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא כ"ש דשרי שלא בזמן ביאה וק"ל : שם עד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה כו' פירש"י מהיכא נפקי לן פרועי ראש במיתה עכ"ל נראה דה"ה דה"מ לפרושי דקאי אדלעיל דכהן א' לג' יום דיליף פרע פרע מנזיר ועד דלא אתי יחזקאל מאן אמרה וק"ל :

סליק פרק כהן גדול

ח"א דף כב ע"א בכתב זה ניתנה התורה כו' גם היום מגיד משנה וגו'. פירש רש"י מה שסכחת כו' ולדברי רבי משנה התורה נאמר ג"כ על שם הראוי להשתנות מדלא קאמר הכא אלא מה אני מקיים את משנה וגו' כדקאמר רשב"א לקמן והיינו דנשתנה הכתב בין ב' הכתיבות כשמתאו בבית ראשון ואהכי נמי כתיב כתב הנשתוון ולא כהלין כתבא למקרי כפירוש רש"י ומ"ש נהפך להם לרועץ פירש רש"י לשון תרעץ אויב שסכחוהו עכ"ל והוא דחוק וי"ל שהכתב גופיה מתוך חטאם נשתנה ונהפך להם הכתב לעין כתב שבור ורעוץ באותיותיו שאמר אשורית שהיא מאושרת ובעלוך נהפך לרועץ פירש לשבר בהפך ודו"ק : ממתו"ם ננקפי"ן כו' עיין בחדושי הלכות : אבישג מותרת לשלמה ואסורה לאדוניהו כו'. נראה שבא לתת טעם במה נתחייב אדוניהו מיתה במה שבקש את אבישג לו לאשה ואמר לפי שהיתה אסורה להדיוט משום שרבימו של מלך וא"כ כששאל אותה ע"כ שעדיין החזיק עצמו למלך וה"ל כמורד במלך שלמה וז"ש ולמה את שואלת את אבישג לאדוניהו ושאלי לו את המלוכה כי בזה שבשואל אותה הוא שואל את המלוכה שהרי היא אסורה להדיוט וע"כ אמר כי בנפשו דיבר להחזיק עצמו במלך ומורד הוה וק"ל : אבישג מאי היא וכו'. ר"ל מאי היא מסיכא מפורש דלא נשאה דוד כיון דיחוד פנויה אסור וקאמר מדכתיב ותהי לו למלך סוכנת ותשרתהו דלא היתה אצלו רק דלכך שירות ולא כדרך נשואה ולכך לא הוה נאסרה לשלמה משום אשת אב ואמר : שאמרה נכסן כו'. וכתיב ותבא בת שבע אל המלך החדרה וגו'. דלכאורה סיפא דקרא והמלך דוד זקן ואבישג השונמית משרת וגו' אין לו מקום כאן לפי ענין המקרא ולכך דרשו שהוא נתינת טעם דלכך ותבא אליו בת שבע אל המלך החדרה לתשמיש משום דהמלך זקן מאד ואבישג השונמית משרת וגו' והיתה תולה שלא נשאה משום זקנה ותשות כח כדקאמר חסריה לגנבא וק"ל : התירו לו ליחד כו'. אע"פ שנאסר יחוד של פנויה כפירש"י ודקאמר בס"פ בן סורר דאיכא למ"ד אפילו בפנויה דימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר היינו משום גדר ערוה שלא יהו בנות ישראל פרוצות כיון דלזנות עביד הכי מה שאין כן בדוד דלא עביד הכי אלא שתהא לו סוכנת וק"ל : כל המגרש כו' אפילו מזבח כו'. הוא משל כאלו המזבח בוכה עליו שהמגרש אשתו אשת נעורים ממעט אכילת זבחים דאשת הנעורים תלויה שמביאה קיני זיבה ולידה למזבח והיינו דקאמר קרא מאין פנות אל המנחה שהיתה מביאה בזיבה ולידה ואמר על כי העיד ה' בינך וגו' לפי שודאי אם מצא בה דבר ערוה מצוה לגרשה כדאמרינן בסוף פרק המגרש לזה אמר כי העיד ה' בינך ובין אשת נעוריך וגו' כדאמרינן זכו איש ואשה שם י"ה לא זכו אש אוכלתן וזה שמקיים והיא חברתך ואשת בריתך שלא בגדה בך להפריד את השם מביניכם ואסור לך לגרשה למעט אכילת המזבח בזיבתה ולידתה ועיין בזה עוד בחדושי הלכות סוף מסכת גיטין וק"ל : אין אשתו של אדם מתה אא"כ מבקשים ממנו ממון כו'. כתבו התוספות בפ"ק דר"ה וז"ל בסוף פ"ב דזבחים פירש בקונטרס ממון של גזל אבל נראה דמיירי בנדר כדמוכח פרק ב"מ רבי נתן אומר בעון נדרים מתה אשתו (וגו') כו' עכ"ל ע"ש : באלו חרב בהמ"ק כו'. הדמיון בזה לפי שאבילות שאר קרובים יש לו זמן וכמ"ש שהמת נשכח מן הלב גם אפשר בחזרה כענין איוב שנתן לו הש"י בנים כפלים אבל אשתו ראשונה אי אפשר בחזרה כדאמר לקמן לכל יש תמורה חוץ מאשת נעורים ואינו מוצא קורת רוח לעולם באשה אחרת כדאמרינן נמי לקמן וה"ל אבילות ישנה כמו חורבן בהמ"ק דנוהגין בו אבלות ישנה לעולם וק"ל : כל שמתה אשתו ראשונה עולם חשך בעדו כו'. כלפי מ"ש בפרק הבע"י כתיב אעשה לו עזר כנגדו במה עוזרתו אדם מביא חטין חטין כוסס פשתן פשתן לובש לא נמצא מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו והא קאמר כשמתה אור עיניו חשך שאין לו מי שעושה צרכי ביתו ולזה אמר נמי שפסיעותיו מתקצרות ואין לו העמדת רגל להליכה דהיינו שאין לו להרחיק מביתו כיון שאין לו שם מי שעוסק בצרכיו ואמר עצתו נופלת לפי כשזכו שאיש ואשה קיימין השם ביניהם ועצת ה' היא תקום אבל כשמתה אשתו נסתלק השם י"ה מביניהם ועצתו נופלת שאין כאן עצת ה' וק"ל : קשה לזווגם כקריעת ים סוף שנאמר וכו'. ענין הקושיא כד מסיק דאיירי בזווג שני שהוא ביטול הגזרה והמזל לפי מעשה האדם כדאמרי' בריש סוטה דזווג שני הוא לפי מעשיו כן היה קי"ס ביטול הגזרה ומערכת השמים לפי מעשה ישראל ורשעת המצריים ומייתי מדכתיב מושיב יחידים ביתה וגו' תפורש בב"ר דאפילו ממזר אחד בסוף העולם וממזרת אחת בסוף העולם הקב"ה מביאן ומזווגן זה לזה מ"מ מושיב יחידים וגו' אלא בכי ושירות ובתנחומא איכא מ"ד דמפרש לה הכי המצריים בוכים שנאמר ומצרים מקברים וישראל משוררים שנאמר כו' ובריש סוטה ל"ג ליה להאי אל תקרי ופי' רש"י שם בכושרות אדם שהוא כשר לכם לא תהא קשה ולא גשמים קשים זה ניסן ואיכא מ"ד נמי בתנחומא דמפרש לה הכי וק"ל : בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני כו' מה שיש לדקדק בזה תמצא בחדושנו בריש סוטה : לכל יש תמורה כו' שנאמר ואשת נעורים וגו'. הכי משמע ליה מהאי קרא שנאמר כי כאשה עזובה וגו' ואשת נעורים כי תמאס שדימה ישראל לאשת נעורים שאף אם מואס בה ובוחר לו באחרת אינו רק זמן מועט שאין לו באחרת קורת רוח ואינה מתקבלת לו תמורת הראשונה וק"ל (עיין ריש סוטה) : שנאמר יהי מקורך ברוך וגו'. נראה דרישא דקרא נמי דריש ליה יהי מקורך מלשון קורת רוח או ר"ל מקורך ויצירתך יהי ברוך דהיינו באשת נעורים לזווג ראשון שהוא לפי הגזרה קודם יצירת הולד וק"ל :

ע"ב אלא למי שעשאה כלי כו'. שם כלי מונח אדבר שמקבל פעולה מה וקודם שנבעלה אינה מקבלת פעולת ההולדה כגולם הזה שאין מקבל פעולת דבר עד אחר שנבעלה נעשית כלי לקבל פעולת ההולדה וכיוצא בזה שאמרו לעיל דאין לזכר קורת רוח רק מאשתו ראשונה אמר כאן שגם הנקבה אינה כורתת ברית רק לאישה הראשון שעשאה כלי ואמר בדמיון בועליך עושיך ה' וגו' כמ"ש אלכה נא אל אישי הראשון שהוא עשה אותנו כלי לקבל פעולת התורה וקודם מ"ת לא היו ישראל רק כגולם שלא היה להם פעולת תורה ומצות וק"ל : אלא לאשתו כו'. הוא כמ"ש לעיל דאין אשה כורתת ברית אלא לבעלה הראשון ואין לאיש קורת רוח אלא מאשתו ראשונה וז"ש אלימלך איש נעמי שהוא נראה כמיותר וכי לא ידענו שהוא איש נעמי אבל קרא אשמועי' דמיתתו היה רושם לה אף אם נשאת לאחר לפי שהוא איש נעמי אישה הראשון שכבר כרתה לו ברית וכן בבואי וגו' מתה עלי רחל דמלת עלי הוא כמיותר למדרש דמיתתה היא עושה רושם לו אף שהיו לו נשים אחרות לא מצא קורת רוח רק בה שהיא אשתו ראשונה ועקרת הבית עקרו של יעקב לא עבד רק ברחל וק"ל : שלא פל חנם פיזר בן אלעשא כו' מפורש במסכת נדרים : סליק פרק כהן גדול

זה בורר פרק שלישי

דף כג גמרא כדאמר ר' יוחנן בערכאות שבסוריא שנו ה"ג כו' ואין להקשות למאי דמוקי פלוגתייהו ברישא בערכאות שבסוריא פלוגתייהו דסיפא ל"ל די"ל דאשמועי' בסיפא לר"מ דאפילו בדין אחד שבירר חבירו מערכאות שבסוריא יכול לפסול חבירו השני ולא יכול לומר לו ברר לך ג"כ דיין שלך כפי רצונך דלשון זה פוסל דיינו כו' משמע דיין אחד כדלקמן וק"ל : שם אלא ה"ק זה בורר לו דיין אחד כו' כצ"ל מספר ישן כתוב בקלף וק"ל : תוס' בד"ה מאי זה בורר כו' ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני כו' ומשני כשזה בורר כו' עכ"ל ודפריך שוב ועוד מאי זה בורר כו' לאו אלישנא דמתני' פריך אלא דמ"מ לא ה"ל למתני בכה"ג דאירע כך שזה בורר לו ב"ד אחד וזה כו' דלא הוי דינא הכי אלא דינא דשניהן בוררין ה"ל למתני וק"ל : ע"ב גמרא משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כו' אימא דמודו ליה לר"מ כו' לכאורה קשה דהא תנא נמי ג' רועי בקר בהך מתני' דלא חזו לעלמא וי"ל דלפום סברא דהשתא סד"א דלא פליגי רבנן אר"מ בג' רועי בקר דלא חזו לעלמא אלא בנאמן עלי אבא כו' פליגי דחזו לעלמא וק"ל : בפירש"י בד"ה נמלאת כו' דר"מ סבר אין צריך לברר וזה שאמר להביא ב' כיתי עדים והביאם והאחת נפסלת כו' עכ"ל רצה לומר שהביא גם כת השניה הכשרים קודם שבא חבירו לפסול הראשונים דהשתא אינו נוגע בעדות דדיו בכת א' הכשרים משא"כ לפירוש קמא לרבנן דמיירי שפסל הראשונים קודם שהביא כת השניה דהשתא ודאי נוגע בעדות הוא דהיה יכול לומר אין לי עוד כת אחרת גם מה שהקשה רש"י לר"מ לפירוש קמא דנוגע בעדות הוא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא פסולה כו' היינו דיש לחוש כן כיון שעדיין לא הביאן קודם שפסל הראשונים שמא לא ימצא לו כלל כת כשירה אלא כת פסולה אבל הכא כיון שכבר הביא כת הכשרים קודם שבא לפסול הראשונים ודאי דאין לחוש שיפסלו כת השניה כיון דכשרים לפנינו כל זה נראה לדקדק מל' רש"י ומהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין צורך להאריך ולפי דברינו הא דקאמר אבל בכת אחת ד"ה אינו יכול לפוסלן היינו שהיה כת א' כשבא לפסלן אף אם באו אחר כך כת אחרת ודו"ק : תוס' בד"ה ואמר רב דימי כו' ה"א דמיירי דקביל עליה כתרי דהוי תרתי לריעותא והתם קאמר ר"מ כו' עכ"ל ק"ק דהא קתני נמי ג' רועי בקר בהך מתני' דליכא אלא חדא לריעותא ואפ"ה קאמר ר"מ דיכול לחזור וכן מוכח דלא הוי בג' רועי בקר רק חדא לריעותא כפי מה שפירשו התוס'

חכמת שלמה

דף כב ע"א גמ' לא כהלין כתבא למקרי וכתיב וכתב כו' : שם בגמרא שויתי ה' לנגדי תמיד וגו' ואידך האי שויתי מאי דריש ביה כו' כצ"ל. ונ"ב אין לפרש ואידך דלא ס"ל וכתב את משנה תורה לשני תורות א"כ תורה אחת היתה למלך שויתי מאי קעביד ליה מאי פריך שמא לאותה ספר תורה יחידי הוא עושה כך ועוד מי איכא דלא ס"ל שיש למלך שני ספרי תורות דאל"כ והאי וכתב לו גבי מלך למה לי הרי אפילו כל הדיוט מחויב לכתוב לו ספר תורה שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ועוד הלא סתמא דמתני' קאמרה דגבי מלך בעינן שתי תורות ולעיל לא יליף מוכתב את משנה התורה כו' אלא דאפי' האי תורה שניה בעי למיכתב הוא ולא יתנאה משל אבותיו אלא נראה בעיני לפ' דדריש מוכתב את משנה התורה להשתנות הכתב בס"ת שניה שהיא כתיבה דקה שתהא כ"כ קטנה לעשות בה קמיע כדכתיב שויתי ה' לנגדי תמיד ופריך השתא שפיר ואידך דדריש לכתב הנשתוון וא"כ לא שמעינן שינוי כתיבה בשתי תורות ומגילה אינה ראויה לקמיע וא"כ שויתי ה' וגו' למה לי וכו' (עיין במהרש"א) : שם מלכותך והשלמת תקל תקילתא במאזניא והשתכחת חסיר פרס פריסת מלכותך ויהבית למדי ופרס כו' : אמר לה קראו כו' אל תקרי מוניא אסירים אלא כמוניא אסירים נמחק. ונ"ב בס"א אינו וכן נראה דלא שייך אל תקרי על זה אלא סמוכים קא דריש וק"ל : רש"י בד"ה וכתב הנשתוון ופרסין בימי כו' למקרי לא היו כו' שכתב המלאך בימי כו' כצ"ל והד"ה : בד"ה והעמודים כו' וה"ג בתוספתא כצ"ל : בד"ה ממתום ננקפי אאלרן כו' עשאן תמש תיבות של שלש אותיות וצירף כו' כצ"ל. ונ"ב כצ"ל דאין לומר עשאן שלש תיבות והמלאך קאי הדא דאין הלשון נופל עשאן אלא הכ"ל כתב. ועוד מסתמא האי עשאן דומיא דעשאן שהזכיר רש"י אח"כ בדבריו גבי צירף האותיות ועשאן תיבה אחת דקאי אדניאל ועוד למה הזכיר רש"י שניות ושלישיות הוה ליה להזכיר רביעיות וחמישיות שעשאן משניהם תיבה אחת ודו"ק. ועוד המלאך לא חילק בין תיבה לתיבה בנקודות כמו שאנו עושין אלא כתב כולן בצירוף אחת וק"ל (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן כו' וכי גמרי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי נמחק כל זה. ונ"ב נ"ל טעות וכן מוכח בתוס' וכן מצאתי : רש"י בד"ה א"ל כו' בלי יום ואי הוה הד"א : בד"ה דומיא דיין כו' בבואם וכו' מקיש וכו' והד"א : בד"ה ר' אומר כו' יבנה בהמ"ק רבי אומר אני כצ"ל והד"א : בד"ה אבל מה אעשה שתקנתן קלקלתן חורבן הבית שקלקלן כו' ומתיכן שלא כו' הוא תקנן עכשיו כו' כצ"ל : בד"ה התם היינו כו' ובגיטא גרסינן כו' כצ"ל : תוס' בד"ה ואימא לא כו' אימא לא נירבו שלפים. נ"ב והנראה בעיני דל"ג אליבייהו כלל : בד"ה כסוס כו' שכלין ראשו של כו' כצ"ל : סליק פרק כהן גדול

זה בורר פרק שלישי

דף כג ע"א גמרא במתני' או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן כו' בזמן שמביא עליהן ראיה כו' עד שיקבל עליו בפני ב"ד כו' כצ"ל : רש"י קודם דבור ה"ק נרשם גמ' : בד"ה ורבנן אית להו בסופו. נ"ב בס"א שאלו היה בעלי דינין בוררין שמא לא יהא הגון ולא יהיו השנים יכולין לומר אין אנו יושבין עם זה לפי שמביישין אותו אבל כשבורר לו זה אחד וזה אחד אם אחד מהן אמר איני יושב עם זה אין לחוש על כך דליכא כיסופא דהכתי לא איתקבעו דינא : בד"ה ה"ק כו' נעשו כמומחין הס"ד : תוס' בד"ה מאי זה כו' זה בורר ב"ד וחבירו ג"כ כו' כצ"ל : ע"ב גמ' כת אחת והאמרינן אבל כו' כצ"ל : רש"י בד"ה אר"א כו' ומהימני ודיינין כו' ב"ד מעליא הס"ד הד"א : בד"ה נמצאת כת כו' כשירה או דלמא כו' דאם לא ימצא כת אחרת כשירה כו' כצ"ל והד"א : בא"ד דאינו נוגע בעדות כו' נ"ב ותו ליכא לאקשויי הא נוגע

יעדות

לקמן דרבנן דפליגי אדר"מ מודו ליה בתרתי לריעותא דיכול לחזור ויש ליישב דמ"מ ניחא ליה לאתויי דרב דימי לאקשויי נמי מרישא דנאמן עלי אבא כו' וק"ל : בד"ה ורבנן סברי כו' דמסתמא יעשה מה שבית דין יצוה עליו כו' עכ"ל ר"ל דאע"ג דאם אינו יכול לברר לא יפסיד חבירו בכך מכל מקום אין הוא נוגע בעדות דמסתמא יעשה חבירו מה שיצוה בית דין ויביא כת אחרת ובהכי יתיישב נמי מה שהקשה רש"י לפירוש קמא דאם לא ימצא כת אחת כשירה אלא כת פסולה כו' דכיון דאנו אומרין ע"כ לפירוש ר"ת דמסתמא יביא כת אחרת לברר דבריו נאמר ג"כ דמסתמא יברר דבריו להביא כת כשירה דכת פסולה אין זה בירור ודו"ק :

ח"א דף כג ע"א נקיי הדעת שבירושלים לא היו חותמים כו'. אף על גב דבכל מילי מדינא כל ישראל בחזקת כשרות הם בהלו הדברים קאמר דנקיי הדעת נהגו שלסול בעצמן דשכיחי פסולים וע"ה וק"ל :

דף כד גמרא לא נריכא דאיכא כת אחרת כו' היינו דרב דימי כו' איכא בינייהו מגו כו' נראה דהשתא דאיכא כת אחרת וע"כ דלעדות אחרת הוא פוסל אותן איירי בהוא ואחר עמו אומרין שהן פסולים אבל איהו לחודיה משום האי מגו ודאי דלא נהמני' לפוסלן לעדות אחרת דאם לא כן לאו היינו דרב דימי דהא לרב דימי ודאי דלא מצי לפוסלן לעדות אחרת אלא בהוא ואחר עמו ומיהו ק"ק דהשתא נמי דמוקי ליה בכה"ג מאי קא קשיא היינו דרב דימי וקאמר דאיכא בינייהו מגו בעלמא הא איכא לאשכוחי דאיכא בינייהו במלתא דהכא גופי' דלרב דימי אף שלא נמצאו הדיינים פסולים מצי הוא ואחר לפוסלן משום טעמא דקאמר לעיל דסבר ר"מ דלריך לברר ולרבנן לא מצי לפוסלן אלא משום מגו שכבר פסל גם הדיינים ודו"ק :

ע"ב תום' בד"ה רבא דאמר כו' ועוד דהכא פליג ר"י ורשב"ל כו' עכ"ל ק"ק להאי תירוצא דמלינן למימר דרבא פסק כר"מ הא לא פשיטא מידי דאימא דלר' יוחנן בין בזו ובין בזו פליגי ופסק רבא בלפני גמר דין כר"מ דיכול לחזור בו ובלאחר גמר דין פסק כרבנן ודו"ק :

בד"ה שלח ליה כו' דכיון דכבר נשבע הוי לאחר גמר דין כו' עכ"ל וכן לריך לומר ודאי בהך דדור לי בחיי ראשך דאיירי שכבר נשבע אלא דר"ת סמך דבריו אהך דפ' י"ב דנשבע בלא וי"ו וכן הוא להדיא בהגהות [illegible] ודו"ק : בד"ה כל כי כו' ע"כ נראה לר"ת כו' אבל הכא לא הוי אסמכתא כו' מגו דאי מרווח בעי איהו למקני כו' עכ"ל ק"ק לפירושו כיון דמטעם זה לא הוי אסמכתא אבל באין יכול להרויח הוי אסמכתא לכ"ע [א] אם כן מאי מייתי מהיא דר"י משום דרבי טרפון לעולם כו' דהא התם לא שייך מגו דמרווח בעי איהו למקני ולכ"ע הוי אסמכתא בכה"ג ויש ליישב ודו"ק :

ח"א דף כד ע"א הרואה ר"ל בב"ה כאלו עוקר הרים כו' ור"ת בב"ה כאלו עוקר הרי הרים. מה שדימה התחודדים לעוקר הרים והרי הרים מבואר בחדושנו סוף הוריות ע"ש : מ"ד ואקח לי שתי מקלות לאחד כו' עד במחשכים הושיבני כו'. מה שיש לדקדק בזה מה ענין המקלות לת"ח וע"ק למה קרא לת"ח שבא"י נועם בלשון יחיד ולת"ח שבבבל חובלים בלשון רבים וע"ק מאי ענין ב' מדות הללו שבהם שהם גסות הרוח וחנופה שנשאו האיפה בין השמים ובין הארץ וע"ק מה קאמר מאי בבל הרי מפורש בתורה כי שם בלל וגו' גם קשה לפירוש ר"ת בלולה במקרא כו' ואנו פוטרים עצמנו כו' מה ענינו לכאן דמשמע הכא דקחשיב חסרון ופחיתות תלמוד בבלי ועוד דתלמוד א"י נמי בלול כה"ג. מבואר דאמרינן פרק המדיר אמר אביי וחד מינייהו עדיף כתרי מינן אמר רבא וחד מינן כי סליק להתם עדיף כתרי מינייהו דהא ר' ירמיה דכי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן כי סליק התם קרי לן בבלאי טפשאי הקושיא דהיכא מוכח מהא דקרי לן בבלאי טפשאי דעדיף חד מינן כתרי מינייהו ומה טעם דכי סליק דהוה כב' מינייהו ונראה לומר אביי דקאמר התם וחד מינייהו כו' יליף ליה מקרא דמייתי לעיל מיניה ולציון יאמר איש ואיש יולד בה דדרים יתורא דאיש התם דאיש אחד שיולד שם עדיף כב' איש מינן ובא רבא לומר דלאו משום דהם עלמם מלד טבעם מוכנים יותר לחכמה מינן אלא משום דאוירא דארץ ישראל מחכים טפי דהא רבי ירמיה כי הוה הכא לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן וחד מינן הוה אז עדיף כתרי דידיה וכי סליק להתם אמר בבלאי טפשאי דאוירא דא"י מחכים ליה דהוי כחד מבני א"י דהוו כתרי מינן כדכתיב איש ואיש וגו' וזה גרם לו אוירא דא"י כמלא אנן דהוינן כתרי דידיה כי הוה הכא כי סלקינן להתם יגרום לנו אוירא דא"י דהוינן כתרי מינייהו ולזה אמר ואקח לי ב' מקלות כי דימה שם בכתוב ישראל לצאן והקב"ה לרועה וכמו שהרועה מנהיג הצאן במקל והוא נקרא מלמד ודרבנן כן ע"י הת"ח יתנהגו ישראל שהם מלמדים אותם דעה ובינה ואמר כי קרא הרועה שהוא הקב"ה המקל שהוא המנהיג לתלמידי חכמים של א"י נועם ע"ש שמנעימים כו' ושל בבל חובלים ע"ש שמחבלים כו' וקרא לת"ח שבא"י נועם בלשון יחיד ולת"ח שבבבל חובלים בלשון רבים כמ"ש כי חד מינייהו שבא"י עדיף כתרי מינן שבבבל והוא בעלמו כוונת הכתוב חבלים נפלו לי בנעימים וגו' לפי מ"ש בפרק כ"ג דאוי היה עזרא שתנתן תורה על ידו לישראל אלמלא לא קדמו משה שנאמר ומשה עלה וגו' וכתיב עזרא עלה מבבל נמ עלייה האמור כאן תורה כו' ואעפ"כ שלא ניתנה על ידו כו' והיה לבעל דין לחלוק ולומר שהרי עזרא היה מת"ח שבבבל שנקראו מחבלים זה את זה ועל כן אמר הכתוב שאל תתמה על מעלתו כי חבלים שהוא עזרא וסייעתו שעלו מבבל שנקראו מחבלים נפלו לי בנעימים כיון שעלו לא"י נקראו נעימים שעל ידי כן נחלת ה' שפרה עלי ר"ל יותר מת"ח שבא"י כההיא דרבי ירמיה כד סליק לא"י דהוה עדיף כתרי מינן והיינו דדרש ג"ש מעלה עלה שמעלתו היה כשעלה לא"י ור"י דדרש יהכר וב' זיתים נמי ע"ש גאותן שמריבין זה לזה וסמיך לזה ענין החנופה וגסות הרוח שילדו לבבל על ידי שאין תורתם עולה יפה ולפי שאלו הב' מדות הם הפכיים למטה בארץ לפי הנראה כי החונף לחברו במעלות אינו מתגאה והוא חביב בעיני הבריות מתוך שחונף להם ומספר במעלותם אבל המתגאה לא יספר לעולם במעלות אחרים רק בפחיתות ועי"כ הוא שנאוי בעיני הבריות כדאמרינן פרק המוכר פירות כל המתגאה אפילו על אינשי ביתא לא מתקבל שנאמר גבר יהיר לא ינוה וגו' והסיפך למעלה בשמים מדת הגאוה נאמר בו ית' ב"ה ה' מלך גאות וגו' כי גאה גאה וגו' והחנופה שנואה שם כמ"ש בד' כתות שאין מקבלין פני שכינה שנאמר כי לא לפניו חנף יבא ולזה אמר שראה אלו ב' נשים שהם הגסות והחנופה ותשאנה האיפה שהיא מדה גסה שיתחברו בה אלו ב' מדות הרעים ואמר שראה אותה בין השמים ובין הארץ כי מדת החנופה לא תבא בשמים שאין לה מקום שם ומדת הגאוה לא תבא בארץ שאין לה מקום בארץ ועל כן אמר אנה מוליכות את האיפה שאפשר שיתחברו במקום אחד ואמר למצוא להם בית ומקום אחד בארץ שנער שיתחברו אלו ב' מדות בת"ח שבבבל דבהלכה מחבלין זא"ז ובמילי דעלמא ובתוכחה לע"ה היו מחניפין היפך ת"ח שבא"י דבהלכה מנעימים זה לזה אבל במילי דעלמא אין מחניפין ואמר מאי בבל דלפי דקדוק הלשון ה"ל לקרותה בלל כמ"ש כי שם בלל וגו' ואף אם נאמר דבכפולים נופל למ"ד הפעל כדכתיב ונבלה שם שפתם מ"מ ב' שבתחלת התיבה בבל אין לה מקום ולזה דרש מיניה שהב' רמז על ב' תורות שהן תורה שבכתב ותורה שבעל פה כדדרשינן ב' של בראשית והוא שמתוך גאותן לומדין בלול ומעורבב לפי הזמן דבן ה' למקרא לומדין משנה ובן י' למשנה לומדין תלמוד שבקטנותן לומדין מעורבב משנה ותלמוד מתוך גאותן וקאמר כבי ירמיה על זה במחשכים הושיבני וגו' ירמיה הנביא אמר האי קרא על גלות בבל ואמרו כבי ירמיה גם כן לסימן על עצמו שהיה מבבל ולמד שם תלמודם מבולבל ומעורבב ואמר כמתי עולם אל תיקרי עולם אלא עילם וכמתי לשון תרגום כמו כבואו דהיינו כאותן שאתו ובאו לעילם שלא זכו ללמוד כדלעיל :

דף כה בא"ד [ומ"מ] פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כר"י כו' עכ"ל מלתא באנפיה נפשיה הוא ור"ל אע"ג דרמי בר חמא פליג עליה דרב ששת וסבירא

ליה דרבנן דמתני' פליגי עליה דר"י וס"ל דכה"ג אסמכתא היא מ"מ פסק ר"י בעל התוספות דמשחק כשר דפסקינן כו' דאפילו למאי דס"ל לא הוי אסמכתא אלא אליבא דרבנן אבל אליבא דר"י מודה דלא הוי אסמכתא ולקמן פסק ר' אבא הלכה כר"י וכן הם דברים בתוספות פ"ק דב"מ [illegible] ומהרש"ל הגיה [illegible] ומ"מ לא ידעתי לפרשו ואין להאריך כי הדברים ברורים כמ"ש ועיין במרדכי ודו"ק : בא"ד והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות מונחים על פי הדף כו' עכ"ל אע"ג דלא הוי אסמכתא בכה"ג כיון דדברים בעלמא הם ואין להם תביעה זה על זה אלא שעתה מחייב את עצמו לא מקני ליה באמנה ועיין בדברי הרא"ש בפרק איזהו נשך וק"ל : ע"ב גמרא ה"ג משתבח כו' רועי בקר מאי לאו לעדות כו' למאי דסלקא דעתך השתא [illegible] רועי בקר מתני' לבתר דהוסיפו עליהן הנך דקתני בברייתא הרועים כו' ולא קאי הוסיפו עליהן רק אהנך דקתני ואלו הן הפסולין כו' ודו"ק : תום' בד"ה מעיקרא כו' ומשמע לאינשי דווקא הוא דמשתמע כך אבל הם טועים כו' עכ"ל אין רצונם דמה"ט ליפסלו מדאורייתא דהא בהדיא קאמר התם דמה"ט דלאינשי בלא דמי משמע להו אינו פוסל לשבועה וה"נ נימא הכא לענין עדות אלא דר"ל כפי מה שפירשו תוספות לעיל דהנך פסולי דמתני' פסולי דרבנן נינהו דמשחק בקוביא אע"ג דאסמכתא לא קניא מ"מ איטו דאורייתא כיון שהוא אינו סבור לעשות איסור כו' וכן מלוה בריבית כו' ואם כן קשיא להו אמאי לא גזרו נמי אחמסן מעיקרא בהנך פסולי דמתני' כיון שהוא עובר בלא תחמוד אע"ג שהוא סובר שאינו עובר דהא בכה"ג גזרו נמי בהנך פסולי דמתני' וק"ל : בא"ד וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת עכ"ל אבל התוס' בפרק המניח ובפ' א"נ לא כתבו כן והיינו לפי תירוצם בתרא שכתבו הכא אקושייתם וק"ל : בד"ה מגדלי כו' וא"ת והא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' אבל גסה מגדלין כו' עכ"ל ארישא דמלתא דרבא דאמר רועה בהמה דקה בא"י פסול לא קשיא להו בפשיטות הא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה כו' די"ל דאע"ג דאין מגדלין הוה אפשר לומר דאינו פסול אבל מדיוקא דבהמה גסה מגדלין קשיא להו שפיר כיון דמותר לגדל ודאי דכשרין מיהו אכתי ארישא דמלתא דקאמר רועה בהמה דקה כו' בחו"ל כשרין ה"מ לאקשויי הא מתני' היא במרובה אין מגדלין בהמה דקה בא"י הא בחו"ל מגדלין ועיין בתוס' בפ' מרובה וק"ל :

דף כו בפירש"י בד"ה אגיסטון כו' א"נ משום ארנונא שכרו ב"ה לחרוש עכ"ל שגירת לישנא דפי' קמא נקט דאיירי בשכירות דלפי' זה משום ארנונא ה"מ לפרש שפיר בב"ה גופיה החורש וק"ל : תום' בד"ה לעקל בית הבד כו' ה"נ לחייב משום עבודת קוצר כו' דליכא לחייבו משום קוצר כו' עכ"ל בדפוסים חדשים הגיהו בב' המקומות נוטע במקום קוצר כפי הגהת מהרש"ל ע"ש אבל קשה דמי הכריח אותם לחלק דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת כו' דהא סגיא בלאו הכי דהכא איירי דעביד ליה באותו ענין דודאי קשי ליה ולכך אינו אסור משום נוטע ושבת איירי דעביד ליה באותו ענין דמתקן בכך ומשביח וכ"ה בתוס' בפרק כלל גדול ומהרש"ל שכתב בזה דלענין שבת נמי אע"ג דקשי ליה כו' אין אלו אלא דברי נביאות ודברים דחוקים מלד עלמן ואינן נריכים כיון דאיכא לאוקמי בפשיטות שפיר דעביד ליה באותו ענין דמתוקן בכך כמו זומר בגפנים גם קשה לטעות כזה שנפל בספרים ישנים ב' פעמים קוצר במקום נוטע גם יש לדקדק בדבריהם מה הוצרכו ראיה מפרק הספינה דהיכא דקשי ליה שרי דודאי היכא דקשי ליה לית ביה משום נוטע גם קשה אמאי לא קשיא להו נמי לחייב משום קוצר בשביעית כמו בשבת דהא קצירה בשביעית נמי אסור מן המשומר וכל קצירה לעצים אינו מן המופקר דאל"כ כ"א יפסיד כרם חבירו לקוצרו לעצים בשביעית וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות הישנות שבתוס' שלפנינו בתירוצם דליכא לחייבו משום קוצר כו' ולעיל בקושייתם ודאי דנפל טעות בתוס' קוצר במקום נוטע וכצ"ל משום עבודת נוטע וי"ל כו' ולפי שראה הטועה למטה בתירוצם דליכא לחייבו משום קוצר כו' חשב להגיה ג"כ לעיל משום עבודת קוצר ושיעור דבריהם דמעיקרא קשיא להו בפשיטות כיון דמשבית הכרם כו' ה"נ ניחייב משום עבודת נוטע ותירצו וי"ל דאיירי הכא דעביד ליה באותו ענין דקשי ליה משא"כ בשבת דאיירי בדעביד ליה באותו ענין דמתוקן בכך וכמ"ש התוס' בפרק כלל גדול ושוב הוסיפו הכא לומר וליכא לחייבו נמי הכא משום קוצר כדאמרינן גבי שבת דודאי לא מקרי בעלים קוצר אלא דשאני גבי שבת אע"ג דלא מקרי בעלים קוצר חייב משום קוצר דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא איתעבידא מחשבתו בלריך להם כמ"ש התוס' שם וברים מ"ק דאי הוה מקרי בעלים קוצר דאע"ג דאין לריך לעצים היה חייב לר"י כו' ע"ש וזה שכתבו אבל גבי שביעית אין לאסור דמשום קלירה אין לחייבו דלאו במחשבתו תליא מלתא אלא בקלירה ובעלים לא מקרי קלירה אלא היכא דמשבית הקרקע יש לאסור משום נוטע אבל הכא קשי ליה והא מייתי ראיה מפ' הספינה דהיכא דקשי ליה שרי התם וא"כ ע"כ אין לאסור בשביעית בעלים משום קלירה ודוק היטב כי הדברים ברורים הם למבין בלי גמגום ופקפוק :

ח"א דף כו ע"א וקשר רשעים אינו מן המנין אר"י לא עקא וכו'. מה שלא חשו הם על שקרא להן רשעים ולא חשו רק על שקרא להן רועי בקר אפשר שלא הגידו השומעים להן שקרא אותן רשעים ועוד יש לומר דודאי הקפידו על ר"ל גם בזה אלא שעל ר"י הקפידו ג"כ למה מתחלה שקרא אותן רועי בקר לא א"ל ולא מידי עד לבסוף שקרא אותן רשעים שא"ל ר"י לא עקא וע"ז השיב להן ר"י ואי קרי לכו רועי נאן כו' ר"ל דע"ז אין לכם להקפיד דמלינו דת"ח מקפחין ומהנדזין זה את זה בהאי לישנא כדאמרי' פ"ק דיבמות דא"ל יונתן בן הרכינס לר"ע אתה עקיבא שמך הולך מסוף עולם עד סופו ועדיין לא הגעת לרועי בקר וא"ל אפילו לרועי נאן ודו"ק : שבנא הוה דרש בי"ג כו'. ביאור המאמר כי סנחריב חרף מערכות אלהים חיים כמ"ש ביד מלאכיך חרפת וע"כ שבנא וסיעתו שבאו להשלים עמו היו מחשבותם לרעה על ה' וכאלו חשב לעבוד ע"ז דאמרי' מחשבה רעה בע"ז הקב"ה מלרפה למעשה וע"כ אף שהוא וסיעתו היו רובן של ישראל אין הולכין לרעה אחר הרוב אבל שבנא טעה בכל זה וכתב לסנחריב כי סיעתו שהוא הרוב השלימו ומייתי מהאי קרא כוננו חלם על יתר וגו' מלת יתר במקום הזה הוא מל' יותר כלומר שכתב לו כתב ופתקא בחץ שהוא וסיעתו יתר על חזקיה וסיעתו ואמר שע"כ היה ירא חזקיה כו' שהיה הוא וסיעתו יותר בא הנביא ואמר לו לא תאמרון קשר וגו' כי הקשר הזה שהיה להם עם סנחריב אין הקב"ה מן המנין הרוב שלהן וכינוי דאינו מן המנין כו' קאי על הקב"ה שהוא אינו מן המנין שלהם כי ביד מלאכיו חרף אלהים אבל הוא יתברך ב"ה במנין שלך ואין לך לחוש על קשר מניינם שהוא הרוב כיון שאין הקב"ה בקשר מניינם וא"ל הנביא מה לך פה כו' לפי שיש לפעמים לאדם שיתוף ויחוס מה לאדם אחד מלד השתוף שהוא ואחר הם במעלה אחת וגם מלד יחוס אבות וע"כ א"ל אם באת לחצוב לך קבר כאן מלד שיתוף המעלה מה לך פה שאין אתה במעלה זו שלא באת למעלת המלכות ואין כאן רק קברי מלכים ואם מלד יחוס אבות

קרני ראם [א] נ"ב יש לומר דהרי תזינן דצריך קרא דכי יפליא וא"כ גם לר"ט לא הוו אסמכתא אלא דגלי קרא והטעם כמ"ש במרדכי ב"מ דמדאורייתא אסמכתא קניא וצריך קרא בנזיר וא"כ לת"ק דלא דריש כי יפליא ממילא בנזיר ל"מ אסמכתא :

חכמת שלמה

בעדות הוא דשמא ימצאו כת שנייה פסולה מאחר דלא תלוי הני סהדי בסהדי קמאי א"כ מילתא אחריתי הוא ואינו נוגע בעדות קמא וא"כ מאחר שעדיין לא פסלו אותם מוקמינן בחזקת כשרות ואם נפסלו את"כ מזלא דידיה גרם ודו"ק (עיין במהרש"א) : בד"ה כבר העידו הראשונים כשנמצאת כת שניה פסולה כו' כצ"ל : בד"ה אפילו תימא כו' אפילו תימא תרווייהו אליבא כו' נ"ב מה שפירש רש"י זה ללא צורך וכי לא ידעינן דלגירסתו מהפכין ר"מ לרבנן או הל"ל וללישנא בתרא גרסינן רבנן במקום ר"מ ונראה בעיני דלצורך גדול פירש כן דללישנא קמא שפיר גרסינן אפילו תימא רבנן כלומר דמתחילה בעי לומר דר"מ כר' וזהו דוחק דהלכה כרבנן לגבי ר"מ משום הכי קאמר שפיר אפילו תימא רבנן כר' אבל ללישנא דקאמר אפילו תימא ר"מ כרבי מאי רבותא אם כן נ"ל דהכי קאמר אפילו תרווייהו כרבי ודו"ק :

דף כד ע"א גמ' אסור להטמין את הצונן כו'. נ"ב פירוש בשבת וכן איתא להדיא בפרק במה טומנין : שם ואמר רב פפא בא וראה כו' כצ"ל : שם אחות לנו קטנה ושדים אין לה אמר רבי יוחנן [illegible]

כמיטבא דפרק המקבל וכגון כו' ש"מ דמספיקא כו' כצ"ל : תום' בד"ה ואלו הן כו' לעשות איסור לנא כו' לא השיב ליה הא איסור דממציאין כו' כצ"ל : בד"ה כל כי כו' חשיב אסמכתא שהיה כו' כצ"ל :

דף כה ע"א גמ' ר' אחא בר אושעיא אמר אדא כו'. נ"ב וז"ל נ"י אדא כלומר האדי אדויי שמפריחים כאומנות על ידי שמרגיז אותם שילכו מהרה ומלמדם להביא יונה מן השובך שעומדים בבית אחר על כרחם : תום' בד"ה כל כי ה"ג כו' בסוף הדבור אם לא הקנו בבית דין השוב. נ"ב פי' ג' דידעי בדינא דאסמכתא כך פירש מהר"ס (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' לא נצרכה אלא למציאת כו' כצ"ל : שם כיון דחזי דקא שקלי יתירא ומשוי עניי כעתירא פסלינהו כו' נ"ב בס"א : רש"י בד"ה מגדלין אתמר כו' פסולין מגדלי כו' של אחרים הס"ד והכל דיבור אחד :

דף כו ע"א תום' בד"ה לעקל בית הבד כו' והא אתעבידא מחשבתו כו' . נ"ב פירוש אע"ג דקשי ליה שיתקלקל יותר מ"מ מעט נומת והוה כנוטע אבל גבי שביעית לריך שישבית הקרקע ויתקן בזה יותר ודו"ת (עיין במהרש"א) : לז"ר גמרא יהרגון כמשמעו שנאמר כו' אמר ר"נ החסוד על העריות [illegible]

מי לך פה שקבור שם שגם אתה רוצה ליקבר אצלו שהרי אין אתה בן מלך. ועניין שאמרו טלטולא דגברא קשה כו' לכאורה נראה לפרש על טלטול דרך של איש שהוא קשה מדאתתא כדאמרי' בעלמא אשה כלי זיינה עליה ותמצא מרחמים יותר מן האיש אבל בפרק האשה שנתארמלה מוכח דאפילו בעיר אחד אמרו דקשה טלטולא דאיש יותר מן האשה וצריך טעם. ושאמר שפרחה בו צרעת כו' י"ל ע"פ מ"ש לב חורש מחשבות און זה עוזיה וגו' וכתיב וינגע ה' את המלך גו' גם זה שבנא היה חורש מחשבות און וגו' וכדאמרינן אלו מחשבות של אותו הרשע כו' ואמר צנוף יצנפך כדור וגו' כל זה לשון המקרא הוא ולכאורה לא דרים ביה מידי ויש לפרש דכל זה שאמר הוא בקש קלון כו' לפיכך נהפך כו' ותלאוהו בזנבי כו' נדרש כולה מהאי קרא והוא שהמלוכה נקראת צניף כמ"ש הסר המצנפת וגו' ונאמר וצניף מלוכה בכף וגו' ומצינו ג"כ לשון צניף בסוסים כמ"ש פרק כיצד הרגל סוס שצנף ובפ' ע"פ לא תדור אלא במקום דצניף סוסיא וז"ש הוא בקש קלון בית אדוניו להסירו ממלוכה ולתת עליו צניף המלוכה ונהפך לו אותו צניף מלוכה לקלון דהיינו צניפת הסוסים שמגררין אותו בהם ואמר כדור אל ארץ רחבת וגו' כלומר כמו שהכדור מטלטל עצמו על הארץ רחבת ידים ומקום שוה שאין בו דבר המעכב בו טלטול הכדור כן יהיה טלטולך על ארץ רחבת וגו' שיהיו מגררין אותך שם: ע"ב אר"א שבנא בעל הנאה לפי שהיה שבנא ת"ח ומלמד תורה ברבים כמסופר ממנו שהיה דרים בתליסר רבוותא וע"כ נקרא שבנא הסופר כמו עזרא הסופר ואמר שאל תתמה מה שהקדיח תבשילו כל כך ברבים שהרי כבר העיד עליו הכתוב לך בא אל הסוכן וגו' ע"ש שהיה בעל הנאה ואמר במי התורה מתקיימת במי שממית עצמו עליה ולא בבעלי הנאות: אלו מחשבותיו של אותו רשע כו' כי עדיין לא חטא בפועל במה שכתב שבנא וסיעתו השלימו גם במה שחצב לו קבר בקברי מלכים אך לפי מחשבותיו להסיר את חזקיה ממלוכה ואמר שקרא למחשבה שתות ובכל הגמרות כתיב כי השתות יהרסון מתמשמע שנאמר וישת דוד אל לבו וגו' ואין שום מקרא בשום מקום גם רש"י הביא קרא דכתיב באורייתא ולא שת לבו גם לזאת ע"כ נראה כי טעות נפל בספרים הישנים להביא מקרא וישת דוד גם בילקוט אינו והוא מבואר שקרא המחשבות שת במקום הזה שהוא מלשון עשייה בכ"מ לומר לך כמ"ש לעיל דכל מחשבותיו נחשבו ונצטרפו למעשה כמו בע"ז: אלא למ"ד חזקיה כו'. רש"י פירש לפי דרש זה צדיק מה פעל הקב"ה מה שכר הוא משלם עכ"ל ויותר נ"ל לפרש כמ"ש שהם מצוקי ארץ ועליהם שת התבל עד"ז אמר אלו השתות של התבל שהם חזקיה וסיעתו יהרסון צדיק שהוא הקב"ה מה פעל במעשה בראשית שאלולי הם לא היה העולם מתקיים וכן יש לפרש גבי ב"ה אלו יהרסם הקב"ה צדיק מה פעל במעשה בראשית שהרי עליו הושתת כל העולם שע"כ נקרא אבן שתיה ורש"י לא פירש כן וק"ל: הפליא עצה הגדיל כו' מפני שהיא מתשת כחו כו'. ר"ל הפליא הקב"ה עצתו במה שהרבה והגדיל תורה כמ"ש למען צדקו יגדיל תורה כדי שעי"ז הרבה מצותיה יתיש כחם של ישראל וכמ"ש במסכת ביצה מפני מה ניתנה תורה לישראל מפני שעזין הן ואמר ד"א תושיה שנתנה בחשאי כו' וה"ק הפליא עצתו מלשון והוא פלאי שנתן התורה במכוסה והגדיל לתת אותה בחשות וחשאי מפני השטן כדאמרי' פ' ר"ע שאחר שירד משה עם התורה מלפני הקב"ה בא השטן ואמר תורה היכן היא כו' ואמרי' ד"א תושיה דברים של תוהו כו' וה"ק הפליא עצתו כי נפלאות עשה במה שהגדיל דברים של תוהו שאדם תוהה ומשתומם עליהם שיהיה העולם מושתת עליהם וק"ל: מחשבה מועלת וכו'. עי' פירש"י ותוס' ועי"ל דאפי' לד"ת שעיקרה במחשבת הלב מועלת ולא סגי ליה ללמוד אותה במחשבה בלבד אלא צריך ג"כ למגרסה בפה כדאמרי' בעלמא דעקימת שפתיו הוה קצת מעשה וז"ש מפר מחשבות ערומים הלומד תורה במחשבה בעלמא מפר ומשתכחת ממנו ולא תעשינה וגו' שלא תבא התורה לידי מעשה כ"א בדבור וק"ל:

דף כז תוס' בד"ה רבא אמר כו' למאי דאיתזום איתזום בהכחשה לא כ"ש כו' עכ"ל להאי טעמא דמפרש משום חידוש ודאי דל"ק מידי דדוקא בהזמה דחידוש הוא אמרינן דאין לך בו אלא מעת חדושו ואילך וכן כתבו התוספות בהדיא בפרק מרובה ובפרק ח"ה אלא להאי טעמא דמפרש משום פסידא דלקוחות מסתבר להו דכל שכן הוא בהכחשה ליחוש לפסידא דלקוחות דיותר האמינה התורה המזימין מהמכחישים ודו"ק: בד"ה דאסהידו ביה כו' דגרסינן דאסהידו תרי בחד ותו לא כו' וגרסי' נמי דפסליה בגזלנותא כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דכל הסוגיא מיירי בשלא הוזם כי אם אחד דלהכי נקט עד זומם ומיירי פלוגתא דאביי ורבא שהזימו עד אחד לומר לו עמנו היית והשני לא הוזם ומסייע לעד שהוזם שאומר כי מחלון אחד ראו המעשה דהשתא איכא חידוש דנאמין להמזימין דהא תרי ותרי נינהו שהרי המוזם וחד דעימיה יאמר שלא היה עמהם ודקאמר דגרסינן דאיכא בינייהו דאסהידו ביה תרי בחד ותו לא מיירי נמי שלא הוזם רק אחד מהם ואותו שלא הוזם אינו מסייע לו לפי שזה ראה מחלון זה והמוזם ראה מחלון אחר והיינו דקאמר תרי בחד שהמוזם אין לו מסייע ולא חידוש הוא דמהימנינן תרי המזימין טפי מההוא חד וקאמר דגרסינן א"כ דפסליה בגזלנותא בלשון יחיד ומיירי נמי שלא הוזם רק אחד מהם ומיירי שפיר שאותו שלא הוזם מסייע לו שמחלון אחד ראו המעשה אלא דפסליה לאותו שלא הוזם בגזלנותא דהשתא לית ליה מסייע לאותו שהוזם וליכא חידוש דמהימני תרי המזימין טפי מההוא חד וכן פירשו התוספות בפרק מרובה הא דקאמר דאסהידו ביה תרי בחד היינו שראה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה אלא דהתם הניחו הגירסא תרי בחד ותרי בחד דלא קשיא להו אלא דהא תרי כמאה אבל הכא כבר הקשו גם כן מדנקט עד זומם בלשון יחיד ולא הוה בגזלנותא מעין פלוגתייהו ולכך הוצרכו לגרסתם דגרסינן דאסהידו בי תרי בחד ותו לא וגרסי' נמי דפסליה בלשון יחיד גם נדחקו התם בלשון תרי בחד ותרי בחד דכיון דהמוזמין אין מסייעין זה את זה כך שוים שנים אלו להזים את השני כמו אחרים ומתוך דברינו אלו יתבארו לך שאין מקום לקושיית מהרש"ל בכל זה ומה שהוא נדחק בזה לפרש דברי התוס' בע"א ול"ג א"כ כלל כו' ע"ש ואין להאריך בדחוקיו ודברינו ברורים ודו"ק: בד"ה מאי שבועות כו' וקא בעי למימר דאפי' שבועות שוא כו' עכ"ל לשון וקבעי למימר אין מדוקדק דמשמע מיניה דלא קאי הכי ואינו כן דודאי קאי התם הכי וע"ש בתוספות ודו"ק: ע"ב גמרא אלו הן הפסולין כו' והעבדים זה הכלל כו' בדפוס החדש מחקו הכא מלת עבדים ע"פ דברי התוספות לעיל במתניתין דהכא וטעות בידם דבהך מתני' דפ"ק דר"ה שפיר גרסינן והעבדים כמ"ש התוס' שם וק"ל: בפירש"י בד"ה לבדו ולא בנו וחתנו כו' וכן כולהו כי מעיינת בהו משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו וכו' וחתנו כו' עכ"ל עיין על ביאור דבריו בפי' דברי התוס' שכתבו לקמן: תוס' בד"ה ואלו הן הקרובים וכו' בניהם וחתניהם לא קאי רק אהנך דקרובים כו' עכ"ל פירוש לדבריהם כגון אחי אביו דתנא בהדיא במתני' ועלה קאי בנו וחתנו של אחי אביו דה"ל שני בשני אבל על בן אחיו דאתא מכללא דאחי אביו דאני לו בן אחיו לא קאי בנו וחתנו דה"ל בן בן אחיו שלישי בראשון ומ"ש עוד אי לאו דהוה בכלל הנך קרובים דמפרש תדע כו' ר"ל כגון בעל אחותו דמכללא ואני לו אחי אשתו דעל כלליה שפיר מצי קאי בנו וחתנו דה"ל בן אחי אשתו דמפרש במתני' פסולים מכלל דבעל אחות אביו ואני לו בן אחי אשתו ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררין כל הצורך ודו"ק: בא"ד דאכתי איכא שש קרובים דאתו מכללא כו' עכ"ל במהרש"ל נמחק שש ומוגה שלש וכ"ב נ"ל להגיה שלש כי שש לא יתכן כו' ואלו הן הג' שמיותרין לגמרי אחי אביו כו' ואחי אמו כו' ותו מיותר בעל אחות אמו מכלל גיסו ובנו ואע"פ שגיסו כו' עכ"ל ע"ש דבריו תמוהים הם שכתב

בעל אחותו אינו מיותר שהוצרך לשנותו ללמוד מבנו של בעל אחותו אחי אמו ואע"ג דגוף הדין של בעל אחותו הוא מיותר הוצרך לשנותו משום בנו דעליה קאי וכה"ג כתב גבי גיסו ואם נתתי התוספות הכא בקושייתם להכי דאע"ג דאינהו גופייהו לא צריכי מ"מ צריכי משום בנו א"כ מאי קשיא להו נמי מאחי אביו כיון דאיכא למימר נמי הכי אע"ג דגופייהו לא צריכי משום בנו וחתנו אצטריכו וכן י"ל באחי אמו ובבעל אחות אמו וכמ"ש התוס' לקמן בתירוצם אבל ע"כ אית לן למימר השתא אכתי ודאי לא אסקי אדעתייהו לומר כן גם יש לתמוה לפי דבריו לא נאמר מיותר רק על גופי הפסולים אבל על יתור של בנו מאחד מהפסולים כגון בנו של אחי אמו אתא מכללא דבעל אחות אביו ובנו לא הוי יתור דאל"כ אף לפי דבריו ה"ל ד' מיותרים ורש"י הביא גם יתור זה בפירושו וע"ק לפי דבריו בעל אחותו לא הוה בכלל המיותרים והתוספות כתבוהו לקמן גם אחר שכתבו להרץ ג' המיותרים כתבו וכן כולם אצטריכו ולפי דבריו הרי לא היו מיותרים רק ג' שזכרו ומאי שוב וכן כולם דמשמע שיש עוד מיותרים חוץ מהג' שזכרו וע"כ הנראה לקיים כל נוסחות הישנות בתוספות שכתבו דאיכא שש קרובים כו' לא פחות ולא יותר דבמתני' קתני כ"ז פסולים דהא קתני ט' אבות דאתיא מתני' כר' יהודה ובכל אב קתני גביה בנו וחתנו וכאילו נשנו הכ"ז פסולין מפורש בכל אחד כדמוכח בגמרא דפריך אבנו דבעל אמו נ"ל היינו אחיו ומעתה לפי קושייתם השתא בכל חדא מהנך שש קרובים דאתו חד מכלל חברתה בין איהו גופיה בין בנו בין חתנו קשיא להו דלא ליתני או גוף הדין אף שהוצרך לשנות בנו וחתנו כגון באחי אביו דאיהו גופיה אתי מכללא דבן אחיו וכן בהיפך באחיו שהוצרך גוף הדין בנו לא איצטריך דאתי מכללא דאחי אביו וכן בכולם ולפי שיבררו לך הדברים גם לפי תירוצם שכתבו דכולהו איצטריכו אי משום איהו גופייהו אי משום בניהן וחתניהן אכתוב לך לפרט הכ"ז פסולין שנשנו כאן ודאתא מכללן ושהן ששה דאתיין חדא מכלל חברתה לא פחות ולא יותר והוא שסימנו: אחיו ואני לו אחיו. א בן אחיו ואני לו אחי אביו. א חתן אחיו ואני לו אחי חמיו. א אחי אביו ואני לו בן אחיו. א בן אחי אביו ואני לו בן אחי אביו. חתן אחי אביו ואני לו בן אחי חמיו. ב אחי אמו ואני לו בן אחותו. ב ג בן אחי אמו ואני לו בן אחות אביו. ג חתן אחי אמו ואני לו בן אחות חמיו. ד בעל אחותו ואני לו בן חמיו: ד ב בן בעל אחותו ואני לו בן אחי אמו. ב חתן בעל אחותו ואני לו אחי חמותו. בעל אחות אביו ואני לו בן אחי אשתו. ג בן בעל אחות אביו ואני לו בן אחי אמו. ג חתן בעל אחות אביו ואני לו בן אחי חמותו. ה בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אשתו. ה בן בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו. חתן בעל אחות אמו. ואני לו בן אחות חמותו. בעל אמו ואני לו חורגו. בן בעל אמו ואני לו אחיו מן האם. חתן בעל אמו ואני לו אחי אשתו מאם. חמיו ואני לו חתנו. ד בן חמיו ואני לו בעל אחותו. ד ו חתן חמיו ואני לו חתן חמיו. ו ו גיסו ואני לו גיסו. ו ה בן גיסו ואני לו בעל אחות אמו. ה חתן גיסו ואני לו בעל אחות חמותו. הרי לך ראה והבין לפי האותיות שרמזתי לך הא' דאחי אביו אתי מכללא דבן אחיו וכן בהיפך דבן אחיו אתי מכללא דאחי אביו: הב' אחי אמו אתי מכללא דבנו של בעל אחותו וכן בהיפך כו': הג' בנו של אחי אמו אתי מכללא דבנו של בעל אחות אביו וכן בהיפך כו': הד' בעל אחותו אתי מכללא דבנו של חמיו וכן בהיפך כו': הה' בעל אחות אמו אתי מכללא דבנו של גיסו וכן בהיפך כו': הו' חתן חמיו אתי מכללא דגיסו וכן בהיפך כו' הרי לך ששה דכל א' מהן מכללא דחברתה וא' מהן מיותר ועליהם אין להוסיף ואין לגרוע אבל אני לו אחיו דאתא נמי מכללא דאחיו לא חשיב ליה בכלל המיותרים דהגוף בעצמו הוא הכללא ואי לא הוה תנא הגוף אחיו לא הוה ידעינן נמי הכללא וכן בבן אחי אביו ואני לו בן אחי אביו וכן בבעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו הגוף בעצמו הוא הכללא ומעתה יבוארו לך דברי רש"י שהביא קצת מהנהו דאתיין מכללא וקצת מהמיותרים באבות ובבנים דנפקי מכללא ולא האריך להזכיר כולם וכן לא הזכיר כלל דנפקי מכללא דחתני' ומה שכתב דכולהו דנפקי מכללא משכחת להו בהדיא בר מבן אחי אשתו וחתנו כו' היינו באבות ובבנים דכולהו דנפקי מכללא משכחת להו בהדיא לבר משנים אבל בחתנים תמצא עוד דנפקי מכללא ולא תני להו בהדיא והתוס' נמי שהקשו מבן אחי אשתו וחתנו דמאי לא תני להו בהדיא ה"ה דה"מ להקשות כן מהנהו כללי דחתנים כגון אחי חמיו בן אחי חמיו בן אחות חמיו אחי חמותו בן אחי חמותו בן אחות חמותו כדאמרינן בגמ' למה לא תנא להו נמי בהדיא אלא דשגירת לישנא דפירש"י נקט דבאבות ובנים ליכא דנפקי מכללא ולא ניתנו בהדי' כי אם ב' דהיינו בן אחי אשתו וחתנו והוא באבות דאחיו ואני לו אחיו הא תני אחיו בהדיא כללא דאחי אביו דהיינו בן אחיו הא תני ליה בהדיא אחיו ובנו אחי אמו ואני לו בן אחותו הא תני ליה בהדיא בן בעל אחותו בעל אחותו ואני לו בן חמיו הא תני ליה בהדיא בן חמיו בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אשתו הא תני ליה בהדיא בן גיסו בעל אמו ואני לו חורגו הא תני ליה בהדיא חורגו גיסו ואני לו גיסו הא תנא ליה בהדיא גיסו ועוד חתן חמיו היינו גיסו הרי לך דבכל האבות כולהו דנפקי מכללא תני בהדיא חוץ מבן אחי אשתו דמפיק מכללא דבעל אחות אביו וחוץ מחתנו דמפיק מכללא דחמיו ובבנים ליכא אפילו חדא דאתי מכללא ולא תני להו בהדיא והוא דבן אחיו ואני לו אחי אביו הא תני ליה אחי אביו בן אחי אביו ואני לו בן אחי אביו הא תני ליה בן אחי אביו בן אחי אמו ואני לו בן אחות אביו הא תני ליה בן בעל אחות אביו בן בעל אחותו ואני לו אחי אמו הא תני אחי אמו בן בעל אחות אביו ואני לו בן אחי אמו הא תני ליה בן אחי אמו בן בעל אחות אמו ואני לו בן אחות אמו הא תני ליה בן בעל אמו בן בעל אמו ואני לו אחיו הא תני ליה אחיו כדפרכינן בגמרא בן חמיו ואני לו בעל אחותו הא תני ליה בעל אחותו בן גיסו ואני לו בעל אחות אמו הא תני ליה בעל אחות אמו הרי דכולהו דנפקו מכללא דבנים תני להו בהדיא מיהו כללי דחתנים לא נפקי כולהו מכללא כמ"ש לעיל אלא דלא נחית רש"י למחשבינהו ולהאריך בהם והתוספות ה"מ נמי להקשות מינייהו דליתני להו בהדיא ובתירוצם אבן אחי אשתו וחתנו יתורץ גם מכללא דחתנים כמו שנכתוב לקמן והנה לפי תירוצם דבכל חדא סגי ליה דאיצטריך אי משום איהו גופייהו ואי משום חתניהן ובניהן ר"ל דמשום איהו גופייהו דאיצטריך תני נמי בניהן וחתניהן אף על גב דאתי מכלל חברתה וכן בהיפך משום בניהן או חתניהן דאיצטריך תני נמי איהו גופייהו אע"ג דאתי מכלל חברתה והיינו דאחיו איצטריך משום איהו גופיה ומשום חתנו אבל בן אחיו בכלל אחי אביו. אחי אביו איצטריך משום בנו וחתנו אבל איהו גופיה בכלל

חכמת שלמה

דף כז ע"א תוס' בד"ה דאסהידו ביה כו' וגרסינן נמי ופסליה בגזלנותא כצ"ל. וג"ב נראה לי ופסליה בגזלנותא פירוש ול"ג א"כ כלל דע"כ חדא שנויא היא דאי לא הוזם אלא חד ותו לא הדרא קושיא לדוכתיה הא תרי כמאה דהא אפילו איתזם נמי השני הוה ליה תרי כמאה ק"ו היכא דלא איתזם דמסייע ליה חד כשר לכך נ"ל והשני נפסל בגזלנותא והיינו מה שכותבין התוס' א"כ והשני הוזם ודו"ק וא"ל דמיירי שראה אחד מחלון זו ואחד מחלון זו דלא מסייע ליה השני מידי בע"כ ר"ת לא ס"ל האי שנויא דא"כ מאי קשה ליה אפילו אתזמי תרווייהו נמי ליפשי הכא דלא הוה תרי כמאה מאחר דלא מסייע ליה כמו שפירשו התוס' במרובה אלא ר"ת לא ס"ל הכי ודו"ק. ועוד תדע שכך הוא דאי לא תימא כן אלא איירי דאיתזם חד לבד והשני לא הוזם הא בהכי איירי פלוגתייהו כמו שפירשו התוספות עד זומם ומסתמא איירי דאסהידו ביה תרי בחד דחד לא יכול להזים ודו"ק היטב (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' שם במתניתין וכל הראוי ליורשו כו'. נ"ב הרמב"ם כתב שזהו מדברי ר"ע ואינה ממשנה ראשונה ונראין דבריו יותר מפירוש רש"י כ"ל: שם מתה בתו אם יש לו בנים כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אלא בפסול כו' וממזר דכשרין לדון כצ"ל: בד"ה לבדו כו' ואי קשיא לך כיון כו' אמין ובנו כצ"ל והס"ד: בד"ה בן אחי כו' בן אחי אביו הס"ד: בד"ה אחי אמו כו' בן אחותו הס"ד: בד"ה בן אחי אמו כו' בן אחות אביו הס"ד: בד"ה בעל אחותו כו' וכן כולהו כי מעיינת להו כו'. נ"ב נ"ל דה"פ שכולן בהדיא נשנו במשנה חוץ מבן אחי אשתו כו' אבל אין הפשט שכולהו אתו מכללא ואעפ"כ תני ליה דהא לא אתי מכללא אלא אחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ומשום הכי דייק רש"י בן אחי אביו וכן אחי אמו אע"פ שלא נאמרו במשנה כלל אלא רצה לאשכחינהו בהדיא חוץ מבן אחי אשתו ודו"ק היטב: בד"ה כאותה שעה כו' שראה העדות הס"ד: בד"ה היה קרוב כו' שראוי ליורשו הס"ד: תוס' בד"ה ואלו הן כו' אינם פסולים להנך כו'. נ"ב פי' לאחי אביו ואחי אמו וכן בעל אחות אביו כו' ומה שאמר אי לאו הוה בכלל הנך קרובים פירוש כגון בעל אחותו דבנו נמי ה"ל בעל אחות אביו וה"ה על חמיו למאן דפסל בן הבן לאפוקי למר בר רב אשי דמכשר לא קאי עליו. ואין להקשות למאן דפסל מנא לן דהא בניהם וחתניהם לא קאי אלא אהנך דמפרש בהדיא י"ל משום דחשוב כחד דרא וכא ראיה שרש"י פסק ביש נוחלין דאפילו בן בן הבן פסול עד לעולם ודו"ק: עוד בזה הדבור דאכתי איכא שש קרובים כו' נמחק שש ומוגה שלש. וג"ב נ"ל להגיה שלש כי שש לא יתכן ודילג הסופר הלמ"ד וכתב שש ואלו הן השלש שמיותרים לגמרי אחי אביו אפילו לא נאמר הייתי לומדו מכלל אחיו ובנו ואחי אמו הייתי לומדו מבעל אחותו ובנו וה"ה בעל אחותו אף שהוא נמי מיותר מכלל חמיו ובנו מ"מ אי אפשר בלא

בן אחיו. אחי אמו אילטריך משום חתנו ואיהו גופיה בכלל בן בעל אחותו ובנו בכלל בן אחות אביו: בעל אחותו נמי אילטריך משום חתנו דאיהו גופיה בכלל בן חמיו ובנו בכלל אחי אמו בעל אחות אביו אילטריך משום איהו גופיה ומשום חתנו אבל בנו בכלל בן אחי אמו בעל אחות אמו אילטריך משום בנו וחתנו אבל איהו גופיה בכלל בן גיסו. בעל אמו ובנו וחתנו כולהו אצטריכו דמיירי מן האם כדאמרינן בגמרא חמיו אילטריכא משום איהו גופיה אבל בנו בכלל בעל אחותו וחתנו בכלל גיסו גיסו אילטריך משום חתנו אבל איהו גופיה בכלל חתן חמיו וכן גיסו בכלל בעל אחות אמו והשתא כולהו אילטריכא אי משום גופייהו אי משום בניהן וחתניהן דלא אתיין מכללא משא"כ בן אחי אשתו דלא אילטריך משום גופייהו דמכלל דבעל אחות אביו אתי ומשום בנו וחתנו לא אילטריך דבנו וחתנו של בן אחי אשתו ודאי דכשר הוא וכן הני דנפקי מכללי דחתנים שכתבנו לעיל ולא תני להו בהדיא היינו משום אינהו גופייהו לא אילטריך דמכללא אתיין ומשום בניהן וחתניהן נמי לא אצטריך דכשרין הן ואין להקשות לפי תירוצם דמאי פריך בגמרא אבעל אמו בנו למה לי היינו נמי משום דכולה בבי מייתרי דבעל אמו אתי מכללא דחורגו ובנו היינו אחיו וחתנו היינו בעל אחותו וכן כתב בעל המאור ע"ש בדבריו בזה באורך ודו"ק: בא"ד ומיהו מחתנו איכא למימר דשפיר הוה תני מחתניהם דכל שכן דפסול כו' עכ"ל אף על גב דבכל הנהו קרובים דנשנו במתניתין אית בהו דאתי בק"ו ולא שביק להו מלמתני כמו שהאריך בזה בעל המאור מכל מקום הכא בהך דיבורא גופיה דקרי ליה פסולים משום חתן חמיו משמע דמכל שכן למפסליה לחמיו גופיה וק"ל. ומיהו יש לדקדק דאע"ג דלא אילטריך למתני חתנו משום איהו גופיה מכ"מ אילטריך ליה למתני משום בניהן וחתניהן וע"כ למאן דפוסל בבן הבן ובן הבת ויש לומר דכל פסולי דמתניתין אינן אלא קרובים בעצמם וקרובים על ידי אישות אבל יוצאי ירכו לא קתני דהא לא קתני אב ובנו כמ"ש בזה הרמב"ם ז"ל ודו"ק: בד"ה אלו הן כו' וכן אחי אמו ובעל אחותו כו' מכללא דבעל אחי אמו כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה מכללא דאחי אמו כו' עכ"ל ולפי הגהתו דבריהם תמוהים דאיהו גופיה דבעל אחותו ודאי נמי דלא אילטריך דאתי מכללא דבן חמיו ועוד אמאי לא ניחא להו דאילטריך למתני בעל אחותו משום חתניה כמו דניחא להו באחי אמו דלא אצטריך רק משום חתניה וכמה דברים לא נשנו רק משום חדא מלתא אי משום גופייהו אי משום בניהן אי משום חתניהן לפי תירוצם כמ"ש לעיל וע"כ נראה להגיה מלת וחמיו וכצ"ל וכן אחי אמו ובעל אחותו וחמיו אע"ג דבנו אתי מכללא דבעל אחותו מ"מ כו' עכ"ל ור"ל וכן אחי אמו ובעל אחותו נמי אע"ג דאינהו גופייהו אתיא מכללא גם בניהן מכ"מ אצטריכו משום חדא מילתא דהיינו חתניהן והשתא קאמרי כיון דאילטריך למתני בעל אחותו א"כ חמיו אע"ג דבנו אתי מכללא דבעל אחותו וחתן חמיו נמי וודאי דלא אילטריך דאתי מכללא דגיסו כמ"ש מכ"מ איהו חמיו גופיה לאו מכללא אתי והא לאשמועינן דבעל כאשתו ולאו דווקא חמיו דהוא הדין דכל הני דפסולין שלא מחמת קורבה משום דבעל כאשתו הוא וכתבו עוד וכן כולהו אילטריכו כו' לפי שזכרו כאן ד' השנויים במתניתין אחי אביו אילטריך משום בנו וחתנו ואחי אמו ובעל אחותו לא אצטריכו רק משום חתניהן וחמיו לא אילטריך רק משום איהו גופיה כתבו דכן כולן אצטריכו בכה"ג אי משום אינהו כו' וכמ"ש לעיל ודו"ק כי הדברים ברורים הם באין גמגום ופקפוק בכל הדברים:

ח"א דף כז ע"ב אף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין כו'. בזה יתיישב בהאי קרא שאמר בתחלת המקרא בלשון נוכח והנשארים בכם וגו' בארץ אויביכם וגו' שהוא לשון נוכח וכן מדבר כל הפרשה דלעיל מיניה ובסיפיה דהאי קרא אמר ואף בעונות אבותם אתם וגו' שהוא מדבר בלשון נסתר וכן עד סוף הפרשה ויש לומר שענין הפרשה והתוכחה עד כאן מדבר בחורבן בית ראשון שהיה בהם עון ע"ז שבחורבן בית ראשון עדיין לא היה הסתר' פנים שהיתה עדיין נבואה ואורים ותומים ולזה אמר בלשון נוכח ולא אמר רק והנשארים בכם ימקו בעונם כי לא היה להם אז רק עון עצמם אבל על חורבן בית שני התחיל לדבר בלשון נסתר לפי שהיה להם אז הסתרת פנים באין נבואה ואורים ותומים ושאר ה' דברים שנחסרו בבית שני וחסרון הנבואה היא הסתרת פנים כדאמרי' פרק קמא דחגיגה ואנכי הסתר אסתיר אף על פי שהסתרתי פני מהם בחלום אדבר בו ועל כן אמר בלשון נסתר ימקו בעונם שהיא שנאת חנם שהיה בבית שני ואף בעונות אבותם שהיה בבית ראשון שהוא עון ע"ז אתם ימקו ועל זה אמר בגלותם בחורבן בית שני והתודו את עונם ואת עון אבותם וגו' כל הענין בלשון נסתר שיסתיר הקדוש ברוך הוא פניו מהם ולא יהיו נענים כפירוש רש"י פרק קמא דחגיגה והסתרתי פני מהם שצועק תלכות כו' ואינו נענה ואמרינן נמי בפרק הזהב שערי תפלה ננעלו מיום שחרב וק"ל: בעון אחיו מלמד כו' דלפי פשוטו שיכשלו זה בזה כי יבהלו לרוץ עכ"ל פירש רש"י בחומש לכתוב וכשל איש באחיו שכל אחד מישראל יכשל בחבירו אבל לפי הדרש איש בעון אחיו כתב וכשלו בלשון רבים דלאו עם כלל ישראל ידבר רק באותן שבידן למחות עמהם ידבר שיכשלו איש בעון אחיו אם לא ימחה בו כדמסיק וק"ל:

דף כח תוס' בד"ה תלתין ותרתין כו' ובני בניהם משום דלא קתני להו בהדיא במתניתין אי נמי כו' עכ"ל ולמאי דמשני לעולם חתנו ממש ואמאי קרי ליה חתן בנו כו' להאי פירושא דלא תני ר' חייא בני בניהם משום דלא תני להו במתני' ניחא אבל לפירוש רש"י דשם חתנות חד הוא אבל מבני בניהם פריך ליה דהוה ליה ל"ב קצת קשה אם כן מאי משני לעולם חתנו ממש כו' דאכתי תקשה ליה ל"ב הוה עם בני בניהם דשלישי בראשון פסול ויש לומר כיון דחתנו ממש הוי כדור אחר והוי דור שלישי וקתני ליה דפסול לא אילטריך ליה למתני בני בניהם דהוי נמי דור ג' ודו"ק: בד"ה כיון דמעלמא כו' והקשה הר"ר יוסף כו' דאמאי לא מקשי לרב כו' דקאמר אחי אבא לא יעיד לי כו' אם כן פסול שלישי בשני כו' עכ"ל קצת קשה ומאי קושיא דאימא דקושטא הכי הוא דלרב פריך אי הכי הוה ליה שלישי בשני הא דקאמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא

ובנו וחתנו כדור כו' ורב אשר כו' ויש ליישב בדוחק ודו"ק: ע"ב בד"ה גיסו לבדו כו' ומדמסקינן דהלכה כרבי יוסי דגיסו לבדו למעוטי חתנו יש לדקדק כל שכן שניהם כו' עכ"ל מדבריהם נראה דכן יש לדקדק ב' נשואים ב' בנות אחיות כו' היינו לרבי יוסי אבל לתנא דמתניתין דפסל פוסל נמי בב' הנשואין ב' בנות אחיות או אחים והיינו משום כיון דתנא דמתניתין פוסל בתרי בעל כאשתו מסתמא אין לחלק בין ראשון לשני ובין שני לשני כיון דזה פסול כמו זה בקרובים בזה יש ליישב מ"ש הטור בשם הרי"ף דפוסל אפילו נשואים ב' בנות אחין עכ"ל ותמה עליו הב"י דאף על גב דפסל הרי"ף בחתן גיסו כו' דהוי ראשון בשני ואמרינן תרי בעל כאשתו אבל לא לשני בשני וכן דעת הרמב"ם כו' עכ"ל דהא כיון דהרי"ף לא פסק כרבי יוסי אלא בבנו שיש לגיסו מאשה אחרת אבל בבנו וחתנו מאחות אשתו פוסל כתנא דמתני' מסתמא אית לן למימר דפוסל נמי שני בשני בתרי בעל כאשתו כיון דזה פסול כמו זה בקרובים כנראה מדברי התוס' דלית לן להכשיר נשואים ב' בנות אחיות אלא לר"י דוקא ואף שהרמב"ם חילק בזה בין ראשון בשני לשני בשני מ"מ כיון שהרי"ף סתם דבריו לית לן לפלוגי בינייהו וכמ"ש התוס' ודו"ק:

דף כט ע"ב בד"ה הודה בפני ב' כו' והא דאמר בפרק אע"פ כו' כתבו ותמו והא כו' לאו דוקא כתבו דהוא הדין כו' עכ"ל ובהך דפרק הספינה דנקט זכו בשדה כו' וכתבו את השטר כו' לא קשיא להו דנקט כתבו דלרבותא נקט לה דאעפ"כ חוזר בשטר וק"ל: בד"ה מר בר רב אשי כו' והביא ראיה מדאמר התם כו' אישתבע לי דלא פרעתיך דאמר ליה אישתבע כו' עכ"ל לכאורה אין ראייתו מבוררת דמה היפוך שבועה איכא התם דמדינא התובע נשבע כיון דשטרא בידו גם קשה דקארי ליה מאי קארי ליה להביא ראיה מהתם על היפוך שבועה דאורייתא דהא ודאי לא משתבע התם רק מתקנתא דרבנן אבל תבא על אמיתות דבריהם וראייתו שם בתוס' פרק שבועת הדיינים ע"ש וק"ל:

ח"א דף כט ע"א הכי אמרינן להו נשיאים וגו' פי' זה שמעיד עדות שקר לחבירו אפשר שאין לו ממון לתת מכיסו לחבירו או גם אם יש לו עינו צרה בשלו לתת לחבירו אבל הוא נותן לו מתנה מממון חברו ע"י עדות שקר שמעיד לו להוציא ממון מחברו וזו היא מתת שקר וק"ל: שב שני הוה כפנא ואבבא כו' אפשר דאמרי אינשי משל הדיוט זה מרעב של מצרים שנגזר שבע שני רעב ואמר פרעה לאחי יוסף מה מעשיכם אם אתם בעלי אומניות מאי איכפת לכו ברעב שבאתם כולכם הנה דכפנא אבבא דאומנא לא נחית וא"ל אנשי מקנה רועי צאן היו עבדיך לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן וגו' כי כבד הרעב וגו' וק"ל: מפץ וחרב וגו' עיין בפירוש רש"י משמע ליה דמפץ וחרב הנהו כולהו כלי מלאך המות ולא חרב ומפץ כלי מלחמה כמשמעו מדמייתי עליה הך דשב שני הוה מותנא דהיינו דבר דמייתי נמי זה המשל הדיוט בפרק האשה שלום אדבר ולא אחרב וקל להבין: הרבה טענות היה לו לנחש כו'. מאי הל"ל דברי הרב כו' יש לדקדק מאי הרבה טענות דקאמר דאין זה רק טענה אחת ויש לפרש הא דמייתי שכל המוסיף גורע והוא טענה אחרת שאלו לא הוסיפה על צווי הש"י בנגיעה לא היו נכשלים באכילה ומה שיש לדקדק בענין הוספה וטעות של אדם וחוה בפירש"י תמצא מבואר יפה בחדושינו פרק קמא דסוטה ע"ש: אמתים ואלי ארכו כו' פירש רש"י דל אל"ף מהכא קרי ביה מאתים הוו ב' מאות כל כו' עכ"ל ויש לדקדק לפירושו אם יהיה חסר אל"ף נפרש מתים ואלי ארכו מלשון מאתים שהסברה מביא אל"ף והיכן הוזכר אמה בכתוב שנפרש מאתים אמה ואימא מאתים טפחים או אצבעות ועוד אף שמצינו כן בפעלים שהסברה מביא א' ובאותיות השמוש אבל בשמות לא מצינו שיהיה חסר ונחה אות א' מיסודי השם ונראה כי לא נאמר זה רק על הדבור שיש מי שמוסיף בדבור והוא גורע בזה והמשל בשנים שידברו ביחד בענין אמות והאחד שאל לשני כמה אמות אם השני משיב לו מתים נשמע ממנו ב' מאות אמות בהסברת א' של מתים אבל אם השיב לו בתוספת א' אמתים לא נשמע ממנו כי אם ב' אמות ואם כן הוא גורע בדבורו תוספת א' ושהביא הפסוק אמתים ואלי וגו' אינו רק לסימן בעלמא שהוא אמתים הראשון הכתוב בתורה אבל לא שאלו נכתב בלא א' מתים ואלי ארכו שהיינו מפרשים מאתים אמות ואלי דהא לא הוזכר האמה כמו שכתבתי והוא שפיר דומיא דלגבי נחש שעל ידי תוספת דבור בעלמא שאמרה אל תגעי בו גרעה מצות השם יתברך ובדיבורו ודו"ק: *)

דף ל בד"ה ואם כמוסר כו' את בניו הס"ד ואח"כ מ"ה משום דמחזי כשיקרא כו' עכ"ל לכאורה פירוש דבריהם לר"ל דוודאי ס"ל נמי דחיישינן משום לא תלך רכיל כדקתני במתני' ומניין לכשיצא כו' ומש"ה כתבו דמשום לא תלך רכיל אין כאן ודוחק הוא דוודאי יש כאן לא תלך רכיל אלא דר"ל לא חש הכא משום טעמא דמחזי כשיקרא וע"כ נראה דחסר מדבריהם פיסקא של גמרא בדברי ר"א הלכך כתבי כו' משום דמחזי כשיקרא ומשום לא כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל הלכך כתבי הכי כו' לרבי אלעזר דהשתא בין משום דמחזי כשיקרא ובין משום לא כו' אין כאן וקרוב לזה לשון כ"י ע"ש וק"ל: ע"ב גמרא לאו היינו הודאה אחר הלוואה כו' כתב מהרש"ל ויש לתמוה איך תלה קושיא זו בשינויי' דרב הונא וי"ל שבלא כו' שכוונתו של רב לפרש כל ענייני גרופים כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דהשתא לרב הונא נמי י"ל כן שבא רב לפרש כל ענייני כו' ונ"ל דאי לאו דרב הונא איכא למימר דבהודאה אחר הודאה דמצטרפי היינו משום דאיכא למימר דבפני כ"א הודה על הלוואה גופה שהיתה כבר בפני ב' מה שאין כן בהודאה אחר הלוואה שהרי זה שהעיד על הלוואה אומר שלא היה שם אלא הוא אבל לרב הונא כיון דכ"א ידע בסהדותא דחבריה בין בזה ובין בזה ה"ל כאלו היתה הלוואה בפני שנים ודו"ק: בפירש"י בד"ה גברא אגברא ר' אבא ורב אידי אדעולא עכ"ל מדברי ר' חייא בר אבין אמר רב דאמר הלכה כריב"ק בין במטלטלים בין בקרקעות נמי משמע דפליגי רבנן בקרקעות אלא דניחא ליה לפרש הא דאמר ליה אביי הלכה מכלל כו' דאסמיך ליה קאי אדעולא ומיהו לרב גופיה נמי איכא למירמי דמדברי ר' חייא בר אבין אמר רב מוכח דפליגי נמי בקרקעות ור' אבא אמר רב הונא אמר רב דמודים חכמים כו' וצ"ל דהרי אמוראי נינהו אליבא דרב ואיכא נמי מ"ד לקמן דפליגי אתרווייהו וס"ל אליבא דרב דהלכה כריב"ק בקרקעות ולא במטלטלין ודו"ק:

חכמת שלמה

שלא לשנותו דא"כ ממה הוה ילפינן אחי אמו ודו"ק. ותו מיותר בעל אחות אמו מכלל גיסו ובנו ואע"פ שגיסו נמי מיותר מכלל חמיו וחתנו מ"מ אי לא הוה כתב לא הוה מיותר בעל אחות אמו כדפריך גבי בעל אחותו ועוד גיסו צריך לכתוב משום פלוגתא דרבי יוסי דס"ל גיסו לבדו כמו חורגו כדלקמן ודו"ק. (עיין במהרש"א): בא"ד דשפיר הוי תני חתניה דכ"ש כו' כצ"ל. ונ"ב כל שכן דפסול לחמיו איני יודע למה. ונ"ל דהכי פריך מאחר שנאמר במשנה בניהן וחתניהן אבל הנך קרובים דמתניתין כ"ש חתנו גופא אע"פ שאפרש לקמן בגליון דלא אקשינן מידי אמאי דאתא אבל לא כו' כגון אחיו דהוא בכל שכן דאחי אביו וכן בעל אחותו בכל שכן דבעל אחות אביו מכל מקום שאני הכא דהוא אינו בא מכח כל שכן לחוד אלא שתנא ליה בהדיא כי חתנו נאמר ג"כ בחתניהם כמו שלא תנא נמי בנו שתנא ליה נמי ובניהם להדיא ואין זו דומיא לכ"ש דאחיו בכלל אחי אביו דאחי אביו הוא שם אחר דהא לא תני במתניתין לאחיהם שנוכל לומר גם כן שהוא בכלל שם זה וצ"ע היטב: בד"ה אלו הן הקרובים כו' דבנו כשר הא נמי פשיטא דמהיכא תיתי עפי דבניהם וחתניהם כו' מכללא דאחיו ובנו כו' בר מבן כו' אע"ג דבנו אתא מכללא דאחי אמו כו' כצ"ל: בא"ד ואתא לאשמעי' דבעל כאשתו כו'. נ"ב פירוש ולא שמעינן מכלל דחמיו שהוא אבי אשתו דבודאי אשתו שאר לו וה"ה אביה אבל בעל אחותו לומר בעל כאשתו לא שמעינן ואין לומר סוף סוף שמעינן מכלל דבעל אחות אביו כו' דכ"ש הוא בעל אחותו גופא או מכ"ש דבעל אחות אשתו והיינו גיסו זה אינו דמ"מ לא נפיק מכלל אלא מכח כ"ש ואנו לא אקשינן כ"ש דהא תנא אחיו ואחי אביו ולא אקשינן ל"ל אחיו הא כ"ש הוא מאחי אביו אלא התנא שונה כל הקורבה וכן רש"י גופיה לא דייק גבי בעל אחותו דהוא בא מכ"ש דבעל אחות אביו אלא מכח חמיו כו' רצה לדייק כו' ועל זה כותבים התוספות שהיא גופא קמ"ל דבעל כאשתו ודו"ק היטב (עיין במהרש"א):

דף כח ע"א רש"י בד"ה שני בשני כו' אביו ובנו אחי אבא כו' בראשון בן אחי כו' הד"א: בד"ה מאי חתנו כו' וחתנו האי כו' הד"א: בד"ה ואמאי קרי כו' פסול ואיכא לאקשויי כו' כצ"ל: בד"ה ה"ג כו' דרב דבתרא הוה כו' הוו שנים וי"ו לרבות כו' כצ"ל והד"א: בד"ה ותנא תונא כו' אחוה חתן כו' הד"א: תוס' ד"ה ת' אבות דלקמן ראוי להיות פה בראש הדף קודם ד"ה תלתין ותרתין: בד"ה כיון דמעלמא אתי כדור אחר דמי פירש הקונטרס והא דלא כו' כצ"ל: ע"ב גמ' מהו שיעיד באשת חורגו כו'. נ"ב וזה לשון הירושלמי אשת חורגתו מהו. בעל חורגתו מהו. אשה כבעלה ובעל כאשתו. וקמא אשת חורגו כחורגו וכבעל כאשה: רש"י בד"ה אבי חתן ראובן לשמעון הס"ד: בד"ה גיסו לבדו כו' דהוה ליה בן גיסו ופסול הוא לו כצ"ל: בא"ד אבל משום קורבא דבן גיסו לא מיפסל ונפקא מיניה דחתן גיסו כשר להעיד לו כצ"ל והס"ד וכל זה נמחק. ונ"ב כל זה נ"ל טעות גמור: בד"ה זהו נוסח אחר בפירוש

ונראה גיסו לבדו ורבי יוסי פליג אמתניתין בחדא דקתני מתניתין גיסו ובנו וחתנו כשרים לגיסו דאבעל אחות אמו כו' כצ"ל והד"א: בד"ה מאי גיסו צ"ל ומאי גיסו כו'. נ"ב זה שייך נמי על הא דלעיל ואתא רבי יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו וקל להבין: בד"ה ברייתא רבי יוסי כו' ועוד אי מאשה כו' אחי האם מיבעיא כצ"ל והס"ד: בד"ה כמזויף מתוכו כו' פסול דכמאי הד"א:

דף כט ע"א גמ' השונא כו' כצ"ל: שם מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר ליה תנהו לי אמר משטה אני בך פטור כל זה נמחק וכצ"ל וצריך שיאמר אתם עדיי. וכ"ב כן גירסת הרי"ף והרא"ש: רש"י בד"ה פטור כו' אתם עדיי אומר משטה כו' כצ"ל והד"א: בד"ה אמתים כו' כמו אותה מלא כצ"ל: ע"ב גמ' ההוא דאכמין עדים לחבריה בקיברא כו' כצ"ל: שם אמר ליה לא נ"ב ותימה פשיטא הא מסקינן לעיל אפילו הכמין כו' והודה ואמר מתיירא אני כו' דלא מהני כ"ש בשמיחה ואמר לא ודוחק לומר דאדיוקא בא לאשמעינן הא אם שתק מהני וכמו שפסק הטור משום דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שיש שם עדים מאחר שאמר עירי וסהדי ליהוי סהדי סוף סוף גוף המעשה הוא פשיטא ואמאי בא דין זה לפני רב כהנא ונראה דלא תימא מאחר שהרגיש שיש שם עדים ולא א"ל לא היה דבר מעולם אלא שלא יהיו עליו עדים א"כ הוה כמודה ודו"ק: שם פלניא ופלניא מסקי בי זוזי כו'. נ"ב אי הוה לי לא פרעתי לפלניא ופלניא דמסקי בי חזי ס"א כצ"ל וכן ברי"ף: תוס' בד"ה כך אדם כו' לא אמרינן כדאמר הכי שלא כו' כצ"ל: בד"ה הודה בפני ב' כו' חוזר בשטר אי שטר מתנה כו' כצ"ל:

דף ל ע"א גמ' שם ואמרנא ליה לרבנא אשי נמחק. נ"ב לפרש"י ל"ג וכן בס"א אינו וכן ברי"ף והרא"ש אינו וכן בפ"ב דכתובות: שם הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו כו' כצ"ל: שם פיסקא גמרו את הדבר מכניסין אותו וכו' נמחק: שם אב"א סברא אב"א קרא כצ"ל: רש"י בד"ה ואמר לן רבנא אשי כו' כדאמרי' התם. נ"ב בהשוכר את הפועלים: בד"ה והוא עד כו' ולא העיד פטור כצ"ל והס"ד ואח"כ צריך להתחיל הדבור ותניא ממשמע שנאמר כו' עד אחד משמע כצ"ל והס"ד: ע"ב גמרא ראייה צ"ל ראיה ונמחק יו"ד שניה: שם גברא רבה כיון דאסמיך סמיך כצ"ל. ונ"ב כאשר הגהתי כן מצאתי בספרים מדויקים וכן עיקר אבל גברא רבה שסומך בטעות או ע"י תנאי אינה סמיכה וכן פסק הרמב"ם בפרק ד' מהלכות סנהדרין וראיה מבעל מום לגבי מזבח אף שעלה ירד ק"ו היכא שאינו ראוי שאין בעל מום גדול מזה וק"ל: שם בההוא עובדא דר"ש בן אליקים. נ"ב יש להקשות אמאי אר"ש בן אליקים דין ידע והיה בשקר גם מה הוה כוונתו ליסמכיה מר ברישא וכי בלא סמיכה לא יאמר א"ו דברי הלכה שמשמע מרבותיו או מה היה בדעתו של ר"י בר חנינא שאמר ומודה כו' דברים שלא שאל ממנו הלא
לא

*) [א"ה שמעתי פירוש אחר כי לולי הוי"ו של ואלי הייתי אומר אמתים הוא אלי ארכו וכולו ארבע אמות עכשיו שאמר ואלי אינו כי אם שני אמות ואלי. והוא נוסף]:

דף לא תוס' בד"ה הוא דאמר כו' אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור כו' עכ"ל· הייני משום דבחד מנה אין מכחישין מה שאין כן במנה שחור ומנה לבן דבהך מנה גופה מכחישין עצמן וה"ל כחביתא דחמרא וחביתא דמשחא דלקמן ומיהו נהרדעי דאמרי דס"ל כרשב"א ע"כ דמדמי להו מנה שחור ומנה לבן כמנה ומאתים דמנה שחור ומנה לבן חד מינא הוא ואחד מהן שוה יותר משני וה"ל האחד בכלל חבירו השוה יותר משא"כ חמרא ומשחא כיון דתרי מיני נינהו ה"ל הכחשה גמורה ודו"ק : ע"ב בד"ה סמפון כו' ור"ת פי' דביד הלוה קרוי שובר כו' עכ"ל גמרא ערוכה היא סוף פרק קמא דב"מ דלא כפ"ה אלא דהאי סמפון מיירי ביוצא מתחת ידי המלוה ויתקיים בחותמיו היינו דפליגן לסהדי אי פרע כו' ע"ש אלא שהוצרכו לפירוש ר"ת דמ"ה משמע ליה לתלמודא התם דאיירי ביד המלוה משום דביד הלוה קרוי שובר וע"ש עוד בתוספות וק"ל : בד"ה אין עליו עדים ויוצא השטר והסמפונות מתחת כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא נראה להם כפירש"י להאמין השליש בכל דבר הואיל ושניהם מודים כו' דאפילו לרבא לא נאמין לשליש אלא משום מגו דאי בעי קצתי' וא"כ הכא באין עליו עדים בסמפון מאי מגו איכא לשליש ולכך הוצרכו לפרש שיוצא השטר והסמפונות מתחת יד שליש דאית ליה מיגו דאי בעי קצתיה לשטר ואפילו בלא סמפון השליש נאמן דאינו אלא לזכרון דברים בעלמא כו' כמו שכתב בהגהת אשר"י ע"ש וכתבו עוד א"כ יש לפרש כו' אלא יש עליו עדים ולא ידעי אי פרעי' כו' דאית ליה מגו דאי בעי הוה יהיב ליה כבר השובר ליד הלוה וק"ל : בד"ה אי לייט כו' שלא תוכלו לכופו כו' עכ"ל אין רצונם שלא תוכלו לכופו משום שהוא אלם דא"כ היאך קאמר השיאוהו ויראה כו' אלא דר"ל אי לא לייט שלא תוכלו לכופו לדון לפניכם בע"כ דא"כ כ"ש שלא יכול הנשיא לכופו לדין בע"כ כדאמרינן בפ"ק דהכא שבט כו' אלא מפר"ת דלא לייט כגון דאמר לב"ד הגדול כו' ולאו היינו נשיא אלא מומחה שבדור וק"ל : סליק פרק זה בורר

ח"א דף לא ע"ב ירמיה אחי הטביר עלי את הדלך · עיין פירש"י ועי"ל שהאחין אלו חלקו להם שדה שירשו מאביהם ולפום דינא אין להם דלך זה על זה כדאמרינן פ"ק דבבא בתרא וירמיה אחיו של עוקבן הטביר הדלך מחלקו על חלקו של עוקבן וזה שקבל הטביר עלי דהיינו על חלקי את הדלך ולמאן דאמר דדיני קנסות הוה ליכא לפרש הכי וק"ל : סליק פרק זה בורר

אחד דיני ממונות פרק רביעי

דף לב בפירש"י בד"ה ודיני כו' אבל לחובה כו' ובד"מ ליכא לאוקמא כדאמר לקמן לא תטה כו' עכ"ל ק"ק דבלאו הכי ליכא לאוקמא בד"מ דכיון דהכשירה תורה ג' בד"מ ע"כ דברוב א' המזכה או מחייב סגי דבד"מ ליכא לפלוגי בין זכות לחובה דזכות לזה הוא חוב לשני וכה"ג כתבו התוספות בפ"ק וק"ל : בד"ה שזממו כתוב כו' והוציאו ש"ר על חבירו ע"י משכון או כו' עכ"ל נראה דאיירי בשנטל משכון אחר הלואה וכתיבת השטר דומיא דפרוזבול דאל"כ מאי רבותיה דשמיטה דמסיק לקמן ודו"ק : בד"ה חיישינן כו' והיא עלה טובה קמ"ל שלא יביאוהו לידי הזמה כו' עכ"ל לאו דוקא לידי הזמה דהא תלינן בשמא אחרוהו אלא לידי חשש הזמה קאמר ודו"ק : בד"ה והמאוחרין שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה כו' עכ"ל וה"ה דה"מ לפרש והמאוחרין כשרין כגון שע"י הזמה אינהו גופייהו אמרי שאחרוהו וכתבוהו כהך דלעיל חיישינן שמא אחרוהו כו' ואפשר דליכא דמאוחרין כשרין הכי משמע דיודעין אנו שהלוואה ודאי אמת היא אלא שהיא מאוחרת דהיינו בכה"ג שבאו עדים אחרים ואומרים שמלוה זו קדמה כו' ודו"ק : תוס' בד"ה חיישינן שמא כו' וא"ת מאי איריא משום דאחרוהו כי לא אחרוהו נמי יש כו' עכ"ל דליכא למימר דקושטא הכי הוא דאחרוהו וכתבוהו דקאמר היינו שאחרו הכתיבה ולא הזמן דא"כ מאי רבותא דשמיטה דקאמר לקמן דלא מרע לשטריה דהא כיון דלא איחר הזמן רק הכתיבה לא מרע לשטריה כלל ודו"ק : ע"ב בד"ה אור הנר כו' מכאן נהגו להדליק נר במילה כו' עכ"ל המנהג שלנו להדליק הנר במילה גופה ולא במשתה כדקאמר תלמודא דידן אלא ע"פ הירושלמי דגרים בהיפך קול מגרוס כו' משתה שם אור הנר שבוע הבן ניחא כמנהגנו וע"ש הכתוב ליהודים היתה אורה ששון וגו' והמילה נקראת כן שש אנכי על אמרתך וק"ל : בד"ה היכי אמר כו' לימא אחר כדי דיבור אמרי' להו אע"ג דאין פתיחה זו מועלת כו' עכ"ל הכי משמע להו מכל הני אוקימתות דלקמן דפותחין בפתיחה שאינה מועלת וק"ל : בא"ד וי"ל דה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני כו' עכ"ל משמע דבלאו הכי משני שפיר ולא תקשי לשינויא דקאמר עולא דהיכי אמרי' יש לך עדים להזימם הא חסמינן להו בתוך כדי דיבור דשתיק עד דגמיר דינא ומייתי עדים ומזים להו כדמסיק די"ל לעולא אפשר לפתוח לו כן בזכות שלא בפני העדים דלא ליחסמו ועוי"ל שהעדים יודעים שהאמת אתם ואין כאן מי שיזים להו ולא יחסמו וק"ל :

ח"א דף לב ע"ב בית דין יפה כו' . דלשון תרדוף משמע ליה דבבעלי דינין מיירי ובדיינין כבר נאמר בצדק תשפוט עמיתך מדכתיב לשון כפול צדק צדק בבעלים דרים לדקדק להם שילכו וירדפו אחר ב"ד היפה שבאותו הדור כדמסיק וק"ל :

מהר"ם

אחד דיני ממונות פרק רביעי

דף לב ע"א במתני' מה בין דיני ממונות לדיני נפשות ר"ל כיון דאמר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה מלשון זה משמע הא לשאר דברים אין דיניהם שוה לכך קאמר מה בין דיני ממונות וכו' ר"ל מה הן הדברים שאין דינן שוה : בגמ' ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרים אמאי כשרים ופירש"י והמאוחרים שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב כאן והשתא לפירש"י שייך שפיר קושיית המקשה אבל לפי המפרשים שטרי חובות המוקדמים וכו' דאיירי שהעדים עצמם אומרים שהוא מוקדם ועיין בתוס' ובאשר"י פרק איזהו נשך ובטור ח"מ סי' מ"ג א"כ מנ"ל להמקשה הא להקשות ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרים דלמא איירי שהעדים בעצמם אומרים שהוא מאוחר ולא שיש עדים אחרים שאומרים אנו יודעים במלוה זו שקדמת וכו' דלפי זה לא שייך קושית המקשה ונראה דס"ל להגמ' דעכ"פ מתני' דקתני שטרי חובות המוקדמים פסולים והמאוחרים כשרים איירי בכל ענין בין שנודע ע"פ עדים החתומים עצמן בין שנודע ע"י עדים אחרים דא"כ דאיירי דוקא שנודע ע"פ עדים החתומים בעצמן פשיטא דמאוחרים כשרים ומה שהוכרח להמפרשים דאיירי בנודע ע"פ עדים החתומים בעצמם הוא מטעם שהגמ' פריך שם בפ' איזהו נשך אמאי פסולים נהי דלא גבו מזמן ראשון נגבו מזמן שני א"ר יוחנן גזירה שמא יגבו מזמן ראשון והוקשה להם להמפרשים ראי ס"ל להגמרא דאיירי דוקא שנודע ע"פ עדים אחרים ל"ל לטעמא דגזירה תיפוק ליה דמדינא פסולים הני שטרי דהא עדים החתומים עליו פסולים הם שהקדימו השטר במזיד לכך הוכרחו המפרשים לפרש דרבי יוחנן ס"ל דמתני' איירי נמי שנודע על פי עדים החתומים עליו בעצמם ואומרים שהיו אנוסים מחמת נפשות ואפ"ה פסולים לגבות בהן אפילו מזמן שני משום גזירה שמא יבא לגבות מזמן ראשון : ברש"י ד"ה שנאמר משפט א' וכו' ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת כתב רש"י זה משום דלא שייך לומר עליו הקישא דמשפט א' אם לא שנכתב דרישה וחקירה בתורה גבי חד מינייהו : ד"ה פותחין תחלה במשאו ומתנו של דין וכו' אין ר"ל במשא ומתן שנותנין הדיינים זה עם זה דהא מפרש בגמ' דאיירי לענין מה שאומרים הדיינים להעדים אחר הדרישה והחקירה ואביי ורבא מפרשי לה לענין מה שאומרים הדיינים להבעל דין א"כ צ"ל דכונת רש"י הוא במה שכתב כאן פותחין תחלה במשאו ומתנו של דין דר"ל דאחר חקירת העדים כשרוצה להתחיל לדבר מענין הדין מתחילין מתחלה בדברים שהן זכות לבעל הדין ומפרש בגמרא מה הן אותן הדברים שפותחין בהן איכא מ"ד שפותחין עם העדים ואיכא למ"ד שפותחין עם הבעל דבר ומה שלא פי' זה הגמרא לענין משא ומתן של הדיינים בעצמן נ"ל דהוכרחו משום דאי פותחין לזכות איירי במשא ומתן שמתחילין הדיינים לשאת וליתן זה עם זה דאין המתחיל רשאי לפתוח אלא בזכות א"כ תקשה לך למה מתחילין מן הצד ולא מן הגדול מחששא דשמא יחייבנו הגדול ולא יהיו רשאין לחלוק עליו הא אינו רשאי להתחיל לפתוח כ"א בזכות ולא בחובה ועוד דלא הל"ל מתחילין מן הצד דהא איכא למיחש דאותו יהיה דעתו לחובה רק הכיה"ל אין מתחילין אלא מאותו שדעתו נוטה לזכות וק"ל : ד"ה מטין ע"פ עד אחד לזכות וכו' אבל לחובה אין מטין וכו' כדאמרינן פרק קמא לא תהיה אחרי רבים לרעות פירוש ועל כרחך לא איירי אלא באחד דהיינו דאין מטין על פי א' אבל בשנים מטין דאי אפילו בשנים אין מטין אם כן קרא דאחרי רבים להטות במאי מוקמת ליה דאי לטובה לא איצטריך דהא מקרא לא תהיה אחרי רבים לרעות שמעינן הא לטובה תהיה אחרי רבים אלא על כרחך קרא דאחרי רבים להטות אתי לרעה והלא כבר כתיב לא תהיה אחרי רבים לרעות הא כיצד אלא ודאי קרא דלא תהיה אחרי רבים לרעות ר"ל ע"פ אחד וקרא

חכמת שלמה

לא בקש ר' יוחנן אלא להודיע אי הלכה כר' יהושע בן קרחה אי לא ונראה שר"ש בן אליקים שמע מר' יוסי בר חנינא שיודע בענין הלכה כר' יהושע בן קרחה וכן השיב ר' יוסי בן חנינא ומודה ר' יהושע בן קרחה לרבי נתן אבל ר' נתן אינו מודה לר' יהושע בן קרחה אם כן יחידאה הוא ואין הלכה כמותו וס"ל דמשום הכי אמרו רבותיו כן ומודה ר' יהושע בן קרחה כו' כדי לדיוקי מיניה שאין הלכה כמותו והשיב לו וכי לזה הוצרכתי כו' כלומר א"ל אני לראיה שאין הלכה מסתמא אין הלכה כיחידאה היכא דלא איתמר דליכא למימר דר' נתן ס"ל כותיה א"כ הוה ליה נמי לר"נ למיתני כדברי רבי יהושע בן קרחה וכל שכן דהוה שמעינן לדבריו וכוודאי יחידאה הוא אלא הייתי חוזר אם יש א' שיודע בקבלה אי אתמר הלכה כמותו ולזה הייתי מסתופק כי היה מסתברא דבריו בעיני לפסוק הלכה כמותו ומה שאמרתי מי איכא דידע כו' או לא אין הפירוש שידע שאין הלכה כמותו אלא מי איכא דידע כו' או לא ידע ומה שאמר ר"ש ליסמכיה בדישא ר"ל אם אינו סמוך לא תוכל לסמוך עליו ולקבוע הלכה שאין ראוי לסמוך על קבלתו ודו"ק : שם שדא ביה נרגא כו' . נ"ב ויש לתמוה איך תלה קושיא זו בהאי שנויא דרב הונא וי"ל שבלא זאת לא היה קשה מידי כי היה לנו לפרש שכוונתו של רב לפרש כל ענייני נרופים הודאה אחר הודאה שהוא דבר שיכול להיות אמת ואין בו חילוק עדות והודאה אחר הלואה יש בו חילוק עדות אבל יכול להיות אמת והלואה אחר הלואה אין בו חילוק עדות אבל הוא שקר מוחלט והלואה אחר הודאה הוא שקר מוחלט וחילוק עדות אבל עכשיו לפי תירוצו שתירץ דא"ל להאי בתרא כו' והדר אזיל כו' דבעינן דידע סהדא בתבריה ע"כ הודאה אחר הלואה נמי מוקמת בכי ה"ג א"כ הכל הוא ענין אחד א"כ קשה תרתי ל"ל ודו"ק (עיין במהרש"א) : רש"י בד"ה בקרקעות כו' בתבריה אבל לא כו' הד"א : בד"ה לטעמיה כו' בשני בשבת הס"ד : בד"ה לאו היינו כו' מוקמת לה דא"ל כו' יזפי קמי פלניא והדר כו' כצ"ל והד"א : בד"ה מנה שחור כו' מתכתשי הס"ד : דף לא ע"א גמ' הולך רכיל מגלה סודו נאמן רוח מכסה דבר כו' : שם סותר את הדין ואומר לו כו' כצ"ל : רש"י בד"ה וצירף עדותן כו' דמיתכחשי בבדיקות כו' . נ"ב עיין בפי' הר"ן : בד"ה ממילא כו' דאי עבד כו' דבשלמא כו' כצ"ל : תוס' בד"ה הוא דאמר כו' אלא שמחלק בין מנה למאתים כו' . נ"ב ושם מבואר יותר בדף מ"א ע"ש : ע"ב גמרא תיובתא דרב נחמן כי אתא כו' כצ"ל : שם התוקף את חבירו בדין כו' . נ"ב פירוש הנתבע תוקף ומטריח לתובע שאינו רוצה לדון עמו כאן כפי האמת שקאי דווקא אלוה ודו"ק כצ"ל אבל לפירש"י יראה שהתוקף הוא התובע וה"ק התובע את חבירו בדין ומטריח והוא התובע בעל דין קשה ומשום הכי הנתבע אינו רוצה לדון עמו ככאן אלא למקום וועד כדי שיהא בוש מהם ולא יהא קשה נגדו כ"כ וק"ל : שם אמר רב ספרא שנים שנתעצמו כו' כצ"ל : תוס' בד"ה ויוציא מנה על מנה כו' נמתק כל הדבור . ונ"ב הן דברי מהר"ם מרוטנבורג והפוסקים האחרונים הביאו ואינו דברי תוס' : בד"ה ואם אמר כו' דנתעצמו לדון וכו' וכפאו כו' כצ"ל : הדרן עלך פ' זה בורר

אחד דיני ממונות פרק רביעי

דף לב ע"א רש"י בד"ה הכל כשרין אפי' ממזר הס"ד : תוס' בד"ה חיישינן כו' אלא אחרי כן במקום הכתוב בו כו'. נ"ב פי' והקנין נעשה במקום המזומים וחזרו אח"כ למקום הכתוב בשטר וכתבוהו וק"ל : ע"ב רש"י בד"ה ופרכינן כו' וליהדרו בהו מי לא כו' קבלת עדות הס"ד והד"א : בד"ה הכי קאמינא כו' דמיגמר דין הס"ד :

רש"י

דאחרי רבים להטות אפילו לרעה היינו כשרבו שנים מחייבים על המזכים אם כן ש"מ דקרא דלא תהיה אחרי רבים לרעות היינו דאין מטין לרעה ע"פ אחד הא לטובה מטין ע"פ אחד אבל ע"פ שנים מטין אפילו לרעה כדילפינן מקרא דאחרי רבים להטות ועיין במתניתין דריש מכילתין : בא"ד ובדיני ממונות ליכא לאוקמי כדאמר לקמן לא תטה משפט אביונך וכו' לקמן דף ל"ו והא דקאמר וכ"ש שאר דיני ממונות ר"ל דהא שור הנסקל צריך עשרים ושלשה כמו בדיני נפשות כמו דכתיב השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור ואפילו הכי מטין בשור הנסקל ע"פ אחד וכ"ש שאר דיני ממונות ואם תקשה לך כיון דכתיב לא תטה משפט אביונך דר"ל משפט אביונך לא תטה ע"פ אחד אבל אתה מטה משפט שור הנסקל אם כן ממקרא זה שמעינן דאין מטין בדיני נפשות ע"פ אחד אם כן קרא דלא תהיה אחרי רבים לרעות למה לי דאין לומר דה"א דאפילו ע"פ שנים אין מטין הא כתיב אחרי רבים להטות דשמעינן מיניה דמטין ע"פ שנים אפילו לרעה אין זה קושיא דאי לא הוי כתיב אלא קרא דאחרי רבים להטות וקרא דלא תטה משפט אביונך לא הוי מחלקינן בין אחד לשנים אלא ה"א דקרא דלא תטה משפט אביונך איירי ברעה וקרא דאחרי רבים להטות איירי לטובה או איפכא דלא הוי מחלקינן בין רעה לטובה אלא ה"א דקרא דלא תטה איירי בע"פ אחד וקרא דאחרי רבים להטות איירי בשנים אבל השתא דכתיב נ"כ קרא דלא תהיה אחרי רבים לרעות אתי שפיר כדלעיל וק"ל : ד"ה מן הצד וכו' ולא ירצו לחלוק עליו וכו' עיין בדברי הר"ן באלפסי דף רפ"ג : בתוס' ד"ה מה בין דיני ממונות וכו' דלא שייך בדיני ממונות ר"ל דבדיני ממונות מה שמזכין לזה הוא חובה לזה שכנגדו הלכך לא שייך לחלק בין זכות וחובה : ד"ה חיישי' וכו' וא"ת מאי אריא משום דאיחרוהו וכו' ושמא לא באחד בניסן נכתב אלא אחרי כן במקום הכתוב בו . פירוש שבתוך השטר כתוב שנכתב בהיני וזמנו אחד בניסן ובאו עדים ואמרו הלא באחד בניסן עמנו הייתם בשילי השטר כשר משום שאנו אומרים שהעדים ראו הקנין באחד בניסן בשילי כמו שאומרים המזומים ואח"כ הלכו להיני וכתבו שם השטר רק שכתבו זמן השטר באחד בניסן שהוא יום הקנין ואינו מאוחר והכל אמת שהזמן אמת שנעשה באחד בניסן והמקום אמת שנכתב בהיני שכתוב בשטר ויש מקשין ומנא להו לתוס' להקשות דלמא אין הכי נמי דהכי הוי פירוש הברייתא דקתני חיישי' שמא איחרוהו וכתבוהו אבל אין זה קושיא דאם כן מאי מסיק המקשה וקאמר הא לא קשיא דעדיפא מיניה קאמרי וכו' דלא מרע לשטרא וכו' ואי ס"ד דס"ל לגמרא דהאי דקתני חיישי' שמא איחרוהו וכתבוהו הוי פירושו שכתבוהו אחר כך במקום הנכתב בשטר וכתבו זמן הקנין שהיה באמת באחד בניסן במקום שאומרים המזומים לא שייך לומר מרעי לשטריה וק"ל וכי תימא מנא ליה לגמרא גופיה דלא הוי פירוש דברייתא כן יש לומר משום דקתני בברייתא באחד בניסן בשמיטה לרבותא אי הוה פירושו הכי לא הוי שמיטה שום רבותא. ועדיין יש לדקדק מאי רבותא היא מאי אמרת ודאי שטר זייפנא הוא דאי שטר כשר הוא ואיחרוהו וכתבוהו לא הוי מרעי לשטרא לכתוב בו זמן של שמיטה הא השתא נמי איכא למימר אם איתא דהוה שטר זייפנא לא היו כותבין בו זמן זה של שמיטה שירגנו הכל עליהם יש לומר דאין הכוונה דהעדים לא כותבין כן דיש לומר דקרה כן שכתבו הכי אלא דהכי קאמר דהוה אמינא דנימא אם איתא דשטר כשר הוא היה לו להמלוה להקפיד על כך ולא היה לו ליקח מהעדים שטר כזה שהכל ירגנו אחריו אבל אם שטר זייפנא הוא מה היה לו להקפיד שלא לקחהו הא הכל יתור הוא : בא"ד וי"ל דהכא בשטר הלואה איירי וכו' דהתוס' סבירא ליה דאין טורפין מזמן הקנין בשטר הלואה הלכך אין לכתוב יומא דאקנו ביה אלא בשטר מכר שיש לו קול מזמן הקנין ואילך אבל בשטר הלואה לא והיא סברת הרשב"ם פרק גט פשוט דף קע"ב אבל הרא"ש ס"ל שם דאפילו בשטר הלואה כותבין יום הקנין דיש לו קול וע"ש ולסברת הרא"ש צריך לתרץ קושיות התוס' דהכא דהברייתא איירי בשטר שאין בו קנין ולכך ליכא למימר שכתבו יום הקנין ולא יום הכתיבה וק"ל : ע"ב בגמ' רב פפא אמר אידי ואידי בהודאות והלואות כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה כדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב בצדק תשפוט עמיתך וכתיב צדק צדק וכו' יש להקשות לפי מה דסבירא ליה השתא דקרא דצדק צדק אתי לדרישה וחקירה בדין מרומה ומתניתין נמי הכי סבירא ליה א"כ למה ליה למתני קרא דמשפט אחד למילף מהיקשא דמשפט אחד דליבעי דרישה וחקירה בדיני ממונות הא מקראי דריש לקיש אתי וצריך לומר לפי מה דסבירא ליה השתא לא אתא גופא דקרא דצדק צדק לענין דרישות וחקירות העדים אלא לענין כשרואים הב"ד שיש להסתפק באיזה דין שהוא מרומה יש להם לדקדק בו יותר ולהתמיצו עד שידונו אותו לאמתו אלא שהגמרא מייתי ראיה מדריש לקיש דכמו שיש חילוק לענין דקדוק הדין בין דין מרומה לשאינו מרומה הכי נמי יש לחלק לענין דרישות וחקירות העדים ולעולם דרישות וחקירות העדים ילפינן מקרא דמשפט אחד ומדברי הר"ן משמע שמן התורה אפילו בדין שאינו מרומה בעינן דרישה וחקירה דהא ממשפט אחד ילפינן ליה מדיני נפשות ובדיני נפשות לעולם בעינן דרישה וחקירה אלא שבהודאות והלואות מפני שלא תנעול דלת בפני לוין לא הצריכו דרישה וחקירה בדין שאנו מרומה ולדידיה נמי צריכין אנו לומר דצדק צדק לא אתי לענין דרישת וחקירת עדים דהא איהו כתב דלגבי עדים אין חילוק מן התורה בין דין מרומה לשאינו מרומה וק"ל : משתה שם משתה שם . פירוש שמחת נשואין ובשעת הגזירה היה שהיה התגמון בא ובועלה תחלה ולכך בנשואין היו עושין סימן כן משמע בירושלמי דכתובות שמביא בתוס' בעמוד זה : ברש"י ד"ה אור הנר כמי שצועק משתה שם משתה שם כצ"ל והכל דבור אחד : ד"ה אחר חכמים לישיבה וכו' כגון אחר ר"א ללוד וכן כל אחד למקומו לסיגין לגולה. לגולה לפומבדיתא וכו' כצ"ל : בתוס' ד"ה כאן בדין מרומה לא שיודעים בו שהוא מרומה וכו' ר"ל הא דאיתא בפרק שבועות העדות דאין לדונו כלל איירי שיודעים בודאי שהוא מרומה והכא בשמעתין איירי שאין יודעים בודאי והאשר"י תירץ בשם מהר"ם דבשבועות איירי שהתובע הוא מרומה והכא איירי שהנתבע הוא מרומה ואם יסתלק הדיין ישתכר המרומה שלא יצטרך לשלם ולכך לא יסתלק רק יעשה דרישה וחקירה : ד"ה קול ריחיים בבורני וכו' כן משמע בירושלמי כו' ר"ל שבירושלמי ג"כ מפרש שהיו עושין לסימן בשעת הגזרה אבל שם משמע שהוא בהיפך מדהכא דהכא מפרש קול ריחיים הוא סימן לשבוע הבן ואור הנר למשתה ושם מפרש בהיפוך : בא"ד איכא למימר שגם בראשונה היו עושין סימנים אלו לשם שמחה ר"ל ולאחר החורבן נתבטל ואח"כ חזרו ועשו אותם מחמת הגזירה : ד"ה אור הנר בברור חיל מכאן נהגו להדליק נר במילה וכו' צריך לומר דזה נהגו ע"פ הירושלמי דלעיל דשם משמע דאור הנר הוא סימן למילה דהא לפי שמעתין דהכא אור הנר הוא סימן למשתה ר"ל לנשואין : ד"ה היכי אמרינן להו וכו' וכ"ת דלא חשיב הפסק וכו' הא דאמרי' להו מי יימר כדאמריתו לא חשיב והוי כאילו עדיין הוא בתוך כדי דיבור ויכולין לחזור א"כ אמאי הדר עולא מפירושו דרב יהודה לישני ליה הכי דאחר שקבלו עדות העדים ממתינין זמן מה עד שיהיה אחר כדי דיבור ואז אמרינן להו מי יימר כדאמריתו דאז אין יכולין עוד לחזור מעדותן הראשון וליכא חסימה ;

בתוס'

דף לג גמרא ואם איתא לימא ליה טועה בדבר משנה כו' חוזר כו' לפי מה שפירש הרא"ש דר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר' טרפון נראה דה"מ למיפרך הכי לרב יוסף ולרב נחמן דאם איתא דמחזירין בגדול הימנו לימא ליה ר' עקיבא הכי דחוזר וכדמסיק כיון דאילו הואי פרה דינך לאו דינא כו' השתא נמי לאו כלום עבדת [א] ויש ליישב ודו"ק: **ע"ב** תוספות בד"ה אתיא רשע רשע כו' וסוגיא דהאי פירקא גבי כדי רשעתו אליבא דרבא כו' עכ"ל דהך ג"ש דמכה מכה לאו מחייבי מיתות ילפינן אלא מדאתקש לבהמה כדמסיק התם ודו"ק: **בד"ה** טעה בנותף כו' ועתה מפרש הש"ס ה"ד דבר שאין הצדוקים כו' עכ"ל ר"ל דלפי' רש"י הא דקאמר אלא היכי דמי אין חוזרין כו' קושיא הוא למאי דקאמר טעה בנותף חוזר כמו שפירש"י אבל לפירוש התוספות האי ה"ד אינו אלא פי' למאי דקאמר ליה אדמוקדך כו' ולאו קושיא היא כפי' רש"י דלדברי התוספות כבר ידע בנותף דכמה מילי הן לטעות לזכות דחוזר בו ומיהו הא דקאמר אתמר נמי כו' לא שייך הכא בתר הא בעיא לפי' התוספות אלא דקאי אדלעיל דקאמר ר"י טעה בדבר שהצדוקים מודים בו זיל קרי בי רב הוא וק"ל:

דף לד ע"ב גמרא שחט וזרק איכא בינייהו לדברי ר' ישמעאל אינו חייב כו' וה"ה דה"מ למימר בהיפך העלה וזרק איכא בינייהו לרבי ישמעאל חייב ב' לר"ע חייב א' וק"ל: **שם** מס"מ א"ר אחא בר פפא כו' כצ"ל והסימן משפט מענה מטה אתלתא א"ר אחא בר פפא דבסוגיין עיין שם וק"ל: **תוס'** בד"ה סתמא אחרינא כו' תימה דילמא טעמא כו' אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים עכ"ל הכי משמע להו דה"ק סתמא אחרינא אשכח דכי היכי דלא מקשי' לרבנן ריבים לנגעים לענין לילה ה"נ לא מקשינן ריבים לנגעים לענין סומא וכן פירש הרז"ה ורמב"ן וזה שהקשו תוספות דילמא לרבנן נמי דוקא לענין לילה מפיק לה קרא דושפטו את העם כו' מהיקישא אבל לענין סומא קיימא היקישא דה"נ קאמרינן לר"מ דלענין יום המעונן מפיק ליה ושפטו וגו' מהאי היקישא ולענין לילה וסומא קיימא היקשא מיהו רש"י פירש דה"ק סתמא אחריני כו' דלילה דומיא דסומא וכן פירש הרי"ף והו לא מידי ועיין בספר מלחמות בזה מיהו ק"ק לפירש"י כיון דלילה וסומין שוין אכתי אמאי הכשיר ר' יוחנן אפילו לרבנן בסומא דמשמע אפילו תחילת דין כיון דבלילה אין דנין תחלת דין ועיין ברי"ף קצת יישוב לזה ולדברי התוס' ניחא שפיר טפי כיון דלית להו לרבנן היקשא א"כ בסומא אפילו תחילת דין שרי וק"ל:

ח"א **דף לד ע"א** מקרא אחד יוצא לכמה כו'. ונתן טעם בזה בקרא כי עוז וכח חכמה הוא לאלהים לשמוע שתים מדבורו האחת מאח"כ עוז וכח חכמה בדבורו של אדם לשמוע שתים בדבורו האחד ומזה נמי מדייק שאין טעם אחד יוצא מכמה מקראות שאין זה חכמה אלהית לדבר כפול שאף באדם הדיבור המיותר וכפול אינו חכמה ועיין בפירוש רש"י וק"ל: **מה** פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות כו' עיין בתוס' שפירש ר"ת שהפטיש מתחלק מן הסלע כו' בא' שלקח סנפירין כו' נבקע הסדן ונחלק הקורנס וסנפירין עמד במקומו כו' ע"ש עי' בתוספות ובפ' החליל הקשו על פירושו מההיא דתענית עיין שם ועוד קשה דהכא מדמה התורה לברזל של הפטיש מה ברזל הפטיש מתחלק לכמה ניצוצות כו' וכן בפרק רבי עקיבא ובפ' קמא דקידושין מדמה הפטיש ליצר הרע דאמרינן שם אם פגע בך מנוול זה כו' אם ברזל הוא מתפוצץ שנאמר הלא כה דברי כאש וכפטיש יפוצץ סלע ויש לפרש זה דלפום הנהו דרשות סלע הוא מלשון חכמים סלע שהוא מטבע שהיא ג"כ ממתכת וברזל ודימה בפרק קמא דקידושין את האדם בגורלו אם טוב ואם רע לגורת סלע כי כמו שהסלע הישנה ממלך הראשון שנפסלה לא נפסל רק צורתה הישנה והאם מתיך אותה והפטיש מפולץ אותה לתת לה צורה חדשה ומובה היוצאת כן צורת האדם שהיה לו צורה נפסלת רעה ממלך הראשון הזקן שהוא יצר הרע הנה על ידי האש התורה שהיא כתובה לפניו באש כו' מתיך ומבטל ממנו צורה הראשונה ועל דרך זה דימה אותו ג"כ לפטיש שהוא מפולץ הסלע ונותן לו צורה חדשה כן ד"ת נותנין לאדם הנפסל בצורתו צורה טובה ורוח חדש שהוא היצר טוב ועל זה מדייק שם כל האי קרא כי, הנה כה דברי כאש וכפטיש וגו' שדימה התורה לאש ולפטיש להחזיר לאדם צורה ורוח חדשה כמו האש והפטיש לסלע וקושי הברזל שאמרו שם שהוא מתפוצץ הוא על הברזל ומתכת של הסלע שאף שהוא ברזל הוא מתפוצץ ע"י הברזל אחר שהוא הפטיש ובתענית על קושי הברזל שבפטיש קאמר כל תלמיד חכם שאינו קשה כברזל דהיינו על ידי התורה הוא קשה כברזל הפטיש שהוא מפוצץ מתכת אחר דהיינו הסלע ותו לא מידי ודו"ק:

דף לה תוס' בד"ה ליגמריה לדיניה כו' משום שבות לא דנין היינו דוקא ד"מ גזירה שמא יכתוב כו' עכ"ל דליכא לאוקמא בד"נ ובתחילת דין בשבת דאיכא כתיבה בתחילת דין דא"כ לאו היינו משום שבות ומשום גזירה שמא יכתוב אלא משום דבעי בתחילת דין דב' סופרי הדיינין כותבין כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה אין רציחה דוחה אותה וא"ת ונימא דיו כו' אף עבודה לא תדחה בקום עשה כו' עכ"ל כ"ל דהכא ה"כ יש

קרני ראם [א] נ"ב ר"ל דמשום קנסא שיתחייב לשלם לא מהדרי ליה ר"ע ושאר חכמים לר"י ולר"נ ועי' ברא"ש היטב:

חכמת שלמה

דף לג ע"א רש"י בד"ה יש גדול כו' גדול מחזיק דבריו כו' כצ"ל: **בד"ה** והתירוה כו' כרופא הס"ד: **בד"ה** אלא זיכה כו' לשלם ואמר הד"א: **בד"ה** זכות גרידתא כו'. נ"ב שייך לעמוד השני: **ע"ב** רש"י בד"ה ואין מחזירין כו' שזה ניזול הס"ד:

דף לד ע"א רש"י בד"ה דנין אלו כו' ע"פ אחד דנין כראיותיהן אלו כו' כצ"ל הד"א: **תוס'** בד"ה מה פטיש כו' והנ"ל נמי מה סלע מתחלקת כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה עולה בההוא קרא נמי כתיב הס"ד:

דף לה ע"א גמ' וכתיב ויאמר ה' נ"ל כתיב: **שם** מנא הני מילי אמר ר' חמא בר חנינא כו' ורבא אמר מהכא כו'. נסי דפומא כתבין ליבא דאיכפי איכפי כו' כצ"ל. וכ"ב לא ניחא ליה למימר לי שכחה דאם כן הוה ליה לומר איכפי אלא כפל לשון הוא כלומר לב האדם הוא אדם שדרכו לשכח מה שבלבו ודו"ק: **רש"י** בד"ה ותקח רצפה כו' בגרים גרורים כצ"ל: **בד"ה** אין צריך לומר שאין ב"ד אחד דנין שנים ביום אחד כצ"ל: **בד"ה** ואידך כו' המשכון אסרו הכל דבור אחד: **תוס'** בד"ה אסרו חמון כו' ואחר כך נזקקין לדין משכון כצ"ל: **בד"ה** הכי שהיה כו' ועוד יש לפרש פ"ה דאי כו' כצ"ל. וכ"ב מה שהם מיישבין דברי פירוש הקונטרס הוא מבואר באריכות באר היטב בריש פרק מי שמתו בתוספות ע"ש: **ע"ב** גמ' אמר רבא אי הכי לא תהא רציחה כו' נמחק אי הכי: **רש"י** בד"ה יכול יטמא כו' ואידך דברים נ"ל ואורך דברים: **בד"ה** השתא דאמרת כו' מק"ו ואמר כו' הד"א: **תוס'** בד"ה ולא תהא נ"ל לא תהא:

גמ'

מהר"ם

דף לג ע"א בתוס' ד"ה מה שעשה עשוי וישלם מביתו וא"ת טיהר את הטמא אמאי מה שעשה עשוי ר"ל כיון שאנו יודעים שהוא טמא איך שייך לומר שמניח לעשות איסור להחזיקה בטהור ועוד אי מה שעשה עשוי והוא נשאר טהור מה צריך לשלם הא מרויח הבעל בית בהוראתו ולשון זה של תוס' מיותר הוא דהא אפילו לא היה מה שעשה עשוי אלא היה טמא לא שייך לומר שישלם מביתו דמה ישלם כיון דהאמת הוא שהוא טמא: **בא"ד** דאכתי לא מתוקמא דעירבן עם פירותיו עד לבסוף לשון זה אינו מתיישב על לשון קושיית התוס' דלעיל מיניה דהקשו אי מה שעשה עשוי ר"ל שהוא טהור אמאי משלם א"כ אפילו ידע השתא דעירבן עם פירותיו עדיין תקשה מה משלם כיון דמה שעשה עשוי והוא טהור וצריך לומר דשיטת התוס' כך הוא כאילו אמר וכ"ת דמה שעשה עשוי איירי כשעירבן עם פירותיו ברוב טהורים וישלם מביתו איירי שעירבן בפירותיו מועטים זה אינו דהא אכתי לא מתוקמא דעירבן עם פירותיו וכו' ותירץ וי"ל דלעולם השתא נמי ידע דאיירי שעירבן עם פירותיו אלא דהשתא היה סבר דאיירי כשעירבן הבעל הבית ובסוף משני דאיירי שעירבן החכם בעצמו והשתא מתוקמא שפיר הא דקתני מה שעשה עשוי וישלם מביתו וכו': **ד"ה** השתא נמי לאו כלום עבדת בלא נשא ונתן איירי וכו' ותימה בפרק עד כמה וכו' וי"ל דסוגיא דהכא אתיא כרבנן וכו' ויש לדקדק לפי זה הסוגיא דהמקשה דהכא דהוא רב המנונא אתי כרבנן דלא דייני דיני דגרמי ולא מתוקמא לדידהו דמשלם מביתו אלא כשנשא ונתן ביד אבל כשלא נשא ונתן ביד אפילו אינו מומחה פטור מלשלם והשתא תקשה לך ממה נפשך אי הוה ס"ל לרב המנונא דרבי טרפון נשא ונתן ביד והאכילה לכלבים א"כ מאי פריך השתא נמי לאו כלום עבדת דאי נשא ונתן ביד טובא עבד כמו שכתבו התוס' בריש דבור זה ואי הוה ס"ל דאיירי דרבי טרפון בלא נשא ונתן ביד ולא האכילה בידים לכלבים א"כ תקשה ליה הואיל וכרבנן ס"ל השתא מה היה צריך ר"ע לומר פטור אתה שכל המומחה לרבים פטור אפילו לא היה מומחה היה פטור כיון שלא נשא ונתן ביד וא"א לייישב דברי התוס' אלא שצריך לומר שהתוס' ס"ל כסברת הרא"ש שכתב דלא איצטריך לרבנן נשא ונתן ביד אלא בחייב את הזכאי דשם אפילו אם טעה בשיקול הדעת אם היה נודע שטעה קודם שהנתבע נתן המעות להתובע היה התובע מחזיק בשלו רק השתא שכבר נתן הנתבע המעות ליד התובע ואחר כך נודע שטעה הדיין בשיקול הדעת מה שעשה עשוי ואין עוד כח להוציא המעות מיד המוחזק לכך אין הדיין מתחייב בנתינת הנתבע המעות ליד התובע ופטור לרבנן דלא דייני דינא דגרמי וכן בטיהר את הטמא דאם נודע שטעה קודם שעירבן בעל הבית עם פירותיו הטהורים לא היה לו שום הפסד ולכך גם כן אין החכם מתחייב במה שעירבן בעל הבית עם הפירות ופטור לרבנן אלא אם כן נשא ונתן הדיין או החכם ביד אבל בזיכה את החייב וטעה בשיקול הדעת דלא הדר דינא ומיד על ידי דיבורו של הדיין מפסיד התובע אפי' לא נשא ונתן ביד חייב הדיין לשלם דהדבור חשיב מעשה ולא גרמא כמו בכהנים שפיגלו במקדש וכן בטימא את הטהור מתחייב החכם בדיבורו אע"ג דלא נשא ונתן ביד ולא מקרי גרמא כן הוא סברת הרא"ש הגם שאין זה לשונו ממש כן צריך לפרש דבריו ע"ש והשתא לפי סברא זו יתיישב סוגיא דשמעתין שפיר דלעולם רב המנונא סבירא ליה דמסתמא לא האכילה רבי טרפון לכלבים בידים ואף על פי כן אם לא היה מומחה היה חייב לשלם על ידי דבורו אפילו לרבנן דדבור חשיב מעשה ולא גרמא כיון דלא הדר דינא אפילו אי הוה פרה הכא אבל לרב ששת דסבירא ליה דטעה בדבר משנה חוזר אם כן למה ליה למימר שהוא פטור מטעם שהוא מומחה תיפוק ליה דהוי טועה בדבר משנה שחוזר ואי הוה פרה הכא דיניה לא הוה דין השתא נמי לאו כלום עבד וק"ל נ"ל: **ע"ב בגמרא** בעי מיניה רבי חייא וכו' מרבי יוחנן טעה בנואף ונואפת מהו וכו' לפי שיטת רש"י אין הסוגיא מתיישבת דמאי הוה בעי רבי חייא הא משמע ממתניתין דאפילו בעריות אין מחזירין כדפריך לקמן אלא ה"ד אין חוזרין ועוד אי הוה ס בירא ליה לרבי חייא דנואף ונואפת הוי דבר שהצדוקין מודין בו מאי הוה בעי הא בהדיא אמר רבי יוחנן דדבר שהצדוקין מודים מחזירין ויתר הקשות שיש להקשות למי שמעיין בסוגיא זו היטב ונראה שלפי פירש"י דבעא ר"ח לא הוה בלשון בעיא אלא הוי בלשון קושיא על מה שאמר דדבר שהצדוקים מודים בו מחזירין ובעי הוא על זה נואף ונואפת מהו כאלו אמר והא נואף ונואפת הוי דבר שהצדוקים מודים ואפילו הכי משמע ממתניתין דאין מחזירין דהא סתמא קתני דיני נפשות אין מחזירין לחובה ועריות נמי משמע והשיב אדמוקדך יקיד וכו' ר"ל תן לב להבין מעצמך וצריך לדעת ולמצא בנואף ונואפת גופיה אימתי מחזירין ואימתי אין מחזירין וע"ז נמשך אתמר נמי וכו' ומפרש אלא היכי דמי אין חוזרין ר"ל היכן מצינו בנואף ונואפת שאין חוזרין והחוזרין דקאמר רבי יוחנן והשיב בכדרכם חוזרין דדבר שהצדוקים מודים הוא בשלא כדרכה אין חוזרין דאין הצדוקים מודים בו וק"ל: **בתוס'** ד"ה אתיא רשע רשע וכו' וי"ל דרבא אית ליה ג"ש דרשע רשע אלא דלהנך מילי קאמר דלא צריך גזירה שוה וכו' יש לדקדק מכל מקום תקשה לרבא מברייתא דהכא דלמה לה להברייתא למילף מגזרה שוה דרשע רשע דחייבי מלקות הוו כדיני נפשות נימא מלקות תחת מיתה עומדת דבשלמא גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות לא קשיא דהתם משום הכי איצטריך לרבא למימר בעינן כאשר זמם וכו' דלא שייך לומר מלקות תחת מיתה עומדת דבמיתה לא שייך לשלש דאין מיתה לחצאים אבל במלקות ראוי לחלק אבל לענין דאין מחזירין לחובה קשיא הל"ל דמלקות הוי כדיני נפשות משום דמלקות תחת מיתה עומדת ונראה דרבא לא אמר סברא זו דמלקות תחת מיתה עומדת אלא אליבא דרבי ישמעאל לעיל בפ"ק דס"ל דמלקות הוה בכ"ג כדיני נפשות ואליביה קאמר רבא דלא צריך לזה ג"ש אלא דמסברא אית ליה לר' ישמעאל הכי אבל לרבנן לא ס"ל סברא זו ואם תקשה לך למה לא ילפי רבנן חייבי מלקות מדיני נפשות דבעי כ"ג מג"ש דרשע רשע קושיא זו קשיא אליבא דכ"ע דהא אליבא דאביי נמי ע"כ גם לרבנן אית להו גזירה שוה דרשע דאם לא כן מנא להו לרבנן דאין משלשין במלקות וכן ההיא דאין העדים זוממין נידונים במלקות עד שנגמר הדין כמו בדיני נפשות ואפ"ה לית להו לרבנן דמלקות בעשרים ושלשה אלא ודאי צ"ל משום דמקרא ילפי דמלקות בשלשה סגי כדאיתא לעיל פרק קמא מנא הני מילי אמר רב הונא ושפטום שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עוד אחד הרי כאן שלשה:

דף לד ע"א בתוס' ד"ה מה פטיש זה וכו' וכן בפרק ר"ע וכו' וה"ל למימר נמי מה סלע מתחלקת כצ"ל: **בא"ד** ומפרש ר"ת כפטיש יפוצץ סלע שהפטיש מתחלק וכו' צ"ל דפירוש המקרא כך הוא וכאלו הוא מסורס כלומר כפטיש שהסלע יפוצץ אותו דאל"כ היה לו לכתוב וכפטיש מתפוצץ מסלע וק"ל: **ע"ב בתוס'** ד"ה יום לתחילת הדין ואיפכא ליכא למימר וכו'. נראה דהוקשה להם להתוס' על פירש"י דמפרש לילה לגמר דין דכתיב ושפטו ועיקר משפט היינו גמר דין איפכא מסתברא דגמר דין ראוי להיות ביום כיון שהוא עיקר המשפט ותחלת הדין בלילה לכך פירשו התוס' דתחלת הדין עיקר וק"ל:

דף לה ע"א בתוס' ד"ה אשרו חמוץ ואף על גב דאצטרוחי ב"ד תרי זימני לא מטרחינא וכו' והתם היינו טעמא כדמסיק מלתא דעבידא לגלויי וכו' שם ברפ ק' פריך עלה והא קיימא לן כר"נ דאמר קרקע בחזקת בעליה רצה לומר דהספק אינו עומד להתברר לעולם ולכך קרקע בחזקת בעליה עומדת אבל הכא מילתא דעבידא לגלויי בסוף שיבאו עדי השטר ויעידו ולכך כי אכלינהו מלוה לפירות לא מפקינן השתא מיניה דאצטרוחי בי דינא לא מטרחינן תרי זימני דהשתא נוציא הפירות מיד המלוה ויתנוה להלוה ושמא כשיבאו עדי השטר ויעידו שהן של המלוה נצטרך לחזור ולהטריח ולהוציא מיד הלוה ליד המלוה זהו היוצא מפירש"י ואם כן לפי זה לא תירצו התוס' הכא כלום דהא הכא נמי עבידא לגלויי דכשיבואו עדים שאמר הלוה ויעידו אם היה לו בידו משכון ונפחת או לא וצ"ל דהתוס' מפרשי התם מילתא דעבידא לגלויי ר"ל דהכל רואים שיש לו טענה דהא שנין סתם כתוב בשטר וכשיבאו העדים יתגלה הענין אם הוי שנים או שלשה אבל הכא בשמעתין אין ידוע אם יש להלוה שום טענה כלל על המלוה דיכול להיות דלא היה לו בידו שום משכון מעולם רק אשתמוטי קא משתמט: **בא"ד** דאמר פלוני ופלוני היה שם ויודע בזכותו ויודע דהכי הוא נ"ל דר"ל שידוע הוא שאין שום עדים יודעים מהעסק שהיה ביניהם כ"א אותן העדים שאומר הלוה אבל מ"מ יכול להיות שמעולם לא היה לו שום משכון בידו ואשתמוטי קא משתמט דאם לא כן הכי נמי ה"ל מילתא דעבידא לגלויי וק"ל: **בא"ד** וריב"א פי' וכו' עיין במרדכי פרק הפרה שמפרש שם היכי יתיישב כלל לפי' הריב"א הא דקאמר בגמרא ואי זילו נכסי נזקקים להנתבע תחלה ולי נראה דגם לפי' הריב"א קאי נמי דהלוה טען שהמשכון היה לו בידו ונפחת ורוצה להביא עדים מיד אלא שהתובע רוצה שיקבלו עדיו תחלה (ואף) ונ"מ אם ימותו עדיו של הלוה ויצטרך אח"כ לשלם להמלוה עליו עבור המשכון שהיה לו עליו ויפסיד תביעתו ועל זה קאי בגמרא ואי זילו נכסי וכו' שע"י שלא יקבלו עדיו של הנתבע תחלה וימותו העדים ויפסיד הנתבע תביעתו ויצטרך לשלם להתובע יזלו נכסיו אז אין נזקקין להתובע תחלה לכך מקשה התוס' ותימה מה שימותו העדים או ילכו למדינת הים ויפסיד הלוה תביעתו שיש לו עליו מהמשכון הוא גופא לא גרע מהיכי דזילי נכסי דאין לך זילי נכסי והפסד גדול מזה וק"ל ועיין בביאורי לטור ח"מ סי' כ"ד: **בא"ד** וי"מ שזה תובע שחבל בו וכו' דאין נותנים זמן לחבלות ור"ל הוא תבעו על דבר המשכון ואיירי דרוצה להביא עדים תוך ל' יום ואפ"ה נזקקים לתובע תחלה שתבעו מתחלה על דבר החבלה ואין ממתינין לו עד שיביא העדים שהיה לו משכון בידו דהא כי הוה שואל זמן לפרעון ג"כ לא היו נותנים לו וק"ל: **ד"ה** ליגמרי לדינא בשבתא וכו' גזירה שמא יכתוב אבל בדיני נפשות וכו' ר"ל דבדיני ממונות על כרחך צריכין לכתוב לו פסק דין שיכפה בו בעל דינו עד שישלם לו ולכך שייך לומר גזירה שמא יכתוב אבל בדיני נפשות אין צריכין לכתוב שם פסק דין מאי אמרת הא צריכין לכתוב מי המזכה ומי המחייב הא כבר כתבו מאתמול וכו': **ד"ה** הרי שהיה הולך וכו' וקשה דפריך מיניה פ' טבול יום אעוברא דיוסף הכהן וכו' כצ"ל ר"ל דפריך שם והיאך טמאוהו בערב פסח הא לא יהא רשאי לעשות פסחו מפני הטומאה הכי משמע מהברייתא דקבורת קרובים אינו דוחה פסח כדיליף מולאחותו: **בא"ד** ועוד יש ליישב פ"ה ר"ל דלעולם הכא איירי שהיה נזיר וכ"ג והיה הולך לשחוט פסחו ואפילו הכי פריך מיניה שם שפיר דע"כ אפילו כשהוא הולך לשחוט פסחו לחודיה לא היה נזיר וכ"ג ואפ"ה ס"ל להברייתא דיש לו למנוע מלטמאות לקרובים דאי ס"ל להברייתא דמשום שהולך לשחוט את פסחו לחודיה לא נמנע וכו' א"כ ל"ל לאחותו למילף מיניה דיטמא למת מצוה כשהוא נזיר וכ"ג והולך לשחוט את פסחו דכיון דכבר שמעינן מלאביו ולאמו דגם כשהוא נזיר וכ"ג מותר לטמאות למת מצוה א"כ כשנצטרף לזה שהוא הולך ג"כ לשחוט את פסחו למה תיסק אדעתין שלא יהא רשאי לטמאות כיון שבלא זה כשהוא הולך לשחוט את פסחו רשאי לטמא אפי' לקרובים אם כן לא ניתוסף שום קדושה על הנזיר ועל הכ"ג במה שהוא הולך לשחוט את פסחו דכיון שהוא הולך לשחוט את פסחו לחודיה אין בו שום מניעה מלטמאות בשביל שנצטרף לנזיר וכ"ג אין בכך כלום ולא דמי להא דאצטריך קרא דלאביו לנזיר וכהן הדיוט שיהא מותר לטמאות למת מצוה אע"ג דכהן הדיוט לחודיה כשאינו נזיר מטמא לקרובים התם שאני דהא מ"מ כשהנזיר ג"כ כהן הדיוט ניתוסף קדושה על הנזיר דהנזיר אין קדושתו לעולם וקדושת כהן הדיוט קדושתו לעולם ונקרא נזיר קדוש שניתוסף עליו קדושה לכך הוי ס"ד דאינו מטמא למת מצוה ואיצטריך קרא דלאביו אבל בהולך לעשות את פסחו נמי אינו אלא לשעה ולכך אי הוה דינא הכי דהולך לעשות פסחו מטמא לקרובים אם כן למה אצטריך קרא למת מצוה בהדי נזיר וכ"ג ודו"ק כך הוא שיטת התוס' רק שקצרו לשונם ועיין בברכות בפ' מי שמתו: **ע"ב בגמרא** ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר וכו' לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה להלן ב"ד אף מושבות האמור כאן ב"ד ואמר רחמנא לא תבערו הקשו התלמידים מנ"ל לגמרא למילף הג"ש לאיסורא אימא הכי נאמר גבי לא תבערו בכל מושבותיכם ונאמר כאן גבי משפט בכל מושבותיכם מה מושבות האמור כאן גבי משפט בשבת אף מושבות האמור גבי לא תבערו בשבת לאתויי דאף בשבת דנין דיני מיתה אבל אין זה קושיא כלל דע"כ הג"ש לאיסורא אתי כדי שלא תילף ק"ו דרציחה דוחה שבת כדלעיל דאי להתירא לא יצטרך דהא ק"ו הוא דרציחה תדחה שבת ואף על גב דאמרינן בעלמא ובפרקין דלקמן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ כיון דאיכא למילף ג"ש דאצטריכא לא שבקינן לה ונילף גזירה שוה דלא אצטריכא: **בתוס'** ד"ה רציחה תוכיח וא"ת וליעבד ק"ו ממילה ולא מצי פריך מרציחה ר"ל דהא בברייתא דלעיל קתני הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמע שמת לו מת וכו' דשמעינן מינה דמת מצוה דוחה את העבודה וגם דוחה את המילה וכמו שהעבודה דוחה את השבת כן המילה דוחה שבת וא"כ ליעבד ק"ו ממילה ונימא הכי ומה מילה שהיא דוחה שבת קבורת מת מצוה דוחה אותה שבת שנדחת מפני המילה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה:

לתרץ כמ"ש לעיל גבי מת מצוה דהא ה"נ כיון דגוף הרציחה נדחית מפני שבת אין לנו לומר שתהא חמורה הימנה בשום מקום וכיון דשבת אינו דוחה את העבודה אפילו בשב ואל תעשה יש לנו לומר מק"ו דרציחה נמי אינה דוחה עבודה אפילו בשב ועל תעשה והתוס' קצרו הכא מלתרץ כן ואפשר שסמכו עלמם אמה שכתבו לעיל וק"ל:

דף לו בפירש"י בד"ה לא תענה כו' ומתחילין מן הלד שלא ישמע א' כו' עכ"ל כן הוא בנוסחת פירש"י שלפנינו וכתב מהרש"ל נ"ל דהכי קא קשיא ליה אמאי אנו מתחילין מן הלד נתחיל מן השני למופלא כו' דלא מזהיר קרא לא תענה אלא על מופלא כו' ומשני שמא ישמעו לו לזכות כו' מאחר שגדול הוא כו' בשלמא גבי מופלא כו' עכ"ל עיין שם הדברים תמוהים מלד עלמם לומר דלחובה יחלוק על הגדול שאינו מופלא ולא לזכות והוא דבר שלא הוזכר בתלמוד ואין אלו אלא דברי נביאות ועוד דלא לכתוב לא תענה במופלא והנא ידענא דאין מתחילין מן המופלא מה"ט דפשוט לו דאין מתחילין מן הגדול גם קשה שלא הוזכר אהא דמתחילין מן הלד אלא מה"ט משום לא תענה על רב דהיינו על המופלא ואם יהיה פי' מתחילין מן הלד דהיינו מן הקטן שבקטנים מטעם שכתב מהרש"ל יהיה עיקר חסר מן הספר מה"ט וע"כ הנראה כמו שמלאתי מוגה בספרים מדויקים בפירש"י דכל"ל ומתחילין מן הלד שישמע א' דברי א' מן המזכים כו' ופירוש לדבריו דמשמע מפירושו כמ"ש הג"י בשם המפרשים דלא למימרא דאסור לענות על רב אלא דאדרבה דאסור לו לשתוק כו' אלא דהכי קאמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לענות על רב שידברו הם תחילה כו' שיש לחוש שמא לא ירצה התלמיד לחלוק אח"כ על הרב כי יתבייש ממנו ויכנים דבריו כו' עכ"ל וזה שתלה רש"י ז"ל בפירושו הדבר דילמא חזי ליה חובה ולא פלגינן כו' ואנן והצילו העדה בעינן אבל מטעמא שלא תגמור הדין ע"פ המופלא לבד בין לזכות בין לחובה אין לחוש כיון שמותר לענות על רב אלא משום חששא דחזי ליה המופלא חובה ויתביישו ממנו לחלוק עליו ואנן והצילו העדה בעינן ומשום הכי מתחילין מן הלד דהיינו מא' מהם חוץ מן המופלא אף שאינו קטן שבקטנים ושוב כשישמע א' דברי א' מן המזכין שהתחילו בו לא יתבייש שוב מלחלוק על המופלא להסכים עם המזכה כבר קודם דחזי ליה המופלא חובה ודו"ק כי הדברים ברורים הם: **תוס'** בד"ה ומה י"ט כו' דאיכא למימר ק"ו לקולא ולחומרא לחומרא אמרינן עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דהא לעיל דאכתי לא אסיק אדעתיה דרשה דמושבותיכם בעי למילף ק"ו לקולא דרליחה דוחה שבת ולא אמרינן כיון דאיכא ק"ו לקולא דרליחה דוחה שבת ואיכא ק"ו לחומרא דרליחה אינה דוחה עבודה לחומרא אמרינן ואם כן הכא נמי הכי לגבי י"ט דלא כתיב מושבותיכם אית לן למימר ק"ו לקולא דרליחה דוחה י"ט ולא לחומרא שלא תהא רליחה דוחה קרבן יחיד ויש ליישב דלעיל כיון דדייק ליה שפיר קרא דמעם מזבחי אפילו לקרבן ליבור וא"כ ליכא למילף ק"ו לחומרא אלא לקולא דרליחה דוחה שבת אבל הכא פריך רבא לסברת אביי דקאמר דהק"ו מפיק ליה קרבן ליבור מקרא דמעם מזבחי א"כ בקרבן יחיד נמי מפיק הק"ו ואע"ג דאיכא ק"ו נמי לקולא שתהא דוחה י"ט אית לן למיזל בתר הק"ו לחומרא דלא תהא רליחה דוחה קרבן יחיד אף על גב דמפיק ליה מקרא דעם מזבחי ודו"ק: **בד"ה** הא הוי חזקיה כו' דחזקיה לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת כו' עכ"ל בימי רבי נמי ודאי כבר גלו כל ישראל מיהו אפשר שהיה נשיא על כל הגולה אבל חזקיה לא היה מלך על הי' שבטים שגלו ע"י מלכי אשור שעשו מלחמה עם חזקיה וכן נ"ל ברב אשי שהיה גדול בדורו על כל הגולה וק"ל: **בא"ד** ותדע דכי פריך הוה דוד לא משני הוה אחיתופל כו' עכ"ל דטפי הוה ליה לשנויי הוה אחיתופל דמתניתין היא באבות ממאי

דמשני הוה עירא היאירי דאינו רק מדרש אמוראי בפ"ג דמו"ק אך מה שכתבו וקלת קשה דלא משני הוה מפיבושת כו' לא ידעי' מאי אולמיה מהך דעירא היאירי וק"ל: **בד"ה** טולהו שני כו' ותימה דלא משני איהושע הוה עתניאל כו' עכ"ל דטפי הוה ליה לשנויי הוה עתניאל דמלינו בו שהיה גדול בתורה יותר מיהושע שלא מלינו כן מפורש בשום דוכתא באלעזר וק"ל: **בד"ה** ד"נ מתחילין כו' אבל בד"מ לא חיישינן ומ"מ דרך שאלה יכולין לענות כו' עכ"ל כל"ל פירוש לדבריהם לפום סברתם דהשתא דלא תענה נאמר בין בד"נ בין בד"מ אלא דבד"נ חיישינן דילמא חזי ליה המופלא חובה ולא פלגינן עליה כפירש"י אבל בד"מ לא חיישינן להכי אף אם לא תענה על רב דחובה לזה הוא זכות לזה כמ"ש התוס' לעיל ומשום דאמרי' דאפילו תלמיד שיושב לפני רבו ורואה שהוא טועה בדין אסור לו לשתוק שנאמר מדבר שקר תרחק וא"כ היאך קאמר מתחילין מן הגדול בד"מ ואיך יוכל לעמוד עליו והאי קאמרי דמ"מ דרך שאלה ומשא ומתן יכול לענות עליו דבכהאי גוונא קאמרינן דאסור לו לשתוק ולא שיהיה חולק עליו ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה ונשאו אתך כו' משום שכינה עכ"ל כתב מהרש"ל הקשו בישיבה שרש"י פירש כאן דלא כרבנן ולא כר"י דפ"ק כו' ונראה בעיני דלק"מ כו' אם לא נאמר קאמר כו' עכ"ל והוא דחוק לומר בדברי רש"י דאם לא נאמר קאמר ונראה לומר לפי מה שמדקדק רש"י הכא ובפרק עשרה יוחסין לפרש משום שכינה לא כעין שפירשו בפ"ק בב' הפירושים ע"ש גם אם לשון התלמוד הכא ודילמא התם משום שכינה משמע ליה לפ' כן שהניח סברת המקשה דהתא לעמך בדומין לך אלא דאין ללמוד מהתם לדורות דאימא התם משום שכינה וכמ"ש מהרש"ל דהלשון משמע כן מ"מ קשה מי הכריח התלמוד לשנות תירולו הכא ממה שתירץ בפ"ק ונראה דלעיל ליכא לפרש דהניח התלמוד סברת המקשה עמך ואת בהדייהו אלא דאין ללמוד משם לדורות דאימא משום שכינה הוה ואת בהדייהו דהיינו ע"א דאם כן מאי קאמר לרבנן ונשאו אתך במשא וגו' ואת בהדייהו דהדרא קושיין לדוכתין דאימא משום שכינה הוו שם ע"א אלא ע"כ דאית לן למימר דמטעם משום שתשרה שכינה לית לן לפלוגי בין שעה לדורות לענין ע"א ומשום שכינה דקאמר גבי עמך ע"כ היינו דאתא למלתא אחריתא דלא כסברת המקשה כפירש"י שם אבל הכא וודאי הא דמשני משום שכינה הניח סברת המקשה עמך בדומין לך מיוחסין וכדאמרי' בעלמא דאין השכינה שורה אלא על מיוחסין שבישראל ואין ללמוד דורות משעה ומשום דאיכא לפרש בדרב נחמן ב"י אמר קרא ונשאו אתך דהיינו קרא דפרשת בהעלותך ואליבא דרבי יהודה דמוקמינן ליה בספ"ק אתך בדומין לך וכמו שנראה מדברי רש"י ותוס' בפ' י' יוחסין דליכא גירסא מוטעה בסוגיין אמר קרא ונשאו אתך במשא העם דהיינו קרא דפרשת בהעלותך מש"ה כתב דאין לגרוס כן דאפי' לר' יהודה דאתא קרא לדומין לך מ"מ הדרא קושיין לדוכתין דלענין דומין לך ודאי דאין ללמוד שעה מדורות וכ"כ גם התוס' בפ' י' יוחסין ואימא משום שכינה דאין ללמוד שעה מדורות לענין ייחוס ודו"ק כי הדברים ברורים הם בפירש"י הכא ובפ' י' יוחסין ובתוס' שם מיהו בפ"ק דהוריות הניח רש"י פירושו דספ"ק ע"ש: **תוס'** בד"ה לאתויי כו' ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים ולוים וישראלים המשיאים כו' עכ"ל ומיניה משמע לאפוקי חלל וכ"ש ממזר אבל כשר לד"מ לא הוה מוקמינן רק אחלל אי לאו דקתני הכל לרבות ממזר כדאמר רבי יהודה ודו"ק: **בא"ד** דמשמע ליה מתני' בפסול יוחסין כדאמר בזה בורר אמתני' דבא סימן תדע כו' עכ"ל הא דמוקמינן להאי דפרק בא סימן בפרק זה בורר בפסול יוחסין משום דלא מתוקמא הסיפא בעד זומם אבל בסומא מתוקמא הסיפא שפיר אלא משום דהך מתני' דפ' בא סימן אינה אלא מתני' דהכא

מהר"ם

דף לו ע"א ברש"י ד"ה שמעי גדול הוה כדאשכחן וכו' נ"ל דר"ל גדול בתורה: **ד"ה** לא תענה על רב כתיב בלא יו"ד ומשמע לא תחלוק על מופלא של ב"ד הלכך לא מתחילין מיניה וכו' לא פלגינן עליו ומתחילין מן הצד שישמע א' דברי אחד מן המזכין ויסכימו עמו כן נראה לי לגרוס ויש גורסין שמא ישמע אחד וכו' ונראה דכונתו לומר דהואיל וכן הוא שלא נוכל להתחיל מן הגדול שבגדולים לא מתחילין גם כן מן הגדול שאחריו דשמא גם מפניו יתביישו הקטנים ממנו לחלוק עליו אם יחייב הוא ונמצא יסכימו כולן לחיוב על כן מתחילין מן הצד דהיינו מן הקטן שבקטנים שאף אם יחייב לא יתבייש אותו שידבר אחריו לזכות וכשיזכה הוא ישמע ג"כ האחר שידבר אחריו ויסכים גם הוא עמו וכן אחד מאחר עד שיגיע לגדול שבגדולים ויסכים גם הוא עמהם והוסיף רש"י זה כדי לתרץ שני קושיות חדא דלמה מתחילין מצד דהיינו הקטן שבקטנים הא אם א"א להתחיל מן הגדולים שבגדולים דהוא המופלא שבב"ד מ"מ יתחילו מן הגדול שאחריו ועוד לרבה בר בר חנה דלא יליף לה מלא תענה על רב אלא מדכתיב ויאמר דוד לאנשיו חגרו איש חרבו וכו' לדידיה תקשה לך טעמא מאי אין מתחילין מן הצד הגדול אלא מן הצד אבל לפי מה שהוסיף רש"י תוספת זה יתיישב הכל כהוגן וראיתי דברים רבים שנאמרו בזה ונכתבו על ספר וספרים ולא יישרו בעיני: **בתוס'** ד"ה והא הוה חזקיה וכו' לא היה מושל על כל ישראל שכבר גלו עשרת השבטים מקשים העולם אם כן מאי קאמר מימות משה ועד רבי וכו' והא בימי רבי ג"כ כבר גלו עשרת השבטים ואף על גב דגם שבט יהודה ובנימין כבר גלו איכא למימר דרבי היה מושל על כל גלות שני דהיינו יהודה ובנימין אבל י' שבטים שגלו לחלח וחבור לא שייך למימר שהיה ר' מושל עליהם וכן הא דפריך בתר הכי והא הוה עזרא וכן הא דקאמר מימות רבי עד רב אשי הא בימי עזרא ורב אשי כבר גלו י' שבטים ונראה לי דלא קשה מידי משום דבימי עזרא ורבי ורב אשי לא היו העשרת השבטים בימיהם נמצאים כלל כי כבר נתבטלו וגלו קודם חורבן בית ראשון ומאז והלאה לא היו נמנים בכלל מלכות ישראל רק יהודה ובנימין שנשארו והם הם היו לבדם בימי עזרא ובמלכות בית שני ובימי רבי ורב אשי והן היו נקראין באותן הזמנים כלל ישראל ולכך שפיר הוה שייך לומר על עזרא ורבי ורב אשי תורה וגדולה במקום אחד אבל חזקיה דבתחלת מלכותו עדיין לא גלו הי' שבטים ובימיו גלו ונתבטלה מלכותם ולכך ס"ל למקצת דלא למנות את חזקיה לומר עליו שהיה בימיו תורה וגדולה במקום אחד וק"ל: **ד"ה** דיני נפשות מתחילין מן הצד וכו' אבל בדיני ממונות לא חיישינן ר"ל אע"ג דגם בדיני ממונות איכא נמי למיחש שמא יחייב המופלא שבב"ד ולא ירצו האחרים לחלוק עליו לא חיישינן בזה דמה בכך אם יצא חייב דלא שייך שם זכות וחובה דכל דיני ממונות חובה לזה וזכות לזה אבל בדיני נפשות איכא הצלת נפש וקשה להו להתוס' אם כן כיון דבדיני ממונות מתחילין מן הגדול וגם אין חולקין עליו ותמיד פוסקין הדין כדבריו בין לזכות בין לחובה למה מושיבין שאר הסנהדרין אצלו כלל לכך קאמרו ומ"מ דרך שאלה יכולין לעשות ור"ל לכך מושיבין יתר הסנהדרין אצלו שידברו עמו דרך שאלה אם הדין כך באולי כשישמע דבריהם יסכים עמהם אבל אם לא יסכים לדעתם אז פוסקין הדין כדבריו כי אינם רשאים לחלוק עליו ואפשר לא תענה על רב בדיני נפשות כתיב ר"ל דאפשר גם כן לתרץ דבדיני ממונות לכך מתחילין מן הגדול משום דאם לא יסכימו האחרים לדעתו רשאים שפיר לחלוק עליו דלא תענה על רב לא הוזהר כ"א בדיני נפשות ולא בדיני ממונות ולכך ליכא למיחש לשום דבר כשמתחילין מן הגדול לכבודו וק"ל: **בא"ד** למאן דאמר דמוקי לה בריש מכילתין יש בית דין נוטה כצ"ל: **ד"ה** רבה בר בר חנה וכו' וי"ל לא בעי למדייניה כשאר חייבי מיתות לענין הא דתנן דיני נפשות גומרים בו ביום לזכות וביום של אחריו לחובה אלא אפילו בו ביום גומרים לחובה והיינו הא דקאמרה ליה אביגיל וכי דנין דיני נפשות בלילה היה לך להמתין לגמור עד למחרת והוא השיב מורד במלכות היה ואין צריך להמתין עד למחר כן הוא המשך דברי התוס' וכן הוא בפ"ק דמגילה ודברי התוס' דהכא מגומגמים ויש בהם דברי מותר: **ע"ב בגמ'** אתך ברומין לך. מהרש"ל בספר ח"ש שלו כתב שהקשו בני הישיבה סוגיא זו אסוגיא דפ"ק לעיל בדף י"ז ואמרו דסוגיא דשמעתין אתיא דלא כמאן דהתם דריש ר' יהודה מאתך דכתיב גבי משה ברומין לך ולא רצו למילף מאתך דכתיב ביתרו משום דלא יליף סנהדרי גדולה מסנהדרי קטנה ורבנן דהתם ילפי ברומין לך מאתך דכתיב גבי יתרו ומאתך דכתיב בשבעים איש שנכנסו עם משה ילפי דאת בהדייהו שעם משה היו שבעים ואחד ומעמך ילפי שכינה ולא מאתך וע"ש כי האריך ואני אומר כי אין כאן אפילו ריח קושיא כי סוגיא ומסקנא דהכא אתי שפיר כרבנן דהתם דילפי ברומין לך מאתך דכתיב בפ' יתרו וילפי סנהדרי גדולה מקטנה ומאתך דכתיב בשבעים איש שנכנסו עם משה לאהל יליף דבעינן משה בהדייהו דהיינו ע"א ושפיר פירש"י דהא דמסיק הכא אתך ברומין לך ע"כ היינו אתך דכתיב בפרשת יתרו דאי ר"ל אתך דכתיב בשבעים איש הדרא קושיא לדוכתא שהקשה המקשה דהכא אמאי דסלקא דעתין למילף מעמך ודלמא התם משום שכינה אם כן השתא נמי דיליף מאתך נמי איכא להקשות הכי דדלמא הא דמצריך התם במשה בדומין לך לא היה אלא שהיה צריך שתשרה עליהם השכינה ופשיטא דהא דקאמר בפרק קמא אעמך משום שכינה לא הוי פירושו כדהכא דהתם הוי פירושו דהא דקאמר קרא עמך לא משום דבעינן ע"א אלא שהיה משה צריך ליכנס עמהן כדי שיאציל השכינה הרוח שעליו עליהם עיין שם אלא שיש לדקדק לרבי יהודה דהתם דלא יליף ברומין לך מאתך דכתיב בפרשת יתרו משום דלא יליף סנהדרי גדולה מקטנה ויליף ברומין לך מאתך דכתיב גבי שבעים איש שנכנסו עם משה לאהל הא איכא למפרך כדפריך המקשה דהכא ודלמא התם משום שכינה ר"ל דלמא דוקא התם היו צריכין להיות מיוחסין כדי שיהיו ראוים שתשרה עליהם השכינה אבל גבי סנהדרין דעלמא לא וצריך לומר דאף על גב דהתם סבירא ליה לרבי יהודה דלא ילפינן סנהדרי גדולה מקטנה היינו אי לא הוה כתיב אתך בסנהדרי גדולה דמשה אבל השתא דגם בסנהדרי גדולה דמשה כתיב אתך ברומין לך לא אמרינן דדוקא התם היו צריכין ברומין לך משום שכינה אבל בעלמא לא אלא לענין זה ילפינן שפיר אפילו לרבי יהודה מסנהדרי קטנה דכמו בסנהדרי קטנה בעינן לעולם ברומין לך דהתם לא שייך למפרך משום שכינה הכא נמי הא דכתיב אתך ברומין לך גבי סנהדרי גדולה לעולם בעינן ברומין לך ולפי זה אתיא שפיר סוגיא דהכא אליבא דכולי' עלמא אפילו אליבא דרבי יהודה וק"ל: **בתוס'** ד"ה לאתויי ממזר וכו' וא"ת לימא לאתויי סומא דכשר לדון דיני ממונות לתנא דמתניתין וכו' ויש לדקדק מאי מקשי התוס' היא הנותנת כיון דמתניתין דלעיל דשמעינן דסומא כשר לדון דיני ממונות מרקתני דגומרין בלילה כדלעיל א"כ משום הכי ליכא למימר דמתניתין דהכא דקתני הכל כשרין לדון וכו' אתיא לאתויי סומא דא"כ הא תו למה לי ויש לתרץ דנימא דמתני' לא אתי לאתויי רישא דהכל כשרים לדון ד"מ אלא אסיפא דאין הכל כשרים לדון דיני נפשות ולמעוטי סומא דאע"ג דממאי דקתני במתניתין דלעיל דדיני ממונות גומרים בלילה שמעינן נמי דסומא כשר בדיני ממונות מ"מ מהא דקתני ד"נ אין גומרין בלילה אלא גומרין ביום לא שמעינן דסומא פסול בדיני נפשות דלילה גרע יותר מסומא ודו"ק: **בא"ד** דמשמע ליה מתניתין בפסול יוחסין כדאמרינן בפרק זה בורר אמתניתין דבא סי' ר"ל דשם הכריח דמתני' דבא סי' דמייתי הכא דקתני כל הראוי לדון ד"נ וכו' איירי בפסול יוחסין ה"ה מתניתין דהכא משמע ליה ג"כ דאיירי דוקא בפסולי יוחסין תדע דקתני סיפא וכו' רוצה לומר תדע דמתני' דהכא איירי דוקא בפסולי יוחסין דהא קתני סיפא אלא כהנים לוים וכו' אלא שעדיין יש להקשות דלא הכריח לעיל אלא דמתני' דפ' בא סימן אי אפשר לאוקמי בפסולי מחמת חשד אבל עדיין יש לדקדק למה אוקמא בפסולי יוחסין הא אפשר לאוקמי מתניתין דהתם בפסולי מומין ודהכא בפסולי יוחסין ולא נצטרך לשום צריכותא וי"ל דמשמע לה להגמרא לישנא דכל הראוי וכן לישנא דהכל כשרים דאיירי טפי בפסולי יוחסין מבשאר פסולים אלא שמתחלה הוה סלקא אדעתיה שם בפ' זה בורר לאוקמי בכל מיני פסולין אפילו בפסול מחמת חשד והומה אבל השתא דהוכיח שם דא"א לאוקמא בכל מיני פסולים אפילו בפסול מחמת חשד וע"כ אצטריך לאוקמי בפסול פרטי מסתבר ליה טפי לאוקמי בפסול יוחסין: **ד"ה** חדא לאתויי גר וכו' וא"ת בריש מצות חליצה דא"ל רב שמואל בר יהודה לרב יהודה תנינא בישראל בבית דין של ישראל וכו' פירוש דאותו רב שמואל היה בן גר וא"ל רב יהודה שיצטרף להמשה דיינים שישבו שתחלוץ יבמה אחת לפניהם והשיב לו אותו רב שמואל שאסור לו להצטרף עמהם מפני שהוא בן גר ותנינא בישראל בב"ד של ישראל וכו': **בא"ד** ורגיל ר"ת לומר וכו' ונתגייר הוא ובנו וא"כ בלא ישראל נמי מפסל וכו' וצ"ל דאצטריך בישראל וכו' ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה כן נ"ל לגרוס ור"ל וא"כ שיהיה כדברי ר"ת קשה ל"ל למילף מישראל דפסול לחליצה בלא ישראל נמי מפסל וכו' ואין לומר דאצטריך למפסל אפילו לחליצת בני גרים דבני גרים כיון שהורתן ולידתן בקדושה וכו' ר"ל דחליצה לא שייכא גבי בני גרים כ"א באותן דהוו הורתן

חכמת שלמה

דף לו ע"א גמ' מיתיבי הטמאות והטהרות כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה סוה זקנים כו' ואבנן שסוא בועז כצ"ל וכ"ב כ"ל: **בד"ה** לא תענה כו' ולא פלגינן עילויה ומתחילים מן הצד כו' כצ"ל· וכ"ב כ"ל דהכי קשיא ליה אמאי אנו מתחילין מן הצד נתחיל מן השני למופלא דהא דרך מעלות היו יושבין כדאיתא לקמן במשנה ושפיר יכולין לחלוק עליו דלא אזהיר קרא לא תענה על רב אלא על מופלא שבבית דין וא"כ אי אמר לחובה מסתמא לא יסכימו עמו ומשני דחיישינן שמא ישמעו לו לזכות אף שיש ביום ללמוד חובה מאחר שגדול הוא מאותם שאצלו וזה אינו ראוי דכתיב ובערת הרע מקרבך בשלמא גבי מופלא ממש אין לחוש שמא ישמעו לו לזכות ואם יחלקו עליו מה בכך אינם עוברים על ובערת הרע דהא כתיב לא תענה וגו' רק צריכין אנו לפרש שמא חזי ליה חובה כו' ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** שונא אדם כו' לחובה ומניין סד"א: **תוס'** בד"ה דיני נפשות כו' אבל בדיני ממונות לא חיישינן כו'· נ"ב פי' אם לא יענו נגדו וכן לעיל בפ' כ"ג בד"ה אבל מלכי בית דוד: **ע"ב רש"י** בד"ה משום שכינה כו' שכינה עליהן הס"ד: **בד"ה** ונשאו אתך כו' משום שכינה· נ"ב דכתיב והקל כו' כצ"ל: **שם** ומשום שכינה. נ"ב הקשו בישיבה שרש"י פי' כאן לא כרבנן ולא כר' יהודה דסוף פ"ק דלרבנן מסקי להדיא דדרשינן מהאי ונשאו אתך דאת בהדייהו דבעינן ע' ואחד ור' יהודה קאמר דבעינן אתך בדומין לך ולא ילפינן מהאי ונשאו אתך דכתיב גבי יתרו משום דאיירי בסנהדרי קטנה וס"ל דלא ילפינן סנהדרי גדולה מסנהדרי קטנה ורבנן ס"ל ילפינן אבל לשכינה לא דרשינן לכ"ע אלא והתילבו שם עמך הוא דדרשינן לשכינה· ונראה בעיני דל"ק מידי מה שפירש"י לשכינה אם לא נאמר קאמר ר"ל אם לא היה האי ונשאו אתך דיתרו הוה מפקינן האי קרא בדומין לך לכ"ע אפילו לרבנן ולא הוה ילפינן דבעינן בדומין לך דשמא התם משום שכינה אבל מה שמשמע לשם דלכ"ע לא בעינן משום שכינה כי אם והתילבו עמך היינו משום דשכינה התם הוא ענין בפני עצמו כדפירש"י התם ולא איירי כלל בדומין לך משא"כ בשכינה דהכא דקאי דוקא אדומין לך והשתא מתיישב פירש"י שפיר לכ"ע וא"ל מנלן לרש"י דלא פריך ואימא לשכינה כעין דהתם ולא קאי אדומין לך· וי"ל משום דליכנא דתלמודא משמע הכי דקאמר ודילמא התם משום שכינה ולא קאמר והא משום שכינה הוא שהרי כך הוא האמת דפריך אפילו לפי דבריך דבעינן בדומין לך דלמא משום שכינה היא דבעינן מיוחסים שיהו ראוים שתשרה שכינה עליהן וגם לישנא ודלמא התם כו' משמע הכי ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** שלשה הוו כו' טורח הטעמים שירבה עליהן

כמ"ש התוס' לקמן דקתני התם טובא כה"ג וכיון דהך מתני' דהכא לא מתוקמא רק בפסול יוחסין מתני' דפ' בא סימן נמי לא מתוקמא אלא בהכי ומיהו לפי זה מתוך מתני' דהכא משמע דאיירי בפסול יוחסין ס"ה דהוה מלי לדחויי בפ' זה בורר דלא איירי נמי הך דפ' בא סימן בעד זומם ודו"ק : בד"ה הדא לאתויי גר כו' וי"ל דהכא מיירי לדון גר חבירו כו' עכ"ל אבל הרא"ש כתב דמתני' דהכא נמי מיירי באמו מישראל וכ"ה לשון התוס' בפ' בא סימן דהא סיים נמי דמתני' איירי בגר שאמו מישראל הוא אתי שפיר הך דפרק י' יוחסין והפסד שהתוס' דהכא לא ניחא להו לומר כן משום דהתם גר נקט דאיירי בגר גמור שאין אמו מישראל וק"ל : באה"ד ורגיל ר"ת לומר דאותו שמואל כו' וי"ל דאיצטריך כו' ורב שמואל ב"י אמו מישראל הוא עכ"ל הוא מגומגם אף לפי הגהת מהרש"ל וז"ל במקום וי"ל דכיון דעיקר קושייתם לפי מה שרגיל לומר ר"ת דנתגייר הוא ובנו ובודאי דאם לא נאמר כן אלא דאמו מישראל הוא לק"מ והתום' בפ' בא סימן יותר נכונים בזה שכתבו תירוצים לפר"ת וק"ל :

דף לז ע"ב בד"ה שאין דמך כו' ואחריני הוו עם ר"ש בן שטח כו' עכ"ל דמדמייתי מהך עובדא אמאומד דמתני' ע"כ דהוו אחריני בהדיה דר"ש בן שטח דאל"כ בעדות גמורה ברא"יה נמי לא היה נהרג על פיו וק"ל : סליק פרק אחד דיני ממונות

ח"א דף לז ע"א שהיא יושבת בטיבורו של עולם. רצה לומר באמצע העולם שהאויר ממוזג ומקום מוכן לחכמה ואמר אגן שהיא מגינה על כל העולם כי שם עומדין שלשה עמודי עולם תורה דין ואמת שלא יצא התורה ודין לאמתו בכל בתי דינין כ"א שם כמ"ש בפ' זקן ממרא ואמר שהיא דומה לסהר שעל הרוב אין עיגולה של הלבנה שלם רק חצי עגול וכן יושבין סנהדרין מה שאין כן החמה שהיא לעולם עיגולה שלם ואמר אל יחסר המזג כו' אם יש כ"ג כנגד סנהדרי קטנה כו' דימה אותן ליין הממוזג כי כמו שהיין הוא עיקר וב' חלקים מים שמוסיפין בהם הם טפל לגבי היין כן הדבר הזה דב"ד של כ"ג הן הן העיקר שהיו דנין דיני נפשות בכ"מ אלא שמני חלקים דהיינו עד שבעים שהוסיפו הם טפלים לגבי הכ"ג ולא הוסיפו אותן שם אלא שלא יטעכו להוסיף אם יחלקו הכ"ג ולהכי לא הקפיד קרא שלא יחסרו אלא על הכ"ג שהם עיקר הב"ד ואמר בטנך ערימת חטים כו' דימה אותן לחטין שהכל צריכין להם בכל ריב שבכל בית דין ע"ד הכל צריכין למרי חטייא ועיין בחדושינו פרק מי שמת בזה. ואמר שאפילו סוגה בשושנים לא יפרצו כו'. פי' רש"י גדורה בשושנים כלומר באזהרה קלה כו' ואין צריך גדר אבנים כו' עכ"ל ע"ש ויותר נראה לפרש דנקט גדר של שושנים שהאדם חומד לגדר גופה לעקרו ולפורצו ליהנות ממנו בריח השושנים והתוספות פירשוהו לקמן גבי נדה לענין דם כשושנה אדומה ראיתי כו' עכ"ל וכן מפורש בשיר השירים רבה אבל רש"י בפירוש שיר השירים פירשו לענין דם כמו שפירש ליה הכא לענין סנהדרין וכן נראה מהא דקאמר במתניתין דאמר ליה ההוא מינא כו' דמשמע דבגוונא חדא דרשינן ליה לענין סנהדרין ולענין דם נדות ויש לדקדק בענין שהשיב למין שזה התורה העידה עלינו סוגה בשושנים וכן כפלח הרמון רקתך שמיון לא יקבל דרשה זו אם לא נזכר בקרא זה דבענין דמי נדות קמיירי ונראה דכל הפסוק בענין זה מיירי והוא קרוב לפשוטו דעם האשה ידבר. ואמר שררך אגן הסהר וגו'. כינה בכאן מקור הדמים ועצבוני הריון ולידת אשה לטבור האשה ולבטנה ואמר שמקור הדמים לא יחסר מזגם וזמן וסת שלהם כאגן הסהר שהיא הלבנה דהיינו לימי החודש שעונה בינונית וסתם וסת שלה מל' יום לל' יום ואמר בטנך שהם לער ב' טיפות דמים שלה ולער הריון ולידה שבבטנה היא ערמת חטה שע"י חטה שאכלה חוה נגזר עליה כל עצבון זה כר"י דאית ליה פרק בן סורר דאילן שאכל ממנו אדם חטה היה ואמר שע"י זה סוגה היא בשושנים בימי נדתה ולידה ור"ל שאמר מהכא כפלת הרמון וגו' גם כל פסוק הזה נדרש בענין זה שאמר כחוט השני שפתותיך מלינו שכינה כתמי דמים ומומאה לשני זה שהוא אדום ואמר כי ספה והשפתים של מטה הם אדומים כחוט השני בכתמי דמים אבל מדבריך נאוה אף שכל הקריבות אסור הדבור מותר הוא עם הנדה או שפירוש מדבריך הנהגה דהיינו שתנהג נאוה בקישוטיה אף בימי נדותה לא כזקנים הראשונים שאמרו שלא תכחול ולא תתקשט כו' אלא כר"ע דא"כ אתה מגנה אותה על בעלה ואעפ"כ אמר שלא יבא האיש לדבר עבירה כי כפלת הרמון רקתך שאפילו הרקים כו' ואמר מבעד לצמתך ר"ל מלבד שילמלמו עוד עצמן שלא יבואו לדבר עבירה שלא יאכל הזב עם הזבה מפני הרגל עבירה ועוד שאר הרחקות ורבי זירא שאמר מהכא וירח את וגו' מבואר דודאי יעקב צדיק גמור היה אלא שלבש עתה בגדי עשו הרשע שחמדן מנמרוד הרשע וכמה כתמי דמים מרליאות שהיו בו מרשעים הללו ואעפ"כ בבא יעקב לפני אביו גם אלו הבגדים נתנו ריח טוב שנא' וירח את ריח בגדיו וגו' שנכנס עמו ריח ג"ע והוא סימן לבניו שאף הבוגדים שבהם יתנו ריח במצות ככתמי דמים של נדה ודו"ק : אמרו עד האידנא כו'. דהוה בעי לחמי עלן השתא מאן בעי לחמי הרהכו כו'. מזה יש להשיב במה שאמר משה כי ידעתי וגו' הן בעודני חי עמכם ממרים הייתם אף כי אחרי מותי וזה אחד מעשרה ק"ו שבתורה הא איכא למפרך דיאמרו עד האידנא הוה משה בעי רחמי עלן השתא מאן בעי רחמי עלן ויהרהרו בתשובה כדאמרינן הכא גבי רבי זירא אבל אין לחוש בזה דפרכא כזאת מבליעין אותה בתוך הק"ו כיון שאינה כתובה בתורה כמ"ש הרא"ס בפ' ואלה גבי הן בני ישראל לא שמעו וגו' ודו"ק : היו יודעין שלא כדיני ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נותן ממון ומתכפר לו כו' רצה לומר שנותן אותן דמים שגזל ואין צריך ליתן אותן דמים הראויים לבא בריבית וביטול דמיו מה שאין כן דיני נפשות דמו ודם זרעותיו הראויים לבא לעתיד כולם אי אפשר להחזיר שנאמר דמי אחיך צועקים וגו' אינו אומר דם אחיך כו' וכן מדקדק בבראשית רבה מדכתיב את דמי נבות וגו' ויתם בדמי יהוידע וגו' ובגמרא שלנו בפרק נ"ה איכא פלוגתא אדמי נבות ואת דמי בניו איכא למ"ד אותו ואת בניו הרג ואיכא למ"ד בניו הראויים לצאת ממנו וקרא דמייתי הכא במתני' יותר מדוקדק מלשון צועקים בלשון רבים ע"ש דמו ודם זרעותיו וק"ל : שהיה דמו מושלך על העצים כו'. מפורש לקמן תלמד שעשה קין בהבל חבורות חבורות כו' שמתוך שעשה בו הרבה חבורות ופציעות היה הדם ניתז בהרבה מקומות על עצים ואבנים ולכך נאמר דמי בלשון רבים וכפירש"י בחומש ועוד י"ל לפי שמפורש בב"ר שהרגו בקנה עץ או באבן ועל אותו עץ ואבן הי' דמו מושלך וז"ש עשה בו חבורות חבורות פציעות פציעות דהיינו בקנה דבר שעושה בו חבורה ובאבן דבר שעושה בו פציעות כמפורש בב"ר ודו"ק : לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך כו'. כתב בעל י"מ ואף על גב שכל המינים נבראו יחידים כו' אדם שאני שהוא מדיני בטבע והיו צריכים רבים מתחלה לעזור כו' ועוד שלא יצטרכו להיתר עריות שהרי קין נשא אחותו עכ"ל ודברים דחוקים הם ונראה לפרש דהכי קאמר שנברא יחידי שאדם נברא תחלה ואחר כך נבראת חוה מצלעותיו משא"כ בכל המינים שנבראו זכר ונקבה ואמרינן ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל כו' דקדק לומר נפש אחת מישראל שצורת אדם שנברא יחידי היא דיוקנו של מעלה כיחידו של עולם וצורת יעקב הוא דמות דיוקנו כדאמרינן פרק חזקת הבתים אבל כותים אינן צורת אדם רק כשאר הנבראים והמאבד נפש אחד מהם אינו מאבד עולם מלא וכן המקיים נפש אחד מהם כו' דכותים לא מעלין ולא מורידין ועל פי דרך זה יש לפרש דקאמר שלא יאמר אדם לחברו אבא גדול מאביך והוא מפורש בגמרא מפני המשפחות שלא יהיו מתגרות זו בזו ואמרו עוד שלא יאמרו בני הצדיקים אנו בני צדיק אבינו צדיק נברא כו' ופי' רש"י ואין אנו צריכין להתרחק מן העבירה כי לא נכשל בה ואנו בני רשע ואין אנו נזקקים בתשובה ולהצטדק כי לא יועיל כפירש"י לקמן והוא לפי שטבע ומזג הולד בדומה על הרוב למולידיו אם כאביו ואם כאמו ואלו היה האדם נברא זכר ונקבה כשאר כל הנבראים היו אומרים כן שאלו בני צדיק בטבע ומזג הזכר ואלו בני רשע בטבע הנקבה או בהיפך ובין הצדיק ובין הרשע מוכרח על מעשיו לפי טבע מולידיו ועל כן נברא יחידי שאף הנקבה ממזג וטבע הזכר נבראת בתחלת היצירה וא"כ על כרחך אין מעשה האדם משתנה לטוב ולרע תלוי בטבע היצירה רק בבחירתו של כל אדם נעשה צדיק ורשע ועל דרך זה נמי אמר בגמרא שלא יהיו המשפחות מתגרות כו' דהיינו לומר שאבא גדול מאביך ולפי טבעו ומזגו הוא מוכן יותר במעלה מאחר דאינו כן שהרי מטבע אחד נבראו כולם מאדם יחידי שאפי' הנקבה ממזג וטבע הזכר בתחלת היצירה ועל דרך זה אמר שלא יהיו המינין אומרים הרבה רשויות כו' גם זה ע"ד שאמרנו דאלו נברא האדם זכר ונקבה ואמר הכתוב בצלם אלהים ברא את האדם היו אומרים שהם ב' רשויות שהאחד ברא הזכר והשני ברא הנקבה ועל כן נברא יחידי דמות דיוקנו צורה של מעלה כיחידו של עולם כמ"ש לעיל ואמר ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כו' יבואר לקמן בגמרא :

ע"ב ושמא תאמר מה לנו לחוב בדמו כו' רצה לומר וקרא דאם לא יגיד ונשא עונו לא איירי כלל בדיני נפשות ת"ל באבוד רשעים וגו' ואם כן שפיר מיירי גם אם לא יגיד בדיני נפשות וק"ל : היודע מחשבות וכו' לפי שלא היה שם התראה דצריך להתרות בו שישראל הוא ובן ברית הוא כדאמרי' בפ' בן סורר ושמא זה היה סבור שהוא עכו"ם או מומר או שמא נתכוון זה להכות על מתניו ולא היה בו כדי להמית על מתניו והלכה לו כו' וכל הני דחשיב להו בפרק הנשרפין דפטור אמר היודע מחשבות והוא יודע שידעת שישראל כשר הוא וכל הנהו דפרק הנשרפין דפטורין לא נתכוונת והוא יפרע כו' מיהו בדיני אדם בלאו הכי הוא פטור אי משום דמאומד הוא ואי משום דעד אחד הוא כדקאמרי' וק"ל : שם מיום שחרב בית המקדש אף על גב שבטלה סנהדרין מפורש בפרק אלו נערות : מיום שפתחה כו' פירשו התום' כל דמים נבלעים כו' ויראה בזה על פי מה שאמרו בתנחומא ובבראשית רבה שאמר קין להבל נחלוק העולם א"ל הן נטל הבל צאנו וקין אדמה לעבוד כו' התחיל לרעות צאנו וקין רודף אחריו מהר לבקעה כו' עד ועמד והרגו שנאמר ויקם קין כו' ולזה האדמה שנפלה בחלקו של קין חסה עליו לבלוע דם של הבל עד שאין רשומו ניכר ועל כן אמר קול דמי אחיך צועקים מן האדמה ר"ל מתוך האדמה שבלעה את דמו ועתה ארור אתה מן האדמה שנפלה בגורלך שפצתה את פיה לחפות עליך לבלוע הדם כי תעבוד את האדמה כו' נע ונד תהיה בארץ שהיא חלקך לא יהיה לך בה מקום ישוב כמו שהבל אחיך היה נע ונד בה על ידי רדיפתך כדלעיל ואמר שגם בזה נענשה האדמה עד"ז שלא תפתח פיה לטובה ולזמר ולפי שכל הנבראים חייבים לומר שירה לפניו יתברך ב"ה כמפורש פרק שירה אמר שכנף ארץ אומר שירה תחת פה הארץ וק"ל : גלות מכפרת מחצה עון כו'. נראה דלפי דרש זה אין פירוש נע ונד ענין גלות כדברי המתרגם מטלטל וגלי תהי כו' וכפי' רש"י בחומש דלא יתכן דגלות דוילא קין וגו' מכפר על חצי גלות דנע ונד אלא דפירוש נע ונד כמדרש תנחומא דכל מקום שהיה הולך היתה הארץ מזדעזעת תחתיו והיה כו' עיין שם דהשתא שפיר קאמר דגלות דהיינו שאמר הן גרשת אותי וגו' וכמו שכתוב ויצא קין וגו' מכפרת מחצה עונש דנע ונד שהיה מזדעזעת הארץ תחתיו דלא כתיב בעונש רק וישב בארץ נוד אבל בויקרא רבה פרשת לו אמרו בלשון זה תשובה מכפרת מחצה שכיון שעשה קין תשובה שאמר גדול עוני מנשוא נמנעת ממנו חצי הגזירה שנאמר וישב בארץ נוד נע ונד לא כתיב כאן אלא נוד ולפי זה יתפרש שפיר נע ונד מלשון גלות כדברי המתרגם ורש"י בחומש ותו לא מידי וק"ל : גלות מכפרת ג' דברים כו' והיינו מדתלה הפוגם מיתה בשלשה דברים ביושב בעיר והצלתו ביוצא מעיר דהיינו גלות ולדעת ר' יהודה אין הגלות מכפר רק על גזירת המיתה משלשה דברים שזכר כמו שכתוב והיתה לו נפשו וגו' דהיינו חיות נפש לבד אבל לא שיחזרו שם לגדולה ורבי יוחנן הוסיף לומר דגלות מכפר על הכל דהיינו שיחזרו בניו לממשלה כמו שכתב כתבו האיש הזה ערירי וגו' כתבו דהיינו הגזירה ובתר דגלה כתיב ובני יכניה אסיר וגו' בדברי הימים ביחוס מלכות בית דוד כתיב האי קרא ואפשר דמשמע ליה דבתר דגלה כתיב משמותיהן דדרים אסיר על שם בית האסורין ושאלתיאל כו' אך יש לדקדק מה שייך הכא דרשה דזרובבל שנזרע בבבל ותה שמו כו' שהרי הוא היה בן שאלתיאל כדכתיב בספר נחמיה ועל כן נראה דמייתי האי קרא דזרובבל לראיה אהך דרשה דשאלתיאל שלא זכה יכניה להוליד זרע עד שגלה לבבל שעל כן קרא שאלתיאל את בנו זרובבל שאילולי שגלה יכניה אביו לבבל לא היה נזרע בגזירת כתבו את האיש וגו' ואמר ותה שמו נחמיה בן חכליה כדמוכחי קראי דזרובבל היינו נחמיה וא"כ ע"כ שם זרובבל ושאלתיאל להנך דרשות וק"ל :

ח"א דף לח ע"א אין בן דוד בא עד שיכלו שתי בתי אבות מישראל כו' נכנס יין יצא סוד הוא מבואר בסוד עיבור החודש וע"פ מ"ש בפ"ב דר"ה רבי חייא חזייה לסיהרא דהוה קאים בצפרא דכ"ט שקל קלא פתק בה אמר כו' זיל איכסי א"ל רבי לר' חייא זיל לעין טב וקדשיה ושלח לי סימנא דוד מלך ישראל חי וקיים והכונה בסוד העבור שדומה לו מלכות בית דוד כמ"ש במדרשות שכמו שהלבנה אחר ט"ו יום שנתמלאה תתחיל לחסר כן היה מלכות בית דוד אחר שהיו מזרעו ט"ו מלכים נחסר המלכות בימי צדקיהו ולא נשאר לו רק ממשלה קצת ר"ג בבבל ונשיא בא"י וכמו שהלבנה הולכת ומתחסרת ט"ו יום עד שתתחסר לגמרי ואחר כך מתחדשת באורה כן אחר שתכלה ממשלת מלכות בית דוד לגמרי דאף ר"ג בבבל ונשיא בא"י יכלו שוב יתחדש מלכותו ולזה כוון שכיסוי הלבנה הוא סימן לרבי שהיה נשיא שיכלה נשיאותו לא רצה הוא לומר כן זיל איכסי רק על ידי רבי חייא גם לא רצה הוא לקדשה ביום ל' כאלו היא מכוסה אז שזה סימן רע לנשיא דאדרבה שכל עוד שאינו מתכסה הוא סימן טוב על הנשיאות שימשך ועל כן אמר לרבי חייא דלקדשיה אז ע"פ אותו הכיסוי שא"ל זיל איכסי ולזה אמר ליה רבי שלח לי סימנא דוד מלך ישראל כו' ר"ל דאף שהכיסוי של הלבנה הוא סימן רע לנשיאות שיכלה הנה מכל מקום הוא סימנא טבא דדוד מלך ישראל חי וקיים שאחר שיכלה הנשיאות יתחדש מלכותו ויצמח קרן דוד וע"כ אמר זיל לעין טב וקדשיה ע"ש סימן טב וז"ש הכא אין בן דוד בא עד שיכלו ב' בתי אבות ר"ג ונשיא דאחר שיכלה ממשלתו לגמרי כמו הלבנה אחר ט"ו יום שתתחסר לגמרי אז יתחדש מלכותו כמו שמתחדש הלבנה והיה רבי מיצר ע"ז שיכלה נשיאותו

חכמת שלמה

עליכן כו' כצ"ל : תום' בד"ה הדא לאתויי כו' ונתגייר הוא ובנו ואינו נראה דא"כ בלא בישראל נמי כו' כצ"ל וכ"ב כ"ל : באה"ד ישראלית מעליא היא וצ"ל דאיצטריך בישראל לפסול גר לחליצה אפילו אמו מישראל ורב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה כצ"ל · וכ"ב עיין בפרק מצות חליצה והוא דברי ר"י וחולק על ר"ת ע"ש :

דף לז ע"א גמ' שאדם טובע מאה מטבעות בחותם אחד כו' כצ"ל : רש"י בד"ה אל יחסר כו' למזג עשרים ושלשה כו' הד"א : בד"ה לפיכך כו' אומר להם לפיכך הד"א : בד"ה ולהגיד גדולתו כו' חותם א' חותם הד"א : **ע"ב** גמ' נדון בתמורה מאומד בדיני נפשות הוא דלא אמרינן כו' הא בדיני ממונות אמרינן כו' כצ"ל · וכ"ב בס"א כן דומיא דליטעמך כו' דגרסינן להדיא אמרינן וכן יראה מפירש"י ודו"ק : שם וישב בארץ נוד כו' אמר רב יהודה אמר רב גלות מכפרת כו' כצ"ל : רש"י בד"ה והלא כבר כו' מה שראיתם הס"ד : בד"ה וליטעמיך כו' ממון ה"נ הד"א :

דף לח ע"א גמ' על אלתו של זרובבל כו' כצ"ל · כ"ב פירוש הוא בנו של שלתיאל כדכתיב בקרא זרובבל בן שלתיאל ושם העצם שלו הוא נחמיה ממילא שם העצם של שלתיאל הוא חכליה וק"ל : רש"י בד"ה ולאבונגף ממסר הגלות שמנגפת את הרגלים כצ"ל : בד"ה פותחין בתורה הס"ד [ואח"כ] נ"ל הדבור כתרסים

מהר"ם

הורתן ולידתן בקדושה ואותן ישראל מעליא נינהו ופשיטא דכל דפסולי לבני ישראל פסולי נמי לדידהו ולמה לי קרא דבישראל וצריך לומר אצטריך בישראל וכו' ורב שמואל אמו היתה מישראל ודלא כר"ת כן הם המשך דברי התוס' :

דף לז ע"א בתוס' ד"ה התורה העידה עלינו וכו' וא"ת והא יחוד דאורייתא כדדרשינן מכי יסיתך אחיך בן אמך בפרק י' יוחסין דף פ' איתא התם אר"י משום רבי ישמעאל רמז ליחוד מן התורה מנין דכתיב כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתיחד עם אמו ואסור להתיחד עם עריות שבתורה : **בא"ד** ומיהו היכי דלא בעל אפילו נדה אסורה להתיחד וכו' נ"ל שכונת התום' בזה הוא שזה כמו תירוץ אחר על הקושיא שהקשה והלא יחוד דאורייתא היא וכו' והיכי אתי קרא דברי קבלה למשרי וכו' והיינו דלא אסרה תורה יחוד אלא אשה שלא בא עליה מעולם דומיא דאמו אבל אשתו נדה לא והיינו דקאמר ומיהו היכא דלא בעל וכו' ר"ל ומיהו לא קשיא כלל דהכא אין ה"נ דאפילו עם אשתו נדה אסור להתיחד דומיא דאמו ולא אתא קרא דדברי קבלה למשרי מה דכתיב באורייתא דלא התיר אלא אשה נדה דכבר בא עליה ודו"ק נראה לי : **ד"ה** וירח את ריח בגדיו לשון ריח שייך בדם נדות וכו' ולפי מה שמהדרים התוס' למצוא רמז מה בפסוקים שמביא הגמרא כגון בפסוק סוגה בשושנים כתבו התוס' שדם נדות אדומים כשושנים וכן בפסוק דריח כתבו דריח שייך בדם א"כ צריך למצוא ג"כ רמז מה בפסוק כפלח הרמון וכו' ואפשר שגרעיני רמונים ג"כ אדומים ועגולים ומשובים ככתמים של דם נדות ומה שמהדרים התוספות למצוא רמז בפסוקים נ"ל משום דקשיא להו דאם על כלל המצות מדברים הפסוקים דאפילו הריקנין והבוגדים נזהרים בהם א"כ כל יחוד דכל עריות לישתרי ולא אשכחן דהתירו אלא יחוד דנדה לכך פירשו התום' דכל הפסוקים אינם מדברים כ"א בנדה וק"ל : **ע"ב בתוס'** ד"ה שאין דמך מסור בידי וכו' דמשמע ע"פ שנים עדים שראו וכו' צריך ליתן טעם היאך משמע בקרא דוקא ראייה ולא אומדנא וצריך לומר דשם עדים לא מקרי אלא בראייה ויש עוד לדקדק מנא לה לגמרא דהא דקאמר ר"ש בן שטח אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה ע"פ שנים עדים וגו' דר"ל מפני שלא ראה העדות בעיניו כי אם ע"פ אומדנא והוה אחרינא בהדיה דילמא ה"ק שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים ואני עד אחד דלא הוה אחרינא בהדי ויש לומר דאם לא כן למאי קתני הברייתא שהמעשה היה שרץ אחריו לחורבה וראה סייף בידו ודמו מטפטף ומאי אתא לאשמועינן אי לאשמועינן אתא שדין ד' מיתות לא בטלו ושנענש אותו האיש על פי דבריו של ר"ש הוי ליה למתני שראה שאחד רץ והרג את הנפש ורץ אחריו וראה שהרגו והיה יחידי ואמר ליה רשע מי הרגו לזה וכו' אלא ודאי לאשמועינן דשני עדים הוו ואפ"ה לא היה דמן מסור בידם מפני שהיה ע"פ אומד : **ד"ה** מיום שחרב בית המקדש וכו' ועובדא דריש הפועלים בעל נערה המאורסה ר"ל והא הבועל נערה המאורסה דינו בסקילה ולא בזקיפה התם נמי זכות תולה וכו' א"נ הוא ובנו לאו דוקא אלא בנו תחלה וכו' ר"ל ולא זקפו אלא לאב שהיה דינו בחנק ולא להבן שהיה דינו בסקילה : **ד"ה** כמאן כרב אחא וכו' בעדות המתקיימת בידיעה בלא ראייה פי' כגון בפנינו הודה שחייב לו מנה : **בא"ד** וי"ל דלמסקנא דהכא וכו' ר"ל דהכא מתחלה דלא ידע לאוקמא מתניתין אלא כרב אחא ע"כ היה צ"ל דדוקא בד"מ אית ליה לרב אחא אומד אבל בד"נ לא דאל"כ מתניתין דלא כמאן אבל לפי המסקנא דנוכל לאוקמי מתניתין כרבנן אז אצ"ל עוד דרב אחא לית ליה אומד בד"נ אלא גם בד"נ אית ליה אומד וההיא דשבועות אתיא לפי מסקנא דהכא : **ד"ה** מיום שפתחה וכו' כל דמים נבלעים בארץ וכו' נראה שכתבו זה מפני שהוקשה להם והא דמבע הוא כך שכל מה ששופכים עליה הוא נבלע בתוכה וגם עדיין הוא טבעה כך א"כ לפי פ"ד דמקשה מה היה צריך למפרך מופתחה הארץ את פיה הל"ל על מה שאמר שוב לא פתחה והא עוד היום הוא טבע הארץ שהדמים נבלעים בתוכה לכך כתבו שכל הדמים רשומן ניכר וכו' וק"ל : **ד"ה** לטובה לא פתחה וא"ת והא כתיב תבלעמו ארץ ר"ל והיא טובה שנתנה לקבורה :

דף לח ע"ב בגמרא א"ר אליעזר מן הארץ עד לרקיע היה שנאמר למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ ולמקצה השמים כצ"ל וצריך למחוק כאן ועד קצה השמים ופריך קשיא קראי אהדדי דהא נמי ועד קצה השמים דמשמע מסוף עולם עד סופו :

וא"ל רבי חייא אל ירע בעיניך שע"י שנכנס יין יצא מהם דבר סוד העיבור שיתחדש. טוב מלכות בית דוד וגדולת משפחות הנשיאים כב"י : כיון שפותחין כו'. דלפי פשוטו שהם בעלי אומניות כמו שתרגם יונתן אומניא ותרעיא לא יתכן מ"ש הכתוב הכל גבורים עושי מלחמה דאין דרך בעלי אומניות להיות עושי מלחמה אבל לפי הדרש היינו גבורים בתורה ועושי מלחמה של תורה ואמר וכמה היו אלף אשמועי' שהיו הרבה חכמים וגבורי תורה בגלות יכניה ולזה יתיישב מ"ש בסוף פרק חלק דבקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו בשביל יהויקים כיון שנסתכל בדורו נתיישב דעתו וביקש הקב"ה להחזיר את העולם לתוהו בשביל דורו של צדקיהו כיון שנסתכל כו' והיינו דבימי יהויקים עדיין היו בירושלים החרש והמסגר אלף ת"ח אבל בדורו של צדקיהו לא היו שם ת"ח שכבר גלו עם יכניה ועיין בחדושינו פרק המגרש וק"ל: לונושנתם כו'. משמע ליה דמלת ונושנתם מיותר דקרא למדרש מיניה גימטריא ור"ל שהקדים ב' שנה קודם שנתמלאה סאתם שהיה מתקיים בהם אבד תאבדון וגו' ואמר ש"מ מהרה דמרי עלמא תתנ"ב כו' ר"ל על כל פנים דלא הוי פחות תמנין זה ואשמועינן בזה בהיפך בענין הגאולה שאם יתמהמה חכה לו ואל תתייאש ממנה באריכו' הגלות אף שכמה כתובים הם מורים בהפך על קירוב הישועה כמ"ש כי קרובה ישועתי לבא ונאמר וארוכתך מהרה תצמח ואל תתמה על כך כי מי יודע כמה מהרה דמרי עלמא שיומו אלף שנה ומליצו בו מהרה בתתנ"ב שנה וסמך רב אחא ב"י דבריו אלו אדרשה דונושנתם שהיו ישראל ראוים לאבד ח"ו לגמרי לזמן תתנ"ב אי לאו שהקדים הש"י שתי שנים בצדקתו ואבד תאבדון לפי הראוי ליאבד לגמרי כאמר אבל אי לאו הך דרשה הייתי יכול לומר דאבד תאבדון לאו לגמרי משמע אלא דבזמן השופטים נמי שהיו תחת יד עמון ופלשתים וכמה אומות נתקיים בהם אבד תאבדון דהשתא מהרה דמרי עלמא לא הוי כ"כ וע"כ הוצרך לדרוש דונושנתם ועיין בחדושינו פרק המגרש ודו"ק : בחותמו של אדם הראשון וכו'. ר"ל לפי הדרך שאמרנו שאדם זכר יחיד נברא בזולת נקבה שאף היא בחותמו של אדם הראשון נבראה שלולי זאת שהיה שינוי בבריאה זכר ונקבה היה לבעל דין לחלוק שהצורות משתנין לפי שינוי הבריאה זכר ונקבה. ואמר דאין אחד דומה לחברו שנאמר תתהפך כחומר וגו' עיין פירש"י שהוא דחוק ונראה לפי הדרש אמר שמתהפך ומשתנה הצורה של אדם הראשון לתולדותיו כחומר היתם ר"ל כחותם העשוי מחומר הכך שהיוצר יכול לשנות צורת וחותם אותו החומר כפי רצונו וכמו שיסד הפייטן כי הנה כחומר ביד היוצר ברצותו מרחיב וברצותו מקצר שנותן לו צורה כפי רצונו כן משתנה חותם וצורת אדם הראשון כפי רצונו ית' ב"ה ואמר ויתיצבו כו' שינוי הצורות כמו לבוש שמשתנה האדם בצורתו כפי הלבוש שהוא לבוש דתמוס הך מעמא. להגיד גדולתו וכו' לא הוי סגי ליה אילו היה טוב לעולם שיהיו דומין בצורות אבל כיון דאדרבה דיותר טוב לעולם בשינוי הצורות כדקאמר שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה וכו' בראו יחידי להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא טובע כל שינוי הצורות בחותם אחד ועיין בי"מ וק"ל : וימנע מרשעים וגו'. פי' פירש"י ועוד נראה לפי הדרש שזה המקרא נאמר בתר האי קרא דתתהפך כחומר וגו' דר"ל דלכך מתהפך ומשתנה חותם וצורת אדם כדי שימנע מרשעים אורם שנתן עיניו באשה אחרת וזרוע רמה וגו' ע"פ מ"ש בפ' ד' מיתות לא ניתנה קרקע אלא לבעלי זרוע וז"ש דלכך ג"כ נשתנה ונתהפך צורת האדם כדי שתשבר עי"ז זרוע רמה של בעלי זרוע להחזיק בזרוע דירה נאה של אחרים לומר שלי הוא וק"ל : בקול ומראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנים כו'. וה"ה דה"מ למימר בקול ובמראה מפני הגזלנים אלא דעדיפא מיניה קאמר משום ערוה ובירושלמי קאמר מראה ודעת מפני הגזלנים : ובדעת מפני הגזלנים. פירש"י אם יודע מה שבלב חבירו כו' ע"ש וכתב בעל י"מ ולא נהירא דמה שלא ידע אדם מה שבלב חבירו לא הוי שינוי בדעת האנשים כו' וכ"ל דשינוי דעת האנשים שאין חפצו של זה כזה כי זה יחפוץ בשדה פלוני וזה באחר כו' שאילו היו הכל חפצים בדבר א' יבקשו הכל לגזול וכו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש : שלא יהו האפיקורסים אומרים שותף כו'. מייתי הך מלתא הכא דלפי מ"ש דאדם יחידי נברא מה שלא נבראו כן כל שאר הנבראים קאמר דלכך נברא בע"ש דאילו נברא האדם קודם ע"ש היו אפיקורסים אומרים שותף כו' דכמו שהקב"ה יחידו של עולם בשמים גם הוא יחיד בארץ ושותף היה לו בבריאת שמים וארץ. ואמר שאם תזוח כו' אומרים לו יתוש קדמך כו'. שאל יתגאה האדם כי בריה קלה כיתוש זו קדמו לפרוע ממנו כעין שאמרו בעובדא דטיטוס שהיה מתגאה לומר אם גבור הוא יעלה ליבשה ויעשה עמי מלחמה כו' בא יתוש ונכנס בחוטמו כו' כמ"ש בפרק הנזקין. ואמר ד"א כדי שיכנס למצוה. דאיכא בב"ר מאן דסבירא ליה אדם מצוה על השבת מדכתיב ויניחהו. ואמר ד"א כדי שיכנס לסעודה כו' חכמות בנתה ביתה זו מדתו של הקב"ה כו'. כתב בעל י"ת לדעת חכמים חכמי אמת שבעת ימי בראשית כנגד ז' ספירות וא"ש עפי שהזכיר שהבריאה בחכמה וא"ש לשון הבריאה חכמות בנתה ביתה זו מדתו של הקב"ה וק"ל עכ"ל עיין שם עוד בזה ומ"ש אלו ז' ימי בראשית כתבו התוספות דבז' נברא העולם שאף על פי שבששה ימים נברא העולם מ"מ היה עולם חסר מנוחה כו' עכ"ל והקשה בי"מ ומ"מ קשה האדם ביום ו' נברא וי"ל דשלחה נערותיה לאו בתר ז' ימים קאמר כו' עיין שם ולולי דברי התוספות היה נראה לומר מלשון עמודיה דלאו על ז' ימי הבריאה קאמר רק שהעולם עומד ומתקיים על זמן של ז' ימי בראשית ומילי מילי קחשיב שעשה החכמה ותו לא מידי. ומ"ש אלו ימים ונהרות וכל צרכי עולם כו'. פרט את הימים ונהרות עפי מכל שאר צרכי עולם לפי שהם צריכין ביותר כמ"ש שא"א לעולם בלי מים אבל אפשר בימים ובנהרות לאכול הדגים ולשתות המים שבהם וי"ת כתב בזה בדחוקים ואין להאריך עוד כתב שם ונראה לי דקמפרש טבחה טבחה מלשון בישול דלשון זביחה אי אפשר שהרי לא הותר לאדם הראשון להמית ב"ח אבל לשון בישול יצדק במתה מאליה כו' עכ"ל. ונראה לי דאין צורך לזה דתחלת הבריאה קאמר שהיתה ע"ש כך לאכול בשר שחוטה אילו זכה אדם ולא חטא שהרי נח זכה הותר לו לאכול בשר וק"ל : שלחה נערותיה תקרא זה אדם וחוה כו'. קראן נערים שנבראו כך כנערים הראוים להוליד שהרי בו ביום נולדו קין והבל ואיתא בב"ר כבן כ' נבראו מפרש י"ת שלחה נערותיה תקרא החכמה הנזכרת שלחה אל נערותיה וקראתם וזמנתם לסעודה וק"ל : כתיב על גפי וכתיב על כסא כו'. מפורש בפ"ק דע"ז ע"ש : מי פתי יסור הנה וכו'. מי פתאו לזה כו'. פירש רש"י מי פתהו לזה שיסור הנה לאכול מעץ הדעת ולזה לומר דאחר שזימנו לסעודה כזו שהיה בו כל צרכי עולם מי פתאו לאדם שיסור מאותה הסעודה הנה לאכול מעץ הדעת לעבור על צווי השם יתברך : אשה אמרה לו. ופירש רש"י האשה שהיא חסר לב אמרה לו עכ"ל אבל קרא דמייתי נואף אשה חסר לב משמע דחסר לב קאי על אדם ולא על חוה ויש לפרש שאמר שבזה פתאו שאמרה לו שהוא חסר לב כל זמן שאינו אוכל מעץ הדעת וכמ"ש הנחש כי ביום אכלכם ממנו וגו' והייתם כאלהים יודעי טוב ורע וגו' ועוד יש לומר מי פתי יסור שנעשה סר ונגרש מג"ע הנה לקדמת עדן מי פתאו לזה האשה אמרה לו כלעיל וק"ל : מכל העולם כולו כו'. מבואר שכל העולם נברא בשבילו כמ"ש לעיל ועל כן בראו מכל עולם והשליטו על הכל כמ"ש כל שתה תחת רגליו וקאמר מקתברא דראשו שבו המוח כח הנשמה והשכל הוא מא"י שהוא מקום מוכן לחכמה כמ"ש אוירא דא"י מחכים ושם בירושלים מקום שער השמים לנשמה אבל גופו שבו אברים הפנימים ורוח החיוני שבלב הוא מבבל שגם שם מקום מוכן למעלות החכמה שעל כן שבב הקב"ה הגלות לבבל ושאר איבריו שהם אינן רק כלים לראש ולגוף משאר ארצות שהם טפלים לגבי א"י וק"ל: ע"ב שעה ראשונה הוצבר עפרו כו'. גם בהמה ורמש וחיתו ארץ בו ביום נבראו קודם שנברא אדם ולא פרט בהם באיזו שעה ביום דאפשר דבלילה נבראו אבל האדם שהיה תכלית הבריאה סיפר בו שנברא ביום כמ"ש ביום ברוא אלהים אדם וגו' ויקרא את שמם אדם ביום הבראם וגו' ומ"ש שמינית עלו למטה ב' וירדו ד' כו'. לפי סדר הפרשה והאדם ידע את חוה וגו' כתיב בתר שנטרד מג"ע אבל דרשו כן מדכתיב והאדם ידע שהקדים השם לפועל ולא כתב וידע אדם כמ"ש רש"י בחומש ועיין בזה ברא"ם ועוד דרשו זה ספר תולדות אדם ביום ברוא וגו' שביום שנברא הוליד וכתבו התוס' וירדו ד' אדם וחוה וקין ותיומתו אבל הבל לא נולד באותו פעם כדכתיב ותוסף ללדת וב' תיומות נולדו עמו דדרש בב"ר מדכתיב את אחיו את הבל עכ"ל והרא"ם כתב על אגדה זו דעלו למטה שנים וירדו ד' דלא דריש אתיים לרבויא עכ"ל נראה מדבריו שהוא מפרש וירדו ד' היינו אדם וחוה קין והבל ונעלם ממנו דברי התוס' דהכא דלפי סוגיא דמתניתין נמי ירדו ד' היינו אדם וחוה וקין ותיומתו אבל הבל לא נולד באותו פעם ובהדיא אמרינן בפרק הבע"י ותוסף ללדת את אחיו את הבל הבל ואחותו וקין ואחותו וקצת קשה לדברי התוס' דהכא שהביאו הב"ר דרש את אחיו את הבל דשתי תיומות נולדו עם הבל והניחו תלמוד ערוך בידינו בפרק הבע"י דלא דריש רק את הבל לתאומה אחת ולא דריש את אחיו לרבות עוד תאומה שנית להבל והא דדריש קין ואחותו היינו מאת קין כפירוש רש"י התם דאת אחיו ודאי לא משמע לרבות תאומה לקין ודו"ק : נמשל כבהמות נדמו כו'. מכפל לשון נמשל ונדמו דרש נמשל מלשון ממשלה וגו"ן נמשל כו"ן הנפעל שהאדם נמשל ונשלט מחיה רעה שמולטת ומושלת עליו לפי שכבהמות נדמו בעיני החיה והוא מבואר שכ"ז שיש לו צורת אדם כאמר ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וגו' כפירוש רש"י בחומש ומשאבד לו צורה זו ונדמה לבהמה שולט בו החיה כמו בבהמה וק"ל : בשעה שבקש כו'. ברא כת של מלאכים א"ל רצונכם נעשה כו' רבש"ע מה מעשיו כו'. הוא מבואר שאמרו בזה במדרש רבה בשעה שברא הקב"ה את האדם כו' נעשו המלאכים כתות כתות חסד אומר יברא שעושה ג"ח ואמת אומר אל יברא שכולו שקר צדק אומר יברא שעושה צדקות שלום אומר אל יברא שכולו קטטה כו' והן הן הב' כתות מ"ש אחת של אמת ואחת של שלום וז"ש שא"ל הקב"ה כך וכך מעשיו דהיינו ג"ח וצדקה ואמרו לפניו רבש"ע מה אנוש כי תזכרנו שהוא כולו שקר כמו דור אנוש עובדי ע"ז ובן אדם כי תפקדנו שהוא כולו קטטה כמו קין שהיה מתקוטט עם אחיו הבל והרגו. ואמר שהושיט הקב"ה אצבעו ביניהם אצבעותיו הן שבהן ברא את העולם כמ"ש כי אראה שמיך מעשה אצבעותיך וגו' והן מדותיו שבהן ברא את העולם וז"ש הושיט אצבעו ביניהם דהיינו מדת ג"ח שבו נברא העולם שנאמר עולם חסד יבנה ובו שרף את הכיתות דהיינו שנאחז במדתו החסד לברוא את העולם והיא ג"ח כת שלישית שהסכימה לברוא עולם : מה שאתה רוצה לעשות כו' כיון שהגיע לאנשי דור המבול שהיה כולו קטטה ודור הפלגה שהיה כולו שקר אמרו לא יפה אמרו לאשונים שהן ב' כתות מ"ש אמת ושלום שנלחת אותן וא"ל עד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו' ר"ל עד יום מתן תורה שהיה הקב"ה כזקן מלא רחמים וכשיבה יושב בישיבה כמ"ש במדרשות עד זמן ההוא אסבול תרעומתכם על בריאת האדם ושם תמצאו תשובה כמ"ש בפרע"ק שהתרעמו מלאכים ג"כ בזה במתן תורה ואמרו מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם וגו' וא"ל הקב"ה למשה אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה כו' א"ל תורה שאתה נותן מה כתיב בה אנכי וגו' שבת לא תשא לא תרצח וגו' שהתורה היא סבה לבריאות עולם שקיימוה ישראל ודו"ק : שנאמר אחור וקדם צרתני וגו'. פירש"י הכא שני צורות דו פרצופים עכ"ל אבל יותר נראה לפרש לפי הדרש דהכא כפירושו פרק אין דורשין אחור וקדם צרתני שני פעמים יצרתני תחלה גבוה ולבסוף שפל עכ"ל ועוד נראה לפרש דברי ב"ל אחור וקדם דהיינו ממזרח שנקרא קדם עד מערב שהוא אחור יצרתני מתחלה ואמר שהניח ידו עליו ומיעטו שנאמר ותשת עלי כפיך ודקא' נמי פרק הספינה דקומתו של אדם היה מאה אמה היינו אחר שמיעטו דמתחלה היה מסוף העולם ועד סופו ויש בזה רמז ותשת עלי כפיך שמת עליו כ"ף גי' מאה ומ"ש חדא מדה היא כבר האריך בזה הרא"ם ושאר מפרשים אחרונים אחריו אבל התוס' בפרק אין דורשין הניחו הדבר כפשוטו דבתמיד פ"ד איכא פלוגתא בהך מלתא דזקני הנגב אומרים דממזרח למערב יותר רחוק מהשמים לארץ וא"א זה וזה שוים שנאמר כגבוה שמים על הארץ כרחוק מזרח ממערב ומה שהקשה הרא"ם אדם היכא קם קודם שחטא כבר תירצו בזה שם שמוכר שהיה בגן עדן עד שנתמעט עד כאן לשונו ועיין במסכת תמיד בחדושינו בזה : אדם הראשון בלשון ארמי סיפר שנא' וכו' מבואר יפה באורך בפ' הספינה גבי עתידין צדיקים שנקראין ע"ש של הקב"ה כו' ע"ש : מין היה כו' פירש רש"י נוטה לע"ז עכ"ל דקדק לפרש שהיה נוטה לע"ז ולא שהיה מין וכופר בעיקר דא"כ היינו דרב נחמן דאמר כופר בעיקר היה וכן כתב הרמב"ם בהלכות ע"ז בדור של אנוש שהיו עובדי ע"ז אע"פ שלא היו כופרים בעיקר כו' ע"ש : מושך בערלה כו'. לא מצינו שנצטוה אדם על המילה אלא שהיה נולד מהול כדאי' במדרשות והיה מושך ערלתו אח"כ וק"ל : הוי שקוד כו'. עי' הפירושים בספר מדרש שמואל ועוד נראה לפרש לפי שהאפיקורסים מתוך דקדוקי המקראות לפי טעותן ילמדו לשקר במינות ועל כן אמר הוי שקוד ללמוד תורה שבכתב שתוכל להשיב להן מתוך המקרא כדלקמן התשובות בצדן כי המינין לא יקבלו בתורה שבע"פ ומדרשות וז"ש ודע מה שתשיב להן לפי המקרא שהוא לא יאמין במדרש ובתורה שבע"פ וז"ש אבל אפיקורוס ישראל כ"ש דפקר טפי שהוא ידע במדרש חכמים ואם נשיב לו כפי המקרא כ"ש דפקר טפי בתורה שבע"פ ובמדרש חכמים וק"ל : אא"ב נמלך כו'. ורש"י בחומש פי' בזה וז"ל ענותנותו של הקב"ה למדנו מכאן לפי שהאדם בדמות מלאכים ויקנאו בו לפיכך נמלך בהם עכ"ל ע"ש. ויראה מפירושו שהרכיב ב' טעמים הא' ענותנותו של הקב"ה והב' משום קנאת המלאכים באדם נמלך בפמליא של מעלה ואפשר שלקח טעם בקנאת המלאכים מתוך שמעתין שאמר הקב"ה למה"ש רצונכם נעשה אדם וכו' וא"ל מה אנוש כי תזכרנו ולקח טעם הענוה מדברי הב"ר שאם יבוא הגדול ליטול רשות מן הקטן כו' א"ל למוד מבוראך כו' שכיון שבא לברוא את האדם נמלך במה"ש ע"כ ורש"י הרכיב דברי התלמוד והב"ר לענין אחר שב' הטעמים קרובים הם בענין וזה דרכו של רש"י בפי' החומש ומ"ש התינח כולהו עד די כורסון רמיו מאי איכא למימר כו' דלא יתכן לומר הכא בכסא אחד לו וא' לפמליא שלו שנמלך בהם דהא כתיב שא"ל מיכה לאחאב ראיתי את ה' יושב על כסאו וכל צבא השמים עומדים עליו מימינו וגו' כמה שכתב רש"י בחומש בענין זה וק"ל : אחד לדין ואחד לצדקה כו'. כמפורש שם בענין אחד לדין לחיה הרביעית שמסיים בענין שם ודינא יתיב ושולטנא יהעדון להשמדא ולהובדא וגו' ואחד לצדקה לישראל שמסיים עוד שם ומלכותא ושולטנא וגו' יהיבת לעם קדישי עליונין וגו' ודכתיב נמי כורסיה שביבין דינור אש דלמי ליה בפ' אין דורשין אהך קרא היינו הך חד כסא לדין וק"ל : א"ל זהו מטטרו"ן. פי' רש"י שהוא אמר עלה אל השם שמו כשם רבו כו' עכ"ל והרמב"ן בחומש פירשו בהפוך וז"ל ואל משה אמר עלה אל השם הנזכר בתחלת הענין כו' עלה אל מטטרו"ן שנקרא בשמי ה' והטעם עלה כו' אשר שם כבוד ה' ולא אל השם המיוחד כי לא יראני וגו' עכ"ל ע"ש באורך ומ"ש ששמו כשם רבו פירש"י בחומש מטטרון גימטריא שדי עכ"ל ועיין ענין מטטרון בתוס' פרק קמא דיבמות ופ' א"ע ומדברי הערוך בערך מטטר שהוא מלשון שמירה : נפלחו לו כו'. המין הזה נתכוין מעיקרא להאמין בשניות כמ"ש עלה אלי מבעי ליה ועל זה השיב לו רב אידית דאין כאן שניות חס ושלום אלא דזה הוא הרב וזה עבדו ושמו כשם רבו וחזר המין לומר דאי הכי איכא לאקשויי דבתר הכי דכתיב ועבדתם את ה' וגו' אימא מיהת לעובדו בשניות מצוה היה דגם עליו נתכוין הכתוב לומר לעובדו דהא שמו ג"כ ה' והשיב דעל זה הזהיר הכתוב בענין דאפילו בשניות שלא לעובדו כדכתיב אל תמר בו אל תעשהו תמורה לעובדו תחתי חזר המין לומר דאם כן לא ישא וגו' דלטעותו בשניות אמר שיהיה פירוש הכתוב כי לא ישא וגו' למעלתו של מלאך ופירוש אל תמר מלשון המראה שלא ימרה את פיו ונתן טעם כי לא ישא לפשעכם אם תמרו בו שלא תחשבו לו לאלהות אבל השתא דאדרבה דאל תמר בו כתיב לגריעותא ולשפלותא שאל תמירו אותי בו לחשבו לאלהים וא"כ ע"כ פירושו לא ישא לפשעכם וגו' היינו שלא יכול לישא פשעכם וא"כ מה יתרון בו ולמה לי הוא והשיב דקושטא הוא דאנן נמי מיאנו מטעם זה מלקבלו אפילו בפרוונקא כדכתיב בפ' כי תשא אם אין פניך הולכים וגו' ומזאת התשובה נראה כפירוש רש"י בחומש שזה המלאך הוא שנכתב בפרשת כי תשא כי לא אעלה בקרבך וגו' ושנתבשרו כאן שעתידין לחטוא וכן יש מי שאומר כן בש"ר ומה שיש לדקדק בזה תמצאנו באורך בפירוש הרמב"ן גם בספר עטרת זקנים האריך בדרוש זה ואין כאן מקום להאריך : מאתי מבעי ליה כו'. כן הוא בגמרות שלנו מאתי ביו"ד ואינו נכון משום דאם כן הוה הקושיא בלשון מדבר בעדו וכמוהו נמי מבעי ליה בלשון מדבר בעדו וזה לא שייך הכא דכל הכתוב מדבר בלשון נסתר על אחר אבל הגירסא מאתו בוי"ו מבעי ליה דהיינו דלא הוה ליה להזכיר ב' שמות וה' המטיר וגו' מאת ה' דמאתו הוה סגי דקאי על השם הנזכר ברישא המקרא וכמוהו נמי למך דלא ה"ל להזכיר ב' פעמים למך אלא נשיי דהוה סוי דקאי אויאמר למך דרישא דקרא אלא דמשתעי קרא הכי בלשון כפול וכ"ה בהדיא בב"ר אר"י בתורה ובנביאים ובכתובים מצינו שהדיוט מזכיר שמו ב' פעמים בתורה נשיי אין כתיב כאן אלא נשי למך בנביאים ויאמר המלך קחו לכם מעבדי אדוניכם וגו' בכתובים אשר נכתב בשם המלך ויש לדקדק גבי ואל משה אמר עלה אל ה' אמאי לא השיבו כי הכא דמשתעי קרא הכי בלשון כפול ויש לומר דהתם הקושיא לאו משום כפול הוא אלא דכל הפרשיות דלעיל מיניה מדברים בלשון מדבר בעדו הנה אנכי שולח וגו' את אימתי אשלח וגו' הוה ליה למכתב נמי עלה אלי במדבר בעדו ולא הו"ל להזכיר השם כמו שלא נזכר בכל הפרשיות דלעיל גם ברישא דהאי קרא ואל משה אמר וגו' ודו"ק :

ח"א דף לט ע"א אבות יאכלו וגו' מאזני צדק אבני צדק כו'. לכאורה לפי פירש"י אין כאן רק ב' משלים ועוד מאי אבני צדק במשל הזה ובמשתי שים לייסב בזה דמייתי קרא אבני צדק דלכאורה לא שייך הכא בענינו והוא משל שלישי לפי שהשועל היה ירא לירד למטה בדלי להכניס עצמו בספק נפשות דשמא לא יעלה הזאב בדלי השני וע"כ הניח אבן בדלי השני שהיה משקלו יותר ממנו וגם לקח עמו באותו דלי שירד הוא אבן אחר כזה ונמצא שהיה הוא ואותו אבן שעמו משקלו יותר מאבן שהיה בדלי השני וע"י ירד ושוב אם לא היה ירד הזאב בדלי שני היה הוא משליך אותו אבן שעמו מתוך הדלי והיה הוא עולה ע"י אותו אבן שבדלי שני שמשקלו יותר ממנו והיינו דקאמר אבני צדק והשתא ניחא כמו שהראה לו דמות גבינה בצורת לבנה ה"נ הראה לו דמות בשר ע"י צורת אבן ונראה דהמשלים האלה כפירש"י דברי הבאי הם לכאורה אבל הנמשל בהם הוא עיקר והוא שהרשע בכ"מ נקרא זאב כמ"ש זאב ערב וע"ש שהוא טורף וגוזל למלא תאותו והחכם בכ"מ המשילו אותו לשועל ע"ש שהוא החכם ביותר בחיות וע"פ מ"ש שכבר הצדיקים אינו בעוה"ז רק בעוה"ב ומי שטרח בע"ש יאכל בשבת והרשע מקבל שכרו משלם בעוה"ז שדומה לע"ש וכשבא הזאב שהוא הרשע לערות בקלת בע"ש אין דעתו רק למלא תאותו בע"ש כמו אביו הרשע ולכך דוחין אותו במקלות מלערות ולקבל כל שכרו בעוה"ב שהוא שכר אמיתי כיון שקבל שכרו המדומה בעה"ז בא להרוג ואמר פעמ"ה צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו וגו' ע"פ מ"ש בפרק אין דורשין זכה צדיק נוטל חלקו וחלק

חכמת שלמה

כתרשים : בד"ה עולא אמר כו' דונושנתם דהיינו הד"א : ע"ב גמ' ולמקצה השמים עד קצה השמים · נ"ב כאן הגיה המשובש בלובלין בדפוס חדש מקצה הארץ עד קצה הארץ ואין זה פסוק בתורה שקאי על בריאת אדם כי אם על ענין עבודת כוכבים בפרשת ראה וכן בירמיה קאי אחרב אכלה וגו' אלא הכא קדייק מקצה השמים עד קצה השמים ולקמן דייק מעל הארץ ולמקצה השמים וכמו שפירש"י ול"ג עד קצה השמים לקמן ודו"ק : שם שנאמר למן היום אשר ברא כו' כצ"ל : שם ואמר ולי מה יקרו כו' כצ"ל · וכ"ב תרגום של כבד יקיר · ערוך : שם רעיך אל כו' · נ"ב רישא דקרא ועל ספרך כולם יכתבו ימים יוצרו וגו' ופירש"י שקאי אספר תולדות של אדם הראשון ע"ש וכתיב התם ואמרו על אשר עזבו כו' כצ"ל : רש"י בד"ה ואבריו וידיו ורגליו הס"ד : בד"ה וזה מטטרון כו' אל ה' הס"ד :

דף לט ע"א גמ' אלהייכו מאי קא עביד היכן יתיב נמחק היכן יתיב : שם ניחא אכ"ע כו' כצ"ל : רש"י בד"ה אבות אכלו בוסר כו' א"ל כנה אבות יאכלו כו' לאכול ולשבוע והראה לו כו' כצ"ל : בד"ה ה"נ כו' א"ל הן וכי בשעת כו' הד"א : בד"ה דהורמיז כו' כב"ב הס"ד :

רש"י

[illegible]

הלבנה שעוה"ז בתענוגיו דומה ללילה ואינה רק שכר מדומה בעלמא והראה לו לירד על ידי המאזנים כי הזכיות והחובות נשקלים במאזנים בחדש תשרי שעל כן נקרא מזלו מאזנים והשועל שהוא דמיון הצדיק מקבל עונשו בעה"ז והיינו שיורד למטה בדלי עם האבן שהוא רמז על היצר הרע שהלך קצת אחריו בעה"ז דאין אדם צדיק וגו' ואבן הוא היצה"ר כמ"ש והסירותי לב האבן והוא משליך את האבן שהוא היצה"ר מתוך דליו דהיינו שהוא כובש יצה"ר בעה"ז וע"י זה דליו עולה למעלה בעה"ב ודלי השני שבו הזאב והרשע מכריעו ויורד למטה בגיהנם בעה"ב עם אבן שבתוך הדלי שהוא היצה"ר שלא השליך אותו בעולם הזה וא"ל צדיק מצרה וגו' דהיינו שנחלץ מצרה שבעה"ז ויבא רשע תחתיו לקבל חלק גיהנם שלו וק"ל: **אמר** ליה קיסר לר"ג כו' א"ל הכי קאמינא לשקליה בהדיא כו'. מהנראה מה שאמר ליה הקיסר אנא הכי קאמינא דלישקליה בהדיא הוא מתרץ ומפרש דבריו הראשונים דלכך הוא גנב דאל"כ הוה לשקול הצלע בהדיא ולא בהיות ישן כדרך הגנבים. אמנם קשה דהא המשל שהביא סותר גם זה דהא גם לדם אף אם נוטל בלילה ובסתר הקיתון של כסף כיון שהוא נותן תחתיו של זהב לא מקרי גנב דהלואי שיבא בכל יום וא"כ הכי נמי הכא כמו שאמר לו במשל הזה שנתן לו שפחה אחת תחת צלע א' ויראה בזה כי רבים אומרים שטוב הוא להיות לאדם לבדו ולחובת האדם נבראת לו וזו היתה דעת אדה"ר כמ"ש האשה אשר נתתה עמדי וגו' כמ"ש חז"ל בפ"ק דמסכת ע"ז וזו הדעת מדעות הנפסדות כמ"ש שם שאדם כפוי טובה היה בזה אמנם הקיסר היה נוטה לדעת זו הנפסדה שהאשה נבראת לחובת אדם וטוב לו היות האדם לבדו כי מוצא אני מר וגו' וא"כ אין המשל דקיתון של זהב ראיה לאשה זו שהיא חובת האדם לדעתו וזה הוכיח הקיסר דאנא הכי קאמינא דע"כ כן הוא שהוא חובת אדם דאם לא כן לשקליה בהדיא בהיותו נעור וכיון שנטל הצלע כשהוא ישן ע"כ דרך גניבה הוא משום דחובת אדם הוא ולא היה האדם נתרצה ליתן לו אשה תחת הצלע וא"כ גנב הוא והשיבה לו דודאי זכות הוא לאדם להיות לו שפחה לשמשו ואדם מכפויי טובה הוא אלא דלכך לא נטל הצלע ממנו בהדיא כשהיה נעור משום דמאיסא ליה ולזה אולי בכל השאלות של הקיסר לא השיבה לו בתו רק בזו השאלה: **והיכא** יתיב וכו'. יראה בזה לפי שהעובדי כוכבים אומרים מיום שחרב ביהמ"ק ורבה הגלות עזב ה' את ישראל ולקח את העובדי כוכבים לעם תחת עמו ישראל והתשובה להם כיון שכן הוא הנבואה שנטלה מישראל מיום שחרב ביהמ"ק למה לא נתנה להם ולזה אמר הקיסר כמכחיש בדבר שאין בידינו להכחישו שהוא נביא וידע מאי קעביד הקב"ה והיכן יתיב והשיב לו ר"ג בענין בנו דאיכא בארעא דאפשר לידע בחוש הראות לא ידעת דאיכא בשמים דליכא למידע בחוש הראות רק מנביאות ידעת וק"ל: **מאי** רבותיה כו' עד רקיע נמי הכי הדרא. יראה בזה דודאי מפני ריבוי הכוכבים א"א לאדם לעמוד על מספרם כמ"ש לאברהם וספור הכוכבים אם תוכל לספור וגו' כה יהיה זרעך והקיסר בא כמכחש כדלעיל ועשה עצמו כאלוה שהוא יכול למנות הכוכבים ומי יוכל להכחישו בזה ואמר ומאי רבותיה דמונה מספר לכוכבים ולזה הולך ר"ג לאוקמיה במלתא דעלמא כיון דהכנו חבושי בארבלא לא מני' למתני משום דהדרו ביה החבושי רקיע נמי הכי הדרא שהגלגל חוזר תלילה תמיד עם כוכבים שבתוכו ועל כן לא תוכל למתניניהו ואידך לישנא דקאמר ליה מני לי כוכבי כו' ר"ל שאמר לר"ג מני לי כוכבי כלומר שר"ג ודאי לא יוכל למנותם כמ"ש באברהם אם תוכל לספור ולדייק מיניה על עצמו אמר הקיסר שהוא יודע מנינם ועשה עצמו כאלוה שהוא יודע מנינם אף שא"א לספור אותם ואמר ליה ר"ג אימא לי כביך וכו' ודו"ק: **לא** ברא רוח וכו'. לכאורה לפשט המאמר מעיקרא על שאלת ויברא ויצר מיד ה"ת להשיב כך ובשעת מיתה כולן נתפייסו כמו שהשיב לו תשובה על הנוטע והיוצר ויראה כי המין הזה חשב מעיקרא טעות ולצד השניות מי שברא הרוחני לא ברא הגשמי ולזה אמר מי שברא הרים שהוא הגשמי לא ברא רוח שהוא הרוחני והביא ראיה משינה הכתוב כי הנה יוצר הרים וגו' שכתב יצירה בדבר גופני ובריאה ברוחני והשיב לו ר"ג אלא מעתה גבי אדם נמי דכתיב ויברא גבי צלמו שהוא צלם אלהים שהוא רוחני וכתב יצירה גבי יצירת גופו דכתיב וייצר ה' אלהים אדם מן האדמה ה"נ תאמר כן ששנים בראו אותו אחד יצר הגוף והשני ברא הנפש וזה אין סברא כיון שהם מחוברים וא"ת דאפילו הכי שנים בראו הגוף והנפש כיון שהם שני דברים שזה רוחני וזה גשמי מיהו טפח על טפח יש באדם ויש בו אוזן ועין שהם ב' חושים היוצאים מכח הנפש הרוחני וקרי ליה להאי נוטע ולהאי יוצר ואין סברא שב' כחות היוצאים מכח נפש א' שיהיו להם ב' בוראים ואמר לו המין דאף על פי כן שנים שבראו כח השמיעה וכח הראות שב' דברים הם וא"ל וכי בשעת מיתה נתפייסו שניהם מי שיש בידו כח חוש השמע ומי שיש בידו כח הראות וא"ש השתא דעל ויברא וייצר אין להשיב וכי בשעת מיתה כולן נתפייסו משום שיש לבעל דין לחלוק דאיכא למימר אם הבורא רוח נוטל חלקו שהוא הנפש ממילא מת הגוף בע"כ של בורא הגוף אף אם לא נתפייס הוא עדיין שתלא הנפש מן הגוף ודו"ק: **מפלגך** לעילאי כו'. נסמך זה המאמר להאי דלעיל דאיירי נמי בכהאי גוונא שהאמגושא היה נוטה למינות שמי שברא הרוחני לא ברא הגשמי ולזה אמר מפלגך ולעילא שהם כלי הנשמה הרוחנים חלק הקב"ה הוא ומפלגך לתתאי שהם כלים הגשמים חלק כח אחר הם וא"ל אם כן היכי שביק כו': **לעמא** חד וכו'. לפי שכבר נבאו הנביאים דלעתיד יהיה אמונה אחת כמ"ש כי אז אהפוך אל העמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד לז"א הקיסר לר' תנחום ניהוי לעם אחד כמו שיהיה לעתיד והשיב רבי תנחום דע"כ לעם אחד דהיינו באמונה ישראלית דאנן דמהלינן לא מצינן כו' והוא הטעם הנכון במצות מילה אות ברית בבשרינו דלא מצינו ליהוי ככל הגוים וק"ל: **שכינתא** שריא כמה כו'. מבואר כמ"ש באגדות שבי דבי אתונא שהקב"ה אין לו גדר במקום כמ"ש מלא כל הארץ כבודו ואמר ברוך כבוד ה' ממקומו כי הוא מקומו של עולם ואין העולם מקומו והמין לא יאמין בזה כי הוא יאמין בגשמיות ולדעת זו נטה הקיסר להאמין בגשמות ולזה אמר כמה שכינתא איכא במקומות הרבה דכל בי עשרה כו' והביא לו משל וראיה מן השמש שהוא גשם ויסוד פשוט אחד דאכ"ע נייחא שכינתא דאינו גשם עאכו"כ דאכ"ע נייחא ואין לו גדר במקום ודו"ק: **דקאמר** ליה ליחזקאל שכב על צדך השמאלית כו' מ"ע דשביעתא א"ל השתא אמינא לכו מילתא דשויא כו'. יש לדקדק מאי קאמר להו דשויא לתרווייהו דמה שהשיב למין במנהגו של עולם במה תלה הדבר בשמיטה שהשיב לו לתלמיד גם בקרא מפורש אשר תשכב עליו תשא את עונם וגו' ונשאת עון בית ישראל וגו' ומה היא שאלת המין ומה הוסיף לו רבי אבהו במשל במנהג של עולם ונראה דעיקר שאלת אפיקורוס דאי כדכתיב לשאת את עון בית ישראל ובית יהודה מה היה ענין מספר הימים אשר תשכב עליו וגו' שלש מאות ותשעים יום ונשאת עון בית ישראל וגו' ונשאת את עון בית יהודה ארבעים יום וגו' ולזה השיב לו אמינא לכו מלתא דשויא לתרווייכו השמיטו שבע והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו שבעים שנה לקיים אז תרצה את הארץ שבתותיה כמ"ש בסוף ירמיה רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה למלאות ע' שנה דהשתא ניחא אשר תשכב עליו מספר הימים ש"ן יום יום לשנה לשאת עון בית ישראל שכך שנים חטאו ולא שבתה הארץ כמו שפי' רש"י ביחזקאל וארבעים יום יום לשנה לשאת עון בית יהודה שכך שנים חטאו הם אחר שגלו ישראל ולא שבתה הארץ הרי סך כלם ת"ל שנים ושם שנים אחר זאת הנבואה חרב הבית בזמן צדקיהו שיש בזמן תל"ו שנים האלו שחטאו שמיטין ויובלים ע' שנים כמו שפירש"י כל זה ביחזקאל ועד"ז אמר במשל אם אכזרי הוא הורג את כולם והיה ראוי להיות כליה וגלות שלימה בכלם בין בבית ישראל ובין בבית יהודה אם רחמן הוא הורג חלים והיה ראוי להיות כליה וגלות שלימה בחוטאים הראשונים שחטאו ש"ן שנה שהם בית ישראל ואם רחמן מלא רחמים הוא ברחמיו המרובים גם הראשונים בית ישראל לא נתנו לכליה והיה מיסר יחזקאל כמפורש בקרא למרק עונותיהן של ישראל שהם החוטאים הראשונים ודו"ק: **כי** קברי למשה במאי טביל וכו'. המין הזה המאמין בגשמות כי דבר הרוחני לא יקבל טומאה ולפי טעותו השיב לו ר' אבהו בדרך דחייה כפי' רש"י שהטעהו לפרש לו הכתוב רק דלפי פשוטו ודאי דלטומאת מת לא מהני אש ובעי מים לטהרתו וקרא לענין בליעת איסור איירי דכל אשר לא יבא כבר בתשמישו ע"י אש סגי בהעברת מים וכתבו התוס' במאי טביל הא לא קשה ליה היאך נטמא דישראל נקראו בנים למקום עכ"ל וי"ל דהיה סבר דאיכא למימר דקבורת משה היה כעין מת מצוה כיון דלא ידע איש את קבורתו ומת מצוה מותר לכהן וק"ל: **כל** הגוים כאין וגו'. לאו לענין כליון דלעתיד קאמר דהא מפורש בקרא כי אעשה כלה בכל הגוים ואותך לא אעשה כלה אלא דמאי לבותייכו ותשיבות יש בכם שאתם גוי אחד בארץ שהרי לענין חשיבות אתון ערביתו בהדן שכל הגוים כאין נגדו ואינם חשובים לפניו ולא הוציא אתכם מן הכלל והשיב שבקתם עובדי כוכבים נמי ישראל לא יתחשב דהיינו בחשבון שבעים אומות ודו"ק: **ע"ב טוב** ה' לכל וכתיב וכו'. כפי פירוש רש"י לא ידעתי לכוון מה שייכא הך דרשה להכא גם בגירסת ע"י איתא הגרסא כדרבי אלעזר דר"א כמי כתיב וכו' דמשמע דקאי אדלעיל ונראה דקרא ובגוים לא יתחשב מתפרש להו כלפי מ"ש בתנחומא הן עם לבדד ישכון כשהוא משמחן אין העובדי כוכבים משמח עמהן אלא הכל לוקין וכשהעובדי כוכבים שמחין בעוה"ז הן אוכלין עם כל מלכות ומלכות ואין עולה להן מן החשבון שנא' ובגוים לא יתחשב והביא במדרש ילקוט משל לבנו של מלך וכו' כך בעה"ז כדי שלא יהא נפשם של ישראל עגומה לכן נתן להם הקב"ה שיהו אוכלים עם כל מלכות ומלכות וכשתבא גאולה לעתיד הן אוכלין לעצמן שנא' עם לבדד ישכון ואמרו שמא מה שאכלנו מן העובד כוכבים לשעבר מתחשב לנו אמר ליה ובגוים לא יתחשב והשתא מייתי כדרבי אלעזר דר"א כמי כתיב טוב ה' לכל וכתיב טוב ה' לקויו: וקאמר **משל** לאדם כשהוא משקה וכו' דהיינו הטובות שנותן הקב"ה לעובדי כוכבים בעוה"ז הוא משקה כולו ומטיב לישראל עמהם ואינו מתחשב להם וכשהוא עודר דהיינו בגפן יחידי אינו עודר אלא הטובים היינו ישראל בעה"ב שהם היו קויו בעוה"ז וק"ל: **באבוד** אחאב כו'. כפירש"י מדכתיב הרנה בה"א דריש ליה דברות הקודש אמר שלמה באבוד רשעים רנה על אחאב ואמר רשעים בלשון רבים עליו ועל כל בני ביתו וכמ"ש בו ובערתי אחריך וגו': **ומי** חדי קב"ה כו'. הוא מבואר שהשמחה לפניו הוא החפץ והרצון וכבר אמר הכתוב כי לא אחפוץ במות הרשע כי אם בשובו מדרכו וחיה וז"ש שלא נאמר כי טוב במפלתן של רשעים דכי טוב נאמר על הקיום והרצון לפניו כמו שפירשו המפרשים בהנהו כי טוב דכתיבי במעשה בראשית ואמר מ"ד ולא קרב זה אל זה וגו' בקשו מלאכי השרת לומר שירה כו' אפשר שדרש ולא קרב זה עם"ה וקרא זה אל זה ואמר דכתיב גבי שירת מלאכי השרת בכל יום ומלת וקרא מלשון פגישה ופגיעה זה לזה באומרם שירה קאמר הכא שלא קרבו אז זה לזה לומר שירה ושוב מצאתי קרוב לזה בתנחומא ע"ש וענין שירה זו לכאורה שהיא שירת אז ישיר אבל בת"כ אמרו שאמר הקב"ה למלאכים אז ישיר משה ובני ישראל תחלה ואחר כך המלאכים ויש לחלק דבלילה שדרך המלאכים לומר שירה בכל לילה באותה לילה לא אמרו אבל ביום ז' אמרו אחר שאמרו ישראל ואיתא נמי במדרש שביום ח' אמרו ישראל שירת אז ישיר כמו שכתב רש"י בחומש סוף פרשת בשלח ועוד יש לומר דשירה דקאמר הכא היינו הלל אבל לאז ישיר אין לחוש וכן מ"ש מפני מה אין ישראל אומרים לפניך שירה בר"ה היינו הלל כדמוכח פ"ק דערכין אמנם יש לדקדק לפי זה מה שכתבו התוספות פרק ב' דערכין מדקאמר מפני מה אין אנו אומרים שירה משמע שמלאכי השרת אומרים שירה ולכך אור"י דבר"ה וביוה"כ אין לדלג והחיות ישורכו כו' עכ"ל ואם כן ביום ז' של פסח שאף מלאכי השרת אין אומרים שירה דהיינו הלל מכ"ש דאין ישראל אומרים הלל ולמה לי התם טעם דפסח אין חלוק בקרבנותיו ויש לומר דדווקא באותו יום ז' של פסח שנטבעו לא אמרו מה"ש שירה אבל אחר כך בכל שנה ביום ז' של פסח אומרים שירה כמו ישראל אי לאו טעמא משום דאינו חלוק בקרבנותיו ועוד יש לומר דודאי בראש השנה וביוה"כ דספרי חיים ומתים דכל ישראל פתוחים לפניו אין ישראל אומרים שירה אבל המלאכים אומרים אבל ביום ז' של פסח שנטבעו המצריים בים אין שירה לפניו מאת המלאכים משום מעשה ידיו טובעים כו' אבל ישראל יאמרו שירה כדמסיק דאחרים משים אי לאו טעמא דאין חלוק בקרבנות ודו"ק: **אמר** ר"א נמרק ב' חזיונות כו'. סיפא דקרא קאמר בדבר ה' אשר דבר הן ב' חזיונות שזכר ברישא דעניינא שלא בא לביתו לשלום כחזיון דמכיהו כדכתיב וימת בערב וגו' וכתיב וילוקו הכלבים את דמו הוא חזיון דאליהו ודרש א' במקום ה' שהה' והא' מתחלפים במבטא באחע"ה גם בצורתן וכיוצא בזה מצינו בתלמוד וק"ל: **לתומו** ויכה רא"א לפי תומו. כפרש"י בספר מלכים לפי תומו שלא ידע שהוא מלך ישראל עכ"ל ע"ש: **ויקרא** אחאב גו'. עיין בפירש"י ולישנא דתלמודא מאי א"ל לא משמע כפירושו וע"ק ומאי קושיא מה ענין עובדיה היה ירא אבל ויקרא אחאב הא איכא למימר כדאמרינן גבי אברהם מתוך שהזכירו ספר בשבחו שנאמר זכר צדיק לברכה והנראה לפרש דה"ק תלמודא מאי אמר ליה אחאב לעובדיה דבכל קריאה מצינו אמירה אחריה וכאן לא הוזכרה אמירה אחר הקריאה אלא ועובדיה היה ירא וגו' והא דכתיב אחר כל הענין ויאמר אחאב אל עובדיה לך בארץ היא אמירה אחרת ולא קאי אויקרא אחאב אל עובדיה על כן דרשו דעובדיה היה ירא וגו' היא תשובה לאמירת אחאב שהשיבה מן הכתוב שאמר ליה אחאב ביעקב כתיב כי נחשתי ויברכני וגו' שמא לאו ירא אלהים אתה והיתה תשובת ב"ק ועובדיה היה ירא וגו': **אבל** ביתו של אחאב אינו מזומן לברכה פי' מתוך שהוא רשע ואע"ג דלבן נמי רשע היה וכן פוטיפר שהיה קונה את יוסף למשכב זכור מ"מ בנותיו של לבן היו מזומנים לברכה וכן בת פוטיפר אבל באחאב כל ביתו אינו מזומן לברכה כדכתיב לא אשאיר לאחאב משתין בקיר וגו' וק"ל: **גדול** שנאמר בעובדיה כו'. יראה לפרש דודאי שאין לנו עובד לאלהים שעבד מאהבה כאברהם שנאמר אברהם אוהבי כמו ששנינו במסכת סוטה שהיא המדה הגדולה שבמדות אלא דה"ק גדול הנאמר בקרא מפורש בעובדיה ירא מאד ובאברהם לא כתיב מאד מיהו טעמא איכא ביה דלאברהם דלנוכח קאמר ליה הקב"ה ומקצת שבחו בפניו וכולו שלא בפניו וכה"ג כתבנו את"ש בפ"ק דב"ב גדול הנאמר באיוב כו' ע"ש: **מפני** מה זכה עובדיה לנביאות כו'. פירש"י גר היה ואין השכינה שורה אלא על המיוחסין כו' עכ"ל לכאורה קשה דהא לא פסיקא ליה לקמן לרבי מאיר דעובדיה גר היה אלא משום דמ"ש עובדיה לאדום כו' ור' יצחק גופיה קאמר ביה טעמא אחרינא יבא עובדיה שדר בין ב' רשעים כו' וא"כ מי הכריחו לומר הכא דגר היה ואולי קבלה היה בידם דגר אדומי היה וק"ל: **מיעקב** למד כו'. יש לשאול ביה מי דחקו לומר מיעקב למד עובדיה לעשות כן ואימא מסברא דנפשיה עבד הכי כדי שיהיו הנשארים לפליטה כמו יעקב שעשה כן מסברא בלי לימוד מאחר שהיה לפניו ויש לומר דאלו עשה עובדיה כן מסברא דנפשיה לא הוה ליה לקרא לשתוק מלהזכיר גביה טעם הענין ויחביאם חמשים חמשים איש כי אמר כי תבא איזבל להכות החמשים יהיו הנשארים לפליטה כמו שכל זה מפורש גבי יעקב אבל השתא שעובדיה לא עשה כן מסברא דנפשיה אלא שלמד לעשות כן מיעקב לא חש הכתוב להזכיר טעם הענין שסמך הכתוב עצמו על מה שהוזכר גבי יעקב שהוא המלמד אשר ממנו למד עובדיה לעשות כן ודו"ק: **עובדיה** גר אדומי היה כו'. רצה לומר יותר יתאמת זאת הנבואה שהיה עובדיה מדידהו להסהיד עליהם כמ"ש לעיל גבי בלעם וכן גבי וימדדם בחבל וגו' שלא מצינו בשום אומה שכבש דוד לעשות עמהם כזאת אלא משום שהיה ממואב ומדידהו עשה להם כן שיתאמת בזה יותר שהיו ראוים לכך וק"ל: **חד** אמר לש"ש כו'. מפירוש הרד"ק שקצף הקב"ה עליהם כי מלך מואב לא חמל על בנו שחשב בו לעשות רצון האל וישראל היו מקיפין אותו וכמ"ש פרק קמא דתענית ולא עלתה על לבי זה מישע מלך מואב ולמ"ד לשם ע"ג העלה ומפני זה חמה חסר וי"ו כי היה עובד לחמה והעלה בנו לחמה ומ"ש ויהי קצף גדול שנזכרו עונותיהן של ישראל שגם הם היו שורפים את בניהם לעבודת כוכבים כו' עכ"ל ומ"ש **ובמשפטי** הגוים אשר סביבותיכם וגו' כמתוקנין שבהם לא עשיתם כו'. עיין פירוש רש"י כמתוקנין שבהם היינו כגון עגלון כו' וכמקולקלין שבהם כו' כגון מישע כו' עכ"ל אבל לפי הנראה דלענין הקרבת קרבן קאמר נמי כמתוקנין שבהם דהיינו בלק דלשם שמים נתכוין להקריב מ"ב קרבנות לא עשיתם וכמקולקלין שבהם דהיינו מישע שהקריב בנו לעבודת כוכבים עשיתם ואשר סביבותיכם משמע ממואב שהיתה קרובה מסביבות של א"י: **לא** הגיעה לחצי יופיה של שרה דכתיב עד מאד כו'. אבל בשרה כתיב כי יפה היא מאד ועניינו דמלת מאד מורה על ריבוי המנין ורוב מיעוט שנים דהיינו כפל וע"כ אמר באבישג עד מאד דהיינו עד הריבוי והכפל וק"ל:

סליק פרק אחד דיני ממונות

היו בודקין פרק חמישי

דף מ בפירש"י בד"ה באיזו יום כו' אע"פ שאמרו בכך וכך בחודש אעפ"כ שואלין להם באיזו יום כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וא"ה אפילו כו' אם יאמרו העדים בג' בחדש היה המעשה ויבואו המזימין הלא בג' בחדש עמנו הייתם יכולין לומר טעינו בעיבורא כו' ומש"ה צריכין לומר באיזה יום עכ"ל דבריו תמוהים הם דא"כ אמאי חשיב בכמה בחודש מן ז' החקירות כיון דלא אתו עליה לידי הזמה שיאמרו טעינו בעיבורא דירחא כדאמרי' לקמן בכמה בשעה דלא הוי מן החקירות מה"ט כיון דלא אתו עליה לידי הזמה עליה אלא ע"כ דמיירי הכא

חכמת שלמה

היו בודקין פרק חמישי

דף מ ע"א רש"י בד"ה באיזו יום כו' ואין מעלין על לבן כו'. נ"ב ואני אומר אפילו אם יעלו על לבן להזמין לא יוכלו להזמין אם יאמרו העדים בג' בחדש היה המעשה ויבואו המזימין הלא בג' בחודש עמנו הייתם יכולים לומר טעינו בעיבורא דירחא ביום א' או לפניו היה המעשה או לאחריו וכודאי הם פטורים באותה הטענה דרובא דאיכא טעו בעיבורא דירחא כדלקמן ומשום הכי צריכין לומר באיזה יום

מהר"ם

היו בודקין פרק חמישי

דף מ ע"ב בגמרא אלא אמר רב יהודה והנה אמת נכון וכו' הא חד סרי וכו' דל תלתא לגזירה שוה וכו' מקשין התלמידים ממ"נ אי לא ס"ל לרב יהודה הנך שינויא דלעיל תקשי לך הנך תרי אמת ונכון בעבודת כוכבים ובעיר הנדחת כתובים ואומר דליכא כאן שום ג"ש אלא כל חד כדכתיב דגבי עבודת כוכבים כתיב ודרשת היטב הא תרתי ואמת נכון תרתי הא ד' ובעינן ד'

באתו לידי הזמה על כמה בחודש וכגון דיהבינן להו כולהו טעותא כגון שאומרים שכל אותו יום וטעותא עמנו הייתם דהיינו בו ביום וביום שלפניו ושלאחריו דהה"נ אמרינן בפרק קמא דפסחים לרבא בטעות דשעות דיהבינן להו כולה טעותא א"כ דאיירי הכא אחר רובו של חדש דהשוב לא יוכל לומר טעיתי בעיבורא דירחא כדאמרינן לקמן ואפשר דמשום זה דקדק רש"י לפרש בכמה בחודש בעשרים או בכ"ה כו' עכ"ל דאז הוי בכמה בחודש שפיר מן החקירות דאתי לידי הזמה דלא יוכל לומר טעיתי בעיבורא דירחא ועוד נ"ל דאין לנו לומר דטעו בעיבורא דירחא אלא בב' עדים שא' אומר בב' שעות ואחד אומר בג' כיון ששניהם מעידים על גוף המעשה אנו תולין שא' מהן טעה בעיבורא דירחא אבל בכת א' שאומרת בב' שעות אין אנו תולין שטעו בעיבורא דירחא ונעשה בג' כיון שאין כאן מי שמעיד על מעשה הזה שנעשה בג' וזה נ"ל ברור ומוכח מדברי התוספות שכתבו בפרק קמא דפסחים על קושיית רש"י דהכא דלכך שיילינהו באיזה יום דכ"מ לאחד אומר בב' וא' אומר בג' דה"ל עדות מוכחשת אי לאו דקמכווני ליום א' דאז תלינן דא' מהן טעה בעיבורא דירחא משמע מדבריהם דבכת א' שהעידו שהיה בב' ליכא כ"מ ובלאו דמכווני ליום אחד אינן יכולין לומר טעינו בעיבורא דירחא ודו"ק: **תום'** בד"ה שבחמשה חמה במזרח כו' אדם טועה חלי שעה והלינן טעות כו' עכ"ל כנ"ל: **ע"ב** גמרא אלא לאביי אליבא דר"י דאמר אדם טועה חלי שעה ולרבא כו' יש לדקדק ומאי קושיא דהא השתא נמי בחקירות דאיזו שעה נמי איכא למפרך הכי כדפרכינן בפרק קמא דפסחים ואי אמרת טעו אינשי כולי האי חקירות דאיזו שעה נמי עדות שאי אתה יכול להזימה הוא אלא דע"כ דאית לן למימר כדמשני התם דיהבינן להו כולה טעותייהו לרבי מאיר כו' עיין שם בפירש"י והכי נמי איכא למימר דבחקירות בכמה בשעה דיהבינן להו כולה טעותייהו דחלי שעה לאביי דהיינו דשיילינן להו בכמה בשעה שלישית ואמרי בחליה איכא למימר דטעו חלי שעה מתחלתה עד חליה או מסופה לחליה ולא מתזמו בין אי אמרי להו המזימין עמנו הייתם מתחלתה ועד חליה ובין עמנו הייתם מחליה לסופה אבל אי אמרי להו עמנו הייתם כל אותה שעה שלישית מתזמי שפיר דהיינו דיהבינן להו כל טעותייהו אבל אי לא שיילינן להו אכמה בשעה רק אאיזו שעה אי אמרי בשעה שלישית לא מתזמו בעמנו הייתם כל שעה ג' דאיכא למימר בג' היינו בתחילת ג' ואדם טועה חלי שעה ומעשה הוה בפלגא דשתים איכא למימר נמי דבג' היינו בסוף ג' וטעה חלי שעה ומעשה הוה בפלגא דד' ולא מתזמו עד שיאמרו עמנו הייתם מפלגא דשתים עד פלגא דד' וכן י"ל לרבא התם לר"מ דטועה ב' שעות חסר משהו ולר' יהודה ג' שעות חסר משהו דאי שיילינן להו אכמה בשעה לא יהבינן כולה טעותייהו רק מאותה כמה בשעה ולא מתחילת השעה או מסופה ויש ליישב קצת דהכא פריך לפי הסוגיא דהתם לאביי דטועה אדם חלי שעה ולרבא דטעו אינשי טובא דנותנין להם כולה טעותייהו מאיזו שעה ולא כמה בשעה ומיהו הוא דחוק דא"כ בפשיטות טפי הוי ליה לאקשויי ממתניתין דלא חשיב כמה בשעה בחקירות ודו"ק: **תום'** בד"ה מדה"ל למיכתב דרוש הדרוש וחקור כו' אפילו הוה כתוב דרוש הדרוש או חקור כו' עכ"ל כנ"ל ופירש מהרש"ל דרוש תדרוש וחקרת או חקור תחקור ודרשת ומה שכתב מהרש"ל על דברי התום' דאין לומר דתלמודא קאמר דרוש תדרוש דווקא בלחוד בלא וחקרת דהוי ג' וכו' עכ"ל אין מקום לקושייתו זאת דאם כן קאמר תלמודא מאי קאמר ושני קרא בדיבוריה בהיטב ש"מ לאפנויי דאכתי תקשי ליה לא לכתוב וחקרת ולכתוב דרוש דרוש אלא ע"כ דאוחקרת לא קשיא ליה מידי דדרך הכתוב לכתוב לשון דרישה ולשון חקירה וק"ל:

דף מא גמרא כשזינתה וחזרה וזינתה כו' הא דלא מוקמי' דמשכחת לה כשמת בעלה בשעת עדות העדים דלא יוכלו לומר לאוסרה על בעלה באתו דהכתי איכא למימר להפסידה כתובתה באתו ודו"ק: **ע"ב** תוספות בד"ה כזה יודע כו' לדברי ר"י אדם טועה חלי שעה וי"ל כו' במאי דקאמרי א"כ כו' עכ"ל כנ"ל: **בד"ה** א' אומר כו' ועדותן בטלה כדאמר לקמן דהא תחילת כו' עכ"ל כנ"ל: **בד"ה** א' אומר כו' דילמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר ה' תחילת ה' כו' עכ"ל בחדא מנייהו סגי דהיינו ההוא חד דקא' ג' סוף ג' והשני אפילו אומר נמי סוף ה' פחות משהו דה"ל ב' שעות חסר משהו או האי דקאמר ה' תחילת ה' והשני אפילו אומר נמי תחילת ג' פחות משהו דה"ל ב' שעות חסר משהו וכ"ה לשון התוספות בפרק קמא דפסחים שלא הזכירו בדבריהם רק האי דקאמר ג' סוף ג' דמשמע דהשני שאמר בה' יהיה איך שיהיה אפילו בסוף ה' פחות משהו ודו"ק:

דף מב בפירש"י בד"ה וניברך הטוב כו' ארב יהודה פריך נהי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל על פירושו דכבודו במקומו כו' דלכ"ע מקשה ליבריך הטוב כו' כמו על היין דמברך בפ"ה וגם הטוב כו' עכ"ל עיין שם באורך לכאורה דבריו נכונים הם אבל לישנא דתלמודא לא משמע הכי דהוי ליה למימר ליבריך נמי הטוב והמטיב גם נראה לחלק דלא דמי להטוב ומטיב דגבי יין דאתי על ריבויי יינות מה שאין כן הכא דאורי הירח א' הוא גם אינו דומה להטוב ומטיב גבי מיתת אביו משום דשני דברים הם דדין אמת בא על מיתת אביו והטוב והמטיב בא על טובת הירושה משא"כ בברכת מחדש חדשים אתי נמי על טובת האור וק"ל: **סליק פרק היו בודקין**

ח"א דף מב ע"א כאילו מקבל פני שכינה כו' · עיין בזה בפירוש ריב"ש בסוף פרק תפלת השחר וי"ל לפי שישראל בגלותן אינן זוכין לראות פני שכינה ורחוקה מקבלתה אבל חידוש הלבנה הוא סימן לישראל שהם עתידין להתחדש כמותה לפאר ליוצרם בקיבול פני שכינה כמו שיורה על זה נוסח ברכת הלבנה ולזה כשאנו מברכין על החדש בזמנו שהוא סימן שאנו עתידין להתחדש כמותה והרי אנו כאילו מקבלין פני השכינה וק"ל: **נשי** דידן נמי מברכין כו'· ר"ל תפלה קצרה כזו נשי נמי תוכלו לברך בע"פ בלילה · אי נמי דהכי קאמר נשי נמי תוכלו לברך כדקאמרת ברוך מחדש ברכה זו בלא הזכרת השם במלכות לידתן וגדלתן אבל בודאי צריכה ברכה זו הזכרת השם כדמסיק ב"א ה' מחדש חדשים וק"ל· ופי' נוסח ברכה זו **ברוך** אשר במאמרו ברא שחקים כו'· דבי' מאמרות נברא העולם ובראשית נמי מאמר הוא כדאמרינן במסכת ר"ה פרק יו"ט וסמך לו וברוח פיו כל צבאם עפ"ה בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם והשמועינן דברוח פיו במאמר בעלמא בלא אותם כדאמרינן בה"א נברא העולם דהוא אות קלילא · ואמר **חק** וזמן כו' · חק הוא דבר קבוע לשמש ביום ולירח בלילה וזמן נתן להם דהיינו זמן סיבוב גלגל הלבנה בכ"ט י"ב תשצ"ג וסיבוב גלגל החמה בשס"ה יום ורביע: **ושלא ישנו** את תפקידם· פי' שלא ישנו מינוי שלהם מלשון ויפקדהו על ביתו ורש"י פירש מלשון צווי · ואמר **ששים** ושמחים לעשות כו' . אף על פי שמיעוט הלבנה גם היא ששה ושמחה לעשות רצון קונה להתמעט עצמה ועל זה אמר פועל אמת לפי שבדין מעטה כדאמרינן במסכת חולין וכמו שכתבו התוספות · ואמר שאתה רואה שהוא **פועל** אמת · בלאותך שפעולתן אמת בלי שינוי כמ"ש החוקרים דמהותו יתברך אי אפשר לאדם לידע אבל מציאותו על ידי פעולותיו ניכר · ואמר **וללבנה** אמר כו' · גם שנתן להם חוק וזמן שלא ישנו אל תתמה על שינוי הלבנה בכל יום ויום מימי החדש בחסרונה ומלואה כי אין זה שינוי דהיינו אורחיה כדקאמר לעיל אבל כן אמר הש"י ללבנה בתחלת יצירתה שתתחדש בכל חדש והוא סימן **לעטרת** תפארת כו' · רצה לומר עטרת היא עטרת מלוכה שתחזיר לבית דוד אחר שחסרה שעל כן אומרים בחידושה דוד מלך ישראל חי וקים כמפורש לעיל בחידושינו פאד"ת ותפארת הוא סימן לתפארת ישראל שתחזיר אחר שנתקלקלה · והיינו **לעמוסי** בטן · פ"ה בישעיה העמוסים מני בטן נאמר על ישראל שיתחדשו לעתיד כולד הנולד מני בטן ועל כן יתחדש מלכותן ותפארתן משום כבודו יתברך כדי לפאר ליוצרם ע"ש כבוד מלכותו כמ"ש והיה ה' למלך וגו' וק"ל: **כי** בתחבולות תעשה לך מלחמה כו' במי אתה מוצא כו': **שיש** בידו חבילות כו'· לפי שכבר אמר שלמה בתחבולות עשה מלחמה וע"כ דבשו האי קרא דהכא דאינו מלשון תחבולה ממש אלא מלשון חבילה ומלינו תי"ו נוספת בכזה כמו דור תהפוכות וגו' ודו"ק: **ולרוזנים** אי שכר העוסקים ברזו של עולם כו' . והיינו ד"נ כמ"ש התום' דנפשו של אדם היא רזו של עולם כי הוא עולם קטן כמ"ש החוקרים וק"ל : **סליק פרק היו בודקין**

נגמר הדין פרק ששי

ע"ב תוספות בד"ה ונאמר בפרים הנשרפים כו' תימה בפר העדה מנלן כיון דפר כהן משוח לא גמר אלא מהקישא דהשן כו' עכ"ל פירוש בכהן משוח איכא תלתא מחנות חדא דידיה והשני דפר העדה מדכתיב לגביה ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון

מהר"ם

ד' חקירות וגבי עיר הנדחת דכתיב ודרשת וחקרת ושאלת היטב הא תלתא וכתיב נמי אמת ונכון דהוו נמי תרתי הא ה' בעינן ה' חקירות וגבי עדים זוממים דכתיב ודרשו השופטים היטב דהוו תרי בעינן תרי חקירות ואין כאן שום ג"ש ולא ילפי להו מהדדי משום דהא לא דמיין להדדי כדלעיל אלא ע"כ צריך לומר דאית ליה נמי ג"ש דלעיל דהיטב היטב מדשני קרא מדיבוריה כדלעיל אם כן למה לי תלתא לג"ש אבל אין זה קושיא כלל דלעולם השתא נמי ס"ל ג"ש דהיטב דלעיל אלא דלעיל הוי. אתי הני תלתא היטב למנין החקירות וגם לג"ש מדשני קרא בדיבוריה והשתא אית לן תני' שבע חקירות בלא הנך תלתא היטב ואייתרו כל הני תלתי היטב לג"ש והא דקאמר רב יהודה רל תלתא וג"ש ר"ל נמי הנך תלתא היטב כדקאמר לעיל מדשני קרא בדיבוריה ע"כ לג"ש אתי וא"כ ליכא תו לאקשויי דלמא כל חד וחד כדכתיבא ובעבודת כוכבים בעינן ד' חקירות ובעיר הנדחת ה' חקירות ובעדים זוממין ב' חקירות והיטב למניינא אתא דהא ע"כ כל הני היטב לג"ש אתו מדשני קרא בדיבוריה וק"ל : **בתום'** ד"ה מדהוי ליה למכתב וכו' ואפילו הוה כתיב דרוש תדרוש וחקור הוה משמע ד' וכו' כצ"ל וה"פ דהא דקאמר גמרא מדהוי ליה למכתב דרוש תדרוש וחקור תחקור ע"כ לאו דוקא הוא ממ"נ אי ר"ל דה"ל למכתב כל הני ד' א"כ פשיטא דה"ל ד' ואפילו אי ר"ל או כך או כך ר"ל דה"ל למכתב דרוש תדרוש וחקור או חקור תחקור ודרוש הוי נמי משמע ד' וכו' אלא ע"כ לאו דוקא הוא אלא שר"ל מדהוי ליה למכתב דרוש וחקור או חקור חקור ודרוש והא דנקטא גמרא האי לישנא דרוש תדרוש משום דניחא לה למינקט כפל לשון השגור בכמה מקומות כמו הענק תעניק נתן תתן ועיין בפרק מרובה דף ס"ה שם בתום' ד"ה לכתוב או המצא תמצא וכו' אלא שעדיין יש להקשות דמנא להו לתום' דגמרא ר"ל דלכתוב דרוש תדרוש והקור או חקור תחקור ודרוש וצ"ל דלאו דוקא קאמר דלמא הגמרא ר"ל דהוה ליה למכתב דרוש תדרוש לחודיה או חקור תחקור לחודיה ודרוש תדרוש לחודיה הוה להו תלתא מדה"ל למכתב דרוש וכתב דרוש תדרוש כמו דאמרינן גבי המצא תמצא וכה"ג ר"ל הגמרא בחקור תחקור ולא נצטרך לומר דלאו דוקא קאמר ונראה דס"ל דא"א לפרש כך משום דהאי לישנא דדרוש תדרוש לא משתמע ג' חקירות דאע"ג דהתי"ו יתירה היא לא משתמע מינה חקירה דהא אפילו מתיבת ושאלת לא משמע הקירה כמו שפירש"י לעיל כ"ש מיתורא דתי"ו והא דקאמרו התוס' ואפילו אי הוה כתוב דרוש תדרוש וחקור הוה משמע ד' וכו' אין ר"ל שהיה משמע ד' חקירות דמיתורא דתי"ו לא משתמע מינה חקירה אלא ר"ל ד' יתורים וכוונתם לומר דמלשון הגמרא משמע דאי הוה כתיב כן הוה אתי ליה שפיר והא אי הוה כתיב הכי הוה יתורא בקרא ולכך לא הוה מצי למכתב הכי לכך היה מוכרח קרא למכתב ודרשת וחקרת היטב כדכתיבי כן הוא פי' התוס' וכוונתם בזה אבל לעולם ביתורא דתי"ו לא משתמע חקירה ולכך א"א לפרש הגמרא דר"ל דרוש תדרוש לחודיה חקור תחקור לחודיה אלא ר"ל ה"ל למכתב דרוש דרוש חקור או חקור חקור ודרוש והא דקאמר דרוש תדרוש וכו' לאו דוקא קאמר כדפירשתי כן נ"ל ליישב דברי התוס' בדבור זה וספר ח"ש רצה ליישב קושיא זו באופן אחר אבל דרכו רחוקה אצלי וגם כבד על הלשון ודו"ק:

דף מא ע"א בתום' ד"ה תנהו לענין מלקות ובגזירה שוה דרשע רשע ליכא למילף וכו' ר"ל למה לי קראי ברוצח לילף בג"ש דרשע רשע ממלקות דגבי אחותו דלעיל ומן הראוי היה לחיות תחלת הדבור זה למטה גבי הא דקאמר וצריכא דאי כתב רחמנא אחותו ה"א חייבו מלקות אין חייבי מיתות ב"ד לא וק"ל: **ד"ה** באשה חברה וכו' קשה לתום' והא תיפוק ליה דבעי התראה דמחמת דבעינן שיתיר עצמו למיתה ותירצו דרבי יוסי לא בעי אפילו בכל מיתות דעלמא שיתיר עצמו למיתה א"נ בעלמא באינו חבר ס"ל לרבי יוסי לבעי התראה וגם שיתיר עצמו למיתה אבל בחבר לא בעי התראה ולא שיתיר עצמו למיתה משום דהוה כאילו הוא מותרה ועומד וכאלו כבר התיר עצמו למיתה: **ד"ה** אי נמי שזינתה מקרוביה וכו' וי"ל דא"כ הל"ל פלוני בא וכו' ופי' דאיירי שהעיד העדים פלונית שהיא נערה מאורסה זינתה מכלל דכוונתן להעיד עליה להמיתה או לאסור אותה דאי כוונתן להעיד על הבועל לא ה"ל להעיד ולומר פלונית זינתה אלא פלוני בא על נערה מאורסה דאז בא העדות על הבועל וק"ל: **ע"ב בתום'** ד"ה כמאן כר"ע וכו' ועוד דבתר הכי קאמר דלא כר"ע אלא כמאן פי' לשון קושיא הוא ור"ל דבתר הכי קאמר ומסיק דאתיא דלא כר"ע וא"כ קשה דאתיא דלא כמאן לא כר"ע ולא כר"ש ואלא כמאן אתיא וק"ל: **ד"ה** אחד אומר בשתי שעות וכו' דהאי דקאמר שתי שעות בתחילת ב' דה"ל קודם הנץ החמה דעדותן בטלה ר"ל דהאי שתי שעות הוי כאלו דהיה קודם נץ החמה והאי דקאמר בשלשה הוי כאלו אמר אחר נץ החמה ולקמן אמרינן לא שנו אלא שעות אבל א' אמר קודם הנץ החמה וא' אמר אחר הנץ החמה עדותן בטלה: **באד"ד** דמעלות השחר עד הנץ החמה ה' מילין והם שמינית היום פירוש משום דמהלך אדם בינוני י' פרסאות ביום שהוא מ' מילין והיום הוא י"ב שעות ושמינית של מ' מילין הוא ה' מילין ושמינית של י"ב שעות הוא שעה ומחצה וא"כ תחילת שעה שניה עדיין קודם הנץ החמה הוא וק"ל: **באד"ד** וסבורים שהשעה מתחלת אחר הנץ החמה ר"ל ושניהם מעידים שנעשה אחר הנץ החמה וק"ל: **ד"ה** אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה וכו' אמאי עדותן בטלה נשייליה דלמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וכו' נראה דהתוס' או קאמרי וה"פ דלמא האי דקאמר ג' סוף ג' והאי דקאמר חמש סוף חמש או האי דקאמר ג' תחלת ג' והאי דקאמר חמש תחלת חמש דאז הוי הטעות שתי שעות דאי רצונם לומר כפשוטו דהאי קאמר סוף ג' והאי קאמר תחלת ה' אין כאן טעות כ"א שעה אחת ודו"ק: **באד"ד** וא"ת מ"מ נימא עובדא כי הוה ברביעית הוה פירוש אפילו את"ל דהאי דקאמר בשלש בתחלת שלש והאי דקאמר חמש סוף חמש דהחילוק ביניהם ג' שעות אפ"ה יהא עדותן קיימת אפילו לר"מ דנימא עובדא כי הוה בארבע הוי וטעו כל אחד בפחות משת שעות ורבא ס"ל דלר"מ אדם טועה שתי שעות פחות משהו ולכך יהא עדותן קיימת אפילו לרבי מאיר וק"ל:

חכמת שלמה

וק"ל· והתוספות פרק קמא דפסחים דף י"ב ע"ש תירצו עוד תירוצים (עיין במהרש"א) : **בד"ה** המזכה כו' אני במקומי הס"ד : **ע"ב** גמ' ערה וכתב לה קרא כו' · נ"ב קצת יש לתמוה איך שייך לומר כאן ערה וכתב לה קרא כלומר שיהיו כאילו כתב בתורה להדיא ולא נצרך שיבא למדת ק"ו וא"כ מה תועלת במה שכתבו באם אינו ענין שהרי לא כתיב והנה אמת נכון בנשרפין אלא למדין מאם אינו ענין שהוא ג"כ מן המדות של תורה ולמה לא תניחנו התורה לבא במדת ק"ו ממה שיבא במדת אם אינו ענין ודו"ק וכה"ג יש להקשות לקמן בסוגיא : **רש"י** בד"ה מדהוה ליה כו' ותקרו ושני כו' לדרשה דמנינא הס"ד והד"א : **תום'** בד"ה מדהוה ליה כו' אפי' הוה כתוב דרוש תדרוש כו' · נ"ב פירוש דרוש תדרוש ותקרת או חקור תחקור ודרשת ואין לומר דילמא ה"נ דתלמודא קאמר דרוש תדרוש דוקא בלחוד בלא ותקרת דהוי ג' ואם כן ותקרת והטיב למאי אתא אי לאו משום דהוי היטב מופנה ונראה דל"ק מידי דודאי ניחא ליה למכתב ודרשת ותקרת דמה שיכתוב דרישה ב' פעמים וראיה לזה מדמסיק תלמודא לעיל מדהוה ליה למכתב ודרשו ותקרו ולא קאמר מדהוה ליה למיכתב ודרשו תרי זימני ולא קאמר תלמודא לכתוב דרוש תדרוש אלא במקום היטב ולא במקום ותקרת ודו"ק (עיין במהרש"א) :

דף מא ע"א רש"י בד"ה בסודר שתנקו כו' : **בד"ה** שעקן דקן ותכה מעוקלה כנ"ל : **בד"ה** ספודו נ"ל שספדו : **בד"ה** ארבעים שנה כו' בפרקמטיא אמלעיים הד"א : **ע"ב גמ'** אמרי ליה ומאי אמרי כו' כנ"ל : **שם** ומאי קשיא א"ל מכה דקתני כנ"ל כס"א : **שם** א"ר יוחנן עד כמה מברכין על החודש כנ"ל : **רש"י** בד"ה כי אמרי כו' אמר האחד אני יודע כו' כנ"ל : **בד"ה** ומאי אמרינן כו' להתקשות בה ומאי קשיא לך הס"ד · והד"א ונמחק וי"ו ומאי : **בד"ה** עד כמה כו' יברך למחר הס"ד : **בד"ה** על החודש על הלבנה בהתחדשה כנ"ל והס"ד : **תום'** בד"ה בזה יודע כו' במאי דקאמרי א"כ כנ"ל :

דף מב ע"א גמ' מרימר ומר זוטרא מכתפי אהדדי כו' נמחק אהדדי · ונ"ב ס"א אינו : **רש"י** בד"ה ותרווייהו כר' יוחנן כו' יתירה דהואי כמו יתר כנ"ל : **בד"ה** וליברך הטוב כו' ארב יהודה פריך כו' · נ"ב כבודו במקומו מונח כי אין אנו צריכין לזה דלכ"ע מקשה יברך הטוב והמטיב ומה שיש לו ברכה

סליק פרק היו בודקין

נגמר הדין פרק ששי

והשליפי דדשן מדכתיב לגביה על שפך הדשן כו' אבל בפר העדה לא הוו אלא תרתי דהיינו חדא דידיה ואידך דכהן משוח מהקישא דושרף אותו כאשר שרף וגו' אבל ההוא דדשן ליכא למגמר בהקישא דכהן משוח דדבר הנלמד בהקישא אינו חוזר ומלמד בהיקש ומיהו בדשן לא תקשי להו מגלן שלש מחנות דהא ההוא דפר העדה לא אתי בדשן בהקישא מכהן המשוח דבכהן המשוח דבר הנלמד בהיקש הוא די"ל כיון דנאמר בכהן משוח על שפך הדשן ישרף ע"כ בההוא דוכתא דשרף פר כהן המשוח עביד ליה הדשן דהיינו חוץ לג' מחנות ודו"ק: בד"ה משה היכא יתיב וא"ת כל הני דפרים למה לי כו' עכ"ל במהרש"ל י"מ מה הקשו התוספות הלא במסקנא אמרינן אי לא נאמר קאמר כו' השתא דאיכא קרא ג"ש לא צריך ואם נאמר כו' ונראה דלא ק"מ כו' כך נראה ליישב דעת התוספות אבל אי נחית לעומקא כו' עכ"ל והאריך עיין שם ודברים דחוקים הבין בדברי תוספות וכפי כוונתו היה להם להאריך במקום שקצרו בדבריהם אבל הנראה לי דעיקר קושיא הכא לאו מכח ג"ש נגעו בה אלא כיון דהוציא את המקלל וגו' תרתי מחנות משמע מטעמא דקאמר דעם משה ידבר והוא במחנה לויה הוה יתיב הכי נמי איכא למימר בהנהו והוציא דפרים דעם העוסק ידבר דהיינו הכהנים דהוה יתבי נמי במחנה לויה וא"כ כל הנהו והוציא לפרים ל"ל דחדא מנייהו נמי תרתי משמע והאי דדשן הרי ג' ואהא תרצו דאע"ג דהוציא תרתי משמע מ"מ אי לאו יתורא דוהוציא בפרים לא הוה גמרינן מחד והוציא תרתי משום דהוה ילפינן קדשים מקדשים דשחוטי חוץ לאפוקי ממשמעותיה דלא משמע שם רק חדא ודו"ק כי הדברים ברורים הם למבין: מכאן עד סוף הפרק לא רציתי להעלות על הספר מחידושי הלכות רק מחידושי אגדות מפני שלא למדתי אז בישיבה בהיותי ביריד לובלין:

נגמר הדין פרק ששי

ח"א דף מג ע"ב כל הזובח את יצרו כו'. ר"ל הכובש את יצרו כמו שיסד ל' אפרים גבורות הזובחים אשר יצרם עובחים ומודים ומשבחים המה הגבורים ור"ל שכובש את יצרו להבא ומתודה לשעבר וע"פ דרך זה יתיישב מ"ש פרק מפנין מעלי יומא דעצרת נפיק ביה זיקא ושמיה טבוח דאי לא קבילו ישראל התורה היה טבח להו לבשרייהו כו' דלכאורה קשה דלא ה"ל לקרותו טבוח אלא טובח שבא לטבוח אחרים אבל לפי מה שאמרו הכא שהכובש את יצרו ותגלתו הוא זובח יצרו במתן תורה נמי דודאי ההוא זיקא שהוא השטן הוא יצר הרע הוא רוח מ"ה שבא לטבוח את ישראל אילו לא קבלו התורה אבל כיון שקבלו התורה וכבשו את יצרם הרי אדרבה זבחו ישראל את היצר הרע ושפיר מקרי טבוח וקאמר כאלו כבדו להקב"ה כו'. דב' שנוי"ן של יכבדנני דקאי על הקב"ה ב' פעמים דהיינו במה שכובש את יצרו להבא מכבדו בעוה"ז ובמה שמתודה על לשעבר מכבדו בעולם הבא כדלקמן שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא ומייתי לה מדכתיב שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה וכן אמרו בויקרא רבה זובח תודה יכבדנני זה עכן שזבח את יצרו כו' ודו"ק: שבר עולה בידו כו'. ר"ל דאין לו אלא שכר עולה ואם עשה עבירה שחייב עליה חטאת ואשם אין מתכפר לו אבל רוח נשברה דהיינו שבב בכל לבו ורוחו מקרי זבחי אלהים דעולה לו גם בשביל חטאת ואשם ואמר ולא עוד אלא שאין תפלתו נמאסת כו' ע"פ המדרש ב"ו מואס בכלים שבורים ומדת הקב"ה אינו כן שהוא אינו מואס בכלים שבורים שנאמר לב נשבר וגו' לא תבזה וק"ל: א"ל התודה שכן דרך המומתין מתודין כו'. לשון מומתין משמע דאיירי בחייבי מיתה וקשה דא"כ מאי קאמר בסיפא ואם אינו יודע להתודות כו' וליכא למימר דאיירי נמי בחייבי מיתות אלא שאינו יודע להתודות דהיינו שהוא יודע שהוא מזומם דא"כ היינו רבי יהודה ודוחק לומר דבהא פליגי דת"ק ס"ל במזומם יאמר סתם תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ולא יאמר חוץ מעון זה ור"י ס"ל שיכול לומר חוץ מעון זה ויש לומר דהכי קאמר שאינו יודע להתודות היינו באריכה כדרך המתודים לפרט חטאם מ"מ א"ל אמור וידוי בקצרה תהא מיתתי כפרה כו' והשתא א"ש דכולה מלתא בחייבי מיתות איירי מיהו בפרק ב"מ מוכח דכל הנוטה למות חייב להתודות עיין שם ודו"ק: ואי אתה עכור לעולם הבא. ויש לדקדק מנין שכפר לו ודוי דאימא מיתתו של עכן היה כפרתו ולא הוידוי ולמ"ד לקמן בהרוגי ב"ד כיון דבדין מקטלי ליה לא הוה מיתתן כפרה ניחא דבוידויו קאמר הכא דיש לו כפרה ומשמע ליה הכי מהאי קרא דיעכרך היום הזה ולא בעולם הבא אוידוי קאי ולא אמיתה דעדיין לא הוזכרה ועיין בזה ביפה מראה וק"ל: מי חטא א"ל כו'. יצא להם זה ממה שא"ל הקב"ה ליהושע חטא ישראל וגו' גם לקחו מן החרם וגו' ולוה לו על הגורלות קום קדש וגו' ונקרבתם בבקר לשבטיכם והיה השבט אשר ילכדנו וגו' ולא גילה לו להדיא מי הוא שלקח מן החרם ואמר דהיינו משום וכי דילטור אני וכו' ומ"ש אתה ואלעזר הכהן כו' אם אני מפיל עליכם גורל כו' אין זה דומה לכאורה שהרי לא נפל בהם הספק לבד משא"כ כאן שהפיל גורל על הספק כולו דהיינו על כל ישראל אלא שאמר עכן שכמו שזה הגורל באתה ואלעזר ע"כ אינו אמת כן זה הגורל ג"כ אפשר שאינו אמת רק מקרה בעלמא ואינו מגווה בזה מפי המקום עד שהביא לו יהושע ראיה מתורת משה דגורל כזה שהוא על ספק כולו כגון חלוקת א"י לכל השבטים הוא אמתי ואין להוציא לעז עליו. ומ"ש א"ל בבקשה כו' תן תודה כו' הכא משמע דאמר ליה תן תודה משום לעז הגורלות ובמתני' משמע דא"ל תן תודה משום כפרה שכל המתודה יש לו חלק לעה"ב ויש ליישב דחלק לעה"ב יליף ליה משום דכתיב שים נא כבוד לאלהי ישראל ותן לו תודה דכבוד לאלהי ישראל היינו לעה"ב כמ"ש לעיל ומדכתיב נא לשון בקשה יליף נמי דמשום לעז הגורל בקש ממנו שיודה וכן מצאתי ברד"ק ב' טעמים לתן תודה וק"ל: אלא תן הודאה לו והפטר כו'. עיין פירש"י ויותר נ"ל לפרש שהיה יהושע ירא שלא יודה משום חמוד ממון הנגנב והחרם לכך לא אמר ליה התוודה סתם אלא תן תודה דר"ל לא נבקש ממך ליתן רק הודאה אבל מממון החרם הפטר ואל תתן וק"ל: מלמד שמעל עכן בג' חרמים ב' בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר כזאת וכזאת ר"י אומר משום רשב"ש ה' ד' בימי משה כו'. יראה למ"ד ב' בימי משה כזאת הייינו כזאת של יהושע דהיינו אחד וכזאת היינו עוד אחד כשל יהושע הרי שנים בימי משה וכה"ג דרשו בפ' כ"ג גבי כהנה וכהנה כהנה שית שהיו לו ו' נשים כבר וכהנה עוד שית הוה להו י"ח: אבל מ"ד הכא ד' בימי משה וא' בימי יהושע מאי משמע ויותר נכון גירסת הרד"ק בזה וכן הוא בירושלמי דגרים וי"א ד' ג' בימי משה ואחד בימי יהושע דהשתא ניחא דכזאת משמע א' כזאת של יהושע דהשתא הוו ב' וכזאת משמע עוד ב' דהיינו כאותן ב' שנזכרו כבר הא' בימי משה וא' בימי יהושע וכה"ג איכא למ"ד דדרש שם כהנה י"ב וכהנה כ"ד והתוס' שכתבו כזאת וכזאת הא דלא מרבינן תרמים הרבה כדדרש גבי כהנה כו' יתיישב לפ"ז דר"ל דלא מרבה מוי"ו דוכזאת עוד תרמים הרבה דכה"ג איכא התם למאן דדרש וי"ו ה"ל מ"ח נשים ודו"ק ופירש"י במתניתין ב' בימי משה אותו של כנעני מלך ערד כו' וכיולא בזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרשנו עכ"ל אבל בירושלמי מפורש בד' תרמים מעל בחרם כנעני מלך ערד ובחרם סיחון ובחרם מדין ובחרם יריחו וכ"פ הרד"ק והיינו כמ"ד ג' בימי משה וא' בימי יהושע ולמ"ד ב' בימי משה לא חשיב הך דמדין דהא כתיב ויקחו את כל השלל וגו': שלא ענש על הנסתרות כו'. עיין בתוספות באורך על פירוש רש"י והרא"ם קיים פירושו עיין שם ויש לעיין לדברי רבי יהודה דנענשים גם על הנסתרות אפילו אשתו ובניו למה לו למימר בפ' במה אשה לצדיקים נענשו בשביל הרשעים משום דבידם למחות ולא מיחו הא על הנסתרות דאין בידם למחות נענשים בשביל ערבות לרבי יהודה ודוחק הוא לומר דההוא סוגיא אתיא כרבי נחמיה ולא כרבי יהודה ויש ליישב דודאי אין סברא שיענשו בעלמא על הנסתרות משום ערבות אלא בכהאי גוונא דהכא כיון שחרם זה היה בלא רשות הקב"ה כדלקמן שאמר ליה הקב"ה אתה גרמת כו' היה לך להעמיד שומרים שיפקחו בדברים שלא יעברו על החרם וזה שאמר הכתוב וימעלו בני ישראל מעל בחרם ויקח עכן גו' דבזה מעלו בני ישראל על שלקח עכן שהיה להם לעשות שמירה טובה שלא יבא עכן לידי כך וזה שכתוב ויחר אף ה' בבני ישראל ודו"ק:

דף מד ע"א חטא ישראל כו'. אע"פ שחטא ועבר על כל התורה כדלקמן לא הוי כעכו"ם וכמ"ש אף במומר לכל התורה דישראל הוא לכל דיניו וק"ל: על חמשה חומשי תורה שנא' חמשה גם. מלת גם הוא ריבוי בכ"מ מורה על רוב מצות התורה כמו שכתוב אכתוב לך רובי תורתי גו' וה' גם משמע שעבר רובו של חמשה חומשי תורה ולא כולם דהשתא ניחא דאיצטריך קרא למושך ערלה ולנערה המאורסה כדלקמן ודו"ק: אלא בדין סקילה כנערה מאורסה ואיתא במדרש שמדין חרם היה לו דין שריפה שנא' והיה הנלכד בחרם ישרף אותו ואת כל אשר לו גו' אלא שעל כן היה נדון בסקילה לפי שהיה מחלל שבת שבשבת נלכדה יריחו והוא הוציא הגנבה מרשות לרשות אבל לא ידעתי למה תלה סקילתו בנערה מאורסה גם קשה (על) בהמותיו שהיו לסקילה כדלקמן הראוי לסקילה סקילה מה טעם מיתת סקילה בהם ודו"ק: לרדותן כו'. בגירסת ילקוט אלא להראותן הכא נמי להראותן כו' והיא היא שהמכוון להראות להם ברידויו ויוסרו הם כפירש"י בספר יהושע ומה שפרש בניו ובנותיו בזה מכלל ישראל לפי שהם נכשלו כבר בזה בקלא כדאמרינן דהוו ידעי ביה אשתו ובניו וק"ל: בא וחבטן. פירוש מדכתיב ברישא דקרא כל הסיפור בל' רבים בוי"ו ויקחום מתוך האהל ויביאום וגו' דקאי אמלאכים שזכר שאלה יהושע ובסיפא דקרא אמר שהביאום אל יהושע כתיב ויציקם חסר וי"ו דלשון יחיד על יהושע שהוא הציקם וחבטן כו': בנגד רובו של סנהדרין כו'. ר"ל בחכמה כמו שהולכין בודאי אחר דעת ל"ו בסנהדרין בין לזכות בין לחובה כך היה ראוי לילך אחר דעתו וק"ל: תחנונים ידבר רש זה משה כו'. לכאורה נראה לפרש דרש זה משה ע"ש שהיו דבריו תחנונים ועשיר זה יהושע ע"ש שענה עזות והוא דחוק דמשמע בקרא דהרשות מביאו לדבר תחנונים והעשירות מביאו לענות עזות וי"ל דרש זה משה שלא ניתן לו לכבוש א"י רק ארץ סיחון ועוג ועשיר זה יהושע שניתן בידו לכבוש כל א"י וק"ל: אטו פנחס כו'. יש לדקדק דודאי לעיל גבי עכן שלא חטא אלא הוא שלקח מן החרם שפיר קאמר על אלו יפלו רובן של סנהדרין אבל הכא בזמרי שחטא פנחס לפני המקום ואמר על אלו יפלו כ"ד אלף למה תלה נפילת כ"ד אלף בזמרי כיון דכבר רבים מן העם חטאו כדכתיב ויחל העם לזנות וגו' וישתחוו לאלהיהן וגו' ויחר אף ה' בישראל דהיינו שעלה בהם מגפה וי"ל מדכתיב ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקור את שניהם וגו' ותעצר המגפה מזה משמע דעיקר עונש המגפה היה בשביל מעשה זמרי שהיה נשיא שבט ולכך נעצרה המגפה כשנהרג וק"ל: משה נמי מימר כו'. לא שיפה דבר משה בזה שהרי בפ' חלק אמרו ועל דבר זה נענש משה רבינו שאמר ומאז באתי וגו' הרע לעם הזה וכפירש"י בחומש וידבר אלהים דבר אתו משפט על שהקשה לדבר לומר למה הרעות וגו' אלא דה"ק דלא הקשה יהושע לדבר בזה יותר ממשה שאמר כה"ג ולמה קרי לזה ידבר בתחנונים ולזה יענה עזות ולמאי דמסיק אלא מהכא ולא הואלנו וגו' היינו שהקשה לדבר יותר ממה שתלה הדבר בהם כפירש"י וק"ל: ואתם רקתם ס' מיל כו'. לפ"ז הקמת האבנים היה קודם מעשה העי ולפי סדר הכתובים אינו כן דלאחר כל מעשה העי שנכבשה כתיב מעשה דהקמת אבנים דבהר עיבל ובהר גרזים וי"ל דאין מוקדם ומאוחר בזה וכן מוכחת הסוגיא בפרק א"ג ע"ש וק"ל: אתה גרמת להם כו'. וכתב בעל י"מ ופירש"י שלא היה לך לאסור עליהם ביזת יריחו משמע דיהושע חידש ענין זה והרי משה עשה כזאת ג' פעמים ויפה עשה ללמוד ממשה עכ"ל ואין מקום לקושייתו דמשה ודאי עשה יפה שלא יענשו כל ישראל ע"ז אם יעבור אחד מהם ליהנות מן החרם שעדיין לא נענשו ישראל על הנסתרות לר"י ולנגלות לר' נחמיה אבל ביהושע כיון שעברו ישראל את הירדן יענשו בו וק"ל: והיכי עביד הכי והא"ר י' כו'. פירש"י היכי עביד דהשתחוה לאדם בלילה כו' מכלל דלילה הוה דאי בימאמא כו' עכ"ל ועוד נראה לפי מה שפירש"י פרק הדר שהדבר מוכיח שעל עסקי ת"ת הוכיחו מדכתיב כו' במלחמתה של עי שהיתה אחריה וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק וא"ר י' מלמד שלן בעומקה של הלכה עכ"ל ומינה מדכתיב בההיא מלחמת עי שהיתה אחריה בלילה ההוא לדייק מיניה דבלילה של מלחמה שלפניה ביריחו לא היה לן בלילה בעומק של הלכה: ע"ב אמש בטלתם כו'. פירש"י מדכתיב עתה וכו' ע"ש והוא דחוק דמי יימר לן דביטול תמיד של בין הערבים הוה ולא עון אחר וי"ל מדכתיב אני שר צבא ה' וגו' והוא מיכאל שהוא שר של ישראל שהם צבא ה' כפירש"י ביהושע והיינו שבא על ביטול הקרבן כי מיכאל הוא השר המקריב בשמים כמפורש במדרשות וז"ש אף שאני שר צבא ה' והיה לו להוכיח אותך על ביטול תמיד של בין הערבים מ"מ עתה באתי להוכיחך על ת"ת שהיא גדול יותר ומה שהקשה הרד"ק בדברי המאמר הזה הכל יתיישב בפירש"י ותוס' הכא ופ"ק דמגילה ופ' הדר ע"ש: מלמד שלן בעומקה כו'. נראה שדרשו כן לפי שנראה דהאי קרא כפול בשינוי לשון דכתיב לעיל מיניה וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העם וע"כ דרשו בתוך העומק בתוך עומקה של הלכה וק"ל: במאי מוקמיתו ליה אל תנא לריב מהר כו'. יש לפרש דמשמע ליה דכל הני קראי דלעיל מיניה בכבוד אלהים הסתר דבר וגו' דברים עניינא קמשתעי וכן מפורש במדרשות ועיין בילקוט וז"ש במאי אוקימת להני קראי דאל תצא לריב מהר וגו' לענין כבוד אלהים הסתר דבר וגו' ועוד נראה דלפי פשוטו לענין מוסר

חכמת שלמה

ברכה אחרת דהיינו מחדש חדשים מה בכך הלא אותה ברכה קאי על בריאת השם ומעשהו וברכה דהטוב והמטיב קאי על הנאת האדם כמו על היין דמברכין ב"פ הגפן וגם הטוב והמטיב ומ"ש הה"ג דברכת מחדש חדשים מברך אתחילת חדושה וברכת הטוב והמטיב יברך במילואה לכל הפחות אחר שבעה שאז הוא ואחרים נהנין בשלימותה ועוד דלא גרע ממת אביו דמברך דיין האמת על המיתה ועל בשורת הירושה הטוב והמטיב ודו"ק (עיין במהרש"א): בד"ה כדי שלא יצאו מב"ד כו' כצ"ל: סליק פרק היו בודקין

נגמר הדין פרק ששי

רש"י בד"ה ונילף מקלל כו' דשחוטי חוץ דהוי חוץ למחנה כצ"ל: בד"ה שכן הוציא כו' לשחוטי חוץ הוצא כו' הכשירן אלא עבירה היא כו' ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור כצ"ל והד"א: תוס' בד"ה משה היכא כו' כל הני דפרים למה לי כו' • נ"ב יש מקשים מה הקשו התוס' הלא במסקנא אמרינן אי לא נאמר קאמר כו' השתא דאיכא קרא ג"ש לא צריך • ואם נאמר סוף סוף לא ליכתוב הני מחנות דגבי פרים וליתי מגזירה שוה א"כ האי קרא גופיה דכתיב במקלל לאתויי שלש מחנות ליתי בגזירה שוה אלא דבעי לכתוב להדיא ולא לאתויי בגזירה שוה הכא נמי איכא למימר גבי פרים ונראה דלא קשיא מידי כי מה דקאמר גזירה שוה לא צריך ר"ל דניחא ליה לכתוב הני מחנות במקומו ולא לאתויי מגזירה שוה אבל גבי פרים דבלאו הכי לא כתיבי שלש מחנות במקום אחד אלא בכמה מקומות ומכח אם אינו ענין א"כ ניתי ליה בגזירה שוה כך יש ליישב דעת התוס' אבל אי נחית לעומקא של דבר נראה דלא קשה מידי דתלמודא ה"ק אי לא נאמר קרא הייתי מוכרח לומר דילפי תכמים מגזירה שוה דהכי קים להו מרבייהו אבל השתא דנאמר קרא ג"ש תו לא צריך וממילא לא היה להם לתכמים שום ג"ש ולא קבלו מרבותיהם לדון דין גזירה שוה כלל בהאי עניינא ואם כן נסתלקה גם כן קושיא של התוס' ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף מג ע"א גמ' מיבעיא ליה לסמיכה ולדחייה כצ"ל: רש"י בד"ה והא האי תנא דלעיל כצ"ל והס"ד: בד"ה נשתתק נ"ל ונשתתק נאלם והס"ד: בד"ה זיכה נ"ל שזיכה: ע"ב גמ' תן לו תודה והיספר מיד ויען עכן וגו' אלהי ישראל וגו' כזאת וכזאת עשיתי אמר רב אשי כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אמר לו עכן הס"ד: בד"ה והרי כבר כו' ינהוג לעולם דלמה יפסוק כצ"ל והס"ד: תוס' בד"ה מלמד שלא ענש כו' את השם אמר ליה רבי נחמיה הס"ד:

דף מד ע"א רש"י בד"ה לרדותו נ"ל לרדותן: בד"ה איצטלא כו' נקי בן יומו שמכבנין בו למילת כצ"ל • וה"ב נקי בן יומו פי' ביום הולדו שמכבנים הרחלים והוא כת נפש שקורין גוטקא במחברין בה פתיחת פי החלוק כך כשנולד הכבש והאם לותכתו ואין גמרו נקי והרוצה להגיע למלת עושה לכבש מעט עור ומכבנו עליו שלא יתפרד ונמצא הצמר מכוסה כל הימים רש"י בשבועות: בד"ה סרבלא דגריפא כו' כצ"ל: ע"ב גמ' אתה אומר להם ומכלים אותם כו' • נ"ב תיקון סופרים הוא לשון זה ודו"ק:

מהר"ם

דף מג ע"א בתוס' ד"ה לא נייתי אחריני והא דכתיב יד העדים תהיה בו בראשונה וכו' פי' מסיפא דקרא מקשים התוס' הא דכתיב בסיפא דקרא ויד כל העם באחרונה ועל כרחך פירושא דקרא הוא שאם לא מת מזריקת האבן שזרקו בו העדים אזי יזרקו בו שאר העם אבן אחר. וא"כ היאך הוה סלקא אדעתיה לומר שלא נייתי אבן אחריתי ותירצו דה"א דה"מ היכי דאותו אבן קיימת ר"ל והכי הוה פירושו דקרא דאם לא מת מזריקת העדים אזי יחזרו ויקחו העם אותו אבן שזרקו בו העדים ויחזרו ויזרקו אותו עליו אבל אם נאבד אותו אבן שזרקו בו העדים ה"א דלא נייתי העם אחרינא: ד"ה פשיטא אחר אבן וכו' משום דאברייתא דלקמן וכו' קאי וכו' ר"ל דלקמן תנא בברייתא שהעץ שנתלה בו והסייף שנהרג בו והסודר שנחנק בו נקברים עמו ושם לא הוה שייך למתני הפתילה שהיא נזרקה לתוך פיו ולא שייך לומר נקברת עמו ולכך לא תני בברייתא פתילה ורב הונא דקאמר פשיטא קאי אברייתא כלומר פשיטא לי דהעץ והסייף והסודר דקתני בברייתא כולן היו משל צבור ולכך לא נקיט נמי רב הונא בדבריו פתילה משום דלא נקיט אלא מאי דקתני בברייתא וק"ל: ע"ב בתוס' ד"ה כזאת וכזאת הא דלא מרבי חרמים הרבה וכו' ר"ל דלמדרש הכי כזאת הוי שנים דמשמע כאשר עשיתי עתה עשיתי ג"כ כבר הרי שנים וכזאת הוי ד' וק"ל: ד"ה מלמד שלא ענש על הנסתרות וכו' וקשה דבלאו נקודה דע' לא הייתי יכול לומר כן כן נ"ל להגיה הגם שיש ליישב התוס' מ"מ עדיף טפי להגיה כי לא כך הוא לשון הרגיל: בא"ד דא"כ לא נכתוב אלא הנסתרות והנגלות וכו' ואני אומר שאין לחשוד את רש"י גדול המפרשים שיפול בזה ולא ירגיש בקושיא כזו ועוד הלא רש"י בעצמו כתב ומיהו אי הוה כתב הכי הוה משמע דאף קודם שעברו נמי להכי פלגינהו ונקוד וכו' הרי שמזה שלא נכתב לנו ולבנינו ולמעלה נלמד שקודם שעברו הירדן לא הוי הנסתרות לנו ולבנינו אלא לה' לבדו ואיך פירש רש"י אחר זה מיד דנקודה דע' לחלק באתה דלא תימא מעתה ועד עולם וכו' אלא האמת דרש"י ס"ל דגם עתה לאחר שעברו הירדן שנענשים גם על הנסתרות מ"מ יש חילוק בין נגלות לנסתרות דנגלות הן לנו ולבנינו לבד והנסתרות הם לה' אלהינו וגם לנו ולבנינו וכן דייק לישנא דרש"י שכתב שאף אנו נענשים עליהם ר"ל שאף הן לה' אלהינו מ"מ אף אנו נענשים עליהן וכן בסמוך כתב אבל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו (אינו כתוב) וס"ל לרש"י דהניקוד מרמז דלנו ולבנינו אינו כתיב במקומו ממש אלא שייך ג"כ למעלה והוה כאלו כתיב תרתי זימני וה"פ הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו והנגלות לנו ולבנינו לבד ואי הוה כתב ג"כ לנו ולבנינו למעלה בפירוש ה"א דכן היה המדה מעולם אף קודם שעברו הירדן להכי כתוב למטה ולא למעלה רק שנקוד להורות שבהנסתרות לא היה המדה כן לעולם ולכך לא כתיב לנו ולבנינו למעלה לפי שהיה זמן שלא היה הנסתרות גם לנו ולבנינו אלא לה' אלהינו לבד אבל הנגלות הן לנו ולבנינו לבד לעולם לכך נכתב לנו ולבנינו אחרי והנגלות אלא שנקוד להורות ששייך ג"כ למעלה והשתא אי לא ננקד הע' ה"א לעולם אימא דהמדה היתה נוהגת כך אף קודם שעברו הירדן הנסתרות לה' אלהינו וגם לנו

בעלמא לא הל"ל נריב תסר וגו' ולינך ריב וגו' אלא דה"ל להזהיר במוסר שלא יריב אדם כלל עם חבירו וק"ל: **וסוד** אחר אל תגל · ודאי דרך משל הוא זה ואינו דבר אמת אלא ע"ש כך נקרא סוד שאם הם יעמדו לפניך לא היית אומר להם דבר זה שלא בפניהם בסוד אמרת כן והוא כמו הולך רכיל מגלה סוד וק"ל: **שאלמלא** לא הקדים כו' · למדו לומר מדכתיב לעיל מיניה בסמוך בבא אברהם לאלני ממרא שבנה שם מזבח על בשורת הזרע וא"י וכאן סתם הכתוב ויט אהלה בית אל מים והעי מקדם ויבן שם מזבח וגו' ולא נזכר על מה למדו לומר דעל העתיד עשה כן ולכך מסיים ביה ויקרא בשם ה' דהיינו שהתפלל שם על עון עכן וק"ל: **ר"י** אומר לעולם יבקש אדם רחמים כו' · ר"י הוסיף על דברי ר"א שאמר כל המאמץ בתפלתו בצרכיו אין לו צרים מלמעלה ולר"י על דבר זה גופיה צריך לאמץ בתפלתו שיהו הכל מאמצים כחו שלא יהיו לו צרים מלמעלה דולא בצר קאי אהיערוך שועך וק"ל: **כתיב** זמרי וכתיב עכן כו' · ילאה דמשמע ליה דזמרי היינו עכן דכיון דבא הכתוב כולם חמשה לכלול החוטא עם הצדיקים ולא בא הכתוב לסתום רק לפרש דהיינו שמצינו חוטא בבני בניו של זרח עכן ואית לן למידק בשתיה דהיינו זמרי ע"ש שעשה מעשה זמרי אבל שמות ארבע האחרים איתן הימן כלכל ודרדע מצינו בהם שהיו חכמים כמ"ש ויחכם מכל אדם מאיתן האזרחי והימן וכלכל ודרדע ואע"ג דעכן לאו בן זרח היה אלא בן בן בנו כמ"ש עכן בן כרמי בן זבדי בן זרח כלל את החוטא עם בני זרח שהיו מפורסמים בחכמה לזכות לעה"ב וכן מצינו שקראו הכתוב ע"ש זה בענין זה עכן בן זרח שנאמר ויקח יהושע את עכן בן זרח וגו' ורש"י פירש בשמעתין אלמא בריה הוא עכ"ל לכאורה אינו מדוקדק דודאי לאו בריה הוא אלא בן בן בנו אלא דהכי קאמר אלמא דקראו הכתוב כאן בריה של זרח וכללו עם שאר בניו המפורסמים שיש להם חלק לעה"ב ועיין בזה דרך חריף בי"ת ודו"ק: **אמר** אם יש בי עון כו' · מעצמו אמר כן אבל אין אומרים לו להתודות כך כדקתני במתניתין לת"ק וכדי שלא להוציא [לעז] על בתי דינין כו' ובברייתא זו אשמעינן דאפילו באינו מוציא לעז רק על העדים והם גופייהו הוזרים ויהבי טעמא למלתייהו לא שמעינן להו וק"ל:

דף מו ע"א כי קללת אלהים תלוי וגו' כלומר מפני שבירך השם ונמצא ש"ש כו' · האי טעמא לא שייך אלא בברכת ה' וכן בעבודת כוכבים והיינו כמ"ד דאינו נתלה אלא המגדף ועובד עבודת כוכבים ולמ"ד דכל הנסקלים נתלין איכא לפרושי קללת אלהים תלוי כר"מ דלקמן משלו משל לב' אחים כו' וק"ל: **קלני** מזרועי כו' · ע' פירש"י ובפרק אין דורשין הוסיף לפרש ככד אני מזרועי שילכתי זה שמת בעונו עכ"ל וק"ק לפ"ז מאי קאמר ק"ו על דמן של צדיקים שהרי זה אינו מת בעונו ועיין פי' הרמב"ם בפי' המשנה בזה ועיין גם בערוך בערך קל בזה ולפי מה שנסמכו דברי ר"מ הכא נראה דאיירי נמי בהאי קרא דקללת אלהים תלוי בשעה שאדם מצטער אף לאחר מיתתו במאי דקיימי' באם היו מלינין אותו על העץ כמ"ש אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל גם השכינה מצטערת ואומרת קלני כו' כדמפרש קילא לי עלמא ומראשי ומזרועי דקאמר ע"ש כשאדם מצטער מניח זרועו על ראשו והם ב' מקומות של הנחת תפילין והיינו קללת אלהים תלוי ודו"ק: **ע"ב לשני** אחים תאומים כו' · ע' בפירש"י ובתוס' בפירש"י זלזולו של מלך הוא שאדם עשוי בדמות דיוקנו וישראל הם בניו כו' עכ"ל מפירושו נראה דאין זה רק בישראל ולא בעובדי כוכבים ועל פי הכונה שישראל זרע יעקב הם דמות דיוקנו כדאמרינן בפ' ח"ה אדם הראשון הוא דיוקנו של מקום ויעקב אבינו הוא דמות דיוקנו אבל הרמב"ן כתב על דבריו שאינו כאשר חשב הרב בישראל שנקראו בנים למקום כו' ולכן נוה יהושע ויורידם מעל העלים כו' עכ"ל והאריך ע"ש ולכאורה דכן הוא דכך דיהושע שהיו ה' מלכים גוים ולוה יהושע להורידם קשה לפירש"י ויש ליישב לפירש"י איכא ב' טעמים בלא תלין נבלתו האחד קללת אלהים תלוי והאי טעמא איכא בישראל ולא בעו"ג ועוד איכא טעמא אחרינא ולא תטמא את אדמתך וגו' כי המת שאינו נקבר הוא טומאת הארץ ההוא טעמא שייך נמי בעו"ג וכ"כ רד"ק בספר יהושע ע"ש: **הספידא** יקרא דחיי כו' · כתבו התוספות תימה הא דאמר בפ' הערל כו' ועוד דאפי' הוה יקרא דחיי שאני מלך וכו' עכ"ל וכצ"ע אהא דפרק האורג גבי יהושע שרגש עליהן הר געש להרגן על שלא נספד דאפילו הוי יקרא דחיי מלך שאני דיהושע נמי כמו מלך היה אך קשה לתירוץ זה מאי פריך מהוי אדון יספדו דכתיב גבי צדקיה שהיה מלך ולולי דבריהם נראה יקרא דחיי הוא לבני המת ולמספחתו וניחא דיהושע ושאול ודו"ק: **בפירש"י** בד"ה משום לה לספר עד שבא אברהם מעקידת יצחק כו' עכ"ל ובתוס' פירש"י ויבא אברהם מב"ש עכ"ל ועיין בזה בדברי הרמב"ן ובדברי הרא"ם באורך: **בא"ד** מדכתיב ויבא אברהם מכלל דהסיא שעתא כו' · דאם לא היו משהין את שרה עד שבא אברהם אלא שבא מיד אחר מיתתה לא הוה ליה להזכיר כלל שבא אברהם ממקום אחר ועוד דלא הוה ליה למיכתב ויבא אברהם לספוד גו' דמשמע דביאתו היה ע"ד זה אלא דה"ל למכתב שבכה וספד אברהם על שרה וגו' אלא שהוצרך ביאתו להזכיר שהיו משהין אותה עד ביאתו כדי להספידה ואין לומר שהיו משהין את ביאתו משום דלא היה לה מקום לקוברה כמשמעות הכתובים שהוצרך אברהם להשתדל מקום קבר דא"כ לא ה"ל להזכיר ביאת אברהם גבי הספד ובכיה אלא גבי קבורה הל"ל ויבא אברהם לקבור את שרה ודו"ק:

דף מז ע"ב נבזה בעיניו נמאס זה חזקיה כו' מפורש בחדושינו (סוף פרק ב' דמכות וע"ש):
ויקם על רגליו · פירש"י אותו הנקבר נביא שקר היה כו' ולמאי דמסיק על רגליו עמד ולא הלך לביתו היינו שקברוהו אחר כך בניו אצל קבר עדו הנביא כמפורש בקרא תיהו גם אם ראה זה במדרש שזהו הנביא שקר שהשיב את עדו הנביא הוא תמוה דכיון דהיה רשע ולא הוכשר אצל המקום לקברו אצל אלישע הצדיק איך הוכשר אצל המקום לקברו אצל עדו הנביא אמת וצדיק כמ"ש וקברתם אותי בקבר אשר איש אלהים קבור בו אצל עצמותיו הניחו עצמותי וכן עשו לו כמ"ש גבי מעשה דיאשיהו וימלטו עצמותיו את עצמות הנביא אשר בא משומרון ויש ליישב דלא קאמר אלא אצל עצמותיו הניחו עצמותי דהיינו אחר שנתעכל הבשר דאז נתכפר הרשע כדתנן במתני' נתעכל הבשר מלקטין עצמותיו וקוברין אותן במקומן וכדמפרש בגמרא לקמן אבל לגבי אלישע נקבר ההוא נביא שקר מיד אחר מותו: **ויהי** נא פי שנים ברוחך וכו' · ומתקיים ביה ברכתא דאליהו שהלך לביתו והוליד בן כדאיתא במדרש והביאו הרד"ק שלום בן תקות שהלך לביתו והוליד את חנמאל ע"ש: **חסידיך** ממש ועבדיך הנך דחייבי דינא דמעיקרא כו' · ולכך שינה לומר גבי עבדיך מאכל לעוף השמים דאע"פ שבטלו סנהדרין דין ארבע מיתות לא בטלו כדאמרינן פרק אלו נערות ויש מהן דחייבין דין סקילה ואמרי' דכל הנסקלין נתלין והיינו מאכל לעוף שמים לא לחיתו ארץ וק"ל:

דף מח ע"ב והלא הרבה בנים היו לו א"ל כו' · פירש"י לא ידענא *מהיכא ילפינן עכ"ל אבל בבן אחי אביו דקאמר נ"ק מהיכא יליף ליה כיון דאוקמא בהכי משום קושיא דיכך שם לרשתו אית לן למימר דמשמע שפי ירושה ממש בבן אחי אביו אבל מגליה להקשות והלא

מהר"ם

לנו ולבנינו והא דלא נכתב לנו ולבנינו למעלה גבי נסתרות דאי הוה כתיב הכי הנסתרות לה' אלהינו לנו ולבנינו והנגלות ותו לא משמע שגם הנגלות הן כמו הנסתרות שהן ג"כ לה' אלהינו עם לנו ולבנינו לכך נכתב לנו ולבנינו למטה אחר הנגלות להורות שזה מקומה המוחלט שהנגלות הן לנו ולבנינו לבד רק שהניקוד מורה ששייך ג"כ למעלה גבי הנסתרות לרמז שהן לה' אלהינו וגם לנו ולבנינו מאי אמרת א"כ נכתוב בפי' לנו ולבנינו למעלה אחר הנסתרות לה' אלהינו להורות הנסתרות הן לה' אלהינו ולנו ולבנינו והדר נכתב זימנא אחריתא לנו ולבנינו אחר והנגלות להורות שהנגלות הן לנו ולבנינו לבד ולא אצטריך שום נקוד זה אין קושיא כלל דהתורה לא רצה לכתוב שום יתור וכתבה לנו ולבנינו פעם אחת למטה ונקדה אותו להורות שלמטה הוא מקומו המוחלט ושייך ג"כ למעלה והוי כאלו נכתב ב' פעמים למעלה ולמטה אבל מעולם הוה אמינא דהמדה הזאת היתה נוהגת כך אף קודם שעברו הירדן שהיו הנסתרות לה' אלהינו וגם לנו ולבנינו לכך נקדה גם כן הע' דעד עולם להורות שהנקוד שבלנו ולבנינו בא להורות שלא היתה המדה זו לעולם כ"א לאחר שעברו הירדן ולענין זה תהא הניקוד נדרש ולא ללמוד על הנגלות כי אם על הנסתרות שלא היו כך לעולם וזה ר"ל רש"י במ"ש ונקודת הע' שבעד לחלק באתה דלא תימא מעולם ועד עולם וזה נראה לי ברור בפירוש דברי רש"י ועתה אין מקום כלל לקושיות התוס' ודברי רש"י נכונים:

דף מה ע"א בתוס' ד"ה אלא במה שעיניו רואות וכו' והא דאמר כו' ביודעה ומכירה ר"ל שעיניו ראו אותה והכיר אותה ולכך מגרה בו יצה"ר כשמזכירה שיתאווה לה לעצמה (לעולם אימא לך) אבל לא אמרינן שע"י שרואה אשה זו יתגרה באחרת שלא ראה וא"ל אם כן הכא נמי שכשיראה את האשה הנסקלת ערומה ויכיר כשיזכירנה אחר כך יהא נקרי כמו ברחב ז"א דאין זה אלא ברחב שהיתה מן הד' יפיפיות שהיו בעולם כדאיתא התם ולא באשה אחרת ומ"מ הקשו התוס' מרחב אף על גב דלא דמו לה שאר נשים משום דהא רבה סתמא קאמר אין יצר הרע שולט אלא במי שעיניו רואות ואין צריך לחלק וק"ל: **ע"ב בתוס'** ד"ה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובים וכו' ולמאן דאמר מלמדין איכא עיר הנדחת וכו' ר"ל דדרשינן הכה תכה אם אין אתה יכול להכותם במיתה הכתובה המיתם במיתה שאינה כתובה וכן מות יומת דגבי נסקלים דרשינן נמי הכי ואם כן איכא ג' כתובים או ד' הבאים כאחד ולכך לכ"ע אין מלמדין מהן: **בא"ד** וי"ל דדייק מדקתני כל חייבי מיתות אפילו הנך דלא דרשי הכי ר"ל כל חייבי מיתות משמע אפילו נתערבו חייבי מיתות דליכא בהו קרא למדרש בהו דמותר להמיתם בכל מיתות ואפילו כיון שחייב מיתתן חמורה מזו ממיתין אותן בקלה והיינו ע"כ מטעם שמותרה לדבר חמור הוי מותרה לדבר קל א"נ בורח שאני נראה דר"ל דהא דאמרינן שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו אתה ממיתו בכל מיתות שאתה יכול היינו דוקא בבורח מן הב"ד ואינו רוצה לקבל עליו הדין של הב"ד ואינו יכול להמיתו ברינו ולכך מותר להם להמיתו בכל מיתה שיוכלו אבל בעלמא לא וק"ל:

דף מו ע"ב ברש"י ד"ה א"כ דקלני דמתני' לאו כינוי הוא אלא קל איני כבד אני מבעי ליה כצ"ל פי' דרש"י גרים בגמרא אמר ליה רבא אם כן כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי מבעי ליה ור"ל א"כ דרשת קללת קל לית כלומר איני קל ואין אתה מכנה משום כבודו של מקום א"כ הכא נמי הא דקאמר קלני מראשי קלני מזרועי גם כן לאו כינוי הוא אלא קלני הוי כאילו אמר קל איני כלומר איני קל א"כ כבד אני מראשי כבד אני מזרועי מבעי ליה: **בתוס'** ד"ה קליל וכו' התוס' גורסים בגמרא קליל לי עלמא בב' למדי"ן וע"ז קאמר יש גורסין קל לי עלמא בלמ"ד אחת משום דאמר בסמוך נימא קרא קל בלמ"ד אחד ואין לחוש בכך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות גבי אלהים לא תקלל קאמר נמי בגמרא לכתוב לא תקל אע"ג דבלישנא דבני אדם אין קללה בלא שני למדי"ן ודו"ק:

דף מז ע"א בתוס' ד"ה אימא כישן וכו' אלא כלומר כישן דמי דאפילו דלא הוי חזי אין ראוי להיות דחוי ר"ל דבישן אפילו אם תמצא לומר דהוה דינא דלא מקרי חזי בשעה שהוא ישן מ"מ סברא הוא דאח"כ חוזר לכשרותו לא נקרא דחוי משום דממילא מיתער וק"ל: **ד"ה** הואיל ונדחו ידחו רב יוסף ס"ל כר' יוחנן דמפרש טעמא בחלק משום דזבח רשעים תועבה וכו' ר"ל כר' יוחנן דמפרש הטעם דקדשי קדשים ימותו הוי משום דלא חזי להקרבה דנקראים זבח רשעים ולכך דייק רב יוסף שפיר אי אמרת בשלמא דאמרי' וכיון דאדחו אדחו לכך ימותו דכיון דבשעת עבירה היו נקראים זבח רשעים ונדחו מהקרבה אע"ג דהשתא בתר דאיקטול לא הוי זבח רשעים דנתכפרו אפ"ה כיון דאדחו אדחו אבל אי לא אמרינן כיון דאידחו אידחו א"כ אמאי ימותו הא השתא לאחר דאקטול לא הוה עוד זבח רשעים כיון דאתכפור אבל לר"ל דמוקי מתני' בקדשים קלים וכו' דהוו ממון בעלים ומן הדין היו להם לישרף כשאר ממון עיר הנדחת שהיא בשריפה לאחר דאקטולי אלא משום כבוד שמים אין נשרפין ולכך ימותו לא היה יכול רב יוסף למידק כלל דאין הטעם משום דחויא כלל וק"ל: **בא"ד** וקצת תימה גבי המיר דתו וכו' לא יועיל רעיה וכו' ר"ל דגבי נשתמה או המיר דתו אמרינן הואיל ונדחה נדחה דמשמע דאינו נקרב אלא ירעה עד שיסתאב ויפול בו מום ומוכרים אותו והדמים יפלו לקרבנות וגבי עיר הנדחת קתני ימותו דאפילו הדמים נדחין ומאי שנא האי מהאי נימא נמי דגבי נשתמה או המיר דתו לא יועיל רעיה כמו בעיר הנדחת כיון דבתרווייהו חד טעמא משום דכיון דאדחו אדחו:

ע"ב בתוס' ד"ה משיסתום הגולל ואומר ר"ת דמשבשתא היא ר"ל התוספתא היא משובשת דקתני דכל שאין הנזיר מגלח עליה אם נטמא לו אין הכהן מוזהר עליה בלאו שלא יטמא לו וזה אינו דהא מצינו רביעית דם שאין הנזיר מגלח עליה ואפ"ה הכהן מוזהר עליה אלא צ"ל התוספתא זו משובשת היא ואין בה ממש ואין זו קושיא וכו' ר"ל התוס' סותרים קושייתו של ר"ת וקאמרי דלעולם אימא לך דהתוספתא אמת היא ואינה משובשת והכי פירושא כל שם טומאה דאין הנזיר מגלח עליה בשום ענין ר"ל דלא מצינו באותה שם טומאה שום מקום שיהא הנזיר מגלח עליה כמו כלים הנוגעים במת אין הכהן מוזהר עליה אבל שם טומאה של דם המת אע"ג דעל רביעית אין הנזיר מגלח מ"מ מצינו שעל חצי לוג דם הנזיר מגלח וא"כ על שם טומאת דם המת הנזיר מגלח ולכך ג"כ הכהן מוזהר אפילו על רביעית דם ולא בא התוס' למעט במה דקתני כל שאין הנזיר מגלח עליה אלא כלים הנוגעים במת שבאותה טומאה לא מצינו בשום ענין שיהא הנזיר מגלח עליה ולכך אין הכהן מוזהר עליה וה"ה גולל ודופק הוא ג"כ כמו כלים הנוגעים במת ואין הנזיר מגלח עליה בשום מקום ולכך ג"כ אין הכהן מוזהר עליה מלטמאות בהן ולכך רשאי לטמאות בגולל ודופק כדי לצאת לקראת מלכים וא"כ אין קושיא זו של ר"ת קושיא: **בא"ד** ועוד קשה לר"ת פי' ועוד הקשה ר"ת על פירש"י קושיא אחרת: **בא"ד** והשתא ניחא ההיא דמדלגין וכו' משום דסתם קברים הן טמונים בארץ ואז אין הגולל מטמא: **בא"ד** ומפרש ר"ת וכו' דגולל היינו מצבה ודוקא מצבה מרבינן מקרא דעל פני השדה שיטמא שהוא בגלוי כמו שדה אבל כיסוי של ארון אינו מטמא דלא מקרי על פני השדה וההיא דמדלגים לא היו שם מצבה לכך לא היו מטמאים והא דלא היו נטמאים מחמת המת עצמו המונח בארון וטומאה בוקעת ועולה משום דסתם ארונות יש בהן פותח טפח ולא הוה טומאה רצוצה ולכך אינו בוקעת ועולה ודו"ק: **ד"ה** מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה וכו' ויש לפרש דה"ק לא גמר מעגלה ערופה לטעמיה וכו' ר"ל הכא דאית ליה הזמנה לאו מילתא למה איצטריך ליה למילף ליה מעגלה ערופה נילף מעבודת כוכבים דהא בעגלה נמי ס"ל לרבא כרבי יוחנן דאמר עריפתה אוסרתה וכן אביי דאית ליה הזמנה מילתא למה אצטריך למילף ליה מעגלה ערופה נילף מעבודת כוכבים עצמה דעבודת כוכבים אוסרת מיד אף על פי שעדיין לא נעבדה אלא דמשמשיה אינן נאסרין עד שיעבדו בהן: **בא"ד** ומיהו פ"ה דעבדו שם לא איירי בעבודת כוכבים פי' בעבודת כוכבים עצמה אלא במשמשיה איירי וא"כ לא היה יכול למילף אביי בגזרה שוה דשם שם מעבודת כוכבים דשם לא כתיב בעבודה זרה עצמה אלא מקרא דעבדו שם הגוים וההוא קרא לא איירי בעבודה זרה כי אם במשמשיה ולכך א"א לפרש כך וק"ל:

דף מח ע"א בתוס' ד"ה משמשין ממשמשין גמרינן מ"מ מת גופיה ילפינן מעגלה ערופה כצ"ל: **ד"ה** נתנו לספר וכו' והמ"ל הכא כדאיתא שינוי מעשה וכו' כלומר ואיכא לשנויי דהכא איירי בדעשה שום שינוי מעשה ולכך מהני ולא תקשה לאביי וצ"ל דייחודא דדבור לא מהני כלומר לכך נקיט אריגה ונתינה והוסיף בו דימוס דאפילו לאביי לא מהני ייחוד דדבור בעלמא והא דנקט האורג ולא נקט הנותן כו': **ע"ב בתוס'** ד"ה אף על פי שלא עיברן לשמן וכו' ודייק מינה דבעי צביעה לשמה וכו' פי' ממאי שהשיב רב שמואל לאביי והגיד לו איך הן צובעים מאותה צביעה דייק שם גמרא
דבעיא

חכמת שלמה

שם היערוך שועך לא בצר וכל מאמצי כח כצ"ל: **שם** מאי כולם חמשה אמר רבי יוחנן כולם חמשה כו כצ"ל: **רש"י** בד"ה א"ל אמש ביטלתם כו' עתה באתי כו' הכל דיבור אחד: **בד"ה** היערוך שועך כו' שועך לא בצר הכל דבור אחד: **בד"ה** רב ושמואל כו' זמרי חד אמר הכל דבור אחד: **בד"ה** ויוקו כו' כל אדם אומר כן כו' כצ"ל: **בד"ה** דבעי מכסא כו' אמרו לו ומה כספים בידך כו' כצ"ל:

דף מה ע"א גמ' מפשיטין אותו את בגדיו כו' הכא הא קא מיקטלא כו' הכא אין לך ייסור גדול כו' תלמוד לומר כי סקול יסקל כו' ומנין שאף לדורות כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה מנין שבסקילה כו' נ"ל ומנין כו': **בד"ה** מנין שבסקילה כו' תלמוד לומר כי סקול יסקל או ירה יירה רבויא כו' כי יסקל או יירה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מנין שאף כו' הקומץ רבה מדורות שעה כצ"ל: **ע"ב גמ'** והתניא כו' מות יומת המכה מכל מקום כו' חסדא לרב אשי כו'. נ"ב א"ל דפריך מסתמא דגמרא דקא מקשה ליה לשמואל דלא בעי קרא כדכתיב וכי לא בעינן כו' שאין זו מן הסוגיא ועוד דמאי משני את"ש דלקמן תנאי היא כו' אם כן מכל שכן דלא הוי להו לאקשויי מידי משמואל דהא תנאי פליגי ואיכא גם כן סתמא דברייתא דמסייע ליה. גם א"ל דפריך אגידמין דקא מכשר שמואל ולא בעי קרא ממש כדכתיב דהא הכא נמי איירי בגידמין דמעיקרא דהא טעמא דשמואל דמכשר גידמין משום דכתיב יד העדים ולא כתיב יד עדים אלמא דלא קפיד קרא אלא איד עדים שהיתה כבר ולמעוטי נקטעה ולא גידמה אלא מר קשיא היה נושא ונותן עם רב אשי לפי שבאותו הזמן היו בני הישיבה מסופקים בזה הדין אי כשמואל או לא והוא בא להכריע להדיא כשמואל ודחי ליה ואחר כך פריך סתמא דתלמודא לסיועיה להדיא מהאי ברייתא ודחי דתניא פליגי בזה הדין ודו"ק: **שם** דכ"ע כו' דתנן אין לו כו' כצ"ל: **שם** אמר להן ר"א והלא שמעון בן שטח כו' · נ"ב פי' כמו שפריך ר"א לרבנן אהא דאין אשה נתלית כמו כן פריך נמי לרבנן אהא דאין נתלה אלא מגדף ועובד עבודת כוכבים: **רש"י** בד"ה ומשום דהוי רוצח נ"ל משום: **בד"ה** מה מקלל כו' ותלית אף כל הכל דבור אחד: **תוס'** בד"ה אין לו בהן יד וכגון שנקטעה כו'. נ"ב לא אוכל להבין דעתם מה חילוק הכא בין נקטעה אחר כך כו' בשלמא גבי עדים כתיב יד העדים שהיתה כבר מה שאין כן הכא גבי בן סורר ומורה לא שייך לחלוקי בהכ"ג גם לישנא דאין לו בהן לא משמע הכי מדלא אמר נקטעה בהן ידו על כן נראה דאין חילוק כלל בין נקטעה בהן ידו או לא היה לו בהן ומשום הכי פסק נמי הרמב"ם סתמא לא היה לו בהן יד אין לו תקנה אע"פ שפסק בהלכות סנהדרין גבי עדים שאם היו גידמין מעיקרא דכשרים ודו"ק:

דף מו ע"א גמ' בפיסקא האיש תולה נ"ל האיש נתלה כו': **שם** ור"א אותו כו' · נ"ב ס"א אלא מעתה גבי סקילה נמי אותו ולא אותה אלא מאי אית לך למימר כו': **שם** כבועלה או בבת כהן כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה תרגמה רב חסדא להא דרב אחא כצ"ל והס"ד: **בד"ה** כבת כהן ארוסה או נשואה הס"ד · וכ"כ פי' לר"ש דסבר שריפה חמורה אבל לרבנן דסקילה חמורה ארוסה בת כהן נמי בסקילה ובועלה וזוממיה נמי דומין לה בסקילה ואינם מחולקים ממנה אלא בנשואה ותימה שפירש אליבא דר"ש דלא כהלכתא א"ל ע"ש הוא נ"ל: **בד"ה** ובועלה כו' אבל בועלה נידון כשאר בועל בת ישראל הבועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק כו' ולא זוממיה כצ"ל והס"ד ואחר כך מ"ה או בבת כהן וזוממיה כו' והד"א: **ע"ב גמ'** שמתוסר תליסה וקבורה כו' קבורה מן התורה מנא לכו איפתיק כו' קברו אותו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר דלא ליתני כו' האי דהואי צדיק תהוי ליה כפרה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה משהין אותו כו' שמא יתרצלו בקבורתו כו' · נ"ב גם נראה לפרש שלא יסהה ויתלה ודו"ק: **בד"ה** ר"י כו' שמתוסר תליסה וקבורה כצ"ל: **תוס'** בד"ה קלילי עלמא י"ג קלי כו' כצ"ל · וכ"כ התוס' גורס קלילי ולא קיל לי אלא עושים חד תיבה והוא קלילא שבתלמוד ועל זה כותבין התוס' יש גורסים קלי כלומר כחד למ"ד ודו"ק: **בד"ה** לא תקברהו כו' בסוף ס"ע דכתובות כו' כצ"ל:

דף מז ע"א רש"י בד"ה על מטה כו' מעשה עמך נבזה כו' הכל דבור אחד: **בד"ה** אבל התם דיש בידו לחזור הס"ד: **בד"ה** היו בה כו' תועבה ואם קדשי כו' הכל דבור אחד: **בד"ה** יכול פירשו אביו ואמו של כהן הס"ד: **בד"ה** יטמא כו' וגו' בעושה מעשה עמיו כו' כצ"ל והד"א:
ע"ב רש"י בד"ה א"ל לשמואל נ"ל אמרו ליה כו': **בתוס'** בד"ה משיסתום כו' גולל ודופק ואפילו הוא כו' כצ"ל:

דף מח ע"א גמ' הא לא תני הכי דתנן כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה טהור מן כו' ראוי לה ומדקתני כו' כצ"ל: **בד"ה** ה"ג כו' הוא דהוה הס"ד: **בד"ה** דימוס נדכך של אבנים הס"ד: **בד"ה** הוא הדין כו' והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמועינן כו' · נ"ב פי' ואיירי בהזמינו לכך דאי לא הזמינו הוי כלר ביה ולא הזמינו כמו שפירש"י לעיל רק שרישא דקבר הדם לא איירי בהזמינו ודו"ק: **בא"ד** שפיגהו לאפוקי כו' הד"א: **בד"ה** זלף יין נ"ל זלוף יין: **בד"ה** ומתרך נ"ל מתרך: **תוס'** בד"ה נתנו לספר כו' ומהסיא דהיו אביו ואמו מזרקין בו כלים משמע דבזריקה כו' כצ"ל · וכ"כ פי' ומזה נמי קשה: **ע"ב רש"י** בד"ה טלה עליהם כו' ה' בפיך הס"ד: **בד"ה** כה דבר כו' ותו לא אלא הכי כו' הד"א: **תוס'** בד"ה בשלמא למ"ד של שילה הוא קולט אבל של בית עולמים כו' כצ"ל · וכ"כ כן הוא לדברי
רב

סרכה בניס כו' ומסיקא בפסיקא ליה לומר כן דסיו לו בניס וק"ל : הראוי לצאת ממנו כו' לכאורה דל"ל דמי בניו סיינו בניו הכלאים לצאת מנבות גופיה אבל קשה מהא דדרשינן פרק אחד דיני ממונות דמי אחיך דמו ודם זרעותיו וא"כ ל"ל מדמי נבות נפקא שפיר בניו של נבות הכלאים לצאת ממנו ודמי בניו ל"ע · ונראה דודאי בניו הכלאים לצאת מנבות מדמי נבות נפקא שפיר דכ"ש אלא דה"ק הכוא דמי בניו לאו דמי בניו דהיינו בניס הכלאים לצאת ממנו שכבר נולדו שהרי אחאב בני נבות שנולדו כדאמר דלא הכי והכוא דמי בניו סיינו בניס הכלאים לצאת ממנו הכלאים לצאת ממנו עדיין דהיינו בני בניס דקטנין בניס וזקנים ונפישו מעדיין לצאת מבניו נפקא שפיר מדמי נבות ודו"ק : ה"ג לאפוקי כו' · פירש"י לאפוקי וכו' והוא דחוק שהרי אחאב לא ידע בהריגתו שהרי נהרג ע"י זקני עירו בעדות שקר וגם קשה מאי קאמר ס"ל לאפוקי דיתמא מאי שייכא הכא לא ע"ד נכסיהן ליורשים וצ"ל ונראה ונלוי פירש"י היה נראה כמ"ש הרד"ק בזה שהזקנים ידעו הדבר כי שקר היה ולמה הולרכו לכל זה יהרגוהו כך במתנות איזבל בלא עדות והתשובה כי זקני העיר היו מועטין כו' ואלו היו הזקנים מגלים הדבר לעם לא היו מניחין להרגו בחנס כו' לפיכך בקשה איזבל עלילה שיהרג הוא ובטחה איזבל בזקנים שיכסו עליה ויעלימו הדבר כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש והשתא לאפוקי ליתמא דקאמר הוא נגד העם דלכך אמרה שיעידו בו ברכתי שבינך אלהים ומלך לאפוקי ליתמא שלא יהיו העם חסים עליו ולא ידקדקו בדינו אם הוא אמת שיחשבו שאפשר שאחד מהם אמת ודו"ק : לחיי שעה · עד השיבו דברים לשלמה ויבאו כפירש"י ונראה כי שלמה נתן ליואב רצונו להמיתו שם כמ"ש פה אמות וגו' ויאמר המלך עשה כאשר דבר ופגע בו והא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות היינו שאם כהן הוא ורוצה לעבוד עבודה תקחנו למות כפירש"י בחומש ולקמן דקאמר דשלמה קבל הקללות עליו והיינו מהאי קרא דעשה כאשר דבר וגו' כפירש"י בספר מלכים היינו דרשה דקרא אבל פשטיה דעשה כאשר דבר וגו' היינו להורגו שם ומיהו לכתחלה אמר שלמה לבניהו להוציאו ממקדש להמיתו בחוץ ולא יהרג במקדש דכתיב כה אמר המלך צא וגו' אע"ג דע"כ אין איסור בדבר כמו שאמר לבסוף ובניהו נמי לא רצה להרגו שם בלי רשות המלך וק"ל : קבל לטותא דלטייה כו' · ולא א"ל אי קטלת ליה בטל לטותא ממני דכיון דכבר גזר דוד עליו הנך תרתי שלא כדין לפי דעתו אי אפשר שיבטל אחד מהם אי לאו שיקבל אחד מהם המקללו בחנס וק"ל : בזרעו של דוד כו' · אע"ג דרובן נענשו מפני החטא כגון עוזיהו שגבה לבו ליטול לו הכהונה ואסא אמרי' בפ"ק דסוטה מפני מה נענש שעשה אנגריא בת"ח וכן יאשיהו נענש מפני החטא שלא שמע לפרעה נכה שהיה מפי ירמיה מ"מ אי לאו קללתו של דוד אפשר שהיה מתכפר להם בעונש הקל ממנו : שאחזו פדגוגיא כו' מנא הוה ידע כו' מפורש (סוטה פרק קמא וע"ש) : דכתיב ויורו היורים כו' · כמה מלכים מיהודה שנהרגו נ"כ כגון יואש אמציה אמון אבל אינו מפורש בהם מכת חרב כמו ביאשיהו ומ"ה לא סגי ליה לאתויי מקרא דויורו היורים וגו' ומייתי מדאמר ר"י אמר רב שעשו כל גופו ככברה דהיינו מכת חרב ודו"ק : ארוחת תמיד · פירש"י אמת נ"כ היתה לו עכ"ל ואינו כן אלא מאת אויל מרודך היתה לו ארוחתו תמיד אחר שמת נ"כ ויש ליישב דבריו דה"פ דמה שהיה לו ארוחתו תמיד מאויל מרודך לא היה חסר לחם אבל מיניה נשמע דבזמן נ"כ לא היה ארוחתו תמיד והיה חסר לחם וק"ל :

דף מט ע"א א"ל ניזיל לאבנר כו' · והכתוב שאמר והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים וגו' גם דוד אמר אשר עשה לשני שרי צבאות ישראל וגו' ויהרגם וגו' היינו לפי דעתם שלא היה יכול אבנר להציל עצמו בא' מאבריו של עשהאל ועוד דאיכא למ"ד דפליג דאפילו ביכול להציל עצמו בא' מאבריו ולא הציל פטור הנרדף : עמשא מורד במלכות כו' א"ל עמשא אכין ורקין כו' · י"ל דדריש זה מדכתיב וייחר ביו"ד וקרי' ויוחר בוי"ו דריש וייחר מעצמו כמו שחשב יואב שהיה מורד במלכות ורקין ויוחר בוי"ו שנתאחר ע"י אחרים דאשכחינהו דפתיח להו במסכתא וכו' ודריש ליה נ"כ מדכתיב ויוחר מן המועד וגו' דהיינו שנתאחר מן המסכת את' מסדר מועד שפתחו ועסוקין בה וק"ל : אלא ההוא גברא מורד במלכות כו' · למ"ד לעיל הרוגי מלכות נכסיהן למלך ניחא דהולרך לומר לו דבלאו שהוא חייב מיתה ממה ששפך דם עמשא אלא דמורד במלכות נמי הוה ונכסיו למלך ולמ"ד דמורד במלכות נמי נכסיהן ליורשין קא"ל דמורד במלכות הוה לפי דעתו שלא היה חייב מיתה בהריגת עמשא ונראה דדריש ליה דהרגו ליואב נמי מפני שהיה מורד במלכות מדברי דוד שאמר וגם אתה ידעת אשר עשה לי יואב וגו' דהיינו שהיה מורד במלכות ממה שנטה אחרי אדוניהו כמ"ש הרד"ק שהרי היה יואב יודע כי בלב דוד להמליך שלמה והוא מורד בהם ונטה אחרי אדוניהו כו' ע"ש : מאי לא נטה א"ר יהודה שבקש לנטות ולא נטה ומ"מ לא נטה וכו' · מלתא באנפיה נפשיה וקיפא קדרים : לא עסק דוד בתורה כו' לכאורה דהל"ל אלמלא יואב לא היה דוד עושה משפט וצדקה דכתיב ויהי דוד עושה וגו' ונראה שדקדק לומר כן ממה דכתיב לכל עמו דמי שלא למד הדינין על בוריין א"א לעשות משפט צדק לכולם שלא יכשל בהם אבל אמר דוד שהיה עוסק בתורה ולמד הדינין על בוריין ובזה היה עושה משפט צדק לכל עמו ולא היה נכשל וז"ש אלמלא יואב לא היה דוד פנוי לעסוק בתורה מפני המירדא ולא היה יכול לעשות משפט צדק לכל עמו וק"ל : בור וסירה גרמו לו כו' · עיין פירש"י והוא דחוק דמה שלה אבנר בבור ולא הוה דומיא דסירה שתלה הדבר בסירה ופי' הרד"ק יותר נכון בזה שא"ל אחד מן הנערים שכחה בבור ומלאה דוד בבור עכ"ל דהשתא הוה שפיר דומיא דסירה ודו"ק : על עסקי שלו כו' · עיין פי' רש"י ובפ' מצות חליצה איבעיא להו הך מלתא בלשון אחר גדמת מהו שתחלוץ ואהך איבעיא לא הוה צריך לשחות ולהראות היאך תחלוץ בשיניה אלא דהש"ל תחלוץ בשיניה כדאמרינן התם מי כתיב וחלצה ביד אבל הכא יואב הוה מיבעיא ליה לאבנר היאך חוללת בשיניה ולהכי היה צריך אבנר לשחות ולהראות לו וק"ל : ויכהו שם אל החומש אמר ר"י כו' כנ"ל : טובים שהיו דורשין כו' · ר"ל טובים שהיו דורשין אכין ורקין שבתורה הנקראת טוב לצדיקים נאמר על המעשה כמו והיה מעשה הצדקה וגו' שכן שמתו אפילו מפי המלך ולא עשו לבטל התורה והוא ע"פ האגרת מן המלך עשה לבטל התורה ודו"ק : אמר רב שלא חטאו כו' · ר"ל אם לא ראה החרב בידו מאי קאמר דלא נשמר מן החרב אלא דקאמר אף שהיה לו לשמור עצמו מחרב שבידו לא היה נשמר בו וקאמר רב דהיינו משום שלא חטאו שיהרגנו וכמ"ש וישם דמי מלחמה בשלום שהיה להם שלום עמו ולא היו נשמרים ממנו כפירש"י ודו"ק : ויקבר בביתו במדבר כו' · נראה לפרש ע"פ הדרש שהביא הרד"ק הרוגי ב"ד אין נקברים בקברי אבותיהן כו' מוטב לי שאמות כאן ואקבר בקברי אבותי כו' ולדעת בעל זה הדרש בא טעם וקברתו יפה כלומר פגע בו שם כדבריו וקברתו בקברי אבותיו עכ"ל וזש"ה ויקבר בביתו דהיינו בקברי אבותיו ואמר שזכה לזה יותר משאר הרוגי ב"ד מפני שהיה ביתו מופקר כמדבר כו' ואמרו אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות לפי שדרך בעלי מלחמות שמצוי בהם גזל ועריות אמר שלא כן ביתו ובעלי מלחמות שבחיל שר צבא יואב שהם היו מנוקים מגזל ועריות כמו שדרשו בפסוק שיניך כעדר הקצובות וגו' על י"ב אלפים שנצאו על מדין שהיו מתרחקין מן הגזל מן העריות שלא כדרך שאר בעלי מלחמות וק"ל : אפי' מוניני כו' · עיין פירוש רש"י בערוך פירש מוניני ציר של דגים כו' · כלומר כל שהיה אוכל אפילו דבר מועט היה מחלק עכ"ל עיין שם ונראה דדריש ליה ממלת שאר דאפילו דבר שפל שעשוי שירים היה מחיה ופרים לעניי העיר וק"ל : סליק פרק נגמר הדין

ארבע מיתות פרק שביעי

דף מט ע"ב בפירש"י בד"ה ואידך רב פפא דאיירי נמי בחומרי כו' עכ"ל משמע ליה דלאידך אמוראי דא"כ דוקא קתני זהו סדר תמיד איט אלא משום חומרא בעלמא ולא משום חשיבות עבודות כמו בעבודות יוה"כ והכי משמע קצת מדקאמר לאפוקי ממצות חליצה ולא קאמר לאפוקי ממצות סדר תמיד למאי דקאמר ואידך ההוא למצוה בעלמא אלא דע"כ דלרב סחורא ולרב פפא סבא א"כ דהוי דוקא מ"מ לא איירי ביה משום דהוי חומרא בעלמא ואנן במידי דחשיבותיה גרס ליה קאמרינן וק"ל : תום' בד"ה מעבירין על הכתם כו' אע"ג דמטמא לח ויבש כיון דאיט עובר כו' עכ"ל לא בא למימר כיון דאיט עובר כו' אבל אם עבר איט בטל וטמא דהא ודאי אם הוא עובר מכ"ש דבטל וטהור אפילו בדם נדה ודאי וכן פירש"י שם בהדיא אלא דר"ל אע"ג דמטמא לח ויבש קודם שהעביר עליו ז' סמנין מ"מ אחר שהעביר עליו ז' סמנין כיון דאיט עובר ע"י כו' שוב איט מקפיד עליו ובטל וטהור וק"ל : בד"ה כל מעשה יוה"כ למ"ד כו' הנעשים בבגדי לבן כו' לא איירי בדברים שנעשים בבגדי זהב בחוץ עכ"ל היינו ר' יהודה דס"ל בפרק הוציאו לו דלא נאמר חוקה אלא בבגדי לבן הנעשים בפנים ולדידיה ה"ל למימר רבותא טפי דאפי' בבגדי לבן מבחוץ לא איירי אלא דנקטו בדבריהם דלא איירי בבגדי זהב מבחוץ שהוא מילתא דפסיקא אף לר' נחמיה דס"ל דנאמר חוקה אף בבגדי לבן מבחוץ ויותר נ"ל להגיה בדבריהם דכצ"ל ולא איירי בדברים שנעשים בבגדי לבן וזהב מבחוץ והיינו ממש כרבי יהודה דס"ל תרתי מיעוטי כתיבי זאת ואחת חד למעוטי בגדי לבן מבחוץ וחד למעוטי בגדי זהב מבחוץ ולר' נחמיה לא הוה צריכי למימר דניחא טפי דאיירי אף בבגדי לבן מבחוץ וצ"ל דהתוספות דהכא ס"ל דאימתי דר' יהודה אפילו בברייתא הוא לפרש כמ"ש התוספות פ"ק דגיטין אבל לפי מ"ש התוספות בפרק חלון ובפרק [כיסוי הדם] דאימתי דר"י לפרש דוקא במשנתו אבל בברייתא בא לחלוק לא הוה צריכי להכי אלא דכל מעשה יוה"כ כו' כמשמעו אף בבגדי לבן וזהב מבחוץ ור"י פליג ודו"ק :

דף נ גמ' קסברי רבנן נשואה כו' עיין בזה פירוש רש"י וקרוב לפירושו בדברי בעל המאור ובספר מלחמות הוא מקיים הגרסא ע"ש באורך : שם שריפה חמורה מסייף כו' אמרת וכי איזה כח מרובה כח המדיח כו' ולא בעי למילף שריפה חמורה מסייף מג"ש דאביה אביה מסקילה כדיליף לעיל לרבנן דהא ר"ש נמי אית ליה הג"ש משום דסקילה גופה דחמורה מסייף נמי לא ילפינן אלא מהאי דינא גופה ק"ו מחנק דסקילה חמורה הימנו כדלקמן ודו"ק : בפירש"י בד"ה ומדאפקיה ט' והכתוב החמיר עליה דהא נשואה בת ישראל בחנק שהיא קלה מכולן וארוסה בסקילה כו' עכ"ל במהרש"ל יש מקשים כו' הלא אדרבה לקמן דייק דחנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק ונראה דלא בא רש"י להביא ראיה דארוסה חמורה כו' עכ"ל ואין משמעות לשון רש"י סובל פירושו ובעיקר הקושיא נראה דלק"מ דודאי מעיקרא הוכיח התלמוד דסקילה חמורה מחנק מדאפקיה רחמנא לארוסה בת ישראל כו' מחנק לסקילה ומסברא דארוסה חמורה שמחללת ומזנה בית אביה אבל לבסוף דמסיק דשריפה וסייף חמורים מחנק איכא למילף נמי דסקילה חמורה מחנק מק"ו משריפה או מסייף דחמורין מחנק וסקילה חמורה מהן כמ"ש התוס' דהשתא א"כ דליכא שום סברא בארוסה דחמורה מנשואה איכא לאוכחי דחמורה מנשואה מדארוסה בסקילה שהיא חמורה מכולן ונשואה בחנק שהיא קלה מכולן כפירש"י והדברים ברורים למבין באין גמגום : בד"ה ע"כ ארוסה חמורה כו' ואי קשיא לך כו' מכיון דאשכחן סקילה חמורה משריפה כו' ממילא ידעינן דסקילה חמורה מסייף תרין משום כו' עכ"ל יש לדקדק דתרין שפיר הכי דליכא למילף מק"ו דסקילה חמורה מסייף מ"מ תקשי לן למילף דסקילה חמורה מחנק מק"ו וכמ"ש התוס' וי"ל דה"ק דאי הוה מצינן למילף גם סקילה חמורה מסייף מק"ו הוה קשיא שפיר ל"ל למיהדר טעמא בכולהו דהיינו דסקילה חמורה מסייף ומחנק כיון דאיכא למלפינהו כולהו מק"ו משריפה אבל השתא דליכא למילף סקילה חמורה מסייף מק"ו אלא מגופא ניחא ליה לאתויי נמי סקילה חמורה מחנק מגופה ומה"ט נמי בשריפה חמורה מחנק ה"מ למילף בק"ו מסייף אלא דניחא ליה לאתויי מגופה ודו"ק : תום' בד"ה קסברי רבנן נשואה כו' ואע"ג דאמר בסמוך אדרבה סייף חמור מסקילה כו' התם היינו טעמא דהכתי לא ידעינן דסייף קיל כו' עכ"ל ולקמן נמי דקאמר אדרבה סייף חמור משריפה אע"ג דידעינן דסייף קיל מסקילה ומשום חומרא דאיכא בהדיה דממונו אבד ניתן לפושט יד בעיקר מ"מ לגבי שריפה כיון דלא ידעינן אכתי דקיל מיניה איכא למימר דכיון דיש בו חומרא דממונו אבד מיתתו נמי חמורה מיהו קשה לדבריהם אלו מה שהקשו לקמן התוספות לבתר דיליף דשריפה חמורה מסייף מג"ש תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתיא ג"ש ומפיק ליה וא"כ לעיל דמסברא סקילה חמורה כו' דהא לא דמיא דודאי לגבי שריפה לבתר דיליף דשריפה חמורה מסייף בג"ש איכא למימר אדרבה שניתן סייף לפושט יד בעיקר משום דאיכא בהדיה ממונו אבד ושקולים שניהם כסקילה או כשריפה אבל סייף לחוד איט חמור אבל סקילה דליכא דבר אחר בהדיה כיון דניתן לפושט יד בעיקר ע"כ מסברא חמורה משריפה ולא נימא דהג"ש מפקא ליה מהסברא ויש ליישב בדוחק ודו"ק : בד"ה אדרבה חנק כו' אמרינן ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור כו' עכ"ל וק"ו לשכינה י"ד יום הא קאמר התם ודיו לבא מן הדין להיות כנדון ז' יום וק"ל : בד"ה נאמר אביה וכו' אמאי לא אתיא ג"ש ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצאתה לשריפה כו' עכ"ל לכאורה דה"ל לאקשויי דמכח ג"ש נימא דוקא ארוסה יצאה מן הכלל ולא נשואה וכדבעי למימר בברייתא דלקמן נערה והיא נשואה כו' מניין כו' אלא מדפליך לקמן לרבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש כו' משמע דלכולהו תנאי לבר מר"י ידע מאי דדרשי מוי"ו דובת וא"כ א"כ דמג"ש יליף דארוסה יצאה לשריפה מ"מ נשואה נמי יצאה לשריפה מריבוי דוי"ו דובת ואין להקשות דלפי האמת דס"ל לרבנן דנשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה וי"ו דובת ל"ל די"ל דמ"מ אילטריך לרבות בוגרת והיא נשואה דבלאו ריבויא אימא דוקא נערה והיא נשואה ודו"ק :

ע"ב גמרא נ"מ למי שנתחייב ב' מיתות כו' נ"ל דבפלוגתייהו במתני' איכא נ"מ לשנים שנתחייבו ב' מיתות ונתערבו דנידונין בקלה והכי איתא בהדיא במתניתין בפרק הנשרפין אבל אדר' יוחנן דנקט פלוגתייהו בכה"ג נערה המאורסה בת כהן כו' ובת כהן שזינתה

חכמת שלמה

רב ור"י ס"ל נשם לא של שילה ולא של בית עולמים לא גגו ולא קרנותיו כולן אינן קולטין אלא שם ערי מקלט ע"ש בפ' אלו הן הגולין :

דף מט ע"א רש"י בד"ה אכין ורקין דרש אשכחן כו' מורד במלכות דכתיב כו' הד"א : בד"ה ומגלי בלוריות כו' יפת תואר היו נשים כו' בשביה וגו' הס"ד : בד"ה ששם דרשו כו' דברי תורה עמשא הד"א : בד"ה פרים לשו כו' עיר פרים הד"א : סליק פרק נגמר הדין

ארבע מיתות פרק שביעי

ע"ב גמרא דקתני עלה זהו סדר תמיד . נ"ב בסוף מסכת תמיד למצוה בעלמא ולאפוקי כו' נטלו מעל רגלו ויקקה כו' כנ"ל : רש"י בד"ה זו מצות כו' ומשום דבעי למיתני כו' כנ"ל : בד"ה כ"מ כו' אחר דבר הס"ד : בד"ה אין מוקדם כו' כסדר לגיטתן ויש מקום כנ"ל והד"א : בד"ה מעבירין על כו' טהורות אם עבר כו' הד"א וכנ"ל : בד"ה ולאפוקי כו' ואזיל הוא הד"א : בד"ה קוראה כו' ורוקקת וקוראה הד"א : בד"ה ס"ג כו' ומאי דרב יהודה כו' לה הכא הס"ד :

דף נ ע"א רש"י בד"ה דסברי רבנן דמתני' הס"ד : בד"ה ומדאפקיה כו' והכתוב החמיר עליה כו' · נ"ב יש מקשים מה ראיה היא זו שארוסה חמורה ממה שנשואה היא בחנק הלא אדרבה לקמן דייק דחנק קיל מסקילה מדארוסה בסקילה ונשואה בחנק ונראה דלא בא רש"י להביא ראיה דארוסה חמורה אלא שאומר וכן הוא האמת שהחמיר הכתוב במיתתה ודו"ק : בד"ה על כרחיך כו' חנק דאף ארוסה כו' כי יהיה נערה כו' כנ"ל : תום' בד"ה נאמר לאביה כו' לשרפה ומה אביה כו' כנ"ל : ע"ב רש"י בד"ה

מהר"ם

דבעיא צביעה לשמה עיין שם : ד"ה בשלמא וכו' ובירושלמי איכא פלוגתא וכו' היה סבר דקרנותיו של מזבח היו קולטים ואין לך קולט אלא גגו של בית עולמים אבל של שילה אינו קולט כצ"ל :

סליק פרק נגמר הדין

ארבע מיתות פרק שביעי

דף מט ע"ב ברש"י ד"ה ואידך אמר לך ודאי דוקא קתני ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב וכו' הא שמפרש רש"י הכי ולא מפרש חומר בעלמא כפשוטו משום דאי כפשוטו הוה דאם שנה לא מעכב וקתני בתר הכי אם הקדים מעשה לחברו לא עשה ולא כלום לכך מוכרח רש"י לפרש דחומרא בעלמא ר"ל חומר היום גורם ולא חשיבות דעבודות וק"ל : ד"ה ולאפוקי אהא דרב סחורא קא מהדר כצ"ל :

דף נ ע"א ברש"י ד"ה קסברי רבנן וכו' והאי דקאמר דקסברי רבנן נשואה יוצאת לשריפה וכו' כצ"ל : **ע"ב** בתוס' ד"ה מה כשהוציא נשואה וכו' היינו מג"ש הלעיל וכו' *) וא"ל כיון דאביה האמור בסקילה סקילה חמורה מחנק לא נפקא ליה זה דלעיל דסקילה חמורה מחנק אלא מדהוציא הכתוב ארוסה מכלל חנק לסקילה אם כן ה"נ גבי בת כהן מאי צריך לג"ש דלעיל נימא מדהוציא בת כהן מכלל חנק לשריפה מכלל דשריפה חמורה וא"כ מנ"ל להתוס' דיליף לה מג"ש דלעיל דלמא אה"נ דיליף לה מדאפקה רחמנא בת כהן מכלל חנק לשריפה אין זה קושיא כלל דהתוס' דייקי לה דא"כ מה צריך התנא לומר מה כשהוציא הכתוב נשואה וכו' דאם האמת הוא שהתנא נפקא ליה שהוציא הכתוב נשואה להחמיר ששריפה חמורה מחנק מדאפקא קרא לבת כהן משריפה לחנק א"כ מהאי

* בספר מהר"ם מדפוס הראשון הגי' שם כך הא גופי' דאביה האמור בסקילה סקילה חמורה מחנק לא נפקא ליה זה לעיל דסקילה חמורה מחנק אלא מדהוציא הכתוב ארוסה מכלל חנק מכלל סקילה א"כ ה"נ גבי בת כהן מה צריך לגזירה שוה לעיל נימא מדהוציא בת כהן מכלל חנק לשריפה מכלל דשריפה חמורה וא"ל מנ"ל להתוס' דיליף לה מג"ש .

מאביה דאיכא ב' מיתות בחד גופא קאמר דאיכא נ"מ למי שנתחייב ב' מיתות וכו' ודו"ק : **שם** מה כשהוציא הכתוב נשואה כו' להחמיר אף כשהוציא כו' ארוסה להחמיר כו' לכאורה נראה מדתלה ארוסה בנשואה דלית ליה לר"ש מדאפקה לבת כהן ע"כ להחמיר הוא והא דפשיטא ליה בנשואה בת כהן דלהחמיר כתבו התוס' דהיינו בג"ש דלעיל דמה אביה כו' עיין בתוספות וכתב מהרש"ל על זה יש מקשים איך עלה על הדעת להקל בבת כהן מבבת ישראל וצ"ל דסד"א בת ישראל יותר מחללת אביה מבת כהן שהוא כהן כו' עכ"ל ע"ש והוא דחוק דהא בבת כהן הזכיר הכתוב את אביה היא מחללת ולא כתב כן בבת ישראל גם הסברא מגד עלמה דחוקה ועוד דכולה שמעתין לעיל מוכח דבין לרבנן ובין לר"ש סברא פשוטה היא מדאפקה לבת כהן שהיא חמורה וכן לקמן לרבי ישמעאל דמוקי לה לקרא דבת כהן דוקא בארוסה ופסיקא ליה לתלמודא דשריפה חמורה מסקילה ע"כ דהיינו מדאפקה ליה לארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל ש"מ דשריפה חמורה וע"כ נראה דלרווחא דמלתא תלה הכא בברייתא ר"ש הארוסה מנשואה דלהחמיר דא"כ ליכא סברא להחמיר בבת כהן קאמר דע"כ להחמיר הוא מבנין אב דמה כשהוציא הכתוב נשואה כו' וכמ"ש התוס' וק"ל : **תוס'** סד"ה ת"ל ובת כהן כו' דדריש וי"ו ומיהו ע"כ לר"ע גופיה כו' וצ"ל דס"ל כר"א עכ"ל כנ"ל ר"ל אף דהאי ברייתא בסתמא קתני איכא לאוקמא כר"ש מיהו ע"כ בהך ברייתא דלקמן דר"ע גופיה קאמר יכול אפילו פנויה ע"כ דאית לן למימר כמ"ש בתירוצא קמא דס"ל לר"ע כר"א דאפילו פנויה אם היא מופקרת בכמה ביאות נעשית זונה וק"ל :

דף נא גמרא היא בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה ר"א כו' כנ"ל : **שם** אילטריך סד"א קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן כו' ואין להקשות דהשתא נמי דמרבינן מהיא מחללת דכל אדם אמור דאימא דאתא אביה בבת כהן לאפוקי מדרבא דאביה בבת כהן חייב שריפה ולא אביה בבת ישראל דא"כ אביה בבת כהן אינו חוזר לגופיה אלא למעט אביה בבת ישראל וק"ל : **בפירש"י** בד"ה פסלה עולמית כו' מלא יחלל שני חלולין במשמע שמחלל אותה ואת הולד עכ"ל וכתב מהרש"ל תימה גדולה הלא בברייתא בהדיא בפרק י' יוחסין וז"ל אין לי אלא זרעו היא מנין ת"ל לא יחלל מי שהיה כשר ונתחלל וכפי' רש"י שם לפי שבזרע אין שייך חילול לפי שמעיקרא נפסל כו' עכ"ל כפי הבנתו בפי' רש"י דאין במשמעות דלא יחלל אלא חילולה שהיה כשר ונתחללה א"כ חילול הזרע שיתחלל מעיקרא מהיכא קא אתיא ועוד דהא בקרא זרעו כתיב וע"כ נראה דודאי אין מקרא יוצא מידי פשוטו דזרעו כתיב אלא דא"כ הל"ל לא יחל ומדכתיב לא יחלל שני חילולין במשמע שהוסיף לך הכתוב חילול אחר מי שהיה כשר ונתחלל דזה החילול אינו שייך בזרע כ"א בה וסמך התלמוד עצמו בזה דהכ"ג דרשינן לקמן בפרק הנשרפים גבי אל תחלל בתך גו' א"כ לימא קרא אל תחל מאי אל תחלל כו' וכן במסכת זבחים בפ' ב"ש ולא יחללו וגו' בב' חילולין הכתוב מדבר ופי' רש"י מדלא כתיב ולא יחל וזה נראה לי ברור לקיים וליישב פי' רש"י הכא ופרק י' יוחסין ודו"ק : **ע"ב** גמרא לעולם כרבי ישמעאל כו' ואת חמיה מחמיה בסקילה כו' דהשתא לא תקשי מאי אריא בת כהן אפילו בת ישראל נמי כלתו בסקילה דלר' ישמעאל כיון דשריפה חמורה אילטריך לאשמועינן דכלתו בסקילה ולא בשריפה החמורה דס"ד דבת כהן כלתו נמי בשריפה לחומרא אבל לעיל דתרווייהו ממש את אביה מאביה ואת חמיה מחמיה פריך שפיר ממ"נ אי למאן דאמר שריפה חמורה תקשי לך בתו בת כהן בשריפה מאי אריא בת כהן בת ישראל נמי בשריפה החמורה ואי למ"ד דסקילה חמורה תקשי לך כלתו בת כהן בסקילה מאי אריא בת כהן בת ישראל נמי בסקילה וק"ל : **תוס'** בד"ה הלכתא למשיחא כו' ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי הכא ובפרק ב"ש והר"ר חיים כו' עכ"ל בפ"ק דיומא מפורשים דבריהם וז"ל וי"ל דאין התלמוד תופס זה בקשיא הלכתא למשיחא אלא רב יוסף מקשה אותו בפ' ד' מיתות ובפ' ב"ש כו' ורבינו חיים כו' עכ"ל נראה מדבריהם דהוו גרסי גם בפרק ב"ש אמר רב יוסף הלכתא למשיחא כו' ובכל הגמרא שלנו גרסינן אמר רבא הלכתא כו' גם למה שכתבו התו' לקמן וי"ל דלא פריך אלא היכא דלא נ"מ אלא ליישב כו' הוא מגומגם דהא בפ' ב"ש איכא נפקותא שפיר דאיסור והיתר ואפילו הכי פריך התם הלכתא למשיחא כו' ונראה להגיה בדבריהם הכא במקום היכא כנ"ל ונראה לי דלא פריך אלא הכא דלא נ"מ אלא ליישב כו' ולפי גירסת הספרים שלנו בפרק ב"ש דלא גרסי' אמר רב יוסף אלא אמר רבא הלכתא ולא באו התוס' הכא להרץ אלא סוגיין דלא פריך רב יוסף אלא הכא דלא נ"מ אלא ליישב לישני כו' ודו"ק : **בד"ה** לאחיו כו' דאי מהיא לחודא כו' ואי מהתם ה"א ה"מ היכא דמעידין נמי על הבועל עכ"ל וק"ק דהשתא נמי דכתיב היא לא נמעט זוממיה דלא גלי קרא לאחיו למעט זוממיה אלא היכא דמעידים נמי על הבועל דמקיים ביה כאשר זמם אבל היכא דלא מעידין על הבועל בעינן כאשר זמם ודו"ק : **בד"ה** ור' ישמעאל כו' וא"ת והיכי ס"ד דהדר ביה דא"כ בת ובת ל"ל וי"ל דהא כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל יש מוחקין בכאן וי"ל ומגיהין אותו א"כ וי"ל דלא תימא כו' אומר אני טעות הוא בידם דא"כ ה"ל לר' עקיבא לאתחולי ברישא בת ובת כו' אלא נראה כמ"ש כו' פירוש אף דלא דריש ג"ש והדר מינה מ"מ אי לאו ובת ה"א דדרשינן כו' מאחר דבלאו הכי איכא נמי כו' עכ"ל דבריו דחוקים ורחוקים מן הדרך דאם נאמר כן דאתא ובת לאפוקי מג"ש ואי לאו ובת ה"א דדרשינן הג"ש א"כ מאי קשיא להו מעיקרא דהא בפשיטות איכא למימר דבת ובת מפקא מג"ש ומי הכריח אותם לדחוקי בתירוצם דה"א דדרשינן ג"ש ומאחר דבלאו הכי איכא דינא דר' ישמעאל ומה למדת הג"ש למדת בנין אב דודאי חד מהן סגי למאן דדאין להו ומי הכריח אותן להרכיב הב' מדות הללו ואין זו מכלל הי"ג מדות אבל הנראה דודאי כיון דאין אדם דן ג"ש בעצמו כמ"ש בכמה דוכתי וכפירש"י בספ"ק א"כ שפיר קא קשיא להו כיון דהדר ביה ר"ע מג"ש ולא קבל מרבו הג"ש כלל א"כ בת ובת ל"ל לאפוקי מג"ש דהא אין אדם דן ג"ש מעצמו ותירצו ויש לומר דהוי סבר רבי ישמעאל דהא לא אתא בת ובת לרבי עקיבא לאפוקי מג"ש אלא דלא תימא כו' כנ"ל ור"ל דודאי כקושייתם דלא אתי בת ובת לאפוקי מג"ש דלא אילטריך ליה כיון דלית ליה ג"ש כלל ולא קבלה אלא דאילטריך בת ובת לאפוקי מדינא דבנין אב דלעיל ומה שהקשה מהרש"ל דה"ל לר' עקיבא לאתחולי ברישא בת ובת לאפוקי מדינא דרבי ישמעאל אין זה קושיא דמי יימר דשמע ר"ע מעיקרא דינא דר' ישמעאל אלא לבתר דקאמר ר"ע אחת ארוסה ואחת נשואה כו' ומפיק פנויה מג"ש דאביה א"ל ר' ישמעאל אי מה להלן נערה כו' יש במשמע שיש ללמוד כך אי מג"ש ואי מבנין אב וקא"ל ר' עקיבא בת ובת אני דורש דמג"ש אני חוזר אבל בת ובת אני דורש לאפוקי מבנין אב כמ"ש התוספות ודו"ק כי הדברים ברורים וק"ל :

דף נב גמרא ואידך הסיא שריפה ממש היא ומה דכתיב וימותו כו' כענין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר כמין ב' חוטין כו' נראה מתוך הסוגיין דהא כמין ב' חוטין כו' היינו אליבא דמ"ד שריפה ממש הוה אף הגוף אבל למ"ד נשמתן נשרפת וגוף קיים לא אילטריך לן למימר כמין ב' חוטין כו' אבל רש"י בחומש לא פירש כן שכתב בפרשת שמיני בכתנותם של מתים מלמד שלא נשרפו בגדיהם אלא נשמתם כמין ב' חוטין כו' ויש ליישב ודו"ק : **שם** אי לאו ג"ש ה"א שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה

מהר"ם

מהאי טעמא הוה ליה למיפק נמי דארוסה בת כהן כיון דמפקא לה מסקילה דארוסה בת ישראל לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה ולמה ל"ל ולמילף לה מהיקש דנשואה דמאי אולמא נשואה מארוסה לכך צ"ל דע"כ דלאו מהאי טעמא פשיטא ליה לתנא דנשואה להחמיר אלא מג"ש דלעיל אבל מ"מ על התנא קשיא ל"ל לג"ש דלעיל וגם ל"ל להקישא דארוסה בת כהן לנשואה בת כהן ולומר מה כשהוציא וכו' היה לו להוכיח דשריפה חמורה מחנק ומסקילה מדהוציא הכתוב נשואה בת כהן לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מחנק ומדהוציא ארוסה בת כהן מארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ דשריפה חמורה מסקילה כמו שהוכיח לעיל דסקילה חמורה מדאפקא לארוסה מנשואה מחנק לסקילה וי"ל בדוחק דס"ל להאי תנא דגבי בת כהן ליכא הוכחה לומר מדאפקא רחמנא מחנק ומסקילה לשריפה שמע מיניה דשריפה חמורה מתרווייהו ויש לומר דלא משום דשריפה חמורה אפקא דיכול להיות דשריפה וסקילה וחנק שוין אלא משום דגבי כהן יש לו עילוי דריבה בהן הכתוב מצות יתירות ולכך רצה גם כן הכתוב לעשות בבת כהן שזינתה שינוי בדין מיתתה ולא משום דהמיתה היא חמורה ביותר כן יש ליישב סברת תנא דברייתא זו אף על גב דגמרא דלעיל לא ס"ל סברא זו דהא פריך לעיל אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ודו"ק : **ד"ה** נאמר כאן וכו' וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חלול שבת דה"א דג"ש אצטריך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל ה"א דאיירי נמי בחלול שבת כצ"ל ור"ל דאע"ג דילפי' מג"ש דאיירי בזנות עם זיקת בעל לא ה"א דאתא למעוטי חלול שבת אלא ה"א דאתי למעוטי זנות דפנויה דאינה בשריפה אבל כשהיא מחללת השבת הוה אמינא דהוה נמי בשריפה דמדכתיב כי תחל דמשמע סתם חלול ה"א דאיירי נמי בחלול שבת והוה אמרי' דבתרתי איירי בזנות דזיקת בעל וגם בחלול שבת דבתרווייהו הוי בשריפה וק"ל : **רש"י** ד"ה כשהוא אומר היא מחללת וכו' הרי כשזנתה מכל אדם אמור ר"ל הרי שהאמת הוא שחייבת וא"כ לא נכתוב כלל את אביה היא מחללת כיון דלפי האמת מכל אדם חייבת לא ליכתב אביה כלל ואנן ידעינן ממילא דמכל אדם חייבת שריפה : **תוס'** ד"ה א"נ אית ליה ולכתוב היא מחללת כצ"ל ר"ל אי להכי להודיה אתי לכתוב היא מחללת ול"ל לכתוב אביה אלא ש"מ תרתי חדא שמחללת את אביה מקודשה וממלת אביה ילפינן ג"ש נאמר כאן אביה : **בא"ד** ולא לכתוב את אביה ונהוי משמע אפילו ממשפחתה ואביה יותר מכולם כתב בספר ח"ש ויש מקשים דלמא אה"נ מש"ה כתב את אביה דלא תימא מחללת כל המשפחה אלא אביה לחוד הוא דמקלינן בכבודו ולא במשפחתו וי"ל דאי בא הכתוב לומר דוקא אביה ולא משפחתה ה"ל למכתב מחללת היא את אביה דהוה משמע מי היא מחללת את אביה ותו לא אלא ודאי קרא לא קפיד לדיוקי מיניה עכ"ל ותירוץ זה הוא בדוי מלבו ואין לו שום גילוי והוראה לא בדברי רש"י ולא בדברי הגמרא ול"נ דס"ל לרש"י דכמו אי הוה כתיב היא מחללת סתמא מ"מ היה הסברא נותנת שאביה מחללת יותר מכולם כמו שכתב רש"י ואביה יותר מכולם ה"ה נמי השתא דכתיב את אביה היא מחללת הוי ג"כ פירושו שאביה היא מחללת יותר מכולם אבל מ"מ ממילא משפחתה נמי מחוללים קצת דהסברא כן היא ולהכי הוצרך רש"י לסיים בדבריו ואביה יותר מכולם שלא תאמר אי הוה כתיב היא מחללת סתמא ה"א שמשפחתה ואביה שוין בחלול לכך כתיב אביה להשמיענו שאינו שוין לכך כתב דאפי' אי הוה כתוב סתמא היא מחללת הוה ידעינן נמי מסברא שכולם היא מחללת ואביה יותר מכולם כמו השתא דכתיב אביה דהוי גם כן פירושו שאביה היא מחללת יותר מכולם אבל משפחתה גם כן מחוללים קצת דהא בהא תליא כיון שאביה הוא מחולל ממילא כל המשפחה הם מחוללין וק"ל : **בא"ד** כמאן כי האי תנא וכו' האי תנא הוא רבי ישמעאל דלא גמיר האי ג"ש למילף מינה דאיירי בזנות עם זיקת הבעל כדלקמן משמע דר"ע ור"ש דאית להו הך ג"ש לא דרשי מינה שהיא גורמת לחלל קדשי אביה לומר שאם הם נוהגין בו קודש ינהגו בו חול: **בא"ד** לפי שהוא הזכירה ר"ל דהא דקאמר כי האי תנא אינו ר"ל רבי ישמעאל דוקא אלא האי תנא דאותה ברייתא דמייתי לקמן שמזכיר ותנא זה הדרוש בפי' וקאמר מה תלמוד לומר את אביה היא מחללת שאם היו נוהגים בו קודש וכו' וק"ל : **ד"ה** תלמוד לומר ובת כהן וכו' ה"מ בחייבי לאוין דשאר וכו' ר"ל חייבי לאוין שהן מצד איסור קורבה באותן חייבי לאוין סבירא ליה לרבי עקיבא דאין קדושין תופסין אבל בחייבי לאוין גרידא ר"ל שאין בהן צד איסור קורבה כגון נתין וממזר לא : **בא"ד** מ"מ נעשית זונה בכמה ביאות ר"ל דהא דאית ליה לר"ע דפנוי הבא על הפנויה לא עשאה זונה היינו בפנוית שבא עליה פנוי אחד אבל פנויה שמפקרת את עצמה לכל אפילו ר"ע מודה דהויא זונה : **בא"ד** ומיהו קשה לר"ע נופיה דאמר לקמן וכו' כצ"ל ועיין לקמן בדף נ"א ע"ב בגמרא :

דף נא ע"ב בתוס' ד"ה הלכתא למשיחא וכו' ונראה דרב יוסף פריך דוקא הכי ר"ל אבל שאר אמוראי לא פרכי לה משום דאין זו קושיא ולפי תירוץ זה צריך לגרוס בפרק ב"ש אמר רב יוסף הלכתא למשיחא אבל בספרים שלנו גרסי התם אמר רבא הלכתא למשיחא : **בא"ד** ונ"ל דלא פריך אלא היכא דלא נפקא מינה אלא ליישב לישנא דשמעתין וכו' וי"ל ודקארי לה מאי קארי לה ומה הקשו התוס' מתחלה וכי לא ראו תירוצא דגמ' שהשיב רב יוסף הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתין הלכתא קאמר ונראה דהתוס' לא גרסי בגמ' הא אלא ה"ג הכי קאמרי הלכתא למה לי וכן בפ' ב"ש גרסי הכי ופירש"י קביעות הלכה הוא דמתמהנא מיגרס דבעי מיתנא משניות ומחלוקת הלכות עבודה לפי שתורה היא ודרוש וקבל שכר אבל קביעות הלכה אינו אלא להורות הלכה למעשה וכן מפרשי התוס' הכא ולכך הקשו מה שהקשו ותירוצא בתרא דתוספות דקאמר ונ"ל דלא פריך אלא דלא נ"מ אלא ליישב לישנא דשמעתין וכו' מפרש לה הכי הא דקאמר הלכתא למה לי או גרים בהדיא סוגיא דשמעתין הלכה קאמר אלא שעדיין יש להקשות איפכא על תירוצא בתרא דהתוספות שכתבו ונ"ל דלא פריך דלא נ"מ אלא ליישב לישנא דשמעתין וכו' הא בפרק ב"ש נפקותא איסור והיתר דאיירי שם בדין פיגול ולא בישוב לישנא דשמעתין ואפ"ה פריך שם הלכתא למשיחא ודוחק לומר דתירוץ של התוספות לא אתי אלא לתרץ שמעתתא דהכא ולא ההיא דבפרק ב"ש :

דף נב ע"א בגמרא אקפה רב חמא בר טוביה חבילות זמורות ושרפה וכו' טעה בדרב מתנה וכו' יש לתמוה מאי קאמר טעה בדרב מתנה הוה ליה למימר טעה במתני' דהא בפשטה דמתני' מבואר שאין מצות שריפה שישרפו הגוף בחבילי זמורות אלא שחבני מעיים נחמרים דהא קתני ופותח פיו ומדליק הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו

וצריך

חכמת שלמה

אימא אף כו' במשמע ובא הכתוב כו' הד"א : **בד"ה** כשהוא אומר כו' ואביה יותר מכולן . נ"ב ויש מקשין דלמא אין הכי נמי מ"ה כתב את אביה דלא תימא מחללת כל המשפחה אלא דוקא אביה לחוד הוא דמקלינ בכבודו ולא במשפחתו ויש לומר דאי בא הכתוב לומר דוקא אביה ולא משפחתה הוה ליה למכתב מחללת היא את אביה דהוי משמע מי היא מחללת את אביה ותו לא אלא בודאי קרא לא קפיד לדיוקא מיניה ודו"ק : **תוס'** בד"ה מה כשהוציא נשואה . נ"ב יש מקשים איך עלה על הדעת להקל בבת כהן מבבת ישראל וצריך לומר דסד"א בת ישראל יותר מחללת אביה מבת כהן שהוא כהן ובקדושתו קיים שעובד עבודה וחילול אינ פוגם אותו כל כך שמעלתו מכרעת ודו"ק (עיין במהרש"א) : **בד"ה** ת"ל כו' מ"מ נעשית זונה בכמה ביאות . נ"ב פירוש שר"א סבר זונה היא המופקרת בפרק הבע"י :

דף נא ע"א גמרא לאו בת כהן היא ותו מידי כשרת לכהן כו' בס"א : **רש"י** בד"ה בת איש כו' אשת כהן הס"ד : **בד"ה** ר"א נ"ל כדר"א : **בד"ה** אתיא הנה כו' וכתב וגו' אף כאן כו' כנ"ל : **בד"ה** פסלה עולמית כו' אף על גב דלא פסיל לה הוא כו' כנ"ל . ונ"ב פירוש דמותר לישא כהנת אבל מ"מ פסלה א"כ : **עוד** בדבור זה יליף לה בקידושין כו' . נ"ב וכן בס"א אבל לא דק ונאמר בפרק אלמנה לכ"ג : **בדבור** זה מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו פוסל כנ"ל : **עוד** בדבור זה שני חילולין במשמע כו' . נ"ב תימה גדולה הלא ברייתא בהדיא בפרק י' יוחסין וזה לשונה אין לי אלא זרעו היא מניין ת"ל לא יחלל מי שהיה כשר ונתחלל וכן פירש"י לשם לפי שבזרע אין שייך חילול לפי שמעיקרא נפסל וכן מביא רש"י בפרק אלמנה לכ"ג כה"ג וכן כל המחברים לא הזכירו אלא הך ברייתא ויותר התימה שלשם גופא בדף ע"ה כתב רש"י על הברייתא שהחלל ונתין כו' בן ט' שנים ויום א' פוסל שכהנת כו' דמסיק יליף מכ"ג באלמנה ופירש"י וילפינן לקמן מלא יחלל שני חילולין במשמע א' לה וא' לזרעו מדלא כתיב לא יחל ע"כ וזה לא היה ולא נברא אלא א"כ בדף ע"ז יליף מלשון חילול כעין שכתבתי לעיל (עיין במהרש"א) : **בד"ה** כך הלעה כו' אביה כו' כתלו הד"א : **בד"ה** כל שהיא כו' אביה דנחיתא כו' מן הכלל ומיהו כו' הד"א : **ע"ב רש"י** בד"ה הכי קאמינא הלכה ל"ל סוגיא כו' ומר מפיך לה כו' לשון אמרה הס"ד : **בד"ה** הוציא הכתוב כו' והוציאו כתוב אחר כו' כנ"ל : **בד"ה** הוציא זו כו' המפורשת בה דהוי חנק דאם הוציא וכו' כנ"ל והס"ד : **בד"ה** ור' ישמעאל כו' ג"ש האי את כו' הד"א : **תוס'** בד"ה הלכתא למשיחא כו' מיהו בסוף פ' התכלת כו' כנ"ל : **שם** ונראה דרב יוסף פריך כו' . נ"ב פי' רב יוסף הוא דפריך הכא ותם להאי קושיא הלכתא למשיחא אבל אינך אמוראי לא הייסי להכי כ"ל : **בד"ה** לאחיו ולא לאחותו כו' בסופו ואי מהתם ה"א ה"מ היכא דמעידין נמי על הבועל . נ"ב פי' הוא דאמרינן לאחיו ולא לאחותו אבל היכא שאין מעידין עליו כגון שאינם מכירין אותו או שלא התרו בו אלא בה או שהוא קטן בן תשע שנים ויום אחד שבכל העריות מומתין על ידו הוה אמינא דשפיר דנין אותם בשריפה כמיתת האשה וא"ל א"כ חוטא נשכר אם העידו שקר להרוג את שניהם מיתתן בחנק ואם באו להרוג את האשה לחוד מיתתן בשריפה ונראה ליישב דבוודאי התורה הקילה עליהם לעשות לכן הקל בפרט בכה"ג גבי בת כהן דדוקא עליה לחוד החמיר הכתוב להיותה בשריפה רק שיכולין אנו לקיים במיתת העדים כאשר זמם א"כ היכא שאינם מעידים על הבועל אם אתה בא לדונן בחנק א"כ אין אתה מקיים כאשר זמם וצריכין אנו לקיים כאשר זמם ממש בשוה כדאיתא בריש מכות גבי מעידין בבן גרושה כו' וא"כ הוה אמינא בעל כרחנו צריכין אנו לדונן בשריפה משום כאשר זמם דהיינו שזממו בה קמ"ל היא למעוטי בכל ענין שהזוממים בחנק וק"ל : **בד"ה** ורבי ישמעאל סבר כו' וי"ל דהא לא אתא בת ובת כו' . נ"ב יש מוחקים בכאן ויש לומר ומגיהין אותו א"כ וי"ל דלא תימא כו' אם קבלה בידם נקבל ואם בודין מלבם אומר אני טעות בידם הוא דא"כ הוה ליה לר"ע לאתחולי ברישא בת ובת אני דורש לאפוקי דינא דר' ישמעאל ומי דחק אותו א"כ לכך אלא נראה כמ"ש בפנים דלא אתא אלא לאפוקי מג"ש פי' אף דלא דרש ר"ע ג"ש והדר מינה מ"מ אי לאו ובת הוה אמינא דדרשינן להאי מילתא להוציא הנשואה מאחר דבלאו הכי איכא נמי דינא דר' ישמעאל דמסייע לן ודו"ק (עיין במהרש"א) :

דף נב ע"א גמ' ארור שזו ילד ארור שזו גידל ארור שיצאה זו מחלציו כו' כנ"ל : **רש"י** בד"ה רבי יהודה כו' כלומר הם יתניקוהו ואף הוא כו' כנ"ל : **בד"ה** שריפה ממש כו' שתחילה שריפתן כו' כנ"ל : **בד"ה** וכא כתיב כו' מיעוט אותם כו' ממעט ומשני כו' הד"א : **בד"ה** שכן אדם כו' שאין בו פיגול הס"ד : **בד"ה** לאו שריפה כו' שריפה ואי בעי כו' הד"א : **תוס'** בד"ה הכך נסיסי כו' וזה אדרכה נפסל

ככך

היא כלל ואי טו' קמ"ל יש להקשות דאכתי ג"ש ל"ל אלא כיון דמלינו [בעדת קרח] דשריפת נשמה וגוף קיים מקרי שריפה ברור אותו לו מדרב נחמן וי"ל בדוחק דאי לאו ג"ש ה"א כיון דסתם שריפה בכל התורה שריפה ממש לא הוה מפקינן ליה מטעם ברור לו מיתה יפה ובעדת קרח דגלי גלי ואתי ג"ש לילף מעדת קרח ולא מבני אהרן ומטעם ברור לו כו' ודו"ק : **שם** וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך כו' ופירש רש"י איידי דאיירי בבני אהרן כו' אבל לשון וכבר הוא קשה דמשמע שהענין נמשך למעלה ונראה לומר משום דלמ"ד בעדת קרח נשמתן נשרפת והגוף קיים היינו כפי חטאן שרצו להקטיר קטורת לה' וכתיב הזר הקרב יומת דהיינו מיתה בידי שמים שהגוף קיים וכן למ"ד בבני אהרן דגופן קיים כפי חטאן אי למ"ד שתויי יין היו (כיון) שהוא במיתה בידי שמים ואי למ"ד שהורו הלכה בפני רבן היו חייבין מיתה בידי שמים ומש"ה למ"ד בעדת קרח דשריפה ממש היה דאף גופן נשרף הוצרך להוסיף בחטאו שנתחייבו שריפה על עסקי נפשותן כו' בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה כו' דהיינו שנתקנאו במשה ואהרן ובכבודם נענשו דחרק עליהן שר של גיהנם שיניו דהיינו לכלות אף גופן כמ"ש במדת הקנאה ורקב עצמות קנאה שהכליון עולה אף לגוף והשתא קאמר נמי למ"ד בבני אהרן שריפה ממש דאף גופן נשרף לפי חטאן המפורסם כמ"ש לעיל לא היו ראויים לעונש זה רק למיתה בידי שמים וקאמר וכבר היו משה כו' שזה החטא של קנאת הכבוד היה ג"כ בהם שכבר קודם שחטאו בחטא המפורסם כמ"ש לעיל חטאו בחטא זה שהיו משה ואהרן מהלכין בדרך כו' דקדק לומר בדרך דאפילו בדרך שאין מכבדין עצמן בדרכים כדאמרינן בפרק שלשה שאכלו היו נדב ואביהוא מקנאין במשה ואהרן שהלכו לפניהם ואמרו אימתי ימותו כו' ואני ואתה ננהיג את הדור ליכך בראשונה ועי"כ נענשו שנשרפו אף גופן ע"ש רקב עצמות קנאה ומזה יש לפרש ענין שני חוטין כו' כנגד משה ואהרן שנתקנאו בהם ונחלקו לד' ונכנסו ב' לחוטמו של זה כו' לפי שכ"א מהם נתקנא בכבוד של שניהם וק"ל : **תום'** בד"ה ההיא שריפה ממש כו' ולקמן פריך ותהוי שריפה ממש ולילף שריפת ב"ד כו' עכ"ל בבני אהרן פריך לה לקמן אלא דה"ה בעדת קרח איכא למפרך הכי וחדא מינייהו נקט וק"ל : **ע"ב** גמרא ואימא שריפה מדאמר כו' ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דרבי יונתן נמי ס"ל דאי אתה רשאי למושכה להחמיר וחנק קלה משריפה ולא איצטריך ליה לדרשה דמיתה שאין בו רושם אלא לאפוקי מסייף דקלה מכולם דלא מפני שהיא קלה דקאמר ר' יונתן משמע דלא ס"ל האי טעמא דאי אתה רשאי למשכה להחמיר כלל דאל"כ מאי פליג אדרבי יאשיה דאימא דרבי יאשיה נמי להפוקי משריפה קאמר הכי ועוד נראה בעיקר קושיין דא"כ דס"ל לר' יונתן סברא זו דאי אתה רשאי למושכה ולהחמיר מ"מ פריך שפיר ואימא שריפה וליכא חנק בעולם דד' מיתות גמירי לה לא אסיק אלא לרבי יאשיה ועי"ל דהכי פריך ואימא שריפה וקושטא הוא דשריפה קלה מחנק ומשני מדאמר רחמנא בת כהן כו' וק"ל : **בפירש"י** בד"ה לפי חרב כתיב פיפיות של חרב שני לדדין כו' עכ"ל הוצרך לזה דפי הוא לדו של חרב דלא נימא פי הוא העוקץ של חרב דמברית ביה אבל פיפיות משמע ב' לדדין דב' עוקצין לא שייך בחרב וק"ל : **תום'** בד"ה איש פרט לקטן אבל האשה מחייבה בביאת כו' עכ"ל ר"ל דודאי קטן פטור מכל עונשין שבתורה ולא איצטריך למעוטי אלא משום דהאשה מחייבת על ידו וס"ד שיהא גם הוא נהרג מתוספות דפרק קמא דקידושין ע"ש :

ח"א דף נב ע"א ארור שזו ילד אכור שזו גידל אכור שילאה זו מחלציו וכו' · שלש לטובות של אמה ושל מניקתה ושל אביה : **ע"ב** על עסקי נפשות כדריש לקיש מ"ד בחנפי לעגי וגו' וכבר היה משה ואהרן מהלכים בדרך וכו' מה שיש לדקדק בכל זה תמצא בחידושי הלכות ע"ש : **למה ת"ח** כו' · ר"ל בתחלה דומה לקיתון של זהב ע"י התורה שבו שנאמר הנחמדים מזהב סיפר עימו דברים של חולין אזלא ליה התורה הדומה לזהב ודומה לו עדיין לקיתון של כסף ע"י החכמה שבו שנאמר כי בצל החכמה בצל הכסף נהנה ממנו הרי הוא השוחד המעור עיני חכמים אזלא ליה החכמה ודומה לקיתון של חרס כיון שנשבר כו' שמתוך שנהנה ממנו מתקלקלים המשפטים כמה שכתוב ויסלף דברי צדיקים וק"ל :

דף נג בפירש"י בד"ה ד' מיתות כו' למי נתן חנק על כרחך קלה היא מכולן והניחה לסתומים שאינו רשאי למושכה להחמיר כו' עכ"ל לפום הך סברא ה"מ למימר לעיל בר"פ לרבנן דס"ל כרבי יאשיה דחנק קלה מכולן מה"ט שלא פירש למי נתן חנק ע"כ קלה היא מכולן כו' וק"ל : **בד"ה** איסור מלוה כו' מרבינן התם מיבמתו כו' לחלוץ ואינה עולה לייבום כו' וכ"ת תיתי עשה ותדחה ל"ת גזירה ביאה כו' עכ"ל דבריו תמוהים דאי משום גזירה בעלמא ביאה ראשונה אטו ביאה שניה לא תתייבם ומדינא חייבת לחלוץ א"כ ל"ל רבויא דיבמתו דיש לך אחרת שעולה השערה לחלוץ ואינו עולה לייבום אבל דברים מעורבבים קחזינא הכא ור"ל דאיצטריך רבויא דיבמתו בחייבי עשה ול"ת א"כ חייבי עשה לחוד דאין עשה דיבמה יבא עליה דוחה עשה ול"ת אפילו עשה לחוד ואפ"ה חולצת מרבויא דיבמתו אבל חייבי לאוין לחוד חולצת מדינא ואפילו לייבם שרי מדאורייתא דאתי עשה ודחי ל"ת אי לאו משום גזירה ביאה ראשונה כו' ועיין בזה בסוגיא דיבמות פרק ב' בתוספות ודו"ק : **תום'** בד"ה קמיפלגי כו' ול"מ לשנויי מדאמר כו' דדילמא ה"מ ארוסה אבל נשואה אימא בשריפה כו' עכ"ל ק"ק כיון דאית ליה לרבי ישמעאל בנין אב מה כשהוציא הכתוב בת ישראל לסקילה ארוסה ולא נשואה אף כשהוציא בת כהן לשריפה ארוסה. ולא נשואה אם כן על כרחך מות יומת הנואף והנואפת דכתיב בנשואה בת ישראל ובת כהן בחנק היא ולא בשריפה דאל"כ לא הוציא ארוסה בת כהן מכלל נשואה בת כהן ויש ליישב ודו"ק : **בד"ה** דאי במות יומתו וכו' תימה א"כ ג"ש מאי אהני דבלא"ה סתם מיתה חנק כו' עכ"ל כתב מהרש"ל אבל לעיל גבי מכה אביו דקאמר עד דגמרי מאוב וידעוני לגמר מא"א ליכא לאקשויי ג"ש מאי אהני כו' דאיכא למימר שאר הנסקלין יוכיחו כו' אבל זה ק"ל אמאי לא אמר דא"א קשיא ליה לילף ממכה איש כו' עכ"ל תירוצו דחוק ואין להאריך בו גם אין מקום לקושייתו דהא ודאי לפום סברתו דהשתא דהג"ש הוא מות יומת לא נתקבלה הג"ש לכל מילי דהא ברוצח דכתיב נמי מות יומת והוא בסייף וכן באשת איש הוא בחנק אלא דנתקבל הג"ש סתם למילף מות יומת בג"ש והיכא דאיכא למילף ילפינן לה ולעיל דקאמר עד דגמר מאוב וידעוני לגמר מכה אביו מא"א בלאו ג"ש ומשום דאי אתה רשאי למושכה להחמיר כו' והג"ש דנתקבלה אהני לכל שאר הנסקלין אבל הכא שפיר קא קשיא להו לתוספות דמאי קא קשי' ליה דליהוי שאר הנסקלין בחנק ליגמור מא"א וא"כ הג"ש דנתקבלה במות יומתו למאי נ"מ והיכא אהני לו דבלאו הג"ש נמי כל השאר הנסקלין יהיו בחנק משום דסתם מיתה חנק הוא כמו א"א גם מה שהקשה דאימא א"א קשיא ליה לילף מרוצח שהוא בסייף לאו קושיא דניחא ליה לאקשויי מכל שאר הנסקלין עד דגמרי מאוב וידעוני לגמור מרוצח כמ"ש התוס' מטעמא דקאמר נמי לעיל גבי מכה אביו דאי אתה רשאי למושכה להחמיר מש"כ א"א שהוא בחנק אי הוה גמיר מרוצח אתה מושכה להחמיר לר' יאשיה דחנק קל מכולן דהסוגיא זו אזלא אליביה דר' יאשיה דר' יונתן לית ליה הך סברא דאי אתה רשאי למושכה להחמיר כמ"ש לעיל ואם נימא דר' יונתן ס"ל הך סברא כמ"ש ג"כ לעיל ניחא טפי ובהכי יתיישב נמי מה שמקשי' מאי קא קשיא להו לתוספות דא"כ גזירה שוה מאי אהני הא אהני שפיר לכל שאר הנסקלין אליבא דרבי יונתן דיליף סתם מיתה חנק משום דבעי מיתה שאין בו רושם וקשה אימא שריפה בכל שאר הנסקלין ולכך איצטריך ג"ש מא"א דהוי בחנק כדאמרי' מדאמר רחמנא בת כהן כו' אלא ע"כ דמשמע להו דהסוגיא זו אזלא אליביה דר' יאשיה ודו"ק : **ע"ב** בפירש"י בד"ה אלא אמו שהיא כו' עכ"ל לגמרי מיעטה דקראי אהדדי לא נימא דסתרי ואי איכא כו' אינך מוזהר עליה והשתא י"ל כו' שהיא אמו לא ליחייבו תמיהא לי אמאי לא אקשי ליה לר"י גופיה דהא משום אם מודה להו דחייב ול"נ דהשתא כו' עכ"ל כל"ל . וכן מצאתי בדפוס חדש שבלובלין ואין כאן טעות רק הקדמת המאוחר ור"ל לפי מה דגרסינן והשתא י"ל אמו כו' דמתרץ תלמודא קראי אהדדי דלגמרי מעטה ופריך דאין סברא למעטה לגמרי דק"ו הוא והא הקשה רש"י דה"ל לתלמודא להקשות בפשיטות טפי אדרבי יהודה דהוא מודה דמשום אם מיהת חייב וקראי דמתרצי דלא סתרי אהדדי לגמרי מיעטה וע"כ כתב ולי נראה דהשתא אמו כו' לישנא יתירא הוא אינו מלשון התלמוד וה"ג קאי הכא וממעט כו' ופריך בפשיטות לר' יהודה דקשו קראי אהדדי ומהרש"ל הגיה בפירש"י בע"א ואינה מבוררת לן ואין להאריך ודו"ק : **בד"ה** אלא אמר רבא כו' משום איסור אשת אב ומשום איסור אם הלכך כו' דקרא ערות אביך נמי משום אשת אב ומשום איסור אם הוא דחייביה כו' עכ"ל כן הוא בנוסחות ישנות שבפירש"י וחדשים מקרוב באו הגיהו ולא משום איסור אם ויש מחקו ומשום איסור אם אבל הנ"ל לקיים כל נוסחאות ישנות שבפירש"י ור"ל דערות אביך מג"ש משמע ליה אשת אביך ומשמע ליה איסורא בין אשת אביו שהיא אמו בין כו' דחייב עליה משום איסור אשת אב ומשום איסור אם דאיסור אשת אב כתיב בהאי קרא ערות אביך וגו' איסור אם נמי כתיב בהאי קרא וערות אמך לא תגלה ולא כתיב ברישא דקרא ערות אביך מיעוטא דהיא למעט איסור אם באשת אב הלכך כי כתיב באידך סיפא דקרא ערות אביך היא ע"כ לאו למדרש מיניה איסור אב ולא משום אם דהא רישא דקרא נמי משום אב ומשום אם חייביה וא"כ ערות אביך היא דסיפא דקרא דחייבים משום איסור אב אינו חוזר לגופיה דאיסור דאשת אב כבר הוזכר ברישא דקרא ערות אביך ולא ה"ל למכתב רק מיעוטא לאיסור אם באשת אב וע"כ אתא למעוטי איסור אשת איש אבל אמך היא שפיר חוזר לגופיה לחייב באשת אב והיא אמו משום איסור אם ולא משום אשת אב דאע"ג דלא נתמעטה מרישא דקרא איסור אם ואשת אב מ"מ לא הזכיר מפורש איסור אם ברישא דקרא והוה שפיר חוזר לגופיה אמך היא לחייב משום אם ובא היא למעט איסור אשת אב באמו כן נ"ל ליישב כל נוסחות ישנות שבפירוש רש"י ודו"ק :

דף נד גמרא אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל ערות אביו גילה כו' כתב הרא"ש בפ' אחרי ויש לתמוה על דברי ר' יהודה ועל רש"י שהביא דבריו למה לא הביאו הג"ש של אביך מקרא דערות אשת אביך שהיא בנדו ומיירי באזהרה כמותו דכתיב בה ערות אביך היא מה להלן כו' עכ"ל ע"ש ויש לתמוה על דבריו מאי קא קשי' ליה דהא קאמר ערות אביו גילה מופנה לג"ש כו' אבל ערות אביך היא דסיפיה דקרא ס"ל לרבי יהודה דאינו מופנה דאתא שפיר למעט א"א ועוד אי הוה אתי ערות אביך דסיפא דקרא לג"ש מיעוטא דהיא למאי אתי ודו"ק : **שם** וליחייב נמי משום אשת בנו כו' למאי דלא אסיק השתא אדעתיה לומר פתח הכתוב בכלתו כו' קשה למאי דפריך לעיל אלא מעתה ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה ה"נ משום ערוה א' כו' והתנן כו' משום כלתו ומשום א"א כו' דאימא דה"נ דרשינן ערותה משום ערוה אחת אתה מחייבו משום כלתו ולא משום אשת בנו אבל א"א לא נתמעט דה"נ לר"י איצטריך בשמעתין ב' מיעוטי א' לאשת אב ואחד לא"א אבל למסקנא דפתח הכתוב בכלתו וסיים כו' דלא איצטריך מיעוט לאשת בנו ופריך לעיל שפיר למעט א"א ודו"ק : **תום'** בד"ה הבא על אביו כו' דאי עבוד בהדייהו חייב על כל אחת כו' עכ"ל ר"ל דהתם בריש כריתות אמרי' מניינא דל"ו כריתות ל"ל לומר דאם עשאן כולן בהעלם א' חייב על כל אחד ואחד והשתא אמאי לא תני הני ומונה ל"ח כריתות דאם עשאן (כולן) בהעלם א' דחייב על כל או"א וק"ל : **ע"ב** גמרא נאמר כאן תהרוגו ונאמר להלן כי הרוג תהרגנו מה להלן בסקילה כו' בסמ"ג לאוין ל"ה מייתי עוד קרא ואומר והרגת את האשה מות יומתו דמיהם בם כו' ע"ש ומהרא"ש בביאוריו האריך בזה דאיצטריך לאתויי תרווייהו קראי אבל בכל נוסחי תלמוד שלנו לא מייתי רק קרא דכתיב במסית כי הרוג תהרגנו ונראה דלא מייתי הג"ש מקרא דסמיך ליה והרגת את האשה וגו' כדמייתי בסמ"ג משום דאיהו גופיה מג"ש דדמיהם בם יליף עונש סקילה וניחא ליה לאתויי הג"ש ממסית דביה מפורש עונש סקילה וק"ל: **שם** אם אינו ענין לשוכב תנהו ענין לנשכב כו' כתב עוד בסמ"ג שם ויש להסתפק למה לא נלמד עונש לנשכב מלשון שכבתו הנשמע גם שכיבתו עכ"ל ור"ל ר"ע דיליף הכי באזהרה קרי ביה לא תתן שכיבתך ה"ל נלמד כן בעונש אשר יתן שכיבתו נראה דלאו קושיא היא דודאי לבתר דגלי העונש לשניהם לשוכב ולנשכב כגון לעיל בזכר דכתי' שניהם דמיהם בם וגו' והתורה לא תענש אא"כ הזהיר ע"כ אית לן לאפוקי אזהרת שוכב ממשמעות' נמי לאזהרת נשכב וקרי ביה לא תשכב אבל בבהמה אי לא הוה כתיב העונש לנשכב בהדיא מסיכא תיתי לן להוציא המקראות מן המשמעות בין שכבתו דעונש ובין שכבתך דאזהרה לעונש ולאזהרה לנשכב אבל לבתר דיליף העונש לנשכב מכל שוכב גו' בהא"ע כו' מפקינן גם אזהרה ממשמעות וקרי ביה שכיבתך דודאי התורה לא תענש אא"כ הזהיר וק"ל : **בפירש"י** בד"ה (מה) [וגם] קדש כו' והדר גמרינן תועבה האמור בלא יהיה קדש מתועבה כו' מה תועבה האמור שם אף נשכב במשמע עכ"ל והא דלא יליף בפשיטות תועבה האמור באזהרה מתועבה האמור בעונש מה תועבה האמור שם אף נשכב במשמע אף התועבה הנאמר באזהרה אף נשכב במשמע משום דא"כ לר' ישמעאל נמי לא היה חייב

חכמת שלמה

בכך . נ"ב פי' חוץ למחנה דשחוטי חוץ דו"ק ותמצא : **ע"ב** גמ' טעה בדרב מתנא כו' . נ"ב ויש לי ליישבו דלא טעה וצורך שעה היה ומשום הכי שריפה שלא כדיני ישראל בפתילות אבר שלא יאמרו דנין אפילו בזמן הזה אלא שריפה לפי שעה וצורך שעה לאותו הדור היה ודו"ק ואינני כחולק על התלמוד שהרי אין בו נפקותא לא לחיובא ולא לפטורא ואין זה אלא למשיחא וק"ל : **מה** להלן מן הצואר אף כאן מן הצואר כו' כצ"ל ונמחק בסייף : **רש"י** בד"ה למה תלמיד כו' ממונו הוקלו כו' כצ"ל : **בד"ה** נקום ינקם כו' ידו דהוי במיתת ב"ד כצ"ל :

דף נג ע"א תוס' בד"ה דאי במות יומתו כו' תימה א"כ ג"ש מאי מהני כו' . נ"ב אבל לעיל גבי מכה אביו דקאמר עד דגמרי מאוב וידעוני לגמר מאשת איש ליכא לאקשויי ג"ש מאי אהני הא סתם מיתה בחנק משום דאיכא למימר כל שאר הנסקלין יוכיחו שהן בסתם מיתה ואפ"ה הן בסקילה ודו"ק אבל זה קשה לי אמאי לא אמר דאשת איש קשה ליה לילף ממכה (איש) [אביו] שהוא בסייף וארוסה תהא בסקילה לכולי עלמא (עיין במהרש"א) : **ע"ב רש"י** בד"ה אלא אמו כו' לגמרי מיעטיה דקראי אהדדי לא נימא דסתרי ותמיהה לי אמאי לא אקשי ליה לרבי יהודה מגופיה דהא משום אם מודה דחייב ואי איכא כו' מוזהר עליה והשתא י"ל כו' כצ"ל והד"א . וכ"כ פי' לפי האמת ואל תתמה ודו"ק (עיין במהרש"א) : **עוד** בדבור זה ומתחייב באשת אב כו' . נ"ב פי' ונמעט לעולם אמו שהיא אשת אביו וקשה לרבי יהודה ודו"ק : **בד"ה** ותו אי כו' אתא לכדרב פפא כו' והד"א : **תום'** בד"ה השתא י"ל כו' אמו שהיא אשת אביו הויא שפיר כו' כצ"ל ונמחק שפיר :

דף נד ע"א רש"י בד"ה תניא כותיה כו' כדמפרש בסופה הס"ד : **בד"ה** מה להלן כו' שאינו אמו הס"ד : **בד"ה** ורבנן עונש כו' ולמר בשלמא כו' הד"א : **בד"ה** אשר ישכב כו' ולאו בר עונשין כו' כצ"ל : **ע"ב רש"י** בד"ה בין לר' אבהו כו' נסקי ולאביי לא כו' כצ"ל : **בד"ה** זכה לא כו' והכי קאמר לחייב שוכבו האמר כו' קטן שמעינן הכא כו' כצ"ל : **בד"ה** תניא נמי כו' ולחייב את הנשכב גדול קאמר מאי שנא כו' כצ"ל והס"ד :

מהר"ם

וצריך לפרש דהכי קאמר דטעה בדרב מתנא שלא ידע לפרש מהו פירוש פתילה דמתני' ולא ידע לעשות באופן שירד האש לתוך הבני מעיים ומתחת ספק הלך והקיפה חבילי זמורות ושרפה דהיא השריפה לפי פשוטו : **ע"ב ברש"י** ד"ה לפי חרב כתיב פיפיות של חרב שני צדדים וכו' דברי רש"י הללו צריך פירוש לפירושו ונראה דר"ל דהכי מוכיח גמרא דלא בריז ליה מיבריז דמדכתיב לפי חרב משמע שימיתנה בצד האחד של החרב שהחרב יש לו שני פיות משני צדדים כדכתיב חרב פיפיות אלמא תרי פיות ניגהו והכי קאמר פי חרב ר"ל שימיתנו בפה אחד וזה אינו אלא התזת הראש שמתיזין בצד אחד וק"ל :

במתניתין

אלא אחד בבא על הזכר והביא זכר עליו כיון דתרוייהו מלא תשכב נפקי וק"ל: **תוס'** בד"ה עשו כתועבות כו' א"כ כל עריות נמי ליחייב שתים משום לא יהיה קדש כו' עכ"ל ויש לדקדק ומאי קושיא מכל עריות לפירש"י הא איכא ברים כריתות מאן דבעי קרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו ולא ס"ל כר' אליעזר דאמר דלאוין מחלקין כמ"ש התוספות גופייהו לקמן לחד תירוצא דבבא על הזכר והביא הזכר עליו לא מחייב ב' אלא משום דהוי ב' מיני ביאות וא"כ ואימא לפירש"י נמי לכך לא ליחייב ב' בכל עריות דלא אמרינן הלאוין מחלקין בגוף אחד ובחד ביאה ויש ליישב דלאו דוקא בכל העריות אלא בכה"ג בעריות דאיכא ב' מיני ביאות כגון בבא על אביו והביא אביו עליו או בבא על אחי אביו והביא אחי אביו עליו דליחייב ב' חוץ מלאו דזכר משום לאו דלא יהיה קדש ומשום לאו דגופייהו ודו"ק: **בא"ד** ויש לפרש משום דבתר זכר כתיב וכל בהמה כו' וכאילו כתיב תועבה בגופייהו עכ"ל ויש לדקדק דאכתי מיהת תיקשי להו משוכב דזכר דכתיב תועבה בגופיה ליחייב ב' משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופיה ומתוך הסוגיא משמע דלא מחייב משום לא יהיה קדש בשוכב מדלא קאמר תלמודא הבא על הזכר לחוד לרבי ישמעאל חייב ב' ולרבי עקיבא חייב א' ולמאן דלית ליה כרבי אליעזר דהלאוין מחלקין ניחא אבל לחד תירוצא שכתבו התוספות לקמן דהסוגיא אזלא כר"א דהלאוין מחלקין קשה ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** הבא על הזכר והביא כו' אע"ג דברים כריתות בעי קרא לחלק כו' עכ"ל ולעיל בבא על אביו ועל אחי אביו דמחייב תרתי לא קשיא להו דהתם שני שמות הויין לאו דזכר וגלוי דערות אביך ואחי אביך ולכ"ע לקי תרתי על ב' לאוין דב' שמות אף על גב דהוי חדא ביאה דמה"ע לכ"ע בעי מיעוטא דאמך היא למעט אשת אב וכן אביך היא אתי למעט א"א לר"י ולרבנן מחייב תרתי דלית להו מיעוטא ומחייב על ב' לאוין בב' שמות אבל אחותו שהיא אחות אביו שהיא אחות אמו לא מקרי שמות מחולקין כיון דגוף א' הוא וכולן מין אחוה הוא וק"ל: **בד"ה** ואפקיה רחמנא כו' לרבי אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטריך לכדדרשינן בפ"ק כו' עכ"ל עונש לנשכב דיליף בהא"ע מכל שוכב גו' אינו מפורש שהוא סקילה ואיכא למימר נמי לרבי אבהו מדאפקיה לנשכב בלשון שוכב וכ"כ הסמ"ג אלא שהתוספות ניחא להו לאתויי מילתא דקאמר התלמוד בפרק קמא בהדיא דהוא ובהמה בכ"ג ועיין בזה מש"כ בפרק קמא וק"ל:

דף נה גמרא תניתוה מה אילנות שאין אוכלין כו' מגופיה דקרא דכתיב באשרה תשרפון באש ה"מ לאתויי למיתם משום תקלה אלא דמייתי מהך ברייתא דמפרש טעמא דקרא משום תקלה וק"ל: **בפירש"י** בד"ה המערה כו' וילפינן שאר עריות מנדה בהיקשא דרבי יונה כי את כל אשר יעשה מכל התועבו' כו' עכ"ל מיהו זכר ובהמה לא ילפינן בהאי היקשא דכל התועבות ועי' בתוס' בפ' הנשרפין: **בד"ה** לישראל נמי כו' וכי איצטריך למיסר נעבד לגבוה כו' דהא רובע ונרבע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל יש מקשים מאי קשה לרש"י דילמא תלמודא פריך לסתור טעם התקלה כו' וי"ל דרש"י דייק מלשון הגמרא דקאמר כו' עכ"ל ולא חילק ולא בילק ידענא בלשון זה אבל הנראה בזה שדקדק רש"י לפרש כן דמשמע ליה דהוה סבר המקשה דקושטא דמילתא דבנעבד בישראל גופיה מיתסר משום תקלה וקלון כמו בנרבע וקרא אתי לעל פי ע"א וע"פ בעלים דהא לא ידע לפלוגי בין קלון מרובה וקלונו מועט כדקאמר אביי ואי הוה גם המקשה ידע לפלוגי בהכי והוה נמי סבירא ליה בנעבד ישראל דשרי ולא הוה פריך אלא לדחות הטעם דתקלה א"כ מה הוסיף אביי על דברי המקשה ולמה לו לפלוגי בין קלון מרובה ובין קלון מועט דלא הל"ל אלא דתקלה וקלון בעינן דלא כדברי רב ששת אלא דע"כ דאית לן לפרושי כמ"ש דהוה ס"ל למקשה דבנעבד ישראל דאסור דאיכא תקלה וקלון כמו בנרבע וקרא אתי לעל פי ע"א וע"פ בעלים ולהכי א"ש דמעיקרא לא הוה קשיא ליה אלא מעתה נכרי המשתחוה כו' אבל מישראל המשתחוה לא הוה קשיא כלל דהוה סבירא ליה דקושטא דאסור מטעם תקלה וקלון אבל נכרי המשתחוה לבהמתו הוה פסיקא ליה בשום דוכתא דשרי ואפשר מדכתיב תשרפון באש באשירה ולא כ"כ בבהמה והשיב לו המתרץ מי איכא כו' ולישראל נמי שרי ולהכי פריך לי' כטעותו ישראל גופיה ליתסר מטעם תקלה וקלון מידי דהוה ארביעה דאסור בישראל משום תקלה וקלון והשיב לו אביי דאינו דומה קלון דנעבד כקלון דרביעה כן נראה ברור הסוגיא לפירש"י וכן לדברי התוס' יש לדקדק כן דהמקשה הוה סבירא ליה לאסור בישראל הנעבד כמו ברביעה דאיכא תקלה וקלון דלפי מה שפירשו התוס' דרב ששת לא בא לאתויי מאילנות אלא דהשוה הכתוב נכרי לשל ישראל והכי נמי גבי נרבע יש להשוותם ואי הוה סבירא ליה המקשה בנעבד ישראל דשרי מאי קס"ד להקשות אלא מעתה נכרי המשתחוה כו' הא התם כיון דשרי בישראל הרי שפיר השוה נכרי לשל ישראל אלא ע"כ דהוה סלקא דעתך דמקשה דבישראל נעבד אסור נהכי לא פריך ליה אלא מנכרי המשתחוה כו' לאסור להשוות לישראל שהוא אסור לפי סברתו והמתרץ השיב לו ומי איכא מידי כו' דבישראל גופיה שרי ונכרי וישראל שוים ופריך ליה כסברתו דבישראל גופיה אמאי לא תתסר משום תקלה וקלון כמו ברביעה וא"כ נאסור נמי בנכרי משום תקלה לחוד כדי להשוות ומשני זה קלונו כו' כמו שכתבו התוס' והדברים ברורים באין גמגום ודו"ק: **תוספות** בד"ה אדרבה אשה כו' פשיטא בכולה הש"ס דבאשה כו' אלא רב פפא ה"ק אם יש לחלק כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש כפירש"י דלא איירי בבעילת אדם אלא באשה הנרבעת לבהמה והא קאמר רב פפא שפיר בפשיטות דיש לחלק לפי האמת אדרבה כו' דדוחק לפירושו דמאי קרי לאשה הנרבעת מבהמה שתם באשה שני משכבות וסתם בבהמה משכב אחד היינו איש הרובע לבהמה ועוד קשה דמאי קאמר אדרבה אשה דאורחא כו' דמאי הוה טפי אורחא אשה הנרבעת לבהמה מאיש הרובע לבהמה ולהכי פירשו באשה שני משכבות היינו באשה ממש בבעילת אדם דהוה אורחא ובבהמה בין רובע ובין נרבע לאו אורחא ולא קאמר אדרבה לפי האמת דהא פשיטא בכולי תלמודא כו' אלא דאם יש לחלק כו' וק"ל: **ע"ב** בפירש"י בד"ה מתקדשת כו' ובד"ה ואם בא עליה כו' בגט ומקבלו אביה כו' עכ"ל וה"ה לאחר שתגדיל היא בעצמה מקבלת גיטה אלא דהכא על כרחך בקטנותה איירי מדלא קתני אחר שתגדיל כדקתני בסיפא בבן ט' ואינו נותן גט עד שיגדיל וק"ל: **בא"ד** אבל פחות כו' ואם בא לגרשה בגט אינו יכול אלא כו' עכ"ל ואיירי כשקבל אביה מבעלה הראשון כסף קידושין דהוי קידושי דאורייתא אפילו בפחות מבת ג' אבל בקידושי ביאה שמסרה אביה לשם כך לבעלה הראשון והאי דפחות מבת ג' אפילו גט לא צריכה ממנו ואף לא מבעלה הראשון כיון שאינה מתקדשת בביאה לבעלה הראשון וק"ל: **בד"ה** קנאה ליורשה ושלא תיפטר כו' עכ"ל ולעיל גבי בת ג' שנים לא פירש כן ליורשה ואפשר משום דלעיל לכל מילי קנאה מדאורייתא אפילו לקולא באיסורא דהיינו ליטמא לה אבל הכא בבן ט' קאמר ליורשה כו' אבל ליטמא לה לא קנאה כיון דלא קנאה רק מדרבנן דעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול כמו שכתבו התו' ודו"ק: **תוס'** בד"ה וחייבין עליה כו' וי"ל דכולה אקידושי ביאה דרישא קאי ומשום בא עליה יבם כו' עכ"ל בתוספות פרק קמא דקידושין ובפרק הבע"י לא נקטו בדבריהם אלא דקאי אאם בא עליה יבם קנאה אבל משום הך קושיא שהוסיפו הכא בדבריהם מהך דפרק קמא דקידושין על כרחך דאית לן למימר דקאי אקידושי ביאה דרישא אך יש לדקדק מי הכריח אותם לתרץ דמשום בא עליה אצטריך למתני וחייבים עליה משום אשת איש דלא תימא דקנאה מדרבנן כמו בן תשעה כו' והיינו דממעטינן ליה דלא קנה מדאורייתא מאשר ינאף את אשת איש ולא אשת קטן כמה שכתבו התוספות בפרק הבא על יבמתו אם כן מהאי טעמא גופיה הוה ליה למימר בפשיטות טפי דמשום קידושי ביאה דרישא אצטריך למתני וחייבין עליה משום אשת איש דלא תימא דלא קנאה לענין חיוב אשת איש כמו בקטן בן תשעה דאין חייבין על אשה שקדש הוא בביאה מאשר ינאף את אשת איש ולא אשת קטן ויש לומר דודאי בבא עליה יבם קנאה הוה איכא למטעי דומיא דבן תשע דקתני ביה נמי קנאה והיינו מדרבנן אבל הכא כיון דקתני מתקדשת בביאה ליכא למטעי דהיינו מדרבנן דלא מלינו כיוצא בו דהא בבן תשע אינה מתקדשת אפי' מדרבנן וק"ל: **בא"ד** הא אפילו הראשון אדעתא דהכי קדים הני מילי כו' עכ"ל מפורשים יותר דבריהם בפרק הבא על יבמתו ע"ש: **בא"ד** אי נמי דקבל עליה היבם ולא ראשון כו' עכ"ל פירוש דיודעין אנו שהראשון לא קדש אותה אדעתא שאם תמאן איילונית אבל אם לא היו יודעין כן איכא למיחש אכתי שמא הראשון קדשה גם כן אדעתה שאם תמצא איילונית דאז היא אסורה לייבם מדכתיב אשר תלד פרט לאיילונית וק"ל: **בא"ד** וניחא לפירושו דלא קתני גבי קטנה ופוסלת כו' עכ"ל לכאורה שהם בעצמם דברי ריב"א דנקט וחייבים משום אשת איש כדי לאשמועינן מסיפא אפילו בהמה דהשתא לא אצטריך ליה למתני בקטנה ופוסלת את הבהמה כו' ויש לפרש דבריהם משום דלפירוש ריב"א נמי מיהת קצת קשה אמאי שינה בקטנה למתני וחייבים משום אשת איש ומיניה שמעינן מסיפא בהמה הוה ליה למתני נמי גבי קטנה בהדיא ופוסלת את הבהמה כו' כדקתני גבי קטן ולא הוה ליה למתני וחייבים משום אשת איש והא קאמרי דניחא לפירושו דאין זה קושיא כ"כ כיון דבין גבי קטנה ובין גבי קטן נשמע שפיר נמי בהמה וק"ל:

דף נו גמרא ור"י נפחא אליבא דרבנן האי כגר כו' אבל נכרים לא בעינן שם בשם כו' למעטינהו מסקילה לא אצטריך כפירש"י ומשום דכל מיתתן בסייף ומהיכא תיתי למימר הכא סקילה כיון דלא איתרבו לרבנן אבל לענין שם בשם כיון דאינו מפורש בנכרי מה היא ברכת השם יש ללמוד סתום מן המפורש לגבי ישראל שהיא שם בשם אף על גב דלא איתרבאי אי לאו מיעוטא דכגר כו' ולרבי מאיר נמי מלי למימר למעט מכגר ואזרח שם בשם בנכרי אלא דהתלמודא קאמר דמסקילה נמי אצטריך למעוטי אליביה כיון דאתרבו וק"ל: **שם** איש איש למה לי דברה תורה כו' דלפירוש רש"י דלרבי מיישא נמי פריך ליכא למימר דאתא איש איש לומר דבעינן שם בשם כמו בעכו"ם דלא אצטריך ליה להא ומהיכא תיתי דלא בעינן שם בשם דודאי הוה ילפינן סתום שבעכו"ם מן המפורש בישראל כמו שכתב לעיל וליכא למימר נמי דאתא איש איש לרבות סקילה בעכו"ם כמו בישראל דאם כן הויין דרשות דרבי מאיר הפוכה מדרבנן דרבי מאיר מרבה כינויין לעכו"ם מאיש איש וממעט סקילה מכגר ואזרח ולרבנן הוא בהיפוך דמחייבין כינויין מכגר ואזרח ומרבין סקילה מאיש איש ועוד דבסקילה בעכו"ם וכן בשם בשם לא אשכחן דפליגי בשום מקום וק"ל: **תוס'** בד"ה ואליבא דרבי מאיר כו' מיהו קשה מגליה דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא דאפשר דמודה כו' עכ"ל לכאורה בפשיטות הוה ליה לאקשויי דמאי קאמר דפליג רבי יצחק אדרבי מיישא הא ע"כ רבי מיישא נמי סבירא ליה דהך ברייתא איש איש לרבות הכנויין אליבא דרבי מאיר מתנייא דהא רבנן מכגר ואזרח ילפי ליה דעכו"ם חייב על הכנויין אלא משום דרש"י דחק לפרש בפירושו דלהכי קאמר ופליגא אדרבי מיישא משום דההא דקאמר לרבות את הכנויין ואליבא דרבי מאיר משמע הא לרבנן פטור כו' והאי קשי' להו מגליה ומהיכי משמע למימר הכי דאימא רבי יצחק אקרא דאיש קאי דלא מתוקמא אלא כרבי מאיר אבל מכגר ואזרח מודה רבי יצחק דמרבינן לעכו"ם לרבנן וק"ל: **ע"ב** גמרא למאן דאמר עשו מפטת עשייה מחייב כו' אע"ג דהאי עשו בישראל כתיב ובישראל גופיה אין ממיתין על העשייה מכל מקום ויצו בעכו"ם כתיב דמיניה נילף העשייה מה שאין כן לעיל בההיא דאיש איש דכולו נכתב בישראל ולא גמרינן מיתה לעכו"ם בכינויין כיון דבישראל ליכא מיתה וק"ל: **שם** רבי יהודה בן בתירא אומר אף על ברכת השם כו' אלהים אני לא תקללוני כו' קצת קשה אמאי קאמר דרבי יצחק נפחא פליג אדרבי מיישא וסבירא ליה אליבא דרבנן דעכו"ם אינו חייב על הכינויין כיון דסבירא ליה דאיש איש לרבות כנויין אליבא דרבי מאיר וכמו שכתבו התוס' לעיל דהא אכתי אימא דלרבי יצחק נפחא עכו"ם נמי חייב על הכנויין וסבירא ליה כרבי יהודה בן בתירא דיליף ברכת השם מאלהים דכנויין נמי במשמע ויש לומר דמכל מקום פליג אדרבי מיישא דיליף ליה כנויין מכגר ואזרח לרבנן ורבי יצחק נפחא לרבנן יליף ליה מאלהים כרבי יהודה בן בתירא ומיהו כיון דבישראל אכווין איכא רק באזהרה ומאלהים דכתיב באדם הראשון יליף ליה לא מקרי אתרבו לרבנן ולא איצטריך לדידהו למעט סקילה כמו לרבי מאיר דקאמר כיון דאתרבו אתרבו ולכך אצטריך ליה לרבי יצחק נפחא למימר דכגר ואזרח אתא למעט שם בשם ודו"ק: **שם** אי לא דריש ויצו הכי מנא ליה כו' ולא ניחא ליה לתלמודא למימר דהכי שתי תיבות ויצו ה' לא דריש לדינין וברכת השם וכל אינך דריש כדלעיל כיון דדריש סיפיה דקרא אמאי לא דריש רישא דקרא ועוד דסירוס וכלאים ע"כ באנפיה נפשיה דריש ניחא ליה למימר הכי באינך וק"ל: **בפירש"י** בד"ה דיני קנסות כו' לדקה ומשפט כתיב דהיינו דין ופשרה כו' עכ"ל הכי אמרינן בפרק קמא דבמקום משפט אין לדקה כו' ועוד דהכא ע"כ לדקה לאו ממש הוא למאי דאסיק אדעתיה לקמן דקום עשה נמי חשיב אמאי לא חשיב נמי לדקה והוי להו שמנה מלות בני נח מיהו לקמן משמע דלדקה ממש קאמר דמשני בניו לדין ביתו לצדקה ולמסקנא דקום עשה לא קחשיב ניחא וק"ל: **תוס'** בד"ה אבל התכל כו' אבל מתה מאליה שריא ואתא לאפוקי אבר כו' עכ"ל כהאי גוונא תירץ רש"י לקמן אך לא כתב דמתה מאליה שריא ודעת התוספות דאי מתה מאליה לא הוה שריא לא הוה אצטריך קרא לנפל מאליו דאסור ואין להקשות לדבריהם דמתה מאליה שריא מאי קא קשיא ליה לקמן אהא דמלאכי השרת היו צולין לו בשר דאימא מתה מאליה.

 דף נד ע"ב בתוס' בד"ה הבא על הזכר והביאו וכו' כתב מהרש"א ז"ל ועל אחי אביו דמחייב תרתי לא קשיא להו. דברי תימה הן [דהא] בע"כ כשאותה התורה ערות אביך וא"א בלא משכב זכור ובע"כ כשחייבה התורה חייב שנים משום זכור ומשום אביו משא"כ אחותו משכחת באחות אביו לחודא ובאחות אמו לחודא וא"כ בשניהם יחד צריך קרא לחלק:

חכמת שלמה

דף נה ע"א גמ' תניא דלא כתרוייהו כו' נמחק דלא כתרוייהו. וג"ב נ"ל דל"ג להדיא בפנים התלמוד כתרוייהו אלא מפירש"י הוגה בפנים והתוס' יוכיחו נ"ל: **רש"י** בד"ה באשה שני כו' משכבי הס"ד: **בד"ה** משכבי אשה כתיב ביה כו' כנ"ל: **בד"ה** אילנות של כו' תורה כו' אלמא הד"א: **בד"ה** לישראל נמי כו' וכי איצטריך למיסר כו'. נ"ב יש מקשים מאי קשה לרש"י דילמא תלמודא פריך ליסתור הטעם דתקלה דאי משום תקלה לחוד אמאי לא נאסר בהמה של ישראל וכן בהמת עובד כוכבים וי"ל דרש"י דייק מלישנא דגמרא דקאמר בהמת עובד כוכבים תיתסר בהמת ישראל תיתסר ולא קאמר אמאי לא נאסור כו' אלא בודאי דקבעי לומר שלפי האמת יהא נאסר ודו"ק: (עיין במהרש"א): **בד"ה** ת"ש כו' וסיפא קלון למימרא כו' והד"א: **תוס'** בד"ה זה קלונו כו' דמחייב בהמה הנרבעת כו' דרב ששת בא דמחייב כו'כנ"ל: **ע"ב** **רש"י** בד"ה ה"ג כו' קמ"ל וכו' סיפא ודאי תרוייהו איכא ואימא לך כו' כנ"ל: **בד"ה** ואם בא כו' הרי בא אבל כו' הד"א: **בד"ה** ומטמאה את כו' ובמדרס הוא דמטמאה כו' כנ"ל: **בד"ה** מאי לאו כו' תקלה משנה כו' הד"א: **תוס'** בד"ה וחייבין עליה כו' גשאת אקדושי כסף כו' כנ"ל:

דף נו ע"א **רש"י** בד"ה בכל יום כו' ומדבר כאדם זה כו' איכא בשם בן ארבע כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' לא למעוטי גיפוף וניסוק כו'. נ"ב והכא נודר בעבודת כוכבים או נשבע כו' דאף לישראל אינו אלא באזהרה כדלקמן דף ס"ד: **רש"י** בד"ה בכדרכה כו' בכך חייב עליה כו' כנ"ל: **בד"ה** כל פלך מדינה הס"ד:

הויא דיש לומר כיון דמתה מאליה הוא דבר טמא ועתידה התורה ליאסר לא היו מתעסקין בו מלאכי השרת וק"ל :

דף נז גמרא דכתיב ותשחת הארץ וגו' כל מקום שנאמר השחתה אינו כו' עי' בחדושי אגדות : **שם** אי משום דאתרבו מאיש איש עכו"ם נמי כו' היינו לר"מ דאית ליה כנויין בעכו"ם מאיש איש מרבה נמי במיתה מאיש איש אבל לרבנן דלית להו כנויין כלל בעכו"ם כיון דאיש איש בכנויין כתיב לא מרבה מיניה מיתה בעכו"ם לברכת השם ולהכי איצטריך למימר לרבנן דברה תורה כלשון בני אדם וכן נראה מדברי התוס' לקמן וק"ל : **בפירש"י** בד"ה נהרג עליו משום גזל ואע"פ שאין זו בעולת כו' עכו"ם בישראל שפחה כנענית כו' לעבד עברי כו' ישראל בעכו"ם כו' ולקח בשביה מותר כו' ישראל בישראל כו' דהיינו שפחה חרופה כו' עכ"ל מה שהולך לשנות פירושו דגבי עכו"ם בישראל הולך לפרש שיחדו לעבד עברי דאם יחדו ישראל לעבד כנעני אין זה עכו"ם בישראל דמשמע שגזל העכו"ם את הישראל כיון שהיא מיוחדת לכנעני וע"כ נמי שיחדה הישראל לעבד עברי ולא עכו"ם דעכו"ם הקונה עבד עברי אסור הישראל עבדו בשפחה כנענית ובישראל בעכו"ם כו' הולך לפרש שלקח בשביה דאם לא כן ודאי דאסורה לישראל אך מה שפירש בישראל בישראל דהיינו שפחה חרופה כו' לא ידענא מי הכריחו לשנות פירושו דאיכא למימר בפשיטות נמי בעבד עברי דומיא שפי' בעכו"ם בישראל וצ"ע : **ע"ב** גמרא לא נצרכה אלא לעדה ועדים כו' למאי דלא חש לקושיית דמגרע גרע לא בעי לאוקמה בפשיטות אפילו למאן דאמר דסייף חמור לא נצרכה אלא לאשת איש דבעכו"ם בסייף ואם בא על בת ישראל נידון בחנק כישראל דניחא ליה לאוקמא בהכי אפילו לתנא דבי מנשה דס"ל מיתת העכו"ם בחנק וק"ל : **תוס'** בד"ה הורתו שלא כו' ומותר אפילו באחותו מן האם כו' שלא יאמרו באנו כו' עכ"ל דבריהם אלו לפירש"י דאחותו מן האם אסור לבן נח אבל לדברי התוס' לקמן דבן נח לא אסור באחותו מן האם ולא שייך בו שמא יאמרו כו' אלא משום אחלופי כמו שכתבו התוס' לקמן ויש לומר בתירוצם באחות אביו דאסור מדאורייתא וק"ל : **באד"ה** ועוד יש לומר דהורתו ולידתו בקדושה נמי כך דינו כו' עכ"ל לכאורה קשה לדבריהם דלא תירצו אלא דלא תני הורתו ולידתו בקדושה אבל בעיקר קושיית פירוש הקונטרס אמאי לא קתני הורתו ולידתו שלא בקדושה לא תירצו כלום גם מה הכריחם לומר בתירוץ זה והא דלא נקטיה לרבותא כו' דמאיזה טעם הוי רבותא דהא לפי פירוש הקונטרס ודאי לא הוי רבותא ונראה לומר דבתירוצם קמא שכתבו ויש לומר איפכא כו' דהנהו ודאי כשני אמהות דמו עכ"ל איכא למימר בקושיית פירש הקונטרס בפשיטות טפי דלהכי לא נקט הורתו ולידתו שלא בקדשה אלא לידתו בקדושה משום דהוי רבותא דאפילו בכהאי גוונא דלידתו בקדושה דכשני אמהות דמי אפילו הכי אסור באחותו מאמו וכן כתבו התוס' בהדיא בפרק נושאין ע"ש אלא שהוצרכו לומר דיש לומר איפכא בהורתו ולידתו בקדושה דשרי לגמרי דאם לא כן ליתני רבותא טפי דאפילו בלידתו וגם הורתו בקדושה דהוו טפי כשני אמהות דאסור והא קאמרי ועוד יש לומר לפי אותה סברא דהוי לידתו בקדושה רבותא משום דכשני אמהות דמי יש לומר דהורתו וגם לידתו בקדושה כך דינו ואסור ולא תקשי לך דליתני רבותא טפי דאפילו גם לידתו בקדושה דטפי דמי לשני אמהות דאסור דיש לומר משום דלא פסיקא ליה כו' ור"ל דבהורתו ולידתו בקדושה אחותו שנולד לאביו אחריו בקדושה אסור לו מדאורייתא מה שאין כן בהורתו שלא בקדושה הגם שלידתו בקדושה מותרת לו אחותו שנולדה אחריו מאביו כיון דהורתו מאביו היה שלא בקדושה והדברים ברורים למבין ודו"ק :

ח"א **דף נז ע"ב בן** נח נהרג וכו' אף על העוברין כו'. בזה אמרתי ליישב בפ' שמות שדקדק שכתוב לאמר ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות דודאי פרעה לא שאל מהם להרוג הזכרים בידים דבן נח מוזהר על שפיכות דמים ולכך לא אמר כן למילדות המצריות שהוזהרו על שפיכות דמים אפילו בעוברים אבל למילדות העבריות אמר שהותר לכם להרוג עובר במעי אמו וראיתם על האבנים קודם שיצא לאויר העולם אם בן הוא וגו' וכיון שאי אפשר בהם לפטור משפיכות דמים רק בתחילת יציאת הולד קודם שיצא ראשו או רובו הולך לתת להם סימנין כמו שכתוב בפרק קמא דסוטה וראיתם על האבנים סימן גדול מסר להם כו' יריכותיה מצטננות כו' וכן פניו למטה כו' עיין שם ודו"ק :

דף נח בפירש"י בד"ה ומותר באשת אחיו ואפילו מאמו ולאחר מיתה ואפילו נשאה אחיו משנתגייר כו' עכ"ל פירוש לאחר מיתה משום א"א וה"ה בחייו לאחר שגירשה ומיהו מה שכתב ואפילו נשאה אחיו משנתגייר כו' אין זה פשוט דאיכא למ"ד בפרק נושאין דאם נשאה משנתגייר אסורה לאחיו ומשום אחלופי כמ"ש התוס' ג"כ במשנתין וק"ל : **בד"ה** נשא אשה ובתה ואחר גריס כו' א"נ אהא קאי ומשום דהך גיורת כו' עכ"ל עיין בפרק נושאין שדחה פירוש שני וק"ל : **תוס'** בד"ה נשא אחותו כו' פ"ה דהיינו טעמא דאחותו מן האם יוצאה דגזרינן שמא ישא כו' עכ"ל ומה שפי' שם דאחות אביו מן האם אסור משום גזירה דאחותו מן האם כבר דחו התוס' שם פירושו מתוך שמעתין ע"ש : **באד"ה** כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו אמאי שרי התם מן האב ומן האם כו' עכ"ל לכאורה קשה אמאי לא קשיא להו מרישא דקאמר מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור מאי שמא יאמרו איכא באשת אח דהא בין לר"א ובין לר"ע בן נח מותר באשת אח אפילו מן האם ויש ליישב משום דאיכא למימר דהך סוגיא דהתם דאמוראי כ"ע ל"פ דמן האם ולא מן האב דאסור היינו משום דס"ל כחכמים בברייתא דלעיל דקאמרי הרבה עריות יש שאין ב"ד כו' דהיינו דכל חייבי כריתות בן נח מוזהר עליהן כפירש"י ותוס' לעיל דהשתא שפיר קאמר דמן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור משום שמא יאמרו אלא דקשיא להו אסיפא דא"כ במן האב ומן האם דשרי אמאי הא אית ביה נמי משום שמא יאמרו אלא ע"כ דסוגיא דהתם ס"ל כר"א וכר"ע דאשת אחיו איננה אסורה לבן נח ולהכי במן האב ומן האם שרי דלית ביה משום שמא יאמרו ובריישא מן האם ולא מן האב דאסור לכ"ע משום אחלופי הוא וק"ל : **באד"ה** וי"ל דבן נח לא אסור באחותו אפילו מן האם כו' עכ"ל משום דלא משמע להו לפרש דאחותו אפילו מן האם אסורה לבן נח במכ"ש דאחות אביו כפירש"י שהרי לא הזכיר ר"א באיסור לבן נח רק אחות אביו והוא טעמא נמי דפ"ה פרק נושאים דגזרינן שמא ישא אחותו הנולדה אחריו כו' כבר דחו התוס' והשתא דאתינן להכי דע"כ טעמא דאחלופי נמי איכא א"ש איסורא דאחותו מן האם נמי משום אחלופי הוא וק"ל : **באד"ה** ואחות אביו לר"א כו' אבל משום אחלופי ליכא כו' ואחות אביו לר"ע כו' ולא משום אחלופי כו' עכ"ל נראה מדבריהם דבאחות אביו אפילו מן האם ליכא ביה אחלופי דע"כ באחות אב מן האם איירי ר"א דבאחות אב מן האב ר"א מודה דשרי לבן נח כדלקמן ויקח עמרם את יוכבד דודתו וא"כ הוא דבריהם סותרים מ"ש הם בעצמם בזה הדבור לקמן והשתא הא דפריך דר"מ אדר"מ לא כמו שפ"ה דפריך נמי מדקתני אסור באחותו ואחות אביו כו' דהמ"ל בכולהו דלא אסור כו' אלא משום אחלופי כו' הרי מדבריהם אלו נראה דאיכא אחלופי באחות אב מן האם דאי ליכא בי' אחלופי הא שפיר פריך מאחות אב מן האם וצ"ע : **ע"ב** גמרא נכרי מותר בבתו וא"ת כו' פירש"י בין לר"א ובין לר"ע דקסבר רב הונא לא ילפי' שאר עריות מהנך כו' מדפרט כל הני כו' עכ"ל מכאן תשובה לבעל כסף משנה בפ"ט דהלכות מלכים שכתב על דברי הרמב"ם שפסק הלכה כר"ע ולא חשיב עריות דאסורות לבני נח כ"א הנך דפרט ר"ע בברייתא וכתב הכסף משנה וז"ל דה"ל לרבינו לפסוק כר"מ אליבא דר"ע דכל ערוה שב"ד ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה כיון דלא אשכחן מאן דפליג עליה דר"מ למימר דלא סבר ר"ע הכי עכ"ל ולפום חורפיה לא עיין דהא במסקנא דקתני מפני מה לא נשא אדם את בתו כו' ואמר רב הונא נכרי מותר בבתו כו' ע"כ בין לר"א בין לר"ע לא ילפינן שאר עריות אפילו מיתות ב"ד מהנך דכתיבי בקרא כפירש"י וכיון דרב הונא אמורא ובתראה הוא וליכא בתלמודא מאן דפליג עליה פסק הרמב"ם כוותיה אליבא דר"ע ואע"ג דלישנא בתרא אוסר רב הונא בתו לנכרי הא אדחייא לה ההוא לישנא והברייתא דקתני מפני מה לא נשא אדם בתו כו' כוותיה אזלא כלישנא קמא וק"ל : **תוס'** בד"ה מפני מה כו' היתה ראויה למות מיד ואי כו' עכ"ל פי' מיד שאכלה מעץ הדעת היתה ראויה למות מיד קודם שהסיתה את אדם ואי משום אדם כו' וק"ל : **בד"ה** מי איכא מידי דלישראל שרי ולנכרי אסור כו' עכ"ל כצ"ל הגי' בגמ' אבל בגמ' שלפנינו איכא בלשון אחר מי איכא מידי דישראל לא מחייב כו' ואין זה מדוקדק דהא ודאי דאיכא מידי דישראל לא מחייב אלא שאסור לו ונכרי חייב מיתה כגון גזל וכיוצא בו וק"ל :

ח"א **דף נח ע"ב מצרי** שהכה ישראל חייב מיתה כו'. שלא היה הכאת מצרי בישראל מכת מות וכפירש"י בחומש וכדאמרי' פרק הנחנקין כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה היא ולא תקשי לך מויך את המצרי אע"ג דלא כתיב בו מיתה הרי הוא מוכרע ממקומו דהוה הכאת מיתה דכתיב ביה ויטמנהו בחול ודע שכתב הרמב"ם בפ"י מהלכות ע"ז מצרי שהכה ישראל כו' אף על פי שהוא חייב מיתה אינו נהרג עכ"ל וכתב בעכ"מ דלאיתויי מדשקלינן וטרינן באלו הן הגולין אם גר תושב שהרג ישראל גולה או נהרג אם איתא לשקול וליטרי בחובל בישראל כו' עכ"ל ע"ש ואין ראייתו מכרעת דהתם בשוגג איירי ומסתייה שיהרג בשוגג על הריגתו ולא על חבלתו ועוד דמשום הריגת בר מיניה הולך למינקט הריגה דגר תושב אינו חייב על גר תושב בחבלה בעלמא ונראה דטעמו של הרמב"ם מדלא קחשיב ליה בהדי שבע מצות על כרחך היינו טעמא משום דאין נהרג עליו על פי בית דין כמו שנהרג על ז' מצות דאזהרתן מויצו ה' וגו' זו היא מיתתן אבל בהכאה לישראל שמעי' מיניה שהוא חייב מיתה בידי שמים דעובדי כוכבים לא מעלין ולא מורידין ומזה נראה מה שכתוב בש"ר וכתבו רש"י בחומש וירא כי אין איש וגו' ראה שאין תוחלת לדיקים עומדת ממנו ולא תזרעו כו' פי' היינו משום דבדיני אדם לא היה חייב מיתה כדעת הרמב"ם אלא שראה שהיה חייב מיתה בידי שמים ואין תוחלת לדיקים לעמוד כו' לכך הרגו ועוד האריך הרא"ם ורוב דבריו ע"פ שמות רבה ואין כאן מקום להאריך ודו"ק: **הסוטר** לועו כו'. מבואר במ"ש בפרק חזקת הבתים דאדה"ר הוא דיוקנו של מקום ויעקב הוא דמות דיוקנו ולזה ישראל נקראו אדם ולא עובדי כוכבים וע"כ הסוטר לועו של ישראל שהוא דמות דיוקנו של שכינה כאלו סוטר לועו כו' ומייתי שנאמר תוקש אדם וגו' שע"כ קרא ישראל במקום הזה אדם לפי שהן דמות דיוקנו ודו"ק : **למה** הכית כו'. פי' הכית הוא מלשון עבר כמו על מה הכית אתונך וגו' ותכה הוא לשון עתיד כמו ויאמר למה תכה וגו' למלכים והקשו המפרשים דמהיכן למדו לומר שבהכאה זו נקרא רשע דאימא שהיה רשע מקודם זה המעשה כמו חברו שהיה רשע כבר מדכתיב רעך שפי' רשע כמותך ונראה לומר בזה לפום ריהטא ממשמעות הכתוב שמשה קראו רשע היה לו לכתוב רשע למה תכה וגו' אבל נכתב לרשע בלמ"ד שמשמעו שהוא סיפור הכתוב שמשה אמר לאותו שנעשה רשע למה תכה וגו' ולמה כתב לנו כאן שהיה רשע כיון שמשה לא אמר לו כן אי לאו לאשמועי' דבהכאה זו נעשה רשע אבל מלת רעך שהוא סיפורו של משה קראו כך על שם שהיה רשע כבר כדאמרי' בש"ר ודו"ק : **ואם** לא לקחתי בחזקה גו'. מלת חזקה מורה על זה כי הרוצה לעשות דבר בכח ובחזקה הוא מרים ידו כענין שנאמר בידך החזקה ובזרועך הנטויה וגו' ומ"ש ותהי חטאת הנערים וגו' אע"ג דלפי משמעות נראה ותהי חטאת הנערים וגו' אהא דכתיב בטרם יקטירון את וגו' קאי שהיו לוקחין בשר הזבח קודם הקטרת אמורין מכל מקום מדסמיך ליה ותהי חטאת הנערים וגו' אם לא ולקחתי בחזקה וגו' דרשו שלקחו בחזקה שהיא הרמת יד היא היה חטאת הנערים וק"ל : **איש** זרוע לו וגו'. גם זה מדה כנגד מדה לפי שהוא מגביה ידו ממקום הנמוך אשר נברא ממנו דהיינו מן האדמה ראוי הוא שלו יהיה הארץ לקבורה שישפיל ויבא לארץ ממקום שבא : **לא** נתנה קרקע כו'. פירש"י לא ניתנה קרקע כו' אבל לא ידענא לפי זה מאי שייכא הך דרשה דעובד אדמתו ישבע לחם וגו' לכאן ולולא פירש"י נראה לפרש לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות היינו שיש להם זרוע וכח לעבוד האדמה ולא לתשושי כח שלא יוכלו לעבוד אותה כראוי והשתא שפיר שייכא הך דרשה דעובד אדמתו ישבע לחם דמיירי נמי בכה"ג שעושה עצמו כעבד לעבוד אותה כראוי לה ומדכתיב עבד אדמתו חסר וי"ו דרש לה כעבד ודו"ק : **עובד** כוכבים ששבת חייב מיתה כו'. יש לעיין בזה מה טעם ענין זה דוקא באלו הב' מצות דבדבר שאנחנו חייבין לעשות שהוא אצל העובד כוכבים היפך זה לחייב מיתה בעשייתו והנראה שהכונה בזה שהתורה נקראת ארוסה לפי שרוב ההמון אין עוסקין בה והויא התורה לגביה כארוסה בבית אביה שהניחה להיות תורת ה' אבל העוסק בה ודאי דה"ל נשואה ונקראת תורתו כמו שכתוב בפרק קמא דמסכת ע"ז והוא שאמרו בפסחים כל העוסק בתורה לפני עם הארץ כאלו בועל ארוסתו לפניו שנאמר תורה צוה לנו משה וגו' מאורסה לכל קהלות יעקב מבואר לפי שעם הארץ אינו עוסק בה והויא ליה ארוסתו וכן מצות שבת נקראת בהרבה מקומות כלה כמ"ש בואי כלה בואי כלה דכארוסה ודאי דלא הויא דכל ישראל קבלו עליהם שמירת שבת וכנשואה נמי לא הויא לפי שאינן שומרים אותה כראוי כמ"ש פרק כל כתבי אלמלא שמרו ישראל ב' שבתות כו' ומשום הכי הויא שבת לגבייהו ככלה שנכנסה לחופה ולא נבעלה ולזה כיון שהעובד כוכבים שאר עריות ובעולת בעל יש להן חוץ מארוסה וכלה שנכנסה לחופה דאין להן כדאמרי' לעיל משום הכי הויא ליה עסיקת התורה לגבייהו כאלו בועל ארוסת ישראל ואם הוא שומר שבת ה"ל כאילו בא על כלת ישראל שנכנסה לחופה ולא נבעלה ואמרינן לעיל דנידון בדיני ישראל ועל כונה זו אמרו בש"ר פ' בשלח מהו נתן לכם ולא לעובדי כוכבים מכאן אמרו אם יבאו בני נח לשמור שבת לא דיין שאין מקבלין שכר אלא שחייבין מיתה שנאמר ויום ולילה לא ישבותו ואזהרתן זו היא מיתתן וכה"א ביני ובין בני ישראל וגו' משל למלך יושב ומטרונא יושבת כנגדו העובר ביניהם חייב מיתה ע"כ ודע שהרמב"ם בהלכות מלכים כתב הא דקאמר הכא דחייב מיתה היינו בידי שמים אבל אינו נהרג וכתב הכ"מ לפי דבריו דהא דקאמר תלמודא וליחשביה בהדי ז' מצות ה"ק וליתני בהדייהו למימר דאסורין בה קאמר אבל לא לענין קטלא כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש וא"א לומר כן דא"כ למה לא מנה בהדי ז' מצות לאיסור הא דמצרי שהכה ישראל דחייב נמי מיתה בידי שמים ואינו נהרג כמ"ש הרמב"ם שם אבל הנראה לדעת הרמב"ם דכל מה דלא חשיב בהדי ז' מצות אין נהרגין עליהן והא דפריך הכא וליחשביה בהדי ז' מצות ה"ק דמאי לא חשבי' לשבת נמי בהדי ז' מצות ויהיה ב"נ נהרג עליה ומשני קום עשה לא קחשיב דבקום עשה אין ב"נ נהרג דלא מצינו אפי' בישראל בשום קום עשה שיהיה נהרג בידי אדם וכן הכא הויא דנכרי עוסק בתורה פריך נמי הכי ולחשבי' בהדי ז' מצות ויהיה ב"נ נהרג עליו ומשני למ"ד מאורסה כו' דאין חיובו מגד עצמו ולא הוי אלא כאסמכתא בעלמא ואין כאן אזהרתן זו היא מיתתן ונראה מה שהביא לדרוש לא ישבותו אבני נח ולא אשבת עתים דכתיב לעיל מיניה נראה כמ"ש הרא"ם שהשבות בכ"מ הוא מנוחת הפועל ממלאכתו ולא מנוחת הפעולה והחום והקור כי הם הם פעולת המזלות כו' ולא תפול בהם שביתה עכ"ל ע"ש :

דף נט גמרא ולא והרי יפת תואר כו' יש לדקדק דהא יפת תואר ישראל בישראל נמי אסור כדלעיל ואי משום דשרי ישראל לנכרי ונכרי בנכרי אסור אמאי לא תקשי ליה מגזל גופיה דשרי לעיל ישראל בנכרי ונכרי בנכרי אסור [ויש לומר] דהך סוגיא

חכמת שלמה

דף נז ע"א גמ' ואידך קטלייהו בשני יודי"ן וכן ברש"י : **שם** אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה הא כל כו' חיוב מיתה הס"ד : **בד"ה** ויכול הנרדף כו' לקטע רגלו הס"ד : **ע"ב רש"י** בד"ה שופך דם האדם באדם שבתוך כו' כצ"ל : **בד"ה** מיגרע גרע כו' בעד אחד ובדיין אחד כצ"ל : **בד"ה** הרבה עריות כו' אים לרבויי הס"ד : **בד"ה** בא על עריות ישראל עבריות הס"ד : **בד"ה** עריות בני נח עובדי כוכבים הס"ד : **תוס'** בד"ה ותנ"א כו' איש איש ומשמע כו' לאמור ודרשי להו כצ"ל :

דף נח ע"א גמ' היינו באשתו ולא באשת חבירו כו'. נ"ב פ"א אשת אביו אבל רש"י גרס כאן כמו שכתוב בפנים : **רש"י** בד"ה ומותר באשת כו' שנולד דמי. הס"ד ושאר כל כו' איסות מותרות לו כצ"ל והס"ד : **בד"ה** לאתויי אשת כו' ולאתויי אחות אשתו נמי לא דהא קתני בהדיא כו' כצ"ל : **בד"ה** ואיכא דתני כו' באחותו ובאחות אביו כו' כצ"ל : **בד"ה** מי שנעשה כו' אחד כו' הס"ד : **ע"ב** גמ' אמר רבינא אפי' כו'. נ"ב ס"א פשיטא אמר רבינא לא נצרכה אלא לשני בשבת על זה פירש"י דלא גרסינן פשיטא : **רש"י** בד"ה עבד כנעני של ישראל הס"ד : **בד"ה** מדרגיל כו' בנות העיר הס"ד : **בד"ה** כותי ששבת כו' לא ישבתו אהך כו' כצ"ל : **בד"ה** אמר רבינא כו' תובה קאמר ר"ל כו' כצ"ל :

דף נט ע"א גמ' רק חזק לבלתי אכול הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי. נ"ב

למאן דאמר דגזל הנכרי אסור ול"ע וק"ל: **תוס'** בד"ה אף דם מן החי ולרבנן אבר מן החי וקשה דתנא דלעיל דרישא דנפקא ליה אבר מן החי מאכל תאכל כו' עכ"ל הרא"ם בפירוש החומש הרגיש בקושיא זו וזה לשונו ואע"פ שאבר מן החי כבר נצטוה בו אדם הראשון כנרמז מאכל תאכל הוצרך להזהיר גם בני נח דלא תימא בזמן שנאסר לו בשר נאסר לו גם אבר מן החי אבל השתא דהותר בשר הותר גם כן אבר מן החי והכי משמע נמי מההיא דסנהדרין דאמר רבי יהודה אדם הראשון לא הותר לו בשר וכשבאו בני נח הותר להם כו' יכול לא יהא אבר מן החי נוהג בו תלמוד לומר כו' עכ"ל ע"ש ואולי נעלם ממנו הסוגיא דלעיל דאי אפשר לומר כתירוצו דהא לעיל פריך לתנא דנפקא ליה אבר מן החי מאכל תאכל האי אך בשר בנפשו גו' למאי אתא ומשני למישרי שרצים ולדברי הרא"ם מאי פריך הא איכא נמי לאוקמא שפיר אליביה לאסור אבר מן החי לבני נח דהא דנאסר כבר לאדם מאכל תאכל לא משתמע מיניה לאסור לבני נח שהותר להם בשר ומה שהביא הרא"ם ראייה מסוגיא דלקמן דאמר רב יהודה כו' יכול לא יהא אבר מן החי נוהג כו' לאו ראייה היא כלל דרב יהודה אמר רב דלקמן סבירא ליה כתנא דבי מנשה דלא יליף כל השבע מצות מויצו ה' גו' אלא דכל חדא באנפי נפשיה נצטוה לבני נח כדאמרינן לעיל ומשום הכי קאמר שפיר רב יהודה יכול לא יהא אבר מן החי נוהג כו' כיון דהותר להם בשר אין חילוק בין אבר מן החי בין שאר בשר כיון דלא נאסר לאדם אבר מן החי מעולם וכן הוא בהדיא בירושלמי דלרב לא נאסר לאדם אבר מן החי כלל גם זו דעת הרמב"ם בפרק ראשון דהלכות מלכים דלא נצטוה אדם רק על שש מצות ולבני נח הוסיף אבר מן החי וכהאי גוונא כתבו התוספות לעיל לר"י דמודה דבני נח אחר המבול נצטוו על אבר מן החי אבל האי תנא קמא דרבי חנינא בן גמליאל מסתמא הוא בעצמו תנא קמא דרבי חנינא בן גמליאל דריש הסוגיא דדריש נמי אבר מן החי מויצו ה' גו' ולא מוקי האי קרא דאך בשר בנפשו גו' רק למשרי שרצים ולהכי קשיא להו שפיר הכא דלעיל נפקא ליה מאכל תאכל כו' ולהכי המתיצו התוס' בקושייתם להקשות בדברי ר' חנינא בן גמליאל משום דלא נימא דהאי תנא נמי כתנא דבי מנשה סבירא ליה ותירוץ הרא"ם מלד עצמו אין לו עיקר וכי משום דהותר לנח בשר נאמר דהותר לו אבר מן החי דהא לאדם נמי הותר בשר מתה מאליה ואעפ"כ לא הותר לו אבר מן החי אפילו נפל מאליו כמ"ש התוספות לעיל והדברים ברורים הן באין גמגום ודו"ק: **ע"ב** גמרא והרי פריה ורביה כו' דכתיב ואתם פרו ורבו ושנית כו' מדפריך מהאי קרא דכתיב גבי נח ולא פריך מקרא דגבי אדם דכתיב ויברך גו' ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומקרא דגבי נח דלעיל מיניה דהאי קרא דמייתי דכתיב ויברך אלהים את נח גו' ויאמר להם פרו גו' משמע דסבירא ליה לתלמודא דהנהו קראי אינן אלא לברכה בעלמא ולא למצוה מדכתיב גבייהו ויברך וכדאמרי' פרק קמא דכתובות דתני בר קפרא הואיל ונאמרה בו ברכה לאדם והכי נמי בפרק קמא דמסכת ע"ז דאר"ל בואו ונחזיק טובה כו' ופריך מהאי קרא דנח למימרא דאי לא חטאו לא היו מולידין והכתיב ואתם פרו גו' ולא פריך אהנהו קראי דאינן אלא לברכה שיכולה להיות שתקוים בעובדת עבודת כוכבים שהיו מולידות ויש לדקדק מפ"ו דיבמות דתנן האיש מצווה על פ"ו ולא האשה ר' יוחנן בן ברוקה אומר על שניהם הוא אומר ויברך אותם גו' ומפרש בגמרא מאי טעמא דכתיב וכבשה איש דרכו לכבוש כו' משמע דסבירא ליה דהנהו קראי דגבי אדם נמי לא נאמרו לברכה אלא למצוה וכתב הרא"ם דההיא מתני' פליגא אברייתא דבר קפרא ואסוגיא דהכא דסבירא ליה דהנהו קראי לא נאמרו אלא לברכה כך תוכן דבריו והוא דחוק דסתמא דתלמודא הכא ובפ' קמא דמסכת ע"ז אזלא לברייתא דבר קפרא דפליגא אסתמא דמתני' דיבמות דלכ"ע סבירא ליה למצוה נאמרו ועוד קשה כיון שנצטווה אדם על פריה ורביה למה הוצרך לצוות עוד נח ע"ז ובנח גופיה כיון דכבר כתיב ביה ויברך גו' ויאמר אלהים פרו גו' דהיינו למצוה אליבא דמתניתין דיבמות אם כן למה ליה תו למימר בתר הכי ואתם פרו ורבו ומה שכתב הרא"ם בזה שהיה נח דואג לעסוק בפרו ורבו עד שהבטיחו הקב"ה כו' עכ"ל עיין שם אין זה נכון דדי היה לו בהבטחה ע"ז ולמה הוצרך לצוות לו פעם שנית גם בלשון כפול והנראה דההיא דיבמות לא פליגא וסבירא ליה נמי דמצות פ"ו מקרא דנח ואתם פרו ורבו והכי קאמר כיון דכתיב גבי אדם וכבשה ואיש דרכו לכבוש וכו' ע"כ לשון רבים דפרו ורבו דכתיב גבי אדם לא על שניהם נאמר אלא מהנשים דעלמא ואם כן הכי נמי ואתם פרו ורבו דנח דלמצוה נאמר לא דייקא לאיש ולאשה אלא מהנשים דעלמא ורבי יוחנן ב"ב דאמר על שניהם ויברך גו' ויאמר להם פרו ורבו סמך אקרא דנח ואתם פרו ורבו (ולא) [אלא] הביא קרא דאדם דמשתמע שפיר פרו ורבו על שניהם וע"כ וכבשה לא דייקא ודברי הרמב"ן בזה קרובים לדברינו אך קשה בההיא סוגיא דבי מנשה דילפי סירוס לבני נח מדכתיב שרצו בארץ ורבו בה ופריך ואידך ומשני ההוא לברכה בעלמא ולשיטתנו למה ליה הו לברכה דכבר כתוב ביה בנח ויברך גו' ויאמר אלהים פרו ורבו ויש לומר דלא סגי ליה למימר ההוא לברכה אלא דקאמר ההוא לברכה בעלמא רצה לומר לברכה יתירא כדקאמר ושרצו בארץ דהיינו כשרצים הללו וכה"ג כתב הרמב"ן פרשת בראשית גבי פרו ורבו ומלאו את הארץ ע"ש אך קשה בהך דיבמות דקאמר רב יוסף מהכא אני אל שדי פרה ורבה ולא קאמר פרו ורבו וכתבו התוספות אע"ג דלאדם קאמר פרו ורבו ההוא לברכה ולא למצוה עכ"ל דאכתי תקשי לך דהא לנח נאמר פרו ורבו וההיא ודאי למצוה נאמר כדמוכח בשמעתין ויש ליישב ודו"ק: **שם** בילחק ולא כל ילחק מספר פענח רזי הקשה הרא"ם מהא דאמרינן כו' בפ' מצות חליצה לענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל שנאמר ויקרא שמו בישראל דמשמע ליה כולו מישראל ע"כ: **בפירש"י** בד"ה אי הכי כל ז' כו' דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני נח עכ"ל אין ר"ל דקושטא דמילתא ליהוי בכולהו לישראל נאסרו ולא לבני נח דהא מהיכא תיתי לן דלישראל נאסרו ולא לבני נח כיון דהשתא לא תקשי לך מדאתני ע"ז בסיני אית לן למימר לזה ולזה נאמרה ומגיד הנשה נמי ליכא למילף מידי כדפירש רש"י לעיל ועוד היאך מלינו למימר בכולהו שבע מצות לישראל נאסרו ולא לבני נח דהא בע"ז וג"ע כיון דמיענשו עובדי כוכבים עלייהו נאסרו אלא דר"ל כיון דכל שבע מצות למלתייהו נשנו נימא דכולהו לא נשנו ולישראל נאסרו ולא לבני נח אלא דע"כ מדנענשו לזה ולזה נאסרו אע"ג דלא נשנו ואם כן השתא דלא תקשי לן מדאתני בע"ז דהא לא אתני ביה אלא למלתייהו אם כן הדרא קושיין לדוכתן דלמה ליה למשני בסיני באבר מן החי דאי נמי לא נשנה בסיני מהיכא תיתי לן דלישראל נאסר ולא לבני נח כיון דלא תקשי לן מדאתני בע"ז ועוד תקשי לך במילה

ובפריה ורביה מנלן דנאמרו לישראל ולא לבני נח דאף על גב דלא נאמרו רק לבני נח ולא נשנו אלא משום מלתייהו מכל מקום נימא דלזה ולזה נאמרו כמו ע"ז וג"ע דלא נשנו גם כן רק למלתייהו כן נראה ליישב פירש"י ומיהו קשה לי בעיקר הקושיא דמעיקרא דלמה ליה למתני באבר מן החי מאי משני הכא ה"ק אזהרה ומיהדר מיתני ל"ל דהכתי תקשי לא נכתב לא וי"ו ולא ה"א דלא נכתב אזהרה בסיני באבר מן החי ולא בכולהו שבע מצות דהשתא כיון דלא תקשי לן מדאתני בסיני בע"ז אית לן למימר דלזה ולזה נאמרו דמגיד הנשה ליכא למילף מידי כפירוש רש"י לעיל ויש לומר דאי לא הוה כתיב אזהרה באבר מן החי בסיני ולא בכולהו שבע מצות הוה אמינא דמילה ופריה ורביה נמי לזה ולזה נאמרו אבל השתא מדאתני אזהרה בכולהו שבע מצות ע"כ במילה ופריה ורביה דלא אתני בהו רק למלתייהו ע"כ דלישראל נאמרו ולא לבני נח ולהכי לעיל דמקשינן אדרבה מדנשנית בסיני לישראל נאמרו ולא לבני נח לא הוה מצי לומר דמילה ופריה ורביה תוכיח דלא נשנית בסיני רק למלתייהו ואפילו הכי לישראל נאמרו ולא לבני נח דהא מילה ופריה ורביה גופיהו נימא לזה ולזה נאמרה אי לאו מדאתני בע"ז באזהרה וק"ל: **בד"ה** בני קטורה אותן ששה שנולדו לאברהם הן עצמן לא לחייבו ונימא השתא דלא מל כו' עכ"ל פירושו דחוק כיון דלא ליחייב למה לא נימא דלא מל אותן אבל (מדברי) הרמב"ם הלכות מלכים פרק עשירי נשמר מזה ופי' אלא מעתה בני קטורה כו' לרבות בני קטורה כו' על זרעם של בני קטורה והשתא אתי שפיר דהוי קושיא דבני קטורה דומיא דבני ישמעאל ליחייבו אדהשתא קאי על זרעם ופריך הכי בפשיטות דלא ליחייבו לפי מה שאנו רואים דהרבה אומות מבני קטורה שקבלו עליהם מצות מילה דמוכח דנתחייבו וכן נראה לפרש בערוך בערך גבנוני ועי' בדברי הרא"ם בפרשה בא בפסוק תושב ושכיר גו' שהוא מפרש לה כפירוש הרמב"ם וק"ל: **תוס'** בד"ה והא פריה כו' מנלן דלא נאמרה לבני נח כו' קום עשה לא קחשיב כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו הכי לעיל גבי והרי מילה כו' עי' במהרש"ל ועוד נראה לומר דמשום הכי לא קשיא להו גבי מילה הכי משום דבמילה הכי פריך דאי נצטוו בני נח על המילה אם כן כשידינו היתה תקיפה עליהם אמאי לא היו כופין אותן למול את עצמן וגר תושב שהוזכר בתורה דהיינו שקבל עליו שבע מצות היאך אפשר למצוא אותו דהא חייב הבית דין לכוף אותו גם למול וק"ל:

ח"א דף נט ע"ב אדם הראשון לא הותר לו לאכול בשר כו' עיין בטעם הענין זה במפרשי התורה באורך: **חבל על שמש גדול כו'** מבואר כי באמת כל הנבראים נבראו לתכלית אדם ולתשמישו אמנם הנחש היה מצד בריאתו השמש הנבחר מכולם שהוא היה ממוצע בין האדם ושאר בעלי חיים שמצינו בו כח הדבור וערום מכל החיות וכן אמרו פ"ק דסוטה אני אמרתי יהא מלך על כל החיות כו' ולפי שדרך כבוד לאדם שיהיו לו ב' משמשין כמו שכתוב ושני נעריו עמו לזה אמר שהיו מזדמנין לו ב' נחשים טובים אחד משגרו לצפון כו' נקט צפון ודרום שלפי דעת התוכנים שיישוב בני אדם הוא מקצה מזרח לקצה מערב באורך אבל לדרום ולצפון אין שם יישוב בני אדם מפני הקור והחום ולזה אמר שהיה משלח שם שלוחו הנחש במקום שלא היה אדם יכול לילך בעצמו · ואמר **ולא** עוד אלא שמפשילין כו' · הזכירו בו שני דברים אלו כי מתוך קללותיו של אותו הרשע שנתקלל נלמד כן כמ"ש רש"י כיונא בו במסכת סוטה פרק קמא · ואמר כי תחת שהיה לאדם ברכה זו קודם הקלקול שהיה לו רגלים כאדם ושכל לדבר ולהבין כדי לשגרו בעצמו למרחוק לצפון ולדרום משא"כ בשאר בעלי חיים משנתקלקל אמר על גחונך תלך שלא יוכל לילך מהר כמו ההולך על רגליו ותחת שהיו מפשילין לצוצה תחת זנבו כדי להוציא עפר לגינתו משנתקלקל נתקלל ועפר תאכל וגו' ודו"ק: **הכפירים** שואגים לטרף וגו' · נראה מתוך ענין המעשה שזה הכתוב הכפירים שואגים לטרף גם סופו לבקש מאל אכלם אמרו ר"ש בן חלפתא בדרך תפלה ובקשה ונענו לו בכל זה מן השמים ור"ל שהכפירים שואגים לטרף כשאר ב"ח גם את האדם שלא מרצון ובחירה אך לבקש מאל אכלם מצד אחר וכשאין להם אוכל הוצרכו לטרוף שלא מרצון ונתקבלה תפלתו שנחיתו תרתי אטמאתא שא' יהיה אוכל לכפירים והשניה אוכל לטרף דהיינו לר"ש שהיה נטרוף מהם אלו לא נתקבלה תפלתו ויהיה לבקש מאל אכלם לשון רבים דהמ"ל לבקש מאל אוכל וכתב אכלם דהיינו אוכל לכפירים ואוכל לטרפו. שהוא ר"ש שהיה נטרף מהם אי לאו דנחיתו אטמאתא ודו"ק:

דף ס תוספות בד"ה חוקים שחקקתי כו' דבפרק אלו טרפות וכו' ה"א דאסירי בני נח להרכיב שני דשאים כו' עכ"ל לא קאמרינן התם דאיירי בבני נח אלא דהכי משמע להו לכאורה דהא מלמינהו דכתיב גבי אדם בעי למילף ליה ועוד דאי בישראל איירי הא משנה שלימה היא בפרק קמא דכלאים אין נוטעין ירק כו' ולקמן כתבו ליישב ההיא דה"ט לרבנן דמלי איירי בישראל ובחוצה לארץ ודו"ק: **בא"ד** והא דפריך אלא מעתה ושמרתם גו' אע"ג דלא מוקמינן האי בבני נח אלא משום דאשכחן כבר למינהו כו' עכ"ל קצת קשה ומאי קושיא דהא כיון דחקותי שחקקתי לך כבר משמע אי שחקקתי לבני נח ואי שחקקתי לך כבר במרה והכא גבי ושמרתם את חקותי וגו' פריך שפיר דשחקקתי לך כבר במרה נמי ליכא לפרשו דהאי קרא בכל התורה קאיירי כמו שכתבו התוספות לקמן ודו"ק: **בא"ד** וי"ל דנהי דלא דרשי רבנן למינהו כו' גבי ישראל דרשינן כו' וכ"מ לענין דגים כו' עכ"ל וקצת קשה למה ליה הך דרשה מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה נילף ליה למינהו דאילנות מלמינהו דגבי בהמה כדיליף ליה למינהו דדגים מלמינהו דבהמה ולתירוץ שני של התוספות שכתבו דלא הוה אסרינן הרכבה כו' אי לאו למינהו ניחא דאי לאו דגלי הכא דחקותי שחקקתי לך כבר דהיינו למינהו באילנות לא הוה דרשינן נמי למינהו בדגים ובדוחק יש ליישב כי האי גוונא גם לתירוץ זה דלמינהו בדגים נמי לא הוה דרשינן למילף מבהמה אי לאו דילפינן הכא אילנות מבהמתך מה בהמתך בהרבעה כו' אבל מ"מ קשה לתירוץ ראשון של התוספות למינהו באילנות למה לי דהא לא כ"מ בדרש דלמינהו רק בדגים ויש לדקדק לפי דברי התוס' דמלמינהו לחוד לא ילפינן מידי ולעיל אמרינן לתנא דבי מנשה דיליף כלאים בבני נח מדכתיב מן העוף למינהו ודוחק לומר דסמך שם אהך דחקותי שחקקתי כו' דאם כן הוה ליה לאתויי התם הך דרשה דחקותי שחקקתי כו' וי"ל דודאי למינהו דכתיב[גבי בריאה ליכא למילף מיניה מידי אי לאו חקותי כו' כמו שכתבו התוספות הכא אבל למינהו דנח דהוה ליווי שפיר ילפינן מיניה ומאן דיליף ליה הכא מחקותי כו' ומלמינהו דגבי בריאה לא בעו למילף מלמינהו דנח דהא אמרינן לעיל ההוא לצוותא בעלמא וק"ל: **בא"ד** והשתא ההיא דהרכיב ב' דשאים דפרק א"ט לרבנן כו' עכ"ל קאי לב' תירוצים של תוספות וק"ל: **בד"ה** אתיא קריעה כו' דיליף דקריעה מעומד דכתיב ויקם איוב ויקרע כו' עכ"ל לא קאי התם הכי אלא מויקם דוד ויקרע גו' יליף לה וקריעה גופא נמי מהכא יליף לה אלא דלישנא דתלמודא להתם נקטו התוס' בדבריהם עיין שם וק"ל: **בד"ה** המלך קרע תימה היאך אמרו למלך מה ששמעו כו' עכ"ל ואגופה דקרא לא תקשי להו הכי דאימא דלאו אגדופי קרע רק אשמועות רעות וק"ל: נחמנו אלהינו: **ע"ב** פירוש רש"י בד"ה

מהר"ם

דף ס ע"ב במתניתין העובד ע"ז וכו' האי מתניתין קאי אמתניתין דלעיל דקתני אלו הן הנסקלין הבא על האם וכו' וקחשיב ואזיל נמי הבא על הזכר והמגדף והעובד ע"ז והנותן מזרעו למולך והדר מפרש כל אחד ואחד במשנה בפני עצמו ובמשנה שלפני זו פירש דין מגדף ובמשנה זו בא לפרש דין העובד ע"ז: **שם** בגמ' לפי שיצאת זביחה לדון בעבודת פנים מנין לרבות השתחואה שיטת תנא דברייתא זו כך היא דמתחלה מקשה אין לי אלא זובח מקטר ומנסך מניין וכל שכן השתחואה דקשה עלה מניין והשיב תלמוד לומר בלתי לה' לבדו ריקן וכו' וכדי שלא תאמר דמריקן העבודות כולן וכו' נלמד ג"כ השתחואה לכך הקשה לפי שיצאת זביחה וכו' רצה לומר דאפילו השתא דכתיב בלתי לה' לבדו וריקן העבודות כולן לשם המיוחד עדיין לא נלמד מזה השתחואה משום דכיון שיצאתה זביחה מן הכלל לא נוכל ללמוד מזה כי אם מה שדומה לזביחה דהיינו עבודת פנים והשתחואה לא

חכמת שלמה

נ"ב בס"א ליתא: **רש"י** בד"ה מורשה ומאורסה כו' כצ"ל: **בד"ה** למה לי כו' עונשם עליהם. נ"ב ס"א נענשים: **בד"ה** ואליבא דר"י כו' לבני נח דמיהא נ"ל דמשה: **ע"ב** גמ' אזהרה מיהדר ומיתני כו' מילתא בעלמא הא לא איתני כו' להביא לו סנדלפנים טובים כצ"ל וכן ברש"י: **שם** הכפירים שואגים לטרף כו'. נ"ב נראה דסמיך אסיפא דקרא ולבקש מאל אכלם ודו"ק: **תום'** בד"ה והא פריה ורביה כו' תימה מנא לן כו'. נ"ב אבל אמילה לא קשה מידי מאחר שעונשה כרת ואין עונש בלא אזהרה כדאיתא במסכת מכות שאמר כל חייבי כריתות אין צריכין אזהרה שהרי פסח ומילה כו' א"כ נקרא לא תעשה ר"ל שלא להשהות בערלתם ודו"ק א"נ שלא למולו אלא משמנה ואילך ודו"ק (עיין במהרש"א):

דף ס ע"א גמ' דכתיב ויבא אליקים כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה שם בן כו' שם המפורש כו'. נ"ב נ"ל שס"ל כרב האי גאון שבשם המפורש הוא שם של מ"ב עיין באשרו דיומא לס ע"ב:

השומע

אבל המגפף כו' תרי תעבדם יתיר' כתיבי חד כו' עכ"ל כ"ה בכל פרושים של פירוש רש"י הישנים ומהרש"ל כתב כי טעות הוא זה ותלה הטעות בדפוס לובלין והגיה דלא תעבדם יתיר' כתיב כו' ודדברות הראשונות ואחרונות לא חשיב רק כחד כפירוש רש"י לקמן גבי ג' השתחואות ונראה מדבריו לפי הגהתו שהוא הבין דלא הוה רק חד לא תעבדם יתירא משום דחד מהן אילטריך לאזהרה לכדרכה ואידך לא תעבדם דמייתר אא"ע לכדרכה תנהו שלא כדרכה וכן דעת הסמ"ג דחד לא תעבדם אתי לאזהרה לכדרכה ואידך לשלא כדרכה אבל רש"י לקמן פירש דאזהרה לכדרכה מפן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו גו' וכן מוכח לקמן גבי זובח למרקולים אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו גו' וכי האי גוונא אמרו לקמן גבי ג' השתחואות לכדרכה מאיכה יעבדו גו' נפקא והשתא ניחא דבאם אינו ענין לכדרכה הנהו תרי לא תעבדם ככל הפירושים הישנים דהיינו ודאי חד דדברות ראשונות ואחרונות כפירוש רש"י לקמן ואידך לא תעבדם ולא תעשה גו' מייתרי הני תרתי וקאמר דאתי חד מינייהו לשלא כדרכה במגפף ומנשק ואידך לא הזכיר רש"י הכא למאי אתא אבל לקמן מוקמי' ליה יכול אפילו נעבד כהמן תלמוד לומר לא תעבדם ופירש רש"י שם מלא תעבדם יתיר' והתימה מדברי הסמ"ג דכולי שמעתיה אינה מוכחת כדבריו ומיהו לקמן לרבי אמי דתני זיבח וקיטר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת משמע דלא תעבדם איירי שפיר אתי לכל הני כדברי הסמ"ג וק"ל : תוס' בד"ה וליחשוב כו' גבי ניסוך ישתו יין נסיכם והיינו כר' יהודה דדרש בספרי כו' גבי עובדי כוכבים אבל ר"נ מוקי לה בישראל כו' עכ"ל ורש"י פירש בחומש דרבי (יוסי) [יהודה] דורשה כולה כנגד ישראל ור"נ דורשה כולה כנגד העובדי כוכבים ע"ש ר"ל כנגד ישראל שישראל יאמרו כן לעובדי כוכבים אי אלהימו גו' אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם וכנגד העובדי כוכבים היינו שהעובדי כוכבים יאמרו כן לישראל אי אלהימו גו' וק"ק למה לא כתבו התוס' כן על פירוש הקונטרס בקיטור אשר חלב זבחימו גו' דהיינו כרבי (יוסי) [יהודה] דדריש ליה בספרי גבי עובדי כוכבים אבל ר"נ מוקי לה בישראל וק"ל : בד"ה זובח לאלהים כו' ובא ללמד על הכלל דאפילו כדרכה לא מחייב אלא כו' עכ"ל וכן הלאו דלא יזבחו עוד את זבחיהם כו' הוה אמינא דבא ללמדך דאפילו כדרכה לא מחייב אלא בעבודת פנים א"נ לזובח להכעיס כדלקמן ומיהו בהשתחואה דהכא ליכא למימר הכי דבא ללמדך דאפילו כדרכה לא מחייב אלא כעין השתחואה דהוי דרך כבוד ולא פוער לפעור וזורק למרקולים דאם כן הני שלשה לאוין בהשתחואה למה לי דעל כרחך אתי חדא לאזהרת מיתה בהשתחואה לשלא כדרכה כדלקמן דללאו גרידא מלא תעבדם ילפינן ליה כמו מגפף ומנשק ודו"ק : בד"ה המקטר כו' דאי לאו בלתי לה' לבדו ה"א מה זביחה כו' אתא לרבויי זורק כו' עכ"ל מיהו אילטריך נמי למדת דבר שהיה בכלל כו' דאי מבלתי לה' לבדו לחוד לא הוה ממעטינן שאר עבודות אפילו שאינן בפנים אי לאו דאי מה זביחה שהוא עבודת פנים כו' ובהכי יתיישב לקמן דקאמר אימא דילא השתחואה ללמד על הכלל כולו כו' דליכא לאקשויי דא"כ בלתי לה' לבדו גו' ל"ל די"ל דאי לאו בלתי לה' הוה אמינא דזובח יצא מן הכלל וללמד כו' ולרבויי זורק אבל השתא דכתיב בלתי לה' לבדו גו' ולרבויי נמי עבודת פנים אית לן למימר עפי לרבויי גם כל שאר עבודות מהשתחואה וזובח לגופיה דמחשבין כו' ועוד י"ל בזה דא"כ אתי זובח דמחשבין מעבודה לעבודה אילטריך בלתי לה' לבדו דמחשבין מעבודה לעבודה בכל עבודת פנים ואי לאו בלתי לה' גו' ה"א דדוקא מחשבין מזובח לזורק ודו"ק :

דף סא גמרא שלא כדרכה מהשתחואה נפקא כו' בפרק השוחט ומעלה כתבו התוספות וקלא קשה ומאי קושיא דילמא אילטריך לאזהרה דמחשבין מעבודה לעבודה דהא לעולם כך הוא דלא יזבחו לאזהרה וזובח לאלהים וגו' לעונש ותרצו דאם איתא דהשתחואה ללמד על הכלל אם כן לא תעבדם למגפף ומנשק הוה מיותר לן לאזהרה

חכמת שלמה

בד"ה השומע אזכרה כו' חייב לקרוע הס"ד : בד"ה דאי ס"ד כו' כולם אטו סד"א : בד"ה כרבי עקיבא כו' דאי מתזם או מתכתש מבטלין לסהדותייהו כצ"ל : תוס' בד"ה תוקים שחקקתי כו' דמייתי הכא תקותי כו' כצ"ל : בד"ה אתיא קריעה קריעה כו' תימה דבפרק בתרא דמועד קטן יליף כו'. כ"ב עיקר הקושיא אמאי לא נילף שכל הקריעות נמי לא מאחין מקריעה דהכא ואנן קיימא לן שכל הקריעות של אבילות מאחין חוץ מעל אביו ואמו אבל תימה הוא כעיני איך תולין קושיא זו בהא דקורעין מעומד ולשם בסוף פרק בתרא דמו"ק הקשו התוס' קושיא זו על הא דמסיק אתיא קריעה קריעה כו' אבל בהאי דקרעינא מעומד שהוא לעיל מיניה לא הקשו התוס' כלום ונראה בעיני שדעת התוס' לחזק הקושיא כלומר מאחר שמצינו שכל שאר הקריעות ילפינן שהן בעמידה מאחר דאשכחן הכי בקרא א"כ לענין מאחין נמי נילף שאר הקריעות מהא דהכא דהא אשכחן הכי בקרא ודו"ק : ע"ב במשנה עבודתה הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתה כו' : רש"י בד"ה אחר סמוכת כו' ובגמרא מוקים נ"ל בגמרא : בד"ה והמקבלו עליו כו' אלי אתה בפניו כו'. כ"ב ונראה לי דבפניו לא בעי קבלה לאלהות אלא באלי אתה סגי אבל שלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך קבלת אלהות דהיינו אלך ואעבדנו ודו"ק : בד"ה אבל המגפף כו' עובר בלא תעשה דלא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות כו' כצ"ל ונכתב בצידו כאשר הגהתי כן הוא עיקר ואל תשגיח בהמדפיס המשובש בלובלין שכתב תרי תעבדם יתירה כתיבי ועיין לקמן בדף ס"ג בפירוש רש"י (עיין במהרש"א) : בד"ה הפוער כו' עבודתן ותייב כו' כצ"ל : בד"ה אלו נאמר כו' במקום אחר ולקמן פריך הרי כבר פירש להם : בד"ה לפי שיצאה כו' מן הכלל ללמד לא ללמד כו' כצ"ל : בד"ה אזהרה מניין כו' וספרים דכתיב בהו כי לא תשתחוה כצ"ל ונכתב בצידו פירוש גבי הא דלעיל מניין לרבות השתחואה ולאפוקי מגירסת ספרים ודו"ק : בד"ה יכול שאני כו' לשלא כדרכה אף כל כו' אלו חייב הס"ד והד"א : בד"ה ת"ל כו' שיתייבו עליה ואע"פ כו' כצ"ל והס"ד : בד"ה סד"א כו' אתרו ביה לקטול וכרת כו' כצ"ל : בד"ה לגופיה אתא כו' לא זרק דמחשבין מעבודה כו' כצ"ל :

דף סא ע"א גמ' [מאן] ועבדוני ר"מ כו' כצ"ל וכן ברש"י : שם עד שיאמר אעבוד אלך ואעבוד נלך נעבוד כו' כצ"ל : רש"י בד"ה ועובדיהם בסייף כו' דהא זריקה בלא שחיטה לא סגי

מהר"ם

מקרי עבודה ואם כן מניין לרבות השתחואה וכו' עונש שמענו אזהרה מניין וכו' ואזהרה לזובח פי' התוס' לקמן בדף שאחר זה דבור המתחיל מנין לזובח בהמה למרקולים דילפינן לה מקרא דלא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירים דאיתא לקמן ולקמן נפרש שם דברי התוס' אבל אין לומר דיליף אזהרה לזובח בשלא כדרכה מלא תעבדם יתירה דמיניה נפקי לא תעשה בגיפוף ונישוק בשלא כדרכה כדפירש רש"י במתניתין ומהתם נפקי נמי אזהרה לזובח שלא כדרכה משום דאי להכי אתי לא הוה מוקמינן ליה ללא תעשה דגיפוף ונישוק דדלמא לאזהרת זובח לחוד אתי כמו שפירשו התוס' בדף זה ד"ה אזהרה מניין וכו' גבי אזהרת השתחואה תלמוד לומר כי לא תשתחוה לאל אחר והא דלא יליף אזהרה להשתחואה שלא כדרכה מלא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם ולא תעשה כמעשיהם דמייתי רש"י במתניתין דהא לא תשתחוה נמי קרא יתירה הוא דכבר כתיב בדברות ראשונות ואחרונות לא תשתחוה להם דכולהו קראי צריכי כדאמרינן לקמן בדף ס"ג אמר אביי שלש השתחואות למה אחת לכדרכה ואחת לשלא כדרכה וכו' ע"ש : ברש"י ד"ה אחד המזבח ואחד המקטר וכו' ובגמרא מוקי לה לכולה מתניתין בשאין דרכה וכו' רצה לומר האי בבא דאחרה מזבח ואחד המקטר כל הני פרטי מוקי לה בשאין כדרכה של אותה ע"ז לעבדה בכך ולכך לא מחייב מיתה אלא אהנך עבודות דפורש והולך המזבח והמקטר וכו' אבל הרישא דאחד העובד איירי בעובדה באותה עבודה שדרכה של אותה ע"ז לעובדה בכך ולכך חייב בכל עבודה שבעולם שדרך לעבדה בה : ד"ה והמקבל עליו באלוה ואפי' באמירה בעלמא כגון האומר אלי אתה וכו' לישנא אחרינא והמקבלו לאלוה שלא בפניו האומר אלי אתה בפניו וכו' נראה דללשון ראשון גרים רש"י במתניתין המקבלו לאלוה האומר לו אלי אתה ולא גרסי' והאומר בוי"ו דחד מילתא היא וסיפא פירושא דרישא היא כאלו אמר המקבלו לאלוה כגון האומר אלי אתה וללשון שני גרים והאומר בוי"ו ותרי מילי נינהו ורישא במקבלו שלא בפניו שאומר אלי הוא וסיפא במקבלו בפניו שאומר אלי אתה ותנא סיפא לגלויי רישא דאי לא תנא סיפא הוה אמינא דרישא דהמקבלו לאלוה איירי בפניו ובספר חכמת שלמה ראיתי שכתב וזה לשונו ולי נראה בפניו לא בעי קבלה לאלוה אלא באלי אתה סגי אבל שלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך קבלות אלהות דהיינו אלך ואעבדנו ודו"ק עכ"ל ובתחלת הדעת דבריו אינם מובנים מה היה כוונתו בזה אבל לי נראה שבא לתרץ ליתני שלא בפניו ולא בעי בפניו שזה היה קשה גם כן לרש"י ומחמת זה כתב רש"י דתני סיפא לגלויי רישא ובא הוא לתרץ בענין אחר ולומר דתרווייהו צריכי למתני שלא בפניו וגם בפניו משום דדיניהם חלוקים דבפניו סגי באומר אלי אתה ושלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך לומר אלך ואעבדנו וגם לומר אלי הוא אבל אין לפרש דבריו דרצה לומר דשלא בפניו לא סגי באמרו אלי הוא אלא צריך לומר אלך ואעבדנו לחוד דאם כן הוה מוכרח לומר שאלך ואעבדנו עדיף יותר להתחייב טפי מאומר אלי הוא ואין סוגיות הגמרא דלקמן משמע כן בהא דרמי לקמן מתניתין אהדדי דהכא תנן העובד ע"ז עובד אין אומר לא והאנן תנן האומר אעבוד וכו' כאשר אבאר לקמן אם ירצה השם כנ"ל לפרש דבריו שזאת היתה כוונתו אבל דבריו אלו אין להם רמז וראיה בסוגיא דשמעתין רק בדויה מן הלב : ד"ה אבל המגפף והמנשק וכו' נראה לי דהכא גרסינן תרי לא תעבדם כתיב חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה לאלהיהם ולא תעבדם וכו' דהך דכתיבי בדברות ראשונות ואחרונות חד חשיבי דדברות אחרונות לא חשיב דאהדורי קא מהדר ליה משה לישראל מה ששמעו ועיין לקמן בדף ס"ג ונוכל גם כן לגרוס דלא תעבדם יתירה כתיב חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה ולא תעבדם וכו' משמע דגרים לעיל מיניה תרי לא תעבדם כתיבי דאם לא כן לא נופל על זה לשון חד וחד וכו' וקל להבין ואכתוב עוד מזה בסמוך ברש"י בגמרא ד"ה אחד העובד כל עבודה וכו' : ד"ה הנודר בשמו בלשון נדר קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פלונית אם ארחץ יש לתמוה למה צריך רש"י לסיים אם ארחץ דהא כשאומר קונם עלי כל פירות שבעולם לחוד נמי מקרי נדר וכשאומר קונם עלי כל פירות שבעולם אם ארחץ זהו נדר על תנאי והכא לא צריך רש"י לפרש אלא שעשה הקונם שהוא לשון קרבן בשם ע"ז כאלו אמר יהיו כל פירות שבעולם עלי כאיסור קרבן של ע"ז פלונית ומצאתי בפי' המשניות של ברטנורה שלא סיים בפירושו כך אלא זה לשונו הנודר בשמו קונם עלי כל פירות שבעולם בשם ע"ז פלוני עכ"ל ואפשר שזה שכתוב ברש"י שלפנינו אם ארחץ איזה תלמיד טועה כתבו : ד"ה והמקיים בשמו נשבע הנשבע מתרגם מקיים כצ"ל : ד"ה זהו עבודתו וחייב עליה מיתה כצ"ל ובגמרא מפרש לקמן דאפילו נתכוון לבזותה חייב : ד"ה אחד העובד כל עבודה אף גיפוף ונישוק וכו' חייב מיתה וכו' ואזהרתיה מהכא ופן תדרוש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו וגו' כן הוא גם כן לקמן בשמעתין דאזהרה דכדרכה נפקא לן מפן תדרוש וגו' איכה יעבדו הגוים דקאמר לקמן בשמעתין גבי מנין לזובח בהמה למרקולים וכו' אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו וכו' וכן לקמן בדף ס"ג גבי שלשה השתחואות בע"ז למה לי אחת לכדרכה וכו' פריך מכדרכה מאיכה יעבדו הגוים האלה נפקא ואם כן צריך לומר הא דכתב רש"י לעיל בד"ה אבל המגפף והמנשק וכו' תרי לא תעבדם כתיבי וכו' אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה אינו רוצה לומר דלכדרכה ילפינן מחד לא תעבדם ומאידך שלא כדרכה אלא רוצה לומר דתרווייהו הני לא תעבדם אם אינם ענין לכדרכה דכדרכה מאיכה יעבדו הגוים נפקא תנהו אחד מהן לשלא כדרכה ואידך לא תעבדם בעינן ליה להנך מילי דלקמן בדף ס"ג עיין שם לקמן ולפי זה אתי שפיר הגירסא שלפנינו דרש"י דלעיל דתרי לא תעבדם יתירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה להם ולא תעבדם וכו' דהא דקאמר תרי לא תעבדם יתירי לא מחמת דחשבינן דברות ראשונות ואחרונות לתרי אלא מחמת קרא דאיכה יעבדו הגוים דבהדיא פירש"י לקמן דדברות אחרונות לא קא חשיב כדלעיל אלא שלפי האמת לא היה צריך רש"י לאריכות זה אלא הוי ליה לפרש בלשון זה דלא תעבדם יתירה כתיב ואחד לשלא כדרכה וכן בפי' הברטנורה בלשון זה הקצר ודו"ק : ד"ה תלמוד לומר לאלהים יחרם ובא הכתוב לענשו מיתה וכו' שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר וכל עבודות שבעולם לכדרכה נפקא לן בהו מיתה מוילך ויעבוד וכו' מקשין העולם למה ליה לרש"י באריכות זה ונראה לי לפרש דהא על כרחך צריך אתה לומר דהוכרח רש"י לפרש דזובח לאלהים איירי בשלא כדרכה מדלא כתביה בלשון עבודה וכו' ולא פירש דעל כרחך לשלא כדרכה אתי דאי לכדרכה מוילך ויעבוד נפקא משום דהוקשה לרש"י דדלמא לעולם דלכדרכה אתי ובא ללמדך דיצא מן הכלל דוילך ויעבוד ללמד על הכלל כולו דאפילו בכדרכה לא מחייב אלא בעבודת פנים ולאודויי דהכלל דוילך לא איירי אלא בעבודת של פנים לכך הוכרח לפרש דע"כ זובח לאלהים איירי נמי אפילו בשלא כדרכה מדלא כתביה בלשון עבודה כמו שכתבו התוס' ואם כן עדיין הוקשה לו לרש"י אימא השתא נמי דמוכרח הוא דזובח לאלהים איירי נמי אפילו בשלא כדרכה מכל מקום מנא לן דשאר עבודות שאינן של פנים חייבים מיתה בכדרכה עדיין נאמר דזובח יצא ללמוד על הכלל דעבודת פנים חייב מיתה אפילו בשלא כדרכה ועל שאר עבודות שאינן של פנים אינן חייבות מיתה אפילו בכדרכה לכך מסיים רש"י וכל עבודות שבעולם לכדרכה נפקא לן מיתה מוילך ויעבוד וגו' דמשמע דבר שהיא עבודה לו רצה לומר דאי תימא דבשאר עבודות אינו חייב מיתה אפי' בכדרכה קרא דוילך ויעבוד דמשמע דוקא בכדרכה אמה מוקמת ליה דאי בעבודת פנים הא אפילו שלא כדרכה חייב בהן מיתה ודקדק רש"י וכתב דמשמע שהיא עבודה לו משום דבשלמא אי האי כללא דוילך ויעבוד היה לשון כלל שכולל בין כדרכה ובין שלא כדרכה הייתי יכול לומר דזובח יצא ללמד על הכלל דבעבודת פנים חייבים מיתה בכל ענין אפילו בשלא כדרכה אבל אשאר עבודות שאינן של פנים אינו חייב אפילו בכדרכה ובא לאורויי לן דהכלל דוילך ויעבוד לא איירי אלא בעבודות של פנים אבל השתא דבלשון הכלל מדויק דלא איירי אלא בדבר שהוא עבודה שלו דהיינו בכדרכה אי אמרת דאשאר עבודות אינו חייב אפילו בכדרכה הכלל דוילך ויעבוד דמשמע דאינו חייב אלא בכדרכה ובכדרכה מיהא מיחייב אמה מוקמת ליה אלא ע"כ צריך אתה לומר דכיון דמקרא דזובח לאלהים יחרם שמעינן דבעבודות של פנים חייב מיתה אפילו בשלא כדרכה על כרחך הכלל דוילך ויעבוד דמשמע דוקא בכדרכה לא איירי אלא בשאר עבודות שאינן של פנים שחייב בהן מיתה לכל הפחות בכדרכה וזה נראה לי ברור בדברי רש"י ודו"ק : ע"ב תוס' ד"ה וליחשב נמי זורק וכו' והיינו כרבי יהודה דדריש בספרי וכו' ורצה לומר וזה נראה דוחק דמתניתין לא אתי אליבא דכולי עלמא בין לסברת המקשן ובין לפי האמת והא אפי' למסקנא דמתרץ זורק היינו מנסך מכל מקום איירי נמי בניסוך יין כפשוטו : ד"ה זובח לאלהים יחרם וכו' דהוה אמינא לעולם לכדרכה ובא ללמד על הכלל דאפילו כדרכה אינו חייב אלא בעבודת פנים מקשין התלמידים אהא דתני בברייתא לפי שיצאת וכו' מניין לרבות השתחואה תלמוד לומר וילך ויעבוד וגו' וישתחו להם ופירש רש"י דעל כרחך לשלא כדרכה קאמר דאי בכדרכה לעובדה בכך בכלל ויעבוד הוא והשתא לפי תירוץ של התוס' זה נימא לעולם בכדרכה איירי ויצאה השתחואה מן הכלל ללמד על הכלל כולו דאפילו בכדרכה אינו חייב אלא בעבודה שהוא דרך כבוד כמו השתחואה לאפוקי פוער לפעור שהוא דרך בזיון דאינו חייב אפילו בכדרכה ואצטריך נמי זובח לאלהים יחרם ללמד על הכלל דבשלא כדרכה אינו חייב אלא בעבודת פנים ונראה לי דלא קשה מידי דעל כרחך השתחואה אתא ללמד על עצמו לחייב אפילו בשלא כדרכה דאי ללמד לכדרכה אתי דלא לחייב בעבודה מבוזה לזה לא אצטריך דמהיכא תיתי לן לחייב דהא מזובח לאלהים דיצאה זביחה מן הכלל שמעינן דשלא כדרכה אינו מחייב כי אם בעבודת פנים והכלל דוילך ויעבוד דמשמע כדרך עבודתו דהיינו בכדרכה אתי לעבודה שאינה של פנים אבל היא דרך כבוד תדע לך שהרי כתבו התוס' לקמן בסמוך בד"ה איכה יעבדו וכו' דכי אמרינן זביחה יצאת ללמד על הכלל ע"כ איכה יעבדו הגוים לרבויי אתא פוער לפעור וזורק אבן למרקולים דלא נפקא לא מזביחה ולא מהשתחואה וכו' אם כן שמע מינה דלרבויי אצטריך אבל למעוטי לא אצטריך דהא לא נפקי מזביחה וכי תימא להכי אצטריך דיצאה השתחואה ללמד שלא לחייב פוער לפעור וזורק אבן למרקולים משום דהו"א דניליף מאיכה יעבדו הגוים לרבויי פוער לפעור להכי אצטריך השתחואה למעוטי אם כן לא נכתוב לא ה"א ולא וי"ו לא לכתוב איכה יעבדו ולא השתחואה מאי אמרת איכה יעבדו אתי לרבויי פוער לפעור אם כן אי אפשר לן לומר דאתי השתחואה למעוטינהו אלא ע"כ השתחואה אתא ללמד על עצמו לחייב אפילו בשלא כדרכה ואם כן לא קשיא מידי אלא שעדיין יש להקשות לפי אותה סברא שכתבו התוס' דהוה אמינא דזובח אתא ללמד על הכלל דאפילו בכדרכה לא מחייב אלא בעבודת פנים אם כן לא אשכחן שום חיובא אלא בכדרכה בעבודת פנים ואיכה יעבדו למאי אתא דאינו צריך לא לשום מיעוט ולא לשום רבויי ויש לומר דאיכה יעבדו אתא למעוטי ולמילף דליכא חיובא בענין אחר כי אם בכדרכה דאי לאו איכה יעבדו לא הוה ידעינן כלל לחלק בין כדרכה ובין שלא כדרכה והא דכתיב וילך ויעבוד הוה אמינא לא כתביה למשמעותיה לומר דוקא דבר שהוא עבודה לו כמו שכתב רש"י דלא הוי ידעינן למידק הכי אלא הוה אמינא קרא אורחא דמלתא נקט ולישנא דקרא הכי הוא ואם כן הוה אמינא אמת דזביחה אתא ללמד על הכלל דאינו חייב אלא דוקא בעבודת פנים אבל אין חילוק בין כדרכה לשלא כדרכה אבל השתא דכתיב איכה יעבדו רשמעינן מיניה דליכא חיובא אלא בכדרכה השתא הוא דאמרינן דזובח אתא ללמד על הכלל דאפילו בכדרכה לא מיחייב כי אם בעבודת פנים ובשלא כדרכה אפי' עבודת פנים אינו חייב והא דפריך בגמרא למאי דקאמר השתחואה ללמד על כולו איכה יעבדו למעוטי מאי משום דהואיל והשתחואה יצאת ללמד דכל עבודת כבוד חייב אפי' בשלא כדרכה דלכדרכה לא איצטריך לא לרבויי לעצמו ולא למעוטי עבודה מבוזה כגון פוער לפעור כאשר כתבנו למעלה וממילא שמעינן דבשלא דרך כבוד אינו חייב בשלא כדרכה ובכדרכה מיהא חייב כמו שכתבו התוס' שם ולכך פריך למעוטי מאי וכן כשהזביחה יצאה ללמד דבעבודת פנים חייב אפילו בשלא כדרכה דלא כתיב עובד אלהים בזביחה הקשו גם כן התוס' שם דלפי זה קשה איכה יעבדו הגוים למעוטי מאי דלמעוטי שלא כדרכה בשאר עבודות לא איצטריך דמזביחה נפקא אבל באותו ה"א דהוה אמרינן דזביחה אתי ללמד דלא יחייב בשום פנים כי אם בעבודת פנים אפילו כדרכה ולא הוה דייקינן דזובח איירי בשלא כדרכה מדלא כתיב זובח לאלהים בזביחה אם כן אצטריך שפיר איכה יעבדו דאי לאו איכה יעבדו לא הוי ידעינן כלל לחלק בין עובד כדרכה לשלא כדרכה והוה אמינא דזביחה אתי ללמד על הכלל דדוקא עבודת פנים חייב בכל ענין בין כדרכה ובין שלא כדרכה ושאינה עבודת פנים אינו חייב בשום ענין והשתא דכתיב איכה יעבדו רשמעינן מיניה דליכא חיובא אלא בכדרכה השתא הוא דאמרי' דזביחה אתא ללמד על הכלל דאפילו בכדרכה אינו חייב אלא בעבודת פנים וכשאינה כדרכה אפילו עבודת פנים אינו חייב ובלא איכה יעבדו לא הוה ידעינן חילוק זה כלל ודו"ק זה נראה לי ברור :

דף סא ע"א בגמרא מידי דהוה אמשתחוה להר וכו' מקשין העולם מה ראיה היא זו התם שאני דעובד ע"ז בשעה שמשתחוה מה שאין כן במחשב מעבודה לעבודה ונראה דרב אחא אית ליה בלא שום ראיה ההסברא נותנת דגברא חייב קטלא דשחיטה צורך זריקה והוה ליה כעובד ע"ז ולא מייתי ראיה אי הוה גברא חייב קטלא היאך יתיר ריש לקיש הבהמה דאין סברא שיהא גברא בר קטלא והבהמה תהא מותרת ומייתי ראיה דאשכחן כהאי גוונא בהר דהר לא מיתסר וגברא בסייף : שם אלא הא דאמר רבי אלעזר מניין לזובח למרקולים וכו' שלא כדרכה מהשתחואה נפקא וכו' ופירש רש"י מניין לזובח בהמה שהוא עבודת כבוד למרקולים שעבודתו בזיון רצה לומר דאף על גב דמזובח לאלהים יחרם ילפינן דחייב זביחה וכל עבודות אפילו בשלא כדרכה אימא הני מילי לע"ז שעבודתה

אזביחה מעבודה לעבודה דהא מהשתחואה ילפינן חיוב מיתה במגפף ומנשק עכ"ל עיין שם: תוס' בדבור המתחיל איכה יעבדו כו' וע"כ איכה יעבדו לרבויי אתי כגון פוער לפעור כו' עכ"ל לכאורה אינו מדוקדק דלפום סברא דהשתא דזביחה ילא מן הכלל כו' על כרחך דאילטריך נמי איכה יעבדו למגפף ומנשק דלא אתי מזביחה דהוי עבודת פנים ויש לומר דנקטו בדבריהם פוער כו' משום דלפי קושייתם דהשתחואה ילא מן הכלל כו' לא אילטריך לן איכה יעבדו וגו' למגפף ומנשק דמהשתחואה אתי אלא משום פוער לפעור כו' אילטריך איכה יעבדו וגו' ומיהו דחוק לדברי התוספות לשון איכה יעבדו למעוטי מאי כו' דמשמע דאי זביחה ילא מן הכלל שפיר אתי איכה יעבדו למעוטי ואינו כן אלא דלרבויי אתי והכי הוה ליה למימר איכה יעבדו לרבויי מאי ודברי בעל המאור יתיישבו בזה דהכי קאמר בשלמא דאי זביחה ילא מן הכלל אילטריך איכה יעבדו למעוטי מגפף לנושקים דאי מזביחה הוה אמינא למעוטי מגפף לזובחים שזו עבודת פנים וזו אינו עבודת פנים כו' אבל מגפף לנושקים דאידי ואידי דרך כבוד הוה אמינא ליחייב קא משמע לן איכה יעבדו למעוטי כו' אבל אי השתחואה ילתה. ללמד על הכלל כו' ואתרבי כל דרך כבוד אפילו מגפף לנושקים איכה יעבדו למעוטי מאי ואוקמינא בפוער למרקולים כו' עיין שם באורך: בד"ה ומר סבר כו' והא דקאמרינן לעיל היכא דפלחו ליה כולי עלמא לא פליגי רלה לומר כו' עכ"ל דבניסת לא הוה אילטריך לן למימר היכא דפלח חייב הניסת העובד עבודת כוכבים דתנאי לא פליגי אלא בדיבורא ופלח דעשה מעשה מאן דכר שמיה אבל במסית ודאי דאילטריך לאשמועינן דאי פלחו ליה אע"ג דאיהו לא עבד מעשה חייב אדיבוריה וכיון דהשתא כמו שהקשו התוס' ע"כ דבכולה שמעתין בניסת פליגי אבל במסית ודאי אי נמי דלא שמעינן ליה דחייב על כרחך דהכי קאמר דלכך המסית חייב בכל גוונא דכיון דאי פלחו ליה דחייב העובד אם כן העובד לאדם ע"ז מחייב המסית לעלמו בדיבורא כמסית לשאר עבודת כוכבים וק"ל: ע"ב גמרא מאי לאו אחד העובד מאהבה כו' ולעיל דרמי מתני' אהדדי עובד אין אומר לא כו' לאו מאחד עובד פריך דהא איכא למימר בכה"ג מאהבה ויראה הוא דקאמר הכי עובד אין אומר לא אלא מעובד עבודת כוכבים דריש המשנה פריך מלשון עובד ולא אומר ועוד נראה דאין סברא לחלק דכיון דמאהבה ויראה הוי עבודת כוכבים מה לי עובד ומה לי אומר כיון דאומר הוא כעובד עבודת כוכבים ובהכי יתיישב נמי הא דפריך לרבא מיכול אפילו נעבד כהמן תלמוד לומר לא תעבדם ליכא למימר דרבא מודה דל"ת איכא בעובד מאהבה ויראה אלא דממיתה קאמר דפטור דאין סברא לחלק ביה דאי הוה כעובד עבודת כוכבים יתחייב נמי מיתה דבמגפף ומנשק בשלא כדרכה דהוה בל"ת ולא במיתה הייט משום דממעטינן להו מזביחה דילתה מן הכלל כו' דהוי עבודת פנים וק"ל:

דף סב בפירוש רש"י בד"ה ועשה מאחת מהנה כו' אי נמי ועשה מהנה א"נ ועשה אחת כו' עכ"ל קילר בדבריו אי נמי ועשה הנה דמ"ם מן מהנה נמי מיותרת לתולדות וק"ל: בד"ה אחת שהיא הנה כו' ומדכתיב מ' יתירא והשתא כו' עכ"ל לא קאי אאחת שהיא הנה כו' דקאמר הכך מלתא לאו ממ"ם יתירא דריש אלא דהוי מילתא באנפיה נפשיה דמדכתיב מ"ם יתירא באחת ובהנה דריש דרשה אחרינא והשתא מפרש לה אחת כו' וק"ל: בד"ה תיפוק ליה מאחת מהנה לרבי אבא פריך נהי כו' דהשתחואה ללאו כו' עכ"ל ונראה דהוא הדין דהוה מלי לפרש דלרב יוסף פריך דבעי למימר דלכולי עלמא השתחואה לא ילתה ללאו אלא לחלק ותיפוק ליה לחלק מאחת מהנה אלא דניחא ליה לפרש עיקר הקושיא [לרבי אבא] דע"כ ברייתא דרבי זכאי ליתא וקלת קשה כיון דלפום הך סברא דחילוק מלאכות מאחת מהנה נפקא ע"כ דהשתחואה ללאו ילתה אם כן מאי קאמר אבות זיבוח קיטור השתחואה כו' דהא השתחואה אינו רק ל"ת ולא שייך ביה חיוב חטאת וק"ל: בד"ה ותו לא מידי. ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא לן חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מהכא כו' עכ"ל לא ניחא ליה לפרש שהם דברי המתרץ מסקנת הסוגיא דתו לא מידי דהיינו דתו לא קשה מידי [לרבי אבא] דליכא למילף חילוק מלאכות בעבודת כוכבים מאחת מהנה כדבעינן למימר וכן הוא סוגית התלמוד בכ"מ דמסקנת הסוגיא ותו לא מידי ותו לא קשה מידי משום דהכא ליכא לפרושי הכי דהא ודאי דאכתי קשה אתקפתא דרב יוסף וע"כ פירוש שאין זה דברי המתרץ אלא דמסקנת התלמוד הוא דתו ליכא לשנויי מידי משום דלפי דברי המקשה [לר' אבא] מהא דחילוק מלאכות מאחת מהנה יסייע ליה בהא דע"כ השתחואה ללאו אתא ודלא כרב יוסף אבל השתא דחילוק מלאכות בעבודת כוכבים ליכא למילף מאחת מהנה ע"כ דתו ליכא לשנויי מידי [לר' אבא] מכח אתקפתא דרב יוסף דהשתחואה ודאי אתי לחלק ולא ללאו ודו"ק: ע"ב גמרא דקסבר רוק כו' נתכוין להגביה את התלוש כו' סוגיא זו לאביי ולא לרבא דפרק כלל גדול ע"ש וק"ל: בפירש"י בדבור המתחיל חלב וחלב שני זיתים כו' אינו

מהר"ם

שעבודתה דרך כבוד אבל למרקולים שעבודתה בזיון מנלן וא"כ יש להקשות מאי פריך מהשתחואה נפקא הא השתא נמי אף על גב דאמרינן דהשתחואה יצאת לחייב בשלא כדרכה בכל עבודות דרך כבוד אימא הני מילי לע"ז שעבודתה דרך כבוד אבל למרקולים לא ואינה קושיא דלקמן אמרינן שלשה השתחואות למה ומפרש שם דאתא אחת לשלא כדרכה אפילו משתחוה למבוזין להכי פריך שפיר דאי אמרת השתחואה ללמד על הכלל כולו יצא מהשתחואה נפקא וכמו שהשתחואה חייב אפילו בשלא כדרכה אפילו למבוזין הכי נמי כל עבודות דרך כבוד ·זביחה בכלל: שם רמי ליה מתני' אהדדי תנן העובד ע"ז עובד אין אומר לא והתנן האומר אעבוד וכו' מקשין העולם למה ליה להמקשה להקשות ממתניתין דלקמן מהא מתניתין גופה הוה מצי למרמי אהדדי רישא לסיפא דברישא תני העובד ע"ז עובד אין אומר לא ובסיפא קתני ואחד המקבלו לאלוה והאומר לו אלי אתה ואין זה קושיא כלל דכשמקבלו לאלוה ואומר אלי אתה היא גופא העבודה דבקבלה זו ובאמירה זו הוה עבודה וזה מקרי שפיר העובד ע"ז ולא קשיא מידי לרישא אבל מה שמקשה המקשה אומר לא היינו שאומר שרוצה לעבדה אח"כ אבל עכשיו באמירה זו אינה עובדה דמשמע למתני' זו דאינו חייב וממתני' דלק' משמע דחייב וקשיין אהדדי וק"ל: שם בגמרא תנאי היא דתניא אומר בואו ועבדוני כצ"ל וכן ברש"י: ברש"י ד"ה האומר משעה שהסיתוהו ונתרצה חייב מיתה וכו' משמע הכא מפירוש רש"י דמפרש מתני' דלקמן האומר אעבוד וכו' הוי פירושו שהניסת אומר אלך ואעבוד וכן משמע מסוגיא דשמעתין דמקשה מינה המתני' דהכא ומתני' דהכא לא איירי בחיוב המסית אלא בחיוב העובד וכן משמע מכל שיטת שמעתתא דהכא דמפרש מתניתין דלקמן בחיוב הניסת הוא העובד ולקמן בדף ס"ה על ההיא מתניתין פירש רש"י האומר אעבוד וכו' באחד מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב ואם כן מפרש רש"י דאמסית קאי וכן משמע שם ממתני' גופא דלא איירי אלא במסית ע"ש וגם יש לתמוה על המקשה דהכא מה מקשה ממתניתין דלקמן דאיירי במסית אמתניתין דהכא דבמסית ודאי חייב באמירה בעלמא ובדבורו שמסית ומפתה אותו וכן יש לתמוה בשמעתין דאמר תנאי היא דתניא האומר בואו ועבדוני וכו' דזה איירי במסית ומה ענין זה למתני' דהכא ונ"ל ליישב כל זה דאמת הוא דמתני' דלקמן איירי בחיוב המסית כדמשמע לקמן וכדפירש רש"י שם ואפילו הכי פריך מינה המקשה דהכא שפיר ומוכח מינה דכל עובד ע"ז נתחייב מיד כשנתרצה לעבדה וכשאומר אעבוד בדבור בעלמא משום דהסברא היא דלא נתחייב המסית בדבורו .אלא כשמדבר להניסת לשון שאם היה מודה לדבריו ונתרצה לו היה חייב דנקרא שומע ואבה וכשמדבר עמו בלשון זה אפילו אינו מתרצה לו אפילו הכי מיד נתחייב המסית כדמשמע קרא אבל אם מדבר אליו בלשון שאפילו אם היה מודה לדבריו והשיב לו הן לא היה מתחייב הניסת דלא חשיב בזה עובד ע"ז אין סברא לחייב המסית דהא לאו מידי עביד ולכך פריך הכא שפיר דמדקתני לקמן במסית דהכי אומר להניסת אעבוד או אלך ואעבוד וכו' שבאחד מכל הלשונות הללו נתחייב המסית אם כן מוכרח הוא דמתני' סבירא ליה דמיד שמשיב לו הניסת הן אעבוד גם אני נתחייב הניסת באותו אמירה בעלמא שאומר אעבוד ונתרצה ולכך חייב המסית אפילו היכא שלא נתרצה לו דאי לא נתחייב הניסת כשאומר הן אעבוד גם המסית לא היה חייב וכ"ת אם כן היכי משכחת דמסית לא חייב אלא היכא שאומר אעבוד מיד וק"ל ואם כן שמע מינה שהאומר אעבוד חייב והכא במתניתין דהכא קתני דוקא העובד ע"ז אבל אומר לא והשתא מייתי נמי שפיר תנאי היא דתניא האומר בואו ועבדוני דרבי מאיר מחייב ור"י פוטר ופשיטא היא דהיכא דפלחי כולי עלמא לא פליגי וכו' כי פליגי בדיבורא בעלמא שאמר הניסת אין אעבדך דבזה מחייב רבי מאיר ור"י פוטר אם כן שמע מינה דמרחייב רבי מאיר להמסית שמע מינה דכשאמר הניסת אעבוד נתחייב גם הוא בדיבורא בעלמא שאם היה הדין לרבי מאיר שלא נתחייב הניסת בדיבור כשאמר הן גם המסית לא חייב ורבי יהודה סבירא ליה שאין הניסת מתחייב אם היה אומר אין אעבוד ולכך המסית אינו חייב והיינו תנאי ולפי דרך זה עולה כל שיטת ההלכה יפה כהוגן: בתוס' ד"ה איכה יעבדו למעוטי מאי וכו' ויש לומר דאי השתחואה ללמד יצאתה לחייב בשאר עבודות אפילו שלא דרך כבוד וכו' נמי לא צריך קרא ור"ל דבשלמא אי זביחה יצאת ללמד על הכלל שלא לחייב שלא כדרכה אפילו עבודות שהן דרך כבוד כי אם עבודת פנים אבל שאינן של פנים לא לחייב כי אם כדרכה והשתחואה לגופה יצאתה הוה אמינא דעבודות שהן של בזיון אפילו בכדרכה לא לחייבו כגון פוער לפעור דלא נפקא לא מזביחה ולא מהשתחואה והכלל דוילך ויעבוד הוה אמינא דלא איירי אלא בעבודה שהיא דרך כבוד לכך אצטריך איכה יעבדו לרבויי פוער לפעור אבל אי אמרת דהשתחואה יצאת ללמד דכל עבודה שהיא דרך כבוד חייב אפי' שלא כדרכה מכלל דהכלל דוילך ויעבוד דמשמע דבר שהיא עבודה לו כדפירש רש"י לעיל ע"כ לא איירי אלא במבוזין כגון פוער לפעור אם כן איכה יעבדו למה לי דלרבויי פוער לפעור לא אצטריך דהא מוילך ויעבוד נפקא ולמעוטי פוער למכובדי' נמי לא אצטריך דמהשתחואה נפקא ודו"ק: ד"ה מניין לזובח וכו' אבל בזובח למבוזים לא ר"ל לכך איצטריך לא יזבחו אבל השתא דאמרת השתחואה יצאת ללמד מהשתחואה נפקא אפי' עובד למבוזים משום שהרי גבי השתחואה כתיב ג' השתחואות ואחת למבוזים ואם איתא דהשתחואה ללמד יצאת מיניה נפקי כל עבודה שהן דרך כבוד: בא"ד ויש לומר דזובח לאלהים לעונש ולא יזבחו לאזהרה וכו' האי י"ל אינו תירוץ לפי' דלעיל הוא אלא דלפירושא אחרינא הוא והא"ק ויש לפרשו בענין אחר דגמרא לא שני ליה בין מכובדים למבוזים אלא הכי קא פריך דבשלמא אי זביחה יצאת ללמד בענין קרא דלא יזבחו דזובח אתי לעונש ולא יזבחו לאזהרה לחייב עבודת פנים אפילו בשלא כדרכה אבל אי אמרת דהשתחואה יצאתה ללמד על כל עבודות שהן דרך כבוד אם כן למה לי קרא דלא יזבחו מהשתחואה נפקא וגבי השתחואה כתיב כבר עונש ואזהרה עונש וילך ויעבוד וישתחוה אזהרה כי לא תשתחוה כדאמר לעיל ובשלמא זובח קא משני לעיל דבעינן ליה למחשב מעבודה לעבודה אבל לא יזבחו ל"ל ולכך מסיימי התוס' ואם תאמר נימא דהני קראי למכובדים כו' רצה לומר דלפי פירוש זה דלא אתי קרא דלא יזבחו למילף מינה אפילו מבוזים ואם כן מנא ליה בעובד למבוזים נימא דכל הני קראי למכובדים וק"ל: ד"ה האומר אעבוד כו' וקשה דאכתי לא ס"ד כו' עד דמייתי ליה רב יוסף כצ"ל: בא"ד אלא היינו טעמא דמקבלו עליו באלוה ר"ל דהשתא הוה ס"ד דהיינו טעמא דמתני' דמחייב באמירה בעלמא כשאומר אעבוד דהוו כאלו מקבלו עתה מיד באמירה זו לאלוה: ד"ה ומר סבר מסית לעצמו לא שמעי ליה כו' ועוד י"ל דבכולא שמעתתא פליגי בניסת והא דקאמרי לעיל כו' יש לחייב המסית בדבורא כמסית לע"ז רצה לומר כשאר מסית שאינו מסיתו לעבוד לו לעצמו אלא שמסית לעבוד ע"ז: בא"ד ומסיק כו' כי פליגי במסית לעצמו אי מחייב או לא אבל במסית לע"ז פשיטא דמחייב בדיבורא ואם תקשה לך לפי הדרך שכתבתי דבכל מקום שאין הניסת מתחייב כשמשיב אין לא מתחייב גם כן המסית אם כן למ"ד דהניסת לא מתחייב באומרו אין כשמסיתו לעבוד לו לעצמו יהא גם המסית פטור יש לומר דשאני הכא דלא אמר המסית אעבוד אלא אמר בואו ועבדוני מיד במעשיכם ואם היה פלחו מיד היו מתחייבים ולכך אף היכא שהשיבו לו אין סתמא נמי חייב המסית אף על גב שהניסתים לא מחייבי למאן דאמר זה משום דאי הוו פלחו הוו מחייבים: ע"ב בגמרא אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו כו' יש לדקדק מה צריך רב יוסף לאתויי ראיה שהניסת חייב בדיבורא הא המקשה נמי הוה סבירא ליה ממתניתין דלקמן דהאומר אעבוד כו' דניסת חייב בדיבורא בעלמא משנתרצה ואפילו לפירוש התוס' דהמקשה דלעיל לא הוה ידע האי טעמא דלא תאבה לו וגו' אלא הוה ס"ד דטעמא הוי משום דהוי כאילו קבלו עליה באלוה יהא כך מה צריך ר"י לטעמא אחרינא ממה דהוה סבירא ליה להמקשה ונראה לי שרב יוסף אינו מביא ראיה אלא שיש לחלק בין יחיד לרבים הניסתים ודייק לה מדכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו בלשון יחיד דמיניה דייקינן הא אבה ושמע חייב משמע דוקא יחיד אבל רבים לא וכן אביי דאמר בסמוך לקמן מנא אמינא לה לא מייתי נמי ראיה אלא שיש לחלק בין ניסת מפי עצמו ובין ניסת מפי אחרים ודייק לה דכי כתיב חיובא דאבה ושמע בניסת מפי אחרים משתעי: בתוס' ד"ה רבא אמר פטור כו' ואין לומר דרבא לטעמיה כו' דאם כן כל הני ברייתות דמייתי כו' דפלוגתא דתנאי כו' ורבא סבירא ליה כההוא תנא דהוא רבי ישמעאל דסבירא ליה בפרק בן סורר ומורה דבצנעה יעבור ואל יהרג ולכך סבירא ליה העובד מאהבה ומיראה פטור אלא ודאי רבא נמי סבירא ליה כההוא תנא דאמר אפילו בצנעה יהרג ואל יעבור דהכי פוסק שם רבי יוחנן וקי"ל כותיה והא דאמר רבא בפרק רבי ישמעאל דדוקא בפרהסיא יהרג ואל יעבור אבל בצנעה אפילו בע"ז נאמר בו וחי בהם כו' לא לטעמיה דנפשיה ולפסק הלכה אמר כן אלא לאוקמי ההיא מתניתין אפילו למ"ד דבצנעה יעבור ואל יהרג אבל רבא בעצמו סבירא ליה דאפי' בצנעה יהרג ואל יעבור ואפילו הכי פוטר בעובד מאהבה או מיראה ולכך מייתי שפיר מכל הנהו ברייתות דמחייבי מיראה ולכך א"ל דרבא לטעמיה דאמר בפרק רבי ישמעאל דלאו טעמא הוא דלא אליביה דנפשיה קאמר לה ואם כן על כרחך צ"ל דסבירא ליה דלרבא דאף על גב דהדין הוא דאפילו בצנעה יהרג ואל יעבור וחייב למסור עצמו מכל מקום היכא דלא מסר את עצמו ועבד ע"ז מיראה לא מחייב מיתה: בא"ד ויש מפרשים הא דאמר יהרג ואל יעבור כו' ומתניתין דאחד העובד כו' כלומר וכי תימא אם כן מאי מייתי אביי ראיה ממתניתין להוכיח מינה דעובד מאהבה ומיראה חייב דלמא מתני' איירי בסתם ע"ז דמודה בה רבא לכך קאמר מתניתין דאחד העובד משמע דאיירי בכה"ג ר"ל בע"ז שהכל עובדים לה מאהבה ומיראה דאי בסתם לא אצטריך דשמעינן ממתני' דהפוער לפעור אף על גב דאין כוונתו לעבדה אלא לבזותה והוא הדין היכא דעובד מאהבה ומיראה והיינו דוקא לאביי דסבירא ליה הכי גבי פוער לפעור דחייב אפילו אינו מכוין לעבוד אי נמי לפי הי"מ דרבא מודה בסתם ע"ז אבל לקמן פירשו התוס' דלרבא פוער לפעור אינו חייב כשאין מכוין לעבדה ועיין לקמן בדף ס"ד בתוס' ד"ה אע"ג דקמכוין לבזויה: בא"ד ואם תאמר אמאי לא השתחוה מרדכי להמן כו' קושיא זו לפי הי"מ דרבא סבירא ליה דבע"ז שהכל עובדים לה מיראה יעבור ואל יהרג ובע"ז כזו קאמר רבא בעובד מאהבה ומיראה פטור אם כן אמאי לא השתחוה מרדכי להמן כו': בא"ד ויש לומר כדאיתא במדרש שהיה דמות על לבו כו' ואין להקשות אם כן מה מייתי אביי מהברייתא דקתני יכול אפילו כהמן תלמוד לומר לא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד הא איכא למימר דשאני המן דהיה צלמים על לבו דאין זה קושיא דע"כ דהברייתא דקתני יכול אפילו כהמן תלמוד לומר לא תעבדם לא איירי כשיש צלמים על לבו דלזה לא צריך קרא דת"ל משום צלמים בלא אדם אלא ודאי הברייתא איירי במשתחוה לאדם עצמו מיראה בלא דמות כהמן דהיו משתחוים לו הכל משום יראה אף בלא צלמים אלא שבשעה שראה מרדכי היה לו צלמים על לבו:

דף סב ע"א בגמרא עד כאן לא קאמר ר"י התם דנפקא ליה חילוק ממאחת מהנה כו' כצ"ל ופירוש דשאר מלאכות נפקא ליה ממאחת מהנה דחייב חטאת על כל אחת ואחת ואם כן לא אצטריך הבערה למילף מיניה חילוק מלאכות ולכך ע"כ לא יצאת הבערה אלא שתהא היא עצמה בלאו ולא בשום כרת וקרבן ורבי נתן צריך לומר דאיתו לא משמע ליה למילף חילוק מלאכות ממאחת מהנה ולכך אצטריך ליה הבערה לחלק: ברש"י ד"ה ועשה מאחת מהנה כו' מדסמכינהו אהדדי אחת שהיא הנה והר"א: בא"ד מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת והשתא מפרש לה כו' כצ"ל ומ"ש בספרים שלנו מדכתיב מ' יתירה מ"ם הוא דהא לאו מיתור המ' יליף לה אלא מדסמכי אהדדי ויתור מ"ם אתי לשם משמעון ולתולדות: בתוס' ד"ה מאי טעמא דר"י בפרק כלל גדול פ"ה דאכתי מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתא כו' והא דכתב רש"י הכא רבי יונתן מפרש טעמא דר"י היכי משמע ליה האי מהאי קרא צריך לומר דלא אתי רש"י לפרש בזה לישנא דמאי טעמא דהיכא דבא לפרש היכי משמע ליה מהאי קרא לא שייך על זה לישנא דמאי טעמא דלא שייך למימר מאי טעמא אלא היכא דלא מייתי שום קרא אבל היכא דמייתי קרא אלא דלא ידעינן היכי משמע ליה מהאי קרא אורחא דגמרא הוא לומר מאי משמע ולא לישנא דמאי טעמא הלכך הא דכתב רש"י הכא היכי משמע ליה מהאי קרא לאו פירושא דמאי טעמא דקאמר רבי יונתן הוא אלא שרש"י קושטא דמלתא קאמר ומילי בפני עצמן הן לומר דמדברי רבי יונתן יתפרש היכי משמע ליה מהאי קרא וק"ל ומה שכתב רש"י התם בפרק כלל גדול דאכתי מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתא רצה לומר דלחלק ילפינן שפיר מדאסמיכן מאחת מהנה להדדי ויכול לדרוש אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת בלא שום מ"ם והא דכתב רש"י הכא בדברי רבי יונתן והכי משמע מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת דמשמע גם לדרשה זו עצמה בעינן נמי מ"ם לא כתב זה אלא ליישב הלשון לפי מה דכתב מ"ם אבל לפי האמת אי לא הוה כתיב שום מ"ם הוה אתי דרוש זה שפיר טפי לכך פירש רש"י שם בפרק כלל גדול דאכתי מ"ם דמאחת וכו' למאי אתא ומפרש ר"י לפי דרך זה דאתא לשם משמעון ולאבות ותולדות: ע"ב בגמרא הכי תנא קמי' חומר בשבת מבשאר מצות וכו' פירוש ועל זה אמר ליה רבי יוחנן

חוק

חכמת שלמה

סגי כו' כצ"ל: בד"ה הא מהשתחואה כו' דרך כבוד כהשתחואה כצ"ל: בד"ה כאומר איני מקבלו עלי באלוה כצ"ל והס"ד: מסית לעצמו במסית אחרים לעצמו שיעבדוהו כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ומר סבר כו' ויש לומר דוקא מסית כו' מחייב על כן יש לחייב כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה מ"ש כו' אתוכי עליה הס"ד: בד"ה והוציא הכתוב כו' וסקלתם הס"ד: בד"ה אידי ואידי כו' מילתא דשבתא מהדר כו' כצ"ל: בד"ה במזיד חייב כו' במיתה ובשוגג כו' כצ"ל: בד"ה הרי לנו כו' ולא מזיד ולא שוגג הוא אלא כו' כצ"ל: תוס' בד"ה רבא אמר פטור כו' דפלוגתא דתנאי היא כו'. נ"ב אלא רבא אליבא דר"י קאמר וליה לא ס"ל ודו"ק:

דף סב ע"א גמ' ורבא אמר לך לא כו' ובגניבה שעיר וביחיד כשבה ושעירה ואילו בעבודת כוכבים תני ושוין כו' כצ"ל: רש"י בד"ה לחלק כו' מה זו מיוחדת כו' כצ"ל: בד"ה ועשה מאחת מהנה כו' ועשה מהנה אי נמי כו' כצ"ל: בד"ה שגגת שבת כו' כלה חדא שגגה היא כצ"ל: תוס' בד"ה מ"ט דר"י הגלילי נמתק הגלילי: ע"ב רש"י בד"ה מאן דמתרגם כו' דברי ר' ישמעאל כצ"ל וכן כל ר"ם אחר בדבור זה צריך להיות ר' ישמעאל: תוס' בד"ה הנעלם זה וזה בידו פירוש נ"ב נראה לי אפילו: בא"ד בנעלם אחד כו' ולא דמי כו' כצ"ל: בד"ה ריבה בעבודת כוכבים כו' ונמצא מתוכר אחר פטור במלאכת כו' כצ"ל: בד"ה להגביה כו' אמר שמואל המתעסק וכו' משמע דשמואל כו' כצ"ל:

לא

חייב אלא אחת כדמפרש טעמא לקמן עכ"ל אין זה מפורש בשמעתין וק"ל : בד"ה מאן דמתרגם כו' רישא בחד טעמא וסיפא בחד כו' עכ"ל ודקאמר בפרק המפקיד ור"י הגיה במקומה משמע כו' היכא דבמקומה משמע דלא הוי מיירי בטעמא דלעיל ביה רישא וק"ל : תוס' בד"ה והעלם זה כו' דהכא לגמרי כגון תינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים כו' עכ"ל וברים כריתות קשה דמוקי ליה בתינוק שנשבה כו' אבל לא בשבת לגמרי דידע דאסירא [עבודת כוכבים] והכי עבודה לא ידע דאסורן וק"ל : בד"ה רישא בעובד כוכבים כו' ונגבו בשבת שהיה צריך לחתוך תלוש כו' ונמלא שהוא מחובר פטור דמלאכת מחשבת כו' עכ"ל כצ"ל ור"ל דנמלא מחובר אחר דלא נתקיימה מחשבתו דבשבת פטור כי האי גוונא משום מילתיה דשמואל כיון דלא נתקיימה מחשבתו דבעינן מלאכת מחשבת כמו שכתבו התוספות והא תירלו דלא מלי למימר הכי לאוקמא בלא נתקיימה מחשבתו דבכהאי גוונא בלריך למחובר כו' נמי פטור משום מלאכת מחשבת והא ודאי לא תקשי להו הקושטא דמילתא לאוקמא בכה"ג וכגון שבא לשחוט בהמה של קדשים ונמלא בהמה אחרת של קדשים דחייב וכנגדו בשבת דאפילו בלריך למחובר ונמלא מחובר אחר דפטור משום דלא נתקיימה מחשבתו דיש לומר דשגג בלא מתכוין לא משמע הכי דזה מתכוין שפיר מקרי כנראה מדבריהם ובתוספות פרק כלל גדול כתבו עוד וליכא לאוקמא נמי דמיירי כשנעשה מחשבתו כגון שהיה לריך לחתוך מה שחתך אלא שהיה סבור שהוא תלוש ונמלא שהוא מחובר דכהאי גוונא אם פטור לענין שבת מאשר חטא בה פטור נמי לענין חוץ ע"כ לשונם ור"ל דבשחוטי חוץ נמי פטור מדרשא דבה שהרי לא נהנה אבל יש לדקדק דא"כ מעיקרא מאי קשיא להו הכא והתם לאוקמא כגון שהיה לריך לשחוט בהמה של חולין כו' ונמלאת אחרת והיא של קדשים כו' דהא בכהאי גוונא כיון דלא נתכוין ויש לפטור בחוץ מדרשא דבה שהרי לא נהנה ומשום דלא נעשית מחשבתו ודאי לא גרע מלא נתכוין לכך ונעשית מחשבתו שנמלא שהיא עלמה של קדשים דפטור מדרשא דבה כמו שכתבו התוס' שם וי"ל דעיקר קושייתם מעיקרא דלוקמא בכה"ג היינו למאן דלית ליה דרשא דבה דהיינו רבי יהושע דדריש התם בה בכריתות למילתא אחריתא ולכך חייב שפיר בחוץ בנתכוין לשחוט חולין כו' ובשבת מיהא פטור בכה"ג משום מלאכת מחשבת אסרה כו' והא תירלו דבכה"ג בשבת אפי' במתכוין למחובר פטור ומה שכתבו התוספות בפרק כלל גדול וליכא לאוקמא נמי דמיירי כשנעשית מחשבתו כו' רלה לומר וליכא לאוקמא כרבי אליעזר דאית ליה בכריתות דרשא דבה והא תירלו דבכה"ג כיון דנעשית מחשבתו כיון דליכא למפטריה משום מלאכת מחשבת אם יש לפטרו לענין שבת מדרשא דבה וכרבי אליעזר פטור נמי בחוץ כיון דלא נהנה וזה שדקדקו התוספות לומר אם יש לפטרו לענין שבת כו' בלשון ספק משום דלפי קושייתם ודאי אין לפטרו לענין שבת בכה"ג היכא דנתקיימה מחשבתו וכרבי יהושע דלא דריש התם בה להך מלתא והדברים ברורים הם בדברי התוספות הכא ובפרק כלל גדול ע"ש ודו"ק : **בא"ד** בשאר מלות כמו בנרבע לזכור ולבהמה דאמר לעיל דאינו חייב אלא אחת כו' עכ"ל ל"ע דהא לאביי בין לר' עקיבא ובין לר' ישמעאל חייב שתים ולרבי אבהו נמי לרבי עקיבא מיהא חייב שתים וטפי הוה להו לאקשות מבא על הבהמה והביא הבהמה עליו דלאביי בין לר' עקיבא ובין [לרבי ישמעאל] חייב אחת ולר' אבהו לר' עקיבא מיהא חייב אחת ובתוספות פרק כלל גדול כתבו בבא על הבהמה והביא בהמה עליו דבין לאביי ובין לר' אבהו לר' ישמעאל אינו חייב אלא אחת כו' עיין שם וטעות נפל בדבריהם וכל"ל דבין לאביי ובין לר' אבהו לר' עקיבא אינו חייב כו' וק"ל : **בד"ה** להגביה את התלוש כו' והא דקאמר התם אהא דמוקי אשר חטא כו' דמשמע דשמואל איירי בכה"ג במתעסק לא מייתי כו' עכ"ל אסוגיא דשמעתין נמי הוה מלי לדקדק כן דקאמר נתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר דפטור משום שלא נתכוין והיינו מדרשא דבה ומייתי מלתיה דשמואל דפוטר אפי' בנתכוין למחובר זה וחתך מחובר אחר משום מלאכת מחשבת אסרה כו' אלא דניחא להו לדקדק כן אסוגיא דהתם דמייתי בהדיא מעיקרא מדרשא דבה ומסיים ביה מילתיה דשמואל וק"ל :

דף סג גמרא קמ"ל דאתקושי אתקוש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו וגו' מיה לא בעי למימר דאתיא מילתיה דרב נמי כרבנן ומהאי הקישא דאם כן נילף מיניה במגדף ובכל דוכתא דלא בעי מעשה וק"ל : **בפירש"י** בד"ה אבל המגפף כו' עובר בל"ת לא תלכו אחרי וגו' עכ"ל ובמתני' פירש"י דמלא תעבדם יתירא נפקא ל"ת למגפף כו' בשלא כדרכה ואפשר דהכי פירוש לר' אמי דתרתי לא תעבדם יתירי לריכי חד אפילו נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם כדתני לעיל ואידך לא תעבדם אילטריך דכללן כולם בעבודה אחת שאם עשאן כולן בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת אבל לאביי ולר"י דאית להו דהשתחואה לחלק יצאת וע"כ דלית להו דלא תעבדם עשאן כולן כעבודה אחת ואייתר לך חד לא תעבדם למגפף ומנשק כו' בשלא כדרכה דהוה בל"ת כפירוש רש"י במתניתין ודו"ק : **תוס'** בד"ה אמר רבי אמי כו' כיון דלא דרשת לא תעבדם מדסבירא ליה השתחואה ללאו יצתה עכ"ל דליכא למימר דרבי זכאי נמי דריש לא תעבדם כר' אמי דעשאן כולן כעבודה אחת ואי לאו לא תעבדם הוה אמינא השתחואה לא יצתה ללאו אלא לחלק דא"כ השתא נמי דכתיב לא תעבדם אימא דדוקא אשאר עבודות קאי אבל לא השתחוה גופה יצתה לחלק על עלמה אלא ע"כ דבלאו מיעוטא דלא תעבדם נמי לא נימא דהשתחואה לחלק יצתה אלא ללאו ומשום הכי שפיר קאמר ליה ר"י פוק תני לברא דודאי לחלק יצתה ולא ללאו ולא ניחא ליה לפרש דר' יוחנן סבירא ליה כרבי אמי דבשאר עבודות עשאן לא תעבדם כולן כעבודה אחת אלא דבהשתחואה יצתה לחלק על עלמה ולכך אמר לו פוק תני לברא הא דתני דהשתחואה ללאו יצתה דכולהו סוגיא דלעיל משמע דלרבי יוחנן לחלק יצתה על כל אחת כדקאמר רב יוסף אבל הכא כו' דכולי עלמא השתחואה לחלק יצתה וכדסבר אביי כמו שכתבו התוספות מדקאמר לחלק יצתה סתם משמע דלחלק יצתה על כל אחת וכן מוכח לעיל דמשמע דפריך [לר"א] חילוק מלאכות דעבודת כוכבים תיפוק ליה מאחת מהנה כו' ולא פריך הכי נמי לר' יוחנן אלא ע"כ ר"י כאביי ס"ל דילתה לחלק על א' ולא כר' אמי ודו"ק : **ע"ב** בד"ה שלא ידור כו' ומעיקרא לא פלגינהו בב' קראי אלא כו' עכ"ל ר"ל דודאי נפקי נמי כולהו מלא תזכירו ולא לאו

תפארת שמואל דף סב ע"ב בתוס' ד"ה רישא בע"ז כו' כתב הרב ז"ל דהא בכה"ג כיון דלא נתכוין וכו' ושרי ליה מהריה דבהא דווקא בשבת פטור משום מלאכת מחשבת והתוס' מקשו לסברת אביי דהא ניחא אפילו כולה בשאר מצות דס"ל בשחוטי חוץ דאינו חייב אלא א' ולדידיה היכא דנתכוין לשחוט חולין ושחט אחרת של קדשים לענין שבת פטור משום מלאכת מחשבת אבל בשחוטי חוץ חייב דלשיטתו מיהא איכוין ולא פטר משום בה אלא דאיכוין להגביה וכו' וכדמסיק בתי' דמתרץ והא"ל רב לאביי ובזה פטור גם בשאר מצות ודו"ק וכן מבואר בתוס' דשבת דדוקא לאביי הקשו כן ומ"ש הרב קושיא הוא למאן דלא דריש בה הוא תימה דר"י פשיטא דדריש בה דהא הוא פוטר אפילו בחלב ונותר לפניו מחטאת וכ"ש בשאר איסורים ודו"ק :

חכמת שלמה

דף סג ע"א גמ' לא תאכלו על הדם ורבי יוסי בר חנינא אמר אזהרה כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה שאיוו לאלהות כו' וקבלו עליהם סס"ד : **בד"ה** המקיים הנשבע דמתרגמינן מקיים כצ"ל : **בד"ה** ועדיין הדם במזרק דקרבנות כצ"ל : **תוס'** בד"ה על כולם כו' דמשמע כל מלאכה שהיא עבודה כצ"ל : **ע"ב** גמ' בת בקלנבו נ"ל בקל נכו ב' תיבות וכן אתריו בגמ' וברש"י : **רש"י** בד"ה לעגלות כו' נ"ל

מהר"ם

פוק תני לברא אבל אהחוא דינא דזבח וקיטור וניסך אינו חייב אלא אחת לא שייך לומר פוק תנא לברא דהא מתוקמא שפיר דיליף ליה מלא תעבדם כדרבי אמי בסמוך ולכך פריך מיניה בסמוך דפריך מאי קושיא וכו' מה שאין כן בשאר מצות אתאן לע"ז כרבי אמי וכו' : **תוספות** ד"ה העלם זה וזה בידו פירוש דלא ידע לשבת בשום דבר וכו' ר"ל אע"ג דפשוטו של העלם זה וזה היינו שנעלם ממנו שהיום הוא שבת שסבור שהיום חול וגם נעלם ממנו איסור מלאכות שסבור שאותן מלאכות שעשה הן מותרות לעשות בשבת מ"מ כשלא ידע לשבת בשום מלאכה וסבור שכל ארבעים אבות מלאכות מותרות בשבת מקרי נמי העלם זה וזה דהכי מוכח בפרק כלל גדול דף ע' דהתם בעי להוכיח דהעלם זה וזה חייב מדתנן ארבעים מלאכות חסר אחת וכו' והוינן בה מנינא למה לי ואמר ר"י שאם עשה כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת ואי אמרת העלם זה וזה חייב על כל אחת ואחת שפיר וכו' עיין שם אם כן שמע מינה דבשלא ידע ליה לשבת בשום מלאכה מקרי נמי העלם זה וזה : **ד"ה** רישא בע"ז וסיפא בשאר מצות וכו' ושגג בלא מתכוין וכו' כנגדו בשבת וכו' ונמצא שהוא מחובר אחר פטור וכו' כצ"ל : **בא"ד** ויש לומר דלא מצי לאוקמי הכי וכו' דכהאי גוונא וכו' ונמצא מחובר אחר פטור וכו' וליכא למימר דנוקמי בהכי כגון שהיה מתכוין לשחוט בהמת קדשים זו בחוץ ונמצאת אחרת. דכנגדו בשבת נתכוין לחתוך מחובר זה ונמצא מחובר אחר פטור דזה לא מקרי שוגג בלא מתכוין דמתכוין ומתכוין הוא : **בא"ד** ומיהו קשה לוקמה בשאר מצות כמו בנרבע לזכר ולבהמה וכו' וסיפא שגג בלא מתכוין נמי מיתוקמא שפיר בהכי כגון דלא נתכוין לשום רביעה וביאה כלל אלא לשום ד"א ועלה בידו רבוע בהמה ואעפ"כ חייב דהא אמרינן המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה ועיין שם במסכת שבת בתוספות : **ד"ה** להגביה את התלוש וכו' ויש לומר דהכי קאמר בשבת פטור אף על פי שנהנה וכו' רצה לומר דהאי קרא דאשר חטא בה לאו לחוד קאי אלא אכל המצות ואף על פי כן שגג בלא מתכוין חייב דהיינו בחלבים ובעריות מטעם דשכן נהנה ואי לאו טעמא דגבי שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה הוה אמינא גם כן גבי שבת דהיכא דנהנה הוי חייב לכך איצטריך לטעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה : **בא"ד** ועוד יש לומר מתעסק דפטר הכתוב מבה התם היינו טעמא כמפרש התם וכו' דכל כי האי גוונא מלאכת מחשבת היא ולא מפטר אלא מבה וכו' אבל מתעסק דשמואל דפטר וכו' מקשין העולם אם כן למה לי טעמא דמלאכת מחשבת דיכון דמבה ילפינן דפטור אפילו דנתקיימה מחשבתו כל שכן היכא דנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דלא נתקיימה מחשבתו דפטור ואין זה קושיא כלל חדא דאי לאו טעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה ה"א דקרא דאשר חטא בה לא אתי אלא לפטור היכא דלא נתקיימה מחשבתו דוקא אבל היכא דנתקיימה מחשבתו הוה אמינא דחייב אבל השתא דאיכא נמי טעמא דמלאכת מחשבת וכו' על כרחך קרא דאשר חטא בה אתי לפטור אפילו להיכא דנתקיימה מחשבתו דהא להיכא דלא נתקיימה מחשבתו לא איצטריך דמטעמא דמלאכת מחשבת אסרה תורה שמעינן דפטור ועוד אפי' אם תמצא לומר דהוה מוקמינן קרא דאשר חטא בה להיכא דנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא שהוא מחובר ולאביי כגון שנתכוין להגביה את התלוש וכו' דפטור לא הוה שמעינן מיניה היכא דנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור ואף על גב דלא נתקיימה מחשבתו דהוה אמינא דלא תלו מידי בנתקיימה מחשבתו או לא נתקיימה ולכך לא הוה ילפינן ליה מכח כל שכן דפטור אלא הוה אמינא דדוקא התם דלא נתכוין לשום דבר איסור כ"א לתלוש דלכך פטרה אותו תורה אבל היכא דנתכוין למחובר זה וחתך מחובר אחר דמכל מקום נתכוין לדבר איסור הוה אמינא דחייב ולכך אצטריך למילף ליה דפטור מטעם דמלאכת מחשבת אסרה תורה וק"ל :

דף סג ע"א בגמרא ואפילו לרבנן והתניא וכו' ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר' עקיבא וכו' הא דאצטריך לאתויי הברייתא ודאמר ריש לקיש עלה מאן תנא וכו' למילף מיניה דלרבנן בעי מעשה והא רבנן פליגי בהדיא עליה דרבי עקיבא במגדף ואמרי דלא מחייב קרבן משום דלא הוי מעשה דלא תימא דלרבנן במעשה זוטא דעקימת שפתיו סגי כגון האומר אלי אתה והא דפליגי במגדף ולא מחייבי קרבן היינו משום דשאני מגדף דהואיל וישנו בלב כדאית ליה לר"י לקמן דף ס"ה לכך אצטריך לאתויי הא דר"ל דאמר מאן תנא השתחואה רבי עקיבא דלא בעי מעשה רבה אלא במעשה זוטי סגי אבל לרבנן אפילו השתחואה לא הוי מעשה וכל שכן עקימת שפתיו ולא בא הגמרא אלא לאוקמי מילתא דרב אפי' אליבא דר"ל דאילו לר"י לא קשיא מידי דאפי' לרבנן חייב קרבן באומר אלי אתה דעקימת שפתיו הוי מעשה ועיין בתוס' ד"ה כי קאמר רב נמי לרבי עקיבא וכו' : **ברש"י** ד"ה מאי טעמא דרבי אמי דלית ליה השתחואה לחלק יצאת הא דאצטריך רש"י לאריכות זה משום דקשיא ליה מאי אצטריך אביי לתת טעם לדברי ר' אמי דאמר אינו חייב אלא אחת ומאי קאמר מאי טעמא מהיכי תיתי לחייב על כל אחת ואחת כיון שעשאן כולן בהעלם אחת לכך פירש"י דלהכי קאמר מאי טעמא משום דמסתבר טפי לחייב על כל אחת ואחת למילף מהשתחואה דלחלק יצאת ואיהו ודאי סבירא ליה דהשתחואה ללאו יצאת לכך קאמר מאי טעמא דרבי אמי דלא ס"ל דהשתחואה לחלק יצאת דמסתבר טפי מלומר ללאו יצאת כדאמרינן לעיל בדף ס"ב ע"כ לא קאמר ר' (נתן) [יוסי] הבערה ללאו יצאת וכו' : **ד"ה** אבל המגפף וכו' עובר בל"ת בלא תלכו אחרי אלהים אחרים אי נמי אל תפנו אל האלילים וכו' דבור זה של רש"י אי אפשר ליישבו דהא כבר פירש"י במתניתין דהא דקתני אבל המגפף והמנשק עובר בל"ת דנפקא ליה מלא תעבדם יתירא אם אינו ענין לכדרכה תנהו ענין לשלא כדרכה כמבואר שם ברש"י וכן הוא בסמ"ג ל"ת י"ח דגיפוף ונישוק נפקא לן מלא תעבדם יתירא דכתיב בפרשת משפטים ולא תלכו אחרי אלהים אחרים ומאל תפנו אל האלילים דריש שם בסמ"ג ל"ת י"ד דרשות אחרות עיין שם ואפשר הוא שט"ס אבל לא ידעתי איך נפל בספרים ט"ס כזה : **בתוס'** ד"ה אמר ר' אמי וכו' ולרב שמואל וכו' איתוקמא קמייתא וכו' כלומר השתא א"ש הא דקאמר רב שמואל בר יהודה דהכי תני קמי' וכו' דמשמע דר"ל דעל זה אמר ליה רבי יוחנן פוק תני לברא אבל אקמייתא לא הוה אמר ר' יוחנן פוק תני לברא משום דדין אמת הוא ואיך אפשר דדין אמת הוא אם כן אצטריך לומר דהשתחואה ללאו יצאת וכרבי יוסי בהבערה כדאמר ר' אבא לעיל והא כבר מתקיף ליה רב יוסף דעד כאן לא קאמר רבי יוסי התם וכו' אבל הכא כולי עלמא מודו דהשתחואה לחלק יצאת אבל השתא א"ש דרב שמואל בר יהודה דמשום הכי קמייתא הוה דין אמת דמדלא תעבדם נפקא לן דאינו חייב אלא אחת וממילא על כרחך צריך לומר דהשתחואה ללאו יצאת דמדלא תעבדם נשמע דהשתחואה ללאו יצאת דאם לא כן למאי אתי דלחלק א"א מדכתיב לא תעבדם דמיניה ילפינן דאינו חייב אלא אחת : **בא"ד** ולר"ת נראה דגרסינן בדרבי זכאי והשתחואה וכו' עיקרא דמילתיה דלפירושו דר"ת לא מסתברא ליה לומר דמלא תעבדם נשמע דהשתחואה ללאו יצאת דהא כי נמי נילף מלא תעבדם דבשאר עבודות חייב על כל אחת ואחת איכא למימר דהשתחואה לחלק על עצמה יצאת והשתא המשך דברי ר"ת כך דרבי אמי ס"ל שפיר דהשתחואה לחלק יצאת היינו לחלק על עצמה ומלא תעבדם יליף לשאר עבודות דאם עשאן בהעלם אחת אינו חייב אלא אחת ולכך ל"ג בדרבי אמי והשתחואה דאם כן לא הוה אמר אינו חייב אלא אחת אלא הוה ליה למימר שתים דמשום השתחואה קרבן בפני עצמו והא דפריך עליה מהא דאמר אביי ג' השתחואות וכו' לא מצי לתרץ דהא דקאמר אביי ואחת לחלק דלחלק על עצמה קאמר דמדקאמר סתמא לחלק משמע דבא ללמד על כל עבודות אם עשאן בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת אבל ר' זכאי דתנא השתחואה אי אפשר לומר דסבירא ליה דהשתחואה לחלק על עצמה יצאת דאם כן היה מחייב שתים ומדקאמר דאינו חייב אלא אחת גם על השתחואה מכלל דסבירא ליה דללאו יצאת והיכא דעבדה באנפי נפשה לא היה מחייב עליה קרבן כלל וכי תימא אם כן למה תנא לה השתחואה בהדי זבוח וקיטור וניסוך דאינו חייב עליהם אלא אחת הא לא שייכא השתחואה כלל לענין קרבן לאשמועינן היא גופה דללאו יצאת קתני לה דמהא שמעינן דס"ל ללאו יצאת מדלא מחייב שתים ואם כן ע"כ ר' זכאי לא דריש להאי דרשא לא תעבדם דבלא תעבדם ידעינן דאינו חייב אלא אחת דכיון דס"ל דהשתחואה ללאו יצאת מהיכא תיתי לן למימר דלחייב על כל אחת ואחת כיון שעשאן בהעלם אחד דעל כרחך בלא דרוש דלא תעבדם ס"ל דללאו יצאת דאם לא כן אלא דבלא דרוש דלא תעבדם הוה ס"ל לחלק גם אם נדרש דרשא דלא תעבדם נימא לחלק על עצמה יצאת וליחייב שתים לכך קאמר ליה ר"י פוק תני לברא דבלא דרוש דלא תעבדם חייב אפילו על כל אחת ואחת דמסתבר טפי לומר לחלק יצאת לכולי עלמא מלומר ללאו יצאת וה"ה דהוי מצי לפרש דבשביל השתחואה לחוד אמר ליה ר"י פוק תנא לברא דר"י סבירא ליה דאפילו דרשי' לא תעבדם אשאר עבודות אכתי חייב על השתחואה קרבן בפני עצמו דלחלק על עצמה יצאת ורבי זכאי סבירא ליה דעל השתחואה אפילו עביד לה באפי נפשה לא מחייב עלה קרבן דללאו יצאת אלא דעדיפא מיניה מפרש דבשביל כולהו אמר ליה פוק תני לברא דחייב על כל אחת ואחת כיון דלא דרשת דרוש דלא תעבדם והנה הארכתי בדברים הפשוטים משום שראיתי תלמידים הרבה טועים בפירוש דבור זה : **ד"ה** כי קאמר רב וכו' מיתוקמא דרב אפילו כרבנן דר' יוחנן סבירא ליה דעקימת שפתים הוי מעשה לרבנן ולא פטרי רבנן במגדף אלא מטעם דשאני מגדף דהואיל וישנו בלב כאשר נתבאר כבר בביאור הגמרא : **ד"ה** משום דהוי לאו שבכללות ועוד תימה הא בן סורר ומורה לוקה וע"כ אזהרתי מלא תאכלו על הדם רצה לומר אף על גב דאתי נמי לאזהרת מיתה דבן סורר ומורה כדקאמר הכא ואפילו הכי לקי עליה גם כן ואם כן נילף נמי מיניה בכל דוכתא דללקי אפי' אלאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואי תקשה לך למה לא הוקשה להם להתוס' בלא כל זאת מפני מה מלקין לבן סורר ומורה הא במקום מיתה אין מלקות דאין זה קושיא דבשעה שמלקין הבן סורר ומורה עדיין לא נתחייב מיתה שהרי מתרין אותו בפני שנים ואם עבר על התראתן מלקין אותו לפני ג' ואם חזר בו מוטב ואם לאו מביאין אותו אביו ואמו לבית דין כמו שמשמע לקמן במשנה בפרק בן סורר ומורה לכך לא הוקשה להם להתוס' אלא הא דעל כרחך הא דמלקין אותו אזהרתו הוא מלא תאכל על הדם דאין מלקות אלא על הלאו והא הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין דהא לאו זה הוא אזהרה ג"כ למיתת הבן סורר ומורה וק"ל : **ד"ה** על כולם אינו לוקה אפילו למאן דאמר סוף פרק כל שעה דלקי אנא ואמבושל משום צלי אש פירוש אם אכל הפסח נא לוקה שתים אחד משום אל תאכלו ממנו נא ואחד משום צלי אש דהוה נמי לאו דאל תאכלו קאי נמי אצלי אש והוה כאילו נכתב אל תאכלו ממנו נא ואל תאכלו כי אם צלי אש וכן אם אכלו מבושל לוקה שתים אחד משום אל תאכלו ממנו נא ומבושל במים ואחד משום צלי אש וכן הוי דכוותה גבי נזיר דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל דלא יאכל קאי נמי אמכל אשר יעשה הלכך אכל חרצנים לוקה שתים אחת משום מחרצנים לא יאכל ואחת משום מכל אשר יעשה וכן אכל זג לוקה שתים ולא אמרינן דהוי לאו שבכללות דהא הלאו אחד דאל תאכלו קאי אנא ואמבושל ואצלי אש וכן גבי נזיר הלאו דלא יאכל קאי אחרצנן ואזג ומכל אשר יעשה מגפן : **ע"ב** בתוס' ד"ה שלא

דור

שבכללות הוא דחדא מלתא הוא כמו אילו נפקי מלא ישמע ומעיקרא קודם שאמר דבר אחר נמי לא פליגינהו בב' קראי דהיינו למילף נודר ומקיים מלא ישמע אינו אלא דרך אסמכתא בעלמא אבל קושטא הוא דכולהו נפקי ליה מלא תזכירו : **ודע** שהסמ"ג לאוין ל"ב כתב גם כן למאי דמוקי לא ישמע לאזהרת מדיח נפקי ליה נודר ונשבע מלא תזכירו אבל קשה לדבריו לפי מ"ש שם שלא להתנבא בשם עבודת כוכבים שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו גו' דהשתא הדרן קושיית התוספות לדוכתיה דהוה ליה לא תזכירו דמינה נפקי אזהרת נודר ומקיים לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכ"כ הרמב"ם [בפ"ה] דהלכות עבודת כוכבים דאזהרת נביא שקר מכלל שנאמר ושם אלהים אחרים לא תזכירו ודו"ק : **בד"ה** אסור לאדם כו' ולפני עור ליכא דבני נח לא הוזהרו על כך עכ"ל ר"ל דהישראל אינו עובר על לפני עור כיון דבני נח לא הוזהרו על השיתוף אבל דברי פסקי התוספות בזה שכתבו דמותר לקבל שבועה מן העובד כוכבים דבן נח לא נצטוה על לפני עור עכ"ל אינו מובן וק"ל :

ח"א **דף סג ע"א** כל המשתתף ש"ש כו' · ירא דודאי לכ"ע כופר בעיקר גרע טפי וחייב כליה אלא דר' שמעון קאמר דכל המשתתף ש"ש וד"א דהיינו המאמין בשניות נמי חייב כליה ונעקר מן העולם אלא מה תלמוד לומר אשר העלוך דודאי האמינו בכמלא וגו' ולכך לא נעקרו אלא שאיוו לאלהות הרבה ואמרו שהאחד הכמלא נתן כח לאלהות וכחות רבים עזב ה' את הארץ ואלו הכחות והאלהות יהיו מנהיגים בארץ וכ"כ הרמב"ם שזה דעת רבים מעובדי ע"ז שעובדים אותם שאומרים שנתנה ההנהגה בידם ועד"ז יש לכוון מה שאמר משה למה אתה אומר אלי העל את העם הזה וגו' דהא משה להתגלל בעדם שאמר משה להקב"ה שהרי אתה אומר אלי העל את העם וכונתך שאתה מעמיד אותי למנהיג להם וא"כ תלית העלייה בי כיוצא בזה כוונו ישראל שאמרו אשר העלוך וגו' שאתה נתת לו כח להעלות ולמנהיג בעלמא ולא כוונו כלל לע"ז ולשתף ש"ש וד"א ודו"ק וק"ל : **ע"ב ועתה** יוסיפו לחטוא כו' · מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו כו' · והיינו שהוסיפו לחטוא דבלאו עגלי ע"ז שהיה להם בבית ע"ז שלהם הוסיפו להם כל אחד ואחד לעשות לו דמות ע"ז שיהא מצויה לו בכיסו כשזוכרה לחבקה ולנשקה ויהיה כתבונ' עצבים כמו בחילוף בי"ת במ"ם בומ"ף כתמונת עצבים דהיינו שהיה להם עצבים בבית ע"ז ובתמונתם עשה לו כ"א ע"ז קטנה מצויה להם בכיסם גם לפי פשוטו כתבונם כמו כתבונתם כמו שפירש"י שם ודו"ק : **שהיו** נותנין כיניהם בבעלי ממון כו' יבא ויזבח עגלו לו כו' . אפשר שהיה נימוס הע"ז כל מי שנזבח לה גם ממונו לע"ז או אפשר שנתן להם כופר נפש וק"ל : **עושין** דמות עצבים ומעמידין כו' והוא פירש כתבונם עצבים דבהאי קרא דלעיל מיניה דר"ל שהיו עושין תמונת דיוקנם של אותן בעלי ממון כפרש"י ומלת עצב כאן מלשון צורה ודמות וק"ל : **סכות** בנות · פירש"י ורד"ק בספר מלכים דמות התרנגולת עם אפרוחיה וכן הוא בירושלמי ובנות היינו אפרוחיה וסכות היא תרנגולת שהתרנגול נקרא שכוי מפי' הרד"ק · ואפשר הוא תיש לפי שאין לו נמר והוא כמו שותם ובירושלמי אשימא אימרא כמו באיל אשם · ואת נבחז הוא כלב מפי' הרד"ק י"ס שכתוב בגו"ן ואינו כי אם בזי"ן והיה תלה מורכבת נובח אז כשמסתכל נובח מראה שיניו ובמסורה לאיתי נבחז זי"ן רבתי ע"כ ואפשר כי מז' רבתי מעו שהיא נו"ן פשוטה : **ואדר** כו' · פי' רש"י שמהדר ומכבד אלהיו כו' ורד"ק פירש דאדר מלשון דרי מעינה שהוא לשון משא והענין מבואר בזה כי העושר וההצלחה היא בג' דברים הם חכמה וגבורה ועושר יש מהמינים שחשבו שתכלית האדם והצלחתו הוא הגבורה ויש מחשבו שהוא העושר כמה שכתב ר"מ אבן תבון בהקדמתו לפרקי אבות ואלו הן הכ' כתות שעבדו לפרד שהוא אדרמלך שאף המלך צריך לו להצלחתו בעושר לעמינה ולכל מלאכה ושעבדו לסוס שהוא ענמלך שאף המלך צריך לו לגבורה במלחמה וע"כ עבדו לאלו שחשבו שזהו תכלית הצלחת אדם ודו"ק : **בתר** דאביקו כו' והשיא כמי בפ' חלק דאתחזי ליה מנשה בחלמא וא"ל אי הוות התם הוות נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי איכא לאוקמא בתר דאביקו ביה וק"ל : **בפרש"י** לעגלות בית און כו' · וכומריו שהיו נושאין אותו יגילו עליו כו' עכ"ל ע"ש ובספ"ג דמגילה דהה כפ"י פירוש זה ופירש בענין אחר וכומריו אשר עליו יגילו שהיו רגילים לשמוח יתאבלו כו' ע"ש :

דף סד תוס' בד"ה אע"ג דקמכוין לבזויה ולעובדה בביזוי דאי לא כו' עכ"ל נראה לענין חיוב מיתה קאמרי דאינו חייב אלא אם כן דנתכוון גם לעובדה אבל לענין חיוב חטאת חייב אף בלא נתכוון אלא לביזוי כיון דעבודתה בכך כדמוכח מהך עובדא דרב מנשה דמייתי עלה דלא היה אלא למרגמיה וכ"כ המיימוני בפרק ג' דהלכות ע"ז הפוער לפעור כדי לבזותו כו' הואיל ועבודתו בכך וחייב ומביא קרבן על שגגתו עכ"ל והשתא מתני' דקתני פוער לפעור ה"ז עבודתו וזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו ומפרש לה אע"ג דמכוין לבזויה ומרגמיה אתי כפשטיה דלא נתכוון כלל לעובדה אלא לבזותו וחייב חטאת הואיל ועבודתה בכך וכ"כ בעל כסף משנה שם על דברי הרמב"ם ומיהו התוספות לא ניחא להו לפרש דמתניתין איירי לענין חטאת דכולה מתניתין אאלו הן הנסקלין דרישא קאי ודו"ק : **ע"ב** גמרא ומזרעך ולא כל זרעך כתב הסמ"ג לאוין מ' ויש בזה טעם לתשובת המינים מפני שבמיתת ב"ד מתכפרין המומתין וזה עשה כ"כ עבירה גדולה שאין הקב"ה רוצה שיהא לו כפרה ומזה הטעם אני אומר כו' עכ"ל ע"ש ומזה נראה לתת טעם הא דאמרינן בכל דוכתא דאין עונשין מן הדין אע"ג דק"ו מדה היא בתורה מכ"מ אין לדון כן לענין עונש דאימא זה שעשה עבירה החמורה מזו אינו מתכפר בעונש המפורש בקלה ממנה וק"ל : **העבירו** ברגל פטור כו' והמיימוני פ"ו מהלכות ע"ז כתב ומעבירו ברגליו מלד זה כו' וע"ש דברי בעל כסף משנה גם רש"י בחומש פירש כן וע"ש ברא"ם ואין להאריך : **ולמאן** דאמר מגדף עע"ז היא כרת במגדף כו' דליכא למימר דהשתא מאן דאמר דסבירא ליה דמגדף עע"ז היא אית ליה דמולך לאו עע"ז היא ואיצטריך ליה למולך שלא כדרכה דהא כיון דסבירא ליה דמולך לאו עע"ז היא לא מסתבר לחיובי עליה כרת בשלא כדרכה כמו שכתבו התוספות והיינו טעמא כיון דליכא חיוב מיתה בשלא כדרכה במולך כדקתני בברייתא לית לן לאוקמי ביה חיוב כרת וק"ל : **בפירש"י** בד"ה ר' ינאי לפרושי עד שימסור דמתני' אתא כו' מסירה לכומרין קאמר עכ"ל והא דקאמר תנ"ה יכול העביר כו' לאו אהך מלתא קאמר דהך מלתא לא מפרש בברייתא טפי מבמתני' אלא דקאמר תנ"ה דמפיק ליה מסירה מקרא דלא תהן כרבי ינאי דזה אינו מפורש במתני' ולא ניחא ליה לפרש דטעמא דמתני' דבעי מסירה קאתי ר' ינאי לפרש מדכתיב לא תתן דא"כ הוה ליה למימר מה"מ אמר ר' ינאי כו' שנאמר ומזרעך לא תתן גו' וק"ל : **בד"ה** ולמאן דאמר בכריתות מגדף כו' מסורר לע"ז כרת דכתיב במגדף ל"ל אחרי שדרכה כו' עכ"ל דלית לן לאוקמי חיוב כרת אלא במקום דאיכא מיתה בהתראה ומסורר שלא כדרכה אינו חייב מיתה דאינו מד' עבודות וק"ל : **תוס'** בד"ה שלשה כריתות כו' ואע"ג דה"ל טפי לאוקמי לגופיה למעביר כו' עכ"ל קלת משמע דלא קשיא להו הכי רק לפירושם דכל שלשה כריתות כתיבי במולך ולא לפ"ה ואפשר משום דלפ"ה ניחא טפי דאיכא למימר דהנהו תרי דכתיבי במולך מוקמינן להו מסברא חדא לכדרכה במולך וחדא לכדרכה בע"ז והכא כרת דכתיב בע"ז גופיה אתי לשלא כדרכה בע"ז אבל לפירושו דכל שלשה כריתות במולך כתיבי קשיא להו דה"ל טפי כו' ודו"ק : **בד"ה** למעביר בנו כו' תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק כו' עכ"ל כבר הרגיש רש"י בזה קלת שפירש דלא מוקמינן כרת בשלא כדרכה אלא בהנהו ד' עבודות דמלינו בהו חיוב מיתה בשלא כדרכה אבל אין זה מספיק דהא למ"ד מולך ע"ז הוא חייב במולך נמי מיתה שלא כדרכה כדתניא לעיל בברייתא ועוד דלשיטת התוספות דכולהו ג' כריתות במולך כתיבי אמאי לא מוקמיה נמי לשלא כדרכה במולך כיון דכתיב במולך והוי נמי ע"ז וק"ל : **בד"ה** וכי שלשה כו' ואם תאמר לרבי עקיבא נמי תקשה כו' אבל מר"י קשיא כו' עכ"ל גם כל זה

מהר"ם

ידור בשמו וכו' אין זה לאו שבכללות וכו' רצה לומר דלעיל מזה אמרינן דעל כולן אינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות חוץ מהנודר והמקיים וכו' משמע דנודר ומקיים לא הוה לאו שבכללות : **בא"ד** הוה מוקמינן ליה לנודר ומקיים רצה לומר ושמור לי בצד ע"ז פלונית הוה אמרינן דמותר: **בא"ד** וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א וכו' ר"ל דהוי כאילו ד"א דלא נפקא לן נודר ומקיים מלא ישמע משום דבעינן ליה לאזהרת מיתת ב"ד ונודר ומקיים ושמור לי הכל ילפינן מלא תזכירו דכולה חדא מלתא היא ומעיקרא ר"ל הלשון ראשון של התנא דפלגינהו בב' קראי ויליף שמור לי מקרא דלא תזכירו ונודר ומקיים נפקא ליה מקרא דלא ישמע לא קאמר זה אלא לאסמכתא בעלמא דגם בלשון ראשון עיקר מלתא דנודר ומקיים מלא תזכירו נפקא ולא ישמע אתי לאזהורי מדיח והדר קאמר ד"א וכו' דלא נפקא נודר ומקיים מלא ישמע כלל אפילו לאסמכתא בעלמא וק"ל : **ד"ה** אסור לאדם שיעשה שותפות וכו' מכל מקום בזמן הזה וכו' האי מכל מקום לא הוי תירוצא אדלעיל מיניה אלא מלתא אחריתי הוא והיתר בפני עצמו והוי כאילו אמר ומ"מ בזמן הזה יוכל למצוא היתר אפילו לסברת רשב"ם משום דכולן אין נשבעים אלא בקדשים וכו' ואע"ג דכשנשבעים בהקדשים מזכירין ש"ש ובשם שמים שמזכירין כוונתן לאלוה שלהם מ"מ אין זה שם וכו' ואע"פ שמשתתפין ש"ש וד"א וכו' ר"ל שבשעה שנשבעים בהקדשים ומזכירין ש"ש ומזכירין גם שם אלוה שלהם בפירוש א"כ גורם לשתף ש"ש וד"א וישראל מוזהר גם על השיתוף ש"ש וד"א מכל מקום אף ע"ג דישראל עצמו מוזהר על השיתוף לא אשכחן שיהא לישראל אסור לגרום שהכותי ישתף ואפילו לפני עור ליכא דבן נח דהיינו כותי אינו מוזהר על השיתוף ולפי טעם זה היה מותר לשתף עם הכותי לכתחלה מקשין התלמידים ל"ל לאבוה דשמואל למילף מלא ישמע על פיך דאסור לשתף עם הכותי משום שמא יתחייב לו שבועה וישבע וכו' תיפוק ליה מלפני עור לא תתן מכשול ואין זה קושיא כלל דלפני עור לא שייך אלא בדבר ברור דהישראל נותן דבר ביד כותי שיעבוד בו לעבודת כוכבים כגון שמוכר לו בהמה שיקריבנה לעבודת כוכבים וכן כשיתחייב לו שבועה ויכריחנו הישראל שישבע והוא נשבע בעבודת כוכבים זה מקרי לפני עור וגו' אבל במידי שדבר זה יכול לגרום שיבא הכותי אח"כ לישבע בעבודת כוכבים כגון שמשתף עם הכותי או בשביל שהישראל עושה איזה טובה להכותי כגון שמלוה לו וכיוצא בו דהישראל גורם דאח"כ אזיל הכותי ומודה לעבודת כוכבים בזה לא שייך לפני עור אלא איסור דלא ישמע על פיך וכן במשמע במס' עבודת כובבים ד' ו' בגמ' וברש"י שם בהא דאיבעיא להו אי טעמא דמתני' משום דרווח פירש"י ואזיל ומודה או דלמא משום דלפני עור לא תתן מכשול וכו' ע"ש ואין להקשות א"כ ל"ל דכתב רחמנא לפני עור כיון דילפינן מלא ישמע דאפילו לגרום שיעבוד הכותי אח"כ מעצמו לעבודת כוכבים אסור כ"ש במידי דנותן הישראל ביד הכותי דבר שיעבוד לעבודת כוכבים גם זה אין קושיא דבעינן לפני עור לשאר עבודות חוץ מעבודת כוכבים דלא שייך בהו איסור דלא ישמע על פיך וק"ל :

דף סד ע"א בתוספות ד"ה מרקולים אר"ת קילוס שמה הא דאמר ר"ת כן משום שהוקשה לו דהיאך היה מותר לחז"ל לקרותה בשמה הא כתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו וכל עבודת כוכבים שאינה כתובה בתורה אסור להזכיר' ומרקולים אינה כתובה בתורה לכך אמר ר"ת דאין שמה מרקולים אלא קילוס שמה וכו' ועיין בסמ"ג מל"ת לב דכן משמע שם שזה היה קשה לר"ת לכך פירש שקילוס היה שמה וראיתי מי שמרבה בפלפול שלא לצורך לתרץ דלמה כינו אותה חכמים לקרותה מרקולים היה להם לקרותה קולים ולמה הוסיפו תיבת מר ונראה לתרץ דאם כינו אותה לקרותה קולים הוה אמינא דלכך קראוהו כך בשביל שאסור להזכירה בשמה שזה היה ידוע בימי חכמי המשנה והגמ' שהכותים היו קורין אותה קילוס וחז"ל קראו איתה קולים אבל לא הוה ידעינן דמצוה להחליף וכו' לכך הוסיפו תיבת מר שפירושו ל' חילוף לאשמועינן שמצוה להחליף שם ע"ז ולהפך משם לשון שבח ללשון גנאי ולפרש מרקולים שהחליפו שמה לקולים ולקלון שמצוה להחליף כמו שדרשו חז"ל וכו' ועוד מקשין שהיה להם לחז"ל לקרותו בשם מר קילוס שהיה משמע חילוף קילוס כלומר גנאי גם זה אינה קושיא כלל דהמצוה הוא להחליף שמה ובמה שהוסיפו תיבת מר לא היה בזה שום חילוף שם וגם נראה לי שהיה אסור לקרותו כך משום ושם אלהים אחרים לא תזכירו שהרי אף על גב שהיו מוסיפין תיבת מר מכל מקום היו מזכירים שמה וראיה מקל נבו דאמרינן לעיל דעיקר שם הע"ז היה נבו כדכתיב בקרא עולא היה קורא אותו קלנבו ואפשר שלכך קראה אותו כך כלומר קלון נבו ואפילו הכי אמר ליה רבא והא כתיב שם אלהים אחרים לא תזכירו וכל שכן אם היו קורין אותה מרקילוס : ד"ה אף על גב דמתכוין לבזויה ולעובדה בבזוי וכו' צריך עיין מה רצו התוס' במה שכתבו לעבדה בבזוי הא אי מתכוין לעובדה מה שייך לומר דמכוין לבזויה ועוד אי מתניתין איירי במתכוין לעובדה בבזוי מה מייתי מינה לרב מנשה ואמר ליה זרק אבן למרקולים תנן היא מתניתין איירי במתכוין לעובדה בהכי ורב מנשה פשיטא דלא היה מכוין לעובדה חלילה וצריך לומר דרצה לומר כגון דדרך עבודתה לפוער או לזרוק אבנים לפניה והוא עשה לאיזה קינטור ועבדה דרך בזוי וזרק האבנים בגופה ונתכוין לעבדה בבזוי ולכך אף על גב דנתכוין לעשות עבודתה דרך בזיון סוף הוא עובדה ואין זה שינוי דרך עבודתה למקרי שלא כדרכה דהא מכל מקום עבודתה היא זריקת אבנים ולכך חייב וסוגיא דרב מנשה הכי אזלא דר"מ היה סבר דזורק אבן למרקולים תנן אבל זורק אבן במרקולים אף על גב דמכוין לעובדה בכך דרך בזיון אינו חייב מיתה ומכלל דהמתכוין בעצם לבזותה בכיון ולא לעובדה בכך אלא לבזות הוא מותר לגמרי ואמר ליה הזורק אבן במרקולים תנן דהיינו אפילו מכוין לעובדה בבזוי חייב מיתה ואם כן מי שאינו מתכוין לעובדה בבזוי אלא לבזותה כמו רב מנשה הוא פטור מן המיתה אבל מכל מקום איסור עבד וק"ל כן נראה ליישב הסוגיא ע"ד התוס' : **ד"ה** קתני עבודת כוכבים וקתני מולך וכו' אבל הכא דייק מרישא וכו' רצה לומר דהמקשה לא ממתניתין דהכא דייק דמתניתין זו לפרושי דינא אתי אלא ממתניתין דלעיל קא דייק דקתני אלו הן הנסקלין וכו' וקא חשיב העובד ע"ז הנותן מזרעו למולך ובעל אוב וכו' ואילו פעור ומרקולים לא קא חשיב ודאי היינו משום דאינו בכלל ע"ז שמע מיניה דמולך לאו ע"ז הוא : **ע"ב בתוס'** ד"ה שלש כריתות וכו' וקשה לרבי דאית ליה בריש מי שהיה טמא דמגדף היינו מברך השם ובספ"ק דשבועות מוקי כי דבר ה' בזה לפורק עול וכו' כצ"ל וי"ל דבריש מי שהיה טמא פליג התם רבי ורבי נתן ורבי איתיה ליה התם דמגדף היינו מברך השם ורבי מוקי נמי בסוף פ"ק דשבועות דף י"ג כי דבר ה' בזה וגו' דפורק עול וכו' וא"כ לרבי ליכא כרת שלישי דע"ז בפ' שלח לך דהנהו כריתות דפ' שלח לך דכתיב גבי מגדף וגבי את דבר ה' בזה לאו בע"ז איירי וליכא כאן כ"א שני כריתות דכתיבי גבי מולך בפ' קדושים ואתא חד למולך עצמו למ"ד מולך לאו ע"ז הוא או למעביר שלא כדרכה למ"ד מולך ע"ז וחד לע"ז כדרכה וא"כ כרת בע"ז שלא כדרכה מנלן : **בא"ד** ואכולהו כתיב כי כל אשר יעשה מכל התועבות פי' גם על מולך דכתיב בהאי קרא כי כל אשר יעשה וגו' ונכרתה והוי כאילו נכתב כרת גבי מולך וא"כ כתיב תלתא כריתות גבי מולך שתים בפרשת קדושים ואחד בפרשת אחרי מות ומוקמינן שנים מהן לע"ז אחד לכדרכה ואחד לשלא כדרכה באם ענין למולך ואחד למולך עצמו דס"ל השתא דמולך לאו ע"ז הוא : **בא"ד** ואף על גב דהוי ליה טפי לאוקמיה לגופיה וכו' קושיא זו לא תליא במאי דפירש השתא דכולהו ג' כריתות כתיב גבי מולך דכי נמי הוה ס"ל דחד כתיב גבי ע"ז בפ' שלח לך ותרי כתיבי גבי מולך בפרשת קדושים ומוקי הנהו תרי דכתיבי גבי מולך חד לע"ז שלא כדרכה וחד למולך איכא נמי לאקשויי דלמא תרוויהו אתי למולך גופיה ואתי כרת השני לעושה עבודת מולך לשאר ע"ז דהיינו מעביר בנו שלא כדרכה וקושיא זו ענין בפני עצמה ואלעיל קא מהדר : **ד"ה** למעביר בנו ובתו שלא כדרכה תימה כיון דמולך ע"ז הוא תיפוק ליה מההוא כרת דאוקמינן לע"ז שלא כדרכה יש לתמוה על דברי התוס' הללו הא אע"ג דכבר מוקמינן חד כרת לע"ז שלא כדרכה היינו בזובח ומקטיר והשתחואה לע"ז שלא כדרכה וכדילפינן בגמרא לעיל מזביחה דיצאה מן הכלל ללמד מה זביחה שהיא מיוחדת עבודת פנים והשתחואה יצא ללמד על עצמה אבל שאר עבודות אע"ג שהן דרך כבוד כגון גיפוף ונישוק לא מחייבי בשלא כדרכה לכך אצטריך שפיר כרת בפני עצמו למעביר בנו ובתו לחייב בכל שאר ע"ז שלא כדרכה אע"ג שהעברת בנו אינו עבודת פנים וכן פירש"י בכאן ולמ"ד מולך ע"ז וכו' בא הכתוב לחייב עלה אף בשאר ע"ז שאין דרכן בכך שלא מצינו אלא זיבוח וקיטור והשתחואה וצ"ל דהתוס' לא ס"ל כפירש"י אלא ס"ל דאע"ג דלעיל אמרי' מה זביחה שהיא מיוחדת עבודת פנים היינו דוקא לענין חיוב מיתה דנפקא לן מפסוק דזובח לאלהים יחרם דזביחה שהיא עבודת פנים יצאה מן הכלל ללמד על הכלל כולו אבל לענין כרת כי מוקמינן ההוא כרת יתירה דכתיב גבי מולך לע"ז באם אינו ענין ולחייב בע"ז כרת אף בשלא כדרכה בכל עבודות שלא כדרכה הוה דינא הכי דמנ"ל לחלק ולומר דקאי האי כרת דוקא אעבודות פנים וכיון דהאי כרת קאי אכל עבודות שיחייב בהן בשלא כדרכה א"כ גם מעביר בנו ובתו בכלל ולכך הקשו התוס' שפיר דל"ל כרת בפני עצמו למעביר שלא כדרכה הא בכלל כרת דמוקמינן לכל שאר העבודות שלא כדרכה הוא ותירצו דאי לא הוי כתיב אלא חד כרת לא הוה מוקמינן לשאר עבודות שלא כדרכה אלא למעביר לחוד דהוי מסתבר לן טפי לאוקמי לגופיה כיון דס"ל השתא דהעברת בנו ובתו עבודה היא לע"ז ולא חוק בעצמה וק"ל : **ד"ה** וכי שלשה עולמות יש וכו' דלעולם הזה נפקא לן מקראי דמולך באם אינו ענין כצ"ל ונ"ל דהתוס' לפי סברתם אולי דפירשו בדבור שלפני זה מולך עצמו כתיבי ג' כריתות אתא חד לע"ז שלא כדרכה וחד לע"ז כדרכה וחד למולך ובקרא

דכי

חכמת שלמה

נ"ל דבוו לעגלות כו' שבבית אל הס"ד : **וילך** לו הוא גם כן ס"ד : **בד"ה** זובחי אדם כו' לעגלים ישקון ישקון לזבות אדם מיבעי ליה להם הם הכומרים אומרים עגלים הללו כו' כנ"ל : **בד"ה** קרחא ברחא נ"ל ברחא קרחא : **בד"ה** אלא להתיר להם עריות כו' כנ"ל :

דף סד ע"א גמ' שלא להזכיר בשם ה' כו' . ביעתא בת יומא בכל ארץ ישראל ולא אשכחו כו' עמדה והלכה לכל עבודות כו' ומתריזים בפניס כו' בשבטא בן אלם כו' : **רש"י** בד"ה בייא בייא נמחק כעו רחמי וצריך לומר והיו מבקשים רחמי כו' והד"א : **בד"ה** איבעו ביעתא בת יומא ולא אשתכח כו' נמחק ולא אשתכח : **בד"ה** הנצמדים כו' אלא דבוקה כתמרות כו' ואינו דבוקות הס"ד : **בד"ה** מן אלם צריך לומר בן אלם : **בד"ה** מקלסין משבחין הס"ד : **בד"ה** פיסא כו' היא א וזהו עבודתה כנ"ל : **בד"ה** כל שהמליכו עליהם שקרא כו' כנ"ל : **ע"ב** גמרא כל אדם התם מאפס כו' כנ"ל : **רש"י** בד"ה הכי גרסינן כו' מסירה מסמע אלא הכי כו' מסירה תלמוד לומר לא תתן כנ"ל והד"א : **בד"ה** פשוט מהא מתני' כנ"ל והס"ד : **בד"ה** תלמוד לומר כו' אחריני הוא ולא זה כו' מבתתו מזרעו ודרשא קמייתא ואם העלם כו' כנ"ל : **בד"ה** שרגא דליבני כו' ומכאן ומעבירו עליה ואינו שורפו כו' כנ"ל . וכ"כ לאפוקי מפירוש הערוך: **בד"ה** דרך עברה עברתו של מולך כנ"ל : **בד"ה** ג' כריתות כו' באיש ההוא והכרתי אותו מקרב עמו ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו והכרתי אותו ואת כל העם הזונים אחריו וגו' והוא עבודת כוכבים והא דכתיב כו' בני אדם ואת כו' כנ"ל : **בד"ה** אחת שלא כו' שהוא חייב עליהם כו' כנ"ל : **בד"ה** ולמאן דאמר בכריתות כו' מסורר לעבודת כוכבים כרת כו' שדרכו בכך ופלוגתא היא בכריתות דאיכא כו' כנ"ל והד"א : **בד"ה** והלא ככר כו' כתיבא וכי שלשה כו' לכשנגדו פריך דאיהו ס"ל במוקדשין כו' טעמא דנפשיה אמר כו' כנ"ל · **תוס'** בד"ה שלש כריתות כו' וקשה לר"י נ"ל לרבי : **בד"ה** וכי שלשה כו' מקראי דמולך כעבודת גלולים כו' כנ"ל והד"א . וג"כ פירוש מולך שכתוב גבי עריות וכא כאינו ענין לעבודת גלולים ודו"ק :

גמ'

לשיטתם דכל שלשה הכריתות במולך כתיבי וכ"כ מהרש"ל וק"ל: **בא"ד** לעכו"ם שלא כדרכה משום עולם הזה ועולם הבא אי נמי חד לעכו"ם שלא כדרכה ותרתי למולך כו' עכ"ל קצת קשה דלפי זה מאי קשיא ליה וכי שלשה עולמות יש כו' הא איכא למימר דאיצטריך כולהו דהיינו ג' דכתיבי במולך וג' דכתיבי בעכו"ם והיינו תרתי לכדרכה בעולם הזה ועולם הבא ותרתי לשלא כדרכה בעכו"ם בעולם הזה ובעולם הבא ותרתי למולך בעוה"ז ועוה"ב ויש לומר דקושטא קאמר דלית ליה רק תרתי בעכו"ם דהכרת תכרת דברה תורה כלשון בני אדם ודו"ק:

ח"א דף סד ע"א שלא למדו אביו כו' דאלו למדו אביו לא היה אומר הם כדאמרינן ס"פ לולב הגזול תינוק היודע לדבר אביו מלמדו ק"ש והיינו שמע ישראל וגו' דהוא ק"ש של רבי יהודה הנשיא ודו"ק: **אל ה'** מאי אמור כו' יש לדקדק מאי קאמר מאי אמור הא מפורש בההיא קרא שנאמר קומו ברכו את ה' וגו' וכל הענין ומהיכן משמע להו הך דרשה דאמר ביה ביה כו' ושנפל פתקא דכתיב ביה אמת גם הוא זר בב' יצרין הן ממש שרצו להמיתן ולמה לא הזכיר בזה גם יצרא דממונא וע"ק אם הוא אמת דלא איהו ולא אגרא בעינן אם כן הותרה הרצועה לית דין ולית דיין ח"ו גם בשאר עבירות וענין גוריא דנורא הוא מבואר שנאמר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך שכל הפעולות נמשכים לפי ג' חלוקות אלו שהם לב וגוף וממון ויש בכ"א מהם יצר להרע או לטוב ונקדים לזה מ"ש פרק אין עומדין א"ר אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר ואתה הסיבות את לבם אחורנית וא"ר שמואל בר בר יצחק והודה לוה קב"ה דכתיב ואשר הרעותי וגו' וא"ר אלעזר אלמלא ג' מקראות נתמוטטו רגלי שונאיהן אשר הרעותי וגו' והנה כחומר וגו' והסירותי את לב האבן וגו' כפירש"י שם ביד הקב"ה לתקן יצרינו וכו' ויש להם פתחון פה במשפט כו' עכ"ל והוא כונת הפסוק ה' תשפות שלום לנו כי כל מעשינו פעלת לנו דהיינו שכל מעשים הרעים ופעולותינו ע"י שבראת היצר הרע והוא מבואר דודאי זה אין טענה במשפט שהרי ניתן לאדם הבחירה וכמה שאמר בראתי יצר הרע בראתי תבלין שהיא התורה דאל"כ הותרה הרצועה ח"ו אלא כדי לזכותו ניתן הבחירה לאדם וע"י התורה אבל ר"ל דיש טענה קצת לענין שלא נתמוטטו לגמרי ולזה דרשו ויזעקו בקול גדול וגו' דע"כ לא קאי אקומו וברכו את ה' וגו' דא"כ לא ה"ל להזכיר מי הם שקמו וברכו שכבר הזכירם ועוד שהזכיר גבי קומו וברכו וגו' עוד אנשים אחרים שלא הוזכרו כבר גבי ויזעקו בקול גדול וגו' וע"כ דרשו שהוא מלתא באנפי נפשיה שהטיחו דברים בקול גדול כלפי מעלה אל ה' אלהיהם וכענין אליהו וז"ש ביה ביה כו' לא איהו בעינן כו' שביד הקב"ה להסיר היצר הרע מעלינו כמה שכתוב ואשר הרעותי וגו' ואמר שנפל פתקא כו' דהוה כתיב ביה אמת דהיינו כמה שאמרו שהודה הקב"ה בדבר ויצא להם זה הדרש מדכתיב בסוף תפלתם דאנשי כנסת הגדולה ואתה צדיק על כל הבא וגו' כי אמת עשית דהיינו שקבלו ולדקו דין שמים עליהם ואמרו ואתה צדיק על כל עונש הבא עלינו בעבור שהלכנו אחר יצרנו ואף כי הוא אמת שאתה עשית את היצר הרע וביד להסירו ויש לנו לומר לא איהו כו' מכל מקום אנחנו הרשענו שלא נלחנו אותו כיון שהבחירה ניתן לאדם כמה שאמרו לעיל ואמר שישבו בתענית עד שנמסר יצרא דע"ז בידם דהיינו שבטלו כחו שבלב בסיוע דשמים כמה שאמרו בדכך שאדם רוצה כו' והבא לטהר מסייעין לו ויצרא דע"ז הוא היצר הרע שבלב כמה שאמרו מחשבה רעה דע"ז הקב"ה מצרפה למעשה שנאמר למען תפוש ישראל בלבם ודו"ק: **מעשה** בכותית אחת כו' מוטב שתחזור האשה לחולי' כו' נראה שנסמך האי עובדא למאמר דלעיל ורב אמרן תרווייהו שאמר לעיל יודעין היו ישראל בע"ז שאין בה ממש ולא עבדו ע"ז אלא להתיר להם עריות אמר כמו כן בבעל פעור בכותית אחת וכו' והרי ישראל גם כן ידעו שאין בה ממש אבל היו נלמדים לבעל פעור כלמיד פתיל שהוא נלמד יפה במטוה כפירוש רש"י מפני היתר עריות של בנות מואב שזה היאם לעבוד ע"ז בזויה כזו אבל הדבקים בה' אלהיכם אינו רק כב' תמרות כו' שאין אתם דבוקים בו כ"כ מפני איסור בנות עכו"ם כמ"ש ולקחת מבנותיו לבניך וזנו בנותיו אחרי אלהיהן והזנו וגו' ובמתני' תנא בהיפך הנלמדים לבעל פעור כלמיד על ידי אשה דהיינו הצמידים שעל ידיה שאינן דבוקין יפה ממש ובקל יכולה להסירן מעל ידיה כן היו הנלמדים לבעל פעור שהיה אהבה התלויה בדבר בזנות של בנות מואב בטל דבר בטלה האהבה אבל אתם הדבקים וגו' דבוקים ממש לעולם שהיא אהבה שאינה תלויה בדבר וק"ל: **שם** והיו הכומרים מקלסין לו פירש"י משבחין עכ"ל ואפשר דנקיט האי לישנא שהוא סובל ג"כ לשון לעג וקלס כמו שכתבו התוס' דהיינו שהכומרים עלמן ג"כ אפשר שנתכונו באמירתם לגנאי ליהודי וק"ל:

דף סה גמרא א"ל אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה ואלא חובר דבלאו היכי הוא כדתניא חובר חבר אחד כו' כצ"ל וכן הסוגיא בכריתות דף ג' וק"ל: **בפירש"י** בד"ה ואפי' לרבנן כו' מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף אבל בבעל אוב כו' עכ"ל מיהו המתרץ דקאמר כי קאמר נמי ריש לקיש לר"ע לא משני מידי ולא הבין דברי המקשה וחוזר המקשה להקשות קושיא זו בעצמה א"ה ילא מגדף ובעל אוב כו' ודו"ק: **תוס'** בד"ה והנשאל בהם פ"ה כו' וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ כו' עכ"ל ופ"ה גופיה בגמרא חזר בו בד"ה הואיל ושניהם בלאו א' נאמרו בלאו דאל תפנו כו' ע"ש דהיינו אזהרה דמכשפים דבנשאל ודאי דאין שייך בו חיוב חטאת שאינו רק בלאו וק"ל: **בד"ה** מאן תנא השתחואה כו' הא לא מיחייב רבי עקיבא במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם הא מסיק לעיל לרב אליבא דר"ל דבאלי אתה חייב קרבן אע"ג דליכא כרת במקום קרבן ומשום דאיתקש דכתיב וישתחוו ויזבחו ויאמרו גו' וא"כ מיניה נילף נמי השתחואה אע"ג דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן ועוד דהשתחואה גופה ניליף מהאי היקשא דוישתחוו ויזבחו גו' כמ"ש התוספות לעיל בתחילת הסוגיא וי"ל דלא קשיא להו אלא אהך דכריתות דקאמר דלא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דאיכא כרת במקום קרבן ואי לאו הכי לא הוה מחייב ביה והכי ס"ל ר"ע בהשתחואה וכן באלי אתה דחייב קרבן משום דאיתקוש אף על גב דלית בהו כרת במקום קרבן והא תירצו דלא נקט התם כרת במקום קרבן אלא לדבריהם דרבנן כו' א"כ לבתר דגלי במגדף דחייב ומשום דאיכא כרת במקום קרבן דלא בעינן מעשה ילפינן נמי בכל דוכתא בהאי היקשא דוישתחוו ויזבחו גו' אבל אי לא גלי התם לא הוה ילפינן נמי בהאי היקשא מידי ודו"ק: **ע"ב** גמרא בעל אוב אחד המעלה בזכורו כו' ורש"י בחומש פירש דורש אל המתים זהו מעלה בזכור כו' ע"ש ודבריו ע"פ הברייתא בספרי ושלא כברייתא זו דבשמעתין דכן דרכו של רש"י לפרש הפסוקים על פי היותר פשוטו של מקרא דמעלה בזכורו ונשאל בגולגולת משמע ליה טפי בכלל דורש אל המתים וכדבעי למימר נמי תלמודא שואל אוב היינו דורש אל המתים כו' ופשטא דסתמא דמתניתין נמי משמע כברייתא דספרי דאוב מלתא אחריתא היא שהוא זה המדבר משחיו וכדאידך ברייתא דבשמעתין בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו כו' ומה שכתב הרא"ם שם ואונקלוס שתרגם ידעוני זכורו איני יודע היכן מלא שהרי בפרק ארבע מיתות כו' ידעוני זה המניח עלם ידוע בפיו כו' עכ"ל ולא הוה ליה לתמוה על אונקלוס היכן מלא זה שהוא היה תנא אבל כבר הרגישו בזה התוספות דזכורו שם מכשפות הוא ואפשר דהיינו בעלמו במניח עלם ידוע בפיו ולא קשיא להו רק על הברייתא דה"ל למנקט בידין גבי אוב שהוא תרגומו של אוב אבל זכורו הוא תרגומו של ידעוני וק"ל: **תוס'** בד"ה ילאו עדים כו' הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה כו' עכ"ל ר"ל כדאמרי' בפרק היו בודקין שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וק"ל: **בד"ה** הואיל וישנו כו' וה"ג אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול כו' עכ"ל דלפי גרסא זו שפיר משמע כדקאמר שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראייה לא חזר משינויא דקול במגדף ובכל הני דת"כ אבל לגירסתנו דקאמר שאני עדים זוממין שישנו בקול משמע כשחזר ומשני אלא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בראייה דלא קאי כלל האי שינויא דקול ובמגדף קאי שינויא דלעיל שישנו בלב: **ודע** לפי גירסא זו הסכימו התוס' דגרסינן שאני מגדף הואיל וישנו בקול דקאי האי שנויא דקול במגדף יש לדקדק דלעיל דקאמר כי קאמר רב נמי לר' עקיבא וכתבו התוספות שם לרבי עקיבא אליבא דר"ל קאמר הכי דלר' יוחנן כו' ועקימת פיו הוי מעשה מהוקמא דרב אפילו כרבנן עכ"ל והא ליתא דהא מהאי טעמא דלא מיחייבי רבנן במגדף משום דישנו בקול ליכא לחוביה נמי באלי אתה דישנו בקול אבל לגירסתנו דגרסינן שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול דהשתא במגדף קאי שינויא הואיל וישנו בלב ניחא לפי שיטתם דלכך הוי מגדף בלב דמלינו ביה ממך יצא חושב גו' משא"כ באלי אתה דלא מלינו ביה דישנו בלב ודו"ק: **בד"ה** ר"ל אמר פטור אליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי כו' עכ"ל דקשיא להו מאי מייתי ראיה מחסמה בקול דמחייב ר' יוחנן משום דהוי מעשה דאימא דהא דמיחייב ליה ר"י היינו למאן דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו והא כתבו דע"כ למ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי כו' ור"י דמחייב ליה אינו אלא משום דקול הוי מעשה וק"ל: **בד"ה** מעלה בזכורו כו' ולא יתכן בבעל אוב דשאול כו' עכ"ל רצה לומר דאשה היתה הבעלת אוב ולא שייך על זכורתו ומקרא דכתיב באוב איש או אשה לא קשיא להו לפי' הקונטרס דאימא באשה איירי במין אוב האחר דהיינו נשאל בגולגולת אבל בבעלת אוב דשאול שהעלתה את שמואל איירי במין אוב זה דמעלה בזכורו דאינו עולה כדרכו כמו שכתוב ותזעק בקול גדול שראתהו עולה שלא כדרך העולים שהמעלה בזכורו עולים רגליהם למעלה וזה עלה בראשו למעלה כו' ע"ש וק"ל:

חכמת שלמה

דף סה ע"א גמ' אמר אביי הלכך האי מאן כו' כצ"ל ס"א: **רש"י** בד"ה ריש לקיש כו' העלם ידעוני שהעלם אינו כו' כצ"ל: **בד"ה** ומשני כו' הקטרה עושה המכשפות לחבר השדים לכאן כצ"ל: **בד"ה** התורה אמרה חבר זה בסקילה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה הואיל ושניהם כו' כלל גדול דריש ריש לקיש כו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה מתיב כו' ודברים שאינן כעובד עבודת כוכבים אף אני ארבה חייבי כו' כצ"ל: **בד"ה** חסמה בקול כו' לאכול היה חוסמה בקולו כצ"ל: **בד"ה** והנהיגה בקולו צ"ל בקול: **בד"ה** מבין הפרקים כו' ויושב לו באחת מבין כו' או על פרקי ברכיו כצ"ל: **בד"ה** המרעיב עצמו כו' נבואה שכינה הס"ד: **בד"ה** ברא גברא כו' שמלמדין כו'. נ"ב פי' בספר:

דף סו ע"א גמ' המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים כצ"ל. ונ"ב וכן ברי"ף וכן פירש בנמוקי יוסף להדיא: **שם** הניחא למאן דאמר אלהים חול אלא למאן דאמר אלהים קודש מאי איכא למימר כל זה נמחק: **רש"י** בד"ה בנקבו יומת כו' אלא יתברך יוסי מחייב עליה כצ"ל: **בד"ה** לא ראי כו' הראיה של נר המורה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה ממחלל שבת כו' ואינו חייב על אחת מהן כו'. נ"ב פירוש אחת יש כהן שאינו חייב: **ע"ב תוס'** בד"ה עד שהיו כו' ומיהו כיון דדייקינן כו' כרבי יונתן אתיא דלא כו' כצ"ל:

גמ'

מהר"ם

דכי דבר ה' בזה כתיב הכרת דס"ד להתוס' השתא דאתי נמי לע"ז לכך הקשו התוס' לר"ע נמי אע"ג דהוא ס"ל דמגדף הוא מברך השם אפ"ה איכא עדיין ג' כריתות בע"ז בקרא דמולך בלאו האי דהכרת תכרת דכתיב בקרא דכי דבר ה' בזה ולכך כי נמי דריש ר"ע הכרת בעוה"ז תכרת לעוה"ב אותו כרת דאתי לעוה"ז ל"ל הא כבר כתיב כרת בע"ז לעה"ז בקראי דמולך מיהו ר"ע איכא למימר דלא דריש וכו' והא דדריש ר"ע הכרת בעה"ז תכרת בעה"ב לא לענין ע"ז דריש לה אלא לענין פורק עול ומגלה פנים: **בא"ד** וי"ל דר' ישמעאל הוה דריש קראי דמולך וכו' ר"ל דר' ישמעאל לא יליף ע"ז כדרכה מקראי דמולך אלא מקרא דאת ה' מגדף ונכרתה ומכי את דבר ה' בזה הכרת תכרת ונכרתה אתי לעה"ז הכרת לעה"ב תכרת דברה תורה כלשון ב"א והג' כריתות דכתיבי גבי מולך תרי מנייהו אתי לע"ז שלא כדרכה אחד לעולם הזה ואחד לעולם הבא וכרת הג' למולך עצמו או אפכא תרי למולך ואחד לע"ז שלא כדרכה זהו תמצית כוונת התוס' בדבור זה אבל מקשין התלמידים דלפי זה לא כתיב כרת לעה"ב או במולך עצמו או בע"ז שלא כדרכה וא"כ מאי דוחקיה דר' ישמעאל לומר דדברה תורה כלשון בני אדם הא יש כאן ו' כריתות ונוקי תרי ע"ז כדרכה אחד לעה"ז ואחד לעה"ב וכן ב' לע"ז שלא כדרכה וכן ב' למולך עצמו ול"נ דאין זה קושיא דלא מסתבר ליה למדרש הכי דהא תלתא כריתות כתיב בקראי דמולך ותלתא בקראי דשלח לך בפ' את ה' הוא מגדף וע"כ הוה צריך לאוקמי הנך דבפרשת שלח לך תרי מנייהו לע"ז כדרכה לעה"ז ולעה"ב וא' מהן לעה"ז לע"ז שלא כדרכה או למולך והג' כריתות דכתיבי בקראי דמולך חד מנייהו לעה"ב לע"ז שלא כדרכה ותרי למולך לעה"ז ולעה"ב או בהפך וא"כ השני כריתות של ע"ז שלא כדרכה דאתי חד לעולם הזה וחד לעולם הבא לא יהיו כתובים גבי הדדי אלא חד בקרא דמולך וחד בפרשת שלח לך וזה נראה לו דוחק דכל שנכרת בעולם הזה ולעולם הבא ראוי הוא שיהיו הכריתות של עולם הזה ושל עולם הבא כתובים גבי אהדדי וק"ל:

דף סה ע"א במתני' והנשאל בהם באזהרה ופירש"י והנשאל בהם שבא ושואל בהם להגיד לו כו' כגון שאול וצ"ע למה תני התנא לשון והנשאל בהם והשואל שבא ושואל בהם ובקשתי ולא מצאתי בכל המפרשים טעם על זה ונראה דמשום הכי קתני נשאל משום דדרכם היה שהאיש או העושה מעשה האוב ומעלה את המת שואל אותו שבא לשאול בו את מי אעלה לך כמו שמצינו במעשה דשאול לכך נקרא אותו שבא לשאול נשאל: **ברש"י** ד"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפים גופיה מלא ימצא וכו' פירוש מכשפים היינו האיש העושה מעשה האוב ומעלה את המת ושואל אוב דכתיב בהאי קרא מפרש רש"י דהיינו האיש העושה מעשה האוב ומעלה את המת ושואלו אבל התוס' מפרשים שואל דקרא בנשאל שהוא הבא לשאול ומכשף לעשות לו מעשה האוב ושואל להגיד לו כגון שאול: **בתוס'** ד"ה מאן תנא השתחואה וכו' תימה וכו' א"כ בהשתחואה דלא כתיב כרת ממקום קרבן ליפטר וכו' מקשין העולם נימא דמשום הכי מחייב בהשתחואה משום דאתקש לזביחה כדאמר לעיל בפרקין דף ס"ג גבי האומר אלי אתה וכו' לר"ע פשיטא דהיינו מגדף מהו דתימא עד כאן לא מיחייב ר"ע קרבן אלא במגדף דכתיב ביה כרת אבל הכא דלא כתיב ביה כרת אימא לא קמ"ל דאיתקושי איתקוש דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו א"כ מהאי טעמא ליחייב נמי קרבן בהשתחואה דהא השתחואה נמי איתקש לזביחה וכדהקשו התוס' לעיל דף ס"א ד"ה מניין לרבות השתחואה וכו' ואין זה קושיא כלל דהא דקאמר לעיל גבי האומר אלי אתה קמ"ל דאיתקושי אתקוש וכו' אין ר"ל שחייב קרבן מטעם ההיקש אלא ה"ק דכיון דאיתקיש הוי כאילו כתיב נמי כרת גבי אלי אתה ולכך לר"ע דלא בעי מעשה ומחייב גבי מגדף ה"נ חייב באומר אלי אתה אבל מ"מ למ"ד דלא מחייב קרבן בדבר שאין בו מעשה גם באומר אלי אתה ובמשתחוה לא מחייב אע"ג דאתקיש לזביחה תדע דהא לרבנן אליבא דר"ל לא מחייב קרבן לא באומר אלי אתה ולא בהשתחואה אע"ג דפשוט הוא דלענין קטלא נמי אית להו לרבנן הקישא דהא תנן לעיל במתניתין אחד המשתחוה ואחד המקבלו לאלוה וע"כ טעמו הוא משום דאיתקש לזביחה כדפירש"י לעיל ואין בזה שום חילוק ולכך הקשו התוס' שפיר דליפטר בהשתחואה מקרבן אפי' לר"ע דכיון דאיתקיש לזביחה הוי כאילו כתיב ביה כרת מ"מ לא כתיב ביה כרת במקום קרבן כמו במגדף דכרת וכרת במקום קרבן שני דברים הן ולכך אע"ג דמחייב ר"ע במגדף מ"מ בהשתחואה לא לחייב והא דלא הקשו התוס' קושיא זו נמי לעיל גבי האומר אלי אתה מנא ליה דמחייב קרבן לר"ע הא עד כאן לא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דכתיב ביה כרת במקום קרבן כמו שמקשין התוס' הכא גבי השתחואה יש לחלק דלעיל באומר אלי אתה אתי ליה שפיר דהא פריך לר"ע פשיטא היינו מגדף ומשני מ"ד וכו' אבל הכא דלא כתיב כרת קמשמע לן כיון דאתקיש וכו' הוי כאילו כתיב ביה כרת וכיון דכתיב ביה כרת הוי בכלל מגדף דהיינו מגדף ממש ובמגדף חייב קרבן מטעם דכתיב ביה כרת במקום קרבן אבל בהשתחואה לא שייך לומר דהיינו מגדף ולכך הקשו התוס' קושיא זו בהשתחואה ולא הקשו גבי האומר אלי אתה אבל לפי האמת בתירוץ שמתרצים התוס' הכא בהשתחואה מתורץ ג"כ באומר אלי אתה ודו"ק: **בא"ד** ויש לומר דרבי עקיבא אליבא דדבריהם דרבנן קאמר וכו' ר"ל דלעולם לר"ע מחייב קרבן בכל דבר שאין בו מעשה אפילו היכא דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן והא דקאמר ר"ע בכריתות במגדף טעמא דכתיב כרת במקום קרבן לא קאמר זה אלא לדבריהם דרבנן לדידי בלאו האי טעמא חייב קרבן וכו' אלא לדידכו אודו לי מיהת וכו': **ד"ה** הואיל וישנו בלב וכו' ויש לומר מדכתיב גבי נינוה וכו' נראה דצריך לומר ויש לפרש וכוונת התוס' לפרש פירוש אחר ואינו תירוץ על פירש"י וק"ל: **ע"ב תוס'** ד"ה הואיל וישנו בקול וכו' ובספרים ישנים לא גרסינן עדים זוממין והכי גרסינן אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וכי פריך וקול לר' יוחנן לאו מעשה הוא לא פריך אלא אעדים זוממין וכו' פירוש אבל גבי מגדף ומקלל אביו ואמו ומסית וכו' קאי שינויא דהואיל וישנו בקול ולא הדר מיניה אלא לגבי עדים זוממין אלא שיש לדקדק דמשמע מדברי התוס' דתי' זה לא מתיישב אלא לפי הספרים ישנים דלא גרסי' שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול אלא גרסי' שאני מגדף והדר משינויא דשני לעיל שאני מגדף הואיל וישנו בלב ומאי דוחקיה להתוס' לכל זה הא אפילו לספרים שלנו דגרסינן שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול ופריך וקול לרבי יהודה לאו מעשה היא נימא נמי דלא פריך אלא אעדים זוממין אבל לענין מקלל אביו ומסית ומדיח ונביא שקר קאי שינויא דשאני הואיל וישנו בקול וצריך לפרש דסבירא להו להתוס' דבשלמא לגרסת הספרים ישנים דגרסי שאני מגדף הואיל וישנו בקול והדר משינויא דשאני דישנו בלב ופריך וקול לרבי יהודה לאו מעשה וכו' ומשני אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה איכא למימר דלא הדר משינויא דישנו בקול אלא לגבי עדים זוממין אבל לגבי מגדף קאי שינויא דישנו בקול ואם כן הוא הדין מקלל ומסית ומדיח ונביא שקר כולהו מתרצין בהאי שינויא דהואיל וישנו בקול אבל לספרים שלנו דגרסי אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול וגבי מגדף קאי שינוייא הואיל וישנו בלב ולא הדר מיניה אם כן כי הדר פריך וקול לרבי יהודה לאו מעשה הוא ומשני אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה ולא שייך למימר דלא הדר משינויא דהואיל וישנו בקול אלא לגבי עדים זוממין לחוד דהא כי הדר מהאי שינוייא לגבי עדים זוממין לגמרי הדר מיניה דכיון דמעיקרא לא אתמר האי שינויא אלא לגבי עדים זוממין אם כן כי השתא הדר מיניה לגבי מה דקאי וממילא בטל האי שינויא לגמרי ולכך לפי ספרים שלנו לא יתיישב תירוץ זה ודו"ק: **ד"ה** מעלה בזכורו וכו' ולא יתכן בבעל אוב דשאול רצה לומר שהרי אשה היתה והא דלא הקשו התוס' מן הפסוק הכתוב בתורה בסוף פרשת קדושים ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני וגו' דהתם איכא למימר דאשה דקרא איירי במעשה אוב דנשאל בגלגולת דמקרי נמי בעל אוב כדקתני בברייתא דהכא אבל בבעל אוב דשאול ליכא למימר דנשאל בגלגולת

יהוה

ח"א דף סה ע"ב א"ל נהר שמבטיון כו' . ירא"ה שהאל לו מי יימר דהאידנא שבתא בשלשה דברים . הא' מי יימר דזה היום הוא שבת בראשית שבו שבת אל מכל מלאכתו . הב' מי יימר דזה היום שלוה בו אתכם לשבות . הג' מי יימר דזה היום הוא שבת לעתיד ומנוחה לחיי עוה"ב והשיב לו נהר שמבטיון יוכיח כו' שמעת היצירה הוא גם ביום שבת שהרי בו שבת אל משעת יצירה ובעל אוב יוכיח הרי גם עתה אין לעשות בו מלאכה כמו שבעל אוב היום אינו עושה פעולתו ומלאכתו וקברו של אביו יוכיח הרי שבעולם הבא נותן ביום זה ולזה אמר לו בג' לשונות ביזתו ביישתו וקללתו וק"ל : כי עונותיכם וגו' . מבואר בפירוש חכמי אמת כי בכל מעשה אדם נברא דבר רוחני לפי המעשה הן טוב הן רע ומלאכי משחית הבאים מעונותיכם הם היו מבדילים ביניכם וגו' מהגיע רוח הקדש עליכם וק"ל : ולא הוה קמהדר ליה כו' . לפי שכח הנשמה שהוא הדבור לא היה יכול לברוא ולפי שאין בו הנשמה שהוא הרוח העולה למעלה רק רוח החיוני שהיא ג"כ בבהמה היורדת למטה א"ל הדר לעפרך וי"מ מן חבריא היינו מן חוברי חבר ולא יתכן דאין זה מעשה חובר חבר לברוא גברא אבל מן חבריא היינו מן החכמים שעוסקין בספר יצירה שדרכן לקרות זה לזה כן כמו הוגא חברין וק"ל :

דף סו גמרא מה ת"ל איש איש לרבות בת טומטום כו' ורש"י בחומש בפרשת משפטים כתב ומקלל אביו ואמו למה נאמר לפי שהוא אומר איש איש אשר יקלל גו' אין לי אלא איש שקלל אשה מניין ת"ל ומקלל אביו גו' סתם בין איש ובין אשה כו' ע"ש והוא ע"פ המכילתא וכמה שכתבו שדרכו לדרוש בפירושו הדרשה יותר פשוטה במקרא דדרשה דשמעתין אינה פשוטה לרבות אשה מאיש איש משום דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ודו"ק : שם למאן דאמר אלהים קודש גמרינן חול מקודש כו' והשתא לא תימא כדבעי למימר מעיקרא דלכתוב או נשיא וחרש אלהים ל"ל אא"ע לגופיה כו' דהא אלהים איצטריך לגופיה לקודש דלא אתיא מבשר ודם כמ"ש התוספות אלא דלכתוב אלהים וחרש ולא לכתוב נשיא אא"ע לגופיה תנהו ענין לאביו וכן צריך לומר למאי דגמר קודש מחול דאלהים איצטריך משום קודש ומדאפקיה בלשון אלהים כמ"ש התוס' אלא דנשיא לא איצטריך לגופיה וק"ל : שם אם כן לכתוב קרא לא תקל מאי לא תקלל ש"מ תרתי ובחומש פירש"י אלהים לא תקלל ה"ז אזהרה לברכת השם ואזהרה לקללת דיין עכ"ל והיינו כמסקנא דהכא אליבא דכ"ע דבין למ"ד אלהים קודש ובין למ"ד אלהים חול תרתי משמע אבל הרא"ם הביא המכילתא דאיכא למאן דאמר אלהים קודש ואיכא למ"ד אלהים חול ותמה על פירוש רש"י איך הפס דברי שניהם אחר שהם חולקים כו' עכ"ל והאריך בזה לפי שנעלם מעיניו סוגיא דשמעתין דמסיק בהדיא דאינן חולקין בדינא ולכ"ע אלהים תרתי משמע מדכתיב לא תקלל ולא כתיב לא תקל עוד כתב הרא"ם שם ודע היות המין הזה מן האזהרות על שנים שלשה דברים אינו מחויב שיהיה ממין לאו שבכללות בשביל שהכתוב כבר ביאר העונש בכל ענין כו' עכ"ל ועוד האריך לפי דרכו ולא הבנתי דבריו דהיכן ביאר עונש של מקלל דיין דהא לא אתי דלוקין עליו אלא מכלל אלהים לא תקלל שהוא לאו שבכללות דאתי נמי אזהרה לברכת השם אבל הנראה בזה דכיון דאלהים מפורש ומשמע תרתי אלהים ממש ואלהים דיין כדכתיב עד האלהים יבא דבר גו' לא מקרי לאו שבכללות כמו שכתבו התוספות לעיל אנא ומבושל ואזג וחרצן ובמבשל חלב ביום טוב ומיהו יש להקשות נמי אמאי לקי אקללת דיין כיון דס"ל אלהים לא תקלל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לברכת השם [א] ועל כן נראה דקללת דיין לא איצטריך מהאי קרא דהא אתא מנשיא וחרש ולא איצטריך לגופיה אלא לאביו ואביו קושטא הוא דאין לוקין עליו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ודו"ק : תוס' בד"ה עד שיפרט לך גו' אלא מסברא קאמר עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו עכ"ל מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו בפרק אותו ואת בנו : ע"ב בד"ה מאי לא תקלל כו' וא"ת ונגמר אביו ממקלל עצמו וחרש כו' עכ"ל ממקלל עצמו לחוד דנגמר אביו ל"ק להו דאימא דמקלל את עצמו גרע טפי וכן בהיפך דלא קשיא להו נגמור ממקלל עצמו מאביו וחרש דאימא אדרבה מקלל אחרים גרע טפי דכהאי גוונא אמרינן בפרק החובל דאדם רשאי לבייש עצמו ואסור לבייש אחרים : ודע שרש"י בפרשת קדושים פירש אין לי אלא חרש מניין לרבות כל האדם תלמוד לומר בעמך לא תאור כו' עכ"ל וכתב הרמב"ן והוא שנוי בת"כ אבל המדרש בגמרא אינו כן אלא הזהיר הכתוב בנכבדים כו' וחזר והזהיר באומללים שהוא החרש וממנו יליף בנין אב אל כל שאר העם כו' עכ"ל והשיג עליו הרא"ם וכתב אבל שם בפ' ד' מיתות מפיק ליה מאלהים לא תקלל באם אינו ענין לגופיה דהא אתי מנשיא וחרש תנהו לישראל דעלמא כו' ולא שלמדו שאר העם מבנין אב כו' כמו שכתב הרמב"ן ועוד שאי אפשר לדון זה במה מצינו כו' משום דאיכא למיפרך מה להצד השוה שבהן שכן מסוגין כו' עכ"ל באמת יפה השיגו אבל גם הוא לא דק במה שכתב דשאר העם גמר בשמעתין מאלהים לא תקלל באם אינו ענין לגופיה תנהו לשאר העם דאינו כן דלא קאמרינן אלא תנהו לאביו ומשום דהוקש כבודו לכבוד המקום ושאר העם לא גמרינן ליה בשמעתין אלא מחרש הוא דגמרינן ליה בהדיא בפרק שבועות העדות והיינו מחרש ומאביו לבתר דגלו באביו כמו שכתבו התוספות הכא והתם והדברים ברורים הם ודו"ק : בד"ה עד שיהיו כו' וקשה תקשה לרבנן דמחייבי אפילו סקילה כו' ומתניתין דמייתי לעיל כו' לא אתיא כוותייהו כו' עכ"ל וקשה לתירוצם דאין זה מספיק דהאכתי תקשה ליה לרב מתני' דקתני וחייבים עליה משום אשת איש כו' והכתיב ומתו גם שניהם עד שיהיו שניהם שוים דאין סברא שלא ידע ר' יעקב בר אדא המתני' דפ' יוצא דופן דאמוראי היו בקיאין במשניות כמו שכתבו התוספות בכמה דוכתין ועוד דאם נימא הכי דלא ידע מתני' לא הוו צריכי למימר דמתני' לא אתיא כוותייהו כו' ויש ליישב בדוחק דודאי דהוה קשיא ליה נמי מהאי קרא אמתני' דקתני וחייבין עליה משום א"א כדקשיא ליה הכא לרב דאמר חייב לר"מ אלא דהכא קא קשיא להו אדמקשה ליה הכא אמלתיה דרב דאמר חייב לר"מ אמאי לא תקשי ליה בפשיטות טפי אמלתיה דרב לעיל דקאמר לרבנן דמחייבי אפילו סקילה והא תירצו דלרבנן לעיל הוה ניחא ליה דדיניה כו' ודו"ק : בא"ד אלא כרבי יונתן אתיא כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי כו' עכ"ל נקטו רבי יונתן בדבריהם דלפי האמת כן הוא דלא מלינו שום תנא בהדיא דסבר הכי אלא רבי יונתן מיהא המקשה ודאי לא אסיק אדעתיה הך ברייתא דרבי יונתן והוה סבר דאיכא שום תנא דסבר כהך מתני' דפרק יוצא דופן והוה קא קשיא ליה נמי אהך מתני' כדמקשה ליה לרב דאמר חייב אליבא דרבי מאיר וכמו שכתבו לעיל ומה שאמר כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה הורדוס כו' רצה לומר תלמודא מוקי ליה הכי ולא בעי תלמודא לאוקמא לר' יונתן בנשואה וקרא דמייתי ושכב עמה לבדו בארוסה כתיב דהא אמלתיה דר' יאשיה קאי דמשמעי נמי בנשואה ור' יאשיה וודאי נמי בארוסה קמיירי כיון דר' יונתן בעל פלוגתיה בהכי קמשמעי ועוד דהא בארוסה נמי כתיב והוצאת את שניהם והכי איתא בברייתא זו בפ"ק במלתיה דר' יאשיה דמייתי קרא דכתיב גבי ארוסה ע"ש ודו"ק : בא"ד אבל לרבי מאיר דמשתנה דינו מסקילה לחנק כו' דבנשואה דרשינן גם שניהם כו' עכ"ל לכאורה אין זה מובן דנהי דבנשואה לרבי מאיר איכא סברא למפטר לגמרי משום דבארוסה משתנה דינו מסקילה לחנק מכל מקום מאי מקשה לרב דאמר חייב לר"מ בארוסה דהא האי קרא דמייתי ומתו גם שניהם בנשואה כתיב ויש ליישב דבריהם שבאו לתקן מה שהקשו התוספות בפ"ק דקידושין לפירוש הקונטרס אמאי מיבעי ליה הכא לר' מאיר בארוסה טפי מבנשואה כו' ע"ש ובתירוצם קמא הכא ניחא דבין לרבנן ובין לרבי מאיר פטור בנשואה ומזה להאי תירוצא דלרבנן אסיק אדעתיה [דגם] שניהם אתיא לדרשא אחריתא אבל לרבי מאיר דהוה פסיקא ליה בנשואה דלא אתא קרא לדרשא אחריתא משום דאיכא בנשואה סברא למפטר לגמרי מהאי קרא כיון דבארוסה משתנה דינו מסקילה לחנק ולכך לא מיבעיא ליה לר"מ רק בארוסה למפטר ביה נמי לגמרי או לא והשיב לו דחייב ומקשה ליה והכתיב גם שניהם דבארוסה נמי יש למפטר כיון שאין שניהן בני עונשין כמו שכתבו התוספות שם ועוד י"ל דהמקשה סמך עצמו כיון דבארוסה נמי כתיב והוצאתם את שניהם יש למפטר ביה נמי לגמרי כמו בנשואה וק"ל : בד"ה והאי לבדו כו' דקתני מתניתין הראשון בסקילה והב' בחנק כו' עכ"ל ולא ניחא להו לפרש דמתני' איירי כשבא עליה הראשון כדרכה דה"ל בעולה מביאת הראשון וכן פירש הרמב"ם והרע"ב דהשתא לא דריש ר"א לבדו כהך ברייתא לפטור מסקילה אפילו בבא עליה האחר שלא כדרכה משום דהא תני לה רישא דמתניתין בתולה ולא בעולה וכדברי תוס' פירש"י במתני' ע"ש וק"ל :

ח"א דף סו אלו המנחשים בחולדה ובעופות כו' . מפירוש הרמב"ן המכיר בעופות וכנפיהן או בלפלוף כענין שכתוב כי עוף השמים יוליך את הקול ובעל כנפים יגיד וגו' ע"ש באורך:

דף סז בפירש"י בד"ה האומר אעבוד כו' הלשונות הללו הוי מסית וחייב עכ"ל כל הני לישני באומר ניסת משמע ומוקמינן להך מתני' לעיל בניסת מפי אחרים ולא בניסת מפי עצמו דהכי משמע דבמסית דנקט ברישא קמשמעי נמי הכא וזה שפירש"י הלשונות הללו הוי מסית וחייב ר"ל דאיירי בניסת על ידי מסית וחייב המסית דקתני ברישא כיון דהניסת מתחייב בלשונות הללו ע"י ולא מהני ליה למסית בכה"ג חזרה משא"כ ברישא דלא ניסת על ידו ומש"ה גם הוא אם חוזר בו פטור ודו"ק : בד"ה מכשפה ולא האיש וכו' דהא גבי אוב וידעוני כו' דכתיב איש או אשה עכ"ל ויש לדקדק דא"כ ב' כתובים אוב וידעוני מלמדין על מכשפה דאיש נמי חייב ומשמע דרבי יהודה סבר דשני כתובין מלמדין אבל שאר תנאי מצו סברי דאין מלמדין ויש לומר דלשאר תנאי לא הוצרך לפרש מהיכא קאתי איש דהא מהיכא דקאתי מיתתן במה אי למ"ד מלא תחיה כל נשמה אי למ"ד מכל שוכב עם בהמה איש ואשה נמי שוין אלא דלר"י דאצטריך לפ' הכי דאית ליה ב' כתובין מלמדין לענין מיתה קאמר דהכי נמי לענין איש וק"ל : תוס' בד"ה רבינא אמר כו' ואין זה שיטת התלמוד כו' עכ"ל ר"ל שהמתרץ הראשון לא יתרץ רק חדא ויניח חדא בקושיא אבל לפר"ת ניחא דרבינא ודאי מתרץ כולה ורב פפא דלא מתרץ רק חדא היינו משום דבהך חדא לא מסתבר ליה כרבינא וק"ל :

ח"א דף סז ע"ב כשפים שמכחישין פמליא כו' אין עוד מלבדו וגו' . פי' בחדושי אגדות פרק קמא דחולין : בלטיהם אלו מעשה שדים בלהטיהם אלו מעשה כשפים . כן הוא הגי' בספרים שלפנינו וכן פירש רש"י הכא וכן פי' הרמב"ן בחומש פ' וארא ע"ש ועי' גם ברא"ם בארוכה בזה אבל בערוך בערך לט כתב הגירסא בהיפך לטיהם אלו

קרני ראם [א] נ"ב נראה דס"ל דהיכי דילפינן במה מצינו לוקין ודעת הר"ן בריש פרקין דהא דילפינן במה מצינו אין לוקין עליו דאין מזהירין מן הדין והתוס' ע"ב ד"ה מאי לא תקלל מבואר דחולקין אשיטת הר"ן ונ"ע וסוגיא דשמעתין משמע דלוקין והבן :

מהר"ם

הוה דהא כתיב בהדיא בקרא דהעלתה לו את שמואל וגם אמרה האשה ראיתי איש זקן עולה מן הארץ וליכא לפרש דנשאל בגלגולת הוי פירושו דעל ידי מכשפות ושאלת הגלגולת מעלה את המת דא"כ מאי פריך גמרא אברייתא דקתני דנשאל בגלגולת עולה כדרכו וכו' עולה להיכן קא סליק וכו' אלא ודאי נשאל בגלגולת לא מעלה שום דבר אלא להמכשף יש לו גלגולת אחת של איזה בריה דמונחת על הארץ נעשה במכשפות שעונה לכל מה ששואל וא"כ ליכא למימר דבעלת אוב דשאול נשאל גלגולת הוה ולכך הקשו התוס' שפיר וק"ל :

דף סו ע"א ברש"י ד"ה בנקבו יומת כו' ואפילו לא בירך שם בשם אלא יתברך יוסי כו' פירוש שלא אמר יכה יוסי את יוסי אלא יקולל יוסי ויוסי בגימטריא אלהים כמבואר למעלה בפרקין רבי מנחם סבירא ליה דחייב לאפוקי תנא דלעיל דסבירא ליה דאינו חייב עד שיברך שם בשם שיאמר יכה יוסי את יוסי ודריש מדכתיב בנקבו שם : בתוס' ד"ה לרבות בת כו' אבל היכא דכתיב איש כו' פירוש כגון הכא אי הוה כתיב איש (או אשה) אשר יקלל אביו ואמו הוה ממעטינן אשה דהיינו בת לכך כתיב (באיש) איש איש אשר יקלל ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות בת ואם תקשה לך לא יכתוב שום איש וממילא הוה ידעינן דגם בת חייבת מדהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה אין זה קושיא דאיצטריך למכתב עכ"פ חד איש למעט את הקטן : בא"ד גבי שור שהמית שור שבעה להביא שור האשה פירוש שבעה פעמים כתיב שור בקרא גבי שור שהמית אדם ודרש התם לכולהו וחד מינייהו מוקי ליה להביא שור האשה אע"ג דהתם לא כתיב שור איש וא"כ ל"ל קרא לשור אשה הא השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה : ד"ה עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים תימה לרבי יאשיה אמאי כתיב יחדיו פירוש דרש"י סבירא ליה דר' יונתן מכריח הענין דבכל מקום משמע שניהם כאחד ומשמע חד בפני עצמו מדהצריך הכתוב למכתב יחדיו בכלאים מכלל דבכל מקום שלא כתיב יחדיו משמע נמי כל אחד בפני עצמו וא"כ צריך לומר דיחדיו דכתיב גבי כלאים קרא יתירא הוא וליכא לאוקמי ליה אלא להכי א"כ תימה לרבי יאשיה דס"ל דבכל מקום אפילו היכא דלא כתיב יחדיו משמע דוקא שניהם כאחד א"כ לדידיה יחדיו גבי כלאים למה לי אלא ע"כ צ"ל דיחדיו דכתיב גבי כלאים אצטריך אפילו לרבי יאשיה למילף דאינו אסור כ"א בקשורים או במחוברים בשתי תכיפות זה לזה וא"כ מנא ליה לרבי יונתן להכריח מיניה דכל מקום דלא כתיב יחדיו לא משמע דוקא שניהם כאחד לכך לא נראת להו לתוס' פירושו של רש"י ורבי יונתן לא מכריח זה מדכתיב גבי כלאים יחדיו אלא מסברת עצמו בלא שום ראיה ס"ל דכל מקום דלא כתיב יחדיו משמע נמי כל אחד בפני עצמו עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כך הם המשך דברי התוס' ואע"פ שפשוט הוא הארכתי לפרש דבריהם מפני שיש בהם מקום לטעות להתלמידים אלא שעדיין יש לדקדק דבשלמא לרבי יאשיה דבלא יחדיו נמי משמע דוקא שניהם כאחד אתי יחדיו למילף מיניה דאינו אסור כ"א בקשורים ותכופים בשתי תכיפות אלא לר' יונתן דבעי יחדיו שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו וכן גבי צמר ופשתים א"כ קשורים ותכופים בשתי תכיפות מנא ליה וצריך לומר דממשמעותא יליף ליה דלשון יחדיו הכי משמע דוקא בקשורים ומחוברים ואין חבור פחות משתי תכיפות : ד"ה גמר קודש מחול מדאפקיה בלשון אלהים כו' ר"ל הא דפריך דמקשה בשלמא למ"ד אלהים חול גמר קודש מחול אין ר"ל דמק"ו גמר קודש מחול דהא ע"כ אית ליה למפרך דאל"כ תקשה לך למ"ד נמי קודש לא אצטריך לגופיה דנילף מנשיא וחרש אלא ע"כ צ"ל דאיכא למפרך מה לב"ו כו' א"כ למ"ד חול נמי ליכא ק"ו דאיכא למפרך הכי אלא ע"כ הכי פריך בשלמא למ"ד חול גמר קדש מחול משום דאי לחול לחודיה אתי למה אפקיה הכתוב בלשון אלהים וכ"ת א"כ נימא כוליה לקודש אתי וחול מנא ליה י"ל דמסתבר ליה להאי תנא דקרא בחול איירי מדכתיב בתריה נשיא בעמך לא תאור אלא למ"ד קדש היכא גמר מיניה חול ומשני א"כ לכתוב קרא לא תקל כו' ש"מ תרתי ויש לדקדק כיון דבין להאי תנא ובין להאי תנא שמעינן מיניה חול וקודש א"כ מאי פליגי התנאים דמר אמר אלהים קדש ומר אמר אלהים חול ונראה דנפקא מיניה לענין מלקות דמ"ד עיקרא קראי אתי לחול דהיינו למקלל הדיין אלא דאתי נמי לקודש דהיינו לאזהרות מברך השם לדידיה איכא מלקות במקלל הדיין ולמ"ד דעיקר קראי אתי לקודש דהיינו מברך השם ליכא מלקות במקלל את הדיין וק"ל : ע"ב תוס' ד"ה עד שיהיו שניהם שוין כו' ומתניתין דמייתי לעיל וחייבין עליה משום א"א וכו' ברייתא היא ומייתי לה לעיל דף נ"ה בת ג' שנים ויום אחד מתקדשת בביאה וכו' וחייבים עליה משום אשת איש וכו' ואם בא עליה אחד מכל עריות וכו' מומתים על ידה והיא פטורה ודייק שם אחד מכל עריות ואפילו בהמה והיינו דקאמרי התוס' הכא בתר הכי ומיהו עכ"פ מרדיקינן לעיל אפילו בהמה פירוש היא בכלל כל העריות כל שכן נשואה ר"ל דכשהיא נשואה ובא עליה איש אחר ודאי בכלל הבא עליה מכל העריות האמורות בתורה הוא א"כ ש"מ דאפילו בנשואה הבא עליה חייב מיתה : ד"ה והאי לבדו מאי דריש ביה לכדתניא וא"ת הא ר"מ אית ליה הך ברייתא דקתני מתניתין הראשון בסקילה וכו' פירוש ומתניתין ר"מ היא כדאוקימנא לעיל והא דבעי מיניה דרב וכו' ושתיק רב אזלא מילת אליבא דר"מ א"כ היכי קאמר שמואל מ"ט שתיק רב וכו' :

דף סז ע"א במתניתין אמר לשנים הן עדיו וכו' אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינים לו עדים וכו' ובגמרא אימא סיפא המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז ואמר רבי יהודה וכו' כצ"ל : שם כי קתני

חכמת שלמה

דף סז ע"א גמרא ואמר רב יהודה אמר רב כו' כצ"ל : רש"י בד"ה ואם היה המסית ערום הס"ד : בד"ה ואינו יכול כו' יראת בית דין הס"ד : בד"ה המדיח זה כו'. נ"ב זה שייך למתני' דלקמן : בד"ה הא נביא אם היה מסית זה נביא כו' כצ"ל : בד"ה מדיח עיר כו' נ"ל מדיחי : בד"ה רבינא אמר וכו' דהא בתרתי מילי כו' כצ"ל : בד"ה ולא זו כו' בהכמנה כצ"ל והס"ד : בד"ה כן הולין כו' לא הואי אלא הס"ד : בד"ה מה להלן בסיני הס"ד : ע"ב גמרא ונאמר כל שוכב כו' חזייה דרכיב וקאים איתתא כו' כצ"ל . ונ"ב נ"ל חזיוהו : רש"י בד"ה סמכו ענין כו' ענין פרשה כצ"ל והס"ד : בד"ה אלא מכלל כו' סקילה הס"ד : בד"ה כהלכות שבת כו' ינשכו אותו מותר לכתחילה כו' בסקילה האוחז כו' אבל אסור כצ"ל והס"ד והד"א : בד"ה עסוקי נ"ל עסקי כו' דמעשה הקב"ה הן על ידי שם קדושה שלו כצ"ל ונמחק הוא : בד"ה ושדי כריכי דשיראי מנהיריו משליך כו' כצ"ל : בד"ה א"ל ר' חייא לרב הס"ד ואח"כ מ"ה לבתר הכי כצ"ל : בד"ה קם גמלא כו' חמור גמלא גשר סקוניתא הד"א : בד"ה רכבה ינאי וסליק בשוקא כצ"ל והס"ד והד"א : בד"ה הצפרדע אחת משמע הס"ד : תוס' בד"ה וכי מפני כו' דיליף מלא יחיה דבסקילה כו' כצ"ל : גמ'

מעשה כשפים להטיהם אלו מעשה שדים וכה"א ואת להט החרב המתהפכת פי' סימנא בעלמא הוא שהשד מתהפך לכמה גוונים וכו' עכ"ל ע"ש אבל הכתובים בפ' וארא מוכיחין כגירסת רש"י והרמב"ן דגבי בלהטיהם אה"כ ויקח וגו' ולמכשפים וגבי בלטיהם לא הזכיר רק החרטומים ולא מכשפים ודו"ק : שם הלכות כשפים כו' מותר לכתחלה כדרב חנינא כו'. הך דמעברא להו עגלא תלתא לאו ע"י מכשפות היה אלא מעשה הקב"ה כפירש"י ולא קרי ליה בכלל הלכות מכשפין אלא לפי הדמיון דחשבו ליה כמעשה כישוף וק"ל: שם אצבע אלהים היא. גם מכאן ראיה לגירסת רש"י דגרס בלטיהם אלו מעשה שדים לא כגירסת הערוך דהא הכא בלטיהם כתיב גבי כנים וקאמר עלה שאין השד יכול כו' ויש לדקדק למאי דמסיק האי מכניף והאי לא מכניף משמע משום דהשד אינו עושה מעשה אבל ע"י כישוף שעושין מעשה גמור היו יכולין לברוא כינה וכן משמע מדברי המפרשים והפוסקים דעל ידי כישוף עושין מעשה גמור ואם כן מאי קאמר ולא יכלו להוציא הכינה הא יכלו להוציאם על ידי כישוף ואמאי קאמרי נמי החרטומי מצרים במכת כנים אצבע אלהים היא ולא חשבו שעשו כן משה ואהרן על ידי כישוף כמו שחשבו במכות הראשונות ויש לומר דאע"ג דעל ידי כישוף יכול לעשות מעשה גמור מכל מקום לאו בכל הדברים היו יכולין לעשות דא"כ היו יכולין לברוא עולם חדש ומשום הכי לא הוזכר בלהטיהם ומכשפים אלא בגם המטה ושוב אח"כ לא הוזכר כישוף רק בלטיהם דהיינו מעשה שדים לגירסת רש"י לפי שלא היו יכולין לעשות כישוף באלו הדברים אבל על ידי שד יכלו בכל הדברים דמכניפי ואיכא למידק במכת דם שעשו כן החרטומים בלטיהם היינו מעשה שדים מאי מכניף שייך בו ויש לומר שעשו כן החרטומים על ידי אחיזת עינים דהוא ג"כ אינו עושה מעשה כמו מעשה שדים והא דלא הוציאו החרטומים אחר כך את הערוב על ידי מעשה שדים כמו שהוציאו הצפרדעים דהא ערוב נמי מכניף הוא י"ל כיון דכבר ראו במכת כנים דאצבע אלהים היא האמינו אח"כ בכל המכות דמאלהים היו ולא עשו כמו כן על ידי שדים ודו"ק : שם ותעל הצפרדע כו' צפרדע אחת היתה והשריצה כו' מדכתיב צפרדע בלשון יחיד דריש ליה הכי ואף שמצינו כיוצא בו בלשון יחיד על שם המין כמו ותהי הכנם וכו' ויסר מעלינו את הנחש כו' היכא דאיכא למדרש כי הכי דרשינן ונראה הא דניחא ליה לראב"ע לומר הכי צפרדע אחת היתה שרקה בו' ולא כדברי ר' עקיבא דצפרדע אחת השריצה כו' למאי דאמרינן לעיל שעד מכת כנים היו מצריים חושבים שעל ידי מכשפות היו המכות הראשונות מה שאין כן בכנים דלא מכניף והשתא לדברי ראב"ע שהאחת שרקה וכולם באות היינו דמכניף שפיר חשבו המצריים דעל ידי מעשה שדים באו ועלו שהשד הכניפן אבל לדברי רע"ק שהאחת השריצה כולן דבר זה בריאה חדשה היא ומעשה גמור הוא ואמאי לא קאמר המצריים עלה אצבע אלהים היא דהא השד לא יוכל להכניף ובהכי ניחא דשייך מאמר זה במתניתין ודו"ק (חולין פ"ק וע"ש) :

דף סח תוס' בד"ה היאך מניחין כו' מדקאמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן כו' עכ"ל דאי ר' יהודה הנשיא אף לחלוץ קאמר מלינן למימר נמי דהך ברייתא שלישית להדליק אף להדליק קאמר והוא הדין לחלוץ והיינו כר' יהודה הנשיא ומיהו מלתיה דר' נתן שלישית להדליק היינו להדליק דוקא קאמר ולא לחלוץ מדקפליג ר' יהודה הנשיא עליה ואמר שלישית לחלוץ וק"ל : **סליק פ' ארבע מיתות**

ח"א דף סח ע"א דעתו ודעת אמו נטרפה כו'. לפי שלא הדליקה עדיין הנר שהמאור באשה וק"ל : **שלך** קשה משלהם כו'. פרש"י מפני שלבך פתוח כאולם כו' עכ"ל ועוד י"ל מפני שאתה ידעת ביותר שיש בידו ללמוד ממני מהסיא דנטיעת קשואין כדלקמן וק"ל : **אוי** לכם שתי זרועותי שהן כו'. תלה הדבר בזרועותיו שמלת זרוע נאמר בכ"מ על הכח כמו ושם בשר זרועו לך זרוע עם גבורה ואמר שב' זרועותיו הן כב' ס"ת שנגללין ר"ל שהיה בכחו ללמוד תורה לאחרים ולא יצא לפועל ללמדם כמו ספר תורה שנגלל שיש בכחה ללמוד תורה ממנה ולא למדו ממנה שהניחו אותה נגלל ודו"ק : **בכלב** המלקק מן הים כו'. על עצמו אמר זה המשל אף שהוא קצת גנאי שדימה עצמו לכלב המלקק אבל על תלמידיו לא אמר זה המשל שהוא קצת גנאי ואמר עליהם משל אחר כמכחול בשפופרת גם מטעם זה בעצמו הפליג דאפילו ככלב המלקק כו' לא חיסר מהם אבל בתלמידיו לא הפליג כ"כ בדבר ואמר לא חסרוני אלא כמכחול כו' דמשמע כביטול הזה חסרוני שאין לתלמידיו גנאי כ"כ כמותו ולפירש"י נראה הגירסא בהיפך דגרסי' אלא ככלב המלקק כו' אפי' כמכחול בשפופרת והדבר בשינוי לשון צריך טעם ודו"ק : **אבי** אבי רכב ישראל ופרשיו כו'. האי קרא אלישע אמרו על אליהו בענין תפלה כדברי המתרגם והמפרשים אבל הכא נראה לפרש רבי רבי הוא רכב ישראל ופרשיו במלחמתה של תורה ואמר מעות יש לי כו' ודימה את עצמו ליש לו מעות ומטבעות ואינו יודע ומכיר אותן שבודאי כשנותנן לאחרים שאינו שולחני הוא מפסיד בהן כן הדבר הזה דרבי עקיבא ודאי יש לו תורה אבל אמר שאינו יודע ומכיר בה ככל הצורך בשאלות ובספיקות שהיו לו ואין לי שולחני להרצותן ולהשיב על ספיקיו בכל הצורך ודו"ק : **סליק פ' ד' מיתות**

בן סורר פרק שמיני

ע"ב תוספות בד"ה בן סורר ומורה בן הסמוך כו' ואם תאמר דילמא שנה שלפני גדלות כו' ואם תאמר א"כ ל"ל במתני' טעמא דשלא כו' ויש לומר דה"א דמקודם הבאת כו' עכ"ל ביאור דבריהם דמעיקרא קשיא להו כיון דבן קטן משמע מאי מתרץ בן הסמוך לגבורת איש דהיינו בתחלת אישות וסמוך לגבורה היינו סמוך להיקף הזקן אימא דבסוף קטנות הוא סמוך לגבורת איש שהוא שנה שלפני שני גדלות ולא סמוך דהקפת זקן דהשתא שפיר בן כמשמעו קטן משמע מנ"ל לפטור מטעם שלא בא לכלל מצות דהא כי האי גוונא מלינו לענין נדרים אע"ג שלא בא לכלל מצות והא תירץ ר"ת דדרים לאיש דמשמע לשון גבורה כו' דהיינו שכבר בא לכלל שני גדלות וסמוך לגבורת היינו להיקף הזקן והקשו דלפ"ז דע"כ לאיש בתר שני גדלות משמע ל"ל במתני' טעמא דשלא בא כו' והא תירצו דאע"ג דלאיש משמע בתר שני גדלות מכל מקום מדכתיב נמי בן לא משמע שהביא שתי שערות והוה אמינא דלבתר שבא לשני גדלות ואכתי לא הביא שתי שערות לחייב כו' קמ"ל טעמא דשלא בא לכלל מצות דבכהאי גוונא בתר שני גדלות ולא הביא שתי שערות לא מלינו בשום מקום אחר דלחייב במצות ועוד מלת בן נמי כיון דסבר דעל כרחך עקרינן ליה ממשמעות דבתר שני גדלות קאמר אית לן למימר דמיירי נמי בהביא שתי שערות ובתחלת אישותו קאמר דמקודם זה לא בא לכלל מצות ומה שכתבו ואפילו הוי יותר מג' חדשים כו' כיון דאינו ראוי להוליד כו' היינו למ"ד לקמן דקטן אינו מוליד ולמ"ד דקטן מוליד אין זה מספיק אבל אליביה לא הוצרכו לזה דלפי מאי דמסיק לקמן דהיא דר' כרוספדאי דאינן אלא שלשה חדשים פירושא דתנא דבי רבי ישמעאל היא בן ולא הראוי לאב היינו דוקא למ"ד דקטן אינו מוליד אבל למ"ד דקטן מוליד לא משמע כלל מבן ולא הראוי לקרותו אב דהיינו שלשה חדשים לבתר דהביא שתי שערות דהא מקודם שיביא שתי שערות נמי ראוי לקרות אב אבל ההיא דרבי ישמעאל מתפרש אליביה כפשטיה כדבעי למימר מעיקרא בבן שנולד לו כבר בקטנותו ועוד נפרש בזה לקמן ודו"ק : **בד"ה** קטן אי כו' האמרינן בפרק מי שמת אין זכייה לקטן כו' ולא גרע משליחות וקטן כו' עכ"ל כן צריך להיות ור"ל דזכייתו ע"י אחר כמו חצר שאינו עומד בלדו הוא מטעם שליחות וקטן לאו בר שליחות הוא אבל הא דאין קונה לו חצירו שעומד בלדו משום ידו לא הוצרכו להביא ראיה כמו שכתבו בפשיטות בתחלת דבריהם האמר אין זכייה לקטן כמו שמינו מציאת חש"ו יש בהן משום גזל מפני דרכי שלום וכמפורש בפרק קמא דב"מ דאין לקטנה יד אלא לענין גט ולא לענין מציאה ולמ"ד נמי [דילפינן] מציאה מגט אינו אלא מדרבנן כמה שכתבו התוספות שם ואיכא ליסנא התם דלא ילפינן נמי מדרבנן במציאה אלא בקטנה ולא בקטן וק"ל : **בא"ד** משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד א' זה כו' מההיא דמערימין על מעשר שני כו' עכ"ל אבל מהא דמשני לעיל מיניה שאני שתופי מבואות דרבנן לא קשיא להו הכא וכמה שכתבו התוספות התם משום דהתם הכי קאמר שתופי מבואות דרבנן ובדרבנן עשו לו זכייה מדרבנן אבל במלתיה וקנייה דאורייתא אפילו זכייה מדרבנן ליתא אבל מדברי המקשה התם מההיא דמערימין על מעשר כו' דאיירי בזכייה דאורייתא קשיא להו שפיר מדלא קשיא ליה אלא למ"ד דלא זוכה לאחרים משמע דלמ"ד דזוכה אפילו מדאורייתא וק"ל : **בא"ד** הא דאמר פרק לולב וערבה לא ליקני כו' מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין כו' דאין ממנה אחרים על פסחו א"כ כו' ודלא כרב אסי וא"ת כו' עכ"ל כל"ל ור"ל דאין ממנה אחרים על פסחו ביש לו פסח שירש מאביו דאין ממנה אחרים על פסח זה לכ"ע כיון דאין כאן דעת אחרת מקנה אותו א"כ שאין זוכה לאחרים כו' ולא כרב אסי דהתם דסבר דבדעת אחרת מקנה זוכה אפי' לאחרים וק"ל : **בא"ד** דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה כו' כמו כן זוכה לאחרים מן התורה כו' עכ"ל אין דבריהם מבוררים הכא וע"ש בתוס' פרק התקבל : **בא"ד** אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן כו' עכ"ל בתלמוד שלנו נמי מפלגינן בין יש בו דעת לאין בו דעת כדאמרינן צרור וזרקו אגוז ונוטלו כו' אלא דרלה לומר דהתם מפורש דלענין זכייה דאורייתא מפלגינן בהכי וק"ל : **בא"ד** כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כו' עכ"ל אבל אם מת אביו אחר שנתגייר הקטן בין נתגייר גם אביו ובין לא נתגייר אין הקטן יורשו דהוה ליה כקטן שנולד דמי כאלו אינו אביו ובנולד זה הקטן אחר שנתגייר אביו אין זה הקטן נקרא גר כיון שהורתו ולידתו בקדושה הוה וליכא לאוקמא קרא בכהאי גוונא גר אם כן אין זה בידוע שאין לו גואלים דשמא נולדו לאביו הגר אחרי כן עוד בנים בקדושה והם יורשים אותו ולקמן שפירשו בנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כו' ואחרי כן יורש את אמו כו' ניחא דבידוע הוא שאין לו גואלים דאף אם נולדו לאמו עוד בנים בקדושה אין יורשים אותו דאחין מן האם אין יורשין זה את זה וק"ל :

חכמת שלמה

דף סח ע"א גמרא אמר להן לחביריו של אביו כמדומה כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה והאי נ"ל והא מילתא דלקיעת קשואין הס"ד : **בד"ה** ולא חסרתי כו' מהם אלא כמו שמחסר כו' כצ"ל : **בד"ה** לא חסרתי כו' מעט מהם שפופרת כו' הד"א : **בד"ה** א"ל הכדור והאימום וכו' כדור כו' הד"א : **בד"ה** מהו לפי כו' טהרות חכמים אומרים כו' מבחוץ וטהרתן כו' כצ"ל והד"א : **בד"ה** הרבה מעות יש לי להחליף הס"ד : **סליק פרק ארבע מיתות**

בן סורר פרק שמיני

ע"ב רש"י בד"ה הכי גרסינן אם כן לימא קרא כי יהיה בן איש כו' כצ"ל:

דף סט ע"א גמרא איני והא תנא דבי רבי ישמעאל כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה ש"מ כו' ג' חדשים ש"מ כו' הד"א : **בד"ה** והילו העדה כו' רוצה ולא מיפטר כו' הד"א : **בד"ה** קנאה ליורשה וליטמא לה ולגאת בגט כו' כצ"ל : **בד"ה** לטמא משכב כו' מטמא אפילו אוכלין ומשקין ואפילו נגע

מהר"ם

קתני מסית זה הדיוט להכמנה דתניא ושאר כל חייבי מיתות וכו' כיצד עושין לו וכו' יש לדקדק מה צריך להביא ברייתא זו הא במתני' גופא קתני בהדיא דמכמינים לו עדים ונראה משום דהא דקרי ליה מסית הדיוט היינו כלומר הדיוט ושוטה כמו שפירש רש"י והיינו שטותו שמדליקין לו נרות בבית הפנימי ומדברים עמו ואינו מרגיש שבשביל כך עושין זה כדי שיהיו העדים שמבחוץ רואים אותו והוא אינו רואה אותם וק"ל : **ברש"י** ד"ה המדיח זה האומר וכו' פירוש זה שייך למתניתין דלקמן בסמוך : **ד"ה** מדיח עיר הנדחת שנו וכו' ואשמועינן סיפא דמדיח דרישא וכו' ר"ל דרישא היא מתניתין דריש פרק דקתני אלו הן הנסקלין וקא חשיב נמי מדיח : **בתוס'** ד"ה רבינא אמר וכו' ואין זה שיטת הגמרא ר"ל מה שפירש רש"י דרבינא ורב פפא לא פליגי אלא שזה מתרץ חדא וזה מתרץ חדא אין זה שיטת הגמרא שזה יתרץ חדא וזה יתרץ חדא :

דף סח ע"א בתוס' ד"ה היאך מניחין איסור סקילה כו' ופ"ה התם ומדליק ברביעית כו' יש לדקדק בזה מה מקשין התוס' דילמא דבהא פליגי רבי נתן ורבי יהודה נשיאה דרבי נתן ס"ל דהדלקת הנר קודם לחליצת תפילין וס"ל שלישית להדליק את הנר ורביעית לחלוץ תפילין ורבי יהודה נשיאה ס"ל איפכא ולכך קאמר שלישית לחלוץ תפילין ורביעית להדליק את הנר ור"א ס"ל כרבי נתן וצ"ל שס"ל להתוס' דמשמע מסוגיא דשמעתין מדקאמר שלישית להדליק את הנר כמאן כרבי נתן ולא קאמר דאתיא אפילו כר"י נשיאה ור"י נשיאה אף לחלוץ תפילין קאמר אבל להדליק את הנר לכ"ע בשלישית ולא פליגי אלא בלחלוץ תפילין מכלל דגמרא סבירא לה דאדרבה בלחלוץ תפילין לא פליגי דלכ"ע בשלישית ולא פליגי אלא בהדלקת הנר דלרבי נתן הוא בשלישית ולר"י נשיאה ברביעית ודייק לה לגמרא דאי בהדלקה מודו דבשלישית ולא פליגי אלא בלחלוץ תפילין ה"ל למיתני בדברי רבי נתן שלישית להדליק את הנר רביעית לחלוץ תפילין ר"י נשיאה אומר שלישית לחלוץ תפילין דהוה משמע דפלוגתייהו בלחלוץ תפילין ומדלא קתני הכי ש"מ דלא פליגי אלא בהדליק את הנר אבל לחלוץ תפילין גם לר"נ בשלישית דמסתמא חולץ תפילין קודם שמדליקין את הנר ולכך לא הזכיר ר"נ לחלוץ תפילין כ"א שלישית להדליק את הנר שהוא אחר חליצת תפילין והאחרון נקט ולכ"ע חליצת תפילין הוא קודם הדלקת הנר וא"כ קשיא הכא דמשמע דהדלקת הנר קודם ותירצו ודאי חליצת תפילין ברישא כשעושין הכל בזמנו ואין מאחרין אבל היכא דאיחרו עד כניסת השבת מפני איזה טרדה יש להקדים הדלקת הנר שהוא איסור סקילה : **ד"ה** וטהרתן כמו שהן וכו' ותני בתוספתא וכו' אף מטבילין כמות שהן כו' שמע מיניה דהוי חבור ר"ל והיינו פלוגתא דמזה אנו שמעינן דפליגי רבנן ור' אליעזר : **סליק פרק ארבע מיתות**

בן סורר ומורה פרק שמיני

ע"ב בגמרא ותו היכא אשכחן דענשו הכתוב דהא ליבעי קרא למיפטריה יש מקשין לפי סברת המקשה זה דלא ידע שום סברא דהכא לענין בן סורר ומורה הוה ס"ד לחייב הקטן טפי מבעלמא א"כ תקשי ליה מתני' למה היה צריך למתני הקטן פטור כו' אבל בעיני אין זה קושיא כלל דבשלמא מתני' ניחא ליה דה"ק מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא ב' שערות עד שיקיף הזקן כו' שנאמר כי יהיה לאיש בן כו' בן ולא איש וכ"ת נמעטיה ג"כ משהביא ב' שערות שאז נקרא איש ולא יהיה החיוב כי אם קודם שיביא ב' שערות זה א"א שהרי קודם שערות קטן הוא ופשוט שהקטן פטור שלא בא לכלל מצות ואם כן על כרחך המיעוט אינו בא אלא למעט משיקיף זקן התחתון הכי משמע ליה פשטא דמתניתין אבל אמאי דקאמר קטן מנא לן מקשה שפיר היכי אשכחן כו' : **בתוס'** ד"ה בן הסמוך לגבורתו כו' ויש לומר דהוה אמינא דמקודם הבאת שתי שערות מתחיל הזמן כו' ואפילו הוי יותר משלשה חדשים פירוש דלקמן בסמוך אמרינן דכל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים לאחר שהביא שתי שערות ואפי' לא הקיף זקן דהכי אמרי' מלו שלשה חדשים אף על גב דלא הקיף זקן הקיף זקן אע"ג דלא מלו שלשה חדשים וטעם שלשה חדשים הוי משום דראוי להוליד ולהיות אב והתורה אמרה בן ולא אב ואם כן היכי סלקא דעתך למימר דמקודם הבאת שתי שערות הזמן הסמוך לגבורתו של איש א"כ הוי יותר משלשה חדשים לכך קאמר במה שבימי קטנות רצה לומר לא הוי חיישינן באותן הימים שקודם הבאת שתי שערות ולא הוה חשבינן להו למנין ג' חדשים כיון דאינו ראוי להוליד בהן כו' : **ד"ה** קטן אי אתה צריך לחזור כו' כדמוכח בפרק קמא דמציעא דאמרי' חצר משום ידה איתרבאי ולא גרע משליחות פירוש התם איירי לענין שאין חצר קונה לאדם שלא מדעתו דבר שהוא חוב לאדם כמו גט לאשה משום דחצר אף על פי שהוא זוכה לאדם לא גרע משליחות ואין אדם נעשה שליח לאדם שלא מדעתו במה שחוב הוא לו ואם כן הוא הדין נמי הכא כיון שזכייה מטעם שליחות לכך אין זכייה לקטן מדאורייתא דהא כיון דאין הקטן עושה שליחות אין לו גם כן זכייה וק"ל : **בא"ד** מיהו בפרק התקבל גבי צרור וזרקו כו' משמע דהיינו מדאורייתא כו' רצה לומר ואם כן משכחת שפיר דאית ליה ממונא לקטן כגון דנתנו לו במתנה כשבא לכלל דעת צרור וזורקו וכו' והא דאמרי' בפ' מי שמת דאין זכייה לקטן היינו כשעדיין לא הגיע לכלל דעת כזה צרור וזורקו אגוז ונוטלו : **בא"ד** מדפריך למאן דאמר אחד זה ואחד זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים כו' דמשמע דזוכה לאחרים דאורייתא ומשמע דלמאן דאמר זוכה לאחרים ניחא אם כן שמע מיניה דמאן דאמר דזוכה לאחרים היינו דאורייתא : **בא"ד** דעל ידי דעת אחרת מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב חסדא דגיטין כו' נראה לי דטעות סופר הוא וצ"ל לרב יהודה אמר רב אסי וכן בתר הכי : **בא"ד** אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר כו' ודלא כרב חסדא צ"ל ג"כ ודלא כר"י : **בא"ד** ואם תאמר היאך מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים כו' ובחלול מעשר מי איכא דעת אחרת כו' ר"ל ואם כן גבי חלול מעשר ע"כ טעמא אחרינא אית ביה מלגבי ממון וא"כ מאי פריך מחלול לממון וי"ל דסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחלול מעשר מן התורה כו' דברי התוס' הללו אינו מובנין וכאן קצרו לשונם אבל שם בגיטין פרק האומר התקבל דף ס"ה ד"ה ופדו בהן מעשר שני כו' האריכו יותר ופירשו דבריהם וז"ל שם וי"ל דכיון דמופלא סמוך לאיש דאורייתא ותרומתו תרומה וחלולו חלול א"כ אם לגבי ממון זוכה לאחרים מן התורה כשדעת אחרת מקנה אותו א"כ לענין חלול מעשר יש לו להועיל אפילו בלא דעת אחרת אבל לרב חסדא דאינו זוכה לאחרים אף על פי שלעצמו זוכה גם בחלול מעשר לא יזכה לאחרים בחלול אע"פ שלעצמו מחלל עכ"ל וכלל הענין דהכי פריך דבשלמא למ"ד דבמקום דזוכה לעצמו מן התורה זוכה גם לאחרים א"ש דכיון דמצינו דבתרומה ומעשר שני לענין חלול מופלא סמוך לאיש תורם ומחלל לעצמו אפילו בלא דעת אחרת אע"ג דבממון אינו זוכה לעצמו כי אם בדעת אחרת מקנה כמו כן נמי מחלל לאחרים בלא דעת אחרת מקנה דבמקום שלענין ממון זוכה לעצמו ולאחרים בדעת אחרת מקנה אותן יש להועיל בתרומה ובחלול מעשר שני אף בלא דעת אחרת אבל לרב חסדא דאינו זוכה לאחרים כו' קשה :

דף סט גמרא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף כו' בגמרא ישנה אינו אלא הכי איתא הגירסא שם אלא לעולם בתר דאייתי ב' שערות ודקא קשיא לך דר' כרוספדאי כו' ויש ליישב גירסת הספרים דלרבותא נקט בכהאי גוונא דאפילו באוליד בתר דאקיף זקן אצטריך האי קרא דבן ולא אב לפוטרו קודם דאקיף זקן וקודם דאוליד דהיינו בג' חדשים דהוא ראוי לאב וק"ל: **בפירש"י** בד"ה והאמר ר' כרוספדאי כו' והשתא לא דייק טעמא דר' כרוספדאי משיכא כו' עכ"ל רצה לומר ולהכי פריך מיניה למ"ד אין קטן מוליד דלא אסיק אדעתיה דאיכא מאן דפליג עליה אבל למאי דמסיק טעמא דרבי כרוספדאי מהך ברייתא דר"י בן ולא אב ופירושו בן ולא הראוי לקרותו אב ע"כ דהיינו למאן דאמר דקטן אינו מוליד אבל למ"ד דקטן מוליד הרי מקודם שתי שערות נמי ראוי לקרותו אב והיא דרבי ישמעאל מתפרש כפשטיה בבן שנולד לו בקטנותו וכן מוכח גם מדברי התוספות דלעיל כמ"ש שם: **תום'** בד"ה בידוע שאין כו' התם רוצין להוכיח על דורות ראשונים דאפילו כי אזלת כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים דמכל מקום מאי אולמיה ליה טפי לאתויי מהך דבצלאל ממאי דאייתי מבת שבע דאימא דה"נ גבי בצלאל בט' אולידו ולא היה לו לבצלאל י"ג שנים לפי דורות הראשונים שהיה להם אז זמן גדלות מקודם הרבה כמה שכתבו התוספות לעיל מכח קושיא ויש לומר דלא כ"כ דלפי דורות הראשונים היה להם זמן גדלות לח' שנים אלא למ"ד דאין קטן מוליד אבל לרב חסדא דאית ליה דקטן מוליד ודאי דאית לן למימר דבדורות הראשונים נמי היה זמן גדלות כדהשתא והך סוגיא דלקמן אליבא דרב חסדא אזלא דהוא מרא דשמעתין לקמן והשתא ניחא שכתבו דהתם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפי' כי אזלת בתר דורות דהשתא דהיינו כסברת רב חסדא ולא תרצה להוכיח כמו שהוכחנו הכא לרבה דאין קטן מוליד שנחשבים כדורות הראשונים גדולים בפחות א"כ בע"כ בר י"ג שנין הוה בצלאל ואשתכח דכל חד וחד בח' אוליד וק"ל: **ע"ב** גמרא אלימא מדכתיב הלא זאת בת שבע בת אליעם כו' כולה שמעתין מה שיש לדקדק בה עיין בחדושי אגדות:

ח"א דף סט ע"ב וכתיב ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים וכו'. ופירש"י וסמיך ליה כו' עכ"ל אינו סמוך ממש שהרי הפסיק במעשה אמנון ותמר אלא דמשמע ליה דמעשה אמנון ותמר מיד אחר לידתו של שלמה היה גם מה שהפסיק בענין אחר לידתו של שלמה וילחם ברבת בני עמון וגו' אין זה הפסק דבאותו זמן היה ודו"ק: **אברהם** גדול מנחור שנה ונחור כו'. לעיל באחיתופל ואליעם ובת שבע דסגי ליה שמנה חדשים לכל עיבור היינו בעיבורין שאינן בזה אחר זה כגון הך דאחיתופל וכו' וכהך דחור ואורי ובצלאל אבל בעיבורים של אחים שהם בזה אחר זה כגון הך דאברהם ונחור והרן אנו נותנין לעיבור אחד שנה שלמה דה"א שמתעבר מיד אחר לידת הראשון ממנו וכן נ"ל בהך דלקמן דשם גדול מחם שנה וחם גדול מיפת שנה דאחים שהם עיבורים בזה אחר זה אנו נותנין לכל עיבור שנה אך קשה דדל שמנה חדשים לעיבורה של שרה ואשתכח בשבע שנין וד' חדשים אוליד הרן לשרה ונראה דלא בעי תלמודא לדקדק טפי ממאי דבעי דדורות הראשונים אולידו לח' ותדע דהא מוכח דמעיקרא הוליד הרן את מלכה כדכתיב אבי מלכה ואבי יסכה דמשמע דמלכה גדולה מיסכה היתה אלא ע"כ דהתלמוד לא בעי לדקדק טפי ממאי דבעי ובב"ר איתא הכי בהדיא דהרן לשש שנים אוליד דאברהם גדול מהרן שתי שנים ושנה לעיבורה של מלכה ושנה לעיבורה של יסכה וכ"ל דהב"ר לית ליה דחייה דהכא דילמא דרך חכמתן קחשיב להו ות"ש יסכה זו שרה כו' עיין דברי הרא"ש ודבריו דחוקים הם וכ"ל דכיון דהיתה שרה בת אחי אברהם כדאמרינן פרק ד' מיתות ולא הוזכרה שם שרה כלל בבנות הרן ולא בין בני נחור בסוף פרשת וירא ע"כ לומר שהוזכרה שרה כאן והיא שרה היא יסכה: **בר** מאה ותרתין שנין הוי אלא דרך חכמתן כו'. כתב הרא"ש וא"ת אכתי איך ידע מזה שיפת הוא הגדול משם דילמא מבן ת"ק שנה התחיל נח להוליד ולא נולד יפת אלא אחר שלש שנים משהתחיל להוליד שהיה נח אז בן תק"ג שנה ושם נולד אחר שתי שנים משהתחיל להוליד שהיה נח אז בן תק"א שנים שנמצא בזה ששם היה בן ק' שנה שנתים אחר המבול ויפת בן ק' שנה שלש שנים אחר המבול ויש לומר כו' עכ"ל ורצה לומר על כרחך דבשנת ת"ק נולד שם דאז התחיל להוליד דא"כ קושייתו לאו קושיא דמכל מקום שפיר מוכח דקא חשיב בקרא דרך חכמה שהרי שם גדול משם וקחשיב שם וחם וגו': **יפת** גדול שבאחיו כו'. וכ"ה בב"ר ובחומש פירש"י איני יודע אם יפת הוא הגדול כו' אם שם כשהוא אומר שם בן מאת שנה שנתים כו' עכ"ל. ואפשר לומר כיון דמסקנא דתלמודא לא בעי למילף ליה מיפת הגדול אלא רב זביד ע"כ דאית ליה לתלמודא דלאו ראיה גמורה היא מאחי יפת הגדול והיינו משום דאיני יודע כו' וכפרשת נח גבי בנו הקטן פירש"י הפסול. והבזוי וכתב הרא"ש דאל"כ מאי הקטן והלא גדול הוא מיפת שהרי הכתוב מונה אותו קודם יפת ואי אפשר לומר דומיא דשם שמונה אותו לאמון כו' דבשלמא גבי שם איכא למימר משום חשיבותו אלא גבי חם מאי איכא למימר עכ"ל ודבריו תמוהים דבהדיא קאמר הכא רב זביד יפת גדול שבאחיו ותלמודא לא פליג עליה בהא וליכא בינייהו אלא משמעות דורשין ועוד דרש"י מפרש הקטן הפסול הם דברי ב"ר והב"ר אית ליה בהדיא דרשה דהכא דאחי יפת הגדול ועוד דבהדיא פירש"י בחומש כדי שלא יהיה יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין כו' ומה שכתב הרא"ש שהרי הכתוב מונה אותו קודם יפת כו' כבר הרגישו בזה התוספות בשמעתין גם ברמב"ן בחומש עיין ישוב לזה ודו"ק: **ותמת** עזובה ויקח לו כלב את אפרת כו'. כצ"ל ובקרא בד"ה משמע שהיה לו אשה שמה עזובה גם הוליד ב' בנות קודם שנשא אפרת וכפירש"י שם מיהו לפי דרש התלמוד פרק קמא דסוטה לא קשה מידי דדרים התם עזובה זו מרים שהכל עזבוה בתחלתה הוליד כו' יריעות שהיו פניה דומין ליריעות כו' ע"ש אבל רש"י בד"ה פירש שהוליד ב' בנות עזובה ויריעות ולא חשוב שכ"א מהם היה פחות מח' שנים כו' כלב היה בן שמנה כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח אפרת והולידה לו את חור בשנה אחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים כו' עכ"ל ע"ש וזה סותר סוגיא דפ"ק דסוטה דדרים עזובה ויריעו' זו מרים גם מ"ש בפירש"י שם וכן מפורש פ' בן סורר לכאורה הוא תמוה דהא חשיב הכא תרתי שנין דתלתא עיבורי ואפשר שהוא מפרש דל תרתי שני דתלתא עיבורי היינו בעיבורין שהיו זה אחר זה באים א' בכלב דהיינו עזובה ויריעות וחור אבל עיבורין שאינן זה אחר זה כגון חור אורי בצלאל לא חשיב אבל הוא דחוק דלא הוי דומיא דלעיל באחיתופל דקאמר דל תרתי שני דתלתא עיבורי דהיינו שאינן בזה אחר זה אליעם ובת שבע ושלמה וצ"ע: **ועתה** הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שנה בספרים אחרים נמחק כל זה וקרא דלא צריכא הוא וק"ל:

דף ע גמרא מ"ש רביעי דלטייה הא והא כו' כ"ה בגמ' ישנה וכן צריך להיות עיין בחדושי אגדות: **ע"ב** דבר שהוא מצוה תנחומי אבלים פירש"י דאע"ג דתקנתא דרבנן היא כו' עכ"ל ואין להקשות הא תנא ליה רישא אבל בעיבור החודש דהיינו נמי תקנתא דרבנן דהכא כללא תנא בסיפא לכל תקנתא דרבנן ומיהו אצטריך ליה למפרש ברישא עיבור החודש כדאמרי' לעיל דאע"ג דאין עולין לה אלא בפת וקטנית ואיהו אסיק בשר ויין כו' וק"ל:

ח"א דף ע ע"א אלא נכנס כו'. משום דאמרינן בכמה כתובים קלקולים הבאים מן היין כגון מעשה נח והשותים במזרקי יין ואומר הרואה סוטה בקלקולה יפרים עצמו מן היין וכמו שעשו בני יונדב בן רכב ועל כן היה ראוי שלא לבראו כלל אי לאו לנחם אבלים כו' וק"ל: **שמאדים** פניהם של רשעים בעה"ז ומלבין פניהם לעה"ב כו'. דכתיב בתר הכי אחריתו כנחש ישוך וגו' דהיינו אחריתו של אדם שהוא עוה"ב ואמר אל תרא יין שאחריתו דם כי מתוך מריבה וקטטה על היין עם חברו בא הוא או חברו לידי פצע וחבורות של דם כמ"ש למי שיח למי פצעים וסיפיה דקרא כי יתן בכום עינו יתהלך במישרים כתיב בכים וקרינן בכום ר"ל שאם יתן האדם את עינו שלא לשתות יותר מדאי בין לפי ממון שבכים ובין לפי היין שבכום ולא ישתכר הרבה אז יתהלך במישרים עם חברו ולא יבא עמו לידי קטטה וק"ל: **וכתיב** תירוש זכה כו'. והוא כמו תהא ראש ותהא רש ואמר לא זכה משתטה בשי"ן כפירש"י וא' במקום ה' שמתחלף באהע"ח: **מרישיה** לסיפיה תדרים. רצה לומר הכי לשונות מדרשי למי אוי למי אבוי למי שיח שצועק על ג' מיני צרות האחד אוי על כאב ראשו כששותה יותר מדאי והב' אבוי על אבוד ממונו בקנותו היין הג' שיח הוא צער שמצער על אבוד זמנו ואמר למי פצעים חנם דשאר כל אדם גם אם יבא לו פצע מאדם אחר המזיקו אינו חנם שמשלם לו המזיק אבל זה יש לו פצעים חנם שאינו יודע בשכרותו ממי בא לו הפצע שישתלם ממנו ואפשר הוא היה הגורם או שעל ידי נפילה באתה לו הפצע. ואמר לבאים לחקור ממסך רצה לומר אותו שבא לחקור על היין אם הוא מסוך שיותר חפץ ביין חזק וקשה שאינו מסוך שבו ישתכר יותר ולא עביד כדרבא דרמי ליה על חד תלתא דאז אין משתכר בו ולכך אמר רבא חמרא וריחני פקחין שלא היה שותהו חזק וקשה כ"כ ורש"י לא פירש כן גבי לחקור ממסך ע"ש ומאן דדרים מסיפיה לרישיה הכי קאמר למי שיש לו אוי בג' ימים ראשונים באבילות ולמי שיש לו אבוי בשבעה ימים של אבילות ושיש לו שיח בל' ימי אבילות ולמי שיש לו צער שיש לו פצעים חנם ולמי שיש לו בכייה וצער שעל ידי זה חכלילי עינים וכל אלה לפכוחי צערייהו ראוי להיות מאחרים על היין וק"ל: **י"ג** ווי"ן נאמרו ביין ויחל וגו'. נראה הכונה בזה כי הי"ג ווי"ן שנזכר הם בי"ג תיבות שהם כולם פעולות ולא שמות ומלות כמ"ש התוספות דויפת לא קחשיב לפי שהוא שם ולהורות לנו על כל פעולות הבאות מהיין ראוי לצווח עליהן ווי שהרי אם נעיין בי"ג פעולות האלה שזכר המשה הראשונים ויחל ויטע וישת וישכר ויתגל וירא הם מהפעולות הרע והמשה האחרונים ויקח וישימו וילכו ויכסו ויקץ וידע הם מגד פעולות הטוב ויגד לאחיו וגו' הוא הממוצע ביניהם והזכיר בכולן לשון וי להורות שאף פעולות הטובות היו נמשכים מפעולת הרע לצווח עליהן וי כי לולא פעולות וישכר ויתגל וגו' היה בעל פעולות ויקח וישימו ויכסו וגו' וק"ל: **מ"ש** רביעי נלטייה בהדיא כו' פי' בחידושי הלכות: **מאיש** האדמה דהיינו אדם הראשון כפירש"י. ורצה לומר אדם הראשון נקרא איש האדמה שנברא מן האדמה כדכתיב וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה אבל שאר כל בני אדם ממנו נבראו ולא מן האדמה אבל אין לפרש דלכך נקרא אדם הראשון איש האדמה בעבור היות ממשלתו על כל האדמה וממנו נתיישבה דא"כ מה"ט גם נח ראוי לקרות ע"ש זה איש האדמה אחר המבול כמ"ש הרמב"ן ומנא לן למידרש לא היה לך ללמוד מאדם כו' ודו"ק: **ע"ב אין** לך כו' אלא יין כו'. במסכת ברכות גרסינן בזה שנאמר בנח וישת מן היין וישכר אבל בשמעתין לא גרסינן ליה וכן נראה לשם מפירש"י ונראה כן מלשון יין כדאמרי' פ' בתרא דיומא למה נקרא שמו יין שמביא יללה לעולם ויין מלשון תאניה בפירש"י שם ובגימטריא יל"ל: **שאין** התינוק יודע כו'. וע"ד זה אמרו בסוף פרק לולב הגזול קטן שיכול לאכול כזית דגן מרחיקין מצואתו שנאמר יוסיף דעת יוסיף

מהר"ם

דף סט ע"א בתוס' ד"ה בידוע שאין לו גואלים וכו' וי"ל דאע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת ב' שערות בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא ב' שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה ר"ל דבדורות האחרונים דאין מולידין כ"א אחר י"ג שנים והבאת השערות אינם באים כ"א לי"ג שנים אין נקרא איש כ"א בי"ג שנים אבל בדורות הראשונים שהיו מולידין לח' שנים היו ג"כ ממהרים להביא ב' שערות לח' שנים היה זמן גדלותן והיו נקראים איש ג"כ לח' שנים וא"כ הא דקאמרת איש אתה צריך לחקור עליו אם יש לו גואלים וכו' קטן אי אתה צריך לחקור וכו' משום דקטן אינו מוליד היינו כל אחד לפי זמן הדור ובדורות הראשונים קודם ח' שנים אי אתה צריך לחקור משום דהיה קטן אבל לאחר ח' צריך לחקור דאינו נקרא קטן ובדורות האחרונים קודם י"ג שנה אי אתה צריך לחקור: **בא"ד** והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפי' כי אזלת בתר דורות דהשתא וכו' מקשין העולם מכל מקום קשה מנא ליה להוכיח לקמן מפסוק זה דדורות הראשונים היו מולידין לח' שנים דכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוה בר תליסר דכתיב איש איש ממלאכתו אשר המה עושים ותניא שנה ראשונה עשה משכן שנייה הקימו ושלח מרגלים וכתיב בן ארבעים שנה אנכי בשלוח משה עבד ה' כמה הוה ארבעים דל ארבע סרי דהוה בצלאל פשו לה כ"ו דל תרתי שני דתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמניא אוליד פירוש דהיינו חור ואורי ובצלאל והשתא כיון דבדורות הראשונים היה זמן גדלות מקודם אימא לך דלעולם לא אולידו בתמניא וכי כתיב איש איש ממלאכתו לא היה בר י"ג אלא בר ט' שנים דבדורות הראשונים היה זמן גדלות לט' שנים ובשעת שילוח מרגלים היה בצלאל בן י' שנים וכלב בן מ' דל י' מארבעים פשו להו שלשים שנה דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בט' ושליש שנה אוליד אבל בח' שנה אפילו בדורות הראשונים לא היה מוליד וא"כ מנא להו לב"ש למילף מדורות הראשונים דבן שמנה שנה ביאתו ביאה וראיתי מי שתירץ דהא דלקמן לא אתי כרבה דאית ליה קטן אינו מוליד אלא דאתי כרב חסדא דהא אליביה קיימא הך סוגיא לקמן דאיהו קאמר דבית שמאי ובית הלל פליגי בן שמנה אי גמרינן מדורות הראשונים או לא ולרב חסדא אתי שפיר דאיהו אית ליה קטן מוליד דלא סבירא ליה הך דרשה דואם אין לאיש גואל אי אתה צריך לחקור עליו וכו' ואם כן לדידיה לא תלי זמן גדלות בהולדה וכמו שבדורות האחרונים דמבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה ומוליד לרב חסדא ואפילו הכי לא נקרא איש עד שהוא בן י"ג שנה כמו כן בדורות הראשונים אף על פי שהיו מולידין לשמנה שנים אפי' הכי לא נקרא איש עד י"ג שנים ואם כן יליף שפיר לקמן מקרא דאיש איש ממלאכתו דבצלאל הוי בר י"ג שנים וממילא ידעינן דאולידו לח' שנים כדאיתא לקמן זהו תמצית דבריו אבל אין דבריו נכונים דהא מוכח בהדיא מדברי התוס' בדבור זה דהא דרשה דלקמן אתי אליבא דכולי עלמא אפילו אליביה דרבה דסבירא ליה קטן אינו מוליד דהא ארבה מקשו התוס' ואם תאמר דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד וכו' הא אמרינן לקמן בשמעתין דדורות הראשונים היו מולידים בח' שנים ותירצו דבדורות הראשונים הוה זמן גדלות מקודם הרבה ועל זה הקשו והא דקאמר וכי עשה בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה וכו' מדברים אלו מבואר בהדיא דדרשה דלקמן אתי אליביה דאם לא כן מאי מקשו התוס' מיניה הוה להו לתרוצי בקיצור דהך דרשה דלקמן לא אתיא כרבה אלא כרב חסדא ע"כ אני אומר דהאמת הוא דהך דרשה דלקמן אתיא אפילו אליבא דרבה דאית ליה קטן אינו מוליד וסבירא ליה דבדורות הראשונים היה זמן גדלות מקודם י"ג שנה כנזכר למעלה ואפילו הכי אתי שפיר הך דרשה דלקמן משום דלא ידעינן זה דבדורות הראשונים היה שום שינוי קדימה אלא בתר דדרשינן הך דרשה לקמן דסבירא ליה לגמרא דלא נכתב האי קרא דאיש איש ממלאכתו וגו' אלא למילף מיניה זמן הלידה לדורות הראשונים דאיכא נפקותא בדין גם לדורות אחרונים לב"ש למגמר מיניה דגם בדורות האחרונים בן שמנה שנים ביאתו ביאה ולב"ה איכא שום נפקותא אחרת וא"כ ע"כ האי קרא דאיש איש וגו' איירי בזמן אישות גמור שהוא בכל הדורות דהיינו בן י"ג שנה דאז נוכל למילף מיניה שפיר דבדורות הראשונים היו מולידין לח' שנים כמו שדייק מיניה לקמן אבל אי אמרת דאיירי בזמן האישות של דורות הראשונים לא גלי לן קרא מידי איזה זמן הוא אם היה בצלאל באותו זמן בן ט' או בן י' או בן ח' או פחות דהא לא ידעינן זמן קדימות הגדלות דדורות הראשונים אלא בתר דידעינן זמן ההולדה וכיון דעדיין לא ידעינן זמן ההולדה לא ידעינן נמי לאיזה זמן קראו הכתוב איש איש דנוכל לומר דל מארבעים שנה כך וכך שנדע מיניה כמה נשתיירו מהשנים של כלב להולדת חור ואורי ובצלאל שנדע מהן זמן הולדת דורות הראשונים ולזה נתכוונו התוס' וזה פירוש דבריהם במה שכתבו בסוף דבור זה התם רוצה להוכיח וכו' אפילו כי אזלת בתר דורות כי השתא וכו' ר"ל דהך דרשה דלקמן דקאמר דהוה בר י"ג שנה היינו משום דבאותו סלקא דעתך עדיין לא הוכחנו שבדורות הראשונים היו נחשבים גדולים בפחות משלשה עשר אלא באותו ה"א סבירא ליה עדיין דאזלינן בתר דורות דהשתא וא"כ בעל כרחך בר תליסר שנה היה ואפילו מזה עצמו נוכיח ונדייק שבדורות הראשונים היו מולידים לח' שנים והיינו דקאמרי התוס' דאפי' כי אזלת בתר דהשתא ר"ל דאפילו מזה גופיה דאתה מוקי קרא דאיש איש דאזלת בתר דורות דהשתא דהיינו י"ג שנה אדרבה מזה גופיה מוכיח בהפך דבדורות הראשונים לא היו מולידים כדורות דהשתא אלא הוי מולידין בן ח' שנים וק"ל וברור: **ע"ב בגמרא** אלא מהכא אלא תולדות תרח וכו' כמה קשיש אברם משרה עשר שנים וקשיש מאבוה תרתי שנים אשתכח כי אולדה הרן לשרה בת תשני אולידה יש לתמוה הא כי מדלת שמנה חדשים לימי עיבורה אשתכח דלא הוה הרן כי אולדה כי אם ז' שנים וד' חדשים וק"ל:

דף ע ע"א בתוס' ד"ה קיללו ברביעי מה שלא קילל חם עצמו וכו' לפי טעם זה צריך לומר דגמרא דשמעתין לא אתי ליתן טעם למה לא קילל לחם עצמו דזה הוא מפני שכבר נתברך מפי ה' יתברך כדאיתא בב"ר אלא בא ליתן טעם למה לא קילל או כוש או מצרים או פוט ולמה קילל את כנען שהוא בנו הקטן ולפי זה לא גרסינן בגמרא אלא למ"ד רביעי מ"ש רביעי נלטיה בהדיא דלשון נלטיה בהדיא משמע שהקושיא היא שקילל לחם עצמו אלא גרסי' מאי שנא רביעי ותו לא וק"ל: **ע"ב ברש"י** ד"ה אחריפו וכו' בלילה היו יושבים שם וכו' והאי דקתני אין עולין לה ביום אעיקר מלתא קאי שהסעודה ומשאו ומתנו של דבר בלילה הוא ר"ל דהא דקתני אין עולין ביום לא אעליה עצמה קפיד אלא כלומר שלא יעשו עיקר הענין דהיינו הסעודה והמשא ומתן ביום כ"א בלילה במוצאי שלשים ויש להתיישב מה היה אותו המשא ומתן שהרי במוצאי שלשים היו יושבין שכבר נתעבר החודש ודוחק לומר שהיו נושאין ונותנין אם כדין עשו כי מה יועיל על מה שכבר עשאוהו: **בתוס'** ד"ה ואין עולין לה ביום וכו' וי"ל דס"ד לאו לאפוקי יום העיבור וכו'. ר"ל דהו"א דהא דקתני רישא אלא לאור עיבורו פירוש לילה שלאחר יום השלשים עושים הסעודה לאפוקי הלילה שלפני יום השלשים אבל אם רצו לעשות ביום השלשים עצמו ה"א דעושין לכך תני בהדיא אין עולים לה ביום וכ"ת א"כ ליתני ואין עולים לה ביום לחוד ולא ליתני הרישא ואין עולים לה אלא לאור עיבורו וי"ל אי תני הכי ה"א איפכא דלא

אתי

חכמת שלמה

נגע בו כו' כצ"ל: **בד"ה** נשאת לכהן כו' לתופה וזו אם כו' הד"א: **ע"ב גמרא** ואמר ר"י יסכה כצ"ל: **רש"י** בד"ה המסוללות לשון פרילות הס"ד: **בד"ה** אי נימא כו' בנה ויקרא את כו' ויהי לשנתים ימים אחר כו' כדאמרי' בתמורה ויהי אבשלום כו' עלתו ויבו אל ביתו כו' כצ"ל: **בד"ה** ותמת עזובה כו' שליש לו וכי עבד כו' הד"א:

דף ע ע"א גמ' אימשוכי הוא ובכל שהוא כו' למי הכלילות עינים כו' למאחרים כו' מ"ש ד' דלטייה בהדיא כו' כצ"ל וכ"כ ס"א בהדיה: **רש"י** בד"ה בתכורת מלוה כו' עושין סעודות הס"ד: **בד"ה** יין בזול כו' ולא ממשיך הס"ד: **בד"ה** ויין אי צ"ל יין מד: **בד"ה** כשר כיצא כו' וניכבב וניכול כו' כצ"ל: **בד"ה** למרי נפש לאבלים לפכוחי צערייהו כצ"ל: **בד"ה** שיחי כו' בשיתי למי כו' הד"א: **בד"ה** שלשה עשר ווי"ן לשון וי וי ויאמר ארור כו' כצ"ל והד"א: **ע"ב רש"י** בד"ה יום עבורו כו' היוצא מעובר אור עבורו כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** אבל בשר עוף טהור הס"ד: **בד"ה** שתם שקלים כו' שקן הם רמשים כו' הד"א: **בד"ה** הא עשורים חייב הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור כי תנן: **בד"ה** וטעמא מאי מפטר אדבר עבירה הס"ד ואחר כך מ"ה אינו שומע כו' כצ"ל:

רש"י

מכאוב וכב"ר נדרש גבי אדה"ר ע"י שהוסיף דעת הוסיף מכאוב וק"ל: **מה ברי ומה בר בטני כו'.** ירלה דדרשות האלו מלשון בר שכתוב לשון תרגום במקום בן בלשון הקודש שהרי כל הספר נאמר בלה"ק וע"כ דרשו בו שאמרה מה ברי דהיינו שאתה בירור שלי לחובה שהכל יודעין שאביך ירא שמים וירא חטא ואינו משתכר כדאמרי' לא תירוש ולא תחטא ויאמרו אמו גרמה לו שהיא שיכורה והוא בן מאחד מתשע מדות בני שיכורה וע"כ הוא שיכור ואמר מה בר בטני כל הנשים כו' כדי שיהא לי בן מזורז ומלובן והיינו בן ברור וזך בשכלו לתורה כמ"ש נשקו בר וגו' וכן מה בר נדרי שאני נדרתי ואמרתי יהא לי בן מזורז ומתולא לתורה ולנביאות שיהא ברור וזך בשכלו גם הנביאות נקרא בר כמ"ש מה לתבן את הבר: **מה לך אצל מלכים כו'.** מלת למואל דריש למה אל שאר מלכים המשתכרין אומרין כן אבל למואל קמא דבריטא דעניגא דברי למואל על שלמה נאמר וכפירש"י ולמואל כמו לאל כמו למופי שהוא לפי ועוד נראה כי ע"ש שהיה שלמה מתנהג בתחלה להשתכר כל הלילה כשאר מלכי' בזמנו והיה ישן עד ד' שעות כדאמרי' במדרשות שעשה כן ע"י בת פרעה ולזה נקרא אז למואל כמו למה לנו אל שהיה ג"כ משתכר כשאר מלכים בזמנו ולא היה נכנס בבקר למקדש האל וק"ל: **מי שכל רזי עולם גלוי לו ישתה כו'.** מי שכל רזים והסודות גלויים לו וראוי בדעתו להיותן סודות אצלו שלא לגלותן לאחרים ישתה יין וישתכר לגלות הסודות כמ"ש בפ' אד"מ נכנס יין יצא סוד ואת"ד מי שכל רוזני עולם משכימין כו' דהיינו סנהדרין שנקראו כן ע"ש שעוסקין ברזו של עולם דהיינו בד"כ כדאמרי' פ' היו בודקין והם משכימין לפתחו ללמוד ממנו לדון בד"כ שאתה חכם יותר מהם כמ"ש ויחכם מכל האדם מאיתן והימן וכלכל ודרדע ומשכימים לפתחך לדון בד"כ בבקר כמו שאמר דינו לבקר משפט ואתה שותה יין ומשתכר ועדיין אתה ישן לבקר בהשכמה עד ד' שעות וק"ל: **כי בער אנכי מאיש וגו'.** פירש"י בההוא משא כתיב עכ"ל ואינו כן אלא בפרשה הקודמת כתיב בתחלת דברי אגור בן יקה המשא וגו' ע"ש וי"ל דאין מוקדם ומאוחר דההוא משא דבער אנכי מאיש וגו' בתר משא אשר יסרתו אמו אמר שלמה להודות לאמו: **זה אדם הראשון.** פירש"י שנכשל ביין וכו'. ויהי' מ"ש מאיש מ"ש היותר כמ"ש ויחכם מכל האדם ועוד יש לפרש כי בער שתיתי יין ולא למדתי מאיש ולא הבנתי מאדם שלא לשתות ולהשתכר ביין ויהי' מ"ש מאיש כמו מן כמ"ש מכל מלמדי השכלתי וגו' וק"ל: **ולא בינת אדם לי זה אדם הראשון כו'.** וכמ"ד לעיל אילן שאדם אכל ממנו גפן היה דהיינו היולא מהגפן א"כ לאינך תנאי שהיה לו ללמוד מאדם הראשון שהיה מסתפק בלא יין כדמשמע מקרא ויחל נח ויטע כרם וגו' שאז היה תחלת נטיעת הכרם שיהיה ראוי לשתות וק"ל :

דף עא ע"ב גמ' ה"ק מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו כו' לא שהגיה המשנה דא"כ הל"ל חסורי מחסרא והכי קתני אלא דהכי משמע מתרין בו כדין עדות דעלמא בפני שנים ובפני שלשה דהיינו ב"ד מלקין ורש"י בחומש כתב לשון המשנה בעצמו וכמו שיתפרש לשון המשנה בעצמו כך תפרש לשונו ואין להאריך בזה ודו"ק: **תוס'** בד"ה בן נח כו' ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים עכ"ל מיהו על כרחך לא אתיא שמעתין ככ"ע אלא אי כרבנן דהתם דבדיני שמים מיענשי והכא בדיני אדם הקילו בו ואי כר' יוסי דהתם דבדיני שמים הוה כקטן שנולד דמי והכא בדיני אדם יש להחמיר יותר ולהכי ליכא למימר כתנאי דזיל הכא קמדחי ליה וזיל הכא קמדחי ליה אבל ליכא למימר דאתיא שמעתין ככולי עלמא דא"כ הוה סברת רבי יוסי הפוכה מסברת רבנן דלר' יוסי החמיר בדיני אדם טפי מבדיני שמים ולרבנן הקילו טפי בדיני אדם מבדיני שמים וק"ל :
בד"ה קלה בחמורה כו' והא דאמר רבי יוחנן לתנא כו' והכא לא דיינינן ליה במיתה קמייתא כו' עכ"ל אין לפרש דבריהם דר"ל הכא בההיא דרבי חנינא בעובד גלולים שבירך השם דא"כ מאי קשיא להו דאימא דקושטא לר' יוחנן דדיינינן ליה במיתה קמייתא וכן פירש רש"י הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתתו הקלה ובההיא ברייתא נמי דקתני בה עשה כן בישראל ונתגייר חייב לרבי יוחנן אית לן למימר דחייב במיתה קמייתא גם מה ענין קושייתם מהא דאר"י לתנא כו' אהאי פירושא דאשתני גופה דבשמעתין נמי איכא למימר הכי אם נימא דלא פליג אדרבי חנינא וע"כ נראה לפרש דבריהם דלהאי פירושא הא דקאמר הואיל ואשתני אשתני גופה קשיא להו והא דאר"י לתנא תני תידון בסקילה במיתה קמייתא ולא מהני ליה הא דאשתני גופה להיות נידון בחנק והכא במתני' בגרת עד שלא נגמר דינו וא"כ הקיף התתון דפטור ולא דיינינן ליה במיתה קמייתא דאע"ג דהשתא לאו בר קטלא הא. לר"י לא אזלינן בתר השתא ואהא כתבו דמכל מקום התם לא אשתני דינא כי הכא דהתם לא אשתני דינא אלא מסקילה לחנק אבל הכא אשתני דינא לגמרי דהשתא לאו בר קטלא הוא כלל ואף שלשון אשתני דינא לא מתפרש הכי בגמרא גבי גר הכא לגבי אשתני גופה מקרי אשתני מיתה אשתני דינא דהיינו דין מיתה וכ"ה לשון התוספות בפרק אלו נערות אשתני דינא בכהאי גוונא דלא קאי התם אגר שנתגייר אלא לגבי אשתני גופה ותו לא מידי ודו"ק :

ח"א דף עא ע"א מדקול בעינן שוה כו'. יש לעיין בזה היכי משמע מאיכנו שומע בקולנו ומהיכן בא לומר מדקול בעינן שוה מראה וקומה נמי וכו' ור"ש דקאמר וכי מפני כו' הוא תמוה לכאורה אם אינו ראוי ליסקל למה כתבה התורה שהוא ראוי ולא שייך בזה דרוש כו' ונראה כי הבן סורר אף כשהוכיחו אותו אביו ואמו כמה פעמים כמפורש בקרא ויסרו אותו אביו ואמו וגו' אמר כי מעולם לא הוכיחו אותו שניהם אלא אביו או אמו ואומר אלו הוכיחו שניהם היה מקבל תוכחתם וא"כ ע"כ בשקול שניהם שוה שיכול לומר שהיה סבור בכל התוכחות שלא היו רק מאחד מהם או מאביו או מאמו ואם כן ע"כ דמראה וקומה נמי שוין דאל"כ אף בקולן שוה אכתי לא היה יכול לומר דאחד מהם היה כיון דמראיהן או קומתן אינן שוין וזה דבר שאי אפשר שיהיו שוין בכל דבר ולא היה ולא עתיד להיות וכו' שמעון דקאמר וכי מפני שאכל כו' דודאי לדעת ר"ש התורה חייבה עליו מיתה שהגיעה תורה לסוף דעתו וכו' כדלקמן אלא דקאמר דאביו ואמו ודאי דלא יוליאו אותו בשביל זה לסקילה שהם ודאי לא יגיעו לסוף דעתו ויאמרו שסופו לחזור מדרכיו הרעים ויהיו חסים עליו וע"כ לא היה ולא עתיד להיות שאביו ואמו לא יגיעו לסוף דעתו (ויכסו) [ויחסו] עליו מלהוציאו לסקילה בשביל תרטימר אחד ולמה נכתב אלא דרוש שאביו ואמו ידרשו שהתורה הגיעה לסוף דעתו דבכזה הוא ראוי ליסקל וע"י זה יוכיחו ויסרו את בניהם ויקבלו על זה שכר וכדאמרינן הכי נמי במאי זכיין שמגדלין ובניהן לת"ת אבל בזמן הזה אין נותנין לב לזה וכל אחד מכפה על בנו אף שהוא באמת חייב מלקות מיתת ב"ד ואין מוכיחין אותן והנערים הולכים רוב ימיהן בביטול ת"ת ואמרי' פרק כל כתבי לא חרבה ירושלים אלא בשביל שבטלו בו תינוקות של בית רבן כו' ודו"ק :

דף עב גמרא ת"ר אין לו דמים כו' אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום כו' דמים לו כו' אם ברור הדבר כשמש שיש לו שלום כו' כאן באב על בן וכאן בבן על אב כו' לכאורה ודאי פירוש שמועה זו כמו שפירשה הרא"ס ז"ל שהברייתא המדבקת אם זרחה השמש עם אין לו דמים כו' שאין לו שלום עמך מיירי באב על בן דסתם אב מרחם על בנו כו' ולכך לא ניתן להרגו אלא כשיודע בבירור שבא להרגו כו' והברייתא המדבקת אם זרחה השמש עם דמים לו כו' שיש לו שלום עמך דמים לו מיירי בבן על האב דסתם בן אם יעמוד האב כנגדו יהרגהו ולכן אינו חייב על הריגתו אלא כשיודע בבירור שאם יעמוד כנגדו להציל ממונו לא יהרגהו כו' עכ"ל וכך הביאו התוספות במשנתין שכתבו אהך דריש פסחים אי פשיטא לך מלתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא כו' דיש לפרש כולה באב על בן דאי קים ליה בגויה שסופו רוצח הוא כו' עכ"ל ע"ש אבל רש"י בחומש פירש אם זרחה השמש כו' אם ברור לך הדבר שיש לו שלום עמך כשמש הזה שהוא שלום בעולם כך פשוט לך שאינו בא להרוג כו' כגון אב החותר לגנוב ממון הבן כו' עכ"ל ע"ש ותמה עליו הרא"ס ז"ל ורש"י ז"ל איך הניח מה שתירצו בגמ' בהסמיכות של אם זרחה השמש עם דמים לו מיירי בבן על אב ויפרש הוא באב על בן וצריך עיון והאי דקאמר אם ברור לך הדבר שיש לו שלום כו' כגון אב החותר כו' לאו בירור ממש קאמר כבירור הברייתות דלעיל דאם בן כו' אלא בירור של סברא והכי קאמר אם הסברא מוכחת שיש לו שלום כו' כגון אב החותר כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש אבל ממה שפירש רש"י לקמן דמים לו לשון רבים הוא להכי אתא לומר דבין בחול בין בשבת אסור לבן להרוג את אביו כו' אין לו דמים לשון רבים דכתיב גבי אינש דעלמא להכי כו' עכ"ל הרי מוכח בהדיא מפירושו דהך ברייתא דאין לו דמים מיירי בבן על אב והך ברייתא דיש לו דמים איירי באב על בן והוא ממש כפירושו בחומש ולכך נראה דרש"י מפרש לה דלמאי דמסיקנן במשנתין כאן באב על הבן וכאן בבן על האב דהברייתא נמי לאו בבירור ממש קמיירי אלא בבירור של סברא ומסתמא קאיירי בהך בירור של פירש"י שבחומש כמ"ש גם הרא"ס דהשתא ברייתא קמייתא מיירי בבן על האב והכי קאמר אם זרחה השמש שברור לך מסברא שאין לו שלום עמך כגון בן על אב וכ"ש איניש דעלמא אין לו דמים והרגהו ואם לאו שילא מכלל שתם זה אל תהרגהו וברייתא בתרייתא איירי באב על בן והכי קאמר אם זרחה השמש שברור לך בסברא שיש לו שלום כגון האב על הבן אל תהרגהו ואם לאו שילא מכלל שתם זה תהרגהו והשתא הך ברייתא מפורשת בעצמה כההיא דמכילתא וכפירש"י בחומש וכן משמע מפירש"י במשנתין במתניתין יש לו דמים חייב אם אינו ראוי ליהרג כגון אב על הבן דתניא לקמן כו' גם ממה שפירש האב הבא על הבן כו' הלכך דמים לו כו' מכל זה מוכח שהוא מפרש הך ברייתא דדמים לו באב על הבן והיינו בבירור של סברא וסתמא ולא כמו שהבין הרא"ס שמועה זו גם מה שהקשה הרא"ס לפירש"י שפירש בחומש כשמש הזה שהוא שלום בעולם כו' דמתוך שמעתין משמע דפירוש אם זרחה השמש אינו אלא לענין ברור שיהי' ברור כשמש ולא לענין השלום כמו שדרשו במכילתא כו' ויש לתמוה מדוע הניח הברייתות הללו כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש ולפי שיטתו גם בזה אין כאן מקום תמיה לפירש"י בחומש שהרי רש"י בחומש לא הביא רק ברייתא בתרייתא דאם זרחה השמש דבק עם דמים לו כמשמעות הכתוב דאם זרחה השמש הוא תחלת הפסוק ודבק למטה עם דמים לו ואינו דבק עם אין לו דמים שהוא בפסוק אחר לעיל מיניה ולברייתא בתרייתא ודאי דאיכא לפרושי אם זרחה השמש לענין השלום כההיא ברייתא דמכילתא ובאב על הבן דמסברא יש לו שלום עמך כמו השמש שהוא שלום בעולם וזה הוא דרכו של רש"י בחומש להביא דרשה היותר פשוטה והשתא נמי ההיא דריש פסחים לאור יקום רוצח אי פשיטא לך מילתא כו' לפירש"י בחומש ובשמעתין ולדרש המכילתא יתפרש שפיר על הסתמא שברור לך מן הסברא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא כו' ובבן על האב כפירש"י שם והתוס' הכא ובפרק קמא דפסחים הביאו שמועה זו כמו שהבינה הרא"ס אבל בפירוש רש"י בחומש ובשמעתין אין לך אלא כמו שאמרו ותו לא מידי : **בפירש"י** בד"ה ולא היא כו' דאשכחן בשומרים כו' הא שלא כו' חייב דנעשה עליה גזלן כו' אבל לענין מקני כו' ומהדר להו בעינייהו דכתיב והשיב את הגזלה כו' עכ"ל קצת קשה לפי זה למה ליה לתלמודא למימר מידי דהוה אשואל הא מדין שליחות יד וגזלן גופיה איכא לאוכחי נמי שפיר דלענין אונסין הוה ברשותיה ולא לענין מקני מדחייב ליה באונס בשלח יד ואי איתא הדרא בעיניה כמו שפירש רש"י ואפשר דלא קאמר מידי דהוה אשואל אלא לפרש טעמו של דבר דלכך הוה הכא ברשותיה לענין אונסין אע"ג דלא קני ליה דמידי דהוה אשואל דחייב באונסין דמשום דכל הנאה שלו הא נמי כל הנאה שלו ויש לחייבו באונסין וק"ל : **תוס'** בד"ה מסתברא כו' קא משמע לן רב אפילו סיבר אחר כך עכ"ל וכן נראה מפירש"י וכ"כ בעל המאור אבל בעל מלחמות דחה דבריהם על פי שיטת הרי"ף ע"ש : **בד"ה** אפילו נטל תימה הא תנן במרובה כו' ואמר רב בגמרא לא שנו כו' אלמא קודם יאוש לא קני ויש לומר כו' עכ"ל ואגופא דקרא דמחייב ליה לגנב לשלם כפל לא תקשי להו לרב דאמר הכא דאפילו נטל ואיתנהו בעין בדמים קנינהו דיש לומר דקרא דחייס שנים ישלם דכתיב בהאי פרשה דמחתרת קאי אאם זרחה השמש דמים לו דהיינו בברור לך כשמש דיש לו שלום עמך דאל תהרגהו דלא קנינהו בדמים וחייב כפל והאי קרא דישלם שנים לרעהו דכתיב בפרשת שומרין אוקמינן ליה בפרק מרובה בטוען טענת גנב דלא שייך ביה בדמים קנינהו ומיהו איכא למאן דאמר התם דהך דפרשת שומרים נמי איירי בגנב עצמו והוה מצי לאקשויי בפשיטות אדרב דהכא דאמר אפילו נטל הא בדמים

חכמת שלמה

דף עא ע"א רש"י בד"ה עד שיגנוב כו' ויאכל ברשות אחרים כו' כצ"ל : **בד"ה** אי נימא כו' בת קדושין הס"ד : **בד"ה** בשוה לאביו כו' מפרש לקמן הס"ד : **בד"ה** בקולנו הד קול כו' כצ"ל : **בד"ה** אפי' מזוזה כו' שאזכרת השם כתובה שם ולא קרינא כו' כצ"ל והד"א : **ע"ב** גמ' ויסרו מכן וכן מכן כו' ונשתנה דינו ונשתנה מיתתו כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה למדנו ויסרו כו' מכן דכתיב גבי בן ללמדנו כו' מכן והיה כו' כצ"ל . נ"ב פי' למדנו ויסרו דסורר ומורה מכן שעמו כי היכא דנגמר נמי אויסרו דמוציא שם רע דליכוי בן עמו וא"כ יליף בן דאייתי הכא בג"ש מכן אם בן הכות כו' : **בד"ה** הואיל ונשתנה דינו ונשתנה מיתתו כו' ועדים ונשתנית כו' כצ"ל והד"א : **בד"ה** שאני הכא כו' אבל הכא אלו עביד כו' כצ"ל : **בד"ה** שהכה את כו' בסייף וכן בא כו' הד"א : **בד"ה** עשה כן כו' השתא מיתתו כו' הד"א : **בד"ה** ונסקילה מאי טעמא כו' נ"ל בסקילה מאי טעמא כו' פטור לגמרי הס"ד : **בד"ה** מגמר מכלה הס"ד :

דף עב ע"א גמ' אמר רבה מסתברא כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה יש לו כו' להורגו חייב לשלם כו' הד"א : **בד"ה** אבל נטל כו' מילתא דרב דפטר בה כו' כצ"ל : **בד"ה** ולא היא מסקנא דמילתא דרבה הוא כו' כצ"ל : **בד"ה** מתיב רב ביבי לרבה פריך כו' כצ"ל : **בד"ה** פטור מן כו' בדמי קננהו כו' דאמר נטל לא כצ"ל : **בד"ה** ה"ג כו' הרגהו וכו' אין לו כו' והד"א : **תוס'** בד"ה לא קבלינהו כו' ודם בה ואתן כו' כצ"ל . וכ"ב פירוש שלוקה ומשלם ממון כדי לצאת ידי שמים דומיא דאתנן של אמו דמן התורה פטור מן אותה אתנן שהרי מתחייב בנפשו מכל מקום לצאת ידי שמים משלם לה ונקרא אתנן ואסרה תורה

מהר"ם

אתי אלא לאפוקי שלא יעשו הסעודה ביום אבל בלילה אפילו אם יעשו בלילה שלפני יום השלשים הרשות בידם וק"ל :

דף עא ע"א בתוס' ד"ה על מנת שאין לבעלך כו' דהא ר' אליעזר הוא דאמר בחזקת הבתים אחד זה ואחד זה וכו' פי' בין שנתן לה בעלה במתנה בין שמכר לה בעלה קנתה וכו' : **ע"ב בד"ה** קלה בחמורה מישך שייכא חנק שהיתה מיתה קלה היה ראוי לו מתחלה ויותר ר"ל ולכך לא מקרי זה אשתני קטלא ולקמן גבי סרחה ואחר כך בגרה דקאמר בסקילה מאי טעמא לא דכיון דאשתני אשתני רצה לומר דקרי ליה אשתני קטלא מחמת שמתחלה היה דינה בסקילה ועכשיו שנתבגרה דינה בחנק ולא אמרינן נמי קלה בחמורה מישך שייכא ולא מקרי אשתני קטלא אין הכי נמי דלא מקרי אשתני קטלא והא דקרי ליה אשתני לאו אמיתה קאי אלא אשתני גופה והא דקאמר רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה והכא לא דיינינן ליה במיתה קמייתא וכו' ור"ל לפי מה דמסיק דאמר ר"י לתנא בהדיא דסרחה ואחר כך בגרה תני תידון בסקילה תקשי לך הברייתות אהדדי דהתם גבי סרחה ואחר כך בגרה נידונית במיתה קמייתא החמורה והכא בברייתא זו בבן נח שהכה או בא על אשת איש קתני עשה כן בישראל ונתגייר חייב משמע דדיינינן במיתה דהשתא דהיינו חנק ולא במיתה קמייתא ותירצו התוס' דהתם גבי סרחה ואח"כ בגרה לא אשתני דינא ולכך נידונית במיתה קמייתא אבל הכא גבי בן נח שעשה כן בישראל ונתגייר שנשתנה דינו דבעינן עדים והתראה אלו עביד השתא ולכך נידון במיתה דהשתא : **בא"ד** ומיהו קשה דגבי סרחה ואחר כך בגרה לא משמע דאיירי בשינוי הגוף פירוש אלא דקרי ליה אשתני קטלא. אף על גב דמעיקרא הוה דינה בסקילה החמורה ועכשיו הוי דינה בחנק הקלה וקלה בחמורה מישך שייכא והא דקאמר כל שכן הכא דאשתני לגמרי ר"ל דגבי בן נח שבירך השם ונתגייר איכא תרתי דמשתני דינא ואשתני קטלא ונראה לפרש דהא דקאמר קלה בחמורה מישך שייכא וכו' דמכל מקום קטלא אשתני וכו' ר"ל ולכך אתי נמי שפיר גבי סרחה ואחר כך בגרה דקאמר בסקילה מאי טעמא לא הואיל ואשתני דקרי ליה אשתני כפשוטו משום דאשתני קטלה והא דקאמר רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה דהיינו מיתה קמייתא וגבי בן נח שעשה כן בישראל ונתגייר לא דיינינן ליה במיתה קמייתא מתורץ גם כן כמו שתירצו התוס' לעיל לפי פירוש הראשון של מישך שייכא דהיינו משום דגבי סרחה ואחר כך בגרה לא אשתני דינא אבל גבי בן נח שנתגייר אשתני נמי דינא דההוא קושיא ותירוץ שפירשו התוס' לעיל אמר ר"י דקאמר לתנא תני תידון בסקילה שייך שפיר בין לפירוש הראשון שפירשו התוס' על קלה בחמורה מישך שייכא בין לפירוש זה שפירשו השתא והארכתי בפירוש דברי התוס' זה הגם שדברים פשוטים הן משום שראיתי מי שפירש דבור זה בדרך זר משובש ושקר וכדי שלא ישעו אחריו הוכרחתי לבאר דברי התוס' על נכון :

דף עב ע"א בתוס' ד"ה אפילו נטל וכו' אלמא קודם יאוש לא קני פירוש לא אמרינן בדמי קניניהו אף על גב דכל גנב שלא נמצא במחתרת אלא שנכנס הגנב דרך פתחים בר קטלא הוא כדלקמן בסמוך בדף זה ע"ב ותירצו ויש לומר דההם בגנב מגנו וכו' דלאו בר קטלא הוא פירוש אף על גב דילפינן לקמן מדכתיב ימצא הגנב מכל מקום דאפילו בגגו חצרו וקרפיפו בר קטלא הוא

קנינהו והיאך יתחייב כפל אלא דניחא להו להקשות מדרב דהכא אדרב דהתם ודו"ק : בא"ד ויש לומר דהתם בגנב מגגו כו' אבל הכא במחתרת דמחתרתו זו היא התראתו כו' עכ"ל ומאן דלית ליה לקמן דמחתרתו זו היא התראתו ולא מפליג בין גגו וחצירו ובין מחתרת דבכולהו קנינהו בדמים נ"ל דלית ליה הך מלתא דרב דאמר הכא אפילו נטל אי נמי דלית ליה הא דרב במרובה ודו"ק : ע"ב גמרא אמר לו ראה שישראל הוא וב"ד כו' לפי מאי דסלקא דעתך השתא דרודף אין צריך התראה ולכך לא בעי הכא קבלת התראה הא דצריך לומר לו ראה שישראל הוא כו' היינו נמי משום דלא נימא שוגג הייתי כמו שפירש"י לקמן לר"י דלא בעי קבלת התראה וק"ל :

ח"א דף עב ע"א אלא הגיעה התורה לסוף דעתו וכו' ומלסטם כו' . גם זה אין ממש סוף דעתו דאם כן אכתי לא היה חייב סקילה התמורה אלא שיבא לידי עבירות החמורות בתורה ויהי' בהם דינם בסקילה וכדאמרי' שחייב שתי מיתות נידון בחמורה וק"ל: שמיתתן של רשעים הנאה כו' . משמע דכל זה בענין בן סורר והוא שמיתתן של רשעים הנאה להם שלא יוסיפו לחטוא כמ"ש ימות זכאי כו' והנאה לעולם כמ"ש לסוף יוצא ומלסטם את הבריות : ואמר יין ושינה הנאה לרשעים כו'. שמתוך הנאת יין שמשתכר בו בא לידי הנאת השינה בבקר עד ד' שעות כמ"ש במלכי עכו"ם וכן הוא בבן סורר ומורה שהנאה לו היין והשינה והנאה לעולם שכל זמן שיש לו ממה לקנות בו יין והוא ישן אינו מלסטם עד אחר שמגמר נכסיו ואמר שקט לרשעים רע דלכך אמר בבן סורר ומורה שיסרו אותו אביו ואמו שלא יהיה שקט ושליו לעשות רע ורע לעולם . ואמר כנוס לרשעים רע כו' כמ"ש בבן סורר אכל בחבורה שכולה פריקין חייב אכל בחבורת מצוה פטור והיפך בזה הפיזור ובצדיקים בכל זה ההיפך וק"ל :

דף עג תוספות בד"ה ומה נערה כו' וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא כו' עכ"ל כצ"ל ר"ל דהכא לענין הצלת נפש לא קפיד קרא רק אפגימה אבל לענין מיתת בית דין ודאי אאיסורא קפיד קרא ונערה איסורה חמור מרוצח ולכך נערה בסקילה ורוצח בסייף וק"ל : בא"ד דילמא אאיסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל כו' עכ"ל ר"ל דמדאיצטריך למעוטי הני משמע משום דאיסורא דהני חמור ומיתתן סקילה איצטריך למעטינהו ואהא תירצו דאדרבה מדגלי לן קרא למעט הני אית לן למימר דמשום פגימה היא ולא משום איסור דאם לא כן אמאי ממעט להו קרא כיון דאיסורן חמור ועוד יש לומר דאין מושיע לה כו' מיהו איצטריך למעט הני משום דבעבודת כוכבים סלקא דעתך דפגם גבוה הוא מקל וחומר מפגם הדיוט כדלקמן לרבי שמעון בן יוחאי ושבת משום דלא נילף חילול חילול מעבודת כוכבים ובהמה דלא נילף מהיקשא כמ"ש התוספות ואי משום דדמי לעריות כמו שפירש"י לקמן : בד"ה אף רוצח כו' ואם תאמר מוסרה בכל אדם נפקא כו' עכ"ל דליכא למימר גבי ניתן להצילו בנפשו דאיצטריך תרי קראי למטרח ומיגר אגורי דא"כ הוה ליה לתלמודא לפרש הכא כדמפרש לה לקמן גבי רואה את חבירו שהוא טובע כו' וק"ל : בד"ה להצילו בנפשו כו' דאי מהכא הוה אמינא עשה קא משמע לן התם דעובר בלאו כו' עכ"ל ודפריך והא מהכא נפקא כו' תלמוד לומר והשבותו לו כו' ליכא למימר דאצטריך לא תעמוד גו' ללאו דהתם נמי לאו כתיב לא תוכל להתעלם דקאי אוהשבותו לו דמשמע אבדת גופו ועוד דמכ"מ והשבותו לו לא איצטריך לעשה בטובע בנהר דנפקא ליה במכל שכן מניתן להצילו בנפשו וק"ל : ע"ב בפירש"י בד"ה וחד כו' ושבת כדי נקטה ואגב גררא איידי דתנן במתניתין מיהו קרא כו' עכ"ל ודאי הא דתנא שבת במתניתין טפי מכל שאר איסורים היינו משום דאי לא אימעיט עבודת כוכבים לא אימעוט נמי שבת דהוה ילפינן ליה מעבודת כוכבים בגזרה שוה דחילול חילול אלא דהכא כדי נסבה גבי בהמה כיון דמההוא חד אימעיט עבודת כוכבים אימעיט נמי שבת וכמו שהקשו התוספות ודו"ק : בד"ה איידי דכתב נער להביא את הזכור כו' עכ"ל זכור גופיה ודאי דלא איצטריך דנפקא ליה שפיר מחטא מות אלא דאיצטריך למכתב נער דהיינו זכור למעט בהמה וכ"ה לשון התוספות לעיל וק"ל : תום' בד"ה ממונא כו' בבא עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא כו' עכ"ל ודקאמר רב חסדא בשמעתין וחזר ובא עליה כדרכה הוא הדין שלא כדרכה וכן כתבו התוס' בפרק הבא על יבמתו וק"ל : בא"ד ויש מפרשים דלא איתרבאי הערא כו' עכ"ל מיהו שלא כדרכה איתרבאי גם לענין קנס כההיא דקידושין ובפרק הבא על יבמתו וכ"ה בתוספות שם ועוד הקשו שם לפירוש זה דאי לא מחייב קנס בהערא מאי פריך למאן דאמר זו הכנסת עטרה כו' ע"ש בתוספות ובחדושינו שם : בד"ה במפותה כו' הא קתני סיפא אשת אחיו כו' הא קתני סיפא הבא על בתו פטור כו' עכ"ל ובפשיטות לא קשיא להו מהך דבא על בתו דפטור דאי איירי נמי במפותה למה לי טעמא דמתחייב בנפשו דתיפוק ליה במפותה דמחלה ליה דיש לומר דהך

דבתו דאיירי בפטור קנס אפשר לומר דלא איירי במפותה דומיא דרישא דאחותו אבל אשת אחיו דאיירי נמי בחיוב קנס כמו אחותו על כרחך דאיירי נמי במפותה כמו אחותו משום הך קושיא דשמעתין דאי לאו במפותה אמאי משלם הא ניתן להצילה בנפשו ומיהו הא לא ניחא להו למימר דהך דאשת אחיו דאיירי בחיוב קנס אתיא כרבי עקיבא דברייתא דקנסה לאביה וסיפא דבתו דאיירי בפטור קנס אתיא כרבי עקיבא דמתניתין דקנסה לעצמה דזה הוא דוחק לומר דרישא וסיפא דמתניתין אתיא כתרי תנאי ודו"ק : בא"ד ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי כו' עכ"ל דאי נתארסה ולא נתגרשה למה לי דמתחייב בנפשו משום בתו הא בלאו הכי מתחייב בנפשו משום ארוסה ואחר נמי מתחייב בנפשו הוא ואי איירי בלא נתארסה כלל תיקשי לך הך גופא דתיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה וק"ל : בא"ד ואין לומר כו' עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו כו' ומשני כגון שלא כו' עד שמת האב כו' עכ"ל נראה לפרש דבריהם דהכא גבי מת האב לא קשיא להו כל כך מה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו דעיקר קושייתם גבי בגרה שהוא שלו ותיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר נמי קנסה לאביה מה שאין כן הכא גבי מת ניחא דלא קשיא תיפוק ליה דאפי' בא עליה אחר דאילו אחר שבא עליה ומת האב קודם העמדה בדין קנסה לעצמה דאין יורשיו יורשין הקנס ואפילו הכי בבא עליה האב עצמו יורשין פטורין משום דמתחייב בנפשו מיהו בתוספות ריש פרק אלו נערות כתבו דלפי הירושלמי דמוקי לה במת האב הוא הדין דאיכא לאוקמא בבגרה ע"ש ודו"ק :

דף עד גמרא וכי ינצו אנשים גו' ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם כו' כי אתא רבין אמר רבי יהודה אפילו שלא בשעת גזירת כו' כצ"ל : בפירש"י בד"ה סבר לה כאבוה כו' חילול מעבודת כוכבים כו' לא התן להעביר למולך ולא התלל עכ"ל קלת קשה דהא רבי אלעזר בר' שמעון סבירא ליה לעיל בפרק ד' מיתות דמולך לאו עבודת כוכבים הוא ויש ליישב כמו שפירש רש"י גבי שלשה כריתות בעבודת כוכבים כו' דאי נמי מולך לאו עבודת כוכבים הוא מכל מקום קרי ליה עבודת כוכבים כו' ע"ש ובתוספות שם וק"ל: ע"ב בד"ה להלן במרגלים עכ"ל ר"ל דמהאי קרא דכתיב גבי קרח הבדלו מתוך העדה אינו מפורש ביה דהייטו עשרה אלא דאתיא הך עדה מעדה דכתיב במרגלים עד מתי לעדה הרעה גו' דעשרה הוו והכי איתא במסכת ברכות מכילתין גבי עדה שופטת כו' דילפינן ממרגלים ודברי מהרש"ל בזה אינן מבוררין וק"ל : תום' בד"ה אפילו לשנויי כו' ומסאני אוכמי דבכל דוכתא היינו רצועות שחורות כו' עכ"ל והיו נראות כאבלות אף שלא היו משונות משל עובדי כוכבים כיון שהיה גם כן לבוש שחורים ומתכסה שחורים כך נראה מתוספות דפרק הכונס וק"ל : בד"ה והא אסתר כו' דהוה ליה לאקשויי עריות כו' עכ"ל* (דליכא למהרן) הך קושיא דפרהסיא הוה הנאת עצמן שאני דודאי לא מיתרצה הך קושיא דעריות דודאי במתכוין להנאת עצמן לא שייך חילול השם כפירש"י אבל אי הוה איסור עריות וחייב למסור עצמו אפילו בצנעא לא מהני הנאת עצמם וכן לפי מה שכתבו בתירוצם הא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני קרקע עולם לענין דלא מחייבה למסור עצמה משום עריות כו' אבל לענין חילול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהניא טעמא דקרקע עולם כו' לרבא לענין עריות קאי תירוצא משום דקרקע עולם הוה אלא דלענין חילול השם לא מהני טעמא דקרקע עולם וכסברת המקשה ומשני לה הנאת עצמן שאני וק"ל : בא"ד ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח כו' עכ"ל וליכא למימר דמשום הך מלתא דשלא היתה אנוסה פריך ליה התם והא קמתהנייא מעבירה טפי מהכא דאם כן לא הוה ליה לתלות הדבר במתהנייא מעבירה כיון דלא קשיא ליה הכא באנוסה משום דקרקע עולם הוה וק"ל : בא"ד וא"ת כשנהרגית אסתר כו' כדי שתהא מותרת לחזור לו כו' עכ"ל וכ"ה דהוה מצי להקשות למה לא גירשה מרדכי כדי שלא תעבור על איסור אשת איש וכ"ה הקושיא במרדכי ישן וק"ל : בד"ה בן נח כו' וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב כו' עכ"ל יש לדקדק מנ"ל הא דוחי בהם בישראל דוקא כתיב הא אמרינן בפרק ד' מיתות דרישא דקרא אשר יעשה אותם האדם וחי גו' בעובד כוכבים נמי כתיב דהכי אמרינן התם כהנים לוים וישראלים לא נאמר אלא האדם מלמד שאפילו עובד כוכבים כו' ע"ש וי"ל דמשמע להו דהתלמודא ס"ל דלענין הך דרשא וחי בהם ולא שימות בהם לא הוי עובד כוכבים בכלל האי קרא דאל"כ מאי קמבעיא ליה אי מצוה בן נח על קידוש ה' הא ודאי דלא נצטוה מדכתיב וחי בהם דלא חילק הכתוב בין צינעא לפרהסיא ובישראל נמי אי לאו

מהר"ם

הוא היינו כשהתרו בו ובמרובה איירי דלא התרו ביה דאז לאו בר קטלא הוא ולא שייך לומר בדמים קנינהו ולכך קודם יאוש לא קני : ע"ב בתוס' ד"ה כאן באב על הבן כו' ובשמעתא קמייתא דפסחים דדרשינן לאור יקום רוצח וכו' ופירוש שם בקונטרס כגון בן על האב או כל אדם ולא יתכן כדאמרינן הכא וכו' יש לתמוה על דברי התוס' שכתבו על דברי רש"י כך דהא כי מעיינת שם בפירוש רש"י גם רש"י ידע שפיר סוגיא דשמעתין דהכא ואינה סותרת כלל פירושו דהתם הכי דריש קרא דכתיב לאור יקום רוצח וגו' ובלילה יהא כגנב ודריש הכי אם פשיטא לך מילתא כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואם מספקא לך כלילה יהא בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו ופי' רש"י דרישא דקרא דקאמר אם פשיטא לך וכו' והיינו כל אדם ואפילו בן שבא במחתרת על האב מסתמא רוצח הוא ופשיטא לך דאנפשות קאתי לכך ניתן להצילו בנפשו ולהרגו וסיפא דקרא דקאמר ואם מספקא לך כלילה היינו האב על הבן או אוהב כיוצא בו שידוע לך שהוא אוהבך כמו אב ויש לו רחמים עליך אז מסתמא אי אתה רשאי להרגו שמסתמא אינו בא אנפשות ואם כן אין שום סתירה לפירש"י משמעתין דהכא אלא שהתוס' לא מסתבר להו לפלוגי רישא וסיפא דקרא מהדדי אלא מוקמי רישא וסיפא דקרא הכל בחד דוכתא ומפרשי דכולא קרא איירי באב שבא במחתרת על הבן ולכך קאמר אם פשיטא לך מלתא כנהורא דהוא שונא לך ואנפשות קאתי רוצח הוא ומותר לך להרגו אבל אם מספקא לך כלילה או אי אתה רשאי להרגו דמסתמא אב אינו בא אנפשות כדאמר הכא בשמעתין ודו"ק שם ברש"י ותוס' ותמצא כי כן הוא ואם כן לא היה ראוי לכתוב על פירש"י ולא יתכן וכו' וק"ל :

דף עג ע"א בגמרא אי מהתם ה"א הני מילי בנפשיה אבל למטרח ומיגר אגורי פועלים אימא לא קא משמע לן ויש לדקדק אם כן למה ליה למילף מוהשבתו לו תיפוק ליה מלא תעמוד על דם רעך לחוד ובלא פי' רש"י הייתי יכול לתרץ דמיתורא דתרי קראי ילפינן דחייב אפילו למטרח ולמיגר אגורי אבל אי לא הוה כתיב אלא חד קרא איזה שיהיה ה"א דוקא בנפשיה אבל למטרח ולמיגר אגורי לא אבל רש"י דפירש קא משמע לן לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עצמך משמע אלא חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך משמע מדבריו דמלא תעמוד על דם רעך לחוד נפקי ליה דחייב למטרח ולמיגר אגורי אם כן והשבותו לו למה לי וצריך לומר דגם לרש"י ר"ל דדייק השתא דכתיב גם כן והשבותו לו דדרשינן הכי אבל אי לאו דכתיב כבר והשבותו לו לא הוה דרשינן מלא תעמוד על דם רעך הכי חזור על כל צדדים שלא יאבד דם רעך אלא הוה דרשינן לא תעמוד עצמך על דמו מלהצילו בנפשיה אבל לא למטרח למיגר אגורי וק"ל . בתוס' ד"ה ומה נערה המאורסה וכו' ואם תאמר ומנא לן דאפגמא קפיד רחמנא וכו' מדאצטריך למעוטי עובד ע"ז וכו' כל זה מן הקושיא רצה לומר מדאצטריך למעוטי עובד ע"ז ומחלל שבת וכו' מכלל דאאיסורא קפיד קרא ובקונטרס פירש לקמן דאפגמא קפיד מרגלי בהני ולא בעבירות אחרות וצ"ל לפי' האי דאצטריך למעוטי עובד ע"ז ומחלל שבת היינו דאי לא מעטינהו הוה אמינא דאאיסורא קפיד אבל השתא דאימעטינהו חזינן דלא אאיסורא קפיד אלא אפגמא דידה וק"ל : ד"ה להצילו בנפשו וכו' אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו כך יש גורסין ומפרשין דקושיא היא מדקאמר לשון נקבה שניתן להצילה וקצת דוחק הוא דמאי מקשו התוס' דלמא אין הכי נמי דהגי' בגמרא ניתן להציל בנפשו ויש לפרש דהכי מקשין התוס' דהא גבי נערה המאורסה לא קפיד קרא אאיסורא כ"א אפגמא דידה כדלעיל וא"כ לא שייך לפרש דמצילין הרודף מן העבירה בנפשו של עצמו וק"ל : ע"ב בתוס' ד"ה חד למעוטי ע"ז וכו' אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבת כתבו התוס' זה כדי לתרץ מה שכתב רש"י דשבת כדי נסבא דכיון דאימעט ע"ז מהיכי תיתי שבת לכך כתבו התוס' דשפיר אצטריך עוד קרא שני למעט שבת דאי לא כתיב אלא חד לא הוה מוקמינן ליה לע"ז אלא לשבת ולבהמה אבל ע"ז הוה אמינא דמצילין בנפשו לכך איצטריך תרתי : ד"ה ממונא לא משלם וכו' אלא הכא היינו טעמא וכו' י"ט דלא איתרבאי העראה וכו' אבל לענין קנס לא איתרבאי פירוש ולכך לא משלם עד גמר ביאה ובגמר ביאה מיהא מיחייב אפילו לא הוציא בתולים : ד"ה במפותה ודברי הכל וכו' ומיהו בירושלמי פריך לה וכו' ר"ל בירושלמי מוקי מתניתי' דקתני אשת אחיו כר"ע דברייתא דסבירא ליה דנערה שנתארסה ושנתגרשה קנסה לאביה ולכך מיתוקמא שפיר במפותה דכיון דקנסה של אביה אינה יכולה למחול אבל יש להוכיח דע"כ לא מתוקמא כר"ע דברייתא ולכך ליכא לאוקמא באוקימתא דהירושלמי וע"כ צריך לתרץ דקנסה לעצמה כר"ע דמתני' ובאמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס :

דף עד ע"א בתוס' ד"ה דקסבר עונשין מן הדין וכו' כדפרי' פ' ד' מיתות עיין שם בתוספות דף נ"ג ע"ב ד"ה השתא יש לומר אטו שאינה אשת אביו וכו' : ע"ב בתוס' ד"ה והא אסתר פרהסיא הואי וכו' ה"מ קודם שיהרוג בידים כצ"ל : בא"ד לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עצמה וכו' ר"ל אין הפירוש שהמקשה מקשה הכי דכיון דקא מתהני מהעבירה היה לה למסור עצמה אין הפירוש כן דאם כן בשמעתין נמי הוה ליה לאקשויי הכי אלא התם הכי פריך למה הכתוב משבחה וכו' : בא"ד כדתנן הכל מודים שאין מתנה עמה וכו' לשון זה של התוס' אינו מדוקדק וע"ש :

חכמת שלמה

תורה : ע"ב גמ' קא משמע לן כיון דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא כו' מ"מ שאני התם כו' בנפש דקסבר רודף כו' לבי דינא ובי דינא בעי התראה ואי בעית אימא כו' כצ"ל : רש"י בד"ה יצא ראשו כו' את אמו כו' הד"א : בד"ה בעי לאהויי נ"ל דבעי : בד"ה כאן כאב כו' יקום רוצח יקטול אי פשיטא כו' לך מילתא כליליא כו' · נ"ב סיפא דקרא ובלילה יהא כגנב (איוב כד) :

דף עג ע"א גמ' נערה נ"ל נער בכל מקום וכן ברש"י ותוספות וכן מעבר לדף : רש"י בד"ה וכי מה כו' מהדדי מה נערה כו' הד"א : בד"ה חייבי כריתות כו' דעריות קאמר דאיכא כו' כצ"ל : בד"ה נערה וחטא צריך להיות לנער חטא : בד"ה נער כתיב כו' מסורת נער להביא את הזכור נער כמשמעו כצ"ל : תום' בד"ה ומה נערה כו' שזה בסקילה וזה בסייף לאו כו' כצ"ל : בד"ה אף רוצח כו' דהתם רשות דאשמועינן קרא כו' כצ"ל : ע"ב רש"י בד"ה דאורחייהו כו' בארוסה שחביבה כצ"ל : בד"ה ונכתב הטא כו' שהרי הן בכלל כצ"ל והס"ד ואחר כך מ"ה חד למעוטי עובד כוכבים : בד"ה איידי דכתב כו' דקרא דע"כ כו' כצ"ל : בד"ה אפגמה רבה כו' בבעילתו אבל כ"ג הד"א : בד"ה הבא על כו' ואע"ג דחייב כרת כו' כצ"ל : בד"ה אלא למ"ד כו' בכל התורה כבעילה זו כו' כצ"ל :

דף עד ע"א גמ' דאמר רבה רודף שהיה רודף כו' כצ"ל · וכ"ב ה"ג רבה כו' כדמוכח בפרק בתרא דב"ק וכן פירשו התוספות בפרק אלו נערות בד"ה רב אשי אמר בזר שאכל תרומה כו' דף ל"א : שם ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף כו' נמחק בין של רודף : שם שלא יהא ממונו חמור מגופו כו' בנפשו סבר לה כו' דתניא ר"א אומר ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך אם נאמר כו' כצ"ל : רש"י בד"ה רודף שהיה רודף אחר רודף חבירו להורגו כו' כצ"ל : ע"ב גמ' פסיעתא ישראלים כעין כו' דתני רבינאי אחוה כו' כצ"ל : שם הני קואקי ודימונקי היכי יהבינן להו כו' · נ"ב פירוש לנורא וכן נמצא להדיא בס"א וכן פירש בערוך קווק דלא היו נוטלין האור רק מבית היהודים ומה שפירש רש"י שצריך לאותו כלי כו' על האור קאמר ודו"ק : שם אמר ליה דהא אינהו וכל אבזרייהו כו' כצ"ל : רש"י בד"ה ערקתא דמסאני כו' ישראל והאי פרהסיא כו' כצ"ל : בד"ה להלן במרגלים נ"ב כן מצאתי בספרים אחרים וכן כר"ן אבל מן התימה כי לא נאמר אלא גבי עדת קרח · ומשפינה דלא דק (עיין במהרש"א) : תום' בד"ה והא כו' כמאורסה תהרג ואל תעבור כו' כצ"ל :

רש"י

הדרן עלך פרק בן סורר ומורה וסליקא לה מסכת סנהדרין

ונקדשתי וגו' דכתיב בישראל וודאי דהוה מוקמינן קרא דוחי בהם אפילו בפרהסיא אלא על כרחך דלית ליה לתלמודא דרשא דוחי בהם איירי בעובד כוכבים ולהכי קמבעיא ליה שפיר אי מצוה על קדוש השם משום דאינהו וכל אבזרייהו כדמסיק רבא או לא והא קשיא להו שפיר דאכתי מאי קא מבעיא ליה הא אפילו בצנעה חייב למסור עצמו מדאצטריך בישראל לכתוב וחי בהם ודו"ק: **באד"ד** דאפילו בצנעה יהרג ואל יעבור לכ"ע עכ"ל ר"ל דרבי ישמעאל לא פליג אלא בעבודת כוכבים יעבור ולא יהרג בצנעה כמו בשאר עבירות מדכתיב וחי בהם ור"א פליג עליה בעבודת כוכבים מדכתיב בכל נפשך אבל בשאר עבירות מודה דלא יהרג בצנעא מדכתיב וחי בהם אבל ברוצח ונערה מאורסה לכ"ע אפילו בצנעא יהרג ואל יעבור:

ח"א דף עה ע"א מיום שחרב בהמ"ק ניטלה טעם ביאה כו' · פירש"י בטל הכח מדאגות רבות כו' עכ"ל ואין לוכך דגם שאר טעמים דלא שייך בהו דאגה נטלו כמ"ש בסוף סוטה מיום שחרב בהמ"ק כו' הטהרה נטלה הטעם ואת הריח כו' ואמר וניתנה לעוברי עבירה שנאמר מים גנובים ימתקו האי קרא ודאי דלא אמרו שלמה אחר שחרב בית המקדש אלא דהכי קאמר דמתוך שהיצר הרע תוקף יותר בעוברי עבירה ומרבה תאותן כמה שנאמר מים גנובים ימתקו לא ניטל מהם הטעם: סליק פרק בן סורר ומורה

הנשרפין פרק תשיעי

דף עה בפירש"י בד"ה הבא כו' מכדי מדקתני סיפא יש בכלל וכו' מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבן מיירי ולאו באשתו כו' אלא בחמותו דשריפה כו' עכ"ל לכאורה דזו היא ההוכחה דלא איירי באשה ובתה ממש משום דמשמע דיש בכלל כו' דהיא כתיבא בהדיא טפי והיינו דשריפה כתיב בה בחמותו אבל באשה ובתה לא כתיבא בה שריפה בהדיא ולא אתיא אלא מג"ש אבל לפי זה דברי התוס' שכתבו למאי דמוקים לה בחמותו ואם חמותו דס"ה דהמ"ל בתה ובת בתה אלא כו' אין מקום לדבריהם דהא מעיקרא נמי דלא מוקמינן לה באשה ובתה ממש היינו משום דלא כתיב בה שריפה וכמה שכתב בזה גם מהרש"ל וע"כ נראה דודאי הא דקתני יש בכלל אשה ובתה כו' אע"ג דשריפה לא כתיבא בה בהדיא אלא בחמותו איכא לפרושי דיש בכלל אשה ובתה כו' דקתני קאי אאזהרה דכתיב' בה באשה ובתה ממש בהדיא אבל בחמותו אזהרה לא אתיא לה לחמותו אלא מג"ש אלא דליכא לפרושי הכי אהאי דמאי דס"ד השתא דאשה ובתה ממש ולא איירי בתרוייהו לאיסורא אי הוה מפרשינן יש בכלל אשה ובתה כו' אשה ובתה ממש דא"כ תקשי לך ליתנא דחשיב דיש בכלל נמי אשה ובתה בת בתה לענין אזהרה דמאי אולמיה דבתה מבת בתה וכדפרכינן לקמן בהדי הדדי קאתיין ואזהרה מפורשת בבת בתה כמו בבתה וזה שכתב רש"י הכלל דקאמר יש בכלל דהנך אשה ובתה דכתיבן ומפורשת טפי איירי וכל הנך דחשיב אתיא מכללא וע"כ דלאו היינו אשתו ובת אשתו ממש קאמר דא"כ תקשי לך על בת בתה דחשיב דלאו ישנו בכלל בתה דמפורש בה אזהרה כמו בבתה אלא דהאי אשה ובתה דקתני בחמותו מיירי דכולהו הויין בכלל חמותו לענין שריפה שאינו מפורש אלא בחמותו והשתא ניחא שכתבו התוס' למאי דמוקמינן לה בחמותו דתרוייהו לאיסורא דהמ"ל בתה ובת בתה בתרוייהו לאיסורא דאזהרה מפורשת בהן וכולהו הוו בכלל לענין אזהרה אלא הגמרא הכי נקט דכתיב בהו שריפה וניחא ליה לאוקמא לענין שריפה דאשה ובתה אואלו הן הנשרפין קאי ומיהו ק"ק אכתי לדברי התוספות דהשתא נמי דתרוייהו לאיסורא ליכא לאוקמא בבתה ובבת בתה משום דבת בנה אינו בכלל דאזהרה מפורשת בה כמו בבתה ובת בתה ויש ליישב דלא הם למתני בת בנה גבי יש בכלל כיון דקתני בת בתה דחד דרגא הוא ואלו הדברים ברורים הם באין גמגום ליישב דברי רש"י ותוספות אבל מהרש"ל כתב בזה דרך אחרת ואין להאריך בדחוקיו וגם אין דבריו כולם ברורים לי ודו"ק: **ע"ב** בפירש"י בד"ה אתיא הנה כו' מעיקרא מייתינן לה בהנה כו' ובתר דאייתינן זמה לשאר דידיה ילפינן בה שריפה בזמה זמה כו' עכ"ל ולא ניחא לפרש כפשטיה דילפינן הכא הנה מהנה דבת אשתו ודבת אשתו ילפינן זמה זמה מחמותו כנראה מפירש"י בפ"ק דיבמות דא"כ בהיפך הל"ל אתיא זמה זמה אתיא הנה הנה וכן בברייתא נקט הג"ש דזמה זמה ולא נקט דהנה הנה דמשמע דמג"ש דזמה זמה אתיא בת בתו מחמותו והיינו דמייתינן מעיקרא זמה לשאר דידיה כפירש"י מיהו יש לדקדק בזה למה הוצרך התלמוד לכך וק"ל: **בד"ה** ורב אשי לא קשיא ליה הא דקשיא כו' דהאי נאמר כאן זמה לאו עלייהו קאי אלא הכי נקט כו' עכ"ל משום דלאביי ניחא טפי למאי דאפכה והכי קאמר מניין לעשות שלשה דורות למעלה דהיינו חמותו ואם חמותו כשלשה דורות למטה דהיינו בתו ובת בתו ועלה קאי שפיר נאמר למטה זמה בשלשה דורות דלמטה ונאמר למעלה זמה בשלשה דורות דלמעלה כו' אבל לרב אשי דלא מפיך לה ומפרש לה מנין לעשות למטה באיסור דהיינו אם חמותו כלמעלה באיסור דהיינו הא דקאמר נאמר כאן זמה ונאמר להלן זמה מה כו' ע"כ דלא קאי אחמותו ואם חמותו דנאמר כאן באם חמותו ונאמר להלן באם חמותו דא"כ הדרן קושיין לדוכתין השתא אינהו לא כתיבא זמה דידהו כתיבא אלא דלאו עלייהו קאי אדלעיל אלא הכי נקט למלתיה כו' דהיינו נאמר בחמותו ונאמר להלן בבת אשתו ומשום דזה קצת דחוק לרב אשי לומר דנאמר כאן זמה כו' לא קאי אלמעלה ולמטה דקאמר לעיל מיניה דקדק אביי לפרש לתירוצו מנין לעשות ג' דורות למעלה כו' וכמ"ש ולא ניחא ליה לפרש כפשטיה מנין לעשות למעלה דהיינו אם חמותו כלמטה דהיינו חמותו דהכי מפרש לה בתר הכי אף כאן למעלה דהיינו אם חמותו כלמטה כחמותו דאם כן נאמר כאן מה כו' דקאמר לא קאי אלמעלה ולמטה דלעיל ודו"ק: **באד"ד** וסיפא דהדר תני מה כאן זמטה כו' רב אשי כאביי כו' עכ"ל וכל"ל הגירסא לעיל בברייתא בסיפא ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה ולא כמו בספרים הישנים דגרס בסיפא ומה כאן למעלה כלמטה אף כאן למעלה כו' דאין להולמו בין לאביי ובין לרב אשי ומיהו מה שכתוב בספרים ישנים לעיל בפירש"י דגרסינן בסיפא ומה כאן למטה כלמעלה אף כאן למטה כלמעלה יש ליישב לרב אשי בפשיטות איסור למטה ולמעלה באיסור אלא שמדברי רש"י שכתב הכא דרב אשי כאביי מפרש לה ליתא להך גירסא ויש להגיה בפירש"י לעיל וכ"ה בדפוסים חדשים ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה וק"ל: **תוס'** בד"ה מנין לעשות כו' דכיון דיליף מאי דכתיב בהדיא גבי האי כאילו כו' עכ"ל ונראה לפרש דבריהם לכאורה דר"ל בת בתו ובת בנו גופיה כתיבי בהדיא בקרא ולא ילפינן מחמותו בזמה זמה אלא מאי דכתיב בה דהיינו שריפה כאילו כתיב גבי בת בתו ובת בנו ואג"ש בי הא אין משיבין כלל אבל לקמן באם אמו דלא כתיבא כלל לית לן למילף אי איכא להשיב וכמ"ש התוספות לקמן דלמדין ומשיבין אך ק"ק דאם כן לקמן בתו מאנוסתו נמי לא כתיבא וילפינן לה לקמן בהך ג"ש ויש ליישב דבתו מאנוסתו כמה דכתיבא דמי דהכי ילפינן לה בג"ש דהנה הנה דמה להלן בתה כבת בתה אף כאן בתו כבת בתו אבל באם אמו כיון דאמו גופה נמי לא כתיבא בהדיא בהאי קרא דכתיב ביה הנה משיבין עליה אך ק"ל בעיקר תירוצם דא"כ בכל גזרה שוה כי הך גזרה שוה דעיקר הדבר כתיב בקרא ולא ילפינן מג"ש שום דינא אמאי משיבין עליה אי לא מופנה משני לדדים כההיא דריש פרק היו בודקין דילפינן דרישה וחקירה מג"ש דהיטב היטב ואי לאו מופנה היו משיבין עליה וכן בכמה דוכתין ועל כרחך נראה לפרש דהכי פירושא דהכא הגזרה שוה איננה אלא גילוי מילתא בעלמא כיון דכתיב הכא זמה וכתיב התם זמה ולא ידעינן ממה היא זמה להכי יליף לה מחמותו דמאי דכתיב בהדיא רלה לומר מפורש בחמותו דזמה היינו שריפה הוה ליה כאילו כתיב גבי זמה דהאי נמי שריפה ודו"ק:

דף עו גמרא אזהרה לבתו מאנוסתו מנין כו' לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש כו' אלא לדתני אבוה כו' וליכא למימר דלדתני אבוה דרבי אבין נמי מהיכא דנפקא ליה עונש דהיינו מבת כהן נפקא ליה נמי אזהרה דאזהרה דבת כהן מלא תנאף נפקא אבל אזהרת בתו ליכא למילף מהתם כיון דלא הוה דרך אישות וק"ל: **שם** האי אל תחלל וגו' להכי הוא דאתא כו' במוסר את בתו שלא לשם אישות כו' הא וודאי דאזהרת אב בבתו לא גרע דהוי נמי שלא לשום אישות אלא דהכי פריך מגלן במוסר שלא לשום אישות לאיש אחר דאימא דלא אתי אלא לאזהרת אב לחוד וק"ל: **בפירש"י** בד"ה ועוד מה היא לא חלקת כו' והא לא אפשר כיון דסבירא ליה שריפה חמורה כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לרווחא דמלתא כתב רש"י זאת כו' עכ"ל ולי נראה אף דקושטא הוא דבלאו הך פירכא אית לן למימר כיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי לא תילף מיניה מידי מכל מקום בכל הני [דברים] ודיני דקאמר רבא איכא למימר הכי וליכא למילף מידי ואפ"ה כל פירכות שיכול למצוא בהן פריך בהו חוץ מבהאי דינא דהכא דבהאי לא איכא הך פירכא דאמו בסקילה ואם אמו בשריפה ואף דאיכא עוד פירכא בהאי לא מה להיא שכן אמה בשריפה סמך עצמו הכא שכבר הוזכרה הך פירכא באידך לדדי אבל הך פרכא לא הוזכרה כלל לכן כתב רש"י דאיכא נמי הך פירכא דהאי לא אפשר כיון כו' ודו"ק:

ע"ב בפירש"י בד"ה ולרבי עקיבא כו' כגון לקח את אשה ואת אמה ואם אמה עכ"ל מפירושו דהכא נראה דפירוש אשה ואמה דקרא איירי באשתו ואמה ממש ואתהן לא קאי עלייהו אלא אאמה ואם אמה אבל רש"י בחומש לא פירש כן אלא דלפי דרש זה יהיה אשה ואמה דקרא תרוייהו באיסור דהיינו אמה ואם אמה ואתהן עלייהו שפיר קאי וק"ל: **בד"ה** לא נאמר יד כו' דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב כו' עכ"ל אבל בחומש פירש רש"י דמפיק הך דרשה מאשר ימות ע"ש והוא ע"פ [הספרי] ועיין ברא"ם: **תוס'** בד"ה רולה כו' אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא כו' עכ"ל לכאורה קשה מה הביאו ראייה דלענין חיוב נזקין ליכא ראייה מהתם ולענין רליחה מה לריך ראייה דודאי אונס פטור ממיתה ברולח ויש לומר דלענין פטור מגלות מייתי ראייה מהתם ואונס כרצון נמי דקאמר הכא דלא עשה כן ברולח היינו נמי לענין גלות דלענין מיתה כבר אמר דלא עשו בו שוגג כמזיד וק"ל:

ח"א דף עו ע"א זה המשהה בתו בוגרת וכו' · בתו בוגרת אינה ברשותו להשיאה אבל הוא משהה אותה בערמה לומר להפריז לה נדוניא להגון לה כשתשיג ידו ואינו עושה כן אלא להנאתו משהה אותה שתעשה לו מלאכתו וגורם להזנות: **ע"ב** המשיא בתו לזקן כו' למען ספות גו' · עיין פירש"י באורך ולי נראה לפרש ע"פ מ"ש אבר יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע דהיינו שהוא מוסיף ומעורר לו תאוה יתירה על ידי טעם ביאה וכן בתו הגדולה טרם שיודעת טעם ביאה אינה מתאוה כל כך וכשמשיאה לזקן או לקטן והיא טועמת טעם ביאה מוסיף ומעורר לה תאוה יתירה ולפי שאינה מקבלתו לזקן ולקטן מזנה עליו והרי זה מגנם למען ספות הרוה שהיתה שבעה והוא מתשמים את הצמאה שמוסיף לה תאוה ולמאה לתשמיש ע"י שהשיאה לזקן ולקטן: **שם** האוהב את אשתו כו' והאוהב את שכיניו כו' מבואר ביבמות פרק הבא על יבמתו וע"ש:

דף עז בא"ד ומדמחייבינן טפא סבר ופטרינן שומר חנם ש"מ כו' עכ"ל ר"ל לענין לשלם השור לבעלים אבל לענין נזק השור וכופר כולן פטורין במועד לר' יהודה דסגי ליה בשמירה פחותה וק"ל: **בד"ה** בנזקין כו' משמע דמחייבי טפי ברולח מבנזקין וא"כ כו' עכ"ל ר"ל דכיון דגלי לן הכי במלמלם דמחייבי טפי ברולח מבנזקין אית לן למילף מיניה כל שאר מילי לחייב טפי ברולח מבנזקין אע"ג דבאונס ושוגג מחייבין טפי בנזקין מברולח מיהו למאן דמחייב במלמלם אף בנזקין במכ"ש וכן פסק הרא"ש ליכא לאוכחי אליביה למפטר תרים בנזקין ויש לומר למאן דמחייב נמי במלמלם בנזקין נמי אינו אלא מקל וחומר ברולח דמחייב במלמלם וא"כ בתרים דלקמן דליכא ביה ק"ו לחיובי בנזקין דהא ברולח נמי פטור אית לן למימר דפטור נמי בנזקין וק"ל: **בד"ה** סוף חמה כו' לפי

חכמת שלמה

דף עה ע"א רש"י בד"ה העלה לבו טינא נימוק כו' · נ"ב בספרים אחרים כתיב לימ"ן פירוש והוא לשון לע"ז וכן נראה לי דנימוק הוא ההיפך מטמטם וכן בספרים אחרים לא נאמר כלל:

הנשרפין פרק תשיעי

רש"י בד"ה יש בכלל כו' אותו ואתהן הס"ד: **בד"ה** בת בנו כו' נ"ל בת בתו ובת בנו: **בד"ה** הבא על האשה ולאו באשתו ובבת אשתו קאמר אלא בחמותו דשריפה כתיב בה כו' · נ"ב אין לפרש דעת רש"י דליכא למימר אשה ובתה קתני דהא גבי אשה ובתה לא כתיב שריפה ובכלל אשה ובתה משמע דכתיבה אם כן לא הל"ל מכלל דתרוייהו לאיסורא דמאי נפקא מיניה בזה ועוד מהו שפירש רש"י אחר כך דליכא למימר דאשה דקתני אשתו קאמר דאם כן הל"ל אשה ואמה מאי צריך לזה הלא כבר דייק רש"י דבתה דקתני אי אפשר לפרש על אשתו ובתה משום דלא כתיב שריפה לגבייהו אלא בחמותו ע"כ נראה לפרש דלא דקדק השתא מהא דלא כתיב שריפה לגבי אשתו ובתה דהאפשר אשה ובתה הוא כאשה ואמה אלא דקשה ליה מתניתין דקתני הבא על אשה ובתה משמע דאלו הן הנשרפין וזה אינו דהא על אשה אינו בשריפה וליכא למימר דעל בתה לבד קאמר ונקט לישנא דקרא איש כי יקח אשה ואמה אם כן הכי הוה ליה למתני אשה ואמה ומדלא נקט הכי אלא אשה ובתה משמע דתרוייהו לאיסורא קאמר ומה שפירש רש"י כאן מכלל דהאי אשה ובתה בהנך דכתיבא מיירי ולאו באשתו ובת אשתו כו' כך הוא לפי האמת אבל לא שדייק מיניה דמ"ה ליכא לאוקמא מתניתין בהכי ומשום האי טעמא דפריטית דאפשר לומר דאשה ובתה היא כאשה ואמה ועוד תדע שכן הוא דאי מהכא דייק תלמודא אם כן מהו שכתבו התוספות הוה מצי למימר בתה ובת בתה הא עיקר הקושיא מהכא הוא דליכא לאוקמי מתניתין כלל בבת אשתו מכל שכן בבת אשתו ובת בת אשתו אלא עיקר כדפרישית דלא דייק אלא שיהיו שתיהן לאיסורא. וכל מה שכתבתי הוא לפרש דעתו של רש"י אבל תוכן הגמרא נראה לי לפרש כפשוטו דהכי קדייק הא דקתני הבא על אשה ובתה לא משכחת כלל אם לא תרוייהו לאיסורא דהא לא מיחייב אפי' בביאת שתיהן דהא כי יקח אשה ואמה כתיב דהיינו הראשונה בנשואין ואחר כך על השניה חייב אפי' על ביאה בעלמא אבל לא בענין אחר כלל ומש"ה קאמר שנשא בתה לא קאמר דהוי הראשונה בנשואין והיא חייב משום המותו אפילו בביאה בעלמא אלא תרוייהו לאיסורא קאמר ומשום הכי חייב אפילו על ביאת שתיהן כו' ודו"ק (עיין במהרש"א): **בד"ה** מה כאן צריך לומר ומה כאן למעלה כלמטה אף להלן למעלה כלמטה כו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה השתא אינהו כו' כאן זימה הס"ד: **בד"ה** מה למטה כו' כלמעלה בחמותו כו' שריפה אף באזהרה כו' לעונש ולאזהרה כו' כצ"ל: **בד"ה** רב אשי כו' לא קשיא ליה הא דקשיא לן כו' · נ"ב פירוש לא הם להאי קושיא ואביי הוא דחש לה ומשני ודו"ק: **בד"ה** רבא אמר כו' בשריפה בין למאן דאמר כו' ואוקי באתרה דון כו' כדמפרש ואזיל הס"ד: **בד"ה** איכא למיפרך כו' מינה לאיסורא והס"ד: **תוס'** בד"ה אמך היא כו' ותרתי שמע מינה · נ"ב וה"ה לקמן גבי אשת בנך היא דרשינן לעיל לאחר מותו אלא תרתי שמע מינה נ"ל:

דף עו ע"א גמ' אבל הכא בשריפה כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה ועוד מאי היא כו' אוקמא באתרה כו' וכן בכ"מ באתרה בה"א כנ"ל: **בא"ד** והא לא אפשר כו' · נ"ב לרווחא דמילתא כתב רש"י זאת דהאי לא תימא כן אם כן מאי פריך לקמן למאן דאמר סקילה חמורה מהאי קושיא כו' אלא העיקר כדפירש רש"י לקמן גבי כלתו מאחר דאיכא למימר הכי ואיכא למימר איפכא לא תילף מינה מידי נראה לי (עיין במהרש"א): **בד"ה** אף היא כלתה כו' ד' מיתות ב"ד הס"ד: **תוס'** בד"ה תני אבוה כו' ותימה אם כן בת בתו כו' כנ"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה רוה את כו' לדבר זקן כו' שבע וכן גדולה לקטן והמחזיר כו' עליהם רוה כו' הד"א: **בד"ה** תקרא וה' כו' פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו כנ"ל והד"א והס"ד: **בד"ה** לרבי ישמעאל כו' מדרשא דזמה אתיא כו' כנ"ל: **בד"ה** הסיך שאחז כו' של תבירו הס"ד: **תוס'** בד"ה והמלוה סלע כו' גרות רעות זה הממניא כו' כנ"ל: **בד"ה** רולה כו' וכגון הפילה וקרן זוית כו' כנ"ל:

דף עז ע"א רש"י בד"ה רב אחא פוטר כו' דשמתא קטליה כנ"ל: **בד"ה** כפתו לפני כו' לסליל עלמו מן הארי בכולהו גרסינן אמר רבא כנ"ל: **בד"ה** ביתא דשישא כו' ואין הבל לאור הנר יכול כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה בניזקין כו' והכי פריך בדיני אדם כו' כנ"ל: **בד"ה** סוף חמה כו' לפי מה שפרשתי כו'

מה שפירש כו' שאם ידו לתוך פי נחש כו' עכ"ל לכאורה דר"ל דבלאו ההוא פירושא אלא דאי הוה מפרשינן לה דאיירי במקרב הנחש אצל היד לא קשיא להו מידי דכיון דהנחש מעצמו מקיא הוה ליה כסוף חמה ולינה לבא דאין ההורג מזומן אבל לפי הפירוש שאם ידו לתוך פי נחש דהוה ליה מקרב הדבר אצל האדם ויש לחייב אפילו בסוף חמה ולינה לבא כמה שכתבו התוספות לעיל קשה מיהו קצת קשה כיון דאין חילוק בין מקרב האדם אצל הדבר ובין מקרב הדבר אצל האדם אם כן כמו דחייב במקרב הדבר אצל האדם אפילו בסוף חמה ולינה לבא הכי נמי יש לחייב במקרב האדם אצל הדבר אפילו בסוף חמה ולינה לבא ואכתי תקשי להו נמי להאי פירושא דאיירי בשם הנחש אצל היד ויש ליישב דלא דמיא להאי פירושא דאיירי כשמשים הנחש אצל היד אין זה מקרב האדם אצל הדבר כיון דהנחש מקיא ובשעה שקירב הנחש לא היה כאן אם כלל וכמו שלא עשה ולא כלום משא"כ בקירב היד אצל הנחש הוה ליה לחיובי אע"ג דאין כאן עדיין אם שהרי הנחש מקיא כי הכא בסוף חמה ולינה לבא דחייב בקירוב הדבר לשם דכל מה שהיה לו לעשות הרי עשה וחייב ודו"ק: באד"ה ואם נמי שלא המיתה אלא ברוח מצויה פטור ממיתה אלא כו' עכ"ל במהרש"ל הגיה אלא ברוח שאינו מצויה פטור כו' עכ"ל וא"א לומר כן דברוח שאינו מצויה לענין נזקי ממון נמי פטור כמ"ש התוס' לעיל בההיא דפ"ק דב"ק וכן מוכח בכמה דוכתין ועוד קשה כיון דכל הני דמו לרוח מצויה כמ"ש לעיל אם כן מה תירצו בזה דברוח שאינו מצויה פטור ממיתה ואם רצונם לפי תירוצם דלא דמי לרוח מצויה אלא לרוח שאינו מצויה עיקר חסר מן הספר גם אין כאן סברא לדמותם לרוח שאינו מצויה כיון דסוף חמה ולינה לבא ויפול לתחת כמ"ש לעיל בפשיטות מ"ד אאבנו וסכינו כו' ואפשר שהוא נדחק לזה מלשון אלא שבתוספות ונראה דאין כאן מקום דחוק בלשון התוס' כפי נוסחת התוס' שבידנו ור"ל דאף אם נראה כל הני לרוח מצויה הוא פטור ממיתה דלא מחייבינן ברוח מצויה אלא לענין נזק ור"ל ואם נמי שלא המית אלא כו' דודאי למ"ד אשו משום ממונו אינו חייב במיתה אלא בהלית בגופו של עבד כדאמרינן פרק כילד הרגל אבל למאן דאמר אשו משום חציו יש לחייבו אפילו באינו מלית בגופו וכגון שהלית במקום אחר אם יכול האש לבוא לעבד בלא רוח מצויה כלל חייב כמו שאמר שם כי תצא אש מעצמה כו' אבל באם אינו יכול האש לבא אלא ברוח מצויה ובלא רוח כלל לא היה יכול לבא לשם פטור ממיתה ואינו חייב אלא נזק משום דלענין חיוב מיתה דלא נחייביה אלא משום חציו ה"ל ככח כחו כיון דלא יכול להגיע שם רק ע"י רוח מצויה משא"כ לענין נזקי ממון דיש לחייב בו דאשו נמי משום ממונו כמ"ש התוספות לבסוף והדברים ברורים הם באין גמגום לקיים כל נוסחת תוס' שבידנו ודו"ק: באד"ה ולא דמי לחצי נזק צרורות אע"ג דכח כחו הוא עכ"ל אין דברים אלו נמשכים ומחוברים דצרורות אינן כח כחו אלא כח אחד הוא ובכח כחו בצרורות מבעיא ליה לרב אשי התם בפרק כילד הרגל אליביה דסומכוס ועוד דבנזקי אדם כי הכא לא שייך ביה צרורות כדאיתא בהדיא בפרק כילד הרגל אבל שיעור דבריהם כך הוא דהכא אפילו בכח כחו חייב נזק שלם ולא דמי לצרורות היינו נמי מהאי טעמא שאמרנו דאין שייך צרורות גבי נזקי אדם ושוב כתבו מלתא באנפי נפשיה אדלעיל אע"ג דכח כחו הוא ופטור לענין מיתה מכל מקום לענין נזק ממון חייב משום דלענין נזקי ממון יש לחייבו נמי משום ממונו אע"ג דלענין חציו לא הויא אלא כח כחו וק"ל: ע"ב גמרא מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרא כו' קצת קשה אמאי לא קאמר בפשיטות דאיצטריך למתני במזיד נהרגין דבהאי גוונא כחו הוא ולא כדבעי למימר דבהאי גוונא לאו כחו הוא לקמן ויש לומר דהכי קאמר הא דנקט ליה בהאי גוונא במשחקין בכדור ולא נקט לה בזרק צרור על חבירו ובזריקה גופה ולא הרגו רק על ידי חזרתו מהכותל דחייב משום דבהאי גוונא כחו הוא כנראה מפירש"י דבהכי איירי מילתיה דרבא זרק צרור כו' והא קאמר דלכך נקט לה בהאי גוונא דמתכוין מעיקרא להרגו על ידי חזרת הכדור בהכותל דמ"ד התראת ספק כו' וק"ל: בפירש"י בד"ה אי דניחא ליה שלא תחזור יותר כו' עכ"ל [ר"ל] מאותו מקום שחזר ונפל הכדור והרגו ולכך חייב בחוץ לד' אמות שהרי ניחא ליה שחזר למקום שנפל והרגו אפי' פורתא נמי בתוך ד' אמות נמי בכה"ג כיון דניחא ליה שחזר למקום שנפל והרגו ואי לא ניחא ליה שחזר כ"כ לאותו מקום שנפל והרגו אפילו טובא נמי בכהאי גוונא ליפטר דלא נתקיימה מחשבתו ומהרש"ל הגיה אי דניחא ליה שתחזור יותר כו' עיין שם ואפשר משום דקשיא ליה ללשון רש"י שלפנינו שלא תחזור יותר כו' למה לי למתלי הדבר בלא תחזור יותר רק לאותו מקום שנפל והרגו דהא אי נמי דניחא ליה שתחזור באיזה מקום שיהיה נמי חייב כיון דלמקום שחזר ונפל והרגו נמי ניחא ליה גם אין זה הפכו שאמר ואי לא ניחא שתחזור כל כך כו' ולכך הגיה דניחא ליה שתחזור כו' דהיינו שתחזור יותר לאיזה מקום שיהיה ולכך חייב בחוץ לד' אמות בכה"ג כיון דניחא ליה שתחזור לאיזה מקום שיהיה פורתא נמי ליחייב ואי לא ניחא ליה שתחזור לאיזה מקום שיהיה אלא שלא תחזור כל כך דהיינו למקום שנפל בכהאי גוונא אפילו טובא כו' ודו"ק: תוס' בד"ה שתם משחקין כו' דאי קאי גברא תוך ד' כו' הא ודאי מתכוין הוא כו' עכ"ל ולהאי פירושא שכתבו לקמן מפירוש רש"י דכילד הרגל דפי' פרט לנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' דלא הוי בכלל כי יזיד גו' לא קשיא להו דאי אתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי לא הוי בכלל כי יזיד גו' דיש לומר דה"ק דנתכוון לזרוק ב' וזרק ד' והרג שם ודאי לא קיבל התראה דהא לא נתכוון אלא לזרוק ב' ולא הוי בכלל כי יזיד גו' אלא דחייב גלות ועיקר קרא לא אתי לפטור בכה"ג המזיד דהא לאו מזיד הוא כיון דלא נתכוון רק לזרוק ב' ולא איצטריך קרא אלא לחייב גלות אבל הכא דקתני בתוך ארבע דפטור ממיתה אי לאו דקיבל התראה ולא נתכוון לזרוק תוך ארבע פשיטא דפטור וכה"ג בחוץ לד' נמי פטור אלא דאתרו ביה וקיבל כו' וק"ל:

דף עח בד"ה בגוסס כו' אמאי פטור הא רוב גוססין כו' עכ"ל נ"ל דלרבנן קשיא להו דאחרון לא מחייב דסברי עד דאיכא כל נפש א"כ הראשון שעשאו גוסס דרוב גוססין למיתה וה"ל כל נפש אמאי פטור אבל לר"י ב"ב הא גלי קרא כל דהו נפש והאחרון חייב אע"ג דרוב גוססין למיתה ומזה שהביאו תדע לתירוצא מגוסס בידי שמים דאפילו לרבנן ההורגו חייב ודו"ק: בד"ה ההורג את כו' ועוד דסברתיה הפוכה בפרק קמא דבכורות עכ"ל ר"ל ועוד דאין כאן תדע וראיה מההיא דפרק קמא דתמורה כיון דסברתיה הפוכה כו' וע"כ דחדא מינייהו ליתא וק"ל: ע"ב בפירש"י בד"ה מקושש כו' ורבנן סבירא להו כמ"ד לא בעינן שיודיעו בהתראתו כו' עכ"ל דלר"י דסבר לקמן דבעינן להתרות באיזה מיתה נהרג לא ידע משה במקושש כלל אי בר קטלא הוא ועיין בתוספות בפרק יש נוחלין ובחידושינו שם ולר"י מה שהטילו עליו ספק מיתה לחובשו במקושש נמי משום דהוראת שעה היתה ולפי זה המ"ל תלמודא רבנן דהכא דלא ילפי ממקושש היינו נמי דהוראת שעה היתה כמו במגדף וכן ר' נחמיה דיליף ממגדף אע"ג דהוראת שעה היתה ה"ה דהמ"ל דס"ל כר"י במקושש דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא ויליף חבישה ממקושש אלא דניחא לתלמודא לאוקמא כולהו תנאי דהכא כרבנן דר"י וק"ל: תוס' בד"ה בשלמא כו' ולאו לפוטרו ממיתה כו' ויש לומר דקשיא כו' אאם יקום כתיב דאיירי באמדוהו למיתה וחיה עכ"ל דאמדוהו למיתה וחיה משתמע שפיר מאם יקום אבל אמדוהו לחיים ומת לא משתמע כלל מאם יקום ולהכי הוצרך רש"י לפרש איפכא דרש להו לרבנן דאמדוהו למיתה וחיה דרש ליה ר"נ מולא ימות ולרבנן דרש ליה מאם יקום דאמדוהו לחיים ומת לא משתמע מאם יקום לרבנן מיהו מפירוש רש"י נראה דאמדוהו למיתה וחיה נמי איצטריך לפטור ממיתה דלא תימא הואיל ויצא מבית דין חייב נקטליה כו' לא יתיישב קושיית התוספות דכי היכי דמוקי ליה לר"נ ונקה המכה אאמדוהו למיתה והקל ממה שהיה הכי נמי איכא לאוקמא לרבנן ונקה המכה אאמדוהו למיתה וחיה ונ"ע מיהו יש לדקדק לפי דברי התוספות בשמעתין מאי פריך ור"נ אמדוהו לחיים ומת הא כיון דר"נ יליף חבישה ממגדף ונקה המכה אתא לפטור ממיתה וא"כ על כרחך לא אתיא אלא לזה שאמדוהו למיתה והקל דלאמדוהו למיתה וחיה לא צריך קרא כדקאמר וכי סלקא דעתך כו' ולאמדוהו לחיים ומת לא משתמע מיניה כיון דקאי אאם יקום וי"ל דהכי פירושא ור"נ אמדוהו לחיים ומת מנליה לפטור ממיתה ולא ניחא ליה למימר דפליגי בהא ולר"נ קושטא דחייב מיתה באמדוהו לחיים ומת דאם כן הויא סברת ר"נ הפוכה מסברת רבנן דמר מיקל באמדוהו למיתה והקל טפי ומר מיקל באמדוהו לחיים ומת טפי ועוד דלא מלינו דפליגי בהכי אלא באמדוהו למיתה והקל ולכך פריך מנליה לפטור ממיתה כיון דלא הוזכר בקרא כלל אבל לרבנן דהוזכר אמדוהו לחיים ומת בולא ימות לענין חיוב ממון אף על גב דלא הוזכר פטור מיתה דהא ונקה המכה קאי אאם יקום ומשמע חבישה לרבנן מכל מקום מדחייביה קרא ממון שמעינן דפטור ממיתה וקאמר דלר"נ לענין פטור מיתה לא צריך שהרי יצא כו' ואין להקשות נמי דבלאו הכי לא צריך לפטור מיתה באמדוהו לחיים ומת דנילף ליה מאמדוהו למיתה והקל דפטור לר"נ די"ל דבאמדוהו מיתה והקל יש לפוטרו טפי ממיתה כיון דראינו שהקל עליו החולי גם אם ימות אחר כך אנו תולין בו דלאו מאותה הכאה מת מה שאין כן באמדוהו לחיים ומת שלא היקל מעולם בחליו ומיתתו מוכחת למפרע דאמידתו לחיים בטעות הוה ומזה הטעם כתבו התוספות לקמן באמדוהו לחיים ומת הא דפטור מן המיתה לאו מן הדין הוא כו' אבל באמדוהו למיתה והקל כו' מן הדין הוא פטור ממיתה כיון שהקל עליו החולי מיתתו שאחר כך אין אנו תולין אותה בהכאה זו אלא בדבר אחר וקרוב לזה כתב לקמן מהרש"ל מיהו קצת קשה דאכתי לר' נחמיה באמדוהו לחיים ומת אע"ג דפטור ממיתה מנליה לחייבו ממון דהא באמדוהו למיתה וחי אף על גב דודאי פטור ממיתה כדקאמר וכי סלקא דעתך כו' מכל מקום איצטריך לחייבו ממון כמו שכתבו התוספות וי"ל באמדוהו לחיים ומת לר"נ קושטא הוא דפטור נמי מממון ומשום הך קושיא שהקשו התוספות לרבנן בפירוש הקונטרס דבשניהם משלמין ממון דליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין כו' דלר"נ ודאי פטור מממון מהאי טעמא דהוי כחייבי מיתות שוגגין דהא מסברא שהרי יצא מבית דין זכאי פוטרו ממיתה וקצת דחוק לומר דפליגי נמי באמדוהו לחיים ומת דלר"נ פטור מממון ולרבנן חייב ויש לומר דשמעינן ליה מפלוגתייהו דלר"נ כיון דמסברא שמעינן פטור מיתה שהרי יצא כו' הוה ליה כחייבי מיתות שוגגין מה שאין כן לרבנן דמקרא דמחייב ממון שמעינן ליה פטור מיתה והא קשיא להו דאכתי דהא דפוטרו נמי ממיתה לרבנן היינו משום שיצא זכאי מבית דין וקרא לא אתא אלא לחיוביה ממון ואמאי חייביה ממון כיון דהוה ליה כחייבי מיתות שוגגין כו' ואין להקשות לפי מה שכתבו דמדחייביה ממון שמעינן דפטור ממיתה אם כן לר"נ לא לכתוב ונקה המכה לפטור ממיתה באמדוהו למיתה והקל ואנן שמעינן ליה מדחייביה ממון דיש לומר דאי לאו ונקה המכה לא הוה מוקמינן אידך קרא לאמדוהו למיתה והקל אלא וזד לאמדוהו למיתה וחיה וחד לאמדוהו לחיים ומת כרבנן אבל השתא דכתיב ונקה המכה לפטור ממיתה על כרחך דלאמדוהו למיתה והקל אתי דלאמדוהו למיתה וחיה לא איצטריך לר"נ לפטור מיתה וכי ס"ד כו' ולאמדוהו לחיים ומת נמי לא אתי דלא משתמע מאם יקום והדברים ברורים למבין ודו"ק:

דף עט בפירש"י בד"ה הא נתכוון כו' והאי דשביק ר"ש לסיפא בהדיא ומהדר אדוקיא דרישא כו' ואפילו נתכוון על מתניו כו' עכ"ל קצת קשה דאכתי אמאי שביק ר"ש לסיפא בהדיא דהוה ליה למהדר פירושא בנתכוון להרוג את זה כו' אסיפא ולא נימא אפילו דהשתא לא נימא דקאי נמי אנתכוון על מתניו כו' דאם כן הוה ליה למתני ר"ש אומר פטור ותו לא ולולא פירש"י בזה היה נראה לומר דלהכי שביק הסיפא דסד"א דוקא בכה"ג פוטר ר"ש בנתכוון להרוג את הגדול שהוא בר מצוה והרג הקטן שאינו עדיין בר מצוה אבל אם השני שהרג גם כן גדול ובר מצוה אימא דמודה ביה רבי שמעון דחייב וכה"ג אמרי' בר"פ הנחנקין אי כתב רחמנא איש הו"א איש דבר מצוה אין קטן לא כו' ולהכי קאמר אפילו נתכוון כו' דהשתא על כרחך קאי ר"ש אדוקיא דרישא דאיירי בשניהם גדולים ואפ"ה פוטר ר"ש וק"ל: תוס' בד"ה וכל קבוע כו' ואייתר ליה וארב לו לכל קבוע כו' עכ"ל כתב מהרש"ל י"מ מה שמעינן מנפש כו' א"כ שפיר איירי במלות דעלמא כו' שהרי אין לדקדק השתא דאי לא נתכוון להרוג איך מקטיל כדדייק רש"י הלא נר'

חכמת שלמה

כו' אלא ברוח שאינה מצויה פטור כו' כנ"ל (עיין במהרש"א): ע"ב גמ' כמה דעיילי טפי מינה ניחא ליה כנ"ל. וכ"כ ס"א כמה דאזלה טפי מיניה ניחא ליה ורש"י לא פירש הכי: רש"י בד"ה ואפילו הוא הדוחף עצמו הס"ד: בד"ה שמנין הראוין לרפאותו הס"ד: בד"ה נזדמנו כו' ריפא עצמו הס"ד: בד"ה כגון אלו משחקין בכדור שהרגו רגילין כו' כנ"ל ולאחר שזרקו הוא רץ כו' כנ"ל ומ"ה כגון אלו כו' שהרגו תוך ד' אמות כו' הד"א: בד"ה אי דניחא ליה כו' שלא תחזור יותר הס"ד ונמחק שלא. וכ"כ בס"א מצאתי מתוק ואין נראה ודו"ק (עיין במהרש"א): בד"ה אפילו פורתא כו' בשוגג וטעמא כו' כנ"ל: בד"ה ואי לא ניחא כו' כל כך הס"ד: בד"ה אא"כ כו' כגון שנפל על ידו בכח כו'. נ"ב פירוש שנפל האפר וגזירת המקום שבנתינת אפר לתוך המים תהא בידו ממש עיין בפרק ו' דפרה ובמיימוני: בד"ה ומילה עליה כו' ונתזה עליה וקתני כו' כנ"ל. בד"ה דכפתיה כו' שפת הים הס"ד: בד"ה גירי דידיה כו' שהמים באים בכח כו' והשפה מדרון כנ"ל והס"ד: בד"ה ובכח ראשון כו' דהוי כחו הס"ד:

דף עח ע"א גמ' בפני ב"ד חייב כנ"ל: שם מאי טעמא חייב. נ"ב בס"א אינו ונראה שזה טעמו דלא צריכא לטעמיה דתיובתא מקמיה דידעינן טעמא לפטורא שלא בפני ב"ד אלא תלמודא הוא דמפרש בפני ב"ד חייב ובערת וגו' ודו"ק. אכן נ"ל שלא למחקו דה"פ מ"ט דחייב הא גברא קטילא קטיל ודו"ק: רש"י בד"ה הכל מודים כו' קרום המוח הס"ד. בד"ה שהוא פטור כו' כיון דניכר חתיכת כו' כנ"ל: בד"ה עדי טריפה שכן עצמן טריפה הס"ד: בד"ה לפי שאין כו' להזימה מקטלי הס"ד: תוס' בסוף ד"ה בפני ב"ד כו' בעינן עדות שאתה יכול להזימה כנ"ל: ע"ב גמ' הלך אחר אומד האמצעי כו' כנ"ל: רש"י בד"ה מה יעשה כו' יודעין מהו והס"ד ואח"כ מ"ה לפרש כו': בד"ה אמדוהו כו' אותו כשהיו הס"ד: בד"ה ואומר אמצעי נ"ל אומד האמצעי: בד"ה מאימתי משלם כלומר מאיזה שעה כו' כנ"ל: בד"ה ושתמא כו' דאפטר ליה ממיתה כו' כנ"ל: תוס' בד"ה מגדף כו' הוראת שעה היתה הס"ד ואחר כך מ"ה לא היה יודע כו' מדמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה כו' כנ"ל. וכ"כ בספרי מצאתי טעמא אחרינא לפי ששבת הוקש לעבודת כוכבים וכן בפרק י"נ בתוספות דף קיט: בד"ה בשלמא לרבי נחמיה כו' אומדנא דידהו לאמדוהו כו' כנ"ל: בד"ה ותד אמדוהו כו' משלמין ממון כו'. נ"ב יש מקשים מאי דייקו התוספות מפירש"י ולא הקשו אברייתא דקתני להדיא משלם נזק וצער ליורשים אע"ג דאמדוהו מתחילה למיתה אלא שהקל בינתים ויצא מבית דין זכאי אמאי לא נחשביה כחייבי מיתות ב"ד שוגגין. ונ"ל ליישב דלא דייק אלא מהא שאמדוהו מתחלה לחיים ומת שיש בו חיוב מיתה ומה שאמדוהו מתחלה לחיים אין זה מדוע שכן דרכו של החולי להכביד עליו מדי יום ביום אלא שמכל מקום פטרינן אותו משום שיצא מבית דין זכאי מש"ה חשיב כחייבי מיתות ב"ד שוגגין אבל מי שאמדוהו למיתה והוקל שאין זה מדרכי החולה א"כ בדין נפטר ומה שמת אחר כך הוא מסיבה אחרת כמש שאמר רבי נחמיה במשנה שהרי רגלים לדבר א"כ לא נקרא חייבי מיתות בית דין שוגגין ודו"ק:

דף עט ע"א רש"י בד"ה אמר לחד כו' להי מנייהו הס"ד: תוס' בד"ה וכל קבוע כמתלא על מתלא דמי כו' ואייתר ליה וארב לו כו'. נ"ב יש מקשין מה שמעינן מנפש תחת נפש מאחר שהוא מדבר בממון א"כ שפיר איירי קרא במלות דעלמא ולא במלות שבמיתה שהרי השתא אין לדקדק דאי לא נתכוון להרוג איך מקטיל כדדייק רש"י הרי לר' איירי קרא בממון ואף שר' מוקי באין מתכוין היינו לאחר דקי"ל מארב לו דממעטינן שאינו מתכוין ואם כן לא מיותר וארב לו כלל ונראה דהכי דייקינן מדאיצטריך

גזירה

אייתי קרא בממון כו' עכ"ל ע"ש בתירוצו ואין כאן להאריך לפי שעיקר קושייתו אין לה מקום דהא לרבי נמי דמיירי בממון איכא למידק דאי לא נתכוון להרוג הייתו שוגג וכפירש"י בהדיא לעיל בס"פ בן סורר אהא דמלות שבמיתה ע"ש והכי אמרינן נמי לקמן אילימא שאין מתכוון כלל הייתו שוגג וכיון ששוגג גולה ודאי שאין לחייבו ממון כדאיתא בכמה דוכתין והוא פשוט שנלמד מהיקשא דבי חזקיה דלא חלקת בין שוגג למזיד דבמזיד דחייב מיתה פטור מדמי הנהרג מדכתיב עליו ולא על האדם כדאיתא בפרק כילד הרגל נילף שוגג מיניה דפטור מדמי הנהרג כיון שהוא גולה דלהך מלתא נמי מקיש שוגג למזיד דכ"ע אית להו היקשא דבי חזקיה ולא פליגי עליה אלא באין מתכוון משום דגלי ביה רחמנא ונתת נפש גו' ממון כמ"ש בהדיא התוס' לקמן וכן מוכח לקמן בתוס' ע"ש ואם כן ע"כ לרבי נמי איירי במתכוון להרוג זה והרג את זה ויליף ביה נתינה לפוטרו ממיתה ולחייבו בממון ואייתר ליה וארב לו כו' ודו"ק: **באד** דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה כו' עכ"ל פי' דאי לאו וארב לו לפטור במתכוון להרוג זה והרג זה לא הוה מוקמינן האי היקשא דאין מתכוון למתכוון לפוטרו ממון אלא לחייבו מיתה ועוד דהא איכא לאוקמא היקשא למילתא אחריתא דנקיט דבי חזקיה אבל השתא דגלי קרא וארב לו לפוטרו ממיתה נימא נמי האי היקשא לפטור שאין מתכוון ממון כמו מתכוון וק"ל: **בד"ה** ומפקא כו' הא איכא הכא תנאי כו' משום דגלי רחמנא ונתת נפש וגו' ממון כו' עכ"ל פתחו בתרי תנאי דהיינו רבנן דהכא דס"ל במתכוון להרוג זה כו' דחייב מיתה ורבי מחייב ממון דלית להו דבי חזקיה דפוטר ממיתה וממון וסיימו דבריהם בחדא דגלי רחמנא ונתת נפש גו' ממון דהיינו לרבי משום דלרבנן ניחא טפי ונתת נפש גו' נפש ממש דגלי רחמנא דמשמע להו דקרא איירי במתכוון לזה והרג את זה דבי חזקיה דחיק עצמו בהאי קרא דאיירי בנתכוון לאותו עצמו שהרג כמו שכתבו התוס' לקמן וק"ל: **באד** אבל חזקיה ע"כ כו' כלומר דין אסון כו' והשתא סיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש כו' עכ"ל אבל לרבי שפיר הוה סיפיה דקרא נמי אסון ממון ולא דין אסון דהא אינו חייב מיתה רק ממון מיהו לרבנן נמי הוה ע"כ סיפיה דין אסון דהא חייב מיתה לדידהו במתכוון לזה והרג את זה אלא דאי לאו היקשא דבי חזקיה דפוטר ממון אחר בהדי מיתה בשוגג הוה מצינן לרבנן למימר נמי ולא יהיה אסון דרישיה דין אסון דהיינו בהרג בשוגג אע"ג דיש אסון ממש יענש בממון דהיינו דמי וולדות דלא כדבי חזקיה ודו"ק: **ע"ב** בד"ה מכה אדם כו' ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו עכ"ל ולא ידענא מאי קושיא דהא למאן דלית ליה הא דבי חזקיה קאמרינן הכי דמוקי להתיר להקיז דם לאביו אבל לתנא דבי חזקיה לא מוקמינן ליה במסקנא אלא ברוצח ויתר הקזת דם לתנא דבי חזקיה הא איכא למילף ליה מואהבת לרעך כמוך כדאמרינן שם ויש ליישב ודו"ק: **בד"ה** בין שוגג כו' לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמשוגג נפקא וק"ו כו' עכ"ל אבל לפטור מדמי הנהרג באין מתכוון אילטריך להיקשא דליכא למילף מק"ו דשוגג דאימא דשוגג כיון דגולה על הנהרג פטור מדמים ושוגג גופיה דפטור מדמי הנהרג כבר כתבנו דילפינן ליה נמי מהיקשא דמזיד דכתיב ביה עליו ולא על האדם שלא יתחייב רק מיתה כדאיתא בפרק כילד הרגל אבל מתכוון כיון דאין חייב מיתה לתנא דבי חזקיה דסבר כר' שמעון מדכתיב וארב לו וגם אינו גולה דלאו שוגג הוא סלקא דעתך אמינא מיחת דותן דמי הנהרג אי לאו האי היקשא דאין מתכוון למתכוון וק"ל: **באד** אע"ג דנהגה שגגתן לכפרה ולפטור מזיד נמי אילטריך כו' עכ"ל מלת נמי הוא מגומגם ובתוספות בפרק המניח ובאלו נערות ליתו אלא דלפטור מזיד מממון ר"ל דלא ליפטור המזיד עצמו ממיתה בממון אפילו בדרך ירידה דסלקא דעתך אמינא הא דכתיב ולא תקחו כופר לנפש רוצח דלא ליפטור עצמו בממון היינו בדרך עלייה שהוא חמור שלא נהגה שגגתו לכפרה אבל דרך ירידה שהוא קל שניתן שגגתו לכפרה על ידי שהוא גולה אימא דבמזיד נמי מקילינן ביה דשקלינן מיניה ממונא וניפטריה ממיתה ולהכי אילטריך היקשא דלא נפטריה המזיד בממון בדרך ירידה כמו בדרך עלייה והכי איתא בהדיא בפרק אלו נערות דף ל"ז כמו שכתבו התוספות וק"ל: **בד"ה** בשור שלא כו' בשוורים אחרים ול"ג שנגמר דינן אלא איירי בשוורים מעלייא עסקינן והשיב לו ר"ת כו' עכ"ל כל"ל מהתוספות דפרק התערובות ע"ש:

דף פ בא"ד והיכא דנתערב ברובא דחייבין דפטורין אפי' ניידי ולא אמרינן כל דפריש כו' דכמיתת בעלים כך מיתת השור ועוד דלא ליתי לאחלופי באדם כו' עכ"ל משמע מדבריהם דאפילו ניידי מאליהם לא אמרינן כל דפריש כו' וקשה דבכה"ג באדם נמי אם ניידי מאליהם אמאי לא אמרינן כל דפריש מרובא קא פריש ולחייבי מיתה דהא אזלינן בתר רובא אפי' בדיני נפשות להחמיר כמו שכתבו התוספות לקמן ויש ליישב דאפי' בכה"ג דפריש מאליהם גזרינן שמא יקח מן הקבוע כמו שכתבו התוס' לקמן בד"ה הנסקלין בנשרפין כו' וק"ל: **באד** לפי שהן מוקדשין כגון רבע כו' וחלב מוקדשין ע"ג מכתו דשרי בשור הנסקל כו' עכ"ל יש לדקדק במה שבאו לומר דיש לחוש לתקלה דמחיים במוקדשים ולכך ימותו והא חלב מוקדשין על גבי מכתו לא שייכא מחיים דאינו דומה דאיירי בתלש חלב מבהמה חיה דהוה ליה לפרש הכי כדמפרש להו בפרק בהמה המקשה גבי הושיט ידו למעי בהמה כו' ועוד דהכא לתקלה כזו דלא שכיחא להושיט ידו למעי בהמה ולתלוש חלב מבהמה חיה לא היה להם לחוש לתקלה זו ויש ליישב שלא כתבו חלב מוקדשין אלא לראייה דאפילו לסברתם דהשתא דשור הנסקל אסור בהנאה מחיים מכל מקום יש לחוש טפי מתקלת מוקדשין דהא חלב מוקדשין אסור אפילו ע"ג מכתו ובשור הנסקל אמרינן בפרק כל שעה דמותר ע"ג מכתו משום דלא הוי כדרך הנאה משא"כ במוקדשין דאסור אפילו שלא כדרך הנאה ומיניה נמי מחיים יש תקלה טפי במוקדשין כגון רכב על גבי השור כו' דהוי שלא כדרך הנאה ושרי בשור הנסקל וק"ל: **באד** ואל התמה כיון דאיסורי הנאה נינהו כו' אמאי לא תקינו בהו רבנן מיתה כו' עכ"ל לפי אותו הירוץ שכתבו דאפי' ניידי לא אמרינן כל דפריש כו' דלא ליתו לאחלופי באדם אין מקום לתמיה זו וק"ל: **באד** ופריך רבא כו' אבל בשוורים אותן שיש לתלות בהן שהרגו חייבין כו' עכ"ל כתב מהרש"ל לפי דעת ר"ת בוודאי ל"ג הא דקאמר שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא כו' שהרי מותרין כולהו על ידי דנכבשינהו ונינייידי אלא דס"ל כו' אבל בב' שוורים אזלינן בתר אומדנא כו' ול"ג והתניא אלא תניא כו' או נימא האי ברייתא סבירא ליה דנאסרו כולהו ולא אמרינן דנכבשינהו כו' ולא אתיא אליבא דהלכתא לדעת ר"ת עכ"ל דברים תמוהים כתב בדברי התוספות להגיה ולמחוק כל הספרים הישנים וכפי פירוש רש"י ולא הוה ליה לתוספות להשמיט ולומר דלפי פירוש ר"ת ל"ג בשינויא דרבא כפי גירסת רש"י כמו שהזכירו איך שיהיה הגירסא בדברי ר"ל כפי דעת ריב"ם גם קשה לדבריו דאם נאמר לפי' ר"ת שהברייתא פליגא ולא ס"ל דנכבשינהו דניידי אם כן מי הכריחו להגיה בדברי רבא לומר דס"ל דנכבשינהו דניידי ועוד וכי פליגי ר"ל ורבא על ברייתא זו על כן הנראה דודאי הא דאמר ר"ל דנכבשינהו דניידי ליכא מאן דפליג עליה ולפי גירסא שלנו נמי דגרסינן בדברי רבא שור שנגמר דינו שנתערב בשוורים מעלייא כו' וכן בברייתא איירי בכה"ג דאיירי בנגמר דינו קודם שנתערב ואחר שנתערב באותם שיש לתלות בהן שהרגו תולין וסוקלין אותן כמו שכתבו התוספות ואי ליכא למתלי באחד יותר מחבירו ודאי דשרינן כולהו ע"י דנכבשינהו דניידי וה"ה דהוי מצי למנקט ליה בכה"ג דנקט ליה גבי אדם בשלא הוכר השור הרוצח מעולם ונתערב קודם שנגמר דינו בשוורים אחרים אע"ג דבאדם אין תולין באותן שיש לתלות בשוורים תולין אלא דניחא ליה למנקט בכהאי גוונא גבי שור דבשלא הוכר נמי ע"כ באותו שתולין בו גומרין דינו אחר כך אלא דבאדם דליכא אבא חלפתא ביניהם ליכא למנקט בכהאי גוונא שנגמר דין הרוצח בשהוכר ואח"כ נתערב דאם כן הוה ידוע לבית דין דלאו אבא חלפתא הוא ולכך נקט ליה בגוונא אחרינא שילא חן מביניהם ולא הוכר מעולם מי הוא הרוצח וזה ברור בדברי התוס' לפירוש ר"ת והו לא מידי: **באד** שמא יקח מן הקבוע אפילו היכא דפריש מאליו רק בדבר שלא נאסר בתערובת כגון תשע חנויות מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה התם שרינן אי פריש אחד ולא גזרינן שמא יקח מן הקבוע שהרי האיסור ניכר וידוע היכן הוא ולכך שרינן היכא דפריש או כגון כו' כל"ל העתקתי מתוספות דפ' התערובת ע"ש: **ע"ב** בד"ה אלא למ"ד זה כו' ומיהו התם מבעיא כו' או ספוקי מספקא ליה כו' עכ"ל ל"ע מה הקנו בזה דהא אי נמי דספוקי מספקא ליה לר"י אי חוששין לזרע אב או לא מ"מ מספקא דשמא אין חוששין לזרע אב והוי חד גורם ואסור ויש ליישב בדוחק דמשמע ליה דוולדה אסור דקתני הייתו אסור בוודאי כמו הפרה עצמה מדלא קתני בה וולדה אסור מספק וק"ל: **בד"ה** עובר ירך אמו משמע שכן הלכה מדלא פריך הניחא כו' כדפריך מזה וזה גורם כו' עכ"ל ר"ל מדמסיק ומוקים טעמא דברייתא משום דעובר ירך אמו ולא קשיא ליה הניחא כו' כדהוה קשיא ליה מעיקרא בזה וזה גורם אע"ג דהוה נמי ניחא למ"ד זה וזה גורם אסור והא כתבו דלא בא אלא להרבה אליבא דרבא דאית ליה עובר ירך אמו ולכך מוקי לה בהך טעמא ולא בזה וזה גורם וק"ל: **בד"ה** הנסקלין בנשרפין כו' ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא ודאי בקלה ומהאי טעמא לא תקשי לך הא דאמר רוצח שלא נגמר דינו שנתערב עם אחרים שנגמר דינן כולן פטורים דמשום רובא לא נחייב אותן כו' כל"ל העתקתי מתוספות דפרק התערובת ע"ש: **באד** והא דפריך בגמרא ת"ל דרובא כו' לכל הפחות לא גרע כו' עכ"ל ר"ל דודאי לתירוצא קמא שכתבו דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא וודאי בקלה כו' לא קשיא להו מידי דשפיר פריך מאי אריא דשריפה חמורה דאי נמי הוי שריפה וסקילה שוין ניזל בתר רובא דנסקלין דבכה"ג ודאי אפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רובא דהא לא אתינן לחייב אותו שהוא ודאי בקלה אלא לתירוצם בתרא שכתבו דלהכי לא ניזיל בתר רובא משום דהוה ליה קבוע מחלה מאי פריך מאי אריא דשריפה חמורה תיפוק ליה דרובא נסקלין כו' הא לא הוי רובא נסקלין דכל קבוע כמחלה על מחלה דמי והא תירצו דהכי פריך דאף על גב דהוי כמחלה על מחלה והמיתות גם כן שוין מכל מקום לא גרע משום דרובא נסקלין לפי האמת וא"כ דלא הוי שריפה חמורה ידונו בסקילה כיון דלפי האמת רובא נסקלין הוא ודו"ק:

דף פא גמרא דילמא תורה קמהדר כו' למאי דבעי למימר דתורה קמהדר לא קשיא ליה בפשיטות דהוליד בן פריץ זה שפיכות דמים ואת אשת רעהו זו אשת איש כו' דאם כן הוה מהדר בהו מיתקן דשפיכות דמים בסייף ודאשת איש בחנק ודעביד לכולהו ולא נגמר דינו קודם לכן דחייב סקילה לא אילטריך קרא דפשוט הוא מסברא וק"ל: **בפירש"י** בד"ה אל ההרים כו' לדיק גמור וע"כ משום דלא עבד הני לאו לדיק כו' אלא לאו כמשמעותיה מדריש עכ"ל דלפי הדרש ניחא דבההוא חדא שלא אכל בזכות אבותיו לדיק גמור הוא וק"ל: **בד"ה** דאמר רבי אבהו כו' לאסור בה דבר הדש לאוסרה על מי שלא כו' כל"ל: **תוס'** בד"ה ונגמר כו' בפרק קמא דמכות גבי באו שנים כו' וי"ל כיון דאי מתזמי קמאי כו' מהני סהדותייהו דבתראי עדות כו' עכ"ל ר"ל דמהאי טעמא מקרי עדות בתראי עדות שאתה יכול להזימה אע"ג דאכתי לא מתזמי ומתכחשי קמאי מ"מ כיון דאי הוו מתזמי ומתכחשי קמאי הוה מהני סהדותייהו דבתראי מיהו בהך דפרק קמא דמכות אע"ג דהתם נמי דאי הוו מתזמי ומתכחשי בתראי הוה מהני סהדותייהו דקמאי מ"מ אין נהרגין כיון דהשתא מיהת לא מתזמי בתראי לא מהני סהדותייהו דבלאו איהו גברא בר קטלא הוא ודו"ק: **בד"ה** אפילו תימא כו' וקלת תימה אמאי אין מתרין אותו לכיפה כו' אמלקות ואכיפה הא לא עבדינן ביה תרתי עכ"ל זאת הסברא דלא עבדינן ביה תרתי כתב רש"י לקמן למאי דבעי למימר רבינא מלקות מחזיקות וכתבו התוספות שם לקמן דבחנם דחק לפרש כו' כמו שכתבו התוספות אבל הכא למ"ד עבירות מחזיקות קשיא להו למ"ד כיפה צריכה התראה למה מתרין בשנים לרבי ובג' לרבן שמעון בן גמליאל למלקות כלל הוה ליה להתרות בב' לרבי ובג' לרשב"ג לכיפה והא תירצו דאין מחויב כיפה עד שיהא מוחזק לעבור בהתראת מלקות כו' וק"ל: **ע"ב** גמרא אמר רבינא בכיפה צריכה התראה קמפלגי כו' וה"ה דהוה מצי למימר דכולי עלמא ס"ל כיפה צריכה התראה ומאן דאמר בשלישית כונסין ס"ל כרבי והכי מוקי לה רב יוסף מתני' דהכא בפרק

חכמת שלמה

גזירה שוה אם כן נפש תחת נפש הוה מוקמינן בנפשות ולא בממון וא"כ היאך מקטיל אי לאו דאיירי במנות במיתה ואפילו הכי בעי קרא דלשלם ממון ולא מיתה והיינו משום דאינו מתכוון ואם כן שפיר אייתר וארב לו ודו"ק · (עיין במהרש"א) : **תוס'** בד"ה ומפקא מדרבנן כו' דהכא אלא לענין דמי כו' והא דלא מותיב ממתני' גופיה כו' כנ"ל · וכ"ב עיין בכתובות דף ל"ה : **ע"ב רש"י** בד"ה מכה אדם כו' לא חלקת הס"ד : **בד"ה** לפוטרו ממון כו' נזק הוא הס"ד : **בד"ה** כונסין כו' מאכילין אותו שעורים עד שתבקע כריסן כו' כנ"ל : **בד"ה** אלא כפניו וכיון דאין כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה בשור שלא כו' בנגמר דינו היה מודה ר"ל דאמרי' נכבשינהו דניניידו כו' כנ"ל :

דף פ ע"א רש"י בד"ה אלא אמר כו' סוקלין אותן דהא כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה בשור שלא כו' כגון רכב על גבי השור כו' · נ"ב במסכת מעילה ומביאה בפרק שני דקידושין דף נ"ה שכולן מועלין זה אחר זה אפילו הן מאה : **בא"ד** וחלב מוקדשין על גבי מכתו כו' כנ"ל ונ"ב בפרק כל שעה דף כ"ד : **בא"ד** ועוד אמר ר"ת דשור הנסקל כו' . נ"ב פירוש לפי דעת ר"ת בודאי לא גרס הא דקאמר שור שנתערב בשוורים מעלייא כו' שהרי מותרין כולהו על ידי דנכבשינהו ונינייידו אלא ס"ל דמתניתין הכי מפרשי שנים שהרגו כו' בבני אדם לא אזלינן בתר אומדנא אבל בבני שוורים אזלינן בתר אומדנא וסוקלין לאחד ופוטרין לבני רבי יהודה אומר מכניסין אותו לכיפה ול"ג והתניא אלא תניא ומביא ברייתא זו להשמיע לנו דין הולד וכמו שדייק מיניה מהא דרבא דאמר היא וולדה נגחו כו' ונתערב באחרים דקאמר בברייתא אפשר דאיירי ברוצחין ולא במעליא ולא קאי אנגמר דינו וכמו שפירש ר"ת לעיל או נימא האי ברייתא ס"ל דנאסרו כולהו ולא אמרינן דנכבשינהו כו' ולא אתיא אליבא דהלכתא לדעת ר"ת : **עוד** בדבור זה לא נגמר דינו מכרו מכר לשחיטה כו' כנ"ל : **שם** לאחר שנגמר דינו אסור באכילה כו' נ"ב לאו דוקא דה"ה אף בהנאה אלא כלפי שחיטה דקודם גמר דין דשרי באכילה קאמר הכא דאסור באכילה ודו"ק : **שם** כגון שנמצא ביד עובד כוכבים כו' · נ"ב פירוש כגון ט' חנויות של ישראל המוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת טרפה ונמצאת בשר ביד עובד כוכבים ואינו יודע ממי לקחו דאזלינן בתר רובא דלא שייך לגזור שמא יקח מן הקבוע ודו"ק : (עיין במהרש"א) : **ע"ב רש"י** בד"ה אלא היכי כו' אלמדנו א"ל כו' רובא מתדני ור"ש כו' שבשריפה תמורה כנ"ל והס"ד והד"א : **בד"ה** התם הא דקא כו' רובא ודקאמרת כו' תמורה ואין אנו כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה אלא למ"ד כו' בסופו מה להום לזרעו כו' · נ"ב העובר שהוציא ידו קאי דף ס"ע ודו"ק : **בד"ה** עובר ירך אמו כו' דהיינו רביתיה כו' · נ"ב פירוש ואין זה הגילה : **בד"ה** הנסקלין בנשרפין כו' לאותן שהרגו ודאי כו' כנ"ל :

דף פא ע"א גמ' מקרא כתוב בתורה כך כנ"ל ונמחק הוא : **רש"י** בד"ה פשיטא כו' לידון בקלה וכי כו' הד"א : **בד"ה** המותו כו' ונעשית המותו הואיל וכשנשא בתה כבר היתה אסורה כו' כנ"ל : **בד"ה** מודה ר' יוסי כו' דבר הדש ולאסרה על כל כו' כנ"ל : **תוס'** בד"ה וכתיב כו' ומת ברשע עליו ישובו כו' · נ"ב זהו פי' על בו יהיה : **בד"ה** דאמר רבי אבהו כו' משמע דלא קיימא לבסוף כו' · נ"ב פירוש דלא אילטריך להאי תירוצא דאמר רבי אבהו מודה ר"י באיסור מוסיף ודו"ק : **ע"ב רש"י** בד"ה בעדות מיוחדת כו' ועדותן אחת כו' כנ"ל : **בד"ה** בעוקצי כו' מקטלא מיהו עדות כו' כנ"ל : **בד"ה** גוזרין

פקעין

הבא על יבמתו כמ"ש התוס' לעיל להד תירוצא אלא דרבינא מהדר לאוקמא בכולי שמעתין מתני' דהכא אפילו כרבן שמעון בן גמליאל ואי לא הוה מאן דסבירא ליה דכיפה אינה צריכה התראה לא הוה מצי לאוקמא מתני' כר' שמעון בן גמליאל ודו"ק : **בפירש"י** בד"ה ומר סבר כו' אע"ג דאיחזק השתא רשע לא מעיילינן ליה לכיפה דבתרי דיני כו' עכ"ל וה"ה לדברי המקשה דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ובפלוגתא דרבי ורשב"ג קמפלגי נ"ל הא דקתני גבי דבשלישית כונסין אותו לכיפה אע"ג דאהחזק לרבי בתרי לא מעיילינן ליה בתרי לכיפה משום האי טעמא דבתרי דיני לא דיינינן ליה וק"ל :

ח"א דף פא ע"א אל ההרים לא אכל כו'. עיין פרש"י סיפא דקרא חיה יחיה לומר זה צדיק גמור כו' אם עבר עבירות אחרות אלא לאו כמשמעותיה מדרים אלא כו' ויש לדקדק דלפי הדרש נמי דגבי שלא אכל בזכות אבותיו ניחא שהרי חסיד הוא אבל באינך שלא הלך בקומה זקופה ושלא ירד לאומנות חבירו ושלא נהנה מקופה של צדקה תקשי לך נמי משום דלא עביד הכי ואפילו באחד מכל אלה כדמסיק צדיק גמור הוא אף אם עבר עבירות אחרות ויש לומר דסיפיה דקרא חיה יחיה מלשון כפול משמע חיה בעולם הזה ויחיה לעולם הבא ולפי שאלו עבירות שזכר לפי פשטיה דהיינו ע"ז ועריות הוזכר בהם עונש ושכר בעולם הזה דהיינו מיתת בית דין וכרת וע"כ אמר במה יזכו גם לעולם הבא שאמר חיה יחיה ואמר דבכלל אלו שזכר נתכוון הכתוב בדרשה זו שמהם יזכה לעה"ב דהיינו שלא אכל בזכות אבותיו בעה"ז הרי שהניח לו אותו זכות לעה"ב גם שלא היה רוצה להנות מעה"ז שהיה עניו ושלא ירד לאומנות חברו ושלא היה נהנה מקופה של צדקה כל אלו המדות הם על דעת זה שלא היה רוצה ליהנות מעה"ז והיה נדחק עצמו לקבל עליו עניות ויסורין בעולם הזה כדי שיהיה לו שכרו משלם בעה"ב ודרש ועיניו לא נשא וגו' שלא הלך בקומה זקופה דימה הגאוה לעובד ע"ז כדאמרינן בפרק קמא דסוטה כל שיש בו גסות הרוח כאלו עובד עבודת כוכבים כתיב הכא תועבת ה' גו' גם ההולך בקומה זקופה כאלו דוחק רגלי שכינה ודרש אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חברו כי דימה בכל מקום מחייתו של אדם לאשה כמ"ש ראה חיים עם אשה כי בה תלה מחייתו כמ"ש פרק הבא על יבמתו עזר כנגדו במה עוזרתו אדם מביא חיטין חיטין כוסס כו' ודרש ואל אשה נדה וגו' שלא נהנה מקופה כו' דימה הצדקה לאשתו נדה שכבר היה לו בה שעת היתר אבל יתרחק ממנה בעבור דמי הנדה שבה עתה כן ממון הצדקה היה לו שעת היתר בידי בעלים אבל יתרחק עתה ממנו בעבור נפשות ודמי עניים התלוים בזה הממון הצריכים לצדקה יותר ממנו ויש לעיין בזה דהאי קרא חיה יחיה בסיפא דעניינא כתיב דבתר ההוא קרא דאל ההרים לא אכל ואיש אל יונה חבלתו חוב ישיב גזילה לא יגזול כו' ואח"כ כתיב חיה יחיה ולמה לא דריש בהו כדדריש בקרא אל ההרים וי"ל משום דכתיב לעיל ואיש כי יהיה צדיק ועשה משפט וצדקה והשתא האי קרא ואיש אל יונה כולה מלתא במשפט וצדקה איירי אם עשאן בשלימות וז"ש אל יונה דבתורה כתיב ולא תונו איש את עמיתו דהיינו עמיתו במצות שהוא ישראל וקאמר דיקדש עצמו במותר לו ואיש אל יונה בסתם אפילו עובד כוכבים כמו שמצינו בכמה חכמים בתלמוד שהזהירו בטעות עובד כוכבים משום ק"ה ואמר חבלתו חוב ישיב מלת חוב הוא מיותר לומר שאם חבל ועבר על השבת העבוט יקדש עצמו שישיב המשכון ויהיה לו המלוה לחוב בעלמא ואמר גזילה לא יגזול מלת גזילה הוא מיותר לומר לך בגדר הגזילה גם אם לפי דעתו חברו גזל אותו לא יורה לו היתר לגזול שוב את חבירו ואמר לחמו לרעב יתן דהיינו תלחמו שהוא אוכל ולא תלחם אחר הפחות ממנו וערום יכסה בגד לפי שישעיה אמר וכי תראה ערום וכסיתו במה שהוא הוסיף הוא לומר שיכסהו בבגד שהוא דבר חשוב בכ"ת שלם על כל פנים ואמר בענין רבית בנשך לא יתן ובתרבית לא יקח וגו' לא אמר בשניהן (אלא) לשון נתינה שהוסיף לומר ברבית כדאמרינן ריש פרק איזהו נשך דאוזפיה ק' בק"ך מעיקרא קיימא ק' בדנקא ולבסוף ק"ך בדנקא דלא הוה רק הנתינה בנשך ואם אוזפיה ק' בק' מעיקרא קיימי ק' בדנקא ולבסוף קיימי ק"ך בדנקא דלא הוה רק הלקיחה ברבית שמניהם יאסרו לו ואמר מעול ישיב ידו דהיינו שישיב ידו מליקח שחד לעשות עול במשפט או דאיירי במשקל שקר דכתיב ביה כל עושה עול שיש אנשים שיש להם משקל יפה אבל מותח חבל מאזנים לעשות עול ואמר משפט אמת יעשה בין איש לאיש דהיינו שיקיים הדיין שני עמודי עולם אמת ומשפט וקיים בכפל ומשפטי שמר לעשות אמת דהיינו הבעל דין ישפוט בדעתו את עצמו אם יש לו דין ודברים עם חברו שלא לבא בתחבולות ועקיפין עמו וקיים איש כזה שיש בו כל מדות הללו לקדש עצמו במותר לו צדיק גמור הוא חיה בעולם הזה ויחיה בעולם הבא ולא הוצרך אלו לפרש לפי שבכלל משפט וצדקה הן בודאי אבל אל ההרים כו' דהנהו לפי פשוטו לאו בכלל משפט וצדקה הן על כן הוצרך להוציא מפשטן כדקאמר תלמודא ודו"ק : **ע"ב והיכא** רמיזא אמר ר"ל תמותת רשע רעה. עיין פרש"י ולפי ענינו יותר נראה לפרש תמותת רשע רעה שעושין לו דהיינו לכונסו לכיפה ולהאכילו שעורים כו' שימות שם מאליו דהשתא הוה מילת רעה דומיא דאידך דר"ל מצודה רעה וק"ל : **מאי** מצודה רעה אמר ר"ל חכה. מתלת רעה שהוא מיותר דריש דהיינו חכה שהיא רעה בגופו של דג ומכאיב לו בבשרו מש"כ שאר מיני מצודות שניצוד בו שהוא ניצוד מחוץ לגופו וק"ל :

דף פב תוספות בד"ה ואידך נשייהו כו' ולא מחייב משום זונה כו' עכ"ל קצת קשה לדבריהם מי הכריח אותם לפרש כן דאימא דלא קאמר ואידך נשייהו כו' אלא לתת טעם למאן דחשיב אשת איש היינו משום דנשייהו לא מפקרי אבל משום זונה אע"ג דנשייהו לא מפקרי מ"מ יש בה משום זונה קודם שבאה לאישות שסתם כותית פנויה נמי מופקרת היא ומ"ד משום נשג"א סבירא ליה דמדאורייתא חייב משום זונה ולכך לא חשיב ליה זונה בגזירת בית דין חשמונאי ושוב מצאתי בתוספות פרק כל האיסורין שכתבו שם דרבא דהתם ס"ל כמ"ד משום נשג"א גזרו אבל משום זונה מדאורייתא הוא וע"כ שהבינו סוגיא דשמעתין כמו שכתבנו ומיהו הך קושית הרא"ם מפונטייז"א מההיא דפרק הבא על יבמתו דאין זונה כו' ודאי קשה למ"ד משום נשג"ז גזרו וכן לאביי דפ"ק דתמורה דלא לקי מדאורייתא משום זונה ודו"ק : **בא"ד** וע"ק דבפ' י' יוחסין פליגי ר"י כו' אבל כותית לא כו' מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו פרק אין מעמידין בד"ה משום נשג"ז כו' : **בא"ד** והיא דקידושין אע"ג דמדאורייתא כו' עכ"ל הוצרכו לכל זה לאביי דס"ל דאפי' ודאי בעולה איטו לוקה וכ"ה בתוס' פרק אין מעמידין ולפי מה שהביא מירושלמי דליכא מלקות לא תקשי לרבא דהוי מוקי לה במשומרת או באיילונית ודאי בעולה אבל ודאי בעולה לוקה מדאורייתא וק"ל : **בא"ד** ומלא שנתגיירה זקנתה כו' והכשירה רבי לכהונה כו' עכ"ל מפי' מהרש"ל ולפי הירושלמי מוכרח לפרש שהזקנה נשאת לכהן עכ"ל ור"ל דאם נשאת הזקנה לישראל מאי לאו הבא מכלל עשה איכא כאן ולכ"ע בתה וכ"ש בת בתה דמותרות לכהונה מיהו קשה דהכתי תקשי בנשאת הזקנה לכהן נמי נ"ל טעמא דלאו הבא מכלל עשה דא"כ דה"ל נשאת הזקנה לכהן בלאו דזונה והבת פסולה לכהונה דה"ל חללה מ"מ בת הבת למה תיפסל דבת חללה מישראל כשרה לכהונה ואינו דומה דגם הבת נשאת לכהן דלא ה"ל להשמיט מלאוקמא בכה"ג וי"ל דלא איירי בבת הבת אלא בבת הבן של הזקנה דהשתא אם היתה הזקנה בלאו דזונה לכהן ה"ל בנה חלל ובתו פסולה לכהונה ולהכי איצטריך ליה למימר דה"ל לאו הבא מכלל עשה ואינו אלא עשה וק"ל : **בא"ד** רב הושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה הכשירוה ולא רבי הכשירה אלא הכשירו חכמים כר"ש כו' עכ"ל ולא משמע כן אלא דפליגי דר' אושעיא קאמר דר' הכשירה על ידי שלוחו רבי רומנוס משום דסבר כרבי שמעון ור' זעירא אמר לד"ה הכשירה רבי והאפשר שהכריחו לדחוק להגהה זו ממ"ש שם בירושלמי לא כן אולפן רבי הלכה כר"י כו' והבין הוא אולפן רבי כו' דקאמר היינו סתם רבי הוא ר' יהודה הנשיא ואינו כן דרב ביבי קאמר הכי לרבו רבי אבהו לא כן אולפן רבי הלכה כר"י אבל ר"י הנשיא מאי ודאי סבר הלכה כר' שמעון וק"ל : **ע"ב** בד"ה היוצק כו' ומיהו קשה ליתני נותן שמן ופתילה כו' עכ"ל לא דק דנותן פתילה קודם לנותן שמן כדאמרינן התם נותן פתילה ליחייב איכא נתינת שמן גם ה"ל להזכיר גם כן סידר את המנורה כדקאמר התם וק"ל : **בד"ה** המולח כו' וכי ס"ד שזר קרב אלא מזבח גבי לא מלח כו' עכ"ל התם קשיא ליה לתלמודא הכי משום דלא איירי באיסור זרות אלא בלא מלח אבל הכא לא קשיא ליה וכי ס"ד שזר קרב כו' דבאיסור זרות קאיירי וק"ל :

ח"א דף פב ע"א בגדה יהודה זו עבודת כוכבים כו'. ר"ל בגדה יהודה בשם עצמו הנקרא כולו על שמו של הקב"ה כדאמרי' פ' א"נ יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו וכה"א בגדו בי דהיינו בשמי ע"ש יהודה בגדו בית ישראל ועבדו עבודת כוכבים נאם ה' ע"ש אותיות שם יהודה ואמר כי חלל יהודה קדש וגו' זה זונה ר"ל שחלל יהודה על שמו שהם קדושי כסף שטר וביאה שהם קדושי ה' ע"פ תורתו הקדושה ובא על זונה בלא קדושין וכה"א לא יהיה קדש מזומן לזנות בלא קדש ה' ואמר ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית כו' ר"ל שלא תפרש בת אל נכר על עובד עבודת כוכבים ישראל הבא על בת ישראל שהיה עובד עכו"ם אלא בת אל נכר ממש כדמפורש לקמן וכי בת יש לאל נכר אלא זה הבא על הכותית שהיא ממש בת עובד כוכבים אבל בת ישראל העובד עבודת כוכבים בתו אינה בת עובד כוכבים ממש אלא ישראלית היא לכל דיניה ובניה ישראלים הם משא"כ בבת כותי דבניה כותים דישראל הבא על הכותית בניה כותים ומוליד בן לעבודת כוכבים : **ואמר אם** ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים כו' פרש"י ער חריף להבין ולהורות כו' ועוד נ"ל ע"פ מ"ש פרק בן סורר כל הישן בבהמ"ד תורתו נעשית לו קרעים שנא' וקרעים תלביש נומה וז"ש שלא יהיה זוכה שיהיה לו ער בחכמים בבית המדרש אלא שיהיה ישן ותורתו נעשית לו קרעים ואמר ועונה בתלמידים ר"ל מי שיכול לענות ולהשיב לשואלו מתלמידים עוד יש לפרש דה"ק שלא יהיה לו בן ת"ח המקיים שתם עונה שהיא עונת ת"ח משבת לשבת אלא שיהיה לו בן וזרע מאומנות הספנים והחמרים וגמלים שיש להם עונה אחרת וק"ל : **סחוב** פרש"י מושלך ברחובות עכ"ל וכן ת"י כמה דמשגרין ית נבלת חמרא כו' ע"ש אבל מלשון קבורת חמור יקבר משמע דמיתת קבורה קצת יש לו לחמור והיינו משום טומאת נבלות או משום סרחון אין משליכין אותו ברחובות אלא שאין מקפידין להעמיק קבורתן והכלבים מסחבין אותן מקבורתן ודקאמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא לבזויה וכבר נתקיים בו קבורת חמור שגלגלה מקבורתו וק"ל : **אצל** זמרי כו'. עיין בהר"ס מהיכן למדו לומר כן עי"ל שדקדקו לומר כן מדכתיב והנה איש מבני ישראל בא וגו' למה לא הזכירו בשמו ומהיכן בא אלא מכלל בני ישראל שהם בני שבטו הוא בא להקריב את המדינית לעיני משה וגו' ומדלא הוזכרה כאן בשמה אלא מדינית שהם דרשו מדינית יוצאת לשתים שהקריב דין מדינית לעיני משה אם זו מדינית אסורה גם אשתך בת יתרו מדינית היא ואסורה ואמר על שנתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה מדכתיב והמה בוכים פתח אהל מועד תלה הבכיה באהל מועד מקום שההלכה יוצאת משם ועתה על שנתעלמה מהם בכו : **הבועל** ארמית קנאין פוגעין בו כו' כמ"ש בקנאו את קנאתי וגו' וענין הקנאה בזה כתבנו בח"א בפ' ר' ישמעאל במס' ע"ז ע"ש : **והניחה** באונקלי כו' מדכתיב ויקח רומח בידו דרשו לומר כן דרומח נאמר על הברזל שלקחו בידו מתוך העץ שהיה קבוע בו והניחו באונקלי שלא ירגישו בני שבטו בדבר : **לעשות** צרכיו כו' דכתיב ויבא אחר איש ישראל וגו' לפי מחשבתם שהניחו אותו ליכנס שהוא בא אחר איש וגו' לעשות צרכיו אחריו וק"ל : **ע"ב** ששה נסים נעשו לו כו' ובמדרשים מונה עוד ו' נסים אחרים ופרש"י בנס ששי שבא מלאך המשחית וערד בני שבטו ולא הרגו לפינחס עכ"ל אבל בת"י לא חשיב זה הנס אלא שזהו הנס דבא המלאך והשחית וע"י שבא פינחס וחבטן בקרקע ואמר על אלו יפלו כו' מיד עצר המגפה ע"ש והיינו שעשה פלילות וריב עם קונו ועל שהקשה לדבר כן בקשו מלאכי השרת לדוחפו וק"ל : **קנאי** בן קנאי כו' פירש"י בן קנאי משבט לוי כו' וזכר זה כאן שפנחס עשה כמעשה אבותיו לפרוש מן הזנות מה שלא עשה כן זמרי שהיה בן קנאי משבט שמעון שהיה ג"כ מקנא במעשה דינה כו' והוא לא הלך בדרכי אבותיו לפרוש מן הזנות וכן אמר משיב חמה בן משיב חמה שהוא אהרן אבל זמרי הביא החמה וחרון אף בזנותו ויצא להם זה הדרש מתוך הכתוב שאמר פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי שסתם הכתוב מי היה המשיב חמה שיש לפרשו אאהרן דסמיך ויש לפרשו כפשוטו אריישא דקרא אפינחס וע"כ אמרו שנתכוין הכתוב לשניהם משיב חמה בן משיב חמה כו' ואמר שהתחילו שבטים מבזים כו' בא הכתוב ויחסו כו' לפי שכבר יחסו כן בפרשה דלעיל קודם מעשה זמרי אלא שלא בא שוב כאן ליחסו אחר מעשה זמרי אלא מפני שהיו מבזין אותו כו' א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום כו' לפי שהיו מריבים עמו ומבזין אותו הקדם לו שלום ושיהיה לו שלום מהם: ואמר **ראויה** כפרה זו שתהא מכפרת והולכת כו' עיין פרש"י ועוד נ"ל מדלא כתיב וכפר על בני ישראל וגו' בלשון עבר וכתיב ויכפר בלשון עתיד דרשו כן ואפשר שגם רש"י נתכוון לזה וק"ל : **זרזיר** מתנים וגו' נ"ל בהך דרשה שלקחו זה המקרא לסי' לקבלתם במעשה זמרי שהיה שטוף בזמה וכן מצינו בזרזיר שהוא שטוף בזימה כדאמרינן פרק החובל לא נתנס הלך זרזיר אצל עורב כו' והעורב ידוע שהוא א' מאותן ששמשו בתיבה כדאמרינן פרק חלק וכן התיש הוא שטוף בזימה בבהמה דקה : **כזבי** שכזבה באביה ד"א כו'. דודאי אביה ראש אומות במדין היה ולא הפקיר בתו אלא לגדול שבישראל והיא כזבה לאביה בזה ואמר ד"א שאמרה לאביה כו' שאביה ודאי לא הפקיר בתו אבל היא בקשה על הדבר : **והיינו** דאמרי אינשי בין קני כו' גייפתה לאמה ר"ל דודאי האב אינו מפקיר בתו אבל על ידי שהיא יצאנית במקום הפקר באתה לידי זנות ובזה היא גייפתה לאמה שמוציאה שם רע על אמה שעשתה כך והיא בתה למדה ממנה לעשות כן כדאמרינן בעלמא רחילא בתר רחילא אזלא : **ה'** שמות יש לו זמרי כו' דלא מסתברא לומר שנשא שמעון כנענית שהרחיקו אבותיו ודבר שעתידה תורה ליאסר ודרשו נמי שלומיאל וגו' שהוא היה נשיא שבט שמעון ובמעשה זמרי נמי כתיב נשיא בית אב לשמעוני ואע"ג דה' בתי אבות היו לשמעון וכל אחד מהם היה נשיא למדו לומר שהוא היה ג"כ נשיא השבט כדאמרינן לעיל שהלכו שבט שמעון אצל זמרי בן סלוא נשיאם משה דן דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה כו' ואף על גב שיש לבעל דין לחלוק בזה ולומר שאחר שמת שלומיאל בן צורי שדי נתמנה זמרי להיות נשיא השבט דהא בין מעשה דנשיאים ובין מעשה זמרי היה כמו ל"ח שנים שזה היה בשנה שניה ליציאת מצרים ומעשה זמרי היה בשנת מ' מ"מ כיון שלא נזכר בתורה שנתמנו נשיאים אחרים עד לסוף בפרשת מסעי בחלוקת הארץ לא נאמר כן בלי ראייה שנתמנו גם כן אחרים קודם זה אלא שכ"ז שהיו ישראל במדבר עד חלוקת הארץ לא נתמנו אחרים וא"כ ע"כ שלומיאל הוא זמרי ומ"ש ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי לא ידעתי מה ידרשו בצורי שדי דהא בין בני שמעון חשיב ליה לשאול בכל המקרא וה"ל לכתוב שלומיאל בן שמעון ודע דלפי הדרש נ"ל דלכל הפחות היה זמרי במעשה הזה בן ר"נ שנה דהא חשיב ליה לשאול בן הכנענית מיורדי מצרים ורד"ו שנה היו במצרים ובשנת ארבעים ליציאתם נהרג זמרי הרי ר"ן שנה ואין זה תימה שהיה חיה כ"כ כמו שפרש"י במנחות גבי פתחיה על הקינין שהוא מרדכי ועיין בתוספות שם ודו"ק : **סליק פרק הנשרפין**

דף פג בד"ה ולא משום כו' ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחוץ כו' ת"ל דנפקא לן כו' עכ"ל ויש ליישב בזה דסידור שלחן והטבת נרות משום זרות וטומאה ומחוסר בגדים נקט לה כמ"ש לעיל גבי טומאה וק"ל : **בד"ה** חילול דרבים כו' דולא יחללו דכתיב גבי טבל ונותר כו' ולא יחללו את קדשי וגו' בב' חילולין כו' עכ"ל מהרש"ל הגיה דכתיב גבי טומאה בנותר כו' ולא יחללו את שם קדשי וגו' בב' כו' עכ"ל וכן נראה לכאורה דמההוא קרא דכתיב גבי טומאה יליף נותר התם מדקאמר אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה וכן פירש"י התם דהיינו קרא דוינזרו וגו' דכתיב גבי טומאה אבל דברי התוספות דהכא שכתבו דלגבי טבל הויא נותר היקשא ולגבי טומאה הויא ג"ש א"א להולמן דאדרבה אם

חכמת שלמה

פקעין כו'. נ"ב נ"ל כי האי דבפרק ב' דיומא הממונה על הפקיע מאי פקיע נגדי ופירש"י רצועות העשויות להכות בו סוסים והיינו בייטשין בלשון אשכנז : **בד"ה** יכה קוסם כו' יכה הקוסם זה את קוסמו היינו כלפי מעלה הנותן קסמים האלו בלבו וקחשיב ליה האי קוסם בעיניו שהוא ראוי כצ"ל. וכ"כ ס"א יראה : **בד"ה** יכהו נ"ל יכה קוסם כו' הזה לו הס"ד :

דף פב ע"א גמ' ער ועונה מאהלי יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות אם תלמיד חכם הוא כו' אמר מלכא דישראל הוא ולאו אורח כו' שבטי ישראל וגו' כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה זונה מופקרת ואפילו ישראלית קדש מפקיר כו' כצ"ל והד"א : **בד"ה** א"א כו' רגיל באשת איש הס"ד : **בד"ה** שמעון שני לבטן לוי כו' הד"א : **תום'** בד"ה ואידך נשייהו כו' ומלא שנתגיירה זקינתה כו'. נ"ב בתלמוד שלנו לא נאמר ולפי הירושלמי מוכרח לפרש שהזקנה נשאת לכהן. (עיין במהרש"א) : **עוד** בדבור זה רב הושעיא אמר כר"ש הכשירוה כו' כצ"ל. וכ"כ פירוש שרב הושעיא פליג ואמר שלא רבי הכשירה אלא הכשירו החכמים אותה כר"ש דלעיל מיניה שסבר כל שנזרעו בתוליה בישראל. (עיין במהרש"א) : **עוד** בסוף זה הדבור להיות זונה תחתיו כו'. נ"ב פי' בתמיס : **ע"ב** גמ' בתחלת העמוד נשען והולך על מקלו כו' : **שם** בין קני לאורבני שוילנאי כו'. נ"ב פירוש על שם שוילנאי המוכרת שזינתה נקראו שאר זונות בשמה וה"ק בין קני לאורבני שוילנאי מאי בעי כלומר במקום ייחוד לא אתיא אלא משום זונות כך היא לא באה בין ישראל אלא משום זנות ערוך : **שם** מאי בעיא גפתה כו'. נ"ב בס"א לא גרס וכן פירש הערוך בהדיא קלפי דקני גפתה לאמה ואין נחשב בעיניה אלא כקליפת הקנה הלכך אינה חושבת אלא מזנת אף בפני אמה אבל רש"י גרים כנפיים : **שם** זמרי בן סלוא על כו' ובן סלוא על כו' ושאול על שהשאיל כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה שכיון בזכרותו כו' ולא אמרו שנאה כו' כצ"ל : **בד"ה** אבי אמו יתרו כו' דכתיב פוטיאל ולא פוטאל. נ"ב פי' ש"מ הרתי פטם ופטפט : **בד"ה** או תיש לשון התשת כח שהשתין במספר זרזיר עד שתשש כחו כצ"ל : **בד"ה** ופינחס לא היה כו' שהתיבה כזאת נמשכה ללשון ערבי שכל פתיחת תיבותיהן אל : ששים ואין לדבר רמז במקרא כצ"ל :
בד"ה והמניפה והמגישה נמחק וכצ"ל והמגיש מנחה בקרן כו' והמסדר השולחן לאם הפנים כצ"ל והס"ד :

דף פג ע"א רש"י בד"ה לא משום כו' ודרשינן עבודת מתנה ולא עבודת סילוק ועבדתם עבודה תמה כו' אחר כולן כצ"ל הס"ד : **בד"ה** ושתויי יין נמחק ושתוי יין : **תום'** בד"ה ולא משום כו' תיפוק לי נ"ל ליה : **בד"ה** חילול דאיכא כו' דכתיב גבי טומאה בנותר כו' ולא יחללו את שם

טהר יליף מקרא דטומאה הוה נותר וטומאה היקשא ונותר וטבל הויא ג"ש גם בכל נוסחות גמרות שלפנינו שלהי פרק בית שמאי מייתי האי קרא ולא יחללו את קדשי בני ישראל דהיינו האי קרא דמרבינן מיניה הכא טבל וכך היה גירסת התוספות כאן שכתבו דולא יחללו דכתיב גבי טבל ונותר כו' ודמסיק התם אהאי קרא אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה היינו משום דעיקר קרא בפסול טומאה קמיירי דכולה פרשה לפי פשטיה בטומאה איירי ודמוקמינן ליה הכא בטבל היינו מדרשה דאשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר והשתא דברי התוספות דהכא מתיישבין כהוגן בלי הגה"ה דלגבי טבל הוי נותר היקשא ולגבי טומאה הוי נותר גזירה שוה ור"ל דאינו ג"ש אלא היקש וגזירה שוה בטבל חילול חילול מתרומה דבמיתה מפקא מהיקשא מנותר דבכרת אבל לגבי טמא ששימש הוה נמי מנותר גזירה שוה ואכתי תקשי ואימא חילול חילול מנותר דבכרת דהוה נמי חילול דרבים והדברים ברורים למבין באין גמגום : ע"ב גמרא ופרועי ראש דכתיב ראשם לא וגו' אתקש פרועי ראש לשתויי יין כו' וכתב הכסף משנה בפ"א דהלכות ביאת מקדש ואם תאמר מה צורך להיקש זה הא מקרא משמע ראשיכם אל תפרעו ולא תמותו הא אם תפרעו תמותו וי"ל דקרא אפשר לפרשו לרשות דה"ק אף על פי שאר אבלים שלא פרעו במיתה אינכם בכלל חיוב זה עכ"ל אבל הרמב"ן כתב הא דאמרינן הא אחר דהיינו אבל שלא פרע ולא פירם חייב מיתה אינו אלא אסמכתא בעלמא שאין פריעה ופרימה באבילות אלא מד"ס כו' עכ"ל וכה"ג כתבו התוספות שם בפרק ואלו מגלחין ואייתם מדלא מייתי בשמעתין דאבל שלא פרע ופירם גבי אלו שבמיתה וכן פירש"י בחומש דעיקר קרא בכהנים שפרעו ופרמו איירי שאם עשו ימותו ועיין בזה באורך ברא"ם ובדוחק יש ליישב דמ"מ אי לאו קרא דיחזקאל ה"א דחייבי מיתה הכהנים בפריעה ובפרימה היינו דוקא כשהם אבלים שלא יהיו מראים אבילות אבל שאר כהנים מותרים בפריעה ופרימה אי לאו היקשא מקרא דיחזקאל וק"ל : תוס' בד"ה פרט לזו כו' דר' יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו א"כ ס"ד דמסכת לה כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה בתוספות פרק ג"ה ע"ש וק"ל : באד"ד אי נמי כגון שנטמא הגוף ואח"כ כו' וקרא דפטר במחוללת בשנטמאה תחלה כו' עכ"ל לכאורה דבריהם תמוהים להאי תירוצא כיון דר' יוסי הגלילי נמי מודה בנטמא הגוף תחלה ואח"כ נטמאה התרומה דחייב ולא פליג ר' יוסי ופוטר אלא כשנטמאה התרומה תחלה א"כ הדרא קושיין לדוכתין מאי קאמרי ליה אף טמא שאכל את הטהור כו' דהא קושטא הוא דבכה"ג רבי יוסי הגלילי נמי מחייב כיון דנטמא הגוף תחלה ודברי התוספות בפרק ג"ה נכונים בזה שכתבו שם ועוד לפי האמת אפי' הוכשרו משכחת לה כגון שנטמא הגוף כו' עכ"ל ר"ל דודאי למאי דקא"ל רבנן כיון שנגע בו טימאהו היו סבורין דר' יוסי פוטר משום דמחוללת ועומדת כו' ואפי' בטומאת הגוף נמי פוטר ר"י הגלילי מה"ט והא דלא תקשי להו בתרומה היינו כאחד משני התירוצים שכתבו אי דאיירי בתרומה בתחב לו חבירו ורבנן הוו ידעי דרבי יוסי הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו ואי דאיירי בתרומה שלא הוכשרה אבל לפי האמת דר"י הגלילי מודה בנטמא הגוף תחלה אין אנו צריכין לדחוק נמי בתרומה דאיירי בתחב לו חבירו או בשלא הוכשרה אלא בנטמא הגוף תחלה ותו לא מידי וק"ל : בד"ה וטבול יום כו' ואע"ג דבפרק הערל דרשינן וטהרה לטבול יום כו' עכ"ל כצ"ל : באד"ד ומיהו קשה דגבי נגיעה כתיב וטמא עד הערב וטהר כו' עכ"ל בתוס' דזבחים פ"ב הקשו דמדכתיב במים יובא וטמא עד הערב הרי מפורש בהדיא דטבול יום אקרי טמא ע"ש באד"ד וא"ת בפ' שלשה מינין ובפ' ב' דמכות כו' ת"ל מוטהרה מכלל שהיא טמאה וי"ל כו' עכ"ל כצ"ל בתוספות דפ' הערל ובפ"ב דזבחים מפורש בפשיטות בין לקרא דטבול יום ובין לקרא דמחוסר כפורים דתרוייהו לא צריכי גבי נכנס למקדש כיון דאקרי טמא לגבי עבודה אבל ממה שכתבו כאן ת"ל מוטהרה מכלל כו' נראה דלא קשיא להו אלא אקרא דמחוסר כפורים אבל קרא דטבול יום קרא דצריכא הוא ויש לפרש דבריהם דהכא דהא פשיטא להו דליכא למילף טבול יום בנכנס למקדש מעבודה דגלי ביה קרא אלא דקשיא להו וטהרה דסתמא כתיב וכיון דע"כ דרשינן ליה לענין עבודה מכלל שהיא טמאה אית לן למימר ביה נמי גבי ביאת מקדש מכלל שהיא טמאה דקרא בכל מילי איירי כמ"ש התוספות בפ"ב דזבחים ולהכי לא קשיא להו נמי אקרא דטבול יום גבי ביאת מקדש דלא לכתוב ונילף ליה מוטהר מכלל שהוא טמא דסתמא כתיב דאיכא למימר וטהר דטבול יום לא דרשינן ליה כלל וטהר מכלל שהוא טמא ותו לא מידי ודו"ק : באד"ד ואין להרץ נמי דאי לאו אלא חד ריבויא לא הוה מוקמינן ליה אלא במחוסר כפורים כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם מה תקנו בזה דהא כמו דגלי בטבול יום דלא נילף מיניה מחוסר כפורים משום דטבול יום חמור דפוסל בתרומה כדאמרינן בגליוניתא בפ"ב דזבחים ואפי' הכי כיון דגלי בטבול יום דטמא אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן מוטהרה מכלל שהיא טמאה א"כ ה"נ נהי דמוקמינן חד ריבויא למחוסר כפורים ולא נילף מיניה טבול יום משום דמחוסר כפורים מחוסר מעשה הוא מ"מ כיון דגלי במחוסר כפורים דטמא אע"ג דקלישא טומאתיה תו דרשינן וטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום וי"ל בדוחק דמקלישת טומאתיה דטבול יום דאינו מחוסר מעשה נילף שפיר מיניה למדרש מוטהרה מחוסר כפורים דמחוסר מעשה אבל מקלישת טומאתיה דמחוסר כפורים אע"ג דאינו פוסל בתרומה מ"מ כיון דמחוסר מעשה הוא לית לן למדרש מוטהר לרבות טבול יום שאינו מחוסר מעשה מיהו קשה לפי זה דאם נימא בחד יתורא לאוקמא למחוסר כפורים משום דמחוסר מעשה ולא נוקמא בטבול יום דהשתא לא דרשינן מוטהרה מידי א"כ בשמעתין נמי מנלן לרבות טבול יום ששימש מלא יחללו באם אינו ענין לטמא ששימש אימא דהאי קרא דלא יחללו באם אינו ענין לטמא ששימש תנהו למחוסר כפורים אבל אי לאו הסברא שכתבנו לעיל לא הוה קשה מידי בשמעתין דא"כ דתנהו למחוסר כפורים מ"מ כיון דאשכחן קרא למחוסר כפורים אע"ג דקלישא טומאתיה הו דרשינן מוטהר מכלל שהוא טמא לרבות טבול יום ול"ע : באד"ד ולכך צריך נמי טפי קרא כו' אי לאו דאשכחן טבול יום כו' עכ"ל בתוספות פ"ב דזבחים ופרק הערל כתבו אלו דברים בלשון ועי"ל ולתרץ מה שהקשו שם מעיקרא דלא לכתוב כלל בביאת מקדש טבול יום ומחוסר כפורים ונילף ליה מטמא ששימש אבל הכא כפי מה שהוכחנו מתוך דבריהם שלא הקשו קושיא זו מעיקרא אלא שכתבו הכא דהשתא א"ש נמי דצריך טפי קרא לרבות טבול יום כו' ולא נילף ליה מטמא ששימש כמו שהקשו שם ודו"ק :

דף פד גמרא ונילף חילול חילול מתרומה כו' טפי הוי ליה למילף חילול חילול מנותר חילול דיחיד מחילול דיחיד ולא מתרומה דהוה חילול דרבים אלא דלא נחית תלמודא להכי כיון דלא קאי הכי מכח קושיא דמי כתיב ביה בגופיה כו' וק"ל : תוס' בד"ה אלא מטמא כו' לאפוקי תרומה דכתיב כי יחללוהו כו' עכ"ל שגירת לישנא דתלמודא דכולהו אתיין מתרומה נקטו בדבריהם מיהו הכא דמטמא ששימש בעי למילף בעל מום ה"ל לאפוקי טמא ששימש דכתיב ולא יחללו וגו' וק"ל : סליק פרק הנשרפין

הנחנקין פרק עשירי

ע"ב בפירש"י בד"ה מקלקל הוא כו' ואין מחייב במקלקל אלא ר"ש כו' ר"ש נמי לא כו' עכ"ל ר"ל למ"ד מקלקל חייב מאי איכא למימר לא בעי למימר דהכא נמי ליחייב סקילה דהא ר"ש נמי לא מחייב הלא במתכוין אלא דפריך לר"ש כיון דמתכוין חייב בלא מתכוין הוי שגגת סקילה ודו"ק : תוס' בד"ה מאן שמעת כו' ומבעיר כו' ועוד אי חשיב תיקון גמור כו' אמאי נקט חובל ומבעיר כו' עכ"ל ר"ל כיון דר' יהודה אית ליה מקלקל בחבורה פטור ע"כ הא דמחייב ליה בצריך לכלבו ולאפרו היינו משום דהוי תיקון גמור וא"כ אמאי נקט הוץ מחובל ומבעיר דחייב דבכהאי גוונא בכל שאר המקלקלין היכא דהוי תיקון גמור לר"א חייב וק"ל : באד"ד ועוד דר"ש אפי' בחובל ומבעיר בעי שתהא צריכה לגופה כדמסיק כו' עכ"ל הך קושיא לפירש"י דודאי לפירושם שכתבו דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי כו' מתרצא שפיר לר' יוחנן דר' שמעון בעי תיקון קצת דהיינו צריך לכלבו ולאפרו וצ"ל נמי לפירושם דמקרי תיקון זה מלאכה שצריכה לגופה וע"ש בתוספות בפרק האורג אמאי מקרי צריך לגופה ולא כפירש"י התם דמקרי תיקון זה דצריך לכלבו ולאפרו אינו צריך לגופה אבל לר' אבהו לא מתרצא בזה אף לפירושם עד לקמן שהקשו וכ"ת לר' אבהו כו' דהיינו הך הקושיא שהקשו הכא לפירש"י לר"ש אליבא דכ"ע אכתי קשיא להו לפירושם לר' אבהו כיון דלא בעי צריך לכלבו ולאפרו וליכא תיקון א"כ צריכה לגופה היכי משכחת לה כו' וע"ש בתוס' פרק האורג ודו"ק :

דף פה בד"ה ור"ש האמר כו' ועוד דאפי' לרבי יהודה כל אין מתכוין דלא הוה פסיק רישיה פטור כו' עכ"ל אין לפרש דר"ל דאפי' לר' יהודה לא הוי שגגת סקילה דא"כ ר' יהודה אמאי אוסר גרירה ועוד א"נ דאין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא מ"מ כיון דבמתכוין אפילו בלא פסיק רישיה חייב מדאורייתא ה"ל שפיר גרירה באין מתכוין שגגת סקילה אלא דר"ל דאפילו לר"י לא הוי אלא שגגת סקילה דאין מתכוין דלא פסיק רישיה פטור מדאורייתא וק"ל : באד"ד וכן מוכח בההיא דהמכבד והמרבץ דהא רבנן דס"ל כר"י כו' עכ"ל וג' מחלוקות בדבר בפ' המצניע לר"א חייב חטאת ולר' שמעון שרי לכתחלה ולרבנן דס"ל כר"י באין מתכוין אסרי לכתחלה ופטרי מחטאת משום דלא הוי פסיק רישיה ומזה שהוצרכו לקמן לפרש דטעמא דר"א דמחייב חטאת לאו משום פסיק רישיה אלא דחשיב כעין בנין אבל בתוס' שם כתבו דלר"א הוי פסיק רישיה ע"ש : באד"ד ור"ש דפוטר משום דאינה צריכה לגופה ולא בעי מלאכת כו' עכ"ל ר"ל דליכא למימר דטעמא דר"ש דפוטר אע"ג דפסיק רישיה הוא משום דלא חשיב מלאכת מחשבת כיון דאין מתכוין דהא רבי שמעון לא בעי מלאכת מחשבת דהא רבי שמעון מחייב כו' וק"ל : באד"ד והא דשרינן לבעול כו' הוא בפרק קמא דכתובות ור"ל דשרינן לבעול ולא הוי שגגת סקילה וכן מ"ש ובסוף כירה דהוי שרי לטלטל הנר כו' ר"ל ולא הוי שגגת סקילה משום דאינה צריכה לגופה וק"ל : באד"ד דהא אסרינן הכא כוותא וסילון משום כו' עכ"ל כצ"ל : בד"ה והאמר רב ששת כו' ור"ה גרים והאמר רב ששת בייש חייב ואיצטריך ליהרג קאי כו' עכ"ל וקשה לפי גרסא זו למאי דמסיק בעמך במקוים שבעמך ואינו חייב על קללת והכאת יוצא ליהרג דאינו ראוי להתקיים למה יתחייב על בושתו דהא בכלל קללה והכאה איכא נמי בושת ויש ליישב בדוחק דלא מיעט הכתוב מדכתיב במקוים שבעמך אלא ממלקות אבל דמי בושתו חייב לבניו דמתביישים ג"כ וק"ל : ע"ב גמרא אשה שגנבה אשה מניין ת"ל ומת הגנב כו' ורש"י בחומש כתב אין לי אלא גונב איש כו' לכך הוצרכו שניהם מה שחסר זה גילה זה עכ"ל קיצר בדבר דאכתי משניהם אשה שגנבה אשה מניין דגמרינן לה הכא בשמעתין מריבויא דומת הגנב ההוא וק"ל : בפירש"י בד"ה וגונב איש כו' דלא קפיד אגנגב למהוי איש כו' עכ"ל כצ"ל : תוס' בד"ה ומה מכה כו' נילף ליה שלא נעשה בו שלא בעמך כבעמך ממקלל כו' עכ"ל כצ"ל ורצה לומר דנילף במכה שלא נעשה שלא בעמך כבעמך ממקלל מק"ו דחייב לאחר מיתה ומכה פטור לאחר מיתה ויש רוצים לקיים לשון התוס' שלפנינו שנעשה בו בעמך כו' ומגיהין במקלל ורצה לומר דנילף במקלל שנעשה בו שלא בעמך כבעמך ממכה מק"ו דפטור לאחר מיתה ומקלל חייב לאחר מיתה ונוקי קרא דבעמך בעושה מעשה עמך היינו דוקא באחר אבל באביו איכא קל וחומר במקלל שנעשה בו שלא בעמך כבעמך ממכה אביו ולא יתכן לומר כן חדא דקרא דבעמך ודאי באביו נמי קמשתעי ועוד דמ"מ איכא למפרך אהאי ק"ו דאחר יוכיח דבמכה נעשה בו שלא בעמך כבעמך ובמקלל לא נעשה בו שלא בעמך כבעמך גם לשון התוס' הוא דחוק אבל לפי הגה"ה שכתבנו שלא נעשה שלא בעמך כו' לא קשה מידי :

דף פו בפירש"י בד"ה עדי גניבה כו' וכיון דאינהו לא מקטלי איהו נמי כו' עכ"ל במהרש"ל ותימה אמאי לא נאמר דאיהו גופי' מפטר כו' משום דהוי חצי דבר וכ"ש

חכמת שלמה

שם קדשי בשני חלולים כו' כצ"ל והד"א . ונ"ב פירוש מדלא כתיב ולא יחלו (עיין במהרש"א) : ע"ב גמ' וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי ויליף כו' מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן כו' כצ"ל : רש"י בד"ה שכן קודש טמא ששימש ועסק בקדשי מזבח ובנותר כו' כצ"ל : בד"ה ותגרת כו' הויא כהונה הס"ד : תוס' בד"ה פרט לזו כו' אמרו לו אף טמא כו' ובפרק גיד הנשה גבי קודש כו' כצ"ל . ונ"ב פי' גבי טמא שאכל קדש טמא דכ"ע מודו אפי' ר"י היכא דנטמא הוא תחלה דחייב אלא בנטמא הקודש תחלה פליגי רבי יוסי הגלילי יליף מתרומה דאין איסור חל על איסור ורבנן סברי איסור חל על איסור גבי טמא כו' ובתרומה דוקא הוא דגלי קרא : בד"ה וטבול יום כו' דבכרת דבטומאת מקדש כו' כצ"ל : בד"ה ויליף חילול כו' בתרומה הוי במיתה כצ"ל והד"א :

דף פד ע"א גמ' שכן קודש פנים פיגול ונותר אלא בעל מום ששימש מטמא ששימש כו' כצ"ל : רש"י בד"ה אמר קרא בו בתרומה דכולהו נמי מיניה גמרו ומתו בו למעוטי ולא בעל מום ומסתברא כו' פסול טומאה במיתה כצ"ל : תוס' בד"ה וכל דבר כו' ובתורת מן הרעה על היפה כו' נ"ב בפרק קמא דתמורה דף ה' : בד"ה אלא מטמא כו' בעל מום כתיב ואל כו' כצ"ל :

הדרן עלך פרק אלו הן הנשרפין

הנחנקין פרק עשירי

ע"ב רש"י בד"ה לכדתניא כו' התשלומין מה מכה כו' בו וכו' הס"ד והד"א : בד"ה הניחא כו' ור"ש בן לקיש בכתובות כו' כצ"ל : תוס' בד"ה ה"ג כו' דההורגו חייב ומפיק ליה התם מדכתיב כו' כצ"ל וכ"ב דבור זה תימה הא דרשינן לעיל בפרק הנשרפין גבי הכהו בעשר מקלות כו' אליבא דרבנן ואיש כי יכה כל נפש דבעינן נפש כולו ורבי יהודה דריש אפילו נפש כל דהוא והלכה כרבנן ועוד לר' יהודה דדריש נפש כל דהוא מנלן הא דאפילו קטן בן יומו חייב והא ליכא מחלוקת ונ"ל כל זו והדומה לו היה ביד חכמים לדרוש פעמים בסיגנון זה ופעמים להיפך וכמ"ש התוס' לקמן דלפעמים דרשינן דבר, ואפילו חצי דבר ושם אפילו מקצת שם וזימני אחריני דרשינן גבי והכניתא אשר יזיד לדבר דבר בשמי כולו דבר ולא חצי דבר וכן כפר ולא חצי כפר וכה"ג טובא ותלילה שהיה בלא כיון אלא שדעתינו קצרה מדעתם וכל אחד צריך להעמיק בלבו אולי ימצא תוכן דעתם הכי נמי הכא לענין הכאה דרשינן שהכאה יהיה בכל נפש ולא בנפש כל דהוא אבל בענין נפש הנהרג ומסותו כולי עלמא מודו דדרשינן אפילו נפש כל דהוא ודו"ק : בד"ה מאן שמעת כו' אמאי נקיט חובל ומעביר כו' . נ"ב פירוש הא דמסיק התם ואם תמצא לומר משנה חובל בצריך לכלבו כו' ואם כן אמאי נקט חוץ מחובל ומבעיר הלא חובל ומבעיר אינם מקלקלים כלל כשצריכים לכלבם ולאפרם ודו"ק : עוד בדבור זה שמתן לשום פסח כו' . נ"ב פירוש בשבת : עוד בדבור זה לעיל מיניה דאיירי בטועה כו' כצ"ל :

דף פה ע"א רש"י בד"ה מכלל כו' מוקמת לה הס"ד : בד"ה אלא ע"כ כו' ומיתה הס"ד ואחר כך מ"ס ה"כ : בד"ה דרב פינחס משמיה דרב כו' כצ"ל : תוס' בד"ה והאמר ר' שמעון בייש כו' בייש ישן ומת כו' בייש ישן חייב כו' בייש כו' ושלוחי דידן מאי עבדי כו' כצ"ל : ע"ב גמ' מניין תלמוד לומר אביו ואמו קלל אביו קלל כו' מאחיו אין לי כו' כצ"ל : רש"י בד"ה שהמקלל כו' כדיליף בגמרא הס"ד : בד"ה המקלל אביו דואלה המשפטים הס"ד : בד"ה א"ה כו' ערוות הן הס"ד : בד"ה אוקמה צריך להיות דאוקמה : תוס' בד"ה איש איש מה תלמוד לומר כו' :

דף פו ע"א גמרא סתם ספרי ר"ש כו' . נ"ב ושאר ספרי מבואר בפרק יש נוחלין דף קכ"ה ע"א : רש"י בד"ה במה הכתוב כו' מעלה מזו הס"ד : בד"ה עדי גניבה כו' וכיון דאינהו לא מקטלי כו' כצ"ל . ונ"ב תימה אמאי לא נאמר דאיהו גופא מיפטר ולא מקטיל בהאי עדות משום דהוי חצי דבר וכל שכן שהעדים פטורים שהרי אין מזימין את העדים עד שנגמר דינו אלא שלפי האמת דמסיק דבעדים

כו' אלא שלפי האמת דמסיק דבעדים אחרונים ל"פ דנהרגים כו' תו לא ק"מ עכ"ל ואין זה מספיק אלא על התלמוד דלפי המסקנא דעדים אחרונים נהרגים לכ"ע והיינו נמי נהרג ניחא דנקט התלמוד פלוגתייהו בעדים ולא בגנב עצמו אבל לפום סברא דהשתא דאיהו לא מקטל הכתי קשה לפירש"י ל"ל לפרושי טעמא דאיהו לא מקטל משום דאינהו לא מקטלי והוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה דהא מטעמא דחלי דבר נמי איכא למפטריה ואפשר דהא ודאי לא קשיא ליה למהרש"ל דאדרבה ניחא ליה למנקט בפירושו האי טעמא גופיה דהוי חלי דבר גבי עדים איהו נמי פטור וק"ל : **ע"ב** גמרא בעדי מכירה דכ"ע ל"פ כו' במהרש"ל ותימה לאוקימתא דרב פפא מנלן דחזקיה ס"ל כר"ע דלמא אף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפילו חלי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו כו' עכ"ל והאריך בזה ליישב ובעיקר תמיהתו לא ידענא דמי הגיד לו דלאוקימת' דרב פפא נמי ס"ל לחזקיה דוקא כר"ע דאימא דקושטא הוא למאי דקאמר אלא אמר רב פפא כו' לא קאי הא דבעי למימר דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר"ע ורבנן בחלי דבר אלא דר"י ודאי ע"כ סבר כרבנן אבל חזקיה מלי סבר השתא נמי כרבנן ועדי גניבה דאין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו ודקאמר האי ליסגא עדי גניבה לחודא קיימא ומכירה כו' משום דודאי דסבר נמי כר' עקיבא ועוד דאליבא דרבנן נמי אצטריך למימר עדי גניבה לחודא קיימא כו' דמשום האי טעמא אין נהרגין דלא באו אלא להלקותו ואביי נמי דקאמר הכל מודים כו' לאוקימתא דרב פפא קאי מלתיה שפיר אפלוגתא דרבי עקיבא וחזקיה אלא משום דאביי מקמי דרב פפא הוה וכדסלקא דעתך מעיקרא דפליגי חזקיה ור"י בפלוגתא דר' עקיבא ורבנן נקט רש"י נמי בפירושו במלתיה דאביי דחזקיה כר' עקיבא ור"י כרבנן וכן מוכח מדברי התוס' דחזקיה מלי סבר כרבנן ממה שכתבו דאי אמרינן שהתרו בו למיתה אלמא למקטליה קאתו א"כ לחזקיה נמי ליקטלו כו' היינו לרבנן דלר"ע היאך ליקטלו הא הוי חלי דבר ואין להאריך בשאר אריכות דבריו כי אינן מבוררין לי ואולי טעות נפל בהם ודו"ק : **בפירש"י** בד"ה דלא לקי אגניבה לחודא כו' שניתן לאזהרת מיתת בית דין שאם ימכרנו יהרג עכ"ל יש לדקדק דהא לפום סברא דהשתא דקיימינן בה דעדי מכירה נמי לא מקטלי איהו נמי לא מקטל ולא הוה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין ואם נאמר כיון דאם עדי גניבה גופייהו יעידו גם על המכירה מקרי אזהרת מיתת בית דין ואין לוקין אותו אף אם לא יעידו על המכירה א"כ מה כתב שוב מדקאמר חזקיה אין נהרגין כו' מש"ה לוקין שהרי אין סופן למות על עדות זו ולא הוה לגבייהו לאו שניתן כו' עכ"ל דנהי דלא הוי לגבייהו לאו שניתן כו' אם יבואו עדים אחרים על המכירה מ"מ הוה ליה לאו שניתן כו' לגבי עצמם אם יעידו על המכירה ואמאי לוקין ויש ליישב כיון דחד מנייהו אמר בעדי נפש דלוקין ע"כ אית לן למימר טפי לחזקיה דלוקין ולא מקרי לאו שניתן כו' מטעמא דאם יעידו הם על המכירה דנתחייב מיתה כיון שאם הם לא יעידו אף אם יעידו אחרים על המכירה לא ימותו אבל לר"י כיון דאף אם יבואו עדים אחרים ימותו מקרי לאו שניתן כו' מיהו ק"ק לפי זה לא הל"ל לחזקיה איהו לא לקי אינהו היכי לקי אלא כיון דעל כרחך לחזקיה מטעם שאם יבואו הם ויעידו על המכירה לא מקרי לאו שניתן כו' איהו ודאי נמי דלקי דלא מקרי אזהרת מיתת בית דין כיון שלא יהרג אלא אם הם יעידו על המכירה וק"ל : **תוס'** בד"ה גניבה אתחלתא כו' ואם תאמר אמאי מקטלי הא מלו למימר לפוסלו לעדות באנו כו' עכ"ל קלת קשה אמאי לא הקשו כן לעיל למאי דקאמר תלמודא וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי דנהי דחזקיה סבירא ליה דלא לקי מ"מ יוכלו לומר לפוסלו לעדות באנו ועדי מכירה יקטלו ויש ליישב וק"ל : **בד"ה** עבדי מכרתי כו' א"כ למאי קא אתו כו' א"כ למקטליה קאתי כו' עכ"ל קושייתם למסקנא דהיא מלתא דרב אשי אפי' כרבנן דדבר ואפי' חלי דבר וק"ל :

דף פז ע"ב בד"ה עקביא כו' ואע"ג דעקביא מחמיר זימנין דהויא קולא כו' עכ"ל נראה אע"ג דה"מ לפרושי הכי נמי הכא בככר של תרומה ניחא להו לפרש הכי בפשיטות לענין דם ירוק גופיה אך יש לדקדק בדבריהם מאי קשיא להו אהך דעקביא דמחמיר טפי הא שפיר איכא קולא בפשיטות דאם עביד הזקן ממרא לאידך גיסא כרבנן ובכל הנך פלוגתות דלקמן בכנס למקדש לא הוי קולא רק בחד גיסא לחד תנא והתוספות שדחו פירושו מהך דפ' הורה כהן משוח ופירשו דאיירי בככר של תרומה לא הוי קולא רק מחד גיסא ואף שיש לדחוק ולפרש לאידך גיסא כפירש"י באתא אחריתא וקדשה בתר הכי לא הוה להו להשמט מלפרש כן וכן בפלוגתא דר"א ור"י בשופי ליכא רק חד לד לקולא לר"י כמו שפרש"י והתוספות ג"כ הגיהו שם פירש"י ולא דקדקו לפרש שם דמיירי נמי בככר של תרומה וע"כ נראה דודאי בכל הנך פלוגתות דתנאי כיון דמלינן להשכוחי קולא מחד גיסא דהיינו לחד תנא סגי דעביד זקן ממרא כהך קולא דההוא תנא אבל בפלוגתא דאמוראי ליכא למימר הכי דא"כ ההוא אמורא דס"ל לקולא היאך מפרש לברייתא זו אליבא דר"מ דע"כ רבי מאיר ס"ל לחומרא דיש בו כרת ותקשי ליה לההוא אמורא דאית ליה לקולא מדר"מ דס"ל ע"כ דיש בו כרת ומש"ה הוצרכו התוספות לפרש לעיל מאי כרת איכא וכן בפלוגתא דרב ולוי ובפלוגתא דרב ושמואל הוצרך רש"י לפרש קולא וחומרא מב' לדדין דלא תקשי להו מהך ברייתא אליבא דר"מ לחד מינייהו אבל בפלוגתא דתנאי לא דקדק רש"י לפרש קולא וחומרא משני לדדין לב' תנאי דאפשר דר"א ס"ל כמאן דמחמיר מינייהו ואי עביד הזקן ממרא כאידך תנא יש בו כרת אלא דהכא בפלוגתא דעקביא ליכא למימר הכי דאיכא קולא באידך גיסא לרבנן ואי עביד זקן ממרא כרבנן יש בו כרת דא"כ מאי קאמר לקמן תדע

שהרי לא הרגו את עקביא כו' הא כיון דמחמיר בדם ירוק דהוה מד' דברים דפליג במסכת עדיות מאי כרת אית ביה לכך הוצרכו התוספות לפרש דזימנין דאיכא קולא כגון כו' ובזה כולה שמעתתא אתיא כהוגן דבפלוגתא דתנאי לא דקדק רש"י לפרש אלא באיזה לד שאפשר לאשכוחי יש בו כרת אי מתרי לדדים או מלד אחד ודו"ק : **בד"ה** בפלוגתא כו' בפרק הורה כהן משוח כו' וקדשיו מביאין עולה ויורד ויש כו' עכ"ל כל"ל : **בד"ה** רבי יהושע כו' מיהו בירושלמי דרש כו' דיש כיהה טמא כו' עכ"ל מלת ומיהו מגומגם במקום הזה ודו"ק :

דף פח בפירש"י בד"ה ר' מאיר אומר כו' והאחר שקדש בו אינה מקודשת כו' עכ"ל ר"ל דבשוגג לרבי מאיר אינה מקודשת ולרבנן מקודשת לבעלים ויש בו כרת ובמזיד איפכא דאחר שקדש בו אשה לרבי מאיר מקודשת ויש בו כרת ולרבנן אינה מקודשת דלבעלים הוא וק"ל : **בד"ה** ג' אינה שכחה כו' ובא עני ונטלן ובא בעל הבית ונטלן הימנו לזקן ממרא הוי גזל כו' עכ"ל מה שדקדק לפרש כן ולא ניחא ליה לפרש בפשיטות בבא עני ונטלן וקדש בו אשה וכן פירש לקמן גבי מפרים מן העיסה נראה משום דאם העני קדש בו אם כן ע"כ צריכין אנו לומר דזקן ממרא כבית הילל דאינה מקודשת ורבנן כבית שמאי דמקודשת והא אמרינן בעלמא דב"ש במקום ב"ה אינה משנה ודו"ק : **תוס'** בד"ה מרתו מעשר כו' דתנן במסכת מעשרות פרק שלשה מינין פירות כו' עכ"ל לא מלאתי בסדר המשנה גם אין שום פרק במסכת מעשרות קרוי ג' מינין אבל מלאתי ברייתא שנויה בירושלמי פרק ג' דמעשרות דתני מלא פירות ממורחין כו' ע"ש וכל"ל הכא בתוספות דתני בירושלמי במסכת מעשרות פרק שלישי מלא פירות כו' ותו לא מידי ודו"ק : **בא"ד** בין כך ובין כך חייבים במעשר ופטורין מן התרומה וליתא כו' עכ"ל לריך עיון לדברי הי"מ דמשום הפקר נגעו בה לפטור מן (התורה) [התרומה] התינח במפוזרין אבל במכונסין דאינן הפקר דהא אסורין משום גזל למה יפטור מן התרומה טפי מן המעשר ויש ליישב בדוחק דפטורין מן התרומה לא קאי רק אמפוזרין וק"ל : **ע"ב** בפירש"י בד"ה ואין לנו כו' והיא דאמרי אין לנו אלא תפילין ואליבא דר"י דאמר לריך לדבק כו' עכ"ל נראה דר"ל דלמאן דאית ליה דא"ל לדבק ודאי דנימא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ולמאי דמסיק נמי דמשום פסול בית חילון שאינו רואה אויר נגעו בה אם הוסיף בית חמישי ולא דבק אותו לא הוה מקרי מפסיק את בית החילון מלראות את האויר ודו"ק : **תוס'** בד"ה אי סבירא כו' אבל קשה כו' וכ"ש לרבנן והכי משמע דלרבנן כו' עכ"ל ר"ל דהכא משמע דמנה ליה חוץ לאגוד אית לן למימר טפי לר"י האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי כיון דלריך אגוד והכי ג' אגידי והך מינא אחרינא חוץ לאגוד אבל לרבנן כיון דאין לריך אגוד הך מינא אחרינא דמחוץ לאגוד הויא כאלו אגוד ביניהם וכיון דלר"י מסיק דלא אמרינן האי לחודיה כו' כ"ש לרבנן מיהו לא הוו לריכי להכי אלא דהך קושיא שהקשו לרבנן הוה מלי לאקשויי לר"י גופיה אמאי יחשב הוס' לר"י האי מינא אחרינא דמחוץ לאגוד כמו לרבנן דאין לריך אגוד וכ"ה הקושיא בתוספות בריש פרק לולב הגזול ועיין שם תירוץ אחר וק"ל :

ח"א **דף פח ע"ב** ונעשית התורה כב' תורות כו'. שימוש ת"ח הוא שורש ומקור ללימוד התורה על בוריה כדאמרינן פרק היה נוטל מי שלא שימש ת"ח כו' תני תנא ולא ידע מאי אמר כו' ונעשה תורה כב' תורות שזה מטהר וזה מטמא זה מתיר וזה אוסר וכל אחד מהם נותן טעם להחזיק דבריו כמ"ש הרמב"ם ודעת כל אחד מהם נראית כתורת אמת וק"ל : **ענותן** ושפל בכך כו'. לפי שהיא מדה הפליונה שבמדות כמ"ש בה מאד מאד הוי שפל רוח והסיפך הגאוה היא הגרועה שבמדות וזכרה במלות כפולות וחלוקות בענין והוא לפי שיש מי שמתגאה בדעתו ובשכלו ויש בגופו ובגבורתו ויש בעושרו כמ"ש פ"ק דסוטה ולזה אמר שהוא עניו בכלן ענוותן על שם דעתו ושפל בכך ע"ש גופו שמשפיל אותו כברכים הללו שהם שפלים בגוף : **ושייף** ועייל כו'. היינו בעושרו שאינו מהדר להיות לו דירה נאה ובית גבוה כדרך העשירים ואמר שבכל המדות הללו בענוותן יש לו אף שהוא לומד תורה תדיר : **ולא** מחזיק טובה לו. לומר שכבר הייתי יולא ידי חובתי בקביעות עת לתורה והרי אני מחזיק טובה לי שאני לומד תורה תדיר ביום ובלילה יותר ממה שאני חייב ללמוד וק"ל :

דף פט תוס' בד"ה ולא בב"ד כו' ועוד מאי עיטי כו' ועוד מאי אריא זקן כו' ועוד כו' לימא לא בבית דין שבחנות כו' עכ"ל פירוש לדבריהם כל הנך קושיות למאי דבעי למימר דברגל הוזרין ב"ד הגדול כו' ואז דנין אותו א"כ לא הוה כלל עיטי הדין דהא קודם הרגל לא הוי דנין אותו עד הרגל ועוד מאי אריא זקן ממרא אפילו שאר עבירות כו' לאו לענין מעלין אותו לירושלים קאמרי אלא לענין דע"כ בשאר עבירות נמי משמרין אותו עד הרגל שחוזרין ב"ד הגדול ויושבין בלשכת הגזית דכל זמן שאין יושבין בלשכת הגזית לא היו דנין כלל ד"נ בשום ב"ד ועוד לימא לא בב"ד שבחנות דכל זמן שאין יושבין בלשכת הגזית ברגל אפי' בחנות לא היו דנין ד"נ והא כתבו ודוחק לומר דהעבירה דקודם שגלתה סנהדרין דנין כו' דהשתא יתיישבו כל הקושיות דדנין אותו מיד ביבנה אלא שאין ממיתין אותו ביבנה ומעלין אותו לב"ד הגדול כו' והוי עיטי הדין אבל בשאר עבירות דנין אותו מיד בב"ד שבעירו ואינן משמרין אותו עד הרגל וכן נמי בב"ד שבחנות שהוא ג"כ בירושלים דנין וממיתין זקן ממרא ולא ביבנה משום דמיתתו בעי ירושלים ומיהו הך קושיא מאי עיטי הדין יש אכתי לא יתיישב שפיר דאימא דקושטא משום דלא להוי עיטי הדין לא היו דנין אותו בעירו או ביבנה עד שמעלין אותו לרגל ואז דנין אותו שם וממיתין אותו ומאי מקשי ר' יהודה עליה דר"ע ואפשר שזה בכלל מה שכתבו ודוחק לומר כו' דלפי' ר"ת דמיירי בשנגמר דינו כו' יתיישב טפי ודו"ק :

ח"א **דף פט ע"א** רוחו של נבות כו'. מדכתיב הרוח בה' הידיעה דריש ליה אותו שנמשה רוח על ידי אחאב שהרגו ונטל נשמתו ורוחו ולהאי טעמא דקאמר בפרק שואל דקא"ל לא ממחילתי משום דכל שחברו נענש על ידו אין מכניסין אותו במחילתו של הקב"ה ניחא ויתיישב

חכמת שלמה

דבעדים אחרונים לא פליגי דנהרגים ולא שייך לומר חלי דבר אלא גבי עדי גניבה כו' תו לא ק"מ וק"ל (עיין במהרש"א) : **בא"ד** ועל המכירה הס"ד : **תוס'** בד"ה מונחא בידו כו' מריבוייא דקרא. נ"ב פירוש מריבויא דקרא ולא מכידו נפקא הכי נמי אפשר לומר לשם מרבוי דקרא גופא קא נפקי ודו"ק : **ע"ב גמרא** אלא אמר רב פפא בעדי מכירה כולי עלמא לא פליגי כו'. נ"ב ותימה לאוקימתא דרב פפא מנלן דחזקיה סבירא ליה כר' עקיבא דלמא אף הוא ס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפילו חלי דבר והא דעדי גניבה אין נהרגין משום דיכולין לומר להלקותו באנו דס"ל עדי גניבה לוקין מא"כ לר"י דס"ל אינן לוקין ואין לומר בהא תליא דאי הוה ס"ל לחזקיה אפילו חלי דבר א"כ לפעמים הן נהרגין בענין שאין יכולין לומר להלקותו באנו כגון שהתרו בו עדים אף למיתה וכמו שפירשו התוס' ואם כן הוה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין שהרי לפעמים נהרגין אלא ודאי משום דלעולם אין נהרגין משום חלי דבר זה אינו דמאן לימא לן דלקי מלא תענה דלמא לקי משום כאשר זמם להוד וקושיא זו ליכא לאקשויי על סתמא דתלמודא דקאמר לעיל תסתיים דחזקיה הוא דאמר לוקין דאי ר"י כיון דאמר דנהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין כו' ומאי פריך שמא לוקים מכאשר זמם והוא נמי לקי היכא דלא בעי עדי מכירה ואי לא הוזמו אז אפילו נהרגים זו אינו קושיא דאי סבירא ליה לר"י דלוקין לא היו נהרגים מתוך שיכולים לומר להלקותו באנו אלא דסבירא ליה דאין לוקין משום דניתן לאזהרת מיתת בית דין וא"נ לא לקי מהאי טעמא ואף דריהטא דתלמודא לא משמע הכי שהרי דייק איפכא דאי סבירא ליה דנהרגין לא הוי לקי משום דהוי לאו הניתן כו' אין חשש בזה דלא קפיד כולי האי ומאחר דעיקר הטעם לפי המסקנא דאין לוקין משום דניתן לאזהרת מיתת בית דין מש"ה פריך נמי כיון דאמר נהרגין אמאי לוקין כו' אבל סוף סוף קשה מנלן אליבא דחזקיה דלא ס"ל אפילו חלי דבר ואפילו הכי לוקין ואין נהרגין משום שיכולין לומר להלקותו באנו וי"ל משום דס"ל מאחר דאמר חזקיה סתמא אין נהרגין משמע בכל ענין בין התרו בו בין לא התרו בו והיכא דלא התרו בו כלל פשיטא שאין יכולין לומר להלקותו באנו ואפ"ה אין נהרגין ואמאי אי לאו משום דס"ל כר' עקיבא ומשום חלי דבר ולדעת התוס' שפירשו בחד שינויא דאף רבי יוחנן לא איירי אלא בהתרו בו למיתה א"כ צ"ל דטעמא דחזקיה משום חלי דבר והא לא קשה כלל ואין לומר מאחר דחזקיה איירי בכל ענין אם כן עדי מכירה למה נהרגין לפי שעדי גניבה יכולים לומר להלקותו באנו הלא כשלא התרו בו אין יכולים לומר להלקותו באנו כדפרישית לק"מ דחזקיה לא קאמר לההיא דעדי מכירה נהרגין אלא דתלמודא קאמר

שלמה

דמודה בעדי מכירה שנהרגים כו' דהיינו בכהאי גוונא כשיכולים לומר להלקותו באנו אבל דבריו שאמר להדיא מסתמא איירי בכל ענין ודו"ק היטיב (עיין במהרש"א) : **ע"ב רש"י** בד"ה אתחלתא כו' לאזהרת מיתת ב"ד כו' כצ"ל : **בד"ה** ר' יוחנן כו' כורך ומורה שהוזמו דאין נהרגין כו' כצ"ל : **בד"ה** שנים אומרים כו' אחר שלקה הס"ד :

דף פז ע"א רש"י בד"ה דברי ריבות ה"ל למיכתב דבר ריב כו' כצ"ל : **בד"ה** זה נ"ל זו השקאת סוטה כצ"ל : **בד"ה** זה נ"ל זו לקט כו' : **בד"ה** אבר העלה וגו' מכל כצ"ל : **בד"ה** הילכתא כו' לנידה דקי"ל כו' האחרון ר' יוחנן כו' כצ"ל והד"א : **ע"ב רש"י** בד"ה הירוק כו' נ"ל דם הירוק כו' דם הירוק בתחילת נדותה כו' כצ"ל : **בד"ה** התורה טמאתו כל שבועיים כו' הס"ד : **בד"ה** ולוי אמר כו' ויצא דם לאחר שבועיים כו' כצ"ל : **בד"ה** לילה ויום כו' בסופי לא הויא כו' כצ"ל : **בד"ה** בעברים ושלשה כו' חוגל בתבירו ואם קדש בו את האשה מקודשת ולרבנן בדין כו' כצ"ל : **בד"ה** עד שירצה כו' דרומית מזרחית הס"ד : **בד"ה** מ"ט דבעי קרן זוית הס"ד : **תוס'** בד"ה בפלוגתא כו' בפרק כהן משוח מביאין עולה ויורד על טומאת כו' כצ"ל : **בד"ה** ר' יהושע כו' כלומר עמדו למנין כו' כצ"ל :

דף פח ע"א גמ' זו השקאת סוטה כו' זו לקט כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה לפריחה בבגדים אם פרות כו' כצ"ל : **בד"ה** אדם שפרחה כו' הנרעת וגו' והנה כסתה הנרעת את כל עור בשרו וטיהר את הנגע ופליגי רבנן כו' כצ"ל : **בד"ה** ר"מ כו' לשם דמיס ולרבנן פטור כו' כצ"ל והד"א : **בד"ה** ומשקה על פי כו' ואם מכרה לאחר כתובתה קנה כצ"ל והס"ד : **בד"ה** ר"ע כו' בטיבוריה הס"ד : **בד"ה** מרתו כבר נתחייב כו' כצ"ל : **ע"ב רש"י** בד"ה קבר עליון כו' אלא הלכה למשה מסיני כו' · נ"ב בס"א אינו וכן נראה דוק במנחות : **בד"ה** האי לחודיה כו' למצוה יצא המצוה כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה אי סבירא לן כו' ור"ת לא גריס התם הואיל כו' · נ"ב ולפ"ז אם אגד ד' מינים ומנח ליה מין אחר הוץ לאגוד אפילו לר' יהודה שרי מדרבנן ודו"ק : **עוד** בדבור זה ג' מינין בפני עצמן כו' · נ"ב פי' עם הלולב להיותן ד' מינים :

דף פט ע"א גמ' איש פלוני בר פלוני מתחייב כו' כצ"ל במתני' וכן בגמ' : **שם** ונביא שעבר על דברי עצמו כו' דכתיב והאיש אשר לא ישמע אל דברי וקרי ביה לא ישמיע וקרי ביה לא ישמע אל דברי כו' : **אמר** רב יהודה מאי לא לא ממהילתי שנאמר דובר שקרים לא יכון לנגד עיני מאי רוח כו' קלהו

[illegible]

שהכיר יהושפט את כולם שהיו נביאי הבעל ובקש ואמר האין פה נביא עוד לה' אלא משום דראה בשקולתם שהיו עולין בסגנון אחד ולזה א"ל כך מקובלני כו' וק"ל: הנני שובר את קשת עילם גמר חנניה ק"ו כו' כה אמר ה' שברתי את עול מלך בבל. זה המקרא הנני שובר את קשת עילם וגו' הוא בסוף ירמיה וצ"ל דאין מוקדם ומאוחר בכתוב וכן מוכיחין הכתובים דבההוא דשובר את קשת עילם כתיב בראשית ממלכת צדקיהו ובהך דשברתי את עול מלך בבל כתיב בשנה הרביעית בחדש החמישי והא דכתיב ביה נמי בראשית ממלכת צדקיהו פירשו בסדר עולם שירד להקביל פני נ"נ והשליטו על המלכים כפירש"י וק"ל: כיון דאתייהב ק"ו למדרש כמאן דאתמר ליה דמי כו'. משמע דק"ו אמת הוא אלא דמקרי נאמר לחברו וקשה דמתוך הכתובים משמע דשקר היה נבואתו של חנניה כמו שאמר כה אמר ה' מוטות עץ שברת ועשית תחתיהן מוטות ברזל ואתה הבטחת העם הזה על שקר וי"ל דודאי במה שאמר שברתי את עול מלך בבל אמת היה מק"ו דשובר קשת עילם אלא דלא נאמר לו מקרי אבל מה שהוסיף בנבואתו שיהיה זה בעוד שנתיים ימים אני משיב אל המקום וגו' אשבור את עול נ"נ מלך בבל בעוד שנתים ימי' מעל צואר וגו' והוא נבואת שקר היה ונבואת שקר ה"ת נמי לאתויי מחנניה אלא דמייתי מצדקיהו בן כנענה דלקמיה וזה שאמר ירמיה שמע נא חנניה לא שלחך ה' במה שאמרת שברתי את עול מלך בבל אלא אותי שלח ע"ז מק"ו דעילם ומה שאמרת שיהיה בעוד שנתיים ימים הבטחת העם הזה על שקר והענין נכון בדברי הכתובים ומה שלא דנו אותו למיתה בידי אדם כדין נביא שקר היינו לפי שכבר בטלו סנהדרין אז וה"נ נ"ל שלא דנו אותו למיתה על שאמר (על) מה שלא נאמר לו דחייב נמי מיתה בידי אדם ועי"ל לפי שרבים מרשעי ישראל עזרו לו וכן נ"ל בצדקיה בן כנענה וק"ל: ע"ב חבריה דמיכה דכתיב ואיש אחד מבני הנביאים אמר אל רעהו וגו' לכאורה דקאמר חבריה דמיכה מדכתיב ואמר אל רעהו דמשמע שחברו ג"כ נביא שידע שאמת אמר לו אבל איש אחר שאינו נביא אינו חייב להאמין אלא בנותן לו אות אבל מה שאמר המוותר על דברי נביא סתם משמע להו דאפי' אחר שאינו נביא חייב להאמין לו אף בשלא נתן לו אות והיינו במוחזק לנביא כדמפרש ומוכח לקמן: כגון עדו הנביא כו'. פירש"י שנתנבא על המזבח בבית אל כו' ובדברי הימים גבי יאשיהו כו' עכ"ל אינו מפורש בד"ה רק במלכים גבי יאשיהו ומ"ש שהיה עדו וכפירש"י בפרק נ"ה אינו מפורש בהדיא בקרא בשום מקום ואפשר שזה היה קבלה בידם והרד"ק כתב רמז לזה בדה"י נאמר ובחזות עדו החוזה על ירבעם בן נבט וק"ל: מעיקרא נינוה נהפכת א"ל כו'. פי' רש"י ואיהו דלא ידע מאי ושבר שהוא לרעה עכ"ל ולשון איהו דלא ידע אי לטובה אי לרעה לא משמע כן שהיה יונה טועה אלא דגם יונה שלא ידע היינו שהיה מסתפק אי לטובה נהפכת שיעשו תשובה אי לרעה שיהיה נהפכת כמשמעו כשלא יעשו תשובה ובהכי מתרצא שפיר הא דפריך והא יונה דהדרי בהו ולא אודעוהו והא ודאי מעיקרא אודעוהו במלת נהפכת כשיעשו תשובה לטובה ולא צריך לאודעי להם בתר הכי דהדרי מיהו איך שיהיה ק"ק מאי פריך והא יונה דהדרי בהו ולא אודעוה דאימא דאודעוה ואי דלא מפרש בקרא דאודעוה לכולהו נביאי ה"נ אינו מפורש דאודעוהו לכולהו נביאי את עונשה שיהיה נהפכת וי"ל דאי הוה מודעי להו ליונה נמי הוו מודיעי ליה ואין כאן התראה כלל אבל למסקנא דנהפכת לטובה נמי משמע מעיקרא שפיר הוו מתרו ליה שיקיים נבואתו שנאמר לו לקרוא כי נינוה נהפכת גם אם הוא לטובה וק"ל: אחר דבריו של שטן כו'. מפרש הרא"ם שאין פירוש אחר הדברים מאבימלך דסליק מיניה מפני שבכ"מ שנאמר אחר סמוך. וכאן עברו י"ב שנה ולפיכך אמרו אחר דבריו של שטן כו' עכ"ל ול"נ לדבריו דאחר סמוך הוא ואף שהיה זה ג"כ יותר מופלג מעשיית המשתה שזכר מ"מ היה סמוך לקטרוגו של שטן על עשיית המשתה שזכר ועוד נראה דלמ"ד נמי דאחר מופלג הוא מכל מקום משמעו בכ"מ שבשיבת הדברים שזכר בא הענין שזכר כאן וז"ש אחר מאי אחר איזה שבה מן הדברים שזכר בא הענין שזכר כאן ואמר שהיה זה בשבה שזכר שעשה משתה והשטן ודאי קטרג מיד והאלהים נסה וגו' ומעשה דעקידה היה מופלג ולא תקשי לך למה לא ניסה אותו מיד סמוך לקטרוגו דמ"ד נמי סמוך היה מעשה דעקידה לקטרוגו תקשי לך למה לא קטרג השטן מיד לעשיית המשתה ודו"ק: לא היה תור אחד וגוזל כו'. ר"ל דאפי' קרבן קטן כזה שהוא קרבן דל לא הביא לפניך ובב"ר אמרו בלשון אחר דאפי' פר אחד ואיל א' כו': אין נא אלא לשון בקשה כו'. ר"ל אין נא האמור פה אלא לשון בקשה כו' כמ"ש הר"ן: משל למלך כו' שעמד עליו מלחמות. ענין המלחמה בנמשל הוא קטרוגו של שטן והוא השטן הוא היצה"ר והגבור הוא אברהם שכבש את יצרו ונצחו כמה שאמר איזה גבור הכובש כו' ומ"ש כ"כ למה פי' הרא"ם דלא הל"ל אלא קח נא את יצחק עכ"ל ואין זה נכון דכמה יצחק איכא בשוקא אלא דאמרו כ"כ למה על יחידך אשר אהבת כיון דתרוייהו יחידים ואהובים הוו כדמסיק ולא הוה ליה לכתוב רק בנך יצחק. עוד כתב הרא"ם דמה שפירש"י בחומש שלא לערבבו פתאום ותזוח דעתו עליו ותטרף אינו כתוב בב"ר ולא ידעתי היכן מצא אותו פרש"י ולא זכר הרא"ם סוגיא דהכא דקאמר בהדיא וכ"כ למה כדי שלא תטרף דעתו ות"ש רש"י עוד וכדי לחבב כו' הוא ע"פ ב"ר: קדמו שטן לדרך א"ל הנסה דבר אליך וגו' כל הכתובים אלו אליפז אמר לאיוב בדרך מוסר שאל יחשוב שהרעות שבאו עליו שלא בצדק ח"ו כפירוש המפרשים וכ"ה בפרק הזהב אל יאמר לו כדרך שאמרו חבריו לאיוב כו' זכור מי נקי אבד כו' אלא שבמתניתין יחסו הדברים אלו לשטן לפי כוונתו להסית לאברהם שהוא השטן הוא היצה"ר ותשובת אברהם אליו גם בזה והוא שמדרך החכמים במדרשות ליחס הדברים לראוי לו בדרך הקירוב והייחוס ולפי שאליפז היה מנביאי או"ה וכן הנביאות מלאכיו והיה זרעו של עשו שהוא כח השטן וסמאל יחסו בדרשה זו דברי השטן לאליפז. וקצת מדבריו יחסו לאברהם כי אליפז היה מזרעו של אברהם ויצחק שע"י נעשה ענין העקידה אך קצת ערבוב דברים יש כאן דמה שהשיב אברהם ואני בתומי אלך אינו נזכר בענין אליפז והוא פסוק מספר תהלים ונראה שיצא להם שהיה זה תשובת אברהם ואני בתומי אלך מתשובת השטן שא"ל הלא יראתך וגו' ותום דרכיך שא"ל אברהם ואני בתומי אלך א"ל כי תום דרכיך שאמרת היא כסלתך ודו"ק. וכתבו התוס' בפרק הזהב הלא יראתך כסלתך לשון בטחון כו' וס"פ הנחנקין יש לפרש כמו כן לשון בטחון ולא סכלות דא"ל לאברהם כו' עכ"ל ע"ש ויותר נראה לפרש הכא שהוא מלשון סכלות וסכלות כפרש"י בספר איוב שא"ל השטן כי יראתך מהקב"ה הוא כסילות ושטות לשחוט את בנך וכן אמרו בב"ר בא לו סמאל אצל אברהם וא"ל סבא אבדת לבך בן שניתן לך למאה שנה אתה הולך לשוחטו ומ"ש שא"ל אברהם כך עונשו של בדאי כו' תשובה זו אין כאן מקומה אלא שאחר שא"ל המלאך אל תשלח ידך וגו' ונתאמתו דברי השטן שא"ל ששמע מאחורי הפרגוד השה לעולה ואין יצחק לעולה א"ל דלכך לא האמין לו כמו שהאמין אח"כ אל המלאך משום דזה עונשו של בדאי משום דכבר בא אליו בדברים בדויים אבל קודם שאמר לו המלאך אל תשלח לא יתכן לומר אפילו אומר אמת אם לאו ונראה שהוציאו תשובת אברהם מסיפא דקרא דכתיב ותקח אזני שמץ מנהו פי' שא"ל אברהם כי דברים אלו ראויים להאמין אלא שתקח אזני שמץ ודופי אף לדברים אלו מנהו מן הדברים הראשונים שבדית אלי: אחר דבריו של ישמעאל כו'. גם לפי זה ר"ל אחר שבת הדברים שזכר בפרשה הקודמת בענין עשיית המשתה ותרא שרה את בן הגר וגו' מצחק פירשו במדרשות שהענין הצחוק שא"ל ליצחק בדרך צחוק אני גדול ממך שאתה נימול כו' ולפי דרש זה נ"ל דאחר מופלג הוא שהרי מעשה דעקידה היה זמן רב אחר מעשה הצחוק הזה שהיה ביום עשיית המשתה ולא כדברי הרא"ם ז"ל. אם הקב"ה א"ל זבח עצמך לפני וגו' מיד והאלהים נסה את וגו'. אע"פ שלא א"ל הקב"ה ליצחק עצמו שיזבח מ"מ ע"י אברהם שהיה נביא א"ל כן ולולי שהאמין יצחק בנבואת אברהם לא הניח עצמו לעקוד שבן ל"ז שנה היה וכדאמרי' במתניתין דאי לא תימא הכי אברהם בהר המוריה היכי שמע ליה יצחק: סליק פרק הנחנקין

דף צ בפרש"י בד"ה בה לא תעשה כו' דבל"ת מיירי ושאר מצות נמי הכי כו' כצ"ל ע"ש: בד"ה דרחמנא אמר מן הדרך ועבודת כוכבים קאי דהכתי לא אתרבו כו' ללכת בה כו' עכ"ל כצ"ל כ"ל ור"ל דאע"ג דשאר מצות נמי בהאי פרשתא כתיבא גבי הדחה לרבנן אליבא דרב המנונא מ"מ מן הדרך דכתיב בהך פרשתא לא קאי רק אעבודת כוכבים דכתיב לעיל מיניה דהכתי לא אתרבו שאר מצות מללכת דכתיב בתר מן הדרך וללכת גופיה לא משמע אלא כולה בשאר מצות ולא מקצת ודו"ק: בד"ה דברי הכל פטור ואפילו מחנק דהתם דבר שלם כתיב ולאו אעוקר כו' עכ"ל יש לדקדק בפירושו מאי ראיה מייתי מדהתם דבר שלם כתיב דבמקצת עובר על דברי תורה שהוא פטור דהא התם לא איירי כלל בעוקר על דברי תורה אלא בדברים בעלמא ועוד מה צריך ראייה לזה כיון דמן הדרך לא קאי אלא אעבודת כוכבים וללכת כולה משמע כמה שכתב רש"י לעיל מהיכא תיתי לחייב במקצת בשאר עבירות ויש לפרש דבריו דתרתי קאמר ד"ה פטור ואפי' מחנק וכמ"ש לעיל דללכת כולה משמע ושוב כתב מילתא אחריתא באנפי נפשיה והתם דבר שלם דכתיב לאו אעוקר דברי תורה כו' דההיא בסקילה גבי הדחה הוא דכתיב אלא דבר שלם דכתיב אדברים בעלמא כו' וק"ל: בד"ה כרב חסדא כו' ולרב חסדא הא דנקט ר"ש הא קמ"ל כו' דרישא כו' ואפילו לרבנן בחנק דר' שמעון הוא כו' עכ"ל ר"ל דהשתא דקתני ר' שמעון פוטר דהיינו ע"כ בחנק יש לנו ללמוד דחיובא דרישא נמי לכ"ע בכה"ג קמיירי דהיינו בחנק אבל אי הוה מתני בסיפא סתם פטור ה"א דחיוב דרישא למר כדאית ליה בסקילה ולמר כדאית ליה בחנק ולא ניחא להו לתרץ הכא דמשום רבותא נקט ר' שמעון פוטר דאפילו מחנק ר' שמעון פוטר וכ"ש סקילה כו' כמ"ש לקמן לרב המנונא דהכא לפי סברת רב חסדא ליכא רבותא טפי בדר' שמעון דהא רבנן נמי לא מחייבי בשאר עבירות אפילו בכולה רק חנק ודו"ק: סליק פרק הנחנקין

כל ישראל פרק אחד עשר

ח"א דף צ ע"א ועמך כולם כו'. לפי שבפרקים הקודמין זכה כל החוטאין בגדולות שהם החייבים בד' מיתות ואמר עלהם כל ישראל שאע"פ שחטא ישראל הוא ויש להם חלק לעוה"ב כדאמרינן פרק נ"ה גבי עכן ודקדק לומר חלק שאין החלקים שוין כדאמרי' כל צדיק וצדיק נכוה מחופתו של חבירו ועיין בזה במפרשים. ומייתי ראיה לזה מקרא שנאמר ועמך כולם וגו'. ר"ל ועמך כולם אף החוטאים אחר שקבלו דינם בד' מיתות כולם צדיקים הם כדאמרינן נמי התם פרק נ"ה נתנו את נבלת עבדיך גו' חסידיך ממש עבדיך הנך דחייבי דינא דמעיקרא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך ולז"א שעל ידי שיקבלו דינם בעולם הזה יזכו לעולם ירשו ארץ דהיינו לעולם הבא דכתיב בהאי ענינא בארצם משנה ירשו ואמרי' פרק אין דורשין זכה צדיק נוטל חלקו וחלק הרשע בג"ע והיינו דקאמר נצר מטעי שהג"ע הוא נצר מטעיו של הקדוש ב"ה יתברך ב"ה שלא היה שולט יד בן אדם במטעיו מה שאין כן העולם הזה שנאמר ויחל נח וגו' ויטע כרם שבו זוכה הרשע בטובתו של העולם הזה כדאמרינן פרק בן סורר ואמר דאם כן מאי רבותיה דצדיק שזוכה לעולם הבא והרי הרשע זוכה לעולם הזה אל תאמר כן שהצדיק זוכה שהוא יכול להתפאר בדבר שהוא מעשה ידי הקב"ה דהיינו עולם הבא ונצר מטעי עולם נצחי בב"ת כמו פועלו שהוא יתברך ב"ה משא"כ טובותיו של עולם הזה ומטעיו שהוא מעשה ידי אדם שהוא ב"ת ועי' זה המאמר בעקידה ובמדרש שמואל וש"ת ודוק: תנא הוא כפר כו'. הא ודאי דכפירה גדולה היא אבל אמר וכ"כ למה שהקדים כפירת תחיית המתים קודם לכפירת תורה מן השמים ואפיקורסים ואמר לפי שזה הוא מדה כנגד מדה יותר משאר כפירות וק"ל: מנין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כו'. נראה דלא סגי ליה לאתויי הכא הא דתניא בפרק המקנא רבי אומר מנין שבמדה שאדם מודד מודדין לו שנאמר בסאסאה בשלחה וגו' דהתם אפשר לפרש דאמרינן במעשה אדם אבל הכא הוסיף לומר מניין שכל מדותיו כו' שאף בכופר במחשבה בתחיית המתים דלעתיד הקב"ה משלם לו מדה כנגד מדה שנאמר ויאמר אלישע וגו' שזה השליש כפר במחשבה הפרטית כזו שלא היה אפשר כביכול לתת לחם לכלם וע"כ א"ל הנך רואה בעיניך בהשגחה פרטית זו ומשם לא תאכל שאין אתה ראוי ליהנות בהשגחה זו במדה כנגד מדה וכתיב ויהי לו כן וגו': ע"ב קללת חכם אפילו על חנם כו'. עיקר הך מילתא בפ' אלו הן הגולין גבי דוד ואחיתופל ע"ש: מאי בשער על עסקי שער כו' ויהיה שער מלשון יצא השער ובשער הגבוה דפ' איזהו נשך שהיה מלעיג השליש כן על דברי אלישע שאמר כעת מחר סאה סולת וגו' בשקל בשער שומרון דהיינו במקח ושער היוצא בשומרון וק"ל: שנאמר ונתתם ממנו תרומת ה' לאהרן הכהן כו' והלא לא נכנס אהרן לארץ ישראל כו' מכאן לתח"ה מן התורה כו'. ונרמז דבר זה בתרומת מעשר שהלוי נותן מעשר לכהן ממעשר דגן שקיבל מישראל שהוא קדש מן הקדש דלוי שיקבלו אהרן שהוא קדש קדשים כדאמרי' בסוף הוריות בעולם הבא שהוא כולו קדש קדשים וק"ל: כל המחזיק בתורת כו'. נ"ל לפרש דלמען יחזקו וגו' קאי על הנותן המנה כדרך שאחז"ל עץ חיים היא למחזיקים בה לא נאמר לעוסקים בה אלא למחזיקים בה דהיינו המסייעים ומחזיקים לתורה ונותנין ללומדי תורה כגון המעשרות ללוי ולכהן ולזה הזהיר על הנותן להחזיק בתורת ה' בנתינתו שיתן כדי שילמדו הכהנים ולוים על ידו וק"ל: מה ארי ספק דורס. עפירש"י והנראה הדמיון בזה שהדריסה היא עיקר מסימני טומאה כמפורש פ' א"ע והאריות רובן דורסין כדאמרינן שם ולזה אמר מה ארי ספק דורס ואוכל כו' אבל יש לילך אחר הרוב שדורסין לאכול בטומאה אף כהן ע"ה ספק אוכלה בטהרה כו' ורובן ודאי דאין נזהרין ואוכלין בדרך דריסה שהוא סימן טומאה ואזלינן בתר רובן שלא ליתן להם: והשיאו אותם עון וגו' דהשתא יתפרש המקרא כפשטיה שאחרים שהם הנותנים להם הם משיאים אותם עון גו' ולא כדרשה דר"י שזה אחד משלשה אתין שנדרשים על עצמם כפירש"י בפרשה וזאת הברכה בפסוק ויקבור אותו וגו' ע"ש. וכינה עון הזה לאשם הזה שהוא הקרבן הבא על הספק ברוב מקומות שזה הנותן לו תרומה בספק עבירה נותן לו כדקאמר לעיל ספק אוכלה בטהרה כו' וק"ל: וגם הקימותי את בריתי אתם לתת להם וגו'. לכם לא נאמר אלא להם כו'. נראה אע"ג דהאי קרא עם משה ידבר ושפיר מצינן לפרושי כינוי דלהם אבני ישראל מ"מ משמע להו טפי לפרש כינוי דלהם אאבות כמו כינוי דאותם דשב על האבות אבל בני ישראל לא הוזכרו כאן שיהיה שב כינוי דלהם עליהם ועוד נראה דסמך בהך דרשה אקרא דמייתי לקמן בפרשת עקב דכתיב ביה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם דהתם כיון דעם ישראל ידבר בלשון נוכח לאבותיכם ע"כ דכינוי דלהם לשון נסתר אינו שב על בני ישראל רק על האבות ור' סימאי מייתי האי קרא שהוא מוקדם בתורה וסמך עצמו אההוא קרא דכינוי דלהם בין הכא ובין הכא אאבות ומהא דכתיב באברהם קום התהלך וגו' כי לך אתננה וביעקב כתיב הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה וגו' משום דהתם באברהם נתנה לו במתנה בכח ולא בפועל דהיינו שיחזיק בה בהילוכו בה לרוחב ולאורך וכן ביעקב לא נתנה לו בפועל רק בכח

חכמת שלמה

כלהו כהדדי ש"מ כו' כצ"ל: ע"ב גמ' אל רעהו בדבר ה' הכיני נא וימאן האיש להכותו וכתיב כו' יסרת רבים ידים רפות תחזק כושל כו' כצ"ל: שם אמר לו ואני בתמי אלך כו'. נ"ב זה הפסוק אינו סמוך לפסוקים דלעיל אלא פסוק הוא בתהלים סימן כ"ו: שם הלא יראתך כסלתך. נ"ב פירוש לשון בטחון כמו שמתי זהב כסלי וכמו אשר יקוט כסלו וגו' כלומר היה לך ליראה מהקב"ה וזה היה בטחונך ותום דרכיך היא תקותך זכור נא מי הוא נקי ואבד אם היית נקי לא היית אובד סוף פרק הנחנקין יש לפרש כמו כן לשון בטחון לא לשון סכלות דאמר ליה לאברהם הלא יראתך כסלתך כלומר מה שאתה ירא מהקב"ה היה לך להיות בטחונך והרי אתה מפסיד בדבר שאתה שוחט בנך עכ"ל התוספות בפרק הזהב: רש"י בד"ה חבריה דמיכה כו' דכתיב וימאן האיש להכותו כצ"ל: בד"ה כי כן צוה אותי בדבר ה' לאמר לא תאכל להם לא תשתה מים כצ"ל. ונמחק במקום הזה. וכ"ב בי"ס אינו וכן נראה כי אינה מדברי ה' לנביא: בד"ה מנא ידע כו' אמת שהקב"ה ענשו כו' שזה היה נביא שקר לפיכך כו' כצ"ל: בד"ה היכא דהוחזק שהוא צדיק ונביא אמת הס"ד: בד"ה הנסה כו' בדבר שהיא תלאה אותך כו' כצ"ל: בד"ה הנה יסרת רבים רציתם. נ"ב ס"א רעיתם: בד"ה נביא שהדיח כו' לעבוד עבודת כוכבים הס"ד: תוס' בד"ה אליהו וכו' ומיהו בקראי משמע כו' כצ"ל:

דף צ ע"א גמ' אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה אביי סבר לה כרב חסדא ומתרץ לה המתנבא כו' רבא סבר לה כרב המנונא ומתרץ לה המתנבא כו' ר"ש פוטר וה"ה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה מחלוקת דרבנן כו' הדחה אך הנביא כו' הד"א. וכ"ב שייך לעמוד ראשון עד מאי עבה איכא: בד"ה ללכת בה זו כו' אשר צוך ה' אלהיך ללכת בה וגו' כו' כי אזהרת בה זו לא תעשה כו' כצ"ל והד"א: בא"ד נ"ב ס"א נ"ל דבלא תעשה מיירי בה אני מצוה שתלך ולא בדרך אלהים אחרים והיינו לא תעשה אלמא שאר מצות נמי כו': בד"ה בין בשאר כו' נ"ל ובין בשאר כו': בד"ה ר"ש כו' ולרב חסדא הא סתמא חייב אפילו לרבנן בחנק דר"ש הוא דהא מחייב חנק ולא סקילה כו' דנקט כו' כצ"ל: בד"ה מר [illegible]

שלמה

כדאית כו' בחנק הס"ד: בד"ה וה"ה כו' כלום אפילו מחנק דר"ש פוטר וכ"ש מסקילה דמחייבי ליה רבנן בעוקר את כל הגוף כצ"ל והס"ד ואחר כך מ"ה בכל אם יאמר לך נביא המוחזק כצ"ל והוא ג"כ ס"ד: בד"ה תחילתו נביא כו' להרשיע יאמר לעבוד כו' כצ"ל: הדרן עלך הנחנקין פרק עשירי

פרק כל ישראל

דף צ ע"א גמרא ויאמר הנכה רואה כו' כצ"ל: רש"י בס"א כצ"ל כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא הך בבא אינו מזו המשנה אלא אגדה בעלמא וכתובה כאן כדי להתחיל הפרק בדבר טוב אבל רישא דפירקין הכי ואילו שאין להם חלק לעוה"ב ומהדר אהך פירקא דלעיל ואלו הן הנשרפים ונראה למורי דאלו הן הנחנקין ראוי שיקדים לפרק זו דמעיקרא איירי בארבע מיתות כו' כצ"ל: בא"ד והדר מפרש הני כו' כצ"ל: בד"ה הכי גרסינן כו' מה לנו ולאמנתו כו' כצ"ל: ע"ב גמרא ונתתם ממנו את תרומת ה' כו' וכי אהרן הכהן לעולם כו' לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים מכאן שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ כצ"ל: שם פשיטא דהיום כולכם היום אלא אפילו ביום שכל העולם כולם מתים אתם חיים כל זה נמחק. וכ"ב בס"א אינו והאמת שאינו אלא לתאר הענין וק"ל: שם מסכרת תכרת איכהו הוו אמרי ליה דברה תורה כו'. מאי עבדי ביה האי מיבעיא ליה לכדתניא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה וכי אהרן קיים כו' עד תרומת ה' לאהרן הכהן נמחק. וכ"ב בס"א אינו: בד"ה לעולם קיים לאו דוקא כלומר הלא כו' כצ"ל: בד"ה שעתיד כו' נ"ל אלא מלמד שעתיד להיות כו': בד"ה מה ארי כו' לדורסה לאוכלה מיד כו' אם יאכלנה בטהרה או בטומאה כצ"ל והס"ד: בד"ה ויחיו כו' נ"ל יחיו מתוך מתים כו': בד"ה חיים כולכם כו' [illegible]

[illegible]

שנתכפלה לו הארץ כדי שתהא נוחה לבניו ליכנס כדאמרי' בפרק ג"ה ומ"ה קאמרינן לקמן בפרקין שהיה להם לאבות מקום להרהר על שלא נתקיימה המתנה בהם בפועל אבל האי קרא והקמותי את בריתי וגו' נאמר על קיום הברית ועל המתנה שנתקיימה בהם בפועל ולכן יקשה וכי להם נתנה בפועל והלא לבניהם נתנה אלא מלמד שעתידים כו' ומיהו לקמן בפרקין מוקמי ליה להאי קרא והקמותי וגו' נמי אמתנה שלא נתקיימה וכבר כתבנו דכך דרשה דהכא עיקרה שמוכח מהאי קרא דפרשת עקב אשר נשבע לאבותיכם לתת להם שהוא נאמר על קיום השבועה ועל המתנה שמתקיים בהם בפועל ולא נתקיימה אלא שעתידין כו' ותו לא מידי וק"ל: צר"ק ק"ס גש"ס ג"ס סימן כצ"ל מספר ישן והוא סימן לחמשה כופרים שעולין בענין תחיית המתים וחמשה חכמים המשיבים להם והם ה' הכופרים צר"ק ק"ס צדוקים רומיים קלפטרא קיסר מינא וה' חכמים משיבים גש"ס ג"ס גמליאל יהושע מאיר גמליאל אמי ודו"ק: ודלמא וקם העם הזה גו'. ביומא פ"ה חשיב ליה וקם בהנהו ה' מקראות שאין להם הכרע והם שאת משוקדים מחר ארור וקם ואפשר דר"ג השיב להם כיון דאין לו הכרע הוא סובל שני הפירושים ומשמע נמי דקאי אדלעיל עם אבותיך וקם והכופרים השיבו לו דיש לו הכרע ודלמא וקם העם וגו' והוא מבואר לפי תשובת ר"ג שהמקרא הזה אין לו הכרע שבא הרמז בזה שמיתת צדיקים אינו הפסד והפסד להם אלא שהם הפסד והפסד לדורות וזהו שאמר שוכב עם אבותיך וקם שאין אתה הפסד לך במיתתך לפי שאתה קם לזמן התחייה אבל אתה הפסד גדול לדורך וקם העם הזה וזנה וגו' דלא יהיה להם מוכיח ועומד בפרץ כמו שעשית אתה להחזירן למוטב ולהדריכן בדרך ישרה כמה פעמים אחר שחטאו גם להתפלל עליהן וק"ל: יחיו מתיך נבלתי יקומון וגו'. עי' פרש"י ואיכא למ"ד התם נבלתי יקומון מתים שבחו"ל ולפי ב' הדרשות יהיה כינוי דמתיך לא"י אבל כינוי דנבלתי לא יתפרש לפי הדרש וי"ל כינוי דמתיך להקב"ה דהיינו המתים שמתו בידי שמים יחיו ע"י ית' ב"ה אף אותן שלא מתו בידי שמים ונהרגו יחיו ויקומו ע"י ית' ב"ה וזה שכלל ישעיה את עצמו שמהן שגם הוא נהרג ע"י מנשה וכינוי דנבלתי על עצמו שאמר שיקום נבלתי שיהרג ע"י מנשה עם שאר הנהרגים ואמר הקיצו ורננו גו' כי טל אורות טלך כלפי שאמרו שם בכתובות שמתים שבח"ל יחיו בגלגול ע"י מחילות על זה אמר שהתחייה תהיה ע"י אורות של טל התחייה וילכו הצדיקים במחילות תחת הקרקע עד לא"י וז"ש וארץ רפאים שהיא ארץ פוג שנקרא מיתר רפאים ששם קבור משה שעמו יחיו מתים שבחוץ לארץ אותה ארץ תפיל במחילות שיבאו מתים שבח"ל עם משה לארץ ישראל כדאמרי' במדרשות וק"ל: וחכך כיין הטוב הולך לדודי וגו'. דריש ליה על התחייה ואמר במעלת עולם הבא אחר התחייה וחכך יתענג כיין הטוב הוא היין המשומר לעתיד מששת ימי בראשית ואמר שזה היין אינו יין המשכר בעולם הזה אבל הוא הולך את המתים לדודי למישרים בעומק מחילות עד שעולים בארץ ישראל ומסיים עוד במעלתו שאינו כיין של העולם הזה המשכר ומביא השינה לאדם אלא אדרבה הוא דובב שפתי ישנים להקיצם משנתם ולדבר בשפתם דברי אלהים חיים: אמרו לו דילמא כחושי מרחשן שפוותיה בעלמא כר"י כו'. ר"ל בעלמא בעוה"ז מלתא דר"י מפורש ביבמות פ' האשה רבה ע"ש: אפילו ביום שכולם מתים אתם חיים וגו'. וה"ק קרא לפי שאתם הדבקים בה' אלהיכם חיים החיים נדבקים גם בכם להיותכם נצחים וקיימים לעתיד כהיום בעוה"ז: מניין שהקב"ה מחיה מתים ויודע כו'. הפילוספים הם מן הכופרים בידיעה ובתחיית המתים והם שאלו על שניהם מנין מן התורה. ואמר להו נקוט מיהא פלגא בידייכו וכו'. יש לדקדק לכאורה בהאי לישנא דהוה ליה למימר נקוט מיהא חדא בידייכו דהיינו הידיעה ואפשר לפרש דהכי קאמר נקוט מיהא פלגא בשאלת תחיית המתים בידייכו שהרי הכתוב הזה וקם אין לו הכרע כדלעיל והוי הראיה כמחצה על מחצה. ונקיט נמי בידייכו הך כולה מלתא דיודע מה כו' וק"ל: זייפתם תורתכם כו'. נראה לפרש זייפתם תורתכם דהיינו מקראות שמפורש בהם ת"ה שהביאו לעיל אשר נשבע לאבותיכם לתת להם וקרוב היה זה להזדייף לכתוב לכם תחת להם ועשו כן לפי שנתיישבו בארץ ישראל ואמרו שלא יצא הארץ מידם לעולם וזה הכתוב לאבותיכם לתת להם כבר נתקיימה לתת לכם אבל לא יתקיים לעולם לתת להם בעצמם לעתיד ועי"ז א"ל זייפתם תורתכם להכחיש עולם הבא לכתוב לכם תחת להם שלא העליתם בידכם כלום שלא הועיל זה לכם שהרי כתיב הכרת תכרת עונה בה שאחר שאדם נכרת בעולם הזה בידי שמים קודם זמנו מאי עונה בה אלא על העתיד נאמר שיהיה עונה נשאר בה לדון עליו ולזה דקדק הכתוב לומר בלשון נקבה עונה בה ולא עונו בו שעל דין הנשמה לעתיד אמר כן ודו"ק: ויציצו וגו' עומדין ערומין כו'. נראה דמהאי קרא קא מספקא ליה שדומה תחייתם לעתיד כעשב הזה העולה מן הארץ ערום בלא לבוש ודבר גנאי הוא שיהיו עומדין ערומין וא"ל ק"ו מחטה ומה חטה כו' ועשב הנאמר בהאי קרא הוא עשב החטה שנקברה ערומה כו' ודו"ק: ועפרא מי קא חיי כו'. הסך הזה מין היה ולא האמין גם מה שנאמר בתורה וייצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה וגו' והאמין בקדמות העולם וע"כ השיבה לו מתוך היצירה שעינינו רואין מטיפה סרוחה שהיא כמים וכן בהבהוא מינא ששאל לר' אמי נמי הכי ועפרא מי קא חיי יש לפרש כן דע"כ לא האמין בתחלת יצירה של אדם הראשון וא"ל במקום שאין מים ועפר כו' היינו כפירוש ראשון שפרש"י שהקב"ה יוצר את האדם מטפה שאין בה ממש כו' אבל פירוש שני שפירש רש"י א"כ כל העולם יצר בתוהו עכ"ל לא יתכן להשיב למין הזה שלא האמין בתורה בבריאת אדם מן האדמה וק"ל:

דף צא ע"א ק"ו מכלי זכוכית כו'. עפירש"י דלא נראה לו לפרש דבי ר"י תנא ק"ו כו' הוא מלתא באנפי נפשיה משום דודאי אין לנו לדון ק"ו על תחיית המתים דכמה מקראות מפורשין בה כדאיתא במתניתין ועוד מה צריך לאיה מק"ו שאפשר בתחייה מן העפר למאמין בתורת משה שכתוב בה אדם נברא מן האדמה אלא דהאי ק"ו הוא תשובה למינים שאינם מאמינים בתורה ובמקראותי' וק"ל: מה כלי זכוכית כו' פירש"י והא דאמר בחגיגה ונוחין לאבדן ככלי זכוכית לא שאין כו' עכ"ל. לא ידענו מאי קשיא ליה דהא אהך דאמר התם ר' מאיר ונוחין לאבדם ככלי זכוכית קאמר התם ר' עקיבא רבך לא כך אמר אלא מה כלי זהב וכלי זכוכית אעפ"י שנשברה יש להם תקנה אף ת"ח כו' ע"ש ודו"ק: א"ל ווי לכון חייביא כו'. נראה לפרש בזה כלפי מ"ש לקמן שיש רשעים שאין עומדין בתחיית המתים כגון דור המבול לא ידין רוחי לא דין ולא רוח ויש רשעים שיהיו עומדין בתחיית המתים ויהיו נדונין אז על רשעם כגון אנשי סדום שנאמר רעים וחטאים רעים לעולם הזה וחטאים לעה"ב וזה שאמר המין על ישראל וקראם חייביא ווי לכון לומר כן דאמריתו מיתי חיין והרי אתם נדונים אז על פשעיכם אבל נוח לכם לומר דחיי מתין דמיתי חיין שאין ת"ה ולא תהיו נדונים והשיב לו אדרבה ווי לכון חייביא שאתם מאותו כת של רשעים שאינן עומדין לעולם הבא שאתה כופר בתחיית המתים ששנינו שאין לו חלק לעולם הבא אבל נוח היה לכם לומר דלא הוי הוי דהוי לא כ"ש ואז הייתם זוכים לחלק עולם הבא אחר שתקבלו דין שלעתיד דגם הרשעים אחר שנדונים בעולם הבא יזכו לעולם הבא וק"ל: בני אפריקא וכו'. הם הם הגרגשי שאמרו לקמן בפרקין פנה ונתן להם הקב"ה ארץ כא"י ולא כמ"ש בב"ר גומר ומגוג זו אפריקא דא"כ היה בני אפריקא מבני יפת והכא קאמר בני אפריקא וכנען אבוהון דהנהו אינשי הוה: אמר ליה תורת משה כו'. הוא מדרך הענוה כשהם ינצחוני תאמרו הדיוט שבנו נצחתם וכשאני אנצחם אל תתלו הנצחון בי אלא תורת משה נצחתכם ואולי עוד שאמר זה לפי שמדרך המתווכחים שלא להביא לדבר את חברו לדבר אחר אלא תמיד הוא רואה לנצח חברו ממקום שבא ובאותו דבר עצמו שהביא חברו לראייה הוא מביא ראיה לנצחו ולזה מבואר שא"ל מהיכן אתם מביאין ראיה מן התורה אף אני כו' וז"ש אם אני אנצח אתכם א"ל תורת משה נצחתכם לפי שאתם באים בנצחונה של תורה שנאמר בה ארץ כנען לגבולותיה והיא התורה בעצמה נצחתכם שנאמר ויאמר ארור כנען עבד עבדים וגו' ואיכא למידק בטענתם דכיון דבני אפריקא היו באים בראיה מן התורה מדכתיב בה ארץ כנען לגבולותיה ע"כ יאמינו במה שכתוב בתורה ואם כן אין להם פתחון פה כלל דכמה כתובים בתורה שהקב"ה נתן לישראל ארץ שבעה עממים וגוה שלא יחיו מהם כל נשמה וכמאמר ר"י מה טעם פתח בבראשית שאם יאמרו אומת העולם ליסטים אתם כו' אמרו להם הקב"ה בראה ונתנה להם וברצונו נטלה ונתנה לנו והיא תשובה נצחת למי שיאמין בתורה ועוד אף אם באמת תשובה זו דכתיב ארור כנען עבד וגו' היא תשובה נגד בני אפריקא שהם מזרע כנען הנה תשובה זו מוסיף שאלה נגד פני המלך אלכסנדרוס מוקדון שהיה מבני יפת דעבד עבדים יהיה לאחיו כתיב דהיינו שם ויפת ויהיה האי לבני שם והאי השני לבני יפת שמזה הטעם הולכך ר"י שאמר להם הקב"ה בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו כי טענת מה שקנה עבד קנה רבו אינו מספיק כ"א נגד בני כנען ולא נגד בני יפת שהאי אחר שלהם הוא כמ"ש הרא"ם בתחלת פרשת בראשית והנראה לפי זמן המעשה הזה שהיה בתחלת בית שני כי אלכסנדרוס היה בזמן שמעון הצדיק כדאיתא ביומא ותמיד מיום חורבן בית הראשון היה ידם תקיפה עלינו בתחלה יד כשדים ואחר כך יד מלכי פרס ומדי ואח"כ יד מלכות יון ומוקדן והיה טענת בני אפריקא על פי דברי התורה כי באמת ברשעתנו נטל הקב"ה הארץ מאתנו ונתנה לכם כמ"ש כי ברשעת הגוים האלה ה' אלהיך מורישם מפניך אבל הנה כבר אתם עשיתם כמוהו כתועבת כל הגוים אשר סביבותיכם וקאה אתכם הארץ בחורבן בית ראשון והשליך אתכם לארץ אחרת בטומאתכם כאשר קאה אותנו בטומאתינו ועוד היום אתם בטומאתכם ובעונש הזה ביד אומות העולם תקיפה עליכם ולא טובים אתם מאתנו ואתם תשובו לאחוז בארץ הזאת והנה אנחנו קודמים לזכות בה מצד ירושה דכתיב בה ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבוהון דהנהו אנשי הוה והיה תשובת גביהה כי באמת הנו תחת יד אלכסנדרוס והנו לעבדים לו מכל מקום הקב"ה נתן אתכם להיות עבדים לעבדים דכתיב ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו שפירש הכתוב שאף אם אחד מאחיו שהם שם ויפת מושל בחברו ויהיה חברו עבד וכנען לו יהיה כנען עבד לאותו עבד והנה אנחנו היום מבני שם עבדים נכנעים לבני יפת מ"מ אתם בני כנען עבדים לנו ועבד שקנה נכסים נכסים למי כו' וכה"ג פרש"י בחומש ויהי כנען עבד למו אף משיגלו בני שם ימכרו להם עבדים מבני כנען עכ"ל ותו לא מידי וזהו הנראה לנו במאמר הזה: ואותה שנה שביעית הו'. פירוש שדותיהן שבא"י שהיו מחזיקין בהן בזרוע ובחזקה בטענה זו עד שבא אלכסנדרוס ובאו לפניו לדון ע"ז אבל שדותיהן שבאפריקא אין שביעית נוהג בהן דחו"ל הוא ודו"ק: שוב פעם אחת באו בני מצרים כו'. גם בכאן איכא למידק כיון דבני מצרים היו באים בראיה מן התורה וכמ"ש להם מהיכן אתם מביאים ראיה מן התורה כו'. א"כ מעיקרא דהכא גופיה יש להם תשובה שהרי הקב"ה צוה להם שישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וזהב וי"ל שבני מצרים אמרו שהקב"ה צוה להם שישאלו אבל תחזירו שוב השאלה כדין כל שואל ויתר הדברים במאמר הזה נתבארו לך לעיל: של ת"ל שנה. לאו דוקא שהרי לא היו במצרים כ"א רד"ו שנה גם כל זמן שהיה יעקב ויוסף קיים לא היו משעבדים בהם אלא סירכיה דקרא נקט דכתיב ישבו במצרים ת"ל שנה: בני ישמעאל ובני קטורה כו'. בדרך הזה שכתבנו לעיל גבי בני אפריקא יש לפרש גם כאן כי בני ישמעאל באו בראיה מן התורה וכמה פעמים כתיב בתורה שנתן הקב"ה ארץ שבעה עממין לישראל אלא שאמרו שכל זה על תנאי אם תזכו בזכות קיום התורה והמצות כמו שנזכר כמה פעמים בתורה אבל אחרי שחטאתם ועוד היום אתם בעונש הזה שיד מלכות האומות העולם תקיפה עליכם ואין אתם באים לאחוז בארץ אלא מצד הירושה והבטחתו לאב הראשון אברהם גם אנו בני ישמעאל יש לנו זכות בה מצד הירושה כמותכם שאין אתם טובים מאתנו: אלה תולדות ישמעאל וגו' ויש לדקדק דמעיקרא הזכיר שבאו גם בני קטורה עמהם ובדברי טענותם לא הזכיר רק ישמעאל שהיה מזרע אברהם ולא הזכיר גם בני קטורה שהיה מזרע אברהם וי"ל שבני ישמעאל היו עיקר בטענה זו שבאו ליטול פי שנים כי בכור היה והכי איתא בב"ר כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים וישמעאל כו' ע"ש: ויתן את כל אשר לו ליצחק כו'. תלמודא דידן מפרשו כמשמעו שנתן ליצחק כל ממונו ועושרו ורש"י שפירש בחומש ברכת דייתיקי וכו' ע"ש הוא ע"פ בראשית רבה שהוציאו הכתוב ממשמעו לפי מה שדרשו שם שכבר נתן ליצחק כל ממונו מדכתיב וכל טוב אדוניו בידו דשטר מתנה כתב ליצחק וכו' כפירש"י בחומש ועי' ברא"ם אבל תלמודא יפרש נמי שם כמשמעו שהיה בידו מטוב אדוניו דהיינו נזם זהב ושני צמידים כדי שיתרצו לתת לו רבקה ולא שכתב לו שטר מתנה. וכתב הרא"ם ויש לתמוה איך עשה זה אברהם כו' ואיך העביר נחלה מישמעאל ובני קטורה ונתנה ליצחק הא אמרינן לא תהוי בי עבורי אחסנתא אפילו מברא בישא לברא טבא ומאי י"ל כו' עכ"ל. ועוד יש לומר דישמעאל בן שפחה היה שנולד לו קודם שנשתחררה ואין בן שפחה יורש ובני קטורה אע"פ שנולדו אחר שנימול והיה אבור בשפחה ונשתחררה קטורה מ"מ בני פלגש היו כדכתיב ולבני הפלגשים אשר לאברהם וגו' דמשמע דמשום דכל שאר בניו חוץ מיצחק היו בני פלגשים ואינם ראוים לירש עם בן אשתו שהוא יצחק: שם טומאה מסר כו'. פרש"י כישוף כו' אע"ג דאברהם קיים כל התורה דמאי היה ללמוד מעשה כישוף כדאמרינן סוף פ"ד מיתות לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות וצריך לומר לפרש"י דסוגיא דהכא אתיא כמאן דאמר דבן נח לא נצטווה על הכישוף דלמ"ד דבן נח נצטווה על הכישוף ודאי דלא היה מוסר להן כישוף משום ולפני עור וגו' מיהו אי לאו פרש"י הייתי יכול לפרש שם טומאה דקאמר הכא מעשה שדים ולא כישוף וכדברי הרא"ם שמתיר במעשה שדים שאינו בכלל כשפים לכ"ע: פורחת באויר כו'. הוא נשמת החוטאים שאין לה מנוחה בעה"ב ופורחת באויר כצפור לנוד אבל נשמת הצדיקים זוכים למקום מנוחה בישיבה של מעלה ונאמר ונפש אדוני צרורה בצרור החיים וק"ל: **ע"ב** ויקרא אל השמים וכו'. ופי' הכתוב יקרא אל השמים שהיא הנשמה לפקוד עליה מה דינה ולפי טענתה יקרא גם אל הארץ שהוא הגוף לדין עמו אל תקרי עמו אלא עמו שיהיה גם הגוף נידון ביחד עם הנשמה וק"ל: שוקעת במערב כו'. פרש"י תסובב כל העולם עד שתחזור למקום זריחתה למזרח ותשקע כו' ע"ש קצת דחוק דמאי קשיא ליה דהיכן תלך בלילה באותה שקיעה ודוחק לומר שתעמוד שם במקומה במזרח כל הלילה וי"ל ע"פ מ"ש פרק לא יתפור גבי נחזיק טובה לאבותינו שהודיעו לנו מקום תפלה שנאמר וצבא השמים וגו' כי מהלך שבעה כוכבי לכת שאנו רואין ע"פ גלגל המזלות ממזרח למערב אבל עיקר מהלכם האמיתי ממערב למזרח כמ"ש התוכנים וז"ש אנטונינוס מפני מה חמה יוצאה במזרח ושוקעת במערב היפך מהלך אמיתי שלה שהוא ממערב למזרח ולפי שלא פירש קושייתו למה לא יהיה כך משמע ליה לרבי כפשטיה וא"ל אי הוה איפכא נמי הוה אמרת לי למה לא יהיה בהיפך וע"ז השיב לו דלא על ההיפך קשה לי לחוד אלא דחדא מינייהו נמי קשיא לי אמאי שוקעת במערב כיון דבעיקר מהלכה שוקעת במזרח וה"ה דהך חדא נמי הוה קשיא ליה אמאי יוצאה במזרח כיון דבעיקר מהלכה יוצאה במערב אלא דנקט התלמוד הך חדא דשוקעת במערב דהאי השיב לו רבי דלכך היה מהלכה ע"י גלגל המזלות ממזרח למערב היפך מהלכה אמיתי שהוא ממערב למזרח שנהיה אנו רואין בזה המהלך ממזרח למערב שהיא שוקעת ומשתחוה למקום השכינה הודיע לנו בזה מקום תפלה כדאמרינן בפרק לא יתפור ודו"ק: א"ל משעת יצירה א"ל כו' ג' ימים בלא מלח ואינה מסרחת וכו'. ושעת יצירה הוא ארבעים יום אחר הפקידה והיאך תתקיים הטפה כ"כ שלא תסריח וכיון שהיא מסרחת שוב אינה מולדת כפרש"י הכי אמרינן בפרק ר"ע ודאמרינן בעלמא האדם נוצר מטפה סרוחה היינו דקרובה להיות סרוחה אי לאו הפקידה ממנו ית' ב"ה ע"י המלאך ופירש"י ופקודתך שמרה רוחי משעת פקידה נשמר רוחי עכ"ל. ולפי ענינו נראה לפרש שיהיה שמרה רוחי פועל יוצא שמשעת פקידה שומר רוחי את הטפה שלא תסרח וק"ל: לפתח חטאת רובץ כו'. ויש להקשות מהא דאמרי' פ"ב דיומא ההוא עוברה דארחה ביוה"כ אתאי לקמיה דר"ת א"ל לחישו לה ולא אלחישא קרי עליה זורו רשעים מרחם מהא תוכח ששולט יצה"ר גם במעי אמו ובהא יש לייסב דע"י אמו כי התם אפשר דשולט בו יצה"ר קודם היציאה אבל בולד עצמו אינו שולט יצר הרע דא"כ היה בועט ויוצא אך קשה מהא דדרשינן גבי ויתרוצצו הבנים בקרבה שהיתה עוברת על פתח עבודת כוכבים והיה עשו מפרכס לצאת וק"ל: ר"ל רמי כתיב בם עור ופסח גו' וכתיב אז ידלג כאיל פסח גו' רמיות קראי פסח אפסח מייתי וה"מ לאתויי קרא דלקמיה דכתיב אז תפקחנה עיני עורים וגו' ולרמויי קראי דעור אעורים וי"ל לפי הטעם שעומדים במומן ומתרפאין א"כ שהנגע ניכר יותר שזהו הוא האיש שכבר היה בעל מום בעולם הזה גם במותו גם שהיה כך בתחיית המתים במומו ואח"כ נתרפא למעלת עולם הבא ולכך מייתי מפסח דהנגע ניכר בו שהיה בעל מום כשעמד מה שאם כן בעורון דכמה עורין שאין ניכר שהם עורון ואינן רואים וק"ל: כי הנער בן מאה וגו'. קרא לא כך כתוב אלא לא יהיה שם עוד עול ימים וזקן לא ימלא את ימיו כי הנער וגו' ואפשר שהם ב' ראיות אלא שהקדים המאוחר כי הנער בן מאה וגו' דביה מפורש יותר שיהיה מיתה לעתיד ועפירש"י למה קראו נער ואיתא במדרש דלכך קראו נער בן מאה לפי שאז ימות ונעשה בר עונשין כשהוא בן ק' כמו שהנער בן כ' הוא בר עונשין בעוה"ז ולמאי דמוקי הכא האי קרא בכותים שיעבדו מלאכת ישראל יש לומר שקראם נער בן מאה שיהיה להם כח כנערים ובחורים לעבוד עבודת ישראל: וחפרה הלבנה וגו'. לכאורה דטפי ה"ל לאתויי קרא לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנוגה הירח לא יאיר לך והיה לך ה' לאור עולם גו' דמפורש ביה טפי שלא ישתמשו כלל באור החמה ולבנה ואפשר משום דבההוא קרא כתיב שמש וירח אבל באידך קרא דמייתי כתיב נמי לבנה וחמה דהכי משמע וחפרה הלבנה אף אותו אור הלבנה שיהיה כאור החמה לימות המשיח יהיה חפור לעולם הבא ואף אותה אור חמה שיהיה שבעתים לימות המשיח יהיה בושה לעה"ב מזיו שכינה ופי' הכתוב ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת ימים עיין בפירש"י פרק אלו דברים. ועוד יש לומר לפי מה שאמרו בחגיגה שאור שברא הקב"ה ביום ראשון אדם צופה בו מסוף עולם וכו' וגנזו לצדיקים לעתיד לבא וז"ש שיהיה אז אור החמה כאותו אור הראשון שהיו משתמשין בו בשבעת ימי בראשית וגנזו אח"כ לעתיד וק"ל: אין בין עוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד כו' מפורש פרק במה אשה ע"ש: רבא רמי כתיב אני אמית ואחיה כו' והדר מה שמחצתי וכו'. בפ' אלו דברים ל"ג הכי בדברי רבא אלא דה"ג רבא רמי כתיב אני אמית ואחיה וכתיב מחצתי ואני ארפא השתא אחויי מחיי אסויי לא כ"ש אלא אמר הקב"ה מה שאני ממית אני מחיה כמו שמחצתי ואני ארפא ובברייתא גרסינן ד"א בתחלה מה שאני ממית אני מחיה והדר ומה שמחצתי ואני ארפא וע"ש בפירש"י ולפי גירסא דהכא בדברי רבא רומיא דקראי אינו מפורש כל הצורך בפירש"י דמשמע ליה מחצתי ואני וגו' שכשהוא מחיה מרפא ועומד כך שלם והיאך חזר מסבלתו וממשמעות זה ואמר והדר מה שמחצתי וכו'. ויש לפרש דרבא רמי בשינוי הלשון דכתיב אני אמית ואני אחיה בלשון הוה

חכמת שלמה

דף צא ע"א גמרא כעס עליהן ואמר להן כו' פסיקא ווי לכון חייביא כו' דלא הוו הוו דהוו לא כ"ש כו' כצ"ל: שם אמרו להם תורת משה נצחתכם כו'. נ"ב פירוש אפילו אגלא לא אתלו ככבוד בי וק"ל: שם תנה לנו זמן כו' שנתן אנטין לבניו כו' נשמה חטאה שמיום כו' כאבן דומם בקבר כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אמר ליה גם ד"ה אמר לו צ"ל אמרה: בד"ה ואם אי כו' מן העפר הס"ד: בד"ה מן עכבר כו' כדאמרינן בשחיטת חולין כו' כצ"ל: בד"ה אמר ליה מינא הס"ד: בד"ה ארץ כנען לגבולותיה דלהך ארעא קרי ארץ כנען ואתם ירשתם שלא כדין כו' כצ"ל: בד"ה אגיטין צ"ל אנטון כתנים כו' כצ"ל: בד"ה שם טומאה כישוף ומעשה שדים. נ"ב ותימא הא בני נח מוזהרין על הניחוש והכשפים גם בפירוש החומש לא הזכיר רש"י אלא שם טומאה ולא פירש מידי ודו"ק: ע"ב גמרא אלא משעת פקידה א"ל אין משעת פקידה אמר ר' כו' מה שמחצתי אני ארפא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה יקרא אל שמים מעל כלומר יקרא הקב"ה לנשמה כצ"ל: בד"ה פקידה כו' נשמה וחיות הס"ד: בד"ה א"ל אנטונינוס כו' ויוצא אלא כו' הד"א: בד"ה ותפרה כו' בצה וכתיב כו' הד"א: בד"ה כתיב אני כו' מחייהו ובשמת בעל כו' כצ"ל:

וכתיב מחלתי ואני וגו' בלשון עבר דס"ל למכתב אני אמחץ והאי קאמר דלכך שינה הלשון במחלתי לומר מה שמחלתי כבר קודם המיתה והתחייה אני הדר שאמית ואחיה אני ארפא דהיינו שעומדים במומם שהיה להם כבר ואח"כ מתרפאין ודו"ק: **שר** לא נאמר אלא ישיר כו'. מפירש"י בחומש ואין לומר ולייש' לשון זה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד כמו ככה יעשה איוב ע"פ ה' יחנו וגו' לפי שהן דבר ההוה תמיד ונופל בו לשון עתיד וכו' עכ"ל ע"ש. והרמב"ן טען עליו ומה יאמר הרב בפסוק יעשו עגל בחורב כמה ימרוהו וגו' וכן ומשה יקח את האהל וגו' כי איננו לשון הוה וכו' ע"ש באורך. וכבר השיב הרא"ם ע"ש ואין כאן להאריך דאין טענת הרמב"ן טענה לדרוש רז"ל דהכא כיון דאיכא למדרש ולפרש כמשמעו דרשינן ולא נימא דנכתב עתיד במקום עבר כיון דלא נמצא כן אלא במקומות מעטים ואולי דגם שם איכא למדרש ביה ולפרש כמשמעו ואפילו ההוה במקום עתיד לא נימא דנכתב היכא דאיכא למדרש ולפרש כמשמעו כדאיתא בכמה דוכתין: ע"ש בפירש"י בחומש מכאן לתחיית המתים מן התורה כולן יתפרשו כך חוץ משל שלמה שפירשוהו בקש לבנות ולא בנה עכ"ל. ולכאורה דבריו תמוהים דהא הכא לא מוקמינן ליה ההוא דשלמה שבקש לבנות ולא בנה אלא כיון דלא מיחה בנשיו מעלה עליו הכתוב כאלו בנה וכן בפרק במה בהמה בעי לאוקמא מעיקרא שבקש כו' ודחי ליה ומוקים ליה כו' אלא מתוך שלא מיחה כו' ויש ליישב דלמסקנא נמי ל"ל דשמעינן מיניה נמי שבקש לבנות ולא בנה דאי משום דמעלה עליו הכתוב כאלו בנה הל"ל אז בנה דיבנה לא משמע הכי וכן יש להוכיח מדברי התוספות פרק במה בהמה שכתבו שם אהא דמשני שבקש לבנות כו' ופריך אלא מעתה אז יבנה יהושע כו' הקשה הר"א דבחלק מפקינן מדכתיב אז יבנה יהושע מכאן לתחיית המתים מן התורה א"כ אתא לדרשה ה"נ אתא לדרשה ואור"י דמ"מ פריך מדלא כתיב שבקש לבנות אלא יבנה ש"מ שר"ל שיבנה כההוא דיהושע דודאי בנה עכ"ל ור"ל דמעלה עליו הכתוב כאלו בנה היינו ודאי בנה כמו ביהושע ויש לדקדק אתירוץ ר"י דאכתי לא דמיין דההוא דיהושע דודאי בנה איכא למדרש ביה דמש"ה כתיב יבנה ולא בנה למדרש מינה רמז לתחיית המתים מן התורה אבל ההיא דשלמה כיון דמעלה עליו הכתוב כאלו בנה לא יפול בו לשון יבנה אלא ע"כ דלמסקנא נמי אמרינן דנכתב לשון יבנה שבקש לבנות ולא בנה מיהו הוה דומיא דיהושע דמעלה עליו נמי כאלו בנה ודו"ק: **אשרי** יושבי ביתך כו'. שירה שבעוה"ז לא הוזכר בקרא דאשרי יושבי ביתך דקאמר קרא דיהללוך היינו לעוה"ב כדקאמר ריב"ל גופיה מכאן לתחה"מ מן התורה אלא ממלת עוד דריש ליה דלשון עוד נופל בדבר הנוסף על הראשון דהיינו בשירה שהללוך כבר בעוה"ז עוד יהללוך לעוה"ב וק"ל: **רנגו** לא נאמר כו'. בסיפא דהאי קרא מפורש דמשתעי קרא בלעתיד דכתיב כי עין בעין יראו בשוב ה' וגו' אלא משום דאיכא לפרושי שיהיו צופיך ונביאיך מתנבאים בקול יחדיו בעוה"ז על ישראל שיהיו בזמן הגאולה כי עין בעין יראו ישראל בשוב ה' ציון אז וע"ז אמר שלא תפרש כן אלא שהנביאים עצמם ישאו קול יחדיו לרנן בעוה"ב מדכתיב ירננו בלשון עתיד ומכאן לתחה"מ מן התורה שהנביאים שכבר מתו יעמדו בתחייה לעה"ב והוסיף לומר שעתידין לומר שירה בקול א' כו' לפי מ"ש בפרק ראוהו ב"ד דתרי קלי לא משתמעי אמר שלא יהיו להם לנביאים משמעות הרבה קולות אלא קול אחד המשתמע וכדאמרינן שם במגילה והלל דחביבא משתמעין תרי קלי הכי נמי שירה דלעתיד תהיה חביבה להו משתמע כקול אחד וק"ל: **כל** המונע הלכה מפי תלמיד כאלו גוזלו כו'. ר"ל שאינו לומד עם התלמיד כר' פרידא שהיה למד עם תלמידו ד' מאות פעמים עד שהיתה שגורה לו בפה וז"ש המונע הלכה מפי תלמידו ללמוד עמו עד שתהא שגורה לו בפה לפי שאומר הרב שאין התלמיד הגון וראוי לכך וא"א לו ללמדו הרי גוזלו מנחלת אבותיו שהתורה היא מורשה לכל ישראל מששת ימי בראשית ר"ל לפי בריאותם ומטעם מששת ימי בראשית מוכנים כל ישראל ללמוד תורה: **והוסיף** בזה ר' שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד. ר"ל שאומר שהתלמיד אין לו פה לסדר הדברים ומה אני מלמדו בחנם וז"ש מונע בר קרא התורה בכאן בר שהוא מונע מללמוד עם התלמיד שלא בוריו של ההלכה ה"ז יקבוהו לאום דאפילו עוברין מקללין כו' כלפי מ"ש בפ' המפלת תינוק במעי אמו פיו סתום ומלמדין אותו כל התורה ואין מונעין ממנו הלכה בשביל שאין לו פה ולדעת זה שמונע מפי התלמיד כ"ש דלפי דעתו שימנע מעוברים שפיהם סתום לגמרי:

דף צב ע"א מנקבין אותו ככברה. כענין שאמרו בפרק אין מעמידין שהת"ח דומה לצלוחית של פלייטון אם הוא מריק תורתו לאחרים ריחו נודף ומוסיף חכמה ואם הוא מחזיק תורתו לעצמו ואינו רוצה ללמדה לאחרים אינו מוסיף חכמה ומאבד תורתו ע"ש. וז"ש לפי שזה מונע הלכה מפי תלמיד ללמדו הרי מנקבין אותו ככברה שנתרוקנה תורתו דרך הנקבים ומשתכחה הימנו ואמר אביי כד"מ שהתורה נמשלה למים כמו שהמים יוצאין דרך נקבי כלי זה הנקרא אוכלא כך התורה יוצאת ונתרוקנה מאיש הזה ומשתכחת הימנו: ואמר **אם** למדו מה שכרו זוכה לברכות כיוסף. לפי שהתורה היא מזון הנשמה כמו הלחם לגוף וכמו שזכה יוסף לברכות שכלכל את אחיו ועמי הארץ בלחם כן יזכה הת"ח המכלכל אחרים בלחם התורה ומלמדה להם. ומסיים כל המלמד תורה בעוה"ז כו' היא הברכה לראש יוסף שנאמר ברכת אביך גברו וגו' שהיא הנחלה בלי מצרים שבעוה"ב כמ"ש והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' ועל זה אמר ומרוה גם הוא יורה כמ"ש ביוסף שכלכלם בעוה"ז וזכה לברכת אביו בעוה"ב: **יחי** ראובן כו'. עי' פירש"י בחומש שלא יזכר כו' ר"ל שלא הוזכר זה בכל ברכת השבטים שיזכו לעוה"ב אלא בראובן לומר לך שלא יזכר לו מעשה בלהה לעוה"ב דאפי' למ"ד פרק במה בהמה דראובן חטא הרי עשה תשובה ועוד דאפילו בא על א"א אמרי' פרק הזהב יש לו חלק לעוה"ב: **מהבא** ורבים מישיני עפר יקיצו אלה לחיי וגו'. בפ"ק דר"ה מפורש אלו הם הב' כתות שיעמדו ליום הדין הא' של צדיקים אלה לחיי עולם והב' של רשעים ואלה לחרפות וגו' ע"ש: **לך** לקץ וגו'. לפי שיש לאדם ב' קיצין האחת היא המיתה כמ"ש דוד הודיעני ה' קיצי וגו'. והב' היא הקץ של הגאולה לזמן התחייה וז"ש ואתה דניאל לך לקץ המיתה ותנוח שם ע"ד ינוחו על משכבותם ואח"כ ותעמוד בתחה"מ לגורלך כפי גורלך וחלקך לזכות אם לחיי עולם ואם לדראון ואמר שתעמוד לקץ הימין הוא קץ הגאולה לפי שקץ המיתה הוא קץ שמאלי מצד מדה"ד ואמר בקץ הגאולה קץ הימין מצד הרחמים גדולים שתהיה התחייה והגאולה ב"ב אמן: **ועל** מבועי מים וגו'. אמר המרחם בעוה"ז להנהיגם בנחת זוכה להנהיגם בעוה"ב ובתנאי שעל מבועי מים ינהלם דהיינו ע"פ התורה שנקראת מבועי מים חיים ינהלם אבל אם לא יקבלו התורה ינהיגם בקושי להדריכם על פי התורה וק"ל: **גדולה** דעה שנתנה כו'. מבואר שהדעת היא העליונה שבג' המעלות שהם חכמה בינה ודעת כפירש"י פ' כי תשא והוא רוח הקדש ואמר שהוא בין ב' אותיות ולא ב' תיבות השם כפירש"י ועוד נראה לפי שאותיות השם אינו כמו תיבה אחרת מחוברת כך אבל מי שיודע לצרף צירופן הוא מדעת ורוח הקדש בעצמו אשר ע"ז אמרו בפרק הרואה יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא וימלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת וכתיב התם ה' בחכמה יסד וגו' ולזה אמר בין ב' אותיות ה' אחד מימין ואחד משמאל והם מדותיו ואותיותיו מדת הרחמים ומדת הדין ובצלאל היה מצרפן כמו בשמים ובארץ שנאמר ביום עשות ה' אלהים שצרף אותן הקב"ה וע"ז הכוונה הוסיף ר' אלעזר ואמר גדול מקדש שניתן בין ב' אותיות שהוא נעשה ע"י בצלאל שהיה בו הדעת והיה יודע לצרף האותיות שנבראו בהם שמים וארץ לשתף הרחמים והדין וכתב הרמב"ן והענין כי המשכן ירמוז לאלו והוא היודע ומבין סודו עכ"ל ומזה יתבאר לך שאר"א עוד כל אדם שיש בו דעה כאלו נבנה בהמ"ק כו' כי המקדש ניתן בין ב' אותיות שהוא נבנה ע"י בצלאל שהיה בו דעה שניתן ג"כ בין ב' אותיות על הכוונה שאמרנו מי שיש בו דעה הוא ג"כ ראוי שיבנה בית המקדש (ע"י) בימיו ועוד עיין בזה בע"י בשם חידושי הרשב"א: ואמר **אלא** מעתה גדולה נקמה שניתנה בין ב' אותיות כו' ר"ל מה שייך בזה צירוף אותיות השם הרחמים והדין ואמר למלתיה ה"כ דב' הופעיות הללו למה א' למדת טובה לישראל ואחד לפורענות לעובדי כוכבי' הוא הצירוף הרחמים ומדת הדין ע"י נקמה שהופעה במדת רחמים לישראל והופעה במדת הדין לעובדי כוכבים ויש בזה חילוף נוסחאות דהכא מפרק אין עומדין דהכא גרסי' ב' הופעות כו' והתם גרסי' ב' נקמות הללו כו' גם שם מייתי קרא דהופיע מהר פארן והכל עולה לענין כוונה אחת שהנקמה היא ההופעה של אותיות השם הא' לטובה מימין לישראל הופיע מהר פארן וא' לשמאל לרעה לעובדי כוכבים אל נקמות הופיע ומפורש עוד בפ' אין עומדין בחדושינו ע"ש: **כל** אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר כו'. לכאורה קשה שהרי נאמר לא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר וגו' ויש ליישב ע"פ מ"ש בפרק ב' דנדה מה יעשה אדם ויתעשר א"ל ירבה בסחורה וכו' א"ל הרבה עשו כן ולא הועילו אלא יבקש רחמים למי שהעושר שלו וז"ש כל שיש בו דעה לסוף מתעשר דבתחלה מרבה בסחורה ולבסוף שרואה בשכלו ודעתו שלא הועיל לו נמלך בדעתו לבקש רחמים ממי שהעושר שלו וז"ש בהפך זה מי שאין בו דעה סוף הוא גולה וכו' דמתוך שהוא מרבה בסחורה ולא הועיל לו ולפי שאין בו דעת אין מבקש רחמים ונעשה עני לבסוף והוא גולה אף ממקומו שצריך למכרו מחמת דחקו וק"ל: **כל** אדם שאין בו דעה אסור לרחם עליו כו'. הא ודאי דיש לרחם על כל מעשיו שלא בשלו נותן כפי הבריאה אבל האדם כיון שנברא בדעתו ובשכלו אם אין לו דעת הרי הוא מאבד צורתו ואין זה בכלל כל מעשיו לרחמו כי האלהים עשאו ישר בדעת ועד"ז אמר ג"כ כל הנותן פתו למי שאין בו דעה כו'. וע"פ מ"ש בפרק ע"פ בשעה שאמר לו הקב"ה לאדם קוץ ודרדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות א"ל רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שא"ל בזעת אפיך תאכל לחם נתקררה דעתו והוא כי היה אדם הראשון חשב מעיקרא כיון שמאכלו שוה כחמור ישתווה בדעתו כחמור כי מזונות החמרי יולידו טבע החמרי ולא נתקררה דעתו עד שא"ל שיאכל לחם כי הלחם הוא טעם דגן וכבר באתנו בפרק בן סורר גבי חטה שאכל אדם הראשון שטעם דגן מביא הדעת לאדם וע"כ זה שנותן הלחם למי שאין בו דעת וראוי למזון החמור שהוא ישתווה לו ראוי שיתייסר על חטא זה: **כל** בית שאין דברי תורה כו'. איירי בבעל הבית שאינו ת"ח ואם אין דברי תורה נשמעים בביתו בלילה דאפשר ביום מתוך עסקיו של בעל הבית אי אפשר ללמוד בביתו אבל בלילה שבעל הבית פנוי מעסקיו ואין דברי תורה נשמעים בו א"כ דביום אפשר שלא נשמע דברי תורה מפני קול המולה של המון אבל אם בלילה שהקול נשמע ואין נשמע בו ד"ת ה"ז שרע בעיניו ללמוד תורה בביתו כדכתיב ירע שריד באהלו ועונשו שאש אוכלתו שהוא אש של גיהנם שאם היה נשמע בו דברי תורה שנקראת אש כמ"ש כה דברי כאש לא היה יכול אש של גיהנם לשלוט בו דאש של תורה הוא אשו של הקב"ה אש אוכלה אש ובענין זה אמר ג"כ כל שאינו מהנה ת"ח כו' מיירי במי שאינו ת"ח וגם אם הוא אינו עוסק בתורה היה לו לסייע לדברי תורה כמ"ש עץ חיים היא למחזיקים בה לעוסקים בה לא נאמר אלא למחזיקים וזה שאינו מחזיר לומדי תורה אינו ראוי לסיות בו סימן ברכה כי התורה היא הנותנת חיים וברכה ללומדיה ולמחזיקים בה: **כל** המחליף בדיבורו כו'. מדלא כתיב מתעתע וכתיב כמתעתע בכ"ף הדמיון דרש ליה הכי שהוא מרמה ומחליף בדיבורו ומתעה בו חברו כאלו עובד עבודת כוכבים שנקרא תעתע כדכתיב תעתועים והוא מבואר כי האמת הוא כלל גדול בקיום התורה והסיפך השקר. וכתב בעל עיקרים בזה שבעל עברה וגזלן בא לפני חכם אחד לקבל תשובה אלא שלא היה יכול לקבל עליו ולהעמיד על עצמו לבוי מצות שבתורה א"ל החכם קבל עליך דבר אחד לשומרו כראוי וא"ל הן א"ל החכם קבל עליך לומר אמת וקבל עליו לימים הלך לגנוב פגע בו איש אחד ואמר ליה להיכן אתה הולך נזכר שקבל עליו לומר אמת וסיפר לאיש ההוא וכן פגע באיש אחר וכו' מיד הרהר אותו לפסים אלו ב' יהיו עלי עדים להלגני וכו' עד שנמנע בעבור זה ממעשיו הרעים וכו' ע"ש: **לעולם** הוי קבל וקיים כו'. מלת קבל הוא תרגומו של חשך בכל מקום ור"ל שישפל את עצמו כאלו הולך במקום חושך ואל יתראה עצמו בפני הבריות ולא יתקנאו בו ותהא קיים שלא ישלוט בו קנאת הבריות ועין הרע ומייתי הדמיון מבית אפל שאפילתו שלא יתראה בו היא קיומו: **כל** המסתכל כו'. פירש"י מסתכל מחשב כו' מדנקט ערוה לשון יחיד ולא קאמר המסתכל בעריות משמע ליה דבחד ערוה קמיירי והיא אשת איש המצויה ושכיחא ודקאמר מחשב במקום מסתכל הא ודאי דמסתכל ממש נמי עבירה גדולה בידו אלא דעונש הזה דקשתו נעערת הוא בא על המחשב תמיד על אשת איש ומקשה עצמו לדעת אותו הקישוי ננער ממנו: **וכי** מה ענין שאול אצל רחם כו'. כבר מפורש בקרא מה עניינם זה לזה שאמר שלש הנה לא תשבענה וגו' שאול ועוצר רחם וארץ לא וגו' וי"ל משום דבארץ מפורש בה ממה שלא תשבע ארץ לא שבעה מים אבל שאול ועוצר רחם אינו מפורש בקרא ממה אין שבעים דהיינו שאול ממתים ורחם מתשמיש ולהכי קאמר וכי מה ענין שאול אצל רחם דהני תרתי דכתיבי גבי הדדי לענין שאינן שבעים אינו מפורש בקרא כמו בארץ אלא לומר לך שיש להם גם דמיון אחר דמה רחם מכניס ומוציא כו' הוא בעצמו משל דבת קיסר דשני יצירות יש לאדם דיצירתו מן המים הוא ברחם בעולם הזה ויצירתו מן הטיט הוא יצירתו בשאול לעתיד ואמר דיש בצירה זו של תחיית המתים מן השאול זו קל וחומר מיצירת הרחם שבעולם הזה: **קדוש** יאמר לו כל הכתוב וגו'. גם רשעים יעמדו לזמן תחיית המתים אבל אמר קדוש יאמר לו לכל הכתוב לחיים דהיינו לצדיקים שנכתבים לאלתר לחיי עולם הבא ולא יאמר כן לרשעים שלא יעמדו רק לחרפת עולם כדאמרי' פ"ק דר"ה: **ע"ב וא"ת** אותן אלף שנה כו' שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא וגו' דהיינו אלף שנה שהוא יומו של הקב"ה שנא' כי אלף שנים בעיניך כיום וגו': **יעלו** אבר כנשרים ירוצו וגו'. כבר אמר שהקב"ה עושה להם כנפים כנשרים ושנין כו' אבל לפי שהנשר ימרט כנף שלו לעשר שנים ויתחדש אחר כך כמ"ש בשם רבינו סעדיה אמר שקוי ה' יחליפו כח שלא יפסוק מהם כחם אבל יעלו אבר תמיד כנשרים הללו אחר שיתחדש שירוצו ולא יגעו. ויש כאן גמגום קצת בפירש"י שפי' לאחר שיחיו אין חוזרין לעפרן כו' בין לעולם הבא אלא הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבא עכ"ל מאי לעולם הבא ומאי לעתיד לבא שיחיו שנית וק"ל: **ונילף** ממתים שהחיה יחזקאל כו' עפירש"י. וקשה לפי זה דהא בצדיקים לעתיד אמר כן דלמעלתן שיחיו ולא יחזרו לעפרן גם לשון ונילף לא משמע כן ולולי פירושו היה נראה דהכי פירושו דאבל הני תנאי ואמוראי שהביאו מקראות לתחה"מ מן התורה נגד הכופרים בתחייה לומר שהוא דבר שאי אפשר כההוא מינא דחיין מיתין דמייתי חיין וכדברי השר ועפרא מי קחיי פריך הכא דנילף ליה ממתים שהחיה יחזקאל שהתחייה הוא דבר בחוק האפשר ויכולת ביד האל יתברך ב"ה יש להאמין בתחיית המתים וק"ל: **ומה** שירה אמרו ה' ממית ומחיה כו'. יש לפרש למ"ד אלו בני אדם שכפרו בתחה"מ ולא היו ראויים לתחיית המתים לעתיד כדתנן במתני' וכפירש"י ולכך החיה אותם הקב"ה בעולם הזה להראות להם שהיכולת בידו יתברך ב"ה ולפי שהכופרים אומרים כיון שהאדם מת בחטאו במה יזכה שוב להיות חי כדברי המין דחיין מתין בחטאם דמיתין איך יחיו חיין על זה אמרו שירה ה' ממית בצדק דלא עביד דינא בלא דינא אבל הוא מחיה ברחמים שלו ולא לפי הזכות של אדם ורבי יהושע אמר שאמרו שירה ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל נראה לדעת רבי יהושע כאינך אמוראי שמתו קודם זמנם בשביל חטאם והחיה אותם הקדוש ב"ה בעולם הזה ונשאו נשים ומתו שוב כדרך כל הארץ ושוב יחיו לעתיד כדעת ר"י בן בתירא שהיה מבני בניהם וזה שאמר שירה ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל דלא נראה לו לפרש דכפל הכתוב הענין במלות שונות כפירוש הרלב"ג אלא מתים שהחיה יחזקאל אמרו כן ה' ממית אותם כבר בלא עתם ומחיה אותם עתה ושוב ירדו לשאול לזמן מיתתם ויעלו לעתיד לבא ומאן דאמר באמת משל היה כפירוש רש"י וכפירוש הרד"ק למשל כי בני ישראל יצאו מהגלות שהם בו כעצמות היבשות כו' ע"ש: **אלו** בני אפרים שמנו לקץ כו'. עי' פירש"י הכא ובספר דברי הימים ועוד נראה לפרש הדקדק לומר והרגום אנשי גת הנולדים וגו' דמשום שטעו בקץ לא היו חייבים הריגה בידי שמים ע"י אנשי גת אבל כבר היתה השבועה בין אברהם ויצחק ובין הפלשתים ואלו בני אפרים עברו על השבועה שבאו לקחת מקנה אנשי גת הנולדים בארץ ר"ל מאותם שהיו אנשי השבועה עם בני אברהם ויצחק ולכך הרגום על שעברו השבועה שעמהם ומ"ד שכפרו בתחה"מ כו' הנה אומרים יבשו וגו' ולא חיו אלא משום סימן לאחרים לכל ישראל כפירש"י: **ומ"ד** אלו בני אדם שאין בהם לחלוחית כו'. אלו לא כפרו בתחיית המתים אלא שחשבו שהם אינם ראוים לכך כיון שאין בהם לחלוחית מצוה וע"כ חיו לסימן להם שאף הם יחיו לעתיד אחר שיהיו נדונין בגיהנם כדאמרי' פרק קמא דראש השנה ומ"ד אלו בני אדם שחיפו את ההיכל כולו שקצים ורמשים כו'. נקט שקצים ורמשים ובקרא דמייתי הזכיר נמי בהמה ויש לפרש לפי הבריאה שהשקצים ורמשים אין להם עצם כלל ולכך הספסד בהם מצוי כמ"ש דאין מתקיימים יותר משנה והבהמה שיש לה עצם והוא דבר המתקיים לזמן מופסד לסוף זמנו אבל מותר אדם מן הבהמה שיש לו עצם אחד המתקיים לעולם כמ"ש שיש עצם אחד באדם נקרא נסכא שממנו נברא לעתיד וזה שנקט אלו שחיפו את ההיכל בשקצים ורמשים שהוא דבר היותר מופסד לפי שהאמינו שכל העולם הוא דבר מופסד ואין באדם דבר המתקיים יותר משקץ ורמש וזהו שאמר יבשו עצמותינו אבדה תקותנו וגו' לא טובים אנחנו מצד העצם שבנו כי כבר יבשו לגמרי ולכך חיו משום סימן להם שהאדם מצד עצמותיו הוא דבר המתקיים לעתיד ואינו מופסד לעולם: **ולמ"ד** אלו מתים שבבקעת דורא כו' וגוה המלך והרגם כו'. כדלקמן שהן הן שטפחו לו לאותו רשע על פניו להראות לו גדולתו של הקב"ה שהן הן שהרגם על לא חמס בכפם ולא הועיל לו שהקב"ה החיה אותם על ידי יחזקאל הבריהם של אלו ופירש"י באו עצמות מן הבקעה וטפחו לו כו' והלכו להם עכ"ל לא הוצרך לו לומר שבאו מן הבקעה כו' והלכו להם שהרי באותה בקעה שהרגם העמיד הצלם שלא השתחוו לו ושם הוליכם לכבשן האש: **פתח** ואמר אתוהי כמה רברבן וגו'. הוא האות והנס של חנניה מישאל ועזריה שניצולו מכבשן האש ותמהוהי כמה תקיפן וגו' הוא תמיהתם על שהוא מחיה מתים והיינו כמה תקיפין שהוא בלשון התרגום גבורה שהקב"ה מחיה מתים בגבורה כמ"ש אתה גבור לעולם ה' מחיה מתים כו' ומסיים מלכותיה מלכות עלם ושולטניה בכל דר וגו' הוא כמו לכל דור ודור מן העולם ועד עולם כמ"ש בפירוש רבינו סעדיה בדור המבול ודור הפלגה ומצרים וכל דור ודור עכ"ל ובודאי שאמר כן לדרך כלל בכל דור ודור והיה דעתו לפרש ולספר דרך פרט ממשלתו של הקב"ה שבכל דור ודור אלא שבא המלאך וסטרו כדי שלא יפרש תושבחתו וגדולתו של הקב"ה שלא יגנה בהם שירות ותשבחות שאמר דוד כו' שריוהו להקב"ה בשירות ותשבחות כדאמרי' בפ"ק דברכות ואין ראוי שהמחריב שהוא נבוכדנצר יוסיף שירות על הבונה בית המקדש שהוא דוד ומהכא משמע שהמלאך הבין שירה זו של נבוכדנצר שהיה בלשון ארמי ודאמרינן בעלמא שהמלאכים אינן מבינין בלשון ארמי שע"כ אומרים קדיש בלשון ארמי י"ל היינו המלאכים המקטרגין לישראל אבל המלמדים זכות לישראל כי הכא ודאי מבינים בכל לשון וק"ל: **ונשרפו** ד' מלכיות כו' וכתיב כו' והנך דלא כתיבי נשרפו כפירוש רש"י ובספר דניאל הוסיף

חכמת שלמה

דף צב ע"א גמרא א"ל למילתא כו'. נ"ב פרק אין עומדין אין למילתא מיהא גדולה היא כדעולא כו' **שם** ואמר ר' אלעזר כו' כצ"ל בכל מקום: **רש"י** בד"ה מששת ימי כו'. נ"ב שייך לעיל: **בד"ה** מששת כו' ברא בשביל כו' כצ"ל: **בד"ה** ומרוה כו' לעולם הבא ליסנא אחרינא מרוה לשון מורה כצ"ל: **בד"ה** גדול מקדש חשוב הוא הס"ד: **בד"ה** כל שאינו משייר פתיתין כו' כצ"ל: **בד"ה** קשתו ננערת כו' מוליד שנאמר עריה תעור קשתך עריה שאתה מסתכל בה ממש בערותה היא תעור קשתך דבר אחר המסתכל כו' דאשת איש קשתו כו' כצ"ל וסד"א: **בד"ה** שאול ועוצר כו' מים קבר כו' מבעילות וכן ארץ לא שבעה מים כצ"ל והס"ד והד"א: **בד"ה** שעתיד הקב"ה כו' אין חוזרין לאפרם בין ימות המשיח ולעולם הבא כו' כצ"ל. ונ"ב כן נראה לי להגיה: **ע"ב גמרא** פתח ואמר אתוהי כמה רברבן כו'. נ"ב פי' אותותיו ונפלאותיו של הקב"ה כמה גדולים ותקיפין: **שם** באותו היום ואלו הן כו' כצ"ל: **רש"י** ד"ה באמת בבירור הס"ד: **בד"ה** מהם שאותן תפילין היו שלהם כצ"ל: **בד"ה** העצמות כו' עצמות

לפרש שהם אמר הרגם שביב אש בהסליקם וגו' כמו שמפורש שם בקרא גובריא אילך די הסקו וגו' קטל המון שביבא דנורא: **לא** ישנה עלמו מן הרבנות כו'. עי' הטעם בפירוש רש"י ועוד נראה הטעם בזה שלא יראה האדם עלמו מלטער ומתאבל על דין שמים אבל יקבלו באהבה ובשמחה דרך כבוד:

דף צג ע"א גדולים לדיקים יותר ממלאכי השרת כו'. עפירש"י לכאורה היכן הוזכרו תלתא לדיקי בריטא דלא כתיב רק חזי גוברין ארבעה שרין כו' שבכלל גם המלאך עמהן ויש ליישב דבריו דה"פ מדכתיב ורויה די רביעאה דמה לבר אלהין דמשמע שהמלאך הוא הרביעי מהם כי גדולים הם ממנו ובהליכתן הלכו הם לפניו והוא הרביעי מאחריהם ועוד יש לומר דמלינו שהחכמים קרוים אלהים כמו עד אלהים יבא וגו' אבל המלאך נקרא בר אלהין שאינו חשוב כמו הלדיק שנקרא אלהים וק"ל: **לך** ה' הלדקה וגו'. כיום הזה דרים ר"ל כיום הזה שילאו מכשן האש וא"ל העובדי כוכבים יש לכם אלהים כו' היינו אומרים לך ה' הלדקה ולנו בושת הפנים על שטפחו להם עובדי כוכבים על פניהם וק"ל: **אעלה** בתמר כו'. בשנינא דלעיל שאמרתי אתעלה ואתגדל בכלל ישראל כמו התמר שאין לו רק לב אחד שיהיה גם להם לב אחד לשמים שיקדשו שם שמים ולא ישתחוו לללם ולא עלה שעל ידם נתעלה ונתגדל שמו יתברך ב"ה אבל האחרים חללו שמו והשתחוו לללם וק"ל: **ראיתי** הלילה וגו' שנאמר ה' איש וגו'. מייתי ראיה מהתם דאיש מורה אמדת הדין ולפי שבקריעת ים סוף בא הקב"ה ברחמים לישראל ובמדת הדין למלרים על כן היה נקרא ה' איש מלחמה וגו' ה' שהוא רחמים לישראל ואיש מלחמה למלרים ואמר שהאוי להקדים הרחמים כי ה' שמו אבל איש מלחמה רק תוארו וזה שאמרו במדרש ואל שדי יתן לכם רחמים לפני האיש דהיינו ה' הכתוב לפני איש מלחמה אבל הכא שהיה מדת דינו שולט על עולם כולו להפוך לדם אינו נקרא רק איש מלחמה ולא כתיב ה': ואמר **אין** הדסים אלא לדיקים שנאמר ויהי אומן את הדסה וגו' וכת"ד בפ"ק דמגילה דאסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה על שם הלדיקים והתם מייתי מקרא דהכא וכה"א והוא עומד בין ההדסים וגו' וסמך הכא אדהתם והתם אדהכא וכן דרך התלמוד לסמוך בשני מקומות מזה על זה: ואמר **ואחריו** סוסים אדומים שרוקים תיד מלאים רוגז שרוקים אדומים ואחר כך נעשו לבנים כן הוא הגירסא בילקוט ורלה לומר ואחריו אחר שבאו סוסים אדומים מתוך שמלאו רוגז על כל העולם שוב אחר שראה במעשה ההדסים והלדיקים נעשו לבנים ובגרסת רד"ק שחורים נעשו שרוקים ואדומים לבנים עכ"ל אבל בקרא לא הוזכרו שחורים: ואמר **סוסיא** חיורא מעלי לחלמא וכו'. כיון שיפה הוא בנבואה יפה הוא גם כן לחלמא שהחלום הוא אחד מששים בנבואה ובפ' הרואה אמרו סוס לבן בחלום בין בנחת בין בדרוף יפה לו אדום בנחת יפה בדרוף קשה וא"ל דהכא בדרוף איירי ודו"ק: **ורבנן** להיכן אזלו כו'. ר"ל כיון שהיו רבנים וחשובים כדקאמר לעולם אל ישנה מן הרבנות שלו להיכן אזלו דלא מדכר להו תו. והיה ראוי לו למלך נבוכדנלר אחר מעשה זה להשלימן ולמנותן במינוי יותר חשוב מאשר היה להם כבר כמו שמלינו בדניאל: **ואמר** רב שמתו מיד בעין הרע. רב לטעמיה בפרק המקבל תשעים ותשעה מתים בעין הרע ואחד בדרך ארץ: **ושמואל** אמר ברוק כו'. לכאורה הוא דבר זר גם הרקיקה של העובדי כוכבים היה בישראל ולא נזכר שנטבעו מהם ויש לפרש שהוא דרך משל דעל ידי הרקיקה שהיה לעובדי כוכבים בישראל והיו מביישין אותם כשראו לחנניה מישאל ועזריה כדקאמר לעיל על כן מתו שלא יהיו מביישין ישראל עוד על ידם ומ"ד עלו לא"י שלא רלו עוד במינוי של מלך ולכך לא הוזכרו עוד אלא עלו לא"י ונשאו וכו': **ואמר** כי אנשי מופת המה וכו' שנעשה להם מופת וכו' ר"ל כי הם אנשי מופת שלא הושלכו שם אלא שיהיו לנס ולמופת אבל אתה שהושלכת ג"כ אינו מלד המופת אלא מעונש שנשאו בניו נשים שאינן הגונות לכהונה כדלקמן: **ודניאל** להיכן אזל כו'. יש לדקדק למאי דקאמרינן בסמוך דהמלך נבוכדנלר חשבו לדניאל לאלוה והוה סגיד ליה אם כן נימא דאף אם היה שם לא היה המלך חש עליו שישתחוה לללם שהקים בבקעת דורא וכך כתב אבן עזרא ולדעתי כי פחדו להזכירו אחר שהמלך הקריב לפניו ניחוחים כאשר יעשה לאלהיו וגו' עכ"ל והתלמוד יתמה זה דמשמע שזו הגזירה להשתחוות לללם היה בכתם על הכל גם דניאל היה בכלל כנאמר מאן דלא יפול ויסגוד ביה שעתא יתרמי וגו' גם אם המלך הקריב לפניו ניחוחים שאר כל העם לא חשבוהו לאלוהות לא היה יכול להלילו מפני שאר העם וק"ל: **שלשה** היו באותה עלה כו'. ודניאל אמר כו' דלא ליקיים בי פסילי אלהיהם תשרפו וגו' דאין לומר דהקב"ה נמי מטעם זה אמר ניזיל מהכא שאלו ישליך אותו לא יהיה ניצול משום פסילי אלהיהם וגו' דאם היה חייב שריפה בדין שמים ודאי דלא היה א"ל הקב"ה שילך משם להנצל אלא דדניאל היה חושש לכך ובדין שמים ודאי דהיה ניצול אלא שא"ל הקב"ה יזיל שלא יאמרו שגם הם נצולו בזכותו וק"ל: **אשר** קלם אמר ר"י משום רשב"י מלמד שעשאם כקליות כו'. ר"ל לא שרפם כדין שרפה שבתורה שזורקים פתילה של אבר לתוך הפה דאלו היה נאמר שרפם היה משמע כך ולכך נאמר קלם שעשאם כקליות שמהבהבין אותם באש מבחוץ דהיינו שהשליכם לכבשן אש ואמר יען אשר עשו נבלה בישראל וגו' מאי עביד אזיל לגביה ברתיה דנבוכדנאלר כו' דמשמע דנ"כ קלם בשביל זה שעשו נבלה בישראל ויגאפו וגו' והיינו כדמסיק דע"י ברתיה דנ"כ שמע מהם שהיה היתר בעיניהם אשת איש בישראל וע"י זה קלם באש: **שנאמר** ויראני את יהושע כהן גדול וגו'. והשטן עומד על ימינו וגו'. פירושא דהאי קרא לפי הדרש דהכא עומד לפני מלאך ה' וגו' הוא מלאך הרחמים. ואמר שהשטן עמד על ימינו דהיינו להפך הרחמים שהוא הימין למדת הדין ולשטנו על עון בניו שהיו נושאים נשים שאינן מהוגנות לכהונה שהוא מלד הימין. ויאמר ה' אל השטן יגער ה' שהוא מדת הרחמים בך השטן ועוד יגער ה' בך הבוחר בירושלים להפך מדת הדין לרחמים הלא זה אוד מולל מאש שכבר לא שלט בו אש של מדת הדין ונלל כאוד זה מתוך האש כדלקמן ודקאמר מאי טעמא איענש פירש"י דאהני ליה נורא דהאי דאהדר ליה לנבוכדנאלר דחייה בעלמא דהייה עכ"ל ולא ידענא מנלן דדחייה בעלמא הוא דהא קרא דאוד מולל מאש מתפרש נמי שפיר לפי המשל דאמרי אינשי תרי אודי וכו'. ונראה דהכי פירושו מאי טעמא איענש להיות מושלך עם חבריו רשעים האלו. ואמר שהיו בניו נשואין וכו' עי' בזה ברד"ק והא דרינה מה שחללו בניו הכהונה בבגדים לואים לפי שעיקרו של דבר שהיה הכהן גדול מובדל מאשר כל אדם הוא ע"י ארבע בגדים שהיו לכהן הדיוט ושמנה לכהן גדול והיו קדושים ונמשחו בשמן המשחה וע"כ אמר שבגדיו נתלכלכו בלואה וחללו הקדושה על ידי נשים שאינן הגונות להם: **אילימא** שש שעורים ממש. עי' פירוש רש"י ודוחק לומר דשש גרעינין ממש דקאמרו היינו שש סאים ואפשר לרבותא קאמר בקושייתו דאפילו שש סאים אין דרכו כו' אך קשה במה שפירש אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב שעורים ושוב פי' דלא מייתי בגורן מדה פחות מסאה דהא על כרחך משום נתינת העני בעי נמי שם מדת חצי קב וכן קב בעי שם אליבא דתנא קמא דר' שמעון דבעי ליתן בשעורין קב ולכולי עלמא בכוסמין בעי קב בסוף מסכת פאה ולולי פירש"י אפשר לומר משום דנקט סתם שש שעורין אי לאו דהיינו ממש גרעינין אית לן לאוקמא אסתם מדה בכ"מ דהיינו סאה ונקט הך דרשה אהאי קרא ותאמר שש השעורים האלה וגו' ולא אקרא קמא דכתיב וימד שש שעורים וישת וגו' משום למאי דמסיק דהיינו שש שעורין שש גרעינין ומדידה לא שייך ביה רק מנין: **ע"ב לא** אמרו דואג כו'. לפי שהינה באומרו שאמרו עבדיו יבקשו איש יודע מנגן בכנור והוא אמר יודע נגן ולא אמר בכנור גם כל המעלות גבור חיל וגו' דחשב מי בקש ממנו מזה דרשו דיודע נגן לאו בכנור קאמר אלא יודע לשאול ובענין זה גם הוסיף לומר ולספר בו מה שלא בקשו שהוא גבור חיל דהיינו גבור בתורה להשיב וכן איש מלחמה כו' וכוונתו ללשון הרע כדאמר בפרק גט פשוט כל המספר בטובתו של חברו יותר מדאי בא לידי רעתו וקאמר התם בכהאי גוונא כלך לך מלשון הרע זה ומ"ש דבשאול כתיב כל אשר יפנה ירשיע דמלת ירשיע לא יתכן לפי פשוטו כדעת המפרשים שהליח במלחמות שאינו נאמר כן לגבי דוד אבל מלת רשע נאמר בכל מקום בעובר על דברי תורה והאי קרא דמייתי בדוד וכל אשר יפנה יצליח לא נמצא במקרא: **משיח** דכתיב ונחה עליו רוח וגו'. לפי פירוש רש"י נראה דרוח ה' הוא הכלל וחכמה ובינה עלה וגבורה דעת יראת ה' המה הפרטיים שזה דמייתי והריחו ביראת ה' לא למראה וגו' הוא מלתא באנפי נפשיה דרבי אלכסנדרי מפרש לה ורבא מפרש לה בענין אחר ודאמר רבי אליעזר שהטעינו מלות ויסורים רלה לומר שהטעינו מלות שבו זכה להיות הגואל גם הטעינו יסורין לסבול עונות ישראל כדאמרינן לקמן בפירקין דיתיב ביני עניי סובלי חלאים דכתיב מחולל מפשעינו ודימה דבר זה לרחיים שע"י טעינת הרחיים וטורח טחינת הרחיים אחר כך זוכה ליהנות מתנו מטחינותו כך זוכין ישראל בגאולה ע"י הטענת מלות ויסורין במשיח. ורבא דאמר **דמורח** ודאין דכתיב לא למראה וגו'. פירש"י ואפי' הכי שופט בלדק דלים עכ"ל ויותר נראה לפרש בהיפך זה דלא למראה עיניו ישפוט דאף שאמרו אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות מ"מ אפשר שיטעה בו בשוגג וכן למשמע אזניו אפשר שאין שופט לדק לפי האמת שהבעל דין יעשה בטענתו על ידי משמע אוזן בעדות שקר הדיין אינו שופט לדק לפי האמת אבל משיח לא יטעה בכל זה שיהיה מורח ודאין דהיינו בחוש הריח ידין עם מי האמת דאין בו טעות כמו בחוש הראייה והשמיעה שזכר והוא כי חוש הריח הוא רוחני מחלק הנשמה כמ"ש כל הנשמה תהלל יה איזה דבר שהנשמה נהנה ממנו זו הריח אבל שאר החושים יותר גופניים והטעות מלוי בהם וק"ל: **בר** כוזיבא מלך תרתין שנין כו'. בביתר היה מולך ואיתא במדרשות שגם ר"ע טעה בו מתחלה ודרש עליו דרך כוכב מיעקב ע"ש: **כריבדא** דכוסילתא כו'. עי' פרש"י וכתב מהרש"ל נ"ל לפרש שלא היה בהן רושם כלל כו' עכ"ל וכן נראה מפי ר' סעדיה ועי' בפירושו של דניאל בפי' אלו השמה דברים שזכר כאן: **והיו** סריסים כו'. כמה לשונות סריסים דכתיבי גם במלכי ישראל ואינו דומה שהיו מסרסים את עבדיהם כדי שיהיו פנוים לעבודתם וכן למ"ד שנסתרסה ע"ז בימיהם לא שייך בכמה כתובים דכתיב בהו סריסים כמו בשמואל דכתיב ונתן לסריסיו ולעבדיו דלא שייך לפרושי ביה לא סריסים ממש ולא שנסתרסה ע"ז אלא שרים פירוש משרת והרבה כתובים כמוהו וי"ל דהכא לא ניחא להו לפרושי סריסים משרתים כיון דבא ישעיה להתנבא לחזקיה פורענות על בניו ואין זה פורענות דמשרתים בהיכל מלך הוא חשיבות שלא יהיו שפלים בעיני המלך ומלת סרים בכ"מ מורה על עבד חשוב בעיני המלך כמ"ש בתרגום לסריסיו ולעבדיו לרברבוהי ולעבדוהי וכן בכ"מ וע"כ באו לומר דהיינו פורענות דסריסים ממש ומאן דאמר שנסתרסה ע"ז דהיינו שיבואו לידי נסיון שישליכו אותן לכבשן אש ולגוב אריות וכן לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' לא היה לו לקרות אותן סריסים לגבי הקב"ה אי לאו שנסתרסה ע"ז ומזה יתיישב למ"ד סריסים ממש הא והא איתא מי הכריזו לפרש הא והא כיון דע"כ ולסריסים אשר ישמרו שבתותי לא יתפרש ליה אלא שנסתרסה ע"ז נימא והיו סריסים בהיכל מלך נמי הכי יתפרש די"ל דלא משמע ליה פורענות שנסתרסה ע"ז בימיהם אלא דאיתא נמי סריסים ממש והיינו ודאי פורענות ואמר היינו דכתיב ונבל לא איתי בהון למאי דבעי למימר השתא דחבל לא איתי בהון היינו דקודם שהושלכו לא היה בהן כל מום י"ל שזכר זה כאן שמשמע המלך בהללתן שראוים היו בהיכל מלך שראה בהם דלא הוה בהו חבל ומום. ואמר **מבנים** שהיו להם כבר כו' וכן ואל יאמר הסרים הן אני עץ יבש תבנים שהיו להם כבר. ואמר זה ספר דניאל שנקרא על שמו לאפוקי מנחמיה בן חכליה כדלקמן והוא זרובבל שהיה ג"כ בכלל סריסי המלך ובריש' דקרא אמר ונתתי להם לסריסים בביתי ובחומותי יד ושם דהיינו שע"י תפלות דניאל וחביריו וזרובבל וחביריו תבנה חומות ירושלים ובה"מ אבל בסיפיה דקרא כתב לשון יחיד שם עולם אתן לו דהיינו שם הספר שהוא שם עולם אתן לו לדניאל לבד ולא לשאר הסריסים שהוא זרובבל כדמסיק מכדי כל מילי דעזרא נחמיה כו' דנחמיה הוא זרובבל והוא עלה קודם שעלה עזרא והוא כתב כל הספר כנראה מעניינו ולא נקרא על שמו אלא שנקרא ספר עזרא: **ואמר** מפני כו' דוד נמי מימר אמר זכרני וגו' במסכת ראש השנה פרק י"ט נמי מדמה להו לענין זכרון של יחיד מיהו מחלק בהו הכא דדוד רחמי הוא דקבעי ר"ל שלא בקש לזכרהו לטובה משום מעשיו הטובים אלא שיזכרהו ברחמים שלו יתברך ב"ה משא"כ נחמיה שבקש לזכרהו לטובה משום מעשיו בזה לא עשה כהוגן שכל מעשי האדם לטובה אינן כדי לזכותו אם לא ברחמים שלו ית' ב"ה: **ואף** על דניאל כו' שהרי דניאל גם כן היה פחת ושלטון קודם לנחמיה כדמוכחי קראי. ואמר **ומנלן** דגדול ממנו כו' דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא כו' לכאורה דר"ל דדניאל לאו נביא הוה והמראות דראה הן ברוה"ק ע"כ לא נמנה ספר דניאל מכלל הנביאים אלא בכלל כתובים שהוא ברוה"ק אבל קשה דא"כ כיון דדניאל נמי גדול היה מהן דהוא חזי והן לא חזו אע"ג דאינהו נביאי הוו והוא לא הוה נביא אימא דנחמיה אע"ג דלא הוה נביא נמי היה גדול מהן והיה גדול נמי מדניאל וי"ל דאין לנו לומר כן דנחמיה היה גדול מהן כיון דלא מלינו ביה במה שהיה גדול מהן כמו שמלינו בדניאל דהוא חזי והן לא חזו ושוב ראיתי בפרש"י בפ"ק דמגילה שהרגיש קצת בזה דאינהו נביאי שנתנבאו לישראל בשליחותו של מקום והוא לא נשתלח לישראל בשום נבואה עכ"ל דר"ל דודאי דניאל נמי נביא הוה שהרי ראה כמה נביאות אלא שלא נשתלח בשום נבואה אבל א"כ בפשיטות ה"ל להוכיח דדניאל גדול מנחמיה שהוא היה נביא ונחמיה לא היה נביא וק"ל: ומ"ש **ומאן** נינהו אנשים כו' דהכי משמע קרא והאנשים אשר היו עמי והיו ראוים לראות מראות הנבואה ולא ראו וגו' והן הם הראוים לראות דלא מלינו נביאים בדורו דור רק אלו חגי זכריה ומלאכי וק"ל:

דף צד ע"א מזלייהו חזי. פירוש רש"י פרק קמא דמגילה שר של כל אדם למעלה עכ"ל: **ליקרי** קריאת שמע כו'. אף על גב דאסור להתרפאות בדברי תורה הכא אף על גב דאיירי בשבבר איבעית לא מקרי רק להגן דשרי כדאמרינן בפרק ידיעות הטומאה: **למרבה** המשרה וגו'. רוב דברי המאמר י"ל דדרשו מתוך פסוקים האלו כי ילד יולד לנו וגו' למרבה המשרה וגו' שנבואה זו נאמר על חזקיה כמו שכתבו המפרשים ואמר שאותו הילד היה תחלת המחשבה שבקש הקב"ה לעשותו משיח ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא גו' אלו השמות ראוים להיות במשיח אבל אמר בקטרוגו של מדת הדין לא נתקיימו בו כל אלו המעלות שיהיו במשיח לעתיד רק נתקיים בו למרבה המשרה ולשלום לו מסנחריב אבל אין זה קץ הגאולה שיהיה הוא משיח יושב על כסא דוד ועל ממלכתו וגו' ועד עולם וגו' וזה שהזכיר על כסא דוד שהוא קטרוגו של מה"ד דאיך ישב חזקיה על כסא דוד עד עולם ומה דוד גופיה שאמר כמה שירות כו' ומסיים קנאת ה' לבאות תעשה זאת להסכים בזה בקטרוגו של מ"הד ולכך נסתמה המ"ם בתחלת דברי הענין של מה"ד מ"ם של למרבה המשרה לומר לך שנסתם אז קץ הגאולה ואמר שפתחה הארץ ט' ר"ל הארץ הידועה היא ארץ ישראל דכל זמן שישראל בגלות גם הארץ היא תרלה את שבתותיה וכאלו היא באבלות בכמה ענינים ע"כ פתחה לומר שירה תחת הלדיק חזקיה שלא תחרב ויהיה חזקיה משיח שיחזרו גם י' השבטים שכבר גלו וישבו בארץ לזכות בה בכמה מלות וז"ש זמירות שמענו ע"ד זמירות היו לי חקיך וגו'. ואמר **שאמר** שר עולם עיין פרש"י ובתוס' פרק א"ע ופ"ק דיבמות כתבו שהוא מט"ט. ואמר **עשה** לביונו לצדיק ר"ל שהארץ א"י נקראת ארץ לבי ע"ש זה שהיא עושה לביונו של מקום לומר שירה תחת הלדיק וכיולא בה אמרי' בסוף כתובות ונתתי לבי בארץ החיים ארץ שלביוני בה כו' ואמר רזי לי רזי לי וגו' הכפל בזה עיין במפרשים ולפי דרש דהכא נראה לומר דה"פ רזי לי אתחלת המחשבה לעשות חזקיה משיח ורזי לי סוד הגאולה שלא עשיתיו משיח או שאמר רזי לי רזי לי על שני החורבנות שיהיו אם לא יהיה חזקיה משיח. ואמר הנביא ישעיה אוי לי עד מתי לפי שאותו דור היה כולו זכאי כדאמרי' בפירקין שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מלאו ע"ה ואם דור כזה לא יזכה למשיח עד מתי יבא שיהיה דור היותר ראוי לכך: ואמר **יצתה** בת קול כו' עד דאתי בזוזי כו' עיין פרש"י ובערוך ערך בז פי' באים שודדים על ארץ ישראל ובאים שודדים אחרים ושודדים השודדים וישראל עמהם הבוגדים ריקם תרגום בזוזים וסריקין עכ"ל: **דומה** אני גו' מלאך הממונה על הרוחות כו'. לפי פשוטו הוא שם אומה כמו משמע ודומה וגו' אבל הוא מבני ישמעאל ולא יתכן בו קורא משעיר וע"כ דרשו כי כשלא נעשה חזקיה משיח ונגזרו הגליות והחורבן שני פעמים הנשמות ויורדי גיהנם הם המבקשים בתחייתם להיות עולים מגיהנם לזמן הגאולה באו אל המלאך דומה הממונה עליהם ורמז לו ולא כל יורדי דומה כמשמע שכנה דומה נפשי וא"ל שומר מה מלילה שומר מה מליל כפול הענין ע"ש שני הגליות האחד מבבל והשני משעיר ונקט קורא משעיר מפני לפי שממנו יהיו נגאלים אחר אריכות הגלות בו ור"ל מה מלילה מה מליל עד מתי יהיו הלילות והגלות ולפי גירסת הספרים לא אתא בוקר ר"ל וכי לא יבא בקר וגאולה בין ב' הגליות הדומים ללילות ואמר שאמר שומר אתא בוקר שיהיה גאולה ביניהם דהיינו בית שני ת"ך שנה אבל הלילה שאחריה והגלות משעיר נסתם בו הקץ והדבר תלוי בתפלת רחמים ותשובה אם תבעיון גו' וק"ל: **שלא** אמרו ברוך כו'. כבר מלינו בכמה כתובים הקודמים שנאמר ברוך ה' במאורעות נח אמר ברוך ה' אלהי שם גו' ואליעזר עבד אברהם אמר ברוך ה' אלהי אברהם אשר לא עזב גו' אלא דה"ק גנאי לו למשה וס' רבוא שלא אמרו ברוך ה' גו' על נס עלמם עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' על ניסם משום דהוה נס דרבים כדאמרינן פרק הרואה וק"ל: **ויחד** יתרו גו' רב אמר שהעביר כו' ובגירסת הילקוט א"ר פפא היינו כו' וכו"ל דלגירסתינו דרב מייתי ראיה לדברי שמואל בעל פלוגתיה ודרך התלמוד לומר בכה"ג תרגמא רב אליבא דשמואל ומדלא כתיב וישמח וכתיב ויחד דרשו כך ומ"ש שהעביר חרב חדה כו' ופירש"י שמל את עלמו כו' עכ"ל ואיכא למידק דהיאך לא היה יתרו נימול כבר שהרי ממדין היה ומדין מבני קטורה הוו שחייבין במילה כדמוכח בפ"ד מיתות כמ"ש שם לפי' הרמב"ם בפירוש ההלכות ע"ש וי"ל דלענין פריעת המילה קאמר הכא שהעביר חרב חדה על בשרו להעביר לילין המעכבין הפריעה דאברהם לא היה נלטווה על הפריעה כדאיתא פרק הערל: **עד** י' דרי כו' פרש"י משל בני אדם ויתרו לאו עשירי הוה עכ"ל. ובספר בחיי ובחזקוני נתנו טעם דעשירי בדוקא נקט ע"ש ואין להאריך: **מאי** במשמניו רזון כו' ר"ל מאי במשמניו שהרי קפ"ה אלף נהרגו ע"י מלאך ולא היו כולן שמנים ולית ליה הך דרשה דלקמן בשמנים דאית בהו דהיינו ראשי גייסות ולכך דריש במשמניו מלשון שמונה דהיינו ח' שמות שהיו לו לסנחריב למעלתו נפחת מהם.

חכמת שלמה

עלמות הללו סימן כו' אלו אמרו אבדה כו' כנ"ל: **בד"ה** תביריהם כו' מחיה אותן הס"ד: **בד"ה** הומק סורו כו' כמו סורו רע כו' וכן לימדני דברי ר"י כו' כנ"ל: **בד"ה** ד' מלכיות כו' ואנשיהם. נ"ב נ"ל כמו ומשרתיהם:

דף צג ע"א גמרא אמר ר' שמואל בר נחמני כו' אשר במלולה ואחריו סוסים אדומים שרוקים ולבנים מאי ראיתי כו' ואדומים ונעשו לבנים כו' לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא כו' פורתא נורא ותנניה מישאל כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה הוי אומר כו' ועזריה אלמא כו' הד"א: **בד"ה** דלא לקיים כו' נוות עליו לשורפין כו' כנ"ל: **בד"ה** קליות שבלים כו' כנ"ל: **ע"ב גמרא** ויראת ה' וגו' והריחו ביראת ה' כו' דכתיב בהו אשר אין כו' כנ"ל: **שם** אפי' כריבדא דכוסילתא כו'. נ"ב נ"ל לפרש שלא היה בהן רושם כלל אפילו כריבדא דכוסילתא ולא לריכא אנא לדחוק כרש"י ועוד דלפירושו הוה ליה למימר ריבדא וק"ל: **שם** אמר רב נחמן בר ילחק בנים כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה לא אמרן כו' לקמן מפרש דאחד מן הנערים כו' כנ"ל: **בד"ה** דבדידיה כו' כתי' ביה ירא"ך ירחוני כו' כנ"ל: **בד"ה** רבא אמר כו' דמורח ודאין שמריח באדם כו' ויודע מי חייב כנ"ל והס"ד: **בד"ה** אשר אין כו' וטובי מראה כו' כנ"ל: **בד"ה** ר' חנינא כו' בבל ור' שמואל בר נחמני דאמר כו' כנ"ל והד"א: **בד"ה** חבל די כו' איכא ופריך לחבלא כו' כנ"ל: **בד"ה** בנים שהיו לכן כבר מתו כו' כנ"ל: **בד"ה** אמר רב יוסף לאו אהכי כו' כנ"ל:

דף צד ע"א גמ' אמר נביא אוי לי עד מתי כו' קורא משעיר כו' שומר מה מליל. נ"ב ס"א לא אתא בוקר אמר שומר אתא כו' ספרו בגנותו כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה אתא בוקר נ"ל לא אתא בוקר

ונעשה רצון תהם שלא עמדו לו כמו שעמדו הם' שמות לחזקיה: ומ"ש והאיבא חזקיהו שחזקו יה · ר"ל שחזקו יה כנגד סנחריב שהיה חזק ברוב עם מחזקיה א"כ שחזקו יה מאליו: סנחריב דכתיב ביה תגלת פלאסר כו' · בימי אחז כתיב וישלח אחז אל תגלת פלאסר וכן שלמנאסר בימי הושע בן אלה וסנחריב בימי חזקיה היה ואפשר שקבלה היה בידם שכל זה אחד הוא: שסיחתו ריב כו' יש לפרש שהיה מדבר להם בלשון יהודית כדי שיריבו ישראל עם חזקיה כמ"ש אל ישיא אתכם חזקיה וגו' ואל (יבקש) [יבטח] ואל תשמעון וגו': כי מטו שום אמרי שויא כי ארעין כו' · קראו אותה שום ע"ש שאמרו שהיא טובה כא"י שנאמר בה יפה נוף משוש כל הארץ: ותחת כבודו וגו' · ובפרק אלו קשרים גרסינן ר"א אומר תחת כבודו ממש רשב"ג אומר כשריפת בני כו' וע"ש ברש"י פלוגתייהו ושם יבואר · וכתב הרד"ק ומ"ש הכתוב מנפש ועד בשר יכלה וגו' כו' מסייע למי שאומר כי הנפש עם הגוף נשרפו והפסוק שאמר וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים מסייע למי שאמר נשמה נשרפה וגוף קיים כו' ונוכל לתרץ ב' הפסוקים כי נשרף מקצת גופם עכ"ל ע"ש והנה הוא לא תירץ רק הפסוקים שאינם סותרים אבל לא תירץ הפסוקים לפי פלוגתייהו דע"כ חד מינייהו סבר דנשרף מקצת הגוף ואידך סבר נשרף כולו או דלא נשרף לגמרי ונראה ליישב דלמ"ד דהגוף לא נשרף לא תקשי ליה קרא מנפש ועד בשר וגו' דעד ולא עד בכלל ומ"ד דגם הגוף נשרף מ"מ שלדן קיימת ושפיר קאמר כולם פגרים מתים גו' וק"ל: פרעה שחירף בעצמו כו' · נראה מכאן לדחות פי' הרמב"ן בפרשת בא שמפרש אהיא דמכילתא ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך כו' שדרשו כן בעבור שהכא דבר משה עם ישראל והיה לאוי שיאמר ועבר ה' והכה ה' ולכך דרשו ועברתי אני בעצמי כו' עכ"ל דהכא א"א לפרש כן דהא לא כתיב הכא לשון מדבר בעדו אלא ויצער ה' וגו' דרכת וגו' ואפ"ה אמרו שהקב"ה עשה בעצמו ולא ע"י שליח גם מה שפי' הרא"ם לפרש"י דודאי כל המעשים שבעולם אל השם הם מתייחסים אע"פ שנעשים על ידי שלוחיו מפני שהוא הסבה לאשונה והתם מיתורא דאני ה' דרשו כן כו' עכ"ל והאריך ע"ש הכא א"א לפרש כן דלא נכתב בהני קראי אני ה' והנראה דאף שמצינו בכמה כתובים שאף מעשים הנעשין ע"י שלוחי השם מתייחסים אל ה' מ"מ אינו מוכרח לומר כן בכ"מ ומ"ה היכא דאפשר לפרש כמשמעו ניחא להו טפי למימר דמעשים המתייחסים אל השם הוא בעצמו עשאם ולא ע"י שליח ולזה הכא בויצער ה' וגו' ודרכת בים וגו' וכן בההיא דמכילתא ועברתי וגו' טפי ניחא להו לפרש להניח הדברים כמשמען שהוא עשאן ולא על ידי שליח והכא מייתי קרא דיצער ה' וגו' ולא מייתי קרא דלקמיה ועברתי וגו' דמייתי במכילתא היינו משום דהכא בפרעה גופיה קמשמעי שאמר מי ה' אשר אשמע וגו' ופרעה לא מת במכת בכורות עד קריעת ים סוף שהיה עמהם ולפי דרכנו יתיישב דרש"י ז"ל בחומש לא פי' כלום על ועברתי והכתי וגו' אלא גבי אני ה' פי' אני בעצמי אני ולא שליח עכ"ל היינו משום דדרכו לפרש פשט הכתוב וכיון דאפשר לפרשו דמעשה שלוחיו מתייחסים אליו הניח הדבר כפשט הכתוב בשאר מקומות דכמו כן לא פירש כלום הכא גבי ויצער וגו' כיון דאפשר לפרשו על מעשה שלוחיו שמתייחסים אליו שכן נמצא בכמה כתובים אלא גבי אני ה' שהוא יותר קרוב לפשוטו לפרש כן למעט מאני ה' ולא שלוחי · וענין המאמר מבואר בפרש"י וקצת דחוק הוא דמה שייך ביזה ובזוי בפורענות שבלא הקב"ה עליהן אלא בגודל החמה והרוגז אמרו דאינו דומה עונש מי שחירף על ידי שליח למי שחירף על ידי עצמו דיש לנו לומר בכיוצא בזה דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין ואין שלוחו של אדם כמותו ולזה לא היה עונשו של סנחריב כ"כ שיהיה נפרע ממנו על ידי עצמו אבל בפרעה שחירף בעצמו היה רוגזו דהקב"ה כ"כ עד שנפרע ממנו על ידי עצמו וכה"ג מצינו בכמה מקומות להפליא הענין לעשות בעצמו וכן לענין הטובה כמ"ש באברהם · ויש לשאול בזה מהא דאמרי' לקמן ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' במה הכם ר"א אומר ביד הכם שנאמר וירא ישראל את היד הגדולה היד שעתיד ליפרע מסנחריב ר' יהושע אומר ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא אצבע שעתידה ליפרע מסנחריב כו' מהכא משמע בין למ"ד היד הגדולה ובין למ"ד אצבע אלהים שהקב"ה בעצמו נפרע מסנחריב כמו בפרעה ויש לייסב דהכא כמ"ד התם אצבע שעתידה ליפרע כו' דכל י' מכות היו על ידי מלאכיו חוץ ממכת בכורות וקריעת ים סוף שהיו על ידי עצמו יתברך ב"ה דכתיב ועברתי וגו' אני ולא מלאך ובקריעת ים סוף דכתיב ויצער ה' כדאמרינן הכא ודאמרי' אצבע אלהים גבי מכות אחרות היינו שלוחיו ומלאכיו דקרוים אלהים כמ"ש בענין ראה נתתיך אלהים לפרעה אבל מכת בכורות וקריעת ים סוף היו על ידו יתברך ב"ה וז"ש בעונש שחירף ע"י עצמו וכו' והכתובים מורים על זה שאמר ראה נתתיך אלהים דהיינו להכות את פרעה בעשר מכות שהיו באצבע אלהים אבל אני אקשה לבו בכל זאת שלא ישמע אליכם עד שאני בעצמי נפרע ממנו ונתתי את ידי וגו' שהיא מכת בכורות שהיתה ע"י יתברך ב"ה ואז והוצאתי את עמי הם הצדיקים שבישראל שהלכו ברצון ממצרים שנאמר ויהי בשלח פרעה ואמר עוד וידעו מצרים וגו' בנטותי את ידי על וגו' היא היד הגדולה שנאמר בקריעת ים סוף ואז והוצאתי את בני ישראל הם רשעי בני ישראל שנשתיירו במצרים עם דתן ואבירם כמ"ש בת"י ולכך לא קרא אלו לא עמי ולא צבאותי כמו שקרא הראשונים גם דקדק לומר כאן מתוכם הם שנשארו בתוך המצרים ביציאת הראשונים ועל ב' כתות אלו אמר הכתוב בסוף פרשת שמות כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם כפל הענין בזה על שני יציאתם בב' מכות דהיינו מכת בכורות וקריעת ים סוף שקרוים ידו יתברך ב"ה שעל אותן שהלכו ממצרים ע"י מכת בכורות אמר ישלחם ביד חזקה של הקב"ה יתברך ועל אותן שנשתיירו אמר וביד חזקה יגרשם ר"ל ע"י יד חזקה של הקב"ה שהיא קריעת ים סוף יגרשם וק"ל: ע"ב כתיב מרום קיצו כו' · עיין פירש"י ולולי פירושו היה נראה יותר לפרש בהיפוך דמרום קיצו הוא דירה שלמעלה סופו של מרום שהוא רוכב בערבות ומלון קיצו הוא דירה של מטה סופו של מלון שהוא קדשי קדשים ששם מלון השכינה בין שני בדי ארון עפ"ה בין שדי ילין וק"ל: דשמעיה לנביא דקאמר יען וגו' · ולבשקה ישראל מותר הוה ושמע כל זאת מישעיה הנביא ושעה כדלקמן שאמר הנביא עד צואר יגיע דהיינו ירושלים ועד ולא עד בכלל ואיהו יהיב דעתיה על כוליה ירושלים ועד צואר עד ועד בכלל ופי' הפסוק ברש"י מישעיה כאן ניבא על שבנא וסייעתו שרצו למרוד בחזקיהו שמאשו בו על שראוהו שלא היה בוחר בשלחן מלכים אלא אוכל ליטרא ירק ועוסק בתורה כו' וכאו את פקח כו' אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח ומליזין על חזקיהו וכו' וזהו ומשוש רצין וגו' אמר הקב"ה אוכלין אתם מתאוים אני מביא עליכם אוכלין הרבה כו' עכ"ל ע"ש באורך והיינו נמי דתרגומו לפי הדרש דנגדין בנייה ומשתפקין עלמן במועט ואין מבקשין ברב כמו רצין ובן רמליהו וע"ז הביא הדרש מארת ה' בבית רשע היינו הקללה והמארה שאין שבעין ברוב מאכל שיש להם בביתם אבל נוה צדיק יבורך שהמעט שלהם הברכה מצויה בו שמשביע אותם כמ"ש ואכלתם לחמכם לשובע אוכל קמעא והוא מתברך במעיו וק"ל: אין נמסר עם עיף כו' · שעיף וכחש כחו על ידי התורה ולא יוכלו לשלוט כנגדו אין ראוי להמסר ביד המציק לו לבטלו מן התורה: וראוין הללו לעשות להם נס כעוברי הים כו' · שזה הנס שהמלאך שרף קפ"ו אלף מחילו של סנחריב היה נס מפורסם כמו קריעת ים סוף וירדן ולכך היה ג"כ בליל פסח: האי דיסנא כו' · עי' פירש"י בפ"ק דמגילה ובפ' השוכר את הפועלים מוכח דפרדיסנא מלשון דורון ומנחה הוא ומזה כתוב בערוך בערך פרדיסנא אם היינו מוצאין ספר שכתוב בו האי פרדיסנא להאי דיסנא הוה ניחא לן פרדיסנא מנחה דיסנא אדם גדול כדכתיב כל איש שמן וכל איש חיל עכ"ל ונראה לי לפום גירסא דילן נמי יש לפרש כן וכי האי דיסנא ואדם חשוב ראוי להאי פרדיסנא ומנחה וק"ל: מאי אחר אמר רבינא לאחר שקפץ וכו'. פי' אחרי שיהיו הדברים אמת שיבא סנחריב נשבע על כך ואפשר שדרשו האלה מלשון אלה ושבועה אבל אלו הגיד הדברים לחזקיהו הוה אמר לא בעתותיה בעינא ולא יהיו הדברים אמת דרצון יראיו יעשה ועיין פירוש רש"י: ואמר מיד קפץ הקב"ה וגו'. ר"ל דלא נמנע בשביל בעתותיה דחזקיהו והיינו משום שדורו היה זוכה להעשות להם נס כעוברי הים כו' כדאמרינן לעיל וז"ש נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתי וגו' אמר כאשר דמיתי כן היתה בלשון עבר וכאשר יעצתי היא תקום בלשון עתיד רצה לומר כאשר דמיתי למצרים כו' למען רבות מופתי וידעו מצרים וגו' וכן היתה במצרים כך נשבע ה' וכאשר יעצתי גם עתה רבות מופתי בסנחריב היא תקום:

ועל הרי אבוסנו אר"י כו' · עיין פירש"י ועוד נראה לפרש שהאבוס הוא משל כמו שהשור מוצא מזונותיו באבוס כן חזקיה וסייעתו שבטלו ממלאכתם כדי לעסוק בתורה כדלקמן לשמיר ולשית יהיה וכו' ומצאו מזונותיהם בריוח משלל סנחריב כדלקמן ואוסף שללכם וגו' והרי סנחריב וסייעתו נעשה לחזקיהו אבוס: ואמר חובל עול כו' · ע"פ מ"ש כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות כו' ונקט שמנו אף שלא חשו דורו של חזקיהו על גפנם שמביא תיפלה וביטול תורה כדלקמן על שמנם חשו כדי להדליק ממנו בבהכ"נ ובבהמ"ד: שנעץ חרב כו' · לפי שעובד כוכבים העוסק בת"ת חייב מיתה כדאמרי' פ' ארבע מיתות וזה שאינו עוסק בתורה עושה עצמו כעובד כוכבים ודינו בחרב וסייף כדין עובד כוכבים שמיתתו בסייף: ולא מצאו ע"ה כו' · דהיינו איש ואשה שהיו הכל בקיאים אף באיסור והיתר כן נראה מפירוש רש"י בספר ישעיה אבל בתינוק ותינוקות אמר שלא היו בקיאים באיסור והיתר אלא בטומאה וטהרה שהוא דבר ההוה תמיד שהיו אוכלין חולין בטהרה ואמר על אותו דור שבשביל שהיו עוסקין כ"כ בתורה לידע בדיני איסור והיתר וטומאה וטהרה היו מבטלין ממלאכתן בעסק הגפן דלשמיר ושית יהיה כפירש"י שהשכרות מביא לביטול ההוראה באיסור והיתר וטומאה וטהרה כדכתיב גבי איסור שתויי יין להבדיל ולהורות וסמך לזה הך דרשה: ואוסף שללכם אוסף וגו' · ר"ל לפי שע"י שהיו עוסקין בתורה בטלו ממלאכתן ולא היה להם מזונותיהן בריוח א"ל הנביא שימציא להן הקב"ה מזונות ע"י שלל של סנחריב דלעיל מהאי קרא כתיב מקול המון נדדו וגו' ר"ל מקול המוי רב של סנחריב נדדו כל העמים שהיה דרכו להעביר העובדי כוכבים מארץ לארץ כמ"ש ואסיר גבולות עמים ואמר מרוממתך שלחת המלאך ממרום נפוצו כל העובדי כוכבים שהביא סנחריב עמו על ירושלים ואמר הנביא לחזקיהו וסייעתו שתזכו ואוסף שללכם וא"ל לבזוז כ"א לעצמו שאין באסיפת השלל ביטול תורה או גם לחלוק שיש בו במחלוקה ביטול תורה ואמר מה אוסף החסיל כ"א לעצמו כו' וא"ל והלא ממון עשרת שבטים מעורב בו ואנו צריכין לאותו המעורב להחזיר אבידה לבעליהן לידן של עשרת השבטים וזה מביא לנו ביטול תורה וא"ל כמשק גבים וגו' אף ממונו של ישראל כו' ואין אתם צריכין לערות ולהחזיר להם שכבר טיהר ביד עובדי כוכבים מדין יאוש בעלים כדין המציל מן הנהר ומן הגייס שא"צ להחזיר וק"ל: עשר מסעות נסע אותו רשע כו'. ר"ל מה שהיה לו להלוך בי' ימים הלך ביום א' שכ"כ נתלבט בדרך כדי לעמוד בעוד היום בנוב לפי שא"ל אצטגניניו אם תלחם בה היום תכבשנה וכשעמד בנוב וראה ירושלים עיר קטנה לא חש כו' כך פי' רש"י בישעיה וכדלקמן: נביא הוא כו' · ר"ל צהלי קולך קול יעקב בב"ה בימי חזקיהו שראוים להנצל מעול סנחריב גם בעבור עסקם בתורה כדאמרינן לעיל וגם שהיא בת גלים בתו של אברהם כו' שעדיין לא תמה אז זכות אבות ודימה זכותן לגלי הים שהן גדולים לאוים שינצלו בהם ישראל אבל אמר הקשיבי לישה גו' שאז כשיבא לישה כ"כ תמה זכות אבות והדבר תלוי בך להקשיב לתורה ולעניה ונבואות של ענתות שהוא ירמיה הנביא:

דף צה ע"א ואמר ו' שמות יש לארי כו' · וכ"ת לפרושי קרא כדהכא א"כ למקח וממכר כמ"ש כה"ג גבי ז' מיני ארזים הן כו' במסכת ב"ב: מעונה של נוב כו'.

לפי שי' השבטים גלו בעון פקוד פקדתי בעון העגל ועגלי הזהב שעשו כמפורש במקרא אבל ב' השבטים יהודה ובנימין לא היו בכלל עון עגלי הזהב אבל היה להם עון ביטול העבודה בכמה מלכיות שהיא עונו של נוב שהרגו הכהנים ובטלו העבודה בנוב ואותו עון עמד להם בפרעון לב' שבטים הללו שע"י ב' מלכיות שלהם נעשה הריגת הכהנים כי דוד מיהודה היה הגורם וכדאמרינן לקמן שהיה נענש דוד ע"ז וישבי בנוב גו' שבא על עסקי נוב ושאול מבנימין הוא צוה להרגם וע"כ נשתייר אותו עון על אלו ב' שבטים והיה נחרב הבית אז בעון זה לולי תורתו של חזקיה וסייעתו כדלעיל: הלא דא היא קרתא דירושלים כו' כל זה כמו שהוא לשון ת"י בספר ישעיה ע"ש: בת דינא כו' · ע"ד נדק ילין בה שאפשר שימנא א"כ מלמד זכות וסניגור כן היה במעשה הזה שאותו היום היה עדיין מדת הדין ועון נוב מקטרג וא"כ היה להם מלמדי זכות וסנגורין להנצל כמו שמפורש בענין בתפלתו של חזקיה ודברי ישעיה אליו: מאי וישבי בנוב כו' · לפי שאחר זה גבי סף אשר בילדי הרפה וגבי גלית שנהרגו גם כן כתיב בגוב בגימ"ל והכא גבי ישבי כתיב בנוב בנו"ן ודרשו מאי וישבי בנוב בנו"ן ולמה שינה הכתוב מאי בעי בנוב אלא שזה בא לסכות דוד כדכתיב ויאמר להכות דוד על עסקי נוב: ופרש"י הרפה היינו כמו ערפה עכ"ל ובפ' משוח מלחמה ת"א הרפה שמה ולמה נקרא שמה כו' ומתוך ד' דמעות שהורידה ערפה על חמותה זכתה ויצאה ממנה ד' גבורים כו' ע"ש ומ"ש רצונך יכלה זרעך כו' · ר"ל שיכלה זרעך כמו שכלה זרע הכהנים כדלקמן ע"י שהצלת עצמך ולא נמסרת ביד שאול אויבך או שתמסר ביד אויב שע"י שלא נמסרת ביד אויב דהיינו ביד שאול כלה זרעם של אלו · ואמר דנפק לשכר ביזאי עיין ברש"י ובערוך בערך שכר פי' שכר מלשון רשת כמו שכר אגמי נפש וביזאי נך בלשון ישמעאל כלומר לצוד חיות ועופות ע"ש · ואמר אתא יונה אטריף כו' · שנאמר כנפי יונה נחפה וגו' בכמה מקומות מפורש הדמיון ליונה שאינה מזדווגת רק לבת זוגה ואמר כנפי יונה גו' כן מעשה ידי ישראל נחפו במצות ובמעשים טובים וע"כ ערפה היונה זו בכנפיה: א"ל א"ה סייע בהדאי מיד ויעזור לו גו' וימיתהו וחרב אין ביד דוד במה עזרו כו' · כך היא הגירסא בילקוט ואינו מובן דמאי קושיא וחרב אין ביד דוד במה עזרו ואימא ביד אבישי הוה חרב שבו עזרו להמית הפלשתי וי"ל דמלת עזר בכ"מ נופל שהנעזר ג"כ מציל עצמו אלא שלא יוכל להציל עצמו רק בעזר העוזר וז"ש וחרב אין ביד דוד וא"כ במה עזרו שהרי הנעזר לא היה לו חרב להציל עצמו שיפול בו לומר שעזרו העוזר ומסיק שעזרו בתפלה שהנעזר דוד ג"כ היה מציל עצמו בתפלה להפוך אותה אלא שלא היה יכול שאין חבוש כו' וע"ז עזרו אבישי בתפלה להפכה ועוד יש כמה לשונות אחרים בהאי עובדא בילקוט ע"ש ורובו של האי עובדא אינו מפורש בקרא אבל הוא מגמ' ואמר כי אדכרו ליה שמיה דאימיה כחש כו' היינו דאדכריה ליה שמתה אבל עיקר חסר מן הספר והכ"ל כדאדכרו ליה דמתה וי"ל דר"ל כדאדכרו ליה שמה ערפה שהוא ע"ש גנאי כדאמרינן בסוטה שנקראת ערפה ע"ש שהכל ערפוה כו' בזה כחש חיליה כו' ואמר היינו דכתיב אז נשבעו גו' ולא תכבה את נר ישראל ר"ל שיותר יש לחוש שלא תמסר ביד אויב משיכלה זרעך שבמסירתך ביד אויב תכבה נר ישראל ע"ש המלכות או ע"ש תורה ומצות שהיו בו שנאמר כי נר מצוה גו' וק"ל: אליעזר עבד אברהם דכתיב ואבא היום אל וגו' · כפי' רש"י בחומש דמלת היום מיותר לדרשה דהיום יצאתי והיום באתי וק"ל: יעקב אבינו דכתיב ויצא יעקב וגו' · מבואר בפרק גיד הנשה בחדושנו: ע"ב ובן באו על אברהם כו' · ולא מצינו בקרא שבאו הד' מלכים על אברהם רק אמלכי סדום באו וכשהלכו להם רדף אברהם אחריהם ואולי שקבלה היה בידם שאחרי זאת באו שוב על אברהם ברוב עם שזכר להנקם ממנו וכדלקמן בפרקין כי אייתי פלייכו מלכי מזרח ומערב אתון כו' ונקט אלו הג' מלחמות בענין כי היה בדמיון אחד שאברהם היה במעט עם שי"ח אנשים ואמרו שלא היה רק אליעזר שמספרו שי"ח אבל הגליות במלחמתו נגד עם רב כזה בנס נפלא ובסייעתא דשמיא כדלקמן בפרקין כי אייתו עלייכו כו' אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותביה מימיניה והוה שדינן עפרא כו' וכן במלחמות חזקיה שבא עליו סנחריב בעם רב כזה והיה ניצול בנס נפלא על ידי מלאך וכן יהיה במלחמות גוג שיהיו ישראל בתכלית השפלות ויבא עליהם גוג ומגוג בעם רב כמפורש בספר יחזקאל שיהיו ישראל נגאלים אז בנס נפלא וק"ל: בעי אביי חסר חד אלפא כו' · לא ידענא אמאי לא קמבעיא ליה נמי חסר חד רבוא שזכר דהא בחד מאה קמיבעיא אף על גב דלא זכרו במלתיה ואפשר כיון דבא התנא להפליג ברוב גדודיו אית לן למימר דהפלגה קאמר דלא היה חסר מרוב עם שזכר רק אית לן למיתלי הסוא חד במועט מיהו באלפא מסתפק ליה כיון שזכרו ולא זכר מאה ואחד: ראשונים עברו כו' אפשר דנקט ג' כתות שכן שזכר לעיל בת"ה אלף בני מלכים כו' ובשמונים אלף גבורים כו' ובס' אלף אחוזי כו' ומ"ש האחרונים העלו עפר כו' שנאמר אני קרתי ושתיתי גו' אסיפא דקרא סמיך שנאמר ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור וק"ל: רמ"א ביד הכם כו' הוא היד שעתיד ליפרע מסנחריב ר"י אומר באצבע כו' · מפורש לעיל בפ' זה ע"ש: נטושה ועומדת משעת ימי כו' · כבר כתבנו כי זה הנס היה נס נגלה כמו יציאת מצרים וקריעת ים

חכמת שלמה

בוקר כו' ויחזרו ויגלו כו' כצ"ל: בד"ה אבל ישראל כו' לארצנו וכשבאו למקום כו' כצ"ל: בד"ה ה"ג כו' דדרשא בעלמא דריש לה כצ"ל והס"ד: בד"ה בעצמו הוא כו' כמו כן נפרע כו' כצ"ל: ע"ב גמ' את מלך אשור ואת כל כבודו ועלה על כל אפיקיו וכתיב וחלף כו' כניא אעברה כו' עגלת בקר ושתי צאן ואומר והיה כו' כצ"ל: שם עוד היום כו' עד גבעת ירושלים נמחק הכל: שם כגלי הים הקשיבי לישה מהאי לא כו' כצ"ל אריה מסבכו כו' כצ"ל: רש"י בד"ה כתוב מרום קצו בישעיה ובד"ה וכתוב מלון קצו במלכים כצ"ל: בד"ה מאי היא כו' להשחית הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור את רצין ובן רמליהו ואותרעי להשחיתה כו' כצ"ל: בד"ה ליטרא ירק במידה כצ"ל והס"ד: בד"ה ועלה על כו' והשחית הס"ד. ואחר כך מתחיל הדבור מאי טעמא איענש מאחר כו' מאי טעמא איענש הס"ד: בד"ה כעת הראשון כו' גללים מורי רבי הס"ד: בד"ה אחרי הדברים כו' משמע שהיה מדבר בחזקיהו כו' כצ"ל: בד"ה רבינא אמר נ"ל אמר רבינא כו' להביא סנחריב והיינו אמת שתותמו וקיומו של הקב"ה אמת כצ"ל: בד"ה ויעשה אבוס כו' ויאכילו סוסיהם כו' כצ"ל: בד"ה לשלל כל אחד כו' ביחד אותו ממון כו' אסורים באותו שלל כו' כצ"ל והד"א: בד"ה בא על עית וגו' למכמש יפקיד כליו מתרגמינן כו' כצ"ל. בד"ה עברי נ"ל עברו מעברה: בד"ה הוא קרא נ"ל נביא הוא קרא כו' ליסה ענייה ענתות דתשיבנא כו' לישראל וכו' כצ"ל והס"ד:

דף צה ע"א גמרא ואבישי בן צרויה כו' כצ"ל: שם אמר ליה עלם נ"ל אמרה ליה: שם אמר בתרי גוריון כו' בקיברא כדאדכרו ליה כו' כצ"ל: רש"י בד"ה עניה ענתות כלומר

כו' כצ"ל: בד"ה אותו היום כו' הקב"ה העונש עד כו' כצ"ל: בד"ה שדו ליה לסנחריב הס"ד: בד"ה בסתרקי כו' בלע"ז עד כו' הד"א: בד"ה נשדי ביה כו' עתה האידנא נמחק האידנא: בד"ה תמיהתי תמה כו' ודומה לו כו' נמחק בסנחרב: בד"ה גולמי הרג כו' אבן רעוע מן כו' כצ"ל: בד"ה איידי דאיירי נ"ל וישבי בנוב איידי דאיירי כו': בד"ה משקל קינו כו' אעפקסא הדתא חרב חדש: בד"ה נטרד דואג האדומי כו' שאול ולפי כו' כצ"ל והד"א: בד"ה שכר לשון צידה כצ"ל והס"ד: בד"ה ביזאי לשון פרסי קניגיא נ"א כו' כצ"ל: בד"ה מכא ליה כו' נתרככה הארץ כו' כצ"ל: בד"ה כארבע גרבי כו' נ"א כארבע כורא דמיא בד' בורות של מים כצ"ל: בד"ה כד כו' נגע בו הס"ד: בד"ה אמרה ליה כו' לפניו הס"ד: בד"ה פסקיה לדוד לעילאי כו' כצ"ל: בד"ה אין חבוש כו' מכוונת לומר השם כו' והצליכו השם בכחוק והלכו אבישי ודוד ומזרו להם כצ"ל והס"ד ואח"כ מתחיל הדבור א"ל אבישי לדוד והס"ד ואח"כ מתחיל הדבור מאי בעית הכא למה באת כאן והוא ג"כ סוף דבור: בד"ה בר בנך קורא כו' תגעטר משל הוא כו' הד"א. וכ"ב פי' בנך שעוס ימכור ואתה לא תגעטר: בד"ה והוא קא כו' פלשתים הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור וכי מטו: בד"ה כי מטו בי תרי שם מקום הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור אמר בין כו': ע"ב גמ' בעי אביי חסר חד ריבוא או חסר חד אלפא או חסר מאה או חסר חד כו' כצ"ל: שם והכתיב ויצא כו' נמחק והכתיב: שם אמר ר' אבהו הללו כו' נמחק אבהו: שם דיקא נמי דכתיב וישלח כו' והיה רק זועה הבין כו' ארבעה ותמשה בסעיפים פורים כו' דכתיב וריוא דרביעאה דמי כו': דאייתינהו

סוף וז"ש נעשה ועומדת משעת ימי בראשית שהקב"ה התנה עם מעשה בראשית על הנסים נגלים שישתנו מעשה בראשית וטבע הבריאה ואמר רשב"י אותו זמן בישול פירות היה כו' מבואר דאותו מלאך גבריאל היה כדלקמן דנ"כ חזא לגבריאל בכבשן האש והכירו וקאמר דאגב אורחיה כדמשמע מקרא מידי עברו יקח גו' דהיינו שליחותו תמיד לבשל פירות שהוא כח אש דמלאך גבריאל הוא מלאך אש כדאמרינן פרק י"ה ואגב הליכתו ושליחותו שעל פי הטבע לבשל הפירות אזל להזקק לסנחריב וגדודיו ומזה אשמועינן גדולתו של הקב"ה דאחד משלוחיו אגב אורחיה ולפי תומו עשה מעשים כאלה להכחיד עם רב גבורי חיל כאלו. ואמר ויש אומרים בחוטמן נפח כו'. גם זה גדולתו של מקום כי ברוח ונפיחה בעלמא המיתם כמ"ש עושה מלאכיו רוחות גו'. ואמר ירמיה בר אבא כפים ספק להם גו'. הוא מבואר כי ב' ידיו הם ב' מדותיו ימין ושמאל רחמים ודין שבהן ברא הקב"ה עולמו כדאמרינן ביום עשות ה' אלהים ארץ גו' שיתף הקב"ה מדת הרחמים עם מדת הדין וברא בהן את העולם ואחר שגברה מדת הדין והוא כף השמאלי בחטאת מלכי יהודה ובחטא אחז אביו של חזקיהו וע"י צדקתו של חזקיהו וסייעתו שיתף הקב"ה מדת הרחמים עם מדת הדין דהיינו ששיתף כף הימני שהוא מדת הרחמים לכף השמאלי שהוא מדת הדין ובהם הכה סנחריב וסייעתו והניחותי אחתי ממלכי יהודה בזכות חזקיה. ואמר אזנים גלה להם ושמעו כו'. כי הוא חירף מערכה העליונה כמ"ש את מי חרפת וגדפת ועל מי הרימות קול ותשא מרום עיניך על קדוש ישראל וז"ש שמאותו התרוממות וקדושה על ידי שירות החיות נפל הוא וחילו: במה נער יכול לכתוב כו'. להגדיל הנס מהעם הרב שזכר לא נאמר כ"א מעט דהיינו י' שהוא מספר קטן שבעשיריות שגם הנער יכול לכתוב י' רמז שנשארו מעט מהרבה וכן שמואל הפליג עוד שלא נשארו אפילו במספר קטן שבעשירית רק ט' שהוא יחידי' ומסיפא דקרא דד' וה' יליף לה שהם ט' אף על גב דב' וג' דרישא דקרא ב' או ג' קאמר כפירש"י בסיפא דקרא ד' וה' דקאי אשיורא דחילו של סנחריב ולא שייך למימר ביה או ד' או ה' ונקט בכה"ג ד' וה' ולא נקט ט' משום דומיא דרישא דקרא ב' וג' ומ"ד י"ד ב' וג' גו' נמי אאלו שנשתיירו קאי ונקט כה"ג ב' ג' ד' ה' ולא נקט בכלל י"ד אפשר לאשמועינן דאף אלו י"ד שנשתיירו מפוזרים היו ולא נשתיירו במקום אחד. ומ"ד ה' סנחריב ושני בניו כ"כ נבוזראדן כו'. יש לפרש הוא נאמר שכבר חירף כלפי מעלה ונאמר שיראה נפלאותיו שכל חילו נהרג ובניו נשארו לקלון לו שמיוצאי מעיו יכוהו ונבוכדנצר ונבוזראדן נשארו לפי שכבר נתחייבו ישראל ויהודה גלות ומורכן אך בזכות חזקיה נגאלו לפי אותה שעה ונשתייר מאותו חיל שבע אפו שהם נבוכדנצר ונבוזראדן שהם החריבו ביתו והגלו ישראל מעל אדמתם וק"ל: יגלח ה' בתער כו'. כוליה האי קרא מתפרש לפי דרש זה כפירש"י אבל מאי דכתיב ביה ושער הרגלים אינו מפורש בפירש"י לפי הדרש ויש לפרש דרגלים מלשון רגילות ור"ל אותו שער שעל ידיהן הורגלו בו להכירו גלחו ממנו כמ"ש זיל אישני נפשך שלא יכירך הרגיל בך להכירך עד עתה וק"ל:

דף צו ע"א דשיזביה לנח מטופנא וכו'. שאין לך דבר מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ועובדי כוכבים עובדים לדבר מלמטה ומתכוונים לאותו מזל של מעלה וגם זה הרשע חשב כן על הנסר הזה שבו ניצל נח מן המבול במזל אותו הנסר שמלמעלה וחשבו לאלוהות לעבדו כמו שעבדו נח כשיצא מן התיבה להקריב קרבנות חשב גם הוא לפי טעותו להקריב את בניו למעלה וק"ל: אותו מלאך כו'. דלפי פשוטו הוא קרא מסורס ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים כו' כפירש"י בחומש ועוד דהיה ראוי לכתוב לפי פשוטו ויחלק עליהם בלילה בבי"ת ומש"ה דרשו מיניה שהפועל היה לילה והוא מלאך כדכתיב הלילה אמר הורה גבר גו' ודרשינן בפרק כל היד דאותו מלאך הממונה על הריון לילה שמו ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע טפה זו מה תהא עליה גבור או חלש כו' ואולי לזה אמר הכתוב נמרוד היה גבור ציד לפני ה' ירצה כי כבר כשהיה המלאך מעמיד הטפה שנולד ממנה נמרוד לפני ה' היה נגזר עליו להיות גבור ציד ולזה מבואר דלפי הגזירה היה ראוי להיות אברהם מנוצח בזאת המלחמה שהיה אמרפל שהוא נמרוד בזאת המלחמה אשר בעת יצירתו נגזר עליו להיות גבור ציד והקב"ה שלח מלאך הזה ששמו לילה בעצמו לשנות גזירת יציאת נמרוד שהיתה על ידו עד שאברהם היה מנצחו ולדעת ר"י נפחא כפי המערכת היה נולד נמרוד במזל וכוכב מאדים כדאמרינן בשבת מאן דאתייליד במזל מאדים יהא גברא דאשיד דמא ואברהם נולד במזל וכוכב צדק כדאמר שם דכתיב מי העיר ממזרח צדק יקראהו וגו' ירצה אף על גב דצדק יקראהו לרגלו שהוא מזלו מ"מ יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כדאמרי' לקמן בפרקין שמלחמה זו בנס היה שלא בטבע כי אם בעזרת אלהים והקב"ה שינה המערכת עד שכוכבים אלו בעצמם אשר מחלק מאדים וחילו היו נלחמים נגד נמרוד וחביריו כי המעשים של אברהם היו משנים הגזירה ומערכה כמו שדרשו בפ"ב דשבת ויוצא אותו החוצה מאי דעתך דקאי צדק במערב מהדרנא ליה במזרח דכתיב צדק וגו' וק"ל: וירדוף עד דן. עיין ברא"ם ועי"ל דע"כ דעד חובה הוא פירושו דעד דן דא"כ לכתוב ועד חובה בוי"ו ומדשינה הכתוב לקוראו פעם בשם דן ופעם בשם חובה למדרש מיניה דתשש כחו משום חובה של עבודת כוכבים כפירש"י בחומש ואין לפרש שדרשו כן מדקראו בשם דן שלא היה השם הזה בזמן משה הא אמרינן בפ"ב דכתובות דכתיבי קראי לעתיד ור"י השמיענו גודל עונש עבודת כוכבים ור"ה בב"ר דן שם עבודת כוכבים מכה מלפניה ומלאחריה מלפניה וירדוף עד דן ומאחריה מדן נשמע גו' וק"ל: הזהרו בזקן כו'. נקט זקן שדרך אונס לבא לזקנים ולתשושי כח ואף שאמרו שנתוסף בהם חכמה בזקנותם היינו כשהם עדיין בבריאותם אבל מחמת חולי ותשוש כח השכחה מצוי בהם ועי"ל דנקט זקן על פי מ"ש אם חכמה אין כאן זקנה יש כאן וק"ל: והזהרו בבני ע"ה כו'. ר"ל אף שאמרו בפרק אלו עוברין שלא ישא בת עם הארץ מפני שהן שקץ כו' ועוד אמרו שם ולא ישא בת עם הארץ שאם מת או גולה בניו ע"ה היינו בבנותיהן שאין להם ממי ללמוד כ"א מאביהן אבל בניהן אפשר שילמדו מאחרים ת"ח ומהם תצא התורה כמו ששנינו התורה אינה ירושה לך ועל כן הזהרו בהן ובכבודן ולא תזלזלו בהן מפני אביהן שהם ע"ה: ואמר כי האי מלתא כו'. ר"ל הגם שאסור ללמוד תורה בפני עם הארץ כדאמרינן פרק אלו עוברין כי האי מלתא מד"ת מודעינן להו לע"ה שאפשר שיזכו לכבוד בניהם בזכות מעט כמו שזכה נ"כ לכל הכבוד הזה בזכות המועט. ואמר צדיק אתה ה' וגו'. ר"ל צדיק אתה ה' וגו' בכל הפורענות שבא על ישראל לפי שחטאו כענין שנאמר לך ה' הצדקה ולנו וגו' אבל זאת אני מתמיה מדוע דרך רשעים וגו'. שהם דרך ד' פסיעות של נ"כ צלחה כ"כ בזכות מועט כזה ודאי לא ימנע שום ג"כ לישראל והם אינן מצליחין ואמר שיותר תמה על כי שלו בוגדי בגד כי ישראל שבגדו בך אינן שלוים והם הרשעים נ"כ וחביריו כפל בבגידה דהיינו בוגדי בגד שלו ואמר נטעתם גם שורשו ר"ל שאין לתלות שלוותם של רשעים במזל שיש להם אבל ראיתי שאתה נטעתם וגו' רצה לומר שהוא מאתך שאתה נטעתם גם שורשו מאתך במה שילכו גם עשו וגו' ר"ל מצד הליכתו הד' פסיעות זכה לכך גם כי יש לו קצת זכות גם קרוב אתה בפיהם וגו' דהיינו שהקדים נבוכדנצר שלמא דשמיא מקמי שלמא דמלכותא דארעא כדלקמן אבל רחוק אתה מכליותיהם כמו שאמר נ"כ אעלה על במתי עב אדמה גו'. ואמר מה אהדרו ליה כי את רגלים גו' משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ כו'. נקט ג' דברים בזה המשל השתים מפורשים בקרא דהיינו לפני הסוסים כמ"ש כי את רגלים רצתה גו' ואיך תתחרה את הסוסים גו' ובין בצעי מים דהיינו סיפא דקרא ובארץ שלום אתה בוטח דהיינו ביבשה ואיך תעשה בגאון הירדן דהיינו מקום בצעי מים אבל מ"ש ג' פרסאות לא נזכר בקרא אבל הוסיף אותו במשל לפי הנמשל מנ"כ בשכר ד' פסיעות כו' שאמר. ואמר היינו דכתיב לנביאים. פירש"י לנביאים אברהם יצחק ויעקב כו' והוא דחוק ונראה לפרש כפשוטו לנביאי שקר שאמרו לישראל שלא תבא להם רעה על ידי נ"כ שהוא יותר חוטא מישראל נשבר לבי גו' כי חטאת ישראל גדלה כי מנאפים מלאה הארץ גו' ומפני זה אלה אבלה הארץ גו' וזכה לזה נ"כ בזכותו מועט ותהי מרוצתו של ד' הפסיעות רעה לישראל שעל ידי זכותו זה יחרב על ידו הבית וישראל יגלו מעל אדמתם וק"ל: לדרוש את המופת כו'. פסוק הוא בדברי הימים גבי מליצי שלוחי בבל לחזקיהו מפרש ר"י להאי קרא דאותו היום שמת אחז כו' דלעיל מיניה דהאי קרא דשלח מרודך בלאדן גו' כתיב במלכים וישב את צל המעלות אשר ירדה גו' דהיינו שנתקצר היום ביום שמת אחז עשר שעות כדי שלא יהא נספד ולא יהיו מתאבלין עליו דאבילות יום ראשון דאורייתא ובב' שעות הראשונות עמד היום אפשר שהיו מתעסקים בקבורתו ואחר שנקבר שחל דין אבילות יום ראשון דאורייתא מיהר הגלגל לירד י' מעלות ונעשה לילה ולא היו מתאבלין עליו כלל וכל זה שיהיה לו כפרה כדאמרינן פרק נגמר הדין כל מי שלא נספד כהלכה מכפרין לו ובשעת קבורתו נמי כשנשאוהו לקבורה היה בבזיון כדי שיהיה לו כפרה כדאמרינן פרק מקום שנהגו שחזקיה גירר עצמות של אביו על כו' כדי שיהיה לו כפרה ואותן עשר שעות חזרו ונתארך היום עשר שעות ביום שנתרפא חזקיהו מחליו והוא על שם שהשמש מרפא כדאמרינן אדלי יומא אדלי קצירא ותירגא דיומא תשי וזה שא"ל חזקיהו מלש ואתפח כו' דהיינו על ידי שנתארך היום והשמש עמד עשר שעות יותר נתרפא חזקיה מחליו. ואמר אמר ליה קריתו ליה אלהא רבא כו'. ר"ל לפי שעובדי עבודת כוכבים עובדים לאלוהות הרבה לרמש בהמה חיה ועוף היותר שפלים מבן אדם ואלו לא קריתו ליה אלהא רבא רק אלהא דיש לפרשו ע"ש שום עבודת כוכבים היה ראוי להקדים שלמא דמלכא חזקיה לפניו אבל כיון דקריתו לי' אלהא רבא שהוא אל הגדול מכל אלהים כמ"ש כי עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים והיינו שהוא עשה נס כזה לשנות הטבע להעמיד החמה עשר שעות שאין כח זה באלהים אחרים א"כ אין ראוי להקדים לפניו שלום מלך בשר ודם: ואמר קריינא דאגרת' כו'. ר"ל הסופר הגדול הקורא כל הכתבים מפי כל שאר סופרים אם נכתבו כהוגן ומגיה ומתקן אותם כראוי נקרא כן כמו שעשה נ"כ שהוא היה אז סופר הגדול של בלאדן מאחר שאתה נותן לבך לתת שבח למקום בקריינא להגיה בו ולהקדים שלום אלהא רבא ראוי גם לך להיות שליח להחזיר הכתב כדי להגיה בו. ואמר רהט בתריה ד' כו'. ובילקוט ג' פסיעות כו' וכ"ה במדרשות ג' פסיעות פסעת בשביל כבודי חייך שאני מעמיד ג' מלכים ממך כו' וכן אמרו הרמז אחר ג' פסיעות שאחר י"ח אומרים יהי רצון שיבנה בה"מ כו' לפי שע"י ג' פסיעות של נ"כ נחרב הבית. ואמר אתא גבריאל ואוקמיה כו'. שהוא מלאך החורבן והיה אש על ירושלים שלא תחרב כולה לעולם כמ"ש בפרק י"ה אלמלא לא נצטננו גחלים מידו של כרוב לידו של גבריאל לא נשתיירו כו': מאי בלאדן כו' ואשתנו אפיה כו' שמיה ושמיה דאבוה כו'. לכאורה דבהיפך זה אמרו בכבוד אב דלא יקרא את אביו בשמו ואפילו אחרים שנקראו בשם אביו לא יקרא אותם בשמם לדעת הרמב"ם וי"ל דרבותא הוא אע"ג דנשתנו אפיה דאביו כי כלבא ואין לך מבוזה בעיני הבריות ככלב לא היה מבוזה בעיני בנו לקרות עצמו על שם אביו כאלו עדיין בגדולתו וז"ש בן יכבד אב כאלו אביו עדיין בכבודו: ע"ב חקוקה על מרכבתו. פירש"י ולכך כתיב בא נ"כ והיינו כיבוד עכ"ל י"ל דלפי דרשה זו יתיישב ג"כ הא דכתיב בספר ירמיה ברישא דעניינא בא נ"כ וגו' מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלים גו' ובסיפא דעניינא כתיב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה גו' דמשמע דלא סליק נ"כ ירושלים ולפי הדרש ניחא דבא לורת נ"כ ירושלים חקוקה על מרכבתו של נבוזראדן ומאמר היינו כיבוד דיכבד דקרא קאי נמי אעבד אדוניו והיינו כבוד כאלו בא נבוכדנצר לירושלים ושיקרא כיבוש ירושלים ע"ש נבוכדנאצר ומ"ד אימה יתירה היתה לו כו' סמך אסיפא דקרא דאיירי ביראה שאמר ואם אדונים אני איה מוראי גו': פש ליה חד נרגא כו' שנאמר יודע כו'. הקדים המאוחר במקראות גם קשה לפי עניני הכתובים שהביא היפך משמעות דבלעתינהו חד דשא מייתי מקרא ועתה פתוחיה גו' דמשמע בהיפך פתחים הרבה ובשביל אחד במשמע ופש ליה חד נרגא כו' מייתי מקרא בסבך עץ קרדומות דאדרבה דמשמע קרדומות הרבה ואולי כי טעות נפל בספרים להפך המקראות והא דבלעתינהו חד דשא מייתי שנאמר יודע כמביא למעלה גו' וכפירש"י בספר תהלים יודע היה האויב כשהיה מכה בשערי המקדש שהוא כמביא מכותיו למעלה ברקיע ומנין היה יודע שהרי רואה שהיה העץ מסבך ואוחז את הקרדומות ובולען כמ"ש רבותינו ובולן בלעתינהו כו' ע"ש והא דפש ליה חד נרגא מייתי מדכתיב בתר הכי ועתה פתוחיה גו' רצה לומר דכל השערים נפתחו יחד בשביל אחד וכילפות ר"ל היינו קופא לחוד שלא בחודו כמו בקרדומות דנקט לעיל מיניה וקרוב לזה פירש"י בתהלים ועתה אף על פי שהיה רואה שלפני הקב"ה קשה לא היה נמנע מלהלום כל פתחיה כו' ע"ש ואמר עד דמטא היכלא אדליק ביה כו'. היינו מדכתיב בתר הכי שלחו באש מקדשך לארץ חללו משכן שמך היינו דקאמר דרכו ביה מן שמיא לחללו ולהפילו לארץ ומייתי נמי מקרא דקינות גת דרך ה' גו' לפי שירושלים של מטה היה מתדבק בירושלים של מעלה כמ"ש ירושלים הבנויה כעיר שחברה גו'. שע"ז אמרו: שבלעתינהו חד דשא דירושלים שנאמר יודע כמביא למעלה גו'. דהיינו כאלו מביא הכאות אלו בירושלים של מעלה כמו שפירש"י שם ולזה דרכו ביה מן שמיא שלא להתדבק בשל מעלה והוא ענין סילוק השגחה ואמר דהוה קא זיחא דעתיה מפורש בהאי קרא אמרו בלבם נינם יחד שרפו כל מועדי גו' דהיינו דגבה לביה דבכחו ועוצם ידו עשה כל זאת ואינו כן אתותינו לא ראינו גו' עד מתי אלהים יחרף צר גו' לומר כן ולמה תשיב ידך גו' לסלק השגחתך מאתנו אם תשוב להשגיח עלינו לטוב אז ירצה שלא עולם ידם עשתה זאת עד היום והיינו קימחא טחינא טחינת כו' כמ"ש שם קצפתי על עמי גו' ואתנם בידך לא שמת עליהם רחמים גו' כאלו פועל ידך עשתה כל זאת: ושאמר חזא דמיה דזכריה כו' ולא נח כו' ולא הוה נבלע בארץ ובפרק הנזקין מייתי לה מקרא ונתתי את דמה על צחיח סלע לבלתי הכסות וגו' ויתר הדברים בזה מפורש שם: מבני בניו של סיסרא כו'. ר"ל דכמו שהרהר נבוזראדן תשובה בלבו וזכה ליכנס תחת כנפי השכינה הנה אלה רשעים סיסרא שנקרא כושן רשעתיים וכן סנחריב שחרף כלפי מעלה וכן המן הרשע שעמדו ברשעותם ונהרגו על זה בני בניהם הרהרו בתשובה וזכו ליכנס תחת כנפי השכינה ואמר דגם מבני בניו של אותו רשע נבוכדנצר הרהרו בתשובה ובקש הקב"ה להכניסן כו' לפי הראוי מצד עצמן: ואמרו מלאכי כו' מי שהחריב כו'. שמצד אביהם לא יהיו ראוים לכך וז"ש רפאנו את בבל וגו' דהיינו שבקש הקב"ה לרפאותו ולא נרפאתה ע"פ טענת מלאכי שרת: אלו נהרות בבל כו'. אפשר ע"ש הכתוב על נהרות בבל שם ישבנו גו' ר"ל כשגלינו מתימי א"י המתוקים לבבל שם ישבנו על נהרות בבל מים המרים בכינו על מה שאבדנו בזכרנו את ציון שהיו בה מים טובים ואמר תרגומא ליניתא כו' ר"ל אף שמקום גידול תמרים דרך להיות מים מתוקים בבבל לא היה כן שאף מקום גידול תמרים היו מים מרים: שיבבי בישי כו'. דודאי אחר כל הנסים שראה נבוכדנצר שהיה גדול בחיל סנחריב שנהרגו כולם ע"י מלאך אחד היה ירא ללחום בישראל כדקאמר מסתפינא דלא לעבדו כו' אבל אלו שכנים הרעים וקרובים להם שידעו בטיב מעשיהם של ישראל ותוכחת הנביאים פיתו אותו בדבריהם אלו כדמסיק: אין האיש בביתו כו'. האי קרא בספר משלי מדבר באשה זונה ודרשוהו הכא ע"ש זה על ישראל שהם זוגתו יתברך ב"ה והוא אישה שנאמר ואלכה אל אישי הראשון וגו' ומעת שחטאו נקראו ישראל אשה זונה כמ"ש איכה היתה לזונה ולזה דרשו בהאי קרא אין האיש של אשה זונה זו בביתו שהוא ב"ה שהיה משכנו ביניהם וז"ש ואין איש אלא הקב"ה שנאמר ה' איש מלחמה שהוא איש של אומה ישראלית ללחום מלחמותיהם שאת מסתפי מהם כמו שעשה בסנחריב וחילו אינו שם לעת עתה: בקריבא הוא ואתי כו'. כמ"ש קרוב ה' לכל קוראיו וגו' שלחו ליה הלך בדרך מרחוק כו'. כמ"ש ורחק ה' את האדם וגו' ונאמר רחוק ה' מרשעים וגו' שלח להו אית להו צדיקי כו' שלחו ליה צרור הכסף לקח וגו' והוא כענין מפני הרעה נאסף הצדיק כדי שלא יגין על דור הרשעים: קבע להם זמן כו'. דכבר נגזרה גזירה עד זמן שבעים שנה ואין התשובה מועלת בו עד אותו זמן: סיתוא הוא כו'. לפי שבחודש עשירי בעשרה לחודש בא נבוכדנאצר וכל חילו על ירושלים וגו' ויבנו עליה דיק ואין מדרך המלכים לצאת אז למלחמה ועל כן אמר כי זה היה עת מושב שנאמר שלחו כר מושל גו' זה המקרא נאמר במשא מואב בישעיה שניבא על מפלתן ואמר שהיה עונשן כ"כ על שמלחו כר וגו' ומתו במפלתה של הר ציון וכן מ"ש אי אתינא לית לי דוכתא כו' לפי שבאותה עת בטבת אי אפשר לאדם לדור באהל כדרך אנשי המלחמה מחוץ לעיר רק בבתים וע"כ שלחו ליה קברות שלהן מעולין כו' וראוים לבית מדור בימות הגשמים: בר נפלי כו'. הא ודאי דקרי ליה בלשון נפילה ע"ש נפילת ישראל בגלות כדכתיב נפלה בתולת ישראל גו' וקאמר עד אימת יהיה אותה נפילה שיהיה להם תקומה וא"ל מאן בר נפלי ואמאי קרית ליה למשיח בר נפלי דהוה ליה לקרותו נפלי על שם נפילת ישראל וקאמר על שם מלכות בית דוד שנפלה בגלות קרי ליה בר נפלי כדכתיב אקים את סוכת דוד הנופלת ועד אימת יהיה אותה נפילה עד שתשיב המלוכה לבן דוד. וקאמר ליה כו' דור שבן דוד בא על שם בר נפלי דקאמר באותו דור יהיו תלמידי חכמים מתמעטין כו' שיהיו ישראל בנפילה וירידה תחתונה עד שהראשונה פקודה כו' על שם ביום פקדי ופקדתי גו' ואפשר שהראשונה פקודה כו' דקאמר רמז על חטא הראשון והוא עון העגל:

דף צז ע"א שנה ראשונה מתקיים מקרא והמטרתי על עיר אחת וגו' פסוק הוא בתוכחות עמוס וקבלה היה בידם שהוא נאמר על שנה ראשונה משבוע שבן דוד בא בו: בששה קולות כו'. לפי ב' הפירושים שפירש"י ק"ק ממה שאמרו ג' שאין בהיסח הדעת משיח כו' ויש לפרש קולות רעש שיהיה מהמים באותה שבוע כשיפקוד הש"י על אומה לפורענות מביא בקול רעש כמ"ש מעם ה' צבאות תפקד ברעש וברעש קול גו': במוצאי שביעית בן דוד

חכמת שלמה

שם דאייתינהו לבניכו וקטלתינהו מאי אמרת להו אמר להו ההוא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ויצא יעקב כו' בבית אל הס"ד: בד"ה שהתפללו כו' אברהם ויצחק הס"ד והשאר נמחק ואחר כך מתחיל הדבור הרהר בדעתיה למסדר להרג והס"ד: בד"ה קפצה ליה ארעא כו' הך מילתא הס"ד ואח"כ יתחיל הדבור כי בא השמש כו' והדס"מ ומנא לן כו' עד תולה לארץ שייך לקמן קודם ד"ה שגלונות מלכות: בד"ה ומנא לן כו' מהכני טוב הס"ד: בד"ה ראשונה כו' סנחריב הס"ד: בד"ה עברו כשתי כו' עד שעברו הס"ד: בד"ה שתי כמו שתו כצ"ל. ונ"ב פי' גאו מי ים שתו והוא מלשון שיטה כי אדם השט במים שוהה קמח"י: בד"ה אגב אורחך כו' אישתמע לשולחך כו' כצ"ל: בד"ה ושמואל אמר כו' מועט וכמה כו' בסעיפיה פוריה הס"ד והד"א ואחר כך מתחיל הדבור י"ד שנים כו':

דף צו ע"א גמ' א"ל עול להוות ביתא ואייתי כו' א"ל הבי כו' לרישיה ודיקניה והיינו דכתיב כו' כצ"ל: שם דאמרי אינשי גרירתיה לארמאי כו' כצ"ל. ונ"ב פי' אם אתה תופש את ראשו בחמי חמין וק"ל: שם שלם לקרתא דירושלים שלם כו' כצ"ל: רש"י בד"ה עמון אלו כו' מספרים והיינו כו' עתינת ריתים הס"ד והד"א: בד"ה גריתיה כו' הכער לו אם בזקנו כו' כצ"ל: בד"ה בית נסרך כו' לשם הכוהו הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור ויחלק עליהם איידי דאיירי נמי במלאכים איירי נמי בהאי קרא דכתיב ויהי בלילה ההוא כו' כצ"ל: בד"ה על אחת כו' עליהם הס"ד: בד"ה נשבר לבי כו' מאן שכרן כצ"ל והוא סוף דבור: ע"ב גמרא וא"ר אבהו זו אנטוכיא כו' ואמר מסתפינא כו'. כי אין האיש בביתו ואין איש כו' כצ"ל: רש"י בד"ה שבר בר שור דולג בר דולג שור נבוזראדן קום וכבש ירושלים נ"א כו' כצ"ל: בד"ה עמא קטילא כו' על כך הס"ד: בד"ה נמתך כו' כנגד הראש הס"ד: בד"ה גלי שוק כו' ותחזרו לריחיים ותטחן עדיין ותגלי כו' כצ"ל: בד"ה פטרתא שטר גולה הס"ד: בד"ה נגייתא דבבל מן דקלים מרים כו' עד דבבל נמחק. ונ"ב כל זה בס"א אינו: בד"ה ואכרה לי כו' בט"ו בניסן הס"ד: בד"ה קבריהם כו' לירושלים ובכן כו' הד"א: בד"ה איידי דאמרי נ"ל אימתי אתי בר נפלי איידי דאמרי גרור כו' כצ"ל:

דף צז ע"א גמרא אשר חרפו אויבך ה' אשר חרפו עקבות משיחך כל זה נמחק: שם וסר מרע משתולל נמחק: שם אמר ליה ההוא כו' נ"ל אמר לי: רש"י בד"ה ושני אלפים כו'

תורה

בא כו'. בכ"מ קרי לשמינית מוצאי שביעית ולפי שהיא השנה הסמוכה לשבוע העברה קרי ליה שבוע שבן דוד בא: **אשר** חרפו גו'. עיין פירש"י כמו ששנינו בפ"ב דסוטה בעקבות משיחא כו' וכתבו פירוש זה על בעקבות שהוא לשון סוף כמו חרפו עקבות משיחך עכ"ל אבל הכא דלא אתמר בעקבות משיחא כו' אין מקום להאי קרא ונראה לפרש משום דמייתי בהך שמעתין דלקמן ענייני אריכות הגלות ואיחור ביאת משיח הקדים ביה בהאי קרא שעל זה חרפו אויביך ה' חרפו עקבות משיחך: **והגבלן** ישתומם. עיין פירש"י וכמקרא בספר יהושע והארץ הגבלי ובתהלים גבל ועמון ועמלק גו' ובתרגום הר שעיר טורא דגבלא: **ואמר** ואנשי הגבול יסובבו כו' פרש"י אנשי גבול א"י עכ"ל ור"ל כדאמרינן בכמה מקומות בתלמוד ובגבולין דהיינו כל א"י חוץ מירושלים ומשום חשיבותא דירושלים נקרא כל א"י גבולין שאינה אלא גבול וספר של ירושלים: **וחכמת** הסופרים תסרח ויראי חטא כו'. כלל בזה מעלות השכליות ומעלות המדות שכולם יהיו נמאסים בדור ההוא: **ופני** הדור כפני הכלב כו'. עיין פירש"י ועוד נראה לפרש כי נקרא כלב כי כולו לב ונאמן לאדוניו ואמר שפני אותו הדור יהיה כפני כלב שמראה לפנים כאלו הוא אוהב אבל לבו בל עמו כי לפי האמת האהבה שהיא נראה לפניך היא נעדרת בלב ועל זה אמרו בפ"ב דסוטה ואין הדור רואה אלא לפנים: **מאי** ותהי האמת נעדרת. לפי פשוטו שהוא מלשון חסר ועידור דמשמע דנעדר האמת לגמרי לא יתכן כדאמרינן בפרק כל כתבי דאפילו בשעת כשלונה של ירושלים לא פסקו ממנה אנשי אמנה בדברי תורה ואמת נופל על דברי תורה וע"כ דרשוהו מלשון עדר: שנעשית עדרים והולכת כו'. ובילקוט אמר שנעשית עדרים עדרים במדבר ואיך שיהיה נראה דר"ל כי אנשי אמת יהיו הולכים ונחבאים במדברות מפני הדור הרע ההוא וכן פי' הרד"ק שם במ"ש הכתוב כי כשלה ברחוב אמת כי בסתר היו בהם אנשי אמת וכן אמר ירמיה בקשו ברחובותיה אם יש איש מבקש אמונה גו' עכ"ל ע"ש וכן מה שאמר מאי וסר מרע משתולל דלפי פשוטו כמו שפירש הרד"ק שהוא מלשון שלל כאלו הוא שללו ובזזו אותו מן העולם עכ"ל לא יתכן דודאי יהיו גם צדיקים באותו דור אלא שיהיה הצדיק מוחזק כשוטה ומשתולל בעיני הבריות: **ליכא** קושטא בעלמא כו' ר"ל ליכא קושטא בעוה"ז כמ"ש שהקב"ה נמלך בפמליא של מעלה לברוא את האדם אמת אמר אל יברא שכולו שקר: ואמר **ואי** יהבי ליה כל חללי דעלמא כו'. ר"ל דמצינו ביעקב שמדתו אמת כמ"ש תתן אמת ליעקב גו' ע"ש שלא היה רוצה לשקר באביו כמ"ש והייתי בעיניו כמתעתע ואמרו בזה כל המשקר כאלו עובד עבודת כוכבים ובזה זכה יעקב דיהבי ליה כל חללי דעלמא כמ"ש והאכלתיך נחלת יעקב גו' שהיא נחלה בלי מצרים שנאמר בו ופרצת ימה וקדמה גו' ולזה אמר הגם אם לא אפסיד והייתי משנה בדבורי והיו נותנים לי נחלה בלי מצרים דהיינו כל חללי דעלמא לא הייתי עושה כן ולא הייתי משנה בדבורי משום מעשה שהיה: **בלא** זימני' כו'. כי חותמו של הקב"ה הוא אמת ובו קיים את העולם כמ"ש בתחלת מעשה הבריאה בראשית ברא אלהים סופי תיבות אמת ובסוף הבריאה ברא אלהים לעשות סופי תיבות אמת והרי המשנה בדבורו מהרס החותם וקיומו של עולם ואף אם מהרס ופוחת ממנו מספר המועט שהוא א' נשאר מת ובהיפך מי שלא משנה בדבורו הוא מקיים עצמו ועולמו בחותמו של הבריאה שהיא אמת והיינו דלא מת איניש בלא זמניה שהשקר מביא מיתה בלא זמן וכמ"ש מפץ וחרב וחץ שנון איש עונה ברעהו עד שקר כדאמרינן בפרק זה בורר ע"ש: **דור** שבן דוד כו' ילבינו כו' בסוף מס' סוטה יש בדברים אלו קצת לשונות אחרים זקנים יעמדו מפני קטנים בן מנול אב כו' אויבי איש אנשי ביתו כו' ע"ש: **תהפך** למינות פי' פירש"י והוא מבואר במדרש שאת זו בבל כו' ספחת זו מדי כו' בהרת זו כו' נגע צרעת זו כו' והלבן שבנגע צרעת הוא סימן טומאה לנגע ובעי הסגר רמז על המינות שבהן שהוא סימן טומאה למלכות אדם שישראל יהיו בהסגר ומאסר הגלות במלכות אדם וכשיתהפך כולו ללבן הוא סימן טהרה למוסגר כמ"ש כלו הפך לבן טהור כן כשיתהפך כולו למינות הוא סימן טהרה לישראל שיצאו מתוך ההסגר ומאסר הגלות וק"ל: **עד** שירבו כו'. נראה לפרש דכל הני כמ"ד דאין ישראל נגאלין אלא בתשובה ומתוך הני צרות וטעות דחוקות דנקט יחזרו בתשובה שלמה ויש לפרש דלמ"ד נמי דבלאו תשובה נמי נגאלין היינו מתוך שיהיו שפלים למאד וכן פירש רש"י לקמן גבי אמר ליה רבי יהושע והלא כבר נאמר ואשמע את האיש גו' כי למועד מועדים וחצי מועד וככלות נפץ יד גו' ע"ש והוא ענין שנתייאשו מן הגאולה שיהיו כ"כ בשפלות עד שיתייאשו לומר שאינו בחיק האפשר שיהיו נגאלין שוב: **שלשה** באין בהיסח הדעת משיח מציאה ועקרב. כלל אלו השלשה בענין זה אם זכה בהיסח הדעת של משיח יבא לו משיח בהיסח דעת של מציאה שמחה וטובה יהיה לו לא זכה יהיה לו ביאת המשיח כהיסח הדעת דנשיכת עקרב לרעה לו: **וחד** חרוב וכו'. כדאמרינן לעיל בפרקין שבאותם אלף שנים עתיד הקב"ה לחדש בהן עולמו לצדיקים מה הן עושין הקב"ה עושה להן כנפים וכו' וביום ההוא הוא יומו של הקב"ה אלף שנים כדלקמן ואביי נמי דאמר תרי חרוב שנאמר יחיינו מיומים סמך עצמו אהא דלקמן דחד יומו של הקב"ה אלף שנים ור"ל יחיינו ויחזקנו מאותן ב' ימים של הקב"ה דהיינו ב' אלפים שנים שהעולם חרוב והקב"ה יחזק הצדיקים ועושה להם כנפים כנשרים ואמר אבל ביום השלישי שהוא אלף השלישי יקימנו בעולם חדש ונחיה לפניו: **כשם** שהשביעית כו'. לפי הכתובים דמייתי מהם ראיה הל"ל טפי כשם שימי השבוע משמט יום אחד לשבוע כך העולם כו' ואפשר דה"ק דכשם שהשביעית משמטת שנה אחת לז' שנים דומיא דמעשה בראשית דמשמט יום אחד לשבוע דלכך קאמר במצות שביעית שבת היא לה' כך העולם משמט אלף שנים כו' דומיא דמעשה בראשית שמשמט יום א' לשבוע וע"ז מייתי שפיר שנאמר ונשגב ה' לבדו ביום ההוא ואומר מזמור שיר ליום השבת כו' וק"ל: **ב'** אלפים תוהו וכו'. פירש"י מן הנפש אשר כו' וקע"ב קודם שנשלמו ד' אלפים נחרב הבית ולסוף אותן קע"ב שלמו ב' אלפים תורה ואיידי דאמר ב' אלפים תוהו קאמר ב' אלפים תורה ולא שתכלה תורה אחר ב' אלפים עכ"ל והוא דחוק לומר איידי בכה"ג והנראה לפרש הדברים כפשטן כי באמת אחר שגלו ישראל גלות גמורה אין בהם תורה כדכתיב מלכה ושריה בגוים אין תורה מ"מ קע"ב שנים אחר בית שני מקרי עדיין מיהא שנות תורה כי אז היו דור התנאים ועדיין לא נתדלדלו הישיבות עד אחר שמת רבי וגבר הגלות ורבו הצרות וכלו ימי תורה ומשם ואילך מתוך הגלות והצרות בכל אותו זמן ראוי לבא משיח וימי חבלי משיח מקרי כפירש"י שבבוא משיח תכלה הגלות ויבטל שעבוד מישראל עכ"ל ועיין בספר שבט יהודה במאמר הזה באורך: **ע"ב** כלה **או** אינו כלה כו'. עיין פירש"י כל הזמן קודם שיבוא משיח אז אינו כלה דבתוך היובל בסופו הוא בא עכ"ל. וקשה לפירושו דהיאך מספקא ליה למימר דכלה קודם שיבא הא קאמר וביובל האחרון בן דוד בא דמשמע בתוכו ונראה לפרש דהכי קמבעיא את"ל בסופו הוא בא נימא כשכלה דהיינו בסופו בא ולא יתעכב יותר או אינו בא דוקא כשכלה הזמן ההוא אלא דמאותו זמן ואילך זמנו לבא וחכה לו ואהא שפיר פליג רב אשי דלא תבעי לך דבהדיא קאמר ליה מכאן ואילך איסתכי דהיינו אינו כלה ודו"ק: **ובידו** מגלה אחת כתובה כו'. דהיינו כתב ולשון שבררו להן ישראל כדאמרינן פרק כ"ג וקאמר הכא דזה הכתב בא ודאי מיד ישראל ויש לו עיקר דאלו היה כתב ולשון אשורית וכן כתב ולשון עברי אפשר שבא הכתב מאחד מעובדי כוכבים: **מלחמת** תנינים כו'. פירש"י תנינים דגים עכ"ל. והוא דחוק דמאי קמ"ל שיהיו דגים לוחמים זה עם זה אבל לפי ענינו נראה לפרש על מלחמת עכו"ם שנקראו תנינים כמו התנין הרובץ בים וכן יתפרש הך אגדה דפרק הספינה דאתא תנינא ובלעה כו' ע"ש שיהיו מלחמות עובדי כוכבים קודם מלחמות גוג ומגוג וביאת המשיח וק"ל: **ויורד** עד תהום כו'. עיין פירש"י ויותר נראה לפרש ע"פ מ"ש בב"ר על פני התהום זו מלכות אדם שאין לה חקר כמו התהום כו' ע"ש: **לא** כרבותינו כו'. ר"ל דכל הני מפורשים בהאי קרא דעוד חזון למועד גו' שאמר לא כרבותינו שהיו דורשים עד עידן וגו' שמפורש לבסוף בלשון קודם עד מועד מועדים וחצי גו' וכמו שפירשו המפרשים וז"ש דאינו כן אלא דיש עוד חזון לאותו מועד גו' ואין להבינו כפשוטו ולא כרבי שמלאי שהיה דורש האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שליש דהיינו הקץ וז"ש דאינו כן אלא דיש עוד ויפח ודיבור בזה הקץ שאין להבין בו והקץ בדרש בדמעות שליש עיין פירש"י ועוד נראה לפרש לפי מ"ש בסמוך ב' אלפים תוהו ב' אלפים תורה ב' אלפים ימות המשיח כו' וה"ל ימות המשיח ב' אלפים שהוא שליש משנות בריאות עולם ולא כרבי עקיבא כו' עיין פירש"י בזה ואין להאריך ויש בזה דחוקים ול"נ לפרש ולא כרע"ק שהיה דורש האי קרא על בן כוזיבא שהוא יהיה משיח כדאיתא במדרש איכה רבתי שדרש דרך כוכב מיעקב אל תקרי כוכב אלא כוזב שיהיה בן כוזיבא משיח וז"ש ולא יכזב שלא יהיה בן כוזיבא מלך המשיח כמו שסבר רע"ק ואמר שהיה רע"ק דורש עוד אחת מעט היא גו' כל הפרשה על הגאולה העתידה וז"ש עוד אחת מעט היא גו' שהיה חגי הנביא עומד בגלות בבל ונבא עוד גלות אחת שתהיה אחר חורבן בית שני ומעט הוא שלא יהיה מאריך אותו הגלות אלא בפולמוס של אספסינוס וטיטוס עד מלכות בן כוזיבא שהוא יהיה משיח ואז והרעשתי כל הגוים גו' וגדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן גו' היינו בגאולה העתידה ואמר שאינו כן דהקרא לא מתפרש כך אלא שהנביא עמד בגלות וחורבן בית ראשון ואמר עוד גדולה וכבוד יהיה לישראל ומעט כבוד יהיה לנו אלא מלכות ראשון ע' שנה ומלכות שניה כ"ב ומלכות בן כוזיבא רק ב' שנים ומחצה ולא יהיה הוא משיח עד שאח"כ והרעשתי כל הגוים גו' וק"ל: **כיון** שהגיע הקץ כו'. ר"ל הקץ שחשבו ולא בא שוב אינו כו'. שנאמר אם יתמהמה יותר מהקץ שחשבת חכה לו: **שמא** תאמר כו' והוא אינו מחכה כו'. דמאי איכפת ליה בטובתם של ישראל שחטאו לפניו יתברך ב"ה: **ת"ל** לכן יחכה ה' לחננכם גו'. דכל הענין מדבר שם בחטא ישראל ואעפ"כ הוא מחכה לחננכם. ואמר **וכי** מאחר כו' מדת הדין מעכבת כו'. ר"ל מ"ה מעכב בשביל חטא ישראל שאין הקב"ה מדלג על הקץ עד בא זמנו כפירש"י שם ואמר אנו למה מחכים כו' דהקב"ה דיודע זמן הקץ מחכה לו שפיר אבל אנו שאין אנו יודעין זמנו למה אנו מחכים כי התוחלת ממושכה מחלת לב ואמר כדי לקבל שכר על צער ומחלת הלב בתוחלת ותקוה ממושכה ועי"ל דה"ק אנו למה מחכין דמשיח לא בא רק בהיסח הדעת וטפי הוי היסח הדעת באינו מחכה ואמר דלכך אנו מחכין לקבל שכר ודו"ק: **לו** גימטריא תלתין ושית כו'. דלפי הענין מלת לו הוא מיותר דכתיב כי אלהי משפט ה' אשרי כל חוכי לו הל"ל אשרי כל חוכיו דקאי כינוי דחוכיו שפיר אה' דלקמיה לו ל"ל ולכך דרשו אשרי כל חוכי לו שהם במספר ל"ו: **דרא** דקמיה קב"ה כו'. עיין פירש"י ובפרק לולב וערבה פירש"י אע"ג דבירושלים שלעתיד לבא כתיב קרא דרשינן ליה נמי להכי דמקום השכינה סובבים אותו י"ח אלף והם הצדיקים הנתונים לפנים מת"ה שנאמר כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל. ואומר ליושבים לפני ה' גו' עכ"ל ע"ש ובתוספות כתבו שם דל"ג פרסי דאטו פרסי מי כתיב בקרא אלא גרסי' י"ח אלפי דרא דקמיה קודשא בריך הוא והוא היקף הדרא דנמצאת רביע ד' אלפים כו' עכ"ל ע"ש באורך. ודקאמר **ל"ו** הא דעיילי בבר כו'. לכאורה דהני דעיילי בבר הם מעלה עליונה מעלה השלישית דהוו פחות מל"ו וקשה דאכתי תקשי דהא רשב"י מספקא ליה נמי בהנהו דעיילו בבר אם אלף הם דהוו טפי מל"ו וי"ל דהנהו דעיילו בבר אפשר דאינן רואין כולן באספקלריא שמאירה דהשתא מצד אחד שהן עיילי בבר הוו חשיבי מהנהו דרואין באספקלריא המאירה ומצד אחר הן פחותין מהם כיון שהן אין רואין באספקלריא המאירה דהשתא שפיר מספקא ליה בהנהו דעיילו בבר אם אלף הן ואם שנים הן. ויש לדקדק דהיאך קאמר דל"ו צדיקים הם הרואים באספקלריא המאירה והא אמרינן ס"פ החולץ כל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה ומשה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה. ויש ליישב דבנביאים לענין נביאות קאמר דלא מסתכלין באספקלריא המאירה כמו משה אבל החכמים מצד חכמתן כגון הנהו ל"ו צדיקים אפשר דזוכין לראות באספקלריא המאירה כדאמרינן בעלמא דחכם עדיף מנביא ועיין בענין אספקלריא מאירה בערוך בערך ספקלריא: **אמר** רב כלו כל הקיצין כו'. רש"י פירש כל הסוגיא לשמואל דס"ל כר"י שיהיו נגאלין בלא תשובה כלל אבל א"כ מאי קאמר ר"י אלא הקב"ה מעמיד להם מלך כהמן ומחזירן למוטב דהא א"כ לא יחזרו למוטב נגאלין. וע"ק מאי קעביד רבי יהושע בהני קראי דמייתי ר"א ולמה שתק ר"א לבסוף וע"כ נראה לפרש דרב אמר כלו כל הקיצין דאין קץ לדבר כיון דהוא תלוי בתשובה ומע"ט דהיינו שישובו מצד עצמם ואין זה בידו יתברך ב"ה דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים: **ושמואל** אמר דיו לאבל כו'. ר"ל דיו שישובו ישראל מצד אבלן וצרתן ויש קץ לדבר כשיבא זמן גאולה מעמיד להן הקב"ה כו' ומחזירן למוטב שיעשו תשובה וז"ש אר"א אם ישראל עושין תשובה דהיינו תשובה רצונית מצד עצמן שנאמר שובו בנים שובבים ואז ארפא משובותם והשיב לו רבי יהושע דההוא קרא בתשובה הכרחית קאמר כדאמר לעיל מעמיד להם מלך וכו' ומחזירן למוטב ומייתי חנם נמכרתם דהיינו דומיא דגזירת המן שאמר ליה המלך להמן הכסף נתון לך והעם לעשות בו וגו' וז"ש בעבודת כוכבים שהשתחוו לצלם של המן כדאמרינן בפ"ק דמגילה. ואמר **ולא** בכסף תגאלו לא בתשובה כו'. לכאורה אדרבה הכי משמע לא בכסף ממש תגאלו אלא בתשובה ומעשים טובים וכן פירש"י ורד"ק בישעיה אלא דעל מעשה המן נמי קאמר ולא בכסף שכבר שקלתם למשכן דהיינו תשובה ומעשים טובים רצוניים שהיה להם במשכן על מעשה עגל אלא בתשובה ומעשים הכרחיים על ידי צרת המן: **וא"ל** ר"א כו' כבר נאמר שובו אלי וגו'. זה הכתוב משמע ליה יותר מפורש בתשובה רצונית שאל מהם לשוב ולא הכריח אותם על התשובה. וא"ל **והלא** כבר נאמר כי אנכי וגו'. ר"ל דודאי שהש"י שאל מישראל על התשובה הרצונית שהיא יותר טובה אבל אם לא יעשו כן הרי נאמר שובו בנים שובבים כי אנכי בעלתי אתכם וגו' דהיינו תשובה הכרחית שעל ידי הצרות אנכי בעלתי אחד מעיר ושנים ממשפחה דהיינו הנשארים שיעשו תשובה מתוך צרה: **אמר** ליה רבי אליעזר והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון בהשקט וגו'. ר"ל בהאי קרא מפורש תשובה רצונית כי בתשובה שתהיה מתוך השקט ונחת ולא מתוך צרה תושעון. והשיב לו ר"י **לבזה** נפש למתעב גוי וגו'. דהיינו על ידי בזיון ותעב שיהיה להם בצרת הגלות ישובו ויגאלו ובשובה ונחת תושעון וגו' דקאמר קרא לאו היינו נחת והשקט אשר לפני התשובה אלא אהשקט ונחת שיהיה להם אחר כך מתוך התשובה שיעשו מתוך צרה כמפורש בהאי קרא אחר שהיו בגלות לבזה ותעב ולעבד מושלים יזכו בתשובה מתוך צרה לנחת והשקט כי מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו וגו':

דף צח ע"א א"ל ר"א והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל וגו'. בהאי קרא מפורש ליה טפי תשובה רצונית מדקאמר לה בלשון אם וספק דהתשובה הכרחית היא ודאית בידו יתברך ב"ה להביא הגאולה אבל אם ספק משמע אם תשובו ברצון שאין זו בידו יתברך ב"ה כי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. **וא"ל** ר"י כבר נאמר ואשמע את האיש וגו' וירם ימינו וגו' וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וגו'. ועל הספק כדצריך שאם לא ישובו אין נגאלין לא היה המלאך נשבע אבל אם תשוב ישראל וגו' נאמר על הודאי שישובו בודאי על ידי שמעמיד להם מלך קשה כהמן ומצינו לשון אם בכזה כמו אם כסף תלוה וגו': **אין** לך קץ מגולה מזה וכו' שנאמר ואתם הרי גו'. לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין הארץ נותנת פירותיה כדרכה אבל כשתחזור ליתן פירותיה זהו קץ מגולה שקרב לבא זמן גאולה שיחזרו ישראל על אדמתן ועוד יש לפרש כמ"ש פרק במה מדליקין דלעתיד אילנות מוציאין פירות בכל יום שנאמר ונשא ענף ועשה פרי וגו' מה ענף בכל יום אף פרי בכל יום וכו' וכן יש לדרוש בהאי קרא ענפכם תתנו ופריכם תשאו וגו' מה ענף כל יום אף פרי בכל יום תשאו לעמי ישראל וזה יהיה בזמן שקרוב לבא זמן הגאולה וזהו דבר ניסי ודאי קץ מגולה הוא: **ור"א** אומר אף מזה שנאמר כי לפני הימים ההם שכר אדם לא נהיה וגו'. יש לפרש לפי שזה הענין הוא סוף כל התוכחות בפרשת כי תבא והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה וז"ש כי לפני הימים ההם אחרי כל הצרות יהיה לבסוף שכר אדם לא נהיה וגו'. גם אם ירצה האדם להשכיר עצמו לעבד אין קונה ושוכר אותו וזהו קץ מגולה שאין עוד תוכחה אחריה שהיא סוף כל הצרות לפני ימים האלה של הגאולה. ואמר **מאי** ליוצא ולבא אין שלום וכו'. לפי שדבר זה הוא מקללות הנאמרים בתחלת תוכחות שבמשנה תורה שנאמר ארור אתה בבואך וארור אתה בצאתך וכיון שזכר כאן ענין סוף כל התוכחות שכר אדם לא נהיה וגו' הקץ מגולה מאי ליוצא ולבא אין שלום שזכר בתר הכי דלפי פשוטו אינו מקץ הגאולה ואמר דגם זה מקץ מגולה דליוצא ולבא וכו' היינו תלמיד חכם שיוצא ובא במלחמתה של תורה ודרכם להיות שלום להם בסופה כדכתיב שלום רב וגו' כדדרשינן את והב בסופה שאינם זזין משם עד שנעשים אוהבים אמר שבקץ מגולה לא יהיה כן שלא יהיה ביניהם שלום כדאמרינן בסוף מסכת כתובות דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים ואמר מפני הצר שהוא היצה"ר כפירש"י בל"א שהוא היצה"ר המקטרג הגדול בין התלמידי חכמים באותו דור. ואמר **ושמואל** אמר עד שיהיו כל השערים וכו'. עיין פירש"י דלפי הפירושים שכתב אין לדברי שמואל מקום לפרש הקרא שהביא לעיל ומדקאמר ושמואל אמר עד וכו' משמע שבא לפרש המקרא דליוצא ולבא וגו' בענין ודרך אחר וע"כ נראה לפרש דברי שמואל ע"פ מה שנאמר ביחזקאל שיהיה שלום לישראל לזמן הגאולה שבאותו שער שיבואו לא יצאו בו כמ"ש הבא דרך שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב וגו' דרך השער אשר בא בו כי נכחו יצאו וז"ש שבסוף כל הצרות לא יהיה כן אבל ליוצא בשער זה ולבא בשער אחר אין שלום שבשער היציאה ושער הביאה כולן שקולין ושוין באין שלום מפני הצר הצורר והוא סימן לקץ מגולה שבזמן גאולה בהיפך זה יהיו שער היציאה ושער הביאה כולן שקולין לשלום: **אין** בן דוד בא כו'. שנאמר אז אשקיע מימיהם וגו'. דרש זה הוא תמוה בעיני לפי סדר הכתובים דאינו כתיב בתריה ואינו סמוך לו כלל שזה המקרא ביום ההוא אצמיח וגו' כתיב לקמיה בספר יחזקאל סימן כ"ט וזה המקרא אז אשקיע מימיהם כתיב בתריה ואינו סמוך ליה בסימן ל"ב ויש ליישב בדוחק לפי ששני הכתובים מדברים בענין מפלת מצרים אמר כי בתר ענין מפלת מצרים כתיב ביום ההוא אצמיח וגו' ולפי שכבר גלו כל הדגים מא"י לח"ל כדאיתא במדרשות אמר בעת הגאולה שיהיה מפלה למצרים יבקשו שם דג לחולה ולא ימצא שם לפי שיחזרו הדגים לא"י: **עד** שתכלה מלכות הזלה מישראל וכו'. עיין פירש"י ועוד יש לפרש מלכות הזלה היא מלכות אדם שקראה הכתוב מלכות מזולזל ובזוי כמ"ש קטן בגוים נתתיך בזוי אתה מאד וז"ש וכרת הזלזלים שהוא מלכות אדם המושלת בישראל במזמרות ר"ל בתפלה שעושין ישראל במזמורים של תהלים שנאמרו על הגלות: **עד** שיכלו גסי הרוח כו'. כי בעלי הגאוה דוחקין רגלי שכינה ממקומה ואמרו פ"ק דסוטה כל המתגאה כאלו עובד עבודת כוכבים וזה שמסיים בהאי קרא לזמן הגאולה עם עני ודל וחסו בשם ה' ולא כמו שהיו מתגאים בתחלה בשם עבודת כוכבים וק"ל:

חכמת שלמה

תורה ואיידי דאמר כו' כצ"ל: **ע"ב גמרא** אלא מלכות ראשונה שבעים כו'. והבאתי אתכם ציון אמר לו ר' אליעזר והלא כבר נאמר בשובה ונחת תושעון וגו' א"ל ר' יהושע הלא כבר נאמר כה אמר ה' גואל ישראל וקדושו לבזה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה עד הכא לא תיסתכי כו' כצ"ל: **בד"ה** לא כרבותינו כו' דורשין הס"ד: **בד"ה** עד עידן כו' ב' עידנין ח' מאות דהיינו י"ב מאות כו' כצ"ל: **בד"ה** עוד אחת מעט היא כו' כשיצאו ישראל מגלות בבל כו' והיינו עוד אחת מעט כו' ואני מרעיש כו' והבאתי כל חמדת כו' אתן להם לישראל ואחר כך יבא משיח ודרשא זו אינה אלא קרא לפני הבית קאמר והכי קאמר חגי מעט גדולה ומלכות ושוב לא אתן כו' כצ"ל: **בד"ה** בעלתי אתכם כו' כולם חוזרין הס"ד: **בד"ה** כה אמר ה' וגו' כו' אע"פ כן יגאלו מלכים יראו וקמו כצ"ל והס"ד והד"א:

דף צח ע"א גמ' והלא כבר נאמר אם תשוב ישראל אלי תשוב נאם ה' כו' ר' אליעזר אומר אף מזה שנאמר כו' תלמידי חכמים שיש בהם שלום כו' אמר ליה מי איכא לך בר חורין גווני:

רבי

עד שיכלו שופטים מישראל וכו' · ובפרק חולין איתא בלשון אחר שאמר עד שיכלו שופטים רעים וכו' ומייתי ליה התם הכא דאמר שתידה תורה שתשתכח מישראל וכו' : **ורשב"י** אמר וכו' שלא ימצאו הלכה ברורה וכו' · וע"ז קאמר שיכלו שופטים מישראל שלא ידעו לדון ע"פ דין תורה דאף לרשב"י לא יהיה להם הלכה ברורה לדון דין תורה ובהכי יתיישב מה שיש לדקדק בהך מימרא דלקמן דקאמר אין ירושלים נפדית אלא בצדקה שנאמר ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה דאדרבה משמע ירושלים שהיא ציון נפדית במשפט אבל שביה יהיו נפדין בצדקה אבל לפי מה שאמרנו דלעתיד לא יהיה מי שיודע משפט ודין תורה ע"כ הא דכתיב ציון במשפט תפדה וגו' אינו כמשמעות שהרי לא יהיה אז מי שיודע דינים ומשפטים שתפדה ירושלים וציון בזכותה אלא ע"כ דה"ק קרא ציון במשפט דהיינו ציון והמשפט שיחזור להם לזמן הגאולה שיזכו בשובם לירושלים כדכתיב ואשיבה שופטיך וגו' בצדקה ר"ל בזכות הצדקה שיהיה באותו דור כי מי שנותן ומוותר משלו לאחרים ודאי דאינו גוזל מאחרים ובזכות זה תשוב המשפט לירושלים כמ"ש ואשיבה שופטיך וגו' וק"ל : **אי בעלי** יהירי וכו' · עיין בפירש"י בפרק חולין ועוד נראה לפרש לפי פשוטו שדימה היהירים שעושין עצמן כשרים לסוג הזה שאינו ניכר זיופו ויהיר נאמר במי שמזויף מתוכו ואינו כברו כמ"ש בפ"ב דסוטה משרבו היהירים התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים שאין דורנו רואה אלא לפנים ודימה את האמגושי שהם חנופי רשעי עכו"ם לבדיל הזה שמעורב בתוך הכסף וזו מדה כנגד מדה כשיכלו מהם היהירים שמראים עצמם ככשרים יכלו ג"כ חנופי עכו"ם מהם שלא ישלטו בהם וכך היא המדה כשיבטלו דייני רשעי ישראל המטין אחר השחד יבטלו גם כן מהם שוטרי ארם המושלים בישראל והסיר ה' משפטיך גו' כמו שופטיך וכן ת"י : **שמתמעט** והולך וכו' · ר"ל בממון שהעניות מוסיף והולך ואינו פוסק כדכתיב ואת עם עני וגו' וכדאמרינן לעיל שתכלה פרוטה מן הכיס והוסיף ר"י לומר אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר כו' דהיינו נמי שהצרות מוסיף והולך כמו הנהר שהולך תמיד בלי הפסק · ואמר **אין** בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי וכו' · יש לפרש דבריו אליבא דרבי יהושע וכמ"ש לעיל דאם ישראל יעשו תשובה לרצונית נגאלין ואם לאו הקב"ה מעמיד להם מלך כהמן שיעשו תשובה הכרחית ונגאלין בה וז"ש או בדור שכולו זכאי דהיינו תשובה לרצונית כמ"ש ועמך כלם צדיקים וגו' או בדור שכולו חייב שיעמיד להם הקב"ה מלך כהמן שע"י זה יעשו תשובה ויהיו נגאלין כדכתיב וירא כי אין איש וגו' וסיפיה דקרא ותושע לו זרועו וגו' וכן הא דאמר זכו אחישנה וגו' היינו זכו שיעשו תשובה לרצונית אחישנה לא זכו שלא יעשו תשובה לרצונית בעתה שיעמיד לעת הגאולה עליהם מלך כהמן שעי"ז יעשו תשובה וכן יתפרש זכו עם ענני וכו' דהיינו שזכו לעשות תשובה לרצונית וק"ל : **סוסיא** ברקא דאית לי כו' · עיין פירש"י ועוד יש לפרש דברקא מל' הסוכר החמור והבריקס דפ' האומנים שפירשו בו שעיניה יפות ואינו רואה כו' עיין בערוך ואמר כן כלך מלגלג למה לו חמור שהוא גנאי שטוב לו אף סוס כזה שהוא נראה יפה ואינו רואה כו' עיין בערוך · והשיב לו **אית לך** בר חיור גווני · ור"ל ע"פ מ"ש בפרקין ואחר כך נעשו לבנים דסוס חיורא מעלי לחלמא כו' וזה רמז לו דבסוס חיור בחלום הוא סימן יפה לו אבל אדום סימן רע לו כדאמרינן פרק הרואה ואית לך סוס חיור ר"ל באם אתה בטוח לסימן יפה שמא אית לך היפך זה סוס אדום אבל חמור הוא רמז שהחמור בחלום ודאי סימן יפה כדאמרינן פרק הרואה ומייתי ליה מהאי קרא התם ע"ש והיינו דסוס רמז על מלחמה ומריבה אבל חמור רמז ישא עול מצות ותורה כמה שנאמר יששכר חמור גרם רובץ וגו' וק"ל : **לכשירצה** אדונינו הזה וכו' · ר"ל כדלעיל כשיזכו ישראל ויעשו תשובה אז יתרצה אדונינו הזה · ואמר **שנים** ראיתי וקול ג' שמעתי כו' · לכאורה שנים ראיתי על עצמו ועל אליהו שראה אותו וכן קול שלשה על עצמו שאמר אימת אתי משיח ועל אליהו שאמר לכשירצה אדונינו הזה ועל השכינה ולא הוזכר כאן מה שמע מקול השכינה ואפשר שלא חש להזכיר דהיינו שהשכינה מצטערת כביכול על אריכת הגלות כמ"ש בפרק קמא דברכות והוא דחוק לומר על עצמו כן שראה את עצמו ושמע קולו ויש לפרש על פי מה שאמרו שהנשמה רואה ואינה נראית וע"פ מה שאמרו במדרשות דאליהו מעמיד את האבות להתפלל עמו על חורבן בהמ"ק וגלות ישראל וז"ש על אליהו שהיה בחיים בגוף ונפש שראה אותו שהיה מתפלל על חורבן בהמ"ק וגלות ישראל וקול ג' שמעתי דהיינו ג' האבות שלא היו נשמותיהם נראים אבל קולם שמע שהתפללו על חורבן בהמ"ק וגלות ישראל וכן יש לפרש באידך עובדא דהוה קאי אפתחא דמערתא דרשב"י דקול שלשה שמע במערתא דרשב"י שהיו ג"כ מתפללים על גלות ישראל ואפשר שהם רשב"י ובנו ר"א ברבי שמעון ובן בנו ר' יוסי בן ר"א כדאמרינן בפרק הפועלים : **אפתחא** דרומי וכו' · עיין פירש"י וע"פ מ"ש במ"ר כי משיח נולד כבר בעת חורבן הבית ונלקח מבני אדם לג"ע מיהו שאר ענין סובלי חלאים שהוא יתיב ביניהם לא ידענא למה הם באים לשם ומה שפירש"י דרומי אותו פתח שכנגד רומי הוא דחוק דכל העולם כולו אחד מס' בגן עדן וקשה לכוין פתחה כנגד רומי ויותר נ"ל דרומי מלשון דרום דהיינו שיש לגן עדן פתחים מארבע רוחות העולם וקאמר אפתחא של צד דרום הוא יתיב : **היום** אם בקולו תשמעו וכו' · קרא הוא בספר תהלים ורישא דקרא הוא אלהינו ואנחנו עם מרעיתו וצאן ידו היום אם וגו' ור"ל כמ"ש בעתה אחישנה זכו אחישנה והיום דקאמר לאו דוקא דהא לא אתי מאתמול לבשר וכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום וגו' כדאמרינן בפרק מי שהוציאוהו א"נ דאמרינן לב"ד הגדול קאתי כדאמרינן שם ודו"ק : **לכשיפול** השער הזה וכו' · עיין פירש"י נראה שמדקדק לפרש כן על שער רומי דנפילת השער ב' פעמים הוא סימן על מפלת רומי האמור בכמה כתובים ומיהו מתוך הסוגיא לקמן נראה דבארץ ישראל היה דר רבי יוסי בן קסמא דקאמר **העמיקו** ארוני וכו' דאין לך כל ארון שבא"י וכו' · ובפרק שנו חכמים קאמר ר' יוסי בן קסמא מעיד גדולה של חכמים וכו' אני משמע דלאו ברומי היה וק"ל : **תן** לנו אות וכו' · מלת אות נופל בדבר ניסי ולזה בנפילת שער ב"פ אין זה אות וגם דלפעמים יפול בנין בזמן או בסבה אחרת אבל היפוך המים לדם הוא דבר נס ואות כמ"ש במצרים והיה אם לא יאמינו לשני האותות וגו' ולקחת ממימי היאור וגו' וק"ל : **ע"ב ט'** חדשים וכו' · בכמה מקומות מדמה חבלי משיח לחבלי לידה כדלקמן ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה וגו' ואמר דבט' חדשים כחבלי אשה יהיה הצרה ביותר שיהיו כל ישראל תחת יד מלכות רשעה דכל זמן שהם מפוזרים גם תחת שאר מלכיות אין הסכנה כ"כ כדאמרינן בפרק קמא דמסכת ע"ז גבי קטיעא בר שלום דאמר לקיסר לא יכלת להו לכולהו דכתיב כי כארבע רוחות וכו' וק"ל : **מה** יעשה אדם וינצל מחבלי של משיח כו' · המ"ל דיקיים ג' סעודות בשבת כדאמרינן פ' כל כתבי ע"ש וק"ל : **שמא** יגרום החטא כו' כתיב הנה אנכי עמך וגו' מפורש פ"ק דברכות ע"ש : **דכתיב** כאשר ינוס איש וגו' משמע ליה דאיירי בחבלי של משיח מדכתיב לעיל מיניה הוי המתאוים יום ה' וגו' דהיינו יום ביאת משיח כדכתיב לפני בוא יום ה' וגו' ויש לפרש בקרא הזה שזכר הנביא כל הצרות שבאו על ישראל מארבע מלכיות עד חבלי משיח וזה שאמר כאשר ינוס איש מפני הארי הוא מלכות בבל שנמשל לאריה כמו שנאמר עלה אריה מסבכו ודניאל ראה קדמיתא כאריה וגו' ופגעו בו הדוב זה מלכות מדי שראה דניאל תנינא דמיא לדוב וגו' וע"ש זה קראו לשר של פרס דוביאל בפי"ה ובא הבית וסמך ידו אל הקיר רמז למלכות יון היא שלישית שראה דניאל שמלכו בזמן שבהמ"ק היה קיים דהיינו שסמכו ישראל בצרתם עצמם אל הקיר המזבח והמקדש בנס חנוכה ונשכו נחש היא מלכות אדום היא הרביעית שראה דניאל שהוא כח נחש הקדמוני המושל מחורבן הבית עד חבלי משיח וביאתו במהרה בימינו ואמר דמשום צרה האחרונה המשכחת הראשונות שהיא נשיכת נחש אין ראוי לומר על חבלי משיח דלא אתמניה דיש דוגמתו בעוה"ז שצרה אחרונה שבני ביתו מוטלין ברעב שדומה כנשכו נחש דמשכחת הראשונות : **כל גבר** ידיו וגו' · משתעי בחבלי משיח דכתיב בתריה הוי כי גדול היום וגו' ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע ואמר מאי כל גבר מלת כל יתורא אי נמי דמלת גבר נמי יתורא הוא דה"ל למכתב אם יולד זכר מדוע ידיו על וגו' וע"כ דרשו כל גבר מי שכל הגבורה שלו ור"ל דמדמה ישראל בעת גאולתן לקטן שנולד דמי והקב"ה מולידן כמ"ש אם יולד גוי פעם אחת וגו' אם אני המוליד וגו' והרבה מקראות כמוהו וכמו שהיולדת מצטערת עצמה בחבלי לידתה כן הקב"ה מצטער כביכול בחבלי משיח שיהיו אז לישראל כמ"ש עמו אנכי בצרה ורש"י פירש גם הכא שמצטער על אבדן של אומות העולם ואין צורך לו כאן · ואמר **ונהפכו** כל פנים וגו' · מלת כל יתורא הוא לדרוש כל פנים בין פנים פמליא של מעלה ובין פנים פמליא של מטה דהיינו כשנופלת אומה מלמטה נופל שר שלה מלמעלה והיינו כל פנים לירקון ודרש עוד כל פנים וגו' דהיינו כשאומר הקב"ה היאך אאבד אלו כו' יהיו ישראל ועובדי כוכבים שניהם בספק ויצטערו על כך עד ביאת משיח בב"א וע"ז מייתי משל רהיט ונפל תורא כו' דהתורא והסוסיא שניהם בספק להצטער אם יחזור הסוס למקומו או לא ורש"י פי' בע"א : **חילק** ובילק כו' · פירש רש"י שני דייני סדום ע"ש וכ"ה בערוך בערך חילק ועל שם מעשיהם הרעים נקראו בשמות אלו דכהאי גוונא אמרינן לקמן בפרקין ד' דייני הוו בסדום שקראי וכו' ע"ש מעשיהם הרעים ואפשר דנקט הנהו דייני סדום ע"פ מ"ש לקמן רעים וחטאים רעים בעוה"ז וחטאים לעוה"ב ואם כן לא אכלי שני משיח וק"ל : **אלא** לדוד כו' · ר"ל הבטחת ה' שיהיה לעולם כגון המלכות שניתן לו היא לעולם לו ולזרעו כמפורש בכמה מקראות וכן למשה גדולת התורה ופלפולה ניתן לו ולזרעו עד עולם כדאמרי' במסכת נדרים וכן למשיח הגדולה יהיה לו לעולם : **שילה** שמו כו' · עיין פירש"י נראה דכולהו שמות תוארים וכולהו איתנהו ביה כמו במשה שהיה לו כמה שמות תוארים ושילה שמו ע"ש יובל שי לו כדאמרינן במדרש וינון שמו ע"ש שררה ומלכות כמ"ש המפרשים וע"ש שם בן ד' אותיות כי ב' נונין במקום ב' ההי"ן בא"ת ב"ש וכדאמרינן פ' הספינה משיח נקרא ע"ש של הקב"ה שנאמר זה שמו אשר יקראו ה' צדקנו וחנינה שמו וגם בשם זה יש בו שם ד' בחילוף כ' אחד בה' בא"ק בכ"ר ויהיה באותיותיו חן ה' ומנחם בן חזקיה שמו שנאמר כי רחק ממני מנחם גו' ירמיה אמרו בשעת חורבן שאז נולד משיח ונתרחק מבני אדם לג"ע כדאיתא במדרשים ובן חזקיה לאו מקרא משמע אלא קבלה בידם הוא ורבנן דאמרי **חיורא** דבי רבי כו' · עיין פירש"י ובערוך בערך חורא ונראה דנקרא דבי רבי ע"ש רבינו הקדוש שנקרא רבי וכדלקמן שהיה סובל תחלואים ויסורין כמוהו : **כגון** אנא שנאמר והיה אדירו וגו' · רש"י לא פירש כלום ונראה לפרש דמשמע ליה אדירו ממנו וגו' ר"ל דמשיח שהוא אדירו יהיה ממנו ומושלו וגו' מאותן הבאים מבני דוד ועדיין היה להם ממשלה גם בגלות וכמ"ש לא יסור שבט מיהודה ורב נחמן שהם הוא מתניה דר"ג שהיה מבני דוד ואפשר שהוא היה ג"כ מבני דוד ועל זה נמי אמר **אי** מן חייא הוא כגון רבינו הקדוש · שהיה לו ממשלה בימי אנטונינס קיסר : **ואי** מן מתיא הוא כגון דניאל כו' · שהיה לו ממשלה אצל כ"ג וגם אצל מלך פרס ועי"ל כולה מלתא לענין יראת חטא כדאמר בסוף מס' סוטה משמת רבי בטלה יראת חטא ואמר ר"נ לא תתני יראת חטא דאיכא אנא וק"ל : **אלא** אקים כו' · מלת אקים הוא עתיד לנוכח והל"ל קמתי לא נאמר שהוא לשון עבר לנוכח אבל אמר הקים שהוא לשון עבר לנסתר והיינו משום דרישא דקרא ועבדו את ה' אלהיהם וגו' הוא עתיד לנסתר ודו"ק : **למה** זה לכם יום כו' · יום בכ"מ נאמר על הגאולה ולילה על הגלות ולזה אמר לרשעים הוי המתאוים את יום ה' וגו' שהיה הגאולה דלמה זה כו' וק"ל :

דף צט ע"א א"ל מילע כו' . רבי אבהו א"ל כן למינא בלשון נסתר שהיה ירא ממנו לקללו להדיא כדאמרינן פרק כל כתבי שהיו יראים מהמינים וא"ל המין מ"ת קלייטת לי דכוונתך עלי הוא וא"ל ר"א דקרא כתיב כי הנה החושך וגו' ואני קרא השבתיך על שאלתך אימתי אתי משיח ולא כוונתי לקללך : **ארבעים** שנה אקוט כו' . ופירש"י ומסתמא היינו משיח שישנוים גדולים כו' פשטיה דקרא במתי מדבר כו' עכ"ל ע"ש ול"נ דקרא איירי במשיח דכתיב לעיל מיניה היום אם בקולו תשמעו וגו' דהיינו היום אתי משיח אם בקולו תשמעו כדאמרי' לעיל : ואמר **אל** תקשו כו' . דהיינו לדורו של משיח אמר כן שלא יקשו לבבם כמריבה וגו' אשר נסוני אבותיכם וגו' דהיינו כמו שעשו אבותיכם דור המדבר ועל אותו דור של משיח אמר בלשון לשבא אקוט בדור וגו' כפירש"י וק"ל : **איזהו** מלך מיוחד כו' . עפירש"י ויותר נראה לפרש כפשטיה מיוחד שלא יהיה שום מלך בעוה"ז רק מלך המשיח כמ"ש בכמה מקומות וגם דוד המלך לא יהיה רק נשיא לגביה ותלה חורבנה של צור בביאת המשיח כדאמרינן לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים וכשזה קם זה נופל : **דור** דורים . המזמור הזה מתחיל לשלמה אלהים וגו' אבל רוב דברי המזמור לא נתקיימו עד ביאת המשיח והאי קרא נמי יראוך עם וגו' על ימות המשיח נאמר שיהיה אז יראת ה' בעולם בתפלה כמ"ש על מקרא זה בברכות לתפלה כוותיקין ע"ש בחדושינו ואמר שזה יהיה דור דורים היינו ג' דורות והיינו משום דמלכות בית דוד לא היה ג' דורות בשלימות דבימי רחבעם נחלקה מלכותו אבל לימות המשיח קאמר שיהיה מלכותו שלמה ג' דורות : **בימי** חזקיה כו'. כפירש"י שלא יהיה להם גואל אלא הקב"ה בעצמו דודאי כמה וכמה נבואות הן בנביאים שלא נתקיימו עד בוא זמן הגאולה ורבי הלל ודאי דמודה בזה והיינו דהקב"ה בעצמו יגאל אותן ולכך לא קאמר רב יוסף שרא ליה מרה כו' אלא מהאי קרא דזכריה דמפורש ביה ביאת המשיח הנה מלכך וגו' עני ורוכב כו' ודו"ק : **ימות** המשיח ארבעים שנה כו' . משום דאילו לא חטאו במדבר במרגלים היו באים מיד לא"י לשובתן ואלו מ' שנים ששהו שם בעינוי ועבון ימלא להם הקב"ה לימות המשיח דמדה טובה מפי הקב"ה אינה חוזרת והיינו שמחנו לימות המשיח כמו השנים שראינו רעה במדבר וכן י"ל לרבי דוסא דכתיב ועבדום וענו אותם ד' מאות וכו' לולי דדורו של אברהם במה אדע כי אירשנה וגו' לא היה נגזר עליהם ענוי ד' מאות והיו זוכים מיד לשבועת הקב"ה לתת לו ולזרעו ארץ כנען ומדה טובה מפי הקב"ה אינה חוזרת וימלא לכן אותן ד' מאות שנה לימות המשיח וק"ל : **שס"ה** ימים . עפירש"י ולי נראה דהכי פירושו דבנקמת ה' מרומי משתעי כל הענין כדכתיב מי זה בא מאדום וגו' : ואמר **כי** יום נקם . דהיינו בכל יום מימי השנה שהרעו לישראל יש לי נקם בהם כנגד זה שנת גאולי יהיו שס"ה דהיינו שנה ליום שהם בעצמם שנים של הנקמה ברומי לעתיד וכהאי גוונא אלינו במרגלים שהיה פורענותם שנה ליום וק"ל : **ללבי** גליתי לאברי לא גליתי כו'. כדי לשבר את האוזן נאמר כן ורצונו שהשוא יום נקם סתום ואתום שלא הוציא אותו הקב"ה בפיו כפירש"י ור"ל שאמר למלאכי השרת לא כו' היינו נמי בכה"ג כמפורש בדניאל שא"ל המלאך סתום הדברים עד עת קץ וגו' : **שבעה** אלפים וכו' . יומו של הקב"ה הוא אלף שנה כפירש"י ושכר הצדיקים לעולם הבא אינו נותן כפי המקבל שהוא בעל תכלית רק לפי הנותן ית"ש שהוא בב"ת וע"ז נאמר בהאי ענינא הנה שכרו אתו ופעולתו וגו' וק"ל : **עד** עכשיו כו' . ר"ל עכשיו אותו זמן שיבא משיח ומייתי ליה מדכתיב כימי שמים וגו' דהאי קרא בלעתיד קמשתעי מדכתיב ביה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם וגו' ודרשי' לעיל לכם אין כתיב אלא להם כו' וכן למ"ד כימי נח עד עכשיו היינו עד זמן שיבא משיח והענין בשניהם שלא יהיו ימי המשיח פחותים מימות עולם הזה וק"ל : **כל** הנביאים לא כו' ואין בין עוה"ז לעולם הבא כו' וכל הסוגיא מפורש פ"ק דברכות : **האומר** אין תורה כו'. היינו שבזה התורה לומר שאינה דבר ה' דהיינו שאינו מן השמים ואפי' שאומר כל כו' חוץ מפסוק זה כו' נפקא ליה נמי מדכתיב כי דבר ה' בלשון יחיד ולא כתיב דברי ועוד דרש מלשון דבר אפילו חוץ מקל וחומר או גזירה שוה שאינו נאמר אלא בדבור ואינו כתוב מפורש בתורה וק"ל : **מכאן** א"ר"א המחלל כו' . אמפר ברית ומגלה פנים קאי אבל המחלל הקדשים והמבזה כו' לאו מהאי קרא נפקא ליה ועי' ברמב"ם : **כי** דבר ה' בזה זה הלומד כו' . דלומד אפשר בשמיעה . אבל מלמדה לאחרים א"א אלא בדבור דבר ה' וזה שאינה מלמדה ה"ז מבזה דבר ה' ושאמר שאינו משגיח על המשנה היינו נמי שאינו חוזר על משנתו בדבור וק"ל : **כל** הלומד תורה כו' . דהך הלומד הוא השומע מפי אחרים ומלמדה מפיו בדברו לאחרים וז"ש דבר ה' בזה כי השמיעה לא בזה אבל דבורו בדבר ה' לאחרים בזה ומ"ד כל מי שאינו משגיח כו' כי המשנה היא פירושה של תורה שבכתב וזה שאינו משגיח בפירושה שהיא המשנה הרי הוא מבזה דבר ה' ומ"ד כל שאפשר כו' כיון שאפשר לו לעסוק ואינו עוסק בה אלא בדברים בטלים הרי הוא מבזה דבר ה' לגבי דברים בטלים וק"ל : **הלומד** ואינו חוזר כו' . כי הלומד תורה ואינו חוזר עליה תחלת פעולתו הוא ללא יועיל לו ולאין תכלית וכן הוא פעולת הזורע ואינו קוצר דתחלת פעולתו שלמד לריק הוא ושאמר כל הלומד תורה ומשכחה כו' עד"ז שהרי תחלת פעולתו כלא היה מעולם הוא כיון שמשכחה כן היא אשה שיולדת וקוברת דתחלת פעולתו של ולד כלא היה מעולם וע"פ מ"ש שהשמת משכחה מן הלב : **ע"ב** ושאמר **זמר** בכל יום כו' . לפירש"י לא יתכן שפיר מאי דקאמר עלה מאי קרא שנאמר נפש עמל וגו' ויש לפרש דה"ק אם אתה מזמר בכל יום בלמוד תורה גם התורה מזמר לך בכל יום שמגלין לו רזי תורה ושלה שפיר קאמר מאי קרא כו' הוא עמל במקום כו' אי נמי י"ל דזמר מלשון זומר בגפנים ור"ל אם אתה נוטע ועומל גם וזומר שהלומד תורה וחוזר עליה הרי הוא כזורע וגם קוצר כדלעיל גם התורה עומל וזומר עליך במקום אחר . ושאמר **לעמל** פה נברא כו' . והיינו עמל פה שמורה ולומד וחוזר עליה בכל יום א"כ שעומל ומלמדה לאחרים כדלעיל והרמז שמעתי בזה במלת לעמ"ל שהוא ר"ת ללמוד ע"מ ללמד . ושאמר **אם** לעמל מלאכה כו' . ר"ל לעמל מלאכה דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה ומסיק הוי אומר לעמל פה נברא ואין צריך לעמל מלאכה כדאמרינן בברכות בחסידים הראשונים שהיה תורתן אומנתן ומלאכתן נעשית מאליה וכן היה תחלת הבריאה לולי שפל חטא האדם נאמר לו בזעת אפיך תאכל וגו' . ואמר **אם** לעמל שיחה כו' אפילו שיחה בטלה . כי תכלית בריאת אדם שנקרא חי מדבר קשה ובזה נשתנה צורתו משאר ב"ח ואמר דאינו כן דדבורו לא יהי' דבור ושיחה בטלה אלא דבור של תורה שנאמר לא ימוש וגו'. ואמר **טוביה** לדזכי כו' דהייני דזכי

חכמת

שם ר' יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפיתחא דגן עדן אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה לכשירצה אדונינו הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול שלשה שמעתי רבי יהושע בן לוי אשכחיה לאליהו דהוה קאי אפיתחא דמערתא כו' כצ"ל : **רש"ל** בד"ה מלכים יראו וקמו הס"ד : **בד"ה** כי למועד כו' שהיתה נפולה הילך והילך כו' גבורתם שיהיו שפלים כו' כצ"ל : **בד"ה** גדול מזה נ"ל מגולה מזה כו' מגולה יותר הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור רבי אליעזר אומר מזה הפסוק כשתראה כו' כצ"ל והד"א : **בד"ה** ותסו בשם ה' כלומר כו' כצ"ל : **בד"ה** יהירי גסי רוח מישראל הוא סוף דבור : **בד"ה** ואצרוף כו' בדיליך הבדלים כו' כצ"ל : **בד"ה** משפטיך כו' כמו שופטיך פנה אויביך גזירפטי הס"ד והד"א : **בד"ה** נססה כמו כמסוס נוסס וכמו כו' אותן עם הצרות כו' כצ"ל : **בד"ה** סוסיא ברקא סוס מסורק ומכוון . נ"ב נ"ל ומגוון : **בד"ה** ואיהו משיח הס"ד : **ע"ב** גמ' ויש אומר מנחם כו' צריך להיות ויש אומרים : **רש"י** בד"ה עד

שלמה

שהפסוק כו' ועמד ורעה בעוז ה' וגו' וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן ויתיבון מביני גלוותהון כצ"ל . וכ"ב ועמד ורעה כו' פי' יפרנס את ישראל : **בד"ה** על כל ישראל נ"ל על בני ישראל : **בד"ה** חבלי של משיח גורלו וחלקו ולקמן בעי כו' כצ"ל : **בד"ה** סנטר כו' לרבות לאחד ולמעט לאחד כו' כצ"ל : **בד"ה** מי שכל כו' מפני אלו הס"ד : **בד"ה** פמליא של מעלה כו' וישראל הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור אפילו הגריס לא גרסינן :
בד"ה ולא אתן כו' יבא משיח הס"ד : **בד"ה** שאורכזבלי כו' להם אור גדול אבל כו' כצ"ל :

דף צט ע"א גמ' שנאמר שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו בריא"ה כו' . ומאי קרוב דמעיקרא ודהשתא כו' ואמר ר' חייא בר אבא כו' ריש לקיש אמר זה עדן שלא ראתה עין מעולם כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה כמו כי מי נח כו' כצ"ל כי ימי נח כמו ימי נח בהשבון השנים שנמצא בידו לאותו זמן כו' כצ"ל : **בד"ה** מקל וחומר ומגזירה שוה כו' שא"ל רבו לא גמר כו' כצ"ל : **ע"ב** גמ' עליו פיהו

לתכלית מה שנברא וק"ל: **נואף** אשה כו' זה הלומד תורה כו'. כי התורה דומה לאשתו של אדם בכ"מ והיא אילת אהבים כשעוסק בה תדיר ומצויה לו בביתו כאשתו אבל הלומד לפרקים איכה מצויה לו כאשה זו המנאפת וקיים ואמר שזה חסר לב לפי שיחשוב האדם כי איננו צריך לחזור בה תמיד כיון שיש לו לב טוב להבין וע"כ אמר שאינו כן אבל זה שאינו חוזר תמיד על למודו הוא חסר לב: **שהיה** יושב ודורש כו'. פירוש שהיה מגלה פנים בתורה בפרהסיא והיינו אשר תעשה ביד רמה אבל בגרסת ילקוט איתא את ה' הוא מגדף זה מנשה בן חזקיה כו' ואמר וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא ואחות לוטן וכו' ונראה דאקרא דלקמיה דכתיב ותמנע היתה פילגש לאליפז וגו' לא היה אומר שהוא דבר שאינו צריך דאם כן בכל ספורי נשי עשו ובניו ויחוס משפחותיהם אמאי לא היה אומר נמי שהוא דבר שא"צ אלא על שאמר הכתוב ואחות לוטן תמנע שבא להודיענו שתמנע שהיתה פילגש לאליפז היא היתה אחות לוטן ואשר מזה הוכרח ליזקק לכתוב כל משפחות החורי שלא היו מזרע אברהם ויצחק היה מלגלג דדבר שאין צריך היה בעיניו ליחס כל משפחות החורי בשביל תמנע שלא היתה רק פילגש לאליפז והכי פירושו וכי לא היה לו למשה אלא לכתוב כל ספר יחוס בני חורי אלא משום אחות לוטן תמנע להודיענו מאיזו משפחה היתה תמנע פילגש של אליפז מיהו בב"ר דריש לה אקרא קמא והכי איתא שם תני רשב"י למה לי לדרוש ולומר ותמנע היתה פילגש כו' אלא להודיעך שבחו כו'. והרא"ם כתב גם לפי הב"ר למה הוצרך הכתוב להודיענו שאחות לוטן כו' והוא דחוק לפרש דברי הב"ר כן עפי' דברי הרמב"ן בזה לפי דברי הב"ר ובביאורי מהר"ן ע"ש ועוד נראה לפרש לדברי הב"ר שדרשו כן דלמה לו להזכיר שהיתה פילגש ולא אשתו אי לאו להודיעך שבחו וכו' דודאי מה שנשאת לאליפז לא היה חדוש דהא אהליבמה נמי בת אלופים ונשאת לעשו ולא קאמר בה להודיעך שבחו אבל מה שנישאת תמנע שהיתה בת אלופים לפילגש לאליפז הוי רבותא להודיעך שבחו כו' והכי מוכח ליהוי מוטב תהא שפחה כו' וכל זה לדברי הב"ר אבל לדברי תלמודינו דנקט במלתיה ואחות לוטן תמנע אין לך אלא כמ"ש ודו"ק: **הוי** מושכי עון וגו'. ועי' פירש"י הכא ובפ' מי שמתו ועוד נראה לפרש דה"פ שהיה מושך חטאו ועונו בשוא שאמר לשוא ולהנס כתב משה דבר זה. ומ"ש **מאי** כעבות העגלה וגו'. ר"ל כיון שמתחלה קאמר בחבלי שוא שאינו עב כל כך מאי קאמר שוב לשון הסותר כעבות העגלה שהוא עב הרבה ואמר להודיענו כי היצר הרע מתגבר על האדם בכל יום ומושכו ומרגילו בעון אחר שהוא איננו מתחלה אלא בחבלי שוא והוא דמיון חוט של בוכיא ולבסוף עבירה גוררת עבירה עד שיתרבו כ"כ עד שאפשר ליגדל מהם חבל עב כעבות העגלה: **דבעי** לאגיורי ובאתה אצל אברהם כו'. נראה שיצא להם זה הדרש מדהקפיד הכתוב לומר שאמו של עמלק היתה תמנע שילדה אותו לאליפז כדכתיב ותמנע היתה פילגש וגו' ובכל שאר בני אליפז תימן אומר צפו וגו' לא הזכיר הכתוב מי היתה אמן דלשו בו דהכי קאמר דמשום דלא קבלוה אברהם כו' הוצרכה להיות פילגש לאליפז באמרה מוטב תהא שפחה כו' ועי"ז נענשו הם שנולד ממנו עמלק דלעריכהו לישראל ודברים אלו נוטין לדברי הרמב"ן ע"ש ומ"ש מאי מלגלג על הא דכתיב **וילך** ראובן וגו' יצאה מעל כל ספור הענין מצא דודאים בשדה ויבא אותם אל אמו וגו' לא היה מלגלג דאם לא כן בכל ספורי ומעשה אבות שבתורה למה לא היה מלגלג אלא שהי' מלגלג שלא היה לו לכתוב שהיה נעשה כל הענין בימי קציר חטים אם לאו דמאי איכפת לן בזה וע"ז השיבו שבא להודיע שאין הצדיקים פושטים ידיהם בגזל ופירש רש"י בימי קציר חטים לאחר שקצרו השדה שהכל רשאין ליכנס כו' עכ"ל ואין לשון קציר חטים סובל פירושו דבימי קציר חטים משמע שאז היה זמן קציר חטים ולא עבר עדיין קציר חטים והכי מפורש בהדיא בב"ר למ"ד שעורין היו דשעורין בזמן קציר חטים בשדה של הפקר הן שכבר כלה קציר של שעורים כו' ע"ש וה"נ יש לפרשו לפום שמעתין דאע"פ שהיה זמן קציר חטים והיו החטים מצויין בשדה לא לקח מהם אלא מן המופקר שמצא דודאים בשדה וגו' וכן נראה מפירוש רש"י בחומש: **יברוחין** פירש"י לא אתפרש עכ"ל ועי' ברמב"ן בחומש בזה באורך: **סיגלי** הכא ובפרק כיצד מברכין ובפרק במה מדליקין פירש"י וייאולט ובחומש פירש"י סיגלי עשב הוא ובלשון ישמעאל יסמין עכ"ל ועי' בזה טענת הרמב"ן ומתוך טענותיו כתב הרא"ם לשבש ספרי פירש"י שבחומש וטעות נפל בפירושו בין סימלק לסיגלי שסימלק הוא יסמין בלשון ישמעאל כמו שפירש"י בפרק כיצד מברכין זהו תוכן דבריו ואינן נוחין לדבריו ישבש גם כל נוסחת תלמוד שבסוגיא זו שכתוב בהן לוי אומר סיגלי וכן הביאו הערוך בערך סיגלי ולפי פירש"י שבחומש הדודאים הוא סימלק הוו דלא כחד מהני אמוראי דפליגי הכא ודוחק הוא דשלשה שמות יש לו דסיבסוף דקאמר רבי יונתן הכא הוא סימלק דהיינו יסמין כפירוש רש"י בחומש לגירסת הרא"ם. גם אטענת הרמב"ן שכתב אבל אין זמנם בימי קציר חטים עכ"ל השיב הרא"ם לפי גרסתו בפירוש רש"י סימלק שהוא יסמין וזה ימצא בכל שנה עכ"ד אין זה מספיק לשמעתין דללוי שאמר הכא סיגלי תחול קושית הרמב"ן אבל לפי מה שפירש"י במשנתין בימי קציר חטים לאחר שקצרו השדה לא קשיא מידי גם לפי הפי' שכתבנו דבימי קציר חטים היינו בזמן שעדיין היה קציר חטים י"ל שמצאן במקרה כמ"ש הרמב"ן. ואמר **יצתה** בת קול ואמרה לו תשב באחיך וגו'. הוא לשון תחלת המאמר שהיה יושב ודורש כו' באחיך תדבר ר"ל כמשה רבינו דכל בני ישראל אחים הם בבן אמך תתן וגו' שהיו ג"כ אחים מן האם דד' אמהות היו משה מלוי ומנשה מיהודה מאם אחת נולדו מלאה והיינו שתתן בו דופי לומר עליו חס ושלום שהוא אמר בתורה דבר שאינו צריך אלה עשית אם החרשתי לך ולא אשיבך על לגלוגך דמית ח"ו והיית חושב שאהיה כמוך לדבר שוא ושקר אבל לא אחריש לך ואוכיחך ואערכה נא לעיניך שדברי אינם בדאים אבל הם נצרכים וכדמסיק וק"ל: **כל** העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא כו' שנאמר או יחזיק במעוזי וגו'. ר"ל כל העוסק בתורה שלא לשמה הוא רפה וחלש בתורה וקרוב הוא לעזוב ממנה מפני המלעיגי' עליו אבל העוסק בה לשמה הוא מעיז פניו נגד המלעיגים ומחזיק בה שע"כ נקראת התורה עוז שנאמר ה' עוז לעמו יתן וגו' וז"ש או במקום אם יחזיק במעוזי לעסוק בה לשמה יעשה שלום לי וגו' כפל הענין השלום לו יתברך ב"ה כי שני העולמות שלו יתברך ב"ה הם והיפך הענין כי בראשונה הקדים העשיה לשלום יעשה שלום לי ובשניה הקדים השלום לעשיה שנאמר שלום יעשה לי לפי שבפמליא של מעלה השלום הוא בעצמות וע"כ סמך השלום לו יתברך ב"ה אלא שע"י חטא בא הקטגוריא בפמליא של מעלה שיש מלמדים על האדם זכות ויש מלמדים חובה וזה שלומד לשמה עושה השלום העצמי בפמליא של מעלה אבל בפמליא של מטה סמך העשיה לו יתברך ב"ה לפי שהשלום איננו עצמי אלא מקרה כמ"ש בבריאת עולם שאמר שלום אל יברא שהוא כולו קטטה אלא שע"י מעשה האדם שלומד לשמה נעשה שלום בפמליא של מטה. ואמר **כאלו** בנה פלטרין של מעלה כו'. ר"ל דרך בשר ודם שא"א לבנות העליה קודם שבונה הבית שהוא היסוד לו אבל מעשה אלהים שברא בנה השמים העליונים ואח"כ הארץ התחתונית כמ"ש בפרק אין דורשין לדעת ב"ש השמים נבראו תחלה ואח"כ הארץ והנה העוסק בתורה לשמה הפליא לעשות כמעשיו ית' ב"ה שהוא בונה בתחלה פלטרין של מעלה דהיינו שמקיים עולם של מעלה ואח"כ מקיים עולם שלמטה כמ"ש ושמתי דברי בפיך וגו' כמו שהיה דברי בבריאת עולם שמים ואח"כ ארץ כן שמתי בפיך לקיים פמליא של מעלה שהוא לנטוע שמים ואח"כ שלמטה ליסוד ארץ. ואמר. **אף** מגין כו' שנאמר ובצל ידי כסיתיך וגו' כי צל ידו וכסותו הוא עולם ומגינו ואמר כי בכלל צל ידו ומגינו שמגין על כל העולם כסיתיך ר"ל בשבילך ואמר לוי אף מקרב הגאולה שנאמר ולאמר לציון עמי וגו' כי לפי הענין ה"ל למכתב ולאמר לישראל או ליהודה עמי אתה אבל אמר לציון לפי שכבר אמר הנביא הושע ואמרתי ללא עמי ישראל בגלותם שתהיו עמי אתה בגאולה לעתיד אמר הנביא ישעיה ולציון כי ע"י שתהיו מצויינים בהלכה לעסוק בתורה לשמה תהיו נקראים עמי אתה בגאולה: **כל** המלמד את בן חבירו תורה כו' כאלו עשאו שנאמר ואת הנפש וגו'. מפורש בב"ר אם מתכנסין כל אומות העולם אין יכולין לזרוק נשמה ביתוש ואת אמרת אשר עשו כו' ע"ש. והוא מבואר הנפש שזכר הוא נפש אדם אשר עשו כי טרם היותו יודע דרכי התורה מותר אדם מן הבהמה אין ובידיעתו דרכי התורה תבדל יצירתו מכל שאר ב"ח ונעשה אדם שזאת היתה תכלית בריאתו. ואמר **כאלו** עשאו לד"ת כו' ע"פ מ"ש הרבה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ויותר מתלמידי שע"י משא ומתן בלימוד עם בן חברו נתחדשו לו דברי' והכי הם כאילו עשאם וחדשם בעולם וז"ש ושמרתם את דברי הברית שיהיה שמור בפיך ד"ת לבן חברך וע"י כך ועשיתם אותם. ואמר **כאלו** עשה לעצמו כו'. הוא מוסיף בזה שאף הוא עצמו אפשר בתחלת למודו עם בן חבירו לא היה נקרא אדם ובלמודו עמו תוסיף לו החכמה עד אשר נפשו נעשית נפש אדם ודו"ק: **כל** המעשה את חבירו לדבר מצוה כו'. שנאמר ומטך וגו' הורה דבר זה במקום הזה כלפי מ"ש לפי שהיו מרננים על המטה שהוא מוכן לפורענות בו לקו מצרים כמה מכות לכך אמר ומטך אשר הכית בו וגו' שהוא מוכן גם לטובה והוא מבואר שמעשה הש"י אינן בטבע אבל בדבר אשר הוא מוחץ הוא רופא ובמטה אשר הכית בו היאור לפורענות הכה בו הצור לטובה ולפי שיש בזה לבעל דין לחלוק כי מעשיו משתנים לפי השלוחים כי שם הכה אהרן לפורענות וכאן הכה משה לטובה וע"כ רמז לך הכתוב כאן כי הכאת אהרן ביאור היא עצמה כאלו היתה הכאת משה כי המעשה את חבירו כו' שזה אינו אלא דבר מצוה מפי הש"י וכן הם מעשיו בו שמוחץ בו הוא מרפא לפי עונש ושכר המקבל: **אפיקורוס** מלשון אפיקורסות וחליפות וי"מ מין א' היה נקרא שמו כן ונראה לדעת ר' יוסף שאמר אפיקורוס כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן כו' היינו כמ"ד דאפיקורוס זה המבזה ת"ח גופיה וזה שאומר מאי אהנו לן רבנן כו' הרי מבזה אותן אבל המגלה פנים בתורה היינו כגון מנשה בן חזקיה שמבזה התורה גופה כדאמר לעיל וע"ז השיב לו אביי מכלל זה שאומר מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו להו כו' הוה מגלה פנים בתורה ומבזה דברים פשוטין שבתורה שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' שהוא מפרש לה בפנים אחר שלא כהלכה. ואמר **ואמר** הכי אמרי' התם כו'. ר"ל אף שהדבר אמת הוא שיצא מתוך משא ומתן של הרב עם התלמיד מ"מ אפיקורתא הוא לתלות הדבר גם בו אלא שיתלה הדבר ברב לחוד דהכי אמר מר:

דף ק ע"א ואמר **מעולם** לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה כו' דבכמה דוכתין תלה הטומאה בעורב כמו לא לחנם הלך הזרזיר אצל עורב לפי שהוא טמא מפורסם ומשוף בזמה שהוא אחד מהמשמשים בתיבה ולהיפך ביונה שתלה בכ"מ הטהורים בו כמו יונתי בחגוי הסלע וגו' לפי שהוא אינו מזדווג רק לבת זוגו ומפורסם לטהור וז"ש מאי אהנו לן רבנן דמעולם לא שרו לן דבר הנראה טמא כעורב וכן לא אסרו לן דבר הנגלה ונראה לטהור כיונה וע"ז רבא כי הוו מייתי טרפה קמיה וחזא ביה איסו טעמא להתירא שאינו גלוי להתירא אלא לפי הנראה היה הדבר אסור א"ל חזי דקא שרינא לכו עורבא וכן להיפך בחזי ליה טעמא לאיסורא וק"ל: **אמרי** הא מגלת אסתר לא בעי מטפחת כו'. אפשר דסברי כמ"ד בפ"ק דמגילה מגילת אסתר אינו מטמא ידים ולא ברוה"ק נאמרה ליכתב ולכך לא בעי בה מטפחת כדבעינן בשאר ספרי הקדש כדאמרינן ר"פ בני העיר והיינו אפקירותא כיון דאיכא כמה תנאי דפליגי התם לא ה"ל למיפסק הלכה כנגד רבן רב יהודה ועוד י"ל דהיינו אפקירותא שזלזלו במגלת אסתר דאע"ג דלא נאמרה ליכתב ברוח הקודש מ"מ לקרות אותה נאמרה ברוח הקודש כדאמרינן התם ואין לזלזל בה ודו"ק: **מפני** מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו כו'. נראה דלאו על הצרעת אמור שהרי הוא מפורש בקרא שנענש בצרעת על שלקח הכסף ובגדים מנעמן אלא על מה שמנינו לקמן שגיחזי אין לו חלק לעוה"ב לא היה ראוי לעונש זה אלא מפני שקרא לרבו בשמו וק"ל: **נחל** מבית קדשי הקדשים כו'. כולה מילתא מפורש בקרא בכל הענין שם. אלא דקאמר שיש להאמין בזה שהדברים כפשטן שלא תאמר להוציאן ממשמען שנאמרו בדרך משל כמו והיה כעץ שתול על פלגי מים וגו' וקא"ל ההוא סבא ייטב לפרש הדברים כפשטן וקבעי ר' ירמיה למימר דמחזי כאפקירותא לעלות על דעתו לפרש הדברים דרך משל כי כן דרך האפיקורסים להוציא הדברים ממשמען וא"ל דאדרבה דקיוטי מסייע לך במה שא"ל ייטב נגד המינים אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כו' דלגלג עליו אותו תלמיד ולא האמין להעמיד הדברים כפשטן עד דחזינהו למה"ש דהוו מנסרי אבנים טובות כו' הא ודאי דרך המינים הוא שלא להאמין שהדברים כמשמען. ויתר דברי מאמר זה מפורש בפרק הספינה ע"ש: **ועלהו** לתרופה חד אמר להתיר כו'. דלפי פשוטו מל' רפואה הוי"ו נוספת. ואמר **לתואר** פנים של בעלי הפה. ר"ל בעלי הפה שהיו הוגים התורה בפה כדאמרי' לעיל שהאדם לעמל פה נברא ולפי שהם משחירין פניהם על התורה בעוה"ז יהיה להם תואר פנים לעה"ב וע"ז סמך מאמר כל המשחיר פניו על דברי תורה כו' שנאמר מראהו כלבנון בחור וגו' פירש"י דכתיב לעיל מיניה שחורות כעורב וגו' כמה קראי דלעיל מיניה כתיב ונראה לפרש דבחור נמי משמעו שחרות כמו הילדות והשחרות הבל ובלשון המשנה נא לתשחורת ובשחורות כעורב פירש"י ג"כ ע"ש שהוא נוי לבחור ולזה אמר שהאדם זוכה שמראהו בעוה"ב מבהיק כלבנון אם היה בחור כארזים שהיה משחיר פניו בעוה"ז בבחרותו שהוא עת השחרות שהאדם בכחו ללמוד תורה: **כל** המרעיב כו' הקב"ה משביעו לעוה"ב שנאמר ירויון מדשן ביתך וגו'. פירש"י דלעיל מיניה מהאי קרא מיירי מנייהא דמרעיב עצמו כו' עכ"ל מפורש לא ידענא עניינא דמרעיב עצמו לעיל מיניה בכולי האי מזמורא ויש לפרש דבקרא דלעיל מיניה כתיב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון וע"פ מ"ש בפרק כ"ג דבדורו של ר"י בר אלעאי היו ששה תלמידים מתכסין בטלית א' והיינו שהיו מרעיבין עצמן על ד"ת ואף טלית לא היה לכל אחד מהן כדרך טלית של ת"ח שהוא גדול כדאמרי' פ' המוכר פירות רק כנף אחד מהטלית היה די להם וז"ש מה יקר חסדך אלהים בעיני ת"ח שהרי בצל כנפיך יחסיון דדי להן כנף אחד מטלית שראוי לת"ח וק"ל: **עתיד** הקב"ה ליתן לכל צדיק מלא עומסו כו'. כי השכר שהוא ית' ב"ה נותן הוא לפי יכלתו שהוא בב"ת ולא לפי המקבל שהוא בעל תכלית וז"ש ברוך ה' יום יום יעמס וגו' שברכת ה' יהיה לפי יכלתו יום יום יעמס יום של הקב"ה שהוא אלף שנים נגד יום אחד של אדם יעמס לנו וזה שתמה אביי וכי אפשר כו' כי האדם שהוא בעל תכלית יקבל שכר כ"כ שהוא בב"ת לפי הנותן כמ"ש מי מדד וגו' שמדתו גדולה עד בב"ת. והשיב לו **עתיד** הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי י"ש וגו'. שלא נזכר בקרא מהו אותו הי"ש וע"כ דרשוהו כגי' י"ש עולמות דבאותן עולמות יכול האדם לקבל שכרו כ"כ ועי' בזה סוף מסכת עוקצין ולפי הקרי אוהבי בלשון רבים אבל לפי הכתיב אוהבי בלשון יחיד דרשוהו בו לכל אחד מאוהבי ועד"ז אר"מ במדה שאדם מודד מלמטה מודדין לו שכר מלמעלה בב"ת ותמה ר"י וכי אפשר לאדם לקבל שכר כ"כ והשיב במדה טובה כתיב ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח כאן שחקים קראן ע"ש ששוחקים מן לצדיקים כדאמרי' בחגיגה ואמר ודלתי שמים פתח כאן בטובה כינה הפתיחה על שמו יתב' ב"ה ולכך היתה מרובה שני דלתות אבל בפורענות כתיב נפתחו כאילו נפתחו מאיליהן כי מדת הפורענות מעוטה רק שני ארובות ומביא ראיה מפורענות שהוא הנראה לעינים שא"א לאדם לסבול בעוה"ז הרבה שהרי אדם מושיט אצבעו באור מיד נכוה ואעפ"כ כתיב ויצאו וראו וגו' דהיינו שיראו דבר נפלא בעיניהם על הפושעים כי תולעתם לא תמות כי דבר שאין לו עצם כמו התולעת אינו מתקיים משנה לשנה ותולעתם לא תמות ויהיה קיים להוסיף להם פורענות כמ"ש קשה רמה למת כמחט בבשר החי אלא כאש שנותן כו' דודאי אין זה כח הרמה שתהיה קיים כ"כ אלא שהקב"ה נותן כח ברשעים לקבל פורענות כך נותן הקב"ה כח לצדיקים שיהיו מקבלים טובתן לפי הנותן שהוא בב"ת: **ע"ב לא** תנטוש גילדנא מאודניה כו' ובערוך פי' ולא תפשוט העור מן האוזן של הבהמה שאותו העור לחבלה יהיה ולא ילכה למלאכה אלא כו': **בת** לאביה מטמונת שוא כו' לפי שיחשוב האדם כשנולדה לו בת שיש לו בה שכר יותר משנולד לו בן כי הבת מיום שנולדה היא ברשותו למוכרה לאמה ולהשיאה והוא מקבל כסף קידושיה ומעשה ידיה שלו וכן שבח נעורים לאביה מה שאין כן בבן ואמר כי מטמון זה שיש לו בה הוא ממון שוא כי יצא שכרו בהפסדו כי הוא מפחד תמיד עליה ואף בלילה לא ייסן מדאגתו עליה וצריך לבוגרה בקטנותה שמא תתפתה וכו' דבנערותיה אפשר שיהיה לו שכר הפתוי דהיינו הקנס שהוא לאביה אבל בקטנותה אין לה קנס כר"מ. ואמר בנערותה שמא תזנה אבל בגרה ודאי תזנה והוצרך להשיאה ושמא לא ימצא להשיאה להגון לה כדאמרינן בתך בגרה שחרר עבדך וכו' נשאת שמא לא יהיה לה בנים וזו הדאגה בבת ולא בבן כי אין האשה אלא לבנים ושמא אי אפשר לעולם בלא זכרים וכו' מבואר בפ"ק דב"ב ע"ש: **וה"א** ישיאנה לאחרים כו'. שמא הם ישיאוהו עצה טובה להשיבו מדאגתו וכן פירש"י בפי"ה ע"ש: **מנע** רבים מתוך ביתך כו'. אבל רבים אמר שימנע אותם מתוך ומפנימית של ביתו וכו' אפשר ברבים שימצאו בהם רשעים שאין לאדם לגלות להם מסתוריו אבל אל הבית דהיינו מחוץ לבית יביא רבים הצריכים לו כי השנייה רבים הם אך לא הכל תביא אף ממולה לו ועל הראשונות מייתי דאמר רבי לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו דהיינו בפנימית של בית כי ברבים הרעים אפשר שיהיו בהם רשעים כמ"ש איש רעים להתרועע וק"ל: **אשה** טובה מתנה כו'. ר"ל היא מתנה טובה לפי הגזרה כמ"ש מ' יום קודם יצירת הולד ב"ק יוצאת בת פלוני לפלוני אבל אמר שאפשר שמשנה הגזירה והיא בחיק ירא אלהים תנתן ע"י בקשת הרחמים. ואמר **אשה** רעה צרעת כו'. כמו הצרעת שהיא רעה הדבוקה באדם כמ"ש וצרעת נעמן תדבק בך וגו' כך האשה הרעה היא הרעה הדבוקה באדם עד שמרחיקה ומגרשה מתוך ביתו. ואמר **אשה** יפה לפי פשוטו גם היפה במעשיה אשרי בעלה שהיא מצילה אותו מאשת אחרים כמ"ש דיה שמצלת לן מעבירה וז"ש מספר ימיו כפלים לפי שנאמר בעבירה הכרת תכרת בעוה"ז ובעוה"ב ואמרי' בפרק הזהב בעבירת אשת איש שהוא מיורדי גיהנם ואינן עולין ולז"א באשה המצלת את האדם מעבירה שמספר ימיו כפלים בעוה"ז ובעוה"ב: **העלם** עיניך מאשת חן וכו'. והיא אשת איש כי אפשר שלא תהיה יפה אבל היצה"ר נותן לה חן בעיני רואיה וז"ש פן תלכד במצודתה כי היא אינה רק מצודת היצה"ר: **אל** תט אצל בעלה למסוך וכו'. כמ"ש זנות יין ותירוש וכו'. ואמר **כי** בתואר אשה יפה וכו' כי אשה יפה לבעלה הנזכרת לעיל הוא גם במעשיה זוכה לעוה"ב ולעוה"ז אבל הרואה רק בתואר של אשה היפה רבים הושחתו בעה"ז ועצומים כל הרוגיה לעה"ב ביורדי גיהנם. ואמר **רבים** פצעי רוכל כו'. כי הרוכל הוא הממציא להם דברים שהנשים מתקשטות בהם ומביאים לדבר ערוה כדאמר בבנות ציון בפרק במה אשה ומכניסות יצה"ר בבחורי ישראל כארס בכעוס וז"ש הכא כניצוץ המבעיר גחלת כן מבעירים אש של היצר הרע באדם. ואמר **ככלוב** מלא עוף וגו'. כמו שאלו העופות המצאים בכלוב נראים מבחוץ וא"א שלא יגיע גם תנועתם מבחוץ כן בתיהם מלא מרמה ואי אפשר

חכמת שלמה

פיכו הוא עמל כו' תנו רבנן והנפש כו' כצ"ל: **שם** אמר ריש לקיש אף מגין כו' נמחק אמר ריש לקיש וצ"ל ר' יוחנן אמר אף כו': **שם** האי מגלה פנים בתורה נמי הוא כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה נפש עמל כו' עומלת לו הס"ד: **בד"ה** כי אכף כו' התמור ליהוי אחריתא זמר כו' בפיו תורה כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** אימתי תשמרם כו' נ"ל שנאמר כי נעים כי תשמרם אימתי תשמרם בבטנך כשיכונו כו' כצ"ל: **בד"ה** מעוז תורה הס"ד: **בד"ה** שלום שלום כו' ואחד למטה הס"ד:

דף ק ע"א גמ' האי לא בעי מטפחות כו' כצ"ל: **שם** קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר. נ"ב פי' ר' זירא: **שם** להוציא מעיין נחל מבית כו' וכן אמר ר' יוחנן א"ל כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה כגון דאמר כו' רבנן כשהוא מספר כו' אומר הכי ולשון גמאי כו' כצ"ל: **בד"ה** אמר ליה ההוא סבא ייטב וכן אמר כו' הד"א: **בד"ה** כה"ג כו' כאפקרותא הס"ד: **בד"ה** שמשותיך כו' כצ"ל שמשותיך כמו שמש ומגן מורי. ונראה לי שמשותיך חלונות כו' שמש ממש לאבני אקדח כו' כצ"ל: **בד"ה** כנגד היכל וכותליו כו' וכותל מזרח שש אמות וכותל מערב שש אמות ואמה אמה כו' הרי מאה והיאך יכולין כו' כדאמרת כצ"ל והס"ד: **בד"ה** אשר בנינו כו' מתוטב עליך ליהוי אחריתא אהיכל דבית שני קאמר דקים לן כו' כצ"ל: **בד"ה** אתמר כו' לתרופה הס"ד: **בד"ה** ובאותן עולמות כו' כצ"ל ובאותן שלש מאות ועשר עולמות יתן הצדיק כו': **ע"ב** גמ' מאן דאית ליה מעברתא בדיקניה כו' כצ"ל וכן ברש"י: **רש"י** בד"ה לא תפשוט כו' נופסיד העור הס"ד: בד"ה

שלא יודע מערמתם מבחוץ בדבר ערוה שזכר . ואמר מנע רגיס וכו'. מבואר לעיל: ואמר רבים יהיו דורשי שלומך כו' . ואעפ"כ לא תגלה סודך כו' . כי שמא לבם אינם שלמים עמך והוסיף לומר דאפי' נגד שוכבת חיקך שהיא אשתך שמור פתחי פיך. ואמר אל תגר כו'. התחיל בלשון נוכח וסיים שמא למחר איננו בלשון נסתר ואפשר שלא רצה להיות תולה קללתן לנוכח כדרך הכתובים ועי"ל כי שמא למחר איננו ר"ל שגם הצרה שדואג עליה איננו תהיה . ואמר כל ימי עני רעים וכו'. מבואר בפ' מי שמת ע"ש :

דף קא ע"א הקורא פסוק של שיר השירים וכו' . לפי שהספר נקרא שיר השירים ומדבר במשל ומליצה יחשוב השומע לעשותו כמין זמר ושיר בעלמא : והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו וכו' . היינו במשתאות ושמחות הרשות שהם בכל השנה בלא זמן שאותן השמחות גופן של איסור הם ולאפוקי במשתאות ושמחות שהם של מצוה בזמנו כגון פסח בפסח וכו' כדלקמן . ואמר נמי שמביא רעה לעולם מפני שהתורה וכו' . כמ"ש דבשמחה של איסור הוא בכל השנה ולא הביא ראיה לזה אבל סמך אסיפך דאמר לקמן כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה וכו' וז"ש עשאוני כניך בשמחת רשות שלהם ככנור שמנגנים בהם העכו"ם בשמחתם . ואמר לה בתי בשעה שאוכלים ושותים כו' . גם בלא שמחה בכל השנה במה יתעסקו אמרה לו רבונו של עולם אם בעלי מקרא כו' ר"ל יהיה להם עסק בהם כעוסק בתורה ולא כעוסק בשיר וזמר כדאמרינן גמרא גמור זמורתא תהא ומייתי לה מקרא ודבר בעתו ר"ל דבר של תורה בעתו דהיינו פסח בפסח וכו' שהוא שמחה של מצוה מה טובה מביא לעולם : והלוחש על המכה וכו' . והטעם שאסור להתרפאות בדברי תורה מתכה ואולי שסבר חלה לפי שסבר שעושה התורה כשאר דברים שבעולם המרפאים החולה והמכה ואינו כן כי התורה יש לה מעלה יתירה שבקיומה ולימודה היא מגינה על האדם שלא יבא כלל לידי חולי ומכה וכדקאמר בפרק ידיעות הטומאה דלהגן בתורה שרי והיינו דמייתי מקרא לא אשים עליך לפי שהיא מגינה וק"ל : אם תשמע לא אשים כו' . מבואר כדלעיל אם תשמע לא אשים לפי שהתורה מגינה ולכך אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים וכו' . מבואר בת"י ואם תעברון על פתגמי משתלחין עליך ואם תתובון אעדינון ארום אנא ה' אסאך . ולכאורה מלת כי אינו מיושב לפי הדרש ולפי הדקדוק שהוסיף רש"י בפי' התומש יתיישב שכתב ואם אשים הרי הוא כלא הושמה כי אני ה' רופאך עכ"ל דר"ל דואם אשים חסר מן המקרא אבל כיון דהשימה הוה כאלו לא הושמה יהיה ואם אשים בכח המאמר דולא אשים וזה שנתן טעם דלכך הוה גם השימה כאלו לא הושמה כיון שאני ה' רופאך ויכולת בידי לרפאות משא"כ בכח ב"ו שגם אחר רפואה המכה ניכרת ברושם מה ודו"ק : חמה עזה יש בעולם כו' . עפירש"י אבל מלשון יש בעולם לא משמע כן אלא דיש לפרש שעליהן אמר כך כמ"ש בספ"ד מיתות שאמר לכן תחה אני אם ימותו מיתת עלמן כו' ע"ש וכן מ"ש הכא ס"ת שרוי בצער ואנו לא נבכה ע"פ מש"ש נטל ב' זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם ב' זרועותי שהן כשני ס"ת כו' כמבואר שם וכן מ"ש כלום חסרתי מן התורה מבואר שם . ומא"ל רבי עקיבא למדתנו רבינו כי אדם וגו' . אע"ג דקרא הוא א"ל בלשון הזה כדרך שאלת ותשובת התלמיד לרב ויש לדקדק בזה דבפרק במה בהמה איכא למ"ד דאין מיתה בלא חטא כו' ומסיק עליה תיובתא מהסיא דד' מתו בעטיו של נחש ואמאי לא תסייע מהכא דקא"ל רבי עקיבא לר"א כי אדם אין לדיק וגו' דמשמע מיניה דאין מיתה בלא חטא ולפי מה שכתבו התוספות שם אהסיא דד' מתו בעטיו של נחש והא דכתיב כי אדם אין לדיק בארץ וגו' ברוב בני אדם קאמר עכ"ל יש ליישב דה"נ ר"ע קאמר לר"א שאפשר שגם אתה מרוב בני אדם ודוחק : טוב אתה מטפה כו' . ירלה שכל אחד מהם נקט בדבריו טובה והנהגה אחת שבעולם מן הג' עולמות כי הנהגה של גשמים הנראית פועלת להטיב לבריות היא מלמטה כמ"ש שאין לך טפה היורדת מלמעלה שאין עולין כפלים מלמטה והנהגה שנית מגלגל חמה נראית פועלת להטיב לבריות מעולם אמלעי והנהגה העליונית מאב ואם שהם בדיבורם וכח הנשמה שמעולם עליון מגדלים ומנהיגים להטיב לבניהם אחריהם אבל הנהגות שלהם אינן רק בעה"ז משא"כ הנהגת הרב לתלמידו שמטיב לו בעוה"ז ועוה"ב ולפי שראה ר"ע שהיו מצטערין על צערו כדלעיל לכך אמר שאל תצטערו בכך לפי שחביבין יסורין ולמוכחתו הן באין לכפר עליו : ע"ב ואמר וכי חזקיהו לכל עולם כולו לימד תורה כו' . לפי שהספר מצלי מדבר בהנהגת בן אדם ובדרך ארץ ע"פ התורה אשר גם דעת הנמוסית מודה בזה ע"כ אמר לכל עולם כלו לימד . ושאמר שדיוה בדודא דנחשא ושדי נורא תותיה כו' . אפשר דילא להם זה הדרש מויאסרוהו בנחשתים דהיינו בדוד של נחשת ודריש ליה כמי נחשת מלשון שולים כמו נחשתה מתחתיה וכמו נחשתו של תנור דתם' כלים כפירש"י פרק כירה והיינו שהיה מיסרו בנחשתו ושולים של הדוד ע"י שהסיק תחתיו האש וע"י זה הילר לו ותלה וגו' . ושאמר היכי ליעבד כו' קרא לגדולים כו' . כל זה בספרי הגמרות אינו וילא להם זה הדרש מדכתיב בסיפיה דקרא ויתפלל וגו' וידע מנשה כי ה' הוא האלהים דמשמע שקרא קודם לאלהים אחרים : ג' בעלילה באו וגו' . עפירש"י שבאו בעלילה שאמרו דברים של גילוח שאין להם תשובה עכ"ל . אבל לשון עלילה לא נאמר כן בכ"מ אלא אדרבה נאמר על מי שבא בעקיפין ודבר שאינו אמת וזהו בנין אב לכולן ושם לה עלילות דברים וגו' ונראה לומר שכוונת רש"י דודאי שטענות אלו הג' היו עלילות ולא טענות אמיתיות דודאי שהיה להם תשובה אלא דלפי דעתם שהיו דבריהם טענות של גלות שלא היה להם תשובה וכדי שלא יהרהרו אחרי מדותיו של הקב"ה עלתה להם טענתם אעפ"י שבעלילה היו וק"ל : מס' רבוא כו' . יש לפרש דחטא הרבים שהם ס' רבוא היא יותר גדול מחטא של יחיד א"כ י"ל כלום גדול עוני שהוא בין אדם לחבירו כליחת הכל מעון ס' רבוא שעשו את העגל שהיא עבירה בין אדם למקום וזה שדקדק לומר שעתידין לחטוא לפניך דהיינו עון שהוא לפניך וק"ל : הברכה אחת היא לך אבי כו' . שהיה לו מקום הרהור אילו לא ברכו שהיה מהרהר כי יש שתי רשויות וכביכול שאין ביד הקב"ה כל הברכות אלא ביד אלוה אחר וז"ש הברכה אחת היא לך מהקב"ה : שריבע עם כו' . פירש"י שהשפיל את ישראל מלשון רביעה וכדאמרינן בס"פ במה בהמה בשעה שהעמיד ירבעם ב' עגלי זהב נבנה כרך א' והוא איטליא של יון ועי"ל שהוא נעשה בעל של עם כדאמרינן בתענית למה נקרא רביעה שרובע הקרקע שהוא נעשה בעל של הארץ : שעשה מריבה בין ישראל כו' . עפירש"י ולולי פירושו היה נראה לפרש כפשוטו שעשה מריבה בין העם שנעשו לשני ממלכות ונחלקו זה עם זה . ושאמר שניבט ולא ראה . ר"ל שלא היה לו רק הבטה בעלמא ולא ראייה ממש שהרי טעה . ואמר הוא נבט הוא מיכה הוא שבע כו'. דנבט היה משבט אפרים ובמיכה ובשבע בן בכרי מפורש בהן ג"כ איש מהר אפרים גם במעשה דשבע בן בכרי כתיב ושם נקרא איש בליעל ע"ש מעשה מיכה שקודם לו דכתיב בעובדי ע"ז יצאו אנשים בני בליעל וגו' עם לשבך בליעל וגו' ובמעשה דירבעם כתיב ושם אמו צרועה אשה אלמנה וגו' ע"ש מעשה דשבע בן בכרי שקודם לו שנהרג אביו נבט שהוא שבע בן בכרי והיתה אמתו אלמנה במעשה דירבעם וקאמר דבמעשה מיכה קראו מיכה ע"ש מעשה דקודם לו במצרים שנתמכמך בבנין ובמעשה דירבעם שקראו נבט ע"ש שניבט ולא ראה שעל מעשה ירבעם ראה יולא אש מאמתו אך קשה בקרא לומר דשבע בן בכרי הוא נבט דהא בשבע בן בכרי כתיב איש ימיני דמשמע שהיה מבנימין ונבט מאפרים היה וי"ל דקראו איש ימיני ע"ש שהיה חולק במלכות בית דוד ששבט בנימין היו חולקים במלכותו של דוד בשביל שאול : שראה אש יולא מאמתו כו' . אמתו הוא רמז על זרעו שממנו יצא אש שמחלוקת לכלות מלכות בית דוד וכן לענין לרעת פרחה על אמתו רמז על זרעו שיפרח ממנו המלוכה על ידי לרעת כדאמר לקמן שנלטרע דוד שפה חדשים ע"י מעשה דבת שבע . ומה שאמר שראו אלטגניני פרעה כו' . מבואר בפ' קמא דסוטה ע"ש : לחטאת בית ירבעם להכחיד כו' . נקט בית ירבעם לענין הכחדה שבעוה"ז כדכתיב שלא נשאר לו נין ונכד : מפני שהוכיחו ברבים כו' . כיון דכל זה הוכחה היה לא היה לו לקרותו מרד כמ"ש וזה הדבר הרים יד וגו' אי לאו שהוכיחו ברבים שהוא הוא המרד שהיה לו להוכיחו בצנעה ויש לדקדק דהא עונשו של ירבעם מפורש בקרא שנענש על שהחטיא ישראל בעבודת כוכבים וי"ל כענין שאמרו עבירה גוררת עבירה דאי לאו גסות הרוח שהיה בו שמרד במלכות בית דוד לא היה בא להחטיא ישראל לעבוד ע"ז כדלקמן : וזה אשר הרים וגו' שחלץ תפילין כו' . שמעתי בזה ע"פ מ"ש בר"פ אלמנה נזונית כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו חוץ מהתרת מנעל ולא אמרן דלא מנח תפילין אבל מנח תפילין לית לן בה והשתא כשהוא חולץ תפילין לפניו מראה שאינו רוצה לעבוד לו עוד כל עבודות שהעבד עושה לרבו וק"ל: כיון דחזו ליה לרחבעם דיתיב כו' . ילא להם זה הדרש כי לפי פשוטו הענין כפול בקרא דכתיב ושב לב העם אל אדוניהם וגו' ושבו אל רחבעם מלך וגו' וע"כ דרשו ושבו אל רחבעם וגו' מלשון ישיבה שישבו אותו ביישובה בעזרה ואני עומד והיינו גסות הרוח שהיה בו שלא היה רוצה לעמוד במקום שרחבעם יושב . ואמר ואי יתיבנא כו' . אף שאסור לישב רק למלכי בית דוד לא היה חושש לעבירה זו מפני גסות הרוח שהיה בו אלא שהיה חושש שיהרגוהו שם על שהוא חושב עצמו למלך בירושלים עיר רחבעם ומורד במלכות בית דוד הוא והרד"ק הביא מאמר זה בדרך אחרת שאמר דחזו לירבעם דיתיב ואגא קאמינא שבדי מורד במלכות הוא כו' ע"ש ואין נראה כן מסוגיא זו אלא שאם היה עומד ודאי דלא היה מורד במלכות אלא מפני גסות הרוח שהיה בו לא היה עומד וק"ל : ויועץ כו' שהושיב כו' . משום דבפסוקים הקודמים כתיב ויועץ המלך רחבעם עם הזקנים וכתיב ויועץ את הילדים וגו' וכאן כתיב ויועץ ולא מפורש ביה עם מי היתה זו העלה ולה"ק מאי ויועץ ומפרש ליה שהושיב רשע כו' : ס"ד דגברא כירבעם פלח לעבודת כוכבים כו' ר"ל שהרי הוכיח את שלמה במילי דשמיא ואמר דאף אחיה השילוני טעה בו בירבעם וחשבו לצדיק כמ"ש בענין כאשר בשרו על המלוכה וע"כ התם ומייתי ראייה דהא יהוא לדיקא רבה כו' אשר השיבות לעשות הישר וגו' וכתיב ויהוא לא שמר וגו' דמשמע דבכל התורה היה יהוא ישר רק לא סר מכל חטאת ירבעם וגו' והיינו כדמסיק משום חותם של אחיה שטעה בו להסכים על חטאת ירבעם :

דף קב ע"א ואמר דכתיב ושחטה שטים העמיקו גו' . ירלה דהוא ראיה לדרשה דלעיל וסמך בעיקר אקרא דבתר הכי שמפורש בו כל הענין שזכר דכתיב אני ידעתי אפרים וישראל לא נכחד ממני כי עתה הזנית אפרים נטמא ישראל ר"ל שאמר על ירבעם שנקרא ע"ש אפרים ואמר שהעמיק עלה שטים להאמינו במה שאמר כי אני מוסר לכולם ע"ש שהיה מוכיח את שלמה במילי דשמיא ואמר אני ידעתי אפרים כלומר ידעתי שכוונתו לרע אבל ישראל דהיינו הלדיקים שבקראו ישראל לא נכחד ממני לכפור בי כמו שהיה כוונת ירבעם בחתימת הלדיקים ומפרש לה עתה הזנית אפרים לעבוד עבודת כוכבים עגלי הזהב ועל ידו נטמא ישראל כמ"ש ירבעם החטיא ישראל ואגב דנקט תלמודא האי קרא קמייתי נמי מאי דדריש ביה ר"י אמר הקב"ה הם העמיקו כו' ר"ל הם העמיקו יותר משלי כו' שהעמיקו עלתם לענוש בעובר על לוויים יותר משלי כי אנו לא היה עונשם מיתה לידקר בחרב רק בעונש קל ממנו לא היה עובר על מלות עשה של תורה לעלות לרגל לירושלים אבל מפני יראת עונש מיתה לידקר בחרב היה עובר על מלות עשה דאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וק"ל : עת מזומנת לפורענות וביום פקדי וגו' · עיין פירש"י לפי פירושו נראה שאמר כן על מעשה מרגלים אבל הקרא כתיב במעשה עגל וכדלקמן במשנתין וע"כ נראה יותר לפרש על י"ז בתמוז במעשה עגל כדאמרינן בסוף תענית ה' דברים אירעו לאבותינו בי"ז בתמוז בו נשתברו הלוחות ובטל התמיד והובקעה העיר ושרף את התורה כו' ודו"ק : עת מזומנת כו' · מבואר כי הש"י מביא הטוב והרע לעולם קרוב לטבע וע"כ כשמביא הטוב לאדם לפי שכרו תביאו בעת המזומן לטובה כפי המזל שבאותו זמן וכן להיפך ברעה כשמביא העונש לאדם מביא בעת המזומן לרעה כפי המזל שבאותו זמן וכן יתבאר מקום מוכן כו' כפי המזל השולט באותו מקום : וירבעם יצא כו' כשילא מפיתקה כו' · דלא הל"ל מהיכן יצא ושהיה עליו שלמה חדשה ושהיו לבדם בשדה אלא דה"ל למכתב ויהי בעת ההיא וימצא אחיה השילוני את ירבעם ויתפוש אחיה בשלמה אשר עליו גו' וע"כ דרשו בו הנך דרשות וענין יצא מפיתקה של ירושלים עיין בפירש"י ובערוך פי' יצא מן הכתב הכתוב ללדיקים לעתיד שיחיו וישמחו בירושלים כו' ע"ש : מה שלמה חדשה אין כו' אף תורתו כו' · דימה תורת ת"ח לשמלתו וכמ"ש שמלה לכה קלין גו' לפי שהת"ח ניכר בשמלתו ושליתו שהיא מגונה משלית של אחר כמ"ש במסכת ב"ב ואמר שהיתה תורתו כשלמה חדשה המחוורת עדיין בלי רבב ואשמועינן בדרש הזה שכשר היה ירבעם באותו שעה כשנתמנה למלך על ידי אחיה . ואמר שכל ת"ח דומין לפניהם כעשבי כו' · לפי שגדוליה תורה נדמו לארזי הלבנון וקטנים שלפניהם דומין לעשבי השדה שהוא נמוך לפני הארזים : לכן תתני שלוחים וגו' מי שהרג את הפלשתי והורים כו' פי' פירש"י כאן ובספר מיכה מפורש יותר : ואומר אין פשע וגו' · שהוא חושב דבר זה לעבירה קלה ואין פשע שהוא מרד כמו שגזל אביו ואמו שיחשוב שאין זה גזלה שאביו ואמו ימחלו לו גם שיהיה לאחר זמן שלו ואמר שאינו כן אלא עבירה גדולה היא בידו שחבר הוא לאיש משחית דכמו שירבעם השחית והפריד את ישראל מאביהם שבשמים שלא יעלו לרגל למקום שהשכינה שרויה שם לברך משם את ישראל כן זה שאינו מברך ברכת הנהנין מונע מלברך את ישראל כפירש"י ועיין בחידושינו פרק כילד מברכין וע"ז מייתי וידח וגו' את ישראל מאחרי ה' גו' כב' מקלות המתיזות כו' דהיינו שע"י עבודת כוכבים מעשה הדיחן והפרידן מאחרי ה' שלא ללכת לירושלים אשר שם נוה ה' את הברכה ואמר כב' מקלות כו' יש לפרש שאמר כן ע"ש ב' עגלים שעשה האחד בדן והאחד בבית אל. כב' מקלות שכ"א מתזת את חברתה ממקומה כן נפרדו ישראל ממקום ירושלים לדן ולבית אל לב' מקומות רחוקים זה מזה וק"ל : בשביל כסף וזהב כו' · נקט נמי כסף ע"ש הכתוב וכסף הרבתי להם וזהב עשו לבעל דר"ל דהוה סגי להם ברבוי כסף אבל ע"י הזהב שנוסף להם עשו העגל מתוך רבוי הטובה ועיין בזה בחדושינו במסכת ברכות וק"ל : יונקים מעגל אחד וכו' · ענין יניקה זו כמו שאין ראוי להניק מעגל והדרבה הוא רוצה לינק כך ישראל לא היו ראויים לאותו מעשה להניק מן המעשה העגל כדאמרינן פ"ק דמסכת ע"ג ואמר דגם מכאן ואילך היו יונקים מב' וג' עגלים כי דורו של ירבעם לא היו ראויים לאותו מעשה אבל ירבעם הכריח אותם לכך כדאמרינן לעיל ודו"ק : אין לך כל פורענות כו' · אמר כן לפי שמיני הפורענות באין כפי העבירות כמ"ש בפ"י מאמרות ז' מיני פורעניות באין לעולם על ז' גופי עבירות כו' וכדאמרינן פרק במה מדליקין אמר ר"י כאן שעונש עון העגל יבא על כל מיני פורעניות · ואמר שאין בה אחד מכ"ד בהכרע כו' · לפי שדימה הכתוב הזכיות והחטאים כאלו הם בכף מאזנים כמ"ש נושא עון כדאמרינן פרק קמא דר"ה שאם הזכיות מרובין מכריעין לטובה ואם החטאים מרובים מכריעין לרעה אמר בזה עון עגל הראשון שהוא תחלת כל חטאים של ישראל שאמר עליה הכתוב חטא העם הזה חטאה גדולה היא מכרעת כף מאזנים שאף אם הזכיות והתשובות שקולים אז בדור ההוא עון העגל הראשון הוא מכרעת שיהיו העונות מרובין כמ"ש וביום פקדי גו' ר"ל וביום פקדי על הזכיות והתשובות שלהם אז ופקדתי עליהם על הכף מאזנים את חטאתם זאת שיהיו הם מכריעים את הזכיות . ואמר שלאחר כ"ד דורות נגבה פסוק כו' ר"ל שבאותו מעשה היו ישראל ראוים ח"ו לכליה כמ"ש ואכלם ואעשה גו' וע"י תפלת משה נתבטלה הגזרה אז אבל נתקיים ונגבה פסוק זה בחורבן הבית שנאמר קרבו פקודות העיר גו' הן ב' פקודות הא' עון שהיה כבר במעשה עגל נקרב עתה לעונות הדור ההוא. ואמר ואיש כלי משחתו בידו גם שכבר ביטל משה פקודת הגזרה הנה עתה איש כלי משחתו בידו מוכן הגזירה לבא ואין מעכב בעת החורבן ודו"ק : מאי אחר כו' · לפי שכל הענין שלפניו אינו מדבר בירבעם רק במעשה נביא שאכלו אריה ולכך קאמר מאי אחר מה ענין זה למעשה שלפניו דמלת אחר משמעו שנסבת הדבר שנזכר למעלה בא ענין שזכר כאן · ואמר שתפשו הקב"ה כו' · דמדכתיב לא שב גו' משמע שהמבוקש מתלת אחר שיחזור בו א"ל אני ואתה ובן ישי נטייל כו' בן ישי בראש כו' והיינו אחר ממה שאמר לו הקב"ה שבן ישי יהיה בראש והוא יהיה האחר לכך לא שב ירבעם כו' וק"ל : ע"ב מי אהדרו כהו דאנא כו' · כי גם הם היה להם מקום לחזור בתשובה במה שאירע להם כגון בירבעם שפלח ידו במזבח לאמר תפשוהו ותיבש ידו וגו' ויאמר אל איש האלהים הל גו' ויחל איש אלהים גו' ובמעשה דחלה אביה בן ירבעם וכגון באחאב וישמע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק וגו' דאנא אהדר בי משום מעשה שאירע לי דמלמי וק"ל : ניפתח בחברין כו' · הקושיות מה ענין שזכר מנשה ומה ענין שהוסיף לומר וחברי דאבוך ומה ענין דין זה מהיכא בעית למיכרא המוליא ונראה ע"פ מ"ש ר"י במשנה בר"פ דמנשה יש לו חלק לעה"ב שעשה תשובה ואינו בכלל ג' מלכים שאין להם חלק לעה"ב ולהכי הא דקאמר ניפתח בחברין משום מנשה אמר כן דלגבי ירבעם ואחאב ודאי דלא הוה קאמר הכי דמקרי לעיל ירבעם חבר לאיש משחית ולפי שאמר חברין בלשון רבים וכלל מנשה עם ירבעם ואחאב שאין להם חלק לעה"ב אתחזי ליה מנשה וא"ל חברך וחברי דאבוך דחברין משמע גם בלשון רבים מדבר בעדם דמשמע חבירך בעה"ז וחברי דאביך שמת בעוה"ב כאלו יש להם חלק לעוה"ב וזה שאמר קרית לן דהיית כולל אותי בדיבורך עמהן לקרות חברין בעוה"ז ובעוה"ב ואינו כן דלהם אין חלק לעה"ב ולי יש חלק לעה"ב ע"י התשובה שעשיתי וז"ש לו מהיכא בעית למיבצע המוליא והוא מבואר שברכת לחם יצא מכלל כל ברכת הנהנין דמברכין עליהם בלשון בריאה והוא לפי שבחטא אדם הראשון נתקללה האדמה מטבע הבריאה מתת כחה בעיקר מאכל האדם שהוא

חכמת שלמה

בד"ה דאזיל מככה נתגל להפסד הס"ד : בד"ה אלא נלי כו' לפתן לשתי תלות כו' כצ"ל : בד"ה קטנה כו' שתי בערות הס"ד : בד"ה איש רעים שיש לו רעים הרבה הס"ד : בד"ה אל תש אגלה כו' . נ"ב זהו גירסת רש"י : בד"ה בספל גגים גגו כו' כצ"ל :

דף קא ע"א גמ' לפני הקב"ה ואמרה כו' אפי' נגע כו' אשים ואעפ"כ כו' כצ"ל : רש"י בד"ה שנוי וסת כו' רגיל לאכול הס"ד : בד"ה ה"ג כו' ועושה אותו כמין זמר שקורא כו' כצ"ל : בד"ה אפי' נגע גרעת כו' כצ"ל : בד"ה סך נ"ל שף : בד"ה אמרתי כו' כל שכרו ושכרו כו' הכד"א : ע"ב גמ' וידע מנשה כי ה' הוא אלהים מאי עבוד ליה שדיוה בדודא דנחשא ושדו נורא תותיה והוה קא מצטער טובא אמר היכא ליעבד ניקרייה להקב"ה כעים עילוהי ניקרייה לע"ז לית בה משא מה עשה קרא לגדולים ולא עניוה קרא לקטנים ולא עניוה אמר רבונו של עולם אם עונית לי עונית לי ואי לא אמינא איהו נמי כו' כוהכון מיד ויעתר לו וישיבהו למלכותו הא למדת שהביבין יסורין כו' : שם גדרתא אתם נ"ל אותם כו' : שם למפלה ע"ז א"ל רשע לדיק ח"ו א"ל לדיק כו' · בסוף עמוד אי קבליתו למחריה ואף אהיה כו' כצ"ל : רש"י בד"ה ובלשון ענה כו' בלשון ענה חוץ למקד' כו' . נ"ב פי' דבר חול אפי' הוא בלשון קודש ודו"ק :

בד"ה שנגע כו' על דבר עיקר כצ"ל : בד"ה איהו מלך כו' ובין כך ובין כך יתגלגל כו' . נ"ב פי' שהיה רוצה אחר כך להמית אותו בדין בית דין שבא על פילגשי אביו כדאיתא במדרש : בד"ה ואתה גדרת כו' אנגריא ל"א שהיה כו' כצ"ל : ד"ה שחלץ תפילין כו' נ"ל אחר הד"ה בית המלוא : בד"ה חלץ תפילין כו' עד לפני המלך כל זה נמחק :

דף קב ע"א גמ' ושחטה שטים לריך להיות סטים : תנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לפורענות ויהי בעת ההיא וילך יהודה וגו' תנא משום ר' יוסי עת היא מזומנת לרעה בעת פקודתם יאבדו תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לפורענות בעת רצון עניתיך תנא משום ר' יוסי עת מזומנת לטובה וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם תנא משום ר' יוסי עת היא מזומן לפורענות וילך רחבעם כו' כצ"ל : רש"י בד"ה ושחטה כו' לע"ז העמיקו כו' הד"א : בד"ה ואני מוסר כו' דעבר בעשה ל"א שטים כו' כצ"ל . וג"כ כך נראה לי : בד"ה ויהי בעת כו' מזומנת לרעה שתמר כו' שני בניו כצ"ל והס"ד ואחר כך מתחיל הדבור בשכם מכרו כו' : בד"ה שום דופי גמגום בתלמוד הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור שחדשו דרשו דברי כו' : בד"ה יצאת בת קול כו' את ירבעם הס"ד : בד"ה אחד מכ"ד בהכרע כו' הד"א :
בד"ה

הלחם כמ"ש ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה וגו' בזעת אפך תאכל לחם וכמ"ש בענין זה שהלחם צריך י' מלאכות קודם שנעשה לחם והוא שהאדם נענש בחטאו שלא תוציא הארץ בשבעה את הלחם אך ע"י התשובה שעשה היה עליו חסד אלהים להוציא לחם מן הארץ בכח אלהי וזהו נוסח שינוי ברכת הלחם המוציא בכח נגד הטבע את הלחם מן הארץ בחסדו וזה שזכר לו מהיכא דבעית למיפרא המוציא שזו הברכה הוראה על כח התשובה להשפיע מטוב חסד העליון יתברך אל האדם למטה ורמז לו שגם הוא מנשה מכלל בעלי תשובה לקבל חסד אלהים בעוה"ב ואין ראוי לכללו עם ירבעם ואחאב שאין להם חלק לעוה"ב ולזה א"ל מהיכא בעית למיפרא המוציא להורות על כוונה זו ומסיק מהיכא דקדים בישולא דנגמר מלאכת הלחם שנתקיים בו חסד האלהים בתחלה ע"פ התשובה וא"ל מאחר דחכימת כולי האי לעשות מעשיכם ע"פ כוונת התשובה ולהשפיע מטוב חסדו עליכם אמאי קא פלחיתו לע"ז כו' · וא"ל **הות** נקיטא בשיפולי כו' · ע"ד טומאתה בשוליה כמו שדם חימוד נדה תמיד בשולי בגדיה כן גם אתה היית חומד ומתאוה לטומאת ע"ז והיית נקיט בשולי בגדים שלי אשר טומאת ע"ז עליהם והיית רץ אחרי לע"ז כי אז עדיין יצר הרע של ע"ז היה קיים עד זמן כנסת הגדולה שבטלוהו : **ולמחר** אמר נפתח ברבוותא · משום מנשה אמר כן משום החלום שחלם וק"ל : **אחאב** אח לשמים כו' · ר"ל כשהוא בצרה ואח תלה עינו לשמים כמ"ש הראית כי נכנע אחאב מלפני ואב כשהיה בטובה כרחם אב גו' תלה הדבר בעבודת זרה כמ"ש בעובדי ע"ז אלכה אחרי מאהבי נותני לחמי ומימי צמרי גו' : **חמורות** כו' · הן עגלי זהב שעשה קלות לאחאב שהוסיף לעשות הבעלים והאשרות כדמסיק אין לך כל תלם כו' : **ומנלן** דלא אתי וגו' עצור בעה"ז ועזוב לעוה"ב כו' · מה שלא דרשו כן בירבעם דכתיב נמי הכי והכרתי לירבעם משתין בקיר עצור ועזוב וגו' משום דבירבעם יש לפרש כפשטיה משא"כ באחאב דכתיב ברישא דקרא ואבד כל בית אחאב גו' דהיינו כלל לא ה"ל לפרש שוב העצור ועזוב ממנו אי לאו לכך דרשא עצור בעוה"ז ועזוב לעוה"ב ומזה דקדק נמי רש"י לדרוש בהאי קרא משתין ת"ח משית כו' עכ"ל משום דהוה בכלל רישא דקרא ואבד כל בית אחאב גו' אי לאו דאיצטריך להך דרשה וק"ל : **מפני** מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כו' · לפי המקראות נראה שזכה עמרי למלכות טרם שקנה ההר שומרון ויש לפרש שר"ל שזכה למלכות מה שלא זכו מלכי ישראל שהיו לפניו דהיינו שזכה שבנו ובן בנו ישבו על כסא המלוכה וכ"ה במדרש ילקוט מה נשתנה אחאב כו' עד שבא עמרי והושיבו לו ג' מלכים על כסאו כו' על שהוסיף עיר גדולה בישראל כו' ע"ש : **מפני** מה זכה כו' · בא ליתן טעם באחאב יותר מכל שנות מלכי ישראל וגם מצינו בירבעם שמלך כ"ב שנה ולא נתנו בו טעם ואפשר דלפי גודל החטא שנאמר באחאב מכל מלכי ישראל וכמ"ש לעיל קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם לא היה לו לזכות במלכות כ"ב שנים אי לאו שכיבד את התורה כו' ומפרש לה וישלח גו' שבשליחות שא"ל כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך גו' ויאמר כדברך גו' ובשליחות השני שהוסיף לו והיה כל מחמד עיניך גו' לקח עצת זקנים והשיב לו כל אשר שלחת אל עבדך בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות גו' הרי שלא מנע ממנו זהבו כספו נשיו ובניו שבקש בתחלה רק על דבר החביב לו יותר שקרוי מחמד עיניו מנע ממנו ואמר לא אוכל לעשות דהיינו התורה שהיא מחמד עיני האדם יותר מכסף וזהב כמ"ש הנחמדים מזהב גו' ופריך ודילמא ע"ז שהיה מחמד עיניו שהיה חביב להם ע"ז שלהם יותר מכסף וזהב ונשיו ובניו כמ"ש שהיו מקריבין בניהם לע"ז ומסיק מדכתיב וכל העם דא"א דלא הוו בהון לזיקי דכתיב כו' והם ודאי דלא מנעו ע"ז רק הס"ת ותלה הדבר בו שהוא כיבד את התורה דאלו לא היתה חביבה בעיניו לא היה קורא להם ליקח מהם עלה על זאת גם לא היה חש לעצתם כמו שלא השגיח בהם מלעבוד עבודת זרה : **אחאב** שקול היה כו' · פירש"י מדמסדרי כולי האי מי יפתה וגו' עכ"ל · ויותר נראה לפרש מדכתיב ויאמר זה בכה וזה אומר בכה גו' דנראה שהיו הדעות שקולות בפמליא של מעלה לזכות או לחיוב כמ"ש וכל צבא השמים עומדים לו מימינו ומשמאלו : **שקלי** זהב לעבודת זרה כו' · מלשון התמכר לעשות הרע וגו' כאלו היה נמכר לע"ז בכל יום היתה קונה אותו בשקלי זהב מכשות ע"ז : **שהיה** ממון כו' · אולי קבלה היה זה בידם ואפשר שמה שאמר שמהנה ת"ח מנכסיו ע"פ מ"ש בפ"ק דחולין שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודת אחאב וסיעתו שהיה ליהושפט עמו כמ"ש ויזבח לו אחאב צאן ובקר לרוב ולעם אשר אתו וגו' וענין שכיפרו לו מחצה במצוה זו כי המהנה ת"ח כאלו דבק בשכינה כמ"ש ואתם הדבקים בה' וגו' וכי אפשר לידבק בשכינה אלא זה הוא המהנה ת"ח מנכסיו וז"ש שכיפרו לו מחצה הגם שהיה אדוק ודבק בע"ז הכי ממה שהיה מהנה תלמידי חכמים היה גם דבק בשכינה : **מאי** רוח כו' · הנבואה של אמת נקראת רוח סתם בכמה פסוקים ותנח עליהם הרוח וגו' ומי יתן כל עם ה' נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם כי הנבואה היא ברוב פעמים על ידי מלאך כמ"ש עושה מלאכיו רוחות וכאן כתיב הרוח בה' הידיעה הוא הרוח הידוע של נבות : **מאי** צא כו' · דכיון דא"ל עשה כן הוה בכללו נמי מה שאמר אצא ומלת צא שאמר לו הוא מיותר לדרשא צא ממחיצתי כי רוחות ונשמות של ישראל צרורות בצרור החיים תחת כסא הכבוד דהיינו במחיצתו ודובר שקר לא יכון שם כי שם צורת יעקב חקוקה שמדתו אמת שנאמר תתן אמת ליעקב וגו' וק"ל : **אחאב** כפר באלהי ישראל וכו' · דהיינו מדכתיב להכעיס ה' אלהי ישראל ומדכתיב לעשות דרשו שבעשייה היה זה דהיינו שכתב כן על דלתות שומרון וז"ש מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו שהמלכים שהיו לפניו עבדו עגלי הזהב בשתוף אבל הוא אחאב הוסיף לעבוד את הבעלים וכפר באלהי ישראל דוגמא שאמרו בפרק אין נדין ויוסיפו בני ישראל לעשות וגו' ויעבדו את הבעלים וגו' ויעזבו את ה' ולא עבדוהו משמע שנאמר ויעזבו את ה' איני יודע שלא עבדוהו כו' אפילו כתורמוס הזה כו' ואוכלין אותו בקינוח סעודה לא עשאוני בני דהיינו בעבודת הבעלים לא עבדו ה' בשתוף : **ויבקש** את אחזיהו וגו' · הוא היה ממלכי בית יהודה ונסמך ענין אחזיהו לכאן כמ"ש הוא הלך בדרכי בית אחאב כי אמו וגו' והוציאו הכתוב הזה מפשטיה שהיה מתחבא לקדור אזכרות משום דכתיב בתריה ויביאוהו אל יהוא וימיתהו ויקברוהו כי בן יהושפט הוא אשר דרש ה' וגו' שאין זה נתינת טעם על שהמיתהו דאדרבה משום שהיה בן יהושפט לא היה לו להורגו שלא אמר הנביא ליהוא רק והכית את בית אחאב וגו' ולזה דרשו שהוא נמשך אדלעיל דמשום שהיה מתחבא בשומרון והיה קודר האזכרות הביאוהו ליהוא ודנו דין מיתת בית דין כמודה בע"ז וכי בן יהושפט וגו' דקאמר אינו אלא טעם על שניתן לקבורה שפי מיורם בן אחאב שנהרג עמו שלא נזכר בו שניתן לקבורה לפי שהיה אחזיהו בן יהושפט מצד אב ולא היה מבית אחאב רק מצד אם וק"ל : **שהגשי** את ישראל כו' . פרש"י מל' בכחש ויותר נראה לפרש מלשון הכרה והעתק כמו גיד הנשה נשתה גבורתם וק"ל : **בגלל** מנשה שעשה תשובה ואינהו לא כו' · ר"ל שהיה להם ממי ללמוד ולא למדו ממנו לעשות תשובה כמ"ש ויכנע מאד מלפני אלהי גו' :

דף קג ע"א דל מינייהו כ"ב פשו להו ל"ג כו' · אבל השנים שקודם שמלך לא חשבו דקטן היה אז די"ב שנים היו לו כשמלך ועוד דקודם שמלך היה אביו חזקיה קיים ולא היה בידו לחטוא ולהחטיא ישראל : **מאי** דכתיב וישמע אליו ויחתר לו כו' לא מצאתי זה הפסוק אבל בדברי הימים כתיב ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תפלתו וגו' : **וכי** עד האידנא לא הוו מלכי כו' · פירש"י ואי כו' · ואי עד האידנא לא הוו מלכי הוה ניחא ולא הוה קשיא ליה למכתב בראשונה מלך דבראשית הכי משמע אתחלת דבר שזכר כמו בראשית ברא דהיינו תחלת הבריאה שבעולם ה"נ הכא בראשית ממלכת משמע תחלת המלוכה שבעולם ומשום הכי קשיא ליה וכי עד האידנא כו' : **נסתכל** בצדקיהו ונתקררה כו' · כדאמרינן דבשביל צדיק אחד נברא עולם שנאמר וצדיק יסוד עולם : **שהיה** בידו למחות כו' · נראה דמעשה הרע המפורש בו בספר ד"ה ויעש הרע בעיני ה' אלהיו לא נכנע מלפני ירמיהו וגו' וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים וגו' לא קשיא ליה דלא היה זה נחשב לעון גדול שהכי לאינו שהיה מאמין לדברי ירמיה והצילו מבני דורו הרשעים כמה פעמים והיה מאמין לו מה שא"ל אם יצא תצא וגו' וחיתה נפשך גו' ואם לא תצא וגו' ונתנה העיר וגו' ושרפוה באש ואתה לא תמלט מידם אלא שהיה דואג מפני דורו כמ"ש אני דואג את היהודים אשר נפלו אל הכשדים פן יתנו אותי בידם וגו' גם בענין השבועה לנבוכדנצר שמרד בו היה ע"פ דורו שהתירו לו השבועה אבל עיקר הקושיא הכא ממה שכתוב בספר מלכים בצדקיהו ויעש הרע בעיני ה' ככל אשר עשה יהויקים דנראה מזה שעשה כתועבות יהויקים ולא היה טוב ממנו ומשני משום שהיה בידו למחות בדורו שהיו רשעים כמו יהויקים ולא מיחה בהם נקרא הרע שעשו דורו כיהויקים על שמו אבל הוא בעצמו צדיק היה כנראה מתוך הכתובים בספר ירמיהו : **איש** חכם גו' את איש אויל וגו' · לפי שהיו שניהם ממלכי יהודה קרא שניהם איש אויל כאלו הם איש אחד וענין סכלותם לפי שכבר ראה אחז בצרתו יותר מכל מלכי יהודה שלא היו בהן עובדי ע"ז כמותו והיה לו ללמוד שבשביל שהוא עע"ז באת לו הצרה וכתיב בו בעת הצר לו ויוסף למעול בה' וגו' וכן בהפך אמציה עשה הישר בעיני ה' והצליח במעשיו כמפורש בענין והיה לו ללמוד שבשביל

שאינו עובד כוכבים הוא מצליח וכתיב ביה בהצלחתו מהכות את אדומים ויביא את אלהי בני שעיר וגו' : **ויבואו** בשער התוך כו' · מקום שמחתכין בו הלכות כו' · לא נמצא בשום מקרא שער הנקרא כן בירושלים וע"כ דרשו שער ע"ש מקום המשפט כמו ועלתה יבמתו השערה והתוך במקום התוך והוא מקום שב"ד הגדול יושבים בירושלים שמשם הלכה יוצא מתוכה ופסוקה כמ"ש וקמת ועלית אל המקום וגו' לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין וגו' והענין אמרו ע"ש במקום המשפט שם הרשע : **על** שדה איש עצל וגו' · כלל בזה המקרא מלכי יהודה אשר בימיהם נתרשלו ידי ישראל וחסרו מיום אל יום עד שבימי צדקיהו נחרב הבית וגלו ישראל וז"ש על שדה איש עצל זה אחז כי הוא היה המלך הראשון ממלכי יהודה שגרם לישראל לעבוד ע"ז ונתרשלו ידיהם של ישראל ועל כרם ישראל נקראו כרם ה' צבאות ואז היו כרם אדם חסר לב זה מנשה שבימיו חסרו ישראל מיום אל יום עד שבימי אמון שהרבו אשמה ועלה כרם ה' שהוא ישראל כלו קמשונים ובימי יהויקים שעשה התועבות כדלקמן כסו פניהם של ישראל חרולים בכל הצרות שעלה עליהם עד שבימי צדקיה גדר אבניו שהוא בהמ"ק נהרסה : **ארבע** כיתות כו' · לפי הדרש נראה לפרש ידו מלשון מקום אבל רש"י פי' מלשון יד ממש ויש לפרש דנקט יד ע"ש שהלוצצים מראים ליצנותם בידם · ואמר **כת** שקרים דכתיב דובר שקרים וגו' לנגד עיני · לפי שהדובר שקר מאמת דבריו בפני השומע וע"כ אמר לנגד עיניו יתברך לא יכון שעיניו משוטטות בכל ויודע בשקרו · ואמר **כת** חנפים כי לא לפניו חנף יבא · כי כן דרך החונף בתחלת ביאתו לדבר מבוקשו יבא בחנופה לדבר עם המתבקש · ואמר **כת** לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה וגו' · הוסיף מלת צדיק בענין שהוא פירוש מלת אתה דה"ק לפי שאל לא חפץ רשע כי צדיק אתה שהוא הפך רשע שזכר וע"כ לא יהיה במגורך רע שהוא בעל לשון הרע ופירש"י מדכתיב בתריה תאבד דוברי כזב וגו' עכ"ל אבל במשמעות זה הוא דובר שקרים ויותר נראה לפרש כפירושו מדכתיב בתריה אין בפיהם נכונה קרבם הוות וגו' וכפירש"י פרק א"נ וק"ל : **לא** תאונה אליך רעה וגו' . מלת אונה מורה על הסבה וגורם הדבר · וז"ש **שלא** ישלוט בך יצה"ר · שהוא הגורם לרע וכן חלומות רעים כו' שהשד גורם לחלום רע כמפורש פרק הרואה · ואמר **ונגע** לא יקרב באהלך שלא תמצא אשתך כו' · כי האשה נקראת בשם אהל ובית כדאמרינן פרק כל כתבי מעולם לא קריתי אשתי אלא ביתי והיינו משום שהיא עקרת הבית ומצויה תדירה שם כדאמרינן כל כבודה בת מלך פנימה · ואמר **ונגע** לא יקרב וגו' · כי כמו שטומאת הנגע בבית הוא מורה על חטא הדבוק בדרים בו כדאמרינן בערכין כן טומאת הנדה בבואו מן הדרך לביתו יורה על חטא האיש ואמר ספק נדה כי הודאי נדה הוא בזמן הוסת ואין זה מורה על חטא האיש אבל הספק נדה בא שלא בזמן וסת דרך מקרה שע"ז יורה מלת יקרב הוא ודאי יורה על החטא ולפי הדרש שלא יהיה בן או תלמיד כו' באהלך היינו אהל של תורה. ואמר **שמקדיחו** תבשילו ברבים כו' · דימה התורה והמעשים למבשל כמ"ש מי שטרח בע"ש יאכל בשבת וזה שקלקל למודו ותורתו במעשיו ה"ז כמקלקל בשולו ע"י קדוח · ואמר **עד** כאן ברכו אביו כו' · עיין פירש"י ועוד נ"ל לפרש לפי שעד כאן היו הברכות כמתפלל ומבקש מלפניו יתברך בלשון נוכח על בנו כמ"ש אומר לה' מחסי גו' כי הוא יצילך מפח וגו' יפול מצדך וגו' כי אתה ה' מחסי וגו' לא תאונה וגו' וע"כ אמר שע"כ ברכו אביו ברחמיו על בנו להתפלל מלפניו יתברך אבל מכאן ואילך מדבר כמתפלל בלשון נסתר לשומרו ע"י מלאכיו כמ"ש כי מלאכיו יצוה לך וגו' והוא כדרך הנסים שאין שמו יתברך הקדוש שגור בפיהם כ"כ שהטומאה מצויה בהן וע"כ מבקשין על נסיהם לשומרם על ידי המלאכים · ואמר **מכאן** ואילך ברכו שמים כו' שנאמר כי בי חשק וגו' · כפשטיה שהם דברי הש"י בעצמו וברכתו שאמר שלא בשביל בקשת אביו ואמו אברכהו אבל לפי שהוא חשק בי ואפלטהו ולא בשביל שאביו ידע שמי להתפלל בעדו אבל לפי שהבן גופיה ידע שמי ויקראני ואענהו ולא בתפלת אמו שאשמרהו ע"י מלאכים אבל עמו אנכי בצרה אחלצהו וגו' : **ע"ב כיון** שנעשה אדם רש מלמטה כו' · וכפירש"י שיש לו שונאים ומלת רש נופל בזה כמ"ש כל אחי רש שנאוהו וכן היה בדוד שהיה נרדף מאחיו מישראל וכן נחמיה ובאיסור היו שונאים אותו כמ"ש לא תשנא את אחיך וגו' ונכתבה הטעי"ן מפני כבודן לומר שאין מדה זו נאמר אלא ברשעים שמותר לשנאותן אותן אחיו מישראל מפני רשעתן דמותר לשנאן שהן נעשו שונאין גם למעלה ושייכא דרשא זו לכאן שהכתוב זה מיירי בעוה"ב דכתיב לעיל מיניה תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש וע"ז אמר שימנע אז בעוה"ב מרשעים אורם שהיה להם בעוה"ז וזרוע רמה שהיה להם בעוה"ז תשבר לעוה"ב וק"ל : **ב"ה** פנים בת"כ כו' · אשמועינן דאין לאלו ג' מלכים חלק לעוה"ב שהכי ידעו רבונם שפיר ומרדו בו ונקט ת"כ שהיא כלל עבודה שיתקרבו לשמו יתברך ע"י הקרבנות והם רחקו עצמן ממנו יתברך ב"ה לקרב לעבודת זרה : **ויבוהו** במוה"ז כו' · אע"ג דכמה הכאות כתיבי במקרא דלית בהו מיתה הכא לא איצטריך ליה לפרש דהוה הכאה של מיתה דכתיב בתר הכי שקברוהו בפחת גדול ויציבו עליו גל : **אחז** ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתוב בהן ויעש הרע וגו' · עיין פירש"י ועוד יש במלכי יהודה דכתיב בהו ויעש הרע בעיני ה' כגון ביהורם בן יהושפט ויהואחז בן יאשיהו ויהויכין וקים ליה דלא היו רשעים כ"כ : **תרגמו** שהרג ישעיה · מפה לפה דרש ליה שהרג לישעיה בפה על שחטא בפיו כדאמרינן פרק חלק איבלע ישעיה בארזא אתיוה לארזא ונסרוה כי מטא להדי פומיה נח נפשיה משום דאמר ובתוך עם טמא שפתים גו' ולמ"ד שעשה צלם כו' והרג כולם עשה שני עבירות בפעם אחד דהיינו ע"ז ושפיכות דמים שהיו זה כנגד זה בשני הלוחות כדאמרינן לא תרצח נגד אנכי והיינו מפה לפה ולבסוף עשה לו ד' פרצופין כדי שתראה שכינה ותכעוס כו' יש לפרש שעשה לו ד' פרצופין דוגמת כסא כבוד שהשכינה יש לו ד' פנים כדי שתראה השכינה ותכעוס : **כי** קצר המצע גו' . בס' ישעיה כתיב האי קרא ומוקמינן ליה באמון שבו כתיב שהוא הרבה אשמה דהיינו שהוסיף על עון אבותיו שאחז לא העמידה אלא בעליה ומנשה העמידה בהיכל והוא הוסיף להעמידה בקדשי הקדשים שהוא המצע ששם היה מקום השכינה שורה על הכפורת וכמ"ש בין שדי ילין גו' · ושאמר **מי** שכתוב בו כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה כו' . ר"ל מי שיכול להרחיב העולם אפילו בים שכונס כנד מי הים להיות שם מקום יבשה תעשה לו המסכה צרה במקום הזה בשביל חטאם ועוד יש לומר מי שכונס כנד מי הים ולא הקפיד הקב"ה שם מליצך מסכה ופסל מיכה עמהם כדלקמן ועבר בים צרה תעשה לו במקדש צרה בשביל חטאם : **בטל** את העבודה וחתם כו' . תעודה היינו עבודה שמעיד שהשכינה שורה בישראל והיינו נר שקשר העבודה וחתם התורה כו' כדאמרינן במדרש שאחז בתי כנסיות ומדרשות שלא ילמדו תינוקות של בית רבן תורה ואמר אם אין גדיים אין תישים וכו' וזהו חתם תורה בלימודי דהיינו תינוקות של בית רבן שהם למודי ה' ומנשה הרס המזבח מדכתיב בד"ה שאחר ששב בתשובה ויבן את מזבח ה' גו' משמע מינה שהוא הרסו ברשעו דבימי אביו חזקיהו היה בנוי ואמון שרף התורה כו' דהיינו שהוא הרבה אשמה כדלקמן ומשום שכבר אמר שאבותיו אחז ומנשה עברו על ב' עמודי עולם שהם התורה והעבודה אמר שהוא הרבה אשמה בשתיהם ששרף התורה והעלה שממי' על כו' · ושאמר **אחז** התיר הערוה ומנשה בא על אחותו שמצינו דכתיב בהו כתועבות הגוים גו' והיינו עריות דכתיב כי את כל התועבות האל עשו אנשי גו' ומדקאמר באמון שהוא הרבה אשמה אמרו שגם בעריות הרבה אשמה שבא על אמו דאינו אלא להכעיס ואולי דדייקי בשמיה אמון ע"ש אמו כמו מואב מאב וק"ל : **לאורה** כו' . כפר בהשגחה שאמר עזב ה' את הארץ לזה אמר כלום צריכין אנו לאורו כמו שאמרו לבסוף השמים שמים לה' אשר שם המאורות אבל הארץ נתן לבני אדם ויש לנו בארץ זהב פרוים שהוא זהב האדום ביותר כמ"ש בפרק טרף בקלפי זהב פרוים הוא אדום ודומה לדם פרים ומתוך שהוא אדום אורו מבהיק ביותר : **שחקק** כו' . עליו ממש על גופו מדכתיב לעיל מיניה ותועבותיו אשר עשה משמע דקאי על תועבותיו דמשמע ערוה בכל מקום ולמאן דאמר שם ע"ז הוה ממש תועבותיו ב' תועבות ע"ז וערוה בכל מקום ודכתיב והנמצא נראה לפרש כמ"ש שדורו היו צדיקים והיה מתיירא ומתבייש מפניהם לעשות כן בגלוי אך אחר מותו נמצא עליו כן · ושאמרו **מפני** שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר ועבר בים וגו' . לכאורה נראה דל"ג שנאמר אלא ועבר בים צרה וגו' והוא מלתא באנפי נפשיה ואפשר לקיים מלת שנאמר ור"ל כמו שחס עליו הקב"ה שעבר מיכה עם ישראל בים והיה פסלו עמו כך חס עליו שלמנותו בהדיוטות לפי שפתו מצויה כו' ומה שפירש"י שהיה לו אותו שם שהשליך משה אל הים להעלות ארונו של יוסף כו' כדאיתא במדרשות שהיה כתוב עליו עלה שור עלה שור והוא השליכו לאור ועשה ממנו העגל : **לדוחפו** כו' . פירש"י למיכה ועוד נראה לפרש לדוחפו לעשן הפסל שעשן של מערכה מתמר ועולה כמו שמצינו לא נצחה הרוח את עמוד העשן אבל עשן הפסל היה מתעקם ג' מילין והיה מתערב בעשן מערכה ובקשו מה"ש לדחוף אותו עשן הפסל מעשן המערכה שלא יתערב בו : **ועד"ן** נענשו כו' . ר"ל בזה הדבר שהיה פתו מצויה לעוברי דרכים הטעה את אנשי ישראל במעשה פלגש בגבעה שלא מיחו במיכה ובאו לעונש כזה שנפלו מהם מ' אלף שא"ל הקב"ה בכבודי כו' : **גדולה** לגימה שמרחיקה כו' . מכאן נראה לדחות פירוש הרמב"ן פרשת כי תצא דאשר לא קדמו לא קאי אלא אעמון ולא אמואב מדכתיב אוכל בכסף תשברני וגו' כאשר עשו לי בני עשו ומואבים וגו' ועוד האריך ע"ש דהכא אמרינן בהדיא

חכמת

בד"ה לאחר כ"ד דורות למעשה העגל הס"ד : בד"ה פסוק זה כו' לדקיה דור באפי' נפשיה כו' כצ"ל : ע"ב גמ' הכי דבהתא הוו מי לא כו' כצ"ל : רש"י בד"ה א"ל וכו' עילוך וכו' הס"ד : בד"ה מהיכא בעית למיפרא המוציא איבך יודע כו' כצ"ל : בד"ה אח לשמים כו' אח ורעה דכתיב כו' כצ"ל : בד"ה הכי רישיה כו' נ"ל גם מזבחותם הכי רישיה כו' : בד"ה דפרע קיניה כו' מחריב ביתיה ברות כו' מאחאב ויצא כו' כצ"ל : בד"ה קודר אזכרות לעשות כן קודר כו' הד"א :

שלמה

דף קג ע"א גמ' ואמר ר"י משום ר' שמעון בן יוחי כו' ווי ליה למאן דלא ידע כו' כצ"ל . ונ"ב כ"ל : רש"י בד"ה וישמע אליו כו' כך שמעתי הס"ד : בד"ה מדת הדין כו' בלא ידיעת מ"ה כצ"ל : בד"ה מאי דכתיב כו' מאחריני וכי עד כו' הד"א : בד"ה כיון שנסתכל בדורו כו' כצ"ל : בד"ה נשפט איש כו' ואינם נחים לחזור למוטב כצ"ל : בד"ה מקום שהיו כו' מלך בבל בשער כו' אחד בלשכת הגזית כו' כצ"ל והד"א : בד"ה באתריה כו' מקום שהאדון כו' כצ"ל : ע"ב גמ' העבודה וחתם

דאשר לא קדמו וגו' הרחיקה גם משפחת מואב גם נראה מכאן לקיים דברי המפרש דאשר לא קדמו היינו בחנם דכן משמע לשון לגימה אכילה שמאכילין אורחים בחנם כפירש"י דהיינו בחנם ודומיא לגימה של יתרו דקאמר קראן לו ויאכל לחם דמשמע בחנם ומה שמען הרמב"ן על זה כי די לתחנה שימכרו להם כאשר יכלו לקנות כו' עכ"ל אין כאן טענה שכן דרך המלכות השכנים ושלום ביניהם אם יבא חיל אחד בגבול חברו קרוב לו נותנין לו אפסניא והם לא עשו כן כשבאו ישראל בגבולם והיה להם שלום עמהם כמ"ש אל תצר את מואב וגו' ואעפ"כ לא קדמו אותם ליתן להם אפסניא בחנם והוצרכו לקנות מהם בכסף ומה שמען עוד שהכתוב יספר שעשו המואבים כאשר עשו בני עשו ולמה ירחיק המואבים לעולם בעבור זה ולא יתעב אדומי כו' עכ"ל גם זה אינה טענה שאפשר ששניהם עשו עבירה אחת שהיה תולה לאחד מהן זכותו ולא יענש כמו השני שלא היה לו זכות וה"נ זכות היה לבני עשו שלא נתרחקו כ"כ כמ"ש כי אחיך הוא: ושאמר מרחקת את הקרובים כו'. פירש"י קרובים ממש ליכא למימר דהא מדין מבני קטורה היו בני אברהם וקרובים היו בני מדין לישראל יותר מבני עמון ומואב אלא עמון ומואב שכנים היו וקרובים היו לא"י ומדין רחוקים להם היו עכ"ל ופירושו דחוק דא"כ מאי רבותיה דמרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ויש לפרש לפי מעשה בית פעור היה יותר להרחיק מדין ממואב שהמואבים עשו כן מיראה לפי שישראל באו ממקום קרוב לגבולם כדכתיב והוא יושב ממולי אבל מדין היו רחוקים ולא היה להם לירא אלא שנתעברו על ריב לא להם דמטעם זה אמר נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים ולא מאת המואבים אבל הלגימה שלא עשו מואב לישראל היא מרחקת את הקרובים שהם מואב שהיו קרובים במעשה בית פעור והספק הלגימה שעשה מדין לישראל היא מקרבת אותן אף שהיו רחוקין במעשה בית פעור והיו ראוין לעונש יותר ממואב:

דף קד ע"א בשכר קראן לו כו'. תימה דהכא קאמר דבשכר קראן לו וגו' זכה יתרו שבני בניו ישבו בלשכת הגזית ולקמן בפרקין ובפ"ק דסוטה אמרינן ג' היו באותה עצה כו' יתרו שברח זכו בני בניו לישב בלשכת הגזית כו' ואינו דומה דפליגי דאם כן ה"ל תלמודא לאתויי הני תרי מימרות כחדא ולמימר בהו דפליגי וי"ל דבשכר קראן לו וגו' לא זכה אלא שיהיו בניו ראוין לבא בקהל דומיא דמואב שבעונש זה נתרחקו מלבא בקהל והתם קאמר דבשכר שברח ולא הסכים בעצה הרעה זכו בני בניו לישב בעצת סנהדרין וה"ק הכא דבשכר קראן לו וגו' זכה לבא בקהל ועל ידי זה בזכות אחר דהיינו שלא הסכים לעצת פרעה זכה לישב בלשכת גזית ולולי זכות דהכא שהותר לבא בקהל לא היה אפשר לו לזכות לישב בלשכת הגזית דאין מושיבין בסנהדרין אלא המיוחסין ומותרין לבא בקהל ולזה אמר זכו בני בניו דבמואב נמי זכו בני בנותיהן לבא בקהל כדאמרינן בנות מואבי ולא מואבית אבל בני בניהם אסורים משא"כ במדין דאף הזכרים כשרים לבא בקהל: **יושבי** יעבץ תרעתים כו'. הכל מפורש בפירש"י בפ"ק דסוטה יעבץ אדם גדול היה בתורה דכתיב ויקרא יעבץ לאלהי ישראל אם ברך תברכני בתורה והרבית גבולי בתלמידים וגו' תרעתים מפורש בספרי שממעו תרועה בהר סיני ל"א ע"ש שישבו בשערי ירושלים שמעתים שממעו מלות אבותיהם דבני יונדב בן רכב משתפי קרא כו' סוכתים ע"ש שהיו יושבים בסוכות כמ"ש וישב באהלים וקרי להו משפחת סופרים דהיינו סנהדרין כו' עכ"ל ע"ש: **מחבירו** כו'. כיון שקר היה אומר לעדו מפי ה' וקרי ליה נביא היינו ע"ש נביא שקר מיהו לא מצינו אז במלכות ירבעם שהיו עובדים לבעל רק לעגלים רק אחאב הוסיף לעבוד לבעל ואפשר שקרא לו נביא בעל שמצינו בעובדי הבעל נביאי שקר: **ב'** ככרות כו'. אפשר דהיינו ב' סעודות ליום כדאמרינן מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול כו' ועני העובר ממקום למקום נותנין לו ב' סעודות: **ולא** נהרג שאול וג' בניו כו'. אע"ג דכששאל שאול ע"י אוב את שמואל והגיד לו שיהרג הוא ובניו לא הזכיר לו רק חטא שהחזיר את עמלק מ"מ משמע ליה דלא היה ראוי בשביל חטא זה אלא נטילת המלכות אבל הריגה לא היו ראוים אי לאו חטא נוב עיר הכהנים שהרגם וכן מוכח בפרק שני דיומא עיין שם: **מאי** כובס א"ר כו'. דבשדה אינו מקום כביסה ולא ניחא להו לפרש שנגיבת בגדי הכובסים היה שם בשדה כפירש"י בספר ישעיה וק"ל: **אבא** לא מזכי כו'. לפי שדרך קלת רשעים שאין רולין שיהיו בניהם כמותן אלא שיהיו לדיקים וע"כ ברא מזכי אבא שאביו אע"פ שרשע הוא היה מוכיחו להדריכו בדרך טוב ואין אבא מזכי ברא שהיה לו מתי ללמוד ולא למד: **כתיב** על גולגלתו של יהויקים כו'. הכתיבה עליו היה עונש חטאו שגם הוא כתב עליו שם ע"ז על אמתו כדלעיל ופירוש זאת ועוד אחרת היינו ב' עונשין שלו האחד שלא ניתן לקבורה והב' שניתן לשריפה והם עונשין על ב' עבירות דנקט לעיל תחת שזלזל בגופו לכתוב שם ע"ז על אמתו לא ניתן גופו לקבורה ותחת שאמר אין אנו צריכין לאורו הושלך גופו לאור אש: **בשביל** הטוב בעיניך כו'. ר"ל דבשביל שאמר הטוב בעיניך עשיתי ותלה בזכות עצמו בא הכתוב ותלה לו בזכות אבותיו כמו שנאמר למעני ולמען דוד עבדי כדאמרינן פ"ק דברכות ע"ש ע"י זה היה חושש שאדרבה יזכר לו עון אבותיו חטא אביו אחז וע"כ בקש אות על הדבר וניתן לו שאותן מעלות שירדו בימי אחז בשביל חטאו שב אחורנית עשר מעלות ובשביל ע"י אות הזה שחזר הגלגל אחור שלח מרודך בלאדן שלוחיו אל חזקיהו כפירש"י בספר ישעיה והאכיל אותן שלוחי בבליים על שלחנו וגרם גלות כו' ומייתי מדכתיב ומבניך אשר יצאו ממך וגו' ר"ל ומבניך אשר יצאו מאחז בגלות ממך הוא שאתה גרמת להם: **מאי** בית נכתה אמתו כו'. עיין פירש"י והוא דחוק ונראה כפשטיה מלשון אולר ר"ל שדרך האשה להיות לנועה באהל ובבית כאולר הזה כמ"ש כל כבודה בת מלך פנימה אבל חזקיה לא עשה כן רק אשתו שהיא נקראת ביתו כמ"ש ר"י שקרא לאשתו ביתו והיא היתה ראויה להיות בית נכאתו ואולרתו שלא להראותה והוא הראה אותה בגלוי בבית המשתה שהשקתה עליהם ומ"ד זין אוכל זין יהיה נכתה מלשון הכאה ממש שברזל אחד מכה חבירו או שהוא מלשון נשיכה שהאחד נושך את חבירו וק"ל: **באיכה** כו'. לפי שבשלשה א"ב שחיבר ירמיה בתחלה לבד מאני הגבר שהוסיף אחר ששרף אותן יהויקים התחיל אות האל"ף בלשון איכה ולא כן שאר האותיות ואמר רמז לו בג' שעברו על ל"ו כריתות שבתורה שכן העבירות היותר גדולות שבתורה ועד"ז אמר מפני מה לקו בא"ב כו' שכל ספר הקינות חברו ירמיה בדרך א"ב ולא מצינו כן באחד מספרי הקודש ואמר שעברו על התורה כו'. ואמר **אני** אמרתי וישכון ישראל בטח בדד וגו'. הוא הבדד למעלה מתוך שיהיה במות יהיה שכן בדד כמ"ש כלביא שכן שיתרחקו ממנו מתוך שיפחדו ויצאו עלמם מפניו הנה עכשיו לפחיתותם בדד מושבם מתוך שנמאסו בהם יתרחקו ממנו כמ"ש בדד ישב מחוץ וגו': **רבתי** עם כו' שהיו משיאין כו'. דרשו רבתי מלשון הרבה רבויים דהיינו שבכל העם היה אחד מהרבוי דהיינו או גדול או גדולה ולא היו משיאין קטן לקטנה שאין בו שום לד רבוי וק"ל: **אלא** כאשה כו'. לפי שבעובדי כוכבים נאמר ועתה שמעי זאת עדינה וגו' לא אשב אלמנה וגו' ותבאנה לך שתי וגו' שכול ואלמון וגו' דהיינו במפלתם סר כחם ותזלם מן השמים שאין לך אומה שנפלה שלא תפול מתחלה מזלה ויהיו אלמנה ממש ממושיעם ואלהותם שמת כחם אבל ישראל אינם כן כי גם בצרתם לא סר כחם ועלם מעליהם כי הוא חי וקיים לעולם ואינן אלא בדמיון אלמנה שאין בעלה אצלה דהיינו שהלך למ"ה ע"י שסרחה אשתו ודעתו לחזור כשהיא תשוב אליו: **נעשים** שרים כו'. פירוש הפסוק גם כשהם תחת העכו"ם ובמדינות אחרות בגלות נעשו שרים לאדוניהם שמשתעבדים בהם והביא מהמעשה בשני בני אדם כו' אמר להן עם קשה עורף כו' לפי שהשיעבוד וגלות מביא לאדם שמשכח חכמתו ממנו כמ"ש ואבדה חכמת חכמיו וגו' ועל כן א"ל שאתם קשי עורף שלא תהיו נכנעים בגלותכם ומחזיקים עדיין עלמיכם לחכמים או לנביאים כי מאין אתם יודעין זה אם לא בנבואה או בחכמה נפלאה ולזה כשראה האמת אתם אמר ברוך שבחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו כו' שאין אומה זו כאומה אחרת אבל בחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו וע"כ חכמתן נלחית שלא תשתכח מהן אף בגלותן: **ע"ב בכה** תבכה בלילה ב' כו' ועל מקדש שני. ירמיה שהיה במקדש ראשון רמז כאן בשתי הבכיות גם על מקדש שני שהיה בו ביום שנחרב מקדש ראשון ולפי שלא היה עיקר החורבן בלילה דרש לכך נכתב לילה לרמוז על מעשה מרגלים שהיה העיקר בלילה היא שמאותו מעשה נגזרו ב' החורבנות דהיינו בכייה לדורות והוא מדה כנגד מדה שהם מאסו בארץ ולכך כשחטאו גלו ממנה: ואמר **ד"א** שכל הבוכה בלילה כו'. שאפשר שהאוהב לא ידע בצרתו ולכך בוכה בלילה שאז ודאי קול הבכייה נשמע להאוהב ואעפ"כ אמר אין לה מנחם מכל אוהביה וגו' ואמר ד"א שכל כו' כוכבים ומזלות כו' בכייה שלהם היינו שאספו נגהם כמ"ש שמש וירח קדרו וגו' ולפי שבלילה נראים הכוכבים של המזלות יותר מביום אמר שבלילה היה נראה יותר בכייתם מלהאיר לעולם על לער החורבן. ואמר **שמע** רבן גמליאל קולה ובכה כו' באיכה רבתי מפורש שהיה שומע קולה ונזכר בחורבן בסמ"ק כו' עיין שם: **כאשה** שבוכה על בעל נעוריה גו'. דהיינו על השכינה שנפרד ממנה כמ"ש בהפך וזכרתי לך חסד נעוריך וגו' והיינו דמעתה על לחיה תמיד מרוב לער ואבלה: **כל** המילר לישראל כו'. דהיינו בשביל חטאם כדמסיים בהאי קרא כי ה' הוגה על רוב פשעיה וגו' שהקב"ה מעמיד אותו להיות הוא שבט אפו הרי הוא נעשה לראש כי הקב"ה הוא המתנשא לכל לראש וזהו למעלת ישראל שלא יהיו נכנעים ביד בזוי ושפל ומייתי מדכתיב כי לא מועף לאשר מוצק לה שזהו הטעם כי המיצק לה הוא ע"פ הקב"ה ולכך לא נעשה עיף כי הקב"ה נותן לו כח בשביל חטא ישראל: **מכאן** לקובלנא מן התורה כו'. כפירש"י כשיש לו צרה יודיענה לרבים כו' והטעם מבואר בזה כדי שיבקשו עליו רחמים כדאמרינן בס"פ במה אשה ולא אליכם אפשר שהוא מדרך ארץ אבל הקובלנא גופה שאמר ראו והביטו אם יש מכאוב כמכאובי וגו' הוא מן התורה כדילפינן נמי שם מטמא טמא יקרא וק"ל: **עוברי** דרך וגו' עשאוני כעוברי כו'. דלפי פשוטו לכתוב הולכי דרך כמו הולכי על דרך שימו ולכך דרשוהו לפי משמעו עובר על דרך ואינו הולך בה וכינה הדת האמיתית בלשון דרך כי הוא דרך סתם דרך הישר דרך ה': **עשאוני** כעוברי על דת דאלו בסדום כו'. ר"ל כעוברי על דת הנמוסית דבר שהשכל נותן שהיו עוברים בסדום כדלקמן שלא היה להם משפט ולדקה שהשכל נותן לפי הנהגת המדינה וז"ש ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום כו' לפי שסדום לא נחשב להם רק כחטאת שלא נלטוו על כך אבל ישראל שנלטוו על כך נחשב להם לעון שהוא מזיד וז"ש וכי משוא פנים יש בדבר שלא נהפכו כסדום וא' דאף על פי שלזה נחשב כשוגג ולישראל כמזיד מ"מ מדה יתירה כו' ר"ל מדה טובה אחרת היה בישראל שהיו רחמנים וכל המרחם מרחמין עליו ולכך לא נהפכו ובמדרש נאמר בזה עון בית ישראל גדול במאד מאד ובסדום נאמר וחטאתם כי כבדה מאד ועי"ל לפי המדרש מאד מלשון ממון ומאד ומדת סדום שאמרו שלי שלי ושלך שלך לא חטאו רק בממונם אבל ישראל שנאמר בהם גזלת העני בבתיכם חטאו גם בממון האחרים וק"ל: **סלה** כל אבירי וגו'. כאדם שאומר לחברו נפסלה. ר"ל אבירי של' אברי ע"י שנרמסו האברים ולא ניכר לורתן וה"ל כמטבע שנפסלה לורתה ואמר כן שהן נהרגים ונשותיהן אסורין להנשא לשוק ודו"ק: **פצו** עליך פיהם כו' בשביל מה הקדים פ"א כו'. כן הוא בכל א"ב שבספר קינות חוץ מא"ב ראשון ואפשר דאי הוה שינה גם בראשון היה אפשר לומר שכן היה סדר של ירמיה בא"ב אבל השתא בראשון הראה לנו שכן היה סדרו וכן סדרן דוד בתהלים אלא ששינה בא"ב אחרונים לדרשה זו וק"ל: **אוכלי** עמי אכלו לחם כו' כל האוכל מלחמן כו'. כי כמו שאין האדם ניזון ואין דעתו נוחה בכל אכילות עד שיאכל עמהן לחם כך אין העובדי כוכבים נוחין באכילתן אלא מישראל כמ"ש והיה לאכול וגו' דהיינו סתם אכילה שהוא הלחם. ואמר **ה'** לא קראו אלו הדיינין כו'. מפרש לה שהדיינין ומלמדי תנוקות אם הם אוכלי לחם שאין להם קודם אחר לאכול רק דבר זה אינן ראוין לקרות ה' דהיינו הדיין הזה כשקורא שוחד לבעל הדין והמלמד לתנוקות כשקורא עמו אינו ראוי להוציא השם מפיו: **מי** מנאם כו' דמי יודע בזה אם לא בנבואה ואמר דאנשי כנסת הגדולה שהיו בהן נביאים חגי זכרי' ומלאכי מנאו אותן ע"פ הנבואה: **בקשו** למנות עוד אחד כו'. דהיינו שלמה שמצינו בו נשיו הטו את לבבו ללכת אחרי אלהים אחרים כו': **באתה** דמות דיוקנו של אביו כו'. ר"ל שהיה במעשיו דמות דיוקנו של אביו שנאמר ויאהב שלמה את ה' ללכת בחקות דוד אביו וגו' ומיהו לדמותו ממש לא הוה כמ"ש ס"פ במה בהמה כלבב דוד לא הוה הא מחטא לא חטא ואז יבנה שלמה לכמוש וגו' שבקש לבנות ולא בנה וע"כ לא השגיחו בדבר זה באתה אש מן השמים כו' היינו שעל ידי של שלמה ותפלתו ירדה אש מן השמים ותאכל העולה והזבחים וכבוד ה' וגו' כמ"ש בד"ה ואותו אש ליחכה בספסליהם ולא השגיחו גם בזה ילתה בת קול וא"ל חזית איש מהיר במלאכתו וגו' כינוי של מלאכתו קאי אהקב"ה ואמר לפני מלכים וגו' דהיינו לפני כל המלכים הזוכים לעולם הבא יתיצב ולא לפני המלכים החשוכים בגיהנם יתיצב ולפני בזמן נאמר שהוא היה קודם לכל המלכים בזמן חוץ מדוד. ואמר **יצתה** בת קול כו'. כי אתה תבחר ולא אני וגו'. פירוש רש"י בלשון תמיה ויותר נראה לפרש כפשטיה כלפי מה שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים כו' דהיינו שהבחירה ניתן ביד האדם וז"ש כי ודאי אתה תבחר לטוב או לרע ולא אני שאיננו בידי אבל השכר ועונש תשלומי מעשה אדם לטוב ולרע המעמך היא דודאי בידו ית' ב"ה היא וק"ל: **לי** גלעד לי מנשה זה אחאב שנפל כו'. ר"ל שנפילתו ומיתתו שנהרג שם היא כפרתו שיזכה לעה"ב ואמר מנשה כמשמעו שכל האחרים כינה אותם בשם אחר כי שמם ממש הוא שם הרשעות כל ימי חייהם מה שאין כן מנשה שעשה תשובה בחייו ושמו ממש עדיין עליו בתשובה להביאו לעה"ב. ואמר **מעוז** ראשי זה ירבעם כו'. ר"ל שהוא היה מעוז ראשי של כל מלכי ישראל שהוא היה הראשון ונמלך ע"פ דברי הנביא ואינו ראוי להיות מיורדי גיהנם. ואמר **יהודה** מחוקקי זה אחיתופל כו'. דוד קאמר לה שהוא היה רבו של דוד והיינו מחוקקי ועל ידי דוד תלמידו זכה אחיתופל לעוה"ב כדאמרינן בפ' אין דורשין גבי אחר שר"מ תלמידו הביאו לעוה"ב. ואמר **מואב** סיר רחצי פירש"י דוד דקאתי ממואב עכ"ל. ולכאורה אין לו מקום כאן ויש ליישב דקאי מלת מואב אדלעיל שאמר יהודה מחוקקי זה אחיתופל מי אמר כן מואב דהיינו דוד דקאתי ממואב:

דף קה ע"א ואמר **סיר** רחצי זה גיחזי שלקה כו'. ר"ל שמה שלקה על עסקי רחילה של נעמן ולרעתו דבקה בו היא כפרתו לזכותו לעוה"ב. ואמר **על** אדום אשליך נעלי זה דואג כו'. ע"פ מ"ש לקמן שא' ממלאכי חבלה פיזר את אפרו בבתי כנסיות כו' ודוד קאמר לה שעליו דהיינו על אפרו אשליך נעלי לדרוך בנעלי עליו והיא כפרתו להביאו לעוה"ב. ואמר **אמרו** מה"ש כו' שהרג את הפלשתי והורים את בניך גת כו'. עיקר התרעומות לגבי דואג וע"כ נסמך לכאן על אדום וגו' זה דואג אף שהיה לפני אחיתופל וז"ש שהרג את הפלשתי ובא גאולה שלמה ע"י שהורים ע"י זה גת לבניך ודואג קטרג עליו אז כמ"ש בן מי זה העלם שא"ל דואג לשאול עד שאתה שואל אם הוא הגון למלכות שאל אם הוא ראוי לבא בקהל גם שהלשין על דוד נגד שאול בחרב הפלשתי שלקח מכהני נוב והיאך יבא לעה"ב. ואמר **שא"ל** עלי לעשותן רעים כו'. ר"ל כיון דאין עליו רק עבירות שבין אדם לחבירו שאינו נמחל עד שירלה חבירו כמו שמנינו פרק י"ה הרי עלי לעשותן רעים שיתרלה דוד לו וימחול לו ויבא לעוה"ב וק"ל: **מדוע** שובבה העם הזה וגו' תשובה נלחת כו'. אע"פ שהודו אחר כך מקרי תשובה נלחת לפי דעתם ויש לדקדק דלמה הודו כיון שהיה להם תשובה נלחת ויש לפרש לפי שינוי הלשון באבותיכם איה הם ובנביאים הלעולם יחיו שאין זה לשון כ"י אלא לשון תשובת זכריה הנביא אלא דמתוך תשובתו זאת נראה כשאמר להם איה אבותיכם שמחטאו השיבו לו והנביאים שלא חטאו היכן הם ואמר להן דאינו דומה דהנביאים מתו כדרך כל הארץ ונתנו לקבורה יודעין אנו היכן הם וכי לעולם יחיו אבל אבותיכם שמתו במיתות משונות שלא על מטתן כנאמר בתוכחה ואף במותן לא ידעתן היכן הם וז"ש א"כ אך דברי וחקי אשר לויתי את עבדי הנביאים הלא השיגו אבותיכם דהיינו כל פורעניות שנאמרו בתוכחה מפי משה ושאר נביאים מזה תראו שבחטאם מתו לא כמו הנביאים שמתו כדרך כל הארץ וע"ז הודו וישובו ויאמרו כאשר זמם ה' צבאות לעשות לנו וגו' כן עשה אתנו דהיינו כל הפורענות שנאמרו ע"י הנביאים. ואמר עשה אתנו במקום לנו שאמר בתחלה י"ל ע"ד שמו אנכי בצרה גלו' לבבל שכינה עמהם והיינו שהוא לא עשה לנו לבד כאשר זמם אבל מרחמיו שהוא עשה אתנו והוא עמנו בצרה. **ושמואל** אמר באו עשרה בני כו' איזה ספר כריתות כו' וכן בפסוק שאחרי זה דרשו בפ"ק דברכות כשהקב"ה בא לבהכ"נ ולא מצא בה עשרה מיד הוא כועס שנאמר מדוע באתי ואין איש וגו' דכל בי' י' שכינתא שריא וע"כ באו עשרה בני אדם לפרוק עול שכינה מעליהם וזה שא"ל עבד שמכרו כו' לפי שישראל נקראו בנים ועבדים לה' בכמה מקראות וע"כ אמרו אם כעבדים הרי מכרם לנבוכדנלר ואם כבנים הרי כבר גירש אמם ואלו הבנים שנולדו לה אחר הגירושין ואינן שלו יתברך ב"ה. **וא"ל** איזה ספר כו'. ר"ל היא כאשה שמרדה בבעלה והלכה ממנו בלא גט דהיינו ובפשעיכם דהיינו מרדם ועדיין הוא בעלה והבנים שלו ואם כעבדים אמר או מי מנושי וגו' דודאי אין הקב"ה לריך למכור כלום כי עולם כולו שלו אבל אפשר שהוא חייב שכר לאומה אחת ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה וע"כ הוא מוכר עבדו לו לשעבד בו בשכר ההוא שחייב לו וז"ש מי מנושי וגו' כי לנבוכדנלר אין אני חייב שכר כלום אבל בעונותיכם נמכרתם כי כן דרך העבד הפושע ברבו נותן אותו רבו ביד אחר גם ביד עבדו השני שהוא מיסרו בשעבודו כמ"ש נבוכדנלר עבדי כו': **חוצפא** מלכותא בלא תאגא כו'. ר"ל שהמלך שיש לו תגא מנלחו בלא כח וקומי אבל המולך מעלמו אינו אלא בכח וחולפא ומייתי מבני לרויה קשים ממני קשי פנים תרגום חליפי אפין וק"ל: **חיגר** ברגלו אחת שנאמר וילך שפי כו'. מלשון גוחמו עם השופי דפרק ג"ה והשוק והשופי דפרק אין מעמידין ע"ש ואשמועינן לבו הרעה על ישראל שהיה חיגר ברגל ואפשר שבא לו זה בעונש שהלך לקללן כמ"ש ותלחץ רגל בלעם וגו' ואעפ"כ לא נמנע מלומר ואלכה אולי יקרה ה' אף שהלך שפי וכן בקומא באחת מעיניו בעונש שרלה לקלל לישראל כדאיתא במדרש וכן בשמשון אשמועינן אע"פ שהיה נכה בב' רגלים עשה גבורתו בפלשתים: **כרע** נפל וגו'. פירש"י מה כריעה דהתם דאית ביה נפילה כו' אף כריעה דהכא דכתיב

חכמת שלמה

ותחם את התורה כו' שנא' כל העובר ושב אל הלוים ועבר בים כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה כי בי כו' כלומר אותו שחפן כו' כנ"ל: **אחר** ד"ה ע' שברשעים כו' יתחיל דבור ולא נכתביה לעין כלל והס"ד ואח"כ יתחיל משום כבודו של דוד שהיו לו שונאים הרבה כנ"ל: **בד"ה** ונחמיה כו' בשלח וגו' וכתיב ורבים כו' לכאי קרא ולהכי איכתבא לומר שברשעים אמרי' ולא בלדיקים כנ"ל והס"ד: **והשאר** נמחק:

דף קד ע"א גמ' איכא דאמרי דאכבשינהו לאפיה ותלף ואיכא דאמרי אוכלא דקארי סתף ארשיה ותלף ומפני מה כו' אמר רבה אמר ר' יוחנן כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה עמון ומואב כו' בקהל ל"א קרובין ממש כו' אברהם וקרובין היו כו' כנ"ל: **בד"ה** לא נהרגה כו' מכהני נוב ולא היה כו' הד"א: **בד"ה** ושאר מישראל כו' ודתנו תעיאי תלמידוהי כנ"ל: **בד"ה** יאשיהו בן אמון כנ"ל והס"ד: **בד"ה** מפני מה כו' להם חלק הס"ד: **בד"ה** אבל נ"ל אללו: **בד"ה** גורם גלות דכתיב כו' כנ"ל: **בד"ה** זין אוכל כו' דהליע בפרזלא כנ"ל: **בד"ה** רבתי עם כו' מאחר עם הס"ד ואח"כ מה"ד קטנה לגדול שכבת זרע כו': **בד"ה** אחד אחד מן הנשבין לחבירו הס"ד: ואח"כ מה"ד גמל זה שמהלך כו':

ע"ב גמרא אמר רבה אמר ר' יוחנן כו' אלי כבתולה חגורת שק כו' ואמר ר' אילעי א"ר ברכיה אר"י כל המליק כו' אנשי כנסת הגדולה מנאון כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה רדף השבאי כו' ומלא בדבריהם ואמרו יהודים כו' כנ"ל ונמחק אותם וכ"ב בס"א אינו: **עוד** בדבור זה בן קלסתר מלך אשקנלק בלעז כו' כנ"ל: **אד"ה** רישי עיניו כו' נ"ל ד"ה אלי קוננו כו' ונמחק ל"א ואחריו לריך להיות ד"ה על בעל כו': **בד"ה** לא אליכם כו' לא באה עדיין לרה כו' כנ"ל. וכ"ב נ"ל: **עוד** בדבור זה כנגד בני משה כו' כנ"ל: **בד"ה** יתילב כו' נ"ל בל יתילב כו' ונמחק בתמיהה:

דף קה ע"א גמרא אמרו לו ונביאים שלא חטאו היכן הם שנאמר אבותיכם כו' כנ"ל. וג"ב פי' זה קאי על דברי שניהם ודו"ק: **שם** הלעולם יחיו א"ל אבותיכם חזרו והודו כו'. שמואל אמר באו כו'. רבה בר בר חנה אמר כו' ואף אותו רשע כו' כנ"ל: **כמוהו** ואם לאו כו' כנ"ל:

בש"י

נופל כו׳ עכ״ל ק״ק דבפשיטות מנפילה גופיה הוי מצי למילף הכי מה נפילה דהתם בעילה היא כדאמרי׳ דז׳ בעילות כו׳ אף נפילה דהכא כו׳ ודו״ק: **ע״ב ויודע** דעת עליון כו׳. כל הסוגיא מבואר פ״ק דברכות ופ״ק דע״ז ע״ש: **תנא** משום רשב״א אהבה מבטלת שורה של גדולה כו׳. פירש״י שחבש אברהם בעצמו וכן בבלעם והכי מפורש בב״ר אבל לפי זה עיקר חסר מן הספר מלשון הברייתא דמייתי הכא ויותר נראה לפרש לפי לשון הברייתא דמשמעין דה״ק לפי שמדרך הגדולים והשרים שאין משכימין בזריזות לקום בבקר לילך מביתם לדרכם והאהבה והשנאה של אברהם ושל בלעם שהיו גדולים מבטלת שורה זו שעמד כל אחד בזריזות בבקר לילך מביתו לדרכו וק״ל. **שמתוך** שלא לשמה כו׳ שבשכר מ״ב קרבנות כו׳. מבואר בהוריות: **כתיב** ייטב אלהים את שם שלמה כו׳ דאל״ה תבורך מנשים כו׳. הך אגדה לא שייכא הכא באגדה זו דבלעם ובלק וי״ל שקלו הכא באגדה דמייתי לעיל שבשכר מ״ב קרבנות כו׳ דבנזיר ובהוריות מייתי עלה הא דיעל דקאמר גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה ומייתי מיעל דכתיב בה תבורך מנשים באהל והאי שפיר מייתי הא דרבה בר מרי דמפרש לה תבורך מנשים מעין קאמר פליגא אהך דהתם ודו״ק: **בנו** משלמה וכן הוא ליה את שם שלמה משמך כמ״ש שמלך שלמה על כל העולם ויגדל כסאו וגו׳ כדאמרינן וישב שלמה על כסא ה׳ וק״ל: **תלמידו** אב״א ויהי נא פי שנים וכו׳. אף שא״ל אליהו כי הקשית לשאול לאו משום קנאה א״ל כן אלא שאמר ליה שדבר גדול שאלת מה׳ ותלה הדבר באם יזכה לראות כשלוקח ממנו ע״י המרכבה דכבי אם ובוסי אם יזכה גם לדבר הזה וק״ל. ושאמר **ואי** בעית אימא ויסמוך את ידיו וגו׳. כמ״ש בפ׳ החובל מנא הא מלתא דאמרי׳ אינשי חמרי למריה וטיבותיה לשקיה דכתיב וסמכת את ידך עליו וגו׳ וכתיב ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה ידיו וגו׳ ופי׳ בתוספות שם והוא מבואר כי מצינו במשה לשון יד אחד למלחמה שנאמר במטה אשר בידי והיה כאשר ירים משה ידו וגו׳ ומצינו ב׳ ידיו לתורה ולחכמה דכתיב שני לוחות הברית על ב׳ ידי והנה בקש משה יפקוד אלהי הרוחות וגו׳ שהם ב׳ רוחות דכתיב רוח עצה וגבורה רוח חכמה ובינה וגו׳ ונענה לו הקב״ה על אחד וא״ל קח וגו׳ וסמכת את ידך וגו׳ איש אשר רוח בו שהוא יד אחד למלחמה ורוח גבורה אבל לחכמה אמר שלא יצא ממשפחתו של משה כמ״ש ועמדת אותו לפני אלעזר וגו׳ ושאל לו במשפט וגו׳ ומשה הוסיף לו דבר התלויה בב׳ ידיו דהיינו גם רוח חכמה ולכך הביא בענין זה בפרק החובל קרא זה דזאת הברכה דביה מפורש רוח חכמה שאילו לא סמך ב׳ ידיו לא היה זוכה גם לחכמה רק לגבורה וק״ל: **ר״א** אומר מלאך. דהיינו דבר שהמלאך נברא בדבורו של הקב״ה ואותו מלאך הפך דבריו של קללה בפיו לברכה. ושאמר ר״י **חכה**. ר״ל שעם הקב״ה בפיו דבר שדרכו לתת בפה דהיינו חכה וכמו שהחכה מגערת הדג להוליכו בע״כ הפך רצונו כך היה מגער בלעם שהוליכו בע״כ הפך רצונו מקללה לברכה. וזה שאמר **מברכתו** של אותו רשע אתה למד כו׳. דודאי לא היו ראוים ברכות אלו לחול על ישראל מפי רשע זה אלא מפי צדיק שבידיהם נתן הקב״ה הברכות כמ״ש באברהם אבל אתה למד שבכל אלו הדברים היה בא לקללם אלא שהקב״ה הפכם לברכה. ואמר **בתי** כנסיות ובתי מדרשות מה טובו אהליך כו׳. דמלת אהל נאמר במי שמרחיק עצמו מן עסקי העולם ועוסק בצרכי שמים כמו ויעקב איש תם יושב אהלים. ואמר משכנותיך ישראל. שהם ממש משכנו שעליהם הוא שוכן שהאבות הם המרכבה וכינוי משכנותיך להקב״ה. ואמר **מלכותן** נמשכת כנחלים נטיו. כמ״ש לא היו מושחין שום מלך רק על הנהר מטעם זה כמ״ש בשלמה ואמר זיתים וכרמים כגנות כו׳ נקט אלו שהם עיקר הברכה של הגנות שקובעין ברכה לעצמם. ואמר **ריחן** נודף כאהלים כו׳. רש״י פי׳ ממצות ויותר נראה לפרש לענין שם שיהיה שמם ושמעם נודע למרחוק כמו שמצינו ביהושע ודוד ושלמה: **בארזים** כו׳. שכן נאמר על הקומה בחור כארזים וכגובה ארזים גבהו: **יזל** מים מדליו כו׳. ר״ל מאותו שדלה כבר המים. ואמר **וירם** מאגג כו׳. לפי שיש מלכות שולטת בחברו במסים אבל אין שולטת בהן לכלותן ולהורגן ע״כ אמר וירם מאגג שהיה שולטת בם להורגן. ואמר **אימת** מלכותן ותנשא מלכותו. כענין שאמרו נהוג נשיאותך ברמה: **קללה** ולא קללות כו׳. והיינו הראשונה שבקש לקללן על בתי כנסיות ובתי מדרשות שאז היא היתה קללה אחת אבל כל האחר כשבקש לקללן היו קללות וק״ל:

דף קו ע״א כיון שנשבה בו רוח דרומית כו׳. הוא מבואר הרוחות לעות הם ארבע רוחות עולם רמז לארבע מלכיות בבל מצפון ארץ ישראל מדי ממזרח יון ממערב אדום מדרום של א״י וז״ש אין מזיזות הקנה שהוא ישראל ממקומו לעקרו עקירה גמורה ח״ו אבל הוא הולך ובא עמהן כפי המלכות המושלת אז וכיון שדוממו אלו ד׳ רוחות לעתיד שיכלו עמד קנה במקומו דהיינו במקומו המיוחד לו דהיינו בא״י: **אבל** בלעם כו׳ אפילו כל הרוחות כו׳. דהיינו בג׳ מלכיות הראשונים יהיה להם תקומה אבל כיון שנשבה רוח דרומית כו׳ בא לקללן שהמלכות רביעית שהוא מלכות אדום שהיא בדרומה של א״י תבא ועוקרתו והופכתו על פניו: **שזכה** קנה כו׳. ר״ל אף אם לפעמים גם הקנה נעקר ממקומו הוא זוכה במקום אחר אף בתלוש ליטול ממנו קולמוס כו׳ כך ישראל אף בגלותן שנעקרו ממקומם זוכין ללמוד תורה בגלות משא״כ הארז שברכן בו בלעם כשנעקר אינו עומד לדבר המתקיים רק לשריפה ולכליון: **וירא** את הקיני וגו׳ לא היית כו׳. משמע להו דבדרך תימה אמר כן ולא בדרך אמת בשביל שברח זכה לכך דא״כ ה״ל להזכיר זכותו שברח כמו שהזכיר זכותן של ישראל בענין כי לא נחש ביעקב וגו׳ וק״ל: **בשם** אל כו׳. עפירש״י ועי״ל ר״ל בשם אל ממש כשתבא עליהן רעה לכלותן בשביל עונם הם מחיין ומצילין עצמן בשם אל ממש ופועלים בשמות וכ״ה במדרשות שעשו כן בשעת החורבן ואמר אוי לאותן שעושין כן שאינן ראוין להנצל בפעולת השמות וק״ל: **פדיון** לבניו כו׳. ור״ל בשומו אל כשיחזור הקב״ה להשים שם אל המשותף בשמם ישראל דהיינו שנזקקין זה לזה בשם אל המשותף ומלת לביא ולביאה לרמז ב״י א״ל ב״י הא״ל וק״ל: **באדם** שתולה כו׳. עיין פירש״י ועוד נ״ל בפשיטות עפי לפי שזה היה להן למותב לדבר מגונה וזילותא להפקיר בנותיהן לזנות ע״כ תלה קללתו וזלזלתו באחרים כאלו ישראל הפקירו בנותיהן ולשון קללה במקום הזה בלשון גנאי וזילותא וק״ל: **לבלי** פשתן כו׳ לפי שכבר במצרים הפשתן מצוי כמ״ש עובדי פשתן וגו׳ והורגלו ישראל בהם ובתוך מ׳ שנה במדבר נחסר להן והן מתאוים לקנות מאשר ימצאו. ואמר **הוציאה** יצאתה מתוך תיקה כו׳. ממקום הבזוי ואמרו כלום מבקשים ממך אלא פיעור לא מבקשים ממך לעובדה בכך אלא לבזותה בכך: **בתורת** משה רבך כו׳. שאסר את מואב לבא בקהל: **בדברי** שטות כו׳. לדברי יהושע ודאי נמי דשם המקום היה כן כפשטה דקרא אלא דקאמר דלכך נקרא שם המקום ההוא כן על שנתעסקו בדברי שטות וקלקול וכת״י ע״ש וכן יש לפרש ברפידים ע״ש רפי ידים וק״ל: **ערומות** פגעו כו׳. כפירש״י ותקראן בגופן כו׳ עכ״ל ר״ל ותקראן מלשון פגיעה ובמי שהוא לבוש הוא פוגע בתחלה בבגדיו קודם שפוגע בגופו אבל אלו הלכו ערומות ופגעו בתחלה בגופן: **רפידים** ר״י אמר שרפו עצמן כו׳. והיינו שחללו שבת שהיא שקולה ככל התורה כדמוכח פרק כל כתבי ע״ש ומייתי מקרא דלא הפנו אבות אל בנים פירש״י דהתם נמי מרפיון ידים של תורה הוא ודחוק הוא דהא אמפלת פלשתים נאמר האי קרא ומאי תורה שייך בהו וק״ל: **כל** מקום שנאמר וישב כו׳. עפירש״י בחומש פרשת וישב באורך ע״ש: **ואת** בלעם בן בעור הרגו וגו׳ מאי בעי התם. ר״ל דמאחר נסרים היה וקאמר ר״י שהלך שם ליטול שכר כו׳ מה שהלך למדין ולא למואב שהשביעו על השכר כבר האריכו המפרשים בזה ועי״ל לפי שבלק מלך מואב א״ל לבלעם אמרתי כבד אכבדך והנה מנעך ה׳ מכבוד ולא הלך אחר עצתו אבל זקני מדין הלכו אחר עצתו שהרי צור שהוא המלך ונשיא על כולם הפקיר בתו לזנות שעי״ז נפלו כ״ד אלף מישראל כדאמרי׳ ויפלל פינחס שעשה פלילות עם קונו שבא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש״ע על אלו יפלו כ״ד אלף מישראל וע״כ בא לקבל שכר ממדין ומזה הטעם י״ל נקום נקמת בני ישראל ממדין ולא ממואב: **קוסם** נביא הוא כו׳. שהרי השכינה דברה עמו כמה נבואות העתידות שנכתבו בתורה ע״י: **ע״ב ד׳** מיתות סקילה כו׳. פירש״י הוא דחוק שהסקילה והשריפה היו בו לאחר מיתתו שכבר נחתך ראשו גם אין זה דין שריפה שבתורה דהיינו פתילה של אבר לתוך פיו ונ״ל דבתחלה סקלוהו באבנים קצת ולא עד למיתה וכן בפתילה של אבר נתנו מעט לתוך פיו שלא מת עדיין וכן בחנק שחנקוהו מעט ולא למיתה ואח״כ חתכו ראשו בסייף דהיינו הרג ומקרי שפיר ד׳ מיתות כדאמרי׳ בעלמא מה לי קטלא כולא מה לי קטלא פלגא ויהיה לפי דרש זה כינוי חלליהם על בני ישראל ר״ל שהרגוהו על חלליהם ומיתות שלהם בדין תורה ואפשר דהוו ידעי דבכל הד׳ מיתות היה חייב דכולהו איתנהו ביה דמה״ט קאמר לבר מבלעם הרשע דכמה דמשכחת ביה דרוש ביה: **אי** בר ל״ד שנין כו׳. דהיינו קרוב לחצי שנותיו שיהא ניכר שע״כ הוא מת שלא יגיע לחצי שנותיו והטעם דכיון שאינו חוזר ממעשיו הרעים עד חצי שנותיו שוב אינו חוזר ואינו ראוי להיות עוד חי וכן בהפך במדת הצדיקים כדאמרינן ביומא כיון שהגיע לרוב שנותיו ואינו חוטא שוב אינו חוטא. ושאמר דואג **שמא** יצא כו׳ דואג לאחר שיצא אמר ווי כו׳. שהשכינה מצטערת על אבדן של רשעים כדאמרינן פרק נ״ה שהשכינה אומרת קלני מראשי כו׳: **לא** גבור כו׳ מה תתהלל כו׳. ר״ל שאתה גבור בתורה ואין זה תהלתך שאתה עוסק בלשון הרע לא חסד אל שהיא מדתו הטובה נטויה עליך כל היום לקבל תשובתך. ושאמר **מה** לך לספר חוקי כו׳. כדלקמן שהיה סופר שלש מאות הלכות כו׳ ותניה דכ״ש שהיה סופר מנין המצות שהם תרי״ג ופ״ז אמר מה לך לספירתם ולמניינם שהרי בידך חסרו כמה וממניניהם דהיינו פרשת מרצחים כולה ופרשת מספרי לשה״ר שאתה עובר עליהם לפי פשוטיהם ומה אתה דורש בהם להוציאם מפשט הכתוב. ושאמר **ותשא** בריתי עלי פיך כו׳. פירש״י בלא לב ועוד נראה לפרש למאי דמפרש לה מן השפה ולחוץ דר״ל אף שאר כלים הפנימיים כחי הדבור כגון החיך והגרון לא היה משתמש בהם בדברי תורה רק משפה ולחוץ ולא היה משמיע קולו בדבורו בד״ת כענין שנאמר בחנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע דכן הדין בתפלה מה שאין כן בדברי תורה דצריך האדם להשמיע קולו בגירסתו. ואמר. **בתחלה** יראו כו׳. ר״ל בתחלה יראו ממנו בשביל לשה״ר שהיה עושה בצדיקים כמו שעשה בנוב עיר הכהנים ובדוד ולבסוף כשמת קודם זמנו ישחקו כמ״ש באבוד רשעים רנה דהיינו אבוד קודם זמנו. **חיל** בלע ויקיאנו כו׳. האי קרא באיוב אמרו צופר הנעמתי על הרשעים החנפים ובעלי לשון הרע ודרשוהו על דואג שאמר ליה הקב״ה לדוד שחיל בלע ר״ל שהתורה שיש בו דרך בליעה בעלמא ולא דרך אכילה יקיאנו מבטנו דהיינו שישכח אותה קודם מותו וקאמר ליה מבטנו יורישנו דהיינו שיורישנו מגופו ע״י אחר כדלקמן שנזדמן לו מלאך אחד ששכח תלמודו וקאמר אמר לפניו גם אל יתצך וגו׳ שאמרו דוד על דואג וכתיב ביה כהאי ליפנא אהבת כל דברי בלע וגו׳ ויש לפרש אהבת כל דברי בלע דהיינו דבריו של בלעם שנקרא בלע בן בעור שהוא היה ג״כ בעל לשון הרע ועין רעה ואמר דניתי דואג לעלמא דאתי וישקול למטרפסיה בהאי עלמא ואמר גם לעולם הבא לא יזכה דהיינו יתצך דלא שהוא לעולם הבא וקאמר לימרו שמעתא בי מדרשא משמיה כו׳ משום דנענה בתפלתו לדוד מלפניו שיאבד דואג משני עולמות רצה הקב״ה ברחמיו לזכותו במקצת משני עולמות דהיינו דלימרו שמעתא בי מדרשא משמיה דאמרינן פרק האשה רבה אגורה באהלך עולמים וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמות אלא אמר דוד לפני הקב״ה רבונו של עולם י״ר שיאמרו דבר שמועה מפי בעולם הזה כו׳ פי׳ שם ע״ז התפלל דוד שלא יזכה דואג גם לזה ואמר יחתך ויסחך וגו׳ בלשון כפל דהיינו שלא יהיה לך בשני עולמות: **בנין** רבנן כו׳. אפשר שהיה דואג אוהב בע״ת ואמרי׳ פרק ב״מ דהאים רבנן ה״ל בנין רבנן גם על זה התפלל דוד שלא יזכה גם לכך ואמר ושרשך מארץ חיים שהתורה שהיא עץ חיים תשרש אחריו מן הארץ וק״ל: **כל** אותיות כו׳. כדאמרינן פרק קמא דקידושין למה נקראו ראשונים סופרים לפי שהיו סופרים כל אותיות שבתורה שהיו אומרים וי״ו דגחון חציין כו׳ והיה שוקל ק״ו פירש״י יודע לדרוש בק״ו עכ״ל ולשון שוקל נראה דבר נוסף שהיו יודעין לשקול בק״ו שהם מתהפכים לאיזה צד נוטה לפי הסברות והפרכות. ואמר **שהיה** סופר ג׳ מאות הלכות במגדל הפורח באויר כו׳. עיין פירושו בפירש״י ועוד נ״ל לפרש על פי מה שכתוב בפרק איזהו מקומן שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם כו׳ לא ידעי דוכתא היכא אמרי נחתי ביה קליל דכתיב ובין כתפיו שכן כו׳ ועד״ז נתקנא דואג האדומי דכתיב כי קנאת ביתך אכלתני וגו׳ וכתיב זכור ה׳ לדוד את כל ענותו וגו׳ ע״ש שפירשו זה על דואג דכתיב לעיל מיניה מוזר הייתי לאחי ונכרי לבני אמי דהיינו שבעיני דואג היה דוד נחשב לנכרי כדאמרינן פרק הערל שאמר דואג על דוד שאל נא אם ראוי לבא בקהל ולפי שהמקדש קרוי מגדל כמ״ש כמגדל דויד צוארך וגו׳ ע״כ אמר שדואג היה סופר ולמד ג׳ מאות הלכות במגדל הפורח באויר שעל שם שלא ידעו מקומו של בית המקדש קראו כמגדל הפורח באויר והוא למד שלש מאות הלכות היכן הוא מקומו ולא ידע שפיר עד כי בא דוד כמ״ש שם ואמר מגדלים בלשון רבים ע״ש הלשכות רבים שהיו שם א״נ ע״ש מקומותיו רבים שהיו מסופקין בו דואג ואחיתופל וארבע מאה בעיי דבעו דואג ואחיתופל במגדל כו׳ היינו נמי שהיו מסופקים במקומו. וזה שאמר **רבותא** למבעי בעיי כו׳. שהיו מסופקים בדבר ולא סלקא להו שמעתתא אליבא דהלכתא ומסיק אלא הקב״ה לבא בעי דכתיב וה׳ יראה ללבב דהיינו קרא דכתיב גבי דוד שהוא היה מתכוין בדבר ההוא דסלקא ליה אליבא דהלכתא כדמסיק. וענין **כי** מטא רב יהודה אשה כו׳ ואנן מתנינן בעוקצין כו׳ מבואר בסוף הוריות ע״ש: **הוא** ימות באין וגו׳. ברשע איירי דכתיב לעיל מיניה עוונותיו ילכדנו הרשע וגו׳. ואמר אף שבחייו היה לו מוסר ותורה הוא ימות באין מוסר שבשעת מיתתו לא יהיה לו מוסר ואמר וברוב אולתו בד״ת שאמר על דוד לפוסלו מן הקהל ישגה ולא נתכוון אל האמת כדאמרינן פרק הערל: **שנצטרע** כו׳. כדאמרי׳ פ׳ יש בערכין כל המספר לשון הרע נגעים באין עליו שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית וכתיב התם לצמיתות ומתרגמינן כו׳ ומיהו ק״ק דהכי נמי מפי ה״ל לאתויי האי קרא דמלשני בסתר רעהו אותו אצמית וגו׳ דמפורש בו לשון הרע וק״ל: **ג׳** מלאכי חבלה נזדמנו לו כו׳. יש לפרש דהיינו הג׳ כיתות של מלאכי חבלה שיוצאים לקראת הרשע כשנאבד מן העולם כדאמרינן פרק הנושא אחת אומרת אין שלום אמר ה׳ לרשעים והיינו האחד שע״י שכח דואג תלמודו שהתורה נותנת שלום והא׳ שאומרת לו למעצבה ישכבון היינו שנשרף נשמתו שאף הנשמה נשכבה למעצבים והאחת שאומרת לו רדה ושכב את ערלים היינו שפיזר עפרו כו׳ שבערלים נאמר ועסותם רשעים כי יהיו אפר תחת כפות רגליכם וגו׳ וק״ל: **לא** ראו זה את זה כו׳. דכיון דדואג במלכות שאול היה ואחיתופל במלכות דוד פ״כ שלא ראו זה את זה שהרי דואג היה במלכות שאול בסנהד׳ ודוד היה אז עדיין נער והיה דוד מ׳ שנים ואחיתופל היה במלכות דוד קצת בסוף מלכותו שנמשך מ׳ שנים והם לא חצו ימיהם כדלקמן ואשמעינן שאלו היה בזמן אחד אפשר לא היה יכול דוד לקום מפני עצתם הרעה עליו. ואמר שלא חצו ימיהם שנאמר אנשי דמים שהוא דואג שהרג אנשי נוב עיר הכהנים ומרמה הוא עצת אחיתופל וק״ל: **תלמידו** גם איש שלומי כו׳. הני קראי אינן כתובין בסדר הזה בספר תהלים דקרא דגם איש שלומי וגו׳ כתיב מקמיה דהני קראי אחריכא אלא דמשמעא אחיתופל שהוא רשע תורתו היתה משתכחת ממנו ודוד בזקנותו היה מוסיף בתורה כדמוכח בכמה דוכתין ולפי המדרש שאמרו כי דוד מלך ישראל למד מאחיתופל ב׳ דברים היינו משאי קרא דאשר יחדיו גו׳ דכתיב בתר האי קרא דקראו אלופי ומיודעי לפי שמצא אחיתופל את דוד שהיה לומד תורה ביחידי א״ל אשר יחדיו נמתיק סוד ושוב ראה אותו שהלך בנחת לב״ה א״ל בבית אלהים נהלך ברגש וקשה היאך יליף הכא תלמודא מהאי קרא שקראו דוד חברו דאדרבה אחיתופל קאמר הכי לדוד וע״י כך קראו רבו ויש מדרשים חלוקות מה שלמד דוד ממנו ובפרק אלו הן הנזקין אמרינן בהאי דכרה דוד שיתין קפא תהומא כו׳ ולמדו אחיתופל בק״ו לכתוב שם אחספא כו׳ ועד״ז יש לפרש האי קרא ואתה אנוש וגו׳ שאמר שראית בתהום שיהיה העולם כדור אנוש שהציף התהום את שלים העולם נעשית אלופי ומיודעי וגו׳ להודיעני דבר זה לכתוב שם אחספא כו׳ שיהיה העולם קיים ודרש איש שלומי וגו׳ על אחיתופל שהוא ודאי היה איש שלומי שהיה דוד נשוי לבת בנו של אחיתופל שהיא בת שבע בת אליעם בן אחיתופל ועליו היה בטח דוד שלא יהיה עוזר ליתן עצה לשונאו והוכל לחמי שהיה ג״כ תלמידו ואעפ״כ הגדיל עלי עקב ר״ל שהגדיל אחיתופל בעצתו על דוד את בנו אבשלום שהוא עקבו וסופו של דוד וק״ל:

דף קז ע״א ואין אומרים אלהי דוד כו׳. הא פשיטא דאין הקב״ה מייחד שמו על הצדיקים בחייהם אלא שידע דוד שאף אחרי מותו לא יהיו אומרים אלהי דוד כמו שאומרים אלהי אברהם כו׳ אחרי מיתתן וז״ש איכהו מינכסו לי כבר בחייהן ולכך אחרי מיתתן הייתי מייחד שמי עליהם מיהו בחייהן לא כמ״ש הן בקדושיו לא יאמין אבל אתה בחייך לא מינכסת לי ולכך אף במיתתך לא אתייחד שמי עליך. ואמר **בחנני** ה׳ ונסני וגו׳. כמ״ש ה׳ צדיק יבחן זה אברהם שנאמר והאלהים נסה את אברהם וגו׳ משל ליוצר שאינו בודק קנקנים מרועעים שאינו מספיק להקיש עליהם עד שישברם והוא בודק קנקנים יפים כו׳ וז״ש בחנני ה׳ וגו׳ צרפה כליותי וגו׳ ר״ל שהוא יכול לעמוד בבחינה ונסיון כמו הקנקנים הנצרפין בכבשן יפה דהיינו צרפה כליותי ולבי. ואמר **דמנסינא** לך בדבר ערוה כו׳. אין זה מפורש במקרא אבל ממה דכתיב ויהי לעת ערב ויקם דוד מעל משכבו למדו לומר כן כי לא זו הדרך לקום לעת ערב ממשכב אלא בבקר אלא שאחרי שהודיע אותו ונסו בדבר ערוה:

חכמת שלמה

רש״י בד״ה אמר ר׳ אבא נ״ל ר׳ אבא בר כהנא אמר היינו כו׳: **בד״ה** כלום יש כו׳ דקאמר בלעם ליתי פה כנ״ל והס״ד: **ע״ב גמרא** כליבו נ״ל כלבו: **רש״י** בד״ה אמר להו לטעינא כו׳ לרכוב אמרה ליה כו׳ הד״א: **בד״ה** סריקי סומקי כרגילות אבל כו׳ הד״א: **בד״ה** בנו מנין שאינו מקנא כו׳ הס״ד: **בד״ה** מברכותיו כו׳ לברכה הוא היה כו׳ הד״א: **בד״ה** וירם מאגג כו׳ מלכותו עז הס״ד:

דף קו ע״א גמרא ונאמר וישב ישראל כו׳ נמחק ונאמר: **רש״י** בד״ה הוא אמר כו׳ קול ואמרה כו׳ כנ״ל: **בד״ה** ומי השיבך כו׳ הזקיקך לכך הס״ד · ואחר כך מתחיל הדבור שמחייה עצמו בשם אל עושה כו׳ מעל צוארן ומשמנין את כו׳ לעתיד לבא כ״ש הס״ד ואחר כך מתחיל הדבור אוי לאומה שתמצא בשעה שמשים השם פדיון לבניו אוי לה לאומה שתהיה כו׳ כנ״ל: **בד״ה** ליים כו׳ נ״ל ליס כו׳ דכתיב היינו מקום ששמו כך כנ״ל: **בד״ה** עד אשור כו׳ ומאשור ואילך משעבדי כו׳ דמשעבדי להו עד אשור כו׳ כנ״ל. ונ״ב פי׳ עד אשור ולא בכלל ודו״ק: **בא״ד** ולעתיד קא מיירי כנ״ל: **בד״ה** הן הנה כו׳ בדבר בלעם הס״ד: **בד״ה** פיעור כך שמתריזין לפניו הס״ד: **בד״ה** ויגזרו כו׳ אחר הבושת הס״ד ואח״כ מה״ד כאהבס מתוך כו׳: **בד״ה** ותקראן בגופן הס״ד ואח״כ מ״ה ותקראן משמע כו׳: **ע״ב גמ׳** דבלעם דהוה כתיב ביה כו׳ אמר ווי שיצא זה כו׳. יורישנו אל ואמר ר׳ יצחק מאי דכתיב גם אל יתצך לנצח אמר הקב״ה לדוד ניתי דואג לעלמא דאתי אמר לפניו גם אל יתצך לנצח מאי דכתיב יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה אמר הקב״ה לימרו שמעתתא בי מדרשא משמיה אמר לפניו יחתך ויסחך מאהל כו׳ · אמר ר׳ אמי ארבע מאה בעי כו׳: **מתנינן** טובא בעוקצין וכי הוס כו׳ שכבשן כטרפיהן טהורין אמר סויה כו׳ ואליבא דהלכתא דכתיב סוד ה׳ ליראיו כו׳. ואמר רבי יוחנן בתחלה כו׳ כנ״ל: **רש״י** בד״ה בר תלתין כו׳ יותר מן מאתים ועבר שנים כו׳. נ״ב זה אינו דהא לא היתה הגזרה כי אם משנולדה מרים ועוד בעל כרחך לא התחיל הגלות כ״א אחר מות יוסף והו׳ חיה בתוך רד״ו ע״א שנה אלא נ״ל שאותו עצה התחיל מתחלת ירידתם למצרים אבל לא נגמרה הגזירה והפורענות כי אם ממרים ודו״ק: **בד״ה** תגירא תרגום של פסח הס״ד: **בד״ה** שמא יצא זה לתרבות רעה הוא נמחק ומתחיל הדבור לאחר שיצא כו׳:

דף קז ע״א גמ׳ ואת לא מינכסית לי אמר לפניו רבונו של עולם נסני שנ׳ בחנני ונסני וגו׳ כו׳ כנ״ל: **שם** ומרעיבו שבע והיינו דכתיב נמחק: **שם** פיתקא לחלתא איגלייא ותזייה מיד ויצלא כנ״ל: **שם** הלא שאכלה פגה נ״ב ס״א שביעית: **שם** פוסקין משנתן ואומרים לו דוד הבא על אשת איש כנ״ל: **שם** אמר רב יהודה אמר רב אפי׳ בשעת חליו כו׳ ואמר רב יהודה אמר רב כו׳. מאי טעמא קנסיבת יפת תואר כו׳ אז איתם שלא יכתוב כו׳ על אחת כמה וכמה ונקתי כו׳. קבל עלך יסורין קבל עליה אמר רב יהודה כו׳ כנ״ל: **רש״י** בד״ה מתקדשת כו׳ טומאתה ולא בא עליה כו׳ כנ״ל: **בד״ה** שאכלה פגה כו׳. נ״ב ולפי פירושו הוה ליה

הפך משכבו של לילה כו'. כדי להשביע עצמו בשמים ונתעלמה ממנו הלכה כו' שהשביעו לשב. ואמר קא חייפה רישה כו'. אפשר שאמרו כן ממה שאמר וירא אשה רוחצת מעל הגג וגו' דהיינו שראייתו היה מעל הגג בשוה דהיינו כחילת הראש אבל לחילת הגוף לא ראה בשוה מעל הגג רק מן הצד. ואמר תותי חלתא דודאי בת שבע בצנעה היתה רוחצת תחת החלתא אלא ע"י שנדמה השטן לדוד כצפור ועמד על החלתא השליך גירא עליה ושבר החלתא ונתגלתה בת שבע. ואמר מיד וישלח דוד וגו'. ר"ל היצה"ר לא עזב ממנו. ואמר והיינו דכתיב בחנת לבי על שאמרתי בחנני פקדת לילה בנסיון של דבר עבירה על שאמרתי ונסני צרפתני וגו' על שאמרתי צרפה כליותי וגו' אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסניא לי כו' דוד ודאי על עצמו אמר זמותי וגו' אבל התלמוד תולה קללתו בחברו: הצפור נדדתו כו'. עפירש"י ועי"ל ע"פ מ"ש במסכת סוכה שהיצה"ר נדמה לצדיקים כהר ולרשעים כשער וז"ש שיאמרו דוד אינו צדיק כי הר שבכם שנדמה לצדיקים כהר נדמה לדוד לדבר קטן כצפור ואעפ"כ לא כפה אותו אלא שהצפור כפה אותו ונדדתו ממקומו והיינו שעל ידי מעשה זה נגזר עליו מעשה אבשלום שהולך לנדד ממקומו וק"ל: מ"ד לך לבדך וגו'. ר"ל ע"פ מ"ש כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו וא"כ נגד ישראל לא חטא באיסור א"א אבל לך לבדך חטאתי שאמרת לנסני בדבר ערוה לא בערוה גופה אלא בדבר הקרוב לערוה כגון זה ולא עמדתי בנסיון בדבר זה חטאתי לך לבדך וקמך הרי ג"כ גלוי דאי בעי למכפיה כו' אלא אמינא שתצדק בדבריך שלא אוכל לעמוד בנסיון ואל יאמרו העבד נצח למריה וק"ל: כי אני לצלע וגו'. לפי שראוי ונכון היתה לי מששת ימי בראשית ע"כ קראה צלע שהאשה בימי בראשית נבראת מן הצלע ואמר אלא שבאת עלי במכאוב היינו ע"י נסיון כדאמרינן לעיל וכן שאכלה פגה שע"י שהביא עצמו לידי נסיון אכלה קודם זמנה שהיתה ראויה לו ופגה היא התאנה שלא נתבשלה כל צרכה כמ"ש התאנה חנטה פגיה ועיין בערוך ערך פג: מ"ד ובצלעי שמחו וגו' עד אבל המלבין פני חבירו אין לו כו'. עיין בפ' הזהב: לעבוד עבודת כוכבים כו'. ר"ל שבקש לעבוד עבודת כוכבים דהיינו לילך ולברוח מפני בנו מא"י לחו"ל דה"ל כעובד עבודת כוכבים כמ"ש דוד בהיותו בורח מפני שאול שאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' כדאיתא בסוף כתובות. וא"ל חושי מלך שכמותך כו'. אף שכבר היית בורח מפני שאול לחו"ל שלא היית עדיין מלך ומפני פקוח נפש שלא יהרגך שאול אבל אתה מלך שכמותך כו'. וא"ל מלך שכמותי יהרגנו בנו. מוטב שאעברה לח"ל דהוי כעובד עבודת כוכבים ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא וא"ל מ"ט נסבת יפת תואר ויצאת כבר בשבילה לחו"ל וזה הביאך לכך לצאת עוד לחו"ל ועבירה גוררת עבירה וא"ל יפת תואר רחמנא שריה לישא אותה ואמרינן דמותר לצאת מא"י לח"ל כדי ללמוד תורה ולישא אשה וא"ל לא דרשת סמוכין כו' וא"כ משום לישא יפת תואר ודאי דלא הותר לצאת מא"י לחו"ל אלא משום מצוה להלחם על אויביך: דומה לסוחר כותי כו'. כפירש"י ובמדרשות לעני כותי המבקש על הפתח כו' ע' במדרש ילקוט. ואמר שגיאות מי יבין שביקש לך אין זה מפורש אבל מתה שבקש שוב א"כ על הגדולות ממנו דהיינו מזידים מוכח דשבק לו הראשונים דומיא דמשל הכותי ואמר מנסתרות נקני גם שאינן שוגג כיון שהם נסתרות מעיני בני אדם אין בהם חילול השם כ"כ כמו הזדים דנקט בתר הכי שהם המזידים לעיני בני אדם ולזה אמר אף שידעו בו רבנן חשוך עבדך כינוי עבדך קאי על הרבנן שיתשבו ויתנגנו מלשתעי בי ורש"י פי' וגרס דמאל ימשלו בי דריש ליה דלא לשתעו רבנן ביה אבל בכל נוסחאות שלפנינו אין הגירסא כן דמייתי אל ימשלו בתר הכי ודריש אל ימשלו בי אז איתם דהיינו שלא יכתב סורחני ואפשר דדריש איתם מלשון אות שאל ימשלו בי אז איתם דהיינו אותיות שבפרשה שתמחק כולה. וא"ל ומה יו"ד שנטלתי משרי עמד כו' בא ענין זה בכאן לפי מה שמבואר במס' סוטה כי שם י"ה הוא מחבר איש ואשה אם זוכים אם לאו סר שם י"ה מהם ונשאר אש ואש וע"כ נטל הקב"ה היו"ד משרי שהוא אות השם שבאיש ונתן לה אות ה"א לרמז שזכתה לאות השם שבאשה וע"כ לא זכתה לבן כשהיה לה אות יו"ד שהוא השם שבאיש עד שניתן לה אות ה' שהוא אות השם שבאשה והיה היו"ד עומד וצווח עד שניתנה באיש שהוא יהושע ומ"מ כיון שאות יו"ד מנע אותה מלהיות לה בן וע"כ כשנתוסף ליהושע לא זכה לבן אף שזכה ע"י היו"ד ליכנס לא"י שהצילה אותו מעצת מרגלים וז"ש כל הפרשה כולה שמדברת באיסור א"א ומחברת שם אותיות י"ה אעכ"ו שא"א להיות חסר מן התורה: ואמר ונקיתי מפשע רב מחול לי על אותו עון כולו. לפי שכבר נמחל לו בקצת כמ"ש לו הקב"ה ע"י נתן הנביא כשהודה על חטאו ואמר חטאתי לה' ויאמר נתן גם ה' העביר חטאתך לא תמות אבל יפרע מבניו כמ"ש ישלם ארבעתים ילד אמנון תמר אבשלום מ"מ כולו לא נמחל דלא נפרע מגופיה עד שנצטרע כדאמרינן ביומא וע"כ בקש כאן ונקיתי מפשע רב שיהיה נמחל כולו ויהיה נקי מן החטא. ואמר היתה איש וגו'. לפי שיש אדם החוטא ויש לו זכיות ומע"ט המגינים עליו או זכות אבותיו מגינות עליו וע"כ אמר כי חטא זה הוא גדול כ"כ שאין מועיל לו זכותו וזכות אבותיו וז"ש שעון זה מפריד השם י"ה מהם ונשאר אש וזה כאלו אתה מחתה אש של אשה בחיקו ובגדיו שהן מעשים טובים כמ"ש בכל עת יהיה בגדיך וגו' לא תשרפנה דאותו אש שהיתה בחיקו שורפין את מעשיו שאינן מגינין עליו ואם יהלך איש על גחלים שהוא אש של איש ורגליו לא וגו' ר"ל זכות אבותיו שהם יסוד ורגל של אדם כמ"ש על אברהם יצחק ויעקב כסא של שלש רגלים דע"י אותו אש תכוינה הרגלים של כסא וע"כ אמר כולי האי נערד כו' ר"ל שלא יועיל לו זכותו ולא זכות אבותיו וא"ל קבל עליך יסורין לפי שהיסורין לצדיקים בעוה"ז על מיעוט עבירות שלהם במקום דין ומשפט של רשעים בגיהנם לעוה"ב ובפרק הזהב אמרינן שהבא על א"א הוא מיורדי גיהנם י"ב חודש כמ"ש התוספות שם אבל אתה קבל עליך יסורין בעה"ז רק חצי מי"ב חודש דהיינו ששה חדשים והשאר נמחל לך לעוה"ב והוא כוונת הכתוב כי תשנה שברון שבהם דהיינו לעה"ב כדאמרינן בחגיגה ואמר ששה חדשים נצטרע דנגעים באין על גילוי עריות כדאמרינן בערכין ומייתי מדכתיב תחטאני באזוב וגו' כפירש"י ויש לפרש גם מסיפא דקרא ומשלג אלבין שאחת ממראות הנגעים דומה לשלג ואמר נסתלקה ממנו שכינה לפי שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה ודוד היה אז בדאגה ובצרה ע"כ התפלל השיבה לי ששון ישעך וע"י שתשמחני אשוב לרוח נבואה בנדיבים גם שאיני ראוי לכך אלא בנדבה ממך יתברך ב"ה ואמר ופירשו ממנו סנהדרין כדין מצורע וטמא טמא יקרא והיה חסר בשתים דהיינו ממנין שצריך לכל דבר של קדושה ועוד היה חסר חבר שהיה שונה בד בבד ועי"ז התפלל ישובו לי יראיך שאוכל להתפלל דבר שבקדושה בי' והתפלה נקראת יראה כמ"ש ייראוך עם שמש וישובו לי יודעי עדותך ללמוד עמהם ולא ביחידי: ע"ב ואמר כתיב בחברון מלך ז' שנים וגו'. היינו קרא דד"ה וכתיב מלך על יהודה ז' שנים וששה חדשים וגו' היינו קרא דשמואל ונראה דמקראי דשמואל גופיה מצי להוכיח כן דכתיב לעיל מהאי קרא בן שלשים שנה דוד במלכו ומ' שנה מלך הרי דלא חשיב הנך ו' חדשים ופירש"י דלא חשיב להו משום דלא הוה מלכותו שלמה כו' עכ"ל ויותר נראה לפרש כדאמרינן דמצורע חשיב כמת שנאמר אל נא תהי כמת וגו' ולכך לא חשיב ליה הנך ו' חדשים שהיה מצורע וחשוב כמת: ואמר מחול לי על אותו עון. היינו אחרי שקיבל כבר יסורין וא"ל מחול לך ע"י היסורין ואמר עשה עמי אות וגו' לפי שרבים משונאיו שהיו מביישין אותו ברבים במעשה דבת שבע ואוריה כדאמרינן פרק הזהב בפסוק ובצלעי שמחו ונאספו וגו' ע"ז בקש שיעשה לו אות לטובה וגו' לפי שמצינו אות מורה לטובה ומצינו בו מורה לרעה כמ"ש בפרק במה בהמה והתוית תיו רמז לטובה תחיה ולרעה תמות והם שונאיו בקשו עליו לרעה שימות על מעשה דבת שבע כמ"ש אויבי יאמרו רע לי מתי ימות וגו' כל שונאי עלי יתחשבו רע לי וגו' וע"כ בקש על אות תי"ו שהיא לטובה כמ"ש ואתה ה' חנני והקימני וגו' יאמר כי בזה יראו שונאי ויבושו ואני לא אבוש עוד מפניהם כמו שהיו מלבינין פני עד עתה כי יראו שאתה ה' עזרתני במעשה דבת שבע ע"ד אעשה לו עזר וגו' כמ"ש ראויה היתה בת שבע לדוד מששת ימי בראשית ואמר נחמתני במיתת אוריה וא"ל ודאי דבפני אויביך אודיע שתחיה אבל בחייך איני מודיע לכל ישראל עד בימי שלמה בנך שאז לעיני כל ישראל ע"י בנין בהמ"ק אודיע דבר זה ועי' בס"פ הכונס ד"א בהאי קרא דעשה עמי אות לטובה וגו'. ואמר כ"ד רננות כו'. עפירש"י. ר"ל באותו פ' בד"ה דמסיים בה האי קרא אל תשב פני משיחך גו' כתיבי מקמיה בתפלת שלמה כ"ד רננות דהיינו לשון תפלה ותחינה ורנה וכולה מלתא רמיזא בהאי פרשתא דכתיב בה ואשים שם את הארון אשר שם ברית ה' וגו' ודרשו מיניה שע"ז היה מתפלל להשים שם הארון לפי שנדבקו השערים זה לזה ובתר האי קרא דאל תשב פני משיחך זכרה גו' כתיב וככלות שלמה להתפלל והאש וגו' כי מלא כבוד ה' את בית ה' דמשמע דלא נענה להיות הארון בא במקומו שהשכינה ירדה עליו עד שכילה להתפלל דהיינו ה' אלהים אל תשב וגו' וקודם שכילה תפלה זו בכל כ"ד רננות דכתיב מקמיה לא היה נענה ושאמר שאו שערים ראשיכם וגו' בתהלים כ"ד ומתחיל לדוד מזמור אלא שדרשו לפי ענינו ששלמה אמרו וכמה מזמורים שאמר בהם לדוד והמה מיוחסים לאחד מעשרה שנאמר תהלים על ידן וכפל הענין במלות שונות שאו שערים וגו' והנשאו פתחי גו' ע"פ מ"ש שיש מקדש למעלה נגד מקדש למטה ולזה שיתנשאו ויתכבדו ראשי שערים דמקדש דלמטה וע"י זה יתנשאו ויתעלו גם פתחי עולם עליון של המקדש שלמעלה והיינו שיתנשאו ויתעלו ע"י שיבא בהם מלך הכבוד על הארון שכבודו יתברך שם: וילך אלישע כו'. אין זה מקרא גם קשה מאי קפיד להיכא אזל הא כתיב לדמשק אבל קרא כתיב במלכים ויבא אלישע דמשק וגו' והשתא כיון דכתיב ויבא אלישע דמשק וגו' ולא זכר הליכת כדרך הכתובים וילך יעקב משמע דלא הלך לשם בעבור בשורת חזאל המפורש באותה פרשה אלא שאמר הכתוב אחר שבא לשם בסבה אחרת בא חזאל אליו ובישר לו אלישע והשתא פריך שפיר להיכן אזל דלאיזו סבה הלך לשם שלא נזכר בקרא וקאמר"י שהליכתו לשם להחזיר גיחזי כו' ולכך לא נזכר ההליכה לשם דסבת ההליכה ג"כ חסר מן המקרא: החוטא ומחטיא את הרבים כו'. ר"ל כמ"ש כל חטא עושה ובורא מלאך ורוח רע לפי פעולתו וע"כ המחטיא הרבים כל הרוחות רעות שנבראו מחטאן תלוים בו והם בעצמם מונעין ממנו התשובה הפך המלאך טוב המסייע את האדם לדבר מצוה ורש"י בפי' המשנה כתב הטעם בזה שאין בדין שיהיו התלמידים בגיהנם והמחטיא אותן יהיה בג"ע כו' ואמר שבזה היה מחטיא לכל הרבים שאבן שואבת תלה כו': וא"ד שם חקק כו'. שזה היה מטעה את ההמון להחזיק בטעותן ולומר שיש בה ממש ח"ו שאומרת אנכי ולא יהיה כו' היה מטען שזה העגל כמו העגל שעשו במדבר שאמרו עליו ההמון אלה אלהיך וגו': וא"ד רבנן דחה כו'. יושבים שם לפניך צר ממנו מכלל דעד השתא כו' ר"ל דזה המקרא כתיב בתר ענינא דגיחזי לומר שעל ידו היה צר להם המקום וכינוי דממנו קאי על גיחזי שנזכר למעלה שממנו היה צר לנו במקום ההוא: שמאל דוחה כו'. תלה הדחייה בשמאל והקירוב בימין שבכ"מ השמאל רמז למדת הדין והימין לרחמים וז"ש תהא שמאל שהוא מדת הדין דוחה והימין שהם הרחמים יקרב. ואמר לא כאלישע שדחפו לגיחזי בב' ידים דהיינו שהפך גם הרחמים לרוגז ומייתי דכתיב ויאמר נעמן הואל וגו' שלא האמינו רק בשבועה שאלישע שלחו ולכך קללו אלישע בצרעת של נעמן כדאמרינן בערכין שהצרעת באה על שבועת שקר: ומי שקל כולי האי כו'. ר"ל דלא לקח גיחזי מנעמן רק שני דברים דהיינו כסף ככרים וב' חליפות בגדים כדכתיב מפורש בקרא אבל אלישע נקט עוד ו' דברים גם כפל בקרא מלת לקחת שאמר העת לקחת את הכסף ולקחת הבגדים וגו' המיותר לדרוש מיניה שלקח כ"כ כסף שראוי לקחת ולקנות בו כל אלו הדברים שנתכוין גיחזי לקנות לו בכסף זה והם ח' מינין בין הכל שרמז לו שהזמין לו הקב"ה כסף כ"כ שיהיו לו בקנייתו ח' מינין כדי ליטול בעולם הזה שכר התורה שלמד בח' מיני שרצים ואפשר לומר שרמז כמו שמרובה הטומאה בח' שרצים שמטמאין אפילו בכעדשה ומטמאין אף באויר כלי חרס כך יתרבה טומאת הצרעת בך ובזרעך לעולם ומה שלמדו לומר דכי אתא חזייה אלישע דפרחה ביה צרעת על רישיה כו' י"ל מדכתיב בקרא ויצא מלפניו מצורע כשלג דלא איצטריך ליה למכתב שיצא מלפניו מצורע אלא אחר הקללה נעשה מצורע אלא אתא לדייק מיניה שבצאתו ממנו נעשה מצורע כשלג ולא כן בבואו שלא היה עדיין מצורע כשלג אבל בקצת היה גם בבואו מצורע דהיינו דפרחה ביה כו'. ואמר ההיא רביתא דאיסתכאי כו'. כל זה בסוגיא דפרק עגלה ערופה אינו גם לכאורה קשה כל זה מפורש בקרא ויש לפרש שכוונו בזה פירוש הפסוקים לפי שיש רפואה טבעית כמו שמרפאין עצמן בחמי טבריא ויש רפואה שעושין צדיקים בתפלתן כמ"ש משה אל נא רפא נא לה ואת הריבה א"ל לנעמן אלישע מסי לך בנס ובתפלתו ולפי שהצדיקים אין מבקשים בנס רק כשהוא קרוב לטבע ע"כ כי בא נעמן א"ל אלישע טבול בירדן שיהיה הרפואה בנס קרוב לטבע שיש מים שמרפאים אבל נעמן חשב כי בטבע גמורה רוצה לרפאותו ברחיצה במים בירדן וז"ש אמרתי אלי יצא יצוא וקרא בשם ה' וגו' דהיינו בתפלה כמו שעשה משה אבל השתא דא"ל רחץ בירדן ברפואה טבעית בא לרפאותי והלא טוב אמנה ופרפר וגו' לרפאותי בטבע וא"ל הנהו דהוו בהדיה מנ"מ ז"ל נסי כו' כי ע"י מי ירדן נמי בנס הוא ע"י תפלתו שהרי אין דרכן לרפאות ודבר גדול דבר לך הנביא ע"י מי ירדן ולא מי אמנה וגו' שהם קרובים לטבע לרפואה יותר ממי ירדן. ואמר אייתי ליה כל הני דנקט. עשרה ככרי כסף וששת אלפים זהב ועשר חליפות וגו' כדרך שנותנין שכר לרופאים ולא רצה לקבלן להורות שבתפלתו נתרפא בנס ואסור לו לקבל שכר ע"ז וז"ש חי ה' אשר עמדתי לפניו ואין עמידה אלא תפלה שנאמר ויעמוד פנחס ויפלל כדאמרינן בברכות אבל גיחזי כפר בכל זה ואפשר מקמיה כאלו נוטל רשות ממנו לעשות מלאכתו והלך לקבל שכר על הרפואה כאלו היא טבעית וע"כ קללו בצרעת נעמן שיראה בזה שאינה טבעית במי ירדן שלא יהיה לו ולזרעו רפואה לעולם ודו"ק: גיחזי ושלשת בניו כו'. בפירוש כלי יקר כתב שדקדק לומר כן דלפי פשוטו דמלת היו קאי אפתח השער הל"ל וארבעה אנשים מצורעים היו פתח השער אבל מלת היו קאי על המצורעים שהויה אחת היה לד' אנשים אלו שנתהוו מצורעים ע"י קללת אלישע שזכר כבר כמ"ש וצרעת נעמן תדבק בך ובזרעך וגו' ודו"ק: ג' חלאים חלה אלישע כו'. עד אברהם לא היה זקנה כו'. הכל מבואר בפ' הפועלים ע"ש: דור המבול אין להם חלק לעוה"ב שנאמר לא ידון רוחי כו' ולא רוח כו'. מפורש בב"ר כי הרוח הוא החיים לעוה"ב שנאמר ואת רוחי אתן בקרבכם וגו': דור הפלגה כו' ומשם הפיצם ה' לעוה"ב כו'. וסיפיה דקרא דמשם הפיצם ה' על פני כל הארץ יתפרש ע"פ מ"ש פ"ק דר"ה ברשעים שהגוף כלה והנשמה נשרפת והרוח מפזרתן תחת כפות רגלי הצדיקים כו' וז"ש גם כאן בדור הפלגה שהרוח מפזר ומפיץ את אפרן על פני כל הארץ במקום שהצדיקים הולכין שם וק"ל: וחטאים לעוה"ב כו'. יש לפרש חטאים מלשון חסרון כמו אני ובני שלמה חטאים או כמשמעו שלא יזכו גם לעוה"ב שגם אז יאמרו חטאים ודקאמר עומדין בדין היינו לדונם גם בעוה"ב בעונש על חטאם וכדמסיק שעומדין בעדת רשעים לדונן עמהם:

דף קח ע"א על כן לא יקומו רשעים במשפט אלו דור המבול כדלק' שלא היה להם גז"ד עד שפשטו ידיהן בגזל וכתיב החמס קם למטה רשע. ואמר וחטאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום שהיו רחוקין מן הצדקה כדלקמן בעובדא דהסיא ריבה וק"ל: מרגלים כו' דאין לפרש כאן דאשמועי' קרא באיזו מיתה מתו דהיינו במגפה דא"כ ה"ל לסמך במגפה למיתה וימותו במגפה האנשים מוציאי דבת גו' ומדכתיב במגפה בסוף המקרא אית לן לפרושי דמילתא אחריתי היא למיתת עוה"ב וק"ל: במדבר הזה יתמו גו'. בגמרא בברייתא מפרש במדבר הזה יתמו בעוה"ז ושם ימותו בעוה"ב כו' וא"כ הוא קשה מניין לו לומר מהאי קרא דאין עומדין בדין דלעיל בדור המבול ובאנשי סדום בתר דיליף דאין להם חלק לעוה"ב איצטריך קרא אחרינא דאין עומדין בדין ועוד יש לדקדק לר"ע ל"ל קרא במרגלים דאין להם חלק לעוה"ב דהא ודאי לא עדיפי מאשר דור המדבר וי"ל דמכאן למד רבי עקיבא דאין דור המדבר עומדין בדין דהך תלתא גריעי מרגלים שעומדין בדין גם לדונם בעוה"ב ולהכניסם ע"כ ודו"ק: אספו לי חסידי גו'. כדכתיב בדור המדבר זכרתי לך חסד נעוריך גו' כורתי בריתי עלי זבח כדכתיב במתן תורה ויקח משה את הדם ויזרוק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם גו' וק"ל: שנאמר ותכס גו' בגמרא בברייתא קאמר לה בלישנא דהכי דלעיל דאין להם חלק לעוה"ב ואפשר שדקדק כאן לומר אינה עתידה לעלות לכלול דאין עומדין בדין דהכי משמע קרא ויאבדו מתוך הקהל בדין דלעתיד לבא וק"ל: ה' ממית ומחיה מוריד שאול גו'. התפללה חנה עליהם ע"פ מ"ש חז"ל שקרח ראה שלשלת יוחסין יוצא ממנו וזה הביאו למחלוקת ולא ידע כי בניו יעשו תשובה ומהם יצא שמואל נמצא שמואל היה סיבת מחלוקת קרח עם משה ע"ה ולזה כשאמרה חנה על עצמה עד עקרה ילדה וגו' אז אמרה ה' ממית ומחיה וגו' כיון שברחמיך חננתני שעקרה כמוני ילדה ז' ואלו הבנים הטעו את קרח והיא גרמא בנזקיו לכך אני מתפללת עליהם שאתה ממית ומחיה ובאם לא המתה אותם אלא ירדו חיים שאולה לפחות העלה אותן וזה מוריד שאול ויעל מדברי פי' כלי יקר וק"ל: דור המבול אין לו חלק לעוה"ב שנאמר וימח וגו' וימחו מן הארץ לעוה"ב וכו'. ויתפרש מן הארץ היינו מן ארץ החיים דלעולם הבא וק"ל: לנדנה וכו'. נדנה הוא לשון נרתיק ור"ל הגוף הוא הנרתיק ונרתיק לקבל בו הנשמה. ואמר ואת רוחי. שהיא הנשמה שראויה לחזור להיות חיה בתוך הגוף כמ"ש ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' בקרב אלו לא ידון ותסר נו"ן הראשונה כאלו כתיב לא נדון ומצינו נ' נופל בגיפה כתיבה וק"ל: נשמות לפגרים כו'. ר"ל דהיינו לזמן התחייה שיחזרו שאר הנשמות תוך הגוף נשמתן של אלו קשה להן לבא תוך הגוף כי הנשמה בעצמה נעשית אש ושורפת הגוף וז"ש תהרו חשש תלדו קש שהגוף נעשה דבר המבעיר דהיינו חשש וקש והנשמה נעשית אש ותאכל הגוף וק"ל: ובה אני דן אותם שנאמר ואני וגו'. דרשו כן מדכתיב ואני וכמו כן דרשו בב"ר ואני הנני מסכים לדברי המלאכים וכו'. ופירש הרא"ם ואני כמו גם אני כי הוי"ו כאשר יחובר בשם או עם הכינוי שהוא תמורת השם פי' במקום גם וכו' עכ"ל. וה"נ דרשו ליה הכא במקום גם כמו שאתם מכעיסים אותי במים גם אני דן אתכם בדבר הזה והנני מביא מבול וגו'. ואמר מה כתיב בהם בתיהם שלום מפחד וגו'. בדור המבול משתעי קרא דכתיב בריש דעניינא מדוע רשעים יחיו גו' ובב"ר נדרש בתיהם שלום מפחד גו' ישלחו כצאן עויליהם וגו' לענין שלא היו מזיקים שולטים בהם ושאמר וכתיב וברגע שאול יחתו וגו'. גם זה קאי על רוב הטובה שהיו מתין ברגע בלא יסורים כך פירש"י בספר איוב ולולי פירושו היה נראה לפרש דה"פ שע"י רוב טובה שהיה להן נענשו דברגע שאול יחתו ר"ל בפעם אחת כלם נאבדו בשאול ע"י המבול ופירש לך שהטובה שהיה להם היא גרמה שאמרו לאל סור וגו' וזכר כאן שנח לבד היה צדיק תמים כי לדעת דרכיך וגו' הוא הפך מתמים בדרכיו ומה שדי כי נעבדנו הוא הפך מצדיק במעשיו ומה נועיל כי נפגע בו על טפת הגשמים מבואר כי הודו שיש אלוה נמצא אבל חשבו כי הארץ נתן לבני אדם כמאמר המינין עזב ה' את הארץ וגו' ולזה אמרו כלום אנו צריכים לטפת גשמים הבאה מן השמים הלא

חכמת שלמה

ליה למימר אלא שאכל פגי כי דוחק לומר שאכל אותן פגי שאין הלשון מובן כן ועוד הערוך כתב בפירוש פגי וזה לשונו שאכלה פגי כלומר באה אלו קודם הזמן שנתבשלה באיסורא על כרחך משמע להדיא שתולה הענין בדידה ותימה הלא היא באונס נלקחה כמו שכתבו התוס' בסוף פרק במה בהמה וא"כ הוה ליה למימר שאכל פגי ר"ל שבא אליה קודם הזמן כו' ומרגלא בפומא דאינשי לפרש דאכלה פגי ר"ל שמיהרה לינשא לאוריה גם זו לא יתכן שהרי לכל היותר בת ח' שנה היתה בפ' סורר ומורה ואם כן בעל כרחך קטנה היא ונשואי' לא נשואין אלא שהשיא אותה אביה ואם כן הוה ליה למימר שהאכילוה פגי גם לכל הפירושים קשה לפי מה שמצאתי כתוב בס"א להדיא שאכלה פגי שביעית על כן נראה לפרש בדרך זה ראויה היתה כו' אלא שחטא קטן בא לידה וגרם הקלקול שתנשא מקודם לאוריה וכמו שמצינו במדרש משל לשתי נשים אחת קלקלה ואחת אכלה פגי וק"ל: בד"ה נאספו כו' בעלי מומין כו' כצ"ל: בד"ה באנחתי כו' בכל לילה מטתי כו' קרי ליה הס"ד וכד"א: בד"ה סוחר כותי כו' על דמים מועטים. נ"ב פירוש שיקנו ממנו: בד"ה נסתרות של צנעה הס"ד: בד"ה הכי גרסינן חכמי הדור הס"ד: ע"ב גמ' וששה חדשים וגו' והני ששה חדשים לא קא חשיב שמע מינה נצטרע אמר לפניו רבש"ע כו' ז"ל כסי נ"ל ז"ל נסי כו' כל הארץ וכתיב משם הפיצם ה' ויפץ ה' אותם וגו' כצ"ל: רש"י בד"ה אותה שעה כו' בהאי קרא ה' דברים כנגד אותם כו' כצ"ל:

דף קח ע"א גמ' שני תהרו חשש תלדו כו'. נ"ב פירוש קש: שם רוחכם אש תאכלכם כו' כצ"ל: שם ישלחו כצאן עויליהם כו'. נ"ב לשון עול יונק כלומר נעריהם: שם ולא מהמהם כו'.

הארץ ניתן לנו ויש בה נהרות ומעיינות כו' אמר הקב"ה כו' וק"ל: **גלגל** העין וכו' · יראה שדימה גבה עיניהם אחרי הניאוף לגלגל במקום הזה כי העולם עיניו מראות ברע נראה עינו משוכה ולא נראה עגול אבל המגביה וזוקף עינו לפותחו נראה עגול כגלגל וכמו שהמים מקיפין את העולם כגלגל ואמצעו נגלה שהוא עין הארץ כן גלגל העין הוא הלבן שבו מקיף השחור שהוא העין הנגלה וע"כ הביא עליהם מים מדה כנגד מדה שע"י שזקפו עיניהם ונגלה אותו גלגל שהוא הלובן שהיה ראוי להיות מכוסה אם היו עוצמין עיניהם מראות ברע לפיכך דן אותן במים שהם גלגל העולם וכסה בו את עין הארץ ומייתי שנאמר נבקעו כל מעינות וגו' דרים מעינות מלשון עין וק"ל: **וברבה** נדונו וכו' · מבואר כדלעיל שהקב"ה משלם מדה כנגד מדה לפי שהם קלקלו בשאה גדושה ברבה נדונו במדה זו גדושה ורבה: **כי** השחית כל בשר כו' · מפורש בב"ר כי השחית כל אדם אין כתיב כאן אלא כל בשר כו' ע"ש ולכאורה שזה המאמר סותר מ"ש לקמן אם אדם חטא בהמה מה חטאת כו' וכ"כ הרא"ם ע"פ הב"ר והוא דחוק שהביא התלמוד ב' המאמרים כאילו אינן חולקין ור"י ודאי דלא פליג אתנא דברייתא דלקמן והנראה דאע"פ שלא דבקו חיה ובהמה במינם מ"מ שפיר קאמר בהמה וחיה מה חטאת שהרי לא נענשו על כך ועוד דהרכיבו משמע ע"י אדם ולא מעצמם אבל האדם כבר נענשו על העריות מדכתיב ויאמר ה' גו' כדאמרינן פ"ד מיתות ושאמר כי השחית כל בשר גו' אלא להודיע גנות אותו הדור שאפילו בהמה וחיה קלקלו והאדם גרם להם וק"ל: **בא** וראה כמה כחו של חמס כו' · וכתב הרא"ם שאין זה סותר מ"ש כ"מ שאתה מוצא זנות אנדרלמוסיא בא לעולם דאי לא החמס לא היה הגזרה בא עליהם לא כללית ולא פרטית וע"י החמס באה הגזירה והזנות חייב להיות כללי' כו' עכ"ל אבל ק"ע מההיא דפ"ד מיתות בז' מצות בני נח עבודה זרה וג"ע וש"ד וגזל כו' עבודה זרה וג"ע דכתיב ותשחת הארץ וכ"ת שנאמר השחתה אינו אלא עבודת זרה וג"ע כו' ומדאענוש עלייהו איפקוד עלייהו גזל דכתיב כירק עשב וגו' והשתא לדברי הרא"ם כיון דעיקר הגזרה היה בשביל החמס ואי לאו החמס לא היה הגזרה כלל א"כ טפי ה"ל לאתויי גזל מדור המבול מדכתיב כי מלאה הארץ חמס גו' ומדאענוש עלייהו איפקוד עלייהו וע"כ נ"ל לפרש ע"פ מאי דמסיק פ"ק דר"ה יפה צעקה לאדם אפי' ליחיד בין קודם גז"ד בין לאחר גז"ד והא דאיכא לפלוגי בין יחיד לרבים היינו לאחר שנחתם גז"ד דאינו נקרע ליחיד ולזה ודאי דבשביל זנות היה עיקר הגזרה כללית כדמפורש בקרא כי השחית גו' וכדקאמר מדאענוש עלייהו איפקוד עלייהו אלא מדכתיב בסיפיה דקרא כי מלאה הארץ חמס גו' למדו לומר שאף שכבר נגזרה הגזרה בשביל עבודה זרה וג"ע מ"מ לא היה נחתם והיה אפשר ליחיד הצדיק להיות נענה בתפלתו ויכול אלא ע"י שפשטו ידיהן בגזל נחתם גזר דין והיחיד לא יהיה נענה בו ובזה יתיישב במוך שאמר גם על נח נחתם גז"ד כו' שהרי הגזירה היתה כללית ע"י הזנות ונחתם ע"י גזל שלא יהיה היחיד נענה אלא שנח מצא חן דהיינו במתנת חנם יותר על המדה וק"ל: **החמס** קם כו' · קרא הוא ביחזקאל דרשוהו על דור המבול מדכתיב בסיפיה דקרא ולא נה בהם כה' ולפי שאין לו משמעות דרשו בו כאילו כתיב בא' ולא נח בהם וגו': **כמקל** כו' · ע"פ מה שמפורש בב"ר גזל ש"פ חמס שאינו ש"פ וכך היו דור המבול עושים היה אחד מוציא קופתו תורמסים זה בא ונוטל פחות מש"פ כו' שאינו יכול להוציא בדין א"ל הקב"ה כו' ויש לדקדק שהרי בן נח נהרג על פחות מש"פ ואפשר דהיינו דמסיק התם הלא נשע יתרם בם ימותו ולא בחכמה ר"ל ולא בחכמת התורה דהיינו דלפי התורה בן נח נהרג על פחות מש"פ וז"ש החמס שעשו בפחות מש"פ כדי שלא יהיו נידונים עליו נצטרפו כל פחות ופחות מש"פ ונעשו כמקל גדול ועמד לפני הקב"ה שיהיו נדונים עליו בדין תורה שעובד כוכבים נהרג עליו והענין החמס קם כי כל עבירה עושה רושם ומעמיד מלאך רע להעיד על אותו עון ואמר לא מהם שהם רעים לה' ולא מהמונם שהם רעים להמון הבריות ולא מהמהם שהם רעים להם דהיינו לעצמם וקיים ולא נה בהם שאף עליו נחתם גז"ד אלא שנח מצא חן גו' כמ"ש לעיל וזש"ה על זאת יתפלל כל חסיד גו' שאף נח שהיה חסיד הוצרך לתפלה רק לשטף מים רבים שלא יגיעו אליו ע"י גזירה כללית שנחתמה אך לעת מצא היינו שמצא חן גו' וע"ז התפלל אתה סתר לי מצר גו' דהיינו שהצילו בנס נסתר ולא בנס נגלה גם בריות והצלה הרבה למקום כו' כפירש"י לא הצילו בנס נגלה שלא היה ראוי לכך מפני הגזירה כללית ומסיים רני פלט תסובבני כו' לפמ"ש שהרשעים באו להורגו והקב"ה סיבב והקיף התיבה באריות להצילו שם ודו"ק: **וא"ד** לא יפה כו' · בלשון ראשון מלשון נחמה שהיה מתנחם על אבדן ובלשון ב' מלשון חרטה שהיה מתחרט על אבדן ומה שלא פירש כמשמעו שהיה מתחרט על שעשאם בארץ דלא אילטריך ליה דכבר כתיב כי נחמתי כי עשיתם ואע"ג דהאי קרא קודם אבדן כתיב יתכן לומר שהיה מתחרט על שנגזרה גזירה על אבדן ועי"ל דאין מוקדם ומאוחר בתורה וק"ל: **וכ"ש** בדורות אחרים וכו' · עיין בדברי הרא"ם ונראה שדרשו כן דה"ל למכתב איש צדיק תמים היה בדורו כמו אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה אבל כתב בדורותיו לשון רבים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה נרמז על דורות אחרים ולא ניחא להו למימר כי דורות רבים היו שעברו מעת שהשחיתו כמ"ש הרמב"ן דאין זה דורותיו דאין לנח דור אלא אחד ועוד דתקשי להו ממתושלח הצדיק כמ"ש הרמב"ן ע"ש וק"ל: **בהמה** וחיה ל"ל כו' · ושנים שנים שנאמרו מכל מין ומין היה בזכות נח לקיום המין לדורות וק"ל: **ולא** דגים כו' · אע"ג שהמים רותחין היו דברותחין נדונו כדלקמן היינו במקום חרבה מעיקרא אבל במקום ים מעיקרא לא נעשו רותחין כדמוכח במסכת זבחים ודו"ק: **קל** הוא על פני מים גו' · כל אותה הפרשה נדרשת על רעת דור המבול ואמר שהוכיחן על רעתן שהיו כפויי טובה שאמרו כלום צריכים אנו אלא לטפה של גשמים כדאמרינן לעיל וז"ש להן שבמי הגשמים הבאים מלמעלה יהיו נדונין בהן שיהיו מי הגשמים הבאים על פני המים מקפה נבלתם כזיקים שיהיה רוח בהן וצפין קך ולא ישבעו מהר כדאמרינן משפט דור המבול שנה תמימה כמו משפט רשעים בגיהנם ולכך דור המבול אינו נידון לעתיד ולכך לא נטבעו ג"כ מהר כדי שיצטערו אז על הטובה שמנע מהם כדלקמן ולא עוד אלא שלוקחין מהן קללה לכל באי עולם כדאמרינן לעיל עכשיו שאדם חטא בהמה וחיה ל"ל. ואמר **לא** יפנה דרך כרמים מלמד וכו' · ר"ל דמעשה שהיה כך היה שאז בסוף ק"כ שנה שניתן להם בשעה שהוכיחן היו מפנין דרך הכרמים · וא"ל **מי** מעכב על ידו · שהרי עברו סק"ך שנים · והשיב **פרידה** אחת יש לי להוציא מכם · ולאוי להספידו עוד ז' ימים ואולי תשובו עי"ז כדלקמן וא"ל א"כ הוא הלא כו' שהיו מבזין ומקנטרין דרך היתול את נח על קלקולו וא"ל כי אתה הוא תחלת הקלקול במה שנטעת כרם ובזה נשוב שאין אנו עוד מפנין דרך כרמים למנוע מלאכתנו מן הכרם שהוא תחלת קלקולך ולזה נסמך שהיו מבזין אותו דרך היתול על שהיה מוכיחן וז"ש מ"ד לפיד בוז וגו' יראה שהוכיחן דסמך אקרא דלקמיה דכתיב שחוק לרעהו אהיה וגו' שפירושו שחוק היה לרעהו של נח כשהיה קורא לו לשוב לאלוה ויענוהו בשחוק על שהיה צדיק תמים ופי' בקרא שאחריו לפיד שהיה אומר להוכיחן בדברים שהם קשים כלפידים כאלו נתנו משיני והן בזו לו בדברי קנטור אם מבול של אש מה יועיל לך התיבה אבל לנו יש ד"א ועליתה שמה · ואפשר שהוא סלמנדריא ע"ש שעולה מן הכבשן אחר ז' שנים ואמרו אם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עששיות של ברזל שאנו כו' דרים לה מלשון עששות שאנן דבקרא: ואמר **אם** מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו כו' פי' בערוך מלשון ספוג ששמו עקב ועי"ל ע"פ מ"ש והקמותי את בריתי אתך צריך ברית שהגבורים מהם אחד היה נותן את עקב רגלו על התהום כו' וז"ש יש לנו דבר והוא העקב לסתום התהום ובו במדה נפרעו שהביא המבול עליהם מבין רגליהם שנאמר נכון למועדי רגל דהיינו קשים כשכבת זרע כי ברותחין קלקלו וברותחין נדונו ואמרינן פ"ק דר"ה אותו יום י"ז חשון היה שמזל כימה עולה ביום ומעינות מתגברים ומתוך ששינו מעשיהן שינה הקב"ה מעשה בראשית ונטל ב' כוכבים מכימה והביא המבול מאי שינה כדרב חסדא ברותחין קלקלו כו' יש לפרש ע"פ מ"ש פרק הרואה אלמלא חמה של כסיל לא נתקיים עולם מפני צינה של כימה כו' וז"ש ששינה מעשה בראשית לדונם ברותחין ע"י מזל כימה שטבעו קר וז"ש כי הנני מביא מבול מים על הארץ גו' לא כמו שחשבו להביא מבול של אש שיוכלו להציל עצמם בעליתה וסלמנדריא אבל אביא מבול של מים לשחת כל בשר אשר בו רוח חיים דהיינו אף הסלמנדריא בכלל: **ע"ב ויהי** לשבעת הימים גו' אלו ימי כו' · מיתורא דה' הידיעה דרשו כן שהן ז' ימים הידועים שהן אבלו של מתושלח כו' אבל רש"י בחומש הביא דרשה דהכא אקרא דלעיל מיניה דכתיב כי לימים עוד שבעה וגו' והוא מבואר דבהספדו של צדיק אולי יחזרו בתשובה שאין עוד מי שיגן עליהם כי אפס הצדיק כמ"ש מי מעכב פרידה אחת יש לי כו'. ושאמר **ששינה** כו' שהיתה חמה יוצאה במערב כו'. לפי דברי התוכניים שגלגל חמה מהלכו ממערב למזרח בשס"ה יום אך גלגל המזלות שהוא גלגל היומי מוליך כל ז' כוכבי לכת ממזרח למערב ביום ולילה אחד ובמבול לא שימש גלגל המזלות כל השנה נמצא שהלכו במהלכם ממערב למזרח ולא היה ניכר בין יום ובין לילה ושאמר שאח"כ קבע להם זמן קטן מפני אותן שנולדו באותן ק"כ שנה שיהיה להם התראה באותן ז' ימים ושאמר שהטעימן מעין עוה"ב יראה בזה לפי שאמר עוברי עבירה כגון אנשי סדום אין להם חלק לעוה"ב ועומדין בדין כדי שיראו במעלת עוה"ב ויצטערו עליו כמ"ש יראו ויבושו אבל אלו שאין עומדין בדין כדאמרינן לעיל לא דין ולא רוח ולא יראו אז מעלת עוה"ב שיצטערו עליו מש"ה הטעימן בעוה"ז בז' ימים מעין עוה"ב כדי שיצטערו באותה שנה שהיו צפין על פני המים כדאמרינן לעיל כדי שיצטערו על מה שאבדו עי"ז וק"ל:

שלא נעבדה בהן עבירה כו' · מה שפירש"י הכא לא נזקקו אלא לבן זוגם לאו דוקא אלא כיון דמינו הוא היינו בן זוגו דאין איסור לבהמה ואיסור שלהן הוא שדבקו במינם וכן פירש"י בחומש וק"ל: **ורבי** אבהו אומר מאותן כו' · לכאורה לרב חסדא לא באו מאליהן אלא נח העביר כולן לפני התיבה וכל שהתיבה קולטתו כו' ורבי אבהו אמר דלא היה שם קליטת התיבה אלא במה שבאו מאליהן לחוד ידע אבל רש"י בחומש הרכיב ב' המאמרים שכתב מאליהן באו וכל שהתיבה וכו' עכ"ל ועיין בביאורי מהר"ן ול"נ ליישב דלישנא דר' אבהו באותן הבאין מאליהן משמע ליה דהרבה באו מאליהן ומאותן התיבה קולטת שנים שלא נעבדה בהן עבירה אבל מפירושו בפ"ב דזבחים נראה דלרבי אבהו בביאתן מאליהן לחוד הכיר בהן ע"ש ועוד יבואר שאר דברים במאמר זה שם: **מאי** גופר כו' ונקרא גופר ע"ש גפרית כן פירש"י בחומש: **ואל** אמה וגו' דבהכי קיימא · כפירש"י בחומש כשויה משופע ואילך כו' כדי שיזובו המים למטה מכאן ומכאן עכ"ל: **תחתיים** לזבל אמצעיים כו' דאל"כ למה חלקו לג' חלקים ומן הסברא דלפי החשיבות נתחלקו: **צהר** תעשה א"ל הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות כו' · עיין ברא"ם ועי"ל דע"כ לא חלון כמשמעו היה דהא לא שמשו המזלות בשנת המבול והא דכתיב ויפתח את החלון לא היה עשוי אלא לשלח היונה ולא לאורה ומלשון צוהר משמע שנעשה לאור כצהרים ובירושלמי דפ"ק דפסחים קצת ראיה לפירוש זה: **תשובה** נצחת כו' · הרא"ם פי' שדרשו כן שפירש יצוא ושוב גו' שהיה יוצא ומשיב תשובה נצחת וכו' עכ"ל אבל הכא לא הזכירו שדרשו כן מושוב · ועוד דביונה נמי כתיב ותשב וגו' מיהו לפי משמעו נמי דמשמעו שיצא יצא ושוב ולא הלך כלל בשליחותו שמיד הלך סביבות התיבה ולשוב שם ובזה ראה נח תשובתו הנצחת · ועוד נראה בזה לפי עניינו למה שלח מתחלה העורב ושלח אחר כך היונה למה לא שלח שוב העורב כמו שלח היונה לראות הקלו המים גם שלח מתחלה הפרוץ יותר בעריות שהוא אחד מן המשמשים בתיבה כדאמרינן לקמן ועל כן כינו בכל מקום הטמאים על שמו כמ"ש לא לחנם הלך זרזיר אצל העורב והיונה הוא היותר גדור בעריות כמ"ש ועריות מיונה שאינה נזקקת אלא לבן זוגה ומש"ז כינו הטהורים בכל מקום על שמה יונתי תמתי ובענין הזה היו מתחכמין בלשונם שאמרו מעולם לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה ומזה דרשו שראה נח תשובתו הנצחת שלא רצה ללכת לפי שהיה חושדו שמא לאשתי אתה צריך שלא היה לו לשלח אותו מטעם שלא יחסר מין אחד כשיפגע בו שר חמה או שר צנה לפי שהיה זה בתשרי לרבי אליעזר ובניסן לרבי יהושע דלפעמים יש בזמנים הללו חמה או צנה ואמר ליה נח רשע וכו' קראו רשע על שעבר על מצות קונו לשמש בתיבה וז"ש במותר לי נאסר בתיבה בנאסר לי עם אשתך לא כל שכן שלא אעבור על מצות קוני והיה לו זה קצת תשובתו דלכך שלחתיך לפי שאתה רשע ושמשת בתיבה ואין לחוש עליך כמו על שאר העופות גם כי אשתך הרה ממך ונמצא שאין עולם חסר בריה ובבריות אחרות שלא שמשו יש לחוש על כך שיהיה חסר במינם ולפי שראה בו שלא קבל תשובתו וכדי להוציא עצמו מן החשד שלח שוב היונה כי היונה ודאי לא תהיה חושדו דבמותר לה נאסר לה דלא תזקק רק לבן זוגה ודו"ק: **ומנלן** דנאסרו כו' · מפורש בב"ר כתיב בחוסר ובכפן גלמוד אם ראית חסרון בא לעולם וכו' הוי דומה אשתך כאילו היא גלמודה ופירש הרא"ם מדשינה בצווי הביאה מהיציאה דרשו כן · וכתב הרא"ם שיבוש הוא מה שכתוב ברש"י גבי ויבא נח ובניו וגו' האנשים לבד והנשים לבד לפי שנאסרו כו' דהא גבי יציאה ליכא שינוי דכתיב נמי ויצא נח ובניו וגו' ואין זה אלא מעצמם ואורחא דמלתא נקט וכו' עכ"ל ע"ש · ועיין בחזקוני ובביאורי מהר"ן תירוצים לזה ויבא עוד בזה בסמוך וק"ל: **לקה** בעורו וכו' · דהיינו הכושיים כי כוש היה הראשון מבניו וק"ל: **מכאן** שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים וכו' · וכן הוא בב"ר שהטהורים היו אצל נח בתיבה ודקאמרינן לעיל העליונים לאדם היינו העיקר לאדם והא"כ לכל הכלוים אליו וק"ל: **יהיו** מזונותי מרורים וכו' · עיין פירש"י ורמב"ן ודברי הרא"ם בזה והענין מבואר כמ"ש המצפה לשלחן חבירו חייו אינם חיים ואנו מבקשים בברכת המזון ונא אל תצריכנו ה' אלהינו לא לידי מתנת בשר ודם וכו' כי אם לידך המלאה וכו' · וסיים שלא נבוש ולא נכלם וכו' שהוא המונע ממתנת בשר ודם והביאו ראיה דהאי טרף לישנא דמזוני הוא מספר משלי הטריפני וגו' ולא הביאו מקרא דספר תהלים דכתיב טרף נתן ליראיו וגו' וכתיב ויהי טרף בביתי נראה משום דהאי קרא בענין זה עצמו מדבר שאמר רש ועושר אל תתן לי ר"ל רש ועניות שאצטרך ח"ו למתנת בשר ודם ועושר שהם יצטרכו למתנתי אל תתן לי שלא אבוש מפניהם ושלא אבייש אותם אבל הטריפני לחם חקי מתחת ידך ורמז זה בעלה זית ע"פ מ"ש התוס' בפרק כל שעה שהעלה היא מר ולא הפרי כדכתיב עלה זית לרמוז שיסתפק האדם במועט משל הקב"ה ולא ילך אחר הפרי והמותר משל בשר ודם כמ"ש חז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות: **למשפחותיהם** ולא הם וכו' · עיין פירוש רש"י הכא ויותר נראה לפרש לענין מ"ש לעיל דנאסרו כולם בתשמיש בתיבה וקאמר דכשיצאו מן התיבה הותרו מדלא כתיב הם יצאו וכתיב למשפחותיהם יצאו דהיינו כל אחד עם מינו ובת זוגו דהיינו משפחתו וכמו שנצטווה נח דכתיב צא אתה ואשתך וגו' שכל אחד יצא עם בת זוגו ומינו וקרוב לזה פירש"י בחומש ולזה נסמך זה המאמר אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו וגו' אתון היכן הויתון וכו' פירש"י דחוק בזה וע"פ דרכנו הכי פירושו למשפחותיהם יצאו אתון היכן הויתון שדקדקו כל אחד לצאת במינו ומשפחתו ולמה לא יצאתם ג"כ כדרך הזה שצוה לכם הש"י צא אתה ואשתך וגו' ואתם לא כן יצאתם דכתיב ויצא נח ובניו וגו' וע"פ המדרש שאליעזר הוא עוג שישב על צדי התיבה ונפלט מדור המבול וראה יציאתם או שראה כן מכתבי תורה שאליעזר למד תורה כמ"ש דמשק דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים והשיב לו שם צער גדול היה לנו בתיבה כו' ומתוך הטרדא והצער שהיה לנו יצאנו תמם כמו שהיינו בתיבה שהיה אסור לנו התשמיש וסיפר הטרדא והדאגה שהיה לנו שם שדרכה לאכול ביום וכו' ולא היה לנו מנוחה לא ביום ולא בלילה והדאגה מה הוא אוכל של כל מין ומין דההוא זיקתא כו' ומה ליתן לאריה לטרוף בכל יום שלא יחסר שום מין מבעלי חיים וע"פ המדרש וישאר אך נח וגו' שהכהו אריה פעם אחת על שאיחר ליתן לו מזונו ואמר שמחסד האל היה שאיסתא זיכתיה על כמה ימים ולא היה מבקש טרף ולולי זאת לא הוה מצי קאי למיקם קמי שאריה: **אורשינא** וכו' אמר יהא רעוא דלא תמות וכו' · משמע דמברכתו של נח זכה לכך אבל בב"ר אמרו ותקח מפריו ותאכל הכל שמעו לה ואכלו חוץ מעוף א' ושמו חול הה"ד וכחול ארבה ימים אלף שנה הוא חי ובסוף אלף שנים גופו כלה וכו' וחוזר ומגדל אבריו ומי ע"כ וק"ל: **אתון** היכי עבדיתו וכו'. ע"פ מ"ש וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר וג' מאות וגו' אליעזר לבדו היה והוא מנין גימטריא של שמו ולזה אמר היכי עבדיתו אברהם ואתה לנצח את כל מלכי מזרח ומערב דהיינו אלו הד' מלכים גדולים שנצחו ה' מלכים אחרים והשיב דלאו במלחמה נצחם אלא אותביה הקב"ה לאברהם מימיניה ר"ל לזכותו במלאכים העומדים לפניו בימין והוה שדינן עפרא והוו חרבי וכו' ר"ל שלח מלאכים של חבלה בחרבם שלופה ובקשת דרוכה להכות ד' המלכים האלה ומייתי מקרא דכתיב מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני גו' כי אליעזר אמרו והשיב זה הפסוק לשם כי נאם ה' לאדני שהוא אברהם שב לימיני עד וגו' וכתיב מי העיר ממזרח צדק גו' שהקב"ה היה משנה לו מזלו ומערכת השמים כדאמרינן בסוף מסכת שבת גבי ויוצא אותו החוצה גו' מאי דעתיך דקאי צדק במערב מהדרנא ליה במזרח דכתיב צדק וגו' ע"ש: **גם** זו לטובה וכו' · ר"ל גם על המאורע הנראה רע בעיני כל אמר שגם זו לטובה ע"ד שאמרו בפרק המפלת לעושה נפלאות גדולות לבדו דאין בעל הנס מכיר בניסו משל לשני בני אדם שיצאו לסחורה ישב לו קוץ לא' מהם כו' ע"ש וז"ש הכא דמלומד בנסים היה ובערוך ערך גמזו פירש בשם י"מ דנקרא איש גם זו ע"ש המקום כו' ע"ש ולא ידענא מי הכריחו לסתור פי' התלמוד כאן ותענית פ"ג ודו"ק:

דף קט ע"א נבנה מגדל כו' · לפי שחטא דור הפלגה אינו מפורש בהדיא מה היא ולהכי אהא דקתני אין להם חלק לעוה"ב בעי מה עביד דאיענשי כ"כ ואמרי דבי רבי שילא נבנה מגדל כו' לפי שהם רצו למרוד בה' אלא שהם יראו לנפשם שלא יביא הקב"ה מבול עליהם כמו שעשה לדור אנוש ולדור המבול ולא האמינו בשבועתו ולזה אמרו כיון שאין כחו אלא במים שיש לו מלמעלה נבנה לנו מגדל ונעלה לרקיע ונכה הרקיע בקרדומות עד שיזובו כל מימיו אשר שם ולא יהיה לו עוד מים להביא מבול עלינו ולדעת רבי ירמיה נחלקו לג' כתות אחת אומרת נעלה ונשב שם שאף אם יביא מבול לא יגיע אלינו מרוב גובהו של המגדל ואחת אומרת נעלה ונעבוד ע"ז שם כי זה המגדל יהיה לנו כדי שנהיה בחבור וקבוץ אחד ואף אם נעבוד ע"ז לא יביא אלינו עונש מבול כמ"ש בב"ר דור המבול על ידי שהיו שטופים בגזל לא נשתייר מהם פליטה אבל אלו היו אוהבים זה כו' נשתייר מהם פליטה שאפי' ישראל כו' שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו וזו שאומרת נעשה מלחמה הוסיפה לחטוא לאו כל הימנו שיבור לו העליונים ולנו התחתונים אלא נעלה ע"ז בראשו וניתן חרב בידו כו' עיין בבראשית רבה והיה העונש להם במדה שהאומרת נעלה ונשב שם הורידם והפיצם ה' בכל העולם ושאמרו נעשה מלחמה נעשו קופין כו' שגם מקום התחתונים לא ניתן להם כראוי לבני אדם ולזו הכת אין ראיה מהכתוב ואולי כי בקבלה היה להם כי המינים רבים מבני אדם משונים באיים רחוקים באו מדור הפלגה בחטאם ושאומרת נעבוד ע"ז בקבוץ א'

חכמת שלמה

ע"ב פי' מבניהם: **שם** ולא נה בהם כו' כצ"ל וכ"ב פי' לשון נהי שאין אדם נוה ומיילל אחריהם כו' ואמר לפניו כו' ולא נה בהם ואף על נח נחתם גזר דין שנאמר ולא נה בהם כו' כצ"ל. וכ"ב פי' אל תקרי נוח אלא נח: **שם** כי אתא רב דימי אמר אמר הקב"ה כו' מאי משמע כתיב כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה כמים שדומה כו' כמו עין בעין נמתק בעין: **בד"ה** לא מהם כו' כמשמעם הס"ד: **בד"ה** פליטין בושם כו' כצ"ל: **בד"ה** א"כ לא נפנה דרך כרמים כו' כלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמים: **בד"ה** בשכבת זרע שלכם כו' כצ"ל מבין עקבי רגליכם בשכבת זרע שלכם יכול למחות אתכם צ"א מבין עקבי רגליכם כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** חמת המלך שככה כו' מים נחו מרותחן כצ"ל: **בד"ה** מאתו כו' שדרים אצלם כו' כצ"ל · **בד"ה** ואית דגרסי כו' משיתא ירחי כו' כצ"ל:

דף קט ע"א גמ' דכתיב וחטאתי לאלהים כו' ונשכח תורת כו' אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהביה אורתי לגנבי אמר להו הבו ליה תרי תורי כו' כצ"ל: **רש"י** אחר ד"ה אם כן ליבנו כו' נ"ל

ושפה אחת בלל ה' וגו' וזו גם כן דעת ר"ן שאמר שכולן לדעת א' נתכוונו לשם ע"ז ועיין פירש"י בחומש · ומאמר ר"י נמי מגדל שליש נשרף ושליש נבלע ושליש קיים כו' ע"ש הג' כתות שזכר לעיל שבנו אותו מגדל כפי רוע מחשבתם שאמרו נעשה מלחמה נשרף. שאמרו נעבוד ע"ז נבלע. שאמרו נשב שם מפני המבול ירד לארץ והוא קיים: **אויר** מגדל משכח כו' · פירש"י הרואה אוירה ומראה גובה שלו עכ"ל והיינו תחת שלו והוא רחוק קצת ויש לפרש אויר מגדל דאף שעומד בבל האויר של המגדל דהיינו גם בבל החלק הנשרף והנבלע דנעשה אויר עכשיו ומדברי הערוך בערך בורסיף נראה דל"ג אויר אלא אמר רב אויא מגדל משכח והוא שם אמורא וק"ל: **דכתיב** איך אעשה הרעה וגו' · אע"ג דקיפא דקרא הכא ע"כ וחטאתי לאלהים נמי לגופו אתא מ"מ כיון דדייק ליה נמי וחטאים לממון שנאמר והיה בך חטא ע"כ רעים לגופן וכן להפך לתנא דמתניתין דדייק ליה רעים לממון מדכתיב ורעה עינך גו' ע"כ חטאים הכא לגופן ומ"ש לה' זו ברכת השם מפורש פד"מ: **מאד** שמתכוונים וחוטאים · כפירש"י בחומש לה' מאד יודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו · ולאו מלה' דרשו כך כמ"ש מהר"ן לפי' רש"י גבי גבור ציד לפני ה' דהכא בהדיא ממלת מאד שהוא מורה על גודל החטא שיודעים.כו' אבל מלה' אין נראה להו לדרוש כן ורש"י בחומש הביא כאן דברי רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונן וכתב הרא"ם למה הניח דברי המתרגם בישין בממונהון וחטאים בגויתהון כו' וכל שכן שהברייתא לעזרו עכ"ל ונראה ליישב לפי שדרכו לרדוף פשוטו ופי' סוף הפסוק מאד אליבא דרב יהודה על רבוי החטא שמתכוונים למרוד בו שהוא יותר פשוטו משנפרש מאד זו ש"ד כברייתא נקט רש"י סירכי' ופי' כל הפסוק אליבא דרב יהודה ומה"ט השמיט רש"י ז"ל בפי' החומש דרשה דלה' זו ברכת השם לפי שאינה קרובה לפשוטו וזהו דרכו של רש"י בכמה מקומות בחומש: **בשביל** טובה כו' · לפי שיש ארץ שצומח בה הרבה זרעים ללחם אשר מוכרין ממנה להיות להם כסף וזהב לשאר צרכים וכן להפך יש ארץ אשר עפרות זהב לה ואינה מגדלת לחם וצריכין ליקח להם לחם משאר ארצות ולכך צריכין לעוברי דרכים אבל אנו שיש לנו שתיהן מה לנו לעוברי דרכים נשכח תורת רגל כו' ועוד אמר מרוב טובתן שלא שלטו בארצן מזיקין וחיה רעה כמ"ש נתיב לא ידעו וגו' ולא עדה עליו שחל שכ"ז הביאם למרוד בו כמ"ש בדור המבול: **ודוחין** אותו עליו כו' · ר"ל שנוטלין ממונו בדין כאילו הפילו להן הקיר בידים ונוטלין ממונו ר"ל של הקיר שאומרים שהזיקו להפיל להן כותל בריא וחייב לשלם אותו הקיר וק"ל: **חתר** בחושך וגו' · עיין פירש"י הכא ובאיוב ובילקוט נדרש על מעשה דור המבול והנהו קראי דכתיבי נמי בהאי ענינא קל הוא על פני המים וגו' נדרש לעיל על מעשה דור המבול גם יש לדקדק בהנהו קראי דמייתי הכא בסמוך ערום הלכו וגו' חמור יתומים וגו' גבולות ישיגו וגו' והוא לקברות וגו' דכתיבי ג"כ בהאי ענינא ונדרשו ג"כ בילקוט על מעשה דור המבול ולא ידענא למאי מייתי להו הכא באנשי סדום ולא דריש בהו כלום גם הובאו בגמ' שלא כסדר דכתיבי בקרא ואפשר ליישב בקצת דכל הנהו עובדי דמעשה אנשי סדום דמייתי בסמוך נרמזו בהנך קראי מ"ש ערום הלכו וגו' רמז לעובדא דהתנו בהדייהו כל דמזמן אכסנאי לבי הלולא לשלחו לגלימיה כו' ומ"ש חמור יתומים כו' רמז דפסק ליה לאודנא דחמרא א"ל הבי ניהליה עד כו' היינו שאומרים שאינן גוזלין החמור אבל ינהגו אותו עד שיצמח שוב אזנו ומ"ש יחבלו שור אלמנה הוא רמז ליתמא בר ארמלתא שחובלים השור לאחד היתומים בחובם עד שאין לו שור ושוב אמרו דאית ליה חד תורא כו' ומ"ש גבולות ישיגו וגו' אמר שבאותו עדר שגזלו מאלמנה יוסיפו לחטוא וכו' שגבולות ישיגו וירעו אותו עדר בשדות אחרים ומ"ש והוא לקברות וגו' הרמז על מעשה דאליעזר כאלו הובא לקברות דא"ל גבי אפוריא אמטה של מתים אי הוה מאריך גייזי ליה אי הוה גוץ מתחי ליה ואמר תשובתו להם ועל גדיש ישקוד כי הוא שקוד לשכוב תמיד על הגדיש ולא על פוריא על שנדר כן ואיך שיהיה סדר הכתובים דמייתי אינן לפי סדרן בס' איוב ולא לפי סדר המעשים דמייתי לקמן וירלה דחשיב בהנך עובדי דאנשי סדום שלא היה בהם אלו הג' מדות גמ"ח ומשפט וצדקה גמ"ח כמ"ש נשכח תורת רגל מארצנו כו' דהיינו הכנסת אורחים משפט כמ"ש לקמן בד' דייני דסדום צדקה כמ"ש לקמן בהך רביתא ובאינך עובדי ועד"ז יש לפרש שאמר הכתוב במעשה סדום וה' אמר המכסה אני מאברהם וגו' ואברהם היו יהיה וגו' אמר שע"כ אין אני מכסה מאברהם אשר אני עושה בסדום מחמת איזו עבירות שבידם כי אין ראוי להעלים ממנו עונותיהם כי הנה הוא יהיה לגוי עצום ונברכו וגו' ואין ראוי שיהיו בזרעו אלו עונות שאני מענים סדום עליהם וע"כ ידעתיו ר"ל ידעתיו אותו עונותיהם למען אשר יצוה את בניו שלא יעשו כמותן רק בהפך זה דהיינו ושמרו דרך וגו' דהיינו שישמרו על הדרכים על האורחים כמ"ש באברהם והוא יושב פתח האהל וגו' וכמ"ש ויטע אשל וגו' גם יצוה לעשות צדקה ומשפט כמשמעו למען הביא וגו' וגולי שיצוה כך בניו יענשו חס ושלום כסדום: **ע"ב דאית** ליה חד תורא כו' · הגם שאין לדון את הרשעים אלו לכף זכות מ"מ נראה מכל הנך עובדי שלא רצו לגזול להדיא אלא שבאו לרמות הבריות בשקר דינם ומשפטם וז"ש הסוא יתמא בר ארמלתא כי עיקר המרעה שלא יזיק במרעתו שדות אחרים וע"כ אמרו אחר שגזלו מאלמנה השור ואין לה שור אמרו כיון שאין לו שור ויש לו שדות הניזק צריך להרחיק עצמו יותר מן המזיק וצריך לרעות ב' ימים משום שדותיו אבל הם שיש להם שוורים הרבה אין להם לחוש כ"כ אם ירעו גם אחרים באותו יום בשדותיו ואין לו להיות רועה רק יום אחד אבל הכתוב מעיד על רשעתן גבולות ישיגו באותו יום אחד דהיינו גבול אלמנה ואותו עדר שגזלו ממנה ירעו בו · ואמר **דעבר** במברא כו' · שאמרו דלא עבר במברא הוא נותן כפל כדרך העובר המכם אבל הכתוב מעיד עליהן שכל עצמו של מכם דעבר במברא יתן חד זוזא כדי שלא יבא להן עובר ושב והולך דרך שהוא עני כדאמרינן לעיל: ואמר **דהוו** ליה לבני כו' · דלא חסר מיניה רק דבר מועט ואע"ג דבן נח נהרג על פחות משו"פ מ"מ אמרו דדבר קל כזה ניתן למחול · ואמרו ד' דייני הוו כו' · חשיב ד' דייני מד' דיני דקאמר ולא ידענא מאי שקרוראי ואולי שיש לגרום שקר ודאי דהראשון לענין דינא קאמר דאינו צריך לשלם לו דמי וולדות מטענתו שקר דאפשר דניעברה כו' אבל הב' שאמר גבי פסיקת אזן החמור הבה ניהליה עד כו' זהו שקר ודאי דלעולם אי אפשר שתצמח אזנו דהוא אחד מראשי אברים שאינן חוזרין והג' דאמר הב ליה אגרא דשקל לך דמא הוא דין מזויף שהרי לא היה צריך לכך ולא שקל ליה במקום הצריך והד' דעבר במיא א' זוזי כההוא כובם כו' זהו מטה משפט לבני עירו ושלא יבואו להם עוברים ושבים וכן הך דהוה להו פורייתא כו' כי מאריך כו' וכי גוץ מתחי כו' אינו אלא למעט מהם עוברים ושבים וכן כי מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא כו' דהיינו הצדקה שנותנין אנשים אבל צדקה השייך לנשים שנותנין לחם ומזון דמקרבא הנייתה כדאמרינן בכתובות לא רצו ליתן לעני ומיתו על כך כמו שדנו הך רביה למיתה משום על שהיתה נותנת לו מזונות. ומ"ש **זעקת** סדום וגו' כי רבה כו' על עסקי ריבה כו' · דרשו כן לפי שלשון זעקה היא בכ"מ ממי שנעשה עמו עול ולא ממי שעושה עול כמ"ש ויזעקו בני ישראל וגו' וע"כ פי' גם הכא זעקה על סדום מן הריבה שנעשו עמה עול וכן פירש הרמב"ן זעקת סדום וגו' זעקת עשוקים כו' ע"ש ובב"ר דרשו הכצעקתם לא נאמר אלא הכצעקתה זו דינה של נערה כו' עיין שם וק"ל: **הרי** הן כאבידה המתבקשת שנאמר תעיתי כשה וגו' · על גלות ישראל נאמר האי קרא וכמ"ש בתמ' מכות ע"ש בחידושינו ולא מייתי מיניה הכא אלא דמלינו מלת אבידה אדבר המתבקש אבל רש"י הוסיף לפרש הכא האי קרא גם על קרח וק"ל: **ויקח** וגו' אר"ל שלקח מקח כו' · דלפי פשוטו נדחק רש"י בפי' החומש שלקח את עצמו לצד אחד וע"כ דרשו מיניה כי זה בעושרו לא עשה כדרך העשירים שקונים המקח היותר טוב אבל קרח לקח בעושרו מקח רע כמ"ש לקמן עושר שמור וגו' ומדהא לדרשה דרשו כל המקרא לדרשה וכן דרכם במדרשות לדרוש השמות לפי ענינו במקום ההוא. ואמר קרח שנעשה קרחה בישראל ר"ל שמו נעשה קרחה בישראל שלא יקרא עוד אחר בשם זה כמ"ש ביומא מדכתיב שם רשעים ירקב ודקדק לומר בישראל דבבני עשו נשאר שם קרח באלופי עשו · ואמר **בן** יצהר שהרתיח כו' · שאיש אחד הביא חמה וקצף על כל ישראל כמ"ש הבדלו מתוך העדה וגו'. ואמר **שהקהה** שיני מולידיו · לענין המעלה והיחוס שהיו בני קהת היותר קדושים בכל ישראל. ואמר שנעשה לויה בגיהנם דהיינו וירדו חיים שאולה וכן בן שעקב כו' לגיהנם. ואמר **בסודם** אל תבא נפשי אלו מרגלים כו' י"ל מה ענין מרגלים לשבט לוי שהרי לא היה עם המרגלים משבט לוי ואם על שבט שמעון אמר קשה למה נקטו יותר משאר י' שבטים אבל רש"י בחומש פי' בסודם אל תבא וגו' זו מעשה זמרי שנאמר בו נשיא בית אב לשמעוני ולא נאמר בן יעקב ואולי קבלה היה בידם שהמרגל משבט שמעון הוא היה בעל המעשה ביניהם. ואמר דתן שעבר על דת כמ"ש רשע למה תכה רעך עליו נאמר והב' המוכה היה אבירם והיה לו לפרוש עצמו ממנו על שהכהו ואעפ"כ איבר לבו מלעשות תשובה והיה ידו עמו בכל רשעו כמ"ש הם שהותירו מן המן. ואמר ואון שנתחרט והיה מלעשל כאונן ועי"ז נעשה בן פלאות שפי' מהם עכ"ל נראה מפירושו שהוא מלשון הפרשה והבדלה כמו והפליתי ביום וגו' ועוד נראה מל' פלא ממש שהיה פלא בעיני כל על שניצל הוא. ואמר בן שראה והבין ר"ל שראה במה שאמרה לו אשתו והבין דבריה כי נכונים הם: **ואמרה** ליה ידענא דכולה כנישתא כו' דכתיב כי כל העדה כלם קדושים כו' פי' רש"י לענין צניעות שלא יכנסו כשאני פרועה עכ"ל אבל לא הוזכר זה כאן עד לקמן ועוד אם היא א"ל כך לא ה"ל לאשקוייה חמרא ויש לפרש לפי מה שא"ל מאי נפקא לך מיניה אי מר רבה אנת כו' השיב בעלה אישתבעי בהדייהו שאני הוא כאחד מהם ואפשר שאני אהיה רבה וע"ז השיבה לו דידענא דכולה כנישתא קדישתא כמותך דכתיב כי כל העדה כו' ומי יימר דבתוך העדה כולה יפול הגורל עליך שתהיה רבה וא"כ מאי נ"מ אי מר רבה כו' : **ואמר** דאשקיתיה חמרא וארויתיה כו' כדי שלא יעבור על שבועתו אם יקראו אותו גם מבחוץ וסתרתה למזיה כו' כדי שלא ילכו לתוך אהלו לנערו :

דף קי ע"א **א"ל** חזי מאי קעביד משה כו' ר"ל דמנפשיה קעביד ולא נצטווה על כך ומי אמיה תרומה אמר כו' שלא נצטווה על כך ולא נצטווה משה רק על י' דברות ששמעו בסיני כמ"ש כי כל העדה כלם קדושים וכ"ה במדרש ועוד דגיז למזייכו כו' לפי שדרך האדם לשלשל בשערו ונתגנה בהשחתתו כמ"ש לגבי נזיר מה ראית לשחת שער נאה שלך ע"כ אמרה כי אמר כן שתשחיתו שער שלכם לגנות שלא תהיו נראין נאים וכשער נזיר שהן נשחתין לשמים לאת במקדש על האש תחת זבח השלמים אין אתם חשובין אבל שעריכם נשלכים שלא במקדש בכ"מ כגלל הזה תחת רגלי בני אדם כי אין אתם חשובים בעיניו רק כגלל הזה: **ביון** דכולהו רבותא דידיה כו'. ר"ל כיון דכל החשיבות שלו הוא אין לו גנאי כל כך כמו גנות שלכם ואמר תמות נפשי וגו' כמו שמשון לא היה נחשב לו מיתתו לגבי מיתת פלשתים כך משה לא היה חושש על גנותו לגבי גנותם ועוד דקא"ל עבדיתו תכלתא כו' מסמיכות פ' זו לפ' ציצית דרשו כן כדאיתא במדרש ואמר וכ"ד חכמות נשים כו' ואולת בידה תהרסנה זו אשתו כו' כמ"ש ותבלע אותם ואת בתיהם וגו' . ואמר **ואנשים** מבני ישראל וגו' מיוחדים וכו' . דודאי שהיו בני ישראל אבל אשמועינן קרא שהיו מובחרים ומיוחדים מתוך בני ישראל בכמה מעלות בתורה ובחכמה הגם שמפורש בקרא שהיו נשיאי עדה לאו ממש נשיאי עדה של כל שבט ושבט שהם לא היו רק י"ב וכאן היו ר"ן אנשים אלא חשובי עדה היו ולזה אמר קריאי מועד שהיו יודעים כו' דקריאי עדה ממש כבר כתיב נשיאי עדה דהיינו חשיבותן לקרוא להן לכל דבר אבל דרשו בו קריאי מועד ממש דהיינו עיבור שנים כו' דבהן תלוי קביעות המועדים וע"כ כתיב מועד ולא עדה כדרך הכתוב בכל מקום ואמר אנשי שם הוא דבר נוסף על חשיבותן שהיה להן בבני ישראל גם בכל העולם היה להן שם בחשיבות ומעלה ואפשר דהיינו בעושר כמ"ש דקרח העשירן מאלו. ואמר **וישמע** משה וגו' מה שמועה שמע כו' . דאמר על מה שאמרו רב לכם וגו' ומדוע תתנשאו וגו' אמר ששמע משה לא ה"ל להשמיע אהרן כדכתיב לעיל מיניה ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אליהם רב וגו' והל"ל וישמעו משה ואהרן ויפלו על פניהם וע"כ דרשו שמיעה הזאת למשה לחוד שחשדוהו בא"א וכבר בארנו זה בפ"ק דב"ק בחידושינו שם לפי שפירש מן האשה ע"פ הדבור והיו ליצני הדור אומרים שאי אפשר לילוד אשה לפרוש מן האשה ע"ש ודרשו כן מדכתיב ויקנאו למשה במחנה דמשמע כ"ז שהיה במחנה קנאו לנשותיהם עד שנטה אהלו מחוץ למחנה וזהו ויפול על פניו מחמת כיסופא כמו שת"י: **ויקם** משה וילך גו' מכאן שאין מחזיקים כו' . דמשום דיבור סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וגו' לא הוה אצטריך ליילך אצלם שהיה אפשר ע"י שלוחו אבל גם אחר שא"ל הקב"ה למשה העלו מסביב למשכן קרח דתן וגו' הלך משה בעצמו אליהם לדבר עמם דברי רצוי אולי ישובו עוד ומכאן שאין כו': **כל** המחזיק כו' . שנאמר ולא יהיה כקרח וגו' דאחר שכתב למען אשר לא יקרב איש זר וגו' ע"כ ולא יהיה כקרח כו' הוא ענין אחר דהיינו שלא יחזיק במחלוקת כמו שעשו קרח ועדתו · ואמר **שראוי** להצטרע כתיב הכא ביד משה וגו' ומפורש בפירוש רש"י בחומש בחולקים על הכהונה כיעוי דלו על קרח ומהו ביד משה ולא כתיב אל משה רמז לחולקים על הכהונה כו' ע"ש : **כל** החולק על מלכות בית דוד שנאמר ויזבח אדוניהו צאן וגו' . ואע"ג דאדוניהו נמי מבית דוד הוה כיון דכבר נתן דוד המלוכה לשלמה כמ"ש אתה נשבעת בה' אלהים וגו' שלמה בנך ימלוך וגו' מקרי שפיר חולק על מלכות בית דוד ועניין ראוי להכישו נחש כמ"ש שהנחש היה מלך בחיות ונתקנא באדם היותר חשוב ממנו וע"י כך נתקלל כן המתקנא במלכות בית דוד וחולק עליו וע"כ ראוי להכישו נחש הזה שעשה כמדתו : **ומ"ש** דחולק על רבו כו' · פירש"י על ישיבתו כו' ומייתי מקרח שהיה חולק על ישיבה של משה ובכללו על תורתו של משה כדאמרי' לעיל : **ומריבה** עם רבו כו' . פירש"י תגר וקטטה כו' דהא דכתיב בהך ענינא ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות כו' אין זה מקרי מריבה אלא תרעומת ועד"ז ודאי לא נענשו משה ואהרן אלא על שהיו מריבים עמהם כשאמר להם המן הסלע הזה נוציא וגו' שהיו ישראל מתקוטטים וא"ל מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים לכך א"ל המורים כו' כפירש"י בחומש אשר ע"י קטטה זו נענשו משה ואהרן כדברי המפרשים : **המתרעם** על רבו כו' כפירש"י שרבו נוהג עמו מדת אכזריות והיינו שהתרעמו ומתלוננים מי יתן מותנו ביד ה' וגו' . בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם וגו' אשר ע"ז השיב משה ונחנו מה לא עלינו וגו' ר"ל הגם שאתם מתלוננים עלינו כמ"ש וילונו כל עדת וגו' על משה וגו' ואין אתם חושבים אבל הוו יודעים כי לא עלינו וגו' כ"א על ה' כי המתרעם על רבו כמתרעם על השכינה: **וכל** המהרהר אחר רבו כו'. כפירש"י מהרהר מתפה עליו דברים דהיינו דבר נוסף דהתרעומת היינו דבר שנחסר לו עתה ממה שהיה לו מקודם כמ"ש לעיל אבל הרהור הוא המבקש יותר ממה שצריך לו כדכתיב ביה בההוא קרא אחר שהיה להם המן ונפשנו קצה בלחם הקלוקל ולכך נענשו כאן יותר כי ההרהור הוא דבר נוסף על התרעומת והעונש היה נשיכת נחש כמ"ש לעיל דהמבקש ומתקנא ביותר ממה שראוי לו ראוי לנשכו נחש : **עושר** שמור כו' . זה עושרו של קרח לפי שעושר זה של יוסף חלק ממנו הוא שמור וגנוז לטובת צדיקים בעה"ב כדמסיק קאמר דזה החלק מתנו לקרח היה שמור וממון לו מאוצרו של יוסף לרעה לו בעה"ב כדאמרינן לעיל עדת קרח אין להם חלק לעה"ב שע"י עושרו נתקנא להיות ראוי למעלות משה ואהרן ובניו : **ואת** כל היקום וגו' זה ממונו של אדם כו' . בפ' עקב כתיב גבי דתן ואבירם אחר שכתב ותבלעם ואת בתיהם ואת אהליהם כתיב ואת כל היקום אשר ברגליהם דהיינו דבר נוסף שהוא עושר וממון שלהם שעל זה סמכו לחלוק עם משה ונסמך זה כאן שהעבירו ג"כ מעושרו של קרח כמ"ש ויקח קרח וגו' שלקחן בממון ובפרק ע"פ גרסינן שנאמר ואת כל היקום וגו' והוא ראיה אדלעיל וכמ"ש ודו"ק: **ג'** מאות פרדות לבנות כו' . מפרש רשב"ס בפ' ע"פ לאו דוקא נקט ג' מאות אלא דכן דרך התלמוד מיהו הא דנקט דלבנות היו משמע דדוקא נקט ואפשר משום דמכת פרדה לבנה קשה כמ"ש בפ"ק דחולין לכך היה משאו על פרידות לבנות שלא יבא אחר לנגוע באותן מרצופים של עור ולגנוב מהן שהיה ירא מתכתן: **שלשה** מטמוניות הטמין יוסף כו' · כדאמרינן בפרק ע"פ דיוסף ליקט כל כסף וזהב שבעולם שנאמר וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא וגו' ע"ש ומקיים בההוא קרא ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה דמשמע ביתה מקום פנימי שהיה לו והיה קבלה בידם שעשה שלשה מטמוניות והיא דאמרינן התם דישראל העלוהו ממצרים וכו' והיה מונח עד רחבעם בא שישק וכו' פליגא אדהכא וק"ל: **לא** מן הבלועים כו' . דכתיב ואת כל האדם אשר לקרח ולא כו' כצ"ל הוא מבואר הר"ן איש לא חלקו רק על כהונה של אהרן כדכתיב איש מחתתו ר"ן מחתות ואתה ואהרן אבל דתן ואבירם חלקו גם על מעלות משה כי לא היו בכלל מקריבי הקטורת ולכך הר"ן איש לא נענשו רק בשריפת נשמה וגוף קיים על ידי מקריבי קטרת שהריח הוא דבר שנשמה נהנה ממנו אבל דתן ואבירם חטאו בכל גופם ומאודם וע"כ נבלעו בכל מכל כל והשתא למ"ד קרח עצמו לא מן השרופין ולא מן הבלועים היה כי לא חטא כל כך שעשה כדאמרינן שראה שלשלת יוחסין הבאה ממנו ולכך לא נענש בכל זה אלא שמת במגפה בעבור שהוציא דבה על משה ואהרן כמו שמתו המרגלים במגפה על שהוציאו דבה על ארץ ישראל ומאן דאמר שהיה מן הבלועים ומן השרופים לפי שהוא היה בעל המעשה וחטא הרבים תלוי בו ובמדרש תנחומא ולמה נעשה בו ב' דינין שאלו נשרף ולא נבלע היו הבלועים מתרעמים כו' עיין שם באורך: **וקרח** בהדייהו . פירש רש"י מדכתיב ותאכל וגו' וקרח מתקריבי הקטורת הוה דכתיב כו' · לכאורה קשה דאדרבה כיון דעל כרחך קרח מקריב קטרת היה בזולת הר"ן איש כדמייתי ר"ן מחתות ואתה ואהרן איש מחתתו ולגבי שרופים לא הזכיר רק הר"ן איש משמע דקרח לא היה מן השרופים ויש ליישב דה"ק וילמד סתום מן המפורש כיון דר"ן איש נשרפו משום שהיו מקריבי קטורת קרח נמי נשרף שהיה ג"כ מקריב קטורת וק"ל: **מלמד** שעלו שמש וירח לזבול כו' · הטעם בזה עיין בחידושינו נדרים פ"ד והאי קרא שמש וירח עמד זבולה איירי במעשה קרח דכתיב לעיל מיניה תבקע ארץ כו' כפירש"י ועיין בר"ן פ"ד פ"א: **בריאה** גיהנם כו' והא אין חדש תחת השמש כו' בפ"ד נדרים איתא הסוגיא בע"א דהא דאם בריאה גיהנם כו' פריך מהא דתניא ז' דברים נבראו קודם שנברא עולם וחשיב גיהנם ומשני אם איברי פומא כו' והא פריך והא אין כל חדש כו' ומה שיש לדקדק בסוגיא עיין בחידושינו שם: **ובני** קרח לא מתו כו'. מקום נתבצר להם בגיהנם כו' למדו לומר כן דמדכתיב ותבלע אותם וגו' ואת כל האדם אשר לקרח אפילו למ"ד ולא קרח בניו ודאי בכלל כל האדם הן שגם הם מן הבלועים היו אלא אחר שהרהרו תשובה בלבם נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם כפי' רש"י בחומש ושאמרו שירה הוא בתהלים פ"ח שיר מזמור לבני קרח למנצח על מחלת לענות וגו' וחיי לשאול הגיעו נחשבתי עם יורדי בור וגו' שתני בבור וגו' שכל הענין מדבר שהתפללו לינצל מתוך הבליעה ואמרו בג' לשונות שיר מזמור למנצח נגד ג' בני קרח ועל

חכמת שלמה

נ"ל ד"ה הפילם כו' ואחריו ד"ה שדים כו' ואחריו ד"ה רותין ואחריו ד"ה לילין כו' : **בד"ה** זה שאומרת נ"ל זו : **בד"ה** שליש נבלע יסודותיה כו' עד שליש ושליש כו' כצ"ל : **בד"ה** שאפי כו' לשם לכך היא משכחת כצ"ל : **בד"ה** וכי מאחר כו' עוברי דרכים הס"ד : **בד"ה** מעט גר כו' והצליכו עלי הנשכחים מני רגל ונתדלדלו מאדם ונעו כו' כצ"ל : **בד"ה** יומם חתמו כו' ותותמיו הס"ד : **בד"ה** אפרסמון כו' מנהגו של מפקיד נורה ותותם כצ"ל : **ע"ב גמ'** דאית ליה תורא לשקול תרי כו' דעברת במיא לא יהיב פדיונו אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא ותמניא זוזי דעברה במיא אליעזר עבד כו' פדיונו כו' מגנו עלה אורחי כי מאריך גייזי ליה כי גוץ כו' שקיל דידיה הכי איתנו בינייכו כל מאן דמזמין גברא לבי הלולא לישלחו גלימא הוי ההוא הלולא איקלע אליעזר כו' איגר שורא אתאי זיבורי כו' ויקח קרח אמר ריש לקיש כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה דיתב גביה לסעודה נמתק כל זה וסד"מ אזל אליעזר כו' כצ"ל : **אחר** ד"ה א"ל מאן כו' נ"ל ד"ה דיתיב גבה לסעודה : **בד"ה** כי אריך כו' גיידי ליה הס"ד: **בד"ה** ורפאה לא כו' ברעב וכשמת כו' הס"ד: **בד"ה** מקח רע התחיל בקטטה הס"ד : **בד"ה** נעשה לו נס פלאות כו' כצ"ל: **בד"ה** אי מר רב כו' ואם קרח מנלת אתה תלמיד מה לך כו' כצ"ל ·

דף קי ע"א גמ' אמרה ליה חזי מאי כו' אמר איהו נמי כו' דתכילתא וכסינהו לכולהו כו' מן השרופים ומן הבלועין מן הבלועין דכתיב כו' ותורתו אמת והן בדאין אמר כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה אמר לה קרח כו' כצ"ל : **בד"ה** קנא לאשתו כו' כתרלה הס"ד : **בד"ה** חולק על כו' ישיבתו הס"ד בד"ה

[illegible]

וגו' כדלקמן והיינו אספו לי חסידי דמיתת לדיקים אינו אלא אסיפה בעלמא שיעמדו לעולם הבא וק"ל : אלא נגד דורות הבאים אספו כו' . עלי זבח ר"ע כו' ויהיה מלת אספו קאי לג' אלו שזכר אספו לי חסידי הן לדיקים שבכל דור כו' כדאמרי' הקיבוץ והאסיפה טוב להם ולעולם ולרשעים רע להם ולעולם ואספו כורתי בריתי הן חנניה מישאל ועזריה מתוך שהיו ג' לדיקים בקיבוץ לא שלטה בהן האש כמו ששלטה ביהושע בן יהולדק כ"ג שהיה יחיד כדאמרינן לעיל ואספו עלי זבח הן ר"ע וחביריו מתוך שהיו מאספים אסיפות ברבים לתורה נהרגו על קידוש השם כמו שמלינו בר"ע ובר"י בן בבא ור"ח בן תרדיון וק"ל : באין הן לעוה"ב שנאמר ופדויי ה' ישובון וגו' דמשמע קודם שישובון לבא בליון קרויים פדויי ה' ע"ש שנפדו כבר במלרים וק"ל : שבקיה כו' זכרתי לך חסד וגו' . ומסתמא על מתי מדבר בעון מרגלים קאמר הכי לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה דהיינו שלא באו מעולם לא"י אבל באי ארץ אע"ג שהיה בהם פחות מבני כ' בגזרת מרגלים והלכו ג"כ במדבר ל"ח שנים מ"מ זכו לבא לארץ זרועה בארץ ישראל וק"ל : מה היום הולך ואינו חוזר כו' . כי היום והזמן העבר אינו חוזר לעולם א"כ יש לפרש על פי מ"ש בפרק מי שהיה דגלגל חוזר והמזלות קבועים ותלת כיום נאמר בכ"מ על אורו של יום דהיינו חמה כמו כי הנה היום בא בוער וגו' וז"ש שהיום דהיינו החמה אינו חוזר אלא הגלגל הוא חוזר ומ"ד מה היום מאפיל ומאיר כו' דהיינו היום שבגלל דאפלה קודם לאור דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר וכן וחשך על פני תהום וגו' ויאמר אלהים יהי אור וגו' וק"ל : ויתשם ה' מעל אדמתם בעוה"ז וישליכם וגו' . במתני' דריש לה ר"ע מכיום הזה אבל הכא דריש לה מכפל הענין וכיום הזה יתפרש עפי כפשטיה ר"ל כיום הזה דהיינו בעולם הזה נתשם מעל אדמתם כך וישליכם לארץ אחרת בעה"ב ות"ד אם מעשיהם כהיום הזה כו' ס"ל דע"י תשובה חוזרין כר"א דס"ל הכי בפרקין לעיל א"כ דוקא בי' שבטים ס"ל הכי דאין חוזרין אלא בתשובה ודו"ק : באין הן לעוה"ב שנאמר ביום ההוא יתקע וגו' האובדים בארץ אשור היינו עשרה שבטים שהגלם מלך אשור אשורה כמפורש בספר מלכים אבל גלות יהודה ובנימין הגלם מלך בבל לארץ בבל : משובה ישראל וגו' . הרבה נבואות עתידות נאמרו ע"ש ישראל אבל בהאי קרא מוכח בהדיא דעם י' שבטים מדבר דכתיב לעיל מיניה משובה ישראל וגו' בגדה יהודה אחותה וגו' : קטני בני רשעי ישראל כו' . שנאמר הנה היום בא בוער וגו' . עיין פירש"י ונראה עוד דמשמע ליה דקרא איירי גם בקטנים שהם עלמם רשעים ג"כ דלפי מאי דכתיב לעיל מיניה ושבתם וראיתם בין לדיק לרשע וגו' הל"ל והיו כל זדים וכל (עושי רשעה) [רשעים] קש וגו' אבל קרא גם בקטנים איירי הגם דלא שייך בהו רשע כיון דאינן בר דעת מכל מקום עושי רשעה מקרי : באים לעולם הבא שנאמר שומר פתאים ה' כו' . דהיינו שמשמר אותם שלהט יום הבא דכל ההוא מזמור ביורדי ועולי גיהנם איירי כדאמרינן בפרק קמא דר"ה בשנה ועליהם אמר דוד אהבתי כי ישמע ה' וגו' דלותי ולי יהושיע וגו' ע"ש ודו"ק : אבל קטני בני רשעי עכו"ם ד"ה אין באין לעה"ב כו' . י"ל דמשמע דר"ע נמי מודה בקטני בני רשעי עכו"ם דאין באין לעוה"ב וקשה דהא האי קרא דאייתי ר"ע לעיל ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו דמיניה נשמע דבאין לעוה"ב ברשעי עכו"ם הוא דכתיב בספר דניאל גבי נ"נ ואפשר שהראו לו כן בחלום דאין לך חלום דאין בו דברים בטלים ומ"מ כיון דהראו לו כן בחלום יש לנו לומר דכך היא המדה בקטני רשעי בני ישראל דאין מראין לאדם בחלום דבר שאינו כלל ומייתי מקטני בני רשעי עכו"ם מותאבד כל זכר למו דהאי קרא איירי בעה"ב דרישא דקרא מתים בל יחיו רפאים בל יקומו וגו' ותאבד כל זכר למו : משעה שנימול כו' . עיין פי' רש"י ופירושו דחוק דהא הכא גויעה לחוד כתיבה וזו מיתת רשעים כדאמרינן פרק קמא דב"ב מדכתיב גויעה בדור המבול וע"כ נראה דה"פ עני אני וגוע מנוער מעת שאני ננער ממעי אמי אני גוע כמיתת רשעים שאין להם חלק לעוה"ב עד שנשאתי אימיך שהיא המילה שאדם נושא בגופו אז אפוגה כאופן בגלגול מחילות להיות חי בעוה"ב כמ"ש נבלתי יקומון לרבות נפלים : משעה שאומר אמן כו' . עיין פירש"י ונראה לפרש הכא לפי ענינו כי מלת אמן בכ"מ על קיום הדבר ואמיתתו וכמ"ש בנזיר גדול העונה אמן יותר מן המברך כו' וזה הקטן בדבורו על שום ברכה מלה זו לקיום ולאמת הדבר זוכה לפתוח לו שערי ג"ע ועוה"ב ולזה אמר שומר אמונים בלשון רבים כי מלינו בספר תהלים כפל מלה זו אמן ואמן דהיינו רמז לאמת הדבר בעה"ז ובעוה"ב ע"כ אמר מאי אמן שאומרים אמן א' על שום ברכה מאי משמע קיום הדבר בעולם הזה ובעולם הבא ואמרו אל מלך נאמן דהיינו אל בעולם הזה ומלך לדון בכל באי עולם ביום הדין בעולם הבא ונאמן הוא לשלם שכר ועונש לכל איש כדרכיו ועוד יפורש פרק כל כתבי עיין שם :

דף קיא ע"ב במשנה פירש"י בד"ה עד שיודח כו' שידיחוה אנשים הס"ד ואח"כ מ"ה או שהיו כו' מאותה העיר הס"ד ואח"כ מ"ה הרי אלו כו' וממונן פלט הס"ד ואח"כ מ"ה ולריכים כו' יליף בגמרא הס"ד כצ"ל : **בד"ה** ה"ג החרם כו' מכאן אמרו כו' עכ"ל ור"ל דל"ג שנאמר החרם כו' כמו שהוא בגמרות שלנו דאם כן הוה משמע דקאי אדלעיל וזה אינו אלא שהוא מלתא באנפי נפשיה וכן לקמן שנאמר ואת כל שללה כו' בסדר המשנה מלת שנאמר אינו אלא ואת כל שללה כו' והוא ג"כ מלתא באנפי נפשיה : **בד"ה** אין אנשים כו' עיר הנדחת הס"ד אח"כ מ"ה מקרבך משמע כו' הנדחת הס"ד ובד"ה חולקין כו' ומנחילין הס"ד :

ח"א דף קיא ע"א אר"ל למי שמשייר כו' אלא למי שלא למד אפי' חק אחד כו' . כן הוא בילקוט ולכאורה לפי משמעו קשה לר"ל וכי משום עבירה אחת נופל בגיהנם ולר"י נמי וכי מלוה אחת מללת האדם מן הגיהנם ונראה לפרש ע"פ הירושל' דרש ר"ע לכן הרחיבה וגו' לבלי חק לבלי חקים אין כתיב כאן אלא לבלי חק למי שאין בידו מלוה אחת שיכריעו לכף זכות ה"ה למה"ב אבל בעה"ז אפילו תתקצ"ט מלאכים כו' הוא מבואר שכל מלוה שאדם עושה קונה לו פרקליט אחד וכן בעבירה קונה לו קטיגור אחד וקאמר דבעה"ב הדין הוא אמת ובחליו זכאי ובחליו חייב לריך מלוה אחת שיכריעו לכף זכות משא"כ בעה"ז שא"א לאדם שיהיה נידון בחליו זכאי וחליו חייב אלא אפילו אם יהיה מלין אחד מיני אלף דהיינו אפי' מלוה אחת אם אין לו עבירות יזכה לעה"ב והשתא יש לפרש במתניתין דר"ל קאמר למי שמשייר כו' דהיינו מי שחליו זכאי וחליו חייב ובמלוה אחת מכריעו ומשייר א"כ מלוה אחת יפול בשאול הגיהנם והיינו כדדרש ר"ע וא"ל ר"י לא ניחא ליה למרייהו דלימא הכי אפי' בדין עה"ב אלא אפי' לא למד אלא חק א' אותה מלוה אחת הגא לו לפרקליט להצילו מגיהנם : שלישי של שם כו' . ופירש"י לדברי ר"ל כמלאו ישראל מתמעטין כו' ע"ש ולולי פירושו נראה דודאי גם הנשארים מן העובדי כוכבים הכשרים שבהם כמ"ש אח"כ והבאתי את השלישית באש ובחנתים וגו' ולא יותר מכלם בין מישראל בין מכשרי עובדי כוכבים אלא שלישית של שם וא"ל ר"י לא ניחא למרייהו דישראל ודכשרי עובדי כוכבים דלימא להו הכי שיתמעטו כ"כ וק"ל : אחד מעיר ושנים ממשפחה אר"ל דברים ככתבן לשיטתו שיתמעטו ישראל ור"י לשיטתו שלא יתמעטו אבל אחד מעיר מזכה כו' כמ"ש באברהם שבזכותו נללת עיר לוער ושנים מזכין וכו' כמ"ש במשה ואהרן שבזכותם נבחרו כל שבט לוי לעם קדוש : לא תמלא בארץ וגו' . לעיל מיניה כתיב והחכמה מאין תמלא וגו' ואמר כי לא תמלא בארץ החיים והוא מקום שווקים למלוא בו תענוגי עולם כמ"ש ביומא בארלות החיים זה מקום שווקים והייט דקאמר במי שמחיה עלמו עליה : שנאמר וענתה כימי נעוריה וגו' . כלומר שיתמעטו בגלות כמו שנתמעטו בימי נעוריה דהיינו הליכותיה במדבר שלא נשארו רק שנים מהם כלב ויהושע וכן כימי עלותה וגו' ואולי שאלו הב' שנשארו שהם כלב מיהודה ויהושע מאפרים הוא רמז על הב' לעתיד משיח בן דוד מיהודה ומשיח בן יוסף מאפרים : בא וראה מה עשו אבותי לאבותיך וכו' . נראה דודאי שלא היה יכול להראות לו עתה מה שכבר עשו מהם כו' בזמן שהיה קודם זה כמה שנים אבל אפשר שהראה לו זקן ספר זכרונות שלהם שיש לכל מלכות ספר זכרונות בכל שנעשו מקדם : ועד"ז נענש משה שנאמר ומאז באתי כו' . נראה דלא קאי אמהם שטבעו בים דגזירת השלכה ליאור כבר היה קודם שנולד משה אלא דמהם הרגו בחרב ומהם מעכו כו' אפשר שהיה אחרי שליחותו של משה וקאי שפיר עליהו ועד"ז נענש משה וגו' אמנם מתוך הכתובים נראה שלא הכביד פרעה בשום דבר על ישראל אחר שליחותו של משה אלא שלא נתן להם תבן ותוכן הלבנים יתנו ועלה קאי כל הענין ויראו שוטרי וגו' ויאמרו ירא ה' וגו' ויאמר למה הרעות וגו' ומאז באתי וגו' ואולי מ"ש ע"ז נענש משה כו' לא קאי אלא אמהם מעכו בבנין ויצא להם לומר כן ממלת לבנים ומלבניכם

[illegible]

הדבר לפי שכבר הרגתי מלרי בחרב הם נחשבים עלמם לנגדי כנרדפים ובזה אני נותן להם פתחון פה לתת חרב בידם להרגני : הרבה פעמים כו' . באל שדי ולא הרהרו על מדותי ולא א"ל מה שמך כו' ואתה אמרת לי מה שמך ועכשיו אתה אומר והצל לא הצלת וגו' למדו לומר שהוכיחו על דברים הללו מתחלת פ' שלמטה הנסמך לכאן שא"ל הקב"ה וארא גו' באל שדי ושמי ה' וגו' וגם הקמותי את בריתי לתת וגו' כמפורש בש"ר ע"ש וכן פירש"י בחומש אלא שרש"י בחומש נקט קרא דלמה הרעות במקום שהזכיר כאן קרא ומאז באתי לדבר וגו' ואין לחוש אלא דנקט תחלת הענין של דברי משה וכן בסוגיא דילן נקט תלמודא בתחלה שנאמר ומאז באתי לדבר וגו' וסיים בסוף בקרא דהצל לא הצלת וגו' אבל הרא"ם לא כ"כ ע"ש ומתוך שמעתין מוכח כמ"ש דעניינא אחד הוא ויש לדקדק לפי פירש"י בחומש דלמה הרעות וגו' היה ג"כ הרהור הא אמרינן פרק נגמר הדין ועשיר יענה עזות זה יהושע כו' אילימא מהכא למה העברת העביר משה נמי מימר אמר למה הרעות וגו' וי"ל דודאי שניהם ל' הרהור משמע אלא ה"ק דאם נקרא יהושע ועשיר יענה וגו' בשביל דבור זה א"כ משה נמי אמר הכי ואמאי נקרא תחנונים ידבר וגם מוכח לשון תנחומא דלמה הרעות וגו' הרהור משמע ופי' בש"ר ועיין בזה ברא"ם ובביאורי מהר"ן וכתב רש"י בפירוש החומש ואין מדרש זה מתיישב אחר המקרא כו' עכ"ל ע"ש באורך ועיין בפירוש דבריו בעקידה ובחזקוני וברא"ם ועיין בזה תשובת הרמב"ן והרא"ם טען עליו ע"ש ואין להאריך בדבריהם והנ"ל לקיים דברי המאמר ע"פ דברי הרמב"ן לפי שההבטחה שהיא בשם הגדול היא יותר גדולה מהבטחה שהיא בשמות אחרים ולאבות ג"כ נגלה לפעמים בשם הגדול באברהם בברית בין הבתרים וביעקב במראה החלום אלא שלפעמים לא נגלה להם רק באל שדי וענין ולא הרהרו אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך הוא אחר דכמה פעמים נגליתי להם רק באל שדי ולא שאלו ממני להבטיחם בשם הגדול ולא הרהרו אחרי מדותי כשלא נתקיימה ההבטחה להם בעלמם להבטיחם בשם הגדול אבל האמינו בי שיתקיים ההבטחה לדורותם ואתה שאלת להבטיחך בשם הגדול ואעפ"כ הרהרת אחר מדותי כשלא נתקיימה ההבטחה מיד ואמרת למה הרעות וגו' ויתישב לפ"ז שלא הוכיחו הש"י מיד כששאל ואמר מה שמך וגו' שלא הוכיחו רק על ההרהור שעכשיו אחר שהבטיחו כבר בשם הגדול היה לו להאמין ולא להרהר ולומר למה הרעות וגו' וכ"כ מדברי התנחומא שלא הוכיחו כלל על שא"ל מה שמך וגו' דאיתא שם שאסור לאדם לקרות השם באותיותיו תדע לך שלא גילה אותו לאבות ולמה גילה אותו למשה על שהלך לגאול ישראל כו' ובתר הכי מייתי דרשה דהכא שהוכיחו על שהרהר אחר מדותיו והשתא שפיר נמסך וגם אני שמעתי וגו' שהיא תוספת הוכחה למשה מאחר שגם לאית שאני שמעתי נאקת וגו' כדי לקיים הבטחת אבותיהם שלא היה רק באל שדי והיה לך ליפא ק"ו בהבטחתי לך בשם הגדול ולא היה לך להרהר ולומר למה הרעות וגו' כ"כ לקיים דברי הרמב"ן ויבואו דברי הדרש על נכון ע"ש : אמרתי לאברהם קום התהלך בארץ לארכה וגו' . ירלה דכמה קראי בפרשת לך לך דלקמיה מהאי קרא דאית בהו בשורת הארץ משום דהנהו קראי קרובים לפרש כפשוטו שנתבשר אברהם שנתנה הארץ לזרעו והם יקנו אותה בחזקה מה שלא היה אברהם יכול לעשות כן אבל מהאי קרא התהלך בארץ לארכה וגו' דגמרינן מינה פרק המוכר פירות שנקנית הקרקע לאברהם בהילוך באורך ורוחב היה אפשר לאברהם להרהר כשבקש מקום לקבור כו' ואע"ג דאיש אחר אינו קונה כל הקרקע בהילוך אורך רק הדרך משום חשיבותו דאברהם קנה כל ארץ ישראל כדאמר שם וכן בילחק גור בארץ הזאת וגו' אליו נאמרה הבטחה זו ואעפ"כ לא הרהר כשגירש אותו אבימלך וא"ל לך מעמנו וכן ביעקב הארץ אשר אתה שוכב עליה וגו' שקיפל לו הקב"ה כל א"י תחתיו וקנה אותה כדאמרינן פרק ג"ה ואעפ"כ לא הרהר כשבקש מקום לנטוע אהלו בא"י : במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמות ל"א כו' . כתב הרא"ם אין זה סותר מאמר יען לא האמנתם בי וגו' דמשמע דלולא אותו חטא היו מביאין את ישראל לארץ כי יתכן כו' י"ל שלא ידע בנבואתו רק שלא יכנס בה כמו מנהיג כו' ולפיכך שיתף עלמו עמהם ואמר נוסעים אנחנו וגו' והיא דש"ר כו' עכ"ל והאריך ע"ש והדברים דחוקים שיהיה משה נכנס לארץ ישראל ויהושע תלמידו יהיה מנהיג בחיי משה ואין המלכות נוגעת בחברתה ואין אלו אלא דברי נביאות שלא ידע משה בנבואתו רק שלא יכניסם כמו מנהיג והיא דש"ר לא משמע כדבריו וע"כ הנראה דודאי ידע משה שנגזר עליו שלא יכנס לארץ אבל חשב משה שאפשר לבטל הגזירה בתפלה שלא היה באותה גזירה שבועה אבל בגזרת מי מריבה היה בו גזר דין שיש עמו שבועה כפירש"י בפרשת חקת לכן לא תביאו וגו' בשבועה כמו לכן נשבעתי כו' עכ"ל ע"ש וכדאי' פ"ק דר"ה והשתא דנוסעים אנחנו שיתף עלמו עמהם א"ש דקודם מי מריבה חשב משה לבטל הגזירה וכתב הרא"ם עוד לשיטתו והיא דתביאמו ותטעמו שנתנבא שלא יכנס לארץ ואפילו קודם גזירה היתה כניבא ואינו יודע מה ניבא עכ"ל ודאי דהכי מוקמינן האי קרא בפרק יש נוחלין אבל אין הפי' כמו שחשב הרא"ם דהתם לאו אמשה קאמר דניבא ואינו יודע מה ניבא דמשה ודאי ידע בנבואה שלא יכנס לארץ אבל משום דכל בני ישראל אמרו השירה ואמרו תביאמו ותטעמו ולא אמרו תביאנו ותטענו שהיו מתנבאין ואינן יודעין מה קאמרי על גזירת מרגלים שלא יכנסו לארץ והכי משמע לישנא דתלמודא מתנבאין כו' וכ"ה בהדיא במכילת' וכפי' רשב"ם בהדיא התם ודו"ק : וימהר ויקוד גו' מה ראה משה כו' . דמשמע להו שהתעורר משה להשתחוות ע"י קריאת המדות ששמע מלפניו ובודאי ידע כבר מדותיו יתברך אבל עתה נתעורר יותר באחד מהי"ג מדות ופליגי מר אמר ארך אפים כדמסיק ומר אמר אמת כפירש"י כי זו המדה מנגדת בריאת האדם כמ"ש אמת אומר אל יברא שכולו שקר : וכותב ארך אפים א"ל רבש"ע ארך אפים לצדיקים כו' . בפ' עושין פסין ובפ' שור שנגח אמרינן ארך אפים ולא כתיב ארך אף ארך אפים לצדיקים ולרשעים לפי זה ה"ל למשה למימר ארך אף לצדיקים וי"ל לפי דעת משה דאין ארך אף לרשעים משה נמי ה"ק לה בלשון קושיא מאי ארך אפים בלשון רבים לצדיקים והשיב לו הקב"ה לצדיקים ולרשעים וכתבו התוספות פרק עושין פסין אפים שוחקות מאריך לצדיקים עד לעתיד וזעומות לרשעים מאחר פורענות עד לעה"ב וגם זה לטובה שיש להם שהות לחזור בתשובה כדמשמע בחלק דהוי נמי לטובה עכ"ל ואמר בשחטאו ישראל במרגלים א"ל לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים א"ל ולא כך אמרת לי אף לרשעים כו' דבמעשה העגל לא היה לריך למדה זו שהיה להם תשא הראשון ונחשבו עדיין לצדיקים כמ"ש מעביר ראשון ראשון אבל במרגלים כבר חטאו כמה פעמים כמ"ש בענין וינסו אותי זה עשר פעמים ונחשבו כרשעים ולכך הולרך למדה זו ארך אף גם לרשעים והיינו דכתיב כאשר דברת לאמר כמ"ש הרא"ם שאינו מבקש ממך בקשה חדשה רק לקיים מה שאמרת דא"כ מאי כאשר דברת עכ"ל ולפי כונה זו יש ליישב שהתחיל משה להתפלל גבי מרגלים במדת ארך אפים שהולרך לה ביותר ולא הזכיר מדת אמת כי לפי מדת אמת היו חייבים כליה כמ"ש אכנו בדבר וגו' אבל במדת ארך אפים אף לרשעים בא להתפלל עליהם ויש לכוין גם שאר מדות הי"ג שלא נזכרו שם רק אלו שהיה לריך להם אז ארך אפים כמ"ש אף לרשעים ורב חסד ליתן בחסדו לכל בריה די מחסורו והם היו מקטני אמנה כמ"ש בענין עד אנה לא יאמינו בי ואמר נושא עון אבל חטא לא הזכיר כי לא היה כאן שוגג כי העדה היה להם עון שהוא מזיד והמרגלים עמו פשע שהוא מרד ואמר פוקד עון אבות על בנים על שלשים גו' ואם תהרגם כולם תהיה הפקידה יותר משלשים ורביעים : ע"ב רבי חגי הוה וכו' לביתך נאוה קודש וסמך ליה תפלה למשה אמר ש"מ ארך וגו' . לפירש"י הוא דחוק היאך משמע מאורך ימים דארך אפים ראה ובמדרש ילקוט הביא זה העובדא דרבי חגי בענין אחר אמר רבי חגי כו' שמעית קליסון דעליא בכנישתא דמברכין ואמרין עדותיך וגו' ה' לאורך ימים יכול כשם שמאריך רוחו עם הרשעים כך מאריך רוחו עם הלדיקים ת"ל אל נקמות ה' אל נקמות הופיע ונראה לפרש זה המדרש ע"פ האגדה דפ' עושין פסין דמאריך רוחו לרשעים לשלם פורענות לעה"ב משא"כ בלדיקים דמיעוט עבירות שבידן משלם להם פורענות בעה"ז והשתא קאמר דארך אפים דכתיב בלשון רבים משמע לצדיקים ולרשעים יכול כשם שמאריך רוחו לרשעים לשלם פורענותן בעה"ב כך מאריך אף ללדיקים לשלם פורענותן על מיעוט עבירות שלהן בעוה"ב ואמר שאינו כן דבמדת רשעים דוקא כן הוא לשלם פורענותן בעה"ב ודריש ליה מדכתיב ה' לאורך ימים וסמיך ליה אל נקמות ה' וגו' שמדבר ברשעים כדכתיב הנשא שופט וגו' עד מתי רשעים ה' וגו' דנקמות ופורענות של רשעים היא לאורך ימים משא"כ ללדיקים שמשלם מיעוט עבירות בעוה"ז אבל עונשן הוא מאריך לעה"ב על מלות שבידן ולפ"ז נראה להגיה במתניתין ה' לאורך ימים וסמיך ליה אל נקמות ה' וגו' וכתיב תפלה למשה וגו' דלפי הגי' דמתניתין לא הל"ל וסמיך ליה אלא לעיל מינה כתיב תפלה למשה ואמר דש"מ ארך אפים ראה מדהתפלל משה על מדה זו ותו לא מידי ודו"ק : עתיד הקדוש ברוך הוא להיות עטרה בראש כו' . שהשכינה שורה על כל ראש לדיק כו' לעוטים רלונו כו' ועל זה אמרו

חכמת שלמה

בד"ה מהרהר מחפה עליו דברים הס"ד : **בד"ה** אקלידי מפתחות הס"ד : **בד"ה** וקולפי מנעולס הס"ד : **בד"ה** מן הבלועין כו' קיים ואח"כ כו' כצ"ל : **בד"ה** בכבודי כו' מפתוין לתמה הס"ד : **בד"ה** נתבלר מל' עיר בלורה כו' ולא מתו הס"ד והשאר נמחק . נ"ב בס"א : **ע"ב** גמ' גיהנם להכא כבבר כו' ר' אליעזר אומר כיום הזה מה היום כו' כצ"ל : **וענף** לעולם הבא ר' עקיבא כו' כצ"ל : **רש"י** ד"ה וא"ל הבוא טייעא הס"ד : **בד"ה** כל תלתין כו' גיהנם להכא ואמרי כו' כצ"ל : **בד"ה** שבקיה כו' ולקמן מפרש כו' כצ"ל : **בד"ה** עשרת השבטים כו' מקלחן החזירן הס"ד : **בד"ה** כיום הזה כו' ומזכין מר הס"ד : **בד"ה** הכי גרסינן כו' עתידין לחזור הס"ד וכאן נכנס גמרא וקודם הדבור נמחק גמרא : **בד"ה** תנו רבנן כו' נענשו מרגלים הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור ר' שמעון כו' : **בד"ה** ואם יחזרו כו' לעולם הבא הס"ד : **בד"ה** שורש וענף כו' שלהם הס"ד : **בד"ה** הכי גרס כו' למר כדאית ליה ומר כדאית ליה כצ"ל :

דף קיא ע"א גמ' ניחא למרייהו כו' אמר לו אף לרשעים א"ל רשעים יאבדו כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה לא ניחא כו' מ"ר ליפנא אחרינא שלישי של שם כו' כצ"ל : **בד"ה** חזייה רב לרב כהנא כו' כצ"ל : **בד"ה** וענתה כו' ושפלים יהיו כימי כו' כצ"ל : **בד"ה** א"ל חבל כו' ואינו יכול למצוא חסידים אחרים כמותם כצ"ל : **בד"ה** אמת ראה כו' שנקרא אמת ונתיירא אם יתחייבו כליה ודן אותן כצ"ל : **ע"ב** גמ' נאוה קודש וגו' כו' את יצרו וליושב על כו' תנו רבנן יצאו הן כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה ה' לאורך ימים

ועטרותיהם בראשיהם כמפורש בחידושינו במס' ברכות דלים לשי מלשון לצון ולצפירת מלשון מצפים וקאמר לישועתו במקום תפארה כי ישועתו לעמו היא לו תפארה ובפרק קמא דמגילה גרסי' הכי לעושים רצונו ומצפים תפארתו כו' לעושה עצמו כשירים ואינו מתגאה שעליהם שורה השכינה ביותר כמ"ש אני אשכון את דכא ושפל וגו' · ואמר לרוח משפט זה הרודה את יצרו מבואר ע"ד שאמר מי יודע רוח הבהמה וגו' ופירשו בו שהכל נאמר על האדם שיש לו אלו ב' רוחות דהיינו האחד הוא רוח החיוני שהוא ג"כ בבהמה ורוח הב' היא הנשמה כמ"ש נשמת רוח חיים וגו' והם היצ"ט והיצה"ר והוא ענין שנאמר בכלב עקב היתה רוח אחרת וגו' כי זה הרוח וכח הנשמה היה בו שהוא רוח אחרת כסדר הבריאה החיוני ואח"כ הנשמה וז"ש כאן לרודה באותו רוח הבהמי שהוא כח יצה"ר ואמר ליושב על המשפט זה הדן דין אמת לאמיתו עיין פירושו בחדושי סנהדרין פ"ק דהיינו ליושב שהוא מיושב במשפט לדין דין אמת לאמיתו · ואמר ולגבורה זה המתגבר ביצרו דהיינו שיש עמו רוח האחרת שהוא כח הנשמה להתגבר על כח החיוני שהוא כחו של היצה"ר . ואמר משיבי מלחמה שנושא ונותן במלחמתה כו' . דרכה של תורה היא בב' דרכים דהיינו לפלפל בה גם לקבוע עתים לתורה כמ"ש ששואלין לאדם לעתיד פלפלת בחכמה קבעת עתים לתורה והם שני דברים שזכר כאן נושא ונותן במלחמתה כו' שערה שמשכימין ומעריבין בב"ה כו' וכפירש"י פרק קמא דמגילה שנעשין שוערין לפתוח דלתות בהשכמה ולאחר זמן נעילתו : אמרה מדה"ד כו' . פי' רש"י בספר ישעיה וגם אלה ביין שגו יושבי משפט ומשיבי מלחמה שבדור הזה כלומר טובים וחשובים שבהן ביין שגו כי עתה אין טוב בהם עכ"ל ואמר כי עי"ז שבעה"ז ביין שגו לא די שלא יהיה להם העטרה שבראש צדיק לעתיד אבל יבואו לגיהנם ואמר אין פלילה אלא דיינים כי ע"י שתעו בשכר יכשלו בהוראה ודיני התורה וק"ל :

דף קיב בד"ה ור"ל אמר כו' לאו משום דאין דנין שנים כו' ובד"ה אלא מרבין כו' אם הוו מרובין ואם הודחו כו' הד"א כצ"ל ובד"ה אמר ר"ש כו' דקראי הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג ואת כל אשר בה לרבות נכסי רשעים שבחוצה לה עכ"ל בכל גמרות שלנו אינו אלא דגרסינן ואת כל שללה לרבות נכסי רשעים גם קשה לפי גירסת רש"י היאך משמע מאת כל אשר בה לרבות נכסים שבחוצה לה דהא לגבי צדיקים לא משמע ליה לרבות מכל אשר בה רק נכסים שבתוכה וממעט מיניה נכסי צדיקים שחוצה לה ודו"ק : **בד"ה** אמר רב חסדא כו' דאין מגיעין לעיר לא הס"ד ואח"כ מ"ה ל"א שכבר היו לתוכה כו' ובד"ה קיבל עליו כו' הנדחת הס"ד ואח"כ מ"ה בהמה כמאן דפליגא א"א לכזית כו' ובד"ה ל"ש שחטה כו' לפי חרב או דלמא היינו שלא כו' ובד"ה פיאה נכרית כו' לדקניות הוי הס"ד כצ"ל : **בד"ה** כיון דעיילה כו' מלבושין דמי הס"ד ואח"כ מ"ה מהני' ואת כל שללה כו' ובד"ה היה רחובה כו' כונסין אותה לעיר שצריך לעשות לה רחוב בתוכה רחוב סרטי' כו' כצ"ל מפי' הרע"ב ע"ש : **ע"ב** בד"ה מעשר שני כו' אלא יגנז וכן כתבי הקודש יגנזו הס"ד ואח"כ מ"ה ה"ג כליל לה' אלהיך א"ר"ש אמר כו' כצ"ל ור"ל דל"ג שנאמר כליל לה' כו' וכ"ה ברע"ב בפי' המשנה גם בפירש"י לקמן בגמרא ודו"ק : **בד"ה** וכמו שהיתה בישוב בתים הס"ד ואח"כ מ"ה גמ' היו בה כו' כצ"ל : **בד"ה** שנאמר כליל כו' ל"ג הס"ד ואח"כ מ"ה רש"א וכו' ובד"ה זבח רשעים כו' דמיכן אסור הס"ד ובד"ה ואליבא דר' יוסי כו' לרבות קדשים קלים שהם ממונו כו' אבל קדשי קדשים ירעו דהא כו' ובד"ה ליפלוג כו' לקדשי קדשים הס"ד ואח"כ מ"ה דלמיתה כו' ובד"ה לא פסיקא כו' דעיר הנדחת ירעו כו' הד"א כצ"ל : **בד"ה** מאי קאמר כו' ופליגא עליה דת"ק כו' ק"ק ממון בעלים הס"ד כתב מהרש"ל נראה דמש"ה מפרש טעמא דת"ק משום ממון בעלים ואליבא דר"ל כו' דא"כ במאי פליגי דס"ס לכ"ע ימותו כו' אבל השתא שפיר פליגי דת"ק ס"ל ממון בעלים כו' עכ"ל ור"ל לשמואל אליבא דר"ל בהא פליגי דת"ק ס"ל ק"ק ירעו וקדשים קלים דממון בעלים הוא ימותו מדינא וה"ה בכור ומעשר דשללה מקרי ור"ש ס"ל דקדשים קלים שלל שמים קרינן ביה ובכור ומעשר נמי מדכתיב בהמתך מרבינן דלאו שללה הוא וכלם ירעו אבל הוא דחוק כיון דעיקר פלוגתייהו בקדשים קלים אי הוה ממון בעלים או לא הרי עיקר פלוגתא דר"ש עליה דת"ק חסר מן הספר שהרי לא הזכיר אלא דבהמתך ולא בהמת בכור כו' וה"ל להזכיר נמי לר"ש שללה ולא קדשים קלים כיון דעיקר פלוגתייהו נמי בהא דת"ק ס"ל דבכלל שללה הוא דממון בעלים הוא ור"ש ס"ל דממון גבוה הוא גם זה דחוק לאוקמא מילתא דשמואל דווקא כר"ל ולא ה"ל לתלמודא להשמיע דמלתיה דשמואל כר"ל ולא כר"י וע"כ נראה דאוקמתא דשמואל בין לר' יוחנן ובין לר"ל ועיקר פלוגתא דת"ק ור"ש בבכור תם וה"ק שמואל מסתברא דלכ"ע בין לת"ק בין לר"ש כל שהוא קרב כשהוא תם ונפדה כו' אבל בכור שאינו נפדה כשהוא בעל מום אפי' כשהוא תם לא אימעיט משללה כפירש"י והשתא לר"י אתיא פלוגתייהו בפשיטות דלת"ק דלא דריש בהמתך למעט בכור הרי דבכור שללה מקרי אפי' כשהוא תם כיון דאינו נפדה כשהוא בעל מום והוא בסייף ולר"ש דממעט ליה בכור תם ומעשר מבהמתך גם הם דינן שימותו ור"ל נמי וודאי דעיקר פלוגתייהו בבכור תם דלת"ק קדשים קלים ימותו ולא יחרימו משום כבוד שמים כיון שאפי' בעל מום צריך פדייה אבל בכור ומעשר דלא בעי פדייה כשהוא בעל מום אפילו כבוד שמים לית ביה אפי' בתם והוא בסייף ור"ש ס"ל דבכור ממעטינן ליה מבהמתך והא הוצרך רש"י לפרש אליבא דר"ל דע"כ דבהא מלתא דסבר ת"ק קדשים קלים ממון בעלים הוא נמי פליג ר"ש עליה דת"ק לאוקמת' דשמואל מדלא אצטריך ליה לר"ש למעוטי מבהמתך אלא בכור ומעשר משמע דשאר קדשים קלים לא אצטריך למעוטי ולאו שללה מקרי ולאו ממון בעלים הוא והדברים ברורים למבין ודו"ק : **בד"ה** וכל שקרב כו' דאיהו מוקי ליה אפי' בתמימי' קסבר כו' עכ"ל לכאורה דלשון אפי' דחוק דהא איהו מוקים ליה דוקא בתמימים אבל בעלי מומין בהמתך קרינן ביה ובסייף וכ"כ מהרש"ל ונראה ליישב דלגבי רבינא דקאמר דלא אצטריך ליה בהמתך למעט בכור תם משום דמשללה אימעיט קאמר דלשמואל שפיר אצטריך ליה למעט אפי' תמימים דשללה קרינן ביה וכיון דאצטריך מיעוטא דבהמתך לתמימים נקטן למעוטי אפילו בעלי מומין דהפסת מועט הפסת ודו"ק : **בד"ה** תרומה ביד כו' היא תישרף הס"ד ואח"כ מ"ה וקתני יגנזו כו' לא אמר תישרף הס"ד ובד"ה אלא בעיר כו' ואינו יוצא לישרף בתוכה הס"ד ואח"כ מ"ה בגבולין דלא מטו ליה כו' דבשריפה לא משום זילותא הס"ד ואח"כ מ"ה לעולם כו' ובד"ה הב"ע כו' אפילו בחוצה לה הס"ד ואח"כ מ"ה ואפי' לאחר שנכנס כו' כצ"ל ור"ל אהא דקאמר שפודין אותו אפי' בנכנס לירושלים דבטהור אין פודין בנכנס בירושלים דדרשינן כי ירחק ממך גו' אבל בטמא מרבינן מהאי קרא דלא תוכל שאתו שפודין אותו בירושלים וק"ל :

דף קיג גמרא כגון דנפל מחילות וכדרבא כו' לקלוט דרבנן וכי גזר כו' מה שיש לדקדק בזה עיין באורך בדברי בעל המאור גם עיין בתוספות בפרק הזהב :

בפירש"י בד"ה ולפרקיה כו' ומשני כר' יהודה כו' ובד"ה דכתיב ואבדתם את כו' של שמים הס"ד ואח"כ מ"ה כלל בעשה כו' ודרשינן ליה לדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' ולא תבנה עוד דמשמע בנין בתים אשמעי' לאו בבנין בתים וגנות ופרדסים לאיסור עשה כו' עכ"ל דבריו אינן מובנים לי דאם נאמר דיצא בנין בתים מן הכלל ללמד על הכלל כולו שהוא יישוב בני אדם א"כ בגנות ופרדסים הוה נמי בלאו ואם נימא דלא הוה בגנות ופרדסים רק איסור עשה והיתה תל עולם א"כ לצ"ל דיצא בנין בתים מן הכלל ללמד כו' דהא איכא למימר דלא בא רק ללמד על עצמו שהוא בלאו דלא תבנה אבל גנות ופרדסים לא הוה רק בעשה דוהיתה תל עולם ואפשר שהן ב' פירושים וחסר מפירושו לשון אחר ודו"ק : **בד"ה** אית כו' ולא תבנה עוד לא משמע ליה בכל בניינים דקסבר עוד כו' כצ"ל :

סליק פרק חלק

ח"א דף קיג ע"א ולא עיר א"כ ע"ש יריחו דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחו כו' . עיין פירש"י ולא אתפרש כו' ול"נ דלא עיר אחרת ע"ש יריחו הוא בכלל השבועה דיליף מקרא וישבע יהושע וגו' ובנה את העיר הזאת את יריחו וגו' דלא ה"ל למכתב רק ובנה את יריחו וע"כ דרשו דתרתי קאמר קרא דעיר הזאת אסור אפילו ע"ש אחרת ואת יריחו אסור אפילו אינו עיר הזאת והשתא ניחא הא דכתיב בנה חיאל בית האלי את יריחו מיירי נמי בהכי עיר אחרת ע"ש יריחו וק"ל : **מאי** עביד ה"ק באבירם בכורו היה לו ללמוד כו' . עיין פירש"י וק"ק לפירושו דהא גבי שגוב לא קאמר רשע וי"ל דמשמע ליה באבירם בכורו שהיה רשע לא היה לו ללמוד שמת מקללת יהושע אלא שתלה מיתתו ברשעו אבל בשגוב צעירו שלא היה רשע היה לו ללמוד שמת מקללת יהושע ופריך אבירם ושגוב מאי עביד מהיכא פסיקא ליה במעשיהם דאבירם היה רשע ומעשיו רעים ושגוב לא היה רשע וקאמר דרשע לא קאי על אבירם אלא על אביהם חיאל שהיה רשע דאל"כ מאבירם בכורו שמת היה לו ללמוד שיתקיים קללות יהושע גם בבנו הצעיר ולא למד שלא לבנות עוד ולהביא לידי הצבת דלתות והשתא ניחא הא דקאמר איני יודע לאו מילתא באנפי נפשיה כפירש"י אלא שהפליג ברשעו שכמה בנים מתו לו שהיה מקבר והולך ולא השגיח בדבר ולא חזר עד שמת שגוב צעירו ודו"ק : **אחאב** שושבינו הוה אתא איהו ואליהו כו' . כל דברי המאמר יצא להם מסמיכות הכתובים שאמר ויעש אחאב את האשרה ויוסף וגו' בימיו בנה חיאל וגו' כדבר ה' ביד יהושע בן נון ויאמר אליהו וגו' אל אחאב חי ה' וגו' אם יהיה השנים האלה מטר וגו' שהפסיק בענין חיאל דודאי על גודל חטא של אחאב שהזכיר לעיל מיניה קאמר אליהו אל אחאב אם יהיה השנים האלה וגו' אבל הפסיק בענין חיאל דע"י שהלכו לשאול בשלמא לחיאל ולנחמו נתגלגל שנשבע אליהו וא"ל לאחאב אם יהיה השנים וגו' כדמסיק א"ל השתא לוותא דמשה כו' ועצר את השמים וגו' והוא לא יאמין כי הכל נמשך לואבדתם מהרה מעל הארץ וגו' ומהרה דמדיה עלמא כמנין ונושנתם כדאמרי' פ"ב דגיטין ולא נעצר המטר בזמן אחאב רק ע"י תפלת אליהו כמ"ש חי ה' וגו' אשר עמדתי לפניו אם יהיה השנים וגו' כ"א לפי דברי וכמ"ש רצון יראיו יעשה וכדי לקיים שבועתו : **והעורבים** מביאים לו וגו' . הפסיק בענין שאין לזה מקום כאן ועיקר מלתא בפ"ק דחולין גבי שחיטת מומר אלא הכא מייתי לקרא אגב דאייתי קראי אחריני דבהאי ענינא ואפשר לפרש שזכר זה כאן משום שא"ל לך ונסתרת בנחל כרית וגו' אשר משם יהיה לו לשתות לאליהו מימיו עד שיבש הנחל והיה רואה צער בעלמא ואמר דגם מאין היה לו מזונותיו והעורבים מביאים לו לחם וגו' דהיינו מבי טבחי דאחאב ואחר שיבש הנחל שהיה צער בעלמא גם הלחם ובשר היה חסר לו שלא מצאו לו העורבים לחם בבית אחאב כמפורש בקרא שהיה כבד הרעב עם כדי שירצה בצער העולם ולפ"ז י"ל כיון דחזי דאיכא צער בעלמא היינו אליהו שע"י שיבש הנחל ולא הביאו עוד לחם ובשר לאה דאיכא רעב בעלמא דאפי' משלחן מלכים כגון אחאב היה חסר ובכל זאת לא השגיח אליהו מלעבור על שבועתו עד ויהי דבר ה' וגו' לך צרפתה וגו' בעא רחמי ליתן ליה אקלידא דתחייה כו' ואמר ג' מפתחות לא נמסרו כו' ברפ"ק דתענית יליף להו מקרא והא ודאי דנמסרו לפעמים כי הכא באליהו אלא לא נמסרו לשליח להיות לעולם ממונה עליהם כ"כ התוס' ברפ"ק דתענית ע"ש : **דטרקיה** לגליה ואבד כו' · לכאורה אין המשל דומה לנמשל דהכא לא אבד אליהו מפתח של גשמים אלא שהחזיר אותו להקב"ה ונראה כיון שאמר מתחלה כי אם לפי דברי דמשמע שעל ידו יפתח שער המטר ושוב הוצרך להחזיר המפתח ולא נפתח על ידו כמ"ש ואתנה מטר ה"ל כאלו אבד המפתח ממנו : **ע"ב ולא** ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שהרשעים כו' · לפי שנתן טעם שלא ידבק וגו' שכל זמן שהרשעים כו' דהיינו אותן רשעים שעוברין על החרם וקאמר מאן איכון רשעים שבכל דור שעוברין כל שעה החרם ואר"י גנבי כן הגנבים שנותנים בב"ה חרם על הגניבות והם עוברין גם על החרם ובזה מביאין חרון אף בעולם כדמסיים בהאי קרא ולא ידבק וגו' למען ישוב וגו' ומחרון אפו וגו' . ומייתי **ת"ר** רשע בא כו' צדיק בא לעולם כו' · יש לדקדק שמינה מיתת רשע ממיתת צדיק שאמר אבד רשע צדיק נפטר ובקרא דמייתי כתיב צדיק אבד ובסופיה דקרא נאסף צדיק ואנשי חסד נאספו לשון רבים והוא לפי שהרשע והוא הגנב מתוך שהולך אחר תאוות המותרות אם אין לו הוא גונב אמר בקרא דלעיל גבי רשע שהולך אחר תאוות המותרות שאמר אתיו ואקחה יין לשון יחיד ונסבאה שכר לשון רבים והוא כי דרך המתאוים לשתות בחבורה אם אין לו חבר אומר אני אקח לכם משלי בואו אלי ונסבאה יחד שכר הוא דרך שכרות ואמר והיה כזה יום מחר אמר שהוא מתאוה לשתות הרבה יותר מלאכול הרבה ע"ש מ"ש פ' מי שאחזו א"ל אשמדאי אמאי לא קבעי לי מלכא א"ל הנסיה משתיא שקל לבינתא אותבה אחברתה א"ל שלמה הכי אמר לכו אשקוהו ולמחר כו' א"ל הנסיה מיכליה א"ל שקל לבינתא אותבה אארעא א"ל הכי א"ל נגודו מיניה מיכלא וע"כ זה המבקש במותר התאות מבקש יותר בשתייה עם חבריו בשכרות כדי שיוכל לעשות כזה גם יום מחר משא"כ באכילה וז"ש גדול יותר מאד שהוא ודאי מגדיל בשתייה מאד יתר התאוה מה שלא יהיה לו כן באכילה ואמר שאלו המתאוים אין איש שם על לב מיתת הצדיק כי אומרים כי הצדיק אבד כמו הרשע שאבד ממש במיתתו ואמר שגם אנשי חסד שהם המתעסקים בקבורת הצדיק נאספו בביתו ואין מספידין אותו כראוי ואין מבין מיתת הצדיק כי מפני הרעה נאסף הצדיק דהיינו שנסתלק מן העולם ואינו אבד כמו הרשע · ואמר **צדיק** בא לעולם טובה כו' · כמ"ש זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו גו' מעצבון ידינו כמשמעו תקללת אדם בעצבון וגו' ממעשינו הוא מעונש מעשה דור המבול שע"י נשבע שלא יוסיף עוד ומקיים בזה לפי שכל פ' חלק מדבר בימות המשיח וגמול ועונש דלעתיד וזאת השבועה שהיה לנח היא לנו הוראה על ברית השבועה אשר עמנו שנאמר כי מי נח זאת לי אשר וגו' כן נשבעתי מקצוף עליך ומגער בך ואז טובה באה לעולם כמ"ש צדיק ונושע וגו' ובכן בב"י א"ס :

סליק פרק חלק וסליקא לה מסכת סנהדרין

חכמת שלמה

ימים כו' כצ"ל עדותיך וגו' ה' לאורך כו' : **בד"ה** לרות משפט כו' שכובש יצרו כו' כצ"ל : **בד"ה** עד שיודת כו' מאותה העיר הס"ד ואח"כ מתחיל הדבור הרי אלו כיחידי' שהן בסקילה וממונן פלט כו' כצ"ל : **בד"ה** הכה תכה כו' ממקום למקום מצילין מדכתיב כו' כצ"ל : **בד"ה** יצאו הם כו' והדיחו והרי הם כו' כצ"ל : **בד"ה** חולקין עיר כו' כוהלין ומנחילין הס"ד : **בד"ה** ה"ג לא ארבע מהאי ותמסה מהאי כצ"ל והס"ד :

דף קיב ע"א רש"י בד"ה גרידי בדלת כו' דמפרשינן גרידא יחיד כו' ונורד בסכין או בכל כו' כצ"ל : **בד"ה** ור"ל משום דאין דנין שנים כו' כצ"ל : **בד"ה** אלא מרבין כו' מרובין ואם הודחו הד"א : **בד"ה** אמר רב חסדא כו' כאותה העיר שכונסין כו' לרחוב לשורפן אבל רחוקים דאין מגיעין לעיר אין אגודין ודוקא שכבר היו כו' כצ"ל : **בד"ה** אלא דידיה דבני עיר כו' כצ"ל : **בד"ה** דלא קבל צ"ל דקבל : **בד"ה** לא שנא כו' לפי חרב והיינו שלא כדרך שחיטה והס"ד ואח"כ מתחיל הדבור שחיטה מהניא כו': **בד"ה** שער נשים כו' או לא הוא ס"ד : **בד"ה** דתלי בשבטא כו' ואין קשורין כו' כצ"ל : **ע"ב גמ'** היו בה קדשים קדשי מזבח כו' בעלים הוא והכא בקדשים כו' משללה אימעטו וכל שקרב כו' בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא כו' כצ"ל : **שם** תנן התם עיסה כו' . נ"ב אין זה משנה אלא הברייתא בפרק כל שעה והכי פירש תנן התם כלומר שנינו לשם: **רש"י** קודם ד"ה מכאן אמרו גרסם מתניתין: **בד"ה** מעשר שני כו' יגנז וכתבי הקדש יגנזו הס"ד : **בד"ה** ה"ג אלהיך אמר ר"ש כו' הד"א : **בד"ה** רחובה כו' מתחלה ולא שעושין כו' כצ"ל : **בד"ה** שנאמר כליל כו' ל"ג הס"ד : **בד"ה** ואליבא דר' כו' דמיהם בהמתם מיקרו כו' כצ"ל : **בד"ה** ליפלוג וליתני כו' לקדשי קדשים הס"ד : **בד"ה** לא פסיקא כו' הנדחת ירעו כו' הד"א : **בד"ה** דאתנהו נ"ל דאיתנהו :

רש"י בד"ה מאי קאמר הכי קאמר כו' קדשים קלים ממון בעלים הוא. נ"ב נראה דמשום הכי מפרש טעמא דפרק קמא משום בעלים ואליבא דר"ל ולא כר"י משום זבח רשעים תועבה דאם כן במאי פליגי דסוף סוף לכולי עלמא ימותו משום זבח רשעים תועבה אבל השתא שפיר פליגי דת"ק סבירא ליה ממון בעלים ובכלל שללה הוא ור' שמעון קא ממעט מכח שללה שאר קדשים ובכור מבהמתך ולא סבירא ליה ממון בעלים הוא אבל רבינא דמוקי ליה פלוגתא בבעלי מומין אבל בתמימים לכולי עלמא ימותו משום זבח רשעים תועבה כר"י : **בא"ד** כשהוא תם ואינו נפדה כו' אינטריך בהמתך למעוטי כו' כצ"ל : **עוד** בדבור זה דאיהו מוקי ליה כצ"ל · ונ"ב אפילו בתמימים וקסבר כו' והאי אפי' קצת דחוק ודו"ק: **בד"ה** תרומה ביד כו' אמר תשרף הס"ד : **בד"ה** אלא בעיר הנדחת כו' דהיינו תומה הס"ד ואחר כך מתחיל הדבור אלא לאו בגבולין ולא מטו ליה וקתני יגנזו ואינו יוצא לישרף בתמיהה ואם איתא כו' אלא ממון הדיוט כו' משום זילותא כצ"ל והס"ד : **בד"ה** הכא במאי עסקינן כו' ולקמן פריך כו' כצ"ל :

דף קיג ע"א גמ' בטהור וכגון דנפיל כו' מאי עביד מאי קאמר ה"ק כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה וליפרקיה כו' ומשני כר"י כו' כצ"ל : **בד"ה** ואבדתם כו' שמים הס"ד : **בד"ה** כלל בעשה כו' ופרדסים לא ור' יוסי כו' דאיכא כ"ש כצ"ל והס"ד : **בד"ה** דכולי עלמא כו' דבעלמא לית ליה כו' בכל בנייני כדקס"ד אלא עוד לכמו כו' כצ"ל : **בד"ה** מחוברין ושריפה יצא זה כו' כצ"ל: **בד"ה** לא יריחו כו' אחאב ועל שעבר כו' כצ"ל: **בד"ה** אבירם ושגוב כו' דקרי להו כו'. נ"ב נראה לי לפי סלקא דעתא דמקשה ודו"ק: **בד"ה** כי טמיא כו' לשון אבל · נ"ב באטב"ח ובאלב"ס : **ע"ב רש"י** בד"ה איכסו כו' בתלתא יומי הס"ד : **בד"ה** אמר ליה ר' יוסי הוא סוף דבור :

הדרן עלך פרק חלק וסליקא לה מס' סנהדרין בריך רחמנא דסייען בנל"ך ואע"י ·

דף ב ע"א במשנה. החליצה והמיאונין בשלשה. לא תני גיטין ודוחק לומר דסמיך אכ"ש דמיאונין. ונראה דגיטין בפני עדים וא"צ ב"ד דעדי חתימה כרתי או עדי מסירה. רק מ"ש רש"י במיאונין ובשלשה בעינן דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון [אף דגיטין נמי דאורייתא וסגי בשנים] נ"ל דמדמה מיאון שהוא באמירה אי אפשי בפלוני להלילה שהיא באמירה לא חפלתי לקחתה: **לא** תני סוטה וזקן ממרא שהן בשבעים ואחד כבר התעוררו בזה תוספות פ"ק דסוטה דף ז' ע"ב: **ברש"י** בד"ה שאין דמיהן ידועין כו'. שלא בדקדוק דמשנתנו בדיוק נקיט דמיו דנטע רבעי לעולם צריך שומא לפי שצריך להשוב היליאות כדאיתא פרק ה' דמעשר שני משנה ד' מה שאין כן מעשר שני כדאיתא פרק ד' דמעשר שני משנה ב'. וכן מצאתי אח"כ בתוס' לקמן דף י"ד ע"ב בד"ה נטע רבעי · ותמהני שדחקו עצמן לטעם מלבן. והטעם מובן מבואר למעיינין שם במשניות הנזכרין דמעשר שני ניסוס כשער שבשוק כמות שהחנוני לוקח כו': **ברש"י** בד"ה שומע אני כו' שאפילו מיעוט המזכין כו'. ר"ל בה"א זאת דלא תהיה אחרי רבים לרעות כלל לא ואפילו מאה ואלף יתרים במחייבים על המזכין אם כן ודאי אי אפשר לומר יוסיפו הדיינים דמה תועלת בהוספה אף שיסכימו עם המחייבין מ"מ זכאי דלא תהיה אחרי רבים לרעות כלל. ובזה מיושב נמי שלא תקשי דלמא אחרי רבים להטות לטובה אתי שלא תימא נילך אפילו אחרי מיעוט המזכין קמ"ל דדוקא אחרי רבים המזכין להטות ואי ליכא רוב יוסיפו. דאי אפשר לומר כן דהא בה"א זה תאמר שאחרי רעות כלל לא דאחרי רבים להטות אטובה דוקא קאי וא"כ קשיא הוא דאזלינן בתר מיעוט המזכין דאי אפשר לומר מוסיפין רק אם נלך אחר הרוב גם לרעות אבל עתה דאחרי רבים להטות קאי ארעות מעתה אמרי' לא כהטייתך כו' הטייתך לטובה ע"פ אחד כו' ואמרינן שפיר יוסיפו כו' דלא תהיה אחרי רבים לרעות אבל לטובה תהיה אחרי רבים [דהיינו אף ע"פ אחד] ואחרי רבים להטות לרעה בשנים. וראיתי רבים משתבשים בהבנת רש"י [עיין במהרש"א ומהר"ם]: **בתוס'** בד"ה דיני ממונות בשלשה כו' הא דלא תני כופר כו' דאשלשה בבות קאי שעיקרן בדיני ממונות איירי. יבל"ז עיקר המכוון אדיני נפשות כי כן עיקר מסכת סנהדרין ושמות הפרקים יוכיחו ודיני ממונות נקיט אגב שיטפא לכן מקצר בהן ולכך מתחיל בהן אגב דזוטרי ניהו פסיק וסרי להו [אבל למה שהקדימו אחר משנה דיניס בתלתא בבי כו' הקשו שפיר]: **בשה"ד** מיד ליד משא"כ יציאת העבד דזכה בעצמו לצאת לחירות: **ע"ב** גמרא אטו גזילות כו' דא"ל דה"א דיני ממונות ר"ל גזילות וחבלות כאחד דיני ממונות כדרישה [דלקמן] כמ"ש התוס' בסמוך דף ג' ע"א בד"ה שלא תנעול לחד שינויא [לרבא דמשני לקמן בר"פ אחד דיני ממונות] כאן בדיני קנסות כו' קמ"ל גזילות וחבלות ממילא דיני ממונות בהודאות מיירי דז"א דדיני ממונות סתמא כל דליכא מכריחנו ודאי כל דבר משמע: **ברש"י** בד"ה ואין ב"ד שקול כו' ולא משכחת הטייתך לטובה ע"פ אחד כו' (עיין מ"ש בסמוך דף ג' ע"ב) אע"ג דהשתא נמי לא משכחת הטייתך לרעה ע"פ שנים רק במוסיפין כדמשני בגמרא וא"כ בעשרים ושנים משכחת הטייתך לרעה ע"פ שנים ולטובה ע"פ אחד במוסיפין דיש לנו להדר אזכות טפי ולעשות ב"ד באופן שיקוים זכות ע"פ אחד משא"כ לרעה מיתת מלינו הטייה ע"פ ג' וב' משכחת במוסיפין ועוד דבשקול אם הוא פלגא ופלגא אינו זכות ולא חובה משא"כ במספר נפרד מיהו מלינו לזכות אבן לקמן בסמוך מוכרח דמלנטות נלמד שאין עושין לכתחלה ב"ד שקול מה ת"ל לנטות אמרה תורה עשה ב"ד נוטה: **בתוס'** בד"ה דברי הכל כו' וא"ת כי היכי כו' והיאך קאמר ואי אין עירוב פרשיות כתוב כאן שלשה למה לי מאי שנא מדרישה וחקירה דמשנתינו לקמן א' דיני ממונות וא' דיני נפשות כו' שנאמר משפט אחד יהיה כו' והכי הוה ליה להקשות בקצרה למעוטי מאי אי שלשה או מומחין הא כתיב משפט אחד ודרשינן מיניה אפילו להשוות דיני ממונות לדיני נפשות כ"ש להשוות דיני ממונות גופיה מניה וביה וכן לרב אחא לפירש"י דלא ס"ל עירוב פרשיות דמשמע ליה דבגלדק תשפוט אינו סותר שום לימוד ואולי משמע ליה דאורחא דקרא לכתוב לשון יחיד כמו ודרשת וחקרת היטב וכה"ג [להכי הוצרך לפרש דלא ס"ל עירוב פרשיות] א"כ תקשי ממשפט אחד וכן וא"ת אכתי לענין מומחין כו' קאי לסברת המקשה (והמתרץ) ואפשר אף לרב אחא ולשמואל ואפשר לרב אחא מעמיתך ממועט מומחה וכן נ"ל למה שכתבו התוס' דרב אחא אפילו למאן דס"ל עירוב פרשיות כו' [ע"כ הא דלא בעי מומחין יליף מעמיתך] או אפשר שר"ל דרב אחא נקיט משו"ה בצדק משום שר"ל לכ"ע אפילו למ"ד עירוב פרשיות ואפ"ה באחד סגי מדאורייתא אבל קושטא דמשנתנו ס"ל אין עירוב פרשיות מדמעטי להודאות ממומחין [א] או אפשר שר"ל דמומחה ממועט מדכתבה תורה מומחין בגזילות ש"מ דלגבי הני לא כו' כמ"ש התוס' לעיל [בתירוצם על וא"ת אכתי כו'. ואף דעירוב פרשיות כתוב כאן מ"מ גלי רחמנא דלענין ג' ומומחין לא קאי רק אגזילות דג' אימעט מבצדק ומומחין אימעט מדבעי כלל קרא למומחין ולא יליף מדיני נפשות לאורויי אתא דלא נילף דיני ממונות מדיני נפשות ודוקא גזילות בעי מומחין] :

חלוקי בקצרה

קשה מנ"ל להמקשן להקשות או למה לא מתרץ כן בין לפירוש דמה הן קתני בין למסקנא תרתי קתני לעולם אין עירוב פרשיות כתיב כאן ובעי שלשה משום משפט אחד כמו לרבי יוחנן ומעטינהו ממומחין מדכתב רחמנא מומחין גבי גזילות [הא למה לי. והלא איכא למילף מומחין מדיני נפשות כדיליף דרישה וחקירה] ע"כ להורות דוקא גזילות ולא הודאות והלואות ואין לומר דזהו שכתבו התוס' הומ"ל דאפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן ובדין הוא כו' דז"א דהתוס' כתבו כך למאי דלא מרויחין מידי בתירוצא דמ"מ צריך לתרץ מדרבנן ומדרבי חנינא משום נעילת דלת אבל קושיתי דאדרבה ימית כסברת המקשה דאיירי הכל מדאורייתא [ב] וכ"ת [כמ"ש התוס'] ושמא לענין מומחין אין ללמוד דיני ממונות מדיני נפשות כו' אף שהתוס' לא כתבו כן רק לי"ל לאודא לתרץ א"ע למ"ד עירוב פרשיות מ"מ דילמא הגמרא סבירא לה אף לסברא חלוטה ופשוטה עד שמקשה המקשה לרבי אבהו [אי אין עירוב פרשיות למה לי ג' דאי משום דדרשי משפט מומחה נמי ליבעי דא"ל מדאצטריך למכתב בגזילות ולא ילפינן מדיני נפשות ע"כ להורות דדיני ממונות לא בעי מומחין דז"א דאי אפשר למילף מדיני נפשות כיון דאין שוין במספר הדיינים] ואף התוס' כתבו כך לסברא חלוטה משום דקושייתם הוא אף על המקשה [דפריך] אי ס"ל עירוב פרשיות מומחה נמי תבעי מנ"ל להקשות דלמא אין צריך מומחין משום דא"כ מומחין דכתב רחמנא למה לי וע"ז כתבו ושמא לענין מומחין אין ללמוד כו' והתוס' מקשין אחלוקה הראשונה שהיא מוקדמת [וה"ה אחלוקה דאין עירוב פרשיות איכא נמי לאקשויי דלמא שלשה בעי ממשפט ואין צריך מומחין משום דא"כ מומחין דכתב רחמנא למה לי וכקושיית הגאון וע"ז שייך נמי תירוצם ושמא כו'] אולם נכרית מרש"י ברב אחא שפי' [בד"ה מדאורייתא חד נמי כשר כו'] ואין עירוב פרשיות כתיב כאן מאי כוונתו בזה ומאי דוחקי' אלא משום דאל"כ אכתי [נימא] דצריך אותו יחיד להיות מומחה וא"כ מאי קאמר אלא משום יושבי קרנות [הא כיון דנימא דבעי מומחה לא שייך גזירה דיושבי קרנות כמו שביאר הגאון לקמן דף ו' בתוס' בד"ה וכ"ת] וכ"ת דס"ל נמי סברת רבא דמשום נעילת דלת תקנו בהדיוטות [וכדרבי חנינא] ולא תקנו בחד כעין דאורייתא משום יושבי קרנות וכי תימא [אי ס"ל גם לרב אחא סברת נעילת דלת] א"כ ליסני [אהא דפריך] אלא מעתה טעו כו' אתה נועל דלת כו' כדלעיל [בדרבי אבהו] י"ל דהכא ישנו ב' סברות דלא ישלמו משום נעילת דלת [כמ"ש התוס' לעיל בד"ה אלא מעתה טעו לא ישלמו] ומשום יושבי קרנות [כמ"ש התוס' בד"ה כ"ש] ומשני בהיפך נמי ישנו ב' סברות [כ"ש דאתה נועל דלת כו' כדלעיל וכ"ש דנפישי יושבי קרנות כדמסיק בשינויא הכא] דאין זה דעת רש"י שהרי פירש בהדיא טעו לא ישלמו כיון דברשות נחתו אפילו מדאורייתא כו' וטעמו מוכרח מדמסיק לרב אחא אית ליה דשמואל כו' [דשנים שדנו דיניהם דין דבדיעבד אוקמוה אדאורייתא] והיינו דמדאורייתא דין היחיד דין אפילו שאינו מומחה ש"מ דאי הוי ס"ל עירוב פרשיות הוי ילפינן מיניה מומחין אף דאינן שוין במנין הב"ד א"כ הדרא קושיא לדוכתא שהרי זאת הסברא שמעינן לפי האמת מרש"י [דאיכא למילף מומחין אף דאין שוין במספר ודלא כסברת ושמא שכתבו התוס' לעיל] ואם יש פתחון פה לבעל דין לחלוק בין עירוב פרשיות למשפט אחד דעירוב פרשיות אמרינן אע"ג דסגי באחד [מ"מ צריך מומחין] דהוי כאלו כתוב לגביה ממש [אבל מדיני נפשות בהיקישא דמשפט ליכא למילף כיון דאין שוין במספר הדיינים וא"כ לא קשה קושיא דלעיל דאי בעי שלשה משום משפט אחד מומחין נמי ליבעי דא"ל מדאיצטריך למיכתב כלל מומחין בגזילות ולא ילפינן מדיני נפשות דז"א דכיון דאין שוין במספר הדיינים ליכא למילף בהיקישא דמשפט] א"כ לא מקשו התוס' [בד"ה ומדאורייתא] מידי לפירש"י דדלמא צריך בצדק לאפוקי משפט אחד [דהוקשו כל דיני ממונות להדדי דבעינן שלשה] בל"ז אי אפשר לומר כן [דבצדק לאפוקי משפט אחד] דא"כ למה כתב רש"י ואין עירוב פרשיות כו' דמה לי משפט אחד מה לי עירוב פרשיות ממ"כ אי ילפינן מומחין אף דסגי באחד ולכך פירש אין עירוב פרשיות א"כ גם ממשפט אחד נילף מומחין אף דלא שוין במנין הדיינים ואי אין סברא ללמוד מומחין [כיון דאין שוין במנין א"כ למה כתב רש"י ואין עירוב פרשיות ולכך מקשו תוס' שפיר בצדק למה לי דע"כ לית ליה דרשה דמשפט כמו דלית ליה עירוב פרשיות לרש"י] וק"ל. ש"מ בהכרח [מקושיית התוס'] (דאין) [דשוין] משפט אחד ועירוב פרשיות לענין זה וש"מ [מרש"י] דשפיר אמרינן עירוב פרשיות לענין מומחין אף דבצדק תשפוט מורה לן דבאחד סגי [וה"ה בהיקישא דמשפט וקשה קושיא דלעיל] י"ל דרש"י הוא דפי' בדרב אחא כן ולרש"י ל"ק מידי דרש"י לשיטתיה אזיל בפירוש עירוב פרשיות כמו שכתב בשמעתין ובב"ק דלמ"ד עירוב פרשיות קאי אמלוה גרידא ולא אגזילות ולמ"ד אין עירוב פרשיות קאי אתרווייהו ועכ"פ אף לרמי בר חמא דס"ל אין עירוב פרשיות וארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת כו' מ"מ אמלוה נמי קאי ובשמעתין קאמר ואי אין עירוב פרשיות כתיב כאן לגמרי דס"ל דלא קאי כלל אמלוה דאל"כ תיבעי נמי מומחין ומשפט אחד לא קאי רק דיני ממונות לדיני נפשות לכ"ע [ג] ולכך פירש"י בדר' חנינא [בד"ה שנא' משפט אחד] ממונות כנפשות ולא פי' ממונות כעדים זוממין דכתיב בממון גופיה [כמ"ש התוס' בד"ה שנאמר דעיקר דרישה וחקירה בעדים זוממין כתיב בדיני ממונות כו' אלא משום דממשפט אחד אין להשוות דיני ממונות אהדדי ולא הוי ידעי' שאר דיני ממונות] [ד] אך עתה קשה [דקאמר] איכא בינייהו דשמואל איכא בינייהו דר' אבהו הול"ל מה לו להביא שמואל בר פלוגתיה דרבי אבהו ולהניח ר' אבהו דעסיק בגויה וכ"ת הא בלא"ה נמי יכול לעשות איכא בינייהו עירוב פרשיות לפירש"י [שפי' בדר' אחא ולית ליה עירוב פרשיות] דז"א דיכול להיות דרבא נמי מצי למיסבר אין עירוב פרשיות ומכח משפט אחד צריך שלשה ומומחין מדאורייתא וכמ"ש התוס' לעיל [בד"ה דברי הכל] דהוי מצי למימר דאפילו אין עירוב פרשיות כתיב כאן בדין הוא דליבעי ג' מומחין כו' וגם רב אחא היה יכול לפרש כאוקימתא דרבא משום דר' חנינא נעילת דלת ואין עירוב פרשיות רק משום משפט אחד[ה]ומאי בינייהו מצד האוקימתא. ועוד דליפלגי בעלמא לענין עירוב פרשיות לענין מודה במקצת בלא זה י"ל דרבא בהכרח לית ליה דשמואל ורב אחא מצי סבר [דשמואל] דלמה לנו לומר דפליג ולעשות פלוגתא [ושפיר ניחא איכא בינייהו דשמואל] אבל דרבי אבהו לא מצי למימר דרב אחא לית ליה דר' אבהו בהכרח דאפשר דאף דג' מתקנות רבנן מ"מ אין דיניהם דין דכל דתיקון רבנן כעין כו' ואדרבה חכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה ובכ"מ מלינו דאלמוה רבנן לתקנתייהו כ"ש כאן דאל"כ מה הועילו חכמים בתקנתן כל הדיוט יקפוץ וידין ויהיה דינו דין (בזה מיושב וא"ת דברא דבור המתחיל ד"ה כו' לרמי בר חמא [דאף דס"ל אין עירוב פרשיות מ"מ מדרבנן אין דיניהם דין] ומתורץ בזה קושייתנו הראשונה [ו] וצריך להולמו בסגנון אחר. כ"ז הגה"ה מדברי המחבר מלבד תוספת דברים שהגהנו בו) ולכך לא מצי לומר איכא בינייהו דרבי אבהו דלמה לנו לומר לית ליה דרבי אבהו ולעשות פלוגתא עליו שאין מכריחנו אך עתה קשה מאי פריך אילימא דלא בעינן שלשה והא אמר רבי אבהו כו' דלמא ר' אבהו מדרבנן קאמר ושפיר קאמר דברי הכל אבל מדאורייתא אין צריך שלשה דאין עירוב פרשיות כו' ומשנתינו איירי מדאורייתא כסברת המקשה וקתני מה הן כו' אבל הודאות והלואות אין צריכין שלשה מדאורייתא וא"ל דדחיקא ליה לפ"ז שישמע התנא תקנתא דרבנן דבין לרבא בין לרב אחא תני התנא תקנתא דרבנן דהא אחד דיני ממונות בדרישה כו' איירי מדברי תורה וע"כ הך תקנתא קדים ואדרבה בשינויא דרבא ורב אחא דוחק קצת דאיירי משנתינו בתר תקנתא ואחד דיני ממונות קודם וע"כ תקנתא דנעילת

[א] **הא** דכתב הגאון בפשיטות בכל דבריו דלרב אחא לא בעי נמי מומחין מדאורייתא היינו מדקאמר דשנים שדנו דיניהם דין ואפילו אינו מומחה דאוקמוה אדאורייתא ש"מ דמדאורייתא דן יחידי ואפילו אינו מומחה וכמ"ש הגאון לקמן בחילוק: [ב] וה"ה די"ל עירוב פרשיות כתיב כאן ולהכי בעי שלשה ומומחין לא בעי מדאיצטריך למיכתב מומחין בגזילות להורות דדוקא גזילות. ולא בעי לדרבי חנינא. וכ"כ הגאון לקמן בסמוך די"ל שכוונת התוס' בקושיתם בסוף הדיבור במה שהוצרכו לתרץ ושמא כו' הוא גם על המקשן ע"ש. אך לזה לא יועיל תירוץ הגאון על קושיתו דדרשה דמשפט לא אתי להשוות דיני ממונות אהדדי רק דיני ממונות לדיני נפשות. ואכתי הומ"ל עירוב פרשיות ובלא ר' חנינא רק דלא בעי מומחין בדיני ממונות מדאצטריך מומחין בגזילות ולא יליף מדיני נפשות: [ג] נראה דר"ל דהשתא י"ל דרש"י סובר כמו שתירצו התוס' בד"ה דברי הכל כו' וי"ל דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות אהדדי. ועד כאן לא דחו התוס' רק דא"כ תקשי לרמי בר חמא ולרבי יוחנן כו' ולשיטת רש"י דמפרש דהא דסברי רמב"ח ור"י אין עירוב פרשיות לענין מודה מקצת היינו דקאי נמי אפקדון אבל עכ"פ גם אמלוה נמי קאי והשתא שפיר קאמר לכ"ע אין דיניהם דין ואף ר"י מודה לזה. דכיון דקאי אתרווייהו בעינן מדאורייתא שלשה והא דקאמר בשמעתין אי אין עירוב פרשיות דלא בעי שלשה היינו דלא בעי עירוב פרשיות כלל וכמו שביאר הגאון לעיל בסמוך. וא"כ מתורץ קושית הגאון שפיר דלא מצי למימר דאין עירוב פרשיות כלל ובעי שלשה מהיקישא דמשפט דלרש"י לא איתקשו דיני ממונות אהדדי בהיקישא דמשפט וכבר כתבנו דאכתי לא מתיישב דלימא עירוב פרשיות ומ"מ לא בעי מומחין מדאיצטריך מומחין בגזילות ולא יליף מדיני נפשות: [ד] המשך דברי הגאון מכאן עד סוף דבריו קיצור אמריו ושילובן הוא זה דלמ"ש דרש"י ס"ל דרשה דמשפט לא קאתי רק להשוות דיני ממונות לדיני נפשות לא דיני ממונות אהדדי תקשי לימא איכא בינייהו דר' אבהו. בל"ז י"ל דלא מצי למינקט דרב אחא לית ליה דר' אבהו דאפשר אף שהוא מדרבנן מ"מ כעין דאורייתא תיקנו ואף בדיעבד אין דיניהם דין. אך עתה למ"ש בשיטת רש"י דמשפט לא קאתי להשוות דיני ממונות אהדדי אין לתרץ כן. דא"כ תקשי מאי פריך לעיל ולמאי אילימא דלא בעי' שלשה והא אמר ר' אבהו כו' דלמא ר' אבהו מדרבנן קאמר ומתני' איירי מדאורייתא כמתני' דאחד דיני ממונות בדרישה וחקירה דאיירי מדאורייתא. דא"ל דאכתי לא ידע סברא אמאי יתקנו רבנן להצריך שלשה קודם שחידש רב אחא גזירה דיושבי קרנות א"כ הו"ל להקשות מיניה וביה בר' אבהו גופיה דקאמר דברי הכל אין דיניהם דין דמשמע אף למ"ד אין עירוב פרשיות. ואמאי נבעי שלשה דע"כ דידע דאף למ"ד אין עירוב פרשיות אין דיניהם דין מדרבנן א"כ גם השתא לא מקשה מידי דלמא מתני' איירי מדאורייתא. בשלמא לשיטת התוס' י"ל לעולם דאכתי לא ידע לעיל סברא שיתקנו רבנן שלשה והא דלא מקשה מיניה וביה בר' אבהו גופא דקאמר דברי הכל אין דיניהם דין די"ל דאף למ"ד אין עירוב פרשיות צריך שלשה משום משפט כמ"ש התוס' להדיא. אבל למ"ש לעיל בשיטת רש"י דמשפט לא אתי להשוות דיני ממונות אהדדי תקשי ממנ"פ אי לא ידע סברא מדרבנן תקשי מיניה וביה בר' אבהו גופא ואי ידע מאי פריך השתא דלמא מתני' מדאורייתא. וע"ז סיים הגאון דזה אינו דאף לשיטת רש"י י"ל דאכתי לא ידע המקשה לעיל סברא שיתקנו רבנן שלשה והא דקאמר דברי הכל אין דיניהם דין מלבד די"ל כמ"ש התוס' כל ברייתא דלא מיתנייא כו' וליסנא דדברי הכל קאי אפסרה דלקמן בלא"ה נמי לא קשה לפי מ"ש לעיל לשיטת רש"י בפירוש דעירוב פרשיות דאף למ"ד אין עירוב פרשיות עכ"פ אהלואה נמי קאי א"כ שפיר קאמר דברי הכל אין דיניהם דין אף למ"ד אין עירוב פרשיות: [ה] למ"ש הגאון בשיטת רש"י דמשפט לא לאשוויי דיני ממונות אהדדי קאתי אין זה ייטוב וגם במסקנת דבריו לא נמצא יישוב לזה לפירושו בשיטת רש"י. רק מ"ש ועוד דלפלגו בעלמא לענין מודה מקצת יתכן גם לשיטת רש"י ועיין: [ו] נראה דר"ל דהשתא

יע

דלת לענין דרישה תיקנו קודם שהרי תיקנו אף בחבלות כמ"ש התוס' בד"ה שלא תנעול ש"מ דהוצו נעילת דלת יש לחוש יותר בלא זה אין ה"א לומר אתקנתא דרבנן אפילו בדיעבד אין דיינו דין: **בלא** זה י"ל דתלמודא לעיל לא ידע אם ר' אבהו מדרבנן קאמר למה יתקנו רבנן שלשה כיון דמדאורייתא בחד סגי דלא אסיק אדעתא הא דיושבי קרנות ורב אחא שהידם לא רצה ליישב המשנה כן [דמה הן קתני ומדאורייתא] משום קושיא דשלשה שלשה למה לי אבל לבתר דפתח לנו רב אחא סברת יושבי קרנות יכול האמת להיות דר' אבהו מדרבנן קאמר ולכך לא מצי לומר דרב אחא לית ליה דר' אבהו: **אמאי** לא מקשי לעיל בקילור בר' אבהו גופא מיניה וביה דקאמר דברי הכל אין דיניהם דין כו' דדברי הכל הייט אפילו למ"ד אין עירוב פרשיות תקשי שלשה למה לי כמו דפריך השתא ואי קסבר אין עירוב פרשיות שלשה למה לי א"כ צ"ל דבר' אבהו י"ל משום משפט אחד וקושטא דבעי נמי מומחין אבל לפי מ"ש לעיל דלרש"י אין משפט אחד לימוד כלל א"כ לפרוך בר' אבהו גופא דזה אינו מלבד די"ל כל ברייתא דלא מיתנייא בי ר' חייא כו' כמ"ש התוס' בד"ה דברי הכל וס"ל לר' אבהו דאין מ"ד בעולם דלא ס"ל עירוב פרשיות ולשון דברי הכל קאי אפלוגתא דפשרה לקמן [דף ו'] בלא"ה נמי לא קשיא לפי מ"ש לעיל שיטת רש"י [בפירוש דעירוב פרשיות] וק"ל: **אבל** זה אין להקשות שיקשה לעיל בקלרה ולמה ליה לעשות (ג') [ב'] חלוקות להקשות כן [דהייט אי למעט שלשה והא אמר ר' אבהו כו' ואי למעט מומחין כו'] ימעט מהניתין הודאות מגזילות מה שיהיה הא לר' אבהו שוין לענין ג' [וה"נ הו"ל להשוותן לענין כל מילי] ואמאי מחלק מתני' להודאות מגזילות דז"א דהמקשה מבקש לדעת קושטא (דתנא) לפירושא דמתני' מאי ממעט התנא ואף אם לא היה קשה לו מידי מ"מ היה מקשה ולמאי. מלבד שיש לומר דרך חילוק שמקשה בזה האופן ועושה ב' חלוקות להורות נתן שבחלוקה למעט מומחין קשה עוד קושיא נוספת דהיינו אי הכי תרתי קתני כו' ולמה ליה לר' אבהו לפרש מה הן:

[בדפוסים ישנים היה כתוב כאן ישוב קושית תוס' על רש"י ש"ב דף ה' ושבדף ו' ואנחנו העגנוהו לקמן בדף ו']:

דף ג ע"א גמרא אי אפשר דלית בהו חד דגמיר כו'. עיין בטור ריש סי' ג' שכתב פלוגתא בין הרמ"ה להרא"ש [דלהרמ"ה בעי שלשתן גמירי אע"פ דלא סבירי (כ"א דלא שמיכי) ולהרא"ש סגי בחד דגמיר] ולכאורה הרמ"ה כתב כך דפסק כר' אבהו דתיקנו רבנן שלשה הדיוטות דגמירי במקום שלשה מומחין וכי היכי דמדאורייתא צריך שלשתן להיות מומחין כל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון וצריך שלשה להיות גמירי דאלו לרב אחא מפורש דה"ל רק אחד להיות גמור כדקאמר שלשה אי אפשר דלית בהו חד דגמיר. והרא"ש כתב כן ברב אחא כי מביא אוקימתות שניהם משום דבה"ג פסק כרב אחא והרי"ף ואיהו הסכימו כרבי אבהו. ויכול להיות דלא פליגי כלל [דלדינא למאי דפסק כרבי אבהו גם הרא"ש סובר דבעי שלשתן גמירי] ואי משום דלא הו"ל להביא הא דרב אחא הנה הביאו משום דה"ג והתוס' פסקו כן. וצ"ל בדוחק כיון דהרי"ף לא הביא בספרו אוקימתא דרב אחא. והרא"ש הביאו ומאריך בהסברתו משמע ליה [להטור] דלענין דליסגי בחד דגמיר נקטינן מיניה דבהא לא פליג רבי אבהו דאל"כ הו"ל א"ב למר צריך שלשה דגמירי רק בענין שנים שדנו פסק כר' אבהו יש גורסין בהרמ"ה אע"פ דלא סבירי ויסרה בעיני: **הבלל** גמיר נקרא הדיוט סתם בני אדם לא גמיר אפילו מיקרי יושבי קרנות ופסול לדינא ושלשה יושבי קרנות פסולין אם לא בערכאות דסורא שנתמנו דכשירין לחכמים דפליגי אר"מ. גמיר וסביר מיקרי מומחה ודן יחידי רק חייב לשלם בטעה. גמיר וסביר ונקיט רשותא פטור מלשלם: **ברש"י** בד"ה אלא מעתה טעו לא ישלמו כו' כיון דברשות רבנן קנחתו כו'. ובסמוך [בתירוצא דרב אחא פי'] טעו לא ישלמו כיון דברשות נחתו אפילו מדאורייתא. משמע דבשלמא אי לא נחתו ברשות ניחא דחייבין. הא שם דינו לאו דינא כלל והדר דינא כמו השתא שנים שדנו לרבי אבהו אין דיניהם דין והדר דינא. ודיוקא דמתני' דאם היה מומחה פטור הא שאינו מומחה חייב דהייט רישא דן את הדין כו' מה שעשה עשוי וישלם כו'. מוקמי לקמן לר' אבהו בדקבלו עלייהו ואמרו ליה דיינית לן דין תורה. וא"כ היאך הבין בל"ז. [בלאו מתני' דידן ושקלא וטריא דלעיל תקשי ליה הך מתני'] למאי דלא ידע בתקנתא דרבנן משום נעילת דלת למה דינו דין כלל. [ז] עוד קשה מאי דייק הא שאינו מומחה כו' אין הכי נמי כיון דיחיד הוא דן שלא ברשות דהא לרבי אבהו קיימינן דס"ל שנים שדנו אין דיניהם דין ודוקא ג' ברשות רבנן נחתו ודלמא אה"כ דטעו לא ישלמו אבל אחד שאינו מומחה חייב. ואי ידע דאיירי בדקיבלו עלייהו א"כ צ"ל לרבי אבהו ע"כ בדאמרי ליה דיינית לן דין תורה ודלמא משום הכי חייב ודו"ק: **בתוס'** בד"ה שלא תנעול כו' ויש מפרשים דוקא גזילות על ידי חבלות כו'. רבים המשתבשים ודבריהם פשוטים דודאי מן התורה אין חילוק וגזילות לחודא בעי מומחין דגזילות דבשומרים ודאי גזילות לחוד הוא ואפילו הודאות והלואות בעי מומחין מדאורייתא למאי דמסיק השתא. ובתחלת הסוגיא קודם בואינו לנעילת דלת דסלקא דעתין דאיירי הכל מדאורייתא ודאי איירי בגזילות לחודא דמדאורייתא אין חילוק לזה הוצרך לומר גזילות דעיקר שלשה דכתיבא כו' וחבלות מה לי חבל כו' ושם לא קשיא כלל קושית התוס' היאך דנין בבבל כו' שהיא מדרבנן. אבל למאי דמסיק דמסנתינו איירי מדרבנן ומשום תקנתא ואפ"ה גזילות וחבלות נשאר על דין תורה וצריך שלשה מומחין א"כ היאך דנין בכמה דוכתא כו'. לזה פי' היש מפרשים דגזילות וחבלות שבמשנתינו איירי בגזילות שע"י חבלות כיון דלא שכיחי הניחוהו על דין תורה אבל גזילות לחודא או חבלות לחודא תיקנו בהו רבנן כדי שתנעול דלת בפני עושי עולה וא"ל מומחין והוי כמו הודאות והלואות [עיין במהרש"א] וק"ל: **באד** וא"ת והיאך כו' שהחזירו כו'. לכאורה אין קושיא דבעומדין במרדן על הב"ד להוציא טרף מביניהם: **בתוס'** בד"ה נזק כו'. תפשו בהמקשה. וכן מ"ש והא דקאמר משום דקבעי למיתני חצי נזק דלא כר"ע כו'. [ולא הקשו ממתני' גופיה דקתני נזק וחצי נזק דבעי מומחין ע"כ דאיירי בשור דאזיק אדם וע"כ דלא כר"ע]. דהכא משמע טפי דבעי מומחין: **לכאורה** מה שאמרו פ"ק דב"ק והשתא דאמרינן חצי נזקא קנסא וכו' האי כלבא דאכל שונרא כו' ולא מגבינן בבבל משמע דלמ"ד ממונא מגבינן וכאן משמע דבעינן מומחין [למאי דמסקו תום' דאיירי אפילו בשור דאזיק שור בנזקי קרן דאין מועד בבבל] וצ"ל כמ"ש התוס' שם דהאי והשתא דאמרת כו' אינו מוסב על ולא מגבינן בבבל רק על האי כלבא דאכל כו' [משונה הוא וחייב עכ"פ לשלם אבל למ"ד פ"נ ממונא פטור מכלום ע"ש בתוס'] ואולי גם מה"ט פי' כן שם תוס': **בספר** ב"ה ראיתי בדרך ערכי מ"ש בסימן ד' על גמיר שסיגה רש"י פירושו כו' ואינו יודע לו מקום והדבר ברש"י כמשמעו. גמיר ששמע מאחרים ואינו יודע להוסיף סברות ולדמות. וסביר. מדעתו: **ע"ב** גמרא רבי יהודה אומר בחמשה כו'. וטעמא דרבי יהודה באמת נראה דבסנהדרין כתיב ביה מספר שבעים אין לנו להוסיף מכח אין ב"ד שקול דא"כ הו"ל אספו לי שבעים ואחד איש משא"כ בעגלה ערופה דכתיב זקני אף דמיעוט רבים שנים מ"מ מכח סברת אין ב"ד שקול מסתבר לומר זקני שלשה. וזה שכתב רש"י בעגלה ערופה וסתם זקני ב"ד משמע: **יש** משבשים לעיל במקשה אי אין עירוב פרשיות שלשה למה לי דלמא משום ב"ד נוטה וזה הבל דאם נלמד דצריך ב"ד אמרה תורה עשה ב"ד נוטה ולעיל פריך דלמא אין צריך ב"ד דבאחד סגי. תדע דלא פריך לר' יונתן למה לי ב' אלהים תיפוק ליה דבעינן ב"ד נוטה: **גמ'** אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי כו'. דאף אם תאמר דאיירי בהודאות והלואות מ"מ הוא כעין דאורייתא וצריך דעת שלשה הדיוטות שוין: **גמ'** מייתי לה בק"ו מדיני נפשות. וכי תימא דיו וליבעי ב' יתרים לחייב. דחייב בדיני ממונות טובה לזה ורעה לזה ואינו דומה לרעות שבדיני נפשות שהוא רעה לכל. רק דומה לזכות בדיני נפשות שנקרא טובה לזה ורעה לגואל הדם וכה"ג: **בתוס'** בד"ה אין דורשין תחלות כו' וקשה כו'. ראוי לדקדק ביישובו של רש"י. עכ"פ אין כוונתו דצריך למיבעי מומחין דלא הייט יודעין בלא"ה שצריך שלשה מומחין (דהוי אמינא) [דהא] משני אלהים ע"כ ידעינן מומחין. רק כיון דסוף סוף נשמע מיניה מומחין כיון שהוא הראשון מצריכינן לגופיה אף שהייט יודעין בלא"ה. וכן הוא לר' יונתן כדמסיק אלא דיין הרגיל. וקרנות וטטפות ועשרה כהנים מסייע ליה [דדרשי' כולהו למנינא משום דלא נשמע מיניה שום חידושא כלל]. צריך עיון: **בתוס'** בד"ה מוקי לה כו' ועוד מצי למימר כו'. לא נתחוורתי מ"ש מתירוץ ראשון. ואולי שיומם דרע לזה וטוב לזה היה אפשר לומר בדוחק בכוונתם דאין שייך בדיני ממונות הטייתך לרעה על פי שנים שהרי סך הכל של הב"ד רק (שנים) [שלשה] ולא תמצא לרעה רק בהסכמת כולן ואין זה אחרי רבים להטות דאיירי לרעה ע"י שנים. אף דגם בעשרים ושלשה לא משכחת [לרעה ע"י שנים] רק ע"י מוסיפין וה"נ בדיני ממונות בשלשה אם שנים מחייבין ואחד מזכה יוסיפו מ"מ לא דמיא דבב"ד של דיני נפשות דהייט עשרים ושלשה משכחת שפיר אחרי רבים להטות אפילו לרעות בכמה גוונא כגון עשרה מזכין ושלשה עשר מחייבין וכה"ג רק שנים במכוון לא תמצא רק במוסיפין והתורה לא כתבה בפירוש שנים רק על לשון של תנא דמתני' פריך בגמ' לקמן דתנן הטייתך לרעה ע"פ שנים היכי משכחת לה ומשני במוסיפין משא"כ בב"ד שלשה של דיני ממונות לא תמצא בו שיתקיים באותו ב"ד הטייתך לרעה שיתקיים אחרי רבים להטות. ומהאי טעמא אין מקום למ"ש לעיל במתניתין [ע"ב ברש"י בד"ה אין ב"ד שקול]. דהדברים כפשטן דעושין ב"ד נפרד דהשתא יכול להתקיים ביה שינוי הטייתך לטובה מלרעה לטובה ע"פ אחד ולרעה ע"פ שלשה וארבעה וכו' דמידי שנים כתיב רק תנא נקיט שנים משום דקושטא הוא שאם ישנו שנים כגון במוסיפין אזלינן בתרי'. משא"כ במספר זוגות דרך משל כ"ב לא מתקיים באותו ב"ד לעולם שינוי הטייתך לטובה מלרעה דלעולם אם הוא בהיפך נמי אזלי' בתר אותו רוב בין לטובה ובין לרעה כגון ב"ד של עשרים ושנים. עשרה מחייבין ושנים עשר מזכין זכאי ה"נ עשרה מזכין ושנים עשר מחייבין חייב והתורה רצתה בב"ד שיתקיים בו לא כהטייתך לטובה כו' וק"ל. ולפי"ז לגמרא למה לי: **בתוס'** בד"ה דיני ממונות לא כ"ש תימה כו'. לא הקשו בקצרה אשמואל דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי. דשמואל מפיק לה מאחרי רבים להטות דקאי אדיני ממונות ודוקא ברוב דאיתא קמן אבל לא ברוב דליתא קמן אבל עתה דפתח לנו תלמודא ברבי יאשיה דאפילו רובא דאיתא קמן לא כתיבא בדיני ממונות רק ילפינן בק"ו מדיני נפשות ובדיני נפשות דאיתא קמן וליתא קמן שוין א"כ נילף הכל בק"ו: **בתוס'** בד"ה מסנהדרי גדולה פריך שפיר כו'. לשון פריך שפיר משמע כאלו מסנהדרי קטנה לא פריך שפיר ואח"כ סיימו הלשון של מ"ה [לא יתכן] דבל"ע סגי אבל מ"מ קשה [דלא ליסגי בכ"ג] עוד קשה דמאי מקשה כלל כו' בגמר דין כתיב הא כתיב עדה שופטת לרעה ועדה מצלת ואין זה עשרים בהסכמה אחת ומאי פריך כלל כדי שיגמר הדין בעשרים ושלשה הא אי אפשר לומר כן ואולי י"ל בדוחק דתרתי מקשו התוס' אבל סנהדרי קטנה דעשרים כתיב בין הכל ותו לא כדדרשי' עדה שופטת כו' א"כ לא פריך מידי ועוד אף ב"את"ל כו' סוף סוף בל"ע סגי ודוחק:

דף ד ע"א גמרא שנאמר ודם זבחיך ישפך לא גרסינן בגמרא וכן במשנה שם ליתא וכן משמע מרש"י ותוס': **בתוס'** בד"ה כולהו ס"ל כו' ונראה דדוקא הכא וכו'. ולכך לא חשיב דר"י בן ברוקא דהתם לא מכחשו אהדדי ודרים כפות ללולב ולמזבח וכפות ללולב אחד וכן לר"ע [אף דס"ל יש אם למקרא מכל מקום דרים נמי כפת ללולב אחד] כמ"ש בסמוך [וכפות דרים ללולב ולמזבח]. ואין צ"ל לר"ע דכפת מורה דאחד סגי וכפות דבב' נמי יוצא ולא עבר על בל תוסיף (דבערבה היינו טעמא דלא עבר על בל תוסיף דכתיב ערבי בליר"ה תחת הב' ומאה נמי מקרי ערבי רק בשנים נמי יוצא אבל אלו כפת ה"א דוקא אחד כמו ה' פרשיות בתפילין וחמש ציציות וכה"ג) כמו במצות (בפתח תחת הוי"ו) מצות (בחולם) משא"כ בקרנות וסוכות ונפשות ליכא למימר הכי ודו"ק: **באד** ומיהו קשה מרע"ק כו'. דפליג אר"ש בקידושין: **בתוס'** בד"ה ושתים לעכב וא"ת כו' הו"ל שלש. דא"ל חד לגופיה (ונצטרך) [והוצרך] לדקדק שכתבו לעיל [ע"ב בד"ה אין דורשין תחלות] וקושיא אחת מתרצא חברתה. דאי אמרי' חד לגופיה שקלינן כל התיבה לגופיה כמו בסוכות [אליבא דר"ש בסמוך]: **בתוס'** בד"ה מנין כו'. בסוף הדיבור. אין להקשות לבתר דכתיב ריבוי בחדא בנבילה או בשרץ נלמד אידך מיניה כיון דאורי דהוי כבשר דהייט או דכתיב בשרץ וליכא (ריעותא) [ריבויא] בנבילה או לבתר דכתיב ריבויא בנבילה לא אצטריך בשרץ רק לאורויי [ח] שאין צריך שיקרוש כו'. דא"כ בפרק כל שעה הו"ל כשהותרה נבילה היא ודמה הותרה [כיון דאמרי' דאורי לן ריבויא דהוי כבשר] וק"ל: **בתוס'** בד"ה ורבנן כו' תימה כו' וא"כ כו'. מקשין מאי וא"כ כ"ש אי סבר ר' ישמעאל יש אם למקרא כ"ש דקשה תרתי למה לי ותירצתי דבשלמא אי ס"ל יש אם למקרא אי כתב נפשת לחודא ה"א רביעית דם משני מתים טמא אילטריך בנפש ללמוד דוקא ממת אחד דהיכא שיש לימוד הסותר המקרא אזלינן בתר המסורה כדבשמעתין [גבי קרנות דכתיב וכיפר וכיפר וגבי חלב דרך בישול] (בכל התורה המדה היכא דמקרא ומסורת מכחשי אהדדי וליכא דבר המורה לן לדרוש המסורה. [אז למר דרשי' המקרא ולמר המסורה. אבל לא היכא דאיכא לימוד הסותר]). ואי כתיב בנפש לחודא ה"א ה"ה משני מתים דמה לי מאחד או משנים דמ"ש מבשר דשני חצאי זיתים משני מתים מטמאין כמ"ש התוס' מקודם [בד"ה מנין] שהם ב' קושיות למה לי קרא לדם [דמצטרף מ"ש מבשר [דשני חצאי זיתים משני מתים מצטרפין] וגם לר' ישמעאל דבעי קרא [לרביעית דם] שמטמא למה לי [הא דם הוי כבשר] ותירצו כיון דגזעו מחליף לא אתיא [רביעית דם שמטמא] מבשר. ולשני מתים [באמת] אין צריך קרא. והא דנקיט מנין כו' לאו משום שיהיה פשוט לו במת אחד כו' דאי כו' וק"ל. לזה כתב נפשת וכתב בנפש דהשתא ע"כ ממועט שני מתים. אבל עתה דס"ל לר' ישמעאל יש אם למסורת א"כ תרתי למה לי ולמה לי בנפש: **באד** למה לי תרי קראי כו'. אין להקשות דמכל אחד לחודיה ה"א ה"ה בשני מתים. דכיון דשינה המסורת מהמקרא והלכה למשה מסיני ליזל בתר המסורת ע"כ למעט שני מתים אתי וא"כ קושיתם על בנפש למה לי: **ע"ב גמ'** מפני הדין כו'. אין להקשות למאי דקיימינן

באור

י"ל דדרשה דמשפט לא קאי להשוות דיני ממונות אהדדי. וברייתא דרמי בר חמא ור' יוחנן דסברי אין עירוב פרשיות. מצי נמי סברי דאין דיניהם דין. דאף דמדאורייתא א"צ שלשה כיון דאין עירוב פרשיות מ"מ מדרבנן אין דיניהם דין. וא"כ לא קשה קושית הגאון לימא אין עירוב פרשיות. וצריך שלשה מדאורייתא מהיקישא דמשפט די"ל דמשפט לא להשוות דיני ממונות אהדדי קאתי: [ז] לכאורה אמאי לא נימא דבל"ז הוי ניחא ליה דדינו דין דאיירי בקיבלוהו וכי היכי דמהני קיבלוהו לענין רשותא דיחיד לר' אבהו ה"נ מהני קבלה לענין רשותא דאינו מומחה דהוי דינו דין. ואפ"ה חייב לשלם דלענין לפטור מתשלומין לא מהני הקבלה דדיינית לן דין תורה כדלקמן. אבל השתא מקשה שפיר דכי היכא דאם היה מומחה לב"ד דהייט נקיט רשותא פטור מלשלם אף בדאמר דיינית לן דין תורה והייט כדפירש"י לקמן דף ה' בד"ה לשקול דכיון דברשות קנחית פטור מלשלם א"כ למאי דתיקנו חכמים דלא בעי מומחה אף לכתחלה וברשות רבנן קנחית הו"ל למיפטר מתשלומין אף בלא נקיט רשותא דהא ברשות רבנן קנחית: [ח] ר"ל דאי ס"ד דהא דרבי רחמנא בשרץ הייט דדם השוב כבשר וממילא בעי' שיקרוש א"כ לא הוי צריך למיכתב בנבילה אע"כ דבשרץ לאו מטעם דדם חשוב כבשר מרבי ליה רק מגזירת הכתוב ולא בעינן שיקרוש ולא ילפינן נבילה מיניה. וכן י"ל בהיפך דלכתוב רחמנא בנבילה ולא

השתא יש אם למקרא א״כ ישנו ששה קרנות וה״א לפחות שנים לעכב איצטריך וכיפר [ולמה הוצרך לומר מפני הדין]. דא״כ בחד וכיפר שני. וכ״ת כסברא דלעיל בבית הלל כפרה בכדי לא אשכחן ועוד ב׳ קרנות [היתירין על ארבע עד שש] דהיינו שלשה לעכב. דא״כ בב׳ וכיפר שני. דהא קושטא דמתנה אחת צריך ועיכב אם לא נתן. וזהו שדקדק רש״י מפני הדין הוצרכו לכתוב כולן כו׳. ולכך מסיים הגמרא וכיפר אע״פ כו׳ כיפר כו׳ וק״ל: **אין** להקשות [גבי חלב דאמרי׳ יש אם למקרא] הכא מקרא ומסורת לא מכחשו דנדרוש תרוייהו [כמ״ש התוס׳ לעיל ע״א בד״ה כולהו ס״ל דהיכא דלא מכחשי דרשי׳ תרוייהו] חלב (בקמץ) וחלב (בצירה) ובשניהם אסורים לבשל. ולמסקנא ניחא דהאי טיגון מיקרי. או שמא בחלב וחלב יחד דוקא אסור לבשל. עיין. [וזה אפשר דקשה גם למסקנא דלא מיקרי טיגון רק כשמטגנו בחלב לבד. אבל אם מבשל הבשר והחֵלב בחָלב מיקרי בישול]: **ברש״י** בד״ה בפרשת שמע ובפ׳ כי יביאך כו׳ כצ״ל דבקדש לא כתיב לטטפת: **בתוס׳** בד״ה דנין כו׳ תימה כו׳ כיון דאשכחן כו׳. וכן אין להקשות להיפך למה לי קרא דפנימיים זה מזה אי משום דה״א אין למדין זה מזה ואין מעכבין א״כ בה״א נו למה לי וכיפר השתא פנימיים לא מעכבי חיצונים מיבעיא. דה״א לבתר דאשכחן דפליג קרא חיצונים מפנימיים דמעכב דאורי וכיפר שלא יעכב תו מחלקינן אפילו הפנימיים מהדדי. וסברא החיצונה אינו מוחלט די״ל כך וכך: **בתוס׳** בד״ה לטוטפות כו׳ ויש מפרשים כו׳ וגורעין כו׳. לכאורה ליש מפרשים גורעין ו׳ קמא של ולטוטפת כמ״ש גורעין ו׳ דברים התיבה ולר״ת נשאר ו׳ קמא במקומה ודרשינן לה כמו והנותר ולזה כתבו וה״ג כו׳ [ולטוטפת] לר״ת משא״כ ליש מפרשים א״ל נגרוס כן כיון דגורעין ו׳ קמא ומדינן בין פ׳ לת׳ הוי כאלו כתיב לטוטפות אבל מתוס׳ זבחים משמע ליש מפרשים גורעין הו׳ שבין ב׳ טיתי״ן ע״ש. ואולי אין חילוק וקפידא ו׳ קמא ו׳ תניגא: **בתוס׳** בד״ה טט כו׳ א״כ כו׳. ומ״מ מקשה לר׳ ישמעאל דדרים המסורת. דאם בכל מקום יש אם למקרא הו״ל למיכתב ג׳ פעמים לטוטפות הרי עכ״פ לא פחות מד׳ ויותר לא דלא מצינו כתובים בענינא דתפילין. או דל חד לטוטפות לגופיה פשו ד׳: **בתוס׳** בד״ה כדרך כו׳. לפירש״י הגירסא כדרך שֶבָּא לִרְאוֹת הקב״ה אותך וקאי המסורה יֵרָאֶה אהקב״ה כן אתה בָּא (בחולם לשון ציווי כמו בא אל פרעה) לֵירָאוֹת דהיינו יֵרָאֶה שהוא המקרא וקאי אזכורך. וכתבו ואין הלשון משמע כן. הן לשון כדרך שבא כו׳ כך בא כו׳ משמע שבא תרוייהו קאי אחדא דהיינו זכורך. הן לשון יִרְאֶה יֵרָאֶה משמע הכל אזכורך. ובחגיגה הקשו עוד דדרים המסורה קודם דהיינו יִרְאֶה בחירק והו״ל למידרש המקרא קודם שהוא העיקר שהרי אותן דפליגי ס״ל יש אם למקרא לבד כמו חלב או חלב. לזה פי׳ ר״ת בהיפך כדרך שזכורך בא לֵירָאוֹת מן השכינה בשני עינים בראיה שלימה מהקב״ה דהיינו יֵרָאֶה המקרא כך זכורך בָּא לִרְאוֹת דהיינו יִרְאֶה וזה שכתבו איפכא כו׳. ולפי זה צריכין לדחוק בפירש״י שלפנינו במ״ש ותרווייהו דרשי יִרְאֶה כל זכורך כו׳ צריכין לדחוק שכוונתו שיראו פני השכינה את זכורך יֵרָאֶה משמע שיתראו לפניו ומ״ש שהוא בא לראותו וכן מ״ש אף אתה רואה אותו צריכין לדחוק שר״ל שהמכוון מן יֵרָאֶה בב׳ עינים כדי שיראו זכורך את השכינה בשני עינים. ומ״ש שה״וא ר״ל זכורך בא לראותו [ר״ל] השכינה. וזה שכתב כדרך שזכורך כו׳ כך בא לירָאות לו כו׳. [כ״ז צריכין נדחוק]. ולמה נהפוך דברי אלהים חיים ונעשה מן יֵרָאֶה יֵראה ומן יֵרָאֶה יִרְאֶה דעפי נפרש יִרְאֶה אזכורך כפשטיה וכן יֵרָאה וכמו שכתבו התוספות ולכאורה הוא משמעות דבריו פה ובחגיגה וערכין שוין (והתוספות היה לפניהם נוסחא אחרת) יִראה שיראו זכורך פני השכינה כו׳ ותרווייהו אזכורך קאי ויֵראה המכוון אראיית הקב״ה לישראל הקים ראייתך דהיינו יִראה לראייתו דהיינו יֵראה כדרך שהקב״ה בא לראותך דהיינו יִראה כך בא הקב״ה לֵיראות לו כמו ממנו. ובחגיגה [כתב] לִירָאות ממך דהיינו יִראה מה הוא כו׳ וגם זה דוחק ודו״ק: **בתוס׳** בד״ה דרך כו׳ דהֵלב או נבילה בחָלב אסרינן כו׳. הרבה משתבשין בוקשה כו׳:

דף ה ע״א גמרא לאו מנייכו נקיטנא רשותא כו׳. מכאן הסמיכו שהנסמך כפוף להסומכו ועי׳ בשו״ת מהרי״ק שורש קי״ז באורך הרבה מה שמדקדק בזה: **ברש״י** בד״ה שרודין כו׳ שבימיהם היה להם כח ורשות מאת מלכי פרס. מיהו רשות ממלך פרס למי שהוא [אינו מזרע שבט יהודה] כתב הטור שאינו מועיל אע״ג דלכאורה כ״ש הוא ומה נטילת רשות מריש גלותא או נשיא מועיל ואינהו גופייהו בא להם רשות מאת המלך כ״ש נטילת רשות ממלך גופיה והיינו טעמא דבזרע (ישראל) [שבט יהודה] תליא קרא ע״ש בטור ובב״י באורך: **ומה** שכתב הב״י ושניהם המלך היה נותן להם רשות כו׳ מרש״י לא משמע רק ריש גלותא: **אי** מועיל רשות לגמיר לחוד או אפילו ללא גמיר עיין בטור: **בתוס׳** בד״ה ואם היה כו׳ משמע דסבר כר׳ אבהו ואפ״ה בחלוקה זו גופה יחיד מומחה דן כדקתני ואם היה מומחה כו׳ ועלה קבעי דגמיר וסביר ונקיט רשותא אבל כו׳ [עי׳ מהרש״א] ויש משבשים: **באה״ד** תקנתא דרבנן כו׳. ולעיל [דף ג׳ ע״ב דפריך ולמאי אילימא דלא בעי שלשה והא אמר ר׳ אבהו כו׳ אמאי] לא משני מה הן קתני ולמעוטי שלשה מומחין דבחד מומחה סגי כו׳: **באה״ד** אלא אכגון אנא דרבי חייא קאי כו׳. ופשיט מרב יוסף דס״ל נמי עירוב פרשיות כמו שכתבו התוס׳ כבר מפרק המגרש: **שם** אכגון אנא דרבי חייא קאי. ולא פשיט מרבי חייא גופיה עובדא דרבב״ח [דבסמוך]. דהתם דלמא מועיל לו קבלת רשותא דנשיא לענין דינו דין דהא בארץ ישראל חכימי טפי: **באה״ד** הוי מצי לשנויי כו׳. וסיפא ואם היה מומחה כו׳ ר״ל ונטל רשות פטור רק דחיקא לגמרא לשנויי כן מדקאמר בסיפא ואם היה מומחה כו׳ דא״כ הו״ל למיתני ואם נטל רשות ולא בשתא אם היה מומחה כיון דגמיר וסביר נמי מומחה לרבים קרי כדהכא וזה שכתבו התוס׳ בסמוך [בד״ה ואי לא] ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא כו׳ דע״כ מיהא תלמודא מלשנויי רישא במומחה וסיפא במומחה שיש בו עוד חד לטיבותא מדלא משני בקצרה כן כמ״ש כאן [אע״כ דדחיקא ליה לשנויי הכי מדקתני סתמא מומחה]: **בסה״ד** דהתם פריך ומשני למ״ד כו׳. ולמ״ד עירוב פרשיות לא קשה קושית הגמרא [ואימא אין ה״נ כו׳] כלל דהכא תקינו משום נעילת דלת דלא שייך בקידוש החודש: **בתוס׳** בד״ה דן אפילו יחידי כו׳ דאי בדקיבלו עליה אפילו שאינו מומחה נמי כו׳. לשתם קבלו אין צריך ראיה ובסמוך [בד״ה ואי לא זיל שלים] הוצרכו לראיה אקבלת דדייניה לן דין תורה. רק מ״מ הו״ל להביא ג״כ ראיה שלא תימא דאיירי בקבלת דדיינית לן דין תורה: **באה״ד** ומכאן כו׳ דהא שלשה במקום יחיד מומחה כו׳. ולא הכריחו בקצרה משלשה גופא אפשר לומר למ״ש התוס׳ לקמן ר״פ זה בורר וכן הוא מסקנת הפוסקים דבחדא לריעותא מועיל קבלה אבל בתרתי לריעותא צריך קנין ודיני ממונות בשלשה היינו הדיוטות דאי אפשר דלית בהו חד דגמיר אהכי קבלה חד במקום שלשה אבל באחד או בשנים שתם בני אדם דאפשר דלא גמיר דפסול מדינא כמ״ש התוס׳ לעיל אין מועיל קבלת לא גמיר כגמיר ואחד במקום שלשה דשלשה לא גמירי פסילי או אחד גמיר פסול לזה הוכיחו מואם היה מומחה דאיירי בגמיר וסביר ואי בדקיבלו אפילו שאינו מומחה רק גמיר לחודיה נמי והו״ל ואם גמיר דן כו׳ ודו״ק. מיהו ממ״ש התוס׳ בסמוך ע״ב בד״ה יפה כח פשרה לא משמע כן רק מועיל קבלה באחד או בשנים שתם בני אדם. ואפשר לומר שרצונם שם דומיא דפשרה דהלכתא צריכה קנין [בדומיא דהכי מהני אף בדין בשנים]: **ואפשר** לומר עוד דדיני ממונות בשלשה י״ל בדקיבלו ועלה קמ״ל דלא תשא דן יחידי כמ״ש התוס׳ בסמוך [בדיבור שאח״ז] ואין ב״ד שקול נמצא הדין יהיה בשלשה לכתחלה לזה הכריחו ממומחה דאי בדקיבלו ובתורת עלה אפילו מומחה נמי לא כמ״ש התוס׳ כגון אנא כלומר יכול כו׳ גם י״ל דדיני ממונות בג׳ זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד כו׳ דהיכא דרוצה לגיית דין אז הדין בשלשה ע״י זה בורר לו אחד כו׳: **בתוס׳** בד״ה דהכא שבט כו׳. עיין בהוריות דף י״א ע״ב בעי מיניה רבי מרבי חייא מה אני בשעיר [א״ל הרי צרתך בבבל איתיביה] כו׳ ע״ש [א״ל התם לא כייפי אהדדי הכא אנן כייפינן להו לדידהו] וגמרא דהוריות ודפסחים קשה לכאורה טפי אהדדי [דבהוריות נמי מאיסורא מיירי] ואפשר דרבי חייא דהוי מארץ ישראל לענותנותן תלה הגדולה בריש גלותא דבבבל ואמר אנן כייפינן להו וכן רבי כדתניא משמת רבי בטלה ענוה ולענין הלכה אין כ״מ דהלכתא למשיחא [ולכך לא חש להשיב שלא כהלכה משום ענותנותו] ואביי דבבבל תלה הגדולה בנשיא שבארץ ישראל ואמר אנן כייפינן להו: **בסה״ד** ונשיא שבא״י מנקיבות. אפשר זהו דקדוק ומחוקק מבין רגליו לשון ובשליתה היוצאת מבין רגליה דבאים לא שייך לשון זה. שבטך ומשענתך המה ינחמוני בגלות דמ״מ לא יסור שבט ומחוקק במשענותם מזרע יהודה ודוד: **בפרק** גיד הנשה דף ל״ב ע״א כי שרית עם אלהים ועם אנשים אלו ראשי גליות ונשיא שבא״י פירש״י נשיא שבא״י קרי אלהים לשון מומחה כו׳: **בתוס׳** בד״ה רבה בר חנה כו׳ כל בר חנה כו׳. ולמה יכנה שם אביו לשיכשא. אבל אי חנה שמו ליכא קפידא על שקורין בן בנו בנו כמו שאמרו רבותינו ז״ל אין אדם נמנע מלקרות כו׳ ויש מפרשים שהיתה לפני התוספות שם בעובדות רבה בר חנה [והשתא לתוס׳ ניחא שפיר טפי דקרי לרבה עצמו דהוא בר חנה שיכשא] ולא הבינותי דא״כ הו״ל לשתור [היש מפרשים] מכל רבה בר חנה שמוזכר שם כיון ששם העלם של האב היה בר חנה א״כ מה לשון רבה בר חנה אלא ודאי גורסין רבה בר בר חנה: **בתוס׳** בד״ה נקיטנא כו׳ פי׳ כו׳. שלא נפרש נטילת רשות היה מרבי שהיה נשיא רק באמצעות אלו המסרסרות דהיינו ר׳ נתן רשות לרבי חייא לסמוך (לרב הונא) [לרבה בר רב הונא] ורבי חייא נתן הרשות לרב כו׳ [ר״ל אותו הרשות שהיה לרבי חייא מרבי להסמיך רבה בר רב הונא נתן אותו הרשות לרב וכן רב לרב הונא ונמצא שכל נטילת הרשות היה הכל מרבי להסמיך לרבה בר רב הונא. ולפי״ז היה צריך לומר דרבה בר רב הונא היה בימי רבי וזה שכתבו התוס׳ בסוף הדיבור אבל אין סברא לומר דרבה בר ר״ה היה בימי רבי]: **עיין** עובדא דירושלמי דרבי אבהו יתיב ודאין בקסרין הובא בספר ב״ח סימן ד׳: **ויש** לכוין ע״ז מדוע אתה יושב לבדך כו׳ כי יבא אלי העם כו׳ וק״ל. ואמר יבא לשון הווה כמו ככה יעשה איוב כו׳ רגיל לעשות. ע״פ התוס׳ דעלה טובה אפילו למומחה [שלא ידון יחידי] ור״ל רגיל היה בדינין כו׳ [לזה אמר כי יבא כו׳ לשון הווה שרגיל הוא בדינין] וק״ל: **ע״ב גמ׳** איבעית אימא משום הא גופיה כו׳ ויוסיף דעת יוסיף מכאוב: **בתוס׳** בד״ה אא״כ כו׳ התם בפניו ממש איירי [עיין מהר״ס]. עיין באורך בשו״ת מהרי״ק שהאריך מאד בהתוספות ושמעתתא הלזה: **בתוס׳** בד״ה רבי חזיי׳ כו׳ ולעיל נמי גרים ואינהו כו׳ שלק בילים. ולפי״ז וטעו נמי בהאי [דשם מי בלעים הוא] מלתא באפי נפשיה היא: **בתוס׳** בד״ה שנים שדנו כו׳. לא רצו לומר דנקיט שנים כי היכי דליהוי שהדי [כדקאמר תלמודא לקמן ע״א לענין פשרה] דהא בדיעבד קאיירינן והו״ל אחד שדן משא״כ לקמן דנקיט לכתחלה פשרה בשנים [שפיר קאמר תלמודא לקמן דה״ה חד נמי רק משום עלה טובה כי היכי דליהוי שהדי]. וא״ל לשיבוש משום ה״א דלא ידע אכתי סברת כי היכי דליהוי שהדי כו׳ [עיין במהרש״א]: **בתוס׳** בד״ה יפה כח פשרה כמו שרגילין לעשות הדין כו׳. קשה קצת מאי פריך מרשב״ג הא שמואל איירי ע״כ בלא קיבלוהו ולכוף כשאינו רוצה לגיית דין כלל וכמ״ש התוס׳ לעיל [ע״א בד״ה דן אפילו יחידי] דבגיית אינו יכול לכופו ודרשב״ג ע״כ ברוצה להיות גיית דין דאז אפילו בפני אחרים רשאי לבא כ״ש באומרו לבא לפני שלשה דהיינו כמו שרגילין דהיינו עוד נוסף לאלו השנים דומיא דפשרה. וכ״ת דשמואל נמי איירי בהאי גוונא וכמ״ש המהרש״י [דשמואל נמי בגיית דין איירי אלא דאוקי לה בגוונא אחרינא ע״ש] א״כ קשה מאי מקשה מיוסיפו הדיינים דלמא התם איירי מלכוף דומיא דמשנה [דידן דקתני דיני ממונות בשלשה דאיירי מלכוף] ואי משמע ליה דאיירי [הך דיוסיפו הדיינים] בכל גוונא הא ודאי בקיבלוהו לא איירי. וכי תימא חלוקה ג׳ כמ״ש הרא״ש כמו שנקראים דיינים מן התורה [ט] דמקשה שפיר אשמואל דלדידיה שני מדאורייתא באחד ואף דאיירי [רשב״ג] בגיית דין מ״מ פריך שפיר דסוף סוף ש״מ דדיינים מן התורה מיקרי שלשה. דא״כ גם לר׳ אבהו תקשי דליבעי מומחין וכ״ת ה״נ קאמר שלשה מומחין. א״כ ליחשב נמי יפה כח הדין דדין במומחין ופשרה בהדיוטות מיהו י״ל דז״א כיון שרוצה דוקא כמו שנקראים דיינים מן התורה דהיינו מומחין הוי כאלו רוצה להיות גיית דין וכרוצה לדון בעיר אחרת דהא רבנן תקנו דג׳ הדיוטות יכולין לכופו. (עה״ג) וי״ל דאמר כמו שרגילין [כתירוץ התוס׳. ומ״מ פריך אשמואל אף דאיירי בלכוף] דאם יכולין לכוף א״כ ב׳ מיקרי דיינים וכוונתו לדון כמו שרגילין בעלמא מה שיקראו דיינים ודו״ק:

דף ו ע״א גמרא לימא כתנאי כו׳ למ״ש התוספות [בד״ה וכ״ת] דדברי הכל דר׳ אבהו למאן דס״ל עירוב פרשיות דלמא הני מ״ד לא ס״ל עירוב פרשיות:

ברש״י בד״ה דן את הדין יחידי כו׳ בפירקין דלקמן מוקי לה כו׳ יש לראות כוונת רש״י במ״ש לקמן מוקי לה בשנאה ונתן ביד כו׳: **ברש״י** בד״ה מאן דאמר תרי כו׳ דכיון דלא מקפינן ליה לדין כו׳ קושטא נקיט וה״ה אם מקפינן מה לי שנים מה לי אחד: **בתוס׳** בד״ה וכ״ת כו׳ התוס׳ תפסו על רש״י בכמה מקומות בשיטתינו בפרט בדף ה׳ ע״א בתוס׳ בד״ה ואם היה מומחה לרבים ובדיבור זה ובר מן קושיתם קשה מה שכתב רש״י בד״ה דן את הדין במומחה ליכא למימר כו׳ וכבר משמע מפירושו כמו שהבינו התוס׳ דלר׳ אבהו אף מומחה אינו דן. ע״ק [הא דמבעי ליה לעיל דף ה׳] איבעיא להו כגון אנא כו׳ אין לו מקום לפירש״י לא לר׳ אבהו דאליביה מומחה אינו דן ולא לשמואל דאליביה אפילו הדיוט דינו דין והיאך יאמר אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דין ופירש״י והדר דינא אתמהה ודוחק ליישב דמומחה דנקיט רשות מועיל אף לר׳ אבהו וזהו שכתב ובמומחה ליכא למימר כו׳ [ולא קשה קושית ובר מן קושיתם כו׳] אבל מומחה דגמיר וסביר אינו מועיל דזה מנין לו להכנאות ונראה לפי ענ״ד דלרש״י משמע ליה דלמ״ד עירוב פרשיות דצריך מן התורה ג׳ מומחין דלא מיקרי ב״ד בציר משלשה רק מן התורה צריך שלשה מומחין ותקינו רבנן משום נעילת דלת שמא לא ימצא מומחין שיהיה סגי בשלשה הדיוטות אבל יחיד מומחה מהיכא תיתי שיועיל לא מדאורייתא ולא מדרבנן כי איפוא מצינו תקנה זו שתיקנו שיחיד יקרא ב״ד או מאיזה טעם יתקנו כך ויעקרו בזה דין תורה שלא לצורך [כיון דאפשר בקל להשיג ג׳ הדיוטות] אבל למ״ד אין עירוב פרשיות א״כ מדאורייתא אף אחד קרי ב״ד בהודאות והלואות או אין צריך ב״ד בהודאות והלואות ואפילו יחיד הדיוט מועיל ותקינו רבנן שיחיד הדיוט לא ידין אף שהוא גמיר משום גזירה דיושבי קרנות דלא גמירי ופסולין לדינא ותיקנו שלשה הדיוטות דאז אי אפשר דלית בהו חד דגמיר אבל במומחה דלית ביה למיגזר [דכיון דמצריכינן שיהיה מומחה דוקא לא שייך למיטעי לקחת אחד מיושבי קרנות] הניח על דין תורה כי למה יעקרו דין תורה במקום שאינו צריך ור׳ אבהו לדברי הכל קאמר שנים שדנו אין דיניהם כו׳ הדיוטות

באור

ולא בשרץ אלא לאורויי שאין צריך בשרץ שיקרוש. ומוקמינן טפי ריבויא דא״ל שיקרוש אשרץ ולא אנבילה משום דבלא״ה תמיד בשיעורו דסגי בכעדשה: [ט] ר״ל כמ״ש הרא״ש לפרש דברי שמואל דאיירי בדאמר כמו שנקראים דיינים מן התורה אף אנן נימא דרשב״ג איירי בהכי ושמואל איירי מלכוף כמו שהבין בקושיתו ומ״מ שפיר מקשה אדשמואל מרשב״ג מיוסיפו הדיינים אך לשיטת הרא״ש דסובר דשמואל איירי בכה״ג דוקא אבל בלא קיבלוהו

אף למ"ד אין עירוב פרשיות (ולעיל דפריך אילימא דלא בעי שלשה והא אמר ר' אבהו כו' [הא כיון דאפשר לפרש דברי ר' אבהו דאיירי בהדיוטות דוקא א"כ דלמא מתניתין ממעט שלשה דוקא אבל מומחה בעי וביחיד מומחה סגי] ר"ל בה"א זו [דלמעוטי שלשה ע"כ] וגם מומחין אינו צריך דאל"כ תקשי ממ"נ אי עירוב פרשיות כו' בלא ר' אבהו [אלא ודאי אי לא בעי שלשה גם מומחין א"צ וסגי ביחיד הדיוט] ולזה מקשה והא אמר ר' אבהו כו' ב' שהם בני אדם אין דיניהם דין. (כ"ז במוסגר מלבד תוספת דברים שהגהנו) והיינו טעמא דרבנן תיקנו שלשה הדיוטות יחד שלא תמוט אף בדיעבד אין כח לשנים לדון וכמו שכתבתי לעיל [דף ב' בהחילוק דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה] וזה בעצמו טעמו של ר' יוחנן ואין צריך למשפט אחד [שכתבו התוס' לעיל דף ב' ע"ב ד"ה דברי הכל] ובזה אתי שפיר דלא קאמר איכא בינייהו דר' אבהו וכמ"ש לעיל [בהחילוק] ובזה אתי שפיר נמי דלא קאמר אליבא דר' אבהו דמה הן קתני ולמעוטי שלשה דאין צריך שלשה מומחין (כמשמעות כל הדיינים שהוזכר במשנתנו שר"ל מומחין ושלשה דומיא דעשרים ושלשה ושלשה דדיני ממונות דומיא דשלשה דגזילות ודאחרינא) כ"ז במוסגר. [ולזה אתי למעוטי במה דקתני מה הן דבהודאות והלואות לא בעינן שלשה מומחין] רק ביחיד מומחה סגי [י] ולזה אם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי מפרש דס"ל אין עירוב פרשיות כו' לא לשלול דרבי אבהו רק אתי שפיר כר' אבהו ואליבא דלית ליה עירוב פרשיות ושפיר יחיד מומחה דן ואיבעיא להו כגון אנא כו' אתי שפיר כפשוטו הכל אליבא דר' אבהו דיחיד מומחה הניחו על דברי תורה ואילו שאינו מומחה אין דינו דין משום גזירה דיושבי קרנות ומבעיא מאי קרי מומחה אי דנקיט רשותא ואילו שאינו נקיט רשותא אף דגמיר וסביר שוה לגמיר לחוד דגזרו ביה משום יושבי קרנות או אף דגמיר וסביר לא גזרו ביה רק בגמיר לחודא ולזה בשמעתין דמקשה לר' אבהו דס"ל לכ"ע שנים שדנו אין דיניהם דין מדן את הדין כו' כתב במומחה ליכא למימר וכמ"ד אין עירוב פרשיות וכברייתא דלעיל ואם היה מומחה לרבים כו' מדקתני סיפא כו' ומשני בדקיבלו כו' ואתיא ככ"ע ופשיט מרב יוסף אי קיבלוך כו' ופירש"י ואי לא דאמר ליה דיינית לי כו' מי דוחקו לזה ולא כפשוטו [וכפירוש התוס' לעיל בד"ה ואי לא] דהא ואם היה מומחה לרבים כו' משמע לכאורה בלא קבלה. ודוחק לומר דמשמע ליה סתם קבלה הוא בין לדין בין לטעות [ולזה כוונת רש"י לשלול קבלה סתם דהוי כמקבלו בפירוש אף לטעות] דהא פירש אי קיבלוך לגמרי כו' אם לדין אם לטעות כו'. אולי הרגיש דהא רב יוסף ס"ל עירוב פרשיות כמ"ש התוס' [בד"ה ואם היה מומחה] ולמאן דאית ליה עירוב פרשיות יחיד אין דינו דין אע"פ שהוא מומחה דמהאי טעמא פירש על ואם היה מומחה כו' קסבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן לזה הוכרח לפרש ואי לא קיבלו טעותך כו' אבל מ"מ קיבלוהו קצת דאמרי ליה דיינית לן כו'. רק היאך פושט מקבלה למאן דאמר עירוב פרשיות [דהיינו רב יוסף] אזולת קבלה למאן דלית ליה עירוב פרשיות וכמו שהקשו תוס' [בד"ה ואי לא זיל שלים]. זה צ"ע. ומ"מ התוס' שהקשו [שם] בחוזק מלקמן דמשני בקיבלוהו כו' י"ל דלקמן משני למאן דלית ליה עירוב פרשיות דמהני אליביה קבלה כל דהוא דמדאורייתא חד כשר אבל הכא רב יוסף אית ליה עירוב פרשיות [שפיר אף דמיירי בקבלה כל דהוא כדפירש"י מ"מ צריך שיהיה נמי גמיר וסביר] רק בלי ראיה והכרח צריך לראות מנ"ל לדמות [היכא] דאמר ליה דיינית דין תורה לדס"ל עירוב פרשיות דלא קיבלו כלל למאן דלית ליה עירוב פרשיות [דלמא היכא דהיה קבלה כל דהוא סגי בגמיר וסביר לחודא אף למ"ד עירוב פרשיות אבל בלא קבלה כלל דלמא אף למ"ד אין עירוב פרשיות לא סגי בגמיר וסביר גרידא בלא נטילת רשות]. ומ"מ הצלנו רש"י מכל קושיות התוס' שבד"ה ואם היה מומחה ושבד"ה וכי תימא ודו"ק:

בתוס' בד"ה מקשינן כו'. אפשר לומר מצדק צדק אחד לדין ואחד לפשרה לקמן ריש פרק אחד דיני ממונות ממקרא זה שניהם שקולין דשניהם קרי צדק: **בתוס'** בד"ה צריכה קנין כו' כדמוכח מעובדא דחמתי' דר' חייא כו' צ"ע שם דתיפוק ליה מגופא דבקנין לאלתר נמי ולמה ליה כ"ה שנים: **ע"ב גמ'** ואפאה אולי [נקט ואפאה] לכלול נמי ברכת הנהנין כדעת קצת הפוסקים שאין מברך עליו ברכת הנהנין. עיין בב"י אורח חיים סימן קנ"ו וברא"ש ריש פרק שלשה שאכלו: **אפשר** לכוין בברכת יעקב. פשוטו דבוצע בירך. המברך לגזלן. שמעון ולוי כלי חמס מכרותיהם. והנני מברכם. שולל פירוש פשוט דקרא. יהודה אתה כו' מטרף בני כו' שולל פירוש מ"ד בוצע ברך נגד יהודה מטרף בני עלית וכפירש"י בפשוטו ועיין בתרגום אונקלוס ותרגום יונתן. יששכר כו' זבולון כו' זה עוסק בפרקמטיא ומספיק כו'. שלא תימא מצוה הבאה בעבירה כו'. דן ידין כו'. האי דהוי אמר דונו דינא כו' [אמר ש"מ מדן קאתי שנאמר דן ידין]. להורות שהפירוש אמתי של בוצע ברך על פשרה: **ברש"י** בד"ה ה"ג שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו רודף את הדיין כן צ"ל נגרום. שאין לשון רודף את הדין להסוף כו' וכן העתיקו הר"מ. ולפירש"י אינו רק טרחא וזילותא כמשמעות לשון קש"ה בעל מריבה כו' וגרים ונמצא רודפו לא חז"ק וצ"ל לפי"ז [דלא שייך תי' התוס' בד"ה ונמצא חזק] דנקט אחד רך לרבותא אע"ג דספק הוא שמא יתחייב הרך אפ"ה משמע דבריהם לא תגורו. והתוס' פי' רדיפה כמשמעות לשון חז"ק שיכנו וכהאי גוונא. ונקיט בדוקא [אחד רך] כו' [כמ"ש התוס']. [ומ"ש התוס'] כדמוכח בתר הכי כו' רצונם לומר מדלא מייתי רב חנן עד אחרי דברי רבי יהושע בן קרחה משמע דלר"ל לא תגורו כפשוטו לשון יראה לא [מלשון] כנוסו. וכמ"ש התוס' אח"כ [בד"ה לא תכנים]: **בתוס'** בד"ה נגמר כו' ומיהו כשמחייבין שבועה כו'. עיין בזה בהג"א דמשמע דקאי דוקא לפירוש התוספות ועיין:

דף ז ע"א גמ' איכא בינייהו מצוה כו'. פשרה אחד מן הפלוגתות דלמר מצוה ולמר אסור. [וכן] עבירות שהתודה עליהן ביוה"כ זה [אסור להתודות כו'] ככלב שב על קיאו [ר"א בן יעקב אומר כ"ש שהוא משובח כו']: **גמ'** ולבסוף השמים כסאי כו'. וברש"י משנה ולבסוף בבית המקדש כו' דומיא דמשל ששים גרמידי ועיין: **גמ'** כאילו חרב כו' וגיהנם פתוחה לו מתחתיו כו' חר"ב וגיהנ"ם גליות וגיהנם אברהם בירר לו גליות חירות ממלאך המות חירות משעבוד גליות עכשיו שותין יין שרף במקום גיהנם פתוח כו': **ע"ב גמ'** הוי האומרים לעץ הקיצה עורה לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף כו'. לפי שעל ב' גווני נדרש מביא על אינו בן תורה ועל עני [כדלעיל אם דיין דומה למלך כו'] שלא יטעה שקרא עליו האומרים לעץ וכו' שאינו הגון מצד עושר לזה אמר הנה הוא תפוש כו': **נוטע** אשירה עי' בח"מ ובשו"ת מהרי"ק באורך מאד עי' עליהם. לאבן דומם הוא כאלו [מקים] אף מצבה לעץ הקיצה נוטע אשירה [דתרווייהו כתיב במקרא לא תטע לך אשירה כו' ולא תקים לך מצבה כו']:

דף ח ע"א גמ' דיני קנסות בכמה עיין בב"י מה שהקשה כו':

דף ט ע"ב בתוס' בד"ה בפלוגתא דבן זכאי כו' תימה כו' דהא חיישינן שיבאו עדים אחרים שזינתה בין לפירוש הקונטרס בין לפירוש ר"ת [לעיל דף ח' ע"א

בתוס' בד"ה מוציא ש"ר כו'] יש לראות איה מקום לרש"י דחיישינן לסהדי אחרינא ואדרבה מפירש"י משמע בהיפך דכתב באביי [לעיל דף ח' ע"ב בד"ה אביי אמר] והכא בפלוגתא דמתני' כגון שהביא עדים כו' דתו ליכא למיחש לסהדי אחרינא והני אמרי כו' משמע מלשונו להדיא דהיכא שבאו פעם אחד כת עדים לא חיישינן תו ומהאי טעמא נראה שפירש לעיל בדעולא [בתירוצא דרבא אליבא דעולא בד"ה והזימום] ואפילו כבוד הראשונים ליכא כו' דדינא אחרינא הוא כו' דמי הזקיקו לזה דלמא עולא לית ליה כבוד הראשונים וכמו לשיטת התוס' [בד"ה חוששין ללעז דל"ל ע"כ] דלא ס"ל לעולא כבוד הראשונים ואף דקושטא דמ"מ צריך [רש"י] לפרש כן [לשיטתו] דכבוד הראשונים אין כאן דמלתא אחריתא הוא כו' משום דאביי ושאר אמוראים דס"ל לכ"ע חוששין [לכבוד הראשונים] ומפרשים בא לגבות ממון כמו לעולא כמו שכתב רש"י [לעיל בד"ה אביי] מ"מ אין כאן מקומו בעולא לפרש כן רק דאזיל לשיטתו דלא חיישינן לסהדי אחרינא אחר שהביא עדים פעם אחד ולא כמ"ש התוס' לשיטתם ולזה הרגיש דהו"ל לפרש לעולא בא לגבות ממון בפשיטות טפי בלא הזמה רק שהוכחשו עדי הבעל דתו ליכא למיחש לסהדי אחרינא ותבעו ממון אכתובה כמו בכולה שמעתין לפירש"י ובמקום דאיכא נפשות כגון שלא הביא עדים בתחלה או לא הוכחשו אלא משום דכי האי גוונא אכתי צריך עשרים ושלשה משום כבוד הראשונים דבתחלת תביעת הבעל כשתבע הבעל הכתובה היה צריך עשרים ושלשה אף עתה נמי בתביעתו [רק] ממון כתובה היה צריך עשרים ושלשה לזה מוקמי בבא האב לגבות ממון דהשתא הזמנה אחריתא היא וליכא כבוד הראשונים וזה שכתב [רש"י] נמי בדאביי ומדבעינן עשרים ושלשה ברישא אפילו ממון בעשרים ושלשה דחוששין לכבודן של ראשונים ר"ל כגון שהוכחשו דליכא למיחש תו ללעז [דמכיון שהביא עדים פעם א' תו לא חיישינן לסהדי אחרינא] מ"מ משום כבוד הראשונים [בעינן עשרים ושלשה אף] לתביעת כתובה דלשיטת רש"י אף שהוכחשו מ"מ העדות יכול להיות אמת כמ"ש התוס' [לעיל בד"ה מוציא שם רע] וליכא סהדי שיקרא [דנימא דהשתא בתר סהדי שיקרא קמהדר] וממילא נאמן הוא עדיין להפסיד כתובה כאלו לא היה עדות מעולם דנאמן על פיו אף שי"ל נמי שר"ל כגון ציור אביי גופא דאתרו בה סתם לר"מ אלו היו תחלת התביעה בפני עשרים ושלשה אף דאין כאן לעז ואין כאן תו דיני נפשות אפ"ה היה צריך עשרים ושלשה לר"מ משום חוששין לכבוד הראשונים רק פלוגתתם איירי דתחלת הדין היה בפני שלשה כמו שמסיים רש"י: **סוף** דבר דמשמע מפירש"י דלא חיישינן תו לסהדי אחרינא ומ"ש לעולא בבא לגבות ממון והוזמו דתו ליכא למיחש ללעז דאיגלי כו' והני סהדי שיקרא נינהו אין הכי נמי דאף בהכחשה דלאו שיקרא נינהו נמי ליכא למיחש רק קושטא נקיט ומשום דאפילו להפסידה כתובה אינו נאמן והבעל צריך ליתן מאה סלעים כמו שמסיים ודו"ק: **בא"ד** וי"ל כו' וטעמא דרבנן בעשרים ושלשה לפירוש ר"ת כו' דלרש"י מיושב בפשיטות במאי דאמרי סהדי לא היה שם עוד עד דלר"מ בשלשה שתביעת הבעל רק ממון כיון דאיתכחשו בבדיקות ולרבנן תביעת הבעל הוא גם על נפשות וצריך עשרים ושלשה אבל לפירוש ר"ת [לעיל בד"ה מוציא ש"ר דמכיון דאיתכחשו העדים מתחייב הבעל ליתן מאה סלע להאב] ידבר מוציא שם רע דר"מ מתביעת האב ולרבנן מתביעת הבעל כמו שהקשו התוס' לעיל [בדיבור הנ"ל] וצ"ל ע"כ שהוכחשו הכחשה גמורה [שהביא האב עדים והכחישום הכחשה גמורה] דהשתא איירי הכל [אף לרבנן] מתביעת האב ואפ"ה צריכין עשרים ושלשה אף דליכא למיחש לסהדי אחרינא שהרי הראשונים העידו שלא היה שם עד אחר על הזנות (אבל אל תטעה שר"ל אחר הכחשה גמורה ליכא למיחש לסהדי אחרינא דז"א כלל דדוקא אחר הזמה לא חיישינן דשרה גופה של עדות דסהדי שיקרא נינהו. על הגליון. ומהאי טעמא לא שני התוס' (בקמא בא"כ) [בקמא בא"כ] בתרא וטעמא דרבנן משום שמא יוזמו עדי האב דכיון דהוזמו עדי הבעל חשבינן להו לסהדי שיקרא וליכא לן למיחש שמא יוזמו עדי האב כמו דלא חיישינן שמא יבאו עוד עדים על הזנות כיון דעדי הבעל שיקרא נינהו משא"כ כאן [דאיירי התוס' בהכחשה] שפיר חיישינן שמא יוזמו העדים המכחישים גם הוי חיישינן לעדים אחרים רק דכאן ליכא למיחש לסהדי אחרינא שהרי הראשונים העידו שלא היה שם עד אחר]) מ"מ יש לחוש שתיהרג ע"פ עדים הראשונים גופא דיוזמו עידי האב באופן שלא יהיה עדות עידי האב הכחשה לעידי הבעל הראשונים ויתבטל הכחשתן ויצטרך עשרים ושלשה להורגה ע"פ עדות הראשונים: **בא"ד** א"נ איירי כו'. ואין צריך לומר דאמרי הנך סהדי דלא היה שם עד ומ"מ אין לחוש לר"מ לעדים אחרים דאיירי שיש לבעל שני כיתי עדים כו' ונמצא [אף אם יבאו עוד עדים אחרים על הזנות] ממ"נ לעולם [יהיו] מוכחשים בבדיקות מאחד מב' כיתות (ואף אם יאמרו אין אנו יודעין מ"מ עדותן בטילה לר"מ כיון דהכחשה דבדיקות לדידיה הוי הכחשה דהא בהא תליא. וצריך לראות אח"ז בפרק היו בודקין. [דשם מפורש במשנה להדיא דבאומרים אין אנו יודעין בבדיקות עדותן קיימת ובהוכחשו בבדיקות עדותן בטילה ע"ש]). לזה לר"מ בשלשה דתו ליכא דיני נפשות הן מפי שני כיתי עדים הראשונים הן מפי עדים שיבאו. ולרבנן בעשרים ושלשה אף דמיירי שהוכחשו עדים הראשונים הכחשה גמורה [ע"י עדים שהביא האב להכחישם ותובע האב ממון ק' סלע אף לרבנן כמו לר"מ] דאל"כ מוציא ש"ר דרבנן איירי בתביעת הבעל [ולר"מ איירי בתביעת האב] וכמו שהקשו התוס' לעיל [אע"כ שהוכחשו הכחשה גמורה] ואיירי הכל בתביעת האב ועל פי העדים הראשונים ליכא דיני נפשות [אף דלא מיחשב הכחשה דבדיקות] כיון דהוכחשו הכחשה גמורה. מ"מ איכא למיחש כו' [לעדים אחרים כו'] ועיין בח"ש שהקשה ותימה כו' [אי הכחישו עדי האב אותן הכחשה גמורה א"כ כל העדים שיבאו כולם יהיו מוכחשים בהכחשה גמורה מן הראשונים כו' דתרי כמאה כו'] ע"ש באורך שכתב ואי אפשר ליישב כו'. והנה לכאורה יש לומר בפשיטות דאף לאי נמי כמו שסמכו עצמן אמ"ש מקודם דאיירי בהכחשה גמורה [ע"י עדי האב שהכחישום] ה"נ סמכו עצמן אשינויא קמא דאיכא למיחש שמא יוזמו עדי האב ונמצא הראשונים בתוקפן לרבנן [ומ"ש איכא למיחש לעדים אחרים היינו עדי הזמה. וסתמו דבריהם שסמכו עצמן אמ"ש בשינויא קמא]. והרויחו באי נמי שא"צ לומר דאמרי הני סהדי שלא היה שם עד. רק אף שודאי יש לתרץ כן מ"מ לשונם לא משמע שכוונו לכך במ"ש לעדים אחרים סתמא דמשמע על הזנות [לא עדי הזמה] אך רצונם לומר שיבאו עדים שזינתה באופן שלא יוכחשו הכחשה גמורה מפי עידי האב והראשונים הוכחשו באופן שלא יוכחשו האחרונים. דרך משל. הבעל הביא בראשונה עדים שהיו ברומי ביום פלוני וראו שזינתה באותו יום בכפר פלוני סמוך לרומי רק הכחישו את עצמן זה את זה בבדיקת כליו של בועל שחורים או לבנים והביא האב עדים והכחישום הכחשה גמורה באמרם שאי אפשר לראות מרומי למקום פלוני (עה"ג ולמעקש שיאמר נחזי עדיין י"ל שאומרים כמ"ש בסמוך). (ואין זה הזמה רק דוקא באמרם עמנו הייתם במקום פלוני אבל כאן אף הם [ר"ל עדי הבעל] העידו שהיו במקום פלוני [כמו שאמרו עידי האב שהיו ברומי] ואפ"ה נהורא בריא ונפו למקום פלוני. (ועיין פ"ק דמכות בזה). ואיכא למיחש שיבאו עדים ויאמרו [שהיו בכפר הסמוך לרומי וראו] שזינתה בכפר פלוני וביום פלוני שאמרו העדים הראשונים (עה"ג ושייך לעל הגליון דלעיל. והנה הוא קצת

באור

קיבלוהו אין יכולין לכוף אף בדיעבד. צריך יישוב מה דפריך תלמודא אדשמואל מיוסיפו הדיינים וקושית הגאון: [י] ר"ל דלשיטת התוס' דהא דמומחה לרבים דן יחידי הוא אפילו למ"ד עירוב פרשיות ומשום תקנת חכמים קשה למה נייד תלמודא לעיל מהא דהוי בעי למימר למעוטי שלשה והיינו דנימא דאתי למעוטי דסגי ביחיד מומחה מדרבנן כמו דמשני שם דנמעוטי מומחה ומדרבנן וכבר הקשה הגאון זה לעיל דף ה' בד"ה ואם היה מומחה ע"ש אבל לפירש"י מיושב זה שפיר דלשיטתו הא דסגי ביחיד ובעי' שיהיה אותו יחיד מומחה היינו דוקא למ"ד אין עירוב פרשיות ואפ"ה בעי שלשה משום יושבי קרנות כשינויא דרב אחא אבל במומחה סגי ביחיד וא"כ לעיל דפריך מר' אבהו לא מצי לשנויי דלמעוטי שלשה היינו דביחיד מומחה סגי דכיון דעדיין לא ידע מסברת יושבי קרנות וכמו שכתב הגאון לעיל בהחילוק וא"כ אי מדאורייתא לא בעי שלשה ע"כ גם מומחין לא בעי דאל"כ תקשי ממה נפשך וכמו שכתב הגאון בפנים בהגהה ולזה הוצרך לשנויי קסבר עירוב פרשיות ומה הן למעוטי מומחין דמשום נעילת דלת תקנו דסגי בהדיוטות. אבל למעוטי שלשה מומחין ליכא למימר.

מחוק אבל הכ"ל מתוך המחק כתבתי [והוא שייך למ"ש לעיל דאמרו העדים שאי אפשר לראות משם ולא תקשי נחזי אנן דאיירי שאומרים] באותו יום ושעה היה בועל קלת [יותר נודק שנ"ל מעונן קלת] עד כפי אותו הזמן והמקום לא היה אפשר לראות אותו פעם [ולא קשיא נחזי אנן דשפיר עתה אפשר לראות משם רק שכפי אותו הזמן היה בלתי אפשר לראות משם]. עוד י"ל שאומרים אמת שהיו בכפר פלוני וראו בעד החלון מקלת ואלו מכחישים שלא היה פלוני באותה דירה [כ] או דרך משל שעדי הבעל הראשונים העידו שהיו בחדר פלוני ביום פלוני ובשעה פלונית והשקיפו בעד החלון שזנתה פלונית עם פלוני במקום פלוני והביא האב עדים שבאותו יום ושעה לא היה אדם באותו חדר [שאומרים העדים שהיו שמה. ומשם ראו] ואח"כ יבאו עדים שזינתה פלונית עם פלוני באותו יום ושעה ובאותו מקום נמלא שאין אלו מוכחשים מפי שום עדים. רק בענין בדיקות כליו שחורים או לבנים מוכחשים ממ"כ [ושפיר תירלו התוס' אליבא דר"מ דליכא למיחש לשמא יבאו עדים אחרים שיהיו מוכחשים ממ"כ בבדיקה דהוי הכחשה לר"מ] וק"ל. ויש לראות אחרי זה אם זה לא הוי כהזמה דמאי שנא אם אומרים עמנו הייתם במקום פלוני או לא הייתם במקום שאתם אומרים. גם י"ל שהוכחשו באמרם עמנו היתה האשה ואח"כ באו אחרים ואמרו שהראשונים טעו בעיבורא דירחא ודו"ק. וראיתי מי שהאריך והנראה לפענ"ד אמת כתבתי: **באה"ד** א"כ כו'. וטעמא דרבנן בכ"ג משום כבוד הראשונים. א"ל דנרכיב התירוצים י"ל ראשון דאמרי הנך שהדי שלא היה שם עד אחר וטעמא דרבנן דחוששין לכבוד הראשונים דתחלת התביעה של בעל היה בעשרים ושלשה משום דחוששין ללעז והיה לריך עשרים ושלשה ולכך כשהוכחשו הכחשה גמורה ותובע האב מאה סלעים לריך עשרים ושלשה [משום כבוד הראשונים] ולר"מ לא שייך כבוד הראשונים דלא היה כאן חיוב מיתה דהוכחשו בבדיקות. וכ"ת דסוף סוף היה לריך עשרים ושלשה לתביעת הבעל משום דלמא לא יוכחשו בבדיקות דא"כ תקשי לאי נמי בתרא לר"מ ילטרך עשרים ושלשה משום כבוד הראשונים ולריכין לומר ע"כ או דאין בזה משום כבוד הראשונים אף שהיה אז עשרים ושלשה כיון דלא היה כאן חיוב מיתה או דקבלת עדות לעולם סגי בשלשה ואח"כ דנין עליו עשרים ושלשה וכיון דהכחשת בדיקות הוי הכחשה לר"מ לא היה לריך לדון עליו עשרים ושלשה. י"ל דלא מרויחין בהרכבה זו מאומה וניחא להו עפי לפרש אף בשיטת רש"י דלא שייך כבוד הראשונים מתביעת הבעל לתביעת האב ודו"ק: **בתוס'** בד"ה עדי האב תימה כו' אלא לחייב הבעל ממון כו'. וכ"ת דא"כ הו"ל להכחישם ולא להזימם ואי משום שלא ידעו במה להכחישם דהא גם הזמה היה בשקר שהרי הוזמו עדי האב וא"כ ג"כ היו יכולין להכחישם בשקר. דמ"מ קשה לפירש"י דאין חיוב ממון אלא הבעל רק אחר הזמה. ואף לפי' ר"ת מ"מ יכולין לומר לא היינו יודעין שיש חיוב ממון אחרי הכחשה דמאי חזית דסמכת אהני סהדי כו': **עוד** שם תימה דאמאי נהרגין כו'. ואפשר דבכל זה נמי עדי הבעל לא יהרגו מתוך שאין נהרגין עידי מזימים כדלקמן בהיו בודקין שהביאו התוס' לעיל [דף ח' ע"ב בד"ה באשה חבירה] בענין שהיא אינה נהרגת מתוך שאין נהרגין עדים. ולריך לעיין אחרי זה. מכאן ועד דף פ"ג לא בא עדיין לידינו ולא ידענו מה היה להם וחבל על דאבדין:

דף פג ע"א בתוס' בד"ה חילול דרבים כו' דכתיב גבי טבל בנותר נמי איירי. משמע להו הכתוב דלא יחללו את קדשי כו' אסר ירימו כו' (מוקמינן להכי) וכן איתא בגמרא שם ולא יחללו את קדשי בני ישראל כמו שהעתיקו התוס' (נ"ל שהיתה לו גירסא אחרת ממה שכתובה לפנינו והיינו כגי' הגמ' דזבחים ס"פ בית שמאי) וכאילו אמר בשני חילולין הכתוב מדבר [כלומר בשני הדברים הכתוב בהן חילול] חילול דגבי וינזרו בפסול טומאה. ודסוף הפרשה בפסול נותר וילפי מהדדי. או משמע להו דפשטו [דקרא דולא יחללו את קדשי בני ישראל] קאי על טומאה ומדלא כתיב ולא יחלו דרשינן נמי לנותר. אכן רש"י שם במקומו ובתוס' ר"פ שני דזבחים כתבו בהדיא דלא יחללו דגבי וינזרו הוא שכתבו אבל לא יחללו דקרא דוינזרו אע"ג דאיירי בטמא שאכל וגם בנותר כו'. ובכל אותו דיבור ובד"ה ועוד י"ל [נמי משמע כן] שלהבנתם כאן שהוא פסוק דסוף הפרשה אין מקום לקושיתם שם וע"ש. ובספר א"ש הגיה טמא במקום טבל ולא אוכל להבין היאך נפרש המשך הפשט של התוס' [במ"ש דלגבי טבל הוי נותר היקישא ולגבי טומאה הוי גזירה שוה דאדרבה אם נותר יליף מקרא דטומאה הוי נותר וטומאה היקש ונותר וטבל הוי גז"ש. וכן השיגו מהרש"א ז"ל]: **ע"ב** בתוס' בד"ה פרט לזו כו' דר"י הגלילי לא איירי בתחב לו חבירו. משום דדוחק לאוקמי שהמא דקרא בכה"ג. והא דתרומה ס"ד דמסכות לה כו' משא"כ בקודש דלא שייך דחיבת הקודש מכשרתו. ועיין בתוס' דזבחים. ומהר"ש הגיה או נמי ס"ד כו' עפ"י תוס' דגיד הנשה: **באה"ד** א"כ כגון שנטמא הגוף כו'. ר"ל בתרומה א"ש דאף דנטמא ע"י נגיעתו כיון דחייל טומאת הגוף קודם תו לא פקע. וקרא דפטר במחוללת מקודש. וכ"ת תיפוק ליה בלא"ה משום דאין איסור חל על איסור. דמהכא גופא ילפינן לה בעלמא [דאין איסור חל על איסור]. ולמ"ד בעלמא איסור חל על איסור. יאמר דשאני התם כו' אבל בקודש למאי דסלקא דעתין דרבנן דר' יוסי הגלילי פוטר אף כשחל טומאת הגוף קודם מטעם דמחולל ועומד הוא וכמ"ש התוס' פרק ג"ה לזה אמרו לו אף טמא כו' כיון שנגע בו טימאוהו:

דף פד ע"ב בתוס' בד"ה מאן שמעת ליה כו' דאק רש"י כו'. והשתא נ"ל לפירש"י דמבעיר לצורך אפרו וחובל לצורך כלבו לא מיקרי צורך לגופו רק הוי כחופר גומא ואין צריך אלא לאפרו דאילו מיקרי זה צריך לגופה של הבערה ושל החבלה א"כ מינו חובל והבערה שאינו מקלקל אלא עצמו [ולא הוי משתמע מידי לחייב חובל ומבעיר אף במקלקל] אלא זה לא מיקרי רק תיקון אצל אחרים ולא אצל גוף המלאכה. ואצל גוף הבערת העצים מקלקל. ומקלקל ומבעיר העצים לצורך ד"א וחובל באדם לצורך ד"א. לא לצורך ההבערה והחבלה בעצם. נמצא דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכיון דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור לר"ש והשאינו גופה הוא שתיקון וגופה לעולם הוא קלקול. נמצא דס"ל לר"ש מקלקל בחבורה חייב אפילו מקלקל ואינו מתקן אצל אחרים. דהא מה שמתקן אצל אחרים לא טוסף חיוב דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור לר"ש. אבל לרבי יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה א"כ חיוב במתקן אצל אחרים בחובל לצורך כלבו ומבעיר לצורך אפרו ואף דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה לר"י חייב. אבל מקלקל גמור מהיכא תיתי לחייב. ולזה הקשו דר"ש אפילו בחובל ומבעיר בעי לצורך גופו במשנתין וא"כ לצורך אפרו וכלבו או לצורך תבשילו או איזה אופן שיהיה ע"כ צריך שהמלאכה לצורך גופו וא"כ שייך תיקון לצורך גופו בחובל ומבעיר וא"כ לא תוכל לתלות פלוגתא דמקלקל במלאכה שאינה צריכה לגופה. ולזה כתבו דלצורך כלבו ואפרו מיקרי שפיר מלאכה שצריכה לגופה ובכי האי גוונא דוקא מחייב ר"ש לר' יוחנן דהוי תיקון קלת. והוצרכו לזה [דבעי לר"ש תיקון קלת והא דר' יוחנן דמוקי בצריך לכלבו אליבא דר"ש הוא] דאי דוקא אליבא דר' יהודה א"כ קשה קושייתם הראשונה אמאי אמר ליה פוק תנו כו' אלא אפילו לר"ש נמי פטור מקלקל גמור [אליבא דר' יוחנן] וכתבו תיקון קצ"ת דאילו הוי תיקון מעליא א"כ מאי בין ר"ש ור"י וע"כ קבלה בידם דפליגי במקלקל בחבורה ועוד משום קושיא שניה אמאי נקיט חוץ מחובל ומבעיר הא דומיא דכי האי גוונא בשאר מלאכות נמי חייב והיאך קאמר כל המקלקלין פטורין כו' אלא נ"ל תיקון כה"ג בשאר מלאכות לר"ש או אף בחובל ומבעיר לרבי יהודה לא מיחייב דקרוב לקלקול יותר מלתקן. וא"כ ע"כ נ"ל דקבלה או ברייתא כו' דאין זה תלוי כלל בפלוגתא דמלאכה שאין צריכה לגופה. ולר' אבהו דחייב לר"ש אפילו בלא תיקון כלל א"כ לא הוי צריך לגופה דאילו צריך לגופה הוי תיקון כאשר הקדמנו לזה כתבו דמלינו צריך לגופה ולא הוי תיקון דהיינו במבעיר באיסורי הנאה לצורך אפר או לצורך תבשילו דהיינו לצורך גופה שזה מיקרי צורך גופה להתוס' דלא כרש"י. ובאמת אינו יכול (להיות) [להנות] שטעה נמלא דלא מתקן מידי בהבערתו. ואף דלא מקלקל דהא איסורי הנאה הוא מ"מ כל דלא מתקן מידי קלקול מיקרי ובכה"ג חייב לר"ש. אבל לפרש"י א"ל דלריך לגופיה בעינן. רק תיקון א"כ דאם מיקרי צריך לאפרו ולכלבו או כה"ג צריך לגופה א"כ מלינו ממילא תיקון בגופו א"כ מנ"ל דמחייב ר"ש במקלקל לגמרי. כן הוא המלית דבריהם דרך כלל. עה"ג. ועיין שפי' [רש"י] בהדיא דלר"י צריך לכלבו אבל לר"ש אפילו א"ל כלל ע"כ על הגליון: **ונשוב** לפרש דרך פרט מ"ש בשם רש"י ואפילו מבעיר עלים לתבשילו דהוי מתקן גמור ועדיף מלצורך אפרו דהוי תיקון גרוע כמ"ש אח"כ. מיהו לענין צריך לגופיה נראה בצריך לאפרו מיקרי טפי צריך לגופיה. אבל בהאורג דף ק"ו בד"ה בחובל משמע ליתן לכלבו ולבשל בו קדירה מיקרי טפי לצורך גופיה. והא דקרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה משום דרש"י לשיטתיה במלאכה שאינה צריכה לגופה (כאן נמחק קלת בגוף כתב המחבר ולפי הנראה היה כתוב שם [תיבות הללו] כמ"ש רש"י במסכת שבת דף ל"ג ע"ב) ול"ל כיון דהפעולה בעלם הוא קלקול שמקלקל העלים וחובל האדם וברלונו לא היה צריך לה רק כדי לתקן דבר אחר מיקרי מלאכה שאינה צריכה לגופה: **שם** א"כ כי חייב הכתוב כו' ול"ל דמילה והבערת בת כהן נמי לא מיקרי תיקון גמור אף דהוי מלוה או הוי תיקון לצורך דבר אחר והפעולה בעלם הוא קלקול ובגמרא בהאורג איתא בהדיא ור' יהודה התם מתקן הוא מה לי לתקן כלי מה לי לתקן מילה כו' משמע דלר"ש לא מיקרי מתקן ונראה דלאו דוקא הבערת בת כהן רק שתם לא תבערו מדאסר הבערה וכל הבערה כן הוא רק קושטא נקיט דלא תבערו מוקמינן להבערת בת כהן והא דכתב רש"י דכל חובל ומבעיר כו' הא אף אם נניח שיש למלוה שאינו מקלקל מ"מ חובל ומבעיר דאיירי ביה קרא הוא מקלקל י"ל דלא פסיקא דלא מיקרי מתקן בעלם מילה לתקוני גברא וכמו שאמרו לר"י מה לי לתקן כלי כו' וא"כ מנ"ל דלא ס"ל לר"ש נמי כמו לר' יהודה הך סברא רק ממה שהבערה וחבלה דעלמא הוי מקלקל לר"ש דפוטר במלאכה שאינה צריכה לגופה וכולן הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה א"כ נ"ל לר"ש דטעמיה ממילה והבערת בת כהן דלא מיחשב זה למתקן ובזה ניחא דמנ"ל דמחייב ר"ש במקלקל גמור מכח הסברת רש"י אף דבעלמא מקלקל פטור דהשתא יש תרתי מקלקל ואין צריך לגופה דילמא במלאכה שאינה צריכה לגופה חייב רחמנא במבעיר וחובל אף דבעלמא בעינן דוקא צריכה לגופה אבל לעולם צריך שיהא מתקן לצורך דבר אחר והשתא אתי שפיר דמילה אי (כאן חסר תיבה או שתים בגוף הכתב של הגאון המחבר ז"ל והואיל דמשתמעין ממילא מהבנת הענין לא רליתי לכותבו מדעתי ללא צורך) [משום מלוה חשיב מתקן כנ"ל] הוי תיקון בעלם לתקוני גברא בחבלה זו ועל כורחין נ"ל לר"ש דלא מיחשב צורך מלוה לתיקון דאל"כ לא מלינו חובל ומבעיר (לחיובא) דמנ"ל לחיובא [ל] כיון דהוי מקלקל בגוף המלאכה כמ"ש לעיל ומה שמתקן אצל אחרים הוי מלאכה שאין צריכה לגופה דפטור לר"ש ואינו דומה למילה [אע"כ דהבערת בת כהן ומילה לא חשיב תיקון משום צורך מלוה] וכיון דלא מחשיב ליה לתיקון א"כ מחייב במקלקל גמור: על הגליון. ומקרי ממש כמתקן כלי או לא מיקרי תיקון כלל וק"ל: **שם** משמע מתוך פירוש הקונטרס כו' ור' יוחנן כו' כרבי יהודה כו' דא"ל רבי יוחנן אליבא דר"ש מלריך לכלבו ואפרו דא"כ לא תלי בפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה ועוד דפי' בהדיא בדרבי יהודה דחייב בצריך לכלבו כו' דהוי תיקון אצל אחרים וא"כ במאי פליגי ר' יהודה ור"ש וא"ל כלל לרש"י דס"ל לר"ש צריך לכלבו ואפרו לא מיחשב תיקון כמו לרבי יהודה אליבא דהתוספות רק צורך לגופו מיקרי ופליגי ר' אבהו ור' יוחנן אליבא דר"ש אי בעי צורך לגופו וסוגיין לר' יוחנן דרש"י פי' בהדיא דצריך לכלבו כו' משום תיקון הוא וע"ש בפרש"י: **שם** ועוד אי חשיב תיקון גמור כו' עד דמחייב לר"י לפרש"י אמאי נקיט כו' דשוין הן לכל אבות מלאכות דמהי תיתי לחלק: **שם** כדאיתא בפרק האורג דקאמר ברייתא כר"ש והיינו אליבא דר' אבהו דאליביה מקשה והתנן כל המקלקלין פטורין כדפירש"י שם דלר' יוחנן לא קשיא דמתני' באין צריך לכלבו: **אם** נפרש דלא כרש"י ותוס' וכימא דר' אבהו ור"י אליבא דר"ש פליגי ולתרווייהו לא מיקרי צריך לאפרו וכלבו תיקון דאין דרך לחבול כו' רק צריך לגופו מיקרי ופליגי אי צריך לר"ש בחובל ומבעיר צריך לגופו וסוגיא דידן [דמצריך אליבא דר"ש צריך לגופו] כר' יוחנן וקושית הגמרא שם והתנן כל המקלקלין פטורין כו' והתירוץ אזיל לתרווייהו [דליסנא דמתני' משמע דמשום מקלקל פטור וא"כ אף דאיירי ברייתא בצריך לכלבו והוי צריך לגופו מ"מ הא מקלקל הוא] ולצורך אפרו מיקרי יותר לצורך גופו מלצורך קדירתו דהוי כביצוי לעשות פחמין דהוי לצורך גופו משא"כ לצורך קדירתו שלא יקדיח ולעולם תלוי פלוגתא דמקלקל בחבורה בפלוגתא דמשאצל"ג דלר"ש דפטור א"כ אין לך חובל ומבעיר שאינו מקלקל כו' [מ] ודו"ק היטב והנה זה פירוש אמצעי קלת כרש"י וקלת כהתוס' ומתורלים כל קושיות התוס' ולא נהיה צריכים לדוחק דקבלה היתה בידם ולדוחק דאיסורי הנאה מלבד שהוא דחוק בעצמו דלא יהיה מלאכה שאינה צריכה לגופה אינו ברור למה לא מיקרי זה תיקון כיון דלטעותו היה תיקון ואי משום לפי האמת לא הוי תיקון לפי האמת אינו צריך לגופה של הבערה זו דמה צורך לו בו כיון דאסור בהנאה הנה לר' יוחנן הסנדלר דס"ל המבשל בשבת אסור לו ולאחרים מדאורייתא דמעשה שבת אסורין מכתוב קודש היא כו' מיהו מותר בהנאה א"כ אם מבשל בשבת לר"י הסנדלר או מבשל בשר בחלב [בשבת] בסברו שהוא מותר ורשאי לאכול יהיה פטור לפי"ז דהוי מקלקל כיון דלא מתקן מידי ועד כאן לא מחייב ר"ש רק בחובל ומבעיר אבל במבשל ושאר אבות מלאכות פטור [ואם נאמר דזה חשיב מקלקל כסברת התוס' יהיה כל מבשל בשבת וסבור שמותר באכילה לר"י הסנדלר פטור] וזה דבר שאין נראה לאומרו ואולי כן הוא דמלאכת מחשבת אסרה תורה ובמבשל לר"י הסנדלר מותר מיהא בהנאה מן הבישול והוי מתקן לענין הנאה ועיין (על הגליון מיהו סוף סוף מלינו כגון מבעיר קולים כסוחים לצורך אפרו וכי האי גוונא דהו"ל תיקון ולצורך גופו דדוקא להבעיר גדים לאפרו ולחבול בחבירו לכלבו אין דרך והיינו משניות דב"ק [דאיירי בחובל בחבירו ומדליק הגדיש] אבל ודאי. ע"כ ועוד איזה תיבות חסרים שאכלם עש ורקב) [אבל ודאי משכחת גוונא דמבעיר לאפרו דהוי דרכו בכך כגון קולים כסוחים וא"כ אם נאמר דלריך לאפרו מקרי צריך לגופו היאך שייכא פלוגתא דמקלקל בפלוגתא דמלאכה שאינה צריכה לגופה דהא אף לר"ש משכחת מתקן לצורך גופו במבעיר קולים כסוחים לצורך אפרו]: **שם** ועוד יש לדקדק פלוגתא דמקלקל בחבורה מדתנן בפסחים כו' וא"כ טעמא דר"ש ע"כ ממילה וא"כ לא מיחשב צורך מלוה תיקון ומינה נשמע נמי ממילא פלוגתא דמקלקל בהבערה מבת כהן וק"ל ובזה אתי נמי שפיר דנקיט

באור

למימר דסגי ביחיד מומחה משום נעילת דלת זה לא מסתבר לרש"י דלמה יעקרו רבנן דבר תורה ללא צורך דהא למ"ד עירוב פרשיות בעי' מדאורייתא שלשה ונעילת דלת לא שייך כיון דאפשר להשיג בקל שלשה הדיוטות: [כ] אינו מובן דמה הועיל בזה. ושמא לא יהיו מוכחשים העדים שיבאו אח"כ ויאמרו שזנתה באותה שעה ובאותו מקום מעידי האב המכחישים עידי הבעל הראשונים: [ל] בדברים האלה יש בו קלת מהעיון. לכתוב ולבנות ולאפס הפנאי לירד לעומק הדברים עד תומן עזבנו וסמכנו על המעיין: [מ] דאף דמבעיר כדי לבשל קדירתו הוי מתקן לגבי התבשיל מ"מ לר"ש דפוטר מלאכה שאינה צריכה לגופה הוי מקלקל לגבי העלים עצמן ואף

הבערת בת כהן ולא סתם הבערה דמסתם הבערה לא שמעינן חיוב במקלקל גמור רק במלאכה שאינה צריכה לגופה ומקלקל בדבר לתיקון דבר אחר דוקא כמבעיר לבשל קדירה אבל מהבערת בת כהן נשמע שפיר [נ] וק"ל : נ"ל דרש"י הרגיש בשמעתין בקושית התוס' משמעתין [דקאמר בהדיא דבעי' צריך לגופיה אף לר"ש] וזה כוונתו במ"ש בד"ה מקלקל הוא ור"ש נמי לא מחייב אלא במתכוין כו' ואין לו מובן לכאורה מאי רצונו רק לפרש דעיקר דלא חיישי' כאן לדלמא חבל משום דהוי כגורר מטה כו' לכתחלה לר"ש ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ דאף דבמתכוין חייב בחובל אף שאין צריך לגופה מ"מ בלא מתכוין [מותר אף בחובל] ע"כ מלאנו דאתי לידינו ממסכת ז' וה' ימלא חסרוננו ויאיר עינינו ויחיש לגאלנו :

סליק מסכת סנהדרין

באור

ואף דמבעיר לצורך אפרו מיקרי לצורך גופו מ"מ מבעיר כדי לבשל לא הוי צורך לגופו דלימא דהוי מתקן לצורך גופיה וכמ"ש הגאון לעיל בסמוך ולצורך אפרו מיקרי יותר לצורך גופו כו' : [נ] מן מ"ש ובזה אתי נמי שפיר כו' ע"כ . לכאורה אין לו שייכות וחיבור לדבריו הסמוכין . ויותר נראה דשייך למ"ש לעיל בדבריו המתחילין שם א"כ כי חייב הכתוב כו' בסוף דבריו אחר מה שתירץ קושיתו מנ"ל חובל ומבעיר לתיובתא במקלקל גמור דלמא דוקא במלאכה שאינה צריכה לגופה חייב רחמנא הכא בחובל דעל דבריו דלעיל שפיר יש להסמיך מ"ש ובזה אתי נמי שפיר דנקיט הבערת בת כהן ולא סתם הבערה . וכמ"ש שם בתחלת דבריו . משום מדסתם הבערה לא שמעינן חיוב במקלקל גמור כו' וקושיתו דלעיל . או בסוף דבריו המתחילין אם נפרש דלא כרש"י כו' : סליק

הגהות הגאון הגדול כו' מהור"ר שלמה איגר זצ"ל נקראות בשם גליון מהרש"א

דף ב ע"ב רש"י ד"ה הודאות . ולית דמפרש הודאות . עי' בט"ז חו"מ ס"א ד"ה תו שם כגון הודאות והלואות :

דף ג ע"א גמרא אי אפשר דלית בהו . עי' ס' קצות סוף סימן לו ועי' ש"ך שם ס"ק ט"ו : **שם** איכא בינייהו דאמר שמואל שנים . עי' בכ"מ פ"ב מסנהדרין ה"י ובט"ז ס"ג ס"ב ד"ה בטור עי' בחדושי הר"ן למה לא מתרץ דא"ב אי שומרים בעו הודאה במקצת כיון דר"א בדר"א נ"ל עירוב פרשיות ורבא אית ליה : תוד"ה ומדאורייתא . וקשה דאם כן בלדק תפשוט נ"ל . עי' בתוספות לקמן ריש דף ה : **ע"ב** תוד"ה דיני . וצ"ל דרובא לבדיא זכני . עי' בר"ן קדושין דף רכ"ח סוף ע"א דרובא מסבלי והדר מקדשי כיון דאינו רוב שמחייב הטבע לא חשיב רובא :

דף ד ע"א תד"ה מנין כדמוכח בהמולית יין. ועי' תוס' [ע"ז ל' ב] ד"ה ומטמא טומאה חמורה בכזית : **ע"ב** גמ' שנאמר יראה יראה כדרך שבא . וברמב"ם הביא מקרא בבוא כל ישראל לראות והעיר ע"ז בלח"מ : תוד"ה דכך . לאפוקי חלב דבלא"ה אסור . עי' תשו' חתם סופר לגיסי ז"ל סי' י"ד :

דף ה ע"א גמרא דן דינא וטעה . עי' לקמן ל"ג ע"א תד"ה כאן במומחה : תוד"ה ואם . כמו שאפרש לקמן בע"ה . ע"ב ד"ה שנים : תוס' ד"ה נקיטנא . ואע"פ שהוצרך רבי חייא . עי' ת' שבו"י ח"ג סי' מ"ד (רשמתיו ביו"ד סי' א' ס"א בהגה"ה) :

דף ז ע"א גמרא שקל גלימא ליזמר זמר. עקידה פ' משפטים עלה ל"א ע"ג :

דף ח ע"א גמ' והתניא זימון בשלשה עי' לעיל ג' א' תד"ה ועוד : **שם** בתושבין לכבודן של ראשונים . עי' ת' בית יעקב סימן י"ח : תוד"ה מולא . תבעה מיבעי ליה . ובחדושי הר"ן כ' דתבעו ממון כמו ותראהו את הילד הכינוי טרם הידיעה ור"ל תבע את הממון : **בא"ד** אינו נאמן להפסידה כתובתה . וי"ל דהכא מיירי בהביא עדים שזינתה ולא ידעי אם היה תחתיו. חדושי הר"ן : באו"ד שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו . עי' בתוס' כאן ע"ב סוף ד"ה והביא . ועי' בנימוקי יוסף דף רנ"ט עלה א' סוף ע"א ובתוס' כתובות דף מ' ע"ב ד"ה הא לאו . עי' בחדושי הר"ן בשם רמב"ן כ' כל שלא נגמר דינה להרוג והוזמו אינו חייב בק' סלעים אף דרצה להרוג אותה ומ"מ אילטריך קרא בקטנה דסד"א כיון שהביא עדים שאם היתה גדולה היתה נהרגת יתחייב קנס : **בא"ד** שלפי שלא ידעו לדון . עי' ת' בית יעקב סי' ע"ו :

דף ט ע"ב גמרא ממון לזה ונפשות לזה . עי' כתובות דף ל תד"ה רב אשי: **שם** לרצונו רשע הוא . עי' בהרא"ש פ' זה בורר סי' י"ג דלר"ת ורש"י אפשר דהנרבע לרצונו דוקא לאותו עדות מיפסל ועמ"ש שם בגליון . עי' ש"ך סי' פ"ב דיני מיגו אות כ"ד . עי' ס' שב שמעתתא ש"ז פ"ה עי' תוס' מכות ד"ו ע"א ד"ה נרבע יציל : **שם** ואין אדם משים עצמו רשע . עי' בחלקת מחוקק סי' קט"ו ס"ק כ"ה עי' ב"י חו"מ סי' כ"ט אות ח' מ"ש מ"מ שב וא"ת הוא ובסי' ל"ד אות מ"ח בשם בעה"ת ובסי' ע"ה אות י"ג בשם ה' הרמב"ן ועיין כתובות י"ח ב' רש"י ד"ה א"א משים עצמו ורש"י במתני' ד"ה פסולי עדות ובש"ע חו"מ סי' פ"ב סעיף א' בהג"ה ראשונה ובש"ך סי' מ"ו ס"ק ק"ח ובש"ך סי' מ"ג ס"ק ל"ב ובש"ע סי' מ"ו ס"א או אמנה הוא עי' ש"ך סי' ע' ס"ק ע"ז . עי' מרדכי פ' חזקת הבתים סי' תקכ"ח ד"ה לשתבע ועי' הגהת אשרי פ' הגוזל עצים סי' י"א המתחיל מעשה בפרגא בראובן . ועי' ש"ך יו"ד סי' קס"ח ס"ק ע"ט ובמל"מ פ"ד ה"ו ממלוה ולוה ד"ה וכתב בעל כ"ה : רש"י ד"ה ואין משלמין ממון . דכיון דבשבילה . ר"ל גם בשבילה ועי' ברש"י לקמן ד"י ע"א ד"ה ומשלמין ממון ושם לא מיירי באומרי' פלוני רבע : **בא"ד** דכל זמן שלא הביא הבעל . עי' לח"מ פכ"א מעדות בסוף הפרק : תוד"ה ואין אדם והשתא אמאי לא פלגינן דיבורא . עי' בכ"מ פ"ב ה"ב מהל' עדות והמתוור שבהם כו' :

דף י ע"א גמרא דמפלגינן בדיבורא . עי' מל"מ פ"א מסוטה הלכה י"ד ד"ה וראיתי בתשובת רשב"א : **שם** מהו דתימא אדם קרוב . עי' בהר"ן פ"ק דגיטין סוגיא דעבד שהביא גיטו . דאשתו כגופו אבל בקרוב אחר כו' דעדות שבטל מקצתו כו' וע"ש בלח"מ : **שם** דהוה ליה לאו שאין בו מעשה . עי' בתוס' לעיל ריש דף ט' : תוד"ה אלא . ס"ד הכא דמחמת מיגו . עי' פירוש אחר בנימוקי יוסף סוף פרקין ד"ה אמר רבא : תוד"ה משום . דהכא משמע דנקי. עי' לקמן דף פ"ו ב' רש"י ד"ה אינהו היכי נקי :

דף יא ע"א גמרא וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני . עי' ר"ס כל הגט דף כ"ה סוף ע"ב :

תד"ה בת קול . אלא מתוך אותו קול . במדרש רבות סדר יתרו סוף הסדר ז"ל קול גדול ולא יסף כו' אלא כשאדם קורא לחבירו יש לקולו בת קול והקול שהיה יוצא מפי הקב"ה לא היה לקולו בת קול :

דף טו ע"א גמרא כמה דשבקה לנו מכתב כתבי . מאי דל"ע על הכ"מ פ"ה מהל' טוען ונטען ה"ד עי' ישוב בלח"מ פ"ב משכירות הלכה ה' וכ"ה בהר"ן פ' שבועות הדיינים וז"ל דבתר הכי מכתבי והשתא צריכי לארעא והביאו בש"ך סי' ל"ה ריש ס"ק ט: **שם** כמיתת בעלים כך מיתת השור . לקמן ע"ו א' בעי ר"א שורו של כה"ג בכמה :

דף טז ע"א גמרא שורו של כהן גדול בכמה . ברמב"ם ליתא מזה ועי' [בכ"מ] פ"ה מסנהדרין ה"א ועי' פ"י מנזקי ממון ה"ז והוא לקמן ע"ח א' ואמר רבא כו' ושור של אדם טריפה שהרג פטור כו' :

דף יח ע"א גמרא ת"ר ושמת עליהם . עקידה פ' יתרו שער כ"ד ד"א ע"ב : **ע"ב** תוד"ה אינו . וכגון דליכא מצוה שעבר . עי' בתוס' יומא ע"ג א': תוד"ה והא . דאפי' ישב וידוס נמי לא . עי' ת' בית יעקב סי' ס"ז בב' ת"ח שסונאים זא"ז ג"כ אסור לישב יחד אפילו ישב וידוס :

דף יט ע"א גמרא אבל מצות שעבר לא אתי . הכ"מ פ"ה מכלי המקדש תמה על שהשמיטו הרמב"ם : **שם** מלכי בית דוד דן ודנין אותן דכתיב . עי' בכ"מ פ"ג ממלכים ה"ז בט"ז יו"ד סי' קי"ז ס"ק א' בשעה"מ פ"ה מיסודי תורה עלה ב' דף א' ע"ב : **שם** עמוד על רגליך ויעידו בך . עי' בתוס' שבועות סוף דף ל' . עיין בב"י סי' כ"ח בדין עדות צריך להיות מעומד מ"ש בשם מרדכי ישן : **ע"ב** גמרא זיל אייתי לי מאה ערלות . עי' שעה"מ פ"ג מאישות ריש הלכה ג' ובמל"מ סוף הל' אבל ד"ה וראיתי להרב בעל ס' יראים ובשעה"מ פ"ה מאישות ה"ב עלה כ"ה ע"א דף א' ובת' נ"ב סי' י"ג ות' יד אלי' סי' ס"ו :

דף כ ע"א גמרא ששה תלמידים מתכסין בטלית . עקידה פ' ויקהל עלה ג ע"ג :

דף כא ע"ב גמרא חורה וניתנה להם . עי' מ"ש מהרי"א בחבור עין יעקב פ"ק דמגילה ועי' ת' חות יאיר סי' ק"ו עלה ק"ד :

דף כב ע"א גמרא בוא וראה כמה קשין גירושין . עיין מ"ש בעל מגי' במל"מ פ"י מגירושין הכ"א : **שם ע"ב** גמ' פרועי ראש דלא מתלי . עי' זבחים ריש פרק ב' תוד"ה אתיא בק"ו :

דף כג ע"א גמרא בית דין בתר דפסלי להו . נ"ע בסמ"ע סי' ז' ס"ק כ"ב דמשמע דרק נגד מנהגא הוא ת' בית יעקב סי' י"ט : **שם** שפוסל דיין שסמכוהו רבים . עי' אשרי פ"א דמסכתין סוף סימן ב' :

דף כד ע"ב גמרא כל כי האי גוונא לאו אסמכתא . עיין ספ"ק דר"ה כ"ב סוף ע"א זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה וכב"מ פ"י מהל' עדות ה"ד ד"ה וכן משחק בקוביא : רש"י ד"ה לפני גמר דין . בא זה לחזור . עי' סמ"ע סכ"ב סק"ט בשם הב"י וי"ל דהכא מיירי כשהדיינים מוחלין על כבודם ועי' ת' בית יעקב סימן י"ח : תוד"ה ואלו. בריבית שאינה קצוצה ומדאמרי' עלה לקמן מלוה הבאה ברבית מוכח דגם ברבית דרבנן פסול גם הלוה ועי' בב"י והוכח דעתו בש"ע סי' ל"ד ס"י :

דף כה ע"א גמרא וחד אמר לדידי אזפן . עי' תוס' ב"ב (בסוגיא) [ל"ד א'] וש"ך סי' ל"ד ס"ק כ"ח וס"ק כ"ג : תד"ה הסיח . לא נתנה נזירות אלא להפלאה . עי' מהרי"ט ח"א סי' י"ט בדף ט' ע"ג ד"ה ועל מה ובחלק ב' חלק יו"ד סכ"ה ועי' בש"ע ח"מ סי' ר"ז סס"כ : **ע"ב** תד"ה מעיקרא. וכי יהב דמי ליכא לאו ומ"מ מקשה גזלן דאורייתא ולא מקשה אחמסן כ"מ פ"י מעדות ה"ד ד"ה ומה : **בא"ד** לא תחמוד בלא דמי משמע להו . עי' בב"ש סי' כ"ח סק"ב ובמל"מ פ"ד ממלוה ולוה ה"ו קרוב לסוף דבור ראשון :

דף כו ע"ב גמרא כולן צריכין הכרזה בבית דין . ועוברים על דאורייתא ופסולים דרבנן כגון שאין בו מלקות ולא חימוד ממון . עי' מל"מ פ"ד ממלוה ה"ו : **שם** ובדבר שנגמרה מלאכתו . וגרסת רמב"ם קודם שנגמרה מלאכתן ונתן טעם שאין בעה"ב מקפיד וק"ק מ"ש בכ"מ עליו משום דמורה התירא : רש"י ד"ה לאפוקה . או גירסה דניחא ליה לבוויה . עי' בב"י חו"מ סי' ל"ד אות י"ד ד"ה הכא על הערוה ובש"ך יו"ד סי' קי"ט ס"ק י"ח :

דף כז ע"א גמרא אל תשת רשע עד . לשון רמב"ם ריש פ"י מהל' עדות שנאמר אל תשת ידך עם רשע מפי השמועה למדו אל תשת רשע עד : **שם** אידי ואידי שבועת ממון . עיין ת' רשב"א בב"י חו"מ סל"ד סוף אות ז' : **ע"ב** מתני' ובעל אחותו . עי' תוס' לעיל ריש דף י' :

דף כח ע"א גמרא נמצא עד זומם נהרג . עי' בהר"ן כתובות סוף פ"ב בסוגיא דואלו נאמנים להעיד בגודלן ועי' ש"ך סמ"ו ס"ק מ"ט וס"ק נ"ג : **ע"ב** תוד"ה והא . ואזלינן בתר מסירה . עיין גיטין דף ד' ע"א תוד"ה דקיימא כו' ולפיכך :

דף כט ע"א מתני' ואחד אומר חייב. עי' גליון לקמן מ' ע"א : גמרא מסייע ליה לרב יהודה . עי' ש"ך ריש סי' פ"א : רש"י ד"ה לא אמר כלום כדי שלא יחזיקוהו עשיר . עי' סי' פ"א ש"ך ס"ק ל"ד ד"ה לכן נ"ל ברור : ד"ה משטה בשביל שהיית שואלני . עי' ש"ך חו"מ סי' פ"א ס"ק י"כ : **ע"ב** גמרא לא שנא כי אמר לוה . עי' ש"ך סימן פ"א ס"ק מ"א בשם המרדכי : רש"י ד"ה עירי . רוצה אתה שיהו כל השומעין . עי' ש"ך סי' פ"א ס"ק כ"ח :

דף לא ע"א גמרא דאי בעי קלתיה . עי' הרא"ש כתובות עלה י"ט ע"א ד"ה אביי אמר: תוס' ד"ה שבית שמאי . ואם תאמר כיון דבכת אחת . עי' קצות סי' ל"ו סק"ד : **בא"ד** אלא בבאו בבת אחת תוך כדי דבור . עי' מכות ו' א' תד"ה אמר רבא ובש"ך סי' ל"ו ס"ק ס' ומ"ש שם בגליון הש"ך ועי' לח"מ פ"ב ה"ג מהל' עדות : **בא"ד** אבל הכא דמכחשי אהדדי לא . עי' לקמן מ"א ב' א"ר ששת אריבא קאי וע"ש רמב"ם פ"ב מעדות ה"ג :

דף לב ע"א מתני' אין דנין לא בערב שבת . כתב בנימוקי יוסף בד"כ מדאורייתא ובד"מ מדרבנן אסור לדון . ועי' ש"ע חו"מ ס"ה ס"ב בהג"ה : **ע"ב** גמרא תדחה קרובה מפני שאינה קרובה . והטור כ' תדחה שאינה קרובה ועיין סמ"ע סימן ער"ב ס"ק כ"ד : תוד"ה כאן . לא שיודעים בו שהוא מרומה . זה לא כרמב"ם ולא כהרא"ש בסמ"ע סי' ע"ו סק"ט : תוד"ה אור. מכאן נהגו להדליק נר במילה . ונהוליך לפני החתן אבוקה של שעוה . חדושי הר"ן :

דף לג ע"א גמרא מכאן שפותחין בדיני נפשות . נ"ע בט"ז בהקדמתו ליו"ד במ"ש דלא כהתוס' פ' האומר ומצאתי בשעה"מ הל' אישות פ"ז עלה כ"ט ע"ג : רש"י ד"ה לאו כלום ואת לא אפסדת ליה מידי . עי' פרק הגוזל עצים דף ק' א' תוד"ה טיהר : **ע"ב** גמרא טימא את הטהור דאגע ביה . עי' בהר"ן ריש ע"ג ד"ה הנשאל לחכם וטימא : **שם** תלמוד לומר נדיק אל תהרוג . עי' לקמן ע"א ב' ור' נחמיה אמדוהו לחיים ומת ל"ל קרא וברש"י שם :

דף לד ע"א גמרא משום דמחזי כנוגע בעדותו . הרמב"ם פ"ה מעדות שבק טעם זה וכ' דגם לזכות ילפינן מקרא דועד אחד כו' וכמ"ש ס"ל שם ונ"ע . גם כ' דעדי ממון מלמדים זכות וחובה ונ"ע : **שם** שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות. הרמב"ם כתב אפילו משתי מקראות ונ"ע מה שכ' בכ"מ בישובו : **ע"ב** גמרא לאתויי סומא באחת מעיניו . ובשתי עיניו גם לרבנן פסול להרמב"ם וש"ע ס"ז ולהתוס' בנדה נ' ע"א ד"ה ור"מ כשר לרבנן : **שם** דנין ביום וגומרין בלילה . וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא שידין ביום. הרי"ף : **שם** ור"מ האי ושפטו את העם . הרמב"ם מביא הקיש ריבים לנגעים ומביא האי דושפטו כו' ועי' עליו בכ"מ ולח"מ :

דף לה ע"ב רש"י ד"ה רציחה . אם כבר התחיל . עי' מל"מ פ"ה מרוצח הלכה י"ב : תוד"ה שבת ונימא דיו . עיין תומים סימן כ"ח ס"ק י"ב :

דף לו ע"א תוס' ד"ה רבה . דמורד במלכות לא בעי למדייניה . עי' ת' נ"ב מ"ת חיו"ד סי' ע"ד ד"ה אמנם : **ע"ב** תוד"ה חדא דלענין דיני נפשות איירי דדן חבירו ולא ישראל . ונשמע מיניה דאמו מישראל כשר גם לד"נ ועי' בה"מ פ"ב מסנהדרין ה"ט ד"ה מה דיי"ל דלא גרע מחליצה :

דף לז ע"ב גמרא תני' א"ר שמעון בן שטח . עי' ס' מעין החכמה עלה כ"א ע"א בסדר אלב"ש אות ג' ד"ה עוד השיב הרמב"ן : **שם** כמאן כר' אחא . עי' פרק כל הנשבעין מ"ו ע"ב תני ר"ח שעלתה לו נשיכה בגבו כו' ועי' תוס' פ' שבועת העדות ל"ד א' ד"ה דאי אית ליה דר' אחאי :

דף לט ע"א גמרא שדיוה ליה לדידיה ואכלוה . עקידה פ' פקודי עלה נ"ג ג' :

דף מ ע"א מתני' ואחד עשר מחייבין זכאי . אף דכבר תני לעיל כ"ט א' שנים מזכין כו' אשמע לן הכא דלא תימא כמו דחד אינו כעל כ"א בתרי ה"נ תרי אינו כעל כ"א כארבעה ת' חב"י סימן פ' : **ע"ב** גמרא שכן ממונן פלט . סוף מסכתין קי"א ב' במתני' ועי' לקמן מ"א א' תד"ה ואי כתיב : **שם** אדם טועה תלי בעה עי' תומים ס"ל סק"ו :

דף מא ע"א גמרא לאוסרה על בעלה בלנו . עי' בתוס' ריש מס' מכות ובדף ט' ב' :

שם ופא אתרו כה . עי' לקמן פ"ו ב' תד"ה עבדי : **שם** היכי משכחת לה כשזינתה . עי' לעיל ט' ב' תד"ה עדי סהב : **שם** לאוסרה על בעלה שני בלנו . עי' מל"מ פ"ב מסוטה הלכה י"ב ד"ה נמצא לפי זה : **שם** אלא שלא דנו דיני נפשות . עי' לעיל ל"ז ב' תוד"ה מיום : **ע"ב** גמרא עד רובו של חודש . עי' סמ"ע סמ"ג סק"ח ובש"ך שם : רש"י ד"ה שיפורא כן מלא כן חסר . אבל לא היו מקדשין דהלכה כר"א בר צדוק פ"ב מ"ז דראש השנה דבלא נראה בזמנו אין מקדשים שכבר קדשוהו שמים :

דף מב ע"א גמרא האי נשי דידן נמי מברכי . ונשי דידן לא מברכי' אף דמקיימי שאר מצות שהזמן גרמא ועיין מג"א ר"ס תכ"ו :

דף מה ע"א גמרא ומי בעינן כולי האי . עי' מה שציינתי בבא קמא נ"א א' : רש"י במתני' ד"ה הופכו כשהוא מושכב פרקדן . עי' רש"י פסחים ק"א א' ד"ה פרקדן פניו כלפי מעלה והכא ג"כ כוונתו כך ובא ליישב דל"א ידחהו מיד על לבו כדי שיהא מונח פרקדן שיפול על מתניו ולזה כ' דפרקדן באדם חי הוא מגונה משא"כ במת דכך קוברים אותו פרקדן (כדאיתא ביו"ד סימן שס"ב) וכשנפל לארץ אפשר כבר מת . ואם עוד לא מת צריך כדי ליתן האבן על לבו ת' שבות יעקב ח"ג סימן ס' : **ע"ב** גמרא ומי בעינן קרא . עי' לקמן דף ע"א סוף ע"א : **שם** מות יומת המכה מכל מקום . להרמב"ם העדים עצמן בכל מקום יכולין להמית בכל מיתה והחילוק רק דברוצה כל אדם יוכל לעשות כן ועי' בכ"מ : **שם** דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין . עי' ריש מכות תוד"ה כל הזוממין : רש"י ד"ה יד העדים דזו היא יד שלהם . וכן י"ל לענין תפילין בנברא כך ת' שבו"י ח"ג ס"ג ועמ"ש בגליון מסכת מנחות ל"ז ע"א : **שם** ד"ה וגואל הדם שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג. עי' מל"מ פ"א מהל' רוצח ה"ב : תוד"ה אין לו שנקטעה משנזקק לטומאה . הרמב"ם פ"ה ממחוסרי כפרה ה"א לא חילק בזה ועי' תוי"ט פי"ד מ"ט דנגעים בישוב הרמב"ם :

דף מו ע"א גמרא השתא דמרתקי מהדדי . עי' שבועות ז' ע"א רש"י ד"ה אחת לכלל: רש"י ד"ה כי קללת מיעט ומהכא תפשוט לך בכל דוכתא. עיין רש"י שבועות דף ד' ב' ד"ה דדרים : **שם** ד"ה בבת כהן היא ולא זוממיה . עי' ריש מכות תוד"ה זוממי :

דף מז ע"א גמרא שאין קוברין רשע אצל צדיק . וכן לא צדיק וכשר ובינוני אצל חסיד מופלג בש"ע יו"ד סימן שס"ב ס"ה והוא מגמרא : תוד"ה הואיל . רב יוסף ס"ל כר' יוחנן . עי' מל"מ פ"ג מחגגות עלה נ"א סוף ע"ד מ"ש על דבור תוס' זה: **ע"ב** גמרא הואיל ואידחו ידחו . עי' ט"ז יו"ד סי' שנ"ז ס"ג ומ"ש עליו ת' יד אלי' סי' נ"ג : **שם** הזמנה לאו מלתא היא . עיין ט"ז יו"ד סוף סימן קל"ב : רש"י ד"ה בקבר בנין בית שבנאו מתחלה לע"ג . נ"ע ועי' שעה"מ פ"ג מאישות ס"ג בדף ד' ע"ג ד"ה כתב הרב הב"ח כו' ודע שהרי"ף כו' : **בא"ד** דתלוש ולבסוף חברו הוי תלוש . וכן מקבל טומאה כתלוש פ' כ' מ"ד דכלים בהרע"ב ועי' ע"ג ריש דף מ"ח בתוס' :

דף מח ע"א גמרא אם היה מכירו מוצאו ומותר . עי' ע"ג דף מ"ב ע"ב במתני' ועי' שם סוף דף מ"ד : תוד"ה משמשין ועורו של מת מי גרע מתכריכין. עי' תשובת יד אלי' סימן ס"ו די"ל דגרע כיון דילפינן מתקרובת ומשמשי' תופס דמיו משא"כ מת עצמו דיליף מע"ע א"ת דמיו וע"ש שהאריך : **ע"ב** רש"י ד"ה ניפן זהב לתפילין . ר"ל לפרשיות וכמבואר ברש"י מנחות מ"ב ב' ועי' ת' נ"ב תנינא א"ח סימן א' :

דף מט ע"א גמרא היה לך להצילו כאחד מאיבריו. עיין מל"מ פ"א מחובל ומזיק ה"י בסוף הדבור :

דף נב ע"א רש"י מהניתין לא היה אלא קרא כמשמעו . עי' תוספות גיטין ב' ב' ד"ה לפי שאין בקיאין וא"ת כו' : **ע"ב** תוד"ה פרט לאשת אחרים איסורא מיהא איכא. עי' בתוס' ע"ז ל"ו סוף ע"ב :

דף נד ע"א גמרא ומר סבר אין עונשין מן הדין . ובמידי דאית בי' קנ'בן כ' הריטב"א ספ"ב דמכות דעמה"ד ועי' ס' שעה"מ ריש הל' שחיטה עמ"ש במל"מ פ"ב מנזירות ה"ז דמאי דאתי במה מצינו עמה"ד ומידי דאית בי' לאו הבא מכלל עשה דכ' הה"מ פ"ב ה"א ממאכלות אסורות דמזהירישמה"ד אי גם עונשי' עי' שם בשעה"מ רה"ט בד"ה אמנם : **ע"ב** רש"י ד"ה לדברי ר' עקיבא דכיון דמחד קרא נפקי . עי' לקמן דף ס"ס א' רש"י ד"ה הואיל ונימא : תוד"ה הנרבע . לא מחייב ר' ישמעאל אלא אחת . עי' קדושין ע"ז בתוד"ס הרי נופין

גופין מחולקי'. ועי' תוס' רי"ד בסוגי' דהם ועי' שעה"מ הל' א"ב פי"ז ה"א עלה קט"ו ע"ג ועי' בחולין פ' אותו ואת בנו דף פ"ב ב':

דף נה ע"א גמרא מי איכא מידי דלישראל לא אסר. עי' לקמן נ"ח ב':

ע"ב גמ' כיון דמזידה היא. עי' בית שמואל סי' קעח סק"ג ובס' בית מאיר שם עי' רמב"ם פי"ב מאיסורי ביאה ה"ט: שם ורחמנא הוא דהס עילויה. עיין יבמות נ"ג סוף ע"ב ובש"ע אה"ע סימן קע"ח ס"ג ובס' בית מאיר שם:

דף נו ע"א גמרא שבע מצות נצטוו בני נח. עי' ע"ג ה' ב' תוד"ה מנין למחוסר:

דף נז ע"ב גמרא משום ר"י אמרו אף על העוברין. ול"ש מי איכא מידי דישראל נמי דפטור מ"מ לא שרי תוס' חולין ל"ג א' [ולקמן נ"ט א']: שם איזהו אדם שהוא באדם. כעין זה בחולין פ"ד וכל בהמה מפרסת כו' בבהמה תאכלו: שם הא' באדם אשיפי' דקרא. כעין זה מנחות נ"א ריש ע"ב והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה:

דף נח ע"ב תוס' סד"ה מי איכא שלא כדרכה שרי. עי' מ"ש בדק הבית אה"ע סי' כ"ג:

דף נט ע"ב גמ' לישראל נאמר ולא לב"נ. נ"ע בתוס' חגיגה ב' ב' סד"ה לא תוהו. מהרש"א שם:

דף ס"א ע"א תוס' ד"ה ריש לקיש. פי' בהנאה ולא באכילה. עי' חולין ע"ד ב' בגמרא נומר שאין ענוש עליו כרת: ע"ב תד"ה רבא היינו כשהם ע"ז. עי' תוס' לקמן דף ס"ה סוף ע"א:

דף סב ע"ב גמרא המתעסק בחלבי' ובעריות חייב. עי' ריטב"א קדושין ד' יח ב ד"ה איבעי' להו מהו שייעד אדם לבנו קטן ועיין בהשה"מ פ"א מא"ב הי"ב:

דף סג ע"א תוד"ה אלא דתנן לעושה בשגגה יצא מגדף. עי' לקמן דף ס"ה ע"א ברש"י ד"ה ריש לקיש וד"ה אי הכי: ע"ב גמ' לומר שאין לוקין עליו. עי' תמורה דף ד' ע"ב רש"י ד"ה אם ישראל כו' ה"נ שאני כהנים כו' דלילקו אפילו אלאו הנל"ע ועיש בתוס' ד"ה כהנים: שם אסור לאדם שיעשה שותפות עם הכותי. עי' בהר"ן ספ"ק דע"ג בשם רמב"ן:

דף סד ע"א גמרא אע"פ דמכוין לבזויי. עי' תשובת בית יעקב סי' מ"ד עלה מ"ב ע"א ד"ה ונחזור:

דף סה ע"ב גמרא יצאו עדים זוממין. עי' תומים סי' כ"ח ס"ק ט"ו:

דף סו ע"א רש"י ד"ה ר' יונתן משמע נמי אחד מהם. עי' בתשו' בן לב ספר ג' סי' ס"ח בדף ל"ד ע"ב:

דף סז ע"א רש"י ד"ה הן רואים ואע"ג דשמעי קליה. עי' פ' גיד הנשה צ"ו ריש ע"א ואלו אמרי כו' (ובגליון שם):

דף סח ע"א רש"י ד"ה לחלוץ תפליו ואסור להניחן שמא יצא. נ"ע ברש"י ספ"ק דבילה ד"ה מצלאין אותו ביו"ט ועי' בזה בשעה"מ ריש הל' תפילין: שם ע"ב גמ' קטן אינו מוליד. והכי קי"ל דהרי קי"ל דימיו של בן סורר ומורה ג' חדשים מיום שהביא ב' שערות. בית שמואל בסדר חליצה ס"ק כ"ז:

דף סט ע"א גמרא ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא. עי' בשה"מ פט"ו מא"ב הכ"ז: רש"י ד"ה ז"ל בתר. דאזלינן בתר רוב נשים. עי' יבמות דף ל"ז א': ע"ב גמרא ואמאי אימא איילונית היא. עי' מהרש"א קדושי' על תוס' דף י' ד"ה וחייבין עליה: שם נבא עליה אביה. עי' חולין י"א ב' ועי' בתוס' בכורות כ' א' סוף ד"ה ור' יהושע [נראה שהוקשה לו דהא לא אזלינן כ"ר בד"כ ניחוש דלמא לאו אביו הוא. וניחא לי' ע"פ דברי התוס' דבכורות וכעין סברת הפלאה בכתובות ועי' בשו"ת תמדת שלמה בשם הגאב"ד דליסא שהוקשה לו ג"כ כנ"ל. ואמנסבאמת לק"מ דמ"מ בת אחתו היא ודו"ק]:

דף עא ע"א גמרא בית המנוגע לא היה. עקידה פ' תזריע עלה ס"ה ע"ג: רש"י ד"ה על מנת דלא עדיף ממציאתה. עי' בס' אבני מלואים ספ"ד ס"א: תוד"ה על מנת. ומכל מקום מתניתין לא תקשה. עי' שעה"מ פ"ז מנדרים ועי' ס' אבני מלואים ח"ב סי' פ"ה:

דף עב ע"א רש"י ד"ה אבל לענין. משום דלא גרע גזלן משואל. עי' בב"מ מ"א ב' ובתוד"ה חדא ובש"ע חו"מ סי' רנ"ב א' ובס' מחנה אפרים הל' גזילה סי"ח: תוד"ה אפילו ויש לומר דהתם בגנב מגגו. עי' רמב"ם סוף הל' גניבה וכן הבא במחתרת לתוך גינתו כו' יש לו דמים: תוד"ה לא. אא"כ יתחייבו בדיני אדם. עי' בספר קצות ריש סי' כ"ח ובתומים שם סק"ד: ע"ב רש"י ד"ה לפקח כיון דניתן להרגו. עי' מ"ש בגליון רמב"ם סוף הל' גניבה: שם בד"ה יצא. שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא. ונ"ע על רמב"ם פ"א מרוצח דנתן טעם משום דרודף והא מסקי' דמשמי' קא רדפי. ועי' ת' חות יאיר עלה ל"ז סוף ע"ב ות' הגאונים בתראי סי' מ"ה:

דף עג ע"ב גמרא הבא על אחותו. עי' שעה"מ פרק כ"ד משבת ה"ז: תוד"ה ממונא וקשה דבלא השרת בתולין. הרמב"ם באמת דחה הסוגיא דקדושין ודיבמות משום קושיא זו ופסק כפ' א' מה' נערה בתולה שאינו חייב קנס עד שיבא עליה כדרכה הר"ן סוף פ' אלו נערות:

דף עד ע"א גמרא דמיתה לזה ותשלומין לזה. עי' תוס' בב"ק כ"ב ב' ד"ה בגדי דחד: רש"י ד"ה ויכול הנרדף או הרואהו. עי' לעיל דף ל"ג ע"ב רש"י ד"ה טעה בשוקל ונושא ובריש דף מ"ט ד"ה היה לו לאבנר ודף נ"ז לעיל סוף ע"א. עי' במל"מ פ"א מחובל ומזיק הלכה י' ובשעה"מ פכ"ד משבת ה"ז: בא"ד אלא בנפשו נהרג עליו. והרמב"ם פ"א מרוצח הי"ג כתב וחייב מיתה אבל אין ב"ד ממיתין אותו והראב"ד השיגו מיואב ואבנר ועי' ת' חות יאיר סי' ל"א בעלה ל"ת א' כ' דטעמא דרמב"ם דל"ש התראה (וה"ט דכ' דב"נ בכה"ג נהרג) והוה כשוגג ויכול גואל הדם להרגו. וז"ש וחייב מיתה ומש"ה שפיר פטר ליואב: ע"ב גמרא אלא הנאת עצמן שאני. עי' ע"ז מ"ד ב' תודי"ה נהנין ועי' בהר"ן ר"פ כל שעה סוף ד"ה ואף מעו"ג ועיין מה שכתבתי בגליון שם ועיין פסחים בתוס' דכ"ב ריש ע"ב דמה שמהזיקין לו טובה חשיב כמשתכר: תוד"ה והא אסתר. שייך ונטמאה לאסור לבעל וה"ה לבועל. עיין באחרי כתובות שם ד"ג והדוש' מהרי"ט שם: בא"ד דהא מרוצה ילפינן. ובבעל המאור כתב דמ"מ חלוק מרוצה לענין הנאת עצמן: בא"ד דמאי אמר אדרבה מאי חזית. עי' בכסף משנה פ"ה מהל' יסודי תורה סוף הלכה ה': בא"ד יש לפרש דתהרג הנערה. הרמב"ן במלחמות תירץ בהעלמה טיבה בלבה ע"ש [ועתוס' ביומא פ"ב ב']:

דף עה ע"א גמרא ימות ולא תעמוד לפניו ערומה. עי' ת' זרע אברהם ביו"ד סי' ה':

דף עו ע"א גמרא וכי עונשין מן הדין גלויי מלתא בעלמא. עי' בכ"ש סי' ו' ס"ק ע"ז:

דף עז ע"ב גמרא מהו דתימא התראת ספק היא. עי' רש"י לקמן ע"ח סוף ע"ב: שם אבל הכא שני גרמא בעלמא הוא. עי' מכות ריש דף ח':

דף עח ע"א גמרא ההורגו עשרה בני אדם. עי' חדושי רשב"א בב"ק נ"ג ב' ד"ה שור ואדם שדחפו לבור ומובא ג"כ שם בשיטה מקובצת: שם מפני שקירב את מיתתו. עי' בהר"ן פ' אין מעמידין (בגמרא דף ל"ח) ד"ה גמרו ביד עובד גלולים וד"ה ואף היתר זה כו': שם כל נפש עד דאיכא כל נפש. עי' תוס' פסחים ס"א ב' ד"ה דלמא ובלח"מ פ"ב מקרבן פסח ה"ו ובתוספות בכורות ריש דף ג': שם בגוסס בידי שמים שהוא חייב. עי' בכורות ל"ג סוף ע"ב ברש"י ד"ה הכל מודים ובסוף תד"ה אלימא בדף ל"ד ע"א: (רש"י) עי' ב"ש סקכ"א סק"י ועי' תוספות סוף פ' גט פשוט דף קע"ה ע"ב ד"ה דיתבי דייני: שם בפני בית דין חייב דכתיב. עי' ס' מעין החכמה על מצות סדר א"ת ב"ש אות ת' בד"ה ועל הראיה: שם כמאן דמשמש מת וליפטר. עי' לקמן דף פ"ה ע"א: רש"י ד"ה כל שהוא נפש לא קטלינן לכולהו. בכ"ק דף יו"ד ע"ב פירש"י הטעם שאין ידוע ע"י מי נהרג: שם ד"ה וגם בעליו כלומר כמיתת בעלים. עי' לעיל ט"ו א' בעי ר"א שורו של כה"ג בכמה: ע"ב רש"י ד"ה נתכוין היה עומד אדם אצל בהמה. עי' בתוס' לעיל ע"א ב':

דף פ ע"א גמרא היא וולדה גרבעו. עי' בב"ק מ"ז א' תוד"ה מאי טעמא ובגליון שם: שם תוד"ה בשור לפי שאינו דרך שנאתו עיין פסחים כ"ו א' תוד"ה שאני היכל ועי' שעה"מ פ"א מיסודי תורה הלכה ח' ד"ה ומעתה תמיה: בא"ד ואמאי הא ליתי' במכירה. והקונה תמן בכסף כ' הרמב"ם דלוקה ועי' ת' נ"ב תא"ח סי' י"ט: ע"ב תוד"ה הנסקלין ועוד י"ל דהוה ליה קבוע. עי' נזיר דף י"ב א' ד"ה אסור ועי' מהרי"ט ח"ב חלק אה"ע סי' י"ז ד"ה והעיקרא דדינא:

דף פא ע"א תוד"ה ונגמר הא הויא לה פדות. עי' בתוס' ריש מס' מכות:

דף פג ע"ב גמרא ושתויי יין. עי' שבועות סוף פרק שבועת העדות:

דף פה ע"א גמרא אחר גברא קטיל הוא. עי' לעיל ע"ח א': תוד"ה הכהו אמאי לקי הא פן יוסיף. עי' ס' מעין החכמה על מצות בסדר א"ת ב"ש אות ב' ד"ה בן יכבד אב בסוף הדבור:

דף פו ע"א הוד"ה בני ישראל. אבל גרים ומשוחררים. וכן במתניתין ר"פ יש בכור (בכורות מ"ו א') נתגיירה מעוברת כו' וברש"י שם: שם ע"ב רש"י ד"ה אינהו היכי לקי. לאו שאין בו מעשה הוא. עי' לעיל ד"י ע"א תוד"ה משום:

דף פח ע"ב גמרא והאיכא לולב. עי' מל"מ פרק ה' מאיסות סוף הלכה ז' עי' ת' שאגת אריה דיני ציצית סי' ל' עלה ל"ב קרוב לסוף עמוד ד': שם והאיכא ציצית. עי' בב"י א"ח סימן י"א עלה י' ד"ה וכתב בעל העיטור ובדבור שאחר זה:

דף פט ע"א מתני' שכל המוזמין מקדימין. תוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממין ובדבור שאחריו:

דף צ ע"א מתני' ואלו שאין להם חלק לעוה"ב. עי' בעקרים מאמר ראשון פרק עשירי ועי"ש ג"כ מהו מלת אפיקורס: שם ההוגה את השם. עי' ברש"י לקמן ק"א ב' ד"ה ובלשון עוגה ועי' רש"י ערכין י"א ב' ד"ה דיו לעולם: רש"י ד"ה פטור. דבר שלם ולא חצי דבר. עי' לעיל דפ"ו א' תוד"ה דבר:

דף צג ע"ב גמרא דלא מרח ודאין קטלוהו. עקידה פ' בשלח עלה י"א ד"א ע"א:

דף צה ע"א גמרא א"ל הקב"ה לדוד עד מתי. עי' ת' צ"צ סי' ו':

דף צז ע"ב גמרא ראיתי בני עליה והן מועטין. עקידה פ' פקודי עלה נ"ג ע"ד:

דף קא ע"ב גמרא אמר ר"נ שחלץ תפילין בפניו. בכ"מ פ"ה מהל' ת"ת בדין ברמב"ם שם שלא יחלוץ תפילין בפני רבו הראה על סוגיא דהכא. אמנם בטור א"ח סי' ל"ח הביא זה בשם רבא דאמר אסור לחלוץ בפני רבו. ובטור עוד דאם רבו כבר חלץ מותר לו לחלוץ בפני רבו ועי' מג"א שם:

דף קב ע"ב גמרא מהיכא דקדים ביזולא. עקידה פ' בשלח עלה ע"ז ע"ד:

דף קיא ע"א גמרא ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה. עי' מדרש רבה שמות פרשה ד' (עלה קכ"ב ע"ג) ובר לבב זה משה שלא הלך בשליחותו של הקב"ה עד שנתברר על עסקיו שנאמר ואמרו לי מה שמו ועי"ש עלה קכ"ה דף א' ע"ב ובספר ויקרא עלה קע"ז ד"א ע"ב: ע"ב גמרא ת"ר ויצאו הן ולא שלוחן. עי' בשעה"מ הל' עבודת כוכבים עלה ה' ד"א סוף ע"א:

דף קיב ע"ב גמרא אבל הכא כיון דאישתני. עי' מל"מ פ"ג משגגות ה"ז: שם אלא בתורת בכור מעשר. עי' בתוס' בכורות ריש פ' כל פסולי המוקדשים ל"א א' ובגליון שם:

גליון מהרש"א על הרא"ש

פרק ג סימן י"ג. החשוד על הדבר לא דנו. ק"ק מאי דמיון התם הוא חשוד לאכול זה א"כ עליו להאכילו לאחר אבל הכא הוא חשוד לרביעה והנאמנות יהיה שפלוני חייב מיתה ומאי בכך דהיכא מיתה היה הרביעה גם היכן מצינו דחשוד לאכול אינו מעיד לאסור פד"מ החשוד על יי"נ ומעיד שזה היין נתנסך נאמן באמת והכא נמי לא בא להתיר ועי' ש"ך יו"ד סימן קי"ט סקי"ח הקשה הא קי"ל כרשב"ג דעל אחרים נאמן וזה קשה גם הכא: שם סימן כ"א אבל אחרים מעידים על כתב ידו. ודוקא אם אינו יוצא מתחת ידי עדים ועי' סמ"ע סימן מ"ו ס"ק פ"ז משום דלרי"ף כ"ז שביד עדים ל"א כמי שנחקרה עדותן בב"ד: בא"ד אלמא כל היכא דמעיקרא. עמ"ש בגליון ש"ע חו"מ סמ"ו סעיף ל"ז בדין זה על תיבת הכי אלו נאמנים: שם סימן כ"ה ד"ה תניא ושמעתי בשם רב סעדי' גאון ז"ל. עי' מהרי"ט ח"א סי' ע' עלה מ"ט דף א' ע"ב ד"ה מה שלא: בא"ד בסופו דמשמע דבכה"ג לא אמר כלום. ר"ל דהא קתני הודה לו דהיינו בפניו ומ"מ קאמר עד שיאמר בפנינו הודה ועי' ש"ך סימן פ"א ס"ק כ' ד"ה וגם מדברי הרא"ש: בא"ד דאין אדם עשוי. נ"ל דאדם עשוי: שם סימן כ"ח בהגה"ה דשיקרא לא כתבי ולא חתמי. וק' כיון דחיישינן דלא נכתב מדעת הלוה הוי מפי כתבם ועי' ש"ך סימן ל"ט ס"ק ל"ד: שם סי' ל"ב ואם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו. ק"ק הא בגמרא (כ"ח א') נדחה טעם זה ומשום דהזמה מעלמא אתי:

סליק גליון מהרש"א ממסכת סנהדרין

הגהות הגאון הגדול נר ישראל מוהר"ר משה סופר זצ"ל (בעהמ"ח שו"ת חתם סופר)

דף ד ע"א בתוס' ד"ה מנין לרביעית. שיש שום ריבוי. ולראב"ד רפ"ה דעדיות משמע שהוא מדרבנן:

דף יט ע"א גמרא מלכי ב"ד דן ודנים. נ"ע ברכה פ' שופטים פרשת המלך ע"ש:

דף לג ע"א גמרא ובמוממה מחזירין. גי' הרי"ף מומחה הא קתני סיפא וכו' ע"ש וק"ל:

[דף לו ע"א תוס' ד"ה הכא וכו' נ"ל אע"ג דבכתובות דף כו אמרינן אוקי תרי בהדי תרי וכו' כדאורייתא שאני א"כ הכא שאני דהשתא ודאי שמחה היא וכן הן דברי התוס' כתובות כו ע"ב ד"ה אנן]:

דף ס ע"א בתוס' ד"ה המלך קרע. תימא היאך אמרו למלך. עיין ש"ך י"ד סימן ש"מ ס"ק ג"ס. ועיין תוי"ט משנה ה' פ"ד דסנהדרין וק"ל:

דף סג ע"א גמרא אלמלא וי"ו שבהעלוך וכו'. ובנחמיה ט' כתיב זה אלהיך אשר העלך ולע"ג. נתעוררתי על ע"י למדן א'. ונלע"ד ליישב דבנחמי' כתיב זה אלהיך לשון יחיד אין הפסד אם כתיב אשר העלך לשון יחיד ולעולם לא קבלוהו אלא למנהיג בעלמא. ולא שיהיה הוא אלהא. כמ"ש רמב"ן פ' תשא שזה היה כוונתו ולא נתחייב כליה. אך בתורה כתיב אלה אלהיך לשון רבים אלו הוה כתיב העלך בלא וי"ו היה הכוונה של זה העגל הוא כל הכוחות כולם. שזה תורה לשון רבים. דכ' גבי אלהות וחשב ח"ו אפס אל חלילה והיה מתחייבים. ע"כ צריכים וי"ו דהעלוך כמאן אי כתוב אלה וכתיב וי"ו בהעלוך. אי כתיב זה והעלך בלא וי"ו הכל הולך למקום א' וכוונה א':

ע"ב בתד"ה אסור לאדם וכו' אמר ר' שמואל. עיין בתוס' כתובות נ"ד ע"א ד"ה שנמצאת בסופה:

דף ע ע"א גמרא אית בי' שמחה. עיין מג"א סימן רמ"ט סק"ה וחמד משה שם וב"ש סי' תקנ"ט ותקנ"ב וחמד משה שם.

דף פה ע"א תוס' מככה בלא נתכוין. אע"ג דבזיון איסור סקילה:

הגהות וחדושים

מאת הגאון המובהק כו' מוהר"ר זאב וואלף בהג"מ שמואל הלוי זצ"ל מבאסקוויץ (בעהמ"ס סדר משנה על הרמב"ם)

דף ד ע"א תוס' ד"ה מנין וכו' תימה למ"ל קרא וכו' עיין בפי' הראב"ד למס' עדיות ריש פ"ה שכתב דאף לב"ה אינו מטמא אלא מדרבנן וע"ש ממילא לדידיה א"ל לכל דבריהם פה: שם כדמשני אקושיא דחלב ציר. עיין תוס' חולין דף קי"ג ע"ב ד"ה דם לאו גדי וכו':

דף יד ע"א תוס' ור"ש וכו' בשלשי מכלת דנ"א. ע"ש בתוס' ד"ה וי"ו לא דריש וכו': שם וכפ' על אלו מומין. בבכורות שם לא מוכח מידי דר"ש דריש וי"ו אבל הוא טעות הדפוס וצ"ל כפ' כל האסורין והוא בתמורה דכ"ח ע"ב ושם מוכח דר"ש דריש וי"ו ע"ש וכ"ה בתוס' דמנחות הכ"ל: שם ומן הצאן לרבות הנוגח. נ"ל להוציא הנוגח:

דף יז ע"ב גמרא א"י כל עיר וכו'. עיין תוס' מנחות ד' ס"ה ריש ע"א ד"ה בעלי כשפים וכו': שם ואומן ולבלר וטבח. הרמב"ם בהל' דעות ספ"ד הגי' במקום טבח מים מצויים יע"ש במגדל עוז וכמדומני שנעלם כ"ז ממהרש"ל בהכמת שלמה לפי שעה: תוס' ד"ה שיודע וכו'. ועוד דכפדיא ממעט מקרא. דרשא של הת"כ שהביאו התוס' לא מצאתי בכל הת"כ שלנו וגם לא נמצא בטומאת נבילה תיבת אותם. אמנם התוס' בעירובין די"ג ע"ב ד"ה שיודע וכו' הביאו דרש אחר יע"ש והוא בת"כ פ' שמיני פ' יו"ד פ"ג:

דף יח ע"א גמרא אינו יוצא. פ"ב דהוריות די"ב. והוא שם בברייתא אבל הוא ג"כ פלוגתא במשנה דמכות י"א ע"א ומכות הוא קודם להוריות בסדורין ומ"ש התוס' וכגון שלא מינו אחרים עיין במכות י"א ע"ב א"ל במיתת כולן הוא חוזר וכו' בדליכא וכו' יע"ש ודוק:

דף כא ע"א גמרא למאן דדריש וי"ו. עי' תוס' מנחות כ"א ע"ב ד"ה וי"ו לא דרוש וכו' בסוף הדבור ולעיל ד' י"ד ע"א ד"ה ור"ש וכו':

דף כו ע"א תוס' ד"ה אין ך כו'. והה"ג אמרי' פ' גיד הנשה. נ"ל כל הכשר ד' ק"ח פ"א וע"ש בתוס' ד"ה דהדוש הוא וכו' ע"ש וע"ע בתוס' מ"ק ח' ע"א בד"ה נפקא ליה מכנגע וכו' וע"ש במהרש"א ועי' בתוס' ב"ק עב ע"ב ד"ה אין לך וכו' אבל מסוגיא דפ' גיד הנשה צ"ח ע"א וצ"ע ע"א לכאורה משמע היפוך דברי התוס' דהכא ודמ"ק הנ"ל. אמנם באמת מהתם ליכא לא סייעתא ולא תיובתא להתוס' שם ד"ה ומ"ד הס' וכו' ובד"ה לחומרא גמרינן כתבו דדרשא דהתם אינה דרשא גמורה אלא אסמכתא בעלמא ודוק:

דף לו ע"ב גמרא מאי קרא כולך יפה רעיתי. עיין בירושלמי דמכילתין פ' בן סורר ומורה הלכה ה':

דף מא ע"א גמרא עדות שא"א יכול להזימה. עיין מיימוני פ"ב מהל' רוצח הל' ט' ופי"ז מהל' מלוה ולוה סוף הל' ט' ופ"כ מהל' עדות הלכ' ז: שם ריב"ז מי הוו וכו'. עיין תוס' לעיל ל"ז ע"ב ד"ה מיום שחרב:

דף מח ע"ב תוס' ד"ה בשלמא. ובירושלמי. דמכות פרק ב' הלכה ו':

דף נד ע"א גמרא איש פרט לקטן. עיין תוס' פסחים נ"א ע"ב ד"ה איש ולא קטן וכו':

דף עב ע"ב גמרא דלא מוקים מתניתא. עיין מנחות כ"ה ע"א וקדושין ס"ג ע"ב ובתוספות ישנים שם ד"ה ולא מוקמינן וכו':

דף סג ע"א רש"י ד"ה לא תלכו וכו'. נ"ל לא תלכו (דברים ו' י"ד): שם ירמיה כה. זה הוא טעות:

דף עא ע"א מתני' בנינו זה ולא הומין. פסחים קט"ז ע"ב:

דף עח ע"א גמרא שא"א יכול להזימה. לעיל מ"א על הגליון ציינתי המראה מקום במיימוני:

דף עט ע"א תוס' ד"ה אי נמי. ותזר והכה וכו'. יבמות ק"א ריש ע"א ומכות ס"ז ע"א ועיין תוס' זבחים ע"ח ע"א ד"ה הפגול וכו': תוס' ומפקא דחזקי' ברי' דר"ח. עיין תוס' ב"ק ב' ע"א ד"ה דאי שמיה היזק ותוס' כתובות ל"ח ע"א ד"ה ומי איכא למ"ד וכו':

דף פח ע"ב גמרא אם שמעו א"ל ואם לאו כו'. מן ואם עד אם לא גרס הכ"מ בהל' ממרים הל' ד' וכן אינו בנוסח הברייתא שבסמ"ג עשין ק"א: שם ואומר כך דרשתי. מן והומר עד אם כ"ל טעות הדפוס דאין לו שייכות פה אלא גבי זקן ממרא לכן אינו ברמב"ם ובסמ"ג שם ודו"ק: רש"י ד"ה קשר עליון. דפלוגתא היא במנחות. עיין במהרש"ל שהגיה וכתב ודוק במנחות יע"ש במהרש"ל וכוונתו למ"ש רש"י במנחות שם ע"א בד"ה קשר עליון וכו' ודוק:

הגהות וחדושי הרש"ש על מסכת סנהדרין

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר שמואל שטראשון זצ"ל מווילנא.

דף ב ע"א גמ' הדוב והנמר והברדלס כו' כצ"ל: **שם** אין מוסיפין על העיר כו'. ופרש"י ירושלים. וכתב הרע"ב (והוא מהרמב"ם) דאין מוסיפין קדושה כו'. וק"ל מדוע לא תני כל העיירות המוקפות חומה דקדושות ג"כ לענין שילוח מצורעים (פ"א דכלים מ"ז). ולפמ"ש הרע"ב שם (והוא מהר"ם) דדוקא מוקפות חומה מימות יהש"ע. [ועי' רש"י מגילה (י' ב') ד"ה כל המצות ובשבועות ט"ז סע"א] אולי אף סנהדרי של ע"א לא מהני להרחיב החומה. אבל ק"ק גם משאר עיירות שאמק"א דקדושות ג"כ לענין הוצאת אבנים המנוגעות מהן כמ"ש שם התוי"ט. וכמו כן קשה מהר הבית דהוא כנגד מחנה לויה ומשתלחין ממנו זבים כו' ועי' תוס' שבועות (טו) ד"ה ויוצא. ואולי גם עליו אין יכולים להוסיף כי משבו שהוא ה' מאות אמה על המ"א הוא מרומז בקרא דרוחב חמשים בחמשים. שיהיה שמחו כ' פעמים כהאר המשכן כמ"ש המפרש המכונה בשם רש"י בד"ה (א' כח ים) אלא שלשונו מגומגם שם. וכש"כ שלא היו רשאין להוסיף על ההיכל כי הכל בכתב כו'. רק על המזבח שהוסיפו לדעת ר' יוסי בבית שני מקרא דרשו כדאיתא בזבחים (סב) ומה שהוסיפו על רוחב האולם לעשותו י"א אמה ובבית שלמה לא היה אלא עשרה אפרש אי"ה במדות: **שם** ומנין להביא עוד שלשה כו' המייתך לרעה ע"פ שנים. מוכח דאף בסנהדרי קטנה נגמר הדין לחובה ע"פ שנים מכריעין וכ"מ לקמן בפ' היו בודקין ובכ"מ. וק"ל מדוע לא ילכו לב"ד הגדול וישאלו וכדכתיב כי יפלא וגו' וקמת ועלית וגו' ועוד והצילו העדה כתיב. וביותר קשה להפוסקים דאין סומכין על הרוב היכא דאיכא לברורי: **רש"י** ד"ה מיאונין. דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון. הגו"ב במ"ת אה"ע סי' קי"ד וכן בתור"ע הבינו דר"ל כעין גט של תורה. וקהו בזה דהיכן מלינו בגט שיהא צריך ג'. ולי אפשר לומר דכוונתו על חליצה שהיא כעין מיאון שהיבם ממאן ליבמה כדכתיב מאן יבמי וגו': **ד"ה** הזאב. דאמרינן בב"ק אחד שור כו'. עי' תוי"ט: **ד"ה** וא"ד לא את השבט רובו כו'. מה שהקשו הרש"ל והרש"א מהמתקשה לקמן בגמרא דאמר אבל כולו לא. לק"מ דרש"י לא בא לשלול כולו אלא דפי' דה"ה רובו דהוא ככולו ברוב המקומות. ולכן מקשה שפיר מעיקר הכוונה. דזה ודאי לא ניתן לאמר שיכוין התנא לרובו דוקא ולא לכולו. אולם מפי' הרמב"ם ומחבורו ברפ"ה מהל' סנהדרין משמע דדוקא כולו. וכ"ל ראיה לפירש"י דהא אמרי' נמי ואי אתה מוציא כל העיר כולה והתם רובה ככולה כדאי' לקמן (קי"א ב) במשנה ועד שיודח רובה. ומש"כ הרש"א וה"ק ריו"ב בהדיא עד רובו משמע דמרובו כו'. לכאורה תמוה דהא רש"י פי' בדר' יאשיה ועפי ממאה נפקא כו' אלמא שפי' דעו"ע בכלל וא"כ נוכל לומר גם בדריו"ב דעד רובו ורובו בכלל וכל שאינו כולו ממש הוא נכלל ברובו. וכן שלשון ואפילו ריו"ב ל"ק אלא רובו כו' מוכח להדיא דלא כדבריו ועי' בלח"מ: **ע"ב** ד"ה ואין ב"ד שקול. ולמ"ל הטייתך למובה עפ"א כו'. לכאורה הא תסכ"ל במוסיפין כמו דמתני ר' אבהו על הטייתך לרעה עפ"ש ונל"פ דהא דאין ב"ד שקול הוא מקרא דלנטות עשה לך ב"ד נוטה כדלקמן (ג ב). וליפגא דסוף סוף כו' דלקמן בדברי המקשה קאי על ריפא דמילתא דקאמר ומנין להביא עוד כו' הטייתך לרעה עפ"ש. ולאיתי להתוי"ט שגם הוא העתיק ע"ז דרשה דלנטות. ולא הרגיש על הרע"ב שפי' טעמא דלמ"ל הטייתך כו' כפירש"י. שוב התבוננתי דרש"י לשיטתו בסוגיא דלקמן דמפרש לנטות אחרי רבים עשה לך ב"ד שיהיה בו נטייה אחרי רבים. וקילר בכאן וסמיך אדלקמיה: **ד"ה** הודאות. הלואה אחר הלואה כו' גבי עדים זוממים ∙ תיבת זוממים נראה למחוק:

דף ג ע"א גמרא נזק היינו חבלות. הן לשטת רש"י לקמן (סוף דף יג) דהא דאמרינן לעיל דהודאה והלואה לא בעינן מומחין משום נפ"ד היינו אפילו בא"י ונזק דקתני בהני דבעי מומחין הוא אפילו בשן ורגל דשכיחין (ובבבל עבדינן שליחותייהו) מ"מ בא"י דאיכא מומחין לא מכשרי הדיוטות וכתמ"כ מהר"ס. לא א"ש כ"כ הקושיא דהא אי לא תני נזק ה"א דבנזקי שן ורגל ל"ב מומחין כמו בבבל. אך י"ל דהקושיא קאי לתירוצא דרב אחא דסמיך ליה: **רש"י** ד"ה דגמירי. צ"ל דגמיר: **תד"ה** נזק. לאו כו' אלא כו' ומיהו כו' אבל כו' דאין מועד בבבל. והקשה התוי"ט דאמאי שייר לאינך נזקים ותמיהני דהא כ' התוס' לעיל בד"ה שלא דנזקי שור בשור וכל הני דעבדינן שליחותייהו הויין בכלל הודאות והלואות דהיינו בכלל דיני ממונות דתני ברישא: **ע"ב גמרא** נימא בדורשין תחילות קמפלגי כו' לא דכ"ע אד"ת כו'. לכאורה מפני מה שני ליה לומר דפליגי בד"ת דהא בסוכה (ו ב) איכא ליפגא דפליגי בזה ר"ש ורבנן ועי' בתוס' שם וכאן. וכ"ל משום דאיתא במכילתא פרשת משפטים בפסוק לא תבשל גדי בחלב אמו דר' יאשיה אמר דראשון תחלה נאמר ואין דורשין תחלות. וא"כ אם נאמר כאן דפליגי בד"ת יקשה דר' יאשיה אדר' יאשיה ונכון בעז"ה: **שם** אימר דשמעת ליה לר"י בש"ג דכתיבי קראי. התוי"ט רוצה להגיה דכתיבי בקרא ע"ש (וברש"ל משמע דכן היה לפניו הגי' ברש"י) הן לפי פירושו לא היה צריך להגהה דהכתוב שם שנה ושלש שבעים וכן בפ' משפטים כתיב ושבעים מזקני ישראל. ויתפרש ע"ד שאמרו בחולין (כב ב) לא ליפתמיט קרא כו' וה"נ לא ליפתמיט קרא ולכתוב שבעים ואחד חד זימנא. ולי ה"נ דכוונת הש"ס על הקרא דוישארו שני אנשים דדרשינן (לקמן יז) בקלפי נשתיירו ע"ש ואם היה ע"א לא ה"ל להשאר אלא אחד: **תד"ה** ר"י. היינו משום דתשה ע"ג. הרש"א הגיה דבריהם בנ"ע. ול"נ דסברת התוס' דבהא כ"ע מודו דבעינן אחד ע"ג (ועי' לקמן (טז) בתד"ה אחד וי"מ כו' ובמש"כ שם) כדאשכחן במשה רק דבזה פליגי דלרבנן גם הוא מן המנין ולכ"ד שצריך סנ"ג גם הוא היה מוכרח ליתב עמהם כדאמר לקמן ואת בהדייהו ולר"י לא היה מן המנין וגם בלעדו היו דנין אפי' דבר שצריך סנ"ג. דהוא היה עומד במא"ד שהיה מלך ונביא עי' לקמן (טז ב) בתד"ה את תבנית. זולת לעת הצורך בעת שנתקשו באחד מן הדינים וכגון לענין פהע"ד ש"ל וכתמ"כ התוס' שם וכן לעבר השנה דתניא לקמן (יח) אין מעברין הש"ס אא"כ ירצה נשיא. וכן להא דתנן בפ"ב דר"ה ראש ב"ד אומר מקודש ויליף לה בגמרא מן וידבר משה. רק דק"ק לפ"ז מאי דקאמר שם לר"י עמך משום שכינה כו' וי"ל:

דף ד ע"א גמ' מנין לר"ד שיאה מב' מתים כו'. הן באהלות פ"ב מ"ו איתא ור"ד מב' מתים (וכן שם לעיל מ"ב) בלא תיבת שיאה. וכ"ל דכלפי דאיתא בתוספתא רפ"ג הביאה הר"ש בפ"ב מ"ב דאר"י ל"כ ר"ע וחכמים על ר"ד שפירשה מב' רביעיות מב' מתים כו' להכי קאמר הכא שיאה מב"מ לאשמועינן דאפי' לא יצאה רק חצי רביעית מזה וח"ר מזה ג"כ מטמאה וכרש"י בתוס' שם דדוקא בכה"ג נחלקו ובבאה מב' רביעיות מב"מ אף חכמים מודו. וזהו שאמר ב' נפשות ושיעור אחד ר"ל דלא יצא מב' הנפשות רק שיעור א': **שם** יכול בחלב אתרת י"א למקרא. פי' דחֶלֶב משתנה בסמיכות אבל חֵלֶב לא כדכתיב חֵלֶב נאן עם חֵלֶב כרים. שמעתי מפי המדקדק בעל ספר הל"ת ז"ל: **רש"י** ד"ה קרנת. בחטאות כו' ובכבשה כו' ובשעירה דיחיד כו' כצ"ל. ותימה שהקדים כבשה לשעירה שלא כסדרן בפרשה וכבר הרגיש בזה הא"ת הביאו המ"ש. ועי"ש: **תד"ה** ורבנן ילפינן. הגה"ה שעה"ג בשם מהר"ס מטובשת: **ד"ה** ורבנן נפשת ∙ תימה כו' ל"ל תרי קראי כו'. לכאורה חד למגע וחד לאהל. והא דקאמר שם ור"ע לטעמיה הוא כפי' רש"י שם: **ע"ב רש"י** ד"ה ואל יוכיח. וכולם שמעתים ודאתאת הטוף כו' כצ"ל: **ד"ה** דשני קרא. אותיות הקריה כו' כצ"ל: **תד"ה** לטטפת. ובירושלמי כו' וריו"א בשם ר' ירמיה כו'. התוי"ט בפ' הנחנקין מ"ג הגיה ר' ירמיה בשם ר' יוחנן: **ד"ה** כדרך. לכך מפרש ר"ת איפכא כדרך שזכורך בא ליראות כו' כצ"ל: **ד"ה** דרך ביטול. והאי דקרי לגלי קדר ביטול כו' ש"ה דכתיב ובשל כו'. אבל מה יענו להא דכתיב בפ' ראה גבי פסח ובשלת ובד"ה (ב לה) ויבשלו הפסח ומזה ילפינן בר"פ הנודר מה"מ דצלי בכלל בישול. ומן המקראות הללו יקשה ג"כ לפי' הפר"ח בריש הל' בב"ח בגמרא זו:

דף ה ע"א ד"ה כגון. והא דאמר כגון אנא כו' כצ"ל: **ע"ב** ד"ה אלא. ולכך שרי חוץ לש"פ כו' כצ"ל: **בא"ד** ומשמע התם כו' כצ"ל: **ד"ה** יפה ונראה כו' כמו שרגילין לעשות הדין. הן אף לשמואל אין רגילין לעשות הדין בפחות מג' כדתנן ד"מ בשלשה אלא דלדידיה דאם בע"כ דיניהם דין כמ"ש התוס' לעיל ע"א ד"ה דן א"כ דל קבלתם מהכא והוה כבע"כ דגם כן דיניהם דין:

דף ו ע"א רש"י ד"ה סברוה. דבעו למימר כו' כצ"ל: **תד"ה** דכ"ע. אבל רבי שמעון ב"ג כו' כצ"ל: **ד"ה** מקשינן דכתיב (זכריה ח) אמת ומשפט שלום כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** וכן ביהושפט ה"א ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כו' כצ"ל: **שם** והא ר"ה תלמידיה דרב הוה. ב"ק (קטו) וש"נ: **תד"ה** עתנה. לשבי נקוע ואפאה כו'. עי' מש"כ בזה בב"ק בס"ד:

דף ז ע"א גמ' כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה כו' כצ"ל. וכ"ה ברי"ף ורא"ש ולקמן (ח) במימרא דר"ח בר"ח ובזה א"ש הסימן: **ע"ב** שיבא מכשולא. בגליון ד"ח איתא דצ"ל שיבא והוא מהרש"ל. ותמוה ושפירש"י וכן הערוך הביאו בערך שב: **שם** הוי אומרים למן הקילה במקרא כתוב אומר: **שם** קרי ביה נמי שמע כו'. משום דשמוע כתיב ה"ו ועמש"כ בברכות (טו): **שם** נדק את הדין ואח"כ תתכהו. הרש"א במ"א נדחק בביאורו. ול"נ דבא לומר אם בא דין לפניך אם תמלאהו מפורש אולם יש לך קושיא או סתירה עליו ממק"א אל תאמר אפסקהו כמו שהוא ואח"כ אראה לייסב הקושיא או הסתירה ע"ד שאמרו בעירובין (סז ב) בדרבנן עבדינן מעשה והדר מותבינן תיובתא. אלא נדקהו ר"ל תרלהו תחלה מהקושיות והסתירות ואח"כ תפסקהו:

דף ח ע"א גמ' כדתניא לאוים היתה פרשת נחלות כו' כצ"ל כדלקמן גבי מקושש וכ"ה בב"ב: **שם** אתה והזקנים שבדור עמך כצ"ל וכ"ה ברי"ף ורא"ש וכן העתיק רש"י בפיה"מ: **רש"י** ד"ה משה א"ל. ובמקרא דכי אתה תביא כו' נשבעתי להם וגו' כצ"ל: **תד"ה** מוליא ש"ר. ואתי להוליא לעז כו' לפי שלא ידעו לדון הוסיפו עליהן. והרמב"ם בפי' הוסיף לומר או שהן פסולים. וכ"ע התוי"ע ל"י מ"ק דהא עדיין הם יושבים ודנין עם אלו. אולי דעת התוי"ע שגם בדיינין נמצא אחד מהם קרוב או פסול דינם בטל. אולם ד"ז תלוי באשלי רברבי ועי' תומים סי' מו ס"ק כח שהוכיח דעת הרי"ף שאשר הדיינים לא נפסלו. וא"כ י"ל שגם הרמב"ם הולך בזה בשיטת רבו הרי"ף: בסד"ה ואין לדמות ליוסיפו הדיינין לקמן כו'. וכתב התוי"ע דשם אמת הוא שא' אמר א"י. אבל מה יענה להא דתנן לקמן (מ א) י"ב מחייבין וי"א מזכין דיוסיפו הדיינין. וי"ל דהתם ג"כ אמת הוא שלא היו יכולין להכריע גם אחד מהם לדעתם כדאי' שם בגמרא בסוה"פ כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין: **ע"ב** גמרא והאי תנא הוא כו'. עי' פירש"י וק"ל דהכי הל"ל וקמיפלגי בפלוגתא דר"י ורבנן כליפני דאינך דלקמן: **רש"י** ד"ה והזימום. ואפי' להפסידה כתובתה לא מהימן כו' כצ"ל: **תד"ה** בעדה. אבל לענין כ"ג דדרשינן מהאי קרא אין סברא כו' כצ"ל:

דף ט ע"ב גמרא והתורה אמרה אל תשת רשע עד. עפרש"י. ועמש"כ במ"ר נשא פ"ו אות ח' בהערה: **רש"י** ד"ה ומשלמין ממון. מאה כסף כו'. לכאורה גם מוה"כ כתובה צריכין לשלם לו. והתוס' בכתובות ל"ד ל"א פי' רק לענין הכתובה וצ"ע: **תד"ה** ואין. דאם היה כהן נשוי אחותו. ר"ל של העד:

דף י ע"א גמ' א"ק ונקלה אחיך לעיניך כי מתית אגבא דחיי מחית. ופירש"י בשעה שלוקה יהא אחיך שיכה את החי. משמע דלאחר מיתה לא נקרא תו אח. וכן במכות (ה ב) במשנה כאשר זמם לעשות לאחיו והרי אחיו קיים עי' פירש"י שם. ותימה דביבמות (כ"ה ב) אמרי' דלאחר מיתה נמי איקרי שארו ופירש"י מדכתיב כי אם לשארו גבי טומאה (וכ"ה לפי האמת כמש"כ התוס' בב"ב (קי"ד ב) ד"ה מה ודלא כמש"כ ביבמות שם כמו שתמהתי עליהם בחדושי שם) והרי שם כתיב ג"כ אח. ולולי פירש"י הייתי מפרש כאן דיליף מן ונקלה דלאחר מיתה לאו בר קלון הוא כדאיתא בב"ק (פ"ו ב) והא מית ליה ול"ל כיסופא. וכ"ל לייסב דאת מחמת קורבה שהוא בן אביו או בן אמו ודאי נקרא אח אף לאחר מיתה. אבל אחיך דהכא הוא מפני שאחיו הוא במצות כדאיתא שם (פ"ח) וכיון דמת דנעשה חפשי מה"מ שוב אינו אח: **רש"י** ד"ה משום. דצ"ד הצדיקו כו' והיה אם בן הכות הרשע כצ"ל: **ד"ה** ונקלה. כי מתי אידך פלגא כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** רנ"א קידוש אחר עיבור כו'. נ"ל להגיה רנב"י מדמזכירו אחר אביי ורבא: **שם** תניא כילד ארשב"ג בג' מתחילין כו' עד סיומא. בפשוטא נראה דהג' שמוסיפין בסוף לתשלום ז' אינם לסיועת המו"מ אם לריכה לעבר (דזה כבר נגמר בהתמשה כיון דג' אמרו דלריכה הולכין אחר הרוב) רק בכדי שיוגמר העבור במושב ז' לטעמים דלקמן וכ"מ מפירש"י. אולם דעת הרמב"ם בפי' ובחבורו פ"ד מהל' קה"ח ה"י נראה דאחר הוספת הב' האחרונים נו"נ עוד הפעם וכ"כ מפירש"י בשבת (יא) ד"ה עיבור שנה. וכבר כתבתי זאת בהגהותי למ"ר ויקרא פכ"ע. ונראה דאף לדעת הרמב"ם ה"ה אם בתחלה הסכימו כל הג' שנלרך ליתב מוסיפין עוד ב' שיהיה המו"מ בה' וכן אף אם הסכימו כל הה' שלריכה להתעבר מוסיפין עוד ב' שיהיה הגמר בז'. ותמה אנכי על המפרש להל' קה"ח ואחריו נמשך התוי"ע שנראה דעתו שאם הסכימו כולם אין מהלורך להוסיף. ומה שמדמה שם עיבור השנה לד"נ. נ"ל ראיה מה דפסק הרמב"ם שם דמתחילין בה מן הלד כד"נ. ומפרשיו לא חפשו מקורו. והוא מהירושלמי בפ"ב דר"ה ה"ה ובפרקין ה"ב. וטעמא נ"ל דנ"ת בה לד"נ להעשות בני עונשין בני יג"ש ובנות יב"ש. וגם להעשות בן תשע ובת ג' שתהא ביאתן ביאה להענש אחרים ע"י. ומש"כ התוי"ע בשם ס"ד להשלים המכוון כו' להיות כו' והאסיף בזמנו. משמע דמעברין ג"כ בשביל האסיף שיהא בזמן החג כדכתיב וחג האסיף. אך ל"מ זה בגמרתינו רק אם תקופת תמוז נמשכת כו' וכמש"כ בדבור הקודם [אח"ז מלאתי בת"כ פרשת אמור באספכם את תבואת הארץ עבר אה"ש שתעשה החג באסיפת הפירות. הביאו רש"י בנימוקיו בשינוי לשון קלת ומפירוש הרמב"ן שם משמע דזהו על פירות האילן דלקמן (י"א ב') ודלא כפירש"י ותוס' שם והרמב"ם בפ"ד מהל' קה"ח ס"ג מפרש שלא לצמחו פירות האילן שדרכן לצמח בזמן הפסח ובאמת יש לתמוה על הת"כ איך יכולין ב"ד לידע קודם ניסן מה יהיה בשלהי קייטא באסיפת הפירות וביותר כשרואין שהאביב הוא בזמנו ועי' תוס' שם בד"ה או דלמא]: **שם** תני רב יוסף הני כו' כצ"ל:

דף יא ע"א מעשה בר"ג כו' עמד שמואל הקטן כו'. ובברכות (כ"ח ב) הסדיר כו' לפני ר"ג כו' א"ל ר"ג כו' עמד שמואל הקטן כו' וע"כ הוא ר"ג הזקן דהרי לקמן איתא דאמר שמואל הקטן בשעת מיתתו שמעון כו' לחרבא והוא רשב"ג האהרג אביו של ר"ג דיבנה. וע"כ לא נתמנה בנו בחייו. ובפ"ב דפאה מ"ו מעשה כו' לפני ר"ג ועלו ללשכת הגזית וע"כ ג"כ המכוון על ר"ג הזקן דבימי ר"ג דיבנה מי הוו ב"ד בלה"ג. והתוס' בנדה (ו ב) כתבו דאין רגילות להזכיר ר"ג סתם אלא ר"ג הזקן: **שם** א"ל ח"ו לא תהא כזאת בישראל כצ"ל: **שם** מיתיבי כמה עה"ש כו' רשבג"א חדש. ק"ל מאי קושיא דילמא משום דלא עביד כשמעתיה מפני שרבים חלקו עליו כדאיתא בירושלמי ברכות הבאתיו בחדושי לשו"ע או"ח סי' תע"ב: **רש"י** ד"ה ה"ו שאוכל השוס בגואי כו' כצ"ל: **תד"ה** מפני. משום כו' אפי' אמנים מהם אין מעברין אלא שעושים אותן כו' כצ"ל: **ד"ה** ומפני כדתנן פ"ק דתענית כו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** ד"ה דזמן ביעורא. שנה שלישית או ששית כו' ראשונה ושניה חייב כו'. וכ"כ ביבמות (עג). ואינו מדויק דבפ"ה דמע"ש מ"ו תנן דזמן הביעור בער"פ של רביעית ושל שביעית ע"ש ובתוס' יבמות שם. וכן לשונו בפיה"מ אינו מכוון בזה: **ד"ה** ועל פירות האילן. ואם לא יביאם כו' לריך לערוה כו'. ובתד"ה או מבואר דזה הוי מדאורייתא: **ד"ה** ובזמן שאביב אחד. אבל כשאביב ראוי ליקצר כו'. פי' דלבד שמאריכין עליהם איסור אכילה מן החדש ∙ אלא דגם לקצור אסור כדכתיב ראשית קצירכם וכדאיתא במנחות: **ד"ה** איבעיא להו. לפיכך כשהיא צריכה לעבר עפה"א כו'. הא דלא פי' על האביב הוא משום דבזה גם לת"ק היו שמחין. אבל נוכל לפרש דהכוונה כאן אם יש סעד מן הגדיים כו' דגם על א' מהשלשה מעברין כדלעיל. אלא דלא נזכר זה בברייתא זו:

דף יב ע"א ד"ה שנת בצורת. בקראי מ"ל. נ"ל דבא לייסב בזה קושיית הרש"א בתד"ה ומפני מה ע"ש: **ד"ה** ולא בש"ש. ומאריכין כו' כצ"ל: **תד"ה** לא משנה. ואע"ג דלא מגלין מ"ת אין מחשבין כו'. והא דמסקינן לעיל חשובי מיחשבי וכו' היינו דוקא מפני הדחק כדפירש"י לקמן בסמוך: **ד"ה** ולא. ולפ"ז לא יתכן כו'. מה שהקשה המהרש"א לפמש"כ בדבור הקודם לק"מ. אך ק"ק דבלאו הא דר"ם לא יתכן פירושם דיהיה ג"ש זא"ז זו ואל"ל זו וי"ל בדוחק: **ד"ה** חוששין. דתנן במסכת אהלות פ"ב מ"ג כצ"ל: **ד"ה** שעיבר. דע"ז מטמא בפר"ע כמת ע"ש (פג ב) דלא איתקש למת אלא לקולא דלא מטמא בפחות מכזית: **בא"ד** ותימה שהרי בט"ו יום היו כו' כ"כ דצ"ל ור"ל בט"ו יום שמכ"ע באדר שזהו הזמן שמאוחר אשר בו יכולין לעבר כדשמואל לקמן עד י"ד בניסן: **ע"ב גמרא** שהשיא א"י לעשות פסח שני. ק"ק לפ"ז מאי דכתיב שם וישחטו הפסח בי"ד לחדש השני וגו' ויעשו בני ישראל כו' את חג המצות שבעת ימים. הלא פסח שני אינו אלא לילה אחת: **שם** אלא חסורי מיחסרא כו' ∙ עיין בש"א תשובה ל"ח פירוש נכון בסוגיא זו: **שם** עיברוה מאי אמר עולא א"מ הס"ת. עפירש"י. ולכאורה סותר למה שפי' לעיל (י ב) בד"ה חישוב דעיבור. וגם ומקודש שבדברי ר"כ הוא אך למותר. ולעד"נ דקידוש נקרא אם מקדשין ביום ל' כמבואר בר"ה (כ) א"ר כו' כאן לקדשו ע"ש פירש"י ובכל הסוגיא (וכ"ל משום דקי"ל כראב"ל דאם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שם כ"ד ונכון בעז"ה) ולפ"ז יהיה המכוון כאן דאם עברו אה"ת ביום ל' אין מקדשין אותו לעשותו ר"ח אדר הב' דא"כ היה ראוי לעשותו ג"כ ר"ח ניסן אם לא עברוה וקרינן ביה זה ניסן ואין אחר ניסן אבל אם יעברו אה"ת ולא יקבעו ר"ח אדר הב' עד מחרתו לא נראה כ"כ יום אתמול לעשותו ר"ח ניסן וכ"כ שפירש הרמב"ם בחבורו. רק מה שפסק שם דאף לכתחלה מקדשין לריך עיון דהא גם ר"כ לא פי' אלא בדיעבד. ודע שנראה להגיה אמר רבה בשל העבור תחת רבא:

דף יג ע"א רש"י ד"ה חג האסיף. ולמיעבריה לאלול כו' לא אפשר כו'. ל"ד אלול דס"ה חדש אחר וכדכ' לקמן בדבור זה הלכך כו' אי דהית ליה כו' בין ע"י עיבור חדש אחר. דהא אמ"ע אחר אדר ואיכא חדשים טובא עד אלול: **בא"ד** דהא מעיקרא מסדרינן ליראי כי היכי כו'. כ"כ דצ"ל וכדלקמן בדבריו: **בא"ד** ובתמ' סוכה נמי כו' לא מיקלע בשבת כו'. כצ"ל ותיבת אלול צ"ל למחוק ע"ש ובפירש"י ותוס': **תד"ה** ור"י. ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן כו'. כצ"ל: **בא"ד** דאשכחנא כ"ת דלא חייש' לאד"ו כצ"ל: **ע"ב גמרא** א"ב יום תקופה מתחיל כו' עפירש"י. ולעד"נ דהא איתא בעירובין (נו) דתקופת תשרי אינה נופלת לעולם בתחלת הלילה. וא"כ ע"כ הא דקאמרי הכי תנאי ע"ז לאו דוקא אלא גם עוד שעות. ולכן נוכל לומר ג"כ דל"ד שלמים אלא אפילו לא נחסר רק שעות מיום ע"ז ∙ ובזה פליגי דחד כוונתו שעות יותר על ע"ז ואידך כוונתו על שעות בתוך ע"ז (וכן בפ"ב דערלה מ"ב וג' מפרשי הרע"ב והתוי"ט דלמאה ולמאתים דאיתא שם לאו מצומצמין אלא פחות ע"ש) ולעיל דפריך אי קסברי יום תקופה גומר כו' אכתי לא נחית לזה וכצ"ל גם לפירש"י

לפירש"י : רש"י ד"ה איכא בינייהו · דבור זה שייך לע"א : ד"ה תנא . ויום תקופה מתחיל . וצ"ל דאם היה חסר י"ד יום ועוד שעות הוה בכלל י"ד ואין מעברין . וק"ל דא"כ איכא לאוקמי בתקופת תשרי ואם היה חסר י"ד ועוד שעות אין מעברין אבל אם היה חסר ט"ו יום שלמים . (והוא ע"כ עם פוד שעות דא"כ לעולם בתחילת הלילה כמש"כ לעיל) מעברין דיום תקופה גומר . ע"כ נלע"ד דלפי מאי דמוקי לה דמלמעלה למטה קחשיב ועד י"ד מעברין ע"כ משמע דאם היה חסר י"ד ועוד שעות מעברין דיום תקופה גומר . אבל זה ודאי אם נופלת התקופה בתחילת ליל ט"ו מעברין לאדר דכיון דהיא בתחילת הלילה לכ"ע יום תקופה מתחיל . ובזה קושיא הא' של התוס' לק"מ : גמרא אריו"ח מיסמך סמי . עי' בתוי"ט שכתב והפשר לדחות ראיית הרמב"ם דאליהו הנביא יכול לסמוך ע"ש . אך מה יענה להא דאיתא בעירובין (מג ב) לב"ד הגדול אתא ע"ש הרי דאיתא לב"ד הגדול טרם ביאתו :
רש"י ד"ה במקום ע"א קאי . עי' לקמן (עז ב) בפי' ד"ה דאוקי :

דף יד ע"א גמרא ר' חנינא ורבי הושעיא הוה קא מסתקיד כו' . הרש"א בח"א הגיה דצ"ל רב בתרוייהו: רש"י ד"ה וקיים. שמקברת את בעלה. פסחים (פז ב) ושם : תד"ה ועריפת. זקני אותה העיר מביאין כו' כל"ל : ד"ה ור"ש מן הלאן להוציא את הנוגח כו' אמר ר"ע בת כו' כל"ל : ע"ב ד"ה מתניתין. דבעינן מלך ונביא או"ת כו' כל"ל: גמ' ת"ר איזהו מע"ש שא"ד ידועים כו' . לכאורה יפלא מדוע לא הביא הש"ס מהמשנה דפ"ד דמע"ש מ"ב דשמה איתא ג"כ ככל האמור בברייתא זו . ולפי תמ"כ התד"ה כ"ר י"ל דלהכי מביא הברייתא דמינה מוכח ג"כ דדוקא במע"ש יש חילוק בין דמיו ידועין לא"י וכמשמעות מתניתין . ובפ"ה שם מ"ד מוכח ג"כ דבכ"ר לעולם בעינן ג' ע"ש בר"ש וכ' ג"כ פעם אחר גאות : שם אפילו אחד מהם בעלים . כ"ל דדוקא היכא דאיכא ג' אבל בדמיו ידועין דסגי בחד אין בעליו כשרים לו ובזה אתא לי שפיר לישנא דמתניתין שם בפ"ד יפדה ע"פ עד אחד :

דף טו ע"א גמ' ר' אבהו אמר באומר ערכי עלי בא כהן לגבות ממנו מטלטלין כו'. ק"ל מאי איריא ערכין אפילו דמי נמי . בשלמא לאוקימתא קמייתא י"ל דאתי לאשמועינן אגב אורחיה כל"מ דאין אדם מ"ד לבעלה . ולהשניה נמי י"ל דאשמעינן דאע"ג דערך הוא דבר קצוב לפי השנים מ"מ כשאמר הרי אלו לערכי דעתו לאתפוסי כל דמי שויין אף אם המה הרבה יותר מדמי ערכו הקצוב. דל"ד להא דמ"ג פ"ב דשקלים ע"ש דהתם כתיב העשיר לא ירבה אבל הכא כמה דבעי מנדב לבהד"ב וכפ"כ בדמי עלי דאינו קצוב . אבל לאוקימתא זו קשה . ואולי בדמי עלי כיון דלריך עשרה למשיימיה לא פסיקא ליה למתני בשלשה . אולם קשה דמ"ל נמי באומר הרי עלי מנה לבדה"ב וכדאמרי' בב"ק (ס"ד ו) וכן מ"ל בנהנה מן ההקדש דמשלם קרן וחומש ועמש"ם בב"ק שם . ולזה יש לומר דמועל אינו משלם בקרקע דהתשלומין הוא כמו פדיית ההקדש שנהנה ממנו (עמש"כ בס"ד ברפ"ו דתרומות) ואין הקדש נפדה בקרקע . או מדכתיב גבה ונתן אותו לכהן וכמו שפי' הרע"ב בפי"א דשבת על הא דהקדש א"כ בקרקע משום דכתיב ונתן אה"ע כו' דבר הניתן מיד ליד והוא מפי' הרמב"ם אך התוי"ט קיהה בדרשה זו ועי' ג"כ מש"כ שמה בס"ד . והעיקר כ"ל דמתניתין תרתי תני הערכין ר"ל פני שהעריך שנידון בהשג יד בג' דלריך ג' לאמוד ערך השגת ידו דבו כתיבי הג' כהנים . והמטלטלין זהו דין שני אף בעשיר דאם בא לגבות ממנו מטלטלין ג"כ בג' . וה"ה בדמי ובהרי עלי מנה כו' אלא משום דאיירי בערכין נקטיה . וזה ילפינן מג' כהנים דכתיבי גבי פדיון בהמה דמה לי עיולי כו' . וכן הא דאמר קרקעות בעשרה דמשמע דזהו פי' והקרקעות תשעה וכהן דמתניתין ה"ה אם בא לפדותן מן ההקדש דעיקר כהנים כתיבי בזה . ודברי התוי"ט בכאן מגומגמין : שם בשלמא לר"י היינו דכתיב כהן . לשון הרע"ב דבערכין כהן כתיב כערכך הכהן . ל"ד בתרתי חדא דזה כתיב בפדיון בהמה . שנית דה"ל למינקט כהן קמא הכתוב שם וגם התוי"ט ל"ד בזה ע"ש . גם מש"כ דל"ד בערכין אלא ה"ה בהקדשות כו' אינו מוכחת די"ל דדוקא בערכין (וכמש"כ לעיל פי' הערכין דמתניתין) משום דכהן [illegible]

דף טז ע"ב גמ' [illegible] וכן בשוטרים [illegible]
לשבטים אמרינן כו' כל"ל : ד"ה אחד . וי"מ דאחד כו' הוא הנשיא כו' . עמש"כ לעיל (ג ב) בדבריהם . וכ"ל לומר לפ"ז דלרבנן ג"כ היה הנשיא לבד הע"א ותחת משה עמו לדורות שניה נשיא ואב"ד . השני היה יושב עמהם יחד לכ"ד הנלרך להשמות ע"פ סנה"ג כי הוא היה למנין הע"א . והראשון היה רק לעניינים מיוחדים אשר בארתים שם (ואולי הותחלה זאת בימי יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן שהם הראשונים מהזוגות והקודמים להם אנטיגנוס ושמעון הצדיק לא נמנה להם זוגות) ואתיא הא דהוריות לכ"ע . ובזה א"ש מעשה דתלמי המלך שכנס ע"ב זקנים (מגילה ט) דפשוט דהם הסנה"ג כי מהם תלא תורה ואתא כרבנן . וכן הא דבפ"א דזבחים מ"ג ובפ"ג דידים מ"ה מפי שבעים ושנים זקן . אך שם י"ל לפי שהיה ביום שהושיבו את ראב"ע לנשיא . ור"ג היה ג"כ שם בהוספה כדאיתא בברכות (כח) אולם גם מהרמב"ם בריש ה"ם מוכח להדיא דלא היה רק ע"א עם הנשיא והב"ד : באיד כדאמרינן גבי זקן ממרא הוא ומופלא שבב"ד. למיעוט בקיאותי לא מלאתיו בש"ס זולת בתוספתא דמכילתין רפ"ז איתא הוא והמופלא שבהם כו' אבל לא לענין ז"מ ע"ש : ד"ה אחת ולא ג' . אין להקשות דליפתוק מאחת כו' . פי' רש"א . ולענ"ד כ' דע"כ ל"א תפסת מרובה ל"ת אלא אם תרלה לתפוס דוקא המרובה ולא המיעוט אבל הכא הא לא באת למעט שנים אלא לעשות שנים וגם יותר וכמו דדרשינן זקני שנים הכי יותר פסול . או ערבי נחל שתים והסכמת הפוסקים דאפילו טובא נמי וכדומה הרבה :

דף יז ע"א גמ' ממך ולא בהדייהו . והא דאמרי' לעיל דמשה במקום ע"א קאי (וא"כ ליבעי פ' וע"א) דז"א אלא כשהוא לבדו (תוי"ט) וכ"ל להטעים ע"פ הא דאיתא באבות פ"ד מ"ח ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה וכדפי' הרע"ב ע"ש : רש"י ד"ה מי שעלה . עלה בידם חלק כל"ל : ד"ה ואי אמר טעמא . כ"ל דהוה ק"ל שינוי לשון הש"ס דמעיקרא קאמר ואי אמר מילתא והשתא קאמר טעמא . לכן פי' דר"ל דאע"ג דאמר עתה טעמא על מה שאמר תחילה א"י ועכשיו אומר דעה התלמית לזכות או לחובה דוקא לפי' התוס' לקמן (לג ב) וכן הרמב"ם בפ"ט מה"ם אפ"ה לא מקבלינן מיניה . והרש"א נראה שלא הבין כן : תד"ה שיודע . הוו בכלל או בנבלת חיה . ממש"כ בס"ד בעירובין (יג ב) בדבריהם : באיד ע"ב דנהדיא כו' כתו"כ כו' מק"ו דבהמה שא"ת במגע בכעדשה כו' ת"ק אותם כו' . חפשתי שם ולא מלאתי לא הק"ו ולא המיעוט רק בפרשת שמיני בסופה בפסוק וכי ימות מה"ב אשר היא כו' דרים היא מטמא במשא ואין השרץ מטמא במשא הלא דין הוא מה בהמה שלא עשה דמה כבשרה כו' כאשר הביאו בעצמם בעירובין מתו"כ . והרש"א שכתב שם וה"ה דהמ"ל ק"ו מבהמה שא"ת במגע כעדשה לא זכר מדברי התוס' שלפנינו . ודע דמש"כ הרש"א כאן דנחש מטמא במגע בכזית הוא לפלא בעיני . וממ"כ התוס' על פיר"ת דלא אשכחן אותה דרשה בתו"כ כ"ל דכוונת ר"ת על הא דבתר האי קרא דכל הולך על גחון דפי' התו"כ דזה נחש כתיב ולא תטמאו בהם דדרשו בתו"כ שם דזה הויא הודעה דאין מקבלין טומאה מהם ומזה נמי משמע קצת דאף במגע בכזית א"ת ודלא כרש"א הנ"ל : ע"ב גמ' כל עיר שאין בה שנים לדבר כו' . גי' הרמב"ם בפ"א מה"ם ה"ה שאין בה שנים א' לדבר וא' לשמוע כו' וכן היה גי' התוס' במנחות (סה) בד"ה ויודעים ודלא כהגהת הב"ק שם : שם מחכו עלה במערבא ר' אלעזר כל"ל בל"י וכן באיפוך : שם ובני עדים וב' זוממין וב' זוממי זוממין כו' כל"ל : רש"י ד"ה רב נחמן . שמעון התימני . ובתוי"ט פ"ב דמע"ש מ"ט כ' שמעון בן ננס ומשמע שכן היה לפניו הגי' ברש"י והסה"ד פוסק בזה על שתי השטפים : ד"ה והא שלחו . תוליא מכלל רבינו כל"ל :

דף יח ע"א ד"ה מאתים . פי' כה"ד . הן לפמש"כ בס"ד לקמן (ת') הלא ילטרך להוסיף לר"י מ"ח ולרבנן ת"ע . ונראה דהא הנוספים הם מהג' שורות רק דכאשר יתוספו על הסנהדרין או לא יעמדו בהמון קריה כנגד שרי עשרות ע"כ לריך שיהיה בעיר עוד אנשים למלאות השורות . אך כנגד א' מהנוספים יהיה אותו שאמר א"י דכיון דתו לא שמעינן ליה והוה כמאן דליתיה הכי הוא כאחד העם או כאחד מן השורות אשר גם המה נכנסין במספר העם שכנגד שרי עשרות .

ובמש"כ תבין שאין מקום למה שנתפלא התוי"ע בסד"ה מוסיפין . ועי' ברמב"ם בפרק ח ובפ"ט מה"ס ובנו"כ :

פרק ב ע"ב גמרא אר"י מעיד למלך והתנן לא דן כו' . הן רש"י פי' דהקושיא היא מולא דנין אותו וכ"כ שפי' התוס' . והתוי"ע ל"ד שהבין דהקושיא היא מולא מעידין אותו. די"ל דהיינו לחובתו וכדמשמע לישנא דאותו וכי"א למלך דר"ל לזכותו : רש"י ד"ה אם בכיר. חמין שנזלפו ברחם החדש. עי' ב"ת (קו ב) וברש"י שם ד"ה בחרפי דמוכח שם דזריעת החטים אינה נמשכת כלל בר"ח אדר . וכן בר"ה (טז) בד"ה כי חזי כ' שהחטה נזרעת במרחשון. לכן כ"ל להגיה פה ברחם החורף :

דף יט ע"א גמרא אלא ה"ק כו' מקודשתו לא יצא כו' ור"י אגב מרכי כו' . משמע דר"י נמי דריש מקודשתו וקרא דומן המקדש ל"י דנקיט במתניתין קאי לתרווייהו וכ"ל משום דמשמע דולא יחלל דכתיב בתריה הוא טעם וביאור להקודם . ולא כן פירש"י במשנה (ועליו נוכל לומר דפי' לפי הס"ד כדרכו) והרע"ב אחריו : שם וש"ת אבלים עומדים וכה"ע עוברין . וכן המשנה אומרת דרך כה"ע עוברין והרע"ב ל"ד במש"כ ועומדין בשורה לנחם . וסיום דבריו הוא כהוגן . אך במשנה דברכות פ"ג איתא ג"כ העומדים בשורה כו' : שם אין שורה פחותה מעשרה בנ"א . פירוש לנידן זה כי בעלמא מלינו שורה בשלשה כמו בבינה (יד ב') ביומא (פז א) : רש"י ד"ה משום מעשה . בואי והראנו ליך כל"ל : גמרא אבל מלכי ב"ד דן ודנין אותו וכה"ע . ומשמע משום דהם יצייתו לעמוד כשיעידו בם . ובתוי"ע יש כאן ע"ש ולכן רבים מתקשים בו . ונראה לסרס התיבות וכל"ל וא"ת כו' ואף במלכי ב"ד וא"כ ה"כ לא יהיו נדונין מה"ע (ר"ל משום דיהיה נלרך לעמוד כל"ל) וקשוע עלמך ואח"כ קשוט אחרים (ומה"ע יפסלו ג"כ לדון) וי"ל כו' דמאי ד"כ דחמירי דלכן אין בזיון להם כשיעמדו : תד"ה ינאי וי"ל משום דעשה דכבוד תורה עדיף כו' . וכ"ל דאיה מהוריות (יג) חכם כו' : ע"ב גמ' כתיב ויקח המלך כו' את ארמוני כו' כל"ל ברי"ם : שם ואשתו היה ודיה כו' כל"ל וכן ברש"י. רש"י ד"ה ולא חולצין . מפני שאסורה ליכנס. לכאורה ה"כ דמצות חליצה אינה בכדי שתהא מותרת להנשא . אלא שהיא מלוה מטעם הכמוס מאתנו אף אם אינה רולה להנשא לעולם . ובתשובת חכ"ל סי' א' משמע דדעתו ג"כ דאם אינה רולה אין כאן מלוה ול"ע כד"ז [ועמש"כ ביבמות (לט ב) בס"ד] . ואולי י"ל דכוונת רש"י דקרא לא מיירי אלא באותן שהן מותרות להנשא משום דכתיב ל"ת אה"ת החולה כו' דמשמע דזולת זה שזקוקה ליבום היתה מותרת לחוץ עי' פסחים (כ"ד לו) מי שאיסורו משום ב"ת תמן בלבד כו' ובר"ש פ"א דטהרות מ"ג . וכמו דאמרי' בקדושין (כ"ד יב) היכא דלא תלי מיעד לא הוה זבינא' זבינא כו' . אך מקרא זה יש לדחות בהא דאיתא שם (יג ב) בסוגיא דמיתת בעל מתרת ע"ש . אבל י"ל מהא דכתיב בסה"פ ונקרא שמו בישראל דדרשינן שם (יד) כיון שחלץ כו' הותרה לכ"י . אלמא דאיירי קרא באותן שמותרות להנשא אחר החליצה . וממזרת ונתינה דחוללות . מותרות הן לפסולים : והרמב"ם בחבורו פ"ב מהל' מלכים ה"ג כ' כיון שא"א ליבם את אשתו כך אין חוללין לה כו' . וצ"פ דר"ל מטעם דכל הטולה ליבום עולה לחליצה כו' (ולא עמדתי ע"ד מלן הכ"מ שחסר למלוה טעם על הא דאין חוללין ויש בו חסרון מלת או קודם משום דגנאי כו' כי ב' טעמים חלוקים הם) אלא דק"ל דהא חייבי עשה דעלמא גם כן מדאורייתא ל"א ליבום דאין עשה דוחה עשה מ"מ מרבינן מיבמתו דעולין לחליצה כמ"ם התוס' בפ' כילד (כ ב) ד"ה גזירה וכ"כ הה"מ בפ"ו מהל' יבום הל"י בשם בה"ג דליבוויא דיבמתו דרשינן לאלמנה מן הנשואים ע"ש . ומאי אולמא האי עשה דשום תשים עליך שתהא אימתו עליך מאחרי עשה . ואין לומר כיון דרשות בידו להרוג המבזהו כמ"ש הרמב"ם בפ"ג מהל' מלכים . לכן יבמתו דומה לערוות דח"כ . דהא ודאי דתפסי בה קדושין והגמרא שם תלי טעמא בהכי . ודע דנ"ב דאף דאינו חולץ וא"ת מ"מ אסורה להנשא לשוק ונשארה זקוקה אף אם אין שם אח אלא הוא וכלשון הרמב"ם באם מת הוא אלא תשב לעולם בזיקתה : ד"ה שפדאו . שעל אברהם כו' דכתיב והרביתי את זרעך . תמוה דהאי קרא ביצחק כתיב וה"ל להביא מקראי דגבי אברהם שמלינו בו הרבה כיולא בזה :

דף כ ע"א במשנה שנאמר כו' הולך אחרי המטה כל"ל וכן בגמרא : שם וכשמברין אותו כה"ע מסובין עה"א כו' . במשניות הגי' כאן שמוכין ולעיל גבי כה"ג מסובין . וכ"ל דגבי כה"ג גם המה אוכלין אתו כדרך כל המברין דפי' הרע"ב בפ"ג דמו"ק מ"ז . אבל במלך לא היה אוכלין אתו דנראה כעין גסות ולהכי נקיט סמוכין : תד"ה נשים דכיון דשפת לער הוא כו' . לע"ק מסוכה כ"ד כ"ב : ע"ב גמרא תנא נמי ומוליא למלחמת הרשות כל"ל : שם ואיני יודע איזה מהן תחלה כל"ל : רש"י ד"ה באבקתא בנקבי ארוכותיו כל"ל :

דף כא ע"א ד"ה וימשחו בשלמה כתיב כל"ל ומלת אותו למחוק : גמרא והרביעי אדוניה ב"ת כל"ל : שם ולמאן דדרים וי"ו מ"ח הוו . וכ"ל דהוא לשון קושיא ואולי גם זה הוא מאתקפתא דרבינא : שם והא הואי מיכל. דברי הרש"א בח"א כאן תמוהים. א) במש"כ דהא ודאי באשה אחת במיכל ידע המקשה דלמלויי י"ח כו'. הלא מיכל באה אליו קודם מעשה דבת שבע וא"כ כבר היו לו שבע נשים כשא"ל נתן אם מעט כו' ויקשה דיהא מוכח דמותר לו עד כ"א . ובזה גדחה נמי מש"כ ובהכי ניחא דל"פ ליה מב"ם דמאי יפרוך כיון דעל מעשה דידה א"ל זה . ב) מאי דמפרש דהפירכא היא על הקרא דלא חשיב רק שש נשים והא הואי נמי מיכל . הלא הקרא ל"ת הנשים רק הבנים . ולמיכל לדעת המקשה לא הי' בנים : שם מכאן ואילך לא היה לה . כ"ל דר"ל דאפי' אותן שהיו לה קודם מתו : שם ויצא לך שם כו' שאין להן כו'. בפירש"י הגי' שלא היה להן כו' והיא יותר נכונה . אולם התוס' בגיטין (ו ב) ד"ה נימא הפתיקו כגי' שלפנינו : רש"י ד"ה וא"כ שקלה . אלמא כו' . בע"י הגי' אלא ובדבור חדש וכל"ל כאן : תד"ה דאי וזה לשון הירושלמי תלתי כו' . הרמב"ן בפיה"ת הביא משמא דירושלמי דמכילתין בסיגנון אחר והכ"מ בפ"א מהל' מלכים הביא בשם סמ"ג משמא דירושלמי שבת ול"מ בשני המקומות רק במכות פ"ב הל"ו וע"ש : ע"ב גמ' רב יהודה רמי כתיב ויהי כו' . כאן ל"ל הגהת הגרי"פ דלקמן רב ולא שם : שם וכתיב כו' ארבעת אלפים אריות סוסים כל"ל : שם איתיביה אביי כו' שלא יתגאה בשל אבותיו כל"ל כדלעיל וכ"ה בע"י : שם עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו . ק"ל הא אסור לתלות ס"ת אפי' בכיס כדמוכח להדיא בברכות (כד סע"א) ואף שיש לדקדק קצת מלשון רש"י שם דדוקא ביתד אסור . מסתימתת לשון הפוסקים משמע דאפי' ביד אסור וכ"ת להדיא מהט"ז והמ"א בר"ס מ' . ועוד דס"ת משמע ודאי דאסור בכ"ע דהאמר שם הנחה כס"ת משמע הנחה דוקא ולולי דמסתפינא הייתי אומר דס"ת שניה לא היתה תורה שלמה אלא מספר המלות בקולר וכמו שפי' קצת קרא דוכתבת על האבנים את כ"ד התורה הזאת דמזבח הר עיבל ומהא דקרי לה המשנה ס"ת אין ראיה דגדולה מזו מלינו בב"ב (י"ד) דקרו לפסוק תורה לוה לנו כו' ס"ת ואשר העירני לזה הוא שת"א משנה התורה פתשגן אורייתא ופתשגן הוא תורף הענין כמו פתשגן הכתב דמג"א לדעת רוב המפרשים . ועוד שקשה הדבר לשמוע שס"ת שלמה דשיעור ארכו והקפו ו' טפחים בגויל (ב"ב שם) ישא המלך בזרועו תמיד . ורש"ל שכ' שהיה בכתיבה דקה כבר כ"ע הרש"א שאינן אלא דברי נביאות : תד"ה סוסים . על סוס אחד כו' כדמוכח קרא דהרבות סוס . נראה דמל"י לו סוס לחודא לא משמע להו לאכוחי דמלינו בר"פ וישלח ויהי לי שור וחמור על שורים וחמורים הרבה וכה"ג טובא : ד"ה כתב . ור"ת פי' דשם מקום דשמיה ליבנן כל"ל דאותיות א' ה' משמשות בארמית ליחס :

דף כב ע"א גמרא וכתיב וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות . בתוספתא הגי' העתיד להשתנות ובירושלמי פ"א דמגילה ה"ט שהוא עתוי להשתנות וגירסאות אלו יותר נכונות : שם א"ל קרא לי לבת שבע כו' . הן קרא דקראו לי כו' כתיב מאוחר לקרא דותבא ב"ש אלא דהש"ס לישנא דקרא בעלמא נקט : רש"י ד"ה התירו ליחד . ואע"פ שנאסר יחוד של פנויה . מזה הביא בעל עלי ארזים לסתור דעת הפרישה דח"ל אסורין ביחוד מה"ת דהרי אבישג היתה אסורה על דוד בלאו דלא ירבה כו' ע"ם ר"ם כ"ב . ובמחכ"ת ל"ד דנ"פ דהלאו דל"י אינו אלא בנושאה בחופה וקדושין אבל לא בזנות והרי להראב"ד בפ"ג מהל' מלכים אף בפילגשים מותר . ועי' בסוטה (ז') דמשמע דאפילו איסור סוטה שהיא בלאו אסורה ביחוד לרבנן וכדעת הפרישה ושם מבואר ג"כ דכל דיש לה היתר מותרת ביחוד . ואבישג נמי ה"ל היתר שאם רלה היה מגרש אחת מנשיו : ע"ב גמרא ומינה מה שתוי יין דמחלי עבודה כו' קשיא . מש"כ הגרי"פ מסתירת פירש"י דהכא לדתענית . כתבתי שם בס"ד דלא סתר א"ע כלל : רש"י ד"ה משמרות . שתראנו ביופי כל"ל :

פרק ג דף כג ע"א גמרא אלא ה"ק כשזה כו' שניהן כו' . לפי גי' הרש"א זה כו' נראה לגרוס ושניהן כו' וכדגרסי' במשנה : שם תנ"ה לעולם כו' עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה. כ"ה גי' רש"י ונראה דיקבל הוא מלשון קובלנא כמו בש"פ עוקבן הבבלי קבל קדמנא : ע"ב תד"ה ואמר בסופו . וקא מקשה שפיר תיובתא כל"ל : ד"ה ורבנן בסופו . וא"כ לא יפסיד בפסול הראשונים כו' כל"ל :

דף כד ע"א גמ' במחשכים כו' אריו"ח זה תלמודה של בבל . כה"ג אריו"ח בפסחים (לד ב ומ"ג) בבלאי כו' משום דיתבי בארעא דחשוכא אמריתו שמעתתא דמחשכן . והא דאריו"ח בלולה במקרא כו' הוא ג"כ לגנאי וכפי' הרש"א בח"א וכמו כל הדרשות דלעיל ומשמע דבלולה כו' קאי על אנשיה ודלא כדמשמע לכאורה מפיר"ת דקאי על תלמודא דבבל דהרי גם תלמודא דירו' בלולה מכול : רש"י ד"ה ספר . ומש"ה מהימנינן ליה אסהדים כו' כל"ל : במשנה ד"ה נאמן להיות דיין . וכ"ע התוספות יו"ע דלרבותא נקיט כו' . הן לעיל (כג ספ"א) גלה לן כוונתו דז"ל שם נאמן כו' בדיינין מיירי מדקתני שלשה רועי בקר : תד"ה אר"ד . ע"כ נראה דאמילתייהו דרבנן קאי דדוקא כו' . כ"ל דאיה לזה מהא דלעיל דאר"ל תני עידו ובדקבלי' עלי' בבי תרי . ואפ"ה מודו רבנן שם בזמן שמביא ראיה שהוא קרוב או פסול : ע"ב רש"י ד"ה אבל תולה בד"ע . דודאי נדר ליה כדי להפטר ר"ע משבועה גמורה . וכן ומחיל ר"ל השבועה המוטלת עליו : גמרא מאי בינייהו

ביניהו . ר"ל דבינא דמתניתין לענין פסול עדות כי טובא א"כ לענין אם צריך להחזיר לחבירו מה שזכה : רש"י ד"ה כל כה"ג דסומך על לא דבר . ר"ל אע"ג דהשתא [illegible] בכה שלא יוכל לעבוד ולפרוע מ"מ הוא סבור שבידו הוא וסומך בזה . אבל הכא ליכא סמיכה כלל . ויותר נראה למחוק מלת לא וכן ברא"ש [illegible] ליתא וכן [illegible] : באיד דמשמע דלא יהיב ליה ולשמכתא קא מתני . כ"ה שם וכן : באיד מ"מ מספיקא נמי ומקני ומלת אינו ליתא שם וכן בתוס' כאן ושם : תד"ה והלוה . אפילו למ"ד אסמכתא קניא ואסמכתא ל"ק כו' כנ"ל : ד"ה כל אבל [illegible] כו' . מה שנדפס בגליון בשם רש"ל למחוק מלת מה הוא [illegible] : באיד [illegible] ודאי כו' כנ"ל :

דף כה ע"א גמרא א"ר לוה ברבית פסול לעדות . הא דלא מייתא הגמרא תנא מברייתא דלקמן [illegible] : שם הכא תרגומא אי מקדמיה יונך ליוני . ק"ל דלפ"ז הוא ענין קוביא [illegible] : ע"ב גמרא [illegible] : רש"י ד"ה אפי' [illegible] בגי' קוביא כנ"ל :

דף כו ע"א גמרא אלא הא דאמר [illegible] כנ"ל : שם אמרו ליה [illegible] ולא אמר ליה מר [illegible] : תד"ה לעקל כו' כנ"ל . וק"ל על גירסתו ופירושו כיון דתלים אין בהן קדושת שביעית (סוכה מ) [illegible] : ע"ב גמ' שבנא בעל הנאה היה . [illegible] לכן נקרא שבנא הסופר . [illegible] שבת (יב ב) הוכיח מהפסוקים דשבנא הסופר היה אחר ע"ש . אבל ביומא ספ"ג ובכתובות כפ"ג מסקי דזהו בעצמו הסוכן ; רש"י ד"ה מפני הסמן . שהיה מקטרג כו' כנ"ל :

דף כז ע"א גמרא נימא כתנאי וכל הסוגיא . לכאורה קשה דהא בלתיאבון הוה ג"כ מקולא לחומרא דבאכילת נבלה אינו רע לבריות וא"כ אמאי מודה רבא בזה . וכן לוה ברבית א"ר לעיל דפסול ואמאי הא אינו רע לבריות . וי"ל דטעמא דרבא דמכשיר בלהכעיס הוא דכיון דאינו נהנה ממנה ע"כ הא דעובר עליה אינו רק משום דלא מחשיב לה לעבירה לכן להעיד שקר דהמיכלא מינה (וגם היא מצות שכלית) אמרי' דמחשיב ליה לעבירה ולא עביד עליה . אבל היכא דאינו אוכל אלא לתיאבון א"כ חזינן דמחשיב לה לעבירה רק דתאותו מעבירתו לכן חיישינן ליה דגם חמדת ממון תעבירנו ואף להרע לבריות וכמש"כ הרי"ף והרא"ש כפין ואכיל נבלה כפין נמי ושקיל ד' זוזי ומסהיד : רש"י ד"ה ה"ג מומר כו' כיון דמשום ממון קעביד כו' . משמע דאם אינו אוכל רק היכא דאינו מוצא כלל דהתירא כשר . ותמוה דבכ"מ בש"ס פי' אם אינו מוצא דהתירא עי' ריש חולין ועוד ליפלגו בלתיאבון גופיה . ודוחק לומר דבאינו מוצא כלל גם לאביי כשר ותלשון הרי"ף והרא"ש שהעתקתי לעיל משמע ג"כ דאפילו אינו מוצא כלל פסול דכמו שתאוות הבשר מעבירתו על הדת כן תעבירנו חמדת הממון . ונפשו ש"א מחמדתן ביותר כדאיתא בשלהי מכות . וכ"מ לעיל בתד"ה החשוד (וע"ש בגי') ולעיל (ע ב) בד"ה לרצונו : ד"ה שבועת שוא . עש"ע כו' שבועת שקר על העמוד ש"א שהוא של זהב . תימה דמבואר להדיא בשבועות (כט) במשנה דזוהי שבועת שוא . ועי"ש שם (כ ב כח) לכן נ"ל למחוק ב"ת אלו שבועת שקר : תד"ה מאי . וקא בעי למימר דאפי' שבועת שוא . הלשון אינו מכוון דאיתא להדיא במתניתין שם שאפילו שבועת שוא . ועיין רש"א : ע"ב גמרא א"ל מאי דעתך כו' ור"י האמר הוזם בד"מ כשר לד"נ . ק"ק לפי' הב' ברש"י דליכלינהו לעיניו היינו שיטלו ממונו אין זה ד"נ : במשנה אלו הן הקרובין אחיו כו' . במשניות איתא ג"כ אביו וכן במ"ר ר"פ שופטים. אבל מהרמב"ם בפי' מוכח להדיא דל"ג ליה ונתן טעם לדבר . ואין לה"ר דל"ג ליה מדתני ר"א לקמן שמונה אבות כו' משום דל"א אלא הני דאיתנייהו בבניהם ותניהם (וכמו דל"ח גיסו וחורגו מה"ט) ואביו אינו בבן ותתן שיטלו במנין דהיינו אחיו ובעל אחותו דתני בהדיא . אף של' התום' שם דגם בהני איכא טובא דחדא ניכהו היינו עם הנך דאתו מכללא . אבל כל הכ"ד המה אישים נפרדים ודו"ק : שם וכל הראוי ליורשו . בפשטיה משמע דזהו ג"כ ממשנה ראשונה וכ"כ שהבין רש"ל מפירש"י אבל נתחוור יותר בפי' הרמב"ם דזוהי תשלום משנת ר"ע . ולכאורה אדרבה פי' זה תמוה דהא"ר זו משנת ר"ע דמשמע דקאי על כל מה דחשיב הת"ק והוא קחשיב אחי אמו ובעל אחות אמו וכן בנו של בעל אמו דהוא אחיו מן האם כדלקמן בגמרא . והתוי"ט שמלא א"ד דהא בכלל דודו הוא אף מן האם . בעיני א"ג דהא דודו וכ"ד דקרא (ויקרא כה) דוקא מן האב כדאיתא ביבמות (כד ב) וע"ש . גם מש"כ וגיסו נמי כו' ראויות לירש זא"ז כו' . הן לקמן בגמרא גבי מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גיסי משמע דלר' יוסי דמתניתין כשר בגיסו ואולי יפרש דהיינו למשנה ראשונה ועי' בסוגיא זו במאור ובמלחמות : שם שונא כל שלא דבר עמו ג"י באיבה . נ"פ דשיעור דג"י הוא מהכתוב והוא לא שונא לו מתמול שלשם (דברים יט) . ועי' ב"ק (ס"ד כג) בדרשת אביי בתמול שלשום דשור המועד ובתוס' שם : רש"י ד"ה לא יומתו . דחד אב וחד בן שני. בכ"י ליתא מלת שני ונכון יותר :

דף כח ע"א גמרא ת"ש דרב כו' ובנים לרבות דור אחר . לכאורה ה"נ דר"ל דה"ק קרא ל"י אבות ע"י בנים ובנים פי' וגם ע"י הבנים של הבנים ורש"י לא פי' כן אולי משום דכבר דרשו לעיל מן ובנים דפסולי לעלמא אבל אין זה הכרע: שם בן אחי חמיו מהו בן אחות חמיו מהו. כ"ה הגי' ברי"ף ורא"ש וכ"מ מפירש"י : רש"י ד"ה ה"ג אלא רב . ומיהו לה"כ דאמר רבא בי"כ כו' והלכתא כוותיה דרבא כו' כ"כ דל"ל וע"ש ברשב"ם ודלא כהגהת הגרי"פ : תד"ה מאי . וי"ל דכיון דחתנו הוי כו' כנ"ל : ע"ב גמ' בעדי מסירה כר' אלעזר כנ"ל בל"י וכן לקמן ובתוס' : שם א"ל זיל לא שבקו לי כו' . כה"ג בב"מ (כט ב) ובגיטין (מז) : רש"י ד"ה באשת חורגו . בהשפטה (כנ"ל) כו' לפי שהבנים ראוים לירש כו' . לכאורה הרי חורגו ג"כ ראוי לירש את אשתו וצ"ל דמיירי בשכתב לה דו"ד אין לי בנכסייך כו' כדאיתא ר"פ הכותב . ובלא"ה צ"ל כן משום פירות דאכיל חורגו ועי' ברמ"א סי' ל"ג ס"ג : ד"ה בעל כאשתו והרי הוא כו' כנ"ל והב"ח ואשה כבעלה נ"ל למחוק : ד"ה אבי חתן . ול"א בשביל בנו שנתקרב (שמטון כו' כנ"ל) ולמחוק תיבת ראובן שבינתים וכן בכ"י ליתא :

דף כט ע"א גמרא מפיץ וחרב כו' כנ"ל : שם דכתיב והושיבו כו' ויעידוהו לאמר ברכת אלהים ומלך כ"ה במקרא . ועמש"כ במ"ר נשא פ"ו אות ח' במ"ק בהערה : שם רמ"א מסכה אמתים וחצי ארכו . שפירש"י והרש"א בח"א גמגם עליו . ואני שמעתי פי' נכון בזה והוא כשתגרע הו' של וחצי הוה משמע דחצי ארכו הוה אמתים וכולו ד' אמות אח"ז מצאתי כן להמגיה בע"י . ואנכי הוספתי בזה שהיה מתפרש ע"ד הכתוב בשמני שמן המשחה וקנמן בשם מחציתו חמשים ומאתים וכדפירש"י שם משמא דגמרא . אפס שם הטעם מפני הכרעות ולא מנאנוס אלא במשקל (בפ' הספינה) וכן במדידה גודש . אבל במדידת אמה לא מצינו ואולי מפני שא"א לצמצם וכדפי' הרשב"ם שם בסוגיא : רש"י במשנה ד"ה אפילו ואע"ג כו' וכ"כ אחריו הרע"ב . והתוי"ט דייק מזה דלא ס"ל מש"כ הכ"מ לחלק דדוקא בד"כ אמרינן דהוא כמאן דליתא ע"ש וצ"ד במחכ"ת דהם ל"א אלא עכשיו כשאומר א"י הוא כמאן דליתיה . אבל אח"כ כאשר התבונן ואומר דעת ברור אף דבד"כ גם בזה אין שומעין לו וכמש"כ לעיל (יז) מ"מ בד"מ יכול להיות דשומעין לו כדעת הכ"מ : ד"ה והושיבו . שיושבי המלך היו יושבים כו' . בקרא מבואר שאיזבל עשתה כן בלתי יושבי המלך ועתוי"ט : ד"ה ואין מושיבין . אין מושיבין ב"ד בשבילו כו' כנ"ל : ע"ב גמ' הכי אמרי' משמיה דרבא כל מילי דכדי לא דכירי אינשי . יתכן שכוון להא דאמר רבא לר"נ בשבועות (לד ב) כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש עביד לה ולאו אדעתיה : שם פלוני ופלוני אתי תבעיה לדינא כו' . פי' גירסת הרי"ף והרא"ש : שם אמרו ליה ניזיל ונהדר . פירש"י נשלם המאי שקבלנו . אבל גי' הרי"ף בפ' דלקמן א"ה נהדר לן ההוא פלגא דיהבינן משמע דזה אמרו הזורקין : רש"י ד"ה עירי ושכבי רולה אתה כו' . הא דלא פי' דאמר בניחותא עי' ש"ך סי' פ"א ס"ק כ"ח : ד"ה ושלחו למיתי קמייהו לדינא ואודי כו' כנ"ל : ד"ה במקרקעי . מוחזק בה והודה לשמעון כו' כנ"ל : ד"ה מאי . א"ד כיון דתלוה להונאה ניתנה כו' . והכ"י כתב דאפי' בפקדון נמי וכ"פ בפ"ע וע"ש באחרונים :

דף ל ע"א גמ' בשדה דבריו קיימין . והא דל"א דשלא להשביע א"ע אמר כן . פי' בכ"י . ולשטת הרשב"ם בב"ב (קמט) ד"ה ת"ש דהיכא דהמעות בעין ואמר של פלוני הם ל"א דשלא להשביע א"ע אמר כן א"ש בפשיטות . אך התום' שם נראה שחולקין עליו . והכ"י שם נראה דאית ליה דהרשב"ם וכאן נדחק ליישב . ועי' ש"ך סי' פ"א סקנ"ה : שם אילימא לבע"ד התם קיימי. שפירש"י . דהא דקתני ומוציאין אכה"א לחוץ ע"כ חוץ מבע"ד כמש"כ התוי"ש . אבל אי קאי על העדים א"ש דהא כיון שחקרו את הראשון ע"כ הוציאוהו שלא יהא בעת שיחקרו את הב' ותשתמא הוציאו גם אותו אחרי חקירתו : שם דתניא רנ"א כו' גמרו הה"ד כו' . זהו סיומא דברייתא בדר"נ ועי' ברי"ף ורא"ש ובהגה מחק הרש"ל : רש"י ד"ה היינו דר"ל דאמר חזקה אין ב"ד כו'.אולי צ"ל דאמרינן חזקה כו' : ד"ה כמעריס . שלא יפלוס בחייו כו' כנ"ל : ד"ה והוא עד דאילו השביע ע"א ולא העידו ; כו' כן הוא קריאתו כאשר נקדתיו ודלא כהגהת רש"ל : ע"ב ד"ה דרמיתו דיקלי וזקפיתו להו כנ"ל :

דף לא ע"א גמ' אלא הוא דאמר כה"ת כו' . הא דקאמר בל"י משום דלעיל בפ"ק איתא דאמוראי דנהרדעי רב חמא : רש"י ד"ה ונירף עדותן . בריב"ק כו' . לכאורה ה"ל דאף כרבנן דידיה אתא דהא הכא כ"א אומר דתרוייהו חזו כאחד ואחדא מנה קמסהדי רק דז"א דבדיוטא העליונה הוה וז"א בתחתונה ולא תליא רק בהא דרשב"א ועי' בתום' דהה"ג : תד"ה הוא . בסופו. בין מנה ומאתים למנה שחור כו' כנ"ל : במשנה אמר לו כל ראיות כו' . ברי"ף ורא"ש הגי' אמרו . וכן לקמן אמר הבא ראיה כו' הגי' ברא"ש אמרו לו וצריך ל"ג ליה כלל . אמנם מלינו לשון בש"ס דקרו לב"ד בלשון יחיד וכן הכא סותר את הדין פירש"י בית דינו : שם הבא עדים ואמר אין לי כו' ה"ז אינו כלום . שינה מלשון הרישא דתני אינו סותר . לומר דאף קודם גמר דין אין בהם כלום : ע"ב גמ' שלחו כו' העביר עלי אס"ד אמרו לו כו' כנ"ל והא' חרוקה : רש"י ד"ה עד שיסתתם ומתחלה סותר כו' . נראה דצ"ל סתם טענותיו ועי' גי' הרא"ש : ד"ה אפי' מטבריא הולכת אחריו לציפורי כנ"ל :

פרק ד דף לב ע"א במשנה מה בין ד"מ לד"נ כו' . ק"ל מדוע לא חשיב הא דעדות מיוחדת כשרה בד"מ ולא בד"נ כדאיתא במכות (ו ב) : שם ד"נ כו' ואין מחזירין לחובה . נ"ל דאם בתחלה חייבוהו ואח"כ החזירוהו לזכות מחזירין לחובה ואין אני קורא בזה צדיק אל תהרוג כיון דבפעם הראשון יצא חייב . וראיה מלקמן (עח) בפלוגתת ר"כ ורבנן דאמרי שם לר"כ דאמדוהו לחיים ומת ל"ל קרא שהרי יצא מב"ד זכאי ופירש"י וצ"ל מצדיק א"ת . ואפ"ה מצריך קרא להיכא דאמדוהו למיתה והקל ואמדוהו לחיים ומת . וגם זה מטעם שרגלים לדבר ועי' פירש"י שם ד"ה אין אומד אחר אומד : רש"י ד"ה שזמנו כתוב . ע"י משכון כו'. עי' מהרש"א וכן במש"כ בתד"ה חיישינן . ולכאורה יקשה למה שפי' או שהגיע זמנו קודם ר"ה מאי רבותא דשמיטה . וי"ל דקודם השמיטה היה יכול לכתוב פרוזבול או למכור שטרותיו לב"ד משא"כ עתה דס"ד דכה"ש משמטת ל"ל תקנה כלל : ע"ב גמרא כדתניא צדק צדק תרדוף א' לדין וא' לפשרה כילד כו' . שפירש"י דתרוייהו נפקי מכפל צדק צדק . והנראה דהכילד מפרש תרווייהו דטעונה ושא"ע דתדחה שא"ע כו' הוא פי' לדין והיו שתיהן כו' שטל פשרה כו' הוא פי' לפשרה ועי' גי' הרי"ף והרא"ש . וכן הרמב"ם בחבורו מביא על הני דיני דכילד כו' קרא דבצדק תשפוט עמיתך : שם בזה אח"ז שתיהן עוברות . נל"פ כגון שעתה עומדות במקום מרחב שאם אחת תעמוד במקומה תוכל השניה לעבור בצדה . וכ"כ יתפרש בב' גמלים ורש"י לא פירש כן . גם ל"י מדוע בספינה פי' שמלך אחת אל היבשה ולא פי' משטב אחור כמו בגמלים : שם היו שתיהן כו' רחוקות שתיהן טעונות. כ"ה ברי"ף ורא"ש וכנ"ל : רש"י ד"ה לגולה לפומבדיתא כו' וכ"פ בקדושין (עא ב) ועמש"כ שם ולעיל ספ"ק איתא דייני גולה כו' דייני דפומבדיתא כו' : תד"ה היכי . בסופו . פותחין בזכות כנ"ל :

דף לג ע"א גמרא לפני חכמים ביבנה והתירוה כנ"ל : רש"י ד"ה הלכה חמורך למכור את חמורי כו' . בנדרים (ס ב) איתא דעביד גדול היה : ד"ה רב חסדא לשנויי מתני' דדן אס"ד כנ"ל : ע"ב ד"ה זכות גרידתא . לבטל דינו כנ"ל : תד"ה שעירבן. בסופו. חשיב כמו מזיד שה"ל לחכם לדקדק כו' . פי' בס"פ אלו מציאות ששגגת תלמוד עולה זדון ובפירש"י שם : גמרא דכתיב ל"ת ול"ת עליו . דלשון חמלה נופל בנמצא לו זכות דראוי לחמול עליו ובסוי נופל בנמצא לו חובה שלא יכסוהו : רש"י ד"ה כתיב בה"מ יומת הרוצח כנ"ל : ד"ה טעה בנוקף. וזיכה מהו כנ"ל : באיד הוא היה רודפני כו' כנ"ל : תד"ה טעה . וי"ל דהכא מיירי בהעראה כו' . ק"ל א"כ ל"ל שלא כדרכה אפילו כדרכה נמי דהא העראה בא"א ל"י אלא מסיקתא דר' יונה בר"פ הבע"י . ואולי משום שאחרי עריות דילפינן שם במה"ל מנדה ואשת אח נקט של"כ . דבמה"ל אפשר שהצדוקין מודין :

דף לד ע"א גמרא ת"ש דאריב"א אחד מה"ת כו' . עי' תוס' נזיר (כט) ד"ה ה"ג בשם ר"ת שיש דיב"א שהוא תנא : תד"ה מה וקשה דהל"ל כו' . מה שהגיהו עה"ג בשם רש"ל להוסיף תיבת נמי הוא שבוש . כי כוונת הרש"ל על לקמן והל"ל נמי כו' וכמו שהגי' לפנינו : ע"ב ד"ה סתמא . תימה כו' משום כו' בכל עת . וי"ל דמשום זה הרי נוכל לקיימו על יום המעונן כדדרים ליה ר"ת : גמרא מנה"מ כו' א"ק והוקע אותם לה' נגד השמש . הן לקמן יליף מזה דהמיתה עצמה לא תהא בלילה דקאמר וליקטליה לאורתא כנגד השמש בעינן . וצ"ל דהכא יליף מריבא דקרא מקח את כל ראשי העם דמפרש לקמן חלק להם ב"ד ונגד השמש קאי גם ע"ז :

דף לה ע"א רש"י ד"ה חלק להם ועז"ג בסקילה וכה"כ נתלין כו' . תלי תניא בדלא תניא כי בכל הנסקלין פלוגתא ולרבנן אינן נתלין ועו"ג לכ"ע נתלה כדאי' שם : תד"ה אמרו. וצ"ל כו' דלא מהימן לוה במיגו כו' כנ"ל : ד"ה ליגמריה . שכבר כתבו מאתמול כו' . ק"ל דהא מ"מ גם היום יכולין לחזור בהן ואף המלמד זכות בשעת גמ"ד כדלעיל (לד) וא"כ יצטרך שוב לכתוב דבריהן מטעמים המבוארים שמה : ע"ב רש"י ד"ה יכול יטמא . וכתיב על נפש מת וגו' כנ"ל : ד"ה מה ת"ל . קא ס"ד כו' כנ"ל : ד"ה אמר רבא שנדחה מפני ק"י כו' . הוא דבור בפ"ע ושייך לר"ד הסמוך : תד"ה רליחה . אע"פ שדוחה את המילה כו' כנ"ל : ד"ה מוסכות . והא דדרשינן כו' אבל כו' בתדורת כה"ת . ע"ש דלא קאי הכי אלא דאתא למישרי אבנים ופדרים : ד"ה אין . וא"ת וניתא דיו כו' . מש"כ הרש"א די"ל דכיון דגוף הרליחה נדחית מפני שבת כו' . נ"ל דל"ד דמזה אין לאיה דשבת חמורה מתנה . די"ל דמש"ה נדחית דהוה בשוא"ת ואם תדחה אה"ע יהא בקום ועשה. אלא די"ל בדרך אחר דכיון דעבודה דוחה אה"ע בקום ועשה ורליחה א"ד . אין לנו לומר דגוף עבודה תהא נדחית מפני הרליחה . וי"ל עוד דא"ת דגוף העבודה נדחית מפני הרליחה איך יתכן שתהא חמורה מתנה לדחות אה"ע והרליחה אינה דוחתו . ודומה ממש למש"כ התוספות לעיל והדברים ברורים לע"ד :

דף לו ע"א רש"י ד"ה אין רליחה . דהא בי"ע נמי כ"מ לא יעשה כתיב כנ"ל : תד"ה ומה . ול"כ דלק"ת כיון כו' לחומרא אמרינן . תמוה דכיון דכתיב מעם מזבחי לומר שרליחה דוחה עבודת ק"י א"כ ע"כ נ"ל הק"ו דתדחה הרליחה גם יו"ע ולא לומר הק"ו איפכא דא"כ מעם מזבחי מאי עביד ליה וי"ל בדוחק : גמרא והא הוה שלמה הוה שמעי ב"ג . נראה דר"ל דהוה רביה ושלמה הוה ליית ליה כדאיתא בברכות (ח) ופירש"י אינו מובן לי : תד"ה והא הוה חזקיה . דחזקיה לא הוה מושל עכ"י שבימיו גלו כו' כ"כ דנ"ל . ור"ל א"כ בתחלת מלכותו היה עדיין מולך הושע ב"א על יתר השבטים עד שנת שש למלכותו כמבואר במלכים . ובזה לא נצרך למה שנדחקו המפרשים בדבריהם: ע"ב רש"י ד"ה כי קאמר רב . ואין אלו טעמים הבנת רבו כו' כ"נ דל"ל : ד"ה לא תטה ומה לנו לחוש על שור המועד כו' . נ"ד נקיט מועד דאפי' תם ורובע ונרבע נמי דהא בשור הנסקל סתמא קאמר ר"א : ד"ה הא תטה . והדר פרכינן אאתקפתין כו' כנ"ל : באיד ובסנהדרין כתיב ונשאו אתך . כוונתו על הא דפ' יתרו וכדמסיק לקמן בד"ה ונשאו אתך והמניין לבמדבר הפתבש : במשנה ד"ה כחצי גורן . אין פני הראשונים רואים זא"ז . ר"ל דהראשון שבקנה מזה עם הראשון שבקנה אחר :

דף לז ע"א גמרא אמרי עד האידנא הוה קטינא חריך שקיא כו' כנ"ל וכ"ה בב"מ ובברכות (כ"ד מג) . והנה המהרש"א בח"א הקשה מזה על הא דאמר משה הן בעודני חי עמכם גו' ואף כי אחרי מותי . ולי לק"ת דהבריוני לא כחשו בעקרי האמונה בהשגחה ובשכר ועונש כנראה מדבריהם עד האידנא כו' רק שחטאו לתיאבון.אולם מרי ישראל היה ביסודי האמונה כמו בעגל ובמרגלים ובשארי נסיונות יפה שפט משה הן בעודני כו' שראו אותות השגחה והיכולת כי גדלו כפרו בו יתעלה ואף כו' וכבר כתבתי זה בחדושי לס' כת"ע : תד"ה התורה וא"ת כו' בן אמך והיכי אתא כו' כנ"ל ומלת והא מיותרת : באיד ומיהו היכא דלא בעיל כו'. פי' מהר"ס בביאור דבריהם : וק"ל א"כ אשת איש תהיה מותרת להתייחד עם בעלה הראשון ועי' כתובות (ס"ד כז) ובסוטה (ז) : ע"ב גמ' אראה בנחמה אם לא כו' . שפירש"י במכות (ה ב) ובתום' חגיגה (טז ב) : שם גלות מכפרת מחצה עון כנ"ל וכ"ה בע"י : שם היושב בעיר כו' וברעב כו' ונפל על הכשדים כו' וחיה כו' כנ"ל : שם ובני יכניה אסיר שאלתיאל כנ"ל : רש"י ד"ה שזה הרגו . שדרך קוצים מיוזנים כו' כנ"ל והוא לשון המקרא (ירמיה ה) : תד"ה שאין והאי דקאמר או אני או אתה כו' כנ"ל : ד"ה מיום שחרב . נ"ל מ"מ כו' כי הסיא עובדא היה בימי ר' יהושע ב"פ ושמעון בן שטח לקמן (קז ב) ואחר שמעון ב"ש היה שמעיה ואבטליון ואחריהם היה הלל והוא היה מאה שנה קודם חורבן (שבת טו) : באיד וי"ל דזכות תולה כו' כנ"ל ותלת מילה למחוק וכן בע"י ליתא : באיד התם נמי זכות תלה לו כו' כנ"ל :

דף לח ע"א גמרא שנאמר חכמות בנתה ביתה כו' כנ"ל : שם שברא את כה"ע כולו בחכמה כנ"ל וכ"ה בע"י : רש"י ד"ה והיא נתעברה ושילשלו שם אשה ובתגדה כו' . שם איתא דשילשלו לו אשתו : ד"ה ולאבן נגף שמנקפת אהר"ג כנ"ל ותיבות ממסר הגלות ע"ש וכן בע"י ליתא : ד"ה כיון דסוגרין דב"ה הנעלמת מהן כו' . ולפע"ד כיון דתחלת המו"מ של הלכה נקראת פתיחה וכמו שפירש"י בר"פ ד"ה פותחין. הגמר שלה נקרא סגירה וכן בלשון לעז קורין להחלט וגמר של של דבר בלשון סגירה (בשלוסי"ן) בכ"א . (זאקליועני"ע בל"ר) ועי' לקמן (מד ב) כיון שסוגר שוב אינו פותח ופירש"י שם: ד"ה עולא . והם גלו לסוף תת"כ משנכנסו כו' כנ"ל : ע"ב גמרא וכתיב התם ואמרו על אשר עזבו את ברית כו'כנ"ל הוא בדברים ל"ט והמרשים עמה : שם כי מי גוי כו' אלהים קרובים כו' המ"ם הביא מכאן ראיה דאלהים הוא קדש ועי' בת"ר שם . ולא עמדתי ע"ד אונקלוס דכאן תרגם אלהא ולהלן בפסוק ל"ד או הנסה אלהים תרגם י"י בב' יודי"ן : שם א"ל ההוא לדוקי כו' עלה אלי תבעי ליה כנ"ל : שם אל תמר בו אל תמירני בו כנ"ל: רש"י ד"ה גופו ע"ם שהיא עמוקה כו' כנ"ל : ד"ה ולי מה יקרו בתר כו' באותו מזמור כנ"ל :

דף לט ע"א גמרא אבות יאכלו בוסר כו'. בע"י הגי' אכלו כו' והוא בירמיה (ל"א) : שם אמר לה הכי קאמינא כו'. אמרה ליה אכול מהאי אמר לה מאיסא כו' כנ"ל : שם כתיב מי כעמך ישראל כו' בשמואל (ב ז) איתא כישראל. אולם בד"ה (א יז) איתא ישראל : ע"ב הכתוב בצאת לפני החלוץ ואומרים כו' כנ"ל : שם ויקרא אחאב כו' ועובדיהו היה ירא את ה' מאד כנ"ל : שם מיעקב למד כו' כנ"ל וכן לקמן נ"ל ולא למד :

פרק ה דף מ ע"א במשנה בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה. וכ' הרמב"ם בחבורו בפ"ב מהל' עדות ה"ג דאפילו אחד הכחיש את שנים. ולכאורה יפלא דהא אפי' אם היה מכחישן לגמרי אין דבריו ש"א במקום שנים. ואולי דהכא גרע דכיון דגם הוא מודה בגוף הענין א"כ הוה עד כמוהם והואיל דהוא מוכחש משנים הוה כמגלא א' מהם פסול דעדות כולן בטלה ועי' לשון רש"י לקמן (ס' ספ"א) ול"ד למש"כ התוס' לעיל (ל"א) בקד"ה שב"ש. דהתם מכחשי אהדדי בגוף הענין ועי' לקמן בגמ' (מ"א) : שם אמר א' מן התלמידים כו' מעלין אותו ומושיבין כו' ואפי' הוא אומר כו' שומעין לו. משינוי הלשון נראה דתלמיד מתחשב ג"כ למנין כאמר ימשך לילך אחר הרוב. וכדמוכח נמי מהא דריב"א לעיל (לד) אחד מס"ת שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי כו' ופירש"י לענין המנין. אבל הנידון פשוט דאינו מן המנין רק דשומעין דבריו אולי יסברו בעיני הדיינים או מקצתם וכן מתבאר בירושלמי הל' ה' וכ"כ בשם הרמב"ן. ובדברי הרמב"ם בחבורו פ"י ה"ח נראה דיש ע"ש ועולה למנין הכתוב אבל הנידון צריך להגינו לעיל בא' מן התלמידים. והא דפריך לעיל (יז) לרעה ע"פ שנים ל"מ לה הוה מלי לשנויי בכה"ג בא' מה"ת. או דזה נכלל ג"כ במוסיפין דמשני התם : שם וכמה מוסיפין ב' ב' כו'. הן למאי דאמרי' לעיל (יז) דהאי דקאמר א"י כמאן דליתיה דמי (עמש"כ שם) ע"כ באחרונה אין מוסיפין אלא אחד דאל"כ המ"ל ע"א ועמש"כ בספ"ק : רש"י ד"ה מכירים וזו כו' אלא כל שאר בדיקות אינו כו' ולשון הרע"ב אלא כשאר בדיקות שאינן כו'. זה פשוט דמ"מ אינו בכלל בהא דתנן בדיקות אמר א"י כו' עדותן קיימת. דודאי אם א"י אם ישראל או נכרי עדותן בטלה ובשבועות (לד) אמרינן מי לא בעי מידע אם נכרי הרג כו' וכן אם לא התרו בו אינו כלום. ולשון הרמב"ם בפי' אין זה מכלל החקירות כו' אבל הוא דבר שאין שם עדות כו' אלא שידע אמיתתו. ובר"פ דלעיל כ' כי החקירה והדרישה כו' כגון כמה הלוה כו' ועל איזה דבר הלוהו. וע"ע בחבורו פ"א מהל' עדות ה"ד וברפ"ב שם ובמל"מ. ודע דמדבריו ברפי"ב מה"ס נראה שמפרש דאותו קאי על העובר עבירה וזה נ"ל יותר דכיון דלא נזכר מקודם דמיירי בעדות רציחה משמע דזה איירי בכל העבירות. ומה שאמר בברייתא ע"ז נכרי הרג כו' אינו ביאור להקודם רק הוא שאלה בפ"ע. אולם גם לדידי יקשה מה דלא הזכיר בברייתא קודם שאלת נכרי הרג. ההורג א"כ כמו דסקדים העובד ע"ז לשאלת את מי עבד. אך מצאתי כה"ג בספ"ק דמכות היכי הוו עבדי כו' טרפה הרג כו' ולא הקדים לומר בהורג א"כ כדמקדים שם בבועל את הערוה. אך שם י"ל משום דבמתניתין שם ארשב"ג אף הן מרבים שופכי דמים הרי דאיירי ברוצח : ד"ה חקירות אמר א' א"י בטלה כה"ע ואפי' הן מאה כו'. הן לא פי' כמסקנא דרבא לקמן (מא ב) ויותר קשה על הרע"ב שנמשך אחריו (כי רש"י אורחיה לפעמים לפרש במשנה כהס"ד) ובפרט לדעת הרמב"ם שפסק כמסקנתו דרבא בפ"ב מהל' עדות הל"ג וע"ש בלח"מ וכמש"כ בס"ד במכות. והפלא על התוי"ט שהעתיק בסמוך אוקימתא דרבא ולא העיר מדברי הרע"ב מאומה : ע"ב גמ' כיון דכולהו (ר"ל כל הז') בהדי הדדי (בכללות הג' חייבי מיתה) כתיבן (כהעתקת רש"י) מהדדי ילפא (ר"ל דהרי גם אתה מודה דילפינן כל אחד מחבירו כדקאמרת ליכתבינהו בחדא וכדפירש"י) וכיון דילפי כו' כנ"ל ופירש"י אינו מכוון כ"כ בלשון הש"ס : שם ע"ג להנך תרתי נ"ד שכן בסייף. רש"י ותוס' כדחקו. ולענ"ד לפירש"י ברים מכות בהא דקאמר שם ומה הסוקל אינו נסקל כו' נוכל לומר דהאמת כן הוא דאף אם באו לחייבו סקילה או שריפה אינן נידונין רק בסייף מק"ו שפי' התוס' שם. וע"ש במהרש"א דמשמע מדבריו דלא נמצא סתירה לזה וא"כ אתיא הכא כעין חומר. אלא דלכאורה יש סתירה לזה ממשנה דס"פ הנחנקין „כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי ב"כ ובועלה" משמע דמקדימין אפי' לשריפה דומיא דב"כ וי"ל בדוחק. אבל סתירה מפורשת מכתובות (מה מו) [illegible]

למנין כדפירש"י לעיל וה"א אלא אם כבר זיכה אבל הכא לא מיבעי ליה אלא לענין להביא דיינים אחרים וא"ל אפי' אמר כו' נמי. וי"ל דהכי דייק דדוקא זיכה ושמע כבר דברי הסותרין את דבריו והוא נשאר בדעתו הוא דאמרי' דתו לא הוה הדר ביה ומצרפינן ליה למנין. אבל אמר כו' כיון דלא שמע עדיין סתירת דבריו אמרינן דאלו שמע היה מודה לדבריהם. הואיל דאלו שלפנינו כבר הפכו בזכותו למדי ולא מצאו ודאי סברא דחויה היא מה שאמר ללמד. כיון דרבותיו לא הגיעו לה : ע"ב במשנה אומרים לו התודה (ר"ל על כל עבירות שעבר מימיו) כו' שכן מצינו בעכן כו' וכזאת כו' (ר"ל שכן גם עכן התודה גם על מעילתו בחרמים אחרים וזהו אולי כוונת רש"י במ"ש בגמרא כו') ואם א"י להתודות (ר"ל שאינו זוכר כל העבירות) א"ל אמור (בפתח) תהא כו' : גמרא א"ל יהושע בגורל אתה בא עלי כו'. משמע דע"י הגורל לבד (אפי' אם לא היה מודה) ראוי להרגו וכמו שא"ל ה' והיה הנלכד כו' ישרף רק שבקשהו שיודה בכדי שידעו הכל שמשפט הגורל הוא מה' ושמו יהיה מכובד וגם כדי שיהיה לו כפרה. ודלא כמש"כ הרע"ב שנהרג על ידי הודאתו. והוא לקחו מפי הרמב"ם אבל לא השלים דבריו ע"ש :

דף מד ע"א גמ' אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיה כו'. חילפא היא ערבה כדאיתא בסוכה (לד). ואולי הכוונה בכאן על הא דנהגידים יחד בלולב דמצוה. ומדקאמר ביני חילפי יהיה ראיה למה שכתב המגן אברהם בסי' תרנ"א סק"ד בשם האר"י ודלא כהשל"ה שם : שם גם לקחו מן החרם כו'. בכולהו נ"ל וגם בוא"ו : שם עכן כו' וכתיב התם את בריתי הפר. ר"ל דביבמות (עב) דרשינן מיניה לרבות את המשוך : שם ת"ד במצוה דגופיה לא פקר קמ"ל כנ"ל : שם אלא זה יאיר בן מנשה שמקול כרובה של סנהדרין. ומש"כ הרש"א במ"א שהולכין אחר ל"ו לחובה ע"ש. ל"ד שאין הולכין לחובה ע"פ אחד : רש"י ד"ה היכי עביד דמשתחוה לאדם כו'. ולשון במגילה שהשתחוה לו והוא יותר מכוון : תד"ה חייבין והיאך אשה מתגרשת בלילה. מבואר דלא כדעת הא"ז מובא בגו"ב ת"ת אהע"ס סי' קי"ד שפוסל נתינת גט בלילה ע"ש : בא"ד והא דלא משני הכא דחזא ליה בנואה כו' כנ"ל : ע"ב גמ' לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין א"כ כו'. ועי' פירש"י. ומזה יש ללמד זכות על פזמון דמלאכי רחמים וכו' חלו נא פני אל וכו' ונוסח מכניסי רחמים הכניסו כו' וכיוצא באלו אשר רבים גמגמו עליהם. אך י"ל דהכא דוקא ביחיד וכמו דמחלק הש"ס בסוטה (לג) ועי' באחרונים באו"ח ס"ס ק"א : שם יערכך ה' ביום הזה כו' כנ"ל : שם וכלכל ודרדע כו' כנ"ל : שם פשיטא כל כמיניה. מפירש"י משמע דל"ג פשיטא וכן בע"י ליתא : רש"י ד"ה עתה באתי על של עכשיו כו' כנ"ל : ד"ה אביך. תרח ואבותיו מכנען באו. הן המה היו מבני שם ולא מזרע כנען וגם לא מצינו שגרו בארץ כנען ועי' רש"י בפיה"ת בר"פ לך בפסוק והכנעני אז בארץ : ד"ה וכי כל כמיניה. דחשדינן להו לסהדי כו' כנ"ל :

דף מה ע"א גמרא א"ר כו' דרבנן אדרבנן ל"ק. ק"ל דנימא רבנן חייש' להרהורא והתם גזה"כ הוא ע"ש בתד"ה אם היה לבה נאה ול"ל קרא דונסקלו. ואולי כיון דאמר רבה גמירי כו' תו נ"ל דמעמייהו כאן משום הרהורא והתם משום הכתוב אין הכרח שיגלה את לבה דוקא ודלא כתוס' הנ"ל. אבל קשה מאי דאמר לקמן לימא דר"כ תנאי היא נימא דטעמא דר"י משום גזה"כ דשוה הכתוב כו' כדפירש"י לעיל : שם ומנין שנסקילה ובדחיה ת"ל סקל יסקל או ירה ייירה כו'. נ"ל דדרשה זו נ"ל מרבוי דיירה דאתא לומר דאף דאמרתי לך סקל יסקל לא תטעה לומר דסגי בזה בלבד אלא יירה פי' ידיה. נ"ל מקודם ואם לא מת בה אז אמרתי לך דיסקל. או דדריש לה במדת אם אינו ענין לו תנהו ענין לחבירו. ויש לקרב דרשה זו לפשוטו ולומר דהאי או במקום אם וכמו שפירש"י בויקרא (ד כג) ולא נצטרך לדחוק ולומר כדמשמע מדברי התוס' בפסחים (ו ב) ד"ה אבל בחד דזהו בכלל מה שאמרו אין מוקדם ומאוחר בתורה. ומרבוי דיסקל (לבד) דריש בסמוך לדורות ולהכי לא מסיק שם כוליה קרא (ר"ל גם או ירה יירה) משום דלכבר אפיקתיה דבסקילה ובדחיה ודלא כגי' הילקוט שהובאה בגליון (ומשמעות קצת בפירש"י) : ודע מה שפירש"י ולא כתב כי סקל סקל כו'. נראה כוונתו דה"ל ליכתבינהו תרוייהו במקור וכדאיתא במרובה (סה) לימא קרא המצא המצא כו' או דר"ל דליכתוב סקול סקל בלשון צווי : ע"ב גמ' דתניא גואל הדם הוא ימית כו' כנ"ל (וכן העתיק הרמב"ם בפ"א מהל' רוצח ה"ב) בפגעו בו מ"מ. נ"ל דדרוש זה מהוא ימיתנו דקופיה דמיותר. ומש"כ רש"י דברוצח שוגג כו' מיירי קרא תמוה. וכבר עמד עליו המל"מ שם : רש"י במשנה ד"ה אין דנין דל"מ להפוכי בזכותייהו כו' כנ"ל :

דף מו ע"א גמרא פיסקא האים תולין. הגהת רש"ל בכאן אינה מוכרחת כלל : שם לרבות בן סו"מ. התוי"ט הקשה דל"ל לרבוי' הלא גם הוא מהנסקלין דיליף להו לעיל. ול"נ דה"א דלא מרבינן אלא כעין מקלל שעל חטאו נהרג ובכל ימי נבלו מש"כ בסו"מ שע"ש סופו נהרג ואינו אלא עד שיקיף זקן או"עד שלא לקרותו אב: תד"ה שתי. ויש חובר חבר. תמוה דזה אינו במיתה אלא באזהרה בלבד עי' לקמן (סה) ואולי מפני גורך הטעה דן גם עליה מיתה ולכוונה זו מביא הש"ס בסמוך הא דב"ד עונשין שלא מה"ת כמו רוכב הסוס בשבת : רש"י במשנה ד"ה ותולה אותו בידיו כנ"ל וכ"ה בהרע"ב : ע"ב גמרא מניין למלין א"ת שע"ע בל"ת ת"ל כו'. נ"ל דהלנה היא בעמוד השחר כבקדשים ובשכיר וא"ע בל"ת דל"ת עד שיעבור עליו כל הלילה אבל מ"מ בעשה דכי קבור תקברנו ביום ההוא (דהוא עשה בפ"ע כמו שמשבה הרמב"ם בסה"מ מ"ע רל"א וברים הל' סנהדרין) עובר בשקיעת החמה ולא ראיתי כעת למי שידבר בזה :

דף מז ע"א רש"י ד"ה הואיל ונדחה כדתניא מע"ה כו'. ולקמן כ' משום זבח רשעים תועבה ונראה דזבח רשעים אינו אלא בקרבנות נדבה אבל חטאת חובה לא מימעיט אלא מדרשה דע"ה. וכן מתבאר בדבריו חולין (ה ב) ד"ה דלאו חיובא : ד"ה יטמא ת"ל לנפש ל"י בעמיו. אבל בתו"כ ראיתי שדורש זה מבעמיו דלא יטמא בעל ומבעמיו דלנפש דרים למעוטי מת מצוה ורש"י בפיה"ת שפי' תרוייהו למעוטי מ"מ תמוה ועמש"כ בערכין (דף ד) בס"ד : ע"ב תד"ה מ"ע. הא אריו"ח כו' ורבא פסק כר"י כו'. הן זאת דריו"ח סובר דעריפתה אוסרתה אינו מבואר ומוכרח שם עמש"כ שם גם מה שהכריחו דרבא ס"ל כוותיה י"ל דל"ח אלא נגד ר"ל לבד והכא גם ר' ינאי רבו וחבריא ס"ל כר"ל אבל בכריתות (כ"ד כ"ד) איתא דרבא בעצמו אמר דעריפתה אוסרתה :

דף מח ע"א ד"ה נתנו דמשמע אבל ייחד לא. לכאורה יקשה לפ"ז מאי דקאמר ולאביי כו' אזמני' אע"ג דלא נר דילמא ר"ה איירי בהזמנה לחוד דהיינו ייחוד דגם אביי מודה דלאו כלום הוא. וי"ל דגם לר"ח דבעינן תרתי הזמנה וגר הזמנה איננה ביחוד לבד אלא במעשה כדמוכח הסיא דהוסיף בו דימוס דמוקי לה אליבא דר"ח ורבא דרמא ביה מת וכן ההוא דכים שעשאו להניח בו תפילין דמוקי לה דהניח ג"כ :

דף מט ע"א גמרא א"ל ה"ל להצילו בא' מאבריו. מבואר דאף הנרדף עצמו אינו רשאי להרגו אם יכול להציל א"ע בא' מאבריו וכן פירש"י לקמן (נז סע"א ובר"ד עד) ותימה על המגיה במל"מ סוף הל' רוצח שמביא בשם כ"י של המל"מ דהנרדף עצמו א"צ לדקדק בזה : שם היה לך להצילו בא' מאבריו. מבואר דכיוצ להצילו שב על הרודף וכפי' התוס' לקמן (עג) ד"ה להצילו ודלא כפירש"י לעיל ברפ"ע : רש"י ד"ה ומגדלי בלורית והתיכן הכתוב כו' כנ"ל :

פרק ז ע"ב גמרא ואידך ההוא למצוה בעלמא. נראה דלר"ה ברדל"י הוה לעיכובא דאל"כ יאמר גם מצות תלייה ולפמש"כ המהרש"א בכוונת רש"י י"ל דגם ר"ם ורפ"ם ס"ל דתמיד ה"ל לעיכובא ול"ע להלכה. ומה שתמהו התוס' מסדר ברכות התם הוה ג"כ לעיכובא וכדאיתא ר"פ הקורא למפרע וכן סדר התקיעות וכמש"כ התוס' בר"ה (לד ב) ד"ה מתמעה והר"ן שם על הא דתקיעות וברכות של ר"ה ויוה"כ מעכבות ולא עמדתי ע"ד התוס' שהגיגו תמיהתם על הא דר"ה ברדל"י דהמר אף סדר תמיד : רש"י במשנה וכ"מ למתחייב שתי מיתות כו'. התוי"ט תמה מדוע לא נקיט הכ"מ דב' חייבי מיתות שנתערבו כו' דקדים ע"ש ופשוט דרש"י נקיט ליסנא דגמרא לקמן (כ ב) כ"מ למי שנתחייב ב' מב"ד נידון בחמורה וע"ש במהרש"א : ד"ה ולאפוקי וד"ה היא אומרת נ"ל בד"א :

דף נ ע"ב תד"ה כשהוא בסופו והא דקאמר כהאי תנא כו'. עי' בר"ן בס"פ אלו עוברין דהביא דוגמאות לזה דאמר האי ליסנא אע"ג דלית ביה פלוגתא : ד"ה ת"ל והא דקאמר בסמוך כר' אלעזר כו' כנ"ל בנ"י וכן כולם :

דף נא ע"א גמרא ניסת כו' לעו"ג כו'. עפירש"י ותמוה לקרותה בעבור נשואי עו"ג זיקת בעל הלא אין כו' עי' יבמות (מה ב עו א) ואולי ר"ל א' מז' עממין אחר שנתגייר : שם ותו מידי כהנת לכהן כתיב. לכאורה היינו פירכא קמייתא וכ"ל דקושיא זאת שבה על הא דקיים בברייתא אע"פ שאינה כהנת דר"ל שאינה נשאת לכהן דמשמע דבקרא כתיב הכי להכי פריך מידי כו': ע"ב תד"ה פירכא ומיהו קשה כו'. אבל בכלתו כו' נראה דל"ל אבל באת חמיה לא כו' : גמ' ת"ל אים כו' אשת רעהו כו' הכל היה בכלל כו'. מזה אנכי תמה על מש"כ בתוס' הרא"ש ביבמות (לד) דנערה המאורסה אין בה קרבן בשוגג משום דל"כ בה כרת ע"ש. והרי גם היא בכלל ואל אשת עמיתך כו' כמו (באשת רעהו דאמר כאן) וכתיב בסה"פ ונכרתו הנפשות וכ"מ מלשון הרמב"ם בסה"מ בל"ת שמ"ז ולשון רש"י בכתובות (ג) לדחות פי' רבותיו דקדושי כסף דרבנן (האיך סוקלין ע"י ומביאין חולין לעזרה על שגגתן) הרי דפסיקא ליה דמביאין קרבן וכ"כ לקמן (נג) במתני' כיון דקדשה אשתו היא כו' ובפיה"ת (דברים כב א) כ' שאין בעריות מיתת ב"ד שאין בה כרת ולקמן (פ"א) בגמרא אשת רעהו עמא זו נערה המאורסה ומקרא מלא בה בפרשת תצא על דבר אשר ענה את אשת רעהו והא דמטעינן ברים ארוסה מתחת אשה פרט לארוסה היינו ממלת תחת תדע דלא ממעטה תאשתו דכתיבה כ"פ בפרשה והתוס' ביבמות (נט) כתבו דלילף הערלה מנערה המאורסה בכל העריות דאיתקים כולן להדדי כו' והיינו בקרא דכי כל אשר כו' ונכרתו כו' עלמא דפשיטא להו דכרת עלה נמי קאי ולע"ג. [וכ"פ בשו"ע א"ע סי' קכ"ו ס"ק מ"ד דאם כתב לארוסה דהות אנתתיה כשר וע"ש בב"י בשם הרי"ו והרשב"א] : שם ור"ע מהם מקריבים והיו קדם נפקא כנ"ל : רש"י ד"ה הוציא הכתוב והוציא כתוב אחר כו' כנ"ל : ד"ה זוממיה וזוממיה בכלל מיתת בועלה הן כנ"ל: ד"ה נוליא זו דאם משמע להביא את הנשואה כו' ואם משמע גז"ש להוציא פנויה כו' כנ"ל :

דף נב ע"א במשנה רי"א אף הוא כו' נל"פ דלקמן במתני' תני ג"כ בהנחנקין כריכת סודר כו' לכן קאמר אף הוא ר"ל שהוא מהנשרפין אם מת כו' ורש"י נדחק בזה : גמ' ומאן דיליף מבנ"א מנ"ל דכתיב וימותו כו' כעין מיתה כו' אותם ולא בגדיהם ועי' בתוס' והתימה על הרע"ב שפי' דילפינן דלא נשרפו גופותם מדכתיב וישאום בכתנותם : ע"ב תד"ה מעה ואף כו' נמי חזר בו כנ"ל : רש"י ד"ה אלא להקל ולקמן כו' דד"מ כסדרן כו' ושם לא פי' כן אלא משום שלא פי' כו' ע"כ כלה היא כו' :

דף נג ע"א גמרא במאי גמרי במות יומתו גמרי כנ"ל : שם א"ל בדמיהם כו' גמרו. כ"ה להדיא לקמן (נד) בשתי ברייתות ובדף סו ובכריתות (ה) והא דלא מייתא להו לסייעתא עמש"כ בברכות (כו) : רש"י במשנה ד"ה הבא על האם לחייבו על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו כנ"ל וע"ש : בא"ד וה"כ כתיב בהו חלוק לרבנן כדמפרש בגמרא. בגמרא ליתא רק דלר"י איכא מיעוט אמך היא ורבנן דרשי לה לדרשה אחריתא וכיון דליכא מיעוט ממילא חייב שתים דילפינן מאחותו דהוי דבר שהיה בכלל כו' כדפירש"י במכות שם ועי' לקמן (נד) בפי' ד"ה בשוגג ולקרבן ובמש"כ שם : ד"ה אלא בא"ל וטעמא דר"ע התם מפרש מלא יקח כו'. שם לא מפרש מידי רק ביבמות (מט) אמרי' טעמי דים ממזר מה"ל דכתיב לא יגלה כנף אביו וכר"י דבאנוסת אביו הכתוב מדבר וסמיך ליה ל"י ממזר. והא דאין קדושין תופסין לדידי' משום דהא בהא תליא כמ"ש התוס' בקדושין (סז ב) : ע"ב ד"ה תני כדתנן דר"י אף ברא"וי' כו' כנ"ל : ד"ה אלא אמו. אמאי לא אקשי ליה מר"י גופי' כו' מודה לנו דחייב כנ"ל : ד"ה אלא אמר רבא ולא שם איסור אם כנ"ל והס"ד ואח"כ מה"ד ומייתי לה בג"ם וקושב פירושו כפי הגי' שלפנינו נ"ל דה"ס דבשלמא אמך היא שפיר למידרש למעוטי דא"ח משום אשת אב משום דרישא דקרא הוה משמע דחייב אבל ערות אביך היא דאידך קרא ליכא למידרשי' למעוטי דא"ח משום אמו דהא אין שום משמעות ברישי' לחייב אבל למעוטי דא"ח משום אשת אים א"ש דים משמעות מרישי' דלחייב כמו שמבאר והולך וגי' המהרש"א ופירושו לא מחוור : תד"ה לדבריו. דסבר כדתנן בסוף כו' כנ"ל :

דף נד ע"א רש"י ד"ה ת"ל דהאי לאו ערות אביו היא כנ"ל : ד"ה בשוגג דנ"ל כו' לחלק כרת למפטם וסך כו' לכאורה לא היה צריך לזה דהם בכלל כל העריות ע"ש (יד) בפי' ד"ה לחלק (ובע"ב שם) ד"ה למפטם וסך ואולי דמשמע ליה דלא ילפינן מדבר שהיה בכלל אלא דומיא דאחותו דהיינו ערות דנקבות דנפישי הנאתייהו (ועי' לקמן ע"ב בתד"ה הבא וברש"א שם ובמש"כ במכות יד ב) ותדע דאר"א לקמן הבא עס"ז והביא זכר עליו נר"ע א"מ אלא אחת משום

מקום דחד לאו הוא אמו מי גרע מהא דב' זכרים דגילף מולא אשה לחייב על כל אשה ואשה ופי' לקמן ע"ב בתד"ה הנרבע ובתמ"כ שם : משנה הבא עה"ז . התוי"ט תמה [illegible]

הגוים כי את כל התועבות האל עשו כו' כנ"ל : ד"ה בהמה עשה בה קטנה כגדולה כנ"ל כבגמרא : תד"ה עשו דבתר זכור כתיב ובכל בהמה כו' כנ"ל : ד"ה הבא עה"ז והביא זכר (כנ"ל) כיון שהם ב' ביאות והמערה בעצמו דאר"א לקמן דמחייב תרתי נ"ל דהוי ג"כ כב' ביאות שוכב ונשכב ועמש"א בסמוך : מש"ב הרמ"א דאחותו שהיא אחות אביו כו' לא מיקרי שמות מחולקין בכריתות שם ובמכות (יד) אמרי' להדיא דאין שמות מחולקין : ד"ה הנרבע עכה"ד. לפ"ד נראה דה"ה הבא על זכור והביא עליו זכר דלר"ע א"ח אלא אחת הוא אפי' בשני זכרים . וכן הבא עה"ב והביא בהמה עליו דא"ח אלא אחת לר' אבהו אליבא דר"ע ולאביי לכ"ע הוי אפי' בב' בהמות וזה דלא כהרמב"ם בפ"ה מהל' שגגות ה"ג ולכאורה דעת התוס' מוכרחת ולפלא שלא העירו בזה מנו"כ. שוב בא לידי ס' שעה"מ וראיתי שהאריך בזה בפי"ז מהל' איסורי ביאה הי"א ודע דק"ל על מה שפסק שם הרמב"ם וכפ"ד כר"ע בבא עה"ז והביא זכר עליו דא"ח אלא אחת דלכאורה ה"ל לפסוק כר"י דהרי ר"א אמר לקמן גבי המערה בעצמו דמחייב תרתי ואולי דלאו תרתי חטאות קאמר אלא שני איסורים :

דף נה ע"א גמרא תניא זכור בן תשע כו' כנ"ל כמש"כ לעיל : שם הואיל כו' כתיבא נמי הא מילתא דדרשה כנ"ל ועי' הגי' ביבמות : רש"י ד"ה המערה בהקישא דר"י כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה כו' כנ"ל : ד"ה איידי דערות אחות כו' כנ"ל : ע"ב גמ' דבעי רה"מ ישמעאל הבא עה"ב בשוגג מהו כו' והכא כו' תקלה ליכא. עמש"כ בזה לקמן (נז ב) בס"ד: שם כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא כו' וכן לקמן גבי קטן . מזה נ"ל דאף דפסק בשו"ע ח"מ סי' ל"ו ס"ג ותכ"ד ס"ח דקטן שהזיק ושבל פטור מלשלם אפי' לאחר שהגדיל ודלא כהגה"א מ"מ לצאת יד"ש חייב : שם בן ט' כו' ומטמא כנדה . בנדה הגי' בנדה בב' : רש"י ד"ה ואם בא עליה יבם ומקבלו אביה. עי' קדושין (י) תד"ה ומקבל ובגיטין (סד ב) בתד"ה וכל שאינה : תד"ה וחייבין כמו בן ט' כו' אלא כמאמר כו' כנ"ל : בסה"ד וניחא לפי' דלא קתני גבי קטנה ופוסלת כו'. לכאורה אכתי קשה מדוע לא תני ופוסלת אה"נ דזה לא מוכח מהא דואם בא כו'. ומותין ע"י ולדעת הראב"ד בפ"ד מהל' אסורי מזבח ה"ג דבהמה נפסלת אף אם בא על פחותה מבת ג"ש א"ש אבל נ"ל ראיה לדעת הרמב"ם מהא דתני גבי ב"ע שנים ופוסל אה"נ כו' דאטו לא נכלל בזה ג"כ אם בא בהמה עליו . ונראה דאף לשמואל דס"ל בזכור לעיל דבבן ג' נמי חייב בבהמה מודה דבעינן ב"ע כדמשמע מליסנא דמתני' וכדכתיבנא וטעמא דמשכבי אשה דמיני' יליף שמואל לא כתיב אלא בביאת זכור :

דף נו ע"א גמרא תנא עד שיברך שם בשם מנה"מ כו' בנקבו שם יומת . הנה רש"י כתב לקמן (סו) דר"מ בר' יוסי דהוא חכמים דמתני' דשם ל"ל הך ברייתא ע"ש והתוי"ט שם כתב מדפי' הרע"ב כאן הך דרשה דהכא (ותמ"כ ג"כ בשם הרמב"ם לא נמצא בפי' שלפנינו) ש"מ דהכי ס"ל להלכה דלפי' המשנה איתו מוכרח ע"ש ואני אומר דמוכרח מדתני יכה יוסי את יוסי כדפירש"י וכן דברי הכ"מ (שהביא שם) דלכן פסק הרמב"ם כן משום סתמא דברייתא דהכא תמוהים דיותר הל"ל מן המשנה עצמה מן יכה יוסי כנ"ל והכ"מ כ' שם בהל' ח' בעצמו ולהכי נקט יכה דא"ח עד שיברך שם בשם כמו שקדם . וג"כ ראיה דבד"ז ליכא פלוגתא מהא דמשני לקמן בעינא שם בשם ולא מקשה הניחא למ"ד דבעינא כו' אלא למ"ד דלא בעי מא"ל : שם והא כו' מהתם נפקא ה' זו ברכת השם . ול"ל דאתיא הך דהכא כתנא דב"מ לקמן דלא דריש ויגו דהוא ל"ל גם דרשה דאיש איש דהא לא חשיב ברכת השם במצות ב"נ : ע"ב תד"ה לאמר אע"ג כו' במחזיר גרושתו כתיב כו' . הן לפי מה שבארתי ביומא ובחדושי לש' נת"ע אות ח' בסופו דכוונת הנביא על הא דכתוב באותה פרשה אחרי אשר הוטמאה דדרשי לה רבנן על סוטה ודאית א"כ זנות דא"ח איתא בהאי קרא ונכון בס"ד :

דף נז ע"א רש"י ד"ה בע"ג דברים וזיבוח וקיטור. השמיט עוד ניסוך והשתחויה : ד"ה נהרג עליו משום גזל כו' דהיינו שפחה חרופה כו'. הוא לר' ישמעאל דאמר בכריתות (יא) בשפחה כנענית הכ"מ ומאורסת לע"ע ואמרינן בגיטין (מג) דמאי מאורסת מיוחדת ולהמהרש"א איסתמיט ד"ז : ד"ה כיוצא בו דס"ד דאילו ש"ד בשוגג כו' אלא רחמנא חס עליה . ק"ל דלפ"ז מאי קמ"ל לרה"מ לעיל (נה ב) הא מה"ע אמרי' שם בקטן וקטנה דהבהמה נסקלת על ידיהם . וי"ל משום דחזינן דמזיק אפי' בשוגג חייב לשלם כדאיתא ספ"ב דב"ק אלמא דבמה שבין אדם לחבירו אין חילוק בין שוגג למזיד אלא דברוצח חס רחמנא עליה דלא למקטליה . אבל במה שבין אדם למקום בשוגג לא ענים עליה רק דקשה הלא מ"מ חייב בקרבן אלמא דחוטא הוא ועי' בנזיר (כג) דאפילו בספק איסור בשוגג א"ק ונשא עונו . ואולי מפני קושיא זה השכיל רש"י לפרש שם כסבור מותר דקרוב לאנוס הוא לר"ח ולאביי במכות (ט) . אך עכ"ז קשה דהא בכה"ת אומר מותר ג"כ חייב בקרבן כמש"כ התוס' שם (ז ב) ד"ה אלא . ול"ל בשוגג וכיון דמייתי קרבן מתכפר לו לגמרי ותו ליכא תקלה. ואע"ג דגם במזיד מתכפר לו כדאיתא לעיל (מז) מ"מ מה שנסקל ע"י אין לך תקלה גדולה מזו : ע"ב גמרא אלא אריו"ח ל"כ אלא לנעה"מ דלדידהו ל"ל כו' . לכאורה ה"כ דקאי נמי אעדה כו' דלהכי מקלינן עלייהו דליבעו עדה כו' משום דלדידהו ל"ל . וכמו בנכנסה לחופה ול"כ דמקלינן עלייהו לדונן בחנק מה"ט . אבל פירש"י מוכרח מהא דמשני לקמן תנא דב"מ הוא כו' ואם איתא מ"מ נ"מ לעדה כו' וכ"כ מלשון אלא דקאמר . ודע דמשמע דבא"א גמורה דידן נידון בסייף אפילו לר"ש דחנק חמור כיון דלדידהו אית להו בדינייהו דיינינן להו וכן מבואר להדיא לקמן (עא ב) ול"י מנ"ל לריו"ח הא הלא הברייתא היתה מתפרשת יפה לדידיה ואפי' בא"א גמורה וכן הברייתא השניה דעל א"א נידון בחנק וכן לא הייתי נצרך לקמן שם לומר דס"ל כתנא דב"מ דמיתה שלהם היא חנק. ועוד ק"ו הוא מה נעה"מ דלדידהו ליתא כלל דינן בדינא דידן . א"א דא"ל לדידהו לא כש"כ דדינן בדינא דידן : שם אר"נ"י כו' שנכנסה לחופה ול"כ כו' . לרבא לקמן (נח ב) דבעל"כ פטור באשת חברו המ"ל אפי' בא"א גמורה ובעלה כדרכה : תד"ה וחכמים דמתוך כך מסיק לעיל על ד' מצות כו'. כ"נ דל"ל ור"ל מחמת קושיית אי משום דאיתרבאי מאיש איש אפי' נכרי נמי כו' . אח"ז ראיתי הגי' כן בדל"י : ד"ה הורתו . דלא פסיקא כו' שאין לו שאר האב כו' כנ"ל :

דף נח ע"א רש"י ד"ה וחכ"א יקיים אלא למעוטי א"ל בקדושה כיון כו' כנ"ל בל"ו וכמו שהעתיקו התוס' : ד"ה נשא אשה ומשום דהנך גיורות קאמר כו' כנ"ל : ע"ב גמרא שנאמר מוקש אדם כו' . עי' פירש"י בפ"י : רש"י ד"ה נכרי מותר . בין לר' אליעזר כו' כנ"ל ביו"ד : ד"ה ולכלל ישראל לאיגזור ליה כו' . נראה דר"ל דעל עבדים בפרט ל"ג חכמים גזרות רק לישראל ולגרים גמורים ולמשוחררים שהמה כישראלים . וא"כ כש"כ שלא גזרו גזירות על ב"נ במצות דידהו וראיה ברורה להמל"מ בפ"י מהלכות מלכים ריש ה"ז לענין משוך בבני קטורה לדעת הרמב"ם ע"ש : ד"ה מדרגילי למיקרי לה כו' כנ"ל :

דף נט ע"א ד"ה ומשני שב והבטל מלעשות עול כנ"ל : ד"ה מורשה מאורסה אמוראי איכא כו'. ע"ש דר"ח תנא לה : ד"ה מגזל וכן נעה"מ דהא בכלל ג"ע הוא. לפירושו למאי מסיק הגמ' דינו כו' דבסקילה. ועוד דלעיל (נז ב) משני על הא דמקשה מלאמר זו ג"ע התם בעריות דידהו . ולכן הנל"פ דר"ל דלא חשיב אלא הנך דמחייבי עלייהו מיתה דידהו אבל הא דבסקילה לא חשיב : ד"ה לאו בני כבוש. לא נתנה ארץ לכבוש כי אם כו' כ"נ דנ"ל . אבל ק"ל מהא דחולין (ס"ד ס) עמון ומואב טהרו בסיחון וכן שם לעיל מיניה בדרשה דקרא והעוים . ובתוס' גיטין (ר"ד נח) כ' דקונים בחזקה דכיבוש מלחמה ע"ש : תד"ה אף וקשה כו' דריש' ג"ל כו' כנ"ל בלא ד' :

דף ס ע"א גמרא סתמא כר"ע דמקים כו' . עמ"ש בס"ד במכות (ה ב) : רש"י ד"ה אלא לאו בכינוי . אבל בזמן ב"ד קורעין כו' כנ"ל : תד"ה המלך תימה כו'. ול"נ לייסב ע"פ הירושלמי דמקשה אמאי דתנן דא"ל אמור מה ששמעת בפירוש וא"ל גדף אלא אותו השם שאמרתי לפניכם אותו קלל כו' הביאו הכ"מ בפ"ב מהל' ע"ג הל"ח . ואף דהש"ס שלנו אינו סובר כן דה"ל לפרש כמ"ש התוי"ט . מ"מ שמעינן מיניה דזה לא נקרא גידוף ועכ"ז חייבין עלה לקרוע כדתני

במתניתין . ואיכא למימר דהכה"ג א"ל לחזקיה : ע"ב גמרא יכול שאני מרבה המגפף כו' . קשה דא"כ לא תעבדם יתירה דפירש"י במתני' למאי אתא . ואולי הוה מוקמינן ליה לדרשה דאביי אליבא דר' אמי לקמן (סג) ועי"ש בסוגיא ובפירש"י ועי' לקמן במהרש"א בד"ה שא"כ מהשתחואה נפקא : שם וכ"ת זובח ל"ל לגופי' דמחשבין מעבודה לעבודה וכל הסוגיא . הן לפמש"כ התוס' בכ"מ (מג ב) דמחשבה דפיגול היינו באמירה דוקא וא"כ ה"ה במחשבת ע"ג ועי' חולין (לט) תד"ה אלא ולקמן (סה) בד"ה הואיל (ואע"ג דבע"ג אמרי' שם בחולין בשלהי מסכת דאפי' אמחשבה מענים מ"מ קטלא ודאי לא מחייב עלה דתנא ידעינן) ולמאי דמסיק רבינא לקמן (סא ב) דלזא"ז קתני א"כ תיפוק ליה דחייב משום דאמר אעבוד כו' . ואולי דהכא איירי להכעיס : רש"י ד"ה אילו נאמר בא הכתוב לענוש מיתה כו' כנ"ל : ד"ה ת"ל וכל עבודות שבעולם שבדרכה כו' כנ"ל : ד"ה לפי שיצאה זביחה שנכללו בכלל וילך ויעבוד . לכאורה הכלל הזה הוא בכדרכה וה"ל יותר לפרש מכלל דבלתי לה' לבדו דנכללו בו כל מעשה מכובד וכדמשמע גם מדברי המהרש"א . ויתורץ בזה גם תמיהת התוס' בד"ה המקטר דאי לאו בלתי כו' ה"א דא"ח אלא בזביחה לבדה בשל"כ . אך לא א"ש לפ"ז מאי דמקשה רבא בר"ח אימא יצאת השתחואה ללמד עה"כ כולו . דמה זה בא למעט יותר מן הכלל דבלתי . אולם י"ל דאדרבה בא לרבות דלא נימא דבלתי לא איירי אלא בעבודת פנים : ד"ה אימא יצאה וכ"ש דלך כבוד כהשתחואה ודקא קשיא כו' כנ"ל : ד"ה לגופיה . דאפילו לא שחט שחיטה עצמה כו' כנ"ל :

דף סא ע"א גמרא התם בזובח להכעיס . לכאורה להכעיס דומה למאהבה ומיראה דפליגי בהו אביי ורבא לקמן ועי"ש בתוס' ולקמן (סד) ד"ה אע"ג : שם היכא דפלחו כו' דכתיב ל"ת לך פסל (ר"ל ל"ת את עצמך פסל וכמו דדרשינן לקמן (עג) אבידת גופו מן והשבותו לו ע"ש בתוס') ולכן חייב הנעבד אם קבל העבודה דהרי עשה א"ע לפסל . כי פליגי בדבורא כו' ור"ל וכמו דפליגי בחיובא דנעבד בדבורא כמו כן פליגי בחיובא דעובד : רש"י בסה"ע אין נסתין לעבוד אדם . משמע דאפי' הסית לעבוד איש אחר . אבל הרמב"ם בפ"ה הל' ה' השווה איש אחר לשאר עו"ג וכ"ת לשון הגמרא וטעם החילוק פשוט : תד"ה ומר . כשמכמינין לו עדים ואומר היאך כו' כנ"ל : בא"ד ע"כ יש לחייב כו' כמסית לע"ג כו' כנ"ל : ע"ב גמ' יחיד לא ממלך ומשי בתריה כנ"ל : שם רבא אמר כו' הא דא"ל כך אוכלת כו' . וכן מיתניא בהדיא במתניתין ברישא דהאומר אעבוד כו' ע"ש וקלא תימה דלא הביאה רבא לסיוע : שם רבינא אמר לזא"ז קתני . כה"ג משני ג"כ לקמן (סז) : שם אמר אביי מנא אמינא דתנן כו' כנ"ל בל"ו והב' נ"ל בו' : שם האי שגגת מעשה דעו"ג ה"ד אי קסבר בה"כ הוא כו' . לכאורה המ"ל כגון שהתריז לפטור וקסבר ע"ג אחרת היא וכה"ג איתא בתוס' לקמן (סב ב) בסד"ה הפלס ועמש"כ שם : רש"י ד"ה ודלא כהמן . הא דקתני יכול כו' כנ"ל : ד"ה ושוין שאינו כו' . מי שמביא חטאת על הודע לשגגת מעשה כו' כנ"ל : בא"ד מדכתיב בא"ת שגגתו שגג תרי זימני כו' כנ"ל : ד"ה הרי לבו . ולא שוגג אלא לשמים כנ"ל ומלת הוא למחוק :

דף סב ע"א גמרא ואילו בפ"ג תנן ושוין שבשעירה כיחיד . רש"ל הגיה תני . ובאמת משנה מפורשת בהוריות פ"ב מ"ו ובפ"ג היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה ועדיפא מהברייתא דלא איירי בנשיא . אלא משום דליסנא דברייתא קלר יותר ועוד דכבר אייתי לה אביי לעיל וכמש"כ בס"ד ברפ"ב דשבת : רש"י ד"ה א"ח אלא אחת דכל עבודתה כו' כנ"ל : ד"ה לחלק וחייב עליה הכתוב בפני עצמה שפרע כו' כנ"ל : ד"ה השתחואה נמי דהא גבי סקילה כתיב וישתחו כו' כנ"ל בחד ו' : ע"ב תד"ה העלם וה"נ המ"ל במגפף כו' . ע"כ ר"ל ומנשק ומחבק כו' כדי שיהיה הנה אך כל אלו הן עכ"פ בלאו אף שאין דרכה בכך ולר"ל בשבת (סט) א"ח קרבן עד שישגג בלאו . ואין לומר שמגג בזה א"כ ה"ל כהעלם זה וזה יש לחלק . אולם יותר הל"ל בעבודות בזויות וכמש"כ לעיל (סא ב) :

דף סג ע"א גמרא אלמלא ו' שבהעלוך כו' . ק"ל לפ"ז איך אמר נחמיה (במזמור ט') ויאמרו זה אלהיך אשר העלך ממצרים : רש"י ד"ה ר"ע היא לאפוקי הרוגה כו' . עיין לקמן (ס"ה סע"א) ובתד"ה הואיל ובמש"כ לעיל (ס ב) : ד"ה איתקושי אלי אתה לזביחה כו' כנ"ל : ד"ה אבל המגפף . לא תלכון אחרי אלהים אחרים כנ"ל והוא בדברים (ו יד) והמציין טעה ועי' מהרש"א . ומה שפירש"י לעיל דאביי מוקי לה ללאוי יתירי ר"ל דכיון דיתירי ניכהו דרשינן להו למגפף כו' ולנעבד כהמן : ד"ה לבן סו"מ . נ"ת אכילה שמהרגו עליה כנ"ל : תד"ה אמר ר"א ולרשב"י כו' איתוקמא קמייתא כו' כנ"ל : ד"ה משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד כנ"ל : ע"ב גמ' וכתיב דברו וגו' לעגלות כו' כנ"ל . ותיבת דברו הוא תחלת פסוק שלפני פסוק דלעגלות: שם ומאי ניהו תרנגולת. עי' רמ"א בח"א . ובערוך ערך סך פי' ע"ש שסוככת על בניה : ואנשי כות כנ"ל : את אשימא כנ"ל בא' : את נבחז כנ"ל בז' וכן ברש"י עי' א"ח : רש"י ד"ה וכומריו נ"ל וכמריו :

דף סד ע"א גמ' הם כי לא להזכיר בש"ד כנ"ל וכ"ה בע"י והוא פסוק (עמוס ו'): רש"י ד"ה ויצעקו בני ישראל ע"ש וכנ"ל ויזעקו בקול גדול באה"ג כתיב : ע"ב ד"ה כי מזרעו . דלעיל מיניה כתיב אשר יתן כו' כנ"ל : תד"ה העביר וא"ת מקמא מיחייב ליה . ולע"ד יותר מזה מלינו בעיר הנדחת (לקמן קי"ב) לרי"ה דדנין ומזבחין דאע"ג דנגמר דינו לסקילה אם אח"כ ימצא רובא הוזכין ודנין אותו לסייף מכש"כ הכא אם באו עדים אפי' לאחר שנגמר דינו שהעביר גם יתר בניו אפי' בזא"ז סותרין דינו : ד"ה וכי דלעס"ז נפ"ע מקראי דמולך בע"ג כנ"ל בב' :

דף סה ע"א רש"י ד"ה כל"א ותטאת א"ב אלא עה"מ דכתיב ועשה כו' . ולקמן בד"ה כתב מקרא דלעושה בשגגה ועי' לעיל ס"ג בתד"ה אלא : ד"ה עקימת שפתיו שעוקמן ומנענען כו' כנ"ל בל"י : ד"ה והתורה אמרה וכל שזדונו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן . אינו מדויק דלא תלי במיתה אלא בכרת דוקא ולכן מכה אביו ואמו וגונב נפש אף דיש בהן מיתה אינן בני קרבן הואיל ולית בהו כרת כדאיתא בתו"כ שהביא בעצמו לקמן ע"ב בראשו ובאמת כתיב ג"כ כרת בבעל אוב והנפש אשר תפנה אל האובות גו' והכרתי אותה ועי' דבריו בריש כריתות : תד"ה והנשאל וי"ל איפכא כו' דאזהרה לנשאל כו' מנ"י כו' ושואל כו' . נ"פ דרש"י אתא לפרש כן דהמשנה קוראתו נשאל ובקרא כתיב שואל . מ"מ קושייתם חזקה וגם רש"י חזר בו בפי' הגמ' כמו שהעיר המהרש"א וכן ברים כריתות במשנה . אכן שם בגמ' (ג ב) פי' ג"כ מלא ימצא כו' ועי"ש בגליון ועי' מש"כ בספ"ק דעירובין : ד"ה מאן . כדתניא בספ"ק דכריתות דף ז' כנ"ל : ע"ב גמ' שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה . פירש"י בזה דחוק ועי' ברי"ף גי' אחרת. ולעדנל"פ גי' שלפנינו דר"ל הואיל דמלינו לעדות מתקיימת ע"פ ראיה לחודא כר"ע בהחובל (צ ב) בסנהדרין שראו ביום לאחד שהרג אה"כ . ואף ר"ע ל"פ אלא בד"נ משום והצילו העדה . וא"כ אין החיוב מחמת הגדתן דהא גם בלתי הגדה היה יכול הדין להתקיים : שם לא דיתיב בה"פ ומשתעי . כאן ל"א דסליק כמו בשנויא דלעיל דשם הוה ס"ד דמשתעי מקברו כפירש"י לכן השיבהו לא דסליק אבל הכא גם המקשה ידע דסליק דהרי כתיב עולים מה"א . ונראה דהכא ה"מ לשנויי דמשום כבוד שאול איסתעי כי אורחיה כמו שעלה ראשו למעלה מפני כבודו ע"ש בפירש"י וכד"ק : שם אמרו לו בזיתו כו' . בע"י הגי' אמר ור"ל טורנוסא אמר לר"ע דביזה את אביו כו' : רש"י ד"ה מתיב ר"ז . אמר שריבינו דברים כו' כנ"ל : ד"ה עולה כדרכו . נראה דל"ל עונה : ד"ה ברא גברא . ע"י ס"י שמלמד צירוף כו' כ"ה בע"י : ד"ה עיגלא . נ"א כו' שליש לבמן כנ"ל : ד"ה המחשב . לשון עונה מעונן כו' כנ"ל : תד"ה הואיל . דתני בתו"כ בהדי עדים זוממין כנ"ל :

דף סו ע"א רש"י במשנה א' ד"ה שמייבין כגון כו' ולא המתעסק . הן מהגמרא משמע דלא אתי לאפוקי אלא מין מלאכה שא"ת על זדונו כו' אבל לא למעט באיכות עשייתה כמו מתעסק. ואולי טונתו רק על הא דהתנה התנא נמי ועל שגגתו חטאת דפי' הגמרא אינו מספיק לזה . ומשכחת לה כרת במזיד במתעסק כגון שנתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר . עי' לעיל (סב ב) בתד"ה להגביה . ומש"כ דבר שיש בו מעשה ל"מ בשבת מלאכה דאין בה מעשה זולת מתמר פי' ר"פ מי שהחשיך : גמרא מאן חכמים ר"מ בר"י הוא כו' . בתור"ע הקשה מדוע ל"א דחכמים דר"מ בשבועות ספ"ד הוא . דסברי דאף מקלל אה"ש א"ח בכינוי כ"ש או"א ע"ש שהאריך . ולכאורה קושייתו תמוה דהתם בשם המתברך כמש"כ התוי"ע שם . אבל דבריו יתכנו לשטת הרמב"ם שבארתי בחדושי בפ"ב מהל' עדים ה"ז : ע"ב רש"י ד"ה ת"ר נערה . עד שירבה שחור כו' וכ"כ לקמן (ק ב) ואנכי ל"ת סימן זה לא' מן התנאים דפליגי בסימני בוגרות בנדה (מז) לבד ר"י אמרו שם (נב) לענין מיאון: ד"ה כי התם דכתיב לבדו כו' כנ"ל :

דף סז ע"א במשנה אמר יש יראה כו' כך אוכלת כו'. פי' לעיל (סא ב) שנויא דרבא וכמש"כ שם : שם אמר לשנים הן עדיו כו' מדברי התוי"ע ד"ה מכמינים נראה דלשנים א"צ לומר לו היאך ננית כו' . אבל נ"ל כן מהתוס' לעיל (ס"ד ח) ע"ש : שם מכמינים לו עדים כו'. משמע דעד א' והניסת לא סגי ונדחה התוי"ע בטעמו . ונ"ל משום דס"ל עדות מיוחדת שפסולה בע"כ במכות (ו ב) ואף דאמרי' לקמן בברייתא מדליקין כו' כדי שיהו רואין אותו ומתמא יראו גם את הניסת מ"מ לא מהני דבעינן שיהא כ"א רואה את חברו כגי' הרמב"ם שם במכות רואין את המתרה והמתרה רואה אותן ולא כגי' שלפנינו או : שם והוא א"ל אמור מה שאמרת ביחוד לפירש"י הוא נותן אצבע לתוך פיו . ול"נ דיחוד פי' בבירור כמו בפ"ו דשקלים מ"ב ור"ל ברר יפה דבריך הראשונים : גמרא רבינא אמר כו' ולזא"ז קתני. כה"ג משני לעיל (סא ב) : שם רפ"א כי קתני מסית כו'. והנה הר"ב פי' למתני' דלמעוטי קאתי וכר"מ וסיפא כרבנן כמ"ש התוי"ע בד"ה המדיח והוא כדקס"ד דמקשה ותמוה ונראה דהוא מפרש ריפא ר"מ וסיפא רבנן הוא תירוץ כקמא דהש"ם [וכה"ג פירש"י בב"מ מ"א בד"ה אתאן לר"ע] וכה"ג משני ר"א במגילה (מ ב) ובהוריות (יב ב) ותהרמב"ם בפי' נראה דמפרש דנביא המסית את היחיד נכ"ע בחנק (ובחבורו רפ"ד מהל' ע"ז מזר בו) ודקאמר

ודקאמר הש"ס טעמא דהדיוט הא נביא בחנק הוא בניחותא והקושיא איננה רק מוהמסית את ההדיוט טעמא כו' ובשניא דר"פ גרים כי קתני מסית את ההדיוט להכהנה ור"ל דלמדיה אין מכמינים וב"ש היה ג"כ מסית : רש"י ד"ה הן רואין ואע"ג דשמעי קלי' כו'. ק"ל דהא משמע בחולין (כו) דבעכו"ם דקלא סגי ונ"ל דדוקא לענין איסורא אבל לא לקטלא וגדולה מזו לאמי בנתיבות סי' פ"א בשם קצה"ח דאף בממון לא מהני שב"ע דקלא אך מה דמשמע מדבריו דלהכי לא מהני בד"כ משום דבעינן ראיה וידיעה נ"ע דהרי מוכח להדיא בשבועות (לד) ובתוס' שם דידיעה לחוד סגי וכן נ"ל מהרמב"ם ספ"ט מהל' עדות דעכ"ע דקלא מהני מדלא פסל סומין בעכ"ע דקלא אלא מטעם שאינן ראוין לראות משמע דבראוין מהני : ע"ב גמרא כדר"א ור"א כו' עסקי בהלכות יצירה. לעיל הגי' בספר : שם ויאמרו החרטומים כו' א"ר אלעזר כו' כצ"ל בל"י : רש"י ד"ה שוכב עם בהמה מאוב וידעוני דכתיב בהו כו' כצ"ל : ד"ה בלטיהם כמו ותבא בלט. כוונתו לרות (ג) והמרבים לשופטים שגה :

דף סח ע"א גמרא ולא חסרתי מרבותי אפילו כו' ולא חסרוני תלמידי אלא כו'. מפרש"י נראה הגי' בהיפך בו אלא ובתלמידיו אפי' וכ"כ בח"א : רש"י ד"ה לחלוץ תפיליו. לכאורה ה"ל להגיה א"כ אסור להניח שמא יצא כו'. עי' שבת (ס"א) אר"ש כו' אלא אפי' למ"ד שבת ז"ת כו'. ועי' בתוס' כאן אמנם דבריו מיושבים כפי הגירסא לפי שיטת התוס' במנחות (לו ב) ד"ה אי קסבר ע"ש : ד"ה שפופרת קנה כו' כחול מכחול קיסם כו' שמושחין בתוכו כו' כצ"ל : ד"ה בין קסרי שהיה נושאין א"נ מקסרי ללוד . הן מקומו של ר"א היה בלוד כדלעיל (לב ב) וא"כ ה"ל לכאורה לפרש בהפך מלוד לקסרי (לפי גירסתו בין כו') אולם (לנגד דא"כ הל"ל בין לוד לקסרי) קסרי היא חו"ל כדמשמע במגילה (ו) ואיך יתכן שיוליאוהו מארץ לחו"ל ואולי בחליו אמטוהו לקסרי כדאשכחן ברבי בפרק הנושא :

פרק ח ע"ב גמרא אר"ח קטן שהוליד כו' ולא לבן בן . מה שלייגו הט"ו להרמב"ם הוא טעות דהוא ז"ל לא הביאו דנקטינן כרבה דקטן אינו מוליד דהיא דאם אין לאיש גואל מסייע ליה דברייתא היא כמובא בב"ק (קט ב) ופסקה הרמב"ם בפ"ח מהל' גזלה הל' ז'. ונראה [illegible]

[illegible]

וכתיב אליעם בן אחיתופל כו' כצ"ל בל"ו : שם וילך גשור כצ"ל בל"ה : שם אלכה נא ואשלם א"נ כצ"ל : שם וילך אל ביתו אל עירו כצ"ל : שם אברהם גדול מנחור שנה כו' כצ"ל עי' מהרש"א . ול"נ דל"ד נקט שנה שנה ושתי שנים אלא דכ"א לא היה גדול מחברו רק ח' חדשים כדי עבור (וימי נדות וטהרה) נמצא דאברהם גדול מהרן ע"ז חדשים וא"כ היה הרן גדול משרה ח' שנים וח' חדשים וכשעברה היה ח' שנים (ול"ד בשביל אדם דאלו אין לחשוב ימי נדות וטהרה עי' תד"ה דל) אך נ"ע דהא משמע לעיל (נח ב) דאברהם והרן לא היו מאם אחת וא"כ ח' חדשים לא צורך . וא"ת דגם נחור היה מאשה אחרת יפול עוד ח' חדשים ולהבנת הה"א יפול בש"ה שנתיים : רש"י ד"ה והא א' מכל העריות . דאתו לה משום קדושין כו' כצ"ל ולמחוק לחייבה או להגיה לחייבם : ד"ה אלא אי בעית כו' כצ"ל בב' תיבות : ד"ה פסלה ומיהו מיתה לא (מחייבו) כגון שלא התרו (בהן) . נראה להגיה מחייבה בה' . דדוחק לומר דכיון דילפי מדורות הראשונים יהיו ג"כ בני עונשין מקודם כמוהם וכמ"ש התוס' לעיל בע"א : ד"ה אי נימא בלדת שלשה בנה ויקרא כו' כצ"ל : בא"ד כדאמרי' בתמורה כו'. עי' הגהת רש"ל : ד"ה תני ימיו שבעים שנה הס"ד ומתחיל ד"ה פשו : ד"ה ותדע דהא הוה לה לב"ש כצ"ל :

דף ע ע"א במשנה אכל שבל כו' עד שלא נפדו. התוי"ט הכריח דל"ג לה דהא א"א עד שיאכל בשר וישתה יין . ומשום הא לא אריא די"ל דהכוונה דהיין ששתה היה טבל ושתיה בכלל אכילה ושיגרא דלישני דהקודמים נקיט . ומע"ש שנ"ל דקתני אף שצריך שיקח במעות כמש"כ רש"י לקמן (ע"ב בד"ה אכל מע"ש) וא"כ ממילא נפדה מ"ל דלקחו דרך מקח ולא נתכוין שיהיו המעות נתפסים בקדושת מעשר (פי' בהרע"ב פ"ד דמע"ש מ"ז) או שלקחו באסימון והקדש מ"ל בנסכים שקדשו בכלי דשוב אין להם פדיון : גמרא ותניא יין תוסס א"ב משום גילוי כו' כצ"ל : שם התם משום שמחה כו' הכא כו' ובכ"ש לא מימשך ויין עד מ' יום . כל"פ דכ"ז בניחותא ופשיטות הבעיא . ודברי רמב"ם בזה תמוהים דלא פטר אלא ביום הג' למליחתו וביין מגתו סתם הדברים . (ובזה י"ל דסמיך אמש"כ בפ"ו מהל' איסורי מזבח ה"ט דיין מגתו הוא דלא שהה מ' יום) דהא אפי' לא איפשטא ה"ל למיפסק דספק נפשות להקל . אח"ז מצאתי להב"ח בטו"ח סי' תקכ"ב שהעיר קצת מזה : שם למי מדינים כצ"ל : שם רמ"א אותו אילן שאכל א"ה ממנו כו' כצ"ל : רש"י במשנה ד"ה ואע"פ דדילמא ממאכל אחרינא כו' כצ"ל : ד"ה כפל. שני תרטימרים כצ"ל : ד"ה שיהי נער כמו כו' כצ"ל : ד"ה מתוך . קללו בבן רביעי שלו כצ"ל : ע"ב גמרא שאביך ירא שמים היה כצ"ל : שם ואיהו אפיק בשר ויין ואכל כיון דבמצוה קא עסיק ל"ת . בתו"ח כתב דבעבור אדם ודאי היה חבורה של חכמים ע"ש . ותמוה דא"כ בלא טעמא דבמצוה קעסיק תיפוק ליה דכולה סריקין בעינן: רש"י ד"ה למואל . להקב"ה למואל כמו למו שכינה הוא כו' כ"א בע"י : ד"ה אי שכר . כלומר אל לרוזנים כו' לא נאה להם לומר כן כצ"ל : ד"ה בפת דגן ול"י משום מאי נקט פת דגן . ולעד"כ דכלפי דבר"פ הפועלים דתנן פת וקטנית איבעי ליה שם לר"א פת קטנית תנן או פת וקטנית ע"ש להכי תני הכא פת דגן דלא ליתי למטעי : ד"ה אחריפו בלילה היו יושבים כו' להשמיע קול . כל"פ ע"פ הא דאיתא ביומא (כ"ד כ) דבלילה נשמע הקול יותר מביום : ד"ה שתם שקנים . שאף בקולו ש"מ אינו שומע הא עטורים חייב הס"ד וא"כ מ"ד כי תנן וכהגהת הגרי"פ :

דף עא ע"א גמ' אבוה אבוה ואמיה אמיה נינהו כצ"ל ועי' הלשון ברש"י : שם וכיון דאיכא מזוזה לא אפשר כצ"ל : רש"י ד"ה מצייינין דאבן מנוגעת מטמאה באהל . ל"ד כמש"כ בס"ד פ"ד בב"ב (ע ב) : ד"ה מתרין בו דהא התראת עדים בעי . עי' לעיל (ע ב) ולע"ק : תד"ה פ"מ בכה"ד נ"ל אלעזר בל"י : ע"ב רש"י ד"ה למדנו ויסרו . דכתיב עם בן כצ"ל : ד"ה שהכה א"ח . אשת חברו הס"ד וא"כ מ"ד פטור : ד"ה לישראל . אי הוה עביד השתא הס"ד וא"כ מ"ד מיתתו לא איתני : ד"ה בסקילה מ"מ לא . דכיון דאיתני גופה ואיתני קטלה ובסמוך בד"ה תדון . אע"ג דאיתני גופה ואיתני קטלה כצ"ל דל"ל :

דף עב ע"א גמרא אמר רבא מ"ט דמחתרת כו' כצ"ל בל"ו : רש"י ד"ה אבל לענין תקנה . לשלומי אם נאנס וכל כמה כו' כצ"ל : תד"ה אפילו . וי"ל דהתם בגנב מגגו כו'. לכאורה קשה דהא אמרי' אליביה דאפי' בית לו דמים ברשותיה קיימי . אבל לק"מ דהא בזה ל"פ רב דבקיימת מחזירה בעינה כדכתיב והשיב את"ג כדפירש"י. וכדמוכח מכמה משניות רק שסובר דזה גזה"כ הוא דיחזירנה בעינה אע"פ שקנאה כמו שפסקה תורה בנזקין לשלם מן העדית דוקא אם יש לו ולכן אין הגונב ממנו משלם תשלומי כפל הואיל דהוא מחויב להחזירה בעינה א"כ איננה שלו לגמרי אבל לאחר יאוש קנהו לגמרי אף לענין שא"א להחזיר אלא דמיה . ודע דמש"כ דלאו בר קטלא הוא דבעי התראה . פשוט דל"ד לא דתני דבי חזקיה לקמן (עט ב) ועי' כתובות (לה) דהכא בלא התראה אמרי' דלא עביד כלל דבר שמחייבין עליו מיתה דלא אתא אדעתא דנפשות : ד"ה לא ואתנן אסרה כו' . מה שהגיה הגרי"פ דצ"ל אתנן הוא נל"ל כמש"כ שם בס"ד : ע"ב גמ' כאן בבן על האב . ועי' פירש"י ותוס'. מכאן ק"ל על הגי' בברכות (ז' ב') גבי דוד ואבשלום "אמר שתם ברא דרחים על אבא" וכ"ה גי' ע"י שם : שם אין לי אלא במיתה האמורה כו' . לעיל הגי' הכתובה בסמוך : שם מחתרתו זו היא התראתו עי' פירש"י . ולעד"כ טעם החילוק הוא דמחתרת היינו בבית שהבעה"ב שוכב שמה שקרוב מאד שירגיש בו וע"כ אדעתא דהכי אתי שאם יעמוד כנגדו יהרגנו אבל גגו כו' נוכל לומר שסובר שהבעה"ב לא ירגיש בו . ולכן אפי' תנא דלעיל דלא מפליג נראה דדוקא בגגו כו' שסמוכים לשכיבתו של בעה"ב אבל בשדה וכיוצא מודה ג"כ שצריך התראה . וכן מתבאר ברמב"ם סוף הל' גניבה . ומעתה מש"כ התוס' לעיל ד"ה אפי' "וי"ל דהתם בגנב מגגו כו'" ל"ד דה"ה אפי' לתנא דלא מפליג נמי מ"ל בגנב משדה וכי"ב ודלא כמהרש"א שם : רש"י ד"ה לפקח . אם כשהוא מותר נפל עליו גל כצ"ל :

דף עג ע"א רש"י במשנה ומיהו רוצח כו' . לשון ומיהו אינו מדוקדק דאין לך פגם גדול מזה כדלקמן בגמ' ותוס' : ד"ה יש מושיע לה . שהרי כשפיגה כו' כצ"ל : תד"ה ומה בסופו . דאבושתה קפיד קרא כצ"ל בה' : ד"ה אף וי"ל כו' דחובה נמי תיפוק ליה משופך דם האדם כו' דלעיל דמשמע שם דאיכא אסמכתא : ד"ה א"כ ומיהו קשה הא בהמה כו' . עי' יבמות (נד ב) תד"ה בזכור : ע"ב גמרא חד למעוטי עו"ג כו' . ולשאר א"כ ומיתות ב"ד לא אצטריך למעוטי דכיון דבענינא דנערה"א כתיב משמע דוקא דומיא דידה :

דף עד ע"א גמ' דכתיב וכי ינצו אנשים . המציין לדברים טעה כי הכוונה על קרא דמשפטים : שם איכהו דאמור כר"א דתניא כו' . מכאן סתירה מפורשת לפי' הגר"א ז"ל בש' שנ"א בפ' הרואה דכוונת הש"ס בכ"ת על סיפא דברייתא המובאה שם בגמרא (סא ב) רע"א בכל נפשך אפי' נוטל א"נ . אבל ר"א ע"כ ס"ל דבכ"נ אין הכוונה על מסירת נפש ממש דא"כ אין לך אדם שממונו יהיה חביב עליו יותר מנפשו ע"ש . והכא אמר הש"ס בהדיא דאיכהו כר"א וע"כ נ"ל דיגיה כר"ע ובגהותיו כאן לא תקן : רש"י ד"ה מה רוצח יהרג ואל יעבור . אם אמר כו' כצ"ל : ע"ב ד"ה

היכי יהבינן הלא חוק כו'. כ"ל ועובר ישראל על לפני עור עי' נ"י : [תד"ה והא (בסופו). עי' מהרש"א ועמש"כ עליו במגילה (טו)] :

דף עה ע"א רש"י ד"ה ואם איתא מיהו אודויי כו'. נראה דהוא מטעם דלפני עור כו' :

פרק ט שם גמרא לאביי איידי כו' תני נמי חמותו ואם חמותו כצ"ל . ואף דזה דוחק קצת לומר דתני תרתי איידי דחדא . וה"ל יותר דאתא כרי"ש . י"ל משום דלישנא דמתני' משמע טפי דתרווייהו לאיסורא : שם ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה. כן הגיה המהרש"א לקמן : ע"ב רש"י ד"ה אתיא הנה . מה להלן שרפה כו' . לא דקדק לפרש אחר לשון הברייתא דלהלן היינו בבת בתו . וכאן הוא בשרפה דחמותו : ד"ה השתא אינהי ל"כ כצ"ל : ד"ה רב אשי דלא תצטרך לאפוכה כו' אף כאן למעלה כלמטה . ל"י מדוע לא הזכיר דגם רישא לא נצטרך לאפוכה ולמיתני מנין לעשות למעלה כלמטה : בא"ד שכן רחוקות ואיסורן למטה כו' כצ"ל : בא"ד הא דקיא לן לעיל השתא אינהי כו' כצ"ל : בא"ד אף בא זהרה האמורה כו' כצ"ל : ד"ה לא אתיא כצ"ל : תד"ה אמך בפד"ת דרשינן משום אמו כו' . ל"י מדוע נקטי דרשה דאליבא דר"י ולא דרשה דאליבא דחכמים שם לעונש דאמו שאינה אשת אביו :

דף עו ע"א גמרא מהאי קושיא לא נידונה כצ"ל וכן לקמן: שם אפיקתיה מדינא דב"כ ואוקימתיה כו' כצ"ל : שם אר"מ זה המשיא את בתו לזקן כדתניא כו' . ל"י מדוע בחר יותר דרשה דר"א מדר"ע : רש"י ד"ה ועוד מה הוא חלקת . דכלתו כאמו אוקמה באתרה כו' שאר דידה מיניה וביה כצ"ל וכן לקמן בא"ד : ד"ה זה המשיא בתו בוגרת . שמתאוה להפקירה ומזנה כצ"ל : ע"ב תד"ה והמלוה . ואם כו' היו מניחין אותו כצ"ל : במשנה רוצח שהכה א"כ באבן כו' . נראה דחשיב כאן כולהו ד"מ ב"ד . אבן הוא סקילה ברזל סייף מים חנק אור שרפה. ואשמעינן דלא נהרג באותו מיתה שהרג דס"ד דנילף ק"ו מעדים זוממין עיין מכות (ב ב) בתוס' :

דף עז [ע"א גמ' א"ק מות יומת המכה רוצח הוא ברוצח הוא דמחייב תגמלם כו' . עפירש"י וקשה דהא אפיקתיה לעיל (עו ב) למעוטי דאי אתה הורגו על רציחת שורו . וברא"ש הגי' כאן קרא דמות יומת הרוצח א"כ א"ש אבל מפירש"י משמע להדיא כגי' שלפנינו] : ע"ב גמ' מלא איתמר פירש"י דחוק . ומדברי הרמב"ם בחבורו פ"ב מהל' פרה הל' ב' וג' נראה דגרס נמלא איתמר ונכון מאד כי מילא שהוא מבנין פעל הדגוש משמעו דע"י כח המזה נתמלא אבל נמלא שהוא מנפעל יל"פ דמאליו נתמלא עי' זבחים (סד ב) מי כתיב ימלא יתמלא כתיב ובפירש"י ובתוי"ט . ותמיהני על מפרשי המשנה שלא פי' כפי' הגמרא דכאן . ומדלא פריך מרישא דמתני' דשם הזה "על ב' כלים כו' ספק מחבירו מילא עליו הזייתו פסולה" . ע"כ נ"ל משום דשם א"ל דהפסול הוא מטעם דכבר נעשית מצותו כמש"כ שם בס"ד . ומאן לימא לן דלא כן הוא באמת וג"מ דפסול אף במילא ממש . ונתחזקה קושייתי דשם על הרע"ב ע"ש : רש"י ד"ה וא"כ נפלה לשוקת דרך נקב שפופרת. נראה כוונתו נקב שרחבו כשפופרת הנוד . ותמיהני דשיעור זה לא נאמר אלא לענין עירוב מקוות (פ"ו דמקוות מ"ז) אבל לענין קדוש כשהיה שלמה עדיפא ע"ש ספ"ד בתוי"ט :

דף עח ע"א גמרא ואי לאו כמו הוא תיזל לתתת כו' . נראה דכ"ז הוא תשובת ר"פ למר בר"א [וזה דלא כמשמעות דברי מהר"ם שבתוי"ט פי"ב דפרה מ"ב ע"ש] : שם וטרפה שהרג בפני ב"ד חייב כו' . נראה דאתא אפי' כר"ע דאמר במכות (יב) דסנהדרין שראו בא' שהרג א"כ אין ממיתין אותו כו' . דהתם טעמא דבעינן והצילו העדה כדאיתא בר"ה כ"ד כ"ו וכיון דטרפה הוא ל"ת להצלה דידיה וכמו לקמן (פא ב) במלקיות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא כו' ע"ש : רש"י ד"ה כל דהוא בסופו ולא שנים שהכוהו כצ"ל : תד"ה בגוסס . ותדע כו'. לכאורה אינו מובן דהא כ"א למיתה עומד וחיובא דההורגו ע"כ אינו אלא מפני שקרב מיתתו ולכן על הגוסס נמי חייב משום קירוב המיתה והעושהו גוסס נמי ליחייב מה"ט וי"ל דהתדע אינו אלא לראיה דהגוסס הוא כחי ולכן אין לחייב העושהו גוסס על אותה שעה כיון דעדיין חי הוא רק אם באת לחייבו הוא לאחר מיתות וכיון דמת ע"י אחר פטור : ע"ב ד"ה לא מתוך הסברא כו' . ואולי י"ל דספיקו היה אם נגמור חילול חילול מע"ג לענין זה כמו דיליף להב"ם לעיל (עד) : רש"י במשנה משום דכי אתרו ביה ה"ם הוא כו' . ועי' לקמן בתד"ה א"כ דה"ם כה"ג לכ"ע לא הוה התראה אבל ל"י מה הכריחם לטע"ז הלא בפשוט י"ל מטעם דבעינן שיתכוין למה שחייבין עליו מיתה וכמו לר"ש דפטור אפילו בנתכוין לזה והרג לזה דהוי התראת ודאי וכ"ת במכות (ז ב) דעל הא דתניא שם בבלי דעת פרט למתכוין מפרש רבה למתכוין להרוג א"ב וכו' ואם איתא דפטור דידהו מקטלא הוא מטעם התראה גרוע א"כ לוקי בלא התרו בו ואפי' נתכוין לאדם ולפמש"כ התוס' שם יש לדחות :

דף עט ע"ב גמ' אלא פשיטא שאינו מתכוין לזה אלא לזה כו'. לכאורה דילמא יכוין למתכוין להרוג את הבהמה כו' דאין זה שוגג כדמוכח במכות שם דממעטינן ליה מגלות אבל במתכוין להרוג א"ז והרג א"ז ס"ל אי כרבי אי כרבנן בדרשה דונתת נפש תחת נפש ואולי משום דזה הוא בכלל דרך עליה דג"כ אינו גולה אבל במתכוין לזה והרג את זה אתא לאפוקי מדרשה דרבי :

דף פ ע"א תד"ה ואחרים מדפריך בפ' התערובות כצ"ל בל"ו : ע"ב רש"י בד"ה ואם עד של"כ דינה הוכר עוברה. משמע דאם עדיין לא הוכר בשעת גמ"ד אינו נאסר בגמ"ד ול"י מנ"ל הא דאדרבה בלא הוכר מסתבר טפי לומר דירך אמו הוא מבהוכר (ועי' בקדושין ס"ב ב) ונ"ע דע"ש הוא ונ"ל עיברה כלשון הגמרא שלפנינו : תד"ה עובר דרבא דאמר ולד הנוגחת אסור כו' משום דעובר ירך אמו הוא וכדמוכח בתמורה דף ל'. נראה דטעות הוא ונ"ל דף ל"ב ע"ש ובב"ק (מז) בד"ה מ"ע גופה של' דמהא דתמורה אין להוכיח כו' הוא כפי שיטת ר"ת שהביאו לקמן : בא"ד דרבא גופיה כו' השוחט א"ע ומצא בה בן ט' חי מותר וכו'. מזה ק"ל על מש"כ הש"ך ביו"ד סי' כ"ז ס"ק מ"ה בשם מהרש"ל דטרפה מתעברת רק שלא תבא לידי לידה אלא תמות בו א"כ י"ל דרבא מיירי בנטרפה ולבסוף עיברה : בא"ד ור"ת כו' והא דא"כ כו' וה"ט כיון כו' הוי כאילו נגמר דין שניהם להריגה כו'. טעם זה עולה יפה להא דאמרינן הכא ואם עד של"כ דינה עיברה ומגמ"ד ילדה אסור אבל להא דא"כ ולד הנוגחת כו' מסתבר יותר טעם של' התוס' בב"ק שם ע"ש : בא"ד ומיהו ההיא דפ' הפרה קשה כו' אטו כו' עמש"כ בב"ק שם בישוב קושיא זו בס"ד :

דף פא ע"א גמרא אבוה דר"י בר חמא . עי' הגהת הגרי"פ . ועמש"כ עליו ביומא (ו ב) מרש"י דחולין (לח) ד"ה אבוה דבר אבוכרם : שם שופך דם זה בן סורר ומורה. עפירש"י ולעד"ד נל"פ דשופך דמו של עצמו על חנם כדלעיל (ר"ד עב) וע"ד שדרשו לעיל (סג) עליו ל"ת על הדם : שם כשהיה ר"ג מגיע למקרא הזה כו' מאן דעביד לכולהו כו'. אולי יכוון לפסוק י"ע שם את כל חקותי שמר כו' חיה יחיה : תד"ה נידון בזיקה אי אית ליה אחין. זהו כמש"כ התוי"ע בפ"ג דכריתות מ"ה בשם הרמב"ם "שכל אלו שתאסר הערוה כו' צריך כו'" מלוין בעולם . ועמש"כ במהדורות לס' נת"ע בדף קיד אבל ק"ל דהא כ' התוס' ביבמות (לג ב) סד"ה איסור דמוסיף א"צ להיות שם אחד והביאו ראיה מכריתות וכ"כ התוי"ע שם בשם הרמב"ם וא"כ אפילו נ"ל אחים נמי מיגו דאיתוסף עליה איסור אשת איש לכ"ע איתוסף נמי לגבי דידיה משום אשת אב . ועוד ק"ל דהכו"ב בת"ת מאו"ח סי' קיז הביא בשם תוס' חולין (קג) סד"ה דאיסור חלב . דהיכא דבאו ב' איסורים כאחד ע"ד שכבר נאסר ואחד מהן חייל גרידא נמי השני עמו לחול אע"פ שהשני לבדו לא היה חייל א"כ ה"כ באו כאחד ב' איסורים אשת איש ואשת אב נאמר מיגו דחל איסור אשת איש משום מוסיף חייל נמי ע"י גרירה איסור אשת אב אולם ע"ש בתוס' גופיה ותראה דלאו כ"ע ס"ל סברא זו ובכריתות (יד ב) נמי אמרינן דאיכא ברא לשבא וע"ש בתוי"ע ומש"כ בשם הרמב"ם : ודע דבפרה"ת להרמב"ם מוכח שהיה הגי' לפניו כאן חמותו ונעשית אשת אב נידון בחמותו ע"ש . ונ"ל דלגי' זו ר"י ס"ל כר"ש דשרפה חמורה והתו"ח הניח דבריו בצ"ע : ד"ה לידון ורבא מהדר ליה כו' כצ"ל . ד"ה אפי' וקצת תימה אמאי אין מתרין בו כו' כצ"ל : ע"ב גמ' ומאי כיפה אר"י מלא קומתו פירש"י גובה ומהרמב"ם בפי' ובחבורו נראה שגם מסכה באורך וברוחב איננה אלא כדי עוביו ונ"ל ראיה לפי' ז"ל מערכין (יט) קומתי עלי נותן מרביע שאינו נכפף כו' ע"ש אלמא דקומתו כוללת גם עוביו ומה שאמר שם מלא קומתי עלי נותן מרביע הנכפף התם משום לישנא יתירא דמלא אבל הכא דקאי על המקו' שמכילו שייך לישנא דמלא ובב"ב (עה ב) דאמר שמואל בספינה עד שימשוך את כולה רצה לאוקמי' כר"א דאמר בבהמה עד שתהלך מלא קומתה א"כ ע"כ במלא קומתה נכלל גם משך ארכה וע"ש בתד"ה אע"ג וכן נ"ל דמה שאר"י לעיל (ע"ח) אם לא היתה אמו שוה כו' ובקומה וכן הא דר"פ שני שעירי שיהיו שוין בקומה כוללת ג"כ העובי דמנ"ל לומר דדוקא על שיווי קומתם קפיד קרא ולא על שיווי עוביים : שם ואר"ל מ"ד כי גם כו'. עפירש"י ונ"ל דגם הדרשות דומות כי רעה דתמותת פירשה ג"כ רעה קטנה וקלה שאיננה כדאי למות ע"י : רש"י ד"ה עבירות מחזיקות בחזקת רשע ובהתראה כו' כצ"ל ומלת הוא למחוק :

דף פב ע"א גמ' וכה"א לא יהיה קדש. הגרי"פ הגיה ל"ת קדשה וכן העתיק רש"י בשבת (נה ב) : רש"י ד"ה זקינו דר"פ הוא ר"ח בר"א והכי אמרינן בחלק . לפנינו לא נמצא שם ואולי אין כוונתו רק דהאי עובדא הובא גם שם . ומשום קצת שנויים דנמצאו בינייהם ציין לשם : ע"ב גמרא והא המקלל את הקוסם. לעיל הגי' בקוסם : רש"י ד"ה אבי אמו . ואמרו בסוטה פוטיאל זה יוסף כו' כצ"ל : ד"ה הסליא . ולדקדק אחר עונש כו' כצ"ל : תד"ה המולא . כדתניא הניף והגים כו' כצ"ל וע' סוטה רפ"ג ובהגהת הגרי"פ שם :

דף פג ע"א גמרא והתניא אזהרה ליוצק כו' וקרא אסמכתא בעלמא . וקרא אתא לטבו"י כדלקמן : שם ולא יחללו את קבו"י את אשר ירימו כו' כצ"ל : שם דאמר שמואל אר"א מנין כו' תרומה טמאה כו' . בחולין הגי' משום ר"א וע"ש ברש"י ד"ה הא דרבי' : רש"י ד"ה

ולא

ולא משום שומאה. בסופו מאי דמחייב אזרות כו' כצ"ל : ד"ה אבל פרל. כולהו קים לן בהו כו' כצ"ל : ד"ה שהורה אין וקאי אדשמואל כו'. כן גם בהברייי' איתא שהורה וילי"פ דקאי גם עלה : ע"ב ד"ה לימא מר. דכתיב בתר ומתו בו כו' כצ"ל : תד"ה פרע. כיון שנגע בו שמאהו כצ"ל : ד"ה ושבול יום. ואף על גב דבפרק הערל דרשינן שהרה למבוי"י כו' כצ"ל בצ"ו עי' ביבמות שם ובתד"ה מכלל : בא"ד מיהו קשה דאיכא קרא אחרינא בקדשים ל"י כו' כצ"ל בצ"ו :

דף פד ע"א גמרא ורי"ש סבר דנין הדיוט מהדיוט כו' ור"ע כיון שהדיח כו'. תימה דהא תלינו טובא ליסגא דיומת גם בהדיוט כל העושה בו מלאכה יומת. בנקבו שם יומת ומכה אדם יומת. וצ"ל דפי' הדיוט דהכא היינו מעושה דבר שהוא הדיוט אליו כמו זר שמשמש דהוא הדיוט לו שנתנו לגדולים ממנו דהיינו לכהנים. וכן נביא שהדיח אר"ע כיון כו' אין לך הדיוט גדול מזה דודאי הוא הדיוט לנבואה שאינו ראוי לה ועושה א"ע נביא לדבר בשם ה'. ודע שאנכי מסתפק לר"ע בזר שקרב לעבודת לוים או אפי' משורר ששיער לאביי בערכין (יא ב) דכתיב בהו ג"כ והזר הקרב יומת ע"ש אם הם בסקילה או בחנק. ולכאורה אם לא היה מיתתן רק ביד"ש ה"ל ללמוד מהן גם זר בעבודת כהן : רש"י ד"ה א"ק בו בסופו. שהן פסול טומאה כמותה כצ"ל :

פרק י ע"ב ד"ה אפי' נפלים. אמוש או שיש לו כו' כצ"ל : ד"ה לכדתניא דב"ח בב"ק כו'. וכן הובא לעיל (עט ב) : תד"ה ה"א תימה א"כ כו'. ולי תימה על התימה דהא בעובר פטור ממיתה אפי' ק"ל בגוויה שכלו לו חדשיו כדמוכח ספ"ז דאהלות ועי' בנדה (מד) תד"ה איהו :

דף פה ע"א רש"י ד"ה מגוה שלא להכותו. דכתיב לא יוסיף כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ות"ל דליכא עימור כלל כו' דאוקמא באפי זיקא כו'. ק"ל דבאשה מ"ל עימור ממש וכדא"ר לעיל היא וולדה נגהו. ואולי י"ל כיון דהעימור משמע דבעינן שיהא בו שיווי קצת אפילו לת"ק. ועימור דעובר אין בו שיווי כלל דגם בלעדו היתה האשה עושה מה שעשתה ואולי עוד ביותר : רש"י ד"ה הגנב מ"מ והאוא כו' לתעומי גונב עבד. צ"ע דהא לקמן במתניתין ממעטינן ליה לר"י מן מאחיו ולרבנן מן בני ישראל : ד"ה ומדיין ברשות הגנב כו' כצ"ל : ד"ה פטור שהרי לא גנבו. צ"ע דבמשנה פי' דמימעיט מן ונמצא בידו ועי' בתוס' :

דף פו ע"א ד"ה של בית פלוני לא כלה כו' שחשובים היו כו'. הן בסוף עדיות איתא ועוד אחרת היתה שם כו' ופי' הרע"ב ולא הזכיר שם כו' ללמדך כו' שלא לספר בגנות חברו כו' והוא מפי' הרמב"ם : ד"ה וכי ינצו אנשים יחדו אים וגו' כצ"ל : ד"ה מבני. מ"ש יתירא כו' כצ"ל : ד"ה בעדים האחרונים מתרין בו או"א בפני הדיינין. ע"ש בגמ' ולע"ק : תד"ה דבר. ובפ' יש בכור חמש ולא אלי חמש כצ"ל : ע"ב רש"י ד"ה וסנים אומרים בפנינו אכל. לחזקיה דס"ל כר"ע אין נהרגין ולריו"א דאמר כרבנן נהרגין כ"כ דל"ל ועי' מהרש"א : במשנה נמצא הומלו קולו. עי' פירש"י. ולכאורה הגל"פ דהומלו ר"ל הומר העבירה דעדיין לא הגיע להוראה וספיו נגד הסנה"ג גורם לו להקל שאינו נהרג וכמו שפירש הרע"ב והוא מהרמב"ם. אולם לשון כזה יש בפ"ד דחלה מ"ה ושם אינו מתפרש רק ע"ד פירש"י דהכא. אך מלינו לבות שהלשון שוה והפירוש משתנה. [ובפרה פ"ד מ"ד איתא ג"כ כלשון זה ושם יש לכוין ב' הפירושים] :

דף פז ע"א גמרא דבר זו הלכה. נראה דדרים דבר לשון דבור והיינו הל"מ שלא ניתנה בכתב אלא בדבור : שם בשעריך זו לקט שו"פ. נראה דעוקרין לקרא מפשטיה לגמרי ולכן נוהג דין ז"מ אף בח"ל עי' בגמרא ספ"ק דמכות : שם וקמת מב"ד. עי' פירש"י. ואולי יליף זה מן ויקם מתוך העדה עי' לעיל (פב סע"א) : שם דכתיב לכן כו' לא יאמר כו'. עי' הגהת הגרי"פ אכן בירמיה (יו יד) כתיב ולא יאמר כו' אך בשינוי לשון קצת מהאמור כאן. ועי' בספ"ק דברכות דהביאו ג"כ קרא דולא יאמרו המאוחר והרי"ף בעי"ו שם הרגיש בזה : רש"י ד"ה כדתנן הם העידו. אי בפלוגתא כו' כצ"ל : ד"ה שמעברין בסופו. יעברוה כצ"ל : ד"ה הלכתא אחד עשר. ואם ראתה ג"י כו' ולטבילת מים חיים. עי' שבת (סה ב) בפירושו שדחה זה מתוספתא הומר בזב מבזבה כו' וזבה אינה שעונה מים חיים. ונראה להגיה כאן ולספירת ז' נקיים : ע"ב ד"ה ונתת נפש תחת נפש. ואי תפסו כו' ממונו דהורג וקידשו בו אה"א כו' כצ"ל ושבינתיים נראה מיותר :

דף פח ע"א גמרא טריפת עגלה בפלוגתא דר"א ור"ע כו'. כאן שלא הזכיר גם ראבי"י י"ל משום דדי בפלוגתת ב' ראשונים. אבל בסמוך גבי טהרת מצורע דדלג את ר"א הקודם ונקט את ר"ש המאוחר לריך טעם : רש"י ד"ה י' כהנים. ע"ש וצ"ל בני אדם : ד"ה ממקום שנעשה אלא. לתת אומך על נואדי חללי רשעים כצ"ל : ד"ה שלם אינן לקש שאין דרך להפקירן. שעמו לא מחוור דהפקירא דמלכא היא. וע"ש במפרשים שעם בשם הירושלמי מקרא : תד"ה מרחו וא"ת תרומה נמי לתני כו'. עי' מה שציינתי ע"ד בב"ק בס"ד : ד"ה קינויו היינו דוקא קודם שנתחקה כו'. הן בסוטה מסקינן דאף לאחר סתירה אינו יכול למחול. ולשון רש"י כאן מזוקק : ע"ב גמ' זקן ממרא שרלו בית דינו למחול כו'. בסוטה הגי' בית דין והוא יותר נכון דקאי על ב"ד שבלשכת הגזית : תד"ה אי ומיהו תימה כו' שאגד ג' מינין בפ"ע כו'. מדברי מהרש"ל נראה דאיבתמיעטיה במחכ"ת דאתרוג אינו עמהן באגודה (סוכה לד ב) : בא"ד אבל תפילין אם הניחן כו' והניח גבייהו כו' ה"ז מוסיף גורע. והא דלא מ"ל בציצית כה"ג שקשר אח"כ עליהן חוט חמישי. עי' תוס' ר"פ התכלת שהקשו כה"ג דלוקי בהטיל למוטלת ובתירוצם יתיישב גם זאת :

דף פט ע"א גמרא א"ה תפילין נמי כו'. הסוגיא הזאת תובן ע"פ המבואר במנחות (לד ב) דהל' בתים נליכין להיות מטור אחד דוקא ועי' בטו"ע א"ח סי' לב סעיף לח ומכאן יהיה ראיה דלא מהני תפירה : במשנה אלא מעלין אותו לב"ד הגדול שבירושלים כו'. משמע דבעינן שב"ד הגדול יהיה שם ג"כ דוקא ואם כבר גלו ליבנה יחזרו לירושלים ברגל. וקושיית התוס' דא"כ מ"ל לריב"ז דהוה בסנהדרין לא תקשה די"ל דאין חוזרין אלא לחניות דהא לא קאמר רק שבירושלים ודו"ק היטב בתוס'. רק דל"י מנ"ל הא דבעת מיתתו בעינן שיהא ב"ד הגדול בירושלים : שם איש פלוני נתחייב מיתה בב"ד. נראה דשמוש הכ' מן בב"ד הוא לסבה הגורמת כמו איש בחטאו יומתו. ור"ל על שהמרה דבריהם : שם בגמ' ד' לריכין הכרזה כו'. ומשמע דאפי' ר"ע דמלריך רגל דוקא אינו אלא בזקן ממרא אבל באינך מודה דסגי בכתיבה בכה"מ וכ"כ הכ"מ בפי"ח מהל' עדות הל"ז ובספ"ג מהל' ממרים. ובעי טעמא דהרי בכולהו כתיב ישמעו ויראו. וצ"ל משום דבז"מ כתיב וכל העם ולא ישראל כדכתיב במסית ובסו"מ וברש"י במשנה ע"ם וכל ישראל וצ"ל וכל העם. וכן נפל ע"ס זה ברמב"ם (ספ"ג מהל' ממרים) ועם היינו המוניים והמה אינם מתפעלים בשמיעה כי אם בראיה חושיית : שם בעדים כתיב והנשארים דלא כ"ע חזו. לכאורה תמוה דהא לבן סו"מ מפי ל"ח כ"ע דהרי כ"י אינן אלא ג"ח. וכן ז"מ אינו אלא במופלא שבב"ד. אבל בא ואחוך. דבפ"ג ובמסית כתיב ולא יוסיפו לעשות כדבר הרע הזה דמשמע הדבר הזה ממש כמו כדבר הזה דשמואל (א' ט כא) ודעזרא (י' ה) והכ' הוא שקראו הרד"ק כ' ההתאמתות. משא"כ בבסו"מ לא כתיב אלא סתמא ישמעו ויראו ויכוין דכאשר ישמעו דעל דבר קל כזה שאכל תרטימר כו' נסקל ייראו לנפשם ולא יזידון לעבור על אחת מדתי התורה. וכן בז"מ לא כתיב אלא ישמעו ויראו ולא יזידון עוד. הכוונה דכאשר ישמעו דמופלא שבב"ד נסקל על שהמרה נגד הסנה"ג ייראו עוד להזהר בכל אשר יגזרו מפיהם ולא יסורו ממנו : רש"י ד"ה ובעדים זוממין. שיש כו' ומוטלי בשבועות. כ"כ דל"ל עי' לעיל (כז) : במשנה אפילו כוון את ההלכה לטמא את"ע כו'. קשה דבדבר הלכה אפי' ניבא בשם ה' הוא בחנק שהוא נביא שקר דלא בשמים היא וכמש"כ הרמב"ם בפ"ט מהל' יסה"ת הד"א או שאמר בדין מד"ת שה' לוה לו שהדין כך הוא ה"ז נביא השקר ויחנק כו' ע"ש. ולולי דברי הרמב"ם הייתי אומר כיון דל"א אלא בפרט א' מן המצוה אינו בכלל נביא השקר דדבר כתיב דמשמע דבר שלם כדפטרינן לקמן בגמרא במוקר קצת דשאר מצות. ונלע"ד דזה תלי בפלוגתא אם מגיחין בב"ק עי' תוס' יבמות (יד) ד"ה ב"י היא : שם גמרא וקרי ביה אשר לא ישמע אל דברי. נראה דר"ל כמו שלא נכתב אחריו אשר דבר והיינו הנביא עצמו אשר דבר פי ה' אליו ממש. אך ק"ל דכובש נבואתו ת"ל דעבר על ד"ע שהרי נצטוה שילך ויגבא וכמו יונה שא"ל ה' קום לך אל נינוה גו' והגמ' לקמן לא נקחה ממנו דמיון רק לכובש נבואתו. וזה ודאי דעובר עד"ע הוא אפי' באינו עושה מעשה דומיא דאחר כגון חבריה דמיכה. ודוחק לומר דא"ח בעובר עד"ע רק אם גלה נבואתו כמו עדו הנביא לקמן : רש"י ד"ה ואין שני נביאים דכתיב כו' לשון המקרא אינו כן : ע"ב גמרא א"ל מאן דאכיל כו' נקי. כה"ג במכות (כ ב) והדמיון אינו מובן. ועי' בערוך ערך תמר ופי' מגומגם. ואולי יל"פ שהיה איש בבית ר"ח שהיה דרכו לאכול תמרי בארבלא. וכשמע מאי דתנא קמיה דר"ח א"ל נקי בתמיה מאן מתרי ביה. וכן שם במכות אמר ליה מני כו' : שם עמוד לי במלחמה זו של"י הלאשונות אין בהם ממש כצ"ל : רש"י ד"ה עדו הנביא. שנתנבא על המזבח בב"א כצ"ל : ד"ה תמרי בארבילא. בכברה. כ"מ בבבא מליעא (כו ב) : תד"ה אליהו. דכתיב באליהו ובדבנך כו' כצ"ל בב' וכן לקמן :

דף צ ע"א רש"י ד"ה מחלוקת. דכתיב ובא האות כו' נלכה וגו' ונעבדם כצ"ל : ד"ה בה ג"ח. אלמא שאר מלות שי' כצ"ל : ד"ה ובין בשאר מלות. למ"ל לרה"ת אונקלוס הס"ד ואח"כ מתחיל דבור דתתנא כו' : ד"ה מר כדא"ל. בחנק הס"ד ומה"ד וה"ה לרבנן : ד"ה לאחיו היכא דבעדותו מחייבין איש כו'. התוי"ט דקדק מדבריו דדוקא היכא דמחייבין גם את הבועל ע"ש. ול"ל מדבריו לעיל בסמוך ד"ה ובועלה דס"ל דאף דאין מחייבין אותו מ"מ נידונין בחנק. ודקדוקו מכאן אין הכרח כ"כ :

פרק יא התוי"ט כ' שמדברי הרמב"ם בהקדמתו לפיה"מ שהעתיקו ברים מכות מוכח דפרק הנחנקין הוא האחרון. וכוונתו למש"כ שם ואמרו שבשביל שאמר ואלו הן הנחנקין כו'. ואינה באיה דהא כ' שם ג"כ הדביק אליו ואלו הן הלוקין אף שהוא פרק האחרון. ואגב אומר דמש"כ

שם דאין כשות לב"א לטעות ולהלקות (וכן העתיקו התוי"ט שם) ט"ס הוא ול"ל לטעום ולהלקות : במשנה שנאמר ועתך כו' יירשו ארץ. בתוי"ט בשם הרמב"ם בחבורו ארץ זו משל כו'. הוא ז"ל כ"כ לשיטתו שם בפ"ח (ע"ש בכ"מ) שעוה"ב הוא עולם הנשמות. אבל לפי' הרע"ב שהוא אחר התחיה יהיה ארץ כמשמעו : רש"י מעיקרא איירי בד"מ ומפרש ואזיל בהו כו' כצ"ל : ע"ב גמרא ונתתם ממנו את תרומת ה' כו' כצ"ל : שם נד"ק כו' סימן. עי' הגהתו וביאורו בח"א : רש"י ד"ה מה אכי. אין אנו יודעים כו' כצ"ל : בא"ד אלא לטרוף ולמלא חורו כו'. כ"ה הגי' ויפרש היא עיין ב"ק (מז ב) :

דף צא ע"א גמרא מ"ר בכ"ד בניסן איתנטילו כו'. במגי"ת פ"ג איתא זה המעשה בכ"ה בסיון וע"ש בת"א : שם א"ל אנטונינוס כו' לפטור עלמן מה"ד כצ"ל : רש"י ד"ה א"כ לגבולותיה. דלכך הרעת כו' כצ"ל : ע"ב גמרא אר"י א"ר כל המונע הלכה כו'. סמך מאמר זה לכאן מפני סיום מאמר ר"ש כל המלמד תורה בעה"ז כו' דלקמן הדומה למאמר ריב"ל הקודם כה"א שירה בעה"ז כו' והפסיק ביניהם במאמר רחב"א אריו"ח מפני שלמודו בתה"מ דומה ללימוד דריב"ל : שם אפי' עוברין שבמעי אמן כו' כצ"ל : רש"י ד"ה מה מתק. דאין רפואה כו' כצ"ל :

דף צב ע"א גמרא כל המשייר כו' כאילו עובד ע"ג שנאמר כו' כצ"ל : רש"י ד"ה ואתה לך. לקץ הימין כצ"ל : ד"ה שעתיד הקב"ה כו'. עי' רי"ף בעי"י : ע"ב גמרא בקש לגנות כל שירות כו'. עי' פירש"י ולעד"נ דח"ו לדמות שיריו לשל דוד שאמר ברוה"ק ומכילות כוונות רבות קדושות לבד פשוטיהן. אלא דדייק לומר שבקש לגנות כו' ור"ל בפני המון אשר אינם מבינים זולת הפשטיות לומר גם אנכי אוכל עשות כמוהו וע"ד הכתוב כדוד חשבו להם כלי שיר (עמוס ו) : רש"י ד"ה ועטו. נמלאת אומר שמדבר עמו בה"ב עד כו' היה ד' מאות ושלשים ואותן כו' כצ"ל : ד"ה חבריהם. שהיה חבר של חמ"ו כו' כצ"ל :

דף צג ע"א גמרא אר"פ ש"מ סוסיא חיורא כו'. עי' פירש"י. ובפשוטו משמע דאדסליק מיניה קאי מדנעשו לבנים שהוא סימן להנחת רוגז : שם זומרי אייתי בלא דעתייהו עי' פירש"י. ובפשוטו נל"פ דכיון דזומרי הוו היה יכול להסתירם שלא יראום : שם הנבאים לכם בשמי שקר כצ"ל : ע"ב גמ' יודע נגן שיודע לשאול כצ"ל : שם ובדוד כתיב ובכל אשר יפנה יצליח. עי' בגליון ועמש"כ בס"ד במ"ר נשא פ"ו אות ח' במ"ק בההערה : שם ורשב"א דניאל מבני"ה דניאל כו'. לכאורה דניאל הכ' מיותר וכן ליתיה בעי"י. וי"ל הגי' דכלפי שאר"א כולן מבני"ה. אמר איהו דניאל ר"ל הוא לבד. ואח"כ מפרש הקרא מבני"ה דניאל. חמ"ו משאר שבטים : שם והפחות הלאשוגים כו' בלחם ויין אחד כו'. במקרא כתיב אחר ברי"ש וע"ש בפירש"י : שם ומאי ניהו אנשים. במגילה הגי' ומאן וכן בעי"י כאן מאן ניהו : רש"י ד"ה אביר הרועים. היינו דואג כו' דקרי ליה אביר הרועים כצ"ל : ד"ה מבניך אשר יצאו ממך כצ"ל : ד"ה כמ"א. נהכי קרי להו סריסים כו' כצ"ל :

דף צד ע"א גמ' והאיכא חזקיה שחזקו יה כו'. ק"ל דהא כולהו שמותיו ג"כ אינם אלא תוארים ע"ש מאורעותיו. וכמו כן קשה גבי סנחריב דהלא רבא ויקירא ודאי שמות תוארים הם : שם תגלת פלאסר מלכים (ב טו כט) תלגת פלנאסר (כצ"ל ת'פלנאסר) ד"ה ב' (כח כ) שלמנאסר מלכים ב' (יז ג) פול שם (טו יט) סרגון ישעיה (כ א) : רש"י ד"ה שומר מה מליל מה דבר כו'. משמע דמפרשו מלשון מי מלל לאברהם ואם שהוא מ"י : ד"ה אתא בקר. צ"ל לא אתא בקר עי' בעי"י : ד"ה פלא כו' שלם הס"ד ומה"ד שחיזק : ד"ה ה"ג. ול"ג תחת כבודו ולא תחת כבודו ממש דמשמע כו' דהאי כו' לא תחת ממש כו' כ"ה בעי"י : ע"ב גמ' ה' אמר אלי עלה על הארץ כו' כצ"ל וכן ברש"י : שם ונוה לדיקים יברך כצ"ל : שם העלומים והרבים את מלך אשור וגו' ועלה על כל אפיקיו וגו' וכתיב כו' כצ"ל כנראה מפירש"י : שם נביא אשמרת השבטים איתנבי כו'. והא דכתיב וחלף ביהודה ר"ל שיוסיף מדעתו הרעה לחלוף גם ביהודה וכמו שאמר הנביא עליו (שם י) והוא לא כן דמה כו' כן אעשה לירושלים כו' : רש"י ד"ה יען כי מאס. ואתלעו ברלין כו' כצ"ל ומלת להשחיתם למחוק וכן בעי"י ליתא : ד"ה אחרי הדברים. השתא משמע האמת שהיה בחזקיה כ"ה בעי"י וכצ"ל : ד"ה אע"פ שאלף. שמכיחין אותו מלעבוד כצ"ל ובעי"י הגי' לאבוד : ד"ה בא על עית. ימני רבני מצרייתיה כצ"ל והוא תרגום דיפקיד כליו :

דף צה ע"א גמרא עתיד ירמיה ב"א מענתות ומתנבי עלך כצ"ל : שם עד דסליק ויתיב מעילוי שורה. פי' למעלה מחומת ירושלים : שם עלה קם ומגיד בריסיה כ"ה בעי"י וכ"מ מפירש"י : שם א"ל אפיך נלותך בר בכך כו'. וממנו למד חזקיה שאמר טוב כו' אם שלום ואמת יהיה בימי (מלכים ב' כ יט) : רש"י ד"ה נטרד דואג ואתה נכשל. בעי"י הגי' ניצול : ד"ה אמלי קים ביה. אינהו הוא בקיאו כו' שם הגי' בדקי : ע"ב גמרא בעי אביי חסר חד רבוא. נראה דר"ל חד רבוא אלף ולפני הרש"א בח"א לא היה כתוב זה הלד וכן בעי"י ליתא : שם אמר ליה ההוא גברא כו' כצ"ל : רש"י ד"ה עברו בשחי וד"ה אמלעיי' צ"ע דבור א' : ד"ה ה"ג ול"ג והא כתיב כו'. עי' רי"ף בעי"י מש"כ בכוונתו והא דכתיב והנה כולם פגרים י"ל דקאי על הקפ"ה אלף שהוזכרו לעיל : ד"ה נבוכדנלר דחזי גבריאל והכירו בכבשן דהוא שהציל את חמ"ו כדאיתא בפסחים (קיח) :

דף צו ע"א גמרא אזל אשכחינהו מלאכי שרת כו' כצ"ל : אמרו ה"ד וגם את הזקן תספה. בעי"י הגי' אמר : שם והזכרו בוורידין כר"י והזכרו כו' כצ"ל : שם אלא הכי כתובו כו' כצ"ל ומלת אמר למחוק וכן בעי"י ליתא : שם הוה כתיב שמי' ושמי' דאבוה היינו כו' כ"ה הגי' בעי"י : רש"י ד"ה שחון על שכר שערת כו' ואיזהו שכר נתן בעברי כו' כ"ה שם : ד"ה ויחלק איידי כו' ואיירי כו' כצ"ל : ד"ה הזכרו בוורידין. ואינו מותכו כו' כצ"ל : ד"ה כי הא מילתא אע"ג כו' שמהם תלא תורה כצ"ל : ד"ה עאכו"כ שישתלם להם. כ"ה בעי"י : ע"ב גמרא כמי ולא אידמו. נולי פירש"י ה"ג דע"ם הוא. ול"ל נפי בנו"ן ובגיטין הגי' אייתי : רש"י ד"ה מקוקה לו לכך כתיב בא ל"כ. הוא במלכים (ב כה א) ובירמיה (נב ד) : ד"ה כסף ואומר פעמים שלשים כאן כו'. לפנינו שם איתא דלעולם שלשים בא"י וע"ו כאן : בא"ד ובמס' חולין כו' אמרי' כו' וכה"א לכור כו'. ור"ל דקשין אהדדי אבל דרך הגמרא כן כמ"ש התוס' בברכות (כו ב) בד"ה ואין שיחה : ד"ה מתלגא ומערים. נראה דל"ל ומעלות כבכתוב (איוב לז) : ד"ה אימת אתי קא מיירי נמי כו' כצ"ל :

דף צז ע"א גמרא עד שתכלה פרוטה מן הכיס. עפירש"י והנה הודות לאל בדורותינו נמלאים עשירים מופלגים בעמינו וגם יתר העם הפרוטה מלויה בידם. הכי ניתן נואש ח"ו להגאולה ויל"פ הכוונה להפך דחזינן דבימיהם היתה הפרוטה נחשבה לממון כדתנן ה' פרוטות הן (ב"מ פ"ד מ"ז) ובש"ת ואמר כאן דאז לא תהיה נחשבת למאומה ולא תלאה עוד עד דאפילו בכים ר"ל של לדקה (דנקרא כיס סתם בכתובות פ"ו מ"ה) דשם מלויים המטבעות הקטנות ביותר מנדבת דלת העם גם שם לא תמלא כי תהיה הרוחה ואף הפחותה שבנדבות לא תהיה בפרוטה : ע"ב ר"א בריה דרבא אמר לאחר ה"א שנה איתמר. אדלעיל קאי דלאחר ה"א ורל"א שנה העולם יתום : שם תיפח כו' שהיו אומרים כיון שהגיע הקץ כו' ומלת את ליתא בעי"י : שם לא פחות עלמא כו' דמקבלי כו' בכל דרא. בסוכה הגי' בכל יומא : שם והא"כ דרא כו' י"ח אלפי פרסה. התוס' שם מחקו מלת פרסה : שם הא דעיילי בבר כו'. בפירש"י כאן ובסוכה מבואר דהנך דעיילי בלא בר עדיפי ותימה שהרש"א בח"א הבין בהפך אולם פירושו יתכן לפי' הערוך ערך בר בפי' הב' וקושייתו על רש"י דנסתפק עליהן אם אלף הן ע"ם לק"מ דהא אביי ל"א אלא לא פחות כו' אבל לפעמים יתכן שהן יותר : רש"י ד"ה ותשקמו. כבר עברו כו' עד סופו ליתא בעי"י : ד"ה עוד אחת עקר כבודם ופארם כו' כצ"ל : ד"ה לא בכסף. משום כו'. קרי תשובה בלשון כסף כצ"ל : ד"ה בפלתי בכם כצ"ל :

דף צח ע"א גמרא וכרת הזלזלים במזמרות ואת הנטישות הסיר התז כצ"ל כנראה מפירש"י : לאליהו דהוה קאי אפיתחא כו' כצ"ל וכ"ה בעי"י : רש"י ד"ה ואגרוף וד"ה אמגושי צ"ל בד"א : ד"ה שרי חד דסבר דאיבעי ליה נלאת כו' כצ"ל : ד"ה השער הזה שבעיר היה אותה שעה כצ"ל : ע"ב ד"ה כגון קיסר כדכתיב נשיא להם ול"כ מלך. הן לעיל מינ' כתיב ועבדי דוד מלך עליהם אך גם ר"פ לא הקשה מקרא זה וצ"ע :

דף צט ע"א גמרא רבי אומר שס"ה שנה כמנין ימה"ת. רבי לשיטתו בערכין (לא) דשנה האמורה בבתי ע"ח היא שס"ה ימים ויליף שאר שנים מיניה כדמוכח ביומא ס"ה ב' ע"ש בת"י : רש"י ד"ה אקוע בדוד ואמלוך עליהם כצ"ל : ד"ה ר"א שס"ה מה כו' של מרגלים שנה א' לכל יום כצ"ל : ד"ה ועד עכשיו עד ימה"מ כצ"ל וכ"ה בעי"י. ודע כי דבורי רש"י בכאן מסורסים : ד"ה כי מי נח לאותו זמן משנשבע כו' כצ"ל : גמרא כי דבר ה' בזה ואת מלותו הפר כצ"ל : שם זה המבזה דבור שנאמר להם לישראל מסיני כצ"ל : ע"ב רא"א כאילו עשאו לד"ת כו' רבא אמר כו'. דבריהם צ"ל קודם דברי ר"ל וכ"כ הגר"א ז"ל : רש"י ד"ה כי אכף כאוכף שעל החמור כ"ה בעי"י : ד"ה תורה עומדת לו לתקור לו טעמי תורה וסתריה כ"ה שם : ד"ה כאילו עשאו לאותו דב"ת. זה קאי ע"ד ר' אבהו :

דף ק ע"א גמרא [רב פפא אשתלי ואמר כגון הני רבנן כו'. עמש"כ בס"ד בב"מ פ"ג ב] : שם א"ל האי סיוע קא מסייע ליה. כ"ה גי' הש"י ובד"א הגיהו לך. ול"ג דאף דבכ"ד גבן יתיב פלוני קמי' פלוני ויתיב וקאמר כו' ר"ל פלוני ראשון אמר כמו לקמן (קיא) ובסוכה (יא) אבל תלינו בע"ז (ס"ד ו) ויתיב ר"א קמיה דר"ה ויתיב וקאמר כו' פירושו דר"ה קאמר כדמוכח שם לקמיה ולכן גם כאן נוכל לפרש דר"ז הוא דקאמר עתיד כו' : שם א"ל ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג כו' משמע דהקפדה היתה על מה שאמר כשם שאמרת כך ראיתי (וכ"מ מלישנא דלעיל אלא אי שמיע לך הא כו') ומה שלא הקפיד על מה שלגלג עליו בתחלה ממש אולי לא שמע

שמע ריו"ח ורש"י לא פי' כן : שם ריו"ח אמר לתרופה תמש רשב"א כו' כצ"ל והשאר נראה למחוק : שם אמר ליה מ"מ לא שכיחת כו' כצ"ל : רש"י ד"ה א"ל הסוא סבא וריו"ח נמי ה"ק כדאמרת כצ"ל : ד"ה כנגד היכל ומאחורי האולם תא א' כו'. נראה דצ"ל ומאחורי ההיכל או ק"ק עי' ספ"ד דמדות : ד"ה לכוי דב"ז . שהשמש והאויר נכנסין כו' כצ"ל : ע"ב גמרא תנא בספרי צדוקים. התוי"ט כתב שבאבות התיר הרע"ב בביה"כ ובמרחן ול"ד דשם איירי בספרי חכמתם וכאן כ' שאין בהם חכמה : שם הא שלמה נמי אמרה דאגה כו' כצ"ל : שם ועצומים כל הרוגיה. ליטנא דקרא הוא במשלי (ז) : שם משוכבת חיקך שמור פתחי פיך. הוא קרא (במיכה ז) : רש"י ד"ה לא תיפשוט לחבלא להפסד כצ"ל : ד"ה נפרה עד שירבה שחור כו'.עמש"כ ע"ד לעיל (סו ב) :ד"ה מאן דא"ל מעברתא בין שני שבילות . נראה דצ"ל שבולות עי' מכות (כ' ב) : ד"ה מה ילד יום מה יארע היום כצ"ל : ד"ה גניס.צ"ל בשפל גגים : ד"ה רבא אמר נהכין תיגיפן כו' כצ"ל :

דף קא ע"א גמרא דאיבלע באגזא ואיתעביד ליה ניסא כו'. פשוטו משמע דהבלעת האגז היתה ע"י השד והנס הוא שפלטי'. ורש"י אולי רצה להשוות בליעת אגז זו להא דישעיה דבש"פ החולץ דהוה לאגולא ע"ש : שם שרי שמן כו'.אולי צ"ל שדי בד' מלשון שדים בסמיכות: שם ויאמר אם שמוע תשמע לקול כו' כצ"ל : רש"י ד"ה כי הא דרי"ל ובלעו הארז כצ"ל : ע"ב גמ' וכתיב וכהגר לו כו' וישיבהו ירושלים כו' כצ"ל : שם וידע מנשה כו'. עיין בע"י כאן הוספת דברים : שם בת שבע בתו כו' . צ"ד אלא בת בנו עי' לעיל (סט ב) ובע"י צ"ג בתו :

דף קב ע"א גמרא אחאב עבד את הבעל מעט כו' כצ"ל : שם כי שכם בא כ"י כו' כצ"ל : שם וידא ירבעם את ישראל כו' כצ"ל . וכן נבט ליתא במקרא : שם קול גדול לאמר קרבו פקודות כו' כצ"ל : רש"י ד"ה וביום פקדי בע"ב שבכל שנה מאותן כו' . ב"כ דצ"ל וכוונתו למה שמבואר בסוף תענית בפירושו שבכל ע"ב מתו מהם : ד"ה מפתקה הכתוב ותמוס בה כצ"ל : ד"ה שום דופי גימגום בתלמודו כצ"ל : ד"ה אין אביו . והוא גוזל להקב"ה כו' כצ"ל : ד"ה אחד מכ"ד. בב"ב מפרש כמה הוי הכרע ליטרא כצ"ל : ע"ב גמ' ויאמרו כו'.אל תשמע ולוא תאבה כצ"ל : שם ויאמר אנא והייתי רוח שקר כו' כצ"ל : רש"י ד"ה את לשמים באחורום את נראשו : ד"ה דפרע קיני' הפורע קנאה נוקם ממתו וקנאתו כו' כצ"ל :

דף קג ע"א גמ' ויהי אחרי בא אמציהו כו' כצ"ל והוא שם כ"ה : רש"י ד"ה מה"ד שלא לקבל פני מנשה כצ"ל : ד"ה עד כאן כי מלאכיו משמע ליה דסליק כו' כצ"ל : ע"ב גמ' והארץ נתן לבני אדם כצ"ל : רש"י ד"ה שם ע"ג על גופו. ובגמרא שלפנינו איתא על אמתו ובמ"ר ס"פ מצורע שנמצאת כתובת קעקע על בשרו . וצ"ל דמקובל היה בידם ליטנא דכתובת קעקע כדאיתא במדרש וס"ל כר"ש במכות (כא) במשנה דא"ת עד שיכתוב את השם ומ"ש כדקס"ד דר"א בריה דרבא שם ומ"ש כדהשיבו רב אשי ע"ש :

דף קד ע"א גמרא ומספחות סופדים כו' סוכתים המה כו' כצ"ל : רש"י ד"ה המה הקנים אמר ירמיה כה אמר כו' כצ"ל : ד"ה ומשרה שכינה . והנה אים אלהים בא כו' כצ"ל : ד"ה קטנים לגדול כדי שתהא זרעו כו' כצ"ל : בא"ד ולא קטן וקטנה ממש כו'. וכן במדרש שם איתא שהיו משיאין לבן י"ב שנים : בסה"ד מתושל כל כך כצ"ל : ע"ב גמ' נא' ונשקן כו' והביאן לביתו כצ"ל : שם אמר רבא אריו"ח כל המליק כו'. בע"י הגי' א"ר אלעאי בר ברכיה אריו"ח : רש"י ד"ה אלי קונני כו' כצ"ל: ד"ה ה"ג ויגדל דהתם כו' הוא בעצמו והכא כו' ע"י שליח. ויובן ע"פ מה שהביא בפר"ד דרוש כ"ג בשם הרא"ד דכשהמכה ע"י הקב"ה בעצמו אז היא כלה ונחרבה כו' ע"ש :

דף קה ע"א גמ' אם יבא דוד כו' והורים את בניך גם. צ"ל דשגרת ליטנא דלעיל (ק"ב) בדרשת קרא דלכן תתני שלוחים על מורשת גת נקיס הכא : שם והנביאים הלעולם יחיו וחזרו והודו כו' כצ"ל ומה שבינתיים מסובבים בע"י : שם ויסרו למשפט כו'. אגרבב"א כו' גי'. רש"י א"ר אבא בר כהנא : שם ר' אליעזר אומר ישובו כו' כצ"ל בי' : שם והיו להובין זל"ז. עפירש"י ומזה תמהתי על לשון רש"י בפיס"ת בנשא בפסוק יאר ה' פניו אליך ירא לך כו' פנים להובות אכן גם בגמרא מצינו לשון זה למשום שמחה בחולין (ז' ב) ובנדרים (מט ב) ובש"ת ועי' בערוך : שם ומ"ד בא על אתונו היה כתיב הכא כרע שכב כו'. הגרי"פ גמגם בראיית פסוק זה והגר"א ז"ל משבש ליה ולע"ד הכוונה מפני שתפס לשון שכיבה אשר מלאנוהו גבי בעילה כדמסיק ולא רבן כליטנא דיעקב (ויחי) והוא ע"ד שאמרו במ"ר (בלק) על אמרו כי התעללת לשונו סרות ופי' המ"כ שתפס לשון טומאה כד"א ויתעללו בה . וכן בב"ר פ' פ"ז בפסוק ותאמר שכבה עמי להלן ופרשת כנפיך כו' אבל זו כו' ע"ש : רש"י ד"ה מואב סיר . דוד כו' . עיין מ"א : ד"ה מאן גינהו דמשום הכי בורר הקב"ה כו'. נראה דהיה כתוב בר"ת דמ"ה וצ"ל דמכל הכותים עי' בע"י : ע"ב גמרא ייסב כו' ויגדל את כסאו כו' תעין קאמרי ליה כצ"ל : שם לא יסא כיחן נודף כאהלים כו'. עי' ברכות (מז) תד"ה אהלים : רש"י ד"ה מ"ב קרבנות בין פרים ואילים ז' כו' כצ"ל : ד"ה כיחן נודף כצ"ל :

דף קו ע"א גמרא מה ארז כו' ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף . כאן מוחלף הסדר משדרך בקנה ובתענית הגי' מכוונת : שם שמעתים שוכתים כצ"ל : שם ויהיו שקולים כאהכם כצ"ל בב"ף וכן ברש"י : שם ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב כצ"ל : רש"י ד"ה אינו עומד במקום מים שכינה הוא דאמרה כצ"ל : בא"ד מפרש באגדה בכה"ג כצ"ל : ד"ה משומו אל . כשמשים הקב"ה פדיון לעמו כצ"ל : ד"ה אוי לה לאומה שתהיה באותן הימים שתעלה ע"ד לעכב ישראל כצ"ל : ד"ה לייס . וני' אדיר לא יעברנו כצ"ל : ד"ה וציס דכתיב היינו מקוס כו' כצ"ל : ד"ה מהר שלג שניר . כי שניר ת"א טור תלגא : ד"ה ויגזלו לבשת והלכו אחרי הבשת כי עבודתם היה דרך בזיון ובשת ע"י פיעור : ע"ב גמ' בלעם בר כמה כו' בר ל"ג שנין או בר ל"ד. נראה דמספקא ליה בהנך שני מפני דאמרינן לקמן שנותיו של דואג ל"ד ודאחיתופל ל"ג : שם סימן גבור כו'. הם סימני דלשון דרי"ל ונשמע סימן דרשה דקרא דגם אל כו' : שם וכי הוה מטי ר"י בטוקלין אשה כו' כצ"ל : שם ולבסוף קראו תלמידו כצ"ל : רש"י ד"ה הרגו אל חלליהם והניתו אם כו' ונפל לתוך האש. מה שגמגם עליו הרש"א שמריפת ב"ד איננה אלא ע"י פתילה של אבר עמש"כ בישובו בב"ר ס"פ ס"ה במ"ת בס"ד : ד"ה בר ל"ג דלר"ם בלעם חי' יותר מן ל"י שנה כו'. עמש"כ במ"ר פרשת בלק אות כ"ג במ"ק בס"ד : ד"ה במגדל ומשנה א' באהלות כו' מגדל העומד באויר עומאה בתוכו כלים שבעוביו טהורים כצ"ל : ד"ה שכונבת ירק דא"ת טומאה ע"י טוקלין כו' . בטהרות רפ"ב לא משמעי בהכי ע"ש :

דף קז ע"א גמרא אל ימשלו בי דלא ליטתעו בי רבנן שביקיה לך אז איתם שלא יכתב סורחני כו'.כ"ה בע"י : שם נלפרע דכתיב תחטאני באזוב כו'. עפירש"י וצ"ל דגם מסיפא דקרא דריש ומשלג היינו לרעת כדתנינן בהרת עזה כשלג ובקרא והנה ידו מצורעת כשלג וכן במרים ובגיחזי והמ' הוא לשמוש מן : רש"י ד"ה נרפתני חשבת כו' כצ"ל : ד"ה איכו זמנא חדא ואפשר כו' כצ"ל : ד"ה סוחר דרכו לפנות. נראה דצ"ל לגנות או לפגוס : ע"ב גמ' אמר לו חזור בך כצ"ל : שם הנה נא המקום כו' מכלל דעד השתא לא הוה צר כצ"ל : שם העת כו' ולקחת בגדים וזיתים כו' כצ"ל : רש"י ד"ה ויפרץ בו . גיחזי נראה דצ"ל בגיחזי: במשנה אבל עומדין בדין.נראה דקאי אתרוייהו ר"ע על דור הפלגה ועל אנשי סדום ור"ג לא פליג אלא על אנשי סדום ולא על דור הפלגה וזהו כוונת רש"י במש"כ ובאחדא פליג והתוי"ט צ"ד בזה :

דף קח ע"א שם הגר"א ז"ל גורס עדת קרח קודם דור המדבר ונראה דאיה מפסקי דגמרא דמפרש תחלה עדת קרח ואח"כ דור המדבר : [במשנה אמר ליה אינם עומדים בעדת צדיקים אבל עומדים בעדת רשעים . לכאורה שפיר קאמרי רבנן וצ"ל דר"ג מפרש לקרא ע"פ מדה י"ע מל"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג מדבר שנאמר בזה והוא הדין לחבירו ע"ש : שם עדת קרח אינם עתידין לעלות כו' . לכאורה עדת קרח הם הר"ן איש השרופים והראיה מהמקרא איננה על הבלועים אולם מצאתי בפירש"י בפסחים (כד) שקורא ג"כ להבלועים עדת קרח וכן הרע"ב בפ"ה דאבות במ"ו] : גמרא וכתיב יכלו בשוב ימיהם וברגע שאול יחתו כצ"ל וזהו כוונת הגר"א ז"ל : שם וברכה נידונו שנאמר כל מעינות תהום רבה וכתיב ויסכרו מעינות תהום (ר"ל ולא כתיב כל עי' ב"ר פל"ג ס"ד) אריו"ח כו' כצ"ל. וכ"ה בע"י : שם בגיעה דגדר כו'. אולי צ"ל דגרר בב' ריסין עמש"כ בשבת (קמ) ובב"ר שם חשיב שניס אחרים : שם ולא נח בהם כו'. במקרא כתוב נח בה' : ע"ב מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים כו' . משמע לכאורה דשבעה דומיא דשנים מה שנים אינם שני זוגות אף שבעה כן אבל במ"ר פל"ב איתא דהיו ז' זוגות ע"ש ואולי כאן ליטנא דקרא נקיט : שם ואריו"ח מיכן שנאמרו בתה"מ כצ"ל וכ"ה בע"י :

דף קט ע"א גמרא [ת"ר אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא שנאמר כו' . גי' זאת תמוהה [וכה"ג דקדק התוי"ט לעיל פ"ג מ"ז] שהרי איגה מחדשת על המשנה כלום וצ"ל דע"ם הוא וצ"ל הגי' כמו דאיתא בתוספתא שנאמר כו' רעים וחטאים בעוה"ז לה' מאד לעוה"ב ובזה א"ש ג"כ מימרא דרב יהודה בתרה לפרש אליביה הכפל דרעים וחטאים אולם מצאתי גם כן בבכורות (מ"ח ב) דמביא הש"ם ת"ר הוא לפדות ובנו לפדות כו' ואין בה תוספת מאומה על לשון המשנה' וכן בע"ז דף נ"א ת"ר המרקלים והזגין של נכרים לחים אסורין יבשים מותרין כו']:שם ערוס ילינו מבלי לבוש כ"כ דצ"ל : הפסוקים אינם מובאים כאן כסדרן במקרא והא"ת התעורר בזה ע"ש : שם כי נח נפשיה דר"י כו' דמא כצ"ל ובגליון הגרי"פ ע"ש וצ"ל מו"ק כ"ה ב' : רש"י ד"ה מעם גר . ונתדלדלו מאדם כו'.בד"ת הוגה מארצם ולכאורה הג"י א"ש עפי דהוא פי' על מאמר דקרא : ד"ה יומם וד"ה אפרקמון בע"י הד"א וכצ"ל : ע"ב גמרא דעבר במברא יהיב ד' זוזי כו' ולעיל אמר דניתב חד זוזי כו' ואולי דלעיל הוא לבני עירם ודכאן הוא לאורחים וכעובדא דכובס דמייתא עלה וכדי למונעם מבוא כדלעיל ועוד י"ל דהדייניס הגביהו השער : שם בקהלם אל תחד כבודי כצ"ל בצ"ו : שם אבירם שאיבר כו' כצ"ל בר' : שם בן ראובן בן כו' . בקרא כתוב בני : [קרח שנעשה קרחה כו' . עמש"כ במגילה (טו)] : רש"י ד"ה א"ל יתמא למרי דתורה כצ"ל :

דף קי ע"א גמרא ואולת בידיה תהרסנו כצ"ל : שם ויקומו כו' ואתים נשיאי עדה מיועדים כו' כצ"ל : רש"י ד"ה לקרובי פיתחא ותפתח הארץ במקום שהן. ויל"פ בריאה דכאן מלשון ובנא אותהן בחרבותם (יחזקאל כג) : ע"ב גמרא שורש בעה"ז וענף לעה"ב. ע"ז ד' א' : רש"י במשנה ד"ה מה היום אף עשרת השבטים אין עתידים כו' . בד"ת שבו מלת אין וצ"ל דזהו דבור אחד ציון על רישא דמתניתין או להגיה במקומו כן : ד"ה וישליכם כדאמרי' שהוליכם למדינת כו' כצ"ל : ד"ה ת"ר עשרת השבטים ואית דמפרשי כו' עד לעה"ב ליתא בע"י : ד"ה האובדים . ולא שמעתי עוד הרי"ף בע"י כ' דמלת ולא הוא ר"ת ולשונות אחרים ע"ש : ד"ה וענף לעוה"ב נראה דהס"ד ומה"ד באים הם לעוה"ב שאע"פ כו' :

דף קיא ע"א גמרא ל"ב למרייהו דאמרת עלייהו הכי כ"ה בע"י וכן לקמן : שם אלא למי שלא למד אפי' חוק אחד. כ"ה גי' הילקוט הביאה הא"ת : שם עתה תראה אשר אעשה כו' כצ"ל : רש"י ד"ה אר"ל שליפי כו' ובני לוט ובני נחור כ"כ דצ"ל : ד"ה לא ניחא ל"א שליפית שליפי של שם כצ"ל : בא"ד והשליפית משמע שני שלים כו'. נראה משום דגוכל לקרות והשליפיות כאשר בכ"ת קרינן בחולם אף שמ"ו : ד"ה אף יליאתן ממצרים שילאו אחד משלשים רבוא כו' כצ"ל : ע"ב גמרא זה הרודה את יצרו הוא לענותו נגד מה שנהגה מעבירם והיא תשובת המשקל שהזכירו חכמי המוסר. עי' ברש"י בפיס"ת (ויקרא כ"ה מ"ג) וכן תפרש הגי' דמגילה זה הדן את יצרו : במשנה הכה כו' העיר ההוא לפי חרב כצ"ל : שם שנאמר החרם כו'· מלת שנאמר צ"ג רש"י וכן הב' והג' עי' רש"א : שם ושרפת כו' ואת כל שללה שללה ולא שלל שמים כצ"ל : שם כאילו אתם מעלים עולה כו' כצ"ל : שם ולא ידבק כו' מן החרם וגו' שכ"ז כו' כצ"ל : גמ' יצאו הן ולא שלוחן. בשעה"ת הביא בשם ס"ת כ"י שהקשה כיון דקיי"ל אין שליח לד"ע א"כ ליהוי כמו שהדיחו השלוחין מעצמן ותירץ דמיירי ששם מעיר אחרת או כגון שאמרו פלוני ופלוני אמרו לנו לומר לכם לפיכך לא חשיבא להו מילתא ולא גרירי בתרייהו וצ"כ דמשמעות שלוחן הוא שליח אחד מדל"ק שלוחיהן כמו בסוטה (מה) ויצאו הן ולא שלוחיהן ואין מדיחים פחות משנים כדמסיק : שם איתיבי עריס תמע כו' כצ"ל : רש"י במשנה ד"ה יחידים מתוך שהחתרת כו' כצ"ל : ד"ה הכא מכלל דשייכא כו' שנשתהו בעיר כו' כצ"ל : בסה"ד להיות נדחין עמהם כצ"ל וכ"ה בהרע"ב : ד"ה יצאו הם המדיחין עצמן יצאו והדיחום כו' דנין בסייף כו' כצ"ל : ד"ה מקרבך משמע כו' כצ"ל : ד"ה יושבי עירם כצ"ל : ד"ה חולקין שבע אחר כו' באותו קצת העיר כצ"ל :

דף קיב ע"א גמרא והוצאת את האיש כו' ההיא וגו' איש ואשה כו' כצ"ל : שם ת"ש בהמה כמאן דל"פ דמיא כו' פירש"י אינו מכוון בלשון הש"ס . ועוד דלפי' לא תיאסר חלק האחר אלא באכילה ולשון אסורה משמע אפי' בהנאה כדין בהמת עה"נ לכן הנלע"ד דר"ח ודאי סובר יש ברירה ולזאת עיסה מותרת וכן הבין הש"ס בתשו' פ"ע בבהמה דאסירה ה"ע משום דינקי מהדדי וכסברת רב בבילה (לז ב) ע"ש ויהא סיעתא לפסק הרי"ף והרמב"ם שם ככרב ע"ש ברא"ש כיון דר"ח כאן ס"ל גם כן כוותיה : שם בהמת עה"נ מהו כו' לטהרה מידי נבלה. נראה דשור הנסקל שנשחט לאחר שנגמר דינו אע"ג דאסור בהנאה מ"מ מהניא ביה שחיטה לטהרו מידי נבלה וכאיה לזה מהא דס"ל לר"מ בב"ק (עא) דמתחייב בד' וה' וא"כ ע"כ שחיטה היא שוב מצאתי כן להדיא בפירש"י מנחות (קא רע"ב) ע"ש . ואע"פ שאין פירש"י שם מוכרת וכן דברי התוס' שם בד"ה ועגלה ערופה די"ל ע"ד שתירץ ר"ת לרב בכריתות (כא) כגון דאיכא פחות מכזית כו' ע"ש : רש"י ד"ה קמיא למ"ד אין חולקין כו' כצ"ל : ד"ה מעגה את דינם כצ"ל : ד"ה למיפוי כבני מתא כיון ששם צ"י נקרא מיושבי העיר כו' כצ"ל : ד"ה ה"ג אמר מר ואת כל שללה לרבות כו' כצ"ל ותיבות אשר בה צ"ל למחוק עי' רש"א : בא"ד ודוקא שכבר היו כו' הוא לשון אחר עי' רש"א : ד"ה שיער נשים אי הוה בכלל ואת כל שללה כו'· לכאורה הל"ל בכלל ואת כל אשר בה : ע"ב גמרא ומי שנאכל בתורת בהמתה כו' שא"כ בתורת בהמתה כצ"ל: רש"י ד"ה היה בה קד"ת . כונסין אותן לכיפה ומאכילין כו'. לכאורה תמוה דזה לא נאמר אלא באדם לעיל (פא ב') אבל בבהמה תניא בע"ז (יג) אין מקדישין כו' בזה"ז ואם הקדיש כו' תיעקר כו' ואיזהו עיקור נועל דלת בפניה והיא מתה וע"ש פירש"י וכ"כ הרמב"ם ברפ"ד מהל' פסמ"ק בהל' מעאות המתות וכן לעיל (פ' א') גבי שור שנגמר דינו שנתערב באחרים דאר"י כונסן לכיפה פירש"י בעצמו ומתים ברעב : ד"ה ור"ש היא ודינייהו לפי חרב כו' וצ"א שיחרימו אותם עמהם כו' כצ"ל : ד"ה וכל מקרב והלכך אצטריך בהמתה כצ"ל וכן בסה"ד : ד"ה תרומה ביד ישראל וכו' דבאכילה לא שרינן לה (כצ"ל) דשמא היה נותנה לכהן רשע שבתוכה. ק"ק מאי אירא רשע אפי' צדיק נמי דהא גם נכסי צדיקים שבתוכה נשרפין ולמעלה כתב דשמא ה"כ לכהן צדיק שחוצה לה : ד"ה אלא בעיר אחרת . והעלו אותו לירושלים כו' כצ"ל : ד"ה אלא לאו . ואם איתא כו' ממון גבוה הוא ליפתרו . וכן אר"ם לעיל שללה פרט כו' וכסף מעשר ולמסקנא דמוקי לה דאסקוה לגוה ונפיל מהילות היינו דוקא לרבנן דמעשר ממון הדיוט הוא (עיין בבעל המאור) אבל לר"מ דממון גבוה הוא יאכלו כשיבנה החומה דשלל שמים הוא ועמש"כ בפסחים (ז) . כ"ז כתבתי לאפוקי מהתוי"ע דמשמע מדבריו דמתניתין אתי ככ"ע אפי' כר"מ . ויש ג"כ עיון בפסקי הרמב"ם דבספ"ד מהל' ע"ז פסק למתניתין דמע"ש יגנזו ובספ"ג מהל' מע"ש פסק דממון גבוה הוא ועי' בכ"מ בפ"ו מהל' בכורים הל"ד : ד"ה ואין שאת וה"ק קרא כי ירבה ממך הדרך או כי כו' כצ"ל :

דף קיג ע"א גמ' והיתה העיר חרם היא וכל אשר בה לה' כצ"ל : שם ויהי דבר ה' אליו כו' כצ"ל וכן לקמן : שם אמר ליה שלם מפתחות כו' כצ"ל : רש"י ד"ה וליפרקי' וכו' ומשני כו' כצ"ל : ד"ה דכתיב ואבדתם בסופו דהאי לאו שלל שמים הוא כ"כ דצ"ל : ד"ה דכ"ע והא דקאמר כו' דודאי מילתא קא מפרשי כו' דל"ת עוד לא משמע ליה כו' כצ"ל ור"ל לכן לא אפשר לדונו בדבר שילא מה"כ כו' ונלמד דאף כל בנין כגון גנות ופרדסים : ד"ה לא יריחו דכתיב בימיו כו' כצ"ל : ד"ה שלש מפתחות על אוצרות כו' ולא רצה למנות שליח כו' כצ"ל : ד"ה דערקי' וד"ה דכתיב (כצ"ל) הד"א וכ"ה בע"י : ע"ב גמ' שנאמר בבוא רשע כו' ועם קלון חרפה. נראה דדריש קלון מלשון קלוי באש ונרדף עם לשון חרון שהוא ג"כ מלשון חרה תני תורב עי' רש"י בפיס"ת פ' בשלח בפסוק וברוח אפיך . ועמש"כ בב"ר פס"ה במ"ק :

סליק בעזר צורי

הגהות על הרא"ש

פרק א סי' ג וזה דאמר בפ"ב דכתובות גבי שלשה שישבו כו' כצ"ל : שם וכן מסתבר דסוגיא כו' דקאמר דכ"ע דין בג' . לכאורה סותר קצת למש"כ בעצמו בברכות פ"ג סי' כ"ג ע"ש :

פ"ג סי' ח שהנשבע להכחיש את העד העד ואותו כו' כצ"ל :

סי' יב ועוד דדוחק כו' . ולומר דבת"ז אין יצרו תוקפו כ"כ אין זה דוחק כלל עי' לקמן נ"ח ה' ברש"י ד"ה ודבק ובמש"כ בגמרא כ"ד א' בתד"ה הבא עה"ז :

סי' כה בסופו ונראה דאפי' בפניו כו' מדקתני במתניתין הוא אמר לי כו' כצ"ל וכן העתיקו הש"ך בסי' פ"א ס"ק נ"ד : שם דמשמע דבכה"ג (ר"ל דאין אדם תובעו) לא"כ אפי' בפניו כו' (ר"ל דהודה לו משמע להתובע) : שם דאדם עשוי כו' כצ"ל :

סי' כט שכר רבינא למימר כו' כצ"ל :

סי' ל ובא בעה"ת וא"ע כך וכך הם ובמקום פלוני הם ושל מעשר הם כצ"ל כדאי' בגמ' או להגי' תחת ובמקום ושל כגי' הרי"ף :

סי' לב הגע עצמך הוזמו לא מפיהם הם נהרגים כצ"ל :

סי' לד והלכה כריב"ק ואפי' הודאה כו' ברי"ף הגי' בסדר יותר נכון ע"ש . וליטנא דואפילו פדיין אינו מכוון . ואולי דחסר תיבה אחת וכצ"ל ואפי' בטלטלי עי' בגמרא :

סי' לז בהגה' המתחלת ארבב"א . דר"ל צ"ל האי כללא . הוא בכתובות (ע"ז א') ובב"מ (נ"ח ב') וכ"פ שם הרי"ף כר"ל . וע"ש דאליבא דריו"ח גופיה גם כן פליגי אמוראי בזה :

סי' מ שם בד"ה ודוקא אם לא שיש רגלים לדבר כו' שדנוהו שלא כדין כצ"ל :

פ"ד סי' ה בסופו אבל עתה אהע"ה כו' וא"ת בחזרה כו'. ר"ל משום דקס דינא ודלא כר"א והפ"ת צ"ד בתחכ"ת ולכן גם מה שתמה באות צ"ז אינו כלום דלר"א ודאי כיון דהדר דינא ע"כ צריך לאוקמא דהגע בהו שרץ כדאוקים רבינא בסוגיין :

סי' ז בהגה"ה וב"ד שהעידו לפניהם בלילה כו' יכולין לדון כו'. זהו דעת הרמב"ם בב"ב (קיד א') אבל התוס' והרא"ש שם חלקו עליו בזה וכ"פ בש"ע סי' כ"ח סעיף כ"ד : סליק

דף ד ע"א תוס' ד"ה מנין לרביעית דם וכו'. עיין מ"ש בסוף הדבור ועיין בפרק בתרא דיומא דף פ"א בתוס' ד"ה כל שטומאתו וכו':

דף טז ע"ב תוס' ד"ה שופטים וכו' אם יש בעיר א' וכו'. ע"ל בס"פ חלק דף קי"א ע"ב פלוגתא דר"י ור"ל ע"ש: ד"ה אחת ולא ב' אין להקשות וכו'.. הטעם דאין להקשות כן הוי משום דאי לא הוה מיעוטא דאחת לא הוה דרשינן צריך למעוטי דהכי אורחיה דקרא אבל השתא דכתיב אחת למעוטי צריך נמי למעוטי ודלא כמ"ש ודו"ק:

דף כא ע"ב רש"י ד"ה הסוסים באים וכו' ועוברים בלא תוסיפו וכו'. תימה דהא איתא בירושלמי בס"פ חלק ופסקי הרמב"ם בפ"ה מהלכות מלכים ליפיבה אי אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה:

דף פו ע"א במשנה אמור מה ששמעת כפי'. כתב התוי"ט תמיהת מר"ן הכ"מ ובירושלמי פריך ומשני אלא אותו הסם וכו'. כלומר מוזכר שם בן ד' אותיות והרמב"ם לא כתב זה וכתב דנ"ל שבדין השמיטו הרמב"ם משום דכיון דהש"ס דידן לא חש לפרושי הכי ש"מ וכו' יע"ש באורך ואין זה מספיק אלא טעמו של הרב ז"ל מדאקשינן בסנהדרין דף ס' ע"א גבי עדים שאין חייבים לקרוע שכבר קרעו בשעה ששמעו וקשיא לן וכי קרעו בשעה ששמעו מאי הוי הא קא שמעו השתא. ולפיטת הירושלמי מאי קושיא הא השתא לא שמעו מידי וכבר קרעו. ולמה להם לקרוע שנית אלא על כרחין דפליג ש"ס דילן אירושלמי וס"ל דצריך העדים שיעידו בפירוש מה ששמעו ודו"ק:

דף סה ע"ב תוס' ד"ה מעלה בזכורו פ"ה העלה ומושיב המת על זכורו וכו'. יש סמך לפי' רש"י מהא דאמרי' בפ' חלק דף ק"ד דבלעם קוסם באמתו היה וע"ש ברש"י:

דף צ ע"א רש"י ד"ה דברי הכל פטור ואפי' מתנק וכו'. פי' הוקשה לו לרש"י דכיון דס"ל לרבנן דעיקר הגוף בשאר מנות בסקילה אימא דבקיים מקצת הוי בחנק ובהא מיירי קרא דהנביא אשר יזיד ותירץ דא"א דהשתא דבר שלא כתיב ואם כן אף לרבנן על כרחין אדברים בעלמא קאי ולא מפיק לה הרב ז"ל מקרא דללכת בה דכולה משמע משום דאימא דהיינו לענין סקילה אבל חנק איכא אף אקיום מקצת וזה ברור ודלא כחידושי הלכות שלא דקדק ע"ש:

חכמת מנוח

מאת הגאון האשל הגדול ריש מתיבתא נר ישראל כמהור"ר מנוח המכונה הענדיל ז"ל (בעה"ס מנוח הלבבות וכו')

[נדפס פעם אחת בפראג שנת שע"ב].

דף ד ע"ב תוס' ד"ה כדרך שנאמר לירחות. פי' בקונטרס כדרך שבא לְרְאוֹתְךָ כן אתה בא לֵירָאוֹת לו כו' משמע לתוס' שמלת לראותך שכתב רש"י שהוא מבנין הקל נדרש ממלות יראה היו"ד בחירק והרי"ש בשו"א שגם הוא מבנין הקל ומלת לירחות שכתב רש"י שהוא מבנין נפעל נדרש ממלת יראה היו"ד בציר"י והרי"ש בקמ"ץ שגם הוא מבנין נפעל ולפי זה כמו שמלת לְרְאוֹתְךָ שכתב רש"י קאי על הקב"ה כן מלת יראה. ולפי זה נ"ל מה שכתב רש"י דרשי' יֵרָאֶה כל זכורך שיראו פני כו' היו"ד בציר"י והרי"ש בקמ"ץ ומ"ש רש"י יִרְאֶה משמע שיתראו לפניו שהוא בא לְרְאוֹתָן היו"ד בחיר"ק והרי"ש בשו"א כלומר שהקב"ה בא לראותן ומ"ש רש"י משמע שיתראו לפניו בא ליישב לפי מה שר"ל מלת יִרְאֶה קאי אקב"ה איך יתכן לומר אחריו את פני ה' וגו' לכך כתב שאמר הכתוב כן כי בענין יראה ר"ל שהם יתראו לפניו ואז יראה אותם כלומר שלש פעמים בשנה יִרְאֶה הקב"ה את כל זכורך אימתי כשתראו את פני ה' וגו' ומ"מ הלשון דחוק וזהו שכתבו התוס' ואין הלשון משמע כן כו'. כן הוא דעת התוס' אבל י"ל שדעת רש"י במה שכתב בדרך שבא לראותך כו' הוא פירוש למלת יֵרָאֶה מבנין נפעל כלומר שאתה נראה להקב"ה שבא לראותך והוא ממש כפירוש ר"ת ולפי זה יש לגרוס ברש"י כדרך שהקב"ה בא לראותך כך בא לראות לו כו' מלת לֵירָאוֹת בלא יו"ד אלא שמלת לו אינו מיושב שהיה לו לומר כך בא לראות אותו. ונראה שמזה דייקי התוס' שדעת רש"י כמו שכתבו התוס' בשמו. ר"ל מן היו"ד שאחר הלמ"ד וממלת לו. ולפי זה נ"ל שמה שכתב רש"י כך בא לירחות לו הוא כאילו אומר כך אתה בא לראות אותו אלא דנקט לשון הכתוב יֵרָאֶה ביו"ד בציר"י והרי"ש בקמ"ץ ואפשר שהפסוק כתב כן מפני שלא רצה לייחס בהדיא ראיית האדם להש"י שהרי נאמר כי לא יראני האדם וחי ואע"פ שמצינו בנבואה וראה את ה' מ"מ בעלות ישראל ברגל לא זכו כל העם לנבואה ולא היה שם אלא ראיית כבודו ועבודתו והוא להם במקום ראיית ה' ודו"ק. ובת"ש גרים בתוס' פירוש בקונטרס כדרך שבא לראותך כן הוא בא לירחות לו מה הוא כו' ומפרש כך בא לֵירָאוֹת פירוש הקב"ה לאדם. ובאמת שכן הוא בהדיא בפירוש רש"י בריש חגיגה. אלא שלשון התוס' דחוק מאד לפי זה במה שכתבו וקאי יראה אזכורך כו' אלא תרוייהו משמע אזכורך כו' וגם לשון רש"י הוא דחוק שכתב כדרך שבא לראותך כך הוא בא לירחות לו כו' שכיון שמדבר לנוכח האדם היה לו לכתוב כך בא לירחות לך או לירחות ממך וכה"ג כתב בריש חגיגה. ולכך נראה שפירוש רש"י דהכא אינו ממש כפירוש רש"י דחגיגה וכ"ש לפי גרסת התוס' בספרים שלנו שגורסי' ברש"י כן אתה בא לירחות לו דמזה יראה בהדיא דלא כפי' רש"י דחגיגה:

דף ו ע"א גמרא וחכמים אומרים ביצוע ביחיד כצ"ל:

דף ט ע"א רש"י בד"ה בזמן שהתרו כו' העדות בטלה דאם כן הכל דבור אחד: תוס' בד"ה דאתרו בה למלקות כו' כיון דכתיב לעשות כו'. פי' דילפינן מואם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו'. ועי' לקמן דף י' ע"א ברש"י: ע"ב תוס' ד"ה בפלוגתא כו' שזינתה בין כו'. אע"ג דלרש"י לא קשיא מידי דהא סבר דלא חיישינן שמא יבאו עדים אחרים כיון דבתחלה הביא הבעל עדים אע"ג דהוכחשו דרש"י אינו מחלק בין הוכחשו להוזמו וכן משמע לעיל בתוס' בדף ח' ע"ב בד"ה והביא כו' דלרש"י י"ל הכי מ"מ הקשה כאן לרש"י ג"כ כדי להורות דגם לרש"י אפשר לתרץ כגון דאמרי' כו' ואפשר דרש"י מחלק נמי בין הוכחשו להוזמו ודו"ק:

דף י ע"א תוס' בד"ה רבא כו'. ובמקום אחר מפורש הוא לקמן בפרק אחד דיני ממונות דף ל"ג ע"ב ובכתובות דף ל"ס ע"א:

דף יג ע"ב תוס' בד"ה היכא בינייהו כו' תנא בתרא לטפויי אתא כו'. פי' לטפויי חומרא אתא מעברין קולא הוא ואין מעברין חומרא הוא ואין מעברין את השנה אלא לצורך כדלעיל ודו"ק:

דף טז ע"א תוס' בד"ה אין כו' ור"ת פי' כו'. משמע דלדעת ר"ת ניחא הא דפרק הרואה וצ"ל דמפרש ולימלייה מדידיה דהיינו שיעשה התפשטות מגוף כימה כעין שמכין בקורנס עד שיסתמו נקבי שני הכוכבים דהרי כה"ג נסתמו מהתפשטות ע"ש כמו שמשמע שם בגמרא פרק הרואה וכן פירש"י שם ומשני אין הבור מתמלא מחוליתו כלומר כמו שאין הבור מתמלא ממימי מקורו לפי שהם מועטים כן לא היה התפשטות כימה מספיק לסתום הנקבים לפי שמקומו מועט וקטן אבל רש"י פירש שם וליהדר לה לכימה אותן שני כוכבים עלמן שנטל הימנה. ועל פי פירושו מקשי התוס' שפיר על רש"י ודו"ק: ע"ב גמ' מאי טעמא דרב משום קרחה. פי' שלא תחרב ארץ ישראל משום שנאמר מעט מעט אגרשנו וגו' פן תרבה עליך חית השדה: תוס' בד"ה ואחרי אחיתופל כו' וגם בסוף שמואל מונה בניהו עם הגבורים כו'. אין זה קושיא אחרת שהרי אלו הגבורים הם הם שנמנו בד"ה בתחלת מלכותו שכל שנאמר בשמואל נשנה בד"ה אלא מייתי עוד מקרא אחר לראיה שנמנה עם הגבורים שבתחלת מלכותו. ועיקר הקושיא הוא איך יתכן שהכן בתחלת המלכות היה תשוב וגדול מן האב שהרי האב לא נמנה שם כלל ובסוף המלכות היה האב חשוב ועלה לגדולה. ואין לומר בניהו בן יהוידע היה אביו של יהוידע בן בניהו ומייתי ראיה דכי היכי דהאב היה ראש סנהדרין כמו כן היה יהוידע בנו ולא היה אלא בניהו בן יהוידע אחד שהרי נזכר בניהו בן יהודע במלכים בתחלת מלכות שלמה בסי' א' וב' והוא היה מסתמא אותו בניהו שנזכר כאן בפסוק ובניהו בן יהוידע על הכרתי וגו' ואיך יהיה בנו במקומו ראש סנהדרין בימיו ודו"ק: בד"ה אחת או ב' כו' אפי' עובא איירי במקום כו'. הוכרחו התוס' לפרש כן מפני שקשה להם במתני' למה לי לתנא דמתני' למימר אחת או שתים כיון שכבר אמר ואין עושין עיר הנדחת אלא ע"פ ב"ד של ע"א ואחר כך אמר אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש מסתמא שמעינן דעושין עיר הנדחת אחת או שתים דאי אין עושין כלל איך אמר ואין עושין אלא ע"פ ב"ד של ע"א ואי משום דלא הוה ידעי' דעושין אלא שתים ולא אחת יאמר אבל עושין שתים לחוד דהא אחד שמעי' מריבא ודו"ק. א"כ קשה להו דכיון שאמר דעושין שתים ממילא שמעי' דגם אחד עושין דהא שתים מסתמא לא מיירי בזמן אחד דוקא אלא אפי' בזה אחר זה בב' זמנים דומיא דולא שלש דאין עושין אפילו בזה אחר זה כדמוכח מדברי רב ודו"ק. ומשני דלכך אמר אחת או ב' כדי לחלק ביניהם דאחת מיירי בב"ד אחד או במקום אחד ושתים איירי בב' בתי דינים או בב' מקומות: בד"ה אחת ולא שלש כו'. י"מ דזה הדבור נמשך לדבור שלפניו דלכך אין להקשות כו' משום דבא לאשמעינן דאחת חלוק בשתים דאחת מיירי בב"ד אחד או מקום אחד ושתים מיירי בב' ב"ד או בב' מקומות ודוחק הוא. ונראה דמ"ש דתפסת מועט כו' תירוצא הוא. כלומר דאי לא כתב אלא צריך לחוד הוה מוקמי' קרא שתים ולא שלש ולא אחת משום דתפסת מועט כו'. כלומר והיינו מיעוטא דוקא שתים ותו לא מידי דס"ד דעיר אחת קטליה להו כיחיד בסקילה ולא בסייף כדין עיר הנדחת דומיא דעיר שהי' פחות מי' לר' יאשיה ופחות ממאה לר' יונתן דלעיל דף ט"ו ע"ב. והא דאמר הא מה אני מקיים אחת ולא שלש ה"ק כיון דבין שתים ובין אחת נעשים עיר הנדחת אם כן לכתוב סתמא כל עריך אלא להורות ולא שלש. ולא תירצו דאשמעינן דאחת חלוק משתים לענין ב"ד אחד או מקום אחד דמשמע דלא מקרא יליף אלא מסברא דאי מקרא ממילא הוה שמעינן מקרא דג' לעולם אין עושין ואמאי צריך טעמא דאין עושין משום קרחה דהא השתא ס"ד דלא אתיא כר' שמעון דדריש טעמא דקרא ודו"ק היטב:

דף יז ע"א גמרא אלא למ"ד משה מת מיגת הוה ניחא ליה לא סיימו קמיה. כלומר אמרו לו שהם מתנבאים ולא סיימו קמיה לומר מה הם מתנבאים:

דף יח ע"א תוס' ד"ה כהן גדול דן כו' והא דתנן כהן גדול בתר כו'. הכל דבור אחד כצ"ל:

דף יט ע"א תוס' ד"ה וש"מ כו' בינו לבין העם ובברייתא כו'. פירוש דייק מברייתא דאין אבלים בכלל העם ודו"ק:

דף כא ע"א גמ' דכתיב ויצא לך שם בגוים ביפיך שלא היה להן כו' כצ"ל [וכ"ה ברש"י וכר"ח]: רש"י ד"ה ואמר רב כו' מה שנכתב בגידו לא היה ולד אלא אימא כו'. בס"א ולד אלמא מההוא מעשה ואילך לא הוה לה אלא אימא כו': תוס' ד"ה דאי ס"ד כו'. והאי דכתיב כי כן תלבשנה בנות המלך הבתולות מעילים כצ"ל:

דף כב ע"א גמ' מה עמודים לא נשתנו אף וויס לא נשתנו. בס"א כל זה נמחק: ע"ב גמ' ואמר ליה כגון אמך מיתקף תקיפא. פי' חזק כתומן לשון תקיף תמרים בל"א הערטיג:

דף כד ע"א רש"י ד"ה שמשמנין עתין כצ"ל: תוס' ד"ה אמר כו' הוה ליה למימר לא צריכא וכו'. פי' לא צריכא אלא אפי' דקבליה עליה בתר:

דף כה ע"ב גמ' ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנכרי כו' כצ"ל: רש"י ד"ה אפי' במדבר כו' כדפרים גבי כו' כצ"ל:

דף כו ע"א רש"י ד"ה נוף יגנפך כו' סבב יסכבון תיילות כו'. בס"א יסבבו סבבך ה' חיילות כו': תוס' ד"ה אגיסטון אני כו' אני בתוכה וקרקע של נכרי הוא ול"ג כו'. כצ"ל: ע"ב גמ' ותהי לו סוכנת כי השתות כו' כצ"ל: רש"י ד"ה כשר לעדות כו'. אל תשת עד חמס כצ"ל: תוס' ד"ה התשוד כו' ומפלוני רבעני לרלוני כו'. הוא בפ"ק דף ט' ע"ב:

דף כז ע"א גמ' בגזלנותא אמר ר' ירמיה כו' כצ"ל: שם ורבא אמר לך ע"כ כו' כצ"ל: רש"י ד"ה תרי כחד כו' עמנו היית במקום כו' כצ"ל: תוס' ד"ה אין כו' ממה שאנו פוסלים את כו' כצ"ל: שם אפילו בהכחשה בעלמא כו' כצ"ל: ד"ה מאי כו'. וקא בעי למימר דאפילו שבועת שוא כו'. נראה לגרום וקאמר דאפי' שבועת שוא כו'. דהרי כן נזכר התם בהדיא במתני' דף מ"ס ע"א:

דף כח ע"א תוס' ד"ה תלתין כו' ור"י אומר דבני בניהם כו'. נ"ב פי' כלומר אבל התניהם ותתני בניהם חשיב משום דקתני להו בהדיא דמלת ותתניהם במתניתין קאי אאבות וגם אבניהם דהא דקאמר בגמרא מאי חתנו דקתני מתניתין חתן בנו לא בא לומר דדוקא חתן בנו ולא חתנו אלא אף חתן בנו כמשמע קאמר ודו"ק: ע"ב גמרא באשת חורגו אמר להן בסורא אמרי כו' כצ"ל: שם אשה כבעלה אמר רב הונא כו' כצ"ל: רש"י ד"ה בעל כאשתו ואשה כבעלה כו'. נ"ב ירחה פי' דר"ל דהכא באשת חורגו פסול משום דאמרין ב' דברים בעל כאשתו וגם אשה כבעלה דמשום דאמרין בעל כאשתו הרי הוא כאילו תמיה ואפילו תמיה אינו פסול אלא משום דאמרי' אשה כבעלה והות כבנו. ואפשר לומר דבהא פליגי סורא ופומבדיתא דבסורא לא אמרי אלא בעל כאשתו לחוד וה"ה אשה כבעל לחוד ולאשת חורגו כשר. ובפומבדיתא אמרין גם אשה כבעלה ופסול. וה"ה לבעל חורגתו אמרי' הרי בעל כאשתו ודו"ק: שם ד"ה הלכה כר' יוסי כו'. הראוי לירש וגישו אינו כו' כצ"ל:

דף כט ע"א גמ' ואכבא דאומנא כו' כצ"ל: רש"י ד"ה אמר רבא כו' ואכבא דאומנא כו' כצ"ל: שם ד"ה [אמתים] וכן אותך כו' כמו אותכה מלא כצ"ל:

דף ל ע"א רש"י ד"ה ולא הוה כתיב בה במותב כו' כצ"ל: שם ד"ה כמעריס שהוא כו' שלא יטלום בחייו כו' כצ"ל: שם מיכתב היכי כו' שיש מחלוקת ונטו כו' כצ"ל: ע"ב גמרא אמר ליה לימא איזו כלומר (האמר או בי) [יאמר הוסבי] כמו אימא לי איזו גופא דעובדא היכי הוה בכתובות סוף פרק י"ב דף ק"ד ע"ב [והם ס"ט א' וס"מ]:

דף לב ע"א רש"י ד"ה אחד דיני ממונות כו' את העדים הס"ד:

דף לד ע"א רש"י ד"ה אלא דברי המזכין כו' ולימא שמא כו' כצ"ל: ע"ב גמרא והיתה לבני ישראל לחקת משפט הורעה כו'. נ"ב ענין סיום וסוף ותכלית קרוב מענין הרעה הרעית מוחים הרעית גובא כלומר כיון שסיימה הפרשה בכך מורה על כל הפרשה למעלה שיהיה חקת המשפט:

דף לה ע"א רש"י ד"ה ולאחותו כו'. הכתוב מזהירו מליטמא כו' כצ"ל: בא"ד שאם היה נזיר זה כהן כו' כצ"ל: ע"ב ד"ה מה תלמוד לומר קא סלקא כו' כצ"ל: שם ד"ה והיה אלה. נ"ל והיו אלה כו' כצ"ל: שם ד"ה אמר רבא כו'. נמי מק"ו הס"ד: בד"ה שנדחה מפני כו'. שייך לעמוד שני:

דף לו ע"א תוס' ד"ה כולהו כו' שהחזיר כמה הלכות שנשתכחו כו' כצ"ל: ע"ב רש"י ד"ה משום שכינה כו' שיהו ראוים שתשרה כו' כצ"ל: תוס' ד"ה הדא כו'. ונתגייר הוא ובנו דא"כ כו'. נ"ב בת"ש גרים ואינו נראה דאם כן כו' ול"נ לגרום ואם כן כו' ודו"ק:

דף לז ע"ב גמרא פיסקא הוו יודעים כו'. ס"א לא נסמן זה אלא שכ"ן מלינ"ו בקי"ן כו': תוס' ד"ה מיום כו': בא"ד הזינן כמה מומרים דמתים כו' כצ"ל: בא"ד וי"ל דזכות תולה כו' כצ"ל:

דף לח ע"א גמרא שברא את כל העולם כולו בתכמה כו' כצ"ל: שם שנאמר גלמי ראו עיניך וכתיב כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ. בס"א וכתיב עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ והוא פסוק בזכריה סי' ד' והוא גירסת רש"י: רש"י ד"ה עולא אמר כו' היינו שהקדים כו' כצ"ל: ע"ב גמ' אמר רבי יותנן. ס"א אתא: שם שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו דור כו'. ס"א ודורשיו דור דור ופרנסיו דור כו': שם וכתיב התם על אשר עזבו את ברית כו' כצ"ל: שם לא ישא לפשעכם למה לי כו'. בס"א לא כתיב למה לי: רש"י ד"ה עד זקנה כל ימיו. בס"א ימי: אחר [סד"ה שכינה] כו' אלגו. [נ"ב] כלך לכה לך אלא שקיצר הלשון:

דף לט ע"א גמרא על נדך סימנית אדסכי והכי אתא כו' כצ"ל: שם דשויא לתרוייכו אמר כו' כצ"ל: שם מאי רבותייכו כו' כצ"ל: רש"י ד"ה אבות יאכלו כו'. אמר לו יש כאן גבינה כו' כצ"ל: ע"ב גמ' דאמר ר' שמואל בר נחמני כו' כצ"ל: שם לתומו ויכה וגו' כצ"ל:

דף מ ע"א רש"י ד"ה שזה יודע כו' שהוא יום שלשים כו' כצ"ל: שם ד"ה המוכה כו' יכול לחזור בו הס"ד: שם והמתייב אומר כו' לא מצא הלילה כו' כצ"ל:

דף מא ע"א תוס' ד"ה כמאן כו' מיהו אית ליה כצ"ל: שם ד"ה אחד אומר בשתי כו' ועדותן בטלה כדאמר בגמרא דהא כו' כצ"ל:

דף מב ע"א תוס' ד"ה קם כו' ואין יכול לעמוד כו'. כלומר אין יכולת לעמוד עליו כלל אפילו למאר ולמה לנו להמתין ולכך נפטור אותו מיד ולא בעי לפרש כפי' רש"י דהא פשיטא אי מסופקים ואפשר שיתברר להם הדין בהמתנה דצריכים להמתין אפי' בדיני ממונות והכי תנן במס' אבות הוו מתונים בדין ואיך תירץ אח"כ איסוף ודו"ק: ע"ב גמרא אומר אחד יש לי ללמד כו' כצ"ל:

דף מג ע"א גמ' ואם לאו יוצא ליסקל כו' כצ"ל:

דף מד ע"א גמרא אמר רב נחמן. נ"ב ס"א ל"כ: שם ויאמר לא כי כו' באתי וגו' היכי כו' כצ"ל: ע"ב גמרא תלמוד תורה א"ל על כו' כצ"ל:

דף מה ע"ב גמרא מי קאמר [דעביד דאי] מי צריך. קאמר אמר כו' כצ"ל:

דף מח ע"א תוס' ד"ה משמשין כו' שטיחין. נ"ב פרש"י שטיחין למטה ולקתדרא ליטב עליהם שטוחים עור על גבי מטה במקום חבלים:

דף נה ע"ב תוד"ה נשאת כו' למיתש לדעולא כו'. נ"ב מפורש ברש"י פ"ק דקדושין דף י' סע"ב ע"ש:

דף ע ע"ב גמרא ר' יהודה אומר חטה היה כו'. נ"ב וקרי ליה עץ הדעת ע"ד שנאמר במדרש עתידה חטה שתתמר ועולה כדקל בראש ההרים כו'. והוא בילקוט תהלים מזמור ע"ב וכה"ג היה קודם שחטא אדם החטה לברכה ועדיין הוא כן בג"ע שבארץ:

דף צ ע"ב גמ' על עסקי שער. נ"ב יש לפרש שהוא מלשון יצא השער שער הזול מאה שערים:

דף צא ע"א גמ' שלנו ושלכם: נ"ב ס"א אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלכם דכתיב כו':

דף צט ע"ב גמ' לעבות העגלה ודאתון עלה. נ"ב כן מצאתי הגירסא בילקוט תהלים רמז תשס"א ויראה דה"ק כיון דאתם עלה כלומר כיון שאתם באתם לדבר מזאת השמועה יקשה מיהא אתות כו' ואחר כך מצאתי בבבא בתרא דף ט ע"ב ודאתאן עלה כו' פי' [רש"י] ודאתן עלה ואתרי שבא לידינו שאלה זו כו' עיין שם:

דף קח ע"ב גמ' אמר רבי יותנן למשפחותיהם ולא הם כו'. נ"ב י"ל לא בזכות עצמם אלא בעבור שיצאו מהם משפחות לקיום העולם. א"נ ולא הם קאי אנח ובניו כלומר הבהמה והחיה וכל רומש יצאו בעבור שדבקו במינם למשפחותיהם ולא נח ובניו ר"ל שלא יצאו בזכות זה לבד אלא בעבור שסרתו ונתנו מזונות לחיה ובהמה וע"ז קאמר בסמוך אתון היכא הויתון. ובילקוט נח רמז נ"ט גרים אתון היכי נפקיתון. כלומר באיזו זכות נפקיתון שאין לומר בזכות שדבקו במינם שהרי לא נאמר למשפחותם אלא גבי ב"ח והשיב בזכות לער גדול שהיה לנו בתיבה כו'. ואיתא במדרש כי מזה למד אברהם ק"ו ומה זה שלא עשה צדקה אלא עם הבהמות כך כ"ש כשאעשה צדקה עם בני אדם ולכך עסק בגמילות חסדים והכניס אורחים ונתן לעניים ודומיהם:

חדושים והגהות למסכת סנהדרין

מהרב הגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעל המחבר ספר מלא הרועים

דף טז ע"א גמ' א"ר חמא בר יוסי כו' · נ"ב לקמן ע"ב הגי' ר' חייא בר יוסף אר"א :

דף יז ע"ב תוס' ד"ה אלא כו' ועוד איך יתכן כו' · נ"ב תימה מהגמ' גיטין ל"ט ב' אמר רב המנונא סבא א"ר יצחק בר אשיאן אמר רב המנונא אמר ר"ה אמר רב המנונא הרי מצינו דאמר ר"ה בשם רב המנונא וע"כ צ"ל דתרי רב המנונא היו א"כ גם לפרש"י לק"מ ועיין בספרי כנוס סופרים ע' המנונא אות ד' שהארכתי :

דף יח ע"ב תוס' ד"ה אינו יוצא משם לעולם' פי' וכגון שלא מינו אחר כו' · נ"ב זהו ג"כ דעת הר"מ בפ"ז ה"י מהל' רוצח אך הריטב"א במס' מכות די"א ב' במשנה שם דההורג כה"ג וכה"ג שהרג אפילו מינו אחר תחתיו אינו יוצא משם לעולם ועמש"ש טעם הדבר ועיין תוס' יומא דע"ג א' ד"ה וכולן שכ' שם דעה א' דכה"ג שהרג אינו יוצא במיתת כה"ג אחר וכדעת הריטב"א ועי' בחידושי הר"ן כאן ודבריו מטומגמין וגר' שנוטין לדברי הר"מ : **בעין** משפט ס' ט"ו מיים' פ"ד מהל' כלי המקדש הל' י"ט · נ"ב פ"ה מהל' כלי המקדש דין ט' :

דף כ ע"א גמ' דרגש א"צ לכפותו אלא זוקפו' נ"ב ר"ל מניחו כך זקוף ועומד ואין לפרש זוקפו על צדו כדלקמן גבי מטה שנקליטי' יוצאין [חסר כאן מכ"י · ועיין בפירוש הרא"ש נדרים נ"ו א'] :

דף כא ע"א גמ' וש"ה דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום דלא יסור לבבו · נ"ב עי' בספרי מלא הרועים ערך טעמא דקרא אות י"ט שהארכתי בזה והבאתי טעמים נכונים ונחמדים לזה :

דף כב ע"א גמ' שהרי דוד המלך התירו לו לייחד ולא התירו לו לגרש · נ"ב וקשה דילמא דוד שאני שלא התירו לו לגרש לפי שתהא אסורה לכל דאין נושאין גרושתו כמ"ש הרמב"ם פ"א מהל' מלכים ואפשר לומר דמדינא אסור לגרש דכתיב וכתב לה ספר כריתות והיתה לאיש אחר כל היכא דקרינן והיתה לאיש אחר קרינן וכתב לה והכא משמע דמדינא אסורה לאחר משום שום תשים עליך מלך כמ"ש הרמב"ם פ"א שם תדע דהא אסרינן לייבם אשתו והטעם משום דאסור לישא אלמנותו כמ"ש הרמב"ם והכ"מ שם · [חסר כאן בכ"י] :

דף כה ע"ב גמ' הכי קאמר אפילו הני כו' · נ"ב עיין סמ"ע סי' כ"ב ס"ק א' שכ' דמש"ס דהכא משמע דהך דנאמן עלי מיירי בעדים ולכאורה דבריו תמוהים דאדרבא מסקינן הכא דמיירי בדיינים אך כוונתו דווקא נאמנין עלי ג' רועי בקר מיירי בדיינים אבל נאמן עלי אבא מיירי בעד אבל אין דבריו מוכרחים דמסתמא בחד גוונא מיירי משנתינו וכי היכי דנאמנים עלי ג' רועי בקר מיירי בדיינים ה"ה נאמן עלי אבא וכן משמע בש"ס לעיל דכ"ד ב' ועיי"ש בגליון :

דף כו ע"ב רש"י ד"ה איכר לאו היינו ארים · לכאורה י"ל דהיינו ארים רק דהוי דבר מרובה אך לא משמע לי' לרש"י דקבא דשערי יחשב דב"מ : **תוס'** סד"ה הלכה כו' ואין קנין מועיל בה · נ"ב אלא בב"ד חשוב כמ"ש התוס' לעיל דכ"ה : **תוס'** סד"ה החשוד · נ"ב ע' תוס' לעיל ד"ט ב' ד"ה לרצונו :

דף לא ע"ב תוס' ד"ה אין כו' משמע לי' · ע' רש"א ועש"ק סי' נ"ו ס"ק א' :

דף לב ע"א תוס' ד"ה חיישינן וי"ל דהכא בשטר מלוה איירי דאין לכתוב אלא יום שנכתב השטר · ויכתבו בו שטרא דנא אחרנוהו וכתבנהו וע' בחו"מ בטור סי' מ"ג ובשו"ע סי' ל"ט ומדברי התוס' מבואר דס"ל דבעדי קנין אין טורף ממשעבדי וכ"ה בנ"י דרל"ט א' אבל דעת הרי"ף והר"מ והראב"ד דבעדי קנין טורף ממשעבדי כמ"ש הב"י בסי' ל"ט וכן פסק בשו"ע שם : **ע"ב** בגמ' אחר ר' מתיא לרומי · וזהו ר' מתיא בן חרש : **רש"י** ד"ה טעו · עי' בחידושי הר"ן שתמה ע"ז ופירש פי' אחר : **רש"י** ד"ה אם עולות שתיהן כגון זה עולה כו' · עי' בחו"מ סי' רב"ע סי"ד ומש"ש בגליון פי' לדברי רש"י : **ד"ה** קרובה · ע' סמ"ע סי' רב"ע ס"ק כ"ד שיש ב' פירושים בכוונת רש"י א' שקרובה לעיר שיצאה משם ובזה תדחה הקרובה ופי' אחר שקרובה לעיר שרוצה לילך לשם ובזה צריך לגרום תדחה שאינו קרובה מפני הקרובה :

דף לג ע"א גמ' והאמרת כיון דא"ל פטור אתה כמי שנו"נ ביד דמי · י"ל דהיכא דאמר פטור לגמרי הוה כנשא ונתן אבל כשאמר פטור אתה ע"י שבועה לאו כנו"נ ביד דמי דעדיין מחוסר שבועה הוא ושפיר מצינן לאוקמי מחזירין להובה כגון שמתחלה פטרו ע"י שבועה ואח"כ חוזר ומחייבו לגמרי ודו"ק · ועי"ל שיש ביד התובע משכון ולא נטלו ממנו או שיש בידו שט"ח : **תוס'** ד"ה מה שעשה וא"ת כו' · צ"ל דס"ל דלס"ד הוה מוקמינן בטעה בדבר משנה ולכך מקשו אמאי מה שעשה עשוי דאילו למאי דמוקמינן בשקול הדעת כיון דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר אזי א"ש דמה שעשה עשוי : **בא"ד** והשתא מה שעשה עשוי כשעירבן ברוב פירות טהורין · וקשה דהא מה שעשה עשוי קאי על הוראת חכם וזה אינו מצד ההוראה רק מצד התערובת ועוד מאי קמ"ל הא בכל דוכתא קיי"ל דברובא בטל ונראה דקמ"ל אף אם בטלו ועירבו במזיד מ"מ כיון דלפי הוראת החכם טהור הי' ויכול לערבו אזי מועיל לו הוראת החכם לענין זה דלא ליחשב כמבטל איסור במזיד דאינו בטל ולענין זה מה שעשה החכם בהוראתו עשוי דלא ליחשב זה כמבטל איסור במזיד וע' תוס' בסמוך : **ע"ב** תוס' ד"ה שעירבן דכי נמי מחייב לי' מודע לי' · ע' תוס' גיטין נ"ג א' ד"ה שלא יהא שכ' טעם אחר : **בא"ד** הכא לא שייך לחייב מהאי טעמא · אינו מובן דאף אי שייך הכא האי טעמא מ"מ הא לא מחייב ר"י הכא מהאי טעמא רק מזיד ולא שוגג וע"ק מ"ש אח"כ דהכא הוה מזיד דאכתי קשה כיון דלא שייך הכא האי טעמא שמטמא במזיד דהא באמת לא כיון לטמא רק שעשה כדין א"כ אף דחשיב כמזיד ליפטר ובדוחק צ"ל דמ"ש התוס' הכא לא שייך האי טעמא היינו מטעם דשוגג הוא ועדיין לא מתיישב תירוצם דחשיב הכא כמזיד דבאמת אף במזיד לא שייך הכא האי טעמא וצ"ל דלא פלוג בין מזיד למזיד :

דף לד ע"ב גמ' דרבא רמי כתיב ושפטו וכתיב והי' ביום הנחילו · וא"ל דושפטו אתי לאורויי אם קבלו בע"ד עליהן דמותר לדונו בלילה כדאי' בחו"מ סי' ה' יחדא דזה פשיטא דאין לאחר הקבלה כלום ועוד דושפטו משמע דהדיינים יש להם כח לשפוט אפילו בכפיה דאל"כ הו"ל למכתב והעם ישפטו לפניהם בכל עת דהוה משמע דהעם רשות בידם · אך קשה לפמ"ש הסמ"ע דאם מדליק נרות בלילה מותר א"כ לוקי הך דבכל עת אם מדליק נרות ואתי לאורויי דלא תטעה דהשעה גורם דעת לילה אינו כשר לדין כמו שאינו ראוי לשאר דברים שמצותן ביום דחשב להו בספ"ב דמגילה לכך כתוב דאין העת גורם דיכול לשפטם בכל עת רק האור גורם דצריך שיהי' האור : **שם** מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא · וקשה נהי דלא אולמא עכ"פ שוין הן וא"כ לא יכול למחות בההוא סומא דדאין · וי"ל כיון דכפה לדון לפניו מקשה שפיר היאך הניחו ר"י לכפאו כיון דספיקא דדינא הוא לדידי' אין לכפאו מספק : **תוס'** ד"ה סתמא כו' ולכאורה י"ל דאי ס"ד דמקיש ריבים לנגעים א"כ י"ל דושפטו לרבוי' יום המעונן ואכתי לילה מנ"ל ולחלוק בין תחילת דין לגמ"ד דלא רמיזא באורייתא חילוק בזה :

דף לו ע"א תוד"ה ומה וכו' דהיינו עבודה · צ"ל עבודת צבור :

דף לח ע"ב גמ' עד זקנה אני הוא עיין רש"א · ולי נראה ע"פ מ"ש [לקמן ק"ז ב'] עד אברהם לא הוה זקנה וזה שאמר עד זקנה עד שבא אברהם שממשיך הזקנה לעולם והוא יסבול מצות מעש"ט כנגד כולם ויסבול התורה שלפניו כמ"ש במדרש משל לקורה משופעת שנותנין אותה באמצע הטרקלין כו' כך אברהם באמצע הדורות כדי שיסבול הדורות שלפניו ושלאחריו : **שם** א"ל ר' יוסי לר' עקיבא · צ"ל ר"י הגלילי דר' יוסי הי' תלמידו של ר' עקיבא והיאך א"ל עקיבא וכן בחגיגה הגי' ר"י הגלילי :

דף מב ע"ב רש"י ד"ה דאי נפק ב"ד כו' כגון שני סנהדראות קטנות כו' · דאילו בסנהדרי גדולה אל יחסר המזג כתיב וגם המקום גורם דוקא בלשכת הגזית ובזמן שאין סנהדרין בלשכת הגזית לא דיינינן ד"נ בכל מקום כמ"ש גלתה סנהדרין וישבה בחנות לעיל דמ"א : **תוס'** ד"ה בית · והיינו כו' · וק' דלפ"ז הו"ל לש"ס לומר נ"מ בעיר שאין מוקפת חומה או שרובה נכרים דלא מתני לה היקף חומה כמ"ש התוס' בכתובות דף מ"ה ב' ד"ה על עיי"ש :

דף מה ע"ב גמ' שאני התם דאמר קרא מות יומת' הנה זה למאן דס"ל דלא ד"ת כלשון ב"א אבל למאן דס"ל ד"ת כב"א מות יומת לאו דרשא הוא וכן הכה תכה ומות יומתו שכ' התוס' וליכא אלא חד קרא בפגעו בו דגואל הדם ונגמור מיני' דלא בעינן קרא כדכתיב וק' דשמואל ס"ל בחולין ע"ט כחנניא דחוששין לזרע האב ושם ע"ח ב' איתא דלחנניא לחלוק א"צ קרא כר' יונתן ולקמן פ"ה ב' דלר' יונתן צ"ל ד"ת כב"א וא"כ גם שמואל ס"ל הכי וליכא ב"כ ולא ניבעי קרא כדכתיב וכן קשה לקמן בסמוך דקאמר דר"ע בעי קרא כדכתיב ור"ע ס"ל ד"ת כב"א בברכות דל"א ב' ועיין בספרי מ"ה ח"ב ע' קרא כדכתיב וע' במס' סוטה דכ"ד א' בתוס' ד"ה ור' יונתן שהקשו דר' יונתן אדר"י דמשמע שם דלא ס"ל ד"ת כלשון ב"א עיי"ש וע' במשנה למלך פ"ה מהל' ממרים :

דף מו ע"א תוס' סד"ה השתא · נ"ב ע' פסחים ו' וע' בספרי מ"ה ח"ב ערך כ' ופ' המורחקין אות א' עיי"ש :

דף מז ע"ב תוס' סד"ה משיסתום נ"ב ע' כתובות ד' ב' בתוס' שם דכי מהדרי אפייהו דקוברים אז חל אבילות:

דף מח ע"א תוס' סד"ה נתנו כו' אלא א"כ נטלו כו' · מבואר מדברי התוס' דמחלקין בין קרקע לכלי המטלטל שיכול ליטול וכשנוטלו הוי הזמנה בלא מעשה וע' בש"ג פ"ג דברכות דמחלק כן והך דנתנו לספר מיירי שהגביהו ולא עביד בי' שינוי מעשה ואע"ג דאין כלי עולה מטומאתו בלא שינוי מעשה שאני הכא כיון דע"י הגבהה והזמנת נחתא עליו קדושת ספר מיגו דמהני הזמנה להוריד עליו קדושת ספר מהני ג"כ להוציא מטומאתו : **ע"ב** תוס' ד"ה אע"פ כו' ואין לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת כו' · נ"ב ר"ל דיש להלק כיון דרבא דאמר לאו מילתא לא יליף מעגלה ערופה דגופא קדושה משמע דבגוף קדושה ס"ל הזמנה מילתא וכ"כ בנימוקי יוסף ולפ"ז י"ל גויל ספר גופו קדושה והזמנה מילתא לכך צריך עבוד לשמו משא"כ בתי דתפילין משתמשי קדושה הן ובמשמשין ס"ל לרבא לאו מילתא לכך א"צ עבוד לשמן וע"ז מדחי משי"ן של תפילין וא"כ ג"ז גופו קדושה וא"כ היכי קאמר הכא דא"צ עבוד לשמה דהזמנה לאו מילתא הא הכא גופה קדושה וע"כ דאף בגופו קדושה ס"ל לרבא לאו מילתא וא"צ עבוד לשמה וא"כ ה"ה גוילין דס"ת :

דף מט ע"א רש"י ד"ה מוניני דגים קטנים · נ"ב בשבת ק"ה ב' וק"י ע"ב פרש"י ציר וכן פי' הערוך ע' מניני ובכתובות ס' ע"ב ובע"ז כ"ט א' פרש"י ג"כ דגים קטנים :

דף נ ע"ב תוס' סד"ה ת"ל כו' וצ"ל דס"ל כר"א · נ"ב ע' רש"א · ותמיה לי על דבריהם הא בהדיא ס"ל לכ"ע הכין ביבמות דס"א ב' רע"א זו מופקרת ופרש"י אפילו פנוי' מאחר שהפקירה עצמה לכל קרויה זונה אבל משום ביאה אחת לא חשיבה זונה הפנוי' עכ"ל גם לעיל דכ' מ"מ נעשה זונה בכמה ביאות כאילו היא סברא דנפשיהו הרי בהדיא ס"ל לר"ע הכין ועוד דמשמע מדברי התוס' דנעשית זונה בכמה ביאות אפילו מאדם אחד ור"ע קאמר מופקרת משמע שהפקירה עצמה לכמה בני אדם :

דף נא ע"ב גמ' אף כשהוציא הכתוב בת כהן לשריפה ארוסה ולא נשואה · נ"ב קשה מנ"ל דילמא ארוסה בת כהן כארוסה בת ישראל דסתמא כתיב ארוסה משמע בין ישראלית ובין כהנת וקרא מיירי בפנוי' לחוד דבת כהן פנוי' בשריפת וי"ל דר' ישמעאל ס"ל שריפה חמורה וא"כ א"א לומר כן דארוסה חמורה בסקילה ופנוי' קילה בשריפה וי"ל עוד דאפילו ס"ל סקילה חמורה אעפ"כ א"א לומר דבפנוי' דבר הכתוב דהשתא נשואה החמורה כחנק דלכ"ע קיל משריפה פנויה דקיל תדון בשריפה החמורה אך י"ל דנשואה אין מחללת אביה ברשות בעלה גרם לה הזונות משא"כ פנויה שהיא בבית אביה אך דא"כ נתת דבריך לשיעורין דפנוי' שאינה ברשות אבי' לא תדון בשריפה עי"ל דס"ל פנוי הבא על הפנוי' לא עשאה זונה א"כ ליכא לאוקמי קרא בפנוי' דלזונות כתיב בי' [וס"ל כמ"ד דאף במופקרת לא נעשית זונת וע' יבמות ס"א ב'] : **שם** ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש בי' · נ"ב ע' תוס' יבמות ס"ח ב' ד"ת כמאן וע' סוטה דכ"ט א' מבואר דר"י לא דריש ווין :

דף נב ע"א גמ' הי' ר"מ אומר מה ת"ל את אבי' כו' · נ"ב קשה כיון דר"מ ס"ל בת כהן נשואה בשריפה כדלעיל דנ"א א' א"כ ס"ל כר"ע דשמעתין א"כ איצטריך לי' אבי' לגז"ש כדלעיל לר"ע וי"ל דר"מ ס"ל דנשואה לבד בשריפה דס"ל כרבנן דמתניתין דסקילה חמורה משריפה וע"כ לא קאי אארוסה רק אנשואה אך קשה דילמא קאי אפנוי' לחוד וע"כ צ"ל משום דיליף גז"ש דאבי' ועמש"ל דנ"א ב' בגליון דלא מצינן למימר דהפסוק קאי אפנוי' : **רש"י** ד"ה פיגול כו' שאין בו פיגול · נ"ב אבל פרים ראוים להתפגל ע"י אותו חוץ למחנה שאם שחטן ע"מ להקטיר אימוריהן בחוץ נתפגלו · רש"י לעיל דמ"ב ב' : **תוס'** ד"ה שכן מכשיר תימה דלא חשיב מכפר כו' · נ"ב וצ"ע דהא שריפת בני אהרן ג"כ מכפר אע"ג דלעיל דמ"ז קאמר דמת לא הו"ל כפרה היינו במת על מטתו כאורחי' משא"כ במיתה שהיא לעונש דלא כאורחי' ודאי שמכפרת שוב מצאתי בחידושי ר"ן שכ"כ : **ע"ב** גמ' ה"נ כיון דכתיב סיף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן · נ"ב וטעמא דר' יהודה דהכא לא כתיב סיף בהדיא באורייתא ואע"ג דבעיר הנדחת כתוב לפי חרב י"ל דקופיץ קרי חרב כ"כ התוס' בע"ז י"א א' :

דף נג ע"א גמ' א"ל ר"א מדיפתי לרבינא ואי במות יומתו גמרי כו' · נ"ב ע' בחבורנו מלא הרועים ח"ב ערך גז"ש שהארכנו בזה בדברים נחמדים ועיי"ש באות י"ז :

דף נד ע"א גמ' ת"ל ערות אביו גילה מופנה להקיש כו' · ע' רש"א מ"ש על הרא"ם ועוד דאין אדם דן גז"ש אא"כ קיבלה מרבו ונמסר לו תיבת ערות אביו גלה לגז"ש והרא"ם חשב דתיבת ערות אביך נמסר לגז"ש אך הת"כ לא מייתי הגז"ש גבי ערות אביך רק גבי ערות אביו גלה דזה נמסר לגז"ש :

דף נה ע"ב תוס' ד"ה וחייבין כו' וריב"א פי' · נ"ב ע' תוס' קרושין דף י' שכ' תי' זה בשם הר"ר דוד :

דף נו ע"א גמ' ואזהרתי' מהכא את ה' אלהיך תירא כו' · נ"ב ק' לימא אזהרה מלא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כדאמרינן בברכות פ' אין עומדין דכל המברך ברכה שא"צ עובר בלא תשא ובזה יהי' אזהרת לאו ולא אזהרת עשה [ע' תוס' ר"ה ל"ג א'] : **רש"י** ד"ה בכל יום כו' ומשום דהשבינן כו' · נ"ב ובערוך ע' כנת גרים יוסה וג' לפי שהוא ד' אותיות וג' אותיות הן אותיות השם פ"א ג' אותיות של יוסי גי' כ"ו כמנין השם :

דף נז ע"א רש"י ד"ה ה"ג העכו"ם וכן רועי בהמה דקה ישראל שסתמן גזלנים כו' · נ"ב ע' לעיל דכ"ה ב' דאף בהמה גסה רועה פסול ואין חילוק רק במגדלין עיי"ש : **ע"ב** גמ' משום ר"י אמרו אף על העוברין כו' · נ"ב יש להסתפק אי ב"נ נהרג על העובר קודם שכלו חדשיו אי דוקא בכלו כגון בחודש הט' אבל קודם לכן לא נהרג כיון דאינו עדיין בן קיימא ומסתימת דברי הש"ס והר"מ משמע דאין חילוק והטעם דאזלינן בתר רובא דאינן מפילות ואע"ג דסוף סוף השתא אכתי אינו בן קיימא הוא מ"מ נידון ע"ש סופו שעתיד להיות בן קיימא :

דף נט ע"א תוס' סד"ה אלא כו' והא דפריך התם כו' · נ"ב אך קשה מ"מ לא מייתי שם קרא דכתיב במצרים האדם והבהמה אע"ג דכתיב בפורעניות [וע' תוס' ב"ק ל"ח א' ד"ה אלא שכ' אך התם הוי קודם מ"ת] : **תוס'** ד"ה אף כו' · נ"ב ע' רש"א מיהו גוף הקושיא אינו מובן דלמא כוונת הת"ק דהכא גופי' להך דרשא למישרי שרצים דהיכי ילפינן היתר דשרצים דדרשינן אותו בשר שהדם בו קרי נפש זה לא תאכלו א"כ עיקר פי' הכתוב על אמ"ה רק שמגלה [מהו] אמ"ה זהו שהדם קרי נפש זה אמ"ה וו"ש ת"ק אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו זה אמ"ה ר"ל זהו דווקא שהנפש היא [דמו חלוק מבשרו] ולא אמ"ה דשרצים ודברי הת"ק דהכא הן הן דברי הש"ס דלעיל אליבא דת"ק : **ע"ב** גמ' לרבות בני קטורה · נ"ב אין להקשות דילמא קאי גם אבני ישמעאל דא"כ אתה וזרעך אחריך למה לי וא"ל אתה וזרעך אין אינש אחרינא לא דאכתי ק' אחריך למה לי אלא ודאי ר"ל זרע המיוחס אחריך אך ק' מאי חזית לרבויי בני קטורה [ר"ל לפי' הרמב"ם ע' רש"א] ולהוציא בני ישמעאל · ואפשר משום דבני קטורה נולדו לו אחר שנמול :

דף ס ע"א תוס' ד"ה חקים כו' ומפר"ת כו' את חקותי שחקקתי לך כבר במרה כו' · נ"ב ואכתי ק' קושיא הראשונה תיתסר כלאים מהכא כיון דחוקותי דהכא ע"כ שחקקתי כבר מלמינהו ויש ליישב ברוחק : **תוס'** ד"ה אתיא · נ"ב נראה דס"ל דהכא לאו גז"ש גמורה הוא כיון דדברי קבלה היא דאל"כ מאי קשיא די"ל דגמירי הך קרועי בגדים דחזקי' בגז"ש והך קריעה דהתם לא גמירי : **תוס'** סד"ה המלך כו' · נ"ב משמע מדבריהם דשמעו מפי רבשקה ברכת השם בפירוש אך הרד"ק במלכים ב' י"ח שם כ' דענין הגידוף מה שהשוה הבורא עולם לאלוה עץ ואבן והסיר הכח והיכולת מאתו ואין לך גידוף גדול מזה וכן משמע מלשון רש"י בשמעתין על גידופין ששמעו כו' ולפי זה ל"ק קושייתם דזהו בוודאי רשאים לומר למלך וע' בתשו' מהרי"ק סי' ק' שכ' תי' על קושיית התוס' דבאותה אמירה שספרו למלך גמרו דינו להריגה וע' בכ"מ פ"ג דעכו"ם : **ע"ב** רש"י ד"ה וליחשוב נמי זורק דבשלמא מקבל ומוליך כו' · נ"ב עמ"ל פ"ג דעכו"ם :

דף סא ע"א תוס' ד"ה איכה יעבדו כו' וגדולה מזו בעי למימר הש"ס בסמוך דנפקא לי' פוער למרקולים כו' · נ"ב ר"ל מדקאמר דאיכה יעבדו למעט פוער למרקולים משמע דאי לא הוה כתיב הוה ילפינן לי' מהשתחואה : **שם** סד"ה מנין כו' וכן פי' בקונטרס לקמן · נ"ב דף ס"ג א' ד"ה לכדרכה ולשלא כדרכה עיי"ש :

דף סב ע"ב תוס' ד"ה רישא כו' אפילו צריך למחובר ונתכוין לחותכו כו' · נ"ב ע' תוס' שבת דע"ב ב' ד"ה נתכוין שכ' שם כן והוכיחו בראיות וע' ג"כ בתוס' בדבור שאח"ז :

דף סג ע"א רש"י ד"ה כדרכה ושלא כדרכה כו' ולא מוקים לה בזובח למקטרי' כו' · נ"ב ע' לעיל בתוס' דס"א א' סד"ה מנין לזובח הקשו קושי' רש"י ותי' נ"ב כרש"י עיי"ש: **תוס'** ד"ה אמר כו' מדקאמר לחלק על כל אחת משמע כו' · נ"ב מרקאמר לחלק סתם משמע על כל א' כו' :

דף סד ע"א רש"י ד"ה אחד למולך כו' אלא לומר לך שאם עשה שלא כדרכה חייב · נ"ב ואין להקשות ליגמר מינה לחיוב על כל עבודות שלא כדרכה ואיכה יעבדו אתי למעוטי פוער למרקולים כדלעיל דס"א א' וי"ל דא"כ זביחה למה לי וכדלעיל דף ס' ע"ב ועוד דמולך והשתחוואה הוה ב"כ ואין מלמדין אך י"ל דצריכי דאי תני מולך הו"א משום דחידוש הוא דהעביר מקצת זרעו חייב כל זרעו פטור ומחידוש לא גמרינן ואי כתוב השתחוואה הו"א משום דדרכו לשמים כמ"ש והשתחוו לה' משא"כ במולך דאין דרכו לשם : **ע"ב** תוס' ד"ה העביר וא"ת מקמא מחייב לי' · נ"ב הוה מצי למימר שהעביר מתחילה וכסבור דמותר להעביר או שלא התרו בו או ששגג בלא מתכוין מאהבה ומיראה לרבא :

דף סה ע"א רש"י ד"ה הואיל ושניהם כו' לחייבו ל"ז חטאות · נ"ב לא דק דפסח ומילה ליכא חטאת להמסקנא בכריתות דבגברי מיירי כמש"כ בדף ג' א' וליכא אלא ל"ג חטאות אך קשה כפי דתני פסח ומילה משום כרת לחודא ניתני נמי ידעוני משום כרת שוב מצאתי בתוס' כריתות ד"ג ב' ד"ה הואיל שהקשו כן והניחו בתימה : **תוס'** ד"ה הואיל וישנו כו' וקשה כו' · נ"ב ע' רש"י כריתות ג' ב' דכתבתי שם בגליון פי' אחר ולפי' זה ל"ק קו' התוס' עיי"ש : **ע"ב** תוס' ד"ה יצאו כו' וי"ל כו' · נ"ב לא ידעתי להלום דבריהם דהא מה דס"ד לחייב עדים זוממין קרבן הואיל וזדונן מיתה כמו ע"א ובהוזמו קודם גמ"ד אין חייבין על זדונם מיתה ותי' הב' של התוס' שחזרו מעצמן ג"כ תמוה מאד דא"כ היאך קרי להו עדים זוממין ומאי זדונם מיתה יש כאן וצע"ג : **תוס'** ד"ה הואיל כו' דממעט מועשה מקלל כו' · נ"ב ממקלל (לק"מ) [ק' אפי' לשינויא דקול] דאינו בקול כיון דעיקר החיוב הוא בשביל עקימת שפתיו אפילו שלא בפני אביו ואמו דישנו בקול לא שייך רק אהני דאין חייבין רק בשמיעת אחרים קולם כגון עדים זוממין דבהגידו חוץ לב"ד אין חייבין וכן מסית ומדיח ונביא השקר ולכך ל"ח מגדף ישנו בקול דאפי' מגדף בינו לבין עצמו חייב אך התוס' לשיטתייהו דכ' בסמוך הגי' דשאני מגדף דישנו בקול וס"ל דאפילו החיוב אינו בא על השמיעה חשוב ישנו בקול ודו"ק :

דף סו ע"א גמ' מה ת"ל איש איש לרבות בת טומטום ואנדרוגינוס' נ"ב ק' למה לי לרבות טומטום דהוא ספק נקבה דהא אפילו ודאי נקבה חייב מיתה בשלמא אנדרוגינוס י"ל דהו"א דברי' בפ"ע היא שוב מצאתי בחידושי הר"ן שעמד בזה וכ' דלסידרכא בעלמא נקטי' ואין להקשות מנ"ל לרבות נקבה דילמא לטומטום לחוד אתי' דו"א דאם איתא דנקבה פטורה גם טומטום אין לחייבו מספק וע"ק איצטריך קרא לרבויי ספיקא הלא קמי שמיא גליא וכדפריך ע"ז בחגיגה ובחולין ועיי"ש בתוס' בגליון שהארכתי שם בזה : **רש"י** סד"ה הבערה ואליבא דר"י ול"פ ר' עקיבא · נ"ב תימה דהא ע"כ משנה דאבות מלאכות לא אתי' כר' יוסי ואעפ"כ לא פליג במשנה שם דהא במשנה חשיב מבעיר ולר' יוסי הבערה לאו אב מלאכה וא"ל דאף דאין חייבין עליו כרת וסקילה חשיב אב מלאכה דא"כ עדיין קשה למה לא פליג ר"ע דהא לדידי' איכא ארבעים אלא ע"כ כיון דאין חייבין עליו כרת לא חשיב אב מלאכה וא"כ משנתנו לא אתיא כר' יוסי ועוד ראי' מרפ"ק דפסחים דאמר ש"מ הבערה לחלק יצאת מדקרי לה אב מלאכה אלמא דלר' יוסי הבערה לאו אב מלאכה היא ואעפ"כ לא פליג ר' יוסי במשנה וא"כ י"ל דגם ר"ע פליג בתחומין ואפשר דכוונת רש"י דלר"ע קרינן ר"ע סתימתאה דסתם משנה ר"מ כו' וכולהו אליבא דר"ע וכיון דהתם סתם משנה הוה כר"ע דאל"כ הוי פליג בהדיא דלא מיתחזי סתם משנה ונסבור דהיא אליבא דר"ע אבל ר' יוסי אין מן ההכרח דליפלוג בהדי' במשנה דסתם משנה לאו ר"י היא : **תוס'** ד"ה לרבות כו' דכתיב בלשון איש ממעטים כו' · נ"ב ק' לא ליכתוב לא ו' ולא ה' לא ליכתוב איש ולא ליצטרך איש אחריני לרבויי אשה וי"ל דאצטריך לרבות אנדרוגינוס שוב מצאתי במהר"ם שכ' דאצטריך איש למעט קטן : **ע"ב** גמ' דברי ר' יאשי' · נ"ב בקידושין הגי' ר' ארשעי' : **תוס'** ד"ה מאי כו' דליכא למיפרך שכן משוגים דאביו אינו משונה · נ"ב מה לאב ונשיא שכן יש בו צד חמור דנשיא אף שמזוהרין בכיבוד לא חשיב צד חמור רק משונה וע' רש"י לעיל בסמוך : **בא"ד** ונגמר אביו ממקלל עצמו כו' · נ"ב דכי פרכת מה לחרש שכן שפלותו גרמה עצמו יוכיח מה לעצמו שכן קרוב אצלו חרש יוכיח : **תוס'** ד"ה עד כו' וקשה תקשה לרבנן כו' · נ"ג לכאורה הוה מצי לשנויי כיון דרבנן ס"ל דנער בלא ה' אפילו קטנה במשמע א"כ ע"כ גלי לן קרא הכא דלא בעינן שניהם שוין וצ"ל דס"ל להתוס' דלא אמרינן דנער בלא ה' אתי לרבויי בפירוש קטנה רק דלא ממעיט מינה קטנה ויכול להיות

להיות גם קטנה וא"כ כיון דבהדכתא אחרינא גלי לן קרא דבעינן שניהם שוים אימעיט מהתם דהא הכא לא איתרבי בפירוש וע' במקנה על קידושין דף יו"ד ע"א בתוס' בד"ה עד שרצה ליישב שם כוונת התוס' וכ' דלרבנן איתרבי להדיא קטנה ונעלם ממנו דברי התוס' דהכא : **בא"ד** אפילו בהמה כ"ש נשואה · נ"ב ע' מהר"ם ועדיין דבריו דחוקין ודברי התוס' מגומגם כיון דבא עליה קתני ומיירי בארוסה א"כ לא מיירי בנשואה :

דף סז ע"ב גמ' מתותי כרעי' דר"ח א"ל אי מסתייע כו' · נ"ב בחולין הגי' שקולי לא מסתייע מילתך : **רש"י** ד"ה דקפיד אמנא כו' שאינו יכול לעשות כו' · נ"ב ע' לקמן דק"א א' שרי שמן ושרי ביצים וע"ש שאמר סכין משמן שביד כו' מבואר דקפדי אמנא עיי"ש :

דף סח ע"א גמ' ולא חסרתי מרבותי אפי' ככלב המלקק מן הים כו' · נ"ב בזוהר במדרש הנעלם פ' וירא דצ"ט א' סיים ולא הוי אלא למיתן טיבותא לרבוהי יתיר מיני': **רש"י** ד"ה מהו לפי שנחלקו כו' · נ"ב ע' בספרי מ"ה ע' קבול העשוי למלאות שהארכתי בזה : **תוס'** ד"ה היאך כו' ר' יהודה · נ"ב הנשיא :

דף סט ע"א גמ' והא"ר כרוספדאי · נ"ב והא"ר כרוספדאי א"ר שבתי : **שם** ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא התורה אמרה ושפטו כו' · נ"ב ק' דלפ"ז מנ"ל דקבוע כמע"מ הא לא ילפינן להו לקמן דע"ט א' אלא מוארב פרט לזורק אבן ואיכא ט' ישראלים ונכרי אחד וש"מ דכמע"מ דמי ואי לא אזלינן בתר רובא בד"נ י"ל דבאמת קבוע לאו כמע"מ ואפ"ה פטור משום דלא אזלינן בתר רובא בד"נ וי"ל דבלז"ז ק' היאך ס"ד דלא אזלינן בתר רובא בד"נ הא כתיב אחרי רבים להטות ואזלינן בתר רובא המחייבין וצ"ל דברובא דאיתא קמן מודה ר"ח בריה דר"י דאזלינן בתרי' אף בד"נ וא"כ התם נ"כ הוה רובא דאיתא קמן וע"כ צ"ל מטעם קבוע כמע"מ אך י"ל דאין ראי' מסנהדרין דחשוב מיעוט דידהו כמו שאינו וכמ"ש התוס' בב"ק דכ"ז ב' ד"ה קמ"ל קבוע כמע"מ וצ"ע וי"ל דר"ח בריה דר"י ס"ל כר"ש [דיליף] קבוע מדוכתא אחריתא ע' תוס' לקמן ע"ט א' או דס"ל לר"ש קבוע דרבנן כדעת הר"ן לקמן ע"ט וע' יומא פ"ד ומ"ש בגליון : **ע"ב** גמ' כי אולידה הרן לשרה בתמני אולידה · נ"ב מהר"ם [ורש"א] הקשו דהא כי מידלית ח' חדשים דעובר של שרה אשתכח דהרן הוליד לח' פחות ח' חדשים ואינו קושיא די"ל דשרה לא היתה בת תשעים בשלימות וכיון שנכנס חודש בשנה חשוב שנה ואברהם קשיש מינה עשר שנים וח' חדשים ודו"ק : **שם** אמר ר"ש בדין הוא שתהא בת כו' · נ"ב ק' הא י"ל הטעם כפשוטו דהא אסקינן דגם בן אחר ג' חדשים בגדלותו שראוי להוליד ולהיות ניכר העובר אינו נעשה בן סורר ומורה וכיון דקטנה מיעברה א"כ אימת תהי' בת סוררת אי בקטנותה אף בן פטור ואי משהביאה ב' שערות כבר ראוי' להיות עוברה ניכר וי"ל כדאמרינן לעיל דאזלינן בתר רובא ורובא לט' ילדן [וה"נ] אזלינן בתר רובא ורובא לא מיעברו בקטנותה דהא מייתו כדאמרינן ביבמות די"ב ב' וע' בתוס' שם כשיולדת בגדלות יכולה לחיות אף שנתעברה בקטנות אך אעפ"כ הוא מיעוט ומילתא דל"ש ואזלינן בתר רובא :

דף ע ע"ב רש"י ד"ה למואל מלך כו' כמו ידי כו' · נ"ב ר"ל אל הוא השכינה למו הוא השימוש כמו למו פי ר"ל אל פי וה"ה כאן אל אל : **שם** ד"ה בר בטני כו' ג' חדשים האחרונים כו' · נ"ב אף האמצעים יפין לולד אלא שקשים לאשה כדאיתא שם :

דף עא ע"א במתני' רש"י ד"ה חרשין כו' אינו שומע · נ"ב אינן שומעין :

דף עב ע"ב רש"י ד"ה יצא ראשו כו' משום דאפילו לא מסרוהו לו כו' · נ"ב ע' בירושלמי דתרומות פ"ח דמחלק דשאני בשבע בן בכרי שהי' מיחדים אותו בפירוש ור"י קאמר התם דווקא כשחייב מיתה כמו שבע בן בכרי שהי' מחוייב מיתה עבור שמרד במלך וע' ברמב"ם פ"ח מהו"ת ובמגדל עוז שם :

דף עד ע"א רש"י ד"ה מרי דוראי אדון עירי כו' · נ"ב עמ"ש בגליון פסחים שם : **ע"ב** גמ' ת"ש דתני ר' ינאי · נ"ב רבנאי כך הגי' בברכות דכ"א ב' ועוד בכמה דוכתי רבנאי אחוה דר"ח ב"א ובקצת מקומות אי' רבנאה וע' בספרי כנוס סופרים : **שם** ת"ש ז' מצות נצטוו בני נח כו' · נ"ב ק' לפמ"ש רש"י בסמוך דבצנעא דהיינו שלא בפני עשרה ישראלים אין ב"נ מצווה על ק"ה אע"פ שיש שם הרבה נכרים וא"כ בשעה שצוה הקב"ה לאדם ולב"נ על ז' מצות עדיין לא הי' ישראלים בעולם וא"כ וודאי דלא הי' מצווה על ק"ה וי"ל דהיכא דיש עשרה ב"נ הכופרים בע"ז חשוב ג"כ פרהסיא ומצווה על ק"ה דווקא גבי נעמן שהיו כולם עע"ז לא חשיב פרהסיא שוב מצאתי בר"ן בחידושי' שמחלק כן :

דף עה ע"א גמ' אלא למ"ד פנוי' היתה כו' · נ"ב ע' במשנה למלך פ"א מהל' יו"ט דין י"ז :

דף עו ע"ב תוס' ד"ה והמלוה כו' ובקונטרס פי' שם כו' · נ"ב משמע מדבריהם דלפי' הקונטרס לא קשה קושי' הנ"ל ואדרבה לפי' הקונטרס ק' טפי ובחגיגה שם דחו התוס' פי' הקונטרס עבור קושיא זו עיי"ש :

דף עז ע"א גמ' אמר קרא מות יומת המכה רוצח הוא כו' · נ"ב וקשה דהא לעיל דט"ו ב' מפיק מהכא על רציחתו אתה הורגו ואינו אתה הורגו על רציחת שורו · וי"ל דרב אחא בר רב ס"ל חנק חמור ושוב א"צ קרא להך דלעיל עיי"ש בסוגיא הניחא למ"ד חנק חמור ולפ"ז א"ש מה דהרמב"ם פוסק כרבינא כיון דאנן קיי"ל חנק קיל א"כ אצטריך רוצח הוא לכדלעיל ט"ו ב' ודו"ק :

דף עח ע"א גמ' דכתיב ובערת הרע מקרבך כו' · נ"ב ע' במס' מכות דף י"ב א' סנהדרין שראו בא' שהרג את הנפש כו' דאין הורגין אותו עד שיעמוד בדין לפני ב"ד אחר ותי' הריטב"א דהכא שאני דא"א לדונו בב"ד אחר דהוה עדות שאא"ל כמ"ש כאן ובזה א"ש מה דקשה לכאורה למה לי קרא דובערת הרע פשיטא דיכולין להורגו דלא תהא שמיעה גדולה מראי' ולפמ"ש א"ש דהו"א דבעי' עד עמדו לפני העדה למשפט וכדאמרינן במכות שם קמ"ל כיון דא"א לעמוד למשפט מחוייבים אנחנו לבער הרע מיהו בל"ז [לא] יקשה הכא לא תהא שמיעה גדולה מראי' דהא כאן אף שמיעה אינו מועיל : **שם** ושור של אדם טריפה כו' · נ"ב עמ"ש מזה בחולין די"א ב' בתוס' ד"ה וכ"ת בגליון : **רש"י** ד"ה לפי שאינו בזוממי זוממין כו' דעדות זוממין חידוש הוא כו' · נ"ב ע' מ"ש בחיבורי מ"ה ח"ב ע' חידוש באורך : **ע"ב** רש"י ד"ה לחיים אין אומדין אותו למיתה ואמרינן מחמת חולי כו' · נ"ב תימה למה לי האי טעמא כיון שכבר יצא זכאי אפילו טעו נמי אין מחזירין וי"ל דקשה לי' קושית תוס' ד"ה וחד דא"כ ליפטור משבת ורפוי לכך כ' דאמרינן דבאמת אומד דידהו כדין הי' לכך חייב שבת והא דמת אח"כ שאח"כ הכביד חליו :

דף עט ע"א רש"י ד"ה א"נ פלגא ופלגא כו' דמצי למימר לכותים קא מתכוונא כו' · נ"ב תימה דלפ"ז אף בט' ישראלים מנ"ל קבוע דעדיין מצי למימר אנא לכותי אכוונת שוב מצאתי בשיטה מקובצת כתובות ט"ו שתמה בזה ועמ"ש בגליון תוס' כאן :

דף פ ע"ב תוס' סד"ה אלא · מהו לחוש לזרעו · נ"ב כוונתם למ"ש שם ה"ד אי דאזיל אבהמה דעלמא מאי אריא האי דאית בי' אסור יוצא אפי' בן פקועה דעלמא נמי דא"ר משרשיא לדברי האומר חוששין לזרע האב בן פקועה הבא על הבהמה והוליד אותו הולד אין לו תקנה ומאי קושיא בבן פקועה דעלמא דשניהם היתר הוא רק לדברי האומר חוששין ולא למ"ד אין חוששין אבל הכא דחד מינייהו אסור יוצא אף למ"ד אין חוששין הכא חוששין אלא ש"מ דאין חילוק :

דף פג ע"ב גמ' אני ה' מקדשם הפסיק הענין כו' · נ"ב י"ל דזה תלוי בפלוגתא דלקמן דפ"ה ב' אי מקשינן הכאה לקללה מפני המקרא המפסיק ביניהם ורב ע"כ ס"ל דלא מקשינן הכאה לקללה דהכא אינו מפסיק פסוק שלם ביניהם רק אלו ג' תיבות אני ה' מקדשם מכ"ש בין הכאה לקללה שמפסיק פסוק שלם וגונב איש כו' :

דף פד ע"א תוס' ד"ה וכל כו' וילפינן חילול חילול מתרומה · נ"ב ר"ל דכל הני לא יחללו קאי עלייהו משא"כ הכא קאי אכה"ג וכהן הדיוט ילפינן מכללא וע"ז מקשה בתורם מן הרע על היפה דכתיב ולא ישאו עליו חטא בהרימכם את חלבו משמע דאם לא תרימו יש בו נשיאות חטא ולילף מתרומה חטא חטא דדמי להנך כיון דנשיאת חטא עלי' קאי : **תוס'** ד"ה גמר כו' והקדש שלא נפדו ואמאי כיון כו' · נ"ב והא דלוקין משום דלענין אזהרה יליף חטא מתרומה כמ"ש רש"י שם בדף י"ג במשנה : **בא"ד** וקצת יש לדחות ההיא דמכות דמיירי בקדשי מזבח כו' · נ"ב כיון דמעיקרא הוה בהו מעילה בשביל שהוממו לא פקעה המעילה כ"כ התוס' בזבחים מ"ה : **בא"ד** אלמא ילפי' קדשי ב"ה מתרומה · נ"ב דמחובר אין ראוי למזבח עדיין ואינו קדוש רק קדושת דמים : **בסה"ד** דלא גמרינן קדשי בדק הבית מתרומה · נ"ב וע' בתוס' זבחים מ"ה ע"ב בד"ה דומיא שכ' עוד תי' לזה : **ע"ב** גמ' א"ה אחר נמי אחר שגגת לאו כו' · נ"ב ע' יבמות קי"ט א' מה לי איסור כרת ומ"ל לאו וע' ברש"י שם וע' במשנה למלך פ"א מהל' יו"ם דין י"ז : **תוס'** ד"ה מאן כו' וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל כו' · נ"ב ע' בתוס' בשבת שם בד"ה בחובל ורש"א שם :

דף פה ע"א תוס' ד"ה ור"ש כו' כדאשכחן גודלת ופוקסת · נ"ב לר"א בשבת דצ"ה שם דמחייב לי' משום בונה ובאמת חכמים פליגי עלי' שם גם בגודלת ופוקסת עיי"ש : **בא"ד** משום דחיישינן כשמתחיל להסיר שמא יתהפך כו' · נ"ב ר"ל שיתהפך הקוץ ויהי' נטמן בבשר ויצטרך לתלוש הבשר להוציא הקוץ ויעשה חבורה : **ד"ה** הא כו' ואע"ג דאין מזהירין מן הדין ה"מ להלקות כו' · נ"ב אבל הכא כיון דעונש מיתה כתוב בהדיא רק דלא ענש אלא א"כ הזהיר ואצטריך למילף אזהרה גרידא בלי מלקות : **ד"ה** והאמר כו' והכא פריך בפשיטות כו' · נ"ב וזהו לא קשיא דמקשה דרב ששת אדרב ששת רק דהקושיא אמאי לא מייתי התם מילתא דרב ששת למיפשט בעיא : **ע"ב** תוס' ד"ה ומה כו' מק"ו ממקלל · נ"ב וקשה דהא במכה כתיב מות יומת דכל מיתה סתם היא חנק ואי משום ק"ו אדרבה נימא ק"ו איפכא ומה מקלל שבסקילה שלא בעמך פטור דבר שבחנק אינו דין דשלא בעמך פטור :

דף פו ע"א גמ' ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים כו' · נ"ב וק' דאכתי מצי למידרש מ"ם דמאחיו וי"ל דמ"ם דמאחיו אצטריך למ"ש רש"י לעיל עד שיוציאנו מרשות אחיו : **רש"י** סד"ה סתם ספרי כו' במ"ת הוא · נ"ב נמצא ר' שמעון אמרו ור"ש ס"ל הכא דפטור :

דף פז ע"א גמ' כי יפלא ממך דבר למשפט כו' · נ"ב והא דכתיב עוד דבר ועשית ע"פ הדבר הא מפקינן לי' לעיל [פ"ז א'] למילף גז"ש דבר דבר על הנביא השקר :

דף פח ע"א גמ' הוא אומר מפי השמועה והן אומרין מפי השמועה א"נ · נ"ב וק' דלעיל בתנה הנה ובקרחת ונבחת דפליגי בגז"ש דאין אדם דן גז"ש אא"כ קיבלה וא"כ ע"כ חולקים מפי השמועה וא"ל דזהו שאינו מקבל גז"ש מזה שקיבל הוא מפני שכך נראה בעיניו ומיירי שהזקן אומר כך הוא בעיני ואינו מקבל גז"ש אך ז"א דהתוס' כ' בשבת דצ"ז דהי' להם בקבלה מנין גז"ש א"כ הזקן הלזה לא הי' יכול לקבל הגז"ש כיון שיש לו בקבלה מנין גז"ש וזהו אינו בכלל וי"ל כגון שאין לו בקבלה מנין גז"ש ואעפ"כ אינו מקבלה מאומד דעתו ועוד לפמ"ש בספרי מ"ה ח"ב דלא הי' להם בקבלה רק חד צד מגז"ש או הלמד או המלמד א"כ י"ל דפליגי בגז"ש ממי נלמוד אותו וה"ק : **רש"י** ד"ה שלשה אינן שכחה כו' ובא עני ונטלן כו' · נ"ב ע' רש"א [ומ"מ] י"ל דזקן ממרא כב"ש וחיוב כרת באם בא אחר וקידשה ודו"ק : **ע"ב** גמ' האי לחודי' קאי והאי לחודי' קאי · נ"ב משמע בבה"נ אינו ב"ת וע' (שבת) [עירובין] דף צ"ו א' ועמ"ז או"ח סי' ל"ד :

דף פט ע"א גמ' אמר לו ר"י וכי נאמר יראו וייראו כו' . נ"ב ור"ע ס"ל דלאו כולהו שמעו כהרא אבל ברגל שמעו כולהו כהרא ההכרזות : **שם** ת"ר ארבעה כו' וזקן ממרא · נ"ב קשה נילף נביא השקר דבר דבר מזקן ממרא דאין גז"ש למחצה וכבר למדו גז"ש זו [לעיל פ"ז] לענין דבעי סנהדרי גדולה וי"ל דהתם מהמראתו גמר ולא מקטלי' וראי' דפריך ולילף הודה הודה משמע מדבר דבר לא מצי למילף דהתם בהמראתו כתיב ולא מצינן למילף מיני' על ענין הריגתו : **שם** דלא כ"ע חזו לסהדותא · נ"ב אבל זקן ממרא ובן סורר ומורה ע' בת"ח ובחידושי הר"ן : **שם** ויהושפט הוה התם · נ"ב קשה דילמא לאחר כדי דיבור הוה מה שאמר להם יהושפט ולא יכול עוד לחזור בו : **שם** א"ל כיון דאתיהיב קל וחומר למידרש כו' · נ"ב ק' לפמ"ש הטעם דאין עונשין מן הדין לפי שהוא חמור אפשר דלא מתכפר בעונש זה ועונשו שמור לעוה"ב א"כ גם כאן אינו ק"ו כלל וצ"ע : **תוס'** ד"ה ולא כו' דא"כ משכחת לי' לריב"ז כו' · נ"ב תימה הא כ' התוס' לעיל דל"ז ב' ד"ה מיום דלאיזה צורך היו חוזרין רק משום רציחה לא היו חוזרין ועוברא דריב"ז ברציחה הוי כמש"ל א"כ מאי מקשה כאן וצ"ע עמש"ל דף מ"א בגליון : **ע"ב** גמ' וליגמר ממסית כו' נ"ב ק' דהא אין אתה רשאי למושכה למיתה החמורה ממנו כדלעיל דף נ"ב ב' וי"ל דסמוך אטעם דקאמר אח"כ דנין הדיוט מהדיוט :

דף צא ע"ב גמ' אריב"ל מנין לתה"מ מן התורה שנא' אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה · נ"ב ע' בברכות ל"ב ב' דריב"ל גופי' מפיק מהאי קרא ומהאי תיבה יהללוך דצריך לשהות שעה קודם התפלה ואי יהללוך קאי על לע"ל אין ראי' וצ"ע :

דף צג ע"א רש"י ד"ה וכי דרכו של בועז כו' מחצי קב · נ"ב חטים וקב שעורים · [וי"ל דרש"י נקט מילתא דפסיקא אליבא דכ"ע אף לר"מ שם ור' יוסי במתני' דכתובות ס"ד ב'] :

דף צה ע"א רש"י ד"ה עניה ענתות שעתידה לבוא נ"ב שעתיד לנבא : **ד"ה** משקל קינו מתרגמינן מתקל סופיניה · נ"ב ורש"י פי' שם קינו היא בית יד של הרומח והוא חגור חדשה · חגורה חדשה שנתחנך אותו היום למלחמה : **ע"ב** גמ' בעי אביי חסר חד ריבוא · נ"ב וג"מ לרידן לנודר לצדקה במספר ריבואות שהי' בחיל סנחריב :

דף צו ע"א גמ' מ"ד בעת ההיא שלח ברודך כו' · נ"ב במלכים כתיב ברודך ובישעי' כתיב מרודך : **ע"ב רש"י** ד"ה צנייתא דבבל כו' בסוטה אמרינן · נ"ב ובברכות ר"פ אין עומדין :

דף צז ע"ב רש"י ד"ה ותשקמו בדמעות שליש כו' כבר עברו ולא הי' כו' · נ"ב בימי רש"י עדיין לא חלף בשום אופן שהמספר רל"ח לאלף הששי ורש"י הי' או בסוף אלף החמישי או תחלת אלף הששי שהרי הרא"ש הי' ע"ג לאלף הששי כמ"ש בפ"ק דע"ז סי' ז' :

דף צח ע"א גמ' לכשיפול השער הזה · נ"ב ויבנה ויפול ויבנה ויפול כך הגי' בע"י [וכ"ה בדפו"י] :

דף צט ע"ב גמ' אלוף לוטן אלוף תמנע · נ"ב זהו אינו במקרא רק באלופי החורי כתיב אלוף לוטן ותמנע היתה אחותו ובאלופי עשו בסוף הפרשה כתיב אלוף תמנע ובזה א"ש דברי רש"י שהוכיח דתמנע היתה בת מלכים מפני שהיתה אחות מלך דמה דכתיב אלוף תמנע אין ראי' דזהו באלופי עשו כתיב וזה עבור שיצא ממנה עמלק אבל אין ראי' שהיא היתה בת מלכים רק ממה שהיתה אחות מלך : **רש"י** ד"ה סיגלי כו' · נ"ב ע' רש"י ברכות מ"ג ב' ומש"ש בגליון :

דף ק ע"ב גמ' במדה טובה כתיב ויצו שחקים כו' · נ"ב תימה אמאי לא יליף מדכתיב נוצר חסד לאלפים בטובה ובפורעניות כתיב על רבעים מבואר דמדה טובה מרובה חמש מאות פעמים וכ"כ רש"י במכות דף ה' ב' :

דף קא ע"ב רש"י סד"ה גמירי דאין ישיבה · ולא מקרא · נ"ב ע' רש"י יומא דף כ"ה א' ודף ס"ט ב' שכ' דהוא דאורייתא מקרא דלעמוד לשרת וע' במשנה למלך פ"ז מהל' בית הבחירה :

דף קב ע"א גמ' ד"א שלמה כו' שלא שמעה אזן מעולם · נ"ב שלמה ר"ת לא שמעה האזן מעולם חדשה ר"ת חדשו דברים שלא שמעה האזן והשי"ן משמש לשתי תיבות כמו דניאל אל אדני שכ' הרב ז"ל : **שם** שהשחית ישראל לאביהם שבשמים · נ"ב וי"ל כמו שאחז"ל שולחנו של אדם דומה למזבח וזהו כשמברך על שולחנו חשוב כקרבן אבל כשאוכל בלא ברכה אזי שולחנו קיא צואה כמ"ש באבות והיינו שמקריב קרבן לע"ז כי כמו שבתחילה בקדושה הוא קרבן לשם כן בהיפך והוא דוגמת ירבעם שמנע ישראל להקריב קרבן לשם וצוה להקריב לע"ז :

דף קה ע"א רש"י ד"ה תנא הוא בעור אביו של בלעם הוא · נ"ב ע' של"ה פ' בלק דכ' דט"ס הוא ברש"י דבעור הוא בלעם בעצמו ויקרא בן בעור בן שבא על הבעור : **ע"ב** גמ' דכתיב גם ענוש לצדיק לא טוב אפי' במיני לא איבעי לי' למימר הכי · נ"ב נראה דלא גרים לי' וכן בברכות ובע"ז לא גרסינן לי' ונכתבה הגהה מבחוץ וכתבוהו הסופרים בתלמוד וכוונת הגהה זו היא קושי' התוס' ברכות ד"ז הא מינין מורידין ותי' דלאו אורח ארעא להענישן בידי שמים וז"ש לא אבעי לי' למימר הכי : **רש"י** ד"ה סורקי סומקי כו' יש בה שורות כו' · נ"ב בע"ז פי' רש"י חוטין בלשון ישמעאל קורין לחוט סוריאק : **ד"ה** נעתרות נהפכות · נ"ב במשלי שם פרש"י לשון עתר ענן הקטורת לשון גודל :

דף קו ע"ב גמ' מה תתהלל ברעה לא חסד אל נטוי עליך כל היום · נ"ב וי"ל ע"ד שאמרו בפ"ב דחגיגה ובפ"ק דע"ז כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום וז"ש אתה גבור בתורה ואתה עוסק בתורה בלילה הלא חסד אל נטוי עליך : **שם** אית סופר כל אותיות · נ"ב סופר שסופר כל אותיות כו' : **רש"י** ד"ה בר תלתין ותלת כו' יותר מן מאתים ועשר שנים כו' · נ"ב באמת לא הי' רק שמונים שנה מלידת משה עד שיצאו שאז התחיל הגזירה ע"י איצטגניני פרעה : **ד"ה** שכובשת ירק כו' אלא למראה · נ"ב ע' תוס' ברכות ד"כ ע"א ד"ה זיתים שהשיגו מזה על פרש"י ופי' פי' אחר עיי"ש : **ד"ה** תליסר מתיבתא י"ג ישיבות כו' · נ"ב בברכות פי' פי' אחר בי"ג פנים אנו שונין אותה :

דף קז ע"ב רש"י ד"ה בעי רחמי כו' ומתקבצין ובאין · נ"ב ע' רש"י בב"מ פי' טעם אחר :

דף קח ע"א גמ' אשר בחרבת מתו ולא דגים שבים · נ"ב אפשר לומר שהוא מן האמור לעיל הכל בראתי בשביל האדם ובאמת לא הותר לאדם לאכול בעלי חיים רק דבהמה וחי' נבראו לו למלאכה כדלעיל דנ"ט ב' (אף) [אבל] דגים (נמחק תיבה א') אין ראוים למלאכה אף דאמר לעיל הנהיג בעיזא ושיבוטא אעפ"כ הוא מילתא דלא שכיח : **רש"י** סד"ה פליימון ואינו אפרסמון · נ"ב ע' רש"י שבת דס"ב א' במשנה שפי' שהוא מלתא דאפרסמא ואפשר כוונתו כאן דאינו העץ של אפרסמון רק השמן שכבוש בו אפרסמון וע' בשבת שם דס"ב ב' דמבואר דפליימון הוא מין שמן וע' בברכות דמ"ג א' דיש חילוק בין עץ אפרסמון לשמן אפרסמון אך מ"ש רש"י כאן שהוא בושם משמע שאינו שמן שכבוש בו אפרסמון רק שהבושם גופי' נק' פליימון וממ"ש בגמ' כאן צלוחית של פליימון משמע דהוא שמן שדרכו לתתו בצלוחית : **ע"ב** גמ' שהספדן ש"צ מעכבין את הפורעניות לבוא · נ"ב ר"ל ע"ד שאמרו בשבת (קנ"ג א') אחים בהספדאי דהתם קאימנא שע"י ההספד בא נשמת הצדיק לעולם וכאילו חי ומגין על דורו ע"כ מעכב הפורעניות :

דף קט ע"א בגמ' בבל ובורסיף · נ"ב ע' שבת ס"פ במה מדליקין בבל בורסיף אישתני שמיה ובבבל ת"ח ובורסיף ע"ה וע' תוס' שם : **רש"י** סד"ה תהותתו · נ"ב וע' בפרש"י תהלים שלא פי' כן :

דף קי ע"א גמ' מלמד שעלו שמש וירח לזבול אמרו לפני וכו' · נ"ב י"ל טעם מה שעלו לזבול דוקא ע"פ מ"ש בפ"ב דחגיגה [י"ב:] זבול שבו ביהמ"ק ומיכאל כה"ג מקריב קרבן ומקדש שלמעלה כעין מקדש שלמטה וכמו שפגמו בכה"ג דלמטה כך פגמו במיכאל כה"ג שבזבול א"כ עלו שם לעשות דין : **שם** ובני קרח לא מתו תנא משום רבינו מקום נתבצר כו' · נ"ב ברא"ם פ' פינחס נראה דגרים כאן ובני קרח לא מתו לא חיין ולא [נידונין] תנא משום רבינו כו' [ואיכא בינייהו] דלמ"ד לא חיין לא עלו משם ולמ"ד נתבצר עלו לא"י כדברי המדרש וע' ברש"י בשמעתין לפי גירסתו דהי' לו ברש"י כמ"ש בכאן בגליון : **רש"י** סד"ה נתבצר כו' ולא מתו · נ"ב אלא כל שלשים יום חוזרין לגיהנם ונידונין דהכי אמרינן לקמן כך הוא גי' הרא"ם ברש"י ע' בפי' הרא"ם בפסוק ובני קרח לא מתו שהביא דברי רש"י אלו וגרים כמ"ש ותמי' דברי רש"י דמשמע דלא עלו בני קרח משם ואילו במדרש מבואר שעלו לא"י והולידו משפחות והראי' שעלו משם דגדיאל מבניו שהיו משוררים ונקראין קרחים וכן בתורה שוכר משפחת הקרחי והוא צ"ל פי' דלמ"ד מקום נתבצר להם עלו משם לא"י כדעת המדרש : **ע"ב** גמ' שנאמר ופדויי ה' ישובון · נ"ב ר"ל מהשם בעצמו כמ"ש אני ולא מלאך : **רש"י** ד"ה וענף לעוה"ב עסה"ד · נ"ב לא ידעתי כוונתו דהא זה לר"ג קאי דס"ל דאין להם חלק לעוה"ב ואפשר דלכך אצטריך קרא לרבויי הואיל והם לא חטאו דאילו חטאו פשיטא דכבר נפקא לן מרפאים בל יקומו כמ"ש רש"י לעיל :

דף קיא ע"ב גמ' מה נשתנו אלו מאלו כו' · נ"ב א"ל הקב"ה ישראל עסקו בתורה א"ה לא עסקו בתורה א"ל כו' כך הגי' במגילה : **במשנה** צריכין ב' עדים והתראה כו' · נ"ב ק' לר' יהודה דאית לי' לעיל ד"ח ב' ודף פ' דבעינן שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג היאך יוכלו להודיע הא לא ידעו אם יודחו רובת ויהי' בסייף או מיעוטה ויהי' בסקילה · וי"ל דמתרין אותו בשתי המיתות דע שאם יודחו רוב תהי' בסייף ואם מיעוט תהי' בסקילה אך עדיין קשה דהא התראת ספק שאין המותרה בעצמו יודע אם יתחייב סקילה או סייף וי"ל דר' יהודה לשיטתי' דס"ל התראת ספק שמה התראה חולין דפ"ב ב' :

דף קיב ע"א גמ' לעולם דעיר אחרת דמפקדי בתוכה כו' קמ"ל : נ"ב הוו מצי לאוקמי בדידהו ואיתנהו בעיר אחרת ובנקבצין לתוכה וכגון דקבול אחריות דבכה"ג לא מרבינן כיון דהוא באחריות הנפקד וי"ל דס"ל דלפי האמת לא מסתבר למימר דמשום קבלת אחריות ליהוי כדידי' : **רש"י** ד"ה אר"ח ובנקבצין לתוכה כו' עד אבל לא כו' · נ"ב ק' מנין לי' לרש"י זה ועוד דפריך בסמוך אי דנקבצין אמאי מותרין לוקמא שלא הי' מעולם מתוכו וי"ל דפקדון משמע שהי' בתוכה והפקידוהו :

הגהות על הרא"ש

פרק א סימן ב משמע אפי' ביחיד שאין מומחה ואפי' לא קבלוה עליהם · נ"ב ודוקא דגמיר ולא סביר כמ"ש לקמן בפ' אד"מ :

פרק ג סוף סימן יג דמי לדינא מלאסורא · נ"ב וקיי"ל הילכתא כר"נ בדינא : **פסקי הרא"ש** סימן ב' חוץ לשלשה פרסאות אסור ואינו חייב מיתה · נ"ב ואם הוא דבר פשוט כגון ס' ונפל"פ מותר :

מאת הרב הגאון האמתי מופת הדור כמוהר"ר **צבי הירש חיות** זצ"ל חונה בק"ק זאלקווא .

דף ג ע"ב תוס' [illegible]

דף ו ע"ב [illegible] אין זה בכלל ברכה ואין זה רק מנאץ . ועי' מר"ן ב"י חו"מ סי' קנ"ו דיש שני גירסות דהרמב"ם גורס כיצד מברך היינו שלא יברך ולהרא"ש לא גרס כיצד מברך רק אין זה מברך רק מנאץ ע"ש :

דף ז ע"א גמ' השתא עבדי לי כדעבדו בחור ולא הוי להו תקנתא. כ"ב עי' רמב"ם פ"ד מהל' רוצח ה"ט וז"ל אע"פ שיש עונות חמורות משפיכות דמים אין בהם השחתת ישובו של עולם כש"ד וכל מי שיש בו עון זה אין כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה ולא יצילוהו מן הדין לא ולמד מאחאב שנאמר בו רק לא היה כאחאב וכשנסדרו עונותיו לפני אלהי הרוחות לא נמצא עון שחייבו כליה רק דמי נבות ע"ש וזה כוונת הש"ס כאן דבע"ז אם יעשה תשובה שלמה זדונות נעשות לו כשגגות ואפשר אפי' כזכיות אבל ש"ד אין התשובה מועלת רק מקבל עונשו הראוי לו עד שיזדכך והכוונה לא הוי להו תקנתא היינו שלא יצילוהו מדין זה: **ע"ב** גמ' גחין כו' ולא א"ל פתח ואמר לעץ הקיצה . כ"ב עי' בירושלמי פ"ג דבכורים מעניינים הדומים לזה ע"ש :

דף ח ע"א רש"י ד"ה דכו"ע אין חוששין ללעז. ואמר דינו לי מיהא ד"מ דהאומר פ"פ מצאתי נאמן. כ"ב ואולם במשנתינו על הך דמוציא שם רע פרש"י דטוען לא מצאתי לבתך בתולים והנ"ל דהנה בלא"ה קשה כאן דתוס' ריש כתובות הקשו על הך דאם היה לו טענת בתולים היה משכים לב"ד ויבאו עדים והרי אמרינן (גיטין י"ז ע"א) זנות לא שכיח ותי' זנות דעדים והתראה ל"ש וקשה הרי חוששין ללעז היינו שיבאו עדים ויהיה דיני נפשות וקשה הרי זנות כה"ג לא שכיח וצ"ל דכאן דהבעל טוען כבר דלא מצא בתולים שוב יצטרך להביא עדים ואולם התוס' כתב שם ריש כתובות דאם טענת פ"פ טענה ברורה חיישינן שמא יבאו עדים אבל אם פ"פ טענה שאינה ברורה ל"ח שיתברר הדבר ויבאו עדים וא"כ במשנתינו דקס"ד דפלוגתתן בחוששין ללעז ולפרש"י היינו שיבאו עדים וא"כ ע"כ מהפרש בטענות דמים דבטענות פתח פתוח דהיא טענה שא"ב ליכא למ"ד דחיישינן ללעז ועפ"ז מיושב ג"כ קושיות התוס' דלפרש"י א"כ ל"ל לאוקמי לקמן דכו"ע חוששין ללעז הרי אף אין חוששין ללעז מתוקמי שפיר פלוגתתם בהתראה סתם אבל לפי הנ"ל ניחא דאביי לשיטתו דס"ל (כתובות ט' ע"ב) להביא ראיה ממתני' מאי לאו דקא טעין פ"פ וכתבו התוס' דאביי ס"ל דגם פתח פתוח טענה ברורה וחיישינן שיתברר ויבאו עדים ואם יאמר כו"ע אין חוששין ללעז איך יפרנס משנתינו דתקנו בתולה נשאת ביום ד' שמא יבאו עדים ולדידיה אין חילוק בין טענת דמים לטענת פ"פ דשניהם הוי טענה ברורה וחיישינן שיבאו עדים וכאן כו"ע אין חוששין ללעז ומפ"ז אמר כ"ע ס"ל חוששין ללעז ולאו דצריכין זה לעיקר אוקימתא רק מצד מה דס"ל אביי במ"א דאין חילוק בין ט"ד ופ"פ אבל שאר אוקימתות לא הזכירו חוששין או אין חוששין ללעז דאין זה ענין לפלוגתא דהכא ואפילו כ"ע ס"ל א"ח ללעז מ"מ יתכן המשנה שם דהכא בטענת פ"פ דהוי טענה שא"ב מפ"ז א"ח והתם בט"ד וברור : **ע"ב** גמרא ושאר כל חייבי מיתות אין ממיתין אלא בעדים והתראה. כ"ב מכאן הוציא הרמב"ם דבריו ס"פ י"א מהל' סנהדרין דאין אדם נהרג בהודאות עצמו וכן הוא בתוספתא סנהדרין ר"פ י"א וז"ל ר"י אומר הוא שהתודה בעצמו פטור שנאמר לענות בו שיהרגו בו אחרים ולא שיתודה בעצמו ע"ש ותמה אני על מר"ן שלא גילה המקור שמה. ומ"ש התוספות והתראה נמי צריכה במסית אלא שמכמינין לו עדים דבריהם צ"ע דהרי עיקר הברייתא בתוספתא רפי"א דסנהדרין על מסית קאי דבזה א"צ התראה ועליו סיימו אבל שאר כל חייבי מיתות צריכים התראה וכן פרש"י בהדיא כאן וכן לקמן פ' ע"ב דכוונת הברייתא על מסית דא"צ התראה ובזה נשתנה משאר כל חייבי מיתות אבל עדה ועדים גם במסית צריכים ע"ש . ודע דקשה דהרי גם בעדים זוממין א"צ התראה (כתובות ל"ג ע"א) וכן ס"ל להרמב"ם פ"ב מהלכות ע"ז ה"ט לענין מגדף כיון שגידף בעדים נסקל וכתב מר"ן שם דרבינו כלל כאן דין אחר דמגדף א"צ התראה וכאן אומר דשאר חייבי מיתה צריכים התראה ולא הוציאו רק מסית ועיין מכן הכ"מ דהתעורר באמת ע"ז וצ"ל דמגדף כיון דנאמר עליו והנפש אשר תעשה ביד רמה מחשיב כמסית ובעדים זוממין שאני דלא משכחת התראה כלל כמ"ש שם :

דף ט ע"ב גמרא פלוני רבעו . כ"ב עי' תשובת הרשב"א סימן אלף רל"ז . ובתשובת א"ל סימן ק"ן ובתשובת נו"ב מהדו"ק חלק אהע"ז סימן ע"ב ובס' אורים ותומים סימן ל"ח מה שהאריכו בסוגיא זו הרבה. ועוד יש להתעורר כאן דאם פלגינן דיבורו א"כ העד השני אומר רבעו והוי שם הכחשה בחקירות ובדיקות דנתבטלה העדות דדברי עד אחד פלגינן ואמרינן דלא רבע לו רק לאחר ואפשר ביון דאסור להצטרף עם רשע דכתיב אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס א"כ שוב דברי עד השני צריכין להתפלג דלא רבע לו כ"א לאחר דאם רבע לו א"כ הצטרף עמו ומשים עצמו רשע ויש להאריך ואכ"מ :

דף י ע"א גמ' ואין אדם קרוב אצל ממונו . כ"ב עי' הפי' לזה בדברי הרא"ש ספ"ק דמכות בכך דאלעי וטוביא מה שהביא בשם הראב"ד לפרש סוגיא דכאן :

דף יא ע"א גמ' יש כאן אדם אחד שראוי שתשרה עליו שכינה כמשה רבינו . כ"ב עי' הגהות מהרי"ב ושכח להביא ג"כ דברי הירושלמי סוטה פ' עגלה ערופה ובסוף סוטה וירושלמי ע"ז ר"פ כל הצלמים דיש שמה גירסא אחרת נכנסו זקנים בעליות בית גדיא יצתה בת קול יש ביניכם אחד ראוי לרוח הקודש וכו' ע"ש הרי שלא נזכר כלל השראת שכינה רק רוה"ק וכבר ידענו דרוה"ק הוא מעלה פחותה מן נבואה ובפרט לא נזכר שמה כמשה רבינו: רש"י ד"ה ליטול רשות לדבר על עסקי צבור. כ"ב לולי פרש"י יש לפרש שהלך ליטול רשות מן השררה על העיבור עצמו שהמלכות גזרה ברוב פעם על העיבור . עי' לקמן ולא הניחן ארמי הלז שגזר על העיבור עיין רש"י שם ועיין רש"י (ר"ה כה ע"א) זיל לעין טב וסדר לו סימנא ופרש"י שגזרו על העיבור ע"ש : תד"ה בת קול. כ"ב עי' סוף (מגילה לב ע"א) מנין שמשתמשין בבת קול שנאמר ואזניך תשמענה דבר מאחריך ראינו דבת קול היינו קול הברה וכן אמרו שם והוא דאמר הן הן וכן אמרינן במדרש סוף פ' יתרו אר"ל כשאדם מדבר יש לקולו בת קול ועוד מקרי בת קול היינו ששואלין את ינוקא פסוק לי פסוקיך והוא אומר הפסוק מה שלמד בסדר הפרשה ואם יש לו יחס וערך מה עם הענין אשר חפץ לדעת ועושה כן מיקרי הילוך אחר שמיעת ב"ק. עיין ירושלמי פ"ו דשבת ר"י ור"ל הוי מתחמדין מחמי אפי דשמואל אמרו נלך בתר שמיעת בת קול עברים קומי סידרי שמעיה קליה דטליא ושמואל מת ובש"ס (חולין נו ע"ב) נזכר ענין זה לענינסי' ועי' חידושים לסנהדרין מכונה תמרי והיי ובסוף נדפסו חידושי הראשונים והובא בשם הרא"ש דמפ"ז מיקרי בת קול מפני שיוצא במדה ואין כל אדם שומעו אלא הראוי לשומעו עכ"ל אולי מפרש בת לשון מדה כמו שמצינו מדת הבת אלפים בת יכיל ועיין רש"י (סוטה לג ע"א) שאני בת קול דלאשמועינן עבידא אולם בכל אלו לא נזכר רק בת קול סתם אכן היכא דנזכר בת קול מן השמים בודאי אין לפרש על קול הברה של בני אדם המדברים ואני כתבתי בזה מאמר מיוחד לבאר כ"מ אשר נמצא בש"ס לשון זה ואכ"מ : **ע"ב** גמ' דלמא בתר דעברוהו . כ"ב רש"י ותוס' פירשו זאת על ר"ג דיבנה ואולם על ר"ג דיבנה שהיה אחר החורבן לא יוצדק גוזלייא רכיכין ואמריא דעדקין דהרי אחר החורבן לא הקריבו הפסח ושאר קרבנות ואף אם תאמר דפסח הקריבו אף שחרב הבית משום דקי"ל מקריבין אע"פ שאין בית וכן מצינו בר"ג דיבנה שאמר לטבי עבדו צא וצלה עלי את הפסח באסכלא של עץ (פסחים עד ע"א) אולם גוזלות שהמה קיני יולדות וזבה דקרבנות יחיד הם בלי ספק לא הוצרכו לעבר השנה בשביל דבר שלא היה נוהג אז עיין ר"ן בחדושיו כאן שהתעורר באמת בזה ועיין תשובת יעב"ץ ח"א סי' פ"ז ובס' תמרי והיי לכן הנכון כפי הפי' של תוס' רבינו פרץ מובא בשיטה מקובצת (בסוף ס' תמרי והיי) וז"ל ויש מפרשים בתר דעברוה שעברו השנה ע"מ שירצה נשיא ר"ג ולפי שלא היה ר"ג אז בשעת מעשה שעברוה אמר באנפי חבראי עכ"ל תוס' תלמידי רבינו פרץ ופירושו כיון שנזכר למעלה דר"ג הלך ליטול רשות מסלטון ועברו ב"ד ע"מ שירצה נשיא והיה שלא בפניו א"כ הם היו העיקר ומפ"ז אמר באנפי חבראי שהוא לא היה רק סניף בזה ואמת :

דף יב ע"א גמ' זוג בא מרקת ותפשו נשר ובהם דברים הנעשים בלוז . כ"ב הנה ידענו דלא הניחו הרומיים לעבר השנה כמ"ש למעלה וכתבו המכתב ברמז שלא יבינו עובדי האלילים והדולטורין ותפשו נשר היינו רומי שדגלם היה נשר ולא הניחן ארמי נ"ל רומי ובהם דברים הנעשים בלוז נ"ל לוד היינו עיבור השנה היה עקרן בלוד אחר ביהודה . עיין ירושלמי פ"ק דסנהדרין בימי רבי נכנסו לעבר שנה בלוד ומפ"ז כינו לעיבור בשם דברים הנעשים בלוד ומאי שאמרו ומה ניסו תכלת עשו הכל בחכמה להסתיר ולהעלים הדבר . כן שמעתי זה זמן כביר מרב גדול אחד : שם משם ראיה ב"ד ישבו וקבעו אחת אחת בזמנו . כ"ב ידענו כ"מ שנזכר משם ראיה הכונה דאין אפשרות בשום אופן להביא ראיה משם וכאן ג"כ א"ל איך אפשר להביא ראיה מר"ע ומעשיותיו בעת שהיה בבית האסורין והרי אנן קי"ל עיבור בשלשה והוא היה אז יחידי עיין (יבמות קח ע"ב) אלא ע"כ ר"ע לא הורה רק הדין וב"ד ישבו באסיפה וקבעו כל שנה בפ"ע :

דף יד ע"א גמ' הוי קבל וקיים כיון דשמעי' דמוחלין לו כל עונותיו אמלי ליה אנפשיה . כ"ב לקמן נ"ב ע"א אמרינן אף אנן תנינא דצריך להיות קביל ועי"ז יקיים דתנן בית אופל אין פותחין בו חלונות לראות נגעו ראינו דאפלתו הצילתו כן באדם אפל והנגע הולך שאינו נודע טבעו בעולם אין מדקדקין אחר מעשיו . אולם אם מתנהג ברבנות הכל מדקדקין אחר מעשיו וכשמוכיח את בני דורו מבקשים את מומיו ונעשו דור ששופט את שופטיו טול קיסם מבין שיניך טול קורה מבין עיניך (ב"ב טו ע"ב . ערכין טז ע"ב) אכן כיון דמוחלין לו עונותיו א"כ שוב ראוי הוא להוכיחם על רעתם כיון שאין בו שום דופי מפני דנמחל לו הכל ולו נאה ללמד דעת ולהגיד להם פשעם :

דף יז ע"א גמ' סנהדרין שראו כלם לחובה זכאי דבעי הלנת דין והני תו לא חזי ליה זכותא . כ"ב בכל דבר יש צדדים לזכות ע"פ אופנים רחוקים להצילו מן עונש מות לאמור אולי לא היה אז שכלו ברור ובחסר דיעה הנה אין על פעולתו משפט מות וכדומה שאר התנצלות רחוקות וכן ראינו היום בצרפת ובריטאניא שנותנין לכל פושע ומורד ורוצח סנגור לטעון עבורו ולהשתדל בהצלתו אף אם עשה הרעה היותר גדולה ובשאר המקומות נהוג כי השופטים המה המליצים המחפשים אחר זכות וכיון דב"ד זה ראו מיד לחובה ולא נודע להם שום זכות על צד היותר רחוק א"כ מוכח דבית דין זה אין בקיאים ואין דינם דין או דהחליטו המשפט במהירות בלי עיון ובלי ביקור ובחינה היטב ומזה יצדק המאמר השני ג"כ אין מושיבין בסנהדרין אלא מי שיודע לטהר את השרץ היינו כיון דצריכים לחפש בכל עת אחר זכות של הרוצחים וא"כ אם יהיה ענין פשוט שלא יהיה אפשר להכריע המאזנים לזכותו ולא ימצא ג"כ דיין חכם לחפש בזכותו א"כ יצא המשפט זכאי דכולם לחוב זכאי כדלעיל וירבו הרוצחים בישראל ומפ"ז צריך עכ"פ להיות בהם חכם אחד אשר יוכל לזכות את ודאי חייב ולאו שיהיה נתהך הדין כמותו ח"ו רק חריף אחד אשר יוכל לטעון לזכותו צריך שיהיה נמצא ויהיה שוב אחד מזכה ואז יהיו רוב המכריעים וז"ב . וכבר נזכר ענין זה באופן אחר בספר יערות דבש להגאון מו"ה יונתן זצ"ל :

דף יט ע"א גמ' התקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בבית הכסא. כ"ב אולם בירושלמי פ"ד דמגילה בין עשר תקנות עזרא נזכרה תקנה זו שיהיו הנשים מדברות בבית הכסא ונחסר שמה טבילת בעלי קרי אשר נזכר אצלנו (ב"ק פ"ב ע"א) בין עשר תקנות עזרא וע' בעלי קרייה נזכר בירושלמי פ"ק דשבת בין י"ח דבר אשר נמנו ורבו ב"ש על ב"ה בעליות חנניה בן חזקיה בן גוריון: שם לא שנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דוד דנין. כ"ב קשה דקודם המעשה דינאי מלכא גם מלכי בית ישראל דנין ואיך מייתי מסך דבית דוד דינו לבקר משפט ותי' הרא"ם דמלכי בית דוד כיון דמפורש במקרא שישפוטו שוב אין חז"ל יכולין לגזור ע"ש :

דף כ ע"ב גמ' לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם וכן היה ר"י אומר ג' מצות נצטוו ישראל. כ"ב לשון וכן אינו מובן וכפי הנראה מרש"י ל"ג וכן וגם לשון ר"א אינו מובן זקנים שבדור כהוגן שאלו שאמרו כו' ככל הגוים. ובאמת במקרא נאמר ג"כ ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים ומ"מ אמרה תורה שום תשים . ועיין רמב"ם פ"א מהלכות מלכים ה"ב ודרשות הר"ן ודברי אברבנאל שם מה שהאריכו והנ"ל דהנה לשיטת ר"א לא עשו עול בזה רק דור זה בלבד שאמרו ושפטנו מלכנו דהנה המלך צריך להתנהג רק כפי התורה כמ"ש והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו והוא הטוב בידו להעמיד דיני תורה על תילם. אולם לא שיהיה הוא השופט מעצמו ומפ"ז חטאו מה שאמרו ושפטנו מלכנו שמלך ישראל לא היה שופט רק הב"ד שופטים ע"פ ד"ת ועיין ר"ן בדרשותיו אבל בעיקר הדבר הנה מנויית מלך היה מצוה ולא עשו איסור רק במה ששאלו שלא כהוגן דור זה בלבד ומדוע יהיה משפט מלך לגנאי אלא ע"כ לא נאמר פרשה זו רק לאיים ויצדק לשון וכן אר"י וכיון דס"ל דהקמת מלך מצוה א"כ אינם ראוים לעונש ולא נאמרה רק לאיים דאינם ראוים לעונש כיון שהקמת מלך היא מצוה מן התורה :

דף כא ע"ב גמרא שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה הזאת . כ"ב עיין רמב"ם רפ"ז מהל' ס"ת שפירש הטעם משום שאין כותבין פרשיות פרשיות וא"כ אע"ג דהכוונה כתבו לכם השירה הזאת על האזינו מ"מ אסור לכתוב פרשה לבד וצריך לכתוב כולה. ועיין שו"ת שאג"א סימן מ"ט דהרי הרמב"ם ס"ל שם דכותבין חומש חומש לבד . וא"כ אפשר דרק חומש דברים לבד ע"ש ומנ"ל דצריכין לכתוב כל התורה : שם בתחלה נתנה תורה בכתב עברי . כ"ב עיין ריטב"א ריש מגילה ובכותב בעין יעקב שמה מה שהאריכו ליישב גמרא זו עם הך דמ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין. ועיין עקרים מ"ג פי"ד ותי' הר"ן כאן ושו"ת רדב"ז סי' תמ"ב ושו"ת ר"מ אלשקר. וע"ע עקרים פי"ט לשלישי . ועי' (זבחים ס"ב ע"א) אחד העיד להם על התורה שתכתבה אשורית. ועי' פי' המשניות להרמב"ם מס' ידים פ"ד משנה ה' ודבריו תמוהים למעיין שם:

דף כב ע"א גמ' נהפך להן לרועץ . כ"ב עי' ירושלמי פ"א דמגילה א"ר לוי ברועץ נתנה תורה . עיין מעשה ניסים היינו בכתב עברי נקרא רועץ ואות עי"ן בכתב זה דומה לאות סמ"ך באשורי ועי' מאור עינים פנ"ו וכ"ת מ"ש בזה : **ע"ב** גמ' תנא אין אשה מתה אלא לבעלה . כ"ב עיין מדרש רות פיסקא וימת אלימלך מתה האשה מי מהסרה אלא בעלה שנאמר ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל אמר יעקב אבינו קשה עלי מיתתה של רחל מכל הצרות הבאות עלי :

דף כו ע"ב רש"י ד"ה מפני השטן שהיה מקטרג. ולא ימסרו הלוחות ביד משה . כ"ב עיין (שבת פ"ט ע"א) מאמר ריב"ל בא שטן ואמר תורה היכן היא . ועיין תוס' שם ד"ה תורה שרמזו על מ"ש כאן תורה ניתנה בחשאי :

דף כט ע"א גמרא מנין שכל המוסיף גורע שנאמר לא תאכלו ולא תגעו . כ"ב עיין אבות דרבי נתן פ"ק באריכות מענין הסתת הנחש לחוה :

דף ל ע"א גמ' דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין . כ"ב עי' חידושי הר"ן כאן ובר"ן (נדרים ח' ע"א) ובשו"ת תשב"ץ ח"ב סימן קכ"ח קכ"ט ועי' ש"ך חו"מ סימן של"ג ס"ק כ"ד ובפרט בירושלמי פ"ב דמעשר שני ובשאלתות פרשת מקץ :

דף לא ע"ב רש"י ד"ה לדזיו ומצאתי בס' הגדה שהיה מר עוקבא בעל תשובה . כ"ב עיין בסדר הדורות ערך מר עוקבא וכבר ראיתי לחכם א' שהתעורר מדברי השאלתות פ' וארא על סיפור מן רב (סנהדרין ע"ה ע"א) מעשה באדם א' שנתן עיניו באשה אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו נאמר בשאלתות מעשה באדם א' ונתן דלוגיתא שמו . ואולם ענין זה אינו מותאם עם ס' הגדה של רש"י דהרי מר עוקבא היה זמן הרבה אחר מיתתו של רב ורב הוא המספר ענין זה ובפרט בירושלמי פ"ב דע"ז מבואר דהוה עובדא בימי ר' אליעזר דהיה קדמון זמן רב קודם רבינו הקדוש :

דף לב ע"ב גמ' אחרי ר"א ללוד כו' אחרי ר"ע לבני ברק. כ"ב בני ברק היה בחלקו של דן (יהושע י"ט מ"ה) ולוד היתה מהלך יום אחד מירושלים משנה מעשר שני (פ"ה ב') ובחלקו של בני מין (מגילה דף ד.) ועיין רש"י שם ועתה איך יתכן הספור בהגדת פסח דר"א ור"ע שהיו מסובין בבני ברק כל אותו הלילה היינו ליל פסח הרי מקומו של ר"א בלוד ור"א בעצמו ס"ל (סוכה כ"ז ע"א) משבח אני את העצלנין שאינן יוצאין מבתיהם ברגל ושם בסוף הסוגיא ספרו שר"א שבת בסוכתו של ר"י בר"א בקסרי מקשה הש"ס דאיך הניח דירתו ברגל ודחוק הש"ס לומר דשבת הואי ראינו דאי אפשר לומר דר' אליעזר יניח ביתו ברגל וקשה א"כ איך הלך בחג המצות לבני ברק וצע"ג. ומ"ש הגאון מהר"י ברלין ז"ל אחר ר' חנינא אחי ר' יהושע לגולה עיין באגרת רב שרירא גאון מבואר שם בארוכה דבאמת כן היתה גירסת הגאון ותמהני שלא התעורר מזה :

דף לג ע"א גמ' ואם איתא לימא לו טועה בדבר משנה את אע"ג דר"ע ור"ע קודם רבינו הקדוש היה וכשמת ר"ע נולד רבי (קדושין עב ע"ב) ורבי סידר המשנה ועיין רש"י סוגיא דכאן ד"ה אפי' טעה בר' חייא ואולם האמת מצינו הרבה משניות שהיה סדורות עוד קודם רבינו. עיין שו"ת חכם צבי סימן י' והביא ראיה מהא דאמר ר' יוסי אשרוף כלים שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה . ועי' תוס' (ב"ק נ"ד ע"ב) ד"ה בימי :

דף לה ע"א גמ' א"ל הקב"ה למשה חלוק להם בתי דינים . כ"ב עיין רש"י שפירש מפני שנצמדו לבעל פעור וכל הנסקלין נתלין. אולם במקרא מבואר הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור וכל לשון הרג הוא בסייף . ועיין רמב"ן פרשת תשא על קרא שימו איש חרבו על ירכו שכתב כי הוא מצוה שנאמרה מיוחדת כדרך קח ראשי העם והוקע אותם לעיני השמש ע"ש והיינו אע"פ שע"ז בסקילה מ"מ כיון שהיו רבים ולא יוכלו להביאם לב"ד אזי הדין שאם אין יכול להמיתו במיתה שבו הרגוהו בכל מיתה שתוכל ע"ש או שהיתה מיתתם כמשפט עיר הנדחת כיון שרבים הם הפושעים כמ"ש רש"י פרשת תשא ורמב"ן שם: שם נידייניה במעלי שבתא ונגמריה בחד בשבתא מיגנו טעמייהו . כ"ב עיין תוס' לקמן פ"ט ע"א ד"ה ולא בב"ד שביבנה דכתבו דמכאן מוכח דקודם גמר דין לא שייך ענוי הדין . ועי' תוס' (מו"ק י"ד ע"ב) ד"ה ונמצא אתה מענה את דינו :

דף לז ע"א תוס' ד"ה התורה לענין דם נדות כשאומרת כשושנה אדומה. כ"ב כן הוא שם במדרש שיר השירים פסקא שררך ע"ש : **ע"ב** גמ' מלמד שעשה קין באחיו חבורות. כ"ב ע"כ לא היה לפניו הגירסא במשנה דמו ודם זרעותיו דא"כ אין ראיה דעשאו חבורות ופצעים ונדרש מדכתיב דמי. עיין רש"י כאן ועיין מדרש פ' בראשית פ' כ"ב ר' יודן ורבנן ר"י אומר דם אחיך אין כתיב כאן אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו ע"ש ומה באו להוסיף הרי משנה מפורשת הוא כאן א"ו שלא היה גירסא זו במשנה לפני האמוראים ובאמת גם בתרגום אונקלס מתרגם כן קל דם זרעיא דעתידין למיפק מן אחיך :

דף לח ע"ב גמ' אדם הראשון בלשון ארמי סיפר . כ"ב שמעתי דהוכחת הש"ס כיון דכתיב יקר דהוא לשון תרגום כמ"ש (מגילה ט.) דבמגילה יש תרגום דכתיב וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן ע"ש ועי' (ב"ב ח ע"א) על קרא גם כי יתנו בגוים אמר עולא פסוק זה בלשון ארמי נאמר ע"ש והא דאמרו כאן והיינו דאמר ר"ל מלמד שהראהו הקב"ה דור דור ודורשיו היינו דגם הוא סובר דקרא זה בבריאת אדם מדבר :

דף לט ע"ב גמ' והיינו דאמרי איכסי מיניה וביה ליזיל בו נרגא . כ"ב כן מבואר במדרש פרשת בראשית סוף פ"ה וז"ל כיון שנבראת הברזל התחילו האילנות מרתתים אמר להן מה לכם מרתתים עץ מכם אל יכנס בו ואין אחד מכם ניזוק ע"ש והיינו כפרש"י דכאן :

דף מ ע"ב תוס' ד"ה מנין להתראה אי נמי מיבעי ליה המית תכ"ד . כ"ב לא ידעתי מדוע לא נקטו הך דהתיר עצמו למיתה וקיבל עליו התראה דג"כ אינו מצד הסברא רק מגזה"כ ואולם עיין פני יהושע בק"א לתי' כתובות סוגיא דשנים אומרים מת שם' דגם קבלת התראה והתיר עצמו למיתה הוא מצד הסברא משום דאין לחיוב מיתה לשום איש כיכי דיוכל לומר דלדידיה ברור לו שעבירה זו אין בה חיוב מיתה ואע"ג דסוקלין ושורפין על התנוקות היינו למי שמסתפק . אבל שבע"ד יוכל להכחיש התנוקות ומפ"ז צריכין בכ"מ שיתיר עצמו למיתה ויאמר ג"כ ע"מ כן אני עושה דבאופן זה כבר הודה שנודע לו חיוב המיתה בענין זה ע"ש ומפ"ז נקטו התוס' תוכ"ד דזה אינו רק גזה"כ :

דף מא ע"א תוס' ד"ה ואי כתיב כי יזיד דהתראה בעיר הנדחת מנ"ל ולעיל משמע דבעי התראה . כ"ב חכם אחד הקשה אותי דהרי לעיל כתב התוס' דהתראה להבחין בין שוגג למזיד מצד הסברא ידעינן והך התראה דתכ"ד אפשר דבאמת זה לא בעינן בעיר הנדחת כיון דליכא קרא מיותר וכבר הקדימו בקונטרס זו הרב כנה"ג בס' תמרי והיי . אכן התוס' ע"כ ס"ל דבעדים זוממין אע"ג דא"צ התראה (כתובות ל"ג ע"א) מ"מ התראה מצד הסברא להבחין בין שוגג למזיד בעינן דאיך אפשר לחייב מיתה אם לא ידע כלל ואם עדים זוממין בעדות אשה יכולים לומר לאוסרה על בעלה או להפסידה כתובתה כדי לפטור עצמם מעונש מיתה מכ"ש דיכולים לומר דלא ידעו אם יהיה על דבורם עונש מיתה. ועיין תוס' (לעיל ט' ע"ב) ד"ה עידי אבא דכתב כיון דבאו להרוג פשיטא דיודעין דיהרגו אם יהיו זוממין אולם ז"א דהרי מצד הדין אין על העדים עונש מיתה דהרי לא הרגו בפועל רק זממו להרוג ואף אם נהרג הנדון הרי אין ממיתין את הגורם וע"כ צ"ל כיון דצריך לאיים את העדים עי' חו"מ סי' כ"ח ועיין אורים ותומים סימן ל"ח מ"ש בשם הריטב"א דהקשה דהרי קי"ל עדים זוממין א"צ התראה ואין לך התראה גדולה מן האיום ותירץ דמאיימין אותם דאסור להעיד שקר ואין מודיעים אותם עונש מיתה וכיון דהיה איום בעדים זוממין שוב זה מחשיב התראה ומ"ש דעדים זוממין א"צ התראה היינו דהתראה מצד גזה"כ עונש מיתה והתיר עצמו ותכ"ד א"צ ועפ"ז מדוקדק לשון התוס' דכ' ולעיל משמע דבעינן התראה . ולכאורה הרי משנה שלמה (לקמן קי"ב ע"ב) דבע"ה צריכים התראה ועוד היכי נקט משמע הרי לעיל אמרינן עדים זוממין לסנך תרתי לא דמי שכן צריכין התראה הרי מפורש דצריך התראה בע"ה אבל לפי הנ"ל ניחא דמן המשנה הו"א דדוקא התראה מצד הסברא כדי להבחין צריכים אבל לעיל דנקט לע"ה נגד עד"ז . וע"כ דבע"ה בעי התראה גמורה אף מה שהוא גזה"כ דהתראה מצד הסברא לאיים גם בעדים זוממין בעינן . ומפ"ז ניחא לשון משמע דנקטו דהרי אין מפורש רק נשמע מכללא דנקט לה נגד עדים זוממין דהתראה אשר היא מצד גזה"כ ג"כ צריכים בעיר הנדחת: תוס' ד"ה באשה חבירה ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה א"כ חבר כאילו התיר עצמו למיתה . כ"ב תירוצם השני תמוה כיון דהך התיר עצמו הוא גזה"כ ואף אם התרו בו והודיעו חומר האיסור ג"כ אינו מספיק אע"ג דהוה חבר לענין זה וצריך שיאמר ע"מ כן אני עושה וא"כ מה מועיל מה שהוא חבר . ועוד דהרי ש"ס מפורש (לקמן עב:) מתנגד לזה דמוקי הש"ס הך דרודף שהיה רודף חבירו דלא נזכר ענין התראה ומשני האי ר' יוסי בר' יהודה דחבר א"צ התראה ומפורש בהדיא דלר"י בר"י אין צריך בעם הארץ רק התראה כדי להבחין אבל קבלת התראה ותכ"ד לא בעינן כלל לר"י בר"י . ועי' רש"י שם ודברי התוס' צ"ע :

דף מג ע"א גמ' אר"ח היוצא ליהרג היו משקין אותו קורט של וכו' . כ"ב עי' תשובת רב שרירא גאון שהביא גירסא בכאן א"ר רבאי דמן רוב ואמר שהיה מן רבנן סבוראי והך גמרא היא הוספה מן סבוראי שהוסיפו בתלמוד : **ע"ב** גמ' מלמד שמעל עכן בחמשה חרמים וארבעה בימי משה . כ"ב רש"י כתב דכיוצא בזו עשה בעיירות אחרות ולא נתפרסמו אולם בירושלמי מבואר ג' חרמות הללו מלך ערד ומלחמות סיחון ועוג ומלחמת מדין . ועכן עבר על כלם וארבעה בימי משה היינו חרם ערד חרם סיחון חרם עוג וחרם מדין :

דף מד ע"א גמ' קום לך למה אתה נופל אתה גרמת להם . כ"ב רש"י פירש שלא היה לך לאסור עליהם ביזת יריחו והמהרש"א הקשה דהרי למ"ד דאמרינן למעלה דגם הוא עשה כן . ואולם

י"ל

י"ל ע"פ מה שכ' הגאון [illegible] ז"ל דפלוגתת ר' שילא ורב [illegible] בירושלמי סוף ברכות כמה תנאי ג' דברים שעשו מדעתם והקב"ה הסכים על ידם [illegible] והנה רב שילא [illegible] ע"פ ה' [illegible] והקב"ה [illegible] מהרש"א [illegible] ופשוט :

דף מה ע"ב גמ' [illegible] נ"ב [illegible] בית אב . [illegible] איתן כשר (סוטה מ"ה ע"ב) [illegible] עיין שם :

דף מו ע"א גמ' ב"ד מכין ועונשין ולא לעבור על ד"ת. נ"ב עיין ט"ז יו"ד סימן קי"ז ס"ק א' וכן בטו"ז חו"מ סימן א' דפי' כן ולא לעבור על ד"ת היינו דבדבר המפורש בתורה להיתר אין בח ביד חכמים להחמיר ע"ש : ע"ב הקברנו לא משמע ליה. נ"ב עיין רש"י דפי' דלא משמע ליה לא"י דלהוי דרשה מרבוי וכן פירש הרמב"ן בספר תורת האדם שער הקבורה דלא משמע ליה לשבור מלכא. ואולם עי' בחי' הר"ן כאן ובשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תש"פ דהקשו מאי בעי הש"ס קבורה משום בזיוני או כפרה . הרי גזה"כ הוא דכ' כי קבור תקברנו ותי' דלר' תמא בעי הש"ס דהוא לא ס"ל דרשה זו . אולם נעלמה מהם דברי רש"י דרק ר"ת לא רצה להשיב לשבור מלכא כן דא"י לא יהיה נח דעתו בדרשות רחוקות . אבל מנ"ל לומר דר"ת פליג וצ"ע. ועי' בשו"ת חוות יאיר סי' קל"ט שכתב דהך דהמלין מתו עובר בל"ת אינו רק אסמכתא והארכתי בזה הרבה:

דף מז ע"א רש"י ד"ה ויחי אותו הנקבר נביא שקר היה אשר השיב את עידו . נ"ב כבר תמהתי בספרי דלא ידעתי איזה מקור היה לו בזה ועוד דא"כ האריך ימים הרבה . עיין מהרש"א כאן ועיין ירושל' ברכות פרק הרואה כי נביא זקן מבית אל היה מיכה שהיה מיוצאי מצרים א"כ האריך ימים יותר מן ז' מאות שנה : תוס' ד"ה אימא כיון דמי אפילו דלא הוי חזי אין ראוי להיות דחוי . נ"ב עיין טו"ז או"ח סי' כ"ה לענין היכן דמצטרף לעשרה משום דראוי לבילה אין בילה מעכבת והה"ד כאן : שם ד"ה ואמאי והא דתנן אנשי עיר הנדחת אין להם חלק לעוה"ב . נ"ב כן הוא גירסת רש"י והרמב"ם אבל הר"ן בחי' שם פ' חלק מחק גירסא זו מכח קושית התוס' כאן . ועיין רמב"ם במורה נבוכים פמ"א לשלישי שכתב דמיתת עיר הנדחת אינה מיתת עונש רק מיתת כפרה משום שעשו ביד רמה שכם אחד למרוד נגד התורה ע"ש ובכה"ג של מורדים אלו כמו כל המנוים ברמב"ם פ"ג מהל' תשובה ה"ו דאין להם חלק לעוה"ב ורק בעונש של שאר חייבי מיתות קי"ל כיון דאיקטול הוי ליה כפרה אבל לא בכופרים ומורדים : ע"ב גמ' כפרה מאימת מתחלי הלכך הואיל ואדתי אדתי . נ"ב עי' טו"ז יו"ד סי' שנ"ו ס"ק א' :

דף מח ע"א גמ' דכ"ע הזמנה מלתא היא ת"ק סבר דחזי ליה תפיס ליה דלא חזי ליה לא תפיס . נ"ב כיון דאיסור הנאה במה שמזמין למתים דבר תורה והא קי"ל בדאורייתא אין ברירה א"כ מדוע יהיה שייך שמותר ליורשין הרי אינו מבורר דלמא היה חלק זה עתיד לעשות בהם צרכי המת ונאסר בהנאה . ועיין טו"ז או"ח הלכות חנוכה סימן תרע"ב סק"א ועוד קשה לי כיון דקי"ל ביו"ד סימן רנ"ג סי"ב דאין בע"ח יוכל לגבות ממה שנתנו לו לצדקה . וכבר האריכו הפוסקים מהך דקי"ל בהענקה דאין בע"ח יכול לגבות משום דכתיב תתן לו ולא לבעל חובו . וא"כ לא נתנו רק לצורך המת וכיון דא"צ עוד שוב מדוע שייך להיורשים יחזור להבעלים ויש לכוין דזה הוא באמת קושית הירושלמי פ"ב דשקלים ה"ז הגע עצמך דלא כוון אלא לו היינו שאין המתנדבין כוונו רק בשבילו ועכשיו כיון שא"צ יוחזר לבעלים . והנה שם לא הקשו רק בגבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ואולם במותר המת הנה המתנדבים לא יוכלו לתבוע דלכל אחד יכולים לומר דנדבתו עלה לצורך המת ולכל אחד ואחד יכולים לדחות בזה :

דף מט ע"א גמ' בור וסירא גרמו לו לאבנר שיהרג . נ"ב עיין רש"י דהאריך לבאר הענין ונמצא בירושלמי פ"ק דפאה ובמדרש רבה פרשת אמור דאבנר נהרג שהיה לו להפייס שאול בדוד ולא הניחו אבנר וא"ל בסירא הועצת ע"ש . ומכאן יש ג"כ ראיה דהש"ס בבלי סמך עצמו על מה שמבואר בירושלמי ומפ"ז לא ביארו כאן הענין רק סמכו הבבלי על המבואר בירושלמי :

דף נ ע"א גמ' ואימא סייף חמור שניתנה לעיר הנדחת ומה חומר שממונם אבד . נ"ב לקמן קי"א ע"א אמרו במשנה זו חומר ביחידים מבמרובים שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט . פירש"י מתוך חומר שהחמרת במיתתו הקלת בממונו והמרובים בסייף לפיכך ממונם אבד צריכין לפרש ג"כ דכיון שהקלת בעונשו החמירו בממונו או כיון שהחמירו בממונו הקלת בעונשו עכ"פ מהך דממונם אבד אין ראיה על חומרת העונש רק אדרבה כיון דממונם אבד מפ"ז לא הסילה רק עונש קל וצ"ע :

דף נב ע"ב גמ' טעה בתרתי בזמן שיש כהן יש משפט . נ"ב עיין רש"י לעיל כ"ז ע"א ד"ה לכהיוהו לעיני' פירש"י משום דב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין ושם היה ג"כ זמן הרבה לאחר החורבן ומ"מ איתא דין זה וא"כ אולי גם ר' המא ענש שלא מן הדין וגם על עונש מיתה נאמר הך דמכין ועונשין כמו בעובדא דרכב על סוס בשבת ובא לב"ד וסקלוהו :

דף נו ע"ב גמ' עשר מצות ואלו הן ז' מצות ב"נ הוסיפו דינים ושבת וכבוד אב ואם . נ"ב מכאן ראיה לשיטת דכבוד אב ואם אינו רק מצוה אחת דאם כדעת הסמ"ג והרמב"ן מובא במשנה למלך דרך מצותיך סוף ח"א דשתי מצות הוא א"כ אחד עשר מצות המה ולמה אמרו עשר מצות נצטוו במרה . ומה שהצריכו להצטוות עוד הפעם על מצות בני נח מה שכבר נצטווה אדם ונח מכאן ראיה לשיטת הרמב"ם פי' המשנה ס"פ גיד הנשה על משנת נוהג בטהורה שכ' כל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושים רק במצות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כמו שאין אנו אוכלין אבר מ"ה אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח אלא שמשה אסר עלינו אבר מ"ה במה שצוה בסיני ע"ש וא"כ אילולא שנצטוו במרה ע"י משה רבינו על ז' מצות ב"נ לא היה עליהם לחוב ומפ"ז הוצרכו להצטוות מחדש ומיושב קושית התוס' כאן דהרי איכא מילה וגיה שנצטוו האבות . אבל לפי הנ"ל ניחא דמצות אלו ג"כ אינם עלינו לחוב רק במה שנצטוו עוד הפעם בסיני אבל קודם לזה לא ובמרה לא נצטוו עדיין על המילה וגיה רק עשר מצות אלו בלבד . ומפ"ז לא חשיב להו כאן וכבר אמרו כלל גדול ע"ז בירושלמי פ"ג דמועד קטן דאין למדין דבר מן קודם מתן תורה . וראיתי בשו"ת רשב"ש סימן תקמ"ג שכתב דמפ"ז הוצרכו להצטוות עוד הפעם על שבע מצות ב"נ משום דקי"ל לקמן נ"ט ע"א דמצוה שנאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח וא"כ אם לא נצטוו עוד הפעם לא היה לחוב רק לישראל בלבד ומפ"ז הוצרכו להצטוות עוד הפעם דמקרי נאמרה ונשנית ע"ש וכיוצא בזה כתבו התוס' (חולין כ"ג ע"א) ד"ה תמות ואע"ג דכל תורת משה לישראל נאמרה ולא לעכו"ם (ועיין בו"ת ח"ל סימן כ"ו) ואיך אפשר דעיקר הצווי לא תבא רק עבור עכו"ם י"ל דכמו בקרבנות יש נ"מ גם אלינו דאסור לקבל מהם קרבנות מחוסר אבר כן יש נ"מ בשאר מצות ב"נ ג"כ לישראל דאם ב"נ אסורים במצות אלו שוב אסור להכשילם בזה משום לאו דלפני עור לא תתן מכשול: תוס' ד"ה אבל והא דאמרי' דלא הותר לאדם לאכול בשר . נ"ב עיין רש"י לקמן נ"ז ע"א ד"ה למשרי בשר דכתב ג"כ כן . ועיין רמב"ם פ"ט מהלכות מלכים הלכה א' דנקט באמת דאדם הראשון לא נצטווה רק על שש מצות והוסיף לנח אמ"ה וכן הוא במדרש ב"ר פי"ז ופכ"ד וכן במדרש פ' משפטים ובסדר ואתחנן בכל אלו תמצא דאדה"ר לא נצטווה רק על שש מצות . ועי' חי' הר"ן כאן ועי' תמרי ותי' דהקשה בשם המאירי ותוס' שאנ"ץ דלפמ"ש התוס' כאן א"כ למה דחיק הש"ס לקמן נ"ט ע"ב לאוקמי בבשר היורד מן השמים הרי בפשיטות נוכל לאמר דמלאכים המיתו הבהמה ונתנו לאדה"ר לאכול ותי' דדוחק לומר דהם עשו בעבורו דבר האסור לו ע"ש:

דף סה ע"א גמ' הלכך האי מאן דגמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אסור . נ"ב עיין (כריתות ג' ע"א) ששם לא נאמר אע"ג דמכוין דלא ליזקי אולם שמה אמרו ואי אתי בתריה שרי מה שנחסר כאן ורש"י כאן כתב משכחא דנפשיה וכגון שאין רצין אחריו דליכא פקוח נפש . ועי' מרן ב"י יו"ד סימן קע"ט דמשמע ג"כ שהבעלים עין מש"ס כריתות הנ"ל והתוס' שם הניחו בצ"ע דאם יש כאן סכנות נפשות פשיטא ואי לא מדוע מותר ברצין אחריו וצ"ל דהו"א דהוכר חבר כיון דזדונו בסקילה ע"כ דיש בו סרך ע"ז ואביזרא דע"ז יהרג ואל יעבור ואפילו במקום סכנה אסור קמ"ל דמותר בסכנה :
ע"ב גמ' שאני עדים זוממין הואיל וישנם בראיה . נ"ב באמת עדים זוממין אינם בראיה דהרי לא ראו מאומה ורש"י דקדק לנכון עיקר חיובם על ידי הראיה שמעידין שראו . ועיין תוס' כאן ד"ה הואיל דכתב דעיקר קושית הש"ס נהי דדבור לא הוי מעשה מ"מ תסמה בקול חייב דע"י אמירתו נתעביד מעשה מה שהבהמה זוקפת ראשה ה"נ בע"ז נחשב אמירתם כמעשה שהרי נתחייב הנדון ועפ"ז יתישב לנכון תירוץ הש"ס שאני ע"ז הואיל וישנם בראיה היינו דכאן לא יבא לידי מעשה דבעשה מעשה אין כאן דין זוממין דקי"ל הרגו אין נהרגין . ושוב הוי רק דבור לחוד ולא נחשב מעשה משא"כ תסמה בקול שפיר יבא לידי מעשה וז"ב: שם נהר סמבטיון יוכיח . נ"ב בש"ס לא פירשו מה ענינו של נהר סמבטיון ומה ראיה יש ממנו על קדושת יום השבת . אכן מבואר בבראשית רבה ובתנחומא פ' תשא ובפסיקתא פכ"ח דדרכו להיות שוטף והולך בכל ימות השבוע ובשבת נח כמ"ש רש"י כאן:

דף סז ע"ב גמ' ותעל הצפרדע . נ"ב הענין הלזה אין לו יחס לכאורה עם מה שלמעלה ונ"ל דהנה אמרו לעיל אפילו כגמלי לא מצי ברי הוי מכניף להו ומפ"ז הביא מענין זה דמוכח ג"כ דבר זה דהנה במשה נאמר ושרץ היאור צפרדעים כמו בתחלת הבריאה שנאמר ישרצו המים משא"כ בחרטומים נאמר ויעשו החרטומים בלהטיהם ויעלו את הצפרדעים היינו שכנסו הצפרדעים שהיו כבר למקום אחד והביא שוב פלוגתת ר"א ור"ע בזה ועי' רש"י לעיל ס"פ אחד ד"מ ד"ה ולא מאד בכלל שכתב להסמיך הדברים זה לזה אף שאין להם סמיכות רק בדרך רחוק מאד :

דף סח ע"א גמ' כמדומה שדעתו של אבא נטרפה . נ"ב עי' ירושלמי שבת ספ"ב תמצא ברייתא זו משונה שם קצת מכפי שהיא כאן : שם תמה אני אם ימותו מיתת עצמן א"ל ר"ע שלי מהו . נ"ב לכאורה קשה דהרי (פסחים ס"ט ע"א) א"ל ר"א לר"ע בשחיטה השבתני בשחיטה תהא מיתתך וזה היה קודם שברכוהו דהרי נשאו ונתנו יחד בהלכות :

דף ע ע"א גמ' שבכל מצויין אללה בעבירה אלא גזה"כ הוא . נ"ב ר"ש לטעמיה דדרש טעמא דקרא וגם כאן רצה לדרוש כן עי' לקמן רש"י דף קי"ב ע"א ד"ה מפני מה נכסי צדיקים שבתוכה ע"ש :
ע"ב גמ' דבר עבירה תענית צבור . נ"ב אע"ג דאכילה בתענית צבור אינו רק דרבנן מ"מ חייבים אנו לשמוע דברי חכמים מדבר תורה דכתיב על פי התורה אשר יורוך דמקרי שפיר אף בקולו של מקום אינו שומע דהתורה צוה לשמוע להחכמים . ועיין רמב"ם פ"א מהל' ממרים :

דף עב ע"ב גמ' ראה שישראל הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם דמו ישפך . נ"ב לא ידעתי מדוע נקטו מקרא אשר נאמר בבני נח ולא נקטו הרבה מקראות אשר נאמרו בתורה על חיוב מיתה בשפיכת דמים . ואולי דכאן מקרה בו דהרואה עצמו מותר להרגו ודמו של רודף הותר לכל אדם וזה לא נשמע רק ממקרא זה : רש"י ד"ה יצא ראשו וא"ת מעשה דשבע בן בכרי . נ"ב עיין ירושלמי תרומות ספ"ח ובמדרש בראשית רבה פ' צ"ד ועיין ויקרא רבה פי"ט על קרא וחשה כי יזוב דנבוכדנצר אמר ליהויקים מרד בי תנהו לי ואילך אמר יהויקים וכי דוחין נפש מפני נפש א"ל ולא כך עשתה זקנך לשבע בן בכרי :

דף עד ע"א גמ' ביכול להציל באחד מאבריו . נ"ב לפמ"ש הפוסקים דרק נגד אחרים שייך דין זה אבל לנרדף עצמו אף דיכול להציל עצמו באחד מאבריו מ"מ הותר דמו של רודף א"כ אין מקום לתירוץ זה של הש"ס . ועיין (ברכות ס"ב ע"א) דא"ל בר הריגא אתה שהרי רודף אתה ושם היה יכול להציל עצמו עוד הקשו ע"מ שנסתפק המג"א פכ"ד מהל' שבת ה"ז אם בשבת שייך דין זה ברודף אחר עריות אם ניתן להצילו בנפשו ומכאן פשוט דאף בשבת ניתן להצילו בנפשו דאל"כ אין מקום לקושית הש"ס דאפשר לאוקמה בשבת . ועיין יד המלך מ"ש לתרץ ועיין שו"ת ט"ב מהדו"ק אהע"ז סימן נ"ה להקשות על הרמב"ם ע"ש :

דף עח ע"ב גמ' ורבנן מגדף הוראת שעה היתה . נ"ב עיין מרן הכ"מ פ"ב מהל' ע"ז ה"ט דכ' בדעת הרמב"ם דמגדף אין צריך התראה והקשה עליו מכאן דאמרו דהוראת שעה היתה והניח בצ"ע ובאמת דברי הכ"מ צ"ע דהרי כאן ל"א רק על הכנסת המגדף כיון דלא נודע לו אם יש כאן חיוב מיתה לא היה לו לחבשו עיין רש"י אבל המיתה היתה כדין מפני דא"צ התראה ורק במקושש כיון דהיה יודע דחייב מיתה ושבת צריך התראה א"כ החבישה היתה כדין אבל המיתה שלא כדין . ועיין שו"ת רדב"ז ח"ה סי' כ"א רי"ח מ"ש נדון התראה במגדף :

דף פ ע"ב תוס' ד"ה הנסקלין בנשרפין תמאי קאמר ידונו בסקילה ניזיל בתר ר' . ול"נ לתרץ ע"פ דברי הפ"י בק"א לכתובות סוגיא דב' אומרים מת דלענין הבע"ד עצמו א"א לחייבו מיתה מטעם רובא וחזקה דבכל עת בידו לטעון דברי לו דהוא מן המיעוט וכדומה ומפ"ז צריך התראה וקבלת ההתראה דבכה"ג מודה דאמת החזקה או הרוב ואינו רוצה לטעון נגדם ע"ש באריכות וזה שייך בכ"מ דהיה לנו התראה עכ"פ אבל בכאן שנתערבו נסקלין בנשרפין אין לדונם בשריפה דיכולים לטעון נגד הרוב דהמה מן המיעוט וכאן עליו אנו דנין דלפי דבורו שהוא מן הנסקלין הנה לא הותרו מעולם על שריפה ולא קבל התראה על שריפה ל"א בזה בתר ר' לאומרא וז"ב :

דף פא ע"ב גמ' כגון דאתכחשו בבדיקות ולא בחקירות . נ"ב רב אחד שאלני ע"ד הרמב"ם בפירוש המשניות שכתב דאתכחשו בחקירות או בבדיקות דבכה"ג מכניסין לכיפה ובכאן משמע דאם מתכחשים בחקירות אין מכניסין לכיפה . ואולם לשיטת הרמב"ם בפ"א ובפ"ב מהל' עדות ענין שגוף העדות תלוי בו כגון אחד אומר בסייף ואחד אומר בארירן הוי כמו חקירות לענין זה דבאומר אינו יודע בטלה אע"ג דבמשנה לא נשמע רק שבע חקירות היינו במה שהזמה תלוי בו ע"ש א"כ הרמב"ם מדבר באותן חקירות שאין הזמה תלויה בו דבכה"ג מכניסין אותו לכיפה והש"ס מדבר בחקירות שבע שהן מחמת הזמה דאם הכחישו בטלה העדות לגמרי ואף לכיפה אין מכניסין :

דף פב ע"א גמ' ויקח רומח בידו מכאן שאין נכנסין בכלי זיין לבית המדרש . נ"ב עיין בב"י או"ח סימן קנ"א ובש"ע או"ח סימן קנ"ב ס"ב דאין נכנסין לבהכ"נ בסכין ארוך והטעם שלא יאריך המקלל על המאריך והעלימו עין כאן דמוכח דאף לבהמ"ד דקדושתו קלה מבהכ"נ אסור ליכנס בכלי זיין כ"ש בבהכ"נ וכאן למדו זאת מן המקרא וצ"ע :

דף פח ע"א תוס' ד"ה קינוין מחול היינו קודם שנמחקה המגילה . נ"ב קשה דהרי בהדיא אמרינן (סוטה כ"ה ע"א) דאף לאחר סתירה שוב אינו יכול למחול והוא זמן רב קודם שהובאת לב"ד ומכ"ש אחר מחיקת המגילה ועוררני לזה חכם אחד ובאמת היא תמיה עצומה : ע"ב גמ' לא היו מרבין מחלוקת בישראל . נ"ב עיין ירושלמי ספ"ק דסנהדרין . ועי' ירושלמי פ"ב דחגיגה דכתב דבתחלה לא היה מחלוקת בישראל רק בסמיכה ועמדו שמאי והלל ועשו אותם ארבעה היינו הם פליגי בשלשה דברים ועם צירוף הסמיכה שהיתה מחלוקת עוד מזמן קודם נעשו ארבעה והתוס' (חגיגה ט"ז ע"א) הקשו דהרי מחלוקת דוד עם שאול במלוה ופרוטה קדים טפי ע"ש . ועי' תוס' ישנים (יומא נ"ט ע"א) דהרי אמרינן שם דב' כהנים גדולים נשתיירו מן מקדש ראשון . א' אומר בידי הקפת וא' אומר ברגלי הקפת הרי דהיה מחלוקת עוד בסוף בית ראשון ע"ש : שם והאין לנו אלא תפילין . נ"ב עיין תוס' (מנחות ל"ה ע"א) ד"ה התכלת דלמה לא משכחת בציצית . הרי משכחת במורה להטיל למוטלת דיש בו כדי להוסיף ואם הוסיף גורע ע"ש וצ"ל דהנה בשלמא בענין הקשרים והחוטים מוקי שפיר עיקרו מד"ת . ופירושו מדברי סופרים . דהא אין רמז בתורה על ענינים אלו . אבל הוטל למוטלת היינו שעשה יותר מן ד' כנפות . זה מקרי עקרו מד"ת ופירושו מד"ת דהרי מפורש על ארבע כנפות כסותך ולא הוי פירושו מד"ס וז"ב . ועיין חידושי הר"ן דהקשה דהרי משכחת בהורה להוסיף ברכת כהנים (ואע"ג דב"כ לא הוי מוסיף גורע דהרי לא נפסלו הברכות הראשונות דהאי לחודא קאי ואולי כוונת הר"ן היכי דהוסיף ברכה משלו באמצע הברכות דגורע בעיקר הברכות דא"י י"א רק בסדר הכתוב בתורה) . ותי' הר"ן כיון דכתב כה תברכו משמע הוי כמו שכתב בתורה ולא הוי פירושו מד"ס ע"ש :

דף פט ע"ב גמ' דאלת"ה אברהם אבינו איך שמע ליה יצחק ואליהו איך סמכו עליו ועבדו שחוטי חוץ . נ"ב הא דלא נקטו אברהם איך רצה להקריב בנו . ואליהו איך הקריב באיסור הבמות . מכאן מוכח דרק לענין שמיעה לדברי הנביא ולענין עונש הממרה פט"ז . אזי צריכין לנביא מוחזק ושיהיה משום מגדר מלתא ועקירה לשעה . אבל בענין שהנביא עושה מעצמו ואינו מצוה לאחרים הנה בזה האופן מיד חייב לשמוע דברי הנבואה ואסור לו להתמהמה ולהטיל ספק . וא"כ על אברהם ואליהו אין קוש' דהם שמעו מפי ה' וחייבים לשמוע . אבל יצחק וישראל דלא שמעו את דבר ה' בזה . מקשה הש"ס דאם מצוה נגד התורה א"צ לשמוע לו . רק משום נביא מוחזק הותר לפי שעה :

דף צ ע"א גמ' תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתה"מ . נ"ב עיין רמב"ם פ"א מהל' תשובה ודברי הלח"מ שם דהרמב"ן גרס הוא כפר בתה"מ לפיכך לא יהיה לו חלק בעוה"ב ע"ש . אולם בש"ס מסיים כאן שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה ועולם הבא ותחיית המתים שני ענינים הם . ומה מדה כנגד מדה שייך כאן :

דף צא ע"א גמ' באו בני מצרים לידון עם ישראל לפני אלכסנדר משיבותיו לנו שכר עבודה של ששים רבוא . נ"ב עפ"ז הבנתי לנכון דברי התרגום (תהלים ק"ה פסוק ל"ז) על קרא ויוציאם בכסף וזהב ואין בשבטיו כושל תרגום ואפקינון בסימא ובדהבא ולא אתדנו עם מצראי למתקלא ורמז על עובדא שהמצרים טענו נגד ישראל עבור כסף וזהב שלקחו ויצאו חייב בדין והיינו דלא אתדנו עם מצראי למתקלא שהדין עם המצרים בנדון הכסף לא היה לתקלתם . ופי' כן המקרא אע"פ שהוציאם בכסף וזהב לא היה בהשבטים הללו שום כושל ותקלה ע"י זה ואמת :

דף צג ע"ב רש"י ד"ה בר כוזיבא ממלכי הורדוס . נ"ב במכ"ת אינו כן כמבואר בירושלמי פ"ד דתענית ובמדרש קינות דהיה נ"ב שנים אחר החורבן במלחמות ביתר והוא היה השר צבא ור"ע דרש עליו דרך כוכב מיעקב ונהרג . ועי' רמב"ם ס"פ י"א מהל' מלכים דר"ע היה נושא כליו של בן כוזיבא . ועי' לח"מ שם ועי' לקמן צ"ז ע"ב אלא מלכות הראשון שבעים שנה היינו ע' שנה של גלות בבל אחר בית ראשון ומלכות שניה חמשים ושתים היינו אחר בית שני עד מלכות בן כוזיבא ומלכות בן כוזיבא ב' שנים ומחצה וזו דרשת ר"ע מפני שהחזיק את ידו :

דף צט ע"א גמ' זה המבזה דבור שנאמר למשה בסיני . נ"ב כל התורה נאמרה למשה מסיני ולפי פרש"י משום דאנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (מכות כ"ד ע"א) א"כ צריך לגרוס זה המבזה דבור שנאמר לישראל בסיני ואולם עיין (הוריות ח' ע"א) אשר דבר ה' אל משה איזה מצוה שהיא בדבורו של הקב"ה וצוה ע"י משה זה ע"ז דתנא דבי ר' ישמעאל וכו' ופרש"י בכמה פרשיות לא שמעו הדבור רק מפי משה ע"ש וגם מאמר שלנו הוא מתנא דבי ר"י : ע"ב מגלה פנים בתורה כגון מאי . נ"ב עי' ירושלמי פ"ק דפאה מגלה פנים בתורה זה שאומר לא נתנה תורה מן השמים ולא כבר תניתוה האומר אין תורה מן השמים . א"ר מנא זה שעבר ע"ד תורה בפרהסיא כגון יהויקים מלך יהודה וחביריו ומכאן הוציא הרמב"ם דבריו פ"ג מהל' תשובה ה"ו ומרן כתב ע"ז צ"ע מהיכי מייתי ליה ונעלם במחכ"ת דברי הירושלמי אלה . ועי' פי' המשניות להרמב"ם על אבות פ"ג על המשנה ר"א המודעי המחלל המועדות כ' דענין מגלה פנים יגלה פנים ויעוז וזה לשון כפירה ומפורש כן בגמרת פאה היינו ירושלמי המגלה פנים בתורה העובר על ד"ת בפרהסיא כיהויקים בן יאשיה :

דף קה ע"א גמ' הוא כושן רשעתים הוא לבן דעבד שתי רשעיות בישראל . נ"ב עי' ירושל' נזיר פ' בתרא וז"ל ולמה נקרא שמו רשעתים שעשה ב' רשעיות אחת שחלל השבועה ואחת שמשעבד את ישראל ח' שנה ע"ש וא"כ אינו כמו שאמרו כאן דהרי אז לא נשבע לבן עדיין ורק בזה שמשעבד עם ישראל עשה שתי רשעיות . ועיין משנה למלך פ"ו מהל' מלכים שהאריך בדברי ירושלמי הללו להוכיח דב"נ מוזהרים לקיים שבועתם ולא זכר דבש"ס בבלי כאן לא חשבו לרשעה במה שחלל השבועה :

דף קח ע"ב גמ' למשפחותיהם יצאו מן התיבה אר"י למשפחותם ולא הם . נ"ב לא ידעתי מדוע שינה ר"י את לשון התורה דשמה נאמר למשפחותיהם וצ"ל דהנה מהרי"ב כתב דהפירוש כאן כיון דבריה שאין בה עצם אינה חיה י"ב חודש ומשפט המבול י"ב חודש א"כ ע"כ לא יצאו התולעים עצמם מן התיבה דהרי אינם חיים יב"ח ורק המשפחות שלהם יצאו וכבר מבר זה בס' אמונת חכמים להרב שר שלום אולם קשה בש"ס (ב"ק ס"ו ע"א) דרשו שניהם דכתיב גבי אתנן היינו הם ולא ולדותיהם וכאן דרשו להיפך משפחותיהם ולא הם ונראה דזה בעצמו היה קשה לר"י דכאן ע"כ רק תולדות יצאו מן התיבה ולא המשפחות שהוכנסו דהא אי אפשר שיחיה יב"ח וכתיב למשפחותיהם דמשמע להיפך הם לבד ואר"י למשפחותם ולא הם היינו כאילו היה כתיב רק למשפחותם ולא משפחותיהם ובלא זה משפחותיהם זר במקרא ולא מצינו רק עוד פ"א והוא כלשון אל תקרא למשפחותיהם אלא למשפחותם ואמת :

דף קט ע"א גמ' ומפקידים אצלו אפרסמון לערב באו ומריחין אותו ככלב . נ"ב עיין ירושלמי פ"ה דמעשר שני שמה הוא מאמר ר' חנינא ושמה נאמר דרשמו הכתים באפובלמין :

דף קי ע"ב גמ' קטן מאימתי בא לעוה"ב . נ"ב עיין ירושלמי שבועות פ"ד מאימתי קטני ישראל חיין לעוה"ב ר' חייא ור"ש ברבי ח"א משנולדו וח"א משידברו והנה מאמר ר"נ בר יצחק כאן משימולו נזכר ג"כ שם בשם רבנן דתמן היינו רבנן דבבל דרנב"י מבבל היה אכן אע"פ שנזכר לימוד אחר ע"ז מן נשאתי אמיך אפונה ואולם אחד הם כמ"ש רש"י כאן :

דף קיא ע"א גמ' למי שמשייר חוק אחד . נ"ב עיין רמב"ם פי' המשניות סוף מכות על המשנה רצה הקב"ה לזכות את ישראל דכתב לכלל שאם אינו מקיים רק מצוה אחת בשלמות יש להם חלק לעוה"ב ותליא בפלוגתא דר"י ור"ל כאן ועי' מ"ש הרב עקרים מ"ד פ' :

דף קיב ע"א גמ' בהמה כמאן דלא פליגא . נ"ב לולא פרש"י נ"ל לפרש כאן דבהמה כמאן דלא פליגי דמו היינו כמ"ד (ביצה לח ע"ב) שאני התומין דיינקי מהדדי וכאן ג"כ חלב של ע"ה נתערב בחלב השנית ולא שייך כאן ביטול ברוב משום דכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם דאפי' כ"ש נאסר ולא ניכר המבטל והבטל מעת שנעשה בהמת ע"ה וכה"ג כתב המרדכי סוף חולין דדבר שתחלת ביאתו לעולם בתערובות לא שייך ביטול . ועי' שאגת אריה הלכות מצה דלדידן דקי"ל מדאורייתא אין ברירה מדוע יהיה מותר בעיסה אולי יזדמן חלה הבנים שהיתה ראויה לע"ה . ועי' ס' מקור חיים הל' פסח סי' תמ"ח מה שתירץ ע"ז : ע"ב גמ' והכא בקדשים שחייב באחריות ור"ש היא . נ"ב ולעיל אמרינן לעולם דעיר אחרת ומפקדה בתוכה מ"ד דכיון דקבל אחריות כדידיה דמו ראיה דלא נחשב של ע"ה כשלו ע"י קבלת אחריות והסברא נותנת ג"כ דלא שייך דבר הגורם לממון רק בליתא בעינא אבל באיתא בעינא בודאי ברשותו דמרא קאי . ועי' קצות החושן סי' שפ"ו ובשו"ת צמח צדק סי' ו' .

דף קיג ע"ב גמ' מאן רשעים אמר ר' יוסף גנבי . נ"ב סמיך על קרא דולא ידבק בידך מאומה לומר דאסור ליטול כל שהוא מן החרם ועיר הנדחת . ועי' מס' שמחות פ"ב סוף ה"ט כל הגונב את המכס ואת החרם ה"ז שופך דמים וכאלו עע"ז ומגלה עריות ומחלל שבתות וע"ש הי"א ויצדק כאן מאן רשעים גנבי :

צבי הירש חיות חופ"ק זאלקאווא .

חדושים והגהות מהגאון הגדול כו' מו"ה אברהם זצ"ל (בעהמ"ס משכיל לאיתן וכו') עם תוספת מרובה מכי"ק על הנדפס בש"ס זיטאמיר.

דף ג ע"א רש"י ד"ה תרתי קתני. דודאי ג' בעינן דעירוב פרשיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות סגי משום דר' חנינא. וק"ל לפרש"י אליבא דרבא הכא מב"ק (דף קז) דמפרש רבא טעמיה דרמי ב"ח מקרא דר' שומרים צריכין כפירה במקצת וכו' ולית ליה עירוב פרשיות כתיב כאן משמע דרבא נמי הכי ס"ל. אלא י"ל דטעמא דרבא כאן דבעינן מומחין אף בהלואות מה"ת הוא משום דס"ל דקרא דמשפט אחד יהיה לכם משוה הלואות לגזילות וכמ"ש התוס' בסמוך אליבא דר' יוחנן וה"נ י"ל לרבא. וזה דלא כמ"ש בס' נתיבות משפט סימן ג' דרבא מכשיר יחיד מומחה מקרא דבצדק תשפוט. ומה שהקשה שם דמאי עביד רבא בקרא דבצדק תשפוט י"ל דקים להו להש"ס דמאי דריש לה להא דתניא בשבועות [ל'] הוי דן את חבירך לכף זכות. גם מה שהקשה דאי איתא דלרבא מה"ת בעי' ג' מומחים אמאי תקנו רבנן דסגי ביחיד מומחה כמ"ש תוס' לקמן (דף ה) הא ליכא נעילת דלת דהדיוטות מצויין ומה"ת בעי' ג'. ולק"מ דמ"מ לא גרע יחיד מומחה מג' הדיוטות וכיון שתקנו דסגי בהדיוטות תקנו נמי דסגי ביחיד מומחה בלי צירוף הדיוטות אליו דאינון לא מעלה ולא מוריד כלל. והרמב"ם דפסק דמה"ת חד נמי כשר מקרא דבצדק וגו' ופסק נמי שנים שדנו אין דיניהם דין כבר ייבשו הרשב"א והכ"מ והלח"מ בפ"ב מהל' סנהדרין דאף דמה"ת חד כשר מ"מ מדרבנן א"ד דין בפחות מג'. ובזה תתיישב תמיהת התוס' לקמן (ריש דף ו) לפרש"י דכאן דמאן דדריש בצדק תשפוט לאכשורי חד א"כ אמאי ס"ל לרבא ולר' אבהו דלד"ה ב' שדנו א"ד דין הא להוות מ"ד דיניהם דין. ולפמ"ש לדעת הרמב"ם א"ש דקושטא דרבא ור' אבהו ס"ל דאף למ"ד חד כשר מה"ת א"ד דין מדרבנן בפחות מג': **ע"ב** תוס' ד"ה ר' יהודה כו' בכל סנהדרי גדולה היה שם מופלא שבב"ד שלא היה מן החשבון. נראה דט"ס הוא תיבת גדולה דהא לר' יהודה אף בסנהדרי קטנה היה מופלא שלא מן החשבון כמ"ש תוס' לקמן (דף טז ע"ב) רק לרבנן היה המופלא מן החשבון אך אין דברי התוס' דהם מוכרחים כמ"ש בתו' שם:

דף ד ע"א תוס' ד"ה כולהו כו' משום דר' לוי מפרש התם טעמא אחרינא. ועדיין קשה דליתשב ריב"ב דס"ל אם למקרא דמוכח כן מדריב"ב בספ"ו דיבמות דלא דריש מסורת וכבשם. וי"ל ע"פ מ"ש מהרש"א בקדושין (דף לה) דס"ל דפ"ו שנאמר בלשון רבים על שניהם מפיק ממסורת. ועי"ל ע"פ מ"ש הרא"מ פ' בראשית דלריב"ב דריש המסורת דוכבשה לדבר אחר לומר שהזכר כובש הנקבה שלא תהא יצאנית: בא"ד דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצות לחייב אשבי מצות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת. ולכאורה אין בזה טעם לומר דהמקרא דמחייב בב' מצות אינו בא למעט מצוה אחת אלא לגופיה לחייב נמי על ב' מצות דלמאי איצטריך לחייב על ב' מצות אי איתא דחייב על מצוה אחת. אבל דבריהם א"ש ע"פ הסוגיא דנזיר (דף כג): שם ד"ה ורבנן כו' לר' ישמעאל ל"ל תרי קראי כדם במת דמטמא. וי"ל ע"פ הספרי פ' חוקת דפליגי ר"י ור"ע בדם בן ת' דלר"ע מטמא ודריש ליה מהנוגע במת לכל נפש אדם ור"י ממעט ליה מקרא דכתיב במת בנפש האדם. ולפ"ז ר"ע לטעמיה הוא דדרש דעל כל נפשות מת לדם כי היכי דדרש לכל נפש לדם אע"ג דמשמע נמי נפלים אבל ר"י דלא דרש קרא דלכל נפש לדם משום דמשמע נמי נפלים ואיהו ס"ל למעט נפלים מבנפש האדם א"כ ה"נ לא דריש קרא דעל כל נפשות מת לדם מה"ט משום דלשון זה משמע נמי נפלים וכה"ג מצינו לקמן (דף פד ע"ב):

דף ה ע"א גמ' כי הוה נחית רב לבבל א"ל ר"ח לרבי כו'. קשה דמשמע דרב ירד לבבל בימי רבי ובשלהי יומא מוכח דרב ירד לבבל כשהיה ר' חנינא ראש ישיבה וזה היה הרבה אחר פטירת רבי כדמוכח בפ' הנושא ופ' במה אשה: תוס' ד"ה דהכא כו' כדאמר בירושלמי. פ' הנושא ובמדרש רבה פ' נח:

דף ו ע"א רש"י ד"ה מקבינן פשרה לדין דכתיב משפט וצדקה כו'. והתוס' הקשו ע"ז. ול"נ די"ל דההיקש הוא מדכתיב צדק צדק תרדוף והניא לקמן (דף לב) צדק צדק אחד לדין ואחד לפשרה. ומבואר מדברי התוס' בסוכה (דף לא) דכל היכא דסמך ב' דברים בפסוק א' מקרי היקש וילפי מהדדי למילתא וה"נ להאי ליטנא סברוה דלכ"ע מסתברא לאקשויי פשרה לדין ולהכי ילפי מהדדי משום דסמיכי בחד קרא:

דף ח ע"א תוס' ד"ה מוציא כו' דלר"מ דאית ליה כתובה דאורייתא כו'. וי"ל פרש"י ע"פ מה שעמד בס' פ"י בכתובות שם דאיך אפשר דלר"מ אינו נאמן הא ר"מ גופיה אית ליה ביבמות (דף קיא) דטענת בתולים כל ל' יום וע"כ היינו להפסידה כתובתה דאי לאוסרה עליו לעולם נאמן דשוייה אנפשיה חד"א ובודאי איירי בטענת פ"פ דאי בטענת דמים ליכא שומעינן כל ל' יום כו'. וכס' הפלאה שם כתב לייש' דר"מ איירי כשהיה שהות לזנות אחר החופה ובכה"ג מדאורייתא נאמן לומר שזינתה תחתיו דאמרי' כאן נמצא וכאן היה וא"כ מפסידה כתובתה בטענה דשמא ברצון. וא"כ י"ל פרש"י דה"נ בכה"ג איירי שהיה שהות לזנות אחר החופה דנאמן להפסיד כתובתה בטענת פ"פ גם לר"מ:

דף י ע"א תוס' ד"ה וכל כו' אפי' לר"י כו'. וקשה דמ"מ היאך אתי האי שניא לפמ"ש תוס' ומהרש"א בשבועות (דף ד סע"א) אליבא דר"ע דאית ליה נמי לאו שאב"מ לוקין עליו ואיהו לא יליף לה מעדים זוממין אלא ממוציא שם רע ושבועה דלא אכלתי דלוקין ע"ש. וי"ל דלדידיה איצטריך קרא דלהם בין למוציא ש"ר גופי' דלקי דילפי' יסרו דמוציא ש"ר מיסרו דבן סורר ויסרו מבן ובן מאם בן הכות כדאיתא בפרק נערה. וכה"ג כתבו התוס' לעיל (דף ט) אליבא דר"מ וכ"כ בב"ק (דף עד ע"ב) וע"ש מ"ש עוד בזה. ועי"ל כמ"ש התוס' בכתובות (סוף דף מה) בתירוץ א' דאיכא לשנויי משום דלא תענה ה"ל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולא לקי ולהכי איצטריך קרא בעדים זוממין דלוקין:

דף יא ע"ב רש"י ד"ה ממעטיני זיתא כו'. גליל ודרום מאי הן. עיין פסחים (דף ע ע"ב): שם וא"צ להודיעם על העיבור שקרובים הן לב"ד. ולכאורה אין זה טעם שהרי גם בא"י היו שלוחין יוצאין על ששה חדשים להודיען אם עיברו את החודש או לא ולא סגי בזה שקרובין לב"ד ואמאי סגי לענין הודעת העיבור שנה. אבל התוס' כתבו הטעם בר"ה (דף יט ע"ב) בד"ה מתניתין דכיון דשלוחין יוצאין על ניסן ממילא ידעי כשיגיע ר"ח ואין השלוחין יוצאין א"כ השנה מעוברת:

דף יג ע"א גמ' חג האסיף וגו' מר סבר כולו חג בעינן כו'. עיין חגיגה (דף יח): **ע"ב** גמ' מאי על בסמוך ור"י כו'. משמע דבעי למימר אליבא דר"י נמי דעל בסמוך משמע אי לאו דאיכא גז"ש. וק"ל דבמנחות (דף נו) משמע דלר"י על ממש הוא גבי ונתת על המערכת לבונה זכה:

דף יד ע"א גמ' ר' חנינא ור' הושעיא. עי' בה"א שמגיה דצ"ל רב חנינא ורב הושעיא כיון שלא נסמכו וכ"ה לקמן (דף סה ע"ב ודף סז ע"ב) והם היו אתי רבה שהיה מבית עלי. ונראה דהיינו דאיתא בשלהי כתובות שהיה לרבה אחים בא"י. ולפ"ז צ"ל דתרי רב הושעיא הוו דרב הושעיא דהכא אין זה רב הושעיא דאיתא בגיטין (דף כה) דבעי מיניה דרב יהודה שהיה בבבל. והתוס' כתבו בעירובין (דף סח) שר' אושעיא לחוד ורב אושעיא לחוד. ולפמ"ש היו ג"כ תרי רב הושעיא א' בא"י וא' בבבל: **ע"ב** תוס' ד"ה מתני' כו'. ע"ע בתוס' שבועות (דף טו) ומיהו הסיא דאין מוסיפין ל"ק כ"כ למ"ד בא' מכל אלו:

דף טו ע"ב תוס' ד"ה אימא כו' הכא כתיב שור בריצא והדר בעלים לאקשויי בעלים לשור כו'. ולכאורה הוא נגד מ"ש תוס' בפסחים (דף מג ריש ע"ב) דאורחיה דקרא דסיפיה מפרש לרישא מש"ה הוי ס"ד התם למדרש לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצה דכל שישנו בקום אכול מצה ישנו בב"ת חמץ כו' דחמץ במצה תלה הכתוב לבסוף. ועוד קשה דבסמוך גבי אם בהמה אם איש כתיב בהמה בריצא ומקשי' בהמה לאיש מה איש בכ"ג כו'. וצ"ל דש"ה דכתיב בלשון וגם בעליו משמע שבא ללמד מרישא לסיפא. ועיין בזבחים (דף מ ע"א) דמשמע דר' יהודה ס"ל דדרשי' המקרא כסדרו:

דף טז ע"א גמ' דבר דבר גמיר הזדה הזדה לא גמיר. דע שכתבו התוס' בכתובות (דף לה ע"ב) דריב"ת הוסקים ליה דאיכא גז"ש ולא הוה ידע במאי וקאמר מסברא דאתיא הזדה הזדה. ומשמע מדבריהם דלפי המסקנא גם ריב"ת מודה דהגז"ש הוי דבר דבר ולא הזדה הזדה. וכן נראה דהא מצינו בעלמא דנתקבלה גז"ש זו דדבר דבר כדאיתא לקמן במכילתין (דף פז) ובריש הוריות (דף ד) וזה דלא כמ"ש בס' תורת חיים דריב"ת ס"ל דהזדה הזדה גמר ולא דבר דבר: **ע"ב** תוס' ד"ה שופטים כו' אם יש בעיר א' מב' שבטים עושין ב' סנהדראות. וק"ל דא"כ אמאי לא אקשי מינה ר' יוחנן לר"ל דאמר לקמן (דף קיא) דאין חולקין עיר א' לב' שבטים. ומיהו לפי' ב' שכתבו הרמב"ן הביאו הלח"מ רפ"א מהלכות סנהדרין דשופטים לכל שבט היינו שיש ב"ד א' ממונה על כל השבט א"ש. וכן י"ל פי' התוס' ע"פ מ"ש התוס' ישנים ביומא [דף יב] שהקשו כה"ג מהא דאיתא התם דירושלים נחלקת לשבט יהודה ובנימין ותי' דהיה ע"פ הדבור. וא"כ אפשר דקרא משום ירושלים איצטריך: ד"ה אחד כו' ואי הוה מתשבון מאי איריא מופלא אפי' אחד מן האחרים נמי כו'. ואין זה מוכרח כלל די"ל כמ"ש רש"י שם במתניתין דהוריות דאיירי שלא היה המופלא מסנהדרין עצמו כגון נצטרך א' מהם לצאת לדרך א"נ זקן היה ולכך נתמנה אחר וכן פי' הרמב"ם והלח"מ ברפי"ג דשגגות. ולפ"ז שפיר י"ל שהיה המופלא מתשבון הסנהדרין גם לר' יהודה. ויש לי לס"ר מהסוגיא דלקמן (ריש דף יח) כמה יהיה בעיר ויהיו ראוים לסנהדרין רע"ז דאתיא כר' יהודה כמבואר שם ולי איתא דלר"י היה מופלא בסנהדרין שלא מן החשבון היה צ"ל בעיר רע"ח גם לר"י כמו לרבנן אלא ש"מ דהמופלא היה מהחשבון דשבעים לר"י וה"ה לרבנן. אלא דקשיא הא דאמר ר"י בסוכה (דף נא) גבי אלכסנדריא של מצרים שהיה בה ע"א קתדראות של זהב כנגד ע"א סנהדרין והתוס' שם הוכיחו מזה דהמופלא לא היה מחשבון השבעים וכ"כ לעיל (דף ג) וא"כ קשיא הסיא דשלהי פירקין (ריש דף יח) שכתבתי. וצ"ל דהסיא דלקמן רבי קאמר לה והיכא למימר דלא סבר כר"י אלא שהא דסנהדרין אינו אלא ע' אבל בהא לא סבר כר"י במאי דקאמר אחד ממונה על כולן והיה לבד מהחשבון:

דף יז ע"א גמ' הטל עליהם צרכי צבור והם כלין מאליהן. עי' מדרש רבה ריש פ' וירא: שם אלא במוסיפין ודברי הכל. ק"ל דהיאך קאמר דלדברי הכל משכחת לה במוסיפין הא תניא לקמן (דף מב) ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של ע"א כך אין מוסיפין על ב"ד של כ"ג אף שאומר איני יודע. וע"כ ס"ל דהאומר א"י הוא ממנין הכ"ג וכדאיתי' דמי וא"כ תקשי לדידיה היאך משכחת הטייה לרעה ע"פ שנים דלא משכחת לה רק בזוגות ולדידיה לעולם ליכא זוגות. וי"ל דר' יוסי נמי ס"ל דהאומר אינו יודע כמאן דליתא דמי וא"כ שפיר משכחת לה הטייה לרעה ע"פ שנים כשאחד אומר א"י ואינו אומר כלום והאומרים הם זוגות. והא דחשיב ליה ר' יוסי להאומר א"י ממנין הסנהדרין. הוא משום שכתבו התוס' לקמן (סוף דף לג) דאף האומר א"י בדיני נפשות אי אמר אח"כ טעמא לזכות שומעין לו וכ"ה דעת הרמב"ם:

דף יח ע"א גמ' שרי אלפים שם מאות שרי מאות שם אלפים. וכ"ה בת"י והכי איתא בתנחומא פ' משפטים וסיים מאי קמ"ל דשרים מלגאוו. וכ"מ בספרי פ' דברים:

דף יט ע"ב גמ' תזי לכלבא ושונרא. עיין במ"ל שלהי הל' אבל ובס' ברכת הזבח בזבחים ובשו"ת שבות יעקב [ובהגר"א יו"ד סימן שמ"ע]:

דף כ ע"א גמ' שקר החן זה יוסף כו'. י"ל דק"ל הא אמרי' בספ"ד דסוכה כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים: **ע"ב** גמ' שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ. עי' קדושין (דף לז ע"ב):

דף כא ע"א גמ' א"ר חסדא עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה. ואליבא דרב קיימי' דא"ל עד ועד בכלל במנחות (דף סח.) מיהו רב חסדא גופי' משמע דס"ל עד בכלל בפסחים (דף קיז) ועיין נדה (דף נח ע"ב) דמסיק דלחומרא אזלינן בדאורייתא: שם נשים בכתובה וקידושין פילגשים בלא כתובה ובלא קדושין. מדברי רש"י ז"ל בפי' החומש פ' חיי שרה נראה דגרים פילגשים בקידושין בלא כתובה. ועי' מה שהקשה עליו הרמב"ן והארכתי בחבורי עה"ת שם [ועי' בהגר"א אה"ע סימן כ"ו ס"ק ז']: רש"י ד"ה למאן דדריש וי"ו ר"ע בד' מיתות כו'. והע"ג דמשמע התם דר' ישמעאל נמי דריש וי"ו. וכמ"ש התוס' ביבמות (דף סח ע"ב) והכא"ש בתוספותיו ע"ש. אפ"ה הכא ע"כ הא דקאמר מאן דדריש וי"ו מ"ת הוו לאו אליבא דר' ישמעאל קאמר דאיהו ע"כ כתנא דידן ס"ל דמקיש כהנה בתרא לכהנה קמא מה כהנה קמא בית אף כהנה בתרא בית. דכה"ג אמר בכריתות (דף ו' ע"ב) גבי קח לך סמים וגו' ואימא סמים בתראי תרין כי סמים קדמאי כו': **ע"ב** במשנה יושב בדין היא עמו. עי' בתוי"ט שנתקשה בזה דהא תנן בריש פרקין דמלך לא דן ותירוצו דחוק גם הוא נגד דברי הרמב"ם בהל' ס"ת ובהל' מלכים ע"ש. אלא די"ל דיושב בדין היינו בדין המלכות והא דמלך לא דן היינו בדין התורה בסנהדרין. אבל שפיר דן בדיני המלכות וכמ"ש הרמב"ם בפ"ב מהל' רוצח ובפ"ג ובספ"ד דמלכים ע"ש: גמ' תורה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית. נראה דהיינו דאמר ראב"י בזבחים (דף סב) ג' נביאים עלו מן הגולה כו' א' העיד על התורה שתכתב אשורית. ועי' מ"ש הרדב"ז: רש"י ד"ה הסוסים בא"ם ממצרים לא"י וצריך לבלות שלוחים לקנות לו סוסים ועובדים בלא תוסיפו לראותם כו'. הפר"ח בספרו מים חיים הקשה אפירש"י מדאיתא בירושלמי דלישיבה אינו חוזר למצרים אבל חוזר לסחורה. וכבר הרגיש בזה הרמב"ן ותי' במזרחי דה"כ אסור כשיקבע דירתו שם א' מעבדיו בשביל הסוסים וכבר כ"כ בס' החינוך. והנה גם התו"י ביומא (דף לח) כ"כ. אבל בירושלמי [פ"ה] דסוכה מביא ברייתא בשם רשב"י דנענשו על שירדו מצרים לעזרה והוזהרו שלא לראות את מצרים עד עולם משמע דאף שלא לישיבה הוזהרו שלא לרדת למצרים ולראותה כלל:

דף כב ע"ב גמ' מהרה יבנה בהמ"ק ובעי' כהן הראוי לעבודה וליכא. וק"ל דהתינח קודם חצות דעדיין ראוי לעבודת תמיד הבקר אבל לאחר חצות ליעתרו לשתות דתו אינו ראוי לתמיד הבקר ותמיד הערב אינו קרב בהתלה דקי"ל דאין מחנכין את המזבח אלא בתמיד הבקר (ומיהו אפשר דרשאי לסקריב קטורת ונרות). ועק"ל אהא דאמר דפריעת הראש מותר משום דאפשר דמספר ועייל דמ"מ בשבת ויו"ט לאסור לכנוס פרועי ראש דלא אפשר לספר בשבת ויו"ט ואילו משום שמא יבנה בהמ"ק איכא למיחש גם בשבת ויו"ט. בבנין דלעתיד כמ"ש רש"י ותוספות בספ"ג דסוכה. וראיתי מי שהרגיש בזה וכתב דס"ל דהוי משא"צ ופטור. וא"מ לדעת הפוסקים דכל צורך מצוה חשיב צורך לגופה. ועוד דכל מכשירי עבודה ודאי הוו צורך לגופה משום כפרה כמ"ש במ"א. אך למ"ד דעשה דרבים לא בעי' בעידנא א"ש דאתי עשה דעבודה דק"ל ודחי שבת אע"ג דלא הוי בעידנא. ועי' שלהי עירובין (דף ק"ג) דלהכשיר הכהן לא הוי רק מכשירי מצוה ואינו דוחה שבת רק לר"א. מיהו אפשר ע"י נכרי דאינו אלא שבות ואין שבות במקדש: שם וכי גמרי' הלכה למיתה לאהולי עבודה לא גמירי. המהרש"ל מוחק זה אבל בתוס' זבחים (סוף דף טו) גרסי כן: רש"י ד"ה שתויי יין דמחלי עבודה דכתיב יין ושכר וגו' וסמיך להבדיל בין הקדש ובין החול. וכ"כ רש"י ותוס' בתענית (דף יז ע"ב) והקשה בגליון התוס' שם מסוגיא דזבחים (דף יח ע"ב) דמסיק התם דקרא דולהבדיל איצטי' לד"א ושתויי יין דמחלי עבודה יליף התם בגז"ש חוקה חוקה ממחוסר בגדים והניח בצ"ע. ולק"מ דנראה דרש"י ותוס' הוצרכו לפרש כן דאי משום דנליף שתויי יין גז"ש ממחוסר בגדים קשיא דהיך תלמוד מהיקש על פרועי ראש למ"ד בזבחים (דף מט ע"ב) דדבר שלמד בגז"ש אינו מלמד בהיקש מקדשים ומאי מותיב לרב אשי דדלמא ס"ל כההוא מ"ד וגם ס"ל דלא אמרינן בחד זימנא גמר (עיין זבחים דף נז) ומש"ה לא מהני מאי דילפינן בהיקש זה לענין מיתה דמפורש בשתויי יין ומש"ה צריך ג"כ שיהיה מפורש חילול גבי שתויי יין. ועי' בב"מ (דף ל) דמשמע נמי דולהבדיל בשתויי יין איירי:

דף כג ע"א גמ' אר"ל כו' תני עדו כו' לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמאי סדר ביה. וצ"ל דאיירי שעדיין לא קבלו העדות לר"ל דס"ל דאחר גמ"ד לכו"ע לא מצי הדר וקבלת עדות הוי כגמ"ד אף לגבי בע"ד לדברי תוס' דלעיל (דף יט). אך לפמ"ש התוס' בשבועות א"ש. ומשמע דלרבנן דר"מ גם כשמביא ראיה שהיה קרוב או פסול לא מהני מה שקבלו לעד היינו משום דהוי כ' ריעותא. אך לפ"ז קשיא על מ"ש התוס' בסמוך (ריש ע"ב) דהאיך ס"א דרבנן מכשרי בב' ריעותא דא"כ אמאי פסולים כשמביא ראיה שהן קרובים או פסולים. ואפשר דאיירי שלא קבל רק כשהיה כשר:

דף כד ע"א גמ' אלו ת"ח שבבבל שמחבלין זה לזה בהלכה. עיין סוטה (דף מט) תענית (דף ח) מגילה (דף לב): שם אלו ת"ח שבא"י שנוחין זל"ז בהלכה כשמן זית כו'. עיין הוריות (דף יג ע"ב) ותוס' עירובין (דף יח): שם זה תלמודה של בבל. עיין לקמן (דף קט ע"א):

דף כו ע"א גמ' כדמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית. פרש"י שביעית בזה"ז דרבנן דבטלה קדושת הארץ. וק"ל דא"כ דס"ל לר' ינאי דבטלה קדושת הארץ לפ"ז הוי נמי הפרשת תו"מ בזה"ז מדרבנן לדידיה וא"כ היכי דייק בסוגיא דיבמות (דף לג) דר' ינאי ס"ל אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מהא שעישר מפירי דביתיה על פירי שהיה ביד האריס ועדיין לא בא לידו והשתא אימא דדוקא התם דהוי מילתא דרבנן ס"ל אדם מקנה ולא בדאורייתא. וי"ל לפמ"ש המ"ל בפ"ז דתרומות דאף למ"ד תרומה בזה"ז דרבנן מחמירין בספיקה לענין אכילתה כשהיא בעצמה ולא נתערבה וא"כ ה"ה דמחמירין לענין אכילת החולין כמו בטבל דאורייתא: תוס' ד"ה אגיסטון כו' ולא נהירא דאמרי' בגיטין אין עודרין כו'. וי"ל דהתם רב קאמר לה ואיהו ס"ל דלא בטלה קדושת הארץ כדמוכח בברכות (דף לו) וא"כ ס"ל דשביעית בזה"ז מה"ת ומש"ה אוסר לעדור [ועי' בספר התרומה הל':

א"י ובהגר"א יו"ד סי' של"א ס"ק ו']:

דף כז ע"א גמ' עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי ר"מ. עי' תוס' עירובין (דף סט): שם ורבא ע"כ לא קאמר ר"מ כו'. עיין תוס' בכורות (ריש דף לו) ותוס' עירובין (דף סט):

דף לד ע"ב גמ' אי מה ריבים נג' כו'. בס' ת"ח תמה לרב אחא בריה דרב איקא דאמר בריש מכילתין (דף ג) דמדאורייתא חד נמי כשר. א"כ מאי קאמר אי מה ריבים בג' הא מדאורייתא חד נמי כשר. ולק"מ דהא אמר התם דרב אחא בריה דר"א אית ליה דשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין. וא"כ ר"מ לטעמיה דאמר התם (דף ה) בנגע בג'. ומוכח התם דל"ל דשמואל וא"כ ס"ל דמדאורייתא בעי ג'. ואפי' לפ"ד הרמב"ם שכתבו הרשב"א והכ"מ והלח"מ בפ"ב מהלכות סנהדרין דמפרש דלר"א בריה דר"א אפשר לקיים דברי שמואל. אבל מ"מ אין הכרע דאפי' מ"ד דמדאורייתא חד נמי כשר מצי סבר דמדרבנן בעי ג' ואלמוה לתקנתא דאף דיעבד אין דינו דין בפחות מג' ודלא כשמואל. ולפ"ז אין הכרע דר"מ ס"ל דמדאורייתא בעי ג' מהא דל"ל דשמואל. אפ"ה י"ל דהא דקאמר הכא אי מה ריבים בג' היינו גזלות וחבלות דלכ"ע בעי ג' מה"ת. ומה שהקשה בת"ח דמנ"ל לאקושי נגעים לגזלות וחבלות טפי מלהודאות והלואות. וכ"ה בס' נתיבות משפט סימן ה'. לק"מ דהיינו דקאמר ודין הוא ממונו בג' גופו לא כ"ש דהוא אמינא דמהני לן האי ק"ו לגלויי אהאי היקשא דנליף נגעים מריבים דגזלות דבעי ג' וכה"ג איתא בפסחים (דף כד ע"ב) ולהכי איצטריך לאפוקי מהאי היקשא מק"ו ולומר דנגעים בכהן א':

דף לה ע"א גמ' ותהא קבורת מת מצוה דוחה שבת מק"ו כו'. בס' תורת חיים כתב דלאו דוקא מת מצוה קאמר אלא אכולהו מתים קאמר שיהא מותר לקוברן בשבת אפי' יש להן קוברין עתה דאי איתא דשאר כל המתים אסור לקוברן בשבת לא עדיף מת מצוה מינייהו דאטו משום שאין לו קוברין עתה יהא מותר לחלל עליו שבת טפי משאר מתים. דאמאי לא ימתין נמי בו עד לאחר שבת דאין סברא שיהא עדיף משאר מתים בזה עכ"ד. ואין מחוור דודאי סברא גדולה לומר דעדיף מת מצוה בזה משאר מתים דהא כתבו התוס' לקמן (דף מו ע"ב) דאם שוכב על המטה בכבוד ליכא בזיון ומשמע דבמת מצוה המוטל בשדה ודאי איכא בזיון. וכ"כ התוס' בב"מ (דף ל ע"ב) וע"כ מסתבר טפי שיהא מותר לקברו בשבת ולא להמתין עד מ"ש ממת שבעיר שאין בהמתנת קבורתו בזיון אם שוכב על המטה. וכן חילקו הפוסקים גבי מגילה בין מצא מת מצוה שקוברו תחלה ואח"כ קורא ובין מת שבעיר שממתינין לקוברו עד אחר הקריאה והוא מטעם הנזכר: **ע"ב** תוס' ד"ה מושבות כו' וי"ל מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם. ואכתי לא מתרצא דהא איצטריך לא תבערו ביום השבת למעט יו"ט כדאיתא בירושלמי דבילה הובא בהרב המגיד ריש הל' יו"ט. אלא י"ל דר"י ור' נתן ס"ל דמכ"ד א"ד שבת מדכתב גבי בא במחתרת אין לו דמים ודרשינן לקמן (דף עב) בין בחול בין בשבת ואי אי' דמב"ד דחי שבת לא איצטריך קרא התם דדחי דהא אית ביה פ"נ. כדמוכח התם אע"כ דל"ד. ור"י דיליף ממושבות י"ל דל"ל ההיא דלקמן וכ"מ ביומא (דף פה).

דף לו ע"א תוס' ד"ה ומה כו' וביו"ט לא כתיב. והע"ג דיו"ט נמי אקרי שבת כדאיתא במנחות [ס"ה ס"ו] ועיין יומא פ"א ובפרש"י בשבועות (דף טו). מ"מ האי יום השבת דגבי הבערה אין יו"ט בכלל דהא שריא ביו"ט וכדאיתא בירושלמי הביאו הה"מ ריש הל' יו"ט. וכה"ג אמר בבילה (דף יב) גבי יום השבת דכתיב בירמיה גבי הוצאה:

דף לז ע"א גמ' שהיא יושבת בטבורו של עולם. ובמדרש במדבר איתא באמצעו של בית המקדש:

דף לט ע"ב גמ' הוא אינו שש אבל אחרים משיש. עיין רבה איכה בפ' עשה ה' וגו':

דף מא ע"א גמ' יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה. וקשה דדילמא אתא קרא להא דברכות (דף יח ע"ב) דרשעים בחייהם קרואים מתים. ומיהו איכא דיליף התם מקרא אחרינא: שם כגון שזינתה והזרה וזינתה. ולפ"ז אין מיתתה בסקילה שהרי אינה בתולה בפעם ב' אלא למ"ד דלא נעשית בעולה בשלא כ"ד לקמן (דף סו ע"ב) משכחת לה שבא עליה פעם א' שלא כ"ד: תוס' ד"ה ואי כו' דהתראה בעיר הנדחת מנ"ל. עיין לקמן (דף קיא ע"ב) וכ"ה בז"ר. ועי' עוד לקמן (דף סא ע"ב):

דף מב ע"א גמ' כתיב הכא החודש הזה וכתיב התם כו'. עיין שבת (דף פו ע"ב) ב"ב (דף טז ע"ב): שם כמי שיש בידו חבילות של משנה כו'. עיין רבה סדר אחרי פרשה כ"א:

דף מג ע"א גמ' אילו ל"כ קרא הייתי אומר גז"ש עכשיו שנאמר קרא גז"ש לא צריך. וקשה דא"כ כיון דאיכא גז"ש קרא ל"ל. וכה"ג הקשו התוס' בר"פ איזהו נשך (דף סא) ותירוצם לא שייך כאן. אלא י"ל כמ"ש הר"ן בריש נדרים (דף ג) אהסיא דפא"כ דאמרי' מילתא דאתיא בגז"ש טרח וכתב לה קרא ובזה א"ש ג"כ הא דהכא. וא"כ צ"ל דגם התוס' מודים לסברת הר"ן אלא דהתם א"צ לזה. וזה דלא כמ"ש המ"ל פ"ד דמלוה דהתוס' לא ס"ל כסר"ן דא"כ מה יענו לסוגיא דהכא. וצ"ל דש"ה גבי קנ"ים כמ"ש תוס' לעיל: רש"י ד"ה בלא כסותו כו' איידי דכתיב אבן לדרשא כתב נמי אותו. ונראה דז"א אלא לר"י דס"ל לקמן דאשה נסקלת ערומה ולא דריש אלא אותו בלא כסותו ל"ש איש ול"ש אשה. אבל לרבנן דס"ל דאין אשה נסקלת ערומה ודרשי' אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה וכדאמר לקמן (דף מה) שפיר איכא למימר דאיצטריכו תרי קראי ורגמו אותו דצווה לומר אותו בלא כסותו. וירגמו אותו דעשייה לומר אותו בלא כסותו הא אותה בכסותה דכה"ג מצינו לקמן (דף מו) גבי תלייה. ואף למאי דמסיק רבא טעמייהו דר"י ורבנן דפליגי בהא דא"ר נחמן ברור לו מיתה יפה מ"ס בזיוני דאינש עדיפא ליה כו' ומסברא אית להו הכי. אפ"ה י"ל דאיצטריכו להו קראי להכי לאפוקי מדר"י דס"ל דניחא דגופא עדיף מבזיוני. ועיין תוס' שבועות (סוף דף כג). ומ"ש התוספות

כתוס' לקמן בד"ה הא אותה בכסותה דלאו מקרא קדרים דהא ליכא מיעוט להכי דאותו איצטריך למדרש בלא כסותו . ע"כ אליבא דרב אפי דאית ליה בסמוך דאין ללמוד מידי מקרא דעשייה כתבו כן (ועמ"ש תוס' [סוטה] דף ח.) אבל מ"מ לר"פ אליבא דרבנן שפיר א"ל דמקרא דעשייה דריש : **ע"ב** גמ' ר' יוחנן אמר משום ראב"ש חמשה ד' בימי משה וא' בימי יהושע. עיין רבה וישב פרשה פ"ה : שם שנאמר וכזאת וכזאת עשיתי. ופי' הרי"ף דדריש וי"ו. וקשה דראב"ש לא דריש וי"ו ביבמות (דף עב) גבי וביום השמיני . ומיהו מצינו תנאי דלפעמים דרשי וי"ו ולפעמים לא דרשי כמ"ש תוס' לעיל (דף יד.) :

דף מה ע"א גמ' בזיוני דאינים עדיפא ליה . לכאורה קשה מב"ב (דף ט)דהאכילוני אין בודקין אחריו . ושוב מצאתי שהרגיש בזה בשו"ת חות יאיר סימן קנ"א ותי' שאין לדמות מיני צער ומיני בזיון זל"ז . ול"נ דה"ט דבזיונא דהכא איירי מאחרים וזה גרע כדמוכח לעיל (דף מב.) : רש"י ד"ה שאם מת כו' לכך נאמר או לחלק . וקשה למ"ד לקמן (דף סו) דלא בעי' קרא לחלק . או דכתב רחמנא כאן ל"ל דאפי' כתב יסקל ויירה ידעינן דיגא כחד מינייהו . וי"ל דלהסוא מ"ד איצטריך או לומר דמצות סקילה עדיפא ממצות דחיפה וכה"ג אמר ברפ"ב דפסחים דכתב או להקדים נתינה דגר כו' :

דף מו ע"א גמ' הפתא דמרתקי אהדדי כו' . עי' תוס' ב"ק (דף פה) ושבועות (דף ז) : **ע"ב** גמ' מי שאינו מחוסר אלא קבורה כו' תליסה לאו כלום היא . (וזה דלא כר' יצחק בנזיר (מה) דחשיב מחוסר מעשה הבאה) והא דאמר לקמן (דף קיב) גבי עיר הנדחת דכתיב תקבץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קבילה ושריפה יצא שער נשים שמחוסר תליסה קבילה ושריפה א"נ שריפה . התם הוי ודאי כמחובר לקרקע דמה שמחובר לבע"ח ועוקרו מגידולו הוא כמחובר וכדמוכח בגיטין (דף כא) גבי קלאת קרן של פרה ועי"ש בתוס' דמוכח מדבריהם דהוא חשוב מחובר טפי מעפר עיר הנדחת ומען הנעוץ בארץ . וכה"ג חשיב רבא מחוסר מעשה גבי פדייה בר"פ ראשית הגז : שם איבעיא להו כו' למאי נ"מ דאמר לא בעינא דאיקבר כו'. הלח"מ בפי"א מהל' זכיה ופי"ב דאבל הקשה דליפשט בעיין מהא דכתובות (דף מח) א"ר מתנה האומר אם מת הוא אל תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו כו' . ואישתמיטתיה דכבר הרגישו בזה התוס' בבכורות (דף נב) ועי"ש מה שתירצו . ומיהו בלח"ה לק"מ דהא לאו אורחא למיפשט בעי' ממימרא דאמורא וכמ"ש התוס' לקמן (דף פה) :

דף מז ע"א גמ' וצריכא כו' אבל האי דממילא קדתי אימא כיון דמי . נראה דע"כ היינו לומר דאימא כיון דמי ולא הוי דהוי אלא הוזר ונראה כנשתפה וכמ"ש התוס' . דאילו לגמרי כיון דלהוי תזי אף בשעה שנשתטה משום דממילא קדתי ע"כ לא הוי וכדשמעינן ליה לר' יוחנן בהדיא בר"פ מי שאחזו גבי הא דתנן מי שאמר כתבו גט לאשתי ואחזו קורדייקוס וחזר ואמר אל תכתבו אין דבריו האחרונים כלום . דהיינו דכי חזר ונשתפה א"צ למיהדר ולאמלוכי ביה אבל אין כותבין אלא בשישתפה. וקאמר דלא דמי ליגן דממילא מיתער אבל האי דאחזו קורדייקוס דלאו ממילא קמישתפי אע"ג דשמים בידן כשוטה דמי ואין כותבין כשלא נשתפה : **ע"ב** גמ' מקים קבר בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא מיתסרא כו' . שמעתי מקשים בשם גדול א' דבע"ז גופה מתסרא במחובר היכא דעביד מעשה וחפר בה בורות וכו' כדאיתא בפ"ד דע"ז וא"כ אמאי לא נאסר קבר במחובר הא עביד ביה מעשה שחפרו . ולפמ"ש בס' ק"נ רפ"ד דמגילה לק"מ ע"ש דקברות שלהן הי' בכוכין וקרקע שע"ג קרקע עולם היא שלא נעשה בה מעשה . ועוד אפשר דשואל כאן לא ס"ל הא דע"ז דכי אתא רב דימי אמרה משמיה דר' יוחנן :

דף מח ע"א תוס' ד"ה נתנו כו' דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה . עי' מ"ש תוס' בשבת (דף נח) : **ע"ב** גמ' מגורע מעוזיהו דכתיב כו' . עי' ערכין (דף טו): רש"י ד"ה אע"פ שלא עבדו כו' דהזמנה לאו מילתא היא . וק"ל דבעירובין (דף לו ע"ב) משמע התם דרבא בעי טויה לשמה גבי חוטי ציצית ואיהו הא ס"ל הזמנה לאו מילתא היא ובפ' התכלת מדמה טויה לשמה לעיבוד דתפילין . וי"ל לפמ"ש הרמב"ן במלחמות בפ"ק דסוכה לדעת הרי"ף דס"ל דהסוגיא דמנחות דמדמה ציצית לתפילין אזלא לפי הס"ד דסוגיא דפ"ק דסוכה דב"ה לא דרשי לך גדילים תעשה לך לשם חובך אבל לפי המסקנא דב"ה דרשי לך לשם חובך אינו דומה ציצית לתפילין דשאני ציצית דכתיב בהו קרא ולכך מודו כ"ע דבעי' בהו לשמה. ובחי' הריטב"א בסוכה כתב בע"א דיש לחלק בין טויית ציצית שהיא עשיית גוף המצוה ובין הפוי עור דתפילין . ולפ"ז א"ש פרש"י . וכן א"ש ונסתלקה קושיית התוס' על פר"ת מפ' התכלת [ועי' בהגר"א א"ח ס"ס מ"ב] :

דף מט ע"ב גמ' כ"מ ששנו חכמים דרך מנין אין מוקדם ומאוחר כו' . עי' פסחים (דף נט.) ועי' בתב"ש ר"ס ו' דהיכא דאיכא טעמא לאקדומי משתמא שנה כסדר . ועי' תוס' סוטה (יז ב):

דף נא ע"א גמ' אין לי אלא שניסת לכהן כו' לנכרי מ"י . לכאורה קשה הא ודאי לי"ש קדושין ונשואין בנכרי ומ"ש רש"י בזה צ"ע . ועי' מ"ש בזה בס' פ"י בקדושין (דף עה) [ועי' בספר מנחת אהרן] : שם מאי שנא מיניה דידיה ס"ד אמינא איהו הוא דאישתריא ליה שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה קמ"ל . כל זה בילקוט ליתא : **ע"ב** תוס' ד"ה לאחיו כו' וי"ל דאי מסיא לחודה כו' ואי מכתם כו'. עיין במהרש"א שהקשה על דבריהם . וי"ל דמלאחיו לחוד משתמע למעט בועלה אלא מיעוטה דהיא אתא למעט זוממין והך אי אין מעידין על הבועל . ועיין בתוס' ריש מכות שכן הוכיח ר"י . אך אין דעת רש"י והרמב"ם כן כמ"ש התוי"ט והוכחת ר"י אין הוכחה לגירסתו [בפי"ד מהל' סנהדרין ה"י ועי' בחדושי הר"ן לעיל מ"ו ובש"א ריש מכות] :

דף נב ע"ב גמ' קטל עבדא בסייף וכו' . ואע"ג דהוי מן הדין כתב בס' נר תמיד דכיון דמפורש דחייב מיתה רק שא"י באיזה מיתה שפיר דמי לדונו בחמורה מק"ו . ונראה דהטעם הוא כמ"ש בס' מדות אהרן גבי ממון דעונשין מן הדין כיון דכל עיקר הלימוד הוא לענוש ממון ול"ד לאיסור די"ל דילפי' לאי' לבד ולא לענוש :

דף נג ע"א תוס' ד"ה קמיפלגי כו' סבר נמי כוותיה דסייף קיל . וק"ל הא ר' ישמעאל ע"כ לא ס"ל כר"ש בהא . דהא טעמו דר"ש מפרש לעיל (דף נ ע"ב) משום דאיזו בת מרובה של מדיח או של נדח הוי אומר בת המדית ותניא מדיחי עיר הנדחת ר"ש אומר בחנק . ואילו ר' ישמעאל ע"כ לא ס"ל כר"ש דמדיחי עה"נ בחנק . דהא טעמיה דר"ש מפרש בס"פ הנחנקין (דף סט) דגמר הדחה הדחה מנביא שהדיח דס"ל שהוא בחנק . ופריך דליגמר ממסית דבסקילה דהוי הדיוט מהדיוט ולא לגמר הדיוט מנביא ומשני כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה . ור' ישמעאל שמעינן ליה דלא ס"ל סברא זו בס"פ הנשרפין (דף פד) גבי זר ששימש במקדש . מוכח בהדיא דר' ישמעאל ס"ל דאף שהדיח אין דנין הדיוט מנביא וא"כ אינו דן מדיחי עה"נ מנביא שהדיח כר"ש לומר דבחנק אלא ס"ל דהוו בסקילה כמסית דהדיוט מהדיוט עדיף ליה לדון מלדון הדיוט מנביא שהדיח . ואפשר דר' ישמעאל ס"ל כרבנן דנביא גופיה שהדיח הוי בסקילה . וא"כ פשיטא דס"ל דמדיחי עה"נ בסקילה . ולפ"ז מהיכי תיתי ליה לומר דחנק חמור מסייף ואדרבה אית ליה לומר דסייף חמור שכן ניתן לאנשי עה"נ וכדאמר לעיל אליבא דרבנן . ועוד יש להר"ר מסוגיא דלקמן (דף עא ע"ב) דפריך לר"ש דאמר חנק חמור מאי איכא למימר ומשני ס"ל כתנא דבי מנשה כו' והשתא לפ"ד התוס' אכתי תקשי לר' ישמעאל דס"ל ג"כ כר"ש בהא דחנק חמור ואיהו לא ס"ל כתנא דבי מנשה כדמוכח (דף נז ע"ב) אלא ש"מ דר' ישמעאל לא סבר בהא כר"ש וצ"ע :

דף נד ע"ב רש"י ד"ה רב סבר הואיל ואזהרת נשכב משוכב אתא כו' . וקשה דבשלהי סוטה (דף מו) מוכח דס"ל לרב כמ"ד דון מינה ואוקי באתרא וכ"כ בס' לחם יהודה הל' פרה ובפני משה בפי' הירושלמי . ועי"כ ה"נ הל"ל דון נשכב משוכב ואוקי לנשכב באתריה דכל הנשכבים דמשכבי אשה דסגי בג' שנים . וי"ל ע"פ מ"ש בס' בה"ז שלהי מנחות לדעת הרמב"ם בענין זה דמחלק אם הלמוד בא בגז"ש אמרי' אוקי באתרא דהוי כאלו נכתב הדבר בפירוש בלמד וא"צ למילף מהמלמד . אבל אם הלימוד בא בהיקש או בריבוי אמרי' דון מינה ומינה . ועפ"ז א"ש מילתא דרב דבסוטה איירי בגז"ש והכא איירי בהיקש . ולפמ"ש בחי' לגיטין דלא שייך לומר אוקי באתרא היכא דכל עיקר הדבר לא הוי ידעינן כלל ממקום אחר רק מהמלמד ה"נ א"ש דהא כל עיקר שם נשכב בזכר משוכב ידעינן ואי לאו שוכב לא הוה ידעינן שם נשכב בזכר כלל ומש"ה לא שייך לומר אוקי באתרא :

דף נה ע"א רש"י ד"ה קלון ליכא כו' לא חס רחמנא . עיין רבה אמור פרשה כ"ז:

דף נו ע"ב גמ' ויצו אלו הדינין וכה"א כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' . במהרש"א הקשה דאמאי לא חשיב נמי צדקה ותירץ דמסיק לקמן דקום עשה לא קחשיב . ועי"ל דס"ט דל"א צדקה דל"ד לשאר מצות דאסור לישראל להיות מעשה שיהיו נותנים לישראל משום דכתיב וחסד לאומים חטאת איתא בב"ב (דף י ע"ב) א"כ משום דסמעלים עין מצדקה הוא כעובד ע"ז . ועי' מ"ש מהרש"א פרק חלק גבי סדום שלא עשו משפט וצדקה ולא היו רק כשוגגין משום שלא נצטוו והוא תמוה דסותר למ"ש כאן: שם עשרה מצות נצטוו כו' והוסיפו עליהן דינין ושבת כו' . ומיהו איכא מ"ד דאלוש נצטוו אשבת בירושל' רפ"ב דבילה ורבה פ' עקב : שם לא נצרכה אלא לדיני קנסות כו' . וקושטא דאיכא מ"ד דדריש הכי במכילתא ומשפט אלו דיני אונסין וקנסות ותבלות אלא דהך ברייתא הוא דלא ס"ל כדמסיק . ושם בר"פ משפטים דריש ר' יהודה ואלה המשפטים במרה שנאמר שם שם לו חוק ומשפט : שם אדה"ר לא נצטווה אלא על ע"ז . עיין במ"ל הל' מלכים שהקשה דאמאי ל"ת פ"ו. וי"ל עפמ"ש תוס' בקידושין (דף לה ע"א) אליבא דר"י דס"ל כרבנן דריב"ב ביבמות דדרשי' מקרא דגבי אדם דאשה א"מ אפ"ו והשתא א"ש דל"ת כאן רק מה שנצטוה אדה"ר ואשתו . ותדע דדריש מפסוק ויצו ה"א על האדם לומר ובזה נרמז גם חוה דאיתא בתנחומא הובא בילקוט ס"פ בראשית לאמר לאיבריו ונבראה מצלעתו : תוס' ד"ה עשר מצות . תימה הא איכא גיד הנשה . וכ"ה בס"ע הובא בילקוט :

דף נז ע"א רש"י ד"ה ישראל בעובד כוכבים מותר כו'. ומדרבנן איכא למ"ד דאסור משום חלול ה' בהגוזל בתרא . אך מדברי התוס' בב"מ (פז) ובכורות (יג) מבואר דהיכא דאיכא חלול ה' לכו"ע אסור מה"ת :

דף נח ע"ב רש"י ד"ה שלא כדרכה כו' שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקת עמו. וק"ל דבפ"ק דקידושין (דף כב) גבי ביאה שלא כדרכה אמר דמאן לימא לן דלית לסו הנאה לתרוייהו. ועי' מ"ש שם בחידושי . ומיהו לולי פרש"י כאן י"ל דאסיפא דקרא סמיך דכתיב והיו לבשר אחד פי' במקום שעושים עושין בשר א' . והכי איתא בירושלמי שם : שם ד"ה לא נתנה כו' מפני שהסגר רבה ע"י קרקע . וכ"ה ביבמות (דף סג) :

דף נט ע"א גמ' מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל לה. לקמן (דף נח ע"ב) ועי' ברבה פ' תרומה : רש"י ד"ה מורשה מאורסה כו' . בפסחים (דף מט) גם בברכות (דף נז) : תוס' ד"ה ליכא כו' אע"ג דפטור מ"מ לא שרי . וכ"כ התוס' בפ' השוחט . ובס' צל"ד פרשת משפטים הק' מספ"ק דערכין דפריך אהא דתנן האשה שיצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד פשיטא גופה היא . ומאי פריך הא איצטריכא דס"ד אמינא שממתינין משום שאסור להרוג עובר . ולק"מ דהא כתבו התוס' לקמן (דף פ) דס"ד דכיון דנגמר דינו עם האם נהרג כמותה שהרי תי ממנה : **ע"ב** גמ' ירדה לו דמות חמור מסו כו' אין דבר טמא יורד מן השמים . פי' וי"ל דתלינן שהוא תמרא דימא דשרי [ע"ז ל"ט א'] א"נ שנולד מן הטהור :

דף סא ע"ב גמ' האי שגגת מעשה דעבודת כוכבים בלא העלם דבר היכי דמי כו' . ק"ל דאמאי לא קאמר דמשכחת לה כגון שגיפף לע"ז שדרכה בגיפוף והוא סבר שאין דרכה בכך וכה"ג כתבו התוס' לקמן (דף סב) גבי שגגת ע"ז וזדון עבודות דמשכחת לה בכה"ג וי"ל דלא דמי דהתם מצי למימר דאיירי בסבור שמותר לגמרי בשאין דרכה אבל כאן היה צ"ל בשגגת מעשה לחוד בלא העלם דבר כלל וזה לא משכחת לה בכה"ג דאי ידע דאיכא איסור לאו במגפף אף בשאין דרכה לא מחייב קרבן משום שהיה דרכה בכך . דהא אליבא דרבי קיימינן ואיהו ס"ל דבעינן שישגוג בלאו וכרת אבל אם הזיד בלאו אע"פ ששגג בכרת לא הוי שגגה וכמ"ש תוס' בשבת (דף סט) וה"נ הוי הזיד בלאו כיון דאף לפי מה שהיה סבור שאין דרכה בכך ידע דעבר בלאו ולא הוי ג"כ שב מידיעתו בלאו . וראיתי להמ"ל פי"ג דשגגות שהוכית מתוס' ות"כ פ"ק דיבמות דגבי סורחת כ"ד חייבין גם בגיפוף וניבוק ועיין שם :

דף סג ע"א גמ' בלתי לה' לבדו. במכילתא מדכתיב את ה' היו יראים ואת אלהיהם היו עובדין : שם לא תאכלו על הדם לא תאכל בשר ועדיין דם במזרק כו' . ונראה דהא דמסיק עלה דאינו לוקה משום דהוי לאו שבכללות היינו דמשום האי לאו דלא תאכל על הדם הוא דלא לקי אבל מ"מ לוקה האוכל מבשר קדשים קודם זריקה משום קרא אחרינא וכדדרים ר"ש במכות (דף יז) לא תוכל לאכול בשעריך וגו' נדריך ונדבותיך לאוכל תודה ושלמים לפני זריקה דהוא לוקה ושאר קדשים יליף בק"ו. ולפי' ר"י בתוס' שם (דף יח) לוקה נמי בכל הקדשים וכ"פ הרמב"ם פי"א מהל' מעה"ק וכתב הלח"מ בפ"א מהל' בכורות דליכא התם מאן דפליג עליה דר"ש . ולכאורה הא דשמעתין פליג דמשמע דלא לקי כלל . אך י"ל דהכא איירי שנזרקו המתנות שעל המזבח אלא שעדיין הדם נשאר במזרק שלא ניתן השיריים אל היסוד ובזה לא לקי כלל ולא קאמר במכות דלוקה אלא לפני זריקת מזבח . מיהו בפסחים (דף עז) משמע דאיכא מאן דפליג : שם חוץ מן הנודר בשמו כו' כר"י דאמר לאו שאב"מ לוקין עליו . עיין תמורה (דף ג ע"ב) : תוס' ד"ה משום כו' תימה ת"ל כו' . עי' מ"ש בזה בלח"מ פי"ט דסנהדרין ולדידי מעיקרא לק"מ דהא ודאי עדיף ה"ט דלאו שבכללות מטעמא דניתן לאזהרת מב"ד . ותדע שהרי ר' ישמעאל אית ליה בשבועות (דף ד) וברפ"ג דמכות דלוקין על לאו שניתן לאזהרת מב"ד ובפ"ק דכריתות (דף ד) אמרי' דס"ל אין לוקין על לאו שבכללות ועוד דאף מאן דאית ליה התם דלוקה איכא למימר דמודה הכא דלא לקי וכמ"ש הרשב"א בתשו' סימן קמ"א והרמב"ן בסה"מ שורש ט' לפי שכולל ברמז ענינים רבים משונים גרע משאר לאו שבכללות וכ"כ הרשב"ן סימן ל"ד . ועי"ל תמיהת התוס' ע"פ מ"ש הלח"מ דבלאו שניתן לאזהרת מב"ד נפסל לעדות ואילו בלאו שבכללות ודאי לא מפסלי כמ"ש בקידושי לח"מ . ומה שתמהו עוד התוס' הא בן סו"מ לוקה כו'. י"ל דאין ללמוד מבן סורר ומורה לעלמא דלוקה על האי לאו דאיכא למיפרך מה לבן סו"מ דלוקה שכן א"צ התראה וכמו שפרש"י לקמן (דף עא) וכה"ג פריך בפ"ק דמכות (דף ד) אהא דבעי למילף דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו מעדים זוממין ופריך מה לעד"ז שכן א"צ התראה . אך מ"מ בספ"י במכות דהא דאמרי' לאו שניתן למב"ד אין לוקין הוא משום דלמב"ד צריך התראה וא"כ היכא שא"צ התראה למיתה לוקין עליו . ל"מ הכי מדברי הרמב"ם ריש הל' ממרים שכתב דלאו דלא תסור הוי לאו שניתן למב"ד דהוא אזהרה לז"מ והוא א"צ התראה : **ע"ב** גמ' אלא להתיר להם עריות בפרהסיא . עיין יומא (דף עה ע"א) :

דף סה ע"א רש"י ד"ה באזהרה כו' ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא בך כו' . עי' בפרש"י ריש כריתות :

דף סו ע"א גמ' אין לי אלא אביו ואמו אביו שלא אמו כו' . בת"כ ס"פ אמור ובילקוט שם איכא דדרים לחלק ממכה אדם יומת ואפי' אחד מהם : רש"י ד"ה שכן משונין כו' אית ביה נד המור כו' . עי' בס' פאר הלכה (דף פ) : תוס' ד"ה לרבות בת הא דאמר השוה הכתוב אשה לאיש כו' . י"ל ע"פ מ"ש רש"י ריש תמורה דלא איתקש רק בדבר שיש בו מעשה וא"כ הכא גבי קללה ליכא מעשה : שם ד"ה עד כו' והיינו מדכתיב יחדו . עיין חגיגה (דף יב ע"א) : **ע"ב** גמ' מאי לא תקלל ש"מ תרתי . במהרש"א הקשה דאמאי לקי אקללת דיין מאזהרה דאלהים לא תקלל הא לאו זה ניתן לאזהרת מב"ד לברכת ה' . וי"ל לפמ"ש הפר"ח הל' ע"ז לדעת הרמב"ם דאיסור אחר הנכלל בו לוקין עליו ע"ש . וכן א"ש לפמ"ש הפ"י שהבאתי לעיל :

דף סז ע"ב גמ' ליסוו אוב וידעוני ב' כתובים הבאים כאחד כו' . לכאורה קשה דילמא ס"ל לר' יסודה כמאן דאמר לעיל (דף סה) דהלוקה דמיתה שמה תלוקה לחייב ב' חטאות ומחייב באוב וידעוני ב' חטאות היכא דעבד מעשה . והכי אזלא הסוגיא דכריתות (דף ז) וכ"פ הרמב"ם פ"ד דשגגות . וי"ל דאי משום לחלק טפי ה"ל למכתב גבי כרת בקרא דאל תפנו אל האובות ואל הידעונים או אל הידעונים ומדכתביה קרא לתרוייהו גבי מיתה בקרא דאיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעוני הוו ב' כתובים: שם מותר לכתחלה כדרב חנינא ורב אושעיא. עיין באבות דר"נ ס"פ י"ב :

דף סח ע"א תוס' ד"ה היאך כו' וי"ל דודאי תפילין ברישא אלא שבאותה איתרו להדליק כו'.וק"ל דמשמע מדבריהם דאפי' בחצר כההיא דר"א דהכא תלית תפילין קודמת. והא במנחות (דף לו) אמרי' ספק חשיכה לא חולץ ולא מניח (ע"ש בתוס' סד"ה אי קסבר) וא"כ ע"כ ש"מ דבחצר הדלקה קודמת דהא תנן ספ"ב דשבת ספק חשיכה אין מדליקין את הנרות ואילו תפילין אמר דאינו חולץ [ועי' בר"ן פ"ב דשבת בהלכות חנוכה וא"ש] :

דף עא ע"א גמ' רא"א כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עה"נ מ"ט א"ק ואת כל שללה תקבוץ וכו' . וקשה הא ר"א לא בעי קרא כדכתיב וכדאיתא לעיל (דף מה ע"ב) :

דף עב ע"ב גמ' והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו . ק"ל דדריש פ' הנחנקין מסקינן דכל היכא דכתיב הכאה סתם לאו מיתה היא וכ"מ בנזיר (דף ד ע"ב) גבי ויך דשמשון וא"כ הא איצטריך ומת לומר דאפי' אם המיתו לגמרי פטור . וי"ל דהא שמעינן מדכתיב אין לו דמים דלגמרי משמע . ומש"ה אייתר ומת לומר בכל מיתה שאתה יכול להמיתו :

דף עג ע"ב רש"י ד"ה הבא על אחותו כו' ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיתה ותשלומין יש כאן . והקשה בספר יד המלך דלוקמא שבא עליה בשבת דלא ניתן להצילה בנפשו כמ"ש המ"ל פכ"ד דשבת . ותירץ דמ"מ הוא ניתן להצילה בנפשו ע"י נכרי שהוא רשאי להורגו אפילו בשבת וכבר הקדימו בזה בס' שעה"מ ובס' אור חדש עס"ת פ' בראשית . אך מ"ש ביד המלך שהוא פשוט ליתא דאין זה עולה לפי' הריב"א בתוס' כתובות (דף לא) ובפ"ב דב"ק (דף כב) דבכה"ג לא מפטר מתשלומין לדידה כיון שאינו חייב מיתה לדידה גופה רק לנכרי ולא אמר דפטור אלא היכא דהכל חייבין להורגו להציל הנרדף . אלא י"ל דה"ט דלא בעא לאוקמי בשבת דאכתי התינח למ"ד בכתובות (דף ה) שאין איסור בבעילת בתולה בשבת אבל למ"ד דיש איסור מא"ל דהא משמע בכתובות (שם) דאית בה משום אב מלאכה וא"כ בלאו אחותו ה"ל למפטר מתשלומין הבועל בתולה בשבת : תוס' ד"ה חילול כו' לא גמרי' מעבודת כוכבים אלא שבת דשבת ועבודת כוכבים כתיב בהו חילול במקום מיתה . ולכאורה קשה דא"כ ל"ל דכ"ר חילול במקום מיתה . וי"ל דאיצטריך להא דדריש בשבת (דף ע) אבות מלאכות מהאי קרא דמחלליה מות יומת כמ"ש תוס' בשבת (דף קו) ואמר שם דא"ע למזיד דכתיב כל העושה בו מלאכה יומת . ומיהו הרמב"ם דיליף כאן חילול חילול שבת מע"ז דניתןלהצילו בנפשו ע"כ לא דריש חילוק מלאכות כאבות דהא איצטריך למזיד להכא : תוס' ד"ה במניחתו כו' לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולר"י אפי' קטנה . ולד"מ דהתוספות עצמם הוכיחו בנדה (דף מד ע"ב) מסוגיא דפ"ק דכתובות דלרבא הא דקתני במתני' א"כ שיש להם קנס הוא לאו דוקא נערה אלא ה"ה קטנה . ולפ"ז א"ש סוגיא דשמעתין דרבא לטעמיה דמוקי ריבא דמתני' דאלו נערות כוותיה דר' יהודה [עתוס' כתובות י"א א' ד"ה לכי] :

דף עז ע"א רש"י ד"ה כפתו לפני ארי כו' בכולהו גרסי' אמר רבא . כ"ה בגי' ספרים שלנו והוא כפי הגהת רש"ל [ובדפו"י הגירסא ברש"י רבה] אבל בס' זהב שיבה כתב דכוונת רש"י דכי אמר בסמוך דפליגי רבה ור' זירא אהדדי היינו רבה ולא רבא דר' זירא היה קדמון מרבא.ור"ל דלא היה מזכיר רבא קודם לר' זירא ומדמזכירו קודם ש"מ דהוא רבה וכ"כ עיקר . ויש להר"ר דכה"ג מלינו בתוס' ומהרש"א בעירובין (דף לב ע"ב) : תוס' ד"ה בנזקין כו' מדפטרינן לקמן ברואה חרים כ"ש בנזקין כו' . ואד"מ דהא פטור ג"כ כשסמנין בידו או בשוק או נזדמנו לו ליקח כל שהיה יכול להציל עצמו ואילו בנזקין לא מפטר אף שהיה הניזק יכול לסלק הסיזק ולא סילק חייב המזיק לשלם כדמוכח להדיא בספ"ב דב"ק גבי הניח גחלת על לב שורו ומדמה לה לקרע כסותו דחייב :

דף עח ע"א תוס' ד"ה שור כו' פטרינן לר"ש כו' ובשור לא שייך כו' . ולכאורה אכתי לא אתיא לרבנן דס"ל בב"ק (דף מה) היקשא דכמיתת בעלים לענין שלא בפניו אע"ג דלא שייך בשור . ומיהו י"ל דה"ה דמפורש בקרא גבי בעלים דבעינן בפניהם ובכה"ג מקשי' שור לבעלים אע"פ שאין הטעם שוה . משא"כ הכא גבי טריפה דפטור רק מסברא דגברא קטילא הוא ובכה"ג לא מקשינן אא"כ הטעם שוה . וחילוק כזה מבואר מדברי התוס' בב"מ (דף סא ע"א) וגם ממ"ש תוס' בחולין (סוף דף לה) מוכח דלר"ש בעי שיהא טעם שוה אף בדבר המפורש ולפ"ז נ"ל דר"ש סבר כר' יעקב בב"ק (דף מה) :

דף פ ע"א תוס' ד"ה בשור כו' . כגון רכב ע"ג השור ובא חבירו ורכב כו' ואלב מוקדשין ע"ג מכתו דהרי בשוה"ג לפי שאינו דה"ג כו' . עיין מ"ש בכוונתן מהרש"א כאן ובצ"ק בזבחים שם ובס' מלאה כהן שם . ותמה בס' מ"כ שם ע"ד מהרש"א כאן וס' פ"מ שפירשו לדעת התוס' דרכיבה הוי שלא כדה"ג ובשוה"ג מותר ובמעילה אסור והוא נגד מ"ש תוס' בפסחים (דף כו) דגבי מעילה נמי בעי' דה"ג וכ"ה בס' שעה"מ הל' ישו"ה . ואף לפמ"ש מהרש"א שם דנ"א רק לרבא מ"מ ע"כ נ"ל דס"ל דרכיבה הוי כדה"ג דאל"כ תקשי מתני' דמעילה דתני דיש מועל אחר מועל ברוכב ולרבא ליכא מעילה אלא כדה"ג . ואין סברא שיחלוק אביי עליו במציאות בסברא זו ולומר דלא הוי רכיבה כדה"ג . ואני אומר דשפיר י"ל דלא נחלקו במציאות זה וכ"ע ס"ל דלא הוי כדה"ג ולא תקשי לרבא דאמאי איכא מעילה ברכיבה דכבר כתבו התוס' בכמה דוכתי דמתני' דיש מועל כו' לא איירי במעילה משום הנאה אלא במעילה משום שולחם מרשות לרשות . ולפ"ז שייך שפיר מעילה בלא הנאה כלל ומש"ה לא איכפת לן במאי דרכב והוא שלא כדה"ג . ומה שתמה עוד ממ"ש תוס' בסמוך דאי שרי בהנאה שוה"ג בחיים יוכל למכור לרכוב עליו משמע דאי אסור בהנאה אסור לרכוב ש"מ דהוי כדה"ג ולפמ"ש בחי' לחולין דלר"מ מחייב בכל איסור שלא כדה"ג לק"מ דאליבא דר"מ קיימי התוס' בסמוך : **ע"ב** גמ' ושאר חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותן אלא בעדה ועדים והתראה לאו דוקא דזקן ממרא נמי א"צ התראה לקמן (פח) וכן עדים זוממין בכתובות (לג) וכן מגדף לדעת הרמב"ם הל' ע"ז : שם ר"י אומר מקושש הוראת שעה היתה . פרש"י דחוק . ועי' מ"ש תוס' בב"ב (קמט סע"א) ומ"ש מהרש"א שם וגם זה א"מ . אלא י"ל דטעמא דר"י דהוי הוראת שעה ע"פ המדרש שהביאו התוס' בב"ב שחטא כדי שילמדו ישראל ויזהרו מלעבור על התורה :

דף פג ע"א גמ' ואלו הן שבמיתה כו' טבול יום ששמש ומחוסר כפרה כו' . ק"ל דתיפוק ליה משום שנכנסו לעזרה דבכרת . וכדתניא פ"ג דמנחות (דף כז) מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת ואצ"ל טבול יום. וכאן אין שייך לומר כמ"ש התוס' לעיל בסמוך גבי טמא ששימש דאיירי שנטמא בפנים ולא שהה . שוב ראיתי שהרגיש בזה הרלב"ד בפ"ה מהל' ביאת מקדש וכתב דאינו מוצא אותו אלא בכמה א"נ דעשה כיתד ארוכה לצינורא והפך באיברים מחוץ . ועי' מ"ש המ"ל בפ"ג שם דבשאר עבודות לא משכחת לה העובד מבחוץ . ועוד כתב שם פי' אחר דאיכא למימר שנכנס טמא וטבו"י דרך גגות דאינו חייב על הכניסה כשלא שהה בפנים . א"נ נ"מ כששגג על הכניסה וכמ"ש תוס' בשבועות וכה"ג איתא ביומא (דף נג) : **ע"ב** גמ' אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה כו' לימא מר במיתה . פי' דאי הוה אמר במיתה ממילא ש"מ דלוקה ואין בזה חידוש כלל וכמ"ש התוס' רפ"ב דמכות (דף יג) אמתני' דאלו הן הלוקין דלא קחשיב טמא ששימש וזר שאכל את התרומה כו' דלא קחשיב אלא אותן שיש בהן חידוש כו' ע"ש[ורב דאמר לוקה רי"ל רק לוקה לאפוקיה ממיתה]: שם מה שתוי יין במיתה

אף

אף פרועי ראש במיתה . פי' במהרש"א שהקשה דמאי איצטריך לילף מהיקשא הא בהדיא כתיב ראשיכם לא תפרעו ולא תמותו ותי' דחוק . אלא י"ל דש"ה גבי מלואים דנשנה בזמן המשכה וליכא למילף מיניה לדורות לכהן הדיוט :

דף פד ע"ב גמ' כל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה היא . וק"ל מנזיר (דף ד ע"ב) דקאמר דר' יהודה דאמר דנזיר שמשון מטמא למתים יליף לה מדכתיב בשמשון ויך מהם אלף איש . ואי איתא דהכאה סתם לאו מיתה הוא מאי ילפותא היא (והתם פריך דילמא גוססין שוינהו) . ואין לומר דר' יהודה לטעמיה דס"ל ב' כתובים הבאין כאחד מלמדין כדאמר לעיל (דף סז) וא"כ ליכא למילף מדכתיב מכה איש ומת וכתיב או באבן יד הכהו בידו וימות דכל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה היא דהא איכא כמה וכמה כתובים הבא"כ בפ' משעי וכמ"ש רש"י דכל היכא דבעי מיתה מפרש בהדיא וא"כ ע"כ ש"מ לכ"ע דכל היכא דאיכא הכאה סתם לאו מיתה הוא . וצ"ל דדברי קבלה מד"ת לא ילפינן דדברי תורה לחוד וד"ק לחוד : שם אם אינו ענין לנפש בהמה כו' תנהו ענין לנפש אדם . והא דמשמע בביצה (דף כח) דלר"ע דדריש אשר יאכל לכל נפש אפי' נפש בהמה הוא משום דכתיב בקרא דמכה נפש בהמה י"ל דזה הוי ילפינן מסיפא דקרא דכתיב נפש תחת נפש : תוס' ד"ה ה"ג ואיצטריך למיכתב ואיש כי יכה כל נפש כו'. במהרש"ל תמה ע"ז דקרא דכל נפש איצטריך להא דפליגי ריב"ב ורבנן גבי הכהו עשרה ב"א בזא"ז אי חייב האחרון אי דרשי' כל דהו נפש או בעי' כלו נפש ואיך מפיק מיניה קטן . וכה' תו"ת תי' והוא עצמו הקשה על תירוצו בר"פ התובל . אבל אני אומר דלהכי נתקשו בזה דאמרי' בריש ערכין (דף ג) הכל מטמאין בנגעים אפי' קטן ויליף לה מדכתיב אדם כי יהיה בעור בשרו מכל מקום . וה"נ מאדם יליף לחייב אקטן . והרא"מ פ' משפטים הקשה דאימא דקרא אתא לרבות אשה ולא קטן דההורגה חייב ולפי הסוגיא דערכין א"ש דמשמעות דאדם הוא אפי' קטן. ועי"ל דלאשה לא איצטריך דהא איכא היקשא דאיתקוש אשה לאיש לכל מיתות שבתורה כדאמר בב"ק (דף טו) ופי' בתו"ת שם דהיינו לחייב מיתה על הריגת אשה כעל הריגת איש אלא לקטן אתא [ועתוס' כאן ד"ה איש] :

דף פה ע"א גמ' מקשינן הכאה לקללה . וקשה דא"כ נקיש ג"כ לסקילה . וי"ל דלא מקשינן לחייב כיון דלא הוו סמוכין ממש ואיכא הפסק ביניהם וכה"ג איתא בירושלמי רפי"א [דיבמות] אליבא דר"י דדריש סמוכין גבי לא יגלה . ובהכי א"ש לקמן דמצריך קרא לחלק גבי קללה ולא יליף מדרשא דת"כ ס"פ אמור גבי מכה : ע"ב גמ' לכל אין הבן נעשה שליח לאביו כו' חוץ ממסית כו' . וכתב בעל מע"מ דבזה"ז לית לן מסית ומדיח שאין כאן התראה שאין מקבלין עידי נפשות ומש"ה השמיטו הטור . ואישתמיטתיה הא דתניא לקמן (דף פט) דמסית א"צ התראה . ומיהו הפר"ת דייק מתוס' פ"ק (דף ח) והרמב"ם פי"א מהל' סנהדרין דהתראה קא בעי דהיינו היאך נגית כו' :

דף פו ע"א תוס' ד"ה בני ישראל כו' אבל כולו משוחרר וגר לא ממעט מבני ישראל כו' ותימה כו' . ויש לתמוה מאי קשיא להו דהא משמע מלשון הברייתא דלעיל דמרבי להו מנפש מאחיו והיינו משום דאחינו הם במצות וכ"כ הרמב"ם . וי"ל דאזלי לטעמייהו דכתבו בב"מ (דף קיא ע"ב) דלאחד תירוצא מאחיו ולא כל אחיו ממעט גר ונהי דלתירוץ א' אינו מיעוט מ"מ רבוי נמי לא משמע ולא מצי לאפוקי ממיעוטא דבני ישראל . ומיהו י"ל דכיון דאיתא בספרי מאחיו פרט לאחרים ש"מ דבני ישראל לא ממעט גר דא"כ מאחיו למעט אחרים ל"ל . וגם מ"ש מזיבה וערכין מרבינן להו בת"כ מואמרת . וכה"ג איתא בסוטה (דף כו) וכן גבי סמיכה איכא רבויא לגרים בריש ויקרא מדכתיב אדם :

דף פז ע"א תוס' ד"ה ורשב"ל כו' דאי טמא הוא אין בו ש"פ כו' . ולכאורה קשה הא אמר שמואל בפ"ק דקדושין דאם קידשה בתמרה כו' חיישינן שמא ש"פ במדי וא"כ אכתי אמאי חייב זקן ממרא לר"ל הא מחמיר הוא וגם לענין קדושין לא נפיק מיניה קולא דנהי דאם טמא הוא ולא חזי אלא להסקה אין בו ש"פ מ"מ לריכה גט דשמא ש"פ במ"א להסיקה . ומצאתי שהקשה כן בס' מנחת אהרן ובס' דורש לציון דרוש ד' האריך בדחוקים . ומיהו לפ"ד הרא"ש והר"ן לק"מ דמפרשים דשמואל לא חיים לשמא ש"פ במ"א אא"כ ידעה האשה דכאן אינו ש"פ ואפ"ה סברה וקבלה להתקדש לו אבל אי סברה שש"פ בכאן וכגון שקבלה התפן בלילה או ע"י שליח לא חיישי' כלל למה שש"פ במ"א ואינה מקודשת . וא"כ י"ל דה"נ נ"מ בכה"ג שקדשה בככר כזו והיא לא ידעה שאינו ש"פ בכאן דאז אינה מקודשת ומפיק מיניה קולא . וכן א"ש ולפ"ד הריטב"א דלא חיים שמואל מה"ת רק מדרבנן . אך לשאר פוסקים דלא חילקו בכך ומשמע דבכל ענין חיים שמואל לשמא ש"פ במ"א מה"ת קשיא כנ"ל . וי"ל דהכא אליבא דרבא קיימינן ואיהו לית ליה דשמואל וכדמשמע בקידושין (דף יב ע"ב) . אבל ק"ל ע"ד הלח"מ פ"ג דממרים שכתב כדברי התוס' על מ"ש הרמב"ם גבי חלב אם אוסר באכילה ואינו ש"פ ואם קדש בו לא תהא מקודשת וחייב והרי מקודשת מספק דשמא ש"פ במ"א . וצ"ל דאיירי שנתקלקל החלב וכמ"ש הרמב"ם הל' אישות : ע"ב רש"י ד"ה ונתת נפש תחת נפש כו' וקידשו בו את האשה כו' . עיין בעט"א שלמי חגיגה שהקשה ע"ז מפרש"י גופיה בב"מ (דף נא) . וצ"ל כ"מ ע"פ מאי דאיתא בערכין (דף ז) :

דף פח ע"א רש"י ד"ה אדם שפרחה כו' והכניסו למקדש כו' . עי' במ"ל פ"ג מהל' ביאת מקדש שהקשה על פרש"י ותירץ . ועדיין יש לתמוה על דברי רש"י שלהי עירובין עי"ש ואין לתרצן כמ"ש המ"ל :

דף פט ע"א גמ' דלא כולי עלמא חזו לסהדותא . עיין פסחים (דף יב ע"ב) [עדות מסורה לזריזין] :

דף צ ע"א גמ' לאחיו ולא לאחותו . בס' דורש לציון סוף דרוש י"ג דקדק דאמאי ממעטינן כאן אחותו מלאחיו הא קי"ל דכל התורה בלשון זכר נאמרה ולא מיעטיה אשה מלשון זכר . ולק"מ דהך לאחיו יתירה הוא דלא הל"ל רק ועשיתם לו כאשר זמם לעשות . וכה"ג כתבו תוס' ביבמות (דף ע"ב) (וצ"ע מכות דף ה ע"ב) . ועפ"ז א"ש ג"כ הא דאיתא בספרי פ' שופטים מלך ולא מלכה דהתם נמי מלך יתירא כתיב :

דף צא ע"ב גמ' מורשה קהלת יעקב מורשה היא לכל ישראל . עיין לעיל (דף נט) :

דף צב ע"א גמ' כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעוה"ב . עיין ב"מ (דף פה):

דף צג ע"ב גמ' גבור שיודע להשיב . חגיגה (דף יד) : שם כיון דחזיוהו דלא מרית ודאין קטלוהו . בילקוט שמואל ויש לעיל ישעיה ליתא זאת וכ"מ ברבה איכה . ועיין בכסף משנה פי"ב דמלכים : רש"י ד"ה סריסים ממש כו' ולית ליה הא דתכמים לעיל שעלו לא"י ונשאו נשים והולידו בו"ב . ומיהו י"ל ע"פ הא דאיתא בירושלמי ספ"ו דשבת דנתרפאו כשהושלכו לכבשן האש ומפרש שם דהיינו מ"ש ותבל לא אתי בהון ואף שהיו סריסים נתרפאו:

דף צה ע"ב גמ' א"ל הקב"ה לגבריאל מגלך נטושה . ברבה סדר בא פרשה יח איתא מיכאל :

דף צו ע"א רש"י ד"ה כי הא מילתא כו' שלא תזוח דעתם עליהם . ונראה דצריך כן משום דאיתא בפ"ז דב"מ [פה ב'] דת"ח בן ע"ה מתגאה :

דף צח ע"א גמ' ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו וגו' . עי' מגילה (דף יח ע"ב) : שם אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל . עיין במגילה שם :

דף קא ע"ב גמ' ומפני מה נענש מפני שהוכיחו ברבים . עיין תא"ג וכה"ג ביומא (דף כב) :

דף קב ע"א רש"י ד"ה וביום פקדי בתשעה באב כו' בו חזרו מרגלים כו' . והקשה במהרש"א דקרא כתיב במעשה העגל . ולק"מ עפ"ד הרא"מ פ' במדבר דעונש המרגלים לא היה רק משום חטא העגל :

דף קג ע"א גמ' ויחתר לו ויעתר לו מיבעיא ליה . ברבה פ' ואתחנן ויעתר לו ויחתר לו מלמד כו' וע"ש בפי' מתנות כהונה . ונראה להגיה כן בכאן וא"צ לדוחק הגליון : שם ויעש הרע בעיני ה' שהיה בידו . למחות ולא מיחה . כה"ג בשבת (דף נו ע"ב) : ע"ב גמ' כונס כנד מי הים תעשה לו מסכה נרה . עיין בזוהר תרס בראשית (דף יג ע"א): שם כלום אני עושה אלא להכעים את בוראי . ובילקוט איתא יאשיהו :

דף קד ע"א גמ' ומפני מה לא מני את אחז כו'. עיין רבה בחקותי פרשה ל"ו :

רש"י ד"ה ברא מזכה אבא כו' בהגדה . בספרי : ע"ב גמ' רב אמר אלו הדיינין . עי' שבת (דף לג) :

דף קו ע"ב גמ' רבותא למבעי בעי . בילקוט שמואל ליתא ג' תיבות הללו : שם ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן . עיין תענית (דף כד ע"ב) : שם דכתיב סוד ה' ליראיו . עיין בב"ב (דף יב) :

דף קט ע"א גמ' א"ר יוסף בבל ובורסיף כו' . עיין שבת (דף קמה ע"ב) :

דף קיא ע"ב במשנה זה אומר ביחידים מכמרובים כו' . עיין באדרת אליהו פ' ראה [ובשנות אליהו בלקוטים] :

דף קיב ע"א גמ' כגון דקבל עליה אחריות מהו דתימא כו'. עי' פסחים (דף ו ע"א):

הגהות מהרב הגאון המופלא כו' מהור"ר ישכר בער זצ"ל בעהמ"ס פתחי שערים ונקראו בשם „שער הלקוטות„

דף ג ע"ב תוס' ד"ה דיני ממונות כו' וצ"ל דרובא דלרדיא זבני לא תשיב כי הנך רובא . כ"ב עי' תוס' ע"ז (דף טו ע"ב) ד"ה רבה בתי' השני . וי"ל להומרא אזלינן בתר רובא :

דף י ע"א גמ' א"ק ונקלה אחיך לעיניך כי מתית אגבא דתיא מחית . כ"ב משמע דמת לא מיקרי אחיך . ועי' בתוס' יבמות (דף נה ע"ב) תוד"ה לאחר מיתה ומידושי רשב"א שם ד"ה לאחר מיתה נמי שאר מיקרי דלמסקנא לאחר מיתה לאו שארו הוא . וק"ל למ"ד ירושת הבעל דאורייתא ונפקא ליה מדכתיב שארו. ועי"כ אמרתי דירושת הבעל מתחיל מחיים וכמש"כ הקצה"ח (סי' ר"ן) וגוסס אינו מטמא כדאיתא בנזיר. ובעל מטמא לאשתו גוססת ושייך כאן שפיר נשארו דגוסס כחי לכל דבר . [ועי' כדב"ז ח"ג סי' תק"כ] :

דף טו ע"ב תוס' ד"ה אימא לקטלא כו' אבל הכא כתיב שור בריאה והדר בעלים . כ"ב עי' חות יאיר (סימן ר"ג) :

דף יח ע"ב גמ' משום יקרא דכה"ג אתי ויתיב מקבלי ניהלי לסהדותא קאי הוא . כ"ב עי' משנה למלך (פי"ו מהל' עדות) [וי"ל דפסול מלך משום לא תענה על רב שעת גמר דין ולא שעת קבלה העדות . מיהו הכא דבדין בן המלך קאמרי' וכל"ל פסול גם בשעת קבלת העדות ובעינן למיתי לדברי המשל"מ בשם הריב"ש] :

דף כא ע"א גמ' ועתה כתבו לכם את השירה . כ"ב עי' נדרים (לח ע"א) [מיהו למסקנא לא ס"ל כריב"ח ורבה למסקנא דר"ח קאמר] :

דף לא ע"א תוס' ד"ה שב"ש כו' הו"ל כמנא א' מהן קא"פ . כ"ב עי' ירושלמי יבמות (פי"א הלכה ה) [הלכה ח] גבי כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה אי כשרין לעדות האם :

דף לד ע"ב גמ' ואבע"א משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא . כ"ב כה"ג בע"ז (ז ע"א) [ועי' בתוס' שם דל"ג גבי] :

דף לו ע"א גמ' הכתיב מעם מזבחי מזבחי המיוחד לי . כ"ב עי' פסחים (סג ע"א) : ע"ב רש"י ד"ה לא הטה כו' מוטב לקיים בו ובערת הרע . כ"ב עי' מגיד משנה (פ' י' מהל' נזקי ממון הלכה ז') ועי' ר"פ שלוח הקן [דף קלט ע"א] :

דף מב ע"א גמ' העוסקים ברזו של עולם אל ישתכרו . כ"ב תענית (יז ע"א) תוד"ה ויודע :

דף מג ע"ב גמ' רבש"ע מי תטא א"ל וכי דלטור אני לך . כ"ב יבמות (ס ע"ב) : שם כלום נבקש ממך אלא הודאה תן לו תודה והפטר . כ"ב ראיתי להביא ראיה למה שנסתפקתי אם אמר התובע לנתבע תודה ואפטרך . או שהב"ד אמרו לו כן . והודה אי מצי לאישתמוטי אח"כ ולומר ע"מ על כן הודיתי מכאן ראיה שאינו יכול לחזור מהודאתו . דא"כ היה לו לחזור מהודאתו ואין לומר כשם שהוראת שעה היתה לסקלו בהודאת עצמו . כ"כ זה גופיה דלא מצי חוזר בו מהודאתו הוראת שעה היתה . ז"א דבענין האמתלא ודאי אי בעלמא הודאתו אינה כלום גם בכאן אין הודאתו כלום . וגם שאר חילוקים יש לגדד לכאן ולכאן :

דף מד ע"א גמ' עכן מושך בערלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי . כ"ב יבמות (דף עב ע"ב) תוד"ה ומדבריהם . ותיו"ט כלאים (פ"ח מ"ב) [ד"ה בהמה] :

דף מו ע"א גמ' בבת כהן ובועלה או בבת כהן וזוממי זוממין . כ"ב מכות (ב ע"א) :

דף מח ע"א תוד"ה נתנו לספר כו' וסדין שעשאו וילון . כ"ב תוס' שבת (נח ע"א) ד"ה אע"פ : שם מותר הממת כו' בסוס"ד דחזי למיקני בהו כל מילי . כ"ב כה"ג תמצא בתוס' ב"מ (מה ע"א) ד"ה בכל אשר תאוה : ע"ב גמ' ואבע"א סוד ה' ליראיו . כ"ב סוטה (ד ע"ב) :

דף מט ע"א גמ' צדיקים שהם בפה ולא עשו והוא באגרת עשה . כ"ב עי' כחושן המשפט (סוף סימן קכא) וכב"ח :

דף נ ע"א גמ' ומאי תומריה שכן הוקש כבודו לכבוד המקום . כ"ב בבא מציעא (לב ע"א):

דף נא ע"א גמ' דאישתרי ליה שבת לגבי עבודה . כ"ב עי' מתנה ראובן יבמות (לג ע"ב) :

דף נג ע"א תוס' ד"ה הא לית ליה קדושין . כ"ב גיטין (דף מה ע"א):

דף נה ע"א גמ' מי איכא מידי דלישראל לא אסור ולעובד כוכבים אסור . כ"ב (נט ע"א) : רש"י ד"ה דהא חס רחמנא . לכאורה י"ל דנער בבעלי חיים איכא . וע"כ חס רחמנא עלה ואין ללמוד מאילנות . ועי' ביבמות ס"פ חרש שנשא (דף קיד ע"א) אבא שאול אומר נוהגין היינו לינק בהמה טהורה ביו"ט . וכתב התוס' ליש מפרשים משום צער בע"ח דבהמה מוכת לאבא שאול צער בע"ח דאורייתא . ועי' פרמ"ג או"ח (סי' תס"ח) : ע"ב גמ' הכא על הבהמה בשוגג מהו תקלה וקלון . כ"ב תוס' יבמות (נה ע"א) ד"ה ונקה :

דף נט ע"א תוס' ד"ה והא פו"ר כו' שלא להשחית זרעו . כ"ב יבמות (יב ע"ב) תוד"ה שלש :

דף סב ע"א רש"י ד"ה תיפוק ליה מאתת מהנה כו' דאשכחן ליה הכשר גבי חטאת העוף . כ"ב עי' חולין (דף מ ע"ב) [ועולא מעשה כ"ד קאמר] . (ולענ"ד לרש"י ד"ה מתתך בעפר הוא) :

דף סה ע"ב תוס' ד"ה יצאו עדים כו' הא אפי' בשוגג מיקטלי . כ"ב עי' פסחים (כט ע"א) תוד"ה מאן י"א ואור"י . (ופרק יו"ד מהל' מלכים הל' א') בלחם משנה :

דף סו ע"ב רש"י ד"ה ונימא ליה ומת האיש כו' לאו משום אונס אלא משום קטנות . כ"ב עי' לעיל (נה ע"ב) ורחמנא הוא דחס :

דף סח ע"א רש"י ד"ה איסור סקילה כו' ואפי' יצא לרה"ר דהא דרך מלבוש . כ"ב עירובין (נה ע"ב) : ע"ב תוס' ד"ה קטן דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכים בעבורו אלא הוא זוכה . כ"ב עי' קדושין (כג ע"א) גיטין (לג ע"א) [ודף לה ע"ב] :

דף עא ע"א גמ' אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה . כ"ב יומא (פ"ו מ"א) :

דף עב ע"ב גמ' קסבר רודף א"צ התראה . כ"ב עי' רמב"ם (פרק יו"ד הלכה ג') מהלכות מלכים . [לענ"ד ה"ק מדברי הלחם משנה הל' מלכים (פ"י הלכה א') שכתב דלהרמב"ם י"ל נהי דא"צ התראה בעי' שיהיה מזיד . וא"כ יש לחלק בין גדול לקטן . דקטן לא מיחשב מזיד . והיזק קושיתו (מפ"י הלכה ג') דמהאת הקטן וריצויו לאו כלום הוא] . (ולא"כ נלענ"ד שכיון (להלכה ב') למש"כ ולעולם אין עונשין מהן לא קטן כו' ולמה שאמר ר"ה דמשום דרודף א"צ התראה גם קטן ניתן להצילו בנפשו . א"כ גם עבודת כוכבים שא"צ התראה כמ"ש הרמב"ם (סוף פ"ט) וגם קטן נענש . ויש לדחות) :

דף עג ע"א תוס' ד"ה והשבות לו . כ"ב הכא דריש לו . ובב"מ (דף כח ע"א) דריש והשבות . ומהתם ניחא מה דק"ל מהא דאיתא בב"מ (דף קיג ע"א) במשנה ואם מת אינו מחזיר ליורשיו ופירש"י דהשב תשיבם לו כתיב ולא ליורשיו . וכה"ג איתא בקדושין (דף טו ע"א) גבי הענקה . ואמאי לא נדרוש נמי גבי אבדה והשבות לו ולא ליורשים לומר שאם מת אינו חייב בטיפול דאבדה והכרזתה ובשמירתה . ולפום דרשה דוהשבות לו לרבות אבדת גופו מיבעיא להך דרשא . ושוב מה לי הוא מה לי יורשין . וגם דרשי' לו דבר הראוי לו :

דף עד ע"ב תוס' ד"ה והא אסתר כו' וגם לכהונה שפסלה בביאתה . כ"ב בבא מציעא (קד ע"א) [לא זכיתי לעמוד על עומק כונתו הקדושה] :

דף עז ע"א גמ' מהו דתימא התראת ספק הוא . כ"ב מכות (טז ע"א) :

דף פא ע"א תוס' ד"ה הנסקלין בנשרפין (השייך לדף פ ע"ב) ועוד י"ל דהו"ל קבוע . כ"ב פסחים (ט ע"ב) תוס' ד"ה היינו . ועי' מהרי"ט (ח"ב ספר ב' סימן י"ח) :

דף פה ע"א גמ' בן מהו שיעשה שליח לאביו להכותו . כ"ב ילקוט ירמיה (רס"ב) :

דף פו ע"א גמ' אמר רבא הלכך כגי מקרי דרדקי ומתני רבנן . כ"ב עי' עירובין (עג ע"א) :

דף פח ע"ב תוס' ד"ה אי סבירא לן כו' מדאגביה נפיק ביה . כ"ב סוכה (מב ע"א) :

דף צ ע"א רש"י ד"ה פטור דהתם דבר כתיב דבר שלם ולא חצי דבר . כ"ב לעיל (פו ע"א) תוד"ה דבר :

דף צג ע"ב רש"י ד"ה מאי חבל לא איתי כו' אשר אין בהם כל מום . כ"ב עי' קדושין (כה ע"א) :

דף צו ע"ב רש"י ד"ה גר תושב שלא קיבל עליו שאר מצות . כ"ב ע"ז (סד ע"ב) ועי' טו"ת וש"ב הכהן (סימן ל"ו) :

דף ק ע"ב גמ' קמ"ל דלא לבעול שלא כדרכה . כ"ב (נח ע"ב) תוד"ה מי איכא :

דף קג ע"א רש"י ד"ה שלא תמצא אמתך ספק כו' שעל ספק הוא מיצר . כ"ב סוטה (ז ע"א) וסוטה (כח ע"א) תוס' ד"ה מאי ת"ל [ויש לייש דאפי' בספק נדה בעלה נאמן עליה . ומש"ה בעי טעם דיש היתר לאיסורה] :

הגהות מהרב הגאון המובהק כו' מוהר"ר יחיאל בה"ר שלמה היילפרין זצ"ל אבד"ק מינסק (בעהמ"ס סדר הדורות).

דף ה ע"ב אמר ר' יוחנן לרב שמן . כ"ב נראה דהוא רב שמן בר אבא הכהן :

דף ו ע"ב ר' יהודה בן קרחה . כ"ב צ"ל יהושע וכן הוא בע"י ובילקוט זכריה סי' א' וכן משמע בגמרא סוף העמוד :

דף יד ע"א וסמך ה' זקנים וכו' ור"א בר' שמעון . כ"ב צ"ל בן שמוע :

דף סב ע"א אמר ר' אבין אמר ר' חייא . כ"ב צ"ל שצ"ל ברבי חייא :

דף סט ע"א אמר ר' כרוספדאי א"ר שבתי . כ"ב בנדה הגי' כרוספדאי בריה דר' שבתאי :

דף ע ע"א ר' יוחנן בן מולדה. ובדף עה ע"א חנן:

דף עא ע"א רבא ברב יצחק. גם דף נה ע"ב איתא כן אך בדף נט ע"ב רבה ברב יצחק ובסוטה מו ע"ב רבא בר"י וצ"ע :

דף עו ע"ב רב מיננא בר יהודה משמיה דרב . כ"ב צ"ל שצ"ל משמיה דרבא :

דף צח ע"ב אמר רבא ייתי ולא אחמיני' . כ"ב צ"ל רבה וכן הוא בע"ש : שם אמר ליה אביי לרבא. כ"ב צ"ל רבה :

דף קח ע"א ר' מנחם בר יוסף . כ"ב אולי צ"ל בר' יוסי :

דף קיא ע"א ר' חנינא בן גמלא. כ"ב ובע"י גמליאל :

הגהות וחדושים על מסכת סנהדרין

מאת גאוני ישראל אדירי התורה כו' ה"ה

הר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל
(בעהמ"ס ברוך טעם).

דף ב ע"א גמ' סרובע. נ"ב יעוין תוס' כריתות דף כד ע"א ד"ה דאמרו לו:

דף ג ע"א תוס' ד"ה אי אפשר דמאן כו'. נ"ב בהשר"י איתא בזה"ל אבל אי לית בהו חד דגמיר פסולי לדינא כדמוכח בז"ב כו': **ע"ב** גמ' שבעים. נ"ב יעוין לקמן דף מב ע"א: תוד"ה דיני כו' ניליף מק"ו מד"כ כו'. נ"ב יעוין תוס' ב"מ דף כ ע"ב ד"ה איסורא ממונא ותוס' ב"ק דף כז ע"ב ד"ה קמ"ל. ויעוין נ"ב דף לג ע"ב ברשב"ס [ד"ה] באיסורא כגון ט"א:

דף ט ע"ב תוס' ד"ה לרצונו כו' דחשוד על הדבר לא דנו כו'. נ"ב יעוין בכורות דף ל ע"א במשנה ודף לה במשנה ובגמ' ובירושלמי יבמות פ"א הלכה יא: שם ואינו רשאי להעיד כו'. נ"ב יעוין לקמן דף עא ע"א: תוד"ה ואין אדם כו' דבשורו אין שייך כו'. נ"ב כמבואר להדיא בב"ק דף מ ע"ב רובע עשו בו אונס כו':

דף י ע"א גמ' פלוני רבע [שורי]. נ"ב יעוין תוס' זבחים דף עא ד"ה ע"פ ע"א ותוספות ב"ק דף (מב) [מא] ע"ב:

דף יב ע"ב גמ' אין מעברין. יעוין תוס' ר"ה דף כא ד"ה לוי:

דף יג ע"ב רש"י ד"ה וליעבריה לאדר כו' וא"נ מקלע פסח בכד"ו כו'. נ"ב יעוין תוס' פסחים דף נ"ח ע"ב ד"ה כאילו:

דף טו ע"ב גמ' שעה מדורות. נ"ב יעוין חגיגה דף ו ע"א:

דף יח ע"א גמ' כהן גדול. נ"ב יעוין תוס' מ"ק דף יד ע"ב ד"ה והא: שם ולא מעידין. נ"ב יעוין כריתות דף כו ע"א רש"י ד"ה מה לנשיא כו' ובמסכת הוריות דף ח ע"ב במשנה ובדף ט ע"ב:

דף יט ע"א תוד"ה ינאי המלך כו'. נ"ב יעוין תוס' זבחים דף יז ע"א ד"ה מיושב:

דף כג ע"ב גמ' דפגם משפחה. נ"ב יעוין כתובות דף כב ע"א:

דף כה ע"א גמ' לדידי אוזיף. נ"ב יעוין ב"ב דף לד ע"א תוס' ד"ה הוי מחויב שבועה: שם והוי ליה רשע. נ"ב לדברי האלפסי והרא"ש נראה שלא היה לפניהם הגי' כאשר הוא לפנינו:

דף כו ע"א תוס' ד"ה ימכרו. נ"ב יעוין תוס' ר"ה דף כב ע"א ד"ה אלו: **ע"ב** גמ' אמר רבא. נ"ב יעוין ברא"ש [וכ"ה ברי"ף] הגי' שהיה לפניו: שם קמ"ל. נ"ב יעוין סוף נדרים ולקמן דף עה ע"א: רש"י ד"ה גזלן דאורייתא ויגזול הכנית.נ"ב יעוין ב"מ דף כו ע"ב ברש"י ד"ה עובר משום השב ולעיל דף ג ע"א ברש"י ד"ה גזלות: בעין משפט ס"ק ל"ה. שם סכ"ה. נ"ב יעוין אה"ע סימן (ס"ב) [מ"ב בהגה"ה שבסוף הסימן]:

דף כז ע"א גמ' להכעיס. נ"ב יעוין תוס' עירובין דף סט ע"א ד"ה אי כר"מ: תוד"ה [דס"ל] רשע. נ"ב עי' תוס' ב"מ דף ע"ב ד"ה שטר: שם דרע לשמים. נ"ב יעוין תוס' עירובין דף סט ע"א ד"ה אי כר"מ: שם ד"ה אין לך כו' וכיון דאיכא חדוש לא ילפינן כו'. נ"ב יעוין תוס' מ"ק דף ח' ד"ה נפקא ליה ותוס' נדרים דף ד ע"א ד"ה חדוש לתומרא הוא ויעוין רש"י לקמן דף עח ע"א סד"ה לפי שאין: תוס' ד"ה מאי כו' וקא בעי למימר כו' נ"ב (מפורשים) [מפורש שם] במתני' ואפילו שבועת שוא:

דף כח ע"א גמ' כדתניא. נ"ב יעוין (מ"ב) [מכות] דף ה ע"ב שסרי אמרו חכמים [וכו']. ובמשנה שם מה שנים אינם נהרגים כו' ויעוין עוד במכות דף ג ע"א. וחגיגה דף טז ע"ב:

דף כט ע"ב גמ' והלכתא כותבים. נ"ב יעוין תשובת רשב"א ח"א סי' ר"א:

דף ל ע"א רש"י ד"ה והוא עד והאי קרא בשני עדים כו'. נ"ב יעוין שבועות דף לג ע"א אמר אביי הכל מודים בעד סוטה:

דף לא ע"א תוס' ד"ה שכ"ש כו' א"נ לא אמרינן נמנא אי כו'. נ"ב יעוין תוספות מכות דף ו ע"א ד"ה אמר רבא וכד"ה שמואל: **ע"ב** גמ' כיון דאיתחזק. נ"ב יעוין ב"ב דף ל ע"א תוס' ד"ה לאו קא מודית:

[**דף לב ע"א**] תוס' ד"ה הייפינן כו' אלא ר"ל כו'. נ"ב יעוין תוס' גיטין דף פ ד"ה כי יתיביתו ויעו"ש במהרש"א:

דף לה ע"א תוס' סד"ה אין רניחה כו' דיש לו כפרה. נ"ב יעוין תוס' לקמן דף עג ע"ב ד"ה הד ובתוס' שבת דף (טו) [קו] ע"א ד"ה מה לי: גמ' ותשא קבורת. נ"ב יעוין תוס' שבת דף (קיב) [קלב] ע"א ד"ה מאי גרעת:

דף לו ע"א גמ' ויתגור גם דוד. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף יט ע"א ד"ה אבל:

דף לז ע"ב גמ' א"ר שמעון. נ"ב יעוין מכילתא על פסוק נקי וצדיק אל תהרוג ובמנין המצות ל"ת ר"ל:

דף לח ע"ב גמ' מטטרון. נ"ב יעוין בתרגום יונתן:

דף מ ע"ב גמ' מניין להתראה. נ"ב יעוין תוס' מ"ק דף ב ע"ב ד"ה משום מאי ותוס' ב"ק דף ב ע"א ד"ה ולר' אליעזר:

דף מא ע"א גמ' דלא כר"ע. יעוין לקמן דף ס סוף ע"א: שם מתוך. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף ט ע"ב ד"ה עדי האב: שם וכל עדות. לקמן [עח] ע"א ב"ק דף עה ע"ב (וברי"ף) [ובדף] פה תוד"ה זוממי עבד ויעוין לקמן דף פא תוס' ד"ה ונגמר דינו ובתוס' ריש מכות ובכתובות דף כא ע"ב ד"ה הנה לעדות: תוס' ד"ה ואי כו' ולעיל משמע כו'. נ"ב יעוין דף קיא ע"ב וכבר עמד בזה בזית רענן על הילקוט פרשת ראה ד"ה לאמור דהתראה:

דף מב ע"א [גמ' שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד]. נ"ב רמב"ם פ"ט מהלכות סנהדרין דין ג'. יעוין לעיל דף ג' ע"ב:

דף מג ע"ב גמ' כתנאי. נ"ב יעוין שבועות דף לט:

דף מד ע"ב גמ' כיון שסוגר. נ"ב יעוין כתובות דף י"ח ע"ב מכות דף ג' ע"א ובשבועות דף ל"ח ע"ב במשנה ברש"י ור"ן:

הר"ר יוסף חנינא ליפא מייזליש זצ"ל
(בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו').

דף ג ע"א גמרא ומה טעם אמרו ד"מ ל"ב דו"ח כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. נ"ב עיין באו"ת ובקצה"ח חו"מ סימן א' סעיף א' דתמהו ע"ז מר"פ החובל דאיתא שם טעם אחר דמשום דהוי מילתא דשכיח ואית ביה ח"כ ע"כ שליחותייהו דקמאי עבדינן. ואנכי יותר תמהתי על לשון הרמב"ם בפ"המהל' סנהדרין דכ' בזה"ל דיני קנסות כגון גזילות וחבלות תשלומי כפל כו' אין דנין אותם אלא שלשה מומחים והם הסמוכים בא"י. אבל שאר ד"מ כגון הודאות והלואות א"צ מומחה אלא אפי' ג' הדיוטות כו' דן אותן לפיכך דנין בהודאות והלואות בחו"ל אע"פ שאין ב"ד של חו"ל אלהים שליחות ב"ד של א"י עושין כו' עיי"ש ותמהתי דמתחלה כ' דהודאות והלואות א"צ מומחה אלא אפי' ג' הדיוטות. וסיים לפיכך דנין בחו"ל משום דשליחותייהו עבדי. הרי כיון דל"צ מומחה א"כ מאי צ"ל דשליחותייהו עבדי. וגם מה שייכות יש לזה לומר לפיכך כיון דסיים מטעם אחר משום דשליחותייהו עבדי. ע"כ נ"ל לומר בזה סברא דרק אם ל"צ מומחה גם בא"י אז שייך לומר דדנין גם דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדי. משא"כ במקום דגם בא"י צריך רק מומחה דהיינו הסמוכים בא"י ולא הדיוטות א"כ היאך שייך לומר דדנין דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדי והרי גם במקומו בא"י אין בכחם לדון עפ"י דיינים שא"ס והיאך מצינן למעבד שליחותייהו כיון דגם בא"י לא ניתן להם הכח לדון זאת רק ע"פ דיינים סמוכים וכ"מ דהן לא מצי עבדי היאך מצי אנן למיהוי שלוחייהו וע"כ רק בהודאות והלואות דתקנו גם בא"י דלא בעי מומחין וסמוכין משום של"ת דלת בפ"ל וכיון דבכחם בא"י לדון ע"פ דייני הדיוטות ע"כ גם בחו"ל דנין דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדי. וא"כ מיושב שפיר שתי הסוגיות הנ"ל דכאן בסנהדרין מוכחת הגמ' לומר טעם על ראשית התקנה דלא בעי מומחין היינו בא"י משום של"ת דלת כו'. ואז שייך טעם דאמרינן בפ' החובל משום דשליחותייהו עבדינן אבל לולי דתקנו גם בא"י דל"ב מומחין משום של"ת דלת. ל"ש כלל הטעם דעבדינן שליחותייהו דהיאך ניהוי שלוחם במילי דהם בעצמם לא מצי עבדי. והן הן דברי הרמב"ם הנ"ל דמתחלה כ' הדין על דייני א"י גופא וכ' אבל שאר ד"מ כגון הודאות והלואות א"צ מומחה אלא אפי' ג' הדיוטות. וע"ז סיים שפיר לפיכך דנין בהודאות והלואות בחו"ל משום דשליחות ב"ד של א"י עושין וכוונתו במ"ש לפיכך משום דגם בא"י א"צ מומחה בהוה"ל ע"כ גם דנין דייני חו"ל משום דשליחותייהו עבדינן וז"ב:

דף כה ע"א גמרא בר בניתום כו'. עיין בשו"ע יו"ד סי' ק"ס סעי' כ"ב ובט"ז שם ובסי' קע"ב דמותר ללות ברבית לצורך מצוה ותראה דמשכחת אופן דרק המלוה עושה איסור ולא הלוה וצ"ע ובחי' הארכתי:

דף מז ע"ב רש"י ד"ה מלתא היא כאילו כרכו בו. נ"ב ר"ל כאילו כרכו בו אדעתא לקברו בו דאל"כ הרי צר ביה ולא אזמניה מותר לכ"ע ונראה מרש"י דכרכו בו אדעתא לקברו בו אף בלא אזמני' לכך אסור ובאמת בש"ע יו"ד סי' שמ"ט איתא בלשון זה וכן אם נתנם עליו ולא הזמינם לכך מותר. ומשמע ג"כ הכי דרק בנתנם עליו באקראי אבל בהלביש הבגדים למת אדעתא לקברו בו ודאי אף בלא הזמינם לכך אסור [ועי' מג"א סי' מ"ב ס"ק ה'] וניחא בזה קושית התוס' לקמן דף מ"ח ע"א ד"ה משמשין כו' דהקשו ועורו של מת מי גרע מתכריכין כו'. אשר אינו מובן דעורו הוי ג"כ כצר בי' ולא אזמני' דגם בתכריכין מותר,ועתה ניחא דגם בתכריכין רק בצר בי' באקראי ולא בדרך לבישה אדעתא לקברו בו דאז בודאי אסור. וראיתי ברש"י שברי"ף שם איתא בלשון כאילו קברו בו וצ"ע:

דף מח ע"א גמ' מיתיבי כפה כו'. נ"ב עיין בשו"ת מהרש"ל סי' ח' דהוכיח מזה דבנתן ס"ת לבהכ"נ סתם ולא התנה דחל עליו הקדושה ואין בידו להוציאו והביא עוד ראיה מפ"ק דערכין ממי שהתנדב מנורה כו' עיי"ש:

דף פ ע"א תוס' סד"ה בשור כו' ויש ראיה דלא נאסר מחיים מהא דתניא במרובה כו'. נ"ב עיין בשו"ת נו"ב או"ח מהד"ק סי' י"ט שתמה מזה על הרמב"ם בהל' חו"מ דכ' דאין לוקין על לאו דב"י כי אם בקנה חמץ בפסח והרי מדברי התוס' האלו מוכח דדבר האסור בהנאה מכרו אינו מכור וא"כ לא זכה הישראל בהחמץ כלל שהרי החמץ אסור בהנאה ואין בו זכיה כלל וממילא ל"צ לעבור בב"י עיי"ש. אולם באמת נראה אשר במחכ"ת נעלם ממנו אז דברי הר"ן בע"ז פ"ג בהא דארבב"ח אריב"ל פ"א היתי מהלך כו' ומצאתי טבעת כו' שכ' הר"ן דהא דלא רצה להגביה עד שיבטלנה הנכרי משום דאי היה מגביה לה מקמי הכי הוי ע"ז דישראל שאינה בטילה לעולם כו' ואע"ג שאסורה בהנאה מ"מ כיון שיכולה להתבטל ע"י נכרי מצי זכה בה ומכאן לחמץ בפסח של נכרי דאפשר ישראל לזכות בו הוי חמץ ש"י ואסור לעולם עכ"ל. הרי דכ' בהדיא בטעמא דבאופן דבשל נכרי מותר יכול לזכות בו ועיי"ש [וע' בתשו' הרשב"א סי' קע"ח]:

הר"ר יהודה בכרך זצ"ל
(בעה"מ נמוקי הרי"ב).

דף טו ע"ב תוס' ד"ה שור כו' מאי דהוה הוה. הגאון בגל"ח בילה פ"א הקשה בשם ת"א הא נ"מ טובא. דאם נימא דשעה מדורות לא ילפינן אינו מיותר קרא דבמשוך היובל. להורות נתן דזה רק שעה בכדי דלא ניליף מדורות לטעון כ"ג. ולעולם דבר שבמנין א"נ מ"א להתירו ע"ש באריכות. ונפלאתי דלפי דבריהם האיבעיא אי גמר שעה מדורות הכוונה על הדור ההוא בעת מתן תורה אם הם למדו שעה מדורות. וזה דבר בלתי אפשר לשמוע כיון שעדיין לא נתנה תורה ועדיין לא נודע הדין בדורות בכמה איך ס"ד ללמוד. ועי' תוס' ב"ק נ"ד א' ד"ה ה"א כו' ומיהו להפרשה כו' דעדיין לא נאמרו כו'. ובודאי כל דבר הנעלם מהם בעת ההיא הרי השכינה עמהם. אלא דכונת הש"ס באיבעיא. עלינו אשר אנחנו לא נדע מה היה בעת ההיא אם היה שור סיני נדון בכ"ג או לא. אם ניליף שעה מדורות. ונאמר מסתמא שלא היה שום חלוק בדבר או לא. וא"כ ממילא אזדא לה קושיתם. ועי' תוס' כאן ד"ה מי דהגירסא הוא מי גמרינן וקאי עלינו. והבן:

דף טז ע"א תוס' ד"ה אין כו' כי הסיא דתנן. נ"ב שבת ל"ט א':

דף יח ע"א במשנה אלא הן נגלין כו' הן נכסין כו'. נ"ב גי' תו"כ הן נכסין והוא נגלה הן נכסין והוא נגלה כו'. ובזה תבין מ"ש רש"י ד"ה הן נגלין כו' והן נכסין ממבוי השני והוא נגלה כו': **ע"ב** גמ' פשיטא סד"א כו'. נל"ע דלפ"ז מאי קמ"ל אביי לעיל ט"ז מכלל דממונו פשיטא ליה הלא מפורש בברייתא כן ודוחק לומר ברייתא לא שמיע ליה:

דף כא ע"א גמ' א"ר חסדא עד יום מותה לא הוה לה כו' מכדי בנים היכי קא חשיב כו'. עי' ת"ח מ"ש בזה. והענין דרב חסדא דקדק מהא דכתיב עד יום מותה שהוא מיותר אלא להורות דביום מותה הוה לה וזה היה כונת רב חסדא. רק דבכה"מ הביא להא דר"ח לתרץ הקושיא ומי הוה למיכל בני אשר בדבריו מתורץ הקושיא. אבל באמת כונת רב חסדא לא היה לזה כלל רק להבין דוקיא דקרא. וגם להבין למה נקרא שמה עגלה משום שפעה כעגלה ומתה כמ"ש במ"ר במדבר וקושית הגמ' מכדי בנים היכי קא חשיב להו בחברון כו' לאו אדר"ח קא מקשי רק על קושית הגמ' ומי הוו למיכל בני כו' קא מקשה. דקארו לה מאי קארו לה דמההוא מעשה ואילך לא הוו לה אבל מקמי הכי הוו לה ולכך הביא הגמ' הך ואר"י כו' שקלתה מיכל כו'. ועי' ברש"י ד"ה ואמר ר"י שקלה כו' ותבין אבל דוקיא דר"ת כדקאי קאי: **ע"ב** גמ' וכתיב ויתן „המלך" את הכסף כצ"ל:

דף כב ע"א גמ' ואידך האי שותי מאי דריש ביה כו'. עי' במהרש"ל ובמהרש"א שהאריכו בזה. והנראה לי ברור דהאי ואידך קאי על תנא דמתני' שלא הזכיר דאותה ס"ת שיוצאת ונכנסת עמו עושה כמין קמיע כו'. ואדרבה ממתני' נשמע להיפך וכמ"ש הר"נ בחי'. ובזה א"ש מה שלא הביא הרמב"ם הך דעושה כמין קמיע. משום דפסק כסתם מתני':

דף כג ע"א גמ' והא אר"א ל"ש אלא מלוה כו'. הוא בסוף פרקין ל"א ב' ושם לא נמצא זה הלשון רק הגמ' מתרץ לדברי ר"א הכי הנ"מ כו'. אבל כן דרך הש"ס מאחר שכוונתו כן הוה כאמר להדיא כן. וכה"ג כתב הרשב"א שבת נ' ב' על מש"ס ר"ש אומר נזיר כו' אף דליתא במשנה כן הך ר"ש אומר רק כיון דהש"ס בנזיר מוקי לה כר"ש נקיט לה בשם ר"ש וע"ש בתוס' ועי' בהגהות מהרי"פ שם וכאן ומה שכתבתי הוא נכון:

דף כז ע"א רש"י ד"ה שבועת שוא כו' שהוא של זהב. לכאורה תמוה [עי' בערוך לנר ובהגהות הרש"ש] אבל באמת דברי רש"י ז"ל נכונים כדרכו הנפלא. והוא דבירושלמי דשבועות דנשבע על תרין דהן תרין זה נקרא שבועת שוא. ופסקו הרמב"ם בפרק א' מהלכות שבועות הלכה ד'. והעיקר בזה הוא שבשבועת שוא נקרא שנשבע על דבר הידוע שהוא כן. נשבע ע"ז שהוא כן. או שנשבע לשנות את הידוע ובנשבע לשנות את הידוע כגון על עמוד של אבן שהוא של זהב צריך שיהיה ניכר לג' בני אדם וכדאמר עולא בשבועות שם. ואם אינו ניכר עובר משום שבועת שקר כמ"ש בשבועות כ"ה ב'. וכבר פירש"י בשבועות כ' ב' ד"ה אכלתי כו' שבועה לשעבר שאינה אמת קרויה שבועת שוא דמלשון שוא ולא כלום הוא כמו בתבלי השוא לשוא הכית וגו' אף כאן יצאתה מפיו לבטלה כו' עכ"ל. א"כ הכל נכלל בשבועות שוא להכי פרש"י שפיר כאן שבועת שוא על עמוד של אבן שהוא של אבן שלזה א"נ תנאי שיהיה ניכר שבודאי ניכר לכל כמו על השמים שהמה שמים. וכתב עוד שבועת שקר על העמוד של אבן שהוא של זהב וזה באינו ניכר לג' בנ"א דזה נקרא שבועת שקר כנ"ל ואם היה ניכר אז הוה שבועת שוא ולא שבועת שקר והכל נכלל בכלל שבועת שוא כפירש"י הנ"ל. ועי' פ"ד דאבות מ"ז ופ"ה מ"ט וביו"ד סימן רל"ו ודברי רש"י ברורים עד לאחת. ועי' רש"י יתרו על פסוק לא תשא וגו' כראשון לשון שקר כו' השני לשון מגן כו' ויש להסביר כמ"ש כנ"ל: ואף שכתב רש"י לשנות את הידוע מ"מ מיירי באינו ניכר לג' בנ"א וזה נקרא שבועת שקר כמ"ש. מיהו בתרגום שלפנינו איתא להיפך והרוצה לתקן יתקן ודו"ק:

דף כח ע"ב גמ' הכא משום אקרובי דעתא הוא והא איקרבה דעתיה לגבה. לא הבינותי כעת והלא פסול הקרובים לא משום אקרובי דעתא רק גזרת הכתוב ואפי' משה ואהרן לא מהימני לקרוביהם וכמ"ש במס' ב"ב קנ"ט א'. ומש"ה אף לחובה לא מהימני וכמ"ש הרמב"ם וטוש"ע סימן ל"ג ס"י ונוגע מהימן כמ"ש. הכא דאמר רבינא לא אמרן אלא לאפוקי מינה כו' ועיין חו"מ סימן ל"ז מ"ש הש"ך בשם נ"י דנוגע מהימן לחובה. ומכאן ראיה מפורשת • וא"כ מאי האי דקאמר הכא משום אקרובי דעתא.וכשאני לעצמי הייתי מסביר הדבר ע"פ מ"ש לעיל מנין שהאשה כבעלה דכתיב ערות אחי אביך כו' ושם בודאי אף מן האירוסין. רק שבכאן רצה רבב"ח לומר דמעיד לאשתו ארוסה משום הא דתניא אשתו ארוסה כו' ושכר לדמות עדות להא. וע"ז קאמר ולא היא התם באמרו כו' הכא משום איקרובי כו'. ר"ל כיון שנקראת קרובה הדר הו"ל אשה כבעלה כמו בעריות ופסול משום גזה"כ שן לאפוקי הן לעיולי שוין המה. רק לפ"ז ל"ע על מ"ש בש"ע ח"מ סי' ל"ג ס"ט אבל מעיד הוא לקרוביו של אשה כבעלה ובעל כאשה ולפ"ג: רש"י סד"ה בברייתא ר' יוסי כו' אחי האח מיבעי כצ"ל והגה"ה שבגליון משובשת [וגם ברש"ל ט"ס]:

דף לד ע"ב גמ' שחט וזרק כו'. עי' מהרש"א מ"ש וס"ה דס"מ למימר בסיפר סעלה וזרק א"ב לר"י חייב ב' לר"ע חייב א' עכ"ל. בקושא להדיא בזבחים ק"ז ב' ואביי אמר עלה אף לר"ע חייב ב' ע"ש:

דף לה ע"ב גמ' משום ר"י אמר תלמיד אחד לפי שנאמר כו'. עיין בנ"ב מ"ת סי' ל"ה:

הר"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל
(בעה"מ שו"ת בנין עולם וכו')

דף ב ע"א רש"י ד"ה מיאונין כו' ובשלשה בעינן כו'. נ"ב בתשו' נו"ב תנינא סימן קי"ד הוכיח מדברי רש"י אלו דבגט בעי ג' דיינים. ולענ"ד אינו מוכח דכוונת רש"י דדומיא לחליצה תקנו ובגט לא בעי ג' דכתב שבידה מוכיח ומגרש לה שכן כתוב בתורה וכתב לה ספר כריתות כו' משא"כ חליצה ומיאונין דבדיבור ובמעשה ניתרת ואין כאן כתב בעדים ולא עדי מסירה ולכן לא תנן במתני' גיטין בשלשה וכן נראה ברור:

דף ה ע"ב תוס' ד"ה אלא כו' ונראה דהתם מיירי כו'. נ"ב עי' בתוס' שם פ' הדר ד"ה רב חסדא דתירץ דכאן מיירי ג"כ בתלמיד חבר ודלא כמ"ש כאן [ועמ"ש הגר"א ביו"ד סימן רמ"ב ס"ק ח']:

דף י ע"א תוס' ד"ה מלקות כו' ועוד י"ל. נ"ב עי' בירושלמי שמפרש ר' אבהו כפי' הב' דלפעמים מת עי"ז:

דף יז ע"ב תוס' ד"ה אלא כו' וקשה דא"כ כו'. נ"ב עי' תוס' מעילה ט' ע"ב ד"ה הלמדין דהוכיחו שם דלמדין לפני חכמים דהתם אינו לוי. הרי דצריך לחלק היכא דמוכח שאני וצריך עיון:

דף כח ע"א רש"י ד"ה ה"ג אלא רב כו' דשלישי בראשון כשר והלכתא כותיה דרב. נ"ב צ"ל דרבא. דהוא פסק שם דשלישי בראשון כשר והוא בתרא:

דף לא ע"א גמ' מהו דתימא ה"מ לכתחלה כו'. נ"ב צ"ע בכ"מ בש"ס דפסק כיחיד לגבי רבים דלפ"ז בדיעבר אם פסק כרבים לא מהדרינן עובדא עי' בהג"א כאן:

דף לב ע"א רש"י ד"ה שזמנו כתוב כו' וזה קדם ותבעו. נ"ב עי' ברא"ש גיטין פ' השולח סי' ד' שכתב שא"י לתבוע חובו מתחלת שבועות ע"ש:

דף לח ע"ב גמ' בלשון ארמי סיפר וכו' והיינו דאמר ר"ל כו'. לכאורה אינו מובן ומהו והיינו דאר"ל כו'.ונראה דיקר בלה"ק הוא חשוב ובל' ארמי כבד כמו כבד לב פרעה תרגומו יקיר ומפרש רב יקר לשון כבד[וכ"ה ברש"ל בשם הערוך] והיינו דר"ל כו' ונתעצב במיתתו אמר ולי מה יקרו כו' שהוא לשון כבד דא"ל שעל ששמח בתורתו אמרו והוא לשון חשוב כי מה זה דוקא על דורו של ר"ע ולא על דורות שמקודם. מ"ר:

דף פב ע"א גמ' מכאן שאין נכנסין בכלי זיין כו'. נ"ב עי' שו"ע או"ח סימן קנ"א סעיף ו' ובט"ז שם. מ"ר:

דף צד ע"ב גמ' לעשות להם נס כעוברי הים ובדורכי הירדן. נ"ב צ"ל כדורכי הים וכעוברי הירדן [ועי' בפי' הגר"א לישעיה]:

דף ק ע"א רש"י ד"ה ירווין מדשן כו' אמר לי רבי דלעיל מינה כו'. נ"ב צ"ע דליתא שם מידי בהאי עניינא [וכ"כ הרש"א] אפשר שכונתו מ"ש שם צדקתך כהררי אל משפטיך תהום רבה. ועי' פ' א"מ ס"ג ע"א ר"י כי הוי חזי שלך אמר משפטיך תהום רבה. ועי' בפירש"י שם ודו"ק וצ"ע:

דף קא ע"א גמ' [א"ל למדתנו רבינו כו'. עמ"ש רבינו הגר"א ביו"ד סימן רמ"ב ס"ק נ"ט]:

דף קיב ע"א גמ' אמר ר"י דנין וחובשין. נ"ב עי' לעיל פ' ע"ב ש"ם מותרה לדבר חמור כו' ומשני דהתרו בו סתם והאי תנא כו' וצ"ע לר' יהודה דס"ל עד שיודיעוהו באיזה מיתה כו'. ועי' תוס' מ"ת ע"ב ד"ה משום דלתירוץ ראשון שכתבו שם א"ש דעיר הנדחת ילפינן מקרא דיטל להמיתם בכל מיתה כו' ועי' תוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממין כו' בתירוץ של ה"ר יוסף שנראה סותרים למ"ש לעיל מ"ה ע"ב וצ"ע: **רש"י** ד"ה קשיא כו' קשה לתרץ למ"ד חולקין. צ"ל אין חולקין:

הגהות בראש

פרק ד סימן ה'. והראב"ד ז"ל כתב דאפילו גדול ממנו אין מחזירין. נ"ב עי' בש"ך סי' כ"ה ובאו"ת באריכות בביאור דברי הרא"ש מה שנראים לכאורה סותרים למ"ש בתחלה:

הגהות וחדושים מאת גאוני ישראל אדירי התורה כו"ה

הר"ר יהודה בכרך זצ"ל

דף לז ע"ב תוס' ד"ה מיוס וכו' וי"מ דנקט וכו'. עיין תוס' כתובות ל' א' ד"ה מיוס :

דף מ ע"ב גמ' מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב כו'. עי' מהרש"ל שתמה דאיך שייך כאן טרח וכתב כיון שזה הוא ג"כ אחד מן המדות שהתורה נדרשת ע"ש והנראה כיון שאין עונשין מן הדין והיינו מק"ו ושארי מדות חוץ מג"ש וא"א ענין מהיקש. ועי' לעיל ס"ו א' ולקמן נ"ה א' וע"ג א' וכש"מ וע"כ דהוה כמו דכתיבי להדיא וא"כ ניחא. ועי' תוס' ב"מ ס"א א' דבג"ש [לא] אמרינן טרח וכתב וכו'. ועי' ר"נ ריש נדרים :

דף מז ע"א רש"י ד"ה היה גם קדשים וכו' ומיהו מיקרב כו'. נ"ב עי' משנה למלך פ"ג מהל' שגגות על כל דברי רש"י אלו : **ע"ב** תוס' ד"ה מאי כו' ורבא פסק כר"י בר מג'. הקושיא מפורסמת דיותר היה להם להוכיח שרבא ס"ל כן להדיא בכריתות כ"ד כ"ה. ונראה שגירסתם היתה שם רבה. והוכחת התוס' מהא דרבא פסק כר"י בכ"מ בר מתלת י"ל ע"פ דברי התוס' בשבת ע' ב' ד"ה נודע כו' דרבא לא איירי אלא בדברים הנוהגים בזה"ז. ואף דיש נ"מ לענין זה אם נימא הזמנה לגוף הקדושה מילתא היא אם לא כיון דהא בהא תליא מ"מ בעיקר מתלוקתם אין נ"מ בזה"ז וכיוצא בזה כתב הרא"ש בפ"ד דב"ק ס"ד ויש מן הגדולים כו' : **בא"ד** דס"ק מ"ט לא גמר מע"ע לטעמיה צריך להבין לפירושם מאי זה דקא דתי הגמ' אמר לך משמשין ממשמשין כו' דאמאי לא למד מע"ע מק"ו ובתשובת רע"א סי' ג' אמר בזה דכונת התוס' דרבא ס"ל דבגוף הקדושה מילתא היא רק במשמשין ס"ל הזמנה לאו מילתא ולכך לא רצה למילף מע"ע. דבגוף הדבר נילף מעבודת כוכבים ע"ש. ליתא לשיטת התוס' לקמן מ"ח ב' ד"ה אע"פ כו' דהמה ס"ל דעור קציצת הפלין הוה גוף הקדושה דהא שי"ן של תפילין הלמ"מ ורבא ס"ל כרשב"ג דהזמנה לאו מילתא היא אף בגוף הקד' ולכן בעי מעשה רבה וכ"ה בתוס' מנחות מ"ב ב' ד"ה עד כו' מיהו ר"ת כו' וי"מ כו' רק לשיטת רש"י שם בפלוגתת רבנן ורשב"ג דרבא כרבנן. וצריך לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת וכמו שרצו התוס' שם לחלק וכמ"ש במנחות בשם הי"מ. היה אפשר לפרש כן [אבל רש"י לא פי' כן להדיא עי' רש"י מ"ח א'] וכן לדעת הרמב"ם אבל לשיטת התוס' א"א לפרש כן. והנראה כונת התוס' דלא מחמת חומרא וקולא משמשין מגוף הדבר נגעו בה רק אורחא דאמורא למילף מן הדומה לדומה. וזה מוכרח גם במ"ש התוס' וכן אביי כו' וקשה ג"כ מאי משני מידי דאורתיה ממידי דאורתיה גמרי' מ"מ נילף מק"ו וע"כ כמ"ש דיליף מן הדומה וכצ"ל. ולדידהו באמת אין לחלק בין משמשין לגוף הקדושה. וע"ד זה א"ש דברי התוס' בע"ז כ"ט ב' ד"ה אתיא כו' וי"ל דהתם משמשין ממשמשין כו' ע"ש היטב :

דף נ ע"ב רש"י ד"ה בא מה אני כו' והאי תנא לית ליה האי דרשא דלקמן כו'. לבד מה שהקשו התוס' ד"ה כשהוא כו' יש להקשות דא"כ ר"מ דהוא אמר לקמן האי דרשא מוכרח לסבור כר' ישמעאל דארוסה דוקא ולא נשואה. וא"כ תקשי דר"מ אדר"מ מפ"ז דתרומות שהובא בגמ' לקמן נ"א א' ניסת לאחד מכל הפסולין כו' מיתתה בחנק · וזה מן הנשואין וכריתא מיתתה בשריפה ועיין :

דף נא ע"א גמ' היא כיון דלא אסתריא שבת לגבה כו'. יש לעיין דהא גבה שבת ניתנה לדחות ג"כ לענין שחיטה כדאיתא פ"ג דזבחים. וצ"ל דהכל משום שיש כהן וגם בזה הוא שוה לכל ישראל ואין בה יתר מעלה והבן :

דף נב ע"א גמ' וכבר היה משה ואהרן וכו'. עי' מהרש"א מ"ש דקדק לומר בדרך כו' שאין מכבדין עצמן בדרכים. נ"ב עיין תוספות שבת נ"א ב' ד"ה קדמיה כו' :

דף סה ע"ב תוס' ד"ה מעלה. עי' מהרש"א מ"ש בזה דאינו עולה כדרכו כו'. וא"ל לזה כיון דכתיב אלהים ראיתי עולים וגו' ושאל בגלגולת קמיה מנח כדאמר בגמ'. וגם הוא בקש מאתה להעלות את שמואל וזה לא שייך רק במעלה בזכורו :

דף סו ע"א תוס' ד"ה עד כו' כדדרשינן. נ"ב יבמות ה' ב' ובספרי פ' תצא : **בא"ד** שתי תכיפות חיבור מדכתיב כו' כצ"ל : **ע"ב** גמ' אר"י אמר רב זו דברי ר"מ דממעט אף קטנה. והדיוק מדתני עד שתהא כו'. וצ"ע בכתובות מ"ט א' בשלמא נערה ולא בוגרת כו' [וי"ל דהגמרא נקט מילתא דפסיקא לדידן דקי"ל כרבנן ולא נחית שם לדיוקא דמתני' דאתי כר"מ] :

דף צב ע"א גמ' כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז. נראה להסביר דהכוונה דמחליף דבורו היינו שלא יכירהו מי הוא וכמ"ש רש"י ויל"פ מדכתיב כמתעתע. וע"ל ס"ז א' ברש"י ד"ה הן רואין אותו כו' ואע"ג דמשי קליה דמצי למימר לא הואי אנא. וכתב הפר"ת בהל' ע"ז דרש"י נמי ס"ל דטב"ע דקלא מהני אף לד"נ כמו ט"ע דעלמא וכדמשמע מפשטות הסוגיא דחולין נ"ו א'. אלא דדרך המסית להחליף דבורו שלא יכירו מי הוא כי מתירא. וז"ש כאן כאלו עע"ז משום דלמד לשונו לדבר כנכבדי שיסיה מסית:

דף קו ע"א גמ' אמר ר"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל. עי' רש"י וי"ל עוד [ערש"א] זה המשתמש בשמות כמ"ש רמ"א ביו"ד סימן רמ"ו ס"ס כ"א ועי' ביאורי הגאון מווילנא שם :

בהגהות אשר"י פ"ג סי' כ"ז ד"ה והני מילי כו' אך אם לא ירצה המוכר ליתן שכר הסופר כו'. נ"ב לע"ג דהא הלוקח נותן שכר הסופר כמ"ש בב"ב קס"ז ב' ואף במוכר שדהו מפני רעתה ע"ש בגמ' קס"ח א'. ואפשר דקמ"ל דאף בהתנה שהמוכר יתן שכר הסופר בזה יכול למחות מליתן. וצ"ע עדיין בזה דלמה יהיה הדין כן אחר שקבל עליו המוכר ליתן השכר אמאי לא יתן דהא כל תנאי שבממון קיים :

הר"ר ברוך פרענקל תאומים זצ"ל

דף מה ע"ב גמרא תנאי הוא. נ"ב יעוין תוס' מנחות דף י"ח ע"ב ד"ה ואמר ר"ז :

דף מו ע"א גמרא וזוממי זוממים. נ"ב יעוין תוס' מכות דף ב' ע"א ד"ה זוממי ב"כ : תד"ה הטתא כו' מטא דאמרי' כו'. נ"ב יעוין תוס' מ"ק [דף ג'] ד"ה אין ותוס' ב"ק דף פ"ה ע"א ד"ה כלל ופסחים דף ו' ע"ב ובמס' נדה דף לג ע"א :

דף מח ע"א תוד"ה משמשין כו' מי גרע מתכריכין כו'. נ"ב יעוין תוס' זבחים דף עא ע"ב ד"ה ובטריפה ותוס' ב"ק דף י ע"ב ד"ה שסתור ותוס' נדה דף נה ד"ה שמא :

דף מט ע"א גמרא להצילו. נ"ב יעוין לקמן דף כ"ז ע"א :

דף נא ע"ב תוד"ה לאחיו כו'. נ"ב יעוין תוס' ריש מכות ד"ה זוממי ב"כ ולקמן דף סו ע"ב ד"ה עד שיהיו :

דף נג ע"ב תוד"ה הטתא כו'. נ"ב יעוין בתוס' לקמן דף עד ובתמורה דף (ע ע"ב) [ט ע"א] :

דף נד ע"א גמרא אהיך ממש. נ"ב יעוין לעיל דף ט ע"ב ד"ה לרצונו ותוס' יבמות דף כה ד"ה הוא :

דף נו ע"א גמרא שמוסרין. הגירסא בספרא שנמסרין :

דף נז ע"א גמרא ר' יוחנן. נ"ב יעוין לעיל דף מט ולקמן דף עד :

דף נח ע"ב רש"י ד"ה שלא כדרכה כו' שאינה נסנה כו'. נ"ב יעוין קדושין דף נ"ב ע"ב ד"ה אמר רב אחי :

דף נט ע"א תוד"ה ליכא כו' מ"מ לא שרי כו'. נ"ב יעוין תוס' נדה דף מד ע"א ד"ה איהו מיית בריתא ותוס' סוטה דף כו ע"א ד"ה מעוברת עצמו : שם כיון שהוזהרו על העוברים. נ"ב לעיל דף (מז) [נז] ע"ב :

דף ס ע"א גמרא סתמא כר"ע. נ"ב יעוין לעיל דף מה ע"ב :

דף סה ע"ב תוד"ה יצאו כו' דלא בעי התראה. נ"ב כתובות דף לג מכות דף ד ע"ב. ויעוין רמב"ם פ"כ מהלכות עדים ד ין ד' : שם ד"ה הואיל כו' דוקא גבי תמהה כו'. נ"ב יעוין (לעיל) דברי התוס' בב"מ ושבועות המקומות המצויינים :

דף סו ע"ב גמרא ואפי' קטנה. נ"ב יעוין כתובות דף מ' ע"ב ובתוס' ד"ה הא : שם עד שיהו. נ"ב יעוין תוס' כתובות דף ל"ו ע"א ד"ה ואם איתא: תוס' סד"ה עד כו' לעשות לאחיו כו'. נ"ב יעוין לעיל דף נא ע"ב ולקמן דף ל ע"א :

דף סט ע"א גמרא אמרה קמיה. נ"ב עי' לקמן דף עח ע"א תוד"ה בגוסס : שם הטורה אמרה. נ"ב יעוין לקמן דף עט ע"א :

שם עדותן קיימת. נ"ב יעוין תוס' לעיל דף מא ע"ב ד"ה שזה :

דף עב ע"א גמ' בא במחתרת · נ"ב יעוין תוס' כתובות דף לד ע"ב ד"ה אבל : שם אמר רבא (בעיא) [בתוס'] הנ"ל נראה שהגי' סיתה לפניהם רבה : שם מידי דהוי. נ"ב יעויין תוס' ב"ק דף (לא) [יא] ע"א סד"ה אין שמין : שם איגנוב ליה. בהש"ז לב"מ דף לא מביא בשם חדושי הרא"ש דהגי' בכאן רבה : רש"י סד"ה ולא היה כו' דלא גרע גזלן משואל כו'. נ"ב יעוין ב"מ דף מא ע"ב: תוד"ה לא קבלינהו כו' תימה כו'. נ"ב יעוין תוס' ב"ק דף עא ע"א ד"ה אילו תבעה ליה בסופו :

דף עג ע"ב תד"ה ממונא כו' ומיהו בירושלמי כו'. נ"ב פ"ג הלכה ו' : שם בסוף משלמין קנס. נ"ב הגי' שלפנינו בירושלמי כולהו כו' בסקילה ויעו"ש בק"ע : שם ד"ה במפותה כו' קתני סיפא הבא על כתו כו'. נ"ב יעוין תוספות שבועות דף ל"ג ע"א ד"ה ואלם :

דף עד ע"א גמרא ור' יונתן. נ"ב יעוין לעיל דף מט ע"א ודף נז ע"א : שם כגון שיכול. נ"ב יעוין תוספות כתובות דף לא (ע"ב ד"ה י"נ) [ע"א ד"ה ה"נ] : שם דאמר רבא. נ"ב יעוין תוספות כתובות דף לא ד"ה רב אשי ובתוס' ב"ק דף כ"ב :

דף עח ע"א גמ' פטורין. נ"ב יעוין מכות דף (כד) [כב] ע"ב בקונטרס ד"ה הוסיף : שם (דס"ק) [רב אשי אמר]. נ"ב יעוין לעיל דף ט תוס' ד"ה לרצונו וביבמות דף כה ע"א ד"ה הוא ואחר כו' : שם הרס נתש מעצמו. יעוין תוס' ב"ק כ"ו ע"א ד"ה אילימא :

דף עט ע"א רש"י ד"ה ל"ל כו' והא ליכא למילף מיניה כרוצח דמי כו'. נ"ב יעוין ברשב"א המובא בהש"ז לב"ק דף מד ע"ב ד"ה א"כ פלגא ופלגא. ובהש"ז למס' כתובות דף טו מתוך דבריו נקל להבין כונת רש"י כאן :

דף פא ע"ב גמ' קמיפלגי. נ"ב יעוין תוס' נדה דף י ע"א ד"ה ברוב :

דף צ ע"א גמרא לאחיו ולא לאחותו. נ"ב יעוין לעיל דף סו ע"ב תוד"ה עד שיהו. ובריש מכות תוד"ה זוממי ב"כ ולעיל דף נא ע"ב תוס' ד"ה לאחיו :

דף קו ע"א גמ' חלק לעולם הבא. נ"ב יעוין חגיגה דף ט ע"ב ותוספות ב"מ דף נט ע"ב ד"ה חוץ מג' :

דף קיא ע"ב גמ' אף לרשעים. יעוין תוס' ב"ק דף נ ע"ב ד"ה ארך אפים ובתוס' עירובין דף (כו) [כב] ע"א ד"ה ארך אפים :

דף קיב ע"ב רש"י ד"ה אבל בנכסין כו' דממון גבוה הוא. נ"ב יעוין תוס' ב"מ דף ל ע"א ד"ה כאן במעשר :

הגהות וחדושים ממסכת סנהדרין

מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל בהג"מ צבי אשכנזי זצ"ל

דף ו ע"ב גמ' מנין לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר כו'. נ"ב בהווה דבר וכמידי דשכיח. ומשום דנפק ליה מקרא דלא תאגור ומפני עני ודאי לא יאגור דבריו אבל פשיטא דהוא הדין איפכא נמי לא ישתוק : שם ויהו עדים יודעין כו'. נ"ב זו אזהרה לדיין שיזכיר ויזהיר את העדים על ככה. וממנך ישימו הם כמו כן על לבם לזכור מה שמוטל עליהם לידע פן ישכחו :

דף ז ע"ב גמ' ששים גבורים. נ"ב ששים המה מלכות. שרומזות על ששים מסכתות. שת"ח צריך להיות בקי בהן [ועי' בפי' הגר"א לשיר השירים]: רש"י סד"ה אם דומה כו' עשיר. נ"ב ואין עשיר אלא בדעת [וכמ"ש בנדרים מ"א א'] :

דף ח ע"א גמ' אי לייתו לייתי. כצ"ל :

דף ט ע"ב תוס' ד"ה לרצונו. ארביעה אין יצרו תוקפו כ"כ. נ"ב דלא נחשדו ישראל על כך [קדושין פ"ב א'] :

דף י ע"ב תוס' סד"ה ואיידי. קודם שלשים של אדר. נ"ב בשעת הדחק אפי' אחר ר"ה מיד מעברין כדלקמן (די"ב א') ושם מוכח נמי כדברי תוס' דהכא :

דף יא ע"א גמ' מעשה בר"ג שאמר כו'. נ"ב אם ר"ג זה הוא ר"ג דיבנה. צ"ל דתרי שמואל הקטן. ואי אפשר שיהא שמואל זה הוא הנזכר בסמוך שאמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא. דאותו שמעון הנהרג הוא אביו של ר"ג מעשרה הרוגי מלוכה כדמוכח גם מר' ישמעאל וחברותי. וא"כ ודאי לא היה ר"ג בנו נוהג נשיאותו בחיי אביו. הא ע"כ שמואל הקטן אחרינא הוה אותו שנבא בשעת מיתתו וקדם הוא לזה שהיה בדור שני לו עם ר"ג דיבנה. א"נ ר"ג זה הוא ר"ג הזקן זקנו של סתם ר"ג וכן עיקר ועמ"ש בסמוך : שם אף הוא אמר בשעת מיתתו כו'. נ"ב נ"ל שהיו שנים שנקראו בשם שמואל הקטן. שבכאן אמר בשעת מותו על רשב"ג הזקן וחבריו שיהרגו ושמעון זה אינו אלא בנו של ר"ג הזקן ואביו של ר"ג דיבנה (כי הוא ודאי רשב"ג הנהרג. אין זולתו בשושלתא דר"ג שנגולה ע"פ בקשתו של ריב"ז [גיטין נ"ו ב']) והכי מנינו (בגמרא ברכות דכ"ח ב') שמעון הקטן תקן ברכת המינין לפני ר"ג ביבנה. ואותו ר"ג אינו אלא ר"ג דיבנה כי ר"ג הזקן זקנו לא היה מצוי ביבנה אלא בירושלים בזמן הבית. וא"כ מסתמא נהרג רשב"ג קודם שנהג ר"ג בנו נשיאותו ביבנה. כנראה שבפני אביו לא היה ר"ג מזדקק לומר כך. א"כ איך היה שמואל קיים בימיו. בהכרח שמואל הקטן אחר היה זה : **ע"ב** ובאנפי חבריי. נ"ב גירסא זו תתכן לפירש"י. אך לפי' תוס' צריך לגרוס ובאנפי חבראי. מ"מ גירסת רש"י ישרה בעיני כי לא ישוער שיקרא ר"ג את ראב"ע הרך בשנים חברא : תוס' סד"ה אין כו' וקשה קצת. נ"ב קצת. אבל לא כל כך דמציון תצא תורה הודעה היא וגילוי מילתא בעלמא דהכי הוא ודאי. ולא לישראל בלבד אלא אפי' לאוה"ע ולעתיד משתעי קרא. וליכא מניה אלא דהכי שפיר טפי לכתחלה. מיהת דיעבד מנלן דלא ליהוי לגמרי והכא לדיעבד הוא דאצטריך קרא. משו"ה אייתי לחנניה קרא דלשכנו תדרשו שהוא צווי גמור. וכיון דאזהר עלה רחמנא אי עביד לא מהני :

דף יב ע"א גמרא זוג בא מרקת ותפשן נשר ובידם כו'. נ"ב בא לשון יחיד וכן ותפשו. דקאי על שם זוג שהוא ע"ד שם היחיד ולשון ובידם כו' לשון רבים מוסב על השנים שכוללם הזוג : תוס' ד"ה שעיבר כו' ותימה שהרי בט"ו כו'. נ"ב ר"ל בט"ו ימים מן היום אשר החלו לקדש את בית ה' באחד לחודש הראשון עד ט"ז שבו כלו. אך לא ידעתי איך יכולין היו להטהר כל עד שלא כלו לטהר כל הבית וכליו מה מועילה הטהרה ועדיין השרץ בידם וידיהם עסקניות במגע טומאה מאחר שלא כלו עד ט"ז. הרי שאפי' ביו"ט עדיין היו עסוקין בטהרה ולא השלימוה עד מוצאי יו"ט :

דף יד ע"א גמ' הלך וישב לו בין ב' הרים. נ"ב שלא יראוהו : שם סמכיה ר"ע ולא קבלו. נ"ב צ"ע מה טעם שייך בזה (מ"ש רש"י בזה דחוק ורא"ע בר י"ת הוה ומנוהו אף נשיא ובודאי הוה נמי סמוך מקמי הכי) מי נימא מסייע לרלב"ח דבעי דוקא הסכמת כל חכמי א"י לסמיכה בזה"ז. אע"ג דר"ע גופיה סמוך הוה ולא הנית כמותו בא"י כדאיתא בסוף ברכות. א"כ ק"ו לסמיכה דהאידנא שהסומכין אינן סמוכין. שאפי' אחד יכול לעכב : שם ר' חנינא ור"ה הוה קא משתקיד ר"י כו'. נ"ב נ"ל דלאי היינו ר"ח בר חמא שישב בראש אחר פטירתו של רבי. ולא ר' הושעיא דסתם מתניתא אלא תרי אחריני ר"ח ור"ה בתראי הוו הני. ובפרק הפועלים [פ"ה ב'] ר"י תקוע אזל ר' ינאי ורי"כ אזל ר' חנינא. גם היה זקן גדול כדאיתא פ"ק דחולין [כ"ד ב'] והוא הנקרא ר"ח הגדול בכ"מ :

דף טו ע"א תוס' ד"ה כעכים כו' "מודה" צ"ל מודו : **ע"ב** תוס' סד"ה ור"י כו' "בגוהרקי" : צ"ל בגורזקי [עי' שבת ק"ו ב'] :

דף טז ע"ב גמרא שופטים לכל שבט ושבט כו'. נ"ב ב"ד כולל ממונה לשבט שאם יפלו דברי ריבות בשערי העיירות בין עיר לעיר הן בד"נ או בד"מ שהזיק אחד מבני עיר אחת לבן עיר אחרת משבט אחד אם בגופו או בממונו. וכן במה ששייך לכללות עיר ועיר תוצאות העיר בגבוליה שדותיה וחצריה ומגרשיה. ידון אותם ב"ד הכולל של אותו שבט (ובהנס נסתבך בזה הרמב"ן בפירושו על התורה בר"פ שופטים) ואם יקרה כזה בין שבט לשבט יקריבו למשפט לפני ב"ד הגדול שבירושלים : שם מצוה בשבט לדון את שבטו. נ"ב נראה דהכי סמכו שבט בנימין שלא אבו לשמוע בקול אחיהם בני ישראל בפילגש בגבעה והשבט לא ראו לעשות משפט זה כי אמרו לא עלינו מוטל דבר זה (שאין לדון אלא בין עיר לעיר) אלא על יושבי הגבעה לדון את בני עירם. אך בני ישראל חשבו כיון שבע"ד העשוק משבט אחר הוא א"כ על ב"ד הגדול שבישראל מוטל. וע"ש אם לבינה :

דף יז ע"א רש"י ד"ה ובעלי כשפים להמית כו'. נ"ב לא להמיתם בכשפים דלהבין ולהורות אתה למד ולא לעשות. העושה בר מיתה הוא · אלא צריכין להבין ולהכיר מעשה הכשוף כדי לידע אם תייב מיתה העושהו וגם לדעת במה לבטל מעשה הכשוף. גם יש בהלכות כשפים דמותר נמי כדאמר פד"מ [לקמן ס"ז ב'] כגון להשתמש בש"י ולהמית בהם כמו שעשה משה למצרי ופנחס לבלעם: **ע"ב** גמ' נהרבלאי. נ"ב ברכות ד"כ ע"א ביצה דף ח' ע"ב ב"מ דק"ד ע"ב : שם ובית הכסא. נ"ב נראה שהיה להם בעיירות שבא"י מקום מוקצה לבית הכסא מן הצד שלא במקום הרחוב ודירות ב"א כענין שכתוב ויד תהיה לך מחוץ למחנה וגו'. א"כ אפילו היה להם בצד ביתם כמו שיש בארצות הללו. צריך להיות אחד לרבים בעברם ברחובות. או למי שדירתו דחוקה ואין לו מקום לפנות כמו שהוא סתם ת"ח דדחיק ליה עלמא : רש"י ד"ה שמעון התימני כו' שלא בא לכלל זקנה נ"ב עמש"ל (י"ד א') : ד"ה ועשרה בטלנין כו' כל כרך כו' נ"ב משמע דצריך ככך להושיב בו סנהדרי · וכ"מ מלשונו ר"פ נגמר הדין :

דף יט ע"א גמרא שאלית את ר"י בה בבית פלמין ט'. נ"ב מ"ל דמותר לשאול ולהשיב שם בד"ת מענינו של מת [ועי' רש"ל] : **ע"ב** איני והאמר ר"א כו'. נ"ב אר' יהודה פריך : שם א"ל מיכל אחר מיתת מירב נשאה. נ"ב עשי"ע (מ"א. דס"ט) :

דף כ ע"א גמ' ואמר "ליה". צ"ל לי. [ועיין הגירסא בנדרים. וי"ג כאן ואמרו ליה]: תוס' ד"ה שתי כו' ומשמת איש בשת היתה מ"י בעלה ה' שנים. נ"ב ול"ק לפי' תוס' למה נענש על שהה הלא גם א"כ בעלה עוד חמש שנים. דאהכהו חמ"ש ודאי ליכא עליה עונש דמאי הוה ליה למעבד הלא כבר עשה את שלו להשתדל להמליך את דוד אלא שלא יצא הדבר לפועל עד סוף חמ"ש אבל על שתי שנים שמלך איש בשת ואלי שנה נענש.שאם לא היה אבנר גורם היו אז כל ישראל פה אחד להמליך את דוד מיד אחר מיתת שאול ואחר שמלך איש בשת כבר נפרדו מדוד ונחלקו לכתות והיה טורח לחזור ולעשותם אגודה אחת. ומ"מ בזה יש דוחק לפירוש תוס' כי א"כ גם בטול החמ"ש לאבנר יחשב כי מ"מ בסבתו נעשה זה שהוא היה הגורם מתחלה : **ע"ב** גמ' בתחלה מלך שלמה על העליונים. נ"ב היינו שרי או"ה המתנגדים לישראל. וכענין שאז"ל אין נפרע מאומה למטה כו' שנאמר [ישעיה כד] יפקוד ה' ע"צ המרום: רש"י ד"ה ר' נהוראי כו' ותדע דשבוש הוא דהא קי"ל כו'. נ"ב ול"נ שאין זה מלשון רש"י ז"ל דלא צריך לשבושי הגירסא דהא אמרינן נמי [בעירובין שם לפי פשטות הגמ' ועי' בשם הגדולים] דהוא ר' נחמיה הוא ר"מ. וע"כ ר"נ לחוד ור"מ לחוד כדמוכח בהדיא לעיל די"ד ע"א [ולקמן פ"ו א' וש"מ] וצ"ל דתרי ר' נחמיה הוו. וכן הא דאמרינן נמי הוא ר"א בן ערך ע"כ דתרי ר"א בן ערך הוו [וכמבואר בפ"ב דאבות דחד היה מתלמידי ריב"ז] והכין נמי ר' נהוראי תרי הוא [ולקמן נ"ט א' ובמתני' דסוף קדושין וש"מ פליגי ר"מ ור' נהוראי] ודכוותייהו טובא בתנאי ואמוראי. ולא עוד שאני אומר אפי' תימא חד גברא ניהו • ואפילו הכא אשכחן דאמרין מילי דסתרי משמעותיהן במחולפים כדאי' פ"ק דברכות [ט' ב' ועתוס' שם וש"מ] ר"מ ואחרים בהדי הדדי ובמקום אחר נתתי טעם לדבר :

דף כא ע"א מתני' אלא שמנה עשרה. נ"ב כדמליצר ברתבעם שלא נשא רק י"ח אע"פ שהרבה בפילגשים ומכאן שהפילגשים אינן בכלל לא ירבה: תוס' סד"ה דאי כו' המלכים. צ"ל המלך : שם בחיקו של דוד. נ"ב ומשום אמה שהיתה בת מלך : **ע"ב** גמ' נשואי

נמולי טהול. נ"ב ע"י מיא דבי נפחא כההוא עובא דפמס"א [בגיטין] (ס"ט ב') :

דף כב ע"א גמ' נפשיה לשלמא. נ"ב לשלמנא גרסינן. כמש"ל (ז' א') שב בירי לשלמנא. היינו לצדיקא :

דף כד ע"א גמ' אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל. נ"ב דהוה בא"י אמרה. דכי הוה בבבל לא הוה ידע מדק"ר וכי סליק הוה כתרי מנן [פ' בכתובות ע"ה א'] :

דף כה ע"א גמ' בדבר תשוב. נ"ב נראה שהכל לפי מה שהוא אדם. אומדים בדבר שהוא חשוב אצלו ואין בזה שעור קצוב אלא אם הוא עני דבר קטן הוא חשוב אצלו. ואם הוא עשיר לפי עשרו רואים כמה הוא חשוב אצלו. כאותה ששנינו [עי' בעירובין כ"ט ב' והתנן בגדי כו' ועי' תוס' שם וש"מ אבל לגירסת הר"ש בפכ"ח דכלים ע"כ צ"ל הגירסא והתניא וכמ"ש בשבת מ"ז א'] בגדי עניים לעניים כו' גע"ג לעני ושלשה על שלשה לבעה"ב וכן מצינו במוקצה [כמ"ש בשבת שם] ולר"י גלימא דהוטבי חשיב ליה מעיל [נדרים מ"ט ב'] :

דף כו ע"א גמרא שלפוה לדרגא מתותיה. נ"ב שאין עולין לה אלא כמזומנין [לעיל י"א א'] מיהו לפמ"ש תוס' דחשוב בעלמא עבדו י"ל דראוי היה לעלות עמהם (וכדמוכח נמי מדאמר אזיל אחזי ואי לא הוי רשאי היכי אמר אחזי) אלא שנתיירא שלא יבוא להטרידם עוד. ולכן נתכעס עליהם : ע"ב ד"א תושיה דברים של תוהו כו'. נ"ב בעיני העולם כההיא דאמרינן פס"ם [ביומא ס"ז ב'] ושמא תאמר מעשה תוהו כו' :

דף כז ע"ב גמרא א"ל (מאי דעתך). נ"ב רב אבא לבר אמא :

דף כח ע"א גמרא אמר רב אשי כי הוינן בי עולא. נ"ב אם זה סתם ר"א ועולא זה סתם עולא. נ"ל שעולא הזקין מאד כי הוא היה בימי רב נחמן (כדאיתא טובא) רביה דרבא וביום שמת רבא נולד רב אשי [קדושין ע"ב ב'] :

דף כט ע"א גמרא (סוף ע"א) אמתים ואני ארכו. נ"ב י"א דל וי"ו דותני הו"ל שתי אמות תני ארכו. אלא דלא משתעי קרא הכי :

דף ל ע"א גמ' ונושאין ונותנין בדבר (גמרו את הדבר מכניסין אותן כו') נדפס בגליון רש"ל מ"ז. נ"ב ל"י מה ראה רש"ל על ככה והגרסא ישרה [וסיום הברייתא כמ"ש במתני' הגדול שבדיינין כו' וזה רמז הש"ס במלת כו' ועי' ברי"ף ורא"ש] : ע"ב גמ' לימא "איזו". נ"ל אימי :

דף לא ע"א במשנה אמר לו. נ"ל אמרו לו: שם אמר לו. נ"ל אמרו לו : שם אמר הכא. נ"ל אמרו הכא: תוס' ד"ה חייביה כו' מזקקין. נ"ל מדקקנא. וכן בפעם השני : ע"ב גמרא העביר עלי את הדרך ואמרו. נ"ב האל"ף נקודה חיר"ק לשון ליווי ובקשה למר שקבלא דרך כבוד בלשון רבים [וי"ל ג"כ דר"ל הוא ובית דינו] שיאמר לירמיה שהוא בבבל במקומו של מר עוקבא ואם לא יית השיאוהו שיבוא לא"י ויראה פני הב"ד והנשיא השוכן בטבריא. שהם שאלתו לו למ"ע על אודות עוקבן שבא מבבל לא"י וקבל שם אגל השבט על אחיו הדר עדיין בבבל. שיעשה עם ירמיה דרך פיוס לאחיו או שיכוף אותו לעלות לא"י לדון שם עם עוקבן אחיו וכ"מ בתוס' : שם השיאוהו. נ"ב שי"ן ימנית :

דף לב ע"ב גמרא אחר חכמים ללשכת הגזית. נ"ב אצטריך לאשמועינן אף על גב דאיכא באתרא אחרי דחכימי טפי וחריפי. משום שהמקום גורם :

דף לד ע"א רש"י ד"ה אלא דברי המזכין כו' דלא נגשייה לטעמא וגימא שמא בדבר שמ"ב היית טועה. כצ"ל : ע"ב גמרא מה ת"ל "ועל" פיהם. כצ"ל :

דף לה ע"א גמ' מ"ט אילימא משום שאין דנין שנים כו'. נ"ב עמש"ל (דמ"ה ב') :

דף לו ע"א גמ' אמר ר"א בר אהבה אף אני אומר כו'. נ"ב זה ודאי אינו סתם ראב"א שהיה בימי אביי ורבא. כי אותו רב אדא מת בימיהם כדאיתא בעובדא דר"ד דאייתי גרוגרת [ב"ב כ"ב א' וע"ש בתוס' וש"מ] ורב אשי נולד ביום שמת רבא [קדושין ע"ב ב'] הא ע"כ תרי או יותר הוו דשמייהו ראב"א :

דף לז ע"ב רש"י ד"ה האותר כו' קרי ליה אותר. נ"ב ומפני שהוא נגוע בהשמישו הורג כל שפוגע בו בעת ההיא שמזדקק לזוגו [ועי' רשב"ם בב"ב] : תוס' ד"ה מיום שחרב כו' כי ההיא עובדא. נ"ב משמע דההוא עובדא במ' שנה שקודם חורבן הוה וצ"ע מנ"ל [ונראה שר"ל אם היו רואין צורך שעה כי עובדא כו' עי' בדפו"י אבל ההיא עובדא ממש באותו הפרק לא היתה אז] :

דף לח ע"א גמ' זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה כו'. נ"ב זה דבר תמוה שהוא נגד פשטי שני כתובים מבוארים בספרם של עזרא ונחמיה כשנזכרו עולי הגולה שנמנה נחמיה אחר ישוע (לכן אין לומר בו כמ"ש במרדכי בלשן דבחד מיתשיב) ועוד יבוא הכתוב השלישי ויכריע שכ"ה בספרו של נחמיה (סס"י"ב) וכל ישראל בימי זרובבל ובימי נחמיה וא"ל גם בזה כמ"ש בספר אם לבינה לחזק דחז"ל במ"ש הוא כורש כו'. דא"כ לא הול"ל ובימי נחמיה דאפסקיה : שם ואשה נאה כו'. נ"ב במעשיה ובמדותיה. א"נ פרצוף הוא תואר הפנים וצורתו בלבד ועדיין היו יכולין להיות אחת נאה מחברתה במראה זיו הפנים ובריאת בשר ושמנה וחיתוך איברים נאים ובריאים. וראשון עיקר וק"ל : שם העולם "כולה". נ"ל כולו [וכ"ה בדפו"י] : רש"י ד"ה כתרשים קרי ביה החרש. נקוד ציר"י תחת הח' : ד"ה עולא כו' שנכנסים. נ"ל שנכנסו : ע"ב גמ' דברי ר"ע א"ל ר' יוסי. נ"ב הגלילי [וכ"ה בחגיגה] : שם מה לך אצל הגדה כלך. נ"ב מלה מורכבת כלה לך וכ"ה בפירוש שילהי פד"מ [לקמן סז:] ב' מלין : שם משתעי קרא הכי ה"נ כו'. נ"ב ודאי הוא דרך פשטו של מקרא בכ"מ מ"מ גנוז בו סוד גדול מס"ת הרמוז באת ה"א תירא. והוא שישעיה אומר וראה את ה' ולא סתר דברי משה רבו אלא כמ"ש ז"ל [יבמות מט:] כאן באספקלריא כו' :

דף לט ע"א גמ' דהורמיז. נ"ב כלומר איך בן אדם ע"ד האמת לפי שאתה שבוי בגולה : שם דאהורמיז. נ"ב לפי שנמול : שם תא ליהוי. נ"ל נהוי : שם דשויא לתרוייהו. נ"ב לשתי השאלות :

דף מא ע"ב גמרא מעיבותיה דמר "אמרינן" בה טובא מנזיהותיה דמר לא "אמרינן" בה. כצ"ל [וכ"ה בדפו"י] :

דף מב ע"א גמרא כאילו מקבל פני שכינה. נ"ב שהלבנה בחדושה דוגמא לשכינה וע"י הברכה שמותנין הודאה לאביהם שבשמים שברא המאורות ליהנות מאורם זה נחשב כהקבלת פני שכינה ואבינו שבשמים. לא היא ח"ו לה כבוד אלוהות שהרי מקרא מלא צוות ופן תשא עיניך השמימה וגו' שהן ע"א אשר חלק ה"א אותם לכ"ה. לא כאלה חלק יעקב. כי יוצר הכל הוא. והמבין יבין דבר מתוך דבר : ע"ב רש"י ד"ה דאי נפיק ב"ד כו' כגון שתי כו'. נ"ב דייק הכי משום דבשל לשכת הגזית לא משכחת לה. ע"ל סוף דמ"א ע"א :

דף מג ע"א גמ' וירגמו אותו "באבן". נ"ל אבן : במשנה וכרוז (נקוד קמ"ץ תחת הכ"ף והול"ם על הוא"ו). נ"ב כמשקל גדול קרוב הוא תואר אדם הקורא ומכריז וכה"א [דניאל ג] וכרוזא קרא בחיל : רש"י ד"ה שתטרף דעתו ולא ידאג ויתמהמה בהריגתו. נ"ב כלומר ישתהה בחבלי מיתה שתתקשה נפשו לצאת ויארך עגויו וצערו : ע"ב גמ' תן לו תודה והפטר. נ"ב באמת. ולא שקר לו כי עי"כ נפטר מדין שמים : שם שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי. נ"ב נראה דשני ווי"ן קדרים אבל עשיתי לגופיה. ודוקא אדר"י פריך מ"ט לא הענש אבל אדר"א נ"ק. דאתרי תלת גנבא לא מקטל : תוס' ד"ה מלמד כו' כנגד י"א אותיות. נ"ב דלה אלהינו : ע"ב גמ' כי ההוא מעשה "דבעיא" מכסא. נ"ב שמא הוא שמו של מוכס :

דף מה ע"ב גמ' מרזיא. נ"ב תברו ריש תענית [ג' ב'] : במשנה ואין דנין שנים ביום א'. נ"ב נ"ע במקום שיש כמה ב"ד כגון בירושלים שהיו שם שלשה ב"ד אם אין דנין כמו כן אלא אחד ביום אחד. היכרא לעיל (דל"ה א') משמע לכאורה דב בתי דינין הרבה דנין בכל גוונא. ברם מהתם לא מכרעא כמ"ש בס"ד בהגהותי לחבור הר"מ (פי"ד מסנהדרין) בטעם הדבר שבשמיטו :

דף מו ע"ב גמ' דלעביד ליה ארון. נ"ב וכדכתיב [ס"פ ויחי] ויישם בארון והתם נמי לא כתיבא קבורה. אלא מהא היכא למשמע נמי מדכתיב [ר"פ ויחי] וקברתני וגו' אלא דאיכא למדחי דניחא ליה בקבורתם דאבות דהכי דייק קרא. אברא מדקפיד אברהם אקבורה דשרה כולא האי ואמר לבני חת תנו לי אחוזת קבר הוה מצי לאתויי וליכא לדחויי משום קבורת אדם וחוה. שזה לא ידע שכור : שם ת"ש וספדו כו'. נ"ב מצוי הוא בתלמוד שקורין לתנ"ך תורה וע"ל (כ"ב ב') [דנ"א ב'] :

דף מח ע"א גמ' כפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר. נ"ב ש"מ דלית בה אסור משום דנשתמש בו הדיוט [ועי' מ"א סימן קמ"ז ס"ק ה' ובאחרונים] : שם טהור. נ"ב משום שנעיף הוא לשון זכר :

דף מט ע"א גמ' על עסקי שלו. נ"ב נ"ל מלשון מקרא שלהות והשגגה היא שיצא מן הדעת : שם והוא באגרת עשה. נ"ב וי"ל עליו זכות שלא הרגו בידים ולא היה שם אלא גרמא בעלמא. ותו דהאמרינן [שבה ב"ו א' קדושין מ"ג א'] אוריה מורד הוה [אבל נראה דיואב לא ידע מזה] : ע"ב תוס' ד"ה אף. תימה כו'. נ"ב לענין סדר ברכות עמ"ש בלח"ם ובמשנה להם שלהי ר"ה וסדר תקיעות י"ל ג"כ תומרא הוא ולא משום השיבות :

דף נא ע"ב גמרא אמר ר"י הלכתא למשיחא. נ"ב דכתיב [ישעיה סה] והחוטא בן מאה שנה יקולל :

דף נב ע"א תוס' ד"ה הסיא כו' ואי שריפה ממש הואי לא נטמאו. נ"ב ואע"ג דאתחיל בהו מיתה מגואי א"כ כבר נטמאו בגדיהם וכלים הנוגעים במת טמאין טומאת שבעה כדתנן רפ"ק דאהלות. לפ"ז לכאורה לא נ"ל דשלדן קיימת היתה דאפי' תימא אא"כ נשרף גופן ממש. מ"מ כבר נטמאו הבגדים במת והם מטמאין אדם טומאת שבעה כמ"ש שם. הא לאו מילתא היא דלשיטת ר"ת נ"א תרב ה"ה כהלל אלא דוקא בכלי מתכות. ועוד דכל טומאה שאין כהן מוזהר ונזיר מגלח עליה אין ט"מ שחל שביעי שלו בע"פ נדחה מחמתה [ערמב"ם פ"ו מהל' ק"פ ה"ב] וכלים הנוגעים במת אין הנזיר מגלח עליהן כמ"ש בפ"ז דנזיר [דף נד] גם יש לפרש כוונת התוס' במ"ש שלדן קיימת היינו נמי אפי' תימא שריפת כל גופן הואי בסוף. מיהת מעיקרא אתחילא מגואי ולא נשרף הגוף כולו מיד והיינו דקאמר שלדן קיימת היתה בשעת מיתה נמצא כבר נטמאו בגדיהם טס"ב לטמא אדם הנושאן אע"פ שאח"כ נשרף הגוף כולו. אבל א"נ לדחוק : ע"ב גמרא כיון דכתיב שריפה באורייתא דכתיב כו'. נ"ב עמש"ל (מ"ו ב') : תוס' ד"ה טעה כו' תוזר. נ"ל חזר וכ"ב כוונו להשמר דלא נימא מגלן דטעה דילמא כדראב"ל הוא דעבד. לז"א דאף ר"ת הדר ביה ודאי דחלילה לו לחלוק על ארבים. ברם אכתי איכא למידק בהך עובדא דר"ת. דילמא לעולם ר"ת לא קטעי מידי. אטו מתני' לא שמיע ליה [עי' מהר"ם] אלא ודאי ידע מתני' ובריית. ואדרבה משום דאיהו בזמן החורבן הוה שכבר בטלו ד"נ. לא דן אותה במיתת ב"ד ממש אלא מעין אותה מיתה ודומיא דעובדא דבר תמא (פז"ב) [לעיל כז] דאמר ר"ג אי ודאי קטל לכהיוה לעיניה דסומא חשיב כמת וגם משום דב"ד הורגין שלא מן הדין אלא לצורך שעה למגדר מלתא. וה"ט דר"ת דלא עבד בה עובדא דשריפת ב"ד כי היכי דלא להוי כשריפה שנמסרה לב"ד ואתי למטעי ולמידן ד"נ. ומ"מ כעין דאורייתא עבד [ועי' רש"ל] : ד"ה בזמן. מלמד כו'. נ"ב א"א משם אין כ"כ ראיה דילמא היינו בא"י דוקא הוא דבטלה ד"נ משבטלה סנהדרין מלשכת הגזית דכתיב דברי ריבות בשעריך אבל בח"ל לא קפיד קרא להכי דייק הכא מה כהן דמיותר לאתויי ת"ל :

דף נו ע"ב תוס' ד"ה עשר. גיד הנשה למ"ד ס' ומילה כו'. נ"ב בפלוגתא לא קמיירי תנא דס"ע. ומילה קום עשה הוא דאמרינן [לקמן נח ב' נט א'] לא קחשיב אלא אי אית ביה נמי ל"ת וכולהו משכחת לה ל"ת משא"כ במילה :

דף נז ע"ב גמרא נכנסה לחופה ולא נבעלה אין לכן. נ"ב תמיהא הא אמר לעיל ב"נ שיחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג הרי שאפילו שיחוד בעלמא אוסרה עליו. ואע"ג דלקמן קאמר מדקרו לה רביתא דפלניא מיהא לא בעינן שיבעלנה. ושמא שיחד דקאמר שמסרה לו במקום יחוד והואיל ונכנסה עמו לבית הסתר הויא כנבעלה ודאי. ומ"מ בעינן דקרו לה רביתא דפלניא לסקל עליו מפני שלא ראו שנבעלה אלא נתיחדה. מיהו בב"ר עה"פ ויקחו להם נשים וגו' משמע דהוזהרו גם על נכנסה לחופה. דילמא פליגא אתלמודין : תוס' ד"ה לנערה כו' אע"ג דלא נלמוו כו'. נ"ב לדידי לק"מ דמשמע לי מהנפש אשר עשו בחרן. הי"ל לאבות ולגרים דין ישראל כמ"ש במ"א וכמה תמיהות מיושבות בכך :

דף נח ע"ב תוס' ד"ה מי כו' כדאמר התם אם תענה את בנותי שלא כדרכן כו'. נ"ב לא ידעתי היכא איתיה איברא גבי ויענה איתא בב"ר ודלא כדאיתא בתלמודא פי"כ [יומא עז:] :

דף נט ע"א גמ' מ"ד מורשה מגזל קא גזיל לה. נ"ב יש לדקדק מה ענין גזל והלא אין גזל אלא כעין ויגזול את החנית מיד המצרי דחסריה מידי. והא לא דמי מה אנו חסרים אם עוסק בה כלום לקח התורה מידינו בכך. וי"ל דעושק בתורה היינו שיושב ודורש בה ומפרש סתומותיה ומה שהיה ראוי לישראל לאמרו וקדם הוא וזכה היינו ודאי כעין גזלה : שם משום דלא בני כבוש נינהו. נ"ב נ"ע בגטין (ל"ה א') עמון ומואב טהרו בסיחון וכי היכי דקנו ארנס בחזקה קנו נמי גופם [עתוס' שם] : ע"ב א"ל אין דבר טמא יורד מה"ש. נ"ב עב"א. ומשמע שהתירוה לו באכילה. ואפי' ברובא דאורתא וסביבותיה נכרים אין כאן בית מיחוש כיון דקתני דמ"ה נחתו ולא עוף קבדי להו : רש"י בסוף העמוד. טהור הוא. נ"ב דכוותה תנן [בכורות ה:] בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה כו' :

דף סא ע"א גמרא דסר מותר "ועובדה". נ"ל ועובדו :

דף סב ע"א גמרא תני ר' זכאי. נ"ב מצינו שם זה בשבי הגולה [עזרא ב' נחמיה ז] :

דף סג ע"ב גמ' והעוים עשו נכתז. כצ"ל וכ"ב נ"ב גימטריא כלב. גם הוא נוטריקון נכח תז על שהוא נובח. ותז כלומר כשהוא רואה איש נכרי נובח לפי שהוא פקח כמ"ש ספ"ג דטהרות [ועי' רש"א] : שם תרתק כו'. נ"ב נוטריקון תרי תיקון ע"ש שנושא שני שקין להשוות המשא בשני צדיו וע"ע בס' אם לבינה :

דף סד ע"א רש"י ד"ה בן אלם בסמ"ך ושם מקום הוא. נ"ב לא אדע מה הכריחו לומר כן. ויש לו חבר בשם זה בפ"ק דיומא (י"ב ב') יוסף בן אלם [אבל בדפוסים ישנים הגירסא כאן בגמ' וברש"י "מן אלם"] :

דף סה ע"ב גמ' א"ר אי בעו כו' כי עונותיכם היו מבדילים. נ"ב וכן אמר ירמיה (ה) עונותיכם הטו אלה וחטאתיכם מנעו הטוב מכם :

דף סז ע"ב גמ' אמר רב אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא. נ"ב הדבר מתמיה שיהא נמצא אביו של קרנא שהיה עם רב ושמואל בדור א' גם בימי רב אשי שיש ביניהם כמו מאתים שנה כמבואר באגרת רש"ג. אולי ט"ס וצ"ל ר' אסי או שמא רב אשי אחר קדמון היה וכ"כ בס' יוחסין. א"נ תרי קרנא הוו :

דף סט ע"ב ת"ר המסוללת. נ"ב מלשון מקרא עודך מסתולל : תוס' סד"ה דל כו' דלא דק בשביל חדש. נ"ב ויש ליישב דשפיר דק משום דס"ל יולדת לט' נמי יולדת למקוטעין ואפי' נכנס רק יום אחד נחשב לחדש ושפורא גרים ע"פ בנות כותים [נדה לח] נמצא לפי חשבון חדש מלא וחדש חסר הרי לפחות שמנה חדשים לעבור המצוי ברוב ב"א שהיא לתשעה :

דף ע ע"ב גמרא שכולה סריקין. נ"ב מלשון אילני סרק : שם בפת דגן וקטנית. נ"ב כי הסיא דתנן בר"פ [ז' דב"מ] ע"מ שא"ל עלי אלא פת וקטנית בלבד והתם מבעיא לן אי פת קטנית תנן כו' משום דתנא דידן לשנא קלילא נקיט. אבל תנא דברייתא אורחיה לפרושי כי היכי דלא ליתי למטעי נמי למגרס בלא ו"ו :

דף עא ע"א גמרא מקום היה בתחום עזה כו'. נ"ב ש"מ תחום עזה א"י היא דהא בנגעים בארץ מושבותיכם [כתיב] וכן עזה עצמה שכן כתוב [יהושע יג] חמשת סרני פלשתים לכנעני תחשב אלא שכך היה :

דף עד ע"ב תוס' סד"ה אפילו כו' היינו רצועות שחורות. נ"ב א"כ אלעזר זעירא הלך כחק הנכרים עמ"ש בפ"ג דתענית (דכ"ב א') בס"ד :

דף עו ע"ב גמרא זה המשהא בתו בוגרת. נ"ב זהו אם מונא להשיאה בלא נדוניא : שם המשיא את בתו לזקן כו'. נ"ב נ"ע שאין נזהרים בזה וכ"ל שאין פירוש זקן לענין זה בן ששים [כמ"ש ספ"ה דאבות] אלא כל שאין לו גבורת אנשים אבל כל שישען על ביתו ויעמוד ומוליד וסימניו בפ"ק דחולין [כד:] דהיינו ילד נושא אפילו בתולה ואינו חושש. גם זה שאמרו בתו ודאי לא בכל בת אמרו אלא בתו נערה דרמיא עליה קרויה בתו ואם הוא משיאה על כרחה על זה הדברים אמורים אבל אם עושה מדעתה ואחר שהגיעה לפרקה. כ"ש הבוגרת שרשאה להנשא למי שתרצה אבל הבעולה אף אם היא ילדה נראה פשוט שאינה בכלל זה שאם רוצה היא בו א"ל לחוש לא הוא ולא היא :

דף עז ע"ב גמרא ואמר רבא זרק צרור. נ"ב ר"ל צרור אבן :

דף עח ע"א גמרא הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור. נ"ב ומעשה דוד בעמלקי [שמואל ב א] נ"ל מלך שאני והוראת שעה היתה :

דף פ ע"ב גמרא ור"י "אמר לך" מקושש כו'. כצ"ל :

דף פב ע"א גמרא נתעלמה ממנו הלכה כו' קנאין פוגעין בו י"ב נתחדשה הלכה. ובלא"ה לק"מ מבת יתרו דודאי גיירה משה (אע"ג דאיתא במדרש שהתנה יתרו עמו שבנה ראשון יהא לע"א) והא יתרו גופיה גר הוה (עמש"ל על רש"י) ולא נתעלם כ"ז ממשה אלא הלכה של ענשו דבועל ארמית הוא דשכח כדי שיבוא פנחס ויטול שכרו : רש"י ד"ה בת יתרו כו' וגרים כו'. נ"ב נ"ל דר"ל דלא תקשי האמרינן [יבמות כ"ד ב' וש"מ] אין מקבלין גרים [כו'] בימי דוד ושלמה א"כ דילמא בימי משה נמי לא ש"ד לזה האריך דודאי לא דמי והא ראיה שהרי ג"כ גרים רבים של ע"ר קבלו אז מיהו ק"ל אטו בת מדין אם גיירה זמרי מי אסרה עליו. ומי דמיא בת יתרו ומאי איריא קודם מתן תורה אלא י"ל דקודם מתן תורה לא שייך גירות דהכל שוה היה כל זמן שלא ניתנה שכולם הי"ל דין ב"נ ולא שייכא גירות כלל אלא שנתנה תורה :

דף פח ע"ב גמרא א' יושב על פתח הר הבית. נ"ב סתמו הוא שער המזרחי שעליו שושן הבירה צורה כמ"ש פ"א דמדות : שם וא' יושב על פתח העזרה. נ"ב הוא כמו כן כמשמעו שער נקנור שבמזרחה של עזרה : שם ובשבתות ובי"ט יושבין בחיל. נ"ב מסתמא ג"כ במזרח העזרה היתה שם לשכה מתוקנת להם :

דף צ ע"ב גמרא וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס כו'. נ"ב עמ"ש בס"ד באם לבינה (ד"ה א"ו) ותראה דבר פלא שנתקיים הכתוב במקדש ראשון. וממנו נקח שיתקיים עוד לעתיד ג"כ : בסוף העמוד. כופר. נ"ל קיסר [וכ"ה בדפו"י] :

דף צא ע"א גמרא אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך. נ"ב אם אעמוד בת"ה. דכמומם עומדים ועכשיו לא היה יכול מאימת מלכות : שם ת"ר בכ"ד בניסן כו'. נ"ב עפ"ג דמג"ת שינוי נוסחא : שם אב שנתן אגטין. נ"ב כך קורין אותן בלע"ז לעגאטין : רש"י סד"ה עכשיו שיש מים כו' "בתוהו". נ"ל מתוהו : ד"ה ארץ כנען לגבולותיה "דלכך". נ"ל דלהך : ע"ב גמ' כל המונע הלכה מפי תלמיד אפילו עוברין כו'. נ"ב שהמלאך מלמדן כל התורה :

דף צב ע"ב גמרא ושטין על פני המים. נ"ב שיחזור העולם מים כשהיה בתחלת בריאתו ככתוב ור"א מרחפת ע"פ המים : שם והרגום אנשי גת כו'. נ"ב ועליהם הוא אומר בני אפרים נושקי רומי קשת הפכו ביום קרב : רש"י ד"ה לגנות שהיה כו' הקב"ה הי' נוטה כו'. נ"ב דוגמא לדבר מלך מואב כשהקריב בנו הבכור :

דף צג ע"א גמרא נטעים שרוקים. נ"ב מלשון [לעיל י"ד א'] לא כחל ולא שרק והוא גוון אדום אלום : שם למכרא נהרא רבא בטבריא. נ"ב שהיו מימיה רעים לפי שיושבת על הים ולא היו להם מים מתוקים לשתיה : שם א"ל אנן נמי נביאי כוותייהו. נ"ב אף על גב דבקושטא לא נביאי הוו. מילתא בעלמא אמרי ליה ושקורי משקרי בהא נמי : שם שהיו בניו נושאין נשים שאינן הגונות כו'. נ"ב בני בן בן בנו דור חמישי היו ככתוב בס"ס נחמיה ומבני יוידע בן אלישיב וגו' והוא היה בן יויקים בן יהושע ב"י הכ"ג. אמנם הוא האריך ימים מאד כמ"ש בסד"ה לסופרים קדמונים. ונראה שבוא ראה כל אותה שלשלת שיצאה ממנו הנזכרת בספר נחמיה וכמו שנמצא כולם גם בימי נחמיה. ובימי יהושע כ"ג נתחתן יוידע לסנבלט לפיכך נענש. אמנם כתוב בס"ס עזרא מבני ישוע ב"י הושיבו נשים נכריות ואין הכרע אם אותם היו בניו ממש או הם הם בני יוידע ובני בניו (וה"ה בני בניהם) קרוים בנים ועמ"ש שם בספר עזרא : ע"ב דוד ומשיח. נ"ב בכאן משמע שדוד אינו משיח. עם שהמקראות מכנים אותו דוד כמ"ש כמה נביאים ירמיהו הושע יחזקאל : שם למ"ד סריסים ממש מאי ותבל כו'. נ"ב הוה מצי למימר שנסתרסו ע"י ד"א שלא ע"י התיכה היינו ותבל נ"א בהון. וה"א לעיל שהעמידו ע"ע בשעה שנגררו לנקביהם וכמה שבי אתעקרו מפרקיה דר"ס [יבמות סד:] :

דף צד ע"א גמרא כי מטו שוא אמרי כו'. נ"ב לומר לך על מה לא חזרו עם הגלות יהודה ובנימן מבבל. ואף למ"ד ירמיה החזירן לא כולן החזיר [וכמ"ש רש"י לקמן ק"י ב' במתני'] :

דף צה ע"ב גמ' אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי. נ"ב אברהם דכתיב ויקרא אברהם שם המקום וגו' ומסתמא לא נפטר גם יצחק משם בלי תפלה ולקיומי מ"ד אבותי אשר יאמר היום וגו' [וערש"י בחולין נ"א:] : שם בעי אביי חסר כו'. נ"ב מהא מוכח דים דברים נגו. אע"פ שנראה גוזמא לפי פשוטו מדדייק ביה טובא : שם ראשונים עברו בשתי. נ"ב מלשון כאשר יפרש השוחה לשחות מי שחו [ועי' ביומא ע"ז ב'] : שם מגלך גטושה. נ"ב כמו לטושה וכמוהו לשכה נשכה [כידוע שמתחלפות לפי שהן ממוצא א'] : שם שנחריב ושני בניו נבוכד נצר. נ"ב עמ"ש בדף הסמוך :

דף צו ע"א גמ' בעת היא שלא "ברודך". נ"ל מרודך [וכ"ה בדפו"י] וכ"ב קרא דישעיה נסיב בדמוכח מסיפיה [ובתורה אור נ"ל ישעיה לט] : שם נבוכדנצר ספריה כו'. נ"ב אם זהו המחריב א"כ בהכרת חיה כק"ן שנה. שמא זה היה זקנו של מחריב הבית. אך לעיל [נה:] משמע (נמחק כמו ג' תיבות) : שם אמרי בלאדן כו'. נ"ב בגימטריא כי דכלבא : ע"ב מחייה בקופא. נ"ב בית יד של קרדום והוא של עץ היינו דאמר קרא בסבך עץ קרדומות להודיעו כי לא בכח הברזל נפתח אלא כיון שנגזרה גזרה אפי' עץ שלט בו :

דף צז ע"א גמרא והגבלן יאשם. נ"ב מחוז סמוך להר הלבנון שמשם היו בוני הבית והגבלים וכן ביחזקאל [כז] זקני גבל והיו ישראל דרים שם כמ"ש (כפ"ב דע"ז כר"ל) [כפ"ד דע"ז (כ"ע א'. יבמות מז) ברמב"ם] דאזיל לגבלא. והוא אמנם חוץ לגבול א"י ככתוב ושתי את גבולך וגו' ובנחינה זו קורא לבני א"י אנשי הגבול עם שישארו מהם בא"י אבל יסובבו מעיר לעיר : שם שביבו ליה תרתין כו'. נ"ב אע"ג דמצינו שאפילו הקב"ה שנה מפני השלום [וכמ"ש ביבמות ס"ה ב' וש"מ] הכא לא היה כל פך מפני השלום שעם האמת היתה מתפייסת השכנה וסביביו נסערה מאד : שם בת קמה באמה כלה בתמותה. נ"ב מיכה ז' : שם שני אלפים תורה. נ"ב יאח"כ

ואח"כ פסקה תורה מא"י כי אחר זמן זה לא מצינו עוד ישיבות גדולות שם ונשלם דור תנאים שהיו שונים כמשה מפי הגבורה ונתחדש דור אמוראים שנעשית תורה כשתי תורות. גם מן אז והלאה אזלת יד וגבר תוקף הגלות. בגוים אין תורה :

דף צח ע"א גמרא יד עם "קדוש„. נ"ל קודש : שם עד שיתבקש דג לחולה כו'. נ"ב בריש כל מרעין אנא דם [נ"ב נח:] ושני לדם דג [ע"ז כ"ט א']. [וי"ג כאן דג קטן ועי' ברכות נ"ז ב' וש"מ] : שם מי אית לך בר חור. נ"ב נ"ל דא"ל הכי משום דרבנן אמרי (לקמן ע"ב) מיורא דב"ר שמו א"כ שם זה נאה גם לחמורו שרוכב עליו. וכן יפה לו מאחר שנקרא עני. וסוס דעתו גסה עליו כמ"ש [פסחים קיג:] : שם אשכחיה לאליהו דהוי „קיימי". נ"ל קאי :

דף צט ע"א גמרא ואפילו אמר כל התורה כולה מ"ה חוץ מפסוק זה כו'. נ"ב משמע גם משנה תורה בכלל. ולא יקשה לך אותה שאמרו בלהי גמ' דמגילה (ל"א ב') הללו משה מפי עצמו אמרן. כי בודאי כל משנה תורה דברי משה הן כמו שבאר היטב בתחלת הספר אבל שכינה מדברת מתוך גרונו כמו שנראה בברור מכמה מקראות ואפילו בתוכחות שבו כמו אשר עזבתני וזולת הרבה ועי' באם לבינה בס"ד : שם הלומד תורה ואינו מלמדה כו'. והכותב ומבאר אותה למען המשכילים יבינו והתלמידים יעמדו על האמת ויוסיפו לקח טוב אין למוד גדול מזה ואין כבוד לתורה גדול ממנו : ע"ב גמ' באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה. נ"ב צריך טעם אמאי לא קבלוה האמרינן אדכתיב ואת הנפש אשר עשו שאברהם ושרה מגיירים גיורים. ומ"ש בת מלכים דלא קבלוה. וי"ל שמא לא רצתה להתגייר אלא ע"מ שישאנה א' מהם לאשה ולא הו"ל גרי אמת וכענין שאמרו [יבמות כד:] אין מקבלין גרים [כו'] בימי דוד ושלמה. ולדברי ר"כ אשה שנתגיירה לשום איש אינה גיורת אע"ג דלית הלכתא כוותיה מ"מ דילמא אינהו נמי הכי ס"ל. ושמא משו"ה מסיק דלא איבעי להו לרחקה : שם אלא כגון דיתיב קמי רביה כו'. נ"ב דווקא כה"ג אבל בלא"ה רגיל רבנן למימר הכי כדאיתא טובא :

דף ק ע"א גמ' מפני מה נענש גיחזי מפני שקרא כו'. נ"ב נ"ע אי עונש דלרעת הא קדים טובא דהא מעשה הוה אחר ז"ש ששבה האשה מארץ פלשתים וזה הרעב היה אחר הרעב של מצור שומרון לפי סדר הפרשיות ושם כתוב וארבעה אנשים היו מצורעים וגו' ואחז"ל אלו גיחזי ובניו א"כ כבר נצטרע זמן רב קודם זה. וי"ל מתוך כתוב זה נלמוד שכך היה דרכו לקרוא רבו בשמו. ודוחק כי אז היה נדחה מרבו ואין מזה ראיה על זמן שעמד לפניו ושמשו. אמנם בס"ע מצאתי שהרעב של ז' שנים הוא אותו של שומרון ובשנה האחרונה קלל אלישע את גיחזי. לפ"ז שמא פירושו בסוף שנה אחר שחזרה האשה וכבר קראו בשמו. גם זה דוחק גדול. ועוד מפורש בכתוב שמיד אחר המעשה שלקח הכסף מנעמן קללו ויצא מלפניו מצורע ועוד א"כ בהכרח שהפרשיות נכתבו שלא כסדר המעשים ואין מוקדם ומאוחר גם בנביא. אלא מעשה דנעמן היה בשנה אחרונה של רעב המצור ובסופו (אע"פ שכתובים כמה פרשיות לפניו) ואינו מתקבל לצייר שאלת בן הדד אל מלך ישראל לאסוף איש מצרעתו אחר אותו מעשה גם שאירע אז. אולי פירוש נענש האמור כאן על שלא נרפא עוד מצרעתו : ע"ב גמ' אורח ארעא קמ"ל דלא לבעול כו'. נ"ב והיינו דלא ליזיל מכסיה לתבלא שמוציא זרעו לבטלה אלא נ"ל כלומר בעול כדרכה כדי שתעיר גם חשק האשה ותתעבר ותלד לך בנים ולא ילך הזרע לאבוד היינו בנורא ואכול ביה תרי כו' כי מחמת רוב תאות האשה בביאה כדרכה יולדת תאומים א"כ קמ"ל יבעול וישנה כדי שתוליד זכרים. והבעילה נקראת אכילה הלחם אשר הוא אוכל [ועפש"ס דכתובות] : שם נשאת שמא לא יהיה לה בנים. נ"ב ויגרשנה בעלה ותשוב לבית אביה כנעוריה או תחל לזנות בית אביה : שם דנפח בכסיה כו'. נ"ב ונראה דהא רבנן אפכא אמרוה כדאיתא בחולין (ק"ה ב') א"א מריש הו"א הא דלא שתו אופיא משום מאיסותא א"ל מר משום דקשי לכרסם. מנפח ביה קפיא לרישא כו' וכן בלפתן האמרינן [ברכות מ'] הבו לפתן אפי' הפסק לא הוי בין הברכה לאכילה. אך זלדקן נראה שהוא סימן אמתי ע"פ הרוב אבל לא בהחלט. ומי שאין לו זקן דעתו קלה כאשה לפיכך הסרים אין לו שער בזקנו כאשה : שם אשה יפה אשרי בעלה כו'. נ"ב קמ"ל למהדר אבתרה ולא יתן עיניו בממון של כעורה כי סופו לתת עינו באשת חן וילכד במצודתה כדמסיק : רש"י ד"ה אל תט אצלה למסוך עמה [כ"ה בכל הדפו"י] יין ושכר. נ"ב אולי הי"ל נ"א אך נוסח שלנו ישר הוא וק"ל :

דף קא ע"א גמ' והאיכא שבתות וי"ט. נ"ב עפרש"י והוא דוחק מאין לעני והוא דלא כדר"ע דאמר עשה שבתך חול [שבת קי"ח פסחים קי"ב קי"ג] ול"נ משום דבחול יגע ורץ אחר פרנסה ובשבת הוא שקט ונח מיגיעתו היינו דקשיא ליה ובינויא אתי כשסיא דאמרינן [ב"מ ע"ז א'] כאוכלושי דמחוזא אי לא עבדי תלפי היינו שינוי וסת א"ס גריעותא היא לגביה : שם ת"ר כשחלה ר"א כו'. נ"ב אם זה כאב"ה הוא א"כ אולי זה לא היה החולי שמת בו עפ"ס ארבע מיתות. ותימה יש כאן שר"י בעל מחלוקתו של ר"א בכל והוא שנתקשה כנגדו עד שברכוהו וכאן קורא אותו רבי : שם שגלגל חמה בעה"ז. נ"ב שנאמר לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם : ע"ב גמ' קין דכתיב גדול כו' מששים רבוא כו'. נ"ב נראה דדריש כתיב הכא גדול וכתיב התם ועתה יגדל וגו' והתם כתיב כל העדה ואין תימה אם היה קין נביא שהרי ה' דבר עמו כ"פ: שם אחיתופל ראה כו' סבר איהו מלך. נ"ב שאמר שילכוד אבשלום את המלוכה ויהרוג את דוד. אז ישוב וימרוד באבשלום יהרגהו כמורד באביו וישב הוא על כסא המלוכה כי חשב שלא ישאיר אבשלום מבית אביו כל יורש עצר כמו שחשבה עתליהו. ותסוב המלוכה אליו שאין בישראל גדול ממנו : שם בת שבע בתו. נ"ב בת בנו ומשום דבני בנים ה"ה כבנים קרי לה בתו :

דף קב ע"א גמ' אמר ר"ח נ"פ יצאה בת קול ואמרה כו'. נ"ב אע"פ שכבר יצאה ב"ק בימי דוד דכתיב וירבעם יחלקו המלוכה [שבת נ"ו ב' יומא כ"ב ב'] מלבד נבואת אחיה בסבת חטא שלמה. מ"מ כשהמליך ירבעם נאמר הם המליכו ולא מני שלא הבטיחו הקב"ה לירבעם במלוכה אלא ע"מ שיהא כשר וגם זאת לא לחלוטין כמ"ש [מלכים יא] אך לא כל הימים : שם וידח ירבעם „בן נבט". נמחק: שם אחר שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו כו'. נ"ב שמא לשון בגידה הוא כמו בבגדו בה דקרא. ר"ל אע"פ שבגד בהקב"ה לא נעל הפרגוד בפניו :

דף קג ע"א גמ' מכאן ואילך ברכוהו שמים. כצ"ל ונ"ב י"ג ברכתו שכינה :

דף קד ע"א גמ' שנאמר ומספחות. כצ"ל : שם ע"ב דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעוה"ב. נ"ב עפ"ק דר"ה (י"ז א'): רש"י ד"ה מכאן לקובלנא כו' יודיעה לרבים. נ"ב כדאמרינן [שבת ס"ז א' וש"מ] מי שהוא בצער יודיע לרבים ויבקשו עליו רחמים דכתיב וטמא טמא יקרא :

דף קה ע"א גמ' א"ל יסרו יצריכם. נ"ב כדאמרי' [בברכות ה' א'] לעולם ירגיז אדם יצ"ט על יצ"ר. א"ל אלהיו יורנו מלשון יורה ארץ ירה יירה כלומר ישליכנו וילקנו כי הוא עמהו לנו כמ"ש [מיכה ד] ואשר הרעותי : שם הוא כושן רשעתים הוא לבן כו'. נ"ב מלבן שהיה בתחלת אלף השלישי עד כושן עברו יותר מת"ק שנים ולקמן [ק"ו ב'] אמרינן בבנו בלעם שכל שנותיו לא היו אלא ל"ג משום דכתיב אנשי דמים ומרמה וגו'. שמא כוונו בכאן על ענין הגלגול : ע"ב גמ' „ואלי" זועם בכל יום. כצ"ל וכן ברש"י וכ"ב תהלים ז' :

דף קו ע"א גמ' שנאמר ומספחות. כצ"ל [וכ"ה בדפו"י] : ע"ב גמ' בכולהו לא תפים. נ"ב תרבה (וברש"י נ"ל תפים בשי"ן) : שם מאי דכתיב „ירלאו". נ"ל וירלאו : רש"י ד"ה במגדל הפורח כו' מגדל העומד. נ"ב באויר :

דף קז ע"א גמ' שנאמר הוא צלמא ראשה די דהב. כצ"ל : רש"י ד"ה זמותי. איכו נפל זממא. כצ"ל : ע"ב גמ' ויאמר נעמן הואל קח. כצ"ל : שם ואמר מר כו'. נ"ב נ"ל תרי הוו כי בהדר"ן משמע שהיה בימי ר"מ ור"י : במשנה וכתיב ומשם. כצ"ל :

דף קח ע"א גמ' אמר ר' חנינא משל כו'. נ"ב לא זהו ר"ח בר חמא שישב בראש אחר רבי : שם אם אדם חטא בהמה מה חטאה. נ"ב שהרי אינה בת דעת ולא מוזהרת ועוד לפמ"ש על כרחם הדביקום באינם מינם : שם מלמד שהיו מפנים כו'. נ"ב כלומר שואלים למה א"כ אינו פונה דרך כרמים לחבלם כענין בכתוב מחבלים כרמים: שם פרידה אחת כו'. נ"ב כלומר פרידה של אשכול כלומר ענבה כמ"ש בירושל' [פ"ו דברכות] לענין ברכה דחביבה בריה לברך עליה אפי' היא קטנה : ע"ב גמ' שהיתה חמה יוצאה ממערב כו'. נ"ב נ"ל ה"פ שלא שמש גלגל היומי כל ימי המבול שנה תמימה. לכן מעת שהתחיל המבול לירד הלכה חמה במהלכה השני ממערב למזרח בלבד כי לא היה לה אז תנועה נגדיית יומית נמצאת ודאי התחילה לצאת במערב בשנה ההיא ושקעה במזרח כמנהגה. ולא חמה בלבד אלא כל הכוכבים בכלל לא היו אז סובבים כי אם פעם אחת בשנה ההיא ולא הקיפו ממזרח למערב כל יום וזהו שאמרו במדרש שלא היו חמה ולבנה מאירים. ר"ל כדרכם בכל יום אלא חצי השנה היו מאירים חצי הכדור האחד. ותציה חציו האחר : שם למשפחותם ולא הם. נ"ב שהיו בהם בריות שאין להם עלם ואינן מתקיימין יב"ח :

דף קט ע"א גמ' שליה קיים. נ"ב לאות ולמופת : שם ולא עדה. נ"ל לא : ע"ב גמ' דעבר במברא. נ"ב כמו מעברא : שם תורא לבני. נ"ב מלשון תורי זהב : שם פדיוהו. נ"ב העי"ן מובלעת כמו מברא תחת מעברא וכן רבים בלשון ארמית גם כאן בתשלומו פדעוהו פלע ת"א פדעא :

דף קי ע"א מטלל לכו. נ"ב לשון תוכא ואיטלולא : שם משוי ג' מאות פרדות לבנות כו'. נ"ב שמא מפני שהן מסוכנות כמ"ש ר"ת [יומא מ"ט א' חולין ז' ב'] מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה. כדי שלא יקרבו גנבים לקחתם : שם ואמרו מירה. נ"ב על שגזלו :

דף קיא ע"א גמ' אפילו לא למד אלא חוק א'. נ"ב ניצול ומאי ופערה פיה לבלי חק למי שלא למד אפילו חוק א'. ויש לקיים דברי שניהם ופערה פיה למי שמשייר אפילו חוק א' מחמת שבוזהו. ולא למי שלמד אפילו חוק א' מחמת שלא היה ספוק בידו יותר. א"כ הא לנ"ת והא למ"ע.

ותימה בין לר"י בין לר"ל אטו מי לא שמיע להו מתניתין דספ"ק דקידושין כל העושה מצוה אחת כו' ונוחל א"ה. בכל גוונא דמיפרשא : שם אף יציאתן ממצרים שנים מששים רבוא. נ"ב מכל ס"ר שהיו במצרים משירדו לה עד שיצאו משם. כך נ"ל נכון. עד"ז אינו כ"כ זר וק"ל. [וכן עד"ז לימות המשיח מאותן שיקומו בתה"מ יש תקוה טובה לישראל : ע"ב גמ' וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו וגו'. כצ"ל : במשנה א"ל חלק לעוה"ב. נ"ב כי לא אקטיל. נ"ב תוס' לעיל (מ"ז א') היינו אליבא דרבא אבל אליבא דאביי מת מתוך רשעו לא הו"ל כפרה וה"נ סתמא בהכי איירי שהומתו בב"ד ולא התודו. איברא כי התודו כדין כל המומתין בב"ד ודאי י"ל כפרה שכל המתודה י"ל חלק. ברם נ"ל ד"א נכון דלא בכל עיר הנדחת איירי אלא הכ"ע במדיחים כדכתיב יצאו אנשים (ואי במודחים קמיירי הול"ל יושבי עיר כו' כדכתיב הכה תכה את כל יושבי העיר) והנהו ודאי א"ל חלק דכל המחטיא הס"ר אין מספיקין בידו לעשות תשובה. משו"ה אפילו אקטול פשיטא דלית להו כפרה כנהרג מתוך רשעו. ותנא מילתא פסיקא נקיט : שם העיר „הזאת". נ"ל ההיא [וכ"ה ברש"י] : שם התמרת והגמלת. נ"ב דגוסים [כמ"ס] בפלס יבלת :

דף קיג ע"א גמ' מכי טבחי דאחאב. נ"ב דזבח עובדיהו כדאיתא בשחיטת חולין [ע"ס ד' ב' ה' א' וברש"א בח"א שם] וזכה בו מן ההפקר כעובדא דדיו דפא"מ [ב"מ כד:] : רש"י ד"ה את יריחו כו' ולא אתפרש הא מנ"ל. נ"ב נ"ל מדשני קרא יריחה בה"א : ע"ב גמ' אמר ר"י גנבי. נ"ב עפי"ע (ע"ט) :

בפסקי תוספות סימן נב גרעיני. נ"ל ראשו : סימן קיז אסור להרוג כו'. נ"ב יש לו מקום בתנאי עח"מ סימן שפ"ח : סימן קכט נכרית. נ"ב מעוברת :

הגהות על הרא"ש

פרק א סימן ג אלא אפי' א' נמי. נ"ב דינו דין ב"מ נמי מדרבא"ה [ג' א'] דמדאורייתא בחד סגי ואמרינן דלית ליה דשמואל : סימן ז ואינו מורה. נ"ב באתר דלית גבר : סימן ח וכי תעלה ע"ד שמשה יושב ודן מבקר ע"ע כו'. נ"ב והא דאיתא בהנתנקין (פ"ח ב') שסנהדרין בלשכת הגזית היו יושבין מתמיד של שחר עד של בין הערבים. ג"כ לא שהיו דנין כל היום אלא יושבין שם מזומנין להיות נמצאים למבקשם ובמשה נמי לא נפיק קרא מפשטיה לגמרי אלא היה יושב בשבת ב"ד כל היום להיותו נכון ומזומן בכל עת אשר יבוא אליו העם :

פרק ג הג"א ד"ה אמר רב פפא. ומלוה רוצה למקום הועד. נ"ב כופין כו' דעבד לוה כו' : שם אלא ר"ת סוה חוץ לג"פ. נ"ב שבתוך ג"פ אסור להורות בפני רבו. ויש לקיים פירש"י דמיירי בנקיט רשותא מר"ה. ור"ת דלא אורי בשנים דר"ה סורא בלא רשות דוקא היה נזהר אבל לדין וברשות שאני. ותדע מר"ל שהיה ג"כ ת"ח לר"י ונחלק עליו כ"פ בדין שבא לפניו וכנראה שבמקום אחד היו ולומד לפניו אעפ"כ היה מזדקק לדון בפניו. וצ"ל שברשותו היה עושה ואינו חוצה [ועי' בהגר"א יו"ד סימן רמ"ב ס"ק ח' וס"ק י"ד] ולפ"ז לא מוכח מידי דלוה מצי מעכב חוץ לעיר כל שהוא : סימן יג ועוד דדוחק הוא לחלק בעריות ולומר דבמשכב זכור אין יצרו תוקפו. נ"ב לא תלמוד ערוך הוא [סוף קדושין] לא נחשדו ישראל על הזכור : שם וארבעים בכתפים דמלקין כו'. נ"ב היינו ודאי פרש"י ממש. אלא דק"ל הא ודאי לא מלקות דאורייתא היא דאין לוקין על אלו שבדברי קבלה וגדא דרבנן אינה דווקא ארבעים כמ"ש רש"י סוף חולין שא"ל קצבה ולדידיה קשיא. ויי"א שאינה אלא י"ג. והרמב"ם מחמיר בה טובא וס"ל דמכין עד שתצא נפשו [ועי' תוספתא ספ"ג דמכות] ולדידיה ניחא משום דבכלל מאתים מנה. אבל יותר נראה דלוקה ארבעים דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכדמשמע נמי דהקורא לחברו ממזר [קדושין כ"ח א' ועתוס' שם] ואתי שפיר הכא נמי : סימן יז וקבל לכרגיה דכלהו שניה לדבר בעדו כו' כשוחד מאוחר. נ"ב נ"ל בלא"ה נמי שרי די"ל אפי' קיסיב מדידיה כה"ג לית לן בה כיון דלא מידי שקיל מניה ואברותי אברי בעלמא הוא. ואע"ג דב"ח נכרי ואלים טפי דשליחא דמלכותא גבי מניה. מ"מ גרע מב"ח דעלמא דהא אית ליה עלדקי להפטורי נפשיה דשרי ליה לנ"מ למימר עבדא דנורא אנא לא יהיבנא כרגא [נדרים כח:] משו"ה ודאי לאו כגבוי דמי : סימן מ מכאן ראיה כו'. נ"ב אינה מכרחת דאיכא למימר דלית ליה או אפי' אית ליה מיגו גברא אלמא הוא וכיון שכבר יש בידו מנה וקשה להוציא מתחת ידו איך נחייבהו להוציא עוד מנה אחרת עליה ודילמא מעני או מיית ונפלי נכסיה קמי יתמי. וכל אגב גבייה בעי כ"ש אברהי ספק אתי [פסחים קי"ג א'] ולמה זה יכית עוד מעותיו על קרן הצבי. גם לא ניחא ליה בזילותא דב"ד ולמיקם תו עמיה בדינא ודיינא אהא נמי : סוף הפרק אחר רמב"ח לרומי כו'. נ"ב לדברי ב"כ ופרס. עיר היא בא"י ג"כ ששמה רומי :

סוף פרק ז והיכא לאסתפוקי כו'. נ"ב הא ודאי לא שרי אלא לשאול בהם שאלה בעלמא כאשר ישאל איש מאת רעהו וידבר עמו בידעו ומכירו כענין שמצינו בחכמי תלמוד שהיו מגיהים שדים לדבר עמם ולילך בשליחותם כדבורא בעלמא אבל לעשות מעשה ח"ו. ותימה גדולה על הרא"ש שעלה ע"ד להוכיח ממ"ש מה מעשה שדים להתירו. הא לא בא אביי אלא לאסבורי קראי [ועי' בהגר"א יו"ד סימן קע"ט ס"ק כ"ו] וגם השאלה אסורה למי שאינו בקי בהם כאמוראי דהוו גיסי בהו טובא :

הגהות על פירוש המשניות להרמב"ם

פרק ד ד"ה אחד דיני ממונות כו' כי החקירה והדרישה כו'. נ"ב נכללים בשם כמה מתי אנה :

פרק ז במתני' דף נ"ד ד"ה בכל מקום כו' ומערה נקרא המכנים כו'. נ"ב עדיין צריך באור עד איזה מקום יכנים כדי שיתחייב אם אפי' רק בפרוזדור או לבין השנים : שם כדי שלא יגע באיסור כי החסידים כו'. נ"ב גם שלא יבוא ע"י ההרהור בה להוציא שז"ל או לידי קרי בלילה : שם ואנשי מעשה מבעלי תורה כו'. נ"ב וא"ל מה"א דאפי' בדידים לא אסתכל [נ"ב ט"ז א' וע"ש ברש"א בח"א] אטו מאברהם ניקו ונגמר אבל מצינו גם בתלמוד בשבת (נ"ב ב') מעשה באחד שנשא גדמת ולא הכיר בה עד יום מותה וספרו בשבחו וצ"ל שאין אסור זה מוחלט דלצנוע שרי. שוב ראיתי שזכר גם את זאת להבן בעניני ספריסות ולא בת לבו שסותר למה שזכר כאן שחיוב הוא לראות אשה שישאנה וכמו שבפירוש אמרו [רפ"ב דקדושין] אסור לקדש אשה עד שיראנה אולי היה מחלק בזה דוקא לראותה בפניה להסתכל בצורתה שעיקר היופי של אשה הוא זה כמו שמשבחה הכתוב יפת מראה ותואר ועוי פניה מחפה על שאר מומי הגוף אע"פ שדרכן של שהם ב"א [להקפיד] עליהם ג"כ. מ"מ אין איסור לבלתי משגיח על כך לחקור אחריו תחלה קודם שיקדשנה אמנם ודאי לא הותר זה אלא לצנוע גמור כאותו אדם או שאינו מקפיד על מומין וסבר וקבל : שם וכן אסרו חכמים לשמש כו' ואין בזה עונש. נ"ב אבל זכרו [פסחים קיב:] שגורם לבנים נכפים : שם וכן הוא אולם דבר שבוא לשמש כו'. נ"ב ות"ת מאפיל בעליתו אם הוצרך לכך : שם כשנשאה והוא חרש או שוטה. נ"ב לאפוקי נשאה פקח ונתחרש או נשטה : שם אינה א"א לענין מיתה כו'. נ"ב לגבי דידה בכל ענין אפי' הביאה אביה אבל לגבי בועל הויא אשת איש בשקדשה אביה לגדול. לחייב עליה מיתה אם היא מבת ג' ומעלה ופקחת שנתקדשה ונתחרשה גם היא א"א לכל דבריה : מתני' דף ס' סד"ה ואלה העבודות כו' אבל חייב מלקות. נ"ב נ"ל שחסר מלת מדרבנן או נ"ל מכת מרדות : במתני' דף ס"ס ד"ה ובעל אוב כו' אינו עושה מעשה בשום פנים. נ"ב וזה אין בו חיוב מיתה אינו אלא באזהרה : שם הוא שמיעה כוזבת כו'. נ"ב מעשה בעלת אוב דשאול מכזבת אותו על פניו גם הכתוב והיה כאוב מארץ קולך מכחישו : בסוף הפרק וחייב מלקות. נ"ב דרבנן:

פרק י במתני' דף נ' ד"ה וכת שניה כו' כפי מחשבתם יתיה. נ"ב לעד : שם ד"ה הראשונה כו' שלא הבינו החכמה. נ"ב ר"ל הפלוסופיא: שם ותי השם כו'. נ"ב שרי ליה מרים דשבקיה לחסידותיה ואילה לו חולין היא כשבועה לבטלה : שם ד"ה ועתה אחל כו' ותחיית המתים לצדיקים בלבד. נ"ב להתקיים ולראות בטוב. ובכתוב ורבים מישני וגו' ואלה לחרפות הענין הוא שגם הרשעים העלומים יעמדו לראות בטוב אשר יעשה ה' לצדיקים והמה יהיו לחרפות ולדראון עולם יהיו : שם ומלת אפיקורוס כו'. נ"ב וכך הוא שם הפוקר היוני אשר כחש לאל ממעל. אמר נבל אין אלהים : שם וכן ס' בן סירא כו' מעניני הכרת כו'. נ"ב אמר כך מפני ד"א שזכרו בגמרא זלדקן קורטמן. אך הידוע לנו הוא ס' כולל מוסרים. אעפ"כ הרחיקוהו חכמים מלעשותו קבע לפי שאינו כל כך צריך אלינו שיש לנו דברי מוסר די והותר במקראי קודש וד"א שהוסיף הוא"ק עליהם אבל מ"מ לא אסרוהו בהחלט גם דרך ערא. אדרבה בפירוש אמרו מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן ומצינו לחכמים ז"ל שהכניסוהו לפעמים עם הכתובים כמו בספ"ת דב"ק [נ"ב ב' ועתוס' שם] דכתיב כל עוף למינו ישכון כו' וזולת : שם ד"ה היסוד השביעי כו' כמו שאמר בדניאל כו'. נ"ב לא היה נביא [כמ"ש במכלתין נ"ד א' וברים מגילה] ואמנם בשאר הנביאים לא מצינו כזאת (חוץ מאשל). גם הוא אינו בכלל נביאים) אמנם נראה אפי' בכמה שלא היו מכלל נביאים ונראה אליהם מלאך ה' ביום לא פחדו ולא רהו. דברו עמהם כאשר ידבר איש אל רעהו כגדעון ומנוח. אע"ל מיהושע נ"ב תלמידו של מרע"ה והאבות ולא עוד אלא אפי' הגר שפחת שרי קרה לה כזאת. וגדולה מזו אפי' בלעם הקוסם לא נגרע בזה. גם מ"ש עוד שיעמוד ימים או שנים לא תבוא לו הנבואה כו'. לפ"ד חז"ל נמלא כך במרע"ה ביותר שאמרו כל ל"ח שנה שהיו נזופים במדבר לא בא אליו הדבור. לכן מגד זה אין הוכחה למ"ש. רק בלי ספק גדלה מעלת נבואת מרע"ה מאד על כל הנביאים די עדות נאמנה במש"ס ולא קם נביא עוד בישראל כמשה: שם סד"ה שלשה מלכים כו' והודיעו כי בלעם מרשעי כו'. נ"ב עם שהעיד עליו שומע אמרי אל ויודע דעת עליון מחזה שדי יחזה. כי זה חדוש עצום ונפלא שיהא כל השכל הגדול הזה. משולל מעוה"ב. לכך הוצרך הדבר להודיעו :

חלופי גרסאות ע"פ נ"י במסכת סנהדרין

דף כז ע"ב רש"י ד"ה לבדו כו' בן אחות אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחות אמו. נ"ל בן אחי אמי פסול לי ואני לו שאני בן אחות אביו (וכ"ה בדפו"י) :

דף מא ע"ב תוס' ד"ה א' אומר בשתי כו' דמע"ה עד הנ"ה ה' מילין. עי' בהגר"א או"ח סי' תנ"ט ס"ק ה' (ובשנות אליהו ריש ברכות) שכתב דנ"ל בתוס' דפסחים ד' מילין ומ"מ עולה לשפה ומהנה לפי שהחשבון י"ב שעות הוא מהנ"ה עד השקיעה וע"ש אמנם א"ל כן בתוס' דכאן שכתבו והם שמינית היום. וגם אם איתא דדעת התוס' כהמחשבין מהנ"ה עד השקיעה. לא יתכן כלל קושיתם בפסחים וכאן דהא דאמר בשתי שעות ר"ל ג"כ אחר הנץ כחשבון השעות שבכל מקום ונע"ג. ודע שדברי רבינו הגר"א הנ"ל הוסיף המעתיק ע"פ מ"ש בש"א ריש ברכות מה דליתא בעצם כי"ק של ב"ע. וז"ל שם בגוף כי"י הטהור אבל כבר סתרתי ובלא"ה תוס' דשם נ"ע דלא נקטו האמת דאינה רק ד' מילין ואם ה"א דט"ס שם וצ"ל ד' מילין ניחא הכל וגם הראיה שהביא (ר"ל המג"א) ממש"ש ב' שית דליליא וכל מ"ש בהנדסה ממלת אלא העיקר נראה עד וגם הראיה ליתא בכי"ק. ובזה מובן מ"ש בריש הס"ק ע"ד תה"ד שהוא תמוה מאד כו'. וכ"ז לפי פשטות הגמ' דפסחים צ"ד וכפרש"י. אבל לפי מה שחדש רה"ג לעת זקנותו כמ"ש בש"א ובהקדמת הר"מ לפירוש רבינו על משלי לדעת הרמב"ם ושכ"מ בירושלמי א"כ נכון חשבון תה"ד בשיעור מיל. ולא יפה עשה המעתיק שהשיג דברים שסותרים לכאן כאילו בדבור א' נאמרו :

דף מז ע"ב רש"י ד"ה א"ל לשמואל משום דעת וכל הנקבר כו'. כצ"ל ומלת הך ליתא בדפו"י וכן ברש"י שבכרי"ף :

דף ב דיני ממונות בשלשה. התנחומא משפטים סי' א' ובירושלמי מנין תיקני לי' וכיו אלה לכם לחקת משפט כו' א' ד"מ וא' ד"נ לדרישה וחקירה ועפ"ז שדחק לא קרא גבי ערי מקלט כתיב ונרא' שכ"ה דיליף דכפ' נחלות כ' והיה לכ"י לחקת משפט דהיינו ד"מ וילפי' מהתם גם למומחין: גזילות וחבלות. במשנה שבירושל' גזלות וחובות עמ"ש לק' ע"ב: והמוציא ש"ר. עמ"ש לק' ח ע"ב: רי"א א' מהן כהן. ת"כ בחקותי ספ"ח וסתם ספרא ר' יהודה: ומנין לקטנה שהיא של כ"ג. ע' ספרי משפטי קס דשם יליף שלשה העודפים על הכ' דמקיש לעדים מה עדיו שנים אף מטיו שנים ואין ב"ד שקול כו': ולא כהסייתך לטובה. ע' מכלתא משפטים פ"ך: תוס' ד"ה ד"מ ונרא' לר"ת דכופר. בירושל' סוף ה"א וכתובות פ"ד ה"ד מבואר דדין א' לכופר עם מיתת השור להיות נדון בכ"ד א' אך ר"ת ס"ל דהיכי דלא יומת השור נדון כופר כחבלות: **ע"ב** אבל הודאות והלואות לא. לגי' הירושל' גזילות וחובות נכלל ג"כ הודאות והלואות. והירושל' אינו מדייק מה דתני ד"מ בשלשה דזהו הקדמה וכלל הענין וכלק' במתני' ד"נ בכ"ג ותשיב אח"כ הרובע כו' פרטיהן ועתוס' לק' ג ע"א ד"ה ועוד. ומ"ש בירושל' לא הן גזלות הן חבלות לא כפי' הפ"מ דהיינו קושי' דהכא אטו כו' דא"כ הו"ל לומר לא הן ד"מ הן גזלות וחבלות ועוד הא חובות תני בירושל' ומה שפי' דהיינו חבלות דחוק ובענ"ד היינו הא דאיתא הכא מה לי חבל בגופו כו' וזהו מסקנת הירושל' שם למלות דרש והוכחה דגם בחבלות שמעינן ג' מגזלות וע"ז אמר אשכח תני לפניהם כו' וע"פ הירוש' א"ש קוש' התוס' ד"ה ליבעי דמלפניהם שמעינן גם הודאות והלואות ומ"ש והייא כר' יוסי בר חלפתא דבעי שיקבלוהו קאי על כל הסוגיא דשקיל וטרי עד התם דבעי ג' מה"ת ואין יחיד דן בלא קבלוהו דלא כשמואל דמייתי אח"כ בדרישה. עמש"ל ע"א:

דף ג לרב אחא כו' אית לי' דשמואל. עתוס' דבה"ג פסק כשמואל ולפי מאי דתלי בירושל' פ"ז דברכות ה"א בזה דין זמון בשנים אי רשות הו"ל לפסוק כמ"ד שנים מזמנין רשות והבה"ג בהל' ברכות פסק דאין רשאים לזמן ע"ש: **ע"ב** ונקרב בעה"ב. מכלתא משפטים פט"ו: כדי שיגמר הדין בשלשה. כ"ה ג"כ במכלת' ובירו' לא קאמר ר' המשה ור' אבהו בעי מעתה [דדריש ר' ירשיעון תרי] כר' ד"מ בחמשה שיוגמר בג' אשכח תני ר' חזקי' הואיל ואמרה תורה הרוג ע"פ מטין הרוג ע"פ עדים מה עדים שנים כו' ואין ב"ד שקול כו' הרי חמשה. ופי' הפ"מ הרוג לי"ד אלא ד"מ קאמר ודוחק ובענ"ד הרוג כפשוטו ובכ"ג וכבספרי משפטי ק"ס [הבאתיו לעיל ב.] דיליף מטיו מעדות ור' חזקי' דן מהתם גם לגזלות והלואות דתמיד הוי תובה לא מהם דבעינן מטיו שנים לבד השנים הכתובים ואין ב"ד שקול כו' הרי חמשה:

דף ד ירשיען כתיב. בירושל' איתא בדברי רבי ירשיען אין כתי' כאן אלא ירשיעון ונרא' דכונת הניקוד דלא נקרא ירשיען: שאלו תלמידים את ר"י בן רוען. ת"כ תזריע פ"ב וע' התוה"מ בשם הרוו"ה דאין הפי' שבעים אלא שבעה פעמים שבעה דזה אפשר בפשט שבעים: ובה"א קרנות. ער"ן: ור"ש סבר בסוכות. בירוש' סוכה פ"א מפרש פלוגתייהו באופן אחר דכ"ע דרשי המסורת ודורשין תהלות ואיכא ד' ורבנן ס"ל סוכות דעלמא וליכא רק ג': תוס' ד"ה מנין בירוש' ר"פ המוליא יין. וכ"ה בשקלים פ"ג ה"ב פ"ח ה"א: **ע"ב** משום ר' יהודה בן תימא. בירוש' חגיגה פ"א ה"א יבמות פ"ח שבת פי"ט מוכיח דגרסי' הכא ר' יהודה סתם. וכן הביא התוס' בחגיגה ד' את הירוש' ע"ש ר' יהודה דמקשה מזה על אידך דר' יהודה:

דף ה תוס' ד"ה דן. ויכול לכוף. וכן מבואר בירוש' ה"א מומחה שכפף ודן דינו דין: אם קבלוך עלייהו. ע' רש"י ותוס' והש"ך ח"מ סי' כ"ה הביא מ"ש הכ"י דהירוש' מסייע לפירש"י והוא חולק ע"ז דאדרבה מהירו' מוכח דלא כרש"י וע' מהש"פ מ"ש בזה ובמק"א הארכתי: ומהכא להתם. עמ"ש לק' יד ע"א: אלו ראשי גליות. בב"ר פצ"ח אלו סנהדרין: בני בניו של הלל. בב"ר שם דריש כך משום דהלל מדוד קאתי כאשר מצאו כן במגלת יוחסין וזהו מבין רגליו משבט יהודה: יתיר בכורות. בירו' חגיגה פ"א ה"ח ונדרים פ"י ה"ח רב מניתי' רבי להתיר נדרים ולראות כתמים מן דדמך בעא גבי בריה מומי בכורות א"ל איני מוסיף לך כו' א"ר יוסי בר' בון כולא יהיב לי' לדון יחידי ולהתיר נדרים ולראות מומין שבגלוי מן דדמך בעא גבי בריה מומין שבסתר א"ל כו' וכאן דאיתא לדון יחידי ולא מומין הוא דלא כחד דהתם: תוס' ד"ה דהכא שבט. כדאמר בירו'. כלאים פ"ט ה"ג. והא דבב"ר פנ"ח וירו' תענית פ"ד ה"ב דאיתא רבי אתי מדוד ע"כ היינו מצד האם. וע' יפ"מ בכלאים ומפרשי המדרש שם: **ע"ב** משום דלא בקי במומי. ק"ק מהא דבירו' חגיגה פ"א ה"ח ונדרים פ"י ה"ח ושאינו ראוי לכל הדברים אף לדבר א' אינו ראוי ודוח"ל דהבבלי יחלוק ע"ז. וי"ל דבלא"ה דחי לה הגמ': למקום א' בירוש' שביעית וגיטין מבואר דהיינו עכו ומביא ראי' מזה דעכו יש בה א"י: תלמיד אל יורה. ויק"ר פ"כ תנחומ' אחרי סי' ו' תצוה סי' ע' ע"ש ר"א: ג' פרסאות. פדר"כ כ"ז אח"מ ע"ש ר"א מכלת' יתרו בחדש פ"ט ועמ"ש ברכות נד: ד"ה מתנה ובשהש"ר פ"א איתא שם י"ח מיל והגיהו שם המפרשים י"ב מיל ובענ"ד י"ל דתשיב שם תני ההקף מי"ב מיל על י"ב בעגול [כי בעמדם בקבוץ שגי בעגול] שהי' הדבור מקיף אותם שהוא י"ח מיל: ר' יוחנן לרב שמן. עמ"ש לק' י"ד: תוס' ד"ה שנים. בירו' משמע דוקא שנים ולא יחיד מדמדמי בפ"ו דברכות לזה דין זמון בשנים וגבי זמון יחיד אינו מזמן וה"נ אין דינו דין:

דף ו טימא את הטהור. ע' תוס' לק' לג: ד"ה שערבן וע' ירו' גיטין פ"ה ה"ה דמוכיח דמטמא הו"ל עושה מעשה דהיינו אף שאינו ניכר שמי' היזק מדמחייב כאן בטימא את הטהור ואי שמי' היזק א"ש דטעם פטור בשוגג הוא כדי שיודיע והכא הלא בכונה הודיע שהוא טמא. אבל אי ל"ש היזק אמאי חייב הא הו"ל שוגג ומשני דמיירי שהגיע לידו דהיינו נשא ונתן ביד דהו"ל מזיד שלא הי' לו ליתן ביד ולמ"ש התוס' שם דגם בלא נשא ונתן ביד הו"ל מזיד קשה מהירושל' ונרא' עפמ"ש הש"ך ח"מ סי' כ"ה סקט"ז וסק"ל דהירו' לא ס"ל דינא דגרמי לזאת א"ש דאינו מחייב בלא נו"נ כ"א למ"ד שמי' היזק והבבלי לטעמי' דדן דדג' והירו' כאן משמע דמחשבי' למזיד מה שיכנס בעניני דת ודין בשאינו בקי והוא נגד הסברא בירו' גיטין דחשבי' לשוגג: דטעה בד"מ. ע' ירו' ה"ב וכגי' הש"ך שם סק"ל. ובירו' הלשון דטעה בדבר תורה דאילו בדבר משנה ס"ל להירו' דפליגי ר' יוחנן ור"ל בזה כהו"א דגמ' כתובות פד: ובבבלי דחה זאת דכ"ע חוזר ובירו' הכותב ה"ב שם קם כן: **ע"ב** ר"א בנו של ריה"ג אומר אסור. ספרי דברים י"ז ע"ש חכמים אומרים: ר"א אומר הרי שגזל. צ"ל ר"א בן יעקב וכ"ה בירו' כאן ה"ה ובבלי ב"ק נד. וכ"ה בתוספת' פ"א: ריב"ק אומר מצוה לבצוע. ספרי דברים י"ז ע"פ גי' הגר"א: ששלם מתוך ביתו. דב"ר פ"ה פלוגתא דרב יהודה ור"נ דר"י ס"ל ששלם להחייב מתוך ביתו [ומש"ש ת"א ט"ס וצ"ל רב יהודה אמר כדמוכח שם דסיים א"ל ר"נ] ור"נ ס"ל כדר' הכא. ובאדר"נ פל"ג איתא דהיה נותן להחייב משלו או אומר תלקו מה שעליכם: ר' אומר. הגרי"ב מוחקו ובתוספתא אית' בפ"א ר' אומר וכן בירו' פ"ב ה"ב איתא להדיא ע"ש ר' אומר ובפ"א ה"א איתא סתם: ר"ש בן מנסי'. תנחומא משפטים ו' ספרי דברים יז: ור"ל אומר. בתנחומ' משפטים ו' ר' יהודה בן לקיש וע' הגרי"ב: אי אתה יכול. ספרי דברים יז: ויהו הדיינין. תנחומ' משפטים שם שפטים ז': ובן ביהושפט. שם ובשוח"ט סי' פג ספרי דברים יז: כי לא'. בירו' מסיי וכי אפשר לב"ו לדון את בוראו אלא אמר הקב"ה אנא אמרית דיהא גראובן מאה דינר כו'. ואת נוטלן מזה ונותן לזה עלי לשלם לו ולפרע מאותו האיש והוא כדרש ר' חייא בר חנינא לק' ח. ע"ז הפסוק ע"ש:

דף ז ראה חור שזבוח. ע' שמ"ר פמ"א ויקר' פ"י במד"ר פט"ו [ושם ובתנחומא בהעלתך יד אית' שהרגו ג הזקנים] וע' פדר"א פמ"ה תנחומ' תצוה י"א תשא כ: על ד"ת. שנמשלה למים כבב"ר פס"ו ועוד בכ"ד: **ע"ב** אם דיין דומה. מדרש משלי פכ"ט: פתח ואמר. בירו' בכורים פ"ג תרגם יעקב איש כפר גבוריא: וה' בהיכל קדשו. בירו' שם ה"ג הא ר' יצחק בן אלעזר בבי מדרשא דקסרין ומפרש להאי קרא וה' היינו תורת ה' בהיכל קדשו שנמצא שם אחר היודע לדון ולהורות: א"ר אסי. בירו' שם א"ר אימי: הוו מתונים בדין. ספרי דברים טז: מהכא מלא תעלה. מכלת' משפטים פ"כ: ובין גרו. ספרי דברים טז:

דף ח על דבר זה נענש משה. אג"ש פי"ד אג"ב פס"ט: ללמדך שמגלגלין. במד"ר פי"ג ועמ"ש שבת לב. ובירו' לק' פ"י: **ע"ב** תוס' ד"ה והביא. ובירו' מנא. בפרקין ה"א ובכתובות פ"ד ולגי' הק"ע למ"ד דכ[ו]לע פליגי אבל בנערה המאורסה לכ"ע ממון בג' ונפשות בכ"ג ולפי' הפ"מ ע"פ הגי' הכתובה הוא איפכא בנערה לכ"ע מקום שנסקלים שם מפסדת כתובתה ע"ש ובפנ"א: עד שיודיעוהו. ע' לק' פ ע"ב: חבר א"ל התראה. פי"ט ע"ש רב:

דף ט ע"ב ואין אדם. היינו דפלגי' דבורא וע' רא"ש ספ"ק דמכות מענין זה דמייתי עלה הך דירו' בכותב נכסיו לב' ב"א והעדים קרובים לא' מהן דפליגי בה ר' יוחנן ור"ל ולר' יוחנן פסולין לשניהם ובטלה כולה ומדמי לה לכותב נכסיו לעבדו דה"ל ג"כ שטר שחרור אי מהני בפני נכתב בלא קיום גם אנכסים והרמב"ם פסק בכותב נכסיו לעבדו פ"ד ובכותב נכסים לב' ב"א דל"א פ"ד וכ' שם בשם רבינו יואל דרבא דהכא ודגיטין פליג על ר' יוחנן דהתם ועש"ק ומה"פ בגיטין פ"ת ה"א וש"ק בכתובו' פי"א ה"ה ופנ"א מכות פ"א ה"ז ויש בזה אריכות דברים ואכמ"ל ובמס' גיטין נדבר מזה בס"ד:

דף י ותיפוק לי' מלא תענה. בירו' רפ"ק דמכות מוכח דתפס קרא דלא תענה וע"ש במה"פ דהיינו אחר ד והאדיקו מפרשינן לא תענה למלקות ע"ש: דתניא ר"א בר צדוק. צ"ל דתנן דמתני' היא בר"ה כד.: תוס' ד"ה שכבר. והא דאמר בירו'. כאן ה"ב ר"ה פ"ב ה"ה: רא"א. בירושל' שם ע"ש תני רשב"י: תוס' ד"ה שבעה. וכן מוכח בירו'. כאן ה"ב וכ"ה בבמד"ר פי"א וע"ש בירו' ובמגילה פ"ד ה"ד דתני שמואל אין מקדש החדש פחות מעשרה וכ"ה בבבלי לק' ע: ושם איתא אין מעברין את החדש וע' רש"י שם וק' לכאורה דקדוש עבור החדש תהא עדיפא מעבור שנה דהתם שבעה ובקה"ת עשרה ובשמ"ר פט"ו אית' שם גם בעבור השנה בעשרה ואין לומר דאינו כ"א לפרסם אחר שחקרו וגמרו בשבעה דל' המדרש ל"מ הכי וע' בפדר"א פ"ח דר' אלעזר ס"ל עבור השנה בעשרה וא"כ פלוגתא היא. ומ"מ בעבור או קדוש החדש ל"מ דהוי פלוגת' רק כיון דל"ב בקה"ת מזומנין לה לא קפדינן בזה שיהיו יותר ולוקחין עשרה לפרסם ובעבור השנה דבעי מזומנין אין לוקחין יותר וע' לק' יא. ומש"ש ובויק"ר פכ"ט ה' זקנים ומגיהים שם ז'. ויתכן דלמשנה ומאן קאמר שהוא כה' כמ"ש בגמ' הכל

דף יא אלא אמרו חכמים. בירו' איתא שהפליגו אותו היום כד"ת ועברוה ביומא דבתרה: משמתו נביאים. שהש"ר פ"ח: שראוי שתשרה. עמ"ש ברכות נז. ד"ה ראוי: שנעקרו ממקומן. בירו' כאן ובשביעית פ"י ר"ה פ"ג נדרים פ"ו אר"ש בר נחמן והן שהגיעו לנהר פרת. ונרא' דאף דאית' בב"מ כח. ט"ו יום מירושלים לנהר פרת מ"מ הגליות שהם מעבר השני לנהר פרת נדרש להם עוד איזה ימים לעבור הנהר ולא יגיעו עד פסח במשך ט"ו יום לא יבאו בע"פ להקריב הפסח: וזמנא דאביבא לא מטא. בתוספת' פ"ב ליתא ולית' שם ג"כ תיבת כילד ומשמע שם דר' ינאי משום רשב"ג פליג וס"ל דמשום זה לבד ג"כ מעברין ולפ"ז אפשר לומר דלזאת לא קאמר רק באנפיי ולא באנפי חבראי משום דחבריו חלוקין ואף דע"כ מדעבד עובדא היו לו מסייעים מ"מ לא דכ"ע היא. אבל ר"ג דקאמר זימנא דאביבא לא מטא קאמר באנפי חבראי ובירו' הוא כבתוספתא. אך שם אית' גם בעובדא הראשו' ובאנפי חבראי גם שם שניהם ע"ש ר"ג. ובמע"ש פ"ה עובד' חדא מהנ"ל בר"ג ולית' זמנא דאביבא לא מטא. עוד שינוי מהבבלי לירו' דשם אית' בדברי ת"ק ואם עברוה מעוברת: **ע"ב** רש"י ד"ה ה"ג. ול"ג אף. בירו' הגירסא אף ועמה"פ ד"ה על שלשה ומ"ש ליישב הרמב"ם מהשגת הרמ"ה: ועל אחת מהן מעברין. בירו' הכא גבי א' מהארצות תני ואם עברוה אינה מעוברת ולעיל גבי על האביב כו' תני על א' מהן מעברין תני ואם עברוה מעוברת ובתוספת' פ"ב קתני גם על אחת מג' הארצות אם עברוה מעוברת: העיד חנני' איש אוני. בירו' כאן ובנדרים פ"ו העיד כו' שאם אינה יכולה להתעבר ביהודה שמעברין אותה בגליל. משמע דלהקל בה. מיהו להירו' גם בחו"ל אם אין יכולים לעבר בא"י מעברין בחו"ל כמש"ש לק' ומוכח בתוס' ד"ה אין מעברין. ויש לפרש לפ"ז דה"ק דדין גליל כחו"ל דוקא בא"א לעבר ביהודה ולא בא להקל: בתוס' ד"ה אין מעברין וק"ק כו'. נרא' דהתם רק לעורר את העם קאמר הכי כדמוכח בירו' הכא קם ר' יצחק קרא באוריי' אלה מועדי חנני' כו' אמרו אלה מועדי ה' אמר לון גבן [ולגביכון הם מועדי חנני'] קם ר' נתן אשלים [הפטרה] כי מבבל תצא תורה ודבר ה' מנהר פקוד. אמרו כי מציון כו' אמר לון גבן. ולפ"ז י"ל דעיקר הדרש אינו משם שהוא ד"ק כ"א מה"ת לשכנו דמייתי הכא. וא"נ לתי' הגרי"ב בזה ע"ש: ואם עברוה בגולה. ת"כ אמור פ"ט:

דף יב תוס' ד"ה ומפני. עש"ק נדרים פ"ו ה"ח ד"ה אימתי וד"ה מפני: לא בשביעית. בירו' כאן ובפאה פ"ה שקלים פ"א נדרי' פ"ו איתא ואם עברוה מעוברת ועש"ק שקלים שם ה"ב שתמה למה לא הביא הרמב"ם בפ"ד מקה"ח דבדיעבד מעוברת ועפנ"א: ורבותינו התירו. ע' ירו' שם דאר"ז בשם ר' אבהו הדא דתימ' עד שלא התיר ר' להביא ירק מחו"ל כו' ולהרא"פ פאה פ"ה ה"א לא קאי רק אמוצאי שביעית ולהש"ק שקלים שם ד"ה לא בשביעית קאי גם אשביעית ע"ש: תוס' ד"ה שעיבר. ובירו' אמר. כאן ה"ב פסחים פ"ט ה"א. וצ"ע מירו' סוטה פ"ט ה"ב דשם איתא דבימי עזרא מצאו גלגלתו של ארונה תחת המזבח וידובר מזה במק"א: אין מעברין כו' מפני הטומאה. ע' ת"כ אמור פ"ט: **ע"ב** אמר מר ר' יהודה אומר מעברין. בירו' הגיר' בבריי' ר' יוסי או' מעברין וא"כ לא קשה מהא דס"ל לר' יהודה הותרה בצבור גם שם המעשה מחזקי' לא סיים שבקש רחמים ע"ע מחמת זה רק מעברין שכן מצינו בחזקי' והא דכתיב בלא ככתוב הוא משום שעיבר ניסן בניסן: עודהו על מצחו. בירו' פ"ק דיומא פלוגת' דאמוראי ולמ"ד דבעי ציץ על מצחו הכה"ג לובש בכל יום בגדיו ועמ"ש פסחים עז.: זה ניסן. במכלת' בא פ"ב דריש ר"ש מראשון הוא לכם ור' נתן דריש שמור את חדש האביב חדש הסמוך לאביב וע' ת"כ אמור פ"ט: ולבסוף סבר נשים בראשון רשות. עמ"ש פסחים לא ע"ב: שואלין בהל' הפסח. עמ"ש בפסחים ו' ע"א:

דף יג אחד ועשרים יום. בירו' הוא דברי ר' יהודה כך ומ"ש כאן ט"ז יום ע"ש ר' יהודה הוא שם סתם בדברי ת"ק ור' יוסי אמר שם עד הפסח אך אפשר דהיינו ר' יוסי האמור' שבירו': כולי' חג בעינן. ע' ת"כ אמור פט"ו: **ע"ב** ולעברי' לאדר. בירו' שביעית פ"י הל"א ר"ה פ"ג ה"א נדרים פ"ו ה"ח כאן ה"ב אית' רבי אומר לא נתעבר ניסן מימיו [פי' שיהי' ר"ח ניסן ב' ימים ואדר לפניו מלא]. ומקשה מהא דשקלים פ"א אם בא החדש בזמנו [דהיינו ר"ח ניסן לענין תרומת הלכה] ומשני אם בא לא בא פי' דלא אקלע כך: וסמכו זקני. ת"כ ויקרא דבורא דחובה פרשה ד' פרק ו': לכתוב זקני העדה ידיהם. הגרל"מ בהתוה"מ ויקרא שם מגי' שנ"ל לכתוב וסמך זקני העדה ע"ש בהסבר הדבר: ור' יהודה גמר ראש. לפי מה דאית' במנחו' כז: דלר' יהודה בכ"מ על ממש וכ"ה בירו' ר"פ כיצד צולין דלר' יהודה דס"ל באמה בת חמשה לא הי' מקום לבזיכין כ"א על הלחם דעל הוא ממש. א"כ לא היה צריך הגמ' לג"ש אליבא דר' יהודה ועמ"ש בפסחים סג: ד"ה תוס' קשי'. ובירו' ה"ב מוכח דמדרבנן היא. דמתחלה הי' הנשיא לבדו ממנה ומסמיך ואח"כ התקינו שלא הנשיא כ"א ע"פ דעת ב"ד: סמכין לי' בשמא. וכן בירו' הוריו' פ"ג א"ר זעירא הדא אמרה שממנין זקנים בפה:

דף יד והאמר רבא"ת. לפי המבואר בירו' ה"ב דר"ע הסמיך לר"ש ג"כ. הוי הקושי' גם מר"ש וכן מוכרח התירוץ גם לר"ש: אריב"ל. בירו' בכורים פ"ג ע"ש ר' לוי ומסמיך לה אקרא ע"ש: ונסמכין בחו"ל. בירו' שם רבנן דקסרין ממנין זקנים בחו"ל ע"מ לחזור ועמ"ש לק': עלי' דרב שמן. לעיל ה: איתא דר' יוחנן א"ל לרב שמן הרי אתה ברשותנו עד שתבא אצלנו וא"כ הי' גבי' והפשר דע"מ לחזור לב' ג' או רק לענין הוראה אבל להסמיך לדון דיני קנסות בעי שלשה ולא נזדמן לו מותב תלת' וע' ירו' בכורים שם אוף ר' יונה הוה בפתקת ופי' הפ"מ שם מקום אך הרא"פ פי' שאלא לו כתב סתמות. וקשה לפ"ז כיון דמהני בכה"ג הו"ל לר' יוחנן ג"כ לשלוח כתב וצ"ל דהתם לא מיירי רק להוראה ולא לדיני קנסות: אין מדבית עלי. בירו' ר"ה פ"ב ה"ה וכאן ה"ב אית' דרב כהנא הוא ג"כ מדבית עלי וא"כ לא הי' נסמך וקשה איך דן ד"ק בבבל ב"ק קיז. שמטי' לקועי' וי"ל דהיינו דלא מסתייע מלתא אבל כשם שזכו איזו יחידים להאריך ימים כן יתכן שיזכו להיות נסמכין: מוחלין לו. במדרש שמואל פי"ז חכם חתן ונשיא וכ"ה בירו' בכורים שם ובהוריות לענין נשיא: זקניך שנים. ספרי שפטים רה: הרי כאן ה'. בירו' כאן וסוטה פ"ט אמר רבי גראין דברי ר' יהודה בערופה דלא דריש ויצאו פי' דבסמיכת זקנים דריש וסמכו תיבת הפעולה וזה לא נראה לר' אבל הכא לא דריש ויצאו רק זקניך ושפטיך ע"כ פסק בסמיכה כר"ש ובעריפה כר' יהודה וזהו טעם הרמב"ם שפסק כן. ובס"ק סוטה שם טעם אחר וע' תוי"ט ומה"פ שם: **ע"ב** אבעיא להו. בירו' כאן ה"ב סוטה פ"ט ה"א מפורש בדברי ראב"י זקניך זו ב"ד הגדול ואין מקום לבעי' זו: מצאן אבית פגי. ע' ירו' פי"א ה"ג ובאת לרבות ב"ד שביבנה ר"ז אומר לשאילה ופי' הפ"מ דרק בעת שאלת הזקן ממרא סגי בב"ד שביבנה אבל ההוראה בעינן ב"ד שבלשכת הגזית: בעי ר' ירמי' שלשה. בירו' מע"ש פ"ד בעי ר' יונה שני נכרים או שני בעלים מהו. והיינו אם הפי' א' מהן נכרי אפי' א' מהם בעלים פי' אף א' מהם בעלים וא"כ גם שני נכרים או שני בעלים א"ד או קאמר ופשיט דלגדדין היינו או. והכא משמע דרק בשלשה מבעי' לי' ובשנים פשיטא לי' דפודין. והוא דלא כבירו' דפשיט דאין פודין בכה"ג: קשי'. לפמ"ש בירו' ב"ק פ"ט ה"ה רב הושעי' בשם ר' שמואל בר אבא ז"א שאין שמין ערכין מן המטלטלין מה"ת אלא מדבריהן [ועמ"ש שם ובמגילה פ"ד ה"ד שמפרש בגיותא' ולא כדרך בתמי' וקושי' כפי' הפ"מ] יש ליישב האי קשי' דלפ"ז אין לחשוב הג' כהנים דגבי ערכין בשומת מטלטלין כיון דל"ה מה"ת. ובקרקעות שגם ערכין בהם ד"ת נחשבים גם בערכין המטלטלין דלא גריעי קרקעו' ממטלטלין וא"ש. בהקדשות מטלטלין דלא נחשב רק דעשאם ג' ולא דערכין דליתא במטלטלין:

דף טו בא כהן לגבות. בירו' מוכיח מזה דאם אמר דמי שדי עלי שנשום בעשרה. כיון דגם בערכי אין הגוף קדוש היכא דשייך שומא כגון שנגבה מקרקע בעי עשרה ה"נ בדמי שדי דשייך בזה עצמו שומא הוי בעשרה: מה לי עיולי. בירו' משמע דלא ס"ל סברא זו דא"כ גם באומר הרי עלי מנה להקדש ונגבה מקרקע בעי עשרה והירו' ס"ל בשלשה אלא הסברא כיון שנגבה מקרקע והתחלת חיובו הוא ג"כ מקרקע דאדם כקרקעו' ע"כ בעי עשרה: הוי מעוט אחר מעוט. בל' הירו' מגילה פ"ד הוי רבוי אחר רבוי למעט כהן: תוס' ד"ה אדם. במגילה כג: מתרצים התוס' ע"פ הירו' שם וכאן דעבד הוא בשלשה משום גזרה שמא יברחו וקאי הירו' בדינא דרבנן והא דלא מוקי בעבד ודינא דאוריי' משום דאין נוהג כן לא רצה לאוקמי בהכי: כמיתת בעלים. בירו' סוף ה"ב אמר זה ההקש לענין דרישה וחקירה ואף דגם ד"מ מה"ת בדו"ח כבר"פ בבלי וירו' יתכן דהו"א בלבער מזיק א"ל דרו"ח וע"ש דהסר שם תיבות וצ"ל ומה מיתת בעלים בכ"ג כו' ומשום דאין הקש למחצה דרשי' תרוייהו: **ע"ב** האי שבט שחטא במאי. בירו' מקשה איפכא השתא שנים אין דנין שבט מבעי' פי' כהן גדול ונביא בעינן בהני שנים ב"ד ע"א כ"ש שבט ומשמע דגם באשר מצות בעינן ב"ד ע"א בשבט והוא כרבינא לק' טז. דאף דבדין מיתה דינם כיחיד מ"מ מקרי דבר הגדול רק דק"ל שם פשיטא ומחמת זה מוקי לה בנשיא שבט:

דף טז על עסקי נחלות. ה"ג מוקי לה ר"א בירושלמי בחורש [פי' יער] שבין שני שבטים וקמ"ל דאף דאינו רק ד"מ מ"מ בעינן ב"ד ע"א: בקטלא הוא דכתיב. בירושלמי איתא הך ג"ש הזדה ולא פריך עלה הכי: אלא אמר ר"ל. בירושלמי הוא ע"ש חזקיהו: דא"ר אחא בר ביזנא. עמ"ש ברכות ג: כל הענין: ואין הבור. עי' ברכות שם: תוס' ד"ה ואין במדרש. אג"ש פכ"ז: **ע"ב** על הכרתי. עמ"ש ברכות ד ע"ב: מנה"מ. בירושלמי הגי' ר' יהודה אומר [היינו רב יהודה ובשבועות פ"ב הל"ב רב אמר והוא ט"ס וצ"ל רב יהודה וכן מוכרח דלק' שם איתא בשם רב וכן תעשו כהכא] בתחלה ויעל דוד בדבר גד זה מלך ונביא כו' ע"ש ובשבועות שם חסר הרבה וצ"ל שם כמו הכא בירושלמי ע"ש: עבודתן מחנכתן. בספרי נשא מד ר' אומר כו' מגיד שבמשיחתן של אלו הוקדשו כל הכלים לע"ל במד"ר פי"ב פסדר"כ פ"א ובירושלמי יומא פ"ג שהיו מפנין מכלי של משה לכלי של שלמה ובזה נתקדשו ובשלא הי' להם כלי של משה כאחת הן קדושין ומקדשין: מנין שמעמידין שפטים. ספרי שפטים קמד: מקרבך אמר רחמנא. ספרי ראה נג: אבל עושין אחד. ספרי ראה נב: ל"ש אלא במקום אחד. בירושלמי תלתא אמורין ח"א אחת עושין שתים אין עושין [פי' הפ"מ בספר] ותרנא אמר הסמוכות עושין המפוזרות אין עושין [פי' הפ"מ בספר דשם גריעי מפוזרות מסמוכות] וח"א מפוזרות אין עושין כל עיקר שמא יפוצו עו"ג ויבאו לא"י פי' דגם באמצע אין עושין מפוזרות רק בסמוכות כ"ה לפי' הפ"מ ובגמ' דילן משמע דלכ"ע בספר אפילו א' אין עושין ובענ"ד נראה דלא קאי הירושל' אספר ול"ה פלוגתא חדשה כ"א הני שלשה דעות שבבבלי וצ"ל שם איפכא א' אין עושין פי' בב"ד א' אבל בב' ב"ד עושין וזהו כזמנין אמר רב הכא ותרנא אמר המפוזרות עושין הוא כר"ל וח"א מפוזרות היינו אפילו מפוזרות אין עושין ג' עירות והוא כר' יוחנן והיא הפלוגתא דהכא:

דף יז על שבעים כתב זקן. בבמד"ר פ"ד ובירושלמי פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה [בירושלמי הוא ת"א וח"א ובבמד"ר מבואר] דר' יהודה ס"ל כמ"ש כאן ור"נ ס"ל דכתב על שנים ושבעים פתקין זקן ועל שנים חלק להפיר תלונות היוצאים חלק בשהי' גם נגד מספרם זקן ויצאו חלק ור"י ס"ל כיון שיצאו לסרוגין בעוד היו פתקי זקן באגרז אין להם תלונה ובתנחומא בהעלתך סימן י"ב איתא הפלוגתא ובדברי ר"י שם ע' פתקי זקן וע' חלק. ובבמד"ר פט"ו סתם כר' נחמיה ע"ב זקן. ובספרי בהעלותך לה סתום הדבר והגי' הגר"א ע' כר"י: כיוצא בדבר. גם בזה פליגי ר"י ור"נ כנ"ל בבמד"ר וירושלמי שם: שהנביאים כלן נתנבאו. במד"ר פט"ו ושם הטעם משום דכלם קבלו ממשה והם קבלו מהקב"ה שנאמר ותנח עליהם הרוח: משה מת. שם: על עסקי גוג ומגוג. במד"ר שם אג"ב פ"ב תנחומא בהעלותך י"ב: מי שיודע לטהר. שוח"ט סימן י"ב תלמיד הי' לר"מ וסומכוס שמו והי' מטהר את השרץ במ"ט פנים ומטמאו במ"ט פנים: תוס' ד"ה שיודע וכל חיה הרמשת זה נחש. ובב"ר פ"ז מקרא ויעש כו' חית הארץ זה נחש: שם בירושלמי. ועי' גליון שם ומ"ש בערובין יג: **ע"ב** בתוס' שם דלא אשכחן אותה דרשא בת"כ. תמוה הא מבואר בת"כ שמיני פי"ב וכל הולך על גחון זה נחש כו' יכול יטמאו טומאה חמורה ת"ל ולא תטמאו בהם: שם אותה במשא. בת"כ פי"א הוא בל' אחר היא במשא ואין השרץ במשא ואצטריכו תרי קראי דמחד קרא לא הוה שמעינן רק שרץ ולא נחש שמרבה טומאה ואי כתב בנחש לחוד הו"א בשרץ לטמא מק"ו מבהמה: חנניה בן חכינאי. בירושלמי מע"ש מני לי' בין התלמידים. ובהדנין לא מני רק בן עזאי ובן זומא: מאה ועשרים מאי עבידתייהו. בירושלמי איסור לשון כאן גם נתחלף דר"נ לדרבנן ודרבנן לדר"נ:

דף יח מת לו מת. ת"כ אמור פ"ב: ר' יהודה אומר אינו יוצא. בגמ' מוכח דהוא מטעם גזרה ופי' ומן המקדש כו' גם לר' יהודה הוא מקדושתו לא יצא. ובירושלמי כאן ובהוריות פ"ג מוכח דר' יהודה ס"ל דאסור לו לצאת מן המקדש כפשוטו ור"מ ס"ל דהיינו דאינו יוצא ביחד עם המלוים כ"א אח"כ ויש שינויים בין הירושלמי דכאן ובין הירושלמי דהוריות ויבואר לק' יט. ועי' הרמב"ן בשרשי המצות שרש ה' שכתב דאינו אלא אסמכתא ועיקר קרא אתי שיכול לעבוד עבוד' ולא יצא ככל כהן שא"ר לצאת בשעת עבוד' וזה הפי' שהבין בדברי הירו' דמסייע לר"ש [לפי גירסתו בירושלמי] דאמר גומר כל העבודה דהכונה הוא רק בשעת עבודה [וע"ל יט.] וגם לר' יהודה אין איסור לצאת מדס"ל שם יצא אינו חוזר והא דלא יצא הוא ג"כ מטעם עבודה ומה דקאמר כר"ש הוא דבדבריו מבואר יותר אבל גם דעת ר"י כן והא דאינו יוצא ללות המת הוא מדרבנן ע"ש ויש לחזק זאת בראיה מת"כ דפ' שמיני ס"פ דמלואים מביא האי קרא ומן המקדש לא יצא ולא יחלל לראי' דרק בשביל העבודה ובשביל העבודה והלא סתם ספרא ר' יהודה וע"כ כנ"ל: והוא יושב על הספסל. בירושלמי מדייק מזה דספסל א"כ משום כפית המטה דכה"ג ג"כ מחויב בכפית המטה והוא בשינוי ממ"ש בירושלמי מו"ק פ"ג הל"ג דכה"ג א"א בכפית המטה ע"כ יושב על הספסל הא אחר לא וככר העיר בזה הש"ק במו"ק שם: המלך לא כו'. דב"ר פ"ה: **ע"ב** דבר גדול ממש. בירושלמי ה"א לאו מטעם זה משום דס"ל להירושלמי דאפילו ד"מ של כה"ג הוא בכ"ג רק מטעם דעליתו זו היא ירידתו להתבזות ברבים בב"ד של כ"ג: בעבור שנה. בירושלמי פליגי בה ר' חנינא ור' מנא ח"א מפני החשד וח"א מפני שאין כבודו של מלך וכה"ג לישב בב"ד של שבעה דלעבור אין יושבים כ"א שבעה אנשים:

דף יט יבא עשה וידחה ל"ת. לשיטת הירושלמי יבמות פ"א הל"א דהתורה מיעטה לחייבי לאוין מיבום לא קשה זאת וה"נ לטעם גזירה ובזה א"ש גי' הירושלמי במשנה ר"פ יש מותרות כמ"ש שם בס"ד: ומן המקדש. ת"כ אמור פ"ב: לא יצא עמהן. בירושלמי כאן ובהוריות פ"ג איתא כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל דברי ר"מ ר"י אומר כל היום ר"ש אומר גומר כל העבודה שבידו ובא לו. בין ר"מ לר"ש חדא בין ר"י לר"ש חדא [פי' דר"מ ס"ל אף מתחיל בעבודה וכן ר"י. ור"ש ס"ל רק גומר] בין ר"מ לר' יהודה הכנסה [דלר"י לא יכנוס ולר"מ

נכנס

[illegible]

גילוי מלתא בעלמא והוא והאחר מצטרפים לפוסלו והמה"פ פי' שם דקאי גם לרבנן ובעני"ד י' דשם ג"כ קאי לר"מ אבל לרבנן תשבי' לי' לנוגע בעדות כהלא בפסול משפחה : דבצריך לברר פליגי . בירושלמי שבועות פ"ו הלכה ב' דזהו אחר שחזר אבל קודם שחזר השטר מעכב ופי' הרמב"ן קודם שחזר הבע"ד ואמר אין לי שטר והפ"מ פי' קודם שחזר רבי . ובאמת לא מצינו בר' שחזר גם למה לו להודיענו מה שהי' קודם שחזר :

דף כד אר"י אמר שמואל מחלוקת במחול לך . בירושלמי אמר שמואל בשלא נטל מזה ונתן לזה אבל נטל כו' א"י לחזור בו ופי' הש"ך חו"מ סימן כ"ב סק"ז דקאי אקבל בפני שנים דאמר שם בירושלמי דל"ה קבלה דמ"מ בנטל אין יכול לחזור ור"י ור"ל דאמרי התם אף בנטל כו' ג"כ יכול לחזור בו הוא ג"כ רק בקבלה בפני שנים והכא דאר"ל דרק בלפני גמר דין פליגי [ונטל כו' הוה ליה כלאחר גמר דין] קאי בקבל לפני שלשה והפני משה חלק על פי' זה דסבירא ליה דכיון דל"ה קבלה בפני שנים אין שייך לחלק בזה ע"כ פי' דקאי אבפני ג' ולפ"ז ע"כ פליגי התלמודים בדעת ר"ל ובדר' יוחנן אפשר דקאי התם לר"מ דיכול לחזור והכא אמר לרבנן . ובפנ"א הארכתי . והך פלוגתא אי במחול לך מחלוקת איתא התם ר"ח בר בא מוקי לה באומר לו אין לי עסק עמך וריב"ח אמר אפילו אמר כל מה שיאמר אקבל והכמ"ל ועמ"ש לק' ע"ב : ע"ב אר"ל מחלוקת . בירושלמי ס"ל לר"ל אפילו נטל ונתן כיד יכול לחזור בו ועמש"ל ע"א ובענ"ד מאי דתפסו הש דנטל ונתן הו"ל גמ"ד זהו לפירושם דאחר הפסק קיים דבר הפסק ונתן בהחלט אבל בענ"ד י' לפרש דהיינו שנטל ונתן ביד ומסר בעצמו לחברו בתנאי שיאמר אביך כדברייך דהו"ל השני מוחזק א"י לחזור לשמואל וזה עדיף ממחול לך שלא התפיסו בעצמו והכא התפיסו בעצמו וגרע מאתן לך שהחוזר מוחזק ור"י ור"ל ס"ל דגם בנטל ונתן מקודם מחלוקת ור"ח בר בא ס"ל דדוקא במחול לך כנ"ל ואין זה ענין כלל לפלוגתא דלאחר גמ"ד דבזה ס"ל לר"ל דלכ"ע א"י לחזור בו ובפנ"א הארכתי · תוס' ד"ה והלו יש גורסין עבדים . וכ"ה במשנה שבירושלמי : ר' יהודה . הכא משמע דקאי אמשחק בקוביא ובירושלמי מוכח דמפרש אסוחרי שביעית ור' יהודה ס"ל כר"י משום ר' טרפון ועי' נוע"י :

דף כה מ"ם פליגי . מהירושלמי מוכח דס"ל דפליגי דבשביעית פ"ז אהא דאיתא שם בה"א נזדמנו לו נבלות וטרפות לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנתו לכך דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין . מייתי לכך דר' יהודה דהכא ומדמי להו אהדדי ואי הכא ל"פ רבנן עלי' אין ראיה מהכא להתם דחכמים פליגי עליה בהדיא : רבא לטעמיה . עמש"ל ט ע"ב : אבא תרגומא . בירושלמי כאן ובר"ה פ"א הממרה את היונים ואת הממרה שאר בהמה חיה ועוף וכבברייתא לק' ע"ב:ע"ב משתגיע שביעית אחרת.בירו' שם אית' תני' ר' יוסי אומר שתי שביעית ר' נחמי' אומר חזרת ממון ומשמע שם דר' נחמי' פליג והכא משמע דר"נ מפרש ולא פליג גם הך דר' יוסי ליתי' הכא : בזלן דאורייי' . ע' מכלת' משפטים פ"כ : א' רועה בהמה דקה . בירושלמי א"ר אבהו ובלבד רועה בהמה דקה :

דף כו תוס' ד"ה מכרבו . והכי אתמר בירושל' . שביעית פ"ד ה"ב . וכ"ה בפ"ז שם ה"א וכאן ומוכח בפ"ד שם דרק חרישה ראשונה התירו בשביעית כדי שתוכל להזרע תיכף במוצאי שביעית . והכא משמע דגם זריעה בשביעית התירו . ועפ"מ שם וממ"ש כאן ובפ"ז דשביעית דסוחרי שביעית לא מפסלו משום דה"מ אונסת אין להקשות די"ל דמ"מ כיון שהוא ע"י אונס לא נפסל : וזרעו בשביעית . בירו' שביעית שם הורי ר' ינאי לחרוש חרישה ראשונה ועמש"ל : שבנא וסיעתו . שוח"ט סי' יב : תוס' ד"ה כדור. ירו' סנהדרין פ"י ה"א וכ"ה בבמד"ר פט"ו קה"ר פי"ב תנחומ' בהעלתך טו וילך א' פס"ר פ"ג אדר"נ פי"ח ספרי עקב מח : ע"ב אבן היתה שם . ויק"ר פ"ך במד"ר פי"ב שהש"ר פ"ג תנחומ' פקודי אחרי ג' קדשים י' פדר"א פל"ה שוח"ט נא : וא"ר אבהו א"ר

אלעזר . עמש"ל כה. ד"ה מ"ם ובירו' שם הוא ר' בא בר זבדא ר' אבהו א"ר אלעזר ואקלם ר' בא בר זבדא דאמר שמועתא מזעיר מיני' ובספ"ה כאן איתא רב יהודה אמר רב הלכה כר' יהודה :

דף כז עד זומם . בירו' ב"ק מרובה מכות פ"א ר"ז אמר עד זומם אין נפסל בב"ד אלא לעצמו הוא נפסל וליכא שם פלוגתא וע"ש דמוכיח לה בראי' ודאי לה הירוש' והכמ"ל : אביי כר"מ . בירו' ה"ה ר"ה פ"א ה"ז שבועות פ"ז ה"ד מקשה אמפריאי יוניס דתנן הכא במתני' ובעדיות פ"ב איתא דר"א העיד ע"ז משמע דרבנן פליגי עלי' ומשני דעדותו הוא דנפסל גם לדיני נפשות ועדות החדש כד"כ דמי ע"ש ועמ"ש ביבמות ספ"ב בס"ד : ע"ב ואלו הן הקרובין . דב"ר פ"ה ושם גרסי' אביו ואחיו ובספרי תצא רה הגיר' כבכאן : הן ובניהן וחתניהן . ע' רש"י ותוס' מה שהקשו וכקושיתם הקשה בירו' ה"ו מכיון דתנן אחיו [ובנו וחתנו] מה צורכה למיתני אחי אביו ומשני בנו וחתנו של חתן . היינו חתן בנו והוא כלק' כח. מאי חתנו חתן בנו אף כ' דהירו' חזר מזה דאמר התם משה מהו להעיד באשת פינחס וקאמר ר' יוחנן מותר אפי' לכתחלה והא הו"ל כלת בן אחיו דהו"ל כמו חתן בן אחיו וע"כ ר' יוחנן פליג ע"ז ומפרש חתנו היינו חתן אחיו :

דף כח חתן בנו. עמש"ל כז ע"ב: תוס' ד"ה רב ובירו' ה"ו : ע"ב גוילי . בירו' רב נפיק למיתרי משכין [עורות] לר' חייא רבה עבר בחד אתר אשכח ר' יוחנן יתיב ומקשי תנינן הורגו לבדו אשת הורגו מהו בעל הורגתו מהו אשה כבעלה ובעל כאשתו . משמע דר"י הוא דקאמר זאת ולא רב . ומוכח דר' יוחנן פליג אהא דאמר שם מקודם דלבדו לא אתא למעוטי כ"א בנו ותתנו מאשה אחרת אבל חתנו מאשה זו שהיא בת אשתו אסור א"כ אי אמרי' בבת בת אשתו בעל כאשתו כ"ש בעל בת אשתו ומאי מבעי' לי' וע"כ דלא ס"ל לר"י כן : א"ר ברונא. בירו' הוא ע"ש רב ירמי' בשם רב : וכי תעלה על דעתך . בקה"ר פט"ו דריש לה ליפתח בדורו כו' כבר"ה כה: ובספרי שפטים קנג אית' ב' הדרשות הא' וכן בפס' קנ שם : בני תמוה דמר עוקבא . לפי' הפ"מ הוא כה"ג שם עובדא דגיסי' דר"ה קרוב ונתרחק הוה :

דף כט א"ר אבא א"ר ירמי' . בירו' ר' טבליי ר' אבינא בשם רב ושם ליכא פלוגת' עלי' : והוא לא אויב לו . ע' ספרי מסעי קס : צריך שיאמר אתם עדי . בירו' ר' יוסי בשם ר' יוחנן אם הי' מתכוין למסור לו עדות עדותן קיימת ודקדק הרמב"ן מזה דהודאה בפני ע"א ג"כ הוי' הודאה . והש"ך סי' פ"א דחה ממ"ש עדותן דהיינו בפני שנים דוקא והמה"פ השיב ממ"ש למסור לו ועכ"מ פ"ז מטוען שכ' דלו היינו עבור התובע ולדקו דברי הש"ך : הרבה טענות . ב"ר פ"כ במד"ר פי"ט תנחומא תזריע סי' כ"ו חקת סי' י' : מנין שכל המוסיף גורע . ע' ב"ר פי"ט ע"ש תני ר' חייא אדר"נ פ"א שוח"ט סי' א' פדר"א פי"ג : ע"ב כבר הודה זקן . כה"ג בירו' בעובדא דאריסי' דבר זיזא בב"ק ושבועות מובא בריי"ף ס"פ הכונס ובש"ך ח"מ סי' ס"ב : הודה בפני שנים . ע' קצה"ח סי' ג' דבהודאה גם לשמואל בעינן שלשה וכ"מ בירו' ע"ש והא דאמר לק' דלמא כשמואל ס"ל עתוס' שם ל. ד"ה דלמא דכ' דבזה אין הלכה כמותו ולהנ"ל גם שמואל לא קאמר בכה"ג ומ"ש דל"מ כשמואל פי' דס"ל בהודיתא כשמואל בשאר מילי :

דף ל מעות שהניח לו אביו . בתוספת' פ"ה ממע"ש איתא מעות מע"ש שהניח. ומשמע אפי' ידע שהניח מעות מע"ש אמרי' ד"ה כו' ובירו' פ"ד שם לפי' הרא"פ ופ"מ משמע דבשלא חשב ביום מזה חוששין להחטוס ובשו"ע ת"מ רכ"ה לא חילק בזה וכ' דבירו' קאי על הרבות' דק"ל מאי קמ"ל כיון שהי' מצטער והרהר בזה ביום ע"ז משני דקמ"ל אף שלא הי' מצטער ע"ז ולא הרהר ג"כ לא מעלין כו' וטעם הדבר כ' עפמ"ש בב"ר פס"ח איכ"ר פ"א דאין לתפוס דבר חלום כפשוטו כ"א לפתרון לרמז על דבר אחר . ע"כ אין להוציא ממון דהם לפתרון יש דרכים הרבה וכפשוטו אין לתפוס : מכתב היכי כתבינן . בכנה"ג ת"מ סי' י"ט מביא מחלוקת ב"י והרמ"ט אם צריך המחייב לחתום והמה"פ כאן ד"ה אר"י מכריע כהב"י דצריך לחתום מל' הירו' אר"י כופין את המחייב לכתוב זכאי : ומוציאין אותן לחוץ . עי' מה"פ ד"ה גדול : עד שיראו שניהם כא' . ירו' כתובות פ"ב ה"ד וש"נ : ותני' ממשמע . בירו' הוא ע"ש ר' ישמעאל במד"ר פ"ט : ע"ב עלי' דריב"ח . בירו' הוא איפכא דריב"ח השתדל בעבור ר"ש בן יקים והעובדא איתא התם קמי ר' יונתן דאמר על ר"ש בן יקים . יקים לעיל דהיינו הסמיכה ע"ש : וכן שכנן ושכבת. בירושלמי הוא ע"ש ר' בא בשם ר' ירמי' דהוא מוסיף גם בעדי סימנין על מאי דאמר התם הכל מודים בעדי בכור ועדי חזקה : א' אומר שתים בגבה . עפ"מ בירושלמי ודבריו נפלאו ממני דהתם בתר דקאמר ומודים חכמים בעדי סימנין קאמר מה דפשיט' כשזה אומר ראיתי שתי שערות בגבו כו' א' אומר ראיתי שערה א' בגבו כו' ולא כלום . פי' הפ"מ דקאי ולא כלום גם אהבא הראשונה דכ"א אומר שתי שערות רק שנתלקו במקום . דא"כ ק' במאי מודים אם לא דנימא דקאי על שנים אומרי' א' בגבה כו' והוא דלא כהבבלי ב"ק ע: ב"ב נו: דזה גרע דבזה גם לרבנן הו"ל חצי דבר . אלא כ' דבבא הראשונה הוא דפשיטא דהוי עדות כיון דכ"א מעיד דבר שלם . ומ"ש אח"כ בירו' א' אומר שנים בגבו וא' אומר שנים בכרסו פלוגת' דר' בא ור' חזקי' כ' בענ"ד דמיירי בכה"ג בעדות ב' שערות שהיו קודם הפרק דאף שנמלאו אח"כ אמרי' שומא נינהו דהשתא צריכין תרווייהו להדדי דאם מקום א' לא הי' שם מתחלה הרי נחשב לגדול ע"י הב' שערות שבמקום השני ובכה"ג הוי פלוגתייהו דצריכין להדדי. להוציאו מדין גדול [וכן יתכן לפרש פלוגתייהו בשני חזקה בכה"ג דז"א ראשונה שלישית וחמישית וז"א בד"ו וא"ל דפליג אהכל מודים בעדי חזקה] . וכן בשטר שיש עליו ארבעה חותמות וקרא ערעור על א' מהן שהיינו של פסול דבטל כל העדות וצריך לקיים ולהכשיר כולן . וצריך עדות זה לזה . ולפ"ז ל"פ התלמודים : בארנקי שחורה . ע' מה"פ בירו' פ"ה ה"ב דפליגי התלמודים ולהירו' גם סימן ארנקי מחלק העדות מלהצטרף . ואפשר לפרש הכא בארנקי של הלוה שהשם בכיסו לאחר ההלואה דבזה מודה הירו' דאין מבטל העדות ע"ש וביבמות פט"ו נזיר פ"ג :

דף לא בכלל מאתים מנה . ע' מה"פ פ"ה ה"ב ד"ה בכלל נחלקו שהביא שינוי הגירסו' בירו' מיבמו' ונזיר להכא בירו' : מנין לכשיצא . ירו' ה"י ועפ"מ ובענ"ד כ' להגי' שם מה עבד לה ר"ל והקושי' היא לר"ל מזה למאי דס"ל דהמחייב שבטל דעתו יחתום בפסק שהוא מחייב . ומשני דנגד החייב אין להמזכה לומר שאני המזכה לך ותברי רבו עלי אבל הפסק הלא ניתן ליד הזוכה יכול המחייב לגלות דעתו . ולהחייב יאמרו לו בע"פ שתה אתה חייב : כ"ז שמביא ראי' . בירו' ה"א אית' ע"ז א"ר אושעי' תמן שאפשר להן להוסיף דנין אלו כנגד אלו ברם הכא א"א להן להוסיף [ופי' הפ"מ שכבר הוסיפו הדיינין] ר"י ור"ל כו' אפי' הכא אפשר להן להוסיף פי' הפ"מ אפי' שאפשר להוסיף לא יוסיפו דיינין . ולא ידעתי מה שייך כאן הוספת הדיינין אחרי שאין מסופקים בדין כא' שזה טוען שיש לו ראי' לסייע דבריו . וכ' בענ"ד דבהוספת זמן פליגי . ומדמה לה להוספת הדיינין ה"נ יוכלו להוסיף זמן אם מעט הזמן שקבעו ומחלק ר' אושעי' דהתם לדון אלו כנגד אלו כ' התועלת בההוספה. אבל הכא אם הי' לו ראי' הי' יכול להביא בתוך הזמן שקבעו ור"י ור"ל סברי שיכלו להרחיב לו זמן אח"כ : א"ר יוחנן הלכה כדברי חכמים . לפי' הפ"מ בירו' מוכח דר' יוחנן פסק גם בראי' אחרונה כרשב"ג ועפנ"א מ"ש בזה : ע"ב כופין אותו ודן בעירו . בירו' ה"ב אמר ר' אלעזר ז"א בטברי' וז"א בצפורי שומעין לזה שאמר בטברי' דשם ב"ד הגדול [וזה הרבות' לק' גבי יבמה אפי מטברי' לצפורי] ומוקי שם ר' לא בהדא משכנא דהוי' רחוקה מטברי' כמו מצפורי : ואם הוצרך דבר לשאול . כ"ה מאמר ר' יוחנן בירו' . ול"י למה מחק הרש"ל הכא א"ר יוחנן ואי משום דק"ל מהא דאמר לעיל כופין למקום הועד הלא בירו' מבואר דהוא מאמר ר' יוחנן וע"כ צ"ל דלעיל במלוה קאי ומשום דסתמא קאמר ע"כ אמר לפניו מי שנושה כו' היינו בלוה וע"ז קאמ' אתמר נמי דגם ר' יוחנן מודה בלוה והא דקאמר כופין במלוה קאי: אר"ב מאי קרא. בירו' ה"א דריש לה מקרא ועלתה יבמתו . ועמה"פ שם שנתן טעם לזה:

דף לב דיני ממונות בשלשה . תנחומ' שפטים א' : מטין ע"פ א' לזכות . ע' מכלת' משפטים פ"כ : לא בע"ש . הא ד"מ דנין ומ"ת כ' הפוסקים בשם הירו' ה"ו כאן דלכתחל' אין דנין בע"ש וע' מה"פ בכתובות פ"א ד"ה כאן מה שהביא שינוי הגירס' מכתובות לבילה וסנהדרין : ד"נ מתחילין מן הצד . אג"ש פכ"ג: ד"מ ל"צ דרו"ת . ע' מה"פ ר"פ מ"ש בהא דא"ר יוחנן שם : ע"ב דר"ל רמי . בירו' זעירי בר חנניא בשם ר' חנינא ורב יהודה ת"א ודרשת וחקרת כו' ות"א צדק צדק תרדוף הא כיצד כו' ופי' הפ"מ ת"א פלוגתא דאמוראי ובענ"ד פי' חד קרא אמר ודרשת כו' וכדר"ל הכא : שעונה ושאינה טעונה . בתוספת' איתא טעון ורכוב יעבור הטעון מפני הרכוב כו' ואיכא ג' מדרגות ריקן וטעון ורכוב והכא ל"א רוכב ובירו' ב"ק פ"ג ג"כ ל"א רוכב אבל יתור לשון יש שם דאיתא שם ריקן וטעון ופרוק וטעון דהיינו ריקן היינו פרוק וכ' לגרוס תחת פרוק וטעון . רכוב וטעון ידחה הטעון מפני הרכוב משום דרכוב י"ב משום סכנת נפש : צדק צדק תרדוף . ספרי שפטים קמד : תוס' ד"ה קול . בירו' דכתובות פ"א ה"ה ושם אית' קול מגרוס בעיר ולית' שם בבורני ואית' שם אע"פ שבטלה הגזרה המנהג לא בטל משמע דקודם הגזרה לא היתה זאת . וק' מהאי קרא שבירמי' מוכח בתוס' ואפשר שלא הי' מיוחד הוה"כ לשבוע הבן כ"א לכל שמחה היו עושין ומאז יתדוה לזה : יש לך עדים להכחישן כ"כ מ"ש בירו' ה"א ויש עדים לשקרן . פי' להכחישן :

דף לג מיכן שפותחין בד"נ . ע' במד"ר פ"ט : טימא את הטהור . עמש"ל ו ע"א: טעה בדבר משנה . עמש"ל שם : ע"ב מנין ליוצא מב"ד חייב . ספרי שפטים קמד מפסוק צדק צדק תרדוף וכ"ה בירו' . ובמכלת' משפטים פ"כ כבכאן : מכי הרג תהרגנו . וכ"ה בספרי ראה פיס' פט : בעי ר"ת בר אבא מר' יוחנן . בירוש' בעי ר' אמי מר' יוחנן . והשיב לו אתקלף מרקוטך ע' פ"מ ובענ"ד יש לפרש עפמ"ש הערוך ע' קד הביאו הגרי"ב דהיינו משום דקרא באיש משתעי יש לטעות דהאשה פטורה והשיב לו מקרא מות יומת הנואף והנואפת כן י"ל בירו' אתקלף מרקוטך הטלאי שנתחבר יחד דהלא תוכרו יחד בקרא מות יומת הנואף והנואפת : ר' יוסי בר' יהודה . ספרי מסעי קסא וע' שפטים קנ וע' ירו' בה"ו דאית' שם דגם הוא אינו עונה לא לזכות כו' ותמה הפ"מ במה"פ מהא דאית' לקמן דאם אמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו . והוא באמת פלא אבל ראיתי בהרי"ף בפ"ג שהביא הירו' ושם ליתא האי בין לזכות גבי הוא עצמו רק לחובה אית' אין בדבריו כלום . וכן יש להגי' בירוש' :

דף לד אר"ל משום דמיחזי . בירו' ר"ל אמר פעמים שהוא רואה א"ע מזדמם ומפליג דבריו שלא ימות : מנין לא' מן התלמידים . ספרי שפטים קנ וע' הגהת הגר"א שם: אמר רב ל"ש אלא בשעת מו"מ . בירו' ה"ד אית' איפכא רב אמר [ומ"ש שם רבי הוא ע"ס] ובלבד שלא יהו מחוסרין לומר איש פ' אתה כו' אבל אם היו מחוסרין במו"מ לא בדא ריב"ח אמר אפי' מחוסרין במו"מ ולפ"ז מ"ש הכא דריב"ח אין מוצא מכלל דרב אתמר בירושלמי מוכח דפליגי רק דהפלוגת' היא באופן אחר . וע' מה"פ פ"ה ה"ד ד"ה מפני שכ' דר"י בר' בון ס"ל כרב דבבלי . ולפ"ז איכא שלשה דעות בירו' והי' לו להביא הדעה השלישית בפ"ד ה"ד גבי פלוגתא דרב וריב"ח ובענ"ד נ' דר"י בר' בון ס"ל כרב בירו' ומיירי בשעת מו"מ גם למהר כדמוקי הכא כה"ג : טעם א' משני מקראות . לפי' הפ"מ הוא דעת ר"י בר' בון פ"ה ה"ד : ר' יהושע אומר כל הראוי לאשים . ת"כ צו פ"א: ריה"ג אומר מתוך כו'. ת"כ שם : ע"ב דרבא רמי . בירו' משני דגם לתחלת דין אתי קרא לדיעבד שאם דן בלילה דינו דין וקרא דביום הנחילו לא מייתי שם כלל ואפשר דמהקש ריבים לנגעים ידע תחלת דין ול"פ רבנן על ר"מ וכ"מ בנדרים פ"ט דמייתי להך היקשא סתמא בלא פלוגת' וע' מה"פ שם ד"ה הקיש . וע' ברא"ש פ' מצות חליצה שמשבש גי' הירו' ולדבריו מסקנת הירו' דגם בדיעבד התלת דין פסול בלילה וע' קצה"ח סי' ה' : מה נגעים ביום . דב"ר פ"ה ספרי שפטים רח ת"כ פ' נגעים פ"א : דכתיב וביום . בת"כ מצורע פ"א מפיק מולהורות ביום הטמא מלמד שביום כו':

דף לה אם העם אטאו בבמד"ר פ"כ תנחומ' בלק י"ט פלוגת' דר' יודן ור' נחמי' דר"י ס"ל דראשי העם חטאו על שלא מיחו ור"נ ס"ל דלחלוק בתי דינין . וראשי העם היו דיינים וכ"ה בספרי שם ראשי העם לדיינין : בשתי מיתות . בירו' א"ר אבין אפי' נואף ונואפת ופי' הפ"מ כגון בת כהן וכ"ה לק' בבבלי מו. ובענ"ד יתכן דהירו' לא ס"ל חילוק זה בין ב' מיתו' או מיתה א' וא"צ לפרש בבת כהן : דא"ק מלאתי . תנחומ' שפטים ת' מקרא צדק צדק תרדף ע"ש : ולקטלי' לאורתא . ה"נ מקשה בירו' ומשני נמצא דינו משתהה והיינו מענה את דינו דמשני הכא אקושי' ולקטלי' בחד בשבת' והך טעמא דנגד השמש לא ס"ל להירו' לענין קטלא רק דאין דנין בלילה זכן

וכן מוכח מעובדא דדוד עם נבל בירו' פ"ב ה"ג כבר נגמר דינו ביום ולענין קטלא לא אכפת לי' משום לילה : ותהא קבורת מ"מ ד"ה . מכלת' משפטים פ"ד : ע"ב רציחה גופה תדחה. מכלת' משפטים פ"ד : משום ר' ישמעאל אמר . מכלת' שם : מת מושבות . ס"ג דריש בירו' : תוס' ד"ה שנא' דהא לא מחיל לעבודה . ע' מס"פ בירו' ה"ו ד"ה מה אם עבודה :

דף לו מנינא דבי רבי כו' מן הצד · רבי לטעמי' בירו' ס"ז דדריש לא תענה על רב אחר הרב אלא קודם לו ומפרש להקרא גם בד"מ וריב"ח מפרש התם דעל רב היינו קודם להרב אלא אחר הרב . ואפשר דמפרש לה דוקא בד"מ אבל בד"נ מן הצד מהא דדוד כר' יוחנן לק': אמר רב אחאבר פפא . עמש"ל ואיתא בירו' שם עוד דרש על לא תענה רב אמר לא תענה אחר מאה היינו להיות נגרר אחריהם אף שאין דעתו נוטה לזה : מהכא ויאמר דוד . הג"ה פכ"ג ע"ש ר' יהודה בן פפוס ובירו' ע"ש שמואל הזקן קומי ר' אחא : ד"מ וד"נ . ע' מה"פ בירו' פ"א ד"ה נימר שהאריך בזה במה דהרמב"ם מחלק בין ד"מ לד"נ : ע"ב כגון ר"כ ורב אסי . בירו' פ"ח חבר ותלמיד כגון ר' אלעזר לר' יוחנן : הא ט' הוו . בירו' אית' וכמה אינון אנן תנינן תשע ופי' הפ"מ כמ"ש כאן דאין הכל כשרים וכ"ג חדא היא . ובענ"ד שם אין הפי' כן דהתם אית' מקודם הך דאתה מטה דינו של שור הנסקל וע"ז א"ר אבהו א"ר יוחנן ובלבד בדברים שבין ד"מ לד"נ וכמה אינון פי' אחר וכיון דין עשרים ושלשה דצריך גם בשור כמבואר רפ"א נשארו ט' : הא איכא אחרית' . להשלים מנין העשרה וחשיב זקן וסרים ומי שאין לו בנים בחד' ובירו' תני ר"ח חד עשר וזקן וסרים חשיב להו בתרתי וריב"ח אמר תלת עשרה חד פחות מבן כ' ודנין שני ד"מ ולא שני ד"נ ביום א' ע"ש : א"ר יהודה לאתויי . הוא רב יהודה וכצ"ל בירו' וקאמר עוד התם אין מדקדקין ביו"נ ושייכו' העניינים תמוה וידובר במק"א : תוס' ד"ה חדא . ע' מה"ס רפי"ב דיבמות : כלך יפה רעיתי . הכא לגר וממזר דריש מדברי קבלה ומומין מאתך ובירו' דריש מומין מקרא ידינו לא שפכו פרט לגדמים ועינינו לא ראו פרט לסומין [וע' מה"פ פ"א ד"ה מגיד] וגר וממזר ממעט מעמך וע' מה"פ הוריות פ"א ד"ה כתיב : ושני סופרי הדיינין . ב"ר פל"ח ומסמיך לה אקרא ומחקק :

דף לז ושלש שורות של ת"ח . ב"ר פ"ע ופנ"ת תנחומ' ויחי שהש"ר פ"א : שהיא יושבת בטבורו של עולם . תנחומ' תשא סי' ב' במדבר ד' : שאם הולך א' מהם לגלות . תנחומ' שם וכפי' הא' שכתו' לעיל יד: ד"ה אל יחסר והוא שלים יין וב' חלקים מים : שאפי' כסוגה של שושנים . ע' תנחומא תשא ב' שוח"ט סי' ב' : אפי' רקנין שבך . שהש"ר פ"ד ב' פעמים ובפ"ו שם אג"ב פע"ט : אל תקרי בגדיו . ב"ר פס"ה אג"ב פמ"ב : היו מכניסין אותן . תנחומ' שפטים א' : אינו אומר דם אחיך . ב"ר פכ"ב וע' אדר"נ פל"א : שהי' דמו מושלך . ב"ר שם ע"ש : ע"ב אר"ש בן שטח . מכלת' משפטים פ"כ : לא זזו משם . במכלת' משפטים פ"ך מייתי ע"ז קרא כי לא אצדיק רשע : דין ד' מיתות לא בטלו . ע' במד"ר פי"ד שפי' פסוק אין אדם שליט כו' דחשיב שם ד' דברים בפסוק כנגד ד' מיתות והדומות להן ע"ש וע' שוח"ט סי' פ"א ואג"ב פ"א : בידוע שזה הרגו . ע' ב"ב נג. דהיינו מטעם חזקה ובירו' בשבוע' רפ"ה קרי לה רובא ומדייק מכאן דהולכין בממון אחר הרוב והוא לכאורה כהו"א דב"ב שם אך מסקנת הירו' דגם שמואל מודה הכא וע' ש"ק שם ומה"פ ר"פ הפרה ובלב ארי' שם : גלות מכפרת . עמ"ש ברכות נו: ד"ה שהגלות . וע' בויק"ר פ"י ר"י וריב"ל ר"י אומר תשובה עושה מחצה ותפלה עושה הכל . וריב"ל אמר תפלה עושה מחצה ותשובה עושה הכל . ר"י למד מקין וריב"ל למד מיכני' וגם מאנשי ענתות וכ"ה בפס"ר פמ"ז ושם מבואר דרב יהודה היינו רב יהוד' ברי' דר' חייא דהכא רק במקום גלות אית' התם תשובה ור' יוחנן דהכא הוא כד' ריב"ל דהתם וע' דב"ר רפ"ח ובתנחומ' אחרי ח' דתפלת משה בעד אהרן עשתה מחצה ובפסדר"כ כמה שובה לענין קין תשובתו כפרה לו מחצה : ובתר דגלה . בפסדר"כ כה שובה אית' דתשובה הועילה לו לבטל גזר דינו :

דף לח יין ניתן בשבעים אותיות . תנחומ' שמיני ה' ובמד"ר פי"א הוא נזר עצמו מן היין העולה מנינו ע' זוכה לסוד החכמה שהוא עולה ע' נכנס יין יצא סוד : שלא יהיו הצדוקים . בירושלמי ליתא טעם זה כ"א משפחות מתגרות ומפני הצדיקים : וברעת מפני הגזלנים . בירושלמי איתא גם במראה מפני הגזלנים שיאמר שהוא הבעה"ב מהסדה או דירה והכא קאמר המראה משום אשה נאה : יתוש קדמך . ב"ר פ"ח ובירושלמי ליתא רק טעם כדי שיכנס למצוה וכדי שיכנס לסעודה : כדי שיכנס לסעודה . ב"ר שם : חצבה עמודיה שבעה . ויק"ר פי"א : שלחה נערותיה . שם ובמד"ר פי"ב : ע"ב שעה ראשונה . בויק"ר פכ"ט ופס"ר פמ"ו ושוח"ט סי' נ"ב ותנחומא שמיני ח' בשינוי ושם שעה ראשונה עלה במחשבתו כו' בשני' נמלך במה"ש כו' שלישית כנס עפרו ברביעית גבלו בחמישית רקמו בששית העמידו גולם בשביעית נפח כו' ת' הכניסו לג"ע כו' ובאדר"נ פ"א הוא באופן אחר ע"ש ובתנחומא פקודי ג' איתא בראשונה נצבר עפרו ובשני' גבלו [ואיגר ל"ת שם כלל] ומשונה ממ"ש בתנחומא שמיני . ובכל הנ"ל לא חשיב לידת קין והבל ביום זה ומשמע דס"ל כפשטי' דקרא דוהאדם ידע הוא אחר החטא ובפדר"א פי"א הוא כבגמ' רק דהתם בשמינית נצטוה ובתשיעית עלו למטה כו' הפך ממ"ש בגמ' : תוס' ד"ה וילדו . עי' מהרש"א שתמה על התוס' וכן על הרא"ש ע"ש ובענ"ד צ"ק דהא ע"כ לא ס"ל להגמ' זו דכלם עם תיומותיהם נולדו ביום א' דא"כ הו"ל שפה וזאת גרס להרא"ש לפרש דנולדו בלא תאומים והתוס' ס"ל להפריד הבל מקין גם מיבמות אין הכרח דלענין פ"ו גם אם היה אז ג' בנות אין לומר דבעי ג' בנות דלא עדיפי מבנים דסגי בשנים ע"כ לא נקט שם רק ב' בנות מה שנדרש להענין וס"ל להתוס' דל"פ על המדרש דמבואר בב"ר פכ"ב עלו למטה שנים ועלו שבעה ומבואר עוד שם דמחלוקת קין עם הבל היה בעד התאומה היתרה בטענתו שהוא בכור . וכן בפ' מ"א שם איתא לענין דתוס' של הקב"ה יותר מהעיקר. דכ' ותוסף ללדת והיו שם שני תאומים ועב"ר פכ"א וס"ל להגמ' ג"כ במספר התאומי' רק דבזמן הלידה פליג : שתים עשרה נטרד . בב"ר פ' י"א פליגי ר' אמי ורבנן ובפי"ב הוא ר' יוסי ורבנן ר' יוסי אומר לא לן כבודו עמו שנאמר כו' ורבנן אמרי לן כבודו עמו ובמוצ"ש ניטל ממנו זיוו וטרדו : בשעה שנקש . בב"ר פ"ח באופן אחר : אדה"ר מסוף העולם . ב"ר פ"ח ופכ"ד ע"ש ר' יהושע בר' נחמיה ור' יהודה ב"ר סימון בשם ר"א ופכ"א ריב"ח ור"י בר' סימון כו' ונרא' דט"ס הוא וצ"ל ריב"ל ור"י כו' שוח"ט סי' קל"ט ר' יהודה בר נחמיה בשם ר' שמעון בשם ר"א ובויק"ר פי"ח ריב"ס בשם ריב"ל ובויק"ר פ' י"ד א"ר ברכי' ור' חלבו ור"ש בר נחמן גם עוד שינוי דשם דריש מאחור וקדם צרתני ור"א דרש אחור וקדם צרתני זה יום ראשון כו' ומלא כל העולם דריש ר"א בכל מקומות הנ"ל מקרא אחרינא ועי' פס"ר פכ"ג תנחומא תזריע סי' א' : ומעטו . ב"ר פ"ח ושם עד ק' אמה וכ"ה בפי"ט במד"ר פ' י"ג שהש"ר פ"ג ועי' רש"י לק' ק'. דמשמע דגריס במאמר זה עד ק' אמה וכמ"ש הגרי"ב בחגיגה יב: בשם הילקוט וכ"מ כשתי קומות של אדה"ר מאתים וכ"ה בפסדר"כ פ"א ופ"ה : מאי דכתיב זה ספר . שמ"ר פ"מ ויק"ר פכ"ו ועב"ר פ' כ"ד ועל ספרך זה ספרו של אדה"ר ובשמ"ר הנ"ל מבואר שהראה הקב"ה למשה ספרו של אדה"ר וכן בתנחומ' מסעי ד' שוח"ט קל"ט פס"ר פכ"ג תנחומא תשא יב : נעשה אדם . בירושלמי פ' הרואה מתרץ ר' שמלאי לתלמידיו דמשום העתיד שיש ג' שותפים באדם נאמר ל' רבים ע"ש ובב"ר פ"ח דב"ר פ"ב עוד משאלת המינים ועי' שמ"ר פכ"ט : הבא נרדה . עי' מגילה ט. ועי' תנחומא שמות כ"ב מכלתא בא פי"ד : אא"כ נמלך . עב"ר פ"ח ופי"ז במד"ר פי"ט שוח"ט סי' א' תנחומא חקת ו' ובכמה דוכתי א"ר אלעזר כ"מ שנאמר וה' הוא ובית דינו בב"ר פנ"א שמ"ר פי"ב ויק"ר פכ"ד במד"ר פ"ג שהש"ר פ"א תנחומא וארא סי' טז ירושלמי פ"ק : שנא' בגזרת עירין . בירושלמי מפיק לה ר' יוחנן מקרא ואמת הדבר וצבא כו' שנמלך בצבאו : וא' לדוד . יתכן ע"פ הפלוגתא שאבית בס"ד לק' קא: אם יש ישיבה בעזרה למלכי ב"ד וכיים שוח"ט מדמה בעזרה ללמעלה : וא' לצדקה . עי' שוח"ט סי' ד' : דכתיב ויאמר למך . עב"ר פכ"א : שלש מאות משלות . עב"ר פע"ח :

דף לט א"ל כופר לר"ג . כה"ג בב"ר פי"ז מטרונא שאלה את ר' יוסי ע"ש : ע"ב ומי חדי . בירושלמי מקשה על פסוק ויעבור הרנה במחנה מהו הרנה הריני ופי' היפ"מ והפ"מ הריני שרוי בצער ואין הבנה לדבריהם ונראה דנ"ל הרנינה דדייק יתיר הה"א שהיה לו לומר רנה במחנה ע"כ דריש כמו הרנינו גוים שהוא נרון לאחרים כן פי' הרנה להרנין העם אבל בעצמו אינו מרין וכמ"ש לק' ישים לאחרים : מפ"מ לא נאמר . תנחומא בשלח סי' י' מכלתא בשלח השירה פ"א : באותה שעה בקשו . שמ"ר פכ"ג ע"ש ר' יוחנן פתיח' דאיכ"ר כ"ד ע"ש ר"ל בג' מקומות בקשו כו' בדור המבול ובים ובחורבן בהמ"ק שוח"ט סי' קו : ביעקב כתיב נחשתי . ב"ר פע"ג : מיעקב למד . ב"ר פע"ו : יבא עובדיה . ספרי פנחס קלג : עובדיה גר אדומי . ויק"ר פי"ח תנחומא תזריע סי' ח' אג"ב פי"ד : וה"א לשם ע"ז . בתנחומא תשא ה' ובפסדר"כ פס"ב כמ"ד זה ודריש שם על החמה חסר דהיינו לחמה שהיו מפתחים לה : עד מאד אר"ח ב"פ . עב"ר פ"מ :

דף מ היו בודקין . תנחומא שופטים א' : מה בין חקירות . ספרי ראה נ"ג שופטים קמ"ט : ואם מצאו לו זכות . שהש"ר פ"ד : י"ב מזכין . עי' מכלתא משפטים פ"כ : אמר איני יודע . ע"ש במכלתא : דא"ק ודרשת . עי' רש"י ובירושלמי נחשב ושאלת וגם ושמעת ומספיק בשני כתובים דעיר הנדחת ודיחיד ועפנ"א : ע"ב ותנ"ה . בירושלמי ולא תנינן באיזה יובל משום שאין הדבר מצוי אשכח תני רשב"י אומר אף באיזה יובל וקימונה, כהוא דעאל וכהוא דנפק פי' שהחל מקרוב יובל אדם ושייך שאלה זו באיזה יובל : אמר עולא . בירושלמי ר"ש בר נחמן משום ר' יונתן :

דף מא דבי חזקי' תנא . בירושלמי האחד ע"ש ר' יהודה ב"ר אלעאי . ושם שיערימוהו באיזו מיתה מת ובמכלתא משפטים פ"ד דריש בערמה להוציא מרפא ומכה ברשות ב"ד : על דבר . במכלתא משפטים פ"ד דרוש התראה מעל פי שנים עדים : יומת המת . בירושלמי המת מת אלא להודיעו באיזה מיתה מת : עד שיתיר עצמו . בירושלמי עד שיאמר ע"מ כן אני עושה : חבר א"צ התראה . ב"ר פי"ט ע"ש רב : מעשה ובדק בן זכאי . תנחומא שופטים א' : מ' שנה עסק . ב"ר פ"ק ספרי סוף ברכה : ע"ב אפי' בחקירות שנים כו' ואחד אומר א"י עדותן קימת . בירושלמי יבמות פי"א ה"ב מבעי' לי' בבני תערובת כהנת בשפחתה המעידים עדות א' אי נחשבים עכ"פ כעד א' או לא משום דהו"ל עדות שאי א"ל . וכ' הש"ך דהאבעי' הוא אם בממון בעינן עדות שא"ל ותמוה לפמ"ש הש"ך ח"מ ל"ג ס"ק ט"ז להוכיח מהירושלמי כאן פ"ג ה"ט שבועו' פ"ד ה"א דס"ל דגם בממון בעינן עדות שא"ל . מדפסיל עדים קרובים לדיינים . אין מקום להאבעי' ונראה ע"פ האמור כאן דמיירי שהוא השלישי וס"ל להירושלמי כר"ע דמבטל העדות ומבעי' ליה כה"ג דרק מספק מי הוא הכשר א"י להזימה אם פוסל כל העדות כיון דבאמת ה"א כשר והפסול לא נצטרף ועפנ"א : א"ר אסי א"ר יוחנן עד רובו . כ"ה ג"כ בירושלמי ע"ש ר' יסא בשם ר' יוחנן : מ"ש בחקירות . לפי' הגו"י הוא בירושלמי ה"א : וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן . בירושלמי ברכות ה"ט ר' אחא ור' חנינא בשם ר' יוסי ועי' פס"ר פמ"ג : עד ששה עשר . בירושלמי שם ע"ש רבנן דקסרין עד י"ד יום ועי' מה"פ שם :

דף מב אם יש ממש בדבריו . בירושלמי ה"ה א' מן העדים שאמר כו' ובא חבירו וסייעו ובא חבירו וסייעו את מי ממנין כו' ע"ש: לא ראו . בירושלמי פלוגתא דר"י ור"ל ור' יוחנן אמר זכאי ר"ל אמר חייב : חכם דינא . עי' מה"פ ד"ה אמר : ע"ב ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה . בירושלמי מוקי לה בעובד ע"ז דנדון בשער שנדון כרבנן או בשער שעבד כר' : דת"ר הוצא את המקלל . בירושלמי כתובות פ"ד ע"ש תני ר"ת ושם אינו מבואר דהיינו חוץ לג' מחנות וכן בת"כ אמור פי"ט ופ"ך ג"כ ליתא חוץ לג' מחנות כ"א מלמד שב"ד בפנים ובית הסקילה מבחוץ : והוציא את כל הפר . ת"כ ויקרא דבורא דחטאת פ"ה :

דף מג ולא בכסותו . עמ"ש לק' מה. : בעא מני' רב אחא בר הונא . בירושלמי חזקי' שאל הרי שהיה יוצא ליסרג ונשתתק כו' ומפרש ר' יוחנן דהאבעי' הוא באמר יש לי ללמד ונשתתק . והכא משמע דגם באחר נאמר באבעי' והתם משמע דגם בהוא עצמו אמרינן אילו לא נשתתק כו' : והתניא פעם ראשונה כו' . בירושלמי א"ר יוחנן בתחלה כו' : ע"ב כאילו כבדו להקב"ה . ויק"ר פ"ט ע"ש ר' ברכי' בשם ר"א בר כהנא . כל המומתין מתודין . במד"ר פ"ח ע"פ ואשמה : ביום הזה אתה . עי' לקמן מ"ד: : אמר לו יהושע בגורל כו' . במד"ר פכ"ג בגורל בינך ובין פינחס וכ"ה בירושלמי תנדב"א ח"א פי"ח . ובתנחומא וישב סי' ב' כבגמ' ובמסעי ס' ובין פנחס : מיד ויען עכן . בבמד"ר שם ותנחומא מסעי לא הודה עד שעמדו שבט יהודה והרגו בישראל ואמר עכן אני חוטא להמית מישראל עמד והשמיע קולו כו' : חמשה. בירושלמי א"ר תנחומא בארבעה חרמים מעל בחרם כנעני בחרם סיחון ועוג בחרם מדין בחרם יריחו ועי' הרש"א וכ"ה בב"ר פפ"ה והכא דחשיב ה' נחשב סיחון ועוג לשנים : שלא ענש על הנסתרות . עי' תנחומא יתרו סי' יג מכלתא יתרו פ"ה : שעברו את הירדן . עי' רש"י ובירושלמי סוטה פ"ז סוף ה"ג איתא דר' ישמעאל ס"ל דברכות וקללות לא נאמרו עד לאחר י"ד שנה שכבשו וחלקו . וכה"ה שם ע"ש ר"ל ובירדן קבלו עליהם נסתרות ועי' מה"פ בה"ג ד"ה ברכות ושם בה"ה א"ר לוי ביבנה הותרה הרצועה ויצאה ב"ק לפטור על הנסתרות : נקוד על לנו . במד"ר פ"ג ושם איתא דצזאת נקוד אם עשיתם גלויים אף אני אודיע לכם את הנסתרות וכ"ה בספרי בהעלתך סט ושם ובאדר"נ פל"ד ומ"ס פ"ז חשיב כל העשר מקומות שבתורה בנקוד גם שם י"א דעזרא מפני הספק נקד בכל המקומות . ועי' פסקי תוס' מנחות פ' כל קרבנות סי' רל"ח :

דף מד שעבר עכן על חמשה . בתנחומא וישב סי' ב' שהעובר על הח' כעובר על חמשה חומשי תורה : שבעל עכן נערה . בירושלמי ע"ש ריב"ל זמרי זה עכן שעשה מעשה זמרי וכמ"ש לק' ע"ב רב ושמואל ח"א כו' : דיניה כנערה . עי' תנחומא מסעי ה' שהודה עכן שבשבת גנב והוציא כו' ונתחייב בסקילה החמורה ונתקיים ישרף בממונו : כדי לרדותן . במד"ר פכ"ג ובפדר"א פל"ח דנהרגו גם בניו ובנותיו על שידעו ולא הגידו : שלשים וששה ממש . והכי משמע בירושלמי סוטה פ"ז דתפס כהאי מ"ד : תחנונים ידבר רש . דב"ר פ"ב ספרי א"ב כו ושם בדב"ר מסיק עשיר זה הקב"ה שהוא עשירו של עולם ור"י אמר כו' ע"ש : רחקתם ששים מיל . עי' תוס' ד"ה והתם ומ"ש ובירושלמי הוא בסוטה פ"ז ה"ג ומ"ש בתוס' ע"ד דר"י ששים מיל שם איתא מאה ועשרים מיל : אתה גרמת . עי' רש"י ובספרי ואתחנן כ"ט במה שלא עבר לפניהם בעי כו' אם עובר לפניהם עוברים כו' : ע"ב א"ר אלעזר . בשמ"ר פכ"א כבד לאסייך עד דלא תצטרך ליה וכ"ה בתנחומא מקץ ט ובירושלמי תענית פ"ג : בין בית אל . בב"ר ספל"ט כלום בנה אברהם מזבח בעי אלא שלא יפלו בניו בעי : ר"ל אמר כל המאמץ . בשמ"ר שם הוא ע"ש ריב"ל ובירושלמי תענית פ"ג ס"ל לר"ל פי' הקרא לא כצר שלא יהיה מיצר פיו רק הרחב פיך ואמלאהו ור' יוחנן הוא מפרש שם אין לו צרים מלמעלה ועי' פ"מ : היום הזה אתה עכור . ויק"ר פ"ט במד"ר פכ"ג שמחות פ"ב פדר"א פל"ח שוח"ט קמ"ז ע"פ נדחי ישראל יכנס : ובני זרח זמרי . עי' רש"י ורש"א והיפ"מ פי' משום דהו"ל לחשוב בבני זרח זבדי ולא חשבו וע"כ חשיב במקומו בן בנו של זבדי שהוא עכן : רב ושמואל . בויק"ר פ"ט ריב"ל אמר זמרי זה עכן כו' רשב"נ אמר סימן זה עכן וכ"ה בירושלמי : וכששמעו חכמים בדבר . בירושלמי זלגו עיניהם : דבעי מיכסא . עי' הגרי"ב ועוד בירושלמי ה"ג בעא אבוי מחזרתי' א"ל אבא אם בקשת להביא תשועה על ידך עשה אות כאסקופה ועי' שם ובחגיגה פ"ב ה"ב דאר"ח דלמ"ד יהודה ב"ט נשיא הי' העובדא ביהודה ב"ט :

דף מה ואהבת לרעך . עי' ירושלמי ה"ד סוטה פ"א ה"ה : תוס' ד"ה לא אותה . עי' רש"י כאן ובסוטה כג: ד"ה ורגמו ובתוס' שם ח: ד"ה האיש ובירושלמי כאן ה"ד סוטה פ"ג ה"ח פ"א ה"ה מוכח כד' התוס' ועי' מה"פ סוטה פ"ג ה"ח ד"ה איש : בית הסקילה היה גבוה . ספרי שלח קיד : והשני נוטל את האבן. תנחומא ויקהל ב' ושם איתא דשני העדים ביחד משימים את האבן וגם הדחיפה היא ע"י שנים וע"ל ע"ב : רגימתו בכל ישראל . עי' ספרי ראה נ' שופטים קמט קנא תצא רך ר"מ רמב ת"כ אמור פ"כ : הרי כאן ג' . בירושלמי הרי כאן חמשה ועפ"מ : תוס' ד"ה מה בור בירושלמי . ב"ק פ"ה ה"ו : א"ק ואהבת . בירושלמי משני לא דומה נופל מדעת לנופל שלא מדעת : ומנין שבסקילה ובדחי' . בירושלמי ומנין שבשתי דחיות ת"ל יירה והכא מסיק דאתא לדורות ועי' מה"פ : ע"ב ואחד עץ שנתלה . ירושלמי נזיר פ"ז ה"א ומש"ש הא כיצד כו' בעומק המחריסה ו' דהוא כמסקנא דהכא וט"ס מש"ש יכול יקברו עמו וצ"ל עמו . והוא דלא כהפ"מ : מנין שאם אי אתה יכול . ספרי ראה נד : אין לו בהן יד . ת"כ מצורע פ"ג : תוס' ד"ה ר"א. בירושלמי נזיר פ"ו הי"א מתני' פלוגתא דר"ש וב"ה כביומא ס"א בנזיר ממורע וגם מוקי דר"א כר"ש דשמותי הוא ובה"ט שם אמר לר"א נותן על מקומו בבהן יד כבכאן והלא חד דינא להו כביומא ונזיר מ"ו וע"כ צ"ל דהירושלמי מפרש צריך ויש לו תקנה דלא כהפ"מ בנזיר שם ובמק"א הארכתי : האיש תולין אותו . ספרי תצא רכ"א ושם ר' יהודה מחלק בין איש דפניו כלפי העם כו' ולא ר"א : ואין דנין שנים ביום אחד . ספרי תצא רכ"א במד"ר פ"ט ולא הורגין שני אנשים כאחד : יכול כל המומתין . ספרי תצא רכא :

דף מו דמרחקי אהדדי . עי' ירושלמי שבת פ"ז ה"ב נזיר פ"ו ה"א לענין כלל ופרט המרוחקים ובפנ"א שם : אותו בלא כסותו . ספרי תצא רכא : תרגמה ר"ח . עמש"ל לה. : כדי לעשות סייג לתורה . בירושלמי חגיגה פ"ב ה' דאינו מדברי ראב"י דהרי פליגי בדראב"י תרי אמוראי ר"א ב"ר יוסי עד כדי זמזום [צ"ל זמום] ר' יוסי אומר בעדים ולא בהתריי' . א"כ ראב"י באיסור תורה קאי רק שחסר התראה או שאפשר להזים והמעשה מוכח דאמת : שנאמר לא תלין . עי' במד"ר פ"ח מכלתא משפטים פ"ד : ע"ב תנא אמר ר"מ משלו . בירושלמי ה"ח מתני' דלא כר"מ דאמר אף [נרא' דצ"ל אך] המגדף עובר בל"ת . וצ' דקאי על ר"מ זה דטעמיה אינו כ"א במגדף ומתני' תני דכל המתים עובר עליהם ופי' הפ"מ דחוק : כבד עלי ראשי . בירושלמי אנן תנינן קליני אית תני . תני קל אני כו' מאן דמר קל אני לית הוא אלא נטיל היינו דרך כינוי כפרש"י כאן :

דף מז קסבר לתייקרו בי' ישראל . בירושלמי כלאים פ"ט כתובות פי"ב הטעם מפני המחלוקת : על רגליו עמד . קה"ר פ"ח שוח"ט סי' כו ובפדר"א פל"ג איתא דהאיש היה שלום בן תקוה ונגע באלישע וחיה והלך לביתו והוליד אח"כ את חנמאל בן שלום : וצריכא . בירושלמי גיטין פ"ז כולהו בחד מימרא נשתטה המיר הורו ב"ד שאלב מותר גם שם ר"ל פליג עליה וס"ל לא נדחית חטאתו ואיכא מאן דמחליף שמועתא דר"י לדר"ל ודר"ל לדר"י וע"ש במה"פ ובהוריות פ"א ד"ה הפרים : היו בה קדשים . עי' ירושלמי לק' פ"י ה"ז דפליגי ר"י ור"ל אי מעלין בהם ועמ"ש לק' קי"ב : וכיון דאקטול קרי להו עבדיך . בשוח"ט עט אמר גם על חסידיך כיון שנעשה בהם דין חסידים היו . וק' א"כ מאי עבדיך ומאי חסידיך : ע"ב הרוגי מלכות . קה"ר פ"ד שוח"ט סי' ע"ט : פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה . הרמב"ם גורס קבר הנמצא מותר לפנות ומקומו טמא ואסור בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו ומקומו טהור ומותר בהנאה קבר המזיק מותר לפנותו ומקומו טמא ואסור בהנאה וכ"ה בירושלמי נזיר פ"ט ה"ג ועש"ק שם באורך ובשמחות פי"ד איתא אכולהו בבי מקומו טמא ואסור בהנאה והגי' הגרי"ב כבגמ' ובמק"א הארכתי : קבר המזיק . עמש"ל ובבאורי הגר"א יו"ד סי' שס"ד מביא הירושלמי כמ"ש בגמ' כאן וכן בר"ש ספט"ז דאהלות בשם ירושלמי מקומו טהור וכ"ה בתוספתא הביאו הר"ש שם : דקלא אית לי' . כה"ג א"ר זעירא לר"ח בירושלמי נזיר שם דף ל"ח למ"מ משום שאינו מצוי ולר"ח מ"מ מותר לפנותו רק דצריך ליטלו עם תפוסתו וכן מוכח דר"ח בירושלמי ב"ב פ"ה ואפשר דבתוך התחום מיירי ועפנ"א :

דף מח ולאביי דאמר הזמנה מלתא . בתוספתא מגילה פ"ב ומנחות פ"ט איתא העושה תיבה ומטפחת לספר עד שלא נשתמש בו לגבוה מותר להשתמש בו להדיוט ומובא בירושלמי יומא פ"ג ה"ו מגילה פ"ג וצ"ל תנאי היא כמ"ש לקמן ע"ב : נפש שבנאו לשם חי . עי' שמחות פי"ג : מותר המתים . ב"ר פפ"ב : מותר המת ליורשיו . עי' ירושלמי שקלים פ"ב ה"ה גבו בחזקת שאין לו ונמצא שיש לו ר' ירמיה סבר מותר המת ליורשיו א"ל ר' אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כווין אלא לי' א"ל אנא לא אמרית את מנא לך . ועי' פ"מ שהשיג מזה על הרב ביו"ד רנ"ג . ובענ"ד פי' דר' ירמי' מייתי ראיה ממותר המת דדוקא מותר שהיה להמת זכיה בהם ע"כ הנותר ליורשיו אבל גבו בטעות שאין לו לא זכה כלל ור' אידי דחוטרא מבאר הדבר בסברא ואר"י אנא לא אמרית פי' אילו לא אמרתי ראיה ממתני' . את מנא לך לחלק בזה . וא"כ א"ש פסק הרב : או זילוף . במשנה שקלים ספ"ב ליתא והתוי"ט מביא שם בשם הירושלמי . והיה יכול להביא גם מבבלי כאן : ע"ב במטה הנקברת עמו . בירושלמי יומא ומגילה שם תוך ד' אמות אסור חוץ לד"א מותר וצ"ל דתוך ד"א חשיב לי' כנוגע במת עצמו ובמס' שמחות פ"ט אם עד שלא הגיע לארון כו' מציל : מאי נפקא ליה מני' . במד"ר פכ"ג ובתנחומא מסעי י"ב ברח בשביל להקבר בקברי אבותיו משום דהרוגי ב"ד הם נקברין לעצמן ע"ש ובמכלתא משפטים פ"ד משמע דרצה להיות מהרוגי ב"ד דב"ד יושבים בצד המזבח וזהו וינס יואב כו' וכ"ה בירושלמי מכות פ"ב מובא בתוס' ד"ה בשלמא וכ"ה באג"ש פכ"ה וכמ"ד נכסי הרוגי מלך למלך : תרתי לא תעביד . בבמד"ר שם תנחומא שם אג"ש שם ובירושלמי פ"א דקדושין : מחזיק בפלך מאסא. בירושלמי קדושין פ"א ה"ז מחזיק בפלך זה יואב דכ' ואת יואב עשו שפטים כו' והיו מעגין בו כדרך שמעגין את האשה ופי' הפ"מ שעשו בו מעשה אשה המחזקת בפלך : שעשו כל גופו . באיכ"ר פסוק צדיק הוא תנחומא מסעי אג"ש שם שלש מאות אלים ירו בו עד שעשו כו' :

דף מט עשאל רודף הוה . עי' מה"פ בירושלמי לקמן פ"ח ה"ט ד"ה רודף : בור וסירה . עמש"ל כ. : אשו ביתו מדבר . בירושלמי מכות שם מפרש שאחר שמת יואב שר הצבא נעשו ב"י כמדבר על שם שהיה בוזז ובונה להן דמוסיאות ומרצאות בוזז ומאכיל כו' :

דף נ הוקש כבודם לכבוד המקום . ירושלמי פאה פ"א ה"א מכלתא יתרו פ"ח ת"כ קדושים פ"א : קסברי רבנן נשואה יצאה לשרפה . בירושלמי מבאר פלוגתא דרבנן ור"ש בסברא . בענין הרג וחנק רבנן ילפי מעיר הנדחת דבסייף ואי אמרת הרג הקל שבכולן כר"ש איך הוקל כ"כ מעובד ע"ז ביחיד דבסקילה לירד שלשה מדרגות ור"ש יליף מנביא השקר דבחנק ואי כרבנן איך הוקל משפטו כ"כ וכ"ה טעם פלוגתייהו בסקילה ושרפה דרבנן ס"ל מדניתן שרפה לבת כהן נשואה ואי אמרת דשרפה חמורה גם מסקילה א"כ אפלג כ"כ להקל בבת ישראל יותר מב"כ מהחמורה שבכולן עד הקלה שבכולן . ור"ש דס"ל חנק חמור מהרג לא אפלג כ"כ וניחא ליה בזה . וזהו יסוד פלוגתתם בארוסה ב"כ ועי' ירושלמי ה"א ופי' הפ"מ דחוק ובענ"ד באורתי והגהתי וזהו ר"ש דריש ומה ב"כ שהחמירה תורה בנשואה [כצ"ל] שתהא בשרפה . הקלה בארוסה [כצ"ל] שתהא בסקילה [פי' אם נאמר כרבנן דהוי בסקילה דקיל לר"ש משרפה ונאמר ארוסה קיל מנשואה] בת ישראל שהקילה תורה בנשואה בחנק [כצ"ל] א"ד שנקל עליה בארוסה [כצ"ל] בהריגה [דקיל מחנק לר"ש ואמאי הדין שם בסקילה] ורבנן דרשי מה אם בת ישראל שהחמירה בארוסה בסקילה הקילה בנשואה שתהא בחנק [כצ"ל] ב"כ שהקילה תורה בארוסה שתהא בשרפה [פי' אם נאמר כר"ש] א"ד שנקל עליה בנשואה בחניקה פי' כיון דלפ"ז ב"כ קיל מבת ישראל . כ"ג שנ"ל והדברים כפשטן והרואה לתן פי' הפ"מ יבחור בזה אף שנדרש להגי' : שרפה חמורה מסקילה . פלוגתא דר"ש ורבנן מוזכרת בירושלמי עוד בפ"ט ה"ה פ"י ה"ו : ע"ב אחד ארוסה ואחד נשואה . ירושלמי ה"א ועמש"ל ע"א בזה : יכול אפי' חללה את השבת . ת"כ אמור פ"א כל הבריותא: נאמר כאן אביה . ספרי תצא ר"ת :

דף נא לחלל לממזר . פלוגתא דר"מ ורבנן היא במתני' תרומות פ"ז מ"ב ומובא בגמ' לקמן ועי' ירושלמי שם : היא בשרפה . ת"כ אמור ספ"א : ואין זוממיה בשרפה . עי' תוספתא סוף מסכתא ובירושלמי : ר"א אומר . שם ובתוספתא פי"ב פלוגתא דרבנן ור"ש דרבנן ס"ל את חמי' בסקילה ורש"א את חמי' בשרפה והוא לטעמיה דשרפה חמורה ונדון בחמורה : כדר"א דאמר פנוי . עי' יבמות סא: דאיתא ר' אליעזר והגי' הגרי"ב ר' אלעזר . ובאמת מוכח כן גם בירושלמי יבמות פ"ו ופ"ז ופי"ג ובמק"א דברתי מזה והכא ג"כ משמע כן דהא סיפא איתא ר"א אומר והתם ר' אליעזר כדאיתא ירושלמי ה"א מכלל דרישא ר' אלעזר : דתניא . עי' הגרי"ב ועי' ירושלמי שם : משמי' דריב"א . בירושלמי ר' אבהו משמיה דריב"א : ע"ב זוממים בכלל מיתת בועלה כספרי שופטים ק"ל ת"כ אמור ספ"א :

דף נב של אבר . בירושלמי של אבר וקסטיטירון מעורבין : מה להלן שרפת נשמה . ת"כ שמיני מובא בתוס': שני חוטין של אש . ת"כ שמיני ב' פעמים, אחד סתם ושני ע"ש אבא יוסי דהכא ות"ק ס"ל שרפת נשמה : אותם ולא בגדיהם . כ"ה בת"כ שם : וכבר היו משה ואהרן . ויק"ר פ"כ תנחומא אח"מ ת"כ שמיני : נפישי גמלי סבי . עב"ר פס"ז ויק"ר פ"ך ע"ש ר' ברכיה : תוס' ד"ה הסיא וא"ת . עי' דור"ל דרוש א': תוס' ד"ה אותם . וי"ל כו'. כן מבואר בת"כ בכתנתם בכתנות הנשאים או אינו אלא בכתנות הטמאים ת"ל אותם ולא בגדיהם . וצ"ע מה שלא הביאו את הת"כ : **ע"ב** נקם ינקם . מכלתא משפטים פ"ד מפיק מושפך דם כו' דמו ישפך וזולת הרג אין שפיכת דם בהמיתות ומעגלה ערופה יליף דלא נימא ע"י פתיחת הגידים ישפך דמו ובפ"ז שם ע"ש ר' נתן דרשא דהכא מנקם : מצות הנחנקין . מכלתא משפטים פ"ה ת"כ קדשים פ"י : איש פרט לקטן . ת"כ קדשים פ"י כל הברייתא : מות יומת בחנק . מכלתא משפטים פ"ה גבי מכה אביו פלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן כהכא וכן גבי גנב נפש במכלתא שם : ר' יונתן אומר . בירושלמי מובא ג"כ הפלוגתא בה"ד אבל שם ע"ש מאי דמסיק כדברי ר' יונתן אי אתה רשאי להחמיר אלא להקל כיון דאמר לא מחמת קולא אלא כדמפרש ר' טעמיה :

דף נג בפלוגתא דר"ש ורבנן . עי' התוס"מ להגרל"מ במכלתא משפטים פ"ה : אם לא היתה אמו ראויה . בירושלמי ר' אבהו בשם ר' יוחנן בין ראויה בין אינה ראויה א"ח אלא משום האם בלבד וכדתני ר' ינחק לקמן ע"כ : **ע"ב** קסבר ר' יהודה ערות אביך זו אשת אביך . לפי' הפ"מ בירושלמי אמר תחלה דר' יהודה ס"ל כר' ישמעאל אביך ממש ואח"כ הדר מזה וקאמר דס"ל כר"ע אשת אביך ומהפך שם הגי' להחליף ר' ישמעאל בר"ע ור"ע ברי"ש ורבו הקושיות לפירושו ובפנ"א באורתי בס"ד באופן מרווח ומפני האריכות החדלתי מלהביאו :

דף נד איש פרט לקטן . ת"כ קדשים פ"י כל הברייתא : ערות אביך זו אשת אביך . בירושלמי ע"ש ר"ע ורבנן . בירושלמי הוא ע"ש ר' ישמעאל : בשוגג ובקרבן . בירושלמי מקשה כה"ג על מתני' חייב שתים אית לך מימר בסנהדרין שהוא נסקל וחוזר ונסקל א"ר יודן אבוה דר' מתני' . להתראה אתאמרת דעל איזה מהן שהתרו חייב : תוס' ד"ה הבא על אביו ובירושלמי . ה"ו : מ"מ עונשין מן הדין . עמ"ש ביפ"ע פסחים כד. ד"ה וכ"ת ועי' ירושלמי כאן ה"ח ובמה"פ ד"ה וכר' ישמעאל : ואי אתה מחייבו משום אשת איש . בירושלמי בעי ר' ירמיה הבא על אמו מהו שיהא חייב משום אשת איש הא חמי אילו בא אחר עליה חייב משום אשת איש בנה לא כ"ש התיב ר' יוסי הרי הורגה הרי הוא חייב עלה משום אשת אב ובנה א"ח עליה משום אשת אב והיינו לר' יהודה ועפנ"א : רש"י ד"ה וסיים לחייב עליה אף לאח"מ . בת"כ קדשים פ"י אשת בנך ממעט שפחה ונכרית דאין אישות בה : שלא תהא עוברת : עמש"ל נה ע"כ : איש פרט לקטן . ת"כ קדשים פ"י כל הברייתא : **ע"ב** אזהרה מנין . ת"כ שם : איש פרט לקטן . ת"כ קדשים פי"א : אתה אומר בסקילה . מכלתא משפטים פי"ד : מות יומת אא"ע . בת"כ שם מפיק מדמיהם בם לסקילה : לנשכב מנין . מכלתא שם וכדעת ר' ישמעאל ובת"כ קדשים פ"י מובא גם דר"ע : תוס' ד"ה עשו . מהירושלמי מוכח דהא דמייתי וגם קדש היה בארץ הוא אך בשביל להביא כרת ועונש וכפרש"י אבל בבהמה אמר בירושלמי . כרת לנשכב על דר' ישמעאל לית משכח . עונש לנשכב בין על דר' ישמעאל בין על דר"ע לית משכח כתיב זונה לאלהים כו' וא"כ משום דלא כ' תועבה בגופה גבי בהמה ע"כ מוכרח להפש קרא לעונש וכרת מקרא אחרינא וה"כ בבבלי הלא מביא לעונש מקרא כל שוכב עם בהמה מות יומת א"כ לא אכפת לן מה שאינו כתוב תועבה גבי בהמה . ומיושב קוש' התוס' : ואומר וגם קדש. בירושלמי ליתא גבי בהמה האי ואומר : הבא על הבהמה והביא . בירושלמי איתא בזה לד"ה חייב שתים ועפ"מ ובענ"ד טוב להגי' בירושלמי לד"ה חייב אחד והוא כאביי הכא דדות"ל דשם יהיה דלא כחד דהכא וגם בזכור נשתבש שם לדברי רי"ש א' ולר"ע שתים דנ"ל איפכא כמ"ש הפ"מ : הנרבע לזכר והנרבע לבהמה . בירושלמי לד"ה חייב שתים והוא כאביי הכא : ושמואל אמר . ה"כ א"ר אלעזר בירושלמי ועי' מה"פ שם ד"ה לעולם :

דף נה אם א"ע להערא . בירושלמי כתובות פ"א קדושין פ"א משמע דר' יוסי מבעי' ליה ולא אפשיטא במערה בזכר או בהמה ור' חגיי משמע בכתובות שם דפשיטא לי' דל"א בזה הערא כגמר ועגו"י שם : וכולי' קרא לדרשא הוא דאתי . ת"כ קדשים פמ"ב : שלא תהא בהמה . ע' הגרסא לק' ע"ב : **ע"ב** בשוגג מהו . הכא לא אפשטא ובירושלמי משמע דאפשטא לפטורא ועי' מה"פ שם ד"ה הגע : שלא תהא בהמה עוברת . ב"ר ספט"ו במד"ר פ"ח ת"כ קדשים פי"א תנחומא אמור ח' בלק ע' מס' שמחות פ"א ועי' תנדבא"ז פ"י פס"ר פמ"ב פסדר"כ פ' שור או כשב ופ"ך רני עקרה : אר"י בן קרחה . ת"כ אמור פי"א :

דף נו אלהים לא תקלל . כר"ע לקמן סו . דהוא קדש ולר' ישמעאל הוא חול וגמר קדש מחול בק"ו וכ"ה בירושלמי ועי' מה"פ שהקשה הא אין מזהירין מן הדין ע"ש מה שפי' וכליון ירושלים ובענ"ד מעיקרא נ"ק דרי"ש ס"ל בהדיא ביבמות פי"א ה"א ובע"ז פ"ה הי"ב דמזהירין מן הדין ועמ"ש פסחים כד . ד"ה וכ"ת . איש מה ת"ל ת"כ אמור פי"ט : דתני' איש איש כי יקלל . ת"כ שם : על שם המיוחד במיתה . ע' ת"כ שם פי"ח : תוס' ד"ה ועל . והיכא כרת אכנויין . בירושלמי אית תניי תני על הכנויין באזהרה וכרת ועל שם המיוחד במיתה ואית תניי תני על הכנויין באזהרה ועל שם המיוחד במיתה וכרת ועפ"מ שהבין דפלוגתייהו בכרת אשם המיוחד דלאית תניי הראשון ליכא כרת . ותמוה דיגרע מכנויין לכרת ע"כ נראה דפלוגתייהו בכרת אכנויין ועמ"ש לקמן ס"ג ע"א: שבע מצות . ב"ר פט"ז ופ' כ"ו ופל"ד שמ"ר פ"ל במד"ר פי"ד דב"ר פ"א ופ"ב שהש"ר פ"א קה"ר פ"ב תנחומא יתרו שוח"ט סי' א' מדרש משלי ל"א ס"ע פ"ה ועמ"ש לקמן נז: לענין אבמה"ח אי נ"לדה"ר נוה או נח דמדרשות חלוקות בזה : ואבמה"ח . ספרי ראה עו : **ע"ב** ר' אידקא אומר . בב"ר פל"ד ע"ש ר"י בן ברוקה : ר' יוסי אומר כל האמור . בב"ר שם אמר ר' אסי ובספרי שפטים קע"ג ע"ש ר"ש : ר"א אומר אף על הכלאים . ב"ר שם : ולא אבמה"ח . עמ"ש לקמן נז . ד"ה אבמה"ח : ובהרכבת האילן . ע' מה"פ בכלאים פ"א ה"ד ד"ה עו"ג ובה"ז ד"ה תני : וא"ר יהודה כאשר גוף . ע' מכלת' בשלח ויסע פ"א ועמ"ש שבת קז: בס"ד :

דף נז אבמה"ח . בב"ר פל"ד ר' יוסי בר אבו בשם ר' יוחנן אדה"ר לא הותר לבשר תאוה לא הוזהר על אבמה"ח אבל ב"נ כו' הוזהרו על אבמה"ח וכ"ה בשמ"ר פ"ל במד"ר פי"ד . וכ"מ בקה"ר פ"ג דאמר שם מצות . ובשהש"ר פ"א ובב"ר פט"ז הוא מאכל תאכל כלעיל נו: ועי' פסדר"כ פי"ב בחדש השלישי : כלאים דכתיב . בב"ר פל"ד א"ר אייבו רומש מלא פרע לכלאים למשפחותיהם פרע לסירוס ובירושלמי כלאים פ"א ה"ז הטעם משום למיניהם בבריאתם ועי' לקמן ס' במש"ש : **ע"ב** ב"נ נהרג בדיין א' . בב"ר פל"ד ע"ש ר' חנינא תנחומא שפטים א' תנא ע' : איזהו אדם שהוא באדם . בב"ר פל"ד דריש כך וגם מפרש דע"י שליח חייב ובאדם היינו ע"י אדם דכהו אמרי' ישלד"ע : תנא דבי מנשה . בירושלמי קדושין פ"א ע"ש ר' יהודה בן פזי : מה ת"ל איש איש . ת"כ אחרי פי"ג וקדשים פ"י ע"ש ר' יוסי וקאמר התם אף דבכ"מ ס"ל דיברה תורה כלב"א הכא משום דכ' מקודש ואל ב"י תאמר מודה ועי' התוס"מ שם ובענ"ד נראה לשבש ולגרום דבר אל ב"י שבפ' אח"מ דשם כתיב איש איש בעריות וקרא דאל ב"י תאמר דבפ' קדשים אין כתיב שם איש איש גבי עריות כ"א בקללת אב ואם : והתראה . עב"ר פנ"ב ע"פ הנך מת כו' מכאן שאין התראה בב"נ : דלדידהו נ"ל . בב"ר פי"ח ע"ש ר' אבהו בשם ר' יוחנן חייבין על הבעולות ולא על הארוסות ובירושל' פ"ק דקדושין ר' אבהו בשם ר' אלעזר ועי' רש"י כאן שכתב אבל א"נ עדים והתראה ושם נשאר באבעי' אי בדיניהם או בד"י והכא פשיטא להו דבד"י ועי' מה"פ שם ד"ה בשמה : דברי ר"מ . עמש"ל נח ע"א :

דף נח תוס' ד"ה נשא . מיהו ק' דבהדיא דבני יודן . ע"פ הירושל' יבמות פי"א ה"ב נ"ק מעבד דהתם איתא דאינהו מותרין אף באחותם מאם בעבדותם משום שיצאו מכלל עו"ג ולכלל ישראל לא באו כדא"ר חסדא לקמן ע"ב ולזאת אין שייך התם שמא יאמרו באנו . גם מ"ש דבאחותו אין איסור בב"נ בירושל' שם ובב"ר פי"ח מוכח דאחותו מה"ת אסור ובתוס' יבמות נח. מובא הירושל' והב"ר שהוא הפך ממ"ש בגמ' : כונס אחת . בירושל' שם הדא דתימר עד שלא הכיר בה אבל משהכיר בה כונסה ומוציא האחרת הכיר שתיהן יקיים : יצאו בהמה . בירושל' קדושין פ"א מפיק ליה מודבק ולא בזכר ולא בבהמה וכ"ה בב"ר פי"ח : **ע"ב** ת"ש ויקח עמרם . בב"ר פי"ח וירושל' יבמות פי"א מקשה על ר"מ דדריש את אביו אחותו מאביו א"כ גם אחות אביו לתסר דנדרש בסמוך לאביו וכ"ת ה"כ ע"ז מתיב ר"ש בריה דר' אבהו [ובירושל' דר' אייבו] ויקח עמרם כו' ואפי' כב"נ לא היו [בתמיי] א"ר הילא בסמוך לו ולא בסמוך לאביו : מכלל דבת האם אסורה . שם מקשה איפכא לר"מ דאסר באחותו גם מן האב כדאיתא שם איך קאמר אחותי בת אבי היא : מפ"מ לא נשא אדם . ת"כ קדשים פי"א : עבד מותר באמו . בירושל' יבמות פי"א ה"ב ר' אידי אמר קומוי ר' יוסי בשם ר"ח עבד מותר באחותו א"ל שמעת אפי' מאם א"ל אין כו' ר' פנחס כו' עבד שבא על אמו חייב הטאת ע"ש : ב"נ שיחד שפחה . עב"ר פי"ח דב"נ קונה בביאה אף שלא בכונה ובירושל' פ"ק דקדושין פלוגתא בזה : ב"נ שבא . ב"ר פי"ח ע"ש ר' שמואל ור' אבהו ור"א בשם ר' הנינא : מי איכא מידי . בב"ר שם לא הא לזה הקוש' ועי' מה"פ בירושל' קדושין פ"א ד"ה אין תימר : המגביה. שמ"ר פ"א במד"ר פי"ח תנחומ' קרח סי' ח' פסדר"כ ל' ביום השמע"ל : אם עושה אדם עצמו כעבד . ב"ר פס"ד : ששבת חייב מיתה . שמ"ר פכ"ה ע"ש דב"ר פ"א :

דף נט מאורסה . ספרי ברכה שמה מאורסה היא לישראל וכאשת איש לגבלייס : כהנים ולוים וישראלים ל"נ . במד"ר פי"ג שוח"ט סי' א' תנחומא ויקהל ח' ת"כ אחרי פ"ט : ר"ח בן גמליאל . ספרי ראה עו : **ע"ב** ההוא לאתויי נחש . בב"ר פ"ז דריש מקרא ויעש אלהים את חית הארץ זה הנחש ועמש"ל י"ז . בתוס' : שמש גדול . עב"ר פי"ט פדר"א פי"ג :

דף ס דא"ק את חקתי תשמרו . ע' ת"כ קדשים פ"ד ועתוס' ד"ה חקים וקושיתם אינה כ"א לפרש"י אבל בירושל' כלאים פ"א ה"ב איתא הלשון חוקים שחקקתי בעולמי היינו בעת הבריאה שנבראו כל א' למינהו והיינו כעין דרשא דלמינהו וא"ש קושית התוס' דאין זה שייך לכלאים דבגד וכן שאר קושיות התוס' יתישבו בזה והפ"מ פי' בירושל' כפרש"י ולשון בעולמי מבואר כמ"ש : מפי שומע . בירושל' דוקא מפי שומע אבל משומע משומע לא . בהוכחה מהא דאיתא כרוז יוצא כו' וכי כלם יקרעו בגדיהם ע"ש : רבשקה ישראל מומר . בירושל' מסתפק בזה אי רבשקה עו"ג הוה וקאמר דאי עו"ג הוה מוכח דחייב לקרוע על שמועה מפי עו"ג : אזכרה בזה"ז . בירושל' איתא עובדא דר"ל קרע בזה"ז על שמועת כנוי מפי עו"ג ועי' מה"פ שם : ש"מ אף אני כמוהו . בירושל' שם ש"מ שית כו' ע"ש : **ע"ב** אבל המגפף . ספרי ראה לא : הפוער עצמו . במד"ר פ"כ ספרי בלק : מנין לרבות המשתחוה . ספרי שפטים קמ"ח : ת"ל כי לא תשתחוה . במכלתא יתרו פ"ו ע"פ גי' הגר"א ת"ל לא תשתחוה להם ולא תעבדם : זביחה בכלל . מכלתא משפטים פי"ז ע"ש : לידון בעצמו . בירושל' כאן ובשבת פ"ז נזיר פ"ו מבואר דמשום שהיא אינה מעשה נצרכה ללמוד על עצמה לחייב ועי' מש"ל סא . בס"ד :

דף סא ולא יזבחו . בירושל' כד אמר ר' שמואל בשם ר' זעירא ולא יזבחו כו' א"ל מטי תנה לקדשים . נר' פי' דקאי קרא על ענין הקדשים דמיירי קרא מקודם ע"כ א"ח כ"א על הראוי לקדשים וע"ז קאמר ר' יסא בשם ר' יוחנן זבח לה עלה בע"מ חייב [פי' דפליג על הנ"ל] מאי כדון [פי' מאי הוי עלה] א"ר הילא לא תעשון כו' כל שלה' אלהיכם לא תעשון פי' שיהיה ראוי לגבוה . ופי' הפ"מ דחוק שם . ועי' בבלי ע"ז נא: ושם פטר ר"י בבע"מ : והאנן תנן האומר . בירושל' הא דחייב אף שא"ב מעשה משום דכ' ויזבחו לו ויאמרו ועי' לקמן סג. ודחה זאת בירושל' ומסיק דילפינן אמירה ממסית : תנאי היא. נרא' הא דאיתא בירושלמי רשב"ג בשם ר' הושעי' האומר לו אלי אתה מחלוקת ר' וחכמים דנ"ל ר"מ וחכמים והיא פלוגתא דהכא . וכן מ"ש את"כ ומה בין המעלה והמוריד קומתו ובין המעלה ומוריד בשפתיו ר' יוחנן אמר במחלוקת ר"ל אמר במחלוקת דפי' ר"י ס"ל במחלוקת ר"מ ור' יהודה דהכא ור"ל אמר במחלוקת ר"ע והכמים דלקמן סג. לענין קרבן ועפנ"א : **ע"ב** תוס' ד"ה רבא . בירושל' דשביעית פ"ד ה"ו : משיבותן של קרובים . ספרי ראה פח :

דף סב תני ר' זכאי קמיה דר' יוחנן . בירושל' שבת פ"ז ה"א וה"ב איתא ג"כ אבל שם נאמרה בהפך ועמ"ש בזה שבת עב : השתחואה נמי לחלק . במכילת' יתרו פ"ו לא תשתחוה להם ולא תעבדם לחייב על כ"א בפ"ע : **ע"ב** דא"ר אמי . בירושל' ה"ט הוא ע"ש ר"ש בן אלעזר ובה"י ע"ש ר"א בר' שמעון : העלם זה וזה . עמ"ש שבת ע ע"ב :

דף סג תוס' ד"ה א"ר אמי . עמ"ש שבת עב ע"ב: אר"ל מאן תנא. עמש"ל סא ע"ב: אתקושי אתקוש. עי' ירושל' ה"ט : אחרים אומרים . ספרי עקב מג מכלתא משפטים פי"ז : א"ל ר"ש בן יוחאי . ספרי שם רשב"ג ומוחק הגר"א בן גמליאל וכן בספרי שפטים קמח מכלתא משפטים פי"ז ר"ש בן יוחי : מנין לאוכל מן הבהמה . ת"כ קדשים פי"א : א"ר יוחנן . בת"כ שם ריב"ח : **ע"ב** מכלל דר' יהודה סבר לוקין . עי' ציון ירושלים כתובות פ"ג ד"ה לפי שהקשה איך יליף ר' יהודה ממוציא ש"ר ללאו שא"ב מעשה מהא דבב"ק ה . מוציא ש"ר דאית בי' מעשה ע"ש מה שתי' ובענ"ד דלתשלומין שאני דא"ח עד שבעל ואית ביה מעשה אבל ללקות לוקה מ"מ וס"ל לעולא כר"פ כתובות מו. וגם לענין שיכשור עדים ס"ל דא"ז כ"א לתשלומין וא"ש בפשיטות : את נרגל . בירושל' ע"ז מפרש רגל רגלי' דיעקב רגלי' דיוסף וזה טעם מתני' שם דאסר תבנית יד או רגל : ברחא קרחא . בירושלמי שם סמיך לי' ע"ש איל האשם : הפרד והסוס . שם טווסא ופסיוני :

דף סד חותמו של הקב"ה אמת . ב"ר פפ"א דב"ר פ"א שהש"ר פ"א ע"ש ר' ראובן : כצמיד . במד"ר פ"כ תנחומא בלק יח : מעשה בסבטא בן אלס . ספרי בלק קלא ירושל' חלק ה"ב : ר"א בר' שמעון אומר למולך . עי' ת"כ קדשים פ"י : אמרו דבר א' . בירושל' מוכח דהאי אפי' נזור או קיסם גם לרבנן אתאמרת והתם ר' בא ר"ח בשם ר' יוחנן אמר לה והוא לכ"ע ואין שייך זה לפלוגתא דראב"ש ורבנן : ר"ח בן אנטיגנוס . ספרי עקב מג מכלתא יתרו פ"ה : **ע"ב** יכול העביר ולא מסר . ספרי שפטים קעא ת"כ קדשים פ"י : מסר למולך ולא העביר . גם בירושל' איתא כן . ושם ר' בון בר חייא בעא קומוי ר"ז מסר ולא העביר הפלוגת' כו' דאתפלגון טבח ולא מכר חזקיה אמר חייב ר' יוחנן אמר פטור ועגו"י שהגי' גנב ולא מכר ופי' גנב נפש והיא פלוגתא דהזקי' ור"י לקמן פו: ע"ש ויש לעיין מהא דבירושל' ב"ק פ"ג ה"ג גבי בן סורר אי משלם כפל אגניבה הראשונה אמאי ל"פ התם חזקי' ור"י ויש לחלק ודכמ"ל : מה להלן באש . ה"כ בירושל' ג"ש העברה העברה : אין לי אלא בנו . ת"כ קדשים פ"י : במשורת' . בירושל' מוקי הכי לראבר"ש דפטר בהעביר ברגל ומחייב במעביר עצמו : אלא על יוצאי ירכו . בירושל' משמע דרק ראבר"ש ס"ל הכי ורבנן מחייבי גם בשאר . והפ"מ מפרש דרבנן קאמרי לה ובפנ"א הוכחתי מסוגי' שבירושל' דהוא לראבר"ש : אמר עולא מ"ט . בירושל' א"ר יוחנן : הכרת תכרת . ספרי שלח קיב :

דף סה בעל אוב . ספרי שפטים קעב ת"כ קדשים ספי"ב : תוס' ד"ה והנשאל . ע' ציון ירושלים ה"י ד"ה אזהרה ע"ש ובת"כ קדשים פ"י בעל אוב גופה מאל תפנו [ועפ"ת שם] מובא בכ"מ והתוי"ט כ' שלא מצא בת"כ משום שזה נתוסף את"כ כרשום שם : ר' יוחנן אמר הואיל ושניהם . בירושל' אר"ל זאת וקשה ממ"ש בה"ט ר"ל אמר במחלוקת ופי' הפ"מ מחלוקת ר"ע וחכמים ועפנ"א : אלא אמר עולא . ה"כ אמר בירושלמי ר' ייסא בשם רבנן : אחד חבר גדול . ספרי שפטים קע"ב : **ע"ב** יצאו עדים זוממין . בירושל' תרומות פ"ז ה"א כתובות פ"ג ה"א קרי לעדים זוממין יש בהם מעשה ומובא בתוס' מכות ד: ד"ה ואלא ועי' ב"ק ה' ועכ"ז לענין קרבן ע"כ בעי מעשה ממש כדמוכח בת"כ ויקרא דבורא דחובה פ"א מובא בתוס' והגמ' כאן ע"כ אינו מחלק בזה כדמקשה מתסמה בקול שהוא למלקות : א' המעלה בזכורו . ספרי שפטים קנב : מעלה בזכורו אינו עולה . עי' ויקרא פכ"ו אג"ש פכ"ד תנחומא אמור ב' ושם המעלהו רואהו ואין שומע קולו כו' האשה ראתה ולא שמעה שאול שהיה צריך לו שמע ולא ראהו . ושם דלמלך הוא עולה כדרכו . ובירושל' חשיב עוד כ"מ בין נשאל בגלגלת ובין המעלה דנשאל בגלגלת הדיוט מעלה את המלך כו' : קברו של אביו . בב"ר פי"א לא א"ל ר"ע קברו של אביו לענין מעלה עשן רק דא"ל לבדוק באביו שלא יעלה בשבת ושאל ע"ז מאביו וא"ל משום דשם אינו נדון בשבת ובע"כ הוא שומר שבת ועי' פס"ר פכ"ג דשם ליתא מקברו רק תחת זה ראי' מהמן שלא נתן בשבת ועי' תנחומא תשא לג : רש"א זה המעביר . בספרי שפטים קעא הגירס' ר' ישמעאל . וכ"מ דבר פלוגת' הוא ר"ע : מנחש . ספרי שם : תוס' ד"ה מעלה . בירושל' דריש קסמי נא לי שאול סיה מעלה בזכורו ול"ק קוש' התוס' ועי' מה"פ שם :

דף סו בתחומין ואליבא דר"ע . בשבת יעדתי לכאן לבאר למה ל"א לכ"ע ובי"ב מילין אך גם פה צר המקום מהכיל ובחבורי הד"ק הארכתי : המקלל אביו . מכלת' משפטים פ"ה ושם מסיים דברי ר' אחא ר"ת בר אידי אומר הואיל ואמרה תורה כו' כברייתא בשבועות לו: וכן בת"כ קדשים פ"י : מאן חכמים . בירושל' שבועות פ"ד ה"י ר' אבהו בשם ר' יוחנן כיני מתנית' ר"מ מחייב ור' יהודה פוטר : ר' מנחם בר' יוסי . ת"כ אמור פי"ט : מה ת"ל שם . ת"כ קדשים פ"י : איש איש לרבות . מכלת' משפטים פ"ה ת"כ קדשים פ"י ועמ"ש לקמן פה ע"ב : מות יומת בסקילה . מכלת' שם ת"כ שם : עונש שמענו. שם כה"ע : אלהים חול . עי' מכלתא משפטים פי"ע ת"כ קדשים פ"ב ושם מבעמך ידע לכל אדם גם למ"ד אלהים קדש והכא דמצריך לעושה מעשה עמך דריש מיתור ל' לא תקלל ובהוספה בת"כ פ"י כבגמ' בנמה הגד : **ע"ב** הבא על נערה . ספרי תצא רמב : בעא מני' ר' יעקב בר אחא . בירושל' ר' יעקב בר אבא ועי' פ"מ שם ובק"ע כתובות פ"ג שמחולקים בפי' האבעי' שם ע"ש : מ"מ שתיק רב . ה"כ בירושל' אמר שמואל ולמה לא פתר ליה גן הדא ומת האיש כו' לבדו ולא מייתי שם פלוגתא דר' יאשי' ור' יונתן : למעוטי מעשה חדודין . ספרי ת"ב רמא : ראשון בסקילה . ספרי שם רמב : תוס' ד"ה האי לבדו . הרמב"ם פי' במתני' בכדרכה וא"כ לא נצרך לזה לבדו וא"ש קושית התוס' וכפי' הרמב"ם מוכח בירושל' כתובות פ"ג ה"ו קדושין פ"א ה"א דמפרש לה בכדרכה ועש"ק ומה"פ שם ואכמ"ל :

דף סז האומר אעבוד . ספרי ראה נ"א : מעמא דהדיוט . בירושל' מפרש כיון דהוא מסית נקרא הדיוט וכן הכיסת ולא דייק הא נביא כו' וכר"פ לקמן : נביא שהדיח . ספרי ראה פו ונ' : מדליקין לו את הנר . ערש"י . ומהירושל' כאן ויבמות פט"ז הקשה הסער אפרים סי' לה על רבים המדייקים מרש"י דל"מ טב"ע דקלא בד"כ דמהירושל' דמקשה אהך דמדליקין מהך דמשיאין את אשתו כששמעו קול כו' מוכח דמהני טביעות קלא . תמוה דהא בירושל' משני שניא הכא דאמר איש פלוני ולא משום טב"ע דקלא . ועי' קנא"ת פ"א סקי"ג וכן יש לתמוה על דב' דמהכא אין ראי' דמסית בלחישה ומשתנה הקול דא"כ מאי מקשה מהא דיבמות דהוי קול רם . ועוד בירושל' כאן מסית בקול גבוה וצ"ע : המכשף . ספרי שפטים קע"א ועי' הגהת הגר"א שם : א' האיש . ה"כ בירושל' : ריהג"א . במכלת' משפטים פי"ז הוא ע"ש ר' ישמעאל ולריה"ג נתן שם הא דבן עזאי דהכא לקמן ע"ב ועי' הגהת הגר"א ובירושל' הך דריה"ג הוא . ע"ש ר"ע : ר"ע אומר . בירושל' ר"א אמר : **ע"ב** בן עזאי אומר . בירושל' הוא ע"ש ר' יהודה ותמוה דהא מהכא נפקא לן בכל דוכתא דר' יהודה לא ס"ל סמוכין ודאית לי' ב' כתובים מלמדין ולא יהיה כן להירושל' ועמ"ש בזה ברכות כא : אפילו כגמלא . עי' ירושלמי : ר"ע אומר לפרדע . שמ"ר פ"י תנחומא וארא יד תנדב"א פ"ז :

דף סח אמר לכן דעתו . בירושל' שבת פ"ב משנה דשם איתא אחר שאמר להם טעם הדבר איך מניחין כו' יצא לו בנו ואמר אוי לי שנטרפה כו' [ומיושב קוש' התוס' דאפשר דמשום זה חשב הורקנוס שנטרפה כו' משום דאמר להדליק הנר קודם תלית תפילין] וכשראו חכמים את"כ בשאר הלכות שמשיב דבר לאשורו ראו שדעתו מיושבת . ועוד שינוי מה דהכא קרי להנית תפילין משום איסור שבות והתם רשות ועי' בזה בש"ק שם : עמד ר' יהושע . שם נכנס ר' יהושע והלך את תפליו והיה מגפפו ומנשקו ובוכה ואומר ר' ר' הותר כו' : **ע"ב** בן הסמוך לגבורתו . ספרי תצא ריח : לאיש בן ולא לבן . ספרי שם : וכי יש לך אדם בישראל . ספרי נשא ד ע"ש ר' ישמעאל ובירושל' ב"ק ע"ש ר"ע : תוס' ד"ה קטן בירושל' פ' חלון ה"ו וכ"ה במע"ש פ"ד ה"ג גיטין פ"ח ה"ט :

דף סט דבי חזקי' תנא וכי יזיד . בירושל' ר' זעירא ר' אבהו ריב"ת בשם רשב"ל : כי אתא רב דימי אמר . בירושל' אמר ר"ז תנא ר' שילא בר בינא : א"ר כרוספדאי . בירושל' א"ר יוסה א"ר שבתי ושם איתא לששה חדשים ועפ"מ : **ע"ב** המסוללת בבנה קטן . עמ"ש שבת סה : אלה תולדות תרח . עב"ר פל"ח ורפמ"ה וכס"ע פ"ב דמתליט דאברהם גדול מנחור והרן הוליד בן שש שנים וכן בירושל' יבמות וקדושין פ"א תני אחז הוליד בן תשע והרן בן שש וכלב בן עשר ועי' ק"ע שם והכא דחי לה : דרך חכמתן חשיב להו . ב"ר פ' כ"ו ומשום דשם בן נח היה נדיק כו' ואברהם יצא ממנו כו' ומה שהזכיר חם קודם ליפת עי' מפרשי המדרש : הגדול שבאחיו . ב"ר פכ"ו ושם איתא שאיחר הקב"ה הולדתם עד ת"ק שנה לחיי נח בכדי שאפי' יפת הגדול לא יהיה בן מאה בעת המבול וב"כ אינו נענש עד ק' שנה ועב"ר פל"ז שוח"ט סי' א' :

דף ע גזרת הכתוב הוא . ה"כ בירושל' מי היה בדין שיהיה חייב קטן או גדול כו' מי היה בדין שיהא חייב הגוזל משל אחרים כו' ללמדך שכולן אינן אלא בגזרת מלך : שיאכל בשר וישתה יין . ספרי תצא רי"ט : ואע"פ שאין ראי' . עמ"ש שבת פ"ב ע"א : בשר חי . בירושל' אינו חייב עד שיאכלנו מהובהב : אר"ח לא נברא יין . במד"ר פ"י : שאחריתו דם . בויק"ר פי"ב דריש יתאדם יתאוה לדם נדה : כתיב הירש . תנחומא קרח י"ב : י"ג וויין נאמרו ביין . ב"ר פל"ו ע"ש ר' יוחנן ושם איתא י"ד ובמדרש משלי סי' כ"ג י"ג כבכאן ובב"ר חשיב גם ויאמר והכא ובמ' משלי ל"ת לי' כפרש"י . אך ק' דגם אחר נכיון ויאמר כפרש"י וגם ויפת כהתוס' יש עוד ע"ו ווין ועי' מהרש"א מ"ש בזה ובענ"ד לא חשיב רק אותם שבנקודת פתח וכתיב אהריו יוד דמשמעו וי ע"כ אין לחשוב ופניהם ולא וערות גם לא ויפת שבקמץ וא"ל למ"ש התוס' . ונרא' שגם בגמ' צריך לקרות בנקודת פתח יג ווין ומצינו בגמ' ווי בשני ווין ב"מ כ"ג . ורביס כיוצא : ר"מ אומר אותו אילן . ב"ר פט"ו ויק"ר פי"ב ע"ש ר' יהודה וכן בפס"ר פמ"ב ופסדר"כ פ"כ רני עקרה רמ"א חיטים היו ר' יוסי אומר תאנים היו ר' יהודה בר' אלעאי ענבים במד"ר פ"י סתם : **ע"ב** חטה היתה . ב"ר פט"ו ופס"ר פמ"ב ע"ש ר"מ ועמש"ל ע"א : ר"נ אומר . בב"ר ופס"ר ופסדר"כ ע"ש ר' יוסי כנ"ל ע"א : תוס' ד"ה בה . בב"ר פט"ו : מלמד שכפאתו . עי' ויק"ר פי"ב תנחומ' שמות סי' א' ע"ש ר"י בר' חנינא במד"ר פ"י ע"ש ר' יוחנן וליתא משום רשב"י : ישתה יין וישתכר . בשוח"ט פ"ל איתא דבת פרעה עשתה פרכת וקבעה בה כוכבים ומזלות ופרשה אותם למעלה ממטתו וכ"ז שהיה שלמה רוצה לעמוד היה רואה אותם הכוכבים ומזלות כו' : אין עולין בעבור החדש . עמש"ל י' ע"ב ד"ה בתוס' : ושעמא מאי . ה"כ איתא בירושל' :

דף עא גנב משל אביו . לקמן במתני' מוכח דבעינן ב' פעמים וכ"מ לקמן פ"ו ובירושל' ולקמן ה"ה ב"ק פ"ג ה"ג ותמוה מה שפי' הפ"מ גניבה הראשונה היינו הראשונה בפסוק ושינה המובן הפשוט : אריב"ח מסעודה . ה"כ בירושל' ע"ש ר' יוסי בר' בון : בשר בזול . בירושל' א"ח עד שיזלזל מעות ומפרש בירושל' שקנה יותר מהצורך לאכלו : ר' יהודה אומ' אם לא היתה . ספרי תצא ריט : עד שיהו שם ג' הראשונים . בירושל' א"ר יוחנן מת א' מן הראשון אינו נסקל כו' שלא תאמר יעשה דין שני ראשון וכשיגנוב פעם שני יתחייב : **ע"ב** עשה כן בישראל . בירושל' קדושין פ"א לפי מאי דנסתפק להו אי בדיניהם דיינינן להו או בדינינו אמר שם דאי בדיניהם דיינינן להו נתגייר פטור ואי בדינינו נתגייר חייב והוא כהכא דהכא פשיט' לי' דכדינינו דיינינן ע"כ חייב ועמש"ל כ"ז : נדון ע"ש סופו . ספרי תצא רי"ח : כנוס לרשעים . במד"ר פט"ו תנחומא בהעלותך סי"א :

דף עב וכי מפני שאכל זה . תנחומא שמיני יא תצא א' ע"ש ר' יוסי סתם : שינה ויין . ירושל' א"ר אבהו יין עם רוב שינה כו' א"ר יונתן ישנים היו קמעא מפני שתהא דעתן מיושבת ובב"ר פ"ט אר"ש ב"א והנה טוב מאד זה השינה כו' לא כן תנינן שינה ויין כו' מתוך שאדם ישן קמעא הוא עומד ויגע בתורה הרבה : ושבר . מכלתא משפטים פי"ג : אין אדם מעמיד . בירושל' פליגי ר"ח ורשב"י ר"ח תני הון למחתרת יש לו דמים ורשב"י תני אפי' הון למחתרת כו' שממונו חביב כו' : והתורה אמרה . במד"ר פט"ו : בששיבר . בירושל' ה"ט פליגי ר"ז ור' הושעי' ת"א נותן דמים ות"א א"צ דמים ועמ"ש לקמן ע"ד ע"ב : בין באונס . עי' מה"פ

כ"ק

ב"ק ר"פ המניח : שהרי נתחייב · בירושל' שם ה"ג פשיט מזה לבן סורר שמחויב כפל על גניבה הראשונה ול"א דהו"ל התראת מיתה ע"ש : שאין לו שלום · בירושל' לפי גי' הפ"מ איתא ג"כ שתי ברייתות : וכי השמש כו' · מכלתא משפטים פי"ג וכהתניא אידך וכ"ה בפ"ו שם ע"ש ר' ישמעאל וכ"ה בספרי תצא רלז : ע"ב אילימא משום דצדיק הוא · בירושל' א"ר יצחק מכיון דאתרי לבי' עלי' למעבד ליה דא מלתא אין זה חנני' בן שילא ע"ש : יצא ראשו · עי' הגרי"ב ובירושל' כאן ראשו ורובו ובשבת וע"ג יצא רובו : שאין דוחין נפש · ב"ר פל"ד ויקרא פי"ט ירושל' שקלים : דמששי' קא רדפי לה · בירושל' שבת ספי"ד וכאן ובע"ג פ"ב ה"ב משני ר"י בר' בון בשם ר"ח שניא תמן שאין אתה יודע מי רודף את מי : חבר א"צ התראה · ב"ר פ' י"ט ע"ש רב :

דף עג ואלו הן שמצילין · ספרי ת"צ רמג : אבל הרודף אחר בהמה · שם ומפיק ליה מקרא הדבר הזה ולא הני : מנין לרואה את חברו · ת"כ קדשים פ"ד ; נער זה הזכור · כה"ג דרים בירו' כתובות פ"ג ה"ט וכאן פ"ז הי"א נער שכ' גבי מוציא ש"ר לרבות שבא דרך זכרות וכמ"ד בכתובות דמש"ר חייב אף שבעל שלא"כ : ע"ב הניחא למ"ד הערא · עתוס' ד"ה ממונא שהביאו בשם הירושל' כתובות הערו בה כו' וסוא בפ"ג ה"ו ועש"ק שם ואכמ"ל :

דף עד ביכול להציל · בירושל' ס"פ בעי רודף שנעשה נרדף ולא אפשטא וכתב הפ"מ דלפ"ז גם ביכול להציל א"ה אם הרג : ושבר את הכלים · בירושל' ה"י משבר עד שהיה מגיע לעיר[פי' הפ"מ קודם שעשה מעשה] ר"ז ור' הושעי' ח"א נותן דמים וח"א אינו נותן דמים ועי' לקמן בירושל' פ"ט ה"ד חזקיה שאל המית את זה ושבר כליו של זה ע"ש : אפי' מגוה קלה · באינו מכוין להנאת עצמו וכדמוכח לקמן ע"ב וכ"מ בירושל' פ"ג ובשביעית פ"ד : ע"ב א"ר יעקב א"ר יוחנן · בירושל' שם הוא ע"ש רבנן דקסרין : אתי' תוך · עמ"ש ברכות כ"א : דאמר רבא כותי · כה"ג עובדא בירושל' שם בר' בא בר זמינא עש"ה : בעי מיני' מר' אמי · בירושל' ר' אבינא בעי ר' אמי · וצ"ל מר' אמי ובשביעית פ"ד קומוי ר' אמי ופשיט ליה שם מקרא ונקדשתי בתוך ב"י ישראל מגווין כו' : אמר רב אדא בר אהבה · שם ר' נסא בשם ר' אלעזר וכאן דחי לה ושם לא דחי לה ועי' תוס' ע"ה ד"ה ואם :

דף עה מעשה באדם א' · בירושל' שבת ספי"ד ובע"ג פ"ב שהיה לפני ר' אלעזר : ר' יעקב בר אידי ור"ש בר נחמני שם ור' יצחק בר נחמן : מאי כולי האי · שם פריך מעובדא אחרת שהיה לפני ר"א והתיר להם בשלמא למ"ד א"א · כאן בא"א כאן בפנוי' אלא למ"ד פנוי' היתה קשיא : משום פגם משפחה · שם אתתא רבתי' הות ולא מנסבא ליה · והכא א"א לפרש כן דהא א"כ פריך ולנסבה והתם יש עוד תירוץ אחר למה שלא נשאה משום שנתן בה עיניו בעוד שהיתה א"א : איש אשר יקח · ת"כ קדושים פ"י : מה להלן בתה · בירושל' כאן וברפ"ט נושאין מה למטה ג' דורות אף למעלה ג' דורות מה למטה בל"ת כו' מה למעלה בשרפה כו' מה למטה עשה בת זכר כבת נקבה אף למעלה אם זכר כאם נקבה · ובסדור הזה מיושב ול"ק קו' סגמ' : ע"ב אמר לי רב יצחק בר אבדימי · בירושל' שם ע"ש רב שמואל בר רב יצחק ושם עד כדון כר"ע כר' ישמעאל פי' דרי"ש לא ס"ל למד מן הלמד גם בחולין כבירושל' קדושין פ"א ה"ב ומשני הנה ואתהן ג"כ הוס ג"ש וידעי' דבשרפה ובתו נפקא לי' מקרא ובת איש כהן וכלקמן עו· תני אבוה דר' אבין · ויש ליישב בזה קושי' התוס' לקמן עו· ד"ה תני · ומה שהקשו עוד הא אצטריך אע"פ שאינה כהנת עש"ק יבמות פי"א ה"א ד"ה וכרי"ש : דון מינה · בירושל' פ' נושאין ה"א פי' הפ"מ לר"מ ד"מ ואוקי באתרם והוא נגד הירושל' שבועות פ"ה ה"ב פ' הערל ה"ג דלר"מ ד"מ ומינה וכבבלי שבועו' לא· ועי' מה"פ וק"ע שם וכן יש להגי' בירושל' כאן ובשבועות פ"ד ה"ב ועמ"ש פסחים כד: ד"ה אין סופגין בסתירת פסקי הרמב"ם ומ"ש בק"א בזה :

דף עו אמר אביי ק"ו · בירושל' כאן ויבמות פ' נושאין ע"ש רב : תני אבוה דר' אבין · עמש"ל עה· ד"ה אמר לי ומ"ש במה"פ פ' נושאין ה"א ד"ה ובת כהן שמתרץ קוש' התוס' באופן אחר ע"ש : היא בשרפה . ת"כ אמור פ"א ספרי שפטים קנ : א"ר אלעאי · בירושל' הוא ע"ש ר' יוסי בר' בון : ע"ב אותו ואתהן · ת"כ קדושים פ"י : מאי ביניייהו · לפי הירושל' יבמות פ' האשה שהלך פי' דברי ר"ע לענין איסור דגם אשתו נאסרת ולר' ישמעאל אין אשתו נאסרת : חמותו לאח"מ · עי' ת"כ ויקרא דבורא דחובה פ"א : דחפו לתוך המים · ספרי מסעי קס : שיסה בו את הכלב · ת"כ אמור פ"כ : גלוי וידוע לפני · ספרי מסעי שם : תוס' ד"ה שהכרזל · בירושל' מוכח כפרש"י דמבואר שם אפי' צנורת קטנה דהיא יכלה מקים גו ווסטא ומקטליני' : תוס' ד"ה רוצח בירושל' · ב"ק פ"ב ה"ה ועי' ברא"ש שם סי' ע"ו · ופ"ג סי' א' :

דף עז וח"א פטור · בירושל' איתא חייב בלא פלוגתא ועי' מה"פ דמוקי לה בשיכון הסיזק מיד : ע"ב ואשקיל עלי' בדקא דמיא · בירושל' פתק אמת המים עליו ובאו עליו המים ושטפוהו · וצ"ל דמיירי באופן שלא היה יכול לברוח :

דף עח יש בו כדי להמית ובא אחר · ת"כ אמור פ"כ . ובירושל' ב"ק פ"ד להביא את המכה ויש בו כדי להמית אית תניי תני ואין בו כדי להמית [פי' הפ"מ המכה האחרון והש"י פי' ע"פ הת"כ הראשון] א"ר לא אפי' י"ב כדי להמית ובא אחר והמית הממית חייב · להפ"מ בא ר' לא להכריע דלא כאית תניי . ולהש"י פליג אתרוייהו ועש"ב : דהו"ל עדות · עמש"ל מא ע"ב : מעצמו הוא מקיא · ה"נ מפרש בירושלמי פלוגתייהו בזה : שרגלים לדבר · עי' תוי"ט נזיר פ"ט מ"ד מה שפי' בשם הרמב"ם שרגלים לדבר קאי על דברי ת"ק ע"ש וכן מבואר בירושל' נזיר שם וכאן כיני מתני' וחכמים מחייבים שרגלים לדבר : ע"ב מלמד שחובשין · מכלתא משפטים פ"ו : יודע היה משה · ספרי שלח קי"ד ת"כ אמור פי"א וע"ש דכניהס המגדף והמקושש היו בפרק א' ומגדף משמע בת"כ שם שהיה אחר מ"ת כמש"ש הפס שמשמעו בסיני וע"כ לא ס"ל הדרש שבספרי שלא קיג דמעשה דמקושש היה בשבת שני' קודם מ"ת : תוס' ד"ה מגדף · לפי הפ"מ בירושל' פ"ה ה"א גבי מקושש ג"כ כונת הירושל' דהוראת שעה היתה ולהנו"י דרך אחר שם ועפנ"א : תרי אומדני · עי' ש"ק בנזיר פ"ט ה"ה ד"ה אם ובמה"פ ד"ה חדוש דמפרשים בירושל' דס"ל דמיירי קרא בחד אומדנא ובפנ"א בארתי דגם הירושל' מפרש בתרי אומדני ומפני האריכות החדלתי מלהביאו : וחכ"א אין אומד · בירושל' כאן ובנזיר פ"ט לדעת חכמים שני האומדין רבין על האומד האמצעי ומבטלין אותו : משעה שהכהו · בירושל' שם פליגי רשב"ל וריב"א דרשב"ל ס"ל חדוש מקרא הוא שיתן פי' גזה"כ · וריב"א אמר אומד טעות הוא מהנפק מביניהון הקל ממה שהיה כו' מ"ד חדוש כו' · פי' אם אח"כ הכביד ואגלאי מלת' שאומד הפני טעות ופטור ממנון למ"ד גזה"כ הוא הרי היה מחויב ליתן בשעת מעשה מחויב ליתן ואפי' לא נתן יתן וע"ש מש"ש מהו ולמ"ד משום טעות יטול גם מה שנתן ויש אריכו' דברים בסוגי' זו שם ואכ"מ : ולא היה בו כדי להמית · ספרי מסעי קס מכלתא משפטים פ"ו מקרא אשר ימות בה וע"ע במכלתא פ"ז שם ובת"כ אמור פ"כ :

דף עט נתכוין להכות את הגדול · עי' מכלת' משפטים פ"ח מקרא וכי ינצו אנשים לחייב בהכה את זה ונתכוין לאחר ור' פליג ע"ז : וא"ר אלעזר במנו' · שמ"ר פ"א ובירושל' נזיר פ"ט ה"ה וכאן ה"ג וכי ינצו אנשים וכי יריבן אנשים היא מריבה היא מצה מה ת"ל ליתן את המתכוין כו' : ר' אומר · מכלתא משפטים פ"ח ובירושל' ה"ד מבואר דר' ס"ל כר"ש דנתכוין להרוג את זה כו' פטור : ע"ב מפקא מדר' · עתוס' ובירושל' תרומו' פ"ז כתובות פ"ג הכל מודים כו' בין שוגג בין מזיד כו' משמע דכ"ע אית לי' ההיקש · וכתב עפמ"ש בירושל' ה"ד חזקי' שאל כו' חזקי' שאל זרק אבן ולא היה בו כדי להמית והמית את זה ושבר כו' והיינו באת"ל בשאלתו הראשונה בי"ב כדי להמית פוטר ממנון בא"ב כדי להמית דאין כאן חיוב מיתה כלל אינו פוטר מתשלומין וא"כ אפשר להזקיה לאוקמי קרא בכה"ג [ועתוס' כתובות דמתרלים באופן אחר עוד] : מאן אחרים · בירושל' א"ר יוחנן ברולא שנתערב בכשרים ועמ"ש לקמן : אמר שמואל · בירושל' נתחלף דשמואל מוקי בשור שנתערב בשוורים ור"ל מוקי ברולא שלא נגמר דינו : בשור · בירושל' אמר שמואל אם שור בשורים בדא תנינן כונסין כו' וג"ל דצ"ל אם בכשרים בדא תנינן כו' וצ"ל דברי שמואל אחר דברי ר' יוחנן דמוקי בכשרים ומקשה ע"ז שמואל ומוקי בשור :

דף פ ע"ב יליף ממקושש · עי' ב"ב קיט ספרי שלח קיד : הוראת שעה · עמש"ל עת: ד"ה תוס' :

דף פא אשת איש ונעשית חמותו · בירושל' בעי חמותו וכלתו כאחת [שקבל שלוחן הקדושין מכניסם כאחת] מה אמר בה ר' יוסי כו' והיינו לענין קרבן דאילו למיתה הלא אמר בא"א ונעשית חמותו דנדון בא"א ול"א חמור תל על קל ורק לענין קרבן קאמר חומר בקל מה אמר בה ר"י ועפ"מ ומה"פ שם : ע"ב ל"ה הזקה · עש"ק ומה"פ ס"פ הכעי' ד"ה לשלישי : מנא ידעינן · בירושל' רב אמר במפנים עדיו ופי' הפ"מ דהיינו מיוחדת שכ"א בפנה אחרת והוא כרב דהכא ועפנ"א : ושמואל אמר · בירושל' ר"י בר' חנינא באינו יכול לקבל התראה : מעשה ובדק · תנחומא שפטים א' : אמר רב יהודה כלי שרת · כ"ה בירושל' על שמו :

דף פב באילו מתחתן · בירושל' תני ר' ישמעאל זה שהוא נושא כותית ומוליד בנים מעמיד אויבים למקום : אין מורין לו · בירושל' תני שלא ברצון חכמים : הלך שבטו של שמעון · ספרי בלק קלא : כ"ד אלף מישראל · כמספר המתים במגפה ועי' תנחומא ויצא סי' ס' ויחי י' : וכן נוס לי אבי · במד"ר פכ"ד : תפסה בבלוריתה · תנחומא בלק כ' : בת יתרו מי התירה לך · ירושל' חלק מסו לעיני משה כמאן דאמר הא גו עינך מסה א"ל אין לפורך מדינית : ראה מעשה ונזכר הלכה · עי' תנחומא ויחי ועי' תנחומא בלק כ"א : לא כך למדתני · ס"ל ששאל ע"ז ממשה ושמואל ור' יצחק ס"ל שלא שאל דאילו שאל היה מוחה בו ועי' מה"פ ד"ה ופינחס : ע"ב ששה נסים · כ"ה ג"כ בירושל' חלק . ובבמד"ר פ"כ ותנחומא בלק כא איתא שנים עשר נסים וכן בספרי סוף בלק נמנה י"ב ועי' הגהת הגר"א שם ועי' פדר"א פמ"ז : ולא פירש · בירושל' המלאך הדביקם זה לזה : שהיה לו לדבר · בירושל' המלאך סתם פיהם ולא היו יכולין לצווח : התחילו שבטים מבזין · עי' ויקרא פל"ג א"ר יהודה בן פזי בקשו לנדותו אלולא שקפצה עליו רוה"ק וכ"ה בירושל' : שעשה מעשה כנען · בב"ר פ"פ דריש על אמו שהיא דינה שנעשה בה מעשה כנען :

דף פד ר' ישמעאל אומר · בירוש' ע"ש רבנן וע"ש שהגירסא משובשת ועפ"מ : ע"ב ווממי ב"כ · עי' ספרי שופטים ק"צ : קטיל חד בסייף ואביו · מכלתא משפטים פ"ה ע"ש ר' יצחק ועי' הגהת הגר"א שם : מדכתיב מכה איש · עי' מכלתא משפטים רפ"ד : ואצטריך למכתב מכה איש · בת"כ אמור פ"כ ובמכלתא משפטים פ"ד איתא דכל נפש מרבה אשה וקטן המוכה ומכה איש מרבה אשה שהרגה ואיש ממעט נפלים [ואיש כי יכה ממעט קטן המכה] ובמכלתא פ"ח ממעט נפלים מוכי ינצו ועי' בתוס"מ : המכה כו' חבורה · מכלתא משפטים פ"ה : מה מכה בהמה · ת"כ אמור פ"כ ושם איתא עוד דרש הסיקש מה מכה בהמה לאח"מ פטור כו' : אם א"ע למכה בהמה · בירושל' מבעי' אי חבורה במכה אביו היא כחבורת נזקין ובעינן חיסר או כחבורת שבת ועי' מה"פ : לרפואה פטור · עי' מכלתא משפטים פ"ד : תוס' ד"ה הו"א · תימה כו' · יתכן ליישב עפמ"ש במכלתא או אינו ואם אסון הוא בולדות וענוש יענש הוא על האשה שנתכלה ת"ל ומכה איש ולא נפלים וא"כ נולא קרא ומכה איש הו"א דעמש קאי על חבלת האשה ומיושב קושי' התוס' ומצאתי זאת במנ"א :

דף פה ומה מי שמגוש · מכלתא משפטים פ"ה ובירושל' ה"א מייתי מזה אזהרה למכה אביו ואמו ע"ש ובמה"פ ונזה הירושל' רמזו בתוס' ד"ה הכהו : ע"ב אביו ואמו קלל לאח"מ · מכלתא משפטים פ"ה : איש איש מה ת"ל · ת"כ קדשים פ"י ובפ"ט שם ריש"ג ס"ל כר' יאשיה ור"ע כר' יונתן ואיש איש ס"ל לכולהו לרבות בת כו' ומזה ראיה למ"ש ברכות לא: דצריך להחליף שם השיטה ולר"ע ל"א ד"ת כלב"א : אין לי אלא אביו ואמו · מכלתא משפטים פ"ה : ההוא מבעי ליה לרבות · מכלתא שם וכהגהת הגר"א : ד"ת כלב"א · זהו כד' ר' יוסי בת"כ קדשים פ"ח ועמש"ל נו: ד"ה מה ת"ל : הגונב נפש · ספרי תצא רע"ג מכלת' משפטים פ"ה : הגונב את בנו ר' ישמעאל כו' · שם ליתא תיבות ר' ישמעאל בנו של כ"א ר"י בן ברוקה : וחכמים פוטרין · בספרי תצא רע"ג סתום הדבר דפטור ועי' הג' הגר"א : כי ימצא איש גונב · מכלתא משפטים פ"ה ע"ש :

דף פו ר' יהודה סבר מאחיו · בירושל' ר' יהודה סבר מאחיו אפי' מקצת אחיו וס"ל דחציו עבד וחב"ח דינו כב"ח ומהכא ילפי' לבכ"מ דח"ע וחב"ח דינו כב"ח והכא משמע דרק כאן הוי גזה"כ ועי' ירושל' פסחים פ"ח ובמ"ש בפסחים פח ע"א : בגונב נפשות . מכלתא יתרו בחדש פ"ח משפטים כ"ה : ע"ב עדי גניבה בנפש · עמש"ל סד: ד"ה מסר ולפמש"ש הנו"י מבואר בירושל' פ"ז ה"י דחזקי' אמר חייב ר"י אמר פטור ע"ש : שלשה ב"ד היו שם · ספרי שפטים קנב : לב"ד הגדול שבלשכת הגזית · תנחומא במדבר סי' ד' :

דף פז במופלא שבב"ד · ספרי שפטים קנב : דבר זה הלכה · בירושל' דבר זו אגדה : דברי אלו התרמים · בירושל' מסופך דברי זו השקאת סוטה כו' ריבות אלו החרמים והערכין כו' : ועלית מלמד · בירושל' מיכן לבית הבחירה כו' מ"ע כי בהר קדשי בהר מרום הרים אשתלנו ועי' שהש"ר פ"ד ספרי ברכה שנב ר' אומר בכל התחומים הוא אומר וירד הגבל כו' וכאן הוא אומר ועלה הגבל כו' ירושלים : ארץ ישראל גבוה · ספרי דברים כג עקב לז שפטים קנב ושם מקראי עלה נעלה ויעלו ויתרו ויעלו ממצרים . והכא מייתי קרא זה משום שמפורש שם מכל הארצות : דברי ר"מ · בירושל' לא הוזכר פלוגתא דר"מ ור"י ועמש"ל פח ע"ב :

ע"ב ר"א כרש"א לעולם · ת"כ מצורע פ"ו ופ"ח : תוס' ד"ה ר' יהושע · בירושל' ה"א שם :

דף פח ראב"א מקנא ע"פ שנים · בסוטה ג. ובירושל' שם ובפ"ו ר"י בר"י בשם ר"א מקנא ע"פ ע"א כו' : נותן על שמאל · עמש"ל מה ע"ב : א"ר יאשיה · ספרי תצא ריח ושם בירושל' כאן ובכתובות פ"ד ה"ד ובסוטה משום אנשי ירושלים והכא משמע דזעירי בעצמו היה מאנשי ירושלים : ע"ב וכשבאתי אצל חברי · בספרי וירושל' שם אצל ר"י בן בתירה בנציבין : ושני ב"ד של כ"ג · בירושל' של שלשה שלשה · ואולי ט"ס הוא : א' יושב על פתח הר הבית · בירושל' א' בחול וא' בהר הבית וכן לקמן גבי ואם לאו באין איתא תחת מ"ש כאן פתח העזרה ב"ד שבחיל · ובב"ר פ"ע כבכאן : ובשבתות וימ"ט · בירושל' היו יושבין בבהמ"ד שבהר הבית : מי שהוא חכם. בירושל' המעלות בשינוי גם לא לדיין בעירו כ"א להושיבו בב"ד שבהר הבית ועי' במד"ר פ"ו : א"ר אלעזר א"ר הושעיא · בירושל' ר' יוחנן משום ר' הושעיא ושם משונה א' דאמר שם באיסורין נבלה ושרץ שעיקרו מה"ת ופירושו מד"ס השיעור ב' דל"ב מוסיף וגורע ור' זעירה הוסיף דבעי מוסיף וגורע דהיינו במה שהוא מוסיף לחייב בשעור קטן גורע עי"ז לענין חולין בעזרה ולענין שבועה שלא תחול עי' שבועות כ"ח: כג: כן נ"ל ושם זהלין אפי' דר' הושעיא פי' ר' הושעיא נתרגז על שהיה כונתו דהוא אמר על מ"ע וס"ל דר' יהודה דלעיל פז. מוסיף על דר"מ ובאסורין מודה דבעי זדונו כרת ושגגתו חטאת וכמ"ש הכ"מ לד' הרמב"ם ורק תפלין וכהסוגיין והם שינו וזהו א"ל דצריך לך שחק לך דלא צריך לך ספליג ממך · פי' דאחרים אמרו לו דזעירי דצריך לך לא שינה כ"כ דגם הוא בעי מוסיף וגורע רק שהיה ממ"ע לאסורין ור' יוחנן דלא צריך לך הפליג ממך ול"ב גם מוסיף וגורע · כנ"ל פי' הירושל' אשר כדחקו בו ובפנ"א בארתי כל הסוגי' שם ודברי המפרשים מוקשים מאד ואכמ"ל :

דף פט משמרין אותו עד הרגל · ספרי ראה לא : תוס' ד"ה ולא בב"ד. לפמ"ש בתוס' כתובות לי' דבשאר עברות זולת רציחה היו חוזרין ללשכת הגזית יש ליישב פרש"י מקושי' התוס' : המתנבא מה שלא שמע · ספרי שפטים קנז : מתנבאים בסגנון א' · עי' ירושל' ה"ו : נשא חנני' ק"ו · בירושל' ריב"ל אמר חנניה בן עזור נביא אמת היה [פי' שחשב בדעתו שאמת הוא] כו' לפי מלאת לבבל שבעים שנה כו' כל ימיו של מנשה אינן אלא כ"ב שנה לא מהן עשרים שנה שאין ב"ד כו' ושתים של אמון ול"א של יאשיהו הה"ד ויהי כו' חנני' בן עזור ועי' יפ"מ ופ"מ שהקשו הא מנשה היה בן י"ב כשמלך וי"א שנה דיהויקים וארבעה דצדקיה ויתרים טובא · והנית היפ"מ בקושי' ודברי הפ"מ תמוהים ובענ"ד נר' דלא כמ"ש הם דממות חזקיה יתחיל החשבון כ"א משעה שהובא מנשה בבלה והחלה שליטת מלך בבל עליהם וס"ל להירושל' דזה היה בשנת חמש ושלשים למלכותו כמש"ל כג. ונשארו עשרים שנה ממנשה וז"ש לא מהן עשרים שנה היינו לחשוב אותם בתוך ממשלת בבל עליהם ומ"ש שאין ב"ד שלמעלה כו' הוא ט"ס וצ"ל דלשנא דרפ"ג דבכורים נקטי' וכן מוכח מדצרף לזה ושתים של אמון אלמא דעסיק בחשבון השנים לגלות בבל · ובזה א"ש החשבון · עשרים דמנשה ושתים דאמון ושלשים וא' של יאשיהו וי"א שנה דיהויקים וארבע דצדקיהו הרי ס"ת וזה שנבא חנניה ב"ע בעוד שנתים כו' : ע"ב חברי' דמיכה · בירושל' איתא חברי' דמיכה על המוותר על דברי עצמו דס"ל להירושל' דנביא הזקן הוא מיכה והנביא המושב הוא חברי' דמיכה שאכל עמו ועי' לקמן קה: דשבע בן בכרי הוא מיכה ופליגי הבבלי וירושל' : עדו הנביא · כ"ה גם בפסדר"כ פ' שקלים תנחומא תולדות י"ב תשא ו' : דמוחזק שאני . עי' ספרי ת"ב קע"ס : אמר שטן · בב"ר פנ"ה מה"ש אמרו כן ע"ש : בבקשה ממך · ב"ר שם : זה יחיד לאמו · ב"ר פל"ט תנחומא וירא פדר"א פל"א פס"ר פ"מ שוח"ט סי' כ"ט : קדמו שטן · ב"ר פי"ו תנחומא וירא : כך עונשו של בדאי · ב"ר פנ"ד : א"ל ישמעאל ליצחק · ב"ר פנ"ה תנחומא שם : נביא שהדיח ספרי ראה פו ושם בדברי רבנן ור"ש מבואר טעמייהו כדמפרש הכא בגמ' ובפיסקא נ' שם סתם כדעת רבנן :

דף צ ללכת זו מ"ע · ספרי ראה פו ושם אשר צוך זו מל"ת : ר"ש פוטר וה"ה לרבנן · בירושל' דברי חכמים סוקלין אותו דברי ר"ש יבין ליה פיונטייה ופי' הפ"מ מחשבות ופטור · והנו"י גורס וחכמים פוטרין ור"ש יבין ליה מבינה וס"ל לר"ש דחייב · וזה ליתא בענ"ד דהלא בתוספתא פי"ד מבואר דר"ש פוטר · ונר' דלחכמים פוטרין כגי' הנו"י ופיונטיי' פי' כמ"ש בערוך ע' פנטין עמ"ש באסת"ר דומין פנטין אדון הכל ופנטין פי' הכל · כן יתפרש הכא דהוא טעם למ"ש חכמים פוטרין משום דדברי ר"ש יבין לי' פיונטייה המובן מדבריו שהוא לדברי הכל מה שפוטר : אם יאמר לך נביא · ספרי ת"ב קעה : חוץ מע"ג · שם קע"ד : ואלו שאין להם חלק לעוה"ב · תנחומא וארא ח' : בספרים החיצונים · במד"ר פי"ד : ג' מלכים וד' הדיוטות · במד"ר שם שהש"ר פ"א שוח"ט ה' אדר"נ פל"ו ופמ"א ושם חשיב חמשה מלכים ושבה הדיוטות ובהדיוטות חשיב גם קין וקרח ובמלכים ל"ת כלל ואין ידוע מה שהוסיף תנב"א פ"ג ועי' אג"ב פ"ג : ע"ב קללת חכם · עמ"ש ברכות נו: ד"ה דקללת : לכם לא נאמר · ספרי עקב מז : כל מי שנאמרה הלכה · שהש"ר פ"ז ע"ש ר' יוחנן בן תורתה פס"ר פב ע"ש ר' יוחנן סתם וכ"ה בירושל' ועי' תנחומא תשא ג' שוח"ט סי' א' וסי' ל' : שפתי ישנים · בירושל' ברכות פ"ב מ"ק פ"ג שקלים פ"ג מסיים ככומר של ענבים שהוא זב מאליו ומפרש דובב מלשון זב : ודלמא וקם העם · במכלת' בשלח פ' ויבא עמלק מנה לתיבת וקם בין התמשה שאין להם הכרע ועי' תוס' יומא נב ד"ה שאת : יכול אפי' עשה תשובה · בירושל' כאן ובפ"א דפאה אף דרים עונה בה לעוה"ב מ"מ איתא אין כל דבר עומד בפני התשובה וצ"ל דידעו ממקום אחר : ק"ו מתעה · בירושל' כלאים פ"ט כתובות פי"ב פלוגתא בזה דאיתא שם דרבי אמר לא כמה דב"ג אזיל הוא אתי ורבנן אמרי כמה דב"ג אזיל הוא אתי :

דף צא ק"ו מכלי זכוכית · עי' ב"ר פי"ד ע"ש ר"י בן חלפתא שוח"ט ב' : בני אפריקא לדון · עב"ר פס"ב : עבד שקנה נכסים · ב"ר פס"ז : מלה"ד למלך · ויק"ר פ"ד ע"ש תני ר' ישמעאל תנחומא ויקרא ו' מכלתא בשלח השירה פ"ב : ע"ב וא"ל אנטונינוס לר' נשמה · ב"ר פל"ד : חתיכה של בשר · ב"ר פי"ז : ומקרא מסייעו · בב"ר פל"ג וירושל' פ"ג דברכות מייתי מקרא ונעריו וא"ר יודן מנעריו כתיב משעה שננער לצאת : כאן בישראל · עב"ר פכ"ו ושם הוא דעת ר"ח וריב"ל פליג עליה וס"ל דגם באומות לא יהיה מיתה ע"ש וביפ"ת : כתיב אני אמית · קה"ר פ"א ספרי האזינו שכט : והדר מה שמחלתי · קה"ר שם תנחומא ויגש סי' ח' ב"ר פנ"ה והטעם שם שלא יאמרו אלו אחרים הם ע"כ קמים כמומם ואח"כ מתרפאין ועפדר"א פל"ד דמפרש על ענין הכלל לתרבות ישראל וירושלים : מיכן תשובה · מכלתא בא פי"ב : שר לא נאמר · מכלתא בשלח השירה פ"א : שנאמר קול צופיך · בשוח"ט ק"ד מקרא ישאו מדבר ועריו וגו' ירונו ישבי סלע מראש הרים יצותו :

דף צב יהי ראובן · עב"ר פל"ח ופל"ט שם ובספרי ברכה שמז ואג"ב פמ"ח ופפ"ב : וא"ר אלעזר גדולה דעה · אג"ש פ"ה ע"ש ר' פנחס ועמ"ש ברכו' לג ע"א : יסורין באין · אג"ש שם : כאילו עו"ג · ב"ר פס"ה מס' כלה : מאי דכתיב שאול · קה"ר פ"ג ע"ש ר' סימון בשם ר' נתן דבית גוברין ופ"ה שם ע"ש ר' יונתן בשם ר' יונתן דבי"ג ועי' מ"ש ברכות סג ע"א: ע"ב בני אפרים שמנו לקץ · שמ"ר פ"כ מכלתא בשלח פ"א פסדר"כ פ' ויהי בשלח : וספרו על פיו · ויקרא פי"ג תנחומא בא שוח"ט ה' ושם א"ל הקב"ה אתמול אמרת ומאן הוא אלהא כו' ובשהש"ר פ"ז בעבור שאמר בר אלהין וכ"ה בירושל' ספ"ו דשבת ושם ע"ש שכתב ר' ראובן וצ"ל ר' פנחס בשם ר' ראובן כבשהש"ר שם : ששה נסים · תנחומא נח סי' י' ושם במקום נהפך דמותו איתא ונהפך הצלם על פניו ובשהש"ר פ"ז והפילה הרוח את הצלם ותחת הומק יסודו איתא ונעשה כ"כ אימום שירוף ופי' מת"כ חליו נשרף ובתנחומא נו סי' ב' אימת שירוף שהיה מתפחד מזה וכ"ג לגרום בשהש"ר : דכתיב וכ"ב מלכא · עי' תנחומא נו ב' שנקבצו שמנה אומות ויצאה האש ושרפה מהלה ע"ש ולפ"ז חשיב וכל שלטוני ג"כ לאומה ובילקוט דניאל ז' אומות ובפסוק ומתכנשין ל"א רק ד' · ולפ"ז ל"ת וכל שלטוני לאומה ולא נשרפו רק ג' אומות :

דף צג גדולים צדיקים · עי' דב"ר פ"א ע"ש ר' אחא ובירושל' ספ"ו דשבת א"ר ברכיה בשם ר' אבא בר כהנא ועי' במד"ר פ"כ ע"פ מה פעל אל ובתנחומא בלק סי' י"ד : כתנאי ראב"א · בב"ר פנ"ו ר"א אומר מתו ברוק ר' יוסי אומר מתו בעין ריב"ל אומר שינו מקומם והלכו להם אצל ר' יהושע בן יהוצדק כו' אתה ורעיך כו' ומשמע התם דהוי פלוגתא דאמוראי : אזול לגבי ברתי' · בתנחומא ויקרא ו' לגבי אשתו דנ"ג וכן בפסדר"כ כה שובה · ובפדר"א פל"ג איתא שהיו רופאים נשי כשדים ונואפים עמן : ע"ב בשש שש · רות רבה פ"ו ובבמד"ר פי"ג מהא דכנשיא נחשון למטה יהודה עתודים מלא וי"ו : יודע נגן · במד"ר פי"ג רו"ר פ"ו אג"ש פי"ט · ובפ"ד דרות יודע נגן במקרא וגבור חיל במשנה : איש תואר · ברו"ר פ"ד נבון דבר במעשה הטוב · ואיש תואר בתלמודו ד"א ונבון דבר שמבין כו' :

דף צד שרפת נשמה וגוף קיים · עי' תנחומא נח סי' ט"ו צו סי' ב' : ע"ב נפרע הקב"ה ממנו · שוח"ט סי' יח ובמד"ר פי"ח באופן אחר כי מכבדי אכבד זה פרעה כו' ופרעה הקריב כו' ולא יפרע ממנו אלא הוא בעצמו כו' ובזי יקלו זה סנחריב כו' ועי' תנחומא צו סי' ב' : זה חזקיה מ"י שהיה אוכל · פסדר"כ פ' את קרבני לחמי מדרש משלי פי"ג : הובל עול של סנחריב · שהש"ר פ"א ע"ש ר' יודן קה"ר פ"ט : דא"ר פפא · בירושל' פ"ו דשביעית מבעיא ליה בזה ועי' מה"פ שם : בתו של אברהם יצחק · בפסדר"כ פי"ג דברי ירמיה בת גלילי' בתו של אברהם כו' לך לך מארצך : משמע דמפרש בת גלים או שהלך בכל הגליל וסבב המדינות :

דף צה עניה ענתות · ע"ש בפסדר"כ : אין משמשין בשרביטו · עמ"ש לעיל כב ע"א: אליעזר עבד אברהם · ב"ר פ"ס פדר"א פט"ז ושם איתא דבין בהליכה בין בחזרתו ליצחק היה לו קפיצת הדרך: ע"ב דכתיב ויצא יעקב · ב"ר פס"ח תנחומ' ויצא ג' ובאג"ב פמ"ה משמע שלא היה קפיצת הדרך דאיתא שם דבא השמש הוא בשביל לסלילו מעשו שלא ימצאהו בחשך א"כ היה גם עשו מהלך באותו הזמן ושם · ויש ליישב · ובשוח"ט סי' צ' פי' מקום הקב"ה וזהו ויפגע שהתפלל לה' : אין פגיעה אלא תפלה · ב"ר פס"ח תנחומא מקץ ט' ואג"ב פמ"ה ובתנחומא בשלח ט' וירושלמי ברכות ופסחים מייתי לה מקרא ויפגעו נא בה' ובמכלתא בשלח פ"ב מייתי להו לתרוייהו שוח"ט סי' צ' כ"ה ספרי ואתחנן כבכאן : שמש שבא עבורו · ב"ר פס"ח אותן שתי שעות שהשקיע עבורו כו' : הללו ראשי גייסות הן · בתנחומא בשלח יב הגדול שבהן ממונה על קפס אלף והקטן שבהן על אלפים וע"ש ויקרא ח' : בחופמן נסף · תנחומא בשלח עז : ובמה נשתייר מהם · פתיחת דאיכ"ר

דאיכ"ר ל' ובאיכ"ר פ"ד שוח"ט סי' ע"ט : ושמואל אמר תשעה · בפתיחה ע"ש ר' יהודה ור' סימון ובפ"ד ריב"ס ובשוח"ט ר' תנחום בר' חייא : ריב"ל אומר י"ד · בפתיחה שם ריב"ל אומר ה' ובפ"ד ע"ש ר' יהושע ובשוח"ט ע"ש ר' יהודה וי"ד הוא ע"ש ר' תנחום בר חנילאי · ועוד איכא מ"ד בשוח"ט רא"א ו' שכן דרך הנער לשרוע שריעה · ובתנדב"א פ"ז כמ"ד ה' :

דף צו כיון שבא אותו לדיק עד דן · תנחו' לך יג ולזאת קרי ליה תובה וירדפם עד חובה ע"ש : הזהרו בזקן · עמ"ש ברכות ח ע"א: מאי האי · אסת"ר פ"ג שהש"ר פ"ג תנחומא תשא ה פסדר"כ פ' שקלים ובכלם לא נ"כ רק הפסיעות כ"א מרודך בעצמו [ולא ד' כ"א ג' וע' הגרי"ב] : מאי בלאדן · נראה דשמו היה מרודך ואביו היה בלאדן בן בלאדן ולירף שמו לשם אביו וכ"כ מרש"י יבמות סב. וז"ש בירושלמי יבמות פ"ב ה"ו שכבד לזקנו שהזכיר גם שמו וא"ל לדוחק כפ"מ : ע"ב עמא קטילא · איכ"ר פ"א : אייתי דרדקי · בירושלמי תענית פ"ד ליתא הך דרדקי ולא הך דתשעין וארבעה רבוא רק הא דפרתי כבונה במספר כ' אלף ובפתיחה דאיכ"ר כג ובאיכ"ר פ"ב ופ"ד קה"ר פ"ג ופ"י פסדר"כ ט"ו איכא שינויים מזה לזה הרבה וע' תנחומא ויקרא : מב"ב של סיסרא · תנחומא ויקהל ח' שוח"ט סי' א' ושם איתא דשמעיה ואבטליון מב"ב של סיסרא וכאן ובגיטין נח מב"ב של סנחריב :

דף צז שבוע שבן דוד בא · שהש"ר פ"ב ע"ש ר' יוחנן מס' דא"ז פ"י פסדר"כ החדש ע"ש רבין וכ"ה בפס"ר פט"ו ולר' יוחנן שם מאמר אחר : ר' יהודה אומר דור · שהש"ר פ"ב ע"ש ר"ל ובמס' דא"ז פ"י ע"ש ר"ג ובפס"ר שם ופסדר"כ ע"ש ר' אבון : ר' נהוראי · שם ושם : מפני הדור · בשהש"ר ופס"ר אינו בדברי ר' נהוראי כ"א מאמר בפ"ע בשהש"ר ע"ש ר"א בר כהנא ובפס"ר ע"ש ר' ינאי : העזות תרבה · בשהש"ר שם העניות תרבה ומאמר דהכא העזות הוא שם ע"ש ר' לוי · ובפס"ר לר' לוי הוא מאמר אחר ודהכא שם ע"ש ר"א ב"ר אבא ובפסדר"כ לר"ת בר אבא מאמר אחר : כיום אתמול · עי' בב"ר פ"ח ופי"ט ופכ"ב ויק"ר פי"ע במד"ר פי"ד תנחומא וילך ב' אג"ש פ"ה תנדב"א ח"א פ"ב שהש"ר פ"ה פס"ר פ"א שוח"ט סימן ל' דיומו של הקב"ה אלף שנה : ע"ב ל"פ עלמא מתלתין ושתא · בב"ר פל"ה ופמ"ע ירוש' פ"ב דע"ג שוח"ט ה' פסדר"כ ויהי · בשלא אין דור פחות מל' לדיקים : אם אלף הם · בב"ר פל"ה ופסדר"כ פ"י ובירושלמי ברכות פ"ט מתחיל מתלתין אין תלתין אינון אנא וברי מנהון אם עשרין כו' אם א' הוא אנא הוא : רא"א אם ישראל · בפדר"א פמ"ג ע"ש ר' יהודה וכ"ה בתנחומא בחקותי ג' : הקב"ה מעמיד · עי' הגרי"ב מ"ש בשם ירוש' וכ"ה בתנחומא חקת ג' בדברי ר"א מעמיד וג' תנאי שם ר' יהודה ס"ל אם אין עושין תשובה אין נגאלין ור"ש בין כך ובין כך נגאלין ור"א ס"ל מעמיד כו' :

דף צח שתק ר"א · כ"ה ג"כ בירושלמי : א"ר אלכסנדרי · בירושלמי א"ר אחא : סובלי חלאים · עיין שוח"ט סימן כ' : ע"ב כדר' יעקב · עב"ר פע"ו : שמא יגרום החטא · מכלתא ס"פ בשלח : מה שמו · איכ"ר פ"א ובירושלמי ברכות פ"ב ושם רבנן אמרי דוד שמי' [וכלק' אר"י א"ר] ריב"ל אמר למח שמו ר' יודן בריה דר' אייבו אמר מנחם שמו א"ר חנינא בריה דר' אבהו ול"פ חושבנא דדין כחושבנא דדין · הוא למח הוא מנחם : שילה שמו · ב"ר פצ"ח איכ"ר שם ובמדרש משלי פי"ט שמנה שמות נקראו למשיח כו' :

דף צט ר"א אומר ימות המשיח · פס"ר פ"א ע"ש ר"ע ור"א ס"ל התם ד' מאות שנה כר' דוסא הכא לק' והתם לר' דוסא שש מאות שנה ועוד תנאי התם ר"א בנו של ריה"ג אלף ר' יהושע אומר ב' אלפים ובתנחומא עקב ז' מ' לר"ע מאה לר"א שש מאות לר' דוסא ד' מאות לרבי אלף לר"א והוא ר"א בנו שריה"ג ר' אבהו אומר שבעת אלפים [כאבימי בריה דר"א לק'] רבותינו שני אלפים [וכר' יהושע בפס"ר הנ"ל] וע' שוח"ט סי' צ' : רבי אומר · בפס"ר לרבי שס"ה אלפים שנה ובשוח"ט שנ"ד שנה : לא נתנבאו אלא לבע"תי · קה"ר פ"א ע"ש ר"ש בן חלפתא: הכרת בעוה"ז · עמש"ל ל ע"ב : חוץ מדקדוק · בירושל' אפי' בק"ו א' : ע"ב כל אדם לעמל · ב"ר פי"ג : זה מנשה · ספרי שלח קי"ב : ואחות לוטן · בירושלמי מייתי זאת גבי כי דבר ה' בזה : מוטב תהא שפחה · ב"ר פפ"ב ספרי האזינו של"ו : אמר רב יברוחי · בב"ר פע"ב רחב"א אמר יברוחין ר' ילחק אמר שעורים כו' לדברי הכל לא הביאו אלא מן ההפקר ועב"ר פל"ח : מגלה פנים בתורה · ספרי שלח קיב ובירושלמי כאן ופאה פ"א מפרש שעובר על ד"ת בפרהסיא כגון יהויקים כו' :

דף ק ר"פ אמר · בירושלמי ר' יוחנן ור' אלעזר ת"א דאמר אהן ספרא ות"א דאמר הני רבנן : לחדשיו יבכר · בתנחומא פנחס יד מפרש שבכל חדש יבכר פירות ופירות חדש זה מעונים משל חדש העבר : דיתיב ר' יוחנן · שוח"ט סי' פ"ז ובפסדר"כ עניה סערה כעין זה מעשה בחסיד א' : רמ"א מאתים · תנחומא ברא"שית ו' ע"ש ר"ש בר' יוסי ובעקב ז' ע"ש ר"ש בן יוחאי וכ"ה בת"כ בחקתי פ"ג: ת"א להתיר · בשהש"ר פ"ד וירושלמי שקלים פ"ו רב ושמואל ת"א כו' ואח"כ ר"ש וריב"ל ח"א להתיר פה עקרות כו' והוא פירש לדרב ושמואל למטן למעלן · ובשוח"ט כג איתא בדברי רב ושמואל עקרות ואלמין · ובדב"ר פ"א ר' יוחנן וריב"ל ת"א לתרפיון ות"א כו' אלם ור' יוחנן הוא דאמר לתרפיון כדמוכח שם ר"י אמר לתרפיון דהוא מליץ עליה ותרף מזונה ונראה לגרוס מעינה והוא כמ"ד פה עקרות מדריב"ל אמר אלם · ולגי' המת"כ שם מזורה י"ל דהוא כר' יוחנן הכא לתואר פנים דהיינו לבריאות כל הגוף וזהו לתרפיון לתרופה ממש או להתיר שני הפיות שמרפא לכל התחלאים ובפדר"א פנ"א ושרף מזונה : רמ"א במדה · במד"ר פ"ט שוח"ט סי' פא ספרי בהעלתך קו מכלתא בשלח ויבא עמלק פ"ב מגילה י"ב ע"ב : ע"ב בספר בן סירא · בירושלמי אבל ספרי המירס וכל ספרים שיכתבו מכאן ואילך הקורא בהן כקורא באגרת :

דף קא רב אמר נגע לרעת · בירושלמי רב אמר וברוקק וריב"ל אמר אפי' נגע לרעת וע' מה"פ שם : סכין מסמן שבי ד · עמ"ש שבת קמז ד"ה ובלבד : ע"ב ויאסרוהו בנחשתים · בירושלמי ודב"ר פ"ב רו"ר פ"ה פסדר"כ כה שובה שנתנוהו בדוד נחשת ובתוכו נקבים והסיקו מלמטה : ובגבולין · ערש"י שפי' על שם מ"ב ובירושלמי ה"א ל"מ הכי אלא שם הוי' ועש"ק יומא פ"ג ה"ז ד"ס עשרה : הוא שבע · עמש"ל סט : ד"ס חברי' : דא"ר חמא בר חנינא · בשמ"ר פ"א א"ר יוסי בר"ח : לרחבעם דיתיב · בירושלמי ריש ע"ג קאמר טעם אחר משום דהיה אז זמן הקהל במולאי שביעית וחשש פן יאמרו העם דמלכא דאתרא קדים לקרות בתורה וזה לו פתיחת הכבוד וע' מה"פ שם שכתב דס"ל להירושלמי דגם למלכי ב"ד אין ישיבה כחד מ"ד בספ"ז דסוטה בירושלמי ע"ש וכ"ה בשוח"ט ססי' א' ומובא בתוס' סוטה מ': ע"ש :

דף קב אחי' השלוני טעה · ע' תנחומא תצא ד' פסדר"כ פ"ב שנענש אחי' ע"ז שכהו עיניו לזקנתו : ברית כרותה · ע' ב"ר פע"ד קה"ר פ"ו תנחומא ויצא אג"ב פנ"א : הותמו של אחי' השלוני · ע' ב"ר פס"ה פע"ג ויק"ר פי"ת רו"ר פ"ז אג"ש פי"ת ירושלמי יבמות ס"פ בתרא דאביה ניגף על שבזה את אחי' השלוני שכלו בשם בני בליעל שחשב שבכונה חתם · ובכולהו ע"ש ר"ל רק בב"ר פס"ה ר' יוחנן : מקום מזומן · תנחומא וישב ב' : ושניהם לבדם בשדה · שוח"ט ה' שהיה שקול כאחיה השלוני : גרם להם · עמ"ש ברכות לב ע"א : מכאן ואילך שנים · בירושלמי ה"ב תני רשב"י שלשה עשר עגלים וכ"ה בשוח"ט סי' ג' : א"ר ילחק אין לך כל · איכ"ר פ"א ע"ש ר' יהודה בשם ר' יוסי וכ"ה בירושלמי תענית פ"ד : לאחר ק"ד דורות · באיכ"ר פ"א הוא ע"ש ר' יוחנן : ע"ב א"ר יוחנן קלות · בירו' דרשא ויהי הנקל : שכבד את התורה · ע' תנחומא שמות כט : שוקלת שקלי זהב · בירושלמי מה שנתוסף משקל אחאב בכל יום הוה מפרים לע"ג : כפרו לו מהלה · בפדר"א פמ"ג שעשה תשובה :

דף קג פשו להו תלתין ותלת · לפמ"ש לעיל פ"ט · ד"ה נשא תנגי' ס"ל דרק עשרים שנה נשארו לאחר התשובה · ס"ל דרש כאשר עשה אחאב כולל גם מלכות יורם בנו שהלך בדרכיו ומלך שלש עשרה שנה עד שמלך יהוא ואבד את בית אחאב ולא נשאר רק עשרים שנה מאז נתפס לבבל : ויחתר לו · ספרי ואתחנן קו ברכה שמ"ת פסדר"כ קה שובה כ"ת ולקחתם לכם פדר"א פמ"ג ב"ר פס"ג ויק"ר פ"ל דב"ר פ"ב רו"ר פ"ה ובכולהו מייתי קרא ויעתר רק דדרשינן ויחתר וכן בירושלמי ועי' הגרי"ב ונראה דט"ס וצ"ל ויעתר לו ויחתר לו וכ"ה בדק"ס בשם כ"י א' · וישמע תחנתו ויעתר לו מבע"ל · היינו דויעתר הוא ריצוי לעשות בקשתו והוא אחר השמיעה ולמה כ' וישמע תחנתו אח"כ · מלמד שעשה מחתרת והיינו שלא הניחוהו לשמוע תפלת מנשה כבמדרש במקומות הנ"ל שהיו סותמין החלונות בפני תפלתו ויחתר לו ועי"ז וישמע תחנתו : מקום שמחתכין בו הלכות · ויק"ר פ"ג קה"ר פ"ג ופ"י · וע' תנחומא ויקרא ו' : שלא יבעתוך · עמ"ש ברכות נה : ע"ב ברכו אביו · ע' רש"י ובב"ר פע"ה דיושב בסתר עליון וכל המזמור ברכתו רבקה ליעקב ויקראני ואענהו הוא ברכת שמים : ע"ב מתחלה עשה לו פרצוף · תנחומא בחקותי ג' : כי קצר המצע · בויק"ר פי"ז ובפתיחה דאיכ"ר כ"ג ע"ש ר' ברכיה ובמד"ר פ"ז ע"ש רשב"נ כבכאן : והתם את התורה · ב"ר פמ"ב ויק"ר פ"א פתיחה דרות רבה ובפתיחת אסתר תדב"א ת"ב פ"ט שוח"ט סי' ב' תנחומא תזוה ט"ו שמיני ט' ובירושלמי כאן באריכות : ח"א שחקק · בתנחומא לך סי' ד' שמשך ערלתו וי"א שכתב כתובת קעקע בבשרו : ועבר ביה לרה · ה"נ איתא בשמ"ר פכ"ד ופמ"א במד"ר פט"ז תנחומא תשא סי' מד רא"ה טו ובאדר"נ פל"ד שוח"ט סי' קא ובפסדר"כ פ' מא [ושם ע"ש ר' אלעאי וצ"ל ר' יהודה בר' אלעאי כבשמ"ר ותנחומא דהה] ובמכלתא בא פי"ד ספרי בהעלתך פד וירושלמי סוכה פ"ד ה"ג פלוגתא דר"א ור"ע · דר"א ס"ל גוי ואלהיו היינו פסל מיכה א"ל ר"ע א"כ עשית קדש חול וכ"ה בקה"ר פ"ז ריה"ג עם ר"ע : והיה עשן המערכה · אג"ב פמ"ע :

דף קד זכו בני בניו · ספרי בהעלתך עח מכלתא יתרו פב תנחומא ויקהל ח' בוח"ט א' פסדר"כ פ' שקלים : מפני שמוטל בין ב' לדיקים · בירושלמי ה"א ע"ש ר' הושעיה רבה מקרא וזרע לדיקים נמלט שמוטל בין ב' לדיקים : שהיה לו בושת פנים · בירושלמי ר' אחא בשם ר' אלעזר ר' יוסי בשם ריב"ל : דכבשינהו לאפיה · ע' ירושלמי : מנשה נמי · בירושלמי מפני משום שהיה בנו רשע ובעינן הגנה מפני לדדים והבבלי לא ס"ל הכי דהלא גבי אמון קאמר דהועיל לו זכות בנו : מפני שעברו על ל"ו · איכ"ר פ"א ע"ש ר' לוי : שמשיאין קטנה · איכ"ר שם : כאשה שהלך · איכ"ר שם : ע"ב אחד מהם לחבירו · ע' באיכ"ר פ"א בשנוים : אמר רבה א"ר יוחנן · באיכ"ר פ"א ע"ש רשב"י במד"ר פט"ו תנחומא שלח י"ב תנדב"א ה"א פכ"ט סתם וכ"ה בירושלמי פ"ד דתענית : אתם בכיתם · תנחומא שלח יב איכ"ר שם : שבל הבוכה בלילה · איכ"ר שם ע"ש ר' איבו : מעשה באשה · שם : כל המילר לישראל · איכ"ר פ"א ע"ש ר' הלל בר' ברכיה : מדה יתירה היה · ב"ר פכ"ת וע' שהש"ר פ"א : אש מן השמים · בירושלמי אם ינתה מבית ק"ק וכ"ה בבמד"ר פי"ד · ושם הוא ע"ש יש שאומר דהיינו או דוד נשתטח או שהאש ילתה ובמדרש כבגמ' מתחלה דוד ואח"כ האש גם שם בירושלמי ילתה הב"ק המעמך יבלמנה על כל הארבעה שמנו ובגמ' ומדרש רק על שלמה וע' מדרש משלי כ"ב ובפס"ר פ"ו ובהש"ר פ"א : דורשי רשומות · ה"נ בירושלמי ובבמד"ר שם : לי גלעד · פדר"א פי"ז :

דף קה עבד שקנה נכסים · ב"ר פס"ז : אחת בימי יעקב · ע' רש"י ובירושלמי נזיר פ"ט אחת שחלל שבועתו שנשבע ליעקב ואחת שנשעבד בישראל שמנה שנים : רא"א ישובו · שוח"ט ט' : שמשון בשני רגליו · במדב"ר פי"ד : ע"ב לטעינה בעלמא · תנחומא בלק ט' : מעודך עד היום · שם וברכה פ"ך מלמד

שלא היה זקן שהיא גדולה ממנו בשנים : משום רשב"א אהבה · בב"ר פנ"ה רשב"י במד"ר פ"כ מכלתא בשלח פ"א : ר"א אומר מלאך · במד"ר פ"כ תנחומא בלק י"ב :

דף קו דאר"ח בר אבא א"ר סימאי · שמ"ר פ"א : זכו בני בניו · תנחומא ויקהל ח' שוח"ט א' ספרי בהעלתך ע"ח וע' מכלתא יתרו פ"ב פסדר"כ פ' שקלים : שונא זימה הוא · במד"ר פ"ך תנחומא בלק יח כה"ע : עשה להן קלעים · ספרי בלק קלא פדר"א פמ"ז : של יין עמוני · ספרי בלק ובירושלמי שהוא קשה ומפתה את הגוף לזנות ובמד"ר פ"ך י"א שבלעם לוה לשם שלא לתת לב"י יין שלא יהיו נדונין כאונסין : שריפו עלמן מד"ת · תנחומא יתרו ג' מכלתא בשלח פ' ויבא עמלק פ"א ע"ש אחרים פסדר"כ פ"ג · ובפמ"ב בחדש השלישי שריפו ידיהן מן העבירות : כ"מ שנאמר וישב · ב"ר פל"ח ע"ש ר' ילחק שמ"ר פמ"א ספרי ס"פ בלק תנחומא וישב א' פדר"א מ"ז : בלעם מאי בעי · במד"ר פ"כ ופכ"ב ספרי בלק קלא תנחומא מטות ג' ספרי מטות קנ"ז : ע"ב מאן דכתיב ביה היה סופר · ע' שוח"ט סי' נ"ב : דלא הוה סלקא · שוח"ט קיט אות ס' : לא מת דואג · ע' ירושלמי כילד נתרחק כו' ע"ש : נצמרע · שוח"ט נ"ב מקרא יתנך וכענין שנאמר ונתן את הבית : וא' שטרף · בשוח"ט קכ דואג הרג א"ע וע' במפרש :

דף קז אשר ישתחוה · בירושלמי ברכות פ"ד ה"ד מוכית מזה תפלה במקום קבוע : עד שבא יהושע · כ"ה בב"ר פמ"ז ושמ"ר פ"ו ויק"ר פי"ע שהש"ר פ"ה ובבמד"ר פי"ח תנחומא קרח י"ב · ובירושלמי ע"כ איתא פלוגתא ת"א דפייסה כמה שניתן מחלה לה ומחלה לאברהם ונתעלה להיות בזכר ע"ש : ע"ב ש"מ נלטרע · בירושלמי ר"ה אמר דבירושלים מלך ל"ב שנה ומחלה ומשום כבוד ירושלים מונה אותן שנים שלמות : בשעה שבנה שלמה · תנחומא בהעלותך ט' ע"ש ובמ"ש שבת ל' ע"א : כ"ד רננות · עמ"ש שבת שם : שהלך להחזיר גיחזי · כ"ה ג"כ בירושלמי ושם אשכחי' מוחלט נראה פי' כופר מוחלט בלי תקוה לתשובה : א"ר יוחנן גיחזי · בירו' א"ר יהודה אמר רב : שלשה חלאים · בירו' שני חלאים : בעא אברהם רחמי · ב"ר פס"ה תנחומא נח יד חיי סי' ג' תולדות ע' פדר"א פנ"ב : עד יעקב · ב"ר פס"ה יעקב חידש חולי חזקיה חידש חולי שיתרפא וכן בפדר"א שם וצ"ל דלא ס"ל הדיוק מכלל דחלה כו' : דור המבול · שוח"ט סי' א' :

דף קח דברי ר"ע רא"א · שוח"ט קי"ט אות א' ובאדר"נ פ' לו דברי ר"א ר' יהושע אומר עליהם כו' ע"ש : עליהם הוא"א ה' · שוח"ט מ"ה ב"ר פל"א ויק"ר פ"ד במד"ר פ"א אג"ש פ"ה ודריש ר"י בן בתירה כאבדה המתבקשת וע' ירושלמי ושוח"ט קמ"ז : וימחו מן הארץ לעוה"ב · ע' ירושלמי וב"ר פכ"ו פלוגתא דתנאי ר' נחמיה ור' יהודה ור"ש כו' ואכמ"ל במאי פליגי שם : לא חיין ולא נדונין · ב"ר פכ"ג ופל"ב : דור המבול לא נתגאו · ב"ר פל"ו מכלתא בשלח השירה פ"ב : ר' יוסי אומר · ב"ר פל"ב ע"ש ר' יוסי בן דורמסקית : ג' נשתיירו · ב"ר פל"ג ושם טבריה ואבלונים ומערת פמיים : שהרביעו · ב"ר פכ"ח ושם בעלמם קלקלו ובתנחומא נח ה' שהרביעו ובסי' י"ב שקלקלו ואפשר דהורגלו אח"כ לקלקל בעלמם : בגזל · ב"ר פל"א תנחומא נח ד' : החמס · שם : אף על נח · ב"ר ספכ"ח ורפכ"ט ופל"א ע"ש ר' אבא בר כהנא . כי אתא רב דימי · ב"ר פכ"ז ע"ש ר' לוי : בדורותיו · ב"ר פ"ל פלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה : משל לאדם · ב"ר פכ"ת ע"ש ר' פנחס : שלוקחין מהם קללם · ב"ר פ"ל : ע"ב לא נפנה דרך כרמים · בב"ר שם לא היתה כוונתו אלא למטעת כרמים ומותק היפ"ת תיבת אלא ע"פ הירושלמי פ"ו דיבמות שלא היתה כוונתו כו' היינו להעמיד בנים : יש לנו עשיות · ע' תנחומא נח ז' : וברותחין נדונו · בירו' א"ר יוחנן כל טפה כו' מרתיחה בתוך גיהנם כו' הס"ד בחמו נדעכו ממקומם וכ"ה בויק"ר פ"ז וכנ"ל בב"ר פכ"ח וע' פדר"א ספכ"ב : מה טיבם של שבעת הימים · בב"ר פל"ב וירושלמי מ"ק פ"ג עוד טעם ע"ש ריב"ל שנהג הקב"ה אבלות על עולמו וכ"ה בב"ר פכ"ז · ובאדר"נ פל"ב תנחומא שמיני א' כבכאן : מאירות לכם · עב"ר פל"ה וירושלמי פ"ק דפסחים ובב"ר שם פלוגתא ר"א בר כהנא הלון ר' לוי מרגליות : תחתיים לזבל · בב"ר פל"א אמנעים לו ולבניו ולטהורים כו' ויש מחליפין תחתים לטמאים והעליונים לזבלים ובפדר"א פכ"ג הוא באופן אחר : תשובה נלחת · ב"ר פל"ג ע"ש רב יהודה בשם ריב"ס : דכתיב ובאת · בירושלמי תענית פ"א ע"ש ר"י בן פזי : מיכן אמרו · תנחומא נח י"א : שלשה שמשו · בב"ר פל"ו שנים הם וכלב ובירושלמי שם ותנחומא נח יב כבכאן : אמרה יונה · ב"ר פל"ד ע"ש ר' אבהו מדרש משלי פל"א פדר"א פכ"ג שהש"ר פ"א ופ"ד : להאבילה ביוס · ב"ר פכ"ט תנחומא נח ט' בשינוי : יתן כעפר חרבו · תנחומא לך טו שוח"ט סי' ק"י ב"ר פמ"ג ושם פליגי ר"י ור"נ ור"נ ס"ל לפרש שהיו משליכים חרבות על אברהם ונעשים עפר וחרבו היינו הנטויה עליו :

דף קט נחלקו לג' כתות · שוח"ט סי' א' : כתיב הכא נעשה · שוח"ט סי' ע"ד : א"ר יוחנן מגדל · ב"ר פל"ת תנחומא נח יח ע"ש ר"ת בר אבא : וחטאים לעוה"ב · ובירושלמי וחטאים בעוה"ז לס' מאד לעוה"ב ד"א רעים זה לזה וחטאים בג"ע לה' זו ע"ג מאד זה ש"ד וכ"ה בתנחומא וירא ז' אג"ב פכ"ה אדר"כ פל"ו תנדב"א פל"ת : זו ברכת השם · בת"כ בחקותי פ"ג דריש לה' שיודעים רבונם ומתכוונים למרוד בו : אנשי סדום לא נתגאו · תנחומא בשלח י"ב ספרי עקב מג מכלתא בשלח השירה פ"ב : באו ונשכח · פסדר"כ כ"ז אח"מ : דרש ר' יוסי בלפורי · בב"ר פכ"ז שהיו שפים האפרסמון באבן ובאים בלילה וכ"ה בירושלמי מע"ש פ"ה ודריש קרא יומם חתמו למו שליינו המקום ועי"ז חתר באבן בתים ושם הוא דרש ר' חנינא וגם האי דדרש רבא הוא ע"ש ר' חנינא : ע"ב אנא חדא דשקלי · הכא קאי באנשי סדום ובב"ר פל"א ובירושלמי ב"מ פ"ד אמר כן על דור המבול : הויא הסיא רביתא · ב"ר פמ"ט ובפדר"א פכ"ה הך ריבה היתה בתו של לוט : בסדם אל תבא · כ"ה ג"כ בתנחומא קרח ד' ובמד"ר פי"ח · ובב"ר פנ"ח ול"ע תנחומא ויתי י' בסדם על זמרי במעשה שטים : ואון · במד"ר פי"ח תנחומא קרח י' :

דף קי אמרה ליה חזי · ע' תנחומא קרח ג' : לכולהו מתיבתך · בבמד"ר פי"ח משמע שאמר כך בלא טלית כלל וכן במדרש משלי פי"א ובירושלמי לקח טלית א' ושאל עלי' ובתנחומא שם שני הענינים מתחלה שאל כך ואח"כ קבץ הכ"ן אים והלבישם טליתות : זו אשתו של און · ע' תנחומא קרח י' ספרי דברים יב : זו אשתו של קרח · ע' תנחומא שם ג' : וישמע משה · במד"ר פי"ד תנחומא קרח י' : א"ר שמואל בר ילחק · במד"ר שם ארשב"י אמר רב · ובתנחומא ע"ש רחב"א אמר רב : אר"ל מכאן · שם : רב אשי · שם הוא רב אסי : אר"ח בר חנינא · כ"ה בתנחומא שם · ובמד"ר שם ר"י בר' חנינא : אר"ח בר פפא · כ"ה בתנחומא ובמד"ר שם ר' חנינא סתם : אר"ל זו עשרו · ב"ר פ"ג ע"ש ר"ש בר נחמן תנחומא משפטים ח' וע' אסת"ר פ"ז פדר"א פ"כ : זה ממונו · במד"ר פי"ח ובירושלמי אפי' כלים שלהם שביד כובס היו מתגלגלין ויורדין עמהם : נתגלתה לקרח · בירושלמי בין מגדל ובין הים : קרח מן השרופין · במד"ר שם תנחומא קרח ע' : אם בריאה · בירושלמי ובמד"ר פי"ת דב"ר פ"ב אם בראת פה כו' וכמסקנא כאן מדרש משלי פי"א תנחומא קרח י"א כה"ע קה"ר פ"י שוח"ט ל' : ע"ב רא"א באין · שוח"ט קי"ט אות א' : באפי נשבעתי · ויק"ר פל"ב ושם ר' לוי משום ב"ק אמר למנוחה זו אין באין אבל למנוחה אחרת הן באין משל כו' ובדרשא דאשר נשבעתי באפי יש חילוף בירושלמי מהכא לחגיגה פ"א ה"ת ורפ"ג דנדרים ויבואר בפנ"א ויפ"ע חגיגה ספ"ק : ר"י בן קרחה · נראה דהם בירושלמי דברי רשב"מ ומש"ש ועליהם הוא"א פי' על אלו דמסיק אח"כ שיכרתו על ידי כו' ונזבחו על שמי וכן מוכח מדמסיק עלה ריב"ק או' כו' ופדויי כו' שהם דברי רשב"מ דהכא ונתחלפו המ"ד כדרך הירושלמי בחלופין ולפי' הפ"מ חסר שם ד' ריב"ק דהכא לגמרי : אינן עתידים לחזור · ע' רש"י וע' פס"ר פל"א לאמר לאסורים לאו כו' בסמבטיון כו' ששלשה גליות יעשו עשרת השבטים : מה יום מאפיל · כה"ג בתנחומא נלבים א' : ר' אומר · בירושלמי קאמר זאת גבי פלוגתא דדור המדבר : שכן קורין בכרכי הים · ב"ר פפ"ז : ד"ה אין באין · בירושלמי ברכות פ"ט שביעית ספ"ד הוא ע"ש רבנן דקסרין : מאימתי באו לעוה"ב · בשוח"ט ק"ב אר"ל כל מי כו' יגאו נפלים ר' יוחנן כו' ר"א אומר אף הקטנים וכ' פי' אף הנפלים · ופליג אר"ל וכ"ה בירושלמי להדיא א"ר לעזר אפי' נפלים ע"ש :

דף קיא א"מ נאמן · עב"ר פ"א : שלישית של שם · בתנחומא לו ב' ואין שלישית אלא ישראל שנאמר יהיה ישראל שלישיה ובתנחומא משפטים ט' פי שנים כו' אלו האומרים שתי רשויות בשמים כו' והשלישית כו' אלו ישראל בני שלשה אבות ד"א והשלישית גאולה שלישית : חבל על דאבדין · ב"ר פי"ב שמ"ר פ"ו קה"ר פ"ז תנחומא ריש וארא : במלחמת פרעה א"ר · שמ"ר פ"ה תנחומא וישב ד' וארא א' : השתא חזית · פסדר"כ פ' כו : ע"ב שמעי' להסוה ינוקא · פסדר"כ כו : החמרת · ספרי ראה לד : אם אין לה רחוב · ספרי ראה נה וכר"ע לק' קי"ב : ההקדשות · ספרי שם : שב"ז שהרשעים · ספרי שם נו : אין אנשים פחות מב' · ספרי ראה נג ובירושלמי בעי שנים שהדיחו שנים ואותן שנים שסודתו הדיחו אח"כ אחרים כמדיחין דייכין להו ובסקילה או כמודחין ובסייף ולא אפשיטו :

דף קיב החמרת · ספרי ראה לד : ההרם אותה · ספרי שם : ואת כל שללה · שם נה : אר"ש מפ"מ · בירושלמי באופן אחר : בעי רב יוסף כו' תיקו · בירושלמי פשט מר"ש דאמר בשמם ולא בכורות ועגו"י שם ובספ"ב דמ"ק שפי' לענין גיזת בכור דמותר לאחר שחיטה אלמא דלר"ש דהוו כנכסי העיר אלא דהוי כגוף הבכור ה"נ בשער : אין לה רחוב · ספרי ראה נה : ע"ב ר"ל אמר · בירושלמי הפלוגתא באופן אחר קדשי עיר הנדחת ר"י אמר אין מועלין ר"ל אמר מועלין : לא פסיקא ליה · בירושלמי איתא דמקשה ר"י לר"ל לדידך דאמרת מועלין ניתני שם חטאות א"ל שכן אפי' עולה בדא מתה והוא דלא כמ"ש הכא דלר"ל רק בחטאת מתה והנו"י מספק שם הגירסא ועפנ"א ואכמ"ל : בשלמא לר' יוחנן · הכא משמע דר"ל לא ס"ל זר"ת ובירושלמי איתא דר"ל ג"כ ס"ל זר"ת רק דס"ל דל"א ימותו בשביל זה אלא ירעו ור"י ס"ל ימותו : פטורה מן החלה · עמ"ש בפסחים לז : ד"ה לדברי : ואין שאת · עמ"ש פסחים לו ע"ב :

דף קיג הלוקח בכסף מעשר · עמ"ש פסחים ל"ו : ד"ה תוס' : אין דנין אותו בכלל ופרט · ע' ירושלמי פ"ח דכלאים ופ"ז דשבת ה"ב ומ"ש בפנ"א בזה ועש"ק שם ד"ה ושני דברים ובמ"ק ג' נדבר מזה בס"ד : לא יריחו · ספרי ראה נה וכ"ה בירושלמי ע"ש ר' יוסי וריב"ק מקרא את העיר את יריחו : דכתיב בנה חיאל · פשיטא ליה דעיר אחרת בנה ע"ש יריחו וכ"ה בירושלמי ע"ש רשב"א וערש"י שכ' לא אתפרש מנלן ונראה דהוא משום דחיאל לא היה משבט בנימין שעלה יריחו בגורלו כמ"ש בירושלמי ה"ב וכאן · חיאל מן יהושפט [שהוא מיהודה] ויריחו מבנימין · ועי"כ עיר אחרת ע"ש יריחו : לא היה לו ללמוד · כ"ה גם בירושלמי ה"ב · וכאן משמע בירושלמי דגם כאבירם בכורו היה לו ללמוד מעיר הנדחת נכסי לדיקים כו' ע"ש : אחאב שושביניה · דריש סמיכות קראי וכ"ה בירושלמי וכי מה ענין זה אצל זה כו' ע"ש : אמרו ליה שלש מפתחות · בירושלמי ברכות פ"ה ה"ב תענית פ"א ה"א איתא באופן אחר למ"ד דגם על הטל נשמע לו רק דהותר נדרו של על בגנה של לרפית שאין המתים חיין אלא בטללים ונדר שהותר מקצתו הותר כולו : משל דאלי' · בירושלמי שם המשל באופן אחר לשיטת הירושלמי וסוגיא דבבלי אתי כמ"ד על הטל לא נשמע לו ולא היה בידו של מטר :

מהגאון האמיתי כו' מהור"ר אהרן משה טויבש זצ"ל אבד"ק יאסי.

דף יח ע"ב בתוס' ד"ה אינו יוצא כו' וכגון דליכא משום שעבר. נ"ב עיין ש"ס מכות במיתת כהן הוא תוזר ש"ם נגמר דינו וכו' בדליכא הרי זה איבעיא דלא איפשיטא וצ"ע:

דף כד ע"ב בתוס' ד"ה ואלו כו' ומה אשה שכשרה. נ"ב עיין ב"ק דף פ"ח דק"ו מאשה אדמי לא אלא דילפינן ק"ו מגזלן ותד מאיגך או מלא יומתו:

דף ל ע"ב בתוס' ד"ה בעדות בכור כו' פסולי המוקדשין. נ"ב ומדברי התוספות שם ד"ה א"כ מבואר דלר"י בן קפוסאי בעדים כהנים בעינן שני עדים וא"כ כוונת רש"י כן דב' כהנים נאמנים ע"י צירוף והא דעד מפי עד כשר הייט עד ישראל וע"ש:

דף מז ע"א בתוס' ד"ה הואיל כו' אפילו דמים. נ"ב איני מבין דהא בשביל נדחה נ"ש לומר דלדתי אפילו דמים וכמ"ש התוספות בזבחים י"ב ד"ה יש דיחוי בדמים עיש"ה אלא משום זכת רשעים תועבה אף דמים נדחה כמבואר בחלק פלוגתא דר"י ור"ל וא"כ נ"ש זה בנשתטה וכן בהמיר דתו כיון דחזר בו ומש"ה דמים אינם נדחים וצ"ע: **ע"ב** בתוס' ד"ה מאי טעמא כו' ורבא פסיק. נ"ב לא אדע למה הוצרכו לזה דהרי בכריתות כ"ד ע"ב רבא סובר דלאחר שחיטה דוקא ע"ש וצל"ע:

דף סז ע"א ברש"י ד"ה הן רואין אותו כו' ואע"ג דשמעי קלא. נ"ב ול"מ טב"ע דקלא רק להיות סומא מותר באשתו וכדאמרינן חולין דף צ"ו אבל להרוג ע"י טב"ע דקלא ל"מ משום דטב"ע דקלא לא הוי רק סימנים אית ליה בגווה ול"מ טב"ע להרוג ע"י אלא טב"ע דגופיה כנ"ל כוונת רש"י ז"ל:

דף עא ע"א בתוס' ד"ה על מנת כו' אוכל פירות. נ"ב איני מבין דהא במתנה לכ"ע קנתה ואין הבעל אוכל פירות ועי"ש ונראה כוונתם דלמ"ד במוכר אוכל פירות היינו משום דהקונה צריך לברר ולמ"ד במוכר אינו אוכל פירות היינו משום דהמוכר צריך לברר וא"כ למ"ש התוספות שם דאע"ג דהבעל אינו אוכל פירות מ"מ כ"מ הוי וקונה בהם והוכל פירות עי"ש ואם כן גם מתנה לא מהני דאכתי של בעל הוי לקנות בהם קרקע ולאכול פירות אלא דגוף סברת התוספות אם הבעל כופה ליקח בהם קרקע היינו למ"ד דהקונה צריך לברר ומש"ה האשה צריכה לברר אבל למ"ד דהמוכר צריך לברר אם כן גם במתנה א"י לכופה לקנות קרקע ואם כן דברי התוספות ברורים והכן מיהו בלא"ה קשה דהרי אמו אע"פ שאינה אשת אביו וכמו דנא בלאמו בת"כ וא"כ מה מקשה הש"ס מנ"ל וצ"ע:

דף עז ע"א בתוס' ד"ה כפתו כו' לא התחיל לאכול בו. נ"ב אינו מובן ועיין ברש"י:

דף פד ע"ב בתוס' ד"ה הכתישה כו' לא שייכי. נ"ב עיין גיטין דף מ"ב בתוס' ד"ה ושור וצ"ע:

דף פח ע"א בתוס' ד"ה קינוי מחול כו' היינו דוקא. נ"ב כוונתם דאפילו למ"ד לאחר סתירה נמי מחול מ"מ כשנמחקה המגילה א"י למחול וכמו דל"מ באמרה איני שותה אחר שנמחקה המגילה כן נ"מ מחילה: **ע"ב** בתוס' ד"ה מסית כו' דאמסית לא מחייב. נ"ב גם במסית משכחת כרת כגון שקדש שירצין בשעת מסיתו ואם חייב מיתה פטור מתשלומין ותו משכחת כרת כמו דאמרינן לעיל בפלוגתא דרבי וחכמים מיהו י"ל דבמסית דנשתנה דינו דנהרג בלי התראה לא היה משום רשעה אחת ותייב גם ממון וצ"ע:

הגהות וחדושים על מסכת סנהדרין

מהג"מ יוסף שליט"א ב"ר רפאל ז"ל

חופק"ק ווילנא.

דף ב ע"א במשנה האונס והמפתה והמש"ר. הא דכייל להו בהדדי אע"ג דרבנן לא פליגי אלא במש"ר לאשמיעינו דלא קאי אלא על דיני ממונות כמו באונס ומפתה: שם רש"י ד"ה ולא את השבט רובו של שבט כו'. עיין מהרש"ל ומהרש"א ולכאורה דברי רש"י צ"ע מי הכריחו לפרש רובו והנראה דלפי פשוטו דכוונת המשנה שבט כולו מאי מקשה הגמרא ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא דילמא הכי קאמר עד רובו נעשה עיר הנדחת אבל מרובו ועד כולו נידון כיחיד אבל שבט כולו בדיני דרבים וכן לר' יאשיה ג"כ עד מאה וממאה ולמעלה כיחיד ושבט כולו בע"א כפשטות דמתניתין ע"כ הוכרח רש"י לפרש דפשוט להגמרא דרובו ככולו ע"כ מקשה הגמרא שפיר וגם לרבי יאשיה אי אפשר לומר דיותר ממאה עד רובו כיחיד ומרובו ולמעלה בע"א דהא משמע דר' יונתן מחמיר לגבי ע"א מר' יאשיה ובזה מדוקדק שפיר ואפילו ר' יונתן כו' דהא ר' יאשיה מיקל לגבי ר' יונתן: תוס' ד"ה דיני ממונות כו'. בזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושור מיתתו בכ"ג ע"כ. צ"ע שלא הביאו דבעיא היא בירושלמי וז"ל שור מיתתו בכ"ג ממונו בכמה לר"מ ואפשר דהתוס' אזלי אליבא דרבנן גם צ"ע דהא כתבו התוס' ב"ק דף מ"ו דכופר בכלל נזק: בא"ד אלא בממון הניתן מיד ליד. פירש הפ"מ שמשלם ליד הנחבל וצ"ע דהא אונס ומפתה ומש"ר ג"כ נותן לאביו ואפשר דמשכחת לה דכשמת אביה ועיין בר"ן פרק אלו נערות שהביא המחלוקת בירושלמי בזה. ועיין גיטין דף מ"ג דלרא"ב"א כופר ניתן ג"כ לנפשיה וכשעשאו טרפה פ"ם וא"כ לדידיה תקשי מתני' (ועיין מהר"ס): **ע"ב** גמ' ואי תני גזילות וחבלות ה"א ה"ה הודאות והלואות ע"כ. כה"ג כתבו התוס' בנזיר ד"ה איכא דלהכי צריך כלל ופרט אע"ג דאין בכלל אלא מה שבפרט משום דאילו כתיב הפרט להודיה הוה מרבינן דכוותיה והשתא דאיכא כלל לא מרבינן כלל:

דף ג ע"א גמ' ועוד שלשה שלשה למה לי ע"כ. עיין תוס' ואפשר דהכא משום דכייל נזק ותאי נזק תשלומי כפל בחד שלשה כש"כ הכא דהו"ל למכלל בחד שלשה:

דף ד ע"א גמ' אקרא אני שבעים. לר' ישמעאל דס"ל במס' נדה דף [ל"א ע"א] דילפינן יצירה מטומאה וטהרה א"א לומר שבעים דהא שבעים וששים וששה הוי טפי הרבה מהכרת העובר ובודאי יצירה הוא פחות כדחזינן וצ"ל דס"ל כרבנן: תוס' ד"ה מה כו'. הומ"ל מה בזכר ימי טהרה מרובים ע"כ. אפשר לומר דמשו"ה לא קאמר הכי משום דבזבחים דף ל"ח קאמר ולימא אהני מקרא ואהני מסורת ארבעים ותרין בעי למיתב ופי' התוס' פלגא דשבעים ופלגא דשבועים וע"ז לא שייך תירוץ התוס' דהא מ"מ ימי טהרה מרובים ואפשר דס"ל דסוגיא דידן ל"ל האי סברא דאהני מקרא ומסורת מדמשני על ב"ה כפרה בכדי לא אשכחן ולא משני כדמשני בזבחים אהני מקרא ואהני מסורת מ"מ אין זה מוכרח: שם ד"ה ושתים לעכב א"נ כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא ע"כ. צ"ע כיון דלא זרק ע"ג המזבח מאי שייך שפיכת שיריים ועיין זבחים דף פ"א סוף חטאת ותחלת עולה מקום שיריים ועיין בזבחים כ"ו. על מתניתן דהניתנין למעלה שנתנו למטה: **ע"ב** תוס' ד"ה לטטפת כו' משמע דבאמצע תיבה אין מוסיפין ע"כ. ואפשר דהתם מחדא תיבה ולהכרתה ובאמצע אין מוסיפין משא"כ הכא בחדא תיבה: שם בא"ד ואע"ג דר"ש לא דריש וא"ו ע"כ. צ"ל ר' ישמעאל לקמן דף נא: שם ד"ה דרך בישול כו' דדרך בישול דוקא אסור לאפוקי חלב כו'. צ"ע דגמרא ערוכה במסכת בכורות דף ו'. אי סלקא דעתך חלב אסור נ"ל לאסור בשר בחלב וקאמר הגמרא דילמא לאסור בהנאה או בבשול:

דף ה ע"א תוס' ד"ה נקיטנא רשותא כו' אבל אין סברא לומר דרבה בר רב הונא היה בימי רבי ע"כ. עיין במסכת ע"ז דף נ"ו ע"ב תוס' ד"ה נער גדול וכו' בכאן משמע שכולם היו בימי רבי ורבה בר רב הונא היה קודם רבי זירא:

דף ו ע"א תוס' ד"ה לא דכו"ע תימה דלא קאמר כו' ע"כ. ואפשר דלשמואל בלא"ה תנאי היא דהא רשב"ג לעיל ע"ב לא סבר כוותיה אלא לר' אבהו קאמר מי פליגי תנאי במלתיה וע"ז קאמר לא דכו"ע:

דף ז ע"א גמ' מוטב דליעבדו לעגל והוו להו תקנתא ע"כ. אפשר לכוין ע"פ מה דאמר ע"ז דף ה' לא היו ישראל ראוין לאותו מעשה אלא שאם חטאו ציבור כלך אצל ציבור וע"כ אמר דלהוו להו תקנתא שיוכלו לתרץ עצמם וע"ש בתוס' ואפשר דהכוונה ג"כ שיוכלו לתקן דורות הבאים שיוכלו לחזור בתשובה: **ע"ב** רש"י ד"ה מכתפי להו כו' ומטריחין את הצבור ע"כ. עיין ביצה דף כ"ה ע"ב אמימר ומר זוטרא מכתפו להו בשבתא דריגלא משום בעיתותא דצבורא ואפשר דפרש"י הוא כלשון שני שם ואפשר משום דאמר התם דאין מכתפין ביו"ט אלא כשרבים צריכים לו ע"כ שלא תזוח דעתו שרבים צריכים לו אמר זה הפסוק ומפרש"י נראה דגרים גם כאן אמימר ומר זוטרא:

דף ח ע"א גמ' האמר אבוה דאבוך משמיה דרב אפשר דצ"ל אבוה דאמך והוא רב חנן בר רבא חותנו של רב חסדא ותלמיד של רב. עיין קדושין דף ס' וכן איתא בשבת דף קנ"ו: תוס' ד"ה מוציא שם רע כו' ועוד שמעתי מהר"פ דלר"מ דאית ליה כתובה דאורייתא אינו נאמן להפסידה כו'. דאמר ר"נ חכמים תקנו כו' ע"כ ולחומר הקושיא אפשר לומר דרש"י ז"ל כאן ס"ל כקושית הרמב"ן כתובות ד' ט' גבי פתח פתוח הביאו הר"ן שם וז"ל הקשה הרמב"ן ז"ל כיון דאוקימנא בברי וברי ודאי איהו נאמן ואפילו כתובה דאורייתא שהרי לא כתב לה אלא על מנת לכונסה למה דומה למוציא שט"ח על חבירו בתנאי דאמרי' ליה קיים תנאך ותוח לדינא וכתב הר"ן ז"ל ולדידי לא קשיא כיון דתקינו לה כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה א"כ מה הועילו בתקנתן כו' ע"ש. וא"כ אפשר לומר דרש"י ז"ל בכאן ס"ל דאדרבה אי הוי ס"ל כתובה דאורייתא בודאי מהימן כקושית הרמב"ן דאמרינן ליה קיים

מהג"מ בצלאל הכהן זצ"ל*)

מו"צ בווילנא. (בעהמ"ח שו"ת ראשית בכורים).

דף ב ע"א בהגהות הגאון מהרי"ב ז"ל ביבמות ק"א ר' יוסי. נ"ב ועי"פ גירסא זו א"ש פסקי הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות סנהדרין ה"ג ובפ"ג מהל' מעה"ק ה"ה דפסק שם דלא כר' יהודה והיינו משום דר"י ור' יוסי הלכה כר' יוסי אכן מש"כ הלח"מ בפ"ה מסנהדרין דלהכי פסק כר"ש מפני שבירושלמי אמרו נראין דברי ר"ש בסמיכה דבריו לע"ג דבירושלמי שם מפורש דמפרש דסמיכת זקנים דמתני' אסמיכה דפר העדה קאי ע"ש אבל לענין מינוי הדיינים אינו ראיה כלל דהלכה כר"ש ולפיכך הדברים נראין דהרמב"ם ז"ל לא היה גורס ר"ש רק ר' יוסי: עוד שם בהגהות מהרי"ב ז"ל והא דלא חשיב נמי זקן ממרא והשקאת סוטה וכו'. נ"ב ומיהו בתוספתא דמכילתין רפ"ג קחשיב ליה לזקן ממרא ומש"ם עוד דאין עורפין את העגלה אלא על פי ב"ד של ע"א ע"ש וי"ל דמזה יצא לו לרבינו ז"ל ברפ"ה מהלכות סנהדרין הנ"ל דלמדידת החלל צריך שיהיה ע"פ ב"ד הגדול ע"ש וצ"ל דס"ל ז"ל דהתוספתא לא פליג אמתני' אלא דהכי ה' צריכין שיצאו ברשות ב"ד הגדול אבל יש לדחות ולומר דהתוספתא אתיא כראב"י לקמן דף י"ד ודו"ק:

דף ה ע"א גמ' אמר ר"נ כגון אנא וכו' א"ר חייא כגון אנא וכו'. נ"ב לכאורה היה נ"ל ר' חייא קודם ר"נ ומזה סייעתא לדברי התוס' ד"ה ואם ודו"ק: **ע"ב** רש"י ד"ה כנגד וכו' רבותא דמשה שאני. נ"ב כוונת רש"י בזה דעיקר הראיה שמביא הש"ס מהך קרא הוא משום דלכאורה הך קרא מיותר לגמרי דפשיטא דבעת שנטה משה אהלו מחוץ למחנה ע"כ היו צריכים לבוא שמה אלא דכל עצמו לא בא הכתוב רק לאשמעינן רבותא דמשה דאף שיצא חוץ למחנה והיה רחוק ג' פרסאות מ"מ היה אסור להם להורות והיו מחוייבים לשאול הלכה מפי משה רבינו עצמו מכלל דבתוך ג' לכו"ע אסור דאל"כ גם כשהיה בתוך המחנה היה להכותב לאשמעינן זה דהיו צריכין לבוא לשאול ממשה דוקא ודו"ק:

דף ז ע"ב גמ' לא תכירו פנים ר"א לא תכירהו וכו'. ונ"ב עי' במדרש רבה פ' שופטים אקרא דלא תכיר פנים דפליגי נמי התם ר"א ורשב"ג דמר דריש ליה על הזכאי ומר דריש ליה על החייב ע"ש וצ"ל דה"ה הכוונה גם בכאן ודו"ק. ואם נהפוך הגי' שם יהיה ר"א לטעמיה [אבל פירש"י ז"ל דחוק דהדא דהא בכלל אוהב ושונא הוא ופסול לדון מן הדין וכדאיתא לקמן כ"ט ועוד דבכלל לא תטה משפט הוא וצ"ע]:

דף ט ע"א גמ' לא באו הג' אלא להחמיר. נ"ב עי' רש"י ותוס' שכ' דנענש אף שבא אח"כ וכדבריהם מפורש להדיא באבות דר"נ פרק ל' דמיירי שבא לאחר גמר דין של השנים ע"ש. ונ"ל דאם בא לאחר גמר דין בודאי דלא שייך כלל לאקושי לקולא ועפ"ז נתיישב קושיית התוס' בד"ה לא במש"כ דהא כיון דאית ליה לר"ע היקשא וכו' ודו"ק:

דף טו ע"ב גמ' ר' יונתן אומר עד רובו של שבט. ונ"ב בירושלמי פ' חלק הלכה ו' גרסינן ר' יהודה אומר ממאה ועד רובו של שבט ונ"ל דמשו"ה פסק הרמב"ם ז"ל כר' יונתן משום דר' יהודה ס"ל הכי ונראה דזה תליא בפלוגתא אי שבט אחד איקרי קהל ור"י לטעמיה בזה דס"ל כן בהוריות ד' ה' דכיון דאיקרי קהל יצא מכלל עיר והו"ל צבור וכן לענין ב"ד של ע"א. ומיושב בזה קושיית התוס' בחולין כ"ט ד"ה איש ע"ש [א"ה כבר הרגיש בזה הגל"ח בפסחים ס"ו על קושיית התוס' דפסחים ובחולין שם ושם ותי' משום דהמשנה דלכאן נשנה בלא שום מחלוקת משמע דהכ"מ בזה ע"ש ודו"ק. ע"כ הגה"ה מאחיו מוהרש"ך נ"י]:

דף כג ע"ב רש"י ומשום דהלכה כרבי מחבירו. ונ"ב עי' בב"ב דף ק"ע וצ"ע ואולי דצ"ל ומשום דהלכה כרבי בהא כדאיתא בב"ב ק"ע מהדרינן וכו' כנ"ל. [א"ה לכאורה יש ליישב הגירסא שלנו ברש"י משום דכיון דאית בזה גירסות בגמ' שם אי הלכה כרבי או דהלכה כרשב"ג ולכן הוצרך רש"י להכריח דהלכה כרבי רק מחמת הכלל דהלכה כרבי מחבירו ודו"ק. ע"כ הגה"ה מהנ"ל]:

דף לה ע"א גמ' ורבא אמר וכו' אשרי דיין שמחמץ וכו'. ונ"ב נ"ע דביומא ל"ט מפרש רבא גופא לתמוץ דקרא לשון גזל וחמס. ולא לשון חימוץ ע"ש ונ"ל דט"ס שם ונ"ל רבה וכ"ה בקדושין נ"ג עיין שם: **ע"ב** תוס' ד"ה שנא' וכו' וי"ל דע"כ תזי. ונ"ב בתוס' יבמות דף ז' ע"א ד"ה שנאמר הוסיפו דמעט מזבחי ולא מעל מזבחי ע"כ ובזה תבין מש"כ רש"י הכא ד"ה רציחה וכו' ובלבד כו':

דף לו ע"א תוס' ד"ה ומה יו"ט. ונ"ב בפסקי תוס' סי' נ"א כתב וז"ל וביו"ט דנין כי ליכא עדיף מיניה ונרשם במראה מקום ד"ה ומה יו"ט ד' לו וטעה"ה דבתוס' כאן לא הוזכר כלל מזה ונ"ל ד"ה והא. יו"ט ד' ל"ו כנ"ל ור"ל דמקומו בתוס' במס' יו"ט ד' ל"ו ד"ה והא הוכא כאן משום דמהך סוגיא מוכח כן וכמו שכתבו שם התוספות:

דף מג ע"א גמ' וירגמו אותו באבן נ"ל אבן:

דף מו ע"א גמ' וזוממי זוממים. ונ"ב עי' תוס' ריש מכות מש"כ בשם הר"י:

דף נא ע"ב גמ' ר"ל אשר ינאף את אשת רעהו. נ"ב נ"ל אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף וכו': רש"י ד"ה הוציא והוציאו כתיב נ"ל והוציא כתוב וכו' ולמד התם נ"ל התם: שם ד"ה נוציא דהם משמע ג"ש להביא. ונ"ב נראה דנ"ל דהם משמע ובת להביא וכו' והם משמע ג"ש להוציא פנויה וכו'. ועי' בילקוט אמור סימן תר"ל וכן מש"כ בגמ' הם משמע להביא נ"ל אם משמע ובת להביא וכ"ה בילקוט שם:

דף נג ע"א בתוס' ד"ה הסיא שריפה וכו' ואי שרפה ממש הואי לא נטמאו וכו'. ונ"ב עי' תוס' ב"ק ט"ז ד"ה והוא מש"כ

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א

מו"צ בווילנא.

דף ב ע"א דיני ממונות בשלשה. ונ"ב הנה זה פשוט דא"ל ג' רק בבא לדון בכפיה [בזמן הבית אבל האידנא אין רשאין לכוף לדין בלתי אם יש להם רשיון מהשופטים הממונים ע"פ חוק הקיר"ה] וא"כ קשה לכאורה דמאי איריא ד"מ אפי' לכוף מי שאינו רוצה לקיים מ"ע ג"כ דצריך ג' כוודאי דהא מבואר בגיטין דף פ"ח ע"ב דבעי מומחין וע"כ דהוי בכלל משפט וא"כ צריך ג' נמי וצ"ע ובחידושי האר' כתי בזה בעז"ה: בתוס' שם הא דלא תנא כופר וכו'. ונ"ב עי' במראה פנים בירושלמי מש"כ בזה אכן לענ"ד נראה דכוונת התוס' להקשות דכיון דמסיק בירושלמי דבעי כ"ג א"כ אמאי לא חשיב ליה בהדי שור הנסקל דבעי כ"ג וע"ז תי' דא"ל למתני כלל דכיון דכל זמן שאין השור בסקילה וכו' ממילא ידונו גם על הכופר ודו"ק שם א"נ התנא לא איירי אלא בממון הניתן מיד ליד פשוט דקאי איניאת עבד ברמאי אברים וכן פירש במהר"מ לובלין ז"ל ודברי המראה פנים בפי' דברי התוס' נ"ע: רש"י ד"ה מיאונין דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון. ונ"ב עי' בנו"ב מהד"ת בחלק אה"ע סימן קי"ד שכתב שם בנו הגאון מוהר"ש זצ"ל דר"ל דתקון רבנן כעין חליצה וכמו שכתב התוספות ביבמות דף ק"א ע"ב ד"ה אי הכי דחליצה ומיאון דמיא להדדי וכן כתב בשו"ת חת"ס באה"ע ח"ב סי' ס"ה אכן כבר קדמם בזה במהר"ת סי"ף ז"ל כאן ע"ש: במשנה והקרקעות תשעה וכהן. ונ"ב ויש להסתפק אם אשה כהנת נמי מצטרף לעשרה דהא כל מקום שנאמר כהן ואפי' כהנת במשמע וכדאיתא בחולין קל"א ואף דאשה פסולה לדון מ"מ הכא לא בעי רק אנשים הבקיאים בשומא ולזה גם אשה כשר וכדאיתא לקמן י"ד ומהא דחשיב ליה במשנה דמגילה ד' כג: בהדי הנך דבעינן י' [וכל הנך דקחשיב שם בעינן י' זכרים דווקא ע"ש] אינו ראיה די"ל דהא כדאיתא והא כדאיתא:

דף ג ע"א גמ' שנאמר משפט אחד וגו'. ונ"ב וכ"ל דהש"ס סמיך על קרא הקודם לזה דכתיב שם מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת והדר כתיב משפט אחד יהיה לכם ומפרש הגמ' דר"ל דבין מכה נפש בהמה דהוא דיני ממונות ובין מכה אדם דהוא דיני נפשות משפט אחד יהיה כנ"ל וק"ל:

דף ה ע"א תוס' בסוד"ה דהכא ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי. ונ"ב בכלאים פ"ט הלכה ג' וכן נמצא זה במד"ר פ' נח פרשה ל"ג המתחלת ויזכור אלהים את נח ע"ש:

דף ח ע"ב בתוס' ד"ה והביא וצ"ל לפיר"ת וכו' כשלא כוונו עדותן או כשהוכחשו וכו'. ונ"ב ויש לחקור דאפשר דר"ת לא כ"כ רק בגוונא דלא עשה אותה על עצמו חד"א כגון דלא בעל כלל [והיינו לרבנן בכתובות מ"ו אבל לראב"י לא משכח"ל רק כשבעל] אבל בטוען פ"פ מצאתי או דטוען טענת דמים ואחר כך הוכחשו העדים או הוזמו אפשר דאינו יכול לקיים ולו תהיה לאשה ורק מלמדין אותה לומר איני רוצה וכמו דאיתא בכתובות דף מ' לענין אונס אם נמצא בה דבר ערוה ע"ש. או דילמא כיון דהאיסור בא לו ע"י ההוצאות שם רע בעצמו אפשר דאין בדבריו כלום ובחידושי האר' כתי בזה ואכמ"ל:

דף יא ע"א גמ' מעשה בר"ג שאמר השכימו לי שבעה לעליה. ונ"ב נ"ל דהיינו ר"ג הזקן דהיה שמואל הקטן בימיו דאלו ר"ג דיבנה נעשה נשיא אחר החורבן וכבר מת שמואל הקטן וכמש"כ היוחסין במאמר א' וכן משמע להדיא כדבריו בהל' שמחות פ"ח דאמר שם כשמת שמואל הקטן היה ר"ג הזקן מספיד עליו ואפי' לדעת הרמב"ם בהקדמתו לפי' המשניות דס"ל שם שמת לאחר החורבן [ונראה דגרס במס' שמחות דרשב"ג הזקן הספיד עליו וכ"ה הגי' באמת ביוחסין] מ"מ א"א דר"ג דיבנה נעשה נשיא בחיי שמואל הקטן דהרי רשב"ג אביו עדיין היה חי בעת מיתת שמואל הקטן וכדאיתא במס' שמחות הנ"ל לפי' גי' היוחסין והיאך אפשר דנעשה נשיא בחיי אביו ושוב מצאתי כן להדיא ביוחסין ד"ה ר"ח בן דוסא: **ע"ב** ברש"י ד"ה תקיפי קדמאי ר"ג שהי' נוהג שררה וזורק מרה וכו'. ונ"ב משמע דהיה ר"ג דיבנה וכן משמע באמת לקמן בגמ' וצ"ע דא"כ היכי קאמר שהיה יושב ע"ג מעלה בהר הבית והרי רשב"ג אביו נהרג לאחר החורבן ואין סברא לומר דנתמנה לנשיא בחיי אביו וצ"ע:

דף יב ע"א גמ' מעשה בחזקיהו וכו'. ונ"ב בסמ"ג בעשין מ"ז כתב טעם מתמיה דנפשיה דמשו"ה עיבר חזקיהו את השנה משום דעדיין לא באו רוב ישראל לירושלים וכבר שנו חכמים [לעיל דף י"א] דמעברין השנה על גליות ישראל שנעקרו ממקומן וכו' ע"ש וצ"ע דא"כ למה ביקש רחמים על עצמו הא כדין עשה: **ע"ב** רשב"י אמר משום ר"ש מפני שהשיאן את ישראל לעשות פסח שני. ונ"ב עי' בהגהות הגאון האמיתי מוהרש"ש זצ"ל מש"ק שהעיר בתמיה עצומה דהא כתיב שם ויעשו בנ"י וכו' את חג המצות שבעת ימים ואי דמיירי בפסח שני ז' ימים מאי עבידתיה הא אינו נוהג אלא יום אחד ואמנם אנכי מצאתי בעז"ה בסמ"ג שם שכ"כ בשם רבינו משולם זצ"ל דא"א לומר שפסח שני היה דהא אינו נוהג אלא יום אחד ואכן צ"ע דלא הביא דברי רשב"י בגמ' דמפרש לה באמת בפסח שני ועל עיקר הקושיא כתבתי בחדושי בעז"ה ליישב בב' אופנים ואכמ"ל:

דף יג ע"א גמ' וכמה שתי ידות בחודש עשרים יום. ונ"ב בירושלמי כאן הגי' אחד ועשרים יום וצ"ע דא"כ היינו ר' יוסי ואולי דט"ס נפל בירושלמי וצ"ל כמו הכא:

דף יז ע"ב רש"י שנים לדבר בשבעים לשון וכו'. ונ"ב עי' בשו"ת הרדב"ז ח"א תשובה ש"ל שכ' דאף דקבלת עדות של ד"נ צריך כ"נ מ"מ סגי הכא בג' משום דהא דבעינן שלא יהיה סנהדרין שומעת מפי המתורגמן אינו אלא מדרבנן ע"ש הטיב וכ"כ הרמב"ן בפי' החומש בפ' שופטים דלקבלת עדות נמי בעינן כ"ג ע"ש וכן נ"ל ראיה מהא דלא חשיב ברים מכילתין לקבלת עדות של ד"נ דסגי בג' וכן דלא תני דד"נ מתחילין בג' וגומרין בכ"ג ודו"ק:

*) א"ה הנה מחמת מהירת הסדפסה לא יכולנו לסדפים ככתב ולשון שכתב הגאון הנ"ל על גליון הש"ס שלו בשלימות רק העתקנו שורש דבריו בקוצר מה שנוגע להגה"ה בדברי הגמ' גופא אכן מה שהאריך אגב אורחיה בדברי הרמב"ם ז"ל וכה"ג בענין הזה או בישוב איזה קושיא שהקשו התוס' או שאר מפרשים או בהשגה על איזה מהמחברים את הכל השמטנו מתוך הגהותיו ויבואר בתק"א א"ס:

מהג"מ יוסף שליט"א בר רפאל ז"ל

חופק"ק ווילנא.

תנאך והות לדינא אלא דר"כ אמר דאפילו למאן דס"ל כתובה דרבנן מ"מ תקנו רבנן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה א"כ ה"ל לתקוני דאינו נאמן דאל"כ מה הועילו בתקנתן ואפילו הכי נאמן מטעם חזקה דאין אדם טורח בסעודה ומפסידה ואע"ג דרש"י ז"ל בכתובות לא פירש כן אפשר דרש"י ז"ל שם אזיל בשיטת היש מפרשים שהביא רש"י בכאן ע"ב דקאי לענין מאה כסף: ע"ב תוס' ד"ה עדי הא תימה דמאי אמרי לא לחייב עדי הבעל באו אלא לחייב הבעל באו ע"כ. לכאורה אפ"ל דהא הם מזימין לעדי הבעל עמנו היתה והיאך יאמרו שלא כוונו כלל לעדים שהם מזימים אותם וכוונתם לחייב הבעל אשר אינם מעידים כלל:

דף י ע"א גמ' פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון. עי' פירש"י ז"ל ולכאורה מילתא דפשיטא היא ע"כ היה נראה לומר דמיירי שאומרים איזו נערה אך מיירי שארסה אביו ומת ואין אדם מורים זכות בתו לבניו ורבותא היא אע"ג דחייבין מיתה בשביל הבועל מ"מ כיון דחייבין מיתה גם עליה פטורין מתשלומין וכן במימרא השניה פלוני רבע השור והוזמו נהרגין ואין משלמין אפשר ג"כ דר"ל דרבע שור של עצמו וכן משמע הלשון רבע השור בה"א הידיעה וקמ"ל דאע"ג דהעידו ג"כ על השור הוה אמינא דנהרגין ומשלמין ממון לו ג"כ עבור השור שרצו להפסידו מ"מ פטורין: תוס' ד"ה אבל אשתו אע"ג דמתניתין היא בז"ב דבעל כאשתו ע"כ. ליתא התם במשנה ובגמרא שם אבעיא היא:

דף יא ע"ב תוס' ד"ה בתר דעברוה פירוש והיה לו מבר ראב"ע שהיה נשיא עמו ע"כ. ולכאורה צ"ע למה לא פירש"י כן ונראה דרש"י ז"ל סובר כדאי' בירושל' דר"ג חזר לנשיאותו וראב"ע נעשה אב"ד:

דף יב ע"א תוס' ד"ה שעיבר כו'. ואע"ג דטומאת עבודת כוכבים דרבנן ע"כ. משמע דגם בטומאה דרבנן נדחין לפסח שני וכדאמר לקמן שהשיאם לעשות פסח שני וא"כ קשה מהא דאמר בפסחים דף פ' ויטמאהו במת א"כ מדחהו אתה מחגיגתו ולפי דברי התוספות יכולים לטמא אותו בטומאת מת דרבנן כגון בבית הפרס וכדומה דלא שייך למימר מדחהו מחגיגתו דהא מן התורה בר חגיגה הוא ולא שייך למימר דלא חזי בראשון לא חזי בשני: ע"ב תוס' ד"ה מכדי מפוריא לפסחא אמתני' דעדיות הו"מ לאקשויי ע"כ. ולתומר הקושיא היה אפשר לומר דמתניתין כרשב"ג דס"ל שתי שבתות ועיין שם סוף מגילה דאיכא מאן דס"ל כוותיה מש"כ לרב נחמן פריך שפיר משום דאפשר דשמיע ליה דס"ל כרבנן וצ"ע למה להו להתוס' להביא מפרק הנחנקין יותר הו"ל להביא מר"ה דף ז': וקא מפלגי בקושיא דרבא ופרוקי דר"נ ואפשר משום דמשמע התם דמאן דלא ס"ל כוותייהו הוי זקן ממרא אלימא להו:

דף יג ע"א גמ' יום תקופה גומר ר"א יום תקופה מתחיל ע"כ. אפשר דפלוגתייהו משום דאמרינן ר"ה דף כ' צריך שיהא לילה ויום מן החדש ופירש"י שם דהמולד צריך להיות בתחלת הלילה ואם לאו אין קובעין בו ראש השנה ובתוס' חלקו שם על פרש"י ע"ש וכא קי"ל במסכת עירובין דף נ"ו דאין תקופת תשרי נופלת אלא בשלש שעות או בתשע שעות בין ביום בין בלילה וא"כ לפרש"י לעולם נחשב לתקופה שעברה מה שאין כן לפירוש התוס' הוא להיפך כיון שמקצתו מתקופה חדשה נחשב מתקופה חדשה ואפשר שבזה פליגי ר"י ור' יוסי: ע"ב גמ' יכול קטני עדה ע"כ. לכאורה צ"ע דהא אין חייבין אלא על הוראות ב"ד הגדול שבירושלים כדאיתא בהוריות ד' וא"כ היאך נאמר שיסמכו קטני עדה ב"ד הגדול הורו וסנהדרי קטנה יסמכו ואפשר דר"י לטעמיה דס"ל [שם ד' ה'] דחייבים על ב"ד של שבט ולדידיה לכאורה אם סנהדרי קטנה הורו היאך יסמכו ב"ד הגדול: תוס' ד"ה א"כ ולא שייך כאן תנא בתרא לטפויי אתא. כדאיתא ב"ב נ"ב:

דף טו ע"א תוס' ד"ה אדם מי קדוש כו' א"כ הכא פריך אליבא דרב דאמר המקדיש עבדו יצא לחירות. ונ"פ דהא מסיק שם הגמ' דהיכא דאמר לדמי קדוש ולא יצא לחירות ולפי פי' התוס' שם לא ניחא ולפי פירש"י שם ניחא דהיינו תירוצו של ר' אבהו דמפרש דאמר לדמי דהיינו דאמר דמי עלי: ע"ב תוס' ד"ה אימא כו' משום דהדא מיתה קאי אתרווייהו ע"כ. וצ"ע דא"כ מאי קאמר הגמרא א"כ לכתוב וגם בעליו ולשתוק דהא השתא בעי הגמרא לומר דלא מקשינן להדדי וא"כ אי לא הוי כתיב יומת אז לא הוי אלא חדא מיתה אתרווייהו והוה מקשינן אהדדי:

דף טז ע"ב גמ' אמר רב כו' וזמנין אמר רב. כה"ג ב"ב קע"ו גיטין פ"ו: תוס' ד"ה את תבנית כו' סנהדרין "ושבטים". צ"ל "לשבטים":

דף יז ע"א גמרא אלא למ"ד הנך תרתי מאי כלאם משום דהו"ל מורה הלכה בפני רבו ע"כ. צ"ע דהא אמר בעירובין דף ס"ג אמר ר' לוי כל דמותיב מילי קמי דרבי' אזל בלא ולד דכתיב ויאמר כלאם ופירש"י כלאם ראוים הם לכך דהו"ל מורה הלכה בפני רבו וא"כ דהוא גופיה אמר כלאם משום דהורו הלכה בפני רבם והוא עצמו מורה וצ"ל דר"ל ס"ל כמ"ד דאמרו יהושע מכנים ומ"מ התם דאמר ופליגי דר"א ב"כ יותר הו"ל דפליג אהני דהכא וגם ר"א הוא תנא: שם א"ר מה נתם כו' ולא היא מידי דהוי אקוץ בעלמא ע"כ. אפשר דרבינא וסתמא דגמרא מוחלקים בהא דבעי במס' ב"ק דף כ"ג ע"ב ארם נחש בין שיניו עומד או מעצמו מקיא:

דף יח ע"ב גמ' עובר על עשה כו' ה"ק אם עבר על עשה ול"ת ה"ה כהדיוט ע"כ. לכאורה מאי שייך עונש על עשה בשלמא ל"ת אם עבר מלקין אותו בב"ד של שלשה לאפוקי ע"א אבל בעשה מאי שייך גם ברמב"ם ז"ל בהלכות סנהדרין ובכלי המקדש לא העתיק אלא אם עבר על ל"ת ולא העתיק אם עבר על עשה (ומהתימה על כסף משנה שהביא מהירושלמי ולא הזכיר שכן הוא בגמרא דידן ואפשר משום שכתב מחזירין אותו וזה איתא בירושל' מ"מ היה לו להזכיר הגמ' ובפרט לאפוקי הגירסא ע"א ע"ש) ואפשר לומר שהכוונה הוא אם רוצה לעבור על עשה מכין אותו עד שתצא נפשו וכדאי' כתובות פ"ו ובזה היה נראה לומר דקתני עובר ולא קתני עבר דבעשה קודם שעבר מכין אותו שיקיים אבל לאחר שעבר שוב אין עליו כלום וכדפרש"י שם מכין אותו קודם שעבר על העשה ויש בידו לקיים:

דף כא ע"ב גמ' לא ירבה כו'. בירושלמי כאן מביא המעשה שהובא בגיטין פ' מי שאחזו בלשון אחר וז"ל מיד אמר לו מה לכתר ברא"ש רד מכסאך וירד מלאך כו' ונראה משום דאיתא כאן בגמרא למעוטי הדיוטות ע"כ אמרו לו אחרי שאתה רוצה להרבות רד מכסאך ותהא מותר להרבות:

דף כג ע"ב תוס' ד"ה ואמר רב דימי וי"ל ע"כ. לכאורה דברי התוס' תמוהים דלמא הא דקאמר רב דימי דאפילו קבליה בחד יכול לחזור היינו משום יתורא דמתניתין ואפשר ליישב קצת דברי התוס' לפי מה שכתבו התוס' לקמן דף כ"ד ד"ה אמר רב דימי דר"ד ס"ל דדוקא בחדא לריעותא ס"ל לרבנן דאינו יכול לחזור אבל בתרתי לריעותא גם לרבנן יכול לחזור בו ואי מחמת מתניתין דהכא קאמר מנ"ל דילמא מתניתין קמ"ל דאף בחדא לריעותא ס"ל לר' מאיר דיכול לחזור ומ"מ לרבנן אף בתרתי לריעותא אינו יכול לחזור אלא ודאי רב דימי מסברא דנפשיה קאמר דבחדא לריעותא הוא דפליגי:

דף כו ע"ב גמ' ארבעין בכתפיה וכשר. אפשר משום דר"י ס"ל במס' מכות דף כ' ארבעים שלימות הוא לוקה והיכן טקה היתירה בין כתפיו ולפירוש התוס' אפשר דרומז על מה דאיתא התם קדושין דף פא מר זוטרא מותיב לה אפסירה אכתפיה ומקרי ליה כו' ופירש"י ז"ל להודיע שעל לאו זה הוא לוקה:

דף כח ע"א גמ' א"ל רבא ולטעמיך הא דתנן שלשה אחין כו' נמצא עד זומם משלם בעדות אחיו ע"כ. אפשר לומר דלרמי בר חמא לא הוה קשי ליה מתניתין דהא התם הוה חאי דבר ודס"ל לר' עקיבא התם אלא דרבנן ס"ל דהתם מקרי דבר משום דכל כת בפני עצמו דבר הוא דהא חייב לשלומי פירא וכדפירשו התוס' שם א"כ לא שייך למימר נמצא עד זומם משלם בעדות אחיו דהא גם בלא עדות אחיו צריך לשלם כשמזימין אותם מש"כ גבי שנים עדים אם לא בעדות אחיו לא היה חייב כלל ורבא אפשר דס"ל כפירש"י שם ע"ש ושפיר מייתי ראיה: שם ג' אשכחן לחובה לזכות מנלן א"ק יומתו יומתו אם אינו ענין לחובה תנהו לזכות ע"כ. לכאורה קשה הדבר דמיומתו מרבה לזכות וכה"ג מקשה הגמרא בב"ק דף ס"ד כלליה גופא חיים כתיב ואפשר דהכי' כעין מעוט אחר מעוט וכה"ג איתא לעיל דף טו גבי עשרה כהנים כתיב בפרשה:

דף כט ע"א גמ' ורבנן משמיה דרבא אמרו אפילו מיום ראשון ואילך ע"כ. לפי מאי דמשמע מפירש"י דקאי על ר"י קשה הלשון דהו"ל יום ראשון ע"כ נראה דה"פ ורבנן דר"י מאי ס"ל עז"א משמיה דרבא אמרי מיום ראשון ואילך אבל ביום ראשון אפילו לרבנן פסול וצל"ע בפוסקים:

דף ל ע"א גמ' פלוני ופלוני מזכין פלוני מחייבין ע"כ. פירש אם מזכין כותבין פלוני ופלוני מזכין ואם מחייבין כותבין פלוני ופלוני מחייבין וממילא ידעינן דהג' מזכה או מחייב ואין צריך להגיה פלוני מחייב: שם אבע"א קרא אבע"א סברא ע"כ. אפשר לומר דנ"מ דאי מסברא לא פליג ת"ק אלא בהלואה אחר הלואה או בהלואה אחר הודאה אבל בהודאה אחר הודאה אחר הלואה או בהודאה אחר הודאה מצטרפי ואם ילפי' מקרא

מהג"מ בצלאל הכהן זצ"ל

מו"צ בווילנא. (בעהמ"ח שו"ת ראשית בכורים).

בשם מדרש ודו"ק: ע"ב רש"י ד"ה ר"י כדי שלא תכשל באיסורא. נ"ל באיסור תורה:

דף נו ע"ב גמ' מאי ביניייהו. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א ז"ל סימן י' שהקשה דלמה לא פריך כן על משמעות דורשין של ר"י ור"י דפליגי אי ויאו זו ע"ג או אלהים וע"ש מה שתי' ולענ"ד דנ"מ לענין אם מצווין גם על דיני קנסות דלמ"ד דויאו אלו הדינין ונלמד מאשר יגוש דכתיב באברהם לא שמענו דיני קנסות משא"כ אי ילפינן מאלהים דכתיב גבי תשלומי כפל ילפינן גם ד"ק ודו"ק:

דף סג ע"א גמ' אמר ר' יוחנן אזהרה לבן סו"מ וכו'. נ"ב מהרי"ב ז"ל הגיה דצ"ל ר"י אמר אולם בתו"כ פ' קדושים הגי' ר"י בר"א אמר ואולי הוא ר"י בן חלפתא התנא וגם אי הוא ר"י ב"ר חנינא אשכחן נמי דהוא תנא כמש"כ התוס' בנזיר כ"ט ד"ה ה"ג ואולי גם אי גרסינן ר"י י"ל דהוא ר"י בן נורי התנא וכמש"כ התוס' בנזיר ס"ה ד"ה הוא ובזה א"ש דלא תקשה אמאי מהא דברכות י דדריש ר"י בעצמו הך קרא לדרשא אחרינא ע"ש ומיהו י"ל אין הכרח לפי הגי' דל"ג שם ר"י וגם בלא"ה ניחא למש"כ המפרשים ז"ל דהך דברכות אינו אלא אסמכתא בעלמא וגם משמע דכל הני דרשי דרשינן באמת מהך קרא מדקרי ליה לאו שבכללות ודו"ק:

דף סה ע"ב גמ' עיקורי קטניות מהיות רעות. נ"ב בילקוט הגי' מחיות רעות ור"ל שאומר דטוב לעקור קטניות להנצל ע"י זה מחיות רעות וגי' שלפנינו צ"ע קצת דהו"ל למימר מהיותם רעות ובפרט לגי' הספרי דגרס להיות רעות ודאי דאין לו מובן וע"ש בפי' הרא"ד וצ"ע: רש"י ד"ה מתיב. אחר שראיתו. נ"ל אחר שרבינו: שם ד"ה עולה כדרכו. נ"ל עונה כדרכו: שם בהגהות מהרי"ב ז"ל בראיה נ"ל באייה וע"ש ברי"ף:

דף עז ע"א תוס' ד"ה סוף. נפלה סכין מידו ושחט. ונ"ב תיבת מידו ט"ס בכאן ולהלן בתוס' בהא שהקשו נפלה נמי להוי כהפילה שם נ"ל נפלה מידו נמי וכו' כנ"ל ולמ"ד דאשו משום חציו דייקינן באמת טעמא דנפלה שלא מידו הא נפלה מידו כשרה דהו"ל כהפילה ודו"ק: [א"ה וכן דעת הרשב"א בתו"ס הארוך [דף י"א ע"ב דפוס ברלין] דנפלה סכין מידו ושחט שחיטתו כשרה דמקרי כאו רק דתוספ להחמיר משום דמנא בתוס' דלא כתבו כן ע"ש]:

דף פא ע"ב גמ' הגונב את הקסוה. ונ"ב בילקוט במדבר הגי' את הקסות מאי קסות וכו' [וכמו דכתיב בקרא ובא ג"כ בנפרד ואת הקשות בשמות ל"ז ע"ז] והא דמייתי קרא דקשות הנסך שהוא בסמיכות משום דבעי לאתויי ע"ז קרא דלא יבואו דכתיב בתריה] ועי' יומא כ"ד דר"י גופיה דריש שם הך קרא לדרשא אחרינא ואולי משום זה כתב רש"י הכא דאינו אלא רמז בעלמא ומיהו בילקוט שם ל"ג ר"י אמר רב עיין שם:

דף פג ע"א גמ' זר שאכל את התרומה. ונ"ב הרמב"ם פי"ט מהל' סנהדרין הלכה ב' כתב דזר שאכל את התרומה בין טהורה ובין טמאה אבל כהן טמא שאכל את התרומה אינו חייב מיתה עד שיאכל תרומה טהורה דוקא. ועי' בנו"כ שתמהו עליו דמנ"ל לחלק אבל באמת שדברי רבינו נובעים מדברי הירושלמי דפ"ב דבכורים הלכה א'. ומהתוספתא דתרומות פ"ו ה"ה ע"ש דמפורש שם להדיא כדברי הרמב"ם ז"ל:

דף פה ע"ב גמ' אביו ואמו. ונ"ב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהל' ממרים כתב שתוקי חייב על אמו וכו' אבל בנו וכו' וע"ש בכ"מ דלא הביא מקור לדבריו והוא פלוגתא דריה"ג ור"ע בתו"כ פ' קדושים. וגם מש"ש הרמב"ם ז"ל בה"ג דהמקלל אבי אביו פטור מפורש ג"כ בתו"כ את אביו ולא אבי אביו ע"ש: רש"י ד"ה ועדיין ישנו ברשות הגנב נ"ל ברשות הגנב ובקצת דפוסים איתא על נכון:

דף פו ע"א גמ' ר' יוחנן אמר מלא ימכרו. ונ"ב בילקוט יתרו רמז רנ"ת איתא ר' יונתן: תוס' ד"ה מונמא וי"ל כדפי' בקונטרס. ונ"ב עי' מכות ח' ובתוס' יו"ע שם פ"ב משנה ב':

דף צה ע"ב רש"י ד"ה ה"ג וכו' ולא גרסינן והא כתיב וכו'. ונ"ב נ"ל ול"א והוא ר"ת וליסנא אחרינא ור"ל דגי' הלשונה אינו בלשון קושיא ובלשון אחר הוא בלשון קושיא כגי' שלפנינו וכמש"כ רש"י אלמא וכו':

דף קד ע"ב בהגהות מהרי"ב ז"ל עי' בערוך ואז תבין פירש"י וכו'. ונ"ב וע"ע הטיב במדרש איכה על פסוק זה שהביא בגמ' ותבין פירש"י דהכא:

דף קח ע"ב בהגהות מהרי"ב ז"ל גי' הערוך וכו'. ונ"ב ובר"ה כ"ג הא דאמר שם מאי קתרים איתא כמש"כ בשם הערוך:

דף קיא ע"א גמ' אלא אפילו לא למד אלא חוק אחד. ונ"ב ראיתי בספר דרשות מהר"י מינץ דרוש ב' שהעתיק הגי' אלא למי שלא קיים אפילו חוק אחד וכ"ה בעקרים מ"ג פ' כ"ט והביא שם ג"כ דיש גורסין למי שלא עשה אפי' חוק אחד ובקצת ספרים הגי' שלא למד אפי' חוק אחד ע"ש וגי' שלפנינו לא הזכיר כלל:

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א

מו"צ בווילנא.

דף יח ע"א במשנה הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה וכו'. ונ"ב מפירש"י נראה להדיא דהוא גורס הן נכסין והוא נגלה והן נכסין והוא נגלה וכו' וגי' דילן צ"ע ודו"ק ונ"ל דהא דתנן בלשון והן נכסין ולא קתני בלשון יוצא ונכנס משום דבאמת אינו תליא בכניסה ויציאה דמבוי דאפי' באותו מבוי עצמו אם המבוי הוא גדול הרבה או דעקום באופן דמשכחת דהוא אינו רואה אותן מותר לכנס ובחידושי האריכתי בזה ואכ"מ ואין להקשות ע"ז דא"כ אמאי אינו מותר לו לילך גם משער העיר ואילך אם הוא רחוק מהם עד שאינו רואה אותם ואולי דבשדה כיון שהמקום גלוי אינו במציאות כ"כ שלא יהיה רואה אותם וק"ל:

דף יט ע"א גמ' ת"ר ומן המקדש לא יצא לא יצא עמהן וכו'. ונ"ב משמע דדרשה גמורה היא והאיסור זה הוא מה"ת וכן משמע מרש"י ז"ל כפי' החומש בס' אמור וברמב"ם בחיבורו בפ"ה מהל' כלי המקדש הלכה ה' ובס' המצות שלו ל"ת קס"ה. אכן הרמב"ן בפי' על התורה בפ' אמור כתב להדיא דזה אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא וגם מבואר שם דאינו נוהג רק במתו דוקא ע"ש. ויש להסתפק לדבריו בנזיר אי מותר לצאת אחר המטה וצ"ע:

דף כז ע"ב במשנה ואלו הן הקרובין. נ"ב ואם אינו ידוע דהוא קרוב רק על פיו אי נאמן על העדות במיגו עי' בתוס' כתובות דף כ"ה ע"ב ד"ה הרי דאינו נאמן במיגו והביאו ראיה מהש"ס דיבמות מ"ז אכן הרשב"א בחדושיו שם כתב דתליא במחלוקת דרבי ור"ת שם והביא ראיה לזה מן הירושלמי שם ולרבי כשר להעיד באמת ע"ש אכן קשה לי מדברי רב יוסף ורבא שם לעיל ט' דמוכח להדיא מדבריהם דאם נעשה רשע ע"פ עצמו ג"כ פסול להעיד ופשוט דה"ה לענין קרוב וצ"ע: גמ' אי ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים וכו' הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו. ונ"ב ומה שכתב במלכים י"ד ואת בני המכים לא המית ככתוב בספר תורת משה וגו' נ"ל דקאי על סיפא דקרא דאיש בחטאו יומתו ודו"ק:

דף כח ע"א ברש"י ד"ה ה"ג דאמרינן בים נוחלין בשלישי בראשון כשר. ונ"ב בהגהות מהרי"ב ז"ל הגיה דצ"ל בשלישי בשני כשר ונ"ל דס"ל דרש"י ר"ל דלית הלכתא כוותיה דר"א רק הלכתא כוותיה דרב בשלישי בראשון פסול אבל לא שלישי בשני ובמה"כ נעלם מעיניו דברי הגהות מיימון ז"ל בפ"ג מהלכות עדות דכ' בהדיא דרש"י ז"ל ס"ל דשלישי בראשון כשר וכרבא בפ' יש נוחלין שם ולכן הדבר פשוט דצ"ל ברש"י ומיהו לית הלכתא כוותיה [ור"ל כוותיה דרב] דאמר רבא בי"כ דשלישי בראשון כשר והלכתא כוותיה דרבא דבתראי הוא כנ"ל:[וכן נדפס בשם הרב הגאון מו"ה מתתיהו שטראשון שליט"א. והוסיף עוד והביא ג"כ מ"ש מורנו בעל דרישה ופרישה בטוח"מ סימן ל"ג שהעתיק לשון רש"י דשלישי בשני כשר כו' והלכתא כוותיה דרב דמבתראי הוא" ויגע מאד להעמיד פסק רש"י בזה. גם דחק בלישנא "דמבתראי הוא" ע"ש ונראה ברור שאם הי' לפניו הנוסח ברש"י כמו לפנינו "דשלישי בראשון" בוודאי לא הי' מגיה בזה וראיתי למהרש"ל שהגיה שצ"ל "דבתרא הוא" אבל מן דרב על דרבא לא הגיה. ואולי נשתבשה הגהתו או שלפניו הי' כתוב דרבא עכ"ל מהגאון הנ"ל]:

דף ל ע"א בגמ' והתניא גמרו את הדבר מכניסין את העדים וכו'. ונ"ב נראה דהגמ' כיון לדברי התוספתא דמכילתין פ"ו דתניא שם ואח"כ מכניסין וכו' ואומרים דבריהם זה בפני זה וכו' ע"ש דמשמע דהעדים קאי:

דף מא ע"ב בתוס' ד"ה שזה יודע וכו'. ונ"ב עיין בביאורי הגר"א ז"ל בחו"מ סי' ל' ס"ק י"ט מש"כ לייסב קושית התוס' בתי' נכון ונפלא מאד ועל תי' התוס' תמה דעדיין תקשה באחד אומר בשני שעות וכו' ע"ש היטיב:

דף מג ע"א גמ' חד לסמיכה וחד לדחיה. ונ"ב גי' רש"י ז"ל ההוא מבעיא ליה לסמיכה ולדחיה וכן הגיה המהרש"ל אך קשה דלמה הוצרך כלל להזכיר דחיה ואולי משום דהאמת הוי כן:

דף מה ע"ב ברש"י ד"ה וגואל הדם כלומר מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא וכו'. ונ"ב דברי רש"י ז"ל נלע"ג לכאורה דהא הך קרא מיירי שם להדיא בהרג במזיד בלא התראה ושוב מצאתי להרמב"ן ז"ל בספר המצות בעשין י"ג שמנה הוא ז"ל להשלים למנין המצות שתמה ג"כ על רש"י ז"ל אלו כנ"ל [וע"ש במג"א] ומיהו בחידושי כתבתי ליישב דברי רש"י ז"ל בטוב טעם ודעת בעזה"י ואכמ"ל:

דף מז ע"ב גמ' מנין למלין וכו'. ונ"ב עי' בהגהות מהרי"ב ז"ל מה שהביא גי' הילקוט בזה ע"ש וכ"מ להדיא בסמ"ג בעשין ק"ד ובלאוין קנ"ז ע"ש ודו"ק. ואמנם בשו"ת הרדב"ז ת"א סימן שי"א מחלק בין הלאו להעשה שלא כגי' הילקוט ע"ש היטיב וכ"מ ברמב"ם בפט"ו ה"ח מהל' סנהדרין ובפי"ד מהל' אבל וע"ש בלח"מ וכדבריהם ז"ל משמע קצת בבילה דף ו' ע"ש ודו"ק וע"ע הטיב בס' המצות להרמב"ם ז"ל בל"ת ס"ו וע"ע הטיב בשו"ת שאג"א החדשות סי' ז' ודו"ק:

דף נג ע"א במשנה הבא על הבהמה. ונ"ב ברמב"ם פ"א מהל' איסו"ב הלכה ט"ז כתב בהדיא דה"ה אם בא על חיה ועוף וכו' וכ"ה ברש"י בחולין פ"ה ע"א ד"ה חיה ע"ש אמנם צ"ע לכאורה דמנ"ל לרבות עוף ומש"כ ה"ה שם דכ"מ בע"ז דף כ"ב ע"ב נ"ל דו"ל דב"כ שאני דנלמד מוקיו לבשר אחד ממילא גם עוף נמעט מזה משא"כ בישראל דנלמד מוככל בהמה ולא שייך בזה מי איכא מידי וכו' דהא מ"מ איסור תורה יש בו ודו"ק ומשנת לא מני למילף דבהמה מבהמתך לא ילפינן וכמו דאמרי' בב"ק כ"ד ע"ב ומתיבת בכל ג"כ לא מני למילף כדאמרי' שם בכל כללא [וכבוד מר אחי הגאון נ"י השיב לי ע"ז דיש ללמוד מקרא דפ' כי תבוא דשם כתיב ארור שוכב עם כל בהמה וכל ריבויא הוא ומרבינן נמי עופות וכדאמרינן בב"ק שם ודפח"ח ומיהו אכתי אינו ראיה רק דקאי עלה בארור]. ואמנם בס' יראים בסי' רל"ב נסתפק בזה וכתב דדבר זה ספק בידי עד יבוא מורה צדק וע"ע בסמ"ג בלאוין ל"ת ומיהו איסור דאורייתא בוודאי אית ביה וכמש"כ הספר יראים שם ולא נסתפק אלא לענין חיוב סקילה ע"ש: במשנה בין בתיי בנו בין לאחר מיתת בנו. ונ"ב עי' בספר יראים סי' רכ"ד דנפק"ל דחייב לאחר מיתה ואף דליכא קרא משום דבכל ענין מקרי כלתו ולא צריך קרא לזה משא"כ לשון אישות אינו אלא כשהוא קיים א"כ אשת בנך מיותר להך דרשא:

דף נה ע"א גמ' אמר רב ששת תניתוה ומה אילנות וכו'. ונ"ב בתו"כ פ' קדושים בפסוק ואיש אשר יתן שכבתו וגו' ורישא דברייתא כך היא התם ומה אם בהמה שאינה יודעת וכו': רש"י ד"ה בהמה תניא דלא כתרווייהו. ונ"ב מה שמוסגר ברש"י תיבות אלו הוא ט"ס דברש"י בוודאי נ"ל כן ורש"י הוא שמפרש כן דהא דאמר תניא ר"ל דלא כתרווייהו ומזה הביאו להמרש"ל למחוק בגמ' תיבות אלו דהא נראה דרש"י ז"ל לא גרס כן בגמרא ודו"ק:

דף נו ע"ב רש"י ד"ה תאכל דבהמה בחיה אינה עומדת לאכילה. ונ"ב עי' רש"י חולין דף ה' וצ"ע ואולי דתיבת ולאכילה שם ט"ס ונ"ל ולהליבה וכ"ה בתו"ס הארוך ע"ש: תוס' ד"ה אכל ואתא לאפוקי אבר מן החי. ונ"ב עי' בס' תורת העולה להרמ"א ז"ל בחלק ב' פרק מ"ב שהאריך בזה הרבה ע"ש היטיב:

דף ס ע"א בתוס' ד"ה המלך תימה היאך אמרו וכו'. ונ"ב עי' במהרי"ק בתשובה שורש ק' שהביא תי' ע"ז בשם תוס' שיטה דרבשקה ישראל מומר היה ובאותו אמירה גמרו את דינו לכשימצאהו והמהרי"ק בעצמו תי' שם דאין העדים צריכין לפרש דאף דאמרו סתם דפלוני בירך חייבין לקרוע וכן מפורש בירושלמי ע"ש: [והעיר לי הג"מ רמ"ש הנ"ל. כי במהרי"ק שם כתב וז"ל דפשיטא דמיתורא דקרא קא דייק. דכתיב ויקרע המלך. וסבירא לתלמודא דידן דלא הוה למיכתב אלא ויקרע את בגדיו דהא ברישא כתיב ויהי כשמוע חזקיהו וגו' וכן כתבו תוס' שיטה דמיתורא דהמלך קא דייק דהם לא קרעו כו' ע"ש שהאריך בזה. ויפלא מאד על מורנו המהרי"ק ועל התוס' שיטה. כי קרא לאו הכי כתיב. וליתא כלל תיבת המלך במקרא אלא כתיב "ויקרע את בגדיו" וכן העיר על הקרבן אהרן ס"פ אמור על הא דאיתא שם ג"כ שהעדים א"ח לקרוע מביא את דברי הגמ' מכאן. וכתב ותמיה לי טובא. דעדיין הקושיא במקומה עומדת. כי גם שם יקשה לן. ולמה לא קרעו. ואיך יאמר לא ס"ד. ונ"ל כי קרא מלתא בטעמא קאמר. דאמר ויהי כשמוע המלך את דברי רבשקה וגו' וזה שהמלך כו' אלא שחזקיה שכשיו שמע דברי רבשקה ועל דברי רבשקה קרע כו'. וקרא דחק זה באומרו כשמוע את דברי רבשקה וגו' עכ"ל. ונשתבש במה"כ ג"כ כי בקרא לא כתיב הכי כ"א "ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו" והטעהו מה שנדפס בגמרא בטעות לישנא דקרא "ויהי כשמוע המלך חזקיהו את דברי רבשקה" ויקרע את בגדיו ותיבות "את דברי רבשקה" ליתנהו בקרא ויש למוחקם. עכ"ל הגאון הנ"ל]:

דף עה ע"א גמ' ומה כאן למעלה כלמטה וכו'. ונ"ב מסוגיית הש"ס לקמן עמוד ב' משמע דלכל האוקימתות יש ט"ס בכאן ונ"ל ומה כאן למטה כלמעלה אף להלן למעלה כלמטה וכן מבואר ברש"י שם:

מהג"מ יוסף שליט"א בר רפאל ז"ל חופק"ק ווילנא.

מקרא דווקא עד עד שיראו שניהם כאחד משמע דוקא שראו שניהם כאחד לאפוקי אפילו הודאה אחר הלואה או הודאה אחר הודאה: שם אבע"א סברא מר סבר עד אחד כי אתא לשבועה אתי גם כאן אפשר לומר דנ"מ בין סברא לקרא דאי מסברא בעדות קרקע או בעבדים שאין נשבעים עליהם גם ת"ק מודה דמצטרפים דהא עד הראשון עדיין לא אמר כלום אלא כשיבא השני יצטרפו גם עדות הראשון משא"כ אם ילפינן מקרא גם בעדות קרקע אינם מצטרפים: ע"ב גמ' אמר לזה הוצרכתי השתא לעיקר ראיה לא צריך ע"כ אפ"ל דר' יוסי בר חנינא הוה ס"ל דבסברא פליגי וא"כ שפיר קאמר דמודה ריב"ק לר' נתן וממילא גם ר' נתן ס"ל כריב"ק והוו להו רבים וגם ר' נתן דיינא הוא (כדאיתא בב"ק דף כ"ג וב"מ קי"ז) ונחית לעומקא דדינא אבל ר' יוחנן ס"ל דבקראי פליגי וא"כ דכו"ע כרבנן דריב"ק וכדאמר לעיל דכו"ע כרבנן דריב"ק ובאקושי הגדה לראי' קא מפלגי ובירושלמי איתא איכא מאן דידע הלכה כר' נתן ולכאורה ע"ז שפיר קאמר מודה ריב"ק לר' נתן וגם איתא בירושלמי לא בעי לאוקמא אלא בשביל דגברא רבא הוא משמע הגירסא כיון דאסתמיך: שם לאו היינו הודאה אחר הלואה ע"כ. עי' במהרש"ל ומהרש"א שדחקו בזה הרבה ולכאורה בפשוטו דבשלמא מעיקרא הודאה אחר הלואה והודאה אחר הודאה הם שני דברים משא"כ לפי מה דאמר דהודאה אחר הודאה היינו דאמר לכל אחד מה דאודיתי לך אודיתי קמי קמא וגם בהודאה אחר הלואה צ"ל גם לראשון מנה שהלותי לפניך אודיתי קמי פלניא כפירש"י א"כ זהו הודאה אחר הודאה דהא בפני שניהם אמר שהודה:

דף לה ע"א רש"י ד"ה חלק לשם ועובד ע"ז בסקילה ע"כ. אע"ג דביומא סו: קאמר הגמרא עדים והתראה בסייף שא"ס כדפירש"י ז"ל משום דעדיין נדונו כבני נח לכאורה קשה לפי מה שפרש"י ז"ל בחומש דארבעה ועשרים אלף שהיו במגפה היו משבט שמעון שכן נחסרו במנין שני ובמנין שני היו עשרים ושנים אלף א"כ היו העובדים וכא איתא לעיל דף ע"ז אים ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט לשעריך ופרש"י במשנה וא"כ איך קאמר חלק להם בתי דינין דהא ב"ד של שבעים ואחד לא היה [אלא אחד] ואפשר דלא כל הכ"ד אלף היה משבט שמעון אלא רובן ואפשר דלא היה אלא מעוט ואע"ג במנין הראשון היו תשעה וחמשים אלף מ"מ משמע שתיכף אחר המגפה היה המנין:

דף לו ע"א תוס' ד"ה אין מונין להם משום קדוש החדש איצטריך ע"כ. לכאורה גם לקדוש החדש קרובים פסולים דאל"כ למה להגמרא לדחוקי דהא דכתיב לכם עדות זו מסורה לכם לימא שקרובים כשרים להיות דיינים. ודוחק לומר דהברייתא אזלא אליבא דר"ש דאב ובנו וכל הקרובים כשרים לעדות החדש ומסתמא ג"כ לדיינים ועי' ר"ה דף כ"ה ע"ב:

דף לט ע"ב גמרא כאבוד רשעים כאבוד אחאב בן עמרי רנה ע"כ. אפשר משום דאיתא בברכות סא: לא אברי עלמא אלא לרשעי גמירי או לצדיקים גמורים ושם איתא לא אברי עלמא אלא לרחב"ד או לאחאב בן עמרי ואפשר דמשו"ה קרי ליה על שם עמרי להודיע שאין לו שום זכות עיין לקמן דף קד מפני מה לא מנו אחז:

מהג"מ שלמה הכהן שליט"א מו"צ בווילנא.

דף עו ע"ב גמ' רבא אמר ממותו לאחר מיתה איכא בינייהו. ונ"ב וכ"מ להדיא בתו"כ בפ' קדושים ע"ש וכן כתב הקרבן אהרן שם דנוסחת התו"כ מסייע לרבא ועוד שמעינן מהתו"כ שם דה"ה בתה ובת בתה לאחר מיתה ג"כ אינו אלא איסורא בעלמא וכ"ה ברמב"ם בפ"ב מהל' איסו"ב הלכה ז'. ועי' בדגול מרבבה באה"ע סי' ט"ו ובספר פורת יוסף על יבמות בריש המסכת מש"כ בזה ע"ש:

דף פו ע"א רש"י ד"ה ולטבילת מים חיים. ונ"ב צ"ע דהא זבה אינה טעונה מים חיים וכמש"כ רש"י ז"ל בעצמו בשבת דף ס"ה ע"ב בשם התוספתא וצריך עיון גדול:

דף ז ע"א קרא כתיב כי שבע יפול צדיק וקם ורשע יפול באחת. עי' הגהת הגרי"ב ז"ל. ובאמת במשלי כ"ח י"ח כתיב הולך תמים יושע ונעקש דרכים יפול באחת. והרכיב שמואל ב' הפסוקים יחד. (כמו שנמצא לרז"ל כן בהרבה מקומות) ועי' במדרש שו"ט (מזמור א') ע"פ ע"כ לא יקומו רשעים במשפט הוכא ג"כ כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה אחת ולא שתים ע"כ: (מהג"מ רמ"ש הנ"ל):

דף יב ע"א רב יהודה ורב נחמן חד אמר אחד ממנה על כולם ות"א כנגד חודש העיבור. בילקוט מלכים (רמז קע"ה) משמא דגמרא העתיק ר' יהודה ור' נחמיה ת"א כו'. ומצאתי בתוספתא דב"ב פ"ב שם מפורש ר"י אמר כנגד חודש העיבור ור' נחמיה אומר זה אפטרופוס כו' (מהג"מ רמ"ש הנ"ל):

דף כב ע"ב תוס' ד"ה הלא גמרא גמירי. הקשו קושיא עצומה הרי רב אשי סותר דברי עצמו. דמיישב כאן הך הקישא דיחזקאל דפרועי ראש מחלי עבודה. והוא בעצמו אמר לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה ותירצו בדוחק ע"ש. כשאני לעצמי. אילולי דמסתפינא הייתי אומר שמ"ש כאן (ובתענית) א"ל רבינא לרב אשי הוא ט"ס וצ"ל א"ל רב אשי לרבינא כמו שאיתא ביומא (ע"ב ב') ובזבחים (י"ח ב') א"ל רב אשי לרבינא ואתי עד דאתא יחזקאל מאן אמרה כו' ושם מוכח שכן דוקא צריך להיות (ולא להיפך רבינא לר"א) שרב אשי הקשה שם לרבינא שאמר הוכחה דכיהנא הוא מפסוק דיחזקאל ע"ש. ולפי הגהתי כאן יהיה מדויק קצת ג"כ לשון ולישעמיך. שהוא חוזר על מה שאמר רב אשי דפ"ר לא מחלי עבודה. וכן כ"ל להגיה כך במו"ק (ה' א') ע"ש. ועי' בר"ה (ז' א') אמר רבינא ד"ז מתורת משה לא למדנו מד"ק למדנו כו'. ואח"ז מצאתי בחי' הריטב"א לתענית שהיה לפניו הגי' רב אשי לרבינא וע"ש (מהג"מ רמ"ש הנ"ל):

דף עא ע"ב גמ' אמר אביי ה"ק מתרין בו בפני שנים כו'. עי' מש"כ הרש"א בחי' וכלולין דבריו בדברי הרמב"ם בפירוש המשנה (מהג"מ רמ"ש הנ"ל):

דף קז ע"א ראויה היתה לדוד בת שבע אלא שאכלה פגה. מצאתי בס' לקוטי הש"ס להאר"י ז"ל דבר נכון וז"ל: דע כי בלשון חז"ל נקראת התאנה בנות שבע כמ"ש בריש מס' שביעית ולכן ארז"ל על בת שבע שאכלה פגה כו'. ועי' בס' תו"ח (מהג"מ רמ"ש הנ"ל): שם ברש"י מטתי תשמיש המטה ענין סתי ומאוס. בדמעתי ערשי אמסה שבשעת דמעתי אני ממאיס את מטתי בתשמיש ע"כ. כ"ל שרש"י מפרש אמסה כמו אמאסה מלשון מיאוס. כמו נמבזה ונמס (ש"א ט"ו) שתי' ודבסיר כמו ונמאס. ויהיה לפי' אשחה ואמסה כמו סתי ומאוס (מהג"מ רמ"ש הנ"ל):

דף מב ע"א גמ' ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ע"א כך אין מוסיפין על כ"ג ע"כ. ונ"ע לר"י תקשי קושית הגמרא לעיל דף י"ז סטיה לרעה ע"פ שנים היכי משכחת לה דשני התירוצים דלעיל לא יתכנו כאן:

דף מד ע"א גמ' חטא ישראל פרש"י ז"ל מדלא אמר חטא העם ע"כ. ואפ"ל דדייק מדלא כתיב ישראל חטא וכתיב חטא ישראל דגם לאחר החטא ישראל הוא:

דף מט ע"ב תוס' ד"ה אף סדר תמיד תימה דלא קאמר אף סדר ברכות וסדר תקיעות ע"כ. אפ"ל דכל היכי דקתני סדר מעיקרא לא בעי למחשב כלל דכיון דתני סדר ודאי הן כסדרן וכן משמע מדאמר רב הונא אף סדר תמיד מדתני עלה זה סדר תמיד משמע דהיכי דקתני סדר דוקא הוא כדכתיב:

דף נא ע"ב גמ' הכי קאמר הלכתא ל"ל סוגיא דשמעתא הלכה קאמר. עיין פירש"י ולכאורה מאי סברא דרב דקאמר הלכתא אחרי שאין שום נפקותא כלל לדינא ואפשר דנ"מ לדינא משום דהתוס' לקמן נ"ג ד"ה קמפלגי כתבו וז"ל ותימה לר' ישמעאל מנ"ל דא"א בחנק דהי מדר' יאשיה מסתמא מדסבר כר"ש דשריפה חמורה סבר נמי כוותיה דסייף קיל וא"כ אפ"ל דס"ל לר"י ב"ת דלאו הא בהא תליא דהא קרי חנק למטה משריפה וא"כ ע"כ צ"ל דס"ל סקילה שרפה חנק והרג משא"כ רבינא ס"ל דהא בהא תליא וא"כ שפיר איכא נפקותא לדינא: שם כדתני אבוה דשמואל בר אבין. עיין בפסחים דף מג: רב נתן אבוה דרב הונא בר נתן מש"כ שם על הגליון:

דף ס ע"א גמ' ס"ל כרבי עקיבא דמקים שלשה לשנים ע"כ. נ"ע דהא לכולהו תנאי שם במשנה מקים שלשה לשנים ע"ש ואפשר דלאפוקי מת"ק דלדידיה מקים שנים לשלשה ור"ע מקים שלשה לשנים ע"ש:

המתרגם. באור מלות הלועזיות שברש"י ותוספות למסכת סנהדרין.

דף ב ע"א רש"י ד"ה בספר כרך המבדיל וכו' ובלעז מרק"א (גרענצ־ציייכען, גרענצע). [ועי' במדרש חזית הנדפס בדפוסנו עם יפה קול פרשה ו' סי' ד' בהערה כי ספר גם בעברית מורה על גבול וכ"כ גם רבינו חננאל]:

דף ה ע"ב מי בנעים, אגס מריש"ק בלעז, (זומפף, קרויטפעלד) עיין המתרגם תענית כ"ב א' ד"ה אגם:

דף יד ע"ב החלידו דרוייל"א בלעז, עיין המתרגם שבת כ"ב ב' ד"ה חלודה:

דף טו ע"ב ברדלס חיה היא ובלעז קורין אותה פוטויו"ש, (אילטיס):

דף כא ע"א הבריה מאכל מיגן פריי"ט (פערטיג, פערפערטיגען צום עססען), ועי' במתרגם עירובין כה ע"ב:

דף כה ע"א ארא פשתליו"ן מלומד להביא יונים ממקומן וכו'. יתכן שהוא (פאגעללאקקער) ואפשר שאינו בלעז וצ"ל מפתה ליונים וענין אחד הוא. [ויותר קרוב לומר כי לפנים השתמשו מאד ביונים לשלוח מכתבים הקשורים בכנפיהם ממקום למקום ונקרא (טויבען פאסט), וזה שקורא רש"י למגדל יונים (פאסטאליאן) כי לתכלית זה גדל את היונים, ונקרא בלשון רז"ל ארא על שם הקול המוציא בעת שקורא להיונים והשמיע המלה ארא לקבצם אליו וקבצו גם יונים זולתם ועי' באוה"ש בשרש שער. ובדברי ר' חננאל ע"ב בהך קושיא בסמה בת ארא היא יש ראיה לדברינו כי ארא הוא על שם הקול אבל בעמוד זה דרך אחרת לו]: ע"ב פספסין שברי עצים והן מרלי"ש בלעז (מיהלענשפיעל) מין שעשוע נערים שמשחקים באבנים קטנים או בשברי עצים עלי לוח נסמן בשורות:

דף כו ע"א עקל דדורת"א (ווינדע, ווענדע האַלץ) ועי' בנדה ס"ה ע"ב: תוס' כדור וכו'. נ"א ככדור פלוט"ה בלעז (שפיעל באַלל): ע"ב הלכה וכו', ודוקא וכו' על הדף שקורין איסקבי"ר (געריסט) במה, מערכה:

דף ל ע"ב רש"י בארירן, יוסרמ"א בלעז עי' לקמן מ"א א' ד"ה ארירין שהוא מין נסק:

דף לג ע"א האם שלה, בית הריון ונקראת סרפחת ושלפוחית ובלעז מטריל"ה (געבאַר מוטטער):

דף לז ע"א מהבהבת אוחזת ודולקת וכו' ובלעז פלמי"ד (זענגען):

דף לט ע"א איתביה תותי' בחשא, תחת הרמן קליג"י בלעז (הייסע אַשע) אפר חם: חבושי קודוני"ן בלעז עיין המתרגם ברכות מ"ג ב' ד"ה חבושין: ארבילא קרובי"ל בלעז (זיעב) תרגום של כברה (עמוס ט ט') ארבלא:

דף מא ע"א ארירין יוסרמ"א בלעז מסתבר שהוא (וואורפוואפען, וואורפ־שפיעסע) והערוך פי' כעין איזמל וי"א כמין גרזן: ע"ב מנזיהותיה דמר, נזיהות לשון המדבר בקושי ובחזקה (ברוממען, קייפען מוררען):

דף מד ע"א חילפי אורטייא"ש מין למח, עי' המתרגם שבת קנ"ב א' ד"ה חילפי: סרבלא דגריפא, לבוש בגריף שקורין אלו"ש זה הוא מין מלח (אַלוין):

דף מה ע"א פרק אחד כלומר כו' סורגלון (אַיין שטיק):

דף מט ע"ב נתר מין אדמה הוא קורין לה ניתר"א. עי' המתרגם שבת פ"ט ב' ד"ה נתר: ובורית עשב הוא ומעביר כתמין וקורין אירבג"ו שבונריי"א (זייפענקרויט):

דף נא ע"א הא לזנות כתיב ופנויה וכו', לשון מורדת ויוצאה מזה לזה אסוויר"א בלעז (אויסארטען), סובבה, מפזרת דרכיה:

דף נב ע"א בצבת טנליי"ש (צאַנגע): ע"ב ממול עורף, מאחרי הפנים וכו' ועורף הוא קטרי"ל וכו' (דער איינגעבאָגענע טהייל הינטען אַם קאָפפע, דער נאַקקען):

דף סד ע"א תרדין פלד"ש בלעז ומשלשין את המעיים וכו', עי' המתרגם ברכות כ"ז ב' ד"ה תרדין: פיסה בלשפ"א בלעז (שאָללע, קלומפען):

דף סז ע"ב וטרף ליה בטבלא וכו', קשקש לו בזוג אסקד"א בלעז (גלאָקכען):

דף סח ע"א אמרו לו הכדור וכו' כדור פלוט"ה (שפיעל באלל):

דף עד ע"ב אבזרייהו לו"ד אפרטנמנ"ט ולונמתו וכו' (איהר צוגעהאָר):

דף עו ע"ב כבש פרמיי"ר בלעז, דריקקען, הינאַבדריקקען), עי' המתרגם ביצה ל"ב ב' ד"ה מכבשין: דברזייה מברז, פונס"ט בלעז (שטיך שטעכען):

דף עז ע"ב שותת לא ניתז מכח נפילה וכו' קולי"ר בלעז (פליעסען):

דף פא ע"ב מאי וכו' חכה, אמ"ו בלעז עיין המתרגם שבת י"ח א' ד"ה בלחי: גזירין פקעין אסטל"ש בלעז (שפאן, האלץ שייט) גזרי עצים:

דף פב ע"ב אורבני ערבה דקה הגדלה בין האגמים (טייך):

דף צא ע"א עכבר שקורין אשקורו"ל ויש במינן וכו' (מייזעבען פעלד מייזעבען):

דף צג ע"ב אפי' ריבדא דכוסילתא וכו', ריבדא פיניור"א בלעז כוסילתא שם כלי המקיז פלגמא"ל, עיין המתרגם שבת ק"ח ב' ד"ה לאסודה:

דף צד ע"ב כמשק גבים וגו' השקאה של גנורות וכו' משקוש"ן בלעז (פליססען) ויתכן שהוא מורכב מן מלת משק בלה"ק ומן מלת וש"ן היא לשון אשכנז (וואשען):

דף צה ע"א בסתרקי תחתיו ספי"ט בלעז (טעפפיך. בונטא דעקקער):

דף צו ע"א בצעי מים. עיין לעיל ה' ב' ד"ה מי בנעים:

דף צח ע"ב עטלף קלנ"א סורי"ץ עי' המתר' ברכות כ"ז ד"ה קורפדאי:

דף ק ע"א מגדים דינסר"ס בלעז (זיסיקייטען):

דף קא ע"א צמחין אבעבועות מלנ"ז, ספחת:

דף קג ע"א חרולים אורטיג"ש מין קוץ:

דף קד ע"ב רדף השגאי דרך הגמל וכו' מלך אשקנג"ק בלעז וכו' (מונדשענק) וע"ע בערוך ערך קלסטרא הראשון: כרבלתא קריסת"א בלעז (האַהנ־נענקאַם):

דף קז ע"ב שואבת מגבהת מתכת בלא נגיעה כעין אותה (אבן) שלועזין קלאמניס"ה בלעז וכו' (לימוזינשטאַהל), אַיין שטאַהל, דער מאַגנעטישע אַנציעהקראַפט האַט):

דף קח ע"א מהמהם אסטרי"א בלעז (שטרענגע, אַנשטרענגונג):

דף קט ע"א גר: קוררט"ל (שטראָם, פלוס, לויף): ע"ב דפרע עשה לו פלע כמו פדעת במסכת ע"א (כ"ח א') כפרדור"א בלעז (ברוך, ביינברוך, וואונדע):

מפתחות להמפרשים וההגהות שנלוו לסוף המסכת

אחר הרא"ש

אחר מהרש"א

הפירושים וההגהות לא נדפסו על סדר הראוי לפי ערך כבוד אחכמים רק לפי מקרי הדפוס.

מסכת

שבועות

מן

תלמוד בבלי

עם כל המפרשים כאשר נדפס מקדם ועם
הוספות חדשות כמבואר בשער השני.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת ושבועת שקר אל תאהבו כי את כל אלה אשר שנאתי נאם ה' לפ"ק
(זכריה ח', י"ז)

ТАЛМУДЪ ВАВИЛОНСКІЙ
Томъ XVIII. Отдѣлъ I.
Съ Виленскаго изданія 1883 г.

1886.

Дозволено цензурою. — 21 Іюня 1886 г. Вильна.

ВИЛЬНА.
Типографія Вдовы и братьевъ Роммъ.
Жмудскій переулокъ собст. домъ № 325/2631.

מסכת

שבועות

מן

תלמוד בבלי

עם פירוש רש"י, תוספות, ותוספות ישנים, ופסקי תוספות, רבינו אשר, קצור פסקי הרא"ש לבנו רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל, והגהות אשר"י מהג"מ ישראל מקרעמז ז"ל, ופירוש המשניות להרמב"ם ז"ל. פירוש רבינו שמשון משאנץ ז"ל ופירוש רבינו אשר ז"ל למשניות סדר זרעים וטהרות. מבוא התלמוד לרבינו שמואל הנגיד הלוי ז"ל, ועליו נלוה קצור כללי התלמוד מלוקט מספרי הכללים ע"י הג"מ יהודה אריה ליב ז"ל דיין בפפד"מ. מסורת הש"ס, עין משפט (מראה מקומות הדינים בפוסקים הראשונים), ונר מצוה (סמני מנין הדינים שנסמנו בעין משפט). ותורה אור, כל אלה סידר וחיבר הג"מ יהושע בועז ז"ל בעה"מ שלטי הגבורים להרי"ף. חלופי גרסאות. הגהות לש"ס והוספות במסורת הש"ס ועין משפט להג"מ יוסף שמואל ז"ל אבד"ק פפד"מ (כמש"נ בש"ס אמ"ד ופפד"מ בשנות תע"ד—תפ"א), והגהות ותוספות מראה מקומות להג"מ ישעיה (פיק) ברלין ז"ל אבד"ק ברעסלויא, ומוקפים בחצאי רבוע.

ועליהם נוספו

א) ספר חכמת שלמה (מהרש"ל) להג"מ שלמה לוריא ז"ל.

ב) חדושי הלכות }

ג) חדושי אגדות } (מהרש"א) להג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטרא.

ד) מאיר עיני חכמים (מהר"ם לובלין) להג"מ מאיר מלובלין ז"ל.

ה) חדושי הלכות מהר"ם שיף להג"מ מאיר שיף ז"ל אבד"ק פולדא. ועליו באור והגהות מהג"מ מרדכי מארדוש ז"ל אבד"ק פאריצק

ו) מעדני יום טוב {בתחלה נקרא מעדני מלך} על הרא"ש למסכת ברכות והלכות קטנות

ז) דברי חמודות {בתחלה נקרא לחם חמודות} וחולין ובכורות ונדה

ח) פלפולא חריפתא על הרא"ש סדר נזיקין. } להג"מ יום טוב ליפמאן הלוי העליר ז"ל (בעה"מ תוספות יו"ט).

ט) תפארת שמואל (השלם) על הרא"ש, להג"מ אהרן שמואל קאיידנוור ז"ל (מהרש"ק).

י) קרבן נתנאל על הרא"ש לסדר מועד ונשים, להג"מ נתנאל ווייל ז"ל אבד"ק קארלסרוא.

יא) חסד אברהם פי' על שמונה פרקים להרמב"ם ז"ל, מהג"מ אברהם הלוי הורוויץ ז"ל (אביו של בעל השל"ה).

יב) מסורות חדשות (הגהות בעל הלבוש) להג"מ מרדכי יפה ז"ל אבד"ק פוזנא. עם תקונים והגהות מהג"מ מרדכי זאב הלוי איטינגא ז"ל וגיסו הג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב (בעלי מפרשי הים).

יג) הגהות הב"ח להג"מ יואל פירקש ז"ל אבד"ק קראקא (בעהמ"ס בית חדש).

יד) הגהות הגר"א להג"מ אליהו ז"ל הגאון מווילנא (הוגהו ונתקנו ע"פ כי"ק מגליון הש"ס שלמד בו וזכינו למסכתות רבות סמנו).

טו) מראה יחזקאל הגהות להג"מ יחזקאל הלוי לנדא ז"ל אבד"ק פראג (בעהמ"ס נודע ביהודה כו').

טז) מעשה ר"ב הגהות להג"מ בצלאל רנשבורג ז"ל (בעהמ"ס הורה גבר).

יז) גליון הש"ס להג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד דק"ק פוזנן.

יח) גליון מהרש"א הגהות לבנו הג"מ שלמה איגר ז"ל אבד"ק פוזנן.

יט) הגהות הג"מ שאול קאצנעלנבוגן ז"ל מווילנא.

כ) הגהות הג"מ אלעזר לנדא ז"ל אבד"ק בראדי (בעהמ"ס יד המלך).

כא) חדושי והגהות הרש"ש להג"מ שמואל שטראשון ז"ל מווילנא. (ע' מעל"ד סי' פ"ז). וההשמטות שנשמטו ממקומן הושבו עתה למקומותיהן, ומוקפות בחצאי רבוע.

(ועוד נוספו בו מעלות ותוספות רבות על כל ספרי הש"ס בלעדו כמש"נ בש"ס תוצאת דפוסנו משנת תקצ"ה, ותוצאה השניה משנת תרי"ט).

וראה זה חדש הוא אשר הוספנו בו על כל אלה

יותר ממאה הוספות חדשות נכבדות

טללות פירושים חדושים והגהות מרבנן גאוני קדמאי ובתראי רובם היו גנוזים עד כה בכתבי יד בגנזי הספרים אשר להממשלות או ליחידים זה בכה וזה בכה, ועין הדפוס לא שזפתם עוד. ונקובים בשמותיהם מעבר לדף הזה:

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושש לב"ע

ואלה ההוספות החדשות שהוספנו בהש״ס הזה :

יש מהן שנוספו על כל מסכתות הש״ס ויש שלא באו רק על איזה מסכתות :

אלה מהם נדפסו בפנים הש״ס או על גליון הדף :

א) מסכת כלה רבתי — השלמה — מרובה בפרקים ובנוסחאות ישרות יותר על הנדפסת בכל ספרי הש״ס . (נמצאת בכ״י רבינו אברהם בר נתן הירחי זצ״ל בעל המנהיג , עם הגהות רבות ומראה מקומות , ויצאה לאור פ״א ע״י בעהמ״ס בית נתן).

ב) מסכתות קטנות נוספות : מסכתות ספר תורה, תפילין, מזוזה , וציצית , (נמצאו בכ״י ונדפסו בפפד״מ בשנת תרי״א) .

ג) חלופי גרסאות בש״ם ע״פ נוסחאות ישנות .

ד) נוסחאות ישנות ונוסחת הבבלי במסכת שקלים .

ה) נוסחת הירושלמי במסכת הוריות .

ו) נוסחאות כתבי יד במסכת סופרים .

ז) נוסחא חדתא למס׳ גרים מספר מראית העין להרחיד״א ז״ל עם פירושו עליה מספרו ההוא :

ח) פירוש רב האי גאון ז״ל , למשניות סדר טהרות .

ט) — רב נסים (גאון) בר יעקב ז״ל (תלמיד רב האי גאון ומרבותיו של הרי״ף) , למסכת ברכות , שבת , ועירובין (ונקרא בשם מפתח מנעולי התלמוד) .

י) [כ״י] — רבינו חננאל בר חושיאל ז״ל (ג״כ מרבותיו של הרי״ף) , לחצי הש״ס .

יא) [כ״י] — רבינו גרשום בר יהודה מאור הגולה ז״ל (רביה דרבי׳ דרש״י) למס׳ תענית ובבא בתרא ולכל סדר קדשים מלבד זבחים .

יב) — רש״י למסכת אבות , ע״פ נוסחאות שונות .

יג) — הרשב״ם העקרי למס׳ ב״ב דף פ״ז , פ״ח , פ״ט , ק״ל , קל״א . שלא נדפס רק בדפוס פיזרו בשנת רע״א ובכל שאר הדפוסים נדפס בטעות פי׳ אחר בשמו כמ״ש בהערה לפי׳ הרשב״ם בדף פ״ט סוף ע״א .

יד) פי׳ רבינו זרחיהו הלוי ז״ל (הרז״ה בעל המאור) למס׳ קנים.

טו) —רבינו אברהם בר דוד ז״ל (הראב״ד בעל ההשגות) למסכת קנים ותמיד .

טז) [כ״י] תוספות ר״י הזקן ז״ל , למס׳ קדושין (כך ייחסום לו רושמי הספרים, אבל נראה כי טעו בזה , כי בשני מקומות מוכח בהן ספר התרומה ומחברו הלא היה תלמידו של ר״י הזקן) .

יז) פי׳ רבינו שמשון משאנץ (משאנזא) ז״ל , למס׳ עדיות לתשלום מסכת בכורים , ולפרק אנדרוגינוס . ועליו נלוה גם פי׳ הרמ״ע מפאנו ז״ל .

יח) (כ״י) תוספות הר״ש משאנץ הנ״ל , למס׳ סוטה .

יט) (כ״י) תוספות ישנים למסכת יבמות .

כ) (כ״י) פי׳ ריב״ן השלם למס׳ נזיר . הפירוש שנדפס בש״ס למס׳ נזיר וייחסוהו לרש״י , הוא באמת לרבינו יהודה בר נתן ז״ל (כדמוכח מתוך הכ״י שמצאנוהו) אולם הנדפס משובש מאד , גם חסר ממנו הרבה , ועתה נמצא פירושו השלם בכ״י קדמון ומדוייק וההספות והשנוים שמצאנו בו נדפסו בצד הפירוש הנ״ל הנדפס בשם רש״י ונקראו בשם נוסחת הריב״ן.

כא) [כ״י] פי׳ רבינו יצחק בר מלכי צדק סימפונטי ז״ל , למשניות סדר זרעים .

כב) [כ״י] פי׳רבינו יהודה בר בנימין הרופא ז״ל ממשפחת הענוים (רבו של בעל שבלי הלקט) , למס׳ שקלים .

כג) [כ״י] פי׳ רבינו מאיר (מהר״ם) מרוטנבורג ז״ל , למס׳ נגעים ואהלות .

כד) קובץ פירושי מהר״ם מרוטנבורג לסדר טהרות , שהביאם התוי״ט , מלבד למס׳ נגעים ואהלות שהדפסנוהו ע״פ כ״י הנ״ל .

כה) פי׳ רבינו יונה החסיד מגירונדא ז״ל , למס׳ אבות .

כו) [כ״י] תוספות רי״ד מאת רבינו ישעיה די טראני (ר׳ ישעיה הראשון ז״ל) למס׳ כתובות ולמס׳ גיטין .

כז) [כ״י] תוס׳ חד מקמאי למס׳ יבמות , והוא ניהו נכדו של רבינו משלם ז״ל . וכראה הספר כתוב בכתב וכת״י הרחיד״א ז״ל כזה״ל : „חדושי יבמות לחד מקמאי ז״ל , מזכיר להרב אביו לשבת , הוא היה בזמן הראב״ד , ובא מעשה לפניהם . החיד״א ס״ט״ עכ״ל .

כח) [כ״י] פי׳ הרא״ש ז״ל למסכת נזיר , שהיה בכ״י ישן בעקד הספרים של הרחיד״א ז״ל (והרחיד״א ז״ל חתום עליו בעצם כ״י קדשו) .

כט) תוס׳ הרא״ש ז״ל למס׳ הוריות (ע״פ הנדפס בפעם הא׳ בפראג) .

ל) פירוש הרא״ש למסכת קנים תמיד ומדות :

לא) [כ״י] תוספי הרא״ש ז״ל למסכת נדה .

לב) [כ״י] שיטה מקובצת לרבינו בצלאל אשכנזי ז״ל , קבוצת הגהות וחדושי הראשונים ז״ל לכל סדר קדשים (וחסר רק למס׳ חולין) ובהרבה מקומות מביא פי׳ רש״י האמתי שמצא בכ״י תחת המפרש האחר שנדפס על שם רש״י בכל ספרי הש״ס . (נעתקו מכי״ק מגליון הש״ס שלו שנמצא בירושלים תוב״ב . והרחיד״א ז״ל בשה״ג ח״ב מזכירן לשבח כזה״ל : הגהות נפלאות אמתיות מתוך גפ״ת כ״י שהיו לו , ולא זכינו עדיין שיצאו לאור הדפוס עכ״ל . ולמס׳ חולין נעתק בעצם כי״ק של תלמידו הג״מ שלמה בר ישועה עדני זצ״ל (בעה״מ פי׳ מלאכת שלמה על משניות שעודנו בכ״י) .

לג) חכמת שלמה (מהרש״ל) לפרק חלק , אשר נשמט מכל ספרי הש״ס , ולא נדפס רק בס׳ ח״ש תוצאה א׳ בשנת ושלו״ה .

לד) [כ״י] חדושי מהרש״ל על הרא״ש למס׳ שבת עירובין וגיטין .

לה) פירש״י והנ״י וכו׳ שעל הרא״ש , הוגהו ונוספו בם הרבה ע״פ הנדפס בפראג בשנת שפ״ח על ידי בעל התוי״ט .

לו) [כ״י] הגהות הב״ח להל״ק מהרא״ש .

לז) הגהות מס׳ תמת ישרים , על אדר״נ ועל מסכתות קטנות ;

לח) הגהות מס׳ ברכת הזבח ומס׳ צאן קדשים לסדר קדשים .

לט) תפארת שמואל , השגות על מהרש״א להג״מ אהרן שמואל קאיידנוור ז״ל (מהרש״ק) (בעהמ״ס ברכת הזבח) (מלבד הגהותיו על גפ״ת שבאו בסוף המסכתות) ;

מ) [כ״י] פסקי תוספות למס׳ מעילה שלא נדפסו עד כה בכל ספרי הש״ס ואנחנו מצאנום בפסקי תוס׳ כ״י ישן על קלף .

מא) [כ״י] נוסחאות ישנות בפסקי תוס׳ שנמצאו בכ״י ישן נושן על קלף .

מב) פי׳ קרבן העדה למס׳ שקלים , להג״מ דוד ז״ל אבד״ק דעסויא ;

מג) פי׳ הג״מ חיים יוסף דוד אזולאי ז״ל (מספרו כסא רחמים) לאדר״נ ולמסכתות קטנות ;

מד) [כ״י] הוספות להגהות הגר״א ז״ל . וביותר בסדר זרעים ומסכת שקלים , מעצם כי״ק .

מה) הגהות הגר״א למשניות סדר טהרות (מלבד באורו שנזכר לקמן שנדפס בסוף) .

מו) מים טהורים הגהות למסכת כלים להג״מ יהודה ליב הלוי עדיל ז״ל מ״מ מסלאנים (בעהמ״ס אפיקי יהודה) .

מז) הגהות ותקונים בפי׳ הרא״ש למס׳ קנים מס׳ יעיר קנו.

מח) ספר תקלין חדתין על מס׳ שקלים מתלמוד ירושלמי , מהג״מ ישראל בהר״ש ז״ל מ״מ דשקלאב (תלמידו של הגר״א) , עם הגהות הגר״א ז״ל למסכת ההיא ;

מט) [כ״י] נמוקי הגרי״ב הגהות על מהרש״א להג״מ יהודה בכרך ז״ל אבד״ק סייני (מלבד חדושיו על גפ״ת שבאו בסוף המסכתות) .

נ) ספר בנין יהושע על אבות דרבי נתן , מאת הרב יהושע פאלק ב״ר יצחק אייזיק מליסא ז״ל ;

נא) ספר נחלת יעקב למסכתות קטנות , מאת הרב יעקב (יאקב) ב״ר ברוך נוימבורג ז״ל .

נב) עין משפט , מסורת הש״ס , גליון הש״ס וציון ירושלים כלם למס׳ שקלים , מאת בעלי מפרשי הים ז״ל .

נג) הגהות על פי׳ הרמב״ם והר״ש לסדר זרעים מהג״מ שמואל פריינד ז״ל מדייני פראג (בעהמ״ס זרע קודש) . ונדפסו על הגליון בצדם מבלי הזכרת שם מחברן .

נד) [כ״י] לב חכמים למסכת שמחות ;

ואלה ילוו על הש״ס בסוף המסכת :

נה) [כ״י] פירוש קדמון למס׳ מעילה , הובא בשיטה מקובצת כ״י בשם „פירוש לא נודע למי״ .

נו) אור זרוע הקצר על מסכת יבמות , להג״מ חיים מנוואשטט בן הריא״ז ז״ל בעהמ״ס אור זרוע (ונדפס פ״א על גליון פסקי הלא״ש בש״ס דפוס וויניציאה) .

נז) ספר מהדורא בתרא למהרש״א , עם חדושי הלכות ואגדות מחתנו הג״מ משה בר׳ יצחק בר בונם ז״ל אבד״ק לובלין.

נח) חכמת מנוח , חרושים מהג״מ מנוח הענדיל ז״ל (בדורו של מהרש״ל) .

נט) מים חיים , חדושים מהג״מ יחזקיה די סילוא ז״ל (בעהמ״ס פרי חדש) .

ס) כללי התלמוד , להג״מ חיים בנבנשתי ז״ל (מספרו כנה״ג ושיורי כנה״ג) .

סא) [כ״י] הגהות ישנות למס׳ נדה שנכתבו בכ״י ספרדי ישן על גליון המסכת דפוס וויניציאה שנת רפ״ז .

סב) [כ״י] חדושי הג״מ משה ב״ר אברהם ז״ל אבד״ק הוראדנא (בעהמ״ס תפארת למשה) .

סג) הגהות הג״מ נתן בורגיל ז״ל , לסדר קדשים ומס׳ הוריות (מספרו חק נתן) .

סד) [כ״י] באור הגר״א ז״ל למס׳ ערכין ונקרא יד אליהו .

סה) [כ״י] הגהות חדשות מהגר״א ז״ל למס׳ תמורה , מלבד אלה שנדפסו על הדף מכ״י .

סו) [כ״י] באור הגר״א למשניות סדר טהרות (מלבד אהלות) אשר קבל ממנו תלמידו הג״מ בונם ז״ל משקלאב ונעתק ע״י הרד״ל ז״ל , וחלק גדול ממנו כלו חדש , שלא נמצא בא״ר.

סז) ספר אורח מישור למס׳ נזיר , מהג״מ יוחנן ב״ר מאיר ז״ל מקרעמניץ .

סח) הגהות הג״מ יחיאל היילפרין ז״ל אבד״ק מינסק (בעהמ״ס סדר הדורות) .

סט) [כ״י] חדושים והגהות מהג״מ יעקב עמדין (הריעב״ץ) ז״ל (מעצם כי״ק מגליון הש״ס שלו) .

ע) [כ״י] חדושים מהג״מ גדליה ליפשיץ ז״ל , על איזה מסכתות מכי״ק , ומספרו רגל ישרה לאדר״נ ומס״ק .

עא) חדושים מבנו הג״מ ישראל ליפשיץ ז״ל בעהמ״ס תפארת ישראל על משניות .

עב) [כ״י] חדושים מהג״מ צבי הירש ברלין ז״ל (נכד לבעל חכם צבי ז״ל) ;

עג) חדושים מהג״מ משה סופר ז״ל אבד״ק פרעסבורג (בעה״מ שו״ת חתם סופר וכו׳) .

עד) שדה צופים על הרא״ש להג״מ בצלאל רנשבורג ז״ל (בעהמ״ס הורה גבר) .

עה) חדושים מהג״מ זאב וואלף הלוי מבאסקוויץ ז״ל (בעהמ״ס סדר משנה) .

עו) חדושים מהג״מ ברוך פרענקיל תאומים ז״ל (בעה״מ ספר ברוך טעם וכו׳) .

עז) [כ״י] חדושים מהג״מ יעקב צבי יאליש ז״ל מדינוב (בעהמ״ס מלא הרועים וכו׳) .

עח) [כ״י] הגהות למס׳ שבועות מהג״מ ליב ברלין ומהג״מ נח חיים צבי ז״ל (בעהמ״ס מעין החכמה) .

עט) (כ״י) מצפה איתן להג״מ אברהם ז״ל ממינסק (בעהמ״ס משכיל לאיתן וכו׳) . (עם תוספת מרובה מכי״ק על הנדפס בש״ס דפוס זיטאמיר) .

פ) [כ״י] חדושים מהג״מ שלמה איגר ז״ל , למסכתות שלא נדפסו עוד עליהן (מלבד הנ״ל מעל״ד) .

פא) חדושים מהג״מ צבי הירש חיות ז״ל אבד״ק זאלקווא (בעה״מ שו״ת מהר״ץ וכו׳) .

פב) [כ״י] קרני ראם להג״מ אהרן משה טויבש ז״ל אבד״ק יאסי (בעה״מ שו״ת תועפות ראם) . כולל הערות על מהרש״א וחדושי גפ״ת (נוסף עתה מכי״ק על הרבה מסכתות שנדפסו בלעדו) .

פג) [כ״י] הגהות בנו הג״מ שמואל שמעלקא טויבש ז״ל אבד״ק יאסי .

פד) ארץ צבי הגהות על הגהות אשר״י מהג״מ יהודה צבי ז״ל (בעה״מ שו״ת מנחת יהודה) .

פה) [כ״י] שער הלקוטות הגהות מהג״מ יששכר ז״ל (בעהמ״ס פתחי שערים) .

פו) [כ״י] חדושי הרד״ל מהג״מ דוד לוריא ז״ל מביחאוו ישן (בעל ההגהות על המדרש רבה ופדר״א וכו׳) .

פז) [כ״י] הוספות לחדושי והגהות הרש״ש , וחדושים מבנו הג״מ מתתיהו שטראשון ז״ל מווילנא .

פח) [כ״י] חדושים מהג״מ יוסף חנינא ליפא מייזליש ז״ל (בעה״מ שו״ת תפארת יוסף) .

פט) [כ״י] הגהות למסכת נזיר מהג״מ אשר הכהן ז״ל אבד״ק שערשב (בעהמ״ס ברכת ראש) .

צ) [כ״י] חדושים מהג״מ שמחה ז״ל אבד״ק דעסוי (בנו של הג״מ צבי חריף ז״ל) .

צא) [כ״י] מלאכת יום טוב מהג״מ יום טוב ליפמאן ז״ל אבד״ק קאפולי (בעהמ״ס קדושת יום טוב וכו׳) .

צב) [כ״י] בן אריה מהג״מ זאב בן אריה ז״ל אבד״ק טעלז.

צג) חדושים מהג״מ אליהו גוטמאכר ז״ל אבד״ק גריידץ (בעהמ״ס לפנת פענח) .

צד) [כ״י] חדושים מהג״מ יצחק אייזיק חבר ז״ל אבד״ק טיקטין (בעה״מ שו״ת בנין עולם) .

צה) [כ״י] חדושים מהג״מ נחמיה בירך הלוי ז״ל מדובראוונא (בעה״מ שו״ת דברי נחמיה) .

צו) [כ״י] מראה כהן להג״מ בצלאל הכהן ז״ל מו״א פ״ק ווילנא (בעהמ״ס ראשית בכורים) .

צז) [כ״י] חדושים מהג״מ אלעזר משה הלוי הורוויץ שליט״א אבד״ק פינסק .

צח) [כ״י] פורת יוסף להג״מ יוסף שליט״א מו״א פ״ק ווילנא .

צט) הגהות אמרות טהורות על פי׳ הר״מ והר״ש והרא״ש לכל סדר טהרות להג״מ שמואל פריינד ז״ל הנ״ל .

ק) [כ״י] חשק שלמה להג״מ שלמה הכהן שליט״א מו״א פ״ק ווילנא .

קא) [כ״י] יפה עינים להג״מ אריה ליב יעלין שליט״א אבד״ק בילסק (בעהמ״ס קול אריה וכו׳) . כולל מ״מ לתלמוד ירושלמי , למדרשים , ילקוט , ספרא , ספרי ומכילתא ופדר״א ופסק״ר , עם הערות וחדושים בחלופי גרסאות ושנוים שבין תלמוד בבלי לירושלמי . (ובהם הגהות ומ״מ בירושלמי למס׳ ברכות ושבת להג״מ ליב ברלין ז״ל ויזכרם בשם הגרל״ב) ;

קב) [כ״י] המתרגם כולל באור מלות הלועזיות שברש״י , תוספות והרא״ש , ובפי׳ המשניות להרמב״ם והר״ש .

קג) פסקי תוספות , ומסורת הש״ס , ועין משפט , ותורה אור , שכל אלה נשתבשו מאד בכל ספרי הש״ס , הוגהו ונתקנו בש״ס הזה ע״י גדולי התורה ;

נם הוספנו בו : א) הגהות מספר שיח יצחק על תוספות ישנים למסכת יומא . ובב״מ שנדפס בהן מלפנים „עי׳ שיח יצחק״ הדפסנו את תוכן דבריו מפורשים במקומם . ב) מראה מקומות בפירש״י ורמב״ם למסכת אבות . ג) ציוני הפרקים של התוספתא בר״מ ובר״ש . ד) שנוי נוסחאות בהקדמת הרמב״ם מכ״י ערבי ; ה) ציוני המסכתות בתוספות .

ועל כל אלה נוספה בו הגהה כפולה ומכופלת מדויקת ומזוקקת שבעתים

ע״פ נוסחאות ישנות וספרים מדויקים היותר קדמונים , וע״פ הגהות גדולי המפרשים . גם נגלה אור חדש לעינינו , הוא ניהו ש״ס של הג״מ יעקב עמדין ז״ל אשר סדרו והכינו להדפיסו בחייו ויעמול בו שנים רבות להגיהו ולנקותו מכל שבוש ושגיאה , והעיר עליו הערות יקרות ויעטרהו בהגהות וחדושים רבים בציונים ומ״מ , הכל בעצם כתב ידו הקדושה מראש הש״ס עד סופו . חמדה גנוזה הזאת מצאנוה באמשטרדם , ומרגליות הטובות שבה , שבצנו בעטרת הש״ס לכבוד ולתפארת , והגהתו המדויקת היתה להמגיהים לעינים .

שבועות

*שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע יציאות השבת שתים שהן ארבע *מראות נגעים שנים שהן ארבעה [א]את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים הרי זה בעולה ויורד [ב]יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד [ג]אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר שנאמר °מלבד חטאת הכפורים (במדבר כט) *על מה שזה מכפר זה מכפר *מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה [ד]ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרין

רש"י

שבועות שתים שהן ארבע. בשבועת ביטוי שפתים הכתוב בויקרא (ה) אצל קרבן עולה ויורד קאמר כדמפרש בפרק שלישי (דף כ:): שתים. כתיבי בקרא דכתיב (שם) להרע או להיטיב ומפרש במשנה פרק שלישי (דף כה.) אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו וה"ה תורה אור לכל דבר שהוא הן ולאו להבא דלהרע או להיטיב להבא משמע ובפ"ג (שם) מרבה מן המקרא אף דברים שאין בהן הרעה והטבה ומיהו שתים ניהו ותו לא דבר וחילופו: שהן ד'. יש לרבות מריבוי הכתובים כדמפרש בפ"ג (שם) אף דבר וחילופו לשעבר כגון אכלתי והוא לא אכל או לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו הכתובה אצל שבועת ביטוי או נפש כי תגע וגו' וילפינן בפירקין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס בשוגג למקדש אחר טומאה זו או אכל בשר קודש: שתים שהן ארבע. שתים כתיבי דכתיב (ויקרא ה) ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנתעלמה ממנו טומאה וע"י אותו העלם אכל קודש הרי אחת או שנכנס למקדש הרי שתים ולפי שאין חייב עליה אלא אם כן ידע בתחלה שנטמא ואח"כ נעלמה ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא משום הכי קרי לי' ידיעות: שהן ארבע. יש לרבות מן המקרא עוד שני חיובים העלם קודש והעלם מקדש וזכור הוא את הטומאה: יציאות השבת שתים שהן ארבע. הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים למדנו מן המקרא שחייב בפרק הזורק במסכת שבת (דף צו:) ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' *(ומתרגמינן) לא תפיקו מרה"י לרה"ר זהו שתים אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל חפץ והוציאו לחוץ ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציאו בידו והניחו בחוץ: שהן ארבע. יש ללמוד מאלו שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה והרי הן שתים אחת לעומד בפנים והושיט ידו לחוץ ונטל חפץ והכניסו ואחת לעומד מבחוץ ונטל חפץ ממקומו והושיטו בפנים והניחו: מראות נגעים. שהמצורע מביא עליהם קרבן לטהרתו שנים כתובין במקרא שאת ובהרת והן חלוקין במראיהן כדמפרש בגמ': שהן ארבעה. יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כדמפרש בגמ': את שיש בה ידיעה. כוליה אטומאה קאי ובגמרא מפרש אמאי מפרש מילי דטומאה ברישא ויציאות ומראות כל חדא וחדא מפרש במסכת דידה להכי לא פרשינהו בהאי מסכת והאי דתנינהו הכא משום דדמו להדדי בשתים שהן ארבע: ידיעה בתחלה. שידע שנטמא: וידיעה בסוף. משאכל את הקודש בהעלם או נכנס למקדש ויצא ונודע לו שבטומאה אכל או בטומאה נכנס: והעלם בינתים. כשאכל את הקודש נעלמה ממנו טומאה או קודש וכן הנכנס למקדש נעלמה ממנו טומאה או מקדש: הרי זה. בקרבן המפורש באותה פרשה לעשיר חטאת בהמה ולעני עוף ולדל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום וזהו לשון עולה ויורד לעשיר עולה ולעני יורד ובגמרא מפרש מנא ליה דבידיעה בתחלה ובסוף והעלם בינתים כתיב: שעיר הנעשה בפנים. שלשה שעירים נעשין לצבור ביוה"כ אחד מתן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמה שכתוב באחרי מות ואחד קרב במזבח החיצון במוספין והוא כתוב בפרשת פינחס עם שאר כל מוספי המועדות: תולה. להגין עליו מן היסורין שאע"פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאג שכל השוגגין צריכים כפרה לכשידעו אלמא קודם ידיעה טעונים הן: עד שיודע לו. שאכל קודש בטומאה: אין בה ידיעה בתחלה. שלא ידע בטומאה מימיו זה לא יבא לכלל קרבן עוד לעולם שהרי אין קרבן בא אלא על שיש בו ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר. ויום הכפורים הוא עצמו מועיל עם הקרבנות שנאמר (ויקרא כג) כי יום כפורים הוא: שנאמר. בשעיר הנעשה בחוץ ושעיר חטאת אחד מלבד חטאת הכפורים והוא שעיר הנעשה בפנים הקישם לך הכתוב ללמד שעל מה שזה מכפר זה מכפר: מה פנימי אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה. בתחלה דהכי ילפינן בהדיא בגמ' דאינו תולה אלא על דבר שיש בו ידיעה בתחלה: אף חיצון אינו מכפר אלא על דבר שיש בו ידיעה. *מאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה דלא אתא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תלייה וא"ת כיון שהוקשו יכפרו שניהם על שיש בו ידיעה בתחלה וכ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה הא פריך בגמ' (דף ח:) ומשני לה: שעירי הרגלים. בכל הרגלים נאמר שעירי חטאת ובגמ' מפרש מנא ליה דאשאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מכפר: ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרים. עליה אבל לא שעירי ראשי חדשים:

תוספות

שבועות. הא דלא פתח האי מסכת כל כינויי שבועות כשבועות כדפתח נדרים ונזיר משום דתנא ממכות קא סליק כדמפרש בגמרא הוצרך לפתוח בשתים שהן ארבע והואיל ולא מצי פתח בכינוי הו לא חש לשנות אח"כ וא"ת אמאי לא תני ידיעות ברישא דהא בקרא כתיב ברישא או נפש אשר תגע וגו' והדר או נפש כי תשבע וגו' וי"ל דשבועות הוא עיקר המסכת דבסדר ישועות קאי ואגב שבועות תני ידיעות משום דגבי הדדי כתיבן כדמפרש בגמרא א"נ משום דמילי דשבועות כתיבי בקרא ברישא ונפש כי תחטא וגו' (ויקרא ה) והוא עד דהיינו שבועת העדות והאי דלא פתח בשבועת העדות משום דלית בהו שתים שהן ארבע: **ידיעות** הטומאה שתים שהן ארבע. תימה דהעלמות הו"ל למיתני דהיא עיקר מילתא העלם טומאה דקודש ומקדש והעלם קודש ומקדש וי"ל דניחא ליה למנקט לשון ידיעה מטעמא דמפורש בפ"ב (דף יד:) ידיעות קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב א"נ לאידך לישנא דידיעות בתרייתא דאתיין לידי קרבן קא חשיב ולהך לישנא הא דלא תני נמי ידיעות השבת משום דניחא ליה למינקט יציאות דבמלאכות גופייהו איכא שתים שהן ארבע אבל הכא לא מצי למינקט הטומאות שתים שהן ד' דליכא אלא תרתי טומאת קודש וטומאת מקדש: **יציאות** השבת שתים שהן ארבע. בגמ' מפרש שתים הוצאה דעני ודבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני ודבעל הבית ותימה אמאי חשיב דעני ודבעל הבית בתרתי דמה לי עני ומה לי בעל הבית ויש לומר דאצטריך °למתנינהו משום דקס"ד דלא הוי דרך הוצאה אלא כשעומד ברשות היחיד ונטל פירות ויצא לרשות הרבים אבל כי האי גוונא דגופו ברשות היחיד וידו ברשות הרבים או איפכא לאו דרך הוצאה היא ובכי האי גוונא אמר בפ"ק דשבת (דף ג:) ידו של אדם אינה לא כרשות היחיד ולא כרשות הרבים ואיצטריך למיתני תרוייהו דאי תנא חדא לא הוה שמעינן אידך ומהאי טעמא ניחא ליה דלא תני הך הוצאה שלישית כדפרישית ור"ת מפרש דהוצאה מלאכה גרועה היא דמה לי אם מוציא מרשות היחיד לרשות היחיד ומה לי לרשות הרבים לכך הוצרך לפרש כל ענינים דעני ודעשיר ותדע דמלאכה גרועה היא מדאמר בריש הזורק (שבת דף צו: ושם) הוצאה גופא היכא כתיבא ודריש לה מויכלא העם מהביא כו' וקאמר אשכחנא הוצאה הכנסה מנלן סברא היא מה לי אפוקי מה לי עיולי ולשאר אבות לא בעינא קרא אלא מחייבינן כל דהוו במשכן והוצאה היתה במשכן כדאמר בפרק במה טומנין (שם דף מט:) הם הורידו קרשים מעגלה לקרקע ואתם אל תוציאו הם העלו קרשים לעגלה ואתם אל תכניסו ולשאר תולדות לא חיישינן דלהוו במשכן אלא אתא לתודה אבל תולדות דהוצאה בעי בפרק הזורק (שם דף צו:) או סברא או דלהוו במשכן כגון מכניס וזורק ומעביר ומושיט והיינו משום דמלאכה גרועה היא ואין להאריך כאן יותר: **מראות** נגעים שנים גרסינן ולא שתים דמראה לשון זכר הוא כדכתיב (שמות ג) את המראה הגדול הזה ותנן נמי במס' נגעים (פ"א משנה ד) ומייתי לה בהמזבח מקדש (זבחים דף פח: ושם) מראות נגעים רבי דוסא בן הרכינס אומר שלשים וששה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים והא דקתני התם טובא משום דחשיב נמי פתיכי אי נמי כייל נגעי בתים ובגדים*:

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א סמג לאוין ריח ועשין רטז:

ב ב ג ד מיי' שם הל' ט:

[עי' תוס' לקמן ה: ד"ה מה פנימי]

[וע"ע תוס' שבת ב: ד"ה מראות]

נ"ל ומאי. רש"ל

מסורת הש"ס

שבת ב.

פירש"י על זה עיין לקמן ה:

[יומא ע:]

בדפוסי' ליתא ועי' רש"ש

עין משפט
נר מצוה

ג א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ע סמג עשין רט.

[וע"ע תוס' ב"ק קז. ד"ה אין ותוס' ר"ה ב"מ ג. ד"ה שנים ותוס' ר"ה ב"ב ג.]

ד ב מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ב:
ה ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ט:
ו ד מיי' פי"ב מהל' עכו"ם הלכה א סמג לאוין מג טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף א:

על הטהור שאכל את הטמא *ר' מאיר אומר כל השעירין כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו היה ר"ש אומר שעירי ראשי חדשים מכפרים על הטהור שאכל את הטמא ושל רגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ושל יום הכפורים מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף *אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אמר להן יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך קרבין זה בזה אמר להם כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ר"ש בן יהודה אומר משמו שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא מוסיף עליהן של רגלים שמכפרין על טהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מוסיף עליהן של יום הכפורים (א) שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אמר להם הן אמרו לו אם כן יהיו של יום הכפורים קרבין בראשי חדשים אבל היאך של ראשי חדשים קרבין ביום הכפורים לכפר כפרה שאינה שלה אמר להם כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין ועל שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות *הודע ולא הודע עשה ולא תעשה כריתות ומיתות בית דין שעיר המשתלח מכפר אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח מה בין ישראלים לכהנים ולכהן משוח אלא שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו ר"ש אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל כך דם הפר מכפר על הכהנים כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל כך וידויו של פר מכפר על הכהנים: **גמ'** מכדי תנא ממכות סליק מאי שנא דתני שבועות משום דתני *חייב על הראש שתים אחת מיכן ואחת מיכן

ועל

מכדי תנא ממכות סליק. אע"ג דקיימא לן (ע"ז דף ז) דבתרי מסכתות אין סדר למשנה ה"מ לענין מחלוקת ואחר כך סתם שרבי לא שנה לתלמידיו המסכתות על הסדר אבל אחר ששנאן סדרן על מכוון בהוייתן זו אחר זו*: **חייב** על הראש שתים. נראה דאע"ג דעל הזקן אינו חייב אלא בתער כדאמר בפ' בתרא דמכות (דף כא.) דבעי' גילוח שיש בו השחתה*בהקפת הראש חייב אף במספרים כעין תער כדמוכח בפ' ג' מינים (נזיר דף מא: ושם) דקאמר אי כתיב ראשו ולא זקנו הוה אמינא תרתי משמע דאתי עשה ודחי לא תעשה ומשמע דהקפת כל הראש שמיה הקפה ואכתי בתער מנלן ולהכי כתיב זקנו ואי לא מחייב בהקפת הראש אלא בתער א"כ שפיר שמעינן מראשו דגילוח מצורע בתער מדאמר רחמנא דעשה דמצורע דחי לאו דהקפה והא דקתני בתוספתא דמכות גבי ראש דאינו חייב עד שיקיפנו בתער איכא למימר מאי תער כעין תער כדאשכחן פרק ב' נזירים (שם דף נח:) דאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער ומפרש התם כעין תער וליכא למימר דהקפת הראש שרי במספרים ונקט בתוספתא דוקא תער לאפוקי מספרים ומ"מ מראשו לא שמעינן דגילוח מצורע בתער כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט ורהיטני דהא ודאי במלקט ורהיטני לא אפשר במצורע דגילוח כתיב ביה וא"כ מראשו ידעינן תער וכרבי אליעזר דאמר בפרק אלו הן הלוקין (מכות דף כא.) דמלקט ורהיטני נמי גילוח עבדי ליכא לאוקמי' דא"כ מזקנו נמי לא שמעינן תער דהא מלקט ורהיטני הוי גילוח שיש בו השחתה ומיהו מתורת כהנים דקתני יש בראש מה שאין בזקן שהראש אסור במספרים כבתער אין ראיה דבנזיר איירי דקתני התם מה ת"ל ראשו לפי שנאמר תער לא יעבור על ראשו וכו' והא מסיק מה ת"ל ראשו מה ת"ל זקנו מפני שיש בראש מה שאין בזקן כו':

ועל

על טהור שאכל את הטמא. אדם טהור שאכל את הקודש טמא ובגמרא מפרש מנא ליה ואף על פי שאין בה חיוב כרת ניתנה כפרה זו על כך: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי מוספין בין שעיר הנעשה בתוך דיום הכפורים בין של רגלים בין של ראשי חדשים כפרתן שוה כולן מכפרים על כל בין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה לבסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בין על טהור שאכל את הטמא ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה אבל שעיר הנעשה בפנים לא נחלקו עליו שאינו מכפר עם אלו ולא אלו תולין את תלייתו כשיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף כדאמר בגמרא (דף ח:): היה ר"ש אומר. האי נקט לה משום דבעי למימר אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה אם אבד שעיר שהופרש ליום הכפורים ונתכפרו באחר ונמצא זה ברגל או בראש חדש מהו שיקריב לשם שעירו של יום: היאך יקריבו. והלא כשהופרש לא לכפר על כפרה זו הופרש ורבי מאיר דקאמר להא בשלמא אי אמרינן כולן כפרתן שוה יקרב שהרי כולם כפרה אחת מכפרים אלא לדידך זה הופרש לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף היאך יקרב לכפר ברגל על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף או בר"ח לכפר על טהור שאכל את הטמא: כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. כל דהו וכיון דבכך שוין ואע"פ שכפרותיהן חלוקות יכול הוא ליקרב דהא לכפר על טומאת מקדש וקדשיו הופרש ועל טומאת מקדש וקדשיו הוא קרב: משמו. של ר"ש וסתם ר"ש הוא ר"ש בן יוחאי: ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו. סתמא היא: הודע ולא הודע. בגמ' מפרש לה: אחד ישראל כו'. בגמ' פריך מאי קאמר שבתחלה השוום והדר תני מה בין ישראל לכהנים: אלא שהפר מכפר על הכהנים גרסי' ול"ג שדם הפר: אלא שהפר מכפר על הכהנים. כל ששעיר הפנימי מכפר על ישראל דהיינו תליית יסורין דיש בה ידיעה בתחלה ולא בסוף וזדון טומאת מקדש וקדשיו וכן כפרת שעיר החיצון פרו של כהן הקרב ביוה"כ בפנים כמו שמפורש באחרי מות מכפר על הכהנים כדיליף בגמרא: רבי שמעון אומר וכו'. לחלוק בא על שאומר למעלה אחד כהנים ואחד ישראלים שוין בכפרת שאר עבירות בשעיר המשתלח ואין חלוקין בכפרתן אלא בטומאת מקדש וקדשיו וקאמר ר' שמעון כשם שאתה מודה בדם השעיר הפנימי שמכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי אלא כפרת הזיות הדם שאין וידוי בשעיר הפנימי אלא במשתלח כך דם הפר מכפר בלא שום וידוי על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו אייתר ליה וידויו של פר במקום וידויו של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות ואין להם כפרה בשעיר המשתלח: **גמ'** ממכות סליק. כך סדר המשנה שבועות אחר מכות: על הראש. על הקפת ראש שתים דהא פאת כתיב (ויקרא יט) ופאה לשון סוף וקצה הוא כמו (שמות כז) לפאת ים (שם) לפאת נגב מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הצדעין:

ועל

רבינו חננאל

מכדי תנא ממכות סליק. כלומר מסכת מכות השלים. מ"ט פתח אחריה מס' שבועות. ופשטנא איידי דתנא במכות וחייב

מסורת הש"ס

[לקמן ט.]

[עי' תוס' לק' י. ד"ה מהו]

[כריתות יח: ט.]

מכות כ.

הגהות הב"ח

(א) במשנה מוסיף עליהן של יום הכפורים שהוא מכפר על הטהור:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה חייב וכו' בהקפת הראש חייב אף במספרים. לפ"ז נראה דגם במלקט ורהיטני חייב כיון דלא מקפי' ראש לזקן לענין מספרים מנ"ל לפטור בראש במלקט ורהיטני אף דתוס' כתבו אחר כך וליכא למימר דשרי במספרים וכו' דהקפת הראש אסור במלקט הרי דר"ל דלענין מספרים אתקש ולמלקט לא אתקש. היינו דאתקש רק לענין המסורה בקרא או דלא תשחית דבעי' השחתה ולמלקט לא אתקש · אבל בהיפך נומר דלמלקט אתקש ולמספרים לא אתקש מה"ת לחלק וא"כ למה דפסקי' בש"ע סי' קפ"א ס"ב דראוי לחוש להאוסרים בהקפת הראש במספרים ה"נ יש לאסור במלקט וא"כ יהיה אסור לסרוק פאות הראש · וצ"ע לדינא וכתבתי מזה בתשובה:

*ועל הזקן שתים מיכן ושתים מיכן ואחת מלמטה חדא דמיחייב עלה תרתי תנא שבועות שתים שהן ארבע מאי שנא הכא דתני להו לכולהו ומאי שנא גבי יציאות שבת ומראות נגעים דלא קתני להו לכולהו אמרי שבועות וידיעות הטומאה דגבי הדדי כתיבין ודמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד תני להו גבי הדדי ואיידי דתנא תרתי תנא כולהו פתח בשבועות ומפרש ידיעות הטומאה *איידי דזוטרין מילייהו פסיק שרי להו והדר תני שבועות דנפישן מילייהו *שבועות שתים שהן ארבע שתים שאוכל ושלא אוכל שהן ארבע אכלתי ושלא אכלתי ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע שתים ידיעת טומאת קדש וידיעת טומאת מקדש שהן ארבע קדש ומקדש: *יציאות שבת שתים שהן ארבע שתים הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית שהן ארבע הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית מראות נגעים שנים שהן ארבעה שנים שאת ובהרת שהן ארבעה שאת ותולדתה בהרת ותולדתה מני מתניתין לא רבי ישמעאל ולא ר' עקיבא אי רבי ישמעאל *האמר אינו חייב אלא על העתיד לבוא אי ר' עקיבא האמר *על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש איבעית אימא רבי ישמעאל איבעית אימא ר' עקיבא איבעית אימא רבי ישמעאל מהן לחיוב ומהן לפטור ואיבעית אימא רבי עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור
הא

רש"י

ועל הזקן שתים · מכל צד ב' לצדעים לפי שאלחי רחב כנגד הצדעים ויש לכל דבר רחב קצה לשני צדדין בראשו: וא' מלמטה. בסנטר שהלחיים מחוברין שם והעולם קורין מלמטה בסנטר שקורין מונטו"ן בלע"ז: חדא. אזהרה דמיחייב עליה תרתי היינו דומיא דשתים שהן ארבע: לכולהו. כל ב' שהן ד' שמנאה שנאה כאן: ודמיין להדדי בקרבן עולה ויורד. בהא דמיין להדדי שמתיהן עולה ויורד: ומפרש ידיעות. דקתני את שיש בה ידיעה וכו' ופריש כולה מתני' מילי דידיעות טומאה ושבקינהו למלתא דשבועות: דזוטרין מילייהו. שני פרקים אלו הראשונים: שרי להו. מתיר אותן כלומר מתיר התנא עצמו מהן ונפטר מהן תחלה: שבועות שתים וכו'. פרישית לכוליה במתני': ידיעות טומאת קדש. שנעלמה ממנו טומאה ואכל קדש: וידיעות טומאה למקדש. ידיעות שנעלמה ממנו ידיעת טומאה ונכנס למקדש: ידיעת קדש. שנעלמה ממנו ידיעת קדש וסבור שאין זה קדש ומתחלה ידע: הוצאה דעני. העומד בחוץ: והוצאה דבעל הבית. העומד בפנים: שאת ובהרת. אבל ספחת אינו שם נגע אלא שם תולדה כדמפרש לקמן (דף ו') בפרקין: אינו חייב. קרבן: אלא על העתיד. דדייק להרע או להיטיב לקמן בפ"ג: ואי רבי עקיבא האמר כו'. במתניתין בפרק שני ומתניתין קתני שהן ארבע:
מה

תוספות

ועל הזקן שתים מכאן. נראה דמשחית ונשחת שניהם חייבין כמו בהקפת הראש דאמר בפ' ב' נזירים (נזיר דף נז: ושם) אחד המקיף ואחד הניקף במשמע ואע"ג דהתם דריש מדכתיב לא תקיפו לשון רבים וגבי זקן כתיב לא תשחית לשון יחיד הא כתיב נמי בכהנים לא יגלחו לשון רבים וילפינן מהדדי לענין גילוח שיש בו השחתה בפרק ב' נזירים (שם דף נח:) ובג"ש דפאת פאת ילפינן מהדדי בפ"ק דקדושין (דף לה: ושם) ובהדיא תניא בתוספתא [פ"ג] דמכות המשחית פאת זקנו של חבירו שניהם חייבין ואסור לישראל להניח לנכרי להקיף ראשו ולהשחית זקנו דהא אמר רב הונא בפ' ב' נזירים (נזיר דף נז:) המקיף את הקטן חייב וה"ה איפכא דלא מקים מקיף לניקף* ואע"ג דהתם פליג עליה רב אדא בר אהבה משום דכתיב לא תקיפו אחד המקיף ואחד הניקף משמע ואתקש מקיף לניקף כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב ומשמע התם דלרב אדא בר אהבה אפי' איסורא דרבנן ליכא מדקאמר ליה לרב הונא בניך הקטנים לדידך מאן מגלא להו א"ל חובה משמע דלדידיה ניחא דשרי אפי' לאיש אין הלכה כרב אדא דסתמא דהש"ס בפרק א' דבבא מציעא (דף י:) כרב הונא דקאמר איכא בינייהו איש דאמר לאשה תקיף לי קטן דללישנא דתלי בבר חיובא הכא אשה לאו בת חיובא היא מיחייב שולחה משמע דאי מקיף ליה גדול מיחייב ועוד נראה דאפי' רב אדא מחייב היכא דניקף בר חיובא אע"ג דמקיף לאו בר חיובא ולא פטר אלא היכא דניקף לאו בר חיובא הוא מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול והוי נפקותא לרב אדא ויש לדחות משום דלרב הונא דלא מקים מקיף לניקף לא יניח גדול להקיף עצמו וגם אין להביא ראיה מדאמר ביבמות (דף ה· ושם) דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דהקפה מדכתיב ראשו משמע דכ"ע מודו דאסור ע"י אשה ונכרי דאי שרי לרב אדא אמאי דחי הא אפשר לקיים שניהם דיש לדחות דאצטריך קרא למימר דדחי היכא דאין שם אשה ונכרי ואין לומר ימתין עד שימצא אשה או נכרי או קטן מדבעי למימר בפ' שילוח הקן (חולין דף קמא·) דאתי עשה דמצורע ודחי עשה דשילוח הקן ולא אמרינן ימתין עד שימצא אחר אבל יש להביא ראיה מפ' ב' נזירים (נזיר דף נז:) דקאמר ודלמא לאו טמאין איטן וקעביד הקפה ומשני שמואל באשה וקטן ודייק התם דקסבר שמואל דהקפת כל הראש שמה הקפה מדלא אוקי בגדול והשתא אי שרי לרב אדא כי מקיף ליה לאו בר חיובא אכתי תקשי ליה ולוקמה בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהא שמואל כרב אדא ס"ל מדשרי להקיף באשה וקטן ומשמע דמקיף בר חיובא הוא דלא פירש באשה וקטן ומגלח להו אשה וקטן: **חדא** דמיחייב עלה תרתי · בהתראה אחת איירי ובגילוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דיבור דלא מ"ל איפתליין דאי בכמה התראות לא הוה פליג ר' אליעזר בפ' בתרא דמכות (דף כ·) דאמר אם נטלן כולן כאחת אינו חייב אלא אחת ואע"ג דהתם מצרכי קרא למחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה הכא לא צריך קרא דפאות מחלקות ור' אליעזר לית ליה מחלקות: **גבי** הדדי כתיבי ודמיין אהדדי. בטעמא דכתיבי גבי הדדי סגי כדאמר במס' נדרים (דף ג:) וא"ת גבי מראות נגעים ליתני כולהו דדמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד וי"ל דליתיה בדלי דלות וא"ת מ"מ ליתני במתניתין קודם יציאות שבת כיון דאיתא בדלות ודמי טפי לשבועות וי"ל דהני לכפר והני להכשיר: **פתח** בשבועות ומפרש ידיעות. וליכא למימר דמינה דסליק מפרש ברישא דהא ממראות נגעים קא סליק: **איידי** דזוטרן מילייהו. אע"ג דנפישי מילייהו משבועת בטוי דבידיעות איכא תרי פרקי קמאי ומשבועת בטוי ליכא אלא פרק ג' מ"מ מילי דכל שבועות נפישין טפי שבועת בטוי שבועת העדות ושבועת הפקדון ושבועת הדיינין:
והדר תני שבועות. אע"ג דלא דמי דידיעות מפרש מילי דידיעות ברישא והדר תני שתים שהן ארבע ובשבועות מפרש שתים שהן ארבע ברישא: **שהן** ארבע אכלתי ולא אכלתי. וא"ת ומה דוחקיה לפרושי הכי דהשתא קשיא ליה בסמוך אי ר' ישמעאל האמר אינו חייב כו' לימא שהן ארבע אזרוק ולא אזרוק ונתוקמא מתניתין שפיר כר' ישמעאל וי"ל דבפ"ג (לקמן דף יט:) בהדיא תנן שהן ארבע אכלתי ולא אכלתי והיא מתניתין קיימא לפרושי מתניתין דהכא ואין להקשות דליתני שתים שהן שמונה אזרוק ולא אזרוק זרקתי ולא זרקתי דלא תני אלא דבר וחילופו כדפירש בקונטרס במתניתין*: **אי** ר' ישמעאל הא אמר אין חייב כו'. וא"ת תקשי ליה נמי ידיעות דמתניתין בעיא ידיעה בתחלה כדתנן כל שיש בה ידיעה בתחלה כו' ור' ישמעאל לא בעי ידיעה תחלה כדמוכח בפירקין (דף ס·) דקאמר לר' ישמעאל אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בר קרבן הוא ואמר נמי בספ"ב (לקמן דף יט:) הא מני ר' ישמעאל היא דלא בעי ידיעה בתחלה וי"ל דמידיעות לא בעי למיפרך דהמ"ל דידיעה דמתני' היינו ידיעת בית רבו ור' ישמעאל סבר לה כרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה כדאמר בירושלמי ר' ישמעאל כרבי ורבי כר' ישמעאל אע"ג דגמ' דידן פליג אירושלמי וסבר דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה אפי' ידיעת בית רבו מדלא מוקי לקמן דחילון מכפר אאין בה ידיעה תחלה אפי' ידיעת בית רבו משמע דלעולם בר קרבן הוא אפי' אין בו ידיעה בתחלה כלל וכן משמע בפ"ב (לקמן דף יד: ושם) דבעי ר' ירמיה בן בבל שעלה לא"י ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וקאמר אי אליבא דר' ישמעאל הא לא בעי ידיעה בתחלה ומסיק דבעי אליבא דרבי דבעי ידיעת בית רבו משמע דר' ישמעאל לא בעי ידיעה כלל בתחלה מ"מ השתא אי הוי מצי אתיא מתניתין כר' ישמעאל נימא דודאי בעי ר' ישמעאל ידיעת בית רבו אבל לפי האמת דמתניתין אתיא כרבי אמרי' דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה כלל דלא מצינו תנא דסבר דהוי ידיעה ידיעת בית רבו אלא רבי ומיהו מתניתין דפ"ב (שם.) דקאי לפרושי פירקין משמע קצת דבעי ידיעה גמורה דקתני נטמא וידע משמע שהידיעה היא אחר שנטמא דהיא ידיעת הטומאה לאפוקי ידיעת בית רבו דהיא קודם הטומאה ונראה דמידיעות לא מצי למיפרך שהיה יכול לדחוק ולתרץ כדקאמר התם* מקראי לית ליה מגמרא אית ליה:
מהן לחיוב מהן לפטור. אהאי שיטא ואשיטא דמלקות ה"מ למיפרך מסיפא דמוכח דמתני' לענין חיוב קרבן וא"ת בשלמא כי מוקי לה כר' ישמעאל דאע"ג דאינו חייב אלא על העתיד מ"מ שפיר תני בהו שהן ארבע הואיל וקעביד איסורא במזיד אבל כי מוקי כר' עקיבא אמאי תני ליה כלל כיון דשוגג הוא ולא מייתי קרבן וי"ל דמ"מ חשיב להו שפיר שהן ארבע הואיל וקעביד איסורא בשוגג:
הא

עין משפט נר מצוה

ז א מיי' פי"ב מהל' עכו"ם הלכה ז סמג שם טוש"ע י"ד סי' קפא סעיף יא:
ח ב מיי' פ"א מהל' שבועות הלכה א ב טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף א:
ט ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א:
י ד מיי' פי"ב ופי"ג מהל' שבת סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' שמז:
יא ה מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל' ג:

[נ"ל וה"ה איפכא ואע"ג כו']

רבינו חננאל

על הזקן שתים והן שתים שהן ארבע כדתני שתים מיכן ושתים מיכן ואחת מלמטה חדא ומיחייב עלה תרתי תנא נמי בתרה שבועות שתים שהן ארבע. ואיידי דתנא שבועות תנא נמי ידיעות הטומאה דבפרשה אחת כתיבי ותרוייהו בקרבן עולה ויורד נינהו. אם עשיר מביא כשבה או שעירה ואם הוא דל שתי תורים או שני בני יונה. ואיידי דתנא הני תנא נמי יציאות השבת ומראות נגעים דדמיין להו. ואיידי (דתנא) [דדיני] דידיעות הטומאה הוויין דידהו מעט פסיק שרי להו והדר תני שבועות: שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי. הנה שתים להבא ושתים לשעבר. ידיעות הטומאה ולא ידע הקדש ולא המקדש או ידע ידיעות הקדש והמקדש ולא ידע הטומאה הרי אלו שתים שהן ד'. וכן הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית הרי אלו יציאות שתים שהן ארבע. ומקשינן מני מתני' אי ר' ישמעאל קשיא שבועות. דתנן בפ"ג ר' ישמעאל אומר אינו [חייב] אלא על העתיד שנאמר להרע או להיטיב ואנן אוקימנא למתני' שאכלתי ושלא אכלתי שהוא לעבר. אי ר' עקיבא קשיא ידיעות. דתנן בסוף פ"ב ר' עקיבא אומר על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש. ואנן אוקימנ' למתני' על העלם זה וזה. ופרקינן איבעית תימא ר' ישמעאל. לעולם ארבע הן ומהן לחיוב והן שלא אוכל ושאוכל. ומהן לפטור שאכלתי ושלא אכלתי. ואיבעית תימא ר' עקיבא מהן לחיוב ומהן לפטור:

[בכורות יג.]
[לקמן יט:]
שבת ב.
לקמן כא. כה. [תמורה ג:] לקמן יד:
[וע"ע תוספות שבת ב. ד"ה שבועות]
[לקמן יט:]

תורה אור

ונעלם מכלל דידע והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות אם כן מה ת"ל °ונעלם ונעלם (ויקרא ה) לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש אשכחן בידיעות דאית ליה טעמיה דנפשיה שבועות דלית ליה טעמיה דנפשיה מנלן סברא הוא (לישנא אחרינא אשכחן בידיעות דסבר לה כר' ישמעאל בשבועות דסבר לה כר"ע מנלן סברא הוא) ר"ע מאי טעמא קא מחייב לשעבר דדריש ריבויי ומיעוטי רבי נמי דריש ריבויי ומיעוטי דתניא *רבי אומר בכל פודין בכור אדם חוץ מן השטרות ורבנן אמרי *בכל פודין בכור אדם חוץ מעבדים ושטרות וקרקעות (א) מאי טעמא דרבי דריש ריבויי ומיעוטי °ופדויו מבן חדש (במדבר יח) ריבה °בערכך כסף (שם) חמשת שקלים מיעט תפדה חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אע"פ שמטלטלין אין גופן ממון א"ל רבינא לאמימר רבי דריש ריבויי ומיעוטי והא רבי כללי ופרטי דריש דתניא *°מרצע (דברים טו) אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה המחט והמקדח והמכתב ת"ל °ולקח' (שם) כל דבר שנלקח ביד דברי ר' יוסי בר' יהודה רבי אומר מרצע מה מרצע מיוחד של מתכת [ג] אף כל של מתכת ואמרינן במאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי ורבי יוסי בר' יהודה דריש

ריבויי

עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא (ויקרא ה) ונעלם ממנו והוא ידע (שם) קמא דוקא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשא הטל והוא ידע בין תרי ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא צריכא קרא דאי לא ידע שחטא אמאי לייתי קרבן: מכלל שידע. לקמן מפרש לה: א"כ מה ת"ל כו'. אלמא רבי אהעלם מקדש נמי מחייב כר' ישמעאל: דדריש ריבויי ומיעוטי. מדרשא דריבויי ומיעוטי נפקא ליה בפ"ג (לקמן כו.) שלא היה דורש את התורה במשמעות כללות ופרטות אלא במשמעות רבויין ומיעוטין וגבי שבועות הכי דריש נפש כי תשבע ריבה כל השבועות להרע או להיטיב מיעט את הריבוי ולימד שאינו חייב אלא על הדומה למיעוט שיהא להבא כמותו ולא דדריש ליה במשמעות כלל ופרט דנימא להרע או להיטיב פירושו של כלל הוא ואין לך להביא בו אלא הוא לבדו הרעה והטבה ולא שאר דברים ואפילו להבא שאינו הרעה והטבה שכל הדורש התורה כלל ופרט אית ליה אין בכלל אלא מה שבפרט וכי הדר אתי כללא אחרינא בתר פרטא כי הכא דכתיב בתריה לכל אשר יבטא וגו' די לך אם תוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים שאין בהן הרעה והטבה ויהיו כעין הפרט בלהבא ולא לשעבר שאינו דומה לפרט כלל דלהכי אהני כלל קמא למעוטי והיינו דאומר כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כלומר דן אתה להוסיף על הפרט ע"י כלל האחרון אבל אי אתה דן להוסיף עליו אלא הדומה לו אבל הדורש בריבה ומיעט אין הפרט פירושו של כלל אלא ממעטו במקצת כלומר לא את הכל ריבה בריבוי הראשון אלא זה וכיוצא בו בלא ריבוי בתרא משתמע ליה זה וכיוצא בו הלכך כי אתא ריבוי אחרינא בתריה לרבות בא ואפי' שלא כעין הפרט ולא מיעט המיעוט אלא דבר אחד הראוי להוציא מן הכלל הזה יותר מן הכל ור"ע הכי דריש בפ"ג להאי כי תשבע ואינו ממעט מן המיעוט אלא נשבע לבטל את המצוה פרט הוא לשון פירוש לפיכך כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט מיעוט אינו פירוש אלא ממעט את משמעות הכלל במקצת ומשייר את כל הדומה למיעוט כך מפורש בסנהדרין בפרק נגמר הדין (דף מו:) גבי והומת ותלית דריבה ומיעוט לחודיה מביא כל כעין הפרט בלא רבויא בתריה ורבי נמי דריש ריבוי ומיעוט כלומר שמעי' ליה בעלמא שדורש את התורה במשמעות ריבוי ומיעוט ולא במשמעות כלל ופרט: חוץ מן השטרות. היה חייב לו אדם בשטר ה' סלעים ונתן זה אותו שטר לכהן בפדיון בנו אינו פדוי אבל בשאר כל דברים פודין ורבנן פליגי עליה במתני' במסכת בכורות דתנן אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות: ופדויו. בכל דבר משמע: תפדה חזר וכלל. ואע"פ דתפדה ופדויו גבי הדדי כתיבי והדר כתיב בערכך כסף איכא תנאי דסבירא להו בשתי כללות הסמוכין זה לזה והפרט אחריהם הטל פרט ביניהם ודונם בכלל ופרט וכלל: שהוקשו לקרקעות. והתנחלתם אותם וגו' (ויקרא כה): אין גופן ממון. הנייר אינו שוה כלום ואינו עומד אלא לראיה שבו: מיעט שטרות. שהן ראויין למעט יותר מן הכל שאינן ממון: הסול. חתיכת עץ חדודה: הסירה. קוץ: המכתב. חרט שקורין גריפא: דריש כלל ופרט. ולקחת כלל מרצע פרט ונתת באזנו כל דבר הנתון חזר וכלל מה הפרט מפורש של מתכת וכו':

ריבויי

---

*ונעלם ונעלם ב' פעמים. פי' בקונט' תרי ונעלם כתיבי גבי טומאה בקרבן עולה ויורד ונעלם ממנו והוא טמא ונעלם ממנו והוא ידע קמא למיגמר מיניה על העלם טומאה הוא חייב ולא על העלם מקדש ואידך קרא יתירא הוא לדרשה והטל והוא ידע בין שני ונעלם ודרוש דלאחר שהיתה לו ידיעה נעלם ולמימר דבעי ידיעה בתחלה וידיעה בסוף לא בעי קרא דאי לא ידע שחטא האיך מייתי קרבן ע"כ לשון הקונט' וקשה הרבה לפירושו א' דאמאי איצטריך ונעלם למימר דאינו חייב על העלם מקדש דמהי תיתי דאיצטריך קרא למיפטריה תדע דהא לרבי איצטריך ונעלם לחייבו על העלם מקדש ועוד דפירש דלידיעה בתרייתא לא צריך קרא דאי לא ידע שחטא האיך מייתי קרבן א"כ בכל החטאות דכתיב או הודע ליבעי ידיעה בתחלה ועוד הרי רבי דריש והוא ידע לידיעה בתרייתא וכתיב קרא לאורחא דמילתא אף ע"ג דלא איצטריך א"כ איצטריך לידיעה בתרייתא למעוטי הפריש קרבן קודם שנודע לו דאפי' למ"ד בפ' דם שחיטה (כריתות דף כב:) אשם ודאי לא בעי ידיעה בתחלה ואם הפריש אשמו קודם שידע הוי קדוש כחטאת דכתיב או הודע אליו מודה דבעי ידיעה ועוד דבסוף פ"ב (לקמן יט:) קאמר דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה מדמצריך תרי ונעלם להעלם מקדש ולהעלם טומאה משמע דר"ע דבעי ידיעה בתחלה דריש ליה מונעלם יתירא לכך נראה לר"ת דר"ע דריש ליה מונעלם יתירא מכלל שידע ורבי מונעלם דאתי לגופי' דריש מכלל שידע ידיעת בית רבו ועוד יש לפרש ונעלם ונעלם שתי פעמים שדי והוא ידע בין תרי ונעלם דהשתא איכא ידיעה אחר העלמה וקודם העלמה: ר"ע דמחייב לשעבר משום דדריש ריבויי ומיעוטי. וא"ת דבפ"ק דב"מ (דף ד: ושם) גבי סלעין דינרין קאמר ר"ע דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות וא"כ דריש כללי ופרטי דלמאן דדריש ריבויי ומיעוטי לא ממעטי' אלא שטרות כדמוכח בסמוך ולספרים דגרסי התם רבי יעקב ניחא וי"ל דאפי' מאן דדריש ריבויי ומיעוטי כי איכא תרי מיעוטי מוקמת חד למעוטי קרקעות וחד למעוטי שטרות כדמשמע בפ' מרובה (ב"ק דף סג. ושם) °ור"ע אית ליה נמי שום מיעוט אחרינא גבי שבועות למעוטי קרקעות וי"מ דההיא דהזהב (ב"מ דף נז: ושם) דממעט קרקע משבועה מקרא דכי יתן איש מכלל ופרט וכלל אינה עיקר דרשה אלא מקרא דממעטי' כפל מעל כל דבר פשע ממעטינן נמי שבועה והתם איכא טובא מיעוטי למעט שטרות וקרקעות וקרא דכי יתן איש אתא לדרשא אחריתי כי יתן איש (לקמן מג.) עד שיתן כשהוא איש כסף (ב) כלים (שם נט:) מה כלים שנים כו' ועי"ל דאפי' מאן דדריש ריבויי מיעט וריבה ומיעט לא דריש אלא דרש ליה בפרט וכלל ופרט כדמשמע פ' ג' מינים (נזיר דף לה: ושם) ומ"ל דר"ע ידרוש גבי שבועות בפרט וכלל ופרט דכה"ג דריש גמ' בב"מ (דף נז:) כי יתן איש אל רעהו חמור וגו' בכלל ופרט וכלל ובפ' ג' מינים (נזיר דף לה:) מאן דדריש ריבה ומיעט דריש ליה בפרט וכלל ופרט: בכל פודין בכור אדם. הא דפליגי בפ"ק דקדושין (דף כט.) גבי הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו ר' יהודה אומר בנו קודמו *ומפרש כגון דאיכא חמש בני חורין וחמש משועבדים לרבי יהודה מלוה הכתובה בתורה כמלוה הכתובה בשטר דמיא ואזיל כהן וטריף הנך משועבדים לאו דמפריק בקרקעות אלא ימכרם ויתן דמים לכהן: יצאו שטרות. הא דמשמע הכא דשייך בשטרות מכר מדאיצטריך למעוטי שטרות מפורש במקום אחר (כתובות פה: קדושין מח: ובשאר דוכתי): דתניא מרצע. הוי מצי לאיתויי מההיא דהקומץ רבה (מנחות דף כח:) גבי מנורה של עץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ור' יוסי בר' יהודה מכשיר: הסול והסירה והמקדח. זו ואין צ"ל זו קתני דהמקדח ומחט ומכתב ה"ל למיתני ברישא דמודה בהו רבי שהן של מתכת: לרבות כל דבר הנלקח ביד. לאו דוקא דהא ממעט שם:

דתנא

עין משפט
נר מצוה

שייך לע"א

יח א מיי' פ"א מהל' בכורים הלכה ו סמג עשין קמד טוש"ע י"ד סי' שה סעיף ג:
יט ב מיי' פ"ג מהל' עבדים הלכה ט סמג עשין פג:

רבינו חננאל

ר' עקיבא מחייב לשעבר מרבוי הכתוב שנאמר לכל אשר יבטא האדם בשבועה. דתנן א"ל ר' עקיבא א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהם הרעה והטבה מנין. א"ל מרבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב אפילו לדברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה הכתוב נמי לשעבר וכיון דר' עקיבא דריש רבויי ומיעוטי ור' נמי דריש רבויי ומיעוטי שמעינן מינה דר' נמי מחייב לשעבר כר' עקיבא. דתניא ר' אומר בכל פודין את הבכור חוץ מן השטרות. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. ופדויו מבן חדש. ריבה לפדות בכל דבר. בערכך כסף חמשת שקלים מיעט כל דבר זולתי כסף. תפדה חזר וריבה כו'. וחכ"א בכל פודין בכור אדם חוץ מקרקעות ועבדים ושטרות. שנאמר ופדויו מבן חדש תפדה. ופדויו מבן חדש כלל. בערכך כסף פרט. תפדה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כו'. ומקשה רבינא והא אשכחן לר' דדריש נמי כללי ופרטי דתניא ולקחת את המרצע. מרצע אין לי אלא מרצע מנין לרבות הסול והסירה והמקדח והמחט והמכתב ת"ל ולקחת לרבות כל דבר הניקח ביד. דברי ר' יוסי בר' יהודה. ר' אומר מרצע. מה מרצע של מתכת אף כל של מתכת. ואמרינן במאי פליגי. ר' יוסי דריש רבויי ומיעוטי ולקחת ריבה כל דבר הניקח. את המרצע מיעט הכל זולתי המרצע. ונתתה באזנו חזר וריבה כל דבר הניתן ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל. ור' אומר ולקחת כלל את המרצע פרט. ונתתה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כו'.

ומפרש היכא דליכא אלא חמש סלעים כ"ע סברי דהוא קדים דמלוה דגופו עדיף כי פליגי כגון דאיכא חמש. כצ"ל רש"ל:

גליון הש"ס
תוס' ד"ה ר"ע וכו' ור"ע אית ליה נמי. עי' לקמן דף כה. תוס' ד"ה רב:

מסורת הש"ס

ס"א ל"ג

בכורות נא.

בכורות נא. נז: קדושין כח:

הגהות הב"ח
(א) גמ' חוץ מעבדי' ושטרו' וקרקעות (מאי טעמא דרבי דריש ריבויי ומיעוטי וכו' אף על פי שמטלטלין אין גופן ממון) תא"מ ונ"ב ס"א ואמרינן במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי ור' דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי ופדויו מבן חדש כלל בערכך כסף חמשת שקלים פרט תפדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאינן מיטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות אע"פ שמיטלטלין אין גופן ממון ורבי דריש ריבויי ומיעוטי ופדויו מבן חדש ריבה בערכך כסף חמשת שקלים מיעט תפדה חזר וריבה ריבה מיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות אמר ליה רבינא לאמימר וכו'': (ב) תוס' ד"ה ר"ע וכו' כשהוא איש כסף או כלים:

עין משפט נר מצוה

ב א מיי׳ פ״ב מהל׳ סוטה הלכה ח סמג עשין נה:

מסורת הש״ס

תורה אור

ריבויי ומיעוטי אין בעלמא כללי ופרטי דריש והכא היינו טעמא כדתנא דבי ר׳ ישמעאל *דתנא דבי ר׳ ישמעאל °במים במים שני פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבה ומיעט ורבנן אמר רבינא כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שתי כללות הסמוכות זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט השתא דאמרת רבי כללי ופרטי דריש בעל כורחיך קשיא שבועות אלא בשבועות נסיב אליבא דר׳ עקיבא וליה לא סבירא ליה: גופא מנין שאינו חייב אלא על שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ת״ל °ונעלם ונעלם שני פעמים דברי ר״ע רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר ונעלם מכלל שידע והוא ידע הרי כאן שתי ידיעות א״כ מה ת״ל ונעלם (א) לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש: אמר מר ונעלם מכלל שידע מאי משמע אמר רבא מדלא כתיב והיא עלומה ממנו א״ל אביי אלא מעתה גבי סוטה דכתיב °ונעלם מעיני אישה מכלל דהוי ידע מעיקרא אי הוה ידע מי בדקו לה מיא והא *תניא °ונקה האיש מעון והאשה ההיא תשא את עונה *בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו ותו גבי תורה דכתיב °ונעלמה מעיני כל חי ומעוף השמים נסתרה מכלל דאיכא דהוה ידע *ביה והכתיב °לא ידע אנוש ערכה אלא אמר אביי קסבר רבי *ידיעת בית רבו שמה ידיעה א״ל רב פפא לאביי אלא דקתני אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו א״ל אין משכחת לה בתינוק שנשבה לבין הנכרים: יציאות שבת שתים שהן ארבע: *תנן התם יציאות שבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ מאי שנא הכא דתנא שתים שהן ד׳ ותו לא ומאי שנא התם דתני שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ התם דעיקר שבת הוא תני אבות ותולדות הכא דלאו עיקר שבת הוא אבות תני ותולדות לא תני אבות מאי נינהו יציאות תרתי הויין וכ״ת מהן לחיוב ומהן לפטור והא דומיא דמראות נגעים קתני מה התם כולהו לחיובא אף הכא כולהו לחיובא אלא אמר רב פפא התם דעיקר שבת תני חיובי ופטורי הכא חיובי תני ופטורי לא תני חיובי מאי נינהו יציאות *יציאות תרתי הוא דהויין שתים דהוצאה ושתים דהכנסה והא יציאות קתני אמר רב אשי תנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה ממאי דתנן

ויקרא יא | שם ה | במדבר ה | שם | איוב כח | שם

רש״י

ריבויי ומיעוטי. וריבה הכל ומיעט סם הכי מפרש לה בקדושין: והכא. גבי פדיון הבן להכי דריש ליה בריבויי ומיעוטי משום דאין הפרט בין שני כללות: כדתנא דבי רבי ישמעאל. באלו טריפות דאיכא תנא דדריש את זה תאכלו מכל אשר במים כלל בימים ובנחלים פרט במים חזר וכלל ופליג עליה תנא דבי רבי ישמעאל ואמר במים במים סמוכין זה לזה ואח״כ כתיב בימים ובנחלים הלכך אין זה כלל ופרט אלא הטילהו ביניהם לדרשו בריבויי ומיעוטי: ורבנן. דפליגי עליה דרבי ודרשי ליה בכלל ופרט סבירא להו כדאמרי במערבא: אין האיש מנוקה מעון. שבא עליה אחר שנסתרה: ידיעת בית רבו. שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה טמא °והוא ידע שהרגיש כשנגע בל לא התבונן לשום על לבו שנטמא (בטומאה כשנוגע בה) שמה ידיעה: ד׳ בפנים. שתים לחיוב הכנסה דעני והכנסה דבעל הבית וב׳ לפטור כשזה עוקר וזה מניח דכתיב בעשותה העושה את כולה (שבת דף ג.): דעיקר שבת. שעיקר מסכת באיסורי שבת: אבות. יציאות שהן מן התורה: תולדות. הכנסות דלא מיפרשן בהדיא: תרתי הויין. ומתני׳ דהכא ד׳ תנן: שתים. לחיוב הוצאה דעני והוצאה דבעל הבית: ושתים. לפטור אחת שהעני פושט ידו לפנים ונתן בעה״ב לתוכה והעני הוציאה ועבד איהו הנחה ולא עבד עקיר׳ ובעה״ב עקר ולא הניח ושניהם פטורין ואחת שבעה״ב פושט ידו מליאה לחוץ ונטל העני מתוכה והניח דעבד נמי בעל הבית עקירה והעני הנחה ושניהם פטורין בשתי הוצאות הללו: חיובי מאי נינהו יציאות. דהא יציאות קתני ויציאות דחיובא תרתי הוא דהויין חדא דעני וחדא דבעה״ב:

תוספות

דתנא דבי ר׳ ישמעאל במים שני פעמים כו׳. תימה דר׳ ישמעאל תני בי״ג מדות התורה נדרשת והא איכא טפי הך מדה דשני כללות הסמוכו׳ דדרשינן בריבה ומיעט:

בשבועות נסיב לה כר׳ עקיבא ולא סבר לה. זימנין דלא בעי למימר הכי בפרק כיסוי הדם (חולין דף פה:) גבי רבי חייא דנפל ליה *יניקה בכיתני׳ וא״ל רבי לא וכחור ופריך ולימא ליה לא וטרוף דהא רבי ראה דבריו של ר״ש בכיסוי הדם ושנאם בלשון חכמים דשחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה ולא בעי למימר תני לה ולא סבר לה:

ונעלם מעיני אישה מכלל דה״ל ידיעה מעיקרא. י״מ דה״ל ידיעה שנטמאת דהכי משמע קרא ושכב איש אותה שכבת זרע ונעלם וגו׳ וקשה לפירוש זה דהיכי דמי אי בשעת השקאה נזכר מן הטומאה למה משקה אותה ואם אינו נזכר אמאי משקה אותה הא בעינן ידיעה מעיקרא והוא סבור שלא היתה לו ידיעה מעולם ומיהו יש ליישב דמיירי כשאינו נזכר ומ״מ משקה אותה מספק דע״י השקאה יתברר אם היתה לו ידיעה מעיקרא או לאו ולפי המפרשים דונעלם קאי אסתירה מיירי שפיר דבשעת השקאה זכור מן הסתירה אבל מ״מ קשה אמאי חשיב ליה אין מנוקה אם לא בא עליה משנסתרה וי״ל כיון דשכח מוכיח שלא הקפיד ולא חשיב מנוקה מעון דאפילו אינו מוחה אעון בניו ובנותיו אין מים בודקין את אשתו כדאיתא בפ״ב דסוטה (דף מז:) *ואמר נמי התם אם אתם מקפידין על עצמכם המים בודקין את נשותיכם:

ידיעת בית רבו שמה ידיעה. אף על פי שדבר זה לא נעלם ממנו שגם עתה יודע כן ולא אתי למעוטי אלא תינוק שנשבה וכן בסוטה יודע שאם נטמאה אסורה וגבי תורה נמי אף בשעת העלמה נמי יודע שהיא בעולם:

אמר ליה רב פפא לאביי והא תנן כו׳ מי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו. ה״ה דה״מ למיפרך אהא דדריש מקרא דונעלם לידיעת בית רבו ומי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו:

שתים שהן ד׳ בפנים. הכא פי׳ בקונטרס בפנים היינו הכנסות ובחוץ היינו הוצאות ואין נראה מדאיצטריך לקמן למימר וקמפרש הכנסה נאלתר ה״ל לאוכוחי משתים שהן ד׳ בפנים דהוו כולהו הכנסה ונראה כמו שפירש בקונטרס במסכת שבת (דף ב:) שתים הוצאה והכנסה דחיוב של בעל הבית העומד בפנים שהן ארבע הוצאה והכנסה דפטור ובחוץ לעני העומד בחוץ וריב״א פירש שתים דהוצאה דחיוב והוצאה דפטור שהן ד׳ הכנסה דחיוב ודפטור לבעל הבית העומד בפנים וכן לעני העומד בחוץ דה״נ מפרש לעיל מתני׳ דהכא שתים הוצאה דעני ודבעל הבית שהן ד׳ הכנסה דעני ודבעל הבית ובירושלמי בעיא אי איכא לפרושי מתני׳ כמו שפירש בקונט׳ או כריב״א ואין להאריך ואין להקשות לפירוש ריב״א הא דמפרש ואזיל במתני׳ דשבת כסדר הקונט׳ הכנסה והוצאה דעני ולא מפרש הוצאה והוצאה הכנסה והכנסה דניחא ליה למינקט הכי כדי לקצר פשט עני ידו לפנים או שנטל כו׳ והוצאה והוצאה היה צריך להאריך ועוי״ל שתים שהן ד׳ בפנים היינו חיוב שחייב ומביא קרבן עליהם בפנים בעזרה דהיינו ב׳ הוצאות וב׳ הכנסות ושתים שהן ד׳ בחוץ היינו פטור:

ומאי שנא הכא דתני שתים שהן ד׳ ותו לא. וא״ת וליתני דהכא לא מצי תני כי התם משום דדומיא דמראות נגעים קתני כולהו לחיובא וי״ל דשפיר הוה דומיא למראות נגעים הואיל ואיכא בהו ד׳ לחיובא והר״ר משה פירש משום דומיא דמראות נגעים אין לו להניח מלפרש דיני שבת אבל בתר דמסיק דהכא לאו עיקר שבת הוא פריך שפיר והא דומיא דמראות נגעים קתני:

אבות תני תולדות לא תני. אע״ג דבמראות נגעים תני אבות ותולדות התם משום דאי אפשר למנות ב׳ שהן ד׳ בענין אחר:

והא יציאות קתני. לפי הפשט משמע דלא פריך אלא אהך דהכא משום דלא תני פטורי אבל אההיא דשבת דתני חיובי ופטורי ניחא ליה ותימה דהיכי משכחת לה בהוצאות גרידא ב׳ שהן ד׳ לבעל הבית וכן לעני ומפרש ר״י דהשתא חשיב אף פטור דפטור ומותר דמשכחת כל הד׳ בהוצאות:

רבינו חננאל

ופרקינן רבי בעלמא בכללי ופרטי דריש ולענין בכור אידי דכתב ופדויו מבן חדש תפדה סמוכים זה לזה ואח״כ כתב בערכך כסף חמשת שקלים סבר אין זה כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט. וכדתנא דבי ר׳ ישמעאל בענין הדגים דכתיב וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים מכל שרץ המים ומכל נפש החיה אשר במים שקץ הם לכם. תנא דבי ר׳ ישמעאל במים במים שתי פעמים אין זה כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט רבי סבר לה כתנא דבי ר׳ ישמעאל ודריש לה בריבויי ומיעוטי. ורבנן סברי כדאמרי במערבא כל מקום שאתה מוצא שני כללות סמוכין זה לזה הטל פרט ביניהן ודונם בכלל ופרט. וכבר פירשנוה בסוף פרק ואלו טרפות. ואסיקנא אלא ר׳ בשבועות נסיב לה למתני׳ כר׳ עקיבא ולא סבר לה כוותיה דחייב לשעבר. גופא מנין שאינו חייב אלא בשיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים. ת״ל ונעלם שתי פעמים דברי ר׳ עקיבא. רבי אומר אינו צריך שני ונעלם. אלא ונעלם מכלל שהוא יודע. שאין אדם מי שלא קרא המקרא הזה בבית רבו בבית הספר. ועוד כתיב והוא ידע. הרי ידיעה אחרת. הנה ידיעה בתחלה והעלם בינתים וידיעה בסוף. ונעלם השני למה בא. לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש. והא דתנן אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. אוקימנא בתינוק שנשבה לבין הנכרים ולא היתה לו ידיעה בבית רבו כלל. יציאות השבת שתים שהן ד׳. ואקשינן אמאי לא תני שתים שהן ד׳ בפנים וכו׳ כדקתני במסכת שבת. ופרקינן התם תני אבות ותולדות הכא אבות תני תולדות לא תני. אבות מאי ניהו יציאות וכו׳. וכבר פירשנוה במקומה:

[נ״ל יעלימנה]

ב״ק סד: חולין סז. בכורות נא.

הגהות הב״ח

(א) גמ׳ ונעלם ונעלם לחייב על העלם טומאה:

רש״ל מ״ז

סוטה כח. [מז: יבמות נח. קדושין כז:]

נ״ל בה. יעבץ [לקמן יד:]

שבת ב.

נ״ל ויציאות

גליון הש״ס

רש״י ד״ה ידיעת כו׳ והוא ידע שהרגיש. עיין לקמן דף יד: תוס׳ ד״ה או:

[נ״ל ולמאן דאמר]

מי

*דתנן *המוציא מרשות לרשות חייב מי לא עסקינן דקא מעייל עיולי וקא קרי ליה הוצאה ודלמא *קא מפיק מרשות היחיד לרשות הרבים אם כן ניתני המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים מאי מרשות לרשות דאפילו מרשות הרבים לרשות היחיד וקא קרי לה הוצאה וטעמא מאי תנא כל עקירת חפץ ממקומו הוצאה קרי לה אמר רבינא מתניתין נמי דיקא דקתני יציאות שבת שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ארבע בחוץ וקא מפרש הכנסה שמע מינה רבא אמר רשויות קתני רשויות שבת שתים: מראות נגעים שנים שהן ארבעה: °תנן התם *מראות נגעים שנים שהן ארבעה [ג]בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל *שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה(א) א"ר חנינא מאן תנא מראות נגעים דלא כר' עקיבא דאי ר"ע כיון דאמר זו למעלה מזו וזו למעלה מזו א"כ טיהרת סיד היכל מלצרף בהדי מאן ליצרפי' ליצרפיה בהדי בהרת איכא שאת דעדיפא מיניה ליצרפיה בהדי שאת לאו תולדה דידיה הוא אי הכי קרום ביצה נמי בהדי מאן ליצרפי' ליצרפיה בהדי שאת איכא סיד דעדיף מיניה ליצרפיה בהדי סיד לאו בר מיניה הוא האי

רש"י

דתנן. *בענין אבות מלאכות המוציא מרשות לרשות: מי לא עסקינן דקא מעייל עיולי. דעל כרחך קיימא לן נמי בהא דחייב וקרי ליה המוציא: הוצאה קרי לה. (ב) שמוציאה ממקומו: מתני'. במסכת שבת דייק דהכנסה קרי יציאה דקאמר יציאות השבת שתים וכו' ופירש הכנסה לאלתר דקתני התם כיצד העני עומד בחוץ ובעל הבית בפנים פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעל הבית דהייט הכנסה: תנן התם. בתחלת מסכת נגעים: *שנים שהן ארבעה. מראה לשון זכר הוא להכי תנן להו בלשון זכר כדכתיב (יחזקאל א) מראה הנוגה סביב הוא מראה דמות כבוד ה' וגו': שנים. כתובין שאת ובהרת דספחת איתו שם נגע כדלקמן אלא לשון טפל לאחרים: שהן ארבעה. יש לך לרבות להם ב' תולדות מרבויא דספחת כדלקמן: בהרת עזה כשלג וכו'. עזה לבנה ביותר ולקמן מפרש מנא ליה: שניה לה כסיד ההיכל. דאע"ג דלמר לבן עזה לבנוניתו מסיד על כרחך שאת שהוא אב קרוב אל לבנוניתו של בהרת הוא אלא שגבוה ממנו מעט מתוך שאינו לבן כמוהו וכל דבר שחור נראה גבוה מן הלבן ולפיכך נקרא שאת והשניות שנתרבו להם סיד וקרום ביצה והסיד לבן מן הקרום ולמטה מן הקרום איננו נגע אלא בוהק וטהור הוא ושני מראות של תולדות הלבנה לאב הלבן *הגבוה לאב הגבוה הלכך סיד לבהרת וקרום לשאת וריבה הכתוב את התולדות להצטרף עם אבותיהן לכגרים שהוא שיעור נגע: מאן תנא מראות נגעים גרסינן ולא גרסינן שנים שהן ארבעה דכולי עלמא הכי אית להו אלא הכי קאמר מי שנה משנה זו בלשון אבות ותולדות דלא כר' עקיבא דאי כר' עקיבא כיון דאמר לקמן מראות נגעים זו למעלה מזו *נשנו כסדר מעלתן השלג והצמר והסיד והקרום ואמרינן לקמן שכסדר משנתן כן מצטרפין זה לזה ואין אחד מצטרף לגבוה הימנו שתי מעלות אלא מעלה אחת: אם כן. דהוא שכאן בלשון אבות ותולדות: טיהרת. מראה הסיד מלהצטרף דמדתניה לסיד שניה לבהרת ולא תניה נמי שניה לשאת והרי אף משאת היא פחותה ש"מ סבירא ליה לתנא דלא בת מינה דשאת היא ולא מיצטרפא בהדה ומהשתא בהדי מאן נצרפה אי בהדי בהרת אביה הא איכא שאת שהיא כצמר דעדיפא מינה בלובן נמצאת בהרת למעלה מן הסיד שתי מעלות ור' עקיבא זו למעלה מזו בעי: נצרפיה בהדי שאת. שהוא מעלה אחד: לאו תולדה דידיה (ג). דהא שקלת לה מיניה ושויתיה מין בהרת ולר' עקיבא הכי איבעי לי' למיתנא בהרת עזה כשלג ושאת כצמר לבן ושניה לה סיד ההיכל וקרום ביצה דנימצי למימר כולהו מינא דהדדי נינהו ובהרת ושאת מצטרפין ושאת וסיד נמצא לו צירוף לסיד והכי אמרינן בת"כ בבהרת ושאת דמצטרפי והיה מלמד דמצטרפין זה עם זה אבל השתא דמחלקת תולדה לזו ותולדה לזו סבירא לן שאין מצטרף כל אחד אלא עם אביו: אי הכי. דאית ליה לר"ע דלא מצטרפי לגבוה ממנו שתי מעלות: קרום של ביצה נמי אמאי *לא קשיא לך בהדי מאן נצטרפיה אי בהדי שאת אביו איכא סיד דעדיף מיניה הרי השאת גבוה שתי מעלות: נצרפיה בהדי סיד. לאו בר מיניה הוא (ד) שאינה תולדה לאב אחד ומשנינן האי

תוספות

מי לא עסקינן דמעייל כו'. ואם תאמר ומאי שנא דתני תולדה דהוצאה משאר תולדות של אבות ועוד תימה דקתני סיפא הרי אלו מ' אבות מלאכות חסר אחת משמע דלא תני שום תולדה וי"ל דודאי המוציא מרשות לרשות עיקרה לא תנא אלא משום הוצאה אלא דכייל הכנסה דרך קצרה ור"ת פי' משום דהוצאה והכנסה גרועות הן והוי חידוש תנא לה להכנסה לחודה בהדה:

וקמפרש הכנסות לאלתר. ריב"א לא גריס לאלתר דבלא לאלתר מוכח שפיר דלא מצינן לאשכוחי ב' שהן ד' בפנים וכן בחוץ בלא הכנסות ומיהו לפי מאי דפרישית לעיל גרס ליה שפיר:

רבא אמר רשויות קתני. פי' בקונ' בפ"ק דשבת (דף ב:) יציאות השבת שתים כלומר שתי רשויות רשות הרבים ורה"י ועל ידיהם יש לך ד' איסורים בפנים וד' בחוץ ולפירושו לא ה"ל למיתני וב' שהן ארבע בחוץ אלא ושהן ד' בחוץ לכך מפרש ר"י דה"ק ברשויות שבת יש ב' חיובים שהן ד' בפנים וב' חיובים שהן ד' בחוץ*: רבא אמר. יש שמוחקים רב אשי בתירוצא דלעיל דתנא הכנסה הוצאה קרי לה דהש"ס לא היה קובע דברי רבא אחר רב אשי דביום שמת רבא נולד רב אשי* ואין למחקו בשביל כך דמילתא דרבא לא קאי לתרוצי קושיות ורבא לא בא אלא ליישב דמתני' דקתני יציאות ולא קתני הוצאות דיציאות משמע מוצאות ומבואות דהיינו רשויות והש"ס קבעה כאן משום דבהכי מיתרצא פירכא דוהא יציאות קתני תדע דאי בא לתרץ מי דוחקו לומר כן הא ע"כ תנא הכנסה הוצאה קרי ליה מהיא דהמוציא מרשות לרשות:

שנים שהן ד' בהרת כו'. סדר לבנונית שלג למר לבן סיד ההיכל וקרום ביצה והיה נראה לומר דכל למעלה משלג בכלל שלג ומצמר ועד שלג בכלל צמר ומסיד ועד צמר בכלל סיד ומקרום ועד סיד בכלל קרום והוה אתי שפיר הא דתנן במסכת נגעים (פ"א משנה ד) ע"ב מראות דהרבה מראות נגעים יש אבל אין לחלקם לענין צירוף אלא לארבעה אבל קשה דהיכי פריך לקמן ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרף איך הייתי מחלקים אותן לד' מראות הללו והיאך הייתי יודע סדר צירופן אם לא מנאם לכך נראה דאין דרך הנגע לבא אלא בד' מראות הללו ואין מראות אחרות בינתיים וכן פירש בקונט' בסמוך וע"ב דחשיב במסכת נגעים חשיב פתיכי או נגעי בתים ובגדים כדפי' במתני' ומיהו אפשר שבכל אחד יש כמה מראות שיש שלגים לבנים זה מזה וכולן מראה שלג וכן צמר לבן נקי בן יומו דמפרש לקמן לבן מצמר אחר והכל מראה צמר וכן סיד וקרום אבל לעולם לא יבא הנגע כ"א בד' מראות הללו:

שאת כצמר לבן. הש"ס מקצר ומדלג דר"מ דאמר בריש מסכת נגעים שאת כקרום ביצה שניה לה כצמר לבן ונראה דצמר לבן דר"מ לא איירי בנקי בן יומו כמו חכמים אלא צמר שאינו נקי ושחור מסיד דאין סברא דלשאת שהיא שחורה מכולן שתהיה תולדתה לבנה מתולדה דבהרת שהיא לבנה מכולן:

אם כן טיהרת סיד מלצרף. תימה תקשה נמי ליה טיהרת בהרת מלצרף דאי בהדי סיד איכא צמר דעדיף מסיד ואי בהדי צמר לאו מינה הוא ובקונטרס פירש דבהרת ושאת שמצטרפים כדדרשינן בת"כ והיה מלמד שמצטרפים זה עם זה וקשה דא"כ תולדות נמי יצטרפו וע"ק דבירושלמי בריש מכילתין אומר רבי יוסי ב"ר בון והיו אין כתוב כאן אלא והיה מלמד שאין מצטרפות זה עם זה תני חזקיה לנגעי צרעת אין כתוב כאן אלא לנגע מלמד שאין מצטרפות ומיהו ההיא גופה תימה דמייתי לה אהך דמסיק התם דמצטרפים וצ"ע שם:

טיהרת סיד ההיכל מלצרף. וא"ת אמאי לא מקשה בפשיטות דמתני' דלא כר' עקיבא דבמתני' קתני שניה כסיד ההיכל משמע דמצטרפין סיד עם השלג אבל לא עם הצמר ולר"ע אדרבה מצטרפת עם הצמר ולא עם השלג שגבוה ממנו ב' מעלות וי"ל דה"פ אם נאמר מתני' ר"ע היא והא דקתני שניה לה כסיד ההיכל לא להצטרף עמהם אלא לומר שתולדה היא ולא תצטרף עם הצמר אע"פ שאין גבוה ממנו כ"א מעלה אחת ור' עקיבא דקתני זו למעלה מזו לא שיצטרף הסיד עם הצמר דהא לאו תולדה היא אלא לומר שלא יצטרף הסיד עם השלג אע"ג דתולדה היא הואיל וגבוה ממנו ב' מעלות א"כ טיהרת סיד ההיכל: אי הכי קרום של ביצה נמי. פירוש אא"ב דמתניתין דלא כר' עקיבא שפיר והר"ר משה מאייבר"א פירש אא"ב דר' עקיבא דקאמר זו למעלה מזו מודה נמי דאב ותולדה דידיה מצטרפין והא דקאמר זו למעלה מזו אתא לאוסופי דאפילו סיד וצמר או סיד וקרום מצטרפין אף על גב דלאו בר מיניה הוא ומתניתין נמי דקתני ושניה לה כו' סבירא לה נמי זו למעלה מזו אלא דאתא לאשמועינן דאפי' שלג וסיד או צמר וקרום שגבוהות זו מזו שתי מעלות מצטרפין הואיל ובר מיניה הוא אתי שפיר דכולהו מצטרפין אהדדי בר משלג וקרום שאין מצטרפין זה עם זה יחד אלא לדידך דפרכת א"כ טיהרת סיד ההיכל אם כן סבירא לך דלרבי עקיבא לעולם לא מצטרפין אלא עם סמוכה מעלה אחת ולמתני' אין מצטרפין אלא אם כן בר מינה ואי אתיא מתניתין כרבי עקיבא לא מצטרפין אלא אב ותולדה דידה שהיא גבוה מעלה אחת א"כ קרום נמי תקשי לך:

אף

עין משפט נר מצוה

בא א מיי' פ"ז מהל' שבת הלכה א סמג לאוין סה:

בב ב מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל' ב:

[עי' תוס' דשבת ב: ד"ה רשויות קתני]

[כדאיתא בקדושין עב:]

רבינו חננאל

תנן התם בתחלת מסכת נגעים מראות נגעים שנים שהן ד'. בהרת עזה כשלג. שניה לה כסיד ההיכל. שאת כצמר לבן. שניה לה כקרום ביצה ואמרינן הא מתניתא דלא כר' עקיבא דאמר מראות נגעים זו למעלה מזו. דאם כן טיהרת סיד ההיכל מלצרף דבהדי מאן נצרפיה כלומר שיעור הבהרת. כדתנן (רפ"ו דנגעים) כגרים הקילקי מרובע מקום הגרים תשע עדשות. מקום עדשה ד' שערות נמצאו ל"ו שערות. עתה אם תהיה בהרת כחצי גריס וחציה כסיד ההיכל אינה מצטרפת לדברי ר' עקיבא דאמר זה למעלה מזה שהרי השאת למעלה מן הסיד של היכל הוא. תצטרף הסיד בהדי שאת לאו תולדה דשאת היא. ואקשינן אי הכי נימא כקרום ביצה נמי בהדי מאן נצרפיה בהדי שאת הרי סיד עדיף מיניה. בהדי סיד תרוייהו תולדות נינהו.

מסורת הש"ס

כדפוס"י הגירסא במנין

שבת עג.

גי' יעב"ץ דקא וכ"ה בס"א

[ע"ך לעיל במשנה]

נגעים פ"א מ"א

שבת ב:

שבת עג.

נ"ל והגבוה

נ"ל ונשנו

הגהות הב"ח

(א) גמרא אמר רבא מאן תנא מראות נגעים:

(ב) רש"י ד"ה הוצאה וכו' שמוציאו:

(ג) ד"ה לאו תולדה דידיה הוא דהא וכו' בת"כ דבהרת ושאת דמיצטרפי דכתיב והיה:

(ד) ד"ה נצרפי' וכו' שאינם שניהם תולדה לאב:

לא קשיא ליה נ"ל רש"ל

גליון הש"ס

גמ' תנן התם מראות נגעים. עי' בסוגיא זו בתשובת דברי ריבות סי' כ"ס:

תורה אור

האי מאי בשלמא בלא סיד היכל קרום ביצה לא קשיא דאע"ג דקרום ביצה מתתאי דשאת רחמנא אמר °ולשאת ולספחת ספחת טפילה לשאת אע"ג דמנחתא מיניה טובא אלא סיד היכל קשיא אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי עקיבא והיכא שמעינן לרבי עקיבא זו למעלה מזו אילימא מהא דתניא *אמר רבי יוסי שאל יהושע בנו של רבי עקיבא מרבי עקיבא מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבעה אמר לו ואם לאו מה יאמרו יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא אמר לו *לומר שמצטרפים זה עם זה אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה אמר לו לומר לך *כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן אינו רואה את הנגעים ואילו מסיד היכל ולמעלה לא קאמר ליה ש"מ דשמיע ליה לר' עקיבא דאמר כולהו לבהדי שאת מצטרפין ודלמא שאת ותולדתה בהרת ותולדתה אלא מדרבי חנינא דאמר ר' חנינא משל דרבי עקיבא למה הדבר דומה לארבעה כוסות של חלב אחד נפלו לתוכו שתי טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו ארבע טיפין של דם ואחד נפלו לתוכו שמונה ואחד נפלו לתוכו שתים עשרה טיפין ואמרי לה שש עשרה טיפין שכולן מראות לובן הן אלא שזה למעלה מזה וזה למעלה מזה אימור דשמעת ליה לרבי עקיבא בפתוך בחלוק מי שמעת ליה וכי תימא כי היכי דשמעת ליה בפתוך הכי שמעת ליה בחלוק ובפתוך גופיה מי שמעת ליה (א) והתניא רבי עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של בהרת עזה כשלג ושל סיד דיהה הימנה

ואם

ויקרא יד

רש"י

האי מאי בשלמא בלא סיד קרום ביצה לא קשה. ולשאת ולספחת כתיב משמע לשאת ולספחת' ולנטפל עמה ש"מ דרבי לה רחמנא טפילה וטפילה כל שהוא במשמע ובלבד שיהא ממראות נגעים: ואף ע"ג דמנחתא מינה טובא. וס"ל לר"ע דלשאת רבי לבהרת לא רבי דהא ספחת בשאת הוא דכתיב הלכך שאת הוא דמצטרפא לבהרת דסמוכה לה וכתיב והיה מלמד שמצטרפין וסיד לשאת ממילא דהא דמיא לה וכן קרום לשאת דספחת בשאת כתיבא ורבי לה תולדה וזו למעלה מזו דר' עקיבא בסיד ושאת ובהרת מיתוקם: אלא סיד ההיכל. כי מפלגת להו בתרתי מיני זו תולדה לזו וזו תולדה לזו: קשיא. היאך יצטרף בהרת לסיד ותולדתו לרבי עקיבא דאית ליה זו למעלה מזו דהא ליכא למימר לרבי עקיבא דכי היכי דאיתרבאי טפילה לשאת ממשמעות איתרבאי טפילה נמי לבהרת מדרשא כדאמר לקמן לרבנן דא"כ זו למעלה מזו דרבי עקיבא היכא איתיה אבות ותולדות הוא דאיכא ואין בהם צירוף אלא לגבוה ממנו שתי מעלות: והיכא שמעינן ליה לר' עקיבא. דקפיד אסדר מעלות לצירוף: יהושע בנו של ר' עקיבא. הוא יהושע בן קרחה שר' עקיבא קרח היה כדאמרי' בבכורות (דף נח.) חוץ מן הקרח הזה: מפני מה כו', כדמפרש בעי ואזיל יאמרו מקרום כו': ואם לאו מה יאמרו. מחזר היה (ב) שמפרש מה הוא שואל: יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא. אחר שאין לנו חלוק במראות לובן למעלה מקרום ביצה אלא ד' מראות הללו יאמרו כל מראה לובן שהוא מקרום ולמעלה טמא דקיימא לן (פסחים דף ג:) לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה ולמה הזכירו שמותן: אמר לו לומר לך שמצטרפין זה עם זה. לכך שנאום וסידרום לומר לך שכסדר הזה משנתן וכך דרך צירופם ועדיין אין אנו יודעין באיזה סדר הוא שונה אותן ומתשובות בנו אנו באין ללמוד: אמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה. ומתשובתו אנו למידין סדר משנת אביו: ואילו מסיד ולמעלה לא קאמר ליה. יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרף ומסיד ולמעלה טמא ומצטרף שמע מינה שמיע ליה מיניה כולהו בהדי שאת מצטרפין עליון אחד לשתי תולדות דאי סלקא דעתך משנת אביו כסדר משנתנו תולדה לבהרת סיד ותולדה לשאת קרום ביצה הכי הוה ליה למימר יאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרף מסיד ולמעלה טמא ומצטרף ומדיהבינן עליון לסיד בפני עצמו ועליון לקרום בפני עצמו ממילא שמעינן דמצטרפין דקאמרי רבנן כל חד לעליון שלו אמרי והא מסברא ידעינן דעליונו של סיד שלג של קרום נמר דכיון דאין חלוק מראות בלובן מקרום ולמעלה אלא ד' אנו ובקרא תרי כתיבי והכתוב מעיד שבהרת לבנה כדלקמן והשאת קרובה לה כמשמעה גבוהה ממילא כי יהבת תולדה לזה מראה הסיד תתן לבהרת ומראה הקרום תתן לשאת שאם באתה ליתן מראה סיד לנמר מפני שהוא קרוב לה למי תתן מראה הקרום הכי הוה ליה למימר ולא הוה ליה למימר יאמרו מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין דאי הוה תני הכי לא הוה סלקא דעתך לחלק תולדה לזה ותולדה לזה ומדאותביה הכי ש"מ שמיע ליה שאין תולדה לבהרת אלא עליון אחד לשתי תולדות והלכך על כרחך הוא שאת דרבי ליה רחמנא טפילה וסדר משנתן דקא"ל שנשנית כסדר צירופן הכי קא"ל זו למעלה מזו כשנו שלג והנמר והסיד וקרום ומצטרפין שלג עם הנמר והנמר עם הסיד והקרום דהא ליכא למימר דשמיע ליה מיניה שתיהן תולדה לשתיהן דהא מהיכא תיתי שיהא הקרום מצטרף לשלג לא כסדר מעלות ולא מן המקרא אלא ודאי בהדי שאת הוא דשמיע ליה מיניה דמצטרפין דרחמנא יהבינהו ליה טפילה לשאת ולא לבהרת ולכך השיבו יאמרו מקרום ולמעלה טמא ומצטרפין והכל יודעין דצירוף מראה דאמרי' לדומה *הוא לו דקאמרינן וכל מה שאדם יכול להבין מסדר משנתן בהזכרת שמותן היה מבין מאליו שאין לך אדם מסדרן אלא כסדר שהן שנויים עכשיו: ודלמא שאת ותולדתה בהרת ותולדתה. שמיע ליה והכי נמי קא"ל יאמרו מקרום ולמעלה מסיד ולמעלה והכא הוא דלא קפיד למיחשב ולמיזל כי רוכלא: משל דרבי עקיבא. סדר צירופן: פתוך. מעורב (ג) הוא נגע לבן אדמדם הכתוב בתורה דמדקאמר שנפלו לתוכו טיפי דם מכלל דבפתוך קאמר: שבזה ושבזה. על כרחך על ראשון ושני קאמר שכן לשון משנה והכי קאמר אדמדם שבראשון ושני סימן פסיכת אודם שבהם נכרת במקום אחר כגון טיפת דם בחלב ומראיהן לא אדום ולא לבן אלא כיין המזוג וסביבותיו לבן: אלא שאדמומיתו של שלג עזה. כלומר לבנה משל סיד ושל סיד דיהה הימנה ומדקתני הכי בסיפא שמעינן לרישא דשבזה ושבזה דקאמר בשלג וסיד קאמר אלמא סדר משנתו של רבי עקיבא סיד אחר שלג:

ואם

תוספות

אף על גב דמנחתא מינה טובא. פירש בקונטרס דלר' עקיבא סיד וקרום הוו תרוייהו תולדה דשאת וספחת אשאת קאי ולא אבהרת והא דקבעי בסמוך טפילה לבהרת מנא ליה לרבנן קבעי דלרבי עקיבא אין לבהרת שום טפילה וכן פירש לקמן וקשיא דהא בקונטרס פירש בעצמו דאית ליה לר' עקיבא ב' שהן ארבע וכן נמי מוכח בסמוך דקאמר מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ארבעה כו' ושנים שהן ארבעה משמע שמכל אב יוצאה תולדה אחת כמו שתים שהן ארבע דשבת וידיעות ושבועות ועוד כיון דלספחת לא קאי אלא אשאת מנ"ל לרבות שתי תולדות לא נרבה לה כ"א סיד אבל קרום נימא דטהור ועוד דאמר לקמן משל דרבנן למה הדבר דומה לתרי מלכי ותרי איפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ופריך האי זו למעלה מזו וזו למעלה מזו כו' והיינו כרבי עקיבא משמע דלרבי עקיבא נמי יש לכל אב תולדה לכך נראה לפרש דלר' עקיבא נמי סיד תולדה דבהרת ואפ"ה אין מצטרפת עמה הואיל שגבוהה ממנה שתי מעלות אבל עם השאת מצטרפת שאין גבוהה הימנה אלא מעלה אחת והא דקאמר האי לאו בת מינה הוא היינו אם מתניתין כר' עקיבא אתיא וקרום שהיא תולדה דשאת מצטרפת עמה ואע"ג דמרחקא טובא מדכתיב טפי ספחת אשאת מבהרת מדלא כתיב ולשאת ולבהרת ולספחותיהם והשתא הא דקבעי לקמן טפילה לבהרת מנא ליה בעי נמי לר"ע: **מפני** מה אמרו. פירוש למה הזכירו כלל שמותיהן: **ויאמרו** מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין. פירוש ויפרשו דמצטרפין זה לזה הסמוכים במעלה אחת דאם לא יפרשו הוה אמינא דכולהו מצטרפי בהדי הדדי ואע"פ שלא הייתי יודע כל דין צירופן כגון קרום בהדי נמר בזה לא היה חושש דהשתא נמי דתני ב' שהן ד' לא שמעינן כל סדר צירופן:

כל כהן שאינו בקי בהן ובשמותיהן כו'. כשאין ישראל (ד) חכם עמו דאם ישראל בקי עמו אפי' כהן שוטה אומר לו ישראל אמור טמא והוא אומר וישראל בקי היינו דמסברו ליה וסביר כדאמר בריש ערכין (דף ג. ושם) ואם תאמר ומה לנו לזה הישראל הואיל ויש שם ישראל אחר המסבירו ויש לומר כגון שהמסביר עיניו כהות ואינו יכול לראות*: **ואחד** נפל לתוכו י"ב. כאן לא כפל טיפות משום דכבר נפלו הרבה ובדבר מועט שמוסיפין עליו ניכר:

ואם

עין משפט נר מצוה

כג א ב מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הלכה ג סמג עשין רלד ועיין בכ"מ ובהשגות:

כד ג ד מיי' שם הל' ד:

רבינו חננאל

ודחינן הא לא קשיא דאע"ג דקרום ביצה מתחתיו דסיד כלומר מכהייה מסיד ההיכל. רחמנא אמר ולשאת ולספחת ספחת טפילה לשאת. אלא סיד ההיכל קשיא. אלא מחוורתא מתני' דלא כר' עקיבא. והיכא שמעינן לר' עקיבא דאמר זו למעלה מזו. אילימא כדשאיל ליה בריה מפני מה אמרו מראות נגעים שנים שהן ד' ולא אמרו מקרום ביצה ולמעלה בלבנות טמא והשיבו אביו לומר שמצטרפין זו עם זו. ואמר לו ויאמרו מקרום ביצה ולמעלה טמא ומצטרפין זו עם זו וכו'. ודייקת מדלא אמר ליה מסיד ההיכל ומקרום ביצה ולמעלה ש"מ דשמיע ליה מאבוה דבהדי שאת מצטרפי דבעינן זו למעלה מזו. דלמא לא אמר הכי. אלא שאת ותולדתה דהוא קרום ביצה והוא הדין לבהרת ותולדתה דהוא סיד ההיכל אלא (מדתניא המזוג שבזה ושבזה כיין המזוג במים. אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה ואמר) [מדר"ח דאמר] ר' חנינא משל דר' עקיבא למה הדבר דומה לד' כוסות של חלב אחד נפל לתוכו שתי טיפות דם ואחד נפל לתוכו ד' טיפות דם כו' עד שכולן מראה לבן הן אלא שזו למעלה מזו. ודחינן אימור דשמעת ליה לר' עקיבא זו למעלה מזו בפתוך. פי' במעורב. בחלוק. כלומר בשאינו מעורב מי שמעת ליה הכי. ואפי' בפתוך גופיה מי אית ליה האי סברא. והא תנן בתחלת מסכת נגעים ר' עקיבא אומר אדמדם שבזה ושבזה כיין המזוג במים אלא של שלג עזה ושל סיד דיהה הימנה.

[וע"ע תוס' ערכין . ד"ה דמסברי]

מסורת הש"ס

[תוס' דנגעים פ"א]

[ערכין ג.]

לדומה לו הוא דקאמרינן. יעב"ץ

הגהות הב"ח

(א) גמרא ליכא והתניא ר' עקיבא: (ב) רש"י ד"ה ואם לאו וכו' היה שמפרש מה הוא שואל: (ג) ד"ה פתוך מעורב והוא: (ד) תוספות ד"ה כל וכו' כשאין ישראל בקי עמו דאם:

כה א מיי' פ"א מהל' טומאת צרעת הל' ו:
כו ב מיי' שם ובכ"מ:

ואם איתא של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה אמרי אין הכי נמי והתניא רבי נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של צמר דיהה הימנה ומנלן דבהרת עזה היא אמר אביי אמר קרא °ואם בהרת לבנה היא היא לבנה ואין אחרת לבנה תנו רבנן "בהרת עמוקה וכן הוא אומר °ומראה עמוק מן העור *כמראה חמה העמוקה מן הצל שאת *אין שאת אלא גבוה וכן הוא אומר °על כל ההרים הרמים ועל כל הגבעות הנשאות ספחת אין ספחת אלא טפילה וכן הוא אומר °ואמר ספחני נא אשכחן טפילה לשאת טפילה לבהרת מנלן אמר רבי זירא נאמרה לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת מה לבנה האמורה בשאת יש לה טפילה אף לבנה האמורה בבהרת יש לה טפילה במתניתא תנא הטיל הכתוב לספחת בין שאת לבהרת לומר לך כשם שטפילה לשאת כך טפילה לבהרת: שאת כצמר לבן: *מאי צמר לבן אמר רב ביבי אמר רב אסי צמר נקי בן יומו שמכבנין בו למילת אמר רבי חנינא משל דרבנן למה הדבר דומה לתרי מלכי ולתרי איפרכי מלכו של זה למעלה ממלכו של זה ואיפרכו של זה למעלה מאיפרכו של זה האי זה למעלה מזה וזה למעלה מזה הוא אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה רב אדא בר אבא אמר כגון מלכא ואלקפטא *רופילא וריש גלותא האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא רבא אמר כגון שבור מלכא וקיסר א"ל רב פפא לרבא הי מינייהו עדיף אמר ליה *בחורשיא קא אכיל ליה פוק חזי טיבעא דמאן סגי בעלמא דכתיב °ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה *א"ר יוחנן זו רומי חייבת שטיבעה יצא בכל העולם כולו: רבינא אמר כגון גלימא דעמר ושחקיה סדינא דכיתנא ושחקיה: את שיש בה ידיעה בתחלה וכו': ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו ודין הוא הואיל והזהיר וענש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו ואימא תרומה שהזהיר וענש לא אשכחן עון מיתה דחייב עליה קרבן אימא ה"מ קרבן קבוע אבל עולה

תוספות

ואם איתא ליתני של צמר דיהה הימנו. תימה דע"כ לריך למיתני שלג וסיד דאת"ק קאי דקתני הפתוך שבשלג כיין המזוג בשלג הפתוך שבסיד כיין המזוג בחלב דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר כו' וי"ל דהייט דקמסני אמרי אין כדתניא כלומר לא נקט סיד דוקא אלא קאי את"ק או שמא רבי נתן מגיה נמי במילתיה דרבי ישמעאל שאת במקום סיד: ואין אחרת לבנה. והא דכתיב (תהלים קמז) הנותן שלג כצמר אורחיה דקרא למיתני שאינו מצוי במצוי: גלימא דכיתנא ושחקיה. פי' בקונטרס דחדש יותר לבן ולא יתכן דבפ' כל היד (נדה דף יז.) משמע דשחקים לבנים יותר ומעלו טפי לבדיקה אלא לענין חשיבות נקט ליה דומיא דכל הני דלעיל ומיהו בנדה י"ל דמעלו לבדיקה לפי שהם רכים יותר אבל הקונטרס פירש שם לפי שהם לבנים יותר: לא הזהיר אלא על טומאת מקדש וקדשיו. פירש בקונטר' אזהרת קדש דכתיב בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר ותימה דבפרק בתרא דמכות (דף יד:) משמע דבין לרבי יוחנן ובין לריש לקיש אתי האי קרא לאזהרת תרומה ואזהרת קדש נפק'לן לר' יוחנן מג"ש דטומאתו טומאתו ממקדש ולר"ל מבכל קדש לא תגע ויתכן פירוש הקונטרס לההוא תנא דאמר בפ' הערל (יבמות עה. ושם) בזב בעל ג' ראיות ובמצורע מוחלט הכתוב מדבר ומאי אשר יטהר עד דמייתי כפרה והכי אמוראי דמכות כרבי ישמעאל דפליג עליה התם ומוקי לה בתרומה ור' יוחנן גופיה מסיק לה בפרק הערל (שם דף עד.) משמיה דרבי ישמעאל איזהו דבר השוה בזרעו של אהרן הוי אומר זה תרומה: אימא תרומה. פירוש אימא נמי תרומה אבל אין לפרש אימא דוקא תרומה אבל מקדש וקדש דאיכא כרת לא תסגי ליה בקרבן עולה ויורד דהא בסמוך לא פריך הכי אלא משום דכתיב ביה מיעוטא וה"נ דהוה מצי למיפרך אימא טמא שנים שאפשר להיות איסור עבודה בלא איסור מקדש כגון שנטמא בעזרה ויצא בלא שהייה והפך בגנורא דרך הליכתו כדאמר בפ"ב לקמן (דף יז:) אלא משום דהיא גופה גמר מתרומה בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג:) להכי נקט תרומה ומטומאת כהנים לא מצי למיפרך שלא הוזהרו אלא על המת והכא כתב שרץ ונבלה: לא אשכחן עון מיתה דמחייב עליה קרבן. תימה ה"נ לא אשכחן עון כרת דמחייב עליה קרבן עולה ויורד °ויש לומר דההוא טעמא עדיף ליה טפי:

רש"י

ואם איתא. דלמר אחר שלג תני להו: של צמר דיהה הימנה מיבעי ליה. דיהה פליח"א בלע"ז: עמוקה וגבוה לאו דוקא קאמר אלא נראית כעמוקה: טפילה לבהרת מנלן. לרבנן קבעי לה דאילו לרבי עקיבא לית ליה ריבוי טפילה לבהרת: ספחני. אספני: בן יומו. ביום הולדו: מכבנין. לשון הרחלים יולאות כבוטת (שבת דף נג:) וכמו (גיטין דף יד:) תכתן כבנתי לבתי פרמוי"ל והוא(א) בתכפם שקורין טסקא שמחברין בה פתיחות פי החלוק כך כשנולד הכבש והאם לוחכתו אין למרו נקי *באותו יום והרולה להגניעו למילת עושה לכבש מעטה עור ומכבש עליו שלא יתפרד ונמלא הלמר מכוסה כל הימים: מלכו של זה. בהרת שהוא מלכו של סיד למעלה משאת שהוא מלכו של קרום ולכן הן מלטרפין הבהרת והשאת ואיפרטו של מלך זה למעלה מאיפרטו של מלך זה סיד למעלה מקרום וממילא שמעינן דסיד למטה משאת הוא: אלא מלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשי'. כל איפרכוס הולך אחר מלכו כך כל תולדה מלטרפת לאביה: הכי גרסינן ומלכו של זה למעלה מאיפרכיה דנפשיה: מלכא ואלקפטא. שני מלכים הם ומלכא חשיב מאלקפטא: רופילא. איפרכוס של מלכא: וריש גלותא. איפרכוס של אלקפטא: כגון מלכא ואלקפטא. כשמהלכין זה אחר זה כסדר זה הולכים: האי זה למעלה מזה הוא אלא כגון מלכא ורופילא ואלקפטא וריש גלותא. כשמהלכין שנים שנים כל איפרכוס הולך אחר מלכו: שבור מלכא. מלך פרס וקיסר מלך רומי וכל אחד יש לו איפרכוס: הי מנייהו חשיב. שבור או קיסר: בחורשיא אכיל ליה. האיש הזה מוטמן ביערים כל ימיו שלא שמע בטיבעה של מלכות רומי והולרך לשאול זאת ורב פפא משום דאקדים רבא שבור מלכא לקיסר הוא דשייל' ורבא מיראה עשה שהיה תחתיו במלכותו כדאמר במס' חגיגה (דף ה:) שדור דבי שבור מלכא וגרבוהי: רומי חייבת. תרגום של רשעה שנאמר (מלאכי א) וקראו להם גבול רשעה: רבינא אמר. משל דרבנן כגון גלימא דעמרא שהוא מלובן כשהוא חדש וליבונו מבהיק הרבה יותר משל טלית ישנה: וגלימא דכיתנא ושחקיה. שהחדש לבן הרבה משל ישן אבל החדשות של זו ושל זו קרובות להיות שוות כך הבהרת גבוהה הרבה מן הסיד שהוא תולדתו והשאת מן הקרום והאבות קרובים להיות שוים: שאין הכתוב מדבר. פרשת קרבן עולה ויורד שחייבתו קרבן על הטומאה מנין שאין מחייבו על מגע אלא אם כן אוכל באותה טומאה קדש או נכנס למקדש: ודין הוא. הרי אתה דן מאליו: הואיל והזהיר וענש על הזדון טומאה. וחייבין נמי קרבן על שגגת טומאה מה מלינו כשהזהיר וענש כרת על זדון טומאה בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש שנאמר (ויקרא כא) *לא יטמאו את מקדשי הרי זה אזהרת מקדש בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר (שם כב) הרי אזהרת קדש כי את מקדש ה' טמא ונכרת (במדבר יט) הרי עונש מקדש והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים וגו' (ויקרא ז) הרי עונש קדש: תרומה. אם אכל תרומה בטומאה דהזהיר וענש דכתי' בקדשים לא יאכל ותרומה בכלל מדכתי' בה בההיא עניינא ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים ואמרינן ביבמו' (עד:) דבתרומה קאי מדתלי' בהערב שמש דאילו קדשים עד דמייתי כפרה: וענש. ומתו בו כי יחללוהו: לא אשכחן עון מיתה דמחייב קרבן. שאין חטאת באה אלא אשגגת כרת כדאמרי' בהוריו' (ח.):

מידי

[פי' בערוך ערך תרם ג' מה שפירש בשם רב האי גאון]

רבינו חננאל

א)הוה ליה למימר דהא שאת עדיפא מסיד. אמרי אין דהא תניא הכי ר' נתן אומר לא שאמר ר' עקיבא של סיד דיהה הימנה אלא של שאת דיהה הימנה. בהרת עזה כשלג שנאמר והנה מרים מצורעת כשלג. בהרת לבנה היא. אין לבנה למעלה הימנה. תנא הטיל הכתוב הספחת בין שאת לבהרת. כשם שטפילה לזו כך טפילה לזו. ומנא לן שהספחת טפילה היא שנאמר ספחני נא אל אחת הכהונות לאכל פת לחם. שאת אין שאת אלא גבוהה שנאמר על ההרים הגבוהים ועל הגבעות הנשאות. ומראה עמוק מן העור כמראה חמה העמוקה מן הצל. שאת כצמר לבן שהוא נקי בן יומו שמכבנין אותו למילת. א"ר חנינא משל (דר' חניתא) [דרבנן] למה הדבר דומה לתרי מלכי ותרי איפרכי. מלכו של זה למעלה מאיפרכו (של זה) דנפשיה וכן מלכו של זה למעלה מאיפרכו דנפשיה והוא כגון מלכא ורופילא אלקפטא וריש גלותא. א"ל רב פפא לרבא שבור מלכא חשיב או קיסר. א"ל רבא בי חרשיה אכול ליה. פי' מכה אוכלת לך בעיניך. כלומר אינך רואה טיבעא דמאן סגי בעלמא אלא טיבעא דקיסר קאולא כר' יוחנן דאמר מאי דכתיב ותאכל כל ארעא ותדושנה ותדקנה. זו רומי חייבת שטבעה יוצאה בכל העולם. ב)כדמתרגמינן בקרחתו בשחיקותיה שחקיתו. פי' בלאותיהם: מתני' כל שיש בה ידיעה בתחלה כו': ת"ר בתורת כהנים מנין שאין חייב אלא בטומאת מקדש וקדשיו. הזהיר וענש על הטומאה במקדש. הזהיר ולא יטמאו את מחניהם. וענש שנאמר כל הנוגע במת בנפש האדם אשר ימות ולא יתחטא [את משכן ה' טמא] ונכרתה וגו' (במקדש) [ובקדש] הזהיר אמר ריש לקיש בכל קדש לא תגע וגו' ותניא כוותיה ומפורש בפרק אלו הן הלוקין בתחלתו ג)דאתקש קדש למקדש. ועוד מפורש ביבמות פרק הערל כי זו הנגיעה אכילה היא. וענש ונפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה וגו' ואכל מבשר זבח השלמים ונכרתה וחייב קרבן על הטומאה שנאמר או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה וגו' מה זה שהזהיר וענש לא הוא אלא בטומאת מקדש וקדשיו. אף זו הטומאה שחייב בה קרבן אינה אלא בטומאת מקדש וקדשיו. ודחי' ואימא טומאת תרומה דהא אית בה הזהרה ועונש דכתיב ולא תשאו עליו חטא ומתו בו כי יחללוהו. ופרקינן תרומה עון מיתה היא ולא אשכחן בעון מיתה דחייב קרבן. ואמרינן נהי דאינו חייב קרבן קבוע קרבן עולה ויורד ליחייב.

סידי

א) גרסם דנ"ל ואם איתא של שאת דיהה סימנה טוב ליה כו'. ב) אולי צ"ל ושחקיה פי' בלאותיהם כדמתרגמינן בקרחתו בשחיקותיה. ג) אולי צ"ל בתחלתו דמיירי באכילה דאיתקש קדש וכו'.

[סוטה ה:]

[וע"ע תוס' נדה יז. ד"ה כא]

[גלגון רומי הוא שר כתיב. עוסף השרוך]

[ב"ב פד. בכורו' מא. חולין סג.]

[שבת יב.]

הגהות הב"ח
(א) רש"י ד"ה מכבנין וכו' והוא כיס נפש:

גליון הש"ס

צ"ל ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה)

עולה ויורד ניתי מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתים אמר קרא °בה בה למעוטי תרומה . אימא בה למעוטי מקדש דלא סגי ליה בקרבן עולה ויורד עד דמייתי קרבן קבוע קרי רבא עליה דרבי דולה מים מבורות עמוקים דתניא *רבי אומר אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה נאמר כאן °בהמה טמאה ונאמר להלן °בהמה טמאה מה להלן טומאת קודש אף כאן טומאת קודש אשכחן טומאת קודש טומאת מקדש מנלן אמר קרא °בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא איתקש מקדש לקודש אי הכי תרומה נמי *דאמר מר בכל קדש לא תגע לרבות את התרומה הא מיעט רחמנא בה אימא בה למעוטי מקדש מסתבראמקדש לא ממעטינן שכן בכרת כמותה אדרבה תרומה לא ממעטינן שכן אכילהכמותה אלא אמר רבא שלש כריתות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואיני יודע מה היא הוי אומר טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא ליה מדרבי תנהו ענין לטומאת מקדש והאי מיבעי ליה לכדרבי אבהו דאמר רבי אבהו *שלש כריתות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לדברים שאינן נאכלין ולר"ש *דאמר *דברים שאינן נאכלין אין חייבין עליהן כרת משום טומאה לאיתויי חטאת הפנימית דס"ד אמינא הואיל *ואמר ר"ש כל שאינו קרב עלמזבח החיצון כשלמים אין חייבין עליו משום פיגול משום טומאה נמי לא קמ"ל דמיחייב אלא אמרי נהרדעי משמי' דרבא שלש טומאות בשלמים למה אחת לכלל ואחת לפרט ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם ואיני יודע מה היא הוי אומר טומאת קודש ואם אינו ענין לטומאת קודש דנפקא ליה מדרבי תנהו ענין לטומאת מקדש והאי נמי מיבעי ליה *איידי דבעי למכתב כרת לכדר' אבהו כתב נמי טמאות דלא סגי לה בלאו הכי אלא אמר רבא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא °לכל טומאתו וכתיב

ויקרא ה | שם | שם י | שם יב | [זבחים מג:] | שם ה

תורה אור

רש"י

מידי דהוה אשמיעת קול. שבועת העדות ושבועת ביטוי דאיתנהו נמי בקרבן עולה ויורד ואין שוגג על זדונן לא מיתה ולא כרת: אמר קרא בה. לכל טומאתו אשר יטמא בה בענינא דעולה ויורד כתיב: ואימא. חיובא בתרומה היא ובה למעוטי מקדש והואיל וזדונו כרת לא תסגי ליה בעולה ויורד אלא קבוע לעשיר ולעני שוה: עליה דרבי. משום דהא יליף לה שפיר: אקרא אני חיה. בקרבן עולה ויורד כתיב (ויקרא ה) או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה ודי אם הייתי קורא בנבלת חיה טמאה שנכתב ראשון ולא היה צריך לחזור ולכתוב בהמה שהרי בהמה בכלל חיה שנא' (שם יא) זאת החיה אשר תאכלו וסמיך ליה כל בהמה מפרסת פרסה: ונאמר להלן. באוכל קדשים בטומאת הגוף בצו את אהרן (א) נפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה ואכל מבשר זבח השלמים: אימא תרומה נמי אתרבאי. דאיהי נמי איתקש לקודש דכתיב בכל קדש ודרשינן בכל לרבות תרומה שאסורה לטבול יום כגון יולדת בימי טוהר שלה שהיא טבולת יום ארוך שאין לה הערב שמש עד מלאת ימיה שמביאה למחר כפרתה: מקדש לא ממעטינן. מדין קודש שכן ביאתו בכרת כאכילת קודש: שכן אכילה. וחיובו ע"י אכילה הוא: שלש כריתות בשלמים. באוכלן בטומאה אחת באמור אל הכהנים כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגו' ואמרינן בזבחים בפ' רביעי (דף מה:) דהאי יקרב אכילה הוא ומהו יקרב בראוי להקרבה שהוקדש בכלי ושתים בצו את אהרן והנפש אשר תאכל *מבשר זבח השלמים וסמיך לי' והנפש כי תגע בכל טמא ובתרווייהו כתיב ונכרתה: אחת לכלל. ההיא דאל הקדשים שכלל את הכל ואחת מן השתים לפרט ומדה זו נדרשת בתורת כהנים בתחלת הספר דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד כו' כיצד והנפש אשר תאכל מבשר זבח השלמי' וגו' והלא שלמים בכלל כל הקדשים היו ולמה יצאו להקיש אליהם מה שלמים מיוחדין קדשי מזבח אף כל קדשי מזבח יצאו קדשי בדק הבית שאין חייבין עליהן משום טומאה וא"ת למה אין נידונים בכלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט שלמים אין מידי אחריגא לא משום דמרוחקין זה מזה בשני ענינים וכך מפורש במנחות בפרק כל המנחות באות מצה (דף נה:) דהיכא דפרט מרוחק מן הכלל נידון במדה זו ללמד על הכלל וכו' ואם תאמר מה בין זו למדת כלל ופרט וכלל שאתה דן כעין הפרט הרבה יש שמדת כעין הפרט באה להוסיף על הפרט בכלל אחרון דברים אחרים שאין כתובין בו וזו באה לגלות על הפרט ולא להוסיף עליו ודברים רבים למידין במדה זו שאינן באין במדת כעין הפרט כגון בהבערה שאנו אומרים לחלק יצאתה ובמדה זו היא באה °הבערה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה ולגלות על כל הכלל שכשם שחייב על הבערה בפני עצמה כך חייב על כל אב מלאכה שבכלל בפני עצמו: ואחת לטומאה הכתובה בתורה סתם כו'. ואחת מן הכריתות האלו שהיא יתירה נכתבה לגלות על הטומאה הכתובה אצל עולה ויורד וסתמה הכתוב ולא פירש על איזו טומאה חייבתו תורה קרבן הופנה כרת ללמדך שלכפר על כרת זה הוא בא שהוא טומאת קדש: (אם אינו ענין כו') לדברים שאינן נאכלין. כגון עצים של מערכה ולבונה וקטרת אם אכלן בטומאה חייב: ולר"ש דאמר כו'. במסכת זבחים בפרק ב"ש (דף מה:): הואיל ואמר ר' שמעון כו'. חטאות הפנימיות כגון פר ושעיר של יום הכפורים ופר כהן משיח ופר העלם דבר שטעונין הזייה בפנים על הפרוכת ועל מזבח הזהב: כשלמים. משום דפיגול בשלמים כתיב יליף ר"ש מינה שאינה נוהגת בחטאות הפנימיות: שלש טומאות. בהנך שלש כריתות כתיב בכל חדא וטומאתו עליו: כתיב הכא. בעולה ויורד:

וכתיב

תוספות

עולה ויורד נייתי. וא"ת קרבן קבוע נמי ה"ל למיפרך דנייתי מידי דהוה אשפחה חרופה דלית בה כרת ומייתי קרבן קבוע וי"ל דהתם אשם הוא דמייתי ולא חטאת: מקיש מקדש לקודש ובאכילה דקודש איירי קרא כדאמר בפר' בתרא דמכות (דף יד:): ואימא אף תרומה. דכתיב בכל קודש משמע לפי סוגיא דשמעתין דהאי קרא איירי בין בתרומה בין בקודש ותימה דסוגיא דמכות (שם) מוכחת דלא מיירי בתרווייהו דר"ל מוקי ליה בקודש גרידא ורבי יוחנן בתרומה גרידא וי"ל דסוגיא דהכא כברייתא דת"כ דתניא התם בכל קדש לא תגע יכול אף במעשר ת"ל ואל המקדש לא תבא מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה אף כל כו' יצא מעשר אי מה מקדש הנכנס בו בטומאה ענוש כרת אף קודש האוכלו בטומאה ענוש כרת יצאה תרומה ת"ל בכל קדש לרבות את התרומה אלמא בהדיא מוקי קרא בתרווייהו וה"ה דהוה מצי למיפרך לפי סוגיא דמכות הניחא לר"ל אלא לר' יוחנן דמוקי לה בתרומה מא"ל: אחת לכלל ואחת לפרט. פירש בקונטרס וא"ת כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט ואגב ריהטיה לא דק דה"ל להקשות פרט וכלל הוא ונעשה כלל מוסיף על הפרט דהפרט בצו וכלל באמור ומה שפי' דמדת כלל ופרט המרוחקין אינה כמדת כלל ופרט וכלל אין נראה דבפ' נגמר הדין (סנהדרין דף מו:) מוכיח דריבה ומיעט הוי כמדת כלל ופרט המרוחקין ובקונטרס גופיה פירש לעיל (דף ד:) דריבה ומיעט שוה למדת כלל ופרט וכלל וא"ת כיון דמדת כלל ופרט המרוחקין זה מזה שוה למדת כלל ופרט וכלל א"כ לא הוה לן למעוטי קדשי בדק הבית לבד אלא ה"ל למימר מה שלמים מיוחדין שיש להן מתירין כדדריש ר' שמעון לקמן גבי פיגול ונצריך כרת שלישי לדברים שאין להן מתירין ומנ"ל לאוקמה לטומאה הכתובה בתורה סתם או לדברים שאינן נאכלין וי"ל דלדברים שאין להם מתירין לא אצטריך דבפ' ב"ש (זבחים דף מד:) מרבי להו מאשר הם מקדישים ולספרים דגרסי התם דמרבו להו מואל הקדשים לא יתכן דהאי קרא גופיה מוקמינן ליה הכא לכלל: תנהו ענין לטומאת מקדש. אבל לתרומה ליכא למימר דכרת בתרומה ליכא ומיהו בסמוך דנפקא לן מטומאתו קשה דנוקמה בתרומה וכ"ת משום דכתיב גבי כרת הכי נמי כתיב גבי אכילה ומיהו עדיפא מינה פריך: ואחת לדברים שאינן נאכלין. ואזהרה מוהבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל דדרשינן בפרק רביעי דזבחים (דף מו:) לרבות עצים ולבונה אי נמי כרת לא בעי אזהרה מידי דהוה אפסח ומילה: אתיא טומאתו טומאתו. ואע"ג דגבי תרומה נמי כתיב טומאה בפרשת אמור אל הכהנים שמא אתי לדרשה אחריתי וא"ת ולר"ל דלא גמר ג"ש דטומאה כדאמר בפרק בתרא דמכות (דף יד:) מנליה וי"ל דאתיא ליה מהיקשא דלעיל מבכל קדש לא תגע דלא מוקי ליה בתרומה כלל כדמוכח התם וא"ת ולמה לן השתא בנין אב דהואיל ועגש והזהיר בברייתא דלעיל וי"ל דברייתא נמי סמיך אהך ג"ש ונקט בנין אב לאפוקי מאחר עבירות ואילטריך

רבינו חננאל

מידי דהוה אשמיעת קול ואביטוי שפתים . שהיא א)שבועה ואין בה כרת חייבין בה קרבן עולה ויורד . אמר קרא בה וגו' . ואתא רב למיפשטיה מהא דרבי . דתניא רבי אומר אקרא אני . פי' כיון שריבתה התורה בהמה בכלל חיה וחיה בכלל בהמה כו' . פירשנו זו בפרק אלו טרפות . מאחר דכתב קרא או בנבלת חיה טמאה . למה לי למכתב או בנבלת בהמה טמאה . אלא נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן בשלמים ונפש כי תגע בכל טמא בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא ואכל מבשר זבח השלמים וגו' מה להלן בטומאת קדש אף כאן שכתב ב)בטומאת בהמה טמאה אכילת טומאת קדש ואתקש מקדש לקדש דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא . ואימא תרומה דכתיב בכל קדש ואמרינן לרבות את התרומה : אמר קרא אשר יטמא בה . בה ולא בתרומה . אימא בה ולא במקדש כו'. קדש ומקדש תרווייהו כרת כתיבא בהו . ולאפוקי תרומה דלית בה כרת . אדרבה קדש ותרומה תרווייהו בני אכילה נינהו. לאפוקי מקדש דנגיעה היא : שלש כריתות. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטומאתו עליו ונכרתה. וכתיב ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה. וכתיב כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים אשר יקדישו בני ישראל לה' ונכרתה. פי' דברים שאין נאכלין. עצים ולבונה וקטרת ומפורש בתורת כהנים . ר' (ישמעאל) [שמעון] אומר מה [שלמים] מיוחדין שהן ראוים לאכילה וכו' יצאו עצים ולבונה וקטרת שאינן ראוין לאכילה. ואסיקנא אלא אמר רבא אתיא טומאתו טומאתו כתיב הכא בקרבן או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו אשר יטמא בה

א) אולי צ"ל שהוא איסור לאו ואין בה כרת וכו' . ב) צ"ל אף כאן זה שכתב בנבלת בהמה טמאה מיירי באכילת קודש בטומאה

עין משפט נר מצוה

כז א מיי' פי"ח מהל' פסולי מוקדשין הל' כד ועיין בהשגות ובכ"מ:

מסורת הש"ס

[חולין סא. לקמן יט.]

יבמות עה. מכות יד:

[זבחים מו. ושם איתא ר' יוחנן]

שם מה

[צ"ל האוכל בשר מזבח השלמים וסמיך ליה ונפש כי כו' כ"ה מדפו"ר]

[פסחים סז: יבמות נד: וש"נ]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ונאמר וכו' אהרן ואחר כי:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה אחת לכלל וכו' הבערה בכלל היתה. שבת דף ע ע"א:

מסורת הש"ס

תורה אור

וכתיב התם °טמא יהיה עוד טומאתו בו מה [במדבר יט] להלן טומאת מקדש אף כאן טומאת מקדש ואלא בה למה לי לרבות נבלת עוף טהור הא אמרת בה מיעוטא הוא משום דמיעוטא הוא אייתר כתיב °או כי יגע דבר נגיעה אין דלאו [ויקרא ה] בר נגיעה לא וכתיב בה מיעוטא הוה מיעוט אחר מיעוט *ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבו': יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים וכו': ת"ר °וכפר על [שם טז] הקדש מטומאות בני ישראל וגו' יש לי בענין זה להביא שלש טומאות טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים בע"ז הוא אומר °למען טמא את מקדשי [שם כ] בגילוי עריות הוא אומר °ושמרתם את משמרתי לבלתי [שם יח] עשות מחקות התועבות וגו' ולא תטמאו בהם בשפיכות דמים הוא אומר °ולא תטמא [במדבר לה] את הארץ יכול על ג' טומאות הללו יהא שעיר מכפר ת"ל °מטומאות בני ישראל ולא [ויקרא טז] כל טומאות מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל טומאות הוי אומר טומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו דברי ר' יהוד' ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר °וכפר על הקדש מטומאות [שם] של קודש יכול על כל טומאה שבקודש יהא שעיר זה מכפר תלמוד לומר °ומפשעיהם [שם] לכל חטאתם *חטאים דומיא דפשעים מה פשעים שאינם בני קרבן אף חטאים שאינם בני קרבן ומנין ליש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ששעיר זה תולה ת"ל לכל חטאתם חייבי חטאות במשמע אמר מר יש לי בענין זה להביא ג' טומאות טומאת ע"ז וטומאת גילוי עריות וטומאת שפיכות דמים האי ע"ז היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתיידע ליה

גילוי

וכתיב התם. בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה: בה למה לי. למעוטי תרומה דמהיכא תיתי לחיובא דמהני לא אתיא שכן כרת: לרבות נבלת עוף טהור. המטמאה בבית הבליעה שאם אכלה ונכנס למקדש חייב: משום דמיעוטא הוא דאייתר. מיעוט זה בא לרבות כדמפרש ואזיל ואיתרבאי ביה נבלת עוף טהור ע"י מיעוט אחר מיעוט: כתיב או כי יגע. בטומאת אדם בעולה ויורד כתיב: דלאו בר נגיעה. שאינו מטמא בנגיעה אלא בבית הבליעה על ידי אכילה כדכתיב (ויקרא יז) אשר תאכל נבלה וטרפה וכבס בגדיו ומוקמינן לה בנבלת עוף טהור בתורת כהנים ואמרינן התם יכול תטמא במגע ת"ל לטמאה בה אין לך אלא האמור בה שאין לה טומאה אלא אכילתה: וכפר על הקדש. בשעיר הנעשה בפנים כתיב באחרי מות: מטומאות ולא כל טומאות. והואיל ולא פירש לך על איזו מהם לא מסרן אלא לחכמים לפרש על איזו מדבר לא ולמד בבנין אב: מה מצינו שחלק כו'. כלומר איזהו טומאה מצינו חלוקה במקום אחר טומאת מקדש וקדשיו ולקמן מפרש לה היכא: אף כאן. שחלק להיות בכפרה ואין שאר טומאות עמה דע שבטומאת מקדש וקדשיו הכתוב מדבר: אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו גרסינן ולא גרסינן נחלוק: ממקומו הוא מוכרע. אין אתה צריך להכריעו ממקום אחר כי בו עצמו הכריע הכתוב שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו: יכול על כל טומאה שבקדש. בין שיש בה ידיעה בין שאין בה ידיעה: מה פשעים שאינן בני קרבן. שאין פשע אלא מזיד: אף חטאים שאינן בני קרבן. יצא שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים שהיא בת קרבן: ומנין לשיש בה ידיעה בתחלה כו'. ולא לשאין בה ידיעה בתחלה אע"פ שאף היא אינה בת קרבן: לכל חטאתם. הראוי לבא לכלל חטאתם יצאה שאין בה ידיעה בתחלה שאינה באה לכלל חטאת עוד לעולם: הכי גרסינן חייבי חטאות במשמע ולא גרסינן כל חייבי חטאות: חייבי חטאות במשמע. הראוי לבא לידי חטאת לכשתודע לו ידיעה בסוף: בר קרבן הוא. כבר מפורש קרבן בפרשת שלח לך: במזיד ולא אתרו ביה. ואינו נהרג בלא התראה כדאמרי' בסנהדרין בפרק היו בודקין (דף מא.): ולא אתיידע ליה. סלקא דעתך השתא לתלי ליה להגן מן היסורין עד שיודע לו:

אי

ואיצטריך ג"ש לאפוקי תרומה וא"ת אמאי איצטריך ג"ש דרבי כיון דידעינן מקדש מג"ש דטומאה נילף קודש מדאיתקש למקדש וליכא למימר תרומה נמי דאמר קרא בה ולא בתרומה דהשתא ליכא למיפרך ואימא בה ולא קודש הואיל וקודש הוא בכרת כמו מקדש אבל תרומה לא דמי למקדש וי"ל דאיצטריך ג"ש לאייתורי בה לרבות נבלת עוף טהור דלמעט תרומה לא איצטריך דמהיכא תיתי דמהיקשא דמקדש לא אתי מדאיצטריך ג"ש דרבי אבל אי לאו ג"ש דרבי לא הוה מרבינן נבלת עוף אלא אדרבה הוה ממעטינן ליה מכי יגע ובה אתא למעוטי תרומה ומיהו תימה למה לי ג"ש דרבי תיפוק מג"ש דטומאה דלענין קודש נמי דרשינן ליה בפרק בתרא דמכות (דף יד:): **יש** לי בענין הזה להביא ג' טומאות. אכתי איכא טובא כגון אוכל תרומה בטומא' וטמא ששימש אלא נקט הני לרבותא דיש להביא אע"פ שהן חמורות וכי ממעט להו ממעט נמי אחריני א"נ נקט הני אע"ג דלאו טומאה ממש נינהו אלא בלשון טומאה נכתבו וא"ת איך יכפר על כולן הא אמר לקמן (דף ח:) כפרה אחת מכפר ואינו מכפר ב' כפרות וליכא למימר דה"ק יש להביא אחת מג' טומאות *דא"כ אמאי איצטריך מטומאה ולא כל טומאה דלא מכפר אלא אחת תיפוק ליה מאחת דדרשינן מיניה לקמן דאינו מכפר ב' כפרות וע"כ אית לן לאוקמה בטומאת מקדש וקדשיו לפי שחלק הכתוב וי"ל דלא חשיב ב' כפרות אלא כשמכפר מה שקרבן אחר מכפר וכן משמע לשון הקונטרס דלקמן תדע דהא מכפר על הקודש ועל המקדש ולא מיקרי ב' כפרות כיון שאין קרבן אחר מכפר כענין זה: **בע"ז** הוא אומר למען טמא את מקדשי. פירוש קדושת שמי והאי קרא במולך כתיב וקסבר האי תנא מולך הייט ע"ז ופלוגתא היא בפרק ארבע מיתות (סנהדרין ד' סד.): **וכפר** על הקדש. אע"ג דבמקדש מיירי כדמוכח לקמן במשנתין מ"מ מדאפקיה רחמנא בלשון קודש שמעינן טומאת קודש ומדאיתקש ליכא למימר דאם כן תרומה נמי: **אי** בשוגג בר קרבן הוא. הכא אתי שפיר דפשיטא ליה דלא מכפר אבר קרבן כדדרשינן בסיפא דברייתא חטאים דומיא דפשעים דלאו בני קרבן אבל לקמן דפריך אסיפא דברייתא גופה דקתני יכול על כל טומאה של קודש וכו' האי בר קרבן הוא משמע דבלאו הך דרשה דחטאים דומיא דפשעים פשיטא ליה דלא מכפר אבר קרבן ונראה דפשיטא ליה משום דאתי מקל וחומר משעיר המשתלח דמכפר על (א) כמה עבירות ומרובה כפרתו אפ"ה אינו מכפר אבר קרבן כדדרשינן ביה התם חטאים דומיא דפשעים וכ"ש אבר קטלא ואבר מלקות דלא מכפר כדמוכח התם דאמר חייבי מלקיות שעבר עליהן יום הכפורים חייבין ופריך פשיטא מ"ש מחייבי חטאות ואשמות ודאין וא"ת ונוקי כגון דאתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה וי"ל דהאי (ב) נמי נפקא לן מסיפא דברייתא דלא תלי ליה: **במזיד** ולא אתרו ביה. וא"ת והא לא אתיא לכלל חטאת וי"ל דהשתא דמוקי במזיד לא הוי חטאים אלא פשעים ובפשעים לא בעינן דאתיא לכלל חטאת דכולהו לאו בני חטאת נינהו אבל גבי שפיכות דמים קשיא דמוקי ליה בשוגג ולא אתיידע ליה והא לא אתי לכלל חטאת ואין לומר הואיל ואתי לכלל גלות אתי לכלל *חטאת קרינא ביה דהא מוקי להו נמי בהנך דלאו בני גלות נינהו ויש לומר אף על גב דלא אתי לכלל חטאת אין לחוש כיון דתלי נמי אטומאת מקדש וקדשיו דאתי לכלל חטאת וכן משמע לקמן דפריך וניכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ואע"ג דכפרת חיצון לא אתי לכלל חטאת וא"ת והיאך אפשר לאוקמה במזיד והא לא משכחת ביה כפרת חיצון דהיינו אין בה ויש בה וי"ל דאין לחוש דמוקמא כפרת חיצון אטומאת מקדש וקדשיו גרידא וא"ת והיכי מצי לאוקמה במזיד ולא אתרו ביה הלא בגדי כהונה מכפרין על אלו ג' עבירות *אפוד על ע"ז כתונת על שפיכות דמים ומכנסים על גילוי עריות וי"ל דבעי למימר ששעיר הפנימי יכפר עמהם וזה בלא זה לא יועיל ואע"ג דלקמן פריך וניכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ולא בעי למיפרך וניכפרו תרוייהו אחד דשתי קרבנות ודאי אין סברא שיבואו לכפר על דבר אחד אבל זה אפשר דבגדי כהונה יכפרו עם קרבן דבר אחד: **בשוגג** ולא אתיידע ליה. וא"ת והמקשה מה היה סבור דהא כי מוקמינן ליה בטומאת מקדש וקודש איירי נמי בשוגג ולא אתיידע ליה דהיכא דאתיידע ליה בר קרבן הוא ויש לומר דמטומאת מקדש וקדשיו אתי שפיר דאיכא לאוקמי במזיד ואפילו אתרו ביה דליכא *כרת ומשום הכי פריך טפי אהנך ג' טומאות דאיכא למיפרך בין בשוגג בין במזיד אבל קשי' דאטומאת מקדש וקדשיו נמי איכא למיפרך אמזיד אי במזיד בר מלקות הוא דחייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן:

גילוי

[לשון דא"כ מגומגם ויש להגיה דאכתי במקום דא"כ. רש"א]

רבינו חננאל

וכתיב במקדש טמא יהיה עוד טומאתו בו. מה להלן (קרבן) [טומאת מקדש] אף כאן קרבן בטומאת מקדש וקדשיו. אשר יטמא בה לרבות נבלת עוף טהור דלא מטמא במגע אלא בבית הבליעה: ת"ר וכפר על הקדש מטומאת בני ישראל. יש לי בענין זה להביא ג' טומאות. טומאת ע"ז וטומאת גלוי עריות וטומאת שפיכות דמים. טומאת ע"ז שנאמר למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי. בג"ע כתיב כו'. עד ומנין שעל שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר ויוה"כ תולה. שנאמר לכל חטאתם חייבי חטאות במשמע. אוקמוה [טומאת ע"ז] יש לומר לך אם הוא במזיד ולא אתרו ביה דלאו בר קטלא הוא. או בשוגג ולא אתיידע ליה דלאו בר קרבן הוא שעיר זה תולה והוא הדין בטומאת גלוי עריות וטומאת שפיכות דמים כו'.

[יומא מג. וש"נ]

כריתות כה:

[זבחים פח:]

[נ"י אלא כרת]

הגהות הב"ח

(א) תוספות ד"ה אי וכו' דמכפר על עבירות ידועות ומרובה וכו' כדדרשינן ביה התם. נ"ב בפ' בתרא דכריתות: (ב) בא"ד וי"ל דהאי מיהא נפקא:

תורה אור

גילוי עריות נמי היכי דמי אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר קרבן הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה שפיכות דמים נמי ה"ד אי במזיד בר קטלא הוא אי בשוגג בר גלות הוא במזיד ולא אתרו ביה בשוגג ולא אתידע ליה אי נמי בהנך דלאו בני גלות נינהו אמר מר יכול על שלש טומאות הללו יהא שעיר מכפר ת"ל °מטומאות ולא כל טומאות מה מצינו שחלק הכתוב מכלל כל הטומאות בטומאת מקדש וקדשיו אף כאן בטומאת מקדש וקדשיו דברי רבי יהודה מאי חלק דמייתי בעולה ויורד אימא ע"ז ומאי חלק (סימן ע"ז יולדת מצורע נזיר (וכו')) דמייתי שעירה ולא כשבה אמר רב כהנא אנן חלק להקל קאמרינן והאי חלק להחמיר הוא (א)אימא יולדת דחלק דמייתא עולה ויורד אמר רב הושעיא °לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמעון בן יוחאי דאמר יולדת נמי חוטאת היא מאי איכא למימר רבי שמעון לטעמיה דאמר ממקומו הוא מוכרע (ב) אימא מצורע *אמר רב הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' שמואל בר נחמני *דאמר על שבעה דברים נגעים באין מאי איכא למימר התם נגעיה דאכפר ליה וקרבן לאישתרויי *בקהל ואימא נזיר טמא דחלק דמייתי תורים ובני יונה אמר רב הושעיא לכל חטאתם ולא לכל טומאתם ולר' אלעזר הקפר *דאמר נזיר נמי חוטא הוא מאי איכא למימר סבר לה כר' שמעון דאמר ממקומו הוא מוכרע אמר מר ר' שמעון אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר °וכפר על הקדש מטומאות מטומאתו של קודש כו' שפיר קאמר רבי שמעון ורבי יהודה אמר לך ההוא מיבעי ליה כי היכי דעביד לפני ולפנים הכי נעביד בהיכל ורבי שמעון ההוא °מוכן יעשה נפקא ורבי יהודה אי מההיא הוה אמינא ניתי פר ושעיר אחריני ונעביד קמ"ל ור' שמעון וכן יעשה לאהל מועד מיניה משמע אמר מר יכול על כל טומאות שבקודש יהא שעיר זה מכפר ת"ל מפשעיהם לכל חטאתם וגו' מאי ניהו יש בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף האי בר קרבן הוא לא צריכא דאתידע ליה סמוך לשקיעת החמה ס"ד אמינא אדמייתי ניתלי

ויקרא טז

שם

שם

שם

רש"י

אי נמי בהנך דלאו בני גלות. הרבה שנויין במסכת מכות (פ"ב) כגון שהרגו דרך עלייה או מי שזרק אבן מתחת ידו והוליא הלה ראשו וקבלה: מה חלק. בטומאת מקדש משאר טומאות: דמייתי עולה ויורד. ושאר שגגת עבירה בקרבן קבוע: דמייתי שעירה ולא כשבה. ובשאר כריתות או כשבה או שעירה: חלק להקל קאמרינן. האי מה מצינו שחלק חילוק שהוא להקל מיבעי לן לאשכוחי דומיא דשעיר הפנימי דקולא הוא שיחיד מתכפר בקרבן לבור שלא חסר בו ממון משלו: והאי חלוק להחמיר. שאם לא ימלא שעירה אלא בדמים יקרים יביאנה בעל כרחו: ואימא זלדת. שאם עבר עליה יום הכפורים אוכלת בקדשים בלא קרבן: ולא לכל טומאתם. וקרבן יולדת אינו בא לכפרה אלא לטהרה מטומאתה לאכול בקדשים: ולרבי שמעון דאמר כו'. במסכת נדה בפרק המפלת (דף לא:): יולדת חוטאת היא. שכשכורעת לילד נשבעת שלא תזקק לבעלה: ממקומו הוא מוכרע. ואיהו לא צריך להך דרשה דחלק: מה חלק דמייתי לפרים לא גרסינן שאין זה להקל שהלפרים אינן קריבין ולבד הקרבן הם באין ז' ימים לפני הקרבן והכי גרסינן אימא מצורע וחלק דידיה לא מיצטריך לפרושה דהא פריש גבי קושיא דיולדת ומאי חילוק דמייתא בעולה ויורד והיא גופה איתא במצורע: ז' דברים. מפרש במסכת ערכין בפרק יש בערכין אלמא על חטאת אתי קרבן דיליה: התם מנגעיה איכפר ליה בצער נגעו נתכפר לו העון: ואימא נזיר טמא. דכתיב (במדבר ו) וביום השמיני יביא שתי תורים: ולא לכל טומאתם. וכי מייתי נזיר קרבן למיחל עליה נזירות טהרה מייתי כדכתי' (שם) והזיר לה' את ימי נזרו והימים הראשונים יפלו וגזרת הכתוב הוא דלא חיילא נזירות עד דמייתי קרבן: דרבי אלעזר הקפר. במסכת תענית (דף יא.): חוטא הוא. שציער עצמו מן היין: כי היכי דעביד לפני ולפנים. דמפרש לעיל במגילה אחת למעלה וז' למט' מדם הפר וכן מדם השעיר ואתא האי וכפר על הקדש לאיתויי היכל שיעשה כמו כן על הפרוכת מבחוץ: נייתי פר ושעיר אחריני קמ"ל. וכפר מההוא גופיה והדר כתיב וכן יעשה לפרושי מה היא כפרה שהכתוב מלוה עליו שיהא ככל אשר עשה לפנים: מיניה משמע. ואייתר ליה וכפר על הקדש לדרשה: ה"ג מאי ניהו יש בה ידיעה כו' ולא גרסינן טומאה במקדש מאי ניהו והכי פירושא קתני מה פשעים שאינן בני קרבן אף חטאים ומאי ניהו טומאה דממעיט מהאי קרא היא דבת קרבן ואיזו זו שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף: האי בר קרבן. עולה ויורד הוא ולמה לי למימר דלא ניכפר האי שעיר עלה: סמוך לשקיעת החמה. ערב יום הכפורים ולא היה שהות להביא קרבנו: ניתלי

תוספות

גילוי עריות כו' אי במזיד בר קטלא הוא. ובהנך דליכא קטלא אלא כרת ליפא לאוקומה דהא איכא למיפרך בר מלקות הוא כדפרישית: ואימא יולדת. פירש הקונטרס יולדת שעבר עליה יום הכפורים תאכל בקדשים ואין צריכה להביא קרבן ואף על גב דאם כן לא אתי לכלל חטאת אין לחוש כיון דבטומאת מקדש וקדשיו אתי לכלל חטאת כדפרישית לעיל ולא מקרי נמי פעמים בשנה הואיל ואין זמנה קבוע אלא פעם אחת בשנה אבל קשה דהא בר קרבן הוא ואיך יכפר על בר קרבן וי"ל דהואיל וקרבן יולדת לא אתי לכפרה אלא להכשיר בקדשים אין זה בר קרבן אפילו לר' שמעון דאמר יולדת חוטאת היא מכל מקום עקרו אינו אלא להכשיר בקדשים אבל קשה מאי פריך דאי פריך שלא תצטרך להביא קרבן כלל הוה ליה לשנויי כדמשני גבי שעיר המשתלח בפרק בתרא דכריתות (דף כו.) דיולדת כי קמייתי קרבן לאישתרויי בקדשים ואנזיר נמי משני דלא מייתי אלא כדי למיחל עליה נזירות טהרה לכך נראה לרבינו תם דהכא מספק יולדת פריך כגון ספק אם נפל הפילה אם רוח הפילה ולא הוחזקה עוברה דאי הוחזקה בתר רובא אזלינא כדמוכח בפרק המפלת (נדה דף כט.) או לא הרגישה שהפילה דלאו בת קרבן היא ואע"ג דמייתא חטאת העוף על הספק כדאמרינן *בסוף נדה (דף עא.) לא חשיב בר קרבן מידי דהוה אחייבי אשמות תלויין דלא חשיבי בני קרבן בפרק בתרא דכריתות (דף כה:) כיון דאין באין אלא על הספק ועוד דהא איכא עולת העוף שאין מביאין על הספק והשתא פריך הכא דיתלה לה השעיר עד לאחר יוה"כ שתביא חטאת העוף וכן כל הני דבסמוך אבל בפרק בתרא דכריתות (דף כו.) פריך דלא תביא כלל דהשתא אתי שפיר דלא משני הכא כדמשני התם: אמר קרא לכל חטאתם. וא"ת קרבן יולדת נמי איקרי חטאת וי"ל דבעי שבא על חטאת דומיא דפשעים ולא מצי לשנויי אמר קרא וכפר דביולדת נמי כתיב וכפר והיינו שמכפרה ומטהרה לאכול בקדשים: ואימא מצורע. ומאי חלק וכו'. ואם תאמר והא מייתי נמי אשם וי"ל בחטאת שלו מיהא חלק להקל: על ז' דברים נגעים באין. תימה והא לא מייתי בעלמא קרבן אהנך עבירות אלא כשהוא מצורע והיכי תיסק אדעתין דאחטאה קמייתי ונראה לריב"ן דס"ד דאתרווייהו מייתי לכפרה ולאשתרויי בקהל ומשני דלאו לכפרה מייתי אלא לאשתרויי בקהל: אימא נזיר טמא. פירוש ולא ידע שנטמא ומאי חלק דמייתי תורין אע"ג דמייתי נמי אשם מכל מקום הקרבן שחייבו הכתוב לבד מאשם חלק להקל: ולרבי אלעזר הקפר דאמר נזיר חוטא הוא כו'. ואם תאמר והא לא איקרי חוטא אלא לפי שציער עצמו מן היין והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה ויש לומר כיון שעל ידי הטומאה בא לו שציער עצמו מן היין פעם שניה כדאמר בנזיר (דף ג: ע"ש) שסנה בחטא קרינן ביה וכפר מטומאתו ודוקא לרבי אלעזר הקפר אבל לרבנן אפילו נטמא במזיד הקרבן אינו בא על החטא דהא אפילו נטמא באונס דלאו חוטא הוי לרבנן מביא קרבן ומאשר חטא על הנפש הוי לרבנן לשון חסרון כמו (מלכים א א) והייתי אני ובני שלמה חטאים וכמו (שופטים כ) אל השערה ולא יחטיא ולכל חטאתם ליכא לפרושי הכא לשון חסרון הוה דהא דומיא דפשעים כתיב: דאתידע ליה סמוך לשקיעת החמה. ואם תאמר הא נמי נילף משעיר המשתלח דבדידיה נמי דרשינן חטאים דומיא דפשעים ויש לומר דלא דרשינן ביה דומיא דפשעים אלא לענין אם נודע לו מבעוד יום שראוי להביא קרבן אבל סמוך לשקיעת החמה לא חשיב בר קרבן להכי אייתר בשעיר הפנימי חטאים דומיא דפשעים דאפי' אתיידע ליה סמוך לשקיעה לא תלי: ומאי

רבינו חננאל

מאי היא חלוקת טומאת מקדש וקדשיו מכל חייבי קרבן דאינון בעולה ויורד. ואימא ע"ז דחלוקה טומאתה דהיא בשעירה. ודחינן אנן חלק להקל קאמרינן. וחלוקה דטומאת ע"ז להחמיר עליה היא, מפורשת בספרי. ואימא יולדת ואליבא דר' שמעון דאמר יולדת חוטאת היא. כי בשעה שכורעת לילד נשבעת שלא תזקק לבעלה. ודחינן ר' שמעון לטעמיה דאמר ממקומו הוא מוכרע. ואימא טומאת מצורע שהוא חוטא. דאמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן על שבעה דברים נגעים באים. על לשון הרע. ועל שפיכות דמים. ועל שבועת שוא. ועל גילוי עריות. ועל גסות הרוח. [ועל הגזל]. ועל צרות העין. על לשון הרע שנאמר מלשני בסתר רעהו אותו אצמית. ואין צמיתות אלא צרעת דמתרגם לצמיתות לחלוטין. ואמרינן מצורע מוחלם. זו השמועה מפורשת בסוף כריתות. ואמר שאני נגעים דהתם כפר ליה נגעיה. ואימא נזיר וכו' אלעזר הקפר דאמר במסכת תענית כי כל נזיר חוטא הוא. ושנינן סבר לה כר'

מסורת הש"ס

[כריתות כו.]

ערכין טז. ע"ש [סוטה טו. ע"ש כריתות כו. ע"ש]

נזיר יט. כב. תענית יא. ב"ק צא: נדרים י.

[בתמורה לד. ובנזיר כט.]

[בסוטה טו. ובכריתות כו. איתא לאישתרויי בקדשים אבל מלת בקהל דהכא בגמרא וכן בתוס' דהכא ד"ה על ז' דברים וכו' אין לו מובן. שוב מצאתי בס' ב"ש שכתב בסוגיא דכריתות מפי עצמו ומפי עדות דצ"ל הכא כמו דאיתא בכריתות ומלת בקהל דהכא טעות הוא עכ"ל ואולם חידוש דתוס' דהכא ד"ה על ז' דברים וכו' ונראה לריב"ן וכו' הזכירו ונקטו בלשונם לאשתרויי בקהל שנ פעמים ובאין ספק דצריכין תיקון וצ"ל גם בתוס' על נכון לאשתרויי בקדשים]

הגהות הב"ח

(א) גמ' אימא יולדת: (ב) שם מוכרע ואימא מצורע:

רבינו חננאל

שמעון דאמר ממקומו הוא מוכרע. ודייק האי תנא מדלא כתיב על חטאתם אלא לכל חטאתם להנך דאתו לכלל חטאת. ומאן נינהו מי שיש בו ידיעה בתחלה ואין בו ידיעה בסוף עדיין דלכי מיתידע ליה בעי לאיתויי קרבן. ומאחר שאינו מכפר למה תולה. אמר רבא להגן עליו מן היסורים. אבל אם מת מיתה ממרקת עונו: מתני' אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף כו':

גמרא

ניתלי ליה קמ"ל אמר מר מנין (א) שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ששעיר זה תולה מנין מאי קא קשיא ליה הכי קא קשיא ליה השתא דאמרת חטאים דומיא דפשעים מה פשעים דלאו בני קרבן אף חטאים נמי דלאו בני קרבן אימא מה פשעים דלאו בני קרבן לעולם אף חטאים דלאו בני קרבן לעולם ומאי נינהו אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף אבל יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף כיון דכי מתידע ליה בר קרבן הוא אימא לא ליתלי וכי תימא אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר ס"ד אמינא ניפוך מיפך אמר קרא °לכל חטאתם מכלל דבני חטאות נינהו ונתכפר כפרה גמורה אי כתיב מחטאתם כדקא אמרת השתא דכתיב לכל חטאתם להנך דאתו לכלל חטאת וכי מאחר שאינו מכפר למה תולה אמר ר' זירא לומר שאם מת מת בלא עון א"ל רבא אם מת מיתה ממרקת אלא אמר רבא להגן עליו מן היסורין: אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר כו': מכדי איתקושי איתקוש להדדי ונכפר פנימי אדידיה ואדחיצון ונפקא מינה להיכא דלא עבד חיצון אמר קרא °אחת *כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי נפקא מינה לטומאה דאירעה בין זה לזה אמר קרא °אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא

ויקרא טז | שמות ל | שם

תורה אור

רש"י

ניתלי ליה. מן היסורים: מאי קשיא ליה. דאמר ומנין שעל זה מכפר הא ילפינן לה דעל שאינה בת קרבן מכפר וזו אינה בת קרבן ואתיא ליה מחטאים דומיא דפשעים: ניפוך מיפך. זה יכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף דלא אתי לכלל קרבן והחיצון יתלה על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ולהכי איצטריך לכל חטאתם: לכל חטאתם. ולא כתיב מפשעיהם וחטאתם לומר עכשיו הוא בפשע שאינו בר קרבן ויתלה עליו עד שיבא לכלל חטאת: שאם מת. קודם שיודע לו: מיתה ממרקת. דהכי אמרינן בפרק בתרא דיומא (פו.) שמיתה ממרקת כל העונות שעשה תשובה עליהן ואין התשובה גומרת כפרתן ולא יום הכפורים גומר כפרתן כגון עבירות חמורות: וניכפר פנימי אדידיה. לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף: ואדחיצון. על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: ה"ג ונפקא מינה להיכא דלא עבד חיצון. אם לא היה להם שעירים בכל הגולך: אמר קרא אחת. וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה ובמזבח הפנימי כתיב שמכפר עליו מדם הפר ושעיר פר לכהנים ושעיר לעם והכא קרא יתירא הוא דלמאי איצטריך אי לאורויי לך שדם חטאת הכפורים מכפר עליו בהדיא כתיב באחרי מות ויצא אל המזבח אשר לפני ה' וכפר עליו וגו' אלא לדרשה אתא וקאמר אחת דאין כאן אלא כפרה אחת: אמר קרא אחת בשנה. תרי זימני כתיבי אחת בשנה וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר ברישיה דקרא סמך אחת לוכפר על קרנותיו ודרשינן מיניה וכפר אחת שאין כאן אלא כפרה אחת *לימד שאינו מכפר כפרה אחרת ובסיפא דקרא סמך יכפר לבשנה דכתיב אחת בשנה יכפר לומר שאין אחד מכל קרבנות השנה מכפר כפרה זו אלא זה בלבד: *ולרבי ישמעאל דאמר וכו'. בשלשה ידיעות הטומאה (לקמן דף יט:) מוקמינן דלא בעי רבי ישמעאל ידיעה בתחלה בקרבן עולה ויורד: כפרתן

תוספות

ומאי ניהו אין בה ויש בה. ולא בעי למימר אין בה ואין בה ואי משום דהא שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים ס"ד נפיך מיפך כתיב התם לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה' ואפי' לר' שמעון דלא דריש לה' לא ה"מ למינקט מאי ניהו אין בה ואין בה משום היקשא דמתניתין על מה שזה מכפר זה מכפר:

ונכפר כפרה גמורה. וא"ת ומי עדיף משעיר המשתלח דאינו אלא תולה כדאמר' בפרק בתרא דכריתות (דף כה.) דחייבי חטאות ואשמות ודאין חייבים להביא אחר יוה"כ וי"ל דהכא ממשמעות דקרא קא פריך דוכפר לכל חטאתם משמע שמכפר לגמרי כל החטא אבל גבי שעיר המשתלח לא כתיב לכל חטאתם אלא גבי וידוי ולא גבי כפרה:

מאי לכל חטאתם דאתי לכלל חטאת. תימה דפריך בפרק בתרא דכריתות (דף כו.) גבי שעיר המשתלח אימא כי מתיידע אחר יוה"כ נמי לא מייתי חטאת ואמאי הא בדידיה נמי כתיב לכל חטאתם וי"ל דהתם נמי כיון שנודע לו קודם יוה"כ שהיה בספק והיה לו להביא אשם תלוי אלא ששעיר המשתלח מכפר אפי' כשנודע לו אחר יוה"כ ידיעה ודאית לא יצטרך להביא חטאת דשפיר מיקרי אתי לכלל חטאת הואיל ואתא לכלל אשם אבל פשיטא היכא דלא נודע לו כלל אפי' ידיעת ספק קודם יוה"כ שיביא חטאת כשיודע לו מדרשה (ב) דלכל חטאתם כדדריש הכא אי נמי גבי שעיר המשתלח לית לן למידרש דוקא הנך דאתו לכלל חטאת שהרי מכפר על כמה עבירות שאינן כלל בני קרבן על עשה ועל לא תעשה ושאר עבירות אי נמי שעיר המשתלח עדיף שתולה כי אתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה כדפרישית:

***מה** פנימי אין מכפר אלא על דבר שיש לו ידיעה אף חיצון וכו'. ואם תאמר התינח לר' שמעון דלא דריש חטא שאין מכיר בו אלא ה' דאיצטריך היקשא דלא מכפר חיצון (ג) ארגלים אלא לר' יהודה אמאי איצטריך היקשא הא ע"כ חיצון מכפר אאין בה ויש בה דבמאי מוקמת ליה דליכא למיפרך דנפיך מיפך חיצון ארגלים דהא כתיב לה' חטאת שאין מכיר בה אלא ה' ואין לומר דאיצטריך היקשא דלא מכפר אשאר עבירות אלא בטומאת מקדש וקדשיו דמלשון מתניתין משמע דאיצטריך אאין בה ויש בה וי"ל דאי לאו היקשא הוה מוקמינן כפרת חיצון באין בה ואין בה דטומאת מקדש וקדשיו וכפרת ר"ח ודרגלים באין בה ואין בה בשאר עבירות ולא הוי דרשינן הואיל וזה בא בזמן קבוע (ד) מה זה אין מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו כו' כדדריש תנא דבי ר' ישמעאל אלא הוי דרשינן מה זה מכפר אאין בה ואין בה אף זה כו' אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי על כרחך דרשינן כדדריש תנא דבי ר' ישמעאל: **ניכפר** פנימי אדידיה ואהחיצון. אע"ג דלא אתי לכלל חטאת אין לחוש כדפרישית לעיל:

ונפקא מינה היכא דלא עבד חיצון. ואם תאמר א"כ חיצון למה בא כלל וי"ל משום טומאה שאירעה בין זה לזה: **כפרה** אחת מכפר ואין מכפר שתי כפרות. ואם תאמר אמאי לא מסני דאי מכפר נמי אדחיצון אם כן תהיה כפרה זו פעמים בשנה וי"ל דאין לחוש כיון דעיקר כפרתו הכתובה בו דהיינו יש בה ואין בה לא תהא אלא פעם אחת בשנה ואם תאמר תיפוק ליה מדאיתקש חיצון לפנימי דבעינן שלא תהא כפרת חיצון אלא פעם אחת בשנה תדע מדקאמר בסמוך גבי חיצון האי שעירי רגלים ושעירי ר"ח כפרין פירוש ואם כן הויא פעמים בשנה וכן לקמן פריך והא כי כתיב אחת בשעיר הפנימי כתיב ומשני מדאתקש חיצון לפנימי ובסמוך נמי דפריך וניכפר חיצון אדידיה ואדפנימי ליעני דאין חיצון מכפר ב' כפרות מדאיתקש וי"ל דכיון דלא כתיב אחת בגופיה דחיצון אלא דיליף בהיקשא לית לן למעוטי שלא יכפר פנימי אדחיצון וחיצון אדפנימי ואדרבה מכח היקשא אית לן לומר על מה שזה מכפר זה מכפר ומכח דאיתקוש להדדי הוא דפריך אבל חיצון ור"ח ודרגלים דלא איתקוש להדדי פריך בסמוך שפיר הא שעירי רגלים ושעירי ר"ח מכפרים דלענין כפרת אחרים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגופיה דחיצון: **וניכפר** חיצון אדידי' ואמאי דעביד פנימי. ואם תאמר המקשה דלא ידע הך דרשה אחת בשנה אמאי לא פריך דליכפרו או ליתלו תרוייהו אפנימי ותו לא וי"ל דההך קושיא ודאי ידע שיתרץ לו אחת בשנה הואיל וחיצון אינו מכפר כפרה אחרת אלא זו אבל אפירכא דפריך וניכפר חיצון אדידיה ואדפנימי לא מיסתבר ליה למקשה דנימעוט מאחת בשנה כיון דעיקר כפרתו לא הוי דפנימי אי נמי י"ל דסברא הוא שלא יבאו שניהם על דבר אחד ולא יועיל זה בלא זה וזה אין סברא לומר שיועיל ולא בא חיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה והשתא אתי שפיר דקאמר לעיל ונפקא מינה היכא דלא עביד חיצון ולא קאמר נפקא מינה להגן ביני וביני דהיכא דעביד חיצון אח"כ לא יכפר פנימי אדחיצון כדי שלא יבא חיצון אטומאה שאירעה בין זה לזה בלבד וא"ת ונימא דלעולם אתו תרווייהו אדפנימי, לחוד והוי פנימי לתלות וחיצון לכפרה וי"ל דאי חיצון מכפר לגמרי אם כן לא אתי לכלל חטאת והילך יתלה על זה פנימי: **לטומאה** שאירעה בין זה לזה. הכא לא קאמר ונפקא מינה להיכא דלא עבד פנימי כדקאמר לעיל דפנימי קרב קודם חיצון °ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון:

כפרה זו לא תהא כו'. פ"ה דלאו היינו קרא דלעיל ונראה דסברתו דלא מצינן למדרש הך דרשה מקרא קמא אע"ג דכתיב ביה נמי אחת בשנה משום דלא סגי דליכתוב אחת בלא שנה וגם מצינו למידרש מיניה אלא דרשה קמייתא דאין מכפר שתי כפרות*(ורש"י)[ור"י] מפרש דהא דרשה נמי שמעינן מקרא קמא מדלא כתיב אחת בעשור וכתיב בשנה וקרא אחרינא איצטריך לשום דרשה:

אלא

הגהות הב"ח

(א) גמ' מנין ליש בה: (ב) תוס' ד"ה מאי וכו' מדרשא דלכל חטאתם: (ג) שם ד"ה מה וכו' חיצון אדרגלים: (ד) בא"ד קבוע וזה בא בזמן קבוע מה זה:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לטומאה וכו' ואי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון. תמוה דא"א לעשות פנימי בלא הגרלה. אח"כ ראיתי בספר מעין החכמה לגעל צ"י אלמוגים בעמד נזה:

[לקמן יז:]

[עיין למשנה דלעיל ב.]

[לקמן יז:]

[ולימד שאינו כצ"ל]

[שייך לדף ט]

[ואולי צ"ל ור"ש וכיונו רבינו שמואל או רבינו שמשון]

אלא אחת בשנה: ולר' ישמעאל דאמר אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בר קרבן הוא שעיר הנעשה בחוץ אמאי מכפר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף האי שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין סבר לה כר"מ דאמר *כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו אלא למאי הלכתא איתקש חיצון לפנימי מה פנימי אינו מכפר בשאר עבירות אף חיצון אינו מכפר בשאר עבירות: על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה: א"ר יהודה אמר שמואל מ"ט דר' יהודה אמר קרא במדבר כח °ושעיר עזים אחד לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר והאי מיבעי ליה לכדר"ל *דאמר ר"ל מה נשתנה שעיר של ר"ח שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה *על שמיעטתי את הירח א"כ לימא קרא על ה' מאי לה' לכדאמרן ואימא כוליה להכי הוא דאתא א"כ נימא קרא חטאת ה' מאי לה' שמעת מינה תרתי ונכפר נמי אפי' בשאר עבירות תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע וזה בא בזמן קבוע מה זה אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו אף זה אינו מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו אשכחן שעירי ראשי חדשים שעירי הרגלים מנלן וכי תימא הא נמי כדתנא דבי ר' ישמעאל איכא למיפרך אי מדראש חדש שכן תדיר אי מדיום הכפורים שכן מרובה כפרתו וכי תימא הא

רש"י

כפרתן שוה. ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה: אלא למאי הלכתא איתקש. הואיל דלאו לידיעה איתקוש כדתנן במתני': אינו מכפר בשאר עבירות. אלא בטומאת מקדש וקדשיו כדדרשינן לעיל: מאי טעמא דרבי יהודה. דאמר כל האחרים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף חוץ משל יוה"כ: לחטאת לה'. בשל ראש חדש כתיב: הביאו כפרה. להפיס דעתה של לבנה: א"כ. דלכדר"ש בן לקיש לחודיה הוא דאתא: ונכפר נמי אשאר עבירות. כל חטא שלא נודע דהא קרא סתמא כתיב: וזה בא בזמן קבוע. שעיר יוה"כ דחיצון: מה זה אינו מכפר כו' דהא איתקש לפנימי: הא נמי כדתנא דבי רבי ישמעאל. הואיל וזה בא כו' ויליף להו אי מדראש חדש אי מדיום הכפורים: מרובה כפרתו. של יוה"כ שהוא מכפר על כל עבירות תאמר ברגלים ואע"ג דכתיב בהו לכפר אימא לא מכפרי אמידי דעון כרת: התם

תורה אור

תוספות

אלא פעם אחת בשנה. אע"ג דכי מתיידע ליה אחר יוה"כ מביא חטאת מ"מ כפרה זו של תלויה אינה אלא פעם אחת א"כ לא מיקרי פעמים בשנה אלא כשזמנן קבוע: ולרבי ישמעאל דאמר לא בעי ידיעה בתחלה כו' ופשיטא ליה להש"ס דלא בעי אפי' ידיעת בית רבו לפי המסקנא דמוקי (לעיל דף ז:) מתני' כרבי דלא מסתבר ליה שיסבור שום תנא דידיעת בית רבו שמה ידיעה אלא רבי: חיצון אמאי מכפר. וליכא למימר שיתלה על שיש בה ויש בה היכא דאתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה דהאי בר קרבן הוא אע"ג דגבי שעיר הפנימי אי לאו קרא דחטאים דומיא דפשעים ה"א דתולה מ"מ הואיל וגלי לך קרא התם דלא מכפר אמידי דבר קרבן סברא הוא דכולהו נמי לא מכפרי והשתא אתי שפיר הא דקאמר לקמן אמילתיה דר"ש אשעירי רגלים ע"כ אין מכפרים אלא אאין בה ואין בה ולא מוקמה איש בה ויש בה ואתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה אבל אין נראה לומר דהא דלא קאמר הכא דמכפר איש בה ויש בה ואתיידע ליה סמוך לשקיעת החמה משום דחיצון איתקש לפנימי ובסמוך דקאמר אלא למאי הלכתא איתקש להדדי הא"ל דאיתקש להכי אלא דבלאו הכי מצי שפיר דלקמן אמלתיה דר"ש גבי שעירי רגלים לא יתיישב בכך: על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. וא"ת ולרבי ישמעאל נפיך ונימא דפנימי מכפר אאין בה ואין בה ושעיר החיצון איש בה ואין בה דהא אין בה ואין בה אתי לכלל חטאת לרבי ישמעאל וי"ל דמ"מ טפי אתי לכלל חטאת יש בה ואין בה דדבר שיש בה ידיעה מעיקרו בקל יכול ליזכר מדבר שלא היתה לו ידיעה מעולם ולפי המסקנא דרבי ישמעאל סבר לה כר"מ דכל השעירים כפרתן שוה אתי שפיר דלא מ"ל נפיך מיפך דהא בר"ח כתיב לה' שאין מכיר בו אלא ה' וא"ת לרבי ישמעאל למאי איצטריך לכל חטאתם וי"ל כי היכי דלא נימא דנכפר כפרה גמורה: סבר לה כר"מ. לאו דוקא כר"מ דר"מ בעי ידיעה בתחלה דקתני לקמן דכולהו מכפרין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף ואילו לר' ישמעאל האי בר קרבן הוא: מאי טעמא דר' יהודה. וא"ת מאי קבעי הא ע"כ ליכא לאוקומה לכפרה דרגלים ודר"ח אלא באין בה ואין בה דאיש בה ידיעה בתחלה או בסוף פנימי וחיצון מכפרין וי"ל דבעי מאי טעמא דמכפרי אטומאת מקדש וקדשיו אימא בשאר עבירות אי משום בנין אב דתני דבי ר' ישמעאל הא איכא למיפרך כדפריך בסמוך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו ומשני לחטאת לה' חטאת שאין מכיר אלא ה' וכיון דמכפר אאין בה ואין בה לא שייך למיפרך מה ליוה"כ כו' דגילוי מילתא בעלמא הוא דחטאת דקרא היינו טומאת מקדש וקדשיו כדאמר בסמוך: שעיר זה יהא כפרה עלי. פירש בערוך שעיר זה כפרה לישראל ועלי לקבוע זמן כפרה זו וקבעתי בר"ח להפיס דעתה של ירח: הואיל וזה בא בזמן קבוע. פ"ה שעיר חיצון וכן נ"ל דאי מפנימי גמר בסמוך דפריך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו ה"ל למיפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים ועוד אדיליף מפנימי לילף משעיר המשתלח דמכפר אשאר עבירות אע"ג דשעיר המשתלח אין קרבן פנימי נמי לאו קרבן גמור הוא דנשרף חוץ למחנה וא"ת לן למילף טפי משעיר המשתלח דהוי חוץ מחוץ אבל השתא דגמר מחיצון ניחא טפי דדמו אהדדי טפי משעיר המשתלח וניחא נמי דאיצטריך לעיל היקישא דחיצון מכפר מפנימי דאין ללמוד מפנימי מבנין אב דחוץ מפנים לא ילפינן וא"ת אי מחיצון גמר תפשוט מהכא דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב דחיצון גופיה לא ידעינן דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו אלא משום דהוקש לפנימי ובעיא היא בפ' איזהו מקומן (זבחים דף נ:) וי"ל דהאי לא חשיב בנין אב אלא גילוי מילתא בעלמא כדמוכח בסמוך והשתא נמי א"ש דקאמר ואיתקוש שעירי רגלים לשל ר"ח אע"ג דשל ר"ח לא ידעינן אלא בבנין אב דחיצון וחיצון מהיקשא דפנים ובקונטרס פירש בסמוך דדבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש וילפינן שעירי רגלים מר"ח אע"ג דר"ח לא ידעינן אלא בבנין אב מיוה"כ וא"א לומר כך דהא בעיא היא בפרק איזהו מקומן (שם דף נא.) אי דבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש אי לא ועוד דהכא גרע מדבר הלמד בהיקש דאינו חוזר ומלמד בהיקש כדפ"ה גופיה בסמוך דהכא שעירי ראשי חדשים גמרינן משעיר החיצון דגמר בהיקש מפנימי*: אף זה אינו מכפר כו'. ואין להקשות ונילף מהאי בנין אב דליכפר נמי ר"ח אכפרה דחיצון דהא איתקש חיצון לפנימי שלא תהא כפרתו פעמים בשנה ועוד דלענין זה איכא למיפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהשתא ליכא למימר גילוי מילתא הוא דקרא דר"ח לא משמע אלא אאין בה ואין בה: שעירי רגלים מנ"ל. הכא אין לפרש מנין דלא מכפרי נמי אשאר עבירות כדבעי לעיל אדר"ח דא"כ מאי פריך בסמוך שכן תדיר שכן מרובה כפרתו אדרבה כ"ש דנילף מהתם דאע"ג דחמירי לא מכפרי נמי אשאר עבירות אלא יש לפרש מנלן דמכפרי אטומאת מקדש וקדשיו דאיכא כרת אימא דלא מכפר אלא בשאר עבירות דליכא כרת כיון דאין כפרתו מפורשת ולא דמי לדר"ח שמפורשת דחטא שאין מכיר בו משמע כל חטאים שאינם ידועים כדפירש הקונטרס בסמוך ולהכי בעי מנלן דלא מכפרי נמי אשאר עבירות ולהכי נמי חשיב לה בסמוך גילוי מלתא בעלמא: שכן מרובה כפרתו. פ"ה מרובה כפרה של יום והדין עמו דאין לפרש שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו דאית בהן כרת דהא היא גופה בעינן למילף וא"ת והיכי בעי למילף מדיוה"כ והא דבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב ומה צריך פירכא דשכן כפרה מרובה וי"ל דאיצטריך האי פירכא דלא נילף מדר"ח דאי פרכת מה לדר"ח שכן תדיר נימא יוה"כ יוכיח אבל השתא דאיכא פירכא ליכא למימר תוכיח וא"ת ונילף במה הצד מתרווייהו וי"ל דאיכא למיפרך שכן מרובה כפרתו דר"ח הואיל ותדיר חשיב קצת מרובה כפרה:

רבינו חננאל

אסיקנא דשני השעירים הנעשה בחוץ והנעשה בפנים אינן מכפרים בשאר עבירות. אלא בטומאת מקדש וקדשיו בלבד: מתני' על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף כו'. מאי טעמא דכתיב ושעיר עזים אחד לחטאת לה'. חטא שאין מכיר בו אלא ה'. שעיר זה מכפר. א)ואחריתי יהא כפרה לפני שמיעטתי את הירח, ואקשי' [ויכפר] שעיר ר"ח אשאר עבירות. ודחינן תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע ושעיר יום כפורים בא בזמן קבוע. מה שעיר יום הכפורים אין מכפר אלא בטומאת מקדש וקדשיו. אף זה כן.

א) אולי נ"ל ואמרינן הו.

[לעיל ב:]

חולין ס.

זהו סוד מסודות הקבלה ואין להבינו כמשמעו ח"ו כי כל כבודה בת מלך פנימה

[וע"ע תוספות זבחים נ. ד"ה לא ניכתוב]

הא גמרינן ר"ח מדיוה"כ ולא פרכינן התם כפרה מיכתב כתיבא גלויי מילתא בעלמא הוא אבל הכא איכא למימר כולה מילתא לא גמרינן אלא כדא"ר חמא בר' חנינא *שעיר ושעיר ה"נ שעיר ושעיר ואיתקוש שעירי רגלים לשעירי ראשי חדשים מה שעירי ראשי חדשים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף אף שעירי הרגלים אינן מכפרין אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: איבעיא להו כי אמר ר' יהודה על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף הני מילי בחטא שאין סופו ליודע אבל חטא שסופו ליודע כמי שיש ידיעה בסוף דמי ושעיר הנעשה בחוץ ויוה"כ מכפר או דלמא אפילו חטא שסופו ליודע השתא מיהא חטא שאין מכיר בו אלא ה' קרינא ביה ת"ש דתניא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף וחטא שסופו ליודע שעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרים דברי ר"י: ר"ש אומר שעירי הרגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח וכו': א"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי טעמיה דר"ש אמר קרא °ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה (ויקר' י) והאי קרא בשעיר דר"ח כתיב ויליף עון עון מציץ נאמר כאן עון ונאמר להלן °עון (שמות כח) מה להלן טומאת בשר אף כאן טומאת בשר אי מה להלן עולין אף כאן עולין עון העדה כתיב מכדי מיגמר גמרי מהדדי נכפר דר"ח אדידיה ואדציץ נפקא מינה להיכא דנשבר הציץ אמר קרא עון עון אחד הוא נושא ואין נושא ב' עונות ונכפר ציץ אדידיה ואדר"ח נפקא מינה לטומאה דאירעה בין זה לזה אמר קרא אותה אותה נושא עון ואין (א) אחרת נושא עון רב אשי אמר כתיב הכא עון העדה עדה ולא קדשים והתם כתיב עון הקדשים קדשים ולא עדה אשכחן שעירי ראשי חדשים דמכפרי על טהור שאכל את הטמא שעירי רגלים דמכפרי על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף מנלן כדאמר ר' חמא ברבי חנינא *שעיר ושעיר ה"נ שעיר ושעיר

ואיתקוש

רש"י

התם כפרה. בגופיה כתיב (במדבר כח) לחטאת לה' פירש לך הכתוב בו כפרה על חטא שאינו ידוע ומשמע דכל חטאים שאינם ידועים במשמע: גלוי מילתא בעלמא הוא׳ דגמרי מיוה"כ שלא יכפר אלא (ב) טומאת מקדש וקדשיו הלכך ליכא למיפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהא לא גמרינן מיניה כפרה אלא מיעוטא הוא דגמרינן מיניה (ג) אבל כולה מילתא כגון שעירי הרגלים דלא מיפרשא כפרה דידהו לכפר הוא דכתיב בהו ולא פירש על מה (ד) וא"ת בא ללמוד משל יוה"כ שיכפר על טומאת מקדש שהוא עון כרת פרכינן מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו: שעיר ושעיר׳ שעיר הוה מצי למיכתב בכולהו וכתיב ושעיר וי"ו מוסיף על ענין ראשון להקיש ומהו ההיקש איתקוש שעירי הרגלים לשל ר"ח והוא כבר למד בבנין אב מיוה"כ ודבר הלמד בבנין אב חוזר ומלמד בהיקש כל המלמד בכל המדות חוזר ומלמד חוץ מהלמד בהיקש שאין חוזר ומלמד בהיקש בקדשים והכי אמרינן בזבחים בפרק איזהו מקומן (דף מט:): שסופו ליודע. כגון שראוהו שנטמא ונכנס למקדש וסופו להודיעו: ואותה נתן לכם. בשעיר החטאת אשר דרש משה והנה שורף כתיב ושל ר"ח היה ושלשה שעירים קרבו ביום שהוקם המשכן והוא יום שמיני של מלואים שעיר של ר"ח דכתיב (שמות מ) באחד לחדש תקים את משכן אהל מועד ושעיר דנחשון שהקריב לחנוכת המזבח ובכל הנשיאים אומר (במדבר ז) שעיר עזים אחד לחטאת ובשעיר שמיני כתיב (ויקרא ט) ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת והשנים אכלו ושל ר"ח נשרף כדילפינן בתורת כהנים ובשחיטת קדשים בפ' טבול יום (זבחים דף קא:): עון עון מציץ. דכתי' בי' ונשא אהרן את עון הקדשים (שמות כח): מה להלן טומאת בשר. שאין הציץ מרצה על טומאת הגוף אלא על הדם או על החלב או על הבשר של עולה שקרב בטומאה ומרצה ציץ על הקרבן שמכשירו לרצון שאין הבעלים צריכין להביא קרבן אחר אף כאן טומאת בשר יכפר על האוכל בשר קודש טמא והוא טהור: אי מה להלן עולין. מה הציץ אינו מכפר על שום חטא אלא מרצה על העולין אף זה ירצה על העולין כי היכי דעביד ציץ ונפקא מינה להיכא דנשבר הציץ ולא יכפר על עון האדם האוכל: עון העדה כתיב. אלמא מכפר על עון אנשים הוא: מכדי מיגמר גמרי מהדדי. בגזירה שוה ניכפר אתרוייהו ניכפר אדידיה כדקאמרת עון העדה כתיב על אדם האוכל טומאת בשר ואמאי דעביד ציץ נרצות על העולין אם נשבר הציץ: בין זה לזה. בין ר"ח לר"ח: אותה. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה: רב אשי אמר כו'. ה' יתירא דהעדה ודקדשים דריש למיעוטא:

ניכפרו

תורה אור

תוספות

הא גמרינן ר"ח מיוה"כ ולא פרכינן. הכא לא גרסינן שכן מרובה כפרה דר"ח מיוה"כ קולא בעינן למילף שלא יכפרו נמי בשאר עבירות ולא שייכא האי פירכא דחומרא אלא גרסינן ולא פרכינן ותו לא והייט פירכא שכן אינו תדיר: כדאמר רב חמא שעיר ושעיר כו'. תימה ועצרת דלא כתיב ביה ושעיר מנ"ל אי בבנין אב דשאר רגלים תפשוט מהכא *דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב ועוד דאי בבנין אב אתי למילף בקמא דבתר ר"ח נכתוב ושעיר ואיך ניתי בבנין אב ושמא יש לפרש דלא דריש הכא אלא בההוא שעיר דכתיב בתר ר"ח ואיך ושעיר לשום דרשה וממילא אתו שאר רגלים דכיון דגלי בחד הוו אחריני למד סתום מן המפורש ואפילו בנין אב לא צריך ולקמן דפריך מעצרת ויוה"כ עיקר קושייתו מיוה"כ ופריך דוקא לר"מ משום דאמר כל השעירים כפרתן שוה ואפילו דיוה"כ ור"ת פי' דה"נ סמיך אהיקשא דרבי יונה כדמסיק לקמן ולא נקט אלא תחלת סוגיא דלקמן *דהוי כמו וכו' ואע"ג דר' יהודה אית ליה היקשא דבמועדיכם וכר"מ מ"מ לא מסתבר ליה לרבי יהודה לומר שיהו כל השעירים כפרתן שוה כמו שאומר ר"מ משום דעדיפא ליה היקשא דחיצון לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב' כפרות וגם שלא תהא כפרתו פעמים בשנה ולר' מאיר עדיפא היקשא דמועדות: אבל חטא שסופו ליודע כמי שיש בה ידיעה לבסוף דמי. וא"ת ולפ"ז אמאי הוצרך לשנויי לעיל דר' ישמעאל סבר לה כר"מ נימא דחיצון מכפר אאין בה ואין בה שסופו ליודע דההאי לא מכפר רגלים ור"ח דכיון שסופו ליודע לא קרינן ביה חטא שאינו מכיר בו אלא ה' וי"ש לומר כיון דהאמת דלר' יהודה חטא שסופו ליודע מכפרים רגלים ור"ח לא מסתבר ליה להש"ס שיחלוק עליה רבי ישמעאל בדבר זה: אי מה להלן עולין כו' ונפקא מינה היכא דנשבר הציץ כו' וציץ נפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה. ואם תאמר אמאי לא משני כדמשני בסמוך דאין אחר נושא אותו עון וי"ל דציץ לא מקרי אחר לגבי ר"ח כיון דעולין לא כתב בר"ח אלא דיליף מציץ אבל אעון העדה דכתיב בר"ח משני שפיר בסמוך דאין אחר נושא אותו עון ומהר"ר שמואל מפרש מה להלן עולין כלומר דציץ מכפר אקרבן עד שיהא מרוצה ור"ח מכפר על עון המקריב שהקריבו בטומאה והשתא אין אנו צריכין לנפקותא דנשבר הציץ ומשני עון העדה כתיב פי' עון דלא שייך אלא בעדה ועולין שייך אף בקרבן אי נמי עון העדה ולא עון הכהן: וניכפר ר"ח אדידיה ואדציץ. פירוש קרבן שקרב בטומאה בשעה שקרב ר"ח דקרבנות שקרבו בטומאה קודם ר"ח אין סברא שיכפר דהיאך יכפר למפרע מה שכבר קרב בטומאה: וניכפר ציץ אדידיה ואדר"ח. וא"ת ואמאי לא משני דעון אחד הוא נושא ולא ב' עונות וי"ל דגבי ציץ כתיב עון הקדשים וטומאת בשר ועולין הוו תרוייהו עון הקדשים ועוד עון הקדשים משמע שפיר ב' עונות דקדשים משמע קדשים הרבה: אמר קרא אותה. אפירכא קמייתא לא מצי לשנויי הכי דאותה אעון העדה קאי ודוקא בטומאת בשר אין אחר נושא עון: רב אשי אמר העדה כו'. נראה דלא פליגי וע"כ אילטריך דרשה דאותה משום פירכא דלקמן דרגלים אמאי לא מכפרי אדר"ח ודרשה דרב אשי נמי אילטריך לר"ש כר' יהודה דלא משמע ליה אותה כדלקמן: הכא נמי שעיר ושעיר. אהיקשא דר' יונה סמיך כדפרישית לעיל:

רבינו חננאל

וכיון דכתיב ושעיר וי"ו מוסיף ואתקש שעירי רגלים לשעירי ראשי חדשים במה שאלו מכפרים אלו מכפרים. איבעיא להו כי קאמר ר' יהודה בחטא שאין סופו להודע. אבל חטא שסופו להודע כמי שיש בו ידיעה לבסוף דמי. ושעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר וכו'. ושמטנא מהא דתניא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בחטא שאין סופו להודע (א) שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה. ר' שמעון אומר שעירי הרגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. מאי טעמא שעיר ושעיר ו' מוסיף ואתקש. ולא אשכחנן לה כפרה במקום אחר. דמי שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים בקרבן הוא. ומי שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר של יוה"כ הנעשה בפנים תולה. ומי שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר של יוה"כ הנעשה בחוץ מכפר על כרחך לא מכפרי שעירי הרגלים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. ושעירי ר"ח מכפרין על טהור שאכל בשר קדש טמא דברי ר' שמעון מאי טעמא יליף עון עון מציץ. בשעיר ר"ח כתיב ואת שעיר החטאת דרוש דרש משה וגו' ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה וגו' והיא חטאת דר"ח. ובציץ כתיב והיה על מצח אהרן ונשא אהרן את עון הקדשים וגו' וגרסי' בתחלת יומא (דף ז) על מה הציץ מרצה על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון כו'. קתני מיהא בשר שנטמא ונקרב הציץ מרצה כך עון הכתוב בשעיר ר"ח מכפר על טהור שאכל קדש [טמא]. ודחינן אי מה בציץ אינו נושא אלא על עון העולים על גבי המזבח. אף שעיר ר"ח אינו מכפר אלא על העולים. ופרקינן עון העדה כתיב כלומר עון העדה שהקרבן בא על עון העדה והיא החטאת שכפרתה באכילתה כדכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם מלמד שהכהנים אוכלין והבעלים מתכפרין. ואימא שעיר דר"ח מכפר בטהור שאכל קדש טמא ובעולים שנטמאו ונקרבו (ונשבר) הציץ ואינו מכפר יהא שעיר ר"ח מכפר בשניהם. ודחינן עון כתיב עון אחד הוא נושא ואינו נושא שתי עונות וכו'. רב אשי אמר בשעיר ר"ח כתיב עון העדה ולא הקדשים. ובציץ כתיב עון הקדשים ולא עון העדה.

[לקמן י.]

[לקמן יח.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואין אחר כצ"ע: (ב) רש"י ד"ה גלוי כו' אלא על טומאת: (ג) בא"ד מיניה ספ"ד ואח"כ מ"ה טולה מילתא: (ד) בא"ד מה ואתה בא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כדאמר וכו' דהוי כמו וכו'. כעין זה ברכות דף מט ע"א תוס' ד"ה שלשה. שבת דף קכג ע"א תוס' ד"ה אסוכי. גיטין דף פ ע"ב תוס' ד"ה ז. נזיר דף נד ע"ב תוס' ד"ה ומבני. לקמן דף מא ע"א תוס' ד"ה ומאן. מעילה דף יב ע"ב תוס' ד"ה חלב:

א) פי' תי' ר"ין מינם. ב) ונ"מ להיכא שנשבר הציץ וכו'

ואיתקוש שעירי הרגלים לשעירי ראשי חדשים מה שעיר דראש חודש במילתא דקודש מכפרי אף שעירי רגלים במילתא דקודש מכפרי וכי תימא ניכפרו אדראש חדש הא אמרינן אותה נושא עון ואין אחר נושא עון וכי תימא ניכפרו אדיום הכפורים הא אמרי'° (ויקרא טז) אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה אמאי מכפרי אי על שיש בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף האי בר קרבן הוא אי על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף האי שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה אי על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף האי שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר על כרחך אינו מכפר אלא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: ר' מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה כו': *אמר ר' חמא בר ר' חנינא מאי טעמא דר' מאיר אמר קרא שעיר ושעיר הוקשו כל השעירים זה לזה *וי"ו מוסיף על ענין ראשון קסלקא דעתך כל חד וחד מחבריה גמר *והאמר ר' יוחנן כל התורה כולה למידין למד מלמד חוץ מקדשים שאין למידין למד מלמד הא לא קשיא כולהו מקמא גמרי תינח כל דכתב ביה ושעיר עצרת ויוה"כ דלא כתב ביה ושעיר מנלן אלא *אמר ר' יונה אמר קרא (במדבר כט) °אלה תעשו לה' במועדיכ' *הוקשו כל המועדי' כולן זה לזה: והא ר"ח לאו מועד הוא איברא ר"ח נמי איקרי מועד כדאמר אביי *דאמר אביי תמוז דההיא שתא מלויי מליוהו דכתיב (איכה א) °קרא עלי מועד לשבור בחורי אמר רבי יוחנן ומודה ר"מ בשעיר הנעשה בפנים שהוא אינו מכפר כפרתן והן אינן מכפרין כפרתו הוא אינו מכפר כפרתן כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הן אינן מכפרין כפרתו אמר קרא אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה תניא נמי הכי על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ועל שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף ועל טהור שאכל את הטמא שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים ושעיר הנעשה בחוץ מכפרין דברי ר' מאיר ואילו שעיר הנעשה בפנים *שיירה (בדפו"י הגירסא שיירי' וכפרתו) וכפרתן נמי שיירה: היה ר' שמעון אומר שעירי ראשי חדשים מכפרין על טהור שאכל את הטמא כו': בשלמא דראשי חדשים לא מכפרי אדרגלים דאמר קרא עון עון אחד הוא נושא ואינו נושא שני עונות אלא דרגלים ניכפרו אדראשי חדשים אמר קרא אותה נושא עון ואין אחר נושא עון בשלמא דרגלים לא מכפרין אדיום הכפורים דאמר קרא אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה [לעיל ח:] אלא דיום הכפורים ניכפרו אדרגלים אמר קרא אחת *כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות [שם] והא כי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים הוא דכתיב אמר קרא (במדבר כט) °מלבד חטאת

רש"י

ניכפרו אדיום הכפורים. על כפרת שעיר הנעשה בחוץ שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: הא אמרינן. לקמן אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה ואע"ג דהאי בשעיר הפנימי כתיב הא איתקוש להדדי כדאמר במתני': קס"ד כל חד וחד מחבריה גמר. של פסח הסמוך לר"ח גמר מר"ח לכפר על הטהור שאכל את הטמא וכר"ח ס"ל לר"מ כר"ש ושל סוכות הסמוך לשל יום הכפורים גמר מדיום הכפורים לשאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף ושל יום הכפורים משל סוכות לאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף והדר גמרי כולהו כל חד וחד מדסמיך ליה עליונים מתחתונים ותחתונים מעליונים: למד מן הלמד. בהיקש קאמר והני כולהו היקשא נינהו: כולהו. מר"ח גמר לטהור שאכל את הטמא ורחם חדם מינייהו לשאין בה ידיעה כלל וכולהו מדיום הכפורים לאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף וכן הוא מהן לשאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: איברא. באמת: קרא עלי מועד. במסכת תענית (דף כט.) תמוז דהיא שתא של שנה השניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה מרגלים בעשרים ותשעה בסיון מלויי מליוהו לתמוז לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בשמונה באב ויבכו העם בלילה ההוא בתשעה באב בכו בכיה של חנם והוקבעה להם בכיה לדורות: לשבור בחורי. בחורבן הבית: וכפרתו שיירה. שלא הזכיר כאן יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף בכפרה של אלו: *ה"ג אחת לא משמע ליה. דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב: אלא לעולם אחת משמע ליה נמי אחיצון דהא איתקוש והאי הכא דאמר קרא כו'. הכי פירושא אחת דסיפיה דקרא דממעטינן מינה שאין אחר מכפר כפרתו דסמיך יכפר לבשנה משמע ליה נמי אחיצון דהא בשעיר פנימי כתיב ביה כדכתיב מדם חטאת הכפורים אחת בשנה יכפר וחטאת

תוספות

ואיתקוש שעירי רגלים לשעירי ר"ח. ואם תאמר ה"ל דבר הלמד בג"ש דר"ח מלין וחוזר ומלמד אדרגלים בהיקש ופלוגתא היא דרב פפא ומר זוטרא באיזהו מקומן (זבחים דף נ.) ואי הוה אמר דפנימי נמי איתקוש בהאי היקשא דמועדות שהוזכר בסדר קרבן מוספין דכתיב מלבד חטאת הכפורים הוה אתי שפיר דהשתא איתקש רגלים לפנימי דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו אבל קשה לר"ש בן יהודה ולר"מ דאית להו דרגלים מכפרים אטהור שאכל הטמא היכי ילפינן הא בהיקש מר"ח ר"ח גופיה לא ילפינן ביה הך כפרה אלא מג"ש מלין וע"ק אי פנימי נמי איתקש בהאי היקשא אמאי איצטריך לרבי יהודה חטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' הא איתקש ר"ח ורגלים לפנימי דמכפר אטומאת מקדש וקדשיו וליכא לאוקמה בהו אלא בשאין בה ואין בה וי"ל כיון דלין לאו עבודה היא אלא תכשיט חוזר ומלמד דהא דלמד אינו חוזר ומלמד הייט בעבודה עצמה אבל קשיא לר"מ היכי יליף בר"ח ורגלים אין בה ויש בה מחיצון הא חיצון גופיה לא גמרינן אלא משעיר הפנימי שמכפר על דבר שיש בה ידיעה ותירץ ר"ת בספר הישר דכיון דהך היקשא דמועד הוי היקשא גמור לחיצון ורגלים מר"ח לענין חטא שאין מכיר בו אלא ה' דכתיב ביה בהדיא עבדינן היקשא לכולה מילתא אפילו לדברים דלא גמר אלא בהיקש ממקום אחר וכן מוכח בסוף פרק איזהו מקומן (שם דף נז.):

[ר"ש ד] קס"ד דכל חד וחד מחבריה גמר איני והאמר רבי יוחנן וכו'. השתא לא קשיא עצרת ויום הכפורים מא"ל כדפריך בסמוך משום דכיון דכל חד וחד מחבריה גמר אפילו להך דלא כתב ביה נמי שעיר ושעיר יליף מהך דלעיל הואיל והך דלקמיה כתב ושעיר אבל לקמן פריך שפיר דכיון דכולהו מר"ח גמרי לא מצי למילף עצרת ויום הכפורים דלא כתב בהו ושעיר הואיל ויש הפסק בינם ובין ר"ח:

אלא דרגלים ניכפרו אדר"ח. הא דלא פשיטא ליה דרשה דאותה כמו דרשה דעון משום דר"ש בן יהודה דריש עון ולא דריש אותה וכן צריך לפרש בסמוך גבי דרשה דאחת דפשיטא ליה טפי דרשה דאחת בשנה מדרשה דאחת יכפר:

*מהו שיקרבו זה בזה. של ר"ח זה בר"ח אחר או של רגל זה ברגל אחר ניחא לכולהו שיקרבו ותימה דבעיא היא בפ"ק דזבחים (דף ו.) אי מכפר עולה אעשה דלאחר הפרשה והשתא אי לא מכפר היאך יקרב הא לא הופרש על טומאה שאירעה בין זה לזה וי"ל דהכא כיון דנאבד נעקר הפרשתו ואחר שהופרש במקומו כיפר על עבירות שהיה לו לזה לכפר וכשיבא ר"ח תחול עליו הפרשה לעבירות שעברו קודם לכן והא דמייתי התם מכבשי עצרת ולא אמרי' כשנשחט הראשון איגלאי מילתא שלא תחול על השני הפרשה עד שעת שחיטה לא דמי כלל לשעיר שאבד דכבשי עצרת על דעת כן הופרשו שישחטו זה אחר זה:

אותה

רבינו חננאל

ר' מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו מאי טעמא ושעיר וי"ו מוסיף ומקיש זה לזה. ואקשינן השלישי אינו למד מן השני דהנה השני תלמוד הוא. וא"ר יוחנן דאין למדין למד מלמד בקדשים. ופרקינן כולהו משעיר קמא ילפי. ואקשינן והא שעיר יוה"כ ושעיר עצרת דלא כתיב בהן ושעיר. ופריק ר' יונה אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולם זה לזה. ור"ח נמי אקרי מועד כדאביי דאמר (אמר) [כו'] קרא עלי מועד לשבור בחורי. וא"ר יוחנן מודה היה ר' מאיר בשעיר של יוה"כ הנעשה בפנים שאינו מכפר כפרתן. מאי טעמא אחת כתיב כפרה אחת הוא מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. והן נמי אינן מכפרין כפרתו. מאי טעמא אחת בשנה. כפרה שאין מתכפרת אלא פעם אחת בשנה יוה"כ מכפר. תניא נמי הכי דשעיר הנעשה בפנים אין אחר מכפר כפרתו ולא הוא מכפר כפרת אחרים: מתני' היה ר' שמעון אומר שעירי ר"ח מכפרין על טהור שאכל טמא ושל רגלים מכפרין כו'. אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה. פי' אם לא נקרבו שעירי הרגלים ברגלים. מהו שיקרבו שעירי הרגלים בר"ח. וכן שעיר ר"ח ברגלים. אמר להם יקרבו. הואיל וכולם באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו: גמ' בשלמא דר"ח לא מכפר אדרגלים. עון כתיב בה. עון אחד הוא נושא ואינו נושא שתי עונות. אלא דרגלים אמאי לא מכפרי אדר"ח כו'. ופשוטה היא ואסיקנא אמר קרא מלבד

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ד מהל' שקלים הלכה יא:
כט ב מיי' שם הל' יב:

מסורת הש"ס

חטאת הכפורים ואיתקוש חיצון לפנימי: רבי שמעון בן יהודה אומר משמו כו': מאי שנא דראשי חדשים דלא מכפרי אדרגלים דאמר קרא °עון עון אחד הוא נושא ואינו נושא שני עונות דרגלים נמי לא ניכפרו אדראשי חדשים דאמר קרא °אותה אותה הוא נושא עון ואין אחר נושא עון אותה לא משמע ליה מ"ש דרגלים דלא מכפרי אדיום הכפורים דאמר קרא °אחת בשנה *כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה אי הכי דיום הכפורים נמי לא ניכפרו אדרגלים אחת כתיב כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות אחת לא משמע ליה אמאי דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב אי הכי דרגלים נמי נכפרו אדיום הכפורים דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב לעולם אחת משמע ליה ושאני הכא דאמר קרא °וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות הא דחיצון אפילו שתי כפרות *אמר עולא אמר רבי יוחנן *תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימים יתיב רבה וקאמר לה להא שמעתא א"ל *רב חסדא מאן ציית לך ולר' יוחנן רבך וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אמר ליה את לא תסברא דלא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה *והתנן [ג]מותר הקטורת מה היו עושין בה מפרישין (א) ממנה שכר האומנין ומחללין אותה על מעות האומנין ונותנין אותה לאומנין בשכרן וחוזרין ולוקחין אותה מתרומה חדשה ואמאי נימא קדושה שבהן להיכן הלכה א"ל קטורת קאמרת שאני קטורת דקדושת

תוספות

אותה לא משמע ליה. וא"ת א"כ מנלן דמכפר אאין בה ואין בה דלמא לא מכפר אלא אדר"ח גרידא דהיינו טהור שאכל את הטמא ולא טמא שאכל את הקודש דבשלמא לר"ש כיון דדריש אותה על כרחך מיבעי ליה לאוקומה כפרה דרגלים אאין בה ואין בה כדקתני לעיל ולר"מ נמי אע"ג דלא דריש אותה אתי שפיר דהא דריש חטא שאין מכיר בו אלא ה' וגם אית ליה ג"ש דעון עון מלין וילפינן כולהו מר"ח אבל לר"ש בן יהודה דלא דריש אותה ולא דריש נמי חטא שאין מכיר בו אלא ה' דהא קאמר דראש חדש לא מכפרת אלא על טהור שאכל את הטמא קשה וי"ל דלענין זה ודאי דריש אותה כיון דלרגלים אין להם כפרה אחרת אלא זאת אבל בשיש לרגלים כפרה אחרת דהיינו אין בה ואין בה מכפר נמי אדראש חדש ולא פשיטא ליה דרשה דאותה דסבירא ליה דאין סברא למעט שלא ישא אחר אותו עון אלא בשאיט נושא אלא עון זה והשתא אתי שפיר הא דפריך לעיל אלא דרגלים אמאי לא מכפרי אדר"ח פי' אמאי לא מכפרי נמי אדר"ח ולא פשיטא ליה דרשה דאותה כיון שיש להן כפרה אחרת כדפרישית מיהו גבי דרשה דאחת בשנה דפשיטא ליה טפי מדרשה דאחת יכפר צריך לפרש כדפירשתי לעיל ועי"ל דלר"ש בן יהודה איתקוש שעירי רגלים לשעיר החיצון מה חיצון מכפר על דבר שיש בו כרת דהיינו טומאת מקדש וקדשיו אף שעירי רגלים כן:

קדושה שבהן להיכן הלכה. וא"ת הא בפרק בתרא דכתובות (דף קה. ושם) אמר דדייני גזירות נוטלין שכרם מתרומת הלשכה וכן (שם קו.) מגיהי ספרים וטובא חשיב התם אלמא לב ב"ד מתנה עליהן ומאי קשיא ליה הכא וי"ל דשאני התם דלא קדש קדושת הגוף:

מותר הקטורת. פ"ה מותר משלשה מנין היתירים בכל שנה ממלוא חפנים ביוה"כ דאי אפשר שיכנסו כולם בחפניו ובתוס פירש כן דבלאו הכי יש מותר שבכל שנה היו מפטמין(ג) שס"ה מנים למנין ימות החמה וג' מנים לחפני כה"ג ביום הכפורים ומשס"ה היה נשאר בכל שנה פשוטה י"א מנין כמנין שנות החמה יתירים על שנות הלבנה ואע"פ שהיו צריכין למלאות בהן לשנים מעוברות שהן גו"ח י"א י"ד י"ז י"ט מ"מ צריכין היו לחדש בר"ח ניסן כדי שיהיו מתרומה חדשה ומיהו הא דתניא בפ"ק דכריתות (דף ו:) *דא' לע"ב שנה היו בו חצאים של שיריים א"א לפרש אלא ממותר ג' מנים של יום הכפורים שהרי כל מותר של י"א של שנה פשוטה היו צריכין למלאות במעוברות ובסוף המחזור חמה ולבנה שוין רק שעה אחת ותפ"ה חלקים אלא המותר שלשה מנים היה נשאר ולא היה נכנס בחפניו אלא חצי מנה וב' מנים וחצי נשאר בכל שנה נמצא לע"ב שנה ק"פ מנים ועוד חסר ד' מנים לפלגא דשס"ה ולא דק וי"ס דל"ג שתים אלא אחת לשבעים שנה ותו לא וכן יש בירושלמי פרק טרף בקלפי וניחא טפי למימרא דלא דק דאי גרסי' ששים לא ניחא כל כך ובפסוק הקטורת הכתוב במחזורים גרס אחת לששים שנה או לשבעים שנה ויכול להיות כשכלים ס' שנה בשתי שנים פשוטות זו אחר זו:

מפרישין. לא גרסי' ממנה שמתרומת הלשכה היו מפרישין והתם במסכת שקלים (דף ו.) לא איירי בתרומת הלשכה ומאי ממנה שייך: **מפרישין** שכר האומנין. פ"ה שמזכין להן ע"י אחד מן הגזברין ולפי' הא דקאמר בסמוך ומחללין אותה על מעות האומנין היינו מדעתן מאחר שכבר זכו בהן ומיהו לשון מפרישין לא משמע אלא הפרשה בעלמא וקאמר נמי נותנין אותה לאומנין בשכרן משמע שעדיין לא זכו בשכרן ולכך נראה דלב ב"ד מתנה עליהן ובהפרשה בעלמא יהיו חולין ואם תאמר ולמה להו כולי האי יתנו הקטורת מתחלה לאומנין בשכרן ומיהו לבן עזאי דאמר במס' שקלים בפ' התרומה (שם) דאין הקדש מתחלל על המלאכה ניחא ואפי' לר"ע נמי דאמר מתחלל על המלאכה ה"מ בקטורת דיחיד כגון במקדיש נכסיו והיו בהן דברים הראוים לקרבנות צבור דנבי הכי מיתניא אבל בקטורת של צבור החמירו טפי או נמי הכא איירי בשכר פטום אומני הקטורת של שנה חדשה וצריך ליתן להן מתרומה חדשה ולמאי דאמרינן במעילה בפרק ולד חטאת (דף יד: ושם) דהני אומנין באומני הבנין מ"מ אין יכולין לתת הקטורת בשכרן דאין נותנין שכרן אלא מקודשת בדק הבית: *וכי תימא דכל קדושת דמים נפסל בטבול יום. וא"ת בלא נתינה למכתשת נמי תיפסל דמעיקרא נמי קדושת דמים הוא וי"ל דאפילו קדושת דמים לא פסלה בטבול יום אלא בנתינה למכתשת וכתישה שראוי להקריב אבל קודם כתישה לא:

הוכשרו

רש"י

וחטאת יום הכפורים הייט פר כהן גדול ושעיר וכיון דבשעיר הפנימי כתיב וחיצון איתקש לפנימי דרשינן נמי אחיצון שאין אחר מכפר כפרתו אבל אחת דרישיה דקרא דדרשי' מיניה דהוא אינו מכפר כפרת אחרים לא מידריש אחיצון דהא לאו בשעיר כתיב אלא במזבח כתיב וכפר אהרן על קרנותיו של מזבח הפנימי אחת הלכך שעיר החיצון לא מימעיט מהכא דלאו למזבח איתקש: תמידים שלא הוצרכו לצבור. שלקחום ממעות תרומה הלשכה ותנן (ערכין דף יג.) אין פוחתין מששה טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים וכשמגיע ר"ח ניסן לא היו מקריבין שוב קרבנות צבור ממעות התרומה של אשתקד כדאמר במסכת ראש השנה (דף ז.) חדש בחדשו חדש והבא קרבן מתרומה חדשה ונמצאו בכל שנה ושנה ארבעה טלאים בלשכת הטלאים ממעות התרומה הישנה והייט לא הוצרכו לצבור להקריב בשנה שעברה: נפדין תמימין. להכשירן בשנה זו מחללין אותן על מעות חולין ואותם המעות ילכו למותר התרומה ישנה שעושין מהן רקועי פחים ליפוי לבית קודש הקדשים כדתנא במסכת שקלי' (פ"ד מ"ד) וכיון שילאו לחולין חוזרים ולוקחים אותם ממעות תרומה חדשה ויקרבו בשנה זו ואע"ג שאין בהמת קדשי יחיד מתחללת בלא מום כדקיימא לן (מנחות דף קא.) מואס כל בהמה טמאה דאמר מר בבעלי מומין שנפדו הכתוב מדבר אלו של צבור נפדים ולקמיה מפרש טעמא ובלא חולין אי אפשר לפדותן ממעות תרומה החדשה שאין הקדש מתחלל על הקדש הא מילתא נקט הכא משום דמותביה לקמן ממתני': קדושה שבהן. קדושת הגוף שבהן דקים לן שאינה מתחללת בלא מום היכן הלכה: ואת לא תסברא. דבמידי דצבור לא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה היכא (ב) דחילול לצורך תקנה: מותר הקטורת. הנותר בכל שנה מתרומה ישנה: מה היו עושין בה. להכשירה לשנה הבאה דאין לך שנה שאין בה מותר קטורת משלשת מנים יתירים שמפטמין בכל שנה למלוא חפנים ביוה"כ ואי אפשר שיכנסו כולם בחפניו כדתניא בכריתות (דף ו:) אחת לששים או לשבעים שנה היתה חליה של שיריים: מפרישין שכר האומנין. מתרומת הלשכה שכר אומני בית אבטינס מפטמי הקטורת דאמר במסכת יומא (דף לח.) שהיו נוטלין בכל שנה שנים עשרה מנים: ומחללין אותה על שכר מעות האומנין. מזכין המעות לאומנין על ידי אחד מן הגזברים והרי הן חולין ואחר כך יחללו הקטורת עליהם ונותנין אותה לאומנין והרי היא חול וחוזרים ולוקחים אותה מתרומה חדשה והכי נקיט מילתא טפי ולא למכרה ולחזור ולקנותה דזילא מילתא: נימא קדושה שבהן להיכן הלכה. דס"ד שהמכתשת כלי שרת הוא וכיון דקדשה לה בכלי הויא לה קדושת הגוף ואילו מידי דיחיד שקדש בכלי אין לו פדיון:

דקדושת

תורה אור

[°עון עון אחד] ויקרא יד[?]
[°אותה] שם
[°אחת בשנה] שמות ל
[°וכפר אהרן] שם

[לעיל ח:]
זבחים ז. ע"ב
[פסחים לג: וש"נ]
כריתות ו. [שקלים פ"ד מ"ה ע"ש מעילה יד:]
[ע"ש דאיתא אחת לששים או לשבעים שנה]
שייך לעיל[?]

הגהות הב"ח
(א) גמ' מפרישין שכר האומנין כצ"ל ותיבת ממנה נמחק: (ב) רש"י ד"ה ואת לא כו' היכא דחיללו לצורך: (ג) תוס' ד"ה מותר וכו' היו מפטמין שס"ח מנים שס"ה מנים לשס"ה ימים למנין ימות כצ"ל:

רבינו חננאל

מלבד חטאת הכפורים. ואתקש חיצון לפנימי: מתני' ר' שמעון בן יהודה אומר משמו שעירי ר"ח מכפרין על טהור שאכל הטמא מוסף עליהם של רגלים שמכפרין על טהור שאכל הטמא ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. מוסף עליתן של יוה"כ שמכפר על טהור וכו'. וגמרא דילה פשוטה היא. ואקשינן אי הכי דרגלים נמי נכפרו אדיום [כפורים] דכי כתיב אחת בשעיר הנעשה בפנים כתיב, ופרקינן אלא לעולם אחת משמע ליה ושאני התם. דאמר קרא על קרנותיו אחת בשנה בקרנות המזבח הפנימי הוא דמכפר כפרה אחת. אבל בקרנות מזבח החיצון מכפר אפילו שתי כפרות: יתיב רבה וקאמר אמר עולא אמר ר' יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור נפדין תמימין: אמר ליה רב חסדא מאן צאית לך ולר' יוחנן רבך. וכי קדושה שבהן להיכן הלכה: אמר ליה רבה והרי קטורת שנשתיירה מן השנה שעברה שנינו בשקלים פ"ד שמחללין אותה על מעות האומנין. פי' אומנין שבנו ביה"מ או עשו מלאכה בקדש ובאין ליטול שכרן נותנין להן בשכרן מותר התרומה ומחללין אותה בשכרן כו'. אמאי מחללין אותה נימא קדושה שבהן להיכן הלכה אלא ש"מ כל כי האי גוונא לא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה. ופריק שאני קטורת דקדשי

דקדושת דמים הוא אלא מעתה לא תפסל בטבול יום אלמה תניא נתנה במכתשת נפסלת בטבול יום וכי תימא כל קדושת דמים מיפסלי בטבול יום והתנן *המנחות מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא אלא מאי קדושת הגוף היא אלא מעתה תיפסל בלינה אלמה *תנן הקומץ והלבונה והקטורת ומנחת כהנים ומנחת כהן משוח ומנחת נסכים מועלים בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה קדשו בכלי אין לא קדשו בכלי לא אמר ליה לינה קאמרת שאני קטורת הואיל וצורתה בכל השנה כולה מ"מ קשיא וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אמר רבה *לב בית דין מתנה עליהן אם הוצרכו הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן א"ל אביי *והא מר הוא דאמר הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף לא קשיא הא דאמר לדמי עולה הא דאמר *לדמי נסכים איתיביה אביי *פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתידהם וכן

רש"י

דקדושת דמים. אין בה אלא קדושת דמים שלקחה מתרומת הלשכה אבל בכלי לא קדשה דתקדש קדושת הגוף דמכתשת שנשחקה בה לאו כלי שרת היא: בטבול יום. אם נגע בה: המנחות. מנחת יחיד: מועלין בהן משהוקדשו. דקדושת דמים בת מעילה היא: קדשו בכלי. הביא לעזרה ונתנה בכלי שרת: הוכשרו. נגמרה קדושתה ליפסל בטבול יום וכל לשון הכשר לשון תיקון שמתקנו ומזמינו לכך: הקומץ. של מנחת יחיד: והלבונה. של מנחת יחיד: ומנחת כהנים. שהיא כליל ואינה נקמצת: ומנחת כהן משוח. חביתי כהן גדול שבכל יום מקריבה בבוקר ומחציתה בערב: ומנחת נסכים. הבאה עם הבהמה שלשה עשרונים לפר ושני עשרונים לאיל ועשרון לכבש והן כולן כליל: קדשו בכלי כו'. והך דפליג לה בתרתי בבי הך והך דלעיל דהמנחות מועלין בהן כו' משום דבסיפא יש חילוק ביניהם במילי אחריניתא במסכת מעילה דבההיא דלעיל לא קתני וחייבין עליה משום פיגול ונותר וטמא בקדושת כלי עד שיקרב הקומץ ובהנך שכולן כליל קתני בקדושת כלי דידהו וחייבין עליהם משום נותר ומשום טמא קתני מיהא קטורת וקתני קדשו בכלי וע"כ (א)מתניתין לעיל גבי קדושת מכתשת תנא נפסלת בטבול יום ולא תנא לינה והכא תנא לינה ש"מ קדושת כלי דהכא לאו מכתשת היא אלא כלי שבשעת הקטרה דומיא דקומץ ולבונה ושאר השנויים כאן עמה אלמא מכתשת לא מקדשא ליה קדושת הגוף: הואיל וצורתה. (ב) אינה משנה את מראיתה הלכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלא בלינה ומיהו משקדשה בכלי ליקרב גזור בה רבנן פסול לינה דלמא אתי לאכשורי בשאר המתקדשים בכלי: מכל מקום קשיא קדושה שבהן להיכן הלכה. בין בתמידין בין בקטורת: לב ב"ד מתנה עליהם. בשעת לקיחה דלא ליקדשו קדושת הגוף אלא הצריכין לשנה וכל מידי דציבור נותנין ב"ד לב: והא מר הוא דאמר. במסכת תמורה: הקדיש זכר לדמיו. הקדיש איל לדמיו: קדוש קדושת הגוף. ואינו נמכר מאחר שהקדישו והואיל ועצמו ראוי להקרבה אינו יוצא מידי מזבח והכא נמי למאי מהני תנאה דלב ב"ד כי אמרי' נמי יהו לדמיהן קדשי להו לגופייהו: הא

תוספות

הוכשרו ליפסל בטבול יום. וא"ת כי לא קדשו בכלי נמי ליפסל בטבול יום מידי דהוה אחולין שנעשו על טהרת הקודש דמיפסל בטבול יום כדמוכח בסוף נדה (דף עא: ושם) דתנן היושבת על דם טהור מערה מים לפסח ודייקינן מערה אין נוגעת לא דחולין שנעשו על טהרת קודש כקודש דמו וי"ל דתנא דהכא סבר לאו כקודש דמו כחזרו לומר דהתם דהרי הוא כמגע טמא מת בקדשים ולא לחולין א"נ הכא מיירי מדאורייתא וה"ה דמקודם לכן מיפסלי מדרבנן ואם תאמר א"כ מאי פריך לעיל נימא דקדושת דמים היא והא דקתני נפסלת בטבול יום היינו מדרבנן וכמשנה ראשונה דהתם דסברה דכקודש דמו וי"ל דאי מטעם דכקודש דמו מיפסלא בטבול יום א"כ אפילו לא נתנה במכתשת נמי דכיון דמדרבנן מיפסלא אפי' אינה ראויה להקרב נמי או שמא קטרת לא מיפסלא משום חולין שנעשו על טהרת קדש דלא שייך בההיא טעמא כיון דלאו בת אכילה היא אבל לעיל קאמר שפיר וכ"ת כל קדושת דמים מיפסלא בטבול יום ולא קשה ליה אפי' לא נתנה במכתשת נמי דלא מפסלא קדושת דמים כל זמן שמחוסר מעשה בגופו דהיינו כתישה והשתא נמי ניחא מה שמקשה דאמאי לא פריך מרישא דתנא לעיל מהך דהמנחות כו' דמייתי הכא ובפ"ב דמעילה (דף ט.) שתי הלחם ולחם הפנים מועלין בהם משהוקדשו קרמו בתנור הוכשרו ליפסל בטבול יום קרמו אין לא קרמו לא ולפי מה שפרישית דקדושת דמים לא מיפסלא בטבול יום כל זמן שמחוסר מעשה בגופו לא ה"מ למיפרך מרישא דאפילו נתנוה בתנור אכתי מחוסר קרימה וכשיקרמו עליהן הזבח אחר הקרימה שהיא אפייה:

אלא מעתה תיפסל בלינה אלמה תנן כו'. פירש בקונטרס דדייק מדקתני לעיל גבי מכתשת טבול יום ולא קתני לינה והכא תנא לינה ש"מ דכלי דהכא לאו מכתשת היא אבל אי לאו הך מתניתין דמייתי מברייתא גופה דמכתשת דקתני טבול יום ולא קתני לינה לא מצי למיפרך דאיכא למימר תנא טבול יום וה"ה לינה וא"ת ותקשה ליה מטבול יום גופיה דבברייתא קתני דמכי נתנה למכתשת נפסלה בטבול יום ואילו הכא תנן קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום דהיינו כלי דבשעת הקטרה אין לא קדשו לא וי"ל דהא לא הוה קשה ליה כולי האי דמצי למימר דבקטרת אפילו לא קדשו בכלי נפסלת בטבול יום והא דנקט קדשו בכלי לענין טבול יום לא נקט אלא משום מנחת כהנים ומנחת כהן משוח השנויים כאן [אבל לעיל דייק שפיר לא קדשו לא אטבול יום דקדשו בכלי קאי אטבול יום ומחוסר כפורים ולינה. דהא"כ בחגם נקט ע"י] תדע דהא קומץ נמי אפילו לא קדש בכלי נפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה מכי נתקדשה המנחה (ג) *) בכיסא כדקתני לעיל המנחות מועלין בהן והא דתנא קומץ בהדי הנך משום סיפא דקתני וחייבין משום נותר וטמא דקאי אכולהו אבל מלינה פריך שפיר דליכא למימר דהוא הדין לא קדשו ונקט קדשו משום מנחת כהנים וחביריה דא"כ אמאי תנא כלל קטורת בהדייהו ועוד י"ל דהא פשיטא ליה דאין קטורת נפסלת בלינה משעת נתינה במכתשת שהרי היו עושים אותה בתחלת השנה לצורך כל השנה ולא מייתי מהך מתניתין אלא דשייך פסול לינה בקטורת דאי לאו מהני' ה"א דאין שייך בקטורת פסול לינה כלל: הואיל וצורתה כל השנה כולה. פי' בקונטרס שאין מראיתה משתנה הלכך אע"ג דקדושת הגוף היא לא מיפסלא בלינה מיהו משקדשה בכלי ליקרב גזור בה רבנן לינה דלמא אתי לאכשורי בשאר קרבנות המתקדשים בכלי ולפי' אי אפשר לה ליפסל אלא מדרבנן וקשה דבפרק הוציאו לו (יומא דף מח: ושם) בעי רב פפא חישב בחפינת קטורת מהו ופשיט לה מהא דאמר ר"ע הסלת והלבונה והגחלים והקטורת שאם נגע טבול יום במקצתן פסל את כולן ומדפסיל טבול יום פסלה נמי לינה ומדפסלה לינה פסלה נמי מחשבה והקשה בקונטרס שם דלמאי לא מייתי ראיה מהכא דפסלה לינה וליכא למימר דהתם מייתי ראיה דמדאורייתא פסלה לינה ומהכא ליכא לאוכוחי דפסלה מדאורייתא דהא לפ"ה דהכא ע"כ לא פסלה אלא מדרבנן לכ"נ לפרש שאני קטורת הואיל וצורתה כל השנה כולה שעיקר מצותה בכך לעשותה כולה בתחלת השנה ולאחר קידוש כף אפשר דמיפסלא מדאורייתא כשאר קרבנות ועוד כיון דיש שיעור להקרבת קטורת פרס שחרית ופרס ערבית אין כלי שרת מקדשה (ד) שלא מדעת כדמשמע בס"פ לולב וערבה (סוכה דף נ:) אי נמי אין כלי שרת מקדשים אלא בזמנן אפילו ליפסל כדמוכח בס"פ שתי הלחם (מנחות דף ק:) אע"ג דבס"פ לולב וערבה צריך לומר דמילוי ערב שבת חשיב בזמנן לפי שא"א למלאות בשבת גבי מכתשת חשיב אפשר והשתא אתי שפיר דלא מצי למידק מהכא דפסלה לינה מדאורייתא אבל מההיא מוכח שפיר דפסלה מדאורייתא מידי דהוה אטבול יום דפסל מדאורייתא מדפסל אפילו ע"י צירוף כלי ואע"ג דטבול יום חמיר דפסיל משנתנה למכתשת קידוש כף חשיב לגבי לינה כנתינה למכתשת לטבול יום ועי"ל דלאו מדפסול טבול יום דייק פסול לינה אלא כלומר מדפסול ע"י צירוף כלי אלמא צריך הקטרה לכלי דכשאין צריך לכלי אין כלי מצרפו ואפי' הוי צירוף כלי מדרבנן לא תקון אלא בצריך לכלי מדאורייתא וכיון דבעי כלי א"כ פסלה לינה כדדייקי' בפרק התכלת (שם דף נט.) על מחבת מלמד שטעונה כלי דאי אפי לה מאתמול מיפסלא בלינה אבל קשה דתפשוט מסיפא דהכא דפסלה דאורייתא דקתני וחייבין עליהן משום נותר דמשמע דקאי נמי אקטורת ועוד דקתני ופיגול אין בהן לפי שאין להם מתירין ואי לא מיפסלא מחשבה תיפוק ליה דלא פסלה מחשבה: מכל מקום קשיא. תימה אי מכתשת מיקדשא קדושת הגוף א"כ היכי אמר בערכין (דף י:) גבי מכתשת שניקבה (ה) ונשברה ושלחו אומנין מאלכסנדריא של מצרים ותקנוה ואמר בזבחים (דף פח:) כלי שרת שנשברו אין מתקנין אותן ושניקבה אין מתיכין לתוכה אבר דאין עניות במקום עשירות וי"ל דמכתשת של משה שאני שהיתה מפטמת ביותר וי"מ דודאי לא היתה כלי שרת אלא שהקטורת היה קדוש קדושת הגוף בדבורו שהיה אומר יהא זה קטורת היה חל עליה קדושת הגוף אחר כתישה במכתשת שהיה ראוי להקטיר כמו הבהמה שהיא קדושה כשאומר יהא זה לעולה יהא זה לחטאת וכי משני לעיל שאני קטורת דקדושת דמים היא ה"ק דכשאומר יהא זה לקטורת לא חייל עלה קדושת הגוף: פר ושעיר של יום הכפורים. פי' בקונטרס דלכך ימותו דלא חזו לשנה הבאה משום תרומה ישנה ובפ' שני שעירים (יומא דף סה:) ליתא למסקנא הכי אלא מסקינן דלא בעינן חדשה אלא למצוה וטעמא דימותו משום דחיישינן לתקלה:

*) נ"ל בכיסא

רבינו חננאל

דקדשי דמים הוא ולאו קדושת הגוף. והתמידים קדושתן קדושת הגוף היא: אי הכי אמאי נפסלת הקטורת במגע טבול יום מעת שנתנה למכתשת לשוחקה ועדיין לא קדשה. וכי תימא כל דבר שהוא קדושתו קדושת דמים נפסלת במגע טבול יום. והתנן במס' מעילה פ"ב המנחות מועלין בהן משהוקדשו קדשו בכלי הוכשרו ליפסל בטבול יום כו'. אם קדשו בכלי הן נפסלין ואם לא קדשו בכלי שרת אין נפסלין. הנה קדושת דמים הן אלו המנחות ואינן נפסלין בטבול יום. ולא מצא תשובה. ואמר ליה (רבה) [רב חסדא] אלא מאי הקטרת קדושת הגוף היא אי הכי תפסל בלינה כמו הזבחים. אלמה תנן במעילה פ"ב הקומץ והלבונה והקטורת אם קדשו בכלי הוכשרו להיפסל בלינה. ודחי רבה שאני קטורת דאע"ג דקדושת הגוף היא כיון דצורתה בכל השנה. כלומר הואיל והיא נעשית מתחלת השנה אין הלינה פוסלת בה אלא עד שתקדש בכלי. ויש מי שאומר כיון שהקטורת כך צורתה לא גמרינן מינה דלא אמרינן קדושה שבהן להיכן הלכה. כמו שאין אומרים בקטורת קדושה שבה להיכן הלכה אלא מחללין אותה. כך [אין] אומרים בתמידין קדושה שבהן להיכן הלכה אלא נפדין תמימים. אלא אמרינן שאני קטורת והקושיא בתמידין עומדת. וי"א כיון שהן קדושת הגוף שניהן שוין. והא דאמר מ"מ קשיא וכי קדושה שבהן להיכן הלכה אתרוייהו מקשינן. ורבא מפרק אתרווייהו לב ב"ד מתנה עליהן. כלומר בעת קנייתם ובעת עשייתם לב ב"ד מתנה עליהן אם הוצרכו לצבור הוצרכו ואם לאו יהיו לדמיהן. א"ל אביי לרבא א) והא את הוא דאמרת הקדיש זכר לדמיו קדוש קדושת הגוף. א"ל כי קאמינא היכא דא"ל לדמי עולה קדוש הוא עצמו לעולה. אבל המקדיש לדמי נסכין לא קידש אלא לדמיו. ומותיב עליה אביי מפר ושעיר יום הכפורים שאבדו וכן

א) עי' תוס' ערכין ה' א' ד"ה והא.

עין משפט נר מצוה

ל א מיי' פ"ד מהל' מעילה הלכה ז:
לא ב מיי' פ"ג מהל' שקלים הל' יא יב:
לב ג מיי' פ"ה מהל' ערכין הלכה יד:

[עי' תוס' תמורה יט: ד"ה זאת אומרת]

מסורת הש"ס

מעילה ט.
שם י.
[כתובות קו: מנחות עט:]
תמורה יא: [זרף יט: ערכין ס. בכורות יד:]
יומא ג. סה. שבועות ו. [נקמן יב.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה קדשו וכו' וע"כ מדתניא לעיל: (ב) ד"ה הואיל וצורתה כל השנה. לעולם במכתשת קדושת הגוף ובלינה היינו טעמא דלא מיפסל לפי שאינה משנה את מראיתה. (ג) תוס' ד"ה אלא וכו' בכיסא נ"ב בפ"ג דמנחות ד' כג ע"ב פרש"י כיסא כלי ששם בוללין מנחה ובתוס' ס"פ המזבח מקדש משמע דהם גורסי' כיסא: (ד) ד"ה הואיל וכו' אין כלי שרת מקדשה (שלא מדעת) תא"מ א"ב ס"א אלא הראוי וכל"ל: (ה) ד"ה מ"מ וכו' גבי מכתשת שניקבה ושלחו כצ"ל ותיבת ונשברה נמחק:

גליון הש"ס

גמ' לדמי נסכים. עי' מג"א ר"ס תקפ"ח. ר"פ ... ד"ה אבל:

עין משפט
נר מצוה

לג א מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה כ ופ"ה מהל' עבודת יוה"כ הלכה טז:
לד ב ג מיי' פ"א מהל' פרה אדומה הל' ח:
לה ד מיי' שם הל' ט':
לו ה מיי' שם הל' י:
לז ו מיי' שם הל' ט:
לח ז מיי' שם הל' ח:
וע"ע תוס' יומא ג. ד"ה פר

וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים. תחתיהן כולן ימותו דברי ר' יהודה ר' אלעזר ור' שמעון אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה ואמאי לימא לב בית דין מתנה עליהן אבודין קאמרת שאני אבודין דלא שכיחי הרי פרה דלא שכיחא ותניא *פרה נפדית על כל פסול שבה מתה תפדה נשחטה תפדה *מצא אחרת נאה הימנה תפדה ישחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית שאני פרה *דקדשי בדק הבית היא אי הכי מתה או נשחטה תפדה הא בעינן *העמדה והערכה הא מני ר"ש היא דאמר קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה *קדשי בדק הבית לא היו בכלל העמדה והערכה אי רבי שמעון אימא סיפא שחטה על גבי מערכתה אין לה פדייה עולמית *והתניא ר"ש אומר פרה מטמאה טומאת אוכלין הואיל והיתה לה שעת הכושר ואמר ר"ל אומר היה ר' שמעון פרה נפדית על גב מערכתה אלא שאני פרה הואיל ודמיה יקרין אמר מר מתה תפדה *וכי פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אמר רב משרשיא משום עורה וקיימי ב"ד ומתנו אדעתא דעורה אמר רב כהנא אמרי אינשי מגמלא אונה איתיביה אמרו לו לר' שמעון מהו שיקרבו זה בזה אמר להו יקרבו אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הן קריבין(א) אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמאי לימא לב ב"ד מתנה עליהן ר' שמעון קאמרת ר"ש *לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן דאמר *רב אידי בר אבין אמר רב עמרם א"ר יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי רבי שמעון אין נפדין תמימים לדברי חכמים נפדין תמימים ורבנן דפליגי עליה דרבי שמעון מאן נינהו אי נימא רבנן דקטורת

שאני

רש"י

הא דאמר לדמי עולה. כי אמרי אלא קדוש קדושת הגוף היכא דאמר יהא להביא בדמיו עולה דכיון דאיהו חזי להכי לא מזבנינן ליה אבל אמר יהא לדמי נסכים אף על גב דנסכים נמי למזבח וקדושתייהו דמיין להדדי כיון דלא להכי חזי מזדבן וכל שכן היכא דמתנו ב"ד שיהו לדמי מותר תרומה שהיא לרקועי פחים: פר ושעיר של יוה"כ. שהן חטאות הפנימיות*: וכן שעירי ע"ז. צבור שחטאו בע"ז בהוראת ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת כדכתיב בפרשת שלח לך ואותו שעיר מתן דמו על הפרוכת ועל מזבח הזהב כדאמר בזבחים בפרק ב"ש (דף לט:): כולן ימותו. דלא דמו לשעירי הרגלים דתנן בהו במתניתין לא קרבו ברגל זה יקרבו ברגל אחר אבל אלו אינן ראוין עד יום הכפורים לשנה הבאה וכבר עברה לה שנה והוו להו מתרומה ישנה והלכך ימותו כדין חטאת שכפרו בעליה שהלכה למשה מסיני חמש חטאות מתות וזו אחת מהם: שאין חטאת צבור מתה. לא נאמרה הלכה דחמש חטאות אלא ביחיד וטעמא דר"ש מפרש בהוריות (דף ו:) ובתמורה (דף טו:): לימא לב ב"ד מתנה עליהן. שיפדו בלא מום: דלא שכיח. הילכך לא *חשוב ב"ד להתנות עליהן: והרי פרה. אדומה: דלא שכיחא. בכל ימי בית ראשון ובית שני לא עשו אלא שבע: על כל פסול שבה. אם אירע בה שום פסול תפדה: נשחטה תפדה. נשחטה חוץ למקומה: ע"ג מערכתה. בהכשר בהר המשחה ובמקום הבדוק לה מקבר התהום כדאמר בפרק בתרא דזבחים (דף קיג·): אין לה פדייה עולמית. מאחר שנעשית בהכשר גנאי הוא להוציאה לחולין: דקדושת בדק הבית היא. כלומר אינה מקדשי מזבח ליקדש קדושת הגוף לפיכך נפדית בלא מום ואינה צריכה לב ב"ד: העמדה והערכה. שתעמוד על רגליה ויעריכנה הכהן כדכתיב (ויקרא כז) והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך הכהן וגו': דר"ש. במסכת תמורה בפרק בתרא (דף לג:): פרה מטמאה טומאת אוכלין. אע"ג דאית ליה לר"ש איסורי הנאה אין מטמאין טומאת אוכלין ויליף ליה מכל האוכל אשר יאכל אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל ושאין אתה יכול להאכילו לאחרים אין קרוי אוכל במסכת מנחות בפרק המנחות והנסכים (דף קא:) ופרה איסורי הנאה היא: מטמאה טומאת אוכלין. אם נגע שרץ בבשרה וחזר ונגע בשרה באוכלין טימאתן: הואיל ויש לה שעת הכושר. לכך: ואמר ריש לקיש. מהו שעת הכושר שלה: אומר היה ר' שמעון פרה. שנשחטה כהלכתה על גב מערכתה: נפדית. אם מצא נאה הימנה וסבירא ליה לר"ש העומד לפדות כפדוי דמי והויא ליה אוכל שאתה יכול להאכילו לאחרים: אלא. לא תוקמה כר"ש והאי דקתני מצא נאה הימנה תפדה משום דלב ב"ד מתנה עליה אע"ג דלא שכיחא איידי דדמיה יקרין מסקי אדעתייהו לאתנויי: האי תנא סבירא ליה וכו' עד באין מעמידין לא גרסינן: וכי קיימו ב"ד ומתנו. משום הנאה פורתא דדמי עורה: נימא. להו ר"ש לב ב"ד מתנה שאם לא יקריב *ברגל זה יקרב ברגל זה ולמה ליה לשנויי שינויא דחיקא כולן באין לכפר כו': *) דלית תקנתא ברעייה. הלכך מתנו עלה אבל תמידין דאית להו תקנתא ברעייה *ולכשימותו יפדם לא קיימי בית דין ומתנו:

*) שייך לדף יג.

אלא

תוספות

וכן שעירי ע"ז שאבדו. למאן דמפרש בפרק הוציאו לו (יומא דף ג:) דפר דקתני הכא הוא פר העלם דבר של צבור ניחא אבל למ"ד פר כ"ג תימה אמאי לא תני ליה פר העלם דבר בהדי שעירי ע"ז שרגיל לשנותם יחד כדקתני להו התם אמילתא דאחרים ועוד תימה מאי שנא דלא קתני פרי העלם דבר בלשון רבים כדקתני שעירי לשון רבים דמדקתני שעירי א"כ קסבר י"ב שבטים מביאים י"ב שעירים ה"נ מייתו י"ב פרים דשניהן שוין כדקתני פרק קמא דהוריות (דף ד:)*:

אי הכי נשחטה תפדה הא בעינן העמדה והערכה. תימה דמשמע דאי קדשי מזבח היא ניחא והא רבי יוחנן אית ליה בפרק בתרא דתמורה (דף לג: ושם) דאחד זה ואחד זה היו בכלל העמדה והערכה ומיהו יש לומר הך סוגיא אתיא כר"ל דאמר לרבנן קדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה אבל קשה דמעיקרא פריך אביי דלא אמר לב ב"ד מתנה עליהן ולבסוף פריך דאפילו במידי דלא שכיח אמר לב ב"ד מתנה עליהן ועוד דסבר דפרה קדשי מזבח היא וכן במסקנא ובכל דוכתין מסקינן שאני פרה דקדשי בדק הבית היא וסתמא דהש"ס בפ"ק דחולין (דף יא· ושם) מפרש דטרפות פוסל בפרה משום דחטאת קרייה רחמנא לכן נראה דאביי ידע שפיר דפרה קדשי בדק הבית היא ומ"מ סבר דאין נפדית אלא מחמת לב ב"ד מתנה עליהן להכי פריך והרי פרה דלא שכיח פירוש שימצאו נאה ממנה אפילו הכי מסקי דעתייהו ואמר לב ב"ד מתנה עליהם משום דקדשי בדק הבית היא א"כ בקדשי מזבח נמי אי אמר לב ב"ד מתנה עליהן אית לן למימר אפילו במילתא דלא שכיח ומשני שאני פרה דקדשי בדק הבית היא ואין צריך ללב ב"ד מתנה והשתא פריך אי הכי נשחטה תפדה אא"ב דמכח לב ב"ד נפדית כן דעתם להתנות ואי לאו תהא לדמי נסכים והוי כבעל מום מעיקרו דמודי ביה ר' יוחנן דלא בעי העמדה והערכה שפיר וא"ת ואי קדשי בדק הבית היא היכי פריך בסמוך וכי פודין את הקדשים להאכילם לכלבים הא של בדק הבית ולאי פודין דהא דאין פודין נפקא לן מואכלת ולא לכלביך (דברים יב) דכתיב בפסולי המוקדשים של מזבח כדמוכח בפרק ב' דבכורות (דף טו· ושם) דמההוא קרא נפקא לן גיזה וחלב של קדשי בדק הבית מותרים ואפילו קדם הקדישן למומן תנן התם דמותרין לאחר פדיונן בגיזה ועבודה ובהדיא קתני התם אם מתו יפדו יש לומר דמדרבנן אסור כדמוכח בפרק כל שעה (פסחים דף לב *) גבי חמץ של הקדש והא דקתני אם מתו יפדו היינו מדאורייתא:

פרה מטמאה טומאת אוכלין. מפורש במקום אחר: וכי פודין את הקדשים. ואע"ג דפלוגתא היא בפ"ב דבכורות (דף טו:) אפילו בקדם הקדישן למומן מ"מ סתם משנה התם (דף יד·) ובפרק הזרוע (חולין דף קל·) כמ"ד אין פודין: משום עורה. הקשה הר"ר מרדכי מ"ש מהא דאמר [זבחים] (דף קג:) בכור שנטרף קוברים אותו עם עורו לפי שאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים ולא אמר שיפדו משום עורו ולמאי דפרישית שאין פודין מדרבנן בקדשי בדק הבית ניחא ולפיכך מותר ליהנות מעורה אבל התם דאין פודין מדאורייתא אסור גם העור: רבי שמעון לית ליה לב ב"ד מתנה עליהם. ולא מצי לשנויי אבודין שאני דאבודין דלעיל ודאי לא שכיחי דנזהרים לשמרן ביותר לפי שקדושתן מרובה שדמן נכנס לפני ולפנים א"כ אינהו גופייהו לא שכיחי דפר ושעיר של יום הכפורים אינן אלא פעם אחת בשנה וכן שעירי ע"ז לא שכיחי כלל אבל הכא אע"ג דמיירי נמי בשעיר החיצון של יום הכפורים מכל מקום שעירי חיצונים שכיחי טובא ואבודין דידהו שכיחי ומסקי בית דין דעתייהו להתנות עליהן:

שאני

מסורת הש"ס

ע"כ שייך לע"א
[תוספתא דפרה פ"א]
[יומא מב. וש"נ]
[בכורות לג: חולין פד.]
[בכורות יד: תמורה לג:]
ב"ק עז. חולין פא:
[מנחות קא: תוספתא דפרה פ"ו]
[פסחים כט. בכורות טו. תמורה יז. לג.]
[זבחים ו: ע"ש מנחות עט: ע"ש]
[פי' תוספות פסחים פא: ד"ה נשחטה]
[כש. ופ"ש תוס' ד"ה אין וכו' דה"ק אין פודין מדרבנן וכו']

הגהות הב"ח

(א) גמ' קריבין זה בזה אמר:

גליון הש"ס

גמ' מצא אחרת נאה ממנה. עיין לקמן דף טו ע"א תוס' ד"ה ללמדך:

עיין רש"ל

בדפו' ויניציא' ולכשימותו.

רבינו חננאל

וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהם ואח"כ נמצאו בין למאן דאמר ימותו בין למאן דאמר ירעו עד שיסתאבו אמאי לא אמרינן לב ב"ד מתנה עליהם ונפדין תמימין. ופריק שאני אבודין. כלומר כיון דלא שכיחי דכל מאן דפריש קרבן מזהר זהיר ביה. לפיכך אין לב ב"ד מתנה עליהן. ואקשינן והרי פרה דלא שכיחא ותניא פרה נפדית על כל פסול שבה. מתה או נשחטה או מצא אחרת נאה הימנה תפדה לאו משום דאמרינן לב ב"ד מתנה עליהם ואע"ג דלא שכיחא. ופריק שאני פרה דקדשי בדק הבית היא דלעולם לפדיה קיימי: הא ר' שמעון היא דאמר קדשי מזבח היו בכלל העמדה והערכה אבל קדשי בדק הבית אינן בכלל העמדה והערכה כלומר אפילו בלא העמדה אלא נשחטו נערכין ונפדין ומפורש בסוף תמורה. ואסיקנא והא לר' שמעון פרה נפדית על גבי מערכתה אמאי תני אין לה פדיה עולמית. אלא שאני פרה שנפדית על כל פסול שבה הואיל ודמיה יקרים. ואסיקנא לעולם אין פודין הקדשים להאכילן לכלבים והאי דקתני מתה תפדה משום עורה. וכדאמרי אינשי מגמלא אונא. ומותבינן לרבה ממתני' אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה היאך הן קרבין. אמר להן כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו ואמאי לימא להו לב ב"ד מתנה עליהם [ופריק ר' שמעון ל"ל לב ב"ד מתנה עליהם]. דאמרי משמיה דר' יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר' שמעון אין נפדין תמימין לדברי חכמים נפדין

ור'

שאני קטורת דלא *בר רעיה היא אלא רבנן דפרה דלמא שאני פרה דדמיה יקרין ואלא רבנן דאמרו לו ממאי דר' יהודה היא והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא לב ב"ד מתנה עליהן אמטו להכי יקרבו אלא לדידך דאמרת לא אמאי יקרבו דלמא ר"מ היא והכי קאמר ליה בשלמא לדידי דאמינא כל השעירים כפרתן שוה מש"ה יקרבו אלא לדידך אמאי יקרבו אלא ר' יוחנן גמרא גמיר לה לדברי ר"ש אין נפדין לדברי חכמים נפדין ולר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה עליהן מאי עבדין להו א"ר יצחק א"ר יוחנן מקיצין בהן את המזבח א"ר שמואל בר רב יצחק ומודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקיצין בגופן אלא בדמיהן הכא הוא דמעיקרא עולה והשתא עולה אבל התם דמעיקרא חטאת והשתא עולה גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה אמר אביי אף אנן נמי תנינא *פר ושעיר של יוה"כ שאבדו והפריש אחרים תחתיהם וכן שעירי ע"ז שאבדו והפריש אחרים תחתיהן כולן ימותו דברי ר' יהודה ר' אלעזר ור"ש אומרים ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה שאין חטאת צבור מתה ואמאי נקרבו אינהו גופייהו עולה אלא לאו ש"מ [א]גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה אמר רבא אף אנן נמי תנינא *[ב]והשני ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה ואמאי יקרב איהו גופיה עולה אלא לאו ש"מ גזרה אחר כפרה אטו לפני כפרה אמר רבינא אף אנן נמי תנינא *אשם שמתו בעליו או שנתכפרו בעליו [ג]ירעה עד שיסתאב וימכר ויפלו דמיו לנדבה רבי אליעזר אומר ימות רבי *יהושע אומר יביא בדמיו עולה וליקרב *הא גופא עולה [ד]אלא לאו גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה שמע מינה תניא נמי הכי [ה]מה הן מביאין מן המותרות

קיץ

רש"י

אלא רבנן דאמרו לו. במתני' והכי אמרי ליה הואיל ואין כפרתן שוה ולית לך לב ב"ד מתנה שאם אבד בזה יקריב לזה לכפרה אחרת היאך הן קריבין: ממאי דר' יהודה. קאמר ליה דאית ליה נמי אין כפרתן שוה כר"ש ומשום לב ב"ד מתנה הוא דקא מותיב לה והכי קאמר ליה בשלמא כו': דלמא ר"מ. קאמר לה דאית ליה כפרתן שוה והכי קאמר ליה כו': מאי עביד להו. לתמידין שלא הוצרכו לצבור: מקיצין בהן את המזבח. כשהמזבח בטל מקריבין אותו עולה לנדבת צבור כדשמעינן ליה לר"ש דאמר במתני' גבי שעיר שלא קרב בזה יקרב בזה משום טעמא דכולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו אלמא אע"ג דלאו היינו דההיא כפרה גופה כיון דשייכא במקצתה קרב לה ה"נ אלו שלוקחו לצורך תמידין ולא הוצרכו יקרבו לקיץ המזבח שהרי לשם עולה הופרשו וקיץ נמי עולה הוא ולקמן מפרש מהו לשון קיץ: מודה ר"ש בשעירי חטאות שנקנו מתרומת הלשכה של שנה זו וניתותרו כגון שעיר של ר"ח אדר שאבד ונמצא בניסן שאינו ראוי ליקרב עוד לחובת צבור והרי הוא לקיץ המזבח מודה הוא שאין מקילין בגופו ליקרב הוא עולה אלא בדמיו שירעה ולכשיומם יקחו בדמיו עולה לקיץ המזבח: התם. הוא גבי תמידים שלא הוצרכו קאמר ר"ש דמקילים בגופן דמעיקרא לשם עולה נלקחו והשתא נמי לעולה קרבי: אבל הכא גזירה לאחר כפרה אטו קודם כפרה. אי מכשרת חטאת צבור ליקרב עולה לאחר שנתכפרו צבור באחר וניתן זה לקיץ המזבח אתי לאכשורי נמי לעולה קודם כפרה ששחטו לשם חטאת עומד: אף אנן נמי תנינא. לר"ש דאין מקילים בגופי חטאות שניתותרו ואף שמקילין בדמיהן: והשני ירעה. במסכת יומא (דף סב.) גבי שני שעירי יוה"כ שמת המשתלח והוצרכו להביא שני שעירים אחרים ולהגריל עליהם וישתלח האחד ונמצאו שנים לשם אחד מזוג ראשון ואחד מזוג שני אחד יקרב לשעיר הנעשה בפנים והשני ירעה ויפלו דמיו לנדבה שאין חטאת צבור מתה ומאן שמעת ליה דאמר אין חטאת צבור מתה ר"ש וקאמר ירעה ולא קאמר יקרב לנדבה וכל יפלו לנדבה דקאמר ר"ש בכל דוכתא לקיץ המזבח הוא: אשם שמתו בעליו או שנתכפרו באחר דאילו בחטאת כי האי גוונא מתה באשם רועה דהכי גמרינן בהלכתא כל שבחטאת מתה באשם רועה וכל הרועין דמיהן נופלים לנדבה שכן מדרשו של יהוידע הכהן במס' תמורה (דף כג:): ר"א אומר ימות. ר"א אית ליה אשם כחטאת לכל דבר אף שאם שחטו שלא לשמו פסול בפ"ק דזבחים (דף ב:) וכן לענין שאם נכנס דמו להיכל פסול: רבי יהושע אומר יביא בדמיו עולה. בעל האשם יביא בדמיו עולה והתם מפרש והלא אף נדבה עולה היא מה בין דברי רבי יהושע לדברי חכמים אלא בזמן שהיא באה נדבת יחיד סומך עליה ושוחטה ונסכיה קרבין משלו ובזמן שהיא באה נדבת צבור אינו סומך עליה (א) ונסכיה קריבין משל צבור: תניא נמי הכי. כדאמר לעיל מותרות לר"ש מקילין בהן את המזבח: מה הן מביאין מן המותרות. של צבור שנותרו משנה לשנה:

קין

תוספות

שאני קטורת דלית ליה תקנתא ברעיה. תימה דה"ל למינקט תקנתא דתמידים והל"ל דלית להו תקנתא בקיץ למזבח שתקנה זו עושין בתמידין כדאמר בסמוך וי"ל דרבותא נקט דאפי' תקנה מועטת כזו אין בקטורת וא"ת לעיל (דף י:) דפריך רבה לרב חסדא ממתני' דמותר הקטורת אמאי לא משני הכי ויש לומר משום דרב חסדא אית ליה שאין לב בית דין מתנה בשום מקום להפקיע קדושת הגוף: וממאי דר' יהודה היא. תימה כי אתיא נמי כר' יהודה מצי למימר שאני חטאת צבור דלית להו תקנתא ברעיה דהא ר' יהודה אמר לעיל כולם ימותו ומיהו עדיפא מינה קאמר דדלמא ר"מ היא ואפי' בהנך אילונים דשכיחי לית ליה לב ב"ד מתנה עליהן: מקיצין בהן את המזבח. תימה דבפרק התודה (מנחות עט: ושם) משמע דאזלי לרעיה דאמר ומי אית ליה לר"ש לב ב"ד מתנה עליהן והא א"ר אידי בר אבין א"ר יוחנן תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר"ש אין נפדין תמימים ומשני שאני התם דאית להם תקנה ברעיה וי"ל דהתם משום חטאות משני הכי דעיקר מילתא דר' יוחנן משום דדייק ממתני' דלית ליה לר"ש לב ב"ד מתנה אע"ג דא"ר יוחנן גמרא גמיר לה הייתו דלרבנן נפדין תמימים אבל לדברי ר"ש ממתני' דייק וכן משמע מדנקט לדר"ש ולא קאמר ר"ש אומר ואגב דנקט לדברי ר"ש נקט נמי לדברי חכמים ואם תאמר וממתני' היכי מצי דייק דלמא הא דלא אהדר להו ר"ש לב ב"ד מתנה עליהן משום דלא איצטריך וי"ל כיון דגמיר ר' יוחנן דלרבנן אית להו לב ב"ד אי לאו דשמעי' לר"ש דלית ליה לא הוה להו לאקשויי לר"ש היאך הן קריבין: אשם שמתו בעליו כו' אלא ש"מ גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה. משמע דלאחר כפרה אפילו קודם ניתוק שרי מדאורייתא מדלא קאמר גזירה אחר ניתוק אטו קודם ניתוק משמע דליכא איסור אלא קודם כפרה והא דאמר בכל דוכתא* דהלכתא גמירי לה דכל שבחטאת מתה באשם רועה אר"ת דרעיה דרבנן היא והלכתא לא גמירי אלא כל שבחטאת מתה באשם קרב עולה והש"ס דנקט רעיה לפי שתקנו אותה חכמים והעמידוה בה ואינה אלא מדרבנן כדמשמע הכא והכי נמי מוכח בפסחים בסוף פרק אלו דברים (עג. ושם) דאמר רב הונא א"ר אשם שניתק לרעיה ושחטו סתם כשר לעולה אלמא לא בעי עקירה אי הכי כי לא ניתק נמי פי' בשלמא אי בעי עקירה כו' מש"ה בעי ניתוק דעבוד רבנן היכרא דע"י כך יזכור לעוקרו אבל כיון דלא בעי עקירה לא ניתק נמי ומשני גזירה לאחר כפרה אטו לפני כפרה ותימה דבפ"ק דזבחים (דף ה: ושם) ובפ"ק דמנחות (דף ד. ושם) אמר רב הונא אשם שניתק לרעיה כו' ניתק אין לא ניתק לא מאי טעמא אמר קרא הוא בהוייתו יהא ופירש בקונטרס בהוייתו יהא עד שניתק וע"כ דרשה גמורה היא דקאמר התם אלא הוא למה לי ואר"ת דל"ג התם ניתק אין לא ניתק לא ובתמורה פרק אלו קדשים (דף יח. ושם) איתו בשום ספר * ואפילו גרס ליה לא קאי דרשה דקרא לפרש טעמא דלא ניתק לא אלא אתא לפרש מאי טעמא כשר כששחטו סתם בלא עקירה אמר קרא הוא בהוייתו יהא כלומר בהוייתה הוייתה שסופה להיות דהיינו עולה דהכי גמירי שקרב עולה בהוייתה הויה יהא מתחלה בלא עקירה ואף על גב דקרא קאי אהלכתא אשכחן כי האי גוונא בפ"ב דבכורות (דף טז: ושם) דמקיש דבר הבא ממעלה גרה פי' תמורת פסולי המוקדשים לדבר הבא ממפריסי הפרסה (ב) ה' חטאות המתות וגמר מהתם מה התם במיתה אף על גב דהתם הלכתא היא: **תניא** נמי הכי מה הן מביאין כו'. נראה דמייתי סייעתא דגזרינן אטו קודם כפרה מדלא קתני מה הן עושין מן המותרות אלא מה הן מביאין משמע מדמיהם אבל לא מגופן ובמותר חטאת ואשם מיירי ולא במותר עולה דהתם מותר בזבחים ובתמורה בחטאת ואשם מיירי:

כבנות

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה ב:
מ ב מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' טו:
מא ג מיי' פ"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה יד:
מב ד מיי' שם הל' טו:
מג ה מיי' פ"ד מהל' שקלים הלכה ו

רבינו חננאל

ור' יוחנן האי גמרא גמיר לה. ור' שמעון הני תמידין שלא הוצרכו לצבור מקייץ בהו למזבח כלומר מקריבין אותן שלא לשום תמידין. אלא כמו מיני מגדים שאינן מעיקר הסעודה אלא לקינוח סעודה כך ענין קייץ המזבח. והני מילי תמידין דמעיקרא עולות נינהו. השתא נמי מקריבין אותן עולות לקייץ למזבח כמו דורון ולא כמו חובה (אלא) [אבל] כגון שעירי חטאת שנשתיירו וכיוצא בהן אין מקייצין בגופן לשום עולה. דחיישינן לאחר כפרה אע"ג דפקעה מהן קדושה לאחר כפרה אטו לפני כפרה אלא מקייצין בדמיהן: אמר רבא אף אנן נמי תנינא והשני ירעה עד שיסתאב וימכר. ואמאי נקרב הוא גופיה עולת נדבה. אלא לאו ש"מ גזרה לאחר כפרה אטו לפני כפרה. תניא נמי הכי מה מביאין מן המותרות.

מסורת הש"ס

בת יעב"ץ
לעיל יא. [וש"נ]
[יומא סב. תמורה כב.כג.]
תמורה כ: [פסחים עג.]
[בתמורה איתא ר' אליעזר]
הוא גופיה. יעב"ץ
[נזיר כה: תמורה יח.]
[אולם לפנינו איתא]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה רבי כו' עליה ושוחטה ונסכיה: (ב) תוס' ד"ה אשם וכו' הפרסה פי' ה' חטאות:

קיץ כבנות שוח למזבח והכתיב °כי כל שאור וכל דבש וגו' תני רב חנינא כבנות שוח לאדם דרש ר"נ בר רב חסדא *אין מקיצין בעולת העוף אמר רבא *) הא בורכא א"ל ר"נ בר יצחק לרבא מאי בורכתא אנא אמריתה ניהליה ומשמיה דרב שימי מנהרדעא אמריתה ניהליה דאמר רב שימי מנהרדעא מותרות לנדבת צבור אזלי °ואין עולת עוף בצבור ואף שמואל סבר להא דר' יוחנן *דאמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור סכין מושכתן למה שהן תניא נמי הכי ומודה ר"ש בשעיר שאם לא קרב ברגל יקרב בר"ח ואם לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ ואם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל ואם לא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שמתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון (תנא לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון): ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר הנעשה בפנים כו': מנהני מילי דת"ר °וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו' *פשעים אלו המרדים וכן הוא אומר °מלך מואב פשע בי ואומר °אז תפשע לבנה בעת ההיא חטאות אלו השגגות וכן הוא אומר °נפש כי תחטא בשגגה: על שאר עבירות שבתורה הקלות והחמורות הזדונות והשגגות כו': היינו קלות היינו עשה ולא תעשה חמורות היינו כריתות ומיתות ב"ד הודע היינו מזיד לא הודע היינו שוגג אמר רב יהודה °ה"ק על שאר עבירות שבתורה בין קלות בין חמורות בין שעשאן בשוגג בין שעשאן במזיד אותן שעשאן בשוגג בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן °ואלו הן קלות עשה ולא תעשה ואלו הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד האי עשה ה"ד אי דלא עבד תשובה °זבח רשעים תועבה אי °דעבד תשובה כל יומא נמי דתניא *°עבר על מצות עשה ועשה תשובה לא זז משם עד שמוחלין לו אמר רבי זירא בעומד

תורה אור: ויקרא ב · זבחים ו: · ויקרא טז · מ"ב ג · שם ח · ויקרא ד · משלי כא

א)[חולין פה: ע"ש בפי' רש"י כתובות סג: ע"ש ובפי' רש"י]

רש"י

קיץ כבנות שוח למזבח. כאדם שמביא בקינוח סעודה מיני מתיקה והוא לשון קיץ כדכתיב (שמואל ב טז) הלחם והקיץ לאכול לנערים: וכל דבש. וכל מיני פירות האילן בכלל: אין מקילין בעולת העוף. אין לוקחין בדמי הנדבה עולת העוף: הא בורכא. דבר הבדוי מן הלב דמגא לך הא: לנדבת צבור אזלא. כדרבנן דפליגי עליה דר"א: ואין עולת העוף בצבור. דתניא בת"כ *והקריב מן התורים היחיד מביא עוף ואין הצבור מביאין עוף: להא דר' יוחנן. דאמר לעיל תמידין שלא הוצרכו לר"ש דלית ליה לב ב"ד מתנה מקילין בהן את המזבח בגופן ואין צריכין רעיה: סכין מושכתן למה שהן. סכין השוחטן סתם מושכתן לקרבן שהופרש מתחלה לכך ואפילו אין זה אותו קרבן עצמו וכגון עולת תמיד עולה לקיץ אם אינו ראוי לתמיד: מודה ר"ש כו'. ומסקנא דטעמא שמתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון אלמא אהא הוא דקפידא שיקרב על מזבח החיצון לכפר מקצת דבר שהוקדש לו חטאת דטומאת מקדש תקרב לטומאת מקדש ואע"פ שאין כפרתן שוה ה"נ לעולה שהוקדש לעולה יקרב: וכפר על הקדש. בשעיר הפנימי כתיב: היינו קלות היינו עשה ולא תעשה. כלומר הי ניהו קלות עשה ולא תעשה אמאי תני להו תרתי: היינו זדונות היינו הודע. קס"ד הודע שידע ועשה דהיינו מזיד דהא ליכא למימר הודע שנודעה לו שגגתו כדפרשינן ליה בכל דוכתי דא"כ הוה ליה חטאות ואשמות ודאין ותנן במס' כריתות (דף כה.) חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יוה"כ חייבין להביא אחר יוה"כ: אמר רב יהודה כו'. סיפא דמתניתין מפרשא ליה לרישא וכולהו פירוש דקלות וחמורות הוא: בין כשעשאן בשוגג. האי שוגג דהכא ליכא לפרושי אלא בדבר שאין שגגתו חטאת אלא אשם תלוי כגון אכל אחת משתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן ואינו יודע איזה אכל: בין שנודע לו ספיקן. שנודע לו שבא לידי ספק חלב: בין שלא נודע לו. לפני יוה"כ שאכל ספק חלב אין צריך להביא אחר יוה"כ אשם תלוי והכי נמי תנן בכריתות (שם) חייבי אשמות תלויין שעבר עליהן יוה"כ פטורין וליף לה התם מקרא: האי עשה. דמכפר עליה יוה"כ: ה"ד אי דלא עשה תשובה. שאינו תוהא על חטאו: הא כתיב זבח רשעים תועבה. והיכי מכפר עליה קרבן יוה"כ: ואי דעבד תשובה. למה לי יוה"כ כל יומא נמי תשובה מכפרא עליה דתניא לא זז משם עד שמוחלין לו: בעומד

תוספות

כבנות שוח לאדם. משמע שהן טובות וקרא נמי כתיב (בראשית ג) כי טוב העץ למאכל והיינו בנות שוח כדמשמע בבראשית רבה כי גרמו שוחה לאדם א"נ בנות שבע שגרמו ז' ימי אבילות וקשה לר"ת דבפ"ק דע"ז (דף יד: ושם) משמע דלא חזו לאכילה כל כך דקתני גבי שביעית הוסיפו עליהן אלכסוסין ואילטרובלין מוכסוסין ובנות שוח אבל מעיקרא לא הוה בהו שביעית משמע דגריעי ותירץ ר"ת דלאו משום דגריעי אלא שכינו במס' שביעית (פ"ה מ"א) בנות שוח שביעית שלהן שניה שעושין לג' שנים וכשהפרי נחנט בשביעית אינו נגמר עד שנה שניה של שמינית והשתא מעיקרא סבור דאזלינן בתר לקיטה ובסוף סבור דאזלינן בתר חנטה ועוד תירץ ר"ת דגרס בפ"ק דע"ז (שם) מוכסוסין בנות שוח בלא וי"ו ופרי אחת הוא והוא גרוע ואינו אותו שקמו בנות שוח גרידא וכן משמע בפ"ק דבכורות (דף ח: ושם) דשנים הם דהא אמר הזאב והארי לג' שנים וכנגדן בבנות שוח נחש לז' שנים ולאותו רשע לא מצינו שום חבר וי"א מוכסוסין בנות שוח ומיהו בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ:) משמע דבנות שוח הן גרועין שלא נחשדו עליהן עמי הארץ דחשיב להו* גבי קלין שבדמאי ושמא פרי הוא שגדל ביערים כמו עוזרדין דחשיב בהדייהו ולפי שמצוי להן מן ההפקר לא נחשדו שלא לעשר הגדל בגנותיהן ובפרדסותיהן ולא מפני שהוא גרוע: הא בורכא. תימה היכי ס"ד דמקילין בעוף האמר *)זה מדרש דרש יהוידע הכהן שמותר חטאת ומותר אשם יהא לנדבת עולה משום דכתיב (ויקרא ה) לה' לכהן איזהו דבר שהוא לה' ולכהן הוי אומר זה עולה שבשר עולה כולה לה' והגיזה והעור לכהן ובעוף אין לכהן חלק בו וי"ל דהתם במותר מעות כגון הפריש מעות לחטאת ואשם כדכתיב (מלכים ב יב) כסף אשם כסף חטאת והכא כשנותר גוף אשם: ואין עוף בצבור. *משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד דוקא וא"ת והאמר בפ' טרף בקלפי (יומא דף מא: ושם) אי זבן פרידה אחת אי עולה זבן עולה אזלא לנדבה וי"ל דאין לקנות עוף במעות שנתותרו אך אם כבר בא עוף לפנינו מקילים בו °למה יעשה ממנו [וע"ע תוס' תמורה כג: ד"ה ושם]: ואף שמואל סבר לה. פי' בקונטרס להא דאמר דלר"ש מקילין בהן המזבח דאמר שמואל סכין מושכתן פי' סכין השוחטת סתם מושכתן לקרבן שהופרשו מתחלה לכך כגון עולת תמיד לעולת קיץ אע"פ שאין זה אותו קרבן עצמו כיון דמעיקרא עולה והשתא עולה וקשה דבפ"ק דזבחים (דף ג' ושם) מוכח דמילתא דשמואל כרבנן דר"ש דאית להו לב בית דין מתנה עליהן ואמאי דגרס בסמוך תניא נמי הכי קשה דמתני' ה"ל לאיתויי ונראה כפירוש הערוך* דפי' סכין מושכתן למה שהם אם תמידים אם מוספין סכין מושכתן להיות כן דטרם משכן לסכין אין לומר איזה תמיד איזה מוסף אלא תלויין ועומדין בתנאי לב ב"ד דאף ע"פ שאמרו שהן תמידים אם ילכו להקריבן לשם זבח אחר רשאין לפי שבזמן שמשך זה סכין לשחיטת תמיד הרי הוא תמיד ואם למוסף מוסף והוי סייעתא לר' יוחנן דאמר תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי רבנן נפדין תמימים שהרי עדיין לא משכן לסכין* ול"ג תניא נמי הכי אלא תניא וי"מ תניא נמי הכי אדרב שמואל בר רב יצחק דאמר מודה ר"ש בשעירי חטאת שאין מקילין בגופן דקתני אם לא קרב ברגל כלומר בפסח יקרב בר"ח כו' ואם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל פירוש בסוכות ואם לא קרב ברגל זה של סוכות יקרב ברגל אחר היינו שמיני עצרת שהוא רגל בפני עצמו אבל טפי מרגל אחר דהיינו בפסח הבא לא מצי לאקרובי לגופיה דה"ל תרומה ישנה ולא להקיץ בגופו לפי שמתחלתו לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון כלומר לכפר בחטאת וא"א לשנותן בנדבה אלמא אין מקילין בגופן אלא בדמיהן אבל קשה דאמאי נטר עד הכא לעיל ה"ל לאיתויי: שמתחלה לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון. אע"ג דבמתני' מפרש משום דבאין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו תרתי בעינן מקדש וקדשיו ומזבח החיצון לאפוקי שעיר הפנימי ואע"ג דמשמע לעיל דאי לאו משום גזירה אטו לפני כפרה היו מקילין אפילו במותר חטאת הפנימית היינו משום דהכי גמירי דמותר חטאת לצבור לעולה: ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו. אין זה ב' כפרות אלא מה שקרבן אחר מכפר כדפ"ל (א) א"כ כפרה אחת לשוגג ואחת למזיד: לא זז משם עד שמוחלים לו. ואף על גב דתנן במתני' בפרק בתרא דיומא (דף פה: ושם) על עשה ועל לא תעשה תשובה מכפרת ואמר נמי במס' חגיגה (דף ה.) כל העושה דבר ומתחרט מוחלין לו מיד אפי' בשאר עבירות אינה מחילה גמורה אלא שמקילין לו הדין אבל במצות עשה מוחלין לגמרי:

עין משפט נר מצוה

מד א ב מיי' פ"ד מהל' שקלים הל' ט ופ"ו מהל' כלי המקדש הל' יג:
מה ג ד ה מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ג:
מו ו מיי' שם הל' ד:

רבינו חננאל

קייץ למזבח כבנות שבע שהן תאני חיוורתא לאדם שאוכלין אותן בקינוח סעודה: דרש רב נחמן ב"ר חסדא אין מקיצין בעולת העוף כדרב שימי דאמר מותרות לעולת נדבת צבור אזלי. ואין עוף בקרבנות צבור: ואף שמואל סבר להא דאמר ר' יוחנן דאמר רב יהודה אמר שמואל קרבנות צבור סכין מושכתן למה שהן. כלומר לב ב"ד מתנה עליהן ואינן קבועין בזבח ידוע אלא בשעת שחיטתן. שעד זמן השחיטה אע"פ שאמרו עליהן כי הם תמידין רשאין לשחטן לשום זבח אחר שכך מתנה עליהם לב ב"ד שאם ירצו להקריבם לשם זבח אחר רשאין. תניא נמי הכי כר' יוחנן דאמר תמידין שלא הוצרכו לצבור לדברי ר' שמעון אין נפדין תמימין. דתניא מודה [ר"ש] בשעיר שלא קרב בר"ח יקרב ברגל ושלא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון תנא לא הוקדש אלא לכפר על מזבח החיצון: מתני' על שאר עבירות שבתורה כו'. תירצה רב יהודה למתני' הכי עבירות הקלות עשה ולא תעשה. והחמורות שהן כריתות ומיתות ב"ד בין שעשאן בשגגה בין שעשאן במזיד. ואותן שעשאן בשגגה. בין שנודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן שעיר

[תרי תמיהי הא דמנעו א"ע ממדרש חכמים להדיא בת"כ כמו שהביא רש"י הכא בד"ה ואין עולת ועוד דלא נמלא בשום קרא גבי עולת עוף נדבה תיבת נפש ולע"ג וע"ע מנחות קד: הכל באין בשותפות לא סילק הכתוב אלא מנחה דכתיב בה נפש ותוס' ד"ה מה וע"ע תוספות זבחים ה: ד"ה נפש וז"ל רש"י ויקרא ב' פסוק א' לא נאמר נפש בכל קרבנות נדבה אלא במנחה וכו' לכן נראה דכך צ"ל ואין עוף בצבור אבל בא בשותפות ולא ממעטי' שותפות רק במנחה משום דכתיב ביה נפש דמשמע ביחיד דוקא וכו' וכוונת תוס' דלהכי נקיט ואין עוף בצבור דוקא בצבור הוא דלא אתי משום דמקרבנו ממעטינן המסתבר והיינו צבור ולית מיעוטי למעט שותפות אבל גבי מנחה דכתיב תרי מיעוטי דהיינו קרבנו וגם כתיב ביה נפש ממעטינן נמי שותפות דלא מייתי מנחה אמנם בלתי הג"ה זו דברי תוספות הללו קשין להולמן מחמת תרי תמיהות שזכרתי למעלה]

מסורת הש"ס

[נ"ע והקריב מן התורים את קרבנו היחיד וכו' ועי' רש"י מנחות ה. ד"ה מנחת העומר וכו' עופות אין באין בצבור בת"כ גבי נדבת העוף קרבנו והקריב היחיד מביא עוף ולא הצבור עכ"ל]

[יומא לו:]

*)[שקלים פ"ו מ"ו זבחים קג. ובתמורה כג: ע"ש]

[יומא פו. זבחים ז:]

[ערך משך]

[עכ"ל]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ועל כו' כדפ"ל. נ"ב כדף ופ"ב כד"ה יש לו:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ואין וכו' למה יעשה ממנו. עיין מ"ר דף כו ע"א תוס' ד"ה וכ"ת:

תורה אור

בעומד במרדו ורבי היא *דתניא רבי אומר על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה בין לא עשה תשובה יום הכפורים מכפר חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר שאם עשה תשובה יום הכפורים מכפר ואם לאו אין יום הכפורים מכפר מאי טעמא דרבי *דתניא °כי דבר ה' בזה °זה הפורק עול ומגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה *המפר ברית בבשר °הכרת תכרת הכרת לפני יוה"כ תכרת לאחר יוה"כ *יכול אפילו עשה תשובה ת"ל °עונה בה לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה ורבנן **הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא עונה בה ג שאם עשה תשובה ומת מיתה ממרקת ומי מצית מוקמת לה כרבי והא מדסיפא רבי יהודה היא רישא נמי ר' יהודה היא דקתני סיפא אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ומאן אית ליה האי סברא רבי יהודה מכלל דרישא ר' יהודה אמר רב יוסף רבי היא וסבר לה כר' יהודה א"ל אביי דוקא קאמר מר רבי סבר לה כר' יהודה אבל רבי יהודה לא סבר לה כרבי או דלמא מדרבי סבר לה כרבי יהודה אף רבי יהודה סבר לה נמי כרבי מיהו אורחא דמילתא קתני למימר דהתלמיד סבר לה כרביה א"ל אין דוקא קאמינא רבי סבר לה כרבי יהודה אבל ר' יהודה לא סבר לה כרבי דתניא יכול יהא יוה"כ מכפר על שבים ועל שאינן שבים ודין הוא הואיל וחטאת ואשם מכפרין ויום הכפורים מכפר מה חטאת ואשם ד אין מכפרין אלא על השבים ה אף יוה"כ אין מכפר אלא על השבים מה לחטאת ואשם שאין מכפרין על המזיד כשוגג תאמר ליוה"כ שמכפר על המזיד כשוגג הואיל ומכפר על המזיד כשוגג יכפר על שבים ועל שאינן שבים תלמוד לומר °*אך חלק סתם סיפרא *מני ר' יהודה וקאמר שבים אין לא שבים לא ורמי סתם סיפרא אסתם סיפרא דתניא *יכול לא יהא יוה"כ מכפר אא"כ התענה בו *וקראו מקרא קדש ולא עשה בו מלאכה לא התענה בו ולא קראו מקרא קדש ועשה בו מלאכה מנין ת"ל °יום כפורים הוא מ"מ אמר אביי לא קשיא הא רבי והא רבי יהודה רבא אמר הא והא רבי ומודה רבי בכרת דיומא דאי לא תימא הכי כרת דיום הכפורים לרבי לית ליה אלמה לא משכחת לה כגון דעבד בליליא ומית דלא אתא יממא לכפורי ליה אלא אימא כרת

(במדבר טו) (ויקרא כג)

בעומד במרדו. דלא עבד תשובה ולקמיה לך זבח רשעים תועבה מתני' רבי היא דאמר יוה"כ מכפר על שאינן שבין והאי קרא מוקי לה בשאר יומי: פורק עול. כופר בעיקר: מגלה פנים בתורה. בא על דברי תורה בחוצפא ובגלוי עזות פניו כגון (סנהדרין דף צט:) מנשה שהיה יושב ודורש באגדות של דופי לא היה למשה לכתוב אלא ותמנע היתה פלגש וילך ראובן בימי קציר חטים (בראשית ל): ברית. בשר מילה: דבר ה' בזה זה הפורק עול. שביזה דיבור ראשון שאמור בסיני אנכי ה' אלהיך (שמות כ) שלא שמעו אותו אלא מפי הגבורה: ומגלה פנים. מדאפקיה קרא בלשון בזיון וזה בוזה דברי תורה הוא: זה המיפר ברית בבשר. שהיא מצוה יחידית: לא אמרתי אלא בזמן שעונה בה. אלמא בשאינו שב קאי קרא ובהנך תלת הוא דגלי לן אף לאחר יוה"כ הא בשאר אע"פ שאינו שב יום הכפורים מכפר: ורבנן. דאית להו נמי בשאר עבירות דאין יוה"כ מכפר על שאינן שבין אמרי לך הא דגלי לן קרא בהנך תלת לאו ביוה"כ איירי אלא הכרת תכרת דקאמר תכרת לעולם הבא שאף מיתה אינה ממרקת על שלש הללו בלא תשובה אבל שאר עבירות בלא תשובה נמי מיתה ממרקת אחר יום הכפורים אבל יוה"כ בלא מיתה לא: שאם עשה תשובה. ואין עונה בה מיתה ממרקת אף על שלש הללו ולא תכרת לעולם הבא: אחד ישראל וכו'. מתכפרים משאר עבירות בשעיר המשתלח: ומאן אית ליה האי סברא. דכהנים מתכפרין במשתלח: רבי יהודה. לקמן בהאי פירקא: אבל ר' יהודה לא סבר לה כרבי. שיהא יוה"כ מכפר על שאינן שבים ולא אתיא מתניתין אליביה: או דלמא. רבי יהודה נמי כרבי סבר לה ומתניתין רבי יהודה נמי והאי דלא אמר רבי יהודה היא וסבר לה כרבי אורחא דמילתא שייך טפי למימר רבי היא וסבר לה כר' יהודה רביה ולא למימר רבי יהודה היא וסבר ליה כרבי תלמידיה: דוקא קאמינא רבי סבר לה כרבי יהודה. בשעיר המשתלח דע"כ מתניתין רבי היא כדאוקימנא מדקתני יוה"כ מכפר על שאינן שבין אבל ר' יהודה לא סבר ליה כרבי דתניא אין יוה"כ מכפר על שאינן שבין לרבי יהודה: חטאות ואשמות אין מכפרין אלא על השבין. דכתיב (במדבר ה) והתוודו את חטאתם וגו' (ויקרא ה) והתוודה אשר חטא עליה: שאין מכפרין על המזיד כשוגג. רוב חטאות ואשמות אינן מכפרין על המזיד כשוגג אלא אשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא ואשם שבועת הפקדון וחטאת דשבועת העדות: אך חלק. אך בעשור לחדש השביעי הזה יום הכפורים הוא וכל אכין ורקין מיעוטין ללמדך שפעמים שאין יוה"כ מכפר: סתם סיפרא. תורת כהנים ר' יהודה היא הכי אמרינן בסנהדרין באלו הן הנחנקין (דף פו.): לא קראו מקרא קודש. לא קיבלו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוה"כ: ומודה רבי בכרת דיומא. הא דתניא קמייתא דאינו מכפר על שאינן שבין בכרת של יום הכפורים קאמר של עינוי ושל מלאכה אבל על כל שאר עבירות מכפר אף על פי שעשה בו מלאכה ולא התענה בו: דאי לא תימא הכי. דבכרת דיומיה מודה רבי דלא מכפר ותימא דהכרת דיומיה (א) מכפר: כרת דיוה"כ לית ליה לרבי. בתמיה א"כ למה כתב רחמנא ביום הכפורים כרת בשלמא שאר כריתות דאי מיית קודם יוה"כ לא איכפר אבל הנך למה לי הא כי עבר עליה מכפר עליה הא יומא: אלמה לא. בתמיה כלומר אלמה אי אית ליה לרבי דמכפר על כרת דיומיה בלא תשובה לא איכא כרת ביום הכפורים: והא משכחת לה כגון דעבד בליליא ומית דלא אתי יממא לכפורי ליה. שאין מכפר אלא יום כדכתיב (ויקרא טז) כי ביום הזה יכפר עליכם:

בעומד במרדו. הקשה הר"ר שלמה מדריו"ש דבפרק בתרא דיומא (דף פה: ושם) אמרינן מיתה ויום הכפורים מכפרים עם התשובה עם התשובה אין בפני עצמו לא הא מני דלא כרבי והא לא אתיא אפילו כרבנן דאית להו דמיתה בלא תשובה מכפרת בשאר עבירות דלאו הנך שלשה ויש לומר דהכא לא קאמרי רבנן דמיתה ממרקת אלא עם היסורין והדינין שדנין אותו לאחר מיתה וע"י כך אינו נכרת לעולם הבא אבל עם התשובה מיתה ממרקת לגמרי שאין נדון עוד ביסורין לאחר מיתה אבל לרבי מיתה ויוה"כ בלא תשובה ממרקת לגמרי בשאר עבירות והשתא אתי שפיר כרבנן:

שאין מכפרין על המזיד. פירש בקונטרס רוב חטאות ואשמות אין מכפרין על המזיד אלא אשם שפחה חרופה ואשם נזיר טמא ואשם שבועת הפקדון וחטאת דשבועת העדות וא"ת ונגמר מהנהו שמכפר על הזדון כשוגג וי"ל דאיכא למיפרך שכן אין מכפר על חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד:

הואיל ומכפר על המזיד. וא"ת נימא דיוה"כ לא יכפר על המזיד מידי דהוה אחטאת ואשם וי"ל דקרא דיוה"כ הוא איכא למ"ד דמשמע אפי' אינם שבים וכ"ע מודו דמרבינן במזיד ועוד דאדרבה נילף משעיר הנעשה בפנים שמכפר על המזיד:

לא קראו מקרא קודש. פירש בקונטרס שלא קיבלו עליו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויום הכפורים ואין נראה דלא אשכחן ברכות ביום הכפורים דליהוו דאורייתא ונראה לר"ת קראו מקרא קודש שמודה שב"ד קדשוהו ושובת ממלאכה בשביל קדושת היום ולא קראו מקרא קדש שאינו שובת מחמת קדושת היום אלא מחמת שמתעצל לעשות מלאכה: תלמוד לומר יום כפורים הוא מכל מקום. תימה דלמא בעשה תשובה איירי ולעולם סבר תנא דאינו מכפר אלא על השבין:

דאי לא תימא הכי. ואם תאמר למה לו אך חלק למאי דס"ד השתא דידעינן מסברא דכרת דיום הכפורים לרבי לית ליה וי"ל דהמ"ל ולטעמיך או שמא איצטריך אך אפי' חזר בו מעבירה אלא שמבעט בכפרה שאינו רוצה שיום הכפורים יכפר:

*דעבד סמוך לשקיעת החמה. אבל לאחר שילוח שעיר לא מצי לאוקומה שהוא מכפר כל היום ואף על גב דמשמע לעיל (דף ח:) שאין קרבנות מכפרין על עבירות של אח"כ אפילו בו ביום דאמר נפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה שאני שעיר המשתלח דכתיב ביה כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם משמע דכל היום יכפר אי נמי היום עצמו בלא שעיר המשתלח מכפר קל"ת ואין כאן כרת גמור וכה"ג אשכחן בפרק קמא דזבחים (דף ו: ושם) דעולה מכפרת על היורש *מקופיא ולא מקיבעא כלומר לגמרי והשתא אתי

נקטינן

עין משפט נר מצוה

מז א מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה א:
מח ב מיי' שם פ"א הלכה ד:
מט ג מיי' שם הל' א ופ"ג מהל' שגגות הלכה י:
נ ד מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ג ופ"ג מהל' שגגות שם:

רבינו חננאל

המשתלח מכפר. ואוקימנא למתני' בעבר על מצות עשה ולא עשה תשובה אלא עומד במרדו ורבי היא דתניא אע"פ שלא עשה תשובה יוה"כ מכפר עליו חוץ מפורק עול ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר שאין יוה"כ מכפר עליהן אלא אם יחזרו בתשובה כו'. דברי רבי ורבנן פשוטים הם. ואקשי' ומי מצית מוקמת לה למתני' כרבי והא מדקתני סיפא אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח ותירצה רב יהודה שהללו כולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות ומתני' ר' יהודה היא מכלל דרישא נמי ר' יהודה היא. ופריק רב יוסף מתני' כולה רבי היא וסיפא סבר לה כר' יהודה. פי' ר' יהודה רביה ורבי תלמיד הוא. ואמר ליה דוקא קא אמרת. א"ל רב יוסף דוקא קאמינא. דרבי סבר לה כר' יהודה רביה דשעיר המשתלח בשאר עבירות זולתי טומאת מקדש וקדשיו מכפר על הכל. ור' יהודה לא סבר לה כרבי דיוה"כ מכפר אפי' על שאינן שבין. דקתני סתמא בתורת כהנים דהוא סיפרא כי יוה"כ אינו מכפ' אלא על השבין שנאמר אך בעשור לחדש וגו' וקיימא לן אכין ורקין מיעוטין. ואינו מכפר על שאינן שבין. וסתם סיפרא ר' יהודה היא כדגרסינן באלו הן הנחנקין משמיה דר' יוחנן סתם סיפרא ר' יהודה: ורמינן סתם סיפרא אסתם סיפרא' ופריק אביי הא רבי [והא ר'] יהודה. רבא אמר הא והא רבי היא. והא דתניא אם לא שב אינו מתכפר לו בעבירה שעבר יום הכפורים דאי לא תימא הכי כרת דכתיבא ביום הכפורים לית ליה לרבי. ודחינן כרת (לר') דיוה"כ (היכי) [תכי] משכחת לה. כגון דאכיל בליליא או עבד עבידתא ומית דלא סליק עמוד השחר לכפורי לית.

סי' דבר שנף למעלה כלומר עולה מכפר על היורש דבר מועט.

מסורת הש"ס

יומא פה: פו. [כריתות ז.]
סנהדרין צט. ע"ש
[עי' תוס' יבמו' עב. ד"ה ומדכריסס]
[סנהדרין נ:]
[סנהדרין סד: נ:]
[פסחים ה. וש"נ]
*[עירובין נו: וש"נ]
[כריתות ז. כל הסוגיא ע"ש]
[וע"ע תוס' כריתות ז. ד"ה וקראו מקרא קדש פי' בכסות נקיה כדאמר במכילתא' מקרא קדש כו' עכ"ל ועי' תוס' דסכה ד"ה לא קראו]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה דאי כו' דיומיה נמי מכפר:

גליון הש"ס

גמ' זה הפורק עול. עיין יבמות דף מז ע"ב תוס' ד"ה מה:

כרת דיממא לרבי לית ליה אלמה לא משכחת לה דאכל אומצא ותנקיה ומית אי נמי *דאכל סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות לכפורי ליה: אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח: הא גופא קשיא קתני אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח והדר תני מה בין ישראל לכהנים ולכהן משוח אמר רב יהודה *הכי קאמר אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות ואין חילוק ביניהן ומה בין ישראל לכהנים ולכהן משוח אלא שהפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו וכו' ומני רבי יהודה היא *דתניא °וכפר את מקדש הקדש (ויקרא טז) זה לפני ולפנים את אהל מועד זה היכל מזבח כמשמעו יכפר אלו עזרות כהנים כמשמעו עם הקהל אלו ישראל יכפר אלו הלוים הושוו כולן לכפרה אחת שמתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר כשם שדם שעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל על טומאת מקדש וקדשיו כך דם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו וכשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל בשאר עבירות כך וידויו של פר מכפר על הכהנים בשאר עבירות ולרבי שמעון הא ודאי הושוו מאי הושוו דבני כפרה נינהו מיהו כל חד וחד מכפר בדנפשיה מאי טעמיה דרבי שמעון דכתיב °ולקח את שני השעירים (שם) איתקש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה אשר לעם אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות ורבי יהודה אמר לך להכי איתקש *[ב]שיהו שוים במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא מאן תנא להא דתנו רבנן ושחט את שעיר החטאת אשר לעם שאין הכהנים מתכפרין בו ובמה מתכפרין בפרו של אהרן יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר אשר לו מעתה אין להן כפרה כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו להן כפרה במה הן מתכפרין מוטב שיתכפרו בפרו של אהרן שהרי הותר מכללו אצל ביתו ואל יתכפרו בשעיר הנעשה בפנים שלא הותר מכללו אצל ביתו ואם נפשך לומר הרי הוא אומר °בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' יראי ה' ברכו את ה' (תהלים קלה) מאן תנא אמר ר' ירמיה דלא כר' יהודה *דאי ר' יהודה האמר כהנים יש להן כפרה בשעיר המשתלח ומני *רבא [יומא סו.] [*יתכן לפיות רבה] אמר ר' שמעון היא דאמר כהנים אין להם כפרה בשעיר המשתלח אביי אמר אפי' תימא ר' יהודה הכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו כשהוא אומר יכפר על הכהנים מצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות וכמו דמצינו שיש להן כפרה בשאר עבירות כך יש להן כפרה בטומאת

רש"י

ומקשינן וכרת דיממא לרבי לית ליה. בתמיה והא בהדיא כתיב כרת דיממא דכתיב בין בעינוי בין במלאכה בעצם היום הזה (ויקרא כג): ותנקתיה. שלא עבר עליו רגע מן היום לאחר עבירתו: סמוך לשקיעת החמה. עם נאת היום שלא עבר רגע ביום אחר העבירה: דתניא חומר בשעיר כו' לא גרסינן לה: וכפר את מקדש הקדש. בעבודת פר ושעיר של יום הכפורים כתיב המכפרת על טומאת מקדש וקדשיו: זה לפני ולפנים. על טומאה שאירעה לפני ולפנים כגון נטמא לפני ולפנים ושהה כדי השתחואה דמחייבת ליה על שהייתו כדמפרש בפ' שני (לקמן דף טז:): זה היכל. אם נטמא בהיכל: (א) זה מזבח. מזבח הזהב אם הקטיר קטורת בטומאה ובשהייה: אלו העזרות. נכנס לעזרה בטומאה: הושוו כולן בכפרה אחת. בהא יכפר בתרא השוה כהנים לוים וישראלים מלמד שכולן מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות דאילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכא למימר דהשוו שהרי הפר מכפר על הכהנים ושעיר הפנימי על ישראל: ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר. לבדו מכפר על ישראל בטומאת מקדש בלא שום וידוי שהרי אין שום וידוי בשעיר הפנימי כך דם הפר לבדו בלא וידוי מכפר על הכהנים בטומאת מקדש ואייתר ליה וידוי הפר לשאר עבירות: הא ודאי הושוו. בכפרה אחת ואי בשאר עבירות לא הושוו במאי הושוו: ומשני הושוו דבני כפרה נינהו. לכך הושוו ללמדך שיש לכולם כפרה בין בטומאת מקדש בין בשאר עבירות: מיהו כל חד בדנפשיה. אלו בפר ואלו בשעיר: אשר לעם. ולא לכהנים: הותר מכללו. מכלל שאמר אשר לו דמשמע לו ולא לאחרים הותרו: אצל ביתו. דכתיב (ויקרא טז) וכפר בעדו ובעד ביתו: ואם נפשך לומר. להקשות כלום על המדרש הזה ולקמיה מפרש מה יש לו להקשות: הרי הוא אומר כו'. ע"כ המקרא מלמדך שמתכפרים בפרו של אהרן שנאמר בית אהרן ברכו את ה' הרי כל הכהנים קרויין ביתו הרי הם בכלל ובעד ביתו: מאן תנא. להא מתניתא דקתני מעתה אין להן כפרה דמשמע דאם לא בפר יתכפרו אין להם כפרה כלל: דלא כרבי יהודה. אלא כר"ש דאמר כל כפרותיהן בפר תלויות דאי רבי יהודה א"כ לא מכפרי בפר אית להו כפרה מיהא בשעיר המשתלח בשאר עבירות: אביי אמר כו'. והכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת

תוספות

אתי שפיר דלא קאמר כגון שמת קודם שנשתלח השעיר או כגון דליכא שעיר המשתלח כדאמר לעיל (דף ח:) ונפקא מינה היכא דלא עבד חילון וי"מ דיום הכפורים בלא שעיר המשתלח מכפר לגמרי ונפקא מינה דשעיר מכפר מיד ויום הכפורים אינו מכפר עד שתחשך למוצאי יום הכפורים כדתניא חומר בשעיר מביום הכפורים שהשעיר מכפר מיד ויום הכפורים עד שתחשך חומר ביוה"כ מבשעיר שיום הכפורים מכפר בלא קרבן מה שאין כן בשעיר והא דנקט כגון דחנקתיה אומצא לאו דוקא אלא הוא הדין שמת בו ביום ולרווחא דמילתא נקטה *אי נמי אפילו לא מת בו ביום אלא אחר כמה ימים וכגון דעבד סמוך לשקיעת החמה: **וכפר** את מקדש הקדש זה לפני ולפנים. פירש בקונטרס דבטומאת לפני ולפנים ובטומאת היכל מיירי וקשה דלמאי צריך קרא לכולהו הא לקמן פ"ב (דף טז:) גבי כרת לא מצריכין אלא חד קרא לכולהו ושמא כיון שהושוו לענין כפרה הושוו לכל דבר ומיהו קשיא שצריך לדחוק הקונט' לפרש מזבח כמשמעו כגון שהקטיר עליו בטומאה וא"כ היינו טמא ששימש ולא מצינו שיכפר שעיר הפנימי על כהן ששימש בטומאה ועוד אי בטומאת מקדש וקדשיו איירי הכא לרבי יהודה מאי קאמר לעיל (דף ח.) רבי שמעון ממקומו הוא מוכרע הא אפי' לרבי יהודה נמי ממקומו מוכרע ועוד דבס"פ הוציאו לו (יומא דף סא.) מייתי לה אמתניתין דוכן בהיכל וכן במזבח הזהב דמתני' לענין הזאה ע"כ נראה דבהזאה איירי ולפני ולפנים היינו על בין הבדים וההיכל היינו על הפרכת ומזבח היינו מזבח הזהב ועזרות היינו שירי הדם שהיה שופך על יסוד מערבי של מזבח החיצון שהיה בעזרה כדתנן באיזהו מקומן (זבחים מז:) ומיהו קשיא הא דנקט עזרות דה"ל למימר עזרה ועוד דהזאות כולהו כתיבי בהדיא בפרשה ולעיכובא לא אילטריך דנפקא לן בפרק איזהו מקומן (שם דף נב:) ובפרק הוציאו לו (יומא דף ס:) וכלה וכפר אם כלה כיפר ואם לא כלה לא כיפר וי"ל דאילטריך האי קרא דכהן משוח ומרובה בגדים יכול לעשות כן לפי שכל הפרשה כתיב בה אהרן וכן תניא בת"כ וכפר הכהן אשר ימשח מה ת"ל לפי שכל הפרשה כולה אמור בה אהרן לכן כתיב וכפר את מקדש הקדש וגו' שכל משוח ומרובה בגדים צריך לעשות כן: **הושוו** כולן לכפרה אחת. אבל לשעיר הפנימי לא הושוו דכתיב אשר לעם ודרשינן בסמוך ולא לכהנים: **ואיתקש** שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים. תימה דבפ"ב דכריתות (דף כה:) גבי חטאים דומיא דפשעים פריך האי בשעיר הנעשה בפנים הוא דכתיב והשתא לגמר מיניה שעיר המשתלח דהא איתקש: כולן

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"א מהל' תשובה הלכה ב :

נב ב מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יד:

רש"ל וקאמר אפילו

רבינו חננאל

וביממא נמי כגון דעבד סמוך לשקיעת החמה דלא הוה שהות ביום לכפורי ליה אי נמי דעד דהוה אכיל חנקתיה אומצא ומית: תנא א) חומר בשעיר מיוה"כ . שהשעיר מכפר מיד ויוה"כ אינו מכפר עד שתחשך . חומר ביוה"כ שיוה"כ מכפר בלא קרבן. והוא דהוה שהות ביום לכפורי ליה מה שאין כן בשעיר: מתני' אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו' . ותירצה רב יהודה הכי אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח מתכפרין בשעיר המשתלח . ואין חלוקה בהן . מה בין ישראל לכהנים לכהן משוח אלא ב) שדם הפר מכפר על הכהנים בטומאת מקדש וקדשיו. ומני ר' יהודה היא . דתניא וכפר את מקדש הקדש זה לפני ולפנים כו' ר' שמעון אומר כשם שדם השעיר הנעשה בפנים כו' . מאי טעמא דר' שמעון דכתיב ולקח את שני השעירים וגו' אתקש שעיר הנעשה בפנים לשעיר המשתלח . מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על טומאת מקדש וקדשיו אלא על ישראל בלבד . שנאמר ושחט את שעיר החטאת אשר לעם . לעם ישראל ולא לכהנים. אף שעיר המשתלח אינו מכפר (אלא) על הכהנים בשאר עבירות. ור' יהודה אמר לך האי קרא דכתיב שני השעירים שיהו שוין במראה ובקומה ובדמים הוא דאתא . מאן תנא להא דתנו רבנן ושחט את שעיר החטאת אשר לעם . שאין הכהנים מתכפרין בו . ובמה מתכפרין בפרו של אהרן כו' . ואמר ר' ירמיה דלא כר' יהודה . דאי ר' יהודה האמר כהנים יש להם כפרה בשעיר המשתלח שהוא של עם . רבא אמר האי תנא ר' שמעון היא . אביי אמר אפילו תימא ר' יהודה היא והכי קאמר מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש וקדשיו וכו' ופשוטה היא . ואקשינן ולר' שמעון הא ודאי אשוינהו קרא לכהנים ללוים ולישראלים . שנאמר ועל הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר . ופרקי' ודאי השוו דבני כפרה נינהו ופל חד וחד בדידיה קמיכפר . הני בפר והני בשעיר . בשלמא

א) כ"ה גירסת רבינו כאן נמי' דמגיה כך ברייתא שבתוספתא וירושלמי סוף יומא והיא הגירסא שמתקה רש"י ועי' רשב"א . ב) עי' רש"י לעיל ב' ע"ב ד"ה אלא שספר .

מסורת הש"ס

[גי' התוס' בע"א דעבד וכן בסוף דבהוס גירסת' דעבד]

יומא סא. חולין קלא: מנחות כב.

[יומא סב.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה זה היכל וכו' בהיכל הס"ד ואח"כ מ"ה מזבח זה מזבח הזהב כצ"ל :

תורה אור

בטומאת מקדש וקדשיו במה הם מתכפרין מוטב שיתכפרו בפרו של אהרן שהרי הותר מכללו אצל ביתו ואל יתכפרו בשעיר הנעשה בפנים שהרי לא הותר מכללו ואם נפשך לומר הרי הוא אומר (תהלים קלה) °בית אהרן ברכו את ה' וגו' (א) ומאי אם נפשך לומר וכ"ת ביתו כתיב כולן קרויין ביתו שנא' בית אהרן ברכו את ה' (ב) יראי ה' ברכו את ה' והאי אשר לעם להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה דקאמר רחמנא מדעם ליהוי ההוא (ויקרא טז) °מומאת עדת בני ישראל נפקא והאי אשר לו להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה *לכדתניא **משלו הוא מביא ואינו מביא משל צבור יכול לא יביא משל צבור שאין הצבור מתכפרין בו אבל יביא משל אחיו הכהנים (שם) שאחיו הכהנים מתכפרין בו °ת"ל °אשר לו יכול לא יביא ואם הביא כשר ת"ל שוב אשר לו הכתוב *שנה עליו לעכב תנא הכי קא קשיא ליה מאי שנא בדעם דלא מכפר דלא קא חסרי ביה ממונא דכתיב אשר לעם בדאהרן נמי לא קא חסרי ביה ממונא וקאמר כולן קרויין ביתו בשלמא לר"ש היינו דכתיב תרי וידוין ודם הפר חד כנגד שעיר הנעשה בפנים וחד כנגד שעיר הנעשה בחוץ וחד כנגד שעיר המשתלח אלא לר' יהודה תרי וידוין ודם הפר ל"ל בחד וידוי ודמו סגיא אחד לו ואחד לביתו כדתנא דבי רבי ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת מוטב יבוא זכאי ויכפר על החייב ואל יבוא חייב ויכפר על החייב:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע [א]נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור את הקדש נעלם ממנו הקדש וזכור את הטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד נטמא וידע ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה ונכנס למקדש ולא ידע ומשיצא ידע הרי זה בעולה ויורד: [ב]אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת העזרה *[ג]שאין מוסיפין *על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים וסנהדרין של שבעים ואחד [ד]ובשתי תודות *ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהן וכל ישראל אחריהם: הפנימית

רש"י

בטומאת מקדש וקדשיו. כשהוא אומר על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר ולימד שהושוו כולם לכפרה אחת בשעיר המשתלח לרבי יהודה מלינו שיש להם כפרה בשאר עבירות כי היכא דחס רחמנא למיכתב עלייהו כפרה בשאר עבירות אית לן למילף מינה דיהיב להו נמי כפרה בטומאת מקדש ובמה הן מתכפרים כו': מאי אם נפשך לומר. מה היה לו להקשות שהוזקק להביא מקרא זה: וכי תימא ביתו כתיב. ולא שאר כהנים: להכי הוא דאתא. שלא יתכפרו בו כהנים: מדעם ליהוי. משל צבור ולא משל (ג) כהן גדול לפי שהפר בא משלו הוצרך לומר בשעיר משל צבור: להכי הוא דאתא. שלא יתכפרו בו אחרים שהוזקקת להביא מקרא שיתכפרו בו כהנים: ת"ל אשר לו. תלתא כתיבי בפר: אשר לו. תנייתא: תלמוד לומר אשר לו. השלישי לעכב: הכי קשיא ליה. דקאמר יכול לא יתכפרו בפרו של אהרן שהרי כבר נאמר אשר לו לומר שאינו בא משל כהנים וכיון שאינן חסירין בו ממון לא נתכפרו בו דמאי שנא בשעיר הפנימי דלא מכפרו ביה כדילפינן מאשר לעם יתירא משום דלא חסרו בו ממונא שלא נקנה משלהם: הייני דאיכא תרי וידויי. בפר ומתן דמו תרי וידויי דכתיב תרי זימני וכפר בעדו ובעד ביתו ואמר מר (יומא דף לו:) בכפרת דברים הכתוב מדבר שהרי עדיין לא נשחט הפר ואיכא מתן דמו הרי ג' כפרות לכפר על ג' עבירות שהכהנים מתכפרין בפר כנגד שלש עבירות שישראל מתכפרין בשעירים: חד כנגד שעיר הנעשה בפנים. לתלות על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף: וחד כנגד שעיר החיצון. לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף: וחד כנגד שעיר המשתלח. לכפר על שאר עבירות: בחד וידוי ודמו סגי. חד כנגד שעיר הפנימי וחד כנגד שעיר החיצון: יבוא זכאי ויכפר על החייב. לפיכך מתודה וידוי ראשון עליו ועל ביתו ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו ולעולם תרוייהו חדא כפרה נינהו:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות. שהן ארבע. כבר פירשתי' בפרק ראשון במשנה (דף ב.): נטמא וידע. שנטמא או בשעת טומאה או אחרי כן: אחד הנכנס לעזרה ראשונה ואחד הנכנס לתוספת. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין כו'. לפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך כו'. כולהו יליף מקראי: ובשתי תודות. מפרש בגמרא שני לחמי תודה והיו נושאין אותה בהיקף סביב: ובשיר. מפרש בגמרא: פנימית

תוספות

כולן קרויין ביתו. תימה ולוים במה יתכפרו אי בשל צבור אשר לעם כתיב ולוים לא מיקרו עם למ"ד ופלוגתא היא בפרק הזרוע (חולין דף קלא:) ואי בשל אהרן לא איקרו ביתו וכ"ת כיון דאשכחן שיש להן כפרה דכתיב וכפר אית לן למימר דלא אתי אשר לעם אלא למעוטי כהנים ויתכפרו בשל צבור אם כן מלינו בשעיר של עם שהותר מכללו: **האי** מיבעי ליה לכדתניא כו'. ומדאיצטריך קרא לומר דלא מייתי משל כהנים אלמא מתכפרין בו ומשני תנא הכי קא קשיא ליה כו' וקרא איצטריך שלא תאמר כיון שמלינו שיש להן כפרה יתכפר בשלו ויביא משלהן אבל קשה תימה דמאי פריך נימא דהא דדרשינן דלא מייתי משל כהנים היינו לבתר דקים לן דכהנים מתכפרין בו: **שנה** עליהן הכתוב לעכב. ואם תאמר ונוקי אשר לו תנייתא לעכב משל צבור ושלישי למצוה משלו ולא משל כהנים וי"ל דסברא הוא למידרש מעיקרא למצוה קודם דנדרוש לעכב וכן מוכח בפ"ק דזבחים (דף ז:) ובכמה דוכתי:

דלא מחסרי ממונא דכתיב אשר לעם. אע"ג דהאי נפקא לן מומאת עדת בני ישראל מ"מ אשר לעם משמע משל עם אלא מדאייתר מוקמינן ליה שאין הכהנים מתכפרים בו ולא מיבעיא למ"ד במסכת שקלים (דף ג) ובמנחות (דף כא:) שאין הכהנים מצווין לשקול דודאי לא אתי מדידהו אלא אפילו למ"ד שמצווין לשקול והשעיר בא מתרומת הלשכה מ"מ אם חסרו מעות הלשכה ובאו לגבות לצורך שעיר אין גובין משלהן או אם בא אחר וזיכה שעיר לצבור כשר אע"פ שלא זכו בו כהנים:

בדאהרן נמי לא מחסרי ממונא. תימה מ"מ ע"כ כיון שמלינו שיש להן כפרה בכל מה שיש כפרה לאחרים מדכתיב יכפר לא מלינו לאוקומה אלא בשל אהרן מאחר שנתמעטו משל צבור מדכתיב אשר לעם ולא גמרינן מיניה דגלי קרא וי"ל דאשר לעם משמע נתינת טעם משום שהוא משל עם ואם היו מתכפרים משל אהרן אע"ג דלא מחסרי ממונא א"כ אין הטעם נכון:

וקאמר כולן קרויין ביתו. והשתא על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שמכפרים שעירי רגלים מתכפרים נמי כהנים אע"ג דלא מחסרי ממונא הואיל ומלינו בשל אהרן מתכפרין אע"ג דלא מחסרי ממונא ועוד דדוקא ביום הכפורים הוא דמרבי' ריבויא לפי שמלינו חילוק בכפרה בין ישראל לכהנים:

שני וידוין ודם הפר. משמע שמתכפרין הכהנים בב' וידוין א"כ מתניתין דיומא דפרק אמר להן הממונה (דף לה:) דקתני בוידוי ראשון אני וביתי ותו לא ובשני אני וביתי ובני אהרן לא מתוקמא כרבי שמעון דלדידיה בוידוי ראשון נמי הל"ל ובני אהרן ותימה דהא רבא מוקי לה התם וידוי דשעיר המשתלח כר' שמעון ומסתמא כל הנהו מתני' דוידוין אתו נמי כר' שמעון וי"ל דאפילו ר' שמעון מודה שאינו מזכיר בהדיא בני אהרן עד שירצה כוזאי:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה. מתוך פ"ה משמע שרוצה לפרש כולה מתניתין בידיעה גמורה שפירש וידע שנטמא ואע"ג דמוקמא מתניתין כרבי דאמר דידיעת בית רבו שמה ידיעה מ"מ נקטה לה במתניתין סתם ידיעה אע"ג דלא צריך והמדקדק יכול לפרש כולה מתניתין בידיעת בית רבו:

עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' יג:

א ב מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א:

ב ג מיי' פ"ג מהלכות ביאת מקדש הלכה יב סמג לאוין דש:

ג ד מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' יא ופ"ה מהל' סנהדרין הלכה א סמג עשין קסג:

ד ה מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יב יג:

[נ"ל אשר לו משלו]

רבינו חננאל

בשלמא לר' שמעון היינו דבעינן שני וידוין ודם הפר. פי' ודם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. כנגד דם השעיר הנעשה בפנים שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו על ישראל. וידוי אחד מכפר על הכהנים כמו שמכפר שעיר הנעשה בחוץ על ישראל. וידוי שני מכפר בשאר עבירות על הכהנים כמו שמכפר שעיר המשתלח בשאר עבירות על ישראל. אלא לר' יהודה דאמר בשאר עבירות הכל מתכפרין בשעיר המשתלח. וידוי שני בפר כהן גדול למה בחד וידוי ודם הפר סגי ליה. ופריק לר' יהודה שני וידוין כנגד שעיר הנעשה בחוץ. וידוי הראשון לו לכהן גדול להתכפר בו. והשני להתכפר בו כהנים שנקראו ביתו שנאמר בית אהרן ברכו את ה' כדתנא דבי ר' ישמעאל יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב שכך מדת הדין נוהגת:

פ"ב מתני' ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור לקודש כו'.

[עי' תוס' לקמן ריש דף טו. ד"ה שאין]

מסורת הש"ס

יומא נא:

[מנחות יט: וש"נ]

סנהדרין ב. [ודף יד: סוטה מה.]

[עי' תוס' פסחים סד. ד"ה קראו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וגו' מאי אם כצ"ל ואות ו' נמחק: (ב) שם בית אהרן ברכו את ה' בית הלוי ברכו את ה' יראי ה': (ג) רש"י ד"ה מדעם וכו' משל יחיד כהן גדול:

גליון הש"ס

גמ' ת"ל אשר לו. עי' מגילה דף ט ע"ב תוס' ד"ה אין:

אגרכמי

עין משפט
נר מצוה

ה א מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כא כב כג ופי"א מהלכות שגגות הלכה ב ג:
ו ב מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה יא סמג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע י"ד סי' קפה סעיף ד:
ז ג מיי' פי"א מהל' שגגות הל' א והל' ב:
ח ד ה מיי' שם הל' ג:

תורה אור

הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת וכל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייב עליה: *[א]נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם הימנו מקדש וזכור הטומאה נעלם ממנו זה וזה והשתחוה או ששהה בכדי השתחואה או בא לו בארוכה חייב בקצרה פטור זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה *[ב]היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני °שיציאתו הנאה לו כביאתו: *רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ חייב ואינו חייב על העלם מקדש *רבי עקיבא אומר ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה חייב ואינו חייב על העלם מקדש *ר' ישמעאל אומר ונעלם ונעלם שתי פעמים [ג]לחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש: **גמ'** *אמר רב פפא לאביי שתים שהן ארבע שתים שהן שש הויין ידיעות הטומאה תחלה וסוף ידיעות הקודש תחלה וסוף ידיעות מקדש תחלה וסוף ולטעמיך תמני הויין דהא איכא טומאה דקודש וטומאה דמקדש תחלה וסוף הא לא קשיא שם טומאה אחת היא מכל מקום שית הויין אמר רב פפא לעולם תמני הויין ארבעי קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן לא קא חשיב ארבעה בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב ואיכא דאמרי אמר רב פפא לעולם תמני הויין וארבעי קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא חשיב ארבעי בתרייתא דאיתנהו בכל התורה כולה לא קא חשיב בעי רב פפא נעלמו ממנו הלכות טומאה מהו היכי דמי אילימא דלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע טמא זיל קרי בי רב הוא לעולם דידע בטומאת שרץ וכגון דנגע בכעדשה ולא ידע כעדשה אי מטמא אי לא מטמא מאי כיון דידע דמטמא שרץ בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דכעדשה לא ידע אי מטמא אי לא מטמא העלמה היא [ד]תיקו בעי רבי ירמיה בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום מקדש מהו אליבא דמאן אי אליבא דרבי עקיבא דבעי ידיעה בתחלה הא לא מחייב על העלם מקדש אי אליבא דרבי ישמעאל דמחייב על העלם מקדש הא לא בעי ידיעה בתחלה לא צריכא *אליבא דרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש ואמר *ידיעת בית רבו שמה ידיעה מאי כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא או דלמא כיון דמקומו לא ידע ליה העלמה היא [ה]תיקו: אחד הנכנס לעזרה וכו': מנא הני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא °ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו [שמות כה]

וכן

רש"י

פנימית וחיצונה. מפרש בגמרא: ונאכלת ונשרפת. נמי מפרש בגמרא: נטמא בעזרה. וידע שנטמא: השתחוה. בהעלם זה: או ששהה כדי השתחואה. בגמרא מפרש שיעורא: או שבא לו בארוכה. שיצא לו דרך ארוכה שיש קצרה הימנו לצאת: חייב. ואפי' לא שהה תחלה ושיעורין הללו הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בתוך העזרה: בקצרה פטור. היכא דלא השתחוה ולא שהה: זו היא. טומאה שאירעה לו בתוך עזרה: זו היא מצות עשה שבמקדש. דיש כאן מצות עשה וישלחו מן המחנה וגו' וכל טמא לנפש (במדבר ה): שאין חייבין עליה. בית דין פר בהוראה ולא כהן משיח כדמפרש בגמרא: ואיזו היא מצות עשה שבנדה כו'. איידי דתנא בהוריות (דף ח:) אין חייבין על עשה שבמקדש אבל חייבין על עשה שבנדה קתני הכא איזו היא מצות עשה שבמקדש ואיזו היא שבנדה: היה משמש עם הטהורה. היינו דומיא דעשה שבמקדש שאירעה לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה: ואמרה לו נטמאתי. עכשיו ופירש מיד בקושי האבר: חייב. אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי וזהו עשה ובגמרא יליף לה: השרץ ונעלם. או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו (ויקרא ה): ר' עקיבא אומר כו'. בגמרא מפרש מאי בינייהו: **גמ'** ה"ג אמר רב פפא לעולם תמני הויין וארבעי בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן קחשיב כו' ידיעות אחרונות מודיעות אותו שחטא ואית דגרסי ארבעי קמייתא דמייתן ליה לידי קרבן קא חשיב ואין נראה לי דא"כ מאי איכא דאמרי אם מפני שטוי הטעם אין דרך הש"ס לומר כן ולא ישאל אחריו מאי בינייהו: ארבעי בתרייתא. ידיעות שבסוף איתנהו בכל התורה שאין אדם מביא חטאת אא"כ נודע לו שחטא: ארבעי קמייתא. ידיעות שבתחלה: ליתנהו בכל התורה. שהאוכל חלב בשוגג אפילו לא נודע לו על אכילה זו מעולם שהיא חלב ולאחר אכילה נודע לו חייב: נעלמו ממנו הלכות טומאה. כשנגע בשרץ וידע שנגע בשרץ אבל אינו יודע שהוא טמא: אי שרץ מטמא. כגון הצב והלטאה שדומין לצפרדע וסבור שאינו מטמא: זיל קרי בי רב הוא. תינוקות של בית רבן קורין החולד והעכבר והצב הלכך אין זו העלמה ויש כאן ידיעה בתחלה וכשאכל את הקדש נעלמה ממנו נגיעה ראשונה יש כאן ידיעה בתחלה והעלם אחריה ולכשיודע לו בסוף יהא חייב: ידיעה היא. ידיעה בתחלה יש כאן: העלמה היא. ואין כאן ידיעה בתחלה: בן בבל. שיודע שיש מקדש בירושלים אבל אין יודע מקומו מהו איכא ידיעה בתחלה או דלמא הא דתנן נעלם ממנו מקדש במי שהכיר בו כבר קאמר: הא לא בעי ידיעה בתחלה. כדאמרינן בשילהי פירקין (דף יט:): אליבא דרבי. דאמר בשמעתא קמייתא בפרקין קמא (דף ז.) דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש: ידיעה היא. למיהוי ידיעה בתחלה: או דלמא כיון דמקומו לא נודע לו. מעולם אין כאן ידיעה בתחלה ולא דמי לידיעת בית רבו דטומאה דאילו התם למד שהשרץ מטמא וכשנגע בו ידע שנגע בשרץ אבל לא נזכר לו להכיר שהוא טמא בנגיעה זו התם קאמרינן כיון שלמד שהנוגע בשרץ טמא וזה ידע כשנגע אין זה העלם אבל זה לא ידע מקום מקדש מימיו אין כאן ידיעת בית רבו: מה"מ. דבעינן כל הני לתוספת עזרה:

וכן

תוספות

ארבעי קמייתא דלא מייתי ליה לידי קרבן כו'. זאת הגירסא עיקר וכן נראה לקונטרס אע"פ שפ"ה בריש מסכת שבת (דף ג. ושם) הנהו דאתו לידי חיוב חטאת קחשיב דהייתו העקירות לא קשיא מידי דהתם מיירי בזה עוקר וזה מניח ובהנחה אין המניח יכול לבא לידי חיוב חטאת אבל העוקר היה יכול לבא לידי חיוב חטאת אם היה גומר הוצאה אבל הכא בידיעה ראשונה לא נתחייב ובידיעה האחרונה נתחייב:

זיל קרי בי רב הוא. והוי כמו שיש כאן ידיעה שהיה לו לשאול כיון שדבר זה ידוע לתינוקות אבל שרץ דמטמא בכעדשה דבסמוך אין ידוע אלא לתלמידים וא"ת תיפוק ליה דידע בבית רבו כשלמד דצב מטמא וי"ל בשלא למד אלא ראה שהעולם נזהרים ולא ידע באיזה א"נ למד ולא הבין בין צב לצפרדע מעולם ועוד יש לפרש זיל קרי בי רב הוא כלומר הרי ע"כ למד בבית רבו שצב כתיב בפרשה ובתינוק שנשבה ליכא לאוקומה כיון שיודע דחד מינייהו מטמא:

ונעלם ממנו מקום מקדש מהו. לפי מה שפי' דחשיב ידיעה מה שהיה לו לשאול צריך לפרש דבזמן הזה מיירי שאין מצוי לישאל היכן מקומו ומ"מ נקט בן בבל לפי שבני א"י רגילין להכיר יותר ויש תימה אמאי לא חשיב בכך ונעלם מכלל דידע כמו ונעלמה מעיני כל חי (איוב כח) דגבי תורה:

או דלמא כיון דמקומו לא ידע ליה העלמה היא. פי' בקונטרס דלא דמי לידיעת בית רבו דהתם ידע ששרץ מטמא וכשנגע (א) בשרץ לא נזכר לו שלמד שיהא טמא בנגיעה זו משמע דלא הויא ידיעת בית רבו ידיעה אא"כ ידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ ולעיל בפ"ק (דף ה:) דפריך ומי איכא דלית ליה ידיעת בית רבו ומשני משכחת לה בתינוק שנשבה בין הנכרים ה"מ לשנויי כגון שלא ידע בשעת נגיעה שנגע בשרץ:

שאין

רבינו חננאל

ומקשי רב פפא והא שש ידיעות הן. ידיעת מקדש ונעלם ממנו שהוא מקדש ובא בתוכו ואח"כ נודע לו הרי שתי ידיעות. וכן ידע שזה בשר קדש ונעלם ממנו שהוא קדש ואכלו ואח"כ נודע לו שהיה קדש הרי שתי ידיעות. ושתים בטומאה ידע שזה שרץ או מת או נבלה וכיוצא בהן ונגע בהן ונעלם ממנו הטומאה ונכנס למקדש או אכל בשר (שרץ) [קדש] ואחרי כן נודעה לו הטומאה הרי שש ידיעות. אמאי תני שתים שהן ארבע. ואמרי ליה ולטעמיך תמני הויין. שתים בטומאת קדש ושתים בטומאת מקדש. ופרקי' שם טומאה אחת היא. כלומר בין בקדש בין במקדש ידיעות שרץ ומת ונבילה וכיוצא בהן היא הטומאה הראשונה בזה ובזה אחת היא. לפיכך לא צריך. מכל מקום שית הויין אמאי תני ארבע. והדר ביה רב פפא ואמר לעולם תמני הויין וארבעי ידיעתא קמית' דליתנהו בכל התורה קא חשיב. דלא אשכחנן ידיעה דכתיבא בתורה אלא אחרי החטא כדכתיב ונודעה החטאת אשר חטא עליה וגו' וכתיב נמי או הודע אליו חטאתו אשר חטא. והני ידיעות דבתר החטא כיון דמפרשי באורייתא לא אצטריך למיתננהי. כי אצטריך להני קמייתא דלא כתיבי אי נמי ידיעתא בתרייתא דמייתן ליה לידי קרבן. כדכתיב ונודעה החטאת והקריבו הקהל פר בן בקר. או הודע אליו חטאתו והביא א) את קרבנו שעירת עזים קא חשיב. אבל ידיעתא קמייתא דלא מייתן ליה לידי קרבן דהא לא ידע ליה דחטא אמאי מייתי הלכך לא חשיב להו: בעי רב פפא ידע דשרץ ודאי מטמא [ולא ידע] מטמא אי לא. ונגע בו ונעלם ממנו אי מטמא בכעדשה אי לא. ונכנס למקדש או אכל קדש ואח"כ נודע לו דכעדשה מטמא מאי. ונעלם קרינא ביה וחייב אי לא. ועלתה בתיקו: במי שנעלם ממנו המקדש אליבא דר' ישמעאל ור' עקיבא מפורשת חלוקתם בהעלם מקדש בסוף זה הפרק ואמר לא צריכא לרבי דבעי ידיעה בתחלה ומחייב על העלם מקדש ה. ועלתה בתיקו. הא דר' ישמעאל ור' עקיבא ורבי מפורש בראש הפרק הראשון: **מתני'** אחד נכנס לעזרה ואחד נכנס לתוספת העזרה שאין מוסיפין על העיר במלך ובנביא ובאורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד ובשתי תודות ושיר וכו': מנהני מילי אמר רב שימי בר חייא דאמר קרא ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן

א) מלת את מיותרת ואולי חסר כאן וצ"ל גם המקרא דכתיב גבי נשיא.

מסורת הש"ס

[עי' תוס' לקמן טז: ד"ה נטמא]
[לקמן יח.]
נדה כח:
לעיל ג.
[כריתות יט.]
[נ"ל אמר ליה רב פפא]
[לעיל ד.]
[לעיל ה.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה או וכו' וכשנגע ידע שנגע בשרץ ולא נזכר:

גליון הש"ס

גמ' שיציאתו הנאה לו כביאתו. עיין בתוס' כתובות דף נו ע"ב ד"ה ופליגא דרבא:

וכן תעשו לדורות מתיב רבא *[א]כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשתן [ב]מכאן ואילך עבודתן מחנכתן ואמאי ונימא וכן תעשו לדורות שאני התם דאמר קרא °וימשחם ויקדש אותם °אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה אימא אותם במשיחה לדורות או במשיחה או בעבודה אמר רב פפא אמר קרא °אשר ישרתו בם בקדש תלאן הכתוב בשירות השתא דכתב רחמנא אשר ישרתו אותם למה לי אי לא כתב רחמנא אותם הוה אמינא הני הוא דבמשיחה לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתב וכן תעשו מיעט רחמנא אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: ובשתי תודות: תנא *[ג]שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן מנהני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא °ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלוכות לימין מעל לחומה מאי גדולות אילימא ממין גדול ממש נימא פרים אלא גדולות במינן מי איכא חשיבותא קמי שמיא *והתניא *נאמר בעולת בהמה °אשה ריח ניחח בעולת העוף °אשה ריח ניחח במנחה °אשה ריח ניחח מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לאביו שבשמים אלא גדולה שבתודה ומאי ניהו [ד]חמץ דתנן *התודה היתה באה מן חמש סאין ירושלמיו' שהן שש מדבריות שהן שתי איפות והאיפה שלש סאין [ה]עשרים עשרון עשרה לחמץ ועשרה למצה [ו]ובמצה שלשה מינין חלות רקיקין ורבוכה אמר רמי בר חמא [ז]אין העזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה מאי טעמא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה מקדשה אף עזרה דבר הנאכל בה מקדשה אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מתאכלי [ח]אלא כירושלים מה ירושלים דבר הנאכל בה ויוצא ממנה נפסל אף עזרה דבר הנאכל בה והיוצא ממנה נפסל אי מה להלן חמץ אף כאן חמץ ותסברא מנחת חמץ מי איכא וכי

רש"י

וכן תעשו. קרא יתירא למידרש לדורות ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ושבעים זקנים: *שתי תודות. מנחמיה בן חכליה גמרינן: משיחתן. בשמן המשחה מקדשתן קדושת הגוף לכלי שרת ולקדש את הנכנס לתוכו: מכאן ואילך. כלי הדורות לא נמשחו אלא התחלת עבודתן מחנכתן לקדושה וחינוך לשון התחלה: אימא אותם במשיחה. ולא בעבודה לדורות אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה: תלאן בשירות. (א) מדכפל קרא בלשניה כלי השרת אשר ישרתו שנעשו כלי שרת ע"י שירות: ה"ג אי לאו כתיב אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא כתב וכן תעשו במשיחה וכתיב ושרתו לשירות ולבעי תרתי קמ"ל למעוטינהו ממשיחה דאי לאו להכי אתא למאי אתא אי למימרא לדורות לא מיקדשי במשיחה לחודה ליפתוק קרא מיניה ונפקא לן מאשר ישרתו: בלחמן ולא בבשרן. הלחם היו נושאין שני לחמי תודה: מנא ה"מ. דבלחמן קאמר: ואעמידה שתי תודות. נחמיה קאמר בספר עזרא כשנבנית חומת ירושלים ובא לקדש את העיר ואעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ ותהלוכות לימין מעל החומה להקיף את העיר בתהלוכות שהלכו דרך ימין כשפניהם לחלל העיר הלכו תמיד לצד ימינם עד שהקיפו את כולה: ממין גדול. ובבשר קאמר קרא וגדולות דקאמר ממין גדול של בקר ולא של צאן: גדולות במינן. מאותו מין שהיו שהביאו גדולות ולא קטנות: אלא גדולות שבתודה. ועל כרחך בלחם קאמר יאשמעינן דשל חמץ היו שהן גדולות שבלחמי תודה: דתנן. שחלות החמץ גדולות משל מצה: שהן שש מדבריות. שהוסיפו על המדות שתות מלבר שהכניסו שש חלקים ראשוני' בחמש והוסיפו חלק ששי מבחוץ: שהן שתי איפות. שהאיפה שלש סאין והם עשרים עשרונות שהאיפה עשר עשרונות כדכתיב (שמות טז) והעומר עשירית האיפה וגו': עשרה לחמץ ועשרה למצה. יליף מקרא במסכת מנחות והקריב על זבח התודה חלות מצות בלולות בשמן הרי מין אחד ורקיקי מצות משוחים בשמן הרי שני מינין של מצה סלת מרבכת חלות בלולות בשמן הרי שלשה מינין של מצה וכתיב בתריה על חלות לחם חמץ יקריב וגו' כנגד מצה הבא חמץ שיהא סלת במין החמץ כנגד שלשה מינין שבמצה: ובמצה שלשה מינין. כדפרישנא וילפינן התם מקראי שיש בכל מין עשר חלות אלמא חלות החמץ גדולות כשלש של מצה: בשירי מנחה. בחלות של שירי מנחה הנאכלת לכהנים והאי קידוש דנחמיה ועזרא בקידוש העיר כתיב אבל עזרה שהוסיפו עליה מקיפים אותה בשירי מנחה: אטו לחמי תודה בעזרה מי לא מתאכלי. אם רצו כהנים *לאכול בקדשים מי מעכב עליהם: במנחה כתיב (ויקרא ו) בחצר אהל מועד יאכלוה ואם יצאה לחוץ נפסלה ותודה ולחמה נאכלין בכל העיר ואם יצאו חוץ לחומה נפסלין הלכך ירושלים נתקדשה בלחמי תודה שנאכלין בה ואם יצאו ממנה נפסלין ועזרה נתקדשה בשירי מנחה שנאכלין בה ואם יצאו ממנה נפסלין: ה"ג ותסברא מנחת חמץ מי איכא ולא גרסינן וכי תימא ה"נ מנחת חמץ מי איכא דהאי ותסברא שינויא הוא למימר דעל כרחך במצה נתקדשה דחמץ בשירי מנחה לא משכחת לה: מנחת חמץ מי איכא. הא כתיב (שם ב) כל המנחה אשר תקריבו לה' לא *תאפה חמץ: וכי

תוספות

שאין (לעיל יד.) מוסיפין על העיר ועל העזרות. ואם תאמר דבפ"ק דסנהדרין (דף ב.) לא חשיב אלא ע"א וי"ל דהתם לא חשיב אלא מילי דסנהדרין ותדע דתנן נמי התם אין מוציאין למלחמת הרשות אלא בב"ד של ע"א ולא תני מלך ויועץ ואורים ותומים אע"ג דבעינן להו כדמסיק התם בגמרא (דף טז.) מקרא ואם תאמר הדתנן התם אין דנין לא את השבט כו' ומוקי לה עולא בגמ' (שם) בבאין על עסקי נחלות כתחלתו מה תחלתו בע"א כו' אי מה תחלתו בקלפי ואורים ותומים וכל ישראל וכו' ומאי קושיא אה"נ דניבעי אורים ותומים וכל ישראל והא דלא חשיב להו התם במתני' (דף ב.) משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין ויש לומר מדכייל להו בהדי נביא השקר וכהן גדול משמע ליה דלא בעינן אלא ע"א דומיא דידהו מאי אמרת דשבק למיתני אורים ותומים משום דלא איירי אלא במילי דסנהדרין אם כן ליתנינהו באפי נפשייהו דלא אתו למיטעי לשוינהו כנביא השקר: וכן תעשו לדורות. פירש בקונטרס ובימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ותימה אם כן בפ"ק דסנהדרין (דף טז:) בהעמדת סנהדרין לשבטים דילפינן ממשה דבמקום ע"א הוה קאי ליבעי נמי מלך ונביא ועוד אע"ג דאהרן היה בבנין משכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתכהן אהרן על ידי המלואים נעשה המשכן וקושיא ראשונה יש לתרץ דהכא מרבינן טפי משום דכתיב וכן תעשו דמשמע דאתא לרבויי כל הנך וא"ת כלים נמי ניבעו ע"א וכי תימא הכתוב תלאן בשירות דאין צריך אלא שירות הא בסמוך משמע דאי לאו אותם הוה אמינא דבעי משיחה ועבודה ואם כן השתא דכתב אותם למעוטי משיחה ע"א מיהא לא נימעוט וי"ל דאתא אותם לגלויי דוכן תעשו לא קאי אכלים ולא בעינן בהן לדורות דומיא דמשה: מתיב רבא כל הכלים שעשה משה. תימה ממשכן גופיה ה"ל למיפרך שיהא צריך משיחה לדורות כמו שנמשח בימי משה כדכתיב בקרא *כדאמר לקמן (דף טז:) גבי משכן ומקדש: לדורות אי בעי במשיחה אי בעי בעבודה. הכא לא בעי למיפרך לדורות במשיחה ובעבודה כדקאמר בסמוך דאותם משמע למעוטי משיחה לדורות: ללמדך שאחד המרבה כו'. אע"ג דאמר (יומא דף לז:) האחד המיוחד שבעדרו וגבי פרה אדומה נמי אמרינן (לעיל דף יא:) שאם מצא נאה הימנה מצוה לפדות מ"מ לא היה לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה אם מתכוין לשם שמים: אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחה. תימה למאן דאמר בפ"ב [דזבחים] (דף קיג. ושם) דאין מנחה בבמה היאך מתקדשת בשלמא בימי עזרא איכא למימר דסבר כמ"ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא זכר בעלמא הוא דעבד אבל בימי שלמה ויהושע קשיא וכ"ת דקדשה במנחת העומר והא בסוכות היה הקידוש בימי שלמה כדאמר במועד קטן (דף ט.) וכדמוכחי קראי ויש לומר כיון שהכל בא בבת אחת הקידוש ועשיית מנחה לא חשבינן מנחה בבמה ובקמיצה ובהקטרה היתה מקומה מתקדש וכל העבודה היתה מחנכתה ומתקדש מקומה א"נ כיון דלא אפשר לא צריך והא דקאמר הכא דאין מתקדשת *הייט היכא דאפשר כגון שבאין להוסיף על העזרה: ויוצא ממנה נפסל. ואם תאמר הר הבית היכי קדיש שאין דבר נאכל בו שיוצא ממנו נפסל ויש לו קדושה בפני עצמו שהוא מחנה לויה וכן בתי ערי חומה דמוכח לקמן (דף טז:) שנתקדשו והא אין דבר שנפסל ביוצא ויש לומר היכא דלא אפשר לא אפשר כדמוכח בשמעתא: [שייך לע"ב] בשחיטת כבשים הוא דקדשי. ולמאן דאמר תנור .וקדש נמי לא מלי אפי להו מאתמול דלא ליפסלו בלינה ופלוגתא היא בפרק שתי הלחם (מנחות דף נה:):

אין

עין משפט נר מצוה

ט א ב מיי' פ"א מהל' כלי המקדש הל' יב:
י ג ד מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' יב:
יא ה מיי' פ"ט מהל' מעשה קרבנות הל' יז:
יב ו מיי' שם הל' יח:
יג ז ח מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הל' יג:

רבינו חננאל

וכן תעשו לדורות. משה רבינו מלך ונביא. אהרן באורים ותומים. וע"א זקנים ובשתי תודות אלו המלואים א) וכתיב וכן תעשו. כל שלא נעשית בכל אלה. הנכנם לשם אין חייבין עליה. תנא שתי תודות שאמרו בלחמן ולא בבשרן: ואוקימנא בחמץ שבתודה שהוא מין גדול שבהן מד' מינין לחם בתודה הן חלות ורקיקין ורבוכה. וכנגדן חלות חמץ עשרה עשרונות. ואלו השלשה מינין חלות ורקיקין ורבוכה עשרה עשרונות נמצא החמץ כנגד ג' מינין הללו. והוא הגדול שבארבעתם. אבל חשיבותא בקרבנות קמי שמיא ליכא דתנן בסוף מנחות נאמר בעולת בהמה ריח ניחוח ובעולת העוף ריח ניחוח ללמדך שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין את לבו לשמים: ירושלמי רב אמר בתחלה ויעל דוד בדבר גד. דוד זה המלך. בדבר גד זה נביא. ויחל שלמה לבנות את בית ה' ב) מפני שהיתה תורפת ירושלים שם והיתה יכולה להכבש משם: אמר רמי בר חמא אין עזרה מתקדשת אלא בשירי מנחות כירושלי' מה ירושלים דבר הנאכל בה כגון תודה ואם יוצא חוץ לירושלים נפסל כך העזרה מתקדשת בדבר הנאכל בו והוא שירי מנחות. ואם יוצאות חוץ לעזרה נפסלות. אי מה תודה בחמץ מתקדשת אף שירי מנחות בחמץ מתקדשות. וכי משכחת בשירי מנחות חמץ.

א) עי' רשב"א. ב) עי' ירושלמי כאן ובפ"א דסנהדרין.

מסורת הש"ס

[דיבור זה שייך לעיל במשנה יד.]
סנהדרין טז: יומא יב:
[תוספ' סנהד' פרק ג]
[צ"ל והתנן]
[מנחות קי.]
שם עו:
[לאכול בה קדשים כצ"ל (הריעב"ץ) פנים לאכלן בקודש]
[צ"ל תעשה]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תלאן בשירות מדכפל. נ"ב עי' בסנהדרין דף טו ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' אותם במשיחה ולא לדורות. עיין מנחות דף נז ע"ב תוס' ד"ה ר' יאשיה: תוס' ד"ה אין וכו' שהיו [illegible]. עיין [illegible] ר"ס דף ו ע"ב ד"ה מידי דתליא במעשה:

תורה אור

וכי תימא דמחמיץ להו לשירים ומקדש בהו והכתיב °לא תאפה חמץ חלקם *ואמר ריש לקיש ״אפילו חלקם לא תאפה חמץ אלמה לא אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת משום דלא אפשר היכי ניעביד נבנייה מאתמול וניקדשיה מאתמול שתי הלחם בשחיטת כבשים הוא דקדשי נבנייה מאתמול וניקדשיה האידנא בעינן קידוש בשעת הבנין נבנייה ביום טוב ונקדשיה ביום טוב ״אין בנין מקדש דוחה יום טוב נשבקה לבתר הכי ונבנייה וניקדשיה איפסילא ליה בלינה נבנייה ממעלי יומא ונשייר ביה פורתא דעד דקדיש יומא לאלתר נגמריה וניקדשיה ״אין בנין בית המקדש בלילה דאמר אביי מנין שאין בנין בית המקדש בלילה שנאמר °וביום הקים את המשכן ביום מקימו בלילה אין מקימו הלכך לא אפשר: ובשיר: ת״ר שיר ״של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצלים על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים ואומר °ארוממך ה׳ כי דליתני וגו׳ ושיר של פגעים ויש אומרין שיר של נגעים מאן דאמר דנגעים דכתיב °ונגע לא יקרב באהלך ומאן דאמר פגעים דכתיב °יפול מצדך אלף ואומר °יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד °כי אתה ה׳ מחסי [א] עליון שמת מעונך וחוזר ואומר [ב] °מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו ה׳ מה רבו צרי עד לה׳ הישועה [ג] על עמך ברכתך סלה: רבי יהושע בן לוי ״אמר להו להני קראי וגאני היכי עביד הכי *והאמר ר׳ יהושע בן לוי ״אסור להתרפאות בדברי תורה ״להגן שאני ואלא כי אמר אסור דאיכא מכה אי דאיכא מכה אסור ותו לא והתנן* ״הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה א״ר יוחנן *״ברוקק שנו לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: ב״ד מהלכין ושתי תודות [ד] אחריהן וכו׳: למימרא דבית דין קמי תודה אזלי והכתיב °וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה הכי קאמר בית דין מהלכין ושתי תודות מהלכות [ה] ״ובית דין אחריהם כיצד מהלכות רבי חייא ״ורבי שמעון ברבי חד אמר זו כנגד זו וחד אמר ״זו אחר זו מאן דאמר זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה מאן דאמר זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לב״ד תנן הפנימית נאכלת והחיצונה נשרפת בשלמא למאן דאמר זו אחר זו אמטו להכי פנימית נאכלת משום דאתיא חיצונה קמה וקדשה לה אלא למאן דאמר זו כנגד זו תרוייהו בהדי הדדי קא מיקדשי וליטעמיך למאן דאמר זו אחר זו חדא מי מיקדשא הא כל שלא נעשית בכל אלו תנן ואפי׳ למ״ד *) באחת מכל אלו הני תרוייהו חדא מצוה היא אלא א״ר יוחנן

על

*) [לקמן טז.]

אין בנין בית המקדש בלילה. וכן אינו דוחה יום טוב ואם תאמר בר״ה פרק יום טוב (דף ל.) גבי הדתנן יום הנף כולו אסור קאמר התם דאיבני בלילה דאיבני בחמיסר ויש לומר דהייטו בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים כדכתיב (שמות טו) מקדש ה׳ כוננו ידיך וכן מפרש במדרש תנחומא*: עד כי אתה ה׳ מחסי. דכתיב לעיל מיניה ושלומת רשעים תראה דמשתעי באויבים שהיו מצירין להם בשעת הבנין אבל מכאן ואילך לא משתעי בהכי: אסור להתרפאות בדברי תורה. והדאמר במסכת שבת (דף סז.) לאיסתא (ד) בת יומא לימא הכי וירא מלאך ה׳ אליו וגו׳ סכנתא שאני: אמטו להכי פנימית נאכלת. לעיל פירש בקונטרס ולעמידה שתי תודות גדולות אצל החומה מבחוץ וקשיא אם כן פנימית אמאי נאכלת והא נפסלה ביוצא דלא מצינו שיהא קדוש חוץ לחומה ובפרק בתרא דמכות (דף יט:) נמי אמר במעשר שני טהור שפודין אותו בפסיעה אחת חוץ לחומה ונראה דבפנים היו מהלכין ואע״ג דקרי פנימה להך דלהדי חומה ולפי זה היא יותר חיצונה שהיא כלפי חוץ לעיר מכל מקום קרי לה פנימה לפי שיש דבר אגלה והדתנן בפ׳ כילד צולין (פסחים פה: ושם) החלונות ועובי החומה כלפנים אע״פ שהלכו מבפנים היה מתקדש כל מה שהיה בלבם לקדש דלא אפשר לילך בענין אחר ועוד דמסקינן התם דוקא בשוה לקרקע ולשם היה אפשר להלך: דקדשה לה ראשונה. ואם תאמר אדרבה ראשונה כמי תאכל דכל זמן שלא קידשה העיר אף על פי שקדשה העזרה נאכלין קדשים בכל הרואה כדתנן בפרק בתרא דזבחים (דף קיב:) בשילה וטוב ונבעון שנאכלין בכל הרואה לפי שאין חומת העיר קדושה ויש לומר דמכיון שהלכה התודה כל שהוא הויא לה יוצא במקום שמהלכת:

תני

וכי תימא דמחמץ לשיריים. דלא קפיד קרא אלא אקודם קמיצה שלא יקטיר קומץ מחמץ למזבח כדכתיב סיפיה דקרא (א) כל שאור וכל דבש לא תקטירו: אלמה לא. בתמיה וכי לא אפשר לקדשה במנחת חמץ הא אפשר דניקדשה בשתי הלחם הבאים בעצרת שהן חמץ כדכתיב (ויקרא כג) חמץ תאפינה: מאתמול. מערב יו״ט: בשחיטת כבשים הוא דמיקדשי. אף על פי שבאים מתרומת הלשכה קדושת דמים היא זו אבל קדושת הגוף לפסול ביוצא לא קדשי אלא בשחיטת שני כבשי עצרת שהלחם בא עמהם דגמרינן מלחמי תודה שבשחיטת הזבח מקדשתן כדאמרינן במנחות (דף עח:) קרבנו על זבח תודת שלמיו מלמד שאין הלחם קדוש לקרותו קרבן אלא על ידי זביחת התודה והכי נמי בזביחת כבשים קדשי ואין הכבשים נשחטין אלא ביום טוב: נבנייה ביום טוב. יגמור את הבנין ביום טוב: אין בנין בית המקדש דוחה את יום טוב. כדאמרינן ביבמות בפרק קמא (דף ו.) יכול יהא בנין בית המקדש דוחה שבת ת״ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו אני ה׳ כולכם חייבין בכבודי אתם והמקדש חייבין בכבודי שהזהרתי על השבת וימים טובים נמי שבתות איקרו: נשבקיה. ללחם עד למחר ונבנייה למחר ונקדשיה למחר איפסלו להו בלינה ונעשו נותר שהרי מן הנאכלין ליום ולילה הם. דעד דקדיש יומא. למוצאי יום טוב משתחשך מיד נגמריה להוא פורתא ונקדשיה: בלילה. קודם חלות שעדיין זמן אכילתו הלכך לא אפשר בחמץ אלא במצה: תנו רבנן שיר של תודה. היו אומרים שם בכנורות וכו׳ ומהו שיר של תודה מזמור לתודה (תהלים ק): ארוממך ה׳ וגו׳. הוא מזמור שיר חנוכת הבית לכך אומר אותו: ושיר של פגעים. יושב בסתר עליון ולפי שאמרו משה בהקמת משכן דכתיב (שמות לט) ויברך אותם משה ומה ברכן יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם ה׳ אלהינו עלינו (ב) והכי איתא בתורת כהנים והוא מאחד עשר מזמורים שאמר משה בספר תהלים מתפלה למשה עד סוף מזמור לתודה: פגעים. מזיקן שפוגעין בבני אדם להזיק: ואומר ה׳ מה רבו צרי. לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו באלהים סלה שהיו מתלוצצים (ג) בשרי יהודה ובנימין כשהיו בני ישראל בני הגולה בונין את החומה שנאמר (נחמיה ג) מה היהודים האמללים עושים וגו׳ היחיו את האבנים מערמות העפר והמה שרופות ואומר (שם) גם [וגו׳] אם יעלה שועל ופרץ חומת אבניהם: להני קראי. שיר של פגעים: וגאני. כשהוא הולך לישן בלילה: דאיכא מכה. ולוחש עליה מקראות של תורה להתרפאות ומקשינן ואי איכא מכה אסור הוא דקאמר בה רבי יהושע בן לוי ותו לא: אין לו חלק. הלוחש על המכה ואומר כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו׳ (שמות טו): ברוקק שנו. ואחר כך לוחש: שאין מזכירין שם שמים כו׳. והכא קאמר כי אני ה׳ רופאך: זו כנגד זו. שני כהנים נושאין אותן זה אצל זה: הך דמקרבא לחומה. שהיא פנימית ממוצעת בין העם לחומה: הך דמקרבא לבית דין. ההולכת אחרונה: וקדשה לה. ראשונה קידשה את המקום וכשנכנסה אחרונה לשם לא נפסלה ביוצא שלא עברה במקום חול אלא במקום מקודש: כי הדדי ניכהו. שתיהן מקדשות יחד או שתיהן יאכלו או שתיהן ישרפו: חדא מי מקדשא. את המקום הא אנן תנן כל שלא נעשית בכל אלו הנכנס לשם אין חייבין עליה אלמא כולהו בעינן: אפילו למאן דאמר. לקמן דכל אלו דמתני׳ אחת מכולן קאמר או מלך או כהן גדול או נביא או סנהדרין או שתי תודות הני שתי תודות מיהא תרווייהו בעינן דתרווייהו חדא מילתא היא:

על

עין משפט נר מצוה

יד א מיי׳ פ״ב מהל׳ מעשה קרבנות הל׳ יד:
טו ב מיי׳ פ״א מהל׳ בית הבחירה הל׳ יב:
טז ג מיי׳ שם:
יז ד מיי׳ שם פ״ו הל׳ יב:

[וכ״כ רש״י ר״ה ל. ד״ה א״נ ובסוכה מא. ד״ה א״נ]

יח ה מיי׳ פי״א מהל׳ עכו״ם הלכה יב סמג עשין ד טוש״ע י״ד סי׳ קעט סעיף י:
יט ו מיי׳ שם וטוש״ע שם סעיף ח וסעי׳ יב:
כ ז מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף י:
כא ח ט מיי׳ שם טוש״ע שם ס״ח [עי׳ בכ״מ]:
כב י כ מיי׳ פ״ו מהל׳ בית הבחירה הלכה יב סמג עשין קסג:

רבינו חננאל

והכתיב לא תאפה חמץ חלקם. ואמר ריש לקיש אפילו חלקם והן שירי מנחות לא תאפה חמץ. ואתינן למימר בשתי הלחם שבעצרת שהן חמץ בהן תתקדש העזרה. ודחינן דאין בנין בה״מ [דוחה יו״ם ואין בנין בה״מ] בלילה: ובשיר. ת״ר שיר של תודה בכנורות ובנבלים ובצלצל על כל פינה ופינה ועל כל אבן גדולה שבירושלים שנא׳ ארוממך ה׳ כי דליתני וגו׳. שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים. ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה ה׳ מחסי ואומר מזמו׳ לדוד ה׳ מה רבו צרי עד לה׳ הישועה וזהו שיר של פגעים עוד מפורש בסוף עירובין בתלמוד ארץ ישראל. ר׳ יהושע בן לוי מסדר להני קראי וגאני והני מילי להגן בהן אבל יש לו מכה ומתכוין להתרפאות בהן בדברי תורה אסור. ואם לוחש על המכה ורוקק אין לו חלק לעוה״ב. דתנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעוה״ב. וא״ר יוחנן עלה ברוקק שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה: ב״ד מהלכין אחרי התודות. למאן דאמר זו אחר זו הראשונה מתקדשת לפיכך נשרפת אבל האחרונה הסמוכה לב״ד נאכלת דכבר קדשה ראשונה. אלא למאן דאמר התודות זו כנגד זו מהלכות תרוייהו בהדי הדדי קא מקדשי. אמאי זו נאכלת וזו נשרפת. ולמאן דאמר זו אחר זו מי ניחא כל שלא נעשית בכל אלו תנן. כלומר אינה מתקדשת ירושלים ליכל בה קדשים קלים עד שיעשו בה כל הדברים. הנה עדיין לא נתקדשה למה נאכלת. ואפילו למאן דאמר באחת מכל אלו תרויהו חדא מצוה נינהו. ודחינן הא אמר ר׳ יוחנן זו שנאכלת

מסורת הש״ס

יבמות מ. סוטה טז. [מנחות נט.]
(סנהדרין לא)
שם נ.
שם קא.

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה וכי כו׳ דקרא כי כל. (ב) ד״ה ושיר של פגעים וכו׳ והכי איתא. נ״ב בגליונותיהם לפ״ז לא היה לו לומר יושב בסתר אלא ויהי נועם: (ג) ד״ה ואומר כו׳ מתלוצצים (בשרי) תו״מ ונ״ב ס״א לרי: (ד) תוס׳ ד״ה אסור וכו׳ לאיסתא למירתא לימא הכי:

הגהות הגר״א

[א] גמ׳ עליון שמת מעונך. נמחק [וכן ליתא בע״י וברי״ף ורא״ש פ״א דברכות ועריטב״א]: [ב] שם מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו. נמחק: [ג] שם על עמך ברכתך סלה. נמחק: [ד] שם אחריהן. נמחק [ונראה דגם במתני׳ ל״ג לה]: [ה] שם וב״ד נמחק ונ״ב וכל ישראל:

גמרא

תורה אור

"על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת: כל שלא נעשית בכל אלו כו': איתמר רב הונא אמר ג בכל אלו תנן רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר *ד קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ועזרא ה זכר בעלמא הוא דעבד רב נחמן אמר באחת מכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא ועזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים איתיביה רבא לרב נחמן כל שלא נעשית בכל אלו תני באחת מכל אלו תא שמע *אבא שאול אומר שני ביצעין היו בהר המשחה תחתונה ועליונה תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסין לשם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלין שם קדשים קלים ומעשר שני עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ היו נכנסין שם ואוכלין שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קידשוה *שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של ע"א ובשתי תודות ובשיר ולמה קידשוה למה קידשוה הא אמרת לא קידשוה אלא למה הכניסוה מפני שתורפה של ירושלים היתה ונוחה היא ליכבש משם [דהתם] תנאי היא *דתניא *א"ר אליעזר שמעתי כשהיו בונין בהיכל עשו קלעים להיכל וקלעים לעזרות אלא ו שבהיכל בונין מבחוץ ובעזרות בונין מבפנים אמר רבי יהושע שמעתי *ז שמקריבין אף על פי שאין בית אוכלין קדשי קדשים אע"פ שאין קלעים קדשים קלים ומעשר שני אע"פ שאין חומה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא לאו מכלל דר' אליעזר סבר לא קידשה לעתיד לבא א"ל רבינא לרב אשי ממאי דלמא דכולי עלמא קדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע ליה קאמר ומר מאי דשמיע ליה קאמר וכי תימא קלעים לר' אליעזר למה לי לצניעותא בעלמא אלא הני תנאי דתניא *א"ר ישמעאל ברבי יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ אלמא קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ח ולא קידשה לעתיד לבא ורמינהי *אמר ר' ישמעאל בר' יוסי וכי אלו בלבד היו והלא כבר נאמר °ששים עיר כל חבל ארגוב ממלכת עוג בבשן כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה (דברים ג) אלא למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשום קידשום השתא הא אמרינן לקמן דלא צריכא לקדושי אלא מצאו אלו ומנאום ולא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך מסורת מאבותיך שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון כל מצות אלו נוהגות בה מפני שקדושה ראשונה קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבא קשיא דר' ישמעאל בר יוסי אדרבי ישמעאל בר יוסי איבעית אימא תרי תנאי אליבא דר' ישמעאל בר יוסי איבעית אימא חדא מינייהו ר' אלעזר בר יוסי אמרה דתניא *ר' אלעזר בר יוסי אומר °אשר לוא חומה ט אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קודם (א) לכן: (ויקרא כה)

נטמא

רש"י

על פי נביא. חגי זכריה ומלאכי היו שם ועל פיהם ברוח הקודש עשו ואין טעם בדבר: רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר כו'. כלומר ואי משום קידוש עזרא דהואי בבית שני בלא מלך ובלא אורים ותומים דאמרינן במסכת יומא (דף כא:) חמשה דברים חסר מקדש שני אש ושכינה וארון ואורים ותומים ורוח הקודש קסבר קדושה ראשונה דדוד ושלמה לא בטלה ולא הוצרך עזרא לקדש *כלומר שהוא לא הוסיף כלום באורך ורוחב ומאי דקדיש כדכתיב (נחמיה יב) ואעמידה שתי תודות לזכר בעלמא עבד: שני בצעים. *מריסק"א בלע"ז: בהר המשחה. הר הזיתים: תחתונה ועליונה. בשיפוע ההר היו ואחת למעלה בגבהו ואחת בשפולו: תחתונה נתקדשה בכל אלו. שמימי בית ראשון הכניסוה וחיברוה לעיר ע"י חומה אחרת: אלא בעולי גולה. שהוסיפו על העיר ובנו היקף חומה אחרת לחוץ. ה"ג לה בתוספתא דסנהדרין תחתונה שהיתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אוכלים שם מעשר שני וקדשים קלים עליונה שלא היתה קדושתה גמורה עמי הארץ נכנסים שם ואוכלים שם קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים אין אוכלין שם לא קדשים קלים ולא מעשר שני ויש לפרש דעמי הארץ המפרישין מעשרות היו זריזים לעשות בו מצוה מן המובחר לפי שהיו שומעין דרשה *עשר בשביל שתתעשר והיו צריכים להתוודות עשיתי ככל אשר צויתני (דברים כו) והיו שומעים את המתרגמים ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך לכך היו נכנסין עד תוך חומת ירושלים הפנימית לקיים לפני ה' אלהיך אבל בקדשים לא היו מטריחין עצמן ואוכלים אותם לפנים מחומה חיצונה כשאין מולאים אכסניא בפנים וכשהיו אומרים להם זו קדושה וזו אינה קדושה לא היו שומעין לנו לפי שאומרים זו חומה וזו חומה מה לי תחתונה מה לי עליונה: שתורפה של ירושלים. גלויה וערותה מקום שהיא נוחה ליכבש: תנאי היא. דפליגי בקדושה ראשונה לשעתה ולעתיד לבוא למ"ד לא קידשה לעתיד לבוא איצטריך עזרא לקדשה וקידשה בלא מלך ואורים ותומים ואית ליה אחת מכל אלו תנן ולמ"ד קידשה לעתיד לבוא לא הוצרך עזרא לקדש כלום אלא לזכר בעלמא ולא גמרינן מינה: שמעתי. מרבותי: כשהיו בונין ההיכל. בימי עזרא: עושים קלעים. במקום החומה ובונים את כתלי החומה אצל הקלעים וכן לעזרות: אלא שבהיכל. נתנו הקלעים לפנים ממקום החומה ובונים את החומה מבחוץ שלא יזונו עיניהם מן ההיכל וקס"ד דהנך קלעים לרבי אליעזר כדי להכשיר העזרות להקריב קרבן דאם אין בית אין קרבן דקדושה ראשונה בטלה לה: ואע"פ שאין חומה. בירושלים קודם שנבנית החומה: ומאי דשמיע ליה כו'. ולא בא רבי יהושע לחלוק על רבי אליעזר ולא שמעיה לרבי אליעזר דאמר לא קידשה: למה מנו כו'. עיירות מנו חכמים בפרק בתרא דערכין שהיו מוקפות חומה מימות יהושע בן נון לענין מצות בתי ערי חומה והיה להם למנות עוד הרבה שלא מנאום: וקידשום. לא פירש לי במה מקודשים ערי ארץ ישראל: קסבר לא קידשה ורמינהי כו'. הייט תנאי: וכי אלו בלבד היו. מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: °מצאו אלו. דלך ביאתם: הא אמרינן לקמן. בסוגיא דהך ברייתא מסיים ואזיל לא אלו בלבד: כל המצות האלו. מצות בתי ערי חומה ושילוח מצורעים ושאין עושים מגרשיהן שדה:

טומאה

תוספות

תני באחת מכל אלו. תימה דמה דחקו להגיה דכמה סתם משניות אשכחן דאית להו קדושה לעתיד לבא בפ"ק דמגילה (דף י. ושם) ובפרק בתרא דזבחים (דף קיב: ושם) דקדושת ירושלים אין אחריה היתר: אלא בבני גולה. אע"פ שהיה הדבר בא לידי תקלה הכניסוה כדי שימסרו עצמם עליהם יותר כשיש בה שם קדושה: דכולי עלמא קידשה לעתיד לבא. וא"ת דבפ"ק דחגיגה (דף ג: ושם) אית ליה לרבי אליעזר דלא קידשה לעתיד לבוא גבי עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית ובריש מסכת ביצה (דף ג:) נמי אית ליה לרבי אליעזר דעיגול בעיגולין עולה בברייתא דליטרא קציעות ומאן דאית ליה הכי קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן כדמוכח בפרק הערל (יבמות דף פא.) וי"ל דקדושת הארץ לגבי תרומה ומעשרות בטלה והכא איירי בקדושת מחיצה דאפשר דלא בטלה משום דאיקראי נחלה וקדושת בתי ערי חומה דמייתי בסמוך נמי הויא קדושת מחיצה ואף על גב דקדושת הארץ בטלה מ"מ בפ"ק דביצה (דף ה: ושם) ביקש ר' אליעזר להפקיר כרם רבעי לעניים דמדרבנן היה צריך להוליכו לירושלים וא"ת אי בקדושת מחיצה נמי לא קידשה לעתיד לבא לרבי אליעזר מה ירויחו עניים כיון שלא יוכלו לאכלו בירושלים ואם יפדו הפירות מה ירויחו וי"ל לפי שיכולין לפדותו בשוה פרוטה אע"פ ששוין הרבה ואפי' לכתחלה שרי כשאין הפסד להקדש כשאין בית המקדש קיים כדמוכח *בפרק בתרא דערכין (דף כט. ושם) גבי ההוא גברא דאחרימינהו לנכסי א"נ מודה רבי אליעזר דעזרא קידש לעתיד לבא קדושת *מחיצה:

נטמא

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה יב סמג עשין קסג:
כד ב ג ד מיי' שם הל' יד ובבית המקדש דוקא ועיין בהלכה טז:
כה ה מיי' שם פ"ז הל' כג ואזדא תמיהת הכ"מ ע"ש:
כו ו מיי' שם פ"ו הל' טו:
כז ז מיי' פ"א מהל' תרומות הל' ה ופ"ו מהל' בית הבחירה הלכה טז וזה לענין שאר א"י ועיין בכ"מ בפי"ב מהל' שמיטין הלכה טו:
כח ח מיי' פ"א מהל' מגילה הל' ד ופי"ב מהל' שמיטין הלכה טז וע"ש בהשגות. ובכ"מ:

[חגיגה ג: מגילה י. מכות יט. זבחים ס: קז: חולין ז. תמורה כא. ערכין לב:]

נ"ע כס"ח

[ועי' תוס' ביצה ה: ד"ה ובקש ר"א וכו']

רבינו חננאל

על פי נביא נאכלת. כלומר נביא מתירה וכן זו נשרפת על פי נביא: אתמר רב הונא אמר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד והא דקדיש עזרא בלא מלך ובלא אורים ותומים. ואמרינן עזרא זכר קידוש בעלמא עבד דלא הוה צריך ליה. רב נחמן אמר אפילו באחת מכל אלו תנן דקדושה ראשונה אינה קדושה לעתיד לבא. ועזרא דקדיש אע"ג דלא הוו אורים ותומים שפיר עבד דבאחת מכל אלו תנן. ומותבינן עליה דרב נחמן מהא אבא שאול אומר שני בצעין היו בהר המשחה. תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה קדשוה בני גולה שלא במלך ושלא באורים ותומים. תחתונה שהיתה קדושה גמורה חברים (א) ועמי הארץ נכנסין שם כו' עליונה שלא היתה קדושתה גמורה חברין אין נכנסין לשם כו' ופריק תנאי היא. דתנן א"ר אליעזר כשהיו בונין בהיכל היו עושין קלעים בהיכל וקלעים לעזרות כו'. א"ר יהושע [שמעתי] שמקריבין אע"פ שאין (ב"ד) [בית] כו'. מאי לאו בהא קמפלגי דר' אליעזר סבר קדושה ראשונה אינה לעתיד לבא. ור' יהושע סבר קדשה לשעתה ולעתיד לבא. ודחינן ודלמא תרוייהו קדשה לעתיד לבא סבירא להו וכל חד וחד מאי דשמיע ליה קאמר. אלא מהא דתניא א"ר ישמעאל ב"ר יוסי למה מנו חכמים את אלו שכשעלו בני הגולה מצאו אלו וקדשום כו' ופשוטה היא. ופרשנוה עוד במס' מגילה:

נשמא

מסורת הש"ס

בדפו"י כלום

והוא ו"ו כל' אשכנז ופירושה בלשון שרש"י מריסק"א בלע"ז

[תוספתא סנהדרין פ"ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' קודם לכן נ"ב וכשם שלענין חומה כך ה"ה לענין קדושה ג"כ אע"פ שלא קידשה עכשיו רק קודם לכן קידשה גם לעתיד לבוא:

[שבת קיט.]

[לעיל יד. וש"נ] סנהדרין ב.

מגילה י. זבחים קז: עדיות פ"ח מ"ו

שם [זבחים סב:]

[מגילה י. ערכין לב:]

[שם תוספ' ערכין פ"ה]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מצאו אלו עיין מה שתמה בזה בטורי אבן מגילה דף י ע"ב ד"ה כל המצות:

מגילה ג: י: ערכין לב.

א) נראה גירסת רבינו כמ"ש בתי' רי"ן מיגש ע"ש.

תורה אור

נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה וכו': טומאה בעזרה מנלן א"ר אלעזר כתוב אחד אומר °את משכן ה' טמא וכתוב אחד אומר (במדבר יט) °כי את מקדש ה' טמא (שם) (אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים) וקראי מיתרי הא מיצרך צריכי דתניא ר' אלעזר אומר אם נאמר משכן למה נאמר מקדש ואם נאמר מקדש למה נאמר משכן אילו נאמר משכן ולא נאמר מקדש הייתי אומר על משכן יהא חייב שהרי משוח בשמן המשחה ועל מקדש לא יהא חייב ואם נאמר מקדש ולא נאמר משכן הייתי אומר על מקדש יהא חייב שהרי קדושתו קדושת עולם ועל משכן לא יהא חייב לכך נאמר משכן לכך נאמר מקדש רבי אלעזר הכי קא קשיא ליה (א) מכדי *משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן נכתוב או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן ומקדש למה לי שמע מינה תרתי בשלמא מקדש איקרי משכן דכתיב °ונתתי משכני בתוככם אלא משכן דאיקרי מקדש מנלן אילימא מדכתיב °ונסעו הקהתים נושאי המקדש ההוא בארון כתיב אלא מהכא °ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב °ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן: והשתחוה או ששהה כדי השתחואה: אמר רבא לא שנו אלא שהשתחוה כלפי פנים אבל השתחוה כלפי חוץ שהה אין לא שהה לא איכא דמתני לה אסיפא או ששהה בכדי השתחואה מכלל דהשתחואה גופה בעיא שהייה אמר רבא [ד]לא שנו אלא שהשתחוה כלפי חוץ אבל כלפי פנים אע"ג דלא שהה והכי קאמר השתחוה כלפי פנים או ששהה כדי השתחואה בהך השתחואה דכלפי חוץ חייב היכי דמי השתחואה דאית בה שהייה והיכי דמי השתחואה דלית בה שהייה זו כריעה בעלמא היא דאית בה שהייה פישוט ידים ורגלים וכמה שיעור שהייה פליגי בה ר' יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה ר"ש בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני ואמרי לה ר"ש בר נחמני חד אמר כמימריה דהאי פסוקא (ב) וחד אמר [ב]כמויכרעו לסיפא °וכל בני ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחוו והודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו *ת"ר [ג]קידה על אפים וכן הוא אומר °ותקד בת שבע אפים ארץ כריעה על ברכים וכן הוא אומר °מכרוע על ברכיו [ד]השתחואה זו פישוט ידים ורגלים וכן (ג) אומר °הבוא נבוא אני ואמך ואחיך להשתחות לך ארצה: בעי רבא [ה]צריך שהייה למלקות או אין צריך שהייה למלקות לקרבן גמירי שהייה למלקות לא גמירי שהייה

או

רש"י

טומאה בעזרה מנלן. מי שנטמא בעזרה מנלן דמיחייב הא לא קרינא ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה) שכבר טימא: שבחוץ כו'. שנטמא מבחוץ: קדושת עולם. שאין אחריה היתר במות: אשכחן מקדש דאיקרי משכן ט'. כדמפרש לקמן: ונתתי משכני בתוככם. *כל הניתן בתוככם קרי משכן: ההוא בארון כתיב. שהיו הקהתים נושאין את הארון והשולחן והמנורה והמזבחות שהם דברים המקודשים: לא שנו. דבהשתחויה כל דהו אפי' לא שהה בה כדי השתחויה חייב: אלא שהשתחוה כלפי פנים. לצד מערב: אבל השתחויה כלפי חוץ. למזרח אין זו השתחויה ואי שהה כדי השתחואה מיחייב משום שהייה ואי לא לא: והכי קאמר השתחויה כלפי פנים. כל דהו או שלא השתחוה ושהה כדי שיעור חיוב השתחואה דהך כלפי חוץ דבעי שיעור חיוב: ארצה. משמע לשון שיטוח: למלקות. אם התרו בו שלא לעמוד ועמד פחות מכדי שהייה:

תוספות

*נטמא בעזרה. תימה אמאי לא קתני שתים שהן שש דהא מצרכינן קרא בגמרא לטומאה שבפנים ויש לומר דמתני' לא איירי אלא בטומאה שבחוץ: מה"מ. מהא דגמירי לקמן שיעור שהייה לא שמעינן לא מלקות ולא כרת דה"א איסורא בעלמא הוא דאיכא: תנהו ענין לטומאה שבפנים. וא"ת עונש שמעינן אזהרה מנין ויש לומר ולא יטמאו את מחניהם (במדבר ה) דמשמע אפי' נטמא בפנים ולא כמו שפירש בקונטרס דולא יטמאו משמע שנטמא בחוץ ולא נטמא בעזרה דאותו כבר טימא ומיהו מעיקרא דבעי מנהני מילי משום דכיון דאכתי לא מייתר האי קרא לית לן לאוקומה לא יטמאו אלא בנטמא מבחוץ דאשכחן דהזהיר בו הכתוב במקום אחר דכתיב (ויקרא יב) ואל המקדש לא תבא ועוד נראה דמעיקרא לא בעי כלל אלא לענין כרת אבל אזהרה פשיטא ליה דאיכא דלא יטמאו משמע דנטמא בפנים דהא כתיב (במדבר ה) וישלחו מן המחנה אבל קרא דכרת משמע דאיירי באותו שראוי להתחטא קודם שיטמא משכן: קדושתו קדושת עולם. פירש בקונטרס שאין אחריה היתר במות וקשה דא"כ תפשוט מהכא דסבר רבי אליעזר דקידשה לעתיד לבא ולספרים דגרסי נמי רבי אלעזר תקשה דבפרק קמא דחולין (דף ז.) אמר איסתמיטתיה דאמר ר' שמעון בן אליקים משום רבי אלעזר בן שמוע קדושה ראשונה וכו' ולא קידשה לעתיד לבא ויש לפרש קדושת עולם שהאריכו בקדושה יותר א"נ לפי שאין ראוי לחזור ולקדש אלא באותו מקום קרי ליה קדושת עולם: או אידי ואידי מקדש או אידי ואידי משכן. משמע הכא דאף על גב דמקדש איקרי משכן לא גמרי מהדדי אי לאו דכתיבי קראי יתירי וכן בסוטה בפרק היה מביא (דף טז. ושם) דמצריך התם קרא לרבות שילה ובית עולמים וכן בפרק שני שעירים (יומא סז:) מדבר המדברה לרבות נוב וגבעון ושילה ובית עולמים ובפרק טרף בקלפי (שם דף מד. ושם) גבי וכל אדם לא יהיה באהל מועד ובפרק הוציאו לו (שם דף נג.) גבי מעלה עשן ותימה דבפרק קמא דחולין (דף כד. ושם) גבי לוים בשנים דרשינן יכול אף שילה ובית עולמים כך תלמוד לומר לעבוד עבודת עבודה וגו' לא אמרינן אלא בזמן שהעבודה בכתף אלמא אי לאו קרא הוה גמרינן מהדדי ובריש עירובין (דף ב: ושם) גבי שלמים ששחטן קודם פתיחת דלתות ההיכל פסולין שנאמר ושחטו פתח אהל מועד נפקא לן היכל מדאיקרי משכן מקדש ומקדש משכן ושמא קים ליה להש"ס בעירובין ובחולין שיש אהל מועד מיותר ובחולין כי ממעט שילה ובית עולמים מוקמינן ליה לדרשה אחרינא ומיהו קשה כיון דמקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש אמאי לא ידעינן שפיר בכל דוכתא תרוייהו מחד קרא כמו חיה ובהמה שזו בכלל זו ורבינו חיים כהן היה מחלק דדבר שאינו תלוי בקדושת מקום כההיא דעירובין ובחולין התם סגי בחד קרא לשניהם אבל במתניתין דתלוי בקדושת מקום לא גמרי מהדדי מטעמא דמפרש ר' אלעזר וכן בההוא דיומא דנעשים בפנים הוי בקדושת מקום ושילוח שעיר המדבר בא מכלל חבירו שנעשה בפנים וכן ההיא דסוטה דצריך קרקע המשכן ואית דל"ג הכא ליכתב או אידי ואידי מקדש וכו' אלא גרסי מכדי מקדש איקרי משכן ומשכן איקרי מקדש מקדש ומשכן למה לי וקשה דא"כ ר' אלעזר אמורא חולק על רבי אלעזר תנא דרבי אלעזר קאמר בהדיא דלא גמרינן מהדדי ואמר הר"ר שלמה מדרוי"ש דלר' אלעזר נמי אית ליה דגמירי מהדדי משום דמשכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן וה"פ דמילתא אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כלומר כיון דאיצטריך למיכתב תרוייהו משום טומאה שבפנים כדקאמר ר' אלעזר אמאי שני קרא בדיבורא ליכתיב או תרוייהו משכן או תרוייהו מקדש ומשני אילו נאמר מקדש בתרוייהו הייתי אומר דלהכי איכתיב קרא תניינא למעוטי משכן דלא נימא משכן איקרי מקדש וחייב ולא לטומאה שבפנים וכן אי הוה כתיב משכן בתרוייהו ה"א דאתא למעוטי מקדש להכי כתוב משכן ומקדש והשתא בחד קרא סגי והוה ידעינן תרוייהו מדמקדש איקרי משכן אלא ע"כ אתא חד קרא לטומאה שבפנים וקשה מכל הנהו שהבאתי שמצריך תרי קראי וההיא דסוטה ל"ג בקונטרס נוב וגבעון לפי שלא היו סוטות שותות שם כדמוכח בפרק בתרא דזבחים (דף קיב.) וא"ת מ"ש דגבי המדבר המדברה מצריך לרבות נוב וגבעון טפי מבהך *וי"ל משום דבההוא עניינא כתיב כפורת והזה אל הכפרת דמשתעי בארון ובנוב ובגבעון לא היה ארון אבל קשיא לריב"א הא גבי מעלה עשן נמי כתיב כפרת ונראה לו דגבי שילוח שעיר המדבר כתיב שילוח מחנה ולכך איצטריך ריבוי דאפשר דאין קדושת מחנות בנוב וגבעון כיון שהותרו הבמות: קידה על אפים. תימה השתחואה נמי אשכחן על אפים דכתיב (בראשית מח) ויוצא יוסף אותם מעם ברכיו וישתחו לאפיו ארצה (ישעיה מט) אפים ארץ ישתחוו לך (במדבר כב) ויקוד וישתחו לאפיו וי"ל דמגמרא אית לן קידה על אפים ומייתי דאשכחן נמי בקרא הכי:

תלה

עין משפט נר מצוה

[שייך לעיל במשנה יד:]

כט א מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כב:
ל ב מיי' שם הל' כג:
לא ג מיי' פ"ה מהל' תפלה הלכה יג:
לב ד מיי' שם הל' יג ופ"ו מהל' עכו"ם הלכה ו:
לג ה מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כד:

רבינו חננאל

מתני' נטמא בעזרה ונעלמה ממנו הטומאה כו'. מנה"מ כי המיטמא בעזרה ושהה שם חייב מדכתיב את מקדש ה' טמא וכתיב נמי את משכן ה' טמא. אם אינו ענין האי קרא דכתיב את (משכן) [מקדש] ה' טמא כשנטמא בחוץ דהא כתיב את משכן ה' טמא. תנהו ענין לטומאה שבפנים. דהא תרוייהו משכן ומקדש אקרו. משכן שנאמר ונתתי משכני בתוככם. ותרווייהו אקרו מקדש שנאמר ועשו לי מקדש וכתיב ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן שמעת מינה תרתי. ש"מ דאע"ג דמשכן נמשח ומקדש לא נמשח. ומקדש קדושתו קדושת עולם ומשכן לאו קדושתו קדושת עולם לענין טומאה שניהן שוין. וש"מ כשם שחייבין בטומאה בחוץ כך חייבין בטומאה שבפנים. וארון נמי אקרי מקדש שנאמר ונסעו הקהתים נושאי המקדש: פיסקא השתחוה או שהה כדי השתחויה. אמר רבא לא שנו אלא בהשתחויה כלפי חוץ אבל בהשתחויה כלפי פנים אע"ג דלא שהה חייב. השתחויה שאין בה שהייה זו היא כריעה בלבד. אבל פישוט ידים ורגלים זו היא השתחויה שיש בה שהייה. וכמה שיעור זו השהייה חד אמר כשיעור קריאת זה הפסוק כולו וכל בני ישראל רואין ברדת האש וכבוד ה' על הבית ויכרעו אפים ארצה על הרצפה וישתחו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו. וחד אמר כשיעור קריאתו מן ויכרעו אפים ארצה עד סוף הפסוק. ת"ר קידה על אפים. כריעה על ברכים. והשתחויה זו פישוט ידים ורגלים
א) כו' פישוטי מקראי:
א) אולי צ"ל כולהו איפשיטו מקראי

מסורת הש"ס

[בעירובין פרש"י באופן אחר היותר מבואר]
רש"ל מ"ז
עירובין ב.
ויקרא כו
במדבר י
שמות כה
שם
דס"ג ו
ברכות כד: מגילה כב: מלכים א א
בראשית לז
כמו אלא י"ל רש"ל

הגהות הב"ח

(א) גמ' מכדי משכן. נ"ב ס"א מכדי משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן תרי קראי למה לי אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים בשלמא כו': (ב) שם פסוקא וכל בני ישראל וכו' לעולם חסדו וחד אמר כמו מויכרעו לסיפ': (ג) שם וכן הוא אומר:

או דלמא בפנים גמירי שהייה לא שנא לקרבן ולא שנא למלקות תיקו בעי רבא תלה עצמו באויר עזרה מהו כי גמירי שהייה דבת השתחואה דלאו בת השתחואה לא גמירי או דלמא בפנים שהייה גמירי ל"ש דבת השתחואה ול"ש דלאו בת השתחואה *תיקו בעי רב אשי טימא עצמו במזיד מהו באונס גמירי שהייה במזיד לא גמירי שהייה או דלמא בפנים גמירי שהייה ל"ש באונס ול"ש במזיד תיקו *בעי רב אשי נזיר בקבר בעי שהייה למלקות או אינו צריך בפנים גמירי שהייה בחוץ לא גמירי שהייה או דלמא באונס גמירי שהייה לא שנא בפנים ול"ש בחוץ תיקו: בא לו בארוכה חייב בקצרה פטור וכו': אמר רבא קצרה שאמרו אפי' עקב בצד גודל ואפי' כל היום כולו בעי רבא שהיות מהו שיצטרפו ותיפשוט ליה מדידיה התם בדלא שהה בעא מיניה אביי מרבה בא לו בארוכה שיעור קצרה מהו שיעור גמירי וכי בא לו בארוכה שיעור קצרה פטור או דלמא דוקא גמירי בארוכה חייב בקצרה פטור א"ל לא נתנה ארוכה להדחות אצלו מתקיף לה ר' זירא אלא דקיימא לן *טמא ששימש במיתה °היכי משכחת לה אי דלא שהה היכי עביד עבודה אי דשהה בר כרת הוא אי אמרת בשלמא שיעורא גמירי משכחת לה דאנים נפשיה בקצרה ועבד עבודה אלא

רש"י

או דלמא בפנים גמירי שהייה. בטומאה שאירעה לו בתוך העזרה: תלה עצמו באויר. כדי שהייה: טימא עצמו במזיד. ואם תמצי לומר צריך שהייה למלקות בטומאת אונס ושהיית מזיד טומאת מזיד מי בעיא שהייה או לא: נזיר בקבר. נזיר שנטמא באונס בתוך בית הקברות דומיא דנטמא בעזרה שלא נתחייב (בפנים) בכניסתו כגון שנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע עליו את מעזיבת גג האהל ונטמא באויר בית הקברות והתרו בו לא ולא יצא ומיהו לא שהה כדי השתחואה: צריך שהייה למלקות או לא. קרבן לא שייך הכא כלל שאין כרת בנזיר שנטמא וקרבן נזיר טמא לאו אטון טומאה אתי אלא למיחל עליה נזירות טהרה כשאר מחוסרי כפרה ובענין זה מפורש שהייה זו במס' נזיר: בפנים גמירי שהייה. בטומאת עזרה דשייכא בה השתחוייה: אפי' כל היום כולו. שהה בהליכתו שהיה הולך ויוצא בנחת פטור: מהו שיצטרפו. היה יוצא בקצרה ושהה מעט וחזר והלך דרך יציאתו ושהה מעט מהו שיצטרפו לשיעור: תפשוט ליה מדידיה. דלא מצטרפי דהא איהו הוא דאמר אפי' כל היום כולו: התם בדלא שהה. בלא הילוך כלל: בעא מיניה אביי מרבה. בר נחמני שהיה רבו וכל היכא דאיכא בעא מיניה רבה הוא ולא רבא: בא לו בארוכה כשיעור קצרה. שיצא בדרך הארוכה אבל רץ במרוצה עד שלא שהה ביציאתו אלא כשיעור דרך קצרה בהילוך בינוני מהו: שיעור. ארוכה גמירי לחיוב וליכא: או דלמא דוקא גמירי בארוכה חייב. לא שנא רץ לא שנא לא רץ: לא ניתנה ארוכה לידחות אצלו. להתיר אפילו במרוצה: דקיימא לן. בסנהדרין באלו הן הנשרפין (דף פג.) כהן טמא ששימש בעזרה במיתה בידי שמים: היכי משכחת לה. דאין בה כרת על כרחך בנטמא בעזרה הוא דמשכחת לה דאי בנטמא בחוץ ונכנס איחייב ליה כרת בכניסתו: אי לא שהה. בעבודתו כדי השתחוייה: היכי עביד עבודה. איזו עבודה קטנה תיעשה בפחות מכדי שהיית השתחואה: אי אמרת בשלמא. בכל שיעורי דמתני' בין בשהייה בין ביציאת ארוכה שיעורא גמירי לחיוב כגון שיעור שהייה ביציאת קצרה או שיעור יציאת ארוכה בלא שהייה: משכחת לה. שהייה בלא חיוב כרת: כגון דאנים נפשיה בקצרה. לאחר שנטמא ושהה בשימושו כדי שהייה יצא לו בקצרה ואנס עצמו במרוצה עד שלא שהה שיעור עכבתו *ומשנטמא שיעור שהייה ויציאת קצרה בהילוך בינוני: אלא

תוספות

תלה עצמו באויר עזרה מהו. אית ספרים דגרסי אויר עזרה כעזרה דמי או לא וקשה דבפרק [כל הפסולין](זבחים דף לב:) אמר טמא שהכניס ידו לפנים חייב דביאה במקצת שמה ביאה ובפרק כל הפסולין (שם דף לג:) נמי אמר ואי אמרת ביאה במקצת שמה ביאה היכי מטייל ידיה בבהונות משמע דאויר נמי נתקדש ועוד אי לאו כעזרה דמי א"כ כשמוליך דם ואיברים למזבח יפסל ביוצא* ונראה כגירסת הספרים דגרסי כי גמירי שהייה היכא דבר השתחואה הוא:

*__צריך__ שהייה למלקות. בטימא עצמו בשוגג איירי אבל אם היה שרץ במקדש והתרו בו שלא יטמא עצמו בלא שהייה נמי מילקא לקי כדמוכח בפרק מי שאמר הריני נזיר (נזיר יז: ושם) דקאמר התם בעי רבא נזיר והוא בבית הקברות מי בעי שהייה או לא וקאמר ה"ד אילימא (א) דקאמר לא תנזור מי בעי שהייה כו' ואין לתמוה דהתם בעי רבא אי גמירי שהייה אבראי אבל בפנים למלקות פשיטא ליה דגמירי שהייה דהתם בעי את"ל דבפנים גמירי שהייה למלקות בחוץ מהו ור"ת גרס התם רב אשי דרב אשי בעי לה (ב) הכא בסמוך: *__או__ אין צריך. שהייה למלקות הכא משמע דלקי אשהייה דלא קמיבעיא ליה אלא אי צריך שהייה כשיעור השתחואה או לא וקשה בפרק בתרא דמכות (דף כא: ושם:) תנן גבי היה לובש כלאים ואמרו לו אל תלבש אל תלבש והוא פושט ולובש חייב על כל אחת ואחת ואמר רב ביבי בגמרא לא פושט ולובש ממש אלא מכניס ומוציא ידו בבית אונקלי שלו רב אשי אמר אפי' לא שהה אלא כדי לפשוט וללבוש מכלל דרב ביבי לא מחייב בשהייה וי"ל דרב ביבי לא פליג אדרב אשי אלא דלא נחת לאשמועינן חיוב של שהייה אלא לאשמועינן דבהכנסת בית אונקלי חייב אף על פי שאינו לובש כל המלבוש א"כ לרב ביבי לא לקי אשהייה משום דהוי לאו שאין בו מעשה והכא איירי למ"ד לאו שאין בו מעשה לוקין עליו א"כ איירי לענין איסור מלקות ולא לענין חיוב ורב אשי דפליג עליה התם וחשב שהייה כמעשה כיון דתחילת הלבישה ע"י מעשה והכא אפי' אי לא בעינן שהייה כדי השתחואה מ"מ בעינן כדי יציאה וכניסה אבל בפחות מיכן לא כי היכי דבעינן גבי כלאים כדי פשיטה ולבישה ונראה דאפי' את"ל דגמירי שהייה כדי השתחואה למלקות במקדש ובנזיר היינו משום דדמו לשהייה דקרבן דגבי מקדש אבל לגבי כלאים פשיטא דלא גמירי דלא שייך התם השתחואה כלל: __טימא__ עצמו במזיד מאי. צריך לומר דבשעה שטימא עצמו לא ידע שהיה במקדש דאי ידע וטימא עצמו במזיד אפי' שבא אח"כ לא מיחייב קרבן דהא לא שב מידיעתו הוה ואי למלקות בעי צריך לומר דלא התרו בו אלא לאחר שטימא עצמו דאם התרו בו קודם לא בעי שהייה כדפי' לעיל: __נזיר__ בקבר צריך שהייה למלקות או לא. וא"ת והאמר בפ' ג' מינין (נזיר דף מב: ושם) גבי נזיר שהיה מת מונח על כתיפו והושיטו לו מת אחר ונגע בו יכול יהא חייב ת"ל ולא יחלל במי שאינו מחולל יצא זה שמחולל ועומד ופריך מדתנן היה מטמא ואמרו לו אל תטמא אל תטמא חייב על כל אחת ואחת ומשני כאן בחיבורין כאן שלא בחיבורין משמע כל זמן שלא פירש מן המת אינו חייב במה שהושיטו לו מת אחר משום דאין מוסיף טומאה על טומאה (ג) וכל זמן שמונח טומאה על כתיפו מי שנוגע בו טמא טומאת ז' ולא מיחייב אלא שלא בחיבורין שכבר פירש מן הראשון דמי שהיה אז נוגע בו לא היה טמא אלא טומאת ערב לכך כשחוזר ונוגע בו חייב שהוסיף טומאה בנגיעה זו דמי שהיה נוגע בו בשעת נגיעה זו יהיה טמא טומאת ז' וא"כ הכא אמאי ילקה על השהייה כל זמן שלא פירש וי"ל דהא דפטר ליה כשהושיטו לו מת אחר היינו בשלא הספיק להשליך מת הראשון מעליו לפיכך אינו מוסיף טומאה אבל הכא הוא מוסיף טומאה שבכל שעה הוא מוזהר לפרוש מן הקבר ור"ת מפרש דהכא איירי בשנטמא סמוך לחשיכה דבלא פירש נמי מוסיף לו יום אחד ע"י שהייה ונראה דהיא דנזיר דמפליג בין בחיבורין בין שלא בחיבורין אתי כמ"ד במסכת שמחות *(פ"ד) דאפי' באותו יום שנטמא אינו יכול לחזור ולטמא לפי שמוסיף טומאה בחיבורין כדפרי' אבל למאן דשרי התם ליטמא באותו יום עצמו דלא חשיב ליה תוספת טומאה כיון שאינו מוסיף ימים לא אתיא: __אי__ דשהה בר כרת הוא. הק' ר"ת מה בכך אם הוא בר כרת מ"מ איכא נפקותא טובא דהא קיימא לן (מכות דף יג:) חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן ואם בטל כרת נשאר עליו מיתה ועוד נפקא מינה דמיתה כגון שהזיד בשימוש טומאה ושגג בטומאת מקדש:

אפי'

א) גירסת רבינו בעיא דתלה קודם בעיא צריך שהייה למלקות וכ"ה בכמה ראשונים וכ"כ מהתוס'.

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ד:

לה ב מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' כא ופי"א מהל' שגגות שם:

לו ג מיי' פ"ו מהל' נזירות הלכה ח ט סמג לאוין רכ וע"ש:

[ועי' משנה למלך ול"מ]

[שייך לעיל טז:]

לז ד ה ו מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הלכה כד סמג לאוין רס:

לח ז מיי' שם פ"ד הל' א סמג לאוין סה:

רבינו חננאל

אדם טמא שתלה עצמו באויר עזרה אם חייב משום מטמא מקדש או דלמא כיון דלא נגע לאו: ועלתה בתיקו: א) וכן בעיא דרבא דבעא להתחייב קרבן ודאי גמירי לה דצריך שהייה אבל מזיד למלקות צריך שהייה או לא: וכן בעיות דרב אשי טימא עצמו במזיד ונעלמה ממנו עכשיו צריך שהייה או לא: וכן נזיר בקבר צריך שהייה למלקות או לא. אלו הבעיות כולן עלו בתיקו. וקיימא לן כל תיקו דאיסורא לחומרא. וכיוצא בנזיר כהן בזמן הזה הנכנס לבית הקברות: ירושלמי עד כמה היא השתחויה משום ר' יהושע בן לוי אמרו כדי שאילת שלום בין אדם לחבירו. משום ר' יוחנן אמרו כדי שאילת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי ומורי. נטמא בעזרה וצריך לצאת ויש שם שני דרכים אחת ארוכת כ' אמה ואחת קצרה עשר אמות. יצא בארוכה חייב שהיה לו לצאת בקצרה. אבל אם יצא בקצרה פטור. אמר רבא ואפי' עקב בצד גודל פטור. והוא דלא שהה כלום אלא מהלך עד שיצא לחוץ: בעא מיניה אביי מרבה בא בארוכה דרך קצרה מהו. כגון שרץ בארוכה ויצא כשיעור יציאתו בקצרה מהו. א"ל חייב לא נתנה ארוכה לדחות אצלו. כלומר כולי עלמא חייב בה וזה פטור. ואתקיף לה ר' זירא אי הכי דלא צריכי שיעור אלא לעולם בארוכה חייב בקצרה פטור. הא דתניא טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה. אי שהה ושימש בר כרת הוא אי לא שהה היכי שימש.

מסורת הש"ס

ליתא בדפו"י

נזיר יז. ע"ש

סנהדרין פג.

[צ"ל משנטמא וכ"ה בדפו"י]

[ע"ש הלכה טו פליגי ר"ט ור' עקיבא ר"ט מחייב ור"ע פוטר אבל דשרי לכתחלה ליכא למ"ד וכסדיא קתני התם ברישא היה עומד וקובר וכו' פירש הרי זה לא יטמא ולא קפליג ר"ע ועי' הגרא"ש בה"ק הלכות טומאה סי']

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה צריך וכו' אילימא דקאמרי ליה לא: (ב) בא"ד לה הכי בסמיך: (ג) ד"ה נזיר וכו' טומאה דכל זמן:

גליון הש"ס

גמ' היכי משכחת לה. עיין סנהדרין דף פג ע"א תוס' ד"ה ולא:

אלא אי אמרת דוקא גמירי היכי משכחת לה אמר אביי מאי קושיא *משכחת לה כגון שבא בקצרה והפך בצינורא וכדרב הונא *דאמר רב הונא ג זר שהפך בצינורא חייב מיתה גופא אמר רב הונא זר שהפך בצינורא חייב מיתה *ה"ד אי דלא הפך *ל"ה לא מיעכלי פשיטא ואי דלא הפך בהו נמי מיעכלי מאי קא עביד ג לא צריכא דאי לא הפך בהו מיעכלי בתרתי שעי והשתא מיעכלי בחד שעתא ד והא קמ"ל דכל קרובי עבודה עבודה היא א"ר אושעיא בעינא דאימא מילתא ומסתפינא מחבריא ה הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו ואפילו כולו חוץ מחוטמו טהור דכתיב °והבא אל הבית °דרך ביאה אסרה תורה ומסתפינא מחבריא אי הכי כולו נמי אמר רבא כולו לא גרע מכלים שבבית דכתיב °ולא יטמא כל אשר בבית תניא נמי הכי ו גגין הללו אין אוכלין שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים ז וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור שנאמר °ואל המקדש לא תבא דרך ביאה אסרה תורה: זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה וכו': היכא קאי דקאמר זו היא התם קאי *ח אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש ט ואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבנדה וקאמר זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו איתמר אביי אמר משמיה דר' חייא בר רב י חייב שתים וכן אמר רבא אמר רב שמואל בר שבא אמר רב הונא חייב שתים חדא אכניסה וחדא אפרישה הוי בה *רבה במאי אילימא סמוך לוסתה ובמאן אילימא בתלמיד חכם בשלמא אכניסה ליחייב קסבר יכולני לבעול אלא אפרישה אמאי ליחייב מזיד הוא ואי

אלא אי אמרת חוקה גמירי. שהה כדי השתחוייה חייב ואפי' יצא לו בקצרה במרוצה נתחייב בשהייתו: היכי משכחת לה. בלא כרת: משכחת לה. בעבודה בלא שהייה שנטמא ויצא מיד בקצרה ודרך יציאתו היה אוחז מזלג בידו והכה בו באחד מן האברים שעל המערכה והפך מה שלמעלה למטה: כדרב הונא דאמר. זר שהפך בצינורא עבודה היא שמקרב עיכול ויש כאן עבודה בלא שהייה: חייב מיתה. משום והזר הקרב יומת (במדבר יח): חוץ מחוטמו. שהוא בולט להלן מאחר הגוף: מכלים שבבית. שהיו בו מתחלתו ולא קריגא בהו והבא אל הבית ואפ"ה טמאים כדכתיב (ויקרא יד) ופנו את הבית כדי שלא יטמא כל אשר בבית: גגין הללו. שבעזרה: אין אוכלין שם קדשי קדשים. הנאכלים לפנים מן הקלעים דקסבר גגין ועליות לא נתקדשו אלא הרצפה והאויר עד הגג: וטמא שנכנס כו'. אלמא כל היכא דכתב ביאה דרך ביאה בעינן: היכא קאי דקאמר זו היא. היכא שנה אין חייבין על עשה שבמקדש דקאמר הכא זו היא מצות עשה שבמקדש כו': התם קאי. במסכת הוריות: אין חייבין. ב"ד בהוראתם על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כלומר על הוראת טומאת מקדש וקדשיו בין שהוא של עשה כגון שנטמא בעזרה דהיינו עשה דוישלחו בין שהוא של לא תעשה כגון נטמא בחוץ דאיכא אזהרת אל המקדש לא תבא (שם יב) והתם מפרש טעמא דאין חייבין משום דאין מביאין פר בהוראה אלא על העלם דבר ששגגתו חטאת קבועה ליחיד אבל טומאת מקדש קרבן עולה ויורד הוא: ואין מביאין אשם תלוי. היחידים שבא לידם ספק כרת והצריכן הכתוב אשם תלוי אין מביאין אותו על ספק טומאת מקדש לפי שאינו בא אלא על ספק דבר *שגגג ודאי חטאת קבועה והתם יליף לה מקראי: שבנדה. להכי נקט נדה משום דמשכחת לה עשה דומיא דנטמא בעזרה באונס שהוא מוזהר לצאת כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי: מביאין אשם תלוי. היחידים דאין אשם בצבור דנפש כתיב ביה: וקאמר. הכא במתניתין: זהו מצות עשה. ששנויה התם: וחייב שתים. הפורש מן הנדה בקישוי: אילימא סמוך לוסתה. שאינו אנוס על כניסתו דהוי ליה לאסוקי אדעתיה שמא תראה בשעת תשמיש ומיהו מזיד לא הוי: כסבור יכולני לבעול. לפרוש קודם שתראה: אי בתלמיד חכם. שיודע שהמשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי צריך להמתין עד שימות [האבר]:

ואי

אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור. ואם נכנס דרך פניו משנכנס רובו טמא אבל במיעוט לא דר' אושעיא דהכא אית ליה אפי' גבי טמא שנכנס למקדש ביאה במקצת לא שמה ביאה דבפ' כל הפסולין (זבחים דף לב: ושם) °פריך לעולא דאמר ביאה במקצת שמה ביאה ועוד דאפי' עולא דאמר שמה ביאה דוקא גבי מקדש כדמפרש התם משום דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא מה נגיעה במקצת שמה נגיעה אף ביאה במקצת שמה ביאה אבל גבי בית המנוגע מודה דלא שמה ביאה דלא מצינו שהקיש הכתוב דאי לא תימא הכי תקשה לעולא ממתניתין דמס' ידים (פ"ג מ"א) ומייתי לה בפ"ב דחולין (דף לג:) המכניס ידיו לבית המנוגע ידיו תחלות דברי ר' עקיבא וחכ"א ידיו שניות ומפרש במסכת חולין דכ"ע ביאה במקצת לא שמה ביאה ובגזירה ידיו אטו גופו קמיפלגי ומיהו כשנכנס רובו הוי טמא דרובו ככולו ותימה דדרך אחוריו נמי כשנכנס רובו יהא טמא מטעם דרובו ככולו ומשנכנס כולו הוי טמא מידי דהוה אכלים שבבית וי"ל דאם כן לא היה חילוק בין דרך ביאה לדרך אחוריו ואמאי כתיב והבא אל הבית דמשמע דרך ביאה וליכא למימר דאיצטריך לומר דהכא טעון כיבוס בגדים כששהה בכדי אכילת פרס דסברא הוא דאפי' נכנס דרך אחוריו כולו אם שהה כשיעור שהייה דטעון כיבוס בגדים דבכל ענין כתיב (והבא אל הבית) והאוכל בבית יכבס בגדיו: דרך ביאה אסרה תורה. אע"ג דאמר בפ"ק דחולין (דף י: ושם) דיציאה דרך אחוריו שמה יציאה דקאמר כ"ג ביוה"כ יוכיח דכתיב ביה יציאה ותנן יצא ובא לו דרך כניסתו היינו משום דדרך לצאת כן כתלמיד הנפטר מרבו כדמפרש בפ' הוציאו לו (יומא נג.): ואין אוכלין שם קדשי קדשים. אפילו יש נקב לראות (א) שם דרך פתח עזרה דבעינן שיראה פתח עזרה בשעת אכילה כדאמר בפ' איזהו מקומן (זבחים ד' נה.)*: ואין שוחטים שם קדשים קלים. °וה"ה דאין אוכלין דגגים ועליות לא נתקדשו כדאמר בפרק כיצד צולין (פסחים דף פה: ושם) אלא נקט שחיטה משום דאכילה בעזרה לא שייכא בקדשים קלים: וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור. תימה אמאי פטור תיפוק ליה דחייב משום גג דהיכל כדמשמע בסוף פרק כיצד צולין (שם) גבי הא דאמר רב גגין ועליות לא נתקדשו ופריך (שם פו.) מהא דתניא עליית בית קדשי' קדשי' תמורה מקדשי הקדשים ומשני רב יוסף שאני היכל כו' משמע שנתקדשו עליות ומסתבר דגגין ועליות דין אחד להם וי"ל דאע"פ שנתקדשו עליות גג לא נתקדש דעלייה גופה לא ידעינן אלא מקרא דדוד והתם לא כתיב אלא עליות וכן מוכח התם בהדיא דקאמר ת"ש וגגו קודש ולא משני מהיכל מותיב אינים כדפירש שם בקונטרס משום דבקרא לא כתיב גגין: אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה. ואע"ג דאמר בפרק בתרא דמכות (דף יג:) דבעינן דומיא דע"ז דאמר רחמנא לא תעביד ואי עביד מיחייב יצא פסח ומילה עשה דנדה לא תעביד הוא דלא תפרוש בהנאה מרובה: אי בת"ח. חדא הוא דמיחייב אע"פ שהוא מזיד על הפרישה מכל מקום על הכניסה חשבינן ליה שב (ב) מידיעה דאימא יצר אלבשיה כדאשכחן בכתובות בפרק נערה (דף נא:):

אי

עין משפט נר מצוה

לט א מיי' פ"ד מהל' ביאת מקדש הל' ג:
מ ב מיי' שם פ"ט הל' ד סמג לאוין פט:
מא ג ד מיי' שם ופ"ד שם הל' ג סמג שם:
מב ה מיי' פט"ז מהל' טומאת צרעת הלכה ה סמג עשין רלט:
מג ו מיי' פ"ו מהל' בית הבחירה הלכה ז סמג עשין קסג:
מד ז מיי' פ"ג מהל' ביאת מקדש הל' יט:
מה ח מיי' פ"ו מהל' שגגות הלכה ז ופי"ב שם הלכה ח:
מו ט מיי' פי"א שם הלכה ה:
מז י מיי' פ"ה מהל' שגגות הלכה ז:

רס"א מ"ו

[ומ"ע תוס' יומא נב: ד"ה יצא]

ס"א רבא וכן הגיה מהריעב"ץ

רבינו חננאל

ופריק אביי כגון שבא בקצרה שהוא פטור מכרת ובהליכתו הפך בצינורא. וכדרב הונא דאמר זר שהפך בצינורא חייב מיתה אלמא עבודה היא. פי' צינורא עצי נורא. כגון שהפך בעצי המערכה שהחלבים נתונים בהם כדי שיתעכל מהרה. ואשמעינן רב הונא דכל קרובי עבודה עבודה גמורה היא וחייבין עליה: ירושלמי שיעור שהייה עשר אמות היך עבידא היה בארוכה עשרין ובקצרה עשר הילך חמש אין יזיל ברא חמש ואין יזיל ברא מ"ז. א"ר יוסי לעולם אינו חייב עד שתהא ארוכה מרובה על קצרה עשר כו': א"ר הושעיא פטור שנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו אפילו נכנס כולו חוץ מחוטמו טהור. שנאמר והבא אל הבית דרך ביאה אסרה תורה. אבל אם נכנס כולו אפילו דרך אחוריו נטמא דלא גרע מכלים דכתיב ולא יטמא כל אשר בבית. תניא נמי הכי בתוספתא תחלת סדר טהרות גגין הללו [אין] אוכלין שם קדשי קדשים. ואין שוחטין שם קדשים קלים. וטמא שנכנס דרך גגין להיכל פטור שנאמר ואל המקדש לא תבא. דרך ביאה אסרה תורה: זו היא מצות עשה שבנדה. ואקשינן תנא היכא קאי דקתני זו היא. ופשטינן התם קאי בהוריות פ"ב דקתני אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כו'. אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה. וזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה. היה משמש עם טהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב. שיציאתו הנייה לו כביאתו. אתמר אביי אמר משמיה דחייא בר רב חייב שתים אחת על הכניסה ואחת על הפרישה. וכן אמר רבא כו'. ואקשינן במאי אי בסמוך לוסתה ובת"ח חדא הוא דמיחייב דהוה ליה למפרש עונה סמוך לוסתה כדאמור רבנן ולא (שימש) [שמע] מאי סבר יכול אני לבעול ובשגגה באת לידו. אבל אפרישה לא מיחייב דהא תלמיד הוא וידע וכיון דידע דכל דפריש מיד חייב. מזיד הוא ולאו בר קרבן

ואי

מסורת הש"ס

יומא יב.

להו לא מיעכלי. יעב"ץ

הוריות ח:

שגגת ודאו. יעב"ץ

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואין וכו' לראות דרך שם פתח כצ"ל: (ב) ד"ה אי וכו' שב מידיעתו. נ"ב ע"ל בדף כו ע"ב:

גליון הש"ס

גמ' דרך ביאה אסרה תורה. עיין זבחים דף סב ע"ב תוס' ד"ה לא: תוס' ד"ה אפי' וכו' פריך לעולא. שם איתא רב אושעיא ועיין עירובין דף סח ע"א תוס' ד"ה אמר: ד"ה ואין שוחטין וכו' וה"ה דאין אוכלין. עיין תשו' הרשב"א סי' לד:

מסורת הש"ס

עין משפט נר מצוה

ואי בעם הארץ *אידי ואידי אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא ואלא בשאין סמוך לוסתה ובמאן אילימא בתלמיד חכם ולא חדא לא מיחייב אכניסה אנוס *אפרישה מזיד אי בעם הארץ חדא הוא דמיחייב אפרישה הדר אמר רבא לעולם בסמוך לוסתה ובתלמיד חכם ותלמיד חכם לזו ואין תלמיד חכם לזו אמר רבא ותרוייהו תנינהו כניסה תנינא פרישה תנינא פרישה תנינא *דקתני היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב כניסה תנינא *נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן מאי לאו בסמוך לוסתה ואכניסה א"ל רב אדא בר מתנא לרבא לעולם אימא לך בשלא סמוך לווסתה ואפרישה וכי תימא פרישה למה לי הא תנא ליה הא איצטריך לאשמועינן נמצא על שלה טמאים בספק ופטורין מן הקרבן ואיידי דבעי מיתנא נמצא על שלה תנא נמי נמצא על שלו אמר ליה רבינא לרב אדא מי מצית לאוקמה להזיא בשלא סמוך לוסתה ואפרישה והא נמצא קתני ונמצא לבתר הכי משמע ואי אפרישה מעיקרא כי פריש ליה מעיקרא הויא ליה ידיעה א"ל רבא צייח מאי דקאמר רבך היכי *מצית דתניא עלה זו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה ואם איתא מצות לא תעשה היא אמר ליה אי תניתא חסר ותני הכי זו היא מצות לא תעשה שבנדה שחייבין עליה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב זו היא מצות עשה שבנדה כו' אמר מר פירש מיד חייב היכי עביד אמר רב הונא משמיה *דרבא נועץ עשר צפרניו בקרקע עד שימות *וטוביה אמר רבא זאת אומרת *המשמש מת בעריות פטור דאי סלקא דעתך חייב הכא מאי טעמא פטור משום דאנוס הוא אי אנוס הוא כי פירש מיד נמי ניפטר אנוס הוא אמר ליה אביי לעולם אימא לך המשמש מת בעריות חייב והכא מאי טעמא פטור משום דאנוס הוא והא דאמרת כי פריש מיד אמאי חייב שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה אמר ליה רבה בר חנן לאביי אם כן מצינו ארוכה וקצרה בנדה

ואנן

רש"י

ואי בעם הארץ. שהוא שוגג על שתיהן: אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד הוא. שלא נודע לו בין זה לזה ואינו חייב אלא אחת אף זה לא נודע לו בין כניסה לפרישה שחטא שכשאמרה לו נטמאתי אינו יודע שנתחייב על הכניסה כסבור אנוס אני עליה שהרי לא למד שמוזהרין ישראל לפרוש מן נשותיהן סמוך לוסתן (א) ואין זה אונס אלא שוגג וכיון דלא למד נמצא שלא ידע בין כניסה לפרישה שחטא והוה ליה בא על נדה שתי בעילות בהעלם אחד: אלא בשלא סמוך לווסתה. זה אנוס על הכניסה הוא שלא היה לו לעלות בדעתו: ואי בתלמיד חכם ולא חדא לא מיחייב. דאכניסה אנוס ואפרישה מזיד: ואי בעם הארץ חדא הוא דמיחייב אפרישה. דאומר מותר אבל אכניסה אנוס: ובתלמיד חכם לזו. כלומר יודע שישראל מוזהרין לפרוש מנשותיהן סמוך לווסתן כדאמר לקמן והזהרתם את בני ישראל מטומאתם ואין יודע שהמשמש עם הטהורה ואמרה נטמאתי צריך לפרוש באבר מת דהוה ליה שוגג על שתיהן אכניסה דסבור יכולני לבעול ואפרישה אומר מותר ושני זיתי חלב בהעלם אחד לא הויא שהרי תלמיד חכם הוא לזו שלא היה לו לבעול סמוך לווסתה ואין זה אונס אלא שוגג כסבור יכולני לבעול קודם וכי אמרה לו נטמאתי ידע שחטא אכניסה והויא ליה ידיעה בין כניסה לפרישה וא"ת מזיד הוא בבעילת סמוך לוסתה אין זו קשיא שאין כרת ומיחוב חטאת על סמוך לוסתה עד שתטמא ובבעילת הטמאה שוגג הוא כסבור יכולני לבעול: נמצא על שלו. דם על המפה שקנח בה אחר תשמיש: טמאים. שניהם טומאת שבעה היא משום נדה והוא משום בועל נדה דודאי ראתה דם קודם בעילה או בשעת בעילת תשמיש: וחייבין. שניהם בקרבן: שלא בסמוך לוסתה. דאכניסה אנוס ואפרישה הוא דמיחייב ליה כגון שאמרה לו נטמאתי ופירש בקושי לקמן פריך הא נמצא קתני: פרישה למה לי. לרבי שסידר את המשנה לאשמועינן: הא תנא ליה. הך מתני' דשבועות: איידי דבעי למיתני נמצא על שלה. שמחלק שם בין קנחה מיד לקנחה לאחר שעה שבקנחה מיד קתני טמאים וחייבים בקרבן ובלאחר זמן דאיכא למימר לאחר תשמיש ראתה קתני פטורין מן הקרבן: בתר הכי. בקינוח שאחר תשמיש קאמר: א"ל רבא. לרב אדא: צייח מאי דקאמר לך. רבינא רבך דלא בפרישה מצית לאוקמה: אמר ליה היכי מצית. לאוקמה בכניסה דתני עלה דההיא נמצא על שלו וזו היא מצות עשה שבנדה: ואם איתא. דבכניסה איירי מצות לא תעשה היא ואין כאן עשה: א"ל אי תנית חסר ותני הכי(ב). אם אתה שונה הברייתא תקן אותה בלשון חסורי מחסרא ותני הכי וזו היא מצות לא תעשה שבנדה היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד זו מצות עשה שבנדה כל זה צריך להוסיף על משנתך: נועץ צפרניו. כלומר יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר: וטוביה. ואשריו כלומר זו היא הטובה לו: זאת אומרת. מתני' דקתני פירש מיד דמשמע הא פירש באבר מת פטור שמעינן מינה שהמשמש בעריות באבר מת פטור: דאי סלקא דעתך. בעלמא חייב הכא מאי טעמא פטור: משום דאנוס הוא. דאין לו עוד מה לעשות: כי פירש מיד נמי ליפטר. הואיל (ג) ואין חלוק פטור לאבר מת *ומשמש בקושי: מצינו ארוכה וקצרה. חילוק בין קצרה וארוכה שאם האריך ושהה פטור ואם פירש בקצרה כלומר מיד להוי חייב:

ואנן

תוספות

אי בעם הארץ אידי ואידי אכל שתי זיתי חלב בהעלם אחד הוא. משמע הכא דאע"פ שנודע לו בינתים שבא על הנדה כיון שלא נודע לו שנתחייב חטאת שסבור להיות אנוס חשבינן ליה בהעלם אחד וכן פירש בקונטרס וא"ת דאמר בפ' כלל גדול (שבת דף ע: ושם) בעי מיניה ר' ירמיה מר' זירא קצר וטחן כחצי גרוגרת בשגגת שבת וזדון מלאכה וחזר וקצר כחצי גרוגרת בזדון שבת ושגגת מלאכה מהו שילטרפו א"ל חלוקים הן לחטאות ולא מילטרפי פירוש שאם היה בכל פעם כגרוגרת היה חייב שתי חטאות אע"פ שלא היתה ידיעת איסור בינתים וי"ל דרבא לטעמיה דסבירא ליה התם* דאינו חייב אלא אחת אי נמי התם חשיב ליה ידיעה כיון שנודע לו כל מה שהיה ספק באותה שעה:

לעולם אימא לך שלא בסמוך לוסתה ואפרישה. והוא הדין דה"מ למימר בסמוך לוסתה ואפרישה: והא נמצא קתני. תימה דעדיפא מיניה הוה מצי למיפרך מהא דקתני סיפא נמצא על שלה טמאים מספק ופטורין מן הקרבן ואמאי פטור כיון דאמרה נטמאתי:

המשמש מת בעריות פטור. והא דתנן בפרק ב' דנדה (דף יד.) נמצא על שלה כשיעור וסתה חייבין בקרבן ומפרש בגמרא משל לשמש ועד זה נכנס וזה יוצא וצריך לאוקמה דפירש בקישוי דאי בפירש מת אין זה שיעור וסתה:

דאי ס"ד חייב כו'. כל מה שמדקדק רבא מן המשנה יכול לדקדק מן הפסוק דנפקא לן בשמעת' אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב אלא תפרוש משמע אלמא משמש מת פטור דכיון שהוזהר שלא לפרוש יש לו להמתין עד שימות האבר ותימה דבפרק הבא על יבמתו (יבמות נה: ושם) נפקא ליה לרבא משכבת זרע דכתיב באשת איש דמשמש מת פטור: אם כן מצינו ארוכה וקצרה בנדה. י"מ אם כן כדרב הונא דאמר נועץ צפרניו וקשה דתקשי ליה מתני' דמשמע שיש תקנה בשלא פירש מיד אלא יש לפרש דהדאביי פריך דבשלמא אי משמש מת פטור אין שייך כאן ארוכה וקצרה כיון שאין איסור בעילת נדה בשתיהן כמו גבי מקדש שיש בשתיהם טומאת מקדש ולהכי לא תנא ארוכה וקצרה בנדה שהפטור אינו על ידי שהיא בעילה קצרה אלא כ"י שאין כאן בעילה כלל אלא לאביי דאמר חייב ובעילה היא כשפירש באבר מת ה"ל למתני פירש בארוכה דהיינו הנאה מרובה חייב ובקצרה שמקצר הנאת תשמיש דהיינו הנאה מועטת פטור דלא נטעי למימר משמש מת בעריות פטור מדשבקינן להאי לישנא דתנן גבי מקדש ומשני דלהכי שבקינן משום דלא מיתני שפיר כיון דארוכה דהתם קצרה דהכא וכי תימא דליתני איפכא בקצרה חייב בארוכה פטור כיון דלא מצי למיתני כי התם שבקינן להאי לישנא לגמרי ועוד שאם כן לא היה שונה טעם הפטור והחיוב דאדרבה ארוכה משמע טפי חיוב וקצרה פטור:

אלמה

עין משפט נר מצוה

מח א מיי' פ"ה מהל' שגגות הלכה ז:
מט ב מיי' שם הל' ו:
נ ג מיי' שם הל' ז:
נא ד ה ו מיי' שם הל' ו:
נב ז מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה יא סמג לאוין קיא ועשין רמג טוש"ע י"ד סי' קפה סעיף ד:
נג ח מיי' שם פ"א הל' יא סמג לאוין כ טור אה"ע סי' כ:

[דף ע:]

רבינו חננאל

ואי עם הארץ הכנסה ופרישה בהעלם אחד ולאוכל שני זיתי חלב בהעלם אחד דמי. וקיימא לן דאינו חייב אלא אחד. ואמרינן אף בשלא סמוך לווסתה. ובמאן אמרו הני דחייב שתים אי ת"ח אפילו אחת אינו חייב. מאי טעמא אכניסה אנוס הוא וקיימא לן דכל אנוס פטור הוא דמאי הוה ליה למיעבד וכי לא ישמש מטתו לעולם הלכך פטור הוא. אפרישה מזיד הוא. ומזיד לאו בר קרבן הוא ואי עם הארץ אפרישה מחייב אכניסה פטור דאנוס הוא. והדר רבא ופריק בסמוך לוסתה ובת"ח דידע דצריך למיפרש מאשתו סמוך לווסתה. ואינו ת"ח דידע כי הפורש חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו. אכניסה מיחייב דהוה ליה למיפרש עונה סמוך לווסתה כו' כדאמרן. אפרישה נמי מיחייב דהא לא ידע שהפרישה מיד אסורה ובשתיהן שוגג הוא לפיכך חייב שתים: אמר רבא שתיהן שנינו חובן במשנתנו. פרישה דתנן ופירש מיד חייב כו'. כניסה דתנן במסכת נדה פ"ב נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן. פי' איש ששימש עם אשתו ונתקנח הוא בסמרטוט והיא נתקנחה בסמרטוט אחר והן נקראים עדים ואם נמצא דם על העד שלו ודאי עם נדה שימש. והן טמאין וחייבין קרבן כי בשגגה באת לידו. ואמרינן מאי לאו בסמוך לוסתה ואכניסה דאי לא בסמוך לווסתה אמאי חייב אנוס הוא אלא לאו בסמוך לווסתה ואכניסה. ואתי למידחי האי דקדוקא דרבא ולאוקמא אפרישה ושלא בשעת ווסתה. ולא מתוקמא אפרישה מדקתני נמצא ונמצא השתא משמע. ואי אפרישה הוא הויא להו ידיעה מקמי הכי בעידנא דתשמיש. (ודחי') אי הכי עשה ולא תעשה הוא. והאי דקתני זו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה זו היא מצות עשה ולא תעשה הוה ליה למיתנא א) פי' עשה כדחזקיה דאמר ותהי נדתה עליו נדתה תהא עליו. מיכן אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי שלא יפרוש. לא תעשה שנאמר ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו' אמר רב פפא האי לא תקרב לא תפרוש נמי הוא כדכתיב האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך פי' הרגישה שנטמאת והודיעה אותך לא תקרב עצמך אליך מיד ותגלה ערותה אלא נעוץ צפרניך בקרקע עד שימות האבר ויסור קשויו ואח"כ תפרוש. ואמר ליה תני במתניתין וזו היא מצות לא תעשה ועשה שבנדה שחייבים עליה. היה משמש עם הטהורה ואמר לו נטמאתי כו'. אמר רבא זאת אומרת משמש מת בעריות פטור. פי' אם ישמש אדם באבר מת כלומר בלא קישוי בעריות פטור דאין מפרישתו כשהוא אבר מת מן הנדה. אביי אמר לעולם משמש מת בעריות חייב. והכא היינו טעמא דפטור משום דאנוס הוא. ואמאי כי פריש מיד חייב דהוה ליה למפרש בהנאה מועטת ופירש בהנאה מרובה. אמר ליה רבא בר בר חנן אי הכי מצאנו ארוכה וקצרה בנדה

ואנן

א) עי' רשב"ם.

מסורת הש"ס

ואפרישה מזיד ואי כצ"ל רש"ל

[לעיל יד:]

נדה יד. [כריתות יז:]

בדפו"י הגי' אצית

[צ"ל דרב]

גירסת הערוך ומיב ופי' שם האבר כן *יבמות נה: [סנהדרין נה.]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה אכל וכו' לווסתן כדאמר לקמן מוהזרתם ואין: (ב) ד"ה א"ל כו' הכי ע"ש כו' אם אתה: (ג) ד"ה כי וכו' הואיל דבעלמא אין חלוק:

בדפו"י הגי' ממשמש

גמרא

תורה אור

ואנן במקדש תנן אלא משום דלא דמי ארוכה דהכא קצרה דהתם וארוכה דהתם קצרה דהכא מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן ומי אמר אביי אנוס הוא אלמא בשלא סמוך לוסתה קאמרינן והא אביי דאמר חייב שתים אלמא בסמוך לוסתה עסקינן כי איתמר דאביי בעלמא איתמר בעא מיניה רבי יונתן בן יוסי בן לקוניא מרבי שמעון בן יוסי בן לקוניא אזהרה לבועל נדה מנין מן התורה *שקל קלא פתק ביה אזהרה לבועל נדה °ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב (ויקרא יח) אלא אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי דלא ניפריש מיד מנלן אמר חזקיה אמר קרא °ותהי נדתה עליו (שם טו) אפי' בשעת נדתה תהא עליו אשכחן עשה לא תעשה מנלן אמר רב פפא אמר קרא לא תקרב לא תקרב נמי לא תפרוש הוא דכתיב °האומרים (ישעיה סה) קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך *ת"ר °והזרתם את בני ישראל מטומאתם (ויקרא טו) אמר רבי יאשיה מיכן אזהרה לבני ישראל *[א]שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן וכמה אמר *רבה *[ב]עונה א"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים דכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם והדוה בנדתה וסמיך ליה אחרי מות אמר ר' חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים דכתיב °להבדיל בין הטמא ובין הטהור (שם יא) וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר רבי יהושע בן לוי אמר הויין לו בנים ראויין להוראה דכתיב °להבדיל ולהורות (שם י) אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המבדיל על היין במוצאי שבתות הויין לו בנים זכרים דכתיב להבדיל בין הקדש ובין החול וכתיב התם להבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע רבי יהושע בן לוי אמר בנים ראוין להוראה דכתיב להבדיל ולהורות אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר כל המקדש את עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שנאמר °והתקדשתם והייתם קדושים (שם יא) וסמיך ליה אשה כי תזריע: רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו כו': *מאי בינייהו אמר חזקיה שרץ ונבלה איכא בינייהו ר' אליעזר סבר בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ורבי עקיבא סבר [ג]לא בעינן עד דידע דכיון דידע דאיטמא בעולם לא צריך אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי וכן אמר עולא שרץ ונבלה איכא בינייהו דעולא רמי דרבי אליעזר אדרבי אליעזר ומשני מי א"ר אליעזר בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ורמינהי *אמר רבי אליעזר מה נפשך חלב אכל חייב נותר אכל חייב שבת חילל חייב יום הכפורים חילל חייב אשתו נדה בעל חייב אחותו בעל חייב אמר לו רבי יהושע הרי הוא אומר °או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה (שם ד) [ד]עד שיודע לך במה חטא ומשני התם אשר חטא והביא אמר רחמנא חטא כל שהוא הכא מכדי כתיב °בכל דבר טמא או בנבלת שרץ טמא (שם ה) למה לי שמע מינה בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי ורבי עקיבא *איידי דבעי

רש"י

ואנן במקדש תנן. והוה ליה למיתני נמי בנדה בהדה: ומשני משום דלא דמו. דהא ארוכה דהכא פטור כקצרה דהתם וקצרה דהכא חייב כארוכה דהתם: אלמא בשלא סמוך לוסתה. קאי מתני' דאי בסמוך לוסתה ושגג ביכולני לבעול הוה ליה שוגג בין אכניסה בין אפרישה דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא תאמר נטמאתי ואי משמש באבר מת בעריות חייב כי פירש באבר מת נמי ניחייב שאין כאן אונס: והאמר אביי. לעיל אמתני' חייב שתים ולא מצינן לאוקמיה אלא בסמוך לוסתה ובתלמיד חכם לזו ואין תלמיד חכם לזו כדאוקימנא לעיל: כי איתמר דאביי. דחייב שתים בעלמא איתמר ולאו אמתני' דאילו מתני' דכיון דמפליג בין פירש באבר מת לפירש בקושי בשלא סמוך לוסתה עסקינן והלכך פירש באבר מת פטור דאנוס הוא פירש בקושי חייב שהיה לו לפרוש בהנאה מועטת ודאמר אביי לעיל חייב שתים בעלמא איתמר מילתא באפי נפשה והכי איתמר המשמש עם הטהורה בסמוך לוסתה ושגג ביכולני לבעול ואמרה לו נטמאתי חייב שתים ואין חילוק בין פירש בקושי לפירש מת דמשמש מת בעריות נמי חייב וזה בתחלתו נמי שוגג בשתיהן ובתלמיד חכם לזו ולא לזו כדאוקימנא דלא הוו שני זיתי חלב בהעלם אחד: שקל קלא. פיסת רגבים: פתק ביה. זרק בו: קרב אליך. עמוד בעצמך ליצני הדור היו אומרים לנביא עמוד בעצמך אל תגע בי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא קדשתיך טמאתיך כמו (חגי ב) הן ישא איש בשר קדש וכמו (דברים כב) פן תקדש: והזרתם. והפרשתם כמו וינזרו: אזהרה לישראל וכו'. דסמיך ליה והדוה בנדתה בההוא עניינא: עונה. במסכת נדה מפורש או יום או לילה אם וסתה ביום יפרוש כל היום ואם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה והכי מפרש לה במסכת נדה בפרק האשה (דף סג:): ולהבדיל כו'. המבדיל בין טומאה לטהרה תלד אשתו זכר: להבדיל ולהורות. בעניינא דשתויי יין כתיב ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא וגו' ולהורות את בני ישראל: המקדש עצמו בתשמיש. דרך צניעות: שרץ ונבלה. טמא שרץ וטמא נבלה בידיעה שבתחלה ידע שנגע בשרץ או בנבלה אבל לא ידע באיזה מהן שגג ואותה טומאה נעלמה כשאכל קדש: מה נפשך. משנה היא בכריתות חלב ונותר לפניו אכל אחד מהן בשוגג ואינו יודע איזה מהן ושבת ויוה"כ עשה מלאכה באחד מהן ואינו יודע באיזה מהן אשתו נדה ואחותו עמו בבית שגג באחת מהן ואינו יודע באיזו מהן ר"א מחייב חטאת רבי יהושע פוטר אמר רבי אליעזר מה נפשך כו': אשר חטא והביא אמר רחמנא. או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה והביא והאי בה דקדריש רבי יהושע מפיק ליה ר"א לקמן בשמעתין לדרשא אחרינא: וכדרבי

תוספות

אלמא שלא בסמוך לוסתה עסקינן. פירש בקונטרס דאי בסמוך לוסתה כיון דמשמש מת חייב כי פירש באבר מת נמי חייב משמע מתוך פירושו דחייב שתים אפי' כי פירש באבר מת ולהכי אע"ג דחייב אכניסה מיחייב נמי אפרישה וכן פירש בסמוך גבי כי איתמר דאביי בעלמא איתמר דפירש מילתא באפי נפשה היא והכי איתמר המשמש עם הטהורה בסמוך לוסתה ושגג ביכולני לבעול ואמרה לו נטמאתי חייב ב' ואין חילוק בין פירש בקושי לפירש מת ונראה שכן דעתו דכיון דבא עליה סמוך לוסתה מתחלה שגג בשתיהן אכניסה ואפרישה וכשאמרה לו נטמאתי הוי ידיעה בין שגגת כניסה לשגגת פרישה שעת פרישה חשיבה שגגה אע"פ שיודע בשעת פרישה שהוא עכשיו בועל נדה כיון שע"י כניסה באה לו וקשיא דהא משמע לעיל דלא משכחת חייב ב' אלא בתלמיד חכם לזו ולא לזו ולהאי פירוש משכחת לה בתלמיד חכם לשניהן וכגון שפירש מת וי"ל דהא דאוקים בתלמיד חכם לזו ולא לזו משום דסבר משמש מת פטור ולא מיחייב שתים אלא בפירש מיד ומה שהזכיר כאן בקונטרס ובתלמיד חכם לזו ולא לזו כדאוקימנא משום פירש בקושי פירש כן אבל קשיא דבמסכת שבת שילהי פרק הזורק (דף קב.) גבי ההיא דתנן זה הכלל כל חייבי חטאות אינן חייבין עד שתהא תחלתן וסופן שגגה מוכח דאם זרק אבן ונזכר לאחר שילאה מידו פטור ואף על גב שמתחלה יצאה מידו בשוגג ולא היה יכול להחזירה עוד ונראה לפרש דדייק מדקרי ליה אביי אנוס מכלל דבשלא סמוך לוסתה עסקינן דאי בסמוך לוסתה לא שייך למיקרייה אנוס כיון שפשע בשעת כניסה ולא מיפטר אלא משום דהויא חדא שגגה שהכל בא על ידי שגגה ראשונה ואם תאמר מי דחקו לאביי לאוקומה מתני' שלא בשעת וסתה ולפטור לגמרי היכא דפירש מת נוקמה בסמוך לוסתה ולוקי פטור דמתני' אפרישה ויש לומר דלישנא דמתניתין משמע ליה דפטור לגמרי בשלא פירש מיד: **אמר** קרא ותהי נדתה עליו. מעליו דריש אבל מותהי לא דריש דהא איצטריך לכדדרים בהחולץ (יבמות דף מט:) דאפי' בשעת נדתה קדושין תופסין בה: **לא** תעשה מנ"ל. °דלא מיחייב חטאת אא"כ יש בה לאו מידי דהוה אפסח ומילה:

עין משפט נר מצוה

נד א ב מיי' פ"ד מהל' איסורי ביאה הלכה יב סמג לאוין קיא טוש"ע י"ד סי' קפד סעיף ב:

נה ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ב:

נו ד מיי' שם פ"ב הלכה ג ופ"ח הל' ה:

[יבמות סב: ונדה סג: איתא רבא ובשאלתות איתא ר' אבא]

מסורת הש"ס

[פסחים סב: ר"ה כה.]

נדה סג: ע"ש (יבמות סב)

[יבמות סד: ע"ש] *[עיין יומא ע"ז עה.]

נדה כח:

סוריית ס. כריתות יט.

[פסחים סו: יבמות נד: וש"נ]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לא וכו' דלא מיחייב חטאת. עי' ב"ק דף קה ע"ב תוס' ד"ה מאי וזבחים דף קה ע"א תוס' ד"ה אברים:

רבינו חננאל

ואנן במקדש תנן. א"ל לא דמו להדדי ארוכה דמקדש חייב דשהי. וארוכה דנדה פטור דבעי למשהי עד שימות האבר. קצרה דמקדש פטור דלא שהה. קצרה דנדה חייב דלא שהה ויצא בהנאה מרובה. ואקשינן וכי אביי בלא סמוך לוסתה מוקים לה למתני' דקתני הכא אנוס הוא. והא הוא דאמר חייב שתים ומשום דהוא סמוך לוסתה. ופרקינן כי אתמר דאביי בעלמא אתמר כגון דסבר שהיא אשתו ובא עליה ונמצאת אחותו. על זה אמר אביי אע"ג דכי אנוס הוא אין לפרוש מיד בהנאה מרובה אלא עד שימות אברו כדי שתהיה הנאתו מועטה: ת"ר והזרתם את בני ישראל מיכן אמרו אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן. וכמה אמר רבה עונה. ופירש משמיה דר' יוחנן בסוף מסכת דע"ז בענין כדרך שאמרו בטהרות כך אמרו ביין נסך. וכמה או יום או לילה. ואסיקנא לעולם י"ב שעה וזה השמועה בנדה פרק תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וניסת. וכל שאינו פורש מאשתו עונה. סמוך לווסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים. וכל הפורש מאשתו כמו שאמרנו הויין לו בנים זכרים כו'. ר' יהושע בן לוי אומר הויין לו בנים הראוין להוראה כו'. משמיה דר' יוחנן אמרו כל המבדיל על היין במוצאי שבת הויין לו בנים זכרים כו'. ר' יהושע אומר בנים הראוין להוראה. שנאמר להבדיל ולהורות: א"ר אלעזר כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים. שנאמר והתקדשתם והייתם קדושים וכתיב בתריה אשה כי תזריע וילדה זכר: מתני' ר' אליעזר אומר השרץ ונעלם ממנו כו'. מאי בינייהו אמר חזקיה שרץ ונבלה איכא בינייהו. פי' ר' אליעזר דייק מדכתיב או בנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו בעינן עד דידע במה נטמא אם בשרץ או בנבלה ואח"כ נעלם ממנו ובכך יתחייב. ור' עקיבא דייק מדכתיב לכל טומאתו אשר יטמא בה ונעלם ממנו. כיון דידע דאיטמי בטומאה בעולם חייב. ורמינן עלה אנן והתני ר' אליעזר מה נפשך אשתו נדה בעל חייב אחותו בעל חייב חלב אכל חייב נותר אכל חייב כו' כדתנינן בכריתות פ"ד. הנה לר' אליעזר לא בעי לידע במה חטא. ופרקי' שאני התם דכתיב או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה כל דהו אבל הכא מכדי כתיב או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ונעלם למה לי אלא ש"מ עד דידע אי בשרץ נגע אי בנבלה נגע. ור' עקיבא אמר לך מדאצטריך למכתב

דבעי למיכתב בהמה וחיה *לכדרבי כתיב נמי שרץ כדתנא *דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה *ורבי אליעזר האי בה מאי עביד ליה פרט (א) למתעסק ורבי יוחנן אמר משמעות דורשין איכא בינייהו וכן אמר רב ששת משמעות דורשין איכא בינייהו דרב ששת מחליף דרבי אליעזר לרבי עקיבא ודרבי עקיבא לרבי אליעזר *בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם טומאה בידו [א]וחייב אדרבה הרי העלם מקדש בידו ופטור אמר רב אשי חזינן אי מטומאה קא פריש הרי העלם טומאה בידו וחייב אי ממקדש קא פריש הרי העלם מקדש בידו ופטור אמר ליה רבינא לרב אשי כלום פריש ממקדש אלא משום טומאה כלום פריש מטומאה אלא משום מקדש אלא לא שנא *תנו רבנן [ב]שני שבילין אחד טמא ואחד טהור והלך בראשון ולא נכנס בשני ונכנס חייב הלך בראשון ונכנס הזה ושנה וטבל ואח"כ הלך בשני ונכנס [ג]חייב ר"ש פוטר ורבי שמעון בן יהודה פוטר בבולן משום ר' שמעון: בבולן ואפילו

רש"י

לכדרבי. בפ' קמא (לעיל דף ז.) אקרא אני חיה בהמה למה נאמרה כו': פרט למתעסק. בדבר היתר ובא לידו איסור ולא נתכון לגופה של זו כגון נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר נתכוין לאשתו והרי אחותו עמה במטה ונשמטה אשתו ובאה אחותו תחתיה ואיזהו חייב נתכוין לחתוך כסבור תלוש ונמצא מחובר או כסבור היום חול או כסבור מלאכה זו מותרת ומ"מ לזו נתכוין וכן בא על אחותו ונתכוין לגוף זה כסבור היא אשתו: דרב ששת מחליף כו'. כשהיה שונה משנתנו פעמים מחליף דברי זה לדברי זה ולא היה מקפיד לפי שאין ביניהם חיוב ופטור: העלם זה וזה. טומאה ומקדש מהו לרבי אליעזר ור"ע דפטרי על העלם מקדש: אי מטומאה פריש. אי מחמת טומאה שהודע לו פירש מן העבירה (ומביא קרבן) שאמרו לו טמא אתה: הרי העלם טומאה בידו. איגלאי מילתא שביאתו למקדש בשביל העלם טומאה היה: ואי ממקדש קפריש. שאמרו לו מקדש הוא זה ומחמת כן תוהא על ביאתו ולא הזכירו לו טומאה איגלאי מילתא דמשום העלם מקדש נכנס לו: כלום פריש ממקדש כו'. כשהודיעוהו אחד מהם שם אל לבו לומר מה בכך ומתוך כך נזכר על השני ומ"מ העלם שניהם היה בידו: אלא לא שנא. ופטור: אחד טמא. מת קבור בו וא"א להלך שלא יאהיל: והלך בראשון. ואינו יודע אם בטמא אם בטהור ולא נכנס למקדש: בשני ונכנס. וחזר והלך בשני וידע שהלך בשניהם והרי הוא טמא ודאי ונכנס למקדש בהעלם טומאה שנתעלם ממנו טומאה: חייב. קרבן עולה ויורד שיש כאן בתחלה ידיעה ודאית: הלך בראשון. וידע שהוא ספק טמא: ונכנס. למקדש בהעלם טומאה שאכה הילוכו בשביל זו: והזה ושנה. הזה בשלישי ושנה בשביעי וטבל: וחזר והלך בשני. וידע שהוא ספק טמא: ונכנס. למקדש בהעלם טומאה: חייב. או מחמת ביאה ראשונה או מחמת ביאה שניה דמה נפשך או ביאה ראשונה או ביאה שניה בטומאה היתה: ור"ש פוטר. דאין כאן באחת מכולן ידיעה ודאית בתחלה שאף ידיעה תחלה של שביל שני ספיקא היא שהרי טהר לו מטומאה ראשונה אם הראשון הוא הטמא: פוטר בכולן. אף בראשונה ולקמן מפרש לה: ואפילו

תוספות

מדבעי למיכתב בהמה וחיה לכדרבי. בלא חיה נמי מצי למדרש הכי אקרא אני בכל דבר טמא אלא לאו דוקא נקט חיה וחיה נמי לא נכתבה אלא בשביל דבר שנתחדש בה כדתנא דבי רבי ישמעאל ומשום דרבי נקט חיה במילתיה נקט נמי הכא בהמה וחיה כדרבי ותימה דבפרק בהמה המקשה (חולין דף עא.) משמע דאי לאו קרא דבהמה טמאה בכלל חיה טמאה לא הוה דריש רבי ג"ש משום דאיצטריך בהמה טמאה לגופה והשתא בלא חיה נמי הוה דרשי' ג"ש דבהמה דמכל דבר טמא נפקא ויש לומר דאי לאו בהמה בכלל חיה לא הוה דרשי' ג"ש דבהמה טמאה אע"ג דכתיב בכל דבר טמא אלא ה"א דאתו פרטי לאשמועינן דבעינן דידע אי בשרץ איטמא אי בנבילה איטמא אפילו לרבי עקיבא אבל השתא דבהמה בכלל חיה הוי כאילו כתב בהמה ב' פעמים ש"מ לכדרבי הוא דאתא ולר' אליעזר אתא נמי לאשמועינן דבעינן דידע אי בשרץ אי בנבילה איטמא משרץ ונבילה ולר"ע כיון דע"כ משום דבהמה בכלל חיה כדפרישית מהשתא ש"מ בכולהו לא נכתב אלא בשביל דבר שנתחדש בה ולא בעינן דידע במאי איטמא: פרט למתעסק. בפרק ספק אכל (כריתות דף יט:) מסיק מתעסק דמאי אי דחלבים ועריות חייב שכן נהנה אלא מתעסק דשבת כדשמואל ובקונטרס לא דק להזכיר נמי מתעסק דעריות ומיהו תימה דאמאי איצטריך בה פרט למתעסק דשבת תיפוק ליה מטעמא דשמואל דאמר התם דפטור מטעם דבעינן מלאכת מחשבת ואמילתא דשמואל גופיה קשה דאי טעמא דנהנה עיקר לחייב בחלבים ועריות למה לי למיפטריה בשבת משום מלאכת מחשבת ואי טעמא דמלאכת מחשבת עיקר למה לי למחייביה בחלבים ועריות משום דנהנה ונראה דאיכא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דמיפטר מטעם שלא נעשית מחשבתו ולא שייך למיפטריה משום מתעסק ועוד מתעסק אחר כגון נתכוין לחתוך את התלוש ולהגביה את התלוש למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה ונמצא מחובר דנעשית מחשבתו ומיפטר משום בה פרט למתעסק ובתרווייהו איירי שמואל ומשום הכי קאמר בכריתות אלא מתעסק דשבת כדשמואל דאיירי נמי שמואל במתעסק דמיפטר משום בה לר' אליעזר אלא שלא חשש לפרש אלא טעם דמלאכת מחשבת דלא איירי בה רבי אליעזר ובחלב נמי איכא תרי גווני מתעסק כגון נתכוין לאכול חלב זה ואכל חלב אחר דחייב בלא טעמא דנהנה דלא שייך למיפטריה מטעם מלאכת מחשבת ועוד מתעסק אחר כגון סבור שהוא שומן או רוק ובלעו דכולא בו מיפטר לענין שבת מדכתיב בה והכא לית לן למעוטי משום דנהנה וטעמא דנהנה ומשום מלאכת מחשבת לא קאי אכולהו ומה שפירש הקונטרס כאן מתעסק היינו נתכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר ואיזהו חייב נתכוין לחתוך את זה וחתך זה וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר אין נראה לפרש אלא כדפרישית: הרי העלם טומאה בידו וחייב. תימה דהכא ולקמן בפרק שלישי (דף כו:) גבי העלם שבועה והעלם חפץ פשיט רב נחמן לחיובא ובפרק כלל גדול (שבת דף ע: ושם) גבי העלם שבת *והעלם מלאכה פשיט לפטור וי"ל דלא דמי דהכא סברא הוא דליחייב כיון דאיכא נמי העלם טומאה אבל התם אין סברא לחייבו על כל אחת ואחת דכיון דבשגגת שבת וזדון מלאכות לא מיחייב אלא חדא השתא נמי דשגג במלאכה הרי יש כאן נמי שגגת שבת: הרי העלם מקדש בידו ופטור. אומר רבינו תם דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבועה חייב דהא גמרינן מע"ז דכל שחייבים על זדונו כרת חייבים על שגגתו חטאת והא דאמר בפ"ק (לעיל דף ב.) דעל שאין בה ידיעה בתחלה שעיר החיצון מכפר אלמא לא מוקמינן ליה בחטאת קבועה דאי הוה ביה חטאת קבועה לא הוה חיצון מכפר אמידי דבר קרבן הוא התם ודאי מיפטר לגמרי שלא יהא חמור אין בה ויש בה מיש בה ויש בה ומיהו קשיא לישנא דקאמר הכא דפטור משמע דפטור לגמרי ועוד דלקמן פרק שלישי (דף כד:) גבי יש אוכל אכילה אחת דחיק לאשכוחי חטאת קבועה בטמא שאכל את הקדש ומוקי לה בנשיא וכר' אלעזר ולוקמה בהעלם קדש על כן נראה דפטור לגמרי משום דהוי דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש כדאמרינן לקמן בפרק שלישי (דף כה:) גבי שבועת העדות: אמר רב אשי חזינן אי מטומאה קפריש כו'. תימה מנא ידעינן אי משום דא"ל טמא אתה ופירש דלמא אי הוו א"ל נמי מקדש הוא היה פירש ואי דא"ל מעיקרא מקדש הוא ולא פירש דלמא אי הוו א"ל נמי טמא אתה לא הוה פריש אלא השתא דא"ל תרווייהו פריש ונראה דרב אשי לא בא לפשוט הבעיא אלא בא לפרש שפעמים יש לברר איזה שכוח ממנו יותר כגון דניסיילה אי מחמת טומאה הוה מידכר אמקדש ומחמת מקדש לא הוה מידכר אטומאה א"כ הוי העלם טומאה בידו ואם להפך הוי [העלם] מקדש בידו ואם שניהם שכוחין בשוה בהא ודאי מבעיא לן ולגבי שבת בפרק כלל גדול (דף ע:) י"ס שכתוב בהן במילתיה דרב אשי אי משבת קפריש העלם שבת בידו ואי כי מודעי ליה אשבת הכי צריך לאודועיה אמלאכות העלם מלאכה בידו ואין גיר' זו נכונה דהכתי צריך לפרש וכי מודעי ליה אמלאכה לא צריך לאודועיה אשבת לפי מה שפירשנו אלא גר' אי *משבת קפריש אי משום מלאכה קפריש ועוד נראה לפרש בענין אחר אי משום טומאה קפריש אפי' אם הודיעוהו טומאה באחרונה דאע"ג דאילו הודיעוהו בתחלה לא הוה פריש חשיב פריש מחמת טומאה כיון דקרבן ע"י בתרייתא קאתי ואי א"ל מקדש הוא ופריש ידיעה בתרייתא דמקדש הוא ופטור וכענין זה יש לפרש ההיא דלקמן (דף כו:) גבי העלם שבועה והעלם חפץ והיא דשבת: הלך בראשון ונכנס כו'. אי ברה"י איירי בחד נמי חייב דספק טומאה ברה"י ספיקו טמא אבל הכא איירי ברה"ר דמוקמינן ליה בחזקת טהרה:

עשו

עין משפט נר מצוה

נז א מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה א:
נח ב מיי' שם הל' ו:
נט ג מיי' שם הל' ז:

ב"ק סד: סוטה ג. [מנחות י. בכורות מג.]

רבינו חננאל

למכתב בהמה וחיה לכדרבי. דתני רבי אומר אקרא אני חיה. בהמה למה נאמרה כו'. כדכתיב לעילא. איידי דכתיב בהמה וחיה כתב נמי שרץ טמא ונעלם. וכדתנא דבי ר' ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ור' אליעזר כיון דלא צריך לידע באיזה חטא הוא שחטא. בה מאי דריש ביה. ואמרינן פרט למתעסק בחטא שאינו חייב מאי טעמא דבעינן בה כוון לכך יתחייב אבל דלא קא מיכוון למעשה כלל פטור. בין לר' אליעזר בין לר' עקיבא על העלם טומאה חייב על העלם מקדש אינו חייב: בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם טומאה והעלם מקדש מהו. כגון שנעלם ממנו שנטמא. וגם נעלם ממנו שזה הבית בית המקדש הוא. א"ל הרי העלם טומאה בידו וחייב. וא"ל רבא אדרבה הרי העלם מקדש בידו ופטור. ובא רב אשי ואמר חזינן אי מטומאה פריש כו'. ודחה רבינא דברי רב אשי וא"ל לא שנא: ת"ר שני שבילים אחד טמא ואחד טהור הלך בראשון ולא נכנס במקדש בשני ונכנס חייב כו' עד ור' שמעון בן יהודה פוטר בבולם משום ר' שמעון. ואקשינן פוטר בבולם

וגר' מהרש"א משבת

מסורת הש"ס

לעיל ז. [חולין עא.]

כריתות יט.

שבת ע: לקמן כו. [סנהדרין סב.]

כריתות יח: יט. [כל הסוגיא עד סופו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' פרט למתעסק. נ"ב עיין בסנהדרין דף סב ע"ב ובכריתות דף כ ע"א:

וסעלם מלאכות כצ"ל רש"ל

ואפילו בקמייתא ממה נפשך טמא הוא אמר רבא *הכא במאי עסקינן כגון שהלך בראשון ובשעה שהלך בשני שכח שהלך בראשון דהויא ליה מקצת ידיעה ובהא קא מיפלגי תנא קמא סבר *אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה ורבי שמעון סבר לא אמרינן מקצת ידיעה ככל ידיעה הלך בראשון ונכנס הזה ושנה וטבל חזר והלך בשני ונכנס חייב ורבי שמעון פוטר ואמאי חייב ספק ידיעה הוא אמר רבי יוחנן *כאן עשו ספק ידיעה כידיעה וריש לקיש אמר הא מני רבי ישמעאל היא דאמר לא בעינן ידיעה בתחלה: ורמי דרבי יוחנן אדרבי יוחנן ורמי דריש לקיש אדריש לקיש דתניא *אכל ספק חלב ונודע ספק חלב ונודע רבי אומר כשם שמביא חטאת על כל אחד ואחד כך *מביא אשם תלוי על כל אחד ואחד ר"ש בן יהודה ורבי אלעזר ברבי שמעון אמרו משום רבי שמעון אינו מביא אלא אשם תלוי אחד שנאמר °על שגגתו אשר שגג התורה ריבתה שגגות הרבה ואשם תלוי אחד ואמר ריש לקיש כאן שנה רבי ידיעות ספיקות מתחלקות לחטאות ורבי יוחנן אמר כשם שידיעות ודאי בעלמא מתחלקות לחטאות כך ידיעות ספק מתחלקות לאשמות בשלמא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן לא קשיא כאן עשו ולא בכל התורה כולה עשו הכא הוא דלא כתיבא ידיעה בהדיא מונעלם הוא דקא אתי ולא בכל התורה כולה עשו דכתיב °או הודע אליו ידיעה מעלייתא בעינן אלא לריש לקיש ארמוקים ליה כר' ישמעאל נוקמה כרבי הא קא משמע לן דרבי ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה פשיטא דלא בעי מדלא מייתרי ליה קראי °ונעלם דמיחייב על העלם מקדש מהו דתימא כי לית ליה מקראי אבל מגמרא אית ליה קמ"ל:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתים שהן ארבע *שבועה שאוכל °ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי רבי עקיבא אמרו לו לר"ע *היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב שזה חייב אמר להם ר' עקיבא וכי היכן מצינו *במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: **גמ'** למימרא דישאוכל דאכילנא משמע ורמינהי *שבועה לא אוכל לך שבועה שאוכל לך לא שבועה שלא אוכל לך אסור אמר אביי לעולם דאבילנא משמע לא קשיא כאן במסרבין בו לאכול כאן בשאין מסרבין

*נדרים טז.

רש"י

עשו ספק ידיעה כידיעה. לא דמי לנגע בכעדשה דריש פירקא (דף יד:) ולא ידע אי כזית מטמא אי בכעדשה מטמא דהתם הוא מסופק אי שייכא כלל טומאה במה שנגע אבל הכא פשיטא ליה דאיכא טומאה הלכך הוי ליה ידיעה טפי: **כאן** שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות. תימה לר"ל תיקשה דר"ש בן יהודה אדרבי שמעון בן יהודה דהכא לא פליג ארבי אלא לענין אשם תלוי אבל בהא דמחלקות לחטאות מודה ולעיל פטר גבי מקדש דלא חשיב ליה ידיעה ואם יש לחלק ולומר דגבי מקדש בעינן ידיעה מעלייתא טפי משום דבעינן ידיעה בתחלה ודאית דומיא דידיעה בתרייתא א"כ היכי פריך מר"ל אר"ל ובדוחק י"ל דהכי פריך אמאי מוקי לה כרבי ישמעאל נוקמה כרבי ולימא דסבירא ליה דאין חילוק בין ידיעה המחלקת לחטאת ובין ידיעה דמקדש ופליג אדרבי שמעון בן יהודה: **נוקמה** כרבי. תימה דבלא ההיא דידיעת ספק מחלקת תקשה ליה נוקמה כרבי דאמר* ידיעת בית רבו שמה ידיעה ועוד דמטעם ספק ידיעה לא מצי לאוקמה כרבי דהא איהו לא בעי ידיעה כלל וי"ל שזה לא היה חידוש אי הוה מוקי לה כרבי דלא בעי אלא ידיעת בית רבו אלא הכי פריך דאפילו כמאן דבעי ידיעה גמורה מצי לאוקומה וכרבי דאמר ידיעות ספק מחלקות:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות שתים. ורמינהי שבועה שאוכל לך. משנה היא בפרק ב' דנדרים (דף טז.) אף ע"ג דהתם קתני *השבועה שאוכל לך והכא קתני שבועה דרך הגמרא לקצר המשנה שהביא ואין חילוק בין שבועה להשבועה דההיא מתני' דהתם נמי פריך ממתני' דהכא בגמ' ומשני כי הכא °ול"ג בסמוך ברייתא במסרבין בו לאכול דאין לומר שהביא ברייתא משום דלא קתני השבועה דלא ה"ל למיפרך מברייתא כיון דמצי למיפרך ממתני' אלא גר' התם במסרבין: **לא** שבועה לא אוכל לך אסור. דמשמע הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה ואע"ג דבפ"ב דנדרים (שם) מוקי רישא דהך משנה כר"מ ור"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן גבי נדרים כדאמרינן ספ"ק דנדרים (דף יג:) יש חילוק בין שבועה לנדרים כמו שאפרש בס"פ שבועת העדות (דף לו: ד"ה ה"ג) בע"ה: שאי

תוספות

ואפילו בקמייתא. בתמיה ממה נפשך טמא הוא קודם שנכנס היה טמא ודאי וידיעת ודאי הוה ליה בתחלה: שכח שהלך בראשון. ואין כאן אלא מקצת ידיעה: תנא קמא סבר כו'. תנא קמא אליבא דרבי שמעון שפוטר בהזה ושנה ואינו פוטר בראשונה סבר כיון דטומאת ודאי הוא אף על גב דאיהו לא ידע לה לכולהו דתיהוי ליה ידיעת ודאי אלא ידיעת ספק עדיפא היא מהנך ידיעות ספק דהזה ושנה דהתם ידע ליה לכולה מילתא ואפי' הכי ספק הוא אבל הכא אי הוה ידע לה לכולה מילתא הוה ליה ידיעה ודאית הילכך לאו ידיעת ספק היא אלא מקצת ידיעה ודאית ומקצת ידיעה ככל ידיעה ורבי שמעון בן יהודה אליבא דר"ש סבר לא אמרינן מקצת ידיעה ודאית ככל ידיעה: ואמאי ספק ידיעה היא. לתנא קמא פריך: אכל ספק חלב. חתיכה ספק חלב וספק שומן: ונודע. לו לאחר זמן שהוא ספק חלב והרי הוא באשם תלוי וחזר ואכל ספק חלב ונודע לו שספק חלב אכל: כשם שמביא חטאת כו'. לקמיה פליגי ר' יוחנן ור"ש בן לקיש בפירושא דהא מילתא דרבי: על שגגתו אשר שגג. בפרשת אשם תלוי כתיב: כאן שנה רבי ידיעות ספק מחלקות לחטאות. והכי קאמר רבי כשיודע לו לאחר זמן שחלב היה יביא חטאת על כל אחד ואחד שידיעת ספק שהיתה לו בינתים מחלקתם דלא ניהוו שני זיתי חלב בהעלם אחד כך כל זמן שלא נודע לו שהן ודאי חלב אלא ספק חלב מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת אלמא מדקתני שמביא חטאת על כל אחת סבירא ליה ידיעות ספק מחלקות לחטאות: ור' יוחנן אמר. לא אמר רבי כך אלא כך פירשה כשם שלענין חטאות שבאין על ידיעת ודאי שבינתים מחלקות לחטאות כך לענין אשם תלוי הבא על ידיעת ספק ספק ידיעות שבינתים מחלקות לאשמות: אדמוקים לה כרבי ישמעאל כו'. מאי דוחקיה למימר דלא בעי האי תנא ידיעה בתחלה דלמא לעולם בעי וסבירא ליה כרבי דאמר ספק ידיעה כידיעה: הא קא משמע לן. ריש לקיש: מדלא מייתר ליה קרא. דדריש במתניתין ונעלם להעלם טומאה והעלם מקדש: מגמרא. הלכה למשה מסיני:

הדרן עלך ידיעות הטומאה

שבועות. שאוכל ושלא אוכל. הן שתים המפורשות דכתיב (ויקרא ה) להרע או להיטיב דמשמע להבא ולא אוכל להרע אוכל להיטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הן שתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף לה ר"ע לקמן בפירקין (דף כה.) מריבוי הכתוב: מדבר ומביא קרבן.

בשביל ביטול דיבורו וכיון דמשום ביטול דיבורו הוא אף זה ביטול דיבורו שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: **גמ'** שבועה לא אוכל לך כו'. אמר אחד משלש לשונות הללו אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו דהכי משמע שבועה לא אוכל לך שבועה עלי שלא אוכל משלך: שבועה שאוכל לך. באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך דהכי משמע מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה: לא שבועה לא אוכל לך. לא יהא עלי באיסור שבועה מה שלא אוכל משלך הא מה שאוכל לך יהא באיסור שבועה: מסרבין

עין משפט נר מצוה

ס א ב ג מיי' פי"א מהל' שגגות הלכה ו:
סא ד מיי' שם פ"ח הלכה ז:
א ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלז סעיף יא:
ב ו מיי' שם הל' כב:

[לעיל ה.]

[נ"ל הא שבועה]

רבינו חננאל

ואפילו בקמייתא דתני הלך בראשון ולא נכנס למקדש הלך בשני ונכנס. אפילו בהא פטר ר' שמעון. מכל מקום כיון שהלך בשניהן ואח"כ נכנס למקדש נמצא כי ודאי הוא טמא ונכנס למקדש. ופריק רבא כגון שהלך בראשון. ובשעת הילוכו בשני שכח שהלך בראשון. ובמקצת ידיעה פליגי. רבנן סברי מקצת ידיעה ככל ידיעה היא. ואע"ג דבשעה שהלך בשני לא ידע דהלך בראשון ידיעה היא. ור' שמעון ידיעה כי האי גוונא לא הויא ידיעה: אמר מר הלך בראשון ונכנס והזה ושנה וטבל וחזר והלך בשני ונכנס חייב. ומתמהינן אמאי חייב והא ספק ידיעה היא. אי בראשונה היה טמא אי בשניה ואין שם ידיעה ודאית בטומאה ידועה. א"ר יוחנן כאן בידיעת הטומאה עשו ספק ידיעה כידיעה דלא כתיבא בה ידיעה בהדיא. אלא דייקינן מדכתיב ונעלם ממנו והוא טמא. כל ידיעה דאית בה חייב. ולא עשו בכל התורה כולה ספק ידיעה כידיעה. דהא בהדיא כתיב או הודע אליו עד דמתיידע ליה ודאי. והיינו דאמר ר' יוחנן בהא דת"ר אכל ספק חלב ונודע לו. ספק חלב ונודע לו. כשם שמביא חטאת בכל אחד ואחד כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת כו'. כאן שנה רבי כשם שידיעה ודאי מחלקת לחטאות. וחייב על כל ידיעה חטאת. כך ידיעה בספקות מחלקת לאשמות: וריש לקיש אמר מתני' דשני קבילן ר' ישמעאל היא דלא בעי ידיעה בתחלה: ואקשינן ארמוקים לה כר' ישמעאל נוקמה כרבי דהא הוא דאמר כאן שנה רבי ידיעות ספיקות מחלקות לחטאות. ודחי' ריש לקיש אתא לאשמעינן דר' ישמעאל לא בעי ידיעה בתחלה. ואמרינן הא פשיטא היא דהא מפיק להו תרי קראי ונעלם ונעלם לחייב על העלם הטומאה ועל העלם מקדש. ולא מייתר ליה קרא לרבויי ידיעה בתחלה כי היכי דמרבי ליה ר' עקיבא כדגרסי' ברישא דהא מסכתא. ודחי מהו דתימא מקראי לית ליה מגמרא אית ליה קמ"ל דלית ליה. וזו השמועה פולה בכריתות בפרק ספק אכל חלב: **הדרן עלך ידיעות הטומאה**

פ"ג שבועות שתים שהן ארבע שבועה שאוכל ושלא אוכל כו'. ואקשינן למימרא דשאוכל דאכילנא משמע מדקתני סיפא שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא. ורמינהו שבועה שאוכל לך אסור לו לוכל לו מכלל דלא אכילנא

מסורת הש"ס

כריתות יח: פ"ש

גליון הש"ס

מתני' ושלא אוכל. עיין לקמן דף כה ע"א תוס' ד"ה איני: תוס' ד"ה שבועות וכו' ול"ג בסמוך ברייתא. עיין בשיטה מקובצת ב"ק דף עה ע"א ד"ה ברייתא שכ' לקיים הגירסא ברייתא:

לעיל ג. נדרים טז.

[עי' תוס' לקמן כה: ד"ה היכן]

במדבר שהוא מביא קרבן שזה מביא קרבן כצ"ל רש"ל

ויקרא ה
שם ד
שם ה

מסרבין בו לאכול מתניתין בשאין מסרבין בו לאכול *ברייתא במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא ולא אכילנא דכי קא משתבע הכי קאמר שבועה שלא אוכל רב אשי אמר *תני שבועה שאי אוכל לך אי הכי מאי למימרא מהו דתימא לישניה דאיתקילא ליה קמ"ל: ת"ר מבטא שבועה איסר שבועה איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור אם אתה אומר איסר שבועה והא אמרת איסר שבועה הוא אמר אביי ה"ק מבטא שבועה איסר מיתפיס בשבועה איסור איסר אם אתה אומר מיתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור וממאי דמבטא שבועה דכתיב °או נפש כי תשבע לבטא בשפתים איסר נמי דכתיב °כל נדר וכל שבועת איסר אלא ממאי דאיסר מיתפס בשבועה הוא דכתיב °או אסרה אסר על נפשה בשבועה מבטא נמי הכתיב °לכל אשר יבטא האדם בשבועה אלא אמר אביי מבטא שבועה מהכא °ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה אשר אסרה על נפשה ואילו שבועה לא קאמר במאי אסרה עצמה במבטא רבא אמר לעולם אימא לך [ג]מיתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי והכי קאמר [ד]מבטא שבועה איסר נמי שבועה אסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה [ה]הוציאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה היכן הטילו °ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה וגו' ואזדו לטעמייהו דאיתמר מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי מיתיבי *איזה איסר האמור בתורה [ו]האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו פלוני כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל [ז]והוא שנדור ובא מאותו היום בשלמא לאביי מדמתפיס בנדר נדר מתפיס בשבועה שבועה

תורה אור: ויקרא ה · במדבר ל · שם · ויקרא ה · במדבר ל · שם

רש"י

מסרבין. מפצירין: מתני' בשאין מסרבין בו. הלכך שאוכל דקא אכילנא הוא: רב אשי אמר תני. בברייתא שבועה שאי אוכל לך: דאיתקל. נכשל ולא נתכוון לומר שאי: איסר שבועה. מפרש לקמיה: איסור איסר. איסרתו של איסר מה הוא: אם אתה אומר כו'. מאי קאמרת והא אמרת איסר לשון שבועה הוא והדר תני אם אתה אומר: ה"ק מבטא שבועה. האומר מבטא ככר זו עלי כאומר שבועה שלא אוכלנו ואם אכלו ה"ז בעולה ויורד: איסר מיתפיס בשבועה. איסר עלי ככר זו הרי הוא כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר ה"ז כזה שהתפיס את השני בראשון: איסור איסר. ומהו איסורו של איסר זה: אם אתה אומר כו'. אם תמצי לומר שהמתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ואם אכלו חייב קרבן אף זה האומר איסר ככר זה עלי חייב קרבן אם אכלו שהאיסר לשון התפסת שבועה הוא: ואם לאו. שהמתפיס בשבועה אינו כנשבע לענין קרבן ומלקות אף האיסר אין בו לא קרבן ולא מלקות: או אסרה אסר בשבועה. משמע שאסרתו ותפסתו בדבר שנשבעה עליו כבר: או מבטא שפתיה אשר אסרה וגו'. ולא כתיב בשבועה במה אסרה את נפשה בלשון מבטא: רבא אמר. לא איסתפיק ליה לתנא למימר בהא אם אתה אומר דפשיטא ליה דמיתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו הוא: והכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי. לשון שבועה הוא: איסר זה הטילו הכתוב כו'. היינו פירוש דאיסור איסר אם אתה אומר והכי קאמר איסור של איסר שאמרתי לך שהוא שבועה לא כל הלשונות שוות בו שהרי הטילו הכתוב בין נדר לשבועה אם אמרתו בלשון שבועה כגון איסר שלא אוכל ככר זה כן לשון הנשבעין אומרים שלא אוכל אף האיסר שהוציאו בלשון זה שבועה הוא וחייב קרבן ואם לאו אלא הוציאו בלשון נדר שאמר איסר ככר זו עלי שהוא לשון הנודרים קונם זה עלי אף זה נדר ופטור מקרבן: כיום שמת בו אביו. כאסר אסרתי עלי בשר ביום שמת בו אבא לעולם: והוא שנדור ובא מאותו היום. שקיבל עליו כבר נדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם וכן יום שמת בו פלוני וכן יום שנהרג בו גדליה וקסלקא דעתא השתא דהיינו מתפיס בנדר וקתני איזהו איסר האמור בתורה שהוא בלא יחל דברו האומר הרי עלי כו' אלמא המתפיס בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו ומדמתפיס בנדר נדר מתפיס בשבועה שבועה:

תריץ

[פי' תוס' לעיל יט: ד"ה שבועות כו' ומיגו]

נדרים יב. יד.

תוספות

שאי אוכל לך פשיטא. לא פריך פשיטא אלא משום דהיינו שלא אוכל לך דקתני דהא אשלא אוכל לא קשיא ליה פשיטא: **לישנא** איתקל ליה. וליכא למיפרך כיון דאשמעינן שאי אוכל אמאי איצטריך למיתני ברישא שלא אוכל לך דזו ואף זו קתני וא"ת נשייליה מה היה בדעתו ויש לומר כגון שאמר שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו אי נמי כגון ששכח מה היה בדעתו ובנדרים (דף טו.) מפרש אמאי רב אשי לא אמר כאביי: **איסר** מיתפיס בשבועה. פי' בקונטרס דאם אמר איסר עלי ככר זה הוי כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי זה כזה שהתפיס את השני בראשון וקשה דלקמן קתני בברייתא איזהו איסר האמור בתורה הרי עלי כו' ואילו איסר ככר זה עלי לא קתני ומה שפי' נמי איסור איסר כלומר איסור של איסר זה מה דינו אם אתה אומר מתפיס בשבועה כו' שתוכל להוכיח מקרא בשום מקום שהוא כמוציא שבועה מפיו וחייב קרבן אף איסור זה כו' קשה דמשמע דתנא בא לאשמעינן דין איסר ואינו משמיענו כלום שהרי מסתפק במתפיס שבועה עצמו ועוד דאין דרך משנה וברייתא שיסתפק התנא אם חייב או פטור ועוד מאי ואזדא לטעמיה דקאמר לקמן דהכא מספקא ליה לאביי ולקמן פשיטא ליה דכמוציא שבועה מפיו דמי ועוד דבכל הספרים גרסי' בסמוך כמוציא שבועה מפיו וחייב בוי"ו ולפ"ה ה"ל למינקט חייב בלא וי"ו ומפ' רבינו תם דמבטא הכתוב בפרשה הוא לשון שבועה שנשבע בלשון מבטא כדפירש נמי בקונטרס אבל איסר הכתוב בפרשה אינו שבועה שיאסר עצמו בלשון איסר אלא במתפיס בשבועה הכתוב מדבר שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי עלי שלא אוכל ככר זה כזה והיינו איסר דקרא וה"נ מפרש לה בברייתא לאביי ואיסור של איסר זה אם אתה אומר מתפיס בשבועה כלומר שהתפיסו בככר שנשבע עליו הוי כמוציא שבועה מפיו וחייב ואם לאו שלא התפיסו באחר אלא אמר איסר ככר זה עלי אין זה לשון שבועה ופטור א"נ ה"פ אם אתה אומר מתפיס בשבועה פי' שהתפיסו בלשון שבועה שהזכיר לשון אכילה ואמר הרי עלי שלא אוכל זה כזה ואם לאו שלא הזכיר לשון אכילה אלא אמר הרי עלי זה כזה פטור ועי"ל איסור איסר היינו איסור שלישי שהתפיס ככר שלישי בשני ואם אתה אומר מתפיס בשבועה דהיינו השני כמוציא שבועה מפיו דמי דהוי לגמרי כראשון אף לענין להתפיס בו חייב גם בשלישי ואם לאו פטור מיהו הא פשיטא ליה שדינו כראשון להתחייב קרבן בשני ורבא פליג עליה ופטר אף בשני אבל תימה דלאביי מספקא ליה לתנא בשלישי והא דגרסינן נמי וחייב בוי"ו לא אתי שפיר: **ואילו** שבועה לא קאמר. דאי הוה כתיב שבועה הוה מפרש שאותה מבטא אסרה על נפשה בלשון שבועה אבל השתא על כרחך אית לן לפרש במה אסרה על נפשה בלשון מבטא וא"ת והא נמי כתיב (במדבר ל) ואסרה אסר בבית אביה בנעוריה וי"ל כיון דלא כתיב או יש לומר דאנדר דכתיב ברישא דקרא קאי: **שלא** אוכל בשר. לא חש התנא לדקדק בלשונו דבלשון זה אינו חל דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש שאינו אוסר על עצמו כלום כמו קונם שאיני ישן דלא אמר כלום אם לא אמר קונם עיני בשינה כדאמרינן בפרק ב' דנדרים (דף טו.) וה"נ צריך שיאמר קונם אכילת בשר עלי ומיהו שמא יש לחלק דדוקא גבי שינה לא אמר כלום משום דשינה עצמה אין בה ממש: **מדמתפיס** בנדר כו'. ואם תאמר שמואל אמאי מפרש איסר במתפיס בנדר והא איסר דקרא קאמר אביי דהיינו מתפיס בשבועה ויש לומר דמתפיס בנדר ילפינן ממתפיס בשבועה וניחא ליה לשמואל לאוקמא ברייתא בנדרים שרגילות הוא שבני אדם נודרין מלאכול בשר ומלשתות יין ביום שראו ירושלים בחורבנה ואין רגילות לאסור עצמם בשבועה:

עין משפט נר מצוה

ג א טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף יב:

ד ב מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' ח ופ"ג מהל' נדרים הלכה א סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט סעיף ט:

ה ג מיי' שם הלכה ו סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ד:

ו ד מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' ז סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רד סעיף א:

ז ה ו מיי' פ"ג מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רד סעיף א:

רבינו חננאל

אכילנא משמע. ופריק אביי מתני' דנדרים במסרבין בו לוכל. ואמר שבועה שאוכל לך כלומר שבועה אם אוכל לך דמשמע לא אכילנא לך הוא. מתני' בשאין מסרבין בו דדייק' לישניה כמשמעיה. רב אשי אמר תני במתני' דקתני לה במסכת נדרים שאי אוכל דמשמע אינו אוכל. ואמרינן הא לא אצטריך א)קמ"ל. אצטריך מהו דתימא לישניה אתקיל ליה ושאוכל הוא קמ"ל דוקא הוא שאי אוכל שאיני אוכל לך: ת"ר מבטא שבועה איסר שבועה. אסר איסר כו'. תירצה אביי הכי מבטא שבועה. אסר מתפיס בשבועה. פי' כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה. וחזר ואמר זה הפת עלי כזה הבשר. אסר איסר כגון שהתפיס עוד דגים על אותה הפת שהתפיסה בבשר. ואמר אם אתה אומר מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב. ואם לאו פטור. ואמר אביי מנא לן דמבטא שבועה היא שנאמר ואם היו תהיה לאיש ונדריה עליה או מבטא שפתיה. ואילו שבועה לא אדכר בה. כמה דכתיב או נפש כי תשבע לבטא בשפתים ש"מ במאי אסרה במבטא: רבא אמר לעולם מתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו הוא. והכי קתני מבטא שבועה. אסר שבועה. אסריה דאסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה דכתיב ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה. הוציא זה האיסר מפיו בלשון נדר. הרי הוא נדר. בלשון שבועה הרי הוא שבועה. מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו הוא. רבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו הוא. ומותבינן עליה ופריק הכי

א) נראה דצ"ל לא איצטריך לאשמעינן ומשני דאיצטריך מהו דתימא וכו'.

עין משפט
נר מצוה

ח א מיי׳ פ״א מהל׳ שבועות הלכה ג ועיין בכ״מ:
ט ב מיי׳ פ״א מהל׳ נדרים הלכה ה:
י ג מיי׳ פ״א מהל׳ שבועות הלכה ג ועיין בכ״מ:
יא ד מיי׳ פכ״ט מהל׳ שבת עיין במ״מ הל׳ א ופי״ב מהל׳ ע״ז הלכה ג סמג עשין כט טוש״ע א״ח סי׳ רעא סעיף יב:
יב ה מיי׳ פ״א מהל׳ שבועות הלכה ג:
יג ו מיי׳ שם הל׳ ז:

אלא לרבא קשיא אמר לך רבא תריץ ואימא הכי איזהו איסר נדר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו פלוני ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום מאי טעמא אמר קרא °איש כי ידור נדר לה׳ עד שידור בדבר הנדור כיום שמת בו אביו פשיטא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריך ליה סלקא דעתך אמינא כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה איסור והאי לאו מיתפים בנדר הוא קמ״ל ואף ר׳ יוחנן סבר לה להא דרבא דכי אתא רבין א״ר יוחנן מבטא לא אוכל לך איסר לא אוכל לך שבועה כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן *אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה מהכא °לא תשבעו בשמי לשקר אכלתי ולא אכלתי שוא ואזהרתיה מהכא °לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא ^(ג)קונמות עובר °בלא יחל דברו מיתיבי שוא ושקר אחד הן מאי לאו מדשוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר אלמא ^(ג)אכלתי ולא אכלתי שקר הוא מידי איריא הא כדאיתא והא כדאיתא ומאי דבר אחד הן דבדיבור אחד נאמרו כדתניא *°°זכור °ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין (א) יכול הפה לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע בשלמא התם בדיבור אחד נאמרו כדרב אדא בר אהבה *דאמר רב אדא בר אהבה ^(ד)נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה דאמר קרא *זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו נמי בזכירה אלא הכא למאי הלכתא מיבעי ליה אלא כשם שלוקה על שוא כך לוקה נמי על שקר כלפי לייא אלא אימא ^(ה)כשם שלוקה על שקר ^(ו)כך לוקה נמי על שוא פשיטא האי לאו והאי לאו מהו דתימא כדאמר ליה *רב פפא לאביי לא ינקה כלל קמ״ל

(שולי הגמרא: במדבר ל; ויקרא יט; שמות כ; במדבר ל; שמות כ; דברים ה)

אלא לרבא קשיא. אע״ג דרבא נמי מודה דמתפים בנדר נדר דמשנה שלימה היא מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני (נזיר כ:) וכן בנדרים קאמר דבקרבן הוי נדר מ״מ פריך לרבא אמאי דמפרש איסר דקרא מתפים ורבא משני דלא קאי אאיסר דקרא: דכי לא נדר. פירש בקונטרס דלא גרסינן כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור בל יחל דהא א״נ הוי דאורייתא הא אמרינן לקמן (דף כה.) דנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות מיהו נראה לרבי יצחק דגרסי׳ ליה שפיר אע״ג דאי הוי דאורייתא נמי חייל עליה נדר מ״מ דבר אחר שתולה בו לא איקרי נדר בדבר הנדור כיון דאי לא נדר איכא עליה איסור דאורייתא ועוד דהא דנדרים חלין על דבר מצוה בביטול מצוה איירי כדתנא בפ״ב דנדרים (דף טז.) כילד אמר קונם שאיני עושה סוכה שאיני נוטל לולב שאיני מניח תפילין כדמסקינן התם בגמ׳ מכי ידור נדר לה׳ אפי׳ בדבר של שם חייל עליה אבל אם נדר לקיים מצוה כגון שאמר קונם שלא אוכל ביוה״כ או שלא אוכל נבילות וטריפות לא חייל דאין איסור חל על איסור ולהכי איצטריך טעמא דמדרבנן °ומיהו לר׳ יהודה בן בתירא דאית ליה לקמן בפירקין (דף כז. ושם) דנשבע לקיים את המצוה חייב כ״ש נדרים שחלין לבטל שיחולו לקיים: קונמות עובר משום בל יחל. בשבועה נמי עובר משום בל יחל דהכתיב (במדבר ל) או השבע וגו׳ ולא יחל דברו ובפ״ב דנדרים (דף טז:) תניא בהדיא דיש בשבועה בלא יחל והכא ה״ק בקונמות ליכא אלא בל יחל גרידא: נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה. משמע דקידוש דאורייתא וכן משמע בהדיא בריש מי שמתו (ברכות כ:) ותימה דבריש מסכת נזיר (דף ד.) אמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ופריך מאי ניהו קידושא ואבדלתא מושבע ועומד מהר סיני הוא ומפ׳ ר״ת בתמיה וכי מושבע ועומד מהר סיני הוא דאיצטריך קרא למעוטי אלמא דמדרבנן הוא דבגיותא אין לפרש דאדרבה משום דמושבע ועומד מהר סיני הוא איצטריך קרא לאסור כדמשני התם אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה יין ואמר הריני נזיר דאיצטריך קרא דחייל עליה נזירות לפי שהוא מושבע ועומד וי״ל דקידוש ודאי מדאורייתא אבל על היין אינו אלא מדרבנן והדאמר בערבי פסחים (דף קו.) זכרהו על היין אסמכתא בעלמא היא אי נמי אפי׳ הוא דרשה גמורה הא דמברך צריך שיטעום היינו מדרבנן: כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. איפכא ליכא למימר דלחומרא מקשינן (יבמות ה:) ובסוף פ״ק דקדושין (לה: ושם) דרשינן לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך כל שישנו בהשחתה ישנו בהקפה והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתה כו׳ הא דדרשינן לקולא משום דאיפכא לא שייך למידרש דנשי לית להו זקן וכן הדאמר בערכין (דף ג:) גבי הדתניא הכל חייבין בציצית כהנים לוים וישראלים כו׳ ומסיק והני כהני הואיל ואישתרי כלאים גבייהו לא ליחייבו התם נמי א״א לומר איפכא אבל בפ׳ אלו עוברין (פסחים דף מג: ושם) קשה דמשמע דאי לאו דאיתרבו נשים לאכילת חמץ הוה דרשינן לקולא כל שאינו בקום אכול מצה אינו בבל תאכל חמץ וי״ל דהתם משום דאית (ג)למילף חמשה עשר חמשה עשר מחג הסוכות ומסוכה נשים פטורות כדילפינן בפרק היסן (סוכה כח.) מהאזרח א״נ סברא למדרש קרא מסיפיה לרישיה אבל קשה דלמ״ד (מנחות דף מג.) ציצית מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות לשתרו נשים בכלאים א) דכל שאינן בגדילים אינן בבל תלבש שעטנז דהיינו מסיפיה לרישיה וכ״ת הכי נמי אם כן בספ״ק דבילה (דף יד: ושם) גבי משלחין בגדים בין שאינן תפורין בין שאינן תפורין ופריך כלאים למאי חזו °לימא מתני׳ כמ״ד נשים פטורות מן הציצית וחזו לנשים ולמאי דפרישית נמי דלחומרא מקשינן תימה דליחייבו בציצית לכולי עלמא ב):

פריך ולימא כו׳. כלומר האי תנא לאו במתפים בנדר איירי אלא בעיקר נדר איירי ואשמעינן שאינו חייב בנדר אא״כ פירשהו ואח״כ תלאו בדבר הנידר עליו כבר כדיליף לה ואזיל מקרא וה״ק איזהו איסור נדר אבל מיתפים בנדר לאו נדר הוא וה״ד מיתפים כגון
תורה אור
שלא פירש הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו כיום שראה את ירושלים בחורבנה: פשיטא. כיון דטעמא משום דנדור ובא הוא עליו מיתת אביו מה לי כאן וכי משום דמת בו אביו מיגרע גרע לאיסורי׳ הרי נדור ובא עליו: ה״ג סד״א דכיון דכי לא נדר אסור כי נדר נמי לא מיתפים בנדר הוא קמ״ל ואף רבי יוחנן כו׳. ולא גרסינן כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עלי׳ איסו׳ בלא יחל לא גרסינן לה להא דהא א״נ מדאורייתא הוא (ג) אמרינן (לקמן כה.) הנדרי׳ חלים על דבר מצו׳ כדבר הרשות: ואף ר׳ יוחנן סבר לה להא דרבא. דאיסור שהוציאו בלשון שבועה שבועה: אוכל ולא אוכל. כלומר שבועה להבא קרוי שבועת שקר: ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר. וה״ק לא תשבעו בשמי כדי לשקר בשבועתכם לאחר זמן והמתרה בו צריך להתרות בו שהוא עובר באזהרת לא תשבעו בשמי לשקר: אכלתי ולא אכלתי. כל שבועה לשעבר שאינה אמת קרויה שבועת שוא דלשון שוא לשון ולא כלום כמו בחבלי השוא (ישעיה ה) לשוא הכיתי את בניכם (ירמיה ב) אף כאן יצאתה מפיו לבטלה ואזהרתיה מלא תשא והמקרא הזה צריך להתרות בו: קונמות ה״ז בלא יחל. כלומר לא יחל דמשמע להבא לאו לאזהרת שבועת להבא אתא דשבועת להבא מלא תשבעו בשמי לשקר נפיק וכי אתא לא יחל לאזהרת נדרים אתא לאפוקי מדרבין דאמר אזהרת שבועת להבא אתא מלא יחל: מה שוא לשעבר. כגון נשבע על דבר שא״א שהכל יודעים שאין שבועה זו כלום: אף שקר לשעבר. כגון אכלתי ולא אכלתי והיא לא מיקריא שוא לפי שאין הכל מכירים בה אם אמת אם שקר ועל כרחך שבועת להבא מלא יחל דברו אבל לא תשבעו בשמי לשקר שבועה לשעבר היא וה״ק לא תוציאו שבועה לשקר מפיכם: כדרב אדא. כלומר להקיש זכור לשמור בקידוש היום דנפקא לן מזכור את יום השבת זכרהו על היין ואף ע״ג דשאר מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות בזו חייבות דאיתקש לשמור בדיבור אחד כל שישנו בשמירת לאוי שבת ישנו בקידוש והנשים ישנן בשמירה דכל מצות לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות: ה״ג אלא כשם שלוקה על שוא כו׳. להכי קאמר אחת הן לענין מלקות: כלפי לייא. כלפי היכן אתה פונה זו היפוך היא דאילו שקר אשכחן בה לאו שיש בו מעשה כגון לא אוכל ואכל שעבר על שבועתו ע״י מעשה אבל אכלתי ולא אכלתי לאו שאין בו מעשה הוא: אלא אימא כשם שלוקה על שקר. בלאו שיש בו מעשה כך לוקה על שוא אע״פ שאין בו מעשה דכ״ל מלא ינקה ה׳ (שמות כ) כדלקמן (דף כא.) ה׳ הוא דלא ינקה אבל ב״ד של מטה מלקין אותו אם התרו בו ומנקין אותו: פשיטא. דהא כתיב קרא לא ינקה ה׳: מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי. לקמן בשמעתין אימא לא ינקה כלל: קמ״ל

א) [ועי׳ בתוס׳ דמנחות מג. ד״ה ור״ש פוטר] ב) [עי׳ תוס׳ ערכין ג: ד״ה הני]

רבינו חננאל

איזהו איסר נדר האמור בתורה הרי עלי שלא לוכל בשר ושלא לשתות יין כיום שמת בו אביו כו׳. ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. מאי טעמא דכתיב איש כי ידור נדר לה׳ מדהוה ליה למכתב כי ידור. וכתיב כי ידור נדר ש״מ דעד שידור בדבר הנדור. ומקשינן כיום שמת בו אביו פשיטא. דאסור לו לוכל בשר ולשתות יין דבהדיא תניא (ברכות יז: מ״ק כג:) כל זמן שמתו מוטל לפניו אסור לוכל בשר ולשתות יין. ופרקינן איידי דבעי למיתנא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. דאפילו לא נדר שלא לוכל בשר ושלא לשתות יין אסור הוא דהוא צום השביעי. מהו דתימא כי נדר נמי לא מתפים בנדר הוא קמ״ל מעיקרא אי הוה אכיל הוה קאי באיסורא דרבנן. השתא איסורא דאורייתא היא משום בל יחל דברו. תנא נמי כיום שמת בו אביו. וקיימא לן כרבא ולא עוד אלא דהא דר׳ יוחנן קאי כוותיה דאמר מבטא לא אוכל לך שבועה איסור לא אוכל לך שבועה: כי אתא רבין אמר ר׳ יוחנן אכלתי ולא אכלתי שוא ואזהרתיה מהכא לא תשא את שם ה׳ אלהיך לשוא. אוכל ולא אוכל שקר ואזהרתיה ולא תשבעו בשמי לשקר. קונמות עובר בבל יחל דברו. ואותבינן עליה והתניא שוא ושקר אחד הוא. מאי לאו מדשוא לשעבר שקר נמי לשעבר. ופריק לא לעולם שוא לשעבר ושקר להבא. והכי קאמר שוא ושקר אחד הוא. כלומר כשם שלוקה על שקר כך לוקה על שוא. ודחי׳ פשיטא בתרוייהו לאו כתיב בהו. ושנינן מהו דתימא כדאמר ליה רב פפא לאביי אימא לא ינקה כלל כלומר שבועת שוא אין לה כפרה כלל. קמ״ל כדאביי דאמר ב״ד של מעלה הוא דאין מנקין אותו אבל ב״ד של מטה מלקין ומנקין אותו. אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה שנאמר זכור ושמור מי שחייב בשמירה חייב בזכירה. והני נשי הואיל וחייבות בשמירה חייבות נמי בזכירה. ותניא זכור ושמור בדבור אחד נאמרו: ירושלמי שוא ושקר בדבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכולה לומר. ולא אוזן יכולה לשמוע. וכן מחלליה מות יומת. וביום השבת שני כבשים. וכן לא תלבש שעטנז. גדילים תעשה לך. וכן ערות אשת אחיך לא תגלה. יבמה יבא עליה. וכן לא תסוב נחלה. וכל בת יורשת נחלה. כל אלה שניהם בדבור אחד נאמרו. וכן הוא אומר אחת דבר אלהים שתים זו שמעתי. ואומר הלא כה דברי כאש וגו׳ איבעית

מסורת הש״ס
[ר״ס כז.]
ברכות כ:
[ברכות שם ע״ש]
[לקמן כא.]

הגהות הב״ח
(א) גמ׳ מה שאין הפה יכול לדבר כצ״ל: (ב) רש״י ד״ה ס״ג וכו׳ הוא הא אמרינן: (ג) תוס׳ ד״ה כל וכו׳ דאית לן למילף:

גליון הש״ס
גמ׳ זכור ושמור בדיבור אחד. ילקוט רמז רלה סכיא מכילתא דכייל

כל דברים שנאמרו בדיבור אחד: תוס׳ ד״ה דכי וכו׳ ומיהו לר׳ יהודה בן בתירא. מבואר דס״ל דלר״י ב״ב בנשבע שלא לאכול נבילות חייב וכן משמע מלשון רש״י לעיל דף יד ע״א ד״ה אינו חייב וכו׳ ותקן לקמן נשבע וכו׳ משמע דמתני׳ זו דנשבע לקיים המצוה בכלל היה ג״כ לקיים מל״ת. אבל התוס׳ לקמן ד״ה ל... דמפורש בירושלמי דר״י ב״ב מיירי רק בנשבע לקיים מ״ע ישיבת סוכה וכדומה אבל בנשבע לקיים... לאכול נבילות מודה ר״י ב״ב דפטור וצ״ע. ונראה דהכי מוכח ג״כ מסוגיא דמכות דף כב דפ... נמי שבועה שלא אחרוש ומשני מושבע ועומד מהר סיני. ואם איתא דמתני׳ דנשבע לקיים מיירי גם בקיום ל״ת כיון דרבנן פליגי עלה רק מטעם דליתא בלאו והן והא זהו רק לענין קרבן אבל לענין מלקות ל״ש... בלאו והן כדאיתא במסכתין דף כה ע״ב והא במכות מיירי לענין מלקות. אלא ע״כ דמתני׳ מיירי רק לקיים מ״ע ובזה באמת לרבנן בנשבע לישב בסוכה ועבר דחייב מלקות אבל בלקיים מל״ת אינו נוגע כלל לפ... ב״ב ורבנן אלא דהוי כמו בכל התורה דלאמרי׳ אין איסור חל על איסור: ד״ה כל וכו׳ לימא מתני׳ כמ״ד נשים פטורות. קשה לי דלמאי הוצרכו להוכחה זו דאפשר לדחות דרבנן לאפוקי דמתני׳ כב״ש הא... זה מסוגיא דברכות דף יט ע״ב אר״י א״ר המוצא כלאים בבגדו וכו׳. ועיין בתוס׳ שם ד״ה שב וא״ת וכו׳ מה נכהן דאינו שוה בכל. א״כ מוכח דרב ס״ל דנשים אסורות בכלאים דאל״כ גם כלאים הוי אינו ש... רב ס״ל בברכות דף יד ע״ב לא יתחיל ואם התחיל גומר הרי דס״ל דציצית אינו נוהג בלילה וא״כ נשים פטורות מציצית ואסורות בכלאים:

קמ"ל כדשני ליה ואיבעית אימא כשם שמביא קרבן על שקר כך מביא קרבן על שוא ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא מיתיבי אי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם שבועת שקר נשבע להחליף אימא נשבע ומחליף כי אתא רבין א"ר ירמיה א"ר אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר ואזהרתיה °מלא תשבעו בשמי לשקר אוכל ולא אוכל עובר °בלא יחל דברו *ואי זו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר רב פפא הא דרבי אבהו *לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר *דאמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב יצחק א"ר יוחנן ר' יהודה אומר משום ר' יוסי הגלילי *כל לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם נשבע מנלן א"ר יוחנן משום *רשב"י אמר קרא °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כי לא ינקה ב"ד של מעלה אין מנקין אותו אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו *א"ל רב פפא לאביי דלמא הכי קאמר רחמנא לא ינקה כלל אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרת השתא דכתיב כי לא ינקה ה' ה' הוא דאינו מנקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו אשכחן שבועת שוא שבועת שקר מנלן ר' יוחנן דידיה אמר לשוא לשוא שתי פעמים אם אינו ענין לשבועת שוא תנהו ענין לשבועת שקר והוי בה ר' אבהו האי שבועת שקר ה"ד אילימא שבועה שלא אוכל ואכל לאו שיש בו מעשה הוא ואלא דאמר שבועה שאוכל ולא אכל האי מי לוקה והא *איתמר שבועה שאוכל ככר זו היום ועבר היום ולא אכלה רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו אינו לוקה ר' יוחנן אמר אינו לוקה משום דהוה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו ור"ל אמר אינו לוקה משום דהוה התראת ספק והתראת ספק לא שמה התראה *וא"ר אבהו תהא באכלתי ולא אכלתי ומאי שנא *אמר רבא בפירוש ריבתה תורה שבועת שקר דומה לשוא מה שוא לשעבר אף שקר נמי לשעבר איתיביה רבי ירמיה לרבי אבהו *שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד זו היא למעוטי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן זו היא דעל שגגתה קרבן עולה ויורד אבל אכלתי ולא אכלתי לא ור' ישמעאל היא *דאמר אינו חייב אלא על העתיד לבא אבל מילקא לקי

אימא

רש"י

קמ"ל כדמשני ליה. לקמן: ואיבעית אימא. הא דקתני שוא ושקר אחת הן לומר לך כשם שמביא קרבן על שבועת שקר כך מביא קרבן על שוא דאכלתי ולא אכלתי ור"ע היא דמחייב במתניתין לשעבר כלהבא: נשבע להחליף. לשנות את האמת בשבועתו הייט לשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל: אימא נשבע ומחליף. נשבע לעשות ואחר כך החליף את דברו ולא עשה או שלא לעשות ועשה: ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר. והכי משמע בשעת שבועה לא תהא שקר דהייט לשעבר: לא יחל. להבא שוא דאינו לשעבר כבר החל משנשבע: לשנות את הידוע. על האיש שהוא אשה: והא דרבי אבהו. הא דא"ר ירמיה לעיל א"ר אבהו דאמר משמיה דר' יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר לאו בפירוש אמר ר' אבהו בהאי לישנא אלא מכללא איתמר דשמעיה ר' ירמיה לר' אבהו בחדא מילתא דאיירי בה ר' יוחנן בשבועת שקר ואוקמה רבי אבהו באכלתי ולא אכלתי מההוא כללא א"ר ירמיה משום ר' אבהו א"ר יוחנן אכלתי ולא אכלתי שקר: ומאי כללא דאמר רב אידי כו'. ומסקנא סיפא דשמעתא וא"ר אבהו תהא באכלתי ולא אכלתי: חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם. המיוחד והא מילתא עיקרה בפ"ק דתמורה והתם מפורש טעמא דמימר ומקלל והכא נשבע לחודיה מפרש משום גררא דמכללא איתמר דר' אבהו: אי כתיב כי לא ינקה כדקאמרינן: והוי בה גרסינן: ה"ד. דאיצטריך למילף מלשוא לשוא: התראת ספק. ספק אם יעבור על התראה אם לאו שיכול לומר עדיין יש שהות ביום ואין המתרה יכול לכוין שיעבור היום בתוך כדי דבור של התראה: וא"ר אבהו תהא. הך שבועת שקר דא"ר יוחנן דאיתרבאי מלשוא לשוא באכלתי ולא אכלתי: ומאי שנא. הך מאוכל ולא אכל הא בכולהו לאו שאין בו מעשה נינהו: בפירוש ריבתה תורה כו'. מדאפקיה בלשון שוא: מה שוא לשעבר. נשבע לשנות את הידוע לאדם אף שקר דלשעבר איתרבאי למלקות ולא לשקר דלהבא ומההוא כללא א"ר ירמיה משום ר' אבהו אכלתי ולא אכלתי שקר: שבועה שלא אוכלנה. לקמן מפרש בפירקין למה לי למינקט תלת שבועות: אינו חייב אלא אחת. דאין שבועה חלה על שבועה דכיון דנשבע שבועה ראשונה הוי לה שבועה שניה לקיים את המצוה ותנן במתניתין דפטור: לא למעוטי מקרבן. וזו היא אשגגתה קאי: זו היא דעל שגגתה קרבן. אבל שבועה לשעבר ליתא בקרבן ור' ישמעאל היא דאמר במתני' אינו חייב אלא על העתיד:

אימא

תוספות

קמ"ל כדשני ליה. וא"ת א"כ בלא דיבור אחד נאמרו דרשינן ליה מה' לא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו וי"ל דהשתא הדר ביה ממאי דאמר בדיבור אחד נאמרו ומיהו בירושלמי ובסיפרי מוכח בהדיא דבדיבור אחד נאמרו דקאמר התם שוא ושקר בדיבור אחד נאמרו וכן מחלליה מות יומת וביום השבת כו' ולישנא דבסמוך דאכלתי ולא אכלתי שקר ויליף מלשוא לשוא ב' פעמים איצטריך שפיר הא דבלאו אחד נאמר משום דאיכא למיפרך אדרשא דלשוא כדפריך לקמן ומאי שנא פירוש אפי' אוכל ולא אוכל נמי ומשני בפירוש ריבתה תורה כו' והיינו דבלאו אחד נאמרו כדפרישית בפ"ק (דף ג: ד"ה בפירוש) ואיצטריך נמי דרשא דלשוא לשוא משום דלא נאמרו בדיבור אחד לענין שבועה אלא לענין עדות דבדברות הראשונות כתיב לא תענה ברעך עד שקר ובדברות האחרונות עד שוא אבל השתא דכתיב לשוא לשוא ילפינן שפיר ממאי דבדיבור אחד נאמרו לענין עדות דלא מרבינן אלא אכלתי ולא אכלתי: **חוץ** מנשבע ומימר כו'. תימה והא ר' יוחנן אית ליה בהשוכר את הפועלים (ב"מ צ: ושם) גבי חסמה בקול והנהיגה בקול עקימת פיו הוי מעשה וי"ל דשאני התם דבדיבור עושה מעשה שהבהמה נמנעת מלאכול והוי כמו מימר דא"ל רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבור קעביד מעשה בריש תמורה (דף ג:) וא"ת והא בפ' ד' מיתות (סנהדרין סה: ושם) גבי הא דמשני לר' יוחנן דעקימת שפתיו דמגדף לא הוי מעשה משום דישנו בקול ופריך עליה מחסמה בקול והנהיגה בקול דאמר ר' יוחנן דעקימת שפתיו הוי מעשה ומאי קושיא התם משום דבדיבור קעביד מעשה וי"ל דהתם משום עדים זוממין פריך דלא חשיב להו מעשה אע"ג דמתחייב הנידון על ידם ושם מפורש יותר: **חוץ** מנשבע ומימר וכו'. וא"ת וליחשוב נמי עדים זוממים ומוציא ש"ר ואע"ג דעדים זוממים קרינהו רחמנא מעשה בריש ב"ק (דף ה.) ומוציא שם רע נמי קאמר רבי יהודה גופיה בכתובות בפרק נערה (דף מו.) דאינו חייב עד שישכור עדים מ"מ חשיבי אין בהן מעשה דהא בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) יליף מיניה ר' יהודה בעלמא דלאו שאין בו מעשה לוקין עליו וי"ל כיון דכתיב בהו מלקות בהדיא לא חש למיתנינהו א"נ אין למדין מן הכללות אפי' במקום שנאמר בהן חוץ א) והא לא תקשי דהכא קאמר רבי יהודה דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו והתם קאמר דלוקין דהכא משמיה דרבי יוסי קאמר לה: **אמר** קרא כי לא ינקה כו'. וא"ת אמאי לא נפקא לן בריש אלו הן הלוקין (מכות יג:) דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו מדאיצטריך קרא בנשבע ובמקלל חבירו בשם כדאמר בריש תמורה (דף ג:) ויש לומר דדלמא לא הוה דרשינן להכי האי קראי:

ומה

א) [במכות טז. אמר הש"ס קשיא דר' יהודה אדר"י ושני לא קשיא הא דידיה הא דרביה וצ"ע]

מסורת הש"ס

[ברכות ס. וש"נ] מכות טז. תמורה ג.

[תוספ' דמכות פ"ד]

[עי' בתמורה]

[לעיל כ:]

לעיל ג: מכות טו: תמורה ג: [פסחים סג:]

[בכ"מ א"י אלא א"ר אבהו]

[לעיל ג:]

לעיל ג: לקמן כז: [תמורה ג:]

[לעיל ג. לקמן כח. תמורה ג:]

תורה אור

ויקרא יט | במדבר ל | שמות כ

עין משפט נר מצוה

יד א מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ד סמג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סי' רלו סעיף ד:

טו ב מיי' פי"ח מהל' סנהדרין הל' א סמג לאוין רמא [וברב אלפס סוף פרק ד' דמכילתין דף שג.]:

טז ג ד מיי' שם הל' ג:

יז ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה כא:

רבינו חננאל

איבעית אימא שוא ושקר אחד הוא כשם שמביא קרבן על שקר שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו לה' כך מביא על שוא. ור' עקיבא הוא דמחייב קרבן לשעבר כלהבא: ומותבינן עליה וכי שקר להבא הוא והתניא בשבועת שוא לשנות ובשבועת שקר נשבע להחליף מכלל דתרוייהו לשעבר. ופריק אימא נשבע ומחליף להבא. ור' אבהו משמיה דר' יוחנן אמר אכלתי ולא אכלתי שקר. ואזהרתיה מלא תשבעו בשמי לשקר: אוכל ולא אוכל עובר בבל יחל דברו. ואיזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. והא דאמר ר' אבהו לאו בפירוש שמיעא ליה מיניה דר' יוחנן אלא מכללא שמיעא ליה הכי דשמע לר' יוחנן דאמר כל לאו שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו. שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מן הנשבע והמימר והמקלל את חבירו בשם שאע"פ שאין בהן מעשה לוקין עליהן. ומפורש בתחלת מסכת תמורה כי המימר דבורו עושה מעשה הוא. דהא הקדיש ונאסר לכל: מקלל את חבירו בשם שנאמר אם לא תשמור לעשות וגו' עד ליראה את השם הנכבד והנורא והפלא ה'. והפלא זו מכות כלומר לא נתיירא אלא קילל חבירו והזכיר השם הנכבד והנורא ילקה: שבועה מנא לן דלקי. אמר ר' יוחנן מלא ינקה דברים פשוטין הן: ודייק ר' יוחנן מדכתיב תרי זמני לשוא בהאי קרא דלא תשא אחד לשבועת שוא ואחד לשבועת שקר דלקי וקשיא ליה לר' אבהו האי שבועת שקר דלית ביה מעשה ולקי דמרבי ליה לר' יוחנן מהאי קרא. היכי דמי אי נימא דנשבע שלא יאכל ואכל הרי עשה מעשה אלא בשנשבע שיאכל ולא אכל האי בין ר' יוחנן ובין ריש לקיש לא לקי: אלא אמר ר' אבהו לא משכחת לה אלא בשנשבע שאכלתי ולא אכל או בנשבע שלא אכלתי ואכל דלקי. הנה מהאי כללא שמיעא ליה לר' אבהו: ואקשינן עליה סברי האי לית ביה מעשה והאי לית ביה מעשה ומאי שנא באוכל ולא אכל פטור לר' יוחנן. ובאכלתי ולא אכלתי מחייב ליה מלקות. ופריק רבא בפירוש רבתה תורה שבועת שקר דומיא דשבועת שוא דבלוחות הראשונים כתיב לא תענה ברעך עד שקר. ובלוחות האחרונים כתיב עד שוא. ללמדך דשוא ושקר אחד הוא. מה שוא לשעבר הוא אף שקר נמי לשעבר הוא: איני דאכלתי ולא אכלתי חייב מלקות והתנן בפרקין שבועה שלא אוכל ככר זו. שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכל ואכלה אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת בטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה כו'. מאי לאו זו היא דלקי ולמעוטי אכלתי ולא אכלתי ממלקות. ופרקינן מתני'

אימא סיפא זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור זו היא למעוטי מאי מאי לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי דלא לקי לא זו היא דעל שגגתה פטור מקרבן אבל אכלתי ולא אכלתי על שגגתה חייב קרבן ור"ע היא דמחייב לשעבר כלהבא הא אמרת רישא ר' ישמעאל היא רישא רבי ישמעאל וסיפא רבי עקיבא כולה ר"ע ורישא לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן אלא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות אבל קרבן מיחייב ומאי שנא מסתברא קאי בלהבא ממעט להבא קאי' בלהבא ממעט לשעבר: שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב כו': איבעיא להו ר"ע בכל התורה כולה כר"ש ס"ל דמחייב במשהו *דתניא ר"ש אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן ובדין הוא דבעי איפלוגי בעלמא והאי דקא מיפלגי הכא להודיעך כוחן דרבנן דאף ע"ג דאיכא למימר הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב קא משמע לן דפטרי או דלמא בעלמא כרבנן סבירא ליה והכא היינו טעמא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ת"ש דאמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב שזה חייב ואם איתא לימא להו אנא בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי בכל התורה כולה כר"ש סבירא לי לדידכו אודו לי מיהא הואיל ומפרש חייב סתם נמי חייב ואמרו ליה רבנן לא תא שמע *ר"ע אומר *נזיר ששרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב ואי סלקא דעתך בעלמא כר"ש סבירא ליה למה לי לצרף ועוד תנן *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן בה *אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי *תרוייהו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין ור"ל אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא ואי ס"ד בעלמא כר' שמעון סבירא ליה כל שהוא נמי מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא לאו שמע מינה בעלמא כרבנן סבירא ליה שמע מינה: אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו כו': ולא והרי נמלה בבריה שאני *והרי הקדש גהא בעינן שוה פרוטה והרי מפרש *מפרש נמי כבריה דמי והרי עפר אלא

תיפשוט

תוספות

ומה ראית מסתברא כו'. פי' בקונט' דלמא דאתא נמי למעוטי אכלתי ולא אכלתי ואין ומה ראית שבגמרא כן אלא וכימא איפכא ונראה לפרש ומה ראית פירוש דעפי הוה לן לאוקמה כולה כר' ישמעאל ותיהוי רישא דומיא דסיפא דתרוייהו למעוטי אכלתי ולא אכלתי ורישא למעוטי מקרבן וסיפא ממלקות א"כ סיפא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות ורישא למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן ואתי כולה כר' ישמעאל ולאו אדרבי יוחנן קפריך וזה הפירוש נראה יותר דמסברא אין לנו למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות כדי להקשות לר' יוחנן ומשני מסתברא כו' והוא הדין דה"מ לשנויי דניחא ליה לאוקומה כר"ע דכולהו סתמי כוותיה*: *)**היכן** מצינו באוכל כל שהוא כו'. ואע"ג דבמפרש כל שהוא חייב כדאמר בגמרא סתמא דמילתא דעתו אסתם אכילות שבתורה: ***היכן** מצינו במדבר ומביא קרבן כו'. הלכך כיון דחמיר דעתו אכל שהוא: **כרבי** שמעון סבירא ליה. ר' יוחנן דאית ליה בפרק בתרא דיומא (דף עד.) דחצי שיעור אסור מן התורה אתי שפיר כרבנן דבחצי שיעור ליכא מלקות אלא איסור בעלמא ובסוף פרק גיד הנשה (חולין נח.) מוכח בהדיא דכרבנן סבירא ליה ובפרק אלו עוברין (פסחים מג:) קאמר רבי יוחנן דבכל התורה אין היתר מצטרף לאיסור חוץ מאיסורי נזיר ואי כל שהוא למכות למה לי צירוף*: **ולא** אמרו כזית אלא לענין קרבן. ודוקא בשאר איסור בעינן כזית לקרבן שהקרבן תלוי בכרת וזדונו בכרת לא הוי אלא בכזית אבל בשבועת בטוי דאין בו כרת אלא לאו והקרבן תלוי בלאו כי היכי דלוקין אכל שהוא מביא קרבן אכל שהוא: **ואי** ס"ד כרבי שמעון סבירא ליה למה לי צירוף. תימה דלמא שאני הכא דגלי קרא כדדרשינן באלו עוברין (פסחים דף מג: ושם) ובפ' ג' מינים (נזיר לה:) ממשרת וכל משרת וי"ל דאי סבירא ליה כר"ש הוה מוקי ליה לקרא למילתא אחריתי:

והרי

רש"י

אימא סיפא. דקתני בתר דקך איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו' זו היא שבועת שוא שחייבין כו': לאו למעוטי אכלתי ולא אכלתי. דלא דרשינן לשוא בהם אינו ענין: ור"ע היא דמחייב. קרבן על שעבר ומיהו בשבועת שוא מודה דלית בה קרבן אף ע"ג דדריש ריבויי ומיעוטי ואתרבאי שבועת ביטוי לשעבר אהני מיעוטא לשבועת שוא שהוא ניכר דבר שאי אפשר כדאמרינן לקמן (דף כו.) ומאי מיעט מיעט מגוה דהויא שבועת שוא דבמתני' קאי ותני נשבע לבטל את המצוה בשבועת שוא: אלא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות. והכי קאמר זו היא לא אוכל ואכל דחייבין על זדונה מכות דהוה ליה לאו שיש בו מעשה אבל אוכל ולא אכל לא לקי: ומאי שנא. כלומר היכי משמע ממתניתין דלמעוטי אוכל ולא אכל (א) דלמא למעוטי נמי אכלתי ולא אכלתי ותיקשי לך: ממעט לשעבר. בתמיה: איבעיא להו ר' עקיבא. דאמר במתניתין סתם אכילה דשבועה בכל שהוא: בכל התורה. בכל שאר איסורין נמי כר"ש סבירא ליה דאמר סתם אכילה שבכל התורה כל שהוא: דתניא ר"ש אומר כל שהוא. בכל האיסורין: למכות. בהתראה: ולא אמרו בכזית. הלכה למשה מסיני אלא לענין קרבן דשגגת כרת הלכך הכא אפי' לקרבן דקרבן שבועה על חילוף שבועה בא וכיון דאכילה בכל שהוא היא הרי אסר עצמו בשבועתו בכל שהוא וכשאכל כל שהוא החליף את שבועתו: ובדין הוא דליפלגו בעלמא. בשאר איסורין ולמלקות בפלוגתיה דר"ש ורבנן: והאי דאיפלגו הכא להודיעך כוחן דרבנן. דאף ע"ג דאיכא למימר הואיל ואם פירש שבועה שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא חייב שהרי החליף שבועתו: סתם נמי חייב. שיש לומר שהנשבע אין דעתו על אכילה של תורה אלא אחר לשון בני אדם ובכל שהוא נתכוין לאסור את עצמו: קמ"ל דפטרי. דקסברי אין דעתו אלא על שיעור אכילה: או דלמא. סתם נמי חייב דסתם נמי כמפרש דמי שדעתו היתה על כל שהוא: ואם איתא. דכר"ש סבירא ליה: אודו לי מיהא כו'. דהכי (ג) הדר להו שזה מדבר ומביא קרבן וכיון דקרבן על חילוף דיבורו חייב שאף זה החליף דיבורו שהנשבע דעתו על כל שהוא והרי סתם שלו כמפרש: ויש בו כדי לצרף כזית. בין פת ויין: חייב. דהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר דילפינן לה ממשרת וכל משרת במסכת פסחים (דף מג:): חייב. קרבן שבועה: ור"ש פוטר. שהרי מושבע ועומד מהר סיני על הנבילות ואין שבועה חלה על מצוה כדלקמן: בכולל דברים המותרין כו'. כלומר אם היה נשבע על הנבילות לבדן לא היתה שבועה חלה אבל זה שאמר לא אוכל סתם כלל דברים המותרין והאסורין יחד ומיגו דחיילא שבועה על המותרין חיילא נמי אדברים אסורין באיסור שבועה ור"ש לית ליה איסור חל על איסור אפי' ע"י כולל: ור"ל לקיש אמר. טעמא דרבנן לאו משום כולל הוא דלא אמרינן כולל באיסורי שבועה כדמפרש ריש לקיש טעמא לקמן: אי אתה מוצא. שיתחייב אלא בחצי שיעור שאינו מושבע עליו מהר סיני ומשום שבועה מיחייב או במפרש שלא אוכל חצי שיעור ואליבא דרבנן דמתניתין דאמרי דסתם אין דעתו לכל שהוא ובמפרש מודו: אי בסתם. מלית מוקמת לה אליבא דר"ע דאמר אדם הנשבע לא אוכל סתם דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: והרי נמלה. וכן כל בריה קטנה דלדברי הכל חייב מלקות דתנן במס' מכות (דף יג.) אמר ר"ש אי אתם מודים באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא כברייתה: והרי הקדש. שהוא מתחייב מעילה בשוה פרוטה ואפי' בפחות מכזית: ומשני הא בעינן שוה פרוטה. שזה שיעורו: והרי מפרש. שבועה שלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא חייב: מפרש נמי כבריה דמי. מפרש דשבועה כבריה בשאר איסורין דמי בריה טעמא מאי משום דחשיבא מפרש נמי איהו אחשבה דאסריה עליה: והרי עפר. האומר שבועה שלא אוכל עפר דקס"ד דכיון דלאו בר אכילה לא שייך ביה שיעור אכילה וחייב בכל שהוא:

תיפשוט

גליון

[כדאיתא סנהדרין פו.]
*)[שייך לעיל במשנה יט:]
[גם זה שייך שם]
[וע"ע תוס' פסחים מד. ד"ה לענין]
[תיבת תרוייהו נדפס בטעות וכן לקמן כב: וכג: וכן ביומא עג: ליתא וראיתי לקמן נדפס בדף כב: בצדו על הגליון בשם רש"ל רב ושמואל דאמרי תרוייהו וכן מצאתי בספר רש"ל עצמו שכ"כ כך ולא דעתי למה עזב לדיק את דרכו ולהגיה הכא במוקדם ועוד תמוה טובא ממה דאיתא כג: בשלמא ר' יוחנן לא אמר כריש לקיש כו' אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן כו' הרי להדיא דעיקר הגירסא רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי ועי' בתוס' חולין קא. ד"ה מר סבר וכו' כתבו להדיא דר' יוחנן אמר בסוגיא דהכא בכולל וכו']

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ה מהל' מירות הלכה ה:
יט ב מיי' פ"ב מהל' מאכלות אסורות הל' כא סמג לאוין קלב טוש"ע י"ד סי' ק סעיף א:
כ ג מיי' פ"ח מהל' מעילה הלכה א:

מסורת הש"ס

נזיר ד. מכות יח. [לקמן כד.] [מעילה יח.]
נזיר לה: לז. פסחים מה:
[לקמן כב: כג:] יומא עג:
[לקמן כב: כג:]
[לקמן כד:]
[לקמן כב:]

רבינו חננאל

מתני' כולה ר' עקיבא היא דמחייב לשעבר כלהבא וזו היא דרישא למעוטי הנשבע (שלא אוכל ואכל) [שאוכל ולא אכל] ממלקות. וסיפא דקתני זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. זו היא דלא מייתי על שגגתה אלא הוא פטור. אבל הנשבע אכלתי ולא אכלתי בשגגה חייב קרבן: ומה ראית מסתברא קאי בלהבא כו'. פי' רישא קאי בלהבא דקתני שלא אוכלנה כו' דהוא להבא ממעט שבועה שאוכל ולא אכל דהוא להבא. סיפא דקתני אם לא ראיתי גמל פורח באויר כו' דהוא לשעבר ממעט אכלתי ולא אכלתי דהוא לשעבר: מתני' שבועה שלא אכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר' עקיבא (א) כר' שמעון סבירא ליה דתני ר' שמעון כל שהוא למכות לא אמרו כזית אלא לקרבן כלומר האוכל מכל איסורין שבתורה כגון חלב ודם וכיוצא בהן אפילו אם אכל כל שהוא לוקה אבל קרבן אינו חייב עד שיאכל כזית. ואתינן למפשטא מהא דתני אמרו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב כו' ודחינן ר' עקיבא לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידי בעלמא כר' שמעון סבירא לי. אלא לדידכו אודו לי מיהא הכא הואיל ומפרש בכל שהוא חייב סתמא נמי חייב בכל שהוא. ואמרו ליה רבנן לא. ופשטנא מדתני ר' עקיבא נזיר ששרה פתו ביין ויש בו כדי לצרף כזית חייב. פי' אם יש יין בלוע בפת שאכל שיעור כזית חייב. ש"מ מדבעי צירוף כזית לית ליה לר' עקיבא כל שהוא חייב. ותוב מדקתני שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות כו' ואסיקנא אלא לאו ש"מ ר' עקיבא בעלמא כרבנן סבירא ליה דלא מחייב ליה אפילו מלקות אלא בכזית ש"מ: פיסקא אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שחייב שזה חייב. ואקשינן ולא. והרי אוכל נמלה דלוקה משום שרץ השורץ. ודחינן בריה שאני כלומר נמלה בריה שלמה היא. והרי הנהנה מן ההקדש דאפילו בפחות מכזית חייב. ודחינן בהקדש בעינן שוה פרוטה דחיובו משום הנאה היא. והרי מפרש כלומר הנשבע בפירוש לכל פחות מכזית שחייב: ודחי' מפרש נמי כי בריה דמי דבריה מ"ם דהיא חשובה האי נמי אע"ג דהוא פחות מכשיעור כיון דפריש אחשביה. והרי עפר דבכל שהוא. א"ת עד דאיכא כזית שאין אכילה בפחות מכזית

תפשום

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומאי שנא וכו' דלמא למעוטי. נ"ב ר"ל וא"כ תיהוי רישא דומיא דסיפא דתרתי מיעוטי לאכלתי ולא אכלתי רישא למעוטי מלקות וסיפא לקרבן וכר"ע: (ג) שם ד"ה אודו וכו' דהכי אהדר להו:

א) נראה דחסר כאן וצ"ל איבעיא להו ר"ע כר"ש סבירא ליה וטי'.

תיפשוט דבעי רבא *שבועה שלא אוכל (א) ואכל עפר בכמה תפשוט עד דאיכא כזית כי קאמרינן במידי דבר אבילה קאמרינן והרי קונמות קונמות נמי כמפרש דמי: אמר להן היכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: ולא והרי מגדף מדבר ואוסר קאמרינן והאי מדבר והוטא הוא והרי נזיר מביא קרבנו על דבורו קאמרינן והאי מביא קרבן לאשתרויי ליה חמרא הוא דקא מייתי והרי הקדש אוסר לעצמו קאמרינן והאי אוסר על כל העולם כולו הוא הרי קונמות קסבר *אין מעילה בקונמות אמר רבא מחלוקת בסתם *אבל במפרש דברי הכל בכל שהוא מאי טעמא *מפרש נמי כבריה דמי ואמר רבא מחלוקת בשלא אוכל *אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא פשיטא מהו דתימא *ליטעום נמי כדאמרי אינשי קמ"ל אמר רב פפא מחלוקת בשבועות *אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מאי טעמא קונמות נמי כיון דלא קא מדכר שמא דאכילה כדמפרש דמי מיתיבי *שני קונמות מצטרפין *שתי שבועות אין מצטרפות ר' מאיר אומר קונמות כשבועות ואי סלקא דעתך חייב בכל שהוא למה לי לצרף *דאמר אכילה מזו עלי קונם אכילה מזו עלי קונם אי הכי אמאי מצטרפות סוף סוף זיל להכא ליכא שיעורא וזיל להכא ליכא שיעורא דאמר אכילה משתיהן עלי קונם דכוותה גבי שבועות דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין אמר רב פנחס *שאני שבועות מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפות אי הכי ר' מאיר אומר קונמות כשבועות בשלמא שבועות הואיל וחלוקות לחטאות אלא קונמות אמאי לא איפוך רבי מאיר אומר שבועות כקונמות ולית ליה לדרב פנחס רבינא אמר כי קאמר רב פפא לענין מלקות כי תניא ההיא לענין קרבן דבעינן שוה פרוטה למימרא דסברי רבנן *יש מעילה בקונמות *והתניא *ככר זו הקדש ואכלה בין הוא בין חבירו מעל לפיכך יש לה פדיון ככר זו עלי הקדש *(הרי) הוא מעל חבירו לא מעל לפיכך אין לה פדיון דברי ר"מ וחכמים

רש"י

תיפשוט כו'. מדקתני מתני' היכן מצינו כו' אלמא בעפר נמי בכזית בעינן: כי קאמרינן. היכן מצינו כו' במידי דבר אכילה קאמרינן: והרי קונמות. האומר קונם ככר זו עלי אוסר עצמו בכל שהוא כדלקמן: כמפרש דמי. לפי שאינו מזכיר בה שם אכילה כל שהוא קאמר: והרי מגדף. מברך את השם דפליג רבי עקיבא אדרבנן בכריתות (דף ז.) ואמר מגדף מביא קרבן: והרי נזיר. שמדבר ואוסר בדבורו ומביא קרבן ביום תגלחתו: על דבורו. שהחליף דבורו: והרי הקדש. שמדבר ואוסר בדבורו את שהוא מקדיש ואם החליף דבורו ונהנה ממנו מביא קרבן מעילה: והרי קונמות. שלא אסרה אלא עליו ואם אכל ממנו קס"ד דמביא קרבן מעילה שהקונם לשון הקדש הוא: אין מעילה בקונמות. דלא קרינן ביה מקדשי ה' (ויקרא ה) שהרי חולין הוא אצל כל אדם: מהו דתימא אטעום נמי. לשון אכילה הוא כדאמרי אינשי נטעום מידי: קונמות כיון דלא מדכר שום אכילה כדמפרש דמי גרסינן: שני קונמות. שתי ככרות שאסרן עליו בקונם: מצטרפין. מעט מזה ומעט מזה לכזית: שתי שבועות. שתי ככרות שנשבע עליהן: אין מצטרפות. ולקמן מפרש טעמא והשתא סלקא דעתיה לפי שהזכיר שם אכילה על זו ושם אכילה על זו: אמאי אין מצטרפות. הרי על שתיהן הזכיר שם אכילה אחת: מתוך שחלוקות לחטאות. מתוך ששתי ככרות הללו חשובות שתים לענין חטאת בשבועה זו אם אמר שבועה שלא אוכל מזו ומזו ואכל כזית מזו וכזית מזו בהעלם אחד חייב שתים כדתנן [לקמן] שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת ומייתינן לה בתורת כהנים מוסיה כי יאשם לאחת מאלה לחייבו על כל אחת ואחת וגו' וכי אמר נמי מזו ומזו שתי שבועות חשיבי הלכך כי אכל מזו חצי שיעור ומזו חצי שיעור אין מצטרפות אבל קונמות אין חלוקות לאשמות למאן דאמר יש מעילה בקונמות דאם נהנה וחזר ונהנה בהעלם אחד חדא הוא דמיחייב דכולהו חדא מעילה כדתנן (מעילה דף כ.) לירף את המעילה לזמן מרובה ואם בשני העלמות אפי' מחדא מינייהו נמי וכן לענין מלקות אם בהתראה אחת חדא הוא דלקי ואי בשני התראות אפי' מחדא מינייהו שהרי עובר וחוזר ועובר כדתנן (מכות דף כא.) נזיר שהיה שותה יין כל היום כולו אינו חייב אלא אחת אמרו לו אל תשתה אל תשתה והוא שותה חייב על כל אחת ואחת: שבועות כקונמות. מצטרפות ואע"ג דחלוקות דלית ליה לדרב פנחס ובלא איפוך לא מיתרצא דאי הוה מתרץ ר' מאיר דאמר בקונמות אין מצטרפין לית ליה לדרב פנחס הוה קשיא לן בין שבועות בין קונמות אמאי אין מצטרפין הרי על שתיהן לא הזכיר אלא אכילה אחת אבל השתא דאמר מצטרפות ולית ליה לדרב פנחס לא קשיא מידי: כי אמר רב פפא. בקונמות כל שהוא למלקות קאמר וכי תניא ההיא דמצטרפין לענין קרבן מעילה וצירוף דקתני לאו לכזית אלא לשוה פרוטה: ויש לה פדיון. שתופסת פדיונה והיא יוצאה לחולין דבהקדש כתיב (ויקרא כז) ופדה בערכך: אין לה פדיון. להתירה לו שלא נאמר פדיון באיסורין: והכל

תוספות

והרי מגדף. ה"ג הוה מצי למפרך משבועת העדות והא דפריך ממגדף משום דאפי' חטאת קבועה מייתי: והרי הקדש. תימה מאי פריך דעימא דמתני' הכי קאמר היכן מצינו מדבר ומביא קרבן על דבורו בלא שום מעשה שזה מדבר ומביא קרבן בלא שום מעשה כגון שבועה שאוכל ולא אכל אבל הקדש מביא קרבן על מה שאכל שעשה מעשה: אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא. תימה דחמיר קונם מהקדש (ב) ואיהו גופיה לא אסיר אלא משום דהוי כהקדש והקדש בעי שוה פרוטה: מתוך שחלוקות לחטאות אין מצטרפין. פי' בקונטרס אבל קונמות אם נהנה וחוזר ונהנה בהעלם אחד חדא הוא דמיחייב דכולה חדא מעילה היא כדתנן לירף את המעילה לזמן מרובה ואין נראה להביא ראיה משם דהתם לתומרא תנן ליה שאם נהנה מחצי פרוטה וחזר ונהנה לזמן מרובה חצי פרוטה מצטרף כאילו נהנה כל הפרוטה בבת אחת ולא היה צריך לפרש אלא דלענין חטאת חלוקה משום דכתיב (ויקרא ה) לאחת מאלה אבל גבי מעילה לא כתיב הכי: רבינא אמר כי קאמר רב פפא למלקות כו'. לרבינא נמי טעמא דרבנן כדרב פנחס כדמסיק בסמוך ובא רבינא לחדש דאין צריך לומר איפוך דכיון דר"מ לאו טעמא דנפשיה קאמר אלא לדבריהם דרבנן קאמר להו כדקאמר בסמוך ועפי ניחא ליה לאפוכי דרבי מאיר לרבנן בהיא בתרייתא דמייתי מלהגיה ולהפך דר"מ משום דבין שבועות לקונמות ובין קונמות לשבועות לא טעי תנא:

מסורת הש"ס

[לקמן עמוד ב ע"ש]

[נדרים לה.]

[לעיל כא:]

אטעום נמי כצ"ל רש"ל

נדרים לה. מ"ש

כריתות מ"ז

עין משפט נר מצוה

כא א ב מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה א ב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף א:

כב ג מיי' פ"א מהל' נדרים הל' ה סמג לאוין רמב טוש"ע י"ד סי' רטז סעיף י:

כג ד מיי' שם הלכה ו סמג שם:

כד ה מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ח:

כה ו מיי' פ"א מהל' נדרים הלכה ו סמג שם ועיין בהשגות ובכ"מ:

כו ז מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' ה סמג לאוין רמא:

כז ח ט מיי' פ"ד מהל' מעילה הלכה ט:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שלא אוכל עפר ואכל בכמה תפשוט עד כצ"ל: (ב) תוס' ד"ה אבל וכו' ואיהו גופיה:

רבינו חננאל

תפשוט בעיא דרבא דהוה בעי בנשבע שלא אוכל עפר. ודחי כי קא אמרינן דליכא אכילה בפחות מכזית במידי דבר אכילה הוא עפר לאו בר אכילה הוא: אמר להן ר' עקיבא היכן מצינו במדבר מביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן. ואקשינן והרי מגדף לדברי ר' עקיבא דתני בתחלת כריתות בתוספתא המגדף ר' עקיבא מחייב קרבן שנאמר בו כרת כו'. ודחי' שאני מגדף דמדבר וחוטא הוא. כי קאמרי מדבר ואוסר עצמו: ואקשינן והרי נזיר כיון דאמר הריני נזיר נאסר ביין ובטומאה ובתגלחת ומביא קרבן. ודחי' שאני נזיר דלא מייתי קרבן אלא לאשתרויי ליה איסוריה. כי קאמר דמייתי קרבן ארבוריה קאמרינן: ולא והרי הקדש דאריבורא נאסר והנהנה ממנו חייב קרבן. ודחי' שאני הקדש דלכולי עלמא איסוריה שוה מה שאין כן בשבועות: והרי קונמות פי' האומר קונם ככר זה עלי. ודחי' קסברי רבנן אין מעילה בקונמות כלומר המועל בקונמות לא מייתי קרבן: אמר רבא מחלוקת ר' עקיבא וחכמים בסתם. אבל במפרש שבועתו דברי הכל כל שהוא. והני מילי בנשבע באכילה אבל נשבע שלא אטעום דברי הכל כל שהוא חייב. אמר רב פפא מחלוקת בשבועות אבל בקונמות כיון דלא מדכר שמא דאכילה דברי הכל בכל שהוא דכבריה דמי: ואותבינן עליה. והתני שני קונמות מצטרפין שתי שבועות אין מצטרפין. ר' מאיר אומר קונמות כשבועות. פי' האומר קונם בשר זה עלי ופת זה עלי כזית משניהם מצטרף והאוכל חייב. אבל נשבע עליהן אין מצטרפין. ואקשינן אם הקונמות חייבין עליהן בכל שהוא צירוף מה להו. ומשני כגון דאמר אכילה מבשר זה ומפת זו עלי קונם. דכיון דאדכר בהו אכילה משום הכי בעינן צירוף לכזית. ואקשינן אי הכי גבי שבועות נמי כגון דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין. ופריק רב פנחס שאני שבועות הואיל וחלוקות הן לחטאות. פי' סתמא בכזית ובמפרש בכל שהוא מה שאין כן בקונמות לפיכך אין מצטרפין: ואקשינן אי הכי ר' מאיר תינח זרועות משום דחלוקות הן לחטאות לפיכך אין מצטרפות. אלא בקונמות אמאי פוטר ר"מ. ואמרינן איפוך ואימא שבועות כקונמות כלומר מצטרפין אלו ואלו ולית ליה לרב פנחס. רבינא אמר כי איתמר דלרב פפא קונמות בכל שהוא למלקות. וכי תניא הא שני קונמות מצטרפין מי שיהנה מהן בפרוטה חייב קרבן מעילה: ואקשינן וסברי רבנן יש מעילה בקונמות והתניא וחכמים

עין משפט
נר מצוה

כח א ב ג מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' ח והל' ט סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ט:
כט ד מיי' שם הל' ח:
ל ה מיי' פ"ד שם הלכה ג סמג שם:
לא ו מיי' שם הל' ו:
לב ז מיי' שם הל' ה:
לג ח מיי' שם הל' ז:
לד ט מיי' שם הל' ה:
לה י מיי' שם הל' ח:
לו כ מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' ה סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ג:
לז ל מיי' שם הל' ה:
לח מ טוש"ע שם ס"ז
לט נ מיי' פ"ד שם הל' ג סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

וחכמים אומרים בין הוא ובין חבירו לא מעל לפי שאין מעילה בקונמות איפוך אחד זה ואחד זה לא מעל לפי שאין מעילה בקונמות דברי רבי מאיר וחכמים אומרים הוא מעל וחבירו לא מעל אי הכי רבי מאיר אומר קונמות כשבועות אלא קונמות אצטרופי הוא דלא מצטרפי הא מעילה אית בהו והאמר ר' מאיר אין מעילה בקונמות כלל לדבריהן דרבנן קאמר להו לדידי אין מעילה בקונמות כלל לדידכו אודו לי מיהת דקונמות כשבועות ורבנן שבועות איכא דרב פנחס קונמות ליכא דרב פנחס *אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור *בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בבמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא בכל שהוא תיקו: בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בבמה כיון דמתאכיל על ידי תערובת דעתיה אכזית או דלמא כיון דלא בעיניה אכלי ליה אינשי דעתיה אמשהו תיקו בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בבמה דכיון דכזית איסורא דאורייתא הוא כי קא משתבע אהתירא קא משתבע ודעתיה אמשהו או דלמא כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית תא שמע *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר והוינן בה *אמאי חייב מושבע ועומד מהר סיני הוא *רב ושמואל ור' יוחנן דאמרי בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא אי במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם ואליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא והא נבילה דמושבע ועומד מהר סיני הוא דכי חרצן לגבי נזיר דמיא וטעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית שמע מינה אלא תפשוט דבעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בבמה תפשוט דעד דאיכא כזית דהא נבילה כעפר דמיא וטעמא דפריש הא לא פריש דעתיה אכזית לא עפר לאו בר אכילה הוא כלל נבילה בת אכילה ואריא הוא דרביע עילווה:

מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת *שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור *שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב ור' שמעון פוטר *אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה:

גמ' אמר רבי חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ואכל ושתה חייב *איבעית אימא סברא ואיבעית אימא קרא איבעית אימא סברא דאמר ליה איניש לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלי ושתו ואיבעית אימא קרא שתיה בכלל אכילה *דאמר ריש לקיש מנין לשתיה שהיא בכלל אכילה שנאמר ואכלת לפני ה' אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם מעשר דגנך ותירושך ותירוש

תורה אור

ואכל עפר פטור. דלאו בר אכילה היא: ע"י תערובת. עם הסעבים: דעתו אמשהו. את"ל עפר במשהו: נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בבמה. אם תמצא לומר בשאר כל אדם בכזית נזיר מאי מי אמרינן כיון דכזית אסור עליה ויודע הוא שאין שבועה חלה עליו: כי אשתבע אהיתירא אשתבע. על פחות מכזית שלא היה מושבע עליו מסיני: דעתיה אכזית. ואין כאן שבועה: אי אתה מוצא שיתחייב אא"כ נאסר בשבועתו בחצי שיעור שאינו מושבע עליו מסיני והיכי משכחת לה אי במפרש ואליבא דרבנן אי בסתם לר' עקיבא: והא נבילה. דכי חרצן לנזיר דמיא וקאמר ריש לקיש דאי אתה מוצא אליבא דרבנן אלא במפרש ולא אמרי' אפילו בסתם נמי דעתיה אמשהו דכי אשתבע אהיתירא אשתבע דכעפר דמיא דלא חזיא לאכילה לישראל: נבילה בת אכילה היא. ושייך בה שיעורא: דרביע עליה. דרבוץ עליה אריא אזהרת המקום: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמר בגמרא אינו חייב אלא אחת דהוה ליה כאכל ואכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות ובגמרא פריך הויא לה שבועה על שבועה: שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורין כו'. דכיון דפריש אדעתא דמיחל שבועה אכל חדא וחדא באנפי נפשיה קאמר ובגמרא פריך דלמה האי דפריש להו אדעתא למיפטר ממינא אחרינא דאי אמר שלא אוכל סתם הוה נאסר בכל המינים ולעולם חד שבועה היא: ואכל נבילות כו' חייב. דראוין הן לאכילה ואריא הוא דרביע עלייהו: ור"ש פוטר. דמושבע ועומד הוא עליהן: אשתו אסורה. שהרי אכל אוכלין ואפי' לר"ש דפטר בקמייתא טעמא לאו משום דלאו בני אכילה אלא לפי שאין שבועה חלה על דבר מצוה כדלקמן: גמ' ולמא

וחכמים אומרים בין הוא בין חבירו לא מעל כו'. משמע דכ"ע מודו בקונמות דאין להן פדיון דאפי' רבי מאיר דאמר יש מעילה בקונמות מודה דאין לו פדיון והקשה הר' יצחק בן רבינו מאיר דברים האשה רבה (יבמות פח. ושם) אמר אי קסבר יש מעילה בקונמות משום דבידו לפדותו הוא ותירץ ר"ת דקונמות דאסר אכ"ע יש להן פדיון לר"מ כיון דדמיא להקדש תדע מדנקט ככר זו עלי הקדש וא"ת וניפלוג בקונם גופיה וי"ל דאה"נ ובקונם גופיה מפליג ורישא נמי איירי בקונם וככר זו הקדש היינו כהקדש דהא לר"מ לא שני ליה בין קרבן לכקרבן בין אימרא לכאימרא כדאיתא בספ"ק דנדרים (דף יג.) ה"ה בין הקדש לכהקדש כיון דדעתיה אקונם א"כ איירי בפירש בהדיא כהקדש ואיידי דנקט בסיפא ככר זו עלי הקדש דלא איצטריך לפרש כהקדש כיון דאמר עלי תנא נמי רישא ככר זו הקדש וחכמים דאמרי בין הוא בין חבירו לא מעל פליגי נמי ארישא וברוב ספרים גרס בר"פ אין בין המודר (שם לה.) בין כך ובין כך לא מעל ואית ספרים דגרסי אחד זה ואחד זה לא מעל וגרסי נמי התם ברישא קונם ככר זו הקדש: נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן. איידי דקאי בחרצן נקט חרצן וה"ה דמצי למיבעי בחלב ונבילה בכל אדם אבל אין לפרש דנקט חרצן משום דאית בה תרתי שמושבע ועומד ולא אכלי ליה בעיניה ואיכא למימר טפי דדעתיה אכל שהוא דהא מנבילה וטריפה פשיט ליה: אהתירא קמשתבע. אפילו לרבי יוחנן דאמר (יומא דף עג:) חצי שיעור אסור מן התורה אתיא בעיא דרב אשי דמסתמא כר' יוחנן סבירא ליה דקיימא לן כוותיה והיינו טעמא דכיון דליכא אלא איסורא בעלמא לא חשיב ליה מושבע ועומד א"נ לרבי יוחנן נפרש אהיתירא קמשתבע כגון ליהנות שלא כדרך הנאתו דקיימא לן (פסחים דף כד:) כל איסורים שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן ואפילו איסור בעלמא ליכא מדאורייתא אלא מדרבנן: תא ונטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו. ואי שתיה לאו בכלל אכילה הוא היה להן להזכיר גם השתיה ולפי הספרים דל"ג אלא אזלי ושתו ניחא טפי וא"ת מה ענין טעימה אצל אכילה ויש לומר שמא בלשונם הוו קרו לאכילה טעימה: איבעית אימא קרא כו'. בספ"ק דקדושין (דף לה:) גבי כל שישנו בהשחתה אמר הכי וכן בכמה מקומות ותימה כיון דאיכא סברא ל"ל קרא דהכי פריך בפ"ב דכתובות (דף כב.) גבי הא דאמר רב הונא מנין להפה שאסר הוא הפה שהתיר למה לי קרא סברא הוא הוא אסרה הוא שרי לה ויש לחלק דיש דברים שאין הסברא פשוטה כל כך וצריך הפסוק להשמיענו הסברא: והאי

מסורת הש"ס

[לקמן כד.]
[לעיל עמוד א' ע"ש]
יומא עג:
לעיל כא: לקמן כג: רש"ל רב ושמואל דאמרי תרווייהו
[לקמן כג.]
[לעיל כא: לקמן כג: יומא עג:]
*[לקמן כד.]
[ברכות ד: וש"נ]
יומא עו.
דברים יד

רבינו חננאל

וחכמים אומרים אחד זה ואחד זה לא מעל שאין מעילה בקונמות. ופרקינן איפוך ואימא ר' מאיר אומר אחד זה ואחד זה לא מעל כו': אמר רבא שבועה שלא אכל ואכל עפר פטור: בעי (רבה) [רבא] שבועה שלא אוכל עפר בבמה כו'. ותוב הוי בעי שבועה שלא אוכל חרצן בבמה ועלו תרווייהו בתיקו: בעי רב אשי נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בבמה. כיון דכזית מושבע מהר סיני הוא דכתיב מחרצנים ועד זג דעתיה אמשהו. או דלמא כיון דאדכר אכילה דעתיה אכזית: ת"ש שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב בשבועתו. והוינן בה אמאי חייב מושבע מהר סיני הוא ואין שבועה חלה על שבועה. ואוקמה ריש לקיש במפרש חצי שיעור כלומר נשבע שלא יאכל נבלה חצי שיעור שחייב לרבנן וכ"ש לר"ע והא נבלה דמושבע עליה מהר סיני הוא. וטעמא דפריש חצי זית דהוא פחות מכשיעור הא לא פריש דעתיה אכזית. ש"מ לא מיחייב נזיר שנשבע בחרצן אלא בכזית ש"מ. אי הכי תפשוט הא דבעי רבא עפר בבמה תפשוט עד דאיכא כזית דהא נבלה כמו עפר הוא. וטעמא דפריש חצי זית הא לא פריש הא אמרת דעתיה אכזית. ודחי לא דמי לנבלה דנבלה בת אכילה היא. ואריא הוא דרביע עליה כלומר ארי רובץ עליה ואין כח לאדם לוכל ממנה. אבל עפר לאו בר אכילה הוא כלל: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת כו'. א"ר חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב. איבעי תימא סברא כו' איבעי תימא קרא דכתיב ואכלת לפני ה' אלהיך כו' תשר דגנך וגו' יהא

ותירוש חמרא הוא וכתיב ואכלת ודלמא על ידי אניגרון *דאמר רבה בר שמואל אניגרון מיא דסילקי אכסיגרון מיא דכולהו (א)סילקי אלא אמר רב אחא בר יעקב מהכא °ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר יין חמרא הוא וכתיב ואכלת ודלמא ה"נ על ידי אניגרון שכר כתיב מידי דמשכר ודלמא דבילה קעילית דתניא **אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש *ועבד חייב אלא גמר שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין אמר רבא אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת אי אמרת בשלמא שתיה בכלל אכילה איצטריך ליה לתנא לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת אלא אי אמרת שתיה לאו בכלל אכילה שבועה שלא אוכל ואכל ועשה מלאכה מי איצטריך לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת א"ל אביי אלא מאי שתיה בכלל אכילה אימא סיפא שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים כיון דאמר שלא אוכל איתסר ליה בשתיה כי אמר שלא אשתה אמאי חייב אילו אמר שלא אשתה תרי זימני מי מיחייב תרתי אמר ליה התם דאמר שלא אשתה והדר אמר שלא אוכל דשתיה בכלל אכילה איתא אכילה בכלל שתיה ליתא אבל אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה מאי אינו חייב אלא אחת אי הכי אדתני רישא שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת ליתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אינו חייב אלא אחת וכל שכן שלא אוכל לחודיה אלא לעולם כדקתני ושאני הכא כיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דהך אכילה דאמר אכילה גרידתא היא אמר רב אשי מתני' נמי דיקא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור הא ראוין חייב ואמאי הא שבועה שלא אוכל קאמר דלמא דאמר תרתי שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה: שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין כו': ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאתי הוה ליה למימר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכוס דהוה ליה למימר פת חטין ושעורין וכוסמין ודלמא פת חטין לאכול שעורין וכוסמין לכוס דהוה ליה למימר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין ודלמא

רש"י

ודלמא על ידי אניגרון. שהוא מין מאכל כדתניא בתוספתא דבילה הביאו לפניו אניגרון ואכסיגרון ועליהן פלפלין שחוקים וגרגלין לתת לתוכן יין כדתניא בתוספתא דדמאי או תרומת יין לתוך אניגרון ואכסיגרון: מיא דסילקא. תבשיל של תרדין: מיא דכולהו סלקי. שלקות של ירק: מידי דמשכר. כלומר דרך שכרות: (ג) דלמא. ושכר דקרא לאו איין קאי אלא לדבילה קעילית קאמר שהיא משכרת קעילית על שם מקומה: אף אנן נמי תנינא. דשתיה בכלל אכילה: מתני' נמי דיקא. דשתיה בכלל אכילה: ודלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קאמר. אמאי קתני חייב על כל אחת ואחת דלמא האי דפריש להו לאו לאפושי בשבועות קאתי אלא למיפטר נפשיה בשבועה מדברים אחרים דאי אמר לא אוכל סתם היה נאסר בכל האוכלים: הכ"ל. שלא אוכל חטין ושעורים וכוסמין וכי אמר פת פת לחלק: ודלמא לכוס. כלומר אי אמר הכי הוה משמע שלא יהא כוסס חטין כמות שהן אבל הפת היה אוכל: (ג) ה"ל למימר פת חטין ושל שעורין. דכיון דאמר ושל אפת קאי: ודלמא

תוספות

והא תירוש חמרא הוא. והדאמר הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין בפרק בתרא דיומא (דף עו: ושם) פריך לה ומשני בנדרים הלך אחר לשון בני אדם: גמר שכר שכר מנזיר. וא"ת לר' יהודה דמחייב באכל דבילה קעילית ונכנס למקדש ולא גמר שכר שכר מנזיר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה וי"ל דנפקא ליה מסברא דקאמר לעיל אי נמי גבי מקדש דוקא לא גמר שכר שכר לפי שהכתוב תלה בטירוף הדעת כדכתיב (ויקרא י) להבדיל ולהורות ולפיכך סברא הוא קצת לרבות שאר משכרים אבל לענין מעשר יליף שפיר מנזיר וכן משמע קצת דאליבא דתנא דמחייב באכל דבילה קעילית דהיינו רבי יהודה מסיק דגמר שכר שכר מנזיר והשתא נמי לא תיקשה אדגמר שכר שכר מנזיר לילף ממקדש דהתם שאני דסברא הוא כדפרישית אבל אין לפרש לחומרא מקשי' דהא כי ילפינן נמי מנזיר ע"כ דבילה קעילית נקחת בכסף מעשר דהא פרי מפרי וגידולי קרקע הוא ועי"ל דר' יהודה יליף דשתיה בכלל אכילה כדיליף בירושלמי *) מדכתיב וכל דם לא תאכלו ואי בשקרש °והתניא (תוספתא פ"ב דטהרות) דם שקרש אינו לא אוכל ולא משקה אלא כמו שהוא והתורה קראה אותו אכילה: שכר מנזיר. וא"ת אמאי לא משני הכא לא מלית אמרת דשכר היינו דבילה קעילית דמיין אגב קנקנו נפקא כדאמר בפ' בכל מערבין (עירובין דף כז: ושם) דאי כתב רחמנא בשכר ה"א דבילה קעילית אין יין אגב קנקנו לא כתב רחמנא יין אגב קנקנו משמע כ"ש דבילה קעילית ואייתר קרא דבשכר לתמד משהחמיץ וע"ק דהיכי דריש התם מבבקר אגב עורו ומבצאן אגב גיזתיה ומביין אגב קנקן ומבשכר תמד משהחמיץ והא צריכי לפרט כדדרש התם מה הפרט מפורש פרי מפרי כו' וממה נפשך צריך תרי פרטי דאי כתב רחמנא בקר ה"א בעלי חיים אין גדולי קרקע לא ואי כתב ביין ה"א גדולי קרקע אין בעלי חיים לא דהכי מגרכינן בפ"ק דקדושין (דף יז.) גבי הענקה וי"ל דהתם מייתור דביתי"ן קדריש דה"מ למיכתב בקר וצאן יין ושכר ומדכתב ד' פרטי שמא שום דבר יש דלא הוה סגי בב' פרטי והכא דריש שכר גופיה דאיצטריך *דאתי לפרט דלא הוה דבילה קעילית ואם תאמר והיכי הוה בעי התם למדרש בי"ת דבשכר לדבילה קעילית ומה צריך ריבוי תיפוק ליה מכלל ופרט וכלל דהוי פרי מפרי וגידולי קרקע ועוד היכי מ"ל דהיינו דבילה קעילית הא משמע הכא דאי לאו שכר שכר הוה דרשינן שכר גופיה לדבילה קעילית וי"ל דהתם איירי בדבילה מעורבת במים ואפ"ה חשיב טפי מתמד שהחמיץ והכא בדבילה שאינה מעורבת וא"ת למה לי הכא ג"ש דשכר שכר תיפוק ליה דשתיה בכלל אכילה מדמרבינן התם תמד משהחמיץ ואמר רחמנא ואכלת וי"ל דכיון דמריבוי דביתי"ן נפקא מ"ל דאכיל ליה ע"י אניגרון דלא בעינן מידי דמשכר אי נמי ואכלת לא קאי אריבויא תדע דלא קאי אקנקן ועור וגיזות וא"ת דלמא מיירי ביין קרוש ולהכי כתב ואכלת ויש לומר דדלמא לא חזי לאכילה אלא שורין אותו במים ושותין: מי איצטריך לאשמועינן אכל ועשה מלאכה כו'. וא"ת ודלמא היא גופה אתא לאשמועינן דשתיה לאו בכלל אכילה וי"ל דא"כ ה"ל למיתני שבועה שלא אוכל ושתה פטור אבל השתא ליכא למידק מינה דאין שתיה בכלל אכילה דאפי' הוה בכלל אכילה אינו חייב אלא אחת כמו אכל ואכל בהעלם אחד: כגון דאמר שלא אשתה ושלא אוכל. וא"ת א"כ מאי איריא אכל ושתה °אפי' שתה תרי זימני נמי דמיגו דחיילא שבועה בתרייתא אאכילה חיילא נמי אשתיה דכה"ג אמר לקמן (דף כד:) גבי שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים ויש לומר דחד מתרי פירכי נקט אי נמי כיון דאמר שבועה שלא אשתה ברישא גלי אדעתיה דכי אישתבע בתר הכי אאכילה גרידתא אישתבע ולבסוף מסיק אפי' אמר שבועה שלא אוכל תחלה גלי אדעתיה: אבילה בכלל שתיה לא אמרי'. וא"ת לתנא דלעיל דמרבה דבילה קעילית ויליף לה בכריתות (דף יג: ושם) משכר לרבות שאר משכרין ואמר רחמנא אל תשת אלמא אכילה בכלל שתיה וי"ל כיון דאכילה היא עיקר סברא הוא דאל תשת משום שאר משכרין דמשקים כתביה א"כ שכר לא איירי אלא במשקין המשכרין כמו דבש וחלב ולהכי כתיב אל תשת ודבילה קעילית מרבינן מסברא מידי דהוי אהנך: דלמא למיפטר נפשיה מאחרנייתא קא מיכוין. וא"ת הא לא בעי למפטר נפשיה מאחרנייתא דאפי' אמר שבועה שלא אוכל סתם כיון שאין בלבו לאסור עצמו אלא באלו המינים לא מיתסר באחריני אע"ג דבעלמא* דברים שבלב אינן דברים היינו היכא דבלב סותר מה שמוציא בפיו אבל היכא דאין סותר הויין דברים °וכן משמע קצת לקמן ויש לומר דמ"מ מגוה לגלות לעולם דלמיפטר נפשיה מאחריני קבעי:

*)[בפרק שני דמעשר שני וכן בפירקין דהכא]

במסרהב

רבינו חננאל

והא תירוש חמרא הוא וקרי ליה אכילה. מיכן ששתיה בכלל אכילה. ודחינן ודלמא זו האכילה אכילה ע"י אניגרון כלומר בתבשיל כגון ציקי קדירה. אניגרון מיא דסילקא. אכסיגרון מיא דכולהו סילקי. והיין מתבשל עמהן. ואתינן למיפשטה מהא דכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך וגו' ואימא דבילה קעילית. דתניא אכל דבילה קעילית ושתה דבש וחלב ונכנס למקדש ועבד חייב. אלא אתיא שכר שכר מנזיר דכתיב ביה מיין ושכר יזיר חומץ יין וחומץ שכר לא ישתה. מה להלן שתיית יין אף כאן שתיית יין. ואתא רבא לפרושה הא דר' חייא ממתני' ודחי ליה אביי מסיפא דקתני שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים. (איתא) [כיון דאמר שלא אוכל אתסר] ליה באכילה ושתיה כי הדר אמר שלא אשתה מי חיילא שבועה אחריתי עליה. אילו אמר שלא אשתה שלא אשתה ושתה מי חייב תרתי. ופריק רבא מתני' כגון דאמר שלא אשתה(שלא אשתה) והדר אמר לא אוכל דכיון דאקדמיה לשתיה קמי אכילה לא אמרי' אכילה בכלל שתיה היא כו'. ואסיקנא אלא לעולם כדקתני א) וסיפא כגון דאמר שבועה שלא אוכל והדר אמר שבועה שלא אשתה דכיון דהדר אמר שלא אשתה גלי דעתיה דהא לא אוכל דנשבע עליה אכילה גרידא היא: א"ר אשי אף אנן נמי תנינא שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין כו' ולא עמדה: שבועה שלא אוכל פת חטים פת שעורין פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. ואקשינן ודלמא האי דפריש פת חטים פת שעורין ופת כוסמין למיפטר נפשיה מפת דוחן ופת שיפון ופת שבולת שועל וכיוצא בו. ודחי' א"כ הוה ליה (לתנא) לומר פת חטים ושעורין וכוסמין פת פת למה לי. ודחי אי לא תנא בכל אתר ואתר הוה אמינא היכא דתני פת הוא פת ממש. והיכא דלא תני פת אינו אסור אלא לכום אבל הוא עשוי פת שרי כו'. ואסיקנא פת

א) נראה דל"ל כדקתני סיפא דאמר שבועה שלא אוכל וכו'.

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ה מהלכות ביאת מקדש הלכה ב סמג לאוין ס:

[ביומא ובנזיר ובסנהדרין ובבכורות ליתא מלת ועבד וכן בכריתות ושם איתא למקדש לוקה ועי' תוס' שם ד"ה ונכנס]

מסורת הש"ס

כריתות יג: יומא עו.

דברים יד

יומא שם כריתות יג: נזיר ד. סנהדרין כב: [בכורות מה:]

תורה אור

דלאתי לפרט דלא כצ"ל

[קדושין מט:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' מיא דכולהו סילקי: (ב) רש"י ד"ה ודלמא שכר: (ג) ד"ה הס"ל למימר:

גליון הש"ס

תום' ד"ה גמר וכו' והתניא דם שקרש. עי' חולין דף קכ ע"א ומנחות דף כא ע"א דהקפה דם ואכלו חייב. ונע"ג. אח"כ ראיתי דבירושלמי פריך עלה כן והתניא הקפה את הדם ואכלו אם יש בו כזית חייב (מה עביד ליה ר' יונה היינו בהסיה ברייתא שהביא דאינו לא אוכל ולא משקה) אינו אוכל לטמא טומאת אוכלין אינו משקה לטמא ט"מ (וא"כ אינו ראיה דשתיה בכלל אכילה) חזר ר' יונה ופתר מהכא ונתתה בכל אשר תאוה וכו'. הכי הירושלמי עצמו חזר מזה הראיה דבאמת יש לאוקמי בקרש ונע"ג: ד"ה כגון וכו' אפי' שתה תרי זימני. לא ידעתי דלמ"ל דשתה ב' זימני אף בשתה חד זימנא לחייב ב' דהא עבר משום שני שבועות ונ"ע. גם לשיטתייהו דף כד ע"א ד"ה אלא דדוקא במפרש תאנים וענבים אבל בלא אוכל סתם אין תאנים בכלל כיון דאסורים לו מכבר מקרו אוכלין שאין ראוים וכמו דאין נבילות בכלל אלא במפרש. אם כן ליתא לקושייתם דהכא דנהי דשתיה בכלל אכילה מ"מ כיון דכבר נאסר בשתיה מכח שבועתו הראשונה מקרי אין ראוין. ובהכרח לדחוק דקושייתם לשיטת רש"י דלקמן: ד"ה דלמא וכו' וכן משמע קצת לקמן דף כו ע"ב ועי' בתוס' שם ד"ה גמר:

עין משפט
נר מצוה

מא א מיי' פ"ד מהל' שבועות הלכה ח סמג לאוין רמא:
מב ב מיי' פ"ה שם הלכה י סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלח סעיף ו:
מג ג מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם ס"ד:

ודלמא ע"י תערובת אימא וכן של שעורים וכן של כוסמין פת פת למה לי שמע מיניה לחלק: שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת כו': בשלמא התם דאמרת מייתרא ליה פת פת לחיובא אלא הכא מאי הוה למימר דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחריני קאתי אמר רב פפא הכא במונחין לפניו עסקינן שהיה לו לומר שבועה שלא אשתה אלו ודלמא אלו הוא דלא שתינא אחריני שתינא אלא דאמר שבועה דלא שתינא כגון אלו דלמא כגון אלו דלא שתינא בציר מהכי וטפי מהכי שתינא אלא כגון דאמר שבועה שלא אשתה ממין אלו ודלמא מין אלו הוא דלא שתינא הא אינהו גופייהו שתינא אימא שלא אשתה אלו ומינייהו רב אחא בריה דרב איקא אמר *במסרהב בו חבירו עסקינן דאמר לו בוא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש למה לי לחייב על כל אחת ואחת *תנן התם תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי כלום אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת וא"ר יוחנן *אפי' פרוטה מכולם מצטרפת פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב וחד אמר אכללי נמי מיחייב הכא מאי אמר רבא הכי השתא התם מיחייב אכללא ומיחייב אפרטא דהא אי משתבע והדר משתבע מיחייב תרתי הכא אי סלקא דעתך איתא בכללא אפרטי אמאי מיחייב מושבע ועומד הוא: שבועה שלא אוכל וכו': הא גופא קשיא אמרת שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה ושתה משקין שאין ראוין לשתיה פטור והדר תני שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב מאי שנא רישא דפטור ומאי שנא סיפא דחייב הא לא קשיא רישא בסתם וסיפא במפרש נמי גופיה תיקשי *אמאי מושבע מהר סיני הוא רב ושמואל ורבי יוחנן דאמרי [ג]בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין וריש לקיש אמר אי אתה מוצא אלא אי [ד]במפרש חצי שיעור ואליבא דרבנן אי בסתם אליבא דרבי עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא בשלמא רבי יוחנן לא אמר כריש לקיש דמוקים לה למתניתין כדברי הכל אלא ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן אמר לך כי אמרינן איסור כולל
באיסור

ודלמא ע"י תערובת. אי אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינין הללו בערבוביא אבל של כל מין ומין בפני עצמו יאכל: הא אחרינא שתינא. ממין זה: כגון אלו. משמע ממין אלו: דלמא. אי אמר הכי הוי משמע כגון אלו כשיעור הזה: הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה עמך. ולא צריך לפרש דכי אישתבע אמאי דמסרהבין בו אישתבע: תנן התם. גבי שבועת הפקדון: פרוטה מכולן מצטרפת. לחייבו על שבועה ולא על כל אחת ואחת אלא לחייבו אשם אחד: פליגי רב אחא ורבינא. בחייב על כל אחת ואחת דמתני' ובדרבי יוחנן חד אמר מיחייב אפרט ולא מיחייב אכלל כלומר על כל אחת ואחת דתנן במתני' שלש אשמות הן ולא ארבע דלא אמרינן שבועה שאין לך בידי חדא שבועה היא וכי הדר פירש חטים ושעורים וכוסמין לחלק הרי ארבעה הא לא אמרי' אלא שבועה שאין לך בידי אפרטי קאי וכי אמר רבי יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת ארישא דמתניתין איתמר דקתני אינו חייב אלא אחת אבל סיפא מכל מין ומין חדא שבועה באנפי נפשה היא אי ליכא בכל מין שוה פרוטה לא מיחייב: וחד אמר מיחייב אכללות ומיחייב אפרטי. על כל אחת דקתני במתניתין ארבע אשמות הן כי אמר שבועה שאין לך בידי כלל כולן יחד וכי הדר פריש להו נשבע על כל מין ומין לבדו יש כאן ד' שבועות ומילתא דר' יוחנן קיימא בין ארישא דקתני אינו חייב אלא אחת בין אסיפא דקתני חייב על כל מין ומין ואשבועתא דכללא דאילו אג' שבועות דפרטא ליכא לאוקומה שהרי אין במין אחד שוה פרוטה ואנן כפירת ממון בעינן: הכא מאי. מי פליגי בה נמי רב אחא ורבינא במתני' לחייביה ד' חדא אכללא אוכל ותלתא אפירושא דפרטא: מי מחית איניש נפשיה לפחות מכשיעור לא גרסינן לה ושיבוש הוא: דהא אי אישתבע והדר אישתבע מיחייב תרתי. דכל שעתא ושעתא ממונא קא כפר ליה כדתנן בפ' שבועת הפקדון (לקמן לו:) השביע עליו ה' פעמים וכפר חייב על כל אחד ואחד הילכך כי נמי אמרי' שבועתא דכללא שבועתא באפי נפשה היא איכא לחיובא אשבועתא דפרטא אבל גבי שלא אוכל אי ס"ד איתא בכללא למיהוי שבועה באפי נפשה ואסר עצמו בכל המינין אפרטי תו מי מיחייב הרי כבר מושבע ועומד הוא עליהן ואין שבועה חלה על שבועה: מאי שנא רישא כו'. קס"ד נבילה וטריפה נמי אוכלין שאינן ראוין הן: הא לא קשיא. כלומר אם קושיא אחרת אין כאן זו יש לה תירוץ וכן כל דוכתא דאיכא הא לא קשיא יש קושיא גדולה מזו: בכולל. שפירש ואמר שבועה שלא אוכל נבילות ושחוטות:
באיסור

במסרהב בו חבירו. ואינו אוסר עצמו אלא בשלו: הכא מי מחית נפשיה לפחות מכשיעור. בקונטרס פי' דל"ג ליה ושיבוש הוא אלא ה"ג מי מיחייב אכללי ופרטי ונראה דיש ליישבו מי מחית כו' וה"פ כלומר מי איכא למימר הכא גבי שבועת ביטוי דנוקי שבועה אכללא דפת חטין ושעורין וכוסמין לענין פחות מכשיעור דאם אכל מכל מין ומין פחות מכשיעור שיצטרפו דמסיק אדעתא דאי אכל שיעור אכילה מכולן שיתחייב דאיכוין לצירוף ואחשבה לאכילה פחות מכשיעור מכל מין ומין ומסיק הכי השתא התם דמצי למיחל אכללי ופרטי(א) דכי אישתבע והדר אישתבע חייל נמי אפחות מכשיעור מכל מין ומין אבל בשבועת ביטוי דלא מצי למיחל אכללי ופרטי כשיעור שלם אין לנו לומר דנתכוין אכללי גם לענין צירוף: רישא בסתם וסיפא במפרש. קצת תימה כיון דרישא וסיפא איירי בנבילה וטריפה מ"ש דרישא נקט אוכלין שאינן ראוין ובסיפא נקט נבילה וטריפה: בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין. אין להקשות דנוקי כולה במפרש ורישא בשאינו כולל דברים האסורים עם דברים המותרים דהא משמע דוקא אכל אוכלין שאינן ראוין פטור אבל ראוין חייב: דמוקי לה כדברי הכל. אף על גב דאיכא תנאי דלית להו איסור כולל בהא לא חיישינן כיון דלא מיתנו במתני' ועוד דאין לחוש במאי דאיכא תנאי דלית להו איסור כולל כיון דבהדיא פליג ר"ש מהאי טעמא דלית ליה איסור כולל וא"ת ולוקמי במפרש וד"ה וי"ל דאי במפרש לא מיתוקמא מתניתין כרבי עקיבא דמשמע הא סתם פטור וא"ת לימא דהיינו טעמא דלא אמר כר"ל משום דר' יוחנן סבר (יומא עג:) חצי שיעור אסור מן התורה ובכל שהוא נמי מושבע ועומד הוא וי"ל כיון דליכא אלא איסור בעלמא לאו מושבע ועומד חשיב ליה כדפ"ל* אע"ג דאין איסור לאו חייל על איסור עשה דהא לקמן (דף כה.) פריך אילימא מתנה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא דכתיב נתן תתן לו ואמר נמי בפרק אלו הן הנשרפין (סנהדרין דף פג.) מנין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת ומפרש בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) דטעמא משום דאין איסור חל על איסור אע"ג דבתרומה טמאה אין בה אלא איסור עשה מ"מ חצי שיעור דליכא אפי' עשה אלא איסור בעלמא לא חשיב מושבע ועומד ועוד דמצי לאוקמי שלא כדרך הנאתן דאין אסור אלא מדרבנן כמו חצי שיעור לר"ל וזה הפירוש נראה יותר דלפירוש קמא קשיא דמ"מ(ב) הכי המ"ל דלא אמר כר"ל כיון דסבר דחצי שיעור אסור מן התורה לא משכחת לה הן ולאו דהיכי מישתבע שאוכל חצי שיעור הא מושבע ועומד מהר סיני הוא:
באיסור

[כה: ד"ה [illegible]]

רבינו חננאל

פת פת למה לי לחיובי נפשיה אכל חדא: שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש חייב על כל אחת ואחת. בשלמא התם אייתר ליה פת פת לחיובי. אכל חדא וחדא [כו']. ופריק רב הכא במונחין לפניו עסקינן. ואסיקנא הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה אלו ומינייהו יין ושמן ודבש למה לי לחיובי אכל חדא וחדא אי נמי במסרב בו חברו ואומר לו בא שתה עמי יין ושמן ודבש הוה ליה למימר שבועה שלא אשתה [עמך] יין ושמן ודבש למה לי לחייב על כל אחד ואחד. תנן בפירקין דלקמן תן לי חטים ושעורין וכוסמין שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי חטים ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת. וא"ר יוחנן פרוטה מכולם מצטרפת. פי' אפילו אין לו בידו מן חטין שעורין וכוסמין מכולן [אלא] שוה פרוטה מצטרפין וחייב. ופליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב. פי' חייב ג' חטאות אחת על החטין ואחת על השעורין ואחת על הכוסמין. וחד אמר אכללי נמי מיחייב. פי' אהא נמי דתנן שבועה שאין לך בידי והוא כלל ואח"כ פרט חטין ושעורין וכוסמין הרי ארבע חדא דכללא ותלתא דפרטי. הכא מאי מי מחית איניש נפשיה לפחות מכשיעור ומחייב אשבועה דכללא נמי בהני דפרטי אי לא. ומשני רבא הכי השתא התם גבי מוען בחברו איתא לשבועה בכללי. ומנו דיכול להודות אפילו אחר שבועתו איתא נמי לשבועתו בתר הכי בפרטי. ומשום הכי מיחייב אכללי ואפרטי. אבל הכא גבי אסר עצמו בשבועה אי ס"ד איתא לשבועתו בכללי וכיון דאמר שבועה שלא אוכל איתסר באכילה דכל פת הויא ליה כנבילה. כי הדר פרים פת חטין פת שעורין פת כוסמין אמאי חייב. מי חיילא עליה שבועה מושבע ועומד הוא. אלא הכא ודאי אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב: מתני' שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין (שהוא) פטור כו'. אקשי' מאי שנא רישא באוכלין ומשקין שאינן ראוין שהוא פטור. ומאי שנא סיפא גבי נבילות וטריפות שחייב. ואוקימנא רישא בסתם דדעתיה אמידי דראוי לאכילה. סיפא במפרש שבועתו שלא יאכל נבילות וטריפות. ואקשינן אמאי חייב אנבילות וכיוצא בהן מושבע הוא עליהן מהר סיני. ואין שבועה חלה על שבועה. ופריק ר' יוחנן בכולל דברים המותרין עם דברים האסורין. כגון מי שנשבע שלא יאכל תמרים ונבילות וטריפות וכיוצא בהן. ומוקים לה למתני' כדברי הכל. וריש לקיש אמר אי אתה מוצא להעמיד משנתנו אלא אי במפרש פחות מכזית ואליבא דרבנן. אי בסתם ואליבא דר' עקיבא דאמר אדם אוסר עצמו בכל שהוא. אבל בכולל לא. דכי אמרינן איסור כולל כגון יוה"כ שאוסר בכלל כל מאכל מותר ואסור.
וזהי

מסורת הש"ס

לקמן לו:

ג"י שם לת.

[לעיל כח.כג:]

הגהות הב"ח
(א) תוס' ד"ה הכא וכו' אכללי ופרטי כי כצ"ל ואות ד' נמחק: (ב) ד"ה דמוקי וכו' דמכל מקום היכי הוה מצי למימר כר"ל כיון כצ"ל:

באיסור הבא מאליו באיסור הבא על ידי עצמו לא אמרינן בשלמא לריש לקיש משום הכי קא פטר רבי שמעון דתניא *רבי שמעון אומר כל שהוא למכות ולא אמרו כזית אלא לקרבן אלא לרבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון דפטר מידי הוא טעמא אלא משום איסור כולל רבי שמעון לטעמיה דלית ליה איסור כולל *דתניא רבי שמעון אומר האוכל נבילה ביוה"כ פטור בשלמא לריש לקיש משכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה אלא כדרבא דאמר רבא *שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא *קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה לו הכי השתא התם כיון דמעיקרא אכל והדר אשתבע ליה חשובי

רש"י

באיסור הבא מאליו. כגון האוכל נבילה ביוה"כ דפליגי רבנן ורבי שמעון דמחייבי ליה רבנן חטאת משום יוה"כ ואע"ג דהויא נבילה מקמי יום הכפורים ואין איסור חל על איסור הכא חייל דיום הכפורים איסור כולל הוא דקודם בין השמשות היה אסור זה בנבילה ומותר בשחוטה על ליה יום הכפורים מגו דאיתסר האי גברא בשחוטה משום יוה"כ איתסר נמי בנבילה משום יוה"כ היינו כולל באיסור הבא מאליו דיוה"כ בא מאליו הוא: אבל באיסור הבא מעצמו. כלומר על ידי אדם עצמו כגון איסור שבועה הבא לו על ידי דיבורו לא אמרי': בשלמא לר"ש בן לקיש. דמוקי לה בחצי שיעור: משום הכי פטר ר' שמעון. דקסבר כל שהוא נמי מושבע ועומד הוא דתניא ר' שמעון אומר כל שהוא למכות: אלא לר' יוחנן. דמוקי לה משום כולל אמאי פטר ר' שמעון: פטור. מחטאת דלא אתי כרת דיוה"כ וחייל על איסור נבילה או אאיסור אבר מן החי אם לא נתנבלה מבערב ואע"ג דיום הכפורים כולל הוא: בשלמא לר"ל. דמוקי לה בחצי שיעור היינו דמשכחת לה בלאו והן דקיימא לן (לקמן דף כה.) אין קרבן שבועה בא אלא א"כ אתה מולא בה לאו והן דכתיב להרע או להיטיב דמשמע דבר וחילופו והאי מפרש שלא אוכל חצי שיעור נבילה משכחת לה נמי בשבועה שאוכל חצי שיעור נבילה דלאו נשבע לבטל את המצוה הוא: אלא לר' יוחנן. דמוקי לה בשיעור שלם ומשום כולל ועל כרחך במפרש נבילות אוקימתה משום קושיא קמייתא דרישא וסיפא: בשלמא שבועה שלא אוכל משכחת דחיילא אע"פ שמושבע ועומד משום כולל: אלא הן. שבועה שאוכל נבילות ושחוטות מי משכחת לה דתיחול אנבילות ולבטל שבועת הר סיני: ה"ג אלא כדרבא. ולא גרס משכחת לה כדרבא והכי פירושה לא תשני לעיל קושיא דרישא וסיפא כאן בסתם כאן במפרש אלא כולה בסתם ואוכלין שאין ראוין לאכילה דקתני רישא פטור כדרבא מיפרשא כגון עפר שאין ראוי לאכילה אבל נבילות ראויות לאכילה הן ואריה הוא דרביע עלייהו ותו לא קשיא מידי לר' יוחנן דמשכחת לה בלאו והן אף בשיעור שלם דהא לא אוכל סתמא קאמר אם אכל נבילה חייב שהרי כלל בסתמו דברים המותרים והאסורים ומיתסרי אסורים על ידי כולל והן משכחת לה דהא אוכל סתם קאמר ומקיים שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל חייב: אף אנן נמי תנינא. דבנבילות ראויות לאכילה חשיב להו: הרי אשתו אסורה. אלמא אכילה היא:

תוספות

באיסור הבא מעצמו לא אמר. וא"ת והא נמי איתא בהדיא במשנה דמייתי לקמן יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא וכן האוכל גיד הנשה של עולה בפ"ק גיד הנשה (חולין דף קא.) ויש לומר דהכא באיסור הבא מעצמו על עצמו קאמר דלא אמרינן אבל מוקדשין שאסורין על כל העולם אמרי' ומ"מ פריך לקמן שפיר והרי הקדש דאיסור הבא מעצמו דכיון דלא איירי הכא באיסור הבא מעצמו לא ה"ל למינקט הקדש אע"ג דאסור על כל העולם:

האוכל נבילה ביום הכפורים פטור. מתוך פ"ה משמע דאיירי אפי' בנתנבלה ביוה"כ וקשיא דלמ"ד ס"פ גיד הנשה (שם דף קג.) בהמה בחייה לאו לאברים עומדת חל איסור יוה"כ מחיים ואפי' למ"ד לאברים עומדת כי מתה פקע איסור אבר מן החי וחלו איסור נבילה ואיסור יוה"כ בבת אחת ור"ש מודה באיסור בת אחת ומיהו יש לומר דאיסור יוה"כ לא חייל לא מחיים ולא לאחר מיתה משום דאית ביה איסור עשה שאינה זבוחה דכתיב (דברים יב) וזבחת ואכלת מה שאתה זובח אתה אוכל אבל מה שאי אתה זובח לא ולריצב"א אין נראה פירוש זה דא"כ למ"ד לאו לאברים עומדת היכי מצי חייל איסור אבר על עשה דשאינו זבוח ובס"פ גיד הנשה (שם) דאמר כגון שנטרפה עם יציאת רובה דאיסור אבר ואיסור חלב ואיסור טריפה בהדי הדדי קאתו והיכי חיילי כולם על איסור דשאינו זבוח דאפי' במעי האם קיימא באיסור זה ומהאי טעמא תקשי נמי למ"ד לאברים עומדת איסור אבר מן החי היכי משכחת לה דלא קיימא לאברים במעי האם וא"כ היכי חייל על איסור שאינו זבוח אלא ודאי וזבחת לא אתא לאסור דבלאו הכי אסורה וקיימא מחיים באיסור אבר מן החי ולאחר מיתה באיסור נבילה אלא בא להתיר את האסור ופירש לך דבשחיטה שריא ולא בנחירה אלא כדקיימא קיימא כמו (בכורות דף טו.) *תזבח ולא גיזה דלית ביה עשה אלא קאי באיסור לאו הראשון ובנתנבלה מערב יוה"כ דוקא איירי*:

אלא הן היכי משכחת לה. דאפי' ע"י כולל נמי לא אמרי' דתיחול השבועה לבטל המצוה וקשה לריצב"א דתני בירושלמי שבועה שלא אוכל מצה ואכל מצה בלילי פסח חייב אלמא דבאיסור כולל חיילא שבועה לבטל את המצוה ותירץ דהכא דוקא לא חיילא שבועה משום שהזכיר נבילה ונשבע עליה לאוכלה אבל התם דלא מדכר פסח חיילא עליה שבועה ולפי זה משכחת הן אפי' בדברים האסורים כשאומר סתם שאוכל וקשיא לפי' דקתני התם סיפא שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח פטור אמאי נקט בלא כולל בכולל נמי שאר לילות עם לילי פסח כיון שהזכיר נמי לילי פסח פטור וי"ל דה"כ בעי למימר ולא חש למיתני אלא שהזכיר לילי פסח ור"י מפרש דודאי שב ואל תעשה כדאיירי הכא לא חיילא דקאמר שבועה שאוכל ולא אכל אבל התם בנשבע שלא לאכול ואכל דהוי בקום עשה ודאי חיילא:

אלא כדרבא כו'. פי' בקונט' דסוגיא דעלמא (א) גרסינן משכחת לה כדרבא ומפרש לה בנבילה המסרחת והקשה חדא דמסרחת לא מיקריא נבילה וא"ת דאין זו קשיא דשפיר מיקרי נבילה מדאיצטריך קרא למעוטי לר"ש בשילהי ע"ז (דף סח. ושם) דדרים הראויה לגר קרויה נבילה ור"מ מוקי לה בסרוחה מעיקרא ועוד הקשה בקונט' דמאי בעי לאתויי דרבא הכא ה"ל למימר משכחת לה בנבילה מסרחת והא נמי יש ליישב דה"פ כדרבא דשייך *לשון אכילה אפי' במסרחת מדקאמר שלא אוכל סתם ואכל עפר פטור הא שלא אוכל עפר ואכל חייב אלמא שייך לשון אכילה אפי' בעפר וכ"ש בנבילה מסרחת וטפי ה"ל לאיתויי בעיא דרבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה דמפורש טפי אלא רישא דמילתא נקט והא דקאמר אף אנן נמי תנינא מייתי ראיה דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקצים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה והשתא מיתוקמא שפיר מתני' סיפא במפרש כדאוקימנא ומשכחת לה שפיר בלאו והן וא"ת וכיון דנבילה (ב) סורחת הויא בכלל נבילה בלא כולל דברים המותרים אתי שפיר כיון דאמר שבועה שלא אוכל נבילה מגו דחיילא אסרוחה חיילא נמי אשאינה סרוחה וי"ל דלא משמע סרוחה בכלל נבילה אלא כשכולל עמהן דברים המותרים דגלי אדעתיה שרלה לאסור עצמו בדבר המותר אבל קשה לר"י דמאי מייתי רב מרי אף אנן נמי תנינא אדרבה תקשי ליה מינה דהא אוקמה מתני' במפרש שלא אוכל נבילה דאז ודאי הויא לשון אכילה וכן נמי תקשה לרבא דפטר בנשבע סתם ואכל עפר דלא הוי בכלל לשון אכילה וי"ל כדמשני הש"ס דשאני התם דאחשביה מעיקרא ולגבי הא דהוי סתם כמפרש הוה ידע מעיקרא דאהני טעמא דאחשבה אבל אי אפי' כי מפרש לא מהני במידי דלאו בר אכילה לא ס"ד דליתהני הא דאחשביה שיחשב כמו בר אכילה ומסיק כיון דאחשביה חשיב בר אכילה כיון דאכל מעיקרא והדר אשתבע וע"ק לר"י מדתניא בתוספתא דשבועות שבועה שאוכל ואכל אוכלין אסורין כגון פיגול נותר וטמא פטור ור"ש מחייב והיינו בע"כ באינם סרוחים מדמחייב ר"ש לפי שלא חלה שבועה עלייהו ע"י כולל אלמא אפי' באין סרוחה חלה שבועה לרבנן ע"י כולל ולפ"ה נמי דפירש דמשכחת הן בדברים המותרים קשיא דאפי' באסורין נמי משכחת לה כשאומר סתם שאוכל ואינו מזכיר האיסור כדמשמע התם ונראה לר"י דבקונט' לא פירש אלא משום ר"ש דלדידיה לא חיילא שבועה אדברים האסורין אפי' ע"י כולל ומתוספתא שהבאתי יש ראיה לריצב"א דאפי' בלא קום עשה חייל על ידי כולל באין מזכיר האיסור וא"ת לפ"ה אמאי איצטריך למימר לקמן בסמוך שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים בחזר ואמר שבועה שלא אוכל סתמא סגי וי"ל דאין הכי נמי דלאו דוקא נקט תאנים וענבים אלא כלומר שאמר שלא אוכל סתם וכן כ"ל דאי דוקא נקט תאנים וענבים היכי חיילא שבועה הא ליתא בהן וליכא למימר דלמלקות איירי דלא בעינן לאו והן דלקמן בס"פ (דף כט.) משמע דלקרבן איירי גבי ואכל תאנים והפרים קרבן ומיהו י"ל דמשכחת הן °בתאנים השוערים אבל בלא כולל לא הוי תאנים השוערים בכלל תאנים אלא הטובות לאכול:

ומאן

מסורת הש"ס

[לעיל כא: וש"נ]

פסחים לו. נזיר ד. קדושין עז: [כריתות כג.]

[לעיל כב:]

לעיל כב:

חנחת כל"ל

[ועי' תוספות פסחים לו. ד"ה האוכל ותוס' ביצה כה. ד"ה בחזקת ותוס' חולין לז. ד"ה הפתח ועוד שם קכ. ד"ה מה]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא כדרבא וכו' דעלמא גרסי' משכחת: (ב) בא"ד וא"ת וכיון דנבילה סרוחה הויא:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה אלא וכו' בתאנים השוערים. בלישנא דקרא °תאנים השוערים אשר לא תאכלנה מרוע (ירמיה כט):

רבינו חננאל

וזהו איסור הבא מאליו. אבל איסור הבא מעצמו. פי' שנשבע וכלל דברים המותרין עם האסורין לא מחייבינן ליה בכי האי גוונא. ודייק נמי ריש לקיש דעיקרא דמתני' בפחות מכזית מדפטר בה ר' שמעון מקרבן כדתניא ר' שמעון אומר כל שהוא למכות לא אמרו כזית אלא לקרבן. ור' יוחנן דמוקים לה למתני' בכולל אמר לך ר' שמעון היינו טעמא דפטר דלית ליה איסור כולל כלל. דתניא ר' שמעון אומר האוכל נבלה ביום הכפורים פטור. פי' דלא אתי איסור יוה"כ חייל אאיסור נבלה. בשלמא לריש לקיש דמוקים לה למתניתין בפחות מכזית היינו דמשכחת לה בין אם ישבע שלא יאכל פחות מכזית נבלה ואכלה בין אם ישבע שיאכל פחות מכזית נבלה ולא אכל בשתיהן חייב. (ולא אמרינן דלאו שאין בו מעשה הוא). דכיון דאינו מושבע מהר סיני בפחות מכזית שבועה חיילא עליו. אלא לר' יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה ואמרינן כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור. הכא כגון שנשבע שיאכל נבלה ועפר ולא אכל כיון דחיילא שבועה אעפר חיילא נמי אנבלה (א) פי' איסור

(א) עי' בחידושי הרי"ן מיגש כאן שהביא פי' רבינו בשם חד מרבוותא ותמה עליו ע"ש וע"ע בחידושי הרשב"א כאן.

חשובי אחשביה אלא הכא מי אחשביה אמר רבא מאי טעמא דמאן דאית ליה איסור כולל מידי דהוה אאיסור מוסיף ומאן דפטר דלית ליה כי אמר איסור מוסיף בחדא חתיכה בשתי חתיכות לא אמרי' ואמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים *מיגו דחייל אענבים חייל נמי אתאנים פשיטא מהו דתימא איסור הבא מאליו אמרינן איסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל: מתיב רבא בריה דרבה *יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד ואלו הן טמא שאכל חלב והוא נותר מן המוקדשין ביוה"כ ר' מאיר אומר אף אם היתה שבת והוציאו (א) חייב אמרו לו אינו מן השם ואם איתא משכחת לה חמש כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וחלב מיגו דחייל אתמרים חיילא נמי אחלב כי קתני איסור הבא מאליו איסור הבא מעצמו לא קתני *והרי הקדש בבכור דקדושתו מרחם איבעית אימא כי קתני *מידי דלית ליה שאלה שבועה דאית ליה שאלה לא קתני *הרי הקדש הא אוקמינן בבכור איבעית אימא כי קתני קרבן קבוע קרבן עולה ויורד לא קתני הרי טמא שאכל את הקדש דקרבן עולה ויורד הוא בנשיא ורבי אליעזר היא *דאמר נשיא מביא שעיר רב אשי אמר כי קתני מידי דחיילא כשיעור שבועה דחיילא אפחות מכשיעור לא קתני *הרי הקדש הא בעינן שוה פרוטה ורב אשי מאוריא אמר ר' זירא כי קתני זדונו כרת זדונו לאו לא קתני והרי אשם דזדונו לאו וקתני בחטאת

ומאן דפטר דלית ליה איסור כולל כי אמר איסור מוסיף כו'. לאו אדר' שמעון קאי דשמעינן ליה בהדיא לרבי שמעון דלית ליה איסור מוסיף בפ' ד' אחים (יבמות דף לג. ושם) גבי נשא חי ואח"כ נשא מת דקאמר רבי שמעון אינו חייב אלא משום אחות אשה בלבד ולא חייל עליה איסור אשת אח אע"ג דאיתוסף בה איסור לגבי שאר אחין אלא אשאר תנאי קאי דלית להו איסור כולל ואית להו איסור מוסיף כגון ר' יוסי בפ' ד' אחין (שם) דקאמר אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש ואמר דמודה באיסור מוסיף: **יש** אוכל אכיל' אחת כו'. פי' בקונט' דמוקדשין הוי איסור כולל דמיגו דחייל אבשר חייל נמי אחלב והדאמר בפ' אמרו לו (כריתות דף יד.) אקדשה מיגו דאיתוסף בה איסור הנאה איתוסף בה איסור לגבי אכילת חלב התם נמי איסור כולל הוא ולא קרי ליה מוסיף אלא משום שהוא חמור על קל: **אם** היתה שבת והוציאו בפיו חייב. פירש בקונטרס משום הוצאת שבת אבל משום הוצאת יוה"כ לא דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ ואין נראה דבכריתות (שם) מסיק הא דפרס בדותא היא וחייב משום הוצאת שתיהן ונקט שבת לאפוקי איסוריה: **אמרו** לו אינו מן השם. ור' מאיר חשיב ליה בהדי אכילות משום דבליעתו זו היא הנחתו כדאמרינן (שבת דף פ.) כתב ב' אותיות כשהוא מהלך חייב כתיבתן זו היא הנחתן: **שלא** אוכל תמרים וחלב. מפר"ת דאתיא בלאו והן דמשמע נמי חלב שעל גבי הקיבה או של חיה לפי שמזכיר עמו דבר היתר אבל בלאו הכי לא משמע אלא חלב האסור עיקר החלב ותימה אמאי לא פריך נמי לר' יוחנן מהכא וי"ל משום דדלמא קסבר ר' יוחנן דאיכא שום תנא דאית ליה איסור כולל בבא מאליו ולא בבא מחמת עצמו אבל מדרבא משמע ליה דאין חילוק והשתא נמי ניחא דאי לאו הכי מאי קמ"ל רבא טפי מר' יוחנן ומיהו יש לומר דאיצטריך לאשמועינן אע"פ ששניהן באין מחמת עצמן: **מיגו** דחיילא אתמרים חיילא נמי אחלב. אע"ג דמאן דאית ליה איסור כולל מודה דעל חמור לא חייל כדמפרש רבינו תם בפרק ארבעה אחים (יבמות דף לג: ד"ה אמר ר"י) גבי הבערה ללאו יצתה מ"מ חיילא שבועה אאיסור חלב דקיל הואיל והנתר מכללו כדאמרי' בסוף פ' גיד הנשה (חולין דף קג.) התורה אמרה יבא איסור נבילה ויחול אאיסור חלב: **הרי** הקדש הא בעינן שוה פרוטה. *המ"ל הא אוקימנא בבכור כדמשני לעיל: **והרי** אשם דזדונו לאו. פי' בקונטרס דמוזר לא יאכל כי קדש הם לא נפקא דההוא בקדשים הנאכלין לכהנים כתיב וכל שיש בו היתר לכהנים אין בו מעילה וכן משמע בפרק בתרא דמכות (דף יח.) דפריך ולילקי נמי משום וזר לא יאכל כי קדש הם ומשני ה"מ היכא דחזי לכהנים הכא לא חזי לכהנים וקשה דבכריתות (דף ד.) מוקמינן וזר לא יאכל כי קדש הם בחלב המוקדשין דקאמר התם האוכל חלב המוקדשין לוקה ב' משום וזר לא יאכל כי קדש הם וחלב לא חזי לכהנים מיהו י"ל דאע"ג דחלב לא חזי לכהנים מ"מ קרינן בהאי קרבן ואכלו אותם אשר כופר בהם דהיינו בשר ולא אתא למעוטי אלא כשאוכל בשר חטאת ואשם לפני זריקת דמים דלא קרינן ביה ואכלו והשתא מ"ל דלאו באשם מוזר לא יאכל כי קדש הם נפקא וכן משמע בפ"ק דכריתות (דף ד:) דלאו דזרות לא הוי מג"ש דתרומה גבי מ"ש חלב דאיכא תרי לאוי לאו דזרות דם נמי כו' ול"ע שם:

אלא

חשובי אחשביה. באכילתו וגילה על עצמו שאינו קץ בהן לא שמעתיה כן אכן הוא עיקר בעיני וסוגיא דעלמא גרס מסרחת לה כדרבא ומפרשי לה בנבלה מוסרחת ואי אפשי בה מכמה קושיות חדא דמסרחת לאו נבלה מקריא ואין כאן שבועת הן ועוד דרבא מאי בעי הכא הוה ליה למימר משכחת לה בנבלה מסרחת ועוד אף אנן נמי תנינא לא אתיא שפיר: מידי דהוה אאיסור מוסיף. דמאן דלית ליה איסור חל על איסור באיסור כולל אית ליה באיסור מוסיף כדאמרינן ביבמות פרק ארבעה אחים (דף לג:) מודה רבי יוסי באיסור מוסיף איסור כולל קרי היכא דאין איסור אחרון מוסיף על החתיכה כלום אבל מרבה הוא איסור על האדם בדברים אחרים כגון נבילה ביוה"כ דלא בא לאוסרה אלא באכילה ובאכילה כבר אסורה היא משום נבילה נמצא שלא הוסיף עליה איסור אחרון כלום אבל ריבה איסורה על האדם לאוסרו בכל אוכלין שבעולם ואמרינן מיגו דחל יוה"כ על האדם ליאסר בשאר אוכלים משום יוה"כ כולל נמי את הנבילה *עמה להתחייב משום יוה"כ איסור מוסיף כשאיסור אחרון מוסיף על חתיכה עצמה דבר שלא היה בה ע"י איסור ראשון *ואוסר החתיכה האחרון במה שהיתה מותרת קודם שבא איסור האחרון כגון חלב של קדש אסור לאכול משום חלב ומותר לגבוה למזבח נעשה נותר מוסיף עליו איסור למה שהיתה מותרת לו דנפסל להקרבה והכי אמרינן מתוך שחל עליה שם נותר לאוסרה על המזבח ואין איסור הראשון מעכב על ידו מלחול שאין זה איסור חל על איסור חל עלי' נמי איסור שם נותר אצל כל אדם האוכלו להתחייב עליו משום חלב ומשום נותר אעפ"י שיש כאן איסור חל על איסור: כי אמרינן איסור מוסיף בחדא חתיכה. כדמפרש מתוך שחל עליה שם איסור שני אצל דבר שהיה מותר לו חל עליו אף אצל דבר שהיתה אסורה לו כבר אבל מחתיכה לחתיכה לא אמר מתוך שחל על האדם אצל חתיכה זו יחול עליו אף אצל חתיכה אחרת (זו) בכולל לא אמרינן: מהו דתימא. באיסור הבא מעצמו לא אמרינן כולל: אכילה אחת. זית אחד: טמא שאכל חלב כו'. חייב משום חלב ומשום נותר ומשום יוה"כ ומשום טמא שאכל את הקדש הרי ארבע חטאות ואשם אחד מעילה ואפי' הוא כהן גבי חלב דקדש מועל הוא דאמר מר (תמורה דף לג:) כל חלב לה' לרבות אימורי קדשים קלים למעילה והנהו כולהו איסור חל על איסור נינהו או ע"י כולל או ע"י מוסיף שהרי משנולדה הבהמה נאסר חלבה אקדשה מיגו דחל איסור מוקדשים אבשר ועור חל נמי אחלב הרי כולל הוה ליה נותר מיגו דאיתוסף בה איסורא לגבי מזבח על חתיכה זו משום נותר איתוסף נמי לגבי גברא משום נותר הרי מוסיף איטמא גברא מיגו דאיתסר האי גברא בקדשים הנאכלים משום טומאה איתסר נמי בהאי חלב משום טומאה הרי כולל הוה ליה יוה"כ מיגו דאיתסר אף בחולין משום יוה"כ איתסר נמי בהאי משום יוה"כ: אף אם היתה שבת כו'. דאילו אהוצאת יוה"כ לא מיחייב דקסבר אין עירוב והוצאה ליוה"כ: והוציאו. בפיו בשעת אכילה: אינו מן השם. אין חטאת זו באה משום האכילה אלא משום הוצאה: ואם איתא. דאמרינן כולל באיסור הבא מעצמו אכתי הוה ליה לתנא לטפויי חטאת בהאי כזית כגון שבועה כו': כי קתני כו'. אע"ג דאית ליה כולל נמי באיסור הבא מעצמו הכא לא חשיב אלא איסורין הבאים מאליהן: והרי הקדש. אשם מעילות דאתי ליה משום דיבורו שהקדישו: שאלה. לחכם להתיר האיסור: והרי הקדש. שבא ע"י נדר וכל נדרים יש להן שאלה: בנשיא ורבי אליעזר היא כו'. במסכת הוריות ואמרינן התם *לא א"ר אליעזר קרבן קבוע לנשיא בעבירה דקרבן עולה ויורד אלא בטומאת מקדש וקדשיו הואיל ונאמרה בו כרת *בקבועה אבל בשמיעת הקול ובבטוי שפתים לא אמר: דחיילא אפחות מכשיעור. במפרש: הרי הקדש. אשם מעילות בא על שוה פרוטה אפילו פחות מכזית: הא בעינן שוה פרוטה. והיינו שיעוריה: מאוריא. מקום: אשם. מעילה: דזדונו לאו. דתניא *הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרין באזהרה ואמרינן מאי טעמא דרבי גמר חטא חטא מתרומה דאיכא אזהרה ומיתה בידי שמים ורבנן אמרי אמר קרא בתרומה ומתו בו כי יחללוהו בו ולא במעילה ממיתה מעטיה אבל באזהרה קאי מג"ש דחטא חטא ואית דילפי מוכל זר לא יאכל קדש ולאו מילתא היא דההיא בתרומה כתיב ומוזר לא יאכל כי קדש הם נמי לא אתיא דההוא בקדשים הנאכלין לכהנים כתיב וכל שיש בו שעת היתר לכהנים אין בו מעילה:

בחטאת

עין משפט
נר מצוה

מד א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' יא סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף ו:

מה ב מיי' פ"ו מהל' שגגות הל' ד סמג עשין ריג:

רבינו חננאל

איסור מוסיף בחדא חתיכה כגון חתיכה של הקדש שאסור לישראל טמא ומותר לישראל טהור. או בשר חטאת או בשר אשם שאסור לישראל ומותר לכהן נעשה נותר מגו דאיתוסף בה איסורא לכהן איתוסף בה נמי לישראל: אמר רבא שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים למאן דאית ליה איסור כולל מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים. ואם אכל תאנים חייב שתים. וזהו איסור הבא מעצמו. פי' שבועה של עצמו היא גרמה להן איסור. ואותבינן עליה מהא דתנן בכריתות פרק אמרו לו אכלת חלב. יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם אחד. ואלו הן טמא שאכל חלב נותר מן המוקדשין ביוה"כ. פי' חייב חטאת משום שהוא טמא ואכל קדש. ומשום שאכל חלב. ומשום שאכל נותר. ומשום יוה"כ. ומשום שנהנה מן ההקדש מביא אשם. ואם איתא ניתני כגון שנשבע שלא יאכל תמרים וחלב (זה) דמיגו דחיילא שבועה אתמרים חיילא נמי אחלב ויהיה חייב ה' חטאות. ודחי כי קתני האי תנא איסור הבא מאליו כגון הנותר שעבר היום ונעשה מאליו נותר. אבל איסור הבא מעצמו כדאמרן לא קתני. ואקשינן והרי האי תנא קתני מוקדשין ואיסור של מוקדשין מעצמו של אדם שמקדישו הוא. ודחי' מוקדשין האי בכור הוא דקדושתו מאליו ולא אדם קא מקדיש. איבעית תימא שבועת ביטוי קרבן עולה ויורד הוא. אם הוא עשיר כשבה. ואם הוא עני תורים ובני יונה. ומשום הכי לא תני ליה. ואקשינן והרי טמא שאכל קדש שהוא בעולה ויורד. ותני ליה. ודחי' זה חטמא נשיא ואליבא דר' אליעזר דאמר נשיא אינו מביא קרבן עולה ויורד אלא קרבן קבוע. דתנן בהוריות סוף פ"ב ר' אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. א)פי' אשם מעילות שמביא הנהנה מן ההקדש בלאו הוא. ואסיקנא

א) נראה דחסר כאן וצ"ל והרי אשם דזדונו לאו. פי' אשם מעילות וכו'.

מסורת הש"ס

שבת קב. יבמות לג. כריתות יג:

בדפו"י עמהם

ולאוסר האחרון החתיכה במה. כו' כצ"ל. יעב"ץ

[מכות כב.]

הוריות ט. כריתות כו:

[לעיל כה:]

ס"א ליתא

הגהות הב"ח

(א) גמ' אם היתה שבת והוציאו בפיו חייב:

[דף ט:]

[נ"ל בכבקבוע]

[סנהדרין פד.]

בחטאת קאמרינן רבינא אמר כי קתני מידי דחייל אמידי דבר אכילה הוא שבועה דחיילא אמידי דלאו בר אכילה הוא לא קתני והרי הקדש דחייל נמי אעצים ואבנים אלא כי קתני (מידי) דחייל אמידי דאית בה משש שבועה דחיילא אמידי דלית ביה משש כגון שאישן ושלא אישן לא קתני: **מתני'** [א]אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים ואחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי *ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר °להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך: **גמ'** *ת"ר חומר בנדרים מבשבועות חומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים [ב]שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות [ג]מה שאין כן בשבועות חומר בשבועות [ד]שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש [ה]מה שאין כן בנדרים: כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני ושלא אתן: מאי אתן אילימא צדקה לעני [ו]מושבע ועומד מהר סיני הוא שנאמר °נתון תתן לו אלא מתנה לעשיר:

שאישן ושלא אישן: איני *והא"ר יוחנן [ז]האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר ג' הכא דלא אמר ג': שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק: איתמר *שבועה שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב אמר [ח]חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא לימא בפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע קא מיפלגי דתנן ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר"ע א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך רב דאמר כר"ע ושמואל דאמר כר' ישמעאל אליבא דר' ישמעאל כולי עלמא לא פליגי השתא מילתא דאיתא בלהבא לא מחייב עלה רבי ישמעאל לשעבר מילתא דליתא בלהבא מיבעיא כי פליגי אליבא דר"ע רב כר"ע ושמואל אמר עד כאן לא מחייב ר"ע התם לשעבר אלא מלתא דאיתא בלהבא מחייב ר"ע לשעבר אבל מידי דליתיה בלהבא לא לימא בפלוגתא דרבי

רש"י

בחטאת קאמר. הא דאמרי' דבר שזודונו לאו לא קתני בחטאת הוא דאמר ושבועת ביטוי חטאת היא: דלית ביה ממשא. שאישן ושלא אישן שהשינה אין בה ממשא: שאזרוק צרור לים לא גרסי' הכא: **מתני'** אחד דברים של אחרים. כדמפרש שאתן לפלוני כו': שאין בהן ממש. תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שינה ומשמע שאין בהן הנייה כגון שאזרוק צרור לים: א"כ. דדייקת להרע או להיטיב אין לי כו': מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא: **גמ'** הנדרים חלים על דבר מצוה. קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור ובנדרים מפרש טעמא בפרק ואלו מותרין (דף טז:): מה שאין כן בשבועות. כדתנן במתני' ויליף לה לקמן (דף כז.) מקראי: נדר אינו חל על השינה כגון קונם שאני ישן דקונם לשון הקדש הוא ומאי ליחול הקדש אבל קונם עיני בשינה חל אעין: מלקין אותו. משום שבועת שוא דדבר שא"א הוא ומשנשבע ישנה לשקר אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דקתני וישן לאלתר: ליתיה בלהבא. יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק: רב כר"ע. דמחייב בלשעבר: ושמואל כרבי ישמעאל. דמחייב ליה [רק] להבא: אליבא דר' ישמעאל כ"ע לא פליגי. כלומר דרב ודאי תנאי היא דלא מחייב ליה רב אליבא דרבי ישמעאל וליתא לפלוגתא דרב ושמואל אליביה כדמפרש ואזיל: כי פליגי אליבא דר"ע. כלומר אבל בדר"ע פליגי ולאו דשמואל כתנאי דאפי' לר"ע פטר ליה שמואל וכל שכן לר' ישמעאל:

תוספות

אלא כי קתני מידי דחייל אמידי דבר ממשא כו'. תימה דבסוף מכות (דף כב. ושם) דקאמר וליחשב נמי כגון דאמר שבועה שלא אחרוש ביו"ט ודחיק למימר האי תנא לית ליה איסור כולל ולישני כי הכא דלא קתני מידי דחייל אמידי דלאו בר ממשא וי"ל דעדיפא מיניה משני התם:

חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות. בפ"ב דנדרים (דף טז:) נפקא לן מדכתיב לה' וברים מסכת נזיר (דף ה. ושם) דרשינן מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיין הרשות ותימה תרי קראי למה לי הא איתקוש נדרים ונזירות אהדדי ברים מסכת נדרים (דף ג.) וי"ל לריכי דנזירות אוסר כל יין עליו הלכך חייל אין מצוה כיין הרשות אבל נדרים שאינו אוסר עליו אלא המצוה כגון סוכה ושופר ולולב ותפילין אימא דלא חייל ואי כתיב נדרים ה"א לפי שאוסר המצות עליו אבל בנזיר שאוסר עצמו על היין לא חייל דנדרים *גופייהו כשאוסר עצמו הסוכה לא חייל:

מה שאין כן בשבועות. בפרק ב' דנדרים (דף טז:) פריך מ"ש נדר דכתיב כי ידור נדר לה' שבועה נמי הכתיב או השבע שבועה לה' ומשני הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שלא אשב בסוכה משמע דבנדרים לפי שאוסר סוכה על עצמו דאוי שיחול הנדר שאוסר הסוכה עליו כקרבן וסוכה אינה מצווה לעשות מצוה אבל שבועה שאוסר עצמו על הסוכה אין השבועה חלה דמשועבד הוא לעשות מצוה ותימה א"כ מה חומר יש בנדרים מבשבועה שבועה נמי חיילא כה"ג כי אמר ישיבת סוכה עלי שבועה דאסר חפצא עליה דבאסר חפצא עליה חלה נמי שבועה כדאמר בשילהי (*פ"ק) (דף יג) ובפ' ד' נדרים (דף כה:) גבי שבועת שוא בא‍ומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי גמל פורח באויר והדאמר ברים נדרים (דף ב:) איידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים דמיתסר חפצא עליה ולאפוקי שבועה דאסר נפשיה מן חפצא הייננו דהוי נמי כה"ג דאסר נפשיה מן חפצא אבל נדרים וחרמים אינן אלא בענין דמיתסר חפצא עליה וי"ל דהיינו חומר בנדרים דבכל ענין דחל על דבר הרשות חל על דבר מצוה דהיינו כשאוסר חפץ על עצמו אבל כשאוסר עצמו על החפץ אינו חל אפי' בדבר הרשות כשאומר קונם גופו על החפץ דקונם הייננו כקרבן ולא שייך על עצמו אבל בשבועה בכל ענייני שבועה אינה חלה על דבר מצוה כדבר הרשות דהיינו כשאוסר עצמו על החפץ ורבינו אלחנן תירץ בשם ר"י דבשבועה אפי' כשיאמר ישיבת סוכה עלי שבועה אסר נפשיה מן חפצא דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו וקונם לא שייך אלא על החפץ שאוסר על עצמו כקרבן ולכך חלה נמי שבועה על השינה דאסר נפשיה עליה אבל בנדר אסר שינה עליו ואין בה ממש ובפ"ב דנדרים (דף טו.) מסיק רבינא דנדרים נמי חלים מדרבנן על דבר שאין בו ממש והשתא אתי שפיר הא דאמר ברים נדרים (דף ב:) לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא ור"ת מפרש דלקמן (דף כט.) ובפ' ד' נדרים (דף כד:) לא מיירי שאמר בלשון זה יאסרו עלי בשבועה אלא ה"ק כשאומר לשון שע"י שבועה אוסר פירות עליו ומיירי שאומר שבועה שלא אוכל פירות וברוב ספרים ל"ג בשבועה אבל אמר יאסרו בשבועה אינו כלום אפי' בדבר הרשות משום דאסר חפצא עליה והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות: **איני** והא"ר יוחנן. למאי דס"ד השתא דלטולם קאמר תימה דתקשה ליה ברים פירקין (דף יט:) גבי שבועה שאוכל ושלא אוכל וי"ל דגבי אכילה ליכא למיטעי דלטולם קאמר ולא הוצרך התנא לפרש דלאלתר קאמר א"כ התם נמי שייך שפיר לטולם כגון שנשבע על ככר שלפניו: **ושמואל** דאמר כר' ישמעאל. וא"ת והא לעיל קאמר שמואל טעמא משום דליתא בלהבא וי"ל דאין זה מדברי שמואל אלא הש"ס מפרש כן אליביה וכענין זה יש בכמה מקומות בש"ס*: **רב** דאמר כר"ע. הק' ה"ר עזרא הגביה דהשתא רב דריש ריבויי ומיעוטי ובהגוזל קמא (ב"ק דף סב:) סבר רב כר"מ דאמר הודאה בעבדים הרי שלך לפניך דאין נגזלים כמקרקעי ומאן דאית ליה דעבדים כמקרקעי דריש כללי ופרטי כדמוכח לקמן בפ' שבועת הפקדון (דף לז:) ובהגוזל בתרא (ב"ק דף קיז:) וי"ל דאית ליה שום מיעוט דממעט עבדים כדפריסית לעיל בפ"ק (דף ד: ד"ה ר"ע):

מי

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פ"א מהלכות שבועות הלכה כ סמג לאוין רלח רלט טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף א:

מז ב מיי' פ"ג מהלכות נדרים הלכה א סמג לאוין רמב טוש"ע יו"ד סימן רטו סעיף א:

מח ג מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה טז סמג שם וסי' רלח טוש"ע יו"ד סימן רלט סעיף ד:

מט ד מיי' פ"ג מהל' נדרים הלכה א סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:

נ ה מיי' שם סמג שם טוש"ע יו"ד סימן ־־ג סעיף א:

נא ו מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה טז:

נב ז מיי' שם הלכה כ סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ד:

נג ח מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע יו"ד שם סעיף א:

גופייהו [כשאוסר] עצמו על הסוכה לא חייל. כצ"ל רש"ל

רבינו חננאל

שבועה חיילא אמידי דלאו בר משש הוא. כגון שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק א): מתני' אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים [א'] יש בהם ממש וכו'. ת"ר חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות מה שאין כן בשבועה. חומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים: פיסקא שאתן לפלוני ושלא אתן אוקימנא בנשבע ליתן מתנה לעשיר. אבל ליתן צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא שנאמר נתון תתן לו ואין שבועה חלה על שבועה. שאישן ושלא אישן כו'. אוקימנא בנשבע שלא ישן פחות מג' ימים. אבל הנשבע שלא יישן ג' ימים מלקין אותו וישן לאלתר: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק כו'. אתמר שבועה שורק פלוני צרור לים ולא זרק. שבועה שלא זרק וזרק. רב אמר חייב דהא איתא בלאו והן. ושמואל אמר פטור דהא ליתא בלהבא. פי' ליתיה בזרוק. כלומר אינו יכול לכוף חבירו לזרוק צרור לים (המלח) מיכן ולהבא. ואתינן לאוקמי חלוקתם בחלוקת רבי ישמעאל ור' עקיבא ולא עמדה. ואסיקנא כי פליגי אליבא דרבי עקיבא רב כר' עקיבא ושמואל אמר לך כי קא מחייב ר' עקיבא לשעבר במידי דאיתיה להבא אבל במידי דליתית להבא לא מחייב אלא בפלוגתא

א) עי' רש"י.

[ועי' תוס' יומא מ: ד"ה ועשהו ותוס' ב"ק יט. ד"ה רב אשי וכו']

מסורת הש"ס

רפ"ג מ"ז

לעיל ג. כה. [תמורה ג:]

נדרים יג: [עו. תוספתא נדרים פ"א]

נדרים טו יבמות קכח: נדרים טו. סוכה נג. [לקמן מט:]

תורה אור

דרבי יהודה בן בתירא ורבנן קמיפלגי *דתנן *נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור [ב]לקיים את המצוה ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא *דאמר רבי יהודה בן בתירא ומה אם הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שמושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה שכן לא עשה בה לאו כהן נימא רב דאמר כר' יהודה בן בתירא ושמואל דאמר כרבנן אליבא דרבי יהודה בן בתירא כולי עלמא לא פליגי השתא לאו והן לא בעי להבא ולשעבר בעי כי פליגי אליבא דרבנן שמואל כרבנן ורב כי לא מחייבי רבנן בלאו והן דכתיב °להרע או להיטיב בהדיא אבל להבא ולשעבר דמריבויא דקראי אתו מחייבי מתיב רב המנונא *לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן [ג]חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אלא לא הנחתי מי איתיה בלא אניח הוא מותיב לה והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות מתיב רבא *איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם [ד]ואמר על עמוד של אבן *(שהוא במקום פלוני) שהוא של זהב ואמר עולא *[ה]והוא שניכר לג' בני אדם טעמא דניכר הא לא ניכר עובר משום שבועת ביטוי ואמאי הא אינו ביהא של זהב הוא מותיב לה והוא מפרק לה ניכר עובר משום שבועת שוא לא ניכר עובר משום שבועת שקר אמר אביי [ו]ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות ידעתי ולא ידעתי מחלוקת [ז]העדתי ולא העדתי מחלוקת בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתיה בלהבא לא מחייב עליה לשעבר להכי אפקה רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקה רחמנא אמרוה רבנן קמיה דאביי לאיחובי עליה תרתי אמר להו תרתי לא מציתו אמריתו דתניא °לאחת מאלה לאחת אתה מחייבו [ח]ואי אתה מחייבו שתים ולאביי למאי הלכתא אפקיה רחמנא לכדתניא *בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם [ט]לחייב על המזיד כשוגג אמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד מיחייב חדא בשוגג מיחייב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי (א) לאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי רבא אמר *משום דהוה דבר שבכלל ויצא לידון בדבר החדש אין לך בו אלא חידושו בלבד מכלל דאביי סבר איתה לשבועה בעולם והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות הדר ביה אביי מההיא ואיבעית אימא

חדא

ויקרא ה | שם

רש"י

דר' יהודה בן בתירא. אנשבע לקיים את המצוה פליג ולא אנשבע שלא לקיים: שכן לא עשה בה כו'. דאיתיה בהן וליתיה בלאו: נימא רב כר' יהודה בן בתירא. דלא בעי לאו והן ה"נ לא בעינן להבא ולשעבר: אליבא דר' יהודה כולי עלמא לא פליגי. כלומר דשמואל ודאי תנאי היא דלא ס"ד דשמואל למיפטריה אליבא דרבי יהודה בן בתירא: השתא לאו והן. דכתיב בהדיא להרע או להיטיב דמשמע כגון אוכל ולא אוכל לא בעי: להבא ולשעבר. דלא מיפרשי כל שכן דלא בעי: כי פליגי אליבא דרבנן. פליגי דרב אפי' לרבנן אמר למילתיה ולא תימא לרב תנאי היא וכל מקום שיש לשון זה בגמרא זו היא שיטתה: מי איכא בלא אניח. בשבועת ביטוי והא נשבע לבטל את המצוה הוא: והוא שניכר לשלשה בני אדם. שכבר ידעו שלשה באותו עמוד שהוא של אבן הוא דהויא שבועת שוא דמידי דידעו ביה תלתא בני אדם הוי מפורסם: ה"ג ומודה רב באומר שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך: ומודה רב כו'. דאע"ג דלא בעי להבא ולשעבר לאו והן בעי והאומר שבועה שאני יודע לך עדות הן משכחת בה לאו לא משכחת בה דליתיה באיני יודע לך דאיני יודע לך עדות לאו משום שבועת ביטוי חייביה רחמנא להתחייב בה חוץ לב"ד אלא משום שבועת העדות ואינה אלא בב"ד ובראוי להעיד: ידעתי ולא ידעתי מחלוקת. דרב ושמואל דאיתיה בלאו והן וליתיה בלהבא דנשבע לבטל את המצוה הוא: להכי אפקיה רחמנא כו'. ופרשה בהדיא ובהאי קרבן גופיה דאי לא כתבה בהדיא לא שמענא ליה משבועת ביטוי דליתיה בלהבא: אלא לרב למאי הלכתא כתבה רחמנא. ובהאי קרבן גופיה הלא בכלל שבועת ביטוי היא: תרתי. אם ראוי להעיד הוא וכפר בו בב"ד חייב שתים משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי: לאחת. בההיא ענינא כתיב כי יאשם לאחת מאלה: ולאביי למאי הלכתא. אליבא דרב: בכולן. בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו נאמר ונעלם: וכאן. בשבועת עדות לא נאמר ונעלם: במזיד. דליתיה לשבועת ביטוי: מחייב חדא. משום עדות: בשוגג. דאיכא לחוביה נמי משום שבועת ביטוי מחייב תרתי: לאו הייט דאמרי. לכו דבהדיא מעטיה קרא מלחייביה תרתי ועל כרחך בשוגג הוא דמיעטיה קרא דאי במזיד מי איכא תרתי ולמה לי למעוטי הא אין חיוב ביטוי במזיד. ה"ג ואי במזיד מי איכא תרתי: רבא אמר כו'. כלומר לא צריך למעוטיה מלאחת וכי אתא לאחת למעוטיה מחיוב שתים לאו לעדות וביטוי אתא אלא לביטוי לחודיה שאם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת אבל עדות וביטוי לא צריך מיעוטא דהויא לה עדות דבר שהיה בכלל ביטוי ויצא בפני עצמו לידון בדבר החדש בראויין להעיד ובב"ד הלכך אין לך בו אלא חידושו ומשום עדות חייב ולא משום ביטוי: מכלל דאביי. דאיצטריך קרא למעוטי: סבר איתה לשבועה בעולם. כלומר איתא לשם שבועת ביטוי באיני יודע לך עדות והאי דלא מיחייב תרתי משום מיעוטא דאין אתה מחייבו שתים הוא וכ"מ היכא דאיתיה לביטוי וליתיה לעדות כגון בפסולין לעדות או שלא בב"ד דליכא למיפטריה מלאחת מיחייב משום ביטוי: והאמר אביי. לעיל כו' דליתיה לשם שבועת ביטוי בשבועת העדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין שלא בב"ד:

שאין

תוספות

מי איכא בלא אניח. וליכא לאוקומה בשבת ויו"ט דלמאי קתני לא הנחתי אי לאו לאשמועינן אע"ג דליתיה בלא אניח אי נמי משני אפי' למ"ד (*מנחות דף לו:) שבת זמן תפילין הוא: הוא מותיב לה והוא מפרק לה. ה"מ לאוקומה כר' יהודה בן בתירא דלא בעי לאו והן אלא ניחא ליה לאוקומה ככ"ע:

ואמר עולא והוא שניכר כו'. תימה תקשה ליה מגופא דמתני' דקתני (לקמן דף כט.) איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע הא אינו משנה את הידוע חייב משום שבועת ביטוי אע"ג דליתיה בלהבא וכן נמי מדתנן (שם) אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד משום דאי אפשר להיות הא אפשר להיות חייב משום שבועת ביטוי אע"ג דליתיה בהראה כקורת בית הבד ומיהו לפי מה שמפרש רבא דה"ק באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו' ניחא דלא מצי דייק מההיא דשבועה היא מאכילת פירות א"נ התם אפשר שיטרת עד שיראה נחש כקורת בית הבד הואיל והוא בעולם:

ידעתי ולא ידעתי מחלוקת. לאו הייט שבועת העדות דמיירי כגון שאינו צריך עכשיו לאותה עדות:

אחת אתה מחייבו כו'. תימה דבת"כ דריש מלאחת בשבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין דחייב על כל אחת ואחת והכא דריש מיניה דאינו חייב אלא אחת וי"ל דבת"כ מפיק מלאחת והכא דריש מאלה דמשמע מקצת אלה הכתובים בפרשה אתה מחייבו ולא על כל אלה אי נמי מלמ"ד דלאחת קא דריש ושמואל דריש כוליה לדרשה דת"כ:

לחייבו על המזיד כשוגג. המ"ל לחייבו אפי' מושבע מפי אחרים בלא עניית אמן משא"כ בשבועת ביטוי:

חדא

עין משפט נר מצוה

צ"ל עירובין צה: צו:

נד א מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה יד טו סמג לאוין רלא טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ה:

נה ב מיי' שם הלכה טו טוש"ע שם ס"ב:

נו ג מיי' שם הלכה יט:

נז ד מיי' שם פ"א הל' ד ועי' בהשגות ובכ"מ סמג שם טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ד:

נח ה מיי' שם פ"ה הל' כב:

נט ו מיי' פ"ט מהלכות שבועות הלכה יא:

ס ז מיי' שם הלכה יט ולחיוב כרב:

סא ח ט מיי' שם הל' יד:

רבינו חננאל

דרבי יהודה בן בתירא ורבנן פליגי. דתנן נשבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור. שהיה בדין שיהא חייב דברי ר' יהודה בן בתירא. ואסיקנא אליבא דרבי יהודה בן בתירא כולי עלמא לא פליגי השתא לאו והן לא בעי דכתיב בהדיא באורייתא דהא מחייב בשבועת מצוה אע"ג דליתיה (בהן) [בלאו] וכ"ש להבא ולשעבר דמרבויא הוא דקא אתי דלא בעי. כי פליגי אליבא דרבנן. שמואל כרבנן סבר כיון דבעי לאו והן להבא נמי בעי. ורב כי בעי לאו והן דכתיב להרע או להיטיב בהדיא. אבל להבא ולשעבר דמרבויא דקרא הוא דקאתי דכתיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה לא בעי. ומותיב רב המנונא לשמואל מהא דתני לא הנחתי תפילין היום ולא אכלתי היום. משביעך אני ואמר אמן חייב. והא הנחת תפילין ליתא בלהבא. דהא נשבע לבטל את המצוה פטור הוא. ופרקינן לצדדין קתני לא אכלתי ונמצא שאכל חייב קרבן דהא איתיה בלא אוכל להבא. אבל לא הנחתי תפילין דלהבא ליתיה פטור מקרבן וחייב מלקות. מותיב רבא איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם. אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב כו'. ואמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם שהוא עמוד של אבן. הא אם לא ניכר להן אינה שבועת שוא אלא שבועת ביטוי וחייב עליה קרבן. ואמאי הא ליתיה ביהא של זהב. ופרקינן ניכר עובר משום שבועת שוא. לא ניכר עובר משום שבועת שקר. אמר אביי ומודי רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע פטור משום שבועת ביטוי דהא ליתיה בכלל ארע לך. א) כלומר ליתיה בלהבא. ידעתי ולא ידעתי העדתי ולא העדתי מחלוקת. בשלמא לשמואל דאמר כל דליתיה בלהבא לא מחייב עליה לשעבר משום שבועת ביטוי להכי אפקה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי לחיובית בשבועת העדות. ואע"ג דליתיה בלהבא. אלא לרב דמחייב שבועת ביטוי ואע"ג דליתיה בלהבא. אמאי אפקה לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי וכתבה בפני עצמה כדכתיב ושמעה קול אלה. ואתינן לפרוקי אליבא דרב. ודלמא לחיובי בשבועת העדות תרתי הוא דאפקה חדא משום ביטוי וחדא משום שבועת העדות. ונדחו דברים הללו. מדתניא לאחת מאלה. אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים. אלא לחייב על שבועת [העדות] במזיד כשוגג אפקה. כדתניא בכולן כתיב ונעלם ממנו ובשבועת העדות לא כתיב ונעלם לחייב על המזיד כשוגג דליתא בשבועת ביטוי. ואימא במזיד ניחייב קרבן אחד משום שבועת העדות משום דליכא ביטוי קרבן במזיד אלא מלקות. (אלא) [אבל] בשוגג מחייב תרתי. חדא משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות (תרתי) [דכתיב] ושמעה קול אלה. וכתיב או נפש כי תשבע. [לא] מצית אמרת דכתיב לאחת מאלה. ואי במזיד מי איתא לשבועת ביטוי קרבן כלל דצריך קרא למיעוטא. רבא אמר משום דהתם שבועת העדות דבר שהיה בכלל שבועת ביטוי ויצא מן הכלל לידון בדבר חדש והוא לחייבו קרבן על המזיד כשוגג בלאו גרידתא ואין לך בו אלא חדושו בלבד. כלומר אין לך בו אלא קרבן אחד בלבד בין בשוגג בין במזיד. ואקשינן מכלל דאביי סבר דאיתא לשבועה כו'. מתני'

א) לפניו בגמ' איתא דליתא בכלל שאיני יודע לך עדות וגי' רבינו נ"ע דהא רב לא בעי להבא.

מסורת הש"ס

לקמן כט.

לקמן במשנה כו. וכן במשנה שבמשניות איתא אמר

[לקמן כט:]

לקמן כט.

[במשנה דלקמן כט. ליתא] [שם]

[לקמן לג: לה. כריתות ט.] (שבת ע ע"ש יט)

[תמורה יג:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לאו הייט דאמרי לכו דאחת:

*חדא מינייהו רב פפא אמרה: ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא: ת"ר °להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה *שאין בהן הרעה והטבה מנין תלמוד לומר [א] °או נפש כי תשבע לבטא בשפתים אין לי אלא להבא לשעבר מנין תלמוד לומר °לכל אשר יבטא האדם בשבועה דברי רבי עקיבא רבי ישמעאל אומר להרע או להיטיב להבא אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הטבה והרעה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מרבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך שפיר קא"ל רבי עקיבא לר' ישמעאל א"ר יוחנן ר' ישמעאל ששימש את רבי נחוניא בן הקנה שהיה *דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט איהו נמי דורש בכלל ופרט רבי עקיבא *ששימש את נחום איש גם זו שהיה *דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעט איהו נמי דורש ריבה ומיעט מאי *ר' עקיבא דדריש ריבויי ומיעוטי דתניא או נפש כי תשבע ריבה להרע או להיטיב מיעט לכל אשר יבטא האדם חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה ור' ישמעאל דריש כלל ופרט או נפש כי תשבע לבטא בשפתים כלל להרע או להיטיב פרט לכל אשר יבטא האדם חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא אהני כללא לאתויי אפי' דברים שאין בהן הרעה והטבה להבא אהני פרטא למעוטי אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר איפוך אנא א"ר יצחק דומיא דלהרע או להיטיב מי שאיסורו משום °בל יחל דברו יצאתה זו שאין איסורו משום בל יחל דברו אלא משום בל תשקרו רב יצחק בר אבין אמר אמר קרא או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מי שהשבועה קודמת לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה אכלתי ולא אכלתי שהמעשה קודם לשבועה ת"ר °האדם בשבועה [ב]פרט לאנוס ונעלם פרט [ג]למזיד ממנו שנתעלמה ממנו שבועה יכול שנתעלמה ממנו חפץ ת"ל בשבועה ונעלם [ד]על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: אמר מר האדם בשבועה פרט לאנוס היכי דמי *כדרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמי דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו אמר ליה אידך ואנא בשיקרא אישתבעי אמר ליה לבך אנסך ונעלם ממנו שנתעלם ממנו שבועה יכול שנתעלם ממנו חפץ תלמוד לומר בשבועה ונעלם ממנו על העלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ: *מתקיף לה ... מחכו עלי' במערבא בשלמא שבועה משכחת לה בלא חפץ כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור שאוכל קאמר דשבועתיה אינשי חפצא דכיר אלא חפץ בלא שבועה ה"ד כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין וכסבור של שעורים קאמר דשבועתיה דכיר ליה חפצא אינשי כיון דחפצא אינשי *להו היינו העלם שבועה אלא אמר רבי אלעזר דא ודא אחת היא מתקיף לה רב יוסף אלמא חפץ בלא שבועה לא משכחת לה והא משכחת לה [ה]כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורין ועלתה בידו של חטין וכסבור שעורים היא ואכלה דשבועתיה דכיר ליה חפצא הוא דלא ידע ליה אמר ליה אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא אמאי דתפיס בידיה העלם שבועה הוא לישנא אחרינא אמר ליה אביי לרב יוסף סוף סוף קרבן דקא מייתי עלה דהאי פת מידת העלם שבועה הוא ורב יוסף אמר לך כיון דכי ידע ליה דחטין הוא פריש מיניה העלם חפץ הוא *בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו אמר ליה הרי העלם שבועה בידו וחייב אדרבה הרי העלם חפץ בידו [ו]ופטור אמר רב אשי חזינן אי מחמת שבועה קא פריש הרי העלם שבועה בידו וחייב אי מחמת חפץ קא פריש הרי העלם חפץ בידו ופטור א"ל רבינא לרב אשי כלום פריש משבועה אלא משום חפץ כלום פריש מחפץ אלא משום שבועה אלא לא שנא בעא מיניה רבא מרב נחמן

איזו

רש"י

שאין בהן הרעה והטבה · שאזרוק צרור לים: ת"ל כי תשבע לבטא · מכל מקום: ר' ישמעאל ששימש כו' · הכי שמיע ליה לרבי יוחנן שר' ישמעאל שימש את רבי נחוניא: מאי מיעט מיעט מצוה · דדבר שאי אפשר הוא וה"ה למשנה את הידוע לאדם: לא יחל דברו · לא משמע אלא בדבר שאפשר לו לקיים שבועתו והייט להבא: לא תשקרו · בשעה שתשבעו לא תהא לשקר: האדם בשבועה · שיהא אדם בשעת שבועה שיהא לבו עליו: פרט לאנוס · כדמפרש לקמיה כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת שם ולקמיה בעי אם כן שגגת שבועה לשעבר היכי משכחת לה: בשבועה שם ונעלם · שנתעלמה ממנו שבועה: העלם חפץ · בלא שבועה לקמן מפרש לה: לבך אנסך · כסבור היית לישבע באמת: אינשי · שכח: אחת היא · אי אתה מוצא העלם חפץ בלא העלם שבועה וזו היא אינה משנה: אלמא לא · אין אתה מוצא זו בלא זו בתמיה והא משכחת לה כו': עלה דהאי פת · שאכל וגבי דהאי פת העלם שבועה היא כסבור שלא נשבע עליה שהרי סבור שהיא של שעורים: חזינן כו' · כבר פירשתיו אצל העלם טומאה ומקדש בשילהי ידיעות הטומאה: לא שנא · ופטור:

תוספות

חדא מינייהו רב פפא אמרה · דמלך בתר אביי ורבא כדמוכח בפרק *(בתרא דמסכת מועד קטן (דף כו)) ולא היו יודעים התלמידים אם מדעתו אמרה או משום רבו:

מיעט דבר מצוה · המ"ל מיעט דבר דליתיה בלאו והן ולשמואל מילתא דליתיה בלהבא וצ"ל דשקולים הן דלמאן דדריש ריבה ומיעט וריבה לית לן למעוטי אלא חדא מילתא:

ולא שקדמה ביטוי לשבועה · ואתא האי קרא לגלויי על להרע או להיטיב דממעט לשעבר אבל בהאי לאודיה לא סגי:

את לבך אנסך · נראה דלאו למפטריה מקרבן גרידא קאמר שלא יצטרך לכתוב על פנקסו שיביא חטאת שמינה לכשיבנה בית המקדש אלא אפילו עונש נמי ליכא כדמוכח בפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כה:) דאמר התם כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ומפרש היכי דמי שבועות שגגות כדרב כהנא ורב אסי דכל חד וחד אדעתיה שפיר משתבע ולא דמי להא דהשולח (גיטין דף נה: ושם) שאמרה יהנה שם המות באחד מבניה שנתכשה דגבי ממון שאני דמעיקרא הוה לה למידק שסופה לבא לידי שבועה אם תאבדנו ומיהו תימה אמאי לא מיבעיא תרי קראי חד לפטור מקרבן וחד לפטור מעונש כדאשכחן בפ"ב דנדרים (דף יז:) גבי נשבע לבטל את המצוה דמיבעי לן תרי קראי חד לפטור מקרבן וחד לפטור ממלקות ויש לומר דלא דמי כלל דהתם שפיר מיבעי לן תרי קראי חד למיפטר שוגג מקרבן וחד למיפטר מזיד ממלקות אבל הכא כשפטר שוגג פטרו לגמרי מקרבן ומעונש והא דס"פ ד' אחין (יבמות דף לב: ע"ש) דקאמר לרבי חייא בר קפרא שקורי משקר ולבר קפרא רבי חייא שקורי משקר לא לענין עונש שבועה קמיבעיא ליה היאך אירע תקלה על ידם אלא במה היה טועה לומר שמע מרבי כדבריו:

ואי

הגהות הגר"א

[א] גמ' או נפש כי תשבע לבטא בשפתים · נמחק וצ"ל אשר יבטא:

עין משפט נר מצוה

[נ"ל קמא דתענית ד' ט']

סב א מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף א:

סג ב מיי' שם פ"ג הל' ו סמג שם טוש"ע י"ד סימן רלב סעיף יב וסי' רלט ס"א:

סד ג מיי' שם פ"א הל' יב סמג שם:

סה ד ה מיי' שם פ"ג הל' ח ט:

סו ו מיי' שם הלכה י:

רבינו חננאל

מתני' ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד שנאמ' להרע או להיטיב · אמר לו ר' עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה' דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין א"ל מרבוי הכתוב . א"ל אם ריבה הכתוב לכך · פירוש אם ריבה הכתוב הזה דכתב לכל אשר יבטא האדם אפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה. ריבה נמי אפי' דברים שאינן להבא : ת"ר להרע או להיטיב אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה כו' · ואסיקנא ר' עקיבא דריש התורה ברבויי ומיעוטי כנחום איש גם זו . או נפש כי תשבע לבטא · ריבה כל מה שיבטא · להרע או להיטיב מיעט כל דבר שאין בו הרעה והטבה · לכל אשר יבטא האדם בשבועה חזר וריבה כל מה שיבטא האדם בשבועה חייב משום שבועת ביטוי · מאי רבי רבי כל מילי · בין להבא בין לשעבר · ואפילו דברים שאין בהם הרעה והטבה' אי הכי המיעוט למה בא · ואמרינן מיעט דבר מצוה. כלומר הנשבע לבטל את המצוה פטור · ר' ישמעאל דריש הכי בכלל ופרט כנחוניא בן הקנה רבו וריבה אפי' דברים שאין בהם הרעה והטבה · ומיעט אפילו דברים שיש בהן הרעה והטבה לשעבר ואינן להבא פטור · ואקשינן עליה ומה ראית לרבות דברים שאין בהן הרעה והטבה ולמעט דברים שהן לשעבר · ופריק ר' יצחק מדוקיא דקרא דכתיב לא יחל דברו אלא קיימו · והנשבע בדבר שכבר עבר היאך יכול לקיימו' מאי דהוה הוה' אינו עובר בדבר שעבר אלא משום לא תשקרו' ועוד מדכתיב או נפש כי תשבע לבטא · מי שקדמה שבועה לביטוי ולא מי שקדם ביטוי לשבועה : ת"ר לכל אשר יבטא האדם בשבועה פרט לאנוס כגון רב כהנא ורב אסי דהוו משבעי מר אמר הכי אמר רב ומר אמר הכי אמר רב ואשתכח כחד מינייהו' א"ל רב לאידך כי האי

מסורת הש"ס

[שבת [illegible] נד:]

ויקרא ה

שם

שם

[סוטה טז·]

[תוספתא פ"א]

[סוטה עז:]

[לקמן כז:]

במדבר ל

ויקרא ה

יבמות לב:
נדרים כה:
[לקמן לא:]

[סנהדרין יז: וש"נ]

ליה. יעב"ז

שבת ע: לעיל יט· [סנהדרין סב·]

גליון: נגונא לא הוי שבועת שקר מאי טעמא לבך אנסך שעמד בדעתך כי האמת עמך : לכל אשר יבטא האדם בשבועה ונעלם ממנו · מדסמיך ליה לשבועה לונעלם ש"מ דבהעלם שבועה הוא חייב ואינו חייב על העלם חפץ ואמרינן בשלמא אי אמר שבועה שלא אוכל פת חטים ושכח היאך נשבע הוא וכסבור שאוכל נשבע דהיינו העלם שבועה בלא העלם חפץ . כי פת חטין זכור הוא אלא שכח שנשבע שלא לאכלה · אלא העלם חפץ בלא העלם שבועה היכי דמי אי נימא כגון דאמר שבועה שלא אוכל פת חטים וכסבור פת של שעורים קאמר היינו העלם שבועה דא ודא אחת היא' כלומר לא משכחת העלם חפץ בלא העלם שבועה · ופרי' רב יוסף אי נשבע שלא אוכל פת חטין והושיט ידו לסל ליטול פת שעורים ועלתה בידו פת חטין וכסבור פת שעורים היא ואכלה פטור · היינו העלם חפץ בלא העלם שבועה · דשבועתיה דכיר ליה · חפצא הוא דאינשי ליה ואע"ג דאמר אביי כלום מחייבת ליה קרבן אלא ממאי דתפיס בידיה כי האי גוונא העלם שבועה היא · הא דחי לה רב יוסף הכי כיון דאילו מדכר דפת חטים היא פריש העלם חפץ הוא : בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם שבועה והעלם חפץ בידו מהו · א"ל הרי העלם שבועה בידו וחייב כו' · וקיימא לן כר' עקיבא דמחייב אפילו לשעבר: בעא מיניה רבא מרב נחמן איזו

עין משפט נר מצוה

סז א מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ז :
סח ב מיי' פ"ג מהל' שגגות הלכה ב :
סט ג מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה יא :
ע ד ה מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' י ופ"ב מהל' נדרים הלכה ב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רי סעיף א וסי' רלט ס"א :
[שבת סח:סט·]
א ו מיי' פי"ד מהל' מעשה קרבנות הל' יב :

*איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא א"ל **באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן או לאו כמאן *כמונבז דאמר שגגת קרבן שמה שגגה אפילו תימא רבנן עד כאן לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בבכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן דילפינן מע"ז והכא מייתי אפילו רבנן מודו בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר ומסתכן עליה מהו מסתכן לישרי ליה מר אלא מצטער ואכלה בשגגת שבועה מאי א"ל תנינא *שב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו לא שב מידיעתו אין מביא קרבן על שגגתו *אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו שנאמר °לבטא בשפתים מיתיבי בשפתים ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל °לכל אשר יבטא האדם בשבועה הא גופה קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין אמר רב ששת הא לא קשיא הכי קאמר בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו ולא הוציא גמר בלבו סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא אלא לשמואל קשיא אמר רב ששת תריץ ואימא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורין גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם מיתיבי °מוצא שפתיך תשמור ועשית אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל °כל נדיב לב שאני התם דכתיב כל נדיב לב וניגמר מינה משום דהוו תרומה וקדשים שני כתובין הבאין כאחד *וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר הוו חולין וקדשים *וחולין מקדשים לא גמרינן :

מתני'

רש"י

איזו היא שגגת [שבועת] ביטוי לשעבר · כיון דבעינן אדם בשבועה היכי משכחת לה שוגג : אי דידע · בשעת שבועה שהוא נשבע לשקר : מזיד הוא · וקרא כתב ונעלם בשלמא להבא משכחת לה שבשעת שבועה דעתו מיושבת עליו ולאחר זמן נתעלמה ממנו שבועה : כמונבז · תורה אור במסכת שבת בפרק כלל גדול : ה"ג דבכל התורה לא אשכחן לאו דמייתי קרבן בלא כרת : לישרי ליה מר · וכיון דאי אתא לקמן שרינן ליה לכתחלה כי אכיל ליה בהעלם שבועה לא עבר על שבועתו : מצטער · *ברעב ואי נמי לא נעלמה ממנו היה אוכלה ואכלה בשוגג בהעלם שבועה : לא שב מידיעתו כו' · והאי נמי לא שב מידיעתו הוא : צריך שיוציא · ואם לא הוציאה בשפתיו אינה שבועה : ולא שגמר בלבו להוציא · שלא נתכוין שתהא שבועה עד שיוציאנה בשפתיו : גמר בלבו סתם · שתהא שבועה בגמר לבו מנין כו' : מוצא שפתיך · גבי נודר להביא קרבן כתיב : תרומה וקדשים · תרומת מלאכת המשכן כתיב בה כל נדיב לב הביאו וגו' וגבי קדשים כתיב בחזקיהו בספר דברי הימים (ב כט) וכל נדיב לב עולות :

תוספות

ואי דלא ידע אנוס הוא · תימה אדקשיא ליה אברייתא תקשה ליה אמתני' דפ' שבועת העדות (לקמן דף ל:) דתנן על (א)שגגתו עם זדון העדות וי"ל דשמא פשיטא ליה להש"ס בשבועת העדות דשגגת קרבן שמה שגגה דאפי' מזיד חייב בו אבל שבועת ביטוי ס"ד דלא שמה שגגה דכיון דלא מיחייב אמזיד בעינן שגגה מעלייתא והא דפשיטא ליה לקמן בשבועת העדות דאונס פטור נראה דפשיטא ליה משבועת ביטוי דאע"ג דכתיב ביה ונעלם פטר ביה אונס כ"ש שבועת העדות דלא כתב ביה ונעלם דפטור :

אפילו תימא רבנן כו' · בר"פ כלל גדול (שבת דף סט: ושם) גבי הא דאמר אביי הכל מודים בשבועת ביטוי שאין חייבין עליה קרבן עד שישגוג בלאו שבה ופריך מהא דתניא איזהו שגגת שבועת ביטוי לשעבר דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו והיה שם בספרים מני אילימא מונבז (ב)השתא בכל התור' כולה דלאו חידוש הוא אמר מונבז דשגגת קרבן שמה שגגה הכא דחידוש הוא לכ"ש אלא לאו רבנן וע"כ לא פליגי רבנן עליה דמונבז אלא בכל התורה כולה דלאו חידוש הוא אבל הכא דחידוש הוא לא תיובתא דאביי תיובתא ורש"י אינו גורס גירסא זו כי קשה לו והא לא אתיא ברייתא לאשמועינן דשגגת קרבן שמה שגגה אלא לאשמועינן היכי אשכחן שגגת שבועת ביטוי לשעבר ובשמעתא דהיך נמי לאשכוחי דקאמר היכי דמי כו' וגרס הקונט' הא מני מונבז היא ופירש אבל לרבנן לית להו שבועת ביטוי לשעבר והקשה הרב רבי אליעזר ממגנצ"א לפירושו דמאן האי תנא דפליג עליה דמונבז התם רבי עקיבא ואיהו אית ליה שבועת ביטוי לשעבר כדאמרי' לעיל והשיב לו רשב"ם דה"פ הא מני מונבז היא אבל לרבנן משכחת לה בענין אחר כגון דאמר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם יש בה לאו או לא וסבור שיש בה עשה וקשיא לר"ת דהכא בשמעתין מסקינן דאפי' לרבנן שגגת קרבן שמה שגגה ויש לומר דלית ליה דאביי ולאביי משכחת להו לרבנן כדפרישית ולפי זה תתיישב נמי גירסא ראשונה דהשתא משמע דברייתא אתיא לאשמועינן דשגגת קרבן שמה שגגה מדלא נקט איני יודע אם יש בה לאו אם לא :

מצטער ואכלה בשוגג מהו · פי' בקונטרס שאפי' היה זכור היה אוכלה וקשה דאם כן למה נקט מצטער ונראה לפרש דמצטער על מה שאינו שוכח שהיה רצונו שישכח כדי שיאכל אבל במזיד לא היה אוכל ופשיטא דלאו היינו שב מידיעתו כיון שברצונו היה שוכח כדי שיאכל :

צריך שיוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים · נראה דמפשטא דקרא קדריש ולא משום דאייתר להכי מדפריך בסמוך וניגמר מיניה וקאמר נמי משום דהוה תרומה וקדשים ב' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין והשתא א"כ למה ליה קרא בשבועת ביטוי לבטא בשפתים אלא אינו מיותר לכך :

אלא לשמואל קשיא · ואם תאמר ודשמואל נמי יפרש הכי ולא שגמר בלבו להוציא בשפתיו וי"ל שהאמורא יש לו לפרש דבריו יותר :

גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין · השתא משמע דמקרא קדריש הא דלא מיתסר אלא בפת חטין דאזלינן בתר דברים שבלב בשאין הפה מכחיש והא דקאמר שמואל צריך להוציא בשפתיו היינו שצריך להזכיר פת אבל חטין אין צריך להזכיר ותימה דבפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כז:) תנן נודרין להרגים ולחרמים ולמוכסין שהן של תרומה כו' ושל בית המלך כו' ומפרש בגמ' דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינן של בית המלך ומסיק שאומר בלבו היום ומוציא בשפתיו סתם ואע"ג דסבירא לן דברים שבלב אינן דברים לגבי אונסין אפשר משמע דלא שרי אלא במקום אונס ואע"פ שאומר בלבו היום והכא נמי ליתסר אע"פ שאומר בלבו חטין וי"ל דהתם איירי בעם הארץ דלא התירו לו אלא גבי אונסין כדי שלא ינהגו קלות ראש בנדרים אבל לת"ח שרי אפי' שלא במקום אונס וכן מוכח דטעמא הוי משום דלא מהימנינן ליה במה דקאמר שהיה בלבו היום דקאמר לגבי אונסין אפשר משמע אפשר שהיה כדבריו שהיה בלבו היום והכי נמי אשכחן בפ' ב' דנדרים (דף כ:) דמפליג בין ת"ח לע"ה גבי נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים ואי הוה אמרינן דגבי אונסא אפי' מדירו על דעתו שרי הוה אתי שפיר דבלא אונס אסור אפי' אומר בלבו כדמשמע בסוף פירקין (דף כט:) גבי משה שהשביע את ישראל על דעת הקב"ה ועל דעתו ועוד נראה דהכא דסתם פת הוי דחטין להכי שרי אפי' שלא במקום אונס ואם תאמר בההיא דריש מס' נזיר (דף ב:) דתנן האומר אהא הרי זה נזיר ופריך בגמ' דלמא אהא בתענית קאמר ומוקי שמואל כגון שהיה נזיר עובר לפניו ופריך דלמא לפטרו מקרבנותיו קאמר ומשני דאמר בלבו והשתא כיון דגמר בלבו להיות נזיר למה לי נזיר עובר לפניו הא הכא לא בעינן פת חטין עובר לפניו וי"ל דהתם במאי דקאמר אהא לא משמע כלל לשון נזירות אם אין הנזיר עובר לפניו והוי כאילו גמר בלבו להיות נזיר ולא הוציא כלום בשפתיו אבל הכא סתם פת הוי דחטין :

שאני התם דכתיב וכל נדיב לב · משמע דהכא מודה שמואל דאין צריך להוציא בשפתיו והא דאמר בספ"ק דחגיגה (דף י. ושם) היתר נדרים פורחים באויר דקאמר ר' יצחק בגמ' יש להם על מה שיסמכו דכתיב וכל נדיב לב ודחי דלמא לאפוקי מדשמואל לאו משום דלית ליה *דשמואל אלא כלומר דלא ס"ל הכא כדשמואל :

משום דהוו תרומה וקדשים כו' · גבי קדשים כתיב שהביאו בעזרה (דה"ב כט) כל נדיב לב עולות °וגבי תרומה כתיב (במדבר יח) ונחשב לכם תרומתכם שניטלה במחשבה ואע"ג דתרומה חול אצל קדשים כדאמר בריש האיש מקדש (קדושין דף מא:) ולא ילפינן מקדשים מ"מ קדשים נילפו מיניה הלכך הוו שני כתובים הבאים כאחד ובקונט' פי' דתרומה היינו תרומת המשכן דכתיב וכל נדיב לב הביאו :

לקיים

רבינו חננאל

איזו היא שגגת שבועת ביטוי לשעבר · אי דידע מזיד הוא אי לא ידע ונשבע אנוס הוא כרב כהנא ורב אסי א"ל באומר יודע אני ששבועה זו אסורה' אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו · ולא תימא כמונבז דמחייב קרבן בשוגג על מאן דידע בשעת מעשה האיסור שעשה ולא ידע שהעושה הוא מביא קרבן אלא אפי' לרבנן דאמרי שגגת קרבן לא שמה שגגה · וכי האי מזיד הוא ולאו בר קרבן הוא הכא מודו רבנן דכיון דבכל התורה כולה לא אשכחן לאו גרידתא דמייתי קרבן דילפינן מע"ז שנאמר ואם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת וכתיב התם תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' אשכחן דהוקשה התורה כולה לע"ז · מה ע"ז דבר שחייבין עליו זדונו כרת ועל שגגתו חטאת' הכא בשבועה כיון דחדוש הוא דחייבין בה על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן לאו גרידתא אפילו רבנן מודו · והא דמונבז ורבנן מפורשת בשבת פרק כלל גדול : בעא מיניה רבינא מרבא נשבע על ככר שלא יאכלנה ומצטער עליה. כלומר הרעב מצערו ואין שם זולתה ואכלה בשוגג מהו · א"ל תניתוה או הודע אליו חטאתו השב מידיעתו' כלומר מי שיעשה בשגגה כיון שאתה מודיעו שאסור הוא פריש זהו שמביא קרבן על שגגתו · והאי נמי שב מידיעתו הוא וחייב קרבן וי"א כיון שמצטער עליה אע"ג שאתה מודיעו לא פריש' אפי' אם אכלו בשוגג כמו מזיד חשיב: אבל הנשבע על ככר ומסתכן אם לא יאכלנה שרינן ליה למיכלה : אמר שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים . ומותבינן עליה מהא דתניא בשפתים ולא בלב כו' · ופריק רב ששת ונדחה' ופריק א) רבא בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת שעורים שפטור בפת חמין שהרי לא הוציא בשפתיו פת חמין ופטור בפת שעורים שהרי לא גמר בלבו. אלא גמר בלבו להוציא פת חמין והוציא פת סתם מנין שחייב ת"ל לכל אשר יבטא האדם בשבועה. ואדחי' הא תיובתא משמואל :
מיתיבי מוצא שפתיך תשמור · אין לי אלא המוציא בשפתיו · גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב. ופרקינן לשמואל שאני התם דפריש בה קרא כל נדיב לב· ומשום דהוו שני כתובים הבאים כאחד.קדשים הא דאמרן' ותרומה דכתיב בה ונחשב לכם תרומתכם מלמד שהתרומה ניטלת באומד ובמחשבה.לא גמרינן מינייהו' ומ"ד מלמדין הוו להו שבועות כגון הא דשמואל חולין ותרומה וקדשים קדש וחולין מקדשים לא ילפי דקדשים חמירי לפיכך אתנהו אפילו גמר בלבו. וגרסינן בפסחים פרק תמיד נשחט (דף סג) ר' מאיר סבר לא בעינן פיו ולבו שוין · ורבנן סברי בעינן פיו ולבו שוין · איתיביה אביי המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר כו' עד שאני נכנס לבית זה ואמר לזה · שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהו פיו ולבו שוין . וכיון דמותבינן מהא שמע מינה דהלכתא היא :
מתני'

א) גי' רבינו אמר רבא תריץ כו' וכ"ס כרי"ף וכתי' רי"ן מיגש

מסורת הש"ס

שבת סט: [ע"ש היטב]
[לקמן לא:]
נדבר ולי"ג כנ"ל רש"ל
[שבת סט: יומא פ: כריתות ג: יא: חולין ס:]
ויקרא ה
שם
דברים כג
שמות לה
[קדושין כד: וש"נ]
[פסחים מא: נזיר לג:]
[צ"ל לשמואל]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה ואי כו' על שגגתו עם: (ב) ד"ה אפי' כו' מונבז בפ"ב סתם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה משום וכו' וגבי תרומה כתיב ונחשב · עיין גיטין דף לא ע"א תוס' ד"ה כמחשבה:

תורה אור

מתני' *נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור לקיים ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליו מהר סיני הרי הוא חייב עליו מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור:

גמ' ת"ר *יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת"ל °להרע או להיטיב (ויקרא ה) *מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור *יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יכול יהא פטור ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע להרע לאחרים ולא הרע שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת"ל או להיטיב *ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו וממאי דקרא בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי לא ס"ד דבעינן הטבה דומיא דהרעה והרעה דומיא דהטבה דאקיש הרעה להטבה מה הטבה אינה בביטול מצוה אף הרעה אינה בביטול מצוה הרעה גופה הטבה היא ואקיש הטבה להרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה הטבה גופה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ש"מ בדבר הרשות כתיבי דאי ס"ד בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים מיבעיא והאי או מיבעי ליה לחלק לחלק לא צריך קרא הניחא לר' יונתן אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר *דתניא °איש אשר יקלל את אביו ואת אמו (שם כ) אין לי אלא אביו ואמו אביו ולא אמו אמו ולא אביו מנין ת"ל °אביו ואמו קלל (שם) אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשי' ר' יונתן אומר משמע שניהם כאחד ומשמע אחד בפני עצמו

עד

רש"י

מתני' שהיה בדין שיהא חייב · הנשבע לקיים ולא קיים: כדברי רבי יהודה בן בתירא גרסי' ולא גרסי' דברי רבי יהודה והכי קאמר נשבע לקיים ולא קיים פטור שאילו לדברי ר' יהודה בן בתירא היה בדין לחייבו: שלא עשה בה לאו כהן · וקרא כתיב להרע או להיטיב:

גמ' יכול נשבע לבטל את המצוה וכו' · ותהא זו קרויה הרעה שהוא מריע לעצמו שמבטל את המצוה: מה הטבה רשות · לקמיה מפרש לה: יכול נשבע לקיים כו' · ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים מצוה: מה הרעה רשות · לקמיה פריך ממאי דקרא ברשות כתיבי: ת"ל או להיטיב · או יתירה לדרשא: מה הטבה · לעצמו דהיינו אוכל: שאינה בביטול מצוה · כגון אוכל ביוה"כ או חמץ בפסח דהא לא קרי הטבה שהרי גורם רעה לנפשו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ א"כ למה לי דכתבה הך הרעה הטבה היא לענין מצוה והא כתבה: ואקיש הטבה להרעה מה הרעה · דלא אוכל שאינה בקיום מצוה כגון לא אוכל חמץ בפסח דההיא לא הרעה מיקריא לענין מצוה: אף הטבה. דאוכל שאינה בקיום מצוה כגון אוכל מצה אלא בביטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח וא"כ הטבה זו הרעה היא והא כתבה: ה"ג אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה אלא מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים שמע מינה לאו בדבר מצוה כתיבי כו' · והכי פירושה אי הכי בדבר הרשות נמי איכא לאקשויי כי האי גוונא אקיש הרעה להטבה מה הטבה דאוכל שאינה בדבר רע לגופו כגון אוכל דבר שקשה לגוף דההיא לאו הטבה מיקריא אלא דבר המהנהו אף הרעה דלא אוכל שאין שבועה זו רעה לגופו אלא הטבה כגון לא אוכל דברים הקשים לגוף וא"כ הרעה הזאת הטבה היא לו והא כתיב ליה הטבה ואקיש הטבה להרעה מה הרעה דלא אוכל לא נשבע על דבר הקשה דההיא לאו הרעה מיקריא אלא בדבר הטוב לגוף נשבע שלא יאכלנו אף הטבה דאוכל כגון שנשבע בדבר הרע לו שתהא שבועה רעה לו א"כ הטבה גופה הרעה היא: השתא הרעת אחרים · דהויא ביטול מצוה איתרבאי הטבת אחרים דקיום מצוה היא מיבעיא: והאי או מיבעי ליה לחלק · דאי כתיב להרע ולהיטיב הוה אמינא עד דמשתבע אתרוייהו: אביו קלל אמו קלל · ברא"ש המקרא סמך קללה לאביו ובסופו סמך קללה לאמו: ומשמע אחד בפני עצמו · וריבויא דסיפיה דקרא מיבעי ליה לרבות מקלל לאחר מיתה והכי מפר' לה בסנהדרין:

ומשני

תוספות

לקיים המצוה פטור שהיה בדין שהוא חייב דברי ר' יהודה בן בתירא · בקונטרס גורס כדברי ר' יהודה בן בתירא ולא גרס דברי משום דבמתני' קתני פטור ולר' יהודה בן בתירא הוי חייב כדקתני לקמן במתניתין ולריב"א היה נראה לקיים גירסת הספרים דמודה ר' יהודה בנשבע שלא לאכול נבילה ואכל דפטור דאין איסור חל על איסור ולעיל (ד' כג:) נמי פריך גבי נבילה מושבע ועומד מהר סיני הוא משמע דליכא מאן דפליג ודוקא בלקיים המצות כגון ליֵשב בסוכה או לאכול מצה מחייב ר' יהודה וטעמא כדאמר בנדרים (ד' ח·) מנין שנשבעין לקיים המצות שנא' נשבעתי ואקיימה וה"נ מחייב עליה קרבן °והכי איתא בירושל' דבשלא אוכל נבילה ואכל מודה רבי יהודה דפטור דאי תימא חייב ליתני לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן והן כלאו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן והן כלאו פי' הן כלאו שאוכל נבילות כמו שלא אוכל נבילות אלא ודאי מודה רבי יהודה בן בתירא דפטור והשתא גרסי' דברי ר' יהודה שפיר דהכל מדר' יהודה בן בתירא וה"פ לקיים מצוה פטור דהיינו שלא אוכל נבילות ויש מקום שבדין חייב כגון ליֵשב בסוכה דברי רבי יהודה בן בתירא: מצוה שמושבע עליה מהר סיני · תימה מהאי טעמא נמי תמאי אין איסור חל על איסור ואי משום דילפינן בפרק כל הבשר (חולין דף קיג:) מומתו בו כי יחללוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת וילפינן מינה דכהן טמא שאכל תרומה טמאה פטור אם כן היכי עביד קל וחומר נימא איסור שאינו חל על איסור יוכיח: ת"ל להרע או להיטיב · הך דרשא לא אתיא כר"ע דלדידיה אמר לעיל (דף כו·) דדריש בריבויי ומיעוטי ומאי מיעט מיעט דבר מצוה: מה הטבה רשות · פירוש שאינה בביטול מצוה והכי מפרש לה לקמן: אביא נשבע להרע לעצמו · כולי הך בבא לא צריכא אלא לאשמועינן דאדם רשאי לחבול בעצמו דפלוגתא היא בהחובל (ב"ק דף צא:): נשבע להרע לאחרים · הך בבא נמי לא צריכא ומשום סיפא דבעי לרבויי הטבת אחרים נקט לה: דלמא בדבר מצוה כתיבי · פי' אף בדבר מצוה אבל אין לפרש דלמא בדבר מצוה לחוד כתיבא מדקאמר לקמן אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי מאי מיעט ולימא דמיעט דבר הרשות אלא פשיטא ליה להש"ס דבדבר הרשות כתיב דלהרע ולהיטיב משמע נמי בהרעת הגוף ובהטבת הגוף: דלמא בדבר מצוה כתיבי · קראי להרע כגון לא אוכל מצה שהיא הרעה גמורה שמריע לגופו ולנפשו ולהיטיב כגון אוכל מצה שהיא הטבה גמורה שמטיב לגופו ולנפשו: אי הכי בדבר הרשות נמי לא משכחת לה · תימה דבדבר הרשות משכחת לה שפיר הרעה דומיא דהטבה והטבה דומיא דהרעה מה הטבה שאינה בביטול מצוה ומותר לעשות דאל"כ לאו הטבה היא אף הרעה שמותר לעשות כגונא אוכל ככר זו ומה הרעה שאינה בקיום מצוה שאין חובה לעשות אף הטבה כן כגון אוכל ככר זו דמה לנו להקים לגמרי עד שיקשה הטבה גופה הרעה היא הרעה גופה הטבה היא כיון שאנו מולאין להשוותם: מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים · תימה א"כ למה להו לרבנן למימר במתני' תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן תיפוק ליה דלהרע לא מיירי בדבר מצוה מדאיצטריך או לרבות הטבת אחרים ובעינן הטבה דומיא דהרעה דבדבר הרשות ולאו פירכא היא דנהי דקיום מצוה לא כתיב הכא מ"מ נילף מקל וחומר:

עד

עין משפט נר מצוה

עב א מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' יד טו סמג לאוין רלח רמא טוש"ע י"ד סי' רלו ס"ה:

עג ב מיי' שם הל' טז טוש"ע שם סעיף ב:

עד ג שם בהג"ה:

עה ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף כ:

עו ה מיי' פ"ה מהל' ממרים הלכה א וס"ו הלכה ג סמג לאוין ריט טוש"ע י"ד סי' רמא סעיף א:

רבינו חננאל

מתני' נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל לקיים את המצוה ולא קיים פטור · שהיה בדין שיהא חייב דברי ר' יהודה בן בתירה כו' · והני מילי בשוגג ובקרבן: ת"ר נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יכול יהא חייב ת"ל להרע או להיטיב. מה הטבה רשות אף הרעה רשות כו' ופריש בה נשבע לבטל מצוה ולא ביטל · או נשבע לקיים מצוה ולא קיים. בתרווייהו הואיל ואינו דבר הרשות פטור משבועת ביטוי אבל נשבע להרע לעצמו ולא הרע חייב · מאי טעמא דרשות בידו להרע לעצמו · אבל הנשבע להרע לאחרים כגון שנשבע שאכה לפלוני ואפצע את מוחו וכיוצא בהן פטור שאין הרעת אחרים בידו · אבל נשבע להיטיב לאחרים ולא היטיב חייב. (ואמרינן) [ודייקינן] להא דתנו רבנן' וממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דלמא בדבר מצוה כתיבי · ודחינן לא ס"ד דכתיב להרע או להיטיב דבעינן (הטבה דומיא דהרעה) [הרעה דומיא דהטבה] מה הטבה ליתא בביטול מצוה אף הרעה נמי ליתא בביטול מצוה · נמצאת הרעה זו גופה הטבה היא כיון דליתא בביטול מצוה · והטבה דומיא דהרעה מה הרעה אינה בקיום מצוה אף הטבה אינה בקיום מצוה · והאי הטבה גופה הרעה היא דהא ביטל מצוה · ואקשינן אי הכי אוכל ולא אוכל נמי נימא הכי מה הטבה שאינה בלא אוכל אלא באוכל אף הרעה נמי שאינה בלא אוכל אלא באוכל האי הטבה היא כו' · ודחינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי · היינו דאצטריך או לרבות הטבת אחרים · אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי השתא הרעת אחרים אתרבי הטבתם מיבעי ואקשינן האי או מיבעי לו לחלק דאי לא כתב או הוה אמינא אינו חייב אלא אם ירע ויטיב תרווייהו בהדי הדדי אבל זה בלא זה פטור · להכי כתב או לחלק · ואמרינן הניחא לר' יונתן אלא לר' יאשיה כו' · ופי' חלוקתם כדתניא איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו · אין לי אלא אביו ואמו · אביו בלא אמו אמו בלא אביו מנין ת"ל אביו ואמו קלל · אביו קלל אמו קלל דברי ר' יאשיה כו' : פיס'

מסורת הש"ס

(נדרים טז) לעיל כה:

[נדרים ח:]

[ב"ק לא:]

[שם]

[שם]

ב"מ לב: סנהד' סו: פה: חולין עח: [ב"מ לה: יומא נג: מנחות נ: נא·]

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לקיים וכו' והכי איתא בירושלמי · עיין לעיל דף כ ע"ב תוס' ד"ה דכי ופ"ש שם:

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו אפי' תימא ר' יאשיה וסבר לה *כר"ע דדריש רבויי ומיעוטי (ואייתר ליה או לחלק) אי אמרת בשלמא בדבר הרשות כתיב ממעט דבר מצוה אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיב ממאי קא ממעט: א"ר יהודה בן בתירא מה אם הרשות כו': ורבנן שפיר קאמרי ליה לר' יהודה בן בתירא ור"י בן בתירא אמר לך אטו הטבת אחרים לאו אע"ג דליתא בכלל הרעת אחרים ורבי רחמנא הכא נמי בקיום מצוה אע"ג דליתיה בביטול מצוה רבייה רחמנא ורבנן התם איתיה בלא איטיב הכא מי איתיה בלא אקיים: **מתני'** *[א]שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת זו היא שבועת בטוי [ב]שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד *[ג]שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה דלא מיחייב אלא חדא אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל [ד]מיחייב תרתי כדרבא דאמר רבא [ה]שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה: שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת כו': הא תו למה לי הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איכא דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבא *דאמר רבא [ו]שאם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה לימא מסייעא ליה *[ז]מי שנדר ב' נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכי השתא התם נזירות מיהא איתא דכי מני לראשונה בעי מיהדר מימנא לשניה בלא שאלה הכא שבועה שניה מי איתא כלל אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליה אכלה כולה אין נשאל עליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ה"ד אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה מאי איריא כזית

אפילו

עד שיפרוט לך הכתוב יחדיו · ור' יאשיה הא דאיצטריך למיכתב יחדיו בחורש בשור ובחמור שלא יתחייב אפי' אינם קשורים יחד כדאמר בירושלמי דאיצטריך למשטי קושר אחורי הקרון וגם בלבישת צמר ופשתים איצטריך שלא לאסור אפי' אינן תכופין כגון שני מלבושים אחד של צמר ואחד של פשתים:

אלא אי אמרת בדבר מצוה מאי מיעט · וא"ת אימא דמיעט לשבות את הידוע ומילתא דליתא בגהבא לשמואל ומילתא דליתא בלאו והן איכא דרב וי"ל דשקולים הן כדפרישי' לעיל ואי מרבינן האי מרבינן האי ועוד א"כ ליכתוב לעשות ושלא לעשות ולא בלשון הרעה והטבה:

הא תו ל"ל חיובא הוא דליכא · זו היא גירסת הקונט' ודייק מדתנן במתני' תלת זימני שלא אוכל שלא אוכלנה [שלא אוכלנה] ואין נראה דבפרק שני דנדרים (ד' יז·) תנן שבועה שלא אוכל [שבועה] שלא אוכל אינו חייב אלא אחת ולא קתני התם תלתא זימנין ואפ"ה דייק כרבא התם בגמ' (דף יח·) ממתני' מדלא קתני חייב אחת ומדלא קתני אינו אלא אחת וקתני אינו חייב אלא אחת רווחא הוא דלית ליה הא כי מיתשיל על חברתה חיילא לכך נראה כספרים דל"ג במתני' דהכא תלת זימנין ול"ג הא תו ל"ל אלא ה"ג חיובא [הוא] דליכא כו' ודייק מדקתני אינו חייב אלא אחת כדדייק בנדרים ואע"ג דהכא לא מצי למיתני (ד) אלא אחת דאיצטריך למיתני חייב לאשמועי' הא שלא אוכלנה והדר שלא אוכל חייב שתים מ"מ דייק שפיר מדלא קתני חייב אחת: **הכי** השתא התם איתא לשניה כו' · בפ"ב דנדרים (דף יח·) לא מסיק הכי אלא דחי התם כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ונראה דהתם ס"ד לפשוט דמיירי כגון דאמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום וס"ל כרב הונא דאמר התם לעיל דאין נזירות חלה על נזירות ומייתי סייעתא שפיר דהוי השתא דומיא דשבועות ודחי כגון שקבל עליו ב' נזירות בבת אחת ולא דמי לשבועה דהכא בנזירות חיילי תרווייהו להתחייב למנות ב' נזירות זו אחר זו אפי' לא נשאל על הראשון אבל בשמעתין בעי לאתויי סייעתא אפילו אם נאמר דנזירות חלה על נזירות או שקבל עליו שתי נזירות בבת אחת כיון שאותו מנין מנה לשם ראשונה איך תעלה לו לשניה בראשונה אי לאו משום דאמר אי משכחת שניה רווחא חייל' וה"ה גבי שבועה ומשני דהא לא דמי דהתם איתא לשניה דכי סליק מראשונה חיילא שניה הכא מי איתא לשבועה כלל ונראה דהתם כי פריך לרב הונא דאמר דאין נזירות חלה על נזירות מהך דמי שנדר שתי נזירות ומשני כגון שקיבל שתי נזירות בבת אחת ה"מ לשנויי אע"ג דאין נזירות חלה על נזירות מ"מ אי משכחת רווחא חיילא כדרבא אלא הש"ס משני לפי מה שהמקשה לא אסיק אדעתיה ההיא דרבא הקשה ר"י בר' מאיר כשקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת ונשאל על אחת מהן אמאי לא נשתרי בשניה מ"ש מהא דתנן (נדרים דף סו·) קונם שאיני נהנה לכולכם הותר אחד מהן הותרו כולן ונראה דיש לחלק דהכא כיון דסליק למנין ב' נזירות כקיבל כל אחד בפני עצמה דמי:

אם נשתייר הימנו כזית נשאל עליה · נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית דחייב עליה אע"ג דאמר שלא אוכלנה דכי משתבע על הככר אין דעתו שלא ישייר פחות מכזית דאין לך אדם שיאכל ככר שלם שלא יהו מעט פירורין נשארים ממנו דאי מפטר עד שיאכל גם אותו פחות מכזית אמאי קאמר בסמוך דלא חשיב לאיתשולי עליה מ"ש משבועה שלא אוכל כל שהוא דהתם פשיטא שיכול לישאל

אמר

ומשני ר' יאשיה דלא מייתר ליה או נפקא ליה דקרא לאו במצוה איירי דסבר לה כר"ע דדריש רבויי ומיעוטי כו' מאי מיעט אינך דבר הרשות למעט כשנשבע לבטל את המצוה ואם זה חייב כ"ש כל שאר שבועות אלא ודאי ביטול מצוה אימעוט וקיום מצוה ממעיט מדליתיה בלאו והן: איתיה בלא איטיב· לאחרים כגון מתנה לעשיר: ה"ג הכא מי איתא בלא אקיים: **מתני'** ה"ג שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה · לקמיה מפרש ל"ל דנקט שבועה שלישית: אינו חייב אלא אחת · שאין שבועה חלה על שבועה: **גמ'** למה לי למיתני שלא אוכל שלא אוכלנה · למינקט תרי ליסני ליתני(א) שלא אוכל שבועה שלא אוכל: אבל אמר שבועה שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל · ואכלה כולה חייב שתים דחיילא לה שבועה שניה *ואילו שלא אוכלנה כולה משמע אבל מקצתה לא אסר עליו וכי הדר אשתבע שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה וכי אכל כזית קמא חייב משום שבועה שניה וכי גמר ואכלה חייב משום שבועה ראשונה אבל האומר תחלה שבועה שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה הלכך שניה לא חיילא דבכלל ראשונה היא דכיון דאיתסר בכזית ראשון שוב לא יאכל כלום ממנה כ"ש כולה: כדרבא · דאמר אוכלנה משמע כולה אבל לא אוכל אסר עצמו בכדי אכילה: ה"ג הא תו ל"ל הא קמ"ל חיובא הוא דליכא הא שבועה איתא וכי משכחת רווחא חיילא כדרבא דאמר רבא שאם נשאל כו': הא תו ל"ל · שבועה שלישית ל"ל משבועה שניה אשמועינן דאין שבועה חלה על השבועה: הא קמ"ל כו' · להכי נקט למינקא דאשמועינן חיובא הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא יצאו לבטלה ואם ימצאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה שניה תחתיה ונאסר בככר משום שבועה שניה וכן אם נשאל על השתים חלה (ב)על השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו שהרי פותח לו בחרטה והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהראשונה היתה מעכבתה מלחול ואינה לראשונה הואיל ונשאל עליה: שתי נזירות · סתם נזירות ל' יום: והפריש קרבן · לתגלחתו ונשאל לחכם על הראשונה עלתה לו שניה במנין שמנה לשם ראשונה ואינו צריך לשמור עוד נזירות שניה והקרבן שהפריש מביא עליה כדמפרש טעמא לקמן מי גרם לשניה שלא תחול תחלה להיות מנין הראשון שלה ראשונה היתה מעכבתה והרי אינה לראשונה שסילקה ועקרה בשאלה זו ונמצא המנין למפרע של שניה ה"נ גבי שבועות מי הוא גורם לשניה שלא תחול ראשונה היתה גורמת לה והרי אינה שעקרה בשאלה ונמצאת שניה חלה למפרע: הכי השתא התם · נודר שתי נזירות נזירות מיהא איתא אפי' לא נשאל על הראשונה לא יצתה נזירות שניה מפיו לבטלה דהא כי מני לראשונה בעי למימני לשניה וכיון דדבר העומד להיות הוא כשימצא מקום הרי מצא מקום למפרע ע"י שאילה לחול מיום ראשון לפיכך מנין עולה לה: הכא · גבי שבועות אי לאו שאלה מי הוה קיימא שניה לחול כלל הכא איכא למימר כשיצתה שניה מפיו יצתה לבטלה ולא לחול עד עולמית ואף כשיצא המקום שהרי כבר בטלה: נשאל עליה. והותר לו זית הנשאר ובאכילתו לא עבר(ג):

אפילו

עו א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' י ופ"ו הל' יז ופ"ג מהל' נדרים הלכה ב סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט סעי' יג וסי' רלה סעיף יא וסעיף כא:

עח ב מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ג:

עט ג מיי' שם הל' ז.

פ ד מיי' שם פ"ד הל' ט י סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלח סעיף י:

פא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף יד וסעיף טו:

פב ו מיי' שם פ"ו הל' יז סמג שם טוש"ע שם סי' רלח סעי' כא וסי' רלט סעיף יג:

פג ז מיי' פ"ג מהל' נזירות הלכה י:

רבינו חננאל

פיס' שהיה בדין שיהיה חייב דברי ר' יהודה בן בתירה כו' · שפיר קאמרו ליה רבנן דשבועת מצות לא תעשה בטול מצוה כקיום מצוה · דבביטול מצוה אם נשבע לבטל ולא ביטל פטור · ואם נשבע לקיים ולא קיים לדבריך חייב ואמר להו ר' יהודה בן בתירה והלא הנשבע להרע לאחרים פטור · אבל להיטיב לאחרים חייב דרביה קרא אע"ג דליתא בלהרע הכא נמי כדרבית קרא קיום מצוה אע"ג דליתא בביטול מצוה · ורבנן התם איתא לשבועה אם נשבע שלא איטיב לפלוני חייב הכא ליתא אם לא אקיים את המצוה שהנשבע שלא לקיים המצות הנה נשבע שפטור ולא תמצא שחייב: ירושלמי שבועות אין בהן כרת · מעילה אין בה כרת · על דעת ר' יוחנן דאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לוכל מצה בלילי הפסח · שבועה שלא אוכל מצה בליל הפסח לוקה ואוכל מצה · וכן הנשבע שלא לישב בצל אסור לישב בצל סוכה אבל הנשבע שלא לישב בצל סוכה לוקה ויושב בסוכה דמצוה: ת"ר בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות כו' עד ת"ל מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין רשות · וגרסינן בתחלת נזיר מאי היא קרושא ואבדלתא הרי מושבע עליה מהר סיני. אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות וחלה אשבועתו: (וישב בסוכה) [ירושלמי] אזהרה לשבועת הרשות מנין לא יחל דברו לא יעשה דבריו חולין: מתני' שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה ואכלה · אינו חייב אלא אחת · וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד · ואוקימנא אם נשבע שלא אוכלנה והדר נשבע שלא יאכל ככר זו חייב שתים כדרבא דאמר שבועה שלא אוכל זו אפילו אכל כזית ממנה חייב · ואם נשבע אח"כ שלא אוכלנה כבר פשטה שבועתו הראשונה בכולה ואין שבועה חלה על שבועה אבל אמר שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה ואם נשבע אח"כ שלא יאכל ככר זו · חלה השבועה אמקצתה· דייקינן אמתני' דקתני אינו חייב אלא אחת חיובא הוא דלא מחייב אשאר שבועות' אבל שבועה קיימא לה · דאי משכחת רווחא חיילא למאי הלכתא לכדרבא דאמר נשאל על הראשונה ובטלה חלה השניה תחתיה · ואתינן לסיועי מהא דתני מי שנזר שתי נזירות ומנה את הראשונה כו' · ודחינן הכי השתא התם גבי נזירות איתנהו תרוייהו וכי י"ל ראשונה חיילא שניה הכא השבועה השניה בלא שאלה על הראשונה מי איתא לשניה כלל : אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר ממנה כזית נשאל עליה · אכלה כולה אינו נשאל עליה. ומקשינן

עליה

[לעיל כו:]

רש"ל מ"ז

כדפו"י דאילו

לעיל כג: כה: [תמורה ג:]

[לקמן כט:]

נדרים יח. ספי'

שם יז: יח: תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה למה וכו' ליתני הכי שבועה שלא אוכל: (ב) ד"ה האומר' על השתים חלה השלישית כצ"ל ותיבת על נמחק: (ג) ד"ה נשאל וכו' עבר למפרע הס"ד: (ד) תוס' ד"ה הא כו' למיתני אינו אלא:

אפי' כל שהוא נמי אי בעית אימא שלא אוכל אי בעית אימא שלא אוכלנה איבעית אימא שלא אוכל מיגו דמהניא ליה שאלה אכזית בתרא מהניא ליה שאלה נמי אכזית קמא ואיבעית אימא שלא אוכלנה אי שייר כזית חשיב לאיתשולי עליה ואי לא לא חשיב לאיתשולי עליה מיתיבי *מי שנדר שתי נזירות ומנה ראשונה והפריש עליה קרבן ואח"כ נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה הכא במאי עסקינן בשלא כיפר והתניא [א]כיפר בשלא גלח ור"א היא דאמר תגלחת מעכבא והתניא [ב]גלח אמר רב אשי נזירות קא רמית מי גרם לשניה שלא תחול ראשונה ואינה אמימר אמר [ג]אפילו אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן אי במזיד מחוסר מלקות אבל כפתוהו על העמוד לא כדשמואל דאמר שמואל *[ד]כפתוהו על העמוד ורץ מב"ד פטור [ה]ולא היא התם רץ הכא לא רץ אמר רבא [ו]שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל את הראשונה בשוגג והשניה במזיד פטור [ז]ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב [ח]שתיהן בשוגג פטור שתיהן

רש"י

אפי' כל שהוא · שיור נמי מעכב שלא עבר על שבועתו וראוי לשאלה : מיגו דמהניא שאלה כו' · דהא כי אכליה לכזית קמא עדיין כל זיתים שבה אסורין עליו ומהניא להו שאלה וכיון דנשאל וקיי"ל חכם עוקר נדר מעיקרו ואשתכח דלא הויא שם שבועה כלל הלכך כזית קמא אשתכח דלא באיסורא אכליה : ואחר כך נשאל על הראשונה · אלמא אע"ג דאזלא לה כולה נשאל עליה : שלא גלח · פתח אהל מועד את ראש נזרו כדכתיב : דר' אליעזר · במסכת נזירות (דף מג.): תגלחת מעכבא · לשתות יין וליטמא למתים הלכך הוי שיור : א"ר אשי נזירות קא רמית כו' · לעולם משעבר על שבועתו לא חזיא לשאלה ולא מהניא לה שאלה ודקשיא לך נזירות לאו קושיא היא: מי גרם לשניה שלא תחול · כלומר מי גרם לך לומר שהימים המנוים לא לשניה נמנו אלא לראשונה דתימא אזלא לה ראשונה ותקשי לך ראשונה היתה גורמת לך לומר כן : ואינה · והרי גלה החכם לך שחרטתו של זה חרטה ועקר את הראשונה מעיקרא ונמצא מנין המנוי של שניה נמנה וכולה ראשונה אכתי הוה קיימא כשנשאל אבל ככר שנשבע עליה ואכלה על כרחך עבר לה שבועתו ושוב אין לה שאלה : ה"ג אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה דאי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות אבל כפתוהו על העמוד לא : מחוסר קרבן · וקרבן הוה ליה שיור וכן מלקות למזיד אבל כפתוהו ללקות שוב אין כאן שיור שהרי הוא כאילו לוקה כבר כדשמואל: התם רץ · ונתבזה במנוסה זו ואיכא ונקלה אחיך כיון שנקלה הרי הוא אחיך (מכות דף כג·): אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו · כשאלת האחת איסור והאחת תנאי זו שנשבע עליה הוי איסור וזו שתלה בה הוי תנאי ואשמועינן רבא דכל שבועה שנשבע על תנאי ותלה דבר בחבירו אין איסור השבועה חל עליו בשעת שבועה אלא בשעת מעשה הראשון הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם באותה שעה זוכר את שבועתו קרינן ביה האדם בשבועה ותלה עליו שבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון ובלבד שתהא שגגה *באכילת האיסור ומלקות על המזיד ובלבד שתהא התראה באכילת האיסור ואם כבר שכח שבועתו בשעת מעשה ראשון לא קרינן ביה האדם בשבועה ואין השבועה חלה עליו לא לקרבן ולא למלקות ומייתינן ליה סייעתא לקמן ממתניתין דנדרים : אכל את הראשונה כו' · ההיא דתנאי קרי ראשונה שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו והאי דנקט אכילת התנאי ברישא לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא דודאי חיילא ומתחייב למפרע אלא משום דבעי למימר ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן ודוקא דהך שניה דאיסור הוא דהויא לה שגגה באכילת איסור דאי בתנאי לא מייתי קרבן על אכילת האיסור למפרע שהיתה מזיד ובהיתר שעדיין לא נאסרה עליו ואע"פ שהוא שוגג בשעת אכילה אחרונה שהוא עובר בה על השבועה למפרע שגגה באיסור בעינן : אכל את הראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור · בשעת אכילה ראשונה כבר שכח *בשבועתו וכשאכל האיסור היה זכור את שבועתו ועבר עליה במזיד פטור ממלקות ואפי' בהתראה לפי שלא חלה שבועה עליו שהרי בשעת אכילה ראשונה שהיתה שבועה ראויה לחול כבר שכוח היה ולא קרינא ביה האדם בשבועה וכל שכן מקרבן שאין קרבן על המזיד: ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב · כשאכל התנאי ראשון היה זכור את שבועתו ואכלו במזיד ובהיתר גמור שהרי לא עליו נשבע והיא אכילה ראשונה במזיד וכשאכל בשניה את האיסור אכלו בהעלם שבועה חייב קרבן הואיל ובאכילה ראשונה זכור הוא את שבועתו ויודע שבאכילה זו אוסר עליו את השניה האדם בשבועה קרינא ביה וחלה עליו שבועה וכשאכל שניה שוגג הרי עבר על שבועתו שוגג וחייב קרבן : שתיהן בשוגג פטור · בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון פטור כדפרישית שהרי באכילה ראשונה היתה שבועה ראויה לחול ובאותה שעה היא שכוח ולא חלה עליו השבועה לאסור את השניה עליו :
שתיהן

תוספות

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו · מה שפירש בקונטרס אין שבועה חלה אלא בשעת מעשה הראשון הלכך ההיא שעתא שעת שבועה היא ואם באותה שעה זוכר את שבועתו קרינא ביה האדם בשבועה וחלה עליה שבועה להתחייב קרבן על השוגג בין שאכל התנאי ראשון בין שאכל האיסור ראשון ובלבד שתהא שגגה באכילת האיסור זה הפי' מגומגם דבאכילת איסור ראשון לא משכחת חיוב קרבן דאי אכלו בשוגג לא קרינא ביה האדם בשבועה ולא חלה עליו שבועה ואי אכלו במזיד הא בעינן שגגה באכילת האיסור לפירוש הקונטרס ואי אפשר ליישבו אלא בדוחק דמשכחת לה כגון שנשבע שאוכל איסור ראשון לא שכח שבועתו והוי האדם בשבועה אבל בשוגג הוא שאינו יודע שזה הככר שנשבע עליו ואע"פ שמותר לאוכלו חשוב שגגה הואיל וברצונו לא היה אוכלו לפי שמתאוה לאכול של תנאי או בשום ענין שצריך לאוכלו כגון שנשבע לאוכלו או שמסתכן עליו וכל זה דוחק ומה שפי' נמי בסמוך גבי אכל את ראשון כו' האי דנקט אכילת התנאי ברישא לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא דודאי חיילא ומתחייב למפרע אינו ר"ל איפכא מבבא דקאי בה דהיינו שאכל איסור תחלה בשוגג ממש ששכח שבועתו דא"כ לא חיילא כלל דלא הוי האדם בשבועה ולא בעי נמי למימר שאכל איסור במזיד לגמרי תחלה דאין כאן שגגה בשעת אכילת איסור ואין נ"ל כלל שהיה הקונטרס ר"ל דמתחייב למפרע מלקות דאין סברא שיתחייב מלקות כיון שאח"כ אכל התנאי בשוגג ועוד דלפירוש ר"ת אדרבה חייב קרבן באכל איסור תחלה במזיד ותנאי בשוגג אלא ר"ל כדפרישית שאכל איסור ראשון וזכור את השבועה אבל אינו יודע שזהו הככר שנשבע עליו ושוב מצאתי בתוס' רבינו אלחנן שכתב שהסופרים טעו וכך ראוי להיות לאו משום דאי עביד איפכא חיילא דודאי לא חיילא שכמו שזאת אינה חלה ופטור אף אותה אינה חלה וכן כתוב. בפירושים אחרים מרש"י ועל מה שפי' בקונט' בין שאכל איסור ראשון כתוב שלא היה יכול להבין ועוד דוחק לפי' הקונטרס דגבי שגגת עצמה וזדון חברתה בסמוך צריך לפרש דחייב לא קאי אלא אשניה ומשמע דקאי אתרוייהו ונראה לפרש דלא מיפטר משום אדם בשבועה אלא על התנאי לחודיה כשאוכלו בשוגג בין בתחלה בין בסוף אבל על האיסור לא חיישינן דבשעת אכילת התנאי הוא דחיילא השבועה עליה הלכך בעינן שלא יהא אנוס בה ואותה של תנאי קרי ראשונה כדפי' בקונט' והא דקאמר ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור לאו דוקא נקט הכי דה"ה שניה במזיד תחלה כדפרישית דלא חיילא שבועה עליה כלל כיון שאכל של תנאי בשוגג והא דקאמר נמי ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב לאו דוקא ראשונה במזיד תחלה דה"ה שניה בשוגג תחלה ואח"כ ראשונה במזיד ובלבד שלא יהא זכור בשעה שאכל הראשונה במזיד שכבר אכל השניה שאם היה זכור א"כ לאו שב מידיעתו הוא שהרי במזיד הביא עצמו לידי איסור אי נמי אפי' זכור חשיב שב מידיעתו הוא דחמיר ליה לאינש טפי אכילת האיסור מן התנאי כדאמר בריש פ"ב דנדרים (ד' טו.) כי לא זהיר בתנאי אבל באיסוריה מיזהר וכפי (א)השיטה זו יש לפרש הסוגיא וכן משמע מתוך פירוש ר"ח דחיילות השבועה תלוי באכילת התנאי אלא דקרי לאיסור ראשונה וגרס איפכא ראשונה בשוגג ושניה במזיד חייב ראשונה במזיד ושניה בשוגג פטור וקרי לאיסור ראשונה לפי שמזכירה תחלה לא אוכל זו אם אוכל זו והא דנקט שתיהן בשוגג לא איצטריך אלא משום דבעי למיתני שתיהן במזיד והא דנקט לבסוף אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה ותחלה נקט בלשון ראשונה ושניה לא דק בלישניה ור"ת מפרש כפי' הקונט' דבאכילת מעשה הראשון תלוי חיילות השבועה ובין של תנאי ובין של איסור אם אוכלה תחלה בשוגג לא קרינא ביה האדם בשבועה אלא שמפרש ר"ת דאותה שאוכל תחלה קרי ראשון בין של תנאי בין של איסור ושל בסוף קרי שניה והשתא אתי שפיר הא דצריך לפרש אכליה לאיסור והדר אכליה לתנאי וכשאכל תחלה במזיד האיסור ואח"כ התנאי בשוגג חייב דלא בעינן שגגה באכילת האיסור אלא שישגוג בשעה שעובר על השבועה וצריך לדחוק לפירושו הא דקאמר זו בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' פטור דהיינו טעמא דפטור על הראשונה אף על גב דהיינו ראשונה במזיד ושניה בשוגג כגון שאכלה בזדון עצמה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם התנאי דלאו שב מידיעתו הוא אי נמי כשאוכל השניה בזדון עצמה ובשגגת חברתה אע"פ שאוכל בהיתר דעלה דידה לא חיילא השבועה מיירי כגון שאינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה אדם בשבועה ולשון זדון עצמה משמע מתכוון לאוכלו באיסור אף על פי שאוכל התנאי הלכך לאו שב מידיעתו הוא ודוחק :
כשם

עין משפט נר מצוה

פד א ב מיי' פ"ג מהל' נזירות הל' י :
פה ג מיי' פ"ז מהל' שבועות הל' יח :
פו ד מיי' פי"ז מהל' סנהדרין הלכה ו :
פז ה מיי' פ"ו מהל' שבועות הל' יח :
פח ו מיי' שם פ"ד הל' טז וגירסתו חייב ועיין בכ"מ סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלט ספי' טז :
פט ז מיי' שם הל' יז וגירסתו פטור ועיין בכ"מ סמג שם טוש"ע שם :
צ ח מיי' שם :

רבינו חננאל

עליה ופריק איבעי תימא כשנשבע שלא אוכל ככר זו ואע"ג דכיון דאכל כזית ממנה עבר בשבועתו אמרי מגו דמהניא שאלה למשרא ליה כזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא למפטרי למפרע : איבעי תימא כשנשבע שלא אוכלנה ולא מחייב עד דאכיל לה כולה מיהו אי שייר ממנה כזית חשוב לאתשולי עליה ואי לא לא : ואקשינן וכי אם אכלה כולה אינו נשאל עליה והא גבי נזירות דמנה הראשונה ושלמה והפריש עליה קרבן וקתני נשאל על הראשונה עלתה השניה בראשונה · ודחי' בשלא כיפר דכיון דלא כיפר עדיין לא השלימה והתניא כיפר כו' ופריק רב אשי נזירות קא רמית עלה דשבועה מי גרם לשניה שלא תחול במקום הראשונה הלא הראשונה שהיא בחזקת נזירות כיון שבטלה נמצאת מנינא לשניה : אמימר אמר אפי' אכלה כולה כיון דמחוסר מעשה נשאל עליה מגו דמהניא שאלה למלקות לפטרו אם היה מזיד מהניא נמי אכלה בשוגג לקרבן אבל כפתוהו על העמוד אינו נשאל עליה כדשמואל דאמר כפתוהו על העמוד ורץ מב"ד פטור · והא שניה דאמימר לענין כפתוהו ליתא ולא דמיא לדשמואל דהתם רץ ונפטר בדינו אחרי כפיתהו ודמי כמי שלקה' אבל הא לא רץ ועומד להלקותו ויש לו לישאל עד שילקה וקמייתא דאמימר איתא ושמעתא דבתרא ברורה היא לענין מלקות : אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו (א)אכל הראשונה בשוגג והשניה במזיד פטור · ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב · ראשונה ושניה בשוגג פטור · שתיהן

(א) עי' בתוס' כאן ד"ה אמר פירוש דברי רבינו וגירסתו ·

מסורת הש"ס

נדרים יז: יח· תוספתא דנזיר פ"ב [ע"ש]
מכות כג.
רש"ל פי' לענין קרבן

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אמר כו' וכפי שיטה זו יש לפרש כל הסוגיא :
בדפוס"י הגירס' בשבועתו וכ"ה הריטב"א

גליון הש"ס

גמ' אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו· עיין תשובת מהרשד"ם חלק י"ד סי' רמא :

*שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מיחייב אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש למ"ד *התראת ספק שמה התראה חייב למ"ד לאו שמה התראה פטור תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה וזו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור זו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה חייב שתיהן בשוגג פטור שתיהן במזיד אשניה מיחייב אראשונה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא *(ארבעה נדרים התירו חכמים נדרי זרוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין) *נדרי שגגות כיצד קונם אם אכלתי ואם שתיתי ונזכר שאכל ושתה *שאיני אוכל שאיני שותה שכח ואכל ושתה מותר ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות (שבועות שגגות ה"ד לאו כי האי גוונא שמע מינה) עיפא *תני שבועות בי רבה פגע ביה אבימי אחוה אמר ליה שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי מהו אמר ליה אינו חייב אלא אחת א"ל *אישתבשת הרי יצאה שבועה לשקר שבועה שלא אוכל תשע ועשר מהו (א) חייב על כל אחת ואחת אמר ליה אישתבשת אי תשע לא אכיל עשר לא אכיל שבועה שלא אוכל עשר ותשע מהו (ב) אינו חייב אלא אחת אמר ליה אישתבשת עשר הוא דלא אכיל הא תשע מיהא אכיל אמר אביי זימנין דמשכחת לה להא דעיפא כדמר *דאמר רבה שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים ואכל

שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה חייב · מלקות שהרי באכילה ראשונה זכור היה שבועתו וחלה השבועה עליו לאסור בשניה וכשאכל שניה התרה בו התראת ודאי אל תאכל שהרי *נשבע עליה ונאסרה : אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש · דאפליגו בהתראת ספק בפ' קמא (דף ג:) והאי נמי התראת ספק דהתראה בשעת אכילת איסור בעינן ואין כאן אלא התראת ספק אל תאכלנה שמא תאכל את השניה ונמצאת עובר על זו למפרע ואם התרו בו בשעת אכילת השניה אל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע ואע"פ שהתראת ודאי היא אינה התראה שאין מלקות בא ע"י אכילה זו : תלאן זו בזו · שתיהן כדמפרש ואזיל נמצאו שתיהן איסור ושתיהן תנאי : הכי גרסינן אכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה וזו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור זו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה חייב שתיהן בשוגג פטור כו' : אכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה · זכור הוא שנשבע עליה אם יאכל חבירתה אבל שכוח הוא שנשבע על חבירתה אם יאכל זו וחלה עליו שבועת עצמה שאם יאכל חבירתה יתחייב על זו למפרע אבל שבועת חבירתה לא חלה עליו שבאכילה ראשונה היו שתי השבועות ראויות לחול והרי שכוח הוא על שבועת חבירתה . זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור בין ממלקות שניה שהוא מזיד בין מקרבן של ראשונה שעבר עליה שוגג למפרע כשאכל את השניה ממלקות השניה פטור כדפרישית שלא חלה עליו שבועה מתחלה ומקרבן של למפרע דראשונה פטור שלא היתה שגגה באכילתה ואנן שגגה באכילת איסור בעינן ואע"פ שיש שגגה כשעובר על השבועה דהיינו באכילת שניה אין מתחייב עליה קרבן שהקרבן על הראשונה בא ואותה אכילה בהיתר היתה ולא קרינא ביה תחטא בשגגה (ויקרא ה) : זו בשגגת עצמה ובזדון חבירתה כו' חייב · כשאכל ראשונה היה שכוח שנשבע עליה אם יאכל חבירתה ולגבי שבועה דידה לא קרינא ביה האדם בשבועה וכשאכל שניה אכלה בשגגת עצמה ששכח שנשבע עליה אבל זכור הוא שנשבע על ראשונה ובאכילה שניה תלאה חייב קרבן על השניה שהרי חלה שבועתו עליו מתחלתה וכשאכלה עובר על שבועתו שוגג אבל מלקות אראשונה לא שהרי מתחלה לא חלה עליו שבועה הלכך לא לקי ולא קרינא ביה אין שב מידיעתו אלא שניה לפוטרו מקרבן משום עבריין לעבור על השבועה שהרי אין מזיד זה עבירה : שתיהן בשוגג · ששתיהן הככרות בשגגת שתי השבועות פטור שהרי בשעת *אכילת ראשון היו שתי השבועות ראויות לחול ובאותה שעה שכוח היה משתיהן ולא קרינא ביה האדם בשבועה : אשניה מיחייב · דהתראת ודאי היא : אראשונה · והתרו באכילתה שמא תאכל חבירתה ותתחייב על זו למפרע התראת ספק היא זו : אף אנן נמי תנינא · כדרבא שהתולה שבועה בדבר אחר וקיים התנאי תחלה צריך שיהא זכור לשבועתו באותה שעה ואם לאו אין השבועה חלה : נדרי שגגות כיצד · קתני רישא ארבעה נדרים התירו חכמים נדרי זרוזין נדרי הבאי נדרי שגגות נדרי אונסין והתם מפרש להו : קונם אם אכלתי כו'. קונם עלי דבר פלוני אם אכלתי היום והוא סבור שלא אכל ונזכר שאכל אותו הנדר בטל ומותר באותו דבר : קונם שאני אוכל · קונם עלי דבר פלוני אם אני אוכל היום ושכח שבועתו ואכל ושתה מותר באותו דבר היינו דרבא שצריך שיהא זכור לנדר בשעת קיום התנאי : ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כו' · והיינו כדרבא ולא יתכן לפרש קונם שאני אוכל אלא בענין זה שתלה דבר אחר באכילה זו כדפרישית דאי מפרשת קונם שאני אוכל קונם עלי אכילה ושכח ואכל ושתה מאי מותר איכא למימר דקתני ארבעה נדרים התירו הרי כבר עבר על נדרי שוגג ואי מפרשת התירו פטרוהו מן המלקות פשיטא מי התרה בו והלא שכוח היה וכלל דבר אין מותר לשון פטור : שבועות שגגות היכי דמי לא גרסינן דההיא אם אכלתי מיפרשא בנדרים כרב כהנא ורב אסי והך דאם אני אוכל בהדיא היא אתיא כרבא : עיפא ואבימי בני רחבה דפומבדיתא היו : אינו חייב אלא אחת · טעה לומר שזו שבועה על שבועה : הרי יצאה שבועה לשקר · משנשבע הראשונה יצאה לשקר מפיו והלכה לה והשניה שבועה אחרת היא לעצמה ואין לך לפוטרו בשבועה לשעבר משום אין שבועה חלה על שבועה אלא בשבועה להבא שחוזר ואוסר עליו את האיסור והוה ליה נשבע לקיים את המצוה : שלא אוכל תשע ועשר · שתי שבועות היו שבועה שלא אוכל תשע תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר תאנים ואכל עשר תאנים בהעלם אחד מהו טעה לומר שאין השבועה אחרונה בכלל שבועה ראשונה ואין זו שבועה חל על שבועה : אישתבשת · דשבועה על שבועה היא שהנשבע שלא יאכל תשע נשבע על עשר דכל כמה דלא אכיל תשע לא אתי לכלל עשר : אינו חייב אלא אחת · טעה לומר שבשבועת תשע בכלל עשר לפי שיש בכלל עשר תשע : הא תשע מיהא אכיל · ולא נאסרו עליו תשע בראשונה וכי אכיל תשע מיחייב משום שבועה אחרונה וכשהשלימן לעשר עבר על הראשונה : זימנין דמשכחת לה דעיפאי · דשבועה שלא אוכל עשר ותשע ואכל עשר דאינו חייב אלא אחת : כדמר · רבה דאמר מר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים יחד ביום אחד אבל תאנים לחודייהו אוכל וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים ואי הוה אוכל תאנים וענבים ביום אחד היה מיחייב תרתי דכי אכל תאנים מיחייב אשבועה בתרא וכי הדר משלים לה בענבים מיחייב אקמייתא :

ואכל

כשם שנדרי שגגות מותרים כן שבועות כו' · תימה דתלי כתיבא בדלא כתיבא שבועה כתיבא מדדרשינן לעיל (ד' כו·) האדם בשבועה פרט לאנוס ויש לומר משום דההיא דנדרי שגגות משנה היא בפ' ארבעה נדרים (ד' כה:) אבל גבי שבועה לא תנן בשום דוכתא וא"ת בנדרים (שם) דקאמר שבועות שגגות היכי דמי כדרב כהנא ורב אסי אמאי לא מפרש דומיא דתנן גבי נדר כגון דאמר שבועה שלא אוכל פירות הללו אם אכלתי ונזכר שאכל או אם אוכל ושכח ואכל ועוד דבההיא דרב כהנא ורב אסי לא שייך לשון מותרין דכבר יצא לו שבועת שקר ועוד תימה דלקמן בפרק שבועת העדות (ד' לו:) דדחיק לאשכוחי דקאמר לימא תנינא לדרב כהנא ורב אסי אמאי לא דייק מההיא דנדרים דהרי נדרי שגגות דאיכהו גופייהו לא ילפי אלא משבועה ונראה דבנדרים ודאי הוה מצי למימר שבועות שגגות דומיא דתנא גבי נדרים אלא ניחא לאשמועינן מעשה ורבותא דאפי' עובר על שבועתו בשעה שמוציא שבועה מפיו פטור והשתא לא מצי למידק מההיא מתני' דנדרים תנינא לדרב כהנא ורב אסי דדלמא מתני' דוקא כשאינו עובר על שבועתו לאלתר דומיא דתנא גבי נדר ואם תאמר ונדרים היכי ילפינן משבועה מה לשבועה שכן אין חלה על דבר מצוה כדבר הרשות ולאו פירכא היא כדפרישית לעיל (ד' כה· ד"ה מה) דבענין שאין שבועה חלה על דבר מצוה כיוצא בו בנדר אפילו בדבר הרשות אינו חל : שבועה שלא אוכל תאנים וענבים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים כו' · זו היא גי' הקונט' ובספרים היה כתוב איפכא שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים ונראה דמחקה בקונט' משום דקשיא ליה דאי תאנים וענבים כל חד וחד לחודיה קאמר לא הוו ענבים תלי שיעור ואי בשניהם בבת אחת אין השבועה שניה חלה כלל מידי דהוה אתשע וי' דאי תאנים לא אכיל תאנים וענבים נמי לא אכיל והוי כבר מושבע ועומד

עין משפט
נר מצוה

צא א ב מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' טז יז ולאוין כר"י :
צב ג מיי' פט"ז מהל' סנהדרין הל' ד :
צג ד מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' יט סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט סעיף יז :
צד ה מיי' שם הל' יט סמג שם טוש"ע שם :
צה ו פיי' נכ"מ שם הל' יח :
צו ז ח מיי' שם הל' יט ולאוין כר"י :
צז ט מיי' פ"ד מהל' נדרים הל' א ג סמג לאוין רמג טוש"ע י"ד סי' רלב סעיף א :
צח י טוש"ע שם ס"ו :
צט כ מיי' פ"ג מהל' שבועות הלכה ו סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלט סעיף א :
ק ל טוש"ע שם סי' רלח סעי' כב :
קא מ מיי' שם פ"ד הלכה יב סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלח סעי' יב :
קב נ מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעי' יג :
קג ס מיי' שם הל' יד :

רבינו חננאל

בשוגג פטור שתיהן במזיד אכלה לתנאיה שהיא השניה שאמר בה אם אוכל זו והדר אכל לזו שאמר בה שבועה שלא אוכל חייב מלקות' פי' הראשונה היא האיסור שעליה נשבע שלא לאוכלה השתא אי אכלה לאיסוריה שהתרו בו בשעה שבא לאכלה אל תאכל אותה שאם תאכל עוד האחרת תלקה וחזר ואכל השניה זו התראת ספק : באנו למחלוקת ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש למ"ד התראת ספק כו' : תלאן זו בזו · כגון דאמר שבועה שלא אוכל זו אם אוכל זו ושלא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בשגגת חברתה ובזדון עצמה וזו בזדון עצמה ובשגגת חברתה חייב' שנמצאת אכילתו בשתיהן בזדון עצמן · אבל זו בשגגת עצמה ובזדון חברתה וזו בשגגת עצמה ובזדון חברתה פטור שנמצאת אכילתו בשתיהן בשגגת עצמן · וכ"ש אם אכלן לשתיהן בשוגג שפטור. שתיהן במזיד אראשונה דהיא התראת ספק באנו למחלוקת ר"י ור"ל אשניה ודאי חייב מלקות דהיא התראת ודאי היא ופשוטה היא אלא משום שיש טעות בנוסחאות הוצרכנו לכותבה : אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא נדרי שגגות כיצד אמר קונם אם אכלתי ואם שתיתי ונזכר שאכל ושתה שאיני אוכל ושאיני שותה ושכח ואכל ושתה [מותר]. ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות · היכי דמי שבועות שגגות לאו כהאי גוונא ש"מ : איפא תני שבועות בי רבה שאליה אבימי אחוה אמר שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי והוא אכל מהו א"ל אין חייב אלא אחת·אמר ליה אישתבשת הרי יצאת שבועה לשקר דאילו נשבע לא אוכל לא אוכל אינו חייב אלא אחת ·שבועה (חלה) [היא] על שבועה · אבל לא אכלתי [ולא אכלתי] חייב על כל אחת ואחת. הדר בעא מיניה שבועה שלא אוכל שמונה' שבועה שלא אוכל תשע · שבועה שלא אוכל עשר מהו · א"ל חייב על כל אחת ואחת · [א"ל אישתבשת] השתא תמניא לא אכיל תשע ועשר מצי אכיל כיון דמן השמינית נאסרו הויא להו התשיעית והעשירית אסורות שאי אפשר לו לאוכלן אלא באיסור · שהרי לא יתכן לוכל תשיעית אלא אחרי [השמינית והעשירית אחרי] התשיעית · הלכך נאסר בכולן משבועת השמינית ואין איסור חל על איסור · הדר בעא מיניה שבועה שלא אוכל עשר תשע שמונה מהו · א"ל אינו חייב אלא אחת · א"ל אישתבשת שהרי כשנשבע בעשר בתשע מותר היה כו' · הלכך שמעה הלה עליו על כל אחת ואחת : אמר אביי זמנין דמשכחת לה להא דאיפא כדרבה דאמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר (ואכל) [ואמר שבועה שלא אוכל] תאנים וענבים ואכל תאנים

מסורת הש"ס

כדפו"י סגירס' נשבעת
מכות טז: [לעיל ג: וש"נ]
נדרים כ: [נזיר יא:]
[נדרים כה:]
[נ"א ל אני]
[לקמן לו:]
[זבחים כו.]
נדרים יז:
כדפו"י הגירס' אכילה ראשונה. וכ"ה הריטב"א

הגהות הב"ח

(א) גמ' ועשר מהו א"ל חייב על: (ב) שם ותשע מהו א"ל אינו חייב :

ואכל תאנים והפריש קרבן ואח"כ אכל ענבים לחודייהו הויא להו ענבים חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב קרבן הכא נמי כגון דאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן ואח"כ אכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואחצי שיעור לא מיחייב: **מתני'** איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי גמל שפורח באויר ואם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי: **גמ'** אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם: נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי גמל פורח באויר: שבועה שראיתי לא קאמר מאי אם לא ראיתי אביי אמר תני שבועה שראיתי רבא אמר באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר אמר ליה רבינא לרב אשי ודלמא האי גברא ציפורא רבא חזי ואסיק ליה שמא גמלא וכי קא משתבע אדעתיה דידיה אישתבע וכי תימא בתר פומיה אזלינן ולא אזלינן בתר דעתיה והא תניא כשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד מאי טעמא לאו משום דאמרינן דלמא איסקונדרי יהיב ליה ואסיק להו (א) זוזי דכי קא משתבע אדעתיה דידיה קא משתבע לא התם משום קניא דרבא ת"ש וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי ואמאי לימא להו קיימו מאי דאמר אלוה לאו משום דמסקי אדעתייהו עבודת כוכבים לא משום דעבודת כוכבים נמי איקרי אלוה דכתיב °אלהי כסף ואלהי זהב ולימא שמות כ להו קיימו תורה חדא תורה ולימא קיימו שתי תורות תורת חטאת תורת אשם קיימו כל התורה כולה עבודת כוכבים דאמר מר חמורה עבודת כוכבים שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה ולימא להו קיימו מצוה חדא מצוה קיימו מצות תרתי כל המצות כולן מצות ציצית דאמר מר שקולה מצות ציצית כנגד כל המצות כולן ולימא להו קיימו שש מאות ושלש עשרה מצות ולטעמיך לימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי
אלא

רש"י

ואכל תאנים · בהעלם שבועה אחרונה והפריש קרבן וחזר ואכל ענבים בהעלם שבועה ראשונה וכיון שהפריש קרבן על התאנים תו לא מילטרפי ענבים בהדייהו לאיחויבי אשבועתא קמייתא הכא נמי שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שלא אוכל תשע ואכל תשע והפריש קרבן וחזר ואכל עשירית הויא לה עשירית חצי שיעור: **מתני'** שבועה שלא נעידך · ביטול מצוה הוא הייתו דבר שאי אפשר: והשניה שבועת שוא · שהרי נשבע לבטל את המצוה: **גמ'** והוא שניכר העמוד לשלשה בני אדם הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הויא שבועת שקר: ורבא אמר באומר יאסרו כל פירות שבעולם · בשבועה עלי אם לא ראיתי: ואסיק ליה שמא גמלא · הטעה לו שם גמל: כשמשביעין אותו · גבי שבועת הדיינין תניא ליה המשביעין את המחויב שבועה בב"ד: איסקונדרי חתיכות עץ קטנות שמשחקין בהן: ואסיק להו שמא זוזי · כינה את שם מעות: התם משום קניא דרבא · לעולם בתר פומיה אזלינן והא דאיצטריך לן למימר לא על דעתך משום דבפומיה יש שבועה ברמאות כגון דיהיב ליה קנה וכתן המעות לתוכו והפקידו אצלו ונשבע שהחזיר לו מעותיו ולאחר שבועה יחזור ויטלנו ועובדא הוה קמיה דרבא הכי: וכן מצינו · דכתיב (דברים כט) לא אתכם לבדכם לא כשאתם סבורים כאשר בלבבכם: לאו משום דמסקי אדעתייהו עבודת כוכבים · ומסקו ליה שמא אלוה: משום דעבודת כוכבים נמי איקרי אלוה · וכי אזלת נמי בתר פומייהו קושטא מדמו לאישתבועי: ולימא להו קיימו תורה · וישביעם על כן לאו משום דמסקי אדעתייהו עבירות וקרו להו תורה ומשתבעי אדעתייהו ומשני חדא תורה אי הוה אמר הכי משמע חדא תורה ואנן אית לן כתב ובעל פה: תורת חטאת ותורת אשם · אי אמר קיימו תורות הוו מסקי אדעתייהו לאישתבועי אהנך תרתי דאיקרו תורות ולא אשאר מצות: חמורה עבודת כוכבים כו' · דכתיב גבי עבודת כוכבים (במדבר טו) וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה: שקולה מצות ציצית ככל המצות · דכתיב (במדבר טו) וזכרתם את כל מצות ה' גימטריא שלה שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים הרי י"ג: ולטעמיך · דבעית למימר דהאי דאמרינן להו לא על דעתכם כי היכי דלא ליסקי אדעתייהו מאי דבעו ומסקי ליה האי שמא: על דעת המקום ועל דעתו למה לי · למימר ותיסגי ליה בחד:
אלא

תוספות

ועומד מיהו הוה מצי לפרושי כנשבע על חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה אבל אי אפשר לומר כן דהך מילתא דרבה איתא בפ"ב דנדרים (ד' יז:) ומוכח כולה סוגיא כמו שכתוב בספרים ולא כגי' הקונטרס ומשמע נמי דאיירי כנשבע שלא יאכל שניהם מכל אחד שיעור שלם דמפרש טעמא מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים ואי בחצי שיעור בהא אין שייך מגו דלא הוי כלל מושבע ועומד וצריך לחלק ע"כ בין הך להאיך דט' וי' דהתם איכא איסור שבועה בכל י' וכל ט' שיאכל מהנך עשר קאי באיסור שבועה אבל הכא לא היה איסור שבועה בתחלה כלל על ענבים ושייך כאן מגו וה"ה נמי אי אמר שבועה שלא אוכל ט' אלו וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר דחיילא שבועה שניה על ידי מגו: **אם** לא ראיתי גמל פורח · תימה דהכא קתני גמל פורח ולא קתני כעולי מצרים ובפרק ארבעה נדרים (נדרים ד' כד:) גבי נדר הבאי תני עולי מצרים ולא קתני גמל פורח: **באומר** יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו' · פירוש בשבועה ובפרק ארבעה נדרי' (שם) גרס ליה בהדיא והייתו שבועת שוא לפי שאי אפשר לו לעמוד באיסור בכל פירות שבעולם* ואר"ת דבנדר לא חיילא כה"ג אם אסר כל פירות שבעולם עליו בקונם אם יעשה כדבר זה כיון שאי אפשר לו לקיים או אם אסר כל פירות שבעולם עליו בלא שום תנאי דשבועת שוא מצינו שאסר הכתוב אבל נדרי שוא לא מצינו וראיה דבפ' ארבעה נדרים (שם) תני שבועות הבאי אסורין נדרי הבאי מותרין והייתו משום דהבאי הוי משום שוא אבל קשיא מפ"ב דנדרים (ד' טו·) דפריך גבי קונם עיני בשינה אי דלא יהיב שיעורא למלתא מי שבקינן ליה עד דעבר באיסור בל יחל והאמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו וישן לאלתר אלמא גבי נדרים נמי חיילי כשאין יכול לקיים ועובר לאלתר ונדרי הבאי דשרו לא הוו טעמא לפי שאסר עצמו במה שאינו יכול לקיים דאפי' יכול לקיים שלא אסר עליו אלא חד פירא שרי בנדרי הבאי וטעמא לפי שאין דעתו לומר ממש. כקורת בית הבד אלא מה שהוא טרוף (מאד קרוב) לגבו ומשוכה משאר נחשים קורא קורת בית הבד וחיל גדול מאד שראה קרא עולי מצרים ואינו אומר כן אלא להחזיק ולאמת דבריו וגבי שבועה החמירו משום דכתיב לא ינקה והא דתני בתוספתא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועות הבאי מותרין הייתו מדאורייתא: **כשהשביע** משה את ישראל · קצת קשה מה היתה מועלת השבועה כמו שהיה ירא שיעבדו עבודת כוכבים כמו כן היה (ג) לירא פן יעברו השבועה: **דעבודת** כוכבים איקרי אלוה · אפילו יזכירו שם המיוחד האמר' בסוף שבועת העדות (לקמן ד' לה:) השמות האמורות במיכה חול אפי' אותם הכתובים בשם המיוחד לרבי יאשיה וכן שמות דגבעת בנימין לר' אליעזר: **קיימו** מצות · בפרק ארבעה נדרים (נדרים דף כה·) משני מצות המלך פי' פרשת המלך שדבר זה נוח להם: **מצות** ציצית · הא דשבק עבודת כוכבים דכתיב בה נמי וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה בפרשת שלח לך ואמרו שכל הכופר בה כמודה בכל התורה כולה משום דבלשון בני אדם לא מיקרי כל המצות אלא ציצית: **ולטעמיך** על דעת הקב"ה למה לי · הך פירכא לא מסיק בנדרים והיכא פירכא דמסיק התם ולא מסיק הכא ולא משני נמי התם כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו אלא משני משה רבינו מילתא דלא טריחא נקט:

עין משפט נר מצוה

קד א מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' טו סמג לאוין רמא:
קה ב מיי' פ"א מהל' שבועות הל' ד סמג לאוין רלה רמא טוש"ע י"ד סי' רלו ס"ד:
קו ג מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' כא סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:
גיר' רש"ל בכל ט'
קז ד מיי' שם פ"א הל' ו ופ"ה הל' יד והל' טו סמג שם:
קח ה מיי' שם פ"ה הל' יד טו סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלה סעיף טז:
קט ו מיי' שם הל' יג:
קי ז מיי' שם הל' כב סמג שם (טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ד):
קיא ח מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' טז ופי"א הל' יח סמג עשין קכג טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף כ:
קיב ט מיי' פ"ב מהל' עבודת כוכבים הל' ד ופ"ל מהלכות שבת הל' טו:
קיג י מיי' פ"ג מהל' ציצית הל' יב:
[וע' היטב תוס' לעיל כה· ד"ה מה שאין כן]
[נ"ל דעת המקום וכן איתא לקמן לט·]
נדרים כה.

מסורת הש"ס

[לעיל כה:ע"ש]
[לעיל כז:]
לקמן מ·
[לעיל כה:]
נדרים כה· [כל הסוגיא ע"ש כמה וכמה שינוים] לקמן לט·
[עי' תוס' לקמן ע"ב ד"ה משום]
[לקמן לט: נדרים כה.]
בדפו"י דאמר
חולין ה·
[קדושין מ·]
מנחות מג:
[נדרים כה·]
[לפי פרש"י לא גרסי' להאי אבל ברב אלפס איתא וכן איתא בהרא"ש בנדרי' בפסקיו סוף סי' ו בפ' ג]

הגהות הב"ח

(א) גמ' להו שמא זוזי:
(ב) תוס' ד"ה כשהשביע וכו' היה לו ליר"א:

רבינו חננאל

תאנים והפריש קרבן וחזר ואכל ענבים לחודייהו הויא להו ענבים חצי שיעור ואין מביא קרבן על חצי שיעור· הכא נמי (כיון) [כגון] שאמר שבועה שלא אוכל עשר וחזר ואמר שבועה שלא אוכל עשר ותשע ואכל תשע והפריש קרבן וחזר ואכל העשירית הויא לה עשירית חצי שיעור ואין מביאין קרבן על חצי שיעור: ירושלמי בעי חיפא (מרב) [מבדקיניה] היו לפניו חמש ככרי' ואמר שבועה (שאוכל) [שלא אוכל] ככר זו [וחזר] ואמר ב' אלו· וחזר ואמר שלש אלו. וחזר ואמר ארבע אלו· וחזר ואמר חמש אלו ואכל הראשונה· א"ל אין חייב עליה אלא אחת מכיון שהזכיר עליה שבועה נאסרה עליו ונעשית לו כנבלה מיכן ואילך נעשה כמיחל על האיסורין· ואין שבועות חלות על האיסורין. חזר חיפא ובדקיה היו לפניו ה' ככרות ואמר שבועה ש"א אוכל אלו ה' ככרות וחזר ואמר אלו הד' וחזר ואמר אלו הג' וחזר ואמר אלו שתים וחזר ואמר זו א"ל חייב על כל אחת ואחת· אילו מי שנשבע שלא יאכל ה' ואכל ד' שמא אינו פטור לפיכך שבועה חלה על כל אחת ואחת: מתני' שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור כו'· אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם: ירושלמי בשם ר' יוחנן אמרו· הידוע לשנים שבועת שוא· הידוע לג' שבועת שקר: נשבע על דבר שאי אפשר כו'· אביי אוקמה באומר שבועה שראיתי גמל פורח באויר א). ואקשינן ודלמא ציפרא רבא חזא ואסיק שמיה גמל ועל מה (שבעתו) [שבדעתו] נשבע· הלא (תראה) [ת"ר] כשמשביעין אותו אומר לו הוי יודע שלא על מה שבדעתך אנו משביעין אותך. אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד. מאי לאו משום דאמרי' דלמא סקונדרי יהב ליה ואסיק להו זוזי וכי קא מישתבע אדעתיה קא מישתבע· ודחינן משום קניא דרבא כמפורש בנדרים· ת"ש וכן מצינו כשהשביע
משה

א) חסר כאן אוקימתא דרבא ונשמט בכ"י מן כאויר עד כאויר

אלא כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו: ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד: ולא *והא ההוא דהוה בשני שבור מלכא הוה חד דאחזיק תליסר אורוותא תיבנא אמר שמואל בטרוף כולהו נמי מיטרף טריפין בשגבו טרוף: שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו': השתא משום שבועת ביטוי מיחייב משום שבועת שוא לא מיחייב הרי יצתה שבועה לשוא אמר ר' ירמיה תני *אף על שבועת ביטוי: **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים בקרובים וברחוקים בכשרין ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד ומפי עצמו *וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור [ב]אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב (אם) (א) *לא אכלתי היום [ג]ולא הנחתי תפלין היום משביעך אני ואמר אמן חייב: **גמ'** אמר שמואל [ד]כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה בפיו דמי דכתיב °ואמרה האשה אמן אמן אמר רב פפא משמיה דרבא מתני' וברייתא נמי דיקא דקתני *שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרין ולא בפסולין ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד ובפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי רבי מאיר ותניא בברייתא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו (לו) אמן בין בפני ב"ד בין שלא בפני בית דין בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפרו בהם חייבין דברי רבי מאיר קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ש"מ אמר רבינא משמיה דרבא מתניתין דהכא נמי דיקא דקא תני שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו אין מפי אחרים לא וקתני סיפא זה וזה מושבע מפי אחרים חייב קשיין אהדדי אלא לאו ש"מ הא דענה אמן הא דלא ענה אמן ואלא שמואל מאי קא משמע לן דוקיא דמתניתין קא משמע לן:

הדרן עלך שבועות שתים

תורה אור: במדבר ה

רש"י

אלא · הכי קאמר להו לא על דעתכם כי היכי דתהוי שבועתכם על דעת אחרים ולא יוכלו הם להתירה דנדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה: ולא · הוי נחש עב כקורת בית הבד בתמיה: והא ההוא · נחש בשני שבור מלכא: דאחזיק תליסר אורוותא תיבנא · מלא שלש עשרה אורוות סוסים תבן שהיה בולע בני אדם ועשו חבילות תבן ונתנו בהן בהמות וחיות וגחלי אש טמונים בהן ובלעם ובערו בגופו ומת ולישנא אחרינא גרסינן אדרידתא חבילות: בטרוף · הא דקאמר כקורת בית הבד שיש בו חריצים כך ראיתי נחש מטומר: כולהו נמי מיטרף טריפי · ומשני בשגבו טרוף נשבע שהיה טרוף בגבו ואין נחש עשוי בחברבורות אלא בגרונו: קתני לא אכלה עובר משום שבועת ביטוי אשבועת ביטוי מיחייב אשבועת שוא לא מיחייב בתמיה וכי הנשבע לבטל את המצות וקיים שבועתו אינו עובר משום שוא והרי כשיצאה השבועה מפיו יצאה לשקר על דבר שאי אפשר לו ומאותה שעה הוא עובר אפי' קיים שבועתו: תני אף על שבועת ביטוי · והכי קאמר אכלה עבר על שבועת שוא לחודה לא אכלה עבר על שתיהן על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיימה: **מתני'** נוהגת באנשים ובנשים כו' · משום דבעי למיתני בשבועת העדות (לקמן ד' ל.) באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים וכו' תני בהנך נוהגת בכל אלו: ברחוקים · כגון שאתן לפלוני רחוק או קרוב: בכשרין · לעדות או בפסולין: מפי עצמו · שמוציא הוא שבועה מפיו כדכתיב קרא והוא הדין נמי למושבע מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא ואחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת אם לא אכלת ואמר לו אכלתי או לא אכלתי: שבועת שוא בקרובין וברחוקים · אמר על האיש שהוא אשה בין קרוב ובין רחוק: **גמ'** כמוציא שבועה מפיו · לכל דבר בין להתחייב משום ביטוי דבעינן שיוציא בשפתיו בין לענין שבועת עדות דמחייב ר' מאיר מפי עצמו אף שלא בבית דין: מתני' וברייתא נמי דיקא · מדמקשינן מתניתין וברייתא אהדדי ולא מיתרין אלא בהכי: אלא בראויין להעיד · מפרש לקמן למעוטי מלך דתנן (סנהדרין ד' יח.) המלך לא מעיד: עד שיכפרו בו בב"ד · דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד במקום הראוי להגדה הכתוב מדבר וקרא במושבע מפי אחרים כתיב ושמעה קול אלה אבל מפי עצמו בין בב"ד בין שלא בב"ד חייבין דיליף ליה ר"מ בפרק דלקמן (ד' לא.) בג"ש: משביעני עליכם ואמרו אמן בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד חייבין: ה"ג קשיין אהדדי · דהא הכא מפי אחרים הוא ומחייב ר"מ שלא בב"ד: דוקיא דמתני' קמ"ל · אשמעינן דדוקא תנן מפי עצמו בשבועת ביטוי אבל מפי אחרים פטור ודקתני מתניתין סיפא אחת זו ואחת זו מושבע מפי אחרים חייב דדוקא בעט אמן תנן כדקתני ואמרו אמן דלא תימא אורחא דמילתא קתני:

הדרן עלך שבועות שתים

תוספות

כי היכי דלא תהוי הפרה לשבועתייהו · הא דאמרינן (גיטין דף לו.) נדר שהודר על דעת רבים אין לו הפרה אין ללמוד מכאן דהיינו שנים לחודיה דדלמא דעת הקב"ה שאני ואם תאמר ואותן חרמות שאנו גוזרין על דעת הקב"ה ועל דעת הקהל היאך יש להסיתר דאפי' על דעת הקהל גרידא הוה על דעת רבים ועוד היכי מישתרי בלא חרטה וי"ל דדעת הקהל כך הוא שיתירו כשירצו ואפי' בלא חרטה ומה שמסכימים דעת הקב"ה תקנו הגאונים לחומרא בעלמא ולא דמי למה שהשביע משה שהקב"ה צוה להשביע אבל חרמות שאנו גוזרים הכל תלוי בדעת הקהל לחוד: **גבן** טרוף קאמר · במסכת נדרים (ד' כה.) פריך וליתני טרוף ומשני מילתא אגב אורחיה קמ"ל דקורת בית הבד טרוף ונפקא מינה למקח וממכר: **משום** קניא דרבא · (לעיל ע"א) נראה דקפן ונשבע דמסתמא רבא היה יודע הברייתא והיה משביע אותו על דעת המקום ועל דעת ב"ד: **שבועה** שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא · (ב) תימה דשניהם שבועת ביטוי דשבועה שאוכל היינו כזית כמו שבועה שלא אוכל דאמר רבא לעיל (ד' כז:) דחייב אם אכל כזית ושלא אוכלנה הייננו שלא אוכלנה כולה כדאמר רבא נמי לעיל ומאי יש לחלק בין אוכל לשלא אוכל: **שבועת** העדות נוהגת באנשים אבל לא בנשים · בריש פרק שבועת העדות נפקא לן מועמדו שני האנשים אם כן אשה פסולה לדון דהא תנן פ' בא סימן (נדה ד' מט: ושם) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב (שופטים ד) והיא שפטה את ישראל איכא למימר שהיתה מלמדת להם הדינים א"נ לפי שהיתה נביאה היו מקבלים אותה עליהם וקים בירושלמי מעתה שאין האשה מעידה אינה דנה מיהו תימה דספ"ק דב"ק (ד' טו. ושם) ובקדושין (ד' לה.) דרשינן מאשר תשים לפניהם דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל הדינים ואי אשה פסולה לדון הא לא מיירי לפניהם אלא בכשרים לדון כדדרים פרק המגרש (גיטין ד' פח: ושם) לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים לפניהם ולא לפני הדיוטות וי"ל דקרא איירי בתרוייהו בדיינים ובנידונים וממעט עובדי כוכבים והדיוטות משום דלפניהם קאי אאלהים דמשמע מומחין וקאי נמי אנידונין וכל ישראל האנשים ונשים בכלל זה:

הדרן עלך שבועות שתים

[ברי"ף וברא"ש ליתא]

עין משפט נר מצוה

קיד א מיי' פ"ה מהל' שבועות הל' יג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלח סעי' טז:

קטו ב מיי' שם פ"ב הל' א סמג שם טוש"ע י"ד סי' רלז ס"ב:

קטז ג מיי' שם פ"ה הלכה יט:

קיז ד מיי' שם פ"ה הלכה א סמג שם טוש"ע שם:

מסורת הש"ס

נדרים כה.

[לעיל כב:]

[שם]

[לעיל כב:]

[לקמן לה:]

הגהות הב"ח

(א) במשנה ומפי אחרים חייב כיצד אמר לא אכלתי היום [וכ"ה במשניות]: (ב) תוס' ד"ה שבועה כו' תימה כו' עיין באחרונים פ"א סי' צו מהורן קושיא זו:

רבינו חננאל

משה לישראל אמר להן הוו יודעין שלא לדעתכם אני משביעכם אלא לדעתי ודעת המקום כו'. ואסיקנא אלא משום דלא תיהוי [הפרה] לשבועתייהו כו': אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד · תליסר אדריתא תיבנא א): מתני' נשבע לבטל המצוה שלא לעשות סוכה שלא ליטול לולב שלא להניח תפלין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור: שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה · הראשונה שבועת ביטוי. והשניה שבועת שוא: ירושלמי כיצד עושין אומרים לו שיאכלנה מוטב לו לעבור על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי · אמר שלא אוכל ככר זו · שבועה שאוכלנה · הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא · אומרים לו שלא יאכלנה· מוטב לו לעבור על שבועת שוא לחוד ולא על שבועת שוא וביטוי · חזקיה אמר אהן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא · בשם ריש לקיש אמר אהן דחמי מיטרא נחית ג) ואמר קירי פלי ברכסין [לוקה] משום שבועת שוא · ועוד אמר כ"ד בולאות היו בדרום וכולם חרבו משום שבועת שוא שהיא אמת שנאמר לשוא הכיתי את בניכם

ונו': שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים כו' · וכן שבועת שוא כו' נוהגת בכל אדם בכשרין ובפסולין וכו': אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. ושמואל דיוקא דמתניתין קמ"ל וכו' ופשוטה היא · נתברר דשבועת ביטוי חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד ועל שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטורי ועל (שבועת שקר) שבועת העדות ושבועת הפקדון קרבן בזדון ובשגגה: הדרן עלך שבועות שתים

א) נראה שחסר כאן. ג) עי' בשו"ת הר"י מיגש ז"ל שנדפס זה מקרוב תשובה א' פי' נאה על דברי הירושלמי הלז.

*שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקין ולא בקרובין בכשרין ולא בפסולין ואינה נוהגת [א]אלא בראוין להעיד בפני בית דין ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי ר' מאיר וחכמים אומרים [ב]בין מפי עצמו ובין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד [ג]וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות [ד]ואינן חייבין על שגגתה ומה הן חייבין על זדון [א] השבועה [ה]קרבן עולה ויורד: גמ' מנהני מילי דת"ר °ועמדו שני האנשים [ו]בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין כשהוא אומר °אשר להם הריב הרי בעלי דינין אמור הא מה אני מקיים ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן °שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים מאי אם נפשך לומר וכי תימא מדלא כתב ואשר להם הריב כוליה קרא בבעלי דינין משתעי נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים תניא אידך ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי שנים באים לדין שלשה אין באין לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים מאי אם נפשך לומר וכי תימא בתובע ונתבע קא משתעי קרא נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים תניא אידך ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר אתה אומר בעדים או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי אנשים באין לדין נשים אין באות לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים מאי אם נפשך לומר וכי תימא אשה לאו אורחה משום °כל כבודה בת מלך פנימה נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים ת"ר ועמדו שני האנשים [ז]מצוה לבעלי דינין שיעמדו *אמר ר' יהודה שמעתי [ח]שאם רצו להושיב את שניהם מושיבין איזהו אסור [ט]שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ת"ר *°בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא אחד יושב ואחד עומד [י]אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ד"א בצדק תשפוט עמיתך *הוי דן את חבירך לכף זכות תני רב יוסף בצדק תשפוט עמיתך *עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו (א) יפה רב עולא בריה דרב עילאי הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף עולא חברנו עמית בתורה ובמצות אמר למאי שלח לי לחנופי ליה הדר אמר °למישרא בתיגריה

אי

רש"י

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים · דכתיב (ויקרא ה) והוא עד בראוי להעיד דבר הכתוב ואשה פסולה לעדות כדיליף בפירקין מועמדו שני האנשים : קרובים · פסולין לעדות בסנהדרין (דף כז:) ילפינן לה והי ניהו התם מפרש : ולא בפסולין · כמו גזלן שהוא פסול מן התורה שנאמר (שמות כג) אל תשת עד חמס : אלא בראוין להעיד · בגמרא מפרש למעוטי מאי : בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפי עצמו נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות : ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם אינן חייבים עד שיכפרו בו בב"ד דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד וגו' במקום שאילו היה מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב אבל מפי עצמו יליף ר' מאיר בג"ש כדמפרש בגמרא ואפי' חוץ לב"ד : חייבין . קרבן עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם : ועל שגגתה עם זדון העדות. שמזידים הם ויודעים לו עדות אבל שוגגים הם על הקרבן כאשר שגגת ביטוי לשעבר דאוקימנא (ב) באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן : ואין חייבין על שגגתה · אם שוגגים הם לגמרי כסבורין שאין יודעין לו עדות ואחר כך נזכרו שהרי אנוסין הן לא קרינא בהו נשבעין לשקר : גמ' מנהני מילי · דנשים פסולות לעדות : בעדים הכתוב מדבר · דבעדים משתעי קרא דכתיב לעיל מיניה כי יקום עד חמס באיש וסמיך ליה ועמדו : בעדים הכתוב מדבר · ללמדך שאין עדות בנשים : ואם נפשך לומר · ואם תרצה להשיב תשובה על דרך זו הרי לך ג"ש מפורשת שהכתוב מדבר בעדים : ונאמר להלן שני. על פי שני עדים : מה אם נפשך לומר · מה היה לו להשיב על דרך הראשונה : וכי תימא . בתובע ונתבע משתעי קרא ואפי' הן תובעים רבים או נתבעים רבים בדין אחד כל התובעים קרי להו קרא חד וכל הנתבעים קרי להו קרא חד : מצוה בבעלי דינים שיעמדו · (בעמידה) דהא קרא נמי בבעלי דינין איירי דכתיב אשר להם הריב (דברים יט) : שלא יהא אחד עומד ואחד יושב · שלא יראה חבירו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו דבריו : הוי דן את חבירך לכף זכות · ולא בדין בעלי דינים הכתוב מדבר אלא ברואה חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לצד עבירה ולצד זכות הכריעו לזכות ולא תחשדהו בעבירה : השתדל לדונו יפה · לקמן מפרש לה למישרי בתיגריה אם באו שני דינים לפניך ואחד מהם של תלמידי חכמים הוי פוסק אותו תחלה ופטור אותו מלפניך : למאי שלח לי · הא מילתא : לחנופי ליה · שמא להחניפו בתמיה : למישרא בתיגריה · כדפרישית אם בא דין אחר לפני אפסוק את זה תחלה :

אי

תוספות

שבועת העדות · מנהני מילי · תימה אמאי צריך קרא דעבד פסול לעדות בפ' החובל (ב"ק דף פח·) מלא יומתו אבות על בנים תיפוק ליה משום דגמרינן לה לה מאשה*: שלשה אין באין לדין. אבל אי בעדים איירי אתי שפיר דאורחא דמילתא דכיון דסגי בתרי דלא אתו טפי אבל הבאים לדין כל בעלי דינין רגילין לבא: כל כבודה בת מלך פנימה · וא"ת השתא נמי דאיירי בעדים מנא ליה למעוטי נשים דלמא הא דנקט קרא אנשים משום דכל כבודה בת מלך וי"ל דגבי עדים ע"כ צריכין לבא דאין עד מפי עד כשר אבל לדין יכולה למסור טענותיה ביד אחר : מצוה בבעלי דינין שיעמדו · ואפי' ר' יהודה מודה בגמר דין או בעדים דמצוה שיעמדו כדאמרי' בסמוך וקשה דבפרק בתרא דמועד קטן (דף כא· ושם) משמע דועמדו לא משמע עמידה דנפקא לן קריעה מעומד מויקם איוב ויקרע ופריך אלא מעתה ועמד ואמר ה"נ והתניא בין עומד ובין יושב ומשני התם לא כתב ויעמוד ויאמר הכא כתיב ויקם ויקרע וי"ל דועמד שאין מעשה לאחריו כי הכא משמע ודאי עמידה אבל ועמד שיש מעשה לאחריו כי התם ועמד ואמר לא משמע עמידה כמו (כתובות דף כב·) עמדה וקידשה ועמדה ונשאת (ב"ב דף קלט·) ועמד וכתב כל נכסיו לאחר (שם דף קלג·) והא דאמר לה בתי עמודי בס"פ מצות חליצה (יבמות דף קו· ושם) דמשמע דבעינן חליצה מעומד לא משום דכתיב ועמד ואמר כדפי' ועוד דא"כ הויא עיכובא כדכתיב בפרשה ככה דככה עיכובא הוא אלא אמר לה לעמוד משום דמצוה בבעלי דינין לעמוד כדאמר הכא והיה אומר לה לעמוד ולטעון או שמא לחלוץ משום דחליצה הויא כגמר דין*: שאם רצו ב"ד להושיב כו' · והיא דסנהדרין פרק כהן גדול (דף יט·) דאמר ליה שמעון בן שטח ינאי עמוד על רגליך ויעידו בך אתי דלא כר' יהודה ולדידיה בשעת גמר דין הוה ולא *בשעת קבלת עדות שהוא תחלת דין : למאי שלח לי כו' · המ"ל להפוכי בזכותיה כדאמרי' פרק כל כתבי הקודש (שבת דף קיט·) תיתי לי דכי אתי צורבא מרבנן קמי לדינא לא מגנינא רישא אבי סדיא עד דמהפכי בזכותיה : למישרי ליה תגריה · כשבאו שני דינים בבת אחת דאם בא דין אחד תחלה צריך להקדימו כדאמרינן בסנהדרין (ד' ח·) כקטן כגדול תשמעון אי נמי עשה דכבוד התורה עדיף כדאמרינן פרק בתרא דכתובות (דף קו·) :

אי

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' א סמג לאוין רמא : [בכ"ק תירצו תוספות על קושיא זו ע"ש וע"ע תוס' זבחים קג. ד"ה אין לי וכו']

ב ב מיי' שם פ"ט הל' ג סמג שם :

ג ג מיי' פ"א שם הל' יב:

ד ד מיי' שם הל' יג :

ה ה מיי' שם הל' יג :

ו ו מיי' פ"ט מהל' עדות הל' ב ועיין בכ"מ סמג לאוין קיד טוש"ע ח"מ סי' ז סעיף ד וסי' לג סעיף א :

ז ז ח ט מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף א וסעי' ג :

ח י מיי' שם הל' א :

[וע"ע תוס' יבמות קד. ד"ה בין עומד ותוס' זכחים טז. ד"ה מיושב]

[עמ"ש על הגליון בסנהד' יט: בתוס']

רבינו חננאל

פ"ד מתני' שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו'. סוגיא . שבועת העדות נוהגת באנשים ברחוקים בכשרים בראוין להעיד בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים ואין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד : מנא ליה דעדות באנשים ולא בנשים שנאמר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר כו' . פשוטה היא : ת"ר ועמדו שני האנשים מצוה בנידונין שיעמדו. א"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין ואיזהו אסור אחד יושב ואחד עומד . אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך . שנאמר בצדק תשפוט עמיתך : ד"א בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את כל האדם לכף זכות . עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה . שנאמר בצדק תשפוט עמיתך . שלח ליה רב יוסף לרב נחמן עולא חברנו עם שאתך בתורה ובמצות הוא אמר מאי האי דשלח לי לחנופי ליה . הדר אמר למישרא תיגריה

אי

מסורת הש"ס

[לעיל כט:]

[תוספתא סנהדרין פ"ו]

[שם]

[אבות פ"א מ"ו ועי' שבת קכז.]

[ב"מ נט. ע"ש בפרש"י ד"ה עמיתו]

הגהות הב"ח

(א) גמ' לדונו יפה יפה רב עולא : (ב) רש"י ד"ה ועל וכו' דאוקימנא נ"ב לעיל בדף כו ריש ע"ב :

הגהות הגר"א

[א] במשנה השבועה. נמחק (דקאי גם על שגגתה עם זדון העדות. וכירוש' שגירס' זדונה):

גליון הש"ס

גמ' למישרי בתיגריה. עיין נדרים דף סב.:

עין משפט
נר מצוה

ט א ב מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף א ג וסי' כח סעיף ה ו וסעיף כו :
י ג עיין בכ"מ שם הל' ג':
יא ד מיי' שם הל' ד סמג עשין קח טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ב :
יב ה ו מיי' שם טוש"ע שם ס"ה :
יג ז מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ב סמג עשין כח טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה :
יד ח מיי' פי"א מהל' אבדה הל' יג סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' רסג סעיף א :
טו ט מיי' פ"א מהל' עדות הלכה ב סמג לאוין קט טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף ה :
טז י מיי' שם הל' ב ופ"ה מהל' ת"ת הל' ג סמג שם וסי' יב טוש"ע י"ד סי' רמב סעי' יא :
יז כ טוש"ע ח"מ סי' כח סעי' ה :
יח ל מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' י סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף ח :
יט מ מיי' פכ"ב שם הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ט סעיף ו :
כ נ מיי' שם הל' י ופ"ב שם הל' י"ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' ז ס"י :
כא ס מיי' פ"י מהל' עדות הלכה א סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד סעיף א :
כב ע מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין הל' ג סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' טו סעיף ג :

אי נמי לשודא דדייני אמר עולא מחלוקת בבעלי דינין "אבל בעדים דברי הכל בעמידה דכתיב °ועמדו שני האנשים אמר *רב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן "אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דכתיב °וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם ל"א מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דהא עדים כגמר דין דמו וכתיב בהו ועמדו שני האנשים דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי נעביד אי איקום מקמה מסתתמן טענתיה דבעל דינא לא איקום מקמה *אשת חבר הרי היא כחבר א"ל לשמעיה צא ואפרח עלי בר אווזא ושדי עלוואי ואיקום והאמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינים בישיבה ובעלי דינין בעמידה "דיתיב כמאן דשרי מסאניה ואמר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אמר רבה בר רב הונא "האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי *מותבינן ליה לצורבא מרבנן ולעם הארץ נמי אמרינן ליה תיב ואי קאי לית לן בה רב בר שרביא הוה ליה דינא קמיה דרב פפא אותביה ואותיב נמי לבעל דיניה אתא שליחא דבי דינא בטש ביה ואוקמיה לעם הארץ ולא אמר ליה רב פפא תיב היכי עביד הכי והא מסתתמן טענתיה אמר רב פפא מימר אמר איהו הא אותבן שליחא הוא דלא מפייס מינאי ואמר רבה בר רב הונא "האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא ליקדום צורבא מרבנן וליתיב (א) משום דמיחזי כמאן דסדר ליה לדיניה ולא אמרן אלא דלא קביע ליה עידניה "אבל קביע ליה עידניה לית לן בה מימר אמר בעידניה טריד ואמר רבה בר רב הונא "האי צורבא מרבנן דידע בסהדותא וזילא ביה מילתא למיזל לבי דיינא דזוטר מיניה לאסהודי קמיה לא ליזיל אמר רב שישא בריה דרב אידי אף אנן נמי תנינא *"מצא שק או קופה ואין דרכו ליטול הרי זה לא יטול הני מילי בממונא "אבל באיסורא °אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' *"כל מקום שיש בו חלול ה' אין חולקין כבוד לרב : רב "ימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר "אותבינהו לכולהו אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה א"ל האי עשה והאי עשה *עשה דכבוד תורה עדיף (סימן סניגרון בור גזלת מרמה) ת"ר "מנין לדיין שלא יעשה *סניגרון לדבריו תלמוד לומר °מדבר שקר תרחק "ומנין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק *)(ג) "מנין לדיין שיודע לחבירו שהוא גזלן "וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק "מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר הואיל והעדים מעידין אתתכנו ויהא קולר

*) [רש"ל גורס בכל הענין ומנין]

רש"י

אי נמי לשודא דדייני · יש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא במה שלב הדיינים נוטה לזכות ולחייב כגון הנך דכתובות (דף פה:) ההוא דאמר להו נכסיי לטוביה ואתו שני טוביה ואמרינן התם שודא דדייני למי שהדיין רואה שהוא ראוי לתת לו מתנה אי נמי לשני שטרות של מכר שנכתבו ביום אחד ואין ידוע למי מסר המוכר שטרו תחלה אמרינן שודא דדייני אף כאן כך שלא לי אם הדין תלוי בשודא דדייני זה ראוי לזכותו שחכם וצדיק הוא שודא לשון השלכה כדמתרגמינן ירה בים שדי בימא (שמות טו) : מחלוקת · ר' יהודה וחכמים : דביתהו דרב הונא · אשת רב הונא : אפרח עלי בר אוזא · ואעמוד ולא יבין זה שבשבילה עמדתי אלא מפני האווז הפורח ובא עלי : (*דיינים · ס"א כלומר תמיה על זה מה דהוה עביד רב נחמן ואומר זה לא דבר) : הדיינין בישיבה · והבא לחלוק כבוד היכי עביד דקאים : ומשני דיתיב וכו' · כלומר לא עומד ולא יושב אלא כאדם שיתיר רצועה מן הסנדל : בטש · בעט : דלא מיפייס מינאי · לא עשיתי לו טובה ואינו אוהבי : לא ליקדום וליתיב · לפני הדיין קודם שיבא בעל דינו ואפי' יושב ושותק : דמיחזי כמאן דמסדר ליה · טענתיה וגורם שיחשדוהו במטעים דבריו לדיין ועובר בלא תשא שמע שוא כדלקמן : קבע עידניה · שהדיין רבו ויש לו קביעות ללמוד : שאין דרכו ליטול · אם היה שלו : הרי זה לא יטול · אינו מוזהר עליו בלא תוכל להתעלם שנאמר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם (ב"מ דף ל·) : אבל באיסורא · כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה חשוב לנגד ה' : האי עשה · ועמדו : והאי עשה · את ה' אלהיך תירא לרבות תלמידי חכמים (ב"ק דף מא:) : לא יעשה סניגרון לדבריו · אם דן דין ולבו טוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם שהוא בוש לחזור אלא לכל צדדים יחזור להוציא דין לאמיתו : שלא ישב תלמיד בור לפניו · לישא וליתן בדין עמו שלא יטעהו : שלא יצטרף עמו · ואע"פ שהעדות אמת : מדבר שקר · שגורם לפסוק דין על פי שנים עדים ואין כאן אלא עד אחד : שהוא מרומה · שלמד מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת :
קולר

תוספות

אי נמי לשודא · לפר"ת דמפרש דשודא למי שירצה הדיין ליתן יתן צריך לומר דהכא היה בעל דין שכנגדו ת"ח והיה ירא שמא יתן לו כדאמר (כתובות פה:) תלמיד חכם קודם גבי נכסיי לטוביה ולכך שלא ליה שגם זה ת"ח ויעשה שודא למי שירצה :

הכל מודים בעדות דכתיב ועמדו· שסמכו לשני אנשים ולא כתיב ושני אנשים אשר להם הריב יעמדו ועי"ל דקאי נמי אאשר להם ריב דהייט בעלי דינין ובגמר דין כדאמרינן בסמוך דאית לן לאוקומה דומיא דעדים דהוי כגמר דין :

אפרח עלי בר אווזא · אע"ג דבעינן קימה שיש בה הידור כדאמרינן פ"ק דקדושין (דף לג·) מ"מ אין איסור שהרי עומד היה ועי"ל דהיא היתה יודעת שבפניה עמד ושלא עשה אלא משום סתימת טענת בעל דינה ובלאו הכי לא דמי לעומד *מפניו בבית הכסא ובבית המרחץ דהתם ליכא הידור כלל :

והאמר מר בשעת גמר דין כו' · אע"ג דהיה יכול להושיבה כדאמר בסמוך דעשה דכבוד תורה עדיף וה"נ עשה דכבוד תורה שהיתה אשת חבר איכא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום טענת בעל דינה אפי' בשעת גמר דין אע"פ שגמר הטענות או שמא אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה עדיף :

אבל איסורא אין חכמה · בסנהדרין פרק כהן גדול (דף יח:) דפריך גבי כ"ג מעיד מוהתעלמת לא מצי לשנויי הא דמעיד היינו באיסורא דא"כ אפי' מלך נמי דגבי איסורא לא אמרן שתהא אימתו עליך משום דאין חכמה כו' מיהו תימה דהכא שב ואל תעשה הוא ובפרק מי שמתו בברכות (דף יט:) מוכח דשרי אפי' באיסור דפריך גבי המוצא כלאים בבגדו פושטו אפי' בשוק מהולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו שמטמא למת מצוה משום בזיון המת ומשני שב ואל תעשה שאני וי"ל דהתם גנאי גדול הוא למת מצוה שאין לו קוברים לכך שב ואל תעשה שרי תדע דבקרובים לא דחי כבוד דידהו פסח ומילה וכן לפשוט כלאים בשוק גנאי גדול כגנאי מת מצוה להכי פריך מינה אבל הכא גבי עדות ליכא גנאי כל כך ולא שרי באיסורא אפי' בשב ואל תעשה ודמי ליה גנאי דמצא שק או קופה והתם נמי דפריך ממצא שק וקופה מכ"ש פריך וה"מ לשנויי שב ואל תעשה כדמשני בתר הכי אלא דשפיר משני שאני ממון דאיתיהב למחילה או שמא אכתי לא אסיק אדעתיה האי שנויא ועי"ל דכשעושין איסור על ידו לא מיקרי שב ואל תעשה והכא כדפירש בקונטרס כגון שבאה אשה לפני חכם להתירה לינשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי ובממונא שרי אפי' מוציאין ממון על ידו מבעליו שלא כדין ומצא שק או קופה דמייתי ראיה מיניה כגון שרולה אחר ליטלו והשתא נמי ניחא הא דאיצטריך לשנויי התם שאני ממונא דאתיהב למחילה [וע"ע תוס' ב"מ ל: ד"ה אלא] :

עשה דכבוד תורה עדיף · ואע"ג כ"ש כבוד מלך שהרי אינו יכול למחול על כבודו ואמאי אוקמיה שמעון בן שטח לינאי המלך בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט·) ויש לומר דשאני דיני נפשות דחמירי אי נמי במקום שאין חכם מוחל על כבודו חמיר כבוד תורה מכבוד מלך ומה שיכול למחול משום דתורה דיליה היא [וע"ע תוספות זבחים פז: ד"ה מיושב] :
ורואה

רבינו חננאל

אי נמי לשודא דדייני : אמר עולא אמר רב הונא מחלוקת בבעלי דינין בשעת משא ומתן. אבל בשעת גמר דין דברי הכל בעמידה. ודיינין בישיבה כדכתיב (ויעמד העם על משה וגו' וכתיב) וישב משה לשפט את העם [ויעמד העם על משה וגו'] אימת הוא גמר דין כדבעי דיינא למימר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב.א)פי' ערקתא דמסני. תרגום שרוך נעל : אמר רבה בר רב הונא צורבא מרבנן דידע בשהדותא וזילא ביה מילתא למיזל ומיסהד קמי דיינא דבציר מיניה לא ליזיל. דתנן מצא שק או קופה וכל דבר שאינו דרכו ליטול הרי זה לא יטול. והיינו דכתיב והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם. כיצד זקן ואינה לפי כבודו. והני מילי בעדות ממון. אבל איסורא אין חכמה ואין תבונה וגו' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב. עמידת העדים עשה הוא שנאמר ועמדו שני האנשים וכבוד תורה עשה הוא שנאמר והדרת פני זקן קיום עשה דכבוד תורה עדיף: פי' סניגרון כמו מליץ יושר הוא. כלומר מראה לבעל דין היאך ישעון. וכן שלא ישב תלמיד בור לפני הדיין. וכן אם יודע אדם בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף עמו לא לדין ולא לעדות. וכן היודע בדין שהוא מרומה שלא יתחכנו.
א) גירסת רבינו כאן ב גמ' כמאן דשרי ערקתא דמסאני וכ"ה בר"ן.

מסורת הש"ס

[בשאלתות איתא רבא]

עיין בספר כוס ישועות

[קדושין לג:]

[קדושין לב:]

ב"מ דף כט: ע"ש

סנהדרין סב. עירובין סג. ברכות יט:

[כתובות קו.]

[פי' סניגרון מליץ כמה דאת אמ' אין קטיגור נעשה סניגור ר"ח]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וליתיב קמיה דיינא משום. נ"ב גי' הרא"ש אבל הרי"ף גורס קמיה רביה וכן גורס הרמב"ם עיין פכ"א מה"ס :
(ב) שם ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא :

[גירסת הערוך ערך כתש בצורבא מרבנן מכתשינן בעם הארץ לא מכתשינן ע"כ וגם ברש"י דחולין ז: ד"ה מכתש פירש מפציר ותבירו בשבועות (ד' ל:) מכתש גרסינן בעי"ן ולא בכ"ף עכ"ל רש"י ולדעתי נפקא מינה לדינא ועי' ש"ע ח"מ סי' יז סעיף ג]

תורה אור

קולר תלוי בצואר עדים תלמוד לומר מדבר שקר תרחק (סימן תלת"א תלמי"ד ותל"ת בעל"י חו"ב סמרטו"ט שומ"ע ומטעי"ם) *[א]מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר מנין שלא ישתוק תלמוד לומר °מדבר שקר תרחק *[ב]מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיגמרנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק [ג]מנין לתלמיד שאמר לו רבו יודע אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני מבדה מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד מנין שלא יצטרף עמו תלמוד לומר מדבר שקר תרחק האי מדבר שקר תרחק נפקא הא ודאי שקורי קא משקר ורחמנא אמר °לא תענה ברעך עד שקר אלא [ד]כגון דאמר ליה ודאי חד סהדא אית לי ותא אתה קום התם ולא תימא ולא מידי דהא לא מפקת מפומך שקרא אפי' הכי אסור משום שנאמר מדבר שקר תרחק [ה]מנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר תלמוד לומר מדבר שקר תרחק [ו]מנין לנושה בחבירו מנה וטענו מאתים שלא יאמר אכפרנו בב"ד ואודה לו חוץ לבית דין כדי שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר תלמוד לומר מדבר שקר תרחק [ז]מנין לשלשה שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק [ח]מנין לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה שאומרין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי הוו אתו לקמיה דרבא בר רב הונא אמר להו שלופו פוזמוקייכו וחותו לדינא *[ט]מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין (חבירו) קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק [י]מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני °מלא תשא לא תשיא °ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו רב אמר [כ]זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה *עסיקין: אינה נוהגת אלא בראוין להעיד כו': *)לאפוקי מאי אמר רב פפא לאפוקי מלך ורב אחא בר יעקב אמר [ל]לאפוקי משחק בקוביא מ"ד משחק בקוביא °כל שכן מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו: בפני בית דין ושלא בפני ב"ד כו': במאי קמיפלגי אמרוה רבנן קמיה דרב פפא *בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה קא מיפלגי ר' מאיר סבר דון מינה ומינה מפקדון מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ומינה מה פקדון בין בבית דין ובין שלא בבית דין אף עדות בין בבית דין ובין שלא בבית דין ורבנן סברי דון מינה ואוקי באתרה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בבית דין אין שלא בבית דין לא אף מושבע מפי עצמו בבית דין אין שלא בבית דין לא

אמר

רש"י

קולר · שלשלת העון: ורואה זכות · ורבו החליף: אימתין לו עד שיגמרנו ואסתרנו · ואבננו · וקום התם · ושיהא סבור בעל דין שאתה בא להעיד ויודה אמת: ואגלגל עליו שבועה · שאינו מודה לי במקצת ואשביענו על ידי גלגול או שבועת קרקעות שאין נשבעין עליהן אלא על ידי גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים · והם בעלי דין: לבוש כמותו · שלא תגרום לנו לישא לך פנים או יסתתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך ואמר איך יאמינו בי בית דין על אדם חשוב כזה: מדבר שקר תרחק · וכיון שאיש מריבו מסותם מעמיד זה את שקרו: פוזמוקייכו · כמין אנפיליאות חשובים קלצו"ש בלע"ז: לא תשא · אזהרה למקבל: קרי ביה לא תשיא · אזהרה לבעל דין: שמע שוא · שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו הוא בוש מדברי שקר: ואשר לא טוב עשה · פסוק זה בספר יחזקאל: זה הבא בהרשאה · ומתעבר על ריב לא לו ושמא הראשון נוח לו ונוח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים: שיש עליה עסיקין · עוררין כמו (בראשית כו) כי התעשקו עמו שמערערין על המחזיק בה וזה בא וקונה אותה ובוטח על חזקו שהוא איש זרוע: למעוטי מלך · דתנן סנהדרין (דף יח:) לא מעיד ולא מעידין אותו: משחק בקוביא. בעירבון *והמראה שקורין פרמייל"ה: כל שכן מלך · דמדאורייתא לא חזי דכתיב (דברים יז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיין כדאמרן לעיל (דף ל:) ודרך בזיון הוא לו: אבל משחק בקוביא מדאורייתא חזי · שלא פסלה תורה אלא עד חמס שטול בחזקה כמו (שופטים ט) ויגזלו את כל (העובר) דבעלי שכם ורבנן גזרו ביה ועשוהו גזלן מדבריהם ואמרו אסמכתא היא ולא קניא וכיון דמדאורייתא חזי חיילא עליה שבועה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף אי מסהיד לא מקבלינן ליה לא קרינן ביה והוא עד: בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה פליגי. פרשה שלמדה דבר מחבירתה בגזירה שוה אם תעמיד אותו דבר בזו בתורת מה שהיה עומד במקום שלמדתו משם דהואיל ולמדתו ממנו על כרחך ממנו תחזור ותלמדנו לכל משפטו או דון מינה ואוקי באתרה כלומר לאחר שלמדתו משם והבאתו לכאן העמידהו כאן בתורת שאר דברים המפורשים כאן והשתא מפרש לה ואזיל: ר' מאיר סבר דון מינה ומינה · לקמן (דף לה.) ילפינן שבועת העדות בגזירה שוה דתחטא תחטא משבועת הפקדון למושבע מפי עצמו דכתיבא בשבועת הפקדון ולא כתיבא בשבועת העדות: דון מינה. מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב דכתיב (ויקרא ה) אשר ישבע עליו אף עדות מפי עצמו חייב ומינה מה פקדון אפי' שלא בב"ד דהא ונשבע על שקר בין בבית דין בין שלא בבית דין משמע: אף בעדות · אע"ג דמושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות אינו אלא בב"ד כדאמרינן לקמן בשמעתין מפי עצמו דילפינן מפקדון· אפילו שלא בבית דין ומייתינן ליה הכא כי התם: ורבנן סברי דון מינה. מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב: ואוקי באתרה · כלומר לאחר שהבאתו לכלל שבועת העדות העמידהו כמשפט המפורש בשבועת העדות מה מושבע מפי אחרים · האמור בשבועת העדות אינו אלא בבית דין אף מפי עצמו שהבאת לה ממקום אחר אינו אלא בבית דין:

אמר

תוספות

ורואה זכות לעני שלא ישתוק · בפ"ק דסנהדרין (דף ו:) נפקא לן מלא תגורו וכן לכך [הש"ס] בכמה דוכתי:

שלא אתחייב לו שבועה ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר · יאם תאמר למה ירא מגלגול שבועה יותר משבועה זאת שטעה תובעו וי"ל כגון שאין לו כדי לפרוע כל מה שיגלגל עליו כגון שחייב לו הרבה ממקום אחר וסבר אכפור גם זה ואשתמיטנא עד דליהוו לי זוזי כנגד כל החוב ופרענא ליה:

שלא ישמע דברי בעל דין · בפ"ק דסנהדרין (דף ז:) מפיק ליה משמוע בין אחיכם:

זה הבא בהרשאה · כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות שמתעבר על ריב לא לו אבל כשטורח להביא לחבירו מעותיו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קעביד:

ורבנן הוא דפסלוהו · ואף על גב דאמר לקמן (דף לג:) הכל מודים בעד מיתה דחייב משום דרבנן אכשרוה ואזלינן בתר דרבנן בתר תרוייהו אזלינן לחייבו דהתם כיון דמדרבנן מועלת עדותו הרי יש כאן הפסד ממון במה שלא העיד והכא אע"ג דמדרבנן לא מהני עדותו מידי כיון דמדאורייתא מהני מיחייב:

עין משפט נר מצוה

כג א מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין הל' ב סמג עשין קז טוש"ע ח"מ סי' ט סעיף ז:

כד ב מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף ח:

כה ג ד מיי' פי"ז מהל' עדות הל' ה והלכה ו סמג לאוין כח טוש"ע ח"מ סי' כח סעיף א בהגה:

כו ה ו ז מיי' פט"ז מהל' טוען הל' ט והלכה י סמג עשין קז:

כז ח מיי' פכ"א מהל' סנהדרין הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' יז סעיף א:

כח ט י מיי' שם הל' ז סמג לאוין רח טוש"ע שם ס"ה:

כט כ מיי' פ"ג מהל' שלוחים הל' ה ועיין בכ"מ טוש"ע ח"מ סי' קכג סעיף טו:

ל ל מ מיי' פ"י מהל' שבועות הל' א סמג לאוין רמח:

רבינו חננאל

וכן תלמיד שראה זכות לעני (או) חובה לעשיר שלא ישתוק. וכן תלמיד שראה רבו שטועה בדין שלא יניחנו עד שיגמר הדין ואח"כ יחזירנו על שמו. וכן תלמיד שאמר לו רבו הלא ברי לך שאיני משקר ועכשיו אני נושה לפלוני מנה וכופר בו בוא עמי כדי שתראה כי להעיד באתה ולא תאמר כלום שאסור לעשות כן. וכן ג' שנושים באחד מנה שלא יעשו שנים מהן עדים ואחד בעל דין. וכן הנושה בחברו מנה שלא יטעננו מאתים כדי שיודה לו במנה ויגלגל עליו שבועה גם בדברים אחרים. וכן מי שנושין בו מנה וטוענין בו מאתים שלא יכפרנו גם במנה שנושה בו כדי שלא יגלגלו עליו שבועה. וכן לשנים שבאו לפני הדיין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש אצטלא בת מאה מנה שאין דנין ביניהן עד שיהיה מלבושן שוה. וכן הדיין שאינו רשאי לשמוע דברי בעל דין עד שיבא חברו. הני כולהו אסמכינהו רבנן כל חד וחד מיניהו אהאי קרא מדבר שקר תרחק: מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא חברו ת"ל מדבר שקר תרחק. רב כהנא מתני בדיין לא תשא שמע שוא. ובנידון מלא תשיא: ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו. רב אמר זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין שיקנה מריבות לעצמו: ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד למעוטי מאי. רב פפא אמר למעוטי מלך. אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי. ורבנן הוא דפסלוהו. רב אחא בר יעקב אמר למעוטי משחק בקוביא וכל שכן מלך: וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד ואמרו (רבי) [רבנן] ר' מאיר סבר דון מינה ומינה. כלומר למידין שבועת העדות ונפש כי תחטא משבועת הפקדון. מה פקדון מפי עצמו חייב שנאמר וכחש בעמיתו בפקדון. אף עדות נשבע מפי עצמו חייב. ומינה מה פקדון בין בב"ד בין שלא בב"ד אם כחש בעמיתו חייב אף שבועת העדות כן. והני מילי בנשבע מפי עצמו. אבל בנשבע מפי אחרים אינם חייבים עד שיכפרו בב"ד. וחכמים סברי דון מינה ואוקי באתרה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב שנאמר וכחש. אף שבועת העדות נשבע מפי עצמו [חייב] ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בשבועת העדות אינו חייב אלא בב"ד שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד אם לא יגיד. א) (אלא) כפר בו במקום שמתקיימת ההגדה חייב אף מושבע מפי עצמו בב"ד אין שלא בב"ד לא.

ודחי

מסורת הש"ס

סנהדרין דף ו: ע"ש

נ"ל ומנין וכן בכל העמוד רש"ל

רש"ל לשון שסמכו זה עם זה דסלג [שבת לג.]

סנהדרין דף ז:

[עי' תוס' ב"מ יד. ד"ה וילאו] *) יומא עד.

[יבמות עח: בבא קמא כה: סנהדרין עה: זבחים נא: מנחות סב. קז. חולין קמ: נדה מג:]

גליון

א) נ"ל אלמא דדוקא אם כפר בו במקום וכו'.

אמר להו רב פפא אי מפקדון גמרי לה רבנן דכולי עלמא לא פליגי דדון מינה ומינה אלא היינו טעמא דרבנן °דמייתו לה בקל וחומר ומה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כל שכן ומדמייתו לה מקל וחומר דיו לבא מן הדין להיות כנדון מה מושבע מפי אחרים בב"ד אין שלא בב"ד לא אף מושבע מפי עצמו בפני ב"ד אין שלא בפני ב"ד לא אמרו ליה רבנן לרב פפא מי מצית אמרת דלאו בדון מינה ומינה פליגי *והתנן גבי פקדון שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקין ובקרובין בכשרין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ וחכ"א בין מפי עצמו ובין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב מושבע מפי אחרים בפקדון מנא להו לרבנן דחייב לאו דגמרי לה מעדות ושמע מינה בדון מינה ומינה פליגי מהדיא אין מהא ליכא למשמע מינה: וחייבין על זדון השבועה: מנהני מילי *דתנו רבנן בכולן נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בה ונעלם ^אלחייב על המזיד כשוגג: ועל שגגתה עם זדון העדות: ה"ד שגגתה עם זדון העדות א"ר יהודה אמר רב *^בבאומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לא: ^גואין חייבין על שגגתה גרידתא: לימא תנינא *לדרב כהנא ודרב אסי לא אע"ג דתנן איצטריך ס"ד אמינא הכא הוא דלא כתיב ונעלם דבעינן שוגג דומיא דמזיד אבל התם דכתיב ונעלם אפילו שגגתה כל דהו קמ"ל: מתני' ^דשבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין ^ההשביע עליהם חמש פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין ^וכפרו חייבין על כל אחת ואחת ^זהשביע עליהן ה' פעמים בפני ב"ד וכפרו אינן חייבין אלא אחת אר"ש מה טעם ^חהואיל ואינם יכולין לחזור ולהודות ^טכפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור ^יכפר אחד והודה אחד הכופר חייב *היו שתי כיתי עדים ^ככפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן: גמ' אמר שמואל ^לראוהו שרץ אחריהן אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו מאי קא משמע לן תנינא *^משילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורים עד

עד

רש"י

אמר להו רב פפא אי מפקדון · הוו מייתי רבנן מפי עצמו לשבועת העדות הוו מחייבי ליה אפילו שלא בבית דין כי התם דלכולי עלמא דון מינה ומינה אית לן והאי דלא מחייבו אלא בבית דין משום דלאו בגזירה שוה משבועת הפקדון גמרי לה אלא משבועת העדות גופה מקל וחומר מה מושבע מפי אחרים חייב בעדות כדכתיב (ויקרא ה) ושמעה קול אלה מפי עצמו מבעיא: לאו דגמרי לה מעדות · דהא בפקדון אשר ישבע עליו לשקר כתיב (שם) משמע מפי עצמו והכא ליכא למידן ק"ו דודאי מושבע מפי עצמו חמור ממושבע מפי אחרים אלא מגזירה שוה גמרי לה מעדות ומדחייב בבית דין ושלא בבית דין אלמא דון מינה ואוקי באתרה סבירא להו מאחר שהבאת מפי אחרים לכלל שבועת הפקדון העמידהו בתורת שבועת הפקדון שאין שבועה בב"ד מפורש בה: מהדיא אין · מהדיא ודאי שמעינן להו לרבנן דון מינה ואוקי באתרה אבל מהדיא פלוגתא לא הוה שמעינן ליה: בכולן נאמר ונעלם · בכל הכתובים בקרבן עולה ויורד כגון שבועת ביטוי וטומאת מקדש נאמר ונעלם: וכאן · בשבועת העדות לא נאמר: לימא תנינא לדרב כהנא ורב אסי · דהיכא דסבור לישבע באמת אינו חייב ואמאי איספקא להו דאיצטריך רב למימר להו לבך אנסך: אע"ג דתנן · האי גבי עדות איצטריך רב למימר נמי גבי בטוי: שגגה כל דהו · ואפי' אנוס בלבו ניחייב: מתני' או שאמרו לו · בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להם משביעני עליכם שיהא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: ובאו לב"ד והודו פטורין · ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד כדמפרש בגמרא: כפרו · בבית דין חייבין על כל אחת ואחת דכפירה אכולה קיימא וילפינן מקרא והיה כי יאשם לאחת מאלה (שם) לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם · אין חייבין אלא אחת אפילו שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרינן כפירה קיימא אכולהו: הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות · אילו כפרו בראשונה הואיל ובב"ד הם שוב לא היו ראוין להעיד שכבר הגידו שאינן יודעין לו עדות ושוב אינו חוזר ומגיד הלכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות היו לבטלה חוץ מן הראשונה שאם *שתקו בראשונה כפירה היא שוב אינן ראוים להשביען ואם איננה כפירה הרי מושבעין ועומדין ומה זה שבועה על שבועה ועל כרחך כי כתב לאחת לחייב על כל אחת ואחת אשבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתב דשבועות דחוץ לב"ד שהיה משביען שיבואו לב"ד ויעידו לא יצאו לבטלה וראויות לחלק שהרי אפי' כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען: כפרו שניהן כאחת · בתוך כדי דבור: הראשון חייב. אבל השני פטור שכיון שכפר הראשון שוב אין עד יחידי ראוי להגיד: גמ' עד שישמעו מפיו · בואו והעידוני: שילח ביד עבדו · התובע השביען ביד עבדו: שאם אתם יודעין לו עדות. לבעל דינו:

תוספות

דמייתי לה בק"ו כו' · ומפקדון לא בעי למילף דאי במה מצינו איכא למיפרך שכן נוהג באנשים ובנשים ור"מ גמר לה מג"ש דתחטא תחטא כרבי שמעון לקמן בפירקין (דף לד:):

מהדיא אין · פי' יש להוכיח מהדיא דלרבנן אית להו דון מינה ואוקי באתרה אבל לר' מאיר דאית ליה דון מינה ומינה אין להוכיח מהדיא אלא מהך דהכא דהדיא איכא למימר דטעמא דר"מ משום דיליף פקדון בק"ו מעדות שלא עשה בו נשים כאנשים וחייב בו בין מפי עצמו בין מפי אחרים פקדון לכ"ש ודיו לבא מן הדין להיות כנדון מה עדות מפי אחרים דוקא בב"ד אף פקדון כך וליכא למימר שבועת בטוי תוכיח שעשה בו נשים כאנשים ופטר בו מושבע מפי אחרים דמה לשבועת בטוי שכן לא עשה בו מזיד כשוגג דכתיב ביה ונעלם ואי לא הוה ביה פירכא הוה אמינא דשבועת בטוי גופיה נילף מקל וחומר מעדות לחייבו מושבע מפי אחרים:

ואין חייבין על שגגתה גרידתא · פי' בקונטרס בריש פירקין ששכחו העדות ואם תאמר תיפוק ליה דבקושטא קמשתבעי וי"ל כגון דאמרי שבועה שלא ידענו או לא ראינו לך שום עדות וא"ת אכתי מה שייך הא לדרב כהנא ורב אסי דלמא הכא היינו טעמא לפי שאינן ראוים להעיד והוו להו כקרובים או פסולים וי"ל דלא דמי דאיכהו נפקי מזהא עד כדפירש בקונטרס בריש פרקא דמשמע והוא ראוי להעיד אבל הכא קרינן בהו והוא עד דראוין להעיד אם היו זוכרין ועוד יש לומר שגגתה גרידתא שסבורים שמותרים לגמרי לישבע לשקר:

משביע אני עליכם ואמרו אמן · איצטריך דר"מ אתי דחייב חוץ לב"ד במושבע מפי עצמו ולכך איצטריך למיתני ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו ותנא כל עניני מושבע מפי עצמו דאי לרבנן איירי בב"ד למה לי ואמרו אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו תיפוק ליה דאפי' מפי אחרים חייב א"כ אתי אפי' כרבנן ונקט ואמרו אמן כדי לקלר וה"ה אם אמרו אח"כ אין אנו יודעים לך עדות וסיפא נמי דקתני השביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד כו' אתיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה דאהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה והשתא ניחא דבגמ' משמע דהא דדרשינן מלאחת לחייב על כל אחת ואחת דע"כ מיבעי ליה למידרשה ואתי נמי לרבנן:

ואי

רבינו חננאל

ודחי רב פפא ואמר רבנן בק"ו מייתו לה למושבע מפי עצמו. ומה מושבע מפי אחרים חייב כדכתיב ושמעה קול אלה מושבע מפי עצמו לא כל שכן: ואמרו ליה רבנן לרב פפא אי הכי מושבע גבי פקדון מפי אחרים לרבנן דאמרי בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב. מנא להו שבועה מפי אחרים בפקדון והא וכחש כתיב מפי עצמו לאו דגמרי לה מעדות ובדון מינה [ומינה] פליגי. אמר להו אין. מהדיא מתניתי' שמעינן לה אבל מהא מתני' לא: מתני' וחייבין על זדון השבועה כו'. פי' וחייבין קרבן בשבועת העדות במזיד כשוגג שדלא כתיב בשבועת העדות ונעלם. וחייבין על שגגת השבועה כגון שנעלם ממנו שהמועל בשבועת העדות חייב קרבן. אבל זכור העדות וכופר בה בזדון. ומה הן חייבין בזדון שבועת העדות קרבן עולה ויורד ואין חייבין על שגגתה. כלומר כיון שנעלמה ממנו עיקר העדות · אע"פ שיודע כי הנשבע לשקר חייב בכאן פטור הוא מפני כי אנוס הוא לפיכך אינו חייב: לימא תנינא לדרב כהנא ורב אסי שנעלמה מאחד מהן שמעתא דרב ונשבע ונמצא חילוף מה שאמר. ואמר לו רב אנוס אתה לבך אנסך שעמד בדעתך כי האמת עמך: ודחינן לא דמי דלמא הכא בשבועת [העדות] הוא דפטר האנוס דלא כתיב בה חיוב בנעלם אבל בשבועת בטוי דכתיב בה חיוב קרבן בנעלם אימא אפילו כי האי גוונא אע"ג דהוא אנוס מיחייב קמ"ל: ירושלמי. תני חזקיה כל מקום שנאמר חטא בתורה סתם אתה תופס הזדון כשגגה עד שיודיעך הכתוב שהיא שגגה:

מתני' שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות או השביעם התובע ואמרו אמן חייבין פירוש כשהן מזידין בשבועה ובעדות או מזיד בעדות ושוגג בשבועה שאינו יודע שהנשבע לשקר חייב קרבן: אמר שמואל ראוהו שמטייל אחריהן אמרו לו למה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות והן יודעים פטורין עד שישמעו מפי התובע בואו והעידוני. תניא

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' יב סמג לאוין רמא:
לב ב ג מיי' שם הל' יג:
לג ד מיי' שם הל' יב סמג שם:
לד ה ו מיי' שם פ"ט הל' ג ופ"י שם הל' טז סמג שם:
לה ז ח מיי' שם הל' יח:
לו ט מיי' שם הל' יג:
לז י מיי' שם הל' יד:
לח כ מיי' שם הל' טו:
לט ל מ מיי' שם פ"ט הלכה ז:

מסורת הש"ס

לקמן דף לו:
כריתות ט. [לעיל כה: לקמן לו:]
[לעיל כו:]
לעיל כו.[וש"נ]
לקמן דף לו. ס"א שתיקו
[לקמן לה.]

גליון הש"ס

גמ' דמייתו לה בק"ו. עי' מכות דף יד ע"א תד"ה כריתות ד"ה וכלא דברים ק"ו:

עד שישמעו מפי התובע רץ אחריהן איצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כיון דרץ אחריהן כמאן דאמר להו דמי קמ"ל והא נמי תנינא שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה כו' אמר אין לא אמר לא אמר לאו דוקא דאי לא תימא הכי גבי פקדון דקתני *שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדון שיש לי בידך ה"נ אמר אין לא אמר לא הא °וכחש בעמיתו כל דהו אלא אמר לאו דוקא הכא נמי לאו דוקא האי מאי אי אמרת בשלמא אמר דהכא דוקא תנא התם אטו הכא אלא אי אמרת לא אמר דהתם דוקא ולא אמר דהכא דוקא אמר אמר למה לי למיתנייה דלמא אורחא דמילתא קא משמע לן תניא כוותיה דשמואל ראוהו שבא אחריהן אמרו לו מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין [א]ואם בפקדון חייבים: השביע עליהן חמשה פעמים כו': מנלן דאכפירה בב"ד הוא דמחייבי אחוץ לב"ד לא מחייבי אמר אביי אמר קרא °אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי לך אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון א"ל רב פפא לאביי אי הכי אימא שבועה גופא בב"ד אין ושלא בבית דין לא לא ס"ד דתניא °לאחת לחייב על כל אחת ואחת ואי ס"ד בב"ד מי מחייב על כל אחת ואחת *והתנן השביע עליהן חמשה פעמים בפני ב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אמר ר' שמעון מה טעם הואיל ואינם יכולין לחזור ולהודות אלא לאו שמע מינה שבועה חוץ לב"ד כפירה בב"ד: כפרו שניהן כאחת חייבין: הא אי אפשר לצמצם אמר רב חסדא הא מני *ר' יוסי הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם רבי יוחנן אמר אפילו תימא רבנן [ב]כגון שכפרו שניהן בתוך כדי דיבור [ג]ותוך כדי דיבור כדיבור דמי *א"ל רב אחא מדיפתי לרבינא מכדי תוך כדי דיבור כמה הוי *[ד]כדי שאילת תלמיד לרב *(איכא דאמרי כדי שאילת הרב לתלמיד) עד דאמרי שבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי א"ל [ה]כל אחד ואחד תוך דיבורו של חבירו: בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור: מתני' דלא כי האי תנא *דתניא [ו]משביע עד אחד פטור ורבי אלעזר ברבי שמעון מחייב לימא בהא קמיפלגי דמר סבר עד אחד כי אתא לשבועה הוא דקא אתא ומר סבר עד אחד כי אתא לממונא קא אתא ותיסברא האמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה ומחלוקת בעדי סוטה הכל מודים בעד אחד והכל מודים בעד שכנגדו חשוד על השבועה אלא [ז]דכ"ע עד אחד כי אתי לשבועה קא אתי והכא בהא קמיפלגי *מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי ומ"ס [ח]לאו כממון דמי גופא אמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה ומחלוקת בעדי סוטה הכל מודים בעד אחד והכל מודים בעד שכנגדו השוד על השבועה [ט]הכל מודים בעד סוטה שחייב בעד טומאה דרחמנא הימניה דכתיב °ועד אין בה כל שיש בה [י]והכל מודים בעדי סוטה שפטור בעדי קינוי דהוה גורם דגורם ומחלוקת

עד שישמעו מפי התובע· בואו והעידוני ולקמן יליף לה מקראי: אמר לאו דוקא· אלא אורחא דמילתא נקט ואי לא שמואל לא שמעינן לה ממתניתין: הכא נמי· הוה אמינא לאו דוקא אי לא דאשמועינן שמואל: תנא התם· בפקדון אמר אטו דתנייה הכא: *פטורין· דיליף לה לקמן (דף לה:) מאם לוא יגיד שכתוב אלא למדרש אם לו לא יגיד ונשא עונו שמשמע שהוא תובעם: לא אמרתי כו'· דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי: והא אי אפשר לצמצם· וקס"ד דכאחת דקתני מתניתין מצומצמין אמר: רבי יוסי הגלילי· במסכת בכורות (דף יז:) רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים רבי יוסי הגלילי אומר שניהן לכהן דאפשר לצמצם שיוצאו שניהם ביחד ראשם וחכ"א אי אפשר שלא יצא ראשו של אחד מהם תחלה והאחד אינו בכור ושניהם ספק וירעו עד שיסתאבו והאחד לו והאחד לכהן: תלמיד לרב· שלום עליך רבי: רב לתלמיד· שלום עליך: טובא הוי· אין שניהם יכולין לומר שם תיבות הללו בשיעור זה: כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו· כשגמר זה כפירתו התחיל זה לדבר בתוך כדי שאילת שלום: דלא כי האי תנא· דלא כר' אלעזר ברבי שמעון: המשביע עד אחד· וכפר פטור העד מקרבן שבועת העדות: מר סבר· תנא קמא: עד אחד כי אתי לשבועה אתי· אם מעיד עליו שהוא חייב מנה אינו מחייב ממון אלא שבועה לפיכך אין הגדתו חשובה: ומ"ס לממונא אתא. ודריש קרא הכי לכל עון ולכל חטאת דהיינו למכות ועונשין הוא דאינו קם אבל קם הוא לממון: ותיסברא· דמחייב ר' אלעזר בר' שמעון ממון על פי עד אחד וטעמא משום הכי הוא: והאמר אביי הכל מודים בעד סוטה והכל מודים בעדי סוטה כו'. ומפרש לה לקמן הכי יש עדות בסוטה שהכל מודים בה שהמשביע עד אחד חייב ויש עדות בסוטה שאף אם השביע שניהן וכפרו פטורין ומחלוקת בעדי סוטה יש עדות בסוטה שנחלקו בה חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון במשביע את שניהן וכפרו במחלוקתן שנחלקו במשביע עד אחד דממון ומפירושא דמילתא דאביי לקמן שמעינן דטעמא דרבי אלעזר משום דקסבר דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם לממון הוא שאילו הוא העיד היה מחייבו שבועה ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם: בעד טומאה· אם הביא שני עדי קינוי שהתרה בה אל תסתרי עם פלוני ושני עדי סתירה שנסתרה עמו אחרי כן ויש עד אחד שנטמאת בסתירה זו והשביע הבעל את העד להעיד ויפטר מכתובתה וכפר עדותו חייב דהא מפסידו ממון ממש: דרחמנא הימניה. כדאמר במסכת סוטה (דף לא.) ואם העיד היה פוטרו מכתובתה והואיל וכפר עדותו חייב: ועד אין בה· ודרשינן במסכת סוטה (שם:) כל מקום שנאמר עד שנים קאמר עד שיפרוט לך הכתוב אחד וקאמר רחמנא ועד אין בה תרי אלא חד והיא לא נתפשה אסורה דעל כרחך היא לא נתפשה להחמיר עליה בא ולאוסרה: והכל מודים בעדי סוטה. שאפילו השביע שניהם וכפרו פטורין: בעדי קינוי דגורם דגורם הוא· אף אם העדוך עדיין אתה צריך לעדי סתירה וכשיבואו עדי סתירה אף הן אין מחייבין אותה להפסידה אלא גורמים הם שמביאין אותה לידי שתיית מים המאררים ושמא מיראת המים תודה שנטמאת ותפסיד כתובתה:

ומחלוקת

ואי ס"ד בב"ד מי מחייב· תימה דלמא קרא כי אתא לשבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חיטין ושעורין וכוסמין דתנא לקמן (דף לג.) דחייבין על כל אחת ואחת:

שבועה שאין אנו יודעין לך עדות טובא הוי· דס"ד דצריך שתהא כפירה שניה תוך כדי דיבור של כפירה ראשונה ואם תאמר לימא כגון שהתחילו וסיימו בבת אחת אלא שאחד מיהר מעט יותר מחבירו וסיימו שניהם תוך כדי דיבור ויש לומר שאין רגילות כלל להעיד ב' עדים כאחת דתרי קלי לא משתמעי* אי נמי הוה מצי לשנויי הכי אלא שמתרץ האמת:

בתוך כדי דיבור של חבירו· פירוש רק שיתחילו תוך כדי דיבור של חבירו אע"פ שלא יהיו הכפירות תוך כדי דיבור ואם תאמר אמאי שני חייב לימא אני לא עשיתי כלום שכפר הראשון כבר ואילו היה חוזר בו תוך כדי דיבורו גם אני הייתי חוזר בי תוך כדי דיבורי ואומר ר"י דכיון שהעיד זה תוך כדי דיבור של ראשון חשיב כאילו שניהם העידו בבת אחת בגמגום ויכול גם הראשון לחזור ולהודות תכ"ד של עדות שני כמו השני ואין לשני יותר שהות לחזור מלראשון אלא לשניהם שוין ולכך אין השני יכול לתלות כלום בחזרת הראשון:

הכל מודים בעד טומאה· ואין העד יכול לומר בלא עדותי ע"י עדי קינוי וסתירה תשתה ותמות ויפטר בעלה מן הכתובה דהרבה פעמים זכות תולה ונפסדת ע"י העד יותר ממה שנפסדת ע"י עדי סתירה משום דאיכא למימר שמא זכות יתלה לה ולא חשיבי אלא גורמים:

הוה

[כמכות ו. ליתא לגי' זה וכן משמע בתוס' כ"ק עג: ד"ה כי ע"ש]

רבינו חננאל

תניא כוותיה דשמואל וכן הלכתא אבל בפקדון אע"ג דלא שמע מפי התובע אלא הוא נשבע מעצמו חייב שנאמר וכחש בעמיתו כל דהו: השביע עליהן ה' פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין· מנא לן ואמר אביי (שאם) [שנאמר אם] לא יגיד ונשא עונו. אימתי נושא עון בזמן מגיד [א]) במקום שמתחייב הנתבע ממון ומקשי רב פפא אימא גם השבועה עצמה אם לא תהא בב"ד לא יהו חייבין. ודחי' לא מצית למימר הכי דתניא לאחת לחייבו על כל אחת ואחת והתנן השביע עליהן ה' פעמים בב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת כו' אלא לאו ש"מ שבועה חוץ לב"ד כפירה בב"ד ש"מ: מתני' כפרו שניהן כאחד חייבין. פירוש אין חייבין שניהם אלא עד שיכפרו שניהם בבת אחת: והא אי אפשר לצמצם. אמר רב חסדא הא מני ר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם. דתנן בבכורות פרק ב' רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשים כאחת. ר' יוסי הגלילי אומר שניהן לכהן שנאמר הזכרים לה' וחכ"א אי אפשר לצמצם אלא אחד לו ואחד לכהן. ר' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן הכא במאי עסקינן כגון שכפרו בתוך כדי דבור כדי שאילת שלום תלמיד לרב כל אחד ואחד בתוך כדי דבור של חבירו: פיסקא כפרו זה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. מתני' דלא כר' אלעזר בר' שמעון דתניא המשביע עד אחד פטור ור' אלעזר בר' שמעון מחייב נימא בהא פליגי תנא קמא סבר עד אחד לשבועה הוא דאתא הלכך פטור. דהא ליתא תביעת ממון. ור' אלעזר בר' שמעון סבר עד אחד לממון הוא דאתא: איני והאמר אביי הכל מודים בעד סוטה שחייב. בעד טומאה דכתיב ועד אין בה כל שיש בה כו'. ואמרינן אלא כולי עלמא עד אחד לשבועה הוא דאתא ובהא פליגי. תנא קמא סבר דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ור' אלעזר בר' שמעון סבר כממון דמי: גופא אמר אביי הכל מודים במשביע עד סוטה וכפר בו שחייב בעד טומאה דרחמנא אמר ועד אין בה כל שיש בה. והכל מודים במשביע עדי סוטה וכפרו שפטורין בעדי קינוי דהא גורם דגורם עדי קינוי גורמין לעדי סתירה ועדי סתירה גורמין לממון:

ומחלוקת

א) נ"ל נושא עון בזמן שאינו מגיד במקום שאילו מגיד מתחייב הנתבע ממון.

עין משפט נר מצוה

מ א מיי' פ"ז מהל' שבועות הל' ה סמג לאוין רמח:

מא ב מיי' פ"י מהל' שבועות הל' יג:

מב ג מיי' שם פ"ב הל' יז ופ"ב מהל' עדות הל' ג ופ"ח מהל' אבל הל' ח ופ"ו מהל' נחלות הלכה ו ופ"ב מהלכות תמורה הלכה ד סמג עשין לז קז טוש"ע י"ד סי' רלד סעיף לא לב לג וסי' שמ סעיף כד כה וטוש"ע ח"מ סי' עט סעיף א בהגה וסי' רפא סעיף ז:

מג ד מיי' פ"ב מהל' שבועות הל' יז סמג לאוין רמא:

מד ה מיי' שם פ"י הלכה יג:

מה ו מיי' שם הלכה ס:

מו ז מיי' פ"א מהל' טוען הל' א סמג עשין פה טוש"ע ח"מ סי' פז סעיף א:

מז ח מיי' פ"י מהל' שבועות הלכה ז:

מח ט מיי' שם הל' ח:

מט י מיי' שם הלכה ז:

מסורת הש"ס

[דיבור זה שייך לעיל לא: אחר דיבור בילא כיד עבדו כו' וגעל דיש]

[לקמן לו:]

לעיל דף לא:

[יבמות יט.כת. בכורות ס. יז. יח.]

[מכות ו. ע"ש]

[שם מיר כ: כא. ב"ק עג:]

ב"ק דף קה:

כתובות לד. ב"ק עח: לח: קה: פסחים כה: כט: לקמן לג.

ומחלוקת בעדי סוטה בעדי סתירה מר סבר דבר הגורם לממון כממון דמי וחייב ומר סבר [א]לאו כממון דמי ופטור הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה הכל מודים בעד אחד דר' אבא [ב]הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה דחשיד מאן אילימא דחשיד לוה דאמר ליה מלוה אי אתית אסהדת לי הוה משתבענא ושקילנא ולימא ליה מי יימר דמשתבעת אלא [ג]כגון ששניהן חשודין *דאמר מר חזרה שבועה למחייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם [ד]הכל מודים בעד אחד דר' אבא *[ה]דההוא גברא דחטף נסבא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי הוה *יתיב ר' אבא קמיה אזל אייתי חד סהדא דמיחטף חטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לדייני דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי ליפטריה הא איכא חד סהדא דמחטף חטף לישתבע כיון דאמר אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגזלן א"ל ר' אבא [ו]הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רב פפא הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב והכל מודים בעד מיתה שהוא פטור הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לבית דין *דתנן [ז]האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם הכל מודים בעד מיתה שהוא חייב [ח]דלא אמר לדידה ולא אמר להו לבית דין שמע מינה משביע עדי קרקע חייב [ט]דלמא דתפישא מטלטלי: כפר אחד והודה אחד כו': השתא בזה אחר זה דתרווייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה אחד מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהן [י]וחזר אחד מהן והודה בתוך כדי דיבור והא קא משמע לן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי בשלמא לרב חסדא דמוקי לה להחוא כרבי יוסי הגלילי רישא אפשר לצמצם וסיפא איצטריך לאשמועינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי אלא לרבי יוחנן רישא תוך כדי דיבור סיפא תוך כדי דיבור תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ כפירה וכפירה אבל כפירה והודאה אימא לא קמ"ל: היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה: *בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה אלא ראשונה אמאי הא

רש"י

ומחלוקת בעדי סוטה · אותו מחלוקת שנחלקו חכמים ורבי אלעזר ברבי שמעון במשביע עד אחד של ממון באותו מחלוקת עצמו חלוקים הם במשביע שני עדי סתירת סוטה וכפרו דלרבי אלעזר דמחייב במשביע עד אחד דממון משום דבר הגורם לממון מחייב נמי בהני שאילו העידו שמא היו גורמין לה שתהא מודה מיראת בדיקת מים: הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה · מי שבעל דינו חשוד על השבועה וכופר לו ממון ועד אחד יודע בו והשביעו זה שיעיד וכפר שהוא חייב שזה אחד מן הנשבעין ונוטלין כדאמרינן בפ' כל הנשבעין (לקמן דף מד:) הלכך אילו העיד וחייב את החשוד שבועה היו ב"ד מגלגלין את השבועה על זה לישבע וליטול: והכל מודים בעד דר' אבא · במשביע עד אחד כעין מעשה דר' אבא דאמר לקמן שהוא חייב כדמפרש ואזיל: מי יימר דמשתבעת · ואכתי גורם לממון הוא דהוי ולרבנן פטור: דאמר מר · לקמן בפרק כל הנשבעין היכא דשניהן חשודין חזרה שבועה על המחויב אותה ומתוך שאינו יכול לישבע שהוא חשוד הוא משלם שהרי או שבועה או תשלומין מוטלין עליו הלכך המשביע עד אחד היודע בדבר וכפר חייב העד קרבן שבועה שאם העיד נתחייב הלוה שבועה ואין כאן שבועה מאחר ששניהן חשודין אלא תשלומין: נסבא · חתיכת כסף מותך לשון (ישעיה מ) הפסל נסך חרש: חטפי ודידי חטפי · שלי חטפתי שאתה גזלתו ממני: ליפטריה · מלהחזירו שהרי אין כאן שני עדים ומיגו דאי בעי אמר לא חטפתי כי אמר נמי דידי חטפתי נאמן: איכא חד סהדא · דחטפה מיניה ואי הוה אמר לא חטפתי היה צריך לישבע להכחיש העד: לישלם. שאין כל החוטפין נאמנים לומר שלי גזלתי דא"כ אין לך גזלן שמשלם ואפילו יש עדים: ליכא תרי סהדי · דחטפה ואיכא למימר מיגו: לשתבע · שבועה שהעד מחייבו: כיון דאמר אין חטפי · הוה ליה כגזלן והמתחייב שבועה על פי עד אחד צריך לישבע על מה שהעד מעיד ולהכחיש את העד וזה אינו יכול לישבע על כך שהרי מודה הוא לדברי העד שחטפה והוה האי גברא אגל שבועה זו כגזלן אגל כל שבועות שאינו יכול לישבע עליהן אף זה בשבועה זו אינו יכול לישבע שהרי מודה בה: הוה ליה מחויב שבועה · על כרחו אם בא להחזיק בה הויא עליו לישבע שלא חטף שאין החוטף נאמן לומר שלי חטפתי וזו היא השבועה שהעד מחייבו לישבע על מה שהעד מעיד ואינו יכול לישבע שהרי מודה לדבריו: בעד מיתה · בעד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעיד בה כדי שתטול כתובתה מן היורשים: שהוא פטור · ואע"ג שעד אחד נאמן בעדות זו והפסידה ממון בכפירתו: כגון דאמר לה לדידה · חוץ לב"ד מת בעליך ולא אמר עדותו בב"ד כשהשביעתו לפי שהיא יכולה לילך לב"ד ולומר מת בעלי ולא תהא צריכה לסוס עד דתנן האשה שאמרה כו' והיא עלמה נאמנת: ש"מ משביע עדי קרקע חייב · לשון שאילה היא מהכא נשמע דסבירא ליה לרב פפא שהמשביע עדים על עדות קרקע וכפרו שחייבים ולקמן (דף לז:) פליגי תנאי ואמוראי ועד אמיתה עד קרקע הוא שהכתובה אינה נגבת אלא מן הקרקע ומשני דלמא הא דרב פפא דהוי תפסה מטלטלי דבעל מחיים ואם העיד זה עדותו היתה תופסתן בכתובתה: השתא בזה אחר זה דתרווייהו כפרי · דמצי למימר ראשון מה מועיל לך אם העדתיך הלא כפר השני אפי' הכי אמרת הראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני: כפר האחד והודה אחד מיבעיא · דהכופר חייב: הא קמ"ל דתוך כדי דיבור כדיבור דמי · ויכול לחזור וכי אילטריך מהני' לאו לאשמועינן חובא דכופר אלא לאשמועינן שהשני פטור: בשלמא לרב חסדא דמוקי להאי · דכפרו שניהן כאחת במלומלמין וכר' יוסי הגלילי אכתי לא אשמעינן דתוך כדי דיבור כדיבור דמי אילטריך לאשמועינן הכא פטורא דשני לאגמורי לן דכדיבור דמי: כפירה וכפירה · כפר השני בתוך כדי דיבורו של הראשון אשמועינן רישא דהוי חשיב כאחת לחוביה לשני ובסיפא אשמועינן כפר וחזר והודה בתוך כדי דיבור דיכול לחזור בו ועדות האחרונה עדות: דכפרה לה ראשונה · ואין לו עדים אלא אלו ונמצא שהפסידוהו בכפירתן: הא

תוספות

הוה ליה כגזלן · משום דכל דבר מהזיקין ליה בחזקת מי שהיה בידו ואם היו שני עדים לא הוה מהימן למימר דידי חטפי השתא נמי כיון דמודה הוה ליה כגזלן וא"ת וניהמניה בשבועה דדידיה חטף מיגו דאי בעי אמר לא חטפי והוה מהימן בשבועה דכה"ג אמר בסוף המוכר את הבית (ב"ב דף ע:) גבי מפקיד אצל חבירו בשטר דנאמן לומר בשבועה החזרתי לך ולא מ"ל ליה היאך שטרך בידי מאי בעי במיגו דאי בעי אמר נאנסו נאמן בשבועה (א) ויש לומר דירא לשקר בדבר שהעד מכחישו כדאשכחן בחזקת הבתים (שם דף לג: ושם) גבי רבא בר שרשום דקאמר לקוח בידי לא מצית אמרת דהא נפק עלה קלא דארעא דיתמי היא ואין אדם טוען ברצון דבר שהקול מכחישו מיהו צריכא לטעמא דמחויב שבועה ואינו יכול לישבע דמשלם דבלא שבועה לא היה חושש להכחיש את העד ואיכא מיגו אבל לישבע בדבר שהעד מכחישו זה ודאי קשה לו כמו בדבר שהקול מכחישו: **ואמר** מר חזרה שבועה למחויב לה · תימה דהוה ליה למימר (ב) ואמר יחלוקו דהכי הלכתא דאמר לקמן פרק כל הנשבעין (דף מז: ושם) עבד רב נחמן עובדא יחלוקו ועוד תימה דר' אבא הוא דאומר חזרה שבועה למחויב לה כדמוכח התם מגמרא דהכא וא"כ הוה ליה למימר הכל מודים בעד אחד ושכנגדו חשוד דחייב כר' אבא:

שמע מינה משביע עדי קרקע חייב · קאי נמי אהכל מודים בעד סוטה:

אבל כפירה והודאה אימא לא · (ג) קצת תימה להר"ר יעקב דאורלינ"ש דכפירה והודאה שמעינן נמי מרישא דטעמא כשכפר תוך כדי דיבור אף שני חייב משום דראשון נמי יכול לחזור עדיין ולהודות דאי לאו דיכול לחזור ולהודות שני אמאי חייב: הא

רבינו חננאל

ומחלוקת בעדי סתירה. למאן דאמר דבר הגורם לממון כממון כו'. נמצא עד אחד בתביעת ממון כעדי סתירה בסוטה: הכל מודים במשביע בעד אחד כגון ההוא גברא דחטף נסבא מחבריה קמי חד סהדא ואמר אין חטפי ודידי חטפי. ואשבעיה וכפר בו דחייב דעדות ממון היא כר' אבא דאמר הוה ליה מחויב שבועה דאורייתא' ואינו יכול לישבע דהא איכא חד סהדא דהספיה והוא לא כפר אלא מודה דחטף. וכל המחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם: והכל מודים בנושה בחבירו מנה בעד אחד והיו שניהן חשודין והשביע העד וכפר בו שחייב דעדות ממון הוא. דאמר מר אם שניהן חשודין חזרה שבועה למחייב לה ואינו יכול לישבע ומשלם: אמר רב פפא הכל מודין במשביע עד מיתה וכפר בו דפטור בדלא אסהיד בבי דינא. אבל אחוי לה לדידה דהא יכולה היא לילך לב"ד ולומר מת בעלי ותטול כתובתה על פיה דתנן האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם כו'. בית שמאי אומרים תנשא ותטול כתובתה וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי (יכמות קי.) והכל מודים במשבעת עד שראה מיתת בעלה וכפר בו שחייב. בדלא אמר לא לה ולא (לחברתה) לב"ד דהא מפסידה כתובתה. ואקשינן והא כתובת אשה מסקרקעי היא. והמשביע עדי קרקע לא איפשיטא שחייבין. ודחינן דלמא דתפיסא לה מטלטלי מחיים. וקי"ל דאי תפשה מטלטלי נפרעת מהן: כפר א' והודה אחד הכופר חייב ואוקמה רב חסדא בשכפרו שתיהן וחזר אחד מהן בתוך כדי דבור והודה ומוקים לה לרישא באפשר לצמצם וסיפא בתוך כדי דבור. ור' יוחנן מוקים לרישא ולסיפא בתוך כדי דבור ורישא כפירה וכפירה וסיפא כפירה והודאה. מהו דתימא כפירה והודאה לא קמ"ל: **מתני'** היו לו שתי כתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן ואקשינן בשלמא שניה חייבין דכבר כפרה לה הראשונה אלא ראשונה אמאי חייבין הא

עין משפט נר מצוה

נ א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ז:

נא ב ג ד מיי' שם הל' ט והלכה י:

נב ה ו מיי' פ"ד מהל' טוען הלכה ח ופ"ד מהלכות גזילה הל' יד ועיין בכ"מ סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' עה סעיף יג וסי' שסד ס"ג:

נג ז מיי' פי"ב מהל' גירושין הל' טו סמג עשין ו טוש"ע אה"ע סי' יז סעיף מג.

נד ח מיי' פ"י מהל' שבועות הל' יא

נה ט מיי' שם הל' יב:

נו י מיי' שם הל' יד:

מסורת הש"ס

[לקמן מז.]

לקמן דף מז. ב"ב דף לג: [עי' תוס' לקמן מז. ד"ה הוה]

יבמות דף לג: ודף קיד. עדיות פ"א מי"ב

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה הוה ליה וכו' וי"ל דירא. נ"ב בחזקת הבתים דף לד מבואר בתוס' דמספקי דשפיר אמרינן מיגו בכה"ג והכי משמע בספר תרומת הדשן סי' של"ט דלדברי התוס' סתרי אהדדי: (ב) ד"ה ואמר וכו' דהוה ליה למימר יחלוקו כצ"ל ותיבת ואמר נמחק: (ג) ד"ה אבל וכו' קצת תימה. נ"ב ובר"ן תירץ קושיא זו ע"ש:

*הא קיימא שניה אמר רבינא *הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות *מהו דתימא °רוב גוססים למיתה קמ"ל (א) (*השתא מיהא לא שכיב): **מתני'** [ב]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אין חייבין אלא אחת [ג]שבועה שאין אנו יודעין שיש לך ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייבין על כל אחת ואחת [ד]משביע אני עליכם אם לא תבואו *ותעידו שיש לי ביד פלוני פקדון חטין ושעורין וכוסמין שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אין חייבין אלא אחת [ה]שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין חייבין על כל אחת ואחת [ו]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה ושאנס איש פלוני את בתי ופתה את בתי ושהכני בני ושחבל בי חבירי ושהדליק את גדישי ביוה"כ הרי אלו חייבין: **גמ'** איבעיא להו משביע עדי קנס מהו אליבא דר' אלעזר בר"ש (ב) לא תיבעי לך *דאמר יבואו עדים ויעידו כי תיבעי לך אליבא דרבנן דאמרי [ז]מודה בקנס ואחר כך באו עדים פטור ורבנן דהתם כמאן סבירא להו אילימא כר' אלעזר בר"ש דהכא הא קאמר *דבר הגורם לממון כממון דמי אלא כרבנן דהכא דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי מאי כיון דאילו מודה מיפטר [ח]לאו ממונא קא כפר ליה או דלמא השתא מיהא לא אודי תא שמע משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק והא חצי נזק °קנסא הוא כמ"ד *פלגא נזקא ממונא הניחא למ"ד פלגא נזקא ממונא אלא למ"ד קנסא מאי איכא למימר *בחצי נזק צרורות [ט]דהלכתא גמירי לה דממונא הוא ת"ש תשלומי כפל [י]משום קרנא ותשלומי ד' וה' [כ]משום קרנא שאנס איש פלוני ופתה את בתי °משום בושת ופגם מאי קמ"ל כולה ממונא הוא רישא חדא קמ"ל סיפא חדא קמ"ל רישא חדא קמ"ל דחצי נזק צרורות ממונא הוא סיפא חדא קמ"ל ושהדליק את גדישי ביוה"כ לאפוקי מאי לאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה *דתניא ר' נחוניא בן הקנה היה עושה יוה"כ כשבת לתשלומין מה שבת כו' ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שהוציא

הא קיימא שניה · ומה הפסידוהו הראשונים: קרובים בנשותיהם · נשאו שתי אחיות ואינן כשירין בעדות אחד כמלא שלא היה לו עדות כשכפרה ראשונה אלא הם לבדם וכי תימא למה לי למתנייה איצטריך כגון ששתי האחיות הללו גוססות: למיתה· הוו להו כאילו מתו ונפטר כת ראשונה דהא קיימא כת שניה: קמ"ל השתא מיהא הא לא שכיב. ולימדך שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואף על פי שרובן למיתה: **מתני'** תשומת יד· הלואה שיש בידו ממון: ואבידה · שמצא אבידה: חטין ושעורין וכוסמין כו'· רישא אשמועינן מין אחד ותביעות חלוקות וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולה פקדון ומינין חלוקין: ושהכני בני · הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליו מיתה שהמכה אביו אינו חייב אא"כ עשה בו חבורה וכיון דליכא מיתה איכא ממון דבושת: ושחבל בי חבירי · משום יוה"כ נקט ליה דאע"ג דעטוש כרת חייב ממון והנך דלעיל נקט משום חצי נזק כדמפרש בגמרא א"נ לאשמועינן דהמשביע עדי קנס חייבים ושהכני בני נקט לאשמועינן דהואיל ואין בה חבורה אין בה מיתה וחייב ממון: **גמ'** דר' אלעזר בר"ש. בפרק מרובה (ב"ק דף עה·): יבואו עדים ויעידוהו · ויתחייב ואינו נפטר בהודאה ראשונה דכי אמרי' מודה בקנס פטור דנפקא לן ב"ק (דף סד:) מאשר ירשיעון אלהים פרט למרשיע את עצמו ה"מ היכא דלא אתו עדים לא משלם קנס אפומיה דידיה אבל אתו סהדי בתר הכי משלם: לא תיבעי לך דחייבין שהרי הפסידוהו בכפירתן: כי תיבעי לך כו' · וזה השביען קודם שהודה בעל דין ואם העידוהו היה מתחייב ומיהו הא מיבעיא לן אי מיחייבי או לאו משום דאיכא למימר קנס לאו ממון גמור הוא דהא אי הוה מודה מיפטר לגמרי ואיכא למימר נמי כל כמה דלא אודי ממון הוא: ורבנן דהתם כמאן סבירא להו · הש"ס פריך עלה דהא בעיא ורבנן דהתם דפליגי במודה בקנס דבעי' להא בעיא אליבייהו כמאן סבירא להו באידך פלוגתא דאיפלגו לעיל רבנן ור' אלעזר בר"ש במשביע עד אחד: אי כר"א בר"ש · סבירא להו בהא דדבר הגורם לממון כממון דמי מאי מספקא לן במשביע עדי קנס א"כ לאו ממונא הוא בליר מגורם לממון לא הוי דהא כי לא מודה משלם ממון ותפשוט לך דמיחייבי קרבן שבועה משום גורם לממון: אלא כרבנן דהכא כו' · הכי מבעיא לן אי רבנן דהתם דפטרי במודה בקנס וא"כ באו עדים סבירא להו כרבנן דהכא דגורם לממון לאו כממון דמי קנס קודם הודאה מאי מדמית ליה לממון או גורם לממון מי אמרינן כיון דאי הוה מודה קודם עדים מיפטר עולמית אין זה ממון: או דלמא השתא מיהא. כשמשביע זה את העדים לאו אודי ואי הוה מסהדי הוו מחייבי ליה ואין זה גורם לממון אלא ממון גמור: הניחא למ"ד כו' · פלוגתא היא בב"ק (דף טו·) ובכתובות (דף מא·): חצי נזק צרורות · בהמה שהיתה מהלכת בדרך והיו צרורות מנתזין מתחת רגליה ושיברה את הכלים משלמת חצי נזק ואע"פ שאין זה שינוי דהא אורחא בהכי והויא תולדה דרגל ולאו תולדה דקרן תמה וה"ל לשלומי נזק שלם הלכה למשה מסיני הוא לחצי נזק וההוא חצי נזק ממונא הוא דהא לאו תולדה דקרן הוא: משום בושת ופגם · דהא איכא ממון דקנס דבר הקצוב בתורה כגון ל' של עבד בין עבד יקר בין עבד זול וכן נ' של אונס ושל מפתה שוים בכל הנשים אבל בושת הכל לפי המבייש והמתבייש לכן הוי ממון וכן פגם *בתולה כתובתה מאתים ובעולה מנה: אלא כיון דתרלת כולה מתני' בממון: מאי קמ"ל · נימא אחת או שתים ונשתוק: רישא קמ"ל דחצי נזק צרורות ממונא הוא · ואיידי דתנייה הא תנא בהדי' תשלומי ד' וה' ואונס ומפתה דממון שאין משתלם ברלא הוא דומיא דחצי נזק שאין משתלם ברלא ודכוותה משנינן בשמעתא קמייתא דסנהדרין (דף ג·): סיפא קמ"ל · שחבל בי חבירי ביום הכפורים או הדליק גדישי לאפוקי מדר' נחוניא דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין ואיידי דתנן להך תנא בהדייהו שהכני בני דקרובה לגד מיתה וכהכאה בלא חבורה ואינו חייב מיתה ואשמועינן דהואיל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה חייב בתשלומין: שהוליא

הא קיימא שניה אמר רבינא כו' · וא"ת ומאי פריך הא ברים שבועת הפקדון (לקמן דף לז:) פריך הכי לרבה דאמר הכופר בממון שיש עליה עדים פטור ממתני' דהכא אלא ראשונה אמאי הא קיימא שניה אלמא הכופר במלוה שיש עליה עדים חייב ורבה איתותב התם וא"כ אתי שפיר דחייבים וי"ל דאע"ג דכופר במלוה שיש עליה עדים וליתנהו קמן סבירא לן דחייב דלא כרבה לקמן מ"מ היכא דקיימי עדים קמן ס"ל להש"ס דחשיב כפירת דברים בעלמא ואע"ג דבלאו מילתא דרבה הולרך רבינא לשנויי כאן כגון שהיו קרובים בנשותיהן כו' מ"מ פריך מינה לקמן לרבה דאי לאו דרבה ה"מ למידחי דאפילו קיימי עדים קמן חשיב כפירה:
קרובים בנשותיהם·כגון שבשעת ראיית העדות היו רחוקים דבעינן תחלתה וסופה בכשרות כדאמרינן בפרק י"נ (ב"ב דף קכח· ושם) וההוא דחזקת הבתים (שם דף מג· ושם) דבני העיר שנגנב ס"ת שלהן אין דנין בדייני אותה העיר דפריך ולסלקו בי תרי מינייהו ולידייני אע"ג דאין תחלתן בכשרות אין לדמות פסול דמחמת שנוגעין בעדות לפסול דקורבה או לשאר פסולין:
קא משמע לן · אין לפרש קמ"ל דאין רוב גוססין למיתה דבהדיא מוכח בפ' כל הגט (גיטין דף כח·) דרובן למיתה אלא פירוש אע"ג דרוב גוססין למיתה השתא מיהא לא שכיב: **אך** דלמא השתא מיהת הא לא אודי · תימה דתפשוט ממתניתין דס"פ שבועת הפקדון (לקמן דף לח:) דאנכסת ופתית את בתי ר"ש פוטר משום דאינו משלם קנס ע"פ עצמו ואפילו רבנן לא מחייבי אלא משום דקסברי בושת ופגם קתבע ושבועת העדות מינה ילפינן מג"ש דתחטא דעיקר שבועת העדות דמיירי בתביעת ממון לא גמרה אלא משבועת הפקדון ולאו פירכא היא דלקמן גבי שבועת הפקדון טעמא משום דלא כפר ליה ממוגא שלא היה מתחייב בהודאתו כדאמרינן לקמן אבל הכא בשבועת העדות הוי קנס כשאר ממון שאם היו מעידין היה מתחייב בהודאתו כדאמרינן לקמן שאם היו מעידין היה מתחייב הנתבע כממון אחר:
ושאנס איש פלוני או פתה את בתו· פי' בקונט' די"מ בתו של עצמו וטעמא דפטורין משום דאיכא חיוב מיתה ואי אפשר להעמידו דאפילו בלא חיוב מיתה מאן קתבע הפתח

נז א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' טו:
נח ב ג מיי' שם פ"ט הל' טו:
נט ד ה מיי' שם הל' טז:
ס ו מיי' שם הל' ה:
סא ז מיי' פ"ג מהל' גניבה הל' ח סמג עשין עא טח"מ סי' שמח:
רש"ל מ"ז [והרא"ש סוף פרק אלו מגלחין סי' לז מקיים גרסא זו]
סב ח מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ד:
סג ט מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' י ופ"ה מהלכות סנהדרין הל' ט סמג עשין סו לז טוש"ע ח"מ סי' א סעיף א:
סד י מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' ו ופ"א שם הלכה ב [ופ"ה מהל' סנהדרין הל' ט] סמג עשין סח טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף יח וסי' שנ סעי' ג:
סה כ ל מ מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ה:

רבינו חננאל

הא קיימא שניה ופריק רבינא כגון שהיתה שניה בשעת כפירת הכת הראשונה קרובין בנשותיהן לתובע או לנתבע שלא היו ראוין לעדות והיו נשותיהן גוססות באותה שעה. מהו דתימא רוב גוססין למיתה וכיון שהן גוססות כאילו מתו כבר וכת השניה כשרין לעדות הן: קמ"ל השתא מיהא הא לא מתו. ומשכחת לה כגון שראו עדות זו והן רחוקין שהיו כשרים ונתקרבו ונפסלה עדותן כל זמן שהן קרובין ואם מתו נשותיהן ונתרחקו חזרו לכשרותן וכשרין הן להעיד העדות שהיתה מסורה בידם קודם שנתקרבו. דגרסינן בערכין פרק השג יד בנודר (דף יז:) אלא מעתה והוא עד עד שיהא כשר מתחלתו ועד סופו בעינן. וכי תימא הכי נמי והתניא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול. עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר. זה הכלל תחלתו וסופו בכשרות כשר א)תחלתו וסופו בפסלות פסול ופרקינן שאני התם דכתיב או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא עונו (אם לא יגיד) בראיה והגדה תלה רחמנא והאיכא: מתני' משביע אני עליכם כו'. שיש לי ביד פלוני פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה. [כו']: גמ' איבעיא להו משביע עדי קנס מהו. אליבא דרבנן דאמרי מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור. וכרבנן דאמרי דבר הגורם לממון לאו כממון דמי. ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי נזק כו' ואוקימנא בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה דממונא הוא: שאנס איש פלוני ופתה את בתי כו'. אוקימנא משום בושת ופגם. מאי קמ"ל כולה ממונא הוא [כו']: ת"ש משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שהוציא

לקמן דף לז:
[שם ערכין יח. קדושין עה: גיטין כח.]
[נ"ל ותעידוני וכ"א במשנה שבמשניות]
[ב"ק עה.]
[לעיל לג. וש"נ]
[כתובות מא. ב"ק טו. סנהדרין ג.]
ב"ק ג: [טו: כתובות מה:]
פסחים כט. כתובות ל. מגילה ז: [תוספתא ב"ק פ"ז תוספתא מגילה פ"א]
[ע' תוי"ט שתמה ע"ז]

הגהות הב"ח (א) גמ' השתא מיהא לא שכיב. נ"ב לפי דברי התוס' משמע דלא גרס' לה: (ב) שם אליבא דר' אלעזר בר"ש דאמר יבואו עדים ויעידו לא תיבעי לך כי תיבעי:

גליון הש"ס גמ' רוב גוססין למיתה קמ"ל. עי' בהרא"ש סוף מ"ק:

א) נ"ל תחלתו או סופו בפסלות וכ"ה בב"ב דף קכח.

תורה אור

שהוציא איש פלוני שם רע על בתי חייבין הודה מפי עצמו פטור הא מני ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר *יבואו עדים ויעידו אימא סיפא הודה מעצמו פטור אתאן לרבנן כולה ר' אלעזר בר' שמעון היא וה"ק לא משכחת לה הודה מפי עצמו דפטור אלא היכא דליכא עדים כלל והודה מעצמו : **מתני'** אמשביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידו שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה שאיני בן חלוצה שאיש פלוני כהן שאיש פלוני לוי שאינו בן גרושה שאינו בן חלוצה בשאנס איש פלוני את בתו ופתה את בתו ושחבל בי בני ושחבל בי חבירי *שהדליק גדישי בשבת הרי אלו פטורין : **גמ'** טעמא דאיש פלוני כהן דאיש פלוני לוי הא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין הא קתני סיפא *עד שישמעו מפי התובע אמר שמואל בבא בהרשאה *והאמרי נהרדעי גלא כתבינן אורכתא אמטלטלי דה"מ היכא דכפריה אבל לא כפריה כתבינן ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר אלא בתביעת ממון ר' אליעזר אומר נאמר כאן °או אין ונאמר להלן °או אין מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן האינו מדבר אלא בתביעת ממון °או אין דרוצח יוכיחו שהן או אין ומדברים שלא בתביעת ממון דנין או אין שיש עמהן שבועה מאו אין שיש עמהן שבועה ואל יוכיחו או אין דרוצח שאין עמהן שבועה °או אין דסוטה יוכיחו שהן או אין ויש עמהן שבועה ומדברים שלא בתביעת ממון דנין או אין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן מאו אין שיש עמהן שבועה ואין עמהן כהן ואל יוכיחו או אין דרוצח שאין עמהן שבועה ואל יוכיחו או אין דסוטה שאע"פ שיש עמהן שבועה יש עמהן כהן ר"ע אומר °והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור הא כיצד תבעו ממון חייב ד"א פטור ר' יוסי הגלילי אומר הרי הוא אומר °והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר ראיה בלא ידיעה כיצד מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו זו היא ראיה בלא ידיעה ידיעה בלא ראיה כיצד מנה הודיתה לי בפני פלוני ופלוני יבואו פלוני ופלוני ויעידו זו היא ידיעה בלא ראיה ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון ועוד ק"ו מה פקדון שעשה בו נשים כאנשים קרובים כרחוקים פסולים ככשרים וחייב על כל

שהוציא פלוני שם רע על בתי · ואמר בב"ד לא מצאתי לבתך בתולים ונמצא בדאי ולא הספקתי להעמידו שם בדין לתובעו קנס של מאה כסף : הודה מפי עצמו · בב"ד זה שהוציא שם רע בב"ד אחר פטור קס"ד השתא דאפילו באו עדים לאחר שהודה קאמר פטור וקתני המשביע את העדים קודם הודאה חייבין אלמא משביע עדי קנס חייבין: הא מני ר"א בר"ש היא . ואליביה לא אבעיא לי דלדידיה הוי קנס ממון כיון דלא מיפטר בהודאתו : אתאן לרבנן . קושיא היא ומשני כולה ר' אלעזר היא והאי דקתני הודה מפי עצמו פטור לאו שבאו עדים אחר הודאה קאמר אלא בהודאה בלא עדים וטעמא הוא דקא יהיב למילתיה מש"ה העדים חייבין משום דממונא אפסדוה דאין מודה בקנס פטור אלא כל זמן שהודה מפי עצמו אבל אם באו עדים אחרי כן חייב הלכך ממון גמור הוא : **מתני'** שאני כהן כו' פטורין . כדמפרש בגמ' שאין הענין מדבר אלא בכפירת ממון : שאנס איש פלוני או פתה בתו של פלוני . שאנס ראובן בתו של שמעון ובתו דקתני אאיש פלוני דלעיל קאי דתנא לעיל מינה שאיש פלוני כהן או לוי ואינו בן גרושה ועליה קאי או שהשביען שאנס איש פלוני את בתו של אותו דאיירינן ביה עד השתא: פטורין . דבעינן שישמעו מפי התובע ואצטריך למיתנייה משום דמוקמינן לה בבא בהרשאה אפ"ה איטו בעל דינו בזו כשאר ממון דמידי דלא מטא לידיה מעולם לא מצי למכתב הרשאה עילויה : ושחבל בי בני . חבלה היא חבורה : פטורין . שאין כאן הפסד ממון שאם העידו היה הבן מתחייב מיתה ולא ממון : ושחבל בי חבירי ושהדליק את גדישי בשבת . שחבל בי בשבת או הדליק גדישי בשבת דתרוייהו חיוב מיתה ניהו פטורין וי"מ שאנס איש פלוני ופיתה את בתו האב הבא על בתו וטעמא דפטורין משום דאיכא חיוב מיתה ואף אני כן שמעתי וא"א להעמידה דאפי' בלא חיוב מיתה נמי מאן קא תבע השתא אם אנסה אחר קים לן בושתה ופגמה וקנסה לאביה אנסה אביה קנס בעי לשלומי לה בתמיה : **גמ'** הא קתני סיפא עד שישמעו מפי התובע . דקתני סיפא שילח ביד כו' עד שישמעו מפי התובע : בבא בהרשאה . שמינהו אפטרופוס על כך הלכך אי תביעת ממון היא הוו מחייבי : אורכתא . הרשאה ולשון שולטנות הוא כמו (ב"ב דף קסד:) בשנת פלוני אורכן שלטון אף כאן אורכתא השלטה שהשליטו על בעל דינו לתובעו : אמטלטלי . לפי שאינו בעין והעדים מעידין על מה שכתוב מחמת שיש לי ביד פלוני כך וכך : היכא דכפרי' . שכבר נשמע שהנתבע כפרן דהשתא מחזי כשיקרא שחתמו על מ"ש זה שיש לי ביד פלוני כך וכך : מנין שאין הכתוב . דשמיעת קול מדבר אלא בעדות תביעת ממון : נאמר כאן אואין . או ראה או ידע : ונאמר להלן אואין . בשבועת הפקדון בפקדון או בתשומת יד או בגזל או עשק : אואין דרוצח . או באיבה הכהו או השליך עליו בלדיה : אואין דסוטה . או עבר עליו רוח קנאה או איש אשר תעבר עליו וגו' : ויש עמהן שבועה . והשביע הכהן את האשה (במדבר ה) : הא כיצד . יש תביעה שהוא חייב כו' ולקמיה פריך איפוך אנא : בעדות המתקיימת כו' . ואין לך עדות בזו בלא זו אלא בתביעת ממון כדמפרש ואזיל : מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני . הם ראו שמניתים לך אבל לא הודעתים אם הם מתנה או הלואה או פרעון ואמר לו הלה יבואו פלוני ופלוני ויעידו שמנית לי בפניהם ואני פורע לך : ואיט

השתא אם אחר אנסה קים לן דבשת ופגם לאביה הוי אנסה אביה הקנס בעי לשלומי לה (א) ונראה דלא קשה מידי דאיכא לאוקמה בנערה שנתארסה ונתגרשה שיש לה קנס וקנסה לעצמה *(לר' יוסי הגלילי) כדתנן פרק אלו נערות (כתובות דף לח:) וכן צריך לפרש מתני' דהתם דתנא הבא על בתו פטור משום שמתחייב בנפשו מיהו הא דקתני הכא או פתה את בתו לא אתי שפיר שהרי מחלה לו ושמא איכא לאוקמה בקטנה דלאו בת מחילה היא וכרבנן דאמרי התם קטנה יש לה קנס ולפי' הקונט' אין להקשות למה לך למיתנייה בסמוך עד שישמעו מפי התובע כיון דכבר אשמעי' הכא (ב) דסיפא אשמעי' משום שלא ביד עבדו דאע"פ דשלוחו הוא לא מיחייב : **בבא** בהרשאה · אע"פ דפסקינן במרובה (ב"ק דף ע· ושם) דשליח שויה ותנן (לקמן דף לה.) שילח ביד בנו ביד עבדו פטור הכא עדיף שיש לו כח להוציא ממון כמו לבעלים עצמן וא"ת אכתי תקשי הא מנה לפלוני ביד פלוני ובא בלא הרשאה חייבין דומיא דכהן דלא שייך הרשאה ואר"י דיתור משנה אתא לאשמועינן דוקא בכה"ג פטור בכל ענין דלא משכחת חובא אבל מנה לפלוני ביד פלוני זימנין דמשכח חובא כמו בבא בהרשאה : **היכא** דלא כפריה כתבינן · ואיירי שאחר שכתב לו הרשאה כפר לו ולמ"ד במרובה (ב"ק דף ע·) אפילו לא כפר ליה לא כתבינן מוקמינן מתני' דהכא בפקדון דהא טעמא דלא כתבינן מפרש התם משום דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהן אין יכולין להקדיש ופקדון יכול להקדיש כדמוכח התם דמייתי עלה לעיל (דף סב:) לסייעתא מהא דתנן אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל ובפקדון משלם כדתנן בפ' המפקיד (ב"מ דף לג:) וכן מוכח בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פח·) גבי ההוא גברא דאייתי קארי לפום נהרא אתו כ"ע שקול חדא חדא ואמר הרי הם מקודשים לשמים ומסקינן דאי לאו דקילי דמייהו קדשי דברשותא דמרייהו קיימי א"כ איכא לאוקמא במקרקעי דודאי כתבינן ליה °דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד לקמן פרק שבועת הפקדון (דף לז:) המשביע עדי קרקע חייב והא דלא משני הש"ס הכי דהוה ניחא לכולהו ליסני משום דלא חיים לשנויי אלא לפי לשון שתופס עיקר מיהו קשה בפרק יש בכור (בכורות דף מח:) גבי ב' נשים של ב' אנשים שלא ביכרו וילדו שני זכרים מת אחד מהן בתוך ל' יום אם לכהן אחד נתנו יחזור, לכהן ה' סלעים ומוקי לה בבא בהרשאה והתם לא שייך לא פקדון ולא קרקע דאין פודין בקרקעות מיהו התם נמי איכא לשנויי בבא במעמד שלשתן ור"ת פוסק דכתבינן אפילו אמטלטלי דכפריה דטעמא דלא כתבינן מפרש (*בכתובות דף סח ושם) משום דמיחזי כשיקרא (ובפרק כל הגט (גיטין דף כו: ושם) ובהכותב (כתובות דף פה. ושם) מסקינן דלמיחזי כשיקרא לא חיישינן ואין להאריך כאן בדבר)* : **ונאמר** להלן אואין . תימה כיון דגמרי' מפקדון ניבעי בהלואה ובעושק ייחוד כלי כדאמרינן גבי שבועת הפקדון בהזהב (ב"מ דף מח.) : **אואין** סוטה יוכיחו. דעיקר לא אתי להפסידה כתובתה אלא להשקותה: מושבע

עין משפט
נר מצוה

סו א מיי' פ"י מהל' שבועות הל' ג :

[נ"ל לר' עקיבא]

סז ב מיי' שם הל' ד :

סח ג ד מיי' פ"ג מהל' שלוחין הל' ו סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קכג סעיף א :

סט ה מיי' פ"ט מהל' שבועות הל' ג :

רבינו חננאל

שהוציא פלוני שם רע על בתי חייב אם הודה מעצמו פטור . ופרקינן הא מני ר' אלעזר בר' שמעון היא דאמר יבואו עדים ויעידו והכי קאמר לא משכחת לה דהודה מעצמו דפטור אלא היכא דליכא עדים כלל: מתני' משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן שאני לוי שאיני בן גרושה כו' · גמ' ואקשינן טעמא דמשביעין דאיש פלוני כהן הא המשביע עדים להעיד כי מנה לפלוני ביד פלוני חייבין והתני עד שישמעו מפי התובע. ואוקמה שמואל בבא בהרשאה : איני והאמרי נהרדעאי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי . ופרקינן הני מילי דכפריה . אבל היכא דלא כפריה כתבינן וזו השמועה עוד במרובה : ת"ר מנין שאין הכתוב מדבר שחייבין קרבן על שבועת העדות אלא בתביעת ממון . נאמר כאן אויים שנאמר והוא עד או ראה או ידע ונאמר להלן בשבועת הפקדון אויים . או בתשומת יד או בגזל או עשק את עמיתו . מה להלן בפקדון אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף אויים שבשבועת העדות אינו אלא בתביעת ממון אויי רוצח יוכיחו דכתי' או באיבה הכהו וימות או השליך עליו כל כלי וגו' או בכל אבן וגו' שהן בלא תביעת ממון ודחינן אויי רוצח אין בהם שבועה אבל אויי העדות ואויי הפקדון יש בהן שבועה: והא סוטה דכתיב בה אויין שנאמר או עבר עליו רוח קנאה כו' ויש עמהן שבועה ומדברים שלא בתביעת ממון כו'

[נ"ל כב"ק ע.]

רש"ל מ'

[וכב"ק ע. סלריכו תוס' כזה]

מסורת הש"ס

[ב"ק עס.]

[נ"ל ושהדליק וכ"א במשנה במשניות]

[לקמן לה.]

ב"ק דף ע. בכורות דף מט.

הגהות הב"ח

(א) תוס' [בא"ה] ד"ה ושאנס וכו' לשלומי לה בתמיה ונראה: (ב) בא"ד דסיפא אשמעי'. נ"ב וליכא לאקשויי ריפא למה ליה דאיכא למימר לא זו אף זו קתני אך קשה אמאי פריך מדקתני סיפא עד שישמעו מפי התובע מרישא גופה ה"ל לאקשויי וי"ל דניחא ליה לאקשויי מסיפ' דתני בה בהדיא עד שישמעו מפי התובע :

גליון הש"ס

תוס' ד"ה היכא וכו' דקרקע אינה נגזלת וכמ"ד המשביע עדי קרקע חייב . תמיה לי הא מדמ בולר דלמ"ד אין קרקע נגזלת דדרים כללי ופרטי ס"ל בודאי דהמשביע עדי קרקע פטור ועיי"ש :

ולאו חייב אלא אחת בפני ב"ד. אם השביעם בב"ד: שלא עשה בו מושבע. מפי אחרים כנשבע עלמו ולקמן מפרש לה לכולה: או לו ביטוי. או נפש כי תשבע לבטא להרע או להיטיב: שכן תחטא מתחטא. בשניהם כתיב °תחטא לג"ש: חטאת מחטאת. עדות וביטוי בחטאת אבל שבועת הפקדון באשם: שכן חט"א במזי"ד תבעי"ה וכפרי"ה [ועברי"ה]. סימן הוא שכן חטאת תחטא מתחטא ובשניהן חייב על המזיד אבל ביטוי כתיב בה ונעלם: תבעיה וכפריה. עדות ופקדון באין ע"י טענה וכפירה מה שאין כן בשבועת ביטוי: ועבריה. עדות ופקדון שתיהן השבועות לשעבר אבל ביטוי עיקרה להבא: חטא"ת שירד"ה לחומ"ש. סימן הוא עדות וביטוי שניהן בחטאת ובעולה ויורד ואין בהם חומש לאפוקי פקדון שהוא באשם ובקרבן קבוע ומוסיף עליו חומש דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו בראשו וחמשתיו יוסף עליו: אאואין דר"א סמיך. דלאו אלא בתביעת ממון ולאו בתביעת ממון גופה קאמר יש מהן שהוא חייב ויש מהן שהוא פטור: מאי בינייהו. הי ניהו תביעת ממון דפטר ר"ע ומחייב בהו ר"א: לר"א חייבין. דגבי השבת גזלה שמעי' ליה לקמן (דף לז:) דמיחייב השבה על גזלת קרקע וקס"ד דהוא הדין לשבועת הפקדון או לשבועת העדות: ולר' יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטור אפי' לר"א. וכן לשבועת הפקדון לקמן היא בפ' שבועת הפקדון (שם): איכא בינייהו עדי קנס. לר"א חייבין וכן בשבועת הפקדון דשמעינן ליה דלרים פרשת שבועת הפקדון בריבויי ומיעוטי גבי והשיב את הגזלה והא דאמרינן בכתובות (דף מג.) גבי פקדון ילאו אלו שהם קנס דלא כר"א: לימא ר' יוסי הגלילי. דאמר אין עדות מתקיימת אלא בראיה וידיעה חוץ מעדות ממון: לית ליה דרבי אחא. דדאין ומחייב בדדמי כגון גמל האוחר בין הגמלים דמחייב ליה בלא ראיה בדדמי: האוחר. בועט ברגליו ולי נראה כשבא ליזקק לנקיבה הוא גלחם ומכה ברגליו גמלים שסביבותיו ולשון אוחר נופל בתשמיש גמלים דתניא בבכורות (דף ח.) גמל אחור כנגד אחור: דאי אית ליה דר' אחא. דדאין בדדמי: דיני נפשות נמי משכחת לה. דמתקיימת בלא ראיה כגון הא דשמעון בן שטח דאי דיינת ליה בדיני ממונות גבי גמל משום דבידוע שזה הרגו ה"נ בידוע שזה הרגו: אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה. אם ראה שהרג אדם ולאו יודע מי הוא ההרוג מי מלי מסהיד עליה מי לא בעי *למידק כו': קסבר ר' יוסי הגלילי. מילתא באפי נפשה היא והכי קאמר *מדקאמר ר' יוסי הגלילי אין שבועת העדות אלא בעדות המתקיימת בידיעה בלא ראיה וראיה בלא ידיעה ש"מ דס"ל משביע עדי קנס דאונס ומפתה וכפרו פטורין:

תורה אור

כל אחת ואחת בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד אינו מדבר אלא בתביעת ממון עדות שלא עשה בה נשים כאנשים קרובים כרחוקים פסולין ככשרים ואינו חייב אלא אחת בפני ב"ד אינו דין שלא יהא מדבר אלא בתביעת ממון מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג תאמר בעדות שכן עשה בה מושבע כנשבע ומזיד כשוגג ת"ל *תחטא תחטא לגזירה שוה נאמר כאן ויקרא ה °תחטא ונאמר להלן תחטא מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון מתקיף לה רבה בר עולא °או או ביטוי יוכיחו שהן אואין ויש שם עמהן שבועה ואין עמהן כהן ומדברים שלא בתביעת ממון מסתברא מפקדון הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא אדרבה מביטוי ה"ל למילף שכן חטאת מחטאת אלא מסתברא מפקדון ה"ל למילף שכן חטא במזיד תבעיה וכפריה ועבריה אדרבה מביטוי הוה ליה למילף שכן חטאת שירדה שם לחומש הנך נפישן: ר"ע אומר °והיה כי יאשם לאחת מאלה יש מאלה שהוא חייב ויש מאלה שהוא פטור הא כיצד תבעו ממון חייב תבעו ד"א פטור איפוך אנא ר"ע אאואין דר"א סמיך מאי בינייהו בין ר"א ובין ר"ע איכא בינייהו משביע עדי קרקע לר"א חייבין לר"ע פטורין *ולר' יוחנן דאמר התם משביע עדי קרקע אפי' לר"א פטורין הכא מאי איכא בין ר"א לר"ע איכא בינייהו עדי קנס ר' יוסי הגלילי אומר והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה ובידיעה בלא ראיה הכתוב מדבר א"ל רב פפא לאביי לימא ר' יוסי הגלילי אלית ליה דר' אחא *דתניא ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו דאי אית ליה דר' אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה כר"ש בן שטח *דתניא אר"ש בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו ומצאתי סייף בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר אמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה דברים יז °על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אלא המקום יפרע ממך אמרו לא זזו משם עד שנשכו נחש ומת אפי' תימא אית ליה דרבי אחא בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה מי לא בעי מידע אם עובד כוכבים הרג או ישראל הרג אם אדם טרפה הרג או שלם הרג ש"מ קסבר רבי יוסי הגלילי משביע עדי קנס פטור דאי ס"ד חייב נהי דידיעה בלא ראיה אשכחן לה ראיה בלא ידיעה מי לא בעי מידע נכרית בעל בת ישראל בעל בתולה בעל בעולה בעל יתיב רב המנונא קמיה דרב יהודה ויתיב רב יהודה וקא מיבעיא ליה מנה מניתיך בפני פלוני ופלוני ועדים

מושבע כנשבע ומזיד כשוגג. וליכא למימר דהיא גופה נילף בק"ו דאיכא למימר שבועת ביטוי יוכיח ומיהו במה מלינו מלי גמר לה ונראה דהיינו הא דפריך לקמן ליגמר נמי שבועת פקדון משבועת העדות למושבע מפי אחרים וכ"ת אדרבה נילף מביטוי מסתברא דאיכא למילף טפי מעדות שכן חטא תבעיה כפריה ועבריה: ה"ג תבעיה כפריה ועבריה. ואית דל"ג ועבריה משום דשבועת ביטוי איתא [נמי] לשעבר לר"ע ול"נ דא"כ תבעיה וכפריה תרי מילי ניהו מדקאמר הנך נפישן ולקמן בשמעתין מוכח דהדא היא דפריך אדרבה מעדות ה"ל למילף שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ואואין ומשני הנך נפישן ואי חשיבי בתרי אם כן לא נפישן:

דאי אית ליה דר' אחא בדיני נפשות נמי משכחת לה. משמע הכא דר' אחא אית ליה אומדנא בדיני נפשות ותימה דבפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לז.) גבי כיצד מאיימין על דיני נפשות שמא תאמרו מאומד ראיתם ודייק בגמ' (שם:) הא בדיני ממונות *אמרינן כמאן כר' אחא כו' משמע דלא איירי רבי אחא בדיני נפשות וי"ל דודאי מעיקרא דס"ד דלא מיתוקם כרבנן ע"כ מוקי לה כר' אחא ואית לן למימר דלא איירי אלא בדיני ממונות דוקא ולא בדיני נפשות כי היכי דתיתוקם מתני' כוותיה אבל לפי המסקנא דמוקי לה כרבנן מ"ל דר' אחא אית ליה אומדנא אפי' בדיני נפשות אבל עוד תימה דמשמע משום דאית ליה בדיני ממונות אית ליה נמי בדיני נפשות וא"כ אפי' לית ליה דר' אחא משכחת לה אומדנא בדיני נפשות לכ"ע כמו שעלתה לו נשיכה על ראשו ונקב קרום של מוח דאפי' רבנן מודו בהאי אומדנא כדמוכח בפרק כל הנשבעין לקמן (דף מו:) כגון שעלתה לו נשיכה על גבו ובין אלילי ידיו וי"ל דהמ"ל ולטעמיך:

על פי שנים עדים. חבר היה וכמ"ד (מכות דף ו: ובסנהדרין ח:) דאין צריך התראה ואע"פ שהיה כאן פירכוס ובלבול רוח שהרי בחורבה היה לא היה פוטרו בשביל כך דדוקא גבי גלות הוא דפטרי' ליה בפ' בתרא דיבמות (דף קכ: ושם) משום דמייתרי קראי דכתיב כמה זמנין ויפל עליו וימות אבל ממיתת ב"ד לא מיפטר בהכי תדע דהא אמרינן (סנהדרין נח:) שהיו חובשים אותו ומיהו מכאן יש לדחות ולאוקמיה כגון דמחייה בביתא דשישא ולא פרכים וכן צריך לאוקומה למאן דמוקי בפ' אלו נערות (כתובות לג:) לקרא בשוגג ומאי ונקה ונקה מגלות *):

אי טריפה הרג אי שלם הרג. תימה הא אזלינן בתר רובא דמרובא דייקינן לה בפ"ק דחולין (דף יא: ושם) דלא חיישינן דלמא במקום סייף נקב הוה וי"ל דמיירי כגון דאיכא קמן חד טריפה וחד שלם דלריך לידע איזה מהם הרג:

*) [וע"ע תוס' יבמות קכ: ד"ה אלא וד"ה חיישינן ותוס' כתובות לג: ד"ה דלמא ותוס' גיטין ע: ד"ה אלא מעתה וד"ה חיישינן]

ע א מיי' פ"ח מהלכות נזקי ממון הלכה יד סמג עשין סח טוש"ע חו"מ סימן תח סעיף ג:

רבינו חננאל

או או ביטוי יוכיחו שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים. שהן אואין ויש בהן שבועה ואין בהן כהן ומדברין שלא בתביעת ממון כו'. תחטא תחטא לג"ש נאמר כאן ונפש כי תחטא [ושמעה קול אלה ונאמר להלן נפש כי תחטא] ומעלה מעל בה' וגו' מה להלן תביעת ממון אף כאן תביעת ממון. אדרבה מביטוי הוה ליה למילף. שכן תרווייהו חטאת לאפוקי פקדון דאשם הוא. ופרקינן מסתברא מפקדון הוה ליה למילף שכן תרווייהו תחטא תחטא כתיב בהו. ושניהן מביאין על הזדון כשוגג כדתנן בכריתות. ד' מביאין על הזדון כשגגה ויש להן תובעין לזה ולזה ושניהן עברו על מצוה. למעוטי שבועת ביטוי דלית בה חדא מהני. אדרבה מביטוי הוה ליה למילף. שכן שבועת ביטוי ושבועת העדות ישנן שתיהן בקרבן עולה ויורד ואין בהן חומש ותרווייהו כתיב בהו (חם חם) [חטאת] למעוטי פקדון דליתיה בעולה ויורד ואית ביה חומש [ואשם] ודחינן הנך דפקדון נפישי דהני ארבע והני תלת: ר' עקיבא אומר כתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה. יש מאלה [שחייב] ויש מאלה שפטור. הא כיצד תבעו ממון חייב תבעו בדבר אחר פטור. איפוך אנא. ר' עקיבא נמי על אוין דרבי אליעזר סמיך לה ובעדי קרקע פליגי. לרבי אליעזר חייבין לרבי עקיבא פטורין: רבי יוסי הגלילי אומר והוא עד או ראה או ידע בעדות המתקיימת בראיה בלא ידיעה. כגון מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני ובידיעה בלא ראיה. כגון מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני. וכי האי גוונא לא משכחת לה אלא בתביעת ממון. לימא לית ליה לרבי יוסי הגלילי הא דתניא ר' אחא אמר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו (דאית) [דאי אית] ליה בדיני נפשות נמי משכחת לה כגון מעשה דשמעון בן שטח שראה אחד רץ אחר חבירו לחורבה ורץ אחריו ומצא אחד הרוג מפרפר ודם מטפטף כו' הנה ידע שודאי זה הרגו. אבל בראית העין לא ראהו. ואסיקנא אפילו תימא אית ליה. בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה כי האי גוונא אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה לא בעי מידע עובד כוכבים הרג או ישראל הרג שלם הרג או טרפה הרג. ש"מ קסבר ר' יוסי הגלילי המשביע עדי קנס פטור. דאי ס"ד חייב בשלמא ידיעה בלא ראיה משכחת לה אלא ראיה בלא ידיעה היכי משכחת לה. מי לא בעי ידע אי נכרית בעל או בת ישראל בעל: מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני והלה

[סוטה לב: כריתות ט.]

[לקמן לז:]

ב"ק נב: סנהדרין לז: [תוספתא דב"ק פ"ט]

[סנהדרין לז: ע"ש]

[נדפ"י למידע]

עם דקאמר כצ"ל רש"ל

גליון הש"ס רש"י ד"ה שכן תחטא וכו' תחטא לג"ש. תמוה לי הא קאי על ר"מ דלא יליף מתחטא תחטא. וגם אם הוי ג"ש איך אמרינן עלה דאדרבה מביטוי הו"ל למילף שכן חטאת מחטאת וגם מה צריך ר"א לנימודא דאואין כיון דיליף מג"ש דתחטא. ולזה היה נראה בפשוטו דמה דאמרינן שכן תחטא תחטא היינו דדומה יותר לפקדון כיון דבשניהם כתיב תחטא וכדאמרינן עלה אדרבה מביטוי שכן חטאת מחטאת היינו דלענין זה דומה יותר לביטוי. ודברי רש"י צע"ג:

עין משפט
נר מצוה

עא א ב מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען הלכה ב סמג עשין צ טוש"ע חו"מ סימן עט סעיף ד:

עב ג מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף יא:

ועדים רואין אותו מבחוץ מאי א"ל רב המנונא והלה מה טוען [א]אי אמר לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן [ב]אי אמר אין שקלי ודידי שקלי כי אתו עדים מאי הוי א"ל המנונא את עול תא ההוא דא"ל לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה אתו תרי סהדי אסהידו ביה דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"ל הוחזק כפרן מתקיף לה ר"נ האי דינא פרסאה הוא מי קאמר מעולם בעסק זה קא"ל איכא דאמרי ההוא דא"ל לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עברתי בצד עמוד זה מעולם נפקו ביה סהדי דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"נ הוחזק כפרן א"ל רבא לר"נ *[ג]כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה: ר"ש אומר חייב כאן וחייב בפקדון כו': *[ד]מחכו עלה במערבא מאי חוכא דקתני מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג מכדי מושבע מפי עצמו בעדות לר"ש מנא ליה דגמר מפקדון פקדון נמי מושבע מפי אחרים נגמר מעדות ומאי חוכא דלמא ר"ש בק"ו מייתי לה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כל שכן אלא חוכא אמזיד כשוגג דקתני מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג מכדי מזיד גבי עדות מנא ליה דלא כתיב ביה ונעלם ה"נ לא כתיב ביה ונעלם אמר להו רב הונא ומאי חוכא דלמא מזיד דלאו כשוגג בפקדון ממעילה ר"ש גמר לה והיינו חוכא ארגמר לה ממעילה נגמר לה מעדות מסתברא ממעילה הוה ליה למילף שכן מעילה ממעילה אדרבה מעדות הוה ליה למילף שכן תחטא מתחטא מסתברא ממעילה הוה ליה למילף שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם אדרבה מעדות ה"ל למילף שכן חטא הדיוט בשבועה תבעיה וכפריה ואואין הנך נפישין אלא מאי חוכא כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב אמרי היינו חוכא מכדי ר"ש ג"ש גמיר למה ליה דפריך מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע מזיד כשוגג ומאי חוכא דלמא כי פריך מקמי דתיקום ליה ג"ש בתר דקמא ליה ג"ש לא פריך ולא *והאמר להו רבא בר איתי לרבנן מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר"ש היא דלמא מזיד כשוגג פריך דגמר לה ממעילה דהנך נפישין אבל מושבע כנשבע לא פריך והדר עדות ותגמר לה מפקדון *מזיד דלאו כשוגג מה פקדון שוגג אין מזיד לא אף עדות שוגג אין מזיד לא כיהיכי דיליף פקדון ממעילה להכי

רש"י

ועדים רואין אותו מבחוץ. ולא הכיר הנתבע בהם: הוחזק כפרן. שהרי ראו אלו שמנה לו ואע"פ שאינן יודעין אם הלואה אם מתנה נעשה כפרן בדבר שהרי אמר לו לא היו דברים מעולם ואין נאמן עוד בשבועה: המטנא את עול. אתה ראוי ליכנס לבית המדרש שאתה מחכים את רבך: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש. כי הכא שאין לאדם לשום אל לבו כל המקומות שהוא משתין שם מים להיות זכור עליהן: מחכו עלה במערבא. אהא דר"ש דגמר מפקדון בג"ש דתחטא תחטא: בק"ו מייתי לה. מיניה וביה ולית ליה ג"ש: ממעילה גמר לה. נאמר כאן (ויקרא ה) ומעלה מעל ונאמר להלן (שם) כי תמעול מעל: נגמרה מעדות. לחובא בג"ש דתחטא תחטא: שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם. בשניהם נאמר מעילה ושניהם נוהגים בכל אבל עדות אינו נוהג אלא בראויין להעיד ושניהם נהנו בעבירה שבידם זה נהנה מן ההקדש וזה כפר ממון לאפוקי עדות שלא נהנה ושניהם בקרבן קבוע ועדות בעולה ויורד ושניהם בחומש ואשם ועדות בחטאת ואין שם חומש: שכן חטא הדיוט בשבועה תביעה וכפירה ואואין. בשניהם נאמר תחטא ודינו עם ההדיוט אבל מעילה דינו עם ההקדש ושניהם בשבועה וע"י תביעה וכפירה הן באין ובשניהם נאמר אואין מה שאין כן במעילה: הנך נפישין. דתביעה וכפירה חדא היא: מכדי ר"ש ג"ש. דתחטא תחטא גמיר דקתני סיפא דמילתיה ת"ל תחטא תחטא לג"ש אמאי פריך ברישא לא עשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג כי היכי דגמר עדות מפקדון לענין שאינו מדבר אלא מתביעת ממון נגמר נמי פקדון מעדות למושבע כנשבע ומזיד כשוגג: דלמא כי פריך. שכן לא עשה כו': מקמי דתיקום ליה ג"ש. בתחלת משנתו כשהיה בא ללמדה בבנין אב דחייב כאן וחייב בפקדון אבל לבתר דקמא ליה ג"ש דתחטא תחטא לא שמעינן ליה דפרכה והאי דפרכה ברישא נמי משום דס"ל *(הא דהוה) גמיר ג"ש מרבו אלא להודיעך בא שהוצרך ג"ש לכתוב שלא תאמר למה הוצרכה והלא יש ללמד במה מצינו לפיכך התחיל ללמדה תחלה בבנין אב והודיע תשובות שיש להשיב עליו לכך הוצרכה ג"ש וכן דרך תנאים וספרי וספרא: ולא. פריך בתמיה כלומר ובתר דקמא לא הוה פריך כלומר דיליף הא נמי בג"ש שעשה בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג: והא אמר להו רבא בר איתי כו'. בפרק שבועת הפקדון: ר"ש היא. דאמר לא עשה בו מזיד כשוגג אלמא ס"ל כי פירכיה והא דלא פרכה לג"ש בהא פירכא בתר דקמא ליה משום דג"ש מופנה היא ואין משיבין עליה ומשני דלמא כי פריך מזיד כשוגג פריך במזיד כשוגג הוא דס"ל כי פירכיה קמייתא ואפי' בתר ג"ש משום דגמר לה ממעילה דלא עשה בה מזיד כשוגג וניחא ליה לגמרה ממעילה לפטורא ולא מעדות לחובא משום דהנך נפישין כדאמרינן לעיל שכן מעילה בכל נהנה בקבוע חומש ואשם אבל מושבע כנשבע מילף יליף פקדון מעדות ולא ס"ל כפירכיה מדקמא ליה ג"ש וליכא חוכא: ופרכינן ותיהדר עדות כו'. כלומר היינו חוכא לבתר דגמר פקדון ממעילה למזיד דלאו כשוגג היכי פריך תאמר בעדות שעשה בו מזיד כשוגג בתר דקמא ליה ג"ש דתחטא תחטא ליהדר עדות ולילף מפקדון למזיד דלא כשוגג דהא ילפא פקדון ממעילה:
ומשני

תוספות

ועדים רואין אותו מבחוץ. שאם היו מבפנים היו יודעים אם היה פרעון או הלואה ובקונטרס פירש שע"י שהם בחוץ לא הכיר בהם הנתבע: אתו סהדי ואמרו דהשתין מים בצד עמוד זה אמר ר"ל הוחזק כפרן. וא"ת בריש ב"מ (דף ג.) דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שחייב לו נ' ישלם לו הנ' וישבע על השאר והשתא יהא הוחזק כפרן ויפרע הכל דלא גרע עדות שהעידו שחייב נ' מדהשתין דהכא וי"ל דהכא דקאמר לא עברתי בצד עמוד זה משמע דבעי למימר דאם עברתי מעולם בצד עמוד זה אני חייב ולכך הוי כפרן בכל כשהעידו עדים שהשתין בצד עמוד זה אבל התם לא הוחזק כפרן אלא בנ' ואותם פורע: כי היכי דגמר שבועת העדות משבועת הפקדון. תימה דלמא הא דנקט ר"ש במילתיה דעשה בו מושבע כנשבע בשבועת העדות הייני משום דלבתר דקים ליה ג"ש הוי הכי דהא כל כמה דלא קים ליה ג"ש ע"כ במה מצינו לא מצי למילף דאיכא למיפרך דמה לפקדון שכן עשה בו נשים כאנשים: ליגמר נמי שבועת הפקדון כו'. פי' ליגמר מיניה במה מצינו כדפי' לעיל וא"ת כל כמה דלא ידע הכא דמזיד כשוגג היכי מצי גמר הא איכא למיפרך מה לשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג וי"ל דהשתא נמי מתרווייהו פריך ורישא דמילתא נקט:

פקדון נמי לא כתיב ביה ונעלם. תימה היכי מדמי פקדון לעדות דהתם כתיב גבי ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו דכתיב בהו ונעלם ובדידיה לא כתיב דליכא למימר דהכתי לא מסיק אדעתיה עד לבסוף מדקאמר בסמוך אדגמר ממעילה נגמר מעדות משמע דפשיטא ליה בעדות טפי מבפקדון מטעמא דפרי' ומיהו י"ל דהא דפשיטא ליה בעדות טפי משום דלא שייך למילף עדות ממעילה כמו פקדון דלא דמי למעילה:

הנך נפישין. הייני כל כמה דלא קים להו ג"ש דתחטא אית לן למילף טפי ממעילה במה מצינו משום דנפישין אבל לבתר דקים לן ג"ש ילפינן מעדות אע"ג דהנך נפישין כדאמרינן בפ' ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף ס.) דג"ש עדיפא דמעילה ממעילה לאו ג"ש היא ותימה כיון דר"ש גמר ג"ש מנ"ל לרבא בר איתי בסמוך דקאמר מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה ר"ש היא הא אין ג"ש למחצה ואפי' היתה קבלה בידו מ"מ תקשי דמאי טעמא דר"ש ושמא קסבר דמעילה מעילה ג"ש היא:
הו

רבינו חננאל

והלה אומר לא היו דברים מעולם. הוחזק כפרן וחייב. אין שקלי ודידי שקלי. ואפילו [באו] עדים שראוהו שנתן לו פטור: ההוא דאמר ליה לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה א"ל לא עמדתי בצד עמוד זה וקמו ביה סהדי דאשתין מיא בצד עמוד זה. אמר ר' שמעון בן לקיש הוחזק כפרן. אמר רב נחמן האי דינא דפרסאי הוא. מי קאמר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם. בעסק זה קאמר פי' לא עמדתי בצד עמוד זה עמך ואתה מנית לי מנה. וסבר רב נחמן דאי טען ואמר לא עמדתי בצד עמוד זה מעולם ואתו סהדי דעמד בצד עמוד זה והשתין הוחזק כפרן. וא"ל רבא כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש עביד לה ולאו אדעתיה וקי"ל כרבא: ר' שמעון אומר חייב כאן בעדות קרבן. וחייב בפקדון. מה פקדון בתביעת ממון הכתוב מדבר. אף בשבועת העדות כן: מחייכו עלה במערבא משום דפריך מה לפקדון שכן לא עשה בו מושבע כנשבע דלא כתיב ביה אלא וכחש. כלומר מפי עצמו חייב מפי אחרים לא. ואמאי והלא בעדות לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. מושבע מפי אחרים. ויליף מן הפקדון מושבע מפי עצמו. פקדון תילף מעדות מושבע מפי אחרים בגזירה שוה. ואסיקנא אלא אמאי מחכו עלה משום דגמר מזיד לאו כשוגג בפקדון ממעילה לפטור הנשבע במזיד בפקדון מקרבן ליגמר מעדות דחייב המזיד כשוגג. ופרקינן ממעילה הוה ליה למילף. שכן מעל מעל כתיב בתרוייהו. א) (סימן דמעילה בכל מעילה נהנה קבוע חומש אשם. סימן העדות תחטא הדיוט שבועה אואין תביעה). ודחי' אדרבה פקדון מעדות הוה ליה למילף דכתיב תחטא תחטא בתרויהו. ואמרינן ממעילה אית ליה למילף שכן תרוייהו כתיב בהו מעל ונוהגין בכל אדם באנשים ובנשים ויש להן הנאה המעילה שכן נהנה מן ההקדש ופקדון כמשמעו שכפר בחבירו ולקחו ונהנה בו ותן בקרבן קבוע ויש בהן חומש ואשם מה שאין אחד מאלו בשבועת העדות אדרבה מעדות הוה ליה למילף דכתיב בתרוייהו תחטא. ויש בהן אואין ויש בהן תביעה והן שניהן הדיוט ויש בשניהן שבועה למעוטי מעילה שהיא קדש כלומר אכל דבר קדש ונהנה חייב קרבן מעילה. ודחי' הנך מדות דשוה הפקדון למעילה נפישן שהן שש ושל עדות חמש. ואמרינן מאי הוי עלה דחוכא כו'. ופשוטה ואסיקנא דיליף רבי שמעון בג"ש בפקדון [מעדות] דמושבע חייב כנשבע. ויליף ממעילה דמזיד בפקדון לאו כשוגג הוא. ואקשינן ותילף עדות מפקדון לר' שמעון דמזיד בעדות לאו כשוגג. ופרקינן
א) כל הסגור שייך לקמן אבל ואמרינן ממעילה אית כו'.
לרבי

מסורת הש"ס

[לקמן מח: ב"ב לט.]

[כילה יד. סנהדרין יז: וש"נ]

גי' רש"ל דהא סוי

לקמן לו:

מפקדון דמזיד כל"ל

גליון הש"ס

גמ' מחכו עלה במערבא. ע' תשובת רשב"ש סיו"ד סימן רמא:

להכי כתבה רחמנא לעדות גבי שבועת ביטוי וגבי טומאת מקדש וקדשיו *דבכולן נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בהן ונעלם לחייב על המזיד כשוגג: **מתני׳** [א]משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן הרי אלו פטורים שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון [ב]משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורים מפני [ג]שקדמה שבועה לעדות [ד]עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין (עד שיהא מתכוין להם) אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות והם יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול [ה]הרי אלו פטורין *שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו הרי אלו פטורין *[ו]עד שישמעו מפי התובע: **גמ׳** ת״ר משביעני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן יכול יהו [ז]חייבין ת״ל °תחטא תחטא לגזירה שוה נאמר כאן תחטא ונאמר להלן תחטא מה להלן בתביעת ממון ויש לו אף כאן בתביעת ממון ויש לו: משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות כו׳: ת״ר משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת״ל °ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע מי שקדמה עדות לשבועה ולא שקדמה שבועה לעדות: עמד בבית הכנסת ואמר משביעני עליכם: אמר שמואל [ח]אפילו עדיו ביניהן פשיטא לא צריכא דקאי עילויהו מהו דתימא כמאן דאמר להו דמי קמ״ל תניא נמי הכי *[ט]ראה סיעה של בני אדם עומדין ועדיו ביניהן ואמר להן משביעני עליכם אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני יכול יהו חייבין ת״ל והוא עד והרי לא ייחד עדיו יכול אפילו אמר כל העומדין כאן תלמוד לומר והוא עד והרי ייחד עדיו: אמר לשנים משביע אני עליכם: ת״ר אמר לשנים משביע אני עליכם פלוני ופלוני אם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני והן יודעין לו עדות עד מפי עד או שהיה אחד מהן קרוב או פסול יכול יהו חייבין ת״ל °אם לא יגיד ונשא עונו בראוין להגדה הכתוב מדבר: שלח ביד עבדו וכו׳: ת״ר שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביעני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות שתבואו ותעידוהו יכול יהו חייבין ת״ל אם לא יגיד ונשא עונו מאי תלמודא אמר ר״א אם לוא יגיד כתיב אם לו לא יגיד ונשא עונו ואם לאחר לא יגיד פטור: **מתני׳** [ס]משביעני (אני) עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באלף דלת ביוד הי בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד ובבל הכנויין הרי אלו חייבין המקלל בבולן חייב דברי ר״מ וחכמים [ע]פוטרין *המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר״מ וחכמים [צ]פוטרין המקלל [ק]עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה °יככה ה׳ [א] אלהים וכן (א) *יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה אל יכך ויברכך וייטיב לך ר״מ מחייב וחכמים [ר]פוטרין: **גמ׳** משביעני עליכם מאי קאמר אמר רב יהודה הכי קאמר משביע אני עליכם בשבועה האמורה בתורה מצוה אני עליכם בצוואה האמורה בתורה אוסרכם אני באיסור האמור בתורה אמר ליה אביי אלא הא דתני רבי חייא כובלכם אני הרי אלו חייבין כובל באורייתא מי כתיב אלא אמר אביי ה״ק [ש]משביע אני עליכם בשבועה מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה כובלכם אני בשבועה: באלף דלת ביוד הי בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד: למימרא דחנון ורחום שמות נינהו ורמינהי יש שמות שנמחקין ויש שמות שאין נמחקין °אלו הן שמות שאין נמחקין כגון אל [ב] אלהיך אלהים אלהיכם אהיה אשר אהיה אלף דלת ויוד הי שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין [ת]אבל הגדול הגבור הנורא האדיר והחזק והאמיץ העזוז חנון ורחום ארך אפים ורב חסד הרי אלו נמחקין אמר אביי [פ]מתניתין במי שהוא חנון במי

רש״י

ומשני להכי כתבה כו׳: **מתני׳** אלא על תביעת ממון כפקדון. שאילו העידוהו היו מחייבין אותו ממון אבל זה אם העידוהו לא היה מחויב שהיה יכול לומר חזרתי בי: משביע אני עליכם. כולה מתני׳ מפרש בגמרא: **גמ׳** ויש לו. שיש ממון עליו: והוא עד. שהיה עד באותה שעה: פשיטא. תורה אור דהא לא עדים ביניהן מאי איצטריך למיתני במתניתין פטורין: לא צריכא דקאי עלייהו. שעומד בצד עדיו: מהו דתימא. ודאי להנך דקיימי גביה קאמר והרי ייחד עדיו קמ״ל: תניא נמי הכי. דאף על גב דנגבייהו קאי פטורין: ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן. ע״כ בדקאי גבייהו קאמר מדקאמר סיפא כו׳ אפי׳ כל העומדין כאן ת״ל והוא עד: הרי ייחד עדיו. דכיון דאמר עומדין כאן אותן העומדין אצלו ייחד וחייבין ואי לא פריש הכי בהדיא תנא ברישא פטורין: אם לוא יגיד. כתיב מלא למדרש ביה לו לא: **מתני׳** מצוה אני עליכם. בגמרא מפרש: באלף דל״ת. שם הכתוב באל״ף דל״ת: ביו״ד ה״י. שם הכתוב ארבע אותיות הכתוב ביו״ד ה״י: המקלל בכולן. מברך את השם באחד מהם כגון יכה פלוני את פלוני שזה הוא חיובו כשמקלל שם בשם: חייב. מיתה: המקלל עצמו כו׳. מפרש בגמרא: יככה ה׳ אלהים וכן (ב) יככה אלהים גרס במתני׳ וכן כתוב ונקוד בסדר משנה מוגהת ודווקנית: זו היא אלה. אם אמר לעדים אחד מן המקראות שבקללות יככה השם בשחפת וגו׳ אם לא תעידוני וכן (ג) יככה השם כגון שהיה אחד קורא קללות שבתורה ואמר לעדים כן יככה אם לא תעידוני זו היא אלה דהא כתיב בהם ככל אלות הברית: אל יכך. אם תעידוני או יברכך אם תעידוני *(וכפר): ר׳ מאיר מחייב. (ד) מכלל לאו אתה שומע הן אל יככה אם תעידוני ואם לא תעידוני יכך: **גמ׳** בצוואה האמורה בתורה. אלה (ה) המצות *(כתב) בפרשת נדרים (ויקרא כז): כובלכם. לשון אסירה בכבלי ברזל (תהלים קמט): אוסרכם אני בשבועה. מזכיר את השם באחד מכל הלשונות הללו: במי

תוספות

או שהיה אחד מהן קרוב או פסול הרי אלו פטורין. אף על גב דכבר שמעינן דאין נוהגת אלא בראוין להעיד איצטריך למיתני הכא דאפי׳ אם יש שלשה עדים והשנים כשרים פטורין. דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. מתוספות ה״ר משה: **באלף** דלת ביוד ה״י. אע״ג דההוגה את השם באותיותיו אין לו חלק כו׳ *) שמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר. גם זה מתוספות רבינו משה: *בפר״ח (ו)גרס א״ד מן השם אינו נמחק ותימה למאי שנא מל״ב מלבאות וש״ד משדי דנמחקין לפי שאין שם בפני עצמו ושמא משום דשם המיוחד הוא יש להחמיר בו יותר: *ה״ג אין הלכה כרבי יוסי ואיצטריך דלא תימא נימוקו עמו וכן [גרס] ר״ח: באחרונה

*) [סנהדרין צ.]

עין משפט נר מצוה

עג א מיי׳ פ״י מהלכות שבועות הלכה ב:
עד ב מיי׳ שם פ״ט הלכה ח:
עה ג מיי׳ שם הל׳ ז:
עו ד מיי׳ שם הלכה ט:
עז ה מיי׳ שם פרק י הלכה א:
עח ו מיי׳ שם פרק י הלכה ז:
עט ז ח מיי׳ שם הל׳ ט:
פ ט מיי׳ שם הלכה יא ופ״ב שם הלכה ב ג:
פא י מיי׳ פ״ב מהלכות עבודת כוכבים הלכה ז:
פב כ מיי׳ פ״ה מהל׳ ממרים הלכה ב סמג לאוין ריט טור שו״ע יו״ד סימן רמא סעיף א:
פג ל מיי׳ פכ״ו מהל׳ סנהדרין הלכה ג סמג לאוין רט ריא טור וש״ע חו״מ סימן כז סעיף א:
פד מ מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע שם סעיף ב:
פה נ מיי׳ פ״ט מהלכות שבועות הל׳ יא:
פו ס מיי׳ פ״ו מהלכות יסודי התורה הלכה ב סמג לאוין ג טור וש״ע יו״ד סימן רעו סעיף ט:
פז ע מיי׳ שם הל׳ ה:
פח פ מיי׳ פ״ב מהל׳ שבועות הלכה ב והלכה ג:

רבינו חננאל

להכי כתב רחמנא לעדות גבי שבועת ביטוי וגבי טומאת מקדש וקדשיו דבכולהו כתיב ונעלם ובעדות לא כתיב ונעלם ללמד שחייב המזיד כשוגג: מתני׳ משביע אני עליכם שתעידו לי שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז ולא נתן. וכפרו פטורין. דיליף תחטא תחטא מפקדון. מה פקדון תביעת ממון(כלו) [ויש לו] אף בעדות תביעת ממון ויש לו עליו ממון של תובע. משביע אני עליכם כשתדעו לי עדות תעידו לי. וידעו לו עדות אח״כ. וכפרו בהן פטורין. שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד. כלומר מקודם האלה. בעינן שקדמה עדות לאלהולא שקדמה האלה לעדות. עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו׳ עד פטורין. וכן אם יודעין לו עדות עד מפי עד. או שהיו קרובין או פסולין פטורין: ת״ר עמד בבית הכנסת ואמר משביעני עליכם שתבואו ותעידו לי יכול יהו חייבין. ת״ל ושמעה קול אלה והוא עד. עד שיהא מתכוין להם. פי׳ והוא מתכוין לעד אמר שמואל ואפילו עדים ביניהן. וחזי להו ודעתיה עילויהו. מהו דתימא כמה דמתכוין ואמר להו דמי קמ״ל. תניא נמי הכי ראה סיעה של בני אדם ועדיו ביניהן כו׳ עד יכול אפי׳ אמר כל העומדין כאן. ת״ל והוא עד וכיון שאומר כל העומדין כאן ייחד עדיו וחייבין. אמר לשנים [כו׳] שאם אתם יודעין לי עדות שתבואו ותעידוני. והן יודעין לו עדות עד מפי עד. יכול יהו חייבין. ת״ל אם לא יגיד ונשא עונו בראוין להגיד הכתוב מדבר: מתני׳ שלח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע משביע אני עליכם כו׳ הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. ופירשה ר׳ אלעזר מדכתיב אם לוא יגיד כלומר אם לו לא יגיד ונשא עונו. הא לאחר אם לא יגיד פטור: הני כולהו דתנן משביע אני עליכם. פירשה רב יהודה משביע אני עליכם בשבועה האמורה בתורה. ודחה אביי ואוקמה משביע אני עליכם בשבועה. מצוה אני עליכם בשבועה. ולא צריך האמורה בתורה. אלא המשביע בשבועה בלבד חייב (אבל המשביע בשבועה בלבד חייב). אבל המשביע עדיו בשמים ובארץ פטורין. המשביע (בה׳) [באל״ף דל״ת] ביה בשדי בצבאות בחנון ברחום בארך אפים ברב חסד ובכל הכנויים חייב. ואקשינן עלה וכי חנון ורחום שם הוא [ורמינהי] אלו שמות שאין נמחקין אל אלהים אלהיכם אלהיך אהיה אשר אהיה שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין. ואלו שנמחקין הגדול הגבור הנורא החזק א)האמץ עיזוז חנון ורחום ארך אפים רב חסד. ופירק אביי מתני׳ משביעם במי ששמו רחום המי ששמו חנון. דהא:

א) אולי דצ״ל האמיץ כמו שהוא בברייתא לפנינו

מסורת הש״ס

[לעיל כה: לא: כריתות ט.]
[ירושלמי ל״ג]
[לעיל לא:]
[שם לג:]
[ערכין יח.]
נ״ל וכפרו רש״ל
נ״ל דכתיב רש״ל
[סנהדרין סו.]
דברים כח
[נ״ל יככם וכן הוא בפיסקא דלקמן לו. ומפורש ברש״י שם ד״ה ויתיב וקאמר כו׳ וכן יככם ובד״ה אמר ליה כו׳ יככם כו׳ ע״ש מוכח להדיא דצ״ל יככם וכ״ע בתוי״ט וכס״ל ע״ש בתוי״ט ד״ה יככם]

הגהות הב״ח

(א) במשנה יככה ה׳ וכן יככם אלהים: (ב) רש״י ד״ה יככה ה׳ וכן יככם אלהים גרסי׳ כצ״ל: (ג) ד״ה זו היא וכו׳ וכן יככם השם וכו׳ וכן יככם אם לא: (ד) ד״ה רבי מאיר מחייב דמכלל וכו׳ אל יככם וכו׳ יככם הס״ד: (ה) ד״ה בצוואה האמורה בתורה אלה החקים אשר צוה המצות: (ו) תוס׳ ד״ה בפר״ח. נ״ב עיין בע״ז דף י״ח ע״א בתוס׳ ד״ה הוגה השם [וכ״כ הגרע״א]:

הגהות הגר״א

[א] במשנה אלקים. נמחק: [ב] גמ׳ שאין נמחקין כגון אל אלוה כצ״ל (ועמ״ש רבינו ביו״ד סימן רע״ו ס״ק י״ט):

עין משפט
נר מצוה

פט א מיי' פי"ב מהל' שבועות הל' ג סמג לאוין רמא טוש"ע י"ד סי' רלו סעיף ו :
צ ב ג מיי' פ"ו מהל' יסודי התורה הלכה ד סמג לאוין יט טוש"ע י"ד סי' רעו סעיף י :
צא ד מיי' שם הלכה ג סמג שם :
צב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע שם סעיף ט :
צג ו ז ח ט י כ למיי' שם הלכה ט :
צד נ מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה ב :

מסורת הש"ס

[יומא לז.] · עי' רש"א כח"א · גמור שהוא כצ"ל יעב"ץ · [מס' סופרים פ"ד] · [סופרים פ"ד הלכה א ע"ש אבות דר"נ פל"ד] · כדפו"י בגי' האעלם · שבת קכו. · כדפו"י כאן · [מלת ששים נראה כמיותר ובע"י ליתא] · ויקרא ה · [לקמן לח:] · במדבר ה

במי שהוא חנון. ולאו דחנון הוא אלא בהם מי שהוא חנון : כתב אלף למד מאלהים. שהתחיל לכתוב אלהים וכתב אלף למד אין נמחקין ואע"פ שלא גמר את השם שהרי ב' אותיות הללו שם לעצמו : חוץ מזה כו'. למלאך האמצעי קרא אדון שכך *באו לפניו מיכאל (ד) באמצעו גבריאל מימינו. רפאל משמאלו : אף זה קדש. דכתיב לעיל מינה וירא אליו יי' והדר כתיב והנה שלשה אנשים ואמר להקב"ה אל נא תעבור מעל עבדך המתן לי כאן עד שאכניס האורחין : מי שיש בידו כו'. וה"ק ויאמר לוט אליהם באזניהם אל נא יהי כן וחזר כלפי השם ואמר לו אדוני הנה נא מצא עבדך : בנבות. כתיב (מלכים א כא) ברך נבות אלהים: במיכה. כגון (שופטים יז) לו בית אלהים וכגון (שם) *הקדש הקדשתי [את] הכסף לה' מידי לבני וגו' (ה) הרי הוא אסור עלי כהקדש *גמורים שהן לשם עד שאתננו מידי לבני לעשות פסל ומסכה וכן (שם יח) נכח ה' דרככם כלפי שכינה אמר : אלף למד חול. כגון (שם יז) לו בית אלהים (שם יח) את אלהי אשר עשיתי לקחתם: שמות האמורין בגבעה. וישאלו בני ישראל בה' (שם כ) : וכי מבטיח. שיגליהו ואינו עושה : הם לא ביחנו. הם לא שאלו אלא (ו) *האלך ולא אמרו התתנהו בידי : באחרונה שביחנו. באורים ותומים כי מחר אתננו בידך הסכימו לדבריהם : ומאתים לנוטרים כו'. לרבנן הניחם ויעסקו בתורה אחד משנה שבהם : הנה מטתו. חול שהיה נבעת מאשמדאי כדאמר במסכת גיטין (דף סח:) : דקטלא חד משיתא. באנגריא דעבודת המלך : כל מלכיא האמורים בדניאל. כל מקום שנאמר שם מלך : חוץ מזה. מלך מלכיא דאילו לנבוכד נצר לא הוה קרי ליה דניאל מלך מלכיא אלא ה"ק אנת מלכא נבוכדנצר מלך מלכיא דהוא אלהא דשמיא מלכות חסנא יהב לך : והלא כבר נאמר בשבועת האלה. מהכא משמע תיהוי לאלה ולשבועה ותו לא הוה ליה למיכתב אלא יתן ה' את ירכך נופלת : מה *להלן שבועה. דכתיב והשביע : ומה *להלן בשם. דכתיב יתן ה' וגו' : השבע. שבועת ה' תהיה וגו' (שמות כב) : [ואל תשבע]. לא תשבעו [בשמי] לשקר (ויקרא יט): קלל. יתן ה' אותך לאלה : לא תקלל. בין קללת השם בין קללת חבירו לא תקלל חרש (שם) : מה השבע בשם כו'. וברייתא רבי חנינא ומתניתין רבנן : ג"ש. דנאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה: (ז) דשבועה היא מנא להו. ושמעה קול אלה מנא להו דבשבועה משתעי : נפקא להו מדתניא. מגופיה דמשמעות דקרא הכי משמע : וכן הוא אומר. אלמא אלה היא שבועה כו' ופרכינן התם שבועת האלה כתיב שבועה שהיא בקללה אבל שבועה שאינה בקללה לא משתמע מהכא :
ה"ג

באחרונה שביחנו. שבכולן לא כתב אם אחדל אלא באחרונה דכתיב האוסיף לצאת למלחמה עם בני בנימין אחי אם אחדל : **דקטלא** חד משיתא בעלמא כו'. בהולאת למלחמת הרשות קאמר : (ח) **מה** כאן שבועה. תימה ותיפוק ליה משבועת הפקדון מג"ש דתחטא וכ"ת דעיקר דאיצטריך למילף מה כאן בשם כו' אכתי לקמן דפריך לרבנן אלה דשבועה היא מנ"ל ליגמר מפקדון :
והוא

במי שהוא רחום קאמר א"ל רבא אי הכי בשמים ובארץ נמי במי שהשמים והארץ שלו קאמר הכי השתא התם כיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודאי במי שהוא חנון ודאי במי שהוא רחום קאמר הכא *כיון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר ת"ר *כתב אלף למד מאלהים יה מיי' ה"ז אינו נמחק שין דלת משדי (א) אלף דלת מאדני צדי בית מצבאות ה"ז נמחק *רבי יוסי אומר צבאות כולו נמחק שלא נקרא צבאות אלא על שם ישראל שנאמר °והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי ת"ר כל הטפל לשם בין מלפניו ובין מלאחריו ה"ז נמחק לפניו כיצד ליי' ל' נמחק ביי' ב' נמחק ויי' ו' נמחק מיי' מ' נמחק °שיי' ש' נמחק היי' ה' נמחק כיי' כ' נמחק לאחריו כיצד אלהינו נ"ו נמחק אלהיהם ה"ם נמחק אלהיכם כ"ם נמחק אחרים אומרים לאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים (אברהם דלטיא לנבות בגבעת בנימין שלמה דניאל סימן) כל שמות האמורים בתורה באברהם קדש חוץ מזה שהוא חול שנאמר °ויאמר (ב) יי' אם נא מצאתי חן בעיניך חנינא בן אחי רבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה משום רבי אלעזר המודעי אמרו אף זה קדש כמאן אזלא הא *דאמר רב יהודה אמר רב גדולה הכנסת אורחין יותר מהקבלת פני שכינה כמאן כאותו הזוג כל שמות האמורים בלוט חול חוץ מזה שהוא קדש שנאמר °ויאמר לוט אליהם אל נא אדני הנה נא מצא עבדך חן בעיניך וגו' מי שיש בידו להמית ולהחיות זה הקדוש ברוך הוא כל שמות האמורים בנבות קדש במיכה חול ר"א אומר בנבות קדש במיכה יש מהן חול ויש מהן קדש אלף למד חול יוד הי קדש חוץ מזה שאלף למד והוא קדש °כל ימי היות בית האלהים בשילה כל שמות האמורים בגבעת בנימין ר"א אומר חול רבי יהושע אומר קדש אמר לו ר"א וכי מבטיח ואינו עושה אמר לו ר' יהושע מה שהבטיח עשה *והם לא ביחנו אם לנצוח אם לנצח באחרונה שביחנו הסכימו על ידן שנאמר °ופנחס בן אלעזר בן אהרן (ג) (הכהן) עומד לפניו בימים ההם לאמר האוסיף עוד לצאת למלחמה עם [בני] בנימין אחי אם אחדל וגו' כל שלמה האמורין בשה"ש קדש שיר למי שהשלום שלו חוץ מזה °כרמי שלי לפני האלף לך שלמה שלמה לדידיה ומאתים לנוטרים את פריו רבנן וי"א אף זה חול °הנה מטתו שלשלמה *ששים אף זה ולא מיבעי האיך אלא הא דאמר שמואל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא לא מיענשא שנאמר כרמי שלי לפני האלף לך שלמה למלכותא דרקיעא ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא שמואל לא כת"ק ולא כי"א אלא ה"ק וי"א זה קדש וזה הוא חול דמטתו ושמואל דאמר כי"א כל מלכיא האמורים בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש °אנת מלכא [מלך] מלכיא די אלה שמיא מלכותא חסנא ותקפא ויקרא יהב לך וי"א אף זה קדש שנאמר °מרי חלמא לשנאך ופשרה לערך למאן קאמר אי סלקא דעתך לנבוכד נצר קאמר ליה שנאותיה מאי נינהו ישראל מילט קא לייט להו לישראל ות"ק סבר שונאי ישראל איכא שונאי עובדי כוכבים ליכא : ובכל כנויין הרי אלו חייבין כו' : ורמינהי °יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה לפי שנא' °ושמעה קול אלה נאמר כאן אלה ונאמר להלן אלה מה א) להלן שבועה אף ב) כאן שבועה מה א) להלן בשם אף ב) כאן בשם אמר אביי לא קשיא הא רבי חנינא בר אידי הא רבנן דתניא רבי חנינא בר אידי אומר *הואיל ואמרה תורה השבע ואל תשבע קלל ואל תקלל מה השבע בשם אף לא תשבע בשם מה קלל בשם אף לא תקלל בשם ורבנן אי גמירי גזירה שוה ניבעי שם המיוחד אי לא גמירי גזירה שוה אלה דשבועה היא מנא להו נפקא להו מדתניא אלה אין אלה אלא לשון שבועה וכן הוא אומר °והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה התם שבועת האלה כתיב הכי קאמר אלה אין אלה אלא בשבועה וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה
ומנין

א) [נ"ל כאן] ב) [נ"ל להלן]

רבינו חננאל

דהא אשכחנן דאיקרי רחום ואיקרי חנון : תנו רבנן כל הטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו נמחק. א) הה' ה"א נמחק. לאחריו כיצד אלהינו נ"ו נמחק. אלהיכם כ"ם נמחקים כו'. אחרים אומרים שלאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם. אמר רב הונא הלכה כאחרים : ת"ר כתב א"ד מאדני. אל מאלהים. יה מיהוה. אין נמחקין. ש"ד משדי. צ"ב מצבאות נמחקין. ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק. אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי : כל שמות הכתובים באברהם קדש. כגון הנה נא הואלתי לדבר אל ה'. ויאמר אל נא יחר לה'. חוץ מזה ויאמר אדני אם נא מצאתי חן בעיניך אל נא תעבור וגו'. חנניה בן אחי ר' יהושע ור' אלעזר בן עזריה אומר' אף זה קדש. וקיימא לן כותיהו. דהא רב אמר כותייהו דאמר גדול הכנסת אורחים מהקבלת פני שכינה. שהניח השכינה ואמר אל נא תעבור מעל עבדך והלך להכנים אורחין : כל שמות האמורין בלוט כגון הנה נא אדני חול. חוץ מזה ויאמר לוט אליהם וגו' דכתיב ביה להחיות את נפשי. מי שיכול להמית ולהחיות: כל שמות האמורין בנבות קדש. במיכה חול. ר' אליעזר אומר כל האמורין בא"ל חול בי"ה קדש. חוץ מזה שאע"פ שאמור בא"ל שהוא קדש כל ימי היות בית האלהים בשילה : כל שמות האמורין בגבעת בנימין ר' אליעזר אומר חול. ר' יהושע אומר קדש. א"ל ר' אליעזר וכי הקדש מבטיח ואינו עושה. א"ל ר' יהושע מה שהבטיח עשה. הן שלא ביחנו אם לנצח אם לינצח. באחרונה שביחנו הסכימו כו' : כל שלמה האמור בשיר השירים קדש למי שהשלום שלו. חוץ מזו האלף לך שלמה לדידיה ומאתים לנוטרים את פריו רבנן. וי"א אף זה חול הנה מטתו שלשלמה. אלא הא דאמר שמואל כל מלכותא דקטלא חד משיתא לא מיענשא דכתיב האלף לך שלמה מלכותא דרקיע. ומאתים לנוטרים את פריו מלכותא דארעא. כמאן לא כתנא קמא ולא כיש אומרים. אלא אימא וי"א אף זה האלף לך שלמה קדש. הנה מטתו שלשלמה חול. ושמואל דאמר כי"א : כל מלכיא האמורין בדניאל חול חוץ מזה שהוא קדש אנת מלכא מלך מלכיא די אלה שמיא וגו'. וי"א אף זה קדש מרי חלמא לשנאך דשנואתיה דנבוכדנצר מאי נינהו ישראל ודניאל לייט להו לישראל אלא לסנוותיה דהקב"ה: (וכן) [תנן] המשביע בכל הכנויין חייב ורמינן עלה הא דתנינא יתן ה' אותך לאלה ולשבועה מה ת"ל והלא כבר נאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. לפי שנאמר ושמעה קול אלה. מה אלה האמורה בסוטה שבועה בשם. אף אלה האמורה בעדות שבועה בשם המיוחד ב) דתניא ר' חנינא בר אידי [אומר] נאמר השבע והשביע הכהן את האשה ונאמר לא תשבעו בשמי לשקר. נאמר קלל ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל וי"א ושמעה קול וי"א יתן ה' אותך לאלה ולשבועה. ונאמר אלהים לא תקלל. מה השבע בשם אף לא תשבע בשם ומה קלל בשם אף לא תקלל בשם. ורבנן דמתניתין אי גמירי אלה אלה ליבעו שם המיוחד אמאי ג) בכל הכנויים. ואי לא גמירי ג"ש. אלה דהיא שבועה מנא להו. נפקא להו מדתניא אלה. אין אלה אלא לשון שבועה. וכן הוא אומר והשביע הכהן את האשה
א"ר

הגהות הב"ח (א) גמ' אל"ף דל"ת מאדני. נ"ב בירושלמי פ"ק דמגילה איתא דא"ה מאהיה א"ד ה"ז נמחק : (ב) שם ויאמר אדני אם נא מצאתי : (ג) שם בן אלעזר בן אהרן כצ"ל ותיבת הכהן נמחק : (ד) רש"י ד"ה חוץ מזה וכו' מיכאל באמצע כצ"ל ואות ו' נמחק : (ה) ד"ה במיכה וכו' לבני וגו' כס"ד ואח"כ מ"ה יו"ד ה"א קדש והכי קאמר הקדש הקדשתי הכסף וגו' הרי הוא : (ו) ד"ה הם לא ביחנו וכו' אלא מי יעלה ולא אמרו : (ז) ד"ה אלה דשבועה היא מנא להו ושמעה קול אלה דמשמע דבשבועה משתעי מנא להו כס"ד : (ח) תוד"ה אף כאן שבועה :

א) לפניו כיצד כו'. ב) אולי צ"ל ופרכינן הא דמתני' רבנן והא דתניא דבעי שבועה בשם המיוחד ר"ח בר אידי היא דתניא כו'. ג) נראה דצ"ל אמאי אמרי דהמשביע בכל הכנוים חייב.

גמרא

ומנין לעשות (אלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה) ושבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה תלמוד לומר ושמעה קול אלה ושמעה אלה ושמעה קול אמר רבי אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אתו באלה וגו' וכתיב וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים תנא ארור בו נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה' אורו ארור יושביה ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה וכתיב ארור האיש אשר יעשה פסל וגו' בו שבועה דכתיב וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' וגו' ודלמא תרתי עבד להו אשבעינהו ולייטינהו אלא מהכא ואיש ישראל נגש ביום ההוא ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש אשר יאכל וגו' וכתיב ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם ודלמא הכא נמי תרתי עבד להו אשבעינהו ולייטינהו מי כתיב וארור השתא דאתית להכי התם נמי לא כתיב וארור אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו האמנת דברים בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן בו קבלת דברים דכתיב ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן בו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיה [הנביא] (אל חנניהו) אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך אמר רבי אלעזר לאו שבועה הן שבועה בשלמא לאו שבועה דכתיב ולא יהיה עוד המים למבול וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי אלא הן שבועה מנא לן סברא הוא מדלאו שבועה הן נמי שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זימני והוא דאמר הן הן תרי זימני דכתיב ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד (א) המים למבול ומדלאו תרי זימני הן נמי תרי זימני: המקלל בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין: תנו רבנן איש [איש] כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה ת"ל והלא כבר נאמר ונקב שם ה' מות יומת יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד מנין לרבות את הכינויין תלמוד לומר איש איש כי יקלל אלהיו וגו' מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על שם מיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה: והמקלל אביו ואמו וכו': מאן חכמים רבי מנחם בר יוסי דתניא רבי מנחם בר יוסי אומר בנקבו שם יומת מה ת"ל שם לימד על המקלל אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם: והמקלל עצמו וחבירו כו': אמר רבי ינאי ודברי הכל עצמו דכתיב רק השמר לך ושמור נפשך מאד (ב) כדרבי אבין אמר רבי אילעא דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה וחבירו דכתיב לא תקלל חרש: יכך ה' (ג) אלהים וכן יככה אלהים זו היא אלה הכתובה בתורה: יתיב רב כהנא קמיה דרב יהודה ויתיב וקאמר הא מתניתין כדתנן א"ל כנה יתיב ההוא מרבנן קמיה דרב כהנא ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים סלה א"ל כנה תרתי למה לי מהו דתימא ה"מ מתניתין אבל בקראי אימא לא מכנינן קמ"ל: אל יכך ויברכך וייטיב לך רבי מאיר מחייב וחכמים פוטרין: והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן איפוך כי אתא רבי יצחק תנא כדתנן אמר רב יוסף השתא דאנן תנן הכי וכי אתא רבי יצחק תני הכי ש"מ דוקא תנן אלא קשיא כי לית ליה בממונא אבל באיסורא אית ליה והרי סוטה דאיסורא הוא ואמר ר' תנחום בר חכינאי הנקי כתיב טעמא דכתיב הנקי הא לאו הכי מכלל לאו אתה שומע הן לא אמרינן אלא

רש"י

ה"ג מנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה. כך שויה בת"כ ובמסכת סוטה מפרשה בפרק היה מביא את מנחתה (דף יח.) היכי דמי שבועה שיש עמה אלה שבועה שלא נטמאת ואם נטמאת יבאו בך: ושמעה אלה ושמעה קול. מדהוה ליה למכתב ושמעה אלה תורה אור שמעת מינה דהיא שבועה (כל) שיש בה אלה וכתב קול אלה יתירא לדרשא אתא לחייבה בא' משתי פקולות: ויבא אותו באלה. נבוכדנצר את צדקיהו: ארור בו נידוי בו שבועה בו קללה. כל לשונות הללו הוא משמש וצריך לפרוש ממנו אם אמר חכם ארור בלשון נידוי ואם אמר אדם לחבירו לשם שבועה וקבלו עליו שבועה היא והמקלל את חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה היא וחייב המקלל: ודלמא תרתי עבד. אבל ארור לאו לשון שבועה הוא: אמן בו שבועה. העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו: בו קבלת דברים. האומר לחבירו על מנת שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל דבריו וחייב לקיים תנאו: בו אמנת דברים. וראוי לענות אמן על דבר תפלה ותחנה שהוא לשון מאמן הדברים שיהא רצון שיהא אמת כן: ואמרה האשה אמן אמן. דאי לאו כמוציאה שבועה דמיא אמאי מבדקה אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה ולא דמיא למשביעני עליכם שהם *כופרין אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעין לך עדות: לאו שבועה. כדמפרש ואזיל שאמר או לאו לאו תרי זימני או הן הן תרי זימני הרי היא כשבועה מאחר (*שהחזיק) דבריו: איש איש כי יקלל. מת"ל מאחר שעתיד לכתוב ונוקב שם ה' מות יומת ליכתוב איש כי יקוב שם ונשא חטאו וימות: על שם מיוחד. בן ארבע אותיות דיו"ד ה"י: באזהרה. אלהים לא תקלל (שמות כב): בנקבו שם יומת כו'. קרא יתירא הוא ותניהו ענין למקלל אביו [ואמו] שאינו חייב עד שיקללם בשם המיוחד: ודברי הכל. דלא תימא הואיל וקרא יתירא הוא לרבות תניהו ענין לרבות אף המקלל עצמו וחבירו אלא דוקא קאמר רבי מנחם לרבות מקלל אביו שהוא בסקילה כמברך את השם אבל בעצמו וחבירו דלאו בעלמא הוא לא תילף מהכא: לא תקלל חרש. ומרבינן מיניה בסנהדרין (דף סו.) כל שהוא בעמך: ויתיב וקאמר מתניתין כדתנן. רב כהנא היה שונה משנתו כמות שהיא שנויה יככה וכן יככם: אמר ליה. רב יהודה כנה הפוך דבריך כנגד אחרים אמור יכהו וכן יככם שלא תקללני: ויתיב וקאמר גם אל יתצך לנצח. את המקרא הזה היה דורש שנאמר בדואג בספר תהלים: כנה. ואמור יתצהו: והא לית ליה לרבי מאיר כו'. דתנן במסכת קדושין (דף סא.) ר"מ אומר כל תנאי שאינו כפול כתנאי דבני גד [ובני ראובן] אינו תנאי ואי לא כפליה לא אמרינן מכלל זה אתה שומע את זה: והרי סוטה דאיסורא. ופרכינן מינה לר"מ כו' דתנן במסכת קדושין מדכתיב אם לא שטית הנקי ופשיטא לן דלא הוצרכנו לברך את הסוטות ולא נאמר אלא לשמוע לאו מכלל הן קללה מכלל ברכה שאם שטית לא תנקי אלמא לא בעינן כפילה ומשני ר' תנחום הנקי כתיב בלא יו"ד כמו חנקי וקאי אקרא דבתריה דכתיב ואת כי שטית למשמע הכי חנקי ממים המאררים האלה ואת כי שטית אלמא אי לא הנקי מכלל הן אתה שומע לאו לא אמרינן:

תוספות

והוא דאמר לאו לאו. ולאו דשבועה ממש היא אלא יש להזהר וקצת יש עונש בדבר: יכך וכן יככם זו היא אלה שנאמרה בתורה. תימה דלעיל לא גמרינן אלא שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנ"ל:

ועל הכנויין באזהרה. וא"ת למ"ד בפרק ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) אלהים לא תקלל קדש איש איש כי יקלל למה לי וי"ל דאיצטריך לכרת והא דאמרינן על הכנויין באזהרה למעוטי מיתה אתא ולא למעוטי כרת:

בנקבו שם יומת מה ת"ל. תימה הא איצטריך לכדדרשינן בפ' ד' מיתות (שם דף נו.) דאינו חייב עד שיברך שם בשם:

ושמור נפשך מאד. תימה בקללה ד"ה חייב ובחובל עצמו איכא פלוגתא (ב"ק צא:) חבלה נמי תיפוק ליה מהאי קרא או מונשמרתם מאד לנפשותיכם ועוד תימה דבפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו.) דחיק לאשכוחי אזהרה למקלל אביו מנשיא וחרש ודיין ליגמר ממקלל עצמו וי"ל דאי לאו דאשכחנא אביו (ד) לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו*:

מקלל חבירו דכתיב לא תקלל חרש. מחרש ואביו אתי אלא שלא חש כאן להאריך וליכא למיפרך שכן משונין כדפריך בפ' ד' מיתות (שם דף סו. ושם) על דיין וחרש ונשיא דאביו אינו משונה: ה"ג

עין משפט נר מצוה

צה א מיי' פ"ז מהל' ת"ת הלכה ב ופ' כו מהל' סנהדרין הלכה ג ופ"ב מהל' שבועות הלכה ב סמג לאוין רח טור יו"ד סימן שלד טוש"ע חו"מ סימן כז סעיף א [וברב אלפס עוד במו"ק פרק ג דף רפו:]:

צו ב מיי' פ"ב מהלכות שבועות הלכה א סמג לאוין רמא טוש"ע יו"ד סימן רלו סעיף ב:

צז ג ד ה מיי' שם הל' א ו סמג שם טוש"ע שם סעיף ה:

צח ו מיי' פ"ב מהל' עבודת כוכבים הלכה ז:

מסורת הש"ס

רש"ל מ"ז | מו"ק טז. | [לעיל כט:] | גירסא שהחזיר | סנהדרין ס. | [סנהדרין סו. וסמכבעירובין סג:] | [עירובין נו. וש"נ] | מכות יג: | קדושין סא. ע"ש סוטה יז. ע"ש

[וע"ע תוס' סנהדרין סו: ד"ה מאי וכו' וקא' ביתר ביאור]

[עיין מ"ש הרא"ש [סי' כז] לשנות הגר"א]

רבינו חננאל

א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנא' ויבא אותו באלה. ואומר וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים. תניא ארור בו קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה וגו' וכתיב ארור אשר יעשה פסל ומסכה. ארור בו נדוי שנאמר אורו מרוז אמר מלאך ה' וגו' איכא דאמרי מרוז גברא הוא. איכא דאמרי כוכבא הוה. דכתיב מן שמים נלחמו הכוכבים וגו' (מ"ק טז.). ואמר [עולא] בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז. ארור בו שבועה שנא' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש אשר וגו'. ולא אמרינן תרתי עבד בהו אשבעינהו ולייטינהו. מדלא כתיב וארור: א"ר יוסי בר' חנינא אמן בו שבועה דכתיב והשביע הכהן את האשה וגו' וכתיב ואמרה האשה אמן אמן. וקי"ל (לעיל כט.) העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי. אמן בו קבלת דברים שנאמר ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם ואמר כל העם אמן. אמן בו האמנת דברים שנאמר ויאמר ירמיה הנביא אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך: א"ר אלעזר לאו לאו תרי זימני שבועה היא. וכן הן הן תרי זימני שבועה היא. ופשוטה היא: המקלל בכל הכנויים חייב דברי ר' מאיר. וחכמים פוטרין בכנויין ממיתה שנאמר ונקב שם ה' מות יומת אלא על שם המיוחד במיתה. ועל הכנויים באזהרה. וכן המקלל עצמו או חבירו [בכולן] עובר בלא תעשה. א"ר ינאי ודברי הכל. כלומר לא חלק בזה (א) ר' מאיר. עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד ואמרינן כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. חברו דכתיב לא תקלל חרש: המקלל אביו ואמו ר' מאיר מחייב אפילו בכנויין. ור' מנחם בר' יוסי פליג עליה ואמר בנקבו ש[ם] [...]מו שאינו חייב עד שיקללם בשם: יתיב רב כהנא וקתני יככה ה'(אלהים). וכן יככה אלהים זו היא האלה האמורה בתורה. א"ל רב יהודה כנה כלומר אל תאמר יכ[...] [...]הו אלהים. וכן האי קרא לא תקרא גם אל יתצך לנצח. אלא גם אל יתצהו לנצח: אל יכך יברכך וייטיב לך ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. פירוש כך מפורש [...] יככם אם תבואו ותעידוני מכלל שיככם אם לא תעידוני וכן אם תעידוני יברככם מכלל שאם לא תעידוני יקללכם. ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין. ומקשינן והא [...]או אתה שומע הן. דתנן בקדושין ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי. ופרקינן איפוך אימא ר' מאיר פוטר וחכמים מח[...]

א) אולי מפרש רבינו דלא כפרש"י אלא קמ"ל דאף ר"מ מודה בזה ולאו רבנן לחודייהו מסיימי למלתייהו הכי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ולא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ וכתיב ולא יהיה עוד המים: (ב) שם וכדרבי אבין: (ג) שם בפיסקא יככה ה' וכן יככם אלהים כצ"ל: (ד) תוס' ד"ה ושמור וכו' וי"ל דאי לאו דאשכחנא אביו דגמרינן מיניה חבירו לא הוה גמרינן:

גליון הש"ס

גמ' דכתיב וישבע. וכן כי נשבעו ב"י לאמר ארור נותן אשה לבנימין (שופטים כא): רש"י ד"ה בו קבלת דברים וכו' וחייב לקיים תנאו. לא ידעתי הא ליכא חיוב לעשות התנאי אלא דאם לא תנאי בטל המעשה דמכר ומתנה מחילה וכדומה. וכזה למאי צריך לאמן שיהיה קבלה ומה צורך לקבלתו הא הנותן לא נתן רק ע"מ ואם לא יקיים התנאי ממילא בטל הנתינה וצ"ע:

אלא איפוך אפילו באיסורא לית ליה מתקיף ליה רבינא ובאיסורא לית ליה אלא מעתה שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה הכי נמי דלית ליה לר"מ *והתנן *אלו שבמיתה שתויי יין ופרועי ראש אלא לעולם תיפוך כי לית ליה בממונא באיסורא אית ליה ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא:

[איתמר וה"ג]

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת *הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפרנו בב"ד דברי רבי מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה *גרידתא ומה חייב על זדונה אשם בכסף שקלים *שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי או שאמר לו אין לך בידי משביעך אני ואמר אמן הרי זה חייב *השביע עליו חמש פעמים בין בפני בית דין ובין שלא בפני ב"ד וכפר חייב על כל אחת ואחת אמר רבי שמעון מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות היו חמשה תובעים אותו *אמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך *שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר"א אומר עד שיאמר שבועה באחרונה ר"ש אומר *עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת *תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין חייב על כל אחת ואחת רבי מאיר אומר אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת *אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פיתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב רבי שמעון פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס על פי עצמו משלם בשת ופגם על פי עצמו גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי משביעך אני ואמר אמן פטור המית שורך את שורי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן חייב המית שורך את עבדי והוא אומר לא המית משביעך אני ואמר אמן פטור אמר לו חבלת בי ועשית בי חבורה והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי בך חבורה משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לו עבדו הפלת את שיני וסימית את עיני והוא אומר לא הפלתי ולא סימיתי משביעך אני ואמר אמן פטור זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור: **גמ'** רב אחא בר הונא ורב שמואל בריה דרבה בר בר חנה ורב יצחק בריה דרב יהודה *תנו שבועות בי רבה פגע בהו רב כהנא אמר להו

[לקמן לח.] [לעיל לב:]

רש"י

שתויי יין. דבמיתה לא שמעינן לה אלא מן מכלל לאו (סנהדרין פג:) דכתיב (ויקרא י) יין ושכר אל תשת ולא תמותו הא אם תשתו בבואכם אל אהל מועד תמותו: פרועי ראש. נפקא לן (סנהדרין שם) מדאיתקש לשתויי יין בספר יחזקאל (מד): והתנן אלו שבמיתה. ולא פליג איש עליה: ה"ג אלא לעולם איפוך וכי לית ליה בממונא. כלומר אלא כי מפכת לה לא תימא אפילו באיסורא לית ליה אלא ודאי אית ליה ומשום הכי ליכא פלוגתא גבי שתויי יין: ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. גביית כתובתה ושבועה דמתני' נמי ע"י ממון באה הלכך ר"מ פוטר כדאפכינן ובלאו איפוך ליכא לתרוצה דא"כ לר"מ שבועה דמתניתין איסורא גרידתא היא דע"כ בהכי איצטריך לן לאוקמיה (והוא השבעת עד אחד שאינו בא לממון) ואי רבנן פטרי בה אלמא לית להו מכלל לאו אתה שומע הן אפילו באיסורא גרידתא א"כ שתויי יין דבמיתה לרבנן מנא להו וכן מצאתי לשונבבלי בספרים ישנים(א)*לא איתמר לא תיפוך משום קושיא דשתויי יין לרבנן:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון. באנשים ובנשים כו'. איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים כו' תננהו נמי לכולהו: בקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו. בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפיו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אמן אחר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב (ויקרא ה) וכחש בעמיתו כל דהו: ומפי אחרים. שלא ענה אמן כגון משביעני עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי אינו חייב עד שיכפור בב"ד משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות גמרינן ליה וסבירא ליה לר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כדפרישנא בפירקין לעיל (דף לא.): וחכ"א כו'. דסבירי להו דון מינה ואוקי באתרה כדפרישנן בפירקין דלעיל (שם): וחייב על זדון שבועה. דלא כתיב בהו ונעלם זדון השבועה שזכור על הפקדון ויודע שמתחייב על כפירתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. ששגג בקרבן והזיד בפקדון דיודע דהזיד בפקדון וכפר אבל אינו יודע אם חייב עליו קרבן וכו': ואינו חייב על שגגתה גרידתא. אם סבור לישבע באמת משום דאנוס הוא: בכסף שקלים. הקנוי בשני סלעים דהכי כתיב (ויקרא ה) גבי איל האשם בערכך כסף שקלים: מפני שיכול לחזור ולהודות. אחר כפירה נמצא שבכל שבועה הוא כופרו ממון: שבועה באחרונה. אין לך בידי לא לך ולא לך בשבועה דהשתא קיימא שבועה אכולהו: אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת. בגמרא מפרש לה: שאינו משלם קנס על פי עצמו. וכיון דאי אודי לא מיחייב לשלומי כי כפר נמי לאו ממונא קא כפר ליה: אבל משלם בושת ופגם וכו'. הילכך ממונא כפריה ובגמרא מפרש פלוגתייהו: המית שורך את עבדי. קנסא הוא דמשלם שלשים סלעים אפילו אינו שוה אלא דינר: אמר לו עבדו הפלת את שיני. קנסא הוא שיוציא את עבדו לחרות בשביל אבר והרי הוא כבהמתו: **גמ'** הזיד

תוספות

ה"ג בקונטרס ור"ח אלא לעולם איפוך ובאיסורא אית ליה ובממונא לית ליה ושאני סוטה דאיסורא דאית ביה ממונא הוא ובספרים היה כתוב לא תיפוך והקשה בקונטרס לרבנן דפטרי מי לית להו דשתויי יין במיתה ונראה לתרץ דהא דפטרי משום דבעינן שם המיוחד ואיכהו אאלהים קאי (ב) אע"ג דכבר איפליגו איידי דתנא ר' מאיר מחייב תנא נמי וחכמים פוטרין ואם תאמר התינח סוטה דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן משום דאית ביה ממונא אבל אכתי תיקשה מכל הנהו קראי דמייתי פ"ג דקדושין (דף סא:) בשלמא לר"מ היינו דכתיב ואם בחקותי וגו' וכן אם תטיב ואם תאבו ואם לא יתחטא משמע דמצריך ר"מ כפילא אף על גב דליכא אלא איסורא גרידא וי"ל דאם בחקותי ואם תטיב ואם תאבו איכא כמה מלות דאית בהו ממונא והוא יתחטא נמי שייך לענין ממון כגון מטמא תרומה אבל קשיא לר"ת דבספ"ק דנדרים (דף יג:) גבי נדר (ג) לית ליה לרבי מאיר מכלל לאו אתה שומע הן אע"ג דליכא אלא איסורא ואומר הר"ר י"ט דוקא באיסור חמור הוא דאית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן כגון שתויי יין ופרועי ראש דבמיתה וכן נמי גבי (ד)שבועה שלא אוכל לך בפ"ב דנדרים (דף טז.) משמע דאית ליה משום דאיסור חמור הוא דחשיב בפרק בתרא דיומא (דף פו.) חייבי כריתות ולא תשא עמהן ולקמן בריש שבועת הדיינים (דף לט.) נמי אמרינן נזדעזע כל העולם כשאמר הקב"ה לא תשא וא"ת והלא בקדושין (שם) בעי רבי מאיר תנאי כפול בשבועה גבי אז תנקה מאלתי וי"ל דהתם איכא ממונא דכתיב וכל טוב אדוניו בידו:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון. אשם בכסף שקלים. באשם מעילות כתיב ומיניה ילפינן שאר אשמות:

עין משפט נר מצוה

צט א מיי' פ"א מהל' ביאת מקדש הל' א סמג לאוין סימן ש:
ק ב מיי' שם הל' א:
א ג מיי' פ"ד מהל' שבועות הל' א סמג לאוין רמא:
ב ד מיי' שם פ"א הלכה ט:
ג ה מיי' שם ופ"ט מהל' שגגות הל' ז ופ"ד מהל' פס"מ הל' כב:
ד ו מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה א:
ה ז מיי' שם הלכה ט:
ו ח ט מיי' שם הל' י:
ז י מיי' שם הל' יא:
ח כ מיי' שם הל' יב:
ט ל מ מיי' שם הל' יג:
י נ ס ע מיי' שם פ"ח הלכה ג:
יא פ מיי' שם הל' א:
יב צ מיי' שם הל' ד:
יג ק מיי' שם הל' ג:
יד ר מיי' שם הל' ד:
טו ש מיי' שם הל' ג:
טז ת מיי' שם הל' א:

רבינו חננאל

לענין איסורא כי הא. וכגון פרועי ראש ושתויי יין דכתיב בהו שלא ישתו יין בבאם אל אהל מועד ולא ימותו. מכלל שאם ישתו ויבואו אל אהל מועד ימותו. כי האי גוונא דהיא איסורא. א"ר מאיר מכלל לאו אתה שומע הן. אבל לענין ממונא כגון תנאי בני גד ובני ראובן לא אמר ושאני סוטה דאע"ג דאיסורא היא (כגון) [כיון] דאית ביה ממונא דצריכה להפקיעה כתובתה לא אמר מכלל לאו אתה שומע הן: ירושלמי הא דתנן עוכר בלא תעשה מהו ללקות. חברייא אמרין אינו לוקה. א"ר יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה א). גרסינן בכריתות [פרק] אמרו לו אכלת חלב (דף יב:) אמר אביי מודה ר' מאיר שאם [אמרו לו שנים יודע אתה בעדות פלוני והוא אומר לא ידעתי פטור דאי] בעי אמר לא נתכוונתי לעדות: תוספתא ב) המשביע נשים קטנים או קרובים ופסולין פטורין:

הדרן עלך שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בב"ד דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בין זה ובין זה כיון שכפר בו חייב. וחייב בין בזדון השבועה בין בשגגת הקרבן. והוא דידע בפקדון דאיתיה גביה וכפר ביה. אבל אם שגג בפקדון [פטור] ומהו חייב על הזדון אשם בכסף שקלים: רב אחא ורב שמואל ורב יצחק בעא מיניהו רב כהנא

א) עי' חילופי גירסאות ועי' לעיל כא ע"א. ב) אולי דמיירי דקיבל הנתבע עדותם עליו דאל"כ פשיטא ומתני' היא בריש פירקין ועי' בתוי"ט בפירקין במשנה יא בשם הרמב"ן.

מסורת הש"ס

סנהדרין כב: פג. [תענית יז:]
לעיל לא: רש"ל מ"ז
נ"י רש"ל דלא איתמר בלא איפוך
[בסס"ת ל"ג]
[לעיל לב.]
ב"ק קו.
ואמרו לו כצ"ל [לקמן לח.]
[נדרים סו. פז: קדושין מד. מו.]
לעיל כג:
כתובות מב. [עי' תוספות לקמן לח. ד"ה אנסת]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושאני וכו' דלא אתמר בלא איפוך: (ב) תוס' ד"ה ה"ג וכו' ואע"ג דכבר: (ג) בא"ד גבי נדר דלית ליה: (ד) בא"ד וכן נמי גבי לא שבועה לא אוכל לך:

גליון הש"ס גמ' דאיסורא דאית ביה ממונא הוא. עי' לעיל דף לג ע"ב ובתוס' שם ד"ה אותן:

להו הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו כיון דחידוש הוא דבכל התורה לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן והכא מייתי קרבן "לא שנא אתרו ביה ולא שנא לא אתרו ביה או דלמא ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל היכא דאתרו ביה מילקא לקי קרבן לא מייתי או דלמא הא והא עבדינא א"ל תנינא חמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר *ליה על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקאמר מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי *אמר להו רבא בר איתי *מאן תנא זדון שבועת הפקדון לא ניתן לכפרה ר"ש אבל לרבנן קרבן נמי מייתי אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא לה והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים וליגמר מינה דלמא דלא אתרו ביה ל"א ת"ש אין חייבין על שגגתה מה הן חייבין על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו בדאתרו ביה ה"נ דלא אתרו ביה ת"ש לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה מדקאמר לוקה מכלל דאתרו ביה וקאמר תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה אבל קרבן מייתי מאי אינו לוקה דאינו נפטר במלקות מכלל דנזיר טמא נפטר במלקות הא קרבן כתיב ביה התם דמייתי קרבן כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה אמרוה רבנן קמיה דרבה אמר להו מכלל דכי לא אתרו ביה ואיכא עדים מיחייב כפירת דברים בעלמא הוא אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור א"ל רב חנינא לרבה תניא דמסייע לך °וכחש בה [ג]פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין °ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים אמר ליה אי משום הא לא תסייען באומר לויתי ולא לויתי בעדים לויתי ולא לויתי בשטר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן האחין או לאחד מן השותפין האי לאחד מן האחין ה"ד אילימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאמרי ליה מתרוינן יזפת [ג]ואמר להו לא מחד מינייכו יזפי דהויא ליה כפירת דברים בעלמא ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים (סימן חובה כיתות דבעל הבית חומר נזירא) ת"ש אינו חייב על שגגתה ומהו חייב על זדונה אשם בכסף שקלים מאי לאו זדון עדים לא זדון עצמו ת"ש *היו שתי כתי עדים כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השניה שתיהן חייבות מפני שיכולה עדות להתקיים בשתיהן *בשלמא שניה(א)תחייב דהא כפרה להכת ראשונה אלא ראשונה אמאי מיחייבא הא

רש"י

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו. חייב קרבן או מלקות או שניהן וגבי שבועת העדות אע"ג דחייב נמי מזיד כשוגג ליכא למיבעי הך בעיא משום דאין התראה ודאי בשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ויכול להתרות בו: לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן. לאו דוקא כל התורה קאמר שהרי ד' מביאין על הזדון כשגגה הבא על השפחה (ב) ונזיר שנטמא ושבועת העדות ושבועת הפקדון*: ה"ג אמרו ליה תנינא חמורה הימנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר על זדונה מכות מכלל דאתרו ביה וקאמר מכות אין קרבן לא ומאי חומרא דניחא ליה לאיניש דמייתי קרבן ולא לילקי אמר להו רבא בר איתי מאן תנא שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה רבי שמעון היא אמר להו רב כהנא בר מינה דההיא דאנא תנינא והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים ומאי חומרא דאילו התם חטאת בת דנקא והכא אשם בכסף שקלים וליגמר מינה התם בדלא אתרו ביה. והכי פירושה חמורה ממנה שבועת הפקדון משבועת העדות שחייבין על זדונה מכות מה שאין כן בעדות שאין בה התראה ודאי ועל שגגתה עם זדון הפקדון אשם בכסף שקלים ובעדות קרבן עולה ויורד: מכות אין קרבן לא ומאי חומרא. דמכות מקרבן הואיל ולא תרוייהו עבדינן ביה הא בעדות מייתי קרבן ומשני ניחא ליה לאינים כו' אמר להו רבא בר איתי לרבנן הך מתני' דקתני להו מהכא לא תפשטה דלעולם קרבן איכא לרבנן והך מתני' דקתני קרבן לא רבי שמעון היא דקאמר שבועת הפקדון לא ניתן זדונה לכפרה כדאמרן בפירקין דלעיל שכן לא עשו בו מושבע כנשבע ומזיד כשוגג: אמר להו רב כהנא. לא תדחקוה לאוקומה כר' שמעון ובעיין נמי לא תפשטוה דאנא תנינא לה כו': ומאי חומרא. הא שבועת העדות נמי זדונה ושגגתה קרבן: הייגו חומרא דאילו בעדות חטאת היא ולא נתנה בה תורה קצבה ויכול לקחתה במעה כסף דנקא שתות והייגו מעה שהיא אחד מששה בדינר: וליגמר מינה. למיפשט בעיין דמייתי קרבן ולא לקי: ומשני דלמא התם בדלא אתרו ביה. קאמר דהא לא איירי בה במלקות כלל: לא אם אמרת. לא ידעינן במאי קאי לא אם אמרת: הא קרבן כתיב ביה. והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו וגו' (במדבר ו): כי היכי דתיחול עליה נזירות בטהרה. שמתחיל למנות מעכשיו ותלה הכתוב בקרבן ולא לכפרה הוא בא: אמרו רבנן קמיה דרבה. הנך רבנן דלעיל דתנו שבועות בי רבה אמרו לפניו שכך שאל רב כהנא מהם: אמר להו. מדקא מיבעי ליה באתרו ביה: מכלל. דפשיטא ליה דכי לא אתרו ביה הני סהדי דמיחייב קרבן ואף על גב דידעי הני סהדי שהוא חייב לו ואמאי מיחייב והא לא הועיל לו כפירתו ועל כרחו ישלם נמצא שכפירת דברים בעלמא הוא: פטור. מקרבן: פרט למודה לאחד מן האחין. שיש לו חלק בממון זה וכשתבעו האח השני כפר: פרט ללוה בשטר. קס"ד לכופר ממון שיש לו עליו שטר או עדים: לא תסייען. דהא מתני' לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא מסר לו שטר עליו ולא היו עדים בדבר: מתרוינן יזפת. משנינו לוית: מינך יזפי. ממך לויתי כל המנה ולא היה לחבירך חלק בו: (ג) לאו זדון עדים. שהתרו בו:

הא

תוספות

הזיד בשבועת הפקדון מהו. פירש בקונטרס דבשבועת העדות ליכא למבעי הך בעיא משום דאין התראה ודאי בשבועת העדות דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה דלא חשיב ספק כיון דלמותרה אין ספק דהא בעדים זוממין אי הוו צריכי התראה הוה מתרינן בהו אף על גב דהמתרים בהם אין יודעין אם הם משקרים והא דלא בעי הך בעיא בשבועת העדות משום דאי אפשר לידע לעולם אם הם מזידין שיכולין לומר שכחנו: **כיון** דחידוש הוא כו'. לאו חידוש גמור הוא דהא איכא טובא כדפירש בקונטרס אלא כלומר כיון שניתן זדונו לכפרה: **מילקא** לקי קרבן לא מייתי. ואף על גב דגבי שפחה כתיב (ויקרא יט) בקורת תהיה והביא את אשמו הא אמרינן בסוף ד' מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דהיא לוקה והוא מביא קרבן: **מאי** אינו לוקה דלא מיפטר במלקות. תימה דמעיקרא ס"ד דבעי למילף מיניה חומרא דדין הוא שנחמיר בנזיר שכן לוקה ולמאי דמסיק השתא נ"ל דמיתניא לענין קולא דדין הוא שנקל בנזיר שכן מיפטר במלקות ונראה דלא ידע לגבי מאי מיתניא אי נמי מעיקרא ס"ד דה"פ לא אם אמרת בנזיר שהוא טמא שכן כפרתו תלויה במלקות הקל ולא בקרבן תאמר בשבועת הפקדון שאין כפרתו תלויה במלקות אלא בקרבן דחמור ולא כמ"ד לעיל ניחא ליה לאינים דליתי קרבן ולא לילקי ומיהו בסיפרי מיתניא הך ברייתא ומיתניא איפכא והכי איתא התם בפרשת נשא גבי נזיר בפתע להביא את האונס פתאום להביא את השוגג והדין נותן ומה במקום שלא חייב את המזיד חייב בו את השוגג כאן שחייב את המזיד אינו דין שנחייב את השוגג ומנין שחייב את המזיד אמרת ק"ו מה שבועת העדות שלא חייב את השוגג פירוש שגגתה גרידא חייב את המזיד כאן שחייב את השוגג אינו דין שנחייב את המזיד לא אם אמרת בשבועת העדות שכן אינו לוקה תאמר בנזיר שלוקה והואיל ולוקה לא יביא קרבן ת"ל וכפר מאשר חטא וגו' ונראה דהיינו הך דמייתי בשמעתין ובמקום שבועת העדות אית למיגרס שבועת הפקדון ואית למיגרס נמי הכא איפכא כדאמרינן בסיפרי מה לשבועת הפקדון דכן אינו לוקה כו' וכן גר"ח וזה לשוט ואתינן למפשטה מהא דתניא בסיפרי דבי רב לא אם אמרת בשבועת הפקדון שכן אינו לוקה תאמר בנזיר שנטמא דלוקה. והואיל ולוקה כו' ואם תאמר מאי קמשני דלא מיפטר במלקות כלומר אלא צריך עדיין קרבן והא היא גופה אתינן למילף בנזיר שיהא עדיין צריך קרבן ואר"ת דה"פ דלא מיפטר במלקות שאין מתכפר במלקות להודיה תאמר בנזיר שמתכפר במלקות להודיה דכי מייתי נמי בשוגג קרבן לא מייתי אלא למיחל עליה נזירות טהרה כדמסיק ולא כרבי אלעזר הקפר דאמר (נזיר דף יט.) נזיר טמא חוטא הוא והא דפריך והא קרבן כתיב ביה פירוש הא בשוגג כתיב קרבן ולמאי קאתי אם לא לכפר וא"כ נילף משבועת הפקדון דבמזיד לא יפטר במלקות אלא יצטרך עדיין קרבן ומשני כו': **פרט** ללוה בשטר ולוה בעדים. כגון דאמר לא לויתי דכאומר לא פרעתי דמי:

הכא

עין משפט נר מצוה

יז א מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה ח:

יח ב ג מיי' שם פ"ח הלכה יב:

רבינו חננאל

הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו. כיון [דמייתי] קרבן על המזיד כשוגג לא לקי [או דלמא כו'] או דלמא תרוייהו מיחייב. א"ל מדתנינן חמורה ממנו. פירוש משבועת העדות שבועת הפקדון שחייב על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים ש"מ שאם הזיד לוקה ואין מביא קרבן. ואוקמוה להא לרבי שמעון דסבר לא ניתנה זדון שבועת הפקדון לכפרה בקרבן. ומאי חומרא דשבועת הפקדון משבועת העדות דניחא ליה לאיניש דניתי קרבן ולא לילקי. אי נמי בשבועת העדות כתיב נקבה מן הצאן כשבה וגו' אפילו תימא בת דנקא. ובפקדון אשם בכסף שקלים. ואמר להו רב כהנא הא מתניתא לאו הכי שנויה כדקאמריתו. אלא הכי שנויה שבועת הפקדון אחד שגגתה ואחד זדונה אשם בכסף שקלים. ונפשוט מינה דלא לקי ואפי' בזדונה. ואמרינן דלמא מתניתא בדלא אתרו ביה. ואתינן למפשטה מהא דתניא בספרי דבי רב לא [אם] אמרת בשבועת הפקדון דאינו לוקה תאמר בנזיר שנטמא שלוקה הואיל ולוקה לא יביא קרבן ת"ל וכפר עליו מאשר חטא על הנפש דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר בפתע זה שוגג. פתאום זה אונס. מדקתני בנזיר שלוקה. מכלל דאתרו ביה וקתני לא אם אמרת בשבועת הפקדון שאינו לוקה. ש"מ דאע"ג דאתרו ביה בשבועת הפקדון לא לקי. ודחי' מאי אינו לוקה דקתני דלא מיפטר במלקות אלא צריך קרבן. ואקשינן אי הכי האי דקתני תאמר בנזיר שלוקה מכלל דנזיר שנטמא מיפטר במלקות. והא בהדיא כתיב ביה וביום השמיני יביא שתי תורים וגו'. ושנינן האי קרבן דמייתי נזיר זה למיחל עליה נזירות בטהרה הוא ולא משום דהזיד בטומאה: אמרוה להא שמעתא קמי דרבא אמר להו לדידכו דאמריתו דלא מיפטר במלקות היכא דאתרו ביה אלא צריך נמי קרבן אי לא אתרו ביה מילקא הוא דלא לקי הא קרבן חייב. ואע"ג דאיכא שהדי דהאי פקדון בהאי שעתא דמישתבע איתיה גביה אמאי כפירת דברים בעלמא נינהו. דהא הני שהדי מחייבי ליה בפקדון וליכא הכא כפירת ממון. וכל הנשבע כי האי גוונא היכא דאיכא שהדי פטור הוא: א"ל רב חנניה לרבה תניא דמסייעא לך ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר וללוה בעדים. אמר ליה הא איכא לאוקומא בטוען לויתי ולא לויתי ממך לא בשטר ולא בעדים דבממון מודה ואינו כופר אלא בעדים. דהא ודאי לאו כפירת ממון היא. ורישא דהא מתניתא מוכחא הכי דקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן האחים כו' ופשוטה היא: ת"ש אין חייבין על שגגת הפקדון. ומה הן חייבין על זדונו אשם בכסף שקלים. מאי לאו זדון עדים כגון דאיכא שהדי דהאי פקדון איתיה לגביה וקתני חייב אשם. ודחינן לא בזדון עצמו. פירוש כגון שהודה כי הזיד בשבועתו. דאמרי' לא מיכפר לך עד דמייתית אשם: ת"ש היו[ב'] כתי עדים כפרה הראשונה כו'

הא

מסורת הש"ס

[כריתות ט.]

ריעב"ן מחק ת"ז

לעיל לד: [סס]

לעיל לג:

[סס לג.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא שניה מתחייב וכו' אלא ראשונה אמאי מתחייב הא: (ב) רש"י ד"ה לא אשכחן וכו' על השפחה ונזיר שנטמא: (ג) ד"ה מאי לאו זדון עדים שהתרו בו. נ"ב בלא התרו בו נמי קאי אלא דה"ל עדים והתרו בו דאי לא התרו בו איכא למימר לאו זדון:

עין משפט
נר מצוה

יט א מיי' פ"ח מהלכות שבועות הלכה ט:
כ ב מיי' פ"ד מהלכות גניבה הלכה א סמג עשין עא טור ח"מ סי' שנג:
כא ג מיי' פ"ז מהלכות שבועות הלכה ח:
כב ד מיי' שם פרק ח הלכה יד:
כג ה ו מיי' שם הלכה יג:

ב"ק סה. קו.
כד ז מיי' שם פרק ז הלכה ג:
כה ח מיי' שם פרק ט הלכה ג:
כו ט מיי' פ"ט מהלכות גזילה ואבידה הלכה א סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סימן שעא סעיף ב:
כז י מיי' פלק ז מהלכות שבועות הלכה ד ופ"ה מהל' טוען ונטען הלכה א סמג לאוין רמא טור שו"ע ח"מ סימן לה סעיף א:

[ועי' היטב תוס' ב"מ ד: ד"ה אין]

*הא קיימא שניה אמר רבינא הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת הראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא *רוב גוססין למיתה קמ"ל השתא מיהת חיי נינהו ולא שכיבי תא שמע *בעל הבית שטען טענת גנב בפקדון ונשבע והודה ובאו עדים אם עד שלא באו עדים הודה [א]משלם קרן וחומש ואשם אם משבאו עדים הודה [ב]משלם תשלומי כפל ואשם °הכא נמי כדרבינא אמר ליה רבינא לרב אשי תא שמע חמורה ממנה שבועת הפקדון שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה אשם בכסף שקלים מדקאמר לוקה מכלל דאיכא עדים וקאמר על שגגתה אשם בכסף שקלים אמר להו רב מרדכי בר מינה דההיא דהאמר להו רב כהנא אנא תנינא לה והכי תנינא לה אחד זדונה ואחד שגגתה אשם בכסף שקלים תא שמע לא אם אמרת בנזיר טמא שכן לוקה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה היכי דמי אי דליכא עדים אמאי לוקה אלא פשיטא דאיכא עדים וקתני תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה מלקא הוא דלא לקי [ג]אבל קרבן מייתי תיובתא דרבה תיובתא רבי יוחנן אמר [ד]הכופר בממון שיש עליו עדים חייב [ה]בשטר פטור אמר רב פפא מאי טעמיה דרבי יוחנן עדים עבידי דמייתי שטר הא מנח אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא שטרא נמי עביד דמרכס אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע היינו טעמיה דרבי יוחנן *[ו]משום דהוה שטר שעבוד קרקעות [ז]ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות איתמר משביע עדי קרקע פליגי (א) רבי יוחנן ור"א חד אמר חייב וחד אמר [ח]פטור תסתיים דרבי יוחנן דאמר פטור מדאמר רבי יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב שטר פטור וכדרב הונא בריה דרב יהושע תסתיים א"ל רבי ירמיה לר' אבהו לימא רבי יוחנן ורבי אלעזר בפלוגתא דרבי אליעזר ורבנן קא מיפלגי *דתנן *הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה דברי רבי אליעזר וחכ"א [ט]אומר לו הרי שלך לפניך ואמרינן במאי קמיפלגי רבי אליעזר דריש רבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש רבויי ומיעוטי °וכחש בעמיתו ריבה בפקדון או בתשומת יד מיעט או מכל אשר ישבע חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה ריבה הכל מאי ריבה ריבה כל מילי ומאי מיעט מיעט שטרות ורבנן דרשי כללי ופרטי וכחש בעמיתו כלל בפקדון או בתשומת יד או בגזל פרט או מכל אשר ישבע עליו חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט *מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון [י]אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטל יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון מאן דמחייב כרבי אליעזר ומאן דפטר כרבנן אמר ליה לא מאן דמחייב כרבי אליעזר ומאן דפטר אמר לך בהא *אפילו רבי אליעזר מודה דרחמנא אמר מכל ולא הכל אמר רב פפא משמיה דרבא מתניתין נמי דיקא דקתני גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי משביעך אני ואמר אמן חייב ואילו גנבת את עבדי לא קתני מ"ט לאו משום דעבד איתקש לקרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות אמר רב פפי משמיה דרבא אימא סיפא זה הכלל כל המשלם על פי עצמו חייב ושאינו משלם על פי עצמו פטור זה הכלל לאתויי מאי לאו לאתויי גנבת את עבדי
אלא

ויקרא ה

הבא נמי כדרבינא. שהיו קרובין בנשותיהן אבל נשותיהן גוססות לא צריך למימר דהא הכא ליכא לאקשויי פשיטא דהא קמ"ל דהודה ואח"כ באו עדים דמשלם קרן וחומש וכי באו עדים ואח"כ הודה משלם תשלומי כפל:

ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות. תימה והא רבי יוחנן גופיה אית ליה בסוף בבא בתרא (דף קעה:) דשעבודא דאורייתא וא"כ אפילו בעל פה היכי משכחת לה לשבועת העדות ולשבועת הפקדון והכי נמי קשה מהשולח (גיטין דף לג.) דאמר רבי יוחנן שטר שיש בו אחריות נכסים אינו משמט ואם כן אפילו בעל פה לא משכחת לה לדידיה וכן בפרק קמא דב"מ (דף ד: ושם) גבי מודה מקצת ובפרק הכותב (כתובות דף פז: ושם) ואיתא נמי התם גבי עד אחד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ולמ"ד שעבודא דאורייתא לעולם לא משכחת שבועה וצ"ל (ב) דאליביה משכחת כשמחל השעבוד*: מיעט שטרות. אפילו מאן דלא דאין דינא דגרמי בהגוזל קמא (ב"ק דף צח.) ופטר שורף שטרותיו של חבירו מכל מקום כיון דכי איתנהו בעינייהו מחייב ליה לאהדורינהו ה"א דכי כפר חייב ומיהו לבסוף דמסיק דלענין השבה דוקא פליגי אי אומר לו כשנשטפו הרי שלך לפניך ולא לענין שבועה קשיא מה שייך למעוטי שטרות הא אפילו שרפן פטור כ"ש נשתטו וצריך לומר דסבר כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי אי נמי כי פטרינן היינו כי קלינהו באתרייהו אבל נטלן ושרפן חייב: מתניתין נמי דיקא. אע"ג דמאן דמחייב נמי מודה דלרבנן פטור מ"מ מייתי דסתם מתניתין דיקא כמאן דפטר ומיהו קצת תימה דמייתי ממתניתין דדחי לה לייתי ממתניתין דשבועת הדיינין (לקמן דף מב:) דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אם כן אין כאן קרבן:
אלא

הא קיימא שניה. אלא לאו ש"מ כפירת ממון שיש עליו עדים הויא כפירה: קרובין בנשותיהן. נשואי שתי אחיות דההיא שעתא לא חזו לאסהודי ואם תאמר למה לי למיתנא איצטריך כגון שהיו גוססות באותה שעה: מהו דתימא. קיימא לן רוב גוססות למיתה והוו להו כמתות והוה ליה ממון שיש עליו עדים דלא תתחייב ראשונה קמ"ל השתא מיהא לא שכיבי ואף על גב דרוב גוססין למיתה כל זמן שלא מת חי הוא לכל דברים: טענת גנב. פטר עצמו על ידי גניבה שטען נגנב הימני ושומר חנם פטור מגניבה וקיימא לן בב"ק (דף סג:) שאם נשבע ובאו עדים משלם כפל כגנב עצמו אבל אם הודה אח"כ אין כאן כפל דמודה בקנס פטור אבל חומש ואשם יש משום שבועת הפקדון: ונשבע והודה ובאו עדים. גרסי' ולא גרסינן אחרי כן: משלם תשלומי כפל. משום עדים: ואשם. משום שבועה אבל חומש לא משלם וילפינן לה בבבא קמא מהאי קרא ושלם אותו בראשו וחמישיתו יוסף עליו ממון המשתלם בראש מוסיף חומש ושאינו משתלם בראש כגון זה שישלם עליו כפל אין מוסיף חומש: כדרבינא. שהיו עדים קרובים בנשותיהן בשעת שבועה לפיכך חייב קרבן כמאן דליתניהו: בר מינה דההיא. אין ללמוד הימנה דלא איירי במכות כלל ולמא בזדון עצמו קאמר ולא בזדון עדים: אי דליכא עדים. דאתרו בנזיר אמאי לוקה: עבידי דמייתי. הלכך מהניא ליה כפירתו אם ימותו העדים: משום דהוה ליה. האי שטר ממון שהקרקעות משועבדים לו והכופר בו ככופר בקרקעות וקיימא לן לקמן (דף מב:) דאין נשבעין על הקרקעות הלכך כי אישתבע נמי אין לה דין חיוב שבועה להביא עליה קרבן: וכדרב הונא בריה דרב יהושע. דפריש טעמא דרבי יוחנן משום דאין חייבין על כפירת [שעבוד] קרקעות: חייב להעמיד לו שדה. דקסבר קרקע נגזלת וקיימא לה ברשות גזלן וקרינן ביה והשיב את הגזלה (ויקרא ה). הרי שלך לפניך. קסבר קרקע אינה נגזלת וכי שטפה נהר ברשותיה דמרא קמא היא קיימא: מיעט שטרות. שאין גופן ממון שאינן אלא נראיה שבהן: מאן דמחייב. עלייהו דין קרבן שבועה כרבי אליעזר כי היכי דמרבה להו לענין השבה מרבה להו נמי לכל האמור בענין וקרבן בההיא ענייתא כתיב: אפילו רבי אליעזר מודה. דאף על גב דאיתרבו בענין השבה לא איתרבו לענין חומש ואשם דכי אהדר קרא ונקט ענין חומש ואשם כתיב או מכל אשר ישבע עליו לשקר וגו' וחמישיתו יוסף עליו את אשמו יביא מכל ולא הכל ואימעיט להו דבר שאינו דומה לפרט: מתניתין נמי דיקא. כרבי יוחנן דאין חיוב קרבן שבועה בקרקעות: דעבד איתקש לקרקעות. והתנחלתם אותם [וגו'] לרשת אחוזה (שם כה) כאחוזה:

רבינו חננאל

הא דאמר רבינא כגון שהיו קרובים לנשותיהן והיו נשותיהן גוססות כו'. וכבר פרשנוהו למעלה. א) ואמר רבינא לרבא אמאי חייבת הכת הראשונה. הא איכא עלייהו סהדי דמשהדי דידעי בהאי סהדותא דפקדון כגון שהיו קרובין לנשותיהן כו'. אבל השניה כיון שכפרה כת הראשונה כמי שאין שם עדות כלל דמי. ועלתה בתיובתא דרבא תיובתא. הא דתנן במתני' וחייבין על זדון השבועה עם שגגתה כו'. פירושא בתוספתא היא. איזוהי זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב בה היודע וזכור לעדות ויודע שכל הנשבע חייב קרבן זהו זדון העדות עם זדון השבועה שחייב. וכן מי שיודע לעדות אבל אינו יודע שכל הנשבע חייב קרבן זהו זדון העדות עם שגגת השבועה שהוא חייב. ואיזו היא שגגת שבועת העדות שהוא פטור. כגון שהיה יודע לו עדות ושכחה בשעת השבועה שהוא פטור. שנא' ונשבע על שקר. מי שיודע שהוא שקר בשעת השבועה. וכן בענין הפקדון היודע בפקדון שהוא אצלו ויודע שכל הנשבע בפקדון על שקר חייב קרבן. זהו זדון הפקדון עם זדון השבועה שחייב. וכל היודע שהפקדון אצלו אע"פ שאינו יודע שכל הכופר ונשבע בפקדון מביא קרבן חייב. וזהו זדון הפקדון עם שגגת השבועה שהוא חייב. אבל מי שאינו יודע שיש לו פקדון בידו או שהיה יודע ובשעה שנשבע נעלם ממנו פטור הוא שנאמר ונשבע על שקר: ר' יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים ונשבע חייב. בשטר פטור. מאי טעמא רב פפא אמר עדים עבידי דשכבי וכמאן דליתניהו דמו. אבל שטר הא מנח. ורב הונא בריה דרב יהושע אמר אפילו שטרא נמי עביד דאירכס. אלא היינו טעמא דר' יוחנן משום דשטר שעבוד קרקעות דקי"ל מלוה בשטר גובה מן הקרקע ואפילו ממשעבדי. ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות: המשביע עדי קרקע. אמיקנא ר' יוחנן פוטר ור' אלעזר מחייב נימא בפלוגתא דר' אליעזר ורבנן פליגי דתניא הגוזל שדה מחבירו ושטפה נהר חייב להעמיד לו שדה דברי ר' אליעזר וחכ"א אומר לו הרי שלך לפניך. ואמרינן במאי פליגי ר' אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי ורבנן דרשי כללי ופרטי. ר' יוחנן כרבנן ור' אלעזר כר' אליעזר. ודחי' ר' אלעזר ודאי כר' אליעזר. אבל ר' יוחנן אמר לך [בהא] אפילו רבי אליעזר מודה דפטור. שנאמר או מכל אשר ישבע עליו לשקר. ולא כל למעוטי קרקעות. אמר רב פפא מתני' נמי דיקא דקתני גנבת שורי והוא [אומר] לא גנבתי כו' ופשוטה היא ו
מתני'

מסורת הש"ס

[לעיל לג.]
שם. גיטין כח. ערכין יח. [קדושין עה:]
[ב"מ ד: כתובות פז:]
נ"ל דתניא ב"ק קיז:
[לקמן מב:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' פליגי בה רבי יוחנן ור"א: (ב) תוס' ד"ה ואין וכו' וצריך לומר דכולהו משכחת כשמחל:

גליון הש"ס

גמרא ש"מ כדרבינא. מבואר דהכל בא על שעת הכפירה ובאותה שעה היו העדים קרובים בנשותיהם מ"מ לא מקרי התראתו בספק דמ"מ עתה שנתרחקו מעידים על [illegible] החפץ שבועת פקדון וממילא חייב כפל ע"י העדים אחרים ששמעו או דנשבע דמעידים עתה שנשבע בשקר. ותמוה לי דא"כ גם לענין התרו בו לחייב מלקות משכחת לה בכה"ג דהעדים שהתרו בו לא ידעו שהוא שבועת פקדון (דמ"מ מקרי התראה ודאי כיון דידוע להמותרה כמ"ש תוס') והיו עדים קרובים בנשותיהן שידעו שהוא שבועת פקדון ואח"כ נתרחקו ונאמנים להעיד עתה שזה פקדון וממילא חייב מלקות על העדים שהתרו שמעידים שכפר ונשבע ואין מקום לחלק בין קרבן למלקות. ולומר דהוי התראת ספק דהמותרה מסופק שמא לא ימותו הנשים ולא יהיו עדים כשרים להעיד עליו. דנראה כיון דהעבירה ודאי והספק רק אם הב"ד יענשו עליו לא מקרי התראת ספק. ועיין יבמות דף פ ע"א בתוס' ד"ה נעשה ומש"כ בזה וצ"ע:

א) לכאורה נ"ל אמר רבינא דלא קשיא לרבא דהאי חייבת הכת הראשונה וכו' בהאי סהדותא דפקדון דמיירי כגון וכו' אבל השניה בוודאי חייבת כיון וכו'.

מסורת הש"ס

[ברכות כה. וש"נ]

קדושין מד. ע"ש

לעיל כג:

[עי' תוס' יבמות מו: ד"ה כשמגל]

[לעיל לו:]

קדושין מז. זבחים ל:

לעיל כג:

עין משפט נר מצוה

כח א ב מיי' פ"ז מהל' שבועות הל' ו ועי' בכ"מ בפ"ד מהל' נדרים הלכה יא:

כט ג מיי' פ"ה מהלכות שבועות הלכה יא:

*אלא מהא ליכא למשמע מינה: שבועת הפקדון כיצד תן לי פקדון שיש לי בידך כו': *תנו רבנן כלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר"מ ר' יהודה אומר אשבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת רבי אליעזר אומר לא לך ולא לך ולא לך שבועה חייב על כל אחת ואחת ר"ש אומר עד שיאמר שבועה לכל אחת ואחת אמר רב יהודה אמר שמואל כללו של רבי מאיר פרטו של רבי יהודה כללו של רבי יהודה פרטו של רבי מאיר *ור' יוחנן אמר הכל מודים בולא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך שרבי מאיר אומר פרט ורבי יהודה אומר כלל ואיזהו כללו של ר' מאיר בשבועה שאין לכם בידי במאי קמיפלגי שמואל דייק מברייתא ור' יוחנן דייק ממתניתין שמואל דייק מברייתא מדקאמר רבי יהודה ולא לך פרטא הוי מכלל דשמעיה לר' מאיר דאמר כללא הוי ואמר ליה ר' יהודה פרטא הוי ור' יוחנן אמר תרוייהו לר' מאיר פרטא הוי ואמר ליה רבי יהודה בולא לך מודינא לך בלא לך פליגנא עלך ושמואל *עד דאודי ליה אודויי לפלוג עליה איפלוגי ורבי יוחנן דייק ממתניתין מדקאמר ר' מאיר *שבועה שאין לכם בידי כללא הוי מכלל דולא לך פרטא הוי דאי סלקא דעתך ולא לך כללא הוה אדמשמע לן שבועה שאין לכם בידי נשמעינן שבועה לא לך ולא לך כל שכן שבועה שאין לכם בידי ושמואל אמר כל האומר ולא לך כאומר שבועה שאין לכם בידי דמי תנן לא לך ולא לך ולא לך תני לא לך ת"ש תן לי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה תני תשומת יד גזל אבידה ת"ש תן לי חטין ושעורין וכוסמין תני שעורין כוסמין והאי תנא כל הכי שביש תני ואזיל אלא הא מני רבי היא *דאמר לא שנא כזית כזית ולא שנא כזית וכזית פרטא הוי תא שמע מדידיה ר' מאיר אומר אפילו חטה ושעורה וכוסמת חייב על כל אחת ואחת תני חטה שעורה כוסמת מאי אפילו אמר רב אחא בריה דרב איקא אפילו חטה בכלל חטין ושעורה בכלל שעורין וכוסמת בכלל כוסמין: תן לי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה שיש לי בידך כו': תן לי חטין ושעורין *א"ר יוחנן גפרוטה מכולם מצטרפת פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב וחד אמר אכללי נמי מיחייב והתני ר' חייא הרי כאן חמש עשרה חטאות ואם איתא עשרים הויין האי תנא דפרטי קא חשיב דכללי לא קא חשיב והא תני רבי חייא הרי כאן עשרים חטאות ההיא אפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה בעא מיניה רבא מרב נחמן היו חמשה תובעין אותו ואמרו לו תן לנו פקדון תשומת יד וגזל ואבידה שיש לנו בידך אמר לאחד מהן שבועה שאין לך בידי פקדון תשומת יד גזל ואבידה ולא לך ולא לך מהו אחדא מיחייב או

רש"י

כלל אינו חייב אלא אחת. לקמיה מפרש מאי כלל ומאי פרט: ולא לך גרסינן בכולהו ולא גרסינן לא לך: כללו של ר' מאיר זהו פרטו של רבי יהודה. מאי שמשמע ר' יהודה שהיה עושה ר' מאיר כלל דהיינו ולא לך ולא לך עשאו ר' יהודה פרט וממילא שמעינן דפרטו של רבי מאיר היינו לא לך לא לך דאי לא מאי הוי פרטא לרבי מאיר והוא כללו של רבי יהודה דאי לא לך לרבי יהודה נמי פרטא ולא חשיבא כלל אלא שאין לכם מאי שנא ולא לך דנקט: הכל מודים בולא לך שהוא פרט. רבי מאיר לא פליג אדר' יהודה בולא לך והכי קאמר רבי יהודה ולא לך הוא דהוה פרטא אבל לא לך כללא דלא אשבועה קאי ולקמיה מפרש מהיכא דייק ר' יוחנן דתרווייהו לרבי מאיר פרטי הוו: ושמואל אמר לך אדמודי ליה אודויי ליפלוג עליה איפלוגי. כלומר אי ס"ד דשמעיה ר' יהודה לרבי מאיר דמשוי לתרווייהו פרטא לא הוה ליה למינקט מילתא בולא לך דמודי ליה בגויה אלא הכי הוה ליה למתני רבי יהודה אומר לא לך אינו חייב אלא אחת למינקט מילתא דפליג עליה בגוה: סתם מתניתין ר"מ: תנן ולא לך ולא לך. וי"ו גרסינן בכולהו אלמא לר"מ פרטא הוי ותיובתא דשמואל: ר' היא דאמר. במס' זבחים בפ' שני לא שנא שוחט את הזבח ע"מ לאכול כזית למחר כזית בחוץ ל"ש כזית למחר וכזית בחוץ פרטא הוי ב' מחשבות הן ותפיס את הראשונה והוי פיגול ושוב אין מחשבה שניה מוציאתו מידי פיגול אליבא דר' יהודה דאמר התם זה הכלל כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום פיגול וחייבין על אכילתו כרת ומתניתין דהכא רבי היא ולאו ר' מאיר: מדידיה. מדר' מאיר גופיה: חטה בכלל חטין. אם טענו חטה הרי הוא כטענו חטין כדכתיב (שמות ט) והחטה והכוסמת לא נכו: פרוטה מכולן מצטרפת. אם אין לו עליו מכולן אלא שוה פרוטה מצטרפין לחייבו: פליגי בה רב אחא ורבינא. במתני' ובמילתיה דרבי יוחנן: חד אמר אפרטי מיחייב אכללי לא מיחייב. חייב על כל אחת ואחת דקתני מתני' חייב שלש קאמר חדא אחטין וחדא אשעורין וחדא אכוסמין ארבעה לא מחייבין ליה למימר שבועה שאין לך בידי חדא שבועה באפי נפשה היא שכלל בה אין לך בידי כלום וחזר ופרט לא חטין ולא כוסמין ולא שעורין אלא פרטא פירושה דשבועה שאין לך בידי הוא וכי אמר רבי יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת לאו אסיפא דמתני' דחייב ליה על כל אחת ואחת קאי דכיון דכל חדא וחדא באנפי נפשה הוא לא מצטרפי אלא ארישא אמר שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא אחת פרוטה מכולן מצטרפת לאותה שבועה דהא חדא היא: וחד אמר. חייב על כל אחת ואחת דקתני מתני' ד' ניניהו חדא אכללא ותלת דפרטא ודר' יוחנן אסיפא נמי קיימא ואשבועתא דכללא ומיחייב מיהא חדא: ט"ו חטאות. היו חמשה תובעין אותו דמתני' וכל אחד תבעו חטין ושעורין וכוסמין ואמר שבועה שאין לך בידי חטין ושעורין וכוסמין ולא לך ולא לך הרי כאן ט"ו חטאות ואם איתא לארבע חטאות הן כ' הויין: דכללי לא קחשיב. אע"ג דאיתנהו: והתני ר' חייא. בדוכתי אחריתי הרי כאן כ' ש"מ ד' שבועות הן ובקמייתא לא חשיב דכללא: ומשני לעולם תלת ניניהו דההיא דכללא ליתא וכי קתני עשרים אפקדון אתשומת יד אגזל ואבידה דאיכא ד' פרטי לכל חד וחד דהוה להו עשרים: אחדא מיחייב. אכל חד וחד מהנך בתראי דולא לך דקאמר לאו אפרטא דפקדון ותשומת יד קאי ואין כאן אלא ח' חטאות ד' משום ראשון ואחד לכל אחד מן האחרונים:

תוספות

אלא מהא ליכא למשמע מינה. ואם תאמר ולידוק ממתניתין דפירקין (דף נו:) דפטרינן בקנס וכל שכן בקרקע כדמוכח בפ' שבועת העדות (לעיל דף לג.) דקאמר ולר' יוחנן דאמר משביע עדי קרקע פטורין מאי בינייהו איכא בינייהו קנס ולאו פירכא דלקמן(א) טעמא משום דלא כפר ליה ממונא שלא היה מתחייב בהודאתו אבל גבי עדות מאן דפטר בעדי קרקע מחייב בעדי קנס שהרי יתחייב ע"י עדותן כמו בשאר ממון: הכא גרס לא לך לא לך ולא לך ולא גרסינן וי"ו בכולהו אלא בבתרא וכן בכל הני דמייתי דאי גרסי' וי"ו בכולהו אם כן במסקנא דמוקי לה כרבי לימא ר' יהודה היא דאמר ולא לך פרטא הוא אבל השתא לא מתוקמא כוותיה דהא תרוייהו חשיב פרטא בין בוי"ו בין בלא וי"ו והסוגיא דשמעתין קשיא דמוכח בפ"ב דזבחים (דף ל: ושם) דטפי הוי פרטא בלא וי"ו מבוי"ו לר' יהודה דאמר התם או דלמא כזית וכזית לר' יהודה פרטא הוי וכל שכן כזית כזית ובספר ישן גרס הכא כולה סוגיא איפכא ור' יוחנן אמר הכל מודים בלא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בולא לך וגרסינן תני ולא לך תני פקדון ותשומת יד כו': כללו של ר' יהודה. פי' לא לך פרטו של ר"מ פי' בקונטרס דאי לרבי יהודה נמי פרט הוי אמאי נקט ר' יהודה טפי ולא לך וא"ת הא דלא נקט לא לך משום דמודה בה ר"מ וי"ל דמכל מקום הוה ליה למימר אף ולא לך: הרי כאן ט"ו חטאות. גבי שבועת העדות מיתנייא דגבי פקדון הוה ליה למימר אשמות: *אנסת ופתית כו'. תימה למאי דלא מחייבין בהזהב (ב"מ דף מח.) אלא ביחוד כלי א"כ הכא כיון דפרעיה *תו לא מיפטר בהודאה וי"ל כגון שיחד לו בענין זה שיגבה מן הכלי כל מה שיתחייבוהו בית דין:

שייך לע"ב [לעיל כמטמם]

[עי' תוס' כתובות מב. ד"ה ר' שמעון פוטר כו' מבואר היטב]

הדרן עלך שבועת הפקדון

רבינו חננאל

מתני' שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו'. ת"ר זה הכלל. כלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר' מאיר ר' יהודה [אומר] שבועה לא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר' אליעזר אומר כו'. אמר רב יהודה אמר שמואל פרטו של ר' יהודה שהוא לא לך ולא לך הוא כלל של ר' מאיר. כלומר בולא לך ולא לך שמחייב ר' יהודה על כל אחת ואחת אינו מחייב ר' מאיר אלא אחת על כולן. ואיזהו פרטו של ר' מאיר שמחייב על כל אחת ואחת באומר אין לך בידי לא לך (ולא) [לא] לך ור' יהודה סבר זהו כלל ואין חייב אלא אחת על הכל. מזו הברייתא דייק שמואל הכי ואמר מדקא מפרש ר' יהודה ואמר (לא) [ולא] לךפרטא הוא מכלל דשמעיה לר' מאיר דאמר כללא הוא ופליג עליה ואמר כי האי גוונא פרטא הוא לא לך לא לך הוא דהוי כללא. ור' יוחנן [אמר] ר' מאיר ור' יהודה תרוייהו מודו דולא לך שהוא פרט לא נחלקו אלא בלא לך לא לך (ולא) [לא] לך שר' מאיר אומר זה פרט הוא וחייב על כל אחת ואחת. ור' יהודה אומר זה כלל הוא. ואיזהו כללו של ר' מאיר באומר כולכם. ור' יוחנן האי דוקיא דייק לה ממתני'. דתנן שבועה שאין לכם בידי אינו חייב אלא אחת וקסבר סתם משנה ר' מאיר. וכיון דאמר שמצאנו לר' מאיר דאמר לכם כללא הוא מכלל דולא לך ולא לך פרטא הוא. דאי ס"ד כשמואל דאמר ולא לך ולא לך כללא הוא ליתני במתני' ולא לך ולא לך אינו חייב אלא אחת וכ"ש שבועה שאין לכם בידי. ודחי שמואל ואמר ר' מאיר סבירא ליה האומר לא לך ולא לך כאומר שבועה שאין לכם בידי דמי. ואקשינן לשמואל ממתניתין דתנן שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת הנה מתני' לר' מאיר היא דסתם הוא וקתני דולא לך פרטא הוא ומפרק תני במתני' לא לך לא לך והוא פרטי דר' מאיר. ותו אקשינן שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד' וגזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת. ופריק מברייתא תני תשומת יד והא וגזל קתני תני גזל כו'. (והא) [ותו] אקשו עליה ממתני' דבתרא תן לי חטים ושעורים וכוסמין כו'. ופריק תני חטים תני שעורים תני כוסמין. כלומר משנתנו אין בהן ווין הללו כל עיקר. ואקשינן עליה וכי זה התנא טעה באלו הדברים כולן והוסיף וי"ו בכולן במעות. ופריק מתניתין לאו ר' מאיר היא: הא מתניתין רבי היא דאמר לא שנא כזית כזית ולא שנא כזית וכזית כולהו הני לישני פרט הוא. ודברי רבי מפורשין בשחיטת קדשים פרק כל הזבחים שקבל דמן. וכבר פירשנוהו בקדושין. ואקשי על שמואל מדברי ר' מאיר עצמו שאמר במשנתנו ר' מאיר אומר אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת [חייב על] כל אחת ואחת. הנה ו' לר' מאיר פרטא הוא. ודחי לעולם לר' מאיר ו' מוסף האחרון לראשון וכללא הוא וגרעיה לו' ותני שעורה כוסמת דהוא פרטיה דר' מאיר. והאי דקתני אפילו אתיא לאשמועינן [ש]חטה אחת הן ומה שטענו הוא שנשבע לו שחטה בכלל חטין וכן שעורה וכן כוסמת: א"ל תן לי פקדון שיש לי בידך כו' השביע עליו ה' פעמים בין בב"ד ובין שלא בב"ד וכפר חייב על כל אחת ואחת. א"ר [שמעון מ]ה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות. פירוש כיון שאילו חזר והודה בפקדון חייב לשלם אם כפר. ועוד נשבע חייב דהא ממון קא כפר. היו ה' תובעין אותו ואומרין לו תן לנו פקדון כו'. או כל אחד אומר [תן לי] פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה שבועה שאין לך בידי אין חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד גזל ואבידה חייב על כל אחת ואחת. וכן היו ה' תובעין אותו וכל אחד אומר לו תן לי [חטין ש]עורין כוסמין כו': גמ' א"ר יוחנן אפילו פרוטה מכולן מצטרפת. פירוש כיון שטענו בחטין ושעורין וכוסמין והוא פתח ואמר שבועה שאין לך בידי חלה השבועה עליו על הכל בכלל. לפיכך אפילו אין [בכולן אל]א פרוטה נצטרפו וחייב. ולא אמרינן דהא ליכא בכל חדא וחדא פרוטה. וכיון דלית בכל חדא פרוטה לא חלה שבועה בפחות מפרוטה. שבועה שאין לך בידי זהו כלל. פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה [זהו פרט (א)] וחלקו בזה רב אחא ורבינא חד אמר אפרטי מיחייב וחייב בכפירתו לאלו החמשה שלש חטאות לכל אחד ואחד חטאת אחת שכפר לו בחטים.וחטאת אחת בשעורים וחטאת בכוסמין.וחד אמר אכללי נמי מיחייב נמי כיון [שאמר ש]בועה שאין לך בידי כאילו א"ל שבועה שאין לך בידי אלו כולם שאתה טוען עלי הרי נתחייב אחת. ופרט עוד שלש שלש. הנה ד' חטאות נתחייב בכפירתו לכאו"א.ואקשינן על מאן דאמר אכללי נמי מיחייב. והתני ר' [חייא הר]י כאן ט"ו חטאות. פירוש הנה חמשה תובעין אותו וכפר להן ונתחייב ט"ו חטאות ג' לכאו"א ש"מ אפרטי מיחייב. דאי הוה מיחייב אכללי נמי עשרים חטאות הוה ליה למימר שפרטיהן ט"ו וכלל לכאו"א מהן ה' [הרי עש]רים. אין הכי נמי דהתני ר' חייא לקמן הרי כאן כ' חטאות. ודחינן הא דתני ר' חייא כ' חטאות במתניתין דמקמי הא תני לה דתנן היו חמשה תובעין אותו בפקדון בתשומת יד ובגזל ואבידה שהן ארבעה [פרטים וח]משה תובעין נמצאו כ' פרטי. ואהאי תני ר' חייא כ' ונתב[רר] דאפרטי מיחייב והאי דאמר אכללי נמי מיחייב לא מצא סיוע לדבריו. והלכתא כמאן דאמר אפרטי מיחייב דקיימא לן (פסחים עד: חולין לג:) כל

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אלא כו' דלקמן קאמר טעמא:

(א) אולי חסר כאן וצ"ל וכן חטים ושעורין וכוסמין זהו פרט.

עין משפט נר מצוה

ל א ב מיי' פ"ו מהל' שבועות הלכה יד:
א ג מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה א סמג עשין נט טוש"ע ח"מ סי' פח ס"א:
ב ד מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף ז:

[עי' בהרא"ש פ"ק א' תירוץ על זה]

ג ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ט:
ד ו מיי' שם הל"ג טוש"ע שם סעיף א:
ה ז מיי' שם פ"א הל"ג סמג שם טוש"ע שם סי' פז סעיף א:
ו ח מיי' שם פ"ד הל"ה סמג שם טוש"ע שם סי' עה סעיף כא:
ז ט מיי' פי"א מהלכות מלוה הל"א ופ"ו הל"ו ופ"ז מהל' טוען הלכה א סמג עשין שם טוש"ע ח"מ סי' עט סעיף י:
ח י מיי' פט"ו מהלכות מלוה הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' ע ס"ג:
ט כ טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף ט:
י ל מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה ח עי' מ"מ סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף ט:
יא מ נ טוש"ע שם ס"ז:
יב ס מיי' שם הל"י טור ש"ע שם סעיף יב:
יג ע מיי' שם הלכה יג טור ש"ע שם סי"ח:
יד פ מיי' שם פ"ה הל"ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' לה סעיף ה:
טו צ מיי' שם הל"י יב סמג שם טוש"ע חו"מ סי' לו סעיף א:
טז ק מיי' שם הלכה י טוש"ע שם סעיף ג:

[פירוש רש"י על משנה זו תמצא לקמן מב. ד"ה שכתתי מלפרש וכו']

[עי' תוס' לקמן מא. ד"ה אין לך]
*[כלומר או טריסית או פונדיות או פרוטה כך פירש"י ריש דף מ.]

[ב"ק לה: לקמן מ. ב"מ ס. עי' תוס' שם ד"ה והודה]

יז ר מיי' פי"א מהלכות שבועות הל"ח סמג עשין קכג טוש"ע חו"מ סי' פז סעיף טז יז:
יח ש מיי' שם טוש"ע שם סעיף יג יז:
יט ת מיי' שם הלכה יא טוש"ע שם סעיף יג בהגה"ה:
כ א מיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
כא ב ג מיי' שם הלכה ח יא יב טוש"ע שם סעיף יז:
כב ד המיי' שם טוש"ע שם סעיף טו:
כג ו מיי' שם הלכה יד טו טוש"ע שם ס"כ:

שבועת הדיינין. הא דלא נקט נוהגת באנשים ובנשים כדתנן לעיל (דף לו:) גבי פקדון משום דמילתא דפשיטא היא ולעיל לא תני אלא דלא נימא נילף שבועת הפקדון משבועת העדות:

לאתפושי חפצא בידיה. תימה דבשבועת העדות וביטוי ופקדון כשהוא מושבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינין ליבעי נמי אנקוטי חפצא:

האי דיינא דאשבע בתפלין כו'. ואע"ג שהשביע אברהם את אליעזר במילה הא אמרינן בסמוך דתלמיד חכם לכתחלה בתפלין אי נמי כיון דעדיין לא נצטוו יותר הוי כספר תורה לגבייהו.

ואין

או דלמא אבל חדא וחדא מיחייב תא שמע דתני רבי חייא *הרי כאן עשרים חטאות היכי דמי אי דפריש רבי חייא מנינא אתא לאשמועינן אלא לאו [ג]דלא פריש ושמע מינה פרטא הוי: אנסת ופתית את בתי כו': אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן מאי טעמא דרבי שמעון הואיל ועיקר קנס הוא תובע אמר רבא משל דרבי שמעון למה הדבר דומה לאדם שאמר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך אמר לו שבועה שאין לך בידי חטין ואשתכח דחטין הוא דלית ליה הא שעורין וכוסמין אית ליה דפטור דכי אשתבע אחטין אקושטא משתבע אמר ליה אביי מי דמי התם בחטין קא כפר ליה בשעורין וכוסמין לא קא כפר ליה הכא בכולה מילתא הוא דקא כפר ליה הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו תן לי חטין ושעורין וכוסמין שיש לי בידך שבועה שאין לך בידי כלל ואשתכח חטין הוא דלית ליה הא שעורין וכוסמין אית ליה דמיחייב אלא כי אתא רבין אמר רבי יוחנן לדברי רבן שמעון קנס הוא תובע ולא בושת ופגם לדברי חכמים אף בושת ופגם הוא תובע *במאי קא מיפלגי אמר רב פפא ר"ש סבר לא שביק איניש מידי דקייץ ותבע מידי דלא קייץ ורבנן סברי לא שביק מידי דכי מודה ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מיפטר:

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין *[א]הטענה שתי כסף וההודאה בשוה פרוטה [ב]ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור כיצד [ג]שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור [ד]שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב *[ה]מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב [ו]מנה לאבא בידך אין *לך בידי אלא נ' דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה [ז]*מנה *לי בידך אמר לו א) הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור [ח]אין לך בידי חייב [ט]מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו בעדים [כ]ליטרא זהב יש לי בידך *אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור [ל]דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף *וטריסית *ופונדיות ופרוטה חייב שהכל מין מטבע אחת [מ]כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור [נ]כור פירות לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות *[ס]טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב *הטוען לחבירו בכדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה לו מקצת ממין הטענה ישבע וחכמים אומרים [ע]אין ההודאה ממין הטענה אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון *[פ]טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב *שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן *[צ]אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן [ק]ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש: **גמ'** היכי משבעינן ליה אמר רב יהודה אמר רב משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב °ואשביעך בה' אלהי השמים אמר ליה רבינא לרב אשי כמאן *כרבי חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד אמר ליה אפי' תימא רבנן [ר]דאמרי בכינוי ונפקא מינה [ש]צריך לאתפושי חפצא בידיה וכדרבא דאמר רבא [ת]האי דיינא דאשבע בה' אלהי השמים נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפלין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט חפצא בידיה [א]ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה [ב]שבועה מעומד [ג]תלמיד חכם מיושב [ד]שבועה בספר תורה [ה]תלמיד חכם לכתחלה בתפלין ת"ר *שבועת הדיינין [ו]אף היא בלשונה נאמרה אומרים לו הוי יודע שכל

א) [גירסת סס"מ ורמב"ם לו בפני עדים הן]

תורה אור: °בראשית כד

או דלמא. ולא לך אפרטא קאי ויש כאן כ': אי דפריש. לכל אחד ואחד ולא לך פקדון תשומת יד גזל ואבידה: ועיקר קנס הוא תובע. עיקר תביעתו על הקנס היא ואע"ג דבושת ופגם נמי בכלל כפירה ניננהו לא מיחייב עלייהו כדמפרש ואזיל: הכא בכולה מילתא כפר ליה. דהא לא אנסתי קאמר והבושת ופגם בכלל כפירה: הא לא דמיא. קשיא דאביי הוא דקמסיק למילתיה:

הדרן עלך שבועת הפקדון

שבועת הדיינין. שהדיינים משביעין ע"י הודאת מקצת הטענה שלימדוה *מאשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהיינו שבועה: הטענה. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחות משתי כסף: וההודאה. שמחייבתו לישבע לא תהא פחות מפרוטה ובגמ' פליגי רב ושמואל בפרוטה זו אם מתוך שתי כסף של טענה היא או צריך שתהא טענת הכפירה של כסף שתי מעות כסף לבד פרוטה של הודאה: שתי כסף. שתי מעות כסף דהא שתי לשון נקבה היא והן שלים הדינר: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין ההודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחשת וכגון שלא טענו לו שתי מעות של מטבע אלא משקלו אם טענו מטבע הרי הודה לו במטבע כדלקמן: שתי כסף ופרוטה כו'. קסבר טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב: אין לך בידי פטור. שאין כאן הודאה: שהוא כמשיב אבידה. שהיה יכול להעיז פניו ולכפור ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה שאינו חייב שבועה כדאמרינן במסכת גיטין (דף מח:) המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם: **גמ'** כר' חנינא בר אידי. בשלהי שבועת העדות (לעיל ד' לה:) השבע ולא תשבע כו': אפי' תימא בכינוי. והא דאמר רב בשבועה האמורה בתורה: לאתפוסי חפצא. קאמר או ספר או תפילין כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה: דאשבע בה' אלהי השמים. ולא התפיסו חפץ נעשה כטועה בדבר משנה ואע"ג דלא תנן לה במשנה שמעתא דרב היא והרי היא כדבר משנה כדאמרי' בסנהדרין (ד' לג.) דטועה בדבר האמוראים חוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם מביתו: תלמיד חכם. נשבע מיושב: בספר תורה. ואע"ג דאוקימנא דלא כרב פפא לכתחלה מיהא ספר תורה בעינן ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שענשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה והא אמרן* ארור בו שבועה: ת"ח. די לו לכתחלה בתפלין מפני כבודו: אף היא. לקמן מפרש מאי אף: בלשונה. בכל לשון שהוא מבין בו: שכל

מסורת הש"ס

[ב"ק קו:]

גליון הש"ס
גמ' אין לך בידי חייב. עי' גיטין דף ע"א תוס' ד"ה ולא:

כתובות מב.

ב"מ נה. קדושין יא: [בכורות נ:]

[ב"מ ה.]

ס"א לו וקובוס הגריענן
*ב"ב ו.

ס"י ושונריון וכן הגריענן

כתובות קח.

ב"מ ה:

קדושין ס. [וש"נ]
[גיטין נג:]

[לעיל לה:]

[לעיל ע.]

[תוספ' סוטה פ"ז]

רבינו חננאל

כל היכא דפליגי הלכתא כמאן דמיקל. והוא רבינא דלא מחמר רבינא אלא באומצא ביעי ומיזרקא בלבד. ואסיקנא דלא מבעיא כדפריש שבועה לכאו"א דודאי חייב אלא אפילו היו ה' תובעין אותו בפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה [ואמר לאחד מהם שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וגזל ואבידה] ולא לך ולא לך ולא לך שחייב כ' חטאות. ור' חייא לאשמועינן דאע"ג דלא פריש שבועה לכל אחד ולא לך ולא לך פרטא הוי וקאי כר' יוחנן לדברי הכל: **מתני'** אנסת ופתית בתי כו'. א"ר יוחנן לדברי ר' שמעון דפוטר קנס הוא תובע וכיון דהא מודה פטור הוא. השתא לאו ממונא קא כפר ליה הלכך פטור הוא מקרבן שבועה. לדברי חכמים בושת ופגם תובע: הדרן עלך שבועת הפקדון

פ"ו **שבועת** הדיינין הטענה שתי כסף. וההודאה שוה פרוטה פירוש שתי כסף שני מעין. (פרוטה חצי חבה).היכי משבעינן ליה א"ר יהודה משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה שנאמר ואשביעך בה' אלהי השמים ואקשינן כמאן כר' חנינא בר אידי דאמר בשם המיוחד. ואמר רב אשי אפילו תימא רבנן דאמרי אפילו בכנוי חייב. ומאי בשבועה האמורה בתורה דצריך לאתפושיה לנשבע חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם שנאמר וישם העבד את ידו וגו' וכדכתיב (בראשית מז) ויאמר השבעה לי וישבע לו ואמר לו מקודם לכן אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך וגו'. וכן אמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל. פירוש ולא אתפיס חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ומשביעו בתפישת חפצא בידיה וכן הלכתא. והא דאמר רב פפא דדיינא דאתפיס תפלין לנשבע ואשבעיה הכי פעה לית הלכתא כותיה. אלא כי הא שבועה בתפ"ח ות"ח

שכל העולם נזדעזע. לקמיה בעי ליה: את פיך. שבועת שקר: לחטיא את בשרך. את קרובך: פוטרין אותו מיד. ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו וע"כ ישלם *מיד שקיבל עליו בב"ד: הרשעים. מפרש לקמיה: אלא על דעתו. הא פרישנא טעמא משום קניא דרבא בפרק ג' (לעיל דף כט.): לא תורה אור אתכם. כלומר לא כשאתכם במחשבות לבבכם: פרשת סוטה. כשמשביעין אותה ישביעוה בלשון שהיא שומעת: וידוי מעשר. בערתי הקודש (דברים כו) וטעמא דכולהו מפרש במסכת סוטה: ולא תשא עמהן. אלמא לא חמירא מכריתות ומיתות ב"ד: מנקה הוא לשבים. וכאן אף לשבים לא ינקה בלא פרעון: בדינא אחרינא. בפורענות קלה ולא בפורענות הבאה עליו: חלה

שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר °אל תתן את פיך להחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנאמר °ומבשרך לא תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו שנאמר °אלה וכחש [א]*ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב °מפני אלה אבלה הארץ וכתיב °על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין לו שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר °הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שקר מכלה אותן אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדין שם אומרים זה לזה °סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וגו' *וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד שכן מצינו במשה רבינו כשהשביע את ישראל אמר להן דעו שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי שנאמר °ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה אין לי אלא אותן העומדין על הר סיני דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין ת"ל °ואת אשר איננו ואין לי אלא מצוה שקיבלו עליהם מהר סיני מצות העתידות להתחדש כגון מקרא מגילה מנין ת"ל °קימו וקבלו *קיימו מה שקבלו כבר מאי אף היא בלשונה נאמרה כדתנן *אלו נאמרין בכל לשון *פרשת סוטה *וידוי מעשר *קריאת שמע *ותפלה *וברכת המזון *ושבועת העדות *ושבועת הפקדון וקאמר נמי שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה אמר מר אומרין לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא מ"ט אילימא משום דאתיהב בסיני עשר דברות נמי אתיהב ואלא משום דחמירא ומי חמירא *והתנן *אלו הן קלות עשה ולא תעשה חוץ מלא תשא חמורות זו כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא עמהן אלא כדקתני טעמא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה לא נאמר בהן לא ינקה והכתיב °ונקה לא ינקה ההוא מיבעי ליה לכדרבי אלעזר דתניא *רבי אלעזר אומר אי אפשר לומר ונקה שכבר נאמר לא ינקה א"א לומר לא ינקה שכבר נאמר ונקה הא כיצד מנקה הוא לשבים ואינו מנקה לשאינן שבים כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו וכל עבירות שבתורה ממשפחתו לא והכתיב °ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו ותניא אמר ר"ש אם הוא חטא משפחתו מה חטאת לומר לך אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה מוכסין ושיש בה לסטים שאין כולה לסטים מפני שמחפין עליו התם בדינא אחרינא הכא בדינא דידיה כדתניא רבי אומר והכרתי אותו מה ת"ל לפי שנאמר ושמתי אני את פני יכול כל המשפחה כולה בהיכרת ת"ל אותו *אותו בהיכרת ולא כל המשפחה כולה בהיכרת וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל העולם כולו *(שנאמר אלה וכחש וכתיב על כן תאבל הארץ ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ) וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא והכתיב °וכשלו איש באחיו *איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה התם

ואין בשרך אלא קרובים. ואע"ג דבפרק במה מדליקין (שבת דף לג:) כפקא לן מהאי קרא דבעון נדרים בנים מתים כשהן קטנים אבל גדולים לא וכ"ש ממשפחתו לא היינו בנדרים אבל שבועה אפילו כל משפחתו נענשים דקרא איירי בתרוייהו אל תתן את פיך איירי בשבועה ולמה יקצף האלהים על קולך וחבל את מעשה ידיך דמשמע בנים דוקא איירי בנדר: שנאמר אלה וכחש וגו'. כל עבירות שבתורה לאו דוקא אלא כלומר הנך דלא הוו כיולא בשבועה דהא מוכח בפ"ק דקדושין (דף יג.) דמשום עריות לחודייהו אבלה הארץ: אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. פי' בקונטרס שלא יחזור בו קודם שילא מב"ד והא דאמרינן בריש המפקיד (ב"מ דף לד.) אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מי אמרינן מהדר קהדר ביה או דלמא דחויי קא מדחי היינו קודם שילא מב"ד א"כ אפילו אחר שילא ולאי דעתיה למהדר אע"פ שאינו יכול לחזור בו לא מיקני ליה כפילא דבעי אטרוחי לבי דינא כדאמרי' התם (דף לה.) גבי ההוא דאפקיד כיפי ואדרבה משם ראיה היא דלא מצי הדר דאי מצי הדר ביה אמאי אית לן למימר לדחויי קמכוין ועל כן נראה פירוש הקונטרס ולא כמו שפר"ת בספר הישר בפרק זה בורר (סנהדרין דף כז. ושם) בשמעתא דנאמן עלי אבא דמצי הדר ביה ומביא ראיה מההיא דהמפקיד והכי פירושא דפוטרין אותו מב"ד שמתוך כך יהא בוש מלחזור בו ועוד דשוב נמלא בשם ר"ת דההיא דהמפקיד איירי באומר הריני משלם חוץ לב"ד א"כ לא ילא מב"ד כדפי' אבל אם אמר בב"ד וחזר ואמר חוץ לב"ד איני משלם לא מצי הדר ביה וההוא דזה בורר גופיה משמע כפי' הקונטרס דתניא היה חבירו חייב לו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו ואמרינן בגמרא לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים משמע לאחר גמר דין אע"פ שלא נדר לו בחיי ראשו עדיין ומיהו י"ל דלא קרי גמר דין אלא כשנדר לו כבר בחיי ראשו וכן משמע בפ' יש נוחלין (ב"ב דף קכח.) לפי גי' ר"ח גבי עבדי גנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך כו' דגרס רנוך השבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו משמע דוקא כשנשבע אבל קודם שנשבע יכול לחזור בו ויש ספרים דגרסי התם נשבע ואינו יכול לחזור בו*: קיימו מה שקבלו כבר. תימה דבפ"ק דמגילה (דף ז.) היכא תנאי טובא דדרשי דאסתר ברוח הקודש נאמרה מקראי ושמואל דריש ליה מקיימו וקבלו קיימו למעלה מה שקבלו למטה ומסיק רבא דלכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל והא אדשמואל נמי אית ליה פירכא דאצטריך למידרשה נמי כי הכא ורבא גופיה דרש כי הכא קיימו מה שקבלו כבר בשבת פ' ר"ע (דף פח.) והא דאצטריך לדרשא אחריתי רבא גופיה חשיב ליה פירכא בסוף פ"ק דחגיגה (דף י.) גבי היתר נדרים פורחין באויר דמייתי קראי טובא שיש להם על מה שיסמכו ומסיק רבא כולהו אית להו פירכא דאתו לדרשא אחריתי לבר מדשמואל ויש לומר דבסוף פרק קמא דחגיגה ודאי חשיב להו פירכא משום דלשמואל ליכא פירכא כלל דלא מיבעי ליה לדרשא אחריתי אבל בפ"ק דמגילה (דף ז.) פריך לכולהו אגופיה דקרא לבר מדשמואל דליכא פירכא כולי האי אלא דאצטריך לדרשא אחריתי (ובחגיגה ד"ה דלמא תירלו באופן אחר): ואלו נאמרין בכל לשון כו'. תימה דלא תני במתניתין שבועת הדיינין ושבועת ביטוי דכיון דתנא אלו ליכא למימר תנא ושייר* וי"ל דאיכא שום גוונא בהנהו דתני דליתיה בהני להכי תני להו לחודייהו: [ועיין תוספות יבמות פד: ד"ה אלא ותוספות כתובות כט. ד"ה ועל ותוספות זבחים פד. ד"ה הלן ועי' תוספות שבת עט: ד"ה הסר אחת]:

מס. יעב"ץ | [וכן מפרש הש"ס בסוגיא דשבא לקמן ע"ב וקי"ע] | קדושין יג. | ירמיה כג | זכריה ה | במדבר טז | [לעיל כט. נדרים כה.] | דברים כט | שם | אסתר ט | [שבת פח. סוטה לב. ברכות מ:] | [נ"ל והתניא] *יומא פו. [תוספתא יומא פ"ד] | שמות לד | יומא פו | ויקרא כ | [כל זה ליתא בע"י] | ויקרא כו סנהדרין כז: | [כתובות קודשין סז:]

עין משפט נר מצוה

כד א מיי' פ"ג מהל' סוטה הלכה ז סמג עשין נו:
כה ב מיי' פי"א מהל' מעשר שני הלכה ה סמג עשין קלח:
כו ג מיי' פ"ב מהלכות ק"ש הל"י סמג עשין יח טוש"ע או"ח סי' סב סעיף ב:
כז ד טוש"ע או"ח סי' קא סעיף ד:
כח ה מיי' פ"א מהל' ברכות הלכה ו סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפה סעיף א:
כט ו מיי' פ"ט מהלכות שבועות הל"ב סמג לאוין רמא:
ל ז מיי' שם פ"ז הל"ז סמג שם:
לא ח מיי' פ"א מהל' תשובה הל"ב ופי"ב מהלכות שבועות הל"ב:

רבינו חננאל

ות"ח לכתחלה בתפישת [תפלין]. שבועה מעומד ות"ח מיושב: ת"ר שבוע' הדיינין אף היא בלשונה נאמרה. אומרים הוי יודע שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה למשה בסיני לא תשא. מאי טעמא כל העבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה ה' וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך וגו' ואין בשרו אלא משפחתו שנאמר ומבשרך לא תתעלם. וגם מכל העולם נפרעין משבועת שוא שנאמר אלה וכחש וגו' וכתיב על כן תאבל הארץ וגו'. וכל עבירות שבתורה אם ישלו זכות תולין לו ובשבועה לא שנאמר הוצאתיה לאלתר נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע וגו' אל בית הגנב זה גונב דעת הבריות שאין לו אצלו ממון וטוען ומשביעו. ואל בית הנשבע בשמי לשקר זה שבועת שקר כמשמע' ולנה בתוך ביתו זו האלה. וכלתו את עציו ואת אבניו הא למדת כי האבנים שאין האש מכלתן שבועת שקר מכלתן. אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי [האנשים] הרשעים האלה. וכדתניא ר' שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלת על שניהם. פי' על זה שנשבע לשקר ועל זה שנתן לו בלא עדים וגרם לו לכפור ולישבע. ואסיקנא כל עבירות שבתורה נתפש איש בעון אחיו שנא' וכשלו איש באחיו [בעון] אחיו מלמד שכל ישראל ערבין זה לזה. והני מילי שיש בידו למחות ולא מיחה אבל שאר ישראל לא. ובשבועת שקר נתפשין הכל וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על מה שבדעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד. ואמרינן למה ליה למימר הכי. משום קניא דרבא והאי קניא דרבא מפורש בנדרים פרק ד' נדרים התירו א) וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל על דעתו ועל דעת המקום השביעם שנאמר ולא אתכם לבדכם אנכי כלומר על דעתי. אשר ה' אלהיך כורת עמך היום כלומר על דעת המקום. דההוא גברא דאתחייב ליה שבועה לחבריה והוה נקיט [קניא] בידיה וסתמיך עליה כדבעי לאשתבועי. אמר לתובע נקוט לי הדין קניא דבעינא למיתפס ס"ת בידי ושקלה טיניה ונשבע לו שפרעתיך. וכיון דהויא דאשתבע שדייה ברוגזיה להווא קניא ואיתברא ואישתפוך זוזי לארעא. ואשתכח דבקושטא אשתבע דהא יהיב ליה קניא ובגוה הנהו זוזי דראשי

א) כאן נ"ל מ"ש לקמן דכשלא גנבא כו' עד סה"ד.

הגהות הגר"א [א] גמ' ואימא עד דעביד להו לכולהו לא ס"ד דכתיב מפני אלה אבלה הארץ. כ"ז נמחק (וכן ליתא בכמה דפו"י ובתוה"כ העתיקה הגמ' כל הברייתא כמ"ש בתוספתא דסוטה והכל מפרש לה אלה ואחת וז"ש לקמן ואימא עד כו')

גליון הש"ס גמ' אותו בהכרת. פי' תוי"ט פרק א' משנה ב דמ:

עין משפט
נר מצוה

לב א מיי' פ"ג מהלכות טוען הלכה א סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' פח סעיף א:
לג ב טוש"ע שם ס"ט:

התם שיש בידם למחות ולא מיחו מאי איכא בין רשעים דמשפחתו לרשעים דעלמא בין צדיקים דמשפחתו לצדיקים דעלמא הוא בשאר עבירות ברינֵיה ורשעים דמשפחה בדין חמור ורשעים דעלמא בדין הקל צדיקי דהכא והכא פטירי גבי שבועה הוא ורשעים דמשפחה כדיניה ורשעים דעלמא בדין חמור וצדיקי דהכא והכא בדין הקל: אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים זה לזה °סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה: בשלמא ההוא דקא משתבע קאי (א) באיסורא אלא ההוא דקא משבע ליה אמאי (ההוא מיבעי ליה ל)כדתניא *ר"ש בן טרפון אומר °שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שחלה שבועה על שניהם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך וכו': למה לי למימרא ליה הכי *משום קניא דרבא: הטענה שתי כסף: אמר רב [א]כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב אמר רבא דיקא מתניתין כותיה דרב וקראי כותיה דשמואל דיקא מתני' כותיה דרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ואילו כפירת טענה פרוטה לא קתני *ותנן נמי *ההודאה בפרוטה [ב"מ נה.] ואילו כפירה בפרוטה לא קתני וקראי כותיה דשמואל דכתיב °כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור *)מה כלים שנים אף כסף שנים מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב וקאמר רחמנא °כי הוא זה ורב ההוא מיבעי ליה להודאה במקצת הטענה ושמואל כתיב הוא וכתיב זה דאי כפר במקצת ואודי במקצת חייב ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה ושמואל לאו ממילא שמעת מיניה דחסרה לה טענה אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא דא"כ לכתוב רחמנא כי יתן איש אל רעהו כלים לשמור ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כסף דכתב רחמנא למה לי אם אינו ענין לטענה תנהו ענין לכפירה ושמואל אמר לך אי כתב רחמנא כלים ולא כתב כסף הוה אמינא מאי כלים שנים אף כל שנים אבל דבר חשוב לא בעינן קמ"ל תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה טענה ותיובתא דשמואל אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו מידי הוא טעמא אלא לשמואל *האמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שוה אמאי פטור ליטרא טובא הוי אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תיהוי תיובתא דרב אמר לך רב כולה מתני' שוה [ב]וליטרא זהב שאני

*) קדושין יא: בכורות נ:

רש"י

חלה על שניהן. ששניהן נענשין בה שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן (ב)ובאו לידי חלול השם: כפירת טענה שתי כסף. טענה דתנן במתני' לאו אתחלת הטענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חבירו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה: ה"ג ואילו כפירת פרוטה לא קתני: כי יתן איש. תחלת נתינה ב' כסף ועלה קאי כי הוא זה דבר חשוב ושיערו חכמים שמעה כסף דבר חשוב הוא: מה כסף דבר חשוב אף כל דבר חשוב גרסינן ולא גרסינן אף כלים דבר חשוב דאילו בכלים אמרינן לקמן (דף מ:) דאפילו בכפירת מחטין חייב והאי אף כל במידי דלאו כלי קאמר וקאמר רחמנא כי הוא זה על זה באה השבועה כשיאמר כי הוא זה כשמודה במקצתה אלמא הודאה מתוך טענת שתי כסף היא: ההוא. זה מיבעי ליה דאין שבועה אלא בהודאה במקצת כלומר את זה אני מודה ולא לאגמורן דאטענת ב' כסף קאי ולעולם הודאה לבד מכפירת שתי כסף קאמר: ולאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה. לרב פרכינן נהי נמי דלמקצת הטענה וממין הטענה אתו מיהו לאו ממילא שמעת מינה דחסרה לה טענה ראשונה ואין כאן עוד כפירה משתי כסף: אלא אמר לך רב כסף כי אתא מעיקרא לכפירה אתא. ולאו לתחלת טענה: והנא אמינא אף כל שנים. והו"ל כסף נמי בהאי כללא: אבל דבר חשוב לא בעינן. וה"א כי היכי דגבי כלים אפי' טענו ב' מחטין והודה לו באחד מהן חייב כדלקמן (דף מ:) כל מידי נמי דטעין ליה תרי ואודי ליה בחד לחייב ואפי' ליכא טענה קמייתא שתי כסף להכי אצטריך כסף למילף מיניה מידי דלאו כלים בעינן דבר חשוב: שתי כסף יש לי בידך. קס"ד דשוה כסף טעין ליה וקא"ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דהויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ"ה פטור מאי טעמא לאו משום דחסרה לה כפירת טענה משתי כסף: דוקא קתני. זה טוען כסף וזה הודה לו נחשת דליכא הודאה ממין הטענה: מידי הוא טעמא אלא לשמואל. כלום אתה משיב תשובה זו אלא לשמואל כלומר אילו אמר חכם אחר דוקא קתני הייט יכולים להשיב תשובה זו אבל לשמואל אינו תשובה דשמואל הודאה ממין הטענה חשיב ליה מאחר שטענו נחושת עם הכסף וכפר לו באחד: הכי נמי מסתברא. דמתני' דוקא קתני: טובא הוי. כפירה והודאה: אלא מדסיפא דוקא כו'. לשון קושיא הוא נימא תהוי תיובתא דרב מרישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וטעמא משום דוקא תנן ומה שטענו לא הודה לו הא טענו שוה והודה לו שוה חייב ואף על גב דטענה קמייתא לא הוה אלא שתי כסף: ליטרא שאני. דכיון דטענו משקל ודאי דוקא קתני אבל כל מטבעות דמתני' שוה קאמר שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דברים:

תורה אור

תוספות

התם שהיה בידם למחות ולא מיחו. לא הוה צריך לשנויי אלא התם בדין הקל כדמסיק בסמוך הכא בדין חמור אלא דניחא ליה לפרושי דאין נענשין מעונש עבירה אלא משום דלא מיחו הלכך אין עונש זה חמור כל כך: מה כלים שנים אף כסף שנים. וא"ת היכי דריש בסוף שמעתין לשמואל לכך יצאו כלים למה שהן הא אצטריך למה כלים שנים וי"ל כדפי' הקונטרס דדריש מדלא כתיב כספים ומה שפירש בקונטרס לקמן דאי הוה כתיב כספים הוה שמעינן תרוייהו שנים ודבר חשוב אין נראה דבלא יתורא לא הוי משמע מכספים אלא ב' פרוטות כמו קדושי אשה שמתקדשת בפרוטה אף על גב דבפ"ק דקדושין (דף ד: ודף יא: ושם) גמר לה קיחה משדה עפרון דכתיב ביה כסף אלא הו"ל למכתב כסף או כספים א"כ כסף או חפצים והוה ידעינן שנים ודבר חשוב מיתורא דכסף ומדכתב כלים דרשינן יצאו כלים למה שהן וא"ת לרב דמוקי דכסף לכפירה הוא דאתא מנ"ל דבעינן דבר חשוב וי"ל דכולה מכלים דריש ונפקא ליה דבר חשוב מכלים דאפילו מחט שאין בה שוה פרוטה מ"מ חשיבות גדול יש בו שראוי לעשות בו מלאכה גדולה ואית ספרים דגרסי הכא מה כלים דבר חשוב כו' אע"ג דאליבא דשמואל קיימא דדייק קראי כותיה ובסמוך אמר לשמואל אי כתב כלים ולא כתב כסף ה"א מה כלים שנים וכו' אבל דבר חשוב לא בעינן י"ל דודאי מכסף ילפינן דבעינן שיהא בכלי שוה פרוטה דלא תימא גזירת הכתוב היא בכל הכלים אע"פ שאין בהן שוה פרוטה וה"נ אמרינן בירושלמי דטענו שתי מחטין צריך שיהא שוין ב' פרוטות שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה והדר מקשינן כסף לכלים להצריך כסף יותר מפרוטה דמה כלים דלאו כל דהו אלא כלי חשוב אף כסף לאו כל דהו אלא כסף חשוב דהיינו מעה שבכך יש בו חשיבות והשתא אין צריך להגיה אף כל דבר חשוב כמו שהגיה הקונטרס משום דשמואל אית ליה יצאו כלים למה שהן ושפיר גרסי' אף כלים דבר חשוב דבכלים נמי בעינן שיהא שוין שתי פרוטות ולמה שהן דקאמר היינו אע"פ שאין שוין שתי מעות וכן היה גירסת רבותיו בפ"ק דקדושין(שם) ושם (ד"ה והרי) הארכתי*):

*) ועוד אריכות בזה כתבו תוס' בכורות נ: ד"ה כל בטוענו

רבינו חננאל

דראשי ביה: הטענה שתי כסף כו'. פירוש שהן ב' מעין מכ"ד מעין לסלע: אמר רב כפירת טענה שתי כסף. כלומר אינו חייב עד שיתבענו יותר משתי כסף ויכפור בשתי כסף ויודה בשאר ואם תהיה הכפירה פחות משתי כסף אינו חייב שבועה. ושמואל אמר הטענה לא תהיה פחות משתי כסף אבל אם טענו בשתי כסף אפילו כפר בכל ולא הודה לו אלא בפרוטה (שהיא חצי חבה)או הוד' בכל וכפר בפרוטה: אמר רבא דיקא מתניתין כרב דקתני הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה. ואילו כפירה בפרוטה לא קתני כמו שאמר שמואל. ותנן נמי בפרק הזהב קונה את הכסף. ה' פרוטות הן ההודאה שוה פרוטה. ואילו כפירה בפרוטה לא קתני. ודייקי קראי כשמואל שנאמר כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. מה כלים שנים אף כסף שנים וכתיב כי הוא זה. פי' כי הוא שאתה תובעני בשתי כסף זה בלבד יש לך אצלי. הנה נמצאת כל הטענת שתי כסף ומכללא ההודאה. ומוקים רב להאי קרא כוליה שתי כסף לכפירה הוא דאתא. אבל להודאה מקצת הטענה ולהודאה ממין הטענה מדכתיב הוא וכתיב זה: ומקשינן על שמואל שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור. מאי לאו משום דלית כפירה שתי כסף משו"ה פטור. ודחי' שמואל לאו משום דלית בכפירה שתי כסף הוא דפטור אלא משום דטענו בכסף והודה לו בנחשת והיא פרוטה. שאין ההודאה ממין הטענה. ואקשינן עליה מסיפא. ומשני דשני סיפא דהא טענו שתי כסף ופרוטה דכיון דאית בכלל הטענה פרוטה מודה במקצת הטענה הואי. ושמואל לטעמיה דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב. ואמרינן ה"נ מסתברא מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור ש"מ דוקא קתני. ולא שוה ליטרא כסף יש לך בידי זהב קתני: ואקשינן אי הכי הא דתנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור דמשום דהודה לו מה שלא טענו הוא דפטור. הא אילו הודה לו כסף מכללן היה חייב. נימא תהוי תיובתא דרב דבעי כפירה שתי כסף. ופריק רב ואמר מתניתין כולה שוה

מסורת הש"ס

לקמן מ:

לעיל כט. [נדרים כה.]

ותנן נמי ה' פרוטות הן האונאה בפרוטה וההודאה בפרוטה כצ"ע כס"ע

כתובות קח: [לקמן מ.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' בשלמא ההוא דקא משתבע קאי בסורו אלא: (ב) רש"י ד"ה חלה וכו' יבא לידי. נ"ב ע"ל דף מ ע"ב בגמ' בתוס' בד"ה חלה:

תורה אור

תדע דקא תני סיפא דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב שהכל מין מטבע [אחת] הן א"א בשלמא שוה משום הכי חייב אלא אי אמרת דוקא אמאי חייב אמר רבי אלעזר *בשטענו בדינר מטבעות וקא משמע לן דפרוטה בכלל מטבע איתא דיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע אחת ורב שהכל דין מטבע אחת ורבי אלעזר לימא מדסיפא כשמואל מתרץ רישא נמי כשמואל סבירא ליה לא סיפא דוקא דקתני שהכל מין מטבע אחת ורישא כרב או כשמואל תא שמע דינר זהב זהוב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב טעמא דאמר ליה זהב זהוב הא סתמא שוה קאמר ליה אמר רב אשי הכי קאמר כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי *תני רבי חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר ב' כסף חייב חסר מעה פטור אמר רב *נחמן בר יצחק אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה חייב מאי טעמא דכתיב °לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת *לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה *ואמר רב נחמן אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב *אמר לו רבי יצחק יישר וכן א"ר יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל איכא דאמרי *מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה איכא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ליה לימא מסייע ליה *טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב טעמא דטענו חטין והודה לו בשעורין הא חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב לא הוא הדין דאפי' חטין ושעורין נמי פטור והאי דקמיפלגי בחטין להודיעך כחו דר"ג ת"ש *טענו כלים וקרקעות הודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה

דברים יט

רש"י

תדע. דאלו מתניתין שוה קתני: טריסית. מעה קטנה: דינר כסף טריסית פונדיון ופרוטה. או או קתני: דינר מטבעות. טבועה במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע ואע"פ שזו כסף וזו נחשת ממין הטענה היא דכולהו מטבע נינהו: דיקא נמי כו'. אלמא טעמא משום דכל מטבע חד הוא ודוקא קתני: ורב. דבעי למימר שוה קתני הכי מפרש סיפא דקאמר שהכל מין מטבע אחד הוא כל מטבעות השויות כאן דין אחד להם שאף הקטנה שבהן יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה: נימא כשמואל סבירא ליה. דכולה מתני' דוקא קתני ומשום הכי תנן ברישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הודה לו אבל אי שוה טעין ליה הוה מיחייב ואע"ג דתחלת טענה שתי כסף ותו לא: ה"ג בתוספתא דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף חייב. ופי' דינר זהוב היינו טבוע וטעמא משום דהכל מין מטבע אחד והוה ליה ממין הטענה ומיהו סייעתא לרב הוא דמדאצטריך לפרושי זהב זהוב מכלל דמתני' דתנן דינר זהב סתמא שוה קאמר ושהכל דין מטבע אחד קתני ומדסיפא שוה רישא נמי שוה וקתני רישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וע"כ משום דליכא כפירת שתי כסף הוא: ה"ק כל האומר דינר זהב כאומר זהב [זהוב] דמי. וברייתא לא שהטוען מפרש זהב זהוב קאמר אלא ה"ק הטוען דינר זהב סתם דמסתמא זהב זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף דהיינו נמי דינר מטבע ויש כאן הודאה ממין הטענה חייב: חסר מעה פטור. אלמא כפירת שתי כסף בעינן: לא שנו. דבעי טענת שתי כסף אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת דלוה אבל שבועה בעדות עד אחד שהלוה כפר הכל ועד אחד מעידו שהוא חייב וגמלא מחייבו (א) אפילו לא טענו אלא פרוטה וכפר חייב הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו ממון לפרוע דהא שוה פרוטה ממונא הוא היחיד מחייבו שבועה: יישר וכן א"ר יוחנן. גר' ול"ג תו יישר: מכלל דפליג עליה ר"ל. בעיא הוא דקא בעי גמרא לימא מדקאמר וכן אמר ר' יוחנן מכלל דפליג עליה בר פלוגתיה: א"ד מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה. כך היה דרכו של ריש לקיש כשהיה ר' יוחנן אומר דבר בבית המדרש היה שוהה מלהשיב עד שיגמר רבי יוחנן כל צרכו וכל טעם דבריו ואח"כ היה חולק עליו ובתוך כך יצא רבי יצחק זה מבהמ"ד ולא שמע אם נחלק עליו: איכא דאמרי מישתי הוה שתי. ריש לקיש מיא בבי מדרשא כי אמרה ר' יוחנן להא מילתא: ור"ג מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה:

תוספות

בטוענו בדינר מטבעות. פי' בקונטרס טבוע במטבע צורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע ואע"פ שזה כסף וזה נחשת ממין הטענה היא דכולהו מטבע נינהו וקשה דלעיל (דף לט:) גבי שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה מסקי' לשמואל דפטור משום דמה שטענו לא הודה לו וכ"ת דאיירי בשאין טבועים א"כ חסרה לה טענה דאין כאן שוה ב' מעות דחסר מה שצריך ליתן כדי להטביעה וזה דוחק לומר שאין שוה פרוטה באותו חסרון ועוד דמשמע בטוענו מטבעות דעד השתא לא איירי במטבעות וסתם ב' כסף טבועים הם ועוד דקאמר הא קמ"ל דפרוטה בכלל מטבע איתא משמע דאין חידוש אלא מפרוטה דקתני והלא בשאר מטבעות נמי יש חידוש גדול דחשיב ממין הטענה ועוד דאפי' עבד גדול ועבד קטן חשיב מה שטענו לא הודה לו בפרק השואל (ב"מ דף ק.) ומנורה גדולה ומנורה קטנה אמרינן נמי לקמן (דף מג.) דמה שטענו לא הודה לו אע"פ שצורתם שוה ועוד דלשון בדינר מטבעות לא משמע בדינר טבוע ועוד דבסמוך בברייתא דדינר זהב זהוב גרסי' בכל הספרים פטור ובקונטרס לפי פירושו דוחק להגיה חייב על כן נראה לפרש בטוענו בדינר מטבעות שנתן לו דינר להחליף וליתן תחתיו מטבעות ושואל אותן מטבעות והלה טוען החזרתי כולם חוץ מדינר כסף או טריסית או פונדיון או פרוטה: **שהכל** דין מטבע אחד. פירש בקונטרס שאף בקטנה שבהם יש בה כדי הודאה לחייבו שבועה ותימה הא שמעינן מרישא דקתני ההודאה שוה פרוטה ודוחק לומר דסלקא דעתך דגבי תביעת דינר זהב שהיא גדולה לא חשיבא הודאה פרוטה: **אבל** בטענת מלוה והעדאת עד אחד כו'. וא"ת דבשילהי הכותב (כתובות פז: ושם) אמרינן דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אפי' בהעדאת עד אחד אלמא משוינן עד אחד להודאה במקצת ויש לומר דשמואל דהכא לטעמיה דמחייב לעיל בכפירת פרוטה דכיון דמשתבע אפרוטה מוקמיה קרא דאבל קם לשבועה בפרוטה אבל בקרקעות לא משכחת דמשתבע בשום מקום ולפי זה נ"ל דלית הלכתא כותיה דשמואל בהך דהכא כיון דתליא בההיא דלעיל קבההיא דלעיל לית הלכתא כותיה מדתני ר' חייא לסיועיה לרב ועוד דרב פפא דה"ל בתרא סבירא ליה כרב לקמן בשמעתין*: **וכל** מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. לאו דוקא דהא איכא כפירת שעבוד קרקעות: **והודה** לו בשעורים פטור. בס"פ המניח (ב"ק דף לה: ושם) מסיק רבה בר נתן דפטור אף מדמי שעורין ותימה דמנ"ל הא דהא לר"ג חייב בדמי שעורין דאי לאו הכי אין כאן הודאה כלל ואם כן מנ"ל דלרבנן פטור ופליגי אף בדמי שעורין דלמא לא פליגי אלא אם חייב שבועה על החטין דלמר בעי שבועה ולא בעי הודאה ממין הטענה ולמר לא בעי ליה כו' ושמא משמע ליה לרבה בר נתן לשון פטור דפטור לגמרי א"כ אע"ג דמיפטר מדמי שעורין אף לר"ג אפ"ה חשיב ליה הודאה: **ור"ג** מחייב. תימה דבפרק בתרא דכתובות (דף קח: ושם) גבי פלוגתא דאדמון ורבנן קאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון דמחייב בטוען חבירו (ג) כדי יין וכדי שמן וקאמר ליה אידך שמן לה"מ קנקנים נמי חמשה אית לך משום דיש בלשון הזה לשון קנקנים והשתא לר"ג אפי' אין בלשון הזה לשון קנקנים חייב דאפילו בטוענו חטים והודה לו בשעורים מחייב וי"ל דלדידיה נמי נפקא מינה אם טענו עשרה כדי שמן ואמר ליה אידך אין לך אלא חמש חייב גם בקנקנים בהודאתו ולא מצי למימר לא הודיתי לך בקנקנים דיש בלשון הזה לשון קנקנים: **להודיעך** כחו דר"ג. דכחו עדיף דמילתא דרבנן הוי כח דפטור הודה:

עין משפט נר מצוה

לד א ב מיי' פ"ג מהל' טוען הלכה ח [עי' מ"מ] סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סי' פח ס"ט:

לה ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ד:

לו ד מיי' שם ופ"א שם הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' כח סעיף בהג"ה וסי' פז ס"א:

לז ה מיי' פ"ג מהלכות טוען הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' פח סי"ב:

רבינו חננאל

שוה קתני. מדקתני סיפא דינר זהב לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופרוטה ופונדיון חייב שהכל מין מטבע אחד. ואי אמרת דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו אלא ש"מ שוה קתני וליטרא זהב שאני. ודחי ר' אלעזר ואמר מתניתין בטענו בדינר מטבעות וקמ"ל דפרוטה בכלל מטבע היא ושאר השמועה פשוטה היא. וקי"ל בהא כרב דתני ר' חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף שהן שתי מעין חייב. חסר אחד פטור ש"מ כפירת טענה שתי כסף בעינן ש"מ: פיסקא שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה שהיא חצי חבה חייב: אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה. אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו והעיד בו עד אחד בפרוטה חייב שבועה בפרוטה שאילו היה עד אחר עם זה היה חייב לשלם פרוטה. עכשיו בעד אחד חייב שבועה שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון וגו' ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה. וא"ר נחמן אמר שמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב. א"ר יצחק וכן א"ר יוחנן: פירוש מישהא שהי יגע היה ולפיכך לא השיב. וי"א שותה היה: לימא מסייעא ליה טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ורבן גמליאל מחייב. טעמא דטענו חטים והודה לו בשעורים כו': ת"ש טענו כלים וקרקעות הודה באחד מהן וכפר באחד

[וכתובות האריכו ע"ש]

[שייך לעיל במשנה לח:]

[ג"ז שייך שם]

מסורת הש"ס

[לקמן מח:]

[בהגהות מיי' הגירסא א"ר יהודה א"ש וכמ"מ אמר שמואל]

כתובות פז: ע"ש

[לעיל לט: כתובות קח:]

לקמן מה: [שבת נג. וש"נ]

[לקמן מה: חולין עה:]

ב"ק לה: ב"מ ה. [לעיל לח:]

ב"מ ד: [לעיל לח:]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא שנו וכו' וגמלא מחייבו שבועה הס"ד: (ב) תוס' ד"ה ור"ג מחייב וכו' בטוען חבירו עשרה כדי שמן כצ"ע ותיבות כדי יין נמחק:

גליון הש"ס

גמרא טענו חטים ושעורים. עי' רשב"ם ב"ב דף פד ע"ב ד"ה מין א':

הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב טעמא דכלים וקרקעות דקרקע לאו בת שבועה היא הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב הוא הדין דאפי' כלים וכלים נמי פטור והא דקתני כלים וקרקעות קמ"ל דכי הודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות מאי קמ"ל זוקקין תנינא *זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן הא עיקר ההיא אגב גררא נסבה *ור' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן פטור והאמר ר' יצחק *יישר וכן אמר רבי יוחנן אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן ת"ש טענו חטין והודה לו בשעורין פטור ורבן גמליאל מחייב טעמא דטענו חטין והודה לו בשעורין הא חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב ה"ה דאפילו חטין ושעורין נמי פטור והאי דקתני הכי להודיעך כחו דרבן גמליאל ת"ש טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות בקרקעות וכפר בכלים פטור הודה במקצת קרקע פטור במקצת כלים חייב טעמא דכלים וקרקעות דקרקע לאו בת שבועה היא הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב ה"ה דאפילו כלים וכלים נמי פטור והא קמשמע לן דהודה במקצת כלים חייב אף על הקרקעות מאי קמ"ל זוקקין תנינא זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן הא עיקר ההיא אגב גררא נסבה איתיביה ר' אבא בר ממל לר' חייא בר אבא טענו שור והודה לו בשה שה והודה לו בשור פטור טענו בשור ושה והודה לו באחד מהן חייב א"ל הא מני רבן גמליאל היא אי רבן גמליאל אפילו רישא נמי אלא הא מני אדמון היא ולא דחויי מדחינא לך אלא תלמוד ערוך הוא בפיו של ר' יוחנן הא מני אדמון היא אמר רב ענן אמר שמואל *טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין אם כמערים חייב אם במתכוין פטור ואמר רב ענן אמר שמואל טענו *שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב לפיכך יצאו כלים למה שהן אמר רב פפא טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור הודה בפרוטה וכפר בכלים חייב חדא כרב וחדא כשמואל חדא כרב דאמר כפירת טענה שתי כסף חדא כשמואל דאמר טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן חייב: מנה לי בידך אין לך בידי פטור: אמר רב נחמן *ומשביעין אותו שבועת היסת מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוה לי ופרענא ליה תדע דאמר רב אידי בר אבין אמר רב חסדא *הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות רב חביבא מתני אסיפא מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני ארישא כל שכן אסיפא ומאן

רש"י

הודה במקצת קרקעות פטור. שאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן לקמן בפירקין (דף מב:) ואף הודאתן אינה מביאה לידי שבועה: הודה במקצת כלים חייב. שבועה אף על הקרקעות ע"י גלגול דשבועה מקצת כלים: הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות. כלומר משני מינין והודה באחד וכפר באחד חייב: זוקקין. הכלים זוקקין את הקרקעות לשבועה: תנינא. במסכת קדושין נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן: הכא עיקר. דכולה מסכת בהלכות שבועה: וההיא. דקדושין: אגב גררא נסבה. איידי דתנא התם נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בלא משיכה תני בהדייהו שאף הם זוקקין את הנכסים שיש להם אחריות לשבועה: אדמון היא. דבעי הודאה ממין הטענה ומיהו היכא דטענו שנים והודה לו באחד מהם חייב והא דאדמון במתני' היא מיהו הכא במסכת שבועות לא מפרשין בגמרא במאי פליגי אבל בפרק בתרא דכתובות (דף קח:) מפרשינן דבהכי פליגי: טענו חטין וקדם והודה בשעורין. מי שהיה לו לטעון על חבירו חטין ושעורין וטענו חטין ולא הספיק לטענו שעורין עד שקדם זה ואמר חטין אין לך בידי אבל שעורין יש לך בידי: אם כמערים. אם נראה לב"ד שקפץ להודות כדי שלא יטענו זה שעורין ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים חייב לו שבועה אם אמר לו זה שניהם יש לי בידך: ואם במתכוין. להשיב לו על טענתו של חטין ולא כקופץ פטור: לפיכך יצאו כלים. ליכתב בפירוש: למה שהן. להתחייב עליהם בכל שהן דהוה ליה למכתב (שמות כב) כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור והכא אמינא מה כספים שנים ודבר חשוב אף כל שנים ודבר חשוב אלא כתב כלים לומר דהוי דבר חשוב ולא בעינן שווייהן שתי כסף: וכפר בפרוטה פטור. כדמפרש ואזיל כרב דאמר כפירה שתי כסף בעינן: כפר בכלים. ואפילו כל דהו כדאמרינן לכך יצאו כלים למה שהן ואי משום הודאה ממין הכפירה בהא סבירא ליה כשמואל דאמר טענו בחטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב: היסת. לשון שומא ששמו חכמים עליו שבועה כמו (שמואל א כו) אם ה' הסיתך בי: אין אדם מעיז פניו [כו']: תדע. דאמרינן אשתמוטי אשתמיט: הכופר במלוה. ובאו עדים והוא לא נשבע כשר לעדות ולא אמרן חשיד אממונא הוא אלא אשתמוטי קמשתמיט ליה משום דמלוה להוצאה ניתנה ואין עכשיו בידו במה לפרוע: בפקדון פסול לעדות. ואפילו לא נשבע דמשעה דכפר איחשיד ליה אממונא ובב"מ בפ"ק (דף ה:) מוקמי' ליה בדאתו סהדי דההיא שעתא הוה בידיה דליכא למימר איערכס ליה ומשתמיט עד דבחיש ומשכח ליה: מתני אסיפא. להא דרב נחמן: כ"ש אסיפא. דהא אודי ליה עליו ואיכא דררא דממונא שבועה

תוספות

הודה במקצת קרקע פטור. אצטריך דלא תימא טעמא דפטור ברישא משום דהוי כטענו חטים והודה לו בשעורים:

לימוד ערוך הוא בפיו של רבי יוחנן הא מני אדמון היא. תימה דר' חייא בר אבא גופיה מוקי מילתא דאדמון כוותיה בפ' בתרא דכתובות (דף קח:) דמסיק לאדמון יש בלשון הזה לשון קנקנים ומיגו דמשתבע אקנקנים משתבע נמי על שמן מחמת גלגול וי"ל דמשום רבנן הוא דאצטריך לאוקי דאיירי שהודה במקצת קנקנים ואפ"ה פטרי רבנן משום דלא תקשי ליה ממילתייהו דרבנן כדקאמר מעיקרא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים הא יש בלשון הזה לשון קנקנים חייב אבל אדמון לעולם מחייב אפי' הודה בכל הקנקנים דבתרתי פליגי בטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן וביש בלשון הזה לשון קנקנים ודייק לה מדלא קתני במתניתין פלוגתייהו בחטין ושעורין או בשור ושה ונקט כדי(א)יין וכדי שמן משמע דפליגי ביש בלשון הזה לשון קנקנים ומדקאמר נמי ר"ג רואה אני את דברי אדמון ואי דוקא בטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן פליגי מאי רואה אני את דברי אדמון הא אפי' בטענו חטין והודה לו בשעורין מחייב ופליגי נמי בטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהם דאי ביש בלשון הזה לשון קנקנים דוקא פליגי הוה להו לרבנן למימר בהדיא אין בלשון הזה לשון קנקנים ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט במתניתין והודה לו מקצת קנקנים אלא נקט בקנקנים דמשמע בכולהו ולא מוקי לה במקצת קנקנים אלא משום רבנן דלא משתמע מילתייהו דאין בלשון הזה לשון קנקנים אלא בכה"ג וה"ק אין ההודאה ממין הטענה דלא מיבעיא במודה בכל הקנקנים דפטרי דהא אפי' יש בלשון הזה לשון קנקנים נמי פטור אלא אפילו הודה במקצת קנקנים נמי פטור דאין בלשון הזה לשון קנקנים:

ותדא כשמואל. וכן הלכה ואע"ג דקי"ל* כרבי יוחנן לגבי שמואל הדא דלרבי יוחנן נמי חייב אליבא דחד אמורא ועוד דקי"ל* כרב נחמן בדיני ועוד דרב פפא דהוא בתרא סבירא ליה כשמואל וכן פר"ח בשמעתין וכן עיקר ולא כמו שפסק ר"ח בכתובות (דף קח:) כרבי חייא בר אבא:

אדרבה אין אדם מעיז כו' וא"ת דאמרי' בפירקין* מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז כו' וי"ל אע"ג דכופר הכל נמי משתמיט מ"מ אין לו כל כך פנים לכפור הכל כמו לכפור במקצת וליכא מיגו*):

אשתמוטי הוא דקמשתמיט. תימה דבפ"ק דב"מ (דף ו. ושם) דייק אלא הא דאמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת (דרבנן) נימא מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא אמאי לא משני דאשתמוטי קא משתמיט כדמשני אהתם דלעיל וי"ל משום דפריך בהדי הך פירכי טובא ותו הא דתני רבי חייא כו' דלא מצי לשנויי הכי:

בפקדון פסול לעדות. בפרק קמא (ב) דב"מ (דף ה:) מוקי לה דנקיט ליה בידיה ובמלוה אפילו נקיט ליה בידיה זוזי כשר דמלוה להוצאה ניתנה והוא שמא צריך למעות:

*) [וע"ע תוס' כתובות יח. ותוס' גיטין נא: ד"ה מפני מה וכו']

רבינו חננאל

באחד מהן או שהודה במקצת קרקעות פטור הודה במקצת כלים חייב טעמא דכלים וקרקעות. דקרקע לאו בת שבועה היא. הא כלים וכלים דומיא דכלים וקרקעות חייב. ודחינן לה ואסיקנא לה ומאי קמ"ל זוקקין תנינא בתחלת מסכת קדושין. ואמרינן הכא בטוענו כלים וקרקעות עיקרו. והתם בקדושין אגב גררא נסבה ותנא זוקקין. ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן טענו חטים ושעורין והודה לו באחד מהן פטור. איתיביה ר' אבא בר ממל טענו שור והודה לו בשה פטור. טענו שור ושה וחמור והודה לו באחד מהן חייב. ודחה הא רבן גמליאל היא. ואקשינן עליה אי רבן גמליאל אפילו טענו בשור והודה לו בשה ליחייב. אמאי תני רישא פטור. ומשני הא מני אדמון היא דתלמוד ערוך הוא בפי ר' יוחנן אדמון היא מפורשין בסוף כתובות בהטוען חברו כדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה ממין הטענה ישבע. יש לומר הא שינויא דר' חייא דאמר משמיה דר' יוחנן הא מני אדמון היא להעמיד דבריו הוא דאמר הכי ולא סמכינן עליה ור' יצחק פליג עליה. אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטים וקדם והודה לו בשעורין אם כמערים הקדים והודה עד שלא יטעון עליו חייב: אם במתכוין פטור. פירוש כגון (א) שהנתבע אינו טוען שנושה בו שעורין. ועוד אמר טענו שני מחטין והודה לו באחת מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן. ומסתברא כשמואל דהא ר' יצחק אמר וכן אמר ר' יוחנן. ורב פפא דהוא בתרא אמר חדא כרב דכפירת טענה שתי כסף וקיימא לן כותיה דרב בהא. ואמר חדא כשמואל טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב וקיימא לן כותיה. והא דדחי ר' חייא ואמר תלמוד ערוך בפי ר' יוחנן הא מני אדמון היא. ר' חייא הוא דאמר הכי להעמיד דבריו ולא סמכינן עליה. דכל כי האי גונא שינויא היא ולא דחי' הלכתא מפורשת בשינויא: מתני' מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור. אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת. מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו. אדרבה כו' עד הכופר במלוה כשר לעדות. בפקדון פסול לעדות. רב חביבא מתני להא דרב נחמן אסיפא מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור. אין לך בידי חייב. מאן דמתני לה דרב נחמן ארישא כ"ש אסיפא. אבל מאן דמתני

(א) אולי צ"ל שכשנתבע

עין משפט נר מצוה

לח א מיי' פ"ג מהל' טוען הל' יא סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' פח סעיף יד:

לט ב ג מיי' שם הל"ה טוש"ע שם סעיף ג:

מ ד מיי' שם פ"א הל' ג סמג שם טור שו"ע חו"מ סי' פז סעיף א:

מא ה מיי' שם פ"ב הלכה יב סמג שם טוש"ע חו"מ סי' לב ס"ד:

מב ו מיי' שם פ"ו הל' א ופי"א מהל' מלוה הל"א סמג שם טוש"ע חו"מ סי' עט סעיף י:

מסורת הש"ס

ב"מ ד: ק. קדושין כו.

[כתובות קח:]

[כנת נג. וש"נ]

[בפירקין מב:]

[כתובות יג.]

[לקמן מב:]

שתים מחטין כצ"ל רש"ל

ב"מ ה. ו.

ב"ק קה: ב"מ ה:

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה לימוד וכו' ונקט כדי שמן משמע כצ"ל והיבות כדי יין נמחק: (ב) ד"ה בפקדון וכו' בפ"ק דב"מ. נ"ב בפ' בב"ק דף קה ע"ב בסוגיא דלא משמע כמ"ש התוס' כאן:

ומאן דמתני לה אסיפא הכא הוא דאיכא דררא דממונא אבל התם דליכא דררא דממונא לא מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא לא מפכינן שבועה בדרבנן מפכינן ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן שבועה מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו מיחת לנכסיה בדאורייתא נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסי' דתנן *מציאת חש"ו יש בהם גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור *ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם למאי נפקא מינה להוציאו בדיינין מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה בדאורייתא שכנגדו חשוד על השבועה אפכינן ליה שבועה ושמו אידך בדרבנן תקנתא היא *ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולרבנן דפליגי עליה דרבי יוסי דאמרו בדרבנן לא נחתינן לנכסיה מאי עבדינן ליה משמתינן ליה אמר ליה רבינא לרב אשי האי *נקטיה בכובסיה דנשבקיה לגלימיה הוא אלא מאי עבדינן ליה אמר ליה משמתינן ליה עד דמטי זמן נגדיה ונגדינן ליה ושבקינן ליה אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא על חבריה ואמר ליה שטרא פרוע הוא אמרינן ליה לאו כל כמינך זיל שלים ואם אמר לשתבע לי אמרינן ליה אשתבע ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי ומה בין זה לפוגם את שטרו א"ל התם אע"ג דלא טעין איהו טענינן ליה אנן הכא אמרינן ליה זיל שלים ליה ואי טעין ואמר אשתבע לי אמרינן ליה זיל אשתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעינן ליה א"ל רב יימר לרב אשי צורבא מרבנן משלח גלימא דאינשי אלא לא מזדקקינן ליה לדיניה: מנה לי בידך כו': אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדה"י תנן מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור והא הכא *כיון דתבעיה בעדים כמאן דאוזפיה בעדים דמי וקתני פטור תיובתא

רש"י

שבועה דאורייתא. הבאה במקלת הטענה שבועה דרבנן הא דרב נחמן: מיפך שבועה. אם אמר הנתבע לתובע השבע וטול: מיחת לנכסיה. אם אמר איני נשבע ואיני משלם יורדין לנכסיו ונותנין לזה: שכנגדו חשוד. הנתבע חשוד על השבועה ותנן לקמן (דף מד:) שתקנו חכמים שישבע התובע ויטול: תקנתא היא. שבועה עצמה של היסת תקנתא היא ותקנתא שיהא תובע נשבע ונוטל לתקנתא היסת שבועה שלא באה עליו אלא בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא שום שבועה: דפליגי עליה דרבי יוסי. גבי מציאת חרש שוטה וקטן: נקטיה לכובסיה דלשבקיה לגלימיה הוא. אוחזו בבגדיו התלויים בו עד שיתן לו טלית שעליו כלומר כיון דמשמתינן ליה לעולם עד דליתיב ליה לית לך למיחת לנכסיה עדיף מהאי כל דבר התלוי במחובר קרי ליה כובסא כדאמר אזול גרמא ומחיה לכובסא ואתר תמרי באלו הן הגולין (מכות דף ח.): עד דמטי זמן נגדיה. לבתר תלתין יומין כדאמרינן רב מנגיד אמאן דמשהי שמתיה דרבנן עליה תלתין יומין בהאשה נקנית (קדושין דף יב.): אשתבע לי. דלא פרעתיך: וכי מה בין זה. שלא פגם שטרו לפוגם שטרו דתנן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף זוז והוא אמר התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה הואיל ומודית במנה פוגמת את שטר כתובתה ולא תפרע השאר אלא בשבועה דליכא למיסמך תו אשטרא דאיכא למימר טפי קיבלה והשתא דאמרת משביעין לו מה יפה כחו משאם פגם את שטרו: התם. גבי פגם את שטרו אע"ג דלא טעין לוה אשתבע לי אלא אומר פרעתיך טענינן ליה אנן ואמרינן לבעל השטר השבע: משלח. מפשיט: לא מזדקקינן ליה. להשבע דמיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו דהא אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך: נתתיו לך פטור. אף משבועה ומיהו שבועת היסת איכא: והא הכא כיון דתבעיה בעדים. והודה לו בפניהם כמאן דאוזפיה בעדים דמי: נתתיו

תוספות

ומאן דתני אסיפא כו'. אור"ת השתא דלא איתמר הלכתא כחד מהנך ליסני היכא דליכא דררא דממונא לא משבעינן ליה מספק דהמע"ה ואעפ"כ לא היה מוחה בדיינים המשביעין וקצת נראה להשביע דאיכא דאמרי טפל ללשון ראשון כמו שאומר ריב"א מיהו אור"ת דאזלינן בתר המיקל *וכן משמע בפ"ק דב"מ (דף ה.) גבי ההוא רעיא דמייתי התם מילתא דר"כ ארישא דמתני' ור"ת דוחה דאיכא למימר דהתם רישא דמילתא נקט ומסיפא פריך דמשבעינן ליה היכא דאיכא דררא דממונא דהתם נמי איכא דררא דממונא מאחר שהיו רגילין למסור לו בכל יום ועוד דהא איכא סהדי דאכל תרי מינייהו ורב האי גאון פירש דלא משבעינן ליה אלא משמתינן ליה על תנאי שיהא בשמתא *אם הוא חייב ואינו משלם:

מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן. בפ' הכותב (כתובות דף פח. ושם) גבי הא דאמר רב (א) נחמן אי פקח שמעון מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא פירש בקונט' דנפקא מינה דבדאורייתא בעי למינקט חפצא בידיה ובדרבנן לא בעי ואין נראה דהאי נפקותא לא אמרינן הכא ועוד דבפרק השולח (גיטין דף לה. ושם) גבי אלמנה דקאמר אדרה בבית דין ואשבעה חוץ לב"ד פי' בקונט' גופיה דבב"ד לא בעי אשתבועי משום דבעי אנקוטי חפצא בידיה אף על גב דשבועה דאלמנה שבועה דרבנן היא וכרים שמעתא דהכותב (כתובות דף פז: ושם) פירש נמי בקונטרס גבי הא דסבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייי' דנפקא מינה לאפוכי שבועה:

ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייי' נמי מפכינן. ריב"ן פי' בשם הקונטרס דהלכתא כותיה דקיימא לן כמר בר רב אשי במיפך שבועה וכן בתשובת רבינו גרשון מאור הגולה וכן רב האי גאון והביא ראיה דהלכתא כותיה מדקאמר לקמיה האי מאן דמפיק שטרא על חבריה אי אמר ליה האיך אשתבע לי דלא פרעתיך אמרי' ליה זיל אשתבע ליה ומה התם דאית ליה עליה ממון גמור מדאורייי' יכול להפך עליו שבועה היכא דלית ליה (ב) אלא שבועה דאורייתא לכ"ש דמצי א"ל אשתבע לי את ולפי דבריו מאן דפליג אמר בר רב אשי כ"ש דפליג אדלקמיה מיהו הגאונים נחלקו בההיא דלקמיה אי אמר ליה אשתבע לי דלא פרעתיך אם יכול אידך לחזור ולומר אשתבע לי את ותפטר *ואם יכול אין ראיה לרב האי משם ועוד דלא דמי דבההיא דלקמיה ודאי תקנו רבנן משום דשכיחא דמתרמי זימנין טובא דבתר דפרעיה אשתהי שטרא בידיה כדאמרינן בפ"ק דב"מ (דף טז:) אשתמוטי דקא משתמיט דאמר ליה למחר יהבינא לך השתא ליתיה גבאי אי נמי אפסיטי דספרא זייר ליה אבל לגבי שבועה דאורייתא למה להם לתקן שיכול להופכה והשתא ההיא דלקמיה אתיא אפי' כמאן דפליג אמר בר רב אשי ורבינו יצחק מצא בתשובות קדמוניות דלא מפכינא שבועה דאורייתא וכן בה"ג ובסדר תנאים ואמוראים דהלכתא כמר בר רב אשי בכוליה הש"ס בר ממיפך שבועה ואודיתא אך מה שכתב בסדר תנאים ואמוראים דמיפך שבועה כגון שהיה המחויב שבועה חשוד וקאמר מר בר רב אשי דמפכינן אכנגדו אין נראה דבחשוד לא איירי אלא בסמוך דאמר איכא בינייהו שכנגדו חשוד אלא כפירוש הקונטרס דאמר נתבע לתובע השבע וטול ור"ח נמי פסיק דהלכתא כותיה בכל הש"ס בר ממיפך שבועה ואיורי וסימנך הפך לבן ואיורי בפ' בהמה המקשה (חולין דף עו: ושם) גבי צומת הגידין דקאמר זייגי אף על גב דלא חיורי: [ועמ"ש בס"ד על הגליון סנהדרין דף כט: בתוספות ד"ה מר בר"א]:

ולרבי יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן. קצת תימה דרבנן נמי לא איירי אלא בההיא דלא הוי גזילה אלא מפני דרכי שלום אבל היכא דהוי גזל גמור מודו דנחתינן לנכסיה וה"נ היכא דאיכא שבועה דרבנן:

וכי מה בין זה לפוגם שטרו. וא"ת תקשה ליה אמתני'* דהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וטעמא משום דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר אשתבע לי אלמא מצי משתבע ליה ומיהו נראה דטעמא לאו משום הכי הוא דאפי' לא מצי אבוהון טעין טענינן ליתמי דבפרק הכותב (כתובות דף פו: ע"ש) אמרינן כתב לאשתו נקי נדר נקי שבועה לא תפרע מן היתומים אלא בשבועה אלמא עבוד רבנן תקנתא ליתמי אפי' במקום שאין האב יכול להשביע:

***אין** לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. מהשתא הו"ל לרב לאפלוגי [ר"ג] כדפליג בסיפא בשטענו חטין והודה לו בשעורין ולשמואל אדלעיל שתי כסף יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי כו' אלא נטר עד לבסוף ופליג אכולהו וצריך לדקדק אמאי נצריכי כל הנך ואיכא מינייהו דתני איידי:

רבינו חננאל

דמתני לה אסיפא אמר לך הכא אמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת משום דאיכא דררא דממונא. פירוש עיקר. דהא הודה לו מקודם כגון הא דגרסינן בפרק חומר בקודש (חגיגה כא:) א"ר אילעא א"ר חנינא עשר מעלות שנו כאן כו' עד מאי טעמא הראשונות דאית להו דררא דטומאה מדאורייתא גזרו בהו רבנן כו': מה איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן. ואמר בדרבנן אי אמר ליה השבע וטול הדין עמו בדאוריי' (למימר) [לא. ולמר] בר רב אשי אפי' בדאוריי' מפכינן. ולית הלכתא כותי'. דהלכתא כותיה בכל התלמוד בר ממיפך שבועה וחיורי. וסימנך הפך לבן. והני חיורי מפורש בפרק בהמה המקשה מר בר רב אשי בענין צומת הגידין כיון דזייגי אע"ג (דחוורי) [דלא חוורי]: הני תרתי בלחוד לית הלכתא כותיה. ואליבא דמר בר רב אשי. מאי בינייהו ואמרינן בדאורייתא אם לא ישבע נחתינן לנכסיה ונותנין אותן לתובע אבל בדרבנן לא נחתינן לנכסיה. ולר' יוסי דתנן בגיטין פרק הניזקין מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום ר' יוסי אומר גזל גמור. ואוקימנא קסבר מוציאין אותו בדיינין. הנה אפילו בדרבנן מחתינן לנכסיה. מאי בינייהו ואמרינן בדאורייתא אם היה הנתבע [חשוד על השבועה] אפכינן השבועה ונשבע התובע ונוטל ובדרבנן לא מאי טעמא דעיקר השבועה מדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לישבע התובע ולימול לא עבדינן. ולרבנן דפליגי על ר' יוסי דאמרי לא נחתינן לנכסי דגזל מציאת קטן מאי עבדינן ליה: ואסיקנא משמתינן ליה ואי לא אתי ותבע למישריה עד תלתין יומין בתר ל' יומין הוא עידן נגודיה מנגדינן ליה כרב דרב מנגיד אמאן דחייל עליה שמתא דרבנן ל' יומין ולא קא תבע לשמתיה. והא דרב מפורשת ביבמות פרק רבן גמליאל: אמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא אחבריה וטען דפריע הוא לאו כל כמיניה. אלא אמרינן ליה זיל פרעיה ואי אמר ליה לישתבע לי דלא פרעתיה מחייבין ליה לאשתבועי ליה והני מילי בדטען הלוה ואמר לישתבע לי אבל אנן לא טענינן ליה כי היכי דטענינן על הפוגם שטרו: ואי צורבא מרבנן הוא האי דמפיק שטרא אחבריה לא מזדקקינן ליה ללוה כד טעין לישתבע לי: תוספתא (פ"ה) מנה לי בידך אין לך בידי. וכן הטוען היה לך בידי ונתתיו לך או שיש לי בידך במנה כסות במנה פירות פטור: מנה לאבא בידך אין לו בידי או נתתיו לו או שיש לי בידו במנה כסות במנה פירות: מנה לי ביד אביך אין לך בידו כלום או נתנו לך או שיש לו בידך במנה כסות במנה פירות פטור. בתחלת שנים אוחזין בטלית תני ר' חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ועדים מעידין אותו שיש לו עליו נ' זוז ישלם (עליו) נ' וישבע על השאר וק"ל כר' חייא: א) וקשיא לן הא דתנינן בתוספתא היה טוען מנה בב"ד וכפר ובאו עדים והעידו שחייב לו חמשים זוז הרי זה משלם ופטור על השבועה. ואם היה עד אחד מעידו הרי זה נשבע על הכל: מתני' מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור: אמר

עין משפט נר מצוה

מג א מיי' פ"א מהל' טוען הל"ו סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פז סי"א:
מד ב מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ט:
[עי' מהרש"א]
מה ג מיי' פי"ז מהל' אבידה הלי"ב סמג עשין עד טוש"ע ח"מ סי' רע סעיף א:
מו ד מיי' פ"ב מהלכות טוען הל"ד סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סימן צב סעיף ז וסי"א:
מז ה מיי' שם פ"א הלכ' ה סמג שם טור ש"ע ח"מ סי' פז סעיף ט:
מח ו מיי' פי"ד מהל' מלוה הלכה ב סמג עשין צד טור ש"ע ח"מ סי' פב סעיף ב:
מט ז מיי' שם הלכה א סמג שם טוש"ע ח"מ סימן פד סעיף א:
נ ח ט מיי' שם הלכה ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' פב סעיף ו:

מסורת הש"ס

ב"מ יב. גיטין נט:
[גיטין סא. ב"מ יב.]
[לקמן מו. ב"מ ה:]
[ב"מ קא. ועי' מ"ש בכספסה שבערכין ערך כנס]
[עי' תוס' ב"ב נ. ד"ה לאו]
[לקמן מה.]
שייך למתני' כרים פרקין

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי איכא וכו' גבי הא דאמר רב פפא הא פקח הוא מייתי לי' כצ"ל ותיבת נחמן ותיבת שמעון נמחק: (ב) ד"ה ולמר וכו' דלית ליה עליה אלא שבועה:

גליון הש"ס גמ' ותקנתא לתקנתא לא עבדינן. עי' לקמן דף מו ע"א תוס' ד"ה בדרבנן: תוס' ד"ה ומאן וכו' אם הוא חייב ואינו משלם. עי' ב"ק דף קיח ע"א תוס' ד"ה ר"נ: ד"ה ולמר וכו' ואם יכול אין ראיה הייט דלמ"ד דלא מהפכים בדאורייתא צריך שנתבע לישבע כיון דשבועתו א"י להפך. רק דיכול הוא להטיל שבועה עליו כמו על השטר דיכול לומר השבע לי בזה יכול התובע להפך שבועה זו השבע ופטור. אבל אם מדאורייתא מהפכין מהפך הנתבע שבועתו עליו וצריך התובע לישבע כנלע"ד פשוט. ודלא כהמהרש"א דנדחק בזה:

א) כבר הקשה בש"ס בב"מ דף ה' כעין קושיא זו על ר"ח מברייתא דתני אבוה דרבי לפטוריקי ושנינן דר"ח תנא הוא ופליג ודברי רבינו צ"ע.

תיובתא דרב אסי אמר לך רב אסי אנא כי אמרי היכא דמעיקרא אוזפיה בעדים דלא לדידיה הימניה הכא הא הימניה רב יוסף מתני הכי אמר רב יהודה אמר רב אסי *[א]המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפורעו בעדים [ב]ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי [ג]יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים תנן מנה לי בידך אמר לו הן אמר לו אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא דתניא בעדים הלויתיך בעדים פרע לי או יתן או יביא ראיה שנתן רבי יהודה בן בתירא אומר יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים *פריך רב אחא ממאי דבשעת הלואה קאי דלמא בשעת תביעה קאי והכי קאמר ליה לאו בעדים הלויתיך בעדים היה לך לפורעני אבל בשעת הלואה דברי הכל חייב אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים ורב פפא משמיה דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים *נאמן: סימן ראוב"ן ושמעו"ן דתנ"ו הלכת"א יזפ"י ופר"ע פלוני ופלוני עפצ"י סטרא"י בהימנות"א כבי תרי: ההוא דא"ל לחבריה כי פרעתין פרעין לי באפי ראובן ושמעון אזל ופרעיה באפי תרי מעלמא אמר אביי באפי בי תרי אמר ליה באפי בי תרי פרעיה אמר ליה רבא [ד]להכי קאמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא נדחייה ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרעין לי באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה בין דיליה לדיליה איתניסו הנך זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה דרך פקדון ואמינא ליהוי גבאי פקדון עד דמתרמו בי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל [ה]כיון דקא מודית דודאי שקלתינהו מיניה פרעון מעליא הוי אי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינא הלכתא וספרא וספרי ותוספתא וכולא גמרא ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אזל אייתי סהדי דאוזפיה ופרעיה אמר אביי מאי ניעבוד אינהו אמרי אוזפיה אינהו אמרי פרעיה רבא אמר *[ו]כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל לא פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני אמרי לא היו דברים מעולם סבר רב ששת למימר הוחזק כפרן אמר ליה רבא *[ז]כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולא פרעתיך מאה קבי עפצי

רש"י

נתתיו לך חייב. לפרוע: בעדים הלויתיך. קס"ד בשעת הלואה קאי ואמר ליה ראה שבעדים הלויתיך ואף אתה אל תפרעני אלא בעדים: דלמא בשעת תביעה קאמר. כשתבעו בב"ד וזה אומר פרעתיך אמר לו והלא בעדים הלויתיך בעדים הוה לך לפורעני ולא אמר לו כן בשעת הלואה ומשום הכי פטר ליה ר' יהודה בן בתירא: אזל פרעיה באפי סהדי אחריני. וזה אומר עדי שקר הם: ואיתניסו. מיד המלוה: להוי פקדון בידי. ואיני עליכן אלא שומר חנם שלא קבלתים בתורת פרעון: כיון דקא מודית. דקבלתינהו וזה לא בתורת פקדון מסרם לך הוי פרעון °ודברים שהיו בלבך אינם דברים: דזיף ופרע. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר זמן פרעיה: כאומר לא פרעתי דמי. דכיון דלא לוה לפי דבורו לא פרע והרי יש עדים שלוה נאמנין הם על הלואה ואין נאמנין על הפרעון דהודאת בעל דין כמאה עדים: דמסיקנא בך. שאני נושה בך: לא היו דברים מעולם. לא פרע לפנינו וזה אומר או בפניהם או שלא בפניהם פרעתיך: הוחזק כפרן. ואינו נאמן אפילו בשבועה לומר פרעתיך שלא בפניהם שהרי אמר פרעתיך בפניהם ונמצא שקרן: כל מלתא דלא רמיא עליה דאינים. כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו זה בשעת הלואה בעדים פרע לי הלכך לא שם לבו לזכור אם בעדים פרע אם שלא בעדים ואמר בעדים פרעתיך ולאו אדעתיה ואינו הוחזק כפרן בכך: עפצי

תוספות

תיובתא דרב אסי. אבל לשמואל ניחא דמצי לפרש דה"ק נתתיו לך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים ולמאי דמפרשינן דלשמואל נאמן לומר פרעתיך ביני ובין עצמך במגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתי שפיר טפי: תיובתא דשמואל. תימה מאי קושיא דלמא נתתיו לך שלא בעדים קאמר ולהכי חייב וי"ל דשמואל הכי קאמר מתוך שיכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים כי אמר נמי פרעתיך ביני ובין עצמך נאמן במגו ומיהו רב פפא בסמוך ודאי לית ליה האי מגו דהא קאמר בסמוך צריך לפורעו בעדים וצריך לדחוק לפי' זה דפליגי רב פפא ושמואל בדברי רבי יהודה בן בתירא ועוד יש לתמוה לגמרא שהקשה לשמואל מסיפא דמתני' מנ"ל לפרש דברי שמואל כך מאחר שרב פפא לית ליה האי סברא לכן נראה שהמקשה משמע ליה דמפני שצריך ליתן לו בעדים משמע שצריך לברר שפרעו בעדים וקצת משמע כן בכל הסוגיא: ורב פפא משמיה דרבא אמר אין צריך לפורעו בעדים. אר"ת כן הלכה דהא אמר רבי אבא בגט פשוט (ב"ב דף קע.) וקיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים וכן רבא ורמי בר חמא ס"ל הכי בריש כל הנשבעין (לקמן דף מה:): אזל פרעיה באפי סהדי אחריני. פי' בקונטרס וזה אומר עדי שקר הם ואם תאמר ואיך נאמן לומר שמשקרין ויש לומר דכיון דאמר באפי ראובן ושמעון בעי למימר מהימנת לי כל היכא דאמרת לא פרען עד דפרענא באפי ראובן ושמעון כדלקמן ומיהו הא דקאמר בסמוך להכי קאמר באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה לא אתי שפיר לפירושו דמה דיחוי שייך כיון דמייתי סהדי וה"ל למימר כי היכי דלא למיפטר אי אייתי סהדי אחריני לכן נראה לר"י דמיירי דקאמר פרעתיך באפי סהדי והלכו להם למדינת הים ויש פירושים שכתוב בהן כן וגם ר"ח פירש כן: הא אנא והא רב ששת. בדיחותא בעלמא הוא דקא מהדר ליה ולאו משום דצריך לקיים תנאו: כל האומר לא לויתי כו'. ואביי לית ליה והא דתנן למחר אמר לו תנהו לי אין לך בידי חייב וטעמא דכיון דאמר לא לוה הוי כמודה שלא פרע התם ליכא עדים דאמרי פרעו כי הכא ולהכי אביי גופיה אית ליה בפ"ק דב"ב (דף ו. ושם) דכל האומר לא לויתי כו' כיון דליכא עדים שפרע וא"ת אמאי לא מתרצינן הכא דבוריה לא לויתי כלומר לא עמדתי בהלואתי אלא פרעתי כמו בפ' אמרו לו (כריתות יב.) גבי לא נטמאתי דמתרצינן דבוריה לא עמדתי בטומאתי אלא טבלתי ואומר ריב"א דהכא לא קאמר לא לויתי אלא להד"מ דלא שייך לתרוצי לישניה אבל בפרק הכותב (כתובות דף פח.) קשה דקאמר אבל אמרי יתמי אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין מהם שלא בשבועה דכל האומר לא לויתי כו' ויש לומר דהאב היה יכול לטעון ולתרץ דבריו אבל ליתומים לא טענינן מילתא דלא שכיחא ועוד יש לחלק דהכא כשטוענין עליו בבית דין יש לו להשיב בענין שיפטר ואין לנו לתרץ דבריו: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש לאו אדעתיה. תימה בגט פשוט (ב"ב דף קע.) גבי עובדא דרב יצחק בר יוסף דהוה מסיק זוזי ברבי אבא מסיק אף על גב דהמלוה חבירו בעדים אין כו' כי טעין ואמר פרעתי בפני פלוני ופלוני צריך לברר ויבואו פלוני ופלוני ויעידו ואמאי הא אמרינן לאו אדעתיה וי"ל דרבא סבר ליה כמ"ד

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פי"א מהל' מלוה הל"א סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סי' ע ס"א:
נב ב ג מיי' שם פט"ו הל"א סמג שם טוש"ע שם סעיף ג:
נג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ד:
נד ה טוש"ע שם ס"ס:
נה ו מיי' פ"ו מהלכות טוען הל"ג סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סי' עט סעיף א:
נו ז מיי' שם הל"ד סמג שם טוש"ע שם סי"א וסי' קמו סעיף ג:

רבינו חננאל

אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים. ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ושמואל אמר יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים: ואקשינן על שמואל והתנן מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים: ופריק תנאי היא דתניא בעדים הלויתיך בעדים פרעני כו'. ואסיקנא משמיה דרבא המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים. ואם א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן במדינת הים אינו*) נאמן: ההוא דאמר ליה לחברי' כי פרעת לי פרעין בפני ראובן ושמעון טען דפרעי' בפני אחרינא. אמר רבא להכי א"ל ראובן ושמעון כי דלא לידחייה. מסתברא כד טעין פרעתיך באנפי סהדי אחריני והלכו למדינת הים אבל אי איתנהו ומסהדי דפרעיה. [לא] אמר רבא דלא מהימני: ירושלמי מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני א"ל נתתיו לך בפני פלוני ופלוני. אתא עובדא קמי רבי אמר יבואו פלוני ופלוני ויעידו. הבא לידון בשטר ובחזקה רבי אומר ידון בשטר רשב"ג אומר בחזקה: מעשה בא לפני ר' חייא והורה כרשב"ג**) קשיא דר' אדר' לא קשיא לא רצה רבי אלא לעמוד על אמתת הדבר: המחזיק מחמת אונו ונמצא פסול בטלה החזקה: ההוא דאתא קמיה דרב וטען על חבריה חטין ושעורין וכוסמין. ואמר ליה המתן עד דיגלגל עלך כל מאי דבעי. ובסיפא את משתבע ליה: ההוא דאמר ליה לחבריה כי פרעת לי פרען באנפי סהדי דתנו הלכתא פרעיה ואיתניסו זוזי אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבלתינהו ולאו בתורת פרעון אלא בתורת פקדון עד דפרען באנפי דתנו הלכתא: א"ל רב נחמן כיון דקא מודית דקבלתינהו מיניה פרעון דברים מ"מ כיון דזה נותן לו פרעון הוי פרעון ואין בכח הלוה לומר שלא יהיה פרעון רק פקדון: [ק]ומי תנאיה זיל איתינהו דהא אנא ורב ששת דתנינן הלכתא וכוליה תלמודא דלפרע': [ל]חבריה הב לי זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם. אתו סהדי דאוזפיה ופרעיה אמר רבא כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וחייב: ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי [דמסיקנא בך] א"ל ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו לא פרעו בפנינו אמר רב ששת הוחזק כפרן. כלומר אם יטעון אח"כ שפרעתי, אינו נאמן: רבא אמר כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. פירוש העדים כיון דלא רמיא עליהו לאו אדעתייהו. והן ששכחו וטעמתיה דלוה מענה היא: ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיק בך א"ל ולאו פרעתיך ק' קבי עפצי

מסורת הש"ס

כתובות יח. ב"ב קע. [קדושין מג:]

[קדושין יג. וש"נ]

עי' מיי' פט"ו מהלכות מלוה הל"ב דגרים אינו נאמן

כתובות פח. ב"ב ו.

[לעיל לד: וש"נ]

גליון הש"ס

רש"י ד"ה כיון דקא מודית וכו' ודברים שהיו בלבך. וכ"כ הרא"ש סי' קו אבל בעניי אין מובן לי דאף אם הוו

*) כן היתה ג"כ גירסת רבה"א בדברי רבינו אבל כה"ש כתב דנראה מדברי רבינו דגרס נאמן וע"ש. **) עי' תוס' כאן סד"ה כל מלתא:

עפצי דקיימי בשיתא שיתא א"ל לאו בארבעה ארבעה הוו קיימי אתו תרי סהדי ואמרו אין בארבעה ארבעה הוו קיימי אמר רבא הוחזק כפרן אמר רמי בר חמא הא אמרת *כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה א"ל רבא [א]קצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל פרעתיך אמר ליה הנהו סיטראי נינהו אמר רב נחמן [ב]איתרע שטרא רב פפא אמר לא איתרע שטרא ולרב פפא מאי שנא מההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל לאו אתורי יהבת לי ואתית ואיתיבת אמסחתא וקבילת זוזך ואמר ליה הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא [ג]איתרע שטרא התם כיון דקאמר אתורי יהבת לי ומתורי שקלת איתרע שטרא הכא אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב פפי אמר לא איתרע שטרא רב ששת בריה דרב אידי אמר איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא [ד]והני מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דידיה לדידיה מיגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם יכול נמי למימר סיטראי נינהו *וכדאבימי בריה דר' אבהו ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לי לא פרענא אזל פרעיה באפי סהדי אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא [ה]נהי דהימניה טפי מנפשיה טפי מסהדי מי הימניה ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא *אימור דאמרי רבנן דאזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי *בקיאי טפי אבל לענין עדות [ו]מאה כתרי ותרי כמאה לישנא אחרינא ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל ופרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע תרי כמאה ומאה כתרי ואי א"ל כבי תלתא ואזל פרעיה באפי בי ארבעה [ז]כיון דנחית לדעות נחית לדעות: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן: מ"ט אמר קרא °כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ואין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן ולהקדש: והא אמרת רישא אין נשבעין על טענת *שוטה וקטן אמר רב בבא בטענת אביו ור' אליעזר בן יעקב היא דתניא *רבי אליעזר בן יעקב אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו כיצד אמר לו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור ור' אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור אמר רב בשטענו קטן קטן והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן לעולם גדול ואמאי קרו ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא אי הכי טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו

כולהו

תורה אור

שמות כב

כתובות פה.

[כתובות פה:]

עפלי. גל"ש בלע"ז ומעבדין בהן עורות: איתי. מלוה סהדי דארבעה ארבעה קיימי ותובע מאתים וזה אומר פרעתיך מ"מ אם לא בעפלים פרעתיך במעות: דלא רמיא עליה דאינש. והאי נמי לא רמיא עליה לומר באיזה ענין פרעם אלא פרעתי' סתמא הלכך לא נזכר וסבור שכך השער ולא הוחזק כפרן ונשבע שפרעם מכל מקום: מדכר דכיר. והוחזק כפרן: סיטראי נינהו. מצד אחר היית חייב לי: איתרע שטרא. הואיל ומודה שקיבלם ולאו כל כמיניה לומר סיטראי נינהו: לאו אתורי יהבת לי. לקנות מהן שוורים לשחיטה למחצית שכר: אמסחתא. מקום שמקצבין הבשר ומוכרין: ולא אידכר ליה שטרא. שיטול השטר מידו: מיגו דיכול למימר ליה. לא פרעתי' יכול למימר ליה נמי סיטראי נינהו: וכדאבימי בריה דרבי אבהו. גרסינן והוא במסכת כתובות בפרק הכותב (דף פה.) דמטא כי האי מעשה לידיה: (א) ההוא. לוה דאמר למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא התקבלתי ולא אוכל לומר לך פרעתיך: אימור דאמרי זיל בתר רוב דעות הני מילי לענין אומדנא. דשומא כדאמר במסכת ע"ז בפרק השוכר (דף עב.) א"ל כדשיימי (ב) בתלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי בתלתא כדשיימי בד' עד דאמרי בד' וכ"ש כדאמרי בארבעה: כיון דנחית לדעות. מתחלה ירד למנין שהוא יתר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד בתלתא הימניה בארבעה לא הימניה: שכתב"י מלפר"ש המסכ"ה והגג"י מפר"ש כא"ן: מנה לי בידך אמר לו הן. ובפני עדים ואמר להם אתם עדי: נתתיו לך פטור. מלשלם ומשבועה דאורייתא: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב. לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן: אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה: לתך. חצי כור: פטור. דלאו ממין הטענה היא: ורבן גמליאל מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה: כדי שמן. כדים מלאים שמן: והודה לו בקנקנים. הכדים יש לך בידי בלא שמן: הואיל והודה מקצת הטענה. והוה ליה טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן: (ג) או שהודה במקצת קרקעות פטור. משבועה דאורייתא לא על הקרקעות ולא על הכלים שאין הודאת קרקעות מביאה לידי שבועה שאין דין שבועה בקרקעות כדאמרינן (בכל הנשבעין) (לקמן:): הודה במקצת כלים. דאיכא הודאה וכפירה בלאו קרקעות: חייב. לישבע אף על הקרקעות על ידי גלגול שבועה דילפינן לה בפרק קמא דקדושין (דף כז:) מקראי: זוקקין. גוררין: אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן. כגון שטענו ברמיזה דחרש שדיברו חכמים בכל מקום לא מדבר ולא שומע: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. מפרש בגמרא: גמ' וכי יתן איש. ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לשבועה כדאמרינן בבבא קמא (דף סג:): אין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב והחרש והשוטה כקטנים הם בלא דעת: בבא בטענת אביו. הא דקתני נשבעין בנתינת איש קאמר שהקטן טוענו אבי מסרו לידך: והאכלתיו פרס. והחזרתי לו חצי והחציו בידי חייב לישבע על השאר וקטן הבא בטענת אביו לא גרע מטענת עצמו דהכא: בשטענו קטן. יתום קטן תובע:

כמ"ד אינצריך לברר אי נמי כמו שפירש רבינו תם צריך לברר אמיתות הדברים כמו שיכול ומכל מקום אי לא משכח להו או אתו ואמרו להד"ס לא מפסיד וכן מוכח בירושלמי שהביא ר"ח דגרסי' התם הבא לידון בשטר וחזקה רבי אומר נידון בשטר פירוש שצריך לברר רבן שמעון בן גמליאל אומר נידון בחזקה בא מעשה לפני רבי והורה כרשב"ג קשיא דרבי אדרבי לא קשיא רבי לא רצה אלא לעמוד על אמיתת הדבר ואית דגרס התם בא מעשה לפני רבי חייא ופריך מינה אדרבי לפי שתלמידו היה כדפריך בפרק מפנין (שבת דף קכח.) מדרב הונא אדרב משום דרב הונא תלמידו דרב הוה ובקונטרס פירש בריש פרק זה בורר (סנהדרין דף כג:) למ"ד צריך לברר שאם בקש ולא מצא הפסיד: **איתרע** שטרא. מפר"ח וכן ר"ת דצריך בעל השטר שבועה שלא נפרע והא דאמרינן בפרק אלו נערות (כתובות דף לו:) הא שטרא ריעא לא מגבינן ביה דוקא בכי הך ריעותא דהתם כיון דמהדר אזיופא אימור זיופי זייף ותתים וקשה מההוא דהכותב (שם פה. ושם) דההוא שטרא דאתא קמיה דרבא א"ל רב פפא ידענא ביה דשטרא פריעא הוא א"ל איכא איניש אחרינא בהדי דמר כו' וקאמר לא יהא רב פפא אלא כבת דרב חסדא והשתא מה היה יכול לעשות יותר מלהשביעו דלית ליה לקרועי כדקתני התם קרעיה ס"ד והשתא אפילו כל אדם דלא קים ליה בגויה נאמן להשביעו מידי דהוה אעד אחד מעיד שהוא פרוע על כן נראה דבשטרא ריעא לא מיקרע קרעינן ליה ולא מיגבא גבינן ביה כי ההוא דהלו נערות (שם דף לו:): **ורבי** אליעזר בן יעקב לית ליה משיב אבידה פטור. פירוש במיגו:

אלא

עין משפט נר מצוה

נז א טוש"ע חו"מ סימן עט סעיף ב:
נח ב מיי' פי"ד מהל' מלוה הלכה ט סמג עשין צד טוש"ע חו"מ סימן נח סעיף א:
נט ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:
ס ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:
סא ה ו ז מיי' פט"ו מהל' מלוה הלכה ג ד סמג שם טוש"ע חו"מ סימן עא סעיף א:

רבינו חננאל

עפצי דקיימי שיתא זוזי כל קבא. א"ל לאו בד' ד' הוו מזדבני כל קבא. אתו קמיה דרבא וחייביה ללוה למפרעיה ר' זוזי. א"ל רמי בר חמא והא את הוא דאמרת כיון דלא רמיא עליהו דשהדי אינשו ולאו אדעתייהו ומענתיה דלוה טענא. א"ל רבא קיצותא דתרעא מידכר דכירי אינשי. ובמקום עדים לא אמרינן טענתא דלוה טענה: ההוא דא"ל לחבריה הב לי ק' זוזי דמסיקנא בך והא שטרא. א"ל לוה ולאו פרעתיך. א"ל מלוה הנהו סיטראי נינהו. פי' מצד אחר היו לי עליך ופרעת אותי. אבל מזה השטר לא פרעתני כלום. אמר רב נחמן איתרע שטרא. כלומר אפי' כתוב בשטר נאמנות אינו גובה אלא בשבועה. דדייקי' מדקתני איתרע שטרא ולא קתני איבטיל שטרא ש"מ כדאמרינן. ואסיקנא והלכתא איתרע שטרא. והני מילי דפרעיה באפי שהדי ולא אדכר ליה שטרא. אבל היכא דפרעיה בין דידיה לדידיה מגו דיכול למימר המלוה לא היו דברים מעולם יכול נמי [למימר] סיטראי נינהו כאשר מפורש בכתובות פרק הכותב לאשתו דין ודברים בענין דר' אמי בריה דר' אבהו דנשבע דסיטרא הוו ליה עליה וגובה. ואי טעין עליה דסיטראי נינהו היכא דמודי ליה דאתורי יהבינהו ליה ומודה ליה נמי דיתיב אמסחתא וקביל זוזי דתורי וטעין השתא דסיטראי נינהו אפי' רב פפא מודה דאיתרע שטרא: ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא פרעיה באנפי שהדי. אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי מנפשיה טפי משהדי לא הימניה וקי"ל כרב פפא: ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא. אזל פרעיה באפי תלתא. ואסקה רב הונא כי אזלינן בתר רוב דעות לענין אומדנא דכמה דנפישי אית בהו דפקיעי טפי. אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי. אבל אי נחת מעיקרא לדעות וא"ל מהימנת לי כתלתא ופרעיה קמי ארבעה ודאי לדעות נחת. ושהדותא דשהדי מבטלה להימנותא דידיה: מתני' אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כו'. מ"ט דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. פרט לקטן. עד כדון שנתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן. נתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל (א) רעהו. עד שתהא נתינה ותביעה שוין: ירושלמי כי יתן איש ש"מ אין נתינת קטן כלום: אבל נשבעין לקטן. אוקמה רב בבן שטוענו לחברו שאתה חייב לאבי כך וכך ולא קטן ממש הוא אלא גדול הוא. ואמאי קרו ליה קטן. דלגבי מילי דאבוה קטן הוא. והודה לו [במקצת]. ומתני' ר' אליעזר בן יעקב הוא דאמר כי האי גוונא לאו משיב אבדה הוא. אבל משיב אבדה דברי הכל פטור ור'

א) עי' ב"ק קו ע"ב.

מסורת הש"ס

לעיל לד: וש"נ

[כתובות פה.]

[כסף מלתא אי' בתמורה כז: בשם רב ספרא ע"ש ועוד ביומא פג. ע"ש]

[נ"ל חרש שוטה] כתובות יח. [גיטין נא:]

תמורות פ"א מ"ב וש"נ

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ההוא לוה דאמר למלוה. נ"ב כוונתו לבאר דאע"פ דמלוה בעי לאתנויי והכא לוה קא מתנה אפ"ה לא אמרי' פטומי מילי בעלמא נינהו משום דכיון דקא מתנה לוה בשעת הלואה ודאי דלדעתא דהכי הלוה לו. ועיין בפ' א"נ דף סו כראשו וכמ"ש התוס': (ב) ד"ה אימור וכו' כדשיימי בי תלתא וכו' כדשיימי בי ארבעה וכו' וכ"ש היכא דא"ל כדאמרי בי ארבעה: (ג) ד"ה הואיל וכו' מהן הס"ד ואח"כ מ"ה הודה ותיבת או נמחק:

סב א ב מיי' פי"ד מהל' מלוה הלכה א סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן קא סעיף יז :
סג ג מיי' שם פי"ט הלכה א סמג שם טוש"ע שם סעיף יח :
סד ד מיי' פ"ז מהלכות ערכין הלכה טו :
סה ה ו מיי' שם הלכה יח והלכה יט סמג עשין קלא טוש"ע חו"מ סימן רפה סעיף ג :
סו ז מיי' פ"ה מהלכות טוען הלכה א סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן לה סעיף א :
סז ח מיי' פ"ב מהל' גניבה הלכה א והל' ג סמג עשין עא טור חו"מ סימן שנ :
סח ט מיי' פ"ב מהל' שכירות הלכה א סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' לה סעיף א וסימן שא סעיף א :
סט י מיי' שם הל' ד ופ"ה מהל' טוען הלכה ד סמג שם וסימן לה טוש"ע חו"מ סי' לה סעיף ג ועיין במ"מ :
ע כ מיי' פ"ד מהלכות טוען ונטען הלכה א סמג עשין סימן לא טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כג וסעיף כד :

רבינו חננאל

ור' אליעזר בן יעקב ורבנן בהאי דרב' פליגי דאמר מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כו'. ר' אליעזר בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז. הלכך לאו משיב אבדה הוא לפיכך תני אבל נשבעין לקטן. ולא קטן ממש הוא. אלא אפי' גדול כמו שאמרנו למעלה. ואקשינן ליה לרב ומי מצית אמרת לה למתני' בהדין אורחא. ור' אליעזר היא. והא קתני סיפא דרישא מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא נ' פטור. מפני שהוא כמשיב אבדה לבעלים. ופרקינן התם בסיפא דרישא בדלא טעין הבן ברי לי דמנה לאבא בידך אלא מספק. לפיכך אמרינן כיון דהודה לו במקצת משיב אבדה הוא ופטור משבועה דאורייתא. אבל הכא בנשבעין לקטן. ואוקימנא כר' אליעזר (פטוען) בטוענו ברי לי שאבא נושה בך מנה. הודה לו במקצת חייב. וי"א הכי פירק רב התם בסיפא דרישא בדאמר הנתבע ברי לי דלית ליה עלי [אלא] נ' הלכך פטור. סיפא בדאמר מספקא לי לפיכך רמו עליה שבועה כי היכי דלודי. ושמואל אמר הא דתנן אבל נשבעין לקטן להפרע מנכסי קטן כגון אלמנה מנכסי יתומין וכיוצא בה. הבא ליפרע מנכסי יתומין נשבע להן. וכדתני אביי קשישא יתומים שאמרו יתומים גדולים ואין צ"ל קטנים בין לשבועה בין לזיבורית. אבל נשבעין להקדש נמי להפרע מנכסי הקדש. כדתנן מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה. ואקשינן מכדי משעבדי נינהו לא [שנא] משעבדי להדיוט ולא שנא משעבדי להקדש. ופרקינן מהו דתימא משעבדי דכי פרע מן ההקדש אין נשבעין כדרב הונא דאמר שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר ק' לפלוני בידי נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש. אמרינן הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו. אבל ברי חיישינן שמא קנוניא עשו על ההקדש. לפיכך שנינו נשבעין להקדש: מתני' אלו דברים שאין נשבעין עליהן כו'. מנהני מילי שאלו כולן אין נשבעין עליהם. דת"ר על כל [דבר] פשע כלל. על שור על חמור על שה על שלמה פרט. על כל אבדה חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל כיוצא בו. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו עבדים דכתיב בהו לרשת אחוזה והוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאין גופן [ממון] דלראיה בעלמא עבידי. יצאו הקדשות רעהו כתיב ולא הקדש. ואין בקרקעות ולא בעבדים ולא בשטרות ולא בהקדשות תשלומי ד' וה'. דכל היכא דאיכא כפל כגון הגונב שה ונמצא בידו כמות שהוא ולא מכרו משלם [כפל] כשמכרו ד' והוא הדין בקר ה'. אבל אלו שאין כפל דמעטינהו מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור. וכתיב בהן אם ימצא הגנב ישלם שנים ודייניגן להו בכלל ופרט וכלל. דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל. כסף או כלים פרט. וגונב מבית האיש חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המיטלטל וגופו ממון אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון. יצאו אלו כולן. הנה נתברר שאין להן כפל. מה יש לומר כשימכרם יוסיף על הקרן שנים כדין הצאן. או ג' כדין הבקר. דבר שגורמתו המכירה. אבל הכפל הגניבה מחייבתו ולא המכירה. ואלו כיון שנתמעטו מן הכפל של הגניבה פשו להו שנים או שלשה חיוב המכירה כשתוסיף אותן על הקרן יביאו ג' או ד'. והיינו דאמרי' תשלומי ד' וה' אמרה תורה ולא תשלומי ג' וד'. שומר חנם אינו נשבע בהם מהאי טעמא ממעטי להו משום
שאין

אלא בדרבה קמיפלגי. הכל מפורש בפרק שני דכתובות (דף יח: ושם ד"ה ובכולי) ובהניזקין (גיטין דף נא: ושם): **ואין** בהן תשלומי כפל. דאפי' בקרקע שייכא גניבה כגון מסיג גבול אי נמי בגפנים טעונות והלה טוען טענת גנב ורבי מאיר מודה נמי בשאין עומדות ליבצר: **ולא** תשלומי ד' וה'. לא אילטריך אלא משום הקדשות דמשום קרקעות ועבדים לא אילטריך דאין נוהג אלא בשור ושה בלבד כדתנן בפרק מרובה (ב"ק דף סב:): **שומר** חנם אין נשבע. משום דקרא בשומר חנם כתיב דאיירי בשבועה נקט שבועה וה"ה דאין משלם אם פשע כמו שומר שכר דפטור מחיוב דידיה דהיינו גניבה ואבידה ונראה דשומר שכר נמי פטור מפשיעה כדמוכח בפרק החובל (שם דף נג.) גבי ההוא ארנקי דצדקה דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע ביה אתו גנבי וגנבו ובעי למיפטריה משום לשמור ולא לחלק לעניים והתם שומר שכר היה לרב יוסף דאמר בסמוך שומר אבידה כשומר שכר משום דלא בעי למיתב ריפתא לעניא וה"ל למיתני נמי שומר שכר אין נשבע שנאנס אלא בשבועה קמייתא דכתיב בקרא איירי וקאמר בה דהשומר חנם אין נשבע דהיינו גניבה קאמר נמי דנושא שכר אין משלם גניבה והמ"ל נמי דשואל אין משלם אם נאנסה או אפי' נגנבה דהא איתקיש לשומר שכר [א] ואם שאל בית ונשרף פטור. ועוד דמש"ה לא תני לה דלא שייך בהקדש שאלה ואע"ג דתניא תשלומי ד' וה' משום דשייך בכולהו אם מכר אלא דמיעט קרא אפי' שאר מטלטלין: **על** כל דבר פשע כלל. תימה בשלמא למ"ד במרובה (ב"ק סג:) חד בגנב וחד בטוען טענת גנב איצטריך למעוטינהו מכפל משום גנב עצמו אלא למ"ד תרוייהו בטוען טענת גנב לא איצטריך כיון דאימעוט משבועה דאין שייך כפל בטוען טענת גנב אלא היכא דנשבע כדאמרינן התם וליכא למימר בקפץ ונשבע דבהגוזל קמא (שם דף קו.) משמע דליכא כפל אלא אם כן השביע בבית דין וי"ל דאיצטריך להיכא דנתחייב לו שבועה ע"י גלגול אבל קשה דאמאי איצטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל דהתם לא שייך גלגול וי"ל דלמסקנא דריש מרובה (שם דף סג. ושם) ליכא אלא חד כלל ופרט וכלל השבועה והכפל ותרוייהו מימעטי מעל כל דבר פשע כדמשמע במרובה (שם) וקרא אכולה ענינא קאי דקאמר אי ס"ד על כל דבר פשע לכלל ופרט הוא דאתא ליכתבינהו הני פרטי גבי הנהו כו' וכי היכי דדרשא דכי יתן קאי אכולה פרשתא ה"נ על כל דבר פשע קאי אכולהו וכ"ת פרטי דכסף או כלים למה לי הא דרשינן לעיל מה כלים שנים כו' וא"ת וא"מ אמאי אילטריך רעהו למעוטי הקדש תיפוק ליה מוגנב מבית האיש דדרשינן במרובה (שם דף עו. ושם) ולא מבית הקדש וי"ל דהתם ארעהו סמוך ועיקר קרא לא אתא אלא לדרוש וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב* ונקטיה נמי לענין הקדש אי נמי התם בגנב עצמו והכא איצטריך לטוען טענת גנב ולמסקנא דמרובה (שם) לא הוי כלל ופרט קרא דעל כל דבר פשע דמסיק כל ריבויא הוא והני פרטי חד למעוטי קרקע וחד למעוטי עבדים וכו' ואגב ריהטא נקט האי תנא כלל ופרט וכלל דבמדה זו נמי ממעטי כל הני :
וכל

כולהו טענתא נמי כו'. ומאי פעמים ורבנן אמאי פליגי עליה: אלא בדרבה קמיפלגי. ולעולם בטוענו קטן ומשום דאין טענתו חשובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש קרי ליה הכא טענת עצמו מיהו הכא טענה היא דהא איכא נתינת איש דמכח נתינת האב היא אתה והיינו דקאמר פעמים וכי תימא רבנן אמאי פליגי עליה בדרבה קמיפלגי: התם דלא אמר ברי לי. רישא דקתני פטור דלא אמר היתום ברי לי סיפא דקתני נשבעין לקטן דאמר ברי לי: ליפרע מנכסי קטן. מנכסי יתום ואפי' הוליא שטר עליו צריך שבועה שלא נתקבל חוב זה מאביו: ליפרע מנכסי הקדש. המקדיש נכסיו ויצא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים צריך שבועה: תנינא. במסכת כתובות (דף פז.) ולקמן בכל הנשבעין (דף מה.): בין לזיבורית. דתנן בהניזקין (גיטין דף מח:) אין נפרעין מן היתומין אלא מן הזיבורית והיינו דתנא תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים: אדם עושה קנוניא על ההדיוט. הלוה הזה עשה (ג) עלה רמיותא עליו ואמר אני חייב לזה כדי שיטרוף הקרקע ממנו ויחלוקו ברמיותא: מנה לפלוני בידי. (ד) הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתי: אין אדם חוטא ולא לו. בשביל יורשין: **מתני'** קדשים שחייב באחריותן. כגון אמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו והפקידה לזה נשבע עליה אותו שהפקדון בידו דרעהו קרינן ביה דדבר הגורם לממון לרבי שמעון כממון דמי: יש דברים שהן בקרקע. שמחוברין לקרקע ואינן כקרקע ונשבעין עליהן ובגמ' מפרש פלוגתייהו: **גמ'** ולא תשלומי שלשה וארבעה. (ה) וכיון דכפל ליכא הוו להו שלשה וארבעה :
כי

תורה אור

כולהו נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו אלא בדרבה קמיפלגי *דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכולי' בעי דליכפריה והאי דלא כפריה משום דאינו מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט מיניה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה ורחמנא אמר רמי שבועה עילויה כי היכי דלודי ליה בכוליה ר' אליעזר בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז והלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בפניו הוא דאינו מעיז אבל בפני בנו מעיז ומדלא מעיז משיב אבידה הוא מי מצית מוקמת לה כרבי אליעזר בן יעקב הא קתני רישא מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שמשיב אבידה הוא התם דלא אמר ברי לי הכא דאמר ברי לי שמואל אמר לקטן ליפרע מנכסי קטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש לקטן ליפרע מנכסי קטן תנינא **מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה תרתי למה לי הא קמשמע לן כדאביי קשישא *דתני אביי קשישא יתומין שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית להקדש ליפרע מנכסי הקדש תנינא *מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועה ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה איצטריך סלקא דעתך אמינא הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט אבל הקדש דאין אדם עושה קנוניא על הקדש קא משמע לן והאמר רב הונא *שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש אמרי (א) ה"מ שכיב מרע *דאין אדם חוטא ולא לו אבל גבי בריא ודאי חיישינן: **מתני'** ואלו דברים שאין נשבעין עליהן *העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות אין בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם ר' שמעון אומר *קדשים שחייב באחריותן נשבעין עליהן ושאינו חייב באחריותן אין נשבעין עליהן רבי מאיר אומר *יש דברים שהן בקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש רבי מאיר מחייב שבועה וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כיצד בית מלא מסרתי לך וכיס מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב: **גמ'** תשלומי כפל מנלן *דתנו רבנן °על כל דבר (ג) פשע כלל על שור ועל חמור ועל שה ועל שלמה פרט על כל אבדה חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט *מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאע"פ שהן מטלטלין אין גופן ממון הקדש רעהו כתיב: *(ולא תשלומי כפל) ולא ארבעה וחמשה: מ"ט תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה: שומר חנם אינו נשבע: *מנא הני מילי דתנו רבנן
כי

ב"ק קו. ב"מ נ. כתובות יח. גיטין נא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ה"מ שכיב מרע. נ"ב עי' בתוס' בב"ב דף קעה: (ב) שם על כל דבר פשע. נ"ב לשון רש"י בהזהב דף נז ע"ב על כל דבר פשע סיפיה דקרא מיסתפי בטוען טענת גנב או בגנב עלמו: (ג) רש"י ד"ה אדם וכו' הלוה הזה עשה עלמו רמיה עליו: (ד) ד"ה מנה וכו' הגביהו תחלה: (ה) ד"ה ולא תשלומי וכו' דכיון:

[לקמן מה.]

גיטין נ. כתובות עג.

כתובות פז. לקמן מה.

ב"ב קעה: [ערכין כג.]

[שם ב"מ ה: קדושין סג:]

ב"מ נח. ע"ש

גיטין לט. סנהדרין טו. ב"מ ק:

ב"ק סב: ב"מ נז: שמות כב

[לעיל לז:]

[ג' תיבות הללו נראה כמיותר]

[ב"מ נג:]

[ועי' תוספות ב"ק סג. ד"ה רעהו]

הגהות הגר"א (א) תוס' ד"ה שומר. ואם שאל כו'. ויש מחייבין. נ"ב (נסי' לי"ה ס"א וע"ש בש"ך ובאחרונים) ובסימן ש"א סתם כדעת התוס' :

תורה אור

כי יתן איש אל רעהו *כלל כסף או כלים פרט לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון אף כל דבר המטלטל וגופו ממון יצאו קרקעות שאין מטלטלין יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות יצאו שטרות שאף על פי שמטלטלין אין גופן ממון הקדש רעהו כתיב: נושא שכר אינו משלם: מנלן דתנו רבנן °כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה פרט וכל בהמה לשמור חזר וכלל כלל ופרט וכלל כו' עד הקדש רעהו כתיב: ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע כו': מכלל דרבי מאיר סבר כל המחובר לקרקע אינו כקרקע ארמיפלגי בטעונות ליפלגי בסרוקות (אלא) *א"ר יוסי ברבי חנינא *הכא בענבים עומדות להבצר קמיפלגי דרבי מאיר סבר [ב]כבצורות דמיין ורבנן סברי לא כבצורות דמיין: אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל כו': אמר אביי לא שנו אלא דאמר ליה בית סתם אבל אמר ליה בית זה מלא ידיעא טענתיה א"ל רבא אי הכי אדתני סיפא זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב ליפלוג וליתני בדידה במה דברים אמורים בבית מלא אבל בית זה מלא חייב אלא אמר רבא [ג]לעולם אינו חייב עד שיטעננו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין תניא כוותיה דרבא כור תבואה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור [ד]מנורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור [ה]אזורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא אזורה קטנה פטור [ו]אבל אמר לו כור תבואה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא לתך חייב [ז]מנורה בת עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב כללו של דבר לעולם אינו חייב עד שיטעננו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי בית זה מלא °ומאי שנא מנורה גדולה ומנורה קטנה מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אי הכי בת עשר בת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר ר' שמואל בר רב יצחק הכא [ח]במנורה של חליות עסקינן דקא מודה ליה מינה אי הכי אזורה נמי ניתני ולוקמי בדלייפי אלא דלייפי לא קתני הכא נמי בשל חליות לא קתני אלא אמר ר' אבא בר ממל [ט]שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין: **מתני'** *[י]המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון אמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור [כ]סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב [ל]סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור [מ]סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרים היה שוה חייב ומי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון:

גמ'

כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגו'. פרשת שומר חנם היא דתניא בהשואל (ב"מ דף צד:) פרשה ראשונה בשומר חנם ושניה בשומר שכר ושלישית בשואל וגבי שומר חנם אין לו עליו אלא שבועה כדכתיב (שמות כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו: *אינו משלם. גניבה ואבידה הכתובה בו ליחייב דכתיב (שם) אם גנב יגנב מעמו: ידיעא טענתיה. דכיון דאמר ליה בית זה מלא וזה מחזירה לו חסירה נראה חסרונה והרי הוא כזה אומר עד החלון וזה עד הזיז: *זיז. קורה של עלייה הבולטת בתוך הבית: אלא מנורה קטנה פטור. דאין ההודאה ממין הכפירה ומה שטענו לא הודה לו: אין לך בידי אלא בת חמש חייב. לקמן מפרש לה: אזורה נמי ליתני. אזורה בת עשר אמות יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא בת חמש חייב ולוקמה באזורה בת חתיכות הרבה ולייפי אהדדי בתפירת מחט: לגוררה ולהעמידה על משקל חמש ליטרין. אבל בגדולה וקטנה ליכא למימר הכי ובאזורה ליכא למימר חתך הימנה שהרי ראשיה ניכרין: **מתני'** שקל. חצי סלע: מי נשבע. כמה היתה שוה: מי שהפקדון אצלו. המלוה ובגמרא מפרש אהייא קאי: ויוציא הלה את הפקדון. ושמא לא דקדק זה בשומא ויפסלנו לעדות ולשבועה:

וכל בהמה לשמור חזר וכלל. אע"ג דבריש ת"כ קאמר מפרט וכלל כילד ומייתי האי קרא לסימנא בעלמא הוא דנקטיה דהכא כלל ופרט וכלל הוא: **כבצורות** דמיין. נראה דלענין שבת לכ"ע לאו כבצורות דמיין וכמחוברות דמו דגמר מקצירת סממנין שהיתה לאחר שעומדין ליקצר ולענין בעל חוב כיון דלא צריכי לארעא לכ"ע כבצורות דמיין כדמוכח בפרק נערה (כתובות דף נא. ושם) גבי הא דאמר רב יוסף זיל הב לה מתמרי דעל בודיא דפריך סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי ואי הוה שייך לפלוגתא דהכא מאי קשיא ליה דלמא כרבנן סבירא ליה מיהו ר"ח פירש דהוי כר"מ דקיימא לן הכי משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט: ושם) פסקינן כר"ש דאמר אכלה' פירות גמורים משלמת פירות גמורים כדמפרש טעמא בגמרא דכי אמר רחמנא ובער בשדה אחר שום זה לא יהא אלא על גב שדה אחר ה"מ מידי דצריך לשדה הני כיון דלא צריכי לשדה בעינייהו בעי לשלומי אלמא דכתלושין דמו: *אלא על דבר שבמדה כו'. פריב"א דכ"ל מההיא דדרשינן בריש מרובה (ב"ק דף סג: ושם) שלמה למעוטי דבר שאינו מסוים והיינו שלא במדה ובמשקל ובמנין ומיהו י"מ שם פירוש אחר דאתא לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז כדאמרינן בהזהב (ב"מ דף מז.) גבי קנין מה נעל דבר המסוים אף כל דבר המסוים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא*): *זה אומר עד הזיז. למ"ד הילך פטור (ב"מ דף ד.) צריך להעמיד כגון שזה עלמו שמודה אינו בעין: **ליפלוג** וליתני בדידיה. דבלאו הכי מיירי סיפא בבית זה דבבית סתם אפילו עד הזיז עד החלון אין דבר שבמדה: **אלא** אמר רבא. וא"ת ואמאי לא חשיב בית זה מלא דבר שבמדה דכיון דאמר ליה בית זה מלא וזה מחזיר לו חסירה נראית חסרונה והרי הוא כזה אומר עד הגג וזה אומר עד הזיז וי"ל דבשאין חסירה אלא מעט מקרית מלאה ואין ידוע מה ביניהם אי נמי בעינן שיזכיר מדה בהודאתו: **לאו** לאתויי בית זה מלא. ואם תאמר ודלמא לאתויי בית סתם דאכתי לא תנא ליה דטעמא דפטורא ברישא הוי משום דמה שהודה לו לא טענו כדפירש ובית סתם הודה לו מה שטענו וי"ל דלשון שיטעננו משמע שניכרות טענותם וידוע מה שביניהם והיינו נמי לישנא דרבא גופיה ולשון ויודה משמע שמזכיר בהודאתו מדה אבל קשיא אמאי תני זה הכלל הא לא שייך לרישא דהוי מה שטענו לא הודה לו °ואמאי דמוקי לה במנורה של חליות ניחא דברישא אפילו של חליות פטור אף על גב דהודה לו מה שטענו דבעינן דבר שבמדה והשתא ניחא נמי דמייתי בזה הכלל בית זה מלא דלבית סתם לא איצטריך דמרישא שמעינן לה כיון דלא הוי דבר שבמדה: **ויוציא** הלה את הפקדון. פירש בקונטרס שמא לא דקדק זה בשומא ויפסלנו לעדות ולשבועה וכן פר"ח כאן אבל בריש המפקיד (ב"מ דף לד:) הקשה לדברי המפרש כן וכי עבדינן תקנה לרשיעי אלא טעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמלא שבועת לוה לבטלה [וע"ע תוס' ב"מ לד: ד"ה שמא]:

*) [וע"ע בתוס' ב"ק סג. ד"ה דבר וכו' מבואר טפי]

רבינו חננאל

שאין מטלטלין א) ואין גופו ממון כו' לפי שאין נשבעין אלא על דבר המיטלטל וגופו ממון כו': נושא שכר אינו משלם. דת"ר כי יתן איש אל רעהו כלל חמור או שור או שה פרט וכל בהמה חזר וכלל כלל ופרט כו': מתני' ר' מאיר אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע כיצד עשר גפנים מסרתי לך והלה אומר אינן אלא ה' ר' [מאיר] מחייב וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע: ואקשינן מכלל דרבי מאיר סבר מחובר אינו כקרקע. ארמפלגי בטעונות ובענבים ליפלוג בסרוקות בגופן של גפנים: ואוקמה ר' יוסי בר' חנינא דברי הכל מחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. ובענבים העומדות ליבצר פליגי. ר' מאיר סבר כבצורות דמיין: מתני' אין נשבעין אלא על דבר שבמדה כו'. כיצד אמר ליה בית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע. אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור: זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון היה בית זה מלא תבואה חייב. אוקמה רבא דאינו חייב עד שיטעון בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין. תניא כוותיה דרבא כור תבואה לי בידך אין לך בידי פטור. כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב: מנורה גדולה לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור. מנורה בת עשר ליטרין לי בידך אין לך בידי אלא בת ה' ליטרין חייב: אזור גדול לי בידך. אין לך בידי אלא קטן פטור. כללו של דבר אינו חייב עד שיטענו בדבר שבמדה שבמשקל כו': ואקשינן מ"ש בשטענו מנורה גדולה והודה לו בקטנה דפטור דאמרי' מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. בשטענו מנורה בת עשר ליטרין והודה לו במנורה בת ה' ליטרין נמי מה שטענו לא הודה לו כו'. ופרקינן בשטענו במנורה של חליות בת י' ליטרין והודה לו במקצת הטענה ממנה בה' ליטרין. ודחינן אי הכי אזור נמי נימא חייב ונוקמה בדלייפי והוא דאודי באזור מקצת ממנו אלא מדלא קתני אזור בדלייפי. הכא נמי מנורה של חליות לא קתני. ושאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה אותה בעצמה בה' ליטרין ונמצאת הטענה בדבר אחד: והני קרקעות ועבדים ושטרות ששנינו אין נשבעין עליהן שבועתא דאורייתא. אבל שבועה דרבנן נשבעין עליהן. דגרסי' בכתובות פרק הכותב לאשתו דין ודברים אין לי בנכסייך (דף פז:) הפוגמת כתובתה סבר רמי בר חמא שבועתא דאורייתא כו'. ואסיקנא. אלא אמר רבא שבועה מדרבנן ב) אלא להפיס דעתו של בעל (הבית): מתני' המלוה את חברו על המשכון ואבד ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה. והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור כי לא הודה לו הלוה שנשאר לו כלום עליו. אלא [אמר] לו ההלואה היתה כנגד המשכון כיון דקיימא לן שהמלוה על המשכון שומר שכר ושומר שכר חייב בגניבה ואבידה חייב המלוה בדמי המשכון. לפיכך יצאה המלוה בדמי המשכון כו'. עד מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. ואמרינן

ואמרו

א) אולי צ"ל יצאו שטרות אע"פ שמטלטלין אין גופן ממון וכו'. ב) אולי צ"ל דפרע דייק כו' וכן בע"א מעידה שהיא פרועה השבועה אינה אלא וכו'.

שמות כב

[דבור זה שייך לעיל מב: במשנה]

[ג"ז שייך לעיל במשנה]

[ב"מ ק: סנהדרין טו. גיטין דף לט.]

[ג"ז שייך לעיל במשנה]

[ג"ז שייך לעיל במשנה]

גליון הש"ס

גמרא ומ"ש מנורה גדולה. לשון זה מוקשה הא בזה פשוט דפטור דלא הוי דבר שבמדה וכמ"ש תוס' ואם כן איך שייך ומ"ש וה"ל למפרך מסברא מנורה בת י' ליטרין הא לא הוי ממין שטענה(ובאמת ליכא פרכא דדלמא אתי כר"ג) עכ"פ לישנא ומ"ש תמוה: תוס' ד"ה לאו וכו'. ואמאי דמוקי לה במנורה של חליות ניחא. משמע דלמסקנ' ישאר הקושיא. וקשה לי הא גם למסקנא ניחא די"ל דהברייתא נקט פסקי דינים מה שהם בכל גווני דברישא מנורה גדולה פטור אף בחליות ומשום דבר שבמדה. וסיפא דעשרה חייב אף באינו חליות דיכול לגוררה. אבל אזור לא נקט דלא הוי בכל גווני רק בלייפי:

עין משפט נר מצוה

עא א ב מיי' פ"ה מהל' טוען הלכה ד ופ"ב מהלכות שכירות הלכה ד סמג עשין פט לה טוש"ע חו"מ סימן לה סעיף ב ועיין במ"מ:

ב"ק סג. ב"מ מ:

עב ג מיי' פ"ד מהל' טוען הלכה א סמג שם טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כד:

עג ד מיי' שם פ"ג הלכה ט סמג שם טוש"ע חו"מ סימן פח סעיף כה:

עד ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף כו:

עה ו מיי' שם הלכה ח טוש"ע שם סעיף כג:

עו ז ח מיי' שם הלכה ט טוש"ע שם סעיף כה:

עז ט מיי' שם סמג שם

עח י מיי' פי"ג מהלכות מלוה הלכה ד סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן עב סעיף ט וסעיף טו וע"ש:

עט כ מיי' שם טוש"ע שם סעיף י:

פ ל מ מיי' שם טוש"ע שם סעיף יב:

פא א ב מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה הלכה ד סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן עב סעיף ט :
פב ג טוש"ע חו"מ סי' עב סעיף ג בהג"ה :

ואמרו רבנן שישבע המלוה ויטול. ולקמן נפרש בע"ה אמאי לא תנא לה לקמן בהדי נשבעין ונוטלין :
והשתא דאמר רב אשי. משמע הכא דקאי שיטיא דרב אשי וא"ת דברים המפקיד(ב"מ דף לה.)משמע דהדר ביה רב אשי מהך שיטיא דכי הדר פריך התם לרב הונא מרישא דסיפא דקתני סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור ואי איתא מגו דאשתבע שאין ברשותו לשתבע נמי על ידי גלגול כמה היה שוה ומוקי לה רב אשי במאמינו אלמא הדר ביה דהא רישא נמי מצי לשנויי הכי ותהא כולה במאמינו ויש לומר דברישא לאו אורחיה דלהימניה ואז לא יכול לישבע משום שמא יוציא הלה הפקדון ויפסיד : **הכי** קאמר מי נשבע תחלה. מה שכתוב בקונטרס ולעולם אסיפא קאי דשבועה אמלוה נראה טעות סופר אלא ארישא קאי דשבועה גבי לוה היא : **אבל** קתא ונסכא לא. פירש בקונטרס דכיון דנסכא בת פרעון היא לא קבלו עליה אלא בדמי שוייה וקשיא דבסמוך פריך ממתני' אמאי חייב נימא ליה הא קבילתיה ומאי קושיא שמואל מודה במידי דבר פרעון וליכא למימר דלנהרדעי פריך מדמשני כי קאמר שמואל כו' ובדוחק יש לחלק דמודי רב נחמן בחד נסכא או בתרי נסכא אבל נסכא בהדי קתא מוכחא מילתא דקתא למשכון ונסכא לפרעון ונראה לפרש דה"ק אבל קתא ונסכא לא אלא אבד כל חד לפי מאי דשוייה דאם הנסכא שוייה עשר קתי אבד נסכא אבד עשר חלקים אבד קתא אבד חלק אחד עשר ועכ"ג לפרש קתא ונסכא לא ואי אבד קתא לא אבד פלגא אלא מאי דשוי דעיקר סמיכת המלוה על הנסכא אבד נסכא אבד כולהו ואי אבד נסכא ברישא אבד פלגא אבד קתא אבד כולה נהרדעי אמרי אפי' אבד קתא ברישא אבד פלגא וגרס ברישא דמילתייהו אבד קתא אבד פלגא : **מתני'** בדפרים כי קאמר שמואל בדלא פריש. ר"ח גרים איפכא וכן רבינו תם ומוקי דשמואל בדפריש

גמ' והשתא דאמר רב אשי זה נשבע וזה נשבע הכי קאמר מי נשבע תחלה כו'. (ד) והא דרב אשי בבבא מציעא הוא בפ' המפקיד דאמר רב הונא התם גבי שומר שכר שטען נגנבה וחייב עצמו בתשלומין משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו חיישינן שמא עיניו נתן בה ורוצה לקנותה בדמים ואותביניה מהא דקתני ויוציא הלה את הפקדון ואי אמרת משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו היכי מצי מפיק ליה ושני רב אשי עלה זה נשבע וזה נשבע זה נשבע שאינה ברשותו וזה שהשבועה עליו נשבע כמה היתה שוה והכי קאמר מתני' מי נשבע תחלה מי שהפקדון אצלו נשבע תחלה שאינה ברשותו ולעולם אסיפא דרישא קאי היכא דשבועה גבי לוה : קתא. בית יד : אבד אלפא זוזי. דסבר וקביל אבל כל זמן שהן קיימין על כרחו גובה חובו אם מלוה סתם הוא סתם מלוה שלשים יום ואם פירש לו זמן כשיגיע זמנו יפרע ולא מצי למימר סברת וקבילת דאי נמי משכון קבליה לשם פרעון לא קבליה וכיון דקבליה לשם משכון כל כמה דלא מהדר ליה משכוניה לא גבי ולא מצי פטר נפשיה בדמי שווין : אבל תרתי קתא. לא אמרינן חדא קביל בחמש מאה וחדא בחמש מאה ואי אבד חדא מינייהו לא ליפסיד חמש מאה דהא לא פריש חדא בפלגא וחדא בפלגא אלא תרוייהו קבלינהו בחדא במשכונו ולא בפרעון וכיון דמהדר ליה מקלת משכונו במאי דחסר (נפשיה) מיניה פטר נפשיה בתשלומי שוויו : ורב נחמן אמר אפי' תרתי קתאתי. ואע"ג דלא פריש מסתמא חדא בפלגא וחדא בפלגא קבלינהו ואי אבוד חדא אבוד פלגא : אבל קתא ונסכא. לא אמרינן נסכא קביל בפלגא דכיון דמידי דחזי לפרעון הוא לא קבליה עליה אלא בדמי שוויו : אבד נסכא אבד פלגא גרסינן : חייב. ולא אמרינן איני מקבלו עלי אלא באחריות דמיו בשווין : ישבע ויטול מעותיו. אבד כל מעותיו : בדפרים. ישבע (ה) שאבדו ויטול את חובו : בדלא

גמ' *אחייא אילימא אסיפא ותיפוק ליה דשבועה גבי מלוה (א) אמר שמואל ארישא וכן אמר רבי חייא בר רב ארישא וכן א"ר יוחנן ארישא מאי רישא סיפא דרישא סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא ושקלוה רבנן מלוה ושדיוה אמלוה והשתא *דאמר רב אשי ^דקיימא לן זה נשבע שאינה ברשותו וזה נשבע כמה שוה הכי קאמר ^במי נשבע תחלה מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון *אמר שמואל ^גהאי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ומשכן ליה קתא דמגלא אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אבל תרתי קתאתי לא ורב נחמן אמר אפי' תרתי קתאתי אבד חדא אבד חמש מאה אבד אידך אבד כוליה אבל קתא ונסכא לא נהרדעי אמרי אפילו קתא ונסכא אבד נסכא אבד פלגא אבד קתא אבד כוליה תנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב לימא ליה הא קבילתיה מתניתין בדפריש שמואל בדלא פריש (ב) לימא כתנאי *המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול את מעותיו דברי רבי אליעזר רבי עקיבא אומר יכול הוא שיאמר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותיך אבל המלוה אלף זוז בשטר והניח משכון בידו דברי הכל אבד המשכון אבדו מעותיו היכי דמי אי (ג) דשוי שיעור זוזי מאי

דאין סברא להפסיד למלוה כל חובו לגמרי היכא דלא פריש ואם תאמר כי מוקי בסמוך פלוגתא דרבי אליעזר ודר' עקיבא בדשמואל אי בדפרים מאי טעמא דר' אליעזר ויש לומר דקסבר ר' אליעזר דאסמכתא בעלמא היא ואפי' כנגד המשכון לא מפסיד כדאשכחן באיזהו נשך (ב"מ דף סו: ושם) דקאמר דבאסמכתא בעלמא לא הוי אפי' אפותיקי למיגבא מיניה ור' עקיבא לא חשיב אסמכתא אלא כגון *אם אוביר ולא אעביד שאין בדעתו להתחייב אלא להבטיח חבירו ולהסמיכו על דבריו שיאמינהו אבל הכא דעתו לכך ולכך אומר כדי לקיים ואפי' מאן דחשיב משחק בקוביא אסמכתא בפרק זה בורר (סנהדרין דף כד: ושם) התם שאני שלא הפסיד אבל הכא שהפסיד משכונו גמר בדעתו להפסיד כל החוב וכל שכן אי שמואל איירי בדלא פירש שאנו צריכים לטעם זה ועוד יש לומר דבלאו אסמכתא פליגי ופריש לאו היינו שפירש בהדיא שיפסיד כל החוב אלא כמו שפר"ח דפריש ואמר אע"ג דלא שוי אלפא זוזי קבלתיה דרבי אליעזר סבר דלענין זה קיבלה שיעכבנו בידו עד שיפרע כל חובו ורבי עקיבא סבר דלהכי קבלו דאם אבד המשכון אבדו מעותיו ואם תאמר בפרק האומנין (ב"מ דף פא:) אמאי לא מוקי מתני' דהמלוה על המשכון שומר שכר אפי' כר' אליעזר ולימא בדפרים מודה רבי אליעזר כדשמואל ויש לומר אי מודה בדפרים ופלוגתא בדלא פירש אמאי לא יפסיד כנגד המשכון לר' אליעזר דישבע ויטול מעותיו משמע אפי' מה שכנגד המשכון דמה שכנגד המשכון חשיב כמפרש והשתא נמי ניחא הא דקאמר דכ"ע לית להו דשמואל דהוה ליה למימר דכ"ע אית להו דשמואל דבשלמא לפי גירסת הספרים והקונטרס דשמואל איירי בדלא פריש לא מ"ל כ"ע אית להו דשמואל דכיון דאפי' לא פירש מפסיד כל החוב אם כן בדפרים נמי כסי שלא יפסיד כנגד כל החוב מכל מקום כנגד המשכון יפסיד ואמאי לר' אליעזר יטול מעותיו דמשמע אפילו כנגד המשכון אבל לפירוש רבינו חננאל דמוקי שמואל בדפירש הוה ליה למימר דכ"ע אית להו דשמואל ולר' אליעזר ישבע ויטול כיון דלא פירש וטעמא דרבי עקיבא משום דר' יצחק כדמפרש השתא אבל לפי מה שפירש דכנגד המשכון חשיב כמפורש ניחא דודאי ר' אליעזר לית ליה דשמואל מדיטול אפי' מה שכנגד המשכון דלא שייך למימר דלזכרון דברים בעלמא תפים ליה לענין מה שכנגד המשכון והא דקאמר לקמן למאי תפים ליה לזכרון דברים בעלמא היינו אי כולי עלמא לית להו דשמואל ואי הוה אמר דאין הלכה כשמואל הוה ניחא טפי הא דלא קאמר דכולי עלמא אית להו דשמואל ומטעם זה פסק רבינו חננאל דאין הלכה כשמואל וכן בה"ג ואין נראה דמכאן אין ראיה דלא הוה מצי לומר כולי עלמא אית להו כדפרישית ואדרבה נראה דהלכתא כוותיה דקיימא לן כרב נחמן בדיני ועוד דלרבה דקיימא לן כוותיה לגבי רב יוסף דבסמוך צריך לאוקמה פלוגתייהו דר' אליעזר ור' עקיבא כדשמואל כמו שמפרש וקיימא לן כר' עקיבא דר' אליעזר שמותי הוא ועוד מדמה לקמן הסיא דאין שוה אלא פלגא לשמואל ובפרק הזהב (שם דף מח:) מדמה לרבי יוחנן דאמר בערבון כנגד כולו הוא קונה א"כ ר' יוחנן כשמואל ורב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ומדשמואל אין ראיה דאף על גב דלענין דינא מיתפיל והלכתא כוותיה בדיני הסיא דערבון לענין איסור איתפיל ולפי פר"ח דאיירי שמואל בדפרים הסיא דערבון איירי נמי בדפרים :
מאי

רבינו חננאל

ואמרינן מכדי ד' בבי קתני במתני' על איזו מהן שנינו זו המשנה מי נשבע מי שהפקדון אצלו . ואוקמה שמואל ור' יוחנן וחייא בר רב אהא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה . פירוש הסלע יש בו שני שקלים נתפרע השקל דמי המשכון נשאר לו שקל שהוא חצי סלע על הלוה והלוה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה נשאר לך בידי דינר נמצא המלוה טוענו בב' דינרין והלוה מודה לו בדינר חייב הלוה שבועה כי ג' דינרין היה שוה ויוציא המלוה המשכון ויכחישנו ונמצא חשוד על השבועה לפיכך רמו עליה שבועה על מי שהפקדון אצלו א) כי אינה ברשותו ונמצאו שניהן נשבעין והכי קתני מאחר שזה וזה נשבעין מי נשבע תחלה ואמרינן מי שהפקדון אצלו נשבע תחלה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון אבל סיפא דקתני סלע הלויתיך עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי סלע הלויתני עליו וה' דינרין היה שוה שנמצא הלוה טוענו בסלע והודה לו המלוה בדינר שהשבועה על המלוה היא ב) אינו חייב לישבע שאינה ברשותו אלא כמה היה שוה: הא דאמר שמואל מאן דאוזפיה חבריה אלפא זוזי ואנח קתא דמגלא משכון עילויהו כו' . ורב נחמן אוסיף אהא דשמואל ונהרדעאי אוסיפו אהא דרב נחמן. וקיימא לן דכל הני כולהו לית הלכתא כותייהו מיהו אנן מפרישנן טעמייהו : ואקשינן עלייהו וכי מאן דיהיב משכון לחבירו ודמי המשכון פחות מן המלוה ואבד המשכון אבדו המעות כולם . והתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה [שוה] חייב . אמאי חייב הלוה נימא ליה למלוה הא קבילתיה למשכון בסלע: ופרקינן מתניתין בדלא פריש ואמר אע"ג דלא שוה המשכון סלע אנא קבילתיה בסלע אלא בסתם לפיכך חייב כי אמר שמואל ורב נחמן ונהרדעאי בדפריש ואמר אע"ג דלא שוה הני דמי קבילתיה : נימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי ר' אליעזר . ר' עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון כו'. ואמרינן היכי דמי או דשוה האי משכון שיעור זוזי ואבד בהא

ב"מ לד: ע"ש
[ב"מ לה.]
שם פב.
שם פא:
[ב"מ קד.]

הגהות הב"ח

(א) גמ' גבי מלוה הוא אמר שמואל: (ב) שם לימא כתנאי. נ"ב עי' בב"מ דף מח ע"ב : (ג) שם אי בדשוי שיעור : (ד) רש"י ד"ה והשתא וכו' הא דרב אשי כצ"ל ואות ו' נמחק : (ה) שם ד"ה ישבע וכו'. ישבע שאבד כצ"ל ואות ו' נמחק :

א) נראה דחסר כאן וצ"ל והשתא דקיי"ל דזה נשבע שאינה ברשותו ונמצאו שניהם נשבעין . הכי קתני סי'. ב) דברי רבינו צ"ע קאי ומלוה לייבב .

מאי טעמיה דרבי אליעזר אלא לאו בדלא שוי שיעור זוזי ובדשמואל קא מיפלגי לא בדלא שוי כ"ע לית להו דשמואל והכא בדשוי שיעור זוזי ובדרבי יצחק קא מיפלגי *דאמר רבי יצחק *מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר °ולך תהיה צדקה אם אינו קונה משכון צדקה מנין לו מכאן לבעל חוב שקונה משכון לימא דרבי יצחק תנאי היא ותיסברא אימור דאמר רבי יצחק שמשכנו שלא בשעת הלואה משכנו בשעת הלואה מי אמר אלא משכנו שלא בשעת הלואתו כולי עלמא לא פליגי דאית להו דרבי יצחק והכא במשכנו בשעת הלואתו

ובשומר אבדה קמיפלגי דאיתמר *שומר אבדה רבה אמר כשומר חנם ורב

דברים כד

רש"י

בדלא שוי שיעור זוזי. עסקינן: ובדשמואל קמיפלגי. רבי אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון שאינו שוה כל החוב אין אדם מקבלו אלא לזכרון דברים הלכך שומר חנם הוא עליו וישבע שלא פשע ושאינו ברשותו ויטול כל מעותיו ור' עקיבא כשמואל סבירא ליה שנעשה משכון קבלו אבל הלוהו אלף זוז בשטר אפילו רבי אליעזר מודה שהמשכון שקיבל אחרי כן לשם משכון קבלו שהרי אינו צריך לו לזכרון דברים שהשטר לו לראיה: ה"ג אי דלא שוי שיעור זוזי דכ"ע לית להו דשמואל ובדרבי יצחק קמיפלגי רבי אליעזר לית ליה דרבי יצחק ואינו עליו אלא שומר חנם ואף על פי שהוא משכון גמור: אימור דאמר רבי יצחק שמשכנו שלא בשעת הלואתו. כגון על ידי ב"ד דבהכי משתעי קרא דכתיב לעיל מיניה בחוץ תעמוד והאיש וגו' ואמר מר *זה שליח ב"ד: כשומר

תורה אור

תוספות

מאי לאו בדלא שוי. פירש בקונטרס דרבי אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון שאין שוה כל החוב אין אדם מקבלו אלא לזכרון דברים בעלמא משמע אבל אם שוה כל החוב מודה רבי אליעזר דאבדו מעותיו וי"ס שכתוב בהם בפירוש היכי דמי אי בדשוי מאי טעמא דרבי אליעזר וקשה דבפרק האומנין (ב"מ דף פב. ושם) מסיק מתניתין דהתם דלא כרבי אליעזר ולוקמה ככ"ע ובדשוי וי"ל דהתם לפי המסקנא דלא איירי רבי יצחק אלא שלא בשעת הלואתו שאין לחלק בין שוי בין לא שוי שאם יתחייב בדשוי משום דרב יוסף א"כ בדלא שוי נמי יפסיד כנגד המשכון אבל הכא השתא ס"ד דרבי יצחק איירי אפילו בשעת הלואתו הלכך מודה רבי אליעזר בדשוי אבל לא שוי הוי זכרון דברים בעלמא ולא שייכא התם דר' יצחק. ומיהו תימא כיון דרבי יצחק גזירת הכתוב היא מה לי שוי מה לי לא שוי אטו משום דלא שוי לא קרי ביה השב תשיב את העבוט ולך תהיה צדקה ועוד דמסיק בסוף ותסברא אימר דא"ר יצחק כו' ומעיקרא פשיטא ליה דבשוי יודה ר"א משום דר' יצחק על כן נראה גירסת הספרים דגרסי מאי לאו בדלא שוי פי' מאי לאו אפי' בדלא שוי דרבי עקיבא אית ליה דהפסיד כדשמואל ורבי אליעזר לית ליה דשמואל ואפי' בדשוי יטול כל מעותיו ובסיפא כשהלוהו אלף זוז בשטר מודה ר' אליעזר דאבדו מעותיו משום דאורחא דמילתא כשהלוהו בשטר שאין נותן לו משכון באותה שעה והוי שלא בשעת הלואתו וקני משכון מדרבי יצחק וכי מוקי פלוגתייהו בדרבי יצחק לא פליג ר' אליעזר אדרבי יצחק אלא בשעת הלואתו אבל שלא בשעת הלואתו מודה ר' אליעזר ולא הוי השתא אבדו מעותיו דבסיפא כאבדו מעותיו דרבי עקיבא דהיא דרבי עקיבא אבדו אפי' דמים היתירים על המשכון ובסיפא דוקא שכנגד שמשכון דהא הוי טעמא משום דקנה משכון כדרבי יצחק כדפרישית ומה שפירש בקונטרס בסיפא שיש שטר אין צריך משכון לזכרון דברים אבל ברישא שאין שטר הוי משכון לזכרון דברים ולא לגובייני אין נראה לפרש כך דלמאי דמוקי לה דפליגי בדשוי ליכא למימר לזכרון דברים תפיס, ליה דהא לכ"ע אין משמע אפי' משכנו בשעת הלואה כדפרישית בגיטין (דף לז. ד"ה שאני) ובכל שעה (פסחים דף לא: ד"ה בדר"י): **לא** בדשוי וקמיפלגי בדרבי יצחק. תימה דלימא דבהא פליגי דמר סבר כיון דשוי תפיס ליה בשביל החוב ורבי אליעזר סבר אע"ג דשוי לא נקיט ליה לענין שיפסיד החוב אבל בדלא שוי כ"ע לית להו דשמואל ולפר"ח דמוקי שמואל בדפריש ניחא דכיון דאפי' בדפריש לית להו דשמואל סברא הוא דבשוי בסתם לא תפיס ליה לענין שיפסיד החוב באבידת המשכון: **צדקה** מנין. דלא מיקריא צדקה אא"כ מחסרו ממון: **מכאן** לבע"ח שקונה משכון. נראה דאין מתחייב באונסין אלא הוי כמו שומר שכר כדמוכח ס"פ האומנין (ב"מ דף פב. ושם) דבעי לאוקמא הא דתנן הלוהו על המשכון ש"ש במשכנו שלא בשעת הלואתו וכדרבי יצחק וכן מוכח בה"ג דשומר שכר הוי: **שומר** אבידה רב יוסף אמר כו' ורבה אמר כו'. פסק ר"ח דהלכה כרב יוסף דאמר בפרק אין בין המודר (נדרים דף לג:) דכ"ע אית להו פרוטה דרב יוסף ואין נראה ראיה מהם כלל דרבה נמי מודה דאי אתי עניא דלא בעי למיתב ליה דאטו מי לית ליה העוסק במצוה פטור מן המצוה אלא דס"ל דמשום הנאה פורתא כזאת דלא שכיחא לא חשיב שומר שכר וקצת משמע באלו מציאות (ב"מ דף לא. ושם) דהלכה כרב יוסף גבי ההיא דדרים התם השב תשיב אין לי אלא לביתו לגינתו ולחורבתו מנין ת"ל תשיבם מ"מ ודייק סתמא דהש"ס ה"ד אי דמינטרא פשיטא אי דלא מינטרא אמאי לעולם דמינטרא והא קמ"ל דלא בעינן דעת בעלים וכדרבי אלעזר והיינו כרב יוסף כדמוכח בריש הכונס (ב"ק דף נו. ושם) דפריך מינה רבה לרב יוסף ובעי למידק דמרבינן חורבתו שאינה משתמרת דאי משתמרת היינו ביתו אלמא שומר חנם הוי ומשני רב יוסף לעולם דמינטרא וכרבי אלעזר וי"ל דרבה קיבלה מרב יוסף משום דלדידיה נמי לא ניחא דהא מודה רבה לרב יוסף בבעלי חיים דנקטו להו ניגרי ברייתא דבעו נטירותא יתירתא כדאמר התם וקרא בבעלי חיים כתיב לא תראה את שור אחיך והיה צריך לדחוק דרבוייא דקרא אוכן תעשה לשמלתו קאי אי נמי בכפותין ועוד דהוה צריך לומר דאסמכתא בעלמא היא דהא טעמא דרבה דהוי ש"ח משום דמאי הנאה קממטי ליה א"כ איצטריך קרא לאשמועינן דלא ניחשביה ש"ש משום פרוטה דרב יוסף או משום דרחמנא שעבדיה בע"כ ועי"ל דרבה לא קיבלה אלא מתחלה לא עלה על דעתו להוכיח דינו מזה אלא לאסמכתא בעלמא נקט קרא לדבריו וברייתא דהכונס (שם) דדרים מקרא דהוי ש"ח אסמכתא היא ורבה נמי מודה דעיקר קרא לא אתא אלא כדרבי אלעזר כדמסיק הש"ס בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כט. ושם) וסוגיא דהתם אתיא נמי כוותיה וה"פ אי דמינטרא למר מגניבה ולמר מפשיעה פשיטא דלאשמועינן דש"ח הוי לא איצטריך קרא כדפרי' ומינטרא דאלו מציאות לרבה כלא מינטרא דהכונס (ב"ק דף מ. ושם) ולפירוש הקונטרס נראה היה דהלכה כרב יוסף דפירש לימא דרב יוסף תנאי היא ומילתיה דרבה ודאי תנאי היא דר"ע לית ליה דרבה וקי"ל כר"ע אבל אין לפרש כן אלא אדרבה אית לן למימר דרבה ודאי לאו תנאי היא אלא כ"ע אית להו דרבה ובדשמואל קמיפלגי ור"ע מודה דש"ח הוי על המשכון מה שהוא יותר על החוב אבל כנגד החוב מפסיד מטעמא דשמואל אפי' לפר"ח אע"ג דלא פריש כמפורש דמי כדפרי' לעיל ומתני' דסלע הלויתני עליו נ"ל דאבד המשכון היינו בפשיעה דאי לאו הכי לא היה מחייב במה שהוא יתר על החוב ואדרבה יש להוכיח דהלכה כרבה כדמסיק הש"ס בהאומנין (ב"מ דף פב. ושם) אלא מחוורתא מתני' דלא כרבי אליעזר והשתא לוקמה ככ"ע לרב יוסף במלוה שא"ל למשכון אלא משום דקי"ל כרבה דמסיק אליבא דהלכתא ועוד ראיה מפרק ה"ש (שם דף כט. ושם) גבי פלוגתא דרבי טרפון ור"ע דמה יהיו בדמים מוכח בגמ' לרב יוסף דמשום דשרו ליה רבנן לאשתמושי בהו הוי עלייהו שואל ובס"פ המפקיד (שם מג.) גבי מפקיד מעות אצל שולחני ס"ל לר"נ דקיימא לן דהלכתא כוותיה בדיני דאף ע"פ שמשתמש בהן לא מחייב באונסין והיינו דלא כרב יוסף ואין לחלק משום דגבי אבידה בלא"ה הוי ש"ש בלא היתר תשמיש לפיכך על ידי היתר תשמיש נעשה שואל דאטו אם יוסיף שכר לש"ש יעשה שואל ועוד דקי"ל *כרבה לגבי רב יוסף בר מסדה ענין ומחצה אע"פ שיש מפרשים דהיינו דוקא במילי דבבא בתרא ליתא דבפרק מי שאחזו (גיטין דף עד: ושם) פריך והא קי"ל כרבה והשתא הא דאמרי' בפ"ק דפסחים (דף ה:) גבי חמץ כיון דאילו מיגניב או מיתביד ברשותייכו קאי כלידכו דמי היינו מיגניב או מיתביד באונס דאי לא מחייב באונסין אפי' מיחייב באחריות גניבה ואבידה אין זקוק לבער דאי לאו הכי ישראל שהלוה לעכו"ם על חמצו יאסר בהנאה בלא דר' יצחק ורבנן נמי אמאי פליגי שהרי חייב באחריות גניבה ואבידה מדשמואל דקיימא לן כוותיה כיון דקיימא לן כרבה אלא ודאי כיון דלא מיחייב באונסים לא מיקרי חמצו מיהו מדרבי יצחק אע"ג דלא מיחייב באונסים כדפרי' לעיל אסור בהנאה כיון דקני ליה והוי שלו אבל שומר לא מיחייב לבער אם לא מקבל עליו אחריות אונסים מיהו אי הוה פסקינן כרב יוסף לא הייתו צריכין לומר שצריך אחריות אונסים לענין חמץ דאיצטריך דרבי יצחק לאסור חמצו של עכו"ם הממושכן ביד ישראל דפרוטה דרב יוסף לא שייך בעכו"ם דליכא מצוה ועוד דאפי' שומר שכר גמור לעכו"ם לא מחייב דגבי שומרים כתיב רעהו ואיכא למעוטי עכו"ם כמו הקדש ובה"ג בהלכות פסח כתב דחייב לבער אם קיבל אחריות דגניבה ואבידה:

ורב

עין משפט נר מצוה

פג א מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה א עיין בהשגות ובמ"מ סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סי' עב סעיף ג:

רבינו חננאל

בהא קתני ר' אליעזר ישבע ויטול מעותיו. ואי בדלא שוה שיעור זוזי בהא לימא רבי עקיבא יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד המשכון אבדו מעותי' אלא לאו בדלא שוה שיעור זוזיה. ובדשמואל פליגי בדפריש רבי עקיבא אית ליה הא דשמואל ואמר כיון דפריש וקבליה הא קבליה. ור' אליעזר לית ליה הא דשמואל ואפילו בדפריש. ודחינן כולי עלמא לית להו דשמואל ואע"ג דפריש וקבליה ולא כלום הוא. והכא בדשוי שיעור זוזי. ובדרבי יצחק פליגי דאמר מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר ולך תהיה צדקה. אם אינו קונה צדקה מנין. אלא מכן לבעל חוב שקונה משכון. וכשמחזירו לבעליו ממונו נותן לו לפיכך כתיב ולך תהיה צדקה. ר' עקיבא אית ליה הא דר' יצחק. ור' אליעזר לית ליה: ודחינן וכי הא דר' יצחק תנאי היא ואמרינן ותסברא והא ר' יצחק לא אמר אלא כשמשכנו שלא בשעת הלואתו כדכתיבי קראי כי תשה ברעך וגו' משכנו בשעת הלואתו מי אמר ר' יצחק שקונה משכון. אלא א) (קשיא להו לרבנן הא דתנן (שביעית פ"י מ"ב) המלוה את חבירו על המשכון והמוסר שטרותיו לב"ד אין משמטין מאי טעמא דהא משכנו בשעת הלואה היא. וקאמרינן (גיטין לז.) הא מני ר' יצחק היא דאמר בעל חוב קנה משכון ב). לימא דר' יצחק תנאי היא ופרקינן לא) בשמשכנו שלא בשעת הלואתו כולי עלמא לא פליגי דקונה משכון. והכא במשכנו בשעת הלואתו ובשומר אבדה פליגי. רבה אמר כשומר חנם.

א) כלשון זה נמצא ג"כ בתי' הר"י מיגש ז"ל כאן עי' שם היטב וקצת משמע שם שהי' כתוב כן לפניו בגמ' ואולי דהוא הוספה מרבנן סבוראי וצ"ע. ב) כאן חסר סיום קושיא זו ואמנם בתי' הר"י מיגש ז"ל הובא בשלימות ע"ש.

מסורת הש"ס

פסחים לא: גיטין לז: קדושין ח: ב"מ פב.

[ב"מ קיג.]

נדרים לג: ב"ק נז: ב"מ כט. פב.

ב"ב קיד.

ורב יוסף אמר *כשומר שכר דמי לימא דרב יוסף תנאי היא לא בשומר אבידה דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה קא עביד לימא כתנאי *המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה שמיטה ג'אף על פי שאינו שוה אלא פלגא אינו משמט דברי רבן שמעון בן גמליאל רבי יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו כנגד חובו אינו משמט ואם לאו משמט מאי אינו משמט דקאמר תנא קמא אילימא כנגדו מכלל דרבי יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט אלא אמאי תפים משכון אלא לאו כנגד כולו ובדשמואל קא מיפלגי לא לעולם כנגדו ובהא קמיפלגי ד'תנא קמא סבר כנגדו ורבי יהודה הנשיא סבר כנגדו נמי משמט ודקא אמרת למאי תפים ליה משכון לזכרון דברים בעלמא:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל *הנשבעין שבתורה ה'נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו *השכיר ו'כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי (א) הוא נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלת דינר זהב ז'נגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשות הוא אומר כליי נטלת והוא אומר לא נטלתי הוא נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו שני כלים נטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד ח'נחבל כיצד היו מעידים אותו שנכנס תחת ידו שלם ויצא חבול ואמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והלה אומר לא חבלתי בך אלא אחת *שכנגדו ט'חשוד על השבועה כיצד

אחת

ורב יוסף אמר כשומר שכר. וא"ת דאמרינן בר"ה (דף כח.) המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעת מצוה והמודר הנאה מן המעין מותר לטבול בו טבילה של מצוה ואמאי הא מיתהני לרב יוסף דחשיב ליה בהכי כשומר שכר ויש לומר דשאני שומר אבידה ומשכון דכמה פעמים שיתעסק בה לשוטחה לצרכה ולהצניעה יפטר מליתן לו אבל התם יכול לכוין לתקוע ולטבול במקום שלא יבא שם עני באותה שעה: במלוה צריך למשכון. פירש בקונט' להשתמש ומנכה מן החוב דמי שכירות המשכון כי הא (ג) דאמר בפ' האומנין (ב"מ דף פ:) שוכר אדם משכונו של עני מפני שאינו אלא כמשיב אבידה לבעלים ור"ח פירש צריך למשכון שאינו רוצה להלוות לו בלא משכון וקשה דאטו משום הכי לאו מלוה קא עביד: אלא לאו כנגד חובו ובדשמואל קמיפלגי. ואע"ג דלמאן דלית ליה דשמואל גבי אבד המשכון אינו מפסיד אפי' כנגד המשכון הכא מכל מקום נגד המשכון אינו משמט דגבי אבידה ודאי כיון דלית ליה דשמואל לא נקיט למשכון לענין שיפסיד:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין. ואלו נשבעין ונוטלין כו'. תימה דלא חשיב ההיא דתנן לעיל (דף מג.) מי נשבע מי שהפקדון אצלו למאי דמוקי לה אסיפא דרישא וכל הני דתנן לקמן בפירקין (דף מה.) הפוגמת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרועה כו' וליכא לשנויי דתנא ושייר כיון דתני ואלו כדאמרינן בפ"ק דקדושין (דף טז: ושם) ויש לומר דלא חשיב אלא הנהו שאין כנגדן ראוין לישבע*: התקבלת מהן דינר זהב. משמע שהוא כ"ה דינר כסף וה"נ מוכח בהדיא בריש הזהב (ב"מ דף מד:) וקשה לר"ת דאיך נשתנה כל כך דעכשיו אין זקוק של זהב יותר מי' זקוקים של כסף ואומר ר"ת דדינר זהב עב משל כסף והיה שוקל כפליים וכן משמע באלו טריפות (חולין דף נה:) שהיה משוגה בעביו מדנקט אם נשתייר כעובי דינר זהב גבי ניקב הטחול לפיכך שוה כ"ה שהזהב שוה י"ב של כסף כדמוכח באגדת שמואל דפריך קראי אהדדי דבספר שמואל (ב כד) כתב גבי גורן ארונה כסף חמשים שקלים ובדברי הימים (א כא) כתיב שקלי זהב שש מאות ובפ' בתרא דזבחים (דף קטז: ושם) משני עלה שגבה מכל שבט נ' אבל במדרש משני שנתן לו שש מאות שקלי כסף שהם נ' של זהב וקרא דשמואל ה"פ כסף כל כך שהם נ' של זהב ודברי הימים שש מאות מכסף שהן נ' שקלים זהב דהיינו י"ב חלקים ודינר היתר אור"ת שהיו נותנין אותו להכרע כדמוכח בפרק יש בכור (בכורות דף נ. ושם) גבי פדיון הבן דקאמר יהיב ליה דינר דמזבנן בכ"ה זוזי דל זוזא ושתותא והנך לפדיון הבן והשתא אמאי לא קאמר דל חומשא דזוזא ושתותא היינו חומשא אלא משום דההוא זוזא שלא היה אלא להכרע מזכיר אותו בפני עצמו וכן מוכיח בפ"ק דשקלים (דף ב.) דהכרע אחד מכ"ה דמפרש במתני' כמה הוא קולבון חכמים אומרים חצי מעה ומחלית השקל הוא י"ב מעות דשקל דקרא הוא סלע ומה שאמרו חכמים ליתן סלע ופונדיון לכל שנה לפודה בית זרע חומר שעורים שהוא פונדיון יותר על נ' שקלים הכתוב בקרא למ"ט שנים אותו פונדיון לא בא להכרע אלא נקט סלע ופונדיון משום דאי אפשר לצמצם ולומר סלע ופונדיון חסר משהו שלא היה עולה אותו חסרון יותר פחות מפלים פרוטה*:

גדולות

כשומר שכר דמי. שכר מצוה ומלוה על המשכון כמי מלוה עבד: לימא דרב יוסף תנאי היא. דמילתא דרבה ודאי תנאי היא דרבי עקיבא לית ליה דרבה אלא דרב יוסף מי לימא תנאי היא מי מצי לאוקמה לרבי אליעזר כוותיה: צריך למשכון. להשתמש בו ומנכה לו מן החוב דמי שכירות המשכון רבי אליעזר סבר כיון דצריך למשכון אין כאן מצוה ולהנאתו נתכוין והוי כשומר חנם ורבי עקיבא סבר כיון דפותח עליו והולך מצוה היא ולא הוי עליו אלא כשומר שכר: לימא כי הני תנאי. הא דשמואל: המלוה על המשכון. אין שמיטה משמטתו דאין כאן משום לא יגוש שהרי אינו נוגשו: אינו משמט. לקמן מפרש אי בההוא פלגא קאמר אי בכוליה חוב קאמר: אי נימא כנגדו. הוא דאינו משמט דלההוא פלגא מיהא הוי משכון: מכלל דרבי יהודה. דפליג עליה דאמר אם אין משכון כנגד חובו משמט אכנגדו נמי משמט דאפי' ההוא פלגא דכנגדו לא חשיב משכון ומשמטא ליה שביעית: אלא משכון. דתפס למאי תפסיה אי לאו למשכון מיהת דההוא פלגא: אלא לאו כנגד כולו. קאמר תנא קמא אינו משמט דאע"פ שאינו שוה אלא פלגא הוי משכון כנגד כולו ואינו משמט כלום מן החוב והיינו כשמואל ואתא רבי יהודה הנשיא למימר דאם אין משכון כנגד הלואתו אינו משמט כולו אלא כנגדו: לא לעולם כנגדו. קאמר רבי שמעון דאינו משמט לההוא פלגא מיהא הוי משכון ולית ליה דשמואל ואההוא פלגא גופיה פליג ר' יהודה הנשיא למימר דלא הוי משכון: כנגדו נמי משמט. דלא הוי משכון אלא לזכרון דברים תפסיה:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין. כל המחויבין שבועה מן התורה נשבעין ולא משלמין כלומר לא חייבה תורה שבועה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע לתובע ולא ישלם ובגמרא יליף לה: ואלו נשבעין ונוטלין. שתיקנו להם חכמים לישבע וליטול: השכיר והנגזל כו'. כולהו מפרש להו במתני': ושכנגדו חשוד על השבועה. התובע שהנתבע שכנגדו חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה במקצת נשבע התובע ונוטל: וחנוני על פנקסו. על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליה הקפות שהוא מקיף ולקמן מפרש היכי דמי: הרי זה נשבע ונוטל. ובגמרא מפרש מאי שנא שכיר דתיקנו ליה רבנן: עד שתהא מקצת הודאה. לרבי יהודה לא תיקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע והפכוה חכמים על התובע באלו השנויות כאן: הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים שמשכנו שלא (ב) ברשות:

אחת

פד א מיי' פי"ג מהל' אבידה הלכה י סמג עשין עד טוש"ע חו"מ סימן רסז סעיף טז:
פה ב ג מיי' פ"ט מהל' שמיטין הלכה יד סמג עשי' קמט טור שו"ע חו"מ סימן סז סעיף יג ועיין בכ"מ:
א ד מיי' פ"א מהל' טוען הלכה ב סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סימן פט סעיף א:
ב ה מיי' פי"א מהל' שכירות הלכה ו סמג עשין פט טוש"ע שם סעיף ב:
ג ו מיי' פ"ד מהלכות גזילה הלכה ב סמג עשין פג טוש"ע חו"מ סימן צ סעיף א:
ד ז מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק הלכה ד סמג עשין ע טור שו"ע חו"מ סימן צ סעיף טז:
ה ח מיי' פ"ב מהלכות טוען הלכה ב והלכה ד סמג עשין צה טור שו"ע חו"מ סימן צב סעיף ז:

[עי' תוס' ב"מ נד: ד"ה שמא וכו' ביארו יותר]

ב"מ דף מח: [כל הסוגיא]

כתובות פז: ב"ק לו: קז.

ב"מ קב.

ב"ק קה:

[וע"ע תוספות כתובות נג. ד"ה נתן ועמ"ש על לידו]

הגהות הב"ח

(א) משנה לא נטלתי ה"ז נשבע ונוטל כצ"ל וכן בסמוך: (ב) רש"י ד"ה הרי זה וכו' שמשכנו שלא ברשות. נ"ב הכי משמע בגמ' מו ע"א: (ג) תוס' ד"ה במלוה וכו'. כי הא דתנן בפרק האומנין:

רבינו חננאל

רב יוסף אמר כשומר שכר. ואסיקנא לא כולי עלמא אית להו דרב יוסף דאמר כשומר שכר [דמי] דקיימא לן המתעסק במצוה פטור מן המצוה. וזו היא פרושה דרב יוסף. ומפורש בנדרים פרק [אין בין המודר] ובמלוה צריך למשכון פליגי מר סבר מצוה קא עביד ומר סבר לאו מצוה קא עביד: לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ונכנסה שמיטה אע"פ שאינו שוה אלא פלג. פירוש חצי המלוה אינו משמט דברי רשב"ג. ר' יהודה הנשיא אומר אם היה משכונו כנגד חובו אינו משמט ואם לאו משמט: ואוקימנא אע"פ שאין שוה המשכון אלא חצי המלוה אינו משמט א) מאי אינו משמט דקתני רשב"ג אכולה מלוה וכדשמואל. רשב"ג אית ליה דשמואל. דאע"ג דלא שוה משכון שיעור זוזי קא מקבל ליה לפיכך תני אינו משמט. ור' יהודה נשיאה לית ליה הא דשמואל: ודחינן לא לעולם כולי עלמא לית להו דשמואל ובהא פליגי. רשב"ג סבר כנגד כולו הוא קונה ב) מיהו מסר לו מקצת ונשאר לו מקצת לתת לו ונסתלקה תורת הלואה כיון שנכנס בינייהו תורת המשכון וחלה עליו תורת משא ומתן לפיכך אין בהן דין השמט. ור' יהודה הנשיא סבר משכון כנגדו קונה. פירוש שיעור דמי המשכון קנהו בחובו והשאר עליו במלוה לפיכך משמט הנשאר: איבעי תימא בנשאר מדמי המשכון כולי עלמא לא פליגי דמשמט. כי פליגי בדמי המשכון. רשב"ג סבר קנאו ואינו משמט וזכה המלוה במשכון שבידו אבל השאר משמט. ור' יהודה הנשיא סבר משמט הכל ומחזיר המשכון ללוה דהא לא קנאו. ואי לא קני ליה למשכון אמאי נקיט ליה לזכרון דברים בעלמא: ירושלמי א"ר יוחנן נאמן המלוה לומר עד כדי המשכון הלויתיך עליו. ומתניתא אמרה אף הלוה נאמן. דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה כו'. חד בר נש קם חבריה בשוקא ארים סבינתיה [אמר] לית הדין סבינתא נפקא מתותי ידי עד דאת יהיב לי מה דאית לי בידך. אתו קמי שמואל א"ל זיל הב ליה סבינתיה ואזל דון עימיה מה שמואל כדייני נהרדעי אמרי תמן הוחזק המשכון בידו הכא לא הוחזק המשכון בידו. ובהא דתנן הלוהו על המשכון שומר שכר כו' קי"ל לא שנא משכנו בשעת הלואה. ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואה. ולא שנא הלוהו מעות ולא שנא הלוהו פירות בכולהו שומר שכר הוי. ואם נגנב או אבד והיה המשכון שוה יתיר מחובו מגרע דמי החוב והתוספת משלם המלוה ללוה ואם אבד המשכון בלסטים מזויין או בשביה וכיוצא בהן שהשומר שכר פטור בהן גם המלוה פטור בהן וחוזר חובו על הלוה ואם אין לו ראיה נשבע המלוה על זה ופורע הלוה למלוה חובו: הדרן עלך שבועת הדיינין. כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כו'. מנא לן שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם

מי

א) נראה דצ"ל אינו משמט כלל ומאי אינו משמט דקתני רשב"ג וכו'. ב) כ"ה הגי' לפני רבינו וכ"ה הגי' במי' הריטב"א ז"ל כאן וע"ש היטב פי' גי' זו.

אחת שבועת העדות כו'. בין שנחשד על שבועת העדות בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע על שקר: ואפי' נחשד על שבועת שוא. שהוא רע לשמים עליה ולא לבריות אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה: חזרה שבועה למקומה. בגמ' מפרש לה: כיצד אלו ואלו באין. לב"ד לישבע שבועת שוא מביניהם דלית בהו דאינו משקר: ונתתו באנפילי. תיק העשוי למעות: ישבע בעל הבית. (ב) °שבועת היסת: כל שהפירות בידו ידו על העליונה. ארישא פליג *דקתני ישבע בעל הבית שנתן לו את הדינר ואתא רבי יהודה למימר אין צריך שבועה שאין דרך חנוני המוכר שלא בהקפה ליתן את הפירות עד שיקבל את הדינר: מעות. פרוטות של נחושת· כשם שאמרו. משנה היא במסכת כתובות (דף פז.) (ג) במוציאה שטר כתובתה ומודה שקבל' מקצתה ונמצא שאין לסמוך על שטר כתובתה ואם טוען בעל דנתקבלה כולה לא תפרע אלא בשבועה: עד אחד מעידה כו' ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קיימי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומין לא יפרעו כו' ובגמרא מוקי ביתומים מן היתומים: נפרעת שלא בפניו. שהלך גט ממדינת הים: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה: ששטר זה פרוע. שלא אמר לנו קודם לכן: שלא מצאנו בין שטרותיו. שובר על שטר זה: הרי זה נשבע. שלא מצא שובר: גמ' ולקח בעליו. רישא דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם הנתבע שוב כלום: הני הלכתא נינהו. בתמיה וכי הלכה למשה מסיני הם: ומשום כדי חייו כו'. בתמיה: כי היכי דליתגרו ליה פועלים. שאם ישבע הוא ויפסידו פועלים לא ימצא עוד פועלים למלאכתו שיגורו ממנו שהוא כופר בשכר פועליו: כי היכי דליגריה בעל הבית. שלא יחשדוהו בתובע שכרו אחר שקבלו: בעה"ב על כרחיה אגר. פועלים כשהוא צריך להם: שכיר נמי על כרחיה מיתגר. שהוא צריך למזונות: טרוד בפועליו הוא. שנותן שכר לכמה פועלים וכסבור שנתן לזה: וליתיב ליה בעדים. יתקנו חכמים שלא יתן אדם שכר לפועל אלא בעדים ולא יבא לידי שבועה: וליתיב ליה מעיקרא. ליתקון רבנן שיתן אדם לפועליו שכרן שחרית עד שלא יתחילו במלאכה ואם תבע לערב לא יטול כלום ולא תהא שם שבועה: שניהם רוצים בהקפה. בעה"ב פעמים שאין מצויות לו מעות שחרית ופועל שלא יוציא המעות עד הלילה לפרנסתו:

א

[עי' תוס' ב"ק קה: ד"ה אחד]

[עי' תוס' לקמן מו: ד"ה ואפי']

כדקתני כצ"ל

[עיין פרש"י לקמן מז: קמפרש לכל המשנה דהכא עד סופה]

ב"מ ג:

גי' הר"ן הוא נוטל בשבועה

[עי' תוס' לקמן מח.]

[נ"ל נתן]

[עי' תוס' לקמן מח.]

כתובות פז. (ב"ב מב)

[לעיל מב: כתובות פז.]

[לקמן מז. מח. כתובות פח.] ב"מ כ:

[עי' תוס' לקמן מח:]

עי' פי' רש"י בגמ' דף מח:

ב"ק קו. שמות כב ב"מ קיב:

תורה אור

*אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון *ואפילו שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל [א]היו שניהן חשודין חזרה השבועה למקומה דברי רבי יוסי רבי מאיר אומר יחלוקו והחנוני על פנקסו כיצד *לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז אלא [ב]אומר לו תן לבני סאתים חטין תן לפועלי (א) סלע מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין *אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל *שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי אותו דינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי *[ג]ישבע בעל הבית *שנתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך [ד]ישבע חנוני *רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתי לך ונתתו באונפלי [ה]ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכת לתוך כיסך [ו]ישבע שולחני רבי יהודה אומר אין דרך שולחני ליתן איסר עד שיטול דינר כשם שאמרו *[ז]הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה [ח]ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה *°מנכסים משועבדים [ט]ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה [י]והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה *[כ]וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה *שבועה שלא פקדנו אבא ולא אמר לנו אבא שלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע ר' יוחנן בן ברוקה אומר אפי' נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל °א"ר שמעון בן גמליאל *°אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע הוא [ל]נוטל שלא בשבועה [מ]ואלו *נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית אמר לו מה אתה טועניני רצוני שתשבע לי חייב [נ]חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו [ס]נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל [ע]והשביעית משמטת את השבועה: **גמ'** כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין *מנלן דאמר קרא °ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו שבועה: ואלו נשבעין ונוטלין כו': מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמשתבע ושקיל *אמר רב יהודה אמר שמואל הלכות גדולות שנו כאן הלכות הני הלכתא נינהו אלא אימא תקנות גדולות שנו כאן גדולות מכלל דאיכא קטנות אלא אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו משום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית בעל הבית גופיה ניחא ליה דמשתבע שכיר ושקיל כי היכי דאיתגרון ליה פועלין אדרבה שכיר ניחא ליה דלשתבע בעל הבית ונפקע כי היכי דליגריה בעל הבית בעה"ב על כורחיה אגר שכיר נמי על כורחיה מיתגר אלא בעה"ב טרוד בפועליו הוא וליתב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעתו של בעה"ב וליתב ליה בעדים טריחא ליה מילתא וליתב ליה מעיקרא שניהן רוצין בהקפה

אי

גדולות מכלל דאיכא קטנות. תימה דלא דייק הכי בפרק השולח (גיטין דף נו·) דאמר רשב"ג תקנה גדולה התקינו שיהיו העדים מפרשין שמותיהן בגיטין כו' ובהגוזל קמא (ב"ק דף קג:) א"ר אליעזר בר צדוק תקנה גדולה התקינו שאם היתה הגזילה יתירה על הקרן כו' וי"ל דהתם קרי ליה גדולות לפי שהיה בה צורך גדול והכא דייק מדאמר שנו כאן: **עקרוה** רבנן שבועה מבעל הבית. אף על גב דכופר הכל פטור דלא נתקנה שבועת היסת עד בימי רב נחמן מ"מ על בעל הבית שייכא טפי ועוד דאפילו במודה במקצת שדיוה אשכיר: **בעל** הבית טרוד בפועליו. ולא פלוג בין פועל אחד ליש לו פועלים הרבה ובירושלמי קאמר עסקיו מרובין: **וניתב** ליה בלא שבועה. וא"ת ולא יהא ברי של בעל הבית אלא כאיני יודע והניחא למ"ד בהשואל (ב"מ דף לז:) ברי עדיף אלא למ"ד לאו ברי עדיף אמאי וי"ל דהוי כמנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם החזרתיו לך דחייב לכ"ע כדמוכח בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיח.) וא"ת אכתי אמאי ניתיב ליה בלא שבועה וכי אי אפשר להיות בשום פעם שיהיה ברי שלו טוב דפעמים יהיה כדבריו דהא רבי יהודה לא מיחייב אלא בהודאה במקצת וי"ל דנהי דרבי יהודה לא חשיב לגמרי כאיני יודע דרבנן מיהא חשבי ליה כודאי שכח: **כדי** להפיס דעתו של בעל הבית. הכא ודאי שהוא עומד ולוה שפרע שייך תקנה כדי להפיס דעתו אבל בההיא דהגוזל בתרא (שם) דקאמר איני יודע אם החזרתיו לך אין צריך לתקן:

(ב' דבורים אלו שייכים לקמן ע"ב)

אפילו קלן נמי. וא"ת והא ה"ל כאיני יודע אם גזלתיך דפטרי רב נחמן ורבי יוחנן בהגוזל בתרא (שם) ובהשואל (ב"מ דף לז:) וי"ל דהתם לא מודה מידי אבל הכא שמודה במקצת ה"ל כמנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' וכ' לא ידענא דאמרינן התם מתוך שאינו יכול לישבע משלם: **קציצה** ודאי מידכר דכירי אינשי. לא קאמר המע"ה ואי לא מייתי ראיה מפסיד אלא ישבע בעה"ב ויפסיד אומן כדאמר לקמן וא"ת וליפסי ליה כגון ששכרו שלא בעדים ונאמן מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם כדאמרי' בסמוך וי"ל דשאני הכא דמודה במקצת לא היה יכול להעיז ולכפור הכל אי נמי דלקמן מוקי לה בשכרו בעדים דומיא דרישא:

א

ו א מיי' פ"ב מהלכות טוען הלכה ד סמג עשין לה טוש"ע חו"מ סימן לב סעיף ז:
ז ב מיי' פט"ו מהלכות מלוה הלכה ה סמג עשין לד טוש"ע חו"מ סימן לא סעיף א:
ח ג ד ה ו מיי' פ"כ מהל' מכירה הלכה א ט סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן לא סעיף ט:
ט ז מיי' פט"ז מהלכות אישות הלכה יד ופי"ד מהל' מלוה הלכה א' סמג עשין מח וסימן לה טוש"ע אה"ע סי' נו סעיף ז וטוש"ע חו"מ סימן פד סעיף א:
י ח מיי' פט"ז מהל' מלוה הלכה ה ופט"ז מהלכות אישות הלכה טו סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף ח וטוש"ע חו"מ שם סעיף ה:
יא ט מיי' בהל' מלוה שם ובהלכות אישות שם הלכה כ סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף ט וטור שו"ע חו"מ סימן קיד סעיף ד:
יב י מיי' בהל' מלוה שם ובהל' אישות שם הלכה יט סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף א וטור שו"ע חו"מ סימן קח סעיף יז:
יג כ מיי' בהל' מלוה שם ובהל' אישות שם הלכה טז סמג שם טור שו"ע אה"ע שם סעיף י וטוש"ע חו"מ סימן קו סעיף א:
יד ל מ מיי' פי"ז מהל' מלוה הלכה א ב סמג עשין לד לה טור שו"ע חו"מ סימן קח סעיף ה:
טו נ מיי' פ"ט מהלכות שותפין הלכה א סמג עשין פב טוש"ע חו"מ סימן לג סעיף א [וכרב אלפס עוד בכתובות פ"ט דף קיא:]:
טז ס ע מיי' שם הלכה ז סמג שם טור שו"ע שם סעיף ו:
יז פ מיי' פ"ט מהלכות שמיטין הלכה ז סמג עשין קמט טוש"ע חו"מ סימן סז סעיף ו:

רבינו חננאל

מי שעליו לשלם לו השבועה: ואלו נשבעין ונוטלין. השכיר. אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה זו מבעל הבית ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ומשום דבעל הבית טרוד בפועליו ושוכח: ואמרינן וליתן ליה בלא שבועה. ופרקינן שבועה זו כדי להפיס דעתו של בעל הבית: וליתן ליה בעדים. טריחא ליה מלתא: וליתן ליה מעיקרא שניהן רוצין בהקפה. בעל הבית שמא אין בידו מעות מצויות וא"ת ליתן לו שכרו מקודם נמנע ואינו שוכר. והשכיר שלא יוציאנו מעיקרא ויהיה עליו

הגהות הב"ח (א) משנה תן לפועלי בסלע: (ב) רש"י ד"ה ישבע בעה"ב שבועת היסת. נ"ב [חסר הסתהלה וכאשר זה הלשון] חנוני והפירות בידו ולא הלך עדיין לביתו והחנוני שואל ממנו אותו דינר יש להתמיר בנדון זה שלא לפטרו בלא שבועה והתוס' לקמן בדף מח ע"א בד"ה ישבע בעה"ב פי' דרך אחר ע"ש: (ג) ד"ה כשם וכו' במסכת כתובות בפוגמת כתובתה מוציאה שטר:

גליון הש"ס מתני' א"ר שב"ג אם יש עדים. עיין ברא"ש פ"א דב"מ סוף סימן ג: רש"י ד"ה ישבע בעה"ב (וכו') שבועת היסת. עיין לקמן דף מח ע"ב ברש"י ד"ה הא שאר:

אי הכי אפילו קצץ נמי אלמה תניא *אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה קציצה ודאי מידכר דכיר ליה אי הכי אפי' עבר זמנו נמי אלמה *תניא *עבר זמנו ולא נתן לו הרי זה אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעל הבית עובר בבל תלין והאמרת בעל הבית טרוד בפועליו הוא הני מילי מקמי דלימטי זמן חיובא הוא כי מטי זמן חיובא רמי אנפשיה ומידכר וכי שכיר עובר משום °בל תגזול גבי בעל הבית איכא תרי חזקי חדא דאין בעל הבית עובר °בבל תלין וחדא דאין שכיר משהא שכרו אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך *א"ל רבי יצחק *יישר וכן אמר רבי יוחנן מכלל דפליג עליה ר"ל איכא דאמרי מישתא הוה שתי ליה ושתיק ליה ואיכא דאמרי מישהא הוה שהי ליה ושתיק ליה איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר רמי בר חמא כמה מעליא הא שמעתא אמר ליה רבא מאי מעליותא א"כ שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו דאפקיד ליה בעדים מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו דאפקיד ליה בשטרא מכלל דתרווייהו סבירא להו המפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו בעדים קרי רמי בר חמא עליה דרב ששת °וישם דוד את הדברים האלה *בלבבו דאשכחיה רב ששת לרבה בר שמואל אמר ליה תני מר מידי בשכיר אמר ליה אין תנינא *שכיר בזמנו נשבע ונוטל כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי והלה אומר שכרתיך ונתתי לך שכרך אבל אמר לו שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה הא מדסיפא בראיה הוי רישא בלא ראיה אמר רב נחמן בר יצחק
רישא

ויקרא יט שם

רש"י

אי הכי. דמשום טרדא דבעל הבית שקלוה לשבועה מיניה: אפילו קצץ נמי. אפילו נחלקו על הקציצה ליהמניה לשכיר בשבועה: המוציא מחבירו. היינו אומן: עליו הראיה. צריך להביא עדים ולא יהא נאמן בשבועה: אי הכי. דבעה"ב טרוד ושמא שכח אפי' תבעו שכיר תורה אור לאחר שעבר זמן גבייתו המפורש בב"מ בפרק המקבל (דף קי:) שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום לישבע נמי שכיר ולשקול: וכי שכיר עובר על בל תגזול. לקבל שכרו ב' פעמים: לא שנו. דנשבע ונוטל: ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו: יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך. ונאמן בלא שבועה: שבועת שומרין דחייב רחמנא. לשומר שכר לישבע על שבורה ומתה כדכתיב (שמות כב) ומת או נשבר או נשבה שבועת ה' תהיה בין שניהם: היכי משכחת לה. שיהא צריך שבועה: דאפקיד גביה בשטר. שאם יאמר החזרתיו לך אומר לו היה לך ליטול את השטר מידי: קרי רמי בר חמא וכו'. ששם על לב לדעת אם איתא להא דשמואל ורב דלעיל אי לא: דאשכחיה רב ששת גרסינן: בזמנו. אם תבעו בתוך זמן גבייתו: מדסיפא בראיה. מכלל דנשבע ונוטל דרישא בלא שום ראיה אינו צריך להביא עדים שעשה עמו וליתא לדרב ושמואל דלעיל דאוקמוה למתניתין בששכרו בעדים:
רישא

תוספות

אי הכי אפילו עבר זמנו נמי. אע"ג דאין שייך כאן אי אמרת בשלמא אין לחוש (א) שעדיין לא פירש שום טעם ואע"פ שפירש רב נחמן משום כדי חייו לא משמע דקאי אהא אי הכי*: כי מטא זמן חיוביה רמי אנפשיה ומדכר. וא"ת ימתינו לעולם עד למחר ואי לא מדכר יהא שוכר זה צריך להביא ראיה ועוד אמאי עקרוה רבנן לשבועה מבעה"ב הא כיון דמיחייב שבועה רמי אנפשיה וי"ל כיון שהתחיל לכפור שוב לא יודה ואין נותן לב להיות נזכר פן יהא מוחזק שקרן ועי"ל דהא חזקה דאין בעה"ב עובר על בל תלין לא מהניא אלא כי איכא חזקה בהדה חזקה דאין שכיר משהא שכרו וכשתובעו בב"ד והצריכוהו להמתין עד למחר הרי לא שהה: וכי שכיר עובר משום בל תגזול. אע"ג דהך חזקה איכא נמי גבי בעה"ב חמיר ליה לאינים חד לאו כתרי לאוי ועוד דבלאו הכי משני שפיר וא"ת דמה בכך דאין שכיר עובר בבל תגזול מ"מ כיון דבעה"ב רמי אנפשיה ומדכר ה"ל ברי וברי ופטור כיון דכופר הכל ויש לומר דטעמא דרמי אנפשיה ומדכר לא חשיבא כחזקה דשכיר וכי משני הכא תרי חזקי לא בא לומר דעדיפי מדשכיר אלא שקולות נינהו: מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם. תימה מה מועיל כאן מגו דאין שייך מגו אלא לענין שלא לחושדו שמשקר במזיד אבל הכא שפיר מהימנינן ליה דודאי הוא סבור שפרע אלא שאנו תולין ששכח לפי שהוא טרוד בפועליו דאטו משום מגו יהא נזכר יותר ואין שייך כאן מגו כלל והכי מוכח בריש האשה שהלכה (יבמות דף קיד: ושם) דלא מהימנא לומר מת במלחמה במגו דאי בעיא אמרה מת על מטתו משום דאמרה בדדמי וסבורה לומר אמת ואין לנו להאמינה במה שהיא שמא טועה מתוך שהיתה יכולה לשקר ואע"ג דבההיא שמעתא גופה מיבעיא לן בהחזיקה היא מלחמה בעולם מי אמרינן מה לה לשקר מגו דאי בעיא אמרה שלום בעולם התם דוקא מיבעיא לן כיון דדייקא טולי האי שמחזקת מלחמה וי"ל דהכא כיון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי שלא שכח אין לנו להחזיקו כמשקר כיון דאית ליה מגו אבל כשאין לו מגו אינו נאמן דשמא שכח מחמת שהוא טרוד בפועליו ומחמת שסבור שפרע טוען ברי אף על פי שמסופק [ועיין תוספות כתובות פז: ד"ה דמיפרע]: מתוך שיכול לומר להד"מ יכול לומר נאנסו. תימה לפירוש הקונטרס שפירש בהגוזל קמא (ב"ק דף קז. ושם) דבפקדון שיכול להעיז אפילו כופר הכל חייב א"כ כי אמר נמי להד"מ חייב שבועה ולפר"ת נמי דלא מיחייב שבועה לא בכפירה ולא בנאנסו א"כ הודה במקצת קשה דאפילו רבי חייא בר אבא ורמי בר חמא דלא מחייבי בהודאה ונאנסו בלא כפירה בהודאה וכפירה בלא נאנסו מודו דחייב דכמה משניות לעיל לא מזכיר גבי פקדון נאנסו כלל ובהלואה נמי דילפינן מפקדון מחייבינן בכפירה והודאה אע"ג דלא שייך נאנסו אם כן כשמודה במקצת כי אמר נמי להד"מ אההיא דנאנסו מחייב וליכא מגו וליכא למימר דפריך כי נמי הודה יהא נאמן אההיא דנאנסו (אם) מתוך שיכול לומר אההיא דהודה להד"מ דא"כ תקשה ליה מכל מודה מקצת שיהא נאמן במגו דאי בעי כופר הכל אלא ודאי התם לא שייך מגו דאין אדם מעיז לכפור הכל מיהו לפריב"א דמפרש דבטענה דשייכא בפקדון דהיינו נאנסו מיחייב כופר הכל אתיא שפיר הכא דפריך מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם והוי פטור כיון דליכא הודאה כי אמר נאנסו פטור אע"ג דאין זה מגו טוב דאין אדם מעיז לכפור הכל אבל נאנסו דאין חבירו מכיר בשקרו נוח לו לטעון מ"מ פריך שפיר לשמואל דאית ליה כי האי מגו דנוח לו לומר טפי נתתי לך שכרך שלא יחשדהו השכיר כמשקר במזיד לפי שהוא טרוד והשתא ניחא דפריך אדשמואל טפי ולא פריך אמאי דאמרינן מגו בכל התורה: בעדים אין צריך כו'. תימה דאמרינן בריש ח"ה (ב"ב דף כט. ושם) דמשכחת חזקה דג' שנים כגון דאתו בי תרי ואמרו אגרנא מיניה ודיירנא ביה תלת שנין ופריך הני טוגני בעדות הן דאילו אמרי הכי אמרינן להו הבו אגרא להאיך ומאי קושיא הא אין צריך לפורעו בעדים ולהימניה במגו דאי בעי אמר יהיבנא אגרא להאיך וי"ל שלא היו רשאין לומר כן לפי שיראים פן יזכה האחד בדין וילטרכו ליתן פעם שניה ועוד אמר ר"י דלמאי דתקון רבנן שבועת היסת לא מהימני לומר פרעתי כדאמרינן בהדיא בפרק שני דקידושין (דף מג:): בשטר צריך להחזיר בעדים. תימה דלהימן בשבועה במגו דאי בעי אמר נאנסו כדמוכח בס"פ המוכר את הבית (ב"ב דף ע. ושם) דבעי מיניה רב עמרם מרב חסדא המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר ליה החזרתיו לך מהו ומסיק דמהימן בשבועה ורבא גופיה הכי סבירא ליה דפסיק התם הלכתא כדייני גולה ותי' ר"ת דה"ק צריך להחזיר לו בעדים אם רוצה ליפטר בלא שבועה וריב"א מפרש דהכא צריך להחזיר לו בעדים משום שטרך בידי מאי בעי אבל התם דאיירי בעסקא דפלגא מלוה איכא למימר דאפסיטי דספרא זיירי ליה:
רישא

עין משפט נר מצוה

[וע"ע תוס' ב"מ לג. ד"ה א"ה ועי' היטב תוספות שבת קכ: ומה שליינתי שם]

יח א מיי' פי"א מהל' שכירות הלכה ח סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סי' פט סעיף ה:

יט ב ג מיי' שם הלכה ו טוש"ע שם סעיף ג:

[עי' ברא"ש וכן בב"מ קיב: אי' אלמה תנן וכו' ע"ש]

כ ד מיי' שם פ"ג הלכה יב סמג שם טור שו"ע חו"מ סימן רצ סעיף א ודלא כסוגיא דידן ע"ש:

כא ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ב:

כב ו מיי' פ"ט מהלכות טוען הלכה ב סמג עשין צה טוש"ע חו"מ סימן רצ סעיף ב וסימן רצו סעיף א:

כג ז מיי' פ"ב מהלכות שכירות הלכה יב סמג עשין פט טוש"ע חו"מ סימן רצו סעיף ב ונאמן בשבועה בנק"ח ע"ש וכפי' התוספות:

רבינו חננאל

כמשאוי: ואקשינן משום דבעל הבית טרוד בפועליו ושוכח. ואפי' בקציצה בעת שטוען השכיר כי שתי סלעים קצצת לי בשכרי והמשכיר אומר לא קצצתי לך אלא אחת ישבע השכיר ששתים קצצת לי ויתן לו שתים אלמה תניא בזה המוציא מחבירו עליו הראיה. ואם יש ראיה לשכיר נוטל שתים ואם לאו נשבע בעל הבית ונותן לו אחת. ופרקינן קציצה דכירי לה אינשי ולא מינשי בעל הבית: אי הכי דבעל הבית טרוד בפועליו יתן ליה לשכיר אפילו לאחר זמנו. ופרקינן חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין פעולת שכיר. וחזקה נמי אחריתי דאין שכיר משהה שכרו אצל בעלים: אמר רב נחמן לא שנו שהשכיר נשבע ונוטל אלא בזמן שיש עדים ששכרו. אבל אין עדים ששכרו לעשות בפועל אצלו מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ופרעתי לך שכרך. וכן א"ר יוחנן וכן אמר רב: ומקשי רבא עליה אי הכי שבועת השומרים דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם היכי משכחת לה נימא מדיכול למימר ליה לא היו דברים מעולם. וקי"ל דהאומר לא היו דברים מעולם כיון שאינו מודה מקצת הטענה אין עליו שבועה יכול נמי למימר נאנסו ואין עליו שבועה. ודחינן כגון דאפקיד ליה בעדים דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם: ועוד אקשינן ואפילו הכי יכול לומר לו החזרתי לך פקדונך וקי"ל כי המלוה בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים וכאילו לא היו דברים מעולם הוא טוען ואין חייב שבועה ופרקינן בשהפקיד אצלו בשטר דלא יכול למימר ליה החזרתיו לך דא"ל אי הכי שהחזרת לי. שטרך בידי מאי בעי הוה לך למשקל שטרך מידי: וסלקא שמעתא שהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים אבל המפקיד בשטר צריך להחזיר לו בעדים ולית הלכתא הכי אלא כרב חסדא א) דפשט לה בפרק המוכר את הבית (דף ע) שאפילו המפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בעדים. ואם טען ואמר החזרתי לך נאמן ובשבועה ולא יכול למימר ליה שטרך בידי מאי בעי. מגו דאי אמר נאנסו נאמן ואין עליו אלא שבועת השומרים כי נאנסו כן זה אינו חייב אלא שבועת שהחזרתיו לך ודיו. ורבא הוא עצמו אמר בפרק חזקת הבתים ב) כי המפקיד אצל חבירו בעדים צריך להחזיר לו בעדים. וחזר בו וכן הלכתא: ירושלמי. א"ר בון בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין תקנו שבועה לשכיר. ודכוותה תקנו לבעל הבית שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל. תני ר' חייא לסיועיה אם יש עדים שתבעו בזמנו אפילו אחר שנה נשבע ונוטל. א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד וקי"ל כר' יוסי ג) ואתינן למפשט דנשבע השכיר ונוטל אפילו בששכרו שלא בעדים מהא דתניא שכיר בזמנו נשבע ונוטל. כיצד בזמן שאמר לו שכרתני ולא נתת לי שכרי. והוא אומר נתתי לך הרי זה נשבע ונוטל. אבל אם אמר לו שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה. ודייקינן מדסיפא בראיה רישא בדליכא ראיה ואפילו הכי נשבע השכיר ונוטל. ופריק רב נחמן בר יצחק
רישא

א) עיין רשב"א ורא"ש מ"ש ע"ד רבינו מה: ב) דף מה ע"ב וגירסתינו שם רבה וע"ש בגמ' מתיב רבא לסיועי לרבה ול"ע: ג) וכמ"ש בגמ' דידן ב"מ קיג א.

מסורת הש"ס

[לקמן מו.]

[ב"מ קיא. קיב:]

שבת נג. חולין עה: וש"נ

שמואל א כה לפנינו בקרא בלבבו

[ב"מ קי.-קיא.]

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה אי הכי וכו'. אין לחוש כיון שעדיין:

רישא וסיפא בראיה ראיה דלשלם קתני ראיה דשבועה לא קתני א"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נשבע אמר להן [א]בזו ישבע בעל הבית ויפסיד אומן קציצה ודאי מידכר דכירי אינשי איני והא תני רבה בר שמואל *קצץ המע"ה ואי לא מייתי ראיה *פקע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן אמר רב נחמן [ב]לצדדין קתני או מביא ראיה ויטול או ישבע בעל הבית ויפסיד אומן מיתיבי *[ג]הנותן טליתו לאומן אומן אומר קצצת לי שתים והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת כל זמן שטלית ביד אומן על בעה"ב להביא ראיה נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל עבר זמנו המע"ה בזמנו מיהא נשבע ונוטל אמאי [ד]ישבע בעה"ב ויפסיד אומן אמר רב נחמן בר יצחק הא מני ר' יהודה היא דאמר כל זמן ששבועה נוטה אצל בעה"ב שכיר נשבע ונוטל הי ר' יהודה אילימא ר' יהודה דמתניתין אחמורי קא מחמיר דתנן רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה אלא רבי יהודה דברייתא דתניא שכיר כל זמן שלא עבר עליו זמנו הרי זה נשבע ונוטל ואם לאו אינו נשבע ונוטל ואמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר לו תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי בידך והוא אומר התקבלת מהן דינר זהב או שאמר לו שתים קצצת והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת אבל אמר לו לא שכרתיך מעולם או שאמר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך המוציא מחבירו עליו הראיה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אלא קצץ רבי יהודה היא ולא רבנן השתא היכי דמחמיר רבי יהודה מקילי רבנן היכא דמקיל רבי יהודה מחמרי רבנן ואלא מאי רבנן ואלא הא דתני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחבירו עליו הראיה מני לא רבי יהודה ולא רבנן אלא אמר רבא בהא קמיפלגי רבי יהודה סבר בדאורייתא עבדו ליה תקנתא לשכיר ובדרבנן הואי תקנתא *ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ורבנן סברי בדרבנן נמי עבדינן תקנתא לשכיר וקציצה מידכר דכיר: נגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו למשכנו כו': ודלמא לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי מאן דנקיט נרגא בידיה ואמר איזיל ואקטליה לדקלא דפלניא ואשתכח דקטיל ושדי לא אמרינן דהוא קטליה אלמא [ה]עביד איניש דגזים ולא עביד הכא נמי דגזים ולא עביד אימא ומשכנו וליחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן [ו]בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו אמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר

רש"י

[כדפו"י נמי] רישא וסיפא בראיה · רישא *מהי דקתני נשבע ונוטל ליתיה אלא שיביא תחלה עדים ששכרו: ראיה דלשלם קתני · ראיה המחייבת את בעה"ב לשלם קתני: ראיה דלשבועה · שאינה באה אלא לגלגל את השבועה על השכיר לא קתני: והא תני רבה בר שמואל כו' · קץ [נ"ל מתניתא] *מתניתין דלעיל: כל זמן שהטלית ביד אומן · דבעל הבית הוי המוציא מחבירו עליו הראיה להביא עדים שלא קצץ אלא אחת: רבי יהודה היא כו' · והכא נמי שבועה אצל בעל הבית היא מן התורה שהרי מודה במקצת: אחמורי מחמיר · על השכיר למשקל שבועה מיניה ושדיוה על בעל הבית: אלא קצץ ר' יהודה היא ולא רבנן · בתמיה הא דקתני דאקלילה נשבע שכיר רבי [לעיל מה:] יהודה קאמר לה ולא רבנן השתא [פי' מלשון פקעה בכדי נדרים כט·] היכא דמחמיר ר' יהודה אשכיר כגון בשאין מקצת הודאה אצל בעל הבית מקילין רבנן אשכיר והימנוה בשבועה: אלא בהא פליגי כו' · ולעולם קצץ [ב"מ קיב: ב"ב מה:] ר' יהודה ולא רבנן והא דתני רבה בר שמואל רבנן היא ודקשיא לך השתא היכא דמחמיר ר' יהודה כו' אין ובהא פליגי רבי יהודה סבר בדאורייתא עבדו רבנן תקנתא לשכיר היכא דאיכא אבעל הבית שבועה דאורייתא עבדו רבנן תקנה לשכיר למיפכיה לשבועה עליה אבל אדרבנן תקנה היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן היכא דאין שם מקצת הודאה דלא רמיא אבעל הבית אלא שבועת היסת דרבנן היא גופה תקנתא היא כרב נחמן ותקנתא לתקנתא להפכה מבעל הבית ולמישדייה אשכיר לא עבוד רבנן: וקציצה מידכר דכירי אינשי · סבירא להו לרבנן דפליגי אדרבי יהודה הלכך אחמירו בה גבי שכיר: דקטיל ושדי · שקצוץ הדקל ומושלך לארץ: דגזים · אומר לעשות דבר גוזמא ושגעון ואינו עושה: וליחזי מאי משכנו · אותם שיעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: בטוענו כלים [הניטלין] תחת כנפיו · בעה"ב טוען שנטל כלים קטנים שאדם יכול להסתיר תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בהם עדים: אמר רב יהודה גרסינן ול"ג דאמר: ואמר

תוספות

רישא וסיפא בראיה · ואיירי כולה ששכרו בעדים וא"ת ניחזי עדים מאי קאמרי דכה"ג דייק בח"ה (ב"ב דף מה·) בהלכתא דאומן וי"ל כגון דלא ידעי עדים כמה קלץ והתם נמי ה"מ לשנויי הכי ובלאו הכי משני התם שפיר: לא קללתי לך אלא אחת · ע"כ איירי כגון דאמר שעדיין לא פרע אותה אחת דאי פרעה כבר ה"ל כופר הכל ובסמוך מוקמי' לה כרבי יהודה דבעי הודאה במקצת וקשה דבעבר זמנו אמאי המע"ה והא מפרש לעיל טעמא משום דחזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין ואין שכיר משהה שכרו והכא הרי השהה והרי עבר:

בדרבנן תקנתא הוא · פירוש שצריך לתקן שבועה וגם צריך לעוקרה ממקום שהיא ראויה להיות דהיינו בעל הבית ולא עבדי תקנתא לתקנתא ולא כמו שפירש הקונט' תקנתא היא כדרב נחמן דאמר משביעין אותו שבועת היסת שהרי אותה שבועה לא היתה בימי תנאים דהתנן אין לך בידי פטור ואמרינן נמי בפ"ב דקידושין (דף מג:) והשתא דתקון רבנן שבועת היסת:

ורבנן סברי דבדרבנן נמי עבדינן תקנתא · לא דמי להא דאמרי' בפרק שבועת הדיינין (לעיל דף מא·) גבי שכנגדו חשוד על השבועה דמדרבנן לא מפכינן שבועה דתקנתא לתקנתא לא עבדינן דהתם בתחלה נתקנה על החשוד ולא רצו לעוקרה אבל הכא מעיקרא מתקני' לה על השכיר:

עביד איניש דגזים ולא עביד · פירש ברוקח דוקא בסתם אדם אבל במוחזק לכך לא וכן נראה וא"ת בלאו הכי מהימן במגו דאי בעי אמר דזבנה מיניה דמהימן כדאמרינן בח"ה (ב"ב דף לו·) האי מאן דנקיט מגלא ותובילא בידיה ואמר איזיל ואגדריה לדקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן דלא חשיד איניש למיגדר דקלא דלאו דיליה וי"ל דהתם איירי בלקיטת פירות ולהכי נקט מגלא ותובילא ולשון גדירה דשייכא בלקיטת תמרים ולהכי נאמן שדרך הוא למכור פירות אבל הכא איירי בקלילת הדקל ולהכי נקט נרגא ואיזיל ואקטליה דאין דרך למכור אילן העומד לקלילה וכן מוכח בהדיא בהחובל (ב"ק דף נא: ושם) דלא מהימן אקלילה דאוקי הא דתניא שורי הרגת נטיעתי קללת והלה אומר אתה אמרת לי להורגו אתה אמרת לי לקוצצו פטור בשור העומד להריגה ואילן העומד לקלילה*):

בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו · והכירו העדים במקצתם והוא טוען שהטמין יותר ממה שראו העדים והיה נראה מתוך פי' זה דאין הלכה כר' חייא דאמר בריש ב"מ (ד' ג·) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו נ' נותן לו נ' וישבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו דהא הכא לא חשיב העדאת עדים כהודאת מקצת מדקאמר ר' יהודה עד שתהא שם הודאה במקצת הטענה ור"י אומר דאינה ראיה דאיכא לאוקומי כגון שהחזיר לו כבר מה שראו העדים וממאי דאמרי' התם* אם איתא לדר' חייא קמייתא אינה ראיה דה"נ אמרי' פ' המדיר (כתובות דף ע:) אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר כו' ואע"ג דפסיק התם בפרק בתרא (דף קז:) כוותיה וקאי היה נראה להביא ראיה דהלכה כר' חייא כדמוכח בפ"ק דב"מ (דף ה·) דר' חייא כרבנן דר"ג דפטרי טענו חטין והודה לו בשעורין דמוקי תרי קראי הוא וזה חד להודה במקצת הטענה וחד להודה ממין הטענה והכי קיימא לן דפטור וה"ר יוסף בה"ר ברוך אומר דאינו ראיה דאפילו מאן דפטר בטענו חטין והודה בשעורין אפשר דפליג אדרבי חייא משום דאיכא

*) [וע' תוס' ב"ב לג: ד"ה איזיל ואגדרי']

עין משפט נר מצוה

כד א ב מיי' פי"א מהל' שכירות הל' ז סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' פט סעיף ד:

כה ג ד מיי' שם הל' ח טוש"ע שם סעיף ה ועיי' שם:

כו ה מיי' פ"ד מהל' גזלה הלכה ד סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף ג:

כז ו מיי' שם הלכה ה טוש"ע שם סעיף א:

רבינו חננאל

רישא וסיפא בראייה נינהו מיהו ראייה דלישלם פירוש כי אם יש לו לתובע ראיה משלםהנתבע ואם אין לו ראיה פטור תני .[ראיה דשבועה] שאפי' יש לו ראיה נשבע ונוטל לא תני והלכה א)כדפש ליה שמואל כי האומן אם טוען ב' סלעים קצצת לי ובעל הבית אומר א' קצצתי לך בזו ישבע בעל הבית ויפסיד האומן · מאי טעמא קציצה מדכר דכירי לה אינשי: איני והא תני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחברו עליו הראיה ואי לא מייתי האומן ראיה פקעי אמאי פקעי ישבע בעה"ב: ופריק רב נחמן לצדדין קתני או יביא ראיה ששתים קצץ לו ויטול או ישבע בעה"ב ויפקע: ומותבינן עליה הנותן טליתו לאומן אומן אומר ב' קצצת לי והוא אומר א' · כל זמן שהטלית ביד אומן על בעה"ב להביא ראיה. נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל אחר זמנו המוציא מחברו עליו הראיה · קתני מיהא בזמנו נשבע ונוטל · אמאי ישבע בעה"ב · דהא קציצה היא · ואמרת קציצה ודאי מידכר דכיר לה בעה"ב ופריק רב נחמן בר יצחק הא מתניתא ר' יהודה היא · דאמר כל זמן שבעה"ב מודה במקצת כגון שטוען האומן כי ב' קצצת לי ואתה חייב לתתם לי שתיהן · ובעה"ב אומר אין לך בידי אלא אחת לפי שלא קצצתי לך אלא א' והשבועה נוטה על בעה"ב לישבע וליפטר · השכיר נשבע ונוטל: ואמרינן הי ר' יהודה אי נימא ר' יהודה דמתניתין והא מחמיר הוא לשכיר דאמר לעולם אין השכיר נשבע ונוטל [אלא] אם יש מקצת הודאה שטוען השכיר בכל ומודה לו בעל הבית כי נשאר לך אצלי עדיין: אלא ר' יהודה דברייתא הוא דתניא שכיר כל ב) זמן שעובר עליו (כגון) [משום] לא תלין פעולת שכיר הרי זה נשבע ונוטל · ואם לאו אינו נשבע · א"ר יהודה אימתי בזמן שאמר לו תן שכרי נ' זוז והוא אומר נתקבלת מהן דינר זהב או שאמר לו ב' קצצת לי והוא אומר א' · אבל אמר לא שכרתיך · או שאמר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך המוציא מחברו עליו הראיה · ומתקפי עלה וכי קצץ בזמנו נשבע ונוטל לר' יהודה ולא רבנן השתא בשכיר דמחמיר ר' יהודה ואמר אינו נשבע אלא עד שתהא שם מקצת הודאה מקילי רבנן ואמרי אע"ג דלית שם מקצת הודאה נשבע ונוטל היכא דמיקל ר' יהודה בקציצה ואמר נשבע ונוטל מחמרי רבנן ואמרי לא: ואלא הא דתני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחברו עליו הראיה · ואי לא מייתי ראיה פקע מני לא ר' יהודה · דהא ר"י תני בזמנו נשבע ונוטל ולא רבנן דאי רבנן הא אמרי לעולם נשבע ונוטל ולא אלא ר' יהודה ורבנן דמתניתין בהא פליגי ר' יהודה סבר היכא דאיכא שבועה דאורייתא על בעה"ב כגון שמודה מקצת טענה תקינו ליה רבנן לשכיר להיות נשבע ונוטל · אבל בשבועה דרבנן תקנתא היא לישבע בעה"ב · ועוד תקנה לישבע השכיר דהיא תקנתא לתקנתא לא עבדו · ורבנן סברי אפילו בשבועה דרבנן עבדו תקנתא לשכיר · אבל קציצה דברי הכל ג) ודאי דכיר לה: הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות כו'. ואקשינן דלמא לא משכנו לאו אמר רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ואמר איזיל ואיגזוריה לדיקלא דפלניא ואישתכח גזיר לא אמרינן דודאי הוא גזיר ליה מאי טעמא עביד איניש דגזים ולא עביד ·ואוקימנא למתניתין בשנכנס לביתו ומשכנו ולא ידעי מאי

א) אולי צ"ל והלכה כמו שאלה שמואל לגבי רב כי האומן וכו'. ב) אולי כן היתה גירסת רבינו בגמ'. ג) רש"י וכל הראשונים לא פירשו כן.

מסורת הש"ס (בשולי הגמרא): [כדפו"י נמי] · [נ"ל מתניתא] · [לעיל מה:] · [פי' מלשון פקעה בכדי נדרים כט·] · ב"מ קיב: ב"ב מה: · [לעיל מא· ב"מ ה:] · [דף ה· ושם]

עין משפט נר מצוה

כח א מיי' פ"ט מהל' טוען הל' ד סמג עשין לה טוש"ע ח"מ סי' ל סעי' יא :

[וע' תוס' ב"מ ה: ד"ה אי איתא]

כט ב מיי' פ"ח שם הלכה י סמג שם טוש"ע שם סעי' יא יב יג:

ל ג מיי' שם הל' י :

לא ד ה טוש"ע שם סעיף ד :

לב ו טוש"ע שם ס"א :

לג ז ח ט מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' ל סעיף יז :

גמרא

ואמר לקוחין הן בידי *אינו נאמן ולא אמרן אלא בעל הבית שאינו עשוי למכור כליו אבל בעל הבית העשוי למכור את כליו נאמן ושאין עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא דברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין נמי לא אמרן אלא איניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל בגנובין לאו כל כמיני' לאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן דשלח *רב הונא בר אבין [ב]דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן כי הא דרבא [ג]אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אמר רבא [ד]אפילו שומר נשבע אפי' אשתו של שומר נשבעת בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי [ה]תיקו *אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו (א)בכסא דכספא מאי [ו]חזינא אי איניש דאמיד הוא או איניש דמהימן הוא דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לא: נחבל כיצד: אמר רב יהודה אמר שמואל [ז]לא שנו אלא במקום שיכול לחבל בעצמו *אבל במקום שאינו יכול לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה וניחוש דלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא [ח]שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו [ט]ודלמא אחר עביד ליה [ט]דליכא אחר : וכשנגדו חשוד [וכו'] ואפי' שבועת שוא : מאי אפילו שבועת שוא לא מיבעיא קאמר לא מיבעיא הנך דאית בהו כפירת ממון אלא אפילו הא נמי דכפירת דברים בעלמא הוא לא מהימן וליתני נמי שבועת בטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קא משתבע אבל שבועת בטוי דאיכא למימר דבקושטא קא משתבע לא קתני תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא וכל

רש"י

ואמר לקוחין הן בידי · ובעל הבית אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן: אינו נאמן · אפילו בשבועה : אלא דברים שאין דרכן להטמין · שאין אדם בוש ליטלן בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור את כליו ועוד מדאטמינהו איכא למימר בוש הוא להודיעו שהוא צריך לשאול כלים משכיניו דאי לקוחין הוו לא הוה מטמינן : נאמן · ואע"פ שאין עשוי למכור כלים זימנין דמיצטרכי ליה זוזי ומזבין : היינו אורחיה · להטמין אפילו(ב) שאר בני אדם מוליאין בפרהסיא : ולא אמרן · באדם ביטוי דאינו נאמן אלא שזה אמר לקוחין וזה אמר שאולין אבל אם אמר לו גנבת אותם לאו כל כמיניה וישבע זה שלקוחין הן : ה"ג ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר · בהנהו הוא דאמרי' דכי אמר לקוחין אינו נאמן אבל דברים שאין עשוין להשאיל שהבעלים חסים עליהם לפי שמתקלקלין נאמן לשבע שלקחם ואין נראין דברי האומר השאלתים לו: דשלח רב הונא בר אבין כו' · אלמא בעשוין להשאיל ולהשכיר הוא דאינו נאמן : זוגא דסרבלא · מספריים של סורקי בגדים : מיתמי · שהביא התובע עדים שהן שלו ואמר שהשאילם לאבי היתומים ומדאפקינהו רבא מיתמי ש"מ דסבירא ליה אי הוה אבוהון קמן ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן בשבועה דאי מהימן אנן הוינן טענינן בשביל יתמי אביהם לקחם ממך ודוקא ספרי דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בהם תדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו ששנינו במולא ספרים לא ילמד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הן בידי ואין צריך לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרווחא דמילתא שלא יצטרך לשבע וכן קבלתי מרב יצחק הלוי : אפילו שומר נשבע · אמתני' קאי בראוהו שנים שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות אפי' שומר הבית נאמן לשבע וישלם זה : שכירו ולקיטו · של בעל הבית ולא מסר לו שמירת הבית : מהו · להיות נאמן אשבועה זו : אמיד · עשיר : לא שנו · דצריך שבועה : תני ר' חייא · במתניתי' הכי היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול כגון שעלתה נשיכה בגבו ובין אלילי ידיו נוטל שלא בשבועה דנשיכת שינים לאו חיכוך כותל הוא : לא מיבעיא הנך · דאית בהו כפירת ממון והוה ליה רע לשמים ורע לבריות: שבועת בטוי · דלהבא כי משתבע איכא למימר בקושטא אשתבע שבדעתו לקיימה ואפי' עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך על השבועה שעבר להוציא לשקר מפיו : וכל

תוספות

דהיכא למיפרך מה להצד השוה שכהן שכן אינו בתורת הזמה ור' חייא תורת הזמה לא פריך כדאמרי' התם וכן צריך לומר לר' יוחנן דפליג אדר' חייא בירושלמי דפרק קמא דבבא מציעא אע"ג דפטר בטענו חטין והודה בשעורים לעיל וע"כ צריך לומר דפריך תורת הזמה*: בקונטרס גרסי' ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר פי' הא דאינו נאמן וקשיא לרבינו תם דקאמר בסמוך דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר משמע דמההוא טעמא לחוד מפיק וכן בפרק המקבל (ב"מ דף קטז· ושם) לא מדכר אלא ההוא טעמא לחוד ונראה לר"ת כגר"ח ושערים דרב האי דגרסי ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן וה"פ ובכולהו לא אמרן דנאמן לומר לקוחין הן בידי אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר וכגון דהוי איניש דצניע או דברים שדרכן להטמין או בעה"ב העשוי למכור את כליו אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפי' איכא כולהו לטיבותא ואפי' אומר בעה"ב גנובין הן דהא גודרות אין להם חזקה אפילו זה אומר גנובין לדברים העשוין להשאיל ולהשכיר ניהו וכשאומר לקוחין הן בידי לית דין ולית דיין דלא מהימן ור"ת עצמו פי' כפירוש הקונטרס ואין נראה דסוגיא לא מוכח הכי כדפי' ועוד דגר"ח גופיה מוכח דאין לפרש כן מדשינה הכא לומר ובכולהו לא אמרן משמע דלא איירי כשיטה דלעיל דקיימא אינו נאמן :

וספרא דאגדתא · נראה דכ"ש שאר ספרים שדרך להשאילן יותר כדאמרי' בפרק נערה בכתובות (דף נ·) ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים ותימה כיון דספרים עשוין להשאיל ולהשכיר הא דתנן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוליא ויטול ופריך בגמ' ודלמא איהו אפקיה לקלא ומסיק כגון שלנו בני אדם בביתו ועמד והפגין בלילה וכגון שהיתה מחתרת חתורה ובני אדם שלנו יצאו והכל אומרים נגנבו כליו וספריו של פלוני ואמאי בעי כולי האי ניהמני' במגו דאי בעי אמר שאולין הם בידי דאין האחד נאמן לומר לקוחין הן בידי כיון דעשוין להשאיל ולהשכיר בשהוא טעמא לחוד כדפי' לעיל וליכא למימר התם טעמא דלאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאמרי' הכא דהתם לא קאמר שהוא גנבם אלא אומר שהגנבים גנבום וכמה גנבים איכא בעלמא אר"ת דהתם איירי באדם שאינו רגיל עמו דאקן סהדי שלא השאיל לו ורבא דאפיק הכא היה יודע שבעל הספר היה דרכו להשאיל לאביהם בחייו ומורי ה"ר דודי תירץ דהתם הוי מגו להוליא דלא אמרי' : [וע"ע תוס' ב"מ קטז: ד"ה והא]:

*__ואפי'__ שבועת שוא · הק' ר"ת דבפרק זה בורר (סנהדרין דף כו· ושם) אמרינן עבריין אוכל נבילות להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן ופריך מדתניא אל תשת רשע עד אלו הגזלנים ומועלין בשבועה מאי לאו אחת שבועת שוא ואחת שבועת ממון אלמא לא בעינן רשע דחמס לא אידי ואידי שבועת ממון והשתא אמאי לא פריך ממתני' דפסל בהדיא נשבע לשוא לשבועה ולא פליג שום תנא וה"ה דיפסל לעדות וי"ל דהתם גבי עדות מכשרינן נשבע לשוא כיון דלא הוי רשע דחמס אבל הכא שהוא כבר רע לבריות אם הוא משקר וכופר ממון וכבר משנשבע לשוא הוי רע לשמים הלכך הוי פסול לשבועה:

אבל שבועת בטוי דאיכא למימר בקושטא משתבע לא קתני · מכאן רצו לדקדק דמי שעבר על החרם לא יפסל לשבועה כיון דבשעת קבלת חרם איכא למימר בקושטא משתבע ואר"ת דפסול הוא והכא לא קאמר אלא דלא קתני פי' דלא קמיירי במידי דבקושטא משתבע וראיה מפרק הכותב (כתובות דף פה· ושם) דאמרי' ההיא איתתא דאיחייבא שבועה בבי דינא דרבא אמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה בההיא איתתא דחשידא אשבועה ובה"ג גרס ידענא בה בההיא איתתא דמפקא שם שמים לבטלה ופירושו שנשבעת ואינה מקיימת כגון שלא תאכל ואוכלת ואפכה רבא אשכנגדה אע"ג דאיכא למימר בקושטא משתבע חשיב ליה חשודה : הלכתא

רבינו חננאל

מאי שקל · ושוענו דמשכנו כלים הניטלין תחת כנפיו וכדרב יהודה א) דאמר ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן [ולא אמרן] אלא בכלים שאין דרכן להטמין תחת כנפיו · וזה הטמינן ובאיניש דלא צניע ובבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו ולא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין · אבל בכלים שדרכן להטמין או איניש צנוע הוא או בעה"ב עשוי למכור את כליו נאמן' ובכולהו לא אמרן ב) אלא בדברים שאין עשוים להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן · כדשלח ליה רב הונא בר אבין · ראוי לפרש השמועה על העיקר שהיא בנויה ואינו שהיא בנויה על מי שמעידין עליו עדים שלקח כלים מביתו של זה והטמינן תחת כנפיו ויצא ועתה טוען כי לקוחים הן בידי אינו נאמן בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר · ובענין הזה דין ההוא דאחבל סכינא דאשכבתא מחבריה (ב"מ קטז׳) : וכן הא דרבא דאפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר: כל(אשבועה) [השמועי׳]כגון דאשהידו על אבוהון שהדי דהטמין כלים תחת כנפיו ויצא מביתו של זה · דאי ג)לא תימא הכי נמצאת דוחה כלל גדול בדין שהמוציא מחברו עליו הראיה' ואי ליכא שהדי כי האי גוונא נשב מי שהן אצלו לקוחין הן בידי ומיפטר וכן אמר רבינו [האי] גאון: שומר שלו או אשתו של שומר היא שהיתה בבית ונכנס· זה ונטל הכלים מתוך הבית נשבע השומר או אפילו אשתו של שומר נשבעת ומשלם הגוזל לנגזל מה שנשבעין הללו: ד)כדרב פפא דאמר רב פפא אפילו שומר נשבע ואפי' אשתו של שומר נשבעת כ"ש אשתו של נגזל · דקי"ל שלוחו של אדם כמותו · והני במקום הנגזל עומדין · וכאילו הן הנגזלין · אבל שכירו ולקיטו שלא מסר להן שמירת ביתו עלו בתיקו: א"ל רב יימר לרב אשי אם יש עדים כי נכנס לביתו ומשכנו כלים הניטלין תחת כנפיו וטוען בעה"ב דכסא דכספא שקל מהו ופשט ליה רב אשי אי איניש עשיר הוא דאית ליה בביתיה כגון הני מאני · או איניש מהימן הוא דמפקדי אינשי גביה וטעין דפקדון הוה בידיה ואיהו דשקליה משתבע ושקיל · ואי ליתא אמיד ולא מהימן טענתיה לאו טענה : הנחבל כיצד כו' · אוקמה שמואל שנשבע ונוטל במקום שיכול לחבול בעצמו'דחיישינן שמא חבל בעצמו' אבל במקום שאינו יכול לחבול בעצמו כגון נשיכה בשיניים בגבו או בין אצילי ידיו ואדם אחר אין שם אלא הם שניהם בלבד ונכנס תחת ידו שלם ויצא חבול כי הני דליכא חשש דהוא חביל בעצמו נוטל שלא בשבועה: שכנגדו חשוד על השבועה · אחד שבועת שוא ואחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון · ואסיקנא לא מיבעיא שבועת העדות ושבועת הפקדון דאית בהו כפירת ממון אלא אפי' שבועת שוא דכפירת דברים בעלמא הוא כגון אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד וכיוצא בו נשבע התובע ונוטל · ואפי' אם הוא חשוד בשבועת בטוי · כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל

מסורת הש"ס

ב"מ קטז: נב:

ב"ק פג:

[תוספ' דב"ק פ"ט]

[עיין לעיל במשנה מה:]

הגהות הב"ח

(א) גמ' טענו בכסא דכספא מאי חזינא: (ב) רש"י ד"ה היינו וכו' אפי' שאר:

גליון הש"ס

גמ' ודלמא אחר עביד ליה. ג' דלמא לאחר אמר :

א) עיין רש"י ורשב"א . ב) עי' בתוס' כאן בד"ה כשטענו דהובא גי' רבינו ע"ש . ג) דברי רבינו אלו הובא ברשב"א בחדושיו כאן ע"ש . ד) נראה דגי' אחרת היה לרבינו בגמ' דרב פפא הוא דאמר לה לכן מימרת.

רש"י

וכל דדמי ליה · כל שבועה לשקר : משחק בקוביא · גזלן דרבנן הוא דאמרינן אסמכתא לא קניא אבל מדאורייתא לאו גזלן הוא : היכי תנן · ר' יוסי אומר יחלוקו או ר' מאיר אומר יחלוקו : לסיני · לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון : למחויב לה · על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם : וכן היתומים כו' · מתני' היא בפירקין : אי נימא מן הלוה · אם הוציאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבועת יורשין המפורש במשנתנו שבועה שלא פקדנו אבא כו' : לא שנו · דבשבועה מיהת יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה : כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה · (א) משעה שמת לוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה דקי"ל אין נפרעין מן היתומים אלא בשבועה : ואין אדם מוריש · לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה אלמא הואיל והוא מחויב שבועה שלא התקבלתי חוב זה ויתומין אין יכולין לישבע כן אלא שלא פקדנו אבא ואין זו השבועה המוטלת על אביהם וגם יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהן קאמר רב ושמואל שלא יפרעו אלמא המחויב שבועה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה סבירא לרב ושמואל חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון : לישלם · דהא מודה דחטף ולא כל הימנו של כל חוטף לומר שלי חטפתי : ליכא תרי סהדי · ומיגו דאי בעי למימר לא חטפי מהימן נמי למימר דידי חטפי : לפטריה · משום האי מיגו : איכא חד סהדא · ואי אמר לא חטפתי הוה בעי לאישתבועי להכחיש את העד : לישתבע · את השבועה שהעד מחייבו אינו יכול דהא מודה דחטף והעד מחייבו לישבע שלא חטף וגבי הך שבועה הוא פסול כגזלן אבל כל שבועות והא ליכא למימר לישתבע דדידיה חטף שאין זו שבועה המוטלת עליו : בין שניהם · אם בעלי הדין קיימין : מה לי הוא ומה לי אביו · מאחר שהוא טוען טענת ברי למה אינו יכול לישבע :

תוספות

הלכתא מאי א"ל לא ידענא · והא דאמרי' בסמוך עבד רב נחמן עובדא יחלוקו זה היה אח"כ והא דפריך מינה לקמן אם איתא אלמא מספקא ליה והא רב נחמן כו' ידע הש"ס דכי אמר אם איתא כבר עבד עובדא :

הוה יתיב ר' אבא קמיה · משמע שהיה תלמידו והא דקרי ליה לעיל ר' אמי רבותינו הכי נמי מליט בפרק חבית (שבת דף קמו:) שקרא רב רבותינו לרב כהנא ורב אסי שהיו תלמידיו אבל קשה מפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד:) דר' אמי אשכח פרגיות שחוטות בין טבריא לצפורי אתא לקמיה דר' אבא אמר ליה זיל שקול לנפשך אלמא לא היה רבי אבא תלמידו ולספרים דגרסי אתא לקמיה דר' אסי ניחא טפי דאע"ג דר' אמי היה יותר גדול מרבי אסי דבכל מקום מזכיר ר' אמי קודם ר' אסי ובהניזקין (גיטין דף נד:) גמרא דהמטמא והמדמע והמנסך אמרינן ההוא דאתא לקמיה דר' אמי א"ל ר' אסי רבי אתה אומר כן מכל מקום היה חבירו והיה רבי אמי בא ליטול עצה ממנו ועוד י"ל דלאחר זמן היה ר' אמי ראש והיו באים הדיינין לפניו* :

ביון דאמר חטפי הוה ליה כגזלן · פירש' בחזקת הבתים (ב"ב דף לד·) :

מתוך שאינו יכול לישבע משלם · דוקא בחשוד שלא יפקיעו ממונו ממנו ותקנו להפך שבועה אבל הכא ובחמשים לא ידענא משלם וה"נ במתני' כיון שמוטל' על יתומין שבועת אביהם ואין יכולין לישבע משלמין בני הלוה דלא שנא מחויב התובע שבועה ולא שנא מחויב הנתבע שבועה ואין יכול לישבע (ב) אותה שחייב אותו משלם הנתבע תימה דמשמע הכא דרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו כר' יוסי דלית ליה דר' אבא וקשה לר"י דבפרק השואל (ב"מ דף צז: ושם)אמרי' אמתני' דשואל את הפרה שאלה חצי יום כו' לימא תיהוי תיובתא דר' יוחנן ורב נחמן דאמרי תרוייהו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ומשני כגון שיש עסק שבועה ביניהן כדרבא דאמר רבא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים וחמשים איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם והיינו כר' אבא וי"ל דרב נחמן ודאי לית ליה דר' אבא אלא דמוקי מתני' דהשואל (שם) כר' מאיר וכמו שמפרש רבי אבא מילתיה דר' מאיר ואיהו סבר כר' יוסי והשתא נמי ניחא הא דלא מוכח בפ"ק דכתובות (דף יב: ושם)דהא דרב יהודה דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דשמואל היא דהא לא מצי מוקמי מתני' דהשואל כגונשים עסק שבועה ביניהן וכדרבא דהא פליג הכא אדר' אבא והשתא ניחא דשמואל מוקי מתניתין כתנא דבסמוך ומסייע ליה לדר' אבא מיהו סבר כר' שמעון בר' טרפון דדריש לקרא למלתא אחריתי ופליג אדר' אבא ע"ק לר"י דבחזקת הבתים (ב"ב דף לג: ושם) משמע דהלכה כר' אבא דקאמר סברוה רבנן קמיה דאביי למימר היינו נסכא דר' אבא אעובדא דהתם ומסיק נמי אלא אי דמי הא דר' אבא כו' ואילו לקמן (דף מח ע"ב) אמרינן האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כר' אלעזר עבד ור' אלעזר סבר כר' אבא דנוטלין היתומין ולא מפסידין משמע דמילתא דרב ושמואל עיקר כמו ר' אבא ועוד תימה דבכל מקום קיימא לן כרב נחמן בדיני ולקמן קאמר דעבד כרב ושמואל עבד כר' אלעזר עבד ורב נחמן דאמר יחלוקו לא מדכר כלל משמע דלית הלכתא כוותיה ורבינו תם פירש בספר הישר דהלכתא כרב נחמן דאמר יחלוקו כששניהם חשודים דקיימא לן כוותיה בדיני וכר' אבא בנסכא כדאמרי' בחזקת הבתים (שם) וכן בחמשין לא ידענא כדאמר רבא בהשואל (ב"מ דף צח· ושם) ורב נחמן נמי סבירא ליה כר' אבא בנסכא ובחמשין לא ידענא מתוך שאין יכול לישבע משלם וכ"ש נמי דהוה לן למימר כשהתובע מחויב שבועה דמפסיד אלא משום דשבועת התובע לא הוה אלא מדרבנן ואין מפסיד [ולא] משלם כשאין יכול לישבע אלא במחויב שבועה דאורייתא ולהכי ביתומין מן היתומין ומת לוה בחיי מלוה או בפוגם שעיו דהויא שבועה דרבנן נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא מפסידין לרב נחמן ור' אבא ובשניהן חשודין מפסיד התובע חצי אף על גב דלא רמי' עליה אלא שבועה דרבנן וטעמא משום דקנסינן ליה לפי שהוא חשוד ולרב ושמואל אית להו דאפילו בשבועה דרבנן מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד הכל ובשניהן חשודין נמי מפסיד התובע הכל דחזרה שבועה לסיני וביתומין מן היתומין דוקא דעבד כרב ושמואל עבד ולא

גמרא

תורה אור

וכל דדמי ליה: היה אחד מהן משחק בקוביא: הא תו למה לי תנא פסולא דאוריית' וקתני פסולא דרבנן: היו שניהן חשודין: א"ל רבא לרב נחמן *היכי תנן א"ל לא ידענא *הלכתא מאי א"ל לא ידענא איתמר אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ר' יוסי אומר יחלוקו וכן תני רב זביד בר אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו איכא דאמרי תני רב זביד א"ר אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו *אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא יחלוקו: חזרה שבועה למקומה: להיכן חזרה א"ר אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני רבותינו שבארץ ישראל אמרו *חזרה שבועה למחויב לה אמר רב פפא *רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא רבותינו שבבבל רב ושמואל *דתנן וכן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה *והוינן בה ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו בשבועה אלא הכי קאמר *וכן היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה ורב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא *דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרב אמי יתיב ר' אבא קמיה אייתי חד סהדא דמחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה זיל שלים ליכא תרי סהדי נפטריה איכא חד סהדא נימא ליה זיל אישתבע כיון דאמר מיחטף חטפי הוה ליה כגזלן א"ל ר' אבא הוה מחויב שבועה ואין יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא דתני רבי אמי °שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא ומה לי אבוהא אלא לאו דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך אמר ליה חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אי

(שמות כב)

עין משפט נר מצוה

לד א מיי' פ"ב מהל' טוען הלכה ב סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' צב סעיף ב:
לה ב מיי' שם הל' ד טוש"ע שם סעיף ג:
לו ג מיי' פי"ז מהל' מלוה הלכה ב סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קח סעיף ט:
לז ד מיי' שם הל' ג טוש"ע שם סעיף יח:
לח ה ו מיי' פ"ד מהל' טוען הלכה ה והלכה ו סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' עה סעיף טו:

[וע"ע תוס' ב"ב לד· ד"ה סוה]

רבינו חננאל

ואכל · או שאכלתי ולא אכל הרי הוא כחשוד על שבועת כפירת ממון ונשבע שכנגדו ונוטל : אם היה משחק בקוביא ומלוה ברבית כו' · אסיקנא תנא חשוד בשבועות ומלוה ברבית פסולי דאורייתא' וקתני נמי מפריחי יונים וסוחרי שביעית פסולי דרבנן: ירושלמי החשוד על השבועה מאימתי מקבלין אותו משיבוא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להן חשוד אני : היו שניהן התובע והנתבע חשודין אמר רב נחמן ר' יוסי אומר יחלוקו · ועבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו : חזרה שבועה למקומה : ירושלמי רב הושעיה אמר קומי ר' אמי בשם רבנן דתמן חזרה שבועה לבעלין ממה דחשיד ולא יכיל למישתבע ליה קום שלם לי: אמר ר' אמי רבותינו שבבבל ומאן נינהו רב ושמואל אמרי חזרה שבועה לסיני · כדתרצי למתניתין · האי דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה · רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא דמת מלוה בחיי לוה שנשבעין יורשי מלוה ונפרעין מיורשי לוה · אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואח"כ יפרע מהן· כדתנן אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשבועה · וכיון שנתחייב שבועה ומת · אין אדם מוריש שבועה לבניו דהו"ל כאילו חזרה שבועה לסיני אין כאן דין שבועה. וכל כי האי גוונא פקעה מלוה · רבותינו שבא"י ומאן אינון ר' אבא אמרו חזרה שבועה למחוייב לה · ואינו יכול לישבע משלם · דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי והוה ר' אבא יתיב קמיה אייתי חד שהדא דחטפה מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי · א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא נימא ליה שלים ליכא שהדי דחטפה ליפטר הא איכא חד שהדא דחטפה ניחייביה שבועה כיון דבחטיפה משהיד עליה והוא אינו [מכחישו] אלא טוען אין חטפי ודידי חטפי הוה ליה כגזלן· א"ל ר' אבא הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם : אמר רבא כותיה דר' אבא מסתברא שכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם · דתני ר' אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם· ולא בין היורשין היכי דמי זו השבועה שחייב האב וכיוצא בה היורש פטור · אי נימא דא"ל מנה לאבי ביד אביך וא"ל נ' אית ליה ואנא פרענא לך ונ' לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה בטענת ברי קא אתו · תרווייהו מחייבי· אלא לאו ברשעין

מסורת הש"ס

[שבת סו.]
[שם]
[לקמן מח:]
[לעיל נב.]
סנהדרין יז:
לעיל מה:
[כתובות פז: לקמן מח:]
כתובות פז:
ב"ב לג: נעי' לב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה כבר וכו' משעה שמת: (ב) תוס' ד"ה מתוך וכו' אותו שחייב משלם תימה:

עין משפט נר מצוה

לט א סמג לאוין קג :
מ ב ג מיי' פט"ז מהל' מלוה הלכה ה סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' צא סע"א :
נ"ל ליה · יעב"ץ
מא ד מיי' פכ"ב מהל' עדות הלכה א סמג עשין קי טוש"ע ח"מ סי' נא סע"ב :
מב ה ו מיי' שם הלכה ב ג טוש"ע שם סעיף ב :
מג ז מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעי' ג וע"ש :

אי אמרת בשלמא אביו כי האי גוונא מיחייב איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין אלא אי אמרת אביו כי האי גוונא נמי פטור קרא גבי יורשין למה לי ורב ושמואל האי שבועת ה' מאי קא דרשי ביה מיבעי ליה *לכדתניא שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם שמעון בן טרפון אומר [א]אזהרה לעוקב אחר נואף מנין ת"ל °לא תנאף לא תנאיף °ותרגנו באהליכם שמעון בן טרפון אומר תרתם וגיניתם באהלו של מקום °עד הנהר הגדול נהר פרת שמעון בן טרפון אומר °קרב לגבי דהינא ואידהן דבי רבי ישמעאל תנא עבד מלך כמלך: והחנוני על פינקסו כו': תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה א"ל ר' חייא (בר אבא) תנינא *[ב]שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית קיבלה מיניה או לא קיבלה מיניה ת"ש דתניא רבי אומר פועלין נשבעין לחנוני ואם איתא לבעל הבית מיבעי ליה אמר רבא [ג]פועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דליכספו מיניה *איתמר שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא [ד]זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה רב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי שני מלוין ושני לווין ושני שטרות היינו פלוגתייהו מלוה ולוה ושני שטרות [ה]יד בעל השטר על התחתונה שני מלוין ולוה אחד ושני שטרות [ו]היינו מתניתין ב' לווין ומלוה אחד ושני שטרות מאי [ז]תיקו מתיב רב הונא בר יהודה אחד

שמות כ · דברים א · שם

רש"י

אביו כי האי גוונא מיחייב · שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא אינו יודע קאמר לישלם היינו דאיצטריך קרא למעוטיה למיפטר היורש בטוען טענה זו : לעוקב אחר המנאף · נעשה לו אפוטרופוס להרגיל לו נשים לניאוף : תרתם · את הארץ : וגיניתם · את המקום (א) שהשכין את שכינתו ביניכם : קרב לגבי דהינא ואידהן · אם נגעת במשוח בשמן תהא *גם משוח בנגיעתו כלומר פרת הוא קטן משלש נהרות שהוא מנוי אצלם לבסוף והנהר הרביעי הוא פרת (בראשית ב) וכאן הוא קורא אותו נהר גדול בשביל שהוא נזכר כאן על שם א"י שהיא חשובה נזכר גם הוא בחשיבות דהינא לשון שמן ומשיחה (ישעיה לד) הודשנה מחלב מתרגמינן אתדהינא : *מתני' לא שאמר לו כתוב על פינקסי כו' · אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה שאמר לו תן כו': שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית · דאמר ליה(ב) פועלים לא מהימנו לי בשבועה את האמנתיכהו דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלין אמרי ליה לא מהימן לן חנוני בשבועה : **גמ'** טורח שבועה זו למה · ששניהן באין לבית דין שאלא שבועת שוא מביניהם ולא פירש (לי) רבי מאי סבירא ליה אי נוטלין בלא שבועה כגון נגס או יפסיד חנוני בשבועת פועלים : תנינא שניהם נשבעין ונוטלין · כבר שנית לנו וסתמת במשנה שניהן נשבעין ונוטלין: קיבלה מיניה · רבי מר' חייא והדר ביה או לא : ת"ש · כי פריש רבי מאי סבירא ליה בגווה קאמר פועלים נשבעים לחנוני שלא קבלו ממנו כלום אלמא לא קיבלה וסבירא ליה חנוני יפסיד שהיה לו לתת להם בעדים : ואם איתא · דקיבלה נשבעין לבעל הבית מיבעי ליה דמה להן אצל חנוני לשבועה הואיל וחוזר וגובה מבעל הבית: אמר רבא· לעולם קיבלה מיניה והכי קאמר פועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כלומר לפני חנוני כדמפרש ואזיל: המכחישות זו את זו · שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג : זו באה בפני עצמה ומעידה · בעדות אחרת וכן זו ואע"פ שאחת פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואיך יודע איזה מהן פסולה אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת דמה נפשך אחד מהן פסול והיינו דנקט ביה האי לישנא באה בפני עצמה ומעידה : בהדי סהדי שקרי למה לי · הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות : ה"ג שני מלוין ושני לווין ובשני שטרות היינו פלוגתייהו ול"ג דכ"ע : ב' מלוין וב' לווין וב' שטרות · וא' מב' כיתות הללו חתומה על זה והב' חתומה על זה דלרב הונא שניהן השטרות כשירין ולרב חסדא שניהן פסולין : מלוה ולוה ושני שטרות · שיש לו לאדם אחד שני שטרות על שתי הלואות על חבירו וא' מהן חתומה על זה וא' על זה יד בעל השטר על התחתונה בין לרב הונא בין לרב חסדא אין חולקין בזו שהרי זה בא עליו מכח שתי כיתות אחת כשירה ואחת פסולה אין אתה יכול לפסול את שניהן ולא להכשיר את שניהן הלכך שטר קטן שבהם גובה הימנו והגדול יפסיד לפי שאומר לו זו היא הפסולה דמספיקא לא מפקינן ממונא מיניה אבל ממה נפשך הקטן גובה דיש בכלל מאתים מנה : שני מלוים ולוה אחד · היינו מתני' שני מלוין הוציאו איש שטרו על לוה אחד ואחת משתי כיתות הללו אחת חתומה בזה ואחת בזה לא קמבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה דהיינו מתניתין דקתני נשבעין ונוטלין מבעל הבית ואע"פ שאנו יודעין שאחד מהן שקר אין אנו יכולין להפסיד את אחד מהן ונזקקין להן ב"ד להגבותן והכי נמי לרב הונא דאית ליה גבי שני מלוין ושני לווין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה הוא הדין לשני מלוין ולוה אחד ואע"פ שממה נפשך הלוה הטעי הזה לוקה באחד מן השטרות הללו על ידי עדות פסולה אין אתה יכול להפסיד את אחד מן המלוין שאינך יודע איזה הפסולה : שני לווין ומלוה אחד · הוציא מלוה זה שני שטרות זו חתומה בזה וזו חתומה בזה : מאי · אמר רב הונא בזה מי אמרינן כיון דחד גברא הוא דמייתי להו לקמן לא מזדקקינן ליה דמה נפשך בשטר פסול בא לפנינו זה דוחה אצל זה וזה אצל זה ויפסיד או דלמא כיון דעל שני לווין הוא מוליא זו באה ומעידה וזו באה ומעידה לרב חסדא לא מיבעיא ליה דהא אפי' בשני מלוין ושני לווין ושני שטרות פסול וכל שכן בשני לווין ומלוה אחד : אחד

תורה אור

תוספות

ולא בפוגם את שטרו כדאמרינן לקמן הבו דלא לוסיף עליה ור' אבא נמי סבירא ליה לדרב נחמן בשניהם חשודין דהלכה כרבי יוסי דאמר יחלוקו מטעמא דפריסית והא דקאמר רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא לאו משום דסבר כר' מאיר אלא דר' אבא אית*לן לפרושי מילתא דר' מאיר דחזרה למחויב לה ומשלם כדאשכחן דסבר ר' אבא בעלמא : (הגה"ה) ועוד י"ל דטעמא דרב נחמן בששניהם חשודים משום כיון דמחויב התובע נמי שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד החצי וזה התירוץ אין נראה דאם כן היתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ור' אבא כשמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע יפסידו ובכולה שמעתין משמע דפליגי ואם בני הלוה נמי חשיבי דאין יכולין לישבע מכל מקום לא יפסידו כי אם החצי ואמאי לרבי אלעזר נשבעין ונוטלין הכל ומשמע דר' אלעזר הוי כר' אבא ורב נחמן (ע"כ הגה"ה) : [א]אבל קצת קשה דמנא ליה להש"ס בשמעתין דרב ושמואל לית להו דר' אבא בנסכא ובחמשין לא ידענא דקאמר האי שבועת ה' מאי דרשי ביה ונראה דאם איתא דאית להו מתוך שאינו יכול לישבע משלם היה להם לבני לוה לפרוע החצי מתוך שאינן יכולין לישבע (ג)שפרעו כדפי' בקונט' אלא ודאי לית להו האי סברא לענין לשלם אלא לענין להפסיד וצ"ע :

אי אמרת בשלמא אביו כי האי גוונא מיחייב · תימה למ"ד בפ' השואל (ב"מ דף צז: ושם) מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב דברי עדיף היכי מוקי לה האי קרא אי בב' ידענא ובג' לא ידענא בהא ליכא חיוב שבועה לאבא אלא חיובא דממון דברי עדיף וי"ל דמוקי לה כרב ושמואל דבסמוך א"כ ה"ק הכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם היכא דשייכא ומי שאינו יכול לישבע משלם ולא כן היורשין דפטורין כשאין יכולין לישבע :

חלה על שניהם · ונענש המשביע אפי' הדין עמו כדפי' בקונטרס בריש הדיינין (לעיל דף לט:) וכן נראה דהא דריש התם בברייתא ובאה אל הגנב זה הגונב דעת הבריות שתובע ממון ממי שאינו חייב לו ובתר הכי פריך משביע אמאי קאי בסורו ומשני משום דר' שמעון בן רבי טרפון ומדאיצטריך לאתויי הך ושביק ברייתא גופה משום דמיירי אפי' הדין עמו:

בהדי סהדי שקרי למה לי · תימה דרבא אומר במרובה (ב"ק דף עב: ושם) (*ובמכות (דף ה ושם)) דעד זומם חידוש הוא דמאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אדרבה הא דמכשרינן למזים הוי חידוש דהא בהכחשה תרוייהו פסולים לרב חסדא ואומר ר"י דרבא סבר כרב הונא דבריש חזקת הבתים (ב"ב דף לא: ושם) מסיק אדרב נחמן ורבא דכ"ע כרב הונא ובסמוך דמשני רבא אליבא דרב חסדא ליה לא סבירא ליה ולמאי דבעי לאוקומי התם רבא כרב חסדא הוה מצי למימר וליטעמיך ועוד דלטעם אחר דלגבי עד זומם דמפרש משום פסילא דלקוחות מצי למיסבר כרב חסדא והלכה כרב הונא מדמוקי רב נחמן ורבא כוותיה בחזקת הבתים וכן פסק ר"ח משום דרב הונא היה רבו של רב חסדא כדאמרינן באלו מציאות (ב"מ דף לג.) ועוד דמתניתין דאחד אומר גבוה כו' דייק לכאורה כרב הונא :

נשבע

רבינו חננאל

בדטעין מנה לאבא ביד אביך וא"ל ב' ידענא וג' לא ידענא : אי אמרת אביו כי האי גוונא מיחייב שבועה וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם · האי נמי כיון דאמר לא ידענא מספקא ליה · ושבועה בספק ליכא הלכך משלם . איצטריך קרא למיפטר בכי האי גוונא היורש אלא אי אמרת כי האי גוונא פטור איצטריך קרא למיפטר גבי יורשין: ורב ושמואל דאמרי מחויב שבועה שאינו יכול לישבע פטור(א)שאין אדם מוריש שבועה לבניו · האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה' ואמרינן דרשי ביה (כר' דתניא)[לכדתניא] שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר אי אפשר שאין אחד מהן על שקר או התובע תובע מה שאין לו עליו ומשביעו בחנם לפיכך השבועה חלה על המשביע בחנם · או הנשבע כופר ונשבע על שקר · ועוד [אמר] שמעון בן טרפון תשלום הברייתא אזהרה לעוקב אחר המנאף · פירוש מכין לו מקום ונשים לניאוף מניין שחייב · ת"ל לא תנאיף לא תגרום ניאוף · ותרגנו באהליכם שמעון בן טרפון אומר תרתם וניניתם באהלו של מקום והאי דכתיב באהליכם בכינוי הוא · עד הנהר הגדול נהר פרת · שמעון בן טרפון אומר קרב לגבי דאהינא ואידהן · פירוש כיון שנעשה פרת (גדול) [גבול] ארץ ישראל נקרא הנהר הגדול:והאי דאמר בפרק השואל את הפרה ובזולתי זה המקום בתלמוד היכי דמי עסק שבועה כדרבא דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם · עיקר דברי רבא בזה המקום הן והוא שאמר רבא כוותיה דר' אבא מסתברא דתני ר' אמי וכו' עד איצטריך קרא למיפטר יורש : והחנוני על פנקסו כיצד כגון שאמר בעל הבית לחנוני תן לבני או לפועלים שלי כך וכך הוא אומר נתתי והן אומרים לא לקחנו · ישבע החנוני ויטול · אבל אם טוען כי לך נתתי או לשלוחך · וכך כתוב בפנקסי ובעה"ב אינו מודה בזה הרי הם כשאר כל הטענות : ירושלמי לא במקיף אמרו שיכול לומר לו כתבתה בזו היד מחוק בזה היד ב) ר' אומר אומר אני שיהו נשבעין הפועלין בפני החנוני מפני[הבושה] הדאמר בשלא העמידן אצלו אבל אם העמיד את הפועלין אצל החנוני אין בעה"ב חייב לפועלין כלום: תניא א"ר טורח שבועה זו למה א"ר חייא תניא שניהן נשבעין ונוטלין מבעה"ב · ואסקה רבא פועלין נשבעין לבעה"ב במעמד חנוני · דלמא מיכספי מיניה : ירושלמי בפרק האיש מקדש בתחילתו א"ר בא אתא עובדא קמיה רב ועשה שליח עד חד בר נש אפקיד גרבוי גבי קרפיפא דחבריה וכפר ביה א"ר פינחס אתא עובדא קומיה דר' ירמיה ועשה שליח עד וחייבו על ידי הכתף' אית מתניתא אמר (שלא) [שלוחו של] אדם כמותו : איתמר שתי המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה · ורב חסדא אמר בהדי שהדי שקרי למה לי פירוש רב הונא פסלם באותה העדות שהוכחשו בה ומכשי אחרת כל כת בפני עצמה·ועד מכת זו ועד מכת זו בעדות אחרת פסולה·ורב חסדא פסלם בכל עדות שבעולם בין כל כת בפני עצמה ובין אחד מזו הכת ודייקי מדקתני רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה בפני עצמה ומעידה ולא קתני פסולין לעדות זו שהוכחשו וכשרים לעדות אחרת·ש"מ כת כת בפני עצמה כשירה·אבל עד אחד מזו הכת ועד אחד מזו הכת פסולין ואפי' לרב הונא הלכך שני מלוין וב' לוין וב' ובכל שטר כת בפני עצמה היינו פלוגתייהו ·רב הונא מכשר ב' שטרות כדאמרן ורב חסדא פוסל ב' שטרות דסבר מכל מקום כת אחת מהן פסולה·וכל שטר ספק פסול הוא ומספיקא לא מפקינן ממונא · מלוה שטרות יד בעל השטר על התחתונה פירוש ראובן הוציא על שמעון ב' שטרות באחד ק' ובאחד ר' ואלו שני כתות המכחישות כת האחת חתומין בשטר האחד והכת האחרת חתומין בשטר השני אומר פנים כת אחת מהן פסולה ברר אתה איזו כת מהן פסולה · וכיון שאינו יכול לברר אומר לו עדים החתומים בשטר של ר' הן הפסולין · הלכך גובה שטר של ק' ובשטר של ר' נשבע הלוה ומיפטר : שני אחד ושני שטרות היינו מתניתין דתנן שניהן נשבעין ונוטלין מבעה"ב הלכך שני מלוין נשבעין וגובין מן הלוה אע"פ שודאי א' מהן [פסולה] כמו הפועל והחנוני ששניהן נשבעין ונוטלין מבעה"ב : שני אחד וכל אחד אומר השטר שעלי הוא הפסול והמלוה אינו יכול לברר אליבא דרב הונא דינא מאי ועלתה בתיקו וקי"ל כל תיקו דממונא לקולא ונשבעין שניהן ומיפטרי וי"א תיקו כי האי גוונא חולקין ו...

יכול לישבע מפסיד כרב ושמואל [ור' אלעזר פליג ואמר נשבעין ונוטלין ס"ל נגמרי כר' אבא] והטו ולכן פסק הרי"ף במתני' כר' אבא וכמ"ש התוס' לעיל דבדרבנן לא אמרינן כיון שאינו יכול לישבע מ... בגמ' רב ושמואל דתנן כו' · אין עיקר הראי' משם אלא שמיע ליה לר' אמי בפירוש שכן אמרו ... ואמר שג"כ דתנן כו' ועיין ר"ן · ורב נחמן ס"ל יחלוקו משום קנס שהוא חשוד כמש"ל התוס' וזהו ומש"ל ולרב ושמואל אית להו דאפי' בשבועה ד רבנן מתוך כו' לא אלא משום דר"א משום דחזרה לסיני ו...

א) נראה דל"ל ואין אדם מוריש וכו' ואולי דכוון לסברת התוס' בסד"ה מתוך ודו"ק . ב) עי' בנו"ב מהד"ת ח' חו"מ סי' טו מ"ש בפירוש דברי הירושלמי אלו ע"ש

*אחד אומר גבוה ב' מרדעות ואחד אומר שלש עדותן קיימת אחד אומר ג' ואחד אומר ה' עדותן בטלה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו לעדות ממון °אמר רבא ¹הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ר"ח דהוי להו תרי וחד ואין דבריו של אחד במקום שנים: אמר לחנוני תן לי בדינר פירות כו': תניא א"ר יהודה אימתי ²בזמן שהפירות צבורין ומונחין ושניהן עוררין עליהן אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המע"ה: אמר לשולחני תן לי כו': וצריכא (א)אי אשמעינן הא קמייתא בהך קא אמרי רבנן משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא משהו ליה אבל מעות דלא מרקבי אימא מודו ליה לרבי יהודה ואי איתמר בהא בהא קאמר רבי יהודה אבל בהך אימא מודה להו לרבנן צריכא: כשם שאמרו הפוגמת כתובתה [וכו'] וכן היתומים לא יפרעו: *ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה ואינהו בשבועה ³הכי קאמר וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה רב ושמואל דאמרי תרוייהו ⁴לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ⁵ואין אדם מוריש שבועה לבניו שלחוה קמיה דר' אלעזר שבועה זו מה טיבה שלח להו יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין שלחוה בימי רבי אמי *אמר כולי האי שלחי לה ואזלי אי אשכחינן בה טעמא מי לא שלחינן להו אלא אמר רבי אמי °הואיל ואתא לידן נימא בה מילתא עמד בדין ומת כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו לא עמד בדין ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין מתקיף לה רב נחמן אטו בי דינא קא מחייבי ליה שבועה מעידנא דשכיב לוה איחייב ליה מלוה לבני לוה שבועה אלא אמר רב נחמן אי איתא לדרב ודשמואל איתא אי ליתא ליתא אלמא מספקא ליה *והאמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא יחלוקו לדבריו *דרבי מאיר קאמר וליה לא סבירא ליה מתיב רב אושעיא *מתה יורשיה מזכירין את כתובתה עד עשרים וחמש שנים הכא במאי עסקינן ⁶שנשבעה ומתה תא שמע *ⁿנשא ראשונה ומתה נשא שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה ה"נ °שנשבעה ומתה ת"ש *'אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאין ברשותה אמר רב שמעי' ⁷לצדדין קתני אותה באלמנה ויורשיה בגרושה מתיב רב נתן בר הושעיא *יפה כח הבן מכח האב שהבן

רש"י

אחד אומר גבוה שתי מרדעות· גבי עדות החדש תנית שהיו בודקין אותם כמה היתה גבוה מן הקרקע למראה עיניו באומד בשיפולו של רקיע: מרדעת· מלמד הבקר: מאי לאו· מצטרפין לעדות ממון כל אחד מהן כשר להעיד עם עד אחר בעדות ממון ואע"פ שידענו שאחד פסול וקשיא לרב חסדא: אמר רבא· הכי קאמר אחד מאלו מצטרף עם עד אחר אם יאמר כמותו בעדות זה והיינו עדות אחרת שנעשית כתוו המצטרפת עדות אחרת לעצמה בחדש זה דאיגלאי מילתא דקושטא אסהיד שהרי זה מסייעו והוי ליה תרי וחד: אימתי בזמן שהפירות כו'· אימתי צריך בעל הבית לישבע בזמן שהפירות צבורין כו': דפירי עבדי דמרקבו· וממהר חנוני להשליכם לתוך כליו של לוקח קודם קבלת הדינר שלא יחזור: לא שנו· דבשבועה מיהא שקלי יתומין מן היתומין אלא שמת מלוה כו': נתחייב מלוה שבועה· שלא התקבל כלום שהנפרע מן היתומין אפי' בשטר צריך שבועה ואין אדם מוריש ממון שהוא מחויב עליו שבועה לבניו לפי שאין הבנים יכולים לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם: מה טיבה· להפקיע ממונם(ב) אם אין יכולין לישבע אותה שבועה ממש ישבעו שבועת יורשין כגון שבועה שלא פקדנו אבא וטולין: עמד בדין· שהוציא שטר זה על יתמי לוה ואמרו לו ב"ד השבע וטול: אם איתא לדרב ושמואל· דאין אדם מוריש שבועה לבניו איתיה בין עמד בדין בין שלא עמד בדין: יחלוקו· גבי שניהם חשודין דמיא להא שאין אחד מהן יכול לישבע אלמא ליתא להא דרב ושמואל: אליבא דר"מ אוקמינא לעיל דאמר חזרה שבועה למקומה ורב נחמן עבד כר' יוסי: מתה· אלמנה שלא גבתה כתובתה: יורשיה מזכירין· ותובעין וגובין כתובתה: עד עשרים וחמש שנים· משמת בעלה ואסטברו כ"ה שנים ולא תבעוה הפסידוה דהכי תנן בכתובות בהנושא (דף קד·) כל זמן שהיא בבית אביה שלא נטלה מזונות מן היתומין גובה כתובתה עד כ"ה שנים ואם לא תבעה מחלתה קתני מיהת יורשין גובין כתובתה ועל כרחך בשבועת יורשין יגבוה מן היתומין אע"ג דמית לוה בחיי מלוה שהוא מת בחייה ונתחייבה שבועה ליורשין אלמא הורישה שבועה ליורשיה: ת"ש אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה וכו'· רישא דמתניתין בהכותב בכתובות (דף פו:) כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ועל יורשיך הוא אינו יכול להשביעה לא אותה ולא יורשיה אבל יורשיו אם מת הוא ובאה לתובעם כתובתה משביעין אותה ואת יורשיה אם מתה וכן באין לגבות כתובתה ומדקתני יורשיו משביעין אותה אלמא בדלא נשבעה עסקינן וקתני דנשבעין יורשיה ונוטלין וה"מ אדם מוריש שבועה: אותה באלמנה· (ג)דקתני יורשיו משביעין אותה מתוקמא אפי' באלמנה אבל ואת יורשיה דקתני מוקי לה רב ושמואל בגרושה אם גירשה זה נתחייב לה כתובתה בלא שבועה שהרי פטורה היא מן הנדר ומן השבועה ומתה בחייו ואחר כך מת הוא דהוה ליה מת מלוה בחיי לוה שכשמתה היא יש לה ממון גמור עליו בלא שבועה לפיכך הורישתו לבניה ויורשיה הבאין ליפרע מיורשיו צריכין לישבע כדתנן (לעיל דף מה·) היתומין מן היתומין לא יפרעו אלא בשבועה: שהבן

תוספות

*נשבע בעל הבית· תימה דשבועת היסת לא ניתקנה אלא בימי רב נחמן כדמוכח לעיל (דף מו·) [בד"ה בדרבנן וכו'] ולמאי נשבע ויש לומר דמיירי כגון שלא נתן לו עתה כלום ואומר כבר נתתיו לך קודם שנתת לי הפירות מקודם ועוד מפרש ר"ת דמיירי ברישא שמדד החנוני פירות לכליו של בעל הבית ועודם ברשות חנוני ובסיפא נתן בעה"ב דינר בחנות ועדיין לא נטלו חנוני והוי חידוש שנוטלין בשבועה וכולה מתני' איירי בנשבעין ונוטלין עד ואלו נשבעין שלא בטענה וטעמא דנשבעין ונוטלין הואיל ויש לו קצת מחזקת שכנגדם וטעמא דר' יהודה דאין חנוני מודד פירות אלא אם כן קבל הדינר ולוקח בעה"ב בלא שבועה וכן בנתן לו דינר בסיפא אמר רבי יהודה שצריך ליתן לו הפירות דדרכו ליקח דינר ולמדוד פירות דמיירי בחנוני שאין מקיף ולפי זה ה"פ בברייתא דבגמ' אמר ר' יהודה אימתי נחלקו חכמים עלי בזמן שהפירות צבורין ומונחין כו' אבל בזמן שהפשילן לאחוריו מודו לי דהמע"ה וקשה דהאי אימתי לא הוי כשאר אימתי דעלמא דמפרש מילתא דת"ק בין בא לחלוק בין בא לפרש אבל לפי' הקונטרס הוי כשאר אימתי ולא תקשי הא דאמרי' עירובין (ד' פא:) בכל מקום שאמר רבי יהודה אימתי אינו אלא לפרש דברי חכמים והכא בא לחלוק דבכל הספרים גרסינן בפרק חלון (שם) שאמר ר' יהודה במשנה אבל אימתי דברייתא הוי שפיר לחלוק: *רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו כו'· הא דלא קאמר ר' יהודה הכא אין דרך חנוני לתת פירות עד שיטול דינר כדקאמר גבי שולחני משום דדרך חנוני להקיף אלא דהכא איירינן באותו שאין דרכו להקיף ולקמן נמי לא שייך למימר כל שהאיסר בידו ידו על העליונה לפי שפעמים בעל הבית נותן איסר בפרוטות והתם לא שייך למימר כל שהאיסר כו' לכך תנא ליסנא דליכא למיטעי: שאמר

מסורת הש"ס

ר"ה כד·

[לעיל מז· כתובות פח:]

[ב"ק כ:]

[לעיל מז:]

ס"י דר' אמי רש"ל כתובות קד· זס ל·

שם פו:

[חולין מט: סג·]

[ומוקמים לה בדף מז· וכן בסוגיא דהכא]

הגהות הב"ח

(א) גמ' וצריכא דאי: (ב) רש"י ד"ה מה טיבה להפקיע ממונם כצ"ל ואח"כ מ"ה יורשין נשבעין אם אין יכולים: (ג) ד"ה אותה באלמנה הא דקתני:

עין משפט נר מצוה

שייך למתני' דף מה: רש"ל

מד א ב מיי' פ"ב מהל' קידוש החדש הל' ה:

מה ג מיי' פ"כ מהל' מכירה הל' ז סמג עשין רכב טוש"ע ח"מ סי' לא סעיף ט:

מו ד מיי' פי"ז מהל' מלוה הל' ב סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' קח ס"ט:

מז ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף יא:

מח ו מיי' שם הל' ג סמג שם טור ש"ע שם וטור ש"ע אה"ע סי' צו סעיף א:

מט ז מיי' פי"ח מהל' אישות הל' ו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סי' צו סעיף א וסי' קא סעיף א:

נ ח ט מיי' שם פי"ט הל' ז סמג שם טוש"ע אה"ע סי' קיא סעיף ת [וברי"ף כתובות פ"י דף קיד:]:

נא י כ מיי' שם פט"ז הל' כ סמג שם טור ש"ע אה"ע סי' נח סעיף ג:

שייך למתני' שם רש"ל

רבינו חננאל

רב חסדא אחד אומר גבוה שתי מרדעות היתה הלבנה ואחד אומר שלש עדותן קיימת· אחד אומר שלש ואחד אומר חמש עדותן בטילה ומצטרפין לעדות אחרת מאי לאו אע"ג דכל חד מכחיש לחבריה פסולין לאותה עדות ומצטרפין לעדות אחרת דממון וקשיא לרב חסדא. ופריק רבא לא הוא [ואחר כו'] כלומר אחד מאלו העדים מצורף עם אחר בעדות זו דראש חודש דהוו להו תרי וחד ואין דבריו של אחד במקום שנים· וק"ל כרב הונא דדייקא מתני' כוותיה ועוד רב חסדא תלמיד הוא לגבי רב הונא דגרסינן בפרק הדר עם הנכרי בחצר (דף סג:) אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעאי מיניה דרב חסדא בשני דרב הונא ולא אורי לי: מתני' אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן את הדינר כו'. משנתינו בשמדד החנוני הפירות לבעה"ב וא"ל תן לי את הדינר וא"ל נתתי לך ונתתו באנפלי שלך· וחזר החנוני ומסתרך בפירות (א)ומבקש לשמטם מבעה"ב על זה שנינו ישבע בעה"ב כענין שנים אוחזין בטלית שכל אחד מהן נשבע על מה שבידו ומחזיק וא"ר יהודה כל מי שהפירות בידו ידו על העליונה· כלומר לעולם הפירות בחזקת החנוני (של) שמסתרך בהן· אבל הפשילן בעה"ב בקופתו לאחריו אומר לחנוני המוציא מחברו עליו הראיה. וכ"ש אם הפשילן החנוני בקופתו: אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו כו'· כענין של חנוני· וצריכא דאי אשמעינן קמייתא דקתני נתתי לך הפירות והולכתם לתוך ביתך בהא קא אמרי רבנן ישבע החנוני· דעבידי אינשי דיהבי פירות והדר שקלי מעות משום דמירקבו ובעו לזבונינהו· אבל מעות דלא מרקבי אימא מודו ליה לר' יהודה דשולחני לא יהיב מעות עד דשקיל דינר ולעולם בעה"ב נאמן קמ"ל דאפילו בהא אמרי רבנן ישבע השולחני· ואי אשמועינן הא בתרייתא הוה אמינא בהא א"ר יהודה לעולם ישבע בעה"ב אבל בקמייתא אימא מודה להו לרבנן: מתני' כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תיפרע אלא בשבועה כו'· ירושלמי א"ר זירא כולן כעין שבועת התורה ידרו להן וכתובה לא הוחזקה בידה לגבות אלא כמי שנגבת מיכן ואילך והוא כתובה של מאתים זוז פרוע ואומ' אינה אלא מנה· אינה נפרעת בלא שבועה: וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה· רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו וכן הלכתא: שלחוה לקמיה דר' אלעזר אמר שבועה זו מה טיבה אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין כו'· מתיב רב הושעיה מתה יורשיה מזכירין כתובתה עד כ"ה שנה· הנה מת לוה בחיי מלוה הוא· כי מת הבעל בחיי אשתו ונתאלמנה וישבה לה בביתו ב) ואם מתה בתוך כ"ה שנה לאלמנותיה יורשיה מזכירין כתובתה· כלומר נפרעין כתובתה אבל אם היתה בחיים אחרי מות אישה יותר מכ"ה שנה אין לה שיש בכלל כ"ה שנה שתעשה טובת הנאה כדי כתובתה כאשר מפורש בכתובות פרק [הנושא] קשיא לרב ושמואל ופרקינן מתניתין דקתני יורשיה מזכירין כתובתה כשנשבעה ומתה וכן פרקינן בשניה ויורשיה קודמין ליורשי הראשונה בשנשבעה ומתה· ת"ש אבל יורשיו משביעין אותה ואת יורשיה ואת הבאין ברשותה· והא הכא כשנשבעה ומתה לא מצית אמרת· דהא משביעין את יורשיה קתני· ואי בשנשבעה היא שבועה על יורשיה למה· אלא לאו בשלא נשבעה· וקתני שנשבעין היורשין ונפרעין· ופריק רב שמעיה הכי מתניתין לצדדין קתני משביעין אותה באלמנה ומשביעין את יורשיה ואת הבאים ברשותה בגרושה שמתה בחיי הבעל שגירשה ומותיב עליה הא דתני יפה כח הבן מכח האב שהבן

א) ונראה דה"ס בסיפא מיירי שהבעה"ב מסתרך בדינר וכ"כ הסמ"ג בעשין פ"ב בשם רבינו דמיירי בשניהם אדוקים בדינר ונראה דאין ר"ל אדוקים ממש רק דהבעה"ב מסרך סרוכי בדינר ונסתלק בזה תמיהת הס"ך עליו בס"ס לא ודו"ק. ב) כל פי' של רבינו בזה הוא אליבא דר"מ במתני' דכתובות שם וע"ש וצע"ג.

גליון הש"ס גמ' אמר רבא הוא ואחר מצטרפין לעדות אחרת· קשה לי רבא לשיטתיה דס"ל בסנהדרין דף כז דרע לשמים כשר להעיד דאינו רע לעדות א"כ לעדות ממון מצטרפין דהא בעדותן על הלבנה היה רק רע לשמים ועיין: שם הואיל ואתא לידן· שבת דף פא ע"ב וש"נ:

נב א מיי' פי"ז מהל' מלוה הל' ה סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קח סעיף יד ובסי' פד סעיף ה :

שייך למתני' דף מה. רש"ל

נג ב ג ד ה מיי' שם הל' ג והל' ד סמג שם טוש"ע ח"מ סי' קח סי"ח:

נד ו ז ח ט מיי' פ"ט מהל' שותפין הל' א ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' צג סעיף א :

נה י מיי' שם הל' ז טור ש"ע שם ס"ו :

שהבן גובה · בשטר מן היתומין בשבועת יורשין כשאין לו עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע ושלא בשבועה כשיש עדים שאמר האב בשעת מיתתו כו' : כרבן שמעון בן גמליאל · דמתניתין והאב אילו היה קיים לא היה נאמן אלא בשבועה ומדקתני והאב אינו גובה אלא בשבועה על כרחך היכי דמי דמית לוה בחיי מלוה וקתני הבן גובה בשבועה אלמא אדם מוריש שבועה : בית שמאי היא · במסכת סוטה פרק ארוסה ושומרת יבם דקתני מת בעלה עד שלא שתתה נוטלת כתובתה ולא שותה דבעינן והביא האיש את אשתו וגו' וליכא אע"ג דשמא זינתה גובה מספק דקסבר מי

*שאמר האב כו' · ות"ק סבר דאפי' הכי אין נוטלין אלא בשבועה דשמא להשביע את בניו אמר כן כדי לאחשוביניהו :

דמורו בה התירא · פסק ר"ת דבמלוה למחצית שכר אין יכול להשביעו דכיון דלוקח שכר עמנו לא מורי התירא :

שהבן גובה בין בשבועה ובין שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה היכי דמי דמת לוה בחיי מלוה וקתני שהבן גובה בין בשבועה ובין שלא בשבועה בשבועה שבועת יורשין שלא בשבועה כרשב"ג אמר רב יוסף הא מני °בית שמאי היא דאמרי *שטר העומד לגבות כגבוי דמי איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ליה ליתי מר נעקרא להא דרב ושמואל אמר להו איכפלי ואתאי כל הני פרסי למעקרא להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי דאמר רב פפא *הפוגם את שטרו ומת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ההוא דשכיב ושבק ערבא סבר רב פפא למימר הא נמי דלא לוסיף עלה הוא אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא [ב]אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל ההוא דשכיב ושבק אחא סבר רמי בר חמא למימר הא נמי דלא לוסיף עלה הוא אמר ליה רבא [ג]מה לי שלא פקדני אבא ומה לי שלא פקדני אחי אמר רב חמא °השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר [ד]האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כרבי אלעזר עבד אמר רב פפא [ה]האי שטרא דיתמי לא מקרע קרעינן ליה ולא אגבויי מגבינן ביה אגבויי לא מגבינן ביה דלמא סבירא לן כרב ושמואל ומקרע לא קרעינן ליה דהאי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד ההוא דיינא דעבד כרבי אלעזר הוה צורבא מרבנן במתיה אמר ליה *איתינה איגרתא ממערבא דלית הלכתא כרבי אלעזר אמר ליה *לכי תיתי אתא לקמיה דרב חמא א"ל האי דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד : ואלו נשבעין : אטו *בשופטני עסקינן הכי קאמר [ו]ואלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין והאריסין [ז]תנא בן בית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לו פירות ומוציא לו פירות ומאי שנא הני משום דמורו בה התירא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן [ח]והוא שיש טענה ביניהו שתי כסף כמאן כשמואל והתני רבי חייא *לסיועיה לרב אימא °כפירת טענה כרב : חלקו השותפין והאריסין : איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ת"ש לוה הימנו ערב שביעית ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין טעמא דלוה הימנו ערב שביעית דאתיא שביעית אפקעתיה הא שאר שני שבוע מגלגלין לא תימא הא שאר שני שבוע מגלגלין אלא אימא נעשה לו שותף או אריס ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין הא בהדיא קתני לה נעשה לו שותף או אריס ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין ש"מ [ט]מגלגלין בדרבנן ש"מ אמר רב הונא

לכל

דשמא זינתה גובה מספק דקסבר מי שהנכסים משועבדין לו ידו על העליונה והנכסים בחזקת בעל השטר עומדין כאילו הוא גבוי ועומד לפיכך *הוא גובה מספק שאינה באה להוציא מהם שתהא הראיה עליה להביא אלא הם באים להוציא ממנה ודכוותה גבי מת לוה בחיי מלוה נמי ואע"ג דתקון רבנן שלא יפרע אלא בשבועה ממון גמור הוא להוריש לבניו : איכפלי ואתאי כל הני פרסי · טרחתי ובאתי לכאן ממקומי לכאן לעקור לדרב ושמואל: הבו דלא להוסיף עלה · הזמינו עצמכם שלא ללמוד ממנה במקום אחר הם אמרוה בשבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה המחויב שבועה אחרת ומפרש הש"ס כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קצת ותנן לא יפרע את השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא עבדינן בה כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו : ההוא דשכיב ושבק ערבא · ראובן הלוה לשמעון על ידי ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואחר כך מת מלוה ובאו יתומין ליפרע מן הערב : דלא לוסיף עלה הוא · שהם אמרוה ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרעין מן הערב : בתר יתמי · דלוה אזיל והוה ליה כיתומין מיתומין : ההוא · דמת לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחיו ליורשו ואחיו הוציא השטר על יתמי לוה : דלא לוסיף עלה הוא · שאמרוה ביתומין מן היתומין וזה לא יתום הוא: האי שטרא דיתמי · דמת לוה בחיי מלוה : לא מקרע קרעינן ליה · שמא יבאו לפני דיין שידון כר' אלעזר דאמר לעיל יורשין נשבעין ונוטלין :

*מתני' שלא בטענה · משמע שאין אדם תובעו כלום בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן : השותפין והאריסין · בגמ' מפרש מאי שנא הני : והאפוטרופין · שנתעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא ולישא וליתן אבל בנכסי יתומין פלוגתא דתנאי היא במסכת גיטין בהניזקין (דף נב.) : והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית · שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אפוטרופ' לעסוק בנכסיו : ובן הבית · אחד מן האחין שנתעסק בנכסים משמת אביהם : חלקו · ולא השביעו בשעת חלוקה : נתגלגלה לו שבועה · עליהן אחרי כן מגלגלין גם את זו עליו : והשביעית משמטת את השבועה · לאו אהך שבועה דשותפות קאי דאין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה אלא מלוה ושבועתה: גמ' בטענת שמא · שטוענו שמא עכבת משלי : מאי שנא הני · שהטילו עליהם שבועה בטענת שמא : משום דמורו בה היתירא · לעצמם לפי שטרחו בנכסים : שיש טענה ביניהם שתי כסף · שזה טוענו שמא עכבת משלי שתי כסף וזה מודה לו במקצת דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא : והתני רבי חייא לסיועיה לרב · בפרק שבועת הדיינין (לעיל ד' מ.) דאמר כפירת טענה שתי כסף לבד פרוטה של הודאה : מהו לגלגל · שבועת האריסין שחלקו על ידי שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנתא בעלמא ניהו : ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף · אין מגלגלין עליו שבועת הלואה דערב שביעית אם כפר הכל דשביעית שעברה עליו שמטתה : הא שאר שני שבוע מגלגלין · שבועת הלואה שאין [בה] הודאה אטו שבועת השותפין אלמא מגלגלין בדרבנן ושבשבית זו בימי התנאים עדיין לא תיקנו שבועת היסת כי בימי רב נחמן תיקנוה : לא תימא כו' · דאף בשאר שני שבוע נמי אין מגלגלין על ידי שבועת שותפין דרבנן והאי דנקט שביעית לאו לאפוקי שאר שני שבוע אלא אימא הא נעשה לו שותפות ערב שביעית וחלקו ובמוצאי שביעית לוה הימנו ונתחייב לו עליה שבועה דאורייתא כגון בהודאה במקצת מגלגלין ואשמועינן שאין שביעית משמטת שבועת השותפין ולא שותפות אלא הלואה כדכתיב (דברים טו) שמוט כל בעל משה ידו :

לכל

[נ"ל פי'] כתובות פא: סוטה כד: יבמות לח: [גיטין לז: ב"ב סב:] [ב"ב מה: סנהדרין כט'] [ב"ב שם] [ב"ק סה: ושם כתבתי פי' הערוך] [לעיל מ:] שייך למתני' דף מה:

רבינו חננאל

שהבן גובה בשבועה ושלא בשבועה · והאב אינו גובה אלא בשבועה הא דתני האב אינו גובה אלא בשבועה היכי דמי · כגון שמת לוה בחיי מלוה · כדתנן אין נפרעין מנכסי יתומין אלא בשבועה וקתני בה שהבן גובה בשבועה זו שבועת יורשין · כדתנן שבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו שטר בין שטרותיו ששטר זה פרוע · העיד ר' יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת אביו הרי זה נשבע ונוטל ופעמים גובה הבן שלא בשבועה כגון שיש עדים שאמר האב כי שטר זה אינו פרוע · כרשב"ג דאמר אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע גובה הבן שלא בשבועה ופריק רב יוסף הא מתניתא בית שמאי היא דאמרי שטר העומד לגבות כגבוי דמי · ואסקה רב נחמן דהא דרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש [שבועה] לבניו בהא בלחודי' וכאן אמר הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת לא אמרינן אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין : ההוא לוה דשכיב בחיי מלוה ושבק ערבא · אתו בני מלוה תבעי לערבא וכן ההוא לוה דשכיב בחיי מלוה ושבק אחא ירית ליה למלוה ואתא אחוה דמלוה ותבע לפרועי מיתמי דלוה סבר רב פפא למימר הבו ליה דלא לוסיף עלה' כלומר כי אתמר דרב ושמואל ביתמי לוה ומלוה בלבד אבל אי ירתי ליה אחי למלוה או ללוה או איכא ערבא לא · ונדחו דברי רב פפא ואיתוקמא דברי רב ושמואל בשמת לוה בחיי מלוה לא שנא ירתי ליה בני ולא שנא ירתי ליה אחי הדין אחד. ואסיקנא כיון דלא אתמר הלכתא בהדיא כרב ושמואל ולא כר' אלעזר דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כר' אלעזר עבד : כתב רבינו האי גאון זצ"ל מנהג הראשונים מאחרי סתימת התלמוד לדון כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבועתו לבניו ופירש בהלכות פסוק דינא דאיפסיק במעמד רבנן כסדר הזה ואנחנו ככה מנהגנו לדון כרב ושמואל ואע"ג דאמר רב חמא דיינא דעבד כר' אלעזר עבד לא משנחינן בהאי סברא אלא שדעתנו כדעת ראשונים לעשות כרב ושמואל שאין אדם מוריש שבועה לבניו:אמר רב פפא שטרא דיתמי לא קרעי ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כר' אלעזר ולא גבינן ביה משום הא דרב ושמואל.ההוא דיינא דעבד כר' אלעזר א"ל ההוא צורבא מרבנן אנא אזלנא ומייתינא איגרתא ממערבא דלית הלכתא כר' אלעזר א"ל לכי תייתי : ירושלמי רב אמר מת הלוה והמלוה נשבע ליורשיו ואפילו מת מלוה יורשי מלוה נשבעין ללוה אבל מת לוה תחלה ואח"כ מת מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו שמע ר' יוחנן ואמר יאכל הלה וחדי : חד בר נש אזל בעי מידן קומי ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין דינרין א"ל לאו תרין אנא חייב לך הא מרפין לך · א"ל ומלת פלן ופלן · א"ל ר' זעירא או הב ליה כל דתבע מינך · או אישתבע ליה על כל מה דמגלגל עלך · וקשיא לן א) הא דגרסינן בפרק המפקיד בתחלתו בתלמוד ארץ ישראל · אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם חוששין א"ר יוסי [לא] חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו · אלא להקל עליו דאם רצה ישבע · ואם אינו רוצה לשלם ישלם · ושנינן כי א"ר יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דר' זעירא דחייביה לאישתבועי על [כל] מה דמגלגל עליה : מתני' ואלו נשבעין בלא טענה השותפין כו' · אוקימנא ואלו נשבעין ולא משלמין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא · השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאה ונותנת בתוך הבית ובן הבית והוא שמכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין ומכנים לו פירות ומוציא לו פירות · א"ל מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב · ואם חלקו הללו כולן לא · ומאי שנא הני דרמו רבנן שבועה עלייהו משום דמורו היתירא לנפשייהו · כלומר כיון שאנו נושאין ונותנין ומשמשין לו מותר לנו ליהנות ממםונו הלכך רמו עליהו שבועה כי היכי דלירחקו:אמר רב נחמן והוא שיש ביניהן כפירת טענה שתי כסף כרב דקי"ל כותיה דרב.ב) ולא קשיא שבועת יורשים דהיא טענת שמא' דהא משום שבאין ליפרע מן היתומין נשבעין שבועת יורשין ונפרעין מן היתומין היא : חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו · נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל : איבעיא להו מהו לגלגל שבועה דרבנן · ת"ש לוה הימנו ערב שביעית ותבעו וכפר בו (ונתחייב שבועה דרבנן) ולמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס [ונתחייב שבועה דרבנן] אין מגלגלין · ודייקינן מינה טעמא דלוה ממנו ערב שביעית דאתאי שביעית אפקעתה לשבועה' כדתנן והשביעית משמטת את השבועה הא שאר שני שבוע מגלגלין ש"מ מגלגלין שבועה דרבנן · ודחינן לא תימא הא שאר שני שבוע מגלגלין דמגלגלין שבועה דרבנן בשבועה אלא אימא נעשה לו שותף כו' · ואמרינן הא בהדיא קתני לה נעשה לו שותף או אריס ערב שביעית ולמוצאי שביעית לוה הימנו מגלגלין אלא לעולם כדאוקימנא מעיקרא · וש"מ מגלגלין

א) עיין ברי"ף ורא"ש סי' י"ט . ב) ר"ל וא"כ איכא איכא עוד שבועה אחריתא דנשבעין ע"י טענת שמא .

גליון הש"ס גמ' ב"ש היא דאמרי שטר העומד לגבות · עיין ב"מ סי' ערה ס"ד : שם השתא דלא אתמר הלכתא · עיין ב"ב דף ס ע"ב תוס' ד"ה איתמר :

לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין רב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו: והשביעית משמטת כו': מנה"מ אמר רב גידל אמר רב דאמר קרא °וזה דבר השמטה ואפילו דיבור משמטת:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה *שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבדה ואת הגניבה אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן פטור *היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שאכלו משלם את הקרן °הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם *היכן שורי ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם *אמר לאחד בשוק היכן שורי שגנבת הוא אומר לא גנבתי והעדים מעידים אותו שגנבו משלם תשלומי כפל °טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה *ראה עדים שממשמשין ובאין אמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר לשואל היכן שורי אמר לו מת

רש"י

לכל מגלגלין · על ידי כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל יד שבועת שכיר שאין מגלגלין עליו ע"י שבועה אחרת לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעל הבית כדאמר בכל הנשבעין (לעיל דף מה·): לכל אין מקילין · אלא מגלגלין והיא היא: לפתוח לו · אם לא טען התובע שיגלגלו עליו יפתחו לו תורה אור בית דין גלגול למאן דאמר מגלגלין ולמ"ד אין מקילין אם טען גלגול אין מקילין עליו אלא מגלגלין ואם לא טענו אין לנו לפתוח לו:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין · נושא שכר · שומר בשכר: נשבע על הכל · שלא פשע: משלם את הכל · כל הנך דמיתנו במתני' שבר שבויה ומתה וגניבה ואבידה אבל מתה מחמת מלאכה פטור דלאו לאוקמה בכילתא שיילה: נושא שכר והשוכר כו' · וכולהו מקראי ילפי' בהשואל בבבא מציעא והמשנה הזאת כבר שנוייה בהשוכר את הפועלים כל כי האי גוונא והאי דהדר רבי ותנייה הכא משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו תנא ברישא חיובי ופטורי דממונדידהו לפי שקרבן השבועה דחיובי ופטורי תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהוא מחוייב עליו אם הודה ובשבועתו פטר עצמו מלשלם נמצא שכופרו ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם ואם נשבע על שקר על חנם כגון שאם הודה לא היה משלם אינו חייב קרבן שבועה שלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל אמר לשומר חנם כו' עד פטור שאילו הודה לא היה משלם נמצא שאין כאן כפירת ממון ופטור מקרבן שבועה: ה"ג היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם היכן שורי ואמר לו נגנב משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם אמר *לו אחד מןהשוק היכןשורי שגנבת והוא אומר לא גנבתי והעדים מעידין אותו שגנבו משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ארבעה וחמשה ראה עדים שממשמשין ובאין ואמר גנבתי אבל לא טבחתי ולא מכרתי אינו משלם אלא קרן אמר לשואל כו' · והכי פי' אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו אבד משביעך אני ואמר אמן והעדים מעידין אותו שאכלו משלם את הקרן ולא כפל ואם הודה מעצמו שלא באו עדים משלם קרן וחומש ואשם כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרשעו ובא להתכפר דכתיב בשבועת גזל הגר בפרשת נשא והתודו את חטאתם אשר עשו וגו' אמר לו נגנב משביעך כו' בהדיא ילפינן לה בפרק מרובה בשומר חנם הפוטר עצמו בטענת אבידה אינו משלם כפל אף בשבועה אבל הפוטר עצמו בטענת גנב ובשבועה ובאו עדים משלם כפל דכתיב אם לא ימצא הגנב אם לא ימצא כמו שהוא אמר אלא הוא עצמו גנבו כו' כדאיתא התם: הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם · אבל כפל לא דמודה בקנס הוא: אמר לאחד מן השוק · הכא לא גרסי' משביעך אני דהא בלא שבועה נמי מיחייב כפל שזה גנב ממש הוא ובגנב כתיב (שמות כב) ישלם שנים בלא שבועה: ראה עדים שממשמשין ובאין · רבותא אשמועינן דאע"ג דמחמת ביעתותא דעדים אודי וחייב עצמו בקרן כשאמר גנבתי אפי' הכי הויא הודאה ונפטר מן הכפל וכיון דאין כאן כפל פטור אף מן הטביחה שכפר בה ובאו עדים שגנבו וטבח ומכר דכל היכא דליכא כפל ליכא חיוב טביחה כדאמרינן התם (ב"ק דף עה:) תשלומי ארבעה וחמשה אמר רחמנא ולא תשלומי שלשה וארבעה וכיון דכפל ליכא בלר ליה חד: אמר לשואל כו' · פטור מקרבן שבועה שהרי אף כשנשבע לשקר חייב עצמו בתשלומין ואין בשבועה זו כפירת ממון: חייב· שהרי כפרו ממון שאילו הודה מתחייב:

תוספות

לכל מגלגלין חוץ משכיר · פרילב"א דקמא נקט וה"ה כל הנהו דתני בהדיה כיון שהשבועה לטובתם אין לגלגל עליהם ואין נראה דשבועת שכיר אינה לטובתו דמן הדין היה נוטל בלא שבועה ואין נשבע אלא להפיס דעתו של בעל הבית אלא אמר ר"י דדוקא נקט שכיר משום דשבועתו אינה אלא להפיס לא חייבוהו כל כך שיכול לגלגל עליו ואע"ג דעד אחד מעידה שהיא פרועה אמר בהכותב (כתובות דף פז:) דאינה אלא להפיס דעתו של בעל (הבית) מ"מ שייך גלגול שבועה דאינה פטורה אלא מגזירת הכתוב דאין נשבעין על הקרקעות וגם שכל הנשבעין נשבעין ולא משלמין:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל · אע"ג דשומר שכר כתיב בתר שומר חנם הכא חשיב החמור יותר אחר הקל יותר: **והעדים** מעידים שאכלו · ל"ג שגנבו ול"ג נמי טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' דבהגוזל קמא (ב"ק דף קו:) פריך מינה *לרב דאמר הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם ד' וה' והכא קתני שאכלו משלם תשלומי כפל אבל תשלומי ד' וה' לא אע"ג דא"א לכזית בשר בלא שחיטה משמע שאכלו גרסי' וליכא למימר דהתם ברייתא הוא דפריך מינה מדדחיק התם לאוקמיה כר' מאיר והיינו *משום דסתם מתני' ר' מאיר היא ואר"י הא דלא תנא טבח ומכר משלם ד' וה' אף על גב דאמת הוא משום דבקרא לא כתיב ד' וה' אלא בגנב עצמו: **אמר** לאחד שבשוק כו' · בקונטרס ל"ג הכא משביעך אני ואמר אמן דבלא שבועה נמי איכא כפל בגנב עצמו ולפ"ז ל"ג הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם דחומש ואשם ליכא אלא בשבועה ובהגוזל קמא (ב"ק דף קו·) משמע בהדיא דגר' ליה דדייק הודה מפי עצמו אין אחר עדים לא ומוכח מינה דממון המחייבו כפל פוטרו מן החומש ונקט משביעך משום סיפא: **ראה** עדים שממשמשין ובאין כו' · לשמואל דאמר במרובה (שם דף עה· ושם) מודה בקנס ואחר כך באו עדים חייב צריך לאוקומי מתני' כגון שחזרו לאחוריהם וכה"ג משני התם: מאן

עין משפט נר מצוה

נו א מיי' פ"א מהל' טוען הל' יב סמג עשין לח טוש"ע ח"מ סי' נד סעיף א:

נז ב מיי' שם ופי"א מהל' שכירות הלכה ט סמג עשין שם טוש"ע ח"מ שם וסי' פט ס"ז:

נח ג מיי' פי"א מהל' שכירות שם סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' פט סעיף ו:

א ד מיי' שם פ"א הל' ב סמג שם טוש"ע ח"מ סי' רלא סעיף א:

ב ה מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שמ סעיף א:

ג ו מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שג סעיף ב:

ד ז מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שז סעיף א:

ה ח מיי' פ"ח מהל' שבועות הל' ה:

ו ט מיי' פ"ז מהל' גזילה הל' ב ופ"א מהל' שבועות הל' ח ט:

ז י מיי' פ"ד מהל' גניבה הלכה א:

[לפנינו בב"ק קו: איתא אמר ר"ח בר אבא אמר ר' יוחנן כו' איתיביה ר"ח ב"א לר' יוחנן]

ח כ מיי' פ"ז מהל' גזילה הלכה ב ופ"א מהל' שבועות הל' ח ט

ט ל מיי' פ"א מהל' גניבה הלכה ד:

י מ מיי' שם הלכה ו

[ע' תו' ב"מ ג: ד"ה אשם כו']

יא נ מיי' פ"ג מהל' גניבה הלכה ט:

רבינו חננאל

מגלגלין בדרבנן ש"מ: עד כמה מגלגלין א"ר יוחנן א) עד עבדי אתה שנמכרת לי בעבד עברי: אמר רב הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין · רב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין · איכא בינייהו לפתוח לו · כלומר שאע"פ שלא טען טענינן ליה · והללו החמשה כולן אם חלקו בטלה שבועה זו מעליהן שהיא שבועת שמא: והשביעית משמטת את השבועה שנאמר וזה דבר השמטה אפי' דבור משמטת:

הדרן עלך כל הנשבעין

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר · שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל · נושא שכר והשוכר נשבע על השבר ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את הגנבה ואת האבדה:

מסורת הש"ס

כריתות טו · ב"מ לג· לד: · ב"ק סג: קו· [קח:] · שם קח. [קו:] · [שם קח·] · שם עה· · [נ"ל לאחד]

א) כ"ה בירושלמי כאן ובגמ' דידן קדושין כח. איתא אמר רב יהודה אמר רב:

יב א מיי' פ"ח מהל' שבועות הל' ו :
יג ב מיי' שם הל' ה והל' ו והלכה ז :
יד ג מיי' פ"א מהל' שכירות הל' ב סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שז סעיף א :
טו ד מיי' פ"ז מהל' שבועות הל' ב ג ופ"ח שם הל' ה והל' ו :

מת והוא נשבר כו' פטור · שאם הודה לא היה משלם וכן נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב פטור שהרי הנה מחובה לחובה ולא כפר ממון בשבועה זו : אמר לו אבד או שנגנב והוא שמת או נשבר כו' פטור · שזה הנה מפטור לחובה והפסיד בשבועתו : גמ' מאן תנא ארבעה שומרין · לקמן מפרש לה: רבי מאיר היא · לקמן מפרש מי איכא דלית ליה ארבעה שומרין בתמיה על כרחינו ארבעה הם זה בחנם וזה בשכר זה שואל וזה שוכר: הני ג' הוי גרסינן ול"ג אי הכי ובין לר' מאיר ובין לר' יהודה פרכינן לה: כולן · כל הני פטורי דמתניתין פטורין משבועת שומרין כלומר מאשם דשבועת הפקדון וחייבין משום שבועת ביטוי לשעבר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועה לשעבר באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן : בלאו והן · נגנב ולא נגנב : ליתא בלהבא · ימות ולא ימות שזו שבועת שוא היא שאין בידו לקיים: ה"ג צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה אישתבע אבל בהא אימא מודי ליה לשמואל כדר' אמי כו' · טעמא דר' אמי מפרש לקמן : כי תשבע מעצמו · משמע כדריש לקיש והאי כי תשבע בלשון אי דרשינן לה אם תשבע דהיינו מעצמו ולא שבועת דיינין שהיא בעל כרחו ורב דריש ליה בלשון דהא שהרי תשבע הרבה ישבעו על פי בית דין ועלה נמי כתיב קרבן עולה ויורד באשם בה כפירת ממון שמחייבתו אשם : רבי אלעזר אומר כולן · הנך פטורין דמתני' פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי דרבי אלעזר סבירא ליה כרב: חוץ מאיני יודע מה אתה שח דשואל וגניבה ואבידה דשומר שכר והשוכר · דקתני בהו במתני' חייב ההוא חייב בשבועת שומרין שהרי כפרו ממון ובההיא דשומר חנם שטען אבד והוא אכלו ובטוען נגנב והוא גנבו דקתני בה מתני' הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם לא אילטריכא ליה לר' אלעזר למימניהו גבי הנך חוץ דהא בהדיא פרים להו תנא חומש ואשם לשבועת שומרין :

הדרן עלך ארבעה שומרין

מאן תנא שוכר כנושא שכר דמי · משמע דהכי הלכתא :

וחייבין משום שבועת ביטוי · תימה דנימא דילא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חידושו כדאמרינן בפרק שלישי גבי שבועת העדות (לעיל דף כה:) ונראה לי דלא דמי דהתם ילא להקל שילכך הוי חידוש אבל הכא דילא להחמיר לפי שכופר ממון אין זה חידוש :

הדרן עלך ארבעה שומרין

תורה אור

מת והוא שנשבר או נשבה או נגנב או אבד נשבר והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד נשבה והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד אבד והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב משביעך אני ואמר אמן °פטור היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב או נאבד משביעך אני ואמר אמן חייב אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או נשבה נשבר והוא שמת או נשבה נשבה והוא שמת או נשבר נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת או נשבר או נשבה והוא שנגנב או אבד משביעך אני ואמר אמן חייב אבד או נגנב והוא שמת או נשבר או נשבה משביעך אני ואמר אמן פטור ב*זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור ומפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב זה הכלל כל הנשבע להקל על עצמו חייב להחמיר על עצמו פטור : **גמ'** מאן תנא ארבעה שומרין אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה ר' מאיר היא אמר ליה רבא לרב נחמן מי איכא תנא דלית ליה ארבעה שומרין אמר ליה הכי קאמינא לך מאן תנא דאמר שוכר כנושא שכר דמי (אמר רב נחמן) אמר רבה בר אבוה רבי מאיר היא והא רבי מאיר איפכא שמעינן ליה *דתנן *שוכר כיצד משלם ר' מאיר אומר כשומר חנם ר' יהודה אומר ג'כנושא שכר רבה בר אבוה איפכא תני הני ארבעה הוו שלשה הוו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין ודיניהן שלשה : אמר לשומר חנם כו' : היכן שורי כו' : אמר לאחד בשוק כו' : אמר לשומר כו' : היכן שורי אמר לו איני יודע מה אתה סח כו' : אמר רב וכולן פטורין משבועת שומרין ד'וחייבין משום שבועת ביטוי ושמואל אמר אף פטורין משום שבועת ביטוי במאי קמפלגי שמואל סבר ליתא בלהבא ורב סבר איתיה בלאו והן והא איפליגו בה חדא זימנא דאתמר *שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב דאיתא בלאו והן ושמואל אמר פטור דליתא בלהבא צריכא דאי אשמעינן בהא בהא קאמר רב משום דמנפשיה קמישתבע אבל בהך דבי דינא משבעי ליה אימא מודי ליה לשמואל כדרבי אמי *דאמר רבי אמי כל שבועה שהדיינים משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי ואי איתמר בהא בהא קאמר שמואל אבל בהך אימא מודה ליה לרב צריכא גופא אמר ר' אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין בה משום שבועת ביטוי שנאמר °או נפש כי תשבע לבטא בשפתים מעצמו כדר"ל דאמר ר"ל *)כי משתמש בארבע לשונות אי דלמא אלא *דהא ר"א אומר כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבידה דנושא שכר ושבשוכר שהוא חייב שהרי כפרו ממון :

*) תענית ט' ר"ה ג' גיטין ל'

[יומ' ל"ג זה הכלל כו' עד חייב]
[נ"ל דתניא]
ב"ק מה: נז:
ב"מ פ: לג-לה:
לעיל כה·
ב"מ נו·
ויקרא ה
[פסחים לג:]

הדרן עלך ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות

רבינו חננאל

אוקימנה למתניתין לר' מאיר וכדתני רבה בר אבוה שוכר כיצד משלם · ר' מאיר אומר כשומר שכר · ר' יהודה אומר כשומר חנם · אמר רב נחמן ד'שומרין הן ודיניהן שלשה · שומר חנם נשבע על הכל · שואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעין על השבר ועל השבויה ועל המתה וקי"ל שוכר כשומר שכר משלם ומשלמין את הגנבה ואת האבדה : מתני' אמר לש"ומר חנם היכן שורי א"ל מת והוא שנשבר או שנשבה כו' עד משביעך אני ואמר אמן פטור · כל המשניות דקתני בהו פטור · אמר רב וכולן פטורין משבועת השומרין שהרי לא כפרו ממון · וחייבין בשבועת ביטוי · ושמואל אמר אף פטורין משבועת ביטוי · במאי פליגי רב סבר כיון דאיתא בלאו והן חייבין · ושמואל סבר כיון דליתא בלהבא [פטורין] והא איפלגו בהאי סברא חדא זמנא. דאיתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק. רב אמר חייב כו'. ואמרינן צריכא · דאי איתמר בהאי הוה אמינא בההיא מחייב רב משום דמנפשיה קא מישתבע אבל הכא דבי דינא קמשתבעי ליה אימא מודה רב כדר' אמי דאמר כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי כו' · וקי"ל כרב חדא דהילכתא כרב באיסורי · ועוד דר' אלעזר קאי כותיה · דא"ר [אלעזר] כולן פטורין משבועת שומרין וחייבין משום שבועת ביטוי · חוץ מאיני יודע מה שאתה שח שבשואל וגניבה ואבידה שבנושא שכר ושבשוכר שהרי כפרו ממון : גופא א"ר אמי כל שבועה שהדיינין משביעין אותה אין חייבין עליה משום שבועת ביטוי · שנאמר או נפש כי תשבע לבטא בשפתים · תשבע מעצמה · וכריש לקיש דאמר כי משמש בד' לשונות · אי דלמא אלא דהא . אי כי יקרא קן ציפור לפניך. דלמא כי תאמר בלבבך · אלא כי פתוח תפתח את ידך לו · דהא ויראו כל העדה כי גוע אהרן: ירושלמי א"ר יוחנן ד' שומרין הן [ואין] חייבין אלא דרך קנין · ר' יעקב בשם ר' אלעזר אוף לענין גזילה אין חייבין אלא דרך קנין · שומר חנם נשבע שלא פשע היו עדים יודעין שלא פשע · מאי · נשמעינה מהדא הרי שנמצא הגנב ואין עמו לשלם · מהו לומר לו השבע לי שלא נתת עיניך לגזולה כתיב ואם לא ימצא הגנב · הא אם ימצא הגנב פטור · מתני' אמר לאחד מן השוק היכן שורי שנגנבת ואמר לא גנבתי ובאו עדים שגנב כו' : הדרן עלך ארבעה שומרין

אחר השלמת המסכת יאמר זה ויועיל לזכרון בעזרת השם יתברך :

*)**הדרן** עלך מסכת שבועות והדרך עלן דעתן עלך מסכת שבועות ודעתך עלן לא נתנשי מינך מסכת שבועות ולא תתנשי מינן לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי : יאמר כן שלש פעמים

ואחר כך יאמר זה

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתהא תורתך אומנותנו בעולם הזה ותהא עמנו לעולם הבא **)חנינא בר פפא רמי בר פפא נחמן בר פפא אחאי בר פפא אבא מרי בר פפא רפרם בר פפא רכיש בר פפא סורחב בר פפא אדא בר פפא דרו בר פפא :

הערב נא יי אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך : מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי : יהי לבי תמים בחקיך למען לא אבוש : לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני : ברוך אתה יי למדני חקיך : אמן אמן אמן סלה ועד :

מודים אנחנו לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו ששמת חלקנו מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקנו מיושבי קרנות שאנו משכימים והם משכימים אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים אנו עמלים והם עמלים אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

יהי רצון לפניך יי אלהי כשם שעזרתני לסיים מסכת שבועות כן תעזרני להתחיל מסכתות וספרים אחרים ולסיימם ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה וזכות כל התנאים ואמוראים ותלמידי חכמים יעמוד לי ולזרעי שלא תמוש התורה מפי ומפי זרעי וזרע זרעי עד עולם ותתקיים בי בהתהלכך תנחה אותך בשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך : כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים : אורך ימים בימינה בשמאולה עושר וכבוד : יי עוז לעמו יתן יי יברך את עמו בשלום :

*) [פי' הגון ע"ז תמצא בספר החיים שחיבר אחי הגאון מהר"ל מפראג בס' זכיות ח"א פ"ג] . **) [בסיומא דסוף תשובת הרמ"א ז"ל וכן בסוף יש"ש בב"ק כתוב רמזים על הזכרת שמות הללו] .

פרק שבועות שתים

א בזקן אין חייב אלא בתער. ברהט חייב אף במספרים [א]: ד"ה חייב: דף ב ע"ב

ב משחית ונשחת שניהן חייבין. אסור לישראל להנית העובד כוכבים להקיף או להשחית לו. א) המקיף את הקטן חייב: ד"ה ועל הזקן: דף ג

ג אין פודין בכור בקרקעות: ד"ה בכל פודין: דף ד ע"ב

ד אפילו כהן שוטה רואה [את] הנגע ואומר לו ישראל אמור טמא ואומר טמא: ד"ה כל: דף ו

ה דייני ב) גזירות ומגיהי ספרים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה: ד"ה קדושה: דף י ע"ב

ו זיכה מתנה לאחר לא יכול להחליפנה שלא מדעתו: ד"ה מפרישין:

ז בכור שנערף קוברין אותו בעורו: ד"ה משום: דף יא ע"ב

ח עשה ולא תעשה תשובה מכפרת: כל העובר דבר ומתחרט מוחלין לו מיד. מצות עשה מוחלין לו לגמרי. בשאר עבירות ג) אין מחילה גמורה אלא מקילין לו [את] הדין: ד"ה לא זו: דף יב ע"ב

פרק ידיעות הטומאה

ט אחד המרבה ואחד הממעיט אך שיכוין לבו לשמים ומכל מקום אין לו להתפאר שהוא מרבה: ד"ה ללמדך: דף טו

י אסור להתרפאות בדברי תורה אלא במקום סכנה: ד"ה אסור: שם ע"ב

יא בזמן הזה יכול לחלל הקדש שוה מנה על שוה פרוטה: ד"ה דכולי: דף טז

יב לבש כלאים ושהה כדי לפשוט וללבוש חייב שתים ואפילו הכנים בית אונקלי בכלאים: ד"ה או אין: דף יז

יג נזיר שהיה [לו]מת על כתיפו ולא הספיק להשליכו מעליו והסיטו לו מת אחר פטור ד) כשטומאה על כתיפו הנוגע בו או טמא טומאת ז' השליכו מעליו ונגע בו טמא טומאת ערב: ד"ה נזיר:

יד שגג בתחילת ביאה והזיד בסופה הוי שב מידיעתו: ד"ה אי בת"ח: שם ע"ב

טו משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי יפרוש באבר מת: ד"ה אלמא: דף יח ע"ב

פרק שבועות שתים

טז אמר קונם שלא אוכל חל נדר משא"כ בשינה שצריך לומר קונם עיני בשינה: ד"ה שלא אוכל: דף כ

יז מתפיס בנדר נדר מי שאמר הריני נזיר ואמר חבירו וגם אני: ד"ה אלא: שם ע"ב

יח נדרים חלין על דבר מצוה באומר קונם שאיני נוטל לולב אבל שלא אוכל נבילה לא: ד"ה דכי לא:

יט קידוש היום דאורייתא אבל על יין או המברך צריך שיטעום הוי דרבנן: ד"ה נשים:

כ נשים פטורות מסוכה [ב] ומציצית ותייבות בכלאים: ד"ה כל:

כא חצי שיעור אסור מן התורה ואין לוקין על איסורי הנאה אלא כדרך הנאתן: ד"ה אהתירא: דף כב ע"ב

כב דברים שבלב אינן דברים היכא שסותר אמרי פיו אבל אמר שבועה שלא אוכל סתם ואמר בלבו מין פלוני אין נאסר אלא בו: ה) ד"ה דלמא: דף כג

כג לשון שבועה לא שייך אלא על עצמו אפי' אמר דבר פלוני אסור עלי ולשון קונם על החפץ: ד"ה מה שאין כן: דף כה

כד טעה בלשון שבועתו אפילו עונש ליכא מלבד גבי ממון חבירו דהוי ליה למידק: ד"ה את לבך: דף כו

כה נודרין לחרמין כו' דמשום אונס שרי ולא בע"א לע"ה. גמר בלבו פת חטין והוציא פת סתם שרי באונס אפי' מדירו על דעתו שרי: ד"ה גמר: שם ע"ב

כו הנהיג שור ותמור אין חייב אלא בקשורין וכן למר ופשתים: ד"ה עד: דף כז

כז נשבע על הככר כולו ואכלו לבד משהו חייב: ד"ה אם:

כח נדר אינו חל על דבר שאין יכול להיות אם אמר כל פירות שבעולם עלי ואין נראה לר"י: ד"ה באומר: דף כט

כט על דעת רבים הייתו *) שניה: תרמות שגוזרין על דעת המקום ועל דעת הקהל יש להן היתר: ד"ה כי היכי: שם ע"ב

ל שבועה שאוכל ככר זו לא משמע כזית אלא שיאכל כולה: ד"ה שבועה:

לא אשה אינה מעידה ואינה דנה: ד"ה שבועות:

פרק שבועת העדות

לב מצוה בבעלי דינין בעמידה קריעה מעומד חליצה מעומד: ד"ה מצוה: דף ל

לג בשעת גמר דין אין יכול להושיב בעלי דינין: ד"ה שהם רצו:

לד כי אתא עורבא מרבנן לדינא מהפיכנא בזכותיה: ד"ה למאי:

לה יש להקדים דין של תלמיד חכם לדונו: ד"ה למשרי:

לו שודא ו) הדיין יתן למי שירצה: ד"ה אי נמי: שם ע"ב

לז בבית הכסא ובבית המרחץ לא שייך הידור כלל אבל העומדים מפניו שלא לכבדו יצא: ד"ה אפרח:

לח עשה דכבוד תורה באשת חבר ז) שמא אין שייך לאחר מיתה: ד"ה והאמר:

לט אימתו עליך לא שייך במקום מצוה דאין חכמה וגו'. אשה שבאה ליגשא ותלמיד חכם יודע שבעלה חי יזלזל בעצמו וילך ויעיד משא"כ בממון ח): ד"ה אבל:

מ במקום שאין חכם מוחל על כבודו תמור כבודו מכבוד הסגן: ד"ה עשה:

מא אלם ובעל טענות לא יתעבר לטעון בשביל חבירו אבל שטורת להביא לו מעותיו מצוה: ד"ה זה הבא: דף לא

מב אין ט) רגילות להעיד שני עדים כאחת: ד"ה שבועה: דף לב

מג העידו הרבה עדים כל אחד תוך כדי דבור של חבירו אפי' הראשון יכול לחזור כמו האחרון: ד"ה בתוך:

מד אין אדם טוען ברצון וגם לישבע בדבר שעד מכחישו: ד"ה הוה: שם ע"ב

מה היו שניהן חשודין על השבועה יחלוקו: ד"ה ואמר:

מו אין צריך תחילתן וסופן בכשרות גבי נוגע בעדות להכי יכולין ליסלקו בי תרי מינייהו וליסהדי: ד"ה קרובים: דף לג

מז הרשאה שוייה שליח: ד"ה בבא: שם ע"ב

מח אדם יכול להקדיש פקדון שביד אחר. כותבין הרשאה אמטלטלי דכפרי ולמיחזי כשיקרא לא חיישינן: ד"ה היכא:

מט שלשה שנמצא אחד מהן קרוב או פסול כולן פטורים אם כבשו עדותן: ד"ה או: דף לה

נ הוגה השם באותיותיו ואין מכוין לשם י) מותר. א"ד מן השם אינו נמחק ש"ד [משדי] צ"ב [מצבאות] נמחקים: ד"ה באלף:

נא כל שלמה שבשיר השירים [ג] כ) אין נמחקין. (ד"ז בגמרא) [שם ע"ב]:

נב לצבאות אינו נמחק [ד]: (ג"ז שם בגמרא):

נג הן הן לאו לאו יש ליזהר בשבועה זו ועונש יש בדבר ולא חיוב: ד"ה והוא: דף לו

נד במברך ה' בעי שם המיוחד: (ד"ז בגמרא):

פרק שבועת הפקדון

נה נטל שטרות חבירו בידו ושרפן לכולי עלמא חייב: ד"ה מיעט: דף לז ע"ב

פרק שבועת הדיינין

נו בעון נדרים בנים מתים קטנים ולא גדולים אבל בעון שבועה אפי' משפחתו נענשים: ד"ה ואין: דף לט

נז א"ל דור לי בחיי ראשך אחר גמר דין אין יכול לחזור בו ודוקא נדר כבר: ד"ה אם:

נח כפירת טענה שתי כסף [ה]: (ד"ז בגמרא): ע"ב

נט טענו חטין והודה לו בשעורין פטור אף מדמי שעורין: ד"ה והודה: דף מ

ס טענו חטין ושעורין והודה לו באחת מהן חייב: ד"ה וחדא: שם ע"ב

סא כופר הכל וליכא דררא דממונא אין משביעין אותו אך היה משמתינן ליה אם חייב ואינו מודה: ד"ה ומאן: דף מא

סב **) עני התובע את עשיר ולא אמיד ואין נראה לדיינים שחייב לו אין לגלגל השבועה אלא באמתלא. המשביע חבירו התרימו תחלה שלא להשביעו בחנם:

סג שבועה דרבנן נמי צריך אנקוטי חפצא: ד"ה מאי:

סד פלוגתא דרבוותא אי מפכינן שיאמר הנתבע לתובע השבע וטול ואם הלכה כמר בר רב אשי באודיתא ובחיורי ואי אמר ליה אישתבע דלא פרעתיך והשני אומר השבע את ותיפטר: ד"ה ולמר:

סה טענינן ליתומין מה שאין אביהן יכול לטעון: [ו] ד"ה וכי מה:

סו כתב לאשתו נקי נדר ושבועה לא תיפרע מן היתומים אלא בשבועה: ד"ה וכי:

סז המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ל): ד"ה ורב פפא: שם ע"ב

סח א"ל אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ופרעו בפני אחרים פטור: ד"ה אזל:

סט כשטוענין עליו בב"ד יש לו להשיב בענין שיפטר ולא שיתרץ דבריו. מילתא דלא שכיחא לא טענינן ליתמי: ד"ה כל האומר:

ע מה שאדם אומר בבית דין יש לו לברר ואם לא בירר הפסיד: ד"ה כל מילתא: דף מב

עא שטר ריע לא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה: ד"ה איתרע:

עב קרקעות והקדשות אין שומרין נשבעין עליהן ולא משלמין אפי' פשעו. שאל בית ונשרף פטור: ד"ה שומר: שם ע"ב

עג ענבים העומדין ליבצר לענין ***) מ) סוכה חשיבי כמחובר ולענין ב"ח כתלוש: ד"ה כבצורות. דף מג

עד אין לעשות שבועה במקום שיכול לברר ע"י ד"א: ד"ה והשתא: שם ע"ב

עה הלוהו אלף זוז אקתא דמגלא ואבדו אבד מעותיו. עירבון [ז] כנגדו הוא קונה: ד"ה מתני':

עו ב"ח קונה המשכון להתחייב בגניבה ואבידה ולא באונסין: ד"ה מכאן: דף מד

עז שומר אבידה הוי שומר חנם. המפקיד אצל שולחני מותר להשתמש בהן נ) ואם נאנסו פטור. קבל עליו אחריות מן העובד כוכבים חמץ חייב לבער: ד"ה שומר:

עח המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו ומן המעיין טובל בו. ד"ה ורב: שם ע"ב

עט שוכר אדם משכונו של עני ומנכה בחובו: ד"ה כמלוה:

פרק כל הנשבעין

פ קולטון חצי מעה: ד"ה התקבלת: שם

פא מנה לי בידך והלה אומר איני יודע אם החזרתי לך חייב: [ח] ד"ה וניתב: דף מה

פב אין להאמין במגו בדבר שאינו ברור לו: ד"ה מתוך: שם ע"ב

פג לרש"י כופר הכל חייב בפקדון לר"ת לעולם בעי הודאה אף בכפירה והודאה בלא נאנסו חייב לריב"א נאנסו חייב אף בכופר הכל: ד"ה מתוך [שיכול לומר להד"ם]:

פד השלית שהעיד שנתן מעות הלוה למלוה אינו נאמן [ט]:

פה שטר כיס היוצא על היתומין נשבע וגובה מהלם המפקיד בעדים ישבע שהחזירם לו [י]:

פו שכנגדו חשוד על השבועה[כ] לא מפכינן השבועה: ד"ה ורבנן: דף מו

פז אדם הרגיל להזיק ס) עביד דגזים וגם עביד ותייב. אדם נאמן לומר קניתי אילן פלוני לקצור פירותיו ולא לקוצצו לאילן: ד"ה עביד:

פח מנה לי בידך [והלה אומר] אין לך בידי כלום והעדים מעידים [לו על] חמשים נותנן לו וישבע על השאר. יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה: ד"ה בטוענו:

פט דברים העשוים להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחים בידי אינו נאמן כלל בשום טענה ואפילו אומר בעל הבית גנובין הן: שם ע"ב

צ ע) ספרים הוי עשויין להשאיל ולהשכיר. הכירן ביד אחר ורגיל להשאיל אין יכול לומר לקוח הן בידי. מגו להוציא לא אמרינן. ד"ה וספרא:

צא העובר על החרם פסול לשבועה: ד"ה אבל:

צב שניהן חשודים על השבועה חולקין ובנסכת דר' אבא מתוך שאין יכול לישבע משלם: דף מז

צג יתומין מן היתומין ומת לוה בחיי מלוה ובפוגם שטרו יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין: ד"ה מתוך [ל]:

צד עונש השבועה תלה גם על המשביע אפי' הדין עמו: ד"ה תלה: שם ע"ב

צה שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו כל אחת כשירה לעדות אחרת: ד"ה בהדי:

צו המלוה חבירו למחצית שכר אין יכול להשביעו: ד"ה דמורי: דף מח ע"ב

צז לכל מגלגלין חוץ משכיר [מ]: דף מט

פרק ארבעה שומרין

צח שוכר כנושא שכר: ד"ה מאן: שם ע"ב סליק

*)וצ"ע בפנים. **) ועי' בהגהת אשר"י פ"ק דב"מ דף ה גבי הבוא רעיא. ***) ובפנים גרסי' לענין שבת.

הגהות

[א] כעין תער: [ב] בתוס' כאן לא כ' רק למ"ד דנשים פטורות מציצית אך הדבר מפורש בתוס' ברכות י"ד ב' שבת כ"ה ב' סוכה י"א א' קדושין ל"ד א' מנחות מ' ע"ב דקי"ל כר"ש: [ג] אולי מלת אין ע"ס וכמ"ש הרשב"א ורא"ש ור"ן דמ"ש בגמרא כאן לא לענין מחיקה קאמר ומכוון הלשון בפ"ת כל שלמה ואם איתא שמפרשים דכוונת הגמרא גם לענין מחיקה עכ"פ איכא חד דלכ"ע חול אם לא שנאמר דמספקא להו הלכה כמאן ועי' ר"ן: [ד] ד"ה ה"ג בעמוד א': [ה] ד"ה אבל דף מ': [ו] בדפו"י ליתא „ד"ה וכי מה" ומ"ש בסי' שאח"ז „ד"ה וכי" קאי גם אסי' שלפניו: [ז] כנגד כולו כצ"ל: [ח] בגמ' דב"ק אינו מפורש כ"כ ועי' בהגר"א ח"מ סי' ע"ה ס"ק כ"ד ונשתבש שם בדפוס ומ"ש שם מנה לי בידך כו' עד סס"ד שייך לקמן קודם ס"ק כ"ז. ועוד מבואר כאן בתוס' ד"ה כדי דאף שבועה א"ל התובע: [ט] סד"ה בעדים וכמ"ש בקדושין שם: [י] ד"ה בשטר ולפי' ריב"א שמפקיד בשטר צריך להחזיר בעדים דוקא והפקיד בעדים נאמן בשבועת היסת. ואולי ע"ס כאן בפ"ת וצ"ל כמ"ש בפ"ת ב"ב סי' רי"ת: [כ] בדרבנן כצ"ל: [ל] קאי גם אסימן הקודם: [מ] ד"ה לכל לאפוקי מפי' ריצב"א אלא דוקא שכיר:

נוסחאות כ"י

א) שמשחית: ב) גזילות: ג) אין מוחלין לו לגמרי: ד) כשטומאת מת: ה) הנשבע על דבר אחד בלא זמן אסור לעולם: ו) דדיינא: ז) תי' שמא ליתא בכ"י: ח) ומי שאינו יודע עדות אסור לבוא לב"ד ולעשות כאילו יודע עדות כדי שיודה בעל דינו. אשה וכן ת"ח שאין כבודם לבוא לפני ב"ד מסגרין להם סופרי דדייני וטוענין לפניהם: ט) תי' רגילות ליתא בכ"י: י) פטור: כ) תי' אין ליתא בכ"י: ל) אדם שאומר לחברו תהא נאמן עלי לומר [לא] פרעתי והביא עדים שפרעו אינו נאמן אבל אם אמר תהא נאמן כבי תרי והביא שלשה נאמן: מ) שבת: נ) קבל עליו אחריות חמץ חייב לבער ואם נאנס פטור: ס) עביד ליה דגזים וגם דעביד חייב: ע) ספרים העשוים להשאיל ולהשכיר והכירם ביד אחר ורגיל להשאילם אין יכול לומר לקוחים הם בידי:

הגהת מים חיים

דף לו ע"א תוס' ד"ה ושמור נפשך וכו' תכלה נמי תיפוק ליה וכו'. אני תמה עליהם דתכלה לא נפיק מהני קראי דקטלא שאני והכי דהוי תלמודא בפ' המוכל וצ"ע: [ותימה על תמיהתו דעיקר קושי' התוס' כיון דכ"ע ילפי מקלל מהני קראי אמאי פליגי בחובל]:

שבועות שתים פרק שלישי שבועות

א [דף יט ע"ב] **שבועות** שתים שהן ארבע. שבועה שאוכל ושלא אוכל. שבועה שאכלתי ושלא אכלתי : [דף כ ע"א] **גמ'** ת"ר מבטא שבועה. איסר שבועה. איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור. מאי קאמר. אמר אביי ה"ק מבטא שבועה. איסר מיתפים בשבועה. איסור איסר אם אתה אומר המתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור. רבא אמר ה"ק מבטא שבועה. איסר נמי שבועה. איסוריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה דכתיב ואם בית אישה נדרה או אסרה איסר על נפשה בשבועה. הוציאו בלשון נדר נדר. בלשון שבועה שבועה [א] פירוש מבטא שבועה אם אמר מבטא שלא אוכל ככר זה הוי שבועה ואיסר נמי אם אמר איסר שלא אוכל ככר זה הוי שבועה. ועוד יש דבר אחד באיסר שאם הוציאו בלשון נדר כגון שאמר איסר ככר זה עלי הוי נדר. אבל מתפים בשבועה ליכא. ואזדו לטעמייהו · דאיתמר מתפים בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי. [ב] ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי. וקי"ל כרבא. היכי דמי מתפים בשבועה. כגון שנשבע שלא יאכל בשר זה ואח"כ אמר ככר זה עלי כבשר זה. או ששמע שחבירו נשבע שלא יאכל בשר זה ואמר הוא ואני כמוקא. אבל מתפים בנדר נדר דתנן (נזיר דף כ:) מי שאמר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירין. ותניא נמי איזהו איסורב האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אבא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראיתי ירושלים בחורבנה אסור. ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום דכתיב [דף כ ע"ב] איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור. תימה הוא בעיני היאך הביא רב אלפס ז"ל הך ברייתא על מתפים בנדר דלכאורה משמע דאליבא דרבא לא איירי במתפים בנדר. דאביי פריך מינה לרבא מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה. ושני לה רבא [ג] זהו איסור נדר האמור בתורה. אלמא דלרבא לא איירי במתפים בנדר. וי"ל דהכי מפרש לה רב אלפס ז"ל דאביי משמע ליה איזהו איסור האמור בתורה האיסר דקרא קאי. ומפ' דאיסר אינו לא לשון נדר ולא לשון שבועה אלא שאוסר ומתפים בדבר אחר ואם בנדר נדר [ד] ואם בשבועה שבועה. ושני רבא דהא דתניא איזהו איסור האמור בתורה לאו אאיסור דקרא קאי דההוא לשון נדר ולשון שבועה הוא. אלא ה"ק איזהו איסור נדר כלומר שהוא אסור כנדר ואינו נדר ממש. האומר הרי עלי וכו' דהיינו מתפים. שריבה הכתוב בפירוש מדכתיב כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור. לאפוקי נודר [ה] בדבר האסור. [ו] ולרבא מפיק נמי מהתם דמתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי. וה"ר יוסף הלוי ז"ל פירש דמתפים בשבועה לא כשבועה דמי היינו לענין קרבן אבל איסורא מיהא איכא · וכך כתב הראב"ד ז"ל דדרשינן נמי או השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים. ואיתרבי לבל יחל אבל לא לקרבן. ומתוך דברי אלפס ז"ל [ז] משמע דאפי' איסורא ליכא : ב **הא** דקאמר הרי עלי שלא לאכול בשר לאו דווקא שאם אומר בזה הלשון אינו נדר דשלא אוכל דבר שאין בו ממש הוא [ח] ואין הנדרים חלין על דבר שאין בו ממש כמו (נדרים דף טו.) קונם שאיני ישן דלא אמר כלום אם לא אמר קונם עיני בשינה. והכא נמי צריך שיאמר אכילת בשר עלי וכן בפ' אע"פ (דף נט.) קונם שאיני עושה לפיך לאו כלום הוא אלא מה שאני עושה לפיך כלומר מה שאני עושה יהא לפיך [ט] בקונס : ג [י] **קמ"ל** כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור דאורייתא וכי מתפים קאי עליה בבל יחל דברו. וכן כתוב בספרים. ורש"י לא גרס ליה. דאי נמי דאורייתא הוי אמרינן לקמן (דף כה.) דנדרים חלים על דבר מצוה ונראה דגרס ליה שפיר דנהי דנדרים חלים על דבר מצוה להתחייב שתים משום איסור הראשון ומשום בל יחל מיהו [כ] כי מיתפים ביה דמעיקרא קמיתפים [ל] ולא מיקרי דבר אנדור. אבל אי מעיקרא לא הוי ביה אלא איסור דרבנן מיקרי שפיר דבר הנדור : ד [דף יט ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא. היכן מצינו באוכל כל שהוא שזה חייב. אמר להן ר"ע היכן מצינו במדבר שמביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן : [דף כב ע"א] **גמ'** אמר רבא מחלוקת בסתם [מ] אבל במפרש כל שהו ד"ה חייב ואמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום כל שהו ד"ה חייב. פשיטא. מהו דתימא אטעום נמי כדאמרי אינשי תא לטעום. קמ"ל. אמר רב פפא מחלוקת בשבועות אבל בקונמות ד"ה כל שהוא. מאי טעמא קונמות כיון דלא מדכר שמא דאכילה כבריה דמי. ודוקא למלקות אבל לקרבן מעילה שוה פרוטה בעינן :

ה [דף כב ע"ב] **אמר** רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור. דעפר לאו בר אכילה הוא. בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה. נהי דעפר לאו בר אכילה הוא מכל מקום כיון שהזכיר עפר בשבועתו מיחייב עליו. ומיבעיא ליה בכמה. כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית. או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי הוא כל שהוא הוי. ובספרי ספרד גר' אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. וכן בפי' ר"ח פי' אע"פ שלא אכל דבר אחר יצא ידי שבועה דאכילת עפר נמי כיון דאחשבה שמה אכילה לצאת ידי שבועתו כיון שאכלו כדי לקיים שבועתו אבל אם נשבע שלא יאכל ואכל עפר פטור : בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן בכמה. את"ל עפר דלאו בר אכילה הוא כלל בכ"ש. חרצן כיון דע"י תערובת אכלי ליה דעתיה אכזית. או דלמא כיון דלא אכלי ליה בעיניה בכל שהוא. ועלו אלו שתי הבעיות בתיקו. ואין נפקותא האידנא באלו שתי הבעיות. דאפי' אי דעתיה אכזית קי"ל (יומא דף עג.) חצי שיעור אסור מן התורה. וכן בבעיא דנזיר שאכל חרצן : ו **שבועה** שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים : **גמ'** א"ר חייא בר אבא אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב איבעית אימא קרא איבעית אימא סברא. איבעית אימא סברא דא"ל אינשי לחבריה תא לטעום מידי ואזלי ואכלי ושתו. ואיבעית אימא קרא דכתיב ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ואכלת [דף כג ע"א] ויין חמרא וכתיב ואכלת. וליכא למימר על ידי אינגרון דשכר כתיב מידי דמשכר. וליכא למימר דבילה קעילית דילפינן שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין : **מתני'** שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין פת שעורין פת כוסמין אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אוכל פת חיטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכלן חייב על כל אחת ואחת דפת יתירא דקאמר משמע לחלק. דהוה מצי למימר פת חיטין וכן של שעורין וכן של כוסמין ואע"פ דהשתא קצר בלשונו מכל מקום אין דרך להזכיר פת אם לא לחלק : ז **שבועה** שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת : [דף כג ע"ב] **גמ'** ומוקי לה רב פפא בגמרא במונחין לפניו וה"ל למימר שבועה שלא אשתה אלו ומינייהו. ומדהזכיר שם המשקין ש"מ לחלק. ורב אחא [א] בר יעקב מוקי לה במסרב בו חבירו ואמר ליה בא ושתה עמי יין ושמן ודבש ושוה ליה למימר שבועה שלא אשתה עמך ותו לא. יין ושמן ודבש למה לי. ש"מ לחלק. ובע"א לא מיחייב אלא אחת אלא או כדרב פפא או כדרב אחא : ח **שבועה** שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור. שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב. ורבי שמעון פוטר. והא דפטר רישא באוכלין שאינן ראויין לאכילה דהיינו נבילות וטריפות ובסיפא מחייב מוקי לה בגמרא רישא בסתם וסיפא במפרש. מפרש מושבע ועומד מהר סיני הוא. א"ר יוחנן בכולל דברים המותרים עם דברים האסורין דמיגו דחיילא על דברים המותרים חיילא נמי [נ] על דברים האסורין. [דף כד ע"א] א"כ רישא וסיפא דאמר שלא אוכל סתם ואכל אוכלין שאינם ראוין דרישא היינו עפר דלאו בר אכילה הוא כלל. אבל נבילות וטריפות אוכלין ראוין הן אלא אריא הוא דרביע עלווייהו : [דף כד ע"ב] ואמר רבא שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מיגו דחיילא אענבים חיילא נמי אתאנים. וקמ"ל דאפי' בתרי איסורי [ס] הבאים מעצמן אמרי' איסור כולל : ט **מתני'** קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי ושתיתי היום והוא אכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה [דף כה ע"א] אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים [ע] שאין בהם ממש. כיצד שאתן לפלוני ושלא אתן לפלוני שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן וישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי. ר' ישמעאל אומר אין חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להטיב. א"ל ר"ע אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה שאין בהם הרעה והטבה מנין. אמר ליה מריבוי הכתוב. א"ל אם ריבה הכתוב לכך ריבה גם לכך : י **גמ'** תנו רבנן חומר בנדרים מבשבועות וחומר בשבועות מבנדרים. חומר בנדרים מבשבועות שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות משא"כ בשבועות. חומר בשבועות שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש משא"כ בנדרים. הא דנדרים חלין על דבר מצוה נפקא לן בפ"ב דנדרים (דף טז:) מדכתיב לה'. ופריך התם מ"ש נדר דכתיב כי ידור נדר לה'. שבועה נמי הא כתיב או השבע שבועה לה'. ומשני הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. כלומר היינו טעמא לפי שבנדר אינו אוסר עצמו על החפץ אלא אוסר את החפץ עליו והחפץ אין מחויב שיעשה האיש בו מצוה. אבל שבועה שאוסר עצמו על הסוכה אין השבועה חלה לפי שגופו מחויב לעשות המצוה. *וקשה דא"כ מאי חומר בנדרים מבשבועות שבועה נמי חיילא בכה"ג אי אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה וכה"ג מיקריא שבועה הכדאמרי' (לעיל) בפירקין (דף כט.) באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה. וי"ל דהיינו חומר שבכל לשון שהנדר חל על דבר הרשות באוסר החפץ עליו גם הוא חל על דבר מצוה. אבל כשאוסר עצמו על החפץ [פ] כשאומר קונם גופי על החפץ זה גם על דבר הרשות אינו חל כמו על דבר מצוה. אבל בשבועה יש לשון שחל על דבר הרשות ואינו חל על דבר מצוה. ועי"ל דאפי' אם אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה השבועה אינה חלה על החפץ אלא על האדם שנשבע שלא לעשות דבר זה. ולא שייך לשון שבועה אלא על האדם שנשבע שלא לעשות דבר פלוני וה"פ דבריו יאסרו פירות שבעולם עלי [צ] בשבועה שאני נשבע שלא לאוכלו. אם לא ראיתי גמל פורח באויר. והיינו נמי טעמא דשבועות חלין על דבר שאין בו ממש לפי שאוסר את גופו מלעשות דבר זה ובגופו יש בו ממש. אבל בנדרים שאוסר הדבר עליו אם אין בו ממש אין נתפס עליו האיסור. והיינו נמי טעמא דמתפים בנדר נדר ומתפים בשבועה לאו שבועה הוי. דאם אסר על עצמו ככר אחד ואמר על ככר אחר ה"ז כזה נאסר גם השני. אבל אם נשבע על ככר א' שלא יאכלנו ואמר על ככר אחר זה כזה לא אמר כלום שאין שום איסור על הככר אלא שגופו מושבע שלא יאכלנו. אבל אם אמר אני נשבע על זה כמו שנשבעתי על זה אסור לאוכלו ואין זה מתפים בשבועה אלא לגמרי שבועה אחרת כיון שחזר ואמר אני נשבע על זה. ולא מהני הזכרת ככר הראשון אלא לענין זה שאין צריך להזכיר עליו אכילה. והא דלא חשיב הכא חומר בנדרים שהמתפים בנדר נדר משא"כ בשבועות. משום דלא חשיב אלא חומרות שבעיקרי נדרים : כיצד אמר שבועה שאתן לפלוני כו'. מאי אתן ומאי לא אתן אילימא לצדקה לעני מושבע ועומד מהר סיני הוא אלא מתנה לעשיר. ה"ה דהמ"ל אחר שנתן כדי השגת ידו [ק] דאין אדם מחויב ליתן כל אשר לו לצדקה אלא הוי בכלל מתנה לעשיר : יא **שאישן** ושלא אישן איני והאמר ר' יוחנן שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו ויישן לאלתר. התם דאמר שלשה [ר] הכא דלא אמר שלשה : יב **שאזרוק** צרור וכו'. איתמר שבועה שזרק פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור. רב אמר חייב דאיתיה בלאו והן. ושמואל אמר פטור דליתיה בלהבא [דף כה ע"ב] אמר אביי ומודה רב באומר שבועה שאיני יודע לך עדות ואישתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל וליתא 'בשאין יודע לך עדות : יג [דף כו ע"א] **תנו** רבנן האדם בשבועה פרט לאנוס. [ש] ה"ד אנוס כדרב כהנא ורב אסי דכי הוו קיימי מקמי' דרב מר אמר שבועתא דהכי אמר רב ומר אמר שבועתא דהכי אמר רב. כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מינייהו. אמר ליה אידך ואנא לשיקרא אישתבעי. אמר ליה את [ת] לבך אנסך. ועובדא דגיטין פרק השולח (דף לה.) באותה אשה שאמרה יהנה סם המות [באחד] מבניה ונענשה אע"ג

הגהות הב"ח א ואמר הוא ואני כמוך לאו כמוציא שבועה מפיו דמי אבל מתפים בנדר : ב איזהו איסור נדר האמור בתורה האומר : ג יהא לפיך כקונם כיום שמת בו אביו פשיטא כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם איצטריכא ליה סד"א כיון דכי לא נדר נמי אסור כי נדר נמי לא הויא עליה איסור וכאי לאו מתפים בנדר הוא קמ"ל כיון דמדרבנן הוא דאסור : ד בעיקרא קמתפים ולא מיקרי : ה כדאמרי' לקמן בפירקין באומר יאסרו כל : ו וליתיה בשאיני יודע לך עדות :

הגהות הגרי"פ [א] בגמ' איתא בריה דרב איקא :

פלפולא

פרק שלישי שבועות שתים [א] פי' מבטא שבועה כו' דברי הרי"ף:[ב] ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וטעמא פי' רבינו לקמן גבי חומר בנדרים מבשבועות כו' : [ג] זה איסר נדר. כלומר דלא מפרש איסר דקרא דמיירי במתפים דא"כ הוה קשיא דאימא אף מתפים בשבועה דהא איסר דקרא [illegible] הטילו הכתוב בין נדר ושבועה · אלא ברייתא באיסור עצמו מיירי ומפרש דהיינו שאומר הרי עלי שלא אוכל בשר. ביום כו' ומתפים שאומר הרי עלי יום זה כיום כו' כדפירש"י ומיהו קרא לאו בהכי איירי אלא מתפים בנדר הוא נדר וכי הא דתנן בנזיר: [ד] ואם בשבועה שבועה דקרא אתרוייהו קאי: [ה] בדבר האסור. פירוש שאסור כבר מן התורה·[ו] ולרבא מפיק נמי מהתם כו' דדוקא נדר אבל שבועה לא:[ז] משמע דאפילו איסורא ליכא דאל"כ לא ה"ל לפסוק הלכה כרבא אם לא שהיה מפרש דלענין קרבן מיירי דלא כיתי למיטעי דאין דרכו לפסוק הלכה בדינין דלא נ"מ האידנא:[ח] ואין הנדרים חלים כו' כדלקמן : [ט] בקונם כ"ל שצ"ל כקונס וכן הוא בפ' אע"פ ובקצור הפסקים סי' ע"ו ועיין עוד שם ובפנים דהתם:[י] קמ"ל כיון דמדרבנן כו' מלתא באפי נפשיה: [כ] ה"ג כי מתפים ביה אדמעיקרא קא מתפים:[ל] ולא מקרי דבר הנדור· כיון דאי לא נדר איכא עליה איסור דאורייתא תוספות:[מ] אבל במפרש כל שהוא ד"ה חייב·למאי דמסיק לקמן דחצי שיעור אסור מן התורה [illegible]

חריפתא

דשבועה כו' ואכל פת חטין כו' : [נ] ה"ג על דברים האסורים אלא רישא וסיפא : [ס] הבאים מעצמו כלומר מהאדם עצמו ע"י דבורו שנדר : [ע] שאין בהן ממש תרי גווני משמע שאין בהן ממש כגון שינה ומשמע שאין בהן הנייה כגון שאזרוק צרור לים רש"י : [פ] כשאומר קונם כו' דקונם היינו בקרבן (כדאיתא בריש מסכת נדרים) ולא שייך על עצמו תוספות ועי"ל דאפילו אם אמר ישיבת סוכה עלי בשבועה וכו' כלומר קושיא דשבועה נמי חיילא בכה"ג מעיקרא לאו קושיא היא דלא חיילא בכה"ג כלל אלא פירוש דבריו הם יאסרו כו' שאני נשבע שלא לאכלו והתם נאסר בפירות לפי שאינן של דבר מצוה אבל כה"ג בשל מצוה כגון שאומר ישיבת סוכה עלי בשבועה לא נאסר לפי שהשבועה אנפשיה קאי והוא משועבד למצוה ולא יכול לאסור עצמו ונמצאת אומר שאין השבועה חל כלל על דבר מצוה : [צ] בשבועה שאני נשבע עיין לקמן גבי אמר רבה באומר יאסרו כל פירות כו' : [ק] דאין אדם מחויב כו' כדאיתא בפרק קמא דבבא קמא גבי הידור מצוה : [ר] הכא דלא אמר שלשה עיין בדברי רבינו לקמן גבי באומר יאסרו כל פירות כו' : [ש] ה"ד אנוס כדרב כהנא עיין מה שחדשתי בזה בפרק ארבעה נדרים סימן ח' גם עיין מ"ש רבינו שם שאם תלה פירות בשבועה זו דמותרים : [ת] לבך אנסך ואפילו עונש נמי ליכא [illegible]

דאנוסה היתה שהיתה סוברת לישבע באמת. שאני התם שפשעה מתחלה דהוה לה למידק בשמירתה לפי שסופה לבוא לידי שבועה אם תאבדנו : יד [דף כו ע"ב] **אמר** שמואל גמר בלבו צריך להוציא בשפתיו שנאמר לבטא בשפתים דאינה שבועה עד שיוציא מחשבתו בשפתיו וה"ה לנדר. ואם גמר בלבו להוציא פת חיטים והוציא פת שעורין אינו אסור לא בחיטין ולא בשעורין. אין אסור בחיטין שהרי לא הוציא בשפתיו. ולא בשעורין שהרי לא נתכוון לומר שעורין. דבעינן שיהא פיו ולבו שוין. אבל גמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת סתם אסור בפת חיטין דפת חיטין פת שמיה והרי פיו ולבו שוין. דתניא בשפתים ולא בלב. גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם. ואמרי' הא גופא קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין. ותירצה רב ששת ה"ק בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת שעורין. גמר בלבו להוציא פת חיטין והוציא פת סתם מנין תלמוד לומר לכל אשר יבטא האדם. ותנן נמי במתני' (תרומות פ"ג מ"ח) המתכוון לומר עולה ואמר שלמים שלמים ואמר עולה שאיני נכנס לבית זה ואמר לזה שאיני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין והא דתנן בפרק שני דנדרים (דף כז:) נודרים לחרמי' ולהרגין ולאנסין שהן של תרומה ושהן של בית המלך ומפרש בגמרא באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם אינו של בית מלך ומסיק התם באומר בלבו היום ומוציא בפיו סתם ואע"ג דקי"ל דברים שבלב אינם דברים לגבי אונסין שרי. אלמא שלא במקום אונס מיתסר לעולם אע"פ שאמר בלבו היום ה"נ ליתסר בכל פת אף ע"פ שאומר בלבו חטין. ותירץ הרמב"ן דשאני התם שאין טעות בדבריו [א] שכוון בלבו לומר בפיו לעולם אלא שמחשב בלבו היום הילכך פיו עדיף דדברים שבלב אינם דברים אבל הכא דהוצאת פיו הוא טעות דבלבו היה לומר פת חיטין הלכך הוצאת פיו אינה כלום. דמן הדין גם מחשבתו תבטל (א) כיון שלא הוציא מחשבתו בשפתיו אלא דרבינן מקרא דאזלינן בתר מחשבתו לפי שפיו אינו מכחיש את מחשבתו דפת חיטין נמי פת שמיה : טו [דף כז ע"א] **מתני'** נשבע לבטל את המצוה ולא בטל פטור. לקיים המצוה ולא קיים פטור שהיה בדין שיהא חייב כדברי ר' יהודה בן בתירא דא"ר יהודה בן בתירא ומה אם הרשות שאין מושבע עליה מהר סיני הרי הוא חייב עליה מצוה שמושבע עליה מהר סיני אין דין שיהא חייב עליה. אמרו לו לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן. תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן : **גמ'** ת"ר יכול נשבע לבטל המצוה ולא בטל יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. אוציא נשבע לבטל המצוה ולא בטל שהוא פטור. יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור. יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יהא פטור. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות. אביא נשבע להרע לעצמו שהרשות בידו. יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע יהא חייב. ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות [ב] אף הרעה רשות. אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו. מנין לרבות הטבת אחרים. ת"ל או להטיב. ואיזו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו. ומסקינן מדאצטריך או לרבות הטבת אחרים אלמא בדבר הרשות כתיבי דאי בדבר מצוה כתיבי א"כ להרע היינו לבטל את המצוה וא"כ אמאי אצטריך או לרבות הטבת אחרים השתא הרעת אחרים איתרבי הטבת אחרים לכ"ש : טז [דף כז ע"ב] **מתני'** שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת. וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד : **גמ'** למה לי למיתני שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה. הא קמשמע לן טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל מיחייב תרתי. כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל ממנה כזית חייב. שלא אוכלנה אין חייב עד שאכל את כולה. הלכך כיון שאכל ממנה כזית חייב דמקצתה נמי במשמעות השבועה. א ומיהו כולה נמי בכלל השבועה היא ואכל אכילה ואכילה דידי' נשבע כדאמרינן בשמעתין מיגו דמהניא שאלה לכזית בתרא וכו'. דה"ק שבועה שלא אוכל שום אכילה ממנה וכן הדין באומר שבועה שאוכל ככר זו מקצתה נמי במשמע [ג] וחייב לאכול את כולה. [ד] ואם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר כדי לקיים שבועתו. אבל אם אמר שאוכלנה ונשרף מקצתה אין חייב לאכול את השאר דעל אכילת כולה נשבע [ה] ואין אכילת מקצתה מוציאתו מידי איסור שבועה : אין חייב אלא אחת. פשיטא הוא דליכא הא שבועה מיהא ליתא. דאי משכחת רווחא חיילא כדרבא. דאמר רבא אם נשאל על הראשונה חלה שניה תחתיה. ותנן נמי מי שנדר שתי נזירות ומנה ראשונה והפריש קרבן ואחר כך נשאל על הראשונה עלתה לו שניה בראשונה : יז **אמר** רבא נשבע על ככר ואכלה שייר ממנה כזית נשאל עליה. אכל כולה אין נשאל עליה [דף כח ע"א] אמימר אמר אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מיחסר קרבן אי במזיד מיחסר מלקות. ואפי' אם לא התרו בו למלקות מיהו עונש מלקות איכא. והלכתא כאמימר ואפי' כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה. ואע"ג דאמר שמואל כפתוהו על העמוד ורץ פטור אלמא כמי שלקה דמי. התם רץ הכא לא רץ : יח **אמר** רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו [ו] ואכל את הראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור. ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב. שתיהן בשוגג פטור שתיהם במזיד [דף כח ע"ב] [ז] אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מחייב. אכליה לאיסורי' והדר אכליה לתנאיה פלוגת' דר' יוחנן ור"ל. [ח] תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו אם אוכל זו ואכל זו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה וזו בזדון עצמה ובשגגת חבירתה פטור. זו בשגגת עצמה וזדון חבירתה וזו בשגגת עצמה וזדון חבירתה חייב. שתיהן בשוגג פטור. שתיהן במזיד אשניה מיחייב. אראשונה פלוגתא דר' יוחנן ור"ל : יט **אמר** שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב שתים שהרי יצאה שבועה לשקר מפיו. שבועה שלא אוכל תשע שבועה שלא אוכל עשר אין חייב אלא אחת משום דלא מצי למיכל עשר אי לאו דאכיל תשע וכבר הוא מושבע על התשע. וה"מ כשאומר שלא אוכל תשע בסתם דלא מצי אכיל עשר עד דאכיל תשע. אבל אם אמר שלא אוכל תשע אלו שבועה שלא אוכל עשר. דמצי אכיל עשר אחריני אי אכיל אלו התשע ועוד אחת חייב שתים דמיגו דחיילא אעשר אחרינא חיילא אתשע אלו. מידי דהוה אשבועה שלא אוכל תאנים שבועה שלא אוכל תאנים וענבים דאמרי' (לעיל דף כד:) מיגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים. שבועה שלא אוכל עשר ותשע חייב שתים. כשאכל תשע עבר על שבועה שניה וכשאכל העשירית עבר על הראשונה :

כ [דף כט ע"א] **מתני'** שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור. איזהו שבועת שוא נשבע לשנות את [ט] הידוע לאדם על עמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש. נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי נחש כקורות בית הבד אם לא ראיתי גמל פורח באויר. אמר לעדים בואו והעידוני. שבועה שלא נעידך נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפילין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה פטור : **גמ'** א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ליפרא רבא חזא ואסיק ליה שמיה גמלא וכי קמשתבע אדעתא דידיה קמשתבע : כא **וסוגיא** דשמעתין [י] דלא אזלינן בתר דעתיה כיון דכ"ע לא קרו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והוה ליה שבועת שוא רבא אמר באומר יאסרו כל פירות עלי [כ] פירוש בשבועה ושבועת ביטוי היא ותלה אותה בדבר שאינו יכול להיות לפיכך חל עליו השבועה כי לא ראה גמל פורח באויר. והאי דקרי ליה שבועת שוא לפי שאסר עליו כל פירות שבעולם [ל] ואי אפשר לו להיות בלא אכילה. כדר' יוחנן שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו ויישן לאלתר. ואע"פ שאסר עליו כל פירות בסתם ולא הזכיר לעולם כיון שלא קבע זמן ממילא נאסרו עליו לעולם. דאיזה זמן תתן לו. לא נסתבר שלא יאסר אלא רגע אחד. הלכך גרסינן לעיל על מתני' דשאישן התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה. כלומר אלא אמר יום אחד או יומים. ולא גרס הכא בסתמא דא"כ היה נאסר לעולם : כב [דף כט ע"ב] **בי** היכי דלא תיהוי הפרס לשבועתייהו. יש רוצים לדקדק מכאן דנדר על דעת רבים היינו על דעת שנים. כי הכא על דעת הקב"ה ומשה. וליתא דרבים בכל מקום הם שלשה. כדאמרי' ימים שנים רבים ג'. ומהתם גמרינן לנדר שנודר ברבים בפרק השולח (דף מו.) ואמרינן בפרק שני נזירים (דף נז.) אינהו תרי והאי דקאי גבייהו הוו להו תלתא והוה ליה דעת הרבים אלמא לא הוי דעת הרבים בלא תלתא. אלא על דעת המקום שאני [מ] דמצות המקום להשביע [נ] על דעתו כדי שלא תהיה להם התרה : כג **הלכך** חרמים שאנו מחרימים*) אע"פ שאנו אומרים על דעת המקום יש להם התרה ואין אנו אומרים על דעת המקום אלא כדי שינהגו בה חומר יותר. וא"ת היאך מתירין חרמות בלא פתח ב וחרטה והתרת מומחה או שלשה הדיוטות שאינם מגוזרי החרם. י"ל דחרמות שמטילין על הצבור אין להם דין נדרים וחרמים [ס] להצריכם חרטה והתרת חכם. אלא כעין גזירה ונידוי שמנדין על מי שיעבור על גזירתם הלכך מנדין ומתירין הם בעצמם :

כד **מתני'** שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אכלה עובר על שבועת שוא. פי' ודוקא על שבועת שוא ולא על שבועת ביטוי. אבל על שבועת שוא עובר אפילו קיים שבועתו ולא אכלה דכי נשבע לבטל המצוה יצתה שבועה לשקר מפיו ולוקה מיד. לא אכלה עבר על שבועת בטוי. פי' אף על שבועת ביטוי ירושלמי כילד עושין אומרים לו שיאכלנה מוטב לו שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת שוא ועל שבועת בטוי : אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה. הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא. אומרים לו שלא יאכלנה מוטב שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שבועת שוא ועל שבועת ביטוי : כה [ע] **אמר** חזקיה אהין דמשתבע על תרין דאינון תרי לוקה משום שבועת שוא. ר' שמעון בן לקיש אמר ההוא דחמי מיטרא נחית [פ] ואמר קירי פירות ברכסין לוקה משום שבועת שוא. ועוד אמרי' (שם) עשרים וארבעה עיירות ג הן בדרום וכולן חרבו משום שבועת שוא אע"פ שהוא אמת שנאמר לשוא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו [צ] וכתיב אבדה האמונה נכרתה מפיהם : כו **שבועה** שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל פסח. שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח לוקה ואוכל מצה בלילי פסח. שבועה שלא אשב בצל אסור לישב בצל סוכה. שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה : כז **מתני'** שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקין ובקרובין בכשירין ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. שבועת שוא נוהגת באנשים וכו' אחת זו ואחת זו מושבע מפי אחרים חייב. לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב : **גמ'** אמר שמואל כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב ואמרה האשה אמן אמן :

הדרן עלך שבועות שתים

*) כ"ז איירי בזמן או במקום שהממשלה נותנת רשות להחרים .

הגהות הב"ח א ומיהו כולה נמי בכלל השבועה הוא. נ"ב כוונתו לבאר דלא תימא דשלא אוכל אינו משמע אלא [כזית ראשון ולפיכך] חייב שתים לפי שאמר שלא [אוכלנה ברישא] דמשמע כולה אבל שלא אוכל אינו [משמע אלא כזית ראשון] וא"כ שבועה שאוכל ככר זו אינו חייב [לאכול אלא כזית ראשון] בלחוד ואם נשרף מקצתה אינו חייב לאכול את השאר דהא נפטר מכזית ראשון מאחר שנשרף [ועל זה קאמר דשלא] אוכל משמע נמי כולה דאכל אכילה ואכילה דידיה [נשבע מדאמר רבא נשבע] על ככר ואכלה אם נשאר ממנה כזית נשאל עליה ובעינן עלה בגמרא אי בשלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה ומתרצינן מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא ליה [שאלה נמי] לכזית קמא אלמא דכזית בתרא נמי בכלל שלא אוכל היא דה"ק שבועה שלא אוכל שום אכילה ממנה · וכן הדין כו' וכן כתב הר"ן ז"ל ושלא כנראה מדברי התוס' בסוף פירקין בד"ה שבועה שאוכל בדי' כט ע"ב : ב פתח חרטה בהתרת מומחה : ג עיירות היו בדרום :

תפארת שמואל

(א) **כיון** שלא הוציא בשפתיו כו'. פי' וא"כ לפי המסקנא זו אפי' הוי טעות בפיו שלא גמר להוציא בפיו מה שהיה בלבו אפ"ה לא מהני היכא שפיו מכחיש את המחשבה ·אבל אם אינו מכחיש להדיא מהני שפיר מחשבתו · ולפ"ז אפי' גמר בלבו להוציא פת שעורין והוציא פת סתם דמהני מחשבתו דפת שעורים נמי פת סתם. ולא כתירוץ התוס' דמשני הכא משום דסתם פת הוא פת חטין ודו"ק · עוד שמעינן שאפילו אינו מכחיש פיו את המחשבה. מ"מ היכא דלא הוי טעות בפיו אלא שגמר בלבו להוציא כך בשפתיו אלא שחשב בלבו בע"א לא מהני כלל מחשבתו אלא גבי אונס ודו"ק :

פלפולא חריפתא

דמי כדרב כהנא ורב אסי כו' : [א] **שכוון** בלבו לומר בפיו לעולם כלומר שכוונת לבו היה שיוציא מפיו שיאסרו עליו לעולם : [ב] **אף** הרעה רשות וכו' ואיזו היא הרעת אחרים אכה כו' וכן היא הרעת עצמו ודלא כמתני' דבפרק החובל דף צ"א דתנן החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי וכדמוקי לה התם בגמרא כתנאי ועיין בס"פ שבועת העדות : [ג] **וחייב** לאכול את כולה · שעל כל אכילה ואכילה דידיה נשבע שיאכלנה : [ד] **ואם** נשרף כו' עדיין חיילה עליו שבועתו על כל אכילה הנשארת : [ה] **ואין** אכילת מקצתה מוציאתו כו' ומ"מ אין כאן עונש שהרי אונס השריפה פטריה אבל כששהה ולא קיים שבועתו והיה יכול לקיימה קודם שנשרף בזה יש לו עונש על ששהה : [ו] **ואכל** את הראשונה בשוגג כו' פטור לרש"י בין שהיתה ראשונה של איסור בין של תנאי לעולם פטור מכיון שהיה שוגג במעשה ראשון לא קרינא ביה האדם בשבועה ולתוספות מש"ה פטור לפי שהראשונה היינו של תנאי דקרי לה ראשונה לפי שכך היתה סדר שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו (כדפירש רש"י) ובאכילת התנאי חיילא השבועה וצריך שיהיה אדם בשבועה והלכך א"כ זו של תנאי דקרינא ראשונה אכלה בשניה והיה שוגג מיפטר נמי אבל איפכא שאכל ראשונה במזיד דהיינו אותה של תנאי חייב וא"כ לזו שקרויה ראשונה אכלה בשניה ובמזיד נמי חייב הואיל ובתנאי היה האדם בשבועה וקאכיל לאסוריה בשוגג חייב קרבן מש"ה לרש"י הא דראשונה במזיד היינו דתנאה וכי אכלה ראשונה דוקא דבמעשה ראשון צריך שיהיה האדם בשבועה ומש"ה איפכא לא מחייב קרבן וגם מלקות לא כמו שאפרש לקמן : [ז] **אכליה** לתנאיה לפי' התוס' לא דק בלישניה דבתחילה קרי ליה ראשונה : [ח] **ה"ג** תלאן זו בזו לא אוכל זו אם אוכל זו לא אוכל זו ואכל זו · זו בזדון עצמה כו' פטור להתוספות פשיטא דפטור כיון דאותה של תנאי אכלה בשוגג ועל חברתה לא קרינא ביה האדם בשבועה ולרש"י אשניה פטור משום דבמעשה ראשון שלה היה שוגג והראשונה לא מנית לחיוביה מלקות דאין סברא שיתחייב מלקות כיון שאח"כ אכל התנאי בשוגג : [ט] **את** הידוע לאדם בגמרא אמר עולא והוא שניכר לג' בני אדם והרי"ף ג"כ השמיטו ומסיק ב"י סי' רל"ו דלפרש"י ולענין חיוב קרבן אמרה ולא כ"מ האידנא : [י] **דלא** אזלינן בתר דעתיה גרסינן ועיין בפרק שבועות הדיינים גבי ואם אמר הריני נשבע : [כ] **פירוש** בשבועה ובפרק ארבעה נדרים (דף כ"ד) גרס ליה בהדיא תוספות ולעיל מסיק רבינו דפירש דבריו בשבועה שאני נשבע וכו' : [ל] **וא"א** לו להיות בלא אכילה וא"ת א"כ אמאי אסברה לה תנא בתולה בהם לא ראיתי לא לתלי במידי כי אמר יאסרו כל פירות א"א לו להיות בלא אכילה והוי שבועת שוא הא מלתא מקשה לה רבינו בפרק ארבעה נדרים ומתרץ לה שפיר · וא"ת לו להיות בלא אכילה דכמה דברים יש לתלות שהם בכלל פירות שבעולם ואע"ג דאמרינן בהנודר מן הירק (דף נ"ה) דנדר מפירות השנה אסור בכל פירות השנה ומותר בגדיים וטלאים וביצים ואם אמר גידולי השנה אסור בכולם מ"מ כשאמר כל פירות שבעולם עלי נראה שאסור בכולם כ"כ הגהות מיימוני שבסוף ספר הפלאה והביאו ראיות לדבר וכתב עוד דיכול להיות דכל דבר הגדל בעולם הוו בכלל פירות העולם כגון דגים ופשתן וקנבוס ומשי ועצים וכמה דברים הנולדים וגדלים זה מזה כבהמה וכמה דברים נקראים פרי מפרי וגידולי קרקע ע"כ · ונ"ל הא דתנן בריש הדיינין כור פירות כו' שהקטנית בכלל פירות לא לאשמועינן רבותא דקטנית בכלל פירות אלא טעמא קאמר דהוה ממין הטענה שהרי קטנית בכלל פירות וה"ה לכמה דברים אחרים שהן בכלל פירות : [מ] **דמצות** המקום כו' ועיין בגיטין סוף פ' השולח דמתרץ בענין אחר : [נ] **על** דעתו ועל דעת משה : [ס] **להצריכם** חרטה דה"ל פתח כמו שפסק רבינו בפרק ארבעה נדרים : [ע] **ה"ג** אמר חזקיה אהין דמשתבע ובס' יפה מראה כ"פ היה קורא מפרש אסין הב : [פ] **ה"ג** ואמר קירי פירות ברכסין ומפרש הר"ן קירי אדון נשבע בשם הפירות יהיו בזול : [צ] **וכתוב** אבדה האמונה ל"ג בירושלמי וברי"ף :

הדרן עלך שבועות שתים

פרק רביעי

א [דף ל ע"א] **שבועת** העדות נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקין ולא בקרובין בכשירין ולא בפסולין*

הגה"ה

דהואיל ואם היו מעידים לא היה מוציא ממון על פיהם השתא נמי שנשבעו אין עונש שבועה חלה עליהם להתחייב בקרבן הלכך שמעינן מינה כשנותנין חרם) בבית הכנסת עבור עדות אם יש קרובים הפסולים לעדות ויודעים אין חרם חל עליהם ואין חייבין להגיד אפי' אמר על הרחוק ועל הקרוב אין חייבין להגיד שהרי אומר על דעת המקום ואין זה דעת המקום שהקרוב יעיד . מה"ז · אבל ראב"ם כתב וז"ל יש טועים ואומרים כשגוזרים ב"ד חרם סתם על כל בר ישראל להעיד שהחרם אין חל על מי שאין ראוי להעיד כדתנן הכא ברחוקים ולא בקרובים ולא היא דלא פטר להו. הכא אלא מקרבן שבועת העדות דכתיב והוא עד דמשמע ראוי להעיד אבל שבועה חייל עליה ואם הזיד לוקה כדאמרינן גבי נשבע לבטל המצוה אע"ג דפטור מקרבן על שגגתו חייב מלקות על זדונו ועוד לדבריהם פטורים כל העולם להעיד על גזירת חרם ואפי' ראוין להעיד כשהשביעו כדתנן במתניתין עמד בבהכ"נ ואמר משביע אני עליכם פטור והנה כל חרמות שלנו כך הם ועוד תנן במתני' שילח ביד עבדו כו' פטור עד שישמעו מפי התובע ולא מפי שלוחו ואנן שליח צבור לכתחלה משבע להו ואפ"ה חיילא שבועה עלייהו אלא ודאי כל פטורי דמתניתין לענין קרבן אבל שבועה חיילא ואם לא יגיד עובר על ולא תשבעו בשמי לשקר ונקרא עבריין דלב"ד מתנה כך כדי לחקור אחר האמת ולהתרחק מעונש שבועת שקר מיהו ממון לא מפקינן אלא בכשירים להעיד וכן שמעתי בשם ריב"א הלוי ז"ל והיהודי שגנב לעכו"ם סוסים וחייבוהו לישבע במעמד שאר היהודים ויודעים שנשבע לשקר יאמרו אין אנו חפיצים לשמוע שבועה זו ומצוה רבה להתפשר במקצת עם העכו"ם ויטלו ממנו בע"כ דלא גרע מיש לו ואין רוצה להתפרנס דנותנים לו דרך הלואה וחוזרים ונוטלים ממנו ואפילו מחיים היה ראוי לגבות הימנו אי לאו דאי"כ תו לא שקיל והשתא דלא שקיל לא שייכא הכא וגדולה מזו אמר בפ"ק דקידושין גבי אמה העבריה דמפדין בע"כ דאב וכן עבד עברי הוה כפינן לבני משפחתו לפדותו אי לאו משום דאי"כ כל יומא אזיל ומזבין נפשיה כ"ש הכא דכפינן ליה לגופיה כיון דיש לו שלא יתחלל ש"ש על ידו ואין מקיפין בחילול השם אין עוד קלף להאריך עוד לשר האלף ואתה שלום ותורתך כנפש סר למשמעתך מאיר ברבינו ברוך זלה"ה :

ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינם חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי ר"מ . וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינם חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד . וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון העדות . ואין חייבין על שגגתה ומה הם חייבין על זדונה קרבן עולה ויורד : ב **גמ'** מנה"מ דעדות באנשים ולא בנשים . דתניא ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר וכו' . וכיון דפסולות להעיד פסולות נמי לדון כדתנן (נדה דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד . והכי איתא בירושלמי דפירקין נאמר כאן שני ונאמר להלן וישארו שני אנשים במחנה מה להלן אנשים ולא נשים ולא קטנים אף כאן אנשים ולא נשים ולא קטנים . הרי למדנו שאין האשה מעידה מעתה אין האשה דנה . והא דכתיב בדבורה והיא שופטה את ישראל . פי' מלמדת דייני ישראל . אי נמי משום הנבואה [א] קבלוה עליהם : ג **וכי** תימא כל כבודה בת מלך פנימה . כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמהכא שמעינן דנשים יקרות דאית להו דינא לא מזלזלינן בהו לבא לב"ד אלא משדרינן א להו ע"י שליח ב"ד . [ב] ודביתהו דרב הונא לא רצתה שימנו לה שליח ואילו רצתה הרשות בידה . ואמר שכן היה דן רבו רב אלפס ז"ל. וכתב הרמב"ן ז"ל אין זו ראיה לדין זה דלא קיימא במסקנא ועוד דדילמא ה"ק אין דרך הנשים לבוא לב"ד משום דאין כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה . אלא שכבר הורה בקבלה מרבו . וחזינא פלוגתא בין רבוותא חזינא למ"ד אי איכא אינים דלא בעי למיתי בדינא מצי למנויי בשבילו שליח בעדים בב"ד . ואית ליה ראייה מדקאמר בירושלמי דסנהדרין גבי כ"ג דן ודנין אותו דפריך וימנה אנטלר הגע עצמך נתחייב שבועה וכי אנטלר נשבע אלמא מצי לשווי שליח . וכן כתב בעל הערוך דמהא שמעינן דיכול למנות שליח . וכ"כ ר"ח ז"ל . ואיכא דפליג ואמר דאין רשאי [ג] שלא תהא סנהדרין שומעים מפי המתורגמן טענות של שקר . והתם משום יקרא דכ"ג שלא לבזותו דכתיב וקדשתו וכ"כ רב אלפס ז"ל בתשובה [ד] שאין נתבע רשאי למנות שליח וכן נמצא בתשובה לרב סעדיה גאון . וכן נשים אפי' יקרות לא ויתר להם בדין זה רב אלפס ז"ל אלא לשגר להם סופרי הדיינין ולטעון לפניהם אבל למסור טענות לאחרים לא . וכן נראה בת"ח שתורתו אומנתו וזילא ביה מילתא למיזל לבי דינא ולערער בהדי עם הארץ שרשאין ב"ד לשגר לו הדברים ע"י שלוחי ב"ד דכבוד תורה עדיף . אבל כהן גדול אפילו זה נגאי לו [ה] ולפיכך ממנה אנטלר הרמב"ן ז"ל : ג **ת"ר** ועמדו שני האנשים מלוה בנדונין שיעמדו . א"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין . ואין אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צרכו וא' אומר לו קצר דבריך : ת"ר בצדק תשפוט שלא יהא אחד עומד ואחד יושב אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך . דבר אחר בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חבירך לכף זכות : ד **תני** רב יוסף בצדק תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה . רב עולא בריה דרב עילאי הוה ליה דינא קמיה דרב נחמן שלח ליה רב יוסף עולא חברינו עמית בתורה ובמצות [ו] הוא אמר מאי שלח לי לחנופי ליה . הדר אמר למישרי ליה תיגריה [דף ל ע"ב] א"כ [ז] לשודא דדיינא . ה"מ נמי למימר להפוכי בזכותיה . כדאמר רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לדינא קמאי לא מזיגנא רישא אבי סדיא עד דמהפיכנא בזכותיה . והא דקאמר למישרי ליה תיגריה היינו כשבאים שניהם כאחד . דאם בא א' תחילה צריך להקדימו כדאמר בפ"ק דסנהדרין (דף ח.) כקטן כגדול תשמעון . [ח] אי נמי עשה דכבוד תורה עדיף : ה **אמר** עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים ד"ה בעמידה שנאמר ועמדו . אמר רב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן . אבל בשעת גמר דין ד"ה דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה . דכתיב וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה . ויש שרוצים לומר דאם העידו בישיבה אין עדותן עדות . מדאמרי' פרק שני דזבחים (דף טז.) מה ליושב שכן פסול לעדות . מיושב ת"ח . ומדקאמר פסול משמע דיעבד . וכן הדיינין שקבלו העדות כשהן עומדין . וליתא מדאמר בירושלמי דפ"ד מיתות ר' שמעון בן לקיש אומר מכאן לדיינים שקבלו עדותן כשהן עומדין על רגליהן שדינן דין פי' מדתנן (סנהדרין ט.) והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין [ט] והא דאמרי' גבי דביתהו דרב הונא והאמר מר בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה לאו למימרא דאינו רשאי להושיבם שהרי עד ת"ח מושיבין אותו כ"ש בעל דין בשעת גמר דין אלא דאשת חבר [י] אינו כחבר מדברי תורה ועוד דלאחר מיתת ר"ה הואי כדפרש"י . ה"ד גמר דין איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב : אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי מותבינן ליה לצורבא מרבנן ולעם הארץ אמרינן תיב ואי קאי לית לן בה :

ו **אמר** רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא לקדים צורבא מרבנן וליתיב קמי דיינא דמיחזי כמאן דמסדר ליה טענתיה ולא אמרן אלא דלא קביעא ליה עידנא אבל קביעא ליה עידנא לית לן בה : ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע סהדותא וזילא ביה מילתא למיזל קמיה דיינא דזוטר מיניה לא ניזיל א"ר שישא בריה דרב אידי אף [אנן] נמי תנינא מצא שק או קופה או כל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול וה"מ בממונא אבל באיסורא אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב : רב יימר הוה ידע ליה בסהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לכולהו א"ל רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה א"ל האי עשה והאי עשה ועשה דכבוד תורה עדיף : ז **ת"ר** מנין לדיין שלא יעשה סניגורין לדבריו ת"ל מדבר שקר תרחק [כ] ומנין לדיין שלא יושיב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק [ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק] ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו ויהא [דף לא ע"א] קולר תלוי בצואר עדים ת"ל מדבר שקר תרחק : ח **ומנין** בתלמיד שיושב לפני רבו [ל] ורואה זכות לעני וחובה לעשיר שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק ומניין לתלמיד שרואה את רבו [מ] שטעה בדין שלא יאמר אמתין עד שיחתכנו ואסתרנו ואבננו משלי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק : ט **ומנין** לתלמיד שא"ל רבו יודע אתה בי שאם נותנים לי מאה מנה איני משקר מנה יש לי אצל פלוני ואין לי אלא עד אחד בא ועמוד עמו כאילו אתה רוצה להעיד ת"ל מדבר שקר תרחק :

י **ומנין** לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו מאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ומניין לנושה בחבירו [מנה] וטענו במאתים שלא יאמר אכפרנו בבית דין ואודה לו חוץ לב"ד כדי שלא אתחייב לו שבועה [נ] ויגלגל עלי ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק : יא **ומנין** לשלשה שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים כדי שיוציאו מנה ממנו ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק : יב **ומנין** לשנים שבאו לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש אילטלא בת מאה מנה שאומר לו לבוש כמותו או הלבש לו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי אתו לקמיה דרבא בר רב הונא אמר שלוף פזמקך וקום בדינא : יג **ומנין** לדיין [ס] שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין [קודם שיבא בעל דין חבירו] ת"ל מדבר שקר תרחק רב כהנא מתני לה מלא תשא לא תשיא : יד **ואשר** לא טוב עשה בעמיו רב אמר זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין* [ע] ואין נוהגת אלא בראוין להעיד לאפוקי מלך . רב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא . מ"ד משחק בקוביא כ"ש מלך ומ"ד מלך אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזי חזי :

הגה"ה

*כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענה שמתעבר על ריב לא לו אבל ה כשטורח להביא מעותיו שאין חבירו יכול לטרות מצוה קעביד העתק מן התוס' *ומפרש רשב"ג שמא הראשון נוח יותר מזה שאין יכול לעשות פשרה בממון אחרים הא למדת דהבא בהרשאה אין יכול להתפשר דקי"ל שליח שוויה להביא לו ממון ולא למחול לו . מה"ז :

טו [דף לא ע"ב] **מתני'** שבועת העדות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות או שאמרו אין אנו יודעין לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין : השביע עליהן חמשה פעמים חוץ לבית דין ובאו לבית דין והודו פטורין אע"פ שכפרו חוץ לבית דין. כפרו חייבין על כל אחת ואחת . השביע עליהן חמשה פעמים בבית דין אין חייבין אלא אחת . אמר רבי שמעון מה טעם לפי שאין יכולין לחזור ולהודות* :

הגה"ה

*אם כפרו בראשונה הואיל ובב"ד תשוב לא היו ראוין להעיד שכבר הגידו שאין יודעין לו עדות ושוב אין חוזר ומגיד הלכך אפילו דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות לבטלה חוץ מן הראשונה ופרש"י שאם שתיקתן ראשונה כפירה היא שוב אין ראוין להשביע ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין ומה צריך שבועה זו על שבועה הלכך כשנותנין חרם בבית הכנסת עבור העדות ושמש מכריז הנה נותנים חרם בעבור עדות פלוני ופלוני שכל היודע יגיד לא מיבעיא שאם אמר איני יודע שאין יכול לחזור בו לומר שכחתי ועתה נזכרתי אלא אפילו שתק ולא אמר כלום ולאחר זמן רוצה להעיד לא נוציא ממון על פיו מספק דדילמא שתיקתו הוי כפירה והוי לה כפירה בבית דין דשוב אין יכול לחזור ולהודות כגון שאותו מבקש שיתנו לו חרם הוא בבית הכנסת וגם העדים שיודעין עדות הם בבהכ"נ וכגון שאמר תנו לי חרם על כל אותם שבבית הכנסת שאם לא אמר כך אין החרם חל על העדים וראייה כתב באורך · מה"ז :

[דף לב ע"א] **גמ'** ומנלן דאכפירה בבית דין הוא דמחייב חוץ לבית דין לא מיחייב . אמר אביי דאמר קרא אם לא יגיד ונשא עונו [פ] לא אמרתי אלא במקום שאם מגיד זה מתחייב זה ממון . אמר רב פפא לאביי אי הכי שבועה נמי בבית דין אין שלא בבית דין לא א"ל לא ס"ד דתניא לאחת לחייב על כל אחת ואחת ואי ס"ד בב"ד. מי חייב על כל אחת ואחת והתנן השביע עליהם חמשה פעמים בב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אמר רבי שמעון מה טעם לפי שאין יכולין לחזור ולהודות . אלא ש"מ שבועה חוץ לב"ד וכפירה בב"ד . אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהם אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו . ולא אמרינן כיון שרץ אחריהם כמאן דאמר להו דמי : **מתני'** כפרו שניהם כאחד שניהם חייבין . בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור . [צ] כפר אחד והודה אחד הכופר חייב . היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות* :

הגה"ה

*ופריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא שניה אמר רבינא הב"ע שהיו שניהם בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן ונשותיהן גוססות מהו דתימא רוב גוססין למיתה קמ"ל וכגון שבשעת ראיית העדות היו רחוקין דבעינן תחלתן וסופן בכשרות · וגבי בני העיר שנגנב להו ס"ת דאין דנין אותם בדייני אותה העיר ופריך ולסלקו בי תרי ולידיינו אע"ג דאין תחלתו בכשרות אין לדמות פסול דממתת שנוגעים בעדות לפסול דקורבה או לשאר פסולי העדות מן התורה ושמעינן מינה גיסין הנשואים אחיות והאחיות גוססות ונעשו הגיסין עדים כשהיו גוססות אע"פ שהאחיות מתו אין יכולין להעיד דבעינן תחילתו וסופו בכשרות · מה"ז :

[דף לב ע"ב] **גמ'** כפר אחד והודה אחד הכופר חייב השתא בזה אחר זה דתרווייהו כפרו אמרת הראשון חייב . כפר אחד והודה אחד מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהם וקדם אחד מהם והודה בתוך כדי דבור של חבירו והא קמ"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי : טז **והכי** קי"ל דתוך כדי דיבור כדיבור חוץ ממגדף [ק] ומקדש ומגרש והא דאמר ר"ש מה טעם לפי שאין יכולין לחזור ולהודות היינו לאחר כדי דבור . אבל תוך כדי דבור כדבור דמי

הגהות הב"ח א משדרינן להו ע"י שליח ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתיא לדינא קמיה דרב נחמן לא רצתה וכו' הרשות היתה בידה : ב אפילו יקרות לא התיר להם בדין זה רב אלפס : ג אמתין לו עד שיתחכנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין : ד ומנין לנושין בו מנה וטענו במאתים שלא יאמר אכפרנו : ה בהגה"ה המתחיל כשעושה וכו'. כשטורח להביא לחבירו מעותיו :

*) עי' לעיל בהערה בסי' כ"ג .

פלפולא חריפתא

פרק רביעי [א] **קבלוה** עליהם מידי דהוה נאמן עלי אבא כו' דבפ' זה בורר : [ב] **ודביתהו** דרב הונא גרסי' והוא לקמן בגמ' : [ג] **שלא** תהא סנהדרין כו' ליבנא דמתני' בספ"ק דמכות : [ד] **שאין** נתבע רשאי כו' אבל תובע מפורש בפ' מרובה : [ה] **ולפיכך** ממנה אנטלר כלומר ולפיכך פריך וימנה אנטליר : [ו] **הוא** אמר וכן ברי"ף וכ"ל שצ"ל הוה אמר וכגמרא נ"ג : [ז] **לשודא** דדיינא פירשו רבינו בפרק חזקת גבי ההוא ארבא וכתבו התוספות דלפי' רבינו תם ז"ל דבעל דין שכנגדו היה ת"ח והוצרך להודיע שזה ג"כ ת"ח שבשני ת"ח הוא דאמרינן שודא דדייני גבי נכסי לטובים (בפרק הכותב דף פ"ה) : [ח] **א"נ** עשה דכבוד תורה עדיף כדלקמן ולעיל מייתי ליה הרמב"ן ודן מיניה וכן בריש פרק הדיינים פסקה רבינו ונפלאתי מבעלי התוספות דמסיימי בהאי אי נמי עשה כו' כדאמרינן בפרק בתרא דכתובות הביאו ממרחק והוא באתרין לקמן בסוגיא ואין שם בכתובות יותר כלל מבכאן ולקמן בד"ה והאמר מר כו' נזכרו לכתוב כדאמרינן בסמוך דעשה כו' : [ט] **והא** דאמרינן גבי דביתהו כו' כלומר מדאמרן דעדות כשר במיושב בדיעבד ואמרינן הכא דעדים כגמר דין דמו (עיין מה שכתבתי בפרק"ים נוחלין גבי שלשה שנכנסו לבקר את החולה) ובעדות מושיבין ת"ח לכתחלה א"כ כ"ש בעל דין כו' : [י] ה"ג אינו כחבר אינו מדברי תורה · ואין להקשות דהא סמכינן לומר אשת חבר כחבר להאמינה באיסורים כדתניא בפ"ב דמסכת ע"ז דהא בבתו ועבדו נמי אמרינן הכי ומ"מ בתוספות לא משמע כך שכתבו וז"ל שמא אין באשת חבר לאחר מיתה עשה דכבוד תורה ע"כ וכ"כ הר"ן : [כ] **ומנין** לדיין שלא יושיב כו' תרחק ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן מניין שלא יצטרף עמו ת"ל מדבר שקר תרחק גרסי' : [ל] **ורואה** זכות לעני כו' בפ"ק דסנהדרין מפיק לה מלא תגורו וכן דרך בכמה דוכתיה תוספות ובסמוך נמי איתא הכי : [מ] **שטעה** בדין כו' ת"ל מדבר שקר תרחק כלומר שאם ישתוק א"כ רבו שטעה יאמר דבר שקר לכך נאמר מדבר שקר תרחק שלא ישתוק : [נ] **ויגלגל** עלי וכ"כ בס' הרי"ף אבל לי נראה להגיה ולא יגלגל כמו שכתוב בגמרא דהא אעיקר שבועה גופה יש לו לחוש ובקלור השמיט הא דגלגול : [ס] **שלא** ישמע כו' בפ"ק דסנהדרין מפיק ליה משמוע בין אחיכם ועיין לעיל : [ע] **ואין** נוהגת כו' פיסקא : [פ] **לא** אמרתי לך אלא במקום שאם מגיד כו' לשון רש"י דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי ע"כ וקשיא לי דהיכי ה"מ למימר וכ"ל דה"מ למימר אם לא ידבר או לא יאמר אבל לשון הגדה הוא הודעת דברים שכן בלשון אשכנז פתרונו קונדו"ן שענינו הודעת דבר ופרסומו שכך הלשון באשכנז כשירצה לפרסם דבר אומר קונ"ד אונ"ט צ"ו וויס"ן והשתא הואיל ונקיט קרא לשון הודעה ופרסום ש"מ דקפיד קרא במקום שראוי בו ההודעה והפרסום שע"י זה יתחייב זה ממון : [צ] **כפר** אחד כו' פיסקא והוא שם ע"ב : [ק] ה"ג ברי"ף ממגדף ועכו"ם

ופי' [דתוך כדי דיבור] כדי שאילת שלום תלמיד לרב [ר] שלום עליך רבי : **יז הבל** מודים בעד מיתה דפטור. דאמר לה לדידה פרש"י דכגון דאמר לה לדידה חוץ לבית דין מת בעליך ולא אמר עדותו בב"ד כשהשביעתו. לפי שהיא יכולה לילך לב"ד לומר מת בעלי ולא תהא צריכה לשום עד כי היתה נאמנת לומר מת בעלי. ולא שתהא נאמנת מכאן ולהבא כיון שכפר שלא אמר לה כלום והוא אומר שאין יודע אם מת דודאי הוא נאמן יותר מן הבא בטענתו. וכ"כ הרמב"ן ז"ל שקבל כך דכל עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האומר בשמו נאמן. והביא ראיה מההוא דאמרינן בכתובות (דף עב.) דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזול ושיילוהו ואשתכח שיקרא. אלמא אע"ג דהיא מהימנא כיון דאמרה בשם פלוני ושיילוהו ואמר דשיקרא הוא [ש] לא מהימנא. וכן מסתבר. ואע"ג דאפסדה בשבועה. דאם לא נשבע נאמנת לומר מת בעלי והשתא לא מהימנא. מ"מ כיון (א) דבשעת שהשביעתו לא היתה צריכה לעדותו לא מיחייב : **יח יתיב** רב יהודה וקמיבעיא ליה מנה מניתי לך בפני פלוני ופלוני [דף לד ע"ב] ועדים רואין אותו מבחוץ מהו א"ל רב המנונא והלא מה טוען. אי דאמר להד"מ הוחזק כפרן ובעי לשלומי. ואפילו אי הדר ואמר מתנה הואי או פרעון חוב שהיית חייב לי כיון שכפר והוחזק כפרן בעדים תו לא מהימן לומר טענה אחרת ואי אמר מתנה הואי כי אתו עדים מאי הוי גם הוא מודה שמנה לו מנה והעדים אינם יודעים אי הלואה הואי אי מתנה. אמר ליה המנונא את עול תא. וכן הלכתא : ההוא דא"ל מנה מניתי לך בצד עמוד זה אמר לו לא עברתי בצד עמוד זה מעולם אתו סהדי ואסהידו ביה דהשתין מים בצד אותו עמוד אמר ר"ל הוחזק כפרן א"ר נחמן כל מילתא דלא רמי עליה דאינים לאו אדעתיה וכן הלכתא : **יט** [דף לה ע"א] **מתני'** [ת] משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני כו' וכן כל הני פטורים דמתני' פטור אף מקרבן שבועת ביטוי כדאמרינן לעיל (דף כה:) דהוי שבועת העדות דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חדושו. ואף היכא דלא מיחייב משום שבועת העדות פטור משום שבועת ביטוי ומיהו מלקות מיחייב משום שנשבע לשקר. ואע"ג דלא שייך מלקות בשבועת העדות דלא שייך בהו התראה דשמא שכחו העדות. מכל מקום עונש איכא : **כ מתני'** משביע אני עליכם מלוה אני עליכם אוסרכם אני הרי אלו חייבין. בשמים ובארץ הרי אלו פטורין באל"ף דל"ת ביו"ד ה' בשדי בצבאות בחנון ורחום בארך אפים ברב חסד בכל הכנוין הרי אלו חייבין : **כא המקלל** בכולן חייב דברי ר' מאיר וחכמים פוטרין. המקלל אביו ואמו [בכולן חייב דברי רבי מאיר וחכמים פוטרין המקלל עצמו וחבירו] בכולן עובר בלא תעשה : **כב** [א] **יכהו** ה' וכן יכהו אלהים זו היא אלה האמורה בתורה אל יכך יברכך וייטיב לך ר"מ מחייב וחכמים פוטרין : **גמ'** ת"ר יש שמות נמחקין ויש שמות שאין נמחקים [א] אלהים אלהיך אלהיכם אלהי האלהים אהיה אשר אהיה אדני שדי צבאות הרי אלו אין נמחקין. אבל הגדול הגבור והנורא האדיר החזק והאמיץ חנון ורחום ארך אפים ורב חסד* הרי אלו נמחקין : **כג** [דף לה ע"ב] **ת"ר** כתב אלף למ"ד מאלהים יו"ד ה"א מיי' הרי זה אין נמחקים. [שי"ן דל"ת משדי] אלדי"ק בי"ת מצבאות ה"ז נמחק. ר' יוסי אומר צבאות כולו נמחק. לפי שלא נקרא הקב"ה צבאות אלא על שם צבאות ישראל. אמר שמואל הלכה כר' יוסי. ורבינו חננאל ז"ל גרס אמר שמואל אין הלכה כרבי יוסי* ומשום דרבי יוסי נימוקו עמו אילטריך למיפסק דלא כוותיה. ומתניתין נמי דקתני צבאות בש"ל הוי שם ואין נמחק דליכא לשנויי אצבאות כדשני אחנון ורחום דאיכא מידי דאיקרי צבאות כמו צבאות ישראל (מלכים א ב) וכן השבעתי אתכם בצבאות (שיר ב). ת"ר כל הנטפל לשם בין מלפניו בין מלאחריו ה"ז נמחק. לפניו כיצד. לה' למ"ד נמחק. בה' בי"ת נמחק. כה' כ"ף נמחק. וה' וי"ו נמחק. לאחריו כיצד. אלהינו נ"ו נמחק. אלהיכם כ"ם נמחק. אחרים אומרים דלאחריו אינו נמחק שכבר קדשו השם. א"ר הונא הלכה כאחרים. כל שלמה האמורים בשיר השירים קדש. לאו לענין שאין נמחק קאמר. אלא לידע פירושו [ב] דומיא דכל מלכיא האמורים בדניאל :

כד ובכל הכנויין הרי אלו וכו'. ת"ר אין אלה אלא שבועה שנאמר והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. אמר [דף לו ע"א] רבי אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנאמר ויבא אותו באלה וכתיב בנבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים. ומהכא נמי שמעינן דבעינן אחד מן הכנויין באלה ובשבועה דכתיב אשר השביעו באלהים וכתיב נמי לא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם אלהיך אלמא שאין מוזהר אלא שלא ישבע בשם והא דלא אמר דבשמי הוי שם המיוחד דוקא כדאמר (סוטה דף לח.) גבי ברכת כהנים ושמו את שמי על בני ישראל (במדבר ו) שמי המיוחד. משום דסיפא דקרא מוכיח וחללת את שם אלהיך משמע שאף על הכינויין הוא מוזהר וכ"כ לא תשא את שם אלהיך [ג] (ג) והרמב"ן ז"ל דקדק דשבועת ביטוי לא בעינן שם ולא כנוי מדקאמר בשמעתין [ג] [ד] דלא הוי שבועה. ואי אפשר לפרש שאמר לא אוכל היום (היום) באלהים. דא"כ ל"ל [ג] לאו היינו עיקר שבועה כדאמר פרק אין מעמידין (דף כח.) דא"ר יוחנן לאלהא ישראל לא מגלינא אע"פ שלא הזכיר שבועה ואמרי' נמי במס' נדרים (דף כב.) [ה] מרי אלהא לא אכילנא אלא ע"כ בהומר לא אוכל קאמר שהוא כמוציא שבועה מפיו. אלמא דשבועת ביטוי לא בעי אפילו כנוי. ואפשר שידות הן [ו] כדאמרינן בפרק שני דנדרים (דף טז.) דהא שבועה שלא אוכל הוי שבועה אע"פ שלא הוציא שם מפיו והיינו ידות והראב"ד ז"ל כתב שאין שבועת ביטוי צריכה שם וכנוי לקרבן ולבל יחל. אבל לשעבר לענין מלקות צריך כנוי דכתיב לא תשבעו בשמי וכתיב לא תשא את שם אלהיך וגו' :

כה תניא ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה. פי' אם אמר החכם בלשון נדוי פלוני יהא ארור הוא מנודה כאילו א"ל הוי בשמתא. ואם אמר אדם לחבירו בלשון שבועה וקבלו עליו שבועה היא. ואם קלל חבירו ואמר ארור הוא לה' חייב המקלל. בו נדוי דכתיב אורו מרוז אמר מלאך ה'. ואמר עולא בארבעה מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז [ו] איכא דאמרי גברא רבה הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה דכתיב מן השמים נלחמו הכוכבים. [בו] קללה דכתיב ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל וכתיב ארור האיש. בו שבועה דכתיב ויואל שאול את העם לאמר ארור האיש וכתיב ויהונתן לא שמע בהשביע שאול את העם : **כו אמר** ר' אסי בר חנינא אמן בו שבועה בו קבלת דברים בו אמנת דברים. בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן. בו קבלת דברים דכתיב ארור האיש אשר לא יקים. בו אמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיה אמן יקם ה' את דברך : **כז אמר** ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו תרי זמני הן תרי זמני. דכתיב לא אוסיף עוד להכות כל חי ולא יהיה עוד המים למבול. וכתיב כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי ומדלאו שבועה הן נמי שבועה. והוא שמתכוון לשם שבועה כמו שהקב"ה אמר לשם שבועה. שני פסוקים הללו הביא רב אלפס [ד] וראיתי בגמרות תרי קראי אחריני דלא יכרת כל בשר עוד ממי המבול ולא יהיה עוד המים למבול. ואין נראה לי לא כגירסת הספרים ולא כגי' רב אלפס אלא הני תרי קראי שאמר הקב"ה לנח כשבנה מזבח והקריב קרבן וערבה עליו מנחתו והבטיחו שלא ישחית עוד עולמו דכתיב וירח ה' את ריח הניחוח ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף עוד לקלל [את] האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעוריו ולא אוסיף עוד להכות כל חי כאשר עשיתי והנך תרי לאוין אמר הקב"ה לנח לשם שבועה כי לא רצה נח לעסוק בפריה ורביה עד שנשבע דכתיב וידבר אלהים אל נח לא אתה ואשתך ובניך ונשי בניך וכתיב ויצא נח ובניו ואשתו כמו שכתוב בבואם אל התיבה ויבא נח ובניו ואשתו ונשי בניו שנאסרו בתשמיש המטה כל ימי היותם בתיבה והתירם הקב"ה בצאתם ולא רצו לקבל ההיתר עד שנשבע להם אבל הנך תרי קראי לא יכרת ולא יהיה עוד המים למבול דכתיב בפרשת הקשת לא לשם שבועה נאמרו אלא לסיפור דברים. להבטיח שבראיית הקשת ישכך חמתו ולא ישחית עולמו. תדע לך דתלתא לאוי כתיבי התם. ולא יכרת כל בשר עוד מימי המבול ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר. וא"כ ליבעי תלתא לאוי ואי מצרפ' להו ליבעי חמשה לאוי. אלא ודאי לא חשיב אלא הני תרי דכתיב ויאמר ה' אל לבו שאמר לשם שבועה ודומיא דהני שאמר זה אחר זה בלא הפסק אבל אם מבקשים האדם על הדבר ואמר לא אעשה ובקשהו שנית ואמר לא אעשה אין בזה בית מיחוש : [ח] המקלל עצמו וחבירו בכולן עובר בלא תעשה. עצמו דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד וכדר' אבין דאמר כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה. חבירו דכתיב לא תקלל חרש. ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות. חברייא אמרין אין לוקה. א"ר יוסי משום דהוי לאו שאין בו מעשה. וחזינן ליה לגאון דאמר לוקה. דאמרינן (לעיל דף כא.) א"ר יוחנן משום ר' יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה יש בו מעשה לוקין עליו. אין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם : **הדרן עלך שבועת העדות**

פרק חמישי

א [דף לו ע"ב] **שבועת** הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרין ובפסולין. בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אין חייב עד שיכפור בו בב"ד. וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב. וחייב על זדון שבועה [א] ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה גרידתא ומה חייב על זדונה אשם בכסף שקלים :

ב ירושלמי וכחש בעמיתו לכשילא בדין בשבועה פרט למכחש בא' מן השותפין. פרט למכחש בעדים ובשטר. א"ר יוסי הדא אמרת שנים שלוו מאחד אע"פ דלא כתבו [זה לזה] אחראין וערבאין זה לזה. ולא עבדין כך. שנים שהפקידו כא' ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו יעשה ככופר על חלקו ויהא חייב. אחד שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב. הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה. תמן כל שבועה חלה על פרוטה. הכא שבועה חלה על חצי פרוטה. ופירש הרמב"ן ז"ל וכיחש בעמיתו לכשילא בדין בשבועה כלומר שילא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחש באחד מן השותפין כגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו ותבע והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ואין רשאי ליתן לאחד מהן חצי מן הממון עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהם כדמפרש ואזיל ונמצא שלא היתה הודאתו מחייבתו ליתן לו כלום עד שיבא עמו חבירו הלכך לא נתחייב בשבועתו. א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"פ שאין כותבין אלא פלוני ופלוני לויתו מפלוני מנה חייב כל אחד לשלם הכל. פירוש הדא אמרה דכי היכי דאמרי' בשנים שהפקידו אצל אחד שאם בא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו ולא יכול למימר לזה כל א' ממנו נתחייב' בחלקו אלא יכול לומר לא נתחייבתי אלא לשניכם. אף שנים שלוו מאחד יכול לומר לשניכם הלויתי ואין אחד מכם נפטר בחלקו אלא כל אחד מכם חייב לשלם הכל ולא עבדין כן פירוש לא נהגו לעשות כן אלא כולן כותבין אחראין וערבאין זה לזה לשופרא דשטרא ולדר מפרש לברייתא שנים שהפקידו כאחד ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו האי היז כמו אי. כלומר אם היה דין ששומעין לו יעשה ככופר על חלקו של זה ויהא חייב שהרי בבית דין יצא ידי שבועה מזה וכשיבא חבירו או יודה לו בחלקו או יכפור שהרי כל אחד שלו הוא תובע ולזה אין בחלק זה דין ודברים שהרי כל אחד מכיר את חלקו ונוטל. אלא מדקפטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו. א' שהפקיד לשנים כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב שכל אחד מהן מחייב על הכל הלכך כופר בממון הוא. ופריך אם אתה אומר שחייב כל אחד ואחד נמצאת אומר שאם הפקיד אצלם פרוטה והשביע את זה וחזר והשביע את זה כל אחד חייב נמצא שמתחייב קרבן כל אחד על פחות מש"פ והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות מש"פ בירושלמי פרק [ב] שבועת הדיינין [ג] ושני תמן כל שבועה חלה על ש"פ

תפארת שמואל

(א) **כיון** דבשעה שהשביעתו כו'. נ"ב מדבריו יראה שאם היה חוזר אח"כ העד מדבריו והשביעוהו שחייב שהרי צריכים לעדותו בשעה שהשביעוהו וק"ל:(ב)והרמב"ן ז"ל וכו' וא"א. לשון רש"ל נראה בעיני דלא פליגי על הרמב"ן. וה"ק מה שאמר הרמב"ן שא"צ שם וכנוי לאו לענין חיוב מלקות וקרבן אלא לענין איסור קאמר והטעם משום דתשבינן כידות אבל לענין שבועה ממש בעינן שם וכנוי. אבל מ"מ היכא שמזכיר שם או כנוי א"צ לשון שבועה כמו אלהי ישראל לא מגלינא לאפוקי דעת הרמב"ם וסמ"ג דס"ל דבעי שם או כנוי וג"כ לשון שבועה ואלה. ומה שפירש דדעת הרמב"ן דמודה לענין קרבן שבועה ואינו מביא ראייה אלא לענין איסור כ"ה להדיא בדבריו ומה שפירשתי שידות לשבועה אינם לקרבן ומלקות אלא לאיסור פירשתי בבאורי הסמ"ג ומה שפירשתי דהרא"ש אינו חולק על הרמב"ן · היה בידי לפרש שחולק וה"ק לעולם בלא שם וכנוי לא הוי שבועה כלל אפילו לאסורא והכי איירי שמזכיר השם ואומר לא אוכל תרי זמני וכמו שפירש הרמב"ם והסמ"ג · ומה שקשה א"כ למה לי לאו וכו' ע"ז קאמר לעולם בלא שבועה אפילו מזכיר שם אינו אלא ידות כההיא דפ"ק דנדרים דאיירי אפשר נמי שהדיר בשם אלא שהזכיר לשון שבועה וכ"מ קצת לשם שעיקר התדוש שלא הזכיר לשון שבועה אבל בלא הזכרת השם או כנוי ליכא שבועה כלל · אבל מה אעשה שבטור י"ד לא משמע כן אלא קאי אהיכא שלא הזכיר שם וכנוי דהוי ידות ע"ש ע"כ לשון רש"ל ז"ל : הדרן עלך שבועות העדות

פלפולא חריפתא

ועכו"ם ומקדש ומגרש וכ"כ רבינו בפרק מרובה וכתב הר"ן ובפ' יש נוחלין לא חשיב אלא תרי בר מעכו"ם וקידושין ולא פליגי דמגדף בכלל עכו"ס הוא ומגרש בכלל מקדש דאתקש הויה ליציאה וכתב עוד ולא ידענא מ"ש הכי ומנא להו לרבנן הכי ונראה בעיני דבשאר מילי דלא המירי כולי האי שאדם עושה אותם לא בגמר דעתו הוא עושה אותם אלא דעתו שיוכל לחזור בו תוך כדי דבור אבל הני כיון דחמירי כולי האי אין אדם עושה אותם אלא בהסכמה גמורה ומש"ה חזרה בהני אפילו תוך כדי דבור לא מהניא וכ"כ בפרק בתרא דנדרים ושם דחה לדברי הרמב"ן בשם ר"ת בזה : [ר] **שלום** עליך רבי עיין פרק מרובה גבי אתמר עד זומם : [ש] **לא** מהימנא וכך שתם בפרק הניזקין וצריך עיון בדברי רבינו פ' המדיר דהתם לא פסק כך ובטא"ה סימן קט"ז פסק כבהמדיר והב"י לא העיר כלום : [ת] **משביע** אני עליכם וכן כולהו מסקינן בהו בגמרא דמסיים בהו בשבועה : [א] **ה"ג** ברי"ף אל אלה אלהי אלהיך אלהיכם אהיה אל"ף דל"ת יו"ד ה"י שדי צבאות ובגמרא נמי ל"ג אלהי האלהים וכתב ב"י טוי"ד סי' רע"ו דלספר רבינו שכתוב בו אלהי האלהים (ובקצור כ"י גרסינן נמי אלהי האלהים) דלאו למימרא דשני השמות הללו כשהם סמוכים שניהם קדש דליתא אלא הראשון קדש והשני חול כדאיתא במס' סופרים וטעמא דהאלהים בתרא קאי אשופטים ושרים והוא יתברך שופט עליהם כי רם ה' ע"כ כ"ש דאהיה אשר אהיה שכתב בספר רבינו ובגמרא נמי הכי איתא דודאי לאו למימרא דאשר נמי אינו נמחק אלא נקט לקרא כדאיתיה:[ב] **דומיא** דכל מלכיא דבגמ':[ג]והרמב"ן ז"ל דקדק כו' עיין בר"פ דנדרים:

[ד] דלא הוי שבועה פי' כשאומר לא : [ה] ה"ג מרי כולה לא אכילנא · מרי כולה וכו' וכן בירושלמי דספ"ק קירי פירי כו' יש נמי לאיה : [ו] ה"ג כדאמרינן פרק שני דנדרים כך נ"ל והוא בדף י"ו ובב"י סי' רל"ז כתבו בזה הלשון כדאמרינן בפ"ק דנדרים דידות שבועות אסורים : [ז] **איבא** דאמרי כו' כ"כ הרי"ף ואיתא בגמרא דפרק ואלו מגלחין דף ט"ז : [ח] **המקלל** עצמו כו' דכתיב השמר לך ושמור נפשך מאד תמהו בתוס' דא"כ החובל בעצמו נמי ואפליגו בחובל תנאי כמ"ש בס"פ דלעיל גבי נשבע לבטל המצוה כו' : סליק פרק רביעי

פרק חמישי [א] **ה"ג** ועל שגגתה עם זדון השבועה ואינו חייב על שגגתה מה חייב : [ב] **שבועת** הדיינים והתם מייתי ליה רבינו : [ג] **ושני** תמן כל שבועה כו' וכן העתיקו הר"ן ואין

שהרי כל אחד חייב על הכל . אבל במפקיד חצי פרוטה שבועה חלה על חצי פרוטה בתמיה ורב אלפס הביא הך דר' יוסי בקולר . ור"ח ז"ל פסק כן . ושמעינן מינה דשנים שהפקידו אצל אחד ובא אחד ליטול חלקו אין שומעין לו . אלא אי איתיה לחבריה במתא ושמע ולא אתא [ד] שליחותיה עבד ובכולהו משתעי דינא בהדיה . ואי מודה יהיב ליה כוליה ממונא כיון דידע חבריה דהא תבע ליה ולא אתי אלמא לא קפדי אהדדי וניחא להו במאי דעביד כל חד מנייהו . וה"ר אפרים היה דוחה הירושלמי משום דבגמרא דידן לא אשכחן כופר באחד מן השותפין דפטור בכה"ג . אלא כגון דאתו תרוייהו ואמר מתרוייהו יזפת . ולאו דחויא הוא דתרתי מתניתין נינהו ההיא דגמרא דידן תני פרט למודה אלמא משום הודאתו הוא פטור הלכך לא משכחת ליה אלא דאתו תרוייהו ומודה לאחד וכפר לאחד . והתם תנא פרט למכחש אע"פ שעכשיו אין מודה לחבירו . ויש מקשים מהא דתניא בתוספתא פ"ק דבבא מציעא שנים שלוו בשטר אחד ופרע אחד שלו השטר עומד במקומו והלה כותב לו התקבלתי את שלך מדקתני את שלך מכלל דלא מחייב בחלק חבירו . ולא קשה דהתם מיירי כשפירשו פלוני לוה מנה ופלוני לוה מנה . [ה] וכן משמע הלשון . והראב"ד ז"ל פי' הירושלמי הדא אמרה מדקאמר פרט למכחש באחד מן השותפין דהוה ליה כפירת דברים . שהרי חבירו יכול לתבוע את הכל . אישתכח כי היכי דשנים שהלוהו אחד מהן יכול לתבוע כל החוב הכי נמי שנים שלוו ונמצא אחד מהן פורע הכל . ואינו מחוור לי [ו] שאין הירושלמי מתפרש לו יפה ועוד דודאי אם אחד מהן יכול לתבוע הכל כיון שקדם זה ותבע נפטר הלה משניהם בשבועה כיון שתבע זה ונשבע שלא הפקדתה אצלי [ז] אין חבירו יכול לתבוע אלא חלקו . ואפילו בחלקו נמי אם תבעו ונתחייב לו שבועה הראשונה אין חוזר ונשבע אלא נפטר בשבועה ראשונה דאמר שבועה לאחד שבועה למאה כדאיתא פרק מי שהיה נשוי (דף לד.) כל זה רובו מדברי הרמב"ן ז"ל . וכן כתב רבינו אבי העזרי אלא שכתב שנתחייב האחד בכל מדין ערב ולא יגבה מן אחד הכל אלא א"כ לא ימצא לגבות מחבירו חלקו . אבל לפי דברי הרמב"ן יגבה ממי שירצה וכן נראה הלכה למעשה : ג [דף לז ע"ב] **אמר** רבי יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור ומסיק טעמא משום דהוה ליה שטר שיעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שיעבוד קרקעות . הקשו התוס' מ"ש שטר מעדים דעדים נמי שעבוד קרקעות הוא דהא ר' יוחנן הוא דאמר בפרק גט פשוט (דף קעה:) דמלוה על פה גובה מן היורשין ומן הלקוחות משום דשיעבודא דאורייתא ועוד קשה דלמ"ד שיעבודא דאורייתא מודה מקצת דחייב רחמנא שבועה וכן ע"י עד אחד היכי משכחת לה הא הוה ליה כפירת שיעבוד קרקעות ותירץ כגון שמחל לו השיעבוד [ח] או כגון שאין לו קרקע והרמב"ן ז"ל כתב [ט] דהא בורכתא דכל מודה מקצת שאין בו עדים כאן חייב דאפי' תבעו נמי מנה לי בידך בשטר ואבד ממני השטר והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים בשטר חייב הוא שבועה דאורייתא כיון דאמר דאין השטר כאן ואין יכול לגבות בו מן המשועבדין לאו שעבוד קרקעות מקרי . ואין דבריו נראין לי דכיון דשיעבודא דאורייתא [י] אפי' מלוה על פה נמי נשתעבדו נכסיו והא דלא גבי מיתמי ומלקוחות משום דאין המלוה ידוע כיון שאין עדים בדבר ואפילו הלוה מודה דחיישינן לקנוניא (א) ואם היה הלוקח מודה בהלואה היה גובה ממנו הלכך אין שיעבוד קרקעות תלוי לא בעדים ולא בשטר למאן דאית ליה שיעבודא דאורייתא אלא [על] כל הלואה נשתעבדו נכסי הלוה :

הדרן עלך שבועת הפקדון

פרק ששי

א [דף לח ע"ב] **שבועת** הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה . ואם אין הודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב . האי שתי כסף [א] מפרש בירושלמי שתי מעין דגרסי' התם תני הטענה ב"ש אומרים מעה כסף וב"ה אומרים שתי מעה כסף ומפרש טעמא דב"ה דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף אם ללמד שאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה כבר כתב לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה . מכאן (עד) שיש כאן יותר מכסף . וכמה הוא שתי מעין . או כסף פרוטה יותר מכסף שתי פרוטות סוף מטבע כסף מעה פי' שאין מטבע כסף בשקל צורי פחות ממעה והוא גרה המוזכר בתורה והא מעה או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים. והפרוטה כתבו ר"ח ורב אלפס ז"ל שהיא חצי שעורה ואמרינן בפ"ק דקדושין (דף יב.) דקל"ב פרוטות יש בדינר נמצא בשתי מעין ס"ד פרוטות שהן ממשקל ל"ב שעורות של כסף נקי ובפחות מכאן לא מחייב שבועה : **גמ'** היכי משבעינן ליה [ב] אמר רב חסדא משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים. א"ל רבינא לרב אשי כמאן כר' חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד א"ל אפילו תימא רבנן דאמרי אפילו בכינוי חייב ומאי שבועה האמורה בתורה לאתפוסי חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם [ג] דכתיב וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם וישבע לו וכדרבא דאמר רבא האי דיינא דאשבעי' בה' אלהי השמים ולא אתפסי' לנתבע חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר וא"ת מ"ש דרבנן ילפי מהתם לחפצא וי"ל דרבנן סברי כיון דכתיב אלהי השמים [ד] היינו נמי כנוי ורבי חנינא בר אידי סבר כיון דכתיב ה' אלהי השמים הוי שם המיוחד כלומר ה' שהוא אלהי השמים אי נמי הא דבעי' אנקוטי חפצא [ה] לאו דילפינן מהתם אלא אסמכתא בעלמא היא ותקנת חכמים להטיל אימה על הנשבע לכן נותנין לו הספר תורה או חפץ של מצוה בזרועו ושליח ב"ד משביעו בשם או בכנוי ולהאי שינויי' ניחא דלא בעי אנקוטיה חפצא בשבועת עדות וביטוי ופקדון

[ו] כשהוא מושבע מאחרים : ב **וכתב** רב אלפס ז"ל בתשובה כופר הכל שהשביעוהו שבועת היסת בלא אנקוטי חפצא ואח"כ מצא התובע עד אחד משביעו אותו שנית שבועה דאורייתא באנקוטי חפצא ורש"י כתב ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה *דהא אמרינן (לעיל דף לו.) ארור בו שבועה : ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא.

הגה"ה

ואנו רגילין לומר על דעת המקום ועל דעת ב"ד אנו מחרימין) על דבר כך וכך שכך הוא כמו שטוען וכו' ודוקא בעשרה דאי בפחות מעשרה אין החרם חל ואין כאן שבועה כמו שפסק ר"ת מההיא דפירקי דרבי אליעזר · מא"ז :

הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט מידעם בידיה ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט מדעם בידיה . שבועה מעומד דכגמר דין דמיא ות"ח מיושב דכבוד תורה עדיף . שבועה בס"ת ות"ח לכתחלה בתפילין : ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה פירוש בכל לשון שהוא מבין ואומר לו הוי יודע [דף לט ע"א] שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמר בהן ונקה וכאן נאמר לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרוביו שנאמר ומבשרך לא תתעלם · כל עבירות נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו ומכל העולם כולו שנאמר אלה וכחש ורצח וגנוב ונאוף וכתיב בתריה על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה · כל עבירות שבתורה יש לו זכות תולין לו עד שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר והוצאתיה נאם ה' והוצאתיה לאלתר ובאה אל הגנב זה הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלים אותו שבועה מכלה אותו: ג **ואם** אומר איני נשבע פוטרין אותו מיד פרש"י שלא יחזור בו קודם שיצא מב"ד והא דאמרינן בפרק המפקיד (דף לד.) אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מיהדר קהדר ביה היינו קודם שיצא מב"ד אי נמי אפי' אחר שיצא אי דעתו למיהדר אע"ג דלא מצי לא מקני ליה כפילא כיון דבעי אטרוחיה לבי דינא כההוא עובדא דהתם דאפקיד כיפי וכן מוכח התם דאי מצי למיהדר ביה אמאי אית לן למימר דלהוי קמיכוין דעומד וצווח איני משלם אלא ודאי כיון דלא מצי למיהדר ביה אנו תולין דלהוי קמיכוין ודלא כר"ת שפירש שיכול לחזור ודחק בכאן לפרשה פוטרין אותו מיד כלומר וממהרין אותו לפרוע כדי שלא יחזור בו והיא דפרק יש נוחלין (דף קכח.) עבדי נגנבת והוא אומר לא גנבתי רצונך השבע לי וטול ונשבע אין יכול לחזור משמע דוקא כשנשבע אבל קודם שנשבע יכול לחזור לעולם דאי לאחר שיצא מן ב"ד אין יכול לחזור לאשמועינן רבותא טפי דאפי' קודם שבועה אחר שיצא מב"ד אין יכול לחזור בו הלכך נראה כספרים דגרסי נשבע אין יכול לחזור בו ומיירי אחר שיצא מב"ד ואם אמר הריני נשבע העומדים שם אומרים סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכשמשביעין אותו אומרים לו [ז] הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת ב"ד*: ד [דף לט ע"ב] **הטענה** שתי כסף אמר רב כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר הטענה עצמה שתי כסף אפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה מה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב.כך כתוב בספרים ורש"י גורס אף כל דבר חשוב . דבכלים אמרי' לקמן (דף מ:) דאפי' בכפירת מחט . ואין נראה דמחט נמי דבר חשוב שיש עליו חשיבות כלי ואתי לאפוקי מרוקא כדאמרי' פרק הזהב (דף מז.) במנא דכשר למיקני' ביה לאפוקי מדשמואל דאמר קונין במרוקא . אי נמי בכלי בעינן שוה פרוטה . והכי אמרי' בירושלמי טענו שתי מחטין והודה לו בא' מהן חייב א"ר חנינא והן יפות שתי פרוטות כדי שתהא טענה פרוטה והודאה פרוטה . ודלא כרב האי גאון ז"ל שכתב בשערי שבועות טענו שתי מחטין חייב [ח] ואע"פ שאין שוות פרוטה אלא ודאי בעינן שתהא כל אחת ואחת שוה פרוטה וכיון שיש בה חשיבות ממון וראוי למלאכה חשוב כאלו דבר [ט] ששוה מעה. תנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי לאו משום דחסרה לה טענה מי סברת שוה קטעין ליה פי' מי סברת הטוען בסתם שתי כסף לי בידך סר"ל שוה שתי כסף ומכל דבר שיודה לו הוי ממין הטענה לא דוקא קתני. אבל רב סבירא ליה דהטוען שתי כסף בסתם שוה כשתי כסף קאמר . אבל אין לפרש מי סברת [י] שטען שוה כסף בפי' דוקא קתני כלומר שאמר בסתם שתי כסף הוי דוקא לכ"ע א"כ הא דקאמר לקמן הא שמע דינר זהב זהוב יש לי בידך וכו' טעמא דאמר דינר זהב זהוב הא סתמא שוה קטעין ליה ופריך מינה לשמואל תקשה נמי לרב דהא איהו נמי

הגה"ה

שלא יערים בפרעון כי קניא דרבא ועל דעת המקום כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו כי לא יסכים עמהם הקב"ה כך פירש רבינו שמואל הלכך אותן בני אדם שמקבלים חרם) בבהכ"נ בעבור המס ומתקבצים עשרה והולכים בביתם כחצאי ומתירים צללו במים אדירים והעלו חרם בידם ונצארים בעונש החרם ובגזילות הרבים ואותם שמבטלים החרם בלבם כששליח צבור נותן חרם עבור המס או עבור עדות או כיוצא בהן אין בהן תועלת כיון שש"ץ אומר על דעת המקום ועל דעת הקהל והחרם ניתן כדין ולא שלא כדין אין בידם להתיר ואין הקב"ה מסכים עמהם · מיהו אותם שהאנס משביעם שלא יצאו או יבריחו חוץ לעירו כלום מותר להם להערים ויחשבו בלבם שלא יצאו היום או שלא יבריחו היום כלום חוץ לעירו : יש שאלה בשבועה והיכא שאמר נשבע אני בהקדוש ברוך הוא אין בה שאלה ואין בה התרה ולפי דברי הרמ"ה יש שאלה והתרה והערוך כתב בשם הגאון הנשבע בעשרת הדברות ובס"ת אין לו התרה לעולם והשיב ריצב"א דאם התירוהו בדיעבד מותר אלא דקפיד קרא דאין מתירין לו אלא בפני המשביעו והמדירו ור"ת מפרש דבדבר שעשה לו טובה כדי שישבע או ידור לו אין לו מתירין אלא בפניו · הנודר בתורה או נקט לה בידיה ואמר כה דבריו קיימים אפילו לא אמר במה שכתוב בה ואי מחתי' אארעא לא אמר כלום וצריך שאלה לחכם מדרבנן שלא יקילו בנדרים ואם ת"ח הוא אינו צריך שאלה מיהו לכתחלה אין מתירין לתלמיד ובדיעבד אם התירוהו מותר מעשה באחד שפתח לפניו חמשה חומשי תורה ונשבע ואמר כך יעזור לי דיאו והתורה הזאת שאקיים אלו התנאים והשיב ריצב"א דדין נשבע בס"ת אין כאן כיון דמחתא אארעא כ"ש לחד לישנא דנדרים דאפי' נקיט לה בידיה בעינן לומר במה שכתוב בה ושבועה בשם יש כאן אע"פ שלא הזכיר אלא בלשון לעז מידי דהוה אמר כולה שבועה ונדר מועלין בלשון לעז וחסרון השם שאין מזכיר בשבועה אין מגרע שבועתו בכך וכ"ש אם מזכיר ה' שמה בלשון לעז ואפי' לא הזכיר בתחילת דבריו לשון שבועה שמועיל . מא"ז :

*) עי' בהערה ס"פ שלישי

פלפולא חריפתא

ואין תימה דקאמר תמן אדהכא שכן לשונו של הירושלמי כמו שכתב רבינו בס"פ דלקמן וגם בבבלי מצאנו כן ברפ"ב דמסכת ע"ז דקאמר והכא הכ"ל והתם אבל בירושלמי שלפנינו איתא הכי ומה כא אילו נשבע ונשבע שמא אין מביא קרבן על חצי פרוטה תמן כל שבועה חלה על שוה פרוטה הכא אין שבועה חלה על שוה פרוטה ע"כ וכ"ל דס"פ ומה כא כלומר אם כך הוא ויראה לי עוד שצ"ל ומהכא כלומר ולטעמיך אילו נשבע ג' פעמים דתנן שחייב על כל אחת ואחת אי מחלקים הפרוטה שמא התם נמי אין נמצא שמביא קרבן על חצי פרוטה אלא מאי אית למימר תמן כל שבועה מן השלשה שבועות כל אחת חלה על שוה פרוטה הכא אין שבועה כו' בתמיהה וכי הכא ליכא נמי למימר הכי דכל שבועה אפרוטה ועי"ל

תפארת שמואל

(א) ואם היה הלוקח מודה וכו' · פי' מן התורה אבל מדרבנן אפילו מודה אינו גובה מהלקוחות משום דלית ליה קלא מחמת תקנת הלקוחות א"נ ה"ק שהודה הלוקח שידע מזו ההלואה א"כ לא עבדינן ליה התקנה וק"ל · ולפי דברי התוספות והרא"ש כ"ש שאין נשבעין על שטר שהוא כתיבת ידו אע"פ דלא גביא ממשעבדי מ"מ לא גרע ממלוה על פה · והטור שכתב בסי' פ"ח שאין נשבעין על שטר ממש אבל שטר בכ"י במודה במקצת נשבעין עליהן שבועת התורה . בע"כ צ"ל שכתב לאותן דלא ס"ל כהתוס' והרא"ש · אלא כל היכא שאינו טורף ממשועבדים אין קרוי שעבוד קרקעות אליבייהו · כן נ"ל ודו"ק : הדרן עלך שבועת הפקדון

דהכא קאי אמאי דמתמה מעיקרא מלאמא בה ואע"ג דלא אמרה בהדיא מ"מ מינה קא מתמה וכדמפרש לה רבינו דמינה מתמה והשתא א"ל לפרש בלשון בתמיהה : [ד] **שליחותיה** עבד והכי מוכח בפרק מי שהיה נשוי (דף צ"ד) דאמרינן הני תרי אחי או תרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד כו' : [ה] **וכן** משמע הלשון כלומר לשון את שלך דבעינן למידק מכלל דלא מחייב בחלק חבירו ליתא לכך דקדוק אלא את שלך משמע שכותב לו כן משום דמפורש בשטר פלוני לוה מפלוני מנה ופלוני לוה מפלוני מנה : [ו] **שאין** הירושלמי מתפרש לו יפה דהיכי קאמר יעשה ככופר כו' ויהא חייב שהרי חבירו יכול לתבוע את הכל ויודה לו ונמצא שכשכפר לא היה אלא כפירת דברים : [ז] **אין** חבירו יכול לתבוע אלא חלקו כשיהיה לו תביעה וטענה אחרת ממה שטען הראשון אבל כשאין לו טענה אחרת אלא כמו שטען הראשון בהא מסיק דאפילו על חלקו כו' : [ח] **או** כגון שאין לו קרקע עיין בפרק הזהב גבי אין מטבע נעשה חליפין גם עיין מה שכתבתי בתוספות יום טוב בפרק דלקמן בדבור וההודאה בשוה פרוטה : [ט] **דהא** בורכתא כלומר דבר ברורה הוא וברור הוא מי שאמר דבר זה כ"פ הערוך : [י] **אפילו** מלוה על פה בלא עדים : הדרן עלך שבועת הפקדון :

פרק ששי [א] **מפרש** בירושלמי שתי מעין ובבבלי נמי מפורש מדתני ר' חייא לסיועיה לרב שתי כסף חייב כו' מעה פטור לקמן דף מ' ע"א ורש"י מפרש במתני' מדתנן שתי לשון נקבה ומיהו עדיין צריכין אנו לירושלמי דמייתי ליה מקרא : [ב] **אמר** רב יהודה גרסינן בריי"ף ובגמרא אמר רב יהודה אמר רב : [ג] **דכתיב** וישם העבד כלומר דואשביעך דנקט רב יהודה סמיך על המעשה דבתריה דכתיב וישם העבד וגו' ובריי"ף כתוב דכתיב שים נא ידך וכתיב וישם העבד וגו' ולפי זה רב יהודה דנקט ואשביעך אדקמיה ואדבתריה סמיך : [ד] **היינו** נמי כנוי שכל השמות מלבד השם המיוחד כולהו אקרו כינויין כדאיתא בפרק שבועת העדות אפיסקא דבכל הכינויין כו' : [ה] **לאו** דילפינן מהתם והשתא רבנן לא ילפי כלל מהתם : [ו] **כשהוא** מושבע מאחרים דהשתא הוי דומיא דשבועת הדיינין תוס' : [ז] **הוי** יודע שלא על דעתך וכו' לא משום דלא אזלינן בתר פומיה אלא בתר דעתיה דהא מסקנא דגמרא ספ"ק דבתר פומיה אזלינן אלא היינו טעמא דחיישינן משום קניא דרבא כדאיתא התם אע"ג דכשאומרים על דעתנו תו ליכא למיחש לקניא דרבא דא"כ איתא הא אומרים לו על דעתנו מ"מ כשירא לדיין גר רמאות מפרש ליה בשבועתו בהדיא כמ"ש רבינו בריש ב"מ : [ח] **ואע"פ** שאין שוות פרוטה ולדבריו הא דאמרינן (פרק הזהב דף נ"ה) דאין ב"ד נזקקים בפחות משוה פרוטה דוקא בממון אבל בכלים נזקקים כ"כ ב"י סימן פ"ח וקצת קשה לי דאדמותיב רבא לרב קטינא דאמר נזקקים מדבקדש אתרבי פחות מש"פ ש"מ דלהדיוט לא ומשני דרב קטינא בגמר דין קאמר הא ס"מ לשנויי דרב קטינא בכלים קאמר ומיהו משמע ליכא דרב קטינא הוא עפי בכל דבר ולגמר דין מלאוקומי לישניה אף בתחלת דין ודוקא בכלים : [ט] **ששוה** מעה כלומר כל מחט הוא כשוה מעה וטוענו ש"י מחטין הרי כטוען שוה שתי מעות : [י] **שטען** שוה שתי כסף בפי' וכהכי הוא דאמר רב דכי טען אין לך בידי אלא פרוטה דפטור משום דחסרה ליה טענה דוקא קתני וכהכי

סבר דסתמא דוקא קטעין אלא ודאי בהא פליגי רב ושמואל דרב סבר דשתי כסף בסתם ודינר זהב בסתם שוה קטעין ושמואל סבר דוקא קטעין וכן פירש הראב"ד והרמב"ן ז"ל. וכיון דקי"ל כרב שמעי' מינה [כ] דמאן דתבע לחבריה ב' כסף יש לי בידך הלוואה והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפילו אומר אין לך בידי אלא כך וכך חטין ושעורין שהלויתני הוי הודאה ממין הטענה וחייב אבל בפקדון אי אפשר לומר שוה כסף קטעין אלא דוקא והלואה נמי לא אמרי' אלא בתובע מטבע היוצא בהוצאה כגון דינר זהב או כסף או מעות שאדם עשוי לשום כל דבר במטבע והוא נעשה דמים באחר אבל בליטרא זהב או כסף או מטבע שאין יוצא כגון של מלכים הראשונים דוקא קטעין ליה: ה"נ דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור וכן מוכח בירושלמי והשתא פריך בפשיטות הא סתמא שוה קתני וחייב ושמעי' מינה דמאן דתבע לחבריה דוקא כגון ליטרא זהב זהוב או דינר זהב זהוב ואודי ליה בשוה דא"ל שוה שתי כסף יש לך בידי לא אמרי' שוה שתי כסף זהב קאמר והוי הודאה ממין הטענה דהא קי"ל כרב דדינר כסף בסתמא שוה קאמר ואפ"ה פטור והיינו טעמא כיון דאיהו טעין דוקא ואידך אודי בשוה ה"ק אין לך בידי כלום בדוקא אלא אני חייב לך שתי כסף או שווין איזה מהן שאתן לך. ומיהו בתובע בשוה אע"פ שהודה לו בדבר שהוא דוקא חייב וכן הדעת נוטה דבכלל התביעה הויא ההודאה והיינו סיפא דמתני' דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב דהא טענה דפירות דומיא דשוה הוא דהא כור מכל הפירות טען ואיהו אודי בדוקא וחייב וכל זה דקדק הרמב"ן ז"ל. ומה שכתב אם תבעו ליטרא זהב או דינר זהב זהוב והשיב לו שוה שתי כסף לי בידך לא אמרי' שוה שתי כסף זהב קאמר והוי הודאה ממין הטענה משמע מתוך דבריו אם אמר בפירוש שוה ב' כסף זהב הוי הודאה ממין הטענה וחייב והא ליתא דהטוען לחבירו דינר זהב זהוב יש לי בידך אין יכול להשיבו שום טענה שיתחייב עליה שבועה אם לא שטענו דינר זהב (זהוב) מטבעות [ל] כפר"ח אפילו אם הודה לו במטבע שהוא חצי דינר זהוב פטור דהוי כמו מנורה גדולה וקטנה. ולא דמי למנורה בת עשר ליטרין ובת חמש ליטרין דהתם יכול לגוררה אבל מטבע טבוע אינו יכול לגוררה כ"ש אם הודה לו בזהב שאין טבוע שוה ב' כסף דלא הוי הודאה ממין הטענה. ומ"ש בתובע שוה והודה לו בדבר שהוא דוקא דחייב והביא ראיה מכור פירות לי בידך אין לך בידי אלא לתך קיטנית חייב. אין הנדון דומה לראיה דקיטנית נקראין פירות אבל שוה ודוקא תרי מיני נינהו [מ]. אבל נ"ל כדבריו מטעמא *אחרינא דכשהתובע טוען שוה כסף כל מה שישיב הנתבע חייב דהוי הודאה ממין הטענה שאין לך דבר דאין שוה כסף אבל כשהתובע טוען דוקא כל מה שישיב הנתבע לא הוי ממין הטענה אם לא מנורה בת עשר ליטרין ובת חמש ליטרין מפני שיכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין ולא תשתנה צורתה כיוצא בזה הטוען את חברו הפקדתי בידך ק' דינרין ממטבע פלונית והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ממטבע אחרת לפרש"י שפירש שכל מיני מטבע השוים כמין אחד חייב ולפר"ח שפירש מטבעות השוה דינר זהב פטור ופר"ח הוא עיקר כדמפורש בתוס'. תני רבי חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה אחת פטור וכן הלכתא [נ] ועוד דרב פפא דהוי בתראה סבר כדרב ועוד דמתני' דהכא ומתני' דהזהב דייקי כרב ומתני' דקתני כיצד שתי כסף יש לי בידך ארישא דמתני' קאי הטענה שתי כסף ולאו אמאי דסליק מינה ואם לא הודה ממין הטענה. אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא בטענת מלוה והודאת לוה אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכן הלכתא: ה **יש** מדקדקין מדקאמר אבל טענת מלוה וקאמר נמי אפילו לא טענו וכו' אלמא אין נשבעין בעד א' אלא בטענה וכפירה כלומר בטענת ברי אבל לא בטענת שמא. כגון שאמר לו עד אחד אמר לי שנטלת משלי מנה והלה כופר והביא את העד פטור משבועה הואיל ולא טענו טענת ברי וכן היה אומר ה"ר אפרים ז"ל תלמידו של רב אלפס ז"ל. והביא ראייה מדאמרינן ברים בבא מציעא (דף ד׳) הלך השוה שבהן שע"י טענה וכפירה הן באין אלמא בטוענו ברי דוקא ולא בטוענו שמא. ולאו ראייה היא דטענה וכפירה [ס] פרש"י שזה תובע וזה כופר [ע] ואפי' בטענת שמא מ"מ תובע הוא. והר"ר יוסף הלוי גם הוא כתב כן שאין נשבעין ע"פ עד אחד אלא בטענת ברי. [פ] ורב אלפס לא סבירא ליה הכי כי הביא מעשה אחת לקמן בפרק כל הנשבעין בעסק חד גברא דאמר ליה לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלא באנפי ושקלת מיניה חד טוענא דכיתנא וא"ל אין פתחית ושקלית ודידי שקלית דהא אמרת למישקליה מחושבנא דאית לך גבאי ופסק דהוה ליה מחויב שבועה שאין יכול לישבע ומשלם. והע"ג דטענת שמא הוא הואיל דלאו באפי' שקליה ולא ידע אלא ע"פ העד וקרא ומתני' דייקי הכי קרא דכתיב לכל עון ולכל חטאת הוא דאין קם אבל קם הוא לשבועה ומשמע בכל ענין דומיא דשנים. מתני' דתניא בהדיא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד א' מחייבו שבועה ושנים מחייבין ממון [צ] אפי' בטוען טענת שמא כגון שאמר גזלתני שלא בפני אי נמי בטוענו קטן מנה לאבי בידך הלכך גם אחד מחייב שבועה ומה שאומר אין למידין מן הכללות אין דבריו נכונים שלא אמר אין למידין אלא היכא דמוכח' מילתא במתני' או בגמרא אבל הכא לית לן לשבושי כלל גדול שמסרו לנו רבותינו ז"ל דא"כ אין לדבר סוף ולא נסמוך על הש"ס הערוך בידינו שהרי רובו כללות ובירושלמי מקשה אהך כללא והרי ב' מחייבין אותו קרקע שנייא היא שאין נשבעין על הקרקעות והרי מחייבים אותו קנס שנייא היא שאין נשבעין בקנס. פי' רבינו שמואל ה"ק בכל דבר שנשבעין עליו עד א' מחייבו שבועה אבל דבר שאין נשבעין עליו כגון קרקעות וקנס [ק] שאם אפילו יודה פטור אין עד א' מחייבו שבועה ואם איתא הוה ליה לאקשויי והרי שנים מחייבין אותו בשמא אלא ודאי כלל זה אמת חוץ מאותן שני דברים שהקשה בירושלמי קרקעות וקנס. הרמב"ן: ו **ושבועת** שומרין איכא פלוגתא ביני רבוותא איכא מ"ד דלא מיחייב אלא בכפירת שתי כסף דכי כתיב כסף או כלים בשבועת שומרין כתיב ואיכא מ"ד דלא

בעינן כפירה שתי כסף אלא במודה מקצת ואע"ג דכתיב כסף או כלים עירוב פרשיות כתוב כאן וכי היכי דשדינן כי הוא זה אמלוה ולא אפקדון הכי נמי כסף או כלים אמלוה הוא דכתיב. וסברא קמא עדיפא חדא מדאמר שמואל אבל טענת מלוה והעדאת עד אחד לא לאשמועינן נמי בשבועת שומרין דהוי רבותא טפי דהא כסף או כלים גבי שומרין כתיב ותו דהא כסף או כלים מדרש בכלל ופרט לענין שבועת שומרין כדאיתא לקמן בפירקין (דף מג.) ואמאי לא נדרש נמי [ר] למה כלים שנים אף כסף שנים לשבועת שומרין ומה שאמרו עירוב פרשיות כתוב כאן לאו כלום הוא דלא אמרינן עיקור פרשיות כתוב כאן אלא עירוב פרשיות שאנו מערבין הפרשיות יחד לומר מה שכתב בפרשה זו קאי נמי אפרשה אחרת דכי הוא זה הכתוב בפרשת שומרין קאי נמי אפרשה אם כסף תלוה את עמי ולא שאנו עוקרין אותו ממקומו [ש] דהא בפקדון נמי כופר הכל פטור הלכך כסף או כלים נמי לא עקרינן משבועת שומרין. ועוד ראייה מהא דאמר לקמן בשילהי כל הנשבעין (דף מח:) גבי שותפין ואריסין והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף והנהו דמי לשומרין ומשום הכי תקנו להו רבנן שבועה כעין דאורייתא בכפירת שתי כסף דאי סלקא דעתך בשומרין גופייהו לא בעינן שתי כסף אמאי אצרכוה בהני שתי כסף הרמב"ן ז"ל וכן בעל המאור: ז [דף מ ע"א] **אמר** רב נחמן אמר שמואל טענו חיטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן. וכן הלכה דהא רב פפא דהויא בתראה קאמר לקמן טענו כלים ופרוטה כפר בכלים והודה בפרוטה חייב כפר בפרוטה והודה בכלים פטור חדא כרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף וחדא כשמואל דאמר טענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן חייב. וגרסינן בפ' שנים אוחזין (דף ה.) ולמ"ד הילך פטור קרקע אמאי איצטריך קרא למעוטי משבועה הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי איצטריך קרא להיכא דחפר בה בורות שיחין ומערות אי נמי דטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות. אי אמרת בשלמא כה"ג חייב היינו דאיצטריך קרא למעוטי אלא אי אמרת פטור אמאי איצטריך למעוטי הא כל טענת חיטין ושעורין והודה לו באחד מהן פטור אלא לאו ש"מ [ש] [*מדקא משכינן] הכי גבי קרקע ש"מ דהיכא דטענו חיטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב: [דף מ ע"ב] **ת"ש** טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב וגרסי' בפרק המניח (דף לה:) אמר רבה בר נתן טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור לימא מסייע ליה טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור אי מהתם ה"א מאי פטור מדמי חיטין אבל חייב בדמי שעורין קמ"ל דפטור לגמרי ואקשי' עלה ופרקינן. וקי"ל הא דרבה בר נתן הלכתא כוותיה ושם הארכתי ועיין שם: אמר רב ענן אמר שמואל טענו חיטין וקדם והודה לו בשעורין כלומר בעודו מבקש לומר ושעורין קדם הוא והודה בשעורין וחזר ואמר התובע גם שעורין הייתי מבקש לטעון אם כמערים שמרגיש בו הדיין שמיהר להשיב קודם שיגמור זה טענתו חייב דחזינן ליה כאילו כבר טענו חיטין ושעורין והודה לו בשעורין ואם כמודה דלפי תומו עשה פטור ואע"ג שאחר הודאה בתוך כדי דבור תבעו גם שעורין פטור [ת] דלא חשיב מודה במקצת הטענה אלא כשהודה במקצת במה שטען כבר קודם הודאתו. טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב לכך יצאו כלים למה שכן [א] והוא שיהיו שוין שתי פרוטות: ח **מתני'** מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב [ב] מנה לאבא בידך אינא לך בידי אלא נ' דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה מנה לי בידך [ג] א"ל הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור [ד] אין לך בידי חייב פרש"י כגון שאומר להד"מ רצונו לומר שפירש דבריו ואמר אין לך בידי מעולם אבל אם אומר סתם אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמצי למימר אין לך בידי עתה קאמינא שהרי פרעתיו לך [ה] ומתרץ דיבוריה הוי ואין סותר דבריו הראשונים: **גמ'** אמר מנה לי בידך וכו' אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת שבשבועה זו מסיתין אותו לפרוע כי לא ישבע על שקר מ"ט חזקה אין אדם תובע אלא א"כ יש לו ואידך אישתמוטי קמישתמיט הלכך רמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלודי. רב חביבא מתני לה אסיפא מנה לי בידך א"ל הן למחר א"ל תניהו לי נתתיו לך פטור אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני ארישא כ"ש אסיפא [דף מא ע"א] ומאן דמתני אסיפא אבל ארישא לא מ"ט סיפא איכא דררא דממונא רישא ליכא דררא דממונא והלכתא כלישנא קמא. [ו] בפ"ק דב"מ גבי ההוא רעיא דכל יומא הוו מסרי ליה חיותא בסהדי ביארתי יפה: ט **מאי** איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן תימה אמאי לא קאמר אנקוטי חפצא דבשבועה דאורייתא בעי אנקוטי חפצא ובדרבנן לא בעינן אנקוטי חפצא כי כך פרש"י בכתובות פרק הכותב (דף פח.) גבי הא דאמרי' אי פיקח שמעון מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא ופרש"י דכ"מ דבדאורייתא בעי' אנקוטי חפצא וכן כתבו הגאונים דבשבועה דאורייתא בעי' אנקוטי חפצא ובשבועת היסת לא בעי אנקוטי חפצא אבל הנשבעין ונוטלין דפרק כל הנשבעין בעו אנקוטי חפצא כעין דאורייתא דמשום דהנך נוטלין בשבועתן החמירו בשבועתן. ויש לומר משום דהכא לא בעי על תקון השבועה אלא נפקותא לענין דינא קבעי. איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא אם אמר נתבע ישבע הוא ויטול ואמר התובע איני נשבע בדאורייתא לא מפכינן אלא אומרים לנתבע הואיל והטילה התורה עליך שבועה השבע או לא תן לו אבל בדרבנן הואיל ומדאורייתא פטור בלא שבועה יכול לומר לתובע השבועה שהטילו חכמים עלי אני מהפכה עליך השבע וטול אם לא רוצה לישבע מוקמינן לנתבע אדאורייתא ופטור בלא שבועה. ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מהפכינן מאי איכא בינייהו בעל הלכות כתב דלית הלכתא כמר בר רב אשי וכן כתב בסדר תנאים ואמוראים וכן כתב ר"ח ז"ל ובפרק הכותב (דף פז:) פרש"י גבי הא דסבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא וכ"מ לאפוכי שבועה אלמא קסבר דבדאורייתא לא מפכינן. ובתשובת רבינו גרשון מאור הגולה יש שמהפכין שבועה דאורייתא ורב האי גאון הביא ראייה דבאורייתא מפכינן מדקאמר לקמן בשמעתין דמאן דאפיק שטרא על חבריה אי א"ל אישתבע לי דלא פרעתיך א"ל זיל אישתבע ליה והא התם דאית ליה עליה ממון גמור מדאורייתא בשטר יכול להטיל עליו שבועה היכא דלית ליה עליה אלא שבועה לכ"ש דמצי למימר אישתבע לי את. ונראה דאינה ראייה דהתם יש טעם לדבר למה תקנו

הגהות הב"ח א אין לו בידי:

פלפולא

ובהכי אפילו רב מודה: [כ] **דמאן** דתבע לחבריה שתי כסף לאו דוקא אלא שתי כסף ופרוטה וכן עוד לקמן סוף פירקין ועוד בס"פ הנשבעין גבי שבועת השותפין ושם מוכרח: [ל] **כפר"ח** ואיהו מודה מקצת מהמטבעות: [מ] **אבל** נ"ל כדבריו מטעמא אחרינא כלומר מאותו טעמא אחרינא שכתב הרמב"ן והמגיה מהטעמא אחרינא או המגיה מטעמא האחרינא לא הפסיד: [נ] **ועוד** דרב פפא כו' לקמן מייתי ליה רבינו גבי טוענו חטים ושעורים: [ס] **פרש"י** שזה תובע לא נמצא כן בפירושו פ"ק דב"מ דף ד' ע"א אלא כתב שזה טוען ואף הר"ן לא כתב כך בשם רש"י ולכך נראה דגרסינן פירוש שזה תובע: [ע] **ואפילו** בטענת שמא עיין פרק כל הנשבעין אמתני' דאלו נשבעין שלא בטענה אטו בשופטני כו': [פ] **ורב** אלפס לא ס"ל הכי ולענין להחזיק ממון שבידו בשמא על ידי עד אחד עיין ברים ב"מ גבי ויש מקשים הבל כו': [צ] **אפילו** בטוען טענת שמא עיין בפרק כל הנשבעין גבי גלגול: [ק] **שאם** אפילו יודה פי' במקצת: [ר] **למה** כלים קריאה מלת למה בשוא ובפתח: [ש] **דהא** בפקדון נמי כופר הכל פטור בטענה שהיא דומיא דבמלוה כמו שכתב רבינו בס"פ הגוזל קמא ומיהו לסברא בתרייתא הא קאמרה בהדיא דכי הוא זה שדינן אמלוה ולא אפקדון אינו מוכיח כלום אלא עיקר דברי רבינו לומר דאין אומרים עיקור פרשיות אלא עירוב פרשיות ואח"כ מחזיק דבריו בדברי עצמו שכן לענין כופר הכל אה"נ דבפקדון פטור ולא שמתכוין לראיה בזה כנגד סברא בתרייתא דסברא בתרייתא פליגא בהא גופה: [ש] **ה"ג**מדקא מקשינן הכי: [ת] **דלא** חשיב מודה מקצת הטענה כו' ופטור מהשבועה דמודה מקצת אבל מן התשלומין אין טעם לפוטרו וגם הרי"ף לא כתב אלא פטור משבועת התורה גם הרמב"ם פרק ג' מה' טוען כתב פטור משבועה ולכך אני תמה על בעל הטורים שכתב

חריפתא

בסימן פ"ח פטור משבועה ומתשלומין כן אמת שכך משמע ג"כ מהגהות מיימוני פ"ג מהל' טוען והטור העתיק דבריהם בסמוך שכתבו אם התובע אומר ודאי שגם אתה חייב לי שעורים אלא שעכשיו אין רצוני לתבוע כל תביעותי חייב לשלם שעורים ע"כ משמע דבלאו הכי לא מתחייב דכי דעתו לתבוע גם השעורים ולא תבעו הוה כהודה לו על השעורים דפטור אף מתשלומים אבל אין נראה אלא דדעת הסג"ה ג"כ לומר שאם התובע אומר ודאי כו' ולא שאני מודה שאינך חייב לי שעורים והא דמסיימי שעכשיו אין דעתי לתבוע כו' לאו בדוקא שיאמר כן אלא כל שאם אומר שהוא חייב ורוצה שישלם לו הרי לא פטרו וכי נמי אמר רציתי לתבוע עכשיו ואתה הקדמת דאה"נ שחייב בתשלומים ואורחא דמלתא נקט שכך היא תשובת התובע שעכשיו אין רצוני כו' כך נ"ל וכן בעל הש"ע השמיט מהעתיק ומתשלומין ועכשיו כשנדפסו פה פראג עם ספר מאירת עינים למהר"ר וואלק כהן זלה"ה ראיתי שהגיה בש"ע ומתשלומין ותמיהני מאד שבעל הראשונים שנכתב בטור אנו בוטין ואין יודעים להשיב והוא הוסיף כן בש"ע ול"ע: [א] **והוא** שיהיו שוין שתי פרוטות כדמסיק לעיל גבי הטענה שתי כסף: [ב] **מנה** לאבא בידך כו' ומפורש גבי אין נשבעין בטענת חש"ו דהכא דוקא בטוענו שמא: [ג] **אמר** לו הן גרסינן וכיש משניות א"ל בפני עדים הן וכן עיקר: [ד] **אין** לך בידי חייב והוא דאמר לעדים אתם עדי כדאיתא בפרק זה בורר גבי כיצד היו בודקין כו' מסייע ליה לרב וכו': [ה] **ובתרץ** דיבוריה הוי עיין בפרק חזקת גבי האי אייתי סהדי דאכבתיה הוה והאי אייתי סהדי דאכבתיה הוה: [ו] **בפ"ק** דב"מ כו' ביארתי יפה וכן בסוף פרק בתרא דב"ק גבי כאומר לחבירו

שצריך לישבע דזימנין דפרעיה ואשתייר שטרא בידיה כדאיתא בפ"ק דב"מ (דף יז:) דאשתמוטי קמשתמיט דאמר ליה למחר יהיבנא לך השתא ליתא גבאי א"נ אפסיטי דספרא זייר ליה אבל בשבועה דאורייתא למה יתקנו חכמים שיוכל להפכה וכן מסתברא שאין להפך שבועה דאורייתא דמחויב שבועה ואין רוצה לישבע משלם. וכך פסק רב אלפס ז"ל*: איכא בינייהו למיחת לנכסיה.

הגה"ה
*ואאידנא סמכנו ארבינו גרשון מאור הגולה וארב האי גאון ומהפכינן אפי' בדאורייתא · מא"ז :

בדאורייתא לא בעי לאישתבועי נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ולרבי יוסי דאמר מציאת חש"ו גזל גמור מדבריהם ואמר רב חסדא להוציאו בדיינין אלמא בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה איכא בינייהו אם הנתבע חשוד על השבועה בדאורייתא ישבע שכנגדו ויטול : [ז] בדרבנן תקנתא הוא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולרבנן דסברי מציאת חש"ו יש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל אין מוציאין בדיינין דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה מאי עבדי' ליה משמתינן ליה ונטרינן תלתין יומין עד דמטא זמן [*נגדיה] [ח] ומנגדינן ליה ושבקינן ליה : י אמר רב פפא האי מאן דאפיק שטרא אחבריה וא"ל שטרא פריעא הוא אמרי' ליה לאו כל כמינך זיל שלים ואי אמר לישתבע לי אמרינן ליה [זיל] אישתבע ליה. א"ל רב אחא בריה דרבינא לרב אשי וכי מה בין זה לפוגם שטרו. א"ל התם אע"ג דלא טעין טענינן ליה הכא זיל שלים אמרי' ליה ואי אמר לישתבע לי אמרי' ליה זיל אישתבע ואי צורבא מרבנן הוא בעל השטר לא מזדקיקנא להשביעו לחושדו שהוא תובע שטר פרוע [ט] *ואי תפס משל הלוה שבקינן ליה בידיה בלא שבועה ואי לא תפיס ואמר לפני ב"ד נשבע אני כדי שלא אפסיד חובי משבעינן ליה איכא מ"ד האי שבועה דרבנן היא ואיכא מ"ד כעין שבועה דאורייתא היא וסבירא לן כמ"ד דכעין שבועה דאורייתא היא [י] דדמיא לפוגם שטרו ולא מפכינן לה ובעא אנקוטי חפצא :

הגה"ה
*וגם לא מגבינן ליה דהא אמר ליה אישתבע לי דלא פרעתא וכתב רבינו ברוך מארץ יון ה"מ בשטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות גבי בלא שבועה אפי' פוגם ואינו יודע מה הוא שטר שיש בו נאמנות וכתב הרמב"ן ז"ל פוגם את שטרו שהיה חשוד שטוען הלוה שפרעו ואמר השבע לי הנתבע נשבע שבועת היסת ויפטר מן השטר · מא"ז :

יא [מתני'] מנה לי בידך אמר לו הן א"ל אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תניהו לי נתתיו לך [כ] חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים. ובלבד שיקבל עליו תנאי זה כי יכול הוא לומר איני רוצה לקבל תנאי זה עלי כי חושש אני שמא אשכח תנאי זה ואפרע לך שלא בעדים והגבה ממני ושמא לכך אתה מתכוין ויראה אם בשעת הלואה אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים אפי' שתק וקבל המעות ושתיקה הויא קבלה דאדעתא דהכי קבל מעותיו. אבל שלא בשעת הלואה כההיא דמתני' צריך לקבל עליו בפירוש. ושתיקתו לא הויא קבלה כיון דמתחלה הימניה לא חשש זה להשיב. אבל אם נתחייב אדם לחבירו בב"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בעדים אפילו אמר איני מקבל עלי תנאי זה לאו כל כמיניה כיון דהוצרך להביאו בפני בית דין בשביל ממון זה והתרה בו בפני בית דין הויא התראתו התראה :

יב ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. [ל] שהכל מין מטבע אחד. כור תבואה יש לי בידך אין ן בידי אלא לתך קיטנית פטור. כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות. טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור ור"ג מחייב. [מ] הטוען את חברו כדי יין וכדי שמן והודה בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה ממין הטענה ישבע. וחכ"א אין זו הודאה ממין הטענה. אמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון. טענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות הודה בקרקעות וכפר בכלים כפר בכלים והודה במקצת קרקעות פטור כפר בקרקעות והודה במקצת כלים חייב שהנכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן : יג [דף מא ע"ב] גמ' אמר רב פפי משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים. ורב פפא משמיה דרבא אמר א"צ לפורעו בעדים. והלכתא כרב פפא דהאמר רבי אבא בפרק גט פשוט (דף קע.) והא קי"ל המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים ורבא ורמי בר חמא נמי סבירא להו הכי בפ' כל הנשבעין (דף מה:). ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים *ואם אמר פרעתיך שלא בעדים אפי' שבועה אינו צריך דהא הימניה בדיבוריה כל זמן שלא יביא עדים ואם א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן הכי גרס ר"י בעל התוספות ז"ל. [נ] והרמב"ם ז"ל כתב שחקר אחר גמרות ישנות ומצא בספרים שנכתבו לפני חמש מאות שנה והיה כתוב בהן נאמן ואי תקשה לך כיון דנאמן לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או מתו יהא נאמן לומר פרעתיך ביני לבינך במיגו דאי בעי אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו וי"ל דאין זה מיגו טוב דיותר נוח לומר פרעתיך ביני לבינך ושכחתי התראה שהתרית בי לפורעך בעדים ממה שיאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו כי יאמרו העולם הרוצה לשקר ירחיק עדיו ותימה לעיל דפריך לשמואל ממתני' אמאי לא שני מתניתין איירי באומר נתתי לך ביני לביני משום הכי לא מהימן ולעולם אימא לך אי טעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים נאמן ויש לומר דמשמע ליה לישנא דמתניתין מפני שצריך ליתן לו בעדים שצריך לברר ע"י העדים שנתנם לו ושמואל ורב פפא סברי כרבי יהודה בן בתירה. *ורב אלפס ז"ל גרים אינו נאמן ויותר מסתבר דגרס נאמן שהרי הוא אומר שקיים תנאו ופרעו בפני עדים וסוף העדים למות וכי בשביל זה יפסיד ולא היה מחויב לכתוב שובר ולשומרו לעולם וגם שמואל סבירא ליה הכי ואפשר דרב אסי לא פליג עליה בהא וכיון דהספרים חולקין [ג] ראוי להכריע כסברת שמואל : יד טו ההוא דאמר ליה לחבריה [ס] כי פרעת לי פרע לי באנפי ראובן ושמעון פרעיה באנפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי א"ל באפי סהדי פרעיה. רבא אמר להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחיה. פרש"י והמלוה טוען דסהדי שקרי נינהו וקשה לאו כל כמיניה למיפסל סהדי. וצריך לומר לפירושו דכיון דקבל תנאו נעשה כאומר לו מהימנת לי כל אימת דאמרת דלא פרעתי עד שיעידו ראובן ושמעון ולישנא דהש"ס לא משמע הכי מדקאמר להכי קאמר ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה ומה דחוי שייך להזכיר כאן כיון דמייתי סה"ד דפרעיה

הגה"ה
*כיון שאמר לו בשעת הלואה בין שא"ל לאחר הלואה צריך לפורעו בפני עדים מפני התנאי מא"ז :

הגה"ה
*וכן הלכה למעשה ואמרינן זיל פרע ליה ובדאתו פלוני ופלוני ואמרו דפרעת ליה מיחייב לאהדורי לך · מא"ז :

הוה ליה למימר להכי אמר ראובן ושמעון כי היכי דלא להימני שאר סהדי. על כן נראה לפרש דאמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים וכן פר"ח ונראה מתוך פי' [ע] דגרסינן דאם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים נאמן והאי דינא אלים טפי דכיון דייחד לו עדים נתכוין שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אבל אם פרעו בפני עדים אחרים והם בפנינו מהימני' ורב אלפס כתב דאם פרעו בפני עדים אחרים לא מהימני' לפי שקבל עליו שכל עדים יהיו פסולים להעיד בפרעון זו חוץ מראובן ושמעון *והביא ראיה מהאי עובדא דבסמוך באפי תרי דתנו הלכתא ופרעיה באפי סהדי אחריני וקאמר ליה רב נחמן כיון דקמודית דשקלתינהו מיניה הוי פרעון משמע הא לא מודה אע"ג דפרעיה באפי סהדי לא מהימני' כיון דלא תנו הלכתא. ולאו ראייה היא דר"ח לא גרים בההוא עובדא פרעיה באפי סהדי אלא פרעיה סתם וכן כתב הרמב"ן ז"ל שמצא בספרים [פ] ישנים וה"ג פרעיה ביניה לבין דיליה אבל אם באו עדים שפרע נאמנים. וכן מסתברא שלא פסל שאר עדים ולא דמי להא דאמרינן לקמן מהימנת לי כבי תרי דהתם א"ל בפירוש שיהא נאמן יותר משאר עדים אבל הכא יחוד העדים אינו אלא כדי שלא יוכל לדחותו ולומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים אבל לא פסל עדים המעידים לפנינו : ההוא דא"ל לחבריה כי פרעית לי פרע באפי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה [צ] באפי סהדי ואתניסו אתא לקמיה דרב נחמן א"ל אין קבולי קבלתינהו ואמינא ליהוו פקדון בידי עד דמייתי תרי דתנו הלכתא א"ל כיון דקמודית דקבלתינהו הא פרעך מאי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אגא ורב ששת דגמרי' הלכתא סיפרא וסיפרי [ותוספתא] וכולה הש"ס האי דא"ל הא אגא ורב ששת לבדיותא בעלמא הוא דקאמר ולא שהיה צריך לכך כי כבר פרעו ונסתלק הימנו : טז ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזפיתך אמר ליה להד"מ אתו סהדי דאוזיף ופרע אותה הלואה עצמה שתבעו אמר אביי הא מסהדי סהדי רבא

הגה"ה
*וכן הלכתא כרב אלפס ופרש"י ור"א כמיימוני :

אמר כל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי. ואע"ג דמסהדי סהדי דפרע איהו מהימן טפי לחייב עצמו ודוקא דאסהידו סהדי דאוזפיה אבל אם טען מתחלה לא לויתי ושוב אמר פרעתי נאמן [צ] דעל פיו לא הוחזק כפרן : יז ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך אמר ליה ולאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו להד"מ אמר רב ששת הוחזק כפרן [ק] אמר רבא כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה* :

הגה"ה
*כיון שלא היה חייב לפורעו בעדים שלא אמר בשעת הלואה אל תפרעני אלא בעדים אבל אם היה אומר ודאי בפניכם פרעתי ולא ביני לבינך הוחזק כפרן ורבינו ברוך מארץ יון זצ"ל אומר דגם בזה לא הוחזק כפרן כי שמא העדים שכחו כיון שלא היה צריך לעדותם · מא"ז :

יח [דף מב ע"א] ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דאוזפיתך. א"ל ולא פרעתיך מאה קבי עפצי דקיימא בשיתא שיתא. א"ל לאו בארבע ארבע הוו קיימי אתו סהדי ואמרי אין בארבע ארבע הוו קיימי אתא לקמיה דרבא חייביה. אמר ליה רמי בר חמא והא את הוא דאמרת כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה א"ל רבא קלותא דתרעא מידכר דכירי אינשי. מכאן משמע שהאומר לחבירו פרעתיך אין צריך לברר במה פרעו והיאך פרעו דהכא אע"ג דאכחישו יתיה עדים בפרעון סבר רמי בר חמא למימר כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה ורבא לא חייביה אלא משום דקלותא דתרעא מידכר דכירי אינשי אבל מעיקרא לא בעי לברורי : יט ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא אמר ליה פרעתיך א"ל [הנהו] סיטראי נינהו. אמר רב נחמן איתרע שטרא רב פפא אמר לא איתרע שטרא. ולרב פפא מ"ש מההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולא אתורי יהבת לי ואתית ויתיבת אמסחתא וקבילת זוזי א"ל הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא איתרע שטרא. הכי השתא התם כיון דקא מודה דאתורי יהיב ומתורי שקל איתרע שטרא הכא אימר סיטראי נינהו. מאי הוי עלה רב פפא אמר לא איתרע שטרא ורב שישא בריה דרב אידי אמר איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא האי איתרע אפר"ת וצריך בעל השטר שבועה. והא דאמר בפרק אלו נערות (דף לו:) האי שטרא ריעא לא מגבינן ביה דוקא כי האי ריעותא דהתם דהוה מהדר אזויפא דאימר זיופי זייף וכתב. וקשה לר"ת והא אמרינן בפרק הכותב (דף פה.) כגון אבא מר ברי דקיס לי בגויה מרענא שטרא אפומיה ואי ריעותא דשטרא בכל דוכתא הוי להטיל שבועה עליה מאי רבותא דאבא מר דקיס ליה בגויה [ר] כל עד שהיה מעיד שהוא פרוע היה מזקיקו לישבע. ותירץ ר"ת דהתם [ש] מיירי באומר [ת] שטר אמנה ושטר פסים הוא ואפילו תרי סהדי לא מהימני בהכי כדאיתא בפרק האשה שנתארמלה (דף יט.) [א] ומיהו קשה [ב] מההיא שטרא דאתא לקמיה דרבא אמר רב פפא ידענא ביה דפריע א"ל איכא אינים אחרינא בהדי דמר וקאמר התם לא יהא רב פפא כבת רב חסדא דהא מרע שטרא אפומה ואי בשטרא ריעא לא אמר אלא שיצריך לישבע אמאי בעי אחריני בהדיה ולקרעו לא קאמר כדקאמר התם קרענא ס"ד על כן נראה דבשטרא ריעא לא מיקרע קרעינן ליה ולא מיגבא מגבינן ביה כדאמרינן בפרק אלו נערות. [ג] ורב אלפסי ז"ל כתב האי איתרע שטרא איכא מ"ד דלא איבטיל ליה לגמרי אבל אי אית ביה נאמנות איתרע הך נאמנות ולא גבי אלא בשבועה ודייק מדקאמר איתרע שטרא ולא קאמר איבטל שטרא והן הן דברי ר"ח ז"ל ורב האי ורב שרירא ז"ל אמרו דאיבטיל שטרא לגמרי ומשתבע שבועת היסת דליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והביא ראיה לדבריהם מהא דאמרינן לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ואמר רב פפא איתרע שטרא והתם כיון דאתורי יהב ומתורי שקל ודאי פרעון השטר הוא ונמחל שיעבודו וליכא למימר בהאי שטרא כדקאי קאי אלא ודאי איבטל לגמרי ואיתרע שטרא דרב נחמן נמי הכי הוה מדפריך מיניה. ונראה דלאו ראייה היא דאתורי יהיב ומתורי שקל אפשר שהלוה לו מעות לקנות לו שוורים וכתב שטר עליהם כדי שיפרע לו בדמי השוורים מלוה על פה שהיה לו עליו ודמי השוורים ישארו עליו בשטר והוכחה לדבר שהניח השטר בידו ועוד הביא ראייה מהא דקאמר וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר שטרא דמיגו דלא יכול למימר להד"מ לא יכול למימר סיטראי נינהו וכיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו ודאי איבטיל שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעא הלכך משתבע ליה שבועת היסת דלית ליה למלוה גבי כלום ומיפטר גם זו אינה ראייה דאף ע"ג דלא יכול למימר להד"מ יכול למימר סיטראי נינהו ולא איבטיל שטרא.

הגהות הב"ח א האי איתרע פי' רבינו תנגאל וצריך בעל השטר שבועה :

פלפולא

נחבירו גזלתי כו' : [ז] בדרבנן תקנתא היא כו' עיין בפרק הכותב גבי פוגמת בשם הרי"ף דדוקא בשבועת היסת ולא בשבועת המשנה : [ח] ומנגדינן עיין מה שכתבתי בזה ביבמות ר"פ רבן גמליאל : [ט] ואי תפיס משל הלוה שבקינן ליה כו' וא"ת בהיכא אחרינא אי תפיס מי מפקינן מיניה והא שבועה זו דרבנן היא ובדרבנן לא נחתינן לנכסי' וי"ל הכא ה"נ דלא נחתינן לנכסי' דמשמתינן לי עד דמטי עידן נגדיה כדאמר לעיל ובצורבא מרבנן שבקינן ליה א"נ י"ל דכי אמרינן דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה ה"מ בנתבע שהוא תופס ברשות אבל תובע שתפס שלא ברשות מפקינן מיניה וזה נראה עיקר הר"ן : [י] דדמיא לפוגם שטרו הכי ודאי מסתברא מדאמרינן וכי מה בין זה לפוגם את שטרו דאי לא טובא איכא בינייהו וכ"כ הר"ר יהוסף הלוי ז"ל הר"ן : [כ] חייב וכוא שא"ל כן בפני עדים דאל"כ נאמן במיגו כ"כ מהר"ר והלך כהן סימן ע' : [ל] שהכל מין מטבע אחד עיין לעיל גבי ה"ג דינר זהב כו' תמצא פרש"י ופר"ת : [מ] הטוען את חבירו כדי יין כו' נשנה ג"כ בפרק בתרא דכתובות ושם מפורש והרי"ף לקמן קודם אין נשבעין על טענת חש"ו הראה על מקומו זה והמגיה שם בדברי רבינו לא הפסיד כמו שאכתוב שם בס"ד: [נ] *והרמב"ם ז"ל גרסינן וכן הוא בספרו בפט"ו ממלוה ולוה הלכה ב' גם בהר"ן כתב הרמב"ם במ"ס: [נ] מ"מ

חריפתא

ראוי להכריע כו' ועיין עוד בסמוך : [ס] ה"ג כי פרעת לי לא תפרע לי אלא באנפי · [ע] דגרסי' ר"ל לעיל : [פ] ה"ג ישנים דה"ג פרעיה ביניה לבין : [צ] פרעיה באפי סהדי נמשך רבינו בכאן לשטתו שדרכו להעתיק דברי הרי"ף אבל כבר הסכים לעיל לגי' רבינו חננאל דל"ג באפי סהדי אלא פרעיה סתם : [צ] דעל פיו לא הוחזק כפרן וכן פסק בפרק חזקת גבי ערער וחזר וערער : [ק] אמר רבא גרסה פי' י"ח וע"ס הוא שנ"ל לקמן עליה ההוא דא"ל כו' : [ר] כל עד כו' כדתנן פרק הנשבעין כשם שאמרו כו' וכן עד וכו'. [ש] מיירי באומר כו' אבל בהכותב מפורש בשם רבינו תם בע"א ע"ש : [ת] שטר אמנה ושטר פסים פרשב"ם בפרק מי שמת דף קנ"ד שטר אמנה למסור לך שטר מכירה קודם שקבלתי הדמים שטר פסים שפייסת נמני לכתוב לך שטר מכירה להחזיק בעשיר ליקח קרקעות ע"כ. ובפ' האשה שנפלו דף ע"ט פרש"י שטר פסים שמפייסו לקבל מתנה זו להפקיע זכות בעלה קודם נישואין ולא שיזכה מקבל זה בהם ובפ"ב דגיטין דף י"ט מפרש שטר פסים שאומר לחבירו אוהבו ומאמינו שיכתוב לו על עצמו שטר חוב כדי שיראה עשיר ושטר אמנה שכתב ללוות ולא לוה כו' : [א] ומיהו קשיא כו' בפרק הכותב כתב רבינו תירוץ לקושיא זו בשם רבינו תם עצמו : [ב] ה"ג מההיא דהכותב דההוא שטרא וכן הלשון בתוספות : [ג] ורב אלפס ז"ל

ודהיקשי לך אמאי צריכין להאי מיגו אמאי אינו נאמן לומר סיטראי בלא מיגו כמו להד"מ [ד] דמה לי טעמא דסיטראי ומה לי טעמא דלהד"מ וי"ל דטעמא דסיטראי ניהו אינה כל כך טענה ברורה ומחוורת. [ה] דחזקה לא שביק אינש מלוה בשטר עליו ופרע מלוה על פה הלכך בעינן מיגו דלהד"מ טענה בריאה הוא ומגבינן בהאי שטרא אבל פרעיה באפי סהדי דליכא מיגו לאו טענה ברורה הוא לגבות בו וגם לא איבטיל שטרא הלא איתרע שטרא לא מיקרע קרעינן ולא מיגבא מגבינן וכן עיקר. [ו] וה"מ דפרעיה באפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא · כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל ודוקא דמסהדי סהדי דבתורת פרעון יהבה ניהליה ולא ידעי אי מהאי שטרא אי משטרא אחרינא דהשתא ודאי אמרי' איתרע שטרא דליכא מיגו אבל אי מסהדי דיהב ליה זוזי ולא ידעי אי בתורת פרעון או פקדון או מתנה לא איתרע שטרא ויכול למימר סיטראי ניהו במיגו דאי בעי אמר במתנה יהבינא ניהלי' כדאמר בפרק שבועת העדות (דף לד:) מנה נתתי לך בפני פלוני ופלוני והעדים רואין אותו מבחוץ מהו אמר ליה רב המנונא והלא מה טוען אי דקאמר להד"מ הוחזק כפרן אי דקאמר במתנה נתנם לי כי עדים רואין אותו מאי הוי אלמא אע"ג דאיכא עדים דיהיב דמי קמייהו כיון דלא ידעינן אי לשם מתנה אי לשם הלואה מהימן למימר לשם מתנה נתנם וכי תימא לא דמי התם נאמן במיגו להחזיק מה שבידו אבל הכא מיגו להוציא הוא כי דייקת ביה שפיר לאו להוציא הוא דהני סהדי לאו אגופא דשטרא קמסהדי דפריע הוא אלא במקומו השטר עומד ואדמי דעלמא דיהב באנפייהו קמסהדי ולא ידעי לשום מה קיהיב להו הלכך השטר במקומו עומד לגבות ועל המעות מהימן במיגו להחזיק המעות בידו והרמב"ן ז"ל לא הודה לו דמנלן דמהימן לומר במתנה נתנם לי עד דמהימנינן ליה לומר סיטראי במיגו דבמתנה נתנם לי אדרבה יותר גריעה טענת מתנה מטענת סיטראי דאדם יותר ברצון פורע חובותיו ממה שיתן שלו במתנה ולא דמי להיא דפרק שבועת העדות דהתם לא היה חייב לו תחילה כלום ועל המעות שנתן לו בפני עדים זה אומר לשם הלואה וזה אומר לשם מתנה נאמן שהמוציא מחבירו עליו הראייה אבל הכא שהיה חייב לו מעות ויהיב ליה מעות בסתם בפני עדים כיון דלא מהימנא ליה לומר סיטראי ניהו כ"ש דלא מהימן למימר במתנה נתנם ליה דודאי לשם פרעון השטר נתנם ונראין דבריו דמתנה לא שכיחא וגריעא טענת מתנה מטענת סיטראי אבל פרעינהו בין דיליה לדיליה מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטראי ניהו וכדאבימי בריה דרבי אבהו כדמפרש בכתובות בפרק הכותב (דף פה:): **כ ההוא** דאמר ליה לחבריה [ז] מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי' סהדי אביי ורבא דאמרי תרווייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי מדנפשיה טפי מסהדי מי הימניה והלכתא כרב פפא. ההוא דאמר ליה לחבריה מהימנת לי כבי תרי אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע כי אזלינן בתר רוב דעות ה"מ באומדנא דכמה דנפישי בקיאי טפי אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי אבל אי א"ל כבי תלתא ואזיל ופרעיה באפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית [ח] וכן הלכה: **כא מתני'** אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ואין משביעין את הקטן אבל נשבעין לקטן ולהקדש: **כב כג גמ'** והא אמרת רישא אין נשבעין אמר רב (כהנא) בגדול הבא בטענת אביו עסקינן.ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאביו קטן הוא ומתניתין רבי אליעזר בן יעקב היא דתניא ראב"י אומר פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו וחכ"א אינו אלא כמשיב אבידה ופטור וראב"י לית ליה משיב אבידה פטור [דף מב ע"ב] אלא בדרבה קמיפלגי דאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי דליכפריה והאי דלא כפר ליה דאין אדם מעיז ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא קמישתמיט עד דהוה ליה זוזי ופרענא ליה הלכך רמי רחמנא שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה ראב"י סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו הוא דאין מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי. והלכתא כראב"י דאמרינן משנת ראב"י קב ונקי. ועוד דסוגיא דפירקין דלקמן (דף מז:) כוותיה דאמרינן תני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אי דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין אית לי וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה והאי סוגיא [ט] אליבא דראב"י דלרבנן אבוה מיחייב דהוה ליה מודה מקצת הטענה אבל בנו פטור כיון דיכול להעיז משיב אבידה הוי ושמעינן מינה דהלכה כר' אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה כדאמרינן במסכת סנהדרין (דף לג·) היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי או תרי אמוראי דפליגי בהדי הדדי ולא איפסיק הלכתא כחד מינייהו וסוגיא דעלמא כחד מנייהו ואזיל איהו עבד כאידך היינו טעה בשיקול הדעת ופלוגתא דהכא הוי בשיקול הדעת הלכך אי אמר ברי לי שמנה לאבא בידך ואמר ליה אידך חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב אבל אי לא אמר ברי לי פטור דהיינו דתניא מנה לי לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשין פטור ואוקי רב להא מתניתא בדלא אמר ברי לי. ואע"ג דחזינא לרבוואתא דפסקי הלכה כרבנן דאמרי משיב אבידה הוא [אנן] כתבינן מאי דסבירא לן וטעמי דפרישינן טעמי דברירא אינון ולית בהו ספיקא: ושמואל אמר לעולם מתניתין רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן. להקדש ליפרע מנכסי הקדש. תני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית. וכן הלכה. כתב ה"ר יוסף ז"ל הא דתנן אין נשבעין על טענת קטן מסתברא לן דדוקא שבועת התורה אבל שבועת היסת מיהא מחייב ושבועת התורה נמי דוקא שבועה הבאה מחמת הטענה כגון מודה מקצת ועד אחד דטענת קטן לאו כלום היא אבל שבועת שומרין שאינה באה מחמת טענה דהא טענה שמא היא כך צריך לישבע לקטן כמו שנשבע השומר לגדול וכן נמי הנשבעין מדרבנן בטענת שמא כשותפין והאריסין ודדמו להו דינן כשומר וב"ד מעמידין אפוטרופס לקטן ומשביע אותם וכן שבועת היסת דלית ביה אודיתא דלא שייך למימר משיב אבידה היא נשבעין לקטן ואע"ג דכי יתן איש בשומרין כתב [י] שדייה אכי הוא זה דעירוב פרשיות כתוב כאן ואפילו בקטן שלא הגיע לפעוטות נשבעין שבועות היסת על טענתו דלענין מקח וממכר הוא דבעינן קלא חכמה וחריפות אבל לענין טענה שטוען מנה לי בידך לא בעינן חריפותא ואין הנתבע יכול להפך את השבועה על הקטן כיון דקטן לאו בר אישתבועי הוא ואם תובעין את הקטן במידי דמטיא הנאה לידיה כגון משא ומתן [כ] ודדמי ליה וקמודה קטן קמן מחייבינן ליה למפרע ואי לא קמודה נטרינן ליה עד דגדל ומשתעי דינא בהדיה ומשבעינן ליה ואי במידי דלא מטי ליה הנאה קא

תבעי ליה [ל] כגזילות וחבלות ודדמי להו אפילו מודה לא מחייב [מ] ואפילו לכשיגדיל הקטן דפגיעתו רעה דדוקא בעבד ואשה הוא דתנן (ב"ק דף פז.) נשתחרר העבד נתגרשה האשה חייבין לשלם אבל קטן לאו בר עונשין הוא על מה שעשה בקטנותו. והרמב"ן ז"ל הקשה על מה שכתב דנשבעין לקטן שבועת שומרין דהא כתיב כי יתן איש אל רעהו בשומר שכר וע"כ משבועת שומרין מעטיה דהא לא כתיב כי הוא זה התם ועוד הא דמקשינן מרישא לסיפא ליתרץ מאי נשבעין לקטן שבועת השומרין דליכא נמי הכי דייקא דלהקדש נמי מתוקם בשבועת שומרין דתקנת חכמים הוא שלא יזלזלו בהקדשות כדמפרש בבבא מליעא (דף נח.) ונראין דבריו וגם כתב דדוקא כשהגיע לפעוטות הוא דנשבעין על טענתו שבועת היסת [נ] וכן בטענת שמא כגון השותפין והאריסין: **כד מתני'** ואלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות ואין בהן תשלומי כפל ולא תשלומי ארבעה וחמשה שומר חנם אין נשבע נושא שכר אין משלם. הא דתנן שומר חנם אין נשבע משום דקרא כי יתן דכתיב בשומר חנם איירי בשבועה וה"ה דאין משלם החיוב דידיה דהיינו פשיעה כי היכי דשומר שכר פטור מחיוב דידיה דהיינו גניבה ואבידה וכן מוכח בהדיא בשילהי החובל (דף לג.) גבי ההוא גברא דאפקידו גביה ארנקי של צדקה פשע ביה חייביה רב יוסף לשלומי ומעיקרא בעי למיפטר משום דכתיב לשמור ולא לחלק לעניים אלמא כל הני דמימעטין מהאי קרא אפילו מפשיעה ממעטי. ואפילו שומר שכר נראה דפטור אפילו מפשיעה דההוא דאפקידו גביה ארנקי של צדקה שומר שכר הוה בההיא הנאה דרב יוסף דאמר לקמן דשומר אבידה שומר שכר הוי בההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לעני והוי מצי למימר שומר שכר אין נשבע שמתה או שנאנסה אלא נקט פטור שבועה בשומר חנם ופטור התשלומין בשומר שכר משום דבהאי לישנא כתיבי בקרא וה"ה כולם פטורין משבועה ותשלומין. והוה מצי למימר שואל אינו משלם אונסין ובגניבה ואבידה דאיתקש לשומר שכר דכתיב וכי ישאל איש וי"ו מוסיף על ענין ראשון כדדרשי' פרק השואל (דף נה.) אלא כיון דתנא פטור שבועה בשומר חנם ופטור התשלומין בשומר שכר ה"ה בכולן ועוד משום הכי לא תני שואל משום דלא שייך בהקדש. אבל הרמב"ן והראב"ד ז"ל כתבו דשומר שכר חייב בפשיעה בכל אלו. אבל רב אלפס ז"ל כתב בתשובה המפקיד שטרות אצל חבירו ומודה שפשע בהו ונאבדו פטור מלשלם והדברים נראים דכיון דהוציא הפסוק אלו מכלל פרשת שומרין אין לחייבו אלא מטעם אדם המזיק ופושע בדבר ונאבד לא חשיב אדם המזיק שהרי פשיעה [ס] בבעלים פטור אלא ודאי לא מיקרי אדם המזיק כיון דלא אפסידיה בידים אלא שבפשיעה שלא שמרו כראוי נפסד אלא שמדין שומר חייבתו תורה הלכך בבעלים פטור וכיון שהוציאה תורה את אלו מדין שומרין פטורין אף מפשיעה והא דאין נשבעין על אלו ה"מ בפני עצמן אבל ע"י גלגול נשבעין דתנן (קדושין דף כו.) נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן ובפני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא שבועה דאורייתא אבל מדרבנן נשבעין עליהן דה"ג בפרק הכותב (דף פז:) בענין הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא וכו' אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דלידק: רבי מאיר אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש ר' מאיר מחייב שבועה וחכמים אומרים כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע [ע] ואוקימנא דבענבים העומדות ליבצר קמיפלגי דר' מאיר סבר כבצורות דמיין [פ] ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין: **כה אין** נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין · כיצד א"ל בית מלא פירות מסרתי לך כיס מלא מעות מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור: **כו זה** אומר עד הזיז [צ] וזה אומר עד החלון חייב. הא דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה אין לפרש דמכסף נפקא שהוא דבר מסויים שתי מעות דהא לרב משמע לעיל דאייתר כסף לכפירה ופי' ריב"א דנפקא לן מהאי דרשא דברים מרובה שלמה למעוטי דבר שאין מסויים והיינו שלא במדה ובמשקל ומנין ובמכילתא מפרש ליה מכסף או כלים מה כסף שדרכו להמנות אף כלים שדרכן להמנות מכאן אמרו כל טענה שאין במדה וכו': [דף מג ע"א] **גמ'** אמר אביי לא שנו אלא דאמר בית סתם אבל א"ל בית זה ידיע טענתיה רבא אמר אפילו בית זה פטור ואין חייב עד שיטעננו דבר שבמדה ומשקל ומנין ומודה לו דבר שבמדה ומשקל ומנין. תניא כוותיה דרבא כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי פטור מנורה גדולה יש לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור אזור גדול יש לי בידך אין לך בידי אלא אזור קטן פטור כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב מנורה בת עשר ליטרין יש לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב. כללו של דבר אין חייב עד שיטעננו דבר שבמדה ושבמשקל ומנין ויודה לו דבר שבמדה ומשקל ומנין. כללו של דבר לאתויי מאי לאתויי בית זה דלא מ"ש מנורה גדולה ומנורה קטנה דפטור מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו בת עשר ובת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר רבי אבא בר ממל שאני מנורה הואיל ויכול לגורר' ולהעמידה על חמש ליטרין: **כז מתני'** המלוה את חבירו על המשכון ואמר סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתך עליו וה' דינרים היה שוה חייב מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון. כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל היכא דאמר מלוה אנא לא ידענא כמה היה שוה אבל ידענא שהיה שוה יותר ממה שהיה לי עליו ואין יודע כמה הוה ליה מחויב שבועה ואין יכול לישבע ומשלם כדאמר בפרק דלקמן (דף מז:) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל אם רצה הנתבע להחרים סתם על אשנוטל ממונו ולא היה לו ליטול אין מונעין אותו בכך אבל שבועה לא מחייבינן· ויש מקשים על דבריו דכיון דלא ידע כמה היה שוה לא מיחייב שבועה דהא לא מודה בדבר שבמדה ומשקל ומנין והוה כההיא דתנן אלא מה שהנחת אתה נוטל והיכי דמי מחויב שבועה ואין יכול לישבע כגון מנה לי בידך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא

הגהות הב"ח א׳ להחרים סתם על מי שנוטל :

פלפולא

ז"ל כתב כו' תמיה דבפ' הכותב לא הזכיר גם שני הפי' דבכאן וכתב פי' אחר לגמרי ע"ש: [ד] ה"ג דמה לי טענה דסטראי · ומה לי טענה דלהד"מ וי"ל דטענה דסטראי: [ה] דחזקה לא שביק כו' ע' מ"ש בזה בפ' הכותב: [ו] וה"מ דפרעי' כו' פיסקא: [ז] מהימנית לי כל אימת עיין בר"פ זה בורר: [ח] וכן הלכה ברי"ף כתב בכאן הטוען כדי שמן וכו' ככר כתבינהו בפרק שני דייני ויראה לי שבטעות מהסופר נשמט בדברי רבינו דודאי דאיתו כתביה דהא בפרק שני דייני מפרשינן למתני' דלא כפשטה ונמצא שצורך גדול הוא לנראות מקום ההוא: [ט] אליבא דראב"י דאמר ל"ש בו ול"ש בבנו אינו מעיז וכדאוקימנא אליבא דרב דאמר ברי לי הלכך לאו משיב אבידה הוא לשון הרי"ף: [י] שדייה אכי הוא זה דעירוב פרשיות כתוב כאן ואע"ג דלעיל [כתב] ושבועת שומרים איכא פלוגתא כו' מסיק דלא למיעקר מכאן לגמרי הכי נמי לא מיעקר לגמרי· דכי הוה טענת שומרין כמו במלוה דכי הוא זה הויא נמי בשומרין כמו שמסיק רבינו בסוף הגוזל קמא · אה"נ דבעינן איש דווקא: [כ] ודדמו ליה עיין בפרק שני דייני סי' ז':

חריפתא

[ל] כגזילות וחבלות בדפוס ישן ליתא אלא כחבלות וכן הוא בקצור אבל בטור סימן ל"ו כניזקין וחבלות ועיין בפרק שור שנגח ד' וה' דלענין שורו שהוחזק נגחן מעמידין להם אפוטרופוס כי היכי וכו' ומשלמים מן העלייה: [מ] ואפלו לכשיגדיל וכ"כ בפרק החובל ובס"פ כיצד הרגל ובפ"ק דב"מ: [נ] וכן בטענת שמא כו' נמי דווקא כשהגיע לעונת הפעוטות כ"כ בטור סימן ל"ו: [ס] ה"ג בסוף פרק הזהב בבעלים פטור ואלו חשיב אדם המזיק אמאי פטור בבעלים אלא ודאי וכן כ"ל להגיה בכאן ועיין מה שכתבתי שם על זה: [ע] ואוקימנא דף מג ע"א: [פ] ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין לכאורה כך הלכה וכ"כ הטור בסי' צ"ה שכך דעת רבינו וסכ"כ ר"ת אבל אין זה אמת דבהדיא כתב רבינו דכל העומד לתלוש כתלוש דמי בפרק הכונס ובפרק יש נוחלין ובפרק האשה שנפלו גם התוספות דפירקין ודהכונס ובפרק נערה שנתפתתה דף כ"א כתבו בשם רבינו חננאל דכר"מ קים לן לכך צריך לומר דרבינו סמך על אותן המקומות המפורשים בהם דקי"ל דכתלוש דמיין ועוד כתבתי להקשות על הטור יותר בספרי תוספות יום טוב בפרק יש נוחלין: [צ] וזה אומר

עד

ידענא ועוד שהרי אינו כופר בשתי כסף א[ק] שהוא אומר שאין יודע כמה הוא שוה ומיהו כל הגדולים הסכימו לדברי ה"ר יוסף ז"ל שהרמב"ם כתב בהלכות שאלה ופקדון פ"ה המפקיד פירות אצל חבירו שאין מודדין וערבן עם פירותיו ולא מדדן הרי זה פושע. בעל הפקדון אומר כך וכך הוו והשומר אומר איני יודע ישלם בלא שבועה שהרי חייב בעצמו בתשלומין ואין יודע כמה הוא חייב ונמצא מחויב שבועה שאין יכול לישבע וכזה הורו רבו הר"ר יוסף ז"ל ורבו. והרמב"ן תי' ודבריו אין מובנים ונראה דלא קשה דכיון שאומר יודע אני שהיה שוה יותר ממה שיש לי עליו הודה ששוה פרוטה יותר שפחות משוה פרוטה אין נחשב שוויו [ר] בחפץ אחד ואם לא יגיע לשוה פרוטה אינו מונה אותו הלכך זה שאומר שהיה שוה יותר מסלע ע"כ בפרוטה הודה הרי יש כאן הודאת ממון וכיון שהודה בסתם אין בכלל הודאה זו אלא פחות שבממון ואין יכולין להוציא ממנו אלא בפרוטה והוי כאילו הזכיר בפירוש שוה פרוטה יותר הלכך על כל השאר יאמר שאיני יודע ואילו כפר על השאר יש כאן כפירת שתי כסף וכיון שאמר אין יודע הוי מחויב שבועה שאין יכול לישבע ולא דמי לבית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל דהתם אין הנתבע משיב שמא אלא כך הוא אומר מה שאמרת שבית מלא הפקדת אצלי מזה לא נתתי לבי לידע אם היה ממש [ש] מלא וגם הטענה אינה כל כך בריאה שכן מורגל בלשון מלא שבית שהוא קרוב להיות מלא קורין אותו בית מלא פירות אבל זה אני יודע בודאי שכמו שהנחת אתה טול הלכך אין כאן הודאה כלום כיון שלא טען ולא השיב דבר שבמדה ומשקל ומנין שהרי לא טען עליו אלא חסרון פירותיו והלה אומר שלא חסרו : **כח אבל** האומר כך וכך פירות הפקדתי אצלך והלה אומר פירות הפקדת אצלי ואיני יודע כמה היו אם לפי טענת המפקיד [ת] היו שוין שתי כסף גוהנפקד אומר יודע אני שהיו שוין פרוטה ואיני יודע כמה היו שוין יותר יש כאן חיוב שבועה [א] אבל אם אמר פירות סתם ולא הודה בשוה פרוטה אין בהודאתו משמעות של שוה פרוטה שאף בפחות משוה פרוטה קרוין פירות והרמב"ן ז"ל הביא ירושלמי לקיים דברי הגדולים והכי איתא בירושלמי בשילהי דהאי פירקא סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור וכו' והלה אומר איני יודע. דרבא בר יונה בש"ר יאות לית את ידע [א] אהין ידע ר' יהושע דרומי בעי קומי דר' מנא תמן איתמר לית את ידע וכה איתמר הכי תמן יש חילול שבועה וכה אין חילול שבועה פירוש א"ל סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר איני יודע כמה שוה יותר על חובו הרבא בשם רב חייא שאם הוא אין יודע חבירו יודע ונוטל [שלא] בשבועה. ופריך תמן איתמר נוטל בלא שבועה שאם זה אין יודע שכנגדו יודע וכה איתמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ולא אמרינן אם זה אין יודע שכנגדו יודע [ב] ולשון הירושלמי משונה דאיפכא הוה ליה למימר במקום תמן כה ובמקום כה תמן ומשני תמן יש חילול שבועה. וכו' פירוש הכא השבועה חלה לפי שהוא מחויב שבועה וכיון שאין יכול לישבע משלם אבל במנה לי בידך שאמר על הכל אין יודע לא תחול שבועה עליו הלכך פטור. עוד הקשה ה"ר יוסף על דבריו מתוך הירושלמי דפרק הכונס חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק צרור אירעו אונס וכו' ונדחק הרבה לפרש ואין ענייננו לכאן כלל דבירושלמי מייתי לה על עשו תקנת נגזל באשו. ובפרק הכונס (סי' טז) פירשתיו : **גמ'** [דף מג ע"ב] (מי נשבע מי שהפקדון אצלו) אהייא אילימא אסיפא תיפוק ליה דשבועה גבי מלוה הוא אמר שמואל ארישא וכן אמר רבי יוחנן ארישא מאי רישא סיפא דרישא. סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא ואמור רבנן לישתבע מלוה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון רב אשי אמר זה נשבע וזה נשבע. פירוש הלוה צריך לשבע דג' דינרין היה שוה והמלוה צריך לשבע שאינה ברשותיה דחיישינן שמא נתן עיניו בה כדאמרינן בפ' המפקיד (דף לד:) והכי קאמר מי נשבע תחלה מלוה נשבע תחלה שאין ברשותו ואח"כ ישבע הלוה כמה היה שוה שאם ישבע הלוה תחלה כמה היה שוה שמא יוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל : **כט אמר** שמואל האי מאן דאוזפיה אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עליה אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי. אבל תרתי קתתא לא אמרי' אם אבד חד אבד פלגא. אבל אי אבדו תרוייהו אבד אלפא זוזי ורב נחמן אמר אפי' תרתי קתתא אבד חד אבד חמש מאה אבד אידך אבד חמש מאות. אבל קתא ונסכא לא. פרש"י כיון דנסכא מידי דפרעון הוא לא קבליה עליה אלא לפרעון. כיון דיהבי' בהדי קתא דלאו מידי דפרעון הוא ודאי נסכא יהיב לפרעון וקתא למשכון. אבל בחד נסכא או בתרי נסכי מודה רב נחמן דהוי משכון כמו חד קתא או תרי קתי דאל"כ [ג] מאי פריך ממתניתין לשמואל אליבא דרב נחמן. אי נמי ה"פ אבל קתא ונסכא לא אמרינן אבד קתא אבד פלגא אלא כל חד לפי שווייו אם הנסכא שוין עשר קתי אבד נסכא אבד עשרה חלקים אבד קתא אבד חלק אחד עשר. תנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ואמאי לימא הא קבילתיה מתניתין בדפירש כי קאמר שמואל בדלא פירש זו היא גירסת רוב הספרים וכן גרס רש"י. ור"ח ור"ת גרסי איפכא ומוקי דשמואל בדפירש שאם יפסיד המשכון יפסיד החוב ואפי' הכי הרי קתני לא כי לא היה התנאי אלא אם כן אם הפסיד כל המשכון וכי תימא מאי אתא שמואל לאשמועינן פשיטא דכל תנאי שבממון קיים ויש לומר דאתא לאשמועינן דלא הוי אסמכתא דלא דמי לאם אוביר ולא איעביד אשלם אלפא זוזי ב"מ (דף קד.) ושאר אסמכתות שקונס את עצמו כדי להבטיח את חבירו ולהסמיכו על דבריו ולא כוון מעולם להקנות אלא כדי שיאמינו חבירו אומר כך אבל הכא מה לו לתנאי זה אם אין בדעתו לקיים ור"ת פירש הא דאוקימנא להא דשמואל בדפירש לא שפירש בהדיא שיפסיד כל החוב אלא בדאומר אע"פ שאין שוה כל החוב קבלתיה ואשמועינן דבכה"ג הוי קבלה כנגד כל החוב ור"ת פסק דלא כשמואל מדקאמר בשמעתין בדלא שוי שיעור זוזי כ"ע ל"פ דלית להו דשמואל וכן כתב בה"ג וליתא לדשמואל ואין נראה לר"י הזקן דקיימא לן הלכה כשמואל וכרב נחמן בדיני ונהרדעי סברי כוותיה ולא נחלק עליהם אדם. וקשיא דמתניתין תירץ לה שפיר בדפירש ועוד דלרבה דפליג עליה דרב יוסף בשומר אבידה דקיימא לן הלכתא כוותיה וקצת מהראיות כתבתי (בפ"ב דב"מ סי' יז) ואוסיף לכתוב דבפ' אלו מציאות (דף כט.) אמרינן דלרבה דאמר שומר אבידה שומר חנם בהנאת שימושה שהתירו לו להשתמש בדמי אבידה נעשה שומר שכר ולרב יוסף דהוי שומר שכר בהנאת שימוש נעשה שואל וחייב באונסין ובפרק המפקיד (דף מג.) גבי המפקיד מעות אצל שולחני מותרין ישתמש בהן לפיכך אם אבדו חייב באחריותן מוכח דסבירא ליה לרב נחמן נאנסו לא מיחייב באונסין והלכתא כרב נחמן בדיני. ויש רוצים לדחות דגבי נפקד שדינו להיות שומר חנם בשכר הנאת שימוש העליהו מעלהו אחת ויהיה שומר שכר דהואיל ונהנה מהנה אבל באבידה שהיה מתחלה שומר שכר בשכר הנאת שימוש תעליהו מעלה אחת דהואיל ונהנה מהנה ומתחייב באונסין ולאו דיחוי הוא דכל הנאת שימוש שוה לזה כמו לזה ואם באבידה נתוספת לו פרוטה דרב יוסף וכי בשביל תוספת שכר יתחייב באונסין [ד] אין חילוק בשומר שכר בין ששכרו מרובה בין ששכרו מועט. ויש שמביאין ראייה דהלכה כרב יוסף מדקאמר בשמעתין לא דכ"ע אית להו דרב יוסף ודרבה כתנאי וכי מוקי נמי מילתיה כתנאי מוקי לה כרבי אליעזר [ה] וקיימא לן דר' אליעזר שמותי הוא ולאו ראייה היא דמסקנא דשמעתין לפום האי דקאמר דכ"ע לית להו לדשמואל ורבא קאמר דבדשמואל קמיפלגי ולא שייכא מילתייהו אמילתיה דרבה. ורבה כב"ע וכי תימא מ"מ סוגיין דשמעתין מוקי מילתיה דרב יוסף כב"ע ודרבה כתנאי וכרבי אליעזר אע"ג דרבה מצי לאוקמיה דבדשמואל קא מיפלגי מכל מקום סתמא דהש"ס לא משמע ליה לאוקמי פלוגתייהו בהכי הא לאו מילתא היא דכל סוגיא זו עיקר בנויה על יסוד זה דקאמר לימא בדלא שוי שיעור זוזי קמיפלגי ואורחא דהש"ס בכל דוכתא לדחות מאי דבעי למימר ואי הוה מצי למימר לא בדלא שוי שיעור זוזי דכ"ע אית להו דשמואל הוה אמר הכי אלא זה אי אפשר דאי בדלא שוי אבדו מעותיו כ"ש בדשוי הלכך הוצרך לומר דכ"ע לית להו דשמואל כדי לדחות הא דבעי למימר דבדשמואל קמיפלגי ולפי זה הדחוי הוצרך לומר ולהעמיד פלוגתייהו בדרבה ורב יוסף ומילתא דרב יוסף כב"ע ורבה כתנאי אבל רבה דהלכה [ו] כוותיה מוקי פלוגתייהו בדשמואל ורבי עקיבא כשמואל והלכתא כשמואל ועוד מדקמסדר גמרא לאוקמי סתם מתניתין כוותיה בשילהי השוכר האומנים (דף פב.) אלמא דהלכתא כוותיה ועוד ראייה דמדמי בשמעתין ההוא דאע"פ שאינו שוה אלא פלגא לדשמואל ובפרק הזהב (דף מח:) מדמי לה לדרבי יוחנן דאמר ערבון כנגד כולו הוא קונה ואם כן ר' יוחנן אית ליה דשמואל והלכתא כרבי יוחנן דהתם דרב הוא דפליג עליה ורב ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד ראייה דלא נוכל לפרש מילתיה כתנאי וסבר [ז] כר' אליעזר אבל לר' עקיבא מודה רבה דכשומר שכר דמי דהא בפ' אלו מציאות (דף כט.) גבי פלוגתא דרבי עקיבא ורבי טרפון בדמי אבידה קאמר דאליבא דרבה פליגי רבי עקיבא ורבי טרפון בגניבה ואבידה דלרבי טרפון מיחייב ולר' עקיבא פטור וא"כ לר' עקיבא נמי שומר חנם הוי אליבא דרבה ועוד ראייה דהלכה כרבה דבפ' האומנין (דף פד.) דמוקי מתניתין דלא כרבי אליעזר ואליבא דרב יוסף הוה מצי לאוקמי מתניתין כדברי הכל ובמלוה שאין צריך למשכון אלא משום דלית הלכתא כרב יוסף לא בעי לאוקמי הכי ומכל אלו הראיות ברורות נראה דהלכה כרבה וכדשמואל בדפירש כדברי ר"ח [ח] כי כל דבריו דברי קבלה ומ"מ המלוה על המשכון [ט] לא שנא משכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו ול"ש הלוהו מעות [י] (א) ול"ש הלוהו פירות שומר שכר הוי שאם אבד או נגנב [כ] והיה המשכון כנגד החוב אין ללוה על המלוה ולא למלוה על הלוה כלום אלא יצא משכנו בחובו ואם החוב יותר על המשכון הלוה נותן למלוה היתרון ואם דמי המשכונות יתירים על החוב (ב) אין המלוה נותן ללוה היתרון ואם אבד באונס נשבע המלוה כדין שבועת שומרין וגובה כל חובו : **הדרן עלך שבועת הדיינין**

פרק שביעי

א [דף מד ע"ב] **כל** הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו השכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים דינרין שיש לי בידך והוא אומר נתקבלת מהן דינר זהב : כל הני נשבעין ונוטלין תקנת חכמים הן ואפילו הכי בעי איסתבועי כעין דאורייתא בנקיטת חפץ ולא מפכינן לה כך הורו הגאונים : **גמ'** [דף מה ע"א] נשבעין ולא משלמין מנלן דס"ד בעד אחד לא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש העד אלא ישבע התובע ותהיה השבועה במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים וכן במודה מקצת כיון דממונא אית ליה גביה ואידך עביד לאישתמוטי אימא ישבע התובע ויטול [א] דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם [ב] וקרא יתירה הוא דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא ידענא דשומר מישתבע ולקח בעליו ולא ישלם למה לי לומר על כל הנשבעין שבתורה שמי שעליו לשלם הוא נשבע : השכיר מאי שנא שכיר דתקינו ליה רבנן דמישתבע ושקיל אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דבעל הבית טרוד בפועליו ושדיוה אשכיר משום חיותיה דשכיר וליתיב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית. [דף מה ע"ב] א"ה אפילו קיילה נמי לישתבע שכיר דהכי קן ליה ולשקול אלמה תנן אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המע"ה קיילה ואלא מידכר דכירי איכפי אי הכי עבר זמנו נמי אלמה תנן עבר זמנו אין נשבע ונוטל חזקה אין בעל הבית עובר משום בל תלין והא אמרת בעל הבית טרוד בפועליו ה"מ מקמי דלימטי זמן חיוביה אבל מכי מטי זמן חיוביה רמי אנפשיה [ג] ומידכר : אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא

הגהות הב"ח א ועוד שהרי אינו כופר בשתי כסף ומודה פרוטה שהוא אומר שאין יודע כמה הוא שוה : ב שאין יכול לישבע וישלם וכזה הורו רבותי' והר' יוסף ז"ל רבו : ג היו שוין שתי כסף ופרוטה והנפקד : ד והלה אומר איני יודע ר' בא ור' יונה בשם רב יאות לית את ידע : ה יותר על חובו ר' בא בשם רב חייב כו' ונוטל בלא שבועה ופריך תמן :

הגהות הגרי"פ [א] עי' ש"ך סי' ע"ב ס"ק ג שהביא דברי הרא"ש ונתקשה בפירוש דבריו .

פלפולא חריפתא

עד המלון חייב מוקי לה רבינו בפ"ק דב"מ בשיטה דהילך דמיירי בהרקיבו הפירות בפשיעתו דאל"כ הילך הוא ופטור : [ק] **שהוא** אומר שאין יודע כמה היה שוה ושמא בהודאתו יש כל כך עד שבכפירתו יש פחות משתי כסף : [ר] **בחפץ** א' גרסי' ועיין לקמן דבפירות נחשב : [ש] צ"ל דה"ג ממש מלא אבל זה אני יודע וכו' עד אתה נוטל ואח"כ גרסינן וגם הטענה וכו' עד מלא פירות : [ת] **היו** שוין שתי כסף כלומר ופרוטה וכדלעיל ועוד בספ"ק דלקמן ובקצור כתב יד מצאתי דגרס שם בהדיא ופרוטה : [א] **אהין** ידע ג"ר' ופירושו כזה כך ראיתי בספר יפה מראה ריש פרק היה קורא : [ב] **ולשון** הירושלמי משונה עיין בפ' שבועת הפקדון וברפ"ב דע"ז : [ג] **מאי** פריך ליסני ליה בנסכא : **אליבא** דרב נחמן רמיא דאמר רב נחמן אבל כו' משמע כ"ש דלשמואל הכי הוא : [ג] **ה"ג** שפיר בדפירש ועוד : [ד] **אין** חילוק בשומר שכר ובס"פ המפקיד כתב דיחוי אחר בשם הראב"ד : **כר'** אלעזר גרסינן וכן לקמן : [ה] **וקיימא** לן דר"א שמותי הוא דאל"כ ר"א לאו חבירו דר"ע הוא וכמ"ש בסוף האומנים וכן הוא בפרק כירה : [ו] **כוותיה** פי' כוותיה דר' עקיבא וע"ש : [ז] **כר'** אלעזר גרס וכן לקמן : [ח] **כי** כל דבריו דברי קבלה נ"ל דר"ל דבריו בגירסות אבל בפסק הלכה סברא דנפשיה הוא שהרי בכמה מקומות מצינו שפוסקים דלא כוותיה אבל בספ"ק דנדה כתב רבינו ג"כ לענין פסק שלא מלאו לבו לחלוק עליו שדבריו דברי קבלה : [ט] ל"ש משכנו בשעת הלואתו וכו' עיין בפ"ק דקידושין גבי מנה אין כאן משכון אין כאן : [י] **ול"ש** הלוהו פירות עיין ס"פ האומנים : [כ] **והיה** המשכון כנגד החוב דכנגד החוב הוי כאילו פי' טור סי' ע"ב וכ"כ בתוס' אבל מאי דמסיים בטור שמקבלו בתורת פירעון לאו ממש לפרעון דא"כ אפי' באונסים חייב : הדרן עלך שבועת הדיינין

פרק שביעי [א] **דכתיב** ולקח כו' שיטוא הוא : [ב] **וקרא** יתירה כו' דאי לאו קרא יתירא לא הוה שמעינן בעלמא בע"א ומודה מקצת דהוה מוקמינן קרא דוקא אשומרים דביה כתיב : [ג] **ומידכר** ושד דאין

תפארת שמואל

(א) ול"ש הלוהו פירות ש"ש הוי כ"ב ואף שקצת הלשון דחוק לפי' ר"י הוא ש"ח וכ"פסקי ר"ת ור"י הוא וכן בטור סימן ע"ב לא כתב רק ש"ח לפי' ר"י וכתב ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל וממש כהאי פיסקא וכולם אמת כי מה שלא כנגד מעותיו הוא ש"ח ופטור מגנבה וכו' וכנגד מעותיו חייב לאו משום ש"ש אלא שהוא כפירש שמקבל נגד דמיו · וכ"כ לעיל בס"פ האומנין כהאי לישנא וכ"כ מהר"מ פרק שבועות הדיינין ובס"פ האומנים והוא עיקר · ולא הכל ש"ש פסק הרי"ף והרמב"ם ורוב הגאונים זולת ר"ת ור"י ומהר"מ : (ב) אין המלוה נותן ללוה היתרון . לכאורה נראה לפרש דוקא בשעת הלואתו הוי ש"ש ממש לכ"ע על כל המשכון מדר' יצחק ומשום שיש בו צד קנין כדמוכח להדיא בסוגיא ע"ש · ומ"מ נראה שלא לחלק דלעולם כל מה שיתר על החוב הוי ש"ח כמו בשעת הלואה גם לא הוי אפי' כנגד מעותיו אלא ש"ש ולא שיתחייב באונסין כדעת רש"י עמ"ש הרא"ש פ"ק דקידושין :

שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן (יישר) איתמר נמי א"ר מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך וכן הלכה. ואע"ג דרמי בר חמא שבח להא שמעתא ופריך ליה רבא אם כן שבועת שומרין דחייב רחמנא היכי משכחת לה ודחיק למימר דאפקיד ליה בשטר [ד] ואנן קי"ל דשבועת שומרין איתא במפקיד אפילו שלא בעדים בין בשטר ושלא בשטר דמיגו דלהד"מ הוי מיגו דהעזה ולא אמרינן מיגו והשתא ההיא דשכיר נמי הוי מיגו דהעזה וי"ל דהך דפריך רבא [ה] מעיקרא לאו פירכא היא דהאי שבועת שכיר דתקנת חכמים היא ובמיגו כל דהו אוקמיה אדיניה: **ב מכלל** דתרוייהו סבירא להו דהמפקיד אצל חבירו בעדים אין צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו בעדים. פר"ת ולית הלכתא הכי אלא כרב חסדא דפ' המוכר את הבית (דף ע׳) דהמפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בעדים ואי טעין ואמר החזרתי לך נאמן ובשבועה דלא יכול למימר שטרך בידי מאי בעי מיגו דאי בעי אמר נאנסו ומהימן בשבועה. [ו] ולפר"ת גם הכא נמי ה"פ צריך להחזיר לו בעדים אם רוצה ליפטר מן השבועה וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דלית הלכתא הכי: **ג ועוד** כתב דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה אלא לאפטורי ממונא דהא שבועת שומרין דאיכא למימר מיגו וכן מודה מקצת ועד אחד איכא למימר אבהא מיגו ואפי' הכי מישתבעי הלכך האי מאן דתבע ליה לחבריה לקמן לדינא וא"ל דשותפא דידי הוית [ז] ופליגנא בהדך ואתנאי עלך מקמי דנפלוג בהדך דתשתבע לי על שמא וקמודי ליה חבריה דשותפא דידיה הוה מיהו קאמר דלא אוני ליה בשוה פרוטה מעולם אע"ג דליכא סהדי בההיא שותפותא ואיכא למימר מיגו לא איפטר מההיא שבועה אלא משבעינן ליה ודבריו אינן מוכנים לי [ח] כיון דמיגו דאורייתא הוא מה לי ממון מה לי שבועה אטו שבועה לאו ממון הוא דזימנין דלא בעי אישתבועי וקיהיב ממונא ומה שאמר דבשבועות שומרין איכא מיגו הא כבר כתבינן לעיל דמיגו דהעזה הוי [ב] ומה שכתב דבמודה מקצת איכא מיגו הא אמרינן חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח וליכא מיגו וגם בעד אחד לא ידענא מאי מיגו איכא: **ד ומקצת** הגאונים כתבו שהמלוה על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במיגו דלקוח הוא בידי דלא שקיל בלא שבועה חמורה ומני ליה בהדי נשבעין ונוטלין דמתני' דמוציא מחבירו הוא ולית ליה אלא בשבועה חמורה וזה נוטה קצת לדברי ה"ר יוסף ז"ל דלא אמר מיגו לאפטורי משבועה ועוד אמרו הגאונים טעם אחר כיון דלאו אגופיה דמשכון קטעין אלא בעי לאפוקי ממונא מרשותא דחבריה לית ליה בלא שבועה חמורה. והביאו ראייה ממה ששנינו (ב"ק דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואילו טעין ממך לקחתי' נאמן בשבועות היסת ועכשיו נשבע ונוטל כעין שבועה דאורייתא וכן במשכון. וכן נמצא בתשובת שאלה לרב אלפס שאלו מקמיה בעסק שמעון דטעין ליה לחבריה אית לך גבאי ספר מקרא וההוא ממושכן לי ביותר מדמיו וראובן אמר שאולה היא בידך והשיב [ט] שאם אין דרך המקום להשאיל אותה מקרא וכיוצא בה יהיה שמעון נאמן עד כדי דמיהן ולא יותר אחר שישבע שבועת התורה שאין עליה פחות ממה שהיה שוה אלמא צריך לישבע שבועת התורה [י] אע"פ שהוא נאמן לומר לקוחה היא בידי וכ"כ רב האי גאון ז"ל: [דף מו ע"א] א"ר ירמיה בר אבא שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי ובעל הבית אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נאמן ואמר להם בזה ישבע בעל הבית ויפסיד אומן. ואפי' אי טעין לא קצצתי לך אלא אחת ואותה פרעתי לך דהשתא הוי כופר הכל קאמר שמואל דישבע בעל הבית דמשום טירדא דבעל הבית ראו חכמים שראוי לתקן כאן שבועה וראויה להטיל על בעל הבית והיכא דחולקין בפרעון דבעל הבית הוא בודאי שוכח עקרוה ממקומה והטילוה על השכיר אבל כשחולקין בקציצה דבעל הבית בקציצה זכור הניחו שבועה במקומה על בעל הבית. תדע שכך הוא מדפריך איני והא תני רבה בר שמואל קצץ המוציא מחבירו עליו הראייה ואי לא מייתי ראייה פקע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן ומה טעה הש"ס לפטור בעל הבית והלא מודה מקצת הוא אלא ודאי מילתא דשמואל וברייתא איירי בכופר הכל [כ] ואפילו הכי קאמר שמואל דישבע: **ה מתני'** הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וא"ל תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם הודאה במקצת כיצד אומר לו שני כלים נטלת והוא אומר לא נטלתי אלא א' [א] למשכנו: **גמ'** ודלמא לא משכן מי לא א"ר נחמן האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל [ל] ואיקטליה לדיקלא דפלניא ואשכחיה דקטיל ושדי לא אמרינן דאיהו קטליה דעבד איניש דגזים ולא עביד אימא ומשכנו. וליחזי מאי משכנו אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו וכגון שראו העדים שהטמין כלים שאין יכול לכפור ולומר שלא הטמין כלום אי נמי ידעו במקצת כלים שהטמין והוא טוען שהטמין [מ] יותר ממה שידעו העדים דא"ר יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא [דף מו ע"ב] ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן ולא אמרן אלא בבעל הבית שאין עשוי למכור כליו אבל בבעל הבית העשוי למכור נאמן ובעל הבית שאין עשוי למכור נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן דאמרינן דלמא דמי אילטריך ליה וזבין ושאין דרכן להטמין נמי לא אמרן אלא באינים דלא צניע אבל באינים דצניע אורחיה הוא ובאינים דלא צניע נמי לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל זה אומר לקוחין [נ] וזה אומר גנובים לאו כל כמיניה דאחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן ואפי' אית בהו כל הנך לדדין לריעותא ודקדק רב אלפס ז"ל מדקאמר אחזוקי איניש בגנבי לא מחזקינן שמעינן דאם היה מוחזק ומפורסם בגנב וראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ואמר לקוחין הן בידי אם בעל הבית שאין עשוי למכור כליו וזה אומר גנובין הן נאמן דהא מוחזק ועומד מעיקרא בגנב: וכלהו נמי לא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן. זו היא גירסת רש"י. וקאי על בעל הבית שאין עשוי למכור כליו ואין דרכן להטמין ובאינים דלא צניע ואמר שאולין ובאיתנהו לכולהו אמר שאינו נאמן בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר וקשה לר"ת מהא דאמרינן בסמוך רבא אפיק זוזא דסרבלא וסיפרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר וצ"ל דמיירי כשראו שהטמין אביהן ובעל הבית שאין עשוי למכור כליו ודברים שאין דרכן להטמין ואינים דלא צניע ולא משמע הכי מדלא נקט אלא דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ועוד [ס] דבמילתא דרב הונא בר אבין לא הזכיר אלא דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ועוד דבשילהי המקבל (דף קטו:) אמרינן ההוא גברא דחטף סכינא דאשכבתא מחבריה אתא לקמיה דאביי אמר ליה זיל אהדר ליה ופריך מהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא דיכול לטעון עד כדי דמיהן ומשני התם לא עבידי דמושלי ומוגרי אבל הכין עבידי איניש דמושלי ומוגרי הלכך לא מהימן למימר לקוח הוא בידי אלמא בההוא טעמא לחודיה סגי. לכן נראה לר"ת כגר"ח ובכולהו נמי לא אמרן אלא דברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר וקאי אהא דקאמר אבל בעל הבית שעשוי למכור כליו נאמן וההיא מיירי אפילו בדברים שאין דרכן להטמין ואפילו באינים דלא צניע ואהא קאמר ובכולהו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר דאז הוא נאמן בכל ענין אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו אית בהו כל הני לדדין לטיבותא. כללא דמילתא דברים שאינם עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר לקוחין הן בידי אם לא שראוהו שהטמין ובעה"ב שאין עשוי למכור כליו ואין דרכו להטמין ואינים דלא צניע וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחים ואם יחסר אחד מכל אלו הצדדין נאמן ודברים העשוין להשאיל ולהשכיר וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אינו נאמן אפילו בעל הבית העשוי למכור כליו וכלים שדרכן להטמין ואינים צניע ואפילו לא ראוהו שהטמין כך כתב רב אלפס ז"ל בפרק המקבל גבי סכינא דאשכבתא וכן מוכח התם. אבל ר"ח ז"ל פירש דוקא ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו אבל לא ראוהו נאמן וכך כתב רב האי גאון בספר מקח וממכר בשער מ'. ומסתבר כרב אלפס דאין לחלק כלל בין ראוהו שהטמין כלים העשוין להטמין ואינים דצניע ובעה"ב העשוי למכור כליו ובין לא ראוהו שהטמין [ע] כי ההטמנה אינה הוכחה בהם ויש שהיו רוצים לדקדק מדקאמר מעיקרא ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וכו' והדר מפליג בין עשוין להשאיל ובין אין עשוין להשאיל שמע מיניה [פ] דאפילו אם אמר גנובים בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן וליתא להאי דיוקא דכיון דאמר גנובים איתרע לה חזקתו של כלים שהן עשוין להשאיל ולהשכיר כיון שהוא טוען שלא יצאו מתחת ידו בתורת שאלה ושכירות ובמיגו דשאלה ושכירות לא מחזקינן איניש בגנבי. והא דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן היינו דוקא בשיש לו עדים שאלו הכלים היו שלו וראו אותם עתה בידו אבל אם לא ראו אותם [עתה] בידו נאמן לומר לקוחין הן בידי במגו דהחזרתים לך וכן הא דאמרינן כלים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר לקוחין הן בידי הני מילי דליכא עדים שבאו לידו בתורת שאלה ושכירות אבל אם באו לידו בתורת שאלה ושכירות תו לא מהימן לומר לקוחין הן בידי וכן מוכח בשמעתא דאומן בפרק חזקת הבתים (דף מו.). והא דאמרינן דבדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אין נאמן בבעל הבית שאין עשוי למכור כליו היינו דוקא בראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו אבל כלים מגולין ואמר לקוחין הן בידי נאמן. וזה דקדק רב אלפס ז"ל מדקאמר ראוהו שהטמין משמע בלא הטמנה נאמן בכל ענין [צ] והך מימרא דרב יהודה מיירי בדאיתיה לבעל הבית התם בשעה שנכנס זה ויצא אבל ראהו שנטלו מרשות חבירו שלא בפניו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן אפילו לא הטמין תחת כנפיו ואפי' בעל הבית העשוי למכור כליו דאי לאו הכי קשיא הא דאמר ריש לקיש (ב"ב דף לו.) הגודרות אין להן חזקה דכיון דאורחייהו למיזל באורחא מנפשייהו הא לאו מזבין קזבין להו אלא אשכחינהו אברא ותפים להו ואמר לקוחין הן בידי הלכך אינו נאמן ואי ס"ד התופס משל חבירו בפני עדים שלא בפניו ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות אמאי אין להן חזקה השתא מידי דודאי לאו באפי חבריה תפסיה ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות דספיקא ניניהו דאיכא למימר דלמא באפי מריה תפסינהו לא כ"ש דאית להו חזקה אלא מדקאמר הגודרות אין להן חזקה שמעינן דמאן דתפיס מידי מרשותא דחבריה קמי סהדי דלא באפי חבריה ואמר לקוח הוא בידי אין נאמן. ומההיא עובדא (שם) דהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא שמעינן נמי הכי ומסתייע נמי הך סברא [ק] משמעתא אחריתא דרב יהודה (שם.) דאמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובלא ואמר איזיל ואיגדור לדיקלא דפלניא דזבניה ניהלי מהימן מאי טעמא [ר] דלא חציף איניש למיגדר דיקלא דלאו דיליה מדאיצטרך לגלויי טעמא משום דלא חציף איניש למיגדר דיקלא דלאו דיליה שמעינן דמידי אחרינא דלית ליה כי האי טעמא לא מהימן והאי מילתא דפשיטא היא ולית בה ספיקא והאי דאיצטריכא לן לפרושי משום דחזינא תשובה משמיה דגאון דשאיל מקמיה בעסק חד גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו באפי שקלת מיניה חד טונא דכיתנא אמר ליה אין פתחי ושקלי ואת אמרת ליסקליה בחושבנא דאית לך גבאי והשיב גאון [ש] דליכא עליה אלא שבועת היסת דלא שקיל אלא דיליה וקאמר לא מיבעיא היכא דליכא אלא עד אחד אלא אפי' איכא ב' עדים נמי הכי דיניה ומשתבע שבועת היסת דלא

הגהות הב"ח א ועד אחד איכא למימר בהו מגו: ב ומה שכתב דבמודה מקצת איכא מגו הא אמרינן חזקה כ"ב ואפשר דאיכא מגו דאי בעי אמר אני מודה בו ובעד אחד נמי [מודה בו רק] שאמר פרעתי ומשמע להרב ר' יוסף הלוי מסוגיא דפ' הכותב דפוגמת [אינה נוטלת בלא] שבועה ואינה נאמנת במגו דאינה פוגמת דלא הוי מגו דהעזה מאחר שבשטר [כתובה בידה] אלא ודאי לא אמרינן מגו לאפטורי משבועה אכן התוספות שם תירצו בדרך אחר דליכא למידק מינה:

הגהות הגרי"פ [א] נ"ל אלא אחד גמ' למשכנו ודלמא כו':

פלפולא

דאין שכיר מפסס שכרו גמ' ובהמקבל כתבו רבינו ונמשך אחר הרי"ף שגם הוא השמיטו בכאן וסמך על שכתבו בהמקבל: [ד] ואנן קי"ל דשבועות שומרים איתא במפקיד אפי' שלא בעדים כו' אין כאן שכרע מהגמרא בשום דוכתא אלא דברי הראשונים כמ"ש הר"ן ודחה לסמך של הרמב"ן מהגמ' ולפי שדבריו צריכין ביאור קצת לכך אעתיקהו ואבארהו בס"ד וז"ל והרמב"ן הביא סעד דשבועות השומרים בכולהו גווני מדאמרי' בבבא קמא (בפ' מרובה דף סג) הטוען טענת גנב באבידה ונשבע משלם תשלומי כפל ומקשי' מינה ומפרקינן דאלמא הלכתא היא ורב אשי דהוא בתרא פריק לה כדוכתיה ובודאי שאין כפל בשומרים אלא בנשבע שבועת הדיינים כדאיתא התם בדוכתא והתם ליכא שטר שאלמלא מצאו וכתב לו שטר או שאמר אל תחזיר לי אלא בעדים הרי זה שומר (שלו) מדעת ויצא לו מכלל שומר אבידה שהוא שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף ולי אין זו מכרעת שכבר כתבתי למעלה דכל שא"ל אל תחזיר לי אלא בעדים א"צ שיודה בכך נפקד או לוה ומעתה אילו א"ל בעל אבידה למוצא אל תחזיר לי אלא בעדים לא נעשה שומר של בעלים כדי שיצא בכך משומר אבידה עכ"ל ומ"ש הרמב"ן שיצא לו מכלל שומר אבידה כו' פירוש דבריו דאע"ג דמ"מ שומר פקדון מיהת הוי ונפטר בטענת גנב וכי נשבע לשקר ישלם אפילו הכי כן טוען באבידה לא מצינו למוקמי בהכי דלאו שומר אבידה הוא ועוד תרתי למה לי דהתמר נמי טוען טענת גנב בפקדון ומ"ש שהוא שומר שכר כו' לפי זה טענת גנב היינו בליסטים מזוין והכי מוקמי לה הרמב"ם בפ"ד מה' גניבה ומ"ש הר"ן דלא נעשה שומר של בעלים כו' היינו טעמא דכיון שהוא אינו צריך שיודה ויקבל עליו שלא יחזירהו אלא בעדים אלא כי נמי לא קיבל צריך שיחזירהו בעדים מטעמא דהכן סהדי שאינו מחזיר אלא בעדים א"כ מצינא למוקמי להא כאומר לו אל תחזירהו לי אלא בעדים והלה לא הודה נמצא שאינו שומר של בעלים אלא שומר אבידה הוא כדמעיקרא וכל זה לדפסקי בשומר אבידה כרב יוסף אבל לרבינו שפוסק ס"פ דלעיל כרבה מעיקרא לאו ראיה היא כלל: [ה] מעיקרא לאו פירכא היא כו' ולרמי בר חמא הוא דפריך ליה דמאי דאפליג לשבוחי שמעתייהו דרב ושמואל הכיר רבא שרמי בר חמא סבר דהאי מגו גמור הוא שאל"כ ליכא למימר כמה מעליא הא שמעתא כאילו היה הדין מוכרח בעצמו ולהכי אתקיף ליה רבא לדידך דאמרת אמרינן מגו בכה"ג מגו גמורה היא מדשכחת להא שמעתא שבועת השומרים היכי משכחת לה בשלמא

חריפתא

לדידי דאמינא לאו מעליא היא דוקא בשכיר שהיא שבועת התקנה מהניא אבל בשומרים שהיא של תורה לא כ"כ הר"ן והאריך עוד שהקשה מהנהו עיזי דאכלי חושלא בפרק חזקת הבתים דף ל"ו ע"ש: [ו] ולפר"ת גם הכא כו' וקשה היכי קאמר לעיל דר"ת פי' וליה הלכתא כו' ובתוספות לא כתבו בשם ר"ת אלא זה הפי' דגם הכא וכו': [ז] ופליגנא בהדך עיין בסוף פירקין: [ח] כיון דמגו דאורייתא הוא מדאמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת כו' ולימא משום דלא אמרינן מגו אלא ודאי דמגו דאורייתא וא"כ לפטר במגו דכופר הכל ועיין בתוס' פ"ק דב"מ דף ג' אהך דרבה ועיין מ"ש בסוף פרק הגוזל קמא: [ט] אם אין דרך המקום להשאיל כו' עיין לקמן: [י] אע"פ שהוא נאמן כו' פי' בהיסת בלבד: [כ] ואפ"ה קאמר שמואל דישבע והיינו מפני התקנה שבמשנה דאילו היסת לא נתקנה עד רב נחמן דבתריה בפ"ק דלעיל אמתני' דמנה לי בידך כו': [ל] ואקטליה עיין לקמן מ"ש רבינו בזה ומ"ש שם בס"ד: [מ] יותר ממה שידעו העדים ומ"מ גם העדים אינם יודעים שלא הטמין יותר: [נ] וזה אומר גנובים הם ואותן כלים שאין דרך כזו להטמינן ואין דרך אותו האיש להצניע כלים שבידו כן לשון הרי"ף וכ"כ הרמב"ם ספ"ח מהלכות גניבה וכן לשון הטור בסי' צ' ואם הוחזק היוצא בגנב אין חילוק אם טוען גנובים או שאולים: [ס] דבמלתא דרב הונא בר אבין דלקמן דמייתי מיניה ראיה אהא דאבל דברים שאין עשוים כו' דשלא רב הונא כו': [ע] כי ההטמנה אינה הוכחה בהם כיון דדרכן להטמין והוא אינם דצניע: [פ] דאפי' אם אמר גנובים כו' אינו נאמן לגי' רבינו הנגאל: [צ] והך מימרא דרב יהודה כו' גם אלו דברי הרי"ף הן: [ק] משמעתא אחריתא דרב יהודה לעיל מינה וכבר כתבתי במקומו שהסופר המעתיק השמיטו מדברי רבינו: [ר] דלא חציף איניש כו' ולעיל דאמר איזיל ואקטליה כו' אמרינן טעמא דעביד איניש דגזים כו' ולא אמרינן דנאמן במגו דאי בעי אמר דזבניה מיניה דמהימן משום דלא חציף כו' פירשו בתוספות דלעיל דהתם מיירי בקציצת הדקל ולהכי נקיט נרגא ואיזיל ואקטליה ואין דרך למכור אילן העומד לקציצה כדאיתא בחובל נטיעותי קצצת וכו' והכי איירי בלקיטת פירות ולהכי נקט מגלא ותובלא ולשון גדירה דשייכא בלקיטת תמרים ולהכי נאמן שדרך הוא למכור פירות: [ש] דליכא עליה אלא שבועת היסת כיון שאומר שבא נכיתו לטול

שקיל אלא מידי דאית ליה גביה ומיפטר דאמר רב יהודה ראוהו שטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן ולא אמרן אלא בבע"ה שאין עשוי למכור כליו וכו' והאי טוענא דכיתנא הואיל ולית בה כל הלין אנפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גאון ודאי שנגה הן דהך שמעתתא דרב יהודה בדאיתיה לבעל הבית בביתו אמורה ואיהו קמסר ליה כדכתיבנא. והאי עובדא טעמא אחרינא אית ביה דהא לאו באפי שקליה ודאי כל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש בחזקתיה קאי ולא מצי איניש לאפוקי מיניה אלא בראיה ומאן דשקיל מיניה באפי סהדי ולית ליה ראיה דדיליה הוא מחויב לאהדורי ליה והאי דלית אלא חד סהדא מחייבו שבועה דאמר מר לעיל (דף מ.) כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דאודי דשקליה מביתיה הוה ליה מחויב שבועה ואין יכול לישבע ומשלם ודמי לנסכא דר' אבא: [ת] כדשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אין נאמן כי הא דרבא אפיק זוזא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר פי' רש"י בשם רבו דוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בו תמיד אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר ופירש כן דלא תקשה לך מהא דאמרינן בפרק הגוזל בתרא (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע הלה כמה הוציא ויטול ופריך עלה דלמא הוא גופיה דאפיק לקלא ושקיל וטרי בה טובא ומסיק כגון שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ומצאו מחתרת חתורה בתוך ביתו והן יצאו והכל אומרים נגנבו כליו של פלוני והללו הם כליו וספריו של פלוני [א] ואמאי בעי כולי האי נהימניה במיגו דאי בעי אמר שאולין הן בידך ואין האחד נאמן לומר לקוחין הן בידי דעשוין להשאיל ולהשכיר ולא שייך למימר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן שהרי אינו אומר שהוא גנבם אלא נגנבו ממנו וכמה גנבי איכא בעלמא. לכך נדחק לפרש דספרים אין עשוין להשאיל ולהשכיר ואין נראה לר"ת לחלק בספרים דאמרינן בפ' נערה שנתפתתה (דף נ.) וצדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן ובספרא דאגדתא שאין רגילין לקרות בו שלא התירו לכותבו אלא משום עת לעשות אתא לאשמועינן דאפילו הכי נמי עשוין להשאיל ופר"ת שהדבר תלוי בראות הדיינין [ב] באהבת איש את רעהו ולפי מנהג המקום ולפי הספרים כי יש ספרים נחמדים שאין דרכן להשאילן וכ"כ רב אלפס ז"ל בתשובה שכתבתי לעיל על מקרא אחד [ג] ולא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב שמתחלתן נעשו לכך שישאילום וישכירום: [ד] והוא אמר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל רב פפא אמר אפילו שומר של בעל הבית נאמן ונשבע ונוטל ואפילו אשתו של שומר נשבעת ונוטלת וכגון שהיו שם בבית בשעה שנטלן ולא היה שם הנגזל ולפי שאין הנגזל יכול לישבע אלו עומדין ונשבעין במקומו. בעי רב פפא שכירו ולקיטו של בעה"ב נשבע ונוטל כמו שומר או לא תיקו א"ל רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא מאי א"ל חזינא אי איניש דאמיד הוא או איניש מהימן דמפקדי אינשי גביה משתבע ושקיל ואי לא לא: ו מתני' הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה כיצד אמר ליה חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי בך אלא אחת: גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שראוי לחבול בעצמו אבל במקום שאין יכול לחבול בעצמו נוטל שלא בשבועה ודלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אילי ידיו ודלמא אמר לאחר ונשכו דליכא אחר: ז מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואחד שבועת שוא *היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל *היו שניהם חשודים על השבועה חזרה השבועה למקומה דברי ר"מ ר' יוסי אומר יחלוקו: גמ' וליתני נמי שבועת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשקרא קמשתבע

הגה"ה

*כתב רבי' ברוך מארץ יון ומסתברא דבשבועה דאורייתא קמיירי הכא ור"ל דבשבועות דרבנן לא מהפכינן אשכנגדו וכן פסק בפרק קמא דבבא מציעא. מא"ז:

*כל הני פסולי דרבנן נינהו ומהפכינן שבועה אשכנגדו אם רוצים אבל לא בנחשד דאורייתא דב"ד מעצמן מהפכינן אשכנגדו כדפי' בפ"ק דבבא מציעא החשוד על השבועה מאימתי מקבלים אותו משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני · מא"ז:

אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קמשתבע דלמא מקיים לה לא קתני התינח אוכל ולא אוכל אכלתי לא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא [דף מז ע"א] וכל דדמי ליה. יש רוצים לומר אם הצבור גזרו חרם העובר עליה אינו פסול לשבועה או אם עבר על שבועה דאוכל ולא אוכל [ה] וכן דעת רב אלפס. ור"ת היה אומר שהוא פסול והא דקאמר לא קתני לא בשביל שהוא כשר אלא הכי קאמר לא קתני לפי שאין דומה לאחרים כי אין מונה במשנה אלא אותם שבשעת שבועה נשבעין לשקר וכה"ג איתא בפ"ק דב"ק (דף ד:) דר' (חייא) [אושעיא] תני י"ג אבות ור' (אושעיא) [חייא] תני כ"ד אבות ומפרש מר מ"ט לא תני הני ואע"ג דלכ"ע כל העשרים וארבע אבות הן: [ו] היו שניהם חשודין א"ל רבא לרב נחמן היכי תנן א"ל לא ידענא הלכתא מאי א"ל לא ידענא תני רב זביד בר אושעיא רבי יוסי אומר יחלוקו אמר רב יוסף בר מניומי [ז] עבד רב נחמן עובדא יחלוקו כר' יוסי: חזרה שבועה למקומה להיכן חזרה אמר רבי אמי רבותינו שבבבל אמרין חזרה שבועה לסיני ורבותינו שבארץ ישראל אמרו חזרה שבועה למחויב אבה אמר רב פפא רבותינו שבבבל רב ושמואל דתנן וכן היתומין (מן היתומין) לא יפרעו אלא בשבועה והוינן בה יתומין ממאן וכו' כדלקמן. רבותינו שבא"י רבי אבא דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה אייתי חד סהדי דמיחטף חטפה מיניה אמר ליה אין חטפי ודידי חטפי אמר רבי אמי היכי נידייני דייני להאי דינא נימא ליה זיל שלים ליכא תרי סהדא ניפטריה איכא חד סהדא לישתבע כיון דאמר דידי חטפי הוה ליה כגזלן. א"ל רבי אבא הוי מחויב שבועה ואין יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם. ושכנגדו נוטל בלא שבועה כדמוכח לעיל בפרק שבועת העדות (דף לב:) גבי הכל מודים בעד אחד כרבי אבא ומה שתקנו כשכנגדו חשוד על השבועה שהלה ישבע ויטול ולא אמרינן כיון שהמחויב אין יכול לישבע יטול הלה בלא שבועה משום חיותיה דחשוד תקנו כך שכל אדם רע יגלגל עליו שבועה

ויטול כל אשר לו. וקשה דמשמע הכא דרב נחמן דעשה עובדא יחלוקו לית ליה דרבי אבא דאמר חזרה שבועה למחויב לה ובפרק השואל (דף צז:) בגמ' שאלה חצי היום קאמר לימא תהוי תיובתיה דרב נחמן דאמר מנה לי בידך וכו' ומשני כגון שיש עסק שבועה ביניהם וכדרבא דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשין וחמשין איני יודע מתוך שאין יכול לישבע משלם והיינו דרבי אבא. ועוד קשה הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכתא כרב נחמן בדיני. ועוד דמעשה רב ואיהו עבד עובדא יחלוקו. וגם קי"ל הלכתא כהך [ז] דר' אבא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם דבכולי הש"ס מייתי להא דרבי אבא. וע"ק דלקמן קאמר דעבד כרב ושמואל עבד ודעבד כר' אלעזר עבד ורבי אלעזר היינו דרבי אבא ולא מדכר הא דרב נחמן כלל וכיון דרב נחמן הוה דעת שלישית דלדידיה ביתומין מן היתומין יחלוקו הוה ליה למימר דעבד כרב נחמן עבד. וע"ק מעיקרא טעמא דשמעתין דהיכי מוכח מדאמר רב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו וכי מת לוה בחיי מלוה הוו בני מלוה מחויבין שבועה ליטול וכיון דאינם יכולין לישבע לא יטלו דמשום הכי פליגי אדרבי אבא וסברי היכא שהנתבע מחויב שבועה ואין יכול לישבע שירויח ולא ישלם אדרבה היא הנותנת ויש לו להפסיד מחמת שאין יכול לעשות המוטל עליו כמו שמפסידים בני המלוה אע"פ שיש שטר בידם [ח] ואין במוטלת עליו אלא שבועה דרבנן הלכך נראה לפרש שכך היא סברת הש"ס דאי הוו סברי רב ושמואל הא דרבי אבא דמחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם אם כן במת לוה בחיי מלוה כיון שבני מלוה יש להם שטר על היתומין ראוין מן הדין לגבות שטרם אלא שחכמים תקנו שבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים סברא היא שיגבו בלא שבועה דלא אמרינן חזרה שבועה למחויב לה ואם אין יכול לישבע יפסיד אלא היכא שעיקר הממון תלוי בשבועה כגון החשוד על השבועה שהיה לו ליפטר בשבועה וכיון שאין יכול לישבע דין הוא שישלם אבל בני המלוה שעיקר הממון תלוי בשטר שבידם והשבועה אינה כי אם תקנת חכמים לתקנת בני הלוה לא שייך למימר בשבועה זו חזרה שבועה [למחויב לה] ויפסידו אלא בני הלוה אינם יכולין להכחיש השטר שביד בני מלוה וליפטר מהן אלא בפרעון וכגון שישבעו שפרע אביהן ואותה שבועה אינם יכולין לישבע ואי אית להו דרבי אבא היו חייבין לשלם ומשום הכי קאמר הגמרא דרב ושמואל פליגי ארבי אבא ורבי אבא פליג עלייהו. [ט] ורב נחמן אית ליה שפיר דר' אבא וכן במנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשין וחמשין איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם. וכן ביתומים מן היתומים סבר לה כרבי אבא אלא שלא רצה לעקור דברי רבוותא לגמרי [י] ואמר הבו דלא להוסיף עלה. ורבי אבא אית ליה דרב נחמן דאמר יחלוקו. והא דאמר רבותינו שבא"י רבי אבא לא בעי למימר דרבי אבא סבר כרבי מאיר אלא ה"ק רבי אבא דאמר מחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם איהו מפרש למילתיה דרבי מאיר חזרה שבועה למחויב לה וישלם דאי אפשר לפרש דברי רבי מאיר חזרה שבועה לסיני ויפטר [כ] דא"כ פליגי ר"מ ורבי יוסי עליה דדרבי יוסי נמי סבר חזרה שבועה למחויב לה אלא דר' יוסי קנים ליה לתובע כיון שגם הוא חשוד יפסיד חצי ורבי אבא סבר כרב נחמן דעבד עובדא כר' יוסי ומטעם קנסא כדפרישית. ורב אלפס ז"ל כתב דהלכתא כרבי אבא וחזרה שבועה למחויב לה ולית הלכה כרב נחמן דאמר יחלוקו דאיהו פליג ארבי אבא ודחה מה שכתב רב האי גאון בשערי שבועות דליתא לדרבי אבא וקי"ל [ל] כרב נחמן. ולמאי דפרישית ניחא דקי"ל כתרוייהו דלא פליגי אהדדי. ומה שהביא רב אלפס ראיה דבששניהם חשודים חזרה שבועה למחויב לה מהא דאמרינן לעיל בפרק שבועת העדות (דף לב:) אמר אביי הכל מודים כשכנגדו חשוד על השבועה ומוקי לה כששניהם חשודים דאמר מר חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאין יכול לישבע משלם לאו ראיה היא דהש"ס ליסנא קלילא נקט לקלר דאף [מ] לרב נחמן מחויב העד לשלם חצי. ועוד הדפריך דאף רבי יוסי סבר חזרה שבועה למחויב לה. אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא דתני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין היכי דמי אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה אלא לאו דאמר ליה מנה לי ביד אביך ואמר ליה חמשין ידענא וחמשין לא ידענא [דף מז ע"ב] אא"ב אבוה [נ] כה"ג מחייב היינו דאצטריך קרא למפטר גבי יורשין אא"א אבוה [ס] כה"ג פטור [ע] מאי אצטריך למעוטי יורשין:

ח מתני' והחנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז אלא אומר לו תן לבני סאתים חטין תן לפועלי בסלע מעות הוא אומר נתתי והם אומרים לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין אמר בן ננס כיצד [פ] אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל בלא שבועה והם נוטלין בלא שבועה: גמ' תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה אמר ליה רבי חייא תנינא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית אמר רבא פועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני וחדא מינייהו נקט דה"ה נמי דחנוני נשבע לבעל הבית במעמד פועלין: ט איתמר שתי כתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי. ב' מלוין ושני לווין ושני שטרות היינו פלוגתייהו דרב הונא אמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה *והלכתא כרב הונא חדא דרב הונא רביה דרב חסדא כדאמרינן בעירובין פרק הדר (דף סב:) אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעאי מיניה דרב חסדא בשני דרב הונא ולא אורי לי. ועוד דגרס בפרק חזקת הבתים (דף לא:) בענין הנהו סהדי דאתכחשו בהכילתא לימא רב נחמן כרב הונא ורבא אליבא דרב חסדא כ"ע לא פליגי השתא לעדות אחרינא לא מהימני לאותה עדות מיבעיא [צ] אלמא בין לרבא בין לרב נחמן ליתא לדרב חסדא: י מלוה ולוה ושני שטרות אחד במנה ואחד במאתים יד בעל השטר על התחתונה שכיון שכת אחת שקרנים ואין אנו יודעין איזהו ידו על התחתונה ונוטל שטר של מאה ונשבע זה על שהמאתים. שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' שהלוה מכחיש את העדים ואמר אין לאחד מכם עלי כלום ואנו יודעין שכת אחת מהן

הגהות הב"ח א למחויב לה אמר רב פפא: ב שטר בידם ואין מוטל עליהם אלא שבועה: ג וכן ביתומים מן היתומים סבר לה כר' אלעזר אלא שלא: ד דר' יוסי נמי סבר חזרה שבועה למחויב לה אלא כ"ב פי' הבתא דקאמרינן [דלר"מ חזרה] שבועה למחויב לה [אמרי' דר' יוסי נמי] סבירא ליה הכי אלא דרבי יוסי קנים ליה לתובע כיון דגם הוא חשוד אבל בעלמא אמרי' מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל אם היה מפרש דלר"מ חזרה שבועה לסיני צריך לומר [דלר' יוסי נמי ס"ל חזרה] שבועה לסיני דלא פליג עליה [בשניהם חשודים] אלא דקנסינן לתובע ולנתבע אבל בעלמא לכ"ע לא ס"ל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא פטור וא"כ תרוייהו ר"מ ורבי יוסי הוי פליגי עליה דר' אבא: ה ועוד דפרישית דאף ר' יוסי סבר חזרה שבועה למחויב: ו במעמד חנוני כי היכי דליכספו מיניה וחדא מינייהו נקט: ז בפני עצמה ומעידה ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי והלכתא כר"ה: ח ורבה כרב חסדא ואמרי' אליבא: ט ונשבע זה על זה המאתים ונפטר שני מלוין ולוה אחד: י היינו מתני' כגון שהלוה מכחיש את המלוים ואומר אין לאחד מכם עלי וכו' לפיכך צריך:

פלפולא חריפתא

לטול כרשותו: [ת] כדשלח כו' פיסקא ובדפוס ישן שלח: [א] ואמאי בעי כולי האי נהימניה במגו צריך עיון דהא לרש"י עד דאיתנהו לכולהו א"כ אין להוכיח מדבעי כולי האי ובתוספות לא כתבו זה אליבא דרש"י: [ב] באהבת איש כו' ובפרק הגוזל שמכיר כליו כו' מיירי באדם שאינו רגיל עמו תוס': [ג] ולא כדברי הרמב"ם ז"ל גרסינן והוא בפ"ח מהל' טוען וכך צריך להגיה בסר"ן: [ד] והוא אומר כו' פיסקא: [ה] וכן דעת רב אלפס ולא ידעתי היכן כתב כן. ובי"ד סי' ל"ד וגם רבינו בפ' השולח לא הזכיר דעת רב אלפס בזה: [ו] היו שניהם חשודין פיסקא: [ז] עבד רב נחמן עובדא כו' לאחר הא דאמר לא ידענא תוספות: [ז] ה"ג הלכתא כהך דרבי אלעזר: [ח] ה"ג ואין מוטל עליהם אלא: [ט] ורב נחמן אית ליה שפיר דר' אלעזר כדלקמן בסמוך: [י] ואמר הבו דלא להוסיף עלה אבל איהו סברא דנפשיה כר' אבא סבירא ליה אף בדין יתומים מן היתומים ודלא כרב ושמואל אלא שלא רצה לעקור כו': [כ] דא"ב פליגי ר' מאיר ור' יוסי עליה דהא ר' יוסי לא מסדר אדר' מאיר לפלוג עליה בסברתו דלהכין חזרה השבועה אלא שהוא קונס אבל במקום חזרה השבועה אינם חולקים ואי הוה ר' אלעזר מפרש לדר' מאיר חזרה לסיני אם כן גם ר' יוסי הכי סבירא ליה ופליגי עליה דר' אלעזר ר' מאיר ור' יוסי אבל השתא דמפרש ר' אלעזר לר' מאיר דחזרה שבועה למחויב לה תרוייהו רבי מאיר ור' יוסי כר' אלעזר דר' יוסי נמי סבר חזרה כו' אי נמי יש לפרש דהכי קאמר דאם כן פליגי רבי מאיר ור' יוסי עליה דהא השתא דמפרש רבי אלעזר לרבי מאיר חזרה למחויב לה רבי יוסי נמי סבר חזרה כו' ואם כן כי הוה מפרש ר' אלעזר לדר' מאיר חזרה לסיני רבי יוסי נמי הוה סבר לסיני ותרוייהו רבי מאיר ור' יוסי הוו פליגי עליה: [ל] ה"ג כרב נחמן ולמאי דפריך: [מ] ה"ג לרב נחמן מחייב העד דאף ר"י סבר כו' למחויב לה ומתוך כו' אלא מטעם קנס פוטרו מהאי הלכך התם נמי קאמר חזרה כו' ומתוך כו' דכ"ע הכי סבירא להו ומיהו הא דמסיים משלם למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה לר' מאיר משלם כוליה ולר"י יחלוקו: [נ] כה"ג מיחייב פירוש לשלם: [ס] וכה"ג פטור פירוש ובשבועה: [ע] ה"ג אמאי איצטריך קרא למעוטי יורשין: ה"ג שאתה חייב לי: [פ] אלו ואלו באין לב"ד לישבע שבועות שוא אי מביניהם דלית בהו דאינו משקר כש"י: [צ] אלמא בין לרבא בין לרב נחמן ליתא לדרב חסדא כל זה דברי הרי"ף ומשמע דהכי דייק הא דאמרי' כ"ע ל"פ ה"פ דכ"ע לא ס"ל לדרב חסדא אבל אינו מוכרח דפירושו כמ"ש הרמב"ם

נאמנת וכת אחת שקרנים ואין ידוע אי זו היא ולפיכך צריך כל חד וחד מן המלוים לישבע שבאמת העידו עדיו ונוטל כמו שנשבעין החנוני והפועלין ונוטלין שניהם מבעל הבית שיודעין אנו בודאי שאחד מהן אומר אמת והאחד משקר ואין ידוע איזו הוא לפיכך כל אחד מהן נשבע ונוטל שחוששין אנו שמא הוא השקרן. שני לוין ומלוה אחד מיבעיא לן ולא איפשטא הלכך הוי ליה ספק ממונא ולית ליה לתובע ולא מידי אלא משתבע כל חד דלית [צ] גביה להדין מלוה כלום מהאי שטרא ומיפטר. ואיכא מ"ד בהא דהוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין ואנן לא סבירא לן הכי דלא אמרינן ממון המוטל בספק חולקין אלא היכא דליכא למוחזק בידא דחד מינייהו [ק] אבל היכא דאיכא למוחזק בידא דחד מינייהו המע"ה ומסתברא לן ה"מ היכא דאתו תרוייהו בהדי הדדי לבי דינא אבל היכא דאתי מלוה בהדי חד מינייהו גבי מיניה דהיינו דרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה. עד אחד מכת זו ועד אחד מכת זו אפילו לרב הונא עדותן בטילה דהא ודאי אחד מהן פסול. וכן ההיא דמלוה ולוה ושני שטרות דאמר יד בעל השטר על התחתונה מיירי כשהוציא שניהם כאחד בפני ב"ד אז מגבינן לו הקטן ומוציאין מידו הגדול [ר] ושורפין אותו אבל לרב הונא יכול הוא להוציא שטר הגדול ולומר אין לי שטר אחר ובפני בית דין אחר יוציא השטר האחר ויגבה בו ובהאי איכא לאיסתפוקי [ש] אם יוכל להשביע שאין בידו שטר אחר שחתום בו כת אחרת מאותן שתי כתות [ת] ואפילו ללשון שני לעיל (דף מה.) דרב נחמן דשמא לא חשיב הכא כלל דררא דממונא או אם כבר גבה באחת מן [א] השטרות ובא לגבות גם בשני אם יכול להשביעו (עד) שלא גבה כבר באחת מן הכתות וממה נפשך אם רוצה לשרוף את הקטן קודם שיבא לב"ד [א] גובה את הגדול: **יא מתני'** [דף מח ע"א] אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתי באנפליא [ב] ישבע בעל הבית נתן לו אהדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר ליה נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע החנוני רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה אמר לשולחני תן לי בדינר מעות נתן לו ואמר בתן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפליא ישבע בעל הבית נתן את הדינר ואמר לו תן לי מעות אמר ליה נתתי לך והשלכתים לתוך כיסך ישבע השולחני ר' יהודה אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שיטול את דינרו: **גמ'** תניא אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ושניהם עוררין עליהן אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המע"ה [ג] ומודו ליה רבנן דלא ישבע בעל הבית והלכה כרבנן בצבורין ומונחין וישבע בעל הבית: **יב יג מתני'** כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כך עד א' מעידה שהיא פרועה לא תפרע [ד] אלא בשבועה וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצאנו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. העיד רבי יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד בן אחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל רבי שמעון בן גמליאל אומר אם יש עדים שאמר דבשעת מיתה שטר זה אין פרוע נוטל שלא בשבועה: **גמ'** וכן היתומין וכו'. יתומים ממאן אילימא מלוה השתא אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו מיבעיא. ה"ק וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ואמרי' עלה בפרק הכותב (דף פח.) אמר רבי זריקא אמר רב הונא לא שנו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי. רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו. שלחוה קמיה דרבי אלעזר אמר להן שבועה זו מה טיבה אלא יורשיו נשבעין שבועת יורשין וגובין [דף מח ע"ב] איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרו ליה ליתי מר לעקריה להא דרב ושמואל אמר להו איכפל והאי כמה פרסי למעקריה להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה כגון מאי כי הא דאמר רב פפא הפונס שטרו ומת יורשיו נשבעין שבועת יורשין וגובין. ההוא דשכיב ושביק ערבא ואתו בני מלוה וקתבעי לערבא סבר רב פפאה הא נמי הבו דלא לוסיף עלה הוא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל. ההוא דשכיב ושבק אחא אתא ההוא אחא וקתבע שטרא דאחוה מיתמי סבר רמי בר חמא למימר ההוא נמי הבו דלא לוסיף עלה א"ל רבא מה לי שלא פקדני אבא ומה לי שלא פקדני אחי אמר רב חמא השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כרבי אלעזר האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד דעבד כרבי אלעזר עבד. אע"ג דאיתמר בהאי לישנא אין הדין בשניהם שוה אלא מדאמר רב נחמן הבו דלא לוסיף עלה וכן רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע ורמי בר חמא ורבא דאמוראי בתראי נינהו וסברי הכי הבו דלא לוסיף עלה שמעינן דסברי אע"ג דלית הלכתא כרב ושמואל ללמוד מדין זה דבר אחר הדומה לו מכל מקום בדין זה לא רצו לבטל דבריהם ולכתחלה עבדינן כוותייהו וכרבי אלעזר לא עבדינן לכתחלה ודיינא דעבד כרבי אלעזר עבד ולא מהדרינן עובדא: אמר רב פפא האי שטרא דיתמי לא מיקרע קרעינן ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כרבי אלעזר פי' ב"ד או אפוטרופוס שלהן [כל זמן שלא בא לידי דין] אין מחויבים לקורעו הואיל ובתחלה עבדינן כרב ושמואל כל זמן שלא בא לידי דין דודאי אם בא לפני הדיין צריך לפסוק לכתחלה כרב ושמואל וא"כ מחויב הוא לקרעו אבל ב"ד שהן אביהן של יתומים או אפוטרופוס מניחין השטר ברשות היתומים וכשיגדלו היתומים ויכולין לישבע שמא יזדמן להם דיין שישביעם ויגבה להם חובו:

יד הרמב"ן ז"ל כתב דלוקח שלקח שטר חוב ומת לוה אם אחר שלקחו מת הוה ליה מת לוה בחיי מלוה וגבי לפי מה שפרש"י במשנה בפרק הכותב (דף פו:) שנשבע כעין שבועת היורשין שלא אמר לו ושלא ידע ששטר זה פרוע והוא שמת מוכר [ה] אבל בחייו אף הוא נשבע ומיהו אין לומר בזה כבר נתחייב המוכר שבועה כשמת הלוה דכיון שמכרו אין עליו עיקר חיוב אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרוע במיגו שיכול למחול ואם קודם שלקחו כבר מת לוה כבר נתחייב מלוה המוכר לבני לוה שבועה ואין אדם מוכר שבועה לאחר ואע"ג [ה] דלא מותבינן אדרב ושמואל כל שבא לגבות מנכסי יתומים היא גופא דרב ושמואל היא והרמב"ם ז"ל נמי משמע שסובר כן שכתב בספר נשים (פי"ז הי"ז מהל' אישות) שאם מתה האשה קודם שנשבעת אין ללוקח כלום:

טו וכך אמר שהחשוד שבא ליפרע מנכסי יתומין שאין לו כלום והיינו דרב ושמואל וטעמא דמלתא דלמא אלמוה רבנן לתקנת היתומין [ו] והחמירו בשבועתו יותר מכל הנוטלין ומשום הכי *חשבינן לה ולא מוספינן עלה אבל בכל מי שבא ליפרע מנכסי יתומים דיינינן הכי ומיהו קלא קשה דקס"ד יתומים מן היתומים הוא דאין אדם מוריש שבועה לבניו אבל לאחיו מוריש דלא מוספינן כלל עלה הדר קאמר מה לי שלא פקדני אבא מה לי שלא פקדני אחי לומר דמתניתין יורשין מן היורשין קתני ורב ושמואל נמי הזכירו יורשין אין אדם מוריש שבועה ליורשיו ומדבעינן למימר דאין להוסיף אפילו אחא אלא דמסיק שאין חלוק לפי שגם הוא יורש משמע דלוקח וחשוד הבו דלא לוסיף עלה הוא ושמא י"ל דכ"ש הוא וה"ק כי שלא פקדנו אבא אין גובה ושלא פקדני אחי גובה מן היורשין כ"ש שלא פקדנו מוכר. והחשוד דודאי לא גבי מינייהו כיון דהיורשין אינן גובין חוב מורישיהן כ"ש אחרים דכל שבא ליפרע מנכסי יתומים שבועה ממש בעי ויש מביאין ראייה לפי מה שאמר בחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים מהא דאמרינן בפרק השולח (דף לה.) דרב לא מגבי כתובה לארמלתא לפי שהיתה בעיניו חשודה:

טז והרב הברצלוני ז"ל כתב דהסכימו כל רבוותא שאם מתו היתומים שהיה להם לישבע שלא פקדנו אבא אין בניהן נשבעין והפסידו כרב ושמואל ודבר תימה הוא דנהי דאמרי רב ושמואל דאין אדם מוריש שבועה לבניו היינו שבועת ברי אבל שבועת יורשין ויורשי יורשין כולה שבועת שמא הוא וראוי בזה לומר הבו דלא לוסיף עלה דבזה לא דברו רב ושמואל כלל: **יז מתני'** אלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית אמר ליה מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב חלקו השותפין והאריסין אין יכול להשביעו נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה: **גמ'** אלו נשבעין שלא בטענה אטו בשופטני עסקינן ה"ק אלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא: תנא בן הבית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לו פירות ומוציא לו פירות מ"ש הני משום דמורו להו היתירא והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף שחושדו [ז] שעיכב משלו שתי כסף אבל אם חושדו בפחות לא תקנו בזה שבועה: חלקו האריסין והשותפין וה"ה לאיך אם נסתלקו כבר ולא איסתייר גבייהו ולא מידי ואם אמר הנתבע כבר חלקנו ולא איסתייר לך גבאי ולא מידי והלה אומר לא חלקנו ואכתי אית לי גבך כך וכך [ח] משביעין ליה [ט] על טענת שמא. אם הוא טוען אני סבור שיש לי גבך כך וכך אין משביעין על טענת שמא ולא מגלגלין על השאר ואם אחר שחלקו תבע ליה בשמא על השותפות שלא עכב משלו כלום מחרימין לו חרם סתם על מאן דגזל מידי מההוא שותפותא או מההוא אפוטרופסותא:

יח איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ואסיקנא דמגלגלין בדרבנן שבועה דרבנן על שבועה דרבנן. אמר רב הונא [דף מט ע"א] לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר שמקילין מאי בינייהו לפתוח לו כלומר אפילו שלא טען טוענין לו ובדרבנן פליגי דבדאורייתא עיקר גלגול מסוטה ילפינן והכהן מגלגל בלא תביעת הבעל אע"פ שלא קינא לה אלא מפלוני הכהן מגלגל ומשביעה אפילו מאיש אחר והלכתא כרב הונא דרבו של רב חסדא הוה [י] כדאיתא פרק הדר (דף סב:): והשביעית משמטת מה"מ דאמר רב גידל אמר קרא וזה דבר השמיטה אפילו דיבור משמט: גרסינן בפ"ק דקדושין (דף כז:) אמר עולא מנין לגלגול שבועה מן התורה שנאמר ואמרה האשה אמן אמן ותנא [כ] תונא אמן שלא סטיתי ארוסה ונשואה שומרת יבם וכנוסה האי ארוסה ה"ד אילימא דקני לה כשהיא ארוסה ומשקה לה כשהיא ארוסה ומי שותות והתנן ארוסה ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מ"ט תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה ושומרת יבם ואלא דקני לה כשהיא ארוסה וקמשקי לה כשהיא נשואה ומי בדקי לה מיא והכתיב ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין את אשתו אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין את אשתו אלא דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא נבעלה ונסתרה וקמשקי לה והאמר רבי אושעיא מבלעדי אישך מי שקדמה שכיבת בעלה לבועל ולא שקדמה שכיבת בועל לבעל אלא שמע מינה על ידי גלגול שבועה אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנלן תנא דבי רבי ישמעאל ק"ו ומה סוטה שלא ניתנה ליתבע בעד אחד מגלגלין עליה שבועה ממון שניתן ליתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין עליו שבועה אשכחן ודאי [ל] שמא מנלן תניא ר"ש בן יוחאי אומר נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי ובבא מציעא [מ] פרק השואל (דף צח:) איתא דאין מגלגלין אלא על טענת ודאי של הנתבע דומיא דסוטה שהיא טוענת ודאי שלא נטמאה אבל על טענת שמא של הנתבע אין מגלגלין וכן אין מגלגלין לישבע על שמא [של תובע] אלא בשמא דיש רגלים בדבר כגון סוטה שהרי קינא לה ונסתרה הלכך איכא למיחש שמא גם מאחר זינתה וכגון הנך דהכא דמורו היתירא: **יט ואדם** שנתחייב שבועה ורצה שמגלגלין עליו ורצה לשלם תביעה ראשונה כדי שלא יגלגלו עליו כתב רב אלפס ז"ל צריך לשלם הכל או ישבע על כל מה שנגלגל עליו והביא ראייה מהא דאמרינן בירושלמי חד בר נש אזל למידן קומי ר' זירא וחייביה שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אני חייב לך קא פרעין לך אמר ליה ומלתא פלן ופלן דאית לי עלך אמר ליה רבי זירא או הב ליה כמה דתבע לך או אישתבע כל מה דמגלגל עלך. ונראה דמתחלה תבעו מילתא פלן ופלן דאילו אמר תחילה הא פרענא לך קודם שתבעו דברים אחרים נראה דשוב לא יוכל לגלגל כיון שכבר הודה לפרוע קודם שידע שירצה לגלגל עליו דברים אחרים.

הגהות הב"ח א נתן לו את הדינר: ב ואמר לו תן לי את הדינר: ג עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכן היתומים כו': ד שאמר האב בשעת מיתה: ה סבר ר"פ למימר הא נמי: ו שלא אמר לו המוכר כלום ושלא ידע:

פלפולא חריפתא

הרשב"ם דס"ק דלא פליגי אליביה ודתרוייהו כוותיה ס"ל אלא רב נחמן ודאי לא ס"ל כוותיה והב"י סי' ל"א כתב מדאוקמיה לרב נחמן ורבא אליבא דרב הונא ועיין לקמן: [צ] ה"ג גביה להדין מלוה וכן הלשון ברי"ף: [ק] **אבל** היכא דאיכא למוחזק כו' וטוען ברי ע' פרק החולץ גבי ספק ויבם כו':[ר] ה"ג ושורפין אותו וכן הל' בטור סי' ל"ה:[ש] **אם** יכול להשביעו פירוש כשטוען ברי והיינו דמקשה הב"י סי' ל"ה מסי' ט"ז שהרי ב"ד כופין להראות שטר שיש לחבירו זכות בו:[ת] **ואפי'** ללשון שני דרב נחמן כלומר לאותו הלשון דלא בעי דררא דממונא לעיל פרק שבועת הדיינים אמתני' דמנה לי בידך וכ"ל להגיה שג"ל ללשון ראשון:[א] **מן** הכתות גרסינן: [א] **נ"ל** דה"ג גובה את הגדול וכן לשון הטור גובה את הגדול דכששרפו אין צריך לומר שישביעוהו אם שרף שטר אחר דהא אף אם מודה שהיה לו שטר אחר ושרפו יכול לגבות השני שמוציא עכשיו מאחר שלא יוכל לבא לידי גביות שני השטרות והוי כאילו לא היה רק אחד והוא כשר ואזדא לה תמיהת הב"י שתמה למה לא יחרים כו' כלומר ואפי' בשמא כ"כ מהר"ו כ"ץ בשם רמא"י ז"ל:[ב] **ישבע** בעה"ב כעין של תורה ויטול וכן בסיפא דהא שבועת היסת לא נתקנה עד דרב נחמן בפרק הדיינים אמתני' דמנה לי בידך כו' כמ"ש התוספות ע"ש: [ג] **ומודו** ליה רבנן דלא ישבע בעה"ב פי' מדין המשנה אבל היסת מיהא נשבע וכ"כ בטור סי' ע"ה דנשבע היסת: [ד] **ה"ג** אלא בשבועה מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכן היתומים: [ה] **אבל** בחייו אף הוא נשבע והטעם שהב"ד טוענין בעד היורשין מה שהיה יכול לטעון ואילו היה פי היה יכול לטעון שפרעו לשמוכר או להלוקח מש"ה ישבעו שניהם מספק מהא"כ אם הלוה חי דא"צ לשבע אלא כאחד שאומר בברי שפרעו לו להמוכר או להלוקח דהרי לא לשניהם פרע כ"כ מהרי"ו כ"ץ בסי' ס"ו: [ה] ה"ג דלא מוספינן: [ו] **והחמירו** בשבועתו פי' של הנוטל מן היתומים: [ז] **שעיכב** משלו שתי כסף על כרחין לאו דוקא אלא וגם פרוטה קאמר דהא אמרו כפירת טענה שתי כסף ש"מ דכפירה היא שתי כסף מלבד ההודאה נמצאת אומר שהטענה היא יותר וכדאיתא בר"פ הדיינים וכבר נמצאו שני מקומות באותו הפרק דכתב שתי כסף ולאו דוקא כמ"ש שם בס"ד: [ח] **ה"ג** כך וכך לא משביעין ליה בגזירה על טענת שמא אלא משביעין ליה על טענת ברי שבועת היסת ונשבע על טענת שמא בגלגול שבועה וכן הלשון ברי"ף ועתה אפרש מ"ש על טענת שמא פי' שטענו לא חלקנו ויכולני להשביעך בשמא אלא משביעין ליה על טענת ברי פירוש שטענו ג"כ בברי שיש לי גבך כך וכך ונשבע על טענת שמא בגלגול שבועה פי' שמגלגל עליו שלא גזלו מעולם אבל אינו מגלגל עליו שלא חלקו כמו שהוא בסמוך: [ט] **על** טענת שמא שלא גזלו מעולם ואע"פ שטוען התובע שעדיין לא חלקו וטעמא כתב הרמב"ם בפרק עשירי מהל' שותפין לפי שאין משביעין היסת ואין מגלגלין אלא אם טענו דבר שאם יודה בו יהיה חייב לשלם ממון אבל דבר שאפי' הודה בו אינו חייב אלא שבועה אינו נשבע עליו ואפי' ע"י גלגול: [י] **כדאיתא** פרק הדר דף ס"ב ולעיל מייתי לה: [כ] **תונא** כמו אבונא אהונא רש"י פ"ג דסנהדרין: [ל] **שמא** מנלן כי הא דתנן לעיל חלקו השותפים כו' נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל רש"י דקידושין וכתבו התוס' דמסוטה ליכא למילף דכל שבועת סוטה מספק היא אבל שבועת ממון דעיקרה אינה בטענת ספק אימא דלא: [מ] **פרק** השואל גבי

ואם אבד המשכון או נגנב והיה כנגד החוב אין ללוה על המלוה כלום ולא למלוה עליו אלא יצא משכונו בחובו ואם החוב יותר על המשכון הלוה נותן למלוה היתרון ואם דמי המשכון יתרים על החוב אין המלוה נותן ללוה היתרון ואם אבד באונס [ע] נשבע עליו כדין שבועת השומרים וגובה כל חובו :

כל הנשבעין פרק שביעי

א כל הנשבעין שבועה דאורייתא נשבעין ואינן נוטלין ואלו נשבעין ונוטלין [א] שכיר שאומר לא נפרעתי ובעל הבית אומר פרעתי נשבע שכיר כעין שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ ונוטל ואין מהפכין אותה ודוקא ששכרו בעדים ותבעו בזמנו אבל אם אין עדים או שתבעו אחר [שעבר] זמנו בעל הבית נשבע ונפטר . ודוקא כשחלוקין על הפרעון אבל אם חלוקין על הקצילה שכיר אומר שתים קצלת לי ובעל הבית אומר לא קצלתי לך אלא אחת ישבע בעל הבית ויפטר [ב] ואפי' כופר הכל שאומר פרעתיו לך: **ב** המפקיד אצל חבירו בשטר נאמן לומר החזרתי לך בשבועה : **ג** אמרי' מיגו ליפטר משבועה הילכך מי שאמר לחבירו שותפי היית והלקנו והתניתי עמך קודם חלוקה להשביעך וזה מודה לו בשותפות ואומר שלא עכב משלו אם אין עדים בשותפות [ג] פטור במיגו דלא נשתתפתי עמך מעולם : **ד** המלוה לחבירו על המשכון שנאמן לטעון עד כדי דמיו במיגו דלקוח הוא בידי לא שקיל בלא שבועה חמורה : **ה** נגזל נשבע כעין שבועה דאורייתא ונוטל כגון שבאו עדים שמשכנו ואין יודעין מה כגון שהטמינו תחת כנפיו וזה טוענו שמשכנו כלים או שראו עדים מקצת הכלים וזה טוענו יותר וזה כופר בהן אז נשבע הוא ונוטל על כל מה שאפשר שיהיו לו חפצים כאלו ואפי' השומר שלו או אשת השומר נשבעין בשביל בעל הבית אם ראו שמשכנו ובעה"ב לא היה שם אבל שכירו ולקיטו אין יכולין לישבע בשבילו . אבל אם לא ראו עדים שום דבר תחת כנפיו אפילו שמעו שהיה אומר שרוצה למשכנו אינו נשבע ונוטל . ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא מבית פלוני ואמר לקוחין הן בידי ובעל הבית אומר שאולין הן אם הם דברים שאינם עשויין להשאיל ולהשכיר נאמן במה שאומר לקוחין הן בידי אם לא שהטמינן ויצא ובעל הבית אינו עשוי למכור כליו ואין דרך להטמין כלים כאלו והוא אדם שאינו בוש להוליך כליו בגלוי וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין ואם חסר אחד מאלו הצדדין שהוציאן בגלוי או שבעל הבית עשוי למכור כליו או שדרכן להטמין או שהוא בוש להוליך כליו בגלוי או שבעל הבית [ד] טוען שגנבן נאמן היוצא . ואם יש עדים שבאו לידו בתורת שאלה וראו אותן עתה בידו אפי' יש בו כל הצדדים לטיבותא אינו נאמן : ובדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו בבעל הבית העשוי למכור את כליו וכלים שדרכן להטמין והוא בוש להוציא כליו בגלוי ואפי' הוציאן בגלוי וכגון שיש עדים שהיו שלו וראו אותם עתה ביד זה וטוען שהשאילם לו אבל אם אין לו עדים שהיו שלו או לא ראו אותם עתה[ה] ביד זה אפי' יש לו עדים וראו וטוען שגנבן נאמן היוצא: והא דאמרי' דנאמן דוקא כשנטלן בפני בעל הבית ויצא אבל ראוהו עדים שנטל מרשות חבירו שלא בפניו אינו נאמן אפילו הוציאן בגלוי ובעל הבית עשוי למכור כליו אלא אם נטלן בפני שני עדים צריך להחזירן ובפני עד אחד ישבע ויפטר ואם מודה שנטלן אלא שאומר חייב לי כל כך צריך להחזירם ודברים העשויין להשאיל ולהשכיר תלוי בראות הדיינין באהבת איש את רעהו שדרך להשאילו כלים כאלו ולפי המנהג [ו] וכל ספרים הם בכלל דברים העשויין להשאיל ולהשכיר : **ו** נחבל נשבע ונוטל כגון שיש עדים שנכנס [ז] לתוך ביתו שלם ויצא חבול ואם יש הוכחה שזה חבל בו כגון שיש לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ואין אחר עמו אז נוטל בלא שבועה : **ז** חשוד על השבועה ונתחייב שבועה ליפטר שכנגדו נשבע ונוטל בין שהוא חשוד על שבועת העדות או שבועת הפקדון או שבועת בימוי או שבועת שוא וכן מי שעובר על חרם של קהל פסול לשבועה : [ח] היה הנתבע וגם התובע שניהם חשודין יחלוקו ובעלמא במחויב שבועה ואינו יכול לישבע קיימא לן דישלם כגון מנה לי בידך ואמר לו חמשים אני יודע וחמשים איני יודע או שהביא עד אחד שחטף חפץ מידו ואמר כן חטפתי ושלי חטפתי ישלם : **ח** חנוני שאמר כתוב בפנקסי שאתה חייב לי כך אינו נאמן ליטול בשבועה אבל אם אמר בעל הבית לחנוני תן לפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית ופועלים צריכים לישבע לפני החנוני והחנוני לפניהם : **ט** שתי כתי עדים המכחישות זו את זו אין אחד מכת זו ואחד מכת זו יכולין להצטרף לעדות אחת אבל כל כת וכת יכולה להעיד על עדות אחרת הילכך שני מלוין ושני לוין ושני שטרות שאלו הכתות חתומין על שטר אחד שניהם כשרים : **י** מלוה ולוה ושני שטרות שאלו הכתות חתומין בהם אחד של מאה ואחד של מאתים אם הוציאן כאחד יגבו לו בקטן וטורפין הגדול ואם הוא פקח יוציא הגדול לבדו ובפני ב"ד אחר יוציא השני ויגבה בו [ט] ומיהו זה ישביעו שאין לו עליו שטר אחר שחתום בו כת אחת מאותם שתי כתות [וכן הלשון בטור שם. לפיכך טוב לו שישרוף הקטן ויגבה הגדול] : לוה אחד ושני מלוין שכל אחד מאלו הכתות חתום על שטר אחד שניהם נשבעין ונוטלין. שני לוין ומלוה אחד אם הוציא שניהם כאחד ישבע כל אחד ויפטר ואם הוציאו זה אחר זה מגבין לו שניהם : **יא** אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו ואמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך אם הפירות מונחים לפניהם [י] ישבע בעל הבית ויפטר ואם הפשילן בקופתו לאחוריו [כ] פטור בלא שבועה נתן לו הדינר ואמר לו תן לי פירות וא"ל נתתים לך ישבע החנוני ויפטר : **יב** הפוגם שטרו אינו נפרע אלא בשבועה וכן עד אחד מעיד שהוא פרוע וכן מנכסים משועבדים והנפרעת כתובתה שלא בפני בעלה אין נפרעת אלא בשבועה ואם מתו יורשים' נשבעין שבועת יורשין שהיא שבועה שלא צוה לנו בשעת מותו ושלא אמר לנו קודם לכן שטר זה פרוע ושלא מצאנו שובר שהוא פרוע ונוטלין : **יג** מלוה שבא ליפרע מנכסי יתומים אינו נפרע אלא בשבועה ואם מת קודם שנשבע אין יורשיו נוטלין בשבועת יורשין לא שנא בנים או שאר יורשין לא שנא באים ליפרע מיורשי הלוה ולא שנא באים ליפרע מערב שנתן הלוה כשמואל דאמר אין אדם מוריש שבועה לבניו . ומיהו דיין שדן כרבי אלעזר דאמר נשבעין שבועת יורשין ונוטלין הדין דין . הילכך ב"ד או אפוטרופוס של יתומים אין להם לקרוע השטר אולי ימצא דיין שידין להם כרבי אלעזר ואם מת המלוה[ל] ואח"כ מת הלוה אין נשבעין יורשי המלוה שבועת יורשין ונוטלין אם אומרין יורשי הלוה אמר לנו אבא שפרעו אבל אם אומרים אמר לנו שלא לוה אז נוטלין בלא שבועה : **יד** לוקח שלקח שטר חוב ומת הלוה אם אחר שלקחו מת נשבע שלא אמר לו מוכר ושאינו יודע שהשטר זה פרוע וגובה והוא שמת המוכר אבל בחייו שניהם צריכים לישבע ואם קודם שלקחו מת אינו גובה אפילו בשבועה : **טו** החשוד על השבועה שבא ליפרע מנכסי יתומים מפסיד כיון שאינו יכול לישבע : **טז** יתומים שהיה להם לישבע שבועת היורשין ומתו יורשיהם נשבעין שבועת יורשין ונוטלין: **יז** אלו נשבעים בטענת שמא[מ](מי)שאומר אני סבור שאתה תופס משלי . שותף לחבירו . ואריס לבעל הבית . והמתעסק לבעל הבית בשלו . ואשה שנושאת ונותנת בבית[נ] ואחד מן האחין שנושא ונותן בנכסים: חלקו השותפין וכן האחים שנסתלקו זה מזה לגמרי אין משביעין אותן בטענת שמא אלא היו מחרימין סתם על מי שגזל שום דבר מאותו שותפות או מאותו עסק ואם התובע אומר עדיין לא חלקנו והנתבע אומר כבר חלקנו אין משביעין אותן בטענת שמא[ס] : **יח** הילכתא מגלגלין בשבועה דרבנן ואפי' אם לא תבעו התובע שיגלגלו ב"ד מגלגלין עליו אפילו שבועה דרבנן (על מי שנתחייב שבועה דרבנן) : אין מגלגלין אלא כשנתבע טוען ודאי ונתחייב שבועה [אבל אם טוען שמא ונתחייב שבועה אין מגלגלין עליו אחרת] אבל על שמא של תובע מגלגלין לישבע ובלבד שיהא רגילים לדבר שהוא טוען אמת : **יט** מי שנתחייב שבועה וראה שמגלגלין עליו ורצה לשלם תביעה ראשונה כדי שלא יגלגלו עליו צריך לשלם הכל או ישבע על הכל ויפטר אפילו מתביעה ראשונה אע"פ שכבר יצא מבית דין שחייבוהו לפרוע או לישבע וכשגלגלו עליו רצה לפרוע תביעה ראשונה נשבע על הכל ונפטר [כן כ' בטור סי' לד. אבל אם הודה קודם שידע שרצה לגלגל עליו הענינים האחרים אינו משלם אלא מה שהודה] :

פלפולא חריפתא

סי' ע"ב גרסי' נמי או שלא בשעת הלואתו וכן יש להגיה בכאן : [ע] ה"ג נשבע המלוה כדין :

פרק ז [א] **שכיר** שאומר כו'. עיין עוד דיני שכיר בפ' המקבל סי' מ"ג וסי' מ"ד : [ב] **ואפי' כופר** כו'. בפנים סי' ד' : [ג] **פטור** במגו כו'. עיין לקמן סי' ט"ז : [ד] **טוען** שגנבן. וזה אינו מוחזק בגנב וכ"כ בטור סימן ל' : [ה] ה"ג ביד זה או אפילו טוען שגנבן כו' כמ"ש לעיל : [ו] **וכל** ספרים הם בכלל כו'. לאפוקי מדרש"י כתב כן דרש"י ס"ל דדוקא ספרא דאגדתא אבל אה"נ דצריך גם בספרים ראות הדיין כו' וכ"כ בטור סי' ע"ב : [ז] **לתוך** ביתו. ובפנים כתוב לתוך ידו וכן הלשון בטור סי' ל' : [ח] **היה** הנתבע כו' יחלוקו. וכ"כ בטור סי' צ"ב דלא כמ"ש בפ' הכותב סי' כ"ס ועיין שם דינים דשייכים להכא : [ט] **ומיהו** זה ישביעו כו'. וכ"כ בטור סימן נ"א וכ"כ ב"י דאע"ג דהרא"ש נסתפק פסק דישביעהו משום דהמע"ס : [י] **ישבע** בעה"ב ויפטר. פי' מהדינר ונוטל הפירות : [כ] **פטור** בלא שבועה פי' בלא שבועת המשנה אבל היסת צריך שישבע וכ"כ בטור סי' נ"א : [ל] ה"ג ואח"כ מת הלוה אז נשבעין : [מ] ה"ג שמא שאומר : [נ] **ואחד** מן האחין. כך פירש"י לבן הבית : [ס] **בסופו** טענו עדיין שותפי אתה ונשאר לי אצלך כך וכך וזה אומר כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום נשבע שאין לו בידו כלום ומגלגל עליו שלא גזלו מעולם אבל אינו מגלגל שכבר חלקו כן כתב בטור סי' ל"ג ועיין לעיל סי' נ"ו :

הדרן עלך כל הנשבעין וסליקא לה מסכת שבועות

שדה צופים מאת הרב הגאון מוהר"ר בצלאל רנשבורג זצ"ל

כולל כל מאמרי הש"ס המפוזרים בלשון רבינו הרא"ש ז"ל שלא במקומם.

פרק שני

דף טו ע"ב שיר של תודה בכנורות. הרא"ש בברכות פ"א סי' ו' : **שם** ריב"ל אמר להו לבני קראי וכו'. הרא"ש בסנהדרין פ"י סי' ד' :

דף יח ע"א אמר רבא זאת אומרת המשמש מת בעריות פטור . הרא"ש ביבמות פ"ו סי' א' וסי' ד' : **ע"ב** אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן. הרא"ש בנדה פ"א סי' א' וסימן ב' וסימן ד' :

פרק שלישי

דף כ ע"א דאיתמר מתפיס בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי . הרא"ש בנדרים פ"ב סימן א' :

דף כא ע"א כל ל"ת שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו . הרא"ש בשבועות פ"ד סי' כ"ז: **ע"ב** והרי מפרש . מפרש נמי כבריה דמי . הרא"ש בחולין פ"ז סימן ל"ג :

דף כב ע"ב דא"ל איניש לחבריה נטעום מידי וכו'. הרא"ש בפסחים פ"י סי' ב' :

דף כד ע"ב אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שלא אוכל תאנים וענבים . הרא"ש בשבועות פ"ג סימן י"ט :

דף כה ע"א תומר בנדרים שהנדרים חלין ע"ד מצוה כדבר הרשות . הרא"ש בשבועות פ"ג סימן ג' : **שם** האומר שבועה שלא אישן ג' ימים מלקין אותו ויישן לאלתר . הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ו' . ובשבועות פ"ג סי' כ"א : **ע"ב** רבא אמר משום דהוי דבר שבכלל כו' . אין לך בו אלא חידושו בלבד . הרא"ש בשבועות פ"ד סימן י"ט :

דף כו ע"ב אמר שמואל גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו. הרא"ש בתענית פ"א סי' י"ג :

דף כח ע"א אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה . הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ב :

דף כט ע"א נשבע על דבר שאי אפשר לו . הרא"ש בנדרים פ"ג סימן ו' : **שם** רבא אמר באומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם . הרא"ש בשבועות פ"ג סימן ט' :

פרק רביעי

דף ל ע"א דת"ר ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר . הרא"ש בב"ב פ"א סימן ב' ובסנהדרין פ"ד סי' א' : **שם** ת"ר ועמדו שני האנשים מלוה לבעלי דינין שיעמדו . הרא"ש ביבמות פי"ב סי' ו' : **ע"ב** ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה וכו' ת"ל מדבר שקר תרחק . הרא"ש בסנהדרין פ"ד סימן א' :

דף לב ע"א והא אי אפשר לגמגם . הרא"ש בבכורות פ"ב סי' ד' : **שם** מכדי תוך כדי דבור כמה הוי כדי שאילת תלמיד לרב . הרא"ש בב"ק פ"ז סימן ז' : **ע"ב** הכל מודים בעד א' וכו' . הרא"ש בשבועות פ"ז סימן ז' :

דף לג ע"א הב"ע כגון שהיתה שני' בשעת כפירת ראשונה קרובין בנשותיהן . הרא"ש במו"ק פ"ג סימן ל"ז : **ע"ב** טעמא דאיש פלוני כהן דאיש פלוני לוי . הרא"ש בב"ק פ"ז סימן ד' :

דף לד ע"א מנה מניחך בפני פלוני ופלוני ועדיו רואין אותו מכוון מאי . הרא"ש בשבועות פ"ו סימן י"ט :

דף לה ע"א יש שמות שנמחקים ויש שמות שאינם נמחקים . הרא"ש בהל' ס"ת סי' י"א : **ע"ב** ורמינהי יתן ס' אוחך לאלה ולשבועה מה ת"ל וכו'. הרא"ש בנדרים פ"א סי' א' :

דף לו ע"א תנא ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה וכו' . הרא"ש במו"ק פ"ג סי' ה' וסי' ח' ובשבועות פ"ו סימן ב': **שם** והא לית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן . הרא"ש בב"ב פ"ח סי' מ"ת: **שם** אלא קשיא כי לית ליה בממונא אבל באיסורא אית ליה . הרא"ש בנדרים פ"א סי' יו"ד :

פרק ששי

דף לח ע"ב מנה לי בידך אין לך בידי אלא ב' דינר חייב . הרא"ש בכתובות פ"ב סי' א' : **שם** טענו חטים והודה לו בשעורים פטור . הרא"ש בב"ק פ"ו סי' ט"ז : **שם** מנה לי בידך א"ל הן . למחר אמר תנהו לי נתתיו לך פטור . אין לך בידי חייב . הרא"ש בגיטין פ"א סי' י"ז: **שם** כמאן כרתב"א דאמר בעינן שם המיוחד . הרא"ש בנדרים פ"א סי' א' : **שם** האי דייניא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר . הרא"ש בסנהדרין פ"ד סי' ה' :

דף לט ע"א א"ל דעו שלא על דעתיכם אני משביע אתכם וכו' . הרא"ש בגיטין פ"ד סי' מ"ז : **ע"ב** אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד . הרא"ש בב"מ פ"ג סי' ב' ובסנהדרין פ"ג סי' ה' וסי' ו' : **שם** מה כלים שנים אף כסף שנים . הרא"ש בב"מ פ"ד סי' כ' : **שם** ורב חד להודאה במקצת הטענה וחד להודאה ממין הטענה . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ז' : **שם** אלא א"ל רב כסף כי אתיא מעיקרא לכפירה הוא דאתא . הרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ו :

דף מ ע"א לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג' : **שם** ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד א' מחייבו שבועה . הרא"ש בשבועות פ"ז סי' ב' : **שם** טענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ב' : **ע"ב** הודה במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ד' : **שם** טענו בשור ושה והודה לו באחד מהן חייב . הרא"ש בכתובות פי"ג סי' יו"ד : **שם** טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ז': **שם** טענו כלים ופרוטה והודה בכלים וכפר בפרוטה פטור . הרא"ש בשבועות פ"ו סי' ז' : **שם** אר"נ משביעין אותו שבועת היסת . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ז' ובב"ב פ"ג סי' י"ז :

דף מא ע"א בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדי' . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ס : **ע"ב** ור"פ מסמיה דרבא אמר המלוה את חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים. הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג' :

דף מב ע"א ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא . הרא"ש בסנהדרין פ"ג סי' ה' : **שם** א"ר פפא כבי תרי הימני' כבי תלתא לא הימני' . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' י"ח : **שם** מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס . הרא"ש בברכות פ"ו סי' כ"ח : **ע"ב** ואלו דברים שאין נשבעין עליהן . העבדים והשטרות והקרקעות הרא"ש בכתובות פ"ב סי' א' : **שם** אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין . הרא"ש בב"מ פ"ז סי' א' : **שם** כיצד בית מלא מסרתי לך כו' והלה אומר איני יודע וכו' . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ה' ובשבועות פ"ו סי' כ"ז :

דף מג ע"א כי יתן איש אל רעהו כלל כסף או כלים פרט . הרא"ש בשבועות פ"ו סי' ו' :

דף מד ע"א מכאן לב"ח שקונה משכון . ויעו"ש תד"ה מכאן . הרא"ש פ"א דקדושין סי' י' : **ע"ב** ור"י אמר כשומר שכר דמי . הרא"ש בשבועות פ"ו סי' כ"ד : **שם** אע"פ שאינו שוה אלא פלגא אינו משמט . הרא"ש בגיטין פ"ד סי' י"ז :

פרק שביעי

שם ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה. הרא"ש בב"מ פ"א סי' מ"ב:

דף מה ע"א אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון וכו'. [ועי' בגמרא מ"ו ע"ב].

הרא"ש בגיטין פ"ד סי' א' : **שם** אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא . הרא"ש בקדושין פ"ב סי' ד' : **שם** ועד א' מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' ו' : **שם** אם יש עד שאמר האב בשעת מיתתו וכו' הוא נוטל שלא בשבועה . הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג' : **שם** ואלו נשבעים שלא בטענה . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ז : **שם** חלקו השותפים והאריסים אין יכול להשביעו . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' י"ח : **שם** נתגלגל לו שבועה ממקום אחר מגלגלים עליו את הכל . הרא"ש בקדושין פ"א סי' ל"ז : **ע"ב** ל"ש אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים וכו' . הרא"ש בב"מ פ"ט סי' מ"ד : **שם** מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים א"צ להחזיר בעדים הרא"ש בב"מ פ"א סי' ג' ובשבועות פ"ו סי' י"ג :

דף מז ע"א רבותינו שנאו ר' אבא . הרא"ש ביבמות פ"ד סי' י' : **שם** דהוא גברא דחטף נסבא מחבריה . הרא"ש בב"ק פ"ט סי' ב' : **שם** א"ל ר"א היה מחויב שבועה וא"י לישבע כו' משלם . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ה: **שם** שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשין . הרא"ש בב"ק פ"ו סי' ט"ז ובב"מ פ"א סי' י' ובשבועות פ"ו סי' כ"ג : **ע"ב** אר"ה זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה וכו' . הרא"ש בכתובות פ"ב סי' כ"א :

דף מח ע"ב האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד וכו'. הרא"ש בשבועות פ"ז סי' ז' : **שם** ומ"ש הני משום דמורי בה היתרא . הרא"ש בב"מ פ"א סי' י' : **שם** אמר ריב"מ אר"נ והוא שיש טענה ביניהם ב' כסף . הרא"ש בכתובות פ"ט סי' כ"ו ובשבועות פ"ו סי' ו' :

פרק שמיני

דף מט ע"א נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה וכו' . הרא"ש בב"ק פ"ו סי' ס' :

סליק שדה צופים ממסכת שבועות

פרק ראשון

שבועות שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה כו': דף ב

שבועות שתים כי ישבע אדם על מה שעבר ועל מה שעתיד לבא ואלו הם שני מינים ויתחלק שבועתו על שעבר שני חלקים שעשה כך וכך או שלא עשה וכן בעתיד שיעשה או שלא יעשה: וידיעות הטומאה הוא מבאר אותם בפרק שאחר זה: ואמר יציאות השבת הוא ר"ל בכאן רשויות השבת שהם שתים רה"י ורה"ר ולכל אחד מהן הכנסה והוצאה וכבר נתבארו דיני היציאות על השלמון בפ"א ממסכת שבת ולא זכר בהם בכאן אלא מה שחייב בה סקילה בלבד אבל בשבת זכר חיובי ופטורי כמו שביארנו לשם: ומראות נגעים שתים ובהרת והם העקרים ולבהרת שניה לה ולשאת שניה לה ועוד אבאר זה תכלית הביאור ואביא ראיותיהם בפ"א מנגעים:

כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף כו': שם

התחיל ביאור ידיעות הטומאה בראשונה כדי שישלם המאמר בדבר שאינו מענין המסכת ויחזור לענין המסכת והיא שבועות אבל שבת ונגעים כבר ייחד לכל אחד מהם מסכת בפני עצמה וממה שאתה צריך לידע שעונש טומאת מקדש וקדשיו במזיד כרת ובשוגג קרבן אמרה רחמנא והביא את אשמו לה' וגו' ואם אי אפשר לו קרבן מן הצאן אמר ואם לא תשיג ידו וגו' ואם לא תגיע ידו וזהו קרבן עולה ויורד ואינו חייב קרבן עד שתהיה לו ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתים והראיה על זה דאמר רחמנא בענין ההוא ונעלם ממנו והוא ידע ואמרו ונעלם ממנו מורה שקדם לו ידיעה לפני זה ואמרו והוא ידע ראיה שידע מה שנעלם ממנו תחלה הנה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בינתים ואמנם ענין ראיותיהם על שעיר יום הכפורים הנשרף כולו יארך ספורו ויותר ראוי להתפרש בהש"ס מלפרשו בחבורנו זה:

אין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף כו': שם

זה אפשר בתינוק שנשבה לבין העובדי כוכבים ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש ואח"כ ידע שהוא טמא כשנכנס וכי הוא אסור לכנס למקדש טמא הנה כי אין לו ידיעה בתחלה · ושעיר הנעשה בחוץ ביוה"כ הוא חטאת ויאכל למוצאי יום הכפורים וכבר נתבאר זה במקומו [מנחות פי"א הל"ז]:

ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף כו': שם

כל השעירים ר"ל שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים ושעיר הנעשה בחוץ ביום הכפורים ומחלוקת זה לא נאמר בו הלכה כדברי פלוני לפי שהוא דבר חוזר אל השם יתברך ואמנם הם חולקים בהיקש וראיות מהפסוקים אין זה מקום לזכור ענייני ההיקש בהם וכבר בארנו שכל סברא מן הסברות שאינה באה לידי מעשה מן המעשים שיפול בו מחלוקת בין החכמים לא נאמר בו הלכה כפלוני וענין מאמרו שיקרבו זה בזה שיקריב שעיר ראש חדש כשנתאחר הקרבתו ברגל מן הרגלים ויהיה שעיר הרגל ושעיר הרגל כשנתאחר הקרבתו יקריבהו בראש חדש ויהיה הוא בעצמו שעיר ראש חדש לפי שכל אחד משניהם חטאת הנעשית בחוץ הוא:

ר"ש בן יהודה אמר משמו שעירי ראשי חדשים כו': שם ע"ב

לפי שכבר אמר מוסיף עליהם של יום הכפורים שהוא מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה ידיעה בסוף:

ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו כו': שם

אמר רחמנא על שעיר הנעשה בפנים וכפר על הקדש מטומאות בני ישראל וגו': וקלות נקרא מצות עשה ומצות לא תעשה זולתי לא תשא בלבד: וחמורות הם כריתות ומיתות ב"ד ולא תשא לפי שהוא מן החמורות אע"פ שהוא לא תעשה בלבד. וכפל אותם לפי שבא לבאר אותם באמרו השגגות והזדונות [כו'] ר"ל בין שעשה שום דבר מהם ושגג בו או לא הודע שעיר המשתלח מכפר אפילו לא עשה תשובה מן הקלות אבל החמורות שעיר עם התשובה מכפרין:

אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משוח כו': שם

אמר כי כולם שוים בכפרת שעיר המשתלח ואין בין הכהנים לישראל וכהן משוח הפרש זולתי בטומאת מקדש וקדשיו ור' שמעון אומר כי הם גם כן חלוקין בכפרת שעיר המשתלח ואמנם יכפר על ישראל בלבד:

פרק שני

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע כו': דף י"ד

כשתתבונן הידיעות תמצא שמונה· הראשונה שידע שהוא טמא ואח"כ נעלם ממנו ונכנס למקדש אחר כך ידע ידיעה שניה כי היה טמא כשנכנס לעזרה הנה אלו שתי ידיעות והשלישית שידע שזה מקדש ונעלם ממנו ונכנס במקדש אחר כן ידע שהיה טמא כשנכנס והנה זו ידיעה רביעית והחמישית שידע שזה קדש ונעלם ממנו זה ואכלו והוא טמא אחר כן ידע שמה שאכל הוא קדש הנה זו ידיעה ששית ושביעית שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ואכל קדש ואח"כ ידע שטמא היה כשאכל זו ידיעה השמינית ואלה שמונה מיני ידיעות מהם שתי ידיעות בטומאת גופו וזה שידע שהוא טמא ונעלם זה ממנו ועשה מה שעשה אחר כן ידע שהוא טמא ומהם שתי ידיעות במקדש והוא שידע שהוא מקדש ונעלם ממנו ונכנס ואח"כ ידע שהוא מקדש ומהם שתי ידיעות בבשר קדש והוא שידע שהוא קדש ונעלם ממנו ואכל ואחר כן ידע שקדש אכל ואמנם אמר שהן ארבעה ואע"פ שהן שמנה כמו שמנינו לפי שלא מנה זולתי ידיעה ראשונה בלבד אשר באותה ידיעה יתכן שיתחייב קרבן כשנודע לו בסוף אבל ידיעות שבסוף לא מנה אותם בשום פנים לפי שכ"ז שלא קדמה לו ידיעה אינו חייב קרבן ואע"פ שידע בסוף וכאילו אמר ידיעות הטומאה שבתחלה שתים שהן ד' אמנם היותם שתים לפי שהם כולם תלויות בטומאת מקדש ובטומאת קדשיו והיותם ארבע ידיעות טומאת גופו תחלה לענין מקדש וקדשיו וידיעת המקדש תחלה וידיעת בשר קדש תחלה וידיעת טומאת גופו תחלה ולענין בשר קדש ואמרו נעלם ממנו זה וזה אינו ממנין הידיעות אבל הוא מגיד הדין שהוא חייב קרבן אף על פי שלא היתה אלא ידיעה בשעת המעשה בשום פנים לא בטומאה ולא בקדש וכבר ידעת שענין קרבן עולה ויורד כי הוא העולה עם השעיר ויורד עם העני הוא לשון המקרא ואם לא תשיג ידו וגו' והנה הוספנו בפירוש זה ההלכה לפי שהוא קשה מאד בהש"ס ומה שזכרנו מפתח למה שנזכר לשם:

אחד הנכנס לעזרה ואחד הנכנס לתוספת כו': שם

אמר רחמנא למשה ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו ר"ל שכל מקדש שיעשו כגון זה יהיה מעשהו וכבר ידעת שמשה מלך היה ומכלל המלכים מנו אותו מוסיף על הנבואה ועליו נאמר (דברים לג) ויהי בישורון מלך והסנהדרין הם שבעים זקנים וכן האורים והתומים והביא ראיה על השתי תודות ממה שנאמר בעזרא (נחמיה יב) ואעמידה שתי תודות גדולות והשיר שאומרים הוא ארוממך ה' כי דליתני וגו' אחר כן ילכו השתי תודות זו אחר זו עד המקום שירצו וכשמגיעין עד סופו עומדין ונאכלת אחת מהן והשנית שורפין אותה והוא פירוש מה שאמרו על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת ואלה השתי תודות הם לחם בלבד מבלי כבשים לפי שאלה גם כן ממיני התודה כמו שיתבאר עוד במקומו ואשר חייב להיות בית שני קדוש ואע"פ שנעשה מאין אורים ותומים ומאין מלך לפי שבקדושתו עומד עד סוף הדורות ר"ל הקדושה שנתקדש בימי שלמה ומעשה עזרא אמנם זכר בעלמא הוא דעבד:

נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה כו': שם ע"ב

כשהשתחוה נגד ההיכל ואפילו לא שהה לשם בשום פנים או כשהשתחוה כלפי חוץ ושהה או ששהה שיעור אותה השתחואה שתהיה לחוץ ונזכר אחר כך חייב ושיעור אותה השתחואה כדי שיקרא אדם זה המקרא בייסוב לא במהירות ולא באריכות הוא ויכרעו אפים [ארצה] על הרצפה וישתחוו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו ופסוק זה הוא בדה"י (ב' ז') ומצות עשה הוא שנאמר לו לא בקצרה ואמרו שאין חייבין עליו ר"ל אין ב"ד חייבין קרבן כשהורו בו ואמרו אין מותר לו שיעמוד במקדש והוא טמא אבל יצא כמו שיוכל ואפילו באריכה וחייב שיקצר (לכוונתו) ועוד יתבאר עיקר זה בהוריות (פ"ב הלכה ה):

ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה כו': שם

ראוי שיעמוד כמו שהוא ויבטל התנועה ונועץ צפרניו בקרקע עד שימות האבר ואח"כ יפרוש ופרישתו ממנה היא מצות עשה ופירוש אמרו ג"כ חייבין עליה שיהיו בית דין חייבין כשהורו בה והתירו הפרישה והוא אסור וכמו כן חייב האיש עצמו קרבן כל זה במצות עשה ואינו חייב בעשה שבמקדש כמו שנבאר בהוריות (שם):

ר"א אומר השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ כו': שם

רבי אליעזר אומר שזה שאמר הכתוב בנבלת שרץ טמא וכו' אחר שאמר בכל דבר טמא שהוא כולל מיני הטומאות כולם ר"ל כי אינו חייב קרבן עד שיודע באיזו טומאה ממיני הטומאות נטמא אם שרץ או נבלה או זולתו אבל כשנתברר לו שהוא טמא ואינו יודע באיזו טומאה אינו חייב קרבן ר' עקיבא אומר שהוא חייב ואע"פ שהוא נכנס בכלל כל דבר טמא ענינים אחרים יארך ביאורם ואין ראוי לזכרם כפי כוונת חבורנו זה והלכה כרבי ישמעאל:

פרק שלישי

שבועות שתים שהן ארבע שבועה שאוכל כו': דף יט ע"ב

שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב כו': דף כב ע"ב

באמרו שלא אוכל ושלא אשתה גלי אדעתיה שאמרו שלא אוכל אכילה לבדה בלא שתיה ולפיכך חייב שתים:

שבועה שלא אוכל ואכל פת חטין ופת שעורין כו': שם

לפי שכפל פת שהיה יכול לומר שלא אוכל פת חטין וכן של שעורים וכן של כוסמין וכשכפלו גלי אדעתיה שחייב עצמו שבועה על כל אחת ואחת מהן:

שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה כו': שם

יתכן היותו חייב על כל אחת ואחת בענין זה והוא שאמר לו חבירו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש ואמר לו שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ולפיכך חייב על כל אחת ואחת לפי שהיה יכול לומר לו שבועה שלא אשתה עמך *[ולא אמר] (לא) יין ושמן ודבש אלא לחלק לפיכך חייב על כל אחת ואחת:

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינן ראויין כו': שם

הוא כשכלל דברים המותרים עם דברים האסורין כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וטרפות ושקצים ור' שמעון פוטר לפי שאינו סובר איסור כולל ואין הלכה כר' שמעון:

אחד דברים של עצמו ואחד דברים של כו': דף כה

ריבוי הכתוב הוא אמרו או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' ואמר אחר כן להרע או להיטיב מיעוט לכל אשר יבטא האדם בשבועה ריבוי אחר רבי עקיבא אומר ריבה ומיעט וריבה ורבי ישמעאל אומר בזה כלל ופרט וכלל ויהיה היוצא ממחלוקתם כפי מה שראוי מן העקרים הנעשים והקישות הלמודות ברבוי ומיעוט או בכלל ופרט מה שאתה רואה. וענין העתיד לבא כשישבע על הדברים הבאים שיעשה אותם או שלא יעשה אותם והלכה כרבי עקיבא:

נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור כו': דף כז

אמר רחמנא להרע או להיטיב אמנם הוא מחויב בשבועה על דבר שאי אפשר בו שייטיב במקום להרע או ירע במקום להטיב והם דברי הרשות ובהן יתכן לאו והן הוא ישבע שיעשה ואפשר לו או לא יעשה ואפשר לו: ואמרו בנשבע לבטל את המצוה פטור ר"ל פטור מקרבן שבועת בטוי וחייב מלקות משום שבועת שוא ואין הלכה כרבי יהודה:

שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו': שם ע"ב

כשאמר שבועה שלא אוכלנה ואמר אחר כן שבועה שלא אוכל ואכל חייב שתים כשאמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה ואמר אחר כן שלא אוכל אפי' אכל ממנה כזית ולפיכך חייב מאכל ממנה כזית וכשסיים אכילתו חייב שתים וזה כשהקדים שלא אוכלנה כמו שמשלנו:

איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע כו': דף כט

הידוע לאדם עד שיהיה אותו הדבר ידוע אצל שלשה בני אדם או יותר ואמרו אם לא ראיתי הוא שיאמר כל פירות העולם אסורין עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר או כיוצא בזה ואמרו כקורת בית הבד ר"ל כתבניתה וצורתה והוא תבנית שאינו מצוי בנחשים כמותה אבל בגודל הגוף מצוי ואין בו שבועת שוא הנה נתבאר לך בכאן שמיני שבועת שוא שלשה האחד שישבע על שהוא חיוב המציאות שהוא בחילוף מה שהוא מצוי או שישבע על מה שהוא נמנע המציאות שהוא נמצא או שישבע על דבר שאין צריך בו לאמת הספור בשבועה כגון שישבע על האיש שהוא איש ועל האשה שהיא אשה:

שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו': שם

מבואר הוא שכיון שנשבע שיאכלנה שהוא חייב לאכלה מכלל המצוה כמו שהוא חייב לעשות סוכה ולולב כי הוא חייב לקיים השבועה ומה שנשבע אחר כן שלא יאכלנה כאילו נשבע שלא יעשה סוכה או לולב ואמרו אכלה עבר על שבועת ביטוי פירושו אף על שבועת ביטוי לפי שעבר על שבועת שוא ועל שני הענינין:

שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים כו': שם ע"ב

אמרו מפי עצמו הוא תנאי בשבועת ביטוי אבל אם השביעוהו עליה זולתו שיאכל או שלא יאכל אין חייב לעשות כמו שנשבע אלא אם ענה אמן כי אין הפרש בין שנשבע הוא עצמו או שישביענו זולתו ואמר אמן כמו שיתבאר אחר כך:

שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים כו': שם

אמנם זכר אנשים ונשים ושאר החילוקים לפי שרוצה לזכור אחר כן שבועת העדות שאין נשים חייבות ולא קרובים ולא פסולין ואפי' ענו אמן כמו שנבאר בפ' שאחר זה:

פרק רביעי

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו': דף ל

זה שאמר אינה נוהגת אלא בראויין להעיד להוציא מלך ופסולי עדות דרבנן לפי שהם פסורין ואע"פ שהם ראויין להעיד מדאורייתא ואין הלכה כר' מאיר:

וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון כו': שם

לא אמרה תורה בשבועת עדות ונעלם ממנו ולפיכך חייב על זדונה קרבן ושגגתה עם זדון העדות הוא שידע שהשבועה זו אסורה ושיתברר העדות ושזו השבועה שקר אבל הוא אינו יודע אם יתחייב עליה קרבן אם לאו ואז יתחייב קרבן אבל כששגג כל ענייניה ולא ידע אם שבועת העדות אסורה או לאו ונשבע שלא ידע העדות אינו חייב כלום וזהו מה שאמר ואין חייבין על שגגתה:

שבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו כו': דף לא ע"ב

לא תהיה כפירה אלא בבית דין דאמר רחמנא אם לא יגיד ונשא עונו במקום שיועיל ההגדה והוא בבית דין יתחייב על שבועה שנשבע חוץ לב"ד וטענת ר' שמעון מבוארת וברורה כי הם הואיל וכפרו לא יתכן להם להעיד אחר כן וכל שבועה שישביעו אותם אחר כן אינם חייבין עליה כלום שהם אינם יכולים להעיד אותה עדות:

כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה כו': שם

זה שאמר כאחד ר"ל בתוך כדי דבור והוא שיעור שאילת שלום תלמיד לרב והוא כדי שיאמר לו שלום עליך רבי ואם היה בין כפירת זה לכפירת זה יותר מזה השיעור נאמר בהם זה אחר זה ואמר שתיהן חייבות יש בו תנאים וזה כי כשהיתה כת שניה ראויה להעיד לא תתחייב כת ראשונה על כפירתה כלום לפי שהם לא בטלו דברי אמת מה שהיו יכולים לומר ידענו כי יש כת אחרת בשעת תביעתם ואמנם מה שאמר בכאן שתיהם חייבות הוא כמו שביארו כשהיתה כת שניה קרובים בנשותיהן ונשותיהן גוססות כשכפרה כת ראשונה ואחר כן מתו הנשים ואז כפרה כת שניה העדות ג"כ ואפשר שיעלה בדעתנו שכת ראשונה פטורה לפי שהיא אומרת ידענו שזולתנו יעידו ולפיכך כפרנו לפי שנשותיהן שבשבילן היו פסולין הרי הן גוססין ורוב גוססין למיתה ולפי שידענו שהן קרובות למות ובעליהן יהיו כשרין כפרנו הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו לפי שבשעת כפירתם נתבטלה ולא היה שם זולתם שיעידו באותה שעה בשלמה לפי שכת שניה אז היו קרובים:

משביע אני עליכם אם לא תבואו כו': דף לג

הודיענו שאין הפרש בין שינוי מיני הטענות או בין שינוי מיני הדברים שטוענין אותן ואפילו טען בהן ממין אחד במשא ומתן כגון שיאמר להם יש לי אצלכם עדות שיש לי אצל זה חטין ושעורין וכוסמין בתורת פקדון או שאמר להם יש לי אצלכם עדות שיש לי אצלו כך וכך חטין מהם פקדון ומהם תשומת יד ומהם גזלה ומהם אבידה הדין בשני מינין האלה מכפירת העדות אחד כמה שזכר:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי כו': שם

אלו הדברים כולן אם העידו לו בשום דבר שיגבה אותו בעדותם ולפיכך אם כפרו הם חייבים אמנם יבא להם החיוב על עדות ממון לא על עדות הקנס ומה שהן בכאן חייבין על עדות חצי נזק ר"ל חצי נזק צרורות שהוא ממון וכן תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה מחמת הקרן ושאנס איש פלוני ופתה את בתו מצד הבשת והפגם וכבר נתבאר בסנהדרין כי מכה אביו ואמו אינו חייב מיתה אלא אם עשה חבורה ולפיכך כשהכה אותו בנו ולא חבל בו הוא חייב ממון בלבד כגון בשת וצער כמו שבארנו בפרק ח' מן בבא קמא:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן כו': שם ע"ב

אלה הדברים כולם אם העידו לו בשום דבר מהם לא יקח ממון בשום פנים לפי שמעקרינו אין אדם מת ומשלם וכבר שמעת זה פעמים (והדבר שראוי לבנו על מי שהכהו אינו שלו אבל הוא לבנו) ולפיכך אם כפרו פטורים לפי שמה שאמרה התורה והוא עד או ראה או ידע וגו' מפי קבלה למדנו בתביעת ממון הכתוב מדבר: ואמרו שפתה פלוני בתו הוא כגון אמרו שהכני בני [והדבר שראוי לבנו על מי שהכהו אינו שלו אבל הוא לבנו] שהיא תביעה שאין לו בו ממון [לפי] שלא ישביע [אלא] בשביל זולתו ולפיכך פטורין ואפי' יהיה זה המשביע אותם מורשה לאותו כהן אבל מורשה תביעת ממון אם כפרו הם חייבין לפי שמעקרי הדין ג"כ שהעדים כשמשביעם המורשה וכפרו חייבין ואע"פ שהעדות אינה לו אלא למי שהרשהו:

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז כו': דף לה

אמר רחמנא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע ואמר עוד בכפירת פקדון נפש כי תחטא וכמו שהפקדון תביעת ממון שיש לו כמו כן גם(כן)העדות צריך שיהיה בממון שיש לו והוא בכאן הוא תובעם שיעידו לו בממון שאין לו בו זכות ואפילו שיעידו לו כמו שהוא אומר לפי שאין חייב בעל דינו שיתן לו ממון כשאמר לו אתן לו ולפיכך כשכפרו פטורים ועל זה תקים כל עדות ותבע אותה בעל דין אם אינה מועלת לו בתביעתו כשיעידו בה העדים אין הדיינין חייבין לשאול את העדים אותה עדות בשום פנים:

משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו כו': שם

לפי שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד צריך שתהיה העדות קודמת לשבועה ולכפירה:

עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו': שם

צריך שייחד אותם לפי שנאמר והוא עד עד שייחד את עדיו:

אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני כו': שם

זה מבואר לפי שאם הגידו לא תועיל עדותם ולפיכך פטורים כשכפרו:

שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע כו': שם

אמר יתברך אם לוא יגיד ונשא עונו והוא כתוב בוי"ו ואל"ף ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקיום והשלילה כאילו אמר אם לו לא יגיד ונשא עונו רצונו לומר לתובע זכותו אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו פטור:

משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם כו': שם

אמרו מצוה אני עליכם וכו' הוא שיאמר להם מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה: והמחלוקת בין חכמים ורבי מאיר בכנויין לבד ובחנון ורחום שזכר אחריהם אבל אל"ף דל"ת ויו"ד ה"א ושי"ן דל"ת וצבאות אין צריך לומר כי הם שמות מיוחדים וכמו כן אלהים: ומה שאמר רבי מאיר המקלל בכולם חייב רצונו לומר מברך את השם באחת מהן חייב סקילה: והכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכנויין באזהרה: והטעם שלא נחלקו בשבועת העדות ואמרו כי היא חייבת בכל הכינויים ממה שאמר הכתוב ושמעה קול אלה · ואסור לאדם לקלל את עצמו שנאמר השמר לך ושמור נפשך מאד וכבר בארנו בסוף מכות שמלת השמר מורה על לא תעשה וכן אסור לו לקלל חברו שנאמר לא תקלל חרש ולמדנו מפי הקבלה שרוצה לומר לא תקלל מי שאינו עושה מעשה שהיה ראוי לקללו בשבילו אבל הוא חרש באותו דבר: ואמרו יכהו יכנו כנוי על קללת אדם עצמו או חברו ור' מאיר סבר בכאן שאין הפרש בין שיאמר אל יברכהו אלהים או יקללהו· ואמרו בכאן אל יככה אמנם רצה להפריש בין אל יככה ובין יברכך וייטיב לך כדי שלא יהיה בו לשמוע מאמר זה קללה וכבר בארנו בפ' אחרון של מכות שהמקלל לעצמו ולחברו לוקה ואע"פ שהוא לאו שאין בו מעשה וזכרנו העיקר שהוא כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע וממיר ומקלל את חבירו בשם ודין מקלל חבירו ועצמו אחד ואמנם עדים זוממין בא מקרא בתורה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וכבר בארנו זה והלכה כחכמים בכל דבריהם:

פרק חמישי

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו': דף לו ע"ב

שגגתה על דרך שנתבאר בשבועת העדות והוא שידע שהשבועה אסורה ולא ידע שחייב עליה קרבן ושגגת הפקדון מבואר והוא שלא נזכר שיש לו אצלו פקדון ואמרה תורה (ויקרא ה) וכחש בעמיתו בפקדון וגו' והביא את אשמו לה' איל תמים וגו' הנה שאמרו וכחש בעמיתו מורה שהוא יודע בפקדון בשעת השבועה והלכה כחכמים:

שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו': שם

זה מבואר וטעם ר"ש ברור כי בשעה שיודה תועיל הודאתו ואע"פ שקדמה כפירתו בבית דין לפי שהוא נותן מה שהודה בו:

היו חמשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו כו': שם

ר' מאיר אומר שאומרו חטה ושעורה רצונו לומר מיניהם וחכמים סברי שכפירתו בזרע אחד מן חטה ואין הלכה כרבי מאיר ולא כרבי שמעון ולא כרבי אליעזר:

אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא כו': שם

ר' שמעון סבר כי עיקר תביעתו קנס שהוא דבר קצוב וידוע וחכ"א עיקר תביעתו הוא הבשת והפגם שיודע שאם הודה בהם ישלם אותם ואין הלכה כר' שמעון:

גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי כו': שם

עיקר כל זה מודה בקנס פטור וכל מה שאומר בזו הלכה פטור הוא בכפירת קנס לפי שאפי' הודה בו לא יתחייב לשלם כמו שהוא עיקר

פרק ששי

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף כו': לח ע"ב

שתי כסף הוא משקל שתים ושלשים שעורות מכסף או מה ששוה זה השיעור. ופרוטה חצי שעורה מכסף: וכשמודה ממה שתבעוהו בפחות משוה פרוטה פטור וכן כשכפר מאשר תבעוהו בפחות משתי כסף פטור וכן אמרו ז"ל כפירת הטענה שתי כסף: ופירוש אמרו פטור שהוא פטור משבועת התורה אבל הוא חייב שבועת היסת ובכל מקום שיאמר במשנה בענין שבועת הממונות חייב רצונו לומר בשבועת התורה כי השבועות גם כן שעקרן מדרבנן הנזכרות במשנה הם בנקיטת חפץ וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואין הפרש ביניהן זולתי בדין בלבד והוא שהשבועה המחוייבת מן התורה אם הוא מסרב ואינו רוצה לישבע ב"ד יורדין לנכסיו ופורעין מן הנמצא אצלו השיעור שכפר ולא רצה לישבע עליו והשבועה המחוייבת מדרבנן אע"פ שהיא נזכרת במשנה אם לא רצה לישבע לא נחתינן לנכסיה אבל משמתינן ליה עד שיפרע או ישבע ואם עמד בנדויו שלשים יום ולא פרע ולא נשבע מלקם אותו הדיין במלקות כפי מה שיראה מרשעתו ואם עמד על כפירתו וסרבנותו מלישבע אחר שהלקהו יתירו לו נדויו וילך לו: ודע. כי השבועות המחוייבות מן התורה שלשה מינין והם שבועת מודה במקצת ושבועת מי שיש עליו עד אחד ושבועת השומרים וכל השבועות הנזכרות במשנה מלבד אלו הם בתקנת החכמים אבל הם בנקיטת חפץ כעין דאורייתא כמו שבארנו: ומה שאמר מנה לאבא בידך וכו' פטור זהו כשאמר הבן שמא יש לאבי מנה בידך אבל אם אמר לו ברי לי שיש לאבי בידך מנה ואמר הוא חמשים חייב ואינו כמשיב אבדה וכיצד היא שבועת התורה שתהיה ביד הנשבע [*ס"ת] כשהוא נשבע בתורה וזו היא נקיטת חפץ ושבועת היסת שתהיה התורה ביד משביעו:

מנה לי בידך אמר לו (בפני עדים) הן כו': שם

כבר בארנו לך כי בכל מקום שיאמר פטור שהוא נשבע שבועת היסת ומבואר הוא שזה שאומרין במשנה זו חייב רצונו לומר חייב לשלם ואין בעל דינו חייב שבועה לפי שהוחזק כפרן וצריך שיכפור בב"ד ואז נאמר בו הוחזק כפרן ואלה הדינים נוהגים על עיקר מעקרי הדינים אצלנו והוא המלוה את חברו בעדים אין צריך לפרעו בעדים אלא אם התנה עמו ג"כ כמו שבארנו בכאן וכן המפקיד אצל חברו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים אא"כ התנה עמו ג"כ אבל אם טען הלוה שפרעו ישבע שבועת היסת וכן הוא דין המפקיד אצל חברו בשטר ואמר לו החזרתי לך הוא ג"כ נאמן אבל ישבע בנקיטת חפץ שהחזיר וזה שאין אנו מחייבים אותו לשלם מגו דיכול לומר נאנס הפקדון ויהיה נאמן יכול למימר החזרתיו לך וידוע הוא שאם אמר נאנס ישבע שבועת השומרין ולפיכך כשיאמר החזרתיו לך ישבע אותה שבועה עצמה לפי שלא יהיה מגו גורע ממנו שום חיוב לפי שהתנאי במגו שנטעון מה לו לשקר:

ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא כו': שם

כבר ידעת כי לתך חמש עשרה סאה וכור שלשים סאה ועקרי אלה ההלכות כולם כבר בארנום תכלית הביאור ופירשנום בפרק ראשון מקדושין ובפ' אחרון מכתובות ואמרנו לשם שלא נחזיר לפרש אותם העקרים כדי שלא יאריך החבור *ואין ממתין אצלם לעיין אותם שם כשהם נזכרין במשנה. ולשם ג"כ בארנו שאין הלכה כרבן גמליאל והלכה כאדמון:

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כו': שם

נשבעין לקטן ונפרעין מנכסיו כמו שנתבאר בכתובות הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה ובשבועה דאורייתא בלבד הוא שנאמר אין נשבעין על טענת קטן אבל שבועת היסת נשבעין בטענת קטן וכמו כן נשבע לב"ד שבועת השומרין ושבועת *השומרין שלא בטענת הקטן לפי שאין הקטן טוען אותם טענת ברי וכן נשבעין להקדש ונפרעין ממנו כגון שהיה לראובן ביד שמעון ממון בתחלה כשהקדיש שמעון כל נכסיו ישבע ראובן שבועת התורה ויפרע ממנו על הדרך המזכר בפ"ו (הלכה ג) מערכין:

ואלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים כו': דף מג ע"ב

כשתתבונן בפסוקי התורה תמצא הדברים שזכרה(מנה בהם)[הנה הם]בשבועות או בתשלומי כפל וארבעה וחמשה וזכרה דיני השומרים בהם הם חמור ושור ושה וכל בהמה ושלמה וכסף וכלים והעולה בידינו מאלה המקראות כולם בהמה וכלים וכסף וכל אלה הם כל דבר המטלטל וגופו ממון וכלים יש בהם אותם הדינים הנה יצאו קרקעות לפי שאינן דבר המטלטל ועבדים הוקשו לקרקעות כמו שבארנו בפרק ראשון מקדושין והשטרות מצד שאין גופן ממון אבל הוצרכו לראיה שבהן וכשנודע בירור הראיה היה מציאות השטר או העדרו שוה ולפי שאמרה התורה בשבועות והכפל והשומרים רעהו פי' רעהו אמר רחמנא ולא הקדשות שהן לגבוה ומצד שלא חייב בהם תשלומי כפל לא נפל בהם תשלומי ארבעה וחמשה כי זה לא ימצא אלא אחר חיוב תשלומי כפל כמו שבארנו בשביעי מבבא קמא· ולא זכר שאר הארבעה שומרין והם שואל ושוכר לפי שאין צורך לזכרם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ואסור שאלת הקדש וכמו כן השטרות אינן צריכות שאלה על הרוב וכן אינם בשכירות ואסור ג"כ שכירות בהקדש ועוד יתבאר כי דין נושא שכר ושוכר אחד ואין הלכה כר' שמעון ואלה כולם מבוארים שאין נשבעין עליהם שבועת התורה אבל נשבעין עליהם היסת:

ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע כו': שם

מחלוקת חכמים ורבי מאיר הוא בענבים העומדים ליבצר והלכה כחכמים אבל כשימסרם לו בתורת שמירה לענין מקח וממכר ודיני האונאה והודיה במקצת כשהיה עיקר התביעה שלא בתורת שמירה העיקר המכוון עליו שהם כמטלטלין שכל העומד ליבצר כבצור דמי ושמור זה הלשון והוא אמרם אינו חייב עד שיטעננו דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין כלומר שהוא מודה בקצת המנין אם תבעו דבר שבמנין או במקצת המשקל אם תבעו דבר שבמשקל או במקצת המדה אם הבעו דבר שבמדה:

המלוה את חברו על המשכון ואבד המשכון כו': דף מג

מעקרנו הלוהו על המשכון נעשה עליו שומר שכר ועוד יתבארו דיני שומר שכר ולפיכך אם אבד המשכון באונס ישבע אותו שיש בידו המשכון שבועת התורה שנאנס ויפרע בעל המשכון ממה שהלוה לו משלם· ויש לאותו שהמשכון בידו בכל אלה החלוקים עכ"פ לישבע שבועת התורה שאבד ואפי' לא נפל ביניהם מחלוקת במה שהיה שוה אלא אפילו אמר לבעל המשכון חשוב לי ביותר ממה שאתה טוען שהיה שוה לפי שנאמר שמא עיניו נתן בו אבל אם נסתלק זה החשד כגון שהיה המשכון לשון זהב או חתיכת כסף וכיוצא בהן שאין שום צד לומר שמא עיניו נתן בו ואמר לו טול כל מה שהיה שוה וקח בו חתיכת זהב או כסף כאותה שהיה לך כיון שאין שינוי ביניהן במינן ואינם כלים ולא בגדים שיש בהם מיני רקמות שתוכל לומר אני לא אמצא כמותם כרצוני וכשישבע מן המשכון שבידו יכלול בשבועתו שלא היה שוה יותר מסלע או שקל או השיעור שיאמר ע"י גלגול וכמו כן תהיה שבועת בעל המשכון כשיהיו חלוקין בדמי המשכון כי לא היה שוה משכונו פחות מסלע או שקל או מה שטוען שהיה שוה וכך ראיתי אבא מורי ז"ל משביע אותם פעמים הרבה על זה הלשון כמו שראה לרבו לרבינו יוסף הלוי ז"ל משביע תמיד · ואמרו בחלק הראשון מזו המשנה פטור ונשבע שבועת היסת וכבר בארתי זה ואמרו מי נשבע מי שהפקדון אצלו הוא חוזר אל החלק השני ממשנה זו הוא מה שאמר לא כי פי' אינו כן או אינו אמת אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה שיתחייב בעל המשכון שבועה וישלם דינר לפי שהוא מודה במקצת ולא ישבע שבועה עד שישבע קודם מי שהפקדון אצלו שבועת התורה שאותו הפקדון אבד ואז ישבע זה לאותו טעם שזכר לפי שזה הטעם כולל כל המשכון אבל טעם שמא נתן עיניו בו אינו כולל כל המשכון כמו שבארנו ולפיכך לא שם התנא כוונתו בזה החלוק אבל שם כוונתו בהודאה במקצת או בכפירה בכל ובטעם זה שזכר שמא ישבע שלא ויוציא הלה את הפקדון וכבר נתבאר לך פעמים שהסלע ארבעה דינרין:

פרק שביעי

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כו': דף מד ע"ב

אמר רחמנא במחויב לישבע ולקח בעליו ולא ישלם למדנו מזה שמי שלא ישלם ישבע ואין אדם נוטל שום דבר בשבועתו אבל מדרבנן תקנו שבועה כשבועת התורה על אלה ואע"פ שהן תובעין נשבעין ונוטלין וזה לענינים עוד יתבארו אמנם השכיר הוא נשבע ונוטל לפי שבעה"ב טרוד בעסקיו השכיר ידקדק הדבר יותר ובזה שני תנאין האחד שיהיה תובעו בזמנו והשני ששכרו בעדים אבל כששכרו שלא בעדים מתוך שהיה יכול לומר לא שכרתיך נאמן לומר פרעתי או כשתובעו שלא בזמנו ואמר בעל הבית פרעתי נשבע בעל הבית שבועת היסת וכמו כן אם היתה עיקר הכפירה בעיקר השכירות ישבע בעל הבית שבועת התורה שכך וכך התנה עמו ויתן לו מה שיאמר ואין הלכה כרבי יהודה:

הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו כו': שם

זה הדין ג"כ הוא בשני תנאים אחד מהם שיהיו שם שני עדים ראוהו שמשכנו והוציא כלים מביתו תחת כנפיו ולא ידעו הדבר שלקח מה הוא וזה כשראוהו שנכנס לבית חברו ואין בידו כלום ויצא והוא

והוא מחבא דברים תחת כנפיו ובעל הבית אינו מלוי והתנאי השני שיטעון בעל הבית על אותו הגזלן כדבר שהוא אמוד אצל בני אדם שהוא ידוע בכגון זה אבל אם תבעו שלקח ממנו חוט מרגליות ואבנים טובות והוא מפורסם שאין אצלו כגון אלה הדברים אינו נאמן ואין מתנין בזה שבועה בשום פנים אבל ישבע שכנגדו או היסת או של תורה כפי מה שהודה ואין הלכה כר"י:

הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס תחת ידו כו': שם

כשתהיה החבלה במקום שאי אפשר בו שחבל בעצמו והחבלה שבגופו מורה שהיתה ממעשה זולתו ולא היה ביניהם שלישי שנאמר שמא אמר לו הנחבל הכני פצעני כדי להעניש לזה האחר נוטל שלא בשבועה ואמנם הטיל השבועה על הנחבל או הנגזל קנס לחובל ולגזלן כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם ואין הלכה כר' יהודה:

ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת כו': שם

אמרם בין שחילל שבועת העדות או שבועת הפקדון ואפי' לא פירש לו אלא שנשבע שבועת שוא שאין בה כפירת ממון הנה הוא חשוד על השבועה ואין נותנין לו שבועה וממשנה זו יתבאר לך שכל פסול לעדות בין מדאורייתא בין מדרבנן שהוא חשוד על השבועה וזה הדין הוא בשבועת התורה בלבד כלומר השלשה מינין מן השבועות שעיקר חיובן מדאורייתא כמו שבארנו בפ' שלפני זה אבל השבועות שהם בתקנת חכמים אין נשבע שכנגדו ונוטל לפי שתקנה זו היא לפי שהוא משרב ונשבע לשקר ותקנתא לתקנתא לא עבדינן וכמו כן שבועת היסת לא ישבע שכנגדו כשנתחייב בה וענין דברי ר"מ חזרה שבועה למקומה חזרה למחויב לה וישלם מה שתבעו בו בלי שבועה שהוא מחויב לישבע ואינו יכול להשבע וכל המחויב שבועה ואין יכול לישבע משלם ואין לו על אותו שתבעו זולתי חרם סתם והלכה כר"מ ולא כר' יוסי דאמר יחלוקו:

והחנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב כו': דף מה

הטעם להטיל השבועה על החנוני מבואר לפי שהוא גוה לו שיתן וראוי שישבעו הפועלים או בנו במעמד החנוני שמא יתביישו קצתם מקצתם ואין הלכה כבן ננס:

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו': שם

אונפלי הם כלי שנותנין בו הכספים והדינרים ואמרו ישבע בעל הבית שהיא שבועת התורה כמו שבארנו אמנם יתחייב זה כשהיו פירות צבורין ברשות הרבים וכל אחד מאניהם טוען טענתו אבל כשהפירות ביד בעל הבית אינו חייב אלא שבועת היסת על העיקר הידוע המוציא מחבירו עליו הראיה: ואמרו ג"כ ישבע החנוני שהיא שבועת התורה אמנם יתחייב זה כשהיו פירות ג"כ צבורין ברה"ר ובעל הבית אומר בזה הדינר שנתתי לך לקחתים והחנוני אומר לו זה הדינר דמי הפירות שנתתי לך אבל אלה הפירות הצבורין לא מכרתים לך מעולם אלא אני הנחתים בכאן עד שאמכרם ואם היו הפירות בחנות המוכר אינו חייב כלום אלא שבועת היסת על העיקר המוציא מחברו עליו הראיה ואם אין שם ראיה הוא פטור וישבע שבועת היסת וזה שלא אמרנו באלה הפירות שהם ממון המוטל בספק לפי שבתביעה הראשונה הודה לו שהוא מכר לו ובתביעה השניה הודה המוכר הנה הודאתו במכר והיות הפירות חוץ לחנות חייב בעל הבית שישבע ויקבל הפירות והודאת הלוקח במקח וכפירת החנוני במכר חייב החנוני שישבע ויטול: ורבי יהודה חולק על ההלכה השנייה ואמר שעל שני הענינים בעל הבית נשבע כיון שהפירות צבורין ואינן ביד החנוני והם לבעל הבית יותר קרובים וזהו פירוש מאמרו כל שהפירות בידו והדין בשולחני ג"כ על הדרך שבארנו בחנוני והפירות באותן התנאין בעצמן אבל חזר אותם לענין שזכרו בש"ס והוא שיעלה על דעתנו שתנא קמא מודה לר' יהודה בשולחני כי אין דרכו להיות נותן איסר עד שנוטל את דינרו ולפיכך ישבע בעל הבית בשני הענינים ואילו משמיענו הדין בשולחני היינו אומרים שר' יהודה לא היה חולק אלא בשולחני שאינו נותן האיסרים עד שיקח הדינר אבל מוכר הפירות לחריצתו על המכר הוא נותן הפירות קודם שיקח הדמים ולפיכך מודה לחכמים שהחנוני נשבע והשמיענו שהן חולקין בשני הדינים ואין הלכה כר' יהודה בשני המאמרות:

כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע כו': שם

אלו הדינין שבכתובה כבר הקדמנו ובארנו האמת בפ' תשיעי של מסכת כתובות ואמרו בכאן וכן היתומים ר"ל יתומים הנפרעין מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה וזה בתנאי שיאמרו היתומים שנפרעים מהם לא נדע אם פרע אבינו זה החוב ולא נתברר עליהם ממנו דבר אבל אם אמרו אמר לנו אבינו שלא נתחייב לעולם בזה החוב ולא לוה אותו יתפרע מנכסיהם אותו ממון בלי שבועה לפי שמעיקרנו האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי כי אין להכחיש העדים בשביל דבריו וזה כשמת אבי היתומים שעליו לקבל החוב [קודם] אבל אם הדבר הפך והוא שמת אותו שהיה חייב קודם לא יתפרע הממון ההוא לעולם אבל אבד מכל וכל שמאחר שמי שעליו החוב הניח היתומים אין הבעל חוב יכול ליפרע מממונם אלא אחר שישבע שבועת התורה כמו שנזכר וכשמת אחר כן קודם שישבע אין בניו יכולים לישבע במקומו לפי שאין אדם מוריש שבועה לבניו: ואם דן הדיין שישבעו הבנים שלא פקדנו אבא כמו שאמרה המשנה ויתפרעו ממונם מה שעשה עשוי והלכה כרשב"ג וכרבן יוחנן בן זכאי:

ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין כו': שם

אמרו שלא בטענה ר"ל שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא כי הוא לא הונה אותו במה שהיה ביניהם ובלבד שיפיל לו הספק שהונה אותו בשתי כסף או יותר אבל אם היה ספק האונאה פחות משתי כסף אינו חייב שבועה וכבר נתבאר בפרק חמישי מגיטין שאפוטרופוס שמנוהו ב"ד הוא שחייב שבועה והוי יודע כי כמו שיתגלגל בשבועת התורה כמו כן יתגלגל בשבועת היסת: אמר רחמנא וזה לדבר השמטה שמוע אפי' דיבור משמטת ולפיכך משמטת השבועה:

פרק שמיני

ארבעה שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר כו': דף מט

דיני הארבעה שומרין שלשה לפי שדין נושא שכר והשוכר אחד והדינין הנזכרים בהן הוא לשון התורה ויוקש עליהם כי נושא שכר והשוכר נשבעין על האונס ואינם חייבים לשלם כי שבורה ומתה אונס הוא והשואל חייב באונס אלא אם מתה בשעת מלאכה כמו שבארנו בפ' שמיני מן בבא מציעא ושבועת השומרין הוא שבועת התורה ואע"פ שהשואל משלם את הכל ישבע קודם לכן שבועת התורה שאותו הדבר נאבד שיש לומר שמא עיניו נתן בה ועל הדרך שבארנו בפרק ששי מזו המסכתא: [אמר לשומר חנם כו'] זה מבואר לפי שכפר בדבר שאפילו הודה בו לא יתחייב לשלם ממון לפי שהשבועה היא שהוא חייב באיזה ענין שיהיה מזה ועל זה תקים כל אלה ההלכות וזולתם כי מי שנשבע על דבר שקר שאילו אמר בו אמת לא יתחייב לשלם ממון הוא פטור ואע"פ שנשבע שלא כהוגן כיון שלא הועיל לו שקרו וכל מי שנשבע על דבר שאילו היה מודה באמתת הדבר היה חייב לשלם הממון הוא חייב על שכפר האמת עד שיפטר עצמו מן הממון וכמו כן הדיין אין ראוי להשביע שום אדם על כפירתו בדבר שאילו הודה לא יתחייב לשלם: [היכן שורי כו'] שומר חנם כששלח ידו בפקדון ונשבע הוא חייב קרן וחומש ואשם כשהודה מאליו אבל אם העידו עליו בזה והוא כופר אינו חייב חומש ולא אשם וכמו כן כשטען נגנבה והיה הוא עצמו שגנבה יתחייב תשלומי כפל כמו שנאמר אם לא ימצא הגנב וגו' כלומר אם ימצא שהוא הגנב ישלם שנים אם יש שם עדים ואם הודה מאליו משלם קרן וחומש ואשם וכבר קדם פי' ההלכה ועקריו בפרק תשיעי מב"ק: [אמר לאחד כו'] כבר בארנו פעמים הרבה שתשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה הוא קנס ומן העקרים שהמודה בקנס פטור ובפירוש אמרו שאין אדם משלם קנס ע"פ עצמו: [אמר לשואל כו'] זה גם כן מבואר לפי שלא פטר עצמו בטענה זו מכלום אבל חייב הוא לשלם עכ"פ ולפיכך הוא פטור על השבועה: [היכן שורי כו'] כל זה מבואר לפי שאילו הודה היה חייב לשלם: [אמר לנושא כו'] כל זה מבואר וכבר הקדמנו עקרו וכל מה שאמר בזה הפרק חייב ופטור ר"ל חייב משום שבועת הפקדון שחייב על מה שיכחיש בה קרן וחומש ואשם כמו שקדם באורו ופטור משבועת הפקדון אבל הוא חייב משום שבועת בטוי לפי שנשבע לשקר וכבר התבאר ששבועת בטוי חייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד:

סליקא לה פירוש המשניות להרמב"ם ממסכת שבועות

הגהות הגאון המפורסם וכו' מוהר"ר ברוך פרענקיל תאומים זצלה"ה בעה"מ ספר ברוך טעם.

דף ג ע"א תוס' ד"ה ועל הזקן. דכ"ע מודו דאסור ע"י אחר. נ"ב יעוין שו"ת רשב"א ח"א סי' שכ"ז שאלה יב:

דף ד ע"א תוס' ד"ה ר"ע. וא"ת. נ"ב יעוין תוס' מכות ד ע"ב ד"ה הא ותוס' ע"ז סד ע"א ד"ה ר"ע:

דף יז ע"א תוס' ד"ה נזיר. וי"ל דהא. נ"ב יעוין לשון הר"י המובא בהא"ז למס' נזיר: בא"ד ור"ת מפרש. נ"ב יעוין בס' תורת האדם להרמב"ן בשער הכהנים דף מד:

דף יח ע"ב גמ' א"ר יאשיה. נ"ב בנדה הגירסא א"ר ירמיה:

דף כא ע"ב גמ' נזיר שהרה פתו ביין. נ"ב סלעת לשון המשנה בנזיר לד ע"ב אפי' שרה פתו כו'. ויעוין שם דף לז לשון הברייתא נזיר כו' ואכל כזית כו' והגירסא דכאן אינו מכוון ללשון המשנה ולא להברייתא: שם למה לי לצרף. נ"ב יעוין תוספתא דנזיר רפ"ד המובא בתוס' עירובין דף ד וסוכה דף ו:

דף כב ע"ב גמ' שתים בכלל אכילה. נ"ב יעוין תוס' חולין קכ ע"א ד"ה לרבות ותוס' נדה לב ע"א ד"ה שתים: תוס' ד"ה אהיתירא. ואפי' איסור בעלמא ליכא. נ"ב יעוין לקמן כג ע"ב תוס' ד"ה דמוקי. ויעוין תוס' ע"ז דף יב ע"ב ד"ה אלא. וכתו' מס' קדושין דף מז ע"ב ד"ה המקדש ובמרדכי פרק כ"ש דין תקמ"ה:

דף כג ע"א תד"ה גמר. כדיליף בירושלמי. נ"ב יעוין בירושלמי כאן ובירושלמי מס' יומא פ' יוה"כ ה"ג: תוס' ד"ה כגון. אפי' שתה תרי זימני. נ"ב יעוין בקיקיון דיונה שכתב דלאו דוקא נקטו התוס' תרי זימני. דאף על שתיה אחת חייב שתים: **ע"ב** גמ' אמאי מושבע מהר סיני כו'. נ"ב יעוין לקמן דף כז ע"א פד"ה לקיים: שם ור' יוחנן כו'. נ"ב יעוין תוס' חולין קג ע"א ד"ה מר: רש"י ד"ה הרי כבר. ואין שבועה חלה על שבועה. נ"ב יעוין רש"י לקמן דף כח ע"ב ד"ה הרי יצאה שבועה לשקר: תוס' ד"ה דמוקי. דכתיב נתן תתן. נ"ב יעוין תוס' ב"ב ח ע"ב ד"ה אכפוה ובתוס' חולין קי ע"ב ד"ה כל. וברמב"ם ובש"ע ריש הלכות צדקה: בא"ד ועוד מאי לאוקמי. נ"ב יעוין לעיל כב ע"ב תוס' ד"ה אהיתירא:

דף כד ע"א תוס' ד"ה אלא הן. ואכל מצה בלילי פסח חייב. נ"ב בהאלפסי מובא סירושלמי בזה"ל שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסח. שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח כו' וכ"ה בירושלמי שלפנינו: בא"ד אבל התם דלא מדכר. נ"ב יעוין שו"ת הרא"ש כלל ח' דין ט"ז: **ע"ב** גמ' וחזר ואמר שבועה. נ"ב יעוין לעיל כג ע"א תוס' ד"ה כגון: רש"י ד"ה טמא שאכל חלב. איסור מוקדשים אבשר ועור. נ"ב יעוין לשון רש"י ביבמות ד"ה אם היתה. ובחולין קא ע"א ד"ה ה"ג: תוס' ד"ה ומאן. דשמעינן ליה בהדיא. נ"ב יעוין תוס' קדושין עז ע"ב ד"ה פרט. ותוס' כריתות כג ע"א ד"ה ומי: שם ד"ה יש. התם נמי איסור כולל. נ"ב יעוין תוס' חולין קא ע"א ד"ה איסור: שם ד"ה הרי הקדש. נ"ב יעוין בת"ח שכתב שדיבור זה של תוס' נ"ל על קושי' הגמ' לקמן והרי הקדש דחייל נמי אעצים ואבנים:

דף כו ע"ב גמ' גמר בלבו צריך. נ"ב יעוין ברמב"ם פ"ק דתענית דין י"ג ובט"ז א"ח סי' תקס"ב ס"ק ח': תוס' ד"ה משום. וגבי תרומה. נ"ב יעוין גיטין לא ע"א תוס' ד"ה כך. ותוס' מנחות נה ע"א ד"ה במתכבה ותוס' בכורות נט ע"א ד"ה אף:

דף כט ע"א תוס' ד"ה כאומר. קשיא מפ"ב דנדרים. נ"ב יעוין תוס' גיטין לה ע"א ד"ה ונודרת:

דף ל ע"א רש"י ד"ה ואין חייבין על שגגתה כו'. נ"ב יעוין תוס' לקמן לא ע"ב ד"ה ואין: **ע"ב** רש"י ד"ה והאי עשה כו'. נ"ב יעוין במנין המצות להרמב"ם מ"ע ר"ט:

דף לא ע"א רש"י ד"ה אבל משתק. לא קרינן ביה והוא עד. נ"ב יעוין ברש"י מס' יומא בדף המצויין ברש"י ד"ה אם לא יגיד: **ע"ב** במשנה ואמרו אמן. נ"ב יעוין לעיל דף כט ע"ב: שם כפר אחד. נ"ב יעוין תוס' סוטה ב ע"ב ד"ה כל: רש"י ד"ה הואיל ואין יכולין. שכבר הגידו. נ"ב יעוין הר"ן באלפסי איתא שכבר העידו: בא"ד ושוב אינו חוזר. נ"ב יעוין תוס' ב"ק נו ע"א ד"ה פשיטא: תוס' ד"ה מההיא. בק"ו מעדות. נ"ב יעוין לקמן דף לג ע"ב ודף לד:

דף לב ע"א גמ' הכל מודים בעד סוטה. נ"ב יעוין סנהדרין ל ע"א רש"י ד"ה והוא עד: תוס' ד"ה הכל. ואין סעד. נ"ב יעוין תוס' סוטה ו ע"א ד"ה ושבתו: **ע"ב** תוס' ד"ה ש"מ. קאי נמי אהכל מודים כו'. נ"ב יעוין כתובות דף פ"א פלוגתא דר"מ ורבנן ובדף סח:

דף לג ע"ב בתוס' (ד"ה בע"א) וכן צריך לפרש מתני' דהתם כו'. נ"ב יעוין בתוס' ר"פ אלו נערות ד"ה ועל א"א ובר"פ נערה שנתפתתה ד"ה לאביה:

דף לה ע"א תוס' ד"ה או. דעדות שבטלה. נ"ב יעוין תוס' מכות ו ע"א ד"ה לאסהודי: **ע"ב** רש"י ד"ה כל מלכיא. שנאמר שם מלך. נ"ב כלומר דמלת מלך האמור אצל מלכיא. וז"ל רש"י בפי' דניאל ב' מלך מלכיא פי' רז"ל כל מלך מלכיא דדניאל חול חוץ מזה כו' יעו"ש. ויעוין בכ"מ פ"ו מהלכות יסודי התורה שמפרש דברי רש"י דמלת מלך בפסוק אנת מלכא הוא קודש אבל לא מלת מלכיא. אמנם משמעות לשון הרמב"ם דגם מלת מלכיא הוא קודש:

דף לו ע"ב במשנה א"ל עבדו הפלת. נ"ב יעוין תוס' ב"מ מח ע"א ד"ה תשומת ותוס' כתובות מב ע"א ד"ה הפלת:

דף לז ע"א תוס' ד"ה הזיד. אי סוו צריכי. נ"ב יעוין תוס' כתובות לג ע"א ד"ה ניתדי: **ע"ב** גמ' איתמר משביע. נ"ב יעוין לעיל לד ע"א: שם דרחמנא אמר מכל. נ"ב יעוין תוס' כתובות מב ע"א ד"ה הפלת: תוס' ד"ה ואין. תימה. נ"ב יעוין שם בתוס' ב"ב ד"ה המלוה ותוס' ב"מ ד ע"ב ד"ה אין:

דף לח ע"א תוס' ד"ה אנסת. דלא מחייבין. נ"ב יעוין בהא"ז בב"מ שם מ"ש הרמב"ן דאף ר"ח מודה דגם בלא יחד כלי יש חיוב שבועה ור"ת שאמר והוא שיחד לו כלי נתכוין למיסבר הקרא דכתיב והשיב וגו' דהשבה לא שייך גבי עושק כ"א ביחד לו כלי לעושקו וכן בתשומת יד יעו"ש. ונראה שגם הרמב"ם היה מפרש כן וע"כ לא הביא בחבורו דברי ר"ת:

דף לט ע"א גמ' שכל ישראל ערבין זה בזה. נ"ב יעוין סנהדרין מג וסוטה לז: **ע"ב** התם שיש בידם למחות. נ"ב יעוין תוס' ערכין טז ע"א ד"ה הא:

דף מא ע"א תוס' ד"ה ומאן. אור"ת. נ"ב יעוין תוס' ב"ק קיח ע"א ד"ה ר"נ: **ע"ב** תוס' ד"ה ורב פפא. נגע פשוט. נ"ב גם בכתובות דף יח ע"א:

דף מד ע"ב במשנה שכנגדו חשוד. נ"ב יעוין תוס' ב"ק קח ע"א ד"ה ותרי:

דף מה ע"א ואפי' שבועת שוא. נ"ב יעוין תוס' סנהדרין כז ע"א ד"ה מאי: גמרא כדי לפפיס דעתו. נ"ב יעוין לקמן מט ע"א תוס' ד"ה לכל: **ע"ב** גמ' דאפקיד ליה בשטרא. נ"ב יעוין תוס' ב"ב ה' ע"ב ד"ה מי: תוס' ד"ה מתוך שי"ל להד"ם. בלא נאמנו מודו כו'. נ"ב יעוין תוס' ב"מ לה ע"א ד"ה משכחת כו'. ומכאן יש להוכיח כו':

דף מו ע"ב תוס' ד"ה אבל. ופירשו שנשבעת. נ"ב יעוין בחידושי ריטב"א לכתובות שכתב בזה"ל ופירשו הגאונים שהיתה שומעת ממנה שנשבעת כל היום לבטלה ולשוא עכ"ל. ולפי פי' זה אין ראיה לדברי ר"ת דהא הוחשדה על שבועת שוא:

דף מז ע"א גמ' א"ל המשין ידענא. נ"ב יעוין תוס' ב"ק מו ע"א ד"ה דאפי': **ע"ב** איתמר שתי כיתי. נ"ב יעוין תוס' כתובות כ ע"א ד"ה אלא:

דף מח ע"א גמ' אלמא מספקא ליה. נ"ב יעוין תוס' בכורות מה ע"א ד"ה דאמר: שם יפה כח הבן. נ"ב יעוין בירושלמי פ' הכותב הלכה ב: **ע"ב** רש"י ד"ה הא שאר. לא תקנו שבועת היסת. נ"ב יעוין לעיל מה ע"א רש"י ד"ה ישבע בעה"ב:

פסקי תוס' פרק שבועת הפקדון. לכ"ע חייב. נ"ב יעוין ש"ך חו"מ סימן שפ"ו סעיף קטן י"ג שכתב שזה טעות:

בהרא"ש פ"ד דין י"ז. דאמרי' בכתובות דף עב. נ"ב יעו"ש בפסקי הרא"ש. ובט"ז יו"ד סימן קפ"ה ס"ק ג' ובב"י שם. ובח"מ וב"ש בסי' קט"ו ס"א: **סוף פ"ה** והרמב"ן ז"ל כתב. נ"ב דברי רמב"ן מובאים בבעל התרומה בשער שביעי ח"ב דין י"ד. ומביא ראיה מפ' יש נוחלין דף קכ"ח הוציא שט"ח על חבירו: **שם** כיון דאמר דאין השטר כאן. נ"ב יעוין בהרא"ש ר"פ האשה שנתארמלה מה שפי' בירושלמי: **פ"ו** דין י"ט אבל הכא מגו להוציא הוא. נ"ב בחי' הר"י במג"ש שלפנינו ליתא כן יעו"ש: **שם** דין כ"ז. והרמב"ן תירץ ודבריו אינן מוכנים. נ"ב יעוין בבעה"ת שער ל"ה ח"ב ד"ג: **פ"ז** סוף דין ג' וגם בע"א לא ידענא מאי מיגו איכא. נ"ב פי' בר"ן ותידושי רשב"א: **שם** דין ה' בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר איט נאמן. כלומר מי שנטל הכלים אינו נאמן: **שם** סוף דין י"ט דהיינו שבועת שומרים אגב נשבע נמי שאינו ברשותו. נ"ב יעוין בפ"מ רפ"ד מהלכות שאלה ופקדון: **סליק**

הגהות וחדושים על מסכת שבועות ומכות

מאת הרב הגאון המפורסם כו' מוה' חנינא ליפא מייזליש זצ"ל (בעהמ"ס שו"ת תפארת יוסף וכו').

דף ל ע"ב תו' ד"ה אבל כו'. מיהו תימה דהכא שוא"ת הוא וכפ' מ"ש בברכות די"ט מוכח דשרי אפי' באיסור וכו' ותי' לחלק דעדות בזיון קטן הוא ועוד שקשו והתם נמי דפריך ממלא שק וקופה וכו' ס"מ לשויי שוא"ת שאני עי"ש. נ"ב והנה בראשית השקפה עלה בדעתי לומר ד"ת דמאי דאמרי' דהיכא דהאיסור נדחה בשוא"ת נדחה ע"י כבוד הבריות זה רק באופן דעכ"פ הקיום כבוד הבריות נתקיים בקום ועשה או אמרי' כיון דכבוד הבריות ג"כ מצוה הוא ומקיים מצות כה"ב בקו"ע והמצוה הזה נדחה ממילא בשוא"ת או אמרי' דגדול קיום כבוד הבריות בקו"ע שידחה עי"ז המצוה בשוא"ת משא"כ באופן דגם הכבוד הבריות יתקיים רק ע"י שוא"ת או אינו דוחה איסור אף במקום דהאיסור נעשה בשוא"ת והיינו מכיון דלגבי איסורא אמרי' אין חכמה כו' א"כ הלא גדול כח האיסור מכבוד הבריות מאי תאמר דהיכא דאינו עושה איסור בידים רק בשוא"ת נדחה ע"י כה"ב דז"א דהרי הכה"ב ג"כ לא יהיה נעשה ע"י מעשה רק ע"י שוא"ת וכיון דהכה"ב ג"כ בשוא"ת הוא או בודאי גדול כח האיסור בשוא"ת מקיום כה"ב בשוא"ת וכמו באופן דהאיסור הוא ע"י מעשה לא נדחה מפני כה"ב אף דהכבוד הבריות ג"כ נעשה ע"י מעשה כ"כ היכא דשניהם שוים האיסור והכה"ב בשוא"ת גם כן גדול כח האיסור בשוא"ת לדחות מצות כה"ב שנתקיים בשוא"ת וז"ב בסברא וממילא יתיישב היטב קושי' התוס' הכא דאמרי' הכא בעדות דבאיסורא מחוייב לילך ולהעיד אף דשוא"ת הוא שלא ילך להעיד דהכא כיון דגם קיום כבוד הבריות לא יהיה נעשה ע"י מעשה רק בשוא"ת שלא ילך לב"ד להעיד מפני כבודו ואז ממילא גדול כח האיסור שלא יהיה נדחה ע"י בשוא"ת משנתקיים הכה"ב ע"י שוא"ת. ורק שם בברכות שהקיום כה"ב הוא במעשה שממצא למ"מ לקוברו שלא יהיה מונח בבזיון והמצות פסח יהיה נדחה בשוא"ת שממילא לא יהיה ביכלתו לעשות הפסח אז אמרינן כיון דמצות כה"ב נתקיים תיכף בקום ועשה והמצוה ממילא נדחת אח"כ רק בשוא"ת ע"כ גדול כבוד הבריות שנתקיים עתה בקו"ע מדחיות המצוה בשוא"ת וממילא מיושב ג"כ קושי' השני' של התוס' הכא דלא משני הגמ' שם גם על הקושי' ממלא שק וקופה דמותר להתעלם דשוא"ת שאני. וכעת ניחא דשם הרי ג"כ קיום כבוד הבריות אינו במעשה רק בשוא"ת שלא יטול האבידה מפני כבודו ובזה שוב אינו יכול למידחי המצוה בשוא"ת כיון דשניהם שוין וגדול כח המצוה וע"כ מוכרח הגמ' לשנויי ממונא מאיסורא לא ילפינן. ומיושב ג"כ מה דהיה קשה לי טובא להבין תי' הגמ' שוא"ת שאני והרי במוצא כלאים בבגדו אי ג"כ שוא"ת בזה שאינו פושט בגדו ועכ"ז אמרינן דפושטן. ורש"י בברכות פי' שם דהלובש כלאים עוקרו במעשה ממש שהוא לובשו. ואיני מבין דהלא מיירי דבשעת לבישה לא ידע שהוא כלאים רק לאחר שכבר היה לבש בו מלא כלאים וא"כ בשעת לבישה לא עשה איסור. והאיסור הוא רק ע"מ שאינו פושטו והרי זה הוי שוא"ת ולפמ"ש יהיה ניחא דשם הרי גם קיום כה"ב ג"כ נעשה בשוא"ת דכבוד הבריות שלא יפשטנו. וע"כ שפיר נדחה הכה"ב שיהיה נעשה בשוא"ת מפני האיסור שנעשה עי"ז בשוא"ת דהיכא דדומה זל"ז ממילא גדול כח האיסור ורש"י נזהר רק לפרש נגד אם אין לו מלבוש דג"כ אסור ללבוש כלאים בשביל כה"ב אף דשם נעשה כבוד הבריות בקום ועשה ע"כ פי' דבזה שוב אסור מטום דהרי עוקר האיסור בידים במה שלובשו. ומדוקדק לשון רש"י דכ' והלובש כלאים. הרי דלא מיירי כלל ממוצא כלאים בבגדו דמשם בלא"ה ל"ק כמ"ש. ורק מיירי בלובש כלאים דידע דכלאים הוא בשעת לבישה. ומיושב ג"כ קושי' התוס' בב"מ דף ל' דל"ל קרא דוהתעלמת על זקן ואינו לפ"כ תיפוק לי' מלאחותו דכ"ה דוחה מילת בנו ושחיטת פסחו. וכעת ניחא דמשם לא מוכח רק באופן דכבוד הבריות נעשה בקו"ע דאז דוחה האיסור בשוא"ת. כמו בהך דולאחותו דעושה מעשה לקבור המת שלא יהיה מונח בבזיון משא"כ באופן דהכבוד הבריות ג"כ נעשה בשוא"ת כמו באבידה דכה"ב הוי בשוא"ת להתעלם מהאבידה לא מוכח דדוחה המצוה בממונא וכמו דאמרי' באמת באיסור דבאופן דכה"ב נעשה בשוא"ת לא יכול לדחות האיסור אף בשוא"ת וכמש"ל ע"כ שפיר צריך קרא בממונא דבממון מדחה אף באופן דכה"ב נתקיים רק בשוא"ת ועי"ז אמרי' באמת איסורא מממונא לא ילפינן ודוק כי זה ד"ת ונחמד מאד וכ"ז אמרתי בראשית השקפה אולם עוד אמרתי בזה לאתס"ע בהקדם מה שנלפע"ד ליישב קושית התוס' בברכות די"כ שם ד"ה שוא"ת שאני דפרש"י וטומאה גופי' שהותרה לכהן ולנזיר ליטמא למ"מ דקא מיעקר בידים כו' דהתם לאו כה"ב הוא כו' דמעיקרא כשנתן ל"ת דטומאה לא על מ"מ נכתבה. והק' התוס' דא"כ כ"מ דאמרי' דעשה דל"ת נימא שאינו דחי' דהתם לא נאמר הלאו ועלה ע"ד לומר חילוק דק ונחמד. דרק באופן דהחיוב העשה הוא בשביל שיקיים האדם העושה מ"ע זו דמתלי תלי דוקא בהתעסקות האדם ולא באם היה נעשה ממילא דעיקר המצוה הוא עצם ההתעסקות האדם בשביל המצוה שנצטוה עליו לעשות כן כמו פסח תמיד ומילה ושאר מ"ע כדומה לזה דרק בהתעסקותו עושה מצוה. וא"כ באופן דאיכא כנגדו ל"ת בהתעסקותו מצוה זו כמו בעושה מצות הנ"ל בשבת שפיר מיקרי דחי' דאמרי' ע"כ דהעשה דחי לל"ת דהרי הל"ת חל על התעסקות זה שלא יעשה מלאכה בשבת וחל על האדם כבר טרם שהתחיל להתעסק במצוה זו וא"כ אם עושה מלאכה במצות הנ"ל עכצ"ל דבשביל שעוסק כעת בשביל קיום העשה דהעשה מדחה הל"ת שנצטוה עליו מכבר ושפיר קרי דחי' דדוחה הל"ת שהיה עליו מקודם שהתחיל לעסוק במצוה זו משנצטוה שלא יעשה מלאכה ובעשייתו המלאכה בשביל המצוה נדחה הל"ת שהיה עליו שלא יעשה מלאכה. וכ"ז רק באופן דהעיקר תלי רק בהתעסקותו. דהל"ת היא בשבילו שלא יעסוק במלאכה והמ"ע הוא להיפך ג"כ בשבילו שיעסוק במלאכה זו כדי לקיים. א"כ אם עוסק ע"כ נדחה הל"ת שהיה שלא יעסוק במלאכה מפני המ"ע זו שהיה שיעסוק במ"ע אף שמלאכה היא. משא"כ המצוה דקבורת מת מצוה דהמצוה אינו בשביל שיקיים העשה. ורק העשה בשביל עצם המת שלא יהא אדם מונח בבזיון אשר בצלם אלהים ברא אותו כדכתיב לא תלין כו' כי קללת אלהים תלוי כו' ועצם המצוה זו אינו בשביל האדם שעוסק כדי שיעשה מצוה בהתעסקותו כמו שאר מ"ע הנז' שנאמר רק בשביל האדם שעוסק כדי שיקנה בקיומו שלימות לנפשו לעוה"ב אולם קבורת מת מצוה הוא רק בשביל בזיון המת. ואין חילוק בין אם מתעסק אדם או בנעשה ממילא. דרק בשביל זכות המת נאמרה ורק כיון דלא יוכל להיות נקבר ממילא ע"כ נצטוה אדם לעסוק בזה. אבל עיקר המצוה הוא בשביל עצמיות המת שלא יהא מונח בבזיון וא"כ אם אמרינן דגם כהן מותר לעסוק בשביל לקבור המת מצוה שפיר לא מיקרי דחי' לומר דדחי הל"ת שמוזהר שלא לטמא ורק אמרי' דמעיקרא כשנצטוה בל"ת דטומאה לא על מת מצוה נכתבה. והיינו כיון דהל"ת דטומאה שלא לטמאות עצמו הוא בשביל הכהן גופא. משא"כ קבורת מת מצוה לא נאמרה המצוה בשביל האדם שעוסק בזה כדי לעסוק בקיום מצוה ורק בשביל המת נאמרה א"כ אם אותר לכהן לטמאות למ"מ ל"ש לומר דהעשה דחי לל"ת דדחי' שייך רק אם היה העשה נאמרה גם כן רק בשביל שמתעסק בקיומו ככל מצות שרצה הקב"ה לזכות לישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות אז שייך לומר דבמקום דמיתרמים עשה ול"ת בהדדי אמרי' דבשביל כדי לקיים העשה נדחה הל"ת דכיון דהעשה נאמרה בשביל זכות אותו איש גופא שנאמרה בו גם הל"ת וא"כ אם אמרי' דיקיים העשה ויעבור אל"ת עכצ"ל דנדחה הל"ת דאל"כ מפני מה יעבור אל"ת בשביל לקיים העשה הרי כמו דהעשה הוא בשביל לזכותו במצוה כ"כ קיום הל"ת הוא בשביל לזכותו וע"כ דבמקום עשה נדחה הל"ת. משא"כ עשה ז' דקבורת מ"מ דלא נאמרה בשביל התעסקותו וקיומו רק בשביל עצם המת. והתעסקותו לזה הוא רק סיבה לזה. משא"כ הל"ת הלא נאמר רק בשביל האדם התי א"כ ה"ש לומר דבשביל לקיים המ"ע שנאמרה בו נדחה הל"ת שנאמרה בו דהלא עצם המ"ע לא נאמר כלל בשבילו כדי לקיים המ"ע שנימא דמתוך קיומו נדחה הל"ת וגם הלא במאי שנתקיים העשה היינו בהמת ליכא הל"ת דטומאה כלל וכיון דאיכא מצוה גבי' לקוברו מפ"מ יתבזה הוא שלא יטמא אחר ואע"כ נ"ל הכי דל"ת דטומאה לא נאמרה כלל במקום שצריך לטמא עצמו בשביל מת מצוה. והיינו כיון דהמ"ע הוא בשביל המת מצוה שלא יהא מונח בבזיון ע"כ חל המצוה על כל אדם שיתרמים לו המת מצוה יהיה מי שיהיה אף כ"ג חל עליו לקוברו. דבמ"מ לא נאמרה ל"ת דטומאה כלל והיינו מה"ט דמפ"מ יתבזה המת בשביל שלא יטמא אחר. ועוד אמינא כיון דדחיה שייך רק באופן שמדחה הדבר שהיה חל מקודם. משא"כ כאן אדרבה להיפוך הוא כיון דהמצות קבורה בשביל המת מצוה הוא. א"כ המצות קבורה חל תיכף בו בעת שמת. משא"כ הל"ת דטומאה הוי רק בעת ההתעסקות וכיון דאמרי' דעל קבורת מ"מ מצוה אף הכהן א"כ תיכף בעת שמת חל בו המצות קבורה אף על הכהן וכיון דחלות המצוה הוא תיכף אף טרם שהתחיל להתעסק וליכא עדיין ל"ת דטומאה וא"כ ממילא כיון דמותר לטמאות אף כ"ג ע"כ ל"ת דטומאה לא התחיל לחול כלל על קבורת מת מצוה כיון שהמצוה היה חל מקודם וע"כ הכי אמרי' דבמקום מת מצוה ל"ש הל"ת וא"כ האיך שייך דחיה כיון שהמ"ע היה חל מקודם ולא התחיל לחול הל"ת דטומאה בזה והארכתי בזה יען כי הוא סברא דקה מאד ולענ"ד יהיה הסברא ברורה וישרה מאד לכל מבין בעיון השכל. ומעתה הנני אומר דה"ה גם מה דמחלק הגמ' שוא"ת שאני דכיון דיהיה נדחה המצות פסח רק בשוא"ת ע"כ מותר בשביל כבוד הבריות. זה ג"כ רק באופן דמיירי שם במת מצוה. דכיון דעיקר המצוה הוא בשביל המת שלא יהא מונח בבזיון וע"כ לא מפקיעין הזכות שזכתה התורה להמת שהטילו מצוה לקוברו בשביל שע"י כן לא יהיה יכול המתעסק לעשות הפסח אח"כ כיון דהמצוה נאמרה בשביל המ"מ. א"כ כיון דבשעת שעוסק בו לא נדחה מאומה משום מצוה א"כ ממילא חל עליו החיוב מכח המת מצוה לקוברו דמה לו להמ"מ במאי שאח"כ לא יהיה יכול לעשות הפסח כיון דמקודם חל עליו החיוב של המ"מ לקוברו. א"כ לאחר שיעסוק בקבורת מת מצוה לא יהיה מקום לחול עליו אח"כ החיוב פסח ונפטר מחיובו ממילא א"כ ממילא מעולם לא נדחה מצוה רק דעי"כ לא היה מקום לחול עליו כלל. משא"כ באופן דהכבוד הבריות הוא באותו אדם שנאמרה בו מצוה אחרת וע"י כבודו יתבטל מהמצוה אחרת וגם באותה שעה שמכבד עצמו מבטל ממצוה אחרת. וכמו בעדות שאינו רוצה לילך להעיד בדבר הנוגע לאיסור משום כבודו. א"כ גם בשוא"ת עכ"ז הוי דחי' גמורה דבשעה שמכבד עצמו שאינו רוצה להעיד מבטל מצות עדות הנוגע לאיסור אז באמת אין בכוחו לדחות בשביל כבודו האיסור שנאמרה ג"כ בו בשביל כבוד שמים. וע"כ קאמר הגמ' שפיר בעדות הכל באיסורא אין חכמה כו' ומחויב לילך להעיד ול"ק קושי' התוס' הנז' דהלא בשוא"ת אפי' באיסור אמרי' דגדול כבוד הבריות דלא דמי להם וכמ"ש ודוק כי הדברים ברורים ונאמרים על פי דקי העיון קלורין לעינים בס"ד:

דף לב ע"ב גמ' אמר ר"פ הכל מודים בעד מיתה שהוא פטור דאמר לה לדידה ולא אמר לב"ד והטעם דלאחר שאמר לדידה יכולה מעצמה לילך לב"ד ולומר מת בעלי. נ"ב והקשה הרא"ש שם דהלא בעמפ"ע והראשון מכחיש שלא אמר אין השני נאמן וא"כ מה היה מועיל הגדתה לפני הב"ד. וגם האחרונים הקשו אם נימא דע"א במיתה נאמן מדאורייתא א"כ אכתי הפסידה הת"כ דהיא אינה נאמנת רק מדרבנן וממילא א"נ לענין התוספת כתובה אך נלפע"ד ליישב דברי ר"פ ע"ד פלפול. דבאמת הר"ן הרגיש על עיקר חיוב ק"ש ובעדים הא לאחר שאמרו אין אנו יודעים לך עדות לא היו ראוים שוב להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חו"מ דא"כ בהשביען אח"כ מפ"מ חייבין דהרי הוי כפירת דברים בעלמא דהרי לא היו ראוים אז להעיד ותירצנו מיירי דתכ"ד נשבעו דהיו יכולים לחזור ולהעיד. וא"כ נהזי בעד מיתה באמר מתחלה לדידה ולא אמר לב"ד יש לומר בזה על פי שיטת הריטב"א בב"מ דף כ"ט ע"ב. בהא דאמר רבה בר"ה משתכרת לא מייתי איניש תובתא לנפשיה שהקשה והלא בלא"ה תכ"ד יכולים לחזור ותי' הנ"מ בחזרו מעצמם. אבל הכא שחזרו מחמת אימה של זה דשאל להם וכי אני רמאי י"ל דאף בתכ"ד ל"מ חזרה אי לאו דמסתבר דלא מייתי תובתא לנפשי' עיי"ש וא"כ נהזי ה"נ הכא באמר בב"ד איני יודע ובאה האשה ואומרת שכבר אמר לדידה ל"מ חזרה אפילו בתכ"ד יען דחזרתו הוא רק מחמת אימה היינו מחמת אמירתו לה מקודם ובאמת אמירתו לדידה לא הוי הגדה לאחר שכבר לפני הב"ד וכיון דל"מ חזרתו אפי' בתכ"ד ממילא שוב שפיר פטור מק"ש בהשביעו ע"ז דהרי הוי כפירת דברים כיון דלאחר אמירתו א"י לא היה ראוי שוב להעיד ומה"ט קאמר ר"פ דין זה דהרי דין זה דמחמת אימה ל"מ אפי' בתכ"ד לחזור מוכח מהאי דר"פ בגמ' דכ"מ הנ"ל דהוא קאמר דין זה דהכבר שמוכיחו שטעה מועיל חזרה מכח לא מייתי איניש תובתא לנפשיה דמזה הוכיח הריטב"א דמחמת אימה ל"מ חזרה אפילו בתכ"ד ע"כ קאמר ר"פ ג"כ בשיי' דאביו באמר לדידה ולא אמר לב"ד שהוא פטור מק"ש. ויהיה מיושב בזה דברי הרמב"ם שלא הביא דין ר"פ דקאמר לדידה ולא אמר לב"ד דפטור רק כתב סתם דבעד מיתה חייב ק"ש וכעת ניחא די"ל דלא סבר כסברת הריטב"א הנ"ל רק דגם מחמת אימה מועיל חזרה בתכ"ד דממילא שפיר גם באמר לדידה חייב דהפסידה התוספת כתובה ודוק. והנה ראיתי בס' שער המשפט הל' עדות סי' כ"ט דהקשה לפ"ד הריטב"א הנ"ל בהא דאמרי' בכתובות דל"ג דעדים זוממין לאו בני התראה נינהו. ואמר רבה תדע נתרו בהו אימת נתרו בהו מעיקרא אמרי אשתלויין וכו' ופריך אביי ונתרו בהו תכ"ד ופרש"י דיכולים לחזור בהן. ולפ"ד הריטב"א מאי קושי' הא אכתי לא יהיו יכולים לחזור דיכול לומר דמחמת אימת ההתראה חזרו בהן דהא מה"ט אמרי' דלא מהימנן בהו בשעת מעשה דפרשי ולא מסהדי ע"כ. ולענ"ד אין התחלה לקושי' זו כלל דבשלמא כאן דעדותם היה טוב ומועיל לולי חזרתם ורק תכ"ד יכולין לחזור ע"כ שפיר כ' הריטב"א דבמקום דחוזר מחמת אימה ל"מ אף בתכ"ד וממילא נשאר עדותם קיים כמו קודם חזרה משא"כ שם בכתובות דהרי אי נימא דבעי התראה ובלא התראה לא הוי עדות א"כ ממילא היה צריך להיות הדין דיועיל חזרה גם מתוך אימת ההתראה דהכ"ז הוא עיקר ההתראה שיתיישבו בדבר היטב בעדותן וכ"ז שלא נשארו בעדותן גם אחר ההתראה לא הוי הגדה כלל. ות"כ : **סליק**

מסכת מכות

דף ג ע"א בגמ' אר"י א"ר ע"ז משלם לפי חלקו. ובתוס' שם ד"ה באומר עדות שקר העדתי ושוב הוזם לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו וכו' לכך י"ל עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהם עיי"ש. נ"ב ודברי התוס' הללו אין לו שום ביאור לכאורה ועי' במהרש"א דכ' בכוונתם דהתוס' רצו להכריח דמיירי דשוב הוזמו וע"ז כתבו דלכאורה משמע כו' עיי"ש. וכבר כ' הנתיבות ע"ז בהל' עדות דגם פי' דחוק מאד דלשון ושוב הוזם אינו מדוקדק והוא מיותר והיינו דהרי זאת כתבו אח"כ לכך יש לפרש דשוב הוזמו שניהן עי"ש גם אלי קשה דאם גם מתחלה נמשכו לפירושם שכתבו אח"כ א"כ מדוע כתבו בלשון ושוב הוזם דמשמע דרק אחד מהן ניזום דהרי אח"כ סיימו דמיירי דשוב הוזמו שניהן גם האיך היה יכול לומר כלל דמיירי דאומר עדות שקר העדתי בלבד ולא היה הזמה כלל דא"כ מדוע קאמר בלשון עד זומם משלם לפי חלקו דמשמע דבהוזם מאחרים מיירי ומדוע הוצרכו להוכיח מכח דבכה"ג פטור הרי בלא"ה מלשון עד זומם גופא מוכרח דמיירי דשוב הוזם גם לשון דא"כ ביקש להפסיד אין לו ביאור כלל. ע"כ נלפע"ד דבאמת הך תבות ושוב הוזם נמשך לתבת לכאורה משמע כפשוטו היינו דמתחלה למדו ג"כ דמיירי דשוב הוזם. ורק דלמדו דהוזם רק לא' מהן וע"ז קאמרי לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו. ודחי זה והעלו אח"כ דמיירי דשוב הוזמו שניהן והוא דמתחלה למדו דאם שוב הוזם לאותו שאמר שקר העדתי שפיר חייב לשלם חלקו. אף דבכ"מ אין נעשו זוממין עד שיוזמו לשניהן דזהו רק בלא הודה בעצמו עדות שקר העדתי ע"כ לא נוכל לחייב לאחד בהוזמו אותו בלבד כיון דהאחד בלבד לא ביקש להפסיד לחבירו בעדותו רק שניהם ביחד באו לחייבו וא"כ רק בצירוף האחר בא להפסיד וע"כ כ"ז שלא הוזמו גם להשני לא הוי הזמה שנוכל לקיים בו ועשיתם לו כאשר זמם דבעדותו בלבד לא זמם להפסיד רק בצירוף השני והרי השני לא ניזום וע"כ באופן דאמר העד גופא מתחלה עדות שקר העדתי והיינו דמיירי דלא מכחיש גוף המעשה לומר דכל המעשה היה בשקר רק דאמר אנכי עדות שקר העדתי שאנכי לא ראיתי בעצמי המעשה ואמירתו הי' ע"פ דומיא דהזמה וא"כ הוזמו אותו שני עדים שאמרו ג"כ דהוא לא ראה המעשה אז שפיר משלם חלקו כיון דהודה בעצמו דרק הוא העיד שקר. אבל המעשה יכולה להיות אמת והאחר העיד באמת. א"כ הלא הודה דרק הוא בעצמו ביקש להפסיד בעדותו במאי שהעיד בשקר אף שלא היה אבל המעשה אבל השני י"ל דהעיד באמת ולא ביקש להפסיד וע"כ בהוזמו אליו א"כ הלא הוזמו לאותו איש שביקש להפסיד דהרי הודה דרק הוא ביקש להפסיד וזה כוונת התוס' במ"ש ושוב הוזם לכאורה משמע דכי אמר הכי משלם חלקו דא"כ ביקש להפסיד ממון חבירו בעדותו. הרי דמדייקים דביקש להפסיד בעדותו וכוונתם כמ"ש כיון, דהודה מתחלה רק ע"ע דרק הוא העיד בשקר א"כ רק הוא ביקש להפסיד בעדותו בלבד ע"כ שפיר מועיל הזמה נגדו בלבד לחייבו דל"ד לשאר עדים זוממין דלא נתברר דבעדותו בלבד ביקש להפסיד די"ל דשניהם ביקשו להפסיד ומתוך שגם השני העיד בשקר ע"כ גם הוא צירוף עמו אבל לולי אמירת השני ג"כ בשקר לא היה מבקש הוא בלבד להפסיד ע"כ שפיר ל"מ הזמה נגד האחד בלבד. משא"כ הכא דהודה בעצמו דהוא בלבד רצה להפסיד דהעיד בשקר ע"כ שפיר מועיל הזמה אף נגדו בלבד. אך דחי זאת וכתבו ולא נראה דהא ליתא מאן דמשלם ממון א"כ הוזם במקום פלוני עמנו הייתם והיינו דכתבו דליכא שום אופן שישלם א' ממון הא"כ הוזמו לומר עמנו הייתם והיינו דבכ"מ רק בהוזמו לשניהם משלמין אבל אחד ליכא אופן שישלם הוא בלבד ע"כ כתבו ע"ז לכך יש לפרש עדות שקר העדתי ושוב הוזמו שניהן ודוק כי נכון הוא בעזה"י בכוונת התוס': אבל מה שנלפע"ד לומר בביאור פי' הסוגי' שתמהו דממ"נ במאי מיירי אם עדיין לא שילם הבע"ד א"כ האיך למד לס"ד דיתחייב לשלם ע"י אמירתו שקר העדתי. ואם כבר שילם מאי פריך כל כמיני' כיון שהגיד כו' והרי אדרבה גופה דא"כ לחזור מדבריו ועדותו נתקיים ע"כ חייב לשלם מפני שהודה בעצמו שהפסידו וכ"ל די"ל דהס"ד למד דאף בעדיין לא שילם עכ"ז צריך לשלם מת"כ דב"כ רצה להפסיד ממון לאחד דאם השתא אומר אמת דשקר העיד מתחלה א"כ ללוה רוצה להפסיד מתחלה. ואם שקר אומר כעת במאי שאומר שקר העדתי א"כ למלוה רצה כעת להפסיד וע"כ מחייבינן לי' ע"י אמירתו דהשתא לשלם ללוה כיון דעדותו נתקיים ויהיה מוכרח הלוה לשלם למלוה דנגד ביטול עדות ל"מ אמירתו דהשתא. אולם הגמ' פריך ע"ז כל כמיני' כיון שהגיד כו'. והיינו דהגדתו דהשתא לא הוי בכלל סוג הגדת עדות כלל דכיון דהדין כיון שהגיד שוב אחו"מ. א"כ אינו יוצא שום תועלת בעדותו דהשתא ואז שפיר אף אם משקר באמירתו השתא לא נעשה רשע ופטור מלשלם. עוד עלה על דעתי לומר בפי' הגמ' דהך באמר עדות שקר העדתי קאי על עד השני היינו דהאחד ניזום והשני אומר דשקר העדתי. ולמד הגמ' דבכה"ג הוי כנזמו שניהם כיון דגם השני הודה דשקר העיד א"כ דברי שניהם בטילין לגמרי וא"כ מצאתי בפ"י שכ' כן ושמחתי מאד שכוונתי לדעת הגדול. אך עדיין נכון דעתי בזה דא"כ מאי פריך ע"ז כל כמיני' כיון שהגיד כו'. דהרי י"ל דלאחר שהוזמו לאחד. אף דהשני היה ראוי להצטרף עם אחר עכ"ז כיון דלע"ע נתבטל הגדתם דהשתא ולא הוי הגדה כלל וגם הלא הוי כנמצא א' מהן פסול דכל עדותן בטילה א"כ ממילא שוב גם השני יכול לחזור ולהגיד. דרק במקום שנתקבל הגדתן לעדות המועיל אז אמרי' כיון שהגיד שוב אחו"מ לבטל עדותן משא"כ במקום דנתבטל מקודם הגדתן. ובפרט כיון דפסקינן עד זומם למפרע הוא נפסל. א"כ בהוזם לא' מהן א"כ למפרע בטל כל העדות א"כ נתברר דלמפרע לא היה הגדה כלל וא"כ שוב הו"ל דיועיל אם חוזרין ומגידין. ואולי י"ל דאמרי' כיון דבשעת הגדתן הי' מועיל עדותן והי' הגדה מעליא ע"כ שוב אין יכולים מעולם לחזור ולהגיד. ובהכי יתיישב היטב דברי הטור בהל' עדות סי' ל"ח דכ' שם בשם הר"ח באמרו העדים שקר העדנו דלא מיבעיא שאין משלמין על פי עצמן אלא אפי' העדות שהעידו נכונה חשבינן ליה ומתקיימת שכיון שהגיד כו'. ותמה הב"י דלמה כ' דין זה בשם הר"ח דהא ש"ס ערוכה הוא. וכעת יהיה ניחא דהסוגי' הרי רבא מוקי הך אוקמתא באומר עדות שקר העדתי ועלי' פריך הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד כו' ולרבא פריך הגמ' שפיר דלשי' רבא דס' דבהוזמה מכאן ולהבא נפסל ניחא שפיר קושי' הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד וכו'. דהרי רק מהשתא נתבטלו דבריהם. וע"כ אף דהוזם לא' מהן ל"מ מה דהשני חו"מ כיון דבשעת הגדתם הי' טובה ואמרי' שפיר כיון שהגיד משא"כ לדידן דפסקינן למפרע הוא נפסל א"כ הו"א דבהוזם לא' מהן שוב יועיל מה שאמרו שקר העדנו שיהיה כאחד מחויב לשלם חלקו דכיון דע"י הזמה נתבטלה הגדתו למפרע א"כ הו"א דלא הוי הגדה כלל ולא אמרינן בי' כיון שהגיד כו'. וכן בהוזמו לשניהם אח"כ הו"א דפטורין עוד מלשלם כיון דע"י הזמה נתגלה דלמפרע לא היה הגדתן הגדה כלל וא"כ נתברר אלמפרע דהי' מועיל מה שהיו חוזרין ומגידין שקר העדנו וא"כ משעת אמירתם שקר העדנו בטל עדותן וממילא הו ל"מ הזמה לחייבם בתשלומין דהרי במקום דנתגלה דבטל עדותן קודם שהוזמו ל"מ הזמה לחייבם וכמו בנמצא א"מ קא"פ דל"מ הזמה לחייבם וע"כ שפיר צריך הטור להשמועינן דאף לדידן דפסקינן למפרע הוא נפסל עכ"ז ל"מ אמירתם שקר העדנו מאומה הן נגד לחייבם בתשלומין ע"י אמירתם וכגון בהוזמו לא' מהן או נגד לפוטרם בהוזמו אח"כ וכ' שפיר הטור בשם הר"ח באמרו שקר העדנו ל"מ שאין משלמין עפ"י עצמם אלא אפי' העדות שהעידו נכונה חשבינן ליה ומתקיימת כיון שהגיד כו'. והיינו דלעולם חשבינן להגדתן ראשונה ול"מ מאומה מה שחוזרין ומגידין שיעשה איזה פעולה מאי שחוזרין ומגידין על ביטול עדותם ואף בהוזמו ל"מ מאי שחו"מ הן נגד שיתחייבו ע"י אמירתם וכגון בהוזמו מקודם לא' מהן או נגד לפוטרם בהוזמו אח"כ ודוק ובפשיטות נ"ל די"ל כיון דבסוגי' מבואר רק באומר אחד עדות שקר העדתי דע"ז קאמר הגמ' כל כמיני' כיון שהגיד כו'. ונגד לבטל עדותו שפיר אמרי' כיון שהגיד כו' משא"כ באמרו שנים שקר העדנו א"כ כל אחד מעיד גם על חבירו דשקר העיד הו"א דכ"א מהימן לבטל עדות חבירו דנגד חבירו ל"ש כיון שהגיד כו' וא"כ על כל דברי חד איכא אידך המעיד שבקר העיד א"כ הו"א דמועיל לבטל העדות והשמועינן שפיר דאפ"ה אמרי' כיון שהגיד וניחא ג"כ מה דקאמר ל"מ שאין משלמין עפ"י עצמם אלא אפי' כו' שהקשו הלא אדרבה האי אפי' פשוט הוא בש"ס. וכעת ניחא דבכה"ג שפיר תשלומין כ"ש הוא. דאף נגם תחשוב לעדות מה דכולל כ"א גם חבירו עמו עכ"ז אין לחייבו ע"ז בתשלומין דאין ע"א קם לממון. אבל נגד ביטול העדות הו"א דמועיל דהוי לגבי כ"א כחד לגבי חד והשמועינן שפיר דגם העדות נכונה חשבינן ליה ומתקיימת דלאחר דכבר נתקיים עדות הראשונה שנאמרה שנים לזה ע"כ ל"מ מאי שחו"מ דכיון דכ"א לגבי עצמו אמרינן כיון שהגיד מאי תאמר דנחשוב לעדות מה שהעיד כ"א גם על חבירו דשקר העיד דבזה שוב הוי כחד לגבי שנים. וחד ל"מ לבטל עדות שנים ודוק:

סליק מסכת מכות

מסכת שבועות

דף ב בפרש"י בד"ה שהן ד' יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה שבועות הא דלא כו' שהן ד' והואיל ולא מצי כו' כצ"ל: **בד"ה** ידיעות כו' דלא תני נמי ידיעות השבת משום כו' עכ"ל ובתוס' פ"ק דשבת דקדקו נמי אהא דלא תני נמי ידיעות שבועות ונראה דהתוס' דהכא לא נראה להם לדקדק כן להאריך ולמתני ידיעות שבועות דמאי דתני שבועות בקצרה ניחא טפי למשמע בין העלמות ובין הידיעות דשבועות אבל ביציאות השבת לא הוה מאריך טפי אי הוה תני ידיעות השבת כדקתני ידיעות הטומאה ובהכי ניחא דמעיקרא דקשיא להו בידיעות הטומאה העלמות הוה ליה למתני כו' דלא קשיא להו הכי ברישא גבי שבועות משום דניחא ליה למתני בקצרה שבועות דמשמע בין העלמות ובין ידיעות וק"ל: **בד"ה** יציאות השבת כו' הכנסה מגלן סברא הוא כו' ואהם אל תכניסו כו' עכ"ל נראה מדבריהם שהוא ע"פ מ"ש בריש שבת דבהכנסה בעי דליהוי במשכן והא דבעי סברא היינו משום מאי דהוה הכנסה במשכן לא נפקא אלא הכנסה דעני ולהכי בעי סברא להכנסה דבעה"ב ע"ש וז"ש אבל תולדות דהוצאה בעי בפ' הזורק או סברא או דליהוי במשכן כגון מכניס כו' דהיינו הכנסת העני מדהוה במשכן וסברא להכנסה דבעה"ב אבל בתוספות דפ' הזורק כתבו דבעי תרתי דהוה במשכן וסברא ע"ש ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה היאך יקריבו כו' ור"מ דקאמר להא כו' עכ"ל פי' ולא ר' יהודה דלדידיה נמי קשה מיהת היאך נקריב שעיר של יום הכפורים ברגלים ור"ח חודש מיהו ניחא ליה לר' מאיר להקשות לר"ש הכי בתרתי בשעיר יוה"כ ובשעירי רגלים דלר' יהודה לא קשה אלא משעיר יוה"כ וק"ל: **תוס'** בד"ה חייב על הראש כו' כדאשכחן בפ' ב' נזירים כו' כצ"ל: **בא"ד** כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט וכו' עכ"ל מיהו בהשחתת זקן מלקט והיטני נמי שרי כרבנן דר' אליעזר דאל"כ תקשי מזקנו נמי לא הוה שמעינן תער וכמו שכתבו לקמן לר"א ודו"ק: **בא"ד** שיש בו השחתה ומיהו מת"כ דקתני כו' הד"א:

דף ג תוס' בד"ה ועל הזקן כו' בפ' ב' נזירים א' כו' כצ"ל: **בא"ד** המקיף את הקטן חייב דלא מקים מקיף לניקף וה"ה איפכא כו' דסתמא דתלמודא בפ"ק דב"מ כרב הונא כו' כצ"ל: **בא"ד** דאפילו רב אדא מחייב היכא דניקף בר חיובא כו' ולא פטר אלא היכא דניקף כו' עכ"ל והיינו משום דעיקר חיובא דקרא אניקף כתיב לא תקיפו כו' עיין בתוספות פ' ב' נזירים וק"ל: **בא"ד** מדלא קאמר איש דאמר לקטן או לנכרי אקיף לי גדול כו' עכ"ל נקטו קטן או נכרי ולא ניחא להו למנקט אשה כדנקט התם בפ"ק דמציעא משום דלרב אדא קיימינן וגם אשה עוברת בלאו אם הקיפה לגדול לשיטת רש"י ותוס' שם אלא קטן או נכרי הוה ליה למנקט התם לרב אדא אם נאמר דהיכא דמקיף לאו בר חיובא דגם הניקף פטור אבל אם הניקף חייב ניחא דלא יניח הגדול להקיף עצמו וע"ז כתבו דיש לדחות דאף אם נאמר לר' אדא דניקף פטור ע"י הקפת נכרי וקטן מ"מ כיון דלרב הונא חייב לא מצי למנקט התם בכה"ג וניחא ליה למנקט אשה המקפת קטן אליבא דרב הונא דהלכתא כוותיה ושוב מצאתי בדברי אבן לב ספי' דברי התוספות בכ"ז קרוב לדברינו שכתבנו ע"ש אך התוס' לקמן כתבו בדיבור זה וגם אין להביא ראיה כו' דכולי עלמא מודו דאסור ע"י אשה ונכרי כו' ויש לדחות כו' היכא דאין שם אשה ונכרי ואין לומר ימתין עד שימצא אשה או נכרי כו' כל דבריהם אלו סותרין דבריהם [דפ' ב'] נזירים דהכא מוכח מדבריהם לרב אדא דאם מותר לגדול להקיף ע"י נכרי ה"נ מותר להקיף ע"י אשה והינה עוברת בלאו אם הקיפה לגדול וצ"ל לשיטתם דהכא הא דקאמר התם לרב אדא כל היכא דניקף מיחייב מקיף נמי מיחייב היינו כשמקיף ישנו בהקפה ולא בא לומר אלא כל היכא דניקף לא מיחייב כגון קטן אפי' איתיה המקיף בהקפה לא מיחייב ורב אדא אית ליה נמי דרשה דכל שישנו בהשחתה כו' והני נשי כו' ולפי שיטה זו צ"ל הא דנקטו התוס' קטן ונכרי ולא נקטו אשה כדנקט בפ"ק דמציעא היינו משום דאשה בהיקף לגדול אפילו בלאו איסור הקפה לא שכיחא משום דאסור להשתמש באשה ולכך נקטו קטן ונכרי בהיקף גדול ודו"ק: **בא"ד** אכתי תקשי ליה ולוקמא בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהא כו' עכ"ל לכאורה ומאי קושיא דאימא דהכי קאמר שמואל באשה וקטן דהיינו שהמקיף אשה וקטן והניקף גדול וע"ק ומאי אולמיה ליה לאוקמא במקיף לאו בר חיובא ממה דאוקמא דהניקף לאו בר חיובא ולפי שיטת התוס' דפ' ב' נזירים כמו שכתבנו לעיל דלרב אדא אסור לאשה להקיף את הגדול יתיישב קצת דע"כ הא דקאמר שמואל באשה וקטן היינו ע"כ באשה וקטן הניקף דאשה המקיף לגדול אסור לרב אדא והשתא תקשי להו לרב אדא אם נימא דבנכרי וקטן שרי לגדול להקיף לוקמא בכל מצורע אפילו בגדול הניקף שיקיפנו לאו בר חיובא דהיינו נכרי וקטן אבל לשיטת התוס' דהכא דסבירא ליה דאשה מותרת להקיף הגדול כמו נכרי לא יתיישב בזה וצריך לומר כמו שכתבנו לעיל דע"כ לא איירי באשה המקיף דטפי הוה ליה לאוקמא בנכרי המקיף דלא שכיחא אשה להקיף גדול משום דאסור להשתמש באשה אלא דמיירי באשה וקטן הניקף דשייך בהו מצורע דלא מצי למימר נכרי דלא שייך במצורע והכא קשיא להו דלוקמא בכל מצורע אפי' בגדול ויקיפנו לאו בר חיובא דהיינו קטן ונכרי ודו"ק: **בד"ה** אי ר' ישמעאל כו' ומיהו מתניתין דפ"ב דקאי כו' משמע קצת דבעי ידיעה גמורה כו' עכ"ל צ"ע לדבריהם דהכא דמאי קשיא להו הכא לפי תירוצם דר"י אית ליה ידיעת רבו ממתניתין דבעי לאוקמא כר"י ומשמע מינה דבעי ידיעה גמורה אמאי לא קשיא להו בפשיטות טפי דהא במסקנא קאמר דרבי קתני לה למתניתין ורבי הא ס"ל דסגי ידיעת רבו ולקמן בפ' ב' כתבו התוס' לתרץ זה ורבי דנקט במתניתין סתם ידיעה אע"ג דלא צריך והמדקדק יכול לפרש כולה מתניתין בידיעת רבו עכ"ל ודו"ק: **בד"ה** מכן לחיוב מ' הוה מצי למפרך מסיפא דמוכח דמתניתין כו' עכ"ל נראה דרצה לומר מסיפא דהכא והיינו באידך פרקא דמוכח ממתניתין התם דכולהו ארבע לענין קרבן א"ק מה שכתבו דהוה מצי למיפרך אסוגיא דמלקות מסיפא הא פריך ליה תלמודא לקמן ותו ה"ז בעולה ויורד ולפי מה שכתבו התוספות לקמן דלא פריך הכי אלא לר' עקיבא אבל לר' ישמעאל לא קשה מידי דאיירי מתניתין בין לקרבן בין למלקות היה נראה לכאורה דהשתא סוגיא דמלקות קאי שפיר לר' ישמעאל ול"נ לקמן אלא אמר רב יוסף רבי היא כו' רק רב יוסף אמר רבי היא כו' ואהא כתבו דאסוגיא דמלקות גם לר' ישמעאל הוי מצי למפרך מסיפא דהיינו מאידך פרקא כמו שכתבו אבל בכל הספרים כתוב אלא אמר רב יוסף כו' וצ"ל אף שכתבו התוס' דהך קושיא דידיעות לא קשה אלא לר' עקיבא מכל מקום הך קושיא ותו ה"ז בעולה ויורד קשה נמי לר' ישמעאל ולא קאי סוגיא דמלקות אף לר"י ונראה לפרש דבריהם דהכא דהכי קאמר דלר"י דדחי האי סוגיא דמלקות משום דקתני גבי ידיעות ה"ז בעולה ויורד הוה מצי למפרך גבי שבועות גופייהו מסיפא דמתניתין באידך פרקא דמוכח דשתים שהן ארבע גבי שבועות לענין קרבן מתנייא ודו"ק: **בא"ד** ואם תאמר בשלמא כי מוקי לה כר' ישמעאל כו' אבל כי מוקי כר' עקיבא אמאי תני ליה כלל כיון דשוגג הוא כו' עכ"ל רצה לומר לר' ישמעאל הוה שפיר שבועות שתים שהן ארבע דהיינו שתים אוכל ולא אוכל בשוגג לענין קרבן והן ד' דהיינו אכלתי ולא אכלתי במזיד לאיסורא אבל לר' עקיבא דלא הוי רק שתים בשוגג דהיינו העלם טומאה ואכל קודש או נכנס למקדש ואם אינו נעלם ממנו הטומאה הרי מזיד הוא ואין זה שתים שהן ארבע אלא הנהו ב' גופייהו דשוגג מזידין הם אלא דכולהו ד' בשוגג מלינן לאשכוחי ואמאי תנו ליה כו' וק"ל: **ע"ב** בד"ה וכדרבא תימה כו' דממלתיה דר"י הוה לקי אפי' באוכל כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא ניחא להו לפרש הא דמשני קסבר ר' ישמעאל כפירוש רש"י דקסבר ר' ישמעאל בכל התורה כולה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וא"ל לרבות עכ"ל דאם כן כיון דלא קאי הך דרשה דלשוא שתי פעמים הוה ליה למימר אלא קסבר ר' ישמעאל לאו כו' ומדלא קאמר אלא משמע דקאי הך דרשה והשתא קשיא להו דאדרבה ממלתיה דר"י לשוא שתי פעמים איכא לרבויי אפילו אוכל ולא אכל אי לאו דר"י סבר כמלתיה דרבא דלא מרבינן מלשוא שתי פעמים אלא לשעבר וממעט אוכל ולא אכל ממלקות אבל לר' ישמעאל דסבר באוכל ולא אכל נמי דלקי כמלתיה דר"י דלשוא שתי פעמים מרבה אפילו אוכל ולא אכל ולית ליה דרשה דרבא למעט אוכל ולא אכל ואם כן לא הוה ליה לאתויי לר' ישמעאל מלתיה דרבא אלא מילתיה והאי תירצו דקושטא הוא למאי דמסיק נמי דאוכל ולא אכל דלקי דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין קאי מלתיה דר"י לשוא שתי פעמים לרבות אפילו אוכל ולא אכל ולית ליה מילתיה דרבא למעט אוכל ולא אכל ויש לדקדק לפי דברי התוס' דקאי דרשה דר' יוחנן לשוא שתי פעמים לר' ישמעאל דלוקין באוכל ולא אכל ובעלמא מצי סבר ר' ישמעאל דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה וא"כ מאי מייתי ר' יוחנן מהך סתמא דמותיר בטהור דאין לוקין על לאו שאין בו מעשה דהא בההיא ר' ישמעאל נמי מודה דאין לוקין ואכתי תקשי ליה סתם מתניתין דהכא דס"ל כר' ישמעאל דלוקין באוכל ולא אכל מרבויא דלשוא שוא שתי פעמים ויש ליישב בדוחק ודו"ק:

דף ד תוס' בד"ה אבל אוכל כו' אי נמי אינו חושש רק למצוה תנא דפליג כו' עכ"ל ר"ל כיון דע"כ פליגי הני משניות קאמר רבי יוחנן מסברא דפליגי בלאו שאין בו מעשה ולא פליגי בהתראת ספק והדר ביה רבי מקמייתא והא קשיא להו ואם תאמר ומנלן דפליגי כלל דלמא מתני' דהכא איירי בזורק כו' דהשתא כ"ע מצי סברי דלוקין על לאו שאין בו מעשה וליכא סתם דס"ל כר"י ותירצו וי"ל דמתני' משמע ליה דאיירי כמתני' דלקמן וכן מייתי לעיל ממתני' דמותיר כו' ואע"ג דהך מתני' דמותיר בטהור לא משמע דמיירי כמתני' דהכא דהא בתרי מסכתות נינהו מ"מ ע"כ מהני ב' משניות דבמסכת זו מוכח דפליגי ודו"ק: **בד"ה** והדר סבר כו' דאי סתם גמור הוא אמאי איצטריך לפסוק כוותיה כו' עכ"ל והכא דאמר ר"י באוכל ולא אכל דאינו לוקה לא תקשי דאי סתם גמור הוא ל"ל למימר הכי דאיכא למימר טעמא דמתני' אתא לאשמועינן דמשום לאו שאין בו מעשה הוא ולא משום התראת ספק כר"ל וק"ל: **בד"ה** ר' עקיבא נמי כו' סבר כרב דימי דאמר בפ"ג אכלתי ולא אכלתי כו' עכ"ל וב' שהן ד' לרב דימי לא מתפרש למלקות דלא מפרשי טפי הני מהני לענין מלקות כמ"ש התוספות לעיל אלא מתפרש שפיר לקרבן לר' עקיבא דמתניתין איירי נמי לקרבן ומפרשי טפי להבא מלשעבר אך ק"ק לרב דימי מנלן דלוקין באוכל ולא אכל דנפקא ליה מלא תשבעו לשקר וה"ל לאו שאין בו מעשה ואין לוקין לר"ע וליכא למימר דאית ליה נמי דרשה לשוא ב' פעמים ומקרי לה אם אינו ענין לאכלתי ולא אכלתי תנהו ענין לאוכל ולא אכל דא"כ היינו תירוצא שכתבו בתר הכי ולמאי דפריסית לעיל כו' וליכא למימר נמי דיליף ליה משוא ושקר א' הן כמו שלוקין על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקין על אוכל ולא אכל דא"כ לא הוה הוצרך תלמודא לקמן בפ"ג להגיה לרב דימי הברייתא אלא אימא כשם שלוקה על שקר לוקה על שוא וכ"כ התוספות לקמן פ"ג דרב דימי לית ליה הני דרשות מיהו י"ל דודאי רב דימי ע"כ דלא מצי למימר הכי דכשם שלוקין על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקין על שקר שאוכל ולא אכל דהא מסמיה דר' יוחנן קאמר לה ור' יוחנן סבר בהדיא דאין לוקין על שאוכל ולא אכל ועוד יתפרש בזה לקמן אבל לר' עקיבא שפיר מלינן למימר כרב דימי ולוקה נמי באוכל ולא אכל מהך דרשה דבדיבור אחד נאמרו וכשם שלוקה על שוא אכלתי ולא אכלתי כך לוקה על שקר שאוכל ולא אכל ועוד נראה דלרב דימי בפשיטות ילפינן בלאו הא דשוא ושקר אחד הן דלוקה באוכל ולא אכל דלמה יגרע מאכלתי ולא אכלתי דכולהו לאו שאין בו מעשה הוא ועוד דמאכלתי ולא אכלתי וממוציא שם רע איכא למילף בכל התורה דלוקין על לאו שאין בו מעשה מה שאין כן לרבא דאיכא מיעוטא דלא לילקי באוכל ולא אכל דשבועת שקר דומיא דשוא מה שוא לשעבר כו' ודו"ק: **ע"ב** בפירוש רש"י בד"ה ונעלם ונעלם הרי כו' וידיעה בסוף לא צריך קרא כו' עכ"ל כצ"ל והא דקאמר ליה רבי א"כ רצה לומר דאינו צריך להוציא והוא ידע ממשמעותיה הטילו בין תרי ונעלם אלא והוא ידע היינו ידיעה בתרייתא כפשטיה וידיעה קמייתא איכא למילף נמי מגופיה ונעלם מכלל דידע ומהרש"ל דחק בזה לאין צורך ע"ש ודו"ק: **תוס'** בד"ה ונעלם ונעלם כו' וקשה הרבה לפירושו א' דמאי איצטריך כו' ועוד דפי' כו' עכ"ל ע"ש ומלשון רש"י שכתב ואידך קרא יתירה הוא לדרשה הטל כו' נראה לכאורה דהיינו אידך ונעלם קרא יתירה הוא למדרש להטיל והוא ידע בין

חכמת שלמה

דף ב ע"א רש"י בד"ה שתים כתיבי כו' הן ולאו ולהבא דלהרע כו' כצ"ל: **בד"ה** וידיעה בסוף כו' ויצא ונודע לו כו' כצ"ל: **בד"ה** אף היאן כו' ידיעה ומאי נינהו כו' כצ"ל:

דף ג ע"ב רש"י בד"ה וכדרבא כלומר כו' כדרבא דבפ"ג אמרינן כו' השוא שבועות שקר כו' לשעבר נשבע לשנות כו' כצ"ל והד"א: **בד"ה** קשיא הך כו' לא תשמור לעשות את כל דברי וגו' כו' כצ"ל: **בד"ה** המותיר בטהור כו' האוכלים המותיר כו' כצ"ל: **בד"ה** אחר לא תעשה אם תותיר ועברת על לאו כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה כדרבא כו' דממילתא דר' יוחנן כו' וצ"ב פי' מן דרש שלו אבל ר' יוחנן גופיה בע"כ לא ס"ל הכי דהא אמר להדיא הכא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וכדפריך התם ומש"ה הוצרך רבא לשם לתרוצי בפירוש רבתה התורה כו' ודו"ק: **בד"ה** א"ה כו' ולמאי דפריסית דדוקא כו' כצ"ל:

דף ד ע"א גמ' אלא רבי טעמא דנפשי' מפרש דאשכחן דאית ליה טעמא דנפשיה דתניא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ומשני כו' לן לר"ע כו' הד"א: **בד"ה** א"ס כו' ונעלמו הכי תנן כו' הד"א: **בד"ה** אלא אמר וכו' ואליבא דתנאי וה"ג כו' הד"א: **ע"ב** גמ' ל"א עד סברא הוא כל זה נמחק וצ"ב ס"א אינו: **שם** ומיעוטי כרבנן דרשי כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ונעלם שני כו' וידיעה בסוף לא צריכה כו' הד"א וצ"ב עד כאן שייך להיפוך הדף ונכתב עוד בגלו יש מקשים לפרש"י מסו אינו צריך דקאמר ר' סלא ר"ע נמי לא דריש שניהם לידיעה קמייתא ולידיעה בתרייתא ומחד ונעלם והוא ידע יליף ואדרבה רבי יותר צריך מר"ע שסברי ר' צריך ונעלם וגם והוא ידע משא"כ לר"ע דונעלם אתא לגופיה ועיקרא מוהוא ידע יליף כדפריסית בהגה' תוס' וצ"ל דהכי פריך רבי אומר לא צריך קרא כוליה לגופיה כמו שדרש ר"ע ואף שר"ע נמי דריש מיתורא למעוטי טומאת מקדש כו' מ"מ מאחר שני' והוא טמא להדיא בקרא נראה כאילו דריש לגופיה ומ"מ איהו דלא צריך קרא להכי אלא אדרבה לרבוי' אתא טומאת מקדש ודו"ק [עיין במהרש"א]:

תוס' בד"ה ונעלם ונעלם כו' דמהי תיתי דאצטריך קרא למיפטריה ותדע דהא כו' כצ"ל וצ"ב פי' דע"כ לר"ע האי ונעלם בתרא לגופא אתא דהא מונעלם לא שמעינן ידיעה אלא לר' דדריש ונעלם מכלל שידע ור"ע לא דריש אלא ונעלם והוא ידע ועיקרו מוהוא ידע קדריש כו' דלידיעה בתרייתא לא צריכא קרא ולא כתבה התורה ונעלם בתרא אלא לגופיה וממילא האי ונעלם קמא מיותר ואתא לדרשא למעוטי העלם מקדש כו' וק"ל:

בד"ה לר"ע כו' בפרט וכלל ופרט כ"ב פירש פרט וכלל ופרט הוי כמו כלל ופרט וכלל וכן איתא להדיא בספ' ג' מינים: **בד"ה** בכל פודין כו' ומפרש היכא דליכא אלא ה' סלעים כ"ע סברי דהוא קדים דמגוף דגופא

תרי ונעלם כו' כפרש"י דהשתא יתיישבו כל קושיות התוס' דונעלם קמא לגופיה וממילא אימעוט מינייהו העלם מקדש דמהי תיתי לחייבו ולידיעה בתרייתא ודאי אורחא דקרא הוא בעלמא אלא דהכא ע"כ דאתי לידיעה קמייתא מיתורא דונעלם דהכא והוא ידע כו' והשתא הך דספ"ב נמי דמשמע דר' עקיבא דבעי ידיעה בתחלה מונעלם יתירה הוא ניחא אבל התוספות לא הבינו פרש"י כך דמשמע להו מפירושו דונעלם קמא יתירה למעט העלם מקדש אבל ונעלם בתרא לגופיה ומה שכתב רש"י ואידך קרא יתירה הוא לא קאי אונעלם אלא והוא ידע קרא יתירה הוא משום דידיעה בתרייתא לא צריך קרא ולכך הקשו התוס' שפיר מה שהקשו ודו"ק: בד"ה דתניא מרגע כו' של עץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ור"י כו' עכ"ל הסוגיא התם ליתא הכי דאיכא ברייתא התם דפליגי בשל בעץ ואבר וגיסטרון וכולי עלמא אית להו כלל ופרט דמ"ם מה הפרט מפורש דבר מתכות כו' ומ"ם מה הפרט מפורש דבר חשוב אבל בשל עץ כולי עלמא פוסל ומסיק דשמי הך ברייתא מקמי הך דתניא דבשל בעץ ואבר וגיסטרון כולי עלמא מודו דכשר ולא פליגי בשל עץ ומר דרש כלל ופרט ומר דריש רבוי ומיעוט ודו"ק:

דף ה תוס' בד"ה ונעלם מעיני כו' אבל מ"מ קשה אמאי חשיב ליה אין מנוקה אם לא בא כו' עכ"ל ר"ל דאיך שיהיה הפירוש מכל מקום אכתי קשה אמאי חשיב ליה אין [מנוקה] משום שהיתה העלמה אחר הידיעה דאימא שלא בא עליה בעלה משנסתרה והא תירצו כיון ששכח מוכח שלא הקפיד כו' וק"ל: בד"ה שתים שהן ד' כו' וריב"א פי' שתים כו' כתב מהרש"ל לאו משום קושיא שהקשו התוס' לעיל דהא ריב"א ל"ג לאלתר וסבר שאף לפירושו קשה כדלקמן אלא שכך נראה לו הפירוש וק"ל עכ"ל והוא דחוק בדברי התוס' ואין להאריך בהם כי נראה מדבריו שהוא הבין דברי התוס' בדרך אחר אבל הנראה לנו מדבריהם דהא דל"ג ריב"א לקמן לאלתר הייתו משום קושיא דלא הוה אצטריך ליה לתלמודא לאתויי הא דמפרש ליה התם הכי לאלתר במתני' דמיירי נמי בהכנסה אלא דע"כ איירי נמי בהכנסה דלא מצינו לאשכוחי שנים שהן ארבע בלא הכנסה וכתבו התוס' עליו דגרסינן מלת לאלתר שפיר דלפי מה שפירשו דמסכת כל הח' בהוצאות ליכא לאוכחי דאיירי נמי בהכנסה אלא מדמפרש התם במתני' הכנסה לאלתר אבל הכא מה שהקשו לעיל לפירוש הקונטרס דהכא הייתו דאי נמי ל"ג לאלתר כפריב"א לקמן לא איצטריך ליה לתלמודא כלל לקמן לאוכחי דמיירי בהכנסה מדלא מצינו לאשכוחי ב' שהן ד' בלא הכנסות כפריב"א לקמן אלא בפשיטות טפי הוה ליה לאוכחי דמיירי בהכנסה מלישנא דפנים דהייתו הכנסה וזה נ"ל ברור בדברי התוספות ואין להאריך בראיות ודו"ק: בא"ד ועי"ל ב' שהן ארבע בפנים הייתו חיוב שחייב ומביא קרבן כו' עכ"ל גם בזה כתב מהרש"ל פירוש לפי פרש"י של כאן שלא תם לקושיא דלעיל אם כן מגופא דמתניתין כו' ולא הוה צריך לתרץ וקמפרש לאלתר כו' עכ"ל עיין שם והוא לפי הבנתו נדחק גם כאן בדבריהם ואינו כן דקושיא דלעיל לפירוש רש"י של כאן לאו מדהוצרך לתרץ וקמפרש לאלתר דאי נמי לא גרסי' לאלתר כפריב"א לקמן קשה להו לפירוש רש"י כאן דבפשיטות מלישנא דבפנים הוה ליה לאוכחי דאיירי בהכנסה כמו שכתבו לעיל והך קושיא לפירוש זה דבפנים הייתו חיוב קרבן בפנים לא קשה דלא מצי לאוכחי דאיירי בהכנסה אלא מדלא מצי לאשכוחי ב' שהן ארבע בלא הכנסות כפירוש ריב"א לקמן מיהו הא ודאי קשה לפירוש זה דבפנים הייתו קרבן פנים ע"כ דכולהו בהוצאות לא משכחת להו ואמאי לא פריך אהך דשבת והא יציאות קתני כמו שכתבו התוס' לקמן דהא בלא לאלתר מוכח שפיר דלא מצינו קרבן פנים בב' שהן ארבע ביציאות בלא הכנסות ויש ליישב דהך פירוש נמי דבפנים הייתו קרבן פנים מצי איירי ביציאות שחייב ב' קרבנות על יציאות שנים שהן ד' דהייתו יציאה אחת כשבעל הבית פושט ידו לחוץ ומניח ליד העני הרי ב' יציאות א' לעני פטור ומותר ואחד לבעה"ב חייב חטאת ויציאה שנית שפושט עני ידו לפנים ונוטל מתוך ידו של בעל הבית הרי ב' יציאות אחד לבעל הבית פטור ומותר ואחד לעני חייב חטאת הרי ב' יציאות שהן ד' עם הפטור ומותר וקרי להו בפנים שחייבים על הד' יציאות ב' קרבנות ודו"ק: בד"ה ומאי שנא הכא כו' והר"ר ס פירש משום דומיא דמראות נגעים אין לו להניח מלפרש דיני שבת כו' עכ"ל יש לדקדק לפירושו לעיל דבעי למימר בשבועות מהן לחיוב ומהן לפטור מאי פריך והא דומיא דמראות נגעים קתני הא הכא נמי שבועות עיקר ולמה לו להניחו מלפרשו וי"ל דהתם הכי פריך והא דומיא דמראות נגעים כו' ומראות נגעים אינו עיקר ולא הוה ליה למתני כלל הכא כיון דלא הויא דומיא דשבועות שהוא עיקר אבל הכא גבי שבת אי הוה נמי עיקר אין לו להניחו משום מראות נגעים ומיהו מראות נגעים שפיר הוה מתני ליה דהא שפיר הוה דומיא דשבועות וק"ל: בד"ה והא יציאות כו' דמסכת כל הח' בהוצאות עכ"ל ע"ש בריש פ"ק דשבת וק"ל: **ע"ב** בד"ה וקמפרש כו' דבלא לאלתר מוכח שפיר דלא מצינו לאשכוחי כו' עכ"ל רצה לומר מלת לאלתר לא גרסינן דבלאו הכי שמפרש לה התם לאלתר כיצד העני עומד בחוץ כו' ונתן בתוך ידו של בעל הבית דהייתו הכנסה כפירוש רש"י מוכח שפיר דלא מצינו לאשכוחי ב' כו' והייתו דקאמר וקמפרש לה הכנסה רצה לומר דע"כ הכי מתפרש כיון דלא מצינו לאשכוחי ב' שהן ד' בלא הכנסות והא כתבו התוס' ומיהו לפי מה דפירש לעיל דהייתו הפי' דלעיל דמסכת כל הח' בהוצאות גרסינן מלת לאלתר שפיר וכפרש"י דמפרש ליה התם כיצד העני כו' דהייתו הכנסה דבלאו הכי לא מוכח דמיירי בהכנסה וק"ל: בד"ה רבא אמר רשויות קתני פירש בקונטרס יציאות שבת ב' כלומר ב' רשויות כו' עכ"ל ר"ל פ"ה דרפ"ק דשבת ועיין שם גם בתוס' וק"ל: בד"ה ב' שהן ארבע בהרת כו' איך הייתו מחלקין אותן לד' מראות כו' עכ"ל ר"ל דאם אין ביניהם שאר מראות ניחא כיון דיאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרף ויפרשו בו דמצרפין הסמוכים זה לזה במעלה אחת כמ"ש התוספות לקמן הרי ידעתו דסיד אינו מצטרף לשלג דהוי ב' מעלות אבל השתא דהרבה מראות ביניהם המתחלקים לד' מראות הרי אם לא מנאן לד' מראות מי יודע סדר צרופן לחלקם לד' מראות ויאמרו בכל ע"ב מראות שלא יצטרף כ"א רק למעלה אחת ממנו א"כ מי יודע חלקי מראות של צמר וסיד דשל צמר מצטרפין לשלג ושל סיד אין מצטרפין ומיהו ע"כ הא לא קשיא להו דא"כ גם בתר דמנאן תקשי להו הכי מי יודע חלקי מראות של צמר או של סיד ודו"ק: בד"ה שאת כצמר כו' דאין סברא כו' שתהיה תולדת שאת לבנה מתולדה דבהרת כו' עכ"ל אבל הא לא קשה להו שתהיה תולדת שאת שהיא צמר נקי יותר לבנה משאת גופה שהוא קרום בילה דיש לומר דסימן טומאה של בהרת לבנה וסימן טומאה של שאת שחורה כדלקמן שאת גבוה כמראה חמה עמוקה כו' אבל הא ודאי אין סברא שתהיה התולדה של סימן השחורה שהיא שאת יותר לבנה מתולדת הבהרת שסימנה לבנה מטלן ועיין בזה בפי' הר"ש בסדר המשנה ודו"ק: בד"ה טיהרת סיד כו' ורבי עקיבא דקתני זו למעלה מזו לא שיצטרף הסיד עם הצמר כו' עכ"ל מיהו למאי דבעי למימר דשמעינן ליה לר"ע דאמר זו למעלה מזו מהך דיאמרו מקרום בילה ולמעלה טמא ומצטרפין זה עם זה ופירושו דמצטרפין זה לזה הסמוכים במעלה אחת ליכא למימר הכי אלא שאין לחוש כיון דלא קאי הכי ודו"ק: בד"ה אי הכי כו' פירוש אא"ב דמתני' דלא כר"ע שפיר והרר"ס כו' עכ"ל לפירוש קמא אין זה דרך התלמוד לומר בכה"ג אי הכי דאדרבה דהכי נמי מסתברא הוה ליה למימר ולפירוש הרר"ס ניחא הא אבל מ"מ אין זה ממש [א] כשאר אי הכי שבתלמוד שבא לדחות סברת המתרץ וכאן לא נדחה סברתו בהא אלא דקאמר דמקרום נמי תוכיח סברתך ויש ליישב דהכי קאמר כיון דלא הוכחת סברתך נמי מקרום ע"כ דאית לך נמי דר"ע אתי לאוסופי כו' אם כן מסיד נמי לא תוכיח מידי ומתרץ האי מאי כו' ועוד יש לומר לפירוש הרר"ס הכי קאמר דלדידך דסבירא לך דלרבי עקיבא לעולם לא מצטרפין אלא עם הסמוכה תקשי לך קרום אי נמי דמתני' דלא כר' עקיבא דבהדי מאן קרום ליצטרפי' דשאת אינה סמוכה לה ובהדי סיד הרי לאו בת מינה הוא ואף אם סמוכה לה לא תצטרף אף לרבי עקיבא דאבות הסמוכים שני מינים מצטרפים מרבויא דוהיה וכן סיד מצטרף לשאת כיון שהוא אב הסמוכה לה ומרבינן טפילה לשאת דהייתו סיד הסמוכה לה אבל התולדות ב' מינים ודאי דלא יצטרפו דליכא רבויא ומתרץ האי מאי כו' והשתא הוי האי אי הכי ככל שאר אי הכי שבתלמוד ודברי מהר"ר יוסף אבן לב אינן מבוררין לי בזה וק"ל:

דף ו בפירוש רש"י בד"ה ש"מ שמיע ליה כו' דהא ליכא למימר דשמיע ליה מינה דשתיהם תולדה לשתיהם כו' עכ"ל ר"ל דע"כ לא שמיע ליה הכי דאין זה כסדר מעלות ולא מן המקרא מריבוי דספחת לרבות שניהן לשניהן וק"ל: בד"ה שבזה ושבזה כו' פתיכת אודם שבהם נכרת במקום אחד כגון טיפת חלב כו' עכ"ל נקט כגון טיפת חלב משום דר"ח קאמר משל דרבי עקיבא לדם בחלב דהייתו באותו מקום אחד מן הנגע שהוא פתוך הוא כטפת דם בחלב שאינו לא אדום ולא לבן אלא כיין המזוג כדנקט ר"ע במלתיה אבל סביבותיו של הנגע במקום שאינו פתוך הוא לבן דהא קרא ליה בהרת אדמדם דהייתו במקום שאינו פתוך הוי בהרת וק"ל: בד"ה אלא שאדמימותו כו' ומדקתני הכא בסיפא שמעינן לרישא דשבזה ושבזה כו' עכ"ל משמע ליה טפי להוכיח מרישא דכך סדר משנתן אפילו בשתם שלא פירשו בו כהאי לישנא דשבזה ובזה דסיד אחר שלג וק"ל: תוס' בד"ה אע"ג דמינכרא כו' והא דקאמר האי לאו בת מינה הוא היינו אם מתניתין כו' עכ"ל רצה לומר דלא תקשי לן לעיל האי לאו בת מינה הוא ולא תצטרף סיד עם השאת משום דלאו תולדה דידיה הוא אלא אם מתני' אתי' כרבי עקיבא דסדר משנתן שלג וסיד אבל לפום סברא דהשתא דמתני' לא אתיא כר' עקיבא וסדר משנתו סיד אחר שאת לא תקשי לן האי לאו בת מינה הוא ומצטרפת שפיר סיד עם השאת אע"ג דלאו תולדה דידיה הוא כפירוש התוס' ודברי מהר"ר יוסף אבן לב בזה וגם בשאר סוגיא דשמעתין אינן מבוררין ואין להאריך בהם וק"ל: **ע"ב** בד"ה לא הזהיר כו' ויתכן פ"ה להאי תנא כו' אשר יטהר עד דמייתי כפרה כו' עכ"ל מיהו רש"י גופיה לקמן נקט ליה האי קרא דלא יאכל בקדשים דהוי נמי לאו לתרומה ותרומה בכלל קודש הוא ואע"ג דעד אשר יטהר עד דמייתי כפרה משמע לענין קדשים מ"מ לענין תרומה לא מיירי בהכי ומיהו קצת קשה לפירוש רש"י דמשמע לקמן דסוגיא דשמעתין סבירא ליה דבין אזהרת קודש ובין אזהרת תרומה מבכל קודש לא תגע יליף לה כמ"ש התוס' לקמן ע"פ ת"כ ודו"ק:

ח"א **דף ו ע"ב** דכתיב ותאכל כל ארעא וגו' אר"י זו רומי כו'. דשבור מלכא מלך פרס היה שנדמה בנבואת דניאל לדוב וכתיב ביה אכלי בשר שגיא אבל ברומי שהוא ממלכות וכו' כתיב ותאכל כל ארעא וגו' והוא רמז שנדמה לחזיר היער שנובר בארץ כאילו אוכל הארץ כמ"ש יכרסמנה חזיר וגו' ות"י ינוברינה · ואמר כל ארעא ע"ש שיצא טבעה בכל העולם ועיין במה שכתבנו בפ"ק דב"ק בזה וק"ל:

דף ז גמרא אי הכי תרומה נמי כו' הא מיעט רחמנא בה כו' יש מקשים בזה דהיאך בעי למימר תרומה נמי דאם כן ג"ש דרבי ל"ל דלא לכתביה ואנן ילפינן כולה במה מצינו וא"כ מדאצטריך ג"ש דר' ע"כ דמיעט תרומה או מקדש ובה ל"ל ויש לומר דמדאצטריך ג"ש דרבי לא הוה ממעטינן אלא טמא ששימש אבל מקדש ותרומה הוה ילפינן בהיקש אי לאו מיעוטא דבה ועיין עוד לקמן בזה וק"ל: תוס' בד"ה אתיא טומאה כו' וא"ת אמאי אצטריך גזירה שוה דרבי כו' עכ"ל קושיתם לפי סוגיא דשמעתי' דסבירא ליה כת"ק דמוקי קרא דבכל קודש לא תגע ואל המקדש גו' בין בקודש בין בתרומה אבל לר' יוחנן דמוקי ליה בתרומה גרידא לא קשיא להו מידי דודאי איצטריך גזירה שוה דרבי ולר"י הא דקאמר תלמודא בה ל"ל ל"ל כפרש"י דמהיכי תיתי לחיובא בתרומה דמהכי לא אתי שכן כרת עכ"ל מיהו ק"ק דאימא דאיצטריך לאפוקי היקשא דתרומה למקדש ודו"ק: **ע"ב** בא"ד אבל אי לאו ג"ש דרבי כו' אלא אדרבה הוה ממעטינן ליה מכי יגע ובה אתא למעוטי תרומה כו' עכ"ל גם בכאן מקשה אבן לב דמדאיצטריך ג"ש דטומאתו נמי הוה ממעטינן תרומה דאם לא כן לא איצטריך ג"ש דטומאתו ואנו נילף כולהו במה מצינו וא"כ לא איצטריך בה למעט תרומה אלא דאתא לרבות נבלת עוף טהור וכבר כתבנו בזה דמדאיצטריך ג"ש לא הוה ממעטינן אלא טמא ששימש דלא נילף ליה נמי במה מצינו ולא הוה ממעטינן תרומה דאיתקש ולכך איצטריך בה למעט תרומה אבל השתא דאיצטריך גזירה שוה דרבי ע"כ דלית לן למילף מהיקשא ואימעיט תרומה ולא איצטריך בה אלא לרבות נבלת עוף טהור ועוד נראה לי בזה דודאי אין ג"ש למחצה ובהך גזירה שוה דטומאתו ידע התלמודא דאתא נמי למלתא אחריתא ומדאיצטריך לית לן למעוטי תרומה אלא מבה ודקאמרי התוספות ואיצטריך ג"ש לאפוקי תרומה היינו דהתלמוד שהביאה היינו לאפוקי תרומה אבל רבי דנקט הך ג"ש דבהמה טמאה להך מלתא דהכא ע"כ דידע דלא אתא אלא להך מלתא ונילף מיניה שפיר מדאיצטריך למעט תרומה ובה לרבות נבלת עוף טהור ודו"ק: בא"ד ומיהו תימה ל"ל ג"ש דרבי תיפוק ליה מג"ש דטומאה דלענין קודש כו' עכ"ל הך קושיא לר"י דדריש בהדיא הך ג"ש דטומאתו דהתם לענין קודש אבל לת"ק

תפארת שמואל [א] בתוס' ד"ה א"ה כו' כתב הרב מהרש"א ז"ל אין זה ממש כשאר א"ה שבתלמוד ולא ידעתי מה דחקו לומר דלשון זה לא הוי כשאר א"ה שבתלמוד · וי"ל דס"פ דהתוס' נמשכין ע"פ פירושם שלמעלה דהקשו דנימא בפשיטות מתני' דלא כר"ע וכו' ועפ"ז כתבו בכאן אא"ב דסתמא דמתניתין דלא כר"ע ולא הוי מסיק בדבריו דאי כר"ע א"כ טיהרת סיד וכו' ס"ל דכוונתו הוא דלא כר"ע משום סיד וקרום וכעין מ"ש לעיל אבל השתא דפרשת כוונתך דהא דהויא דלא כר"ע הוא משום דא"כ טיהרת סיד ולא פרשת בדבריך קרום א"כ קשה קרום בילה נמי לא פירשת דתקשי לך וק"ל:

חכמת שלמה

דגופא עדיף כי פליגי כגון דאיכא חמש בני חורין וחמש משועבדים ור' יהודה סבר מלוה כו' הנך משועבדים כו' לאו כו' כצ"ל: בד"ה דתניא מרגע כו' ושל גיסטרון נ"ב פי' הערוך העשוי בכל מיני מתכת:

דף ה ע"א גמ' יציאות ויציאות תרתי כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ידיעת בית רבו כו' לשום על לבו שנטמא שמה ידיעה כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ונעלם כו' בפ"ב דסוטה ואמרי' כו' כצ"ל: בד"ה שתים שהן כו' שהן ד' בפנים כו' · נ"ב פי' הוה ליה לאוכוחי מלישנא דפנים ודו"ק: בא"ד וריב"א פי' שתים כו' כצ"ל ונ"ב לאו משום קושיא שהקשו התוספות לעיל דהא ריב"א לא גרס לאלתר וסבר שאף לפירושו קשה כדלקמן אלא שכך נראה לו הפי' וק"ל [עיין במהרש"א]: בא"ד ועוד י"ל שתים שהן ד' כו' נ"ב פי' לפי פרש"י של כאן שלא תם לקושיא שהקשו לעיל א"כ מגופא דמתני' הוה ליה לאוכוחי כו' ולא הוה צריך לתרץ וקמפרש לאלתר כו' א"כ לפי זה עוד יש לפרש כו' ודו"ק [עיין במהרש"א]: **ע"ב** רש"י בד"ה שאייה לה כו' שלבן והגבוה לאב כו' כצ"ל: בד"ה דאי ר"ע כו' למעלה מזו ושנו כסדר כו' כצ"ל: בד"ה קרום של בילה כו' לא קשיא ליה בהדי כו' כצ"ל:

דף ו ע"א רש"י בד"ה אמר לו כו' משנתן וכך דרך כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה של צמר דיהא סימנה כו' כצ"ל: בד"ה תרומה אם כו' דאלו קדשים עד דמייתי כפרה נ"ב פי' אם יהיה טומאה שמביאין עליה קרבן כגון טומאת זב וזבה ובודאי מש"ה כתב קרא ובא השמש וטהר לאשמועינן דאפילו בטומאה שמביאין עליה קרבן אפ"ה בתרומה אינו מעכב וק"ל:

דף ז ע"א רש"י בד"ה אימת תרומה כו' עד מלאת ימיה שמביאה למחר כפרתה הס"ד ונ"ב פי' עד מלאת ימיה דהיינו שמונים לנקבה וארבעים לזכר שלמחרתו מחויבת להביא קרבן אבל מ"מ תרומה אוכלת אחר מלאת ימיה קודם שבאת קרבן וק"ל: בד"ה הואיל כו' וחטאות הפנימיות כו' העלם דבר

איכא למימר דלא דריש לה לענין קודש ואתיא טומאתו דהתם לסוף דרשא אחרינא כמ"ש התוספות גבי טומאה דתרומה ודו"ק: בד"ה יש לי בענין כו' וליכא למימר דהכי קאמר יש לי להביא אחת משלש טומאות דאם כן כו' עכ"ל לשון דאם כן הוא מגומגם ויש להגיה דהכתי במקום דא"כ וק"ל: בד"ה אי בשוגג כו' ואם תאמר וטוקי כגון דאתיידע ליה סמוך כו' עכ"ל לכאורה קשה ודקארי לה מאי קארי לה הכא דהא כבר כתבו הא דפשיטא ליה הכא דלא מכפר אבר קרבן דסמיך אסיפא דברייתא ומוקמי לה לקמן דלא תלי ליה אפי' באתיידע סמוך לשקיעת החמה ויש ליישב דודאי מעיקרא דלא אסקי אדעתייהו למילף משעיר המשתלח דלא תלי אבר קרבן לא הוה פסיקא להו דסמיך המקשה דפשיטא ליה דלא תלי אבר קרבן אלא משום דסמיך אסיפא אבל השתא איכא למימר דסמוך המקשה אקל וחומר דשעיר המשתלח ולא אסיפא ומש"ה הקשו ואם תאמר וטוקי כגון דאתיידע כו' דבשעיר המשתלח כה"ג תולה כמו שכתבו התוספות לקמן ותירצו דסמיך המקשה אסיפא ולא אשעיר המשתלח ובאבן ל"ב האריך בזה לאין צורך וק"ל: בד"ה במזיד ולא כו' אין לחוש כיון דתלי נמי אטומאת מקדש כו' עכ"ל נקטו במלתייהו טומאת מקדש וקדשיו משום דלפי האמת איירי בהכי מיהו למאי דבעי למימר דאיירי נמי בשלש טומאות הוה מצי למפרך דאין לחוש דלא אתי לכלל חטאת בש"ד כיון דאתי לכלל חטאת בע"ז וג"ע בשוגג ולא אתיידע וק"ל: בא"ד וא"ת והיאך אפשר לאוקמא במזיד כו' דהיינו אין בה ויש בה כו' עכ"ל פירוש לדבריהם דלא משכחת כו' באין בה ויש בה משום דבע"ז ובג"ע וש"ד הוה בר קרבן אך יש לדקדק בדבריהם דמהיכא פסיקא להו השתא דמיירי כפרת חיצון באין בה ויש בה דאי משום היקשא דמתני' על מה שזה מכפר זה מכפר דהא השתא דאוקמא הפנימי במזיד היינו ביש בה ויש בה ולא הוי דומה ממש מיהו איכא לאשכוחי במזיד נמי ביש בה ואין בה ששכח על שעבד ע"ז וג"ע וש"ד במזיד והוי שפיר דומה כדקתני במתניתין מיהו קשה דטפי הוה ליה להקשות היאך אפשר לאוקמא בשוגג ולא אתיידע בע"ז דהיינו אין בה ואין בה וכפרת החיצון לא הוי דומה לו דמיירי באין בה ויש בה ועוד נראה דפסיקא להו דע"כ איירי החיצון באין בה ויש בה בע"ז וג"ע וש"ד דבמזיד ביש בה ואין בה וכן יש בה ויש בה הרי הפנימי מכפר ובאין בה ואין בה שעירי רגלים וראש חודש מכפר מדכתיב לה' שאין מכיר בו אלא ה' וא"כ ע"כ החיצון אינו מכפר רק באין בה ויש בה והא לא משכחת לה בשאר עבירות דהוי בר קרבן והא תירצו דאין לחוש כיון דבטומאת מקדש וקדשיו ניחא דאיירי באין בה ויש בה דאינו בר קרבן אבל אי מיירי הפנימי בשוגג ולא אתיידע מצי איירי החיצון ביש בה ויש בה או יש בה ואין בה דהוי מזיד בע"ז ג"ע ש"ד מיהו קשה איך שיהיה אמאי לא תקשי להו למאי דבעי למימר דהפנימי מכפר בע"ז וג"ע וש"ד שוגג ולא אתיידע דהיינו דאין בה ואין בה הא שעירי רגלים וראש חודש מכפרים על זה מדכתיב לה' חטאת מי שאין מכיר בו אלא ה' ודוחק לחלק בין ע"ז ג"ע וש"ד ושאר עבירות ודו"ק: בד"ה בשוגג ולא כו' ואם תאמר והמקשה מה היה סבור כו' ויש לומר דמטומאת כו' אתי שפיר דאיכא לאוקמא במזיד כו' עכ"ל צ"ע דהכתי המקשה היאך היה סבור לפרש סיפא דברייתא ומנין ליש בה ידיעה כו' תלמוד לומר לכל חטאת דהיינו לכלל חטאת וע"כ דהיינו בשוגג ולא אתיידע בטומאה וקודש ויש לפרש בדוחק גם הסיפא דמיירי במזיד ושוב מצאתי בתשובת ר"ש מודינא בסי' רמ"ה שהקשה כזה ודו"ק:

דף ח בד"ה ואימא יולדת כו' מכל מקום עיקרו אינו אלא להכשיר בקדשים אבל קשה מאי פריך דאי פריך כו' עכ"ל דבריהם צריכין ביאור ונראה לי לפרש דבריהם דלפרש"י דאיירי הכא בקרבן יולדת ומצורע ונזיר דהשתא ע"כ תקשי לן מאי פריך מנייהו הא בר קרבן הוא וע"כ אית לן למימר אפילו לרבי [שמעון] דעיקרו אינו אלא להכשיר בקדשים ולא על חטא והא קשיא להו דאי פריך שלא תצטרך להביא קרבן כלל דהיינו כפירוש רש"י הכא וכפירושו התם פ"ב דתמורה הוה ליה לשנויי נמי הכא כדמשני התם ביולדת ונזיר לרבי [שמעון] וה"ה דאי הוה מפרשינן הכא דיתלה לה השעיר ואחר יום הכפורים תביא קרבן גמור דהשתא נמי הוה קשיא להו ע"כ דעקרו להכשירה בקדשים דאם לא כן בר קרבן הוא ואם כן אמאי לא משני הכא כי התם אלא דנקטו בדבריהם קושטא דמלתא כפירוש רש"י דפריך הכא שלא תצטרך להביא קרבן כדפריך התם וכתבו לכך נראה לרבינו תם דהכא מספק יולדת פריך כו' וסבירא ליה דעיקרו על חטא בא לרבי [שמעון] ומיהו מכשירה נמי בקדשים והא דלא חשיב בר קרבן היינו כיון דאין באין אלא על הספק והשתא ניחא דלא משני הכא כי התם דהתם פריך שלא יביא כלל ויהיה שעיר משתלח מכפר עליו ומיני' דאע"ג דקושטא הוא דבא הקרבן עיקרו על חטא לרבי [שמעון] מכל מקום תצטרך להביאו אחר יום הכיפורים כדי להכשירה בקדשים אבל הכא דפריך לרבי [שמעון] דאימא דהשעיר הפנימי יתלה לה עד אחר יום הכפורים שתביא אז חטאת עוף שמכשירה נמי בקדשים ע"כ דלא מצי לשנות הכא כי התם גבי יולדת ונזיר דנהי דמביאה חטאת עוף כדי להכשירה בקדשים מכל מקום אימא דעיקרו על חטא בא לר' [שמעון] והשעיר תולה לה וע"כ הוצרך לתרץ הכא דרבי [שמעון] לטעמיה כו' והא דמשני בשניא דהכא גבי מצורע התם מנגעיה מכפר ליה וקרבן כו' והתם משני בפשיטות כי קמייתי קרבן לאשתרויי בקדשים כדמשני גבי יולדת ונזיר ניחא נמי לפירוש ר"ת דהתם פריך דלא ליתי קרבן כלל משני בפשיטות דהוצרך לאתויי כדי לאשתרויי בקדשים אבל הכא דפריך דאימא דהשעיר תולה על חטא עד שמביאה הקרבן הוצרך לשנויי דאין כאן חטא דמנגעיה אכפר ליה ואין השעיר תולה לו ולא הקרבן מכפר עליו ולפירוש רבינו תם נ"ל דלית ליה הך סברא שפירש רש"י התם גבי יולדת דמצער לידה איכפר לה וכן גבי נזיר דמתכפר ליה שנהטול בגידול שיער כו' עיין שם דאם כן הוה משני נמי ביולדת ונזיר הכא כדמשני גבי מצורע דמצער לידה וניוול אתכפרו וקרבן לאשתרויי לקהל ואבן ל"ב ובעל ש"י פירשו בזה ואין דבריהם ברורים ואין להאריך ודו"ק: בד"ה ולר' אלעזר הקפר כו' והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה כו' עכ"ל הא דלא קשיא להו הכי גבי יולדת ומצורע דהטמא אינו הטומאה והשעיר אינו בא לכפר אלא על הטומאה יש לומר דביולדת חטאה בטומאתה היא וכן מצורע טומאתו על ידי חטאו ומקרי שפיר לכפר על הטומאה כמו יכול בשלשה טומאות הללו כו' דקתני בברייתא אבל בנזיר אין חטאו שציער עצמו מן היין בטומאה שנזיר טהור נמי ציער עצמו מן היין ותירצו שסנה בחטא לצער עצמו מן היין דהיינו נזיר טמא וק"ל: **ע"ב** בד"ה מה פנימי כו' אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי ע"כ כו' עכ"ל דהשתא ליכא למימר דמוקמינן כפרת ר"ח ורגלים נמי באין בה ויש בה ובשאר עבירות ולא דרשינן הואיל וזה בא בזמן קבוע כו' אלא דהוה דרשינן מה חיצון מכפר באין בה ויש בה אף ר"ח ורגלים באין בה ויש בה דבשאר עבירות אין בה ויש בה הוי בר קרבן אבל אין לתרץ דע"כ ראש חודש ורגלים

איירי באין בה ואין בה מדכתיב חטאת לה' כדלקמן דאם כן לא יתכן דברי התוס' לקמן אהא דקאמר מ"ע דר"י וא"ת מאי קבעי הא ע"כ כו' דלא הוה קשיא מידי ודו"ק: בד"ה ונכפר חיצון כו' אמאי לא פריך דליכפרו או דליתנו תרוייהו אפנימי כו' עכ"ל צריך לומר דלאו לכפרו כפרה גמורה קאמרי שלא יביא חטאת אחר כך דהא בפנימי בעינן דאתי לכלל חטאת אלא רצה לומר לכפרו שאם מת בלא עון כרבי זירא או ליתנו כרבא להגן מן היסורין והא דלא קשיא להו הכי לעיל גבי ונכפר אדידיה ואדחיצון כו' אמאי לא פריך דלכפרו תרוייהו אדחיצון היינו משום דהא בפנימי בעינן דאתי לכלל חטאת ובעל ש"י הקשה על התוספות דמאי קשיא להו דלפרוך דליתנו תרוייהו אפנימי דלפום הך סברא נ"ל קרא דכפרה אחת מכפר ואין מכפר ב' כפרות כיון דחיצון מכפר אדידיה מהיכי תיתי דפנימי יכפר עליו דהא לא פריך ליה אלא מהיקש' כך תוכן דבריו והניח הדבר בצ"ע ונראה לי לומר דאי לאו מיעוטא דאין מכפר שתי כפרות איכא למימר מסברא דחיצון מכפר על החיצון ומהיקשא דפנימי נמי מכפר עליה אבל השתא דאיכא מיעוטא בפנימי דאינו מכפר אדחיצון אדרבה מהיקשא אית לן למימר דחיצון נמי אינו מכפר אלא אפנימי וק"ל: בא"ד ואין סברא לומר שיועיל ולא בא חיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה כו' עכ"ל כתב האבן ל"ב איברא דדברי התוס' אלו סותרים מ"ש לעיל וא"ת חיצון למה בא כלל וי"ל משום טומאה שאירעה בין זה כו' וא"א לכוין דבריהם אלא ודאי דהתוספות דלעיל הם כפי שיטה הראשונה שהיו סבורים שפנימי מכפר אחיצון אע"ג דאיכא חיצון כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש וכ"כ מהרש"ל ובעל ש"י ודבריהם דחוקים הם בדברי התוס' אבל הנראה דאף אם נאמר דהיכא דאבד החיצון דלא יכפר הפנימי כו' כמ"ש כאן שפיר כתבו לעיל דלא בא החיצון אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה שהרי אם לא הביא החיצון היה הפנימי מכפר וא"כ ע"כ החיצון לא הוצרך להביאו אלא משום טומאה שאירעה בין זה לזה כמ"ש לעיל אלא שכתבו כאן אחר שהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה אין סברא שלא יבא לכפר בלבד על טומאה שאירעה בין זה לזה ולא יכפר על כולו אלא משהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה החיצון מכפר הכל והפנימי לא יכפר כלל אלא היכא דלא אבד החיצון ולהכי לא קאמר לעיל וכ"מ להגן ביני ביני דהא משהוצרכו להביא החיצון משום טומאה שאירעה בין זה לזה לא יכפר הפנימי כלום אלא החיצון וזה ברור באין גמגום ודו"ק: בא"ד והשתא אתי שפיר דקאמר לעיל ונפקא מיניה כו' ולא קאמר וכ"מ להגן ביני ביני כו' עכ"ל גם בזה הקשה מהר"י אבן ל"ב איך אתי שפיר דהוה אפשר למימר דהפנימי יתלה על שיש בו ידיעה בתחלה ואין בו ידיעה בסוף דאתי לכלל חטאת ויתלה נמי להגן ביני ביני על שיש בה ואין בה והחיצון יכפר כפרה גמורה ואע"ג כו' עכ"ל עיין שם גם בזה נראה דאין כאן מקום קושיא דלא שייך לתלות אלא אפנימי דאתי לכלל חטאת אבל בחיצון דלא אתי לכלל חטאת לא שייך ביה דלתלות ולהגן ביני וביני דקאמר לא שייך למימר בחיצון להגן לתלות אלא להגן על כל מה שנעשה כל השנה עד הקרבת הפנימי חוץ ממה שאירע בין זה לזה כמו שמוכח מדבריהם וכן נ"ל למאי דקאמר ונכפר חיצון אדידיה ואמאי דעביד פנימי וכ"מ לטומאה דאירעה כו' וא"כ פנימי לא בא אלא להגן ביני ביני דהיינו על כל מה שאירע כל השנה עד הפנימי והדברים ברורים למבין וק"ל:

דף ט בד"ה חיצון אמאי מכפר וליכא למימר שיתלה על שיש בה כו' עכ"ל הך גופא דקיימינן בה הוה מצי למנקט אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שיתלה ביה היכא דאתיידע סמוך לשקיעת החמה אלא משום דמה שכתבו לקמן דהשתא אתי שפיר לרבי [שמעון] דלא שייך לאקשויי אלא איש בה ויש בה נקטו הכי וק"ל: בד"ה הואיל וזה בא כו' הוה ליה למפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים כו' עכ"ל דהך פירכא עדיפא דבקרבן פנים גופיה הוא ואין לומר דאיצטריך להך פירכא שכן כפרתו מרובה משום דלא נילף במה הצד מתרווייהו מר"ח ומשעיר הפנימי דאיכא למפרך מה להצד השוה שבהן שכן כפרתן מרובה דר"ח כו' כמו שכתבו התוס' לקמן דלא כתבו כן אלא למאי דפירשו דאי מיום הכפורים כו' היינו שעיר החיצון דליכא למילף מיניה בלחוד דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בבנין אב אלא דמראש חדש נילף לרגלים ואי פרכת מה לראש חדש שכן תדיר נימא יום הכפורים יוכיח דהשתא אם באת ללמוד חדא מתרתי נימא דאיכא למיפרך שכן כפרתן מרובה דאע"ג דהוה מה הצד כל דהו פרכינן ליה אחדא מתרתי אבל אם נימא דמפנימי גמר שפיר מלינן למילף חדא מחדא דהיינו רגלים מיום הכפורים ואחדא מחדא לא פרכינן פירכא כל דהו והוה ליה למפרך שכן נכנס דמה לפני ולפנים ולא הך פירכא שכן כפרתו מרובה דלא הוי רק פירכא כל דהו אחדא מתרתי וכן מוכח לקמן בסוף פרקין דלא פריך הך פירכא דכפרתן מרובה אחדא מחדא גבי הא דבעי למילף דיום הכפורים אינו מכפר על שאינן שבים מחטאת ואשם דפריך מה לחטאת ואשם שאין מכפר על הזדון ולא פריך הך פירכא דמה לחטאת ואשם שאין כפרתן מרובה ודו"ק: בד"ה אף זה אינו מכפר כו' איכא למפרך מה ליוה"כ שכן מרובה כפרתו דהשתא כו' עכ"ל ובלאו הך פירכא לא בעי למימר כיון דהשתא ליכא גילוי מלתא משום דר"ח לא משמע אלא אאין בה ואין בה הוה ליה דבר הלמד בהיקש ואינו חוזר ומלמד בבנין אב דאם כן תפשוט התם הך אבעיין דאינו חוזר ולהכי הוצרכו למימר דאיכא פירכא ולא תפשוט הך אבעיין ודו"ק: בד"ה שכן מרובה כו' וא"ת והיכי בעי למילף מיוה"כ והא דבר הלמד בהיקש כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב ומאי קושיא דאפילו הוי בעיא ולא איפשטא מ"מ חביבא ליה למקשה לאקשויי את"ל כו' אפ"ה לא ילפינן מיוה"כ משום דאיכא למפרך כו' עכ"ל ול"נ דטפי ה"ל למקשה לדחויי בהך דמבעיא לן בהדיא בפ' איזהו מקומן בדבר הלמד בהיקש אם חוזר ומלמד בבנין אב דאי מדיוה"כ תפשוט הך אבעיין ולא הוי צריך לדחויי בהך פירכא שכן כפרתו מרובה דלא הוה רק פירכא בעלמא מסברת המקשה וכמ"ש לעיל דסברת התוס' הוא דלא הוה כפרתו מרובה פירכא גמורה וק"ל: **ע"ב** בד"ה כדאמר רב חמא כו' אי בבנין אב דשאר רגלים תפשוט מהכא דבר הלמד כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב ומאי קושיא והלא שפיר מלינן למילף עצרת מר"ח וכ"ת מה לר"ח שכן תדיר שאר רגלים יוכיחו כמ"ש התוס' לעיל דאפילו דבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב ליוכיח אי ליכא פירכא נמי ליוכיח והכא מאי פירכא איכא ליוכיח ע"כ תוכן דבריו ונראה דלאו קושיא היא שלא כתבו כן אלא לעיל דיליף מר"ח ופרכינן מה לר"ח שכן תדיר ועבדינן דיוה"כ ליוכיח די"ה לא אתי מר"ח אלא חיצון אתי מפנימי אבל הכא כיון דרגלים גופייהו מראש חדש קאתו לית לן למימר ביה שיהיה יוכיח אפרכת ר"ח כיון דאינהו גופייהו מראש חדש קאתו ודבר הלמד בהיקשא אינו חוזר ולמד בבנין אב ודו"ק: וכתב עוד מהר"י אבן ל"ב למאי אצטריך להו לתוס' לאקשויי מפ' איזהו מקומן והלא בסוגיא דידן פריך לקמיה תינח כל דכתיב ביה ושעיר

חכמת שלמה

דבר טעונים כו' כצ"ל: **ע"ב תוס'** בד"ה ואיצטריך ג"ש לאפוקי כו' כצ"ל: **בד"ה** אי בשוגג כו' על שאר עבירות כו' כצ"ל:

דף ח ע"א גמ' כר"ש דאמר ממקומו הוא מוכרע אמר מר ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע הרי הוא אומר וכפר על הקודש מטומאת מטומאתו של קודש כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' אימא לא ליתני וכי תימא כו' להנך דבני חטאת נינהו ונתכפר כפרה כו' כצ"ל: **רש"י** בד"ה ונכפר פנימי כו' בסוף ואדחיצון ס' כצ"ל: **בד"ה** אמר קרא כו' כו' בשנה ובמזבח הפנימי כו' כצ"ל: **בד"ה** אמר קרא כו' אחת ולימד שאינו

כו' אחרים ובסיפא כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה וכ"מ כו' וי"ל משום טומאה כו' נ"ב זהו לפי תי' קמא של הדיבור שבסמוך אבל לפי התי' השני כו' לא דק מידי דהא שעיר ראשון אינו מכפר אחיצון אלא כשהחיצון אינו מכפר בעולם כלל אבל היכי דעבד החיצון אינו מכפר אחיצון כלל ודו"ק. [עיין במהרש"א]: **בד"ה** ונכפר חיצון כו' כיון דעיקר כפרתו כו' כצ"ל:

דף ט ע"א תוס' בד"ה שעיר זה כו' וקבעתי כר"ת כו' כצ"ל: **ע"ב** גמ' שאין סופו ליודע כו' שסופו ליודע

עלרת ויה"כ כו' מנלן וכו' וה"ל לאקשויי ולמימר אי בבנין אב א"כ היכי. פרכינן לקמן תינח עלרת ולא עוד דלא הוה לתוס' למימר אלא היכי מסקינן הכא כדאמר רב חמא ולא מקשינן ולא מידי ולקמן פרכינן אהסיא דרב חמא כו' עלרת ויה"כ דלא כתיב ושעיר מנלן כו' עכ"ל ואין כאן מקום קושיא דלקמן דבר הלמד בג"ש ומלמד בהיקשא ודאי דאינו חוזר ומלמד בבנין אב דר"ח גופיה בטהור שאכל טמא בג"ש אלין הוא ושאר רגלים מהיקש דשעיר מר"ח והא ודאי דאינו חוזר ומלמד בבנין אב לעלרת ויה"כ ואפי' מאן דאית ליה דהלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש כמ"ש התוס' לקמן ולמה שכתבו התוס' לקמן נמי הא דאינו מלמד דוקא בקדשים אבל בלין אינו עבודה וחוזר ומלמד היינו בתרי מלמדין דהלמד בג"ש חוזר ומלמד בהיקש אבל בג' מלמדין כ"ע מודו דדבר הלמד בג"ש וחוזר ולמד בהיקש דאינו מלמד שוב בבנין אב ולהכי פריך לקמן שפיר מעלרת ויה"כ אבל הכא לא הוה עלרת אלא דבר הלמד בבנין אב מרגלים דלמד בהיקש מר"ח דכתיב ביה חטאת לה' ליכא לאקשויי ביה אלא דתפשוט מיהא הך אבעיא דדבר הלמד בהיקש חוזר ומלמד בבנין אב וזה ברור: בד"ה אבל חטא שסופו כו' וי"ל כיון דהאמת דלר' יהודה חטא שסופו כו' לא מסתבר ליה להש"ס שיחלוק עליה ר"י כו' עכ"ל לאו מכח סברא קאמרי הכי דהא תלמודא מבעיא ליה לאידך לדדי אלא דלא מסתבר למימר דפליגי בתרתי בחיצון ופליגא ברגלים ור"ח אבל השתא דהאמת לר' יהודה דחטא שסופו ליודע רגלים ור"ח מכפרין אית לן למימר דר"י נמי הכי ס"ל דחיצון נמי אהכי מכפר דהשתא לא פליג ר"י עליה דר' יהודה רק בחיצון וק"ל: בגמרא וככפר לין אדידיה ואדר"ח וכ"מ לטומאה שאירעה כו' כתב מהר"י אבן ל"ב דלמאי איצטריך למימר וכ"מ שאירעה בין זה לזה אמאי לא קאמר כ"מ היכא דלא עבד ר"ח והתוס' לעיל הוקשה להו זאת הקושיא ותירלו וז"ל הכא לא קאמר ונפקא מינה להיכא דלא עבד פנימי כו' דאי ליכא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון והאי תירולא לא שייך הכא כלל כו' ול"ע עכ"ל גם בזה אין מקום קושיא דודאי לעיל דקאמר וכ"מ בטומאה שאירעה בין פנימי לחיצון דליכא כ"מ כולי האי לטומאה שאירעה ביניהם לפי שעה באותו יום ולכך הקשו דטפי ה"ל למימר התם כ"מ להיכא דלא עביד פנימי דהוה כ"מ גדולה שיכפר החיצון על טומאה של כל השנה והולרכו התם לתרץ [דפנימי] קרב קודם חיצון כו' אבל הכא גבי לין ור"ח אדרבה הך כ"מ לטומאה שאירעה בין זה לזה דקאמר הוה כ"מ גדולה לכל טומאה שאירעה בין ר"ח העבר לר"ח הזה אבל האי כ"מ דלא עבד ר"ח לא הוה כ"מ אלא בטומאה שאירעה בשעה שהיה ראוי ליקרב ר"ח כמ"ש לעיל וזה ברור: תוס' בד"ה רב אסי אמר כו' ודרשה דרב אסי נמי איצטריך לר"ש בר' יהודה דלא משמע ליה אותה כדלקמן עכ"ל לכאורה דטפי ה"ל למנקט דרשה דרב אסי איצטריך לר' מאיר דלא משמע ליה דרשה דאותה ולא דרשה דעון אחר כו' דהא ס"ל כל השעירים כפרתן שוין ויש לייסב דר"מ מלי סבר דרשה דאותה ודרשה דעון א' כו' הכא לגבי לין ור"ח אלא לגבי ר"ח ורגלים ויוה"כ לית ליה הך דרשא משום דהיקשא דמועדיכם דכל השעירים כפרתן שוה מפקא ליה מהך דרשא אבל ר"ש בן יהודה אית ליה דרשא דאותה למעט בשאינו נושא אלא אותה עון אבל בשנושא גם עון אחר מכפר נמי אדר"ח כמו שכתבו התוס' לקמן וא"כ ה"נ הכא גבי לין דנושא עון אחר על עולין ע"כ לא אימעיט מאותה ואלטריך לדרשא דרב אסי ודו"ק:

ח"א דף ט ע"א אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה כו'. מפורש פ' אלו טריפות:

דף י בד"ה ואיתקש כו' אבל קשיא לר"מ כו' ותירץ ר"ת כו' לענין חטא שאין מכיר בו אלא ה' כו' עכ"ל והשתא לר"מ מלינו למימר דלין שפיר עבודה היא מיהו האי תירולא דלין לאו עבודה היא והוי היקש גמור ע"כ איתא לר"ש וכיון דחוזר ומלמד בהיקשא מלין עבדינן היקשא לכולה מלתא כו' כמ"ש התוס' לר"מ וה"מ נמי לפרושי הכי לר"מ דלין לאו עבודה וחוזר ומלמד בהיקש גמור ומיניה עבדינן היקשא לכולה מלתא אלא דניחא להו טפי בפשיטות דלענין חטא שאין מכיר בו כו' הוי היקש גמור כמו שנפרש לקמן דע"כ ר"מ אית ליה דרשא דחטא שאין מכיר בו כו' ודו"ק: ע"ב בד"ה אותה לא משמע כו' ויש לומר דלענין זה ודאי דרש אותה כיון דלרגלים אין להם כפרה כו' דהיינו אין בה ואין בה כו' עכ"ל ויש לדקדק מי הכריח להתוס' לעיל לפרש לר"מ דאית ליה דרשא דחטאת לה' מי שאין מכיר כו' דמיירי באין בה ואין בה אימא דלית ליה הך דרשא דמי שאין מכיר כו' והיקש הגמור דאית ליה ממועדות היינו מלין כמו לר"ש ולר"ש בן יהודה ומשמע ליה דרגלים מיירי באין בה ואין בה דדרים אותה כמו שכתבו הכא התוס' לר"ש בן יהודה דאיכא לרגלים כפרה אחרת דהיינו אין בה ואין בה דאותה בא למעט בשאינו נושא אלא אותו עון אבל בשנושא עון אחר דהיינו אין בה ואין בה מכפר נמי אדר"ח וי"ל דר"מ כיון דאית ליה מהיקשא דמועדיכם דרגלים מכפרין נמי אדחילון דהיינו אין בה ויש בה א"כ מדיוקא דאותה ליכא לאוכוחי דרגלים מכפרין באין בה ואין בה אלא מדיוקא איכא למימר דמכפר אאין בה ויש בה כמו בחילון אלא ע"כ דאית ליה [דרשא] דמי שאין מכיר כו' אבל ר"ש בן יהודה דס"ל דרגלי' אין מכפרין אאין בה ויש בה מדרשא דאחת א"כ ע"כ מדיוקא דאותה איכא למגמר דרגלים מכפרין אאין בה ואין בה ודו"ק: בא"ד ועי"ל דלר"ש בן יהודה איתקש רגלים לשעיר החילון כו' הע"ג דהך היקשא דרגלים לשעיר החילון הוי היקש הלמד מן ההיקש מ"מ כיון דלענין היקשא דרגלים מר"ח בטהור שאכל הטמא הוי היקש גמור דלין לאו עבודה היא עבדינן היקשא דמועדות לכולה מלתא כמו שכתב ר"ת בספר הישר וכל"ל לר"ש כמ"ש לעיל ולר"מ נמי ה"מ לפרש כן לעיל אלא דניחא להו לתוס' לפרש בפשיטות דהיקשא מר"ח דכתיב לה' חטאת שאין מכיר כו' ע"כ הוי היקש גמור לר"מ כמ"ש לעיל ודו"ק: ויש מדקדקין בסוגיא דשמעתין דפסיקא ליה דרשא דאחת בשנה מהיקשא דחילון לפנימי למעט דרגלים לא מכפרי אחילון דיוה"כ למה לא נאמר כן גבי דרשא דעון א' מהיקשא דר"ח לרגלים וליוה"כ ולמעט דרגלים איוה"כ ודיוה"כ אדרגלים ולאו קושיא היא כלל דבכ"מ בהנהו היקשא אזלינן בתר דוכתא דמפורש ביה טפי ולהכי ודאי בההוא היקשא דאחת בשנה דאיכן אלא פנימי לחילון דבפנימי הוא דכתיב אחת בשנה לית לן למעוטי שלא יכפר החילון על הפנימי אלא למעוטי פנימי על החילון ולענין כפרת חילון ארגלים הוי כאילו כתיב אחת בשנה בגוף דחילון כמ"ש התוס' לעיל אבל בהאי היקשא דמועדות לענין דרשא דאותה ועון א' כו' ודאי בר"ח דכתיב ביה בגופיה דרשינן להו למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל ברגלים ויוה"כ דתרוייהו אתו מהיקשא מר"ח ואין מפורש באחד מהם טפי מבחבירו ודאי דאין לדרוש מהיקשא למעט מאחד לחבירו כיון דהמיעוט אינו מפורש באחד טפי מבחבירו ודו"ק: בד"ה מותר

הקטורת כו' נמלא לע"ב שנה ק"פ מנים ועוד חסר ד' מנים לפלגא דשס"ה ולא דק כו' עכ"ל ויש לפרש דדק שמה שאמר שהיה בו מלאים היינו מה שלריך לחלי שנה דרוב שנים פשוטות הן דהיינו שכ"ד ימים ולא החלי ממה שהיו מפטימין שס"ה כדי למלאות המעוברות והשתא חלי שכ"ד הוא קע"ז ועוד ג' מנים שהיו לריכים בחלי שנה שבו יוה"כ הרי ק"פ מנים כמו שנשארו בע"ב שנה וק"ל:

דף יא בד"ה אלא מעתה כו' וא"ת תקשי ליה מטבול יום גופיה דבברייתא קתני כו' עכ"ל לכאורה לפי מה שפרש"י דהכי פריך דגבי מכתשת לא תני לינה והכא תני לינה ש"מ דכלי דהכא לאו מכתשת כו' אין מקום לקושייתם דהקשה ליה מט"י גופיה כו' דהא לאו קושיא היא דאימא דכלי דהכא מכתשת היא ולהכי הולרך לאקשויי מדתני הכא לינה כו' כפרש"י ויש לייסב דבריהם דהכי קאמר כיון דע"כ מדתני הכא לינה דאיירי בכלי שרת ולא מכתשת א"כ למאי דמתרץ נמי שאני קטורת כו' אכתי תקשי ליה מטבול יום גופי' דברייתא קתני דבמכתשת נפסלה בט"י ואילו הכא תנן קדשו בכלי כו' דע"כ היינו כלי שרת ולא מכתשת מדתני הכא לינה כך נראה בישוב דבריהם אבל לשונם אינו משמע כן גם יש לדקדק בדבריהם לקמן שכתבו אבל מלינה פריך שפיר כו' דא"כ אמאי תני ליה כלל קטורת בהדייהו מי הכריחם לזה הא בלאו הכי ליכא למימר דה"ה לא קדשו כו' מדקתני הכא לינה ש"מ דקדושת כלי דהכא לאו מכתשת היא כפרש"י וע"כ נראה לן בזה דמשמע להו מלשון התלמוד דבפשיטות פריך קדשו בכלי אין לא קדשו לא משום דכלי לא משמע מכתשת אלא כלי שרת שבשעת הקטרה דומיא דקומץ ולבונה כו' כפרש"י גופיה ולפום קושטא דמלתא פרש"י מדלא תני לעיל לינה והכא תני לינה דע"כ קדושת כלי לאו מכתשת היא ולפום קושיית התלמוד בפשיטות דכלי משמע כלי שרת דומיא דקומץ כו' הקשו שפיר והקשה ליה מט"י גופיה כו' וכתבו נמי שפיר אבל מלינה פריך שפיר כו' דא"כ אמאי תנא כלל קטורת כו' ויש מקשים בזה דמאי קושיא דתני כלל קטורת הא איכא למימר דתני ליה משום סיפא דקתני וחייבים משום נותר וטמא דקאי אכולה כמו שכתבו גבי קומץ דתני ליה בהדי הנך משום וחייבין משום נותר וטמא וי"ל דודאי גבי קומץ קודם שקידשו בכלי ונתקדשה כבר המנחה בסיפא היה קדם קדושת הגוף ליטמא בט"י וליפסל בלינה מיהו לא חייב עליו משום נותר וטמא כיון דעדיין לא קרב מתירין דהיינו הקומץ כדתני התם כל שיש לו מתירין אינו חייב משום פיגול נותר וטמא עד שיקרבו מתיריו אבל גבי קטורת אם נאמר דלא קדשו בכלי נמי ליפסל בט"י ובלינה משום דהמכתשת הוא כלי שלא ליקדם קדושת הגוף אמאי אינו חייב נמי אז משום נותר וטמא כדקתני התם כל שאין לו מתירין כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום נותר וטמא וא"כ לא הוה למתני קטורת בהדייהו ודו"ק: בד"ה הואיל ולורתה כו' ומהכא ליכא לאוכוחי דפסלה מדאורייתא כו' עכ"ל למ"ד דחולין שנעשו עט"ק כקודש דמי ע"כ דאיכא לאוכוחי שפיר מהכא דאיירי מדאורייתא דאל"כ קודם שקדשו בכלי נמי כמ"ש התוס' לעיל אלא דאיכא לדחויי דאתיא כמ"ד דלאו כקודש דמי ולהאי תירולא שכתבו לעיל דלא שייך בקטורת חולין שנעשו עט"ק ניחא טפי ותו לא מידי וק"ל: ע"ב בד"ה אי הכי כו' ומ"מ סבר דאין נפדים אלא מחמת לב ב"ד מתנה כו' עכ"ל אע"ג דבשאר קדושת דמים ודאי דלא בעי לב ב"ד מתנה כדמוכח כולה סוגיין מ"מ בפרה דקס"ד דבדק הבית היא ס"ל דבעי לב ב"ד מתנה משום דבעי העמדה והערכה כדמסיק ודו"ק: בא"ד והרי פרה דלא שכיח פירוש שימלאו נאה ממנה כו' עכ"ל דלפרש"י לא דמי דודאי באבודין לא אסקי ב"ד אדעתייהו ואין לבן מתנה עליהן אבל בפרה אע"ג דלא שכיחא לעשות פרה מ"מ השתא הרי עושין הפרה ולמה לא יהיו מתנין עליה ולזה פירשו דאף בשעושין הפרה לא שכיח שימלאו נאה הימנה ולא אסקי אדעתייהו להתנות והוי ממש לא שכיח כמו באבודין ודו"ק: בא"ד ואפי' קדש הקדשן למומן תנן התם דמותרין לאחר פדיונן כו' עכ"ל בפ"ב דבכורות אין דבר זה מפורש דהתם מיירי בקדשי מזבח ובקדש מומן להקדשן והאי קתני נמי התם אם מתו יפדו אלא דבפרק בתרא דתמורה מוכח כן מתוך המשנה דבקדשי בדק הבית אפי' בקדש הקדשן למומן מותרין לאחר פדיונן כו' והאי קתני נמי התם אם מתו יפדו מיהו בין בפ"ב דבכורות ובין בפ"ב דתמורה לר"ש קתני הכי דס"ל דקדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה ורבנן פליגי התם עליה מ"מ מייתו שפיר מהתם דהכא רבנן מודו ליה משום דדמיה יקרים ולב ב"ד מתנה ויפדו אפי' לכלבים כמו לר"ש התם ולא ניחא להו למימר דיפדו דהתם היינו נמי לעורה דא"כ לא ה"ל לתלמודא להשמיט מלפרש התם אמתניתין דהיינו לעורה ובשמעתין נמי מתה תפדה נמי לא בעי למימר דהיינו נמי מדאורייתא דמשמע ליה מתה תפדה אפי' מדרבנן דומיא דמלא אחרת נאה הימנה דתפדה אפי' מדרבנן וק"ל:

דף יב בפרש"י בד"ה מודה ר"ש בשעירי כו' של ר"ח אדר שאבד ונמלא בניסן כו' עכ"ל נקט מלתא דפסיקא שנמלא בניסן דהשתא אף אם נאבד גם בשאר ר"ח אינו ראוי ליקרב עוד מיהו קושטא הוא גם אם נמלא באדר אינו ראוי עוד ליקרב לחובת לבור ולא אתי אלא לאפוקי בשאר ר"ח אם מלא אחר כך באותו חדש שהיה ראוי ליקרב לחובת לבור בר"ח שאחריו וק"ל: תוס' בד"ה וממאי דר' יהודה כו' שאני חטאת לבור דלית להו תקנתא כו' עכ"ל ל"ע לדבריהם דמשמע דלא קאמר ר' יהודה דימותו אלא בשעיר הפנימי דחיים להקלה כיון דא"א להביאו אלא משנה לשנה כדקאמר בפ' ב' שעירים אבל בשעירי רגלים ור"ח ליכא מאן דפליג דמשהין אותן מרגל לרגל ומר"ח לר"ח והשתא מאי כולם ימותו שייך בשעירי ר"ח ורגלים אם לא יקריבו ביוה"כ יקריבו ברגל ור"ח שאחר יוה"כ אלא ע"כ דאית ליה לב ב"ד מתנה וי"ל דה"ק כיון דמיהו בחטאת לבור דלא הוה ליה תקנתא אלא מיתה כגון בשעיר הנעשה בחוץ דע"כ א"א להביאו אלא משנה לשנה ואילטרכו בו לב ב"ד מתנה להקריבו ברגל ור"ח עשו כן בשאר שעירים כגון דר"ח ורגלים שיקרבו ביוה"כ דלב ב"ד מתנה אבל במותר תמידין שיפדו מי יימר לן לב ב"ד מתנה ודוחק ודו"ק: בד"ה מקילין כו' ואם האמר וממתניתין היכי מלי דייק דלמא הא דלא אהדר להו כו' עכ"ל ולעיל דפריך אמתני' ואמאי לימא לב ב"ד מתנה כו' איכא למימר דלאו מדלא אהדר להו ר"ש הכי פריך דהיכא למימר דלא אלטריך אלא מדקא"ל מהו שיקרבו זה בזה כו' פריך דמאי קא קשיא להו דודאי יקרבו דלב ב"ד מתנה אבל לר' יוחנן דקאמר לרבנן דפליגי עליה דר' שמעון סבירא להו לב ב"ד מתנה דהכי גמיר לה אלא דמדברי ר"ש שמוכח ליה דסבירא ליה אין לב ב"ד מתנה ואהכי קשיא להו ממתני' היכי מלי דייק כו' ודו"ק: ע"ב בפרש"י בד"ה לנדבת לבור אלא כרבנן דפליגי עליה

חכמת שלמה

ליודע כו' כצ"ל וכן ברש"י: רש"י בד"ה שעיר ושעיר כו' המדות חוזר ומלמד חון כו' כצ"ל: בד"ה ואותה נתן כו' היה וג' שעירים כו' המשכן והוא יום כו' כצ"ל:

דף י ע"א גמ' איברא ראש חודש נמי איקרי מועד כדאמר אביי דאמר אביי תמוז דההוא שתא מלוי מליוה דכתיב קרא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה ניכפרו אדיום כפורים על כפרת כו' הד"א:

בד"ה כולהו מר"ח כו' ור"ה מנייהו כשאין בה ידיעה כלל וכולהו מדיום הכפורים כו' כצ"ל וכ"ב מדברי רש"י ירלה דרגלים פשיטא ליה דאיירי באין לו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף ותימה ממה יליף וגם התוס' מפרשים לקמן דילפינן מר"ח דכתיב ביה לה' כו' ומדברי רש"י משמע דאף ר"ח מרגלים אתיא וצ"ל דס"ל דר"מ סבר ממש כמו ר' יהודה וא"כ בתחלה ילפינן דרגלים אינם מכפרין אלא אאין בה ידיעה כלל ודרשינן אותה ואחת הכל כמו שדרש ר' יהודה אלא דס"ל לר' מאיר שבא ההיקש וחזר ומשוה כולם לומר מה שיש בזה יהא בזה והשתא צריכא ליה למיעוטא דאותה ואחת ואף להקיש ודו"ק: ע"ב רש"י בד"ה התמידין

כו' והנן אין פוחתין כו' כ"ב עי' בפרק אין נערכין ושם מפורש היטב: תוס' בד"ה מותר הקטרת כו' מפטמין שס"ה מני' לשס"ה ימים כו' של י"א של שנים פשוטות היו כו' כצ"ל: בא"ד דלא דק כו' כ"ב פי' משום דלא בעי למיתני פרטי אלא מספר שבעים לחוד אבל היכא דנחת לפרט כגון שבעים ושתים א"כ קשה אמאי לא תנא שבעים ושלשה שקרוב יותר אל החשבון ודו"ק: בד"ה מפרישין לא גרסי' ממנה כו' ומאי ממנה שייך כצ"ל: בד"ה מפרישין שכר כו' דהני אומנין היינו אומני הבנין מ"מ כו' כצ"ל:

דף יא ע"ב רש"י בד"ה והרי פרה אדומה הס"ד: בד"ה נימא להו כו' יקריב ברגל זה כו' נ"ב להו דוקא קאמר דהכא לא פליגי אלא שאם לא קרב ביוה"כ יקרב ברגל וכן בר"ח ודו"ק שוב מלאתי שבס"א אינו אלא שאם לא יקרב בזה יקרב בזה וכן עיקר:

דף יב ע"ב רש"י בד"ה האי עשה כו' יום הכפורים היכי דמי הס"ד והד"א:

דר"א עכ"ל דס"ל לעיל ימותו ור' יהושע דסבר לעיל דאזלי לנדבת יחיד היינו במותר אשם של יחיד שמתו בעליו או כו' אבל הכא במותרות של צבור ר"י נמי מודה דאזיל לנדבת צבור ויש לדקדק לעיל דמפרש מה דבין דברי ר"י לדברי חכמים כו' אמאי לא קאמר דאיכא בינייהו לדברי חכמים הכל באה לנדבת צבור ואין מקיצין בעולת עוף דאין עולת עוף בצבור ולר"י מותר אשם יחיד לנדבת יחיד אזלא ומצי לאתויי עולת עוף וי"ל דאפי' לר' יהושע נדבת יחיד מ"מ לא מצי לאתויי עולת העוף דאין לכהן חלק בו מדרשא דיהוידע הכהן כמ"ש התוס' ודו"ק: תוס' בד"ה הא בורכא כו' דרש יהוידע הכהן שמותר חטאת ומותר אשם כו' עכ"ל מותר חטאת היינו לר"ש אבל לר"י אין לך מותר חטאת הבא לנדבה אלא מותר אשם מדרשא דיהוידע ועיין בתמורה פ' ולד חטאת וק"ל:

דף יג בפרש"י בד"ה ורבנן דאית כו' מיתה ממרקת אחר יוה"כ אבל יוה"כ כו' עכ"ל מפירושו נראה דלרבנן נמי בשאר עבירות נמי מיתה אינה ממרקת בלא יוה"כ וכן נראה להוכיח דאל"כ הויא סברת רבי ורבנן הפוכים דלרבי מוכח לקמן גבי עביד בלילה ומת ואכל אומלא כו' דאף אם יוה"כ מכפר בלא מיתה בשאר עבירות מיתה בלא יוה"כ אינו מכפר וק"ל: תוס' בד"ה בעומד במרדו כו' והא לא אתיא אפי' כרבנן דאית להו דמיתה כו' עכ"ל ולא ניחא להו לאוקמא כרבנן ובשלשה עבירות דסתמא קתני ולא איירי בג' עבירות כדמוכח בשמעתין דהיא דקתני דיוה"כ אינו מכפר על שאינן שבים לא מתוקם ליה כרבי ובג' עבירות משום דסתמא קתני ובשאר עבירות איירי ועוד נראה דאי מתוקמא התם כרבנן ובג' עבירות ה"נ איכא לאוקמא כרבי ובג' עבירות ואי משום דקתני מיתה דיוה"כ ותשובה שגי ה"נ תקשי לך לרבנן אמאי קתני יוה"כ דהא במיתה ותשובה סגי אלא ע"כ או ... קאמר או מיתה ותשובה או יוה"כ ותשובה ודו"ק: בד"ה שאין מכפרין כו' וי"ל דאיכא למיפרך שכן אין מכפר על חייבי כריתות כו' עכ"ל ומתרוייהו ליכא למילף דאם תפרך מה להנהו שאין מכפרין על חייבי כריתות רוב חטאות ואשמות יוכיחו דמכפרין על חייבי כריתות ואין מכפרין על שאינן שבין מה לרוב חטאות ואשמות שאינן מכפרין על זדון אשם שפחה חרופה ונזיר יוכיחו דאיכא למימר מה להצד השוה שבהן שכל אלו אין כפרתן מרובה משא"כ יוה"כ דכפרתו מרובה ועי"ל מה להצד השוה שבהן שאין מכפרין על זדון כרת מיהו בשמעתין דבעי למגמר חדא מחדא לא בעי למפרך הך פירכא דכפרתו מרובה משום דאינו רק פירכא כל דהו ולא פרכינן לה אחדא מחדא כמ"ש התוס' לעיל ומתוך שמעתין הוכיחו כן דכפרתו מרובה אינה רק פירכא כל דהו ובזה יתיישב מה שהקשו התוס' לקמן ונימא דיוה"כ לא יכפר על המזיד מ"ד אחטאת כו' ולא פרכינן מה לחטאות ואשמות שאין כפרתן מרובה משום דהוי פירכא כל דהו ולא פרכינן לה אחדא מחדא ודו"ק: בד"ה הואיל ומכפר כו' נימא דיוה"כ לא יכפר על המזיד מידי דהוה אחטאת כו' עכ"ל ואין להקשות דאדרבה דטפי נילף בק"ו מאשם שפחה חרופה ונזיר שיכפר יוה"כ על המזיד מדמכפר יוה"כ על חייבי כריתות והנהו אין מכפרין על חייבי כריתות די"ל דאיכא למימר חטאות ואשמות יוכיחו דמכפרין על חייבי כריתות ואין מכפרין על המזיד: ודע דקושייתם דיוה"כ לא יכפר על המזיד היינו יוה"כ היום עצמו בזולת שעיר המשתלח כשיטתם לקמן דיוה"כ עצמו מכפר אבל על שעיר משתלח גופיה ודאי דלא הוה קשיא להו דלא יכפר על המזיד דהא ביה נמי כתיב מפשעיהם לכל חטאתם ופשעים היינו זדון ומיניה יליף נמי בפ"ב דכריתות מה פשעים דלאו בני קרבן כו' ומ"ש התוס' בתירוצם ועוד דאדרבא נילף משעיר הנעשה בפנים כו' ה"נ ה"מ למימר דנילף יוה"כ עצמו משעיר המשתלח אלא דניחא להו להזכיר מה שמפורש ביה לעיל בשמעתין בשעיר הנעשה בפנים דפשעים אלו המרדים ודו"ק:

ע"ב בפרש"י בד"ה (אלו כו') הושוו כולן בכפרה א' בהאי יכפר בתרא כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב והמיהא מלתא דהאי יכפר גופיה אילטריך לרבות הלוים עכ"ל ולאו קושיא היא דבויכפר דבריש' דקרא מלי לכללינהו כולהו דכתיבי בקרא ומש"ה מיתורא דויכפר דמציעתא דקרא דריש מן הדומה לרבות העזרה דכתיב לעיל מיניה ואת המזבח וכן מיתורא דויכפר דסיפא דקרא דריש מן הדומה לרבות הלוים דכתיב לעיל מיניה ועל הכהנים ועל כל עם הקהל ודקאמר דהושוו כולהו בויכפר בתרא לאו מיתורא הוא אלא מהיקשא דכתיבי בהדדי בויכפר בתרא הוא דכל היקשא הכי הוא מדכתיבי בהדדי בלאו יתורא דקרא ודו"ק: עוד הקשה שם מאי קבעי מאי טעמא דר"ש והלא נחלקו עמו שהוא בעצמו נתן טעם לדבריו דכשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר כו' עכ"ל וי"ל בזה דע"כ לאו האי טעמא עיקר הוא דהא לר"י נמי דם הפר לבדו בלא וידוי מכפר על הכהנים אלא דלא אייתר וידוי פר לשאר עבירות אלא כנגד שעיר החיצון ווידוי השני של הפר אתא אחד לו ואחד לביתו כדלקמן ולא נקט ר"ש הך ליסנא אלא לבתר דנפקא ליה מקרא דולקח ב' השעירים כו' דמה שעיר הנעשה בפנים כו' ודו"ק: עוד הקשה שם לפרש"י מאן תנא להא מתניתא דקתני מעתה אין להם כפרה כו' דאי כר"י א"כ לא מכפרי בפר כו' עכ"ל ומאי קושיא דה"נ הוא אפי' לר"י דאי לא הוה כתיב יכפר ה"א דאין להם כפרה כלל כו' והו כו' ה"ל לשנויי דה"ק מעתה אין להם כפרה בטומאת מקדש כו' עכ"ל ע"ש ואין מקום לקושיותיו דהא לבתר דמייתי נמי בברייתא האי קרא כשהוא אומר יכפר אכתי קאמר דאין להם כפרה דבמה מתכפרין דבשעיר אין מתכפרין מדכתיב לעם ובפר אין מתכפרין מדכתיב אשר לו ולר"י מהאי קרא דיכפר ודאי ידעינן דמתכפרין מיהת בשאר עבירות ולכך הוצרך נמי למימר בשינויא דכמו דמלינו שיש להן כפרה בשאר עבירות כך כו' דהאי קרא דיכפר בשאר עבירות מוקי לה ר"י והו לא מידי ודו"ק: תוס' בד"ה דעבד כו' כדתניא חומר בשעיר מביוה"כ כו' עכ"ל נראה מדבריהם דהך ברייתא מפורסמת אבל לא מצאתי' בתלמוד גם תקשי מינה להך פירושא שכתבו לעיל דשעיר מכפר כל היום ואפשר דהנהו י"מ שכתבו הכי הוו גרסי הך ברייתא בשמעתין והיא הגירסא שמחקה רש"י דתניא חומר בשעיר כו' ל"ג לה ודו"ק: בא"ד דחנקתי' אומלא לאו דוקא אלא ה"ה שמת בו ביום כו' עכ"ל להאי פירושא ניחא להו למימר לאו דוקא כיון דמת בו ביום מיירי בין קודם שנשתלח השעיר ובין לאחר שנשתלח השעיר כמו חנקתיה אומלא דאיירי נמי בכל גווני ולאו דוקא נקט חנקתיה כו' אבל להאי פירושא דלעיל דשעיר מכפר כל היום ולא יוה"כ דלא הוה אתי להו שפיר מדלא קאמר כגון שמת קודם שנשתלח השעיר דהתם לא שייך למימר דלאו דוקא נקט חנקתיה כו' דההוא איירי בכל גוונא ודו"ק: בא"ד א"נ אפי' לא מת כו' אלא אחר כמה ימים וכגון דעבד כו' עכ"ל לכל הפירושים הכי איירי אלא להנהו פירושים ניחא להו בפשיטות דנאדו משנויא דחנקתיה אומלא לאוקמי כרת דיממא דכתיב בארייתא דוקא בכה"ג שלא עבר עליו רגע מן היום אחר עבירתו וקאמר אלא דעבד סמוך כו' אבל לפי' הי"מ דלאו דוקא נקט חנקתיה אומלא וה"ה מת בו ביום אמאי נאדו מהאי שנויא למימר א"כ דעבד סמוך כו' וקאמרי דאפי' הכי ניחא ליה טפי לאוקמא בסמוך לשקיעת החמה ולא מת בו ביום מלאוקמא בכל יום ודוקא מת בו ביום שהוא יותר דחוק ודו"ק:

ח"א דף יג ע"א כי דבר ה' בזה זה הפורק עול כו' מפורש פ' חלק: סליק פרק קמא

דף יד הקשה מהר"י אבן ל"ב אהא דקאמר בגמ' ומאי אם נפשך לומר וכ"ת ביתו כתיב כו' ומה בזה והרי הותר מכללו כו' עכ"ל עיין יישוב לזה בדברי בעל ש"י ול"נ בזה דה"ק וכ"ת ביתו כתיב ולאו הותר מכללו דאשתו ובניו הסמוכים על שלחנו ובכלל אשר לו הוא ומקרי נמי משלו הוא מביא דכל מה שקנו קנה אהרן וקאמר דכולן קרוים ביתו ולא מקרי נמי הכהנים הותר מכללו ולוים לא יתכפרו בפר כמ"ש התוס' והיינו נמי מה"ט דאהרן כתיב בפרשה והכהן המשיח תחתיו וכל הכהנים בכלל אשר לו הם כאלו הם בני ביתו והו לא מידי ובזה יתיישב נמי לקמן בברייתא דמוקי אשר לו הג' לעיכובא ולא מוקי לה למעט ביתו דיכול יביא משלהם כיון דמתכפרין בו כדקאמר גבי כהנים די"ל דבאשתו ובני ביתו ודאי דלא שייך למימר יביא משלהם דכל מה שקנו קנה אהרן וק"ל: תוס' בד"ה כולן קרוין כו' א"כ מלינו בשעיר של עם שהותר מכללו עכ"ל הקשה מהר"י אבן ל"ב ומה בכך ואפי' שעיר של עם הותר מכללו אפ"ה כיון דכתיב ביתו וכולן קרוים ביתו מוטב שיתכפרו בפר של אהרן כו' ל"ע בדברי התוס' כו' דמקמי דמסיק דכולן קרוים ביתו יתכפרו הלוים בפרו של אהרן שהותר מכללו ובתר דמסיק דכולן קרוים ביתו יתכפרו בשעיר של העם כו' דלא אתי אשר לעם אלא למעוטי כהנים עכ"ל ובאמת שהתוס' בפ"ב דמדות מטין כדבריו שכתבו שם דמתכפרין הלוים בשעיר הפנימי אשר לעם ול"נ ליישב דברי התוס' דהכא דהכי קא קשיא להו דודאי מעיקרא דבעו למימר דפר של אהרן הותר מכללו ניחא דלוים נמי מתכפרין בו ולא בשל עם דלא מלינו ביה הותר מכללו אבל השתא לבתר דמסיק דכולם קרוים ביתו ולא הותר מכללו הוא א"כ לא ידענו במה יתכפרו הלוים ולמה נאמר דיתכפרו הלוים בשל עם שיהיה הקרא הותר מכללו טפי מבשל אהרן ודו"ק: בד"ה האי מיבעי כו' ומדאילטריך קרא לומר כו' וקרא אילטריך כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב ויש לתמוה בדבריהם טובא דמי דחקם למימר דפריך וקרא אילטריך כו' ול"נ דהכריחם לפרש דפריך מכח מדאילטריך דהא המקשה ע"כ נמי הוה מסיק אדעתיה סברת המתרץ כיון דבדאהרן לא קחסרי ממונא לא יתכפרו בו מדקתני בברייתא דמייתי המקשה יכול לא יביא משל צבור שאין הצבור מתכפרין בו אבל יביא כו' דמשמע דהכפרה תלוי בחסרון ממונא ומש"ה הוצרכו לפרש דמכח מדאילטריך קרא לומר כו' ומשני ליה דליכא הכא מדאילטריך דאלמא מתכפרין אלא דהשתא דאשמעי' קרא דלא קא חסרי ממונא לא יתכפרו בו אבל אי לאו האי קרא דלא קא מחסרי ממונא סד"א בהיפך דמתכפרין בו וגם יביא משלהם ומ"ש עוד מהר"י אבן ל"ב על דברי התוספות שכתבו שלא תאמר כיון שמלינו שיש להם כפרה כו' והא אגן מדלא כתיב יכפר קיימינן ואי כו' עכ"ל כבר כתבנו בזה דבתר דכתיב יכפר נמי קיימינן דלא ידעינן במה יתכפרו וכפרש"י כמ"ש לעיל ודו"ק: בא"ד במה שכתבו התוס' קצת תימה דמאי פריך נימא דהא דדרשינן דלא מייתי משל כהנים כו' עכ"ל כתב מהר"י אבן ל"ב לכאורה נראה דהוי תמיהא רבה כו' ועוד יש לתמוה כו' והלא לעיל מקשינן והאי אשר לעם כו' דקרא משמע מדעם ואף ה"נ פשטא דקרא משמע אשר לו משלו ולמאי אילטריך לאתויי ברייתא דשלו הוא מביא כו' ומלינן למימר דאילטריך לאתויי ברייתא כי היכי דלא נימא ההוא משלו אחרינא כו' לפ"ז יש לתמוה בדברי התוספות כו' דלא קשה מידי כו' דמפשטא דקרא פריך דהכי משמע ומאי דאייתי ברייתא הוי לכדאמרן כו' עכ"ל מיהו סוגיא דשמעתין לא משמע להו הכי דה"ל למפרך מעיקרא מפשטא דקרא דמבעי ליה אשר לו משלו כדפריך לעיל גבי אשר לעם ואי משום אשר לו אחרינא הל"ל וכ"ת מאשר לו אחרינא הא אילטריך לכדתניא משלו כו' אלא דאשר לו ע"כ משמע ליה לתלמודא דפשטיה דקרא לא משמע משלו ולכך הוצרך לאתויי ברייתא ולזה כתבו התוספות שפיר קצת תימה כו' ודו"ק: עוד כתב מהר"י אבן ל"ב דקדוקים בשמעתין ולא ראיתי לכותבן מפני שנראה שהם דברים פשוטים ע"ש:

סליק פרק שבועות שתים

פרק ידיעות הטומאה

ע"ב בד"ה זיל קרי כו' ובתינוק שנשבה ליכא לאוקמא כיון כו' עכ"ל שיעור דבריהם דהא ודאי בתינוק שנשבה ולא ידע מאומה (דלא) [לא] קמבעיא ליה כדקאמרי' בפ"ק אלא בכה"ג שלא ידע אי שרץ טמא אי צפרדע ובכה"ג ליכא לאוקמא בתינוק שנשבה דלא שייך ביה שידע בחד מנייהו דנטמא וק"ל: בד"ה או דלמא כו' ולעיל בפ"ק כו' ה"מ לשנויי כגון שלא ידע בשעת נגיעה כו' עכ"ל דהך מלתא ע"כ פשיטא ליה דהעלמה היא ולא מיבעיא ליה וגרע מלא ידע מקום מקדש דאל"כ בפשיטות טפי ה"ל למבעי בלא ידע בשעת נגיעה כו' וק"ל:

דף טו בד"ה וכן תעשו כו' ותימה כו' בהעמדת סנהדרין כו' ליבעי נמי מלך ונביא כו' עכ"ל יש לדקדק דאימא דקושטא הוא דבעי בהעמדת סנהדרין נמי מלך ונביא כו' והא דלא חשיב התם אלא דבעי ע"א דלא חשיב אלא מילי דסנהדרין כמ"ש התוס' גבי דאין מוסיפין על העיר כו' וגבי מוציאין למלחמת הרשות דלא חשיב אלא מילי דסנהדרין וי"ל דודאי גבי אין מוסיפין על העיר כו' וגבי מוציאין למלחמת כו' ניחא דעיקר מלתייהו ליתא התם אלא משום מילי דסנהדרין דבעינן בהו ע"א אבל העמדת סנהדרין עיקר מלתיה התם וה"ל למתני התם כל מה דבעי בהעמדתן ועיין עוד בזה ישוב אחר לזה בחידושינו בפ"ק דסנהדרין וק"ל: בד"ה מתיב רבא כו' תימה ממשכן גופיה ה"ל למפרך שיהא צריך משיחה כו' כדאמר לקמן גבי משכן ומקדש עכ"ל נראה עיקר קושייתם מההיא דלקמן דקאמרינן במשכן הוא דבעי משיחה ולא בעי משיחה במקדש ואמאי לא תקשי ליה שיהא צריך משיחה לדורות מדכתיב וכן תעשו מיהו ממתניתין דהכא, נמי יש לדקדק קצת דלא בעי משיחה במקדש מדלא תני ליה בכל הנהו דתני להו דבעי במקדש ונראה נמי דר"ל דה"ל למפרך ממשכן והך נמי לא מיתרצא בהא דמשני אותם במשיחה כו' דע"כ מיעוטא דאותם לא קאי רק אכלים דאל"כ תבעי נמי ע"א

חכמת

דף יג ע"א רש"י בד"ה אלמא לא כו' ביוה"כ והא כו' ליה דאין מכפר כו' כצ"ל והד"א: תוס' בד"ה לא קרא כו' קיבלו עליו בברכותיו לומר כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה ומשני כו' לכך השוה ללמדך כו' כצ"ל: בד"ה אביי אמר כו' כפרה בטומאה כו' הד"א:

דף יד ע"א גמ' ביה ממונא דכתיב אשר לעם בדאהרן נמי כו' כצ"ל:

סליק פרק שבועות שתים

ידיעות הטומאה פרק שני

ע"ב רש"י בד"ה ופי' מיד בקושי האבר הס"ד

שלמה

דף טו ע"א רש"י בד"ה מכאן ואילך כו' התחלת עבודתם מחנכתן כו' כצ"ל: בד"ה שהן שש מדבריות כו' נ"ב פי' חמש ירושלמיות הוי כמו שש מדבריות שהיו בימי משה אלמא שהוסיפו על המדה ירושלמי שתות מלבר שהרי מחמשה שלהם יהיו ששה מדבריות ומזה דייק תלמודא במנחות שאין להוסיף על המדה יותר משתות ומ"מ לתודה לא היו נוטלים יותר מחמשה ירושלמיות דהיינו ששה מדבריות כפי המדה ראשונה שהן שתי איפות אכן התוס' פירשו לשם שהוסיפו נמי על האיפות שתות ולפי פירושם היו נוטלין שש ירושלמית וכן בכמ"ג וא"כ מתני' הכי פירושה התודה היתה באה מן המדות הגדולים שחמש היו שש ראשונות אבל לעולם לא פוחתין מן ששה מדות ודו"ק: בד"ה אטו לחמי תודה כו' לאכול בה קדשים מי מעכב עליהם כצ"ל: בד"ה ה"ג כו' מי איכא דהאי תסברא כו' כצ"ל: תוס' בד"ה וכן תעשו כו' לעשות משכן הלא קודש

במקדש כמ"ש התוספות לעיל גבי כלים ודו"ק: בד"ה אין העזרה כו' תימה למ"ד בפ"ב דמנחות דאין מנחה כו' אבל בימי שלמה כו' עכ"ל כל"ל ואין להקשות ומאי קושיא דאימא דס"ל כמ"ד לקמן בא' מכל אלו תנן די"ל דדוחק למימר הכי דמ"ד התם דאין מנחה בבמה יסבור דוקא כמ"ד הכא בא' מכל אלו דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד דא"כ לקמן דדחיק תלמודא לאשכוחי מ"ד לא קדשה כו' אמאי לא מייתי מההוא דמ"ד דאין מנחה בבמה מיהו לשון התוספות מגומגם קצת שכתבו בשלמא בימי עזרא איכא למימר דסבר כמ"ד קדושה ראשונה קדשה כו' עכ"ל דהא למ"ד לא קדשה ניחא טפי ואפי' בימי שלמה ויהושע דהא ע"כ ס"ל בא' מכל אלו ודו"ק: בא"ד אבל בימי שלמה ויהושע קשיא כו' עכ"ל נ"ל דממשה לא קשיא להו לפי שכל אלו דמתני' ממשה למדו חוץ מב' תודות דלמדו מנחמיה והיינו משום דבמשה לא היה למשכן שום קביעות מקום ולא הוה צריך לקדש המקום בהיקף ב' תודות ובשירי מנחה אלא שהמשכן נתקדש במשיחה אבל בימי יהושע שנתקדש משכן שילה שהוא מקרי מנוחה בקביעות מקום והיה אבנים מלמטה כו' כדאיתא פ"ב דזבחים ע"כ הוה צריך לקדש המקום והא קשיא להו כיון דקודם שנבנה משכן שילה הותרו הבמות בגלגל מאין היה להם שירי מנחה לקדש משכן שילה כיון דאין מנחה בבמה וכן בשלמה בבנין בהמ"ק שנקרא נחלה בעי לקדושי המקום מאין היה להם שירי מנחה כיון דקודם זה נמי הותרו הבמות בנוב וגבעון ואין מנחה בבמה ודו"ק:

ע"ב גמרא אלמא לא אפשר דמקדש בשתי הלחם בעצרת כו' · יש לדקדק אמאי לא דחי ליה דא"כ שלמה אמאי קדשה בסוכות ולא המתין עד עצרת בחמץ גם יש לדקדק לעיל שכתבו התוס' בחד תירוצא דשלמה לא קדשה כלל בשירי מנחה משום דלא היה אפשר ואמאי שהרי אפשר לו להמתין עד העומר כי הכא דפריך להמתין משום חמץ עד עצרת וי"ל דודאי שתחלת בנין הבית כיון דנגמר בסוכות בימי שלמה מקרי לא אפשר להמתין עד העומר או עד ב' הלחם ליבטל מעבודת בהמ"ק כ"כ אבל הכא גבי הוספת העזרה דבהמתנה חצי שנה לא מתבטל עבודת בהמ"ק מקרי שפיר אפשר להמתין עד עצרת משום חמץ וכן נראה קצת מלשון התוספות לעיל ודו"ק:

ח"א דף טו ע"א נאמר בעולת בהמה אשה ריח וגו' מפורש סוף מנחות: **ע"ב שיר של** תודה כו' ארוממך ה' כי דליתני גו' שבו נתנו הודאה לה' בבנין בית שני שאמרו ארוממך ה' כי דליתני. ממך היה שלא שמחה אויבי לי הם צרי יהודה כגון סנבלט החורני וטוביה העמוני שרצו לבטל בנינו. ה' העלית מן שאול נפשי וגו' היא העליה מבבל שנקראת שאול כדאמרינן בפסחים פרק האשה מיד שאול אפדם זו בבל שהיא עמוקה כשאול גם שהמזמור הזה נתייחד לדוד שנאמר בו מזמור שיר חנכת הבית לדוד על בנין בית שני יקדו וק"ל: **שיר של** פגעים כו' וי"א שיר של נגעים כו'. איך שיהיה ענינו להעביר רוח הטומאה מאותו מקום שנתקדש דפגעים הם בעלמא המזיקים ורוחות הטומאה השולטים במקומות שלא נתקדשו וכן הנגעים באים מהם שע"כ כל מצורע מחוץ למחנה מושבו וטמא טמא יקרא דהיינו שהטמא שהוא המצורע יקרא טמא שכוחות הטומאה שרוים עליו ובהקיפם בלחמי תודה המקום ההוא שרצו לקדשו ולהוסיפו על העזרה היו אומרים זה המזמור להעביר ממקום ההוא כוחות הטומאה וע"כ היה בשיר ובכלי שירים שזכר כמו שמצינו בשאול ובאלישע שהשיר בא להם לבטל רוח רעה וז"ש למ"ד נגעים ונגע לא יקרב באהליך דהיינו בעזרה שהוסיף. ולמ"ד פגעים יושב בסתר עליון על ידי העברת רוח הטומאה בצל שדי יתלונן שישרה שכינתו למטה במקום שנתקדש כמו שדרשו בין שדי ילין בין ב' בדי ארון: ואומר **מזמור** לדוד בברחו מפני אבשלום מפרש"י נראה שלא אמרו האי קרא דלא שייך בבנין בית שני אלא מה' מה רבו צרי וגו' עד סופו לה' הישועה על וגו' היו אומרים וק"ל: **הלוחש** על המכה אין לו חלק כו'. מפורש פ' חלק:

דף טז גמ' ורמינהי אר"י בר יוסי וכי אלו כו' מדר' יהושע דלעיל ומכמה משניות שהם ה"מ לאתויי דאית להו קדושה לעתיד לבא אלא דניחא ליה לאתויי בהך מלתא דבתי ערי חומה גופיה דאיכא למאן דאמר דלא קדשה לעתיד ואיכא למ"ד קדשה וק"ל: **תוס'** בד"ה אלא בבני גולה אע"פ שהיה הדבר בא לידי תקלה הכניסוה כו' עכ"ל מה שהכניסוה ודאי דלא קשיא להו דלהא קאמר הא אמרת ולא קדשום אלא למה הכניסוה מפני שתורפה כו' אלא דמשמע להו אף שבאמת לא קדשוה דבכל אלו תנן מ"מ משמע מהא דקתני לא נתקדשה בכל אלו אלא בעולי גולה שלא במלך כו' שעשו בו כל מה שיוכל לעשות לקדש דהיינו בנביא וע"א ובב' תודות ובשיר וע"ז קשה להו כיון דבאמת לא קדשוה מפני שלא היו כל אלו א"כ לא היה להם לעשות שאר דברים שמקדשין בו שזה היה מביא ע"ה לידי תקלה שיסברו ויאמרו שהיא מקודשת בכך והא כתבו שעשו כן כדי שימסרו כו' ודו"ק: **ע"ב** בד"ה או אידי כו' שמא קים ליה להש"ס בערובין ובחולין שיש אוהל מועד מיותר ובחולין כי ממעט כו' עכ"ל קצרו במקום שהיה להם להאריך דבההיא דחולין נמי איכא שום יתור דאיצטריך למעטינהו מזאת ובתר דמעטינהו הוא יתורא אתי לדרשה אחריתא וכ"ה בתוספות בפ' טרף בקלפי ע"ש: **בא"ד** ואומר ר"ש מדרוי"ש דלר"א נמי אית ליה דגמירי כו' עכ"ל כתב מהרש"ל ותופס עיקר גירסת הספרים דל"ג לכתוב או אידי ואידי כו' עכ"ל ואין זה נוח לי דכיון דהמקשה ע"כ הבין הברייתא דר"א כפשטה דלא גמירי מהדדי היאך ובמה השיב לו המתרץ כל זה וכולו חסר מן הספר אבל אי גרסינן ליה ניחא דהמתרץ השיב לו דר"א דברייתא לא קאמר דלא גמירי מהדדי אלא דה"ק לכתוב אידי ואידי משכן או אידי ואידי מקדש ומשני אלו נאמר מקדש בתרווייהו כו' כמ"ש התוס' ותו לא מידי ודו"ק:

דף יז בפרש"י בד"ה היכי משכחת כו' דאי בנטמא בחוץ ונכנס איחייב ליה כרת בכניסתו עכ"ל ואין זה מוכרח דאימא דנכנס דרך גגין למקדש דלא הוי דרך ביאה ולא מיחייב אכניסה כדלקמן מיהו אי שהה ודאי דחייב אפי' בנכנס דרך גגין וק"ל: **תוס'** בד"ה צריך שהייה כו' בשוגג איירי אבל כו' עכ"ל ק"ק לדבריהם דאימא דאיירי נמי במזיד ולא התרו בו עד לאחר שטימא וכמו שרצו התוס' לפרש ההיא האבעיא דלקמן טימא עצמו במזיד מאי ולמאי דנפרש בכה"ג איבעיא דהכא לפי זה יש לפרש ההיא איבעיא דלקמן לענין קרבן וכמו שכתבו התוס' לקמן ויש ליישב דאם נפרש דהכא מיבעיא ליה נמי בטימא עצמו במזיד ולענין מלקות ע"כ דלא מפליג בין שוגג למזיד לענין מלקות א"כ מאי קמיבעיא ליה לקמן לענין קרבן לפלוגי בין שוגג למזיד דמהיכי תיתי ליה לפלוגי בהכי לענין קרבן טפי מלענין מלקות מיהו יש לדקדק בהך איבעיא דנזיר דדחק התם לפרושי בנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל אמאי לא מוקי לה בשלא התרו בו ההכנסה אלא לאחר שנכנס וטימא עצמו התרו בו וכמו שרצו התוס' לפרש הך איבעיא דלקמן דטימא עצמו במזיד לענין מלקות דמיירי בלא התרו בו עד לאחר שטימא ויש ליישב דהכא במקדש בקל יוכל ליגע בשרץ ואיכא למימר דלא התרו בו עד לאחר שנגע אבל בהכנסת נזיר לבית הקברות מסתמא יוכלו להתרות בו אכניסה אי לאו שנכנס בשידה כו' וק"ל: **בד"ה** או אין צריך כו' א"כ איירי לענין איסור מלקות ולא לענין חיוב ורב אשי כו' עכ"ל ר"ל לסאי תירוצא דכ"ע הכא והתם אית להו דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו אלא דרב אשי התם חשיב שהייה כמעשה וקאמרי דהכא אפי' אי גמירי דלא בעינן שהייה לאיסור מלקות כדי השתחוואה מ"מ ע"כ דבלא שהייה כלל ודאי דליכא איסורא כלל דמאי קעביד כיון שנטמא בשוגג אלא דבעינן שהייה קצת לאיסורא ואית לן למימר הכא דכדי יציאה וכניסה דומיא דכדי פשיטה ולבישה דהתם לענין מלקות לרב אשי דשיעור אחר לא אשכחן וק"ל: **ע"ב** בד"ה אפי' נכנס כו' וליכא למימר דאיצטריך לומר דהכא טעון כבוס כו' דבכל ענין כתיב (וכו') והאוכל בבית יכבס בגדיו עכ"ל כל"ל מלאתי מוגה וק"ל: **בד"ה** אבל חייבין כו' דלא תפרוש בהנאה מרובה עכ"ל נקטי האי לישנא לאביי דלקמן דמחייב המשמש מת בעריות אבל לרבא דס"ל דהמשמש מת בעריות פטור ניחא בפשיטות טפי דלא תפרוש בהנאה כלל קאמר ודו"ק:

דף יח גמרא לעולם אימא לך בשלא סמוך לוסתה ופריסה כו' נראה דודאי רב אדא נמי מודה דמיחייב אכניסה בשוגג והיינו באומר מותר ובהכי מתוקם ליה מתני' דהוריות דחייבין על עשה ועל לא תעשה שבנדה דל"ת שבנדה היינו לחייב על הכניסה בספק אשם תלוי ובודאי חטאת ועוד עיקר קרא דלא תקרב לחייב על הכניסה בא כדמוכח לקמן בשמעתין אלא דהנהו דמיחייבי ב' חדא אכניסה וחדא אפרישה לא מלינן לאשכוחי בשוגג באומר מותר דמאי קא"ל נטמאתי כיון דלא ידעי איסור נדה כלל ולא ה"ל ידיעה בינתיים וה"ל כמו אכל ב' זיתים חלב בהעלם א' ולכך מהדר רבא לאשכוחי דמיחייב ב' בסמוך לוסתה ובת"ח לזו ולא לזו ומייתי מכמלא על שלו דע"כ לא איירי באומר מותר ומחייב ליה על כניסה וע"כ דהיינו בסמוך לוסתה ובהא פליג רב אדא עליה דאפי' בסמוך לוסתה לא מיחייב אכניסה אי משום דהוי נמי אונס דקסבר יכולני לבעול דוהזרתם לפרוש מן הנדה סמוך לוסתה אינו רק אסמכתא בעלמא כמ"ש בעל המאור ואי כפי' בעל מלחמות דאע"ג דלאו אסמכתא היא לרב אדא פטור הוא משום דאנוס הוא דאע"ג דאזהר רחמנא איהו לא מייתי ליה לידי קרבן כו' וי"א יכולני לבעול לרב אדא קרוב למזיד הוא כו' ע"ש ועוד האריכו בפי' סוגיא זו בטורך השמועה ומה שיש לדקדק בה עיין בדבריהם ואין להאריך: **תוס'** בד"ה א"כ מלינו כו' שהפטור אינו ע"י שהיא בעילה קצרה כו' פירוש בארוכה דהיינו הנאה מרובה כו' עכ"ל לא ניחא להו כפרש"י דלדברי המקשה נמי ארוכה כמשמעו שהאריך ושהה פטור וקצרה כמשמעו שפירש מיד חייב משום דא"כ לא הוה פריך מידי דלאו היינו קצרה וארוכה דגבי מקדש כדמסיק המתרץ ואפשר שהוצרכו זה לפי דרכם שכתבו דהמקשה נמי ידע למימר כיון דלא דמי למקדש לא מתני ליה דמש"ה לא פריך ליה אלא אדאביי [אבל] לרבא דמשמש מת פטור לא מתני ליה ארוכה וקצרה הכא כמו במקדש שיש בשתיהן טומאת מקדש ואי הוה קס"ד דמקשה ארוכה וקצרה כמשמעו כפרש"י א"כ ודאי דלאביי נמי לא הוה קשיא ליה כיון דלאו היינו ארוכה וקצרה דגבי מקדש ודו"ק: **ע"ב** בד"ה אלמא שלא כו' וי"ל דהא דאוקי בת"ח כו' משום דסבר משמש מת פטור כו' עכ"ל ר"ל רבא דמוקים לה הכי אליבא דאביי דאמר חייב ב' היינו משום דסבר לה בהא כרבא דמשמש מת פטור אבל אביי גופיה קושטא הוא דמוקים למלתיה דחייב ב' בת"ח לשניהם וכגון שפירש מת ולא ניחא להו למימר נמי דרבא נקט הכי לעיל משום פירש בקושי כמ"ש התוספות על פרש"י הכא דמשמע להו דהוי בה רב' במאי כו' ומסיק בת"ח לזו ואין ת"ח לזו דהיינו דלא מלי לאשכוחי בע"א ודו"ק: **בא"ד** דאי בסמוך כו' ולא מיפטר אלא משום דחדא שגגה היא שהכל בא ע"י כו' עכ"ל נראה דר"ל כיון שאין אתה יכול לחייבו רק על שפשע בשעת כניסה ה"ל כב' זיתים בהעלם א' וכן מפורש דברים הללו בדברי בעל מלחמות ה' לפי שיטת ר"ח ע"ש שהם בעצמם דברי התוס' דהכא אבל קשה מה הוצרכו לזה דהא לפי מה שהביאו התוספות מההיא דפ' הזורק דבעי תחלתן וסופן בשוגג אפי' בדבר שא"א להחזיר א"כ הכי נמי פטור אפרישה כיון שאין סופו שוגג אע"ג שאין בידו להחזיר ועוד דדברים אלו כסותרים לפי מה שהביאו התוספות דאם נזכר לאחר שיצאה מידו פטור והך ידיעה שבינתים מהניא ליה לפוטרו אפילו אין בידו להחזיר והבעל מלחמות הביא מהך דפרק הזורק היפך זה דידיעה שבינתים לא מהניא ליה מפני שאין בידו והיינו כדברי התוס' שכתבו הכא דחדא שגגה היא ואחר העיון שם בסוגיא דס"פ הזורק נראה שזה שכתב בעל המלחמות דלא הוה ידיעה כיון שאין בידו כדברי התוספות הכא בסוף דבריהם מעיקרא הוה בעי למימר התם הכי אבל לא קאי התם הכי אלא כדברי התוס' הראשונים דבעי תחלתן וסופן בשוגג אפילו בדבר שאין בידו והשתא יש ליישב דבריהם דודאי לפי המסקנא דהתם דבעי תחלתן וסופן בשוגג אפי' בדבר שאין בידו לא הוה שייך למקרייה אנוס ולא מיפטר אלא משום דאין סופו שוגג כיון דהוא ידע אלא שכתבו דאפי' למאי דבעי למימר התם מעיקרא דידיעה שבינתיים לא מהניא ליה מפני שאין בידו הרי חדא שגגה היא ואין לחייבו שנים דהוה ליה כב' זיתים בהעלם אחת וכמ"ש בעל מלחמות ה' ודו"ק: **בא"ד** מי דחקו לאביי לאוקמא מתני' שלא בשעת וסתה ולפטור כו' עכ"ל ר"ל דמי דחקו להרולי מתני' לפי סברתו דהא כי מתוקמא מתניתין בסמוך לוסתה ע"כ דרבא נמי מודה ביה דליכא לאוכוחי ממתני' דמשמש מת פטור דא"כ דמשמש מת חייב הכא פטור אפרישה אי משום דאין סופו שוגג אי משום דחדא שגגה היא כמ"ש מהך דפרק הזורק ויש לדקדק דמאי קשיא להו לאוקמא מתני' בשעת וסתה דאימא דקושטא דה"ק תלמודא כי אתמר דאביי הך דקרי ליה אונס בעלמא אתמר בשלא בסמוך לוסתה והך דאמר אביי דחייב ב' אמתני' אתמר בסמוך לוסתה וכ"כ בעל מלחמות דאיכא לפרושי הכי לפי' ר"ח ושיטת התוס' וי"ל דמשמע להו לבעלי התוספות דזאת אומרת המשמש מת פטור דקאמר רבא אמתני' קאי ואביי עליה קאי לעולם אימא לך כו' וק"ל:

ח"א דף יח ע"ב והזרתם את בני ישראל כו' שיפרשו מנשותיהם כו'. מדכתיב והזרתם בלא ה' אחרונה משמע מלשון הפרשה ונזירות כפרש"י הכא ובחומש והיינו מלשון גדל בפרוע וכדאמרינן בעלמא לך לך אמרי' לנזירא סחור סחור דסמוך לוסתן של נשותיהן יפרשו וקאמר כל שאינו פורש כו' והדוה בנדתה וסמוך ליה אחרי מות וגו' אע"פ שמקיים בפסוק זה ולאיש אשר ישכב עם טמאה לא טמאה ממש קאמר דהסיא בחמורה קאי בעונש כרת לעצמו אלא דעם טמאה קרי סמוך לוסתה דבכלל טמאה היא כדכתיב והזרתם את בני ישראל מטומאתם והסיא לאו בעונש כרת הוא אלא במיתת בניו וק"ל: **הוויין** ליה בנים זכרים דכתיב ולהבדיל בין הטמא כו' דאי כפשטיה נ"ל בין חמור לפרה והלא כבר מפורשים כו' כפרש"י בחומש וע"כ דרשו מניה הכא מתוך הסמיכות לאשה כי תזריע דבין הטמא ובין הטהור הוא שעת סמוך לוסתה דזו העונה מבדיל ומפסיק ממש בין הטמא שהוא שעת וסתה לטהור שאינו שעת וסתה: וריב"ל קאמר הויין כו' דכתיב להבדיל ולהורות דלפי פשטיה ה"ל להקדים ולהורות את כל החקים דאיירי בכל המצות

חכמת שלמה

קודם כו' כצ"ל: **בד"ה** מתיב רבא כו' בקרא וכדאמר לקמן כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** ואומר ארוממך ה' גו' יפול מצדך אלף ואומר יושב בסתר עליון בצל שדי יתלונן עד כי אתה כו' כצ"ל וכ"ב וזה לשון ר' יונה בפי' הרי"ף בפ"ק דברכות שיר של פגעים בכנורות ובנבלים כו' פי' כשקידש עזרא את ירושלים היו הולכים סביבות העיר ואומרים שיר זה להברית את הפגעים והמזיקים והיו אומרים אותו בשמחה ובשירים ומפרש ואזיל שאותו שיר של פגעים הוא יושב בסתר עליון ולא גרסינן ואומר אלא אומר דפירושי קמפרש מהו שיר של פגעים עכ"ל: **רש"י** בד"ה ושיר של פגעים כו' והכי איתא בתורת כהנים כו' כצ"ל · וכ"ב גליון ותימה לפי פי' זה לא היה לו לומר יושב בסתר עליון אלא ויהי נועם כו' עד כאן: **בד"ה** אין לו חלק כו' הלוחש כו' כצ"ל:

דף טז ע"ב גמ' אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים כל זה נמחק: **תוס'** בד"ה או אידי כו' ואמר הר"ר שלמה מדריו"ש כו' נ"ב פי' ותופס גירסת הספרים דל"ג ליכתב או אידי ואידי כו' ודו"ק · [עיין במהרש"א]: **בא"ד** וי"ל משום כו' נ"ב כמו אלא י"ל ודו"ק נ"ל ·

דף יז ע"א רש"י בד"ה דאנים כו' משנטמא שיעור שהייה כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה או אין צריך כו' והכא אפי' כו' נ"ב ענין בפני עצמו שרצה לתרץ דהתם בעינן שהייה קצת והכא משמע אם א"צ שהייה למלקות דחייב מיד אפי' בלא שהה כלל על כן מפרש דהכא נמי בעינן שהייה קצת ובפרק אלו הן הלוקין הקשה קושיא זו ומתרץ בע"א כ"ל: **בא"ד** ונראה דאפי' כו' נ"ב פי' שלא תקשה א"כ לפי מאי דבעי הכא דבעינן נמי שהייה למלקות והלא גבי כלאים לא בעינן שהייה גמורה ודו"ק: **בד"ה** נזיר בקבר כו' משמע כל זמן כו' דמי שיהיה נוגע בו כו' כצ"ל: **ע"ב גמ'** והא קמ"ל כו' כצ"ל:

דף יח ע"א גמ' אנוס ואפרישה מזיד ואי בעם הארץ כו' ובת"ח ות"ח כו' על שלה טמא בספק ופטורין מן הקרבן ואיידי דבעי כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה והא נמצא כו' מספק ופסולה מן כו' כצ"ל: **בד"ה** המשמש כו' לשמש ועד זה נכנס כו' כצ"ל: **ע"ב רש"י** בד"ה עונה כו' או יום או לילה כו' נ"ב והסמ"ג מפרש שש שעות ע"ש:

ואמר כך להבדיל בין גו' וע"כ דלהו דקאי על המבדיל בין הטמא כו' בסמוך לוסתה זכה לבניו וגהורות וק"ל: כל המבדיל על היין במוצאי שבת דכתיב להבדיל בין קודש וגו'. דה"ק קרא יין ושכר אל תשת בבואכם וגו' והיכן תשתו אותו במקום מצוה דהיינו להבדיל בין הקודש וגו' וק"ל: כל המקדש עצמו בשעת תשמיש כו'. דכך לניעות כפרש"י והוא ודאי גדר בערוה וכ"ש שאתה מותר גדר ערוה אתה מותר קדושה כו' כפרש"י פרשת קדושים וק"ל: סליק פרק ידיעות הטומאה

דף יט בד"ה פרט למתעסק כו' ולא שייך למפטריה משום מתעסק ועוד כו' עכ"ל ר"ל דודאי שמואל קרי ליה נמי מתעסק אבל אין זה מתעסק גמור דממעטינן מנה דהיינו מתעסק ולא נתכוין למלאכה כלל כגון לחתוך התלוש למר ולהגביה התלוש למר ומצא שחתך מחובר אבל זה אינו מתעסק בעלמא שהרי נתכוין למלאכה לחתוך מחובר וחתך מחובר אלא שלא נעשית מחשבתו שחתך מחובר אחר שלא נתכוין בו ויש למעטיה בשבת משום מלאכת מחשבת וק"ל: בא"ד ומה שפירש בקונטרס כו' ואיזהו חייב נתכוין לחתוך כו' וכסבור שהוא תלוש ונמצא מחובר אין נראה כו' עכ"ל סוף דברי פרש"י ודאי דיש לכוין כדבריהם דחייב בנתכוין לחתוך את התלוש ונמצא מחובר וכאביי דלא פטור אלא בנתכוין להגביה תלוש ונמצא שזה מחובר ותתכו אלא דא"כ רישא דמלתיה דפטור בנתכוין לחתוך את התלוש וחתך מחובר דהיינו ע"כ מחובר אחר לא יתכן דרבותא טפי ה"ל למנקט בכה"ג דאפי' בנתכוין לחתוך מחובר וחתך מחובר אחר הוא פטור משום דאין זה מלאכת מחשבת כמ"ש התוס' וק"ל: בד"ה הרי העלם כו' אור"ת דלא מיפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל קרבן חטאת כו' עכ"ל לא ה"ל למסמך דברי ר"ת אהך אבעיא דאיירי בהעלם זה וזה בידו אלא בפשיטות אמתני' לר"א ולר"ע דאמרי אינו חייב על העלם מקדש דלא מפטר אלא מקרבן עולה ויורד אבל חטאת קבוע חייב מה"ט דכל שחייבין על זדונו כרת חייבין על שגגתו חטאת וכן מוכח מדבריהם ממה שהקשו לר"ת מהך דלקמן פ"ג דלוקמא בהעלם קודש דהיינו בהעלם קודש לחוד ואפי' לא אפשיטא אבעיא דילן דהעלם זה וזה בידו ואפשר לומר שסמכו דברי ר"ת הכא משום מלת פטור דנקט דלאו דוקא לפר"ת אלא דמיפטר מעולה ויורד ולא מחטאת קבוע ודו"ק: בד"ה אמר רב אשי כו' אלא גרסינן אי משום שבת קפריש אי משום מלאכה קפריש וקאמר רבינא כלום פירש משבת אלא כו' כלומר כיון שמניחם שבוחים במה שזה שכוח יותר מזה לא כ"מ מידי אלא ל"ש ותרווייהו מיבעיא מדברי התוס' פ' כלל גדול ע"ש: ע"ב בפרש"י בד"ה ת"ק סבר כו' דהתם ידע לה לכולי מלתא ואפ"ה ספק הוא אבל הכא אי הוה ידע כו' עכ"ל ולקמן בספק חלב דפריך מיניה ידע לכולי מלתא דהיינו כולי ספיקא אי חלב אי שומן כי הכא שידע שהלך בשני שבילין דהיינו כולי ספיקא משא"כ בשכח שהלך ברא{ש}ון דלא ידע כולי מלתא ואי ידע כולי מלתא הוה ליה ידיעה ודאית וק"ל: תוס' בד"ה עשו ספק כו' אי כזית מטמא אי בכעדשה מטמא דהתם הוא מסופק אי כוי אבל הכא כו' דאיכא טומאה כו' עכ"ל ק"ק לקמן גבי חלב נמי מסופק הוא אי חלב אי שומן ולא פשיטא ליה דאיכא איסורא ומאי פריך מיניה לר' יוחנן לומר ביה שיעשו ספק ידיעה כידיעה דהיא דומה ממש לכך דאי כזית כו' ויש לחלק ודו"ק: בד"ה כאן שנה רבי כו' ואם יש לחלק כו' ובדוחק י"ל דהכי פריך כו' עכ"ל מיהו איך שיהיה ק"ק [א] אמאי הוצרך למימר לר"י כאן עשו ולא בכל התורה כולה דידיעה דהכא גריעה אמאי לא הניח סברת המקשה דידיעות דהכא ודהתם שוות מיהו אלא דר"י לא בעי לאוקמי התם משום דידיעות ספיקות מחלוקות להטאות דא"כ תקשה דר"ש בן יהודה אדר"ש בן יהודה ודו"ק: בד"ה נוקמה כו' ועוד דמטעם ספק ידיעה לא מצי לאוקמא כו' עכ"ל אבל מטעם דאמר רבי ידיעת בית רבו שמה ידיעה ה"מ לאוקמא בפשיטות כקושייתם ולא תקשי אמאי נקט בברייתא בכה"ג דאיכא למימר דלרבותא דר"ש נקט לה דאפי' בכה"ג בספק ידיעה פוטר ר"ש וכן צ"ל למאי דמוקי כר"י דלא בעי ידיעה כלל מתחלה דנקט לה בכה"ג משום רבותא דר"ש דפוטר ודו"ק: סליק פרק ידיעות הטומאה

פרק שבועות שתים

דף כ בפירוש רש"י בד"ה ה"ק מבטא כו' מבטא ככר זו עלי כאומר שבועה כו' עכ"ל לשון נדר הוא אבל לקמן דכי אתא רבין א"ר"י קאמר מבטא שלא אוכל הוא כי דרך הנשבעים ועיין בזה בר"ן וק"ל: תוס' בד"ה לישנא איתקל ליה כו' דזו אף זו קתני כו' עכ"ל ובמתניתין דהכא דקתני שלא אוכל ולא קתני רבותא שאי אוכל משום דלא נחית הכא להכי רק לפרש להרע או להיטיב דקרא ודו"ק: בא"ד וי"ל כגון שאמר שבדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו כו' עכ"ל ר"ל שהוא לא הוה ידע משמעות שאוכל לך ונתכוין כפי משמעות לישנא דאינשי וכיון דכשאוכל דאכילנא משמע הרי נתכוין לכך אלא דאתקיל בלישניה ואמר שאי אוכל א"כ דר"ל שהיה בדעתו כל מה שיהיה משמעות לשונו דהיינו או שיאמר שאוכל או שאי אוכל מיהו לישנא דאיתקיל לא משמע הכי דהא היה בדעתו נמי אשאי אוכל ואיך שיהיה ל"ק אמאי לא בעי לאוקמי תרווייהו בשאוכל לך אלא דהכא אומר דהיה בדעתו דאכילנא והתם איירי שאומר שהיה בדעתו דלא אכילנא דבנדרים אין הולכין אחר דעתו של אדם אלא אחר לשונו וכפי משמעות לישנא דאינשי ושאוכל ודאי דלא משמע תרתי אלא דאכילנא או שלא אכילנא וק"ל: בד"ה איסר מתפס כו' א"כ ה"פ כו' שהתפיסו בלשון שבועה שהזכיר לשון אכילה כו' ואם לאו כו' עכ"ל ק"ק לפי' זה האחר לפי זה לפרושי הברייתא כמו לרבא וה"ק איסר היינו התפסת שבועה והטילו הכתוב בין נדר לשבועה הוליאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה היכן הטילו כו' כמו לרבא ודו"ק: בא"ד ועי"ל כו' מיהו הא פשיטא ליה כו' אבל תימה דאכתי מספקא כו' עכ"ל עיין בר"ן בשם ר"ח לפי דרך זה דלא מספקא ליה מידי ודו"ק: בד"ה ואילו שבועה כו' וי"ל כיון דלא כתיב או י"ל דאנדר כו' עכ"ל קשה דבאיסר נמי כתיב או דכתיב והקים כל נדריה או את כל אסריה אסר גו' ויש לייטב ודו"ק: בד"ה שלא אוכל כו' דשלא אוכל הוי דבר שאין בו ממש כו' עכ"ל היינו גבי נדר דקיימינן הכא דאוסר חפצא עליה ה"ל שלא אוכל דבר שאין בו ממש ולא חל הנדר אבל גבי שבועה דאוסר עצמו אחפצא ודאי דלא קשיא להו אמתני' דהכא דקתני שלא אוכל אע"ג שאין בו ממש וחלה השבועה וק"ל: ע"ב גמרא ואף ר"י סבר לה להא דרבא כו' איסר לא אוכל לך שבועה כו' ק"ק לפי' רש"י לעיל לאביי דאם אומר איסר ככר זה עלי היינו איסר דקרא ודינו כמתפיס בשבועה אמר אביי דכמוליא שבועה מפיו דמי וא"כ באומר איסר לא אוכל לך נמי כמוליא שבועה מפיו הוא ושפיר אתיא מלתא דרבין א"ר"י נמי כאביי דליכא למימר לאביי הוה לרבין א"ר"י למנקט רבותא דאפילו באוסר ככר עלי בלשון נדר הוה שבועה דא"כ במבטא נמי דנקט רבין א"ר"י איסר לא אוכל לך שבועה אמאי לא נקט רבותא דאפי' מבטא ככר זה עלי הוה שבועה כפרש"י לעיל בשמעתין וכמ"ש הר"ן לפרש"י ודוחק לומר דקאמר דר"י סבר לה כרבא ולא כאביי מדלא נקט נמי ר"י מתפיס בשבועה ודו"ק: שם כלפי לייא אלא אימא כו' ולא בעי למימר כשם שלוקה על שוא דהיינו אכלתי ולא אכלתי כך לוקה על שקר דהיינו שאוכל ולא אכל דהא רב דימי מסמיה דר"י קאמר לה ור"י הא ס"ל בהדיא דאין לוקין באוכל ולא אכל והתוס' לעיל בפ"ק שכתבו לאוקמא מתני' דפ"ק למלקות אליבא דר"ע וכרב דימי היינו דלוקה גם בשאוכל ולא אכל מהאי טעמא דכשם שלוקה על שוא כך לוקה על שקר אבל רב דימי גופיה לר"י ע"כ לית ליה האי היקשא דהא ר"י סבירא ליה דאין לוקין באוכל ולא אכל וכמו שכתבו התוספות דהדר ביה לרב דימי ממה דאמר בדיבור אחד נאמרו והיינו משום דלדידיה לא איצטריך דרשא דלשוא שוא שתי פעמים דהא שוא גופיה משמעות אכלתי ולא אכלתי ולא איצטריך לדידיה נמי בפירוש ריבתה תורה למעט שאוכל ולא אכל דממילא אימעיט דמהיכי תיתי לחייבו כיון שאין בו מעשה ור"י ס"ל דלאו שאין בו מעשה בכל התורה אין לוקין מה שאין כן לרבין כיון דע"כ מרבויא דלשוא שוא איצטריך לרבות אכלתי ולא אכלתי דהשתא תקשי ליה ומ"ש ומש"ה איצטריך בפירוש ריבתה תורה למעט שאוכל ולא אכל ודו"ק: תוס' אלא לרבא קשיא כו' מ"מ פריך לרבא אמאי דמפרש איסר דקרא מתפיס ורבא משני כו' עכ"ל מיהו לכאורה לא הוה צריך לשנויי דקאי אעיקר נדר דקרא אלא כמו שהבין המקשה דקאי אהתפסת נדר אלא דאיסר דקאמר לאו היינו איסר דקרא אלא איזהו איסר התפסת נדר ובדברי הרא"ש והר"ן יתיישבו דברי הרי"ף שהיא כשיטת התוס' דרבא נמי מודה במתפיס בנדר עיין בדבריהם וק"ל: בד"ה כל שישנו כו' א"כ סברא למדרש קרא מסיפיה לרישיה כו' וכ"ת כו' עכ"ל ולגבי כהנים ברים ערכין התם א"א לומר מרישיה לסיפיה וק"ל:

ח"א דף כ ע"ב זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כו' · פי' הרמב"ן שזכור הוא מלות עשה ושמור הוא ל"ת כמ"ש כל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא ל"ת ועיין באורך בפירושו וכן מוכיח סוגיא דשמעתין דקאמר כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה כו' ומה שהקשה בעל עקרים לפירושו שהרי הוזכרה ל"ת גם בדברות ראשונות לא תעשה כל מלאכה לאו קושיא הוא דמ"מ מלת זכור שהוא דבוק למלת לקדשו משמע עשה זכרהו לקדשו דהיינו בזכירה על היין ושמור שהוא דבוק ללקדשו בדברות אחרונות יתפרש לקדשו בשמירה מלעשות מלאכה גם מה שהקשה הרא"ש לדברי הרמב"ן הא אמרינן דהשמר דעשה עשה הוא לאו קושיא היא כלל דלא קאמרי' הכי דהשמר דעשה עשה הוא אלא היכא דלא שייך במצוה ההיא ל"ת אבל הכא במצות שבת כיון דאיכא ביה מצות ל"ת כמפורש בהאי קרא לא תעשה כל מלאכה אית לן למיזל בתר כללין דהשמר אינו אלא ל"ת וזהו נ"ל ברור לפי סוגיין דשמעתין לקיים פי' הרמב"ן ומשום דמלת לקדשו הסמוך פעם לזכור ופעם לשמור יתפרש על ב' פנים פעם אזכור מלות עשה ופעם אשמור ל"ת הוכיחו לומר דבדיבור אחד נאמרו ודו"ק:

דף כא תוס' בד"ה חוץ מנשבע כו' מ"מ השיבי אין בהן מעשה דהא בפ"ק דמכות כו' עכ"ל לענין עדים זוממין לא הוו הוצרכו לאתויי מפ"ק דמכות דבההיא דפ' ד' מיתות שכתבו לעיל אמרינן בהדיא דתניא יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה ומסיק הואיל וישנן בראייה אלא משום מוליא שם רע הוצרך לאתויי מפ"ק דמכות וק"ל: בד"ה אמר קרא כו' וא"ת אמאי לא נפקא לן ברים כו' אין לוקין עליו מדאיצטריך קרא בנשבע כו' עכ"ל ולר"י דאית ליה בכל התורה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו דיליף ליה מעדים זוממין ומוליא שם רע לא תקשי להו ל"ל הני קראי בנשבע ומקלל כדאמרינן בתמורה דר"י ודאי מוקי להו להני קראי לשום דרשא אחרא אבל למ"ד דלאו שאין בו מעשה אין לוקין חוץ מנשבע ומקלל ע"כ דרים להו כדאמר בתמורה דלוקין על נשבע ומקלל וא"כ ל"ל קרא באלו הן הלוקין דבכל התורה לאו שאין בו מעשה אין לוקין נילף מדאיצטריך קרא בנשבע ומקלל והא תירצו דודאי לפי האמת דרשינן להני קראי דלוקין בנשבע ומקלל אבל אי לאו קרא דאין לוקין אלאו שאין בו מעשה לא הוה דרשינן הני קראי דנשבע ומקלל להכי דלא איצטריך ליה דבכל התורה נמי ה"א דלוקין וק"ל: ע"ב בד"ה ומאי ראית כו' ונראה לפרש ומה ראית פי' דטפי ה"ל לאוקמא כולה כר' ישמעאל והוי רישא דומיא כו' עכ"ל לכאורה נראה לפרש דבריהם דמש"ה פריך ומה ראית דלמאי דאוקמא כולה כר"ע לא הוי רישא דומיא דסיפא דהא רישא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי בקרבן טפי אית לן לאוקמא כולה כר' ישמעאל דהוי רישא דומיא דסיפא דתרווייהו למעוטי אכלתי כו' והא לא קשיא לן דנוקמה כולה כר"ע ורישא למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אוכל ולא אכל בקרבן ולא תקשי אר' יוחנן דאינו דומה דזו היא דעל שגגתה פטור אתא לחייב קרבן באוכל ולא אכל דהא פשיטא דחייב קרבן דהיינו להיטיב דקרא מיהו קשיא דאימא דלר' עקיבא נמי הכי פריך ומה ראית לאוקמא רישא למעט אוכל ולא אכל ממלקות וסיפא לחייב אכלתי ולא אכלתי בקרבן טפי הוה ליה לאוקמא רישא נמי דומיא דסיפא למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות ותקשי לר' יוחנן ויש לייסב בזה דלר"ע אין זה דומה ממש דרישא למעט ולפטור ממלקות קאתי באכלתי ולא אכלתי וסיפא לחייב קרבן באכלתי ולא אכלתי קאתי אבל כולה כר' ישמעאל הוי דומיא ממש דרישא לפטור מקרבן באכלתי ולא אכלתי וסיפא לפטור ממלקות אכלתי ולא אכלתי אך קשה במה שכתבו וזה הפי' נראה יותר דמסברא אין לנו למעט אכלתי ולא אכלתי ממלקות כדי להקשות לר' יוחנן כו' דהא לתירוץ קמא נמי לאו מסברא בעלמא קפריך אלא מכח דומיא קפריך לאוקמא טפי כר' ישמעאל כדי להקשות לר' יוחנן ודו"ק:

דף כב בפי' רש"י בד"ה שבועות כקונמות כו' ובלא איפוך לא מיתרלא כו' עכ"ל משום דהוה אפשר לפרושי הא דפריך דכוותה גבי דאמר שבועה שלא אוכל משתיהן אמאי אין מצטרפין ר"ל מ"ש דגבי קונם אמרינן ביה דמצטרפין דהשתא לר"מ דאמר קונמות כשבועות ואין מצטרפין לא תקשי מ"ש ובלא איפוך נמי מיתרלא שפיר ולית ליה דרב פנחס והא כתב רש"י דאינו כן אלא דבלאו מ"ש שבועות מקונם מסברא נמי פריך מ"ט אין מצטרפין בשבועות כיון דלא הזכיר רק אכילה אחת לשתיהן אי לית ליה דרב פנחס וה"ה ע"כ בלא איפוך לא מיתרלא כו' ואבן ל"ב האריך בזה לאין צורך וק"ל: תוס' בד"ה מתוך שחלוקה כו' דהתם לחומרא(תני) [תנן] ליה שאם נהנה מחצי כו' עכ"ל ר"ל הא דבקונמות איכא חלוקות לאשמות דהיינו לקולא אין ראיה מהתם אלא דלחומרא תנן התם דמצטרפין ב' חצאי פרוטה והך מלתא אין צריך "היה דה"כ הכא תנא דמצטרפין ואגן בעינן למימר לאתויי דהא בהא תליא וכיון דבשבועות חלוקות לחטאות לחומרא ה"נ דחלוקות

קרני ראם [א] נ"ב איני מבין דבריו דהרי לר"י היה הקושיא להיפך דאמאי בטומאה ספק ידיעה מחלק וכחטאת אינו מחנק ספק ידיעה וא"כ ע"כ צ"ל דכאן עשו וז"ס:

חכמת שלמה

דף יט ע"א רש"י בד"ה אי מטומאה כו' מן העבירה שאמרו לו כו' כצ"ל: תוס' בד"ה הרי העלם כו' גבי העלם שבת והעלם מלאכות פסיק כו' כצ"ל וכ"ב פי' דקמבעי ליה התם אי אמרי' העלם שבת בידו ואינו חייב אלא אחת או העלם מלאכות בידו וחייב אכל מלאכה ומלאכה כו' · בד"ה אמר רב אשי כו' טומאה בידו ואם להפך כו' כצ"ל: ע"ב רש"י בד"ה ונודע לו כו' באשם תלוי וחזר כו' כד"א · סליק פרק ידיעות הטומאה

שבועות שתים פרק שלישי

גמ' במתני' היכן מצינו במדבר שהוא מביא קרבן שזה מביא קרבן כצ"ל:

דף כא ע"א רש"י בד"ה אלא מכללא כו' סיפא דשמעתא וא"ר אבהו כו' כצ"ל: בד"ה לא למעוטי כו' קאי זו היא כו' הד"א: ע"ב גמ' פיטוי שחייבין על כו' כצ"ל:

דף כב ע"א גמ' מהו דתימא אטעוס נמי כו' וכי תניא הכיא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה והרי עפר כו' דקא ס"ד דכיון כו' נ"ב האי סלקא דעתא דפרש"י לאו דוקא שהרי אף לפי האמת כן ומ"ה קמבעיא ליה בעפר אלא הוא סלקא דעתא בדברי המקשן עצמו קודם שאמר אלא אפשוט ודו"ק: בד"ה מתוך שחלוקות כו' מוהיה כי יאשם לאחת מאלה כו' · וכן לענין מלקות אם בהתראה אחת כו' כצ"ל: ע"ב גמ' רב ושמואל דאמרי תרווייהו בכולל כו' כצ"ל: תוס' בד"ה אהיתרא קא כו' שלא כדרך הנאתו כו' נ"ב ומשהו דקאמר היינו אליבא דריש לקיש וכי פשטינן דבעי כזית הוא הדין דמפשט נמי אליבא דרבי יוחנן דבעינן אכילה כדרך הנאתו ודו"ק:

תוס'

ואין מצטרפין לקולא בקונמות כיון דאין חלוקות לאשמות לקולא ה"נ דאין חלוקות ומצטרפין לחומרא וק"ל: **בד"ה** רבינא אמר כו' דאין צריך לומר איפוך דכיון דר"מ לאו טעמא דנפשיה כו' עכ"ל דהשתא לא תקשי ליה מאי קאמר ר"מ לדבריהם דרבנן קונמות כשבועות דבשלמא שבועות הואיל וחלוקות לחטאות אלא קונמות כו' דאיכא למימר דר"מ לא הוה ידע טעמא דרבנן דאית להו בשבועות דאין מצטרפין משום דרב פנחס ולכך קאמר להו שפיר לדידכו דאין מצטרפין בשבועות ה"נ אודו לי מיהא דקונמות כשבועות ורבנן א"ל שבועות איכא כדרב פנחס כו' כדמסיק אבל לעיל דר"מ טעמא דנפשיה קאמר בשבועות דאין מצטרפין וע"כ דליכא טעמא אלא כדרב פנחס ואהא קשיא לתלמודא אלא קונמות אמאי לא כיון דבקונמות ליכא דרב פנחס ואבן ל"ב האריך בזה לאין צורך ע"ש: **בא"ד** וטפי ניחא ליה לאפוכי דר"מ לרבנן כו' עכ"ל אבל לאוקמתא קמייתא דבשמעתין לא איצטריך לאפוכי דר"מ לרבנן בסך ברייתא בתרייתא דמייתי אלא דבקמייתא לא פליגי אלא לענין מלקות דלרבנן מתוך דבשבועות חלוקות לחטאות ה"נ חלוקות ואין מצטרפין לענין מלקות ובקונמות דאין חלוקות לאשמות ה"נ דאין חלוקות ומצטרפין למלקות ור"מ לית ליה דרב פנחס ושבועות כקונמות ומצטרפין וק"ל ומה שהקשה אבן ל"ב ל"ל להתלמודא למימר לרבינא לקמן לרבנן בשבועות איכא כדרב פנחס כו' דכיון דקאמר רבינא כי תניא ההיא לענין קרבן לא איצטריך ליה למימר דמיירי באומר אכילה משתיהן עלי בקונם אלא דלא הזכיר כלל אכילה ומש"ה בקונמות מצטרפין וכס"ד דמקשה דקאמר מיתיבי כו' קונמות כו' ואיהו גופיה קאמר אי הכי רמ"א קונמות כו' נראה דלדידיה ניחא ובודאי דהוי טעמא דהוי מחלק בין לא הזכיר אכילה דהיינו בקונמות ומש"ה מצטרפין ובשבועות דהזכיר אכילה בכ"א מהם אין מצטרפין ורמ"א קונמות כשבועות ס"ל דבקונמות נמי בעינן כזית אע"ג דלא הזכיר אכילה בכ"א מהן ה"ל כאלו הזכיר אכילה ואין מצטרפין וכיון דהכי ס"ל למקשה רבינא דקאמר כי תניא ההיא לענין קרבן תו לא הוה איצטריך ליה ורבנן שבועות איכא כדרב פנחס כו' וי"ל בדוחק כו' עכ"ל ע"ש ונראה דלק"מ דודאי למאי דס"ד דמקשה דאיירי לענין מלקות ובעי שיעור אכילה דהיינו כזית גם בקונמות איכא לפלוגי בהכי דבקונמות נמי כיון דבעי נמי כזית שהוא שיעור אכילה ולא הזכיר אכילה ה"ז מצטרף ובשבועות שאמר אכילה על זו ואכילה על זו אין מצטרפין אבל לאוקמתא דרבינא דלא בעי כלל שיעור אכילה בקונמות וסגי במשהו למלקות אלא לענין קרבן בעי שוה פרוטה כדין הקדש א"כ א"נ דלא הזכיר אכילה בקונמות מ"מ כיון דב' קונמות הן שאמר קונם על זו וקונם על זו ושיעור כ"א שוה פרוטה זיל להכא [א] ליכא ש"פ וזיל להכא ליכא ש"פ ואין מצטרפין ודו"ק: **ע"ב** בפרש"י בד"ה דעתו כו' נזיר שאמר כו' את"ל בשאר כל אדם בכזית בנזיר מאי כו' עכ"ל ר"ל בחרצן באת"ל בשאר כל אדם בעי כזית כמו בחלב ונבילה מיבעיא ליה בנזיר בין בחרצן בין בחלב ונבילה דלפום את"ל דהשתא אין חילוק ביניהם וכמו שכתבו התוספות דלא נקט הך איבעיא באת"ל בחרצן אלא משום דקאי בחרצן והך איבעיא דלעיל בחרצן בכל אדם לא איפשיטא דכיון דלאו בעיניה אכלי ליה איגלי דעתיה אמשהו וסלקא בתיקו ולא איפשיט חרצן הכא בנזיר מנבילה וטריפה אלא לפום סברא דהשתא באת"ל דבשאר כל אדם בעי כזית ואל תשיבני מסוגית התלמוד דהיכא דמיבעיא ליה באת"ל אי איפשיט איבעיא בתרייתא אפשיטא נמי קמייתא כיון דמהאמרא באת"ל היינו היכא דהאבעיות אזלי באת"ל מכח סברא מהקמייתא לא סלקא בתיקו אבל הכא דלא אזלי הנך אבעיות באת"ל מכח סברא דבקמייתא איכא טעמא משום כיון דלא בעיניה ובתרייתא איכא טעמא אחרינא כיון דכזית דאיסורא כו' אי נמי דאפשיטא וכ"מ לענין נבילה וחלב לא אפשיטא קמייתא בחרצן ולהכי סלקא בתיקו ולא הוה איצטריך ליה למנקט להך בתרייתא בחרצן ובאת"ל דהא בחלב ונבילה ה"מ למיבעיא אלא משום דקאי בחרצן נקט בחרצן כמ"ש התוספות ואבן ל"ב האריך בקושיות בזה בגמרא ובדברי התוס' ואין צורך וק"ל:

דף כג תוס' בד"ה גמר שכר כו' והשתא נמי לא תקשי אדגמר שכר שכר מנזיר לילף ממקדש כו' עכ"ל יש לדקדק בדבריהם דלעיל שכתבו וא"ת לר"י כו' ולא גמר שכר שכר מנזיר מנ"ל דשתיה בכלל אכילה כו' ניחא דהכי קא קשיא להו כיון דלית ליה ג"ש א"כ שכר משמע שפיר דבילה קעילית ונהי דלגבי מקדש משמע נמי שאר משקים המשכרים היינו דכתיב תשת כמ"ש התוס' לקמן אבל גבי מעשר דכתיב ואכלת אימא דלא משמע אלא דבילה קעילית ולא יין המשכר דשתיה לאו בכלל אכילה היא אבל הכא מאי קשיא להו אדגמר ג"ש מנזיר נילף ממקדש אם נפרש נמי כדלעיל דהיינו דנילף ממקדש דמשכר משמע דבילה קעילית ונהי דבמקדש שאר משקים נמי בכלל מדכתיב תשת אבל במעשר דכתיב ואכלת אימא דלא משמע אלא דבילה קעילית ולא יין המשכר אם כן הוא מאי קאמרי אבל אין לפרש לחומרא מקשינן כו' ר"ל דאין לפרש לחומרא נילף מנזיר לאסור דבילה קעילית במעשר אף לפי סברא זו הא אדרבה איכא קולא למילף מנזיר להתיר ביין דאי נילף ממקדש לא הוי משמע ואכלת דבמעשר אלא דבילה קעילית ויש לומר דהכי קאמרי דנילף ממקדש וכמו דבמקדש שכר משמע נמי שאר משקים המשכרים הכי נמי אימא במעשר כל שאר משקים משמעות דשכר ומיהו לא תילף מיניה בעלמא דשתיה בכלל אכילה הוא אלא הא דכתיב ואכלת משום דבילה קעילית כתביה דה"נ גבי מקדש שכר דכתיב ביה משמע נמי דבילה קעילית וכתב תשת משום שאר משקים כמ"ש התוס' לקמן דמש"ה לא נילף מהתם דאכילה בכלל שתיה אבל אם תיליף ג"ש מנזיר דשכר לא משמע רק יין המשכר וא"כ ע"כ שתיה בכלל אכילה ותו לא מידי ודו"ק: **בד"ה** שכר מנזיר כו' וא"ת והיכי הוה בעי התם למדרש בי"ת כו' ת"ל מכלל ופרט וכלל דהוה פרי כו' עכ"ל אבל אהך דהכא דבעי לאוקמא שכר גופיה לדבילה קעילית ל"ק כיון דאיהו גופיה הוה הפרט ובעינן כל כד' פרטי לשום דרשא כמ"ש מהרש"ל דאגוף הפרט דהכא לא קשה הא כ"ש הוא מיין ע"ג קנקן ודו"ק: **בא"ד** ועוד היכי מצי למימר דהיינו דבילה קעילית הא משמע הכא דאי לאו כו' עכ"ל וכה"ג הקשו התוס' בפרק בכל מערבין ע"ש וכתב אבן ל"ב בכוונת דברי התוס' דהכא והתם בכלל שיטת מדאיצטריך והכא הקשו התוס' דלא איצטריך יין אגב קנקנו דודאי דבית דבשכר לתמד שהחמיץ אתי דמדאיצטריך ג"ש לשכר שכר כי היכי דלא נימא דשכר גופיה דדבילה קעילית משמע דבי"ת בשכר לתמד שהחמיץ קאתי ואם כן תו לא איצטריך יין אגב קנקן והתם הקשו התוס' דלא איצטריך ג"ש דשכר שכר כו' ולכאורה נראה דיש להקשות ע"ז הכלל ולומר דנימא לבתר שכתב קרא יין אגב קנקן ובי"ת בשכר לתמד שהחמיץ שכר גופיה אפשר דהוי דבילה קעילית ומש"ה איצטריך ג"ש וכן נמי כו' ויש לתרץ ולומר דכיון דאי לאו ג"ש הוה אמרינן דשכר גופיה לדבילה קעילית והבי"ת לתמד כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש וא"א שאם זו היה כוונת דברי התוס' מכח מדאיצטריך היה עיקר חסר מדבריהם אבל הנראה בכוונתם דה"ק דהיכי מ"ל התם דהאי רבויא דבי"ת אתי לדבילה קעילית ואם כן גריעא דבילה קעילית מהני פרטי דכתיבי בהדיא בקרא דכל הני התם קנקן ועור וגיזה דמרבינן מביתין גריעי מפרטי ואי לאו ריבוי דביתין לא הוה גמרינן להו מפרטי והכא משמע דדבילה קעילית עדיפא דהא אי לאו ג"ש דשכר שכר הוה מוקמינן שכר גופיה לדבילה קעילית וכן תפרש דברי התוספות דהתם וק"ל: **בד"ה** מי איצטריך כו' וא"ת ודלמא היא גופה אתא כו' ויש לומר דאם כן כו' אבל השתא ליכא למידק כו' עכ"ל דהיא גופה ע"כ לא אתי התנא לאשמועינן בין להך גיסא דשתיה לאו בכלל אכילה היא ובין לאידך גיסא דשתיה בכלל אכילה היא בין הכי ובין הכי אינו חייב אלא אחת אלא ע"כ דהתנא לא אתי לאשמועינן היא גופיה אלא דפסיקא ליה להתנא היא גופיה אי להך גיסא אי להך גיסא והשתא ע"כ אית לן למימר דפסיקא ליה להך גיסא דשתיה בכלל אכילה ואשמועינן דאכל ושתה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת כמו אכל ואכל ולא נימא אע"ג דשתיה בכלל אכילה היא יתחייב שתים משום דאכילה ושתיה ב' מינים הן אבל אי הוה פסיקא ליה לאידך גיסא דשתיה לאו בכלל אכילה לא הוה איצטריך ליה לאשמועינן דאינו חייב אלא אחת דאכל ועשה מלאכה מי איצטריך כו' ואבן ל"ב האריך בזה לאין צורך וק"ל: **ע"ב** בד"ה במסרהב בו חבירו ואינו אוסר עצמו אלא בשלו עכ"ל משום דבמתניתין לא קתני שאומר עמך והיה לבעל דין לחלוק ולומר דמש"ה קאמר יין ושמן ודבש לאסור עצמו בשל כל עולם מיין ושמן ודבש ולא ליחייב על כל אחת ואחת ועוד כתבו דמסתמא כיון דאיירי במסרהב בחבירו אינו אוסר אלא בשלו ולא בשל כל עולם ולא הל"ל אלא שלא אשתה עמך אי לאו לחייב על כל א' וא' ודו"ק: **בד"ה** בכולל דברים כו' דהא משמע דוקא כו' שאינן ראוין פטור אבל ראוין חייב עכ"ל וכן י"ל לר"ל דליכא לאוקמא רישא נמי במפרש ובשיעור שלם מיהו בסיפא דקתני אוכל נבילות כו' דחייב למאי דס"ד דמיירי בסתם לא משמע הא ראוין (חייב) [פטור] אלא לרבותא נקט כו' שאינן ראוין דחייב וכ"ש ראוין אבל הכא אפי' איירי במפרש אינן ראוין לא שייך למימר רבותא נקט אין ראוין דפטור ודו"ק: **בד"ה** דמוקי לה כו' ועוד דמאי לאוקמא שלא כדרך הנאתן כו' עכ"ל כתב מהרש"ל וטעמא דר"ש דפוטר כיון דמחייב בכל איסורים בכל שהוא ה"ה דמחייב שלא כדרך הנאתן כו' ורבנן דמחייבי במפרש שלא כדרך הנאתן ולר"ע אפילו בסתם נמי מחייב אשלא כדרך הנאתן גבי שבועה כמו בכל שהוא עכ"ל וקרוב לזה כתב אבן ל"ב אבל קשה [ב] מנין לנו לומר לחייב בשלא כדרך הנאתן בכל איסורים לר"ש כמו בכל שהוא וכן לר' עקיבא גבי שבועה כיון דר"י גופיה מחמיר טפי בכל שהוא מבשלא כדרך הנאתן דהאי שיעור אסור מן התורה ושלא כדרך הנאתן אינו אסור אלא מדרבנן ואפשר משום קושיא זו סיים מהרש"ל בדבריו וצריך עיון ודו"ק:

דף כד בד"ה באיסור הבא כו' וא"ת והא נמי איתא כו' וקחשיב מוקדשין אע"ג דאיסור הבא מעצמו כו' עכ"ל למאי דמסיק לקמן דמוקדשין איירי בבכור דקדושתו מרחם ודאי דלק"מ אלא דמשמע דלא מוקמי ליה הכי בבכור אלא לרבא דסבר כר"י דאית ליה איסור כולל אפי' באיסור הבא מעצמו דעליה דרבא מתיב רבא בריה דרבה יש אוכל כו' ואם איתא משכחת ליה ה' כו' ומשני דאיסור הבא מעצמו לא קתני ופריך הרי הקדש כו' ומשני בבכור כו' ואהא קשיא להו למאי דלא אסיק רבא בריה דרבה אדעתיה למימר דמוקדשים איירי בבכור ולפי סברתו דהיינו כר"ל דלית ליה איסור כולל באיסור הבא מעצמו אדמקשה ליה לרבא ואם איתא משכחת לה ה' כו' טפי תקשי לנפשיה מ"ש דמוקדשים דחייב בה באיסור כולל הבא מעצמו ואהא תירצו דהכא איסור הבא על עצמו ולא חל באיסור כולל מה שאין כן מוקדשין דאיסור הבא מעצמו על כל העולם הוא ולא פריך התם הרי הקדש אלא לרבא דס"ל כר"י ואיסור הבא מעצמו על עצמו נמי חל באיסור כולל אלא דלא תני ליה התם משום דהוי איסור הבא מעצמו א"כ לא ה"ל למתני נמי הקדש אע"ג דאיסורא על כל העולם כיון דמ"מ דאיסור הבא מעצמו הוא והדברים ברורים באין נמגום אבל הארכתי בהם לפי שראיתי האבן ל"ב כתב בזה דרך רחוק ודחוק ע"ש: **בד"ה** האוכל נבילה כו' דאיסור חלב ואיסור אבר ואיסור טרפה כו' והיכי חיילי כולם כו' ומה"ט תקשי כו' איסור אבר מן החי היכי משכחת ליה דלא קיימא לאברים במעי האם כו' עכ"ל ובאיסור חלב וכן באיסור טרפה לא תקשי להו בפשיטות דהיכי משכחת מעולם איסור חלב או איסור טרפה דהיכי חיילי על איסור שאינו זבוח דקיימא במעי האם די"ל דמשכחת לה איסור חלב או איסור טרפה בזבוחה דפקע ליה איסור שאינה זבוחה בשחיטתה וחלו אז איסור חלב או טריפה שהיתה לה בחייה וק"ל: **בד"ה** אלא הן כו' וקשיא לפי' כו' אמאי נקט בלא כולל בכולל נמי שאר לילות עם לילי פסח כו' עכ"ל ולאידך גיסא אם נאמר בכולל מפורש דחייב לא תקשי לה אמאי נקט ברישא כולל סתם שלא אוכל מצה דחייב קרבן הא אפי' בכולל מפורש דחייב די"ל דכולל סתמא משמע נמי כולל מפורש כי מתני' דהכא דסתמא קתני ור"י מוקי לה בכולל מפורש אבל בסיפא דקתני שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח לא משמע להו לכאורה דכולל נמי היתרא דהיינו שאר לילות וק"ל: **בד"ה** אלא כדרבא כו' דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקצים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה כו' עכ"ל נראה דהנך שקצים ורמשים דרישא ע"כ נמי במוסרחין ממש דאל"כ בשקצים ורמשים דרישא תקשי כדפרכינן הא ליתא בהן לבטל שבועות הר סיני ואע"ג דבלאו מוסרחין נמי לא חזו לאכילה כדמייתי מסיפא מ"מ בלאו מוסרחין איסורא הוא דרביע עלייהו וליתנהו בהן אך קשה דמשקצים ורמשים דרישא נמי היה יכול לדקדק כן דשייך לשון אכילה גבי נבילה סרוחה דכמה שקצים ורמשים איכא דלא חזו לאכילה טפי מנבילה סרוחה וי"ל בדוחק דברישא כיון דאיירי במפורש דקאמר לא [*אוכל שקצים ורמשים הא ע"כ אחשבי' בדיבורא בלשון אכילה] מה שאין כן בנבילה אע"ג דבמפורש קאמר נמי לא אוכל נבילה אימא לא אחשביה לנבילה מוסרחת בלשון אכילה כיון דאיכא לפרושי דבנבילה שאינה מוסרחת קאמר ואהא מייתי שפיר מסיפא דקאמר סתם אם אכלתי היום ואיכא לפרושי ביה מידי דבר אכילה ממש ואפי' הכי קתני דיש במשמעות דאכלתי נמי שקצים ורמשים וכיון דאיכא בהו דלא חזו לאכילה טפי מנבילה מוסרחת אם כן נבילה מוסרחת נמי ע"כ ישנו במשמעות דלא אוכל נבילה דקאמר ומה שהקשה ר"י לקמן מאי מייתי אף אנן נמי תנינא כו' אדרבה תקשי ליה מינה כו' ר"ל דבסיפא אף בסתם לא אוכל משמע נמי שקצים ורמשים והכא בנבילה לא משמע מוסרחת

קרני ראם [א] נ"ב אין דבריו מוכנים דהא לענין מעילה אפי' קדשי מזבח וקדשי בדה"ב מצטרפים ועיין בזה באורך במ"ל פ"ה מס"ש : [ב] נ"ב ולמ"ש בריטב"א במכות הטעם לר"ש כל שהוא למכות משום דכיון דאכליה אחשביה עיי"ש א"כ דברי מהרש"ל נכונים דהרי גם שלכדה"נ חייב משום דאחשביה אבל לר"י דמ"ש אסור משום דחזי לאיצטרופי כמבואר ביומא לא שייך זה לשלכדה"נ וז"ב וכתי' הארכתי :

חכמת שלמה

דף כג ע"א **תוס'** בד"ה שכר שכר מנזיר כו' והכא דריש שכר גופיה כו' נ"ב פי' הכא דדריש ג"ש שכר שכר מנזיר איצטריך כדי שלא יהיה גוף השכר הכתוב במעשר היינו דבילה קעילית ולא קשה הא כ"ש הוא מיין אגב קנקנו מה בכך דלא שייך למיפרך כ"ש אלא כשמרבה דבילה קעילית אבל בגוף הפסוק שהוא פרט ל"ק דשמא אתי לשום דרשא הפרטית וק"ל · [עיין במהרש"א]: **בא"ד** דאתי לפרש דלא כו' כנ"ל: **ע"ב** גמ' ושמן ודבש דהיה לו לומר כו' מ"ש רישא דפטור ומ"ש סיפא דחייב הא פו' דאמרי תרווייהו בכולל כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה ודלמא ע"י כו' תערובת אי אמר הכי הוי משמע כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה דמוקי לה כו' ועוד דמאי לאוקמי שלא כדרך הנאתן כו' נ"ב וא"ל דא"כ מ"ט דר"ש דפוטר היינו משום דמחייב בכל האיסורים בכל שהוא א"כ הוא הדין דמחייב שלא כדרך הנאתן ורבנן דמחייבי הכא היינו משום דלא מחייבי בכל שהוא בכל שאר איסורים וכ"ש שלא כדרך הנאתן והכא דמיחייב לרבנן איירי כדמפרש שלא כדרך הנאתן ולר"ע אפי' בסתם נמי מיחייב אשלא כדרך הנאתן גבי שבועה כמו שמחייב בכל שהוא וצ"ע [עיין במהרש"א]: **בא"ד** הוה מצי למימר דלא אמר כריש לקיש כו' כנ"ל: **בא"ד** לא משכחת לה הן ולאו כו' כנ"ל ונ"ב פי' אף שר' יוחנן גופיה יכול לתרץ אליביה שפיר הן ולאו כדמשני לקמן כדרבא מ"מ אינו מיושב אלא לר' יוחנן דוקא דמוקי מתני' בכולל דברים המותרים אבל לריש לקיש הוי סתמא דמתני' בלא כולל אלא נשבע על הנבילה להדיא ודו"ק:

דף כד ע"א גמ' כל שהוא למכות ולא אמרי כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה האוכל נבילה כו' כמו חבתת ולא גיזה כו' כנ"ל: **בד"ה** אלא הן כו' דהוי בקום עשה ודאי חיילא כנ"ל ונ"ב פי' האכילה קורא קום עשה והר"ן נמי הביא דעת הרמב"ן כדברי ר"י אלא שקרא שבועה שאוכל ולא אכל קום עשה ר"ל קום עשה עבירה כדי לקיים שבועתך ע"ש: **בד"ה** אלא כדרבא כו' לשון אכילה אפי' במסרחת כו' שלא

אלא באומר לא אוכל נבילה ולא באומר סתם לא אוכל ומיהו לפי זה הא דמייתי כדרבא שלא אוכל עפר דחייב דמיירי במפורש ואחשביה בדבורו אינו ראיה לנבילה מוסרחת אלא דשייך לשון אכילה בכה"ג והך מלתא מלי לאתויי נמי משקלים ורמשים דרישא וצ"ע : בד"ה אלא כדרבא כו' אלמא אפי' באין סרוחה חלה שבועה לרבנן ע"י כולל כו' עכ"ל ר"ל וקשה לאותו פירוש דאיירי דוקא בנבילה מוסרחת ואיירי במפורש אבל באינה מוסרחת לא חלה השבועה ע"י סתם כולל והכא בתוספתא תני אפי' לבטל מצוה חלה שבועה לרבנן ע"י כולל באינה מוסרחת מיהת בסתם כולל וכתב אבן ל"ב וקשה לר"ל מהך ברייתא דמוכח לרבנן דאית להו איסור כולל באיסור הבא ע"י עצמו ואפשר לומר דר"ל ס"ל דברייתא מיירי במפרש חצי שיעור וכדאוקי למתניתין עכ"ל אבל קשה דהכי תקשה לר"ל מהך ברייתא דהביאו התוס' לעיל בירושלמי שבועה שלא אוכל מצה ואכל מצה בליל פסח חייב דאלמא דבאיסור כולל חיילא שבועה אפי' לבטל מצוה וכ"ש שיהיה חל לקיים מצוה וקשה לר"ל ויש ליישב לפי מה שתירץ ריצב"א דלא חלה התם השבועה אלא בסתם כולל ולא בכולל מפורש וה"נ ר"ל בכולל מפורש איירי וה"נ מהך תוספתא לא קשה לר"ל דהך תוספתא איירי בכולל סתם ודו"ק : בא"ד אלא משום ר"ש דלדידיה לא חיילא שבועה אדברים האסורים כו' עכ"ל הקשה אבן ל"ב דמאי אצטריך ליה לקונטרס לפרש דמשכחת הן אליבא דר"ש והלא ר"ש פוטר משום דלית ליה איסור כולל לא חיילא שבועה לא בלאו ולא בהן עכ"ל אין מקום לקושייתו דלר"ש נמי בלאו חיילא השבועה מיהת אדברים המותרים וכן בהן אלא משום דבמתני' לא הוזכר פלוגתייהו אלא בלאו אבל בהן לא הוזכר פלוגתייהו במתניתין הכא כמו שהוזכר בתוספתא נקט רש"י מלתא דפסיקא לכ"ע דחיילא השבועה אדברים המותרים בהן אפי' לר"ש וה"ה במתני' בלאו מודה ר"ש דחיילא מיהת אדברים המותרים וק"ל : בא"ד ומיהו י"ל דמשכחת הן בתאנים השוערים אבל בלא כולל כו' עכ"ל ר"ל דמעיקרא שנשבע שלא אוכל התאנים לא היו תאנים השוערים בכלל ולא חלה השבועה עליהם והשתא שנשבע הן שאוכל תאנים וענבים שכולל התאנים וענבים שהוא דבר מותר גלי אדעתיה שרצה להתיר עצמו בדבר המותר והוה בכלל תאנים נמי תאנים השוערים וכמ"ש לעיל כה"ג גבי נבילה מוסרחת מיהו לשיטת הקונטרס לא קים לן בהך סברא ומזה יתיישב מה שהקשה אבן ל"ב בזה אמאי לא תירצו כן אקושי' קמייתא דמש"ה נקט שבועה שלא אוכל תאנים ולא נקט סתמא לאשמועינן דאפי' דקאמר תאנים וענבים דנראה לכאורה דלא משכחת הן אשכחינן ליה להן בתאנים השוערים עכ"ל דרש"י לית ליה האי סברא ולא האי תירוצא אלא שכתבו כן לפי שיטתם דלעיל די"ל הכי ולא תצטרך לומר כמ"ש לפי שיטת הקונטרס דלאו דוקא נקט תאנים וענבים אלא אפי' אוכל סתם ודו"ק : ע"ב בד"ה יש אוכל כו' דאיתוסף בה איסור הנאה כו' התם נמי איסור כולל כו' עכ"ל אבל הא דקאמר איסור הנאה לא יתכן דהוה ליה למימר אתוסף איסור אבשר אבל אתוסף בה איסור הנאה היינו אחלב גופיה אתוסף ביה איסור הנאה והיינו איסור מוסיף וכפירוש רש"י שם בהדיא איסור הנאה היינו מוסיף דאתוסף איסורא אחפצא עכ"ל והיא סוגיא דהתם דקאמר אקדשיה מנו דאתוסף כו' לא אתיא כהנך אוקימתא דמוקמי הכא למוקדשין בבכור דקדושתו מרחם אלא כאינך אוקימתות דכי קתני קרבן קבוע כו' וכי קתני מידי דחיילא כשיעור כו' וכי קתני לזדונו כרת כו' דהשתא לא מוקמינן בבכור אבל התוס' כתבו התם לסוגיא דהתם כהאי תירוצא דמידי דאיתיה בשאלה לא קתני ומוקדשין דאע"ג דתני והוה בשאלה מ"מ השתא שנזרקו דמן הלכתא דליתא בשאלה כו' עכ"ל ואי אפשר לומר כן דע"כ להאי אוקימתא דמידי דאיתי בשאלה לא קתני לית לן למימר דמוקדשין איירי בבכור דהל"כ ה"ל לתלמודא למימר הכא כמ"ש התוס' שם ודו"ק :

דף כה בד"ה משא"כ בשבועה כו' ולכך חלה נמי השבועה על השינה כו' מסיק רבינא דנדרים נמי חלים מדרבנן כו' עכ"ל נראה שהוצרכו לכל זה לתירוץ הר"א בשם ר"י משום דדבר שאין בו ממש תרי גוונא משמע כגון שינה וכגון שאזרוק כו' כפרש"י במתני' ולתירוצם קמא מצינן לפרושי נמי הכא שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש בהני תרי גווני ומדרבנן משום דלשון שבועה חמורה דשייך וחלה בין מתסר חפצא עליו ובין אוסר עצמו על החפץ אבל בנדרים דלא חלים אלא במתסר חפצא עליה לא החמירו בו חכמים למתסר בהו באין בו ממש אבל לתירוץ הר"א בשם ר"י דלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו וקונם לא שייך אלא על החפץ א"כ דלאו משום דלשון שבועה חמור החמירו לאסור בהם אין בו ממש אלא מדינא הוא ולא בתרי גווני דאין בו ממש איירי הכא אלא בחד גוונא דהיינו בשינה ולכך חלה נמי שבועה על השינה דאסר נפשיה עליה כו' (א) ובפרק שני דנדרים מסיק רבינא כו' ר"ל דע"כ לית לן למימר דמשום חומרא דשבועות החמירו מדרבנן באין בו ממש ולא מדינא הוא דהא אמרינן התם דבנדרים נמי חלים מדרבנן בדבר שאין בו ממש וע"כ חומר בשבועות מבנדרים כו' מדינא קאמר ובההוא גוונא דאין בו ממש דהיינו שינה איירי כמ"ש ואבן ל"ב כתב בזה דרך אחרת בכוונת התוס' ואין להאריך בדחוקיו וק"ל : בא"ד והשתא א"ש הא דאמר כו' עכ"ל וכתב מהרש"ל וכ"ש הא דקאמר חומר בנדרים מבשבועות עכ"ל ועוד בא"ד והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות עכ"ל כתב מהרש"ל וה"ה הא דקאמר ברים נדרים לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא עכ"ל ודבר תמוה הבין בדברי התוס' דלמה הכא בתירוץ הר"א בשם ר"י לא נקטו ד"א אלא הך דקאמר לאפוקי שבועות כו' ולקמן בפי' ר"ת כתבו דההיא דחומר בנדרים כו' נמי ניחא דמשמע דההיא דלאפוקי שבועות כו' ניחא וההיא דחומר בנדרים נמי ניחא אבל לפי הר"א בשם ר"י אינו ניחא ואי הוה ניחא להו לעיל לפי' הר"א בשם ר"י ודאי דהוה נמי ניחא לפי' ר"ת ולא הוצרכו להזכירו שם אבל הנראה משום דלתירוץ קמא נדחקו בהנך תרתי דהיינו בהא דקאמר לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא היינו נמי כמו בכה"ג ולא הוי דומה דבנדרים דמתסר חפצא עליה דהיינו דוקא בכה"ג ועוד נדחקו בהך דחומר בנדרים בשבועות דמדינא אדרבה שבועה חמורה דחלה בכל גווני בין דמתסר נפשיה מן חפצא ובין דמתסר חפצא עליה אלא (דה"ק) דהיינו חומר בנדרים דבכל ענין דחל על דבר רשות חייל על דבר מצוה כו' אבל שבועה בכל ענין שבועה אינה חלה על דבר מצוה כו' כמ"ש וכל זה נראה דוחק דמ"מ מדינא הא שבועה חמורה דבמצוה חלה כמו בנדרים וברשות חלה השבועה בכל גוונא ובא הר"א בשם ר"י לפרש דבשבועה בכל לשון שיאמר לא שייך אלא על עצמו וגבי רשות חלה בכל לשון וגבי מצוה אינו חלה בכל לשון והשתא קאמרי דא"ש לפי' הר"א בשם הר"י הא דאמר לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא דהוי נמי דוקא דבכל לשון שיאמר לא שייך אלא דאסר נפשיה מן חפצא אבל הך דחומר בנדרים מבשבועות אכתי לא אתי שפיר דאם הנדרים חמירי דחלים על דבר מצוה הא זיל לאידך גיסא דשבועות חמור לגבי רשות דבכל לשון שיאמר משמע על עצמו דאסר נפשיה מן חפצא משא"כ בנדרים דלא חלה כלל בלשון שבועה אלא בלשון נדר דמתסר חפצא עליה אבל לפי' ר"ת דבשבועה נמי אם אמר בלשון נדר אינו כלום אפי' בדבר הרשות משום דלא משמע אלא דאסר חפצא עליה הוסיפו לומר דהשתא נמי ניחא כו' ר"ל דודאי הא דלאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא ניחא לפי' ר"ת דמשמע דוקא כמו לפי' הר"א בשם הר"י אלא דהא דחומר בנדרים מבשבועות נמי ניחא דהא לענין רשות שוים הם דנדר לא חל אלא בלשון נדר ושבועות אינו חל [אלא] בלשון שבועות והוי נדר חמור דחל על דבר מצוה בלשון נדר מה שא"כ בשבועות דאפי' בלשון שבועה אינו חל על דבר מצוה והדברים ברורים למבין וק"ל : ע"ב בפרש"י בד"ה ידעתי ולא כו' וליתיה בלהבא דנשבע לבטל את המצוה הוא עכ"ל לכאורה בהעדתי ולא העדתי ניחא דאעיד ולא אעיד בלהבא הוי לבטל מצוה אבל בידעתי ולא ידעתי דהיינו אדע ולא אדע ליתיה כלל בלהבא ויש ליישב דודאי בנשבע שלא יהיה יודע לו עדות ליתיה בלהבא דאין זה בידו כדפריך בשלמא לשמואל כו' וכמ"ש הר"ן אבל לא אדע אפשר לפרש דדבר שאני יודע לך עתה לא אדע לך ולא אגיד לך והיינו לבטל את המצוה ודו"ק : בד"ה רבא אמר כו' כלומר לא נריך למעוטי מלאחת וכי כו' עכ"ל הוה מצי לפרש דרבא קאי נמי אהא דפריך מעיקרא אלא לרב נמאי הלכתא אפקיה כו' קאמר רבא דלהכי אפקיה דהוי דבר שהיה בכלל ויצא כו' אין לך בו אלא חדושו בלבד דהיינו בראוין להעיד בב"ד ואי לאו דאפקיה הוה חייב נמי משום שבועת ביטוי בפסולי עדות ושלא בב"ד וקושטא דמלתא פרש"י דלרבא לא נריך למעוטי שבועות ביטוי מלאחת וכי אתא כו' ושוב ראיתי בפי' בעל המאור שהוא פי' כן הא דקאמר מכלל דאביי סבר איתא לשבועה כו' דהיינו מדלא קאמר אביי לעיל דלהכי אפקיה לידון בדבר האדם ואין לך בו כו' וע"ש באורך לדחות פירוש הרי"ף בזה ועיין בספר מלחמות ליישב דברי הרי"ף שהוא מסכים לפירוש רש"י ועיין ע"ז בר"ן וק"ל : תוס' בד"ה ואמר עולא כו' אם לא ראיתי נחש כו' הא אפשר להיות חייב כו' אע"ג דליתיה בארוה כו' עכ"ל ומרישא בגמל הפורח באויר לא קשיא להו כהאי גוונא דודאי אי הוה אפשר היה חייב משום דהוה נמי איתיה בארוה דגמל שכיח בישוב אבל נחש כקורת כו' אי נמי דהוה אפשר ליתיה בארוה שאינו דבר המצוי בישוב (ועוד) [וע"ז] תירצו דאפשר שיטרח כו' וק"ל : בד"ה אחת אתה מחייבו כו' שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין כו' עכ"ל אין זה מדוקדק דבת"כ איתא פת אכל חדא אבל בכה"ג דאמר חד פת אכוון לא הוה חייב על כל אחד ואחד כדאמרי' בהדיא לעיל ודלמא פת חטין לאכול שעורין וכוסמין לכוס אבל בשאמר פת בכ"א חייב דפת ופת ל"ל ש"מ לחלק ול"ל שהתוס' קצרו בדברי הת"כ וק"ל : בא"ד ושמואל דריש כולה לדרשה דת"כ עכ"ל ר"ל דבין הריבוי ובין המיעוט דריש להך דרשה דת"כ דהיינו הריבוי דחייב על כל אחת באומר פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין והמיעוט דאינו חייב אלא אחת כדתניא בברייתא היינו כשאומר לא אוכל סתם ואכל פת חטין ושעורין וכוסמין דאינו חייב אלא אחת דהכיא נמי איתא בת"כ וכפרש"י לקמן לרבא דמיעוטא דאחת ולא שתים דתניא בברייתא מוקי ליה בהכי וע"כ שמואל נמי מוקי ברייתא בהכי מיהו קשה לכאורה את"כ גופיה ה"ל להוס' לאקשויי מעיקרא דדריש מאחת לחייב על כל אחת ואחת ושוב דריש שם מאחת ולא שתים ושוב ראיתי בת"כ דהך דאחת ולא שתים אינו מפורש שם דדריש ליה מאחת אלא מאשר תטא ולכך הקשו אברייתא דהכא דדריש ליה מלאחת ודו"ק :

דף כו ע"ב גמרא תרין ואימא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת כו' לכאורה לא הוה הוצרך לאוקמא הרישא בהכי אלא ולא שגמר בלבו שלא הוציא כלל בשפתיו וכמלתיה דשמואל דהכי הוה מפרש לה מעיקרא כדאמר הא גופה קשיא ויש לומר כיון דנגמר בלבו דסיפא ע"כ לאו מנם הוא אלא שגמר בלבו להוציא זה והוציא דבר אחר ע"כ דולא בלב דרישא בכה"ג מיירי שהוציא ולא הוציא מה שגמר בלבו וק"ל : תוס' בד"ה ואי דלא ידע כו' בעינן שגגה מעלייתא והא דפשיטא ליה לקמן כו' עכ"ל ר"ל לפי תירוצם שהמקשה ידע דשגגת קרבן הוי שגגה בשבועת עדות אלא דס"ד בשבועת ביטוי דשגגת קרבן לא שמה שגגה דבעינן שגגה מעלייתא דהיינו אונס דהשתא עיקר מלת שגגה ע"כ הכי משמע תקשי להו לקמן בשבועת עדות מנלן דאונס פטור כיון דליכא מיעוטא כי הכא אבל בלאו האי תירוצא אדרבה איכא למימר דאונס לאו היינו שגגה מעלייתא והיינו טעמא התם דאונס פטור דבעינן שגגה דומיא דמזיד אבל הכא נריך קרא לפטור אונס דשגגה אפי' כל דהו משמע מדכתיב ונעלם והכי אמרינן בהדיא לקמן בפרק שבועת העדות סד"א הכא דלא כתיב ונעלם בעינן שוגג דומיא דמזיד כו' ובזה יתיישב לך מה שתמה אבן ל"ב כאן בדברי התוס' ע"ש ודו"ק : בד"ה אפי' תימא כו' אלא לאשמועינן היכן אשכחן שגגת ביטוי לשעבר ובשמעתא לחיק נמי כו' עכ"ל דר"ל משום דבכל התורה שגגת לאו נמי שגגה היא אשמועינן בשגגה דבשבועת ביטוי דלאו שגגה היא אלא אונס ולא מקרי שגגה אלא בשגגת קרבן והיינו נמי דדחיק לאשכוחי בשמעתין כדקאמר אי דלא ידע אנוס הוא משא"כ בכל התורה דעיקר שגגה היא בלא ידע ואין מקום לתמיהת אבן ל"ב בזה ע"ש וק"ל : תוס' בד"ה גמר בלבו כו' אבל הכא סתם פת הוי דחטין עכ"ל היינו לתירוצם בתרא ולתירוצם קמא ודאי דלק"מ מהך דנזיר דאיירי נמי בע"ה דלא מהימנינן ליה במאי דגמר בלבו אהא נזיר אי לאו דנזיר עובר לפניו [א] וק"ל : בד"ה משום דהוי תרומה כו' ואע"ג דתרומה חול כו' ולא ילפינן מקדשים מכל מקום כו' עכ"ל דהך

קרני ראם

[א] נ"ב נ"ע דאין הטעם משום דע"ה אינו נאמן רק שהחמירו עליו שלא יקל בנדרים וא"כ באהא נזיר הרי הוי לקולא ומ"ש ע"ה :

תפארת שמואל

(א) בתוס' ד"ה משא"כ בשבועה וכו' ובפ"ב דנדרים מסיק רבינא וכו' רבים נתקשו בהבנת דברי התוס' אלו עיין במהרש"א ז"ל מ"ש בזה ודבריו אינם נכנסין באזני ובאוזן המבינים ודברי מהריב"ל לא זכיתי לראות והנראה בעיני דהכי פירושו בשלמא לפי' הר"א דס"ל דאפילו במיתסר חפצא עליו בשבועה הוי כמו שאוסר עצמו על החפץ וחל על דבר שאין בו ממש כיון דגופו הוי ממש א"כ בע"כ קרא דלא יחל דברו קאי אפילו במיתסר הפצא עליו בשבועה לכך שפיר מסיק רבינא בפ"ב דנדרים חלין מדרבנן על שאין בהם ממש משום גזירה אטו שבועה במיתסר הפצא עליו וכמ"ש במרדכי להדיא ע"ש אבל לפי' קמא דבשבועות ג"כ במיתסר הפצא עליו הוי כמו נדרים ואין חלים לעולם על דבר שאין בו ממש ובע"כ לא יחל דברו קאי לעולם אים בו ממש א"כ למה מסיק רבינא דגזרו בנדרים כיון דגם בשבועה שרי מן התורה ודוק במרדכי · עוד יש לפרשו והוא דלפי"ק קשה דס"ל לחלק בשבועות גופה דלפעמים חלין ע"ד שאין בו ממש ולפעמים אין חלין במיתסר הפצא ואין לומר דילמא עכ"פ חלין מדרבנן אבל בנדרים לא חלין כלל דז"א דבפרק ב' דנדרים מסיק וכו' אבל לפי' הר"א א"ש וק"ל אכן פירוש ראשון נ"ל עיקר · ודו"ק :

חכמת שלמה

שלא לאכול עפר ואכל כו' כצ"ל : בא"ד דאז ודאי הוי לשון אכילה כצ"ל וכ"ב פי' אבל בסתם לא הוי נבילה בכלל אכילה ומהכא מוכח דאף מן הסתם הוי נבילה בכלל אכילה וק"ל: בא"ד דמשכחת הן בדברים המותרים קשיא דאפי' באיסורים נמי כו' משכחת כו' דאפי' וכו' הא ליתא בהן כו' כצ"ל: בא"ד דמשכחת הן בתאינים השוערים כו' כצ"ל וכ"ב פי' התאנים רעים שאינם בכלל התאנים כמו נבילה סרוחה וק"ל : ע"ב תוס' בד"ה הרי אשם כו' ולילקי נמי משום וזר כו' כ"ב פי' גבי זר שאכל עולה לפני זריקה כו' : בא"ד לא יאכל כי קדש הם כו' כ"ב פי' אם אכל חלב וק"ל :

דף כה ע"א גמ' אלא כי קתני דחייל אמידי דאית ביה כו' כצ"ל : תוס' בד"ה חומר בנדרים כו' דנדרים גופייהו עצמו על הסוכה לא חייל כצ"ל : בד"ה משא"כ כו' והשתא א"ש הא דאמר כו' כ"ב וכ"ש הא דקאמר חומר בנדרים מבשבועות וק"ל : בא"ד והשתא נמי ניחא חומר בנדרים מבשבועות כ"ב וה"ה הא דקאמר ברים נדרים לאפוקי שבועות דאסר נפשיה מן חפצא [עיין במהרש"א] : ע"ב גמ' אמר ר' יהודה בן בתירא ומה כו' כצ"ל: שם בכלל שאיני יודע לך עדות כו' כ"ב פי' שבועה שאיני יודע לך עדות שהוא חוץ לב"ד כו' כדפרש"י אבל מה שמשביעין הבית דין בפני הב"ד וקבל עליו האי שפיר בכלל שבועת בטוי לרב כדפרי' לקמן ודו"ק : שם מלתא דליתיה בלהבא כו' כ"ב פי' והא אותה שבועה שמשביעין הב"ד אינה בכלל ביטוי משום דליתא בלהבא שא"א שישבע שלא ידע לו עדות שהרי אין זה בידו ודו"ק וכן מצאתי טוב בפירוש הר"ן : רש"י בד"ה ס"ג כו' לך ומודה כו' הר"א :

דף כו ע"א גמ' מי שהשבועה קודמה לביטוי ולא שהביטוי קודמת לשבועה יצא זה כו' כצ"ל : תוס' בד"ה אם

סברא דחולין מקדשים לא גמרי טלי עלמא אית להו וליכא מאן דפליג בה אלא למ"ד דב' כתובין אין מלמדין לא הוה צריך לשנויי הכי ועי"ל דלמ"ד ב' כתובים אין מלמדין מצינו למימר דתרומה הוה חול וגמרינן שפיר חול ממש מינה אי לאו ב' כתובים וק"ל :

דף כז גמרא אלא מדאצטריך או לרבות הטבת אחרים כו' הטבת אחרים מבעיא כו' יש מקשים דהא א"כ דלא כתיב או מהאי דינא ע"כ דליכא למימר דדבר מצוה כתיבי דהשתא הרעת אחרים וביטול מצוה כתיב הטבת אחרים וקיום מצוה מבעיא ול"ל דכתיב להטיב וי"ל דהשתא דלא קים לן היקשא הרעה להטבה והטבה להרעה משום פרכא דפריך אי הכא בדבר הרשות נמי כו' איכא למימר שפיר דהרעה בדבר מצוה נמי איירי ואצטריך להיטיב משום רשות דלגבי רשות לא אתיא הטבה מק"ו מהרעה ולעיל דקאמר הרעה גופה הטבה היא והטבה גופה הרעה היא ול"ל דכתבה לא בעי למימר דכתבה משום רשות דהא כיון דחדא מנייהו לא כתיבה אלא משום רשות אית לן למימר דאידך נמי דוקא מרשות מיירי מהיקשא דהרעה להטבה והטבה להרעה וכמ"ש לעיל מיהו למאי דמסיק מדאצטריך או כו' קיימא היקשא דברייתא כמ"ש הר"ן דלאו מהאי טעמא לחוד הוא דאמרינן כו' דאז מוכחא דכי פרכא א"ה בדבר רשות נמי כו' לאו פרכא כו' עכ"ל ע"ש ובמה שכתבנו יתישב מה שהקשה מהר"י אבן ל"ב בשמעתין השתא הרעת אחרים אהרבי הטבת אחרים מבעיא ואי קראי בדבר מצוה א"כ להיטיב הטבת אחרים וא"כ הכי הל"ל לאקשויי או ל"ל להטבת אחרים דבכלל להיטיב הוא ע"כ תוכן דבריו ולדברינו לאו קושיא הוא דודאי להיטיב לא איירי אלא ברשות ולא בעי למימר השתא דדבר מצוה כתיב אלא להרע מיהו ק"ק לקמן דמוכח דר"י בן בתירא נמי אית ליה הך דרשא דאו לרבות הטבת אחרים הא כיון דקים ליה דחלה שבועה בקיום מצוה מק"ו הטבת אחרים נמי הוה בכלל קיום מצוה כפרש"י ול"ל למכתב או לרבות הטבת אחרים ונראה דהטבת אחרים לאו קיום מצוה ממש הוא כנראה מפרש"י ולא אתיא מק"ו מהיכא דאתיא קיום מצוה מיהו בכלל רשות נמי ליתא מדאצטריך קרא לרבויא ותדע דהטבה לא איירי בקיום מצוה ממש כפרש"י וכגון שנותן מתנה לעני ויצאת מכלל דכל שאר קיום מצוה דבהדיא קאמרי' לעיל מאי אהן אילימא לדקה לעני מושבע ועומד כו' ולא חלה השבועה ועוד הקשה מהר"י אבן ל"ב במה שכתבו התוס' דלמא בדבר מצוה כתיב כו' הרעה גמורה שמרע לגופו ולנפשו ולהיטיב כו' עכ"ל ונראה מדבריהם כו' וא"כ קשיא מאי דאמר לקמן א"א בדבר רשות כו' אה"א בדבר מצוה כתיבי מאי מיעט כו' ומאי קושיא נימא בדבר הרשות לחוד כו' עכ"ל ע"ש ואין מקום לקושייתו דודאי בדבר הרשות נמי איירי קראי דהיינו להרע ולהיטיב לגופו לחוד כמ"ש התוס' לעיל אלא שבאו התוס' הכא לומר למאי דבעי למימר דבדבר מצוה כתיבי קראי דהיינו לנפשו מיירי נמי כפשטיה דקרא לגופו להרע כגון שלא אוכל מצה ולהיטיב שאוכל מצה ולא איירי להרע שאוכל חמץ דהוי טוב לגופו ולהיטיב שלא יאכל חמץ דהוי רע לגופו וכולה שמעתת' סלקא כהוגן מכל מה שנמגמגו בה רבים מן האחרונים : **בפרש"י** בד"ה מה הטבה לעצמו דהיינו אוכל שאינו בביטול כו' אף הרעה דלא אוכל כו' א"כ למה ליה דכתבה הך הרעה הטבה כו' עכ"ל יש לדקדק בסוגיא זו טובא חדא דמי הכריחו לפרש בברייתא להך קושיא הרעה גופיה הטבה היא דהא שפיר אתיא ברייתא בפשיטות דמוכח מהיקשא דהרעה להטבה דלא איירי הרעה בביטול מצוה ואדרבה מכח הך קושיא דהרעה גופיה הטבה היא ע"כ דהאי היקשא ליתא ונימא אכתי יכול נשבע לבטל כו' יהא חייב וכן יש לדקדק בהא דקאמר הטבה גופה הרעה היא דמכח הך קושיא נמי דהאי היקשא ליתא ואימא אכתי דנשבע לקיים מצוה חייב וע"ק כיון דהיקשא דהרעה להטבה הוכיח כבר דנשבע לבטל אינו חייב היאך בא להקים שום הטבה להרעה דאינו בקיום מצוה אלא בביטול ועוד קשה ומאי קושיא דהרעה זו הטבה היא והטבה זו הרעה היא ולמה ליה דכתבה הא איצטריך ליה למכתב תרוייהו להרע ולהיטיב לאשמועינן מלתא דליתא בלאו ליתא בהן ודליתא בהן ליתא בלאו ועוד קשה ומאי קושיא למה ליה דכתבה דנהי דמשום דבר מצוה לא אצטריך למכתב תרוייהו מ"מ משום רשות אצטריך למכתב תרוייהו כמו שכתבו התוס' דקראי להרע או להיטיב ברשות ודאי דנמי איירי ונראה לפרש דודאי להרע או להיטיב אינו יוצא מפשטיה דהיינו להרע או להיטיב לגוף ולהרע היינו לא אוכל ולהיטיב היינו אוכל אלא דבעי למימר דלהרע ולהיטיב לנפש נמי משמע כמו שכתבו התוס' דהיינו להרע לבטל מצוה בלא אוכל מצה דהוי הרעה בגוף ונפש ולהיטיב לקיום מצוה באוכל מצה דהוי הטבה בגוף ונפש וקאמר התנא דמכח חד מן הנהו היקשא ע"כ דליכא למימר הכי אפי' חדא מנייהו וקאמר דהרעה ליכא למימר לבטל מצוה משום היקשא דהרעה להטבה שאינו בביטול מצוה והוסיף הלמודא לפרש דאימא דקושטא כי האי היקשא דהרעה להטבה דלא איירי קרא בביטול מצוה אלא בקיום מצוה וקאמר דהא נמי ליתא דאם כן למה ליה הרעה דהיינו הטבה דכתיב וכמו שכתב הר"ן דקיום המצוה היא עיקרו של דבר ומ"ל לא אוכל חמץ ובביטול מצוה ודאי דליתא מכח האי היקשא בין בלא אוכל מצה ובין באוכל חמץ ואי משום רשות כתיב להרע דמיירי נמי ברשות כמו שכתבו התוס' דכיון דעל כרחיך להרע לא כתיב אלא משום רשות אימא מהיקשא דלהיטיב נמי דווקא ברשות איירי ושוב קאמר התנא דאם נימא נמי ההיקש לאידך גיסא הטבה להרעה שאינו בקיום מצוה והוסיף תלמודא למימר דאימא דקושטא כי האי היקשא דמיעט ליה דלא איירי בקיום מצוה אלא בביטול מצוה ואע"ג דבכולה שמעתין קאמרי דמסתבר טפי למימר דאין השבועה אלא בביטול מצוה מבקיום מצוה מכל מקום נימא דגזירת הכתוב מכח האי היקשא וקאמר דליתא דאם כן הטבה למה ליה דהיינו הרעה דכתיב דביטול מצוה היא עיקרו של דבר ומ"ל לא אוכל מצה או אוכל חמץ ובקיום מצוה הוא דליתא בין באוכל ובין בלא אוכל ק"ק דהא אי לאו כתיב הטבה ה"א דהא קיום מצוה מק"ו מביטול מצוה ולהכי כתיבא הטבה להיקשא להרעה דלא איירי אלא בביטול מצוה ויש ליישב ודו"ק : **ע"ב** תוספות בד"ה הא תו למה כו' ואע"ג דהכא לא מצי למתני אלא אחת דאיצטריך כו' עכ"ל דאי לא הוה תני חייב לא הוה דייקינן דבאמר שלא אוכלנה והדר שלא אוכל דחייב תרתי אלא דהכא הוה שבועה א' ורווחא לא שבקה לשבועה דשלא אוכלנה אפילו בנשאל על הראשונה משא"כ באמר שלא אוכל דהוסיף בשבועה שניה על כל כזית ורווחא הוא דשבקה לה בנשאל על הראשונה אבל בלא נשאל על הראשונה אף באמר שלא אוכלנה והדר שלא אוכל לא הוה מיחייב תרתי אי לא דקתני לשון חייב אלא דה"מ למתני חייב א' ועיין באבן ל"ב : **בד"ה** אם נשתייר כו' נראה דכי לא שייר אלא פחות מכזית דחייב כו' עכ"ל היינו לשנויא דמסיק אי שייר כזית חשיב לאתשולי ביה כו' אבל לפי דברי המקשה דקאמר מאי אריא כזית אפילו כל שהוא נמי וודאי דהוה ס"ל דאינו חייב בשייר בפחות מכזית ועדיין לא עבר על שבועתו ועיין בפרש"י ובר"ן :

דף כח בד"ה אמר רבא כו' לאו משום דאי עביד איפכא לא חיילא כו' אינו רלה לומר איפכא מבבא דקאי כו' עכ"ל כנראה מדבריהם איפכא מבבא דקאי בה דהיינו אכל הראשונה בשוגג והשניה במזיד דפטור דאיירי התנאי בשוגג והאיסור במזיד ואיפכא מיניה האיסור בשוגג והתנאי במזיד אבל אם כן בפשיטות הוי ליה לדחויי דליכא לפרש דבריו דא"כ מאי קאמר מה"ט המ"ל למנקט נמי האיסור ברישא דהא למאי דנקט נמי התנאי ברישא לא חיילא קאמר וצ"ע : **בא"ד** ואין נ"ל כלל שהיה הקונטרס ר"ל דמתחייב למפרע מלקות דאין סברא כו' עכ"ל יש לדקדק דלפום הך סברא דמתחייב למפרע מלקות בראשון האיסור במזיד ושניה תנאי בשוגג אמאי קאמר לקמן בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' דפטור הא לגבי ראשונה הוי ראשון האיסור במזיד ושניה התנאי בשוגג וחייב מלקות למפרע וי"ל דמלינן למימר דקושטא הוא דחייב מלקות ולא נקט פטור אלא מקרבן דומיא דאידך בבא שגגת עצמה וזדון חברתה דחייב היינו נמי בקרבן אבל ממלקות פטור שגגת עצמה כו' ולקמן לפי' ר"ת דראשון האיסור במזיד ושניה התנאי בשוגג חייב קרבן שפיר קא קשיא להו בזדון עצמה ושגגת חברתה כו' אמאי קתני פטור כיון דחייב קרבן על הראשונה כמו שגגת עצמה וזדון חברתה דקתני בה חייב קרבן בשניה : **בא"ד** שאכלה בזדון עצמה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם התנאי כו' עכ"ל וגבי שגגת עצמה וזדון חברתה כו' ליכא לאקשויי בכה"ג בזדון חברתה לגמרי שהיה דעתו לאכול באותה שעה גם האיסור מידיעתו הוא ולא ליתחייב קרבן על השניה די"ל דכשאכל השניה לא שייך למימר דהיה דעתו לאכול באותה שעה גם האיסור שהרי האיסור כבר נאכל בתחלה ולתירוץ שני שכתבו התוס' דאיירי באינו יודע שיהא פטור עליה לפי שלא היה אדם בשבועה כו' ולא שב מידיעתו הוא גבי שגגת עצמה וזדון חברתה כו' לא שייך למימר הכי דעל אכילת התנאי ודאי אדם יודע שהוא פטור ודו"ק :

ע"ב בד"ה כשם שנדרי כו' ודאי המ"ל שבועות שגגות דומיא כו' עכ"ל ולשון מותרים נמי דנקט היינו דומיא דמתני' וק"ל :

דף כט בד"ה שבועה שלא כו' איכא איסור שבועה בכל ט' וכל ט' שיאכל כו' עכ"ל כן הגיה מהרש"ל ור"ל דבכל ט' דעלמא אסר עצמו כיון שלא אמר אלו וא"כ בכל ט' שיאכל מהנך י' דאסר עצמו בשבועה קאי כבר באיסור שבועה ראשונה של ט' ולפי ספרי התוס' שלפנינו איכא איסור שבועה בכל י' וכל ט' כו' נמי יש לפרש כן וק"ל : **בד"ה** באומר יאסרו כו' אם אסר כל פירות כו' בלא שום תנאי כו' עכ"ל והכא במתני' ה"מ למנקט בכה"ג גבי שבועה באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בלא שום תנאי דהוה שבועת שוא כיון שהוא דבר שא"א לעמוד בו אלא דנקט ליה בכה"ג בתולה בתנאי בדבר הבאי לרבותא דלא נימא שאין דעתו לומר ממש כקורת בית הבד כו' כמ"ש התוס' לקמן ודו"ק : **בא"ד** והא דתניא בתוספתא ט' כך שבועת הבאי מותרין כו' עכ"ל ר"ל לפירושם בהרא דשבועות הבאי הוא שאין דעתו לומר כקורת בית הבד כו' וגבי שבועה החמירו הכא א"ש הך דתוס' דשבועות הבאי מותרות היינו מדאורייתא אבל לפי' ר"ת דהבאי הוא משום דא"א לעמוד בו והוי שבועות שוא ואסור מדאורייתא לא יתיישב הך תוספתא וק"ל : **בד"ה** שבועות העדות כו' דקרא איירי בתרוייהו בדיינים ובנידונים כו' וקאי נמי אנידונים וכל ישראל כו' עכ"ל ר"ל ולענין דיינים הוה נמי [אשה] בכלל כל ישראל אלא דיצאת מן הכלל לענין דיינים מק"ו דפסולה לעדות וק"ל :

סליק פ' שבועות שתים בתרא

ח"א דף כט ע"א שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעת המקום ועל דעת ב"ד כו' כצ"ל וכ"ה פרק שבועת הדיינין ול"ג על דעתינו וע"ד ב"ד דהיינו על דעתינו היינו על דעת ב"ד דהא בב"ד משביעין אותו וק"ק למאי דמסיק דפריך לקמן בשבועת משה על דעת המקום נ"ל וקאמר משום דליהוי נדר ע"ד רבים דלא הוי ליה הפרה הכא מאי איכא למימר דהא ע"ד ב"ד נמי הוי ע"ד רבים שפיר בלא דעת המקום ויש ליישב דע"ד המקום הכא הוא משום קניא דרבא אף לפי המסקנא דע"ד ב"ד לא אימעיט קניא דרבא ודו"ק : **כשהשביע** משה את ישראל . כתבו התוס' ק"ק מה היתה תועלת השבועה כמו שהיה ירא שיעבדו את ע"ז כו' עכ"ל ונראה דלק"מ דהשבועה עצמה היא קבלת התורה ואי לאו השבועה בדיבורא בעלמא ליכא קיבול ולא היו נענשים אם יעברו עליה וכן מוכיח המקרא דכתיב לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו וגו' והרבה כמוהו וק"ל : **לא על דעתכם** כו' בפ' ד' דנדרים גרסי' שנאמר ולא אתכם לבדכם וגו' דמלת לבדכם מיותר למדרש הכי כפרש"י הכא וע"ש פירוש הר"ן : **קיימו** מצות בפ' ד' דנדרים מפני משמע מצות המלך עכ"ל ופירשו התוס' הכא פרשת המלך כו' וכפרש"י שם והוא דחוק אמאי נקטיה שפי מאחר פרשיות שיש בה מצות ולולי פירושם יש לפרש מצות מלך ממש מלך המושל אז ומצוה לעמו וק"ל : **ע"ב בתוס'** בד"ה כי היכי דלא כו' אין ללמוד מכאן דהיינו שנים לחוד דדלמא דעת הקב"ה שאני כו' עכ"ל והא דאמר משה על דעתי לא אצטריך לכך אמר משה כו' עכ"ל ע"ש וק"ל : סליק פרק שבועות שתים בתרא

שבועות העדות פרק רביעי

דף ל תוס' בד"ה מצוה בבעלי כו' והא דאמר לה בתי עמוד כו' ועוד דא"כ הוה עיכובא כו' עכ"ל לפי שהיה אפשר לפרש דההיא דבין עומד ובין יושב אינו סותר הא דקאמר בתי עמוד דהיינו לכתחלה כמ"ש התוס' בפ' מ"ת דהשתא איכא למימר נמי דועמד ואמר נמי מיהא לכתחלה משמע אבל התוס' הכא לא משמע להו כלל דועמד ואמר עמידה היא כמו עמדו וקדשו כו' ולזה קשיא להו מהא דאמר בתי עמוד וכתבו דלא משום דכתיב ועמד ואמר דמשמע עמידה לכתחלה כדפירש' דלא משמע כלל עמידה כמו עמדו וקדשו כו' ועוד דאי הוה משמע ועמד ואמר עמידה ממש הוה עיכובא מדכתיב בפ' זו ככה ואם כן לא יתיישב לך הא דאמר בין עומד ובין יושב אלא אמר לה לעמוד כו' וזהו הנראה לנו מדבריהם וקרוב לזה דברי אבן ל"ב וק"ל : **ע"ב** בד"ה א"נ לשודא כו' שכנגדו ת"ח כו' ולכך שלא ליה שנס זה ת"ח כו' עכ"ל כתב מהרש"ל דלר"ת דמפרש שודא על

חכמת שלמה

את לכך כו' וחד לפטור ממלקות כו' נ"ב בגמ' לא נאמר פטור ממלקות אלא לפטור מלאו דשבועה ופי' לשם התוס' להדיא דוקא משבועת לא יחל דברו הוא דפטור אפי' קיים את המצוה ועבר על לא יחל אבל חייב לעולם מלקות משום שבועת העדות ותדע דהא לקמן איתא להדיא במתני' דעל שבועת שוא ונשבע לבטל את המצוה חייבין על זדונה מכות כו' : **ע"ב רש"י** בד"ה מלטער בדבר וא"נ כו' כצ"ל :

דף כז ע"א גמ' אלא מדאיצטריך או כו' נ"ב וזה לשון הר"ן וכ"ל דלאו אהאי טעמא לחוד הוא דסמכינן דאי הכי עקרינן לברייתא דקתני מה הטבה רשות ומה הרעה רשות אלא ה"ק דהך דרשא דאו מוכחא דכי פרכא א"ה בדבר הרשות נמי כו' לאו פירכא היא דלא דמי דבר מצוה לדבר הרשות ואין לי להאריך בזה דוק ותשכח ע"כ : **ע"ב תוס'** בד"ה הא תו כו' דתיובתא הוא דליכא כו' זו היא כו' כצ"ל :

דף כח ע"א גמ' אכזית קמא ואכ"א כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה אמר רבא כו' בין שאכל כתנאי ראשון כו' נ"ב פירוש לעולם בעינן שיהא האדם בשבועה אבל כשהוא בשגגה אינו חל כלל אפי' כשיהא מזיד א"כ בתנאי אבל מ"מ לענין חיוב קרבן לעולם בעינן שתהא שגגה באכילת איסור וכן לענין מלקות ודו"ק : **בא"ד** באכילת האיסור נ"ב פי' לענין קרבן : **בד"ה** ואכל את הרא' וגם כו' דודאי חיילא כו' נ"ב פי' שבועה חיילא לענין עונש שבועה אלא דלא אבכת ביה קרבן לאפוקי היכא דהוי שגגה מתחלה לא חיילא כלל ומותר ודו"ק כן נראה לפרש דעת רש"י ולא כפי' התוס' כ"ל : **ע"ב** גמ' שם שגגות מותרות עיפה תני שבועות כו' כצ"ל והשאר נמחק : **רש"י** בד"ה ותני עלה כו' מותרין כו' והיינו כדרבא ולא יתכן כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה כשם כו' ולאו פירכא הוא כדפרישית לעיל כו' כצ"ל ונ"ב דף כ"ה בד"ה משא"כ בשבועות :

דף כט ע"א גמ' על זדונה מכות כו' נ"ב פי' משום שבועת שוא לחוד אבל לא משום לא יחל כדפרישית לעיל דף כ"ו : **תוס'** בד"ה שבועה שלא אוכל כו' שבועה בכל ט' וכל ט' שיאכל מהנך כו' כצ"ל [עיין במהרש"א] : **ע"ב** גמ' עליכם ואמרו אמן כו' כצ"ל : **רש"י** בד"ה אלא ה"ק כו' על דעת רבים אין לו הפרה כצ"ל ונ"ב פי' הקב"ה ומשה וק"ל : **תוס'** בד"ה כי היכי כו' על דעת הקהל כו' נ"ב זה אינו לפי דעת ר"ת שכתב בפרק השולח דף ל"ו להדיא שאינו נקרא על דעת רבים אלא א"כ פרטם פלוני ופלוני כו' בשמם וכ"כ הסמ"ג וכן מוכח מפרש"י : **בא"ד** ואפי' בלא הרטה כו' נ"ב פי' הרטה נעיקרא ודו"ק :

סליק פרק שבועות שתים בתרא

שבועות העדות פרק רביעי

דף ל ע"ב גמ' ומנין לדיין שיודע בחבירו כו' ומנין לדיין שיודע בדין כו' : **רש"י** בד"ה לא ליקדים וליתב כו' כצ"ל : **בד"ה** לא יעשה כו' להעמיד וכשהוא בוא לחזור כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה

א"נ

הדיין כו' איירי בשניהם ת"ח כו' בשלמא לפרש"י הא דיהבינן לת"ח ולא לע"ה זהו נקרא שודא וא"כ שפיר קאמר א"כ לשודא עכ"ל אבל בפרק הכותב מוכח בהדיא דלא מיקרי שודא בת"ח וע"ה אלא בב' ת"ח דהכי איתא שם שכן ות"ח ת"ח קודם כו' שניהם קרובים שניהם שכנים שניהם ת"ח שודא דדייני וכן הקשה אבן ל"ב על דברי התוס' דהכא ונראה ליישב דבריהם דודאי לפרש"י נמי שודא דקאמר הכא איירי בב' ת"ח אלא משום דלפרש"י אתיא בפשיטות הא דשלח לו הכי וסיפר בו [כל] המעלות שולא חבירו כו' שאף אם גם חבירו ת"ח היה יכריע רב נחמן דעת הנותן שלזה נתכוין ליתן אבל לפי' ר"ת בב' ת"ח אין אומדין דעת הנותן למי נתכוין אלא שהדיין יתנו למי שירצה ל"ל נמי הכא דלא שלח ליה הכי כדי שיתנו לו אלא כיון שגם זה ת"ח יתנו רב נחמן למי שירצה וזה ברור בדברי התוס' ודו"ק: בד"ה והאמר מר כו' איכא למימר שלא רצה להושיבה שלא לסתום כו' עכ"ל מיהו אכתי קשה מאי קשיא ליה מהא דדיינין בישיבה היכא הוה קאים הא איכא למימר דעשה דכבוד תורה עדיף ולהכי היה עומד מפניה שהיתה אשת חבר ויש ליישב דלא נימא דעשה דכבוד תורה עדיף בכה"ג דלקמן בת"ח דב' העשין בגופיה דטוב לו לעבור בעשה דהעמדה כדי לקיים עשה דכבוד תורה וליישב אבל עשה דדיינין בישיבה לא נידחית מפני עשה דכבוד תורה של אחר ועוד מקשים לתירוצם שלא רצה להושיבה שלא לסתום טענת בעל דינה כו' אכתי אמאי לא הושיבה והותיב נמי לבעל דינה כדאמרינן בהני עובדי דלקמן וי"ל דהני עובדי דלקמן מצינן לאוקמא בתחלת דין ולכך הביאו בקושייתם מההיא דאמרינן בסמוך דעשה דכבוד תורה עדיף דאיירי בעדים דומיא דגמר דין אבל מהנהו עובדי דלקמן דהושיבו ת"ח מצינן לאוקמא שפיר דוקא בתחלת דין וק"ל:

ח"א דף ל ע"א ת"ר בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא א' יושב כו' דרשו כן למ"ד בפ"ק דסנהדרין דאסור לבצוע וא"כ לא שייך לשון צדק גבי גוף הדין כדקאמר התם ודוד עושה משפט וצדקה וגו' אם יש צדקה אין משפט כו' ע"ש ולא תוקמא הכא כי התם בשראה דוד שנתחייב העני ממון שילם מביתו הרי צדקה לזה ומשפט לזה דאין זה אלא מדרך חסידות בדוד דודאי דלא צותה התורה שישלם הדיין מביתו ולכך דרשו הכא דלאו לענין גוף הדין קאמר בצדק תשפוט וגו' אלא שלא יהא אחד יושב כו' דהיינו בצדק שיהיו שניהם שוין וד"א נמי לא מיירי כלל לענין הדין אלא שפוט ודן את חבירך בכל מעשיו לכף זכות וק"ל: **עמיתך** עם שאתך בתורה כו' לשון עמית הוא כמו חבר כמו וכחש בעמיתו וגו' ואל אשת עמיתך וגו' והרבה כמוהו אלא דהכא לגבי דיין שנקרא אלהים ע"ש חשיבותו לא ה"ל למקרי לבעל דין עמיתו וחבירו אלא בת"ח עם שאתך כו' וכדמסיק למפרי ליה תיגרא בריפא וק"ל: **ע"ב שלא** יעשה סניגרון לדבריו כו' פרש"י אם דן ולבו נוקפו כו' לא יחזיק דבריו כו' ע"ש ויהיה לפירושו כינוי לדבריו קאי אדיין אבל הטח"מ סימן י"ז כתב שלא יעשה מליץ לדבריו של בעל דין כו' ע"ש ויש לדקדק לפרש"י אם דעתו נוטה לחזור ואינו חוזר ומחזיק דבריו הרי הוא בכלל לא תטה משפט וי"ל דמיירי במסתפק בדין ואינו בודאי שיחזור אם ישא ויתן בזה עם הדיינים חביריו דהשתא לא קעבר אלא אמדבר שקר תרחק וק"ל: מנין כו' שהוא גזלן וכן עד כו'. ויש לדקדק דבשלמא בדיין דאפשר דאם היה יושב עם דיין כשר ע"י משא ומתן בדין לא היו דנין כך והגזלן הדיין שעמו הטעהו לפסוק שלא כדין אבל בעד כיון שהוא יודע שהאמת כן הוא למה לא יעיד דלא שייך בזה שעד הגזלן הטעהו להעיד כן דהא אין שומעין העדים זה בפני זה ועוד דאדרבה נימא האיך לא יעיד לו והרי גם בעדותו יתחייב שבועה ושמא לא ישבע וישלם וי"ל דע"י צירופו יהיה מחייב את האחד בדבר שאינו חייב ואינו אמת כגון שטענו במאתים והוא אינו יודע להעיד לו אלא על מנה יצרף את הגזלן גם להעיד על מנה דבעדותו מחייבו שבועה על מנה שניה. מדר"ת בפ"ק דב"מ ודו"ק: מנין לדיין כו' שהוא מרומה כו' ת"ל מדבר שקר תרחק וגו' מהכא משמע דיסלק עצמו מדין מרומה ולא ידין בו כלל ומה שיש לדקדק בזה עיין בתוס' וברא"ש פרק ד"מ בסנהדרין:

דף לא בד"ה שלא אתחייב כו' וא"ת למה ירא מגלגול שבועה יותר כו' עכ"ל משמע להו דלא איירי במי שטוען כן ורוצה לגזול ולעכב ממון חבירו אלא משום מלתא דמדבר שקר תרחק נגעו בה הכא ולכך לא קשה להו ברישא גבי תובע דמיירי שהתובע יודע שטענת הגלגול הוא אמת ולא ישבע לו בשקר ויודה לו בגלגול אבל הכא גבי נתבע אם הוא ירא מגלגול שלא ישבע אפי' באמת למה לא ירא כן משבועה זאת אף שהיא באמת שאינו חייב לו רק מנה וק"ל: **ע"ב** בד"ה משביע אני עליכם כו' ואמר אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו כו' עכ"ל יש לדקדק דלעיל בס"פ שבועות שתים דמייתי מרומיא דמתניתין וברייתא אהדדי לשמואל דאמר דעונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי אמאי לא מייתי בפשיטות ממתניתין דהכא כמ"ש התוס' גם בברייתא דמייתי לעיל תני בה משביע אני עליכם וא"ל אמן בין לפני ב"ד ובין שלא בפני ב"ד כו' חייבין אמאי לא מייתי מינה בפשיטות דכמוציא שבועה מפיו דמי ויש ליישב דבמתניתין דהכא וברייתא דמייתי התם מיירי דהשבועה יוצאת מפי המשביע אבל הכפירה יוצאת מפיהם שא"ל אין אנו יודעין לך עדות ולכך הוי עונה אמן כמוציא גם השבועה מפיהם אבל שמואל איירי במושבע מפי אחרים והכפירה נמי אינו יוצאה מפיהם של העדים אלא בעניית אמן לחוד ואפ"ה אשמעינן שמואל דהוי כמוציא שבועה מפיו ולהכי הוצרך לאתויי מרומיא דמתניתין וברייתא אהדדי דבמתניתין קתני דמפי אחרים אינן חייבים עד שיכפרו בב"ד וברייתא קתני בין שלא בפני ב"ד בין מפי עצמו ובין מפי אחרים כו' דמפי אחרים היינו דכולה יוצאה מפי האחרים וע"כ מוקמת לה ברייתא בעונה אמן ודו"ק: **באד"ד** א"כ אתי אפילו כרבנן כו' וסיפא נמי דקתני השביע כו' אתיא נמי כרבנן כו' עכ"ל הא ודאי דבמפי אחרים לא פליגי רבנן ור"מ ולכ"ע לא בעינן מפי האחרים השבועה בב"ד אלא הכפירה דמקראי ילפינן ליה בגמרא והנהו קראי במפי אחרים כתיבי אבל מפי עצמו לא כתיב כלל בשבועת עדות אלא דמג"ש ילפינן להו מפקדון ובהא ר"מ ורבנן פליגי דלר"מ דון מינה ומינה ולכך מפי עצמו אפילו גם הכפירה שלא בב"ד חייבין כמו בפקדון ולרבנן דון מינה ואוקי באתרה ומפי עצמו נמי אין חייבין אלא כי אם שהכפירה בב"ד כמו במפי אחרים וכ"כ הראב"ד בהשגות הלכות שבועות פ"י וכן נראה מדברי הר"ן דבהא פליגי והשתא מה שכתבו התוספות דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה כו' אין זה דבר שנתחדש לתירוצם בתרא דודאי לפי תירוצם קמא נמי ל"ל הכי אלא דר"ל דלפי תירוצם קמא דרישא דהך מתניתין אתיא דוקא כר"מ צריכין לדחוקי דהסיפא דהשביע עליהן חמשה פעמים כו' לא איירי דומיא דרישא דהרישא איירי בב' ענינים מפי עצמו והסיפא איירי דוקא מפי אחרים דבעי הכפירה בב"ד דהא מפי עצמו לר"מ לא בעינן אפילו הכפירה בב"ד אבל להאי תירוצא בתרא דרישא אתיא כרבנן ניחא דסיפא נמי אתיא כרבנן כו' וסיפא מלי איירי נמי מפי עצמו דומיא דרישא דרבנן מפי עצמו נמי בעי הכפירה בב"ד זהו הנראה לי ברור בכוונת דברי התוספות ואבן ל"ב האריך בכוונת דבריהם וסיים בדבריו דלית נגר ובר נגר דיפרקיניה ולא ידעתי למה ודו"ק:

ח"א דף לא ע"א ורואה זכות לעני וחובה לעשיר כו'. לאו דוקא ונקט הכי משום דמפני כבודו של עשיר עביד לשתוק מלהגיד חובתו והיינו דבפ"ק דסנהדרין יליף ליה מלא תגורו מפני איש וגו' דהיינו מיראת העשיר וק"ל: **אסתרנו** ואכנגנו משלי כדי כו'. בלאו הכי לא יעשה כן משום כבוד רבו וכן נראה מדברי הסמ"ע סי' ע' ע"ש: מנין לנושה בחבירו מנה כו' אטענו במאתים כו' ואגלגל עליו שבועה כו'. והסימן ע"ז מדבר שק"ר וגו' אותיות ק' מנה ר' מאתים ש' שבועה וכן באידך שלא יאמר אכפרנו כו': **בתוס'** בד"ה שלא אתחייב שבועה כו' וא"ת למה ירא מגלגול שבועה כו' ע"ש בחדושינו בהלכות על דבריהם ועוד נראה בזה ע"פ דברי הרמ"ה בטור ח"מ סימן ע"ה בטוען איני יודע על הגלגולים דקרינן ביה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם ובכה"ג מיירי הכא דהנתבע טוען אינו יודע על הגלגולים ואם נתחייב שבועה יתחייב לשלם הגלגולים ודו"ק: **בגמרא** מלא חטא לא תפיא כו' מפורש בפרק אלו הן הלוקין: **ואשר לא** טוב עשה וגו' זה הבא בהרשאה כו'. רישא דהאי קרא אביו כי עשק עשק גזל גזל אח וגו' שכן דרך אב עם בנו והאחים אם יש לזה על זה שגזלו ועשקו אין הוא בעצמו תובעו בפני הדיינים מפני שהוא בוש בדבר בפני הדיינים ומרשה את אחר לתובעו ואמר שזה המורשה לא טוב עשה בתוך עמיו לעשות מריבה ביניהם וזה מתעבר על ריב לא לו כי לולא הוא אפשר שימחול לו התובע או שיודה לבעל דינו שאינו חייב לו כגון שגם הוא גזל ממנו כ"כ והוא שכפל לכתוב עשק עשק גזל גזל ר"ל שהוא עשקו על שכבר גם הוא עשקו וגזלו על שכבר גם הוא גזלו דמזה הטעם אחז"ל דאין הנתבע יכול לעשות מורשה ודו"ק וכן יש לפרש גבי הלוקח שדה שיש עליה עסיקין היינו מאב עם בן או מהאחים זה עם זה וק"ל:

דף לב בפרש"י בד"ה בעדי קינוי כו' ושמא מיראת שמים תודה שנטמאת ותפסיד כתובתה עכ"ל וה"ה אם תשתה ותמות ירויח הוא כתובתה אלא דלא פסיקא ליה אם תשתה שתמות ושמא זכות תולה לה ולא תפסיד כתובתה כמ"ש התוספות: **ע"ב** גמרא לא צריכא כגון שכפרו שניהם כו' ופרש"י ולאו לאשמועינן חיובא דכופר כו' עכ"ל ק"ק אמאי לא הניח סברת המקשה דחיובא דכופר אתי לאשמועינן וכגון שהודו שניהם וחזר אחד מהן וכפר תוך כדי דיבור והא קמ"ל דתוך כו' ויש ליישב כיון דכפרו שניהן כאחד וכפרו שניהן בזא"ז משמע דכפרו מעיקרא יש לנו לפרש נמי הא דקתני וכפר אחד דכפר מעיקרא אבל והודה א' דלא תני ליה עד הכא איכא למימר דכפר מעיקרא והודה אחר כך וק"ל: **תוס'** בד"ה הוה ליה כגזלן כו' מיהו לריכנא לטעמא דמחוייב שבועה כו' דבלא שבועה לא היה חושש ט' עכ"ל וכתב מהר"י אבן ל"ב יש לתמוה עדיין הקושיא במקומה עומדת אמאי אצטריך לטעמא דכל המחויב שבועה כו' כיון דנסתלק המגו במה שאינו יכול לישבע להכחיש העד כו' והוה סגי דלימא ליפטרי' איכא חד סהדא דמחייבו שבועה ותו לא כו' עכ"ל ועוד האריך ע"ש ולי נראה ליישב דלא קשיא להו מעיקרא דלא לימא הך מלתא כולה דהא ודאי אצטריך ליה למימר דאינו יכול לישבע ומשלם דהיינו שלא יוכל לישבע דלא חטף שהרי הוא מודה דחטף אלא אהא דקאמר הוה ליה מחויב שבועה כו' וכל המחויב כו' דמשמע שהוא נתינת טעם אהא דלא נאמן לומר כמו שאמר דדידיה חטף קשיא להו דלא הל"ל הכי דבלאו הכי נמי ליכא מגו אדידיה חטף דאי בעי אמר לא חטפתי כלל כיון דהוי להכחיש העד והא תירצו דלריכנא לטעמא דמחויב כו' ודו"ק: **בד"ה** אבל כפירה כו' דכפירה והודאה שמעינן נמי מרישא כו' עכ"ל כתב מהרש"ל והר"ן תירץ דקמ"ל דאף הודאה של אחד מהני תוך כדי דבור של כפירת חבירו עכ"ל ולפי מה שכתבו בתוס' לעיל וא"ת אמאי שני חייב כו' ואומר ר"י כו' ויכול הראשון לחזור ולהודות תכ"ד של עדות שני כמו השני ואין לשני כו' עכ"ל לא יתישבו דברי הר"ן הכא דהא נמי שמעינן מרישא ודו"ק:

דף לג ע"ב גמרא הא מני ראב"ש היא דאמר יבואו עדים כו' ואע"ג דמוקמי הך ברייתא כראב"ש שהוא יחידאי והמ"ל נמי הכא הא מני ראב"ש היא דאמר הכא דבר הגורם לממון כממון דמי ושפיר קתני בסיפא מפי עצמו פטור אלא דקושטא הוא דראב"ש ס"ל יבואו עדים כו' ולא ניחא ליה למימר דאיכא שום תנא דס"ל כראב"ש בהא ולא בהא ודו"ק: **תוס'** בד"ה ושאנס איש כו' דאיכא לאוקמא בנערה שנתארסה כו' עכ"ל ומשום שישמעו מפי התובע אין לפטור דמיירי בבא בהרשאה ואע"ג דלא מטי לידה מלית למכתב הרשאה להאי פירושא ועי"ל שהבת גופה משביעתן שאנס פלוני בתו ולאידך פירושא דהוי טעמא משום שישמע מפי התובע מהך ה"מ למפרך אדיוקא מנה לפלוני ביד פלוני חייבין אלא דניחא ליה למפרך מסיפא דק[...]יה עד שישמעו מפי התובע ועי"ל דהוי מצינן למימר הא דמשכח חיובא דמנה לפלוני ביד פלוני היינו בממון דמטא לידיה משא"כ בקנס וק"ל: **באד"ד** דסיפא אשמעינן משום שלא ביד עבדו כו' עכ"ל ורישא שאנס פלוני את בתו לא איירי בהרשאה כפרש"י דודאי לא הוה גרע משליחות ול"ל ברישא דקתני לה בלא זו אף זו ועי"ל דודאי הרישא איירי בהרשאה כפרש"י מיהו אצטריך למתני דאפילו בממון דאתא לידיה לא מיחייב ע"י שלוחו והשתא רישא רבותא אשמועינן דאפילו בהרשאה לא מחייב בממון דלא אתא לידיה וסיפא רבותא אשמעינן דאפילו בשאר ממון דאתא לידיה לא מיחייב בשלוחו בעלמא בלא הרשאה ודו"ק:

דף לד בד"ה מושבע כנשבע כו' דאיכא למימר שבועת ביטוי יוכיח כו' עכ"ל דליכא למפרך הכא איוכיח דמה לשבועת ביטוי שכן לא עשה בו מזיד כשוגג כמ"ש התוס' לעיל לר"מ דהכא בשבועת הפקדון גופה נמי לא ידעינן מזיד כשוגג אלא מהאי ק"ו ושפיר עבדינן ביטוי יוכיח דעשה בו נשים כאנשים ופטר בו מושבע ופטר בו מזיד וה"נ אל התמה לומר כן בפקדון לפטור בו מושבע ומזיד לפי סברת המקשה דלא אסיק אדעתיה למימר בפקדון דלא עשו בו שוגג כמזיד דיליף ליה ממעילה כתבו כן דתרוייהו אתו בק"ו אבל למאי דמסיק בפקדון דלא עשו בו שוגג כמעילה ליכא ק"ו כלל דאיכא למפרך מה לעדות שכן עשה בו מזיד כשוגג וק"ל: **בד"ה** על פי שניים כו' ואפי' שהיה כאן פרכוס ובלבול רוח כו' עכ"ל רלה לומר שהיה כאן פרכוס דכיון שלא היה רבי שמעון בן שטח בחורבה כשהרגו היה לחוש לפרכוס או לבלבול רוח דחד מנייהו סגי לפוטרו כדאמרינן פ"ב דיבמות אבל לא ידענא מה תירצו כגון דמחייה בביתא דשיפא ולא פרכס כו' דכיון דלא ראהו בהריגה היאך ידע דלא פרכס כקושיא וק"ל: **ע"ב** גמרא ותיהדר עדות ותיגמור לה מפקדון מזיד דלאו כשוגג כו' דאין לומר דבתר ג"ש דקושטא דהכי הוא דלא לשתמיט בשום דוכתא למימר הכי דר"ש לית ליה מזיד כשוגג בעדות ואין להקשות דלפי סברת המקשה דתיהדר עדות ליגמר מפקדון דמזיד לאו כשוגג א"כ ל"ל ג"ש דתחטא כלל דהא כולה הך מלתא מצינן למילף מבנין אב דליכא שום פירכא לא מפקדון לעדות ולא מעדות

חכמת שלמה

א"נ לשודא כו' בעל דין שכנגדו ת"ח כו' נ"ב פי' דלר"ת דמפ' שודא על הדיין דוקא א"כ בע"כ הכא איירי דשניהם תלמידי חכמים ושייך בהו שודא ויעשה הדיין שודא למי שירצה דאי לאו הכי ליכא שודא כלל ויהבינן בע"כ לת"ח בשלמא לפרש"י הא דיהבינן לת"ח ולא לעם הארץ זהו שנקרא שודא וא"כ שפיר קאמר אי נמי לשודא ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לא ע"א גמ' ומנין לתלמיד שיושב כו' כצ"ל וכן בכל העמוד צ"ל ומנין: **רש"י** בד"ה משחק בקוביא בעירבון והמרהה כו' נ"ב נראה שהוא מלשון ממירין היונים דסנהדרין פ' זה בורר וחבירו פרק במה מדליקין שהמרו זה בזה בהלל ע"ש נ"ל: **ע"ב** גמ' לא כל שכן ומדמייתיה לה כו' כצ"ל: **בד"ה** לאו דגמרי כו' בפקדון אשר ישבע עליו כתיב משמע כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מההיא אין כו' כאנשים וחייב בו כו' כצ"ל:

דף לב ע"א רש"י בד"ה בעד טומאה כו' וכפר עדותו חייב דהא כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה שבועה שאין כו' וא"ת לימא כגון כו' נ"ב האי ליטנא משמע דעל התרגן פריך דליטני הכי וע"ז תירצו התוס' דלא ניחא ליה לשנויי הכי כי אין רגילות בכך כו' ואף דרב חסדא משני הכי משום שמוכרת לכך דאפשר דלא ס"ל דמהני תוך כדי דיבור כה"ג ותדע דהא שניהם כאן בנמנום לכ"ע אין רגילות בכך ותידוס גדול הוא אפי' לר"י הגלילי דאמר אפשר לנמנס ודו"ק. ומש"ה נמי הוכרח הרי"ף לפסוק הלכתא דתוך כדי דיבור מהני וק"ל. אבל על המקשה אין כאן קושיא דליטנא דכפרו שניהן פי' לא משמע הכי דא"כ הל"ל כגון שסיימו שניהם תוך כ"ד וק"ל ותדע דעל התרגן קפריך דהא משני אחר כך התוס' לאדיא דברי התרגן וק"ל: **ע"ב תוס'** בד"ה אבל כפירה כו' תוך כדי דיבור אף שני חייב נ"ב והר"ן תירץ דקמ"ל דאף הודאה של אחד מהני בתוך כדי דיבור של כפירת חבירו ודו"ק [עיין במהרש"א]:

דף לג ע"א גמ' השתא מיהא לא שכיב נמחק וכ"ב לפי התוס' ל"ג: **ע"ב תוס'** בד"ה היכא דלא כו' דמיתזי כשיקרא וכפ' כל הגט ובהכותב מסקינן כל זה נמחק: **בד"ה** ונאמר להלן כו' ובעושק יחוד כלי כו' נ"ב פירוש שיחד כלי נגד הלואתו וכן על העושק דהוי דומיא דפקדון אבל אהלואה אינו מיחייב קרבן וק"ל:

דף לד ע"א רש"י בד"ה קסבר ר' יוסי כו' וה"ק הא דקאמר כו' המתקיימת בידיעה בלא כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה מושבע כנשבע כו' וליכא למימר דהיא גופה כו' כפרים ועבריה כצ"ל והס"ד ואח"כ מ"ה הדב ה"נ כו' איתא נמי לשעבר כו' כצ"ל: **ע"ב** רש"י בד"ה מכדי כו' ברישא לא עשה כו' הד"א: **בד"ה** מקמי כו' דס"ל דהא הוה גמר כו' כצ"ל: **תוס'** בד"ה כי היכי כו' היינו משום דלבתר כו' כ"ב

לפקדון די"ל דמ"מ פריך שפיר דהג"ש ודאי דלא מגרע מלדמות עדות לפקדון וע"כ אילטריך הג"ש למלתא אחריתא דאין ג"ש למחצה ודו"ק: ועוד מקשים בשמעתין לר"ש דבתר דקמה ג"ש נמי אית ליה בפקדון דמזיד לאו כשוגג נילף ביטוי במה מלינו מפקדון לחייב בו מושבע מפי אחרים דמעדות כתבו התוס' לעיל דלא מלינו למילף ביטוי דאיכא למפרך מה לעדות שכן עשה בו מזיד כשוגג אבל הכא מפקדון ליכא הך פירכא לר"ש דס"ל בפקדון נמי לא עשה בו מזיד כשוגג ולא ליסתמיט בשום דוכתא למימר לר"ש דס"ל בביטוי דחייב במושבע וי"ל דביטוי לא דמי לפקדון טפי מרוצח דדמי לפקדון באוין שיש עמהן שבועה ודמי לרוצח באוין שאין עמהן תביעת ממון וכה"ג כתבו התוס' דליכא למילף עדות ממעילה ודו"ק: תוס' בד"ה כי היכי כו' כל כמה דלא קים ליה ג"ש ע"כ במה מלינו לא מלי כו' עכ"ל דלא ניחא להו כפרש"י דפריך כי היכי דנגמר מפקדון היינו בג"ש דתתאה תתאה עכ"ל דהא ברישא דברייתא לא אסיק אדעתיה למילף בג"ש עד לבסוף אלא דברישא דברייתא במה מלינו בעי למילף והא קשיא להו כיון דבמה מלינו נמי ליכא למילף נשבע בעדות מפקדון דאיכא למפרך מה לפקדון שכן עשה בו נשים כאנשים ע"כ דאית לן למימר דהפירכא היא ממושבע דהוי בעדות ולא בפקדון ולא נקט ר"ש במלתיה נשבע גבי עדות אלא לרווחא דמלתא כיון שכן הוא לפי האמת לבתר דקים לן גזירה שוה ואם כן מאי קשיא ליה כי היכא דילפת כו' דאימא דר"ש לא יליף כלל נשבע בעדות במה מלינו מפקדון וק"ל: ואיך שיהיה ק"ק דנהי דשבועות עדות לא יליף במה מלינו מפקדון אמאי לא הקשי ליה דנילף מושבע כנשבע ומזיד כשוגג בפקדון מעדות ולמאי דמשני נמי בעדות מפקדון לא יליף מבמה מלינו אלא מגופה מפי אחרים חייב מפי עצמו לכ"ש מ"מ אכתי תקשי לן דנילף פקדון מעדות במה מלינו כיון דליכא שום פירכא בדנילף תרוייהו כמ"ש התוס' לקמן דמתרוייהו קפריך וכה"ג כתבו התוס' לעיל דהיכא דאין הק"ו סותר את הבנין אב נילף נמי הבנין אב ויש לייסב דודאי ה"מ למפרך הכי אלא דאלימא ליה לאקשויי מכח ג"ש כדפריך מעיקרא כי היכי כו' וכן בתר הכי מכדי מזיד בעדות מגליה דלא כתיב ביה ונעלם כו' ולמאי דמסיק דמזיד לאו כשוגג ממעילה יליף לה ניחא דה"נ מושבע כנשבע בפקדון ליכא למילף במה מלינו דאיכא למפרך מה לשבועת העדות שכן עשה בו מזיד כשוגג ודו"ק:

דף לה תוס' בד"ה באלף כו' בפר"ח גרס אלף כו' ושמא משום דשם המיוחד הוא כו' עכ"ל ר"ל דקרינן שם המיוחד בא' ד' כמ"ש לא כשאני נכתב אני נקרא אני נכתב בי"ה ונקרא בא' ד' וק"ל: **ע"ב** גמרא התם שבועת האלה כתיב וה"ק כו' ק"ק דלמ"ד נמי דגמרי ג"ש תקשה ליה דשבועה בלאו אלה לא משתמע בג"ש מהתם ואפשר דנטר עד הכא ולתרוייהו פריך וק"ל: **בפרש"י** בד"ה השבע שבועת ה' תהיה גו' עכ"ל לולי פירושו היה נראה לפרש השבע היינו והשביע הכהן דסוטה דמהכא יליף ליה אלה אלה לג"ש ואפשר דהשבע ולא השבע לא משמע ליה השבע דסוטה ולא השבע דעדות דהשיא נמי השבע הוא כמו בסוטה אלא במלתא אחריתא קמיירי השבע דפקדון ולא השבע דשקר ומיהו מייתי שפיר מר' חייא בר אידי דאית ליה בעדות ג"ש מסוטה דאי לאו ג"ש הכא לא הוה אמרי' התם לא השבע כמו השבע אלא לסמוך התם אג"ש דהכא ודו"ק: **תוס'** בד"ה דקטלא חד כו' בהוצאת למלחמת הרשות קאמר עכ"ל [דלשון דקטלא] לא משמע להו בהגריא כפרש"י אלא [דקטלא ממש] ומשמע להו דבמלכי ישראל איירי קרא בהוצאה למלחמת הרשות דבמלחמת מצוה כתיב לא תחיה כל נשמה וק"ל:

ח"א דף לה ע"ב כל שמות כו' שנאמר ויאמר אדני אם נא מצאתי וגו' ופרש"י למלאך המלאכי קראו אדון כו' והיינו מדכתיב כל הענין בלשון יחיד וג' מלאכים היו אלא שעם הגדול שבהם היה מדבר וכפרש"י בחומש אך ממה שפי' כאן למלאך המלאכי קראו אדון כו' נראה דנכתב אדני במיר"ק כמו בי אדני דמתפרש בלשון יחיד אבל בחומש פרש"י לכלם קרא אדונים ולגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' ולפי זה לא נשתנה כאן ונכתב אדני בקמץ כמו שמות קדושים דמתפרשו לשון רבים ע"ש רוב יכולתו ואדנותו והכא שהוא חול כתיב לשון רבים ע"ש ג' מלאכים א"ק לפירושו דהכא אמאי אצטריך ליה למימר דהוא חול דהא ודאי כיון דכתיב בחיר"ק יצא מכלל שאר שמות הקדושים והוא חול כמו בי אדוני וי"ל שלא תטעה לומר שהוא נקוד בקמץ כסברת הזוג שהוא קדש וק"ל: גדול הכנסת אורחים יותר כו' מפורש פרק מפנין ובפרק הפועלים: כל שמות האמורים בלוט כו' היינו שמות של א"ד אבל שמות י"ה. שכתובים בלוט ודאי דקודש הם כדמוכחי המקראות וק"ק מאי קאמר כל שמות דלוט חול חוץ כו' הא לא מלינו שם א"ד בלוט שיהיה חול כי אם אחד הנה נא אדני סורו נא וגו': **ויאמר** לוט אליהם אל נא אדני הנה נא כו' מי שיש בידו להמית ולהחיות כו'. ולכך עד ויאמר אליהם וגו' נכתב כולם בלשון רבים לגבי מלאכים אבל מכאן ואילך נכתב בלשון יחיד הנה נא מצא עבדך חן וגו' ומפרש"י כאן נראה דמלת אדני לחוד מחובר למקרא שלאחריו אבל מלת נא מחובר שפיר למקרא של מעלה וה"ק ויאמר לוט אליהם אל נא יהי כן והזר כלפי הקב"ה וא"ל אדני כו' ע"ש אבל הרא"ם הבין שגם מלת נא מחובר למקרא שלאחריו ע"ש ואין צורך כדמשמע מפרש"י כאן וק"ל: כל שמות האמורים בנבות קדש כו'. והא ודאי דקאמר נבות חלילה לי מה' מתתי וגו' דהוא קודש אלא דגם ברכת אלהים ומלך וגו' בירך נבות אלהים וגו' דאיכא לפרשו שקלל ע"ז שלהם דבית אחאב עע"ז היו דא"כ לא ה"ל למכתב בירך אלא קלל ועוד דמשמע בקרא דשני העדים שהעידו עליו אנשי בליעל היו אבל הזקנים והחורים היושבים על המשפט כשרים היו ולא היו יודעין בעדותם שקר וא"כ לא היו דנין אותו סקילה על שקלל הע"ז שלהם וק"ל: **במיכה** פרש"י כגון לו בית אלהים וכגון הקדש וגו' לה' כו' וכן נוכח ה' דהכם כלפי שכינה אמר עכ"ל הוא מגומגם דהא לת"ק דקיימינן הכא כולן חול כינהו ולר"א נמי הא אינן שוין ומאי וכגון הקדש כו' דקאמר ודו"ק: **חוץ** מזה שאל"ף למ"ד כו'. קאי נמי את"ק דס"ל כולן חול לחוץ מזה כל ימי היות בית האלהים בשילה דזה ודאי קודש הוא וק"ל: **כל** שמות האמורים בגבעת בנימין כ"א אומר כו' לאו דוקא כל שמות דהא ודאי הא דכתיב בפעם ג' ופנחס בן אלעזר וגו' לאמר האוסיף וגו' ויאמר ה' עלו וגו' הוא קודש אלא כל שמות דכתיבי בב' פעמים הראשונים וישאלו באלהים וגו' וישאלו בה' וגו' הוא דקאמר דמבטיח ואינו עושה: **כל** שלמה כו' כרמי שלי לפני האלף לך שלמה לדידיה כו' ר"ל האי כרמי הוא כ"י כמ"ש כי כרם ה' צבאות בית ישראל ואמר במכלל ישראל היו אלף לעבדים לשלמה ליוצאי מלחמה כמ"ש מבני ישראל לא נתן שלמה עבד כי הם אנשי המלחמה ועבדיו וגו' ואמר שהותיר מישראל מלאכת במלחמה אלף שית מאלף שהם מאתים לנוטרים פריו שהם הרבנן שאסור לעשות אנגריא בת"ח כמ"ש בסוטה באסא שנענש על כך ושמואל דרים בהיפך דים להניח אלף מכלל ישראל לשלמה למלכותא דרקיעא שיהיו עוסקין בתורה ותלק שבית שהם ר' אם יעשה מלכותא דארעא אנגריא לא מיענש עלייהו ובמלכותא דישראל איירי דהיינו כרמי שהוא כ"י וכמ"ש בחדושי הלכות על דברי התוס' ודו"ק: **אנת** מלכא מלך מלכיא כו' כפרש"י דדניאל לא הוי קרי ליה מלך מלכיא כו' גם שהיה מולך בכיפה על שאר מלכיא לא היה דניאל קורא לו כן ועי"ל דאי קאי מלך מלכיא על נ"נ לא לכתוב מלת מלכא אלא אנת מלך מלכיא וק"ל: וי"א אף זה קדש שנאמר מארי חלמא וגו'. דהיינו מלת מארי הוא קודש שתלה עיניו להקב"ה ואמר חלום זה יתקיים על שונאך זה כפרש"י בספר דניאל ומתוך שמעתין משמע שהוא קודש לענין זה שאינו נמחק ועדיפא"מ מלשון חנון ורחום כו' דנמחקין לפי שהוא תרגומו של שם א"ד ודו"ק: סליק פרק שבועת העדות

דף לו גמרא אלה שאין עמה שבועה כו' כל זה מלאתי נמחק כנראה מתוס' לקמן בד"ה יכך כו' שכתבו תימה כו' אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנלן עכ"ל ומה שכתב רש"י וכתב קול אלה יתירא כו' לחייב בא' מב' קולות היינו שבועה שיש עמה אלה ושבועה שאין עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה לא מרבינן וק"ל: **שם** ויואל שאול את העם לאמור ארור האיש אשר יאכל וגו' וכתיב ויהונתן לא שמע גו' כן מלאתי מוגה: **שם** כי לית ליה בממונא אבל באיסורא אית ליה כו' אע"ג דהכא גבי עדות בעינן תביעת ממון מ"מ לגבי עדים לא הוה רק איסור השבועה ולקמן שפרש"י דאי הוה מוקמינן מתני' באיסור גרידתא אצטריך לן לאוקמא בהשבעת עד א' שאינה באה לממון כו' הוא קשה דהא לרבנן דפליגי ארשב"ש לעיל ס"ל דבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואינו חייב קרבן שבועה בע"א ודוחק לאוקמא מתני' כרשב"ש דהא לעיל לא בעי לאוקמא מתני' דנזק וחצי נזק כרשב"ש ועוד לרשב"ש כיון דגורם לממון כממון דמי לא הוה השבעת ע"א איסור גרידתא כמו בב' עדים ואפשר שמתוך זה מחק מהרש"ל כל זה לקמן מפרש"י אלא דאיכא למימר דמקרי שבועת עדות איסורא גרידתא לגבי עדים משא"כ סוטה לקמן דהוה נמי ממון לגבה ודו"ק: **בפרש"י** בד"ה ודברי הכל דלא תימא כו' אלא דוקא קאמר ר' מנחם לרבות מקלל אביו כו' אבל בעצמו וחבירו דלאו בעלמא כו' עכ"ל ק"ק לדברי התוס' דחבירו לא אתי אלא ממקלל אביו וחרש נימא דדיו לחבירו שיהיה כמלמד דהיינו אביו דאינו חייב אלא בשם ויש לייסב דבאביו נמי לא אימעיטו כינוי אלא לסקילה ולא למלקות: ודע שהקדק לפרש הא דאמר וד"ה היינו על רבי מנחם דפליג ברישא גבי אביו גבי חבירו מודה אבל ודאי דאיכא תנא דפליג נמי בחבירו דהיינו ר' חנינא בר אידי לעיל וכפרש"י בהדיא לעיל דלר"ח בר אידי במקלל חבירו וחרש נמי דוקא בשם ודו"ק: **תוס'** בד"ה ועל הכנויין כו' למ"ד בפ' ד' מיתות אלהים לא תקלל קודש איש איש כי יקלל למה לי כו' עכ"ל הא ודאי דאזהרת מברך השם בין בשם בין בכינוי לכ"ע לא אתי אלא מאלהים לא תקלל כדמוכח התם דלמ"ד נמי חול מדכתיב לשון אלהים אתי נמי לאזהרת מברך השם וכפרש"י בשמעתין אלא דלמ"ד אלהים לא תקלל חול לא הוי אתי קרא לאזהרת כנויין במברך השם דלא מלינו עונשו אלא לאזהרת שם המיוחד דמליט עונשו בסקילה ולכך אילטריך איש איש כי יקלל אלהיו דהשתא כיון דשמעינן חטא בכנויין מוקמינן נמי ביה אזהרת אלהים לא תקלל אבל למ"ד קודש שמעינן מיניה שפיר אזהרת כנוין דהאלהים כנוין הוא ולא אילטריך כי יקלל אלהיו ודו"ק: **בד"ה** ושמור נפשך כו' וי"ל דאי לאו דאשכחן אביו דגמרי' מיניה חבירו לא הוה גמרינן בעצמו כו' כ"ה לשון התוס' פ' ד' מיתות וכאן קצרו בדבריהם ודו"ק: **ע"ב** בד"ה ה"ג בקונטרס כו' ונראה לתרץ כו' דבעינן שם המיוחד ואינהו אאלהים קאי אע"ג דכבר כו' עכ"ל יש לדקדק בזה דהא גבי שבועה ברישא דמתני' לא פליגי חכמים דמתני' ומחייבין בכינוי וכן במקלל חבירו ועצמו נמי לא פליגי ומחייבין בכינוי אלא דבמברך השם ומקלל אביו הוא דפליגי למפטר בכינוי ממיתה ואם כן בסיפא גבי אלה וקללה בעדות מהיכא תיתי להו לחכמים למפטר בכינוי וי"ל בזה להאי תירוצא לפום הך גירסא דגרסינן לא תיפוך דלית ליה להלמודא הא דקאמר רבי ינאי לעיל גבי מקלל עצמו וחבירו ודברי הכל אלא לר' מנחם בר יוסי קרא יתירא אתא לרבות כל המקללים אפי' עצמו וחבירו נמי אינו אלא בשם וחכמים דפליגי ופוטרין בכינוי במתני' במקלל אביו ה"כ דפוטרים גבי מקלל עצמו וחבירו דההוא קרא יתירא לכל המקללים אתי דאינו חייב אלא בשם וזה שכתבו התוס' אע"ג דכבר איפלינו דהיינו ברישא גבי מקלל אביו וסמכו חכמים עלמן גבי מקלל עצמו וחבירו אמאי דפליגי כבר גבי מקלל אביו א"כ לא ה"ל למפלג נמי גבי אלה ומקלל דעדות דה"ל למסמך אמאי דפליגי ברישא וע"ז תירלו דפטורא דחכמים לא הוה אצטריך למתני הכא אלא משום חיובא דר"מ אע"ג דבעלמא בעי תנאי כפול גבי ממונא הכא איסורא גרידתא הוא לגבי עדים ולא בעי תנאי כפול אלא מכלל לאו אתה שומע הן כן נראה לי לייסב דבריהם ודו"ק: סליק פרק שבועת העדות

פרק שבועת הפקדון

בפרש"י בד"ה בפני ב"ד ושלא כו' ואח"כ הודה חייב קרבן כו' עכ"ל הוצרך לפרש ואח"כ הודה לרבה דבעדים לא מיחייב דהוי כפירת דברים אלא למאי דמסיק הלמודא דבים לו נמי עדים לא הוי כפירת דברים וחייב מלינן לאוקמא מתניתין נמי בהכי וק"ל: **בא"ד** דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו עכ"ל מפי' מהרש"ל וצ"ל דרש"י בא לפרש דחייב מפי עצמו אף בלא טענת תובע כו' וזהו שמעינן מוכחש בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל"ב עכ"ל אבל אין לזה מקום כאן ועוד נראה לפרש משום דגבי שבועת עדות קתני דבעי כפירה בב"ד והכא בשבועת הפקדון לא קתני ליה וקאמר דהיינו מדכתיב וכחש כל דהו כפירה אפי' שלא בב"ד ודו"ק:

ח"א דף לו ע"א וגם במלך נ"נ מרד אשר השביעו וגו' מפורש בנדרים פ"ט: **בו** נידוי כדכתיב אורו מרוז גו' בד' מאות שיפורי כו' מפורש מ"ק פ"ג: **אר"א** לאו שבועה כו' דכתיב לא יהיה עוד המים למבול וגו' נראה הא דמייתי הכא קרא בתרא ולא מייתי קרא דלעיל מיניה ולא יכרת וגו' כדמייתי ליה הכא לקמן משום דלמאי דמסיק אדעתיה השתא מלתא דרבא דלא בעי תרי זימני לאו אלא בחד זימנא לאו סגי ע"כ מהאי קרא בתרא ולא יהיה וגו' יליף דכתיב ביה לאו אחד אבל למאי דמסיק רבא דבעי תרי לאוי ורבא לפרש דברי ר"א בא כפרש"י ע"כ דמקרא קמא יליף ליה דכתיב בההוא קרא תרי לאוי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד וגו' שוב ראיתי בדברי הרא"ם שהביא גרסת הספרים דה"ג ויאמר ה' אל לבו וגו' ולא אוסיף עוד להכות וגו' אבל הך תרי קראי ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד דכפ' קשת לא לשם שבועה נאמר אלא סיפור דברים כו' תדע לך דתלתא לאוי כתיבי כו' ועוד האריך ע"ש ואין זה כדאי למחוק כל הספרים אנא אדרבה הני תרי קראי לא אוסיף אינן עיקר שבועה לנח אלא תחלת המחשבה כדכתיב ויאמר ה' אל לבו לא אוסיף וגו' והאי קרא ולא יכרת וגו' דאית ביה תרי לאוי הוא עיקר השבועה כדמסיק כדכתיב ביה ויאמר ה' לנח וגו' והקמותי את בריתי וגו' דהיינו ברית היינו שבועה ומה שהקשה הרא"ם נגירסת כל הספרים דא"כ תלתא לאוי כתיבי לאו קושיא הוא דלא חשיב אלא הנהו

חכמת

נ"ב פי' עיקר פירכא דהכא גבי שבועת עדות הייבו הכתוב במושבע משא"כ בפקדון דלא חייבו במושבע אלא דוקא בנשבע מפי עצמו ואף שיש לשם נמי תומרא שחייב בנשבע משא"כ בשבועת העדות לפי ס"ד דהשתא מ"מ איכא פירכא כי אין מכריעין בין החמורות וק"ל א"כ שפיר קפריך ר"ש אלא דלא הוה ליה למינקט שה שעשה בו מושבע כנשבע דלמא לפי בתר דקים ליה כו' נקטיה דבע"כ לא תמלא בשבועת העדות נשבע כי אם בתר ג"ש ודו"ק: **בד"ה** הנך כו' עדיפא דמעילה ממעילה לאו כו' כנ"ל:

דף לה ע"א גמ' מפקדון דמזיד דלאו כשוגג כו' כנ"ל: **שם** במתני' וכן יככה אלהים כו' נ"ב ברי"ף גרס בתרוייהו שם י"ה ולא אלהים אכן גם גירסא זו ישרה וקמ"ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם של יו"ד ה"א והוא אומר וכן יככה אלהים אפי' הכי הוי אלה וק"ל: **רש"י** בד"ה זו היא כו' לעדים וכן כנ"ל: **בד"ה** אל יככם כו' תעידוני וכפרו כנ"ל: **בד"ה** ר"מ מחייב דמכלל כו' אם תעידוני ואם לא תעידוני יככם כנ"ל: **בד"ה** בנוהה כו' דכתיב בפ' נדרים כנ"ל: **ע"ב** גמ' בסוף עמוד ה"ק ומנין לעשות שבועה שאין עמה אלה כשבועה שיש עמה אלה ת"ל ושמעה קול אלה ושמעה קול א"כ אבהו כו' כנ"ל והשאר נמחק: **רש"י** בד"ה כתב אלף כו' דהאמצע קרא אדון כו' נ"ב ותימה דהא נקט בקרא אדנ"י בקמ"ץ ואם היה קורא לאחד אדון הל"ל אדני בחיר"ק אלא לכולם קראם אדונים ולגדול שבהם אמר אל נא תעבור וגו' וכן פי' בחומש: **בד"ה** במיכה כו' לבני וגו' הס"ד ואח"כ צריך להתחיל

שלמה

הדבור י"ה קודש וה"ק הקדש הקדשתי הכסף וגו' והס"ד · ואח"כ מ"ה הרי הוא אסור כו': **בד"ה** הם לא כו' אלא האלך ולא התנהו בידי כנ"ל: **בד"ה** ומאתים כו' הניתוס ויעסקו כו' כנ"ל ונ"ב פי' תניחם מאנגריא של מלך וק"ל: **בד"ה** מה כאן נ"ל מה לסלן וד"ה ומה כאן נ"ל ומה להלן: **בד"ה** דשבועה נ"ל אלה דשבועה כו' קול אלה דמשמע דכשבועה משתעי כנ"ל:

דף לו ע"א גמ' וכדר' אבין אמר כו' כנ"ל: **שם** בפיסקא יככה אלהים נ"ל יככה ה': **רש"י** בד"ה ושמעה אלה כו' דהיא שבועה שיש בה כו' כנ"ל: **בד"ה** ואמרה האשה כו' מהם דכופרים אחר כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה והוא דאמר כו' ולאו דשבועה כו' נ"ב פי' למלקות ולקרבן וכן דעת הרמב"ם והסמ"ג: **ע"ב** **רש"י** בד"ה ושאני סוטה כו' בספרים ישנים דלא אתמר בלא היפוך כו' כנ"ל: **תוס'** בד"ה ה"ג כו' ואינהו אאלהים קאי ואע"ג כו' גבי נדר דלית ליה כו' כנ"ל: סליק פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון פרק חמישי

גמ' תובעין אותו ואמרו לו כו' כנ"ל: **רש"י** בד"ה בפני ב"ד כו' וכחש בעמיתו כל דהו נ"ב לא ידענא למאי הזכיר רש"י קרא זה אי לאשמועינן מינה בין שלא בפני ב"ד בין בפני ב"ד הלא מושבע על שקר ממון:

תרי לאוי דסמיכי בחד קרא ולא יכרת וגו' ולא יהיה עוד גו' אבל דכתיב בקרא בתרא ולא יהיה עוד וגו' כבר הפסיק הענין ולא שייך לשבועה והיינו אלא סיפור דברים שיזכור הקב"ה ע"י הקשת את השבועה שלא יהיה עוד וגו' והדברים ברורים הם ליישב כל גירסת הספרים ודו"ק: ויתיב וקאמר גם אל יתכן לגלא וגו' פרש"י המקרא הזה היה דורש כו' ע"ש נראה מלשונו דאילו בקורא בתהלים כדרכו לא הוה א"ל כנה דהא בקורא בתוכחות לא אמרו בספ"ב דמגילה אלא דאין מפסיקין בהו אבל לשנות המקרא ודאי דלא הותר לכנות ולכך פי' דאיירי הכא דהיה דורש זה המקרא וא"ל כנה והיינו הך דרשה דפ' חלק ניתי לדואג לעלמא דאתי גם אל יתכן לימרו שמעתיה כי מדרשא יתחן ויסחך מאוהל ליהוי ליה נין רבנן ושרשך מארץ חיים וק"ל: סליק פרק שבועות העדות

דף לז תוס' בד"ה הזיד כו' דמי יודע שהם יודעים לו עדות ואין נראה כו' עכ"ל הקשה מהר"י אבן ל"ב דמאי קאמרי מי יודע שהם יודעים לו עדות משכחת לה כגון דהוי עדי אחריני בהדייהו כשהעידו על אותו עדות וא"ת א"כ אין חייבים קרבן דהוי כפירת דברים כו' הא ליתא דרב כהנא ס"ל כו' דהוי כפירה כו' עכ"ל ע"ש וי"ל כמ"ש התוס' לעיל בפרק שבועת העדות דבאיתנהו הנהו סהדי קמן לכ"ע הוי כפירת דברים ולא פליגי הכא ר"כ ורבה אלא בליתנהו קמן וא"כ הנהו דמתרו בהו אינם יודעים שהם יודעים לו עדות גם מה שהקשה מהרש"ל לפרש"י שמא המתרים שמעו מהם שיודעים לו עדות א"כ כו' אלא שהם קרובים כו' עכ"ל לאו קושיא היא דהא לענין מלקות קאמר הכא ועל פיהם ששמעו מהם ולא ע"פ קרובים אין מלקין אותם אלא ע"כ דאיכא סהדי אחריני כשרים שיודעים שהם יודעים לו עדות שהיו עמהם כשהעידו על אותו עדות כמ"ש אבן ל"ב אלא דליתנהו קמן ומש"ה הוה התראת ספק אך קשה דא"כ תקשי ליה דבפקדון נמי כיון דע"כ בליתנהו להני סהדי הכשרים קמן דאל"כ הוה כפירת דברים וא"כ ה"ל התראת ספק דמי יודע שיש לו פקדון אצלו ויש ליישב ודו"ק: בד"ה מילקא לקי קרבן לא מייתי ואע"ג דגבי שפחה כתיב בקורת כו' עכ"ל ומה שכתבו דהתם לא עבדינן ביה תרתי אלא הוא מביא קרבן והיא לוקה לא קשיא להו הכי לפי הסברא א"ד הא והא עבדינן להו דהתם גלי קרא דלא עבדינן ביה הני תרתי קרבן ומלקות אבל הכא מהיכא תיתי דלא ליעביד ביה הני תרתי אלא דלפום הך סברא מילקא לקי קרבן לא מייתי מהיכי תיתי למימר הכי אי לאו משום דלא מצינו דליעביד ביה הני תרתי קרבן ומלקות והא קשיא להו ואע"ג דגבי שפחה כו' ודו"ק: בד"ה מאי אינו לוקה כו' דה"פ כו' שכן כפרתו תלוי במלקות הקל ולא בקרבן כו' עכ"ל ודפריך מכלל דנזיר טמא נפטר במלקות הקל הא קרבן כתיב ביה כו' אדברי המקשה נמי פריך ודו"ק: בא"ד שלא חייב את השוגג פי' שגגתה גרידתא חייב כו' עכ"ל והיינו אונס אבל פתאום להביא את השוגג והדין נותן כו' לאו בהאי שוגג גרידתא קמיירי אלא בשגגת קרבן עם זדון העבירה והכי איתא בהדיא בספרי בפתע להביא את האונס דהיינו שוגג גרידתא ובתר הכי תני פתאום להביא את השוגג והדין נותן כו' דהיינו שגגתה בקרבן עם זדון העבירה וכן הבין מהרש"ל שמועה זו ואין מקום לתמיהת מהר"י אבן ל"ב במקום זה שכתב יש לתמוה דאם שוגג למדין ממזיד היכא מהדרינן ללמוד מזיד משוגג כו' עכ"ל ע"ש דשפיר אנו למדין שוגג ממזיד היינו שגגת קרבן עם זדון העבירה מזיד גופיה למדין משוגג היינו משוגג גרידתא דהיינו אונס אך מ"ש מהרש"ל אסיפא דברייתא וכפר עליו מאשר חטא לאו דוקא דמכפר ילפינן אלא מפתאום רק שמביא האי קרא מדכתיב ביה קרבן ואפתאום קסמיך עכ"ל נראה מדבריו דשוגג דנקט ברישא לא אתיא מק"ו אלא מהאי קרא אבל קשה דא"כ לא ה"ל למנקט ק"ו אחרינא גבי שוגג אלא האי ק"ו דעדות הוה נמי מצי למנקט גבי שוגג דהיינו שגגת קרבן עם זדון העבירה וה"ל נמי לדחויי בהך פרכא מה לשבועת עדות שאינו לוקה וע"כ אני אומר דהאי ק"ו דרישא קאי גבי שוגג ואצטריך קרא בסיפא וכפר עליו מאשר חטא למזיד ושוב למדין שוגג מק"ו דמזיד וה"ק ברישא פתאום להביא שוגג ובלא קרא נמי הדין נותן ומה במקום כו' ודו"ק: גמ' ת"ש אינו חייב על שגגתה כו' מאי לאו זדון עדים כו' ק"ק מאי קא קשיא דהא ע"כ גבי שבועת עדות דתני נמי כה"ג ומה הן חייבין על זדון השבועה קרבן עולה ויורד דהיינו זדון עצמן דזדון עדות ליכא בהו כמ"ש התוס' לעיל דא"א לעולם לידע אם הם מזידים שיכולין לומר שכחנו ויש ליישב: ע"ב שם אימא סיפא זה הכלל כו' אלא מהא ליכא למשמע מינה הקשה מהר"י אבן ל"ב יש לתמוה דמאי קאמר דליכא למשמע מינה והלא אורחא הכי הוא דברישא קאמר גנבת שורי וזה הכלל אתי לרבויי אפי' גנבת עבדי והוי כעין לא זו אף זו קתני עכ"ל ואין כאן קושיא דרב פפי נמי הוה ידע דאיכא נמי מלתא אחריתא לרבויי בזה הכלל וליכא למשמע מסיפא לרבויי עבדי גנבת אלא דליכא למשמע נמי מרישא מידי כיון דאיכא למימר דהתנא סמך אסיפא לרבות עבדי גנבת וכעין לא זו אף זו וק"ל:

דף לח תוס' בד"ה אלא מהא כו' אבל גבי עדות מאן דפטר בעדי קרקע יחייב בעדי קנס כו' עכ"ל מיהו לפי מה שפרש"י לעיל בפרק שבועת העדות דא"כ עדי קנס לר"א חייבין וכן בשבועת הפקדון כו' עכ"ל אין זה מספיק ולא יתיישב קושייתם דהא התם לר"א בעל פלוגתיה דר"ע ע"כ אית לן למימר דבשבועת הפקדון נמי בקרקע פטור ובקנס חייב ואפשר דלית להו לתוס' כפרש"י שם אלא דלענין עדים דוקא קאמר דבקרקע פטורים ובקנס חייבין לר"א אבל בשבועת הפקדון לכ"ע בקנס פטור כיון שלא היה מתחייב בהודאתו ולא כפר ליה ממונא כמ"ש הכא וק"ל: בד"ה ה"ג לא לך לא לך ולא לך ול"ג וי"ו בכולהו אלא בבתרא כו' עכ"ל ר"ל במתניתין גרסינן הכי וכן בכל הנהו דמייתי מתניתין ל"ג וי"ו אלא בבתרא דהשתא מוכח ממתניתין דבתרווייהו חשיב פרטא בין בוי"ו ובין בלא וי"ו דמלא לך תניינא מוכח דבלא וי"ו הוי פרטא ומולא לך בתרא מוכח דבוי"ו נמי הוי פרטא אבל בברייתא בדברי רבי יהודה ודאי גרסינן כולהו בוי"ו ולא חשיב פרטא אלא בוי"ו ולכך מהני' לא מצי איתא כוותיה אבל אי הוה גרסינן נמי במתניתין כולהו בוי"ו מאי דוחקיה לאוקמי במסקנא דע"כ כרבי דסתמא דמתני' דלא כר"מ נוקמיה בפשיטות טפי כר' יהודה כן הוא כוונת דברי התוס' וניחא נמי לפי דבריהם דלפי אותה הגירסא דגרסינן במתניתין נמי כולהו בוי"ו אדפריך ממתני' לשמואל דאמר לר"מ דכולהו בוי"ו כללי הוי תקשי נמי לר' יוחנן המאי לא תני במתניתין רבותא טפי דאפי' בלא וי"ו לר"מ הוי פרטא דבוי"ו אפילו ר"י מודה ליה דהוה פרטי ולגירסת התוס' ניחא לר"י דתרווייהו תני במתני' דהוי פרטי מיהו הך קושיא דפריך גבי חטה ושעורה וכוסמת מאי אפי' ע"כ הוה קשיא נמי לרבי יוחנן כיון דתרווייהו פרטי הוי לר"מ ותני לתרווייהו במתני' מאי אפי' דקתני ודו"ק: בפרש"י בד"ה הרי כאן עשרים ש"מ ד' שבועות הן ובקמייתא לא חשיב דכללי עכ"ל הקשה מהר"י אבן ל"ב מי הכריחו לפרש דפריך למאן דלא מחייב אכללא והמאי לא פירש דפריך נמי הכי למאן דמחייב אכללא והכי פריך דאם איתא דפרטי קחשיב וכללי לא קא חשיב אמאי תני רבי חייא הרי כאן עשרים כו' ומשני דהיא איירי בפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה ובתרווייהו לא קחשיב כללי עכ"ל ע"ש ואין מקום לקושייתו דאין דרך לתלמוד להקשות לאמוראים כיון דהברייתות גופייהו לא מיתרצי אהדדי אלא ע"כ דברייתות מיתרצי ליה השתא אהדדי למאן דמחייב אכללי אלא דחדא מינייהו לא קחשיב אלא פרטי ואידך קא חשיב נמי כללא ול"ק ליה למקשה אלא למאן דלא מחייב אכללי וק"ל: ע"ב גמרא ה"ד אי דפריש רבי חייא מנינא אתא כו' הקשה מהר"י אבן ל"ב לעולם אימא לך דפריש ואתא לאשמועינן דהרי כאן כ' חטאות ולא כ"ה דאפרטי מחייב ולא אכללי עכ"ל ואין כאן קושיא דהך מלתא ליכא למשמע מינה דאימא אדרבה דמחייב אכללי ומיירי בחטין ושעורין וכוסמין דלא הוי רק ג' פרטי אלא ע"כ דאיך שיהיה לא אתי לאשמועינן אלא אע"ג דלא פריש מיחייב אכל חדא וחדא וק"ל: שם ורבנן סברי לא שביק איניש מידי דכי מודה ביה לא מפטר כו' ר"ל דסברי נמי האי לא שביק כו' מיהו דסברי נמי האי לא שביק איניש מידי דקיץ כו' כדאמר ר"ש ולכך מהני טעמי ודאי תרווייהו הוא תובע כדקאמר לדברי חכמים אף בושת ופגם אבל ר"ש ודאי לית ליה האי לא שביק איניש מידי דכי מודה לא מפטר כו' אלא האי דקאמר איהו דלא שביק איניש מידי דקיץ כו' ותו לא מידי ממה שנתקשה בזה מהר"י אבן ל"ב וק"ל: סליק פרק שבועת הפקדון

פרק שבועת הדיינין

תוס' בד"ה לאתפושי כו' דבשבועות עדות וביטוי ופקדון כו' ליבעי בהו אנקוטי חפצא עכ"ל ומדברי הפוסקים נראה דבשבועת הפקדון קושטא הוא דבעי אנקוטי חפצא ודקאמר הכא היכי אשמעינן ליה כו' קאי נמי אפירקא דלעיל וק"ל:

דף לט ע"ב בד"ה התם שהיה בידם למחות כו' לא הוה צריך לשנויי אלא התם בדין הקל כו' עכ"ל וה"ה דה"מ תלמודא לשנויי כדמסיק דהתם צדיקי דהכא והכא פטירי וגבי שבועה צדיקי דהכא והכא בדין הקל וחדא מנייהו נקט אלא דקשיא להו לתוס' אהא דמשני שיש בידם למחות ע"כ היינו רשיעי דבסמוך דבדין הקל דלצדיקי דהיינו שאין בידם למחות או שמיחו ולא קבלו מהם פטירי לגמרי התם כדאמר בסמוך וא"כ לא הוה צריך לשנויי אלא התם ברשיעי בדין הקל כו' אלא דניחא ליה לפרושי כו' כמ"ש התוס' ולעיל נמי גבי משפחתו דמשני התם בדינא אחרינא הכא בדינא דידיה והיינו ברשיעי דמשפחתו לכאורה ה"מ לשנויי נמי בצדיקי דמשפחתו דהתם צדיקי פטורין והכא צדיקי בדין הקל וי"ל דא"כ אמאי נקט וממשפחתו כיון דלצדיקי דעלמא נמי נידונים בהכי בדין הקל אבל ברשעים ניחא דנקט ממשפחתו דהוו בדיניה משא"כ רשעים דעלמא דלא הוו בדיניה רק בדין חמור ודו"ק: בד"ה מה כלים כו' ואית ספרים דגרסי הכא מה כלים דבר חשוב כו' עכ"ל והיא גירסת רבותיו בפ"ק דקדושין שכתבו התוס' לקמן ע"ש: בא"ד והדר מקשינן כסף לכלים להצריך כסף יותר מפרוטה כו' עכ"ל דהשתא ודאי כסף לא יתורא הוא דאצטריך לגלות אכלים דבעינן [שוה] פרוטה אלא דיליף ליה נמי בהיקשא מכלים דכלי הוי חשוב בפרוטה ה"נ בעי כסף חשיב ולא הוי חשיב אלא במעה ויאהו כלים למה שכן דקאמר לא איצטריך למימר כפרש"י לקמן מדלא כתיב כספים אלא מהקישא כלים לכסף למה שהן דהיינו פרוטה דהתם כסף הוא פרוטה כמו בקדושין וחשיבותייהו דכלים סגי בפרוטה משא"כ כסף דלא חשיב רק במעה ודו"ק:

ח"א דף לט ע"א שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא כו'. הוא מבואר ששמו של ית' הגדול הוא קיומו של עולם ויסודו שבו ברא העולמות כמ"ש כי ביה ה' צור עולמים ולזה המשיא שמו לשוא הוא מתיש כח פמליא של מעלה ויסוד הזה והוא הטעם בזה שאמרו דברים שאין אש ומים מכלה אותן שבועת שקר מכלה אותן כדכתיב וכלתו את עציו ואת אבניו לפי שמסלק מהן כח ויסוד הבריאה המקיימתם שהם אותיות השם וכדמסיק לקמן דהיינו טעמא דכתיב בהו לא ינקה ואפי' לשבים וע"פ מה שאמרו ראה שאין העולם מתקיים בלא התשובה והכא דאין התשובה מועלת נזדעזע קיומו של עולם: אין בשנו אלא קרובו כו' עיין בתוס' ובחדושינו פרק המדיר: ובאן ממנו ומכל עולם שנאמר אלה וכחש וגו' מה שיש לדקדק בזה עיין בחידושינו בהלכות פ"ק דקדושין דף י"ג: אם יש לו זכות כו' והוצאתיה לאלתר כו'. הא דאין תולין לו ב' וג' דורות משמע ליה שפיר מדכתיב אל בית הגנב וגו' משמע לגנב גופיה ולנשבע שקר גופיה ולא לדורותיו אבל והוצאתיה לאלתר משמע לא ידענא ואפשר משום דבכל כתיב בקרא דלעיל מיניה זאת האלה היוצאת וגו' וחזר למכתב כאן והוצאתיה לשמכיה נובאה אל בית לומר מיד ולאלתר שיוצאת היא באה אל בית הגנב וגו' ודריש זה הגונב דעת הבריות כו' וטוענו ומשביעו משום דגנב ממש אינו חמור כ"כ לכלות עציו ואבניו אלא בטוענו ומשביעו דהוה בכלל לא תשא וגו' לשוא לחנם ודו"ק: שלא פל דעתך כו' וכן מצינו במשה כו' מפורש פ' שבועות שתים ע"ש: דורות הבאים וגרים כו' מ"ל ואת אשר איננו פה כו'. לענין שבועה דהר סיני מייתי לה הכא ולגבי גרים קאמר פ' חבית אע"ג דאינהו לא הוי מזלייהו הוו אבל דורות הבאים מישראל לא הוה צריך למימר הכי אלא דנשמותיהן העתידים היו שם כשהשביעם ומה שאמרו פ' המפלת דמשביעים את האדם בשעת לידה היינו הגוף שלא היה נברא עדיין בהר סיני ועוד כתבנו תירוץ אחר שם ועיין עוד בחדושינו במסכת נדרים ודו"ק: אין לי אלא מצות שקבלו כו' קיימו מה שקבלו כבר כו'. וזכר את זה במקרא מגילה אע"ג שלא הוזכר בכל המגילה שם הקב"ה האי טעמא אצטריך נמי לדרשא דפ"ק דמגילה דאסתר ברוח הקודש נאמרה קיימו למעלה מה שקבלו למטה וק"ל: מנקה הוא לשבים כו' פרש"י וכאן אף לשבים לא ינקה בלא פרעון כו"ל. ר"ל דבשאר עבירות חמורות נמי לשבים אינו מנקה אלא התשובה תולה וי"כ מכפר כדאמרינן פ' י"ה אלא דהכא אף התשובה וי"ה אינן מכפרין אלא בפרעון קצת ועיין בזה פ' י"ה וק"ל: אין לך משפחה שיש בה מוכס שאין כולה כו' לאו דוקא כולה אלא כדמסיק אותן שבידן למחות והיינו שמחפין עליו ואין מוחין בידו ועוד דהא צדיקי דמשפחתו נמי פטירי כדלקמן והיינו אותן שמיחו או שלא היה בידן למחות ודו"ק: ואימא עד דעביד להו לכולהו כו' מפורש פ"ק דקדושין בחדושי הלכות: וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד כו' מפורש פ' זה בורר ע"ש: ע"ב מאי איכא כו' בין צדיקי דמשפחתו לצדיקי דעלמא כו'. הלשון קצת מגומגם דמשמע דאיכא בינייהו כמו דאיכא בין רשעים והא מסיק צדיקי דהכא ודהכא פטירי והנ"ל דלצדיקי דמשפחתו בדין הקל ולצדיקי דעלמא פטירי אלא משום דלא מחייבינן אלא משום שלא מיחו להם ולצדיקי דהכא איירי בשמיחו להם או שלא היה בידן למחות מיהו גבי שבועה ה"מ לחלק בין צדיקי דמשפחתו דהוו בדין חמור ולצדיקי

חכמת שלמה

שמעי' כדפרש"י לעיל דף ל"א. ואם על מפי עצמו קאי לא שייך לומר כל שהוא דהא עדיף ממושבע מפי אחרים כדיליף לעיל בפ' שבועת העדות ק"ו כו' ועוד קרא דאשר ישבע עליו היינו מפי עצמו וצ"ל דרש"י בא לפרש דחייב מפי עצמו אף בלא טענת התובע ואמר לו תן לו פקדוני כו' לאו דוקא קאמר וזהו דשמעי' מוכחת בעמיהו כל דהו כדלעיל דף ל"ב [עיין במהרש"א]:

דף לז ע"א גמ' והכא מייתי קרבן לא שנא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה לא אם אמרת כו' קאי לא אם אמרת כצ"ל: בד"ה פרט למודה כו' והשני כפר כ"ב היינו כמו שמפרש לקמן: תוס' בד"ה הזיד כו' דמי יודע שהם כו' כ"ב ותימה שמא המתרים שמעו מהם שיודעין לו עדות א"כ שהם היו אצלם כשראו עדות זו אלא שהם קרובים ותדע דאל"כ גבי פקדון אין יכולין להתרות כו' מאחר שהם יודעים יעידו עליו אם לא שהם קרובים ודו"ק [עיין במהרש"א]: מאי אינו כו' גבי נזיר בפתע להביא את אונס פתאום כו' כצ"ל: בא"ד כהן שחייב את השוגג כו' כ"ב פי' שוגג גרידתא והוא אונס דלעיל וק"ל: בא"ד וכפר מאשר חטא וגו' כ"ב לאו דוקא דמוכפר ילפי' אלא מפתאום רק שמביא האי קרא דכתיב ביה קרבן ואפתאום קסמיך וק"ל [עיין במהרש"א]: ע"ב גמ' היי נינהו ולא שכיבי כו' חייב בשטר פטור כו' קרקע פליגי ר' יוחנן ור"א כו' כצ"ל: תוס' בד"ה ואין מביאין כו' וצ"ל דאליביה משכחת כו' כצ"ל:

דף לח ע"א רש"י בד"ה הכל מודים כו' לא לך כללא הס"ד: בד"ה פרטא הוי כו' ושוב אין מחשבה כו' כ"ב פי' דמחשבת חוץ לזמנו עושה פגול אבל מחשבת חוץ למקומו פוסל ואינו מפגל וק"ל: בד"ה חד אמר כו' דמיחייב ליה אכל אחד כו' אלא אחת פרוטה כו' מחייב מיהא חדא כצ"ל: תוס' בד"ה אנסה כו' הכלי כל מה שיתחייבוהו כ"ד כצ"ל: סליק פרק שבועת הפקדון

שבועת הדיינין פרק ששי

גמ' ונפקא מינה כו' וכדרבא דאמר רבא כו' כצ"ל: רש"י בד"ה אין לך כו' שאין ההודאה כו' כ"ב דוקא לשמואל דלא בעי בכפירה שתי כסף וק"ל:

דף לט ע"א תוס' בד"ה ואם אמר כו' לא מקני ליה כפילה כו' כ"ב קאי על טוען טענת גנב בפקדון ואינו רוצה לישבע אלא לשלם שאז אם נמצא שגנב שלו אז הוי הכפל שלו ולא לבעלים וק"ל: ע"ב גמ' ותנן נמי ה' פרוטות הן האונאה בפרוטה וההודאה בפרוטה ואילו כפירת פרוטה לא קתני וקרא כתיב כו' כצ"ל ונמחק האונאה בפרוטה וג"ב מתני' היא בבבא מציעא:

גמ'

דפלמא בדין ספל וק"ל : אמר הריני נשבע כו' אומרים הורו נא מעל אהלי כו'. נקט האי קרא דאהלי הייט ביתו כדאמרינן ולגס בתוך ביתו וכלתו ואת עניו וגו' : סליק פרק שבועת הדיינין

דף מ גמרא הר"א בשטענו בדינרי מטבעות כו' ורישא גבי שתי כסף ע"כ לא איירי בכה"ג במטבעות דא"כ אכתי תקשי רישא לשמואל וכמ"ש התוס' ואע"ג דהשתא נמי לא איירי בגוונא חדא דרישא איירי בדווקא לשמואל וסיפא איירי במטבעות אין זה דוחק כיון דמפרש לה בסיפא שהכל מין מטבע א' היא אבל אי הוה איירי רישא בדוקא לשמואל וסיפא בשוה הוא דחוק וק"ל : שם ורב שהכל דין מטבע א' היא כו' ה"ה דה"מ למימר נמי לרב דסיפא איירי במטבעות ורישא בשוה דע"כ אין זה דחוק דהא לר"א שמוקי סיפא במטבעות קאמר הכי דרישא אי כרב כו' אלא דניחא ליה למימר דהאי תדע מסיפא דקאמר הגמרא קאי לרב דסיפא איירי בשוה ולא במטבעות וק"ל : תוס' בד"ה בטוענו בדינר כו' ועוד דמשמע כו' ושתם ב' כסף טבועים הם כו' עכ"ל ול"ע כיון דמשמע להו שתם ב' כסף טבועים הם אמאי לא תקשי להו בפשיטות מרישא דקתני ב' כסף שהם דהיינו טבועים ואמאי פטור לשמואל ודו"ק : בא"ד שנתן לו דינר להחליף וליתן תחתיו מטבעות כו' או פרוטה עכ"ל הס"ד וכל"ל והשתא ניחא כיון דאיטו תובעו אלא מטבעות של חליפי דינר פשיטא דכולהו בכלל שם מטבע נינהו אלא דקמ"ל דפרוטה אע"ג דאינו רק של נחושת נמי בכלל מטבע נינהו והשתא נמי לפירושם דאף בדינרי טבועים שייך לומר שאינן ממין הטענה ניחא דפריך בפשיטות מהא דדינר זהב זהוב כו' דפטור דהוו בדוקא אבל בשתם דינר זהב ולא קאמר זהוב שוה קאמר ולא דוקא וק"ל : בד"ה ור"ג מחייב כו' והשתא לר"ג אפילו אין בלשון הזה לשון קנקנים חייב כו' עכ"ל דליכא למימר כיון דע"כ האי אוקמתא לרבי חייא בר אבא דפוטר אפילו בתבעו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן דלא כרבן גמליאל דסבר דאפילו בתבעו חטין והודה לו בשעורין חייב אימא דר"ג מוקי פלוגתייהו דאדמון וחכמים בפשיטות בכדי שמן דלכ"ע אין בלהל"ק ואדמון מחייב כר"ג דמחייב בתבעו חטין והודה בשעורין ולכך קאמר ר"ג ספיר רואה אני את דברי אדמון די"ל (דכפי) [דבפי'] פלוגתייהו דאדמון וחכמים ודאי דלא פליג רבי חייא ב"א שהוא אמורא אר"ג שהוא תנא וכיון דע"כ לר' חייא ב"א פליגי אדמון וחכמים בים בלהל"ק וכמ"ש התוס' לקמן שדקדק רבי חייא ב"א כן מלשון המשנה ושמואל נמי דמחייב בחטין ושעורין והודה לו בא' מהן נמי מוקי פלוגתייהו בים בלהל"ק כדאמר התם וא"כ לר"ג נמי פליגי בהא והא קשיא להו ספיר והשתא לר"ג מאי כ"מ והלא אפי' [אין] בלהל"ק מחייב ועוד נכתוב בזה לקמן ודו"ק : בא"ד וי"ל דלדידיה נמי כ"מ כו' אין לך אלא ה' חייב כו' דים בלשון הזה לשון קנקנים עכ"ל ר"ל שלא הזכיר בהודאתו קנקנים אלא שתם חמשה דאיכא כ"מ ברואה אני דברי אדמון דים בלשון הזה של כדי שמן גם קנקנים וחייב בהודאתו שתם חמשה גם על הקנקנים אבל לענין שבועה ליכא כ"מ ולהאי תירוצא שכתבו לעיל לר"ג דפוטר אף מדמי שעורים שהודה ה"מ לפרושי הכא דאיכא כ"מ נמי בשהזכיר בהודאתו קנקנים דאם יש בלהל"ק הרי תבעו שניהם וחייב לו דמי קנקנים שהודה לו ואם לאו פטור אף מדמי הקנקנים שהודה לו אלא דניחא להו לפרש כ"מ גם להירוץ שכתבו לעיל שמחייב ר"ג בדמי שעורים דליכא כ"מ הכא אם הזכיר בהודאתו קנקנים ועוד דניחא להו לפרש בכהאי גוונא שגם הנתבע לא הזכיר קנקנים כמו התובע וספיר איכא כ"מ ודו"ק : **ע"ב** בד"ה לימוד ערוך כו' כדקאמר מעיקרא טעמא דאין בלשון הזה לשון קנקנים הא יש כו' עכ"ל דליכא למימר דלרבנן נמי יש בלהל"ק ופטרי ליה משום דטענו חטין ושעורין והודה לו בשעורין דפטור כר' חייא ב"א דמשמע ליה למקשה דפליגי נמי בים בלהל"ק כמ"ש התוס' בסמוך מדלא נקט בפלוגתייהו בחטין ושעורין או שור ושה כו' וק"ל : בא"ד ומדקאמר נמי רבן גמליאל רואה אני דברי כו' ואי דוקא בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' כו' עכ"ל לכאורה נראה שזו הוכחה אחרת דבלאו הוכחה דלעיל שכתבו מדלא נקט פלוגתייהו בחטין ושעורין או בשור ושה כו' דמשמע דפליגי בים בלהל"ק יש להוכיח כן מדקאמר ר"ג רואה אני כו' ואי דוקא בחטין ושעורין כו' וקשה מאי הוכחה איכא הכא דאימא דקושטא הוא דפליגי בטענו חטין והודה לו בשעורין והא קאמר ספיר ר"ג רואה אני דברי כו' וי"ל דר"ל דגם אם נאמר במאי דנקט שמן ליכא הוכחה דפליגי בים בלהל"ק מיהא משמע דנקט כדי שמן דתבעו תרוייהו שמן וקנקנים דאל"כ לא ה"ל למינקט כה"ג אלא ה"ל למינקט שתבעו חטין והודה לו בשעורין והא קאמרי דאם כן מאי קאמר ר"ג רואה אני כו' בטענו כדי שמן דמשמע שמן וקנקנים דהא אפילו בטענו חטין לחוד והודה לו בשעורין מחייב ר"ג וק"ל : בא"ד ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט כו' עכ"ל דעד השתא ליכא הוכחה אלא דע"כ רבנן פטרי נמי בטענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן מדלא נקטי בהדיא אין בלהל"ק מיהו איכא למימר דאדמון מודה בזה דפטור ולא פליג אלא במודה מקצת קנקנים וכים בלהל"ק והא קאמרי ואדמון מחייב במודה בכל הקנקנים מדלא נקט כו' ולא מוקי לה במקצת כו' דלא משתמע מלתייהו דאין בלהל"ק אלא בכה"ג כו' דבמודה בכל הקנקנים בלאו הכי פטור לרבנן דטענו חטין ושעורין והודה לו באחד מהן פטור לרבנן ודו"ק :

דף מא בד"ה ומאן דתני כו' מיהו אור"ת דאזלינן בתר המיקל וכן משמע כו' עכ"ל הוא מגומגם לכאורה דוכן משמע קאי אדלעיל כמ"ש מהרש"ל ויש לייסב השיטור דבריהם כן הוא דלפוס ריהטא היה משמע כן בפ"ק דב"מ כו' אבל ר"ת (מחייב) [מקיים] סברתו דבכל ב' לשונות אזלינן בתר המיקל ודוחק דאיכא למימר דהתם כו' וק"ל : בד"ה ולמר בר רב אשי כו' ולומר השתבע לי את והפטר ואם יכול אין ראייה לרב האי כו' עכ"ל דהתם לכך יכול להפוך על התובע שבועה שאינו חייב בה מדינא כיון דאם התובע לא ירצה לישבע וליטול יכול להפך השבועה על הנתבע וליפטר מסה"כ בשבועה דאורייתא שהיא על הנתבע שאינו יכול להפוך על התובע שבועה שאינו חייב בה כיון שאינו יכול להפוך שוב השבועה על הנתבע דאם היה יכול להפוך שוב אותה השבועה על הנתבע א"כ אין כאן היפוך שבועה מעיקרא וק"ל : בד"ה וכי מה בין זה כו' וטעמא משום דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין ואמר אשתבע כו' עכ"ל ודוחק להו למימר דמיירי התם דוקא בפונס שטרו וק"ל : **ע"ב** בד"ה תיובתא דשמואל כו' מיהו רב פפא בסמוך ודאי לית ליה האי מנו כו' עכ"ל דמנגו גרוע הוה כמ"ב הרא"ש ולפום הך גירסא דגרסינן בדרב פפא דאם אמר פרעתיך בפני פלוני כו' דנאמן אבל לגרסת הרי"ף דאינו נאמן ליכא מגו כלל וק"ל : בא"ד משמע שצריך לברר שפרעו בעדים וקלא משמע כן בכל הסוגיא עכ"ל לפי זה לרב פפא נמי קשיא מתני' אלא דס"ל כר' יהודה ב"ב מיהו מה שכתבו דכן משמע בכל הסוגיא היינו בדרב אסי בב' הלשונות הא דקאמר דצריך לפורעו בעדים היינו דצריך לברר בעדים שפרעו דאל"כ מאי פליג שמואל עליה וכן הא דקאמר רב אסי דהמלוה חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים היינו דא"צ לברר שפרעו בעדים אבל בעי מיהת עדים שהלכו למדינת הים והיא מלתיה דרב אסי ספיר כר"י ב"ב למאי דפריך רב אחאי ממאי דלמא ברייתא בשעת תביעה קאמר דאי לא בעי עדים כלל קאמר רב אסי א"כ אי איירי ברייתא בשעת הביעה אתיא נמי דרב אסי דלא כמאן אבל רב פפא דקאמר צריך לפורעו בעדים היינו ע"כ דלא צריך לברר כדקאמר בדאם א"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דנאמן וכן הא דקאמר גבי המלוה חבירו בעדים א"צ לפורעו בעדים היינו ע"כ דא"צ עדים כלל ולגירסת הרי"ף דגרס בדרב פפא דאם א"ל פרעתיך בפני פלוני כו' דאינו נאמן מיהא דצריך לפורעו בעדים בדרב פפא נמי מהפרש ספיר דצריך לברר בעדים שפרעו כמו בדרב אסי ודו"ק : בד"ה כל האומר כו' ולהכי אביי גופיה אית ליה בפ"ק דב"ב דכל האומר כו' עכ"ל ליתא התם הכי מפורש אלא ממאי דס"ל לאביי ורבא התם דעביד איניש דפרע בגו זימניה ע"כ דמוקמי טעמא דמתני' דהכא הכי משום דכל האומר לא כו' אבל לר"ל התם מוקמי מתני' ספיר דא"ל פרעתיך בתוך זמני ולא אמרינן מה לי לשקר במקום חזקה : בא"ד וא"ת אמאי לא מתרלינן הכא דיבוריה כו' דהכא לא קאמר לא לויתי אלא להד"ם כו' עכ"ל מיהו אכתי קשה אמתניתין דהכא אין לך בידי דחייב למה נאמר דהיינו להד"ם כדאמרינן בפ"ק דב"ב אמאי לא מתרלינן דיבוריה אין לך בידי לפי שפרעתי לך וליכא למימר דלא קשיא להו הכא לתרץ דיבוריה אלא משום דאיכא עד המסייע ליה שאמר פרע ולהכי לא תקשי להו אמתני' דהכא דא"כ מאי קשיא להו מהך דפרק הכותב דליכא התם עד המסייע שפרע ודו"ק :

דף מב ע"ב בפרש"י בד"ה אלא בדרבה קמפלגי ולעולם בטוענו קטן כו' דהא איכא נתינת אים כו' עכ"ל וה"ה דפליגי נמי בגדול הבא בטענת אביו ורבנן פטרי ביה מה"ט דכבנו מעיד וכן פירש רש"י בהדיא בפרק ב' דכתובות ובפרק הניזקין והא דמוקי ליה פלוגתייהו בקטן משום דליכא דטענת עלמו משמע בקטן דבגדול לא מיקרי טענת עלמו מיהו ק"ק לפירושו דהא לא קשיא ליה להלמודא לעיל אלא והאמרת אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן והוי ליה לשנויי הכי כיון דמכח נתינת האב הוא בא מקרי ספיר טענת קטן טענה גם התוס' בפ"ב דכתובות ובפרק הניזקין הקשו לפירושו דעיקר האי תירולא חסר מן הספר ופרשו הם דלמאי דאוקמי פלוגתייהו דבדרבה קמפלגי נמי דוקא בגדול פליגי ע"ש : תוס' בד"ה על כל דבר כו' אבל קשה דאמאי אילטריך רעהו למעוטי הקדש מכפל כו' וי"ל דלמסקנא כו' ליכא אלא חד כלל ופרט כו' עכ"ל בקראי תרתי רעהו כתיבי בהנהו קראי והאה ודאי ל"ק להו למה לי תרתי רעהו בקראי דאילטריכו אלא דאתנא דברייתא קשיא להו ל"ל למנקט הך דרשא למעט הקדש מכפל מדכתיב רעהו כיון דכבר אימעיט הקדש משבועה והאה תרלו דלמסקנא דרים מרובה כו' וה"ה דאחד רעהו קסמיך וכן מה שהקשו וא"ת ומ"מ אמאי אלטריך רעהו למעוטי הקדש ת"ל מוגונב מבית האיש גו' אתנא דברייתא קא קשיא להו ל"ל למנקט מיעוטא דכפל מרעהו וק"ל :

דף מג בד"ה אלא אמר רבא כו' א"כ בעינן שיזכיר מדה בהודאתו כו' עכ"ל וק"ק לפי תירוץ זה דאכתי אמאי לא תני מתני' בכה"ג שזה אומר ביה מלא וזה אומר עד החלון ויש לייסב ודו"ק : בד"ה לאו לאתויי כו' ולמאי דמוקי לה במנורה של חוליות ניחא כו' והשתא ניחא נמי דמייתי בזה הכלל כו' עכ"ל אבל למסקנא דקאמר שאני (מר) [מנורה] הואיל ויכול לגוררה כו' במנורה גדולה וקטנה טעמא דפטורה נמי משום דמה שטענו לא הודה לו וכ"ה בפרש"י בדפוס לובלין דגדולה וקטנה ליכא למימר הואיל ויכול לגוררה דגדולה וקטנה בקומה משמע ואי עבד מגדולה קטנה הו לא חזיא למנורה אי לא הדר עבד מינה אחריתא וה"ל טענו בחטין והודה לו בשעורין כו' ע"ש ודו"ק : **ע"ב** בד"ה והשתא דאמר כו' וי"ל דברישא לאו אורחיה דלהמני' והא לא יכול לישבע כו' עכ"ל דבריהם מבוארים יותר בפ' המפקיד ע"ש : בד"ה אבל קתא כו' דמודה רב נחמן בחד נסכא או בתרי נסכי כו' עכ"ל נראה דר"ל ושמואל מודה בחדא נסכא אבל בתרתי נסכא ודאי דשמואל אינו מודה דלא עדיפי מהרתי קתא דלא לשמואל ומתני' בחדא נסכא משמע ופריך ספיר לשמואל ודו"ק : בד"ה מתני' בדפרים כו' וא"ת בפרק האומנין וכו' ונימא בדפרים מודה ר"א בדשמואל כו' עכ"ל ויש לדקדק אמאי לא תקשי להו הכי לגירסת הקונטרס אמאי לא מוקי ההוא מתני' דפ' האומנין דהמלוה על המשכון ש"ם אפילו כר"א ולימא ההיא מתני' בדלא פרים ומודה ביה ר"א דהוה כש"ם ולא פליגי אלא בדפרים דהשתא ליכא לתרולי כמ"ש התוס' לקמן דאי ס"ל לר"א כשמואל כיון דבלא פרים מפסיד כל החוב א"כ בדפרים כו' מ"מ כנגד המשכון יפסיד כו' דהכא אימא דקושטא דבלא פרים לא ס"ל לר"א כשמואל דמפסיד כל החוב אלא כנגד המשכון וכדקתני התם דהוי ש"ם בפרים פליג ר"א וסבר דאינו מפסיד כלום אף מה שכנגד המשכון דליכא למימר דמש"ה לא תקשי להו לפ"ה דלא פליגי אלא בדפרים ומתני' דפרק האומנין בדלא פרים משום דא"כ לא היה חולק ר' עקיבא אלא ע"כ דניחא להו להוס' הכא דספיר חולק ר"ע אפילו בדפרים לפ"ה ואינו מפסיד כנגד המשכון ואבדו מעותיו דקאמר ר"ע היינו כאבדו מעותיו דקתני בסיפא דהיינו נמי כנגד המשכון כמ"ש התוס' לקמן ומיהו התוס' [א] בפ' האומנין כתבו דקושטא הכי הוא לפ"ה דליכא לאוקמא פלוגתייהו בדפרים דא"כ לא היה חולק ר"ע וכבר כתבנו שם שדברים דחוקים הם דספיר איכא למימר להפסיד כנגד המשכון *ואבדו מעותיו דסיפא וכן ל"ל לרבי יצחק ולרב יוסף דפליגי נמי בדלא שוי וכנגד המשכון כמ"ש שם וכן מוכיחין דברי התוס' בשמעתין כמ"ש וצריך עיון :

דף מד בד"ה לא בדשוי וקמפלגי בדר"י תימה דלימא דבהא פליגי דמ"ס כיון דשוי כו' ולפר"ח דמוקי שמואל בדפרים ניחא כו' עכ"ל ר"ל דלימא דבהך סברא גופיה דשמואל פליגי ודוקא בכנגד המשכון אי תפים ליה בחובו שיפסיד כנגד המשכון אבל בחובו היתר על דמי המשכון כ"ע לית להו דשמואל ור' עקיבא נמי מודה ביה דלא יפסיד

חכמת שלמה

דף מ ע"א תוס' בד"ה הודה במקצת כו' כשטענו חטין והודה לו בשעורין נ"ב פי' דלא תימא דס"ל דאפי' טעמו בשני מינים והודה בא' הוי כמו טענו חטין והודה בשעורין דפטור וק"ל :

ע"ב גמ' הא קמ"ל לכי הודה כו' שתי מחטין והודה כו' כצ"ל :

דף מא ע"א רש"י בד"ה ונקטיה לכוכסיה נ"ל לנקטיה כו' לו טלית שעליו כו' אזול גרמא ומחייה לכוכס ואתר תמרי כו' באלו הן הגזלין כצ"ל : תוס' בד"ה מאן דתני כו' וכן משמע כו' נ"ב מוזר אקלת נראה דהשביע וק"ל [ועיין במהרש"א] : **ע"ב** תוס' בד"ה כל האומר כו' גבי לא נטמאתי דמתרלינן כו' כצ"ל :

דף מב ע"א גמ' ואתית ואיתיבת אמסחתא כו' איתרע שטרא התם כו' רב פפי אמר לא כו' כצ"ל : שם והאמרת אין נשבעין על טענת כו' נ"ב פי' מאחר שאין נשבעין לקטן על טענת עצמו אם לא שבא בטענת אביו א"כ טענתו כמאן דליתא דמי והוי כטענת עצמו והוי משיב אבידה ודו"ק : רש"י בד"ה ההוא לוה דאמר כולי פרעתיך הס"ד : **ע"ב** גמ' הכא דלא אמר בפני כו' כצ"ל : רש"י בד"ה אדם עושה כו' עשה רמייה עליו כו' כצ"ל : תוס' בד"ה על כל כו' חד כלל ופרט כו' נ"ב נאו דוקא כלל ופרט וכלל אלא כל הוא ריבוי וכל הני פרטי למעוטי אתו כדלקמן וק"ל : בא"ד מעל כל דבר פשע כו' נ"ב פי' דליכא למימר דתרוייהו דכי יתן וגו' הוא דאתו א"כ הני פרטי דעל כל דבר פשע נ"ל אלא מעל כל דבר פשע ילפינן ככל והני פרטי דכי יתן וגו' אתו למה כלים שנים כו' ודו"ק : בא"ד דקאמר שם אי ס"ד כו' כצ"ל וכ"ב פי' ולומר מה הפרט מפורש דבר שמטמא כו' אבל עופות טמאים לא א"כ נכתוב להני פרטי בקרא קמא ומדלא כתיב כן ש"מ דאינו כלל ופרט אלא כל ריבויי הוא ומרבה הכל והני פרטי חד למעוטי כו' :

דף מד ע"א תוס' בד"ה שומר כו' לאסמכתא בעלמא נקט קרא בדבריו וברייתא כו' כצ"ל : בא"ד וה"פ אי כו' נ"ב אין זה תולה בהאי ועוד י"ל דעכ"פ צריכים אנו לפרש כן דאל"כ נהי דרבה קבלה מ"מ מה היה דעתו של המקשה אי לאו שנפרש כן וכן איתא להדיא בתוס' דהכונס ועיין בהגהתי בפרק אלו מציאות [עיין במהרש"א] : סליק פרק שבועות הדיינין

תוס'

חובו יותר על המשכון דלא תפיס ליה בשביל חוב היתר על המשכון ומיהו ק"ק לי אתירוצם שכתבו דלפי' ר"ח דמוקי שמואל בדפרים ניחא כו' סברא הוא דבשוי בשתס לא תפיס כו' דאין זה מספיק דאכתי לימא לפי' ר"ח דלא פליגי בשתס אלא בדפרים פליגי בהך סברא גופיה דשמואל ודוקא כנגד המשכון אבל בחובו היתר על המשכון כ"ע לית להו דשמואל ור"ע נמי מודה ביה דלא יפסיד וק"ל: בד"ה שומר אבידה כו' ועי"ל דרבה לא קבלה כו' וה"פ אי דמגטרא כו' עכ"ל מה שכתב מהרש"ל בזה הכא ובפ' אלו מציאות אינן מבוררין לי אבל תבא על כוונת דברי התוס' בחידושינו בפ' אלו מציאות ע"ש: בא"ד ובדשמואל קמפלגי ור' עקיבא מודה דשו"ת כו' אבל כנגד החוב מפסיד מטעמא דשמואל אפילו לגירסת ר"ח אע"ג דלא פרים כו' עכ"ל דבריהם מגומגמים דמטעמא דשמואל מפסיד גם מה שהחוב יתר על המשכון ולפי' ר"ח נמי אף שבאמת פליגי נמי ע"כ בדלא פרים דלרבי עקיבא מפסיד מיהת כנגד המשכון ולר"א אינו מפסיד כלום כמ"ש התוס' לעיל דלא פרים כמפרש דמי לגבי מה שכנגד המשכון מ"מ לא הוו צריכי לכל זה אלא ה"ל לפרש בפשיטות וכר"ח דפליגי בדשמואל ובדפרים ולרבי עקיבא מפסיד אף מה שהחוב יתר על המשכון וכן הוא לשון התוספות בזה בפרק הכונס ובפרק אלו מציאות ויש ליישב דבריהם דהכא בדוחק ודו"ק: סליק פרק שבועת הדיינין

פרק כל הנשבעין

דף מה תוספות בד"ה קילה ודאי כו' וי"ל דשאני הכא דמודה במקצת לא היה יכול להעיז כו' עכ"ל כבר כתבנו בחידושינו בפ' המקבל לפי מה שכתבו התוספות שם דמפשטא משמע שלא פרע האחד שהודה ניחא דה"ל מודה מקצת אבל לפי התירוץ שכתבו התוס' שם דמלי איירי שפרע הא' שהודה קשה א"כ אי הוה איירי בשכרו שלא בעדים איכא מגו לכ"ע וליכא העזה ומתוך שמעתין נראה נמי דמלי איירי שפרע האחת שהודה כמו שדקדק הרא"ש לקמן בשמעתין דאפילו בפרע הא' דהוי כופר הכל קאמר שמואל דישבע בעל הבית כו' תדע שכן הוא מדפריך איני והא תני רבה בר שמואל קצץ המע"ה ואי לא כו' ובמה טעה התלמוד לפטור בעה"ב והלא מודה מקלת הוא אלא ודאי מלתא דשמואל והברייתא איירי בכופר הכל כו' עכ"ל ולפ"ז ודאי קשה אי איירי הברייתא בשכרו שלא בעדים איכא מגו לכ"ע ול"ע: ע"ב בד"ה אי הכי אפי' כו' לא משמע דקאי אהא אי הכי עכ"ל דלא נראה להו לחלק בין עבר זמנו בין לא עבר זמנו לטעמא דמשום כדי חייו כמ"ש הר"ן אבל לעיל גבי פירכת אי הכי אפי' קצץ נמי כו' ודאי דנראה להם לחלק בין חילוקין בתשלומין ובין חילוקין בקצילה לטעמא דמשום כדי חייו כמ"ש הר"ן אבל מהר"י אבן ל"ב הבין בדברי התוס' דר"ל דלא משמע דקאי אהא אי הכי משום דהוי קשיא להו למה הפסיק תלמודא בהנך קושיין וליתיב ליה בעדים וליתיב ליה מעיקרא כו' משמע דאי הכי לא קאי אהאי טעמא דכדי חייו כו' עכ"ל ועוד האריך וא"א לומר כן דא"כ תקשי להו נמי הכי לעיל גבי אי הכי אפילו קצץ כו' דהפסיק בהו נמי בכל הנהו קושיין וק"ל: בד"ה מתוך כו' וי"ל דהכא כיון דאין טוען שמא אלא ברי ואומר ודאי כו' עכ"ל אבל התם ההוא ודאי נמי דמת במלחמה דקאמר בדדמי הוא ודו"ק: בד"ה מתוך שיכול כו' לשמואל דאית ליה כי האי מגו דטוח לו לומר טפי נתתי לך כו' עכ"ל כבר כתבו לעיל דאין זה מגו טוב אבל משמע להו לפרש כן משום דנוח לו לומר טפי כו' כעין מגו דנאנסו דפריך מיניה וק"ל: בד"ה בעדים אין צריך כו' ועוד אור"י דלמאי דתקון רבנן שבועת היסת לא כו' עכ"ל ובתוס' בפ' ח"ה דחו תירוץ זה דהא אמתני' קאי התם ועדיין לא נתקנה שבועת היסת וק"ל: בד"ה בשטר צריך כו' אבל התם דאיירי בעסקא דפלגא מלוה כו' עכ"ל היינו במאי דפסק רבא הלכתא כדייני גולה דאיירי בעסקא אבל בהך דהמפקיד אצל חבירו בשטר כו' לא פסק רבא כרב חסדא וס"ל דאינו נאמן וק"ל:

דף מו בד"ה לא קצלתי כו' דאי פרע כבר ה"ל כופר הכל ובסמוך מוקמי לה כר"י כו' עכ"ל אבל הך ברייתא דרבה בר שמואל מלי איירי בפרע דאתיא כרבנן וכן דקדק הרא"ש דהשיא דרבה בר שמואל איירי בפרע דאל"כ במה טעה התלמוד לפטור בעה"ב משבועה דהא ה"ל מודה מקלת ע"ש ברא"ש אבל ק"ל דמ"מ מאי פריך מהך דרבה בר שמואל אמלתא דשמואל אימא דשמואל איירי בלא פרע כההיא ברייתא דר"י ולכך ישבע בעה"ב דה"ל מודה מקלת ויש ליישב: ע"ב בד"ה בקונטרס גרסינן כו' דהא גודרות אין להם חזקה אפי' זה אומר גנובים דדברים העשוים כו' עכ"ל הא ודאי דגודרות לאו מטעמא דעשוין להשאיל ולהשכיר הוא אבל טעמא אחרינא איכא בהו דדבר המהלך בדרכים יכול לומר מעלמו נכנס לרשותך כדמוכח בפ' ח"ה אלא דה"ק דהא בגודרות אפי' אם אומר גנובים הם שנגנבו מתוך ביתי נאמן בעה"ב ולא נימא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כיון דאית להו מגו לומר דמעלמו נכנס לרשותך ובהיתר בא לידך והיה נאמן ה"נ הכא נאמן בעה"ב לומר אפי' גנובים הם כיון דאית ליה מגו דבהיתר בא לידך דרך שאלה ושכירות כיון דדברים העשוים להשאיל ולהשכיר הם ולפי דבריהם אלו הא דמפלגי בין עשוין להשאיל ובין אין עשוין להשאיל קאי אפי' אמר גנובים דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר נאמן הבעה"ב אבל הרא"ש דחה דברים אלו שכתב וליתא להאי דיוקא דכיון דאמר גנובים אתרע ליה חזקתו של כלים שהן עשוין להשאיל כו' ע"ש גם התוס' שכתבו לקמן בד"ה וספרא דאגדתא כו' וליכא למימר התם טעמא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינא כו' ואינו נאמן במגו דשאלה ושכירות הוא סותר דברים אלו שכתבו התוס' הכא אלא דדבריהם דלקמן הם לרווחא דמלתא דגם ע"פ דעת הרא"ש דלא אחזוקי אנשי בגנבי במיגו דשאלה ושכירות מ"מ התם דלא קאמר שהוא גנבו כו' נאמן במיגו דשאלה ושכירות. ומהר"י אבן ל"ב תמה בסתירת דברי התוס' ואין כאן מקום התמיהה ודו"ק: בא"ד ור"ח עצמו פי' כפי' הקונטרס כו' מדשינה הכא לומר ובכולהו לא אמרן כו' עכ"ל גם בזה תמה מהר"י אבן לב דהיכי מלי ר"ח לפרושי כפי' הקונטרס לפי מאי דגרים ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל כו' עכ"ל והאריך בזה בדרכים רחוקים ודחוקים והנראה דאין מקום לתמיהתו דודאי אי גרסי' ולא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל כו' א"א לפרש כפי' הקונטרס אלא משום דאיכא דגרסי כגירסת פי' הקונטרס ולא אמרן אלא בדברים העשוים כו' והיה לבעל דין לחלוק דמתוך פי' ר"ת שפי' כפי' הקונטרס ע"כ נימא דטעות נפל בגי' ר"ח בלי חסרון ויתור אלא בהיפך דברים וצריך להיות כגירסת פי' הקונטרס ולזה הולרכו להוכיח לפי גירסתו מדשינה הכא לומר ובכולהו לא אמרן ע"כ לא איירי כשיטה דלעיל דקיימא אאינו נאמן וא"כ ע"כ דגירסת ר"ח אינו טעות סופר וצריך להיות הגירסא ולא אמרן אלא בדברים שאין עשוין כו' ובפי' ר"ת ור"ח שפי' כפי' הקונטרס הוא דחוק לקיים זהו הנראה לי ברור בדבריהם ודו"ק:

דף מז בד"ה הלכתא כו' והא דאמרי' בסמוך עבד רב נחמן כו' זה היה אח"כ כו' עכ"ל וכן נ"ל בהא דקאמר לעיל מיניה היכי תנן א"ל לא ידענא הא דאמר בלישנא קמא אמר רב נחמן ר"י אומר יחלוקו זה היה אח"כ אלא דנקטו מלתייהו אהלכתא מאי משום קושיא ואהא דפריך מינה לקמן אם איתא כו' ועי"ל דבכמה דוכתין מלינו דאמוראי פליגי בדברי אמורא רבם אבל מעשה רב ובודאי דליכא דפליג אהא דעבד רב נחמן עובדא יחלוקו ודו"ק: בד"ה מתוך כו' מפסיד התובע חלי אע"ג דלא רמיא עליה אלא שבועה דרבנן וטעמא משום דקנסינן ליה כו' עכ"ל תירוץ זה כתבו נ"כ בפ' ח"ה אך מה שהוסיפו הכא לעיל לומר בתירוצם לרב נחמן ולר' אבא דכ"ש דהל"ל כשהתובע מחויב שבועה דמפסיד אלא משום כו' ולהכי ביתומים מן היתומים ומת לוה כו' כל זה מילי דכדי וסברא דלא צריכא להו הכא דסגיא להו למימר כמ"ש לעיל דל"ש מחויב התובע שבועה ול"ש מחויב הנתבע שבועה ואין יכול לישבע אותו שחייב שבועה משלם הנתבע אלא דבחשודין יחלוקו והתובע מפסיד החלי משום קנסא וכן מוכיחין דברי התוספות דבפ' ח"ה אבל זאת הסברא שכתבו הכא דלרב נחמן ור' אבא נמ כשהתובע מחויב שבועה דמפסיד היא סברא דצריכא לפי התירוץ שכתבו התוס' בפ' השואל כששניהן חשודין לאו משום קנסא מפסיד התובע החלי אלא כיון דהתובע נמי מחויב שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד החלי וכמ"ש מהרש"ל דאיתא כן בהג"ה בתוספות כאן ומה שדחה בהג"ה זו תירוץ זה דא"כ ביתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ור' אבא כרב ושמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע יפסידו כו' עכ"ל וכן הקשו התוספות בפ' ח"ה אהאי תירולא שכתבו התוספות בפ' השואל אבל התוספות שם בפ' השואל כתבו ליישב זה דבשבועה דרבנן אינו מפסיד המחויב לישבע ואינו יכול אלא בששניהם חשודים אע"ג דכשנגדו אינו מחויב אלא שבועה דרבנן אפי' הכי מפסידו והיינו משום שהשבועה בא מחמת הנתבע שהיה חייב שבועה דאורייתא לכן השיבה גם בתובע מדאורייתא כו' עכ"ל ועוד האריכו שם התוס' לדחות תירוץ זה מלדדים אחרים ואיך שיהיה הנה התוס' דהכא שתרצו בזה בשניהם חשודין דיחלוקו משום קנסא ובדברי התוס' דפ' ח"ה לא הוי צריכי לסברא זו שכתבו לרב נחמן ולרבי אבא דבמחויב התובע שבועה ואינו יכול לישבע דמפסיד ויש שהיו רוצים לייסב דברי התוס' דהכא שהולרכו לסברא זו במה שהקשו דבח"ה משמע דהלכה כר' אבא כו' ולקמן מסיק דעבד כרב ושמואל עבד משמע דמלתא דרב ושמואל עיקר כמו רבי אבא ולזה כתבו דכ"ש דהוי ליה נמימר כשהתובע מחויב שבועה מפסיד ולכך ביתומים מן היתומים דעבד כרב ושמואל עבד ומפסידין אבל אין לדברים אלו עיקר דהא לא מיתרלא כיון דקי"ל כר' אבא דאין יכול לישבע נמי משלם היה להם לבני לוי לפרוע החלי ולא היה להם לבני מלוה להפסיד הכל כמו שהקשו התוס' לקמן ועוד דאכתי הא לא מיתרלא דפוגם שטרו נמי אמאי לא מפסידין בני המלוה אלא ע"כ דאית לן למימר דפוגם שטרו קי"ל כרב נחמן ור' אבא כיון דלא הויא אלא שבועה דרבנן נוטלין ולא מפסידין וביתומים מן היתומים דוקא אע"ג דלא הויא נמי אלא שבועה דרבנן מפסידין דאיכא בהו שום טעם כמ"ש התוספות בפ' השואל דבקל אמרו ביתומים שלא להוליא מהם וכה"ג כתב הרא"ש והשתא לא קשיא הלכתא אהלכתא דבכ"מ הלכה כרב נחמן ור' אבא חוץ מיתומים מן היתומים דמטעם זה אמרו דעבד כרב ושמואל עבד ומעיקרא לא הוה קשיא להו אלא משום דהיה משמע להו דעבד כרב ושמואל בכל מילי והוה עיקר כמו ר' אבא וזה שדקדקו בתירולם לומר וביתומים מן היתומים דוקא דעבד כרב ושמואל כו' אבל הנכון בדברי התוס' שלא הולרכו לסברא זו בתירולם דהוי סגי להו בתירולם דבשניהם חשודין יחלוקו משום קנסא כמ"ש התוס' פרק ח"ה אלא שר"ת בספר הישר פי' כן מכח סברא דודאי כ"ש הוא אם משום שבועה דאינו יכול לישבע משלם ומוליאין ממנו ממון כ"ש דאית לן למימר דמפסיד מטעם זה להחזיק ממון ביד מי שהוא דסברא גרועה היא דכל מי שאינו יכול לישבע בין התובע ובין הנתבע שישלם הנתבע דהא הנתבע משלם לר' אבא כשאינו יכול לישבע כ"ש שהתובע יפסיד כשאינו יכול לישבע ודו"ק: ע"ב בא"ד אבל ק"ק דמנא ליה לתלמודא בסמוך דרב ושמואל לית להו דר' אבא בנסכא כו' לא ידענא כו' עכ"ל ר"ל דאימא דכמו דרב ושמואל ס"ל דאינו יכול לישבע מפסיד אף בשבועה דרבנן אימא דמודו נמי בנסכא והא ידענא דאינו יכול לישבע משלם אבל הא לא קשיא להו דמנ"ל לתלמודא דרבי אבא לית ליה דרב ושמואל ביתומים מן היתומים אימא דמודה רבי אבא דאף בשבועה דרבנן אם אינו יכול לישבע מפסיד די"ל דהא רבי אלעזר לקמן דס"ל כרבי אבא אמר בהדיא יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין וע"כ היינו משום דרבי אבא לא קאמר אלא בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן אפי' מפסיד לא אמרינן לרבי אבא ועוד כתבו בזה בפ' ח"ה ע"ש:

ח"א דף מז ע"ב חלה על שניהם כו' עיין בפרש"י לעיל ובתוס' דהכא: אזהרה לעוקב אחר כו' עיין פרש"י ובערוך פי' מי שמרדף והולך על עקביו ומזמן לחבירו ניאוף עוד פי' מלשון מרמה ויעקבני זה פעמים כו' ע"ש ובמכילתא אמרו כתוב אחד אומר לא תחמוד וכתוב אחד אומר לא תתאוה כיצד כו' ה"ד אזהרה לעוקב אחר המנאף ע"ש ואפשר דהכא דרים לה מלא תנאף מדלא כתיב לא תשכב אשת רעך וגו' כדכתיב גבי עונש ואיש אשר ישכב את אשת רעהו וגו' וכה"ג דרים מינה פ' כל היד לא תנאף ביד ודו"ק: ותרגנו באהליכם כו' באהלו של מקום כו' היינו אהל ומשכן שעשו למכון שכינה שם דאי באהליכם ממש הא כתיב וילונו וגו' ויפול משה ואהרן על פניהם לפני כל עדת ישראל וגו' דמשמע שלא היו בשעת התלונה בביתם אלא במחנה כנגד המשכן כמפורש וכבוד ה' נראה באהל וגו' ודו"ק: עד שנסר הגדול נסר פרת וכו' קרב לגבי דשינא וכו' והתוס' פ' מעשר בהמה הקשו אדשכא דמשמע שהוא קטן מג' נהרות כפרש"י והתם אמרינן דג' נהרות למטה מפרת והוא פרת דמעיקרא ולולי פרש"י נראה דה"נ הכא ס"ל דפרת גדול מכולם הוא מדקורהו הכא גדול ולא קורהו גדול בפ' בראשית שהוזכרו שם הד' נהרות וקאמר משום דהכא לגבי א"י הוזכר לכך קורהו גדול ע"ש קרב לגבי כו' וק"ל:

סליק פרק כל הנשבעין וסליקא לה מסכתא שבועות

חכמת

כל הנשבעין פרק שביעי

ע"ב תוס' בד"ה התקבלתי מכן כו' סוף הדיבור יותר פחות משלים פרוטה נ"ב פי' כי המעה הוא ל"ב פרוטות ופונדיון שהוא חלי מעה הוא ט"ז פרוטות נמצא שמ"ח שלישיות של פרוטה הוא פונדיון מכוון וק"ל:

דף מה ע"א רש"י בד"ה כל שהפירות כו' ארישא פליג כדקתני כו' כצ"ל: ע"ב גמ' איכא דאמרי מישהא הוה שהי ליה ושתיק וא"ד מישתא כו' כצ"ל ונ"ב עיין לעיל בדף מ': תוס' בד"ה כי מטי כו' ואין נותן לב כו' נ"ב וממילא נמי כשכפר קודם שפסקו עליו שבועה וק"ל:

דף מו ע"א גמ' אחמירו קא מחמיר נ"ב פי' ואם רבנן דמקילים בשכיר מודו בקצילה משום דמדכיר דכירי כל שכן ר"י דמחמיר ודו"ק: תוס' בד"ה בטוענו כלים כו' דר' חייא כרבנן דר"ג דפטרי טענו חטים כו' כצ"ל ונ"ב פי' דפריך התם לר' חייא מכי הוא זה דחד אתא למודה מקצת וחד אתא

שלמה

דעל הודאת פיו אתה מחייבו ולא על הודאת עדים ומשני ר' חייא דחד אתא למודה מקצת ואידך אתא דוקא למודה ממין הטענה ולמעוטי טענו חטין והודה בשעורין וק"ל: ע"ב תוס' בד"ה בטוענו כלים כו' ואיכא למיפרך מה להנך השוה כו' נ"ב פי' דר' חייא יליף מהודאת פיו ומעד א' דמהודאת פיו לחוד ליכא למילף משום דאיכא למיפרך מה לפיו שכן מחייבו אשם כו' ואעד א' איכא למיפרך נמי כו' עד דאתי במה הצד כו': בד"ה בקונטרס גרסינן לא אמרן כו' כצ"ל:

דף מז ע"ב תוס' בד"ה מתוך כו' כדאשכחן דסבר ר' אבא בעלמא כו' נ"ב סג"ה ועוד י"ל דטעמא דרב נחמן בששניהם חשודים משום כיון דמחויב התובע נמי שבועה מדרבנן ואין יכול לישבע מפסיד החלי וזה התי' אין נראה דא"כ ביתומים מן היתומים נמי יסבור רב נחמן ור' אבא כשמואל מתוך שאין יכולין בני המלוה לישבע יפסידו ובכולי שמעתין משמע דפליגי ואם בני הלוה נמי חשיבי דאין יכולים לישבע מ"מ לא יפסידו כי אם החלי ואמאי לר' אלעזר נשבעין ונוטלין הכל ומשמע דר"א הוי כרבי אבא ורב נחמן ע"כ סג"ה:

דף מח הוד"ה נשבע ב"ה כו' וי"ל דמיירי כגון שלא נתן לו עתה כלום ואומר כבר נתתיו לך קודם כו' עכ"ל ר"ל דאף זו מתקנת חכמים היא בלא שבועת היסת כיון שאומר שכבר נתן לו מקודם שנתן הפירות ואין דרך לתת קודם רמו רבנן שבועה עליה ורבי יהודה פליג משום דאפשר דנתן קודם ולא נתקנה בזה שבועה וק"ל : **בא"ד** וכן בנתן לו דינר בסיפא אמר ר' יהודה שצריך ליתן לו הפירות דדרכו כו' עכ"ל ור' יהודה דקאמר כל מי שהפירות בידו ידו על העליונה ודאי דלא קאי אסיפא דעדיין הפירות אינן בידו וצריך ליתן לו אלא ארישא קאי שפיר אלא דמה"ט נוסיה דפליג ברישא משום דחנוני מקבל דינר קודם שנותן הפירות שמעינן דפליג נמי בסיפא שהדינר מונח בחנות ולא נטלו החנוני עדיין שצריך ליתן לו הפירות דאילו כבר נתן לו הפירות לא היה הדינר עדיין מונח בחנות ודו"ק : **ע"ב** בד"ה אם אמר כו' דשמא להשביע את בניו אמר כן כו' עכ"ל ר"ל שאמר כן בפני עדים שאינו פרוע כדי לאחשבינהו את בניו בפני הבריות ושמא כנגדה אמר האמת שהוא פרוע ולכך צריכין ליסבע שלא פקדנו כו' וק"ל :

דף מט תוס' בד"ה לכל מגלגלין כו' פי' ריצב"א דקאמר כו' ואין נראה דשבועת כו' אלא אור"י דוקא נקט כו' עכ"ל כצ"ל וכ"ה במרדכי ודו"ק :

ארבעה שומרין פרק שמיני

תוספות בד"ה והעדים וכו' ואר"י הא דלא תנא טבח ומכר משלם ד' וה' כו' עכ"ל אע"ג הא דלא תני בהך מתני' דהכא טבח ומכר משלם ד' וה' משני לה התם הב"ע כגון שאכלו נבילה מ"מ לא ליסתמיך בשום דוכתא דלא למיתני בכה"ג ולמתני בטוען טענת גנב מכר או טבח שחיטה ראויה דחייב ד' וה' והא תירץ הא דלא תנא כו' משום דבקרא לא כתיב כו' ודו"ק : **בד"ה** ראה עדים כו' לשמואל כו' צריך לאוקמא מתני' כו' וכה"ג משני כו' עכ"ל הלשון מגומגם דכל זה תלמוד ערוך הוא התם מהך מתני' הקושיא והתירוץ ודו"ק :

סליק פרק ארבעה שומרין וסליקא לה מסכת שבועות בסיעתא דשמיא

חכמת שלמה

דף מח ע"א גמ' לדבריו דר' אמי קאמר כו' כצ"ל : **תוס'** בד"ה נשבע בעל הבית כו' לא נטלן חנווני כו' כצ"ל . ונ"ב כל אלו דבורים שייכים למתני' עד ד"ה דמורו היתירא כו' : **ע"ב** רש"י בד"ה והא"ב אילו כר' בשבועה ומדקתני כו' כצ"ל : **בד"ה** הא שאר כו' שאין הודאה אלו כו' כצ"ל : **דף מט ע"ב** גמ' חייב זה שכלל כו'. נ"ע הני כללי דמתניתין' למאי אתו לרבויי ודו"ק : **סליק**

הגהות והדרושים על מסכת שבועות ומכות

מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים .

דף טו ע"ב תד"ה אמטו כו' לפי שיש דבר אצלה . נ"ב עי' תוס' פסחים פ"ה ב' שכ' דקרי לה פנימי לפי שהיתה בין ב"ה ובין החומה אי נמי דמקרבא לחומת העזרה קאמר עכ"ל :

דף לא ע"ב גמ' ומה מפי אחרים חייב מפי עצמו לא כ"ש . נ"ב בכה"ג מזהירין מן הדין דע"ז אתי לגלויי דקרא איירי בכל ענין . ר"ש מקינון חלק לשון לימודים שער ג' אות קנ"ד ועיין במלא הרועים ערך מזהירין :

דף לט ע"א תד"ה אם כו' אמרי' מיהדר קא הדר ביה כו' . נ"ב ויש ליישב דהא דאין יכול לחזור הכא משום דהוה כאילו הודה שחייב כיון שלא רצה לישבע ובפרט שחבירו טוען ברי וחזינן דהוא לא רצה לישבע ש"מ דחבירו קושטא קאמר שטוען ברי אבל התם אין הבעלים טוענים ברי להכחיש השומר שהרי הבעלים אין יודעים כלל ובפרט לדעת הש"ך בסי' ע"ב ס"ק קט"ז דשבועת השומרים אינו כ"א כשהבעלים טוענים שמא א"כ מסתבר יותר לאמת טענתו שטוען ברי ואין הבעלים מכחישין ועוד דהכא כיון שאמר איני נשבע הוה כהודה לטענות התובע וכמ"ש הרשב"ם בב"ב דקכ"ח משא"כ התם .

בהרא"ש פ"ד סימן כג אלא לידע פירושו כו'. נ"ב והרשב"א והריטב"א [והר"ן פי'] לענין שאם השביע העד בהן חייב [והרא"ש] אפשר דס"ל דאינו חייב כיון דאיכא מידי דמיקרי שלמה וכמש"ל בצבאות וכמו בשמים ובארץ : **סליק**

מסכת מכות

דף ז ע"ב גמ' ולטעמיך כל שבדרך ירידתו לאתויי מאי כו' . נ"ב וק' הא י"ל דבדרך ירידתו אתי לרבויי ירידה שהיא לצורך עליה ודוחק לומר כיון דא"ל כבר הגעת בירידה שהיא צורך עליה א"כ ע"כ מדאקשינן ליה ממשנה ז"ל דמשנתנו פליגי אברייתא וס"ל אף בירידה שהיא צורך עליה פטור דז"א דודאי טעמא דר"א דאקשי ליה ממשנה משום דס"ל דלא דמי לירידה שהיא צורך [עליה] דהתם באמת ירידה היא מה לט בזה שהיא לצורך עלי' משא"כ כאן אם נאמר דבתר דידיה אזלינן הוא עליה גמורה ולצורך עליה ובאמת תימה לי על ר"י איך מדמה זו לירידה שהיא צורך עליה וצ"ל דר"י מיפשט פשיטא ליה דבתר [השאר נמחק וכצ"ל „שליבה אזלינן ומשו"ה א"ל כבר הגעת כו'" ועי' ריטב"א שכתב דמ"ש ולטעמיך כו' ר"ל בהאי עניינא דשליבה ימשמע לן דהני תרי כללי בחד סגנונא אית לן לאוקמינהו כו' ע"ש] : **תוס'** ד"ה פשיטא כו' דאיכא מבלי דעת יתירה . נ"ב ודקאמר בבלי דעת פרט למתכוין ,פריך מתכוין פשיטא לישני דהיינו בלא אתרו ביה ובאמת נפקא ליה מבלי דעת ואי משום דאיכא עוד בבלי דעת הו"ל לאקשויי באמת בבלי דעת אחריני למאי אתא אבל קו' זו שהקשה ל"ק די"ל דבאמת לבתר דאסיק בשגגה אתי לארויי פרט לאומר מותר דע"כ מיירי דלא התרו ביה דאל"כ כבר התרו בו שיתחייב מיתה ונודע שאסור א"כ לא איצטריך תו לרבויי מזיד ולא אתרו ביה גרידא דהשתא התם דאיכא תרתי דלא אתרו ביה ואומר מותר לא חשיב שוגג כ"ש לא אתרו גרידא *) ותי' התוס' עוד י"ל דהא נמי פשיטא דע"כ קרא בלא מתכוין איירי מדכתיב והוא לא שונא ק' דא"כ היכי משני באומר מותר והא זה נמי אימעוט מוהוא לא שונא דעל כרחך עשה הדבר מחמת שנאה ובמתניתין דדוחק לומר דאינו עשה כלל מחמת שנאה דאטו בשופטני עסקינן דהורג נפש אדם מבלי שנאה ומיהו קשה לי על דבריהם דהו"ל ליישב פשיטא מדתני לקמן בלא איבה פרט לשונא דעושה במזיד ואף דלא אתרו ביה ש"מ דמזיד ולא אתרו ביה פטור מגלות :

דף ט ע"א גמ' א"ל רבא ולאו ק"ו הוא כו' דישראל פטור אידו נהרג. נ"ב וא"ל דא"כ לימא רבא איפכא דדרך ירידה נהרג ודרך עליה גולה וי"ל דהא רמינן לעיל קראי אהדדי דכתיב ולגר ולתושב וא"א לאוקמי האי קרא בדרך עליה דהא דומיא דישראל כתיבי דרך ירידה ע"כ דגר ותושב ג"כ דרך ירידה מתחייב : **תוס'** ד"ה אלמא כו' אינו מדקדק . נ"ב עי' מהר"ם דגרים אינו דלא כרש"א וצ"ל דגם מלת אלא בסמוך אינו מוחקן : **תוס'** סד"ה דרך . בחדא מילתא . נ"ב צ"ע דא"כ אף בלא הך י"ל דומיא דעובד כוכבים דנהרג בעד א' ובדיין א' : **ע"ב** תד"ה בגלעד כו' מזומן לפונדק א'. נ"ב עי' ברמב"ן על התורה דפי' היה מזומן לפונדק היינו הקב"ה מזמן אותן שהרגו שוגג אף ממקומות אחרים ובאין לאותן שהרגו כאן בגלעד מזיד כדי להרוג אותן :

דף י ע"א רש"י ד"ה וערי מבצר כרכים . נ"ב עי' במל"מ פ"א מהל' רוצח דין ח' : **ע"ב** גמ' וזה שהרג בשוגג יורד בסולם ונפל עליו כו' . נ"ב הו"ל למימר והפיל חרב על צוארו בשוגג דמיתת רוצח בסייף ודין ד' מיתות לא בטלו :

דף יב ע"א גמ' יטול מיד ת"ל עד עמדו כו'. נ"ב פי' שיתרו בו שאם יצא מכאן יאילך במזיד אזי יהיה רשות ביד גואל הדם להרגו כ"כ הריטב"א : **ע"ב** מכאן אמרו בן לוי שהרג כו'. נ"ב עי' פירש"י בזבחים דף ק"ו ועמ"ש בתוס' :

דף יג ע"ב השתא דאתית להכי כולהו נמי דומיא דלאו דחסימה . נ"ב פי' למעוטי לאו שאין בו מעשה וניתק לעשה דקיל מלאו דחסימה אבל חייבי מיתות ב"ד וכריתות דחמירי לא אימעוט מהא וכמ"ש לקמן ט"ז א' משום דכתב ביה עשה יתירא מיגרע גרע בתמיה ע"ש : **תוס'** סד"ה רבי יצחק. ולאו הניתק לעשה. נ"ב לפמ"ש רש"י בתמורה ד' ב' בהא דמשני שאני כהנים הואיל וריבה בהן מצות יתירות דבהו לקי אלאו הניתק לעשה עי"ש א"כ ל"ק מלאו הניתק לעשה דאיצטריך ללקות לכהן ומיהו בל"ז ק' דהא איצטריך היכא דביטל העשה דלוקה לר"י ולר"ל בלא קיימו [אך מ"מ קשה בלאוי הנל"ע היכא דלא משכחת ע"ל דף טו] שוב מצאתי בנ"ץ כלל כ"א וכלל כ"ג שהרגיש בזה :

דף טו ע"א גמ' וליגמר ממוציא שם רע כו' . נ"ב תימה דמה ענינו למוציא ש"ר דהתם כבר היא אשתו רק שא"י לגרשה אבל מהיכי תיתי למילף מינה דיהא מוכרח לישא אותה באונס :

דף טז ע"א תד"ה אי . וא"ת כו' . נ"ב ק' דהו"ל לאוקמי במזיד ולא אתרו ביה ותו לא שייך תירוצם . וע"ק לוקמא באומר מותר ובזה לא שייך תירוצם דמ"מ כוון להורגו וע"ק לוקמא כגון שהיה טריפה או שהיה הוא טריפה דבכה"ג פטור ממיתה עוד מצי לוקמא בעדות מיוחדת דלא קטלינן [ונראה דגם למלקות פסול עדות מיוחדת וא"ש] :

דף כא ע"ב רש"י סד"ה וכהן . וחד משום נזיר כו' . נ"ב עי' בשעה"מ פי"ד מהמ"א מ"ש בזה : **סליק**

*) יש בזה כמה גמגומים וק"ל

הגהות והדרושים למסכת שבועות ומכות מאת הגאון המובהק נודע ביהודה כו' מרנא יעקב עמדין זצ"ל.

דף ג ע"א תוס' ד"ה גבי כו' סגי . נ"ב והשתא פי' ודמיין להדדי . ר"ל ועוד דדמיין דאו כא או הא סגי . א"כ בדמיין להדדי נמי סגי . להכי קשיא [לכו להתוס'] השתא גבי מראות [נגעים] לתני כולהו דדמיין אע"ג דלא כתיבן הדדי :

דף ה. ע"א גמ' הטל פרע ביניהם ודונם . נ"ב אין לו תכר במשקל והיה ראוי ודנם בשקל ועשה ותנם. עם שאינם מגזרה אחת כנחים :

דף ו ע"ב תוס' סד"ה גלימא . פי' שם לפי כו'. נ"ב ודאי פירושא דהכא עיקר שהוא מעידו :

דף יג ע"א תוס' ד"ה לא . דלא אשכחן כו' . נ"ב ולי נראה כדרש"י דאתי מזכור את יום השבת לקדשו את מרבי יום הכפורים דאקרי נמי שבת שבתון (ואפי' י"ע בכלל מצות קדוש היום) ודרשה דאזכרהו על היין [פסחים דף ק"ו ע"א ועי' תוס' שם וש"מ] אסמכתא להיכא דאפשר והיכא דליכא יין ואיכא פת מקדש עליו . והיכא דליכא לא הא ולא הא מיהא חיובא דקדוש לקרותו מקרא קדש ודאי במקומו עומד . וצריך לקיימו בתפלה ואע"ג דתפלה גופה דרבנן . לא היא . אלא נוסחי סברכות ומניין מדרבנן אבל עיקר תפלה דאורייתא כדילפינן [ברים תענית וכספרי] מולעבדו בכל לבבכם :

דף טו ע"ב תוס' ד"ה אמטו . וקשיא א"כ פנימית אמאי נאכלת כו' ובפרק כו'. נ"ב לק"מ לפי המסקנא [בפסחים דף פ"ו ע"א] דשורא וגבר שורא עלא"ם פ"ב דמדות ומ"ש שפודים בפ"א תוך לחומה . היינו תוך לחומה נמוכה . ודברי תוס' תמוהים שהשיגו על רש"י בתגם ובדו פירוש זר וגלאתו מאד לפרש פנימה דלהדי חומה לפי דרכם וכן נדחקו בההיא דכילד צולין . ולמסקנא דהתם ודאי פירש"י דהכא א"ש בלי דוחק והוא האמת הנגמר . וע"ע באם לבינה :

דף יח ע"ב גמ' כל המקדש כו' הויין לו בנים זכרים . נ"ב כלומר בטוח הוא שלא ימות בלא בנים זכרים . כך נ"ל מפני טעמים וק"ל :

דף כא ע"ב „רב ושמואל" ור"י דאמרי תרווייהו . נ"ב בתר תניב להו [לרב ושמואל] . ויותר נראה דתיבת תרווייהו ט"ס היא לפום ריהטא אתיא ליה. וכ"ה לקמן (כ"ב ב') [כ"ג ב' וביומא] בלי תרווייהו :

דף כב ע"ב תוס' סד"ה תא . כלשונם הוו קרו לאכילה טעימה . נ"ב הכי מוכח סוגיא בכמה דוכתי דוק ותשכח . ואיתא נמי לעיל בעמוד הפעבר ועי' מו"ק (סקס"ז):

דף כט ע"א רש"י ד"ה שקולה . גמטריא שלה כו' . נ"ב יש אם למקרא [אף דכתיב גילת חסר יו"ד השני וכ"כ הרא"מ ס"פ שלח] : **תוס'** סד"ה כשהשביע כו' . נ"ב אמנם הדבר ברור וידוע שהראשונים שעבדו עבודת כוכבים לא כפרו בה' . אלא עשו ע"ז לאמצעי ומליץ טוב בינם ובין ה' . שהוא יתברך אלהים גבוה מאד נעלה מכ"א ביעבדוהו מבלי אמצעי (עמ"ש בפירוש פרשה ראשונה דהלל בס"ד) וכשנראה מעובדי העגל שלא בקשו רק מנהיג מקביל . כמובן ומבואר בכתוב כוונתם . באמרם עשה לנו אלהים וגו' כי זה משה האיש . וכל הענין מוכיח כן . וכן בפסל מיכה מפורש שלא כחשו בה' כלל ולא עשהו מיכה אלא להורדת רוחניות והשפעה על ידו ואפילו באחאב שהתמכר לעשות הרע . מצינו שעכ"ז היה מחזיק בתורה כמ"ש רז"ל . וגם אפי' בא"ה עובדי כוכבים אמרו [בסוף מנחות] על הפסוק ובכ"מ מוקטר לשמי . דקרו ליה אלהא דאלהיא :

דף לה ע"א גמ' אמר רב יהודה ה"ק כו' א"ל אביי. נ"ב כ"ל תיבת אביי [או מלת „ליה" וכ"ה סגור בפנים בכ"י] ט"ס כי כמו שרבא לא ראה רב יהודה [כמ"ש בקדושין ע"ב:] . גם אביי לא ראהו . כדמשמע פשט"א [ברכות דף מ"ח ע"א וע"ש בהגהותיו . ולגירסת בה"ג ותר"י שם ניחא הכל] : **שם אלהיכם** . נ"ב פשוט דה"ה אלהינו (עי' „שאילת יעב"ץ" קנג) וכן אלהיהם כדאיתא לקמן דהכנוי בלבד נמחק לת"ק.ולאחרים דהלכתא כוותייהו גם הכנוי אינו נמחק . ונראה שהסופר השמיטם כאן אגב שטפיה : **תוס'** ד"ה באלף . שאינו מתכוין לשם . נ"ב אלא להשביע בו . דכתיב ובשמו תשבע: **ע"ב** גמ' דקטלא חד משיחא כו'. נ"ב שהיתו של אלף מלבר. מדאמר בוא"ו ומאתים משמע הכי : **שם כל מלכיא** . נ"ב הלשון אינו מדויק צריכא למימר ואף מלכיא דמלך מלכיא אינו קדוש אלא מלך בלבד הוא הקדוש . ועי' במ"ב לשנה ב' דאוצר הטוב ובמו"ק דף י"ד :

דף לו ע"ב במשנה גרידתא . נמחק [וכן ליתא בירושלמי וברי"ף ואינו לשון המשנה כי אם לשון גמרא . וברש"י נ"ל הנקודם קודם מלת גרידתא וכמו במשנה דלעיל דף ל' אף דלא קתני גרידתא מ"מ פירושו כן] :

דף לז ע"א גמ' מדקאמר ליה . מלת ליה נמחק [וכן ליתא בדפו"י וברש"י]: **ע"ב** תנינא „ליה" והכי תנינא „ליה" . נ"ל לה :

דף מב ע"א דכמה דנפישי בקיעי . נ"ב מאן דגרס בעי"ן לא משתבש ונ"ל בפ"א [פקיעי] . ומד"ג בבי"ת נ"ל באל"ף :

דף מז ע"א תוס' ד"ה הוה. מצינו בפ' חבית שקרא רב לרבותינו כו' . נ"ב אגב שטפא אתיא ליה לבתו"ס . סתם ליפנא דתלמודא הוא . ולאו רב הוא דקרי להו רבותינו [אבל נדקו דברי התוס' דע"כ נ"ל התם דקאמר הש"ס דרב גופיה אמר ומשום כבוד רבותינו כו' לכן מפרש הגמ' ומנו ר"כ ור"א . ואם איתא דרב גופי' לא אמר מידי אלא כ"ז מדברי הגמ' לא שייך האי ליפנא ומשום כבוד רבותינו כו' ומנו כו' . ועי' בהגר"א יו"ד סי' רמ"ב ס"ק ל"ג] :

הרא"ש פ"ג ס"ס י ס"ה דהמ"ל אחר שנתן כו' . נ"ב אין זה מוכרח עי' שאילת יעב"ץ סס"ג: סי' טו אין חייב לאכול את השאר דעל כו' . נ"ב ונראה די"ל לאכול הנשאר . דילמא ה"ק שאוכלנה כולה ולא אשאיר ממנה מאומה :

פרק ו סימן ג הגה"ה ד"ה שלא יעריס . כך יעזור לי דיאו . נ"ב הוא שם בלעז : **סליק**

מסכת מכות

דף ב ע"ב גמ' ואין משלמין את הכופר קסברי · נ"ב רבנן :

דף ד ע"א שנפל „לתוכן" קורטוב יין „ומראיהן" כצ"ל וכן בפעם השני [וכ"ה בחולין ובמתניתין. דמקוואות] : **שם** תניא נמי הכי כו' חייסינן לשלשה לוגין כו'.נ"ע ונראה דט"ס הוא סירכה דלעיל נקט ואתא [ועי' מהר"ס . ולפמ"ש הריטב"א במימרא דרב לפי גי' התוס' טכל נגרוס גם בברייתא כן אלא מלת שאובין ל"ג]: **תוס'** ד"ה אמר כו' ומובל ביין . נ"ב נ"ע מאי דמסיק חייסינן לשלשה לוגין כו' דילמא ל"ג [ועי' ריטב"א שייסבו] : **ע"ב** גמ' ר"ע אומר כו' . נ"ב זהו תדוש זר שיקדם ר' יהודה לר"ע רבו [ועי' תוס' ב"מ דף ד' ע"ב סד"ה אין סכ'] ועוד שר"ע ישיב דבר על ר' יהודה תלמידו שמא ט"ס יש כאן . או ר' יהודה אחר הוא לא סתם ר"י בן אלעאי [ז"א כדמוכח לקמן דף ט"ז ע"א וב"מ דף נ"א ע"א ותמורה דף ב' ע"א ובחולין פ"ב ע"ב נ"א ע"א קמ"א ע"ב.והאמת כגירסת רש"א ומהר"ס דנ"ל ר' יעקב וכמ"ש בפסחים וסנהדרין ובחולין דף פ"ג דפנ"א ובשבועות דף ג' ואיתא שם וממאי דר' יעקב כו' ובתמורה דף ד' ואיתא שם ור' יעקב האי כו' ויש עוד ראיות לזה] :

דף ה ע"א תוס' ד"ה וכן . כל כמה דלא נגמר דינם בממון הוי בר כו' כצ"ל [וכ"ה כוונת הרש"א רק להגיה במקום דכל נ"ל כל ובמקום נמי נ"ל בממון דלא כמ"ש בשמו בגליון ואם היתה כוונתו למחוק ממלת נמי עד מלת בממון ולהוסיף מלת הוי אחר מלת בממון הל"ל „בממון הוי קרוב כו'" עכ"ל כצ"ל] : **ע"ב** גמ' אם לא הרגתי כו' אם לא שפכת כו' . נ"ב אע"פ שהוא לבדו לא הרגו שאין ד"נ אלא בסנהדרין של כ"ג . אלא לפי שהיה נשיא הקולר תלוי בו . ונראה שמאמון ב"ש לא היה או בב"ד כשנגמרו דינו של זה : **שם** ר' יהודה בן טבאי . נ"ב הר' ט"ס [וכן בפעם הראשון] ונ"ל בלי ר' כמו ששנו חכמים הזוגות בראשון דאבות :

דף ו ע"ב אלא להבחין בין שוגג למזיד . נ"ב קשיא לי דילמא אשתלי ולאו אדעתיה או שכור או נטרפה דעתו באותה שעה היה מחמת סבה עה ופגע אשר יקרה . כי העושק יהולל חכם וגו' . גם הבא לכלל כעס בא לכלל טעות ואם חכם הוא חכמתו מסתלקת [פסחים ס"ו ע"ב], וכן המצטער ביותר ומי שיסורין מושלין בגופו וכנהרכה. ולכן אמרו [כ"ב דף טו ע"ב] אין אדם נתפס על צערו [ועי' ריטב"א בזה] : רש"י ד"ה בדיני נפשות כו' ואת הנדון . נ"ב עי' תוס' ד"ה הרי אלו :

דף ז ע"א ובתו"ל כו' ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. נ"ב נמצא בני ישראל שבתו"ל גרועים בזה מב"נ שמצווים על כך בכל עיר ועיר כדאיתא בפ' ארבע מיתות (דף ט ע"ב) [ובאמת ברמב"ם ספ"ט מה' מלכים ליתא אלא בכל פלך ופלך ונראה שכן היתה גירסתו בסנהד' שם ועי' ברמב"ם ריש הל' סנהדרין ובכ"מ שם ונ"ע] :

דף יא ע"א רש"י ד"ה שכרה דוד שיתין יסודות כו'. נ"ב קמפרש שתין זה לשון השתות יהרסון [תהלים יא] ובלשון משנה [יומא דף נג ב' וע"ש בגמ' ד' נד ע"ב] ובתרגום שבעזרא [ד] ואשיא יחיטו . משום דע"כ [נ"ל שתין ממש] דשתין היו מששת ימי בראשית דפליגי בה [תסר ת"א] פרק לולב וערבה [דף מט ע"א וע"ש ברש"י ותוס' וברש"א בת"א] ובהחליל [דף כ"ג ע"א] כתב רש"י ע"א :

דף טו ע"א גמ' [אונס שגירש אם כו' ואם כהן כו'. מפורש בתוספתא וירושלמי פ"ג דכתובות אחד האונס ואחד המוציא שם רע שגירשו כופין אותן להחזיר אם היו כשנים סופגין את הארבעים וכ"פ הרמב"ם ובתנם טרח בזה הע"ל] :

דף יז ע"ב ואע"ג דאית להו. נ"ב לכל דבריו: **סליק**

דברי נחמיה למסכת שבועות מאת הגאון החסיד כו' מהור"ר נחמיה בירך זצ"ל מדובראוונא (בעה"מ שו"ת דברי נחמיה) .

דף כו ע"ב תד"ה גמר כו' . לכאורה דברי התוס' תמוהים דלענין שלא מחשב בשאר פת ל"ל קרא ומה זה שכתבו באין הפה מכחיש הלב גם כשהפה מכחיש וכגוונא דרישא אזלינן בתר דברים שבלב לענין זה דפסול בפת שעורין שהוציא בפיו . א"כ קיו כאן וקרא ל"ע . וביותר יפלא שלפי תירוץ ב' שכתבו ועוד נראה כו' . דמשמע דאם בלבו היה שעורים וכה"ג אזליק בתר פיו אף שודאי לפ"מ שבלבו שעורים הוא סתירה למשמעות פיו לאסור בכל פת . ומה בין זה לגווני דרישא לענין מה שהוציא מפיו . ויש לדחוק ולייטב בכמה גווני . אך נראה יותר לכאורה דס"ל לחלק בין רישא לסיפא . דרישא ודאי מה שהוציא מפיו שעורים הוא טעות גמור לכן אין קיום לפיו . (מלבד מה שאין לבו מסכים כמ"ש הרא"ש אלא גם פיו אינו כלום האדם בשבועה כו' . וא"ש נמי שפי שלמדו זה מדכתיב בשפתים כו') ולכן לא הקשו (כל הפוסקים) מההיא דרישא להסיה דנדרים כו' . אלא שבגווני דסיפא ס"ל להתוס' דלא חשיב זה טעות . דעכ"פ מה שהוציא בפיו היה בכוונת מחשבתו השייך לדבור עכ"פ (אלא שחשבת לגמור דבריו) וא"כ כלום חסר אלא הקבלה ורצון הלב וזה לא בעינן . אלא מ"ש דבעינן פיו ולבו שוין היינו רק שיהיה דבור פיו עפ"י כ"א לאומר גוף הדבור . וזה שלפעמים אמרינן בעינן פיו ולבו כו' ולפעמים אמרי' דברים שבלב אינן דברים כו' . לכן כאן בסיפא דהדבור שהוציא לא היה בטעות לכן ס"ל להתוס' דלולי קרא היה ראוי לאזול כפי משמעות פיו דזה חשוב שפיר פיו ולבו שוין כאותו הדבור שהוציא עכ"פ אף שאין שוין בעיקר המובן מהדבור כנ"ל . דאל"כ גם על חטים לא היה ראוי לאזול דאם נחשב פיו לטעות גמור (מאיזה צד שיהיה) א"כ היה כאילו אינו למה יאסור על חטים הרי אין כאן כ"א לב גרידא כו' (עי' רמב"ן וברא"ש) . אלא ודאי דאין זה חשוב טעות בדבור עכ"פ . ואין סגי לן בהכי להיות חשוב פיו ולבו שוין כו' א"כ ראוי ליזול בתר פיו לגמרי לכן שפיר הקשו מההיא דנדרים דאין לחלק ביניהם ע"ד שכתב הרמב"ן . והנה הרא"ש והר"ן ג"כ לא נתכוונו לדבר אחד והוא שגם שניהם נתקשו להטעים סברת הרמב"ן לומר שגם בסיפא חשיב טעות בדבור ממש . ובשגם שא"כ גם על חטים נשאר לב גרידא כנ"ל אלא שהרא"ש ס"ל דע"ז ילפינן מקרא (כעין גזירת הכתוב) . והר"ן נטה מדרך הנ"ל לומר דמאי דבעינן פיו ולבו שוין לא לבד שהלב יכוון כאומר מוצאת הדבור כ"א גם בצורם והמכוון המובן מהדבור אלא דלא בעינן שיקבל זה גם ברצון הלב כשהוא לעצמו . ויומתק מבה"א הינוקים לגיבים רבים דוק ותשכח בעצמך שכתבתי שלא בהשגתם ועיין : **סליק**

דיני ממונות . מקשינן בגמ' [דף ב:] אטו גזלות וחבלות לאו דיני ממונות נינהו כלומר אמאי פלגינהו ואסיק רבא* דתרתי קתני (ב) לומר דיני ממונות כגון הודאות והלואות בג' הדיוטות דתקנתא דרבנן היא דלא ליבעו מומחין כדי שלא תנעול דלת בפני לוין אם היה צריך המלוה לבקש מומחין להפרע מן הלוה אבל בב' לא סגי דקי"ל שאין דיניהם דין ומיהו אע"ג דג' הדיוטות ברשות דרבנן נחתי לאו כמומחין סמוכין נינהו לענין שאם טעו לא ישלמו אלא ישלמו דאל"כ כ"ש שאתה נועל דלת בפני הלוין דסבר המלוה דלמא טעו בי דינא ופטרי ליה ומפסידנה וגזילות וחבלות בג' מומחין ולפיכך פלגינהו בתרתי: ומיהו אנן אע"ג דלא דייניגן השתא בגזילות וחבלות אלא במידי דשכיחא ואית ביה חסרון כיס כגון מתנות וירושות וגיטין וכתובות כדאסיקנא פ' המגרש (דף פח:) בההוא עובדא דאשכחיה אביי לרב יוסף דקא מעשה אגיטי הא כתב רבינו אלפסי ז"ל בב"ק [בפ' החובל סי' קמ"ז] דבכל מאי דלא דייניגן השתא מנהג בב' ישיבות דמשמתינן ליה עד שיפרע (ג) חבירו לפי ראות עיני ב"ד :

גמ' דיני ממונות . כבר פירשנו במתני' שהם הודאות והלואות וכי היכי דתקינו רבנן בג' הדיוטות ה"נ תקינו במומחה לרבים שיהא דן יחידי מפני תקנת הלוין ולא שיהא סמוך אלא כל דגמיר וסביר קרי ליה מומחה כדאסיקנא [דף ה.] דמר זוטרא [אע"ג] דלא נקיט רשותא דיניה דינא (ד) וכן כתבו המפרשים ז"ל [וכן] דעת רבינו אלפסי ז"ל וכתב בעל העיטור ז"ל שדר רבינו שרירא יחיד מומחה דחשיב בדרא דבקי במשנה ובתלמוד ובקי נמי בשקול הדעת ומעיין בדיני כמה שני ומנסו ליה זימנין סגיאין ולא חזו ליה טעותא כגון ההוא (ה) מומחה לרבים ועיקר לשון מומחה מנוסה כדתנן [שבת דף ס.] ולא בקמיע בזמן שאינו מומחה ומפרש בגמ' [שם דף סא:] מתמחי קמיעא הלכך [בעינן] דיין מומחה מנוסה לרבים וחכמתו מפורסמת וגלויה לרבים עכ"ל: אי קבלוך עלייהו . הרבה מן האחרונים ז"ל הסכימו למקצת מן המפרשים ז"ל שפירשו אי קבלוך עלייהו שהם באו לפניך לדין לא תשלם דכיון דמומחה לרבים אתה וקבלוך עליהם על מנת שיעשו ככל אשר תאמר להם באו לפניך ואם לא קבלוך עליהם כלל אלא שאתה כפית אותם לדין ז"ל שלים דכיון דאת גמיר וסביר דיך דין אבל מ"מ כיון דלא נקטית רשות' מבי ריש גלותא ואף הם לא קבלוך עליהם חייב אתה לשלם ומיהו אפי' קבלוהו אם אמרו לו בפירוש שידון להם דין תורה והוא טעה אינו משלם דהא אין דינו דין כלל ואין דעת רש"י ז"ל כן אלא היכא דאמרו דיינת לן דין תורה וטעה דינו דין ומשלם [והיינו אי לא קבלוך דא"ל רב יוסף [לקמן דף ו.] ומינה דאם לא קבלוהו עליהם כלל אפי' גמיר וסבור אין דינו דין כלל וחוזר] ובעל העיטור ז"ל הביא ירושלמי גבי דן את הדין שנראה לו שמסייע קצת לפרש"י ז"ל [דגרסי' התם [הל' א'] ר' בא בשם ר' אבוה] כשאומר לו הרי את מקובל עלינו כג' על מנת שתדונגו דין תורה וטעה ודנן בשקול הדעת מה שעשה עשוי מפני שטעה ודנן בשקול הדעת וישלם מביתו מפני שהגיס דעתו לדון יחידי דין תורה דתניא אל תהא דן יחידי : ומשמע מתוך פי' זה דכל היכא דקבלו עלייהו גמיר וסביר לא מצו למימר ליה כי קבליך אדעתא למידן לן דין תורה קבליך דלא אמרי' הכי לקמן* אלא להדיוט דגמיר ולא סביר : וי"א דה"ה שאם קבלו עליהם יושבי קרנות שדינן דין ואפי' טעו אינן חייבין לשלם דהא לא מצו אמרי להו דאדעתא דלידיינו להו דין תורה קבלום דהא מידע ידעי שאינם יודעים דין תורה : ומהכא שמעי' דיחיד גמיר וסביר דיכול לכוף ולדון והכי מוכח בהדיא בירושלמי דגרסי' התם [שם] מומחה שכפה ודן דינו דין וה"ה לג' הדיוטות שבכל מקום הם לענין דין כיחיד מומחה : **גרסי'** בגמ' [דף ה:] תנחום בריה דר' אמי איקלע לחתר דרש להו מותר ללתות חטין בפסח אמרו לו לאו ר' [מני] דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אא"כ רחוק ממנו ג' פרסאות כנגד מחנה ישראל אמר להו לא אדעתאי : פשיטא לפלגא . הא אמרי' דמהני רשותא על תגאי מאי ת"ש דאמר ליה ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הרי את ברשותך עד

רש"י

דיני ממונות בשלשה . בגמ' יליף (א) לה: גזילות . (א) כופר בפקדון למשלח בו יד הוי גזלן וכן החוטף מיד חבירו אבל לוה ואינו משלם לא מיקרי גזלן דמלוה להוצאה ניתנה : וחבלות . החובל בחבירו חייב בה' דברים : נזק . דשור המועד או אדם שהזיק : תשלומי כפל . דגניבה : תשלומי ארבעה וחמשה . דטבח ומכר : דיני נפשות . אם אמת הוא שזינתה תחתיו היא בסקילה ודיני נפשות בעינן כ"ג כדלקמן : גמ' מה הן קתני . הא גזילות וחבלות פי' דדיני ממונות הוא דלא תימא כל דיני ממונות במשמע ולמעוטי הודאות והלואות שהן באין על גמילות חסדים ואיכא נעילת דלת בפני לוין כדלקמן ולכך ממעטינן : הודאות . הבא לידון בעדי הודאה : הלואות . הבא לידון בעדי הלואה: אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן . דאיכא למ"ד בפ' הגוזל דהפרשיות מעורבבות שיש מקרא בפרשה זו שצריכה בפרשה (זו) של אחריה כגון אשר יאמר כי הוא זה דילפינן מיניה מודה מקצת והוא בשומר [חנם כתיב] ומוקמינן ליה בהלואה בפרשת אם כסף תלוה וגו' והתם מפרש טעמא : ליבעי נמי מומחה . דאלהים כתיב דמשמע מומחים : ג' למה לי . דהא דבהלואה בעיא ג' נפקא לן מאלהים : משום דר' חנינא . ותקנתא דרבנן היא : בדרישה וחקירה . שצריך לבדוק העדים באיזה יום ובאיזה שעה דכתיב משפט א' יהיה לכם ממונות כנפשות ובנפשות כתיב ודרשת וחקרת : שלא תנעול דלת . דהעם ימנעו מלהלוות דקיישי שמא יטעו העדים שלא תהא עדותן מכוונת ויפסיד והכא נמי שמא לא ימצא מומחים לכופו לדין : ואפי' ביחידי . דכתיב בצדק תשפוט וגו' וקסבר (א) אין עירוב פרשיות כתיב כאן :

נר מצוה

[דף ב.]

°**דיני** ממונות בשלשה גזילות וחבלות א בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל תשלומי ארבעה וחמשה האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א המוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות :

גמ' (*גרסינן בגמ' *אטו דיני ממונות לאו [דף ב:] היינו גזילות וחבלות א"ר אבהו מה הן קתני מה הן דיני ממונות גזילות וחבלות לאפוקי הודאות והלואות ולמאי אי דלא בעינן שלשה והא א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממונות אין דיניהם דין אלא דלא בעינן מומחה ואי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן ליבעי נמי מומחה ואי לא קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן שלשה למה לי לעולם קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן והא דלא בעינן מומחה משום דאמר ר' חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה ומפני *מה [דף ג.] אמרו דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה שלא תנעול דלת בפני לוין) : *ת"ר דיני [דף ד:] ממונות בבשלשה *ואם היה מומחה לרבים [דף ה.] דן אפי' ביחידי אמר רב נחמן כגון אנא דייננא דיני ממונות ביחידי וכן א"ר חייא כגון אנא דייננא דיני ממונות ביחיד ואיבעיא לן כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא מבי ריש גלותא אבל אי לא נקיט רשותא מבי ריש גלותא דיניה לאו דינא הוא או דילמא כגון אנא דגמירנא וסבירנא ואף על גב דלא נקיטנא רשותא מבי ריש גלותא תא שמע דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן

דן

עין משפט

[דף ג.]

א מיי' פ"ב מהל' סנהדרין סמג עשין צז טוח"מ סי' ג :

ב מיי' פ"ב מהל' סנהדרין סמג עשין צז טוח"מ סי' ג :

דף ב ע"א

כל זה אינו מהל' הרי"ף ד"ת

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא

(א) אף על גב דחוטף מקרי טפי גזלן מכופר בפקדון מ"מ פירש"י תחלה דהיינו כופר בפקדון משום דעיקר ילפותא בגמ' דבעינן שלשה נפקא לן ממה דכתיב בפרשה דכופר בפקדון:

הגהות הב"ח

(א) לאו כצ"ל: (ב) כלומר כצ"ל: (ג) צ"ל לחבירו: (ד) וכן כתבו המפרשים ז"ל לדעת כצ"ל: (ה) נ"ב הוי: (ו) נ"ב אע"ג:

גי' מהר"ס

[דף ו.]

הגהות חו"י

(א) נ"ב ל"ע על תוס' ריש דף ו.

שלטי הגבורים

א ופשוט פ' החובל דף פ"ד דהאידנא דליכא סמיכה בבבל ואקהדיוטות אנן אעפ"כ שליחותייהו דקמאי עבדינן לדון דיינין ומיהו לא כל הדינין דיינינן השתא אלא כל מילי דשכיחא ואית בה חסרון כיס עבדינן שליחותייהו דקמאי כגון הודאות והלואות פירוש הודאות שתובע אותו בעדי הודאה שמעידים שבפניהם הודה שהוא חייב לו ופי' הלואות שהלוה לו בפניהם אבל במידי דלא שכיחי ואפי' יש בה חסרון כיס כגון אדם שחבל בחבירו או דלית בה חסרון כיס אע"ג דשכיח כגון בושת לא עבדינן שליחותייהו ואין מגבין אותו בבבל וכתב המרדכי והגהת אשר"י בשם ראבי"ה דכל מילי דדמי לנזקי השור באדם דנין אותם בבבל כגון ד' שומרין וגנב בקרן ולא בכפל וגזלן בקרן ועדים זוממים היכא דלא אפשר לאהדורי כגון שהעידו בממון על ראובן לתתו לשמעון ואכלו ואין לו ממון לשלם ונמצאו זוממין כיון דלא אפשר לאהדורי הממון חייבים הזוממין והמסור אע"ג דדיבורא בעלמא עשה כולהו וכיוצא בהן דאינון נזקי ממון גובין אותן בבבל וכן כל היזק שהזיק אדם בגופו כגון הקוצץ נטיעות של חבירו והתולש זרעיו ומקשאיו וכ"ש היכא דקדן לפירא ואכיל דהני כולהו כגון נזקי שור באדם נינהו דשור ממונו והני נמי ממונו ואזקינהו האי אחרינא דמחייב וה"ה הושוו כל הפוסקים דירושות ומתנות וכתובות ודיני גזילות בכל ענין דנין אותן בכל מקום: ומהרי"ק מספקא ליה בלאו ובור אי גובין אותם בבבל וכ"כ בספר המקצועות ועוד כ' דהחובל בחבירו ביו"ט חייב בה' דברים . בשבת וביום הכפורים פטור מן התשלומין וילקה וילוה ירח ימים ואם אינו רוצה לקבל דין דנין אותו בע"כ. וכבר כתבנו דאע"פ דאין דנין אותו דין גמור לכל מידי דלא עבדינן שליחותייהו מכ"מ יש לחכמי הדור לגדור גדר ולקנוס כפי הנראה ביניהם וכתב שם המרדכי (כי) בשם מהר"ם ז"ל דאם יש עדים שקרא לראובן ללאה נפקת ברא יש לקהל לקונסו או מלקות או ממון כפי שמבייש והמתבייש לפי ראות עיני הקהל ואם אין עדות בדבר אין לעשות לו כלום וגם אינה יכולה להשביעו על כך שבועת היסת כי שבועת היסת לא נתקנה בדיני קנסות כאלה אלא על תביעת ממון והמתרף שוכני עפר אם יש עדות בדבר או שהוא מודה יש לו ליקח מנין ולילך על קברו ולבקש מחילה מן המת ואם הוא כופר פטור אף בלא שבועה אמנם אם ירצו הקהל להפיס דעתם יתנו ברכה בבהכ"נ על עצמן שיודו האמת : ואם יאמר הניזק לב"ד שבח"ל תשומו לי הנזק מיד כדי שאדע כמה יש לי לתפוס או קבלו עדות על הנזק שאם אתפוס משלו היום או למחר שלא יוציאנו מידי פרש"י פ' החובל דשומעין לו וכ"כ הטור ח"מ סי' א' בשם הרי"ף שכתב כן בפ' החובל והרא"ש כתב שאין שמין כלל לגבות הנזק אלא אם תפס שמין לו ואומר לו כך וכך תחזיר לו ואם בא הניזק לב"ד ואמר קבלו עדות שאם אתפס משלו היום או למחר שלא יוציאנו מידי אין ב"ד נזקקין לו לקבל עדותן אם יתפוס (ו) שאין בו עתה הוצאת ממון כי היכי דאין מועד בבבל אע"פ שאין בו גם שם עתה הוצאת ממון והאריך הרא"ש פ' החובל ואם תפס הניזק יותר משיעור קרן נזקו כגון שתפס גם כדי תשלומין כפל ד' וה' כתב הרמ"ה והביאו הטור שם דבריו וכן הר"ן שם דאי תפס טפי מפקינן מיניה דלא אשכחן דאמור רבנן גבי ניזקין דאי תפס לא מפקינן מיניה אלא במאן דלא תפיס טפי ממזיקיה כגון פלגא נזקא וכיוצא בזה אבל כדי תשלומי כפל וד' וה' לא אמור רבנן דמסני תפיסתו . ועוד דהאי מלתא היא תקנתא דעבדו רבנן לניזק וכי עבדי ליה לניזק תקנתא דוקא בקרנא דלא ליפסיד ממוניה אבל לארווחי ממונא דאחריני לא תקינו ליה והרא"ש כתב ולא נהירא לי דלאו תקנתא היא אלא דינא היא דמדאורייתא מיחייב ליה אלא שאין לו דיין בבבל שיכופנו ליתן לו כה"ג עביד איניש דינא לנפשיה ולא מפקינן מיניה עד דיהיב כל דמיחייב לו מדאורייתא ואם הודה בפלגא נזקא דמודה בקנס פטור וקודם ההודאה כבר תפס המזיק משל הניזק כתב הראב"ד דאין בתפיסתו כלום ומפקינן מניה דאפי' בזמן הזה בבבל מודה בקנס פטור והקשה עליו הרמב"ן והביא הרא"ש דבריו וכן הטור ח"מ סי' א' והוכיח דלעולם לא מפקינן מיניה משום דלא הויא הודאה אלא בב"ד והאידנא ליכא ב"ד מומחין וה"ל כמודה חוץ לב"ד שאינו נפטר מן הקנס כדאמרי' שאין העדאה בבבל משום דבעינן העדאה (בבבל) [בב"ד מומחין] וליכא הלכך אי תפס לא מפקינן מיניה בין תפס מקמי הודאה בין תפס אחר הודאה דבבבל אין ההודאה כלום וכשלא תפס המזיק משל ניזק (לא) בנזק דקנסות כתבו הגאונים אע"פ דמדינא אין ב"ד נזקקין לגבות לניזק כלום מ"מ אמור רבנן דמשמתינן למזיק עד שיפייס לניזק וכיון שיתן לו שיעור הראוי לו מתירין נידויו בין שנתפייס בעל דינו בין שלא נתפייס וכן כתבו הרי"ף ומיי' פ"ה מהל' סנהדרין וסמ"ג עשין צ"ז וכ"כ הראב"ד והוסיף לומר שאם יש לקנס קצבה כגון כ' של אונס ומפתה מנדינן עד שיתן אותה קצבה וכן כתבו קצת מן הגאונים ורב שרירא גאון כתב דתקנתא דרבנן בתרתי שמנדין אותו עד שיפייס חבירו מיהו אין אנו אומרים לו סך קצוב שא"כ היינו דנין דיני קנסות אלא אומרים לו בפירוש אנו אין בנו כח לדון דיני קנסות ואין אנו יכולין לומר כך וכך אתה חייב לו אבל הרי הוא מנודה עד שיפייס את חבירו ואם היה הלה מתעקש ואינו רוצה ומבקש ממנו ממון הרבה שאילו היינו דנין דיני קנסות לא היה חייב ליתן לו כל כך אומרי' לו עד סך זה יכול לבקש ממנו ולא יותר ואותו הסך יהיה כשיעור קרוב אל הנזק וכשמגיע המזיק לתת לניזק קרוב לאשר בלבם אומרים לו אין בנו כח לנדותו יותר מכאן ומתירין אותו מנדויו והרא"ש כתב שאין מנדין אותו עד שיפייס בעל דינו דא"כ אין לך גוביינא גדולה מזו דלנקטיה בכובסיה דלשבקיה לגלימיה הוא . ונראה מדבריו דלעולם אם לא תפס אינו גובה כלל ואפי' כשתפס הניזק ותבעו המזיק לב"ד אומרים לניזק שיביא עדים אם ירצה לב"ד שבדין תפס אומרים למזיק אין אנו דנין לך קנס אלא אם תרצה לפדות מה שתפס מעלך תן לו כך וכך ממון ואם תפס יותר אומרים לו תחזיר לו המותר ואם לא הביא עדים שראוי לזכות בהם אומרים לו להחזיר מה שתפס וכ"כ בהגהות מיי' פ"ה מהל' סנהדרין בשם ר"ת דאין מנדין אותו עד שישלם הקנס דהאי לינקטי' בכובסיה דלשבקיה לגלימיה הוא ודוקא משמתינן עד דסליק היזיקא אבל משום תשלום לא משמתינן ליה ובפ' החובל האריך הרא"ש בזה ועיין גם פ"ק דב"ק : ובדין קנסות דאדם מוריש לבניו דאיתא פ' מרובה דף ע"ב גבי גנב ואח"כ מת אביו איכא פלוגתא התוס' שם לפי תירוץ חד משמע דכל קנס אדם מוריש לבניו ואפי' לא העמיד בדין קודם מיתתו האיש שנתחייב לו קנס מ"מ חשוב ממון להורישו לבניו ואם בניו יעמידוהו בדין ויביאו עדים בענין שיש חיוב קנס חייב לשלם לבניו והוא שהדבר שהקנס יוצא ממנו בזה מתחייב בו בעבורו קנס הוא דבר שיכול להורישו לבניו כגון שגנב ממנו בהמה ומת ולא העמיד הגנב בדין כיון דהבהמה גופה שבשבילה בא הגנב לידי תשלומי כפל וד' וה' היה יכול להורישה לבניו גם הקנס יכול להוריש לבניו אבל אם הדבר שבשבילו וממנו יוצא הקנס אינו יכול להורישו לבניו גם הקנס אינו יכול להורישו לבניו כגון קנס דאונס ופתוי דבתו שהדבר שהקנס יצא ממנו דהיינו בתו אינו יכול להורישו לבניו גם הקנס אינו יכול להורישו לבניו : ולר"י ז"ל אין אדם מוריש שום קנס לבניו אא"כ עמד בדין קודם המיתה ואמרו ב"ד חייב אתה ליתן לו . ור"י הלבן פי' דכל קנס אדם מוריש לבניו בין העמידו בדין בין לא העמידו בדין ואפי' אם אותו דבר שבשבילו וממנו יוצא הקנס אינו יכול להורישו לבניו מ"מ הקנס מצי מוריש ויורש יורשו לענין ירושה אלא דלענין קרבן ושבועה יש חילוק בין העמיד בדין או לא : ומדברי מיי' פ"ב מהל' נערה וטור אה"ע סי' קע"ז משמע דודאי גבי אונס ומפתה אינו מוריש הקנס לבניו אא"כ עמד בדין וגבי שאר קנסות הביא במיי' פ"ב מהל' גניבה וטוח"מ סי' ש"נ לא פירשו דבריהם לחלק בין עמד בדין בין לא עמד ומסתמא דמחייבי' בכל ענין והיינו כתירוץ ראשון דתוס' וצ"ע כי לפי זה יראה שהקנס חשוב ממון כיון דמצי להורישו לבניו אפי' לא העמידו בדין וא"כ יתחייב שבועה על מידי דקנס בעלמא ומדברי מיי' פ"ב מהל' נערה משמע דהקנס אינו ממון כדי שזה ישבע עליו וכן משמע מדבריו ובפ"ק מהל' טוען ונטען וכן משמע מדברי הטור ח"מ סי' פ"ז דמידי דקנס חשיב ממון שכתב שם דהאומר הוצאת עלי שם רע משביעין אותו שהרי אם יודה קונסים אותו אלמא דהקנס מהממון חשוב ממון וקנס דרבנן כגון דינא דגרמי חשיב ממון ודאי כמו שכתב המרדכי בשם ה"ר אביגדור פ' הגוזל בתרא ומיי' פ"ה מהל' סנהדרין וסמ"ג עשין צ"ז כתבו דמגבינן בבבל רפוי ושבת מפני שיש בהם

חסרון

עד שתבא אגלנו : פי' לחתך שם מקום . מותר ללאות לשרות חטים ולכתבן במכתשת ולא חיישי' לחימוץ הואיל וכתבן מיד : תלמיד אל יורה . כתבו מן האחרונים דג' פרסאות אמרו היינו דוקא כשנטל רשות מרבו אבל בלא רשות אפי' רחוק כמה מילין אל יורה ואם הורה בפניו בלא רשות חייב מיתה ואם הורה לענין אפרושא מאיסורא אפי' במקום רבו ובלא רשות מותר כדאיתא בעירובין פרק הדר (דף סג.) : כנגד מחנה ישראל . שהיה ג' פרסאות דכתיב ויחנו על הירדן מבית הישימות וכו' ואמר רבה בר בר חנא לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה תלת פרסי וכתיב והיה כל מבקש ה' וגו' דאזלי לגביה משה : לפלגא . כגון רב דיהבו ליה רשותא למידן ולא להתיר בכורות : על תנאי . כגון עד שנה או עד שנתים ולא יותר מי מהני בתוך הזמן או לא : לרב שמן . כשהיה פורש ממנו ויורד לבבל : ברשותך . רשות נתונה לך לדון : אמר רב : לישקול רשותא . דכיון דברשות נחת לא משלם ואפי' טעה בשקול הדעת וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' סנהדרין : מהכא להכא . מריש גלותא דבבל נקט רשות יכול לדון ולכוף בכל בבל : מהתם להתם . נטל רשות מנשיא א"י יכול לדון ולכוף בכל א"י ואפי' מהכא להתם כיון שנטל רשות מראש גולה יכול לדון אפי' בא"י : וכתב הרמב"ם ז"ל פ"ד מהל' סנהדרין מי שאינו ראוי לדון מפני שאינו יודע או מפני שאינו הגון שעבר ראש גולה ונתן לו רשות או שטעו ב"ד ונתנו לו רשות אין רשות מועלת לו עד שיהיה ראוי שהמקדיש בעל מום למזבח אין קדושה חלה עליו עכ"ל : שבט . לשון שררה ויש להם רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר דכתיב אשר לא יבא לשלשת הימים יחרם כל רכושו ביבמות בהאשה רבה (דף פט.) : מחוקק . שררה מועטת : אלו ראשי גליות . שיש להם כח ורשות ממלכי פרס : בני בניו של הלל . הלל נשיא הוה כדאמרי' באלו דברים (דף סו.) הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: אבל (ד) לענין הפקעת ממון בבי בבל עדיפי וטעמא מפרש בירושלמי משום דראש גולה שבבבל מן הזכרים של בית דוד ונשיא שבא"י מן הנקבות והא דאמרי' פ' מקום שנהגו (דף נא.) אבל מא"י לבבל כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו דמשמע דבני א"י עדיפי כתב ר"ת ז"ל דה"מ במלתא דאיסור והיתר דבני א"י חכימי טפי דאורחא דא"י מחכים כדאמרי' הכא דאקרי מחוקק מפני שמלמדין תורה ברבים: שנים שדנו וכו'. משום דקי"ל כר' אבהו דאמר [דף ג:] שנים שדנו אין דיניהם דין והיינו משום דסתם דין הוא בהכרח אבל אם היה ברצון בעלי דינין הוי כפשרה ודיניהם דין דהא ברצונם נעשה . ז"ל רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו יכולים לחזור בהם ה"מ בשאין מומחים או לא קבלינן עלייהו בעלי דינין אבל אי הוי מומחין או קבלינן עלייהו בעלי דינין דיניהם דין ואפי' חד מומחה דיניה דין כדכתבינן לעיל עכ"ל : ושנים שעשו פשרה וכו'. לאו דוקא שנים דה"ה חד דכיון דבעי קנין [פשיטא] דביחיד נמי מהניא ואיכא למידק מ"ש גבי פשרה דבעי קנין והלא מחילה אינה צריכה קנין כדמוכח בקדושין (דף טז.) דאמר

תורה אור

דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה [א] אי את קרית להו זיל שלים *ואי אינהו קרו לך לא תשלם ש"מ דדיניה דינא ואע"ג דלא נקיט רשות מבי ריש גלותא ש"מ : אמר
תתקסו רב האי מאן דבעי א למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל האי מאן דבעי למידן דינא וכי טעי ליפטר ולא לישלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא והני מילי מהכא להכא ומהתם להתם ומהכא להתם אבל מהתם להכא לא מהניא רשותא דהכא שבט והתם מחוקק דתניא °לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של
תתקסז הלל שמלמדין תורה ברבים *תניא ב תלמיד אל יורה הלכה בפני רבו אא"כ רחוק ממנו שלשה פרסאות כנגד מחנה ישראל *תניא
תתקסח רשב"ג אומר הדין ג בשלשה פשרה בשנים יפה כח הפשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן והני מילי (א) בשקנו מידן *דקי"ל פשרה צריכה קנין ושנים שדנו דקאמר רשב"ג בעלי דינין יכולין לחזור בהן אלמא אין דיניהן דין ה"מ בשאין מומחין ולא קבלינן עליהון בעלי דינין אבל אי הוו מומחין או קבלינן בעלי דינין עליהון הוי דיניהון דין ואפי' חד מומחה דיניה דין כדכתבינן לעיל: *ר' יהושע בן קרחה אמר מצוה לבצוע שנאמר °אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם וכי יש שלום במקום משפט ויש משפט במקום שלום אלא אי זה הוא משפט שיש עמו שלום הוי אומר זה ביצוע וכן בדוד הוא אומר °ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה צדקה אין משפט אלא אי זה הוא משפט שיש עמו צדקה הוי אומר זה ביצוע: אמר רב הלכתא כר' יהושע בן קרחה דאמר *מצוה לבצוע מאי מצוה מצוה למימר להו הכי דינא בעיתו או פשרה בעיתו כי הא דרב הונא כי הוו אתו (א) בתרי לקמיה לדינא אמר להו דינא בעיתו או פשרה בעיתו ודוקא מיקמי גמר דין אבל לאחר גמר דין א אי אתה רשאי לבצוע : *היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב מכי אמר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב והא דאמר ר"ש בן מנסיא שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע את דבריהן או משתשמע את דבריהן ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו אבל משתשמע את דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן לכו ובצעו שנאמר °פוטר מים ראשית מדון *ולפני התגלע הריב נטוש ליתא : תניא ר' יהודה בן לקיש אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק עד שלא תשמע את דבריהם או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שמא יתחייב חזק ונמצא רודף את (ב) הדיין אבל משתשמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן איני נזקק לכם שנאמר °לא תגורו מפני איש ואמר רב חנין (ג) אל תכנים דבריך מפני איש ואמר רב הונא *מאי משמע דהאי לא תגורו מפני איש לישנא דכינוסי הוא אמר רב נחמן בר יצחק דאמר קרא °ויין לא תשתה ולא תאגור : אמר ר' יהושע *בן
תתקסט לוי *ד מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין
תתקע שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש : ויהיו ה העדים ב יודעין את מי הן מעידין (ועל (ג) מה הן מעידין) ולפני מי הן מעידין [ומי עתיד ליפרע מהן] שנאמר °ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' : ויהיו ו הדיינין יודעין
את

רש"י

דן דינא. ביחידי : אי קרית להו . שהזמנת אותם לדין : זיל שלים . ומיהו מיהדר דינא לא הדר אלמא גמירנא וסבירנא אפי' לא נקיט רשותא דיניה דינא : ואי אינהו קרו לך . שקבלוך עליהם לדיין : נשקול רשותא . דכיון דברשותא נחית לא משלם : מהכא להכא . (ג) לריש גלותא דבבבל למידן דינא בבבל : מהתם להתם . מנשיא דא"י למידן דינא בא"י : שבט . לשון שררה ויש להן רשות להפקיר דהפקר ב"ד הפקר : מחוקק . שררה מועטת : שרודין את העם . שיש להן כח ורשות ממלכי פרס : כנגד מחנה ישראל . דכל מאן דבעי מלתא אזיל לגבי משה דכתיב והיה כל מבקש ה' וגו' אע"פ שהיה רחוק מן המחנה ג' פרסאות אזיל לגביה : והוא דקנו מידו . דקי"ל פשרה צריכה קנין ואפי' אם נעשית בשלשה : ולפני התגלע הריב נטוש . נטשהו ורדוף אחר השלום : שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו . מרדף הדיין לספוך את הדין : שיושב לפני רבו . ובא דין לפני רבו ורואה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה בדין . מנין שלא יחלק כבוד לרבו וישתוק : לא תגורו . לא תכנים דבריך כדפי' לעיל : את מי הן מעידין . שהם כאלו הם מעידים בהקב"ה כדאמרי' לקמן שמטריח הקב"ה להחזיר ממון לבעלים: שנא' ועמדו שני האנשים. ואוקמינן

*שמואל ש"מ עבד עברי גופו קנוי דאי לא נימא ליה באפי תרי זיל ויש מתרצין דלא דמי למחילה דהתם כיון דמחיל דבר המסויים אפי' בלא קנין סגי אבל הכא דלא ידע כמה יאמרו לו שימחול לא סמכא דעתיה והלכך צריך קנין ובהכי סגי דאין לאחר קנין כלום : ויש חילוק בין פשרה לדין דבדין אזלינן בתר הרוב ובפשרה אם רבים הם הפשרנים צריך שיסכימו כולם כדאיתא בפ' בתרא דמס' ע"ז (דף עב.) דאמרי' כדשיימי בי תלתא אפי' תרי מיגו תלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי בי תלתא : והשתא דאסיקנא דבפשרה אפי' חד סגי הא דנקט רשב"ג תרי הכי אמרי' בגמ' האי דקאמר תרי כי היכי דליהוי עלייהו סהדי . וכתבו המפרשים ז"ל עלה מהא שמעינן שהפשרנין יכולים להיות עדים וה"ה לדיינין : כתב בעל העיטור ז"ל . (ד) בתשובת הרב הקדוש ז"ל דבתר קנין פשרה לא מצי טעין חד לחבריה משום קנין בטעות וכו' אבל פשרה שטוען מפני שאין לו ראיה או שטר וא"כ מצא הראיה ההיא ודאי כקנין בטעות הוא וחוזר . עוד כתב ז"ל רבינו אלפסי בתשובה מי שחייבוהו ב"ד שבועה חמורה ועשו ביניהם פשרה וא"כ ראו שלא היה עליו אלא חרם סתם יכול הוא לחזור שיש לו לומר אילו היה יודע שאין עליו שבועה לא היה עושה הפשרה וה"ל קנין בטעות : ומי שנתחייב שבועה ונתן ממון לפטרו משבועה וא"כ מצא [מלוה] ראיה שנתחייב בממון הפשרה בטלה דכיון שנתחייב בממון אין כאן שבועה אבל עשו פשרה ולא הזכירו שבועה הפשרה קיימת : בילוע . זו פשרה : איש פלוני אתה זכאי וכו' . וא"ת מאי בילוע שייך אחר שגמרו להם דינם כתבו בתוס' [ד"ה נגמר הדין] דרוצה לומר שלא יטעו אותו וא"כ לומר לו ירצים אנו שמא טעינו בדין כדי שיעשו פשרה אלא יקוב הדין את ההר וכתב הרמב"ם פכ"ב מהל' סנהדרין אע"פ שרצו בעלי הדין בפשרה יש להם לחזור ולתבוע את הדין עד שיקנו מיד שניהם: מנין שלא ישתוק . אם רואה שהרב טועה בדין :

קולר

שלטי הגבורים

חסרון כיס וכתבו דכן סוהו הגאונים ומעשים בכל יום לגבות שבת ורפוי בבבל וטור ח"מ סי' א' כתב בשם אביו דנראה מדבריו דלא גבינן שבת ורפוי בבבל מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק ופ"ק מהל' טוען ונטען וסמ"ג סי' ע' וטוח"מ סי' פ"ז וג' ס"ל דמק ולער תשיבי קנס ולא ממון והמודה בהן פטור והרא"ש ומ"מ שם ס"ל דהוי כולהו ממון והמודה בהן חייב במקום שדנין בו קנסות בא"י :

לשון ריא"ז

א עד שלא נגמר הדין רשאי הדיין להטיל פשרה ביניהם אף על פי שיודע להיכן הדין נוטה אבל כשנגמר הדין ואמר להם איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אין הדיין רשאי ליפשר ביניהם ונראה בעיני שאין כל הדברים הללו אמורין אלא כשדיינין רוצים להטיל פשרה כפי הנראה בעיניהם ושלא מדעת בעלי דינין אבל אם הם מודיעין להם טיב הפשרה ומפייסים אותם עד שהם מתרצים למחול א' לחבירו או לתת א' לחבירו דבר ידוע ואפי' אחר גמר דין ראוי לעשות כן ובלבד שלא יהיה שום צד הכרח בדבר אלא פיוסים ופתויים וזו היא מצוה גדולה והיא הבאת שלום בין אדם לחבירו וכך היה ענינו של אהרן אוהב שלום וכו' :

לשון ריא"ז

ב כתב רמב"ם בפ' כ"א ככר נהגו כל בתי דינין של ישראל מאחר התלמוד בכל הישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים כדי לסלק המחלוקת שאין בנו

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) ויש לתמוה א"כ מה יפה כח הפשרה מכח הדין הלא גם בדין דינא הכי אי קבלו שניהם עליהם בקנין אין יכולין לחזור בהם וי"ל דכעין קושיא זו הקשו בתוס' בשמעתין ותירצו דמיירי כגון דאתו לבי תרי ואמרו להו דיינו אותנו כמו שרגילים לעשות הדין או עשה לנו פשרה כמו שרגילים לעשות דבכה"ג יפה עכ"ל לפי זה גם קושייתו מיושב יפה דאם קבלו קנין בפני שנים בכיוצא בזה דבדין יכולין לחזור בו והרשב"א בתשובה הקשה קושיא כזה והביאו הב"י בטור ח"מ סי' י"ב גם מדברי הרב ב"י נראה שהרגיש בקושיא זו וק"ל ובתשובת הרשב"א הנ"ל מתרץ בע"א וע"ש : (ב) בגמ' לא קאמר אלא ונמצא חזק רדפו וכתבו תוס' פי' לדיין והיינו ר"ל שירדוף אותו כדי לנקום את נקמתו ממנו וכ"כ הרמב"ם פכ"ב מהל' סנהדרין ונמצא רודף אחר הדיין וכו' שנאמר לא תגורו מפני איש שלא תאמר איש פלוני רשע הוא שמא יהרוג את בני שמא ידליק את גדישי וכו' ע"כ . ורש"י פי' ונמצא רודפו רודף את הדיין לספך את הדין והביאו הגהת מיי' שם:(ג) בגמ' אינו מביא דברי רב חנן בכאן אלא מדברי ר"י בן קרחה שאחר זה וכן ברא"ש וכן משמע מהתוס' : (ד) אבל לענין הפקעת ממון וכו' עד ונשיא שבא"י מן הנקבות נ"ל דזה צ"ל למטה בסמוך כדמסיים הרי"ף מפני שמלמדין תורה ברבים נ"ל אבל לענין הפקעת ממון וכו' :

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין סמג עשין לג טוח"מ סי' ג : ב מיי' פ"ב מהל' סנהדרין ופ"ה מהל' ת"ת טוי"ד סי' רמ: ג מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין סמג עשין קו טוח"מ סי' יב: ד מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין סמג לאוין רז טוח"מ סי' ט: ה מיי' פ"ק מהל' עדות : ו מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין רז טוח"מ סי' ח :

דף ה: ג"ז שם דף ו. דף ו ע"ב זכריה ח שמואל ב ח משלי יז דברים א דף ז. [בגמ' אי' ר"י בן קרחה אומר מנין כו'] דף ו: תתקעא ז"ל רבה

הגהות הב"ח

(א) בי תרי כצ"ל : (ב) מי כצ"ל (ונימא סג"י) : (ג)מריש כצ"ל: (ד) ז"ל הרב הקדוש ז"ל בתשובה כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] בגמרא ובהא"ש איתא א"ל אם קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים :

קולר תלוי. עגשה של דין: לתלמיד היושב לפני רבו. והוא לא נזקק לדבר נעגש אם שתק אם הבין שטעה רבו: שיבא. נסורת קטנה מן הקורה כדכתיב (הושע ח) שבבים יהיה ומתרגמין לנסרי לוחין כלומר שאם יטעה יהיה הטוגש בין כולם ויקל מעליו: גרסי' בגמ' [במכילתין דף ז:] אמר ריש לקיש כל המעמיד דיין שאינו הגון כאלו נוטע אשרה דכתיב שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה כל עץ. אמר רב אשי ובמקום ת"ח כאלו נטעו אצל מזבח ה' שנאמר אצל מזבח ה': רב כי הוה נפיק לדינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבו

רש"י

במס' שבועות בעלים: מה לי בצער הזה. שאם אטעה אענש כ"כ: ועמכם בדבר משפט. לפי אותן דברים שעמכם תשפטו דאין לדיין למנוע את עצמו מן הדין: אלא לפי מה שעיניו רואות ידין ויכוין לצדקו ושוב לא יענש: זה תלמיד שלא הגיע להוראה. דדרים הפילה לשון נפל שלא מלאו ימיו: זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. דדרים ועצומים שעושה עצמו מליזון ולהורות: ביני עמודי. בבית המדרש בין העמודים: הוו טפחי. היו מקישים: אעיברא דדשא. על בריח הדלת: והוה קא חליש ליבייהו. מחמת שלא אכלו: תנא להו חייא בר רב. שלא היו צריכין לישב בדין כל היום דאפי' שעה אחת הוי כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כדמסיק ויש מפרשים דהוה חליש ליבייהו שלא למדו תני להן חייא בר רב שהוא מצוה כל כך גדולה דהוי כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית:

תורה אור

את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנאמר °אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכן מצינו ביהושפט שאמר לשופטים שנא' °ויאמר אל השופטים (א) דעו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי לה' ושמא יאמר הדיין מה לי ולצרה הזאת ת"ל ועמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות: גרסי' בע"ז *°כי רבים חללים הפילה זה תלמיד שלא הגיע להוראה ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה. ובפ' יציאות השבת* גרסי' ר' אמי ור' אסי הוו יתבי וגרסי ביני עמודי וכל שעתא ושעתא טפחי אעיברא דדשא ואמרי מאן דאית ליה דינא ניעול וניתי. רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו יתבי כל יומא בדינא והוה קא חליש ליבייהו תנא להו חייא בר רב מדפתי °ויעמד העם על

הדרן עלך דיני ממונות

משה מן הבקר עד הערב וכי תעלה על דעתך שמשה יושב ודן כל היום כולו תורתו אימתי נעשית אלא לומר לך כל דיין שדן דין אמת לאמתו אפי' שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאלו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית כתיב הכא ויעמד העם על משה מן הבקר עד הערב וכתיב התם °ויהי ערב ויהי בקר. עד מתי יושבין בדין אמר רב ששת עד זמן סעודה והיא שעה ששית שהיא שעת מאכל תלמידי חכמים *אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שדן דין אמת לאמתו גורם שתשרה שכינה בישראל שנאמר °אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר °משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו': ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן כל דיין שנוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין הקב"ה גובה ממנו נפשו שנאמר °אל תגזל דל כי דל הוא וגו' כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש: ואמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן לעולם יראה הדיין את עצמו כאלו חרב מונחת לו על צוארו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו *שנאמר °הנה מטתו שלשלמה וגו' איש חרבו על ירכו מפחד בלילות מפחדה של גיהנם שדומה ללילה: דרש ר' יאשיה ואיתימא *ר' שמואל בר נחמני מאי דכתיב °בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט וכי בבקר דנין והלא כל היום הן דנין אלא אם ברור לך הדבר כבקר שהוא אור אמרהו ואם לאו אל תאמרהו. ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן מהכא °אמור לחכמה אחותי את אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך מן התורה אמרהו ואם לאו אל תאמרהו וגרסינן בפרק אין ממאנין אלא ארוסות* א"ר יצחק מאי דכתיב °רע ירוע כי ערב זר ושונה תוקעים בוטח רעה אחר רעה תבוא למקבלי גרים ולערבי שלציון ולתוקע עצמו לדבר הלכה ומפרשינן תוקע עצמו לדבר הלכה כגון דיין דאתי דינא לקמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבה ולא אזיל שאיל מיניה דא"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאלו חרב מונחת לו על ירכותיו וכו': *א"ר יהושע בן לוי עשרה שיושבין בדין קולר תלוי בצואר כולן (א) (ואפי' במקום חתך) ואפי' תלמיד היושב לפני רבו. רב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה מכניף ומייתי עשרה רבנן מבי רב אמר כי היכי דלימטיאן שיבא מכשורא כי אתא רב דימי אמר דרש רב נחמן בר כהן מאי דכתיב °מלך במשפט יעמיד ארץ ואיש תרומות יהרסנה אם דומה דיין למלך שאינו צריך לכלום יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה: גרסי' בפ' שני דייני גזלות* קרנא הוה שקיל אסתירא מזכאי ואסתירא מחייב' ודאין להו דינא היכי עבד הכי והא כתיב °ושחד לא תקח ומסקנא אגר בטילה דידיה הוה שקיל דהוי תאהי באמברא דחמרא (ג) ויהיב ליה זוזא כל יומא וכי הוה אתי דינא לקמיה אמר להו הבו לי זוזא אגר בטלני כי הא דרב הונא כי הוה אתי דינא לקמיה *אמר להו הבו לי גברא דדלי לי בחריקאי ואידון לכו דינא ודוקא בטילא דמוכח כי הא הוא דשרי ליה לדיין למישקל אבל בטילא דלא מוכח אסיר אמר רבה בר רב הונא האי דיינא דשאיל שאילתא פסיל למידן דינא ולא אמרן אלא דלית ליה לאושולי אבל אית ליה לאושולי לית לן בה אמר רב פפא לא לידון איניש דינא לא למאן דרחים ליה ולא למאן דסני ליה דרחים ליה

נר מצוה

לביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה: (ג) כל עץ. משמע דיין דכתיב כי האדם עץ השדה: אצל מזבח. תלמידי חכמים מכפרים כמזבח: ברעות נפשיה. ברצון נפשו: לקטלא. לישא עליו חטא יוצ' ועל עצמו היה אומר: לבי ביתיה. לצרכי ביתו אינו עושה: וריקן. שאינו משתכר כאן כלום: ולואי וכו'. שאחזור לביתי כמו שיצאתי בלא חטא: גרסי' בגמ' דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן הוו מתונין בדין דכתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים: רב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר אפיקו לי מאני חנואתי מקל ורצועה שופרא וסנדלא: שמוע בין אחיכם ושפטתם צדק א"ר חנינא אזהרה לב"ד שלא ישמע דברי בעל דין קודם שישמע דברי בעל דין חברו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא (ד) חברו. קרי ביה כמי (ה) שמוע: ושפטתם צדק אמר ר"ל צדק את הדין ואח"כ חתכהו: בין איש ובין אחיו ובין גרו אמר רב יהודה אפילו בין עליה לבית בין גרו אפילו בין תנור לכירים: ולא תכירו פנים *רב אמר לא תכירהו ר"א אמר לא תנכרהו. אושפיזכניה דרב אתא לקמיה לדינא א"ל לאו אושפיזכני את א"ל אין א"ל פסילנא לך לדינא א"ל לרב כהנא פוק דייניה חזיי' דהוי גייס ביה א"ל אי צייתת וצי לא מפיקנא לך רב מאוגך (*שמע רב איקפד): כקטן כגדול תשמעון אמר ר"ל שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של ק' מנה. אפילו לאקדומי: (ו) הוו מתונין. רגילין בהמתנה כדי לעיין בו יפה קודם שתחתכהו: רצועה למלקות: מקל. למכות מרדות עד שיחזור בו: שופר. לשמתא: סנדל. לחליצה: (ז) בין אחיכם כשהם יחד דכששומע האחד בלא חבירו שיכחישנו נכנסין הדברים בלב הדיין ושוב אינו מהפך בזכות השני כל כך: בין עלייה לבית. איש ואחיו שנפלו להם בית ועלייה בירושה אל תאמר טול אתה בית (ח) ואני עלייה ומה בכך כל אחד יש לו דירה אלא העלה אותם בדמים והשוה חלוקתן ע"י דמים: גרו. לשון דירה תשמיש דירה: בין תנור וכירים. תנור עדיף מכירה וצריך להוסיף דמים: לא תכירהו. אם הוא אוהבך: לא תנכרהו. אם הוא שונאך לא תעשה כנכרי לחייבו: גייס ביה. ברב סומך ובוטח עליו ומדבר גדולות: מאוגך. מכחך אודיעך שאין רב יכול לסייעך כלומר דמשמתינן לך:

(ט) אמר רבא וכו' ואזל [א] שליחא. ששלחו ב"ד השלוחין לבעל דין לבא לדון לפניהם צריך השליח להזמינו בשם שלשתן: לא אמר כלום. ואי לא אזיל לא משמתינן ליה: יומא דדינא. שני וחמישי תקנת עזרא הוא*: לית לן. בה דאפי' לא אמר אלא משמיה דחד משמתין ליה דמידע ידעי דמכנפי כנופי ויתבי: שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לר"כ בר

יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה: מאי קא מיבעיא ליה יחיד מומחה קא מיבעיא ליה דאין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ד' וה' בשלשה מאי שלשה אילימא שלשה הדיוטות והא אמר ר' אבא משמיה דרב אפי' י' והם הדיוטות פסולים לדיני קנסות אלא מומחין וקאמר ג': פירוש דיני קנסות כל מי שמשלם יותר מדינו כגון כפל וכיוצא בו: יחיד מומחה. הקשה מגדולי האחרונים ז"ל מאי קמיבעיא ליה ע"כ תפשוט ליה דלא סגי ביחיד מומחה ממה נפשך אי סבירא ליה פירוש דמתניתין כר' אבהו דאמר *מה כן קתני הא לא איירא אלא הודאות והלואות משום דלא בעיא מומחין אבל כולה מתני' דקתני מומחין ניגהו ואי ס"ל כרבא *דתרתי קתני הודאות והלואות בהדיוטות גזלות וחבלות

עין משפט
א מיי' פ"כ מהל' סנהדרין טוח"מ סי' י: ב מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין טוח"מ סי' ח: ג מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג עשין לז טוח"מ סי' ס: ד מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טור ח"מ סי' ח וסי' י: ה מיי' שם סמג לאוין רח טוח"מ סי' י: ו מיי' פ"כ מהל' סנהדרין: ז מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טור ח"מ סי' טו:

שמות יח · בראשית א · מכילתין דף ז. · תהלים פב · שם יב · משלי כב · דף ז: · [כגמ' ר"נ ב"י] · משלי ו · יבמות דף קט: · [מכילתין ז:] · משלי כט · כתובות דף קה: · שמות כג · שם ע"ב · [שם דף ג.]

הגהות מא"י
[א] שליחא ב"ד השלוחין לבע"ד כצ"ל:

שלטי הגבורים
כח לטעמיד משפטי סדת על תלם ונראה בעיני שאין לקיים מנהג זה אלא בדיני ממונות אבל באיסורי תורה כגון אם העידו עדים על אשה להתירה לבעלה או לאסרה לבעלה אין כח לחכמים להכשיר עדותן בישיבה ואם באו העדים לחזור בעדותן יכולין לחזור בכן עד שיעידו עדותן בכשרות שהיושב פסול לעדות. וכן נראה בעיני שהעדים שהעידו עדותן בלילה יכולין לחזור בהם לפי שחקירת העדים היא כתחלת דין ואין תחלת דין בלילה כמבואר בקונטרס הראיות בפרק ראשו ב"ד:

חדושי אנשי שם
מהר"ן שפירא (א) בגמ' זה אינו ובאמת אין לו שום משמעות ובס"א ראיתי מוחקים אותו:

[בגמ' אי' ר' יהודה אמר]

בגמרא ג"כ

הגהות הב"ח
(א) צ"ל ראו: (ב) צ"ל ויסיבו: (ג) נ"ב פירש: (ד) נ"ב בע"ד: (ה) צ"ל שמע: (ו) נ"ב פירש: (ז) נ"ב שמוע: (ח) נ"ב ואחיך כצ"ל ותי' ואני נמחק: (ט) נ"ב גרסי' בגמ' אמר וכו' סני בי תלת דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו. וה"מ בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה. פי' ואזיל וכו' ב"ד שלוחם כצ"ל:

[ב"ק דף פב:]

[נעיל דף ג:]

וחבלות במומחין וכ"ש קנסות. ותירץ הוא ז"ל דלעולם כרבא ס"ל ומיהו ס"ל דגזלות וחבלות דקתני גזלות הבאות מכח חבלות קתני ומשום דהוו מידי דלא שכיחי בעינן מומחין אבל בגזלות דשכיחי בג' הדיוטות סגי כדמוכח בבבא קמא [דף פד:] וכמו שכתבנו למעלה [בב"ק פ' החובל] מ"מ הא קא מיבעיא ליה בקנסות דשכיחי אי עבדו נמי תקנתא בג' הדיוטות או ביחיד מומחה או דילמא דלא תקינו אלא במידי דאית בה חסרון כיס. כמו בגזלה עצמה אבל בקנס שבה לא והדר ליה דלא וכדאסיקנא פרק החובל דלא דיינינן אלא במידי דשכיח ואית בה חסרון כיס ולפי זה טוען

נר מצוה

א ליה לא חזי ליה חובה דסני ליה לא חזי ליה זכותא *ת"ר °ושחד לא תקח אינו
ב צ"ל שוחד ממון אלא אפי' שחד *דברים נמי אסור מדלא כתיב בצע [א] [כסף]
ג וגו' [כדכתיב °בצע] כסף לא לקחו היכי דמי שוחד דברים כי הא דשמואל
ד הוה קא עבר במעברא אתא ההוא גברא יהב ליה ידא א"ל מאי עבידתיך א"ל דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא אמימר הוה יתיב וקא דאין דינא פרח גדפא והוה יתיב ליה ברישיה אתא ההוא גברא שקליה א"ל מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא: מר עוקבא הוה שדי רוקא קמיה אתא ההוא גברא כסייה אמר ליה מאי עבידתיך אמר ליה דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא: גרסינן בפרק עשרה יוחסין*

תתקעט אמר שמואל כיון *שנתמנה אדם פרנס על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה גרסינן בפרק רבי ישמעאל אומר* אמר רבי שמעון בן לקיש

תתקפ כל המעמיד ידיין שאינו הגון על ישראל כאלו נטע אשרה (בישראל) שנאמר °שופטים ושוטרים וסמיך ליה לא תטע לך אשרה אמר רב אשי ובמקום תלמידי חכמים כאלו נטעו אצל מזבח שנאמר אצל מזבח ה' אלהיך *אמר ר' אלעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קדש שנאמר °ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם:

תתקפא דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמור רבנן יהוו מתונין בדין דכתיב ולא תעלה במעלות על מזבחי וסמיך ליה ואלה המשפטים: אשר תשים אשר תלמדם מבעי ליה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין מאי ניהו חוטרי וסנדלי שיפורי ורצועי °ואצוה את שופטיכם וגו'

תתקפב כנגד מקל ורצועה הכתוב מדבר: שמוע בין אחיכם א"ר [ב] חנניה אזהרה ילדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו ובגמ' דסוטה אמרינן* רשע ערום היכי דמי א"ר חנינא זה המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו *ושפטתם צדק ארשב"ל צדק את הדין בלבך ואחר כך חתכהו

תתקפג *כתיב °ואצוה אתכם וכתיב ואצוה את שופטיכם א"ר שמלאי אזהרה ילציבור שתהא אימת הדיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הצבור ועד כמה אמר

במדבר יא רבי חנין ואיתימא רבי שבתאי °כאשר ישא האומן את היונק כתיב °כי אתה תבא וכתיב כי אתה תביא א"ר יוחנן משה אמר לו ליהושע זקנים שבדור (עמהן) [עמך] והקב"ה אומר ליהושע טול מקל והך על קדקדן פרנס א' בדור ואין שני פרנסין בדור וכן בדוד אומר °שמעוני אחי ועמי אם אחי למה עמי ואם עמי למה אחי *א"ר אלעזר אמר להן דוד לישראל אם אתם שומעים לי

טענת גנב בפקדון דאית בה תרתי הקרן והקנס הקרן דנין ג' הדיוטות או יחיד מומחה אבל הכפל שהוא קנס אין דנין בו אלא מומחין וכן כל כיוצא בזה: *וחכמים אומרים מוציא [בגמ' דף ח.] שם רע בכ"ג וכו'. וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי ר"מ סבר אין חוששין ללעז ורבנן סברי חוששין ללעז *מיתיבי [דף ח:] וחכמים אומרים תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בכ"ג. אמר רבא הכי ואחרי שבחבורה תרגמוה ומנו רב חייא בר אבין הכא במאי עסקינן כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בג' ובמקום דאיכא נפשות בכ"ג. פי' וכי יש בו דיני נפשות דקס"ד דחכמים דבעו כ"ג משום שיש בו דיני נפשות הכי קאמרי כיון דשייך במוציא שם רע דיני נפשות אם היה מביא עדים ולפיכך מקשי מאי הוי השתא מיהא לאו דיני נפשות הוא דליכא עדים: חוששין ללעז שהוציא לה שלא מצא לה בתולים שמא ישמעו עדים ויבאו ויעידו שזנתה תחתיו הלכך ניבעי כ"ג מהשתא שמא יבא לידי נפשות ור"מ לא חייש לשמא יבאו עדים כיון דהשתא ליכא דיני נפשות דלית ליה עדים לבעל ולא בא השתא [אלא] להפסידה כתובתה ע"פ עצמו דקי"ל [כתובות דף י.] חכמים תקנו להן לבנות ישראל לבתולה מאתים ולאלמנה מנה והם האמינוהו להפסידה על פיו חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה: תבעו ממון. ברייתא היא תבעו ממון תחלה להפסידה כתובתה תבעו נפשות שאמר שיביא עדים שזינתה בכ"ג וקשיא לעולא דאם חיישינן ללעז אפילו בתבעו ממון צריך כ"ג ותבעו ממון בג' היכי משכחת לה הכא במאי עסקינן לעולם חיישינן ללעז וברייתא מיירי בענין דליכא למיחש ללעז: והזימום דתו ליכא למיחש ללעז דאיגלאי מילתא דשקורי משקר דבתר סהדי שקרי מהדר ופקעה ליה חזקה דאין אדם טורח בסעודה וכו' ואפילו להפסידה כתובתה אינו מהימן ותבעו ממון דקאמר לאו אתביעת ממון דבעל קאי אלא אתביעת מאה סלע שהאב תובע לבעל והכי קאמר בא לגבות ממון מבעל שנמצא שקרן בשלשה דהשתא ליכא למיחש שמא יבואו עדים שזינתה כיון דאיגלי לן דשקרן הוא הבעל [ג] כך היא שטת רש"י ז"ל והקשה עליו ר"ת ז"ל דאי להפסידה כתובתה קאתי בעל אם כן מוציא שם רע דמתני' לאו דומיא דאונס ומפתה דקנס הוא ועוד דבכל דוכתא דמדכר מוציא שם רע לענין קנס דמאה כסף שחייב הבעל לתת לאב הוא ועוד דכל שלשה דמתני' מומחין הם ולגבי כתובה ודאי לא בעינן מומחין דהא אשכחן בכמה דוכתי שהיו דנין בבבל דיני כתובה וגם עכשיו נוהגים כן וכן קשה מה שפירש בלעז דאין לשון לעז נופל על כך שאין במשמעותו אלא חשד פסול שאינו כן כגון נמצאת אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים וכן נמי קשה מה שפירש תבעו ממון בתביעת הבעל לאשה דאם כן תבעה מיבעי ליה ועוד קשה דלא הוה שייך בזה לשון תביעה אלא בא לפטור עצמו מכתובה על כן פירש ר"ת ז"ל דכולה שמעתין מיירי לענין מאה סלע שהאב תובע מן הבעל ולעולם מיירי כשהבעל בא תחלה והביא עדים שזנתה והוכחשו בחקירות כולם שלא כוונו באי זה יום או באי זו שעה ועכשיו בא האב לתבוע ק' סלע מן הבעל שהוציא שם רע על בתו דר"מ סבר דדין זה דנין אותו בשלשה דאין חוששין ללעז ורבנן סברי צריך כ"ג משום דחיישינן ללעז כלומר חיישינן לחשד פסול דב"ד דשמא אחר שיחייבו הג' לבעל לתת ק' כסף יביא הבעל עדים אחרים שהיו שם בשעת המעשה וידעו לכוין השעה ונמצא שנהיה צריכין לכ"ג לדון דיני האשה והיא מתחייבת מיתה על פיהם ונמצאת אתה מוציא לעז על ב"ד הראשון שחייבו לבעל שהרואה יהא סבור שבטעות דנו שלא ידעו שחזר הבעל והביא עדים אחרים ודוקא הוכחשו דאפשר לומר דקושטא קאמרי אלא שלא כוונו עדותם הוא דאמרי רבנן דחיישינן ללעז אבל הוזמו ע"פ עדים שאמרו להם שאותו יום היה אותו פלוני או (א) אותה פלונית עמהם בהא כ"ע מודו דלא חיישינן ללעז דודאי אסהדי שקרי סמך. ורש"י ז"ל כתב בפירושו אית דמפרשי כל תביעת ממון דהך שמעתא אמאה כסף דאב תבע לבעל ואי אפשר לפרש כן משום דאב לא מצי תבע לבעל אלא כשהוזמו עדי הבעל ואם בשהוזמו עדי הבעל מיירי תו ליכא למיחש ללעז כדמפורש בשמעתין. נראה שסבור הרב ז"ל דאם הביא הבעל עדים ואתכחשו אינו משלם מאה סלע וסמך לו על הא דאמרינן בכתובות (דף מו:) אמר ר"ל המוציא שם רע על הקטנה פטור ואסיקנא התם דטעמא משום דכתיב ואם אמת היה הדבר והוציאו את הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה כלומר דדוקא היכא דמחייבא סקילה על עדותם הוא דאמרינן שאם נמצא שאינו כן משלם הבעל מאה כסף הא היכא דלא מחייבא סקילה על עדותם פטור ומינה דקטנה דלאו בת סקילה היא לא משלם עלה קנס הכא נמי כיון דעדותם מוכחשת היא ואין האשה נהרגת על פיהם אף הבעל נמי אינו משלם קנס ולפי דברי ר"ת ז"ל י"ל דלא ממעט התם אלא קטנה דלאו בת עונשין היא אבל גדולה כיון דבת סקילה היא והוא הוציא שם רע עליה אלא שהעדים לא כוונו עדותם הרי זה משלם ק' סלע לאביה דהא הוציא שם רע על גוף הראוי ליסקל עליו. עוד הביא רש"י ז"ל ראיה לדבריו מדגרסינן בתירוצא דרב חייא בר אבין בא לגבות ממון מבעל דכיון דהשתא פריש מבעל מכלל דעד השתא בבעל הבא להפסידה כתובתה מיירי. ולפי דברי ר"ת ז"ל יש לתרץ דמאי דאידכר הכא בא לגבות ממון (א) לאו משום דעד השתא לא איירי בתביעת האב לבעל אלא משום דבעי למימר ובמקום דאיכא נפשות דלא מיירי [עד השתא] בנפש [עדי] הבעל אלא (ב) נפש האשה קאמר נמי ברישא בא לגבות ממון מבעל ולעולם בתביעת אב לבעל איירי עד השתא: וכתבו בתוספות דמדברי ר"ת ז"ל שמעינן דב' שבאו ואמרו לאיש אחד שאשתו זנתה ולא כוונו עדותם שלא אסרוה עליו דהא כל היכא דאתכחוש קא מחייב ליה לבעל ק' כסף וכל היכא שהוא חייב ליתן מאה כסף אשתו מותרת דהא כתיב בקרא בהדיא ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו ויש ללמוד מדבריו דלאו אתו עדים ואמרי אשת פלוני זנתה שהם צריכין דרישה וחקירה לאסרה לבעלה וסברא הוא דלא גרע מגזלות וחבלות כך כתבו האחרונים ז"ל: *אמר רבא פלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להרגה. מאי קמ"ל דמפלגינן דבורא היינו הך מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרי' אצל אשתו לא אמרינן קמ"ל. פי' אבל לא להרגה לפי שקרוב הוא אצלה אע"ג דמהימנינן ליה להאי סהדותא לגבי חבריה לא מהימנינן ליה לגבי אשתו והיינו דפלגינן דבורא דידיה דמהימן גבי האי ולא מהימן גבי האי

עין משפט

א מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טוח"מ סי' ט:

כתובו' דף קה שמות כג

שופטים ט

ב מיי' פ"ג מהל' סנהדרין טוח"מ סי' ח:

ג מיי' פ"כ מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טוח"מ סי' י:

דף ע ע"א

דף נג ע"א

דברים יז

מכילתין דף ז: שמות כ

ד מיי' פכ"א מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טוח"מ סי' יז:

דברים א

ה מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טוח"מ סי' ח:

דף כט:

מכילתין דף ז: דף ח. דברים שם

דברים לא

דה"א כח

סוטה דף מ.

דף י ע"א

הגהות הב"ח

(א) נ"ב מבעל:
(ב) נ"ל בנפש:

הגהות מא"י

[א] בגמ' מדלא כתיב בלע לא תקח אלא שחד לא תקח:
[ב] חנינא:
[ג] נ"ב ולהכי עדים סמיך:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) קשה בעיני דלא שייך ליה הזמה אלא כשאומרים עמנו הייתם לעדים אבל אם אומרים שאותו פלוני או פלונית היה עמנו לא הוה אלא הכחשה ונראה להגיה בנ"י וכנ"ל אבל הוזמו ע"פ עדים או שאמרו להם וכו' וא"ש דהזמה היינו שאמרו עמנו הייתם או שאמרו אותו פלוני או פלונית אותו היום עמנו היו דאז נמי ליכא למיחש לעדים אחרים שכולהו יהיו מוכחשין מדבריהם וכבר האריכתי בזה בכתבי:

א מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין סמג לאוין רח טוח"מ סי' יא:

הלאי : היינו הך דאמר הדא זימנא גבי פלוני רבעו לאנסו הוא ואחר מצטרפים להרגו : לרצונו . שאמר שרבעו למשכב זכור מרצונו של זה הנרבע הבא לב"ד על זה נאמן אם יש אחר עמו להרוג הרובע אבל אינו נאמן עליו שיהרגוהו בעדותו של עצמו ואמר רבא טעמא משום דאדם קרוב אצל עצמו והתורה פסלו לעדות משום קורבא ולפיכך אמר רבא אין אדם משים עצמו רשע מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן שאינו חל עליו תורת עדות כלל ולפי' לא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה והוי נאמן לגבי חבירו *) אבל אשתו לא אמרי' אלא נר מצוה שתהיה כשאר קרובים שחל תורת עדות עליהם ויהא כל העדות בטלה שעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה קמ"ל דאשתו כגופו ואין כאן תורת עדות כלל לגבי האשה והלכך נאמן לגבי הבועל דכל מידי דלית בה תורת עדות לא אמרינן ביה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה דאין כאן עדות בטל כלל* : אמר רבא פלוני (א) בעל נערה מאורסה והוזמו נהרגים ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגים ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה. פירוש נהרגין משום פלוני ואין משלמין ממון טובת הנאת

דף ח: ע"ש.

לי אתם אחי ואם לאו עמי אתם ואני רודה אתכם במקל *אמר רבא הני *תלתא דייני דיתבי בבי דינא ואזל שליחא דבי דינא וקאמר משמא דחד מינייהו לא כתבינן עליה א פתיחא עד דאמר משמא דכולהו והני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא מידע ידעי דמיכנפי כנופי ויתבי :

דף ב.

מתני' *מכות ב בשלשה עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי רבי מאיר רשב"ג אומר בג' מתחילין ובחמשה נושאין ונותנין וגומרין בשבעה ואם גמרו בשלשה מעוברת : **גמ'** *מכות בשלשה מנא הני מילי אמר רב הונא דאמר קרא °ונגשו אל המשפט ושפטום הרי כאן שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה :

דף י. | דברים כה

סליק פירקא

ב מיי' פ"ה מהל' סנהדרין ופ"ד מהלכות קדוש החדש טוח"מ סי' א·

כתובתה שרצו להפסידה שהרי לא הזכירו שמה ולמאן מפסדי: בא על בתו של פלוני נהרגים משום שבאין להרוג שניהם אותה ואותו: ומשלמין ממון. שבאו להפסיד כתובתה מן האב ומשלמין טובת הנאת כתובתה כדין כל זוממי כתובה דלאע"ג דקי"ל דמתחייב בנפשו פטור מן התשלומין היינו כשחיוב הממון והגוף בא משום גוף אחד אבל מיתה משום חד וממון לאחר חייב והכי נמי חיוב ממון לגוף אחר הוא דמתחייב דהיינו האב דכל שבח נעורים לאביה והוי ליה ממון לזה ונפשות לזה ולפיכך נהרגין ומשלמין . ואיכא למידק דהא בפ' כילד הרגל (דף כב:) אמרינן גבי מדליק גדישו של חבירו והיה גדי סמוך לו ועבד כפות לו ונשרף עמו פטור ואוקמי' לה אפי' בגדי דחד ועבדא דחד ועוד רבא גופיה דאמר ממון לזה ונפשות לזה חייב אמר לקמן פ' בן סורר ומורה (דף עד.) רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו ושיבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור ותי' הרב ר' יצחק בר מרדכי ז"ל דהנהו מיתה ותשלומין באחד הוי דהא לכל אדם הוא מחויב מיתה דהא הכל מצווין להרגו כדי להציל העבד והנרדף : (דף יא.) **פעם** אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש בכאן אדם אחד שראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך נתנו חכמים עיניהם בשמואל וכשמת אמרו עליו אי עניו אי חסיד תלמידי של הלל ואף על רבי יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה לו שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות פירוש בת קול י"א שלא היו שומעין אותו קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא קול אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ונשמע קול היוצא ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין ולכך נקרא בת קול : שאין מספידין וכו'. שהרי הרוגי מלכות לא ניתנו להספיד מפני יראת המלך : [דף יז:] **אמר** ר' אבהו במוסיפין טועין ב"ד שקול לכתחלה : פשיטא מהו דתימא האי דקאמר איני יודע כמאן דאיתיה דמי ולאי אמר טעמא שמעינן ליה קמ"ל דכמאן דליתיה דמי ולאי אמר טעמא לא שמעינן ליה : פי' במוסיפין כדתנן בפ' היו בודקין [דף מ:] י"א מזכין וי"א מחייבין וא' אומר איני יודע מוסיפין שנים דהשתא הו"ל ב"ד שקול פשיטא דבהדיא תנן דמוסיפין שנים : אי אמר טעמא אי הדר אמר טעמא (לחובה) משגיחין ביה קמ"ל וכו' ושמעינן מהא דכל שאמר איני יודע שוב אינו יכול לדון אותו דין : וכתב הרמב"ם ז"ל דדוקא בדיני נפשות אבל בדיני ממונות חוזר הוא ודן . טעמא דמילתא הוי משום דכיון דאמר איני יודע שוב אינו יכול ללמוד חובה והלכך אינו בכלל הב"ד וטעם זה דוקא בדיני נפשות הוא אבל בדיני ממונות אין שם חובה דמה שחובה לזה זכות לזה וכו' רש"י ז"ל (*) דבדיני נפשות דאמרן שאינו יכול לחזור ולדון היינו דוקא חובה אבל זכות אי אמר טעמא שמעינן ליה דלא גרע מההורג עצמו שיכול ללמד על עצמו זכות כדלקמן : סליק פירקא

כהן גדול : [דף כ.] מלך שמת לו מת אינו יוצא מפתח פלטרין שלו רבי יהודה אומר אם רוצה לצאת אחר המטה יוצא שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר : ת"ר מקום שנהגו נשים לצאת לפני המטה יוצאות לאחר המטה יוצאות ר' יהודה אומר לעולם נשים יוצאות לפני המטה לאחר המטה אינן יוצאות שכן מצינו בדוד שיצא אחר מטתו של אבנר: אמרו לו לא היה הדבר אלא לפייס את העם. פי' שכן מצינו בדוד לאו אורחיה דדוד לילך עם הנשים ובירושלמי פ' זה הל"ד איכא פלוגתא אית תנויי תנו שהנשים יוצאות תחלה לפי שגרמו מיתה לעולם ואית תנויי תנו שיוצאות לבסוף מפני כבודן של בנות ישראל שלא יביטו בהן האנשים : **מתני'** [שם] וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מסב על הדרגש . פי' הוא המלך : **גמ'** מאי דרגש אמר עולא ערסא דגדא א"ל רבנן לעולא והא אמרת דרגש אינו צריך לכפותו אלא זוקפו ואי ס"ד ערסא דגדא אמאי אינו צריך לכפותו והתניא כשהוא כופה לא את מטתו בלבד הוא כופה אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו אמר רב יוסף הא לא קשיא דילמא מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים דתנן אם היתה מטה מיוחדת לכלים א"צ לכפותה אלא זוקפה פירוש ערסא דגדא נוהגין היו לערוך מטה ושלחן בבית ולא היו משתמשין בהם כלל ומונחין למזל הבית משום נחוש ודומה לו [שבת סז:] גד גדי וסנוק לא וכתבו המפרשים ז"ל שהיו עושין זה לבית לסימן טוב משום דאמרי' בפסחים [קיא:] דשרא דעניותא נביל שמיה ושהבית נקיה ויש בו מטה מוצעת נקיה ויפה סימן טוב ויפה ומזל טוב בבית : לא את מטתו בלבד הוא כופה כתבו בתוס' עכשיו לא נהוג משום דאמרי' בירושלמי דמועד קטן [פ"ג ה"ס] חיישינן בפונדק אינו חייב בכפיית המטה שלא יאמרו חרש הוא ובזמן הזה כיון שנכרים מצויים בינינו ועבדים ושפחות מצויין בבית חזרו כל הבתים להיותם כפונדק ע"כ : סליק פירקא

(*) כ"ה בתוס' סוף דף ל"ג ע"ב ד"ה אחד וברש"י איתו :
*) באלפסי דפוס שביוניטא הגי' אלל והוא דבור בפ"ע :

שלטי הגבורים

א ופתיחה לא כתבינן אפומא דחד משום שכירו' הסופר ונראה דכיון דאין נמנעים מלכתוב הפתיחה אלא משום שכירות הסופר אם כן אם הוא בענין שהכותב הפתיחה אינו רוצה שכר כלל כותבים אותה גם ע"פ השליח דהא בין כותבין ובין אין כותבין מ"מ בשמתא הוא ואע"פ דמיי' פכ"ה מהל' סנהדרין כתב בסתם דאין כותבין הפתיחה רק על פי שנים ולא פי' הטעם משום ממונא מ"מ לא תידוק מינה דדעת מיי' הוא דלעולם אין כותבין פתיחה רק ע"פ ב' אפי' לא יהיה שם טעם חסרון ממון חדא דהא בגמ' מפורש הטעם כך ועוד דמאי נ"מ בכתיבת הפתיחה או לא הא מ"מ בשמתא הוא ועוד (ב) מאי זה סברא יוכל להיות דעת מיי' כך הא כיון דמהימן כבי תרי השליח לענין נדוי כך הוא נאמן גבי כתיבתו כמו לגבי אמירתו ועוד דהטור ח"מ סי' י"א נמי לא הזכיר טעם כמו מיי' ואעפ"כ הרא"ש (ג) לא הזכירו בספרו ומסתמא דלא פליג עליה מלבד כי הכרח לומר דקים ליה לטור הכי דהא בסי' י"ד שם כתב דהמסרב לבא לב"ד צריך לשלם היציאות שמוציא שכנגדו ומהכא הוא דדייקי כך כמו שכתב הרא"ש שם בשם מהר"ם ז"ל א"כ הגם כי הטור לא הזכיר טעם חסרון ממון גבי כתיבת פתיחה ע"כ הכי ס"ל. כן י"ל נמי גבי דעת מיי' דהיאך יחלוק מיי' על תלמוד ערוך. וסמ"ג לאוין ר"ח דאזיל בשיטת מיי' ה"נ פי' הטעם כדכתבינן הלכך ודאי לכ"ע אין נמנעין מלכתוב הפתיחה על פי שליח רק משום טעם חשש הוצאת ממון ע"פ חד ובלאו האי חשש כותבין . וזה כתבתי לפי ששמעתי בדורנו מי שמפקפק ואומר שאין כותבין לעולם הפתיחה רק ע"פ שנים אפי' כי ליכא חשש הוצאת ממון ע"פ חד דסברי דיש חילוק בין הוא בשמתא באמירה לבד בין הוא בשמתא בכתיבה ואני לא ידעתי טעם ומכלן אתה למד דדוקא לגבי איסורים הוא דמהמניה לחד כבי תרי אבל לענין ממון לעולם אין עד אחד נאמן רק כעד א' ואפי' עשאוהו

הגהות הב"ח

(א) בא על כצ"ל : (ב) מאיזה כצ"ל : (ג) הרא"ש הזכירו כצ"ל ותי' לא נמחק : (ד) תיבת לא נמחק : (ה) כ"ב אלא ודאי דאיירי בלא האמינו ולכן צריך רש"י לפרש כדמשום : (ו) נ"ל ר"ח ותי' כ"ח וז"ל נמחק : (ז) לבד כצ"ל :

[...]י תרי אפשר דאינו מועיל גבי הוצאת ממון דהא הכא שליח בית דין נאמן הוא כשנים ואפילו הכי אין מוציאין ממון על פיו. ונראה דה"ה לגבי שכירות דשליח ב"ד גופיה שנותנין לו שכרו משום שמזמין פלוני לדין [...]ריך שלא להוציא מעות לכופו לדין דאינו נאמן אפי' השליח לומר כך וכך הוציא הכופה בשכירות לכוף אותך לדין עד שיהיו שם שנים ואף אם התנו הב"ד שיהא נאמן כו' נראה קצת דאינו מועיל דהא לגבי כתיבת [...]עא"פ שהשליח ב"ד נאמן הוא כשנים אינו מועיל והתם ודאי אינו נאמן כו' ממילא אלא שב"ד האמינוהו והתנו עליו כך וכדמשמע לשון הגמ' דאמר האי שלוחא דרבנן מהימנינן ליה כבי תרי דאלמא לא הוי נאמן לא שהאמינוהו ב"ד : מיהו אינו כ"כ ברור דאיכא למימר דהתם בגמ' ה"ק שליח ב"ד נאמן כבי תרי אפי' לא האמינוהו הב"ד כמו שכתב רש"י הטעם דלא משקר בבי דינא ואילו (ד) לא האמינוהו ב"ד מעיקרא לא היה [...]י לפרש כך וכו' (ה) דחדוש הוא לומר שנאמן כשנים כדי שלא יהא בכלל שמעיד בחבירו לבדו באיסורא דאמרי' פ' ערבי פסחים טוביה חטא וזיגוד מנגד אבל לעולם אם האמינוהו ב"ד כשנים אפשר דמהימנינן ליה [...] הוצאת ממון וכותבין גם הפתיחה על פיו דיש כח ביד ב"ד לאפקועי ממונא ולהתנות בכה"ג אלא שנראה מן התלמוד שלא היה מנהג הב"ד להאמין אחד כבי תרי לאפקועי ממון בעלים : ופשוט שם דעל הנתבע [...]צאות שהוציא התובע לכופו שירד עמו לדין דהא משלם הוא שכר הסופר שכתב הפתיחה כשבא לקורעה כמו שכתב שם הרא"ש והר"ן בשם מהר"ם ז"ל וכ"כ טוח"מ סי' י"ד והגהות מיי' פכ"ה מהל' סנהדרין [...] הוצאות שנעשו אחר שסירב הנתבע לירד לדין הוא דמשלם אבל ההוצאות שעושה להזמינו לדין תחלה כגון במקום שנוהגין לתת שכר לשליח ב"ד שמזמין א' לדין אותה ההוצאה אינה מוטלת על הנתבע וכן הוצאת הסופר [...]פני הדיינים שכותב פתקא דהזמנה בפעם הראשונה במקום שהנתבע חוץ לעיר שמזמינו בכתב אין הנתבע חייב בזה דעד שלא נעשה סרבן אין המתחייב בדין חייב לשלם לזה יציאותיו : ומדקאמר תלמודא דכשהסרבן [...]יו סדין ומתפייס צריך לשלם שכר הסופר קודם שיקרעו הפתיחה אלמא דהיתר השמתא תליא בקריעת שטר השמתא והיכא שנקרעה הפתיחה אזלא לה השמתא מבלי שיצטרכו ב"ד לומר מותר לך או דבר אחר [...]מע לשון התוס' שם שכתבו וז"ל דקבעי למיתב זוזא לפתחא כשקורעין אותה משלם הוא שכר הסופר ע"כ. וכ"כ סמ"ג לאוין (ו) כ"ח וז"ל דאלמא דההיתר תלוי בקריעת השטר אמת כי מלשון רש"י שם לא מוכח כן [...]"ל וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהיב זוזא דפתיחה לספרא ע"כ אלמא דצריך היתר מב"ד אע"פ שהיא כתובה על שטר ונפקא מינה לדין טובא לגבי היתר חרמות דמלשון התוס' וסמ"ג [נראה] כשכתבו החרם והשמתא [...]יעתה גבי התרתה וא"כ אפי' מתו המנדין כולם או מקצתם או יהיה באיזה ענין שיהיה כשנקרע השטר אזלא לה השמתא והותר הנדר ולדברי רש"י לעולם צריך התרה בפה ולא סגי בקריעה : גם מוכח מכאן דאפי' [...]ים והשמתא על תנאי עד שיעשה דבר פלוני אפי' קבל עליו לעשות אותו דבר ועושה אותו מ"מ לא פקע החרם והשמתא עד שעת ההתרה דהא פתיחה היא שטר שמתא שמנדין אותו עד שיקבל עליו את הדין כדמוכח [...]שטר שנכתוב בסמוך ואפ"ה אין לו היתר עד שיקרעו השטר דהוי במקום ההתרה ואפי' שקבל עליו את הדין דאי אמרת דמיד שקבל עליו את הדין יצא מידי נדוי א"כ מאי איכפת ליה לזה שיקרעו הפתיחה או שיתירו [...] כשמקבל עליו הדין או לא דמטעם זה נמנעין לכותבה ע"פ השליח ב"ד (ז) לב"ד מפני שיצטרך לשלם שכירות הא מ"מ לא ישלם כלום דבין לא יקרעו יצא מידי נדוי בקבלת הדין אלא ודאי דאפי' קבל ועושה [...]בילו כדוהו לא יצא מידי נדוי בקבלת הדין עד שיתירו לו או יעשה מעשה חשוב כמו היתר ואין נראה לומר דמה שזה מבקש ומחזר אחר קריעת שטר שמתא הוא מפני כבודו אע"פ דבלאו הכי יצא מידי נדוי [...]עליו הדין זהו דוחק ועוד דלשון רש"י מוכח דהתרה בעי הלכך נראה דודאי התרה בעי או דבר שהוא במקום התרה . ולשון רש"י שכתבנו אפשר ליישבו עם דעת התוס' ולומר דהתרת שמתא דקאמר רש"י הכא ר"ל [...]שטר דהיא עומדת במקום התרה דהכי מסתבר שהקריעה היא התרה דהא התרה הויא מלתא דמבטל הנדוי וכל נדוי מבטלין אותו בביטול שהוא דרך עשייתו דהיינו שאם נדוהו בס"ת ובשופר כדאמרי' טוט אסר טוט [...] ראוי לומר גבי נדוהו על פה מתירין אותו בפה נדוהו בכתב מתירין אותו בכתב וכיצד הוא ההיתר בכתב לקרוע השטר שכתוב בו הנדוי והשמתא וזאת הקריעה הויא כי כשיבא לב"ד להתיר לו נדויו שכתב יתירהו [...]פן שיקרעו השטר הכתוב בו הנדוי ושפיר מתיישב ושייך עליו לשון רש"י שכתב וכי שרו ליה שמתא לא שרו ליה עד דיהיב זוזא דלפי האמת קריעת השטר היינו היתר השמתא בכתב דאי היתר השמתא בכתב [...]פ המנדין בלי קריעת השטר אהכי היה קצת לפקפק ולומר דאין כאן מיחוש הוצאת ממון ע"פ השליח שיוכלו להתיר בלי קריעת השטר : ועוד נראה למידק מהכא דאין המנדין לוקחין שכר על היתר החרם [...]ת דלוקחין שכר על היתר החרם אכתי היאך מאמינין ע"פ השליח ב"ד הא ממונא קא מחסרי ליה דקא בעי למיתב זוזי למורין שיתירו לו הנדוי כשיקבל עליו את הדין אפי' לא נדוהו רק על פה זולת שטר פתיחה אלא ודאי דאין המנדין לוקחים שכר :

המאור הגדול

[illegible]

דיני ממונות בג' זה בורר לו אחד וכו' בגמ' [דף כג.] מפרש מאי שנא דעבדינן הכי : ושניהם. הבעלי דינין ומפרש בגמ' [שם] אי בעי נמי דעת הדיינים: זה פוסל (כ) וכו'. שיש לו שתי כתי עדים ולא הביא אלא אחת יכול [בע"ד] חבירו עם אחר עמו לפסלן ולא הוי נוגע בעדות שהרי העדות הדיין תלוי בכת אחרת שאמר הוא להביא וס"ל לר"מ שהבע"ד צריך לברר דבריו לפני ב"ד שיש לו שתי כתי עדים הלכך אמרינן שאין העדות תלוי באלו ומש"ה לא הוי נוגע בעדות שפסלן ורבנן סברי דנוגע בעדות הוי שאין הבע"ד צריך לברר דבריו וכן אמר רשב"ג גבי חזקה נר מצוה

דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר"מ וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד: גמ' (א) גרסי' רב דימי אמר רב מחלוקת בשתי כיתי עדים דר"מ סבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך (ב) אבל אין שם אלא כת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן לימא רשב"ג ורבי בפלוגתא דר' מאיר ורבנן קמפלגי דתניא הבא (א) לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר (ג) אימא אף בחזקה וקי"ל דבצריך לברר קמפלגי אליבא דרשב"ג כ"ע ל"פ כי פליגי אליבא דרבי דר' מאיר כרבי ורבנן אמרי לך אפי' תימא כרבי עד כאן לא קאמר רבי (ד) אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא (ה) דלאו מכח עדים אתי אפי' ר' מודה דאין צריך לברר ותו גרסי' בגמ' במתני' דזה בורר לו אחד ושניהם בוררין עוד אחד ואפי' לוה מצי מעכב איני והאמר ר' [אלעזר] (ב) לא שנו אלא מלוה אבל לוה כופין אותו ודן בעירו כרא"ר יוחנן בערכאות שבסוריא (ו) הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אומר אפילו מומחין כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא: מתני' א זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן: זה פוסל עדיו של זה וזה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שהוא מביא עליהן ראיה שהן קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים אינו יכול לפסלן: גמ' (א) למה לי למעבד הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דיין אחד וזה בורר לו דיין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד: אמר רב יהודה אמר רב כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על

על השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהם ואין יושבים בדין אא"כ יודעים מי ישב עמהם ואין נכנסין לסעודה אא"כ יודעין מי מסב עמהם פי' הא דפליגי רבנן ורבי מאיר (ג) יבררו הבעלי דינים נמי הוא דפליגי . דרבנן סברי דעת דיינין בעינן כדתניא כך היו נקיי הדעת וכו' לברר אדם הגון שישב עמהם וכן בעדים שמא יחתמו עמהם עד אחד פסול ותבטל עדות כולה ונמצאו אלו בושין אבל דעת בעלי דינין לא בעינן ור"מ סובר גם דעת בעלי דינין בעינן : ואין נכנסין לסעודה וכו' . שגנאי הוא לת"ח לישב אלא עם ע"ה בסעודה : מתני' נאמן עלי אבא להיות דיין אע"פ שהוא פסול מן התורה לדונו לא לזכות ולא לחובה דנפקא לן לקמן [דף כז.] מלא יומתו אבות : דור לי . לשון שבועה היא : יכול לחזור בו וישאל שבועה חמורה ואסיקנא בגמ' [דף כד:] דמחלוקת' הוא לאחר גמר דין כלומר שפסקו ואמרו אבא ואביך איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי וכן גבי עדות בעלמא הוא גמר דין כשפסקו ב"ד הדבר על פיהם אבל קודם גמר דין אפילו רבנן מודו דיכול לחזור בו ומיהו הסכימו האחרונים ז"ל דדעת הרי"ף ז"ל דגמר דין הוי מכיון שפסק הדין על עצמו לפני ב"ד שאמר דור לי וכו' והלה קבלו אפי' קודם הדרת הראם וכמו שנפרש בע"ה ואי קשיא אמאי מהניא קבלה בלא קנין כלל טפי מפשרה דקי"ל בפ' קמא [דף ו.] דבעיא קנין ואם נעשית בלא קנין אינה כלום והטעם לפי שאינה מסורת הדין והכא נמי אבא ואביך ורועי בקר אין נאמנים מסורת הדין ותירצו דשאני הכא דמ"מ לדין הם מאמינין אותם הילכך גמרי ומקנו מה שאין כן בפשרה שאינה דבר מסוים והיא תלויה בדעתו של בוצע הלכך לא סמכא דעתיה ולא מהניא אלא בקנין : עוד אסיקנא בגמ' דבאתן לך מחלוקת כגון באותן הנשבעין ונוטלין כשכיר ונגזל שזה נותן לו מה שתובע ממנו ע"פ אבא ואביך או בהדרת הראם ובהא פליג ר"מ ואמר דאפילו לאחר גמר דין יכול לחזור בו אבל באותן שנשבעין ואין משלמין הוה ליה כמחול לך אם יאמרו כן אבא או אביך בהא כיון שהוא לאחר גמר דין אפי' ר"מ מודה דאין יכול לחזור בו :

נר מצוה | תורה אור | רש"י

על השטר אא"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בב"ד אא"כ יודעין מי ישב עמהן ולא היו נכנסין לסעודה אא"כ יודעין מי מסב עמהן : מתני' *אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר' מאיר אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר לו דור לי בחיי ראשך ר"מ אומר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו : גמ' אמר רב דימי בריה דרב נחמיה בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד : נאמנין עלי ג' רועי בקר : ג' למה לי לדינא ולא מיבעיא היכא דקבליה עליה לקרוב דראוי להעיד במקום אחר דאינו יכול לחזור בו אלא אפי' קביל עליה פסול דאינו ראוי להעיד במקום אחר אינו יכול לחזור בו *דאמר *רבה הרי שקיבל עליו קרוב או פסול לפני גמר דין יכול לחזור בו לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו והיכא דקביל עליה קרוב או פסול כבי תרי חזינן לגאון דקאמר אפי' קנו מיניה בב"ד מצי הדר (א) ביה דקנין בטעות (א) הוא דרחמנא אמר °על פי שנים עדים ורבואתא אחריני אמרו אי קביל עליה חד קרוב או פסול כבי תרי וקנו מיניה לא מצי למהדר ביה דקי"ל אין לאחר קנין כלום ומסתברא כותייהו דהא אפי' קביל עליה לבעל דינו כבי תרי (א) וקנו מיניה אינו יכול לחזור בו כדגרסינן בשבועות בפרק שבועת הדיינין *ההוא דא"ל (ב) לחבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרעינא וכו' : *אמר רב יהודה אמר שמואל מחלוקת במחול לך אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו ורבי יוחנן אמר באתן לך מחלוקת °*אמר ר"ש בן לקיש מחלוקת לפני גמר דין אבל לאחר גמר דין דברי הכל אינו יכול לחזור בו ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוקת : שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו לאחר גמר דין מחלוקת או לפני גמר דין מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כדברי חכמים רב אשי אמר הכי שלח ליה במחול לך מחלוקת או באתן לך מחלוקת והלכה כדברי מי שלח ליה באתן לך מחלוקת

דברים יז

ואם היה יכול להפך בזכותו היה מהפך וב"ד עצמם נוח להן להפך בזכות שניהן ומפרש בגמרא למתני' הכי זה בורר לו דיין אחד וזה אחד ושני הבעלי דינים בוררין להן עוד דיין אחד כדמסיק : אלא אם כן יודעים מי חותם עמהן . דשמא אחד מהן פסול ותתבטל העדות והאחרים בושים : מתני' נאמן עלי אבא . להיות דיין והוא פסול מדאורייתא בין לזכות בין לחובה דכתיב לא יומתו אבות על בנים : דור לי . דור לי במקום השבועה : יכול לחזור בו . וישאל שבועה גמורה : גמ' דקבליה עליה בחד . דיינא ואע"ג דאיכא תרי אחריני בהדיה קאמר ר"מ יכול לחזור בו : לדינא . שקבלם להיות דיין לעדות סגי בתרי : כבי תרי . לעדות : במחול לך . אי אמר תובע לנתבע נאמן עלי אבא ואביך ואם יזכוך יהא מחול לך התם קאמרי רבנן דאין יכול לחזור בה וזכה הלה במה שבידו מטעם שילא מידם זכאי : אבל באתן לך . שא"ל נתבע לתובע אם יחייבני אבא או אביך אתן לך : ד"ה יכול לחזור בו . דהוציא והממון בידו

ולריכה למתני תרוייהו נאמן עלי ודור לי משום דנאמן עלי וכו' הוי תולה בדעת אחרים ומלית אמרת דלא גמר ומקני דמימר אמר מי יימר דמזכו ליה ואפי' רבנן מודו ליה לר"מ בהא לריכא . ודור לי הוי תולה בדעת עלמו ומלית אמרת דבהא אפי' ר"מ מודה דאין יכול לחזור בו לריכא : גמ' (ג) הסכימו המפרשים ז"ל לפי' רבינו האי גאון והרי"ף ז"ל דלרבנן קאי כלומר הא דאמרי רבנן אין יכול לחזור בו כגון דקבליה עליה בחד עם ב' דיינים כשרים דלית ביה אלא חדא לריעותא להכשיר זה שאינו כשר לו לדון אבל לקבוליה עליה בתלת כדין דיינים דעלמא לא מהניא קבלתו לכך כיון דאיכא תרתי לריעותא וא"ת בשלמא מתני' דהוה חייב לו שבועה ומאמינו בהדרת הראם דלא חשיבא מידי ליכא אלא חדא לריעותא שמאמינו במקום שבועה וכן ביש נוחלין (ב"ב קכז:) גבי עבדי גנבת שורי גנבת דלוקח השבע ונוטל נשבע ואינו יכול לחזור בו כיון דשבועה בעי לא הימניה כתרי ולא הוי תרתי לריעותא אלא ההיא דשבועות קשיא דאמרינן התם [דף מב.] א"ל לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא . דהתם מאמין ליה כתרי בלא שום שבועה כלל ואפילו היכא דהוו תרתי לריעותא מהניא ונראה דר' אלפסי ז"ל מפרש לה בקנין דקי"ל אין אחר קנין כלום עוד תירצו מן האחרונים ז"ל דהתם כשהתנה עמו כן בשעת הלואה ממש דבמסיכת המעות גמר ומשעבד נפשיה ודמי לקנין : אמר רשב"ל . גמר דין יש מן המפרשים ז"ל שפירשו כשפסקו הדין ואמרו פלוני אתה זכאי ופלוני אתה חייב וכן אחר שהדיר הראם הוי גמר דין ולפני גמר דין הוי כשקבלו עליהם קודם פסק והדרה אבל כשהדיר לא לריך שיפטרוהו ב"ד דבלאו הכי הוה גמר דין ואינו יכול לחזור בו וכן דעת ר"ת ז"ל וראיה מההיא (ד) דעבדי גנבת דלוקח השבע ונוטל ונשבע אינו יכול לחזור דמשמע דכיון שנשבע שוב א"ל כלום ואין [יכול] לחזור בו הא קודם שנשבע יכול לחזור דקבלה לאו כלום היא ועוד ראיה דקבלה לאו כלום היא דאמרינן פרק המפקיד (דף לד:) גבי שומר חנם שרלה לשלם דמקנו ליה כפילא ובעי עלה אמר הריני משלם וחזר ואמר איני משלם מהו מהדר קא הדר ביה ולא מקני ליה כפילא או דילמא דחויי קא מדחי מדקאמרינן מהדר קא הדר ביה משמע דודאי מצי הדר ביה ואף על פי שמתחלה קבל עליו בב"ד לשלם אלמא קבלה לא הוי כגמר דין והיינו דאמרי' בשבועות (דף לט:) ואם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד כלומר כדי שלא יחזור דבידו לחזור : וכתבו האחרונים ז"ל דנראה שהרב אלפסי ז"ל סובר דקבלה בב"ד מהני' ושוב אינו יכול לחזור בו שהוא ז"ל (ב) גורס בההיא דפרק יש נוחלין דלוקח השבע ונוטל נשבע ואינו יכול לחזור בו ולא גרים ונשבע אלא נשבע בע"כ כיון שקבל עליו בב"ד ולא דמי לנאמן עלי אבא דאע"פ שקבל בב"ד דיכול לחזור בו לפני גמר דין דשאני הכא דהוא פוסק הדין על עצמו שאמר דלוקח השבע ונוטל וכיון שנתרלה הלה הוה ליה כגמר דין מה שאין כן בנאמן עלי אבא דלא ידיע כמאן מינייהו לימא הלכך לא הוי גמר דין עד שעה שהוא פוסק ממש . וההיא דפרק המפקיד (שם) לא קשיא דהתם לאו למימרא דמצי הדר ביה דודאי כיון שקבל בב"ד לא מצי הדר ביה אלא דמ"מ (ה) מי אמרי' דמהדר קא הדר ביה לא מקני ליה כפילא דלעולם לא מקני כפילא אלא למאן דלא אטרחיה לבי דינא כדאיתא התם והאי אע"ג דלאו כל כמיניה למיהדר כיון דבעי הדר קא מטרח ליה לבי דינא ולא מקני ליה כפילא והכי ודאי מסתברא דלא מצי הדר ביה דא"כ היכי אמרי' דבאומר משלם אני מקני ליה כפילא והא לא סמכא דעתיה כלל כיון דכל יומא מצי למיהדר ביה אלא ודאי לא מצי הדר ומש"ה מקני ליה דכיון דלא מצי הדר ביה סמכא דעתיה דלא הדר ביה לאטרוחי לבי דינא בכדי והא דאמרי' התם [שבועות דף לט.] ואם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד פי' פוטרין אותו דשוב אין יכול לחזור בו ולפי זה בהיה חייב חבירו שבועה כיון שפסק הדין על עצמו ואמר דור לי בחיי ראשך אינו יכול לחזור בו לרבנן דהיינו גמר דין ומיהו ה"מ בשקבל עליו הלה אבל לא קבל עליו יכול לחזור בו דכיון שלא קיבל לא הוי גמר דין דהאי אמרת דמכיון שפסק הדין על עצמו חשיב גמר דין אע"פ שלא הודה חבירו אם כן הא דאמר ר"ל מחלוקת לפני גמר אבל לאחר גמר דין וכו' היכי משכחת לה גבי שבועה לפני גמר דין אלא ודאי כיון שלא קבל עליו הלה לא חשיב גמר דין ויכול לחזור בו (ו) וכן אמר רבא וכו' לאחר גמר דין אין יכול לחזור בו כרבנן דר"מ דודאי לא שביק (ז) רבנן ואליבא דר' יוחנן ועביד כר"מ (ח) *) (דודאי לא שביק רבנן) ואליבא דריש לקיש ומדנקט קרוב או פסול שמעינן דאפילו פסול שאינו ראוי לדון לשום אדם כלל מצי לקבל עליה : באתן לך מחלוקת . שהנתבע קאמר ליה אני אתן לך אם יאמרו לי אבא או אביך או אם תדור אבל במחול לך אפי' ר"מ מודה שאינו יכול לחזור בו שכבר זכה הלה במה שבידו : או במחול לך מחלוקת . שהתובע אומר לנתבע נאמן עלי אבא או אביך ואם יזכך מחול לך התם הוא דקאמרי רבנן אין יכול לחזור בו דהא זכה זה במה שבידו מכיון שילא מהם זכאי אבל באתן לך אפי' רבנן מודו דיכול לחזור בו הואיל והממון בידו אין כח להוציאו אלא בדיינים כשרים . שלח ליה באתן לך מחלוקת והכי הלכתא דבאתן לך *דבגמר דין מחלוקת אבל במחול לך

*) מהר"ם מ"ז

עין משפט

א מיי' פ"ז מהל' סנהדרין סמג עשין לז טוש"מ סי' כב:

הגהות הב"ח

(א) נרא' לפע"ד דהגאון ס"ל דקנין בטעות הוא כו' כלומר גוזמא גדולה כל כך לקבל עליו קרוב או פסול כבי תרי דאיכא תרתי לריעותא אף הקנין בקבלת גוזמא גדול' כל כך אינו כלום ויש לקנין זה דין קנין בטעות דחוזר ולאו קנין טעות ממש קאמר דא"כ כי קבליה עליה בחד נמי נימא דקנין טעות הוא דרחמנא אמר לא יומתו גו' אל תשת רשע עד גו' אלא כדפרישי'. והשתא שפיר דחה האלפס דברי הגאון דהלא אין לך גוזמא גדולה ממי שהוא פטור לגמרי ומאמין שבעל דבר עצמו ואפ"ה אין לאחר קנין כלום ואינו יכול לחזור בו ואע"פ דבהיא דפ' שבועת העדות אפי' קנין לא בעי היינו דוקא כשהתנה עמו בשעת הלואה דאדעתא דהכי הייל עליה שעבודא אבל לאחר הלואה לא מהני תנאי זה אלא ע"י קנין מיהו ע"י קנין ודאי מהני כדאשכחן גבי ערב דבשעת מתן מעות משתעבד בלא קנין ולאחר מתן מעות משתעבד בקנין וה"נ דכוותא וכ"כ המרדכי שכך פי' רבינו מאיר דעת האלפסי ודברי' ברורין הן וכ"כ הטור בחו"מ סי' כ"ב ע"ש הרמ"ה ונסתלקו טענת הרא"ש בפסקיו שטען על דברי הגאון והאלפסי ע"ש : (ב) נ"ב אינו אלא אם : (ג) נ"ב כגון דקבליה עליה בחד הסכימו המפרשים ז"ל וכן פירש כנ"ל: (ד) נ"ב דפ' יש נוחלין : (ה) נ"ב איבעי' לן מי וכו' ולא מקני כנ"ל : (ו) כאן הס"ד ואח"כ מה"ד ור' יוחנן אמר לאחר גמר דין מחלוק' פי' אבל קודם גמר דין ד"ה יכול לחזור בו כו' וכן אמר רבא וכו' אין יכול לחזור בו והיינו כרבנן : (ז) נ"ב עיין בגמ' בפרש"י ותוס' : (ח) נ"ב וה"ס דודאי לא וכו': (ט) ודנין כנ"ל: (י) נ"ב דלא :

שלטי הגבורים

בכאן ג' חלוקים: הא' הוא כששני הבעלי דינין הסכימו לדון כאן אלא שאין מסכימין ביניהם בפני איזה ג' ידונו דאז זה בורר לו א' וכן זה והתם שייך פלוגתא דרבנן ור"מ ריש פ' זה בורר ופלוגתא דפוסקים איזהו האיש שיוכל חבירו לפוסלו ובאיזה פסול יכול לפוסלו שכתוב בשתי הגהות הרא"ש ריש פ' זה בורר וכל הנהו חלוקים שכתב הטוח"מ סי"ג וכן משמע מלשון כל הפוסקים דהסיא דזה בורר מיירי בשנתרצו לדון כאן : החילוק הב' כשאין רוצים לדון בעירם רק שנתעצמו לדון באיזה מקום ידונו א' אומר נדון כאן וא' אומר במקום אחר דאז שייך כל מחלוקת הפוסקים אימתי יכול הא' לכוף את חבירו שידון בעירו כמו שכתבתי לעיל ומיירי שסבית דין אחר באותו העיר מסולק מטענותיהם דלא איכפת להו לב"ד אחר שם באותה העיר אם ידונו בפניהם אם לאו ואין המחלוקת רק בפניהם מבעלי דינים ולא רצו ב"ד שבעירו לכוף אותו שיעמוד לפניו לדין דאלו רצו הב"ד שבעיר הסוא לכוף אותו שיעמוד לדין פשיטא דמצו לכוף ולא מצו שיאמר לומר שרוצה ללכת למקום אחר הכי קי"ל פ"ק דסנהדרין דכך חשיב ג' הדיוטות כמו יחיד מומחה וזה וזה יכולין לכוף את האדם לדין וכתבו שם התוס' והרא"ש וטור ח"מ סי' ג' דג' הדיוטות יכולין לכוף הלוה שידון שם בעירו (ע) שידין אותו בע"כ הלכך הכרח לומר דכל הני דאמרי' גבי שנים שנתעצמו לדין (י) מצי לכוף את חבירו לדון בעירו כשאין שם מומחין מיירי דוקא כשאין הב"ד שבעירו רוצים לכוף אותו שיעמוד שם לדין דאילו רוצה לכוף כיון שלפי האחרונים כך שוה התובע כמו הנתבע פשיטא דהוו מצי כייף דכיון דג' הדיוטות דנין את האדם בע"כ ומפני זה עשיתי חילוק שלישי ואמרתי דהיכא שב"ד שבאותו העיר אפי' אינן רק ג' הדיוטות רוצין לכוף את הלוה לשיטת הגמ' או התובע והנתבע לפי הסכמת האחרונים שידון

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) סיימו היכא דלא קבליה עליו מתחלה בשעת הלואה הוא דבעי' קנין וכמבואר במרדכי בזה והאשר"י האריך לתמוה על דברי הרי"ף הללו והמרדכי מיישב אותו ענין :

מהר"ם (ב) וגם הרא"ש דקדק מדברי רש"י דפרק שבועות הדיינין דקבלה בב"ד מהניא ובלבד שלא יחזור בו קודם שיצא מב"ד שפירש פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור קודם שיצא מב"ד משמע דלאחר שיצא מלפני ב"ד אין יכול לחזור בו :

הגהות חוות יאיר

(א) כ"ב נ"ע לשון טעות ועוד אפי' בחד נמי ועי' בהרא"ש : (ב) נ"ב א"כ אפי' קודם גמר דין והם לא בקנין מיירי לכן נ"ע ועוד מיירי באתן לך עי' לקמן סי' אלף קמט וע"כ בשעת הלואה שאני והכי קי"ל דנאמנות שלא בשעת הלואה בעי קנין :

[ולאחר גמר דין כצ"ל]

לך דברי הכל אין יכול לחזור וכן לפני גמר דין בין באתן לך בין במחול לך יכול לחזור בו לדברי הכל ופסיקנא הלכתא כרבנן והא דאמרי' דבמחול לך לדברי הכל אין יכול לחזור בו כתב הרא"ה ז"ל דלאו דוקא דקאמר ליה מחול לך בהדיא דא"כ פשיטא דמהני מדין מחילה גמורה דהא לא בעיא קנין והיכי ס"ד במחול לך מחלוקת ולימא ר"מ יכול לחזור בו כיון דקי"ל דלאחר גמר דין מחלוקת הא זכו אותו והויא מחילה גמורה אלא ודאי הכא כגון דא"ל תובע לנתבע הרי עלי לעשות מתביעה זו בכל מה שיאמרו אבא ואביך הן לפטור הן לחיוב שאין בלשון הזה לשון מחילה וכן הסכימו האחרוני' ז"ל: לפני גמר דין וקנה מידו משום דלפני גמר דין יכול לחזור בו הוא דבעינן קנין הא לאחר גמר דין ודאי בלא קנין מהני: אין לאחר קנין כלום כיון שקנו מידו מתחלה שלא יחזור בו שוב אינו חוזר בו ואע"ג דמחזי כקנין דברים אפ"ה אשכחן בקנין שמחזק הדברים כדאמרי גבי דיני דבר מגרא[ב"מ קה.] וגבי משכנתא [שם דף סז:] באתרא דלא מסלקי (ב):

מתני' אלו הן הפסולין. לדון ולהעיד: המשחק בקוביא כלהו מפרש להו בגמ' וכולן מעין גזלנין הן והתורה אמרה אל תשת עד חמס וכ"ש דיין: וסוחרי שביעית. עושה סחורה מפירות שביעית הואיל ואיכא חמוד ממון (ז) שמעבירין על ד"ת ה"ל כרשע גמור דחמס ופסול לדון ולהעיד שנוטה אחר הבצע: שאין לו אומנות. הואיל ואינן עסוקין בישובו של עולם ואינם בקיאין בטיב דינים ועסק משא ומתן ואינן יראי חטא ומתני' פסולים דרבנן קתני פסולי דאורייתא לא קתני דא"כ ליתני גזלנין וכיוצא בהם דהוו רשע דחמס ולמאי דקי"ל [דף כה.] דלא בעי' רשע חמס הוי מלי למתני כל העובר על לא תעשה שבתורה וכן משמע מדאמרי' בגמ' טעמא דפסול משחק בקוביא משום שאינו עוסק בישובו של עולם דודאי מדרבנן הוא: ומלוה ברבית כמי פרישנא בגמ' [דף כה.] דמלוה הבאה ברבית קתני ואפי' לוה פסול ומשום לוה אצטריכא ליה למתני דלא מיפסיל אלא מדרבנן דאע"ג דעבר אדאורייתא לא פסלי מדאורייתא לדון. ולהעיד דלא דמיא ההוא איסורא להאי משום דהאי לא משמע להו לאינשי איסורא אלא למלוה דאית ליה רווחא אבל ללוה דמפסיד ביה לא ומיהו ה"ה דמלוה ברבית דרבנן [א] פסול אבל לוה לא

תורה אור נר מצוה

מחלוקת והלכה כדברי חכמים וקי"ל כי הני תרי לישני דרב נחמן בר יעקב שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלח להו אין לאחר קנין כלום וכן הלכה: **מתני'** אלו *הן הפסולין א המשחק בקוביא והמלוה ברבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית אר"ש בתחלה (א) לא היו קוראין אותן אלא אוספי שביעית משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא אבל יש לו אומנות שלא הוא הרי זה כשר (א) וחכמים אומרים בין יש לו אומנות שלא הוא ובין אין לו אומנות אלא הוא ה"ז פסול: **גמ'** המשחק בקוביא מאי קא עביד אמר רב ששת לפי שאין עסוקין בישובו של עולם: והמלוה ברבית *אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות (ב) *בר בינתוס נפקו עליה תרי סהדי ואסהידו ביה חד אמר קמא דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזיף ברביתא פסליה רבא לבר בינתוס והא אמר רבא לוה ברבית פסול לעדות (ג) רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע דגרסי' בפירקא קמא *אמר רב יוסף פלוני רבעו לאונסו הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו אינו נאמן רשע הוא והתורה אמרה °אל תשת ידך עם רשע רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ואמר רבא פלוני בא על אשתו הוא ואחר מצטרפין להרגו אבל לא להרגה: ההוא טבחא דנפק טריפתא מתותיה ידיה שמתי' רב נחמן ועבריה אזל רבי מזייה ורבי טופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא האי

מתניק דף כה. דף ט: שמו' כג

איערומי

רש"י

בידו אין כח להוציא אלא בדיינים כשרים: לפני גמר דין. לאחר שטענו בפניהם וקודם שנגמר הדין: וקנו מידו. מתחלה שלא יוכל לחזור בו: **מתני'** אלו הן הפסולין. לדון ולהעיד: המשחק בקובייאות. מפרש בגמרא וכולן מעין גזלנין הן והתורה אמרה אל תשת רשע עד וכל שכן דיין: מפריחי יונים. מפרש בגמרא: וסוחרי שביעית. דהואיל וחימוד ממון מעבירו על דברי תורה הוי כרשע דחמס ופסול לדון ולהעיד שנוטה אחרי הבצע: אוספי שביעית. שהעניים היו אוספים פירות שביעית לאוכלם קודם הביעור וזהו מותר והיו קורין אותם אוספי שביעית וכשירים: משרבו האנסים. הרמאין שהיו אוספין ומוכרין אותם ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה: חזרו לקרות. האוספין סוחרי שביעית ופסולין: שאין לו אומנות אלא זה. דכיון דכלל אינו עוסק בישוב העולם אינו בקי במשא ובמתן ואינו ירא חטא: **גמ'** לפי שאין עסוקין כו'. כדפירש במתניתין וקסבר רבי יהודה טעמא דרבנן אתא לפרושי לן: לוה ברבית פסול לעדות. דקיימא לן הלוה והמלוה כולם עוברים בלא תעשה וכיון דחימוד ממון (ד) מעבירן על דת הוי כרשע חמס: אוזיף. הלוה: והאמר רבא כו'. ואם כן האי סהדא דאמר לדידי אוזיף בריביתא רשע (ה) ואמאי פסליה לבר בינתוס: ואין אדם משים עצמו רשע. אינו יכול לפסול את עצמו על פיו דהא אין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה (ו) דאדם קרוב אצל עצמו: לאונסיה. בעל כרחו רבעני. במשכב זכור: הוא ואחר מצטרפין. כלומר הנרבע הזה כשר להעיד ואם יש אחר עמו נהרג הרובע על פיהם: לרצונו רשע הוא. והתורה אמרה אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס: רבא אמר. אפילו לרצונו מצטרף להורגו עם אחר דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נפסל על פיו כדפרישית ופלגינן דיבוריה ומהימן גבי [חבריה ולא מהימן גבי] דידיה לפסלו לעדות: אבל לא להורגה. לפי שהוא קרוב אצל אשתו ואע"ג דמהימן בהך סהדותא גבי חבריה לא מהימן אצל אשתו ופלגינן דיבורא: רבי מזייה וטופריה. הגדיל שערו וצפרניו ליוול עצמו

מפסיל משום האי רבית שהוא אבק דליכא איסורא באבק רבית אלא למאן דשקיל ליה אבל למאן דיהיב לא כדמשמע פ' איזהו נשך (דף סח:) בההיא דבני רב עילים ומפריחי יונים כמי למ"ד בגמ'[דף כה.] הרא שפירושו מלומד להשיב יונים משובךבעלים כיחא דמפני דרכי שלום בעלמא הוה ולמ"ד אי תקדמיה יונך ליוני הייני משחק בקוביא: סוחרי שביעית. כמי אע"ג דמדאוריי' היא דקי"ל לאכלה ולא לסחורה הא אמרינן התם [קדושין דף נו:] דאם עשה בהם סחורה יאכל כנגדן כלומר שצריך שיאכל המעות בקדושת שביעית ולא משמע להו לאינשי דאיכא איסורא בסחורה כיון דהדרי אכלי לדמי בקדושת שביעית ולא פסלינן להו [בשביל] שיעידו או שידונו שקר אלא דמדרבנן בלחוד הוא דפסליה: **גמ'** (גי' ד"ת) [משחק בקוביא מאי עביד] הא דלא פסלינן ליה משום גזל דהא אסמכתא היא שהרי לא היה דעתו להקנות לו מעותיו דאדרבה היה משחק כדי שירויח את של חבירו אמרו בגמרא דכל כה"ג לאו אסמכתא היא ויש מי שכתב טעמא משום דג' חלוקין הן בדין אסמכתא מידי דבידו לגמרי כגון ההוא דאם אוביר ולא אעביד אשלם [במיטבא] [ב"מ דף קד.] לא הויא אסמכתא דכיון דבידו לגמרי למעבד ולא עבד גמר ומקני וכן היכא דלאו בידו כלל אלא תולה בדעת אחרים לגמרי ליכא אסמכתא דכיון דלא ידע אי עביד לה ההוא אחריכא כגון זה שמשחק שהריוח או ההפסד תלוי בע"א וכן כל המתנה על מה שתלוי על דעת אחר ולא ידע אי עביד איהו להא מילתא ואפ"ה אתני גמר ומקני והני כלהו תנאים דעלמא דילפינן להו מתנאי בני גד ובני ראובן [קדושין דף סא:] ולא בטלי משום אסמכתא משום דתולה בדעת אחרים הוא ולא תימא התם במעכשיו (ח) דליכא אסמכתא כדאיתא בפ' איזהו נשך (דף סו:) דאי במעכשיו לא בעי תנאי כפול ולא אחד משאר תנאים כלל אלא ודאי בלא מעכשיו היא ומשום דתולה בדעת אחרים הלכך לא משכחת לה לאסמכתא אלא בתולה בדעת עצמו ובמידי דבידו ולא בידו כגון אם לא באתי מכאן ועד ג' שנים הרי הוא שלך וכן [ב"ב דף קסח.] אם לא כתתי לך מכאן ועד יום פלוני תן לו את שטרו דסמכא דעתו דהוו ליה זוזי בלותו זמן ומ"מ לאו בידו ממש הוא וכן כתבו רבינו ולפי זה ההיא דאם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי דחשבינן לה אסמכתא אע"ג דבידו ממש הא מפרשינן עלה טעמא משום דה"ל מילתא (ט) יתירא אבל דעת הרמב"ן ז"ל אינו כן אלא כל תולה בדעת עצמו הויא אסמכתא ואפילו בידו ממש דלא תימא כיון דבידו למעבד ולא עבד גמר ואקני דדילמא מעיקרא כי אתני הוה בדעתיה לקיומי תנאיה ולא גמר ואקניה ובתר הכי הדר ביה וכל דלא גמר לאקנויי בשעת התנאי אע"ג דבתר הכי גמר לאו כלום הוא ולא תימא כיון דלא עבד גלויי מילתא הוא דמעיקרא כמי ניחא ליה לאקנוייה כדאמרי' [פרק איזהו נשך] (שם) אשכחיה דשתי שכרא דקני. אי כמי קפיד אארעא וקפיד אזוזי מהאי טעמא דהא אסיקנא התם בכולהו דאי לא קנו והא דאמרי' גבי מתני' דאם אוביר אשלם במיטבא משום [שם דף עג.] דבידו מהני לאו למימר דבהכי מסתלקת אסמכתא דהויא מתני' ודאי אסמכתא היא וטעמא דמהני כבר כתב רבינו האי גאון ז"ל דתקנה היא שתקנו דמהני הך תנאה כדי שלא יקבל אדם שדה מחבירו ויניחנה בידו ויפסידנה והא דמקשינן התם פרק איזהו נשך [דף עג:] גבי קבל זוזי מחבריה למזבן חמרא מ"ש מהא דתנן אם אוביר וכו' ה"ק [וכי לא] הוה להו לרבנן לתקוני כדי שלא יקבלו מעות מחבירו להרויח [ולמה] לא ניחוש על בטולן ואמרינן התם בידו כלומר וכיון דבידו ממש למעבד ולא עבד חזו רבנן לתקוני ביה ולחייביה אבל הכא לאו בידו דמי יימר דמזבני ניהליה ואפילו ביין סתם אפשר שלא ימלא וכיון שכן לא חזו רבנן לתקוני ביה אבל תולה בדעת אחרים לא הויא אסמכתא כלל דהיינו תנאי בני גד ובני ראובן: המלוה ברבית (י) לוה ברבית פסול לעדות דקי"ל [ב"מ דף עה:] המלוה והלוה בלא תעשה וכיון דחמוד ממון מעבירו על דת אע"ג דלאו רשע דחמס הוא דלאו מיקרי רשע דחמס אלא מי שהוא רע לשמים ולבריות ורבא רשע דחמס סבירא ליה בעלמא [מכילתין דף כז:] מ"מ הכא פסול משום דכפין (כ) אכיל כפין מסהד כדאמרי' במומר אוכל נבלות לתאבון דמודה בה רבא אע"ג דלאו רשע דחמס הוא: מלוה הבאה ברבית. ומשמע אתרוייהו: לדידי אוזיף. הלוה: והוה ליה רשע. האי סהדא דהא אודי דלוה ברבית ואע"ג דבמתניתין פסולי דרבנן תנא כדפרישנא ופסולי דרבנן בעו הכרזה כדלקמן [דף כו:] וא"כ הכא נמי כל כמה דלא אכרוז עליה כשר הוא יש לומר דלא בעינן הכרזה אלא משום פסידא דלקוחות אבל מדינא פסול והכא דליכא פסידא דלקוחות אם כן הרי הוא פסול עוד פירש דלא בעינן הכרזה אלא למפסליה לשאר עדיות אבל מ"מ לאותו עדות שנפסל בשבילו לא ראו חכמים להאמינו ואפילו בלא הכרזה פסול לו וכן פירש הרא"ה ז"ל: רבא לטעמיה בפ' קמא (דף י.): ואין אדם משים וכו' אין יכול לפסול עצמו על פיו דהא אין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה ואדם קרוב הוא אצל עצמו: ההוא טבחא. רבי מזייה וטופריה הגדיל שערותיו וצפרניו לנוול עצמו לעשות תשובה:

שלטי הגבורים

שידון לפניהם בעירם כופין אותו וכותבין לו מאיזה טעם דנוהו אם ישאל מהם. וקשה הוא בעיני לומר דהתוס' והרא"ש דפ"ק דסנהדרין וטוח"מ סי' י"ג פליגי עם כל הפוסקים שזכרנו כדי שנאמר דלתוס' ושיטתם אפי' אין מומחין בעיר על כרחם ידונו בעיר ולהר"ן ולדאזלי לשיטתו שזכרנו סברי דכשאין מומחין יכול לצאת כדי לבא לפני מומחין ולמעט המחלוקת עשיתי החלוקה הנזכרת:

א ובתשובת הרשב"א יש דאסור לשחוק בקוביא (ל) דמשמע שם אפי' אית ליה אומנות אחר בלא היא ומדברי סמ"ג שכתב בהל' שבת לאוין ס"ה' להוכיח בפי' מיי' שכתב לשון מיי' אות באות מלה במלה והכי משמע מדבריו בעשין סי' ע"ג שכ' דמשחק בקוביא הוי גזלן דדבריהם כמו שכתב גם מיי' פ"ו מהל' גזילה אלא שבלאוין סי' רי"ד כתבו דליכא איסור' בשחוק כל קוביא כדי שנפסול אותו משום גזלן אלא א"כ אין לו אומנות אלא הוא שהוא פסול מפני שאינו עוסק בישובו של עולם ואוקי הסיא דשבת דלא כהלכתא ואזיל בשיטת התוס' פ' השואל שכתבו גם הם דליא הלכתא כרב יהודה דהכא גבי שבת ומיהו א"כ קשה לסמ"ג דבלאוין סי' רי"ד כתב דליכא גזל בשחוק קוביא ובעשין סי' ע"ג כתב דאיכא גזל מדבריהם. אבל מדברי מיי' שכתב פ"ו מהל' גזילה דאיכא גזל בשחוק הקוביא לדבריו שכתב פ"י מהל' עדות שפסק כר' יהודה דמשחק בקוביא אינו פסול אא"כ אין לו אומנות אחר דמשמע דליכא איסור גזל בשחוק קוביא ל"ק דההוא מיירי בשוחק עם הכותי או עם ישראל בחנם ומדברי הטור א"ח סי' שמ"ג נראה דעם בניו ובני ביתו שרי לשחוק מנה כנגד מנה ועם אחרים אסור משום קפידא מיהו בחנם וליכא קפידא שרי אבל מנה גדולה כנגד מנה קטנה בכל ענין אסור לשחוק ל"ש עם אחרים (מ) וגם בחול אסור משום קוביא משמע מדבריו דאיכא איסור גזל בשחוק קוביא וא"כ תקפי מדבריו לדבריו ומה שנראה ליישב על דברי סמ"ג והטור הוא כי לעולם י"ל דליכא פסול לעדות בשחוק קוביא אא"כ אין לו אומנות אלא הוא ולעולם יש לומר דאיכא בשחוק קוביא משום גזל ול"ק מידי כי הא דאמרי' דאיכא בשחוק קוביא גזל מיירי כששוחק באמנה שאין המעות על הדף ולא קנו בב"ד חשוב דאז איכא גזילה דהוי אסמכתא ודאי אליבא דכ"ע כדמשמע לקמיה מן התוס' בפירקין והא דאמרי' דליכא פסול עדות בשחוק קוביא כשיש לו אומנות בלא הוא מיירי כששוחק והמעות הם על הדף דאז ליכא משום גזל דאין שם אסמכתא ואעפ"כ כי אין לו אומנות אחר פסול מפני שאינו עוסק בישובו של עולם ומיהו כי שוחק באמנה דאיכא גזל פשיטא שנפסל מיד לעדות דהכי גזלן הוא וכן ראיתי לאו"ז שהביא דבריו פסקי ריקאנטי"י סי' תל"א ס"ל הכי ועל דרך זה היה אפשר ליישב דברי מיי' בדברים אלו ולומר כי מאי דס"ל דאיכא בשחוק משום גזל מיירי כששוחק באמנה ומה

עין משפט

א מיי' פ"י ופ"י מהל' עדות ופ"ו מהל' גזילה סמג לאוין ריד טוח"מ סי' לד:

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) אמר ר"ש בתחלה היו קוראין אותן אוספי שביעית וכו' כצ"ל נ"ל. כלפי הפירוש שמפרש ברש"י שלפנינו שהוא כמו דברי ר' יהודה בגמ' דף כ"ו ע"א אין צריכין להגיה מידי אבל לפי מה דמסיק בגמ' דה"פ בתחלה היו אומרים אי זה ואחד זה פסולין דגם האוספים היו נקראים בשם פסולי עדות משרבו האנסין דהיינו שהיו צריכין לתת מס למלך מן התבואה בכל שנה חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין לפ"ז מוכרחין להגיה הגהתי כמ"ש לומר לא היו קוראין אותן אלא אוספי שביעית מאחר דאוספי וסוחרי שביעית פסולין וקי"ל: (ב) ומיהו במרדכי פ"ק דמכות גבי דיני מחילה כתב ז"ל והמפך צריך לקנו' כדי שלא יהא קנין דבריםכי הכא דרים פ"ק דכ"ב:

הגהות הב"ח

(א) כאן נ"ל הציון גמ' תניא וחכמי' אומרים ומה שנרשם לקמן אצל תיבת המשחק גמ' הוא בטעות: (ב) ר"ב והא אנן תנן מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית כו': (ג) ר"ב דה"ל רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד כו': (ד) מעבירו כצ"ל: (ה) ר"ב הוא כצ"ל: (ו) ואדם כצ"ל: (ז) שמעבירו כצ"ל: (ח) ל"ב הוא: (ט) יתרתא כצ"ל: (י) ר"ב אמר רבא: (כ) נ"ל ואכיל ברבית כפין נמי ושקיל ד' זוזי ומסהד כצ"ל: (ל) ר"ב ומשמע שם וכו' וכן מדברי סמ"ג כצ"ל: (מ) ר"ב ל"ש עם בניו:

הגהות מא"י

[א] ר"ב פי' כגון אבק רבית:

שאין מכירין אותו. דתשובה דהתם לאו משום איערומי הוא: ויחזיר אבדה. אם מלא אבדת אחיו דכיון דמחזיר אבדה ודאי הדר ביה מחמדת ממון ויש שפירשו דתרתי בעינן ילך למקום שאין מכירין וכו' ויחזיר אבדה או יוציא טרפה וכן משמע מלשון הספרים דלא אמרי' או אלא גבי יוציא טרפה ובהרבה נסחי כתוב אי נמי יוציא טרפה והא דאמרי' שיוציא טרפה בדבר חשוב בשחטה לעצמו מיירי דלאחרים א"א דהא עברינן ליה והוא הלך לשם לשוב בתשובה ואיך יעבור גזרתם: תנן רבנן פספסין שברי עצים ולפי שהקוביא מרובעת כאבן פסיפס קרויה כן: נר מצוה אלא אפי' קליפי אגוזים. ואם תאמר

תורה אור

איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין ילבש שחורים ויתכסה שחורים וילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבדה בממון חשוב אי נמי יוציא טרפה מתחת ידו בדבר חשוב ומשלו: ת"ר *משחקין בקוביא שאמרו אלו דף כה: המשחקין בפסיפסין ולא את הפסיפסין בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רמונים ומאימתי חזרתם משישברו את פסיפסיהם ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי ומלוה ברבית אחד המלוה ואחד הלוה ומאימתי חזרתן משיקרעו את שטרותיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו לנכרי לא [א] מוזפי ומפריחי יונים אלו הממרים ביונים ולא [ב] את היונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה [ג] חיה ועוף ומאימתי חזרתן משישברו *את [ד] פגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו במדבר לא עבדי וסוחרי שביעית אלו שנושאין ונותנין בפירות שביעית ומאימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדלו א"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד כותב אני פלוני בר פלוני כנסתי מאתים זוז מפירות שביעית והרי הן במתנה לעניים: תנא הוסיפו עליהן הגזלנין א והחמסנין ועוד הוסיפו *עליהן הרועין תתקנא והגבאין והמוכסין: הרועים אמר רבא רועה שאמרו אחד רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה: והגבאין. מעיקרא סבור מאי דקייץ להו שקלי כיון דחזו דשקלי טפי ממאי דקייץ להו גזרו בהן רבנן: אמר רב יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר ואוקימנא להא דאמר רב יהודה סתם רועה פסול בפ' שנים אוחזים בטלית *ברועה דידיה אבל ברועה דעלמא סתמיה כשר דאי לא תימא דף ה: הכי אנן חיותא לרעיא היכי מסרינן הא כתיב °ולפני עור לא תתן מכשול אלא חזקה אין אדם חוטא ולא לו: והמוכסין. [א] מעיקרא סבור הא דינא דמלכותא דינא כיון דחזו דחטפי ושקלי גזרו בהו רבנן: א"ר יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא *אמר רבי אבהו א"ר אלעזר הלכה כר' יהודה ואמר דף כו: ר' אבהו א"ר אלעזר כולן ב צריכין הכרזה בב"ד אבל פסולי דאורייתא לא תתקנב בעו הכרזה דאמרינן ההיא מתנתא דהוה חתימי עלה תרי גזלני סבר רב פפא לאכשורי מאי טעמא דלא אכרזינא עלייהו אמר ליה רבא נהי דגזלן דרבנן בעי הכרזה גזלן דאורייתא מי בעי הכרזה: ג סתם רועה פליגי ביה תתקנג רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה והלכתא בעי הכרזה דקיימי לן *דכל היכא דפליגי בה רב אחא ורבינא הלכה כמאן דמקיל הלכך לא הוי פסול עד דמכרזי עליה: (א) א"ר נחמן ד אוכלי תתקנד דבר אחר פסולין לעדות ומאי ניהו צדקה של נכרי ולא אמרן אלא בפרהסיא אבל בצנעא לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דהוה ליה לאיתזוני בצנעא וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא הוה לאיתזוני בצנעא חיותיה היא:
אמר

רש"י

עצמו ולעשות תשובה: שאין מכירין אותו. דתשובה דהתם לאו איערומי היא: ויחזיר אבדה. אם ימצא אבידת חברו דבר חשוב יחזירנו דאז ודאי אגלאי דהדר ביה מחימוד ממון באיסור: פסיפסין. שברי עצים מרי"ם: אפילו קליפי אגוזים. שאינן עשויין לכך אלא נאקראי בעלמא: דאפילו לנכרי לא אוזפי. שישקע שם רבית מפיהן דודאי לא הדרי לקלקולן: הממרין את היונין. מרגיזין אותן זה על זה להלחם או שמניחין אותם לעוף ואומר מי שתקדים יונתי [ירויח] כך וכך או מי שמתגבר יונתי ירויח כך וכך: ואפילו בהמה. דלאו מילתא דשכיחא הוא: פגמיהן. הן דפין שמקישין אותן זה על זה כדי לזרזם וי"מ ממרין שמלמדין היונים להביא יונים אחרים לבית בעליהן: דאפי' במדבר. דלא שכיחי יונים של אחרי' כ"א הפקר וזה יתיישב לפירוש שני ולפירוש ראשון גרסינן דאפילו בחנם לא עבדי: הגזלנים. (כגון) בגזל דרבנן כגון בהנך שאמרו אין בהם משום גזל אלא מפני דרכי שלום: והגבאים. גובין מס המלך: סתם רועה פסול. אע"ג דאכתי לא חזינן דעייל בהמותיו בשדה אחר: סתם גבאי כשר. עד דחזינן דשקיל יתירתא: ברועה דידיה. ברועה בהמות של עצמו (א) דאין אדם חוטא להוליכו בשדה אחרים ולא לו: חיותא. בהמות: צריכין הכרזה בבית דין. אינם נפסלים לעדות עד שיכריזו עליהן בבית דין להודיע פסולן: לא בעי הכרזה. שעבירות כל פסולי דאורייתא הן מפורסמות: גזלן מדרבנן. כגון הנך דמתני (ב) הכא: מקבלי צדקה של נכרים. דהוי חילול השם מחמת ממון והוי כרשע דחמס:
כשר

נמוקי יוסף

כיון דקי"ל כרב ששת [מכילתין דף כד:] שפסול משחק בקוביא משום שאינו עוסק בישובו של עולם מאי אפי' מה לי קליפי אגוזים מה לי פספסין וי"ל דמשום סיפא נקטיה דאיכא רבותא לומר דאפילו בחנם לא ישחק אפילו בקליפין ואע"פ שאין אדם נמשך אחר שחוק זה כדי שיסיר שם שחוק מלבו: דאפילו לנכרי. כדי שישתכח שם רבית מפיהם דאז ודאי לא הדרי לקלקולייהו: הממירין את היונים. מרגיזין זה על זה להלחם ופי' רב חמא [דף כה.] דמפריחי יונים הוא אדא כלומר דאדי אדויי שמפריחם באומנות ע"י שמרגיז אותם שילכו מהרה ומלמדם להביא יונים מן השובך שעומדין לבית אחר (בעלים) על כרחם. ופיסוליהו משום גזל מדרבנן *) כדתנן [חולין דף קמא:] יוני שובך ויוני עליה יש בהן גזל מפני דרכי שלום ולאו גזל גמור הוא דלא זכה בהן בעל השובך דממילא קא אתאן ורבו להתם כדאיתא בהשואל (דף קב:): אפי' בהמה וחיה. דלאו מילתא דשכיחא היא: פגמיהן. דפין שמזרזין בהם: דאפילו במדבר. דלא שכיחי יונים דישוב: ויבדלו. שלא ישאו ויתנו בפירותיהן ויפקירו גנותיהן לעניים: אלא חזרת דברים. לומר לא נוסיף עוד אלא חזרה הנכרת יפזרו פירות שביעית שבגנותיהם לעניים:

תאנא הוסיפו עליהם גזלנין לא מיבעי למימר גזלן ממש דהא מדאורייתא פסול אלא אפילו גזלן דדבריהם שגזל מיד חרש שוטה וקטן מציאתן שאין בה אלא מפני דרכי שלום דלאו גזל גמור (ג) אלא דגזרו בהו רבנן מפני שבא להתקוטט עם אביהם פסלוהו רבנן לעדות ולדין (ד) כיון שעבר גזרה דרבנן מפני חמוד ממון חיישינן להו שמא שקלי אגרא ומסהדי שקרא: והחמסנין. פסלינהו רבנן אף על גב דיהבי דמי משום דשקלי מן הבעלים שלא ברצונם ומיהו גזל גמור לא הוי למפסלינהו מדאורייתא משום דלא משמע להו לאינשי איסור כולי האי כיון דיהיב דמי. ואיכא דמקשו כיון דמדרבנן הוא דמיפסל היכי אותבי' התם במציעא [דף ה:] בהא דאמר רב הונא ג' שבועות משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ואקשינן ולימא מיגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא ואמאי (ה) והלא פסולין דרבנן הכרזה בעו וכל זמן דלא אכרוז עליה כשר הוא וי"ל דעיקר הקושיא ליתא דהתם כי פרכינן ולימא מגו דחשיד וכו' סלקא דעתך דמדאורייתא מפסיל דעבר אלאו דלא תחמוד דאכתי לא קים ליה להו דבתר הכי הוא דמתרץ ליה דאי הוה ס"ד דלא מיפסיל אלא מדרבנן ודאי לא אמרינן מגו מפסולא דרבנן לפסולא דאורייתא תדע דהא למאי דמשני נמי סבר דמי קא יהיבנא ולא תחמוד לאינשי בלא דמי משמע להו מאי הוי אכתי איכא פסולא דרבנן דחמסן הוא אע"ג דיהיב דמי ואמאי לא אמרינן מגו אלא מדרבנן לאורייתא לא אמרי' מיגו: רועים. טעמא דפסולים משום דמכווני שהבהמות ילכו לרעות בשדות של אחרים ואפי' מסתמא פסלינן להו והיינו דוקא ברועה בהמות של אחרים לא חיישינן להו דאין אדם חוטא ולא לו דאל"כ אנן היכי יהבינן חיותא למרעה והא כתיב לפני עור לא תתן מכשול כדאיתא פ"ק דמציעא (דף ה:): הגבאים פסולין משום שנוטלין מס של שר יותר ממה שהם צריכין עכשיו לשמא יצטרכו להם אח"כ ומשום שעושים שלא כדין ליטול מהם שלא לצורך [פסולין מדרבנן] דאי שקלי יתירא לעצמן גזלנין מדאורייתא הוו. מוכסין. משום דפעמים שבקי לעשירים ושקלי לעניים גזרו בהו רבנן או משום דחטפי ושקלי: אמר רב יהודה סתם רועה פסול פירוש ברועה בהמות שלו כדפרישנא לעיל: אמר רבי יהודה אימתי וכו' כולם צריכין הכרזה בב"ד כולהו הגי דפסלינן לעדות אינן נפסלין עד שיכריזו ב"ד להודיע כך וכך פסולין וא"ד טעמא דצריך הכרזה משום תקנות לקוחות שלא יחתמו אותן בשטרותיהן: וחד אמר לא בעי הכרזה. שעבירה שלו מפורסמת וקי"ל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המקל הלכך לא הוי פסול עד דמכרזי עליה ואף על גב דסתמיה שלא בלו עדים שהכנים עדרו לשדה אחר פסול בעי הכרזה:

גרסי' בגמ' ההיא מתנתא דהוו חתימי עלה תרי גזלנין סבר רב פפא בר שמואל לאכשורא דלא אכרזינא עלייהו אמר ליה רבא נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה. פי' דלא מיפסליה כיון שלא הכריזו עליהן: אמר ר"נ אוכלי ד"א. פירשו רבותא מקבלי צדקה מן עובדי ע"ז: פסולים לעדות דהוי חלול השם והוי כרשע דחמס: חיותא הוא. ולא מיפסיל דוחי בהם כתיב:
חמוד

שלטי הגבורים

ומה שכתב בהל' עדות דלפסול לעדות כי לית ליה אומנות אחר בלא הוא כוונתו כי כשאין לו אומנות אחר אי אפשר שישחוק לעולם ומעות על הדף כי לפעמים שוחק באמנה ונמצא אוכל מן השחוק שהוא גזל: ויש פוסקים שסוברים דכל שחוק התלוי בחכמה אסור בחול משום גזל דסבר אנא נקיטנא טפי ומרווחנא ואיכ' אסמכתא. ושחוק שאינו תלוי בידו של אדם ובחכמתו שרי דגמר ומקני ואיכא מאן דסבר דליכא אסמכתא בשום ענין ובאיזה שחוק שיהיה וכגון שמעות שניהם על הדף כמו שהאריכו התוס' והמרדכי בפרקין והגהות מיי' פי"א מהל' מכירה ואפי' הכי דאיכא דס"ל דכל צחוק שרי בחול. מיהו בשבת אסור משום מקח וממכר וסברת התוס' שם פרק שואל ודברי סמ"ג לאוין סי' ס"ה וריא"ד מוכיחין על זה דגם לדידהו ליכא איסור בחול בצחוק ואפי' הכי אסרי' בשבת לצחוק בקוביא משום מקח וממכר ואף התוספות דאמרי שם פרק שואל דהלכתא כר' יהודה דפ' זה בורר היינו לענין דליכא איסור צחוק בקוביא בחול אבל בשבת לא קא מיירי. ונמצינו למדין לכל אלו שאסור לצחוק בשום שחוק בשבת בין יהיה תלוי בידו בין אינו תלוי בידו כל עוד דאיכא למיחש למקח ולממכר ובחנם כאלו דלכל הצחוקות שרי לצחוק בשבת: ואם תאמר מנין יצא זה המנהג לעשות הסקק"אי של כסף כיון דשל עץ סגי ביחוד אפשר דהטעם הוא כי באולי אע"פ שצחוק בחנם שרי אסור לצחוק בשל עץ משום דדמי לעובדא דחול דומיא דמגררת דאמר בפ' תבית דף קמ"ז דאסור לגרור גופו במגררת משום דמחזי כעובדא דחול וקאמר התם תלמודא דאימיה דרב שמואל עבד ליה מגררת של כסף ופרש"י לשבת ולא ידעתי מה הועילנו רש"י אלא זה דבשביל שהיה מגררת של כסף היה מותר לגרור בה דלא הויא תו עובדא דחול. ופשוט פ' הגוזל בתרא דף ק"י גבי מוכסין שמתלו שהביא הרי"ף שכתב שם המרדכי תשובה להר"ר אביגדור מסור שיש עדות על המסירה אפי' אין ידוע כמה הפסיד ה"ז פסול לעדות ולשבועה אבל בהודאת עצמו לא מיפסלא דאין אדם משים עצמו רשע אבל מ"מ חייב לשלם ע"פ הודאתו:

א ופשוט פרק הכונס (ו) דף ס"ב דבלשון חכמים יש חילוק בין גזלן לחמסן דגזלן הוי מי שחוטף בזרוע ולא יהיב דמי ופסול לעדות ולשבוע' מדאורייתא בלי הכרזה. וחמסן הוא דיהיב דמי המכר אבל המוכר אומר איני רוצה ושקיל בע"כ דמוכר וזה פסול לעדות ולשבועה מדרבנן לאחר שהכריזו עליו: וכתבו התוס' דשמא לא רצו חכמים לפסול התמסן אלא היכא דשקיל וחטיף בזרוע בע"כ דבעלים ואפי' יהיב דמי אבל לא שקיל וחטיף בזרוע כגון שיש פקדון אצלו ונתן עיניו בו ואומר שנאבד בפשיעה ורוצה לשלמו כי בודאי הבעלים לא היו רוצים למכרו אינו נפסל ותבין אינו חמסן אפי' מדרבנן שקיל וחטף בזרוע דאין במעשיו

עין משפט

א מיי' פ"י מהל' עדות סמג לאוין ריד טוש"מ סי' לד:
ב מיי' פי"א מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"מ סי' לד:
ג מיי' פ"י מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"מ סי' לד:
ד מיי' פי"א מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"מ סי' לד:

הגהות הב"ח

(א) עצמו הס"ד ואח"כ מה"ד אין אדם: (ב) דהכא כצ"ל: (ג) נ"ב הוא: (ד) דכיון כצ"ל: (ה) נ"ב ומאי קושיא: (ו) נ"ב וכן בתוס' פ"ק דב"מ דף ה:

הגהות חות יאיר

(א) נ"ב הובא לעיל ב"ב פ"א סי' יג:

הגהות מא"י

[א] נ"ב בגמ' גירסא אחרת:

ויקרא יט

פסחים דף עד:

*) לפנינו אינו משנה רק ברייתא היא שם והובאה ב"מ קב. ואולי צ"ל כדתניא:

אין מכריזין עליו לפוסלו בכך אע"פ שהוא חמסן כיון דלא שקיל וחטיף מיד בעלים וכן כל כיוצא בזה. אבל מאן דיהיב דמי ישלא שקלינהו שזה כופהו לומר רוצה אני כגון תלוהו ותבין אינו לעדות ולשבועה. נמצא ג' מיני חמסן. חמסן דרבנן דשקיל וחטיף בזרוע ויהיב דמי דאין במעשיו כלום ופסול לעדות ולשבועה. וחמסן דרבנן דשקיל בע"כ דמוכר ויהיב דמי אבל לא שקיל וחטף כלום אבל אינו פסול לעדות ולשבועה. וחמסן דיהיב דמי וכופה המוכר עד שיאמר רוצה אני אינו נפסל כלל ומעשה שעשה עשוי:

חשוד על העריות. פרש"י ז"ל בא על הערוה ממש וכן דעת הרב בעל העיטור ז"ל וכן משמע ממה שגרים רבינו אלפס ז"ל עלה דרב ששת שהשיב לו רב נחמן שאני הכא שילרו תקפו ומהך גירסא ודאי משמע דאפילו בבעל ממש איירי ובעל מתיבת' נמי גרים הכי אבל בגרסא הנמצאת בספרינו ליתא אבל מן האחרונים ז"ל כתבו הנכון כמו שפירש הרז"ה ז"ל דחשוד על העריות היינו מי שעסקיו עם הנשים תמיד ומתייחד עמהן* והא דא"ל רב ששת ארבעים בכתפיה וכשר לאו דאית ביה מלקות מדאורייתא דהא לית ביה לאו מפורש [קדושין דף פ:] דמכי יסיתך אחיך בן אמך נפקא אלא משום דמלקין על לא טובה השמועה [שם פא:] ורב נחמן לא השיב לו (ו) כלומר שלא חשש לו כיון דלית ביה לאו מפורש. אבל לדעת הגאונים ז"ל הא דמכשר רב נחמן אע"ג דאית ביה לאו חמור ומפורש משום דסבר כרבא (ז) דבעינן רשע דחמס [כאן דף כז.] והא לאו רשע דחמס הוא ולפי גרסתם שהשיב לדרב נחמן משמע דלאו דוקא רשע דחמס אלא כל חייבי לאוין פסולים דשאני הכא דילרו תקפו ובתשו' כתב רבינו אלפסי ז"ל שאין כל חייבי לאוין פסולין אלא לאו שיש בו מעשה ונשבע ומימר ומקלל חבירו בשם שהם בני מלקות ומסור נמי פסול לעדות ע"כ. ופסק הרב ז"ל מסמיה דרבוותא כרב ששת דהא מילתא איסורא היא וקי"ל כרב ששת באיסורי ומיהו ממה שהשיב רב נחמן ז"ל מדאמר רבא מודה רב נחמן וסוגיא דרבינא ורב פפא כוותיה אזלא ודינידף כז. נינהו והלכתא כוותיה דר"נ. דבדיני הלכתא כר"נ וכ"כ הרב בעל העיטור דמסתבר כרב נחמן וז"ל אע"ג דקי"ל כאביי דאמר לא בעי רשע דחמס ומומר אוכל נבלות להכעיס ומועלין בשבועות והנהו קבוראי דקבור מיתא בי"ט האשון כולן פסולין לעדות שאני הכא דילרו תקפו: ענה מרי. ענני אדוני: ארבעין בכתפי. חייב במלקות אע"פ שאין התראה דאמר מר (קדושין דף פ.) מלקין על לא טובה השמועה כדכתיב אל בני אל בני לא טובה השמועה: וכשר. בתמיה: לאפוקה. לומר מת בעלה או גרשה דניחא ליה לשווייה פנויה דתהוי שכיחא ליה: לעיולא. לומר פלוני קדשה הא עדיפא ליה דלא תהוי שכיחא ליה דכתיב מים גנובים ימתקו ורב אלפסי ז"ל גרים ומודה ר"נ לענין עדות אשה שהוא פסול בין לאפוקי בין לעיולי: ניסן. זמן קציר: תשרי. זמן בציר ואסיף: לא שמיה גנב. כדמפרש ואזיל:

נר מצוה

כו: א"ר נחמן החשוד על א העריות כשר לעדות אמר ליה רב ששת (א) ארבעין בכתפיה *וכשר התם (א) יצרו תקפו אמר רבא ומודה רב נחמן לעדות אשה שפסול (ב) בין לאפוקה בין לעיולה: חזינן לרבותא דקא פסקו הילכתא כרב ששת וקא יהבי טעמא למילתא משום דהלכתא כרב ששת תתקלהבאיסורי: ואמר רב נחמן (ב) *גנב בניסן וגנב בתשרי לא שמיה גנב והני מילי באריסא ובדבר מועט (ג) ובדבר שלא נגמרה מלאכתו: איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי וחד גנב קיבורא דאהינא ופסלינהו: הנהו קבוראי דקברו מיתא ביו"ט ראשון שמתינהו רב פפא ופסלינהו (ד) סבר רב הונא בריה דרב יהושע לאכשורינהו אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו סברי מצוה קא עבידנא והא שמתינהו ולא בעו שמתייהו סברי כפרה עבדו לן רבנן: איתמר *עד זומםדף כז. אביי אמר למפרע הוא נפסל רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל פירוש אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד בב"ד כגון דאסהיד בב"ד בניסן והוזם בב"ד בתשרי כל העדות שהעיד מניסן ועד תשרי לא הויא עדות אמר רב אשי הלכתא כוותיה דאביי והלכתא כאביי ביע"ל קג"ם: מומר אוכל נבלות לתיאבון דברי הכל פסול כפין ואכיל נבלה כפין נמי ושקיל ארבעה זוזי ומסהיד. להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן והילכתא כאביי: תתקלווהמועלים ב בשבועות פסולין לעדות אחד שבועת ממון ואחד שבועת שוא דלית ביה תתקלזהלכתא כרבא דאמר רשע דחמס בעינא: ירושלמי ג החשוד בשבועה מאימתי מקבלין אותו משיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני: בר המא קטל נפשא א"ל ריש גלותא לרב אחא בר יעקב פוק עיין בדיניה אי ודאי קטל נפשא ליכהיוה עיניה נפק אשכח תרי סהדי דודאי קטל נפשא אזל איהו ואייתי תתקלחתרי סהדי ופסלי לחד ד מינייהו חד אמר קמאי דידי גנב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גנב *קתא דבורטיא אמר ליה ר"מ ור' יוסי (ג) הלכה כר"י ור"י הא אמר

רש"י

כשר לעדות. דבעינן רשע דחמס: ארבעים בכתפיה. חייב מלקות הוא אע"פ שאין עדים דאמר מר מלקין על לא טובה השמועה שנאמר אל בני וגו': וכשר. בתמיה: לאפוקיה. לומר מת בעלה או גרשה דניחא ליה לשוויה פנויה ושכיחא ליה: לעיולה. לומר פלוני קדש אותה אע"ג דזימנין דניחא ליה לשויה אשת איש דתיהוי מים גנובים ימתקו ופעמים דשקורי הוא משקר לשם כך קמ"ל דלא חיישינן להכי: גנב בניסן. זמן קציר: גנב בתשרי. זמן בציר ואסיף: לא שמיה גנב. כדמפרש ואזיל: באריסא. דקא טרח ומורה היתירא ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: בדבר (ה) שלא נגמרה מלאכתו. דמורה היתירא דסבר לא קפיד איהו: איכריה. לאו היינו ארים ואין חולק בפירות: קבורא דאהיני. כמין אשכול תמרים הרבה בענף א': קבוראי. קוברי מתים: ופסלינהו. לעדות דכיון דמשום שכר ממון עוברין על דת הוה רשע דחמס: ולא בעו שמתייהו. אין שואלין נידוייהו וחוזרין ושונין בעבירה: סברי. הא דשמתינן להו לאו משום דניהדריה בהו דמותר לחלל יו"ט משום מצוה והא דשמתינן להו כי היכי דתיהוי להו כפרה ואמר להו נשב כך בנידוי משום כפרה: למפרע. כדמפרש ואזיל: מכאן ולהבא. משעה שהוזם: ביע"ל קג"ם. יאוש שלא מדעת. עד זומם. לחי העומד מאליו. קידושין שלא נמסרו לביאה. גילוי דעת בגיטין. מומר אוכל נבלות [להכעיס דלקמן למומר אוכל נבילות לתיאבון] דברי הכל פסול כיון דמשום ממון קעביד דהא נבילה שכיחא בזול טפי מהיתרא הוי כרשע דחמס ופסול לעדות: שבועת שוא. הנשבע על אבן שהוא זהב ואע"ג דלאו רשע דחמס הוא: לסמייה לעיניה. ינקרו את עיניו דמיתת ב"ד לא נהגו השתא והאי קנסא עבדינן ביה דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה וי"א יטלו ממונו ויתנו ליורשיו וי"מ שמתא: תתקלטחושלא. שעורין קלופין: קתא דבורטיא.

בית

באריסא דטרח בה דמורה בה היתרא וסבר ליטול דבר מועט יותר על חלקו מפני טרחו: ובדבר שנגמרה מלאכתו. *דמשוי נפשיה כפועל ומורה ביה היתרא וסבר לא קפיד: איכרי. לאו היינו ארים ואינו חולק בפירות: קיבורא דאהיני. אשכול של תמרים הרבה בענף אחד: קבוראי. קוברי מתים: ופסלינהו לעדות. דמשום שכר ממון עוברים על דת והוו להו כרשע דחמס: הא קא שמתינא להו. ולא באו לפני חכמים להתגלל לפניהם ולומר דלשם מצוה נתכוונו: סברי כפרה עבדי לן רבנן. אין חוששין לבא כי מאחר שנדו אותם יודעים הם שחטאו לפיכך לא רצו לבא להתיר להם נדויים והם חפצים באותו העונש כדי שיתכפר להם העון: **איתמר** עד זומם. העיד בניסן והוזם בתשרי על עדות זו וכתב רבינו אלפסי ז"ל *דרבוותא קמאי הוה מוקמי לה בעדות בשטר ואי קשיא אמאי מפסלי לימא אחרוהו וכתבוהו ואפילו כתוב בשטר דלא אחרוהו מ"מ היאך אפשר לפסלן למפרע מזמן הכתוב בשטר דכיון דהוזמו שטר מזוייף הוא ואין לו נאמנות כלל ואפשר לומר דמיירי בשהוחזק השטר בב"ד זה ימים שאפשר לפסלה למפרע משהוחזק השטר בב"ד והרמב"ם ז"ל בפ' י"ט מהלכות עדות וז"ל אין העדים נעשים זוממין עד שיאמרו בב"ד שטר זה בזמנו כתבנוהו ולא אחרנוהו וכו' אמרו בזמנו כתבנוהו כיון שהוזמו הרי נפסלו למפרע מיום שנודע שחתמו על השטר שהעדים החתומים על השטר הרי הוא כמי שנחקרה עדותן בב"ד בעת החתימה ע"כ: למפרע הוא נפסל. כל עדויות שהעיד מניסן ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע: ביע"ל קג"ם. יאוש שלא מדעת [ב"מ דף כא:] עד זומם דהכא. לחי העומד מאליו בעירובין (דף טו.) קדושין שאין מסורין לביאה בהאומר לשלוחו [דף נט:] גלויי דעתא בגיטא בהשולח [דף לב.]. מומר אוכל נבלות להכעיס: לתאבון דברי הכל פסול דכיון דמשום ממון קא עביד דהא שכיחא בזול מדהתירא ה"ל רשע דחמס ופסול לעדות: שבועת שוא. על עמוד של אבן שהוא של זהב ואע"ג דלאו רשע דחמס הוא ותלמודא פסק כאביי דלא בעינן רשע דחמס לאביי לא הוי טעמא משום דעבירה קא עביד הוא אלא טעמא דאביי משום דרשע הוא ורחמנא פסלי' לעדות דכתיב אל תשת רשע עד אבל בעלמא בשאר איסורים דלא שייך עדות דאפילו עד אחד כשר בהם ואפילו אשה ליכא למפסליה: ירושלמי [פ"ז דשבועות הל"ד] החשוד בשבועה מאימתי חזרתו כשיבא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר להם חשוד אני והא דמחמרינן לעיל גבי טבח טפי משום שהאמינוהו להאכיל לרבים ראוי לענוש יותר. וחשוד על שבועת שוא דאמרן דפסול לא משבועת בטוי קתני כגון אוכל ולא אוכל משום דכי קא משתבע בקושטא משתבע דאפשר שלא יעבור על השבועה: וכתב הרב בעל העיטור ז"ל מסתבר דנהי דלא קתני לה מיהו אם עבר על השבועה מפסיל ושמע מינה עבר על גזירת הקהל פסיל דהיינו שבועת ביטוי וכן הורה הרב יעקב ברבי משולם ז"ל: **בר** חמא ליכהיוה לעיניה. ינקרו את עיניו דבטילו מיתות ב"ד והאי קנסא קא עבדי ביה דב"ד מכין ועונשין שלא מן התורה כך פרש"י ז"ל: חושלא. שעורים קלופין: קתא דבורטיא.

שלטי הגבורים

א וכתב ריא"ז ונראה בעיני שאף הפסול מן התורה אינו פסול אלא בדבר שהוא חשוד בו והמקדש אשה בפני שני גזלנים חוששין לקדושיו וצריכה גט שלא נפסל בדבר שהוא (ח) חשוד בו אלא מדברי סופרים:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ענני מרי: (ב) נ"ב וכן גרים הרא"ש אבל לפי גירסת ספרים דידן אינו פסול אלא לאפוקי ע"ש: (ג) נ"ב וכ"כ הרמב"ם בספ"י מה"ע וטעמייהו דדוקא הכא מורי היתרא ואומר כיון שאני עוסק במלאכתו מותר אני ליקח דבר מועט אבל כל שנגמרה אינו מורי היתר אלא דרך גנב הוא נוטל אבל גירסת ספרינו וגי' רש"י והיא גירסת הרא"ש והסמ"ג ובעל העיטור דדוקא שנגמרה מלאכתו דמשוי נפשיה כפועל וסבר לא קפיד אבל כשלא נגמרה מלאכתו דרך גניבה הוא נוטל ופסול: (ד) נ"ב כתב הרא"ש זו היא גי' רב אלפס וגירסת ספרים שמתינהו רב פפא ופסלי' ואכשרינהו רב הונא בריה

בפ' מרובה ע"ש ברב אלפס כל הסוגיא

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ומה שכתב הרי"ף בתשובותיו החשוד על העריות כו'. אין זה נכון בעיני דא"כ הוה ליה למימר בועל את הערוה כו' שלא נקראו בשם חשוד:

אמר הכותב ולא שנינו שכנגדו חשוד על השבועה כיצד וכו' שהוא מי שעבר עליה פעם אחת חשוד הוא על כולם וכן למעלה אמרו בגמ' החשוד על הטריפות שהוא מי שילא טריפה מתחת ידו ממש וכן כל חשוד על הממון שבגמ' כך הוא שגנב או שגזל פעם אחת ומה שלא אמרו בועל את הערוה מפני שמשמעות הלשון הזה על הרגיל בדבר ואומנתו בכך כגון מוכס ורועה ושאר המדירין בעבירה שלהן ולא אמרו נמי בא על הערוה כשר מפני שבא לומר אע"פ שהוא חשוד על העריות אינו חשוד על העדות והראיה לזה מה שכתוב בנוסחא ישנה של בעל מתיבות שהם יצרו תקפו ואפשר שבשביל זה פסק גאון כרב ששת דמסייע ליה הסיא דאמר רבא לרעו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע עד אלמא בועל את הערוה פסול הוא לעדות נפשות וכן לדיני ממונות שלא מלינו ראוי לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות אלא בפסולי יוחסין כדאמר לקמן בגמ':

המאור הגדול

[דף כו ע"ב] **אמר** רב נחמן החשוד על העריות כשר לעדות וכו' הרי"ף ז"ל פסק משמיה דרב... כרב ששת וקא יהיב טעמא למילתיה משום דהלכתא כרב ששת באיסורי... דינא הוא ולגבי הלכתא דדינא איתמרא שמעתא וכרב נחמן קי"ל בדיני ועוד דהא חזי' רבא ו... פפא דבתראי אינון ושקלו וטרו אליבא דרב נחמן למימרא דהלכתא כוותיה מיהו מסתבר... חשוד בלבד שלא נודע בבירור שבא על הערוה דבועל את הערוה אפי' רב נחמן מודה... דפליג דהאי רע לשמים ורע לבריות הוא אבל חשוד שלא נתברר לנו בעדות בבי הא מכשר... ורב ששת פליג אפי' בחשוד משום דקי"ל מלקין על לא טובה השמועה (ע) מר זוטרא מותיב... בצואריה ומקרי ליה אל בני והיינו דאמר רב ששת ענני מרי ארבעין בכתפית וכשר מכיון... מלקות אם אתה מכשירו יאמרו בא על הערוה כשר ובגמ' ליכא התם יצרו תקפו ופירוש מ...
אלא משתק הוא דשתיק ליה רב נחמן ולא חש לה ולא קבלה:
ומה שכתב הרי"ף בתשובותיו החשוד על העריות כגון שבא על אחת מן העריות שכיו... אחת מהן חשוד הוא על כולן אין זה נכון בעיני דא"כ הוה ליה למימר בועל את הערוה כמו עד זומם ומומר ורועים ונבאים ומוכסים ושאר הפסולים שלא נקראו בשם חשוד:

א מיי' פי"א מהלכות עדות סמג לאוין ריד טוש"ע ח"מ סי' לד:
ב מיי' פי"ג מהלכות עדות סמג לאוין רטו טוח"מ סי' לג:

בית יד של רומה: דסתם לן תנא כר"מ דתנן אלו הם הפסולים המשחק בקוביא וכו' זה הכלל כל עדות שאין אשה כשרה לה אף הם אינם כשרים לה מני אילימא ר' יוסי הא איכא עדות דדיני נפשות שאין האשה כשרה לה והם כשרים לה אלא לאו ר"מ היא: נשקיה אכרעיה. דרב פפי שהפך בזכותו וקביל עליה כרגיה להגילו כל ימיו ממנת המלך והלכה כר"מ דאמר עד זומם לכל התורה כולה פסול: גרסי' בקדושין [דף מ:] וכל שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב אמר ר' יוחנן ופסול לעדות: תנו רבנן האוכל בשוק הרי זה ככלב וי"א פסול לעדות אמר רבי אבין הלכה כי"א:

נר מצוה

רש"י

בית יד של רומה: סתם לן תנא כר"מ. ובתלמודא מפרש היכא סתים לן: נשקיה. לרב פפי אכרעיה שהפך בזכותו: וקביל עליה כרגא. לתת מס המלך עבורו כל ימיו: לכל התורה כולה. אפילו לדיני נפשות: ולא בדרך ארץ. כלומר שאינו עוסק בישובו של עולם: וי"א אף פסול לעדות. כיון שהוא חנוף כל כך שאוכל בשוק: מתני' ובעל אחותו. דהוי כאחיו דבעל כאשתו: וגיסו. בעל אחות אשתו: וחורגו. בן אשתו: לבדו. כלומר בן אשתו דוקא ולא בנו וחתנו: וכל הראוי ליורשו. דהיינו קרובי האב אבל קרובי האם כגון אחי אמו כשר לו שאינו ראוי ליורשו דתנן אחי האם מנחילין ולא נוחלין אבל הוא פסול לאחי אמו כי מעיד זה ראוי ליורשו וגיסו נמי כשר להעיד לו שאינו ראוי ליורשו: באותו שעה. כשבא להעיד: (א) היה קרוב. כשראה העדות שהיה חתנו שראוי ליורשו: ונתרחק. שמתה אשתו קודם שהעיד בב"ד: גמ' הן ובניהם. ובנותיהן כדמפורש: חתן בעל אחותי. פסול לי ואני לו שאני אחי חמותו ואני לחתן בעל אחות אבי בן אחי חמותו ולחתן בעל אחות אמו בן אחות חמותו וכן

אמר הוזם בדיני ממונו' כשר בדיני נפשות א"ל רב פפי הנ"מ היכא דלא סתם לן תנא כר"מ הכא הא סתם לן תנא כר"מ קם בר חמא נשקיה אכרעיה וקביל עליה כרגיה דכולהו שניה: והילכתא כר' מאיר דאמר עד זומם פסול לכל התורה כולה: גרסי' בקדושין* כל [א]שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בתלמוד ולא בד"א אינו מן הישוב א"ר יוחנן ופסול לעדות ת"ר האוכל בשוק ה"ז ככלב וי"א פסול לעדות א"ר אידי בר אבין הלכה כי"א: °מתני' א *אלו הן [ב]הקרובין אחיו ואחי אביו ואחי אמו ובעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו ובעל אמו וחמיו וגיסו הן ובניהן וחתניהן והורגו לבדו א"ר יוסי זו משנת ר"ע אבל משנה הראשונה דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו וכל הקרוב לו באותה שעה היה קרוב ונתרחק כשר רבי יהודה אומר אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב: גמ' *אמר רב נחמן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחי חמותי לא יעיד לי בן אחות חמותי לא יעיד לי ותנא תונא בעל אחותו ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו הן ובניהן וחתניהן: פי' כולהו מחתניהן ובניהן גמרינן להו שהאדם לחתן בעל אחותו נקרא אחי חמותו

לעדות אמר רבי אבין הלכה כי"א: מתני' אלו הם הקרובים וכו'. כולהו ילפינן מקראי בגמ': ובעל אחותו. דאחיו הוא דילפינן בעל כאשתו ובנו נמי דה"ל בן אחותו כבן אחיו הוא דילפי' בגמ' קרובי האם כקרובי האב: ובעל אחות אביו כאחי אביו: ובעל אחות אמו. כמו אחי אמו ובעל אמו גרסי' בהדייהו: גיסו בעל אחות אשתו וכן הוא ביבמות [דף לד:] וברוב מקומות התלמוד מיהו אשכחן דבעל אחותו נמי אקרי גיסו כדאמרינן בחולין [דף יח:] דר' יוחנן הוי קרי לר"ל גיסא גיסא משום דבעל אחותו היה ומסתמא נמי כי היכי דלר"ל קרי ליה גיסא ר"ל נמי קרי ליה לר' יוחנן גיסא: חורגו. בן אשתו: לבד. ולא בנו וחתנו ואי קשיא כיון דתנא בעל אמו פסול (א) לא ממילא ידעינן דהוא נמי פסול לבעל אמו ולמה לי תו למיתני חורגו ואי משום לבדו לישתוק מיניה וכל (ב) מה דלא תני ליה לא משתמע מיניה אלא הוא לבדו לא תקשה לך דכל הנך דמשתמעי מכללא מיתני במתני' בהדיא דאורחא למיתני כשם שזה פסול לזה כך זה פסול לזה: זו משנת ר' עקיבא וכו'.

פרש"י ז"ל דלאפוקי אחי האם דאין ראוי ליורשו דקי"ל [ב"ב דף קח:] אחי האם מנחילים ולא נוחלים אתא וכתבו עליו מן המפרשים ז"ל דא"כ כל הראוי ליורשו לאפוקי מאי ועוד דאחי האם כיון שהוא יורש אותם (ג) ראוי לירשו מיקרי וכיון שהוא פסול להם גם הם פסולין לו שקרובות שניהם שוה דטעמא דראוי ליורשו לאו משום נגיעות עדות הוא אלא לפי שהראויין קורבתן יתירא ופי' הם ז"ל דלמשנה ראשונה כל קרובי אישות כשרים הם דלא מיקרי ראוי ליורשו אלא כשהוא יורש אותו ממש כגון קרובי עצמו בין מן האב בין מן האם משא"כ בקרובי אישות שאין הבעל זוכה לעולם אלא מיד אשתו (ד) שאם מתה או נתגרשה אין לו כלום הלכך אין לך פסולין למשנה ראשונה אלא קרובי האב וקרובי האם בלבד ומתני' הכי קתני דודו ובן דודו מצד האב וכל הראוי ליורשו [כעין הפטויים] (ה) במתני' הזאת כלומר דהוא ראשון בשני או שני בשני כגון דודו ובן דודו (ו) [ואי] תני כל הראוי ליורשו ותו לא הוה אמינא אפי' רחוקין כמה כל שהם משבט א' להכי תנא דודו לומר דלא מרבינן מכל הראוי ליורשו אלא במדרגה זו ואי תנא דודו ובן דודו לחוד ה"א מן האב ולא מן האם צריכא: וכל הקרובים לו באותה שעה שהוא בא להעיד: היה קרוב. שהיה חתנו: ונתרחק. שמתה אשתו קודם שראה עדות זו כשר דתחלתו וסופו בכשרות הוא וליתא להא דר' יהודה: כתב רבינו משה מקוצי*) וז"ל פסק ר"ת ז"ל שאין הלכה כרבא דאכשר שלישי בראשון התם פ' יש נוחלין [דף קכח:] והא דאמרינן התם הלכה (ז) כרבי אבא לאפוקי מאי אי לאפוקי מדרבא מוסיף הוא (ח) פי' כיון שאינו אלא מוסיף לא היה לו לומר הלכתא כרבי אבא לאפוקי מדרבא דאינו מולא בלשון הזה מאחר שאינו אלא מוסיף אלא הו"ל לית הלכתא כותיה דרבא וכן משמע בירושלמי דקאמר משה מהו באשת פנחס לעדות א"ר יוחנן מותר לכתחלה מכלל דלפנחס (ט) אסור דהו"ל שלישי בראשון ומה שאינו אומר אשה כבעלה כדאמרינן הכא באשת חורגו שאני התם דאיתפלג דרא וכן פסקו בה"ג של רב יהודאי גאון דג' בראשון פסול מדרבנן ונראה דהאי מדרבנן ע"ס הוא אלא כתוב היה שם מדרב שדורש זה מיתור וי"ו דובני כדאי' לקמן בגמ' (י) (ב) ובמתני' דהכא לא פסלו אלא שני בראשון ובפ' י"נ פסקו הרמב"ם והר"ש ז"ל כרבא (כ) מיהו אין להקל בדבר מאחר שחולק בו ר"ת ז"ל וה"ג והירושל' ע"כ: [א] שושבינו פסול (ל). בימי חופתו: לא נחשדו ישראל על כך להעיד שקר משום איבה ואהבה ודוקא בעדות פליגי אבל בדין מודו ליה רבנן דפסול לו לדון דכיון דסני ליה לא מצי להפך בזכותו וליתא לר' יהודה כמי בהא: גרסי' בגמ' [נדה דף מט:] כל הכשר לדון כשר להעיד וכל הכשר להעיד כשר לדון משמע דכל הכשר בזה כשר בזה וכל הפסול בזה פסול בזה אבל האוהב והשונא אע"פ שהוא כשר להעיד הוא פסול לדון משום דכיון שהוא שונא אותו לא יראה לו שום זכות והאוהב לא יראה שום חובה כך כתוב בספר חקות הדיינים: ועוד [גרסינן בגמרא] מנה"מ דת"ר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות מת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים (מ) הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות בעדות בנים ובנים לא יומתו בעדות אבות ובנים בעון אבות לא והכתיב פוקד עון אבות על בנים על שלשים התם כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם כדתניא ואף בעונות אבותם אתם ימקו כשאוחזין מעשה אבותיהם בידיהם דכשאין אוחזין הרי כתיב איש בחטאו יומתו ושאין אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם לא והכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה לזה התם שהיה בידם למחות ולא מיחו: אשכחן אבות לבנים ובנים לאבות (נ) בנים להדדי מנ"ל: א"כ לכתוב לא יומתו אבות על הבן מאי על בנים דאפילו בנים להדדי אשכחן בנים להדדי בנים לעלמא מנ"ל א"כ לכתוב בן על אבות אי נמי והוא על אבות מאי בנים אפי' בנים לעלמא אשכחן קרובי האב קרובי האם מנ"ל אמר קרא אבות אבות תרי זימני אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם אשכחן לחובה לזכות מנגן אמר קרא יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות אשכחן בדיני נפשות בדיני ממונות מנ"ל אמר קרא משפט אחד יהיה לכם (ס) לא יומתו אבות שני אבות בעדות בניהם וע"כ הנך בב' אחין קא משתעי שהם קרובים דהאב ובנו לא מגית למימר דא"כ לא הוו להו אבות אלא חד אב וחד בן ולקמן מפרשי כולהו מינייהו: בשאוחזין מעשה אבותיהם (ע) ונפרעים מהם עונותיהם ועונות אבותיהם: איש באחיו. איש בשביל אחיו: אשכחן אבות לבנים ראובן לבן שמעון דהיינו אחי אביו ושמעון לבן ראובן**) שהוא בן אחיו וכ"ש אבות להדדי דהא בנים מכח דידהו קאתי: בנים להדדי דקתני במתני' דבן אחי אביו פסול לו: על הבן דכיון דכתיב אבות שני אחין משמע ועל הבן משמע בנו של כל א' הוי פסול לשניהם: לעלמא שיהיו שניהם קרובים פסולים להעיד על אדם מן הסוק וכתבו מן האחרונים דהא דאמרי' בירושל' [בפירקין הל"ט] שצריך שלא יהיו העדים קרובים לדיינים ולא קרובים זה לזה נפקא נמי מהאי קרא דגזרת הכתוב הוא שלא להוציא ממון ע"פ קרובים וכלל זה בין שהעדים קרובים זה לזה בין שהעדים קרובים לדיינים דקרא לאו בעדות בלחוד איירי דלאו עדות כתיב אלא לומר שלא להוציא ממון ע"פ קרובים ואם העדים קרובים לדיינים הרי אתה מוציא ממון ע"פ קרובים: אמר רב נחמן: תנא תונא תנא דידן כגון אבונא אחונא: והתניהם התן בעל אחותי פסול לי ואני לו שאני אחי

*) בחלק לאוין סימן רמ"ו ואיתא גם בתוס': **) לשון רש"י בנים על אבות בן שמעון לראובן:

מהר"ם (א) ל' רש"י בגמ' או שראה העדות היה קרוב כגון חתנו הראוי ליורשו ונתרחק שמתה אשתו קודם שראה עדות זו כדהיא כתובה בפרש"י שלפנינו בגמ' וכן פי' בנ"י ופי' משום דבעינן תחלתו וסופו בכשרות והכי איתא בסמ"ג ותניא בפ' י"נ היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ה"ז פסול שכל תחלתו או סופו בפסול פסול וכו'. ומבואר באלפס לקמן בסוף שמעתין. ואפשר דס"ג היה קרוב קודם שראה העדות וכו' ונתרחק שמתה אשתו קודם שהעיד בב"ד דהוי נמי תחלתו וסופו בכשרות: (ב) ומיהו באשר"י ובמרדכי כתוב בו מלת מדרבנן ואפסקדש אשה בפניהם הוה מקודשת וצריכה גט מספק וכן הביא המרדכי בשם שערים דרבינו שמואל בן חפני הכהן וכתב שכן פסק בשבל טוב ורבינו שמחה:

(א) לו כצ"ל: (ב) כמה כצ"ל: (ג) נ"ב וכה"ג כתב גם בעהמ"א: (ד) נ"ב וכה"ג כ' גם הרמב"ן בס' המלחמות ע"ש: (ה) במדרגה כצ"ל: (ו) גי' הב"ח והא דלא תני: (ז) נ"ב דפסקינן: (ח) נ"ב כך פירושו כיון שאינו וכו' דאינו מוליא וכצ"ל: (ט) תו"י ונ"ב לא: (י) לקמן בגמ' ובפ' יש נוחלין כצ"ל והשאר נמחק: (כ) נ"ב במתני' דפסל שני בשני ושני בראשון וטפי לא וכו': (ל) נ"ב לו:(מ) נ"ב ובנים בעון אבות וכו':(נ) נ"ב וכ"ש אבות להדדי: (ס) נ"ב פירוש: (ע) נ"ב בידיהם: (פ) נ"ל כלל:

א שאלה זה לשון שנמצא למיי' בהל' עדות פי"ג הקרובים פסולין לעדות וכו' עד אבל שאר קרובי האם או מדרך האישות כולן פסולין מדבריהם וכבר נתבאר שיש הפרש בין פסולי עדות דאורייתא' לפסולי עדו' דדבריהם שלפי שבפירוש אמרו המקדש בפסולי עדות דדבריהם חוששין לקדושיו א"כ למה לא ניחוש בגירושין והמגרש בפסולי עדות מדבריהם חוששין לגירושין ותהיה אסורה לכהונה: ודבר ברור וידוע הוא שהפסול מדבריהם כשר מה"ת והאסור מדבריהם מותר מה"ת אבל בגמ' דאלו הן קרובים ליכא הפרש בין קרובין למשפחת אם להני קרובין דמשפחת אב אלא שכל ענין א' ומדה א'. ואם אין דברי רבינו משה ז"ל מראין זה הענין שאמרנו למאי הלכתא עשה ביניהם הפרש ע"כ: תשובה תחלת כל דבר אומר מה שאמרת שבפירוש אמרו ז"ל שהמקדש בפסולי עדות דדבריהם חוששין לקדושיו לאו דברי הכל היא זו שמקצת הגאונים ז"ל כתבו בתשובותיהם כל הני דפסלי מדרבנן כגון הרועים והגבאי' והמוכסי' אם קדש בפניהם אפי' בניהם מודים לא חפשי קדושין כלל ואינה צריכה גט היינו דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה וכבר ידעת שבכמה מקומות בתלמוד נמצא כן שהפקיעו הקדושין לגמרי כמו שאמרו פ"ק דכתובות וכן ביבמות בעובדא דנרש וכן בפרק ח"ה. אלא שיש מגדולי הגאונים ז"ל שהצריכוהו גט כמו שכתבת וראוי לחוש ולהחמיר בדבריהם ויותר פשוט בעיני לאסור לכהונה אשה שנתגרשה בפסולי עדות דרבנן שזו גרושה גמורה היא מה"ת ואין ב"ד מתנין לעקור דבר מה"ת כמו שאמרו ביבמות פ' האשה רבה ואע"פ שנחלק שם רב הונא ואמר שמתנין אפי' לעקור דבר מה"ת אין הלכה כמותו אלא א"כ מתנין לגדר כאליהו בהר הכרמל וכמעשה השוה שרכב סוס בימי יונים וכן בכל דבר שנעשה ע"י ממון כיתומה קטנה שנתקדשה מעשה שאמרו שבעלה יורשה ופירשו טעמא בגמ' מפני שהפקר ב"ד הפקר וכן בקדושין מפני שכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש וכן כיוצא בזה בקטנה שנדרה שאמרו שבעלה מפר לה ומפרש טעמא בנדה פ' יוצא דופן מפני שכל הנודרת ע"ד בעלה היא נודרת וכן כל כיוצא בדברים אלה אבל בעלמא אין מתני' כמוזכר שם פ' האשה רבה ואע"פ שאפשר לומר גם בזו שהפקיעו רבנן הגט ממנו וכאילו לא גרשה נראה שלא בכל מקום אומרים כן ואין רשות לומר להקל מדעת עצמנו אלא במקומו' בלבד שמצאנו להם ז"ל שאמרו כן בפי' התלמוד ותדע לך שא"כ אף אנו נאמר כן בתורם מן הטמא על הטהור שאמר הראשונה לחולין כדברי רב הונא ולמה נחלקו עליו בגמ' שסברי גם בתרומה אפשר לומר כן שהפקיעו הכרי ממנו וכאילו תרם מה שאינו שלו שאין תרומתו תרומה א"כ לומר שהפקיעו ממנו אותה סאה שעשאה תרומה על הכרי וה"ל כתורם מה שאינו שלו על שלו אלא שלא בכל מקום אנו יכולין לדון כן מדעתו ומ"מ מה שגרס בקרובין שקרובתם מצד האם או מצד האב אישות מסתברא שאין גיטו גט (פ) כל שפסול זה מה"ת שכל הקרובים השנויים במשנת פ' זה בורר מדאורייתא הם. ודע שהאומרים שיש הפרש בין צד האם לצד האב כבר בארנו טענתם שילא להם מפני שאותם קרובים ממדרש חכמים הם וכדאמרי' התם אשכחן קרובי האב קרובי האם מנין אמר קרא אבות אבות תרי זימני וכל הבא מן המדרש מדרבנן הוא וכדמשמע בפ"ק דקדושין דאמרי' התם נראה דברי ר' טרפון בכן ועיין ודברי ר"ע בשאר אברים הואיל ומדרש חכמים הוא וכבר דחה רבינו האי גאון דברים אלו בטענות חזקות וראיות כראי מוצק יצוקות. ותדע עוד שאם אתה אומר כן אף פסול קרובי האב מדבריהם שהרי פשט הכתוב אינו שלא יומתו בעדות אבות אלא שלא יומתו אלו בחטא אלו וכמו שכתוב בדברי הימים ואת בניהם לא המית ככתוב בתורת משה לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות וכן לא יהיו קרובי האב פסולין מה"ת לזכות או לחובה שהרי לא יומתו כתיב ולזכות לא למדו אלא מלא יומתו ומה הפרש בין מדרש יומתו יומתו תרי זמני ובין מדרש אבות תרי זמני ואפשר שהרב רבינו משה הלך בזה לשיטתו שאמר בעיקר השני של ספר המצות שכל הדברים הבאים בא' מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהן אינן דאורייתא אלא דרבנן זולתי במקומות בלבד שאמרו חכמים ז"ל בפי' שהם דאורייתא ואם כדבריו יקשה עליו ג"כ מפני מה עשה עדות קרובי האב דאורייתא כמו שאמרנו מלבד שיש עליו קושיות גדולות תבילות תבילות שהקשו עליו גדולי ישראל וא' מרבותי רב וגדול חבר ספר המצות והביא עליו תלי תלים מראיות: ד' לראובן שהיה ש"מ וחלק נכסיו והיו שם שני עדים מזומנים לעדות ונפטר ואח"כ נתגלה הדבר שהיו קרובין למקצת האחין ורצו האחין האחרים לבטל החלוקה מפני קורבת העדים למקצתן בודאי אין כאן לומר פלגינן ם לכל האחין זכות לכל דבר ודבר ואין זה צריך לפנים ומה שכתבת שהיה שם עד א' שלא נזדמן לעדות שהוא כשר אם יצטרף עם הראשון או לא. לא ידעתי מה שאלתך הלא השנים הראשונים שהיו מזומנים לעדות שניהם קרובין

הגהות מאי"י [א] נ"ב בכאן הגיון משנה המתחלת האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה א"ל לא נחשדו ישראל על כך:

אחי חמותו ואבי לחתן בעל אחות אבי בן אחי חמותו ולחתן בעל אחות אמי בן אחות חמותו אני. מילתיה דרב נחמן מחתניהם דקתני במתני' קא יליף וקמ"ל רב נחמן דכשם שהחתן פסול לאחי (ה) חמות כך אחי חמות פסול לחתן : גוילי . קלפים : באשת חורגו . על נכסי מלוג שלה בהשפטה עם בני אדם מן השוק . וכתבו מן המפרשים ז"ל (ו) דבנשי שאר קרובים לא מיבעיא להו דכיון דאית להו בנים וחתנים משמע להו דאית להו נמי נשים אבל חורגו דלית ליה כלל מספקא ליה באשתו ולפ"ז הוא הדין דמיבעיא להו בבניהם של כל הקרובים השנוים במשנתינו אם יש להם נשים אם לאו שהרי אין להם בנים אלא דנקט חורגו שהוא אביו וכיון דאסיקנא [דף כח:] בחורגו דבעל כאשתו הוא הדין לכל הכי למיפסיל נשותיהם ודין הוא דכיון שיש להם חתנים יש להם כלות ולענין חמות כיון דאמרי' [שם] דאחות חמות פסולה כל שכן חמות ממש ואם לאשה אחרת שאינה חמותו היינו בעיין דהכא כי היכי דמיבעיא לן באשת חורגו מיבעיא לן נמי בבעל חורגתה ואשת חמיו שאינו חמותו הו"ל בעל חורגתו שהיא לאשתו אשת אביה וכי היכא דמספקא לן בבעל אמו אם כשר לאשתו שהיא אשת חורגו ה"נ מספקא לנבאשת אביה אם(חתן) בעלה שהוא בעל חורגתה כשר לה דחדא ניהו ואסיקנא דכולהו בעל כאשתו : בסוריא אמרי בעל כאשתו לאו אאשת חורגו קאי דלא שייכא האי לישנא אלא לפסול בעל חורגתו אתא משום בעל כאשתו (ז) ואידך לישנא דפומבדיתא אתא לפסול אשת חורגו משום אשה כבעלה ולא פליגי לישני אהדדי ותרוייהו איתנהו והכי איתא בירושל' [הל' ו'] דאמרי' התם רב נפק למזבן משכון לרבי חייא רבא עבר בחד אתר אשכח רבי יוחנן יתיב ומקשה תנינא חורגו לבדו אשת חורגו מהו בעל חורגתו מהו ופשט להו בעל כאשתו ואשה כבעלה אלמא לא פליגי :

גרסי' בגמ' ובעל אמו הוא ובנו וחתנו בנו היינו אחיו תנא אחין מן האב וקתני אחין מן האם : רב חסדא מכשר באחי האח : ואמר רב חסדא אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ולא דמו להדדי אלא כאוכלא לדנא : אשתו ארוסה אינו מעיד לה . ואע"ג דתני רב חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה ואם מתה אינה יורשה התם בשארו תלא רחמנא ואכתי לאו שארו היא הכא משום איקרובי דעתיה הוא והא איקרבא דעתיה לגבה: (ח) אחי *האב בן שיש לו לבעל אמו מאשה אחרת הוא אחי אחיו ואכשר להו רב חסדא אע"ג דע"י האמצעי נראים כולם כאחים ועוד שרגילים אלו עם אלו הרבה משום דסבר ר"ח דבנו דמתני' מאותה אשה קאמר : אבי חתן וכו' בן ראובן שנשא את בת שמעון לא נתקרבו ראובן ושמעון בכך וכשרים להעיד זה לזה בכל עדות ולא אמרינן בשביל בנו שנתקרב לשמעון יפסל ראובן לשמעון דלא דמי ראובן ושמעון להדדי אלא כאוכלא לדנא כמגופה לחבית שאינו דומה לחבית : אשתו ארוסה כגופו דמיא ולפיכך אינו מעיד לה וכתב הרמב"ם ז"ל דדוקא לה הוא דאינו מעיד משום דאית ליה בהדה קירוב הדעת אבל מעיד הוא לקרוביה וכתבו מן האחרונים ז"ל לדברי הרמב"ם ז"ל עיקר : לא אונן . אם מתה לא נאסר בקדשים מחמת אנינות : ואין מטמא לה . אם כהן הוא . וכתב הרמב"ם ז"ל [בפרק ב' מהלכות אבל] שאין האשה חייבת ליטמא לקרובים ופי' דבריו שאפשר דכיון שלא הוזהרו שלא ליטמא לרחוקים אינן בכלל מצות לטמא לקרובים דכל שישנו בלא יטמא ישנו בלה יטמא מצוה והני נשי הואיל וליתנהו בלא יטמא דלא הוזהרו על הטומאה ליתנהו נמי בלה יטמא ולפי זה אפי' בנשואה הכי דינא דכל לגבי דידה אינה מטמאה לו (א) אבל איהו לאשתו נשואה חייב ליטמא לה משום לה יטמא מצוה : התם . גבי טומאה וירושה בשארו תלה רחמנא כדכתיב כי אם לשארו הקרוב אליו ואמר מר שארו זו אשתו וכן בירושת הבעל וירש אותה מכאן שהבעל יורש את אשתו בפרק יש נוחלין [דף קיא:] הכא . לענין עדות : חורגו לבדו איכא למידק היכי קתני הכא גיסו לבדו דלית ליה בנים וחתנים והא על כרחין בנים אית ליה דאי בגיסו תאחי אשתו הוה ליה בנו בכלל בעל אחות אביו שזה לו בן אחי אשתו ואי בגיסו משני אחיות הוי

בנו

תורה אור

חמותו ובנו הוא בן אחי חמותו וכולם על זה הדרך : אמר רב אשי כי הוינן בי רב עולא איבעיא לן אחי חמי מהו בן אחי חמי מהו בן אחות חמי מהו אמר לן תניתוה אחיו ואחי אביו ואחי אמו הן ובניהן וחתניהן רב איקלע למיזבן *גוילא בעו מיניה מהו שיעיד אדם באשת חורגו *בסורא אמרי בעל דף כח: א כאשתו בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה : א"ר הונא אמר רב מנין שהאשה כבעלה שנא' °ערות אחי אביך לא תגלה. אל אשתו לא תקרב ויקרא יח (א) דודתך היא וכי דודתך היא והלא אשת דודו היא אלא קמ"ל דאשה כבעלה : רב חסדא מכשר באחי האח וכן הלכתא ואמר רב חסדא ב אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ולא דמו להדדי אלא כאוכלא לדנא : גרסינן בפרק יש נוחלין* שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הלכתא שלישי בשני כשר רבא אמר אף בראשון מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי פירוש קסבר מר בר רב אשי דאכשר באבא דאבא דשלישי בראשון הוא ומשום הכי קא מכשר ביה ולית הלכתא כותיה דאב ובנו ראשון בראשון הוא כמו אח ואחיו שהן ראשון בראשון והוה ליה אבא דאבא שני בראשון : *ואשתו ארוסה אע"ג דתני רבי חייא בר אמי אשתו ארוסה לא אונן ולא מיטמא לה וכן היא לא אוננת ולא מיטמאה לו מתה אינו יורשה [מת הוא גובה כתובתה] לענין עדות פסול לגבה דהתם בשארו תלה רחמנא ואכתי לאו שארו היא אבל לענין עדות משום קרובי דעתא הוא והאי (ה) מקרב דעתיה לגבה: וחורגו לבדו: ת"ר וחורגו לבדו רבי יוסי אומר גיסו לבדו וכ"ש חורגו א"ר יהודה אמר שמואל הלכתא כר' יוסי דאמר גיסו לבדו וכל שכן חורגו : פירושא דגאון (ג) ר' יוסי דסבר גיסו לבדו אבל בנו וחתנו לא. מכשר בבעל בת אחות אשתו ולא תסתבר לך דבבנו וחתנו

(דף קח: / דף כח:)

רש"י

וכן כולם: גוילא. קלפים: באשת חורגו . על נכסי מלוג שלה בהשפטה עם אחד מן השוק ובמשפטי [נשי] שאר קרובים לא מיבעי ליה דכיון דבניהן פסולין לו והוא להם פסול אף נשים (ב) שהבנים ראוין לירש את אמן אבל חורגו דבנו כשר מיבעיא ליה באשתו : בעל כאשתו . והרי הוא כחמיה : אבי חתן ואבי כלה . בן ראובן שנשא בת שמעון לא נתקרבו ראובן ושמעון בכך וכשרים להעיד זה לזה: ולא דמו. ראובן ושמעון אהדדי אלא כאוכלא לדנא כמגופה שאינו דומה לחבית : שלישי בשני . כגון איהוד בן גמולא בן שמעון כשר לחנוך בן ראובן : אף בראשון . כגון בראובן עצמו : באבא דאבא . בראובן ליצחק : לא אונן . אינו אסור לאכול בקדשים אם מתה : ולא מיטמא לה . אם הוא כהן : גובה כתובתה. (ג) ודכתב לה מאירוסין: דהתם. לענין טומאה וירושה בשארו תלה רחמנא דכתיב כי אם לשארו ושארו זו אשתו ובירושה כתיב לשארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה : רבי יוסי אומר גיסו לבדו . רבי יוסי פליג אמתני' בחדא דקתני מתני' גיסו בנו וחתנו ואבעל אחות אמו דקתני מתני' דהוי קרוב (ד) ובן גיסו הוא לו לא פליג ר' יוסי ומודה הוא דבן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבא דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מיניה דחתן גיסו כשר להעיד לו כדפרש"י [והרי"ף פי'] על כרחך לאפוקי בן גיסו מאשה אחרת ואין נראה זה הפי' לפרש"י דאם כן היה משמע מכלל דתנא דידן פוסל אף מאשה אחרת משום קרוב מחמת קרוב אם כן תיקשי לרב חסדא דמכשר באחי האח והשתא בן גיסו פסול משום אחי בן אחות אשתו אחי אחיו מיבעיא: הלכה כר' יוסי דאמר. גיסו לבדו:

שהוחזק

חדושי אנשי שם

מהר"ם

(א) נ"ע כי בהל' טומאות כהנים לרב אלפס שם כתב בעל נ"י בשתם שמטמאין אותה בעי"כ מק"ו וגם הרא"ש כתב על דברי המיי' שם לא נתיישבו לי דבריו כי הדבר צריך ראיה לפטור נשים ממצות זו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב קא : (ב) נ"ב לפי : (ג) בדכתב כצ"ל : (ד) וכנגם הוא קרוב לו דבן גיסו כצ"ל : (ה) חמותו כך אחי חמותו כצ"ל : (ו) נ"ב וכבר האריך בזה הרמב"ן בספר המלחמות ע"ש: (ז) נ"ב כל זה מדברי בעל המאור ע"ש : (ח) נ"ב פירוש: (ט) אין כצ"ל ותי' יש נמחק:

הגהות חו"י

(א) נ"ב אע"פ שנאמר דודו או בן דודו וכ"ל קרובו מ"מ אשת דודו אינה קורבתו כלל : (ב) נ"ב עי' בהרא"ש שהשכים עם פי' זה והשיג על הרי"ף :

שלטי הגבורים

קרובין למקצת האחים ושניהם פסולין לגמרי ואיך יצטרף א' מהם עם האחר אבל באמת אם היתה הגזלה בפני היורשין והם מודין בה אינן צריכין לעדות ואין חוששין לקרבת העדים והגזלה קיימת ואם כופרים בה הולכים אחר עדות העד הכשר אע"פ שלא נזדמן לעדות ומי שיכחיש אותו מן האחים ישבע שבועה חמורה אם יש שם מטלטלים ומכחישין בהם ואגבן ישבע על הקרקעות אם (ט) יש שם הכחשת מטלטלין ישבע שבועת היסת ואם לא היתה הגזלה בפני היורשים יכולים המכחישים לומר איני מאמין עד א' והגזלה באותה חלוקה שמעידה אותו העד יכול להחרים חרם סתם על מי שמאמין שלא יכפור ואם הודה שמאמין תתקיים החלוקה ע"פ העד כך היה לאמתו :

א כתב ריא"ז הבעל הרי הוא כאשתו וכן האשה הרי היא כבעלה לפיכך בעל בתו של שמעון ובנו של ראובן פסולין זה לזה ומז"ה אמר בפסקיו שאף בעל בתו של שמעון פסול לבעל בתו של ראובן הואיל והנשים שנייות הרי הוא כאלו בעליהן שניים . וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שלא אמרו בעל כאשתו אלא כשהא' מהם קרוב לאשתו של חבירו כגון בנות של ראובן ותתנו של שמעון ובנו של שמעון וחתנו של ראובן אבל חתנו של ראובן וחתנו של שמעון כשרים זה לזה שלא אמרו בשניהם בעל כאשתו . היו שני נכרים נשואים שתי אחיות פסולי' זה לזה הואיל ונשיהן אחיות אומרים בשניהם בעל כאשתו אבל אם היה נשוי זה א' מן האחיות וזה בת אחותה אין אומרי' בשניהם בעל כאשתו :

ב כתב ריא"ז וכן אבי חמיו כשר לו שאין אומרין בעל כאשתו בדור שלישי :

נ"ל האח

מלחמות ה'

ועוד ת"ר חורגו לבדו כתב עלה הרי"ף ז"ל . עד וכן נראה מתחלת דבריו : אמר הכותב בין שאמרה הגאון ז"ל או שלא אמרה אבל דברי ר"ש ברורים הם ומפורשים הם ואין בדבר ספק חוץ מן הירושלמי שהוא מתקשה עלינו כמו שכתוב בהלכות אבל אפשר שיתקיים כדעת ר' ירמיה שכל השנויין במשנתינו יש להם בנים וחתנים אפי' מאשה אחרת חוץ מגיסו דתני בה בברייתא לבדו לומר שאין לו בנים וחתנים אלא מאותה אשה ותמה הגדול שאני תמה על רבי' הגדול ז"ל לפי שראיתי בתשובותיו תשובה בלשון הזה שאלת זה שאמרה המשנה הן ובניהן וחתניהן אם הוא בן אמו ובן אחותו וכן כולם אבל מאשה אחרת כשרים והוא הדין לגיסו או לא תשובה הן ובניהן וחתניהן אינו אלא מאותה אשה הקרובה וכן בעל אמו ובנו הלא אתה רואה מה שאמר התלמוד בעל אמו ובנו היינו אחיו והרי מבואר מדבר זה כי אלו הבנים המוזכרים במשנה זו אינן אלא מאותן הקרובות בלבד זהו נוסח תשובתו והתשובה הזאת עם הכתוב בהלכות נראין כסותרין זה את זה ושמא חזרה לדעת היתה וכללו של דבר שענין המשנה הזו ברור הוא כדברי רבינו שלמה ז"ל :

ועוד ואם תשאל ותאמר מה ראה ר' יוסי לחלק בגיסו כו' מש"כ בכל הקרובים וכו' : אמר הכותב זו שאלה היא ואיני רואה דבריו של בעל המאור בפירוקא שאמר דכל שנקבה ערוה עמו בעלה כמוה ובזכר עמו אשתו כמוה שהרי שנינו חורגו לבדו והרי הוא מעיד לבת בנה ובת בתה שהם עליו ערוה ואין נ"ל לבעליהן וכן

בן

המאור הגדול

[דף כה ע"ב] ת"ר חורגו לבדו ר' יוסי אומר גיסו כתב עלה הרי"ף פירושא דרבינו האיי גאון ז"ל כולה כדכתיבנא בהלכות והשיב עליו הרי"ף ואח"כ הוסיף והגיה על תשובתו וזהו שכתב מתחלה ועוד דכד מעיינית בדברי גאון זה משכחת להו דסתרן אהדדי דקאמר דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו שהוא גיסו של אביו וכולה כדכתיבנא בהלכות ואנן קשיא לן מאי דכתב הרב הזה בהלכותיו בתשובתו זו שלא מצינו בפי' של רבינו האיי גאון שאמר בלשון הזה דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו חש ליה לרבינו האיי גאון למימר הכי כי זה הלשון מעורבב ומשובש הוא ולא אמר אלא בן בעל אחות אמו פסול הוא לו שאף הוא לו בן בעל אחות אמו שזה בן בעל אחות אמו של זה וזה בן בעל אחות אמו של זה אבל היאך אפשר לומר דבן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו זה הלשון אין לו פי' ולא ענין לפי שהיה צריך לומר בן בעל אחות אמו פסול הוא לו או שיאמר הוא פסול לבעל אחות אמו ולבנו או שיאמר בן גיסו פסול הוא לו ולבנו ונראה כי מפני זה חזר בו הרי"ף ז"ל וצוה למחוק כל זה שכתב מן ועוד דכד מעיינת בדברי גאון ז"ל וכו' עד סיפא וצוה לכתוב במקומו ועוד האי דדייק ואמר אף כמו כן אילו נאמר בגיסו והוא ובנו וחתנו וכו' כמו שתמצאנו מוגה במקצת הלכות שלו ז"ל וסוף דבר אין טעם לא במה שכתב ולא במה שהגיה שהרי לפניך דבריו של רבינו האיי ז"ל נכונים וברורים אין בהם נפתל ועקש ולא בא רבינו האיי להכשיר אלא חתן גיסו בלבד וכן נראה מתחלת דבריו שאמר ר' יוסי דסבר גיסו לבדו אבל בנו וחתנו לא מכשר בבעל בת אחות אשתו אלמא לאכשורי חתן גיסו בלחוד הוא דקאמר ולאו למלתא אחריתי אינון וזהו שפתח לו בתחלת דבריו אבל בן גיסו ודאי פסול הוא דהא בעל אחות אמו מה' אבות הוא והרי הוא לו בן גיסו וכ"כ רבינו שלמה בפירושו מודה ר' יוסי דבן גיסו פסול הוא לו משום דאיהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבא דבן גיסו לא מיפסיל ונפקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו וכדברי רבינו שלמה הם דבריו של רבינו האיי גאון ואין ביניהם שום מחלוקת אלא שנראה שיש ט"ס בסוף התשובה של רבינו האיי גאון המועתקת בהלכות והוא שכתוב שם ועכשיו שהיא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו ובן חתנו וזה לשון מוטעה הוא היאך אפשר לומר למדנו שבנו כשר ובן בנו ובן חתנו פה קדוש יאמר דבר זה ונ"ל שמא כך היה כתוב בעיקר התשובה למדנו שחתנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו ובן בנו כדין חתנו כלומר שלא מיפסל בן גיסו מתורת גיסו שיש לו בנים וחתנים אלא מתורת בעל אחות אמו והוכיח תחלת התשובה על סופה שמעולם לא בא רבינו האיי ז"ל להכשיר אלא חתן גיסו ואפי' מאחות אשתו וראייתו שהביא מדברי ר' ירמיה ורב חסדא כמו שכתוב באותו פי' שפי' הגאון ז"ל ראיה גדולה וברורה היא ונלמד ממנה ואין לו לסמוך על הירושלמי בכגון זה שהוא סותר תלמוד ערוך שלנו ונראה לי כיון דלא איפשיטא בגמ' בהדיא אי הלכה כר' יוסי דמתני' דמכשיר בגיסו כיון דאינו ראוי ליורשו אי כר' יוסי דברייתא דפסיל בגיסו לכתחלה נקטינן לחומרא כר' יוסי דברייתא ובדיעבד בעדות האשה ובכל מקום שראוי להחמיר חוששין לדברי ר' יוסי דמתני' דמכשר בגיסו ובחותנו ובכל שאינו ראוי ליורשו כמו אחין מן האם וכל קרובי אחוה דמתני' בזמן שהם מן האם ולא מן האב :

ואם תשאל ותאמר מה ראה ר' יוסי לחלוק בגיסו לומר שיש לו בנים ואין לו חתנים אפי' מאחות אשתו משא"כ בכל הקרובים אי כח' אבות חשוב ליה ליהוו ליה בנים וליהוו ליה חתנים אי כחורגו חשוב ליה למיהוי לבדו לא ליהוו ליה לא בנים ולא חתנים תשובתך היינו טעמיה דר' יוסי דס"ל חד בעל כאשתו לא אמרי' ב' בעל כאשתו דומיא דהחיא דאמרי' ביבמות בפ' כיצד לענין שניות דמפלגינן

בין

א מיי' פי"ג מהלכות עדות סמג לאוין רטו טוש"מ סי' לג:
ב מיי' פ"ג מהלכות עדות טוש"מ סימן ; (לג) [מו]:

ס"א דבניהם

בנו בכלל בעל אחות אמו וכתב הרב אלפסי ז"ל דכי קאמר ר' יוסי גיסו לבדו היינו שאין לו בנים וחתנים מאשה אחרת אבל מאותה אשה אית ליה דהיינו בעל אחות אביו ובעל אחות אמו כדכתיבנא והביא ראיה מן הירושלמי דאמרי' התם גיסו אית תנא תני יש לו בנים וחתנים ואית תנא תני אין לו בנים וחתנים מאן דאמר יש לו מאותה אשה מ"ד אין לו מאשה אחרת: גרסי' בגמ' [דף כח:] ההוא מתנתא דהוו חתימי עליה תרי גיסי אמר ליה רב יוסף ז"ל קני ליה בעדי מסירה כדר' אלעזר והא אמר ר' אבא מודה ר' אלעזר במזויף מתוכו נר מצוה שהוא פסול: (ח) קני בעדי מסירה אם יש לך עדים אחרים שמסר לך השטר בפניהם הביאם ויעידו ותהיה שלך (ט) דסברי לה כר' אלעזר דאמר במס' גיטין [דף פו.] אפי' לא חתמו בו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדין שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם: במזויף מתוכו שחתמו פסולים שהוא פסול דמאי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא: לשון הרב בעל העטור ז"ל ש"מ דהלכה כר' אלעזר אף בשטר דעדי מסירה כרתי ואיכא למימר מתנה דוקא דליכא אחריות ואיכך לא: לרי"ף ז"ל (א) ש"מ דשטרות דחתימי סהדי וחד מינייהו קרוב או פסול אע"ג דאיכא עדי מסירה מזויף מתוכו הוא ופסול ואע"ג דלא איברו סהדי אלא לשקרי וכתב בעל מתיבות ז"ל כהי דלא מגבינן ביה אבל משבעינן ליה אפומא דכשרים דאתו לאסהודי סהדי ע"פ ומסתברא דלא משבעינן ליה אפומא דכשר דכי קתני נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי קאמר דאי לא תימא הכי אף ג' דקתני עדותן בטלה למאי הא איכא תרי אבל בתשובה לרי"ף ז"ל [חילק] עדים חתומים על השטר ונמצא אחד מהם קרוב או פסול ואמר חבירו לא הייתי יודע שהוא פסול רואין אם אינו רגיל עמו עדותו כשרה ומשביעים אותו ע"פ העד כשר ונאמן הוא לומר לא ידעתי שהוא פסול כי היכי דמקבלין ליה כי אמר למחזי אתינן ולא לאסהודי אבל אם היה רגיל עמו אינו נאמן ואם היו ב' עדים עם הפסול ואמרו לא הייט יודעים שהוא פסול הרי השטר מקויים דמספיקא לא מבטלין לשטרא ומסתברא היכא דליתנהו לסהדי תמן מכשרי' ליה דאמרי' דילמא לא הוה ידע (דהדר) ביה ואפילו נודע שישבו שלשתן להעיד עכ"ל: (ב) רבי יהודה אומר אפילו מתה בתו אמר רב נחמן אין

רש"י

שהוחזק כתב ידו שנתקיים בב"ד הנפק: הוא אינו מעיד· דחשוד לשקר: כיון דבעידנא דאיתמסרה ההוא סהדותא הוו פסול· באותו פעם שהוא אבוהון קיים וזה היה קרוב לאב:

האוהב

וחתנו דגיסו דלאו מאחות אשתו פליגי דאילו בן גיסו שאינו בן אחות אשתו לא צריכא למימר דהא בעל אמו ובעל אחותו *ובניהן פסולין הנ"מ דאיתינון בן אמו או בן אחותו אבל אי איתינון מן אשה אחרת כשרים דמקשינן בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ואתא רבי ירמיה למימר בנו מאשה אחרת (א) וקאמר לא נצרכא אלא לאחי האח ולא קם מימריה דאמרינן רב חסדא אכשר באחי האח אמרו ליה והא אמר רב ירמיה לא נצרכא אלא לאחי האח אמר להו לא סבירא לי אלא היינו אחיו תנא אחים מן האב וקתני אחים מן האם וכיון דבני בעל אמו ובעל אחותו ובעל אחות אחיו ובעל אחות אמו שפסולין בזמן שהן באים מאמו או מאחותו או מאחות אביו או מאחות אמו אבל בניהן מאשה אחרת כשרין אף כמו הן אלו נאמר (א) בגיסו הוא בנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר ועכשיו שהוא לבדו למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא לו [א] וכן בנו וכן חתנו אלו דברי גאון ואנקשיא לן האי מימרא דא"כ הא דתנן ובעל אחות אמו הן ובניהן היכי משכחת לה (ג) בעל אחות אמו לאו היינו גיסו (ג) ובנו אלא ש"מ האי דאמרי' וגיסו לבדו לאפוקי בן גיסו מאשה אחרת הוא אבל בן גיסו מאחות אשתו פסול והכי מפורש בירושלמי* גיסו אית תנא תאני יש לו הלכ' בנים וחתנים ואית תנא תאני אין לו בנים וחתנים מ"ד יש לו בנים וחתנים מאחות אשתו ומ"ד אין לו בנים וחתנים מאשה אחרת ועוד האי דדייק ואמר אף כמו הן אלו נאמר בגיסו הוא ובנו וחתנו אף בנו מאשה אחרת כשר והא מתני' דתנן ובעל אחות אמו דהוא בנו מאחות אשתו וקתני סיפא וגיסו הוא ובנו וחתנו ולא קא מכשר בנו בין מאחות אשתו בין מאשה אחרת ומהיכא נפקא ליה האי דיוקא אלא ודאי דברי שגגה הן ואין לסמוך עליהן ומתני' דפסול בתרוייהו אוקימנא כר' יהודה ור' יוסי דפליג עליה בברייתא ואמר גיסו לבדו לאפוקי בנו מאשה אחרת הוא שיהא כשר אבל בנו מאחות אשתו דברי הכל פסול ואיפסיקא הלכתא כר' יוסי (ד): *היה קרוב ונתרחק אלף א כשר ר' יהודה אומר אפילו מתה בתו ויש לו בנים ממנה ה"ז קרוב: אמר רבא א"ר נחמן אין הלכה כר' יהודה: גרסי' בפרק מי שמת* היה יודע לו בעדות °עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין על כתב ידו וקשיא לן עלה איהו לא מהימן אחריני מהימני ואוקימנא בשהוחזק כתב ידו בב"ד וקא פרשי רבנן כגון שהוחזק אותו הכתב עצמו בב"ד קודם שנעשה גזלן היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין (ה) וגרסינן בפרק יש נוחלין* היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה ד' קכח· חתנו פקח ונתחרש פיתח ונסתמא שפוי ונשתטה פסול אבל היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומתה בתו פקח ונתחרש וחזר ונתפקח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח כשר זה הכלל כל שתחלתו בכשרות וסופו בכשרות כשר שמעינן מיהא דהיכא דתחלתו בפסלות אע"פ שסופו בכשרות פסול ותנן נמי בהדיא* העדים שאמרו אלף ג כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו הרי אלו נאמנים אלמא כל היכא דפסולים מעיקרא אע"ג דהשתא כשרים נינהו לא מקבלא סהדותהון בההיא סהדותא הואיל ומעיקרא כד אתמסרא להון ההיא עדות הוו הלכך ההוא בעיא דאיבעי' קמי' גאוני בענין מי שצוה בשעת מיתתו בפני קרוב לו [ג] ורחוק מבניו עדותו כשרה אם (ו) לא וקא פשיט להו דאיכשרה להו לא דיקא דכיון דבעידנא (ז) דאימסרי להו ההוא סהדותא (ב) הוה פסול להו השתא נמי פסולי:

דף קנט· [ד' רסנ:ע"ב]

כתובות דף יח:

מהר"ם (א) בפ"ק דמכות וע"ש בפרישות הר"ן תמצא שיטת הענין בעינו ובהגהות מרדכי במס' סנהדרין סי' תרנ"ב ומה שכתוב כאן בשם בעל מתיבות כתוב בהגהות מרדכי על שם בעל הלכות ואינו מה שכתב הר"ן והאשר"י פ"ק דמכות בשם בעל הלכות גדולות כי שם כתב שמשביעין אותו ע"פ העד הכשר החתום בשטר ונתן טעם שמא לא היה בצירוף עם הפסול אלא רוואה שביק לחבריה ומהא לא איפריך:
(ב) הר"ן בפ"ק דמכות וכן האשר"י סתרו הך פיסקא דתשובת הרי"ף מתוך הגמ' ע"ש ומיהו לא בלשונו כאן הביאוהו שם אלא הוסיפו בלשונו ז"ל עדים החתומים על השטר ונמצא א' מהן קרוב או פסול והשני רחוק וזכור לעדות ושניהם באו להעיד אלא שלא היה יודע בקורבתו וכו' ומזה ודאי שסתירתו קיימת:

הגהות הב"ח

(א) דקאמר כצ"ל: (ב) דבעל כצ"ל: (ג) נ"ב של אביו ואם מכחה דמתני' נפקא לן לבן דגיסו של אביו הוא ובנו וחתנו כ"ש שנאמר בגיסו עצמו דהוי פסול הוא כו': (ד) נ"ב ס"א ועוד כד מעיינת בדברי גאון זה משכחת להו דסתרי אהדדי דקאמר בן בעל אחות אמו פסול לבעל אחות אמו שהוא גיסו של אביו הנה בן גיסו פסול לו והדר קאמר למדנו שבנו מאחות אשתו של זה כשר הוא הנה דבריו סותרין זה את זה וודאי דבר שגגה הוא ואין לסמוך עליו. וכך מצאתי הנוסח' באלפסי ישן גם בעל המאור הזכיר זה והאריך וע"ש:
(ה) נ"ב על כתב ידו: (ו) לאו וכו' דכשירה כצ"ל: (ז) דאיתמסר כצ"ל: (ח) נ"ב פירוש: (ט) דסבר כצ"ל: (י) נ"ב ופשט לי': (כ) נ"ב חד: (ל) צ"ל והכלל: (מ) צ"ל נקט: (נ) נ"ב כלומר כאילו נשנו בפירוש במשנה שהכנים שלהם נאסרו ע"י קדושי בעלים דודאי יש להם כלות כשם שיש להם חתנים ונאסרו הנשים ע"י חד קדושין: (ס) נ"ב ר"ל בן גיסו לגיסו עצמו אבל בני גיסין אהדדי פשיטא דפסולין מס"ת כדאמר בנין להדדי מנ"ל ט':

הגהות חו"י

(א) פי' אפי' לא נאמר גיסו לבדו מ"מ היה בנו מאשה אחרת כשר: (ב) את"ל דגם בניו מיסך שייכא בזו העדות והרי הם כשרים להם מ"מ לא עדיף מכשרים לזה ופסולים לזה דבירושלמי הובא לקמן סי' אלף סג. כ"ל:

הגהות מאי'

[א] משוך קו על וכן כו': [ב] נ"ב פי' שהיה חתנו ומתה בתו אחר מיתת המלוה:

המאור הגדול

בין היכא דמקרב לה בחד קדושין להיכא דמקרב לה בב' קדושין וכל חתניהן דתנן במתני' לבד מגיסו כולהו בחד קדושי מקרב להו הלכך בן גיסו פסול הוא לו דהא מקרב ליה בחד קדושי והיינו דתני בעל אחות אמו אבל חתן גיסו כיון דלא מקרב ליה אלא בתרי קדושי ומש"ה מכשר ליה ר' יוסי וא"ת א"ה גיסו נמי דהא בתרי קדושי מקרב ליה וכיון שכן אפי' הוא גופיה ליתכשר יש לומר דכיון דבעל כאשתו מהאי קרא דדודתך היא קא הויא ליה ילפינן מיניה כל דדמו ליה מה התם ערוה דחשבינן לה כאילו היא אחות אביו אף כל שבנקבה ערוה עשו בעלה כמוה ובזכר עשו את אשתו כמוהו והיינו תרתי לישני דסורא ודפומבדיתא חד לישנא בעל כאשתו שלא יעיד אדם בבעל חורגו וחדא לישנא אשה כבעלה שלא יעיד אדם באשת חורגו וכן מפורש בירושלמי בהלין תרין לישני דסורא ודפומבדיתא בעובדא דר' ירמיה דנפיק למזבן משכון לר' חייא רבא עבר בחד אתר אשכח ר' יוחנן יתיב ומקשי תנינן חורגו לבדו אשת חורגו מה היא בעל חורגתו מה הוא (י) אשה כבעלה ובעל כאשתו מכאן למדנו ששתי לשונות הללו דסורא ודפומבדיתא לא נאמרו אלא לענין שלא יעיד אדם לא בבעל חורגו ולא באשת חורגו דאע"ג דבתרי קידושי מקרב לה כיון דבמקום ערוה קיימא שהרי בת אשתו ערוה היא לו אמרי' בה אשה כבעלה והויא לה אשת חורגו כאילו היא בת אשתו והוא דור שני לו והוה ליה ראשון בשני ופסול וה"ה לבעל חורגו וה"ה לגיסו כיון דקאי במקום ערוה שהרי אחות אשתו ערוה היא לו אמרי' בה בעל כאשתו אע"ג דמקרב לה בתרי קדושי אבל אינך דלא קיימי במקום ערוה אי מקרבי בחד קדושי כגון התניהם דתנינן במתני' בשמונה אבות פסולין וה"ה שלא יעיד אדם בנשותיהן של הקרובים המנויים במשנתנו הן ובניהם דבחד קדושי מקרב להו ואי מקרבי בתרי קדושי כגון חתן גיסו כשרין דכיון דלא קאי במקום ערוה לא אמרי' בה בעל כאשתו דלא דמי למאי דגלי ביה קרא דודתך היא והיינו טעמיה דר' יוסי וא"ת כיון דמדודתך היא קא הויא דבעל כאשתו א"כ נפסליה אפי' לאחר מיתה דומיא דאשת אחי אביו שאסורה אפי' לאחר מיתת אחי אביו ההוא כבר פסקה ר"י הגלילי כדתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט וגו' וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא זה שהיה קרוב ונתרחק. וראיתי בתשובת שאלה לרי"ף ז"ל כל בעלי קרובות כשרין להדדי דאי הוו פסולין הוה מדכר להו כי היכי דאידכר בגיסו ובחורגו ובודאי שזו התשובה נכונה אלא שיש לתמוה עליו ולהשיב בדבריו על דבריו כי לדבריו שהוא פוסל בחתן גיסו מאחות אשתו מאי שנא בעל אחות חמותו שלא יעיד לי שאני לו חתן גיסו מאחות אשתו ומ"ש בעל אחות חמי שהוא כשר להעיד לי שזה לא נזכרה פסולתו בכל המשנה והוא מבעלי קרובות והרי הוא מכשיר בבעלי קרובות והלא קורבה זו כקורבה זו ולדברינו אלו שאנו מכשירים בחתן גיסו ואפי' מאחות אשתו כל בעלי קרובות ששניהם בעלי קרובות כשרין חוץ מגיסו וחורגו כללא הוא ולא קשיא ולא מידי. ומאי דאמרי בגמ' בעל אמו הוא ובנו היינו אחים. ראיתי מי שפירש בו בלשון הזה מאי אתא לאשמועינן ואי בעל כאשתו השתא באחות אמו אמרי' בעל כאמו לא כ"ש אי בנו אתא לאשמועינן הא תני ליה אחיו וזה הפירוש אינו נכון בעיני ולא מק"ו קא מקשינן ליה לפי שבמשנתנו כל הקרובים באה למנות ואע"ג דאיכא מינייהו מאן דאתי בק"ו דחבריה ואיכא מינייהו מאן דאיתיה בכלל בנים והתנים דאידך כגון בעל אחות אמו שהוא בכלל גיסו ובנו וכגון גיסו שהוא בכלל חמיו וחתנו וכגון בעל אחותו שהוא בכלל חמיו ובנו אלא האי דמקשינן בגמ' בבעל אמו משום דכולי בבא יתורי מייתר ולא איצטריך לו ולא (כ) מינייהו לא משום איהו גופיה ולא משום בנים ולא משום חתנים משום דבעל אמו היינו חורגו ובנו היינו אחיו וחתנו היינו בעל אחותו וכבר איתנו להו הני כולהו במתני' בהדיא ואע"ג דלא אידכר מהנך תלתא קושיי בגמ' אלא חד מינייהו בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ומשום דפירוקי דר' ירמיה ורב חסדא על האי קושיא קיימי ומפירוקא דהדין קושיא אפריקו להו כולהו קושיי דכיון דאיצטריך ליה למיתני ז' משום חד תנא כולהו ולפום הכי לא אידכר בגמ' מהלין תלתא קושיא אלא חד מינייהו בעל אמו הוא ובנו היינו אחיו ולשון קצרה הוא אבל בשאר בבי דמתני' לא משכחת לה ולא חד מינייהו דמייתר לה כולה בבא אלא דאיצטריך ליה אי משום הקרוב עצמו או משום בנו

או

מלחמת ה'

בן בנה וכן בתה מעיד לו ובנקבה ערוה ואי"ל לומר שהוא כשר לנשותיהן (ל) והכל שנראה לי באישות שאין אשה כבעלה מה"ת אלא בקרובי עצמו דהיינו בחד קדושין כענין שכתוב דודתך היא וכל קורבה שהאשה בה כבעלה הבעל בה כאשתו הלכך אחיו ואחי אביו ואחי אמו יש להם נשים כשם שנינו לאחותו ואחות אביו ואחות אמו בעלים דתגילא בזכרים (מ) ונקט מילתיה וה"ה לנקבות ויותר מפורש בהורה אשה כבעלה מבעל כאשתו וכשם שיש לבנותיהם בעלים כך יש לבניהם נשים וכן אחותו ואחות אביו ואחות אמו יש להן כלות כשים להם חתנים ולפיכך שאלו בגמ' באשת חורגו ואלו בשאר הקרובים השנויים במשנתינו לכולן נשנו (נ) קדושין ולא כדברי רבינו שלמה שאמר משום דיש להן בנים ואלו כולן שיטה אחת הן בעל כאשתו ואשה כבעלה מסמך הכתוב דודתך היא אבל בשני קדושין מתורת משה רבינו לא למדנו מדבריהם למדנו שלא ראוי לטוסיף אלא של ראשון בראשון דהיינו גיסו ובעל חורגתו ואשת חורגו וכן הוא פסול לאשת חמיו שהוא לה בעל חורגתה ופסול לחמותו כחמיו ולבעל חמותו שהיא בעל חורגתו ובעל אחותו נמי פסול לאשתו שהרי ראשונים הם וכשם שאלו היה נקבה סוו לה קדושין לעשות בעלה כמוה דהיינו גיסו כך עכשיו יש לו קדושין לעשות אשתו כמוהו ואע"פ שמשנה תתוכה שנו כאן ואין להוסיף על מה ששנו בה בזכרים אבל נשים לא נשנו במשנה זו אלא מכלל בעלים נלמוד וקורבה זו באישות שנויה היא אבל בעל אמו ובעל אחותו אינן בכלל משנתנו להיות להם נשים שאין שני קדושין בלבד א' אלא כל ראשון בראשון לזה קדושין ולזה קדושין כענין הגיסין ושאר המנויים למעלה וכן הדין נותן (ס) שבני הגיסין יש להם קורבה ובני בעל אמו מאותה אשה נכרית אין להם עמו צד קורבה ובעל אחות אביו ובעל אחות אמו וכן כל החתנים שבכאן אין להם נשים שאינן נמי ראשונים וא"ל לומר גיסו ובעל חורגתו שאין להם נשים שהם ג' קדושין ומג' דורות למטה דידה לא מיפסלו לעדות אלא דור ראשון דהיינו חורגין וכן

אין הלכה כר' יהודה וכן אמר רבב"ח אין הלכה כר' יהודה: האוהב והשונא פסולים. תניא והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו חדא לדיין דפסיל למידן למאן דסני ליה משום דלא חזי ליה זכותא אבל עד כשר וחדא לכדתניא איסי בן יהודה אומר והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן אזהרה לב' תלמידי חכמים ששונאים זה את זה שאין יושבין בדין: שונא מסקינן בגמ' כל שלא דבר עמו ג' ימים באיבה: שאין יושבין בדין לכתחלה הוא דקאמר דלית להו למעבד הכי אבל היכא שדנו אין דיניהם בטל בשביל כך: ירושל' [הרי"ף מייתי ליה לקמן סי' אלף י"א] אמר ר' סימון צריך הדיין לשנות נר מצוה טעותיהם שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת בני החי ובנך המת רב הונא מיקל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהיד אלא איתון יימרין את לא תימא: רב הונא כדהוה חזי זכו לבר נש ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה משום פתח פיך לאלם ר' אבהו בשם רבי יוחנן המכמין (ה) אחורי הגדר לא עשה כלום רבא בשם רב הונא אמר צריכין העדים להיות עומדין בשעת עדותם שנאמר ועמדו שני האנשים ר' יהודה אומר אף הנדונין צריכין להיות עומדין בשעה שמקבלין דינם שנאמר אשר להם הריב לפני ה': לא יומתו אבות על בנים למה לי והלא כבר נאמר איש בחטאו יומתו (ו) שלא יהיו העדים קרובים לבעלי דינים ומנין אף הדיינים שנאמר ובנים לא יומתו על אבות ומנין שלא יהיו העדים קרובים לדיינים הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהיו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם כלום (*איטו) נהרג עד שיוזם חבירו אם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו ומנין שלא יהיו הדיינים קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג על פי דיינים הרוג על פי שנים עדים מה העדים אין קרובים זה לזה אף הדיינים אין קרובים והלכתא אם העדים קרובין בין למלוה בין ללוה בין לערב פסולין להעיד דאי לית ליה בתר ערבא אזיל. תנא אין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה ואין מעידין לא זה את זה [ולא זה עם זה] (ולא זה על זה) ולא זה בפני זה ע"כ בהלכות מפורש בתוספתא בפרקין צריך שלא יהיו הדיינין קרובים זה לזה משום דכתיב על פי שנים עדים יקום דבר מה עדים אין קרובים זה לזה אף דיינין שלא יהיו קרובים זה לזה וכן פסק הרי"ף ז"ל: **מתני'** כיצד בודקין מפרש בגמרא היכי אמרינן להו אמר רב אשי הכי אמרינן להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי דכתיב והושיבו שני אנשים בני בליעל נגדו ויעידו לאמר ברך נבות אלהים ומלך ופרש"י אאוגרייהו זילי השוכרין אותם מבזין אותם קלים הם בעיניו דהא גבי נבות יועצי המלך היו אומרים שיבאו בני בליעל שיעידו שקר הם עצמם היו קורים אותם בני בליעל: (ז) פטור דכתיב אחרי רבים להטות אפילו שנים מזכין וכו' והשלישי אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואע"ג דאי הוה פליג עלייהו בטל במיעוטו כי אמר איני יודע הוי כמי שלא ישב בדין ונמצא הדין בב' ואנן ג' בעינן: **גמ'** בפניע הודה לו משמע דבעינן שיודה לו בפני עדים דאי לא ליתני אנו שמענו שהודה לו אלא ודאי העדים הוזמנו לכך וזה סיוע לרב יהודה אמר רב: משטה אני בך פטור פרש"י ז"ל שוחק הייתי בך בשביל שהיית שואל לי מה שלא היה דכסם ששחקת בי לתבעני מה שאיני חייב לך גם אני שחקתי בך והודיתי והוסיפו המפרשים ז"ל דה"מ כשמודה לו ע"י תביעה אבל הודה לו מעצמו או שאמר לעדים כן שלא בפניו ליכא למימר טעמא דהשטאה דמה לו להשטות בהם מאחר שאין אדם תובע לו כלום: והא דתנן הוא אמר לי שאני חייב לו לא אמר כלום לאו מטעמא דהשטאה הוא

(ה) *האוהב והשונא וכו' אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך ולית הלכתא כר' יהודה נמי בהא *והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו חדא לדיין דפסיל למידן למאן דסאני ליה משום דלא חזי ליה זכותא אבל עד כשר וחדא לכדתניא איסי בן יהודה אמר והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכאן אזהרה לשני ת"ח ששונאין זה את זה שאסורין לישב בדין זה עם זה: **מתני'** כיצד בודקין את העדים מכניסין אותם ומאיימין עליהן ומוציאין אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרין לו כיצד אתה יודע שזה חייב לזה אם אמר הוא אמר לי שהוא חייב לו או פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז: **גמ'** בפנינו הודה לו. מסייעא ליה לרב דאמר רב יהודה אמר רב וצריך שיאמר אתם עדי איתמר נמי אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן וצריך שיאמר אתם עדי תניא נמי הכי מנה לי בידך ואמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי *משטה אני בך פטור ולא עוד

דף כ"ט ע"א

רש"י

(ג) האוהב והשונא. רבי יהודה אמר דפסול להעיד: לא נחשדו ישראל. להעיד שקר בשביל אהבה ושנאה אהבה מפרש בתלמודא כגון שושבינו: חדא לדיין דמודו רבנן דשונא לא ידון דלא מצי חזי ליה זכותא: וחדא לפסול. לישב בדין אחד שני דיינין ששונאין זה"ז: **מתני'** ומאיימין עליהם. שאומר לעדים דברי איום שיעידו אמת כדמפרש בתלמודא דאמרי' להו סהדי שקרי אאוגרייהו זילי: הוא אמר לי.(ג) הוא אמר לי: לא אמר כלום. דעבד איניש שיאמר אני חייב לפלוני שלא יחזיקוהו עשיר: בפנינו הודה לו. שהיו שניהם בפנינו ולהודות לו נתכוין להיותינו עדים בדבר: [א] בפנינו. משמע שעשאם עדים: **גמ'** משטה אני בך. משחק הייתי בשביל שהיית שואל ממני מה שלא היה: פטור. אע"פ (ד) שמשמע אתמול שהודה לו הואיל ולא אמר לו אתם עדי: ואם לא טען משטה אני בך כשהודיתי אלא טענינן

הגהות הב"ח

(א) כאן צ"ל ציון מתני' האוהב והשונא אוהב זה שושבינו שונא כל שלא דבר עמו ג' ימים באיבה כו' על כך וכאן צ"ל ציון גמ' ותני' וכו' נמחק: (ב) כאן צ"ל ציון מתני' האוהב וכו' כגון שושבינו וכאן צ"ל ציון גמ': (ג) צ"ל הלוס: (ד) שמשמו עדים אתמול כצ"ל: (ה) כ"צ עדים: (ו) כ"צ אלא: (ז) כאן צ"ל הציון מתני' שנים אומרים זכאי וא' אומר חייב זכאי כו' ותי' פטור נמחק: (ח) משטה אני בך כצ"ל: (ט) תיבת לאם נמחק: (י) משום כצ"ל: (כ) וכדאסיקנא וכן גמי בלוהו כצ"ל: (ל) שהפירוש כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פי"ג מהלכות עדות סמג לאוין כטו טוש"מ סי' לג:
ב מיי' פכ"ג מהל' סנהדרין סמג לאוין רטו:
ג מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין סמג עשין לב טוש"מ סי' כח:
ד מיי' פט"ז מהלכות עדות ופ"ו מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טוש"מ סי' לב פא:

הגהות מהר"א

[א] כאן צ"ל הציון גמ' ומה שנרשם לקמן הוא נמחק:

ב"א מ"ז

ס"א ל"ג

מלחמת ה'

כן בג' דורות למעלה דידה הוא פסול לחמותו דהיינו חמיו דתנן אבל אם חמותו ואם חמיו כשר (ע) לאם כן לאבי חמיו דהא אחי חמיו פסול דתנינן ליה אחיו הוא ובנו וחתנו ואבי חמיו לא תנן וכשר ולמר בר רב אשי אפי' אבי אביו כשר ומיהו לתנא דמתני' דפסיל חתני' בגיסו אית ליה תרי קדושין כהאי דשני בראשון הוא ואפשר דבכל שני בראשון נמי אית ליה אבל דשני בשני לית ליה כיון דאפלג דרא:

ועוד כתב והוי יודע דלא פליג ר' יוסי דמתני' דס"ל כמשנה ראשונה על כל הקרובין השטיין במשנתנו וכו' אלא פליג אגיסו ובעל אמו ובעל אחות אמו והורגו ועל כל קרובי אחוה השמויין במשנתינו בזמן שקורבתם מן האם ולא מן האב וגם זה איני נכון בעיני לפי שאף בעל אחותו וכל קרובי אישות אין ראויין ליורשו אלא אשתו הוא יורש ומידה הוא זוכה ואינו נקרא יורש לקרוביה שאלו מתה או נתגרשה אינו יורש כלום שאף בקרובי עצמו כגון בן דודו אינו נקרא ראוי ליורשו מפני שאביו יורשו ואם מת אביו לאחר שזכה בירושה זו בנו יורשו שזה את אביו הוא יורש ולא את דודו אלא לפיכך נקרא ראוי ליורשו מפני שאם מת אביו ואח"כ מת דודו ירושה באה לו מידו לידו שהנחלה ממשמשת מש"כ בכל קרובי אישות תדע דקאמר ר' יוסי דודו ובן דודו וכל הראוי ליורשו משמע שהוא מחזר על קרובי עצמו מן האב והכי קתני דודו ובן דודו ראשון בשני ושני בשני מן האב וכל הקרובים בקורבה כזו והוא שיהו ראוי לירש דאלו כל שאינן ראויים ליורשו אינן פסולים שא"כ אין אדם בישראל כשר וכל הקרוב לו באותה שעה לכוליא אשה שגרשה אי נמי תנא קמא תני לה והפסק שאמר דבכל הני נקיטין לחומרא ודאי אינו דסוגיא ודאי כר' יוסי דברייתא ולא כר' יוסי דמתני' דהא רב חסדא הכשיר באחי האח שהם חורגי' אמו ולא הכשיר בבני אמו ועוד אקשינן עלה והא קתני אלא בנו הייינו אחין ולא אמר דר' יוסי דמתני' מכשר בהו וסבירא לן כוותיה אלא אמר דאחים מן האם קתני ולא אחי האח ואלו קתני אחי האח הוה פסיל בהו דקאמרי והא ר' ירמיה לא סבירא לי וכן לישני דפומבדיתאי וסוראי באשת חורגו דלא כר' יוסי דמתני' ומסקנא דאשתו ארוסה דלא כר' יוסי היא דתני בירושלמי וכ"ש לפי מה שכתבנו אנו דכולה סוגיא דלא כר' יוסי דבמתני' דרב נחמן דאמר אחי חמותי לא יעיד לי ובן אחי חמותי ורב אסי בי עולא דאיבעיא להו אחי חמיו ובנו לא סבירא להו כר' יוסי דמתני' וא"ל לומר בן אחות חמותו ובן אחות חמיו שאין ביניהן ירושה לעולם ועוד אבי חתן ואבי כלה לרב חסדא תמאי איצטריכא ליה (י) ומשום דלא דמו אהדדי אפי' אידבקו בקירא נמי לר' יוסי כשרין הן:

ועוד עד שיאמר בפנינו הודה לו כו' עד ואע"ג דאמרי' לקמן הודאה אחר הודאה מצטרפין כו':

אמר הכותב והא הכיא אוקימתא דאוקימנא דאמר ליה לכל חד וחד במנה דאודאי קמך אודאי קמי פלניא אדהיא גם דהיינו הודאה אחרי הלואה ועוד דמעיקרא לאו משום האי טעמא מוקמינן לה בהכי אלא משום טעמא דאקשו עלה בגמ' מ"ש הלואה אחר הלואה ומ"ש הודאה אחר הודאה במנה דקא מסהיד האי לא קא מסהיד האי כלומר ולא מצטרפי לרבנן ולר' יהושע בן קרחה כולהו מצטרפי כדאסיקנא (כ) נמי וכן הלואה אחר הודאה מצטרפי כמאן כר' יהושע בן קרחה והכא ליכא למימר הכי ואע"ג דליכא אלא עד א' בהודאה מצטרפי אלמא הודאה בפניו הודאה היא אבל בעלי סברא זו צריכין להעמידה בשאמר כל אחד אחר היה עמי בשעת הודאה והלך לו למדינת הים אלא שאין לדבריהם על מה שיסמוכו שמה שדקדק בעל המאור ז"ל ממה שאמרו בפ' חזקת הבתים הודאה בפני שנים קיום שטרות בג' דהכי היכי דקיום שטרות ליתיה בפחות מג' אף הודאה ליכא בפחות משנים אדרבה אי דייקינן הכי איפכא משמע דהא הודאה לאו לקיום שטרות אסמכוה בגמ' אלא לקנין וה"ג בגמ' התם הודאה בפני שנים וקנין בפני שנים ויש ראיה גמורה בפ' הזהב מסוגיא דמטבע נעשה חליפין דקנין הודר בפני עד א' קנין הוא ואפי' בלא עד כלל וכמו שכתב רבינו הגדול ז"ל במס' קדושין וש"מ שאין אומרים בזה זו דומה לזו אלא הודאה בפני א' הודאה היא: ומצאתי בירושלמי אמתני' דתנן הוא אמר לי איש פלוני אמר לי וכו' ר' יוסי בשם ר' יוחנן אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותו קיימת פי' אהוא אמר לי קאי שאם מתכוין למסור לו עדות כגון שאמר לו אתה עדי ולא אמר כן להשביע את עצמו עדותו קיימת אע"פ שהוא א' ושלא בפניו של מלוה וכ"ש בפניו וש"מ שהודאה בפני עד א' הודאה היא ומה שהביא ראיה ממשנתנו אדרבה קשיא עליה דאי הכי ליפלוג וליתני פטורא באומר בפני הודה לו ותו לדידי נמי מי ליתא מתני' הא קתני איש פלוני אמר לי ולא קתני אומר לנו אפי' בהוא אמר לי נמי כיון שמעצמו הוא אפי' לשנים נמי לא אמר כלום ולא קתני לנו אלא מאי אית לך למימר לאו דוקא ואפשר דרבותא היא (ל) שאפי' א' אומר בפני הלוה וא' אומר הוא אומר לי איש פלוני אמר לי דמשמע דקושטא מלתא אפ"ה לא אמר כלום:

המאור הגדול

או משום חתנו שאינו בכלל שאר הקרובים ואין לחוש למאן דאתי מינייהו בק"ו דחבריה דאע"ג דאתי בק"ו לא שאני לי ממנינא ואף בקראי טובא אמרי' מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא וכ"ש במשנה אבל אחי אשתו לא חשיב ליה במתני' דאי משום הוא גופיה היינו בעל אחותו אי משום בנו היינו בעל אחות אביו ואי משום חתנו לא נפיק מכלל גיסו לתנא דמתני' דפסיל בחתן גיסו כי ההיא דקרי ר' יוחנן לר"ל גיסא גיסא מפני שהוא היה לו אחי אשתו ואפשר לסמוך דברי הרי"ף ז"ל ובבעלי קרובות בזה הטעם שלא יהיו דבריו סותרים זה את זה אבל לדידן מאחר דגיסו אין לו חתנים כר' יוסי דאמר גיסו לבדו אחי אשתו נמי אין לו חתנים:

והוי יודע דלא פליג ר' יוסי דמתני' דס"ל כמשנה ראשונה על כל הקרובים השנוים במשנתנו שאם אין זה ראוי ליורשו לזה זה ראוי ליורשו לזה כגון אותם קרובים שקורבתם מן האב אבל פליג ר' יוסי דמתני' אגיסו ובעל אמו ובעל אחות אמו והורגו ועל כל קרובי אחות המנוין במשנתינו בזמן שקורבתם מן האם ולא מן האב שאין זה ראוי לירש לזה ולא זה לזה וכן במקצת החתנים השנויים במשנתינו כגון חתני קרובי האם בכולהו פליג ר' יוסי דמתני' ובכל הני נקיטינן לחומרא כדכתבינן לעיל אבל חמיו אפי' ר' יוסי דמתני' מודה שאע"פ שחמיו אינו ראוי ליורשו הוא ראוי לירש את חמיו וחתן חמיו היינו גיסו דפליג עליה ר' יוסי דמתני' לפי שאין א' מהם ראוי לירש את חבירו וראיתי לפרש קצת מן ההלכה לפי שמצאתי בה חילוף בנוסחאות ושבוש במקצת הפירושים אמר רב אחי אבא לא יעיד לי הוא ובנו וחתנו אף אני לא אעיד לו אני ובני וחתני ואמאי שלישי בראשון הוא פי' בני לאחי אבא הוא שלישי בראשון ואנן שני תנן שלישי לא תנן ופריק מאי חתניהן דקתני במתני' חתני בניהן כלומר אפי' אבניהן קאי כאילו אמר חתניהן שלהן ושל בניהן שהם לט' אבות השנוים במשנתינו ל"ט קרובים ט' אבות וט' בנים וט' חתנים וט' חתני בניהן ולדתני ר' חייא דמפיק גיסו ממנינא דאבות ולית ליה אלא ח' אבות הרי הם ל"ב ולפום הכי מקשי ליה והא דתני ר' חייא ח' אבות שהן כ"ד תלתין ותרין הוו אבל בני בניהן כיון דמכללא קא אתו ולאו בהדיא מתני שביק להו ולא חשיב להו והיינו דקא פריך ליה תלתין ותרין הוו ולא פריך ליה ארבעין הוו והדרינן ופרקינן פירוקא אחרינא אלא לעולם חתניהם ממש וכיון דמעלמא קא אתי כדור אחר דמי וכבני בניהם חשיבי מיהו ר' חייא לא קא חשיב אלא מאי דמתני בפירוש ולא מאי דאתי מכללא ומש"ה קא חשיב הן ובניהן שהן כ"ד לח' אבות ושבקינהו לבני בניהן דלא מתני בפירוש אלא מכללא אתו. תו אקשינן אי הכי הוה ליה שלישי בשני פי' זה ששנינו במשנתינו חתן אחי אבא שהוא פסול לי ואיתמר נמי במימריה דרב זהו שלישי בשני והא רב אכשר שלישי בשני ולאו מהאי מימרא דרב דאתי עליה קא מקשי אלא מעובדא דרב אכשר שלישי בשני ורמא דידיה אדידיה ובדין הוא דמצי למירמא דמתני' על מימרא דרב דבמתני' לא תנן אלא שלישי ורב אמר אפי' רביעי בראשון מדקאמר חתני לא יעיד לאחי אבא וס"ל חתן כדור אחר דמי אלא מירמא דידיה אדידיה עדיפא ליה ואיכא מקצת נוסחי דגרסי' בהו הכי אכתי הוה ליה שלישי בשני ורב אפי' רביעי בראשון אמר ושבקי להו לכל הנך הוויי וקושיא ופירוקא דחקיה ופרקיה פירוקא אחרינא אלא רב דאמר כר"א וכו' וליתא לא לר"א ולא לרב דקי"ל שלישי כשר אף בראשון:

עד שיאמר בפנינו הודה לו מדקא מתניא כולה מתני' בלשון יחיד הוא אמר לי איש פלוני אמר לי והכא קתני בלשון רבים בפנינו הודה לו ולא אמר עד שיאמר בפני הודה לו נ"ל שאם הודה לפני עד א' לבדו שאין הודאתו כלום אפי' אמר לו אתה עדי ולא משתבע אפומיה אי כפר בהודאתו ולא מחייב אם הודה בהודאתו ואמר משטה הייתי דמילי דכדי נינהו עד שיאמר לשנים אתם עדי והיינו דאמרי' התם בפ' חזקת הבתים הודאה בפני שנים קיום שטרות בפני ג' כשם שקיום שטרות בפחות מג' אינו כלום כך הודאה בפחות מב' אינה כלום ולא אמרי' בהא כל מקום שב' מחייבין אותו ממון א' מחייבו שבועת לפי שעיקר חיובו פיו הוא שמחייבו בהודאתו ולא העדים לפיכך צריך לדקדק בדבריו שלא יהו דברי השטאה וכל זמן שאין הודאתו בפני שנים אין הודאתו הודאה ואע"ג דאמרי' לקמן הודאה אחר הודאה מצטרפין והאמר ליה לכל חד וחד בההוא מנה דאודאי ליה קמך אודאי ליה קמיה פלניא אלמא הודאה קמי חד מהדרא הודאה היא שאני התם דסוף סוף תרין סהדי נינהו ומצטרפי הויא ליה הודאה בפני שנים ונפקא לן מדין השטאה אבל בעד א' כי ליכא אחרינא דמצטרף בהדיה אין הודאתו הודאה והוי יודע דהא דאמרי' אם לא טען אין טוענין לו הני מילי בזמן שתבעו הלה והודה כדתניא ברישא דברייתא מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר תנהו לי (ת) נתתיו לך פטור זהו שאמרו שאם לא טען ואמר משטה אני בך אין טוענין לו אבל אם אמר מעצמו בין בפניו בין שלא בפניו ולא אמר אתם עדי לא טען טוענין לו והיינו דתנן במתני' הוא אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום ולא קתני פטור כדקתני בברייתא שמעינן מינה שאפי' לא טען טוענין לו ועוד דקתני לה דומיא דאיש פלוני אמר לי שהוא חייב לו שהוא עד מפי עד ואין בדבריו ממש וכן מצינו ברב נחמן שטען לאותו שהיו קורין לי קב רשו ואמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ואי לאו מאי קמ"ל מתני' היא הוא אומר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום. ואי טעמא דמתני' קמ"ל איבעי ליה למימר מאי טעמא אמר רב נחמן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו. אלא האי נמי קמ"ל דאע"פ שלא טען טוענין לו. ורמיא למאי דתניא בתוספתא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. אימתי בזמן שתבעו והודה אבל אם הודה מעצמו יכול לחזור בו:

א מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' לב סע' פח: ב מיי' פ"ז מהל' טוען ונטען ופי"א מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד וצה טוש"ע ח"מ סי' לט:

הוא אלא לפי שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כדאיתא לקמן [דף כט:] וכן פרק (מי שמת) [גט פשוט] [דף קעה.] גבי ש"מ שהודה משמע דלא שייך טעמא דאדם עשוי שלא להשביע אלא במודה מעצמו אבל במודה ע"י תביעה לא שאין אדם עשוי להודות לבעל דינו התובעו כדי שלא להשביע את עצמו אבל אפשר שהוא משטה בו: אלא אפילו הטמין לו עדים וכו'. פטור כל היכא דלא אמר אתם עדי אבל אמר אתם עדי חייב לעולם בין ע"י תביעה בין שלא ע"י תביעה דכיון דאמר אתם עדי לאו השטאה היא ומשום שלא להשביע את עצמו (ח) ליכא מצוה שאין אדם עשוי להזמין עדים ולומר להם הוו עלי סהדי במה שאדם אומר שלא להשביע ובירושלמי נמי אמרו שאם היה כמוסר להם עדות חייב דאמרינן התם [הלכה ח] גבי מתני' דקתני הא אמר לי ר' יוסי בשם ר' יוחנן אם היה מתכוין למסור לו עדות עדותו מתקיימת ולא גרע אתם עדי ממוסר עדות אדרבה עדיף טפי ומשמע נמי דאפילו ע"י תביעה מהני כמוסר דכיון שמסר להם עדות אין זו השטאה ומיהו ה"מ מוסר דבריו לעדים אבל לבעל דבר עצמו הא אמרינן דאפי' הכמין לו עדים אחורי הגדר ואמר מתירא אני שמא תכופני בדין שנראה ודאי שכמוסר אמר ליה אפ"ה פטור דכל לגבי בעל דבר משטה הוא בו אבל שלא ע"י תביעה דליכא למיחש להשטאה אלא משום שאין אדם עשוי להשביע את עצמו כל שהוא כמוסר דבריו בין לבעל דבר בין לעדים מהני ואיכא מ"ד דכל היכא שהודה לבעל דבר עצמו שלא ע"י תביעה לא בעינן כמוסר כלל ולא אתם עדי דלא אמרינן טעמא דאדם עשוי שלא להשביע אלא בעדים אבל בבעל דבר עצמו לא שאין אדם עשוי להודות לחבירו שהוא חייב לו אם אינו אמת משום טעמא דשלא להשביע ומיהו לישנא דמתני' לא דייק הכי דקתני לא אמר כלום עד שיאמר בפניו הודה לו ומתני' כללא כייל דלעולם לא מהני אפילו במודה לבעל דבר עד שיאמר בפניו דהיינו אתם עדי ואם איתא מסכתא לה דמהני בלא אתם עדי כל שהודה לו מעצמו והיכי קתני לא אמר כלום עד שיאמר דמשמע לית ליה תקנתא אלא בהכי אלא משמע דאפי' במודה לבעל דינו

רש"י

טענינן בשבילו אלא אומרים לו אחרי שהודית לו שלם: לא היו דברים מעולם. שהודיתי לך והרי יש עדים שהודה: דכדי. חנם כלומר הואיל והותה הודאה דברי חנם היה שהשטה בו לא דכירי אינשי ושכח אותה הודאה: כילתא. יריעה פרוסה: עירי ושיכבי. רוצה אני שיהיו כל השומעין עדים בין עירים בין ישנים שהיה זה מבין [א] שלא יודה בפני עדים ואמר שמא יהא סבור שכולן ישנים ויאמר הן: לא שנא אמר לוה. אתם עדים: לא שנא אמר מלוה. אתם עדים ושתיק לוה מהני: קברשו. קב מלא שמרות עליו: רשו. תרגום כנושה כרשיא: מאן מסיק. למי אני חייב כלום כי אם לפלוני ופלוני: תבעו. אותו פלוני שאמר שהיה חייב להם: אדם עשוי. לומר מחוייב אני מעות לפלוני כדי להתרחק מעין הרע: שלא להשביע(א). שלא להראות שבע ממון: עכברא דשכיב אדינרי. עשיר שלא נהנה ממנו כעכבר הזה ששוכב על דינרי זהב ואינו נהנה מהם כלל: וקנו מידו כותבין. שטר הודאה אע"פ שלא אמר כתבו דסתם קנין לכתיבה עומד: לא קנו מידו אין כותבין. אע"ג דאמר להן אתם עדי וחייב לשלם לו אפי' הכי ניחא ליה דתיהוי מלוה על פה ממלוה בשטר: רב אמר כותבין. דכיון דהם שלשה עשאם ב"ד והוה הפקירן הפקר ויכולין לשנות למלוה בשטר ולהיות במקום המלוה לעשות שליח לכותבה: שטר אודיתא. שטר הודאה בפני שלשה ולא קנו מידו: מכנפי ויתבי. ג' שהיו יושבין ובא והודה בפניהם הואיל ולא קיבצם לשם כך לא נעשה ב"ד אלא עדים: כניף ואייתי. מאחר דאכניף תלתא לדעתיה אבי דינא: דקבעי דוכתא. כדרך הדיינין ושלחו (ז) שלוחים בשמם לנוס לבא לפניהם לדין ומודה והואיל ועומד

עוד אלא אפילו הטמין לו עדים אחורי הגדר ואמר לו מנה לי בידך אמר לו הן רצונך שיעיד לי פלוני ופלוני אמר לו לאו מתירא אני שמא תכפיני בדין למחר אמר לו תנהו לי משטה אני בך פטור והני מילי דקטעין איהו אבל (א)אנו לא טענינן ליה ולא מיבעיא היכא דאמר ליה משטה אני בך הוא דפטור אלא אפי' אמר ליה *לא היו דברים מעולם פטור מ"ט דכל מילתא דכדי לא דכירי לה אינשי א ההוא דאטמין ליה לחבריה סהדי בכילתא אמר לו מנה לי בידך אמר לו הן עירי ושיכבי להוו עלך סהדי א"ל לא אמר רב כהנא הא אמר (ב) לא והא דאמר רב יהודה אמר רב צריך שיאמר אתם עדי ל"ש כי אמר לוה ול"ש כי אמר מלוה ושתיק לוה: ההוא דהוה קרו ליה קב רשו אמר מאן מסיק בי אלא פלניא מאה זוזי תבעיה לדינא קמיה דר"נ אמר להו אדם עשוי שלא להשביע את עצמו: ההוא דהוה קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי הוה שכיב אמר אי הוה לי לאו (ג) פרעתיה לפלוני ופלו' לבתר דשכיב תבעו לבניה קמיה דר' חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו: ב הודה בפני שנים וקנו מידו כותבין מ"ט כיון שסתם קנין לכתיבה עומד לא קנו מידו אין כותבין: בפני ג' ולא קנו מידו מאי רב אמר כותבין רב (ד) אשי אמר אין כותבין הוה עובדא וחש לה רב להא דרב אשי א"ר אדא בר אהבה האי אודיתא זימנין כתבינן וזימנין לא כתבינן מיכנפי ויתבי לא כתבינן כנף (ה) ואייתי איהו כתבינן מר בר רב אשי אמר אפי' כנף ואייתי (ו) ואמר הוו עלי דייני לא כתבינן עד דקבעי דוכתא בבי דינא ומשדרי שליחא מבי דינא ומזמני להו לדינא: הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבואתא איכא מאן דאמר דלית הלכתא כמר בר רב אשי ואיכא

דף כט. לקמן ל. [ב"ב מ.] [רא"ש ה] [עי' תוס' ב"ב מ.]

א מעשה בא לפני הרא"ש ז"ל בא' שהטמין עדים אחורי הגדר וקדש את האשה וקבלה קידושין ולא ראתה העדים אחר כך אמרה שלא היתה בלבה לקדושין גמורים אלא משטה היתה בו לפי שלא ראתה עדים ודן הרא"ש ז"ל [שאינה] מקודשת אע"ג דמלתא דאית בה מעשה לא בעי אתם עדיי ה"מ כשהיו עדים לפניהם אבל כשלא ראתה עדים יכולה לומר משטה היתה בו ויש חולקין עליו וסברי שמקודשת וכתב אחד מחכמי הדור ומסתברא אפי' לפי דעת הרא"ש ז"ל דוקא בקידושין אבל במכר כגון זה לא והטעם בקידושין דקי"ל דקדושין בלא עדים אפי' שניהם מודים אינה מקודשת הלכך סברה מאי איכפת לי אי מקבלינן מיניה הרי אין כלום הואיל וליכא עדים אפי' כשהודת והומרת לו קבלתים ומעולם לא היתה דעתה אקדושין גמורין אבל במכר דהיכא דשניהם מודים המכר קיים נראה ודאי דלא מצי אמר משטה הייתי בך ואני הכותב מצאתי מעט ראיה כמו כפ' מצות חליצה דתנן במתני' חלצה בינו לבינה חליצתה כשרה וקא פריך בגמ' בינו לבינה מנא ידעי ומשני בשעדים רואין אותן מבחוץ נראה שאע"פ שלא היו (כ) יודעים העדים ליבם וליבמה ולא הוזמנו לעדות חליצתה כשרה וליכא למימר דבחליצה לא בעי עדים היכא דשניהם מודים דהא קתני מנא ידעי משמע דבעינן עדים ומש"ה קא משני ליה ועדים רואין אותן מבחוץ: והר' מאיר הלוי ז"ל כתב פ' ארבע מיתות ב"ד גבי מסית שמדליקין לו נר בבית הפנימי ומושיבין עדים בבית חיצון כדי שיהיו שומעין קולו ורואים (בבית החיצון כדי שיהו שומעין קולו ורואין) מכאן שמעינן דאין העדים יכולין להעיד על דבריו של אדם אא"כ ראו אותו ושומעין קולו וזה נוטה לדעת הרא"ש ז"ל:

אמרי' טעמא דשלא להשביע וכ"כ בתוס': דקא טעין איהו טענת משטה אז הוא דפטור אבל אנן היכא דלא טעין איהו משטה הייתי בך כשהודיתי אלא אמר לו לא אתן לך הבא עדים שהלויתני אין טוענין בשבילו אלא אומרים אחר שיש עדים שהודית לו שלם כן פרש"י ז"ל ור"ח *ז"ל אבל רי"ף והרמב"ם ז"ל פירשו דהא דאמרינן דקא טעין איהו אף בדלא אהדר משטה אני בך מיירי אלא אפילו אמר לא היו דברים מעולם פטור והא דאמרינן אבל אנן לא טענינן ליה היינו לומר שאם מודה שהודה לו אלא שכופר בעיקר החוב חייב דכיון שהוא מודה בהודאה צריך ליתן טעם לדבריו למה הודה ואם לא טען אין טוענין לו: כל מילתא דכדי. דברים של חנם: לא דכירי אינשי. דמשום דמילי דכדי הוו מעיקרא כשהודה שהיה משטה בו הוא לא דכיר השתא הלכך פטור ואין זה חשיב מכחיש עדים אע"פ שעדים העידו ששמעו כשהודה ואשכחן דכוותה דתלינן בשכחה אפילו במכחיש את העדים דאמרינן בפרק שבועת העדות (דף לד:) ההוא דא"ל לחבריה מנה מניתי לך בצד עמוד זה אמר ליה לא עברתי בצד עמוד זה מעולם אתו סהדי ואמרי דהשתין מים בצד עמוד זה ואסיקנא כל מילתא דלא רמיא עליה דאינים לא שוי אדעתיה: ההוא דאכמין ליה לחבריה (מ) בכילתא. יריעה שפרוסה סביבות המטה: עירי ושכבי וכו'. רוצה אתה שיהו כל השומעין מעידין בין ערים בין ישנים כדי שלא יהיה מכיר שבפני עדים אמר כן שיהא סבור שכולם ישנים ויאמר הן: [ב] אי שתיק ה"נ כתבו המפרשים ז"ל דוקא אי שתיק באתם עדי אבל בעיקר הודאה לא אמרי הכי אלא דוקא כי אמר לוה הוא דמהני אבל אמר מלוה ושתיק לוה לא ושמעינן מיהא דכל היכא דאי שתיק הוו עליו סהדי אע"ג דלא חזי להו ולא ידע דאיכא אינים התם והיינו כמי דמייתינן בגמ' אידך עובדא דאכמין ליה עדים בקברא דלא תימא בכילתא הוא דמהני היכא דאשתיק משום דעבידא דאית בה אינשי וכיון דאשתיק ניחא ליה אבל בקברא דלא שכיח אינשי ביני קברי אימא האי דשתיק משום דעתיה דליכא אינשי התם הוא קמ"ל עכ"ל: ההוא דהוו קרו ליה קב רשו. מלא קב של שטרות יש עליו: מאן מסיק בי. למי אני חייב כלום: אדם עשוי. לומר לבריות מחוייב אני מעות לפלוני להתרחק מעין רעה ואפילו בהא שזה היה מכוין להשביע עצמו דהא קאמר מאן מסיק בי אפ"ה אמרי' דמה שהודה כדי שלא להשביע את עצמו עשה שהוא רוצה שלא יחזיקו אותו בעני וגם אינו רוצה שיחזיקו אותו בעשיר שיש דעות באדם: עכברא דשכיב כו'. עשיר שלא נהנה ממונו כגון עכבר זה ששוכב על דנרי זהב ואינו נהנה מהם: שלא להשביע. שלא להראות שבע והסכימו המפרשים ז"ל דכך טענה דאדם עשוי שלא להשביע אי לא טעין איהו אנן לא טענינן ליה וכדכתבינן בטענת משטה אני בך והא דאמר רב נחמן אדם עשוי וכו' אפשר לומר שהבעל דין טען כן אלא שהתלמוד לא חשש להזכיר זה שלא בא אלא לומר שרב נחמן פסק הדין כן ור' חייא נמי אפשר שהבנים טענו כן או משום דאנן טענינן ליתמי כל מאי דמצי טעין אבוהון וכן כתבו בתוס' דטוענין ליתומים טענת משטה אני בך כיון דאי טען אבוהון מהימן וכן מדברי הר"ס ז"ל נראה שאף בטענה שלא להשביע בעינא דטעין איהו ואע"פ שדעת בעל המאור דטענינן ליה: בפני שנים וקנו מידו כותבין. שטר הודאה ואע"פ שלא אמר כתבו דסתם קנין לכתיבה עומד: ואם לאו אין כותבין. ואע"ג דאמר להו אתם עדי וחייב לשלם לו אפ"ה ניחא ליה מלוה ע"פ ממלוה בשטר: והסכימו מפרשים אחרונים ז"ל דהא דנקט שנים לומר דאם קנו מידו לא צריך לומר כתובו אבל אה"נ דאם אמר לאחד אתם עדי שאני מודה לזה כך דלא מני תו למימר משטה הייתי בך דמסתמא לא אזמין יתיה בכדי ואם כפר בו ואמר שמעולם לא הזמינו ולא הודה כך משתבע דהא קי"ל כל מקום שב' מחייבין אותו ממון א' מחייבו שבועה וכלל גדול הוא זה לכל דבר ואע"פ שדעת הרב בעל המאור ז"ל שעד אחד שהודה בפניו אינו כלום: שלשה. עשאן ב"ד והפקרן הפקר ויכולין לשנות (י) המלוה בשטר: חש לה רב ולא רצה לשנותה למלוה בשטר אלא להיותה במקום הודאה בפני שנים שלא קנו מידו: מכנפי ויתבי. שלשה שהיו יושבין ובא והודה בפניהם הואיל ולא זמנם ולא קבעם לכך לא נעשו ב"ד אלא עדים דדילמא אי לא הוו אלא תרי נמי הוה מודה ליה קמייהו ולא הוה מיהדר בתר ב"ד: כנפינהו איהו כתבי'. דמדכניף תלתא דעתיה אבי דינא: דקבעי דוכתא. כדרך דיינים: ושלחו שליח. בשמם ללוה למייתי קמייהו ואודי והואיל ועמד בדין נעשה כמלוה בשטר שגלויה לכל הלכך כתבינא וכתב רי"ף ז"ל בהלכותיו הא מילתא חזינא בה פלוגתא ביני רבוותא איכא מ"ד הלכתא כמר בר רב אשי דכל היכא דלא איתמר בהדיא דלית הלכתא כוותיה הלכתא כוותיה בר מהני תרי מיפך שבועה ותיורי וסימניך הפך לבן והאי סברא דרבינו האי גאון ז"ל עכ"ל: נראה דעת הר"ב ג"כ למפסק כמר בר רב אשי

עי' ב"י סי' לב

הגהות מאי"ר
[א] נ"ב בו : [ב] נ"ב בגמ' דקאמר לא אבל אי הכי נמי קאי דברי רש"י :

הגהות הב"ח
(א) נ"ל אנן : (ב) נ"ב ליה : (ג) פרעתינהו כצ"ל : (ד) אסי וכו' להא דרב אסי כצ"ל : (ה) כנף ואייתינהו איהו כתבינן רבא אמר אפי' כנף ואייתי איהו לא כתבינן עד דאמר להו הוו עלי דייני כו' כצ"ל : (ו) נ"ב איהו : (ז) נ"ל שלוחם : (ח) נ"ב נמי : (ט) נ"ב סהדי : (י) נ"ב לעשות : (כ) ידועים כצ"ל :

הגהת חו"י
(א) נ"ב פי' מ"ש אלא לפלגיא אעפ"י שעיקר דבריו היו שלא להחזיקו עני. ועי' בר"ן ועי' סמ"ע סי' פא סל"ד שנ"ע :

אשי וכתבו מן המפרשים ז"ל דהא דמר רב אשי דלא כתבינן עד וכו' *)היינו משום דבמודה מעצמו איירי בלא תביעת בעל דבר הלכך אין שם דיינים עליהם אבל במודה ע"י תביעה בפני ג' ואמר הוו עלי דיינים ה"ז ב"ד גמור ויכולין לחייבו וכל שהם יכולין לחייבו כותבין לו שטר וכן נראה ודוקא קודם שילא מלפני ב"ד אבל לאחר שילא אין כותבין דחיישינן שמא נתן לו ובהכי מתוקמא ההיא **)דריש מציעא [דף יז.] דבין בתן לו בין חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי נאמן בא מלוה לכתוב אין כותבין לו : ודע שכל הודאה דקמי בי דינא בין דאודי ע"י תביעה בין דאודי מנפשי א"צ לומר אתם עדי ולא למסור עדות דלעולם הויא הודאה ע"כ :

נר מצוה · תורה אור

ואיכא מ"ד הלכה כמר בר רב אשי דכל היכא דלא איתמר בהדיא לית הלכתא כמר בר רב אשי הלכתא כותיה ולא אשכחנן בכוליה תלמודא דלית הלכתא כותיה בר מהני תרי דמיפך שבועה* וחוארי* וסימניך הפך לבן (שבועות מ. חולין עו:) והאי סברא דרבינו האי גאון זצ"ל : הודה במטלטלין וקנו מידו כותבין לא קנה מידו אין כותבין במקרקעי ולא קנו מידו מאי אמימר אמר (א) כותבין ומר זוטרא אמר אין כותבין והלכתא כותבין ומטלטלין אע"ג דאיתינהו בעיניהו כיון דמחוסרי גוביאנא לאו כמקרקעי דמי הלכך אין כותבין : ההיא אודיתא דלא הוה כתיב בה אמר לן כתובו וחתומו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דרשב"ל דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי ההיא אודיתא דהוה כתיב בה *בכל (דף ל.) לישנא דבי דינא ולא הוה כתיב בה במותב תלתא כחדא הוינא (א)סבר רבינא למימר הא נמי רשב"ל היא דאמר חזקה אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול אמר ליה רב נתן בר דימי לרבינא הכי אמרינן משמיה דרבא כל כי האי גוונא חוששין לב"ד טועין ואי כתיב בה בי דינא דפלניא ואמרנא ליה לרבנא פלניא דמשמע דאינון תלתא לא צריך : מהא שמעינן דלית הלכתא כשמואל (אלף יד) דאמר שנים שדנו דיניהן דין: ת"ר הרי שבא ואמר אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן ושל מע"ש הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללא של דבר רואין כל שאלו יכול ליטלן דבריו קיימין ואם לאו לא אמר כלום הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן ושל מע"ש הן רואין אם כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמר כלום הרי שהיה מצטער על מעות (מעשר שני) שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן (ב) ושל פלוני הן ושל מע"ש הן מעשה היה ובא לפני חכמים ואמרו דברי חלומות לא (אלף יב) מעלין ולא מורידין : **מתני'** (ג) *היו מכניסין את השני ושומעין את דבריו נמצאו דבריהם מכוונים נושאים ונותנים בדבר שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב וא' אומר זכאי חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע או אפי' שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין : **גמ'** ירושלמי* אמר ר' סימון צריך הדיין לשנות טענותיהם שנאמר ויאמר המלך זאת אומרת זה בני החי ובנך המת רב הונא מיקל לדיינא דאמר מקבלין אתון חד סהדא אלא אינון יימרון את לא תימר רב הונא כד הוה חזי זכות לבר נש ולא הוה ידע ליה הוה פתח ליה משום (משלי לא) פתח פיך לאלם *א"ר אבהו בשם ר' יוחנן המכמין עדים אחורי גדר לא עשה כלום אמר ר' אבא משום רב הונא צריכים העדים להיות עומדין בשעת עדותן שנאמר ועמדו שני האנשים ר' ירמיה בשם ר' אבהו אמר אף הנידונין צריכין להיות עומדים בשעת שמקבלין דינן שנאמר אשר להם הריב לפני ה' : לא יומתו אבות על בנים למה לי והלא כבר נאמר איש בחטאו יומתו אלא שלא יהו העדים קרובים לבעלי דינין ומנין אף הדיינין שנאמר ובנים לא יומתו על אבות ומנין שלא יהו העדים א קרובים לדיינין הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגין ומנין שלא יהו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם כלום נהרג עד שיוזם חבירו אם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו ומנין שלא יהו הדיינין קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג ע"פ דיינין הרוג ע"פ שני עדים מה העדים אין קרובין זה לזה אף הדיינין אין קרובים זה לזה *והלכתא אם העדים קרובין בין למלוה [מכות דף ז] בין ללוה בין לערב פסולין להעיד *דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזלי *תניא אין הקרובים דנין לא זה את זה ולא זה עם זה (ד)(ולא זה על זה) ואין מעידין זה את זה ולא זה עם זה (ולא זה על זה) ולא זה בפני זה : (ה) מיכתב היכי (אלף יג) כתבינן ר' יוחנן אמר זכאי רשב"ל אמר פלוני ופלוני מזכים ופלוני מחייבים רבי

רש"י

ועומד בדין (ב) נעשה כמלוה בשטרם גלוים לכל לכך כתבינן ליה : במקרקעי . שהיה ראובן מוחזק במקרקע והודה לשמעון שהיא שלו: כותבין. כיון דאודי דידיה הוא ולא מיחסרא גוביינא ולא דמי למטלטלי דמטלטלי להוצאה ניתנה וחוב בעלמא היא ומלוה על פה ריעא מן מלוה בשטר : ההיא אודיתא . שהיו שני עדים חתומים עליה : אא"כ נעשה גדול . המוכר דקי"ל דלמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים הכי נמי כיון דשנים הם ולא מלי כתבו אלא ברשותו [ודאי] איהו קאמר להו : דאנן לא ידעינן . כלומר יש הרבה דיינין שאין בקיאין בזו הלכה דשנים שלא קנו מידו אין כותבין : בכל לישנא דבי דינא . ולא היו חתומים כ"א שנים. ולא היה כתוב במותיב תלתא הוינא וחד ליתוהי כדאמרי' בכתובות (ג) גבי שלשה שישבו לקיים את השטר ומת א' מהן: אא"כ נעשה גדול. (ו) הכי נמי ודאי תלתא הוו וחתימי כדין: ואמרנא לרבנא פלניא . דכיון דאדם גדול נתעסק בו ודאי מסתמא לא זוה לפחות מג' לכתוב : בבית לא אמר כלום . אינו נאמן לפי שאין בידו (ז) ליטלו : דבריו קיימים . למה לו לשקר אם היה רוצה היה נוטלן (ח) ונותנו לאותו שמעיד עליו : אם כמוסר . שנראה להם שהוא כמוסר דבריו באמת שהוא לשון צואה : כמערים . שלא יחזיקוהו עשיר : לא מעלין וכו' . ויכול להוציאן ממקומו : **מתני'** את השני . עד השני : זכאי . דכתיב אחרי רבים להטות : יוסיפו הדיינים . אע"ג דאי הוה פליג עלייהו הוה בטל במיעוטו מ"מ כשאומר איני יודע הוי כמי שלא ישב בדין ונמצא שדין בשנים או בארבע ואנן שלשה או חמשה בעינן : **גמ'** לשנות . לחזור את טענותיהם : ולא הוה ידע ליה . זה אינו יודע לומר זכותו : הגע בעצמך . תבין בעצמך : מיכתב היכי כתבינן . היכא שיש מחלוקת (ט) הולכים אחר הרוב היכי כתבינן פסק דין . פלוני זכאי : מדבריהם

נמוקי יוסף

מקרקעי . קרקע שהיה ראובן מוחזק והודה לשמעון שהיא שלו: כותבין. דהא מכיון דאודי ליה דידיה הוא ולא מחסר גוביינא דבשלמא מטלטלי מלוה להוצאה ניתנה ואפי' איתניהו בעיניהו לאו כמקרקעי דמי כיון שיכול להוציאה ואפי' מטלטלי דפקדון לאו כמקרקעי דמו משום דפסידא אית ליה דמעיקרא מהימן למימר החזרתי והשתא דאיכא שטר לא מהימן *אלא בשבועה הלכך לא ניחא ליה בשטר אבל גבי קרקע גלוי מילתא בעלמא הוא הלכך כותבין:ההיא אודיתא. ששנים חתומים עליה : נעשה. גדול המוכר דקיימי לן [ב"ב דף קנו·] ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן כ' ה"נ כיון דשנים לא מלו כתבי אלא ברשותו ודאי איהו אמר להו : דאנן לא ידעינן כלומר יש דיינים הרבה שאין בקיאין בהלכה זו שאמרנו דשנים ולא קנו מידו אין כותבין : לספרי דאביי דסברי וידעי הלכך כאביי ורבא קי"ל : בכל לישנא דבי דינא לא היה כתוב בו זכרון עדות בלשון עדות אלא זכרון דברים והוא לשון דיינים וכל דבריהם היו כתובין בלשון ב"ד ולא היו חתומים בו אלא שנים . [ולא היה כתוב בו] במותב תלתא (י) וחד ליתוהי כדאמרינן במסכת כתובות (דף כב.) ג' שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהם צריך שיכתוב במותב תלתא כחדא הוינא וחד ליתוהי : חזקה (כ) והני ודאי תלתא הוו : לב"ד טועין שסבורין ששנים כשרין לדון : בי דינא דרב אשי. לאו דוקא אלא מפני שסדר התלמוד כדאמרינן התם (ב"מ דף פו.) רב אשי ורבינא סוף הוראה נקט רב אשי והוא הדין אי כתיב ביה בי דינא פלוני : ואמרנא ליה לרבנא פלוני דידע דלא סגי (ל) בב' דתלתא ודאי בעינן וכ' רבינו אלפסי ז"ל מהא שמעינן דלית הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דין דיניהם דין : ת"ר בבית לא אמר כלום. אינו נאמן לפי שאין בידו ליטלן : בשדה דבריו קיימין . דמה לו לשקר אם רצה היה נוטל ונותן לאותו שמעיד עליו וא"ת נהי נמי דאיהו מהימן מ"מ ניחוש שמא כדי להשביע את עצמו אמר כן וליכא למימר דהכא במוסר עסקינן דמפליג בסיפא ולא מפליג ברישא ש"מ דרישא אפילו בסתם איירי יש לומר שאני הכא דכיון שהראה אותם לו והניחן במקום שיכול ליטלן נראה ודאי שזה נאמן הוא בעיניו ודברי אמת מסר לו : (מ) שאין בידו ליטלן וכו' . ואפילו במוסר דמ"מ עד אחד הוא ועל פיו לא טליא ממון מחזקתו : אם כמוסר . אם נראה להם כמוסר דבריו לבניו באמת בלשון צואה : כמערים . שהיה מתירא שלא יטלוהו בחייו או שלא יחזיקוהו בחזקת עשיר להוסיף על הוצאותיו : שהניח לו אביו . ולא א"ל היכן הם : בעל החלום שר המראה חלומות בלילה:כך וכך הם *(השכינה) מגיד לו כמה יש : לא מעלין ויכול להוציאן ממקומן : (נ) ואמרינן בגמ' [דף ל.] ואחד אומר זכאי מיכתב היכי כתבינן ר' יוחנן אמר זכאי רשב"ל אמר פלוני ופלוני מזכין ופלוני מחייב ר' אלעזר אומר מדבריהם נזדכה פלוני : (ס) היכי כתבינן.פסק דין במקום שיש מחלוקת וגמו אחרי רבים: זכאי סתמא משום שאם היה אומר פלוני מחייב היה רכילות : ורשב"ל חייש למחזי כשקרא אי אמר סתמא זכאי דהוה משמע דכולהו זכו הדין

*) עי' פ"ך סי' לט מ"ש שם . **) נ"ע דפ"ק דמציעא.

שלטי הגבורים

א בדין עדים הקרובים לדיינים דאיתא פרק החובל דף צ' אגב גררא איכא פלוגתא אם הם פסולים או לא הר"ן שם הביא הירושלמי שפוסל העדים הקרובים לדיינים וכן הביא הרי"ף ז"ל פ' זה בורר וסמ"ג עשין ק"ט ולאוין רט"ו וכן משמע מדברי הרא"ש פרק ב' דכתובות דכל עדות דשייך בה הזמה אם העדים קרובים לדיינים פסולים להעיד לפי שהוא עדות שאי אתה יכול להזימה כי הדיינים לא יקבלו עדות עליהם/לחייבם כיון שהם קרוביהם ומיהו בעדות דלא שייך ביה הזמה כהאי עדות דקיום השטר שכתב הרא"ש שם פ"ב דכתובות ודאי אין קפידא אם העדים קרובים לדיינים ושאר הפוסקים שזכרנו לא ראיתי עושין חילוק כלל בין עדות דשייך בה הזמה או לא בכל ענין כתבו שהן פסולים אלא דאיכא למימר דכיון דטעם הפסלות הוא משום הזמה כמו שכתב הרי"ף והסמ"ג א"כ דל דין הזמה מהכא דל גם פסלות הקורבה מעדים לדיינים מהכא מיהו הר"ן פרק החובל הביא לשון אחר מן הירושלמי לפסול העדות מעדים הקרובים לדיינים דלאו הזמה פסלי ליה וז"ל אין מעידים קרובים זה (על)[עם] זה ולא זה על זה ולא זה בפני זה עכ"ל ולדברי ר"י מאורליינ"ש שהביאו התוס' פרק החובל משמע להדיא דאין לפסול עדות העדים הקרובים לדיינים שכתב וז"ל אלא מעתה עדים הקרובים לדיינים לא יעידו בפניהם דס"ל עדות שאי אתה יכול להזימו אלא על כרחין יכולין להזימה בב"ד אחר וכו' אלמא דס"ל דעדים הקרובים לדיינים יכולין להעיד בפניהם אמת כי בתוס' דפ"ב דכתובות משמע דס"ל דעדים הקרובים לדיינים פסולים להעיד :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב אין וכו' ומר זוטרא אמר כותבין כצ"ל: (ב) נ"ב ובמקום פלוני הן וכו' זה מעשה היה:(ג) נ"ב ואח"כ היו וכו': (ד) נ"ב בהאשר"י לא גרים הך בבא ולא זה על זה לא ברישא ולא בסיפא וכן נראה לכאורה דהיינו הך דקאמר לא זה את זה מ"מ אפשר לייטב קצת דזה את זה איירי בד"נ וזה על זה איירי אפי' בדיני ממונות והלשון משמע כן דזה את זה היינו לומר שהרי נוגע בעצמותו של זה כ"ל : (ה) נ"ב וא' אומר זכאי כו' : (ו) והכי כצ"ל : (ז) ליטלן כצ"ל : (ח) נ"ל ונותנן : (ט) והולכין כצ"ל : (י) נ"ב הוינא : (כ) נ"ב וכו' : (ל) נ"ב אבל מלשון הרי"ף משמע שהלשון מוכיח שהיו שם ג' וכך מבואר ברמב"ם בפ"ז דטוען והוא פירש שני של רש"י בפ"ב דכתובות פ"ם : (מ) נ"ל אין : (נ) כאן נ"ל ציון מתני' ואח"כ היו מכניסין וכו' : (ס) נ"ב פירוש :

הגהות הרי"

(א) נ"ב ואחד ויתנכו : (ב) נ"ב כ"ל אפילו לא כתבו : (ג) נ"ב עי"ש בדף כב ע"א :

ס"א נ"ע

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' זכיה סמג עשין פב טור ח"מ סי' רנה :

ב מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין סמג עשין לה לאוין ט טוח"מ סי' יח וסי' יט:

ג מיי' פכ"א מהל' סנהדרין סמג עשין קז לאוין רטו טור ח"מ סי' ז יג :

ד מיי' פכ"ב מהל' סנהדרין טוח"מ סי' יט:

*עיי' ב"י סי' ל"ט מסעתיק ס"א אפי' בשבועה ועיין טור וב"י סי' רל"ט :

ס"א נ"ע

דף כט:

הלכה ח אלף יא

מלכים א ג

שם הלכה ט

דברים יט

שם

דברים כד

שם

לשון הרי"ף

תוספתא מכילתין פרק ה

נ"א פ"ז

רבי אלעזר אומר מדבריהם נזדכה פלוני: מתני' *גמרו את הדבר היו מכניסין אותן[דף כט.] וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ומנין כשיצא שלא יאמר אני מזכה וחברי מחייבין אבל מה אעשה וחברי רבו עלי על זה נאמר °הולך[משלי יא] רכיל מגלה סוד: גמ' *תניא רבי נחמיה[דף ל.] אומר כך היה מנהגן של אנשי ירושלם מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהם ומכניסין לעדים ושומעין דבריהם ומוציאין כל אדם לחוץ ונושאין ונותנין בדבר וגומרין את הדבר ואח"כ מכניסין לבעלי דינים וגדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב תניא א *אין עדותן[אלפ יג:] מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה ואין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד ר' נתן אומר שומעים דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר שומעין דבריו: *והלכתא כר'[דף ל:] יהושע בן קרחה והלכתא כרבי נתן ואפילו הודאה אחר הודאה או הודאה אחר הלואה או הלואה אחר הלואה או הלואה אחר הודאה מצטרף כר' יהושע בן קרחה *נהרדעי אמרי אפי' אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרף[דף לא.] כמאן כרבי שמעון בן אלעזר (א) דתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר לא נחלקו בית שמאי וב"ה (אלא) על שתי כתי עדים שבת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה ועל מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרים נחלקו עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה וכן הלכה אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא וחייביה ר' אמי חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא כמאן כר"ש בן אלעזר אימור דאמר ר"ש בן אלעזר היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמר אלא לדמי °אחד אומר בדיוטא העליונה ואחד אומר בדיוטא התחתונה אמר ר' חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן: ומנין כשיצא שלא יאמר אני המזכה וכו': ההוא תלמידא דאפיק מילתא דאיתמר בבי מדרשא דר' אמי לבתר עשרים ותרתין שנין אפקיה רבי אמי מבי מדרשא ואכריז עליה דין גלי רזיא: מתני' *ב כל זמן שהוא[אלפ יד.] מביא ראיה הוא סותר את הדין אמרו לו כל ראיה שיש לך הבא מיכן ועד ל' יום הביא בתוך ל' יום סותר ואם לאו אינו סותר רשב"ג אמר מה יעשה זה שלא מצא בתוך ל' ומצא לאחר ל': גמ' אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג: מתני' אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה לאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום אמר רשב"ג מה

רש"י

מדבריהם נזדכה. משמע מתוך מחלוקת שהיה ביניהן נזדכה: מתני' היו מכניסין אותן. את הבעלי דינין: גמ' עד שיראו שניהן. את העדות כאחד: ואין עדותן מצטרפת. בב"ד לפסוק הדין על פיהם עד שיעידו שניהם בב"ד כאחד: הודאה אחר הודאה. זה אמר בפני הודה לו באחד בשבת וזה אומר בפני הודה לו בב' בשבת: הלואה אחר הלואה. זה אומר בפני הלוה לו מנה ביום שני וזה אומר הלוה לו בפני ביום א' אע"ג דאמנה דמסהיד האי לא מסהיד האי מצטרפים דמ"מ שניהם מעידים שחייב לו: מנה שחור. סלע ישן: נחלקה עדותן. שהאחד ודאי שקרן ושוב אין כאן עדות: יש בכלל מאתים מנה. שניהם מעידין על מנה ובאותה מנה אין מכחישים זה את זה ולכך חייב מנה: כה"ג. דשניהם מכחישין זה את זה מי אמר: לדמי. זה אמר בפנינו הודה לו דמי חבית יין וזה אומר דמי חבית שמן דתרווייהו אדמי חבית יין קמסהיד: בדיוטא העליונה. הלוה לו מנה. דיוטא עליה בולטת על פני רשות הרבים: וצירף עדותן. כרבי יהושע ב"ק דתרווייהו מנה מחייבי: מתני' (א) הבא ראיה. שטר זכות: הרי זה אינו כלום. שהרי אומר אין לי וחיישינן שמא זייף או שכר עדים

כאחד ורבי אלעזר אומר כדי להעמיד דברי שניהם כותבין מדבריהם נזדכה דמשמע מהא דיש מחלוקת ביניהם ומתוך דבריהם נזדכה והשתא ליכא משום מחזי כשיקרא ולא משום הולך רכיל ואם טעו (הב') ב' הדיינים לא משלמי אלא ב' חלקים והבעל דבר מפסיד שלישית שהרי ב' הדיינים אין עליהם לשלם חלק השלישי דאמרי ליה אי לאו את לא הוה סליק דינא מידי דשנים שדנו אין דיניהם דין ואיהו נמי לא משלם בהדיהו דאמר להו אי לדידי לייתיכו אתון נמי לא שלמיתו הלכך בעל דבר מפסיד תילתא: מתני' מכניסין. לבעלי דינין

נר מצוה

הכי מסקינן בגמ' דאלו לעדים לא צריך כיון שקבלו עדותם: גמ' ומוציאין אותם. אחר קבלת עדות דבשעת קבלת עדות ודאי בעלי דין התם קיימי אלא אחר קבלה עדות שהוא שעת משא ומתן מוציאין אותם כדי שלא ישמעו הטעטת שמא מתוכן ילמדו לשקר: פסקו המפרשים ז"ל כר' יהושע בן קרחה וכרבי נתן הלכך מקבלין עדות העדים אפילו בזה אחר זה שאם זה מעיד שראה שהלוה לו פלוני מנה ביום א' והעד הב' מעיד שהודה לוה ואמר לו יום ג' שלוה מנה מפלוני כיון דכלהו אמנה קא מסהדו ומנה לוה ממנו מצטרפי וכדמפרש ואזיל לקמן: שומעין דבריו [אלפ יג:] של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו. שהרי אפילו כשבאין יחד לפני בית דין אינם מעידים יחד אלא בזה אחר זה הא כמי לא שנא: הודאה אחר הודאה. עד א' מעיד שהודה הלוה בפניו יום א' שלוה מפלוני מנה ועד שני אומר שהודה לו כן יום ב' וכיוצא בזה בהודאה אחר הלואה אבל בהלוא' אחר הלואה איכא למידק היאך אתה מצרף [דף לא.] שני עדויות אלו של הלואה אחר הלואה והלא תובע מכחיש אחד מהם שהוא אינו תובע אלא מנה א' והם מעידים על ב' מנים ועל כרחך אחד מהם שקר הוא לפי דברי התובע והוא נאמן על עצמו וא"כ בהדי סהדי שקרי למה לי ויש בזה דברים הרבה בספר דברי הריבות לראב"ד ז"ל ולרז"ה ז"ל ומסתבר דהכא במאי עסקינן כגון שזה תובע ב' מנין אחד מניסן ואחד מתשרי ויש לו עד על כל א' מהמנין שאין הכחשה ביניהם כלל לפיכך אנו מגבין לו המנה הא' מתוך דברי שניהם אבל היכא שהוא עצמו מכחישן [אלפ יד.] שאינו תובע אלא מנה אין נאמנים כלל שהוא נאמן [להעיד] על עצמו חובתו ודמיא לטוענו חטים והודה לו בשעורים דפטור אף מדמי שעורים מפני שהוא העיד על עצמו שאין בידו שעורים משלו כלל הכא נמי הרי אומר שאין לו אלא מנה ופסל אחד מהם וכיון דקיימא לן כרבי יהושע בן קרחה דהלואה אחר הלואה מצטרפת בזמן שהוא תובע שניהם כדפרישית. היכא דעד אחד אומר ר' ועד אחד אומר ש' ועד אחד אומר ת' ועד אחד אומר ת"ק והוא תובע את הכל (ג) מצטרפת עד ר' ועד ש' לר' וכן מצטרפין עד ת' ועד ת"ק לת' ונוטל ת"ר אח"כ מצטרפים עד ש' ועד ת"ק למנה שלא נצטרפו באותו מנה כלל וגובה מנה כמלא גובה בין הכל ת"ש *עכ"ל המפרשים האחרונים ז"ל: נהרדעי אמרי מנה שחור. סלע ישנה: שיש בכלל וכו'. ולא אמרינן שתיהן שקרניות אלא הלך אחר פחותה שבהם ואיכא למידק והלא עדות המוכחשת פסולה ולדברי הכל אין מצטרפים אלו עם אלו להעיד אלא כשזו באה בפני עצמה ומעידה *לרב (ג) חסדא ויש לומר דשאני הכא דבין מנה שחור ומנה לבן עבידי אינשי דטעו בהכי ולאו עדות מוכחשת היא דלא דייקינן למבדק עדים בהכי אבל במילתא דודאי מכחשי אהדדי ולא עבידי דטעו אין מצטרפין והיינו דאמרינן בפרק חזקת הבתים [דף נו:] זה אומר אכלה חטים וזה אומר שעורים מצטרפין (ד) דהשתא מאי דמסהיד האי מסהיד האי. מאי איכא בין חטי לשערי לא דייקי אינשי כלומר שאין עיקר החזקה תלויה בכך כמו מנה שחור או לבן שאין הדבר תלוי בזה הלכך מכשרינן להו. ולא מיבעיא ב' כתי עדים אלא אפי' בכת אחת אמרי ב"ה דכשרים ואפי' בשאין (ה) הלוה תובע אלא מנה תליא בטעותא ואין הכחשה בין התובע והעדים: כה"ג. דתרי מיני נינהו ולא טעו אינשי בהכי: לדמי. זה אומר בפני הודה לו דמי חבית של יין וזה אומר דמי חבית של שמן דתרווייהו מסהדי על דמי חבית של יין: בדיוטא העליונה. הלוה (ו) מנה דיוטא עלייה הבולטת ברה"ר על פני רוחב הבית ובני רה"ר עוברין תחתיה: וצירף עדותן כר' יהושע ב"ק דתרווייהו מנה מחייבי לזה ואע"ג *דבמקום חקירות הוא ורב יהודה לא מכשר בדיני ממונות אלא עדות המוכחשת בבדיקות כדאיתא בגמ' אבל עדות המוכחשת בחקירות אפי' בדיני ממונות לא מכשר י"ל דבין דיוטא עליונה לדיוטא תחתונה כיון דחד מקום הוא כבדיקות חשיבי לגבי דיני ממונות אבל דיני נפשות לא: מתני' כל זמן שמביא ראיה. הבא לב"ד ולא היה שטר זכותו בידו ויצא מב"ד [חייב] ולאחר זמן מצא שטר (ז) זכות והביאו: סותר. את הדין בית דינו סותרים את הדין שפסקו ומחייבין את שכנגדו: גמ' הלכה כרשב"ג. אע"פ שלא מצא בתוך שלשים יום יכול להביא אבל במתני' דבסמוך לית הלכתא כוותיה משום שהרי אמר אין לי: מתני' הבא ראיה. שטר זכותך: הרי זה אינו כלום. שהרי אמר אין לי וחיישינן שמא זייף או שכר עדים והכי קי"ל כרבנן ולא כרשב"ג בהא וכדאמרי' בעלמא [כאן דף לא: וכ"מ] כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז שני עדים שראו העדות בזה אחר זה או שהעידו בזה אחר זה ה"ז עדותן מצטרפת כיצד אמר א' מן העדים בפני הלוה לו מנה בניסן וא' אומר בפני הלוה לו מנה באייר אע"פ שמה שמעיד זה אין מעיד זה הרי אלו מצטרפין עדותם וגובין ממנו מנה א' על פיהם שהרי בין לדברי זה בין לדברי זה ה"ז חייב ליתן לו מנה ומז"ה אומר שיד התובע על העליונה אם רצה גובה ממנו מנה א' ואם רצה משביעו על שני המנים שהרי עד א' מחייבו שבועה וזה מחייבו שבועה על מנה א' וזה מחייבו שבועה על מנה א' ואם נשבע על שניהם הרי הוא פסול שהרי שני עדים מעידים עליו שנשבע לשקר ול"נ שאין ראוי לב"ד להשביעו שבועת שקר ואין משביעין אותו ע"פ שני עדים הללו כל עיקר אלא מצטרפין עדותן להוציא ממנו מנה אחד על פיהם: הסיב כרא"בד על ראובן ושמעון שהיו מתעצמין בדין וברכו להם י' אנשים לראות בדינם ולעשות ביניהם דין או פשרה ונשבעו לקיים ככל אשר יפסקו ביניהם ואם לא יסכימו לדעת א' ילכו אחר הרוב כדין תורה ובין כך ובין כך נסתלק א' מהם ולא רצה להיות עמהם באותה ברירה ולא לומר דעתו באותו ענין. והשיב דאין ראובן חייב לקבל מה שיאמרו כל הט' הנותרים וז"ל דבר ברור הוא שאילו היו אלו העשרה נבררים לדין אם נסתלק האחד נתפרדה החבילה ולא עוד אלא אפי' אמר איני יודע אינן יכולין לדון ולגמור ע"פ הט' הנותרים שאין הולכין אחר הרוב אלא כשרבו המזכין על המחייבין או המחייבין על המזכין מתוך משא ומתן של כולם אבל כשהמיעוט אינו שם לא. שאילו היה שם אותו הא' שמא היה מראה טעם להפך מכל מה שהסכימו הרוב ויורו הרוב בכך. וכן כשהיחיד אומר איני יודע דתנן אפי' שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינים וכן אם נסתלק הא' אין יכולין לחתוך הטנים את הדין וכמו שאמרו בפירקין מיכתב היכי כתבי וכו' ודברים פשוטים הן לענין הדין וה"ה לענין פשרה דמאי שנא: ועל השואל לדייניס שיכתבו לו מאיזה טעם דנוהו השיב הרב דאין חייבים שאם לא שתנו עם הבעל דין שיכתוב לו טעם הדבר או שיהיה במקום אחד וכמעשה דרב פפא (דפ"ק)[דפ"ב] דמציעא דאמר כגון הא ודאי צריך לאודעי:

ב ועוד השיב על ב"ד שנתנו זמן לראובן להביא ראיותיו ועבר הזמן וכשראו ב"ד לפסוק את הדין טען ראובן שנתן זכותו ללוי ואין פוסקין הדין אלא בפניו ואין הבין (ח) והשיב דהדבר ידוע שאין הלכה כרשב"ג לפיכך בין ראובן בין לוי מקבל מתנתו כל זמן שמביאין ראיה סותרים הדין ולפסוק הדין ע"פ הטענות הראשונות שלא בפני לוי מסתברא שכל זמן שלוי בעיר או במקום קרוב שולחין לו אם בא וטען והביא ראיה מיד שומעין לו ואם לא בא או שבא ואמר תנו לי זמן אין שומעין לו דלא עדיף

עין משפט

א מיי' פ"ג וס"ד מהל' עדות סמג עשין קיט טור ח"מ סי' ל:

ב מיי' פ"ז מהל' סנהדרין סמג עשין צז טוח"מ סי' ך:

הגהות הב"ח

(א) דברי רש"י מהופכין וכאן צל"ד כל זמן וכו' עד שכנגדו ואח"כ צל"ד ממשנה שאח"ז הבא ראיה וכו' עד תגורתו: (ב) מצטרפין כצ"ל: (ג) נ"ל כוגא: (ד) נ"ל דאשתא דאסהיד: (ה) המלוה תובע וכו' כצ"ל ונ"ב פי' שהעדי' מעידים על שלוה אחת לכן תלינן ההכחשה בטעות וכשרי' אבל בשלוה אחר כלוה אין העדים כשרים אא"כ שהתובע תובע שני מנין כמ"ש הוא עצמו לעיל בסמוך והרב בית יוסף לא ירד לדקדק בזה וכתב מה שכתב עיין בטוח"מ סי' ל' ושם האריכתי בס"ד: (ו) נ"ב לו: (ז) זכותו כצ"ל: (ח) נ"ב וכו':

הגהות חו"י

(א) עי' בריי"ף ב"ב פ"ג סי' תש"ע:

פי' בטוח"מ סי' ל' תמלא מבואר יפה

ר"ל לרב סוגא ועיין בשבועות דף מז:

דמקום

מגבלת דאתי מחמתיה אלא פוסקין את הדין שלא בפניו ואע"פ שנחלקו ר' יעקב ורבנן בבלאי שנגח ד' וה' גבי שור סיולא ליסקל וקי"ל דאין גומרין אלא בפניו דומיא דבעלים אע"ג דלאו בר טענתא הוא משום דגזירת הכתוב הוא אבל בממונא דעלמא מה איכפת לן דהא כל זמן שמביא ראיה סותר הדין הלכך חותכין דינו היום ושומעין דינו למחר אם יביא ראיה לסתור את הדין וכן דעת בעל העיטור וכ"כ בקבלת העדות: ואפי' אמר התובע לדיינים הרי עדי לפניכם אלא שאינכם רוצים לקבלם מפני שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין לכל הפחות קחו ממון הקטנים בידיכם שלא יכלוהו הקטנים ולא יהיה להם מה לפרוע לכשיגדילו אין שומעין לו וכן דעת הרא"ש והטור ח"מ סי' כ"ח: נ"ע מאי שנא דהכא אין שומעין לו ומ"ש דגבי הבא לב"ד ואמר יש לי עדים שפלוני חייב לי מעות ומלאתי ממונו וירא אני שמא יבריח אותו ולא יהיה לי מקום לגבות הוכי דשומעין לו אם רואין אמתלא בדבריו: ואדרבה היה נראה דכ"ש הכא גבי קבלת עדות היה לב"ד לשמוע לו דהתם אפי' אין לו ראיות ועדים מזומנין שומעין לו כ"ש הכא שהעדים לפנינו דהיה לנו לשמוע לו ואין סברא לומר דדוקא גבי קטנים אין שומעין לו אבל איכא דעלמא שעדיו מזומנין אלא שאין הבע"ד לפנינו שומעין לו דזה אינו דהא כל עצמו דדינו דקטן לא אתיא אלא מדין אין מקבלין עדות שלא בפני בע"ד ולא עדיף הכא מן הדין מן הנדון וצ"ע:

מערב ולידן וראיה אחרונה זו היא ראיה אחרונה דבראיה אחרונה שלא אמר אין לי פסקי' כוותיה : קרבו פלוני וכו' . אפי' רשב"ג מודה בהא כיון שהיה יודע בהם ואמר אין לי ודאי שקרנים הם : גמ' בהא אפי' רבנן דאמרי במתני' איט כלום ה"מ בגדול דידע במילי דאבוה : דנפק שטרא מתותי ידה . שהאמינוה הלוה והמלוה לשמרו : אותיות נקנות במסירה . המוכר שטר חוב לחבירו קנה החוב במסירת האותיות . ומילתיה דר' בהמוכר את הספינה [דף עו:] וה"ה קנאתו והוי כדידה ונאמנת לומר פרוע הוא דתפיסתו ראיה על המסירה ואי בעי' אמרה לקוח הוא בידי לרבי דאלו לרבנן כיון דבעי כתיבה ומסירה צריך הוא להביא ראיה על הכתיב' שאין התפיסה מורה עליה וה"ה לכל קנין אחר שהוא חוץ לגופו דלא הויא ראיה (ג) (על) תפיסתו והיינו טעמא דלא מהימן למימר בהגב אקנייתהו ניהלה נהי דלרבנן [שם דף עז:] שטר נקנה בהגב או [שם דף קמז:] במתנת ש"מ דמ"מ כיון שהוא חוץ לגופו צריך להביא ראיה עליו שלא כדברי הרב רבי יוסף הלוי והר"ם תלמידו ז"ל כך העלו המפרשים אחרונים ז"ל : קלתיה שרפתו הלכך מה לה לשקר והא דקי"ל [גיטין דף סד·] דשליש נאמן היינו מטעם [הך] מגו אי נמי מגו דאיבעיא אהדרתיה ללוה ומגו כי האי אע"ג דבעלמא לא אמרי' ליה כדמפרש בסמוך [דשויה ראיה] מ"מ השתא הוה סלקא דעתיה דרב נחמן (ג) דלאו לאחזוקי לנפשה קאמרת הכי אלא לצורך הלוה במגו כל דהו סגי : דאתחזק בבי דינא פרש"י ז"ל שכתוב בו הנפק ולא אלימא איהי לאפקועי מעשה ב"ד ע"כ : ומן המפרשים ז"ל כתבו דליתא אלא דאתחזק ממש כלומר דהא איכא ראיה והשתא ליתא מגו אלא דמעיקרא דאי הוה בעיא הוה קלתה ולא אמרי' מגו כי האי אלא דוקא כשהיה יכול עכשיו לטעון טענה אחרת אבל משום מאי דהוה מצי למטען מעיקרא לא וכדאמר בפ' חזקת הבתים (דף מו.) גבי רמאי דפומבדיתא דא"ל כדו לא מפיקנא ליה דמשוית ליה רמאה ולפי זה השתא מסיק רב נחמן דכי היכי דבעלמא לא אמרינן מגו בכה"ג היכא דבעי לאחזוקי לנפשי ה"ה הכא אע"פ דלצורך הלוה קאמרה : סמפון שובר ופרש"י ז"ל ויוצא מתחת ידי לוה כמשפטו : יתקיים בחותמיו . יעידו עדים על חתימות ידיהם בב"ד וכשר: וי"מ דבסוף פ"ק דב"מ [דף כ:] מפרש ליה ביוצא מתחת ידי מלוה והא דקאמר יתקיים בחותמיו דשיילינא להו לסהדי אי לא פריע דסמפון גופיה לא מהני מידי דסמפון היוצא מתחת ידי מלוה איטו אלא כמשחק בו ופסול: אין עליו עדים וכו'. פרש"י הואיל ושניהם מודים שזה ממונה להיות שליש ביניהם כשר ע"כ : ואחרים פי' דלא מיירי דאין עליו עדים כלל דא"כ אפילו מלוה מודה דאיהו עשהו שליש לאו מידי הוא דאתספא בעלמא המניה אלא לומר שאין עדים מלוים לקיימו דכמאן דליכא עדים דמי ומיהו כיון שהם מודים שעשאוהו שליש הא המני' דכי יהבו ניהליה אפשר הוה ליה לקיומיה ולאו חספא הוה הלכך השתא נמי מהימן ואע"ג דליכא מגו דאי נמי הוה מהדר ליה ללוה לא מהני ליה מידי כיון דלא אפשר לקיומו דמ"מ הא המניה מעיקרא בשעתא דאפקיד גביה דאי הוה מהדר ליה ללוה בההוא שעתא הוה מקיים ליה אלמא (אין) שליש נאמן בלא מגו ש"מ : ויש שפרשו שהשטר יוצא מתחת ידי שליש וקאמר דכשר ומסתמא קתני בין לא אתחזק בבי דינא בין אתחזק דליכא מגו דהאי תנא ודאי לא אתא השתא לאשמועינן דין מגו אלא הא אתא למימר דשליש מהימן לעולם ואפילו ליכא מגו דהא המניה מעיקרא : או שיצא אחר חיתום שטרות בתוך שטר המלוה נכתב השובר תחת חתימות העדים כשר שהרי המלוה עצמו הוחזק בשטרו ואי לאו דפרעיה לא הוה שביק למכתב תבריה בגויה: כי אתא [כו'] ואמר אין לי ראיה . כרבנן דמתני': דיסקיא · שק של עור שהיו שטרותיו של אביו מונחות בו : כי אתא רב דימי א"ר יוחנן התוקף את חבירו · בעל דין קשה ומטריחו בדין ואין חבירו רוצה לדון כאן אלא למקום הועד של תלמידי חכמים שיהא זה בוש מהם : שנתעצמו . שנעשו קשין זה לזה :

כותבין

מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה *) אמרו לו הבא עדים ואמר אין לי עדים הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ראה שהוא חייב ואמר קרבו פלוני פלוני והעידוני או שהוציא ראיה מתוך אפונדתו הרי זה אינו כלום : גמ' אמר רבה בר רב הונא אין הלכה כרשב"ג ההוא ינוקא דאתא לדינא לקמיה דרב נחמן א"ל אית לך עדים אמר ליה לא אית לך ראיה א"ל לא חייביה רב נחמן הוה קא בכי ואזיל שמעוה הנך אינשי אמרי ליה מ"ט בכית א"ל דאתאי לקמיה דרב נחמן לדינא ואמר לי אית לך ראיה ואמרי ליה לא וחייבן ר"נ אמרי ליה אנן ידעינן במילי דאבוך אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו ר"נ כי קא אמרינן לאחר זמן מצא עדים ומצא ראיה הרי זו אינה כלום הני מילי בגדול דידע במילי דאבוה אבל קטן אפילו רבנן מודו דקטן במידי דאבוה לא ידע : ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה בבי דינא דרב נחמן אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוא הימנה רב נחמן א"ל רבא כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה דאי בעי אמרה לקוח הוא בידי אמר ליה לא שאני הכא דאי בעיא קלתיה איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן א"ל רבא והא אי בעיא קלתיה אמר ליה כיון דאיתחזק שטרא בבי דינא אי בעיא *קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן סימפון שיוצא בב"ד אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים *או שיצא מתחת ידי שליש ואע"ג שהוחזק בב"ד או שיצא לאחר חיתום שטרות הרי זה כשר אלמא שליש מהימן תיובתא דרב נחמן תיובתא כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לעולם מביא ראיה וסותר עד *שיסתום טענותיו כיצד אמרו לו הבא עדים אמר אין לי עדים הבא ראיה אמר אין לי ראיה ואם אח"כ באו עדים ממדינת הים או שהיתה °דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים מביא וסותר : כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נידון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו עד שילך למקום הועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו : איתמר נמי אמר רב ספרא א שנים שנתעצמו בדין אחד אומר נידון כאן ואחד

אומר

*) במשנה שבגמ' ובאלפסי ד"ס (מן ואמרו לו עד אין לי ראיה) ליתא :

דף לא:

נ"א ויצא

באלפסי' הג' שיסתור

רש"י

עדים : קרבו פלוני ופלוני וכו' . דאפילו רשב"ג מודה בהא דכיון שהיה יודע בהן ואמר אינלי ודאי שקרן הוא: פונדתו· חגורתו: כל זמן שמביא ראיה · הבא לב"ד ולא הביא שטר זכותו בידו ויצא מב"ד חייב ואחר זמן מצא שטר זכותו והביא : סותר את דינו. ב"ד סותרים לו דינו מה שפסקו ומחייבין את שכנגדו : גמ' דנפק שטרא מתותא ידה · שהאמינוה הלוה והמלוה לשומרו : אותיות נקנות במסירה . המוכר שטר חוב לחבירו קנה החוב במסירת האותיות שמוסרין לו השטר : אי בעיא קלתיה · היתה שורפת אותו : דאיתחזק שטרא בבי דינא· שהיה כתוב בו (א) הנפק: סמפון · שובר : שילא . בב"ד מתחת ידי הלוה כדינו: יתקיים בחותמיו. יעידו עדים על חתימת ידיהם וכשר : אין עליו עדים · והרי הוא יוצא מתחת ידי השליש ולא מתחת ידי הלוה הואיל ושניהם מודים שהאמינוהו להיות שליש ביניהם : או שיצא אחר חיתום · שבתוך שטר המלוה כתוב השובר תחת חתימת העדים כשר שהרי המלוה מוחזק בשטרו ואי לאו דפרעיה לא הוה שביק לכתוב שובר בגויה : עד *שיסתום טענותיו · שיאמר אין לו ראיה כרבנן דמתני' : דיסקיא . (א) של עור שהיו שטרותיו מונחין בו וזה לא ידע בהן : התוקף את חבירו בדין . בעל דין קשה ומטריח את חבירו ואין חבירו רוצה לדון כאן אלא למקום הוועד שיש תלמידי חכמים הרבה : שנתעצמו· שנעשו קשים זה לזה

נ"א שיסתור

הגהות הב"ח

(א) נ"ב שק : (ב) צ"ל עליו : (ג) נ"ב דכיון: (ד) דעל : (ה) ולא כצ"ל: (ו) לשבת כצ"ל : (ז) ועיקר התקנה אינה אלא כצ"ל : (ח) נ"ב ותימה הלא אסרו שם למיקבע זמנא בערב שבת : (ט) כשעה דלא כצ"ל : (י) כבי' כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) בתוס' פירשו שרלו בידה :

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' סנהדרין סמג עשין צז טוש"מ סי' יד :

שלטי הגבורים

א כבר כתבנו בריש פירקין ענין שנים שנתעצמו לדין זה אומר נדון כאן וזה אומר נלך לבית הועד ע"ש אולם בענין גמר ופסק דין בטענות בע"ש נראה פשוט פ"ק דכתובות דף ג' לפי דברי המפרשים דבמקום שבתי דינים קבועים בכל יום אין ב"ד יושבין בעיר בע"ש ואנ"ל ביום שבת עצמו ומיהו אם השעה צריכה לכך נזקקין לישב בדין בע"ש עד חצות ובמקום שיש ב"ד קבוע לא מצי לכנוף ג' ולקבול בפניהם (ד) בעל כרחיה מכיון שיש שם ב"ד קבוע לב"ד הקבוע מבעי ליה למיזל ומש"ה מי שיש לו טענה לא לטעון כלל לאחר חצות ביום הששי וכ"ש ביום השבת דהא אין ב"ד נזקקין לו ובמקום שאין שם ב"ד קבוע כלל כגון בזמן הזה מי שיש לו טענה מקבץ ג' בני אדם וקובל בפניהם ועל ידם מזמין חבירו לדין ודבר זה יכול לעשות בכל יום בין בו' לאחר חצות בין ביום השבת עצמו כמו שכתבו התוס' שם והרא"ש והטור אה"ע סי' ס"ד ומיהו דוקא לקבול בפני ג' מצי למיעבד אבל למקבע זימנא לדון פשיטא דאסור דהא קי"ל אין קובעים זמן בע"ש ויהבו טעמא משום דטורח בצרכי שבת ובהשיא טעמא אין חילוק בין ב"ד קבוע או כשמכניף ג' אנשים וכן בשבת אסור לדון פן יכתוב ובזה אין חילוק בין ב"ד קבוע או לא (ה) לא התירו רק לקבול ולסדר טענותיו . וגם זה פלא בעיני למה התירו בשבת דכיון דמסדר טענותיו פשיטא שיש שם גם בע"ד חבירו דהא אסור לבטעים דבריו לדיין שלא בפני בע"ד חבירו וכיון שכן אע"פ דאין דנין יש לחוש פן יכתבו הדיינים דברי טענותיהם . ועוד למה לא יהיה אסור משום ממצא חפצך ודבר דבר דהא סדור טענותיו ממצא חפצך הוא ויבאו לקרות בשטרי הדיוטות וכמה חששות איסור יש בדבר ובשלמא לקבול בפני ג' בדבר שיש בו נפקותא ביציאת הקול כגון גבי טענת בתולים שישכים בשבת ויקבול שלא מצא בתולים כדי שיתברר הדבר ויבואו העדים אפשר דמצי שפיר למעבד דליכא התם איסור מצא חפצך דחפצי שמים נינהו כדי שלא יחזקנה באיסור אם זינתה תחתיו וגם אין חשש לכתיבה דאיטו אלא קובל בעלמא אבל לסדר הטענות ולקבול במלתא שהוא מצא חפצך לא ידעתי טעם להיתר . ומפני זה נלע"ד דהתוס' שם לא הביאו בדבריהם רק היתר לקבול בשבת לא לסדר הטענות ובדוחק יש לפרש דברי הרא"ש והטור כן ולומר דהא דכתבו הרא"ש והטור ודבר זה יכול לעשות בשבת לא קאי אסדור הטענות דלעיל מיניה ולא קאי אלא אטענת בתולים דוקא ואחר תקנת רבינו גרשון פשיטא דאין לקבול בשבת דהיינו לבטל התמיד כדאיתא בתקנות שלו ומיהו נראה דדוקא בביטול התמיד לא מצי למעבד אבל לקבול כגון בטענת בתולים מצי שפיר אפי' לאחר התקנות ומה שתמצא בתשובות פי' שפעם א' לא קראו בתורה בשבת מפני ביטול התמיד והקבלות שהיו בבהכ"נ בשבת ומפני זה (ו) בשבת הבאה קראו גם הפרשה משבת שעברה דאלמא מבטלים התמיד אף בשבת . י"ל דמיירי אותו מעשה בכגון שבטלו מלפני השבת ג' פעמים התמיד או שהיה הביטול והקבלה בשביל טענת הקהל דבההיא מתיר ר"ג לבטל התמיד אף בשבת : ומה שנוהגין לבטל התמיד ולא מקבלים ג' לטעון בפניהם נראה בעיני משום דלא מצו ג' דבעו להזקק להם שיטענו בפניהם ואינם רוצים להיות ב"ד שלהם וגם הרבנים שבעיר אינן נזקקין לדון אותם ומפני זה צריכין לקבול בפני הקהל ולבטל התמיד שיתנו להם דיינים שידונו אותם : והואיל ודין קביעות הזמן לבא לב"ד אתא לידן אומר מה שנ"ל . מן התימה על דברי הר"ן פ"ק דכתובות גבי דין טענת בתולים שהוכיח שמותר לכנוס בה' משום דמצי שפיר להשכים לב"ד בו' ואע"ג דאמרינן בירושלמי בפירקין דאסור לדון בע"ש וכו' י"ל שלא אסרו אלא למקבע זימנא וכו' אבל אי אתו מנפשייהו לייתינן להו ומקבלין טענותיהם וטעמא דמלתא משום דלמקבע זמנא ולדון בלחוד אסר ולפי שהדין צריך מתון ועיון ואתי לאמנועי מצרכי שבת ויו"ט אבל לקבל טענותיהם אי אתו מנפשייהו שרי הלכך אפי' בו' מכנפי ב"ד ויתבו לקבל הטענות עכ"ל · ופלא בעיני מי הכניסו להר"ן לפרש ההיא דירושלמי דמיירי בקביעות הזמן דמאן דכר התם שמא דקביעות הזמן מצי שפיר למימר דההיא דירושלמי מיירי דוקא לדון הדין ולגומרו דההוא אסור משום דצריך מתון ועיון ואתו לאמנועי מצרכי שבת ויו"ט אבל טענת בתולים דאיטו אלא כדי להוציא הקול כדי שלא יתקרר דעתו דסגי בקבלה בעלמא מפני שידונו עתה הדין לגמרי שהיא מלתא שרי ועוד דדוקא דיני ממונות הוא דאסר בירושלמי אבל האי מלתא דבתולים מלתא דאסורא הוא שמא זינתה תחתיו דבהכי מיירי (ז) עיקר התקנה אלא משום מלתא דאסורא תקנו יום הכניסה הלכך לא ידעתי מי גרם להר"ן לפרש בירושלמי הכי . ועוד יש להפליא על דבריו שכתב דטעמא דאסר התלמוד בהגוזל בתרא למקבע זמנא הוא משום דלמקבע זמנא ולדון בלחוד אסרו לפי שהדין צריך מתון ועיון ואתי לאמנועי מצרכי שבת ויו"ט עכ"ל דמשמע א"כ דלמקבע זמנא בלחוד מבלי שירצו לדון בו ביום דשרי למקבע זמנא כיון שא"נ בקביעות הזמן מתון ועיון ולא אתי לאמנועי מצרכי שבת ויו"ט כי היכי דליתי המזומן לבתר שבת ויו"ט (ח) ומפרש התלמוד טעמא משום דטריד בצרכי שבת ויו"ט וישכח שהזמינוהו וכמו שביאר הרא"ש שם להדיא הלכך לא ידעתי ליישב דבריו אלא וצ"ע ואמנם נראה לי דכיון דטעמא דאין קובעין זמן בע"ש ובעיו"ט הוא משום דטרוד בצרכי שבת ויו"ט וישכח שהזמינוהו א"כ מי שאינו בעיר ושלחו ההזמנה שיבא ביום פלוני שלאחר השבת ולא יגיע ההזמנה אליו בע"ש ועיו"ט כלל עד לאחר השבת אע"פ שב"ד כתבו ההזמנה בע"ש ובעיו"ט אין בכך כלום דמאחר שיגיע ההזמנה לידו (ט) ולא יהיה טרוד דליכא למימר ששכח שהזמינוהו : שאלת ראובן יש לו בתים והגג שעליהם משמעון ונתעצמו בדין ושמו כל הענין ביד שני פשרנים בקנין ובקנס ה' דינרים והפשרנים הטילו פשרה ביניהם ואמרו הפשרה בפני ראובן ושמעון בעלי הדבר ובפני סופר מתא ועשו אותו סופר מתא (י) כב' עדים והסופר מתא כתב הפשרה בשטר והוא חתום עליה כעד וכן כתוב בשטר ההוא שהפשרנים אמרו כל הענינים הנזכר בכח הקנס ועכשיו תובע שמעון בב"ד לראובן להשלים הפשרה כמו שכתוב בשטר הפשרה וראובן משיב לסד"ס שהפשרנים לא פסקו אותה הפשרה בינינו דעד א' כמאן דליתיה הוא השיב שמעון עד א' קם לשבועה השבע והפטר השיב

המאור הגדול

[דף ל"א ע"א] הא קמ"ל דבהא הוא דאין הל' הא בבולתו הלכה כרשב"ג ואיכא דקשיא ליה מאי טעמא לא אמרי' כדאמרי' לעיל מהו דתימא ה"מ לכתחלה אבל דיעבד שפיר דמי קמ"ל דבדיעבד נמי מהדרינן ליה והפירוק הנכון לקושיא זו כיון דתנינן לעיל גדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב וכל לישנא דחיובא אנתבע משמע שהוא המתחייב לשלם הממון וכדתנן שוב במתני' ראה שמתחייב אמר קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני כלומר העידוני שאני פטור מלשלם ועל מאי דתנינן איש פלוני אתה חייב קתני כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין כלומר סותרו ופוטר את עצמו ואמטו להכי בראיה ראשונה דהלכה כרשב"ג אמרי מהו דתימא הני מילי לכתחלה אם מצא ראיה ועדיין לא שלם הממון מהניא ליה ראיתו לפטרו בתחלה מלשלם אבל דיעבד אם מצא ראיה לאחר ששלם בסוף שלשים יום אימא לא נהדר עובדא קמ"ל דאי עבד נמי מהדרי' ליה ולהאי פירושא אי אתינן למימר הכי בראיה אחרונה שאין הלכה כרשב"ג אלא כחכמים איפכא איבעי ליה למימר מהו דתימא ה"מ דיעבד אבל לכתחלה אימא לא קמ"ל והא ליכא למימר דממאי תיסק אדעתין דמתני' דיעבד הוא אדרבה סתמא דמלתא כל דמיתני סתמא במתני' לכתחלה משמע הלכך ליכא לשנויי הכי : סליק פרקא

א מיי' פ"ד מהל' יבום : ב מיי' פ"ד מהל' סנהדרין סמג עשין נז טוח"מ סי' ל : ג מיי' פי"ט מהלכות עדות סמג עשין לה:

כותבין ונותנין. לאו למימרא שיכתבו להם הטעמים והראיות שחייבו אותו בשבילן אלא שולחין שהם פלוני טען כן ופלוני טען כן ומתוך דבריהם נראה לנו שהדין עם פלוני וב"ד שבמקום הועד הם ידעו מאיזה טעם: וכתב הרא"בד כי אמרינן כותבין ונותנין לו הני מילי בשכפאוהו לדון בעירו אבל כשבא לדון מעצמו לא. וכתבו המפרשים ז"ל שכן אמת דהכי משמע הכא וכן דעת ר"ת ז"ל: מב"ד הגדול שבירושלם. וה"ה לב"ד אחר גדול ואותו הב"ד מודיעין דעתם לאלו והם דנין אותם דליכא למימר שיפסקו אותו הב"ד עליהם את הדין דהא

רש"י

לזה: אפילו היא בטבריא והוא בצפורי. אע"פ שיש ב"ד גדול בטבריא ממה שיש בצפורי הלך לצפורי:

סליקו להו זה בורר

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה. שחוקרין ובודקין: שנאמר משפט אחד יהיה לכם. ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת ולעיל אמרינן מפני מה דיני ממונות לא בעי דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לוין: פותחין. (ג) משאו ומתנו של הדין: בין לזכות בין לחובה. איך שירצה אבל דיני נפשות פותחין דוקא בזכות ובגמרא יליף לה: **גמ'** אחרוהו וכתבוהו. שמא קודם לכן ראו את המלוה במקום הכתוב בשטר והופל עליהם לכתוב השטר ואחרו מלכתוב עד אחד בניסן וכתבוהו במקום שאמרו המזימים ואינו המקום שראו את המלוה ואף על גב דאמרי' כי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואע"ג דמימסרי בשילי הסית עלה טובה קמ"ל שלא יבואו לידי הזמה שלא יאמרו עדים אחרים והלא אותו היום עמנו הייתם בהיני מיהו אי כתב בשילי לא מיפסיל: שטרי חוב המוקדמין. ליכתב קודם המלוה: פסולין. דקא בעי למטרף מלקוחות מזמן (ד) שכתיבה בשטר שלא כדין: והמאוחרין. שבאו עדים ואמרו יודעין אנו במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב בשטר: כשרים. (ה) כי מחל המלוה לשעבודה עד השתא: אמאי כשרים. כלומר היכא מתרצינן למילתא דשטרא לומר שמא איחרו נימא זייפו השטר והני עדים החתומים לא ראו את המלוה ואי משום הנך סהדי אחריני דקאמר קודם לכן היתה תיהוי כמלוה על פה ולא יטרוף ממשעבדי

הגהות הר"י
(א) עי' בגמ' דתירן אחד דאתיא כר"ח דס"ל דרבנן תקנו דלא ליבעי דו"ח משום נעילת דלת בפני לוין מכילתין :

הגהות מא"י
[א] כ"ב בגמ' בסגנון אחר : [ב] בא"י נדפס שבארצו : [ג] פי' בזמן שמיטה :

תורה אור | נר מצוה

אומר נלך למקום הועד כופין אותו ודן בעירו ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו ואם הוצרך דבר לשאול מבית דין הגדול שבירושלם כותבין ושולחין [א] והיבמה תלך אחר היבם להתירה ועד כמה אמר רבי אמי אפילו היא בטבריא והוא בציפורי אמר רבי אמי מאי קרא [דברים כה] ושלחו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הלכתא כופין אותו והולך למקום הועד א"ל רב אשי לאמימר והאמר רבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו אמר ליה ה"מ היכא דניחא ליה למלוה אבל היכא דלא ניחא ליה למלוה [משלי יח] עבד לוה לאיש מלוה :

סליקו להו זה בורר

[דף לב:] *אחד דיני [ב] ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר [ויקרא כד] משפט אחד יהיה לכם מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה דיני ממונות מטין ע"פ אחד בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה : **גמ'** ודיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו שטר [ג] שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על השטר הזה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו [א] ותנן נמי (א) בשטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין ואי ס"ד בעינן דרישה וחקירה מאוחרין אמאי כשרין (א) (ג) *אמר רב פפא לא קשיא כאן

הדיינים : אפילו מטבריא לצפורי שב"ד שבטבריא חשוב יותר שהישיבה שם גדולה משל צפורי : וכתבו משם הרא"ה ז"ל דדוקא כשמקום דירתו בצפורי אבל אם הלך לעיר אחרת אין היבמה הולכת אחריו אלא כופין אותו לבא אחריה דלא מיקרי זקני עירו אלא במקום דירתו ובירושלמי [פ"ס דכתובות ה"ד] כמי משמע הכי וכדכתיבנא ביבמות בפרק החולץ [סי' ו.] ע"כ : דעבד לוה וכו'. וה"מ בשהוא לוה ודאי אבל אם הוא כופר בכל אין כופין אותו שהרי הוא אומר שלא נעשה עבד לו מעולם : ואיכא מאן דכתב דדוקא במלוה ולוה הוא דכופין לילך למקום הועד כדקאמר טעמא דעבד לוה אבל בשאר דינין כגון נזקין ומקח וממכר וכיוצא בהן דליכא האי טעמא לא אלא כל אחד כופה את חברו לדון בעירו וכן דעת ר"ת ז"ל. אבל הרא"ה ז"ל כתב דבשאר דינים כופה כל אחד לחבירו לילך לבית הועד אלא דאיצטריך גבי מלוה ולוה לטעמא דעבד לוה דלא תימא דכי היכי דכשאמר לוה נלך לבית הועד אין שומעין לו ה"ה מלוה ויש לו קצת ראיה אלא שאין דעתי להאריך : אמר המחבר וז"ל הרמב"ם פ"ו מהלכות סנהדרין וכן אם טען זה שהזיקו או גזלו ורצה הטוען לעלות כופין ב"ד שבעירו את הנטען לעלות עמו וכן כל כיוצא בזה בד"א כשהיו שם עדים או ראיה לנגזל או לניזק או למלוה אבל בשביל טענה ריקנית אין מחייבין את הנטען לצאת כלל אלא נשבע במקומו ונפטר וכן הדין בזמן הזה שאין שם ב"ד הגדול אבל (ו) אם יש שם מקומות שיש בהם חכמים גדולים מומחים לרבים ומקומות שיש בהם תלמידים שאינן כמותם אם אמר המלוה נלך במקום פלוני [ב] שבארץ [פלוני] לפלוני הגדול ונדון לפניו בדין זה כופין את הלוה והולך עמו וכן היו מעשים בספרד בכל יום עכ"ל : סליקו להו זה בורר

שלטי הגבורים

ראובן שאינו מכניס עצמו בספק שבועה מחמת סקנס הריני משלם סקנס הודיענו הדין עם מי : תשובה הדין עם שמעון דכיון שהודה ראובן בשטר הפשרה מיד נתחייב בהודאתו בכל מה שנזכר בשטר הפשרה ומה שפשרו ביניהם הפשרנים בקנין סיה והקנס אינו מגרע כח הקנין אלא תוספת חיוב הוא כדי להיותם מוכרחים בו יותר להשלים הפשרה וכשהזכירו הפשרנים בשעת הודעת הפשרה ואמרו מכח הקנס לא אמרו אלא כדי שלא יפלו ברשת הקנס ולא עוד אלא אפי' יאמרו מכח קנס ולא מכח קנין כל שאמרו בפשרה יתחייבו להשלים מיד מה שפשרו ביניהם שבשעה שקנו מידיהם נתחייבו בפשרה שיטלו ביניהם הפשרנים שאין ביד הפשרנים לבטל כח הקנין גם הטענה שאמר שהודאתו בקנין אינה כלום שאין אדם משלם כלום קנס ע"פ עצמו אין בטענתו כלום שלא נאמרו הדברים אלא בקנס התורה כמפתה ואונס ותשלומי כפל ד' וה' ושור שהמית את העבד וכיוצא באלו אבל קנסים אלו שמחייב האדם את עצמו ממון לחבירו בקנין אם יעשה כן או לא יעשה כן חיובי ממון הם אלו מתחייב הוא בהן על פיו ובלבד שיעשה בתחלתו כראוי וכדין שלא תהא בו אסמכתא וכיוצא בזה ולא עוד אלא אפי' בקנסי התורה היה מתחייב ע"פ עצמו בכענין (ז) שכבר הודה שהפשרנין חייבוהו לעשות כן ואם לא שיתן סך הקנס והרי זה כבאו עדים ואח"כ הודה שהוא חייב וקרוב הדבר להיות כעמד בדין ונתחייב דמעשה שעמד בדין הוא ליה ממון להורישו לבניו ואפי' בקנס התורה :

אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה. חקירות (ז) ובדיקות היו חוקרין את העדים : משפט אחד וכו' ובדיני נפשות כתיב ודרשת וחקרת ושאלת היטב : דיני ממונות בשלשה. הא ילפינן בפ"ק [דף ג:] : פותחין. תחלת משאו ומתנו של ב"ד : בין לזכות בין לחובה. באיזה שירצו : אבל (ח) דיני נפשות פותחין לזכות ובגמ' יליף לה : מטין ע"פ אחד. מטין את הדין אחר המרובין ע"פ דיין אחד כגון ב' אומרים זכאי ואחד אומר חייב או איפכא : דיני נפשות מטין ע"פ אחד (ט). י"ב מזכין וי"א מחייבין זכאי. אבל לחובה אין מטין אחר הרוב אא"כ רבו המחייבין על המזכין שנים כדאמרינן בפ"ק [דף ג.] מלא תהיה אחרי רבים לרעות : מחזירין. סותרין את הדין לאחר (י) שאמרוהו וידעו שטעו מחזירין את הדבר בין לזכות בין לחובה : ואין מחזירין לחובה בגמ' יליף לה : הכל מלמדין. אפילו תלמידין היושבין לפני הדיינים ולא נתמנו ב"ד על כך : המלמד חובה. דיין שהתחיל להביא ראיות תחלה לחובה יכול לחזור בו (כ) לזכות ואינו חוזר ומלמד חובה. סברא היא דבעינן והצילו ובגמ' [דף לד.] מוקים לה בשעת משא ומתן דמתוך שאתה אומר לו שלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו שמא ימצא ראיות נכונות אבל בשעת גמר דין שכבר חזר על כל צדדיו ונראה לו שאין דבריו נכונים חוזר ומלמד חובה : דנין ביום משא ומתן של דין : וגומרין בלילה אם רצו וכולהו יליף בגמ' [דף לד.] : דיני נפשות דנין (ל) בו ביום לזכות ביום ראשון ואין פוסקין דינו לחובה אבל מלינין אותו עד למחר שמא ימצאו לו הלילה זכות : לא בע"ש. שאין יכולין לגמור את הדין למחר אם יתחייב שאין מיתת ב"ד דוחה שבת [דף לה:] : ולשהותו א"א משנגמר דינו משום עינוי הדין : הטמאות והטהרות. אם בא אדם לשאל על דבר טהרות שואלין תחלה לגדול שבדיינים מהו אומר בדבר : מן הצד. מן הקטנים שמא יחייבנו הגדול ולא ירצו לחלוק עליו משום לא תענה על רב שכתוב בלא יו"ד על דבריו של גדול : הכל כשרין. ואפי' ממזר : וישראל המשיאים לכהונה המיוחסים הראויים להשיא בנותיהם לכהונה ואע"ג דלהתקום דיני ממונות לדיני נפשות כדאמרן פליגי בכל הנך מכח קראי כדאיתא בגמ' [דף לו:] : **גמ'** באחד בניסן לשמיטה. נקט הכי לרבותא דאפי' שמיטה דאי לאו דדוקא קאמרי בו ביום לא הוו מרעי למילתייהו לכתוב שטר מלוה הנעשית קודם לכן באותו זמן [ג] דלא שכיחי אינשי דמוזפי דמתיראין מן השמטה שלא תשמט מעותם וליכא למימר אחרוהו וכתבוהו דלא מרעי (מ) ליה לשטריהו שהכל מרננין אחריו לומר מזוייף הוא שאין דרך להלות בזמן שמטה אפ"ה כיון דשביעית אינה משמטת עד סופה דכתיב מקץ תלינן באחרוהו וכתבוהו (נ) ומכשירין דעבידי אינשי דמוזפן ברוא השמטה. וכתבו ז"ל דשמעינן מהא דאם היה כתוב בסוף שמטה והוזמו השטר פסול ולא אמרי' אחרוהו וכתבוהו : שזמנו כתוב. זמנו מוכיח שנכתב בא' בניסן בשמטה והוליאו ב"ח על חבירו (ס) או ע"י פרוזבול שלא שמטתו שביעית או שהגיע זמנו לגבות קודם ראש השנה של שמינית ושביעית אינה משמטת אלא בסופה דכתיב מקץ שבע שנים לסוף שביעית וזה קדם ותבעו : חיישינן שמא וכו'. פרש"י ז"ל שלא כתבו השטר בזמנו אלא אחרוהו מלכתוב וביום כתיבתו היו במקום אחר כמו שהעדים אומרים אלא שהם כתבו שם המקום שראו בו ההלואה ואע"ג דאמר להו רב לספריה [גיטין דף פ.] כי יתביתו בהיני כתובו בהיני ואע"ג (ע) דמסרין לכו מילי בשילי דהלמא לעולם הם צריכים לכתוב המקום שהם שם ה"מ לכתחלה אבל דיעבד לא מיפסיל בהכי : וכתבו עליו דלא נהירא דודאי אפסיל בהכי דהתם בגיטין מייתי לה גבי מתניתין דהיה במזרח וכתב במערב ומשמע דכי היכי דגבי גט פסול ה"נ בשאר שטרות. אלא ה"פ השטר בזמנו נכתב ובאותו מקום שנכתב בשטר היה אלא שהם איחרו זמנו ולא כתבו מאותו זמן ואפשר כי ביום הכתוב בשטר היו הם במקום אחר שכבר היה נכתב השטר זה ימים אלא שהם אחרו זמן כתיבתו ובאותה שאמרו שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי כשר שאנו אומרים אחרוהו וכתבוהו שאין פירושו אחרו מלכתוב עד אותו יום שזה א"א אלא מתחלה כתבוהו ואחרו זמנו ולא דקדקו באיזה יום נופל הזמן הכתוב בשטר : מאוחרין אמאי כשרין. דאי בעי' דרישה וחקירה לא היה שום שטר מאוחר כשר דנימא זיופא הוא ולא ראו עדים החתומים בו את המלוה הזאת ואי משום הנך אחריני תהוי כמלוה ע"פ

הגהות הב"ח

(א) שטרי כצ"ל: (ב) נ"ב הא דלא הביא הך תירוצא דר"ח דאמר ד"ת א' ד"מ וא' ד"נ בעי דרישה וחקירה אלא כדי שלא תנעול דלת כו' היינו משום דבריש פ"ק הביא להאי סברא אבל תירוצא דרבא דמחלק בין דיני קנסות לדיני הודאות והלואות לא הביאו הרי"ף כל עיקר מאחר דבזמנהזה לא דיינינן דיני קנסות שהן מן התורה וק"ל : (ג) במשאו כצ"ל : (ד) שכתוב כצ"ל: (ה) נ"ב דמעליותא היא:(ו)אבל יש שם וכו' נלך למקום כצ"ל: (ז)ודרישות שחוקרין כצ"ל: (ח) בדיני כצ"ל: (ט) נ"ב לזכות כצ"ל: (י) שגמרוהו ידעו וכו' : (כ) ולזכות אינו חוזר וכו' ושמא ימצא וכו' על כל צדדין כצ"ל : (ל) נ"ב וגומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה אם זיכוהו ביום ראשון פוסקים דינו מיד והולך לו אבל אם לא יכלו לזכותו כו': (מ) להו כצ"ל : (נ) ומכשרינן כצ"ל : (ס) נ"ב ע"י משכון : (ע) דממסרין כצ"ל: (פ) נ"ב והמאוחרין שבאו עדים ואמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב בכאן כשרין דמעליותא היא דקא מחיל לשעבודא עד השתא כו' : (צ) נ"ב זה :

ע"פ ולא תטרוף לקוחות דמלוה ע"פ לא טרפה ממשעבדי דלית לה קלא אלא ודאי לא בעינן דרישה וחקירה ומינה דלא בעינן עדות שאתה יכול להזימה דטעמא דדרישה וחקירה משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה הוא : כאן בדין מרומה וכו'. מתני' שנראה לדיין שיש רמאות בדבר התביעה אז צריך לחקור העדים בדרישה וחקירה עד שידע אמיתת הדבר : והא דאמרינן בשבועות (דף לא.) מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה שלא יאמר אחתכנו ויהא קולר תלוי בצואר העדים ת"ל מדבר שקר תרחק דמשמע שאין לו ליזקק להם כלל (ז) התם מיירי בידוע שהוא ודאי מרומה שיודע שהעדים מכזבין אבל הכא אינו ודאי מרומה ולהכי סגי בהכי אבל היכא דליכא ספק רמאות לא בעי דרישה וחקירה כדאמרינן הכא כאן בדין שאינו מרומה ואף על גב דמדאורייתא בעינן כבדיני נפשות דכתיב משפט אחד יהיה לכם רבנן הוא דתקון הכי כדי שלא תנעול דלת בפני לוין (ח) אי הוה בעי דרישה וחקירה לא תמצא מי ילוה וכן גט דמכשרינן אפילו אין בו זמן מהאי תקנתא הוא דלא בעינן דרישה וחקירה כיון דשכיחי טובא כהודאות והלואות ויש כח ביד חכמים לעשות משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן קא מקדש והאי גט אפקעינהו רבנן לקדושי מיניה וכן למקדש בשטר לא בעינן שיהיה זמן כתוב בשטר מהאי טעמא וכדאיתא בהדיא פ' ד' אחין [יבמות דף לא:] : **תניא** צדק צדק תרדוף א' לדין ואחד לפשרה צדק דין שלך צדק פשרה שלך לפי ראות עיניך לא תרדוף האחד יותר מחבירו: שתיהן טובעות שתדחה זו את זו : זו אחר זו . שתלך האחת אל היבשה עד שתעבור חברתה ואח"כ תעבור היא : מעלות בית חורין מקום צר ואין דרך לנטות : ופגעו זה בזה. כגון זה עולה מצד זה וזה מצד זה ופוגעין זה את זה בראש חודו של הר והבקעה עמוקה מימין ומשמאל : קרובה . לעירה : ומעלות שכר. האח' לאחרת ותדחה : תוספתא חמרין שרגליו של אחד מהם רעות אין רשאין לעבור עליו. נפל רשאין לעבור עליו. היה אחד מהם טעון (ט) ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הטעון א' רכוב ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הרכוב היו שניהם טעונים שניהם רכובים שניהם רקנים עושין פשרה ביניהם וכן ב' ספינות שהיו באות זו כנגד זו אחת פרוקה ואחת טעונה וכו' : דיני ממונות מחזירין וכו'. מה שעשה עשוי אלמא לא הדר : במומחה . יש בו כח לחזור ולא מצי למימר ליה בע"ד מידי דא"ל אנא טעמא ידענא אבל בשאינו מומחה א"ל מי יימר דטעמא בתרא עיקר דילמא בהאי הוא דטעית : ומומחה מחזירי' . (י) ה"ג בנסחי עתיקי ודוקני והרב בעל העיטור ז"ל כתב דהכי איתא בכלהו נסחי דצרפת וגרסת רי"ף ז"ל אינה נכונה : פטור מלשלם . אלמא מה שעשה עשוי ומיהו פטור מלשלם דכיון דמומחה הוא מזלא בישא דההוא גברא גריס ליה למטעי : אמר רב נחמן וכו' . כתבו מן המפרשים ז"ל דכיון דלא קאמר אלא אמר רב נחמן משמע ודאי דרב נחמן לאו לאיפלוגי אדרב יוסף אתי ואע"ג דלר"כ לא תליא מילתא במומחה ושאינו מומחה כלל אפשר דרב יוסף נמי (כ) הכי קאמר כאן במומחה לאו בדיין גופיה שדן מיירי אלא מהגדול קאמר ולפיכך קתני מחזירין דכל ב"ד שגדול מב"ד חבירו בחכמה ובמנין יכול לבטל דברי ב"ד חבירו כאן בשאינו מומחה ר"ל שאין אחר גדול הימנו כדמפרש רב נחמן ולפיכך

תורה אור — נר מצוה

כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה **תניא** [א] צדק צדק תרדוף וכתיב בצדק תשפוט עמיתך אחד לדין ואחד לפשרה הא כיצד שתי א ספינות שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו בזו אם עוברות שתיהן בבת אחת [ב] טובעות בזו אחר זו עוברות וכן שני גמלים שהיו עולין במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עוברין שניהן בבת אחת נופלין בזה אחר זה עולין טעונה ושאינה טעונה תדחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תדחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות שתיהן טעונות הטיל פשרה ביניהן ומעלות(א) שכר זו לזו: תוספתא* חמרין שרגליו של אחד מהן רעות אין רשאין (א) [ג] לעבור (ב) עליו נפל רשאין לעבור עליו היה אחד טעון ואחד רכוב מעבירין את הרכוב מפני הטעון אחד טעון ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הטעון אחד רכוב ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הרכוב היו שניהן טעונין שניהן רכובין שניהן ריקנין עושין פשרה ביניהן וכן שתי ספינות שבאות זו כנגד זו אחת פרוקה ואחת טעונה וכו' : ת"ר צדק צדק תרדוף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבי יוחנן בן זכאי לברור חיל תניא אידך צדק צדק תרדוף הלך אחר חכמים לישיבה [ד] אחר ר"א ללוד אחר ר' יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבי עקיבא לבני ברק וכו' :

מתני' *דיני ממונות מחזירין בין לזכות ובין לחובה ודיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות (ג) מלמד חובה מלמד זכות מלמד זכות מלמד חובה דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור בו וללמד חובה: **גמ'** *ודיני ממונות מחזירין ורמינהו דן את הדין חייב את הזכאי וזיכא את החייב טימא את הטהור וטיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר רב יוסף לא קשיא כאן במומחה כאן בשאינו מומחה וכי קתני מחזירין בשאינו מומחה והא דקתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו במומחה מומחה (ד) הא קתני סיפא אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם אמר רב נחמן לא קשיא כאן בשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן כשאין גדול ממנו בחכמה ובמנין (ה) רב

רש"י

ממשעבדי : בדין מרומה . שב"ד מכירין בתובע שהוא רמאי או שמבינין בדבריו שטענותיו רמאין : אחד לדין . צדק דין שלך וצדק פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תרדוף האחד יותר מחבירו : שתיהן טובעות . שתדחוק זו את זו : ואם בזו אחר זו . שתלך אחת ליבשה עד שתעבור חבירתה ואחרי כן תעבור היא : מעלות בית חורין . מקום צר הוא ואין דרך לנטות וצריך הא' לחזור לאחוריו עד שמוצא מקום לנטות: קרובה. לעירה : נפל רשאין וכו' . שהיה לו ליזהר : אחר רבי אליעזר ללוד . לכל אחד מזכיר מקומו וכן כולם : **מתני'** מחזירין . את הדין סותרין את הדין אחר שגמרוהו וידעו שטעו: **גמ'** מה שעשה עשוי. אלמא לא הדר : מומחה. יש בו כח לחזור (א) ולא מצי בעל דין לומר מטעמא קמא בעי אנא למיעבד אבל כשאינו מומחה מצי למימר מי יאמר טעמא בתרא עיקר דילמא בהאי טעמא טעית : פטור מלשלם . אלמא מה שעשה עשוי ומיהו פטור מלשלם דמזלא בישא דההוא גברא גרמי ליה למיטעי כיון דמומחה הוא : (ו) ויש גדול ממנו . אותו גדול מחזיר דבריו של זה דיש בו כח לבטל : אין גדול ממנו . לא ליית בעל דינא להוא אחריני לאהדורי עובדא ואפי' זה אמר טעיתי בדבר לאו כל כמיניה :

הגהות חוות יאיר (א) דלא כפי' העמוד לגי' הגמ' ברש"י :

...רב ב"י דברי הראב"ד שכתב בהשגות וז"ל פי' אין חבריו רשאין לדרוס עליו ולעבור אבל אם נפל רשאין ודוקא בחמור אבל באדם לא עכ"ל נראה שהיו גורס עליו ולא מעליו כמ' ולפי זה רשאין הן לילך ממנו ולהכניתו ...סו עליו וצ"ע : (ג) המלמד חובה וכו' המלמד זכות : (ד) נ"ב מי משלם וכו' ואם היה וכצ"ל : (ה) נ"ב פי' הא דאמרי' מומחה משלם כשיש גדול ממנו בחכמה ובמנין . וכתב הרא"ש ע"ז וז"ל זו היא גי' ...סו וקשה דמאי קאמר ליה ר"ע לר"ט מומחה לב"ד אתה ופטור מלשלם והלא ר"ע ושאר חכמים היו גדולים מר"ט בחכמה ובמנין דקי"ל ר"ע ור"ט הלכה כר"ע . הלכך נראה כגי' רש"י ופירושו כו' וכ"ל דלא קשה ...ה דסמיך וקבלוהו עלייהו נמי הוה הלכך פטור מלשלם אליביה דכ"ע שאפי' אינו סמוך כיון דמומחה הוא ויכול לדון בע"כ אהני קבלתם למפטר' לגמרי מכ"ש דסמוך נמי הוה והסיא מתני' דדן את הדין כדלא ...אע"ג דר' אבהו מוקי לה להסיא דדן את הדין בדקבלוהו כדאי' בפ"ק רב יוסף לא מוקי לה הכי ובלא"ה צריך לפרש דרב יוסף פליג אדר' אבהו בענין פי' דמתני' דדן את הדין כמ"ש גם הרמב"ן לדעת הרי"ף עי' ...לי להביא ראיה לפירושא דהרי"ף ז"ל בדברי רב יוסף מדקאמרי' בפ"ק אמר ר"נ כגון אנא דן ד"מ ביחידי איבעי להו כגון אנא דגמיר כו' ת"ש דמר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב ...וסף ... עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ש"מ כי לא נקיטא רשותיה דיניה דיניה אלמא דרב יוסף קאמר ליה למר זוטרא דמשלם אע"פ שהיה מומחה ולא קאמר דהדין חוזר אלא ודאי דדוקא בשאינו מומחה מחזירין ...אבל במומחה מה שעשה עשוי ופטור מלשלם אלא מאחר שהיה רב יוסף גדול ממר זוטרא בחכמה ובמנין הדין דמשלם מביתו כרישא דמתני' כדן את הדין ופירושא דהרי"ף נכון לענין פי' הסוגיא : (ו) כשיש גדול ...מהזיק כצ"ל : (ז) נ"ב וכן פי' התוס' והאגודה והמרדכי בשם ר"י אמנם כתבו עוד פי' בשם מהר"ם לחלק בין תובע לנתבע וכמ"ש הרא"ש וכ"ל דלענין דינא שני הפירושים אמת וכן משמע בטוח"מ סי' ע"ו ע"ש: ...תי שלוה וכו' לעשות כן כצ"ל : (ט) נ"ב וא' רכוב מעבירין את הרכוב מפני הטעון א' טעון כו' : (י) נ"ב הא קתני סיפא וכו' : (כ) דכי כצ"ל : (ל) נ"ב מהכא : (מ) נ"ב כמי שנטל ונתן ביד דמי לפיכך :

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ורמינהו דן את הדין וכו' עד ותימה הוא וכו': אמר הכותב זו אינה קושיא שהמומחה השנוי במשנה זו לענין בכורות הוא מומחה גמור דגמיר וסביר ונקיט רשותא דכל דלא נקיט רשותא להתיר בכורות הדיוט הוא כדאמרי' בהדיא בפ' יוה"כ דבר זה ...יא להתגדר בו ומש"ה קתני מי שאינו מומחה שלא נטל רשות וראה את הבכור ונשחט על פיו ...מביתו מאי טעמא פושע הוא מזיק הוא דלא הוה ליה למיחזי בלא רשותא ועלה קתני שאם ...משלם כיון דלא נקיט רשותא ואם היה מומחה לב"ד כלומר אין גדול הימנו בחכמה ובמנין ...אע"ג דלא נקיט רשותא אבל אי נקיט רשותא אע"ג שיש גדול הימנו פטור כדאמר רב נחמן ...וזהו הנכון לענין פי' השמועה וכן פר"ח ז"ל אבל לא לענין הלכה דהא סוגיין בפ"ק דמתני' ...ומיא דרמיה ליה ר' אבא לר' אבהו ועוד דקי"ל כפירוקי דרב חסדא דהוא מסקנא דשמעתא ...ועוד דהא רבינא דהוא בתרא אסקיה לתירוציה דרב הסדא ומתרץ ליה אלמא הלכתא כוותיה ...דבר ברור הוא דכיון דסבירא לן השתא כר"מ ליתא להגיה אוקימתא דרב הסדא ואייתי ראיה ...ורות לימא תנן סתמא כר"מ ודהיגן לה בגנשא ונתן ביד איני יודע מה הוסיף על דברי רבינו ...הגאון יהא מונח במקומו שעדיין דברי רבינו הגדול ז"ל יותר נכונים דרב חסדא לאו לדחויה ...הא לדידיה אכתי כר"מ מתוקמא דהא רב חסדא גופיה אמר דכיון דאמר ליה פטור אתה ...ואילו לרבנן ודאי פטור דהא גרמא היא ולא עדיף ממוחל שטרא דפטור ואע"ג דרבינא אסקיה ...לאו לאיפלוגי עליה בסברא חדתא אלא לפרוקה לדרב חסדא אתא ושמעינן מינה דלאו לאפוקה למתני'

המאור הגדול

[דף לב ע"א] **דיני** ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ורמינהו דן את הדין וכו' אמר רב יוסף ל"ק כאן במומחה כאן בשאינו מומחה הכי נקטינן פירושה מרבותינו חכמי דורנו ז"ל מתני' דהכא במומחה דכיון דתנא ליה דיני ממונות בג' ואמר דאי אפשר דליכא בינייהו חד דגמיר או סביר נמי ההוא חד לא צריכי מינקט רשותא ולא קבלה והוו להו כב"ד מומחה שהוא פטור מלשלם דה"ל כאנוס בטעותו וכיון שהוא פטור מלשלם מחזירין את הדין כדי שלא יפסיד בעל הדין ומתני' דהתם דבבכורות בשאינו מומחה שהוא חייב לשלם ולפיכך מה שעשה עשוי ומתמהינן על המומחה היאך אתה אומר כאן שמחזירין והא קתני סיפא דההיא אם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם וארישא קאי דקתני מה שעשה עשוי אלמא מומחה נמי מה שעשה עשוי אמר רב נחמן לא קשיא כאן שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין כאן שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין מתני' דהכא בשיש גדול ממנו שאפשר לברר טעותו מפי אחרים ולפיכך מחזירין ומתני' דבכורות בשאין גדול ממנו ולפיכך מה שעשה עשוי דאמרי' ליה דלמא כי היכי דטעית בסברא קמא לדבריך טעית נמי בבתרא וא"א לברר טעותו ופטור מלשלם דהוה ליה כאנוס בטעותו ומימרי דרב יוסף ורב נחמן כחד מימרא נינהו דאסוקי הוא דאסקי' רב נחמן לשנויא דרב יוסף זהו פי' השמועה שקבלנום מרבותינו שלא כדברי הרי"ף ז"ל ותמה הוא היאך עלה בדעתו בפירושו בדברי רב יוסף לאוקומא למתני' דבבכורות במומחה והא קתני רישא מי שאינו מומחה וראה את הבכור ועלה קתני דן את הדין וכו' ולענין הדין נ"ל מה שאמר רבינו האי גאון ז"ל דליתא דרב חסדא דהא דאוקימנא להוא מתני' דבכורות בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא נסתמה כר"מ דדאין דינא דגרמי אע"פ שיש בשאר דבריו של רבינו האי ז"ל דברים שאינן ברורים אצלנו בענין זה אבל זה דבר ברור הוא דכיון דסבירא לן השתא

היא אוקמתא וה"נ מוכחא מלתא מגמ' דבכורות דלמיסתמא דלא כר"מ מהדרינן דגרסי' התם על הא מתני' לימא תנן סתמא כר"מ דדאין דינא דגרמי אמר ר' אלעא אמר רב כגון שנשא ונתן ביד ...א כרבנן ולא כר"מ קא מהדרינן ואנן השתא קי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי הלכך ליתא לדאוקמתא דר' אלעא דהתם ולא לשינויא דרב חסדא דהכא וכרב יוסף וכרב ששת וכרב נחמן קי"ל דלא ...אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא אפשר למדחייה לדרב יוסף ודרב נחמן דקי"ל כרב נחמן בדיני ורב ששת נמי מודה להו דקאמר חדא ועוד קאמר ליה ונמ' נמי מוכחת הכי בכמה דוכתא דקאמר מומחה

הגהות מא"י [א] נ"ב בגמ' יליף הכל מצדק צדק ולא כתיב בצדק תשפוט : [ב] נ"ב שתיהן : [ג] נ"ב פי' להניח לאחוריהם : [ד] נ"ב פי' בית וועד לדיינים :

חדושי אנשי שם

הגהות הב"ח

נימוקי יוסף אחד דיני ממונות פרק רביעי סנהדרין

רב ששת אמר לא קשיא כאן בשטעה א בדבר משנה כאן (א) שטעה בשיקול הדעת דאמר רב ששת אמר ר' אסי טעה בדבר משנה חוזר טעה בשיקול הדעת אינו

רש"י

טעה בדבר משנה · שטעותו מצויה ומוכח במשנה אין דינו דין גמור וחוזר : בשיקול · לקמן

ולפיכך מה שעשה עשוי דלא גיית ליה בעל דין לאהדורי טובלא ואפילו זה אומר טעיתי לאו כל כמיניה ואע"ג דהך רישא מיירי באינו מומחה כדמוכח מסיפא וכדלקמן מ"מ לר"נ כל היכא דליכא גדול אפילו הדיין מומחה לא מצי למהדר ומה שעשה עשוי דתירוצא דר"נ אינו תלוי אלא ביש גדול אבל באין גדול מצי למימר מי יימר דטעמא בתרא עיקר ואע"פ שהוא מומחה כן נראה דעת ר"נ : ולשון בעל העיטור ז"ל מומחה שיש גדול ממנו בחכמה ובמנין וטעה לעולם חוזר לדברי הכל ואפי' בשיקול הדעת וליכא פלוגתא כלל עד כאן וכיון שכן נראה מלשון (ג) ההלכה משמע שדעת הרב רבינו משה בר מיימון (ג) והרב רבינו משה מקוצי ז"ל דאמרו שחוזר הדין כיון שהוא מומחה דלא מצי למימר ליה מי יימר דטעמא בתרא עיקר (כן) סובר דביש גדול מיירי ונקט מומחה כלשון רב יוסף שפי' כדפירש רב נחמן ומיהו גם בשאינו מומחה [כל] שהיה שם גדול היה חוזר שהרי מה שטעה עשוי אינו אלא משום שאין שם גדול כדפירש רב נחמן אלמא דאם היה שם גדול היה חוזר ואף על פי (ד) דהך רישא מיירי בשאינו מומחה וטעה בשיקול הדעת וכדמשמע מסיפא דקאמר אם היה מומחה אלמא דרישא מיירי בשאינו מומחה בכי האי גוונא אומר שמשלם מביתו ואף על פי שקבלוהו בעלי דינין עליהן וכדאמרן לעיל [בריש פרק קמא] [דף ו':] דהא לא קבלוהו אלא אדעתא למידן להו דין תורה ומיהו יש חילוק בין מומחה שקבלוהו לאין מומחה אף על פי שקבלוהו ושוין גם כן (ה) דאין שם גדול דלית בהו חזרה והחלוק מפורש דבאין מומחה משלם מביתו ואם מומחה הוא פטור מלשלם והיינו סיפא דקתני אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם ואפילו נשא ונתן ביד כאוקימתא דרב חסדא בסמוך וכן הדין (ו) דכל היכא שהוא סמוך שנטל רשות מראש גולה או מב"ד של ישראל או שקבלוהו עליהם בעלי דינים (ז) אע"פ שאינו סמוך דין אחד להם לפטרו מן התשלומין כדאמרינן [דף ה.] אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעי ליפטר ליקוט רשותא מבי ריש גלותא ועלה דהא דזכה את החייב דאמרינן ישלם מקשינן לעיל [דף ו.] אי קבלו עלייהו אמאי ישלם [ומשני דאמרי ליה דיינית לן דין תורה] משמע לפטור והתם מוקמי לה באינו מומחה מדמקשינן מינה לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין והלכך מצו למימר כי קבילנא ליה אדעתא למידן לנו דין תורה וכדכתיבנא : ירושלמי א"ר עקיבא אני איני יודע לדון דין תורה אלא שיודע מחשבות יפרע מאותן האנשים וכו' מקבלין אתון עליכון מה דאנא אמר והיינו לענין דין אבל לענין הוראה אפילו אינו סמוך אם הוא מומחה להוראה פטור מלשלם שהרי חייב הוא להורות מן התורה כדאמרי' במס' ע"ז (דף יט:) דתלמיד שהגיע להוראה הייט דגמיר וסביר וכל שהגיע להוראה חייב להורות כדאמרי' ועצומים כל הרוגיה זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה וכל שחייב מן התורה פטור מלשלם כדאמרי' בפ"ק [דף ג.] גבי הדיוטות שיכולין לדון מתקנת רבנן אלא מעתה טעו לא ישלמו כלומר כדין ג' סמוכין דפטורין מפני שהם יכולים לדון מן התורה והטעם משום שטעותם של אלו אונס הוא והא דאמרי' גבי ר' טרפון דפטור משום שהוא מומחה לב"ד לאו דוקא ר' טרפון (ח) משום שהוא סמוך. והא דאמרי' פ' אלו טרפות (דף מג:) גבי ההוא תורתא דאתחילה ביה שחיטה בתרבץ הושט וכו' זילו אמרו ליה לבריה דרב יוסף בר חמא דלישלם דמי תורא למריה כתבו ז"ל דדרך לאות בעלמא הוא כלומר ראוי היה כן מפני שגרם להפסידו רב ששת אמר וכו' נראה מדברי רב ששת [דגדי] מאוקימתיה דרב נחמן דפליג עמיה ואינו מחלק בענין שיקול הדעת בין יש גדול ממנו בחכמה לאין גדול דמשום חדושה דטועה בדבר משנה לא איצטריך דכ"ע מודה בה וליכא מאן דפליג ומיהו הרב בעל העיטור ז"ל כתב דרב ששת לא פליג ביש גדול דלעולם חוזר משמע שהרב ז"ל אינו חושש לומר אמאי כדי מאוקימתיה אלא משום שרב נחמן חלק מתניתא חדא בגדול וחדא באין גדול אתא רב ששת לאוקמינהו כולהו באין גדול ממנו ואפ"ה תנן מחזירין משום דטעה בדבר משנה וחוזרין הדבר כשהיה מקודם ודנין בו כהלכה ואם אי אפשר להחזיר פטור מלשלם והטעם כתב הרמב"ם ז"ל [פ"ו] משום שלא נתכוון להזיק ולא תקשי א"כ בשיקול הדעת נמי לא נתכוון להזיק אמאי תנן ומשלם מביתו דהא אוקימנא ההיא רישא בשאינו מומחה מכח הסיפא (ט) כנ"ל לרב ששת אבל לרב חסדא ליתא אלא דוקא כשנשא ונתן ביד ורי"ף ז"ל פסק כרב חסדא והרב בעל העיטור כתב דהלכתא כרב נחמן ורב ששת שאינם מחלקים תרווייהו בנשא ונתן דרב חסדא יחידאה הוא ובסוף שמעתין אכתוב כפי שהסכימו המפרשים האחרונים ז"ל : כאן שטעה בדבר משנה מתני' דקתני מחזירין בטועה בדבר משנה שטעותו מצוי במשנה אין

הגהות הב"ח

(א) בשטעה כנ"ל : (ב) נ"ב פירוש מדלא קאמר אלא אמר ר"ע כו' ע"כ דבמומחה דקאמר רב יוסף היינו ביש גדול ממנו ה"נ נפרש כן בדברי הרמב"ם והסמ"ג : (ג) נ"ב דבר זה א"א שהדבר ברור שהרמב"ם והסמ"ג פוסקי' כמו הרי"ף בבבא קמאי ובבבא תנינא ודתו דברי רב יוסף ורב נחמן מהלכה לגמרי : (ד) נ"ב כוונת המחבר לומר דשוין מומחה ושאינו מומחה באם יש גדול מהם מחזירים הדין ואע"פ דלכאור' משמע מכיון דרישא מיירי באינו מומחה וצריך לשלם מביתו אע"פ דקבלוהו ופסיקא דלפי הסברא היה לנו לומר מאחר שאינו מומחה ומצוי לטעות אם קבלוהו עליהם וטעה והיה לנו לומר לכל הפחות הדין חוזר אפ"ה משלם דכיון דנשתדל לדין יחידי והוא אינו מומחה בנסוהו חכמים לקיים הדין ולשלם מביתו וכיון שמטעם קנס הוא היה לנו לומר דס"ה אם יש גדול ממנו כמי ישלם מביתו משום קנס אעפ"כ חוזר הדין דלר"נ לא תליא מלתא במומחה ושאינו מומחה כלל. ומיהו יש לך חילוק ביניהם כגון אם הוא מומחה שקבלוהו דאלו מומחה דלא קבלוהו הוה כמו שאינו מומחה אפי' בקבלוהו ומ"מ שוין ג"כ מומחה אפי' בדקבלוהו ושאינו מומחה לענין שאין בהם חזרה בשאין שם גדול והחילוק שביניהם מפורש כנ"ל וברור הוא שאין דעת המחבר כלל לחלק בין מומחה דקבלוהו לשאינו מומחה היכא דיש גדול מהם אלא בכל ענין חוזר הדין הדא כדפרישית דלר"נ לא תליא מלתא במומחה ושאינו מומחה ותו שהרי דעת המחבר היא לכוין גם דעת הרמב"ם והסמ"ג לדעת זו ובדבריהם מבואר שאפי' מומחה וקבלוהו או מומחה ונקיט רשותא מר"ג דחוזר הדין נמי אלמא דביש גדול מהם בכל ענין חוזר קאמר : (ה) בדאין כנ"ל : (ו) נ"ב פי' דכמו שאם היה מומחה לרבים פטור מלשלם כן הדין נמי אם לא היה מומחה לרבים רק דגמיר ולא סביר והיינו שאינו מומחה אלא שנטל רשות מר"ג וכן באינו מומחה ולא נקיט רשותא אלא שקבלוהו עליהם בין לדין בין לטעות פטורים מלשלם דהא דאמר רב האי מאן דבעי למידן וכו' בכל ענין קאמר אפי' שאינו מומחה וכן ממאי דקאמר מאי למימר כי קבילנא אדעתא למידן ד"ת משמע להדיא דכל היכי שקבלוהו בין לדין בין לטעות פטור וכן פסק גם הרא"ש. אמנם במה שפסקו דהיכי דנקיט רשותא מר"ג פטור אפי' אינו מומחה הרי"ף חולק ע"ז כמ"ש לקמן בביאור לדברי הרי"ף בבבא רביעאה ע"ש. והמחבר כתב פסק זה לפי דעת שאר מפרשים שפוסקים כרב יוסף וכר"נ דלא כהרי"ף ומש"ה צריך נמי לפרש דפסק זה איירי דוקא בשאין גדול מהם שאלו יש שם גדול מהם אפי' בדנקיט רשותא מר"ג חוזר הדין כמ"ש המחבר בסמוך דגם הרמב"ם פסק שחוזר הדין היינו דוקא ביש גדול ממנו ומבואר ברמב"ם דאפי' בדנקיט רשותא מר"ג חוזר הדין אלמא באם יש שם גדול חוזר הדין אפי' במומחה ונקיט רשותא או מומחה וקבלוהו כמו שמבואר שם ברמב"ם ומק"ו שחוזר הדין באינו מומחה ונקיט רשותא או אינו מומחה אפי' בדקבלוהו בין לדין בין לטעות. זאת היא דעת המחבר ודו"ק : (ז) נ"ב בין לדין בין לטעות : (ח) נ"ב ולא קאמר דפטור אתה משום שהוא מומחה לב"ד אלא משום שהוא היה סמוך וכנ"ל : (ט) נ"ב תימה מה בכך שאינו מומחה סוף סוף לא נתכוין להזיק. ועוד תימה שהרי גם אינו מומחה כתב הרמב"ם שלא נתכוין להזיק שהרי תחלת בבא זו היא בלשון זה כל דיין שדן כו' ע"ש אלא הדבר ברור שמ"ש הרמב"ם שלא נתכוין להזיק אין זה עיקר הטעם לפוטרו מתשלומין שהרי בנזקין עשה הכתוב שוגג כמזיד ואונס כרצון כדדרשינן בב"ק (דף כ"ו ע"ב) מפצע תחת פצע אלא מפני שהרמב"ם ז"ל כתב כל דיין כו' ואתא לרבות דוקא מומחה כדלא קבלוהו או שאינו מומחה וקבלוהו אבל שאינו מומחה ולא קבלוהו לאו בכלל דיין הוא אלא בכלל בעלי זרוע הוא ואפי' טועה בדבר משנה חייב לשלם שזה כמזיק בידים הוא ומתכוין להזיק הוא ולפיכך דקדק וכתב משום שלא נתכוין להזיק לומר שאין בכלל זה בעלי זרוע אבל עיקר הטעם דטועה בדבר משנה דפטור מלשלם הוא משום דלאו מידי קא עביד ולא הוה דין כלל ודו"ק : (י) בעיניו כנ"ל : (כ) נ"ב או שאינו יודע להכריע : (ל) נ"ב ל"ש טעה בדבר משנה : (מ) נ"ב ע"כ לשון הטור בסי' כ"ה : (נ) נ"ב נמי : (ס) נ"ב נחמן : (ע) ומדלא כנ"ל : (פ) נ"ב הוא : (צ) נ"ב לא : (ק) נ"ב קאמר : (ר) נ"ל דיין : (ש) כדקאמרינן וכו' על פיו כנ"ל ותיבת בנו נמחק (וי"ג שם כנו) :

שלטי הגבורים

א פשוט פ' הכונס מן הירושלמי שהביא שם הרי"ף גבי עובדא דאריסין דבר זיזא דדיין א' שפסק דין א' שבא לפניו וטעה בו והורה שנתן ממון לפי שלא היה לו ראוי מן הדין והטעות היה בסברא וכן נעשה וקנא מלותו ממון לא הגיע לידו עדיין עד שבא מעשה לפני חכם אחד וראה שטעה זה החכם שפסק אין אומרים שיחזור הממון שקבל ע"פ שהוראה שבטעות אלא מה שעשה החכם שטעה עשוי אבל מה שעדיין לא קבל לא יתן גם לו כיון שבטעות היתה ההוראה מדין זה . ואינו משמע מזה שנתחייב לחכם שטעה מה שהפסיד לזה בהוראתו: וענין טעה הדיין רבו בו הדעות והנם מבוארים בדברי הטור"מ סי' כ"ה וכתוב בתשובות דעל המחמיר להביא ראיה על חומרתו והרא"ש כתב ודאי מי שטועה בדברי הגאונים שלא שמע דבריהם וכשאמרו לו פסק הגאונים ישר (י) בעיניהם טועה בדבר משנה הוא ולא מבעיא בפסקי הגאונים אלא אפי' חכמי כל דור ודור שאחר הגאונים לאו קטלי קניא באגמי הוו ואם פסק הדיין שלא כדבריהם וכששמע דבריהם ישרו בעיניו והודה שטעה טועה בדבר משנה הוא וחוזר אבל אם לא ישרו בעיניו ומביא ראיה לדבריו המקובלת לאנשי דורו יפתח בדורו כשמואל בדורו ואין לך אלא כל שופט ושופט אשר יהיה בימים ההם ויכול לסתור דבריהם כי כל הדברים שאינם מבוארים בתלמוד שסדרו רבינא ורב אשי יכול לסתור ולבנות אפי' לחלוק על הגאונים והיכא שנחלקו שני גדולים בפסק הלכה לא יאמר הדיין אפסוק כאיזה מהם שארצה ואם עשה כן זהו דיין שקר אלא אם הוא חכם גדול וגמיר וסביר ויודע להכריע כדברי האחד בראיות ברורות ונכוחות הרשות בידו דאפי' אם פסק גדול א' יכול החכם לסתור דבריו בראיות ברורות ולחלוק עליו כאשר כתבתי למעלה וכ"ש אם יש סיוע מא' מהמחברים החולקים עליו ואי לאו בר הכי הוא לא יוציא ממון מספק דכל היכא דאיכא ספיקא דדינא אין מוציאין הממון מיד המוחזק ואם לא ידע הפסק במחלוקת הגדולים ואח"כ נודע לו והוא לאו בר הכי שיכול להכריע (כ) אם נראין כדברי הא' לרוב החכמים והוא עבד כאידך הייתו שיקול הדעת ואם א"א לעמוד על הדבר אין כאן טעות ומה שפסק פסק ע"כ : כתב הרמ"ה דיינא דטעה ולא הספיק תובע לאפוקי מיניה דנתבע עד דאיתברר דטעה ל"ש הדיוט ל"ש מומחה ל"ש טעה בדבר משנה ל"ש טעה בשיקול הדעת כל כמה דלא זכי תובע בממונו הדר דינא ואפי' זכי בפלגא ופש פלגא גבי אידך ההוא פלגא דזכי ביה אם טעה בשיקול הדעת זכה לפוס[ק] בטועה בשיקול הדעת ואידך פלגא דפש גביה (ל) ל"ש טעה בשיקול הדעת ל"ש מומחה ול"ש מיניה כדתזינן בההוא דהוו קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי וכו' והרא"ש כתב בזה ולא הוה בשיקול הדעת כיון שלא נחלקו הגאים והמורלאים בזה תחלה ור' ישמעאל לפי סברתו חייב להוכית שטעה אלא בסברא נחלק עליו ע"כ ויראה מדבריו שאם היה הטעות בשיקול הדעת אע"פ שעדיין לא הוציא מיד המתחייב קם דינא ומה שעשה עשוי וחייב הדיין כל א' לפי שפירשתי למעלה והכא היינו טעמא כיון שלא היו חולקים אלא בסברא מה שדן ר' ישמעאל אין להחזיר אבל מה שלא הוציא עדיין אין להוציא כיון שר' חייא חולק על סברתו (מ) : כתב מז"ה חייב לשלם אע"פ שלא נשא ונתן בידו וכבר ביארתי בקונטרס הראיות שכל זמן שלא טעותו ואינו דין כל עיקר ואפי' במקום שאינו יכול להחזיר את הדין כגון שפלס הנתבע לתו היה פטור הדיין מלשלם הואיל ואם היה אפשר להחזיר את הדין חוזר הרי הוא כמי שלא בעצמו לשלם להבירו עד שלא נמלך בדיין אחר כמבואר בקונטרס הראיות וכן הכם שהטריף את הבעל לכלבים פטור החכם מלשלם ואע"פ שאינו מומחה לרבים הואיל ואם היתה בפין היה הוא כמי שלא סורה בה כלום וזה פשע שהאכילה לכלבים עד שלא נמלך בחכם אחר : כתוב ב מ"ע בענין שטר משכונא שכל דין שאינו נמצא אצלנו ואין לנו מנהג שנדון בו כמנהג הנכר התרומות וכן אני אומר לכל דבר שאין דינו מפורש אצלנו ואין לנו מנהג ידוע שהולכין בו שקרוב דבר זה לדינא דמלכותא דינא והם דנין על המנהגות ועוד לו ז"ל בספר ס"ב אחר המוסר יש לנו לברר דין הלווין אלו שאינן רוצים לפרוע מה שחייבום ב"ד אם מותר למלוה לנתנו מגד המלכות להציל העשוק מיד עושקו ואלו בעלי אגרופים המכים חבריהם אם מותר לנתנו המלכות וכו' כגון היכא דלא לייתי דינא בדיינו או שהוא אלם ואינו יכול לירד בנכסיו ע"פ דייני ישראל בזה הושוו כל הגדולים ז"ל והתירו למלוה שימסור דינו לאחר הממונה מגד המלכות לירד למה שדנו לו דייני ישראל ולפרוע לו חובו או את שלו מפני שהוא כמציל מידם וכו' ז"ל וזה אשר השיב לנו אלא שב"ד של ישראל מתייראין ממנו לכתוב על נכסיו אדרכתא כיון

נפרעים ממנו בב"ד של נכרים חדא דד"ד ועוד מאה פדני בפדנא לימחייא וכיון דלא לייט דינא וליכא תקנתא בישראל כמציל מן הלסטים דמי וכין ע"י נכרי וכין ע"י ישראל מותר להציל ממונו ועצמו מן האנס רשעו הביאו לכך. גרסי' בירושלמי כל הלכה שהיא רופפת ואין יודעין מה טיבה לא ורוא היאך מנהג לבור נוהג עכ"ל ומהסיא מסותא דהוי מגלי עליה בי תרי דפ' הגוזל בתרא משמע דהסולך בערכאות עובדי כוכבים לא לקח רשות מראשי הקהל ואם אינו מתכוין רק להציל את שלו מיד חבירו אינו נקרא מסור להתחייב בתשלומי הנזק וההפסד שיגיע לחבירו וע"י כך הוס משמתינן ליה עד שיחזיר הדבר כמו שהיה ויסלק יד האנס מעליו ויעשו ביניהם דין ישראל כמו שפי' מיי' פ"ח מהל' גזלה ומזיק סמ"ג עשין ע' וטוח"מ סי' שפ"ח והר"ן שם והיינו שכ' מהרי"ק ז"ל בתשובותיו סי' קנ"ד שגזר על ר' נפתלי לסלק בנו מערכאות של עכו"ם מכל וכל ואשתו ובניו כאשר היו מלפני הערכאות ואח"כ יבררו דייני ישראל ורבים תמהו עליו לפי שלא פי' מהיכן יצא לו זה והכי אומר כי מכאן יצא לו והוא ברור . כתב מיי' דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב בה ועש דינו כדי שלא ישבע ואח"כ ידע שאינו בר שבועה אע"פ שקנו מידו על הפשרה אינו כלום שלא קבל עליו ליתן או למחול אלא כדי להפטר מן השבועה שחייבו זה הטועה וכל קנין בטעות חוזר וכן כל כ

המאור הגדול

מומחה פטור וכללא הוא שכל המומחה לב"ד פטור מלשלם ואף בשבת אומן שקלקל ומראה דינר לשולחני ונמצא רע כולן מומחים פטורים בכה"ג וקי"ל נמי טעה בדבר משנה חוזר הלכך טעה בדבר משנה חוזר ואינו משלם ובטועה בשקול הדעת אשכחנא ביה ארבעה בבי : **בבא קמא** מומחה שאין גדול ממנו מה שעשה עשוי ופטור מלשלם כדאוקמא רב נחמן לסיפא דמתני' דדן את הדין והני מילי כשקבלוה עלייהו בעלי הדין וכדאוקמא ר' אבהו לרישא ומדרישא בדקבליה הוי סיפא (ג) בדקבליה ועוד אנו עתידין לברר זה בבבא תנינא ובבבא תליתאה : **בבא תנינא** מומחה שיש גדול ממנו מחזירין ופטור מלשלם כדאוקמא רב (ס) למתני' דהכא דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ומה היא המחאתו של ב"ד ג' דיינין שיש ביניהם חד דגמיר וסביר אע"ג דלא נקיטי רשותא ולא קביל להו בעלי דינא אי נמי דיין יחידי דגמיר וסביר ונקיט רשותא מבי ריש גלותא אע"ג דלא קבלוה עלייהו בעלי דינא אי נמי גמיר וסביר וקבלוה עלייהו אע"ג דלא נקיט רשותא כל אלו מומחין הן אם אין גדול מהם דינם כמומחה שאין גדול ממנו ומה שעשה עשוי ואם יש גדול מהם דינן כמומחה שיש גדול ממנו ואם טעו מחזירין וזה וזה פטורין מלשלם ודייקין לה להאי בבא משמעתא דהכא ומשמעתא דאמירה בפירקא קמא אמר ר"נ כגון אנא דיינא דיני ממונות ביחידי וכו' ומעובדי דרבה בר רב הונא ודמר זוטרא בריה דר"נ דאמירו עלה. ומשמעתא קמייתא דבפרקא קמא דאמר בתלתא א"א דלית בהו חד דגמיר ועלה תנינן הכא דיני ממונות מחזירין ואוקימנא במומחה למימר דאי ההיא חד דביניהו גמיר וסביר נמי שהוא עיקר המחאתו של דיין כיון שנצטרף לשנים הוו להו ג' ואינן צריכין לא למינקט רשותא ולא קבלת בעלי הדין והוו להו כמומחה שפטור מלשלם דלא אשכחן מינקט רשותא וקבלה אלא בדיין יחידי : **בבא תליתאה** בי דינא דליתיה מומחה כגון בי תלתא דההוא חד דביניהו גמיר ולא סביר ולא נקיט רשותא דלא יהבי רשותא לעולם למאן דלא סביר דפתות מיכן לא מיקרי ראוי להוראה כדאמרי' בהוריות ראוי להוראה גמיר וסביר

משמע

מלחמת ה'

למתני' מדר"מ הוא דמתרצי הכי אלא בסברא דקושטא הוא דמוקמי לה הכי בשמעתין כדר' אלעא אמר רב ואילו הוו פירוקיה דרב חסדא ור' אלעא אמר רב אזלי בר אמרי' בגמ' הכא וכן אמר ר' אלעא אמר רב בשנשא ונתן ביד והכי אורחא דתלמודא בכ אמר הכי ש"מ דתרי סברי נינהו רב חסדא מתרץ מה שעשה עשוי ומר מתרץ ומשלם מביתו אלעא גופיה איכא לפרושי דלאו דתייתא (פ) אלא מעיקרא הוא דאמרי' נימא תנן סתמא כר בניזקין לא דייניגן דינא דגרמי כ"ש בדייני אלא ע"כ ר"מ היא דאי לא מתני' אמאן תרמי ופריק דמתני' בשנשא ונתן ביד היא אבל לא נשא ונתן ביד פטור דלא דייניגן בהאי דינא דג ממילא (צ) מדתיה מדר"מ ואילו אמר רב חסדא בשלא נטל ונתן ביד מה שעשה עשוי ופטור להו למימר דלא ס"ל כר"מ אלא הסתא כיון דמחזירין (ק) לא מפקא מדר"מ כלל אלא דלא לחיובי (ר) דין בגרמא בעלמא ולא בעו נמי למטריה ואפסודיה לבעל דיניה ומש"ה אמר רבינו ז"ל וכיון דמדינא מחזירין ולא קם דינא אע"פ שאין הדבר מצוי שיחזור לבעליו פטו דינא דגרמי (ש) מדקאמרי' בגמ' בטועה בדבר משנה גבי פרה דר' טרפון ופירושא דמלת דקם דינא הוא דמיקרי דינא דגרמי דברי היזקא דמההיא שעתא דמסיק עלה שמא דט למוהל ולמסור וכל אבזריהו דהתם נמי כיון דאוקימנהו עליה מקלי קלייה שזה היה ממון הם מרשות הבעלים כשהראהו אבל לכל היכא דלא קם דינא לאו כלום עבד דלא ברי היזקי מעשה על בנו פטור דגרמא בשקין מקרי למה זה דומה למשיא עצה לחבירו והפסיד על ידו וזה טעם שהם בו כלב שסה בו נחש דפטור . וכן המוכר פירות לחבירו ולא נמצו שאינו ואע"פ שהטעהו ואע"ג דבמראה דינר לשולחני חייב התם כיון דצריך למגמר וחזי פושע הוא טפי והוה ליה כמאן דליתיה דיינא בדינא אי נמי כמי שאינו מומחה וראה את הבכור וכ

דמזיק

אינו חוזר אמר ליה רב המנונא לרב ששת אפי' טעה בדרבי חייא ורבי אושעיה א"ל אין בדרב ושמואל אמר ליה אין אפי' טעה בדידי ודידך א"ל אטו אנן קטלי קני באגמא אנן: היכי דמי שיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי (א) ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת. רב חסדא אמר ל"ק כאן שנשא ונתן ביד כאן שלא נשא ונתן ביד בשלמא חייב את הזכאי משכחת לה שנשא ונתן ביד אלא זיכה את החייב היכי משכחת לה שנשא ונתן ביד אמר רבינא כגון שהיה לו משכון בידו (ב) ונוטל ממנו °טמא את הטהור דאגע ביה שרץ טיהר את הטמא שעירבן עם פירותיו: וקי"ל כרב חסדא חדא דהכי מסקנא דשמעת' [א] ועוד דהא אוקימנא להא מתני' בדוכתא אחריתא בבכורות* בשנשא ונתן ביד כדאוקמא רב חסדא הכא וקיימא לן נמי כרב ששת דאמר טעה בדבר משנה חוזר (ג) ובכמה דוכתין אמרינן נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר כדאמרינן התם* אמר אמימר ב"ד שמכרו שלא בהכרזה נעשו כמי שטעו בדבר משנה וחוזרין ואמרינן נמי בשבועות* האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ובהאי מסכת בפירקא קמא* אמרינן אמר ליה רב ספרא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והא אמר רב ששת אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר אלמא הכין היא הלכתא אלא מיהו אע"ג דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר פירוקא דהני מתניאתא לאו כדפריק (ד) רב ששת הוא אלא כדפריק רב חסדא דסבירא ליה דתרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת נינהו והאי דקתני מחזירין בין לזכות ובין לחובה בשלא נשא ונתן ביד הוא והא דקתני מה שעשה עשוי בשנשא ונתן ביד (ה) וטעמא דהא מילתא משום הפסד ממונו של בעל דין דהיכא דלית ליה פסידא לבעל דין כגון שנשא הדיין ונתן ביד דחייב לשלם מביתו (ו) אמרי' מה שעשה עשוי והיכא דאית ליה לבעל דין פסידא כגון שלא נשא הדיין ונתן ביד דאינו חייב לשלם לא אמרינן מה שעשה עשוי אלא מחזירין בין לזכות בין לחובה והדין הוא טעמא דרב חסדא והכין היא הלכתא. וכיון דקי"ל דטעה בדבר משנה חוזר וקי"ל כרב חסדא דאוקים להני תרתי מתניאתא בשטעה בשיקול הדעת אידחי ליה האי פירוקא דרב יוסף ורב נחמן. ושמעינן השתא דהיכא דטעה בדבר משנה לא שנא מומחה ולא שנא שאינו מומחה ול"ש נשא

ס"א נ"ג

דף כח:

כתובות דף ק:

דף לא:

דף ו.

הגהות מא"י

[א] נ"ב פי' שמתרץ רבינא אליבי' דמתני':

נ"ל דהא

אין דינו דין וחוזר ואפי' טעה בדבי ר' חייא וכו' שהם סדרו סדר תוספתא ולא הוי כל כך עיקר כמשנתינו שסתמה רבי שהיה גדול מהם וכל הישיבה מלויה אלא ע"י שהיה נשיא ודקדקו עמו בדברים והעמידום על בוריין: ואפי' בדרב ושמואל. במימרא דידהו שפסקו מסברא שלהם ולא הויא מתניתא אלא סברא (ח) וכן הוי טועה בדבר משנה כל שטועה בדבר שנפסק דינו בתלמוד או שטעה בדבר שנשאר בספק כגון הנהו בעי דקיימינן בתיקו דהוי חומרא לתובע וקולא לנתבע ולא עבד הכי טועה בדבר משנה הוא שכבר נפסק הדין לפי הכללות המסורות בידינו וכתבו עוד ז"ל שאפילו טעה בדברי הגאונים ז"ל הוי טועה בדבר משנה כל היכא דאי שמעא לה הוה מקבל לה אבל היכא דלא הוה הדר ביה והיה עומד בשמועתו לא: ירושלמי [כתובות פרק פ' הלכה ב'] טעות משנה הוא טעות זקנים: קטלי קני וכו'. אחר שאמרתי לך שאף הטועה בדברי האמוראים *)האחרונים חוזר מאי גריעותן מאחרים: קטלי קנים. קוצצי קנים ומלקטי עצים אנן: דסוגיין בעלמא. רוב הדיינים נראין להם דברי השני אבל היכא דפליגי וסוגיא לא אזלא כחד מינייהו כגון הכי דאמרינן [ברכות דף כז. ועוד כ"מ] השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר מאן דעבד כמר עבד ומאן דעבד כמר עבד קם דינא (והדר דינא בחד דינא) כדאמר לעיל [דף כט·] גבי אדם עשוי שלא להשביע את בניו כבר הורה זקן וגבי אריסא דבר זוזא [עובדא דאריסא דבר זוזא הביאו רב אלפס בס"פ הכונס ע"ש] (ט) דירושלמי דאמרי' התם מה שנעשה ע"פ ב"ד נעשה דמילי דסברה נינהו וליכא למימר ודאי טעה אבל היכא דסוגיין בעלמא אזלא כאידך ודאי טעה בשיקול הדעת וכיון דטועה בדבר משנה חוזר אפי' בדברי הגאון ובשיקול הדעת דאזלא סוגיא כאידך לא חשבינן ליה טועה בדבר משנה נ"ל דאזלא סוגיא בעלמא איכו כמלא מפורש בכתב אלא כמו שנראה מלשון הרמב"ם ז"ל פ"ו מהל' סנהדרין שהטעם [שטועה] בשיקול הדעת שאינו חוזר כטועה במשנה משום שאינו כתוב מפורש דסוגיא דשמעתא אזלא כאידך היינו שפשט המעשה כן והוא לא ידע: ירושלמי [מכילתין פ"א הל"א] תמן תנינן דן את הדין זיכה את החייב וכו' ר' אבהו בשם ר' אבהו כשאמרו לו הרי את מקובל עלינו כשלשה ע"מ שתדונגו דין תורה וטעה ודן בשיקול הדעת מה שעשה עשוי מפני שטעה ודן בשיקול הדעת וישלם מביתו מפני שהגיס דעתו לדון יחידי דין תורה דתניא אל תהיה דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד א"ר יהודה בן פזי אפי' הקב"ה אין דן יחידי דכתיב כל צבא השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו אלו מימינים לזכות ואלו משמאילים לחובה ואע"פ שאין דן יחידי חותם יחידי דכתיב אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת. נראה מהירושלמי [*הא] דתנן אם היה מומחה לרבים פטור מן התשלומין אם אמרו לו (י) בפירוש על מנת שתדין דין תורה וטעה חייב: רב חסדא אמר וכו'. מהדר לעיל לשנויי מתני' דמחזירין ומתני' דדן את הדין דמצי לאוקמא תרוייהו בשיקול הדעת ובאין גדול דבית גדול לעולם חוזר וטועה בדבר משנה נמי לעולם חוזר ודן את הדין דאמרי' מה שעשה עשוי דמשמע דאינו חוזר היינו בשנשא הדיין מזה ונתן לזה והא דבנשא ונתן קם דינא טפי מלא נשא ונתן דאמרי' הדר דינא דתנן מחזירין נאמרו בו הרבה טעמים יש שפירשו משום דכשנשא ונתן ביד הוה ליה מזיק ממש וכשלא נשא ונתן ביד הוה ליה דינא דגרמי ואע"ג דקי"ל [ב"ק דף ק.] כר"מ דדאין דינא דגרמי שאני הכא דכיון דאיכא תקנתא בחזרה דבעל דבר שתפס שלא כדין לא מחייבין הדיין ואפי' לית ליה מידי לאידך לשלומי פטור הדיין דכל היכא דאית ליה פטור כי לית ליה נמי פטור כדאמרי' בר' טרפון שהאכיל בהמה שנטלה

*) נ"א האחרים מהר"ן שפירא

רש"י

לקמן מפרש: אפי' טעה בר' חייא ורבי. אושעיה שהם סדרו התוספתא וסתמוה שסתמן אינם עיקר כל כך כמתני' שסתם רבי שהיה גדול מהם: ואפי' ברב ושמואל. במימרא דידהו שפסקו מסברת עצמן ולא מכח השמועה: אטו קטלי קני באגמא אנן. אחרי שאמרנו שהטועה בדברי אמוראים האחרונים חוזר מאי גריע דידן מדאחריני: קטלי קני. קוצצין קני ומלקטין עצים: וסוגיין דעלמא כאידך. דרוב הדיינין נראה להן כדברי השני: כאן שנשא ונתן ביד. מה שעשה עשוי: לא נשא ונתן ביד. אלא נוה לבעל דין ליתן והוא עשה מעצמו מחזיר הממון מזה שקבלו לזה שנתנו: בשלמא חייב את הזכאי. שפיר מצי לאוקומי מה שעשה עשוי דקתני בה כשנטל מן הזכאי שלא כדין ונתנו בידו לאחר: אלא זיכה את הנתבע. שחייב וא"ל פטור אתה: שהיה. לתובע משכון מן הנתבע וכשזיכה הדיין הנתבע נטל המשכון מן התובע ונתנו לזה: טימא את הטהור. משכחת לה נשא ונתן ביד: דאגע בהן שרץ. כשזה שאלו הספק שנולד בטהרותיו ואמר ליה הדיין טמאות השליך הדיין עליהן שרץ שלא יהא בהן (ז) ספק: וטהר הטמא. ונטלו הדיין ועירבו עם שאר פירות של זה:

דנין

הגהות הב"ח

(א) או פרי כנ"ל: (ב) ונטלו כנ"ל: (ג) דבכמה כנ"ל: (ד) נ"ב פי' לא כרב ששת שאינו מחלק בין נשא ונתן ומשמע דס"ל דאפי' לא נשא ונתן מה שעשה עשוי אלא וכו': (ה) נ"ב נראה הא דהוצרך רב אלפס לפרש דכל היכי דפטור מלשלם מחזירין הדין משום פסידא דבעל הדין*) ואין הדעת סובלת דברים הללו דהא דקתני סיפא דמתני' דבכורות ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ולא קתני מה שעשה עשוי ומשלם מביתו וקם דינא אלא דכרישא משלם וכסיפא כיון שהוא מומחה פטור מלשלם. ויראה לי ליישב דהרי"ף ס"ל דהכי פירושא דסיפא רבותא קמ"ל דאפי' היכי דא"א בחזרה אפ"ה פטור מלשלם אבל אם אפשר בחזרה הדין חוזר דמה שעשה אינו עשוי ופשיטא דפטור מלשלם אבל ברישא הוצרך לשנות תרווייהו דאי תנא מה שעשה עשוי סד"א דפטור מלשלם ע"כ הוצרך לשנות דחייב לשלם ואי תנא חייב לשלם ולא תנא מה שעשה עשוי סד"א דחייב לשלם דוקא היכי דא"א בחזרה אבל אם אפשר בחזרה מחזירין לכך הוצרך לשנות נמי מה שעשה עשוי: ועוד הקשה הרא"ש ז"ל וז"ל ועוד אי כל היכי דפטור מלשלם מחזירין הדין. אמאי איצטריך לשנויי ר"ח תרי מתני' כאן שנשא ונתן ביד כאן בשלא נשא ונתן ביד הא לא קשו אהדדי מידי הא דקתני מחזירין במומחה שפטור מלשלם הלכך מחזירין אותו משום פסידא דבעל דין והא דקתני מה שעשה עשוי כשאינו מומחה דליכא פסידא דבעל דין שהרי משלם מביתו כדקתני בסיפא ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם ומחזירין הדין. ויראה לי דהא לא הוה קושיא כלל דא"כ למה שינה התנא בלשונו ושנה כאן לשון מחזירין ובההיא דדן את הדין שינה בלשון וכתב פטור מלשלם היה לו לשנות בלשון אחד כיון דהכל דין א' הוא. גם תימה שהתנא הוזר לשנות דין א' ב' פעמים ללא צורך הלכך הוצרך לתרץ כאן איירי בלא נשא ונתן ביד הלכך שנה דמחזירין ולא היה צריך לומר דפטור מלשלם דפשיטא דכיון דלא נשא ונתן דפטור אבל בההיא דדן דאיירי בנשא ונתן ביד דסד"א דחייב לשלם דמזיק בידים הוא לפיכך קאמר דפטור מלשלם וממילא דמחזירים אם אפשר בחזרה: ועוד הקשה הרא"ש וז"ל ועוד דהא אמרי' בריש מכילתין אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש שאתה נועל דלת בפני לווין ואם איתא דכל היכי דפטור מלשלם הדר דינא מאי נעילת דלת איכא. וכ"ל דהא פשיטא דלא הוה קושיא כלל דהיך כיף נעילת דלת הוא דשמא לא יהיה הדבר מצוי שיחזיר לבעלים וק"ל: ועוד הקשה הרא"ש ו... דמתוך זה הוצרך רב אלפס לפרש ההיא דפ"ק רבה בר"ה דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם והדר דינא כיון דאיכא פסידא לבעל הדין ואי לא תשלם וקם דינא ואיפכא מסתברא ... להתקיים הדין היכי דקבלוהו עלייהו. וכ"ל דזו ג"כ אינו קושיא דהא פשיטא אם קבלוהו עלייהו מאחר שהוא ג"כ מומחה לא ה"ל למנוע מן הדין ומש"ה אין מן הראוי להפסיד לדיין לשלם אפי' אם נשא ונתן ... שקבלוהו לדון אותם וממילא הדר דינא אם אפשר דאין מן הראוי ג"כ להפסיד לבעל הדין בכדי ואם א"א בחזרה מ"מ פטור הדיין מלשלם אבל כשלא קבלוהו איהו דאפסיד אנפשיה שתקע עצמו לדבר הלכה ולדון אותם ... בעצמו דלמה היה לו ליטא וליתן ביד הלכך משלם אבל ודאי אין מן הראוי להחזיר הדין שהרי הוא מומחה ולא איתמר בהא הלכתא לא כמר ולא כמר אין להוציא מיד המוחזק שתפס ע"פ מומחה שנתנו לידו אבל ... ונתן ביד אע"פ שלא קבלוהו מאחר שאין לחייב הדיין דלאו מידי קא עביד ממילא חוזר הדין משום פסידא דבעל הדין ולא ק"מ דזיל בתר טעמא דמלתא: ועוד הקשה הרא"ש וז"ל ועוד דאמר לעיל האי מאן דבעי למידן ... טעי ליפטור לינקוט רשותא מר"ג אלמא דקם דינא אם טעה ומהני רשותא מר"ג לפוטרו וי"ל דדעת הרי"ף לומר דההיא מימרא ס"פ האי מומחה דבעי למידן דינא ואי טעי ויטא ויתן ביד ליפטור לינקוט ... לא נקיט רשותא מאחר שהוא מומחה קם דינא והיה צריך לשלם אם לא דקבלוהו עלייהו ודלא כמו שעלה על דעת הרא"ש דמאי דקאמר האי מאן כו' ל"ש מומחה ול"ש שאינו מומחה כמ"ש בפסקי בהדיא. ... קושית הרא"ש על הרי"ף. ודע שבסמ"ג עשין נ"ו פסק כמו הרי"ף ז"ל אלא שביאר בבבא קמאי ותניינא דוקא שהוא מומחה לסמיכה הלכך יש בידו כח להחזיר ופטור מלשלם ולא יוכל לומר דלמא טעה באחרונה ... הוא אינו מומחה לסמיכה אם קבלוהו עלייהו מה שעשה עשוי ופטור מלשלם אבל אינו חוזר הואיל ואינו מומחה בסמיכה אבל אם לא קבלוהו או יחיד שאינו מומחה וקבלוהו אם נשא ונתן ביד חייב לשלם ומה שעשה ... לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם וע"ש ואם באנו להשוות דעת הרי"ף לדעת זה לא יקשה מידי מה שהקשה הרא"ש וק"ל. אמנם פשט הלשון לא משמע הכי כלל אלא כמו שהבינו הרא"ש וכן הרמב"ם שנמשך אחר הרי"ף ... כלל שום חילוק בין מומחה לסמיכה לשאינו מומחה בסמיכה ובודאי שכן דעת הרי"ף והקושיות שהקשו עליו מיושבים בטוב טעם כדפרישית: (ו) נ"ב והיינו טעמא דכיון שא"א להחזיר הדין כיון דלא איתמר הלכתא לא ... כמר ואין ראוי להוציא מיד המוחזק הלכך ישלם מביתו כיון דסוגיא דעלמא כאידך ואיהו פשע דלמה היה לו ליטא וליתן ביד כ"כ הרא"ש לפרש דעת הרי"ף בזה: (ז) נ"ב עוד: (ח) נ"ב וכתבו ז"ל: (ט) נ"ב עיין ס"פ הכונס: (י) נ"ב עיין מ"ש הרב המחבר בריש מכילתין:

מלחמת ה'

דמזיק הוא וכל מי שיודע בטיב דיני הגרמות יודה בזה. והיינו דאמרי' בגמרין ולא כלום עבדת דאלמא גרמא בעלמא הוא ולא דינא דגרמי ואם תדקדק במה שפירש רבינו שלמה ז"ל תמצא סיוע לכל מה שכתבנו בזה ותמה על עצמך לא יהא הדיין אלא כמסור הרי חלקו בו בין שנשא ונתן ביד בין שהראה בלבד כדמפורש בדוכתא בפ' הגוזל ומאכיל ושמעת מינה שאפי' לדברי ר"מ אין כל הגורם בדבור כעושה מעשה וא"ת הרי אמרו שם שאם הראה מעצמו כמי שנטל ונתן ביד דמי וחייב. מאריה דאברהם וכי מעצמו הוא עושה והלא קבלוהו בעלי הדין עליהם וגמר למידן ואי נמי לא קבלוהו וגמיר וסביר או בי תלתא דאיכא ביניהו חד דגמיר למידן והתובע צווח לפניו לדון ודן דמצוה רבה עביד ורחמנא אנסיה ופקדיה למידן להו דינא וליביה אנסיה למטעה ולא יהא כמסור דקא עביד איסורא רבה שלא יתחייב בגרמתו בלבד אלא מיהו מאן דליתיה מומחה ולא קבלוה ודאי כיון דאפקריה בעלמא הוא ואיסורא עבד כמסור שהראה מעצמו דמי ומתחייב כדברי רבינו הגדול ז"ל ומיהו אי לאו דמסתפינא מיניה הוה אמינא דטעמיה דרב חסדא דמחזירין לאו משום הפסד ממונו של בעל דין אלא משום כל היכא דלא עבוד בה עובדא לא הוים למיהוי דיניה דינא כיון דטעו וכיון שכן במומחה ונקיט רשותא אי נמי קבליה דפטור מלשלם אי נטל ונתן ביד לא הדר דינא והדין הוא פשטא דבפירקין קמא ופשטא דמתני' דבכורות ואם היה מומחה לב"ד פטור מלשלם אלא שכבר הורה זקן וההיא דאמר בכתובות דן דייני כר"ע והדר ביה לקים לעובדא מיניהו אמר ליה ר' יוחנן עשיתה כשל תורה ומפרשי

שכר

*) [כ"ה לשון הרא"ש ז"ל בפ' אד"מ ואולי דחסר קצת בלשונו ז"ל וצ"ל וכתב הרא"ש ואין הדעת].

המאור הגדול

משמע ותחלת הרשות היא ההוראה כדאמר יורה יורה ידין ידין הלכך כמה דלא סביר אע"ג דקבלוה עלייהו בעלי הדין אי נמי גמיר וסביר ולא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אפי' אין גדול ממנו היינו מתני' דבכורות דתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי ושלם מביתו. ואוקמא רב יוסף בשאינו מומחה ובפירקא קמא אוקמא ר' אבהו בדקבלוה עילויהו אלא ... וקבלוה עילויהו מחייב לשלומי כדתנן דן את הדין וכו' ומעובדי דרבה בר רב הונא ודמר זוטרא בריה דרב נחמן נמי שמעי' מינייהו דמאן דגמיר וסביר אפי' כרבה ומר זוטרא אי לא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אי טעה מיחייב נמי לשלומי כדתנן דן את הדין וכו' ואע"פ שדינו כדין מומחה שהוא גמיר וסביר ה"מ לדון לכתחלה ביחידי אבל לשלם טעותו דינו כדיין שאינו מומחה לפי שלא המחאתו כל היכא דלא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דין וזה המומחה שהוא דן יחידי נקרא

לרבים

שנטלה האם שלא לכלבים ואמרי' עלה [דף לג:] דכיון דלאו איתא לפרה הוה הדרה דנטלה האם כשרה היא השתא שהאכילוה לכלבים נמי פטור דאינו אלא כמשיא עצה שאינה הגונה לחבירו אבל הרמב"ם ז"ל כתב הכא דאי לית ליה מידי לשלומי משלם הדיין מביתו ויש שכתבו שלא נראו דבריו ויש שפירש דטעמא שנשא ונתן שאינו חוזר ומשלם משום שהחזיק כל כך את דבריו אבל לא נשא ונתן שלא החזיק דבריו כל כך הדין חוזר וכיון שחוזר הדין אינו משלם : וכל הני סברי דנשא ונתן משמע ביד ממש וכן משמע מכל הסוגיא [זיכה את החייב] דאוקמה

נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד בכולהו חוזר דרב חסדא לא פליג בין נשא ונתן ביד לבין שלא נשא ונתן ביד אלא היכא דטעה בשיקול הדעת אבל היכא דטעה בדבר משנה אפילו לרב חסדא חוזר ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד וזו אינה צריכה לפנים ולא לפני ולפנים אבל היכא דטעה בשיקול הדעת הא מילתא ודאי צריכה עיונא ודקדוקא וכבר עיינינן אנן ודייקינן לה להא מילתא ואשכחן לה ה' בבי בבא חדא מומחא ונקיט רשותא מריש גלותא למידן דינא וטעה בשיקול הדעת ובבא תניינא מומחה דלא נקיט רשותא א אבל קבלוהי עלוהי בעלי דינא ובבא תליתאה מומחה דלא נקיט רשותא [ולא] קבלוהי עלוהי בעלי דינא ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינא למידן להו דינא וטעה ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינא אלין חמשא בבי דדייקינן בהאי ענינא וצריכינן לברורי דינא דכל בבא ובבא מינייהו: בבא קמא כד הוי דייני מומחה ונקיט רשותא מריש גלותא וטעה בשיקול הדעת חוזר ואין משלם ל"ש נשא ונתן ביד ול"ש לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם כדאמרינן* אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא [א] וכי טעי ליפטר ולא לשלם לינקוט רשותא מבי ריש גלותא וכיון דהוא פטור מלשלם הדר דינא כדפרישנא בטעמא דרב חסדא דכל היכא דאיכא פסידא למארי דינא הדר דינא : ובבא תניינא מומחה דלא נקיט רשותא מבי ריש גלותא אבל קבלוהי עלוהי בעלי דינא °דיניה נמי כמאן דנקיט רשותא מריש גלותא ואי טעי חוזר ואינו משלם לא שנא נשא ונתן ביד ולא שנא לא נשא ונתן ביד כדאמרי' *רבה בר רב הונא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב א"ל אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואמרי' נמי* (א) מר זוטרא בריה דרב נחמן דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל [ב] אי את קרית להו זיל שלים ואי אינהו קארו לך לא תשלם והני תרווייהו מומחים נינהו וממתניתין נמי דדן את הדין שמעת מינה הכי דהא אוקימנא בשנשא ונתן ביד ואוקימנא בפ"ק* בדקבלוהי בעלי דינא וקתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור (ב) אלמא מומחה דקבלוהי בעלי דינא פטור ואע"פ שנשא ונתן ביד : ובבא תליתאה מומחא דלא נקיט רשותא ולא קבלוהי בעלי דינא ודן דינא וטעה בשיקול הדעת

לעיל דף ה.
לעיל דף ה.
שם
דף ו.

רבינא שהיה משכון בידו ונטלו הימנו טימא את הטהור דאגע בהו שרץ וקשה לכולהו אם כן דאינו חייב עד שישא ויתן ביד היכי אמרינן לעיל [דף ה.] האי מאן דבעי למידן וכי טעי ליפטר לינקוט רשותא מריש גלותא ומה צורך היה לו לישא וליתן שילטרך למנקט רשות לא ישא (ג) ויתן ביד ובלא רשות נמי ליפטר והיכי אמרינן לעיל [בגמ' בריש פירקין] דמש"ה תקנו שישלמו הדיינים שלא תנעול דלת בפני לווין אכתי מה הועילו בתקנתן לא ישאו ולא יתנו בידם ויפטרו לפיכך יש שפי' דלאו דוקא נשא ונתן ביד אלא כל היכא שנגמר הדין על פיו היינו נשא ונתן ביד ואינו חוזר וכל זמן שלא נגמר לא נשא ונתן ולפיכך חוזר ודחקו הרבה ליישב הסוגיא : ולענין פסק ההלכה פסקו כרב חסדא דהא רבינא דבתרא הוה קאי כוותיה ומתרץ מילתיה וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל וכתבו עוד בשם הרא"ה ז"ל דכיון דלא מכרעת מלתא דלפלגו הני אמוראי אהדדי נקטינן כולהו הלכך נקטינן משמעתין דטועה בדבר משנה לעולם חוזר (ד) בין במומחה בין נגמר הדין (ה) בין לא נגמר הדין וכיון דחוזר פטור מלשלם ואפי' לית ליה מידי לבעל דיניה לשלומיה כיון דאי אית ליה הדר לאו מידי קעביד וזה שוה בין בדין בין בהוראה ומי שאינו מומחה שהורה וטעה בדבר משנה אי ליתא דתהדר אפשר דמשלם מביתו דפושע הוא: טועה בשיקול הדעת בינששיה הדיין מומחה בינשאינו מומחה (ו) ודן בקבלה אם יש גדול ממנו בחכמה ובמנין הוא מחזירו. בזמן שלא נשא ונתן ביד חוזר הדין בין לרב חסדא בין לר"נ למר מפני שיש גדול ממנו ולמר מפני שלא נגמר הדין ואפשר דמודה להדדי ואם נגמר הדין אינו חוזר (ז) כרב חסדא ובשאין גדול ממנו בחכמה ובמנין אינו חוזר ל"ש לא נגמר הדין ל"ש נגמר דאמר ליה מי יימר דמעיקרא טעית דלמא השתא טעית כר"נ: וזה הענין כולו שוה בכל הדיינים ביחיד מומחה דקבלוהו או דשקיל רשותא ובשאינו מומחה נמי דקבלוהו (ח) ובשלשה מומחין סמוכין ובג' הדיוטות וביחיד מומחה דלא קבלוהו זהו דינם לענין חזרה : ולענין תשלומין קי"ל דכל היכא דאיכא חזרה ליכא תשלומין אע"ג דלא אפשר בחזרה ויש מי שכ' מי שאינו מומחה שהורה וטעה בשיקול הדעת היכא דאיכא חזרה כגון דאיכא גדול ממנו והאכילוה לכלבים חייב לשלם עכ"ל: אמר המחבר תשובה לרבינו האי גאון והביאה [ג] הרב"ה אפי' נשא ונתן ביד אם ישנו לבעל דין שנטל מה שאינו ויש לו ממה להחזיר יש מן הדין להוציא ממנו ואם אינו או שישנו ואין לו להחזיר משלם הדיין מביתו בזמן שנטל ונתן ביד עכ"ל והיכא דאמרינן הם דינא כגון דליכא גדול בין נגמר הדין בין לא נגמר אי נמי איכא גדול ונגמר אי יחיד מומחה הוא ושקיל רשותא אי נמי קבלוהו עלייהו דכולה חדא היא פטור מלשלם וזו היא שטעיתו ואם היה מומחה

שלטי הגבורים

א ראובן ושמעון קבלו עליהם לדין אחד חכם א' ועשו שטר בירורין וקמו מידם ואח"כ טענו בפניו וטען ראובן שהפקיד לשמעון שט"ח מחזיק כך וכך שיש לו על הנכרי פלוני לגבותו ולתת לידו המעות ושמעון גבה בו מן הנכרי כך וכך דינר ולפיכך יש לשמעון לתת לו אותן המעות שגבה השיב שמעון כי מעולם לא מסר לו לידו שום שטר והביא ראובן שני עדים הא' מעיד שהיה עד ביניהם כשמסר ראובן לשמעון אותו השט"ח ועל התנאים שאמר ראובן והעד הב' העיד שראה שהודה לו שמעון לראובן שקבל ממנו אותו שט"ח ועל תנאי שיתן לו המעות שיגבה או יחזיר אליו השטר וכשראה שמעון שהעדים מעידים כנגדו הטיל על הדיין נכרי מגדולי העיר שיסתלק מן הדין ועתה מבקש ראובן מן הבירורים שידינו דינו על הטענות והעדויות המוגשות לפני הדיין הסוא ושמעון טוען שיכול לחזור בו כיון שלא דן הדיין הנזכר עליהם ושאין ב"ד אחר יכול לדון בו על אותן הטענות וראובן טוען שאינו יכול לחזור בו כיון שקבלו עליו לדיין ואע"פ שלא נגמר הדין על פי אותו הדיין הודיעני הדין עם מי גם תודיעני אם יכול שמעון לחזור

הגהות הב"ח

(א) כ"ב לא מביא ראיה אלא דצריך לשלם דוקא בדלא קבלוהו אבל בקבלוהו א"צ לשלם אליבא דכ"ע ואין בו מחלוקת אבל לענין מה שאמר חוזר ואינו משלם ליכא ראיה כלל ואדרבה רב יוסף ס"ל דא"צ לשלם וגם אינו חוזר דלא ס"ל לרב יוסף דחוזר אלא באינו מומחה לפי פירושו שפירש באוקימתא דרב יוסף כדלעיל וקי"ל:(ב) כ"ב מלשלם : (ג) כ"ב אין זה קושיא דכדי ליפטר בכל ענין קאמר . גם קושיא שניה אינה כלום כמ"ש בגליון אדברי הרא"ש שהקשה ג"כ קושיא זו . (ד) כ"ב בין בשאינו

הגהות מאי"

[א] כ"כ לא ידענא מנ"ל דזו כמימרא מיירי דוקא במומחה: [ב] כ"כ עי' בהרא"ש מקשה בזה על הרי"ף ז"ל: [ג] כ"כ הרב על סעיטור:

מומחה : (ה) כ"ב פי' בין נשא ונתן ביד שעמד הדין על ידו בין לא נגמר שלא נשא ונתן ביד כמו שפי' בסמוך : (ו) כ"ב פי' שאינו מומחה וקבלוהו לדון ודן וכו' והוא מחזירו : (ז) כ"ב פי' אלא צריך לשלם ומה שעשה עשוי שהרי נשא ונתן ביד : (ח) כ"ב כלומר אבל לא ביחיד שאינו מומחה ולא קבלוהו דהשתא לאו בכלל דיינים הוא אלא בכלל בעלי זרוע ותוזר הדין אפי' אם אין כאן גדול ממנו ואפי' הוה נקיט רשותא כמ"ש בסמוך : (ט) כ"ב פי' ומה שאמרו שם אי לא קבלוך עלייהו זיל שלים היינו אפי' יש גדול מהם שהרי רב היה גדול מרבה בר רב הונא ורב יוסף היה גדול ממר זוטרא ואעפ"כ פסקו עליהם לשלם ולא פסקו שחוזר הדין אבל כשקבלוהו אז פטור מלשלם חלוקים דכיש גדול חוזר הדין ובאין גדול הדין קיים ואין להקשות מאחר שרב ורב יוסף היו גדולים מהם כדפרישית א"כ למה אמרו אי קבלוך עלייהו לא תשלם היה להם לפסוק שהדין חוזר י"ל דהנך עובדא איירי בשלא היה אפשר בחזרה כעובדא דר"ט ומאחר שאם היה אפשר בחזרה היה הדין חוזר ס"כ כשלא אפשר בחזרה לאו מידי עבד ופטור כדאמרי' בגמ' אעובד' דר"ט ומה"ט יש סוכחה ברורה לדעת הרב שפסק במומחה ולא קבלוהו דצריך לשלם אפי' כיש גדול ממנו דאל"ת הכי אלא הדין חוזר ומאי דקאמרי אי לא קבלוך עלייהו זיל שלים היינו כשא"א בחזרה א"כ קשה מאחר שאם היה אפשר בחזרה היה הדין חוזר ולאו כלום עבד השתא נמי דא"א בחזרה למה ישלם אלא ודאי היכי דלא קבלוהו צריך לשלם לעולם בין אפשר בחזרה בין לא אפשר בחזרה בין יש גדול ממנו לאין גדול ממנו אבל אם קבלוהו יש חילוק בין יש גדול לאין גדול אלא שאם א"א בחזרה אפי' אם יש גדול ממנו פטור מלשלם כההיא עובדא דר"ט דר"ט גדול ממנו היה דקי"ל ר"ע ור"ט הלכה כר"ע ואפ"ה קאמר ליה ר"ע אי נמי בשקול הדעת טעית פטור אתה שמומחה לרבים אתה ודו"ק. אמנם מ"ש הרב ומנא תימרא דאפי' בתלתא וכו' עד אלמא אפי' בתלתא נמי דלא סביר חד מינייהו אע"ג דגמיר מיחייב לשלומי יש להקשות דדלמא התם איירי בג' שדנין בעל כרחן של בעלי דינין אבל בג' שקבלוהו אהני הקבלה למיפטר כיון דבלאו קבלה נמי דייניהו דינא ודינם כיחיד מומחה שדן את האדם בע"כ וכי קבלו עלייהו פטור מלשלם ומלשון הרב בתחלת בבא זו מבואר שדעתו לפסוק בג' דאיכא חד בינייהו דגמיר ולא סביר אפי' קבלוהו חייבין לשלם וצ"ע : (י) דיינא כצ"ל : (כ) בבבא כצ"ל : (ל) ר' ישמעאל וכו' שאינו אפשר כצ"ל : (מ) לפי דברי וכו' : (נ) דלא שכיחי כצ"ל :

המאור הגדול

לרבים. והמומחה שהוא פטור מלשלם נקרא מומחה לב"ד ועובדי דרבה ודמר זוטרא (ע) כללי נינהו לכל מומחה שבעולם בין שיש גדול ממנו בין שאין גדול ממנו אלא שפטוריהן חלוקין זה מזה שזה חוזר הדין וזה עמד הדין ומעשה דר"ט נמי בפרה של בית מנחם בדקבלוה עילויהו ומנא תימרא דאפי' בתלתא דאיכא חד מינייהו דגמיר דינן כדין ב"ד שאינו מומחה דאמרי' בשמעתא קמייתא דהא מסכתא אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש שאתה נועל דלת וכ"ש דנפישי יושבי קרנות ובתלתא א"א דליכא בינייהו חד דגמיר אלמא אפי' בתלתא נמי דלא סביר חד מינייהו אע"ג דגמיר ניחייב לשלומי וגרסי' נמי בפ' דיני ממונות בתרא מכתב היכי כתבינן וכו' מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו אלמא בתלתא נמי מחייב לשלומי אי טעו כדתנן דן את הדין וכו' : **בבא רביעאה** דליתיה (י) דינא ואצ"ל שאינו מומחה כגון דלא גמיר אע"ג דקבלוה עילויהו בעלי דינא אי נמי גמיר ולא סביר ולא קבלוה עילויהו שניהם שוין הא ודאי דיניה לאו דינא בין לא טעה כדר' אבהו דאמר ב' שדנו אין דיניהם דין וכללא הוא אע"ג דלא טעו ור' אבהו ב' מג' המנוים במשנתנו קאמר אע"ג דאיכא חד מינייהו דגמיר וכ"ש מאן דלא גמיר אע"ג דקבלוהו עליהו משום דאשרה מיקרי ולא דיין כדאמרי' כל המעמיד דיין שאינו הגון בישראל כאלו נטע אשרה וכו' הלכך לאו כלום עבד בין טעה בין לא טעה בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד ונמצא חומרו קולו שפטור מלשלם מפני שבעל הדין פשע בעצמו שסמך עליו ועשה על פיו או שהניחו לשאת ולתת בשלו לפי שאין עליו שם דיין כלל ואם כפאו לבעל הדין ובעל כרחו נשא ונתן בשלו אם אפשר להחזיר את הדין מחזירין אותו ואם א"א להחזיר דנין אותו כדין גזלן ולא מיקרי עליה שם דיין כלל הרי אלו ארבעה שערים שפתחנו בענין הזה לפי דעתנו ודברים מדוקדקים הם נקוט האי כללא דכל הני בבי לא פלגי בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד אלא כל מאן דמחייב בהא מחייב נמי בהא וכל מאן דפוטר בהא פוטר נמי בהא דלא קי"ל כרב חסדא דמפליג בין נשא ונתן ביד ללא נשא ונתן ביד אלא כדקי"ל בעלמא דדיינינן דינא דגרמי ה"נ דיינין דינא דגרמי אלא דלא משכחת ליה לדינא דגרמי הכא אלא (כ) בבבא תליתא וכדפרישנא ואי קשיא לך כיון דקי"ל דדיינין דינא דגרמי אמאי אמרי' טעה בדבר משנה חוזר ואינו משלם אפי' בשא"א להחזיר את הדין כגון פרה של בית מנחם דליתא דתיהדר שהרי האכילה ר"ט לכלבים דקאמרי' עלה בגמ' לימא ליה כיון דאילו איתא הדרא בעינא אישתכח דדינך לאו דינא ולא כלום עבדת ומשני חדא ועוד קאמר ליה הא מדלא קאמר גרמא בעלמא הוא וקאמר לא כלום עבדת ש"מ דאפי' למאן דדאין דינא דגרמי האי לאו כלום הוא ואפי' גרמא נמי לא הוי תשובתך טעמו של דבר זה כעין ההוא טעמא דפרשינן לעיל בבבא רביעאה ומשום פשיעותיה דבעל דין נגעו בה דכיון דטועה בדבר משנה הוא ידיעה טעותיה ולא איבעיא ליה לבעל דינא למיסמך עילייהו ולמעבד על פיו דה"ל לשולי ולגלויי טעותא דהא דבר ברור הוא כדבר משנה הברורה הלכך בעל דינא הוא דפשע ודיינא לא עבד ולא כלום והיינו דאמרי' עלה אישתכח דדינך לאו דינא ולא כלום קא עבדת אבל ודאי אם כפאו לבעל הדין ונשא ונתן בעל כרחו אם א"א להחזיר את הדין דנין אותו כדין גזלן ומשלם ככל הגזלנין וכדפרישנא בבבא רביעאה : ושמעתי משם א' מחכמי הדור שלפנינו שהאידנא לית לן טועה בשקול הדעת שכל ההלכות פסוקות בידינו או מן התלמוד או מן הגאונים שאחרי התלמוד הלכך לא משכחת לה האידנא טועה בשקול הדעת אלא כל הטועין בדבר משנה הם טועים ואני לא נראו לי דברים הללו אלא כל מי שאין טעותו מתבררת מן המשנה ומן התלמוד מפורש בלא שום ספק לא טועה בדבר משנה הוא אלא טועה בשקול הדעת הוא כעין ההוא עובדא דההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי דאפליגו עליה (ל) דר' ישמעאל בר' יוסי ור' חייא אף כל כיוצא בו שאינו לברר טעותו ממשנתינו ומתלמודינו מפורש טועה בשקול הדעת הוא ומה שפסקו הגאונים מאחרי סתימת התלמוד מדעת מכרעת ולא מהלכה ברורה ופסוקה מהתלמוד כסוגיין בעלמא הוי ומאן דטעי ביה נמי טעי בשקול הדעת הוי ולא טועה בדבר משנה :

מלחמת ה'

סבר טועה בדבר משנה הוא וחוזר ומר סבר טועה בשקול הדעת הוא ואינו חוזר (מ) דברי רבינו ז"ל יש לנו להעמידה כשנטל ונתן ביד ומש"ה אין מחזירין וכן הא דאיתמר בפ' ואלו טריפות תורא משרא שרי ואמרו ליה לבריה דרב יוסף בר חמא דלישלם דמי תורא למאריה ה"נ מתוקמא בשנשא ונתן ביד ותרווייהו קשיאן עליה דבעל המאור ז"ל דאיהו אמר תלתא דאיכא בינייהו חד דגמיר וסביר אע"ג דלא נקיטי רשותא ולא קבלינהו פטורין מלשלם ומחזירין והתם בפ' הכותב סתמא קאמרי' דייני מגמע בי דינא דקביעי דאינון תלתא וא"א דליכא בינייהו חד דגמיר וסביר ואפ"ה אי טעה בשקול הדעת אין מחזירין והסיא דרבא נמי קשיא עליה דרבא גמיר וסביר הוה ובתלתא הוה לגבי ראיית טריפה וקאמרי' דלישלם זו תשובות ה"ר אברהם ברבי דוד ז"ל ומה שדחה בעל המאור ז"ל שזו שאמרו דטועה בדבר משנה חוזר ואינו משלם משום דכיון דטועה בדבר משנה הוא ידיעא טעותיה ולא מיבעי ליה למיסמך עליה לאו מלתא היא כלל אטו כ"ע ידעי ספרא וספרי ותוספתא וכולי תלמודא דהא כל מאן דטעי אפי' בדרב המנונא ורב ששת טועה בדבר משנה הוא ובאשה וקטן מאי איכא למימר אטו דינא גמירי ועוד אי משמת ליה שמותי וליכא בההוא דוכתא דקא מברר ליה לטעותיה מאי איכא למימר אלא ש"מ דלא דיינינן הכא דינא דגרמי דמינס אניס ולא גרע ממסור כדפרשינן אבל ודאי אי נשא ונתן ביד וליתיה לממונא דתיהדר מודה אני שאפי' טועה בדבר משנה נמי משלם כטועה בשקול הדעת וכן נראה מדברי רבינו הגדול ז"ל וכא דאותביה רב המנונא לרב ששת פרה אפשר הוא ליה לפרוקיה לר"ט נשא ונתן ביד הוא אלא דלאו אורחיה דר"ט בהכי ועוד דרב ששת כולה בשלא נשא ונתן ביד מוקי לה תלתא בבי דכתב בעל המאור ז"ל אדתו להו וליתנהו ובבבא רביעא תזינן שיבושא דכתב דליתיה דיינא וא"צ לומר דליתיה מומחה כגון דלא גמיר אע"ג דקבלוה עלייהו בעלי דינא דיניה לאו דינא בין טעה וכו' בין נשא ונתן ביד בין לא נשא ונתן ביד נראה מדבריו שאפי' לאחר גמר דין יכול לחזור בו וזה א"א דהא אפי' ג' רועי בקר (נ) לא שכיחי בישוב לאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו והכי ודאי כיון דלא גמירי כלל כחד דמו וכי קבלינהו הוי דינייהו דינא ועוד דהא אי קבלי' לבעל דיניה נמי אינו יכול לחזור בו כדקתני דור לי בחיי ראשך ל"ש במחול לך ול"ש באתן לך כ"ש בדיינא דלא גמיר דאי קבלוה עלייהו דהוי דיניה דינא ואינו יכול לחזור בו לאחר גמר דין בשלא טעה אבל ודאי בטעה חוזר בין נשא ונתן ביד בין שלא נשא ולענין תשלומין במקום שא"א להחזיר דינו דומה יפה למי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו דהרי זה יקבר ומשלם מביתו ולא אמרי' בעל הבכור פשע שסמך עליו ואע"ג דהסיא פשיעותא יתירתא היא לבעלים אפי' לא טעה בהוראתו ושחטו על פיו יקבר אלא אפי' הכי איהו דגרם היזק משלם מביתו :

מומחה לרבים פטור מלשלם אבל מומחה דלא קבלוהו אי נמי שלשה הדיוטות אי נמי שאינו מומחה וקבלוהו הוא חייבים לשלם ושלשה מומחין סמוכים פטורין מלשלם לעולם אע"פ שדנו בכפייה דהא מדאורייתא אית להו רשותא למידן ומחייבי וכדכתבינן לעיל דשלשה סמוכים בדין כיחיד מומחה בהוראה דפטור וטעמא משום דמדאורייתא אית להו רשותא. ודע דמי שאינו מומחה שדן בלא קבלה אע"ג דקביל רשותא מבי ריש גלותא דיניה לאו דינא בין טעה בין לא טעה (ז) ורשותא לא מהני אלא במומחה אבל שאינו מומחה איסורא רבה עבד מאן דאוקמיה [דף ז:] ואסרה הוא וכל זה שאמרנו בשלא נשא (ונתן) הדין ביד ממש אבל עבד מעשה בידים חייב ואפילו בשלשה סמוכין ואפילו בטועה בדבר משנה דלית ליה לשלומי דמזיק הוא כך מצאתי כתוב וכן פירש הרמב"ן ז"ל :

דיני

נר מצוה · תורה אור · רש"י

רש"י: מתני' דנין ביום · משא ומתן של דין : וגומרין בלילה · אם רצו : גמ' וכתיב והיה ביום הנחילו · נחלה אקרי דין דכתיב

הדעת אם נשא ונתן ביד משלם ואינו חוזר כדאמרינן בהאי מעשה דרבה בר רב הונא אי קבלוך עילוייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ואם לא נשא ונתן ביד הדר דינא ואינו משלם כי טעמא דרב חסדא: ובבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהי בעלי דינים (א) וטעה בשיקול הדעת ונשא ונתן ביד מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טמא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואוקמה רב חסדא* בשנשא ונתן ביד ומדאמרינן בסיפא אם היה מומחה לרבים פטור שמעינן דרישא דקתני ישלם מביתו בדליתיה מומחה והאי מתניתין אוקימנא בפירקא קמא בדקבלוהי בעלי דינין דאמרינן* אמר רבי אבהו שנים שדנו דיני ממונות אין דיניהן דין איתיביה רבי אבא לרבי אבהו דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר ליה הכא במאי עסקינן כגון דקבלוה עילויהו אי הכי אמאי וישלם מביתו דאמרי ליה כי קבילנא לך עילוון אדעתא דדיינת לן דינא דאורייתא וקי"ל כר' אבהו ואם לא נשא ונתן ביד פטור מלשלם והדר דינא כי טעמא דרב חסדא וכדאוקמא למתני' דדיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה בשלא נשא ונתן ביד: ובבא חמישאה דליתיה מומחה ולא קבלוהי בעלי דינים הא ודאי דיניה לאו דינא בין טעה ובין לא טעה כרבי אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהן דין וכ"ש יחיד הלכך אע"ג דלא טעה ובעא חד מינייהו למהדר למידן קמי דיינא דמומחה מצי הדר ביה ולית ליה להאיך לעכובי עילויה ואי טעה וקא אניס ליה לבעל דין ואפיק מיניה ממונא ונשא ונתן ביד מחייב לשלומי מדיליה והדר הוא שקיל מהאיך משום דדיניה לאו דינא הוא ואם לא נשא ונתן ביד הדר מרי דינא לחבריה ושקיל מיניה מאי דיהיב ליה ואי ליתיה דלישקיל מיניה משלם ליה מדיליה (ב) דכיון דלאו דיינא הוא הוה ליה כגורם לאבד ממון חבירו וקי"ל* דדיינינן דיני דגרמי וקא חזינן פירושא לחד מרבואתה בהני בבי (ג) כדפרישנא וקאמר דמומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד דדיניה דינא ופטור מלשלם וקא גמר לה מהא דגרסינן בדיני ממונות זוטא* ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קא שכיב אמר אי הוה לי לאו פרעתינהו לפלוני ופלוני דמסקי בי בתר דשכיב תבעו הנך פלוני ופלוני ליתמי בדינא קמיה דר' ישמעאל בר' יוסי אמר להו כי אמרי' אדם עשוי שלא להשביע את עצמו הני מילי מחיים אבל לאחר מיתה לא אמר להו זילו שלימו ליה שלמו ליה פלגא (א) אתו לקמיה דר' חייא אמר כשם שאדם עשוי שלא להשביע את עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו (ב) אי הכי נהדר לן ההוא פלגא דיהבינן אמר להו כבר הורה זקן (ד) אמר הואיל ובשיקול הדעת טעה לא הדר דינא והאי שיקול הדעת דקא גמר מיניה מריה דהאי פירושא לא דמי לשיקול הדעת דהכא דאילו הכא קאמרי בהדיא* היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי אמוראי או תרי תנאי דאיפליגא בהדי הדדי ולא איתמר הלכתא כחד מנייהו וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת וטעמא דהא מילתא דכיון דסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזיל איהו ועבד כאידך איגליא לה מלתא דודאי טעה אלא כיון דלא איתמר בה הלכתא בהדיא לאו דבר משנה הוא ואילו שיקול הדעת דאיפלגו ביה ר' ישמעאל ברבי יוסי ורבי חייא ליכא ראיה לרבי חייא לברורי בה טעותא דרבי ישמעאל בר' יוסי הלכך ליכא כח לאהדוריה לעובדא דידיה ומשום הכי קאמר כבר הורה זקן הלכך ליכא למיגמר מהא מעשה למי שטעה בשיקול הדעת שאינו חוזר: וקאמר נמי מומחה שטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד (ה) ושאינו מומחה דטעה בשיקול הדעת ולא נשא ונתן ביד שניהן מה שעשו עשוי ואין חייבין לשלם שהרי לא נשאו ולא נתנו ביד וא"כ ששניהם מה שעשו עשוי מתניתין דקתני דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה ואוקמה רב חסדא בשלא נשא ונתן ביד היכי משכחת לה: וחזינן ליה נמי דקאמר דהאי דאוקימנא למתני' דדן את הדין זיכה את החייב וכו' בשנשא ונתן ביד כי היכי דלא ליסתמוה כר' מאיר דדאין דינא דגרמי והשתא דסבירא לן כר' מאיר מי שאינו מומחה שטעה בשיקול הדעת אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי שיחזור לחבירו ונתברר כי הוא גרם לממונו של זה שיאבד הרי הוא חייב לשלם והאי סברא נמי ליתיה דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתניתין דתנן מה שעשה עשוי וישלם מביתו והוא שנשא ונתן ביד דברי הכל הוא ואפילו לר"מ דכי אית ליה לר"מ דינא דגרמי (ו) בדינא דנזיקן הוא דאית ליה הכי אבל גבי דיינא לית ליה האי סברא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שנעשה דיין לעולם ועוד אי משום דינא [א] דגרמי קמחייבת ליה אפילו טעה בדבר משנה נמי אם אין הדבר מצוי שיחזור לבעליו ונתברר כי הוא גרם לממון של זה שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור והלא הוא גם הוא גורם לאבד ממונו של זה וכי מפני שטעה בדבר משנה יהא נשכר ועוד דהא רב חסדא נמי אוקמה למתניתין בשנשא ונתן ביד ולא לדחוייה מדר' מאיר קא בעי אלא בסברא דקושטא קא מוקים לה למתני' ואוקמתא הסמכא קא מוקים לה ולאו אוקמתא דדחויה בעלמא הלכך דינא כדקא מוקים רב חסדא וליכא למינד מינה ולית בה ספיקא : °מתני' *דיני *ממונות דנין ביום וגומרין בלילה ודיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום : גמ' *מנא הני מילי א"ר אחא בר פפא דאמר קרא °ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבה דרבה רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב °והיה ביום הנחילו

שלטי הגבורים: לחזור ולטעון לפני ב"ד אחר לומר פרעתי או תופס אני כהס מפני שיש לי לקבל ממך כנגדן : תשובה דברים ברורים אני רואה כאן שאין בדברי שמעון כלום דכיון שקבלו עליהם החכם לדיין אינם יכולין לחזור בהם ואפי' קודם גמר דין דגרסי' פרק זה בורר שלחו ליה מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו לפני גמר דין וקנו מידו מאי שלא להו אין לאחר קנין כלום וכן כל מה שטענו או שהודו בפניו הרי הוא קיים ואינו יכול לחזור ולטעון מחויב לפטור וכיון (ח) שכפרוה שלא מסר לידו אותו שט"ח נמצא מודה מתוךכפירתו (ט)שכל שאומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ובאו העדים והכחישוהו אינו יכול לחזור בו וב"ד הוגמר תחת הראשון: שאלת הבית והעליה של ראובן ושמעון הבית של ראובן והעליה של שמעון ונתעצמו שניהם בדין והטילו פשרנים פשרה ביניהם וקנם עשרים דינרים שיעשה ראובן בנין כך וכך בעליה וישתמש בו ושמעון יעשה בבית בנין כך וכך והתחיל שמעון בבנין ועשה מקצת וכן ראובן עשה מקצת בבנין בבית כדברי הפשרנים עכשיו טוען ראובן אי אפשי בפשרה הריני פורע הקנס ותתבטל הפשרה ולא ישתמש שמעון במה שפסקו הפשרנים ושמעון טוען כיון שהתחלת לבנות כדברי הפשרנים הסכמת וקבלת ואיך יכול למחות בידי מלהשתמש במה שפסקו הפשרנים ואיך רשאי לפטור עצמך מן הפשרה בפרעון הקנס הודיעני הדין עם מי . תשובה אם היתה הפשרה בקנין מעתה אין א' מהם יכול לחזור ואין פרעון הקנס פוטר שאין הקנס אלא תוספת בטחון שאם יחזרו בהן אע"פ שאינן רשאין מן הדין אחר הקנין שיפרע החוזר בו כך וכך כדי שלא יטריח את חבירו בב"ד אבל אם אין הפשרה בקנין אין לפשרה חוזק מצד עצמה של פשרה (י) כדאיתא פ"ק דסנהדרין הלכתא פשרה צריכה קנין . כתוב בספר המצות צריכים הדיינים להתרחק כפי היכולת שלא יקבלו עליהם לדון דין תורה כי מאד נתמעטו הלבבות וגרסי' בירושלמי פ"ק דסנהדרין בימי ר' שמעון בן יוחאי בטלו דיני ממונות א"ר שמעון בן יוחאי לית דהכים בדין ר' יוסי בר' חלפתא באו שני אנשים לפניו א"ל ע"מ שתדיננו דין תורה אמר להם איני יודע לדון אתכם דין תורה :

[דף רסח ע"ב]

עין משפט: א מיי' פי"א מהל' סנהדרין סמג עשין לג טוש"מ סי' ס :

כדף ט. · דף ו. · ב"ק דף ק. · דף כט: ע"ש · דף ו. ודף לג. · דף לב. אלף כב · דף לד: · שמות יח · דברים כא

הגהות מאי"י: [א] כד"ס ובקד"מ סגי' דגרמא :

הגהות חו"י: (א) כס"ג ס"פ סכוגס : (ב) סגירסא סנכונה וסכי משמע בטור ח"מ סי' כ"ס מס"כ לגי' הס"ס ופרס"י דפלגיא ופלגיא אמרו לסחזיר מה שקבלו דל"ע שלא ידעו באמת שחייב להם אבוהון ומיהא י"ל דבקשו לצאת גם ידי סבריות וקי"ל · ועי"ע דמיירי שהיו שותפו במשא ומתן כמה שנים ונסתפק אפשר שבאמת ידע הבוא דמודה שנשאר חייב לו:

הגהות הב"ח: (א) נ"ב ק"ק למה לא הזכיר הרי"ף בבבא רביעאה דליתיה מומחה וקבלוהו בעלי דינים או נקיט רשותא מר"ג כו' שהרי מלשונו משמע דנקיט רשותא מר"ג הוי כמו קבלוהו עלייהו (וחד דינא אית להו) ע"כ היה עולה על הדעת שצריך להגיה או נקיט רשותא מר"ג וכן נמצא להדיא במרדכי בהעתקתו לפסק רב אלפס . גם אפשר להוכיח שס"ל לרב אלפס דחד דינא אית להו דאלת"ה אלא בליתיה מומחה ולא קבלוהו ונקיט רשותא מר"ג פטור נמי מלשלם דעדיף טפי מליתיה ממומחה וקבלוהו עלייהו וכדעת הרא"ש שפסק כן א"כ קשה למה כתב הרי"ף בבבא קמאי מומחה דנקיט רשותא מר"ג הא אפי' בליתא מומחה נמי חוזר ואינו משלם הוא אלא ודאי דדעת הרי"ף דדוקא במומחה דהסיא מימרא דאמר רב האי מאן דבעי למידן דינא כו' מפרשה הרי"ף דדוקא במומחה קאמר וכמו שכתבתי בסמוך כדי ליישב קושית הרא"ש על הרי"ף ז"ל. אמנם הרמב"ם בפ"ו כשכתב לדינים אלו כתב ממש כהרי"ף ולא הוזכר ג"כ דין זה בדבריו וצריך לי עיון : (ב) נ"ב מל' זה משמע דדוקא בהך בבא חמישאה דלאו דיינא הוא לגמרי אלא בכלל בעלי זרוע הוא ומתכוין להזיק הוא הלכך אפי' לא נשא ונתן ביד כי ליתיה למישקל מיניה דיינין ליה דיני דגרמי אבל בבבא תליתאה ורביעאה כיון דדיינא הוא לאו מתכוין להזיק הוא ואם לא נשא ונתן ביד וליתיה למישקל מיניה פטור מלשלם . והשתא מה שכתב הרי"ף בסמוך לחלוק על הגאון שפסק באינו מומחה ולא נשא ונתן ביד דחייב לשלם היינו דוקא בדקבלוהו עלייהו דאמתני' דדן את הדין קאי דאוקמינא לה בפ"ק בדקבלוהו עלוהי ואפ"ה פסק הגאון דחייב לשלם וע"ז השיג הרי"ף דהשתא ודאי פטור מלשלם כיון דקבלוהי עילויהו דהא"כ אין לך אדם שנעשה דיין לעולם אפי' אם יקבלוהו עליהם שני הנדדים . גם מ[לשון] שאחרת שכתב הרי"ף מוכח כן שהרי כתב עוד אי משום דינא דגרמי קא מחייבת ליה אפי' טעה בדבר משנה כו' והשתא ודאי קשה מאי קא דייק הרי"ף מטועה בדבר משנה ודלמא אין ה"נ דחייב לשלם אם אין הדבר מצוי אלא דדיוקא מהסיא פרה של בית מנחם דא"ל ר"ע לר"ט פטור אתה כו' וכיון דהתם טועה בדבר משנה הוי וגם לא הוה אפשר בחזרה שהרי השליכוהו לכלבים למה פטרו הלא הוא גרם לאבד הממון וקי"ל כר"מ דדאין דינא דגרמי ודאי גבי דיינא כי האי שלא נתכוין להזיק ליכא לחיוביה ור"ט מומחה וקבלוהו עלייהו הוי אלמא דאין לך ראיה לפוטרו אלא היכי דקבלוהו לכל הפחות ודבר זה ברור ומוכח ג"כ מיניה וביה דהא"כ יהיו דברי סותרים דתחלה כתב לחייבו ואח"כ כתב לפוטרו אלא ודאי כדפרישית.אמנם במרדכי הועתק לשון הרי"ף בקיצור ולא הוזכר שם כלל מה שפסק הרי"ף תחלה לחייבו מדין גרמא ומשמע שם להדיא דאפי' בבבא חמישאה פטור הוא ל[גמרי] ונראה לענ"ד דט"ס הוא בהעתק המרדכי ודע שהרמב"ם בפ"ו פסק גם בבבא תליתאה ורביעאה דאם לא נשא ונתן ביד וא"א להחזיר ישלם מביתו וכדעת הגאון וכ"ל שיש ליישב קושית הרי"ף לפי דעת הגאון והרמב"ם [דמה שהקשה] הרי"ף דא"כ אין לך אדם כו' מאי זה קושיא דאי משום נעילת דלת שלא ימצאו מומחים הא ודאי דעת הגאון אינו אלא ביחיד או שנים שאינם מומחים אבל בג' אפי' אינם מומחים דינם כיחיד מומחה ואי קבלוהו עלייהו פטור לגמרי דמהכי קבלתם לפוטרם מאחר שאפי' בלא קבלוהו ודנו בפ"כ כמו יחיד מומחה וא"כ ליכא נעילת דלת שימצא ג' הדיוטות שידונו אותו כמו מומחה ומה שהקשה עוד דא"כ אפי' טועה בדבר משנה נמי כו' גם זו אינו קושיא [ד]טועה בדבר משנה (חסר קצת) קם דינא וכדאמר גבי פרה של מנחם וכיון דאלו הוה פרה לאו כלום עבדת השתא נמי לאו כלום עבדת אבל יחיד שאינו מומחה וקבלוהו עלייהו וטעה בשיקול הדעת קם דינא הלכך וודאי ליכא למימר כלום עבדת וצריך לשלם מביתו אם א"א בחזרה ואפי' לא נשא ונתן ביד ומטעם דגרם להזיק ודו"ק בזה היטב : (ג) דפרישנא כצ"ל : (ד) וקאמר כצ"ל : (ה) נ"ב ותימה שהרי בסמוך כתב דבאינו מומחה חייב לשלם . וצריך לומר דוקא לפום מאי דס"ל כר"מ אבל לפום סוגיא דשמעתא דאזלא כרבנן מפרש הגאון דבאינו מומחה נמי פטור מלשלם כמו מומחה והשיג עליו הרי"ף דהיאך אפשר לפרש סוגיא דשמעתין הכי דא"כ קשה מהא דקתני מ[תני'] כו'. ויראה לי דדעת הגאון לומר דקי"ל כרב ששת דמוקי מתני' דקתני מחזירין בטועה בדבר משנה והסיא דדן את הדין בטועה בשיקול הדעת ודוקא בנשא ונתן ביד היא כדמוקי לה ר"א בדוכתיה התם אבל בלא נשא ונתן [ליכא] חילוק בין מומחה לשאינו מומחה לעולם פטור מלשלם ומה שעשה עשוי ולא קי"ל כרב חסדא דבלא נשא ונתן מחזירין אליבא דרבנן וכל זה לענין פירוש הסוגיא אבל לענין פסק הלכה ס"ל לגאון ז"ל נמי שאינו מומחה דקבלוהו עילוהי צריך לשלם דקי"ל כר"מ אבל במומחה וקבלוהי אפי' בנשא ונתן ביד פטור אפי' לר"מ כמו לרבנן דמהני קבלוהו למפטריה ואין מחזירין כלל וז כ"ל ליישב לדעת הגאון ודו"ק היטב: (ו) נ"ב פי' דלא קבל על עצמו שום היזק אבל גבי דיינא שקבל על עצמו לדונו לית ליה האי סברא דמאחר שקבלוהו פטור : (ז) דרשותא כצ"ל : (ח) שכפר כצ"ל : (ט) נ"ב שלא פרעו : (י) נ"ב כדאיתא :

מתני' דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה: **גמ'** ולילה לגמר דין. אם התחילו ביום ולא הספיקו לגומרו גומרים בלילה. ולקמן מכשרינן סומא בא' מעיניו לדון דמדמכשרינן בלילה לגמור· סומא בא' מעיניו דעדיף אפי' לכתחלה מותר לדון אבל סומא משתי עיניו פסול לדון וכדמוכחינן בסמוך: [דף לד:] ג' שנכנסו. כתב רש"י פ' יש נוחלין [דף קיג:] דדוקא נקט נכנסו לבקר מאיליהן (ה) אבל היכא שזמנם להעיד הוו להו עדים לאלתר ושוב אין נעשים דיינים אפי' כשיעידו אחרים בפניהם דכיון שנתכוונו להעיד כמי שהעידו ממש דמי ואין עד המעיד נעשה דיין אפי' בעדות אחרים

תורה אור

הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין ולילה לגמר דין : **מתני** *דיני ממונות (א) גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בעיו"ט (ב) : **גמ'** ירושלמי* אסור לדון דיני ממונות בע"ש והא מתני' פליגא אין דנין דיני נפשות לא בערב שבת דיני נפשות הוא דלא דייני בערב שבת הא דיני ממונות דייני אמרי כאן להלכה כאן לדברי תורה. ירושלמי תני העד אינו מלמד לא זכות ולא חובה מנין שנאמר °[א] ועד אחד לא יענה בנפש למות *) ומנין אפי' אחד שנא' אחד לא יענה ומנין הוא בעצמו לא יענה שנאמר לא יענה בנפש למות: אמר רב יהודה (א) שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין אמר רב חסדא לא שנו אלא ביום °אבל בלילה כותבין ואין עושין דין דהוו להו עדים ואין עד נעשה דיין וסומא באחת מעיניו כשר לדון דיני ממונות דאמרינן ההוא סומא באחת מעיניו דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן דהוה

קא

רש"י

דכתיב בסוף הפרשה והיה אלה לכם לחקת משפט: **מתני'** דנין (ג) בו ביום. לזכות וביום של אחריו לחובה כגון אם זכוהו ביום הראשון פוסקים דינו מיד והולך לו אבל אם לא יוכל לזכותו ביום ראשון אין פוסקין דינו לחובה אלא מלינין אותו עד למחר שמא ימצאו לו הלילה זכות: (ד) ולא בערב שבת. שאין יכולין לגמור למחר אם יתחייב שאין מיתת ב"ד דוחה שבת וא"א לשהותו משנגמר דינו מפני עינוי הדין : **גמ'** כאן להלכה. [מדברי סופרים] : מלמד זכות. בדיני נפשות מביא ראיה לזכות : אפי' [אחד שהיה יודע [זכות]. אחד מן התלמידים היושבים לפניהן בשעה שדנין: שהוא בעצמו. מביא ראיה לזכות אם יודע ולא לחובה : שנאמר לא יענה בנפש למות. למות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה: שנכנסו לבקר. דוקא לבקר הלכך רצו כותבין את העדות כמו ששומעין מפי החולה זה המנחיל נכסיו : רצו עושין דין. דהא ג' נינהו ואע"ג דאין אדם מעיד בפניהם לא תהא שמיעה גדולה מראייה וכיון שהם רואין את החולה מחלק לפניהם לא תהא שמיעה גדולה מזה והודאת בעל דין כמאה עדים דמו אבל אם נכנסו להעיד אין עושין דין דאין עד נעשה דיין דדמי לנכנסין בלילה דחשיב להו עדים הואיל ומתחלה לא היו ראויין לדון וכן מוכיח בפ"ק דמכות דאמר רב הלכה כרבי וכמלינו למדים שהבא לראות מעשה כדי להעיד הוי עד ואפי' היו אחרים עמו ונמצא א' קרוב או פסול עדות כולם בטילה דחשבינן ליה עד אפילו לפסול חבירו כ"ש דאינו עושה דין והא דתנן ראוהו ג' יעמדו שנים ויושיבו מחבריהם אצל היחיד ויעידו בפניהם איירי בשלא הלכו מתחלה כדי להעיד דא"כ שוב אין היחיד יכול להיות דיין אלא כשראוהו ממילא : לא שנו · דרצו עושין דין אלא דנכנסו שם בשעה שראוין להעיד ולדון הלכך ראייה דידהו כשמיעה ודנים היום או למחר על פי אותה ראיה : אבל בלילה אין עושין דין · ע"פ אותה ראיה אפילו

נר מצוה

והביא ראיה מדאמרינן במס' מכות (דף ו׳) גבי נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה דאמרי' להו למחזי אתיתו או לאסהודי (ו) ואי לאסהודי נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה. ופירש הוא ז"ל דאמרי' להו מתחל' כשראיתם העדות נתכוונתם להעיד או לראות הדבר אלמא כוונתם להעיד פוסלת. ולדבריו ז"ל צריך לעיין הרבה במה שנהגו העולם להחתים בכתובות הקרובים והשושבינים וכן בקדושין יש שם קרובין הרבה ואע"פ דשמא מאחר שנהגו ליחד עדי קדושין לא יצטרפו עם האחרים וגם האחרים לא יתכוונו להעיד מ"מ אם הכוונה פוסלת היה לנו לחוש שמא יש אחד מהם שמתכוון להעיד אלא ודאי אין כוונה להעיד פוסלת ואע"ג דודאי משעת ראיה נעשה עד (ז) הקישה דב' וג' דאמרינן [מכות דף ה.] מה ב' נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' כן לא מיירי אלא במקיימי דבר כדכתיב יקום דבר כלומר בשעה שהם מקיימים הדבר שמעידין עליו אבל בשעת ראייה לא אתקוש ולמחזי אתיתו וכו' דאמרינן התם להו בשעת ראיית העדות קאמר אלא עכשיו כשבא להעיד אם באו כלן כאחת כדי להעיד ולהצטרף אלו עם אלו עדותן בטלה ואפילו חזרו אחר כך הכשרים והעידו בפני עצמן עדותן בטלה דומיא דשנים אבל אם באו לראות אין צירוף לזה עם זה וכשר והה"נ שאין כוונתם להעיד פוסלת שלא יהא דיין ולא מיבעי בסתמא אלא אפילו זימנום בפירוש להעיד היכא מ"ד שנעשים דיינין וטעמא משום דפרישו בגמרא* לרבנן עד אמאי לא נעשה דיין ומפרש משום דמחזי כנוגע בעדות והא לא שייך האי טעמא אלא בעד המעיד בלחוד והכי משמע גבי קדוש החדש דעד הרואה נעשה דיין כדפרכינן התם ולא תהא שמיעה גדולה מראיה ועד המעיד לא נעשה דיין כדאמרינן התם [ר"ה דף כה:] ראוהו ג' והם בית דין יעמדו שנים ויושיבו מחביריהם אצל היחיד ובדיני נפשות אפי' עד הרואה אינו נעשה דיין כדקאמר ר' עקיבא (ב"ק דף צ:) בסנהדרין (הרי) שראו באחד שהרג את הנפש כולם עדים ואין עד נעשה דיין דכיון דחזו דקטל נפשא תו לא חזו ליה זכותא ובקיום שטרות אפי' עד המעיד נעשה דיין דקיום שטרות דרבנן ואקילו בהו כדאמרינן בכתובות (דף כא:) שלשה שישבו לקיים את השטר שנים מהם מכירין חתימת ידי העדים ואחד אינו מכיר עד שלא חתמו מעידים בפניו וחותם הרי שהב"ד עצמן מעידין לפניו : רצו כותבין . בלשון עדות והיורשין יבואו לב"ד וב"ד יעשו כפי הצוואה : רצו עושין דין . פרש"י ז"ל שהם פוסקים את הדין על פי צוואתו וא"ל ב"ד אחר נראה מפירושו ז"ל שר"ל שהוא עשאן ב"ד על עצמו ואין היורשין יכולין לדון בפני אחר שהצוואה בעצמו היא פסק דין שנפסק בפני אלו שהם ב"ד ושמעינן מהא דב"ד יכולין לדון ע"פ ראייתם בלא קבלת עדות אחרת כיון שהם יודעים הדבר דהא דאמרינן דעד הרואה נעשה דיין לאו דוקא כשמעידין לפניו אלא אפי' ע"פ ראיית עצמו יכול לדון והכי אמרינן נמי גבי קדוש החדש [ר"ה דף כה:] ובכתובות [שם] נמי זאת אומרת דיינין המכירין חתימת ידי העדים א"צ להעיד בפניהם ואע"ג דרב אשי דחי לה התם דחיי' בעלמא היא והכי אמרינן פרק החובל (דף צ:) בההוא גברא דתקע ליה לחבריה וכו' אמר ליה רבי הא אנא והא ריה"ג דאמר מנה צורי ומפרשים התם לחד לישנא הא אנא דחזיתיך והא רבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי זיל הב ליה מנה צורי ואע"ג דהתם ליכא הודאת בעל דין הוא נעשה דיין ע"פ ראייתו ושלא כדברי אותם המפרשים דאמרי דבדיני ממונות בעינן לעולם שיעידו בפניהם דהגדה בעיא ושאני קדוש החדש דלא כתיב ביה הגדה אלא כזה ראה וקדש . ואותם שנכנסו לבקר את החולה דאמרינן עושין דין משום דאיכא הגדה דבעל דבר שצוה בפניהם והודאת בעל דין כמאה עדים דמי : שנים כותבין ואין עושין דין . אפילו יעידו אחרים בפניהם משום דקבלת עדות בב"ד בעינן ואלו לא הוי ב"ד שאינם אלא שנים : אבל בלילה . אפילו שלשה כותבין ואין עושין דין פרש"י ז"ל אין עושין דין על פי עצמם אבל בעדות אחרים שיעידו בפניהם עושין דין וטעמא לפי שאין שם ב"ד עליהם בלילה (א) שהרי אינם ראוים להיות עכשיו דיינים וראוים להיות עדים הלכך שם עדים עליהם יותר משם דיינים ואין כאן קבלת עדות בב"ד אבל ב"ד שקבלו עדות בלילה דיעבד כשרה דמכל מקום ב"ד הם וכתבו עליו ז"ל דליתא דקבלת עדות בלילה פסולה ואם קבלו עדות בלילה צריכין לחזור ולקבל ביום וראיה מדאמרי' במס' ר"ה (דף כה:) למה לי למיתני נחקרו העדים וכו' סד"א תהוי חקירת העדים כתחלת דין ומקדש כגמר דין וליקדשיה בלילה מידי דהוה אדיני ממונות דדנין ביום וגומרין בלילה קמ"ל אלמא קבלת עדות כתחלת דין הוא שאינה אלא ביום אפילו בדיעבד תדע דתנן בפרק מצות חליצה (דף קד.) חלצה בלילה (ח) כשרה ור"א פוסל ומפרשים בגמרא פלוגתייהו דמר סבר חליצה כתחלת דין דמיא ומ"ס כגמר דין דמיא אלמא תחלת דין בלילה פסול וה"ה לקבלת עדות כדפרישית כן כתבו המפרשים האחרונים ז"ל בשם הרמב"ן ז"ל הלכך טעמא דבלילה אין עושין דין משום דאין קבלת עדות בלילה הוא ומש"ה אין עושין דין אלא בעדות אחרים שיעידו לפניהם למחר והא דמפרשינן בגמרא טעמא משום דאין עד נעשה דיין היינו משום [ג] דאין עד המעיד נעשה דיין היה לנו לומר שיעיד כל אחד בפני חביריו עם אחד שבשוק כדאמרינן בירושלמי [ר"ה פ"ג הל"א] גבי קדוש (ט) ליקום חד וליתוב חד עם לירוף אחרים מן השוק לג' ומשני אין עד נעשה דיין שכיון שיעיד הא' ה"ל עד המעיד ואיך יעשה דיין אבל א' מהם יכול לדון עם ב' אחרים מן השוק ויעידו חביריו לפניהם : סומא באחת מעיניו . אבל סומא מב' עיניו פסול לדון דהא פסול הוא להעיד ואפי' פתח ונסתמא דבעינן תחלתו וסופו בכשרות כדאיתא בפ' יש

נוחלין

*) [בירושלמי לפנינו ליתא בבא זו אך איתא זה בש"ס דילן כאן דף ל"ד ור"ל אחד מן התלמידים דאין טונה לחובה ע"ש] .

א מיי' פ"ג מהל' סנהדרין סמג עשין נו טוש"ע חו"מ סי' ה"ג: ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין סמג עשין נו טוש"ע חו"מ סי' ז:

בפירקין פל"ז ובכתובות פ"א כל"א

במדבר לה

דף לב. · אלפס כג · אלפס כד

הגהות יוות יאיר

(א) עי' בר"פ ב"ב פרק יש נוחלין סימן תתג"ב :

הגהות מא"י

[א] ועד אחד לא יענה ומנין אפי' אחד ולחובה שנאמר אחד לא יענה בנפש למות ומנין הוא וכו' : [ג] דאי עד המעיד :

מהר"ם (א) לשון רשב"ם דלא מלינו למימר לא תהא שמיעה גדולה מראייה דהיא ראייה לא חשבינן לה כעדות שהועד בפניהם אלא היכא דראו בשעה שיכולין לעשות דין. אבל היכא דראו בשעה שאין יכולין להיות דיינין כגון בלילה הויא ראייה ראיית עדים היא שרואין בדבר וכאילו העידו ולא תיהוי ראייה דידהו כשמיעה ממש שמשמעו מפי עדים בלילה אלא הן עצמן נעשים עדים ושוב לא יהו דיינים בעדות עצמן . אלא א"כ יעידו אחרים בפניהם . ומיהו ב"ד שהעידו לפניהם עדות בלילה עדות גמורה היא ויכולים לדון למחר ביום .

דף לד.

הגהות הב"ח

(א) דנין בו ביום וגומרין בו ביום וכו' ודיני נפשות דנין וגומרין כצ"ל : (ב) נ"ב דיני ממונות הטומאות והטהרות מתחילין מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן הצד : (ג) נ"ב וגומרין : (ד) לא כצ"ל : (ה) נ"ב והתוס' בריש פ"ק האריכו בזה ע"ש בד"ה בזמן שהתרו כו' : (ו) אתיתו ואי וכו' : (ז) והקישא כצ"ל : (ח) נ"ב תליתאה : (ט) נ"ב בחדש : (י) מקיש כצ"ל : (כ) מקשו כצ"ל :

המאור הגדול

ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא הרי"ף ז"ל כתב ההוא סומא באחת מעיניו והלכתא כוותיה ולא מטעמיה הלכתא כוותיה דודאי סומא בשתי עיניו פסול הוא לדין כשם שפסול לעדות דקי"ל כל הכשר לדון כשר להעיד הלכה היא ואע"ג דסיפא דההיא מתני' אידחיא לה ואתפקא לבר מהלכתא דלא קי"ל יש שכשר להעיד ואינו כשר לדון למעוטי סומא באחת מעיניו אבל רישא ודאי הלכה היא דכל הכשר לדון כשר להעיד וכיון דסומא בשתי עיניו פסול להעיד כדתניא היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו וכו' בידוע שהוא פסול לדון הלכך ההוא דדן בשיבבותיה דר' יוחנן ודאי סומא באחת מעיניו הוה אלא שאין בספרי הגמ' שלפנינו אלא ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן ואין בגמ' מפורש באחת מעיניו : **וטעמו** של הרי"ף ז"ל שכתב בסוף דבריו בפי' משנתינו דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דהא כל אינשי בלילה לא מצו למיחזי כדחזי סומא באחת מעיניו ביום הא טעמא ליתיה כלל ואין טעמו של דבר אלא משום דלא מקשינן ריבים לנגעים שאע"פ שראיית הנגע אינה כשרה לעולם אלא ביום דכתיב וביום הראות בו אבל ריבים נגמרים אפי' בלילה דלא מקשינן ריבים לנגעים כר"מ וכי היכי דלא איתקוש לגבי הא מלתא ה"ה נמי לא איתקוש לגבי סומא באחת מעיניו שאע"פ שאינו כשר לראות את הנגעים דכתיב לכל מראה עיני הכהן אבל לדון כשר הוא דכרבנן קי"ל ולא כר"מ :

מלחמת ה'

ועוד ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דר' יוחנן דהוה דאין דינא הרי"ף ז"ל כתב ההוא סומא באחת מעיניו והלכתא כוותיה ולא מטעמיה וכו' אלא שאין בספרי הגמ' שלנו אלא ההוא סמיא : **אמר** הכותב אין מקום לקושיא זו שאם בספרי הגמ' של רבינו הגדול ז"ל היה כתוב מפורש סומא באחת מעיניו יותר הם נאמנים מספרי בעל זה המאור ואם אין כתוב בהם כך פי' הוא שפי' רבינו ז"ל ויפה כוון ודבר זה לא ניתן ליכתב אבל באמת מעיקר הגמ' הוא וכבר עמדו הראשונים על זה וכך כתב רבינו שרירא גאון ז"ל בתשובותיו כלשון הזה ורובא דרבנן דוקאני הכי גרסי בהדיא ההוא סמיא באחת מעיניו דהוה בשבבותיה דר' יוחנן וקא שכיחן ספרי דמס' דנדה גמרא דכתיבין מן טפי מאתן שני והכי מפרש ההיא סמיא באחת מעיניו : **ומה** שכתב וטעמו של הרי"ף ז"ל שכתב בסוף דבריו כפי' משנתינו וכו' דהא כל אינשי לא מצו למיחזי בליליא וכו' הא טעמא ליתיה כלל ואין טעמו של דבר אלא משום דלא מקשינן ריבים לנגעים אמת הוא שכך רגילין רבותינו לפרק והוא הנכון . אבל ראיתי אף לרבינו שלמה ז"ל שפי' כדברי ובלילה דומיא דסומין . ונראה שהזיקו לכך משום דקשיא להו דלמא האי דלא מקשינן ריבים לנגעים ומכשרינן גמר דין בלילה משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל גבי סומין ה"נ דמקשינן ריבים לנגעים דלר"מ נמי לא (י) מקשינן ריבים לנגעים ליום המעונן משום דכתיב בכל עת ודלמא רבנן נמשע להו כפשטיה בכל עת ואפי' בלילה ולא (כ) מקשינן ריבים לנגעים אבל לגבי סומין ה"נ דמקשו ולפיכך פירשו מה שפירש:

(א) כ"ב אלא כהנים לויים וישראלים המשיאים לכהונה: (ב) נ"ב לדיניה: (ג) תיבת לפיכך נמחק וכ"ב פירוש: (ד) נ"ב משום דאיכא עינוי הדין כיון כנ"ל: (ה) לא יהיו אלא מקרב כנ"ל:

נוחלין [דף קכח.] ואם כן לדין נמי פסול דתנן כל הכשר לדון כשר להעיד הא פסול להעיד פסול לדון . והכי משמע נמי פרק מצות חליצה (דף קא.) גבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן דמר סבר מצות חליצה בג' ומר סבר בה' דאקשינן ורבי יהודה הדיוטות מנא ליה נפקא ליה מלעיני מדאצטריך לעיני למעוטי סומין ש"מ דאפי' הדיוטות כשרים דאי ס"ד סנהדרין בעי' למה ליה לעיני מדרב יוסף נפקא סנהדרין מנוקין הם מכל מום כדכתיב כלך יפה וגו' ומום אין בך והשתא אי ס"ד סומים כשרים לדיני ממונות הא אצטריך שפיר לעיני למפסל סומים בחליצה ואכתי הדיוטות מנא לן נהי דלא בעינן סנהדרין דלמא מומחין בעינן אבל אי בדיני ממונות פסולי סומין לא אצטריך לעיני אלא למכשר הדיוטות: סתמא דרבים עדיף. דהיא דכל הכשר ר"מ היא דמקיש ריבים לנגעים לומר דבעינן לכל מראה עיני הכהן וכיון דבדוכתא אחריני במתני' דהכא הדר וסתם כרבנן עבדינן כותיה: משום דקתני לה. להא דדנין בלילה גבי הלכתא דדייני הכא בסנהדרין ש"מ עיקר היא למילף מינה דאלו הדיא דכל הכשר במסכת נדה תניא רבי אגב גררא דתנן התם כי ה"מ טובא בפ' בא סימן הלכך לאו אליבא דהלכתא סתמא אלא משום אחריני דדמו אהדדי : גרסי' בגמ' [דף לה.] לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בעי"ט . מ"ט משום דלא אפשר היכי ליעביד לדייניה במעלי שבתא, וליגמריה (ב) בשבתא אין רציחה דוחה את השבת (ג) לפיכך כיון דדיני נפשות אין דנין בו ביום לחובה עד למחר דבעינן לדק ילין בה שילינו בדין כדי לדקו הם אפשר אין דנין בערבי שבתות וימים טובים דאי חזו חובה בעו למעבד הלנה ולמחר בשבת אין גומרין את הדין (ד) דכיון דלא מצו למקטליה עד א' בשבת [נמצא אתה מענה את דינו] ולאורתא לא מצי למקטליה דנגד השמש בעינן כדתנן [מכילתין דף לה.] דיני נפשות ביום דכתיב והוקע אותם לה' נגד השמש ולא מצי למגמר דינא בחד בשבת ולקטליה דכיון שדייניהו בע"ש ישכחו הטעמים שנשאו ונתנו ודקדקו ליסב ולהעמיד דבריהם : אין רציחה דוחה וכו' וא"ת תיפוק לי דאין דנין בשבת גזרה שמא יכתוב כדאמרינן פ' משילין (דף לו:) י"ל דהא עדיפא ליה דאסור מדאורייתא כדילפינן ממושבותיכם האמור בלא תבערו ומושבות האמור גבי משפט והיו לכם לחקת משפט וגו' לומר שאין מיתת ב"ד דוחה שבת ומתני' נמי דינא דאורייתא קתני : [א] הא דתני דאין דנין וכו'. בדיני נפשות דמשמע הא בדיני ממונות דנין בערבי שבתות וי"ט ובעלמא קי"ל דאין דנין אפילו דיני ממונות בע"ש וכדאמרינן בירושלמי והביאו רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו [נ"ל סי' אלף כ"ב] אסור לדון דיני ממונות בערב שבת והא מתני' פליגא לפיכך אין דנין לא בע"ש וכו' דמשמע דדיני נפשות הוא דלא הא דיני ממונות דנין ומשני כאן להלכה כאן *למעשה ופירשו בו הא דאורייתא הא דרבנן : ותו אמרינן בגמרא [דף לו.] דיני נפשות מתחילין מן הצד מנא הני מילי אמר רב אחא בריה דרב איקא בר פפא אמר קרא לא תענה על ריב לא תענה על רב : אמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו בדיני נפשות [שם ע"ב] וכי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה הוו צריכי ולסבריה לא הוו צריכי : פירוש על רב חסר יו"ד ומשמע לא תחלוק על מופלג דב"ד כן פרש"י ז"ל : וכתבו המפרשים ז"ל לאו למימרא דאסור לטעות על רב דאדרבה אסור לו לשתוק שהרי בדיני נפשות אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות שומעין לו ותלמיד היושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר אין לו לשתוק אלא הכי אמר קרא שראוי לעשות בענין שלא יצטרכו לטעות על רב כלומר שידברו הם תחלה ולא מפני כבודו אלא שיש לחוש שמא [לא] ירצה התלמיד לחלוק אח"כ על הרב כי יתבייש ממנו ויבטל דבריו ומפני כך חששו לזה בדיני נפשות מתוך חומר שבהם אבל בדיני ממונות אין אנו חוששין כ"כ לפיכך אם רצו מתחילין בגדול . ומיהו טוב הדבר להתחיל לעולם מן הצד כדאמרינן בפרק הניזקין (דף נט.) אמר רב אנא הואי במנינא דבי רבי ומנאי דידי מנו ברישא : [דף נט.] אמר רב הלל בריה דרב אילא כולהו מניינייהו דבי רבי מן הצד הוו מתחלי ופירש הרא"ש ז"ל שם דאע"ג דקרא לא חשש אלא בדיני נפשות רבי לרוב ענוותנותו חשש אף בדיני ממונות והיה מוחל על כבודו שהיה מתירא דכיון שלא היה כמוהו כדאמר רב הלל בריה דרב אילא מימות משה ועד רבי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד שמא ימנעו התלמידים מלאלפא מה די בלבם על דינא : הני מימרי דרב אילא תרוייהו נאמרו זו אחר זו התם : ודן עמו . ונמנה עמו לזכות או לחובה ומטין הדין ע"פ התלמיד כאחד מן הדיינים : דלגמריה דרב הוו צריכי למה ששמע מרבו . אבל לסבריה למצוא ראיות וליישב הטעמים אינם צריכין הלכך גברא באפי נפשיה הוא דאי משום גמרא דשמעו מיניה כל ישראל נמי ממשה קבלו . ואין אנו טעמי הבנת לבו דנימא אם היה חכמתו מרב אחר היה אומר טעם אחר . אבל בשאר תלמידים דצריכי לסבריה אין מונין להם אלא אחד . ודיני ממונות שוה לענין זה לדיני נפשות אבל הטהרות והטומאות שהוראתן ביחיד מומחה אפילו שאר התלמידים נמנים בשנים אם נחלקו אחרים בדבר ומטין הדין אחר הרוב וכדתניא הטהרות והטומאות אב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים : מתני' הכל כשרים וכו' : גמ' חדא לאיתויי גר . האי גר דקאמרינן כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפרק מצות חליצה [דף קב.] אמר רבא גר דן את חברו דבר תורה דכתיב שום תשים עליך · עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חברו ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל מאי טעמא תרי בישראל כתיבי : וגרסינן נמי בפרק החולץ ליבמתו (דף מה.) רב אשי אכשרי לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל ואע"ג דאמר מר כל משימות שאתה משים (ה) יהיו מקרב אחיך כיון דאימיה מישראל מקרב אחיך קרינא ביה והכי איתא נמי בקדושין פרק עשרה יוחסין (דף עו:) דאמר רב יוסף אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה כן כתב רבינו אלפסי ז"ל והסכימו עמו המפרשים ז"ל : אמרי' בגמ' [מכילתין דף לח:] תנן התם רבי אליעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב את האפיקורוס אמר רבי יוחנן לא שנו אלא אפיקורוס נכרי אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר . פי' שקוד מהיר וזריז שתדע להשיב לאפיקורוס הבא להביא ראיה מן התורה לדברי מינות : כל שכן דפקר אם תחזיר לו תשובה שהרי כבר הכיר וכפר ומתוך כך מדקדק ולא תוכל להשיבו דבר המקובל עליו :

סליקו להו אחד דיני ממונות

תורה אור

קא דאין דינא ולא הוה א"ל רבי יוחנן ולא מידי והיכי עביד הכי והא אמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן* כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון ואמר ר' יוחנן (א) לאיתויי סומא באחת מעיניו שאינו כשר לדון רבי יוחנן סתמא אחריני אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דהא כולהו אינשי לא מטו למיחזי בליליא כדחזי סומא באחת מעיניו ביום וקתני (ב) דגומרין בלילה וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחת מעיניו שידון ביום לכתחלה ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא איבעי' אימא סתמא דרבים עדיף דהך סתמא רבי מאיר היא ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא דדיינא למימרא דהיאך אגב גררא נסבא

דף לב. ולאו עיקר היא : מתני' *הכל כשרין לדון דיני ממונות ואין הכל כשרין

דף לו: לדון דיני נפשות (א) : גמ' *הכל לאיתויי מאי א"ר יהודה לאיתויי ממזר והא

דף מט: תנינא חדא זימנא בנדה* כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש שהוא ראוי לדון דיני ממונות ואינו ראוי לדון דיני נפשות והוינן בה כל לאיתויי מאי א"ר יהודה לאיתויי ממזר חדא לאיתויי גר וחדא לאיתויי ממזר : האי גר דקא אמרינן כשר לדון דיני ממונות דוקא דאמו מישראל דגרסינן בפ'

דברים יז מצות חליצה* אמר רבא גר דן את חבירו דבר תורה שנאמר °שום תשים דף קב. עליך מלך עליך הוא דבעינן מקרב אחיך אבל גר דן את חבירו ואם היתה אמו מישראל דן אפי' ישראל ולענין חליצה עד שיהא אביו ואמו מישראל

דף מה: מאי טעמא תרי בישראל כתיבי : וגרסי' נמי בפ' החולץ ליבמתו* רב אשי אכשריה לרב מרי בר רחל ומנייה בפורסי דבבל ואע"ג דאמר מר כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך כיון דאימיה מישראל מקרב אחיך

דף עו: קרינא ביה : וגרסי' נמי בקדושין בפ' עשרה יוחסין* אושפיזכניה דרב אדא בר אהבה גיורא הוה והוי קא מינצו איהו ורב ביבי מר אמר אנא עבדינא

[דף רע ע"ב] שרותא דמתא °ומר אמר אנא עבידנא שרותא דמתא אתו לקמיה דרב יוסף אמר להו תנינא שום תשים עליך מלך מקרב אחיך כל משימות שאתה משים לא יהו אלא מקרב אחיך א"ל רב אדא בר אהבה ואפי' אמו מישראל א"ל אמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה הלכך לא מיתוקמא הא דאמרינן הכא לאיתויי גר אלא באמו מישראל :

סליקו להו אחד דיני ממונות

רש"י

אפילו למחר אח"כ יבאו שנים אחרים ויעידו בפניהם : דהך סתמא ר' מאיר היא · וכיון דבדוכתא אחרינא הדר רבי וסתמה כרבנן עבדינן כוותייהו : גבי הילכתא דדינא. הכא בסנהדרין גבי דיני ממונות ש"מ דהוא עיקר : אגב גררא נסבא · במסכת נדה אגב דתני טובא כה"ג התם כל שחייב בראשית הגז כו' תנא הך אגב גררא ולאו עיקר היא: טובא בישראל כתיבי . בפרשת חליצה : רב מרי בר רחל . בנו של איסור גיורא הוה : בפורסי דבבל . גבאים ממונין על ישראל אע"ג דגר בעלמא אסור למנותו על ישראל : דאמר מר כו' כל משימות שאתה משים · ואפילו שררה קטנה ויליף לה מריבויא דשום תשים :

סליקו להו אחד דיני ממונות

מס מפ:

הגהת חוות יאיר

(א) נ"ע למה אמר ר"י לאתויי סומא דקשה מאידך משנה ה"ל למימר לאתויי אוהב ושונא עיין תוספות שם : (ב) דלמא שאני לילה דמרבינן ממ"ש בכל עת. עיין תוס' :

[כ"ה הגי' בירושלמי כאן אבל הרי"ף ז"ל גורס כאן להלכה וכאן לד"ת וכ"ה הגי' בירושלמי בכתובות פ"א ה"א ע"ש] :

הגהות מא"י

[א] נ"ב ס"א דתנן סיו וכו' :

היו בודקין אותו. ועוד תנא בפרקין העובד ע"ז [ב] את מה עבד ובמה עבד כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים : מה בין חקירות לבדיקות. חקירות אמר אחד איני יודע [וכל שכן אם] שנים אומרים אין אנו יודעים עדותם בטלה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותם בטלה. אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בג' בחדש עדותן קיימת שזה יודע בעבורו של חדש וזה אינו יודע בעבורו של חדש אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותם בטלה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בג' (ו) עדותן קיימת אחד אומר בג' ואחד אומר בה' עדותם בטלה רבי יהודה אומר עדותם קיימת אחד אומר בה' ואחד אומר בז' עדותם בטלה שבחמש חמה במזרח ובז' חמה במערב. ואח"כ מכניסין את השני ובודקין (ז) אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות. אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד משם כל היום כולו אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמו זכות שומעין ובלבד שיש ממש בדבריו אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין אותו למחר. היו מזדווגין זוגות זוגות. היו ממעטים במאכל ולא (ח) שותין יין כל אותו היום ונושאין ונותנין בדבר כל הלילה. ולמחר משכימין (ט) לב"ד המזכה אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי (י) המחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמוד עליו חובה טעו בדבר שני סופרי הדיינים מזכירין אותו ואם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדין למנין. י"ב מזכין וי"א מחייבין זכאי י"ב מחייבין וי"א מזכין ואפילו י"א מחייבין [וי"א מזכין] וא' אומר איני יודע ואפי' כ"ב מזכין (כ) ואחד אומר אינו יודע מוסיפין הדיינים ועד כמה מוסיפין (ל). עד שבעים ואחד. ל"ו מזכין ול"ה מחייבין זכאי. ל"ו מחייבים ול"ה מזכין דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכים : [פירש (מ)] אחר שאיימו העדים היו בודקים אותן בז' חקירות ובגמ' יליף להו מקראי ודרשת וחקרת ושאלת היטב וגו' ודרשו השופטים היטב : באי זו שבוע. של יובל : באי זו שנה. של שבוע : בכמה בחדש. בב' יום או בכ"ה באי זה יום. של שבת ואע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אעפ"כ שואלים להם (נ) אי זה יום בשבת לפי שכל ז' חקירות הללו באות להביאם לידי הזמה ושמא יש עדים להזימן ואינך מעלין על לבם חשבון של חדש אם היו אלו עמהם אותו היום במקום אחר וכששואלים אותם אי זה יום והם אומרים ביום פלוני נזכרין עדי הזמה להזימן : באי זו שעה של יום. שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן לאותה שעה : באי זו מקום. שזו היא המועלת להביא את כל החקירות להזימן ובלאו הכי לא מתזמא : מכירין אתם אותו. ההרוג שמא נכרי היה וזו אינה מן החקירות של הזמה אלא כל שאר בדיקות אינם אלא להכחיש שמא לא יאמר זה כדברי חבירו ותבטל עדותם והוא והם פטורים אבל מן החקירות של הזמה אי אתה מוצא יותר מז' כדאמרינן בגמ' : העובד ע"ז [אם] הם מעידים בכך [שואלין] את מה עבד פעור או מרקולים : במה עבד (ס) בשחיטה או בהשתחואה : עוקצי תאנים שהיו מעידים (ע) שהרגו תחת תאנה ובדק בן זכאי תאנה זו עוקציה דקין או גסין עוקץ זנב הפרי מקום חבורי באילן : חקירות אמר אחד וכו' עדותן בטלה. ז' חקירות מקראי נפקי לן (פ) דבעינן בכולהו שתהא יכול להזימן באותה חקירה (צ) וכיון דאמר איני יודע שוב אי אתה יכול להזימן באותה חקירה וכיון דא"א לקיים בה מצות הזמה באותו העד בטלה (ק) העדות ואפילו הם ק' דאין העדים נעשים זוממין עד שיזומו כולם כדאמרינן במסכת מכות (דף ה:) מנין שאפילו הם ק' ת"ל עדים : בדיקות אפילו אמרו כולם אין אנו יודעים מצות הזמה ראויה להתקיים בהם דאין הזמה תלויה אלא בחקירות לומר עמנו הייתם באותה שעה במקום אחר : כל עדותם בטלה שבתלמוד הוא והם פטורים : שזה יודע בעבורו זה שאמר בשנים (ר) ידע החדש שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום ל' מחדש שעבר היה : אחד אומר בב' שעות וכו' דטעי אינשי בהכי : רבי יהודה אומר וכו' דכולי האי טעי אינשי : (ש) ונמצא דבריהם וכו'. ומעתה צריכין ליטא וליתן בדבר : פותחין לזכות. אי לא קטלת לא תדחל כדאמרינן בפרקא דלעיל : אמר אחד מן העדים וכו' (ת) משתקין אותו וכ"ש אם בא ללמד (א) חובה : [אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה] (ב) משתקין אותו כדאמרינן אחד לא יענה בנפש למות (ג) ולמות הוא דאינו עונה הא לזכות עונה : מעבירין אותו (ד) מעבירין את הדין עד למחר משום הלנת דין כדאמרינן בפרקא דלעיל : היו מזדווגין ביום ראשון לאחר שהעבירו לדין ממקום הישיבה היו מזדווגין בבתיהם או בשוק ונושאים ונותנין בדבר כל הלילה איש איש לעצמו : המזכה אתמול אומר אני הוא המזכה אתמול ועדיין מזכה אני על כרחו אומר שאינו יכול לחזור בו : והמחייב אומר אם לא מצא זכות הלילה אני הוא המחייב ומחייב אני במקומי : המלמד. אתמול חובה אם מצא לו זכות הלילה מלמד זכות אבל המלמד זכות וכו' : י"ב מחייבין וכו'. והטייה לרעה ע"פ אחד ליתה הלכך יוסיפו הדיינין : ואפילו כ"ב מזכין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים דהאי דאמר איני יודע כמאן דליתיה דמי ואין (ה) דיני נפשות לא לחובה ולא לזכות בפחות מכ"ג : שנים שנים אם נתחלקו ב' שהוסיפו זה לכאן וזה לכאן דהכתי ליכא הטייה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים צריך עוד להוסיף שנים וכן עד ע"א : עד שיראה א' מן המחייבין דברי המזכין דאיכא הטייה לטובה ע"פ אחד וה"ה אם יראה אחד מן המזכין דברי המחייבין דהוו להו ל"ד מזכין ול"ז מחייבין דאיכא הטייה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין (ו) הא אוקימנא דאף המלמד זכות יכול לחזור בו וללמד חובה והאי דתני הכי משום ליסנא מעליא הוא דתנא אזכות קא מהדר והכי תריצנא בפירקין דלעיל [דף לד.] : **גרסי'** בגמ' [דף מא.] א' אומר ב' בחדש וכו' א"ר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן עד כמה מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו וכמה א"ר יעקב בר אידי (ז) עד ז' נהרדעי אמרי עד ט"ז [דף מב:] ותרווייהו כרבי יוחנן סבירא להו האי למהוי כי יתרא האי למהוי כי נפיא א"ר אחא בר חנינא א"ר אבין א"ר אסי א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא החדש הזה לכם וכתיב התם זה אלי ואנוהו תנא דבי ר' ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים בכל חדש וחדש דיין אמר אביי הלכך מברך מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי להו ומברכי : היכי מברכין כדרב יהודה דאמר רב יהודה ברוך אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון (ח) קוניהם פועל אמת שפעולתו אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרם על שם כבוד מלכותו ברוך מחדש חדשים : כי בתחבולות תעשה לך [מלחמה]. א"ר אחא בר חנינא א"ר אבין א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה קרי רב יוסף אנפשיה ורב תבואות בכח שור : פירוש עד כמה מברכים אם לא בירך היום יברך למחר : על החדש. על הלבנה בהתחדשה : עד שתתמלא פגימתה אבל בתר הכי לא שייך למימר מחדש חדשים שהרי כבר נושנת היא : ותרוייהו כרבי יוחנן במילתיה דרבי יוחנן פליגי ועד שתתמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימה דקא אמר רבי יוחנן למהוי כיתרא היא כמו יתר של קשת שהוא (ט) פגימת הקשת מלאה עד היתר דהיינו חצי עגול והאי לסוף שבעה הוא ונהרדעי סברי מלוי פגימה דרבי יוחנן עד דתהוי כי נפיא עגולה במלואתה : דיין אלו לא זכו למצוה אחרת אלא לזו שמקבלים פני שכינה פעם אחת בחדש כדאמרינן בגזירה שוה : הלכך מברך וכו'. הואיל וכמקבל פני שכינה הוא מעומד בעי ברוכי משום כבוד שכינה שהוא מקבל : תפקידם מצוה שצויתם להתנהג בהלוך תקופותיהם : ששים ושמחים. כדכתיב ישיש כגבור וגו' : פועלי אמת. שאינם משנים את סדרם : וללבנה אמר. הקדוש ברוך הוא שתתחדש בכל חדש : עטרת תפארת וכו'. סימן הוא להם שאף הם שמוכים לה עתידים להתחדש בגדולתם כמותה ולפאר ליוצרם : מלחמתה של תורה (י) סודותיה לעמוד על בוריה ועל עיקריה לא כאדם המחודד ומפולפל בעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה לו הסוד אלא זה בעל משניות הרבה שאם יצטרך לו (כ) בכאן ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר (ל) יבין מתוך משניות הרבה שבידו (מ) :

סליקו להו היו בודקין

תורה אור

*היו בודקין אותו בשבע חקירות באי זה שבוע באי זו שנה באי זה חדש בכמה בחדש באי זה יום באי זו שעה באי זה מקום ר' יוסי אומר (א) וכו' [א] : **גמ'** *אמר ר' יוחנן *עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתו וכמה אמר ר' יעקב אמר ר' יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי עד ששה עשר (ב) ומעומד : *°אמר ר' יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאלו מקבל פני שכינה כתיב הכא °החדש הזה לכם וכתיב התם °זה אלי ואנוהו תנא דבי ר' ישמעאל אלמלא לא זכו ישראל אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חדש וחדש דיין אמר אביי הלכך [מברך] מעומד (א) :

שמות יב | שם טו

סליקו להו היו בודקין

רש"י

היו בודקין. את העדים בשבע חקירות. ובגמ' יליף לה מקראי : באי זה שבוע. של יובל : באיזה שנה. של שמיטה : באיזה חדש. בשנה : בכמה לחדש. בב' או בג' ימים או (ג) : באיזה יום של שבת היה. [אף על פי שאמרו בכך וכך לחדש (א) אעפ"כ שואלין להם באיזה יום של שבת היה] לפי שכל (ד) החקירות באות להביאן לידי הזמה ושמא יש עדים להזימן ואין מעלין על לבן חשבון של החדש אם היו אצלם באותו יום במקום אחר וכששואלין אותם באיזה יום והם אומרים ביום פלוני נזכרים עדי הזמה להזימן : באיזה שעה. דשמא אין מעלין על לב להזימן לכל היום ויש עדים להזימן (ה) באותו שעה : באיזהו מקום. שזה מועיל לכל החקירות לבא לידי הזמה דבלאו הכי לאו מיתזמי : [גמ'] על החדש. ברכת לבנה : שתתמלא פגימתה. אבל בתר הכי לא שייך למימר מחדש חדשים שכבר נושנת היא : עד שבעה. שאז נתמלא חצי העיגול : עד ט"ז. שאז תתמלא כל עיגול הלבנה : אמר אביי הלכך. הואיל ומקבל פני השכינה בעי ברכה מעומד :

סליקו להו היו בודקין

עין משפט

א מיי' פ"י מהל' ברכות סמג עשין כז טור או"ח סי' תכו :

דף מ.

דף מא:

דף מב.

הגהות חוות יאיר

(א) ונוסח הברכה עיין ברי"ף ברכות סוף פרק תפלת השחר :

הגהות מא"י

[א] כ"ב אחד חקירות ואחד בדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטלה א' אומר וכו' :

[ב] כ"ב בגמ' את מי עבד :

חדושי אנשי שם

מהר"ן שפירא (א) כמ"ש כתב טעם לדבר והוא דאם לא יאמרו באיזה יום לא היו יכולין לבא לידי הזמה שיאמרו טעינו בעבורא דירחא וכדאיתא במתני' ובכתבי האחרונים בזה דלטעמא שכתב מהרש"ל כנזכר יש קצת לדקדק דאם העידו אחר רובו של חדש דאז אינם יכולין לומר טעינו בעיבורא דירחא א"כ למה הוצרכו עדים לומר באיזה יום היה והיה אפשר לומר משום לא פלוג :

הגהות הב"ח

(א) כ"ב באיזה יום באיזו שעה באיזה מקום מכירים אתם אותו התרתם בו העובד ע"ז וכו' :
(ב) תיבת ומעומד נמחק :
(ג) כ"ב בד' : (ד) ז' התקירות באו כצ"ל :
(ה) באותה כצ"ל :
(ו) בג' שעות כצ"ל :
(ז) כ"ב אותו : (ח) כ"ב היו : (ט) כ"ב ובאין :
(י) והמחייב כצ"ל :
(כ) כ"ב או מחייבין :
(ל) כ"ב שניים שניים :
(מ) כ"ב היו בודקין אותו אחר שאיימו על העדים וכו' בגמ' יליף וכצ"ל :
(נ) באיזו יום בשבת היה כצ"ל : (ס) כ"ב למרקולים :
(ע) כ"ב עליו : (פ) ובעינן כצ"ל : (צ) כ"ב דהזמה כתיב בהו : (ק) כ"ב כל :
(ר) יודע שהחדש כצ"ל :
(ש) נמצאו דבריהם כצ"ל :
(ת) משתיקין כצ"ל :
(א) כ"ב עליו חובה וטעמא אמרינן בפירקין דלעיל דעד אחד לא יענה בנפש משום דמחזי כנוגע בעדו' :
(ב) משתיקין כצ"ל :
(ג) למות כצ"ל : (ד) כ"ב למחר : (ה) כ"ב דנין :
(ו) דהא כצ"ל : (ז) נ"ל אמר רב יהודה וכו' :
(ח) קונם פועלי אמת שפעולתם כו' : (ט) כ"ב כל :
(י) סוריותיה ולעמוד כצ"ל ותיבת סודותיה נמחק :
(כ) כ"ב טעם : (ל) כ"ב על דבר : (מ) כ"ב מפי פלוני שהמשנה במקום אחר אומר כך :

נגמר הדין. לחובה: לסקלו. איידי דסקילה רישא דארבע מיתות (ד) מפרש לה [ברישא] והדר מפרש שארא בפרקין דלקמן כסדר: חוץ לב"ד. רחוק מב"ד קצת שנאמר הוצא את המקלל אלמא לאו במקום הוועד קטלוה: והסודרין בידו. לקמן מפרש למאי מיבעי: והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אדם רוכב על הסוס ונמשך לצד בית הסקילה שיהא קרוב לרדוף אחר הסוקלין ולהציל ומתרחק מזה שהסודרים בידו מלא עיניו ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרים: אמר אחד. בב"ד: הלה · העומד על הפתח: מניף בסודרין. סימן הוא להעמידן ורוכב (ה) וכו' והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן עד שיחקרו ב"ד אם יהא טעם בדבריו של זה:

ועוד תנן בהאי פרקא אפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפי' ד' וה' פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו: [דף מג.] מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יוצא ליסקל והכרוז יוצא לפניו איש פלוני (ו) יוצא ליסקל על שעבר עבירה פלונית ופלוני ופלוני עדיו כל מי שיודע לו זכות יבא וילמוד עליו זכות: [דף מג:] היה רחוק מבית הסקילה כי' אמות. אומרים לו התודה שכן דרך המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעכן שא"ל יהושע בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני דבר ויען עכן ויאמר אמנם חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי ומנין שכפר לו וידויו שנאמר ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' היום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעוה"ב אם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ר' יהודה אומר אם יודע שהוא מזומם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון הזה אמרו לו א"כ יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות את עצמו: [דף מד:] היה רחוק מבית הסקילה ד' אמות מפשיטין [אותו] את בגדיו האיש מכסין אותו מלפניו והאשה מלפניה ומלאחריה ד"ר יהודה וחכ"א האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה: [דף מה] בית הסקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו אם מת בה יצא (ז) ואם לאו נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא) ואם לאו עד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר ויד כל העם באחרונה: [דף מו.] כל הנסקלין ניתלין דברי ר' אליעזר וחכ"א אין נתלין אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו (ח) כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי ר' אליעזר וחכ"א האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר להם ר"א והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו (ט) ליה שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד: כיצד תולין אותו משקעין את הקורה בארץ ועץ יוצא ממנה ומקיף ב' ידיו זו על זו ותולה אותו ר' יוסי (י) אמר הקורה מוטל על הכותל ותולה אותו בה כדרך שהטבחים עושים ומורידים אותו מיד ואם לן עובר בל"ת שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי כלומר מפני מה זה תלוי מפני שברך את השם ונמצא שם שמים מתחלל: **אמר** ר"מ בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת קלני מראשי קלני מזרועי אם כך הקב"ה מצטער על דמן של רשעים שנשפך כ"ש על דמן של צדיקים שנשפך ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו. ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא שתי קברות היו מתוקנות לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנהרגין ולנחנקין ונתעכל הבשר היו מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינים ובשלום העדים כלומר שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם [שם ע"ב] ולא היו מתאבלין אלא אוננים שאין אנינות אלא בלב: פי' ממש בדבריו קצת ראיה הדומה לזכות: שהוא מזומם. שהעדים שקרים ומחשבתם הרעה הורגתו: כדי לנקות אף כל המומתין יהו אומרין כן כדי לנקות עצמן מן הבריות ויוציאו לעז על הדיינין ועל העדים: מפשיטין כלא' אותו בלא כסותו: (כ) ומכסין אותו מלפניו כלפי ערותו חתיכת בגד: ב' קומות (ל) מגם לארץ: על מתניו שכשהוא מושכב פרקדן מגונה יותר: המגדף. מברך את השם: שמונים נשים (מ) ושמעון בן שטח שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סייג לשעה ותלאן לפרסם הדבר (נ): כולן ביום אחד מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן: ואין דנין שתים שיהיו משתי עבירות והכא היכא אוב וידעוני שחלקו הכתוב בשתים הכי מוקמינן לה בגמרא דאלו בעבירה אחת ובמיתה אחת תלינן אפי' הן ק' דטעמא דשתי מיתות או מיתה אחת וב' עבירות לא דיינינן ביום אחד משום שצריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו ושמא לא ידקדק: שם שמים מתחלל שמזכירין שזה ברכו: שכינה מה וכו'. באי זה לשון קובלת: *)ומטרדת עליו: קלני. כמו שאדם יגע וטיף אומר האשי כבד עלי וזרועי כבד עלי כמאן דאמר קיל לי עלמא: ולא זו בלבד · בלא תעשה. אלא וכו': נתעכל הבשר כבר נתכפר לו במיתתו ובבזיונו של קבורה שהוא חבוט הקבר להורידו בתחתיות והא דבעי' עכול הבשר משום דלא אפשר אלא הכי שקודם לכן נבקע ומסריח ומכיון שנתכפר קוברין אותן במקומן (ס) בקברות אבותיו כדאמרינן בגמרא וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק והא דתקנו להרוגי ב"ד שתי קברות ולא ד' הלכה למשה מסיני היא: ולא היו מתאבלין כדי שתהא בזיונם כפרתם: [אלא אוננים (ע)] דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך ובודאי לא אמרינן הכי אלא בהרוגי ב"ד משום דבדין קא מקטלי אבל הרוגי מלכות דשלא בדין קא מקטלי לא בעו כפרה דחסידין (פ) ניניהו כדכתיב נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ: **וגרסי'** עלה בגמרא [דף מד:] ת"ר מעשה באדם אחד שיצא ליהרג אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וב"ד וכל ישראל מנוקים והעדים לא תהא להם כפרה לעולם כששמעו חכמים בדבר אמרו להחזירו א"א שכבר נגזרה גזרה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר העדים. כל כמיניה לא צריכא דקהדרי בהו סהדי וכי קא הדרי בהו מאי הוי כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לא צריכא דאט"ג דקא יהבו טעמא למילתייהו כההוא מעשה דבעיא מכסא: פי' שכבר עגזרה גזרה שכבר נגמר הדין (צ) וכתב ז"ל דאפי' לא נגמר נמי [אלא] שכבר באו עדים [והעידו] וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד: כל כמיניה. וכי נאמן הוא דקא חשדינן להו לסהדי לומר יהא קולר תלוי וכו': אינו חוזר. ומגיד דבר המכחיש לראשון כדכתיב אם לא יגיד אהגדה קמייתא קפיד קרא ואפילו (ק) לחשדינהו נמי לא מיבעי דאיכא למימר דהאי דהדרי בהו משום דאמרי מה לנו לחוב בדמו של זה: דיהבי טעמא למילתייהו. מפני שנאה פלוני היינו שונאים אותו. [כי ההוא מעשה] דבעי מכסא: (ר) **ורגך** אמרינן התם מעשה במוכס אחד מישראל רשע שמת ובו ביום מת אדם גדול ובאו כל בני העיר ונתעסקו במיתתו וקרובי אותו מוכס הוציאו גם מטת אותו מוכס אחריו קפצו עליהם אויבים והניחו את המטות וברחו והיה שם תלמיד אחד יושב על מטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתחלפה להם מטתו בשל מוכס והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו את החכם נצטער אותו תלמיד מאד מה חטא רבי ליקבר בבזיון זה ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד זה נראה לו רבו בחלום א"ל אל תצטער בא ואראך (ש) בגן עדן בכבוד גדול ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח גיהנם סובב באזנו אבל פעם אחת שמעתי בגנות ת"ח ולא מחיתי ולכך נענשתי וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא שר העיר וחלקם לעניים וזהו שכרו א"ל התלמיד עד מתי יהיה נענש האיש הזה בדין זה א"ל עד שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו א"ל למה א"ל מפני נשים כשפניות שיש באשקלון ואינו עושה בהן דין למחר ספר התלמיד לשמעון בן שטח הדברים מה עשה שמעון בן שטח כנס שמונים בחורים בעלי קומה ואותו היום יום גשמים היה נתן כד אחת גדולה ביד כל אחד וקפל טלית לתוכה אמר להם הזהרו בהן שהן שמנים ובשעה שתכנסו הגביהו איש אחת מהן מן הארץ ושוב לא ישלוט בכם כשפותן ואם לאו לא נוכל להן הלך לו לטרקלין שלהן והניח בחורים מבחוץ אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני ולנסותכן בכשפים באתי ואמרו לו ומה כשפים בידך אמר להן יכולני להביא שמנים בחורים עטופי טליתות נגובין ואע"פ שהיום יום גשמים א"ל הביאם יצא לחוץ ורמז להם והוציאו הטליתות מן הכדין ונתעטפו בהם ונתכסו בהם ואחז כל אחד אחת מהן והגביהה ויכלו להן והוציאום ותלאום כולם ונתקנאו בהם קרוביהם על זה הדבר ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון ב"ש חיוב מיתה ונגמר דינו וכשבא ליסקל אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה עלי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה (ת) עליכם ויהא קולר תלוי בצואר עדים שמעו אלו וחזרו בהם ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים ואעפ"כ לא נפטר: שמעתי מרבותי שב"ד מתרין להיות מכין דהיינו מלקות: ועונשין עונש מיתה: ולא לעבור וכו'. ולא שיתכוונו לעבור על ד"ת לבדות מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב אלא מפני צורך שעה לעשות סייג לתורה. לא שראו לכך · דשבות בעלמא הוא מדרבנן: אלא שהשעה צריכה לכך. (א) שהיו פרוצים בעבירו' שהיו ישראל רואים שהיו יונים גוזרים עליה' גזירו' והיו מצות בזויות בעיניה': הטית. בא עליה: תחת תאנה. מקום גלוי: **מתני'** ולא זו בלבד וכו'

*)נ' רש"י ומתנודדת

נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו (א) ובית הסקילה היה חוץ לבית דין (ב) וכו':

גמ' *תניא אמר ר' אליעזר *שמעתי שב"ד א מכין ועונשין שלא מן התורה ולא לעבור על דברי תורה אלא לעשות סייג לתורה ומעשה בא' שרכב על הסוס בשבת בימי יונים והביאוהו לב"ד וסקלוהו לא מפני שראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך שוב מעשה באחד שהטיח את אשתו תחת התאנה והביאוהו לב"ד והלקוהו לא מפני שראוי לכך אלא מפני שהשעה צריכה לכך: **מתני'** ולא זו בלבד אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה אא"כ הלינו לכבודו כדי להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו וכו': **גמ'** *א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי מנין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה ת"ל כי קבור מה ת"ל תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה: *ולא היה קוברין אותו בקברות אבותיהן: וכל כך למה לפי שאין קוברין

רש"י

נגמר הדין: **גמ'** שב"ד מכין. מלקין: ועונשין. עונש של מיתה: שלא מן התורה. ולא יתכוונו לעבור על ד"ת לגזור (ג) למי שאינו חייב אלא מפני צורך שעה: לעשות סייג. גדר: לא שראוי לכך. דשבות בעלמא הוא מדרבנן: אלא שהשעה צריכה. שהיו פרוצין בעבירות מחמת היונים שהיו גוזרין שמד עליהן והיו מצות בזויות בעיניהן: שהטיח. בא על אשתו: תחת התאנה. מקום גלוי: **גמ'** כי קבור תקברנו · קבור מיותר: ויחי

תורה אור · נר מצוה · דף מו. · יומא דף סט. · דף מו: · דברים כא · דף מז.

שלטי הגבורים

א כתב הטור (ב) ונראה שאפי' אין בדבר עדות גמורה שהיה מתחייב על פיהם בדין בשעה שהיו דנים דיני נפשות אלא שיש רגלים לדבר וקלא דלא פסיק אם נראה לדיין שיש צורך (ג) לדונו ברשות בידו וכן נראה מדברי מיי' שכתב שיש לב"ד להלקות למי שאינו חייב מלקות ולהרוג למי שאינו חייב מיתה ולא לעבור על ד"ת אלא לעשות סייג לתורה וכיון שרואין ב"ד שפרצו העם בדבר יש להם כח לגדור ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם שכל הוראת שעה ולא שיקבעו הלכה לדורות וכן יש להם להלקות אדם שמועתו רעה והעם מרננים אחריו שהוא עובר על העריות והוא שיהא קול שאינו פוסק ולא יהיו לו אויבים שמוציאין (ד) לו דבה רעה וכן מבזים את מי שמועתו רעה ומבזים את יולדיו בפניו וכן יש להם להפקיר ממון שיש לו בעלים ולאבדו כפי מה שרואים לגדור פרצת הדור ולקנוס אלם ולנדות ולהחרים ולקללו ולהכותו ולתלוש שערו ולאוסרו בבית האסורים ולהשביעו בשם בעל כרחו שלא יעשה ושלא עשה (ה) הדברים האלה לפי מה שיראה הדיין שהוא צריך לכך והשעה צריכה לכך ובכל יהו מעשיו לש"ש ואל יהא כבוד הבריות קל בעיניו שהרי דוחה ל"ת של דבריהם וכ"ש כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקים בתורת אמת שיהא זהיר שלא יהרוס כבודם אלא להוסיף כבוד המקום בלבד: (ו) כתב הרא"ש בתשובה טען א' מבעלי הדינין יש לי (ז) בעדים או בראיה ואינו יודע ביד מי הוא חייב הדיין להטיל חרם כל מי שיודע לו זכות בעדים או בראיה שיראה אותו לדיין אפי' אם הזכות של העדים והראיה ביד מי שכנגדו דמאי שנא הוא מאחר אדרבה כ"ש כיון שאין בידו זכותו של שכנגדו והוא תובע ממנו שלא כדין שילך יאכילוהו דבר איסור לשגבותו ממון שאינו שלו אלא מזקיקין אותו להראות כל מה שיש בידו זכות לכנגדו: עוד שאלה לו ששאלת האומר לחבירו שטר שבידך זכות יש לי בו שהורו הגאוני' שכופין אותו להוציאו אם צריך התובע שיאמר בפירוש מה זכות יש לו בשטר או לא. תשובה הוראה זו של הגאונים לא פשטה בארצנו ואין כופין לשום אדם להראות שטר (ח) לשום אדם בשביל טענות אחר שאמר שיש לו בו זכות אם לא שיאמר בפני ב"ד דברים שיש בהם אמתלא או יראה הספר לדיינין ויראו אם ימצאו בשטר הזכות שטוען זה ובענין אחר אין כופין את האדם להראות שטרו שאין אדם רוצה להשביע את עצמו שידעו העולם עושרו וממונו: וע"ע בדברי מיי' (ט) כתב מיי' האומר לחבירו שטר (י) שבידו יש לי זכות בו וזה אומר איני יודע אם יש לך זכות בו אם לאו או איני מוציא שטרי טופין אותו להוציאו טען ואמר שאבד השטר מחרימים לו חרם סתם: (כ) טען ואמר שהוא יודע שהשטר שיש לו זכות הוא אצלו ה"ז נשבע שיסת שאינו אצלו ואבד ממנו וכזה הורו רבותי:

עין משפט

א מיי' פכ"ד מהל' סנהדרין סמג עשין קיא ולאוין רח טור ח"מ סי' ב: ב מיי' פי"ד מהל' אבל ופט"ו מהל' סנהדרין סמג עשין קד וב' ולאוין קנג טוי"ד סי' שנ שסב שסד:

הגהות הב"ח

(א) בית כצ"ל: (ב) נ"ב שנאמר הוצא את המקלל א' עומד על פתח ב"ד והסודר בידו והסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אמר א' יש לי ללמד עליו זכות הלה מניף בסודרו והסוס רץ ומעמידו: (ג) נ"ב חיוב מיתה: (ד) נ"ב היא מפרש מילי דידה ברישא והדר: (ה) נ"ב הסוס היה מכיר בו ותי' וכו' נמחק: (ו) נ"ב בן פלוני וכו': (ז) מן ואם לאו עד מת בה יצא נמחק: (ח) נ"ב פניו: (ט) לו כצ"ל: (י) אומר הקורה מוטה כצ"ל: (כ) מכסין אותו וכו' בחתיכת בגד כצ"ל: (ל) נ"ב ומפילו וכו' סופכו כצ"ל: (מ) נ"ב וכו': (נ) נ"ב ודן את כולם ביום א' וכד"א: (ס) במקומן הס"ד ואח"כ מה"ד ולא היו קוברין אותו: (ע) נ"ב בלבד: (פ) נ"ב נ"ל דעבדים ניננו וכמוכח בגמ': (צ) וכתבו: (ק) למחשדינהו כצ"ל: (ר) פי' ותו אמרי' התם נמחק: (ש) בכבודי בגן עדן בכבוד גדול בא ואראך כצ"ל: (ת) על כל עונותי כצ"ל: (א) נ"ב מפני: (ב) בסי' ב' וכו' פיהם כדין כצ"ל: (ג) נ"ב השעה: (ד) נ"ב עליו: (ה) כל הדברים וכו' שיראה לדיין שזה צריך וכו' בלבד ע"כ כצ"ל: (ו) נ"ב לשון הטור בסי' ס"ז: (ז) לי זכות בעדים וכו' אדרבה כ"ש הוא כיון שיש בידו כצ"ל: (ח) נ"ב שבידו: (ט) נ"ב לשון הטור סוף סי' ס': (י) שבידך יש וכו': (כ) טען טודאי כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' אבל סמג עשין ב טוי"ד סי' שמט : ב מיי' פ"ד מהל' תפילין סמג עשין כב טוא"ח סי' מב: ג מיי' פי"ד מהלכות אבל ופ"ט מהל' מתנות עניים סמג עשין קסב טוי"ד סי' שמט:

וכו'. מכאן מרבויא דריש כל המתים : ויחי ויקם על רגליו . אותו הנקבר נביא שקר היה הוא הנביא אשר השיב את עדו לאכול ולשתות בבית אל ונענש עדו על ידו והמיתהו האריה וכשמת לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר הדבר לפני המקום שיקבר אצלו והחיהו . ולביתו לא הלך. ואי משום ברכתא דאליהו דא"ל פי שנים היכי מקיימה בהכי אלא ודאי משום שלא הוכשר לפני המקום שיקבר אצל הצדיק הזה : קבריה דרב . לאיסתא בת יומא . ביום ראשון שלה והיו מתרפאין באותו עפר : אמרו ליה לשמואל . משום דמת וכל תשמישיו אסורי

תורה אור | נר מצוה

מ"כ יג קוברין רשע אצל צדיק שנאמר °ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וגו' ויחי ויקם על רגליו על רגליו עמד ואל ביתו לא הלך : *קברי דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא [דף מז:] בת יומא אתו אמרו ליה לשמואל אמר יאות הן עבדין קרקע עולם היא ואינה נאסרת דכתיב [כג] °וישלך את עפרה על קבר בני העם מקיש קברי בני העם לע"ז מה ע"ז במחובר לא הכא נמי במחובר לא והא דתני' שלשה קברות הן קבר הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק את הרבים מותר [א] לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה [ב] התם בקבר בנין עסקינן אבל קבירה [ג] דחפירה דליכא עליה בנין לא מיתסרא [ד] מאי טעמא קרקע עולם היא : °איתמר *האורג בגד למת אביי אמר אסור ורבא [לקמן דף כח] אמר מותר אביי אמר אסור הזמנה מילתא היא ורבא אמר מותר הזמנה לאו מילתא היא והלכתא כוותיה דרבא *אמר רב חסדא האי [דף מח.] סודרא ג[ד]אזמניה למיצר ביה תפילי צר ביה [לקמן כט] תפילי אסור למיצר ביה פשיטי אזמניה ולא צר ביה צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי : תניא ג[ה]מותר המתים למתים מותר [לקמן נ] המת ליורשיו כיצד גבו למת סתם . זה הוא מותר המתים למתים גבו למת זה זה הוא מותר המת ליורשיו היה אביו ואמו מזרקין (א) לו כלים מצוה על אחרים להצילן *אמר רשב"ג [דף מח:] בד"א שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין

רש"י

ויחי ויקם על רגליו . אותו הנקבר נביא מ"כ יג שקר היה הוא הנביא אשר השיב [את] עדו לאכול ולשתות בביתו [א] ונענש על ידו והמיתו האריה וכשמת אחר זמן קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר לפני המקום ליקבר אצלו והחיהו והעמידהו על רגליו : ולביתו לא הלך . שלא תאמר שלכך החייהו לקיים ברכת אליהו ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואליהו החיה המת ואלישע החיה גם רק אחד בן השונמית: לאישתא בת יומא. ביום ראשון של החולה והיו מתרפאין באותו כג עפר : אמרו ליה לשמואל . משום דמת וכל הנקבר [בו] אסור בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה : מה ע"ז במחובר לא . דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם: שלשה קברים. חלוקין בהלכותיהן: קבר הנמצא . שנמצא מחדש ויודע בעל השדה שלא נוה מעולם ליקבר שם ובגזלה נקבר : הידוע . שנקבר שם מדעת בעל השדה : וקבר המזיק את הרבים . שנקבר במקום הילוך הרבים : מותר לפנותו . שלא קנה מקומו : מקומו טהור . אע"פ שגזרו טומאה על הקברים אע"פ שנטלו משם לא גזרו על זה : ומותר בהנאה . אע"פ דאיסורא (ב) הוא שאין תורת קבר עליו : מקומו טמא . גזירה דרבנן שגזרו טומאת עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו: קבר המזיק את הרבים וכו' . ניתן רשות לפנותו מפני נזק רבים : פינהו מקומו טהור . דלא גזרינן טומאה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאיסורא דאורייתא לא פקעא : ודוקא שאינו מת מצוה אבל מת מצוה קנה מקומו : בקבר בניין . שבנאו למעלה מן הקרקע דכותה דע"ז בית שבנאו (ג) לע"ז אסור דתלוש ולבסוף חברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר לע"ז איתקש : האורג בגד למת . לאחר שמת : הזמנה . שהזמינו לכך ונקרא שם מת עליו : מילתא היא. כאילו קברו בו : אסור למיצר ביה . ולהניח בו מעות : אזמניה ולא צר ביה . הזמנה לאו מילתא היא : צר ביה ולא אזמניה . אקראי בעלמא הוא : מותר המתים . גבו צדקה למתים עניים והותירו מהם יניחו המותר לצורך מתים אחרים : (ד) גבו . למת פלוני זה : ליורשיו . ליהנות מהן דהזמנה לאו מילתא היא: מזרקין (ה) לו כלים ובגדים מחמת חיבתו ומפני הצער ומתכוונים לאסור כל (ו) ממונו: מגוה על האחרים. הרואין אותו להצילן שלא יקברו עמו ויטלום מעליו דאין השבת

נמוקי יוסף

הנאה ניהו דגמרינן שם שם מעגלה ערופה דכתיב ותמת שם מרים וכתיב וערפו שם: יאות הן עבדין. כדמפרש שהקרקע אינו נאסר : ג' קברות . הן חלוקין בהלכותיהן : קבר הנמצא . כגון שהוא חדש ויודע בעל השדה [דף מז:] שלא נוה מעולם לקברו שם ובגזלה נקבר : וקבר הידוע . שקבר שם מדעת בעל השדה : וקבר המזיק את הרבים . שקבור במקום הלוך רבים ומטמאים בהלו : מותר לפנותו . פרש"י ז"ל שלא קנה מקומו ואחרים ז"ל פירשו שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו במת וכדאיתא פרק אלמנה לכ"ג (דף סו:) גבי ההיא אטלא דפרסוה אמיתנא : מקומו טהור . שאע"פ שגזרו טומאה על הקבר ואע"ג דנטלו משם לא גזרו על זה: ומותר בהנאה : דאע"ג דאיסורא דאורייתא היא*) לא תהא תורת קבר עליו : מקומו טמא . גזרה דרבנן היא דגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו : מותר לפנותו . לא גזור עליו מפני [לקמן כח] נזקן : אסור בהנאה . דאיסורא דאורייתא לא פקעה : בקבר בנין . שבנה למעלה מן הקרקע דכותה [דף מח.] בע"ז בית שבנאו מתחלה (ז) אסור [לקמן כט] דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי איתקש לע"ז אבל חפר קרקע אינו נאסר ואפילו חפרו לאביו דלא גזרו רבנן משום כבוד אביו אלא בקבר בנין דבעלמא אסור [ג] היכא [לקמן נ] דהטיל בו נפל גזר באביו בהזמנה בעלמא אבל בקרקע עולם כיון דליכא נאסרת כלל לא גזרינן בה משום כבוד אביו כן כתבו ז"ל בשם התוס' : והא [דף מח:] דאמרינן בברייתא דהחופר קבר לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית אי באביו ממש בהזמנה בעלמא משום כבודו אי באיש אחר אם הטילו שם נפל וקנה אביו משום אורחה דמילתא מ"מ אפי' באיש אחר אסור בהנאה : כתבו בשם הר"י בן גיאת ז"ל דכיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות אלא משום הנאה דקרובים הלכך איתו אסור אלא במקום שאין מולאין מקום לקבור אלא בשכר דאית להו הנאה לקרובים בהכי אבל בבית הקברות של רבים שהוא משותף ביניהם שאם איתו כאן נמצא במקום אחר מותר שהרי אין הנאה להם בכך וכ"כ הרמב"ס ז"ל : **איתמר** האורג בגד למת . לאחר שמת אבל לחי לכשימות לא : הזמנה . שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליו מילתא היא כאלו כרכו בו : סודריה דאזמניה . פירשו בו רב אחא ז"ל דלאו דוקא צר ביה תפילין על דעת קביעות דאם כן פשיטא ועוד היכי לימא דצר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי דמ"מ הנחת תפילין זו הויא לה הזמנה ומעשה גמור וחילא קדושה עליה והא לא תליא בפלוגתא דאביי ורבא כלל אלא אפי' צר ביה תפילי לפי שעה קאמר דכיון דאיכא הזמנה מעיקרא ומעשה דהשתא אע"פ שאינו אלא דרך עראי מודה רבא דמילתא (ח) : וכן נראה מפרש"י ז"ל [שפירש] אבל צר ביה ולא אזמניה שרי למיצר ביה פשיטי כיון דלפי שעה הוא דעבד וליכא הזמנה ומיהו ה"מ כשנטלו התפילין אבל בעוד שהתפילין עליהם אסור ובזה סמך זה הרב ומילתא דמסתברא היא אע"פ שכתב וז"ל אבל מפי מורי הרב נר"ו שמעתי דאפילו בשהניחו על דעת קביעות לא מהני בלא הזמנה דמעיקרא ומעשה דהשתא עכ"ל. עוד כתב ז"ל כל מאי דאמרינן הכא היינו הזמנה דמשמשין אבל הזמנה דגוף הדבר עצמו מהניא כגון עבוד עור הקילפה של תפילין ועבוד הקלף עצמו אי עבדינן לשמה אסור להשתמש בהן חול בהך הזמנה גרידתא : ולענין עבוד קי"ל דלא שנא ספרים ול"ש תפילין ומזוזות צריכין עבוד לשמה אבל רצועות של תפילין לא בעי עבוד לשמה דמשמשים ניניהו והזמנה במשמשים לאו מילתא היא והכי משמע התם במנחות [דף מב:] בפלוגתא דרבנן ורשב"ג : מותר המת . גבו צדקה למיתי מגוה או לעניים מתים יניחום לצורך אחרים : מותר המת. (ט) לשם מת פלוני: ליורשיו. ליהנות מהם ואי קשיא אמאי ליורשיו נימא אדעתא דידיה יהבי אדעתא דיורשין לא יהבי כדאמרינן בב"ק [דף קטז:] דאדעתא דארי' אפקריה אדעתא דכ"ע לא אפקריה י"ל דלא אמרת הכי אלא בהפקר שאינו מוליאו מרשותו אבל במתנה שנותן לחבירו ומוליאו מרשותו בודאי לא על דעת שיחזירו לו כלום עשה ועוד דבר מועט מסתמא כל אחד גמר ויהיב : מזרקין בו כלים . זורקין בגדיהם עליו יותר מן הצורך מפני חבתו ומחמת צער מתכוונים לאסור כל ממונם עליו : מגוה על אחרים. הרואין אותן להצילן וליטלן מעליו דאין השבת אבידה גדולה מזו :

*) לשון רש"י שאין תורת קבר עליו

במטה

שלטי הגבורים

א ונקבר דחפירה איכא פלוגת' דרבי' (י)והרא"ש ובנו ז"ל אם קרקע דידהו אסור בהנאה או לא ודעת ר"י שהביא המרדכי במגילה (כ) ודאי דנוטה כדעת רבי' ישעיה אך דעת מיי' ז"ל לפי שיטת ר"ת מספקא לי כי (ל) בפ"ח מאבלות כתב בתחלה דבתי קברות אסורים בהנאה וכו' והשמיט ההוא דפרק בני העיר דתניא התם אין מרעין בהם בהמות ואין לוקטים בהם עשבים ובתר הכי כתב חילוק שיש בין קבר דבנין ובין קבר קרקע דמשמע דמש"ה השמיט מיי' ז"ל ההוא דאין מרעין בהמות ואע"פ שהוא דבר ברור ופסוק בתלמוד ונקט דברים שלא הוזכרו אסורן גבי בית הקברות להודיענו דהא דבית הקברות אסורים בהנאה דוקא בקבר בנין דלא שייך בהו לקיטת העשבים ורעיית בהמות (מ) ה"ל למשמע מינים בהכרח דגם בקברות של קרקע מיירי אבל מדהשמיטן משמע דלזה נתכוין לומר דאין איסור הנאה אלא בקבר בנין ולשון(נ)הרמב"ן ז"ל מהסיא הכל' ע"ז (ס) אין כ"כ ראיה כי גם הטור י"ד בהל' ע"ז קמ"ה נקט לישנא דתפיסת אדם ואעפ"כ ס"ל הכי דהאי אינו נאסר וגם כתב הטור להדיא בההוא סימן דתלוש ולבסוף חברו חשוב תלוש לגבי ע"ז ואעפ"כ הכא ס"ל דדוקא בבנין חשוב תלוש ולא בחפירה הלכך מההוא לשון ליכא כל כך ראיה לפי דעתי אך בזה נ"ל דצ"ע מאי זה מקום יצא זה למיי' בהל' אבלות דבתי קברות אסורים בהנאה כילד וכו' שהאריך שם ועוד למה לא פירש שם הרמב"ם ז"ל באי זה בתי קברות מיירי ועוד מ"ש דמתחלה נקט לישנא דרבי' וכתב וז"ל בתי קברות אסורים בהנאה ואח"כ נקט לשון יחיד עפר הקבר אינו אסור בהנאה ועוד מ"ש דהיכא שבא לפרש איסור הנאה דבית הקברו' נקיט במלתיה דברים שלא הוזכרו איסורן בתלמוד גבי בית הקברות ושביק איסור רעיית בהמות וליקוט עשבים והולכת אמת המים דאינהו מפורשים (ע) בהדיא בתלמוד . ובסמ"ג נמי בהלכות אבל נ"ע דהביא לשון (פ) הרמב"ן ז"ל ממש והוסיף אח"כ קצת מההיא ברייתא דפרק בני העיר והשמיט קצתם וכתב על ההיא שהביא בשם רבו כשהיא דוקא על הקברים עצמן ועל רישא דברייתא לא כתב כלום באי זה ענין מיירי וכן בדברי הטוי"ד סי' שס"ד צ"ע . כי לפי מה שהביא הטור דברי אביו פליג עם דברי רבינו ישעיה ז"ל וכי קא מפרש ההיא ברייתא דפרק בני העיר סי' שס"ח השמיט דברי אביו ז"ל שפי' כמו שפי' ר"י ז"ל : מכל אלה לבי אומר לי דסבירא ליה להרמב"ם ז"ל דדין בית הקברות הוא כדין בתי כנסיות ויהיב לבתי קברות כל דין דיהיב לבתי כנסיות

דאיתא פרק בני העיר וכמו שכתב איהו פי"א מהל' תפלה גבי קדושת בתי כנסיות וזה כי ס"ל למיי' דאיכא חילוק בין בתי קברות שהם של רבים ושל כרכים ובין קבר של יחיד כי קברי הכרכים צרכי רבים ניניהו כדמוכח בפ"ק דמ"ק וכן נראה מסדר ס"ג שהביא דין בית הקברות בדין צרכי רבים והכי כתב הרמב"ן ז"ל בספר תורת האדם בענין קבורה גבי חפירת הכוכין במועד ותיקון דבית הקברות של בני המשפחה כ"ש בית הקברות של כרכים דעבידי אדעתא דכ"ע צרכי רבים (צ) דרבים שתו רבים ישתו . וא"כ חשיבי כבתי כנסיות של כרכים דעבדינהו אדעתא דכ"ע ומה שאסור בזה בדברים השייכים בו אסור גם בזה וקבר הוי דומיא דבית הכנסת של יחיד שלא חייל עליה איסור אלא במה שיש בה באיסור להתפשט בו ותו לא הלכך בתי קברות של רבים דכיון דאקנו הסוא קרקע לבית הקברות חל עליה בכוליה קרקע שם בית הקברות ואיסורו ואפי' במקום שלא נקברו שם המתים דהא להכי אקנינהו לכולי ארעא ומש"ה כתב מיי' ז"ל סתם בתי קברות אסורים בהנאה ולא חלק בין הם של בנין או קרקע עולם (ק) וכן במקום שיש שם חפירות המתים או לא ודחק לפרש בהם האיסורין שיש גם בבתי כנסיות להודיענו דדמי לבתי כנסיות של רבים ואין נאותים בהם אפי' במקום דליכא שם מתים כמו שכתבו ר"י והרא"ש ז"ל פרק בני העיר דלהכי אקנינהו הקונים אותן לבית הקברות וזכו בהו המתים ויואלין לשוט בעולם כהויא דפרק מי שמתו והלכך אין נוהגין בהם קלות ראש בכל אותו מקום וגם אסורין בהנאה בכל מקום שהם דומיא דבית הכנסת של כרכין ובמה שכתב מיי' אין נוהגין בהם קלות ראש כלל איסור מרעיה והולכת אמת המים ובמה שכתב אסורין בהנאה כלל דין שריפת העשבים שלקט בהם אמנם בקבר היחיד אפי' תימא דדעת מיי' כדעת הטור ולא תרלה לפרש דבריו בקרקע עולם כדפי' רבינו ישעיה (ר) ואי נמי דמיירי בעפר שהוא בתליבת הקבר שהוא קרקע בתולה מ"מ האף גם זאת בקבר היחיד לא חייל עליה איסור רק שהוא כבנין . דאינו חמור כקברות דרבים שלא הוקצה משעה ראשונה לכך ואין כאן רק האיסור שמעלה עליו המת עתה ואותו איסור אינו מתפשט בעפר הקבר משא"כ בבית הקברות של רבים דמשעה שקנו אותה הקצוה למתים וזכו המתים בכל אותו מקום ומתפשט וכותש בכל אותו מקום דומיא דשדה בוכין דאמר בפ"ק דמ"ק דאינה נטעת ואינה נזרעת משום שנתייאשו הבעלים ממנה והקצוה לבכות שם המתים וה"ל כמילר שהחזיקו בו רבים וכ"כ רבינו פי"ח ממה' אהלות ה"כ הקצוה לקבור' ואסור עולמית ולפי זה גם דברי הרא"ש ז"ל אתי שפיר דלאפי' תימא דס"ל כדעת בנו דפליג עם ר' ישעיה היינו דוקא בבית הקברות דתניא פ' בני העיר חייל עלייהו איסורא אפי' במקום שאין שם קברים כלל משום דאקנינהו מעיקרא לכך וזכו בהו המתים כדלעיל אולם בדברי הטור סי' שס"ח צ"ע למה השמיט דברי אביו דמפרק בני העיר : וסמ"ג נראה דגם איהו מפליג בין קברות דרבים וכרכים לקבר יחיד אך הוסיף לבאר יותר ואמר תחלה לשון מיי' ממש אח"כ השמיט ריש' דברייתא דפרק בני העיר ונקט סיפא דאין מלקטין את עשבים ואם לקטן שורפן במקומן וכתב דעת רבו דמיירי כשהן על הקברות משום דאיהו אזיל בשיטת ה"ג שהביא ברייתא זו בהל' צרכי רבים ומינה אתה שומע דס"ל לסמ"ג דעפר הקבר שהוא תלוש ולבסוף חברו אסור בהנאה דהא על כרחין בקברות של חפירה מיירי הברייתא דפ' בני העיר מדקתני איסור רעייה בהמות ולקיטת עשבים ודברים אלו א"א אלא בקברי חפירה ואעפ"כ כתב דהיכא דלקט עשבים על הקבר שורפן במקומם אלמא דס"ל כרבינו ישעיה ולפי זה מתיישב הכל שפיר . וכן נראה להדיא דעת הר"ן ז"ל בפ' בני העיר שכתב דמש"ה שורפן במקומן משום דאסורין בהנאה הן וכיון דע"כ בקבר קרקע מיירי (ש) אפי' שמיע לי כדברי רבינו ישעיה ז"ל . ועוד נראה לאסור בהנאה קברים דידן אפי' פינו משם המת דכסתמא כל אדם הנקבר זוכה בקרקע שנקבר בו מלבד כי המנהג הוא בגליל זה שכל א' קונה מקום קבורתו וא"כ מקום קבורתו מתי מחיל מאן שביק ול"ע בדבר לענין מעשה

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כו וקי' לו נמחק : (ב) נ"ב דאורייתא : (ג) נ"ב מתחל': (ד) מותר המת גבו למת פלוני כנ"ל ותיבת זה נמחק: (ה) תי' לו נמחק וכ"ב בו : (ו) ממונן כנ"ל : (ז) נ"ב לע"ז: (ח) נ"ב היא : (ט) נ"ב גבו : (י) נ"ב ישעיה:(כ) נ"ב פ' בני העיר : (ל) נ"ל בפי"ד: (מ) נ"ב ואלו כתב נמי להדיא דאין מרעין בהמות וכו' : (נ) נ"ל הרמב"ם : (ס) נ"ב פ"ד: (ע) נ"ל להדיא: (פ) הרמב"ם : (צ) נ"ב הן : (ק) וכין כנ"ל: (ר) תי' ואי נמי נמחק וכ"ב ומתה : (ש) ואפי' הכי שורפן אלמא כנ"ל :

הגהות מא"י

[א] בבית אל כנ"ל : [ב] עי' בגמ' :

במטה הנקברת וכו'. שנושאין אותו בה לקברו ורגילין הם לקברה עמו דאז נאסרין בנגיעתן ומדרבנן הוא משום דמחלפי בתכריכי המת דאי שרית להו אתי למשרי תכריכי המת: תיק של ספר. תורה או נרתק של תפילין כן הדין עד שלא נשתמש בהן קדש וכו' נשתמש בהן קדש כו': סליקו להו נגמר הדין

ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו': **ועוד** תנן בפרקין [דף נב.] מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרך וכורך נר מצוה

על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת (ד) בתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. ר' יהודה אומר אף (ה) אם מת בידם לא היו מקיימים בו מצות שריפה אלא פותח את פיו בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת (ו) בתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. א"ר אלעזר בר צדוק מעשה בבת כהן (ז) שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו מפני שלא היו ב"ד (ח) באותה שעה בקי: [דף נב:] מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר נוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין לך מיתה מנוולת מזו: מצות הנחנקין (ט) משקעין אותו

אסורין א ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמיחלפא בתכריכי המת: כים שעשאו להניח בו תפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות הניח בו תפילין מותר להניח בו מעות כדרב חסדא דאמר צר ביה ולא אזמניה מותר האומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קדש משתמש בהן חול נשתמש בהן קדש אסור להשתמש בהן חול:

סליקו להו נגמר הדין

ארבע מיתות נמסרו לב"ד סקילה שריפה הרג וחנק ר' שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין: **גמ'** אמר רב פפא משמיה דרב ארבע מיתות אלו שמנו חכמים על הסדר נאמרו ממאי מדקא מפליג רבי שמעון שמע מינה דוקא קתני: *°תניא היה רבי (א) ירמיה אומר מה תלמוד לומר את

רש"י

אבידה גדולה מזו: הנקברת עמו. שנושאין עליה לקבורה (ב) רגילין היו לקוברה עמו לכך נאסרין מדרבנן דמיחלפא ואתי למימר תכריכי המת מותרין בהנאה אבל בענין אחר לא מיתסר דלא מיחלף בתכריכי המת: נשתמש בו קודם שהניח בו תפילין אל ישתמש וכו':

סליקו להו נגמר הדין

ארבע מיתות (ג) ב"ד סקילה שרפה הרג וחנק. דוקא נקט סדרא כדמפרש בגמרא סקילה חמורה מן שריפה ושתיהם חמורות מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למחויב שתי מיתות שנידון בחמורה ורבי שמעון סבר דשריפה חמורה ובגמ' מפרש פלוגתייהו: זו מצות הנסקלין. לעיל בתלמוד דקאמר בית

אלף נ"ג. אלף נ"ג: דף נב. לכמבואר בפירקין

בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרך וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה: [דף נג.] אלו הן הנסקלים הבא על האם ועל אשת אב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה (י) עליה ומגדף והעובד ע"ז והנותן מזרעו למולך (כ) בעל אוב וידעוני והמחלל את השבת והמקלל אביו ואמו והבא על נערה מאורסה והמסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב: ר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום אם בלבד הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנשואין הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה. (ל) ואם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאת לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה: [דף נה:] המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם א"ר יהושע בן קרחה כל היום דנין (מ) העדים בכנוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגין בכנוי אלא מוציאין את כל אדם לחוץ [א] ומשיירין את הגדול שבהם אומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני כמוהו וג' אומר אף אני כמוהו: [דף ס:] העובד ע"ז אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואחד המקבלו עליו באלוה והאומר לו אלי אתה אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ והסך (נ) המלבים המנעיל עובר בלא תעשה. הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה. הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו: [דף סד:] (ס) הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו: [דף סה.] בעל אוב. זה פיתום המדבר משחיו וידעוני זה המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה (ע) ונשאל בהן באזהרה: [דף סו:] המחלל את השבת. בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בכנוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין: [שם] הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק: [דף סז.] המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר לו יש יראה במקום פלוני כך אוכלת וכך שותה כך מטיבה וכך מריעה: כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו: אמר לשנים (פ) והם עדים מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לאחד (צ) והוא אומר יש לי חברים רוצים אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי בייחוד והלה אומר לו היאך נניח אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו מוטב ואם אמר כך הוא חובותינו וכך הוא יפה לנו העומדים (ק) מאחרי הגדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו: [שם] האומר אעבוד אלך ואעבוד אלך ואזבח אלך ונזבח נלך אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך (ר): המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז: [שם] המכשף (ש) זה העושה מעשה ולא האוחז את העינים ר' עקיבא אומר משום ר' יהושע שנים לוקטין את הקשואין אחד לוקט חייב וא' לוקט ופטור: העושה מעשה חייב. האוחז את העינים פטור: פי' סקילה שריפה הרג וחנק דוקא נקט סדרן סקילה חמורה משריפה ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק ונ"מ למתחייב ב' מיתות דקי"ל [דף פא:] נדון בחמורה: ר"ש אומר פלוגתייהו. מפרש בגמ': זו מצות הנסקלין. שפירשו בפ' העליון בית הסקילה גבוה ב' (ת) קומות ומשום דבעי למתני מצות הנשרפים והנחנקים כילד סדר ונקט להאי: [דף נב.] משקעין אותו שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ: קשה לתוך הרכה (א) בתוך רכה כורכין סודר קשה מפני שהרכה אינה חונקתו לפתוח פיו והקשה מחבלת את גרונו ומנוולתו לפיכך קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגין: ומדליק את הפתילה. בגמ' מפרש פתילה של אבר: מדליק. מתיך וחומרת לשון חמרמרו מעי (ב): נוול הוא זה. השתא משמע מפני שהורגו מעומד ונופל: סדן. עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחין: [דף נג:] אלו הן הנסקלין דכתיבי בהו סקילה הא כתיב בהו ודלא כתיב (ג) סקילה וכתיב ביה דמיהם בם גמרינן [דף נד.] מאוב וידעוני: (ד) המביאה את הבהמה עליה: והנותן מזרעו למולך קסבר האי תנא (ה) לאו ע"ז היא מדתנא ע"ז ותנא מולך אלא חק הנכרים בעלמא (ו) ורחמנא חייב עליה סקילה והכי אמרי' בגמ' (דף סד:): אוב וידעוני. במתני' דלקמן מפרש להו: והמקלל אביו ואמו. החמיר עליו (ז) מהמכה משום דאיכא תרתי קלון אביו ומוציא שם שמים לבטלה: והמסית. את היחידים: והמדיח. עיר הנדחת ולקמן באלו הן הנחנקין [דף סד.]

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור מרגלא בפומיה דר' יוחנן וכו' זהו מן הדברים שנראין כהפוכין שתולה את העיקר בטפלה כאותה ששנינו כל שעה שמותר לאכול מאכיל וכו': **אמר** הכותב אין הנדון דומה לראיה כלל דהתם טעמא דאוכל במאכיל אלא קאמר דכל שעה שמותר לאכול מאכיל ולא יותר שעה שאין מותר לאכול אכיל והרבה כיוצא בה בתלמוד ועוד דהא אוקמוה התם בגמ' דהכי קאמר כל שעה שמותר כהן לאכול מאכיל ישראל חולין סד"א כיון דחולין אינו אוכל לא יאכיל קמ"ל אבל מי שמע כזאת שנאמר מדקא רחמנא לנשואה בשריפה ש"מ סקילה חמורה והיא גופה אכתי לא פשיטא ואינה קמה ליה לתנא והפירש אין ביושר בין בהפוך אינו נכון לפי הסוגיא שהרי שקלו בגמ' תומר שבשריפה שכן מחללת אביה לחומר ה ואמרי אדרבה שריפה חמורה שמלינו בה שמחללת את אביה וכיון שכך היאך חכמים מוציאין את ה מכללה לדרוש בה קולא מעצמן שלא מסמך הכתוב ואם מפני שפושט ידו בעיקר עדיף להו אפי' מחלול ה לנו לומר בגמ' כן ולא עלה על דעת עד סוף השמועה מכבוד המקום לפי שהוקש כבודו לו ובהדיא אכד וכן הסוגיא מוכחת לקמן אלא קסברי רבנן נשואה יוצאת לשריפה דכתיב ובת איש כהן שאינה כהנת ונזיקת הבעל היא דלזנות כתיב בה וארוסה בכלל בת ישראל היא שאין לנו ג"ש דאביה ולא מדרש בת (ו) כתנאי דלקמן והיינו דאמרי' מדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה וכך הגירסא ות וחומרא דפושט ידו בעיקר נמי איתא ולהכי לא קאמר אלא ודאמרי' לקמן וטעמא מאי משום דלרבנן חמורה כלומר תנין לו לר' יוחנן כן משום דחזי להו לרבנן דקאמרי סקילה חמורה מש"ה מרגלא בפומיה בסקילה על כרחייהו מיהו רבנן ממדרש הכתוב נפקא להו כדפרישית ומקצת נוסחאות אין בהם מזה לפיכן כך פירושא דמעיקרא קס"ד נשואה וארוסה יוצאה לשריפה והיינו קושיין מדאפקה רחמנא לארוסה ן שמחללת את אביה מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה ולא שקלו חומרא טו ידו בעיקר כלל. ומפרקי קסברי רבנן נשואה יוצאת לשריפה ולא ארוסה ושוב אין לך קושיא עלינו חמורה ממגדף ואין זה מתור דבת ישראל מאן דכר שמה וזו הקושיא שכן מחללת את אביה פושטת בכל הסוגיא בלא סמך של בת ישראל:

המאור הגדול גמרינן

[דף נ ע"ב] **מרגלא** בפומיה דר' יוחנן וכו' מאי ר"ש פי' בשלמא לרבנן מכללא דשמעי' סקילה חמורה משריפה ממילא שמעי' דאית להו נשואה יצאה לשריפה דכיון דכתיב את אביה היא מחללת (ח) הוה לא בא הכתוב להקל עליה אלא להחמיר עליה. א נמי דשמעי' ליה שריפה חמורה מסקילה אכתי ממאי דאית ליה אחת נשואה ואחת ארוסה י דלמא כר' ישמעאל ס"ל דאמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה אלא הרי היא בחנק כבת דאמרי' מאי ר"ש כלומר היכא שמעינן ליה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשרי מברייי' דשמעי' ליה בפירוש דאמר הכי והיינו דאמרי' לעיל בגמ' בסברא דרבנן קא סברי רבנן לשריפה ולא ארוסת כלומר דלאו בפירוש שמעינן להו דאמרי הכי אלא מכללא דשמעי' להו ד חמורה. ואע"ג דאמרי' מדאפקה רחמנא לנשואה בשריפה אבל ארוסת בסקילה ש"מ סקיל הוא מן הדברים שנראין כהפוכין שתולה את העיקר בטפלה כאותה ששנינו כל שעה ש מאכיל לבהמה אף כאן עיקר טעמו של דבר לרבנן סקילה חמורה היא וש"מ אמאי דאמרי' ל ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר וכיון דסקילה חמו לרבנן ממילא קא סברי נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה אבל בסברא דר"ש לא אמרי' קסב ר"ש לטעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה משום דבפירוש שמעינן ליה דא [דף סא ע"א] **אמר** ליה רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי למעוטי מאי ואיכא דקשיא ליה ולמאי דקי"ל השתא נמי דזביחה יצא הכלל כולו מי ניחא אכתי איכה יעבדו למעוטי מאי. אי למעוטי מגפף ומנשק לזובחים מ מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבים עליה בחוץ אף כל שהיא עבודת פנים וה בחוץ וכך נראה לנו פירוקא הכי קאמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא בשלמא למאי דקאמ דזביחה יצאתה ללמד על הכלל כולו איצטריך איכה יעבדו למעוטי מגפף לנושקים כלומר לנ לו או נושק למגפף כלומר למי שמגפפים לו דאי מזביחה הוה אמינא הני מילי למעוטי מג שזו עבודת פנים וזו אין עבודת פנים אי נמי למעוטי מגפף ומנשק לפעור או למרקולים

וזו עבודת בזיון אבל מגפף לנושקים דאידי ואידי דרך כבוד הוא אימא ליחייב קמ"ל איכה יעבדו למעוטי אפי' מגפף לנושקין או נושק למגפפים. אלא למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן יצאה ללמד על הכלל כולו ואיתרבי ליה כל דרך כבוד אפי' מגפף לנושקים איכה יעבדו למעוטי מאי ואוקימנא בפוער עצמו למרקולים סד"א וכו' וא"ת מ"ש דפשיטא ליה לרב אחא איכה יעבדו למרקולים למאי דקאמר לו השתא ולא הוה פשיטא ליה איכה יעבדו למעוטי פוער עצמו למרקולים למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי י"ל דלא דמי אהדדי דאילו מגפף לנושקים כיון שזו עבודת כבוד איכא למימר סד"א כל דרך כבוד עבודה כדרכה היא אתא איכה יעבדו למעוטה אבל בזיון לבזיון לא הוה סליק אדעתיה דרב אחא דאיצטריך קרא למעוטי דכיון דלא עבד לה עבודה לה לאו עבודה היא אלא בזיון ופשט ליה רבינא דהא נמי איצטריך איכה יעבדו למעוטה למאי דקאמר רבה בר בר חנן לאביי:

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז ואם היו מרקים עליו מתוך מריבותם ומתכוונים לשבר את שלהם ע"י מריבותן אע"פ שהגיעו על מה מותר להצילם שאינם נאסרים בהנאה זו שאינם מתכוונים אלא לאבד את שלהם:

הגהות הב"ח

(א) מאיר כצ"ל: (ב) ורגילין כצ"ל: (ג) נמסרו לב"ד כצ"ל: (ד) לתוך כצ"ל: (ה) נ"ב הוא: (ו) לתוך כצ"ל: (ז) נ"ב אחת: (ח) של אותה כצ"ל: (ט) נ"ב היו: (י) תיבת עליה נמחק: (כ) ובעל כצ"ל: (ל) בסקילה אם אדם כצ"ל: (מ) נ"ב את: (נ) והמלבים והמנעיל כצ"ל: (ס) כאן צ"ל הדבור שזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו ואח"כ צ"ל הדבור הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד וכו' באש כצ"ל: (ע) והנשאל כצ"ל: (פ) הם עדיו ומביאין כצ"ל: (צ) הוא אומר כו' רוצים בכך כצ"ל: (ק) מאחורי כצ"ל: (ר) נ"ב אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה: (ש) תי' זה נמחק וצ"ל העושה מעשה חייב: (ת) היה גבוה ב' קומות וכו' כצ"ל: (א) לתוך: (ב) נ"ב כוונת: (ג) דכתיב וכו' כתיב בהו סקילה כתיב בהו דמיהם בם וגמרי כצ"ל: (ד) נ"ב והאשה: (ה) נ"ב מולך: (ו) נ"ב הוא: (ז) מהמכה וכו' אביו ואמו כצ"ל: (ח) תיבת הוה נמחק: (ט) כתנאי כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פ"י מהלכות תפילין טוא"ח סי' מב: ב מיי' פי"ד וט"ו מהל' סנהדרין סמג עשין קיב:

[דף רעב ע"ב]

הגהות מא"י

[א] נ"ב צ"ל ומולין:

גמרינן לה מגלן דבסקילה: מכשף בגמרא [דף סז.] יליף מנא ליה דבסקילה: הבא על האם בשוגג חייב עליה שני חטאות דבכולהו עריות כרת כתיב (ה) וכתיב בהו חלוק חטאות אפילו בגוף אחד כדאמרינן בפרק בתרא דמסכת מכות [דף יד:] לחייבו (ו) על אחותו שהיא אחות אביו והיא אחות אמו והכא נמי כתיב (ז) בה חלוק לרבנן כדמפרש בגמ' [דף נג:]: משום אשת אב אם נתקדשה *לו אחרי כן אלא משום אם. וטעמא מפרש בגמרא: בין לאחר מיתת אביו. אחיוב דאשת אב קאי דמרבה ליה (ח) אף לאחר מיתה כדמפרש בגמרא: אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמרינן: בין מן האירוסין. דכיון דקדשה אשתו היא דכתיב כי יקח איש אשה משמעת קיחה נקראת אשתו והך קיחה דקידושין היא דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון [קדושין דף ב.]: עד שיפרש את השם שיזכיר את השם אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם שיוצא מפי אחר וברכו פטור: כל היום. כל זמן שהיו עוסקין ונותנין בבדיקת העדים בכנוי (ט) האי כנוי לאו כנוי השם קאמר אלא ב"ד היו מכנים בדבריהם הקללה כלפי אחרים כמי שמהפך דבריו ומדבר כאדם שתולה קללתו באחר קרי ליה כנוי בלשון חכמים ויש לו כנ"ה חברים בשבועות וגם בלשון המקרא ואל אדם

רש"י | תורה אור | נר מצוה

בית הסקילה היה גבוה וכו': גמ' הזכרה. שמברך את השם: מתני' הנודר בשמו. בשם ע"ז: והמקיים. (ד) שנשבע לשון קיום:

סליקו להו ארבע מיתות

את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון אומרים ארור (א) שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו אמר רב אשי *כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא: **מתני'** בהמגדף אינו חייב עד שיפרש א את השם א"ר יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכנוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגים בכנוי אלא מוציאין את כל האדם לחוץ וכו': **גמ'** *אמר ר' חייא השומע הזכרה [א] מן העע"ז בזמן הזה אינו חייב לקרוע ב שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים: **מתני'** גהנודר בשמו (ג) ומקיים בשמו ה"ז עובר בלא תעשה: **גמ'** *מגלן דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ואני אשמור לך בצד ע"ז פלוני' (ג) לא ישמע על פיך אזהרה שלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל

לא אכנה כי לא ידעתי אכנה: כלומר היו דנין עמהן ובודקין אותם בכנוי היאך אמר יכה יוסי את יוסי ולהכי נקיט יוסי דד' אותיות איכא כשם בן ד' אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ד' אותיות (י) ולהכי נקט יכה זה את זה דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם: נגמר הדין (כ) ושוו לומר חייב הוא: לא היו הורגים. לא היו יכולין להרגו ע"פ עדות שמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כנוי: אלא מוציאין כל אדם לחוץ. דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: וקורעין בגדיהם ולא מאחין. עולמית וטעמא מפרש בגמ': אף אני שמעתי כמוהו. ואינו צריך לחזור ולהזכיר ברכת השם: [דף ס:] אחד העובד מפרש בגמרא: המזבח. שוחט: ואחד המקטר וכו'. ובגמרא מוקי לה לכולה מתני' בשאין דרכה של (ל) ע"ז לעבדה בכך ואפ"ה אהנך עבודות מחייב כדיליף לה בברייתא: והמקבלו עליו באלוה. אפי' באמירה בעלמא כגון האומר לו אלי אתה דאתקש לזביחה דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו (מ) ויאמר אלה אלהיך ישראל וגו': ל"א המקבלו עליו באלוה שלא בפניו והאומר לו אלי אתה בפניו ותנא סיפא לגלוי רישא דאי תנא רישא ה"א הכ"מ בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפ"ה חייב: אבל המגפף (נ). שלא כדרכה עובר בלא תעשה: הפוער עצמו. מתרים רעי לפניו וזו היא עבודתו וחייב עליה מיתה: מרקולים. מגלדין ג' אבנים אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן וקורין אותו מרקולים ועובדין אותה בזריקת אבנים: שימסור למולך. מוסרו ביד הכומרים: ויעביר באש. בגמרא [דף סד:] מפרש היכי הוו עבדי ויליף מקראי דתרווייהו בעי': פיתום. זה המכשף: המדבר משחיו. מעלה את המת מן הארץ ויושב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר שחיו אישולש בלע"ז: זה המדבר בפיו. כדמפרש בגמרא [דף סה:] חיה (ס) יש שמה ידוע ומכניס ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר מאיליו ע"י כשפים: הרי אלו בסקילה. כדכתיב באבן ירגמו אותם דמיהם בם: והנשאל בהם. שבא ושואל (ע) להגיד לו דבר העתיד כגון (פ) שואל אוב: באזהרה. דאל תפנו אל האובות ואזהרה דמכשף גופיה מלא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני: המחלל את השבת. דחשיב ליה תנא בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת. כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת (צ) אסרה תורה ולא המתעסק: עד שיקללם בשם. שיקללם בשמות הגמורים: קללם בכנוי. כגון שדי לצבאות חנון ורחום: [דף סו:] אינו חייב. סקילה: עד שתהא נערה. אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ופלוגתא דתנאי היא איכא למ"ד בחנק ואיכא למ"ד פטור לגמרי: בתולה ולא בעולה (ק) וכו' ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לא קרינא מאורסה: והיא בבית אביה למעוטי מסרה האב לשלוחי הבעל וזנתה בדרך: בא עליה שנים. ועדיין היא בתולה כגון שבא הראשון (ר) שלא כדרכה: הראשון בסקילה דמשכבי אשה כתיב והשני בחנק בעולה היא והך סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה לקמן: [דף סז.] המסית זה הדיוט. מסית דחשבינן ליה בנסקלין זה הדיוט שהסית אבל נביא שהסית אינו בסקילה אלא בחנק כדמפרש בגמרא: והמסית את ההדיוט. הוא בסקילה הא מסית את הרבים כגון עיר הנדחת בחנק כדמפרש בגמרא (ש) בסנהדרין: ירושלמי גרסינן מה בין מסית למדיח מסית אומר בלשון גבוה מדיח אומר בלשון נמוך מסית אומר בלשון הקדש מדיח אומר בלשון הדיוט *בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל מלינו חלוק בין נביא שהסית להדיוט שהסית (ת) דבהדיוט כתיב סקילה וסקלתו באבנים וגו' ובנביא כתיב והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ומיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: אמר לשנים. יחד: והן הן עדיו נעשים עדים ואין צריכין להתרות בו כשאר כל חייבי מיתות אלא מביאין אותו לב"ד דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: והוא אומר. הכניסו צריך להסיבו יש לי חברים רוצים בכך (א) ואמור לי בפניהם: ואינו יכול. שאינו רוצה ואומר איני יכול לפרסם הדבר מפני יראת ב"ד: מכמינין. לשון מארב תרגום וארב ליה ויכמון ליה כלומר מעמידים לו מארב אחורי הגדר לשמוע דבריו: ביחוד. כלומר אין איש עמנו ועכשיו אתה יכול לומר מה שאמרת לי: האומר אעבוד. באחת מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: המדיח זה האומר וכו'. בגמ' מוקי לה במדיח עיר הנדחת: העושה מעשה: ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים: מראה לבריות כאלו היה עושה ואינו עושה כלום: שנים מלקטין קשואין. בפנינו במכשפות: אחד מהם לוקט וחייב וחבירו לוקט ופטור כילד העושה מעשה שהיה כאן שדה קשואין ולקטה ממש בכשפים חייב האוחז את העינים הראה לנו כאלו כולם נתקבצו במקום אחד והקשואין לא זזו ממקומן פטור: **גמ'** נוהגין בו חול. דהכי משמע גופיה דקרא את אביה היא מחללת שנוהגין בו חול: **גרסי'** בגמרא [דף נב:] אימרתא בת טלי בת כהן שזנתה הות אקפה חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה בדרב מתנה וטעה בדתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט. פי' חמא בר טוביה בדורות האחרונים היה: בדרב מתנה. דמפרש למתני' דשריפה בפתילה של אבר היא: בזמן שיש כהן. לשכת הגזית וכתבו המפרשים ז"ל ה"ה דמצי למימר דטעה באחריתי דסמוך בעינן ואיהו לא סמוך ואי קשיא לך והא קי"ל [דף מו.] דב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין כגון אותו שרכב [על] סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו י"ל דהתם סנהדרי גדולה הוה ורב גובריהו אבל ב"ד בעלמא לא ואע"ג דאמרינן (ג) קץ ידא מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו ואמרינן נמי לעיל אי קטל נפשא (ג) ליכהויה לעיני היינו לענשו בקצת מה שחייבה עליו תורה כגון שיכהו עיני ההורג שנתחייב מיתה וכיוצא בזו אבל לחייבו לגמרי כדין תורה לא עכ"ל: **ותנן** אמרינן בגמ' [דף סו.] א"ר יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכנוי: אמר רבי חייא בר אבא השומע הזכרה מפי העע"ז בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם (ד) אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כלו קרעים. פירוש השומע הזכרת ברכת השם בזמן הזה אין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות: נתמלא כל הבגד לפי שהדבר תדיר שאין מתיראין מב"ד וכתבו המפרשים ז"ל דאפילו על הכנוים קורע כדדייק מינה בגמרא וכתבו דמזכיר את השם בלע"ז הרי הוא ככנוי ע"כ. אמר המחבר וכ"ל דבזמן הזה עע"ז וישראל שהמיר דתו שוין לדין זה אבל אם הירע שישראל פקר כולי האי חייב לקרוע השומע דהא ליכא למימר נתמלא כל הבגד וכו' דלא שכיח דפקר ע"כ לשון המחבר: **אמרי'** בגמרא והשני אומר אף אני כמוהו [דף ס.] אמר רשב"ל שמע מינה אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעבוד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייתא דאי ס"ד פסול הכא משום דלא אפשר קטליה ליה לגברא. פי' ומעלה הוא דעבוד (ה) בדיני נפשות וממונות שהצריכו כל העדים לפרש עדותם וכן גבי עדים זוממים אם אחר שהעיד הא' אמרו לשני אתה מעיד כך כמו שהעיד חברך ואמר היה או אין דשניהם טעם אחד בלשון ארמי הרי עדותן עדות ואם נמצאו זוממין חייבים כדאמר רבא [ד' סה:] שאני עדים (ו) הואיל וישנן בהיה כלומר שאין בו הקשת שפתים שהרי אותיות אלו מאותיות הגרון הן שאין בהן הקשת שפתים שיש בהן מעשה והואיל שכן אפילו כשהיה בהן הקשת שפתים שיעיד ממש לא חשבינן ליה מעשה והארכתי בזה אף על פי דקאמר לה רבא גבי מגדף דלא חשיב הקשת שפתיו מעשה כדי לברר מילתא דרבא דהתם: והכא (ז) כיון דלא אפשר לפרש מפני כבוד ה' (ח) (א) קטלינן ליה וכו' בלא הגדת עדים: **מתני'** [דף ס:] הנודר בשמו והמקיים וכו': **גמ'** שמור לי. המתן לי: שלא יגרום לאחרים. לעכו"ם: אסור

שלטי הגבורים

א וגרס מתק כלא מתכוין למותקן כגון שצריך לו לעשות טבילה ויש שם כתוב על בשרו אע"פ שבודאי כשירד לטבול יהיה השם נמחק כפסיק רישיה כיון שאינו מתכוין לכך והוי ע"י גרם שרי ליה לירד ולטבול דאינו אלא ע"י גרם דממילא המים מוחקין את השם והוי דומיא דחוצץ בפני הדליקה בשבת בכלים מלאים מים שבודאי כשהדליקה תגיע לשם יבקעו הכלים והמים יכבה האש ואעפ"כ שרי כיון שאינו מכוין לכבוי אלא מכוין לחוץ בפני הדליקה והכיבוי בא ע"י גרם שרי אע"פ דהוי פסיק רישיה ה"נ ל"ש ומיהו נ"ל דלא שרינן גרם מחק בפסיק רישיה אא"כ הוא לשום צורך כגון טבילה וכיוצא בזה דומיא דגרם כבוי דלא שרינן ליה אלא משום היזק כמו שכתבו המפרשים שם והיינו דנקט ברייתא נזדמנה לו טבילה של מצוה יורד וטובל ואינו חושש למחיקה. אבל בלא צורך נ"ל דליכא היתר בגרם מחיקה אפי' אינו מכוין לכך אע"פ דבשביל מחיקה ליכא איסורא לירד ולטבול מ"מ משום שאסור לעמוד בפני השם ערום וכורך הוא עליו גמי או מסבב עליו בבגדיו בלי הידוק כדי שלא יחוץ ויורד וטובל: ומקדושת השם נמי שלא יעמוד במקום הטנופת כשיש שם כתוב על בשרו ואפשר שאם יחפה אותו עור דס"ד ולא ירחץ ולא יסוך את בשרו כשהשם כתוב שם אם מפני דבכה"ג הוי מוחק בידים ואפי' לצורך אסור ואפי' לא הוי בכה"ג מוחק בידים אסור כיון דדרך רחיצה וסיכה להיות לתענוג שלא לצורך ואסור אפי' גרם כדלעיל ויש מקום לעיין בענין פסיק רישיה כי רבו חילוקיו ואין כאן מקומו גם צ"ע על מי שיש לו שם על ידיו היאך יעשה בנטילת ידיו ובניגובם כיון דלא אפשר ליה בלא נטילה אם נאמר שיטבלם דוקא בענין שלא ישפשף או אם יוכל ליטול כדרכו וצ"ע: ב כתב ריא"ז לפי שיטת מז"ה אינו חייב לקרוע אא"כ שמע ברכת ה' ושם המיוחד ונ"ל אפי' אחד מן הכנוים וכן היא שיטת רבינו יצחק:

הגהות הב"ח

(א) שזו ילד ארור שזו גידל ארור שזו יצאה כצ"ל: (ב) והמקיים כצ"ל: (ג) ולא ישמע על פיך אזהרה שלא ידור בשמו ושלא יקיים בשמו ושלא וכו' כצ"ל: (ד) שבועה. נשבע מתרגם מקים כצ"ל: (ה) כתיב בהו וכתיב וכו' ואפי' בגוף כצ"ל: (ו) נ"ב שתים: (ז) בהו כצ"ל: (ח) נ"ב קרא: (ט) כאן נ"ל הדבור כלומר היו וכו' האיך אמר כך וכו' את יוסי ואח"כ לב"ד האי כנוי וכו' כאדם זה שתולה וכו' לא ידעתי אכנה: (י) נ"ב ומשום דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלהים כו': (כ) ובאו לומר כצ"ל: (ל) נ"ב אותה: (מ) ויאמרו כצ"ל: (נ) נ"ב וכו': (ס) נ"ב אחת: (ע) נ"ב בהם: (פ) נ"ב שאול ותי' שואל אוב נמחק: (צ) מחשבת ולא המתעסק כצ"ל ותי' אסרה תורה נמחק: (ק) נ"ב מאורסה ולא בעולה כו' ותי' וכו' נמחק: (ר) נ"ב עליה: (ש) כאן הס"ד ואח"כ מה"ד בסנהדרין בירושלמי: (ת) דהדיוט שהסית כתיב כצ"ל: (א) נ"ב בה: (ב) נ"ב ברפ"ב דנדה ר"ה: (ג) נ"ב ומ"מ יש לתמוה שהרי אף בדורות הללו אנו דנין עונשים תמורי' משום צורך שעה כמו שמבואר בפוסקים ובתשובות עי' בתשובות הריב"ש סי' רנ"א וכס"ג כתב גם הגאון מהרש"ל בהגהותיו. אמנם נראה עיקר דרב יוסף דקאמר טעה כו' ידע דאמת שלאו משום צורך שעה שרפה אלא כפי הדין שרפה ולכן אמר דטעה. אבל פשיטא דפשיטא שהיה רשות לב"ד בכ"ז לענוש המוטאים אם ראו ב"ד שיש צורך שעה עי' ברמב"ם פכ"ד מסנהדרין ובסמ"ג לאוין ר"ח ובטוח"מ סי"ב והכ"ה ולעיל בפרק הגוזל עצים דף ל"ה ע"ב והעיקר ברמב"ם בפ"ב מהל' רוצח: (ד) נ"ב אי: (ה) נ"ב רבנן: (ו) נ"ב זוממין: (ז) נ"ב בברכת השם: (ח) נ"ב אוקמוה אדאורייתא וקטלינן וכצ"ל:

עין משפט

מלשון רש"י לאביו שלא ילדתו בזנות או נתקדשה מהר"ם

א מיי' פ"ה מהלכות חובל ומזיק סמג עשין קיב טור ח"מ סי' תכ: ב מיי' פ"ב מהל' ע"ז: ג מיי' פ"ה מהלכות ע"ז סמג עשין פב ולאוין לב טור י"ד סי' קמז:

[ד' רעג ע"א] דף סג.

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ל' רש"י דאי ס"ד בעלמא פסול עד שיפרשו כולם אטו הכא משום דלא אפשר קטלינן ליה לגברא בלא הגדת עדים:

לשון רש"י ולא מצי למידק אבל מסית את הנביא בחנק דלא מצינו חילוק בין וכו' מהר"ם:

הגהות מא"י

[א] נ"ב בגמ' איתו:

אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובדי כוכבים וכו'. אומר רבינו שמואל ז"ל דכ"ש אם נתחייב לו שבועה שאסור להשביעו דהא מדאורייתא אסור אבל ר"ת ז"ל התיר אם אין יכול להוציא מידו בלא שבועה והביא ראיה מדאמרינן בע"ז [דף ו.] ונפרעין מהן מפני שהוא כמציל מידם אע"ג דאזיל ומודה. ומיהו כתבו עליו ז"ל דאינה ראיה דהתם ספק והכא ודאי אבל יש שכתבו דהא דאמרינן שלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו אסמכתא בעלמא הוא דמדינא ליכא איסורא אלא בדידיה ומדרבנן נמי היכא דלא אפשר ליה לאפוקי מיניה בלאו הכי שרי והיינו דקאמר אסור לאדם נר מצוה

דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לישראל שיעשה שותפו' עם העובד כוכבי' שמא יתחייב לו שבועה ונשבע לו בעבודת כוכבי' שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיק"א"ר יוחנן כל ע"ז דכתיבא באוריית' מותר להזכיר שמה כגון האי דכתיב °כרע בל קרס נבו °הערכים לגד שולחן אמר ר"נ בר יצחק (א) כל ליצנותא אסירא לבר מליצנותא דע"ז דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו וכתיב קרסו כרעו יחדו [א] וכתיב °לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרא כבודו אלא כבידו: *תנו רבנן °וחובר חבר אחד (א) חבר גדול ואחד חבר קטן (ב) אפילו נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך האי מאן דצמד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מכוין דלא ליזקו אינשי אסיר ודוקא נחשים ועקרבים גופייהו אבל לחישה על נשיכתן שריא כדאמרינן לקמן בפרק חלק *לוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת: גרסי' בהאי פירקא *שאני (ג) עדים זוממין הואיל וישנן (א) באיה והדין פירוקא אישתבשו ביה כולהו נוסחי דילן איכא מינייהו מאן דאית בהו הואיל וישנן באים ואיכא נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באי ושאילו עלה מיקמא רבנא האי זצ"ל וקאמר להו ליתי' בנוסחי דילן לא באים ולא באי אלא הכי איתא בנוסחי דילן הואיל וישנן באיה ואיכא נוסחאות דאית בהו הואיל וישנן באין ותרווייהו חד טעמא נינהו כי איה ואין בלשון ארמית שניהן טעם אחד הן אלו הן תורף דבריו זצ"ל (ג) ודברים ברורין הן אלא שלא גילה טעמן ולא עלו בפירושו כהוגן לפי ששם דברים אלו מעשה ואינן מעשה שלא פירקנו זה הפירוק להראות שעדותן מעשה אלא להראות (ד) שעדותן אינה מעשה ולהכי בטיל ליה ההוא פירושא וראינו בה כמה פירושים אחרים אליבא דהנהו נוסחי דאית בהו הואיל וישנן באים ואין אחד מהן נכון ולהכי לא כתיבנא להו ואנן עיינינן בה אליבא דנוסחי דמתיבתא ואשכחנן דהאי נוסחא דיקא וטעמיה טעמא ברירא הוא ולית ביה קושיא כלל והדין הוא פירושא דהדין פירקא אקשינן ואמרינן ולרבי יוחנן מאי שנא כפיפת קומתו לרבנן דהויא מעשה ומ"ש הקצת שפתיו דמגדף דלא הויא מעשה ופריק רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב ולפיכך הקצת שפתים אינה חשובה מעשה שהרי יתכן לגדף בלבו בלא הקצת שפתים ולפיכך הקצת שפתיו ומחשבות לבו שאין בה הקצה אחד הן ואותיב ר' זירא וקאמר אי מהאי טעמא הוא דלא השבת להקצת שפתיו דמגדף מעשה אמאי תאני יצאו עדים זוממין שאין בהן מעשה והא ליתינהו בלב ופריק רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן באיה כלומר אע"פ שאינן בלב שאינו מעשה יש בהן צד אחר שאינו מעשה כמו הלב שאינו מעשה ומאי ניהו הואיל וישנן באיה כגון שהעיד אחד מן העדים והשלים עדותו ואמרנו לחברו כך אתה מעיד כמו שהעיד חבירך ואמר איה או אין הרי עדותן עדות ואם נמצאו זוממין חייבים (ג) האי מילתא איתא על עיקר מתניתין דתנן והשני אומר אף אני כמוהו ואמר ר"ש ב"ל עלה ש"מ אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעבוד רבנן וכו' וכיון שישנן באיה ובאין עדותן עדות ואע"פ שאין בהן הקצת שפתים שאותיות אלו מאותיות הגרון הן ואין בהם הקצת שפתים שיש בהן מעשה לפיכך אע"פ שהעיד בהקצת שפתים אינה חשובה מעשה שהרי (אי) אפשר לו להעיד בלא הקצת שפתים (ד) ונמצאת עדותן בהקצת שפתים ובלא הקצת שפתים אחד הן לפיכך אין הקצת שפתים חשובה מעשה הדין (ה) פירושא דהאי פירוקא בלא קשיא ובלא ספק וכן אתה מוצא במדרש רבותינו ז"ל בהבראם בה"א בראם ומה עסקו של ה"א לפי שכל האותיות אדם קופץ את פיו בעת שמוציאם אבל ה"א לאו וכך הקב"ה בראם בלא יגיעה ובלא מעשה וזה ראיה לפירושנו תנו רבנן א מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחריו עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו שועל משמאלו *°אל תתחיל בי שחרית הוא ראש חדש הוא מוצאי שבת הוא תנו רבנן לא תנחשו כגון אלו המנחשין בחולדה ובעופות ובכוכבים:

סליקא להו ארבע מיתות

שיעשה שותפות עם עובד ע"ז (ב) (ו) ולא ישביעו וליכא למימר דעלה טובה בעלמא היא דא"כ לא הוה ליה למימר אסור אלא ודאי משום דאי משתתף בהדיה ואיצטריך ליה לאשבועי משבע ליה קאמר דלכתחלה אסור לעשות שותפות עמו משום מדת חסידות. וכעין ראיה לזה מדאמרינן במגילה [דף כח:] תיתי לי דלא עבדי שותפות בהדי עובדי כוכבי' דמשמע דליכא איסורא ממש אלא מדת חסידות כההיא דאמרי' (בשבת דף קיח.) תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת: קרס. נתרז כלומר כרע על ברכו ונתרז: לעגלות בית און יגורו שכן שומרון. על עגלים שבבית אל יגורו. ידאגו שכני שומרון: כי אבל וכו'. שיטלם סנחריב וילך לו (ז):

ת"ר מנחש. פתו נפלה מפיו צריך לדאוג אותו היום מן ההיזק: צבי הפסיקו. שהיה הולך הוא ממזרח למערב והצבי עבר מצפון לדרום והפסיק דרכו: אל תתחיל בי. כשבא גבאי לגבות מס (ח) או קבולת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שסימן רע לו: שחרית הוא. היה תובע ממנו חוב א"ל שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשי בפרעון: ר"ח הוא. המתן לי עד מחר: מוצאי שבת הוא. ראשון לימי השבוע: המנחשין. כשיוצאין לדרך או מתחילין בשום דבר: ובעופות ובכוכבים פירשו ז"ל דהא דחשיב הכא עופות וכוכבים היינו דומיא דהנך דחשיב לעיל כגון פתו נפלה מפיו מקלו נפל מידו שאין בהם שום דבר חכמה אלא דברי שטות בעלמא הן אבל מי שמכיר בצפצוף העופות אין (ט) נחש שדבר חכמה יש למכירים ושרי להשכחן [גיטין דף מה.] ברב עילש דאתא עורבא וא"ל עילש ברח וערק ואתרחיש ליה ניסא אלא דהכא לאו בהכי עסקינן אלא שהוא מנחש במזדמן לו עוף פלוני בדרך וכיוצא בו מדברי הבאי ואע"ג דגבי ישבי בגוב אמרי' [בסנהדרין דף צה.] דאתאי יונה וכו' ואמרי' כנסת ישראל ליונה מתילא שמע מינה דוד מלך ישראל בצערא שרי התם לאו נחש הוא דלא (י) סמכי עליה לגמרי אלא סימנא בעלמא הוא דנקיט ליה וכהאי גוונא שרי כמו שנהגו לישא נשים במילואה של לבנה לסימן טוב וכן אתה אומר בכוכבים שלא אסרו אלא לקבוע להם סימן לעצמו ולנחש בהם אבל מה שאדם מכיר במערכת הכוכבים ומהלכן כגון אלו הוברי שמים החוזים בכוכבים אין זו בכלל נחש שזו חכמה גדולה וגזירה שגזר הקב"ה מששת ימי בראשית להנהיג עולמו בכך על כן יתפלל כל חסיד לבטל ממנו גזרת המזל כי מאת אדון הכל בא הכל ובידו לעשות ולשנות כחפצו ומצינו ברבי עקיבא [שבת דף קנו:] במאי דאמרי ליה כלדאי אברתיה והוה דאיג אמילתא טובא ולבסוף נעשה להן נס בזכות הצדקה ומיהו רז"ל הזהירו לבל ישים אדם מחשבתו באלו הדברים ויתלה אדם עצמו במי שאמר והיה העולם והוא בחסדיו יציל עבדיו מפגע רע ואמר על זה [פסחים דף קיג:] מנין שאין שואלים בכלדאי ת"ל תמים תהיה עם ה' אלהיך והרמב"ם ז"ל כתב שאף חזיון הוברי שמים בדרך החכמה בכלל נחש הוא ואינו מחוור עכ"ל: סליקו להו ארבע מיתות

פיקוח נפש: (ב) ואפי' כצ"ל. (ג) והאי כצ"ל: (ד) ונמצא כצ"ל: (ה) נ"ב סוא: (ו) כדי שלא כצ"ל: (ז) נ"ב וכומריו שהיו נושאין אותו עליו יגילו שמחים על כובד משא שלהם שגלה מהם אלא כבידו משא עגבותיו וריעי שבהן ואע"ג דלאו בע"ח נינהו ואין להם ריעי אמתעי כהו קרא לשון גנאי: (ח) ממנו מס או קילת העיר וכו' שסימן רע הוא לו שחרית הוא שהיה כצ"ל: (ט) זה וכו' ואמר כהיי כו' כצ"ל: (י) סמיך כצ"ל:

מלחמת ה'

ועוד שאני עדים זוממין הואיל וישנה בראיה גרסי' כפי' רבי' שלמה ז"ל ולא באיה ולא באין ולא באי כמ"ש הרב אלפסי ז"ל: אמר הכותב היאך חלק על נוסחי הישיבות ועל רבי' האיי גאון ז"ל בלא טעם ואלו ראה רבי' שלמה ז"ל גירסתם היה חוזר בו אלא שספרים משובשים גרמו לו לפרש כן ודבריו אין נותין חדא דמאי ישנו בראיה והלא דבורם גרם להם ולא ראיתם וגם לאו ראו מעולם מה שאמרו שהרי זוממין הן: ועוד השיב הגאון ר' אברהם בר' דוד ז"ל מה יעשה במקלל אביו ואמו ומסית ומדיח ונביא השקר דכולהו כהדי עדים זוממין ישנו

הגהות מא"י [א] נ"ב לא יכלו מלט משא·

המאור הגדול

[דף ס"ה ע"ב] שאני עדים זוממים הואיל וישנן בראיה גרסי' כפרש"י לא באיה ולא באין ולא באי כמו שכתב הרי"ף ז"ל:

לשון ריא"ז
א מנחש שאסרה אותו תורה זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפל מידו בנו קורא לו וכו' ונראה בעיני שלא נאסרו כל אלו אלא כשעושה בהם מעשה כגון שהיה מחזיק בדרכו וע"י המעשים האלו חוזר מדרכו אבל אם אינו עושה בהם מעשה אלא אומר דברים בעלמא אין בזה איסור שכל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול שסמכו על הסימן שלהם לעשות בו מעשה אינו נחש כמבואר בפ' גיד הנשה וכן האומר לגבאי אל תתחיל בי שחרית הוא ר"ח הוא מוצאי שבת הוא ה"ז בכלל מנחש שפוסק מלעשות עסקיו ע"י הנחש ונראה בעיני שאם אינו מוציא הדברים בפיו אלא מחשב בלבו ונמנע מעסקיו ע"י הנחשים האלו ה"ז מותר שראוי לאדם לחוש על הנחש שחושבין בו הבריות כמבואר בקונטרס הראיות בפירוש כל ניחוש שאינו כנחש אליעזר עבד אברהם אינו נחש דאיתא פ' גיד הנשה דפלי"ח איכא פלוגת' מיי' פי"א מהל' ע"ז וסמ"ג לאוין נ"א וטור י"ד סי' קע"ט הסכימו דלאיסורא קאמר התלמוד שהמשים סימנים לעצמו אם יארע לי כך אעשה דבר הפלוני ואם לא יארע לי לא אעשה כאליעזר עבד אברהם וכיוצא בדברים אלו אסור: והראב"ד השיג עליו דדברים אלו אינם נחש ולא נאמרו בתלמוד לענין איסור והיתר אלא לענין סמיכה וה"ק דנחש שאינו כאליעזר עבד אברהם אינו ראוי לסמוך עליו גם מדברי הגהות מיי' שם פי"א מהל' ע"ז בשם הרא"ש משמע דנחש יונתן בנשאול ונחש אליעזר עבד אברהם שרי כי ניחוש היינו דבר בלא טעם אבל דבר שיש בו טעם אינו ניחוש והלכך יונתן שנתן טעם לדבר עלייה וירידה שאמר אם יאמרו אלינו עלו ועלינו וכו' לא הוי ניחוש ונראה דה"ה גבי אליעזר אם תאמר שתה וגם גמליך אשקה אותה הוכחת אינו ניחוש שנתן טעם. גם הא דאמר התם תינוק בית ואשה אע"פ שאין נחש יש סימן ס"ל למיי' ולסמ"ג וטור דלענין איסורא נאמר וכתבו דמי שאמר דירה זו בניתי סימן טוב היה עלי אשה זו שנשאתי בהמה זו שקניתי מבורכת היתה מעת שקניתי העשרתי וכן השואל לתינוק איזה פסוק אתה לומד אם אמר לו פסוק מן הברכות ישמח ויאמר סימן טוב וכיוצא באלו הואיל ולא כוון מעשיו ולא נמנע מלעשות אלא עשה זה סימן טוב לעצמו לדבר שניכר ה"ז מותר ונראה מדבריהם שאם לא הצליח לאחר שקנה בית ונשא אשה שאסור לו לימנע בשביל כך לעשות סחורה כי היה נחוש אם היה עושה כך דדוקא שרי לומר יש לי להיות שמח כי רואה אני שמעשיי מוצלחים אחרי שקניתי בית זה או שנשאתי אשה זו אבל לעשות דברים סימן למעשיו ולסמוך על סימנים אלו אסור וקשה להו מההיא עובדא דר' יוחנן שאמר לינוקא פסוק לי פסוקיך ואמר לו שמואל מת ולא הלך לבבל מיהו לסמ"ג אינו כל כך קשה כי איהו כתב גבי סימן הפסוקים שמצינו ראשונים עושין מעשה כדברי הפסוק והוטבים זה כעין נבואה והלכך אפשר לומר דפסוקים יש לסמוך ולעשות כדברי הפסוקים כמו שעשה ר' יוחנן ולדידהו ליכא קושיא אבל לאחרים קשה גם מיי' וטור לא הזכירו כלל ושהסימן הוא היכא שאיתחזק תלת זימני כי לפי פירושם א"ל לזה וסמ"ג הזכירו אע"פ שגם לדידיה אינו לא מעלה ולא מוריד דכיון שאינו סומך על הסימן מאי נפקותא יש בהתחזק ג' זימני או לא והראב"ד כתב דמותר לסמוך עליהם כיון דאתחזק ג' זימני סימן זה שהצליח ג"פ אחר שנשא אשה או קנה דירה וכו': ודברי רש"י צריכים תלמוד כי מתחלה כתב דכל נחש שאינו סומך עליו כאליעזר שאמר אם תשקני אדבר בה ואם לאו לא אינו נחש הלמא אם סומך עליו אסור ואחר כך גבי רב בדיק במברא כתב וז"ל בדיק במברא אי מזומנת לו אזיל ואי

עין משפט
א מיי' פי"א מהלכות ע"ז סמג לאוין נט טוי"ד סי' קעט:

תורה אור
ישעיה מו
שם סם
הושע י
דברים יח

חדושי אנשי שם
מהר"ם (א) וכגי' ספרים שלנו כתוב שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראייה ופרש"י עיקר העדאתן באה על מה שכן רואין וראיה ליכא מעשה וכן גי' התוס': (ב) שמא יתחייב לו שבועה ולא קאמר ולא ישביענו:

הגהות חו"י
(א) עי' בר"ן סוף מגילה: (ב) בגמ' דף ס"ה ע"ב גי' רש"י הואיל וישנן בראיה יע"ש: (ג) סי' שגירסא שכתב היא אמיתית: (ד) לא העתיק הרי"ף תוכן דבריו של רב האי וכוונתו:

הגהות הב"ח
(א) נ"ב לשון רש"י אחד חבר גדול. מאסף חיות ונחשים גדולות: חבר קטן. שקצים ורמשים: ואפי' נחשים ועקרבי' לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו: אסור. וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום

א מיי' פ"א מהל' רוצח סמג לאוין קסד קסה :
ב מיי' פ"ה מהלכות יסודי תורה · סמג עשין ה טור י"ד סי' קנז :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ני' הברייתא הוא ה"ז בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה מאורס' מה נערה מאורסה נתן להצילה בנפשו אף רוצח נתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורס' לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור וכו' :

גי' הספרי אחר חבירו [להורגו]

הגהות הרי"ף

(א) עי' בריי"ף ר"פ כל שעה : (ב) נ"ב וכו' :

הגהות הב"ח

(א) לאיש בן בן ולא בת כצ"ל : (ב) נ"ב אותן : (ג) נ"ב כולו : (ד) נ"ב מס : (ה) מציקכצ"ל : (ו) דלכל כצ"ל : (ז) נ"ב קא ממעט : (ח) נ"ב אלמא בתחלת אישותו חייביה קרא כו' וכצ"ל : (ט) פי' עבירה נמחק ונ"ב ערוה : (י) כאן ס"ד ואח"כ נ"ל הציון גמ' ואח"כ לס"ד ובהמה איצטריך וכו' עד ושבת איתקש לע"ז הס"ד ואח"כ לס"ד לא תעמוד וכו' עד אלא הצילהו : (כ) ברודף כצ"ל : (ל) למ"ד כצ"ל : (מ) נ"ב אי אזילנא קאי כצ"ל : (נ) נ"ב ונפשו : (ק) נ"ב בתר הכי דידיה :

בן סורר ומורה. ועוד תנן בפירקין [דף עב:] הבא במחתרת נידון על שם סופו היה בא במחתרת ושיבר את החבית אם יש לו דמים חייב אין לו דמים פטור : [דף עג.] אלו שמצילין. הנרדף בנפשו של רודף שניתן להרגו ומקרא נפקי : אבל (כ) ברודף וכו' כ"ש שאר כריתות ומיתות ב"ד שאינן עריות דלא ניתן להצילן בנפשו אלא מדבר שהוא ערוה ויש בה קלון ופגם לנרדף כגון זכור ונערה המאורסה ומיהו רוצח בהדיא כתיב ביה והאי דנקיט בהמה משום דדמיא לעריות וע"ז משום דסד"א תיתי בק"ו כדלקמן ושבת נמי מצוה תיתי בג"ש כדאיתא בגמ' (ל) מ"ד מצילין בהני: גרסי' בגמ' [דף עב.] הבא במחתרת אמר רבא מאי טעמא דמחתרת חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מימר אמר (מ) אזילנא אי קאי לאפאי ולא שביק לי קטילנא ליה והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו אמר רב הבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור מ"ט בדמיה קנינהו אמר רבא מסתבר מילתיה דרב כששבר דליתנהו אבל נטל לא. פי' בדמיה קננהו בדמיו (נ) קנאם הואיל ונתחייב מיתה בלקיחתם : מסתבר' מילתיה וכו'. פרש"י ז"ל כששברו בין שברן במחתרת בין נטלן ושברן אח"כ דכיון דנשתברו אינו חייב לשלם משלו דהא מתחייב בנפשו הוא : אבל נטל וכו' · כלומר ואיתנהו בעין לא דהא לאו תשלומין הוא דכל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה ופקדון נינהו גבי דהאי וכדמפרש לקמן : וכתבו עליו דלא נהירא דהא לא אפשר למפטר שבר אחר שנטלן דהא מודית דכשנטלן ואיתנהו בעין חייב משום דפקדון הוא גביה וכיון שכן אם שברם אח"כ ודאי חייב שהרי הוא שולח יד בפקדון אלא הנכון דה"ק מסתבר מילתיה דרב כששבר בעודו במחתרת אבל נטלה משם ויצא אע"פ ששברן אחר כך חייב שכבר נתחייב בהן משנטלן דהוו להו פקדון גביה וכששברן ה"ל שולח יד בפקדון וחייב כדפרישנא ומשום דהכי הוא דכשנטלן והוציאן ואח"כ שברן חייב לשלם לא הביאה רבינו אלפסי ז"ל בהלכותיו דכיון דקי"ל כרבא דאינו פטור אלא כששבר בעודו במחתרת לא צריך לאשמעינן הא שכבר הביא [בפ' הגוזל בתרא] (ס) הא דרודף שהיה רודף אחר חבירו ושבר את הכלים בין שלו בין של כל אדם פטור מ"ט מתחייב בנפשו הוא כך כתבו בשם הרמב"ן ז"ל : (ע) אלו שמצילין ת"ל לא תעמוד וכו' · דמשמע לא תעמוד על עצמך אלא חזור בכל הצדדין שלא יאבד דם רעך אפילו לטרוח ולשכור שכירים להצילו : גרסי' בגמ' [דף עג.] ת"ר א' הרודף אחר חבירו (פ) אחר הזכור אחר נערה מאורסה אחר חייבי כריתות אחר חייבי מיתות ב"ד מצילין אותן בנפשו אלמנה לכ"ג אין מצילין אותה בנפשו נעבדה בהן עברה אין מצילין אותה בנפשו : פי' חייבי כריתות ומיתות ב"ד דעריות קאמר דאיכא עברה ופגם : אלמנה לכ"ג. שרודף אחריה לאנסה אע"פ שיש (צ) פגם דקא משוי לה חללה: אין מצילין אותה בנפשו. כדמפרש בגמ' דחייבי לאוין לא נתנו להצילן בנפשן : נעבדה בהן עברה. כבר : אין מצילין דהא איפגימא לה וקרא אפגמה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות : אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחאי : בית ניתזה. שם האיש : יעבור ואל יהרג. דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם : אם נאמר וכו'. פי' יאמר אותו שהוא יותר חביב וכ"ש האחר שהרי גלוי וידוע לפניו איזו יותר חביב : אם יש לך אדם וכו'. פי' שאין דעת בני אדם שוות בכך יש שגופו חביב עליו יותר ממומנו ויש שממונו חביב עליו יותר לפיכך הזכירה תורה שניהם בפירוש שלא ליתן פתחון פה ליצר הרע לחלוק : לכך נאמר. כלומר שתהיה אהבתו חביבה עליך יותר מכל החביב לך : ניתן להצילה. בנפשו (א) של הרוצח *) לאונסה דכתיב ואין לה מושיע דמשמע הא יש מושיע יושיענה : מה

*) עי' בהגהות שם וי"ג הרודף או הרוצה :

רש"י

בן סורר ומורה. עד שיקיף זקן. שיהא הזקן מוקף שערות סביב (ג) : התחתון ולא העליון. כלומר האי זקן דאמרו רבנן איירי בתחתון (ד) שסביבות הגיד ולא העליון זקן ממש אלא שדברו חכמים לשון נקייה : שנאמר בן ולא איש. וזה משהקיף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנותו קרוי בן לא (ה) מצינו לחיוביה מקמיה דאייתי שערות דקטן פטור כי לא בא לכלל מצות הלכך חיוביה בתר הכי הוא ואע"ג (ו) דלכל התורה מדאייתי ב' שערות מיד איש הוא מ"מ כי מיעט קרא לאו מתחלת אישותו (ז) כדמפרש בתלמודא בגמרא מדכתיב כי יהיה לאיש בן בן הסמוך להיות איש (ח) בתחלת אישותו חייבו קרא והאי ולא איש דקאמר לאו קרא הכי כתיב אלא לשון חכמים הוא ודוקא גדול ממש שהקיף זקן התחתון : ואילו שמצילין אותם מן העבירה בנפשן. שניתן רשות לכל אדם להורגן להצילן מן העבירה וכולהו יליף תלמודא מקראי : אבל הרודף אחר הבהמה. לרבעה והרוצה לעבוד ע"ז או לחלל שבת וכ"ש שאר עבירות דלא ניתן להצילו בנפשו אלא מדבר שהוא (ט) עבירה וקלון ופגם לנרדף כגון זכור ונערה המאורסה מיהו רוצח בהדיא כתיב ביה (י) לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד עצמך על דמו אלא הצילהו ובהמה איצטריך משום דדמיא לעריות וע"ז לאפוקי מתנאי דלקמן שבת איתקש לע"ז : גמ' אצולי. להצילו בעצמו אם יכול : ואגורי · אם אין יכול להצילו לבד יטרח להשכיר שכירים לסייע לו : וחייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד · דעריות קאמר דאיכא עבירה ופגם : אלמנה לכהן גדול. כלומר כהן גדול הרודף אחר האלמנה לאונסה אע"פ שיש בהן פגם דמשוי לה חללה אין מצילין כיון דלא הוי חיוב כרת : נעבדה בה · כבר עבירה אפי' חייב מיתות ב"ד: אין מצילין אותה. דהא אפגמה כבר וקרא אפגמה קפיד:

תורה אור | נר מצוה

בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקייה שנא' °כי יהיה (א) לאיש בן ולא בת בן ולא איש הקטן פטור שלא בא לכלל המצות וכו' *ואלו שמצילין (ב) בנפשן הרודף אחר חבירו להרגו ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה אבל הרודף אחר הבהמה והמחלל את השבת והעובד ע"ז אין מצילין אותן בנפשן : **גמ'** *תניא מנין לרואה את חבירו שטובע בנהר או חיה גוררתו או ליסטין באין עליו שהוא חייב להצילו בנפשו ת"ל °לא תעמוד על דם רעך ולא מבעיא אצוליה בנפשיה דחייב אלא מיטרח ואגיר אגירי נמי חייב : תנו רבנן אחד הרודף אחר *עבירה ואחר הזכור ואחר נערה מאורסה ואחר חייבי כריתות ואחר חייבי מיתות ב"ד מצילין אותן בנפשו אלמנה לכ"ג אין מצילין אותה בנפשו נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו *°א"ר יוחנן משום רשב"י נמנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרים לו לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע וש"ד ע"ז כדתניא (א) רבי אליעזר אומר אם נאמר °בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך אם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאדך (ב) ג"ע

שלטי הגבורים

ואי בקושי מוצאה לא אזיל ע"כ אלמא דרב הוה סמיך עליה וכאליעזר עבד אברהם וקאמר דשרי וכ"ש גבי בית תינוק ואשה דאם אצלח בסחורה ג' זימני אחר שקנה בית סימן הוא שהולך ומצליח ואם לאו אל ירגיל לצאת יותר מדאי שיש לחוש שלא יצליח דמשמע שיכול לסמוך על דברים כאלו ולעשות מעשה מיהו גבי סימנים י"ל דרש"י הכי ס"ל דדוקא לנחש כגון שיאמר אבנה בית אם אצליח אח"כ בסחורה ארגיל בה ואם לאו לא ארגיל בה או הוי איסור אבל אם לאחר שבנה הבית לא היה חושב בזה אלא שמאליו אירע שהצליח ג"פ או יכול לסמוך על הסימן ולהרגיל בכך אם יצליח ואם יארע שלא הצליח יכול לסמוך על הסימן ולעשות מעשה כמו הסימן שראה שבא מאליו מבלתי חשבו עליו מתחלה והלכך מהניא דבית תינוק ואשה אין כל כך קשה לרש"י דא"ת דמצינו סימנין שיכול לעשותן לכתחלה כגון הנהו דמייתי תלמוד בפ"ק דכריתות' איכא למימר דהתם ה"ק דיכול לעשות סימן לכתחלה לדעת אם יצליח בסחורה או לא אבל מ"מ לא יסמוך על הסימן לעשות הדבר או שלא לעשותו כי הסימן הוה נחש ממש ולא סימן . א"נ הכא גבי בית תינוק ואשה ה"ק רש"י שהם סימן לדבר שלא יהיה מצליח ולא שיוכל בשביל כך לימנע להדיא מלעסוק בסחורה שיסמוך על זה הסימן כאילו הוא ודאי שלא יצליח אלא ימשוך עצמו מן הסחורה ולא ירגיל בה דיש לחוש שמא לא יצליח כי בית ואשה ותינוק סימנין לדבר ומ"מ אין זה נחש וכן הסיה דרב דבדיק במברא י"ל דאין הכוונה לומר שרב היה אומר אלך אם אמצא מעבר מזומן ואם לאו לא אלך כי רב לא היה עושה כזה לסמוך על דבר זה ולתלות הליכתו בזה רק שהיה יוצא לדרך והיה רואה שבקושי היה מוצא המעבר היה אומר זה סימן שאין דרכי מוצלחת ולא היה הולך כי המעבורת היה סימן לזה ומ"מ לא היה תולה הליכתו על סמך זה אבל לעולם כשתולה הדבר באותו סימן וסומך עליו להדיא או הוי ודאי כניחוש עבד אברהם כך נלע"ד מיהו בדיקת הספר והפסוק שהיו סומכין עליהם להדיא ותולין המעשה באותו פסוק אותו הוי כעין נבואה והרי לכ"ע חוץ מדברי מיי' וטור שזכרנו . ודברי רש"י שכתב יוסף איננו שמעון איננו הרי שתים אם את בנימין תקחו מיד עלי היו כולנה ואין לך צרה שאינה עוברת עליו עכ"ל נ"ע דמשמע מדבריו שאם עברו על אדם ג' צרות מענין א' או מעותד הוא לכל הצרות אפי' לצרות שאינן מאותו המין מהצרות שעבר עליו ומפירושו הראשון שכתב על בית תינוק ואשה סימן לא משמע כן דנראה דדוקא לצרות דאותו מין שעברו עליו איכא חשש וסברא היא דהיאך יהיו ג' צרות ממין א' סימן לכל שאר הצרות שאינן מאותו מין כיון שלא בא עליו צרות ממין א' דלמא אינו מעותד רק לאותן הצרות שבאו עליו ועוד מצינו מוחזק לצרות אע"פ שלא בא עליו סימן מהם וגם יש מקום לענין גבי ניסאת לשנים לא תנשא לשלישי ואין כאן מקומו ומיהו אם נאמר דה"ק רש"י אין לך צרה ממין צרת הבנים שאינה עוברת עליו אתי שפיר :

(נ) נ"ב ונפשו : (ס) נ"ב ע"ש בפי' רכ"ד : (ע) תיבת אלו שמצילין נמחק : (פ) נ"ב להרגו : (צ) נ"ב שם : (ק) נ"ב בתר הכי דידיה קא תבר ופטור מלשלם : (ר) נ"ב לו : (ש) לגואלי כצ"ל : (ת) תיבת קנה נמחק ונ"ב קנינהו : (א) אי קנינהו כצ"ל : (ב) נ"ב דשדינהו :

המאור הגדול

[דף עב ע"ב] **תמה** הוא שלא הביא הרי"ף ז"ל בהלכותיו שמעתא דרב דהבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור ומסתברא לן דהלכתא כרבא דאמר מסתברא מילתיה דרב בששבר דליתנהו ואי אמרת אי בששבר מאי קמ"ל מתני' היא היה בא במחתרת ושבר את החבית אם אין לו דמים פטור יש להשיב דאי מסתני' הוה אמינא ה"מ בששבר במחתרת עצמה בשעה שנתחייב מיתה אבל יצא שכבר נפטר מן המיתה משעה שיצא כרודף שחזר מלרדוף אחר הנרדף שנפטר ממיתה ואי כלים בעיניהו הוו הדרי למרייהו כי שבר בתר הכי אשתכח דהשתא הוא דקא גזל להו כדאמרי' במאן דגזל חביתא מחבריה מעיקרא שויא זוזא ולבסוף שויא ארבעה תברא או שתיה משלם ארבעה משום דאלו איתא הדרא בעינא אשתכח דההיא שעתא הוא דקא גזיל ליה קמ"ל דשאני דין רודף מדין רודף מכי אתו לידיה קננהו בדמי מההיא שעתא ולכי תבר לה (ק) ואע"ג דכי איתנהו הדרי הנהו חומרא הוא דרמו רבנן עליה דליהדר ממונא למריה כיון דאיתיה בעיניה והיינו דאמר רבא נטל לא כלומר בשלא שבר אלא עודם בעינם והאלהים אמר רב אפי' נטל דכיון דביש לו דמים הנהו קיימי ברשותיה לענין אונסין ה"נ כי אין (ר) דמים קיימי ברשותיה ואי מהדר להו מיחזי כמת ומשלם היא כלומר ולא מסתבר טעמיה דרב בהא דכי אוקמינהו רחמנא ברשותיה לא אוקמינהו אלא לבישותיה לאונסין אבל לטיבותיה למקנה ממש לא אוקמינהו ברשותיה מידי דהוה אשואל הלכך כי אין לו דמים הנהו בעיניהו חייב להחזיר ולא הוה מת ומשלם שאין זה נקרא תשלומים אלא חזרת ממון לבעלים וממאי דהלכתא כרבא וליתא לדרב חדא דקשיא מתני' עליה דרב ועוד דמסקינן בתיובתיה דרב ביבי בהגונב כיס בשבת והלכתא דשדנהו בנהרא אלמא הכי הלכתא ואע"ג דאהדרינהו רבא להנהו דינרי דאיגנבו ליה במחתרתא ההיא מדת חסידות הואי ולכבודו דרב דנפק מפומיה ואין למדין ממנה לעיקר הדין :

מלחמת ה'

נשנו בספרא וכולהי ממעט להו התם מפני שאין בהם מעשה ואמאי הא ליתנהו בראיה אבל בלאוים ישנן דכולהו מצי למימר מאי דבעו בלא הקלת שפתים שהוא באותיות בומ"ף או שיאמרו להם אחרים והם אומרים כן הלכך לא חשיב מעשה אע"ג דאיכא הקלת שפתים . ואל יקשה עליך תמהה בקול דתשיב ליה ר' יוחנן מעשה הוא לומר דכי אמרי' הואיל ה"מ לענין קרבן דכתיבה ביה עשיה להוציא דבור שאין בו מעשה לעולם דכיון דעיקר אדבור הוא דמחייבינן ליה לעולם מיעט הכתוב דבור שיש בו הקלת שפתים כדבור שאין בו הקלת שפתים דבעי' תורה אחת לעושה אבל תשימה בקול לענין מלקות כל היכא דאיכא הקלת שפתים חייב ולא עשו בו דבור שיש בו מעשה זוטא כדבור שאין בו מעשה כלל דחיוביה דהאי לאו דבורא הוא לעולם וכהא"ג לא מיעט רחמנא ממלקות :

כתוב בספר המאור תמה הוא שלא הביא הרי"ף ז"ל בהלכותיו שמעתא דרב דהבא במחתרת ונטל כלים ויצא פטור כו' : **אמר** הכותב אין בו כח לתפשו בזה מפני שדעת רבי' שלמה ז"ל כן אבל להודיע דעת רבי' הגדול ז"ל אני צריך לכתוב מה שנ"ל שאפשר לומר דרב נטל ושבר קאמר תדא דאי הכי היכי אמרי' סתם אבל נטל לא הא תרווייהו נטל נינהו והוה ליה למימר אבל לא שבר לא ועוד דאי הכי מתני' נמי קשיא עליה דקתני היה בא במחתרת ושבר ואי רבא צריך לדחוקה דנטל ושבר קאמר הוה לן לפרוקה בגמ' ולפרושה היכי קאמר דהא פשטה דמתני' לא משמע כוותיה ולא אפשר נמי למימר הכי מדקתני היה בא במחתרת ושבר דאלמא בהיותו במחתרת דרך ביאתו שבר מדלא קתני בא במחתרת ושבר או בא במחתרת ונטל ושבר וקשיא לרבא כדקשיא לרב ועוד כיון דאסיקנא בגמ' דלא אוקמינהו רחמנא ברשותיה אלא לענין אונסין והכי עיקר למה ליה למימר דרב אפי' נטל ואיתנהו ממש אמרה ולאקשויי עליה ממתני' ולאסוקה בקשיא דלמא רב נטל ושבר קאמר כדרבה וניחא ליה מתני' כדניחא ליה לרבא ומנא ליה הא לפרושה לדרב כי היכי דתיקשי לך ואין זו דרך התלמוד דהא גורעים ומוסיפין במימרי' ומחסרי נמי מתניאתא ומשבשי להו וממשכני נפשייהו טפי לתרוצי מימרי דרביהו ועוד דהשתבשו עלה בגמ' באלהים דרב אפי' נטל אמר אלמא א"א לפרושה לדרב אלא כן ומלתא היא פשיטא דמימרא דרב דנטל אמר ועוד מאי איכא בין נטל ולא שבר לשבר לאחר זמן כיון שלא קנאו מעשה ראשונה ועל אותה שעה אתה פוטרו אם שבר לאחר זמן אמאי פטור הרי על עבירה זו אתה מחייב כדאמרי' במאן חביתא דתמרא במס' ב"ק ומליפא וה"נ כיון שנפטר ממיתה ועכשיו הוא שובר כליו של חבירו אמאי פטור ומה שאמר בעל המאור ז"ל דבדמיה קננהו וכי איתנהו דהדרי חומרא דרבנן הוא דברי הבאי הם שהרי בגמ' דכי אוקמינהו רחמנא ברשותיה ה"מ לענין אונסין אלמא מדינא דאורייתא הדרי וכדי דמוהו בפירוש (ש) לגואלי אלא פי' שמועה זו כך הוא דכיון דאמר רב נטל ויצא פטור בין שבר אח"כ בין לא שבר פטר רב הם שוים כמו שכתבתי ואמר רבא מסתברא לי מלתיה דרב דאמר בדמיה (ת) קנה בששבר במחתרת בעוד שהוא מתחייב בנפשו והיינו מתני' אבל נטל חייב ולא מסתבר בה טעמיה דרב וה"ה לשבר הוא חוץ למחתרת דחייב דליתנהו והיינו דינא דנטל וכדפרישית אלא דלא נחית גמרא השתא להאי דינא אלא למימר (א) אי קיינהו בהוציאן או לא ובאמת שרב אמרה בכל ענין ואפי' נטל חייב ומשום דקסבר דברשותיה קאי וטעמא דרב דלא אוקמינהו רחמנא ברשותיה אלא לענין אונסין ולא לענין מיקנא ואי קשיא לך בשבר למה לי דרב ואמאי אמר רבא מסתברא בה מסתברא מלתיה דרב מתני' היא לאו קושיא היא שכבר פירשתי דרבה ה"ק טעם זה שאמר רב אינו מספיק לשבר ולא לנטל דלאו ברשותיה קאי וזה דאמרי' והלכתא דשדינהו בנהרא (ב) אחרינא קאמרי' לומר לך שאינו חייב כאן באונסין דלגבי אונסין אינו מתחייב אלא על שעת הוצאה מבית בעלים כדאיתמר בדוכתא והא הוא על אותו שעה והיינו דאמרי' דשדינהו ולא אמרי' דשדנהו הוא אי נמי יש לפרש דשדנהו איהו בנהרא מיד כגון שנשלשל ידו ועשאה קטפרס וקבל וזרק מיד או שהפיל לנהר שהוא רה"ר כגון רקק שרבות הרבים בו שאם באת לחייבו על שעת הוצאה אתה מחייבו ואיסור שבת וגנבה באין כאחת וכאוקמתי דמוקמי לה בכתובות בשלשל ודאפקינהו לרה"ר ולצידי רה"ר וכיון שפירשנו השמועה כך נתגלה לנו שדעת רבינו אלפסי ז"ל קיימה מפני שלא היה צריך לכתבה שכבר כתב רודף שהיה רודף אחר חבירו ושבר את הכלים בין של נרדף בין של כל אדם פטור מ"ט מתחייב בנפשו הוא ואלו רצה להביא משנתנו ללמד על בא במחתרת שנדון בנפש אין צריך לדרב ולא לדרבה ומקרא מלא דבר הכתוב ואלהינו ידיענו לזכות :

מה רוצח יהרג ואל יעבור. אם אומר לו הוי רוצח והרוג את הנפש ואם לאו הריני הורגך: [אף נערה מאורסה] תהרג ואל תעבור. כן הלשון ברוב הספרים ופי' תהרג האשה אע"ג דאשה קרקע עולם כדאמרי' גבי אסתר לקמן היינו כשבאו עליה באונס שאין בידה מה לעשות אבל אם אמרו לה נכרים הדביקי פלוני לעצמך תהרג ואל תדביקנו שאם כן הרי היא עושה מעשה בידים אי נמי כגון שהעלה *לבו טינא ואיכא מאן דגרים יהרג ואל יעבור והבועל קאי: סברא הוא. שלא תאבד נפש (ו) דאיכא תרתי איבוד נפש ועבירה מפני נפשו דליכא אלא חדא איבוד נפש והוא לא יעבור והני שלשה עבירות דאמרי' דיהרג ואל יעבור לאו דוקא בעבירה גופה אלא אינהו וכל אבזריהו קאמרי' ופי' אבזריהו השייך להם ודוגמתו במנחות [דף טג:] עולה וכל אבזרהא תדע דאבזריהו נמי יהרג דאמרינן לקמן [דף עה:] גבי ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תספר עמו אחורי הגדר ואמרינן בשלמא למאן דאמר אשת איש שפיר ואע"פ שאינו העבירה גופה ואמרי' נמי [פסחים דף כה:] בכל מתרפאין במקום סכנה חוץ מעצי אשרה: מרי דוראי. אדון עירי ונכרי הוה: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהיה דמך נאה וחביב ליוצרך מדם חברך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא (ז) התירה הכתוב אלא מפני שחביבה נפש ישראל להקב"ה כאן שיש איבוד נפש חברך לא ניתן דבר המלך לדחות (ח) על הרציחה: אפילו על מצוה קלה וכו'. שלא ירגילו הנכרים *להדריך את הלבבות לכך: ערקתא דמסאנא. הנכרים שבאותו הזמן היו עושין רצועות של מנעליהם אדומות וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש נכרי ואם אומר הנכרי לישראל עשה רצועות מנעליך אדומות בפרהסיא או נהרוג אותך יהרג ואל יעשה אפי' שהיא מצוה קלה. כך פירש רבינו אלפסי ז"ל: אתיא תוך תוך. דעשרה בעינן וכולהו ישראל: מה להלן. במרגלים: והא אסתר (ט) וכו'. נבעלת לנכרי ולא מסרה נפשה למות: קרקע עולם היא. אינה עושה בה מעשה והא דלא מקשה הא אסתר שעת הגזרה הואי משום דלא מיקרי גזרה אלא כשהגזרה מיוחדת באומה אחת לבד אבל אחשורוש לא על ישראל בלבד גזר אלא על כל מדינות מלכותו: וא"ת אמאי לא מקשה אסתר גילוי עריות היא דודאי כיון שהנכרי הבא על אשת ישראל נהרג על ידה כדאמרינן פרק ארבע מיתות [דף נז:] בא על ערוות ישראל נדון בדיני ישראל גם היא ודאי נהרגת מאותו השם עצמו וקרא דאשת רעהו לא ממעט אלא בישראל הבא על הכותית דלא חשיב לן אישות דידהו אבל אישות דישראל ודאי אישות הוא אפילו לגבי בני נח. י"ל דלא ברירא ליה דרשה [מגילה דף יג.] דאל תקרי לבת אלא לבית והא דאמרינן קרקע עולם (י) לפי שיכולין לכוף אותה על כך בע"כ ובכי הא אין לה למסור עצמה למיתה שהרי אפשר שאפילו תמסור עצמה יכופו אותה לדבר עבירה ובכי האי גוונא שרי ואפילו בשלשה עבירות חמורות (כ) דאי לא למאן דאמר [שם] אל תקרי לבת אלא לבית דאשת איש היתה אמאי לא מסרה עצמה למיתה על כך וליכא למימר דמשום דלהנאת (ל) עצמו הוא שרי דבג' עבירות הללו לא שרי משום הנאת עצמן כדאמרינן גבי העלה לבו טינא לקמן אלא ודאי משום דקרקע עולם היא לא מסרה עצמה למיתה וה"ה לכל דבר שבידיהם להעביר בעל כרחנו שאין לנו למסור עצמנו למיתה בשב ואל תעשה כגון אסתר ואפילו בשעת השמד כדאמרינן [שבת דף מט.] גבי אלישע בעל כנפים שנטל תפילין מראשו [illegible] השמד היתה ואעפ"כ נטלם הוא לפי שהיה בידם להעביר: הנאת (מ) עצמו. שאין מתכוין הנכרי להעבירו מיראתו אלא להנאת עצמו הוא מתכוין ואין כאן חילול השם ליהרג על כך ודעת רבותינו ז"ל דלא שרינן להנאת עצמן אלא בשאר עבירות אבל בשלשה עבירות (נ) חמורות לא דהני לאו משום חלול השם הוא דאסירי דהא אפילו בצנעא ואפילו שלא בשעת השמד דליכא חילול השם יהרג דמשום חומר עצמן הוא ומשום הכי אסירי בכל ענין ואפילו להנאת עצמן נמי תדע דאמרינן בסמוך ימות ואל תעמוד לפניו ערומה וכיון דאיכא איבוד נפש מישראל אונס

תורה אור

ג"ע וש"ד כדר' (א) כדתניא רבי אומר °כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד (ב) מקיש נערה מאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה מאורסה יהרג ואל יעבור (א) ורוצח גופיה מנלן סברא הוא כההוא דאתא לקמיה דרבא א"ל אמר לי מארי דוראי זיל קטליה לפלניא ואי לא קטלינא לך אמר ליה ליקטלך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי: כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שאנו אלא שלא בשעת הגזירה אבל בשעת הגזירה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת הגזירה לא אמרן אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבה בר יצחק אמר רב אפילו *ערקתא דמסאנא פירוש הנכרים שבאותו הזמן היו עושין רצועות של מנעליהן אדומות וישראל היו עושין שחורות כדי שלא ילבשו מלבוש נכרי אם יאמר הנכרי לישראל עשה רצועות מנעליך אדומות בפרהסיא או נהרוג אותך יהרג ואל יעשה ואע"פ שהיא מצוה קלה: וכמה פרהסיא א"ר יעקב א"ר יוחנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם בעי ר' ירמיה תשעה ישראל ואחד עכו"ם מהו (ג) ופשטינא עד דהוו עשרה כולהו ישראל: והא אסתר בפרהסיא הויא °אמר אביי אסתר קרקע עולם (ד) היא רבא אמר הנאת עצמן שאני דאי לא תימא

רש"י

וכי מה למדנו מרוצח. כאן לפטור את האונס [מעתה] דאמר קרא אין לנערה חטא משפט מות דמשמע דכי היכי דהתם אונס פטור ה"נ פטרינן ליה אלא משמע שזה בא ללמד רוצח על נערה המאורסה ונמצא אף למד רוצח מנערה: מרא דוראי. מושל עירי ונכרי היה: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהא דמך חביב ליוצרך מדם חבירך הלכך אין שייך כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא התירה תורה אלא מפני שחביבה נפש ישראל להקב"ה וכיון שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שליוה על הרציחה: אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. שלא ירגילו העכו"ם (ה) לכך: אפי' לשינויי ערקתא דמסאני. שרוך נעל כדמסיק: והא אסתר פרהסיא הואי. דנבעלה לנכרי ולא מסרה עצמה למות: קרקע עולם היתה. היא לא עשתה מעשה והוא עשה מעשה: הנאת עצמו. הנכרי לא נתכוין להעביר דת אלא להנאת עצמו הלכך

הגהות הב"ח

[illegible]

שלטי הגבורים

[illegible] כיון דהותרה הותרה דהא לא הותרה מחמת שנעשה לה היתר אלא שאירע בה אונס וסכנה וכי עבר האונס והסכנה התקנה במקומה עומדת ובשעת השמד יכולין חכמים לעקור תקנתם כדי שלא יעברו עליה

ובזה האופן דהיינו שיעקרו הב"ד התקנה שתקנו ביום זה לעשות דבר פלוני ויקבעו אותו ליום אחר (ס) כזה לא מיקרי נעקרה תקנת חכמים ממקומה הואיל ולא נשתנה גוף התקנה כדמוכח שם בתוס' אבל אינן יכולים לעקור התקנה לגמרי לא בכל ולא במקצת דקי"ל דשמדא עבידא דבטלה ותקנתא דרבנן מקמי שמדא לא (ע) מבטלינן וממעיינן מהכא לפי מה שכתבו שם התוס' דלשנות התקנה מיום ליום אחר כשאינו עושה שינוי בגוף התקנה לא מיקרי שנעקר התקנה דמש"ה כתבו שם התוס' דבשעת השמד (פ) לא היה לנו להתיר לשנות התקנה מיום ליום אחר ולא היה בזה עוקר התקנה ואין להביא מכאן ראיה דב"ד יכולין לבטל תקנת ב"ד חבירו היכא שעושין בסברא שאם היה אותו ב"ד קיים היה מסכים להתיר דהכא ליכא מש"ה היתר כלל דהתקנה במקומה עומדת והגהת הרא"ש שם מפרש ההיא דתלמודא דקאמר התם מאי סכנה וכו' עד לגמרי נעקריה כלומר כיון שעקרוה ב"ד ליכא איסור משום שעת השמד שאפי' מצוה קלה יהרג וכו' אע"פ שהגה"ה מפרש פירוש זה על פירכא קמייתא דאיתא התם בתלמוד דקאמר (צ) אי למ"ד דאמר בתולה שניסת בד' תהרג נהגו לגמריה נעקריה ועל ההיא פירכא לא משני תלמודא שמדא עבידא דבטלה אלא שמצא אופן הסכנה בפנים אחרים כדקא משני התם שנראה שבפירכא ההיא אליבא דהלכתא היא מ"מ אין לדקדק מפי' הגה"ה דמש"ה יהיה מותר לעקור לגמרי תקנת רבנן בשעת השמד לפי פי' דזה אינו דע"כ א"א לומר כך שיהיה מותר לעקור תקנת רבנן לגמרי בשעת השמד דהא מסיק תלמודא לבתר הכי תקנתא דרבנן מקמי שמדא לא מבטלינן אלא ודאי פי' זה שעשה הגה"ה (ק) להודיענו אם מותר לעקור תקנה דרבנן בשעת השמד או לא אלא כל עצמו הוא לדקדק מכאן ראיה לדברי רבו וקרובו דב"ד יכולין לבטל תקנת ב"ד חבירו וכו' כדפי' שם ואין כאן קפידא בין יהיה הפי' ההוא שעושה הג"ה על פירכא קמייתא או בתרייתא דעל כל א' משני הפרכות שתעשה פי' זה איהו מוכיח כדברי רבו וה"ק כיון דמקשה תלמודא לגמרי נעקריה ולולי דתקנתא דרבנן מקמיה שמדא (ר) מבטלינן היינו עוקרין התקנה א"כ מוכח להדיא דב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו באותה סברא שאילו היה אותו ב"ד קיים היה מבטלו דאלת"ה (ש) הכא היאך מקשה תלמודא

לא דקדק ע"ז משום דלא ברירא ליה דרשא דאל תקרי לבת כו' מ"מ קשה לפי האמת למאן דדריש אל תקרי לבת כו' למה לא מסרה אסתר עצמה למיתה והלא ג"ע הואי דליכא למימר דס"ל לאביי דלענין ג"ע אמרי' הנאת עצמן שאני אלא דלענין פרהסיא לא מהני האי טעמא דסוף סוף חילול השם הוא ומש"ה קאמר אביי אסתר קרקע עולם היתה דמהאי טעמא ליכא אפי' חילול השם ומהשתא לא צריך לפרש דמשום דלא ברירא ליה דרשא דאל תקרי לבת כו' לא דקדק דאפי' את"ל דברירא ליה לא דקדק משום דמטעמא דהנאת עצמן שאני לא ס"ל ג"ע אלא דמ"מ פרהסיא הואי וקאמר אביי דמשום קרקע עולם לא הוי חילול השם נמי זה אינו שהרי בג' עבירות החמורות לא שרינן ליה משום הנאת עצמן אלא ודאי דלפי האמת דקאמר אביי קרקע עולם הואי הוי טעמא נמי דלא הו"ל אסתר ג"ע. אלא שהמקשה לא דקדק מזה משום דלא ברירא ליה כמו שפי' תחלה. אבל לרבא דלא ס"ל כאביי דקרקע עולם הוי טעמא להיתרא א"כ קשה למ"ד דאל תקרי לבת כו' והא אסתר ג"ע הואי דטעמא דהנאת עצמן לא מהני לג' עבירות. ופי' המחבר בסמוך דרבא לא ס"ל דרשא דאל תקרי לבת. ופי' זה דוחק שא"כ מאי קא מוכח מאביי שס"ל אפילו בג' עבירות החמורות יעבור כל היכי דיכולין לכוף אותו על כך דאל"כ קשה למ"ד דלא ס"ל הך דרשא ודלמא אביי נמי לא ס"ל הך דרשה דאל תקרי לבת ומאן דדרשא אל תקרי לבת אפשר דס"ל דאחשורוש לא נגע בה כדאיתא במדרש ולדידיה לא קשה מידי לא מג"ע ולא מפרהסיא. אמנם לפי עני"ד דלפי שיטת המחבר לא היה צריך כלל לפרש דרבא לא ס"ל דרשה דאל תקרי לבת דזה דוחק. אלא רבא מפרש דעת המקשה דמטעמא דקרקע עולם היתה לא קשה מג"ע מאחר דקרקע עולם היא מהני לענין דלא מחייבא למסור עצמה משום עריות דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופא דוקא היכי דקעביד מעשה אבל לענין חילול השם משום פרהסיא לא ס"ל למקשה דמהני טעמא דקרקע עולם היא ולפיכך קאמר רבא דמטעמא דהנאת עצמן לא הוי נמי חילול השם לענין פרהסיא אבל לאביי ליכא לפרש הכי דפשיטא אם היתה דעת המקשה דמטעם קרקע עולם היא ליכא משום ג"ע אלא משום פרהסיא א"כ מאי קאמר אביי קרקע עולם היא וליכא פרהסיא ותולק על סברת המקשה בלי טעם וסברא ואיפכא ליכא לפרש דס"ל לאביי דדעת המקשה דמשום הנאת עצמן שאני מהני דליכא משום ג"ע אלא משום פרהסיא ולפיכך קאמר דמשום קרקע עולם ליכא נמי משום פרהסיא דהא כבר בררנו דטעמא דהנאת עצמן לא מהני כלל בג' החמורות לכן צריך לפרש לדעת אביי דהמקשה לא דקדק מג"ע משום דלא ברירא ליה דרשא דאל תקרי לבת וכו'. אבל בתוס' נראה שדעתם לפרש שאביי מפרש דעת המקשה איפכא מדרבא וכדפי' ע"ש: (ל) עצמן כצ"ל: (מ) עצמן כצ"ל: (נ) החמורות כצ"ל: (ס) נ"ב כי בזה כצ"ל: (ע) נ"ל עקרינן: (פ) תי' לא נמחק: (צ) אלימא דאמרי כצ"ל: (ק) נ"ב לאו: (ר) לא עקרינן כצ"ל: (ש) תיבת הכא נמחק: (ת) דר' נדוק דהתם מוכח נמי דיהרג וכו' מצית למימר דהתם כצ"ל:

מלחמת ה'

ועוד ה"ג תניא רבי אומר כו' ונמצא שבוש בזה בהלכות הרב אלפסי ז"ל גם במקצת נוסחי הגמ':

אמר הכותב לא במקצת הנוסחאות בלבד הוא כתוב אלא בכל נוסחי ספרד ובהלכות רבינו הגדול ז"ל ובשאלתות רב אחא משבחא ז"ל בכולם כתוב וכי מה למדנו לרוצח מעתה ה"ז בא ללמד ונמצא למד מקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח וכו' ולפי זו הגירסא נראה שנערה המאורסה בא ללמד מפני שדינה מפורש בכתוב ולנערה לא תעשה דבר וכן מפורש בה שמצילין אותה בנפשו והיא שבאה ללמד על הרוצח שכמות זה כן מות זה ונמצא למד ממנו שיהרג ואל יעבור וכן מצאתי ענין זה בפר"ח ז"ל בפסחים ומה שנמצא כתוב במקצת נוסחי הלכות רבי' בפסחים תהרג ואל תעבור אינו שבוש דאפי' לאביי משכחת לה תהרג ואל תעבור בשהעלה לבה טינא ולא אמר אביי קרקע עולם היא אלא בשאהרים אונסין אותה שתבעל ואל תהרג מאחר שיכולין לבעול אותה על כרחה אבל בה"ג תמות ואל תבעל לו וכ"ש לרבא כשם שאם העלה לבו טינא ימות ואל תבעל לו כך אם העלה לבה טינא תמות ואל תבעל לו ולפי דעת רב אחא גאון ורב שמעון בעל הלכות גדולות ז"ל כל אונס שהוזכר באדם בשמועה זו לא משכחת ליה אלא בכה"ג כדאמר רבא אין אונס בערוה אע"פ שאין דעת בעל התבור כזה ולא דעתנו כן הלכך אי גרסי' תהרג נמי אתי שפיר ואין בזה שבוש ומשכחת לה נמי כגון שנתקשה לאשתו ואמרו לה נכרים שתדביקנו לעצמה ואי לא קטלי דלאו קרקע עולם היא ולאו להנאת עצמו היא:

ועוד אביי אמר אסתר קרקע עולם היתה וכו' עד ה"מ כולהו דקא מכוין הנכרי לעבורים לישראל אבל להנאת עצמו לא"ם הכי ול"ש הכי שרי כו': אמר הכותב יש לי להשיב ממעשה דרב כהנא דבפ"ק דקדושין דתבעי' היא מטרוניתא וסליק לאיגרא ואפיל נפשיה מאיגרא לארעא ומעובדא דר' צדוק נמי (ת) דהתם יהרג ואל יעבור ולא מצית למימר לפנים משורת הדין דודאי לא הוה קטיל נפשיה אי לאו דינא הוא שהרי מקרא צוות ואומר

המאור הגדול

ה"ג תניא רבי אומר כי כאשר יקום איש וכו' וכי מה ענין רוצח אצל נערה מאורסה אלא מקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרוג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ולא גרסי' הכא ה"ז בא ללמד ונמצא למד אלא בהך תניא אחריתי דלעיל בגמ' גרסי' לה דמקיש רוצח לנערה המאורסה שניתן להצילו בנפשו ונמצא שבוש בזה בהלכות הרי"ף ז"ל גם במקצת נוסחי הגמ':

אביי אמר אסתר קרקע עולם היתה רבא אמר הנאת עצמן שאני נקיטין השתא דע"ז וג"ע וש"ד ל"ש בצנעא ול"ש בפרהסיא לא שנא בשעת השמד ול"ש שלא בשעת השמד יהרג ואל יעבור ולא מיבעיא עבירה עצמה אלא אפי' כל מידי דדמי ליה לעובר העבירה הנאה מחמת העבירה בג' עבירות הללו יהרג ואל יעבור כדגרסי' התם בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה וכולה בראיתא התם והדי רפואה דכי מתרפא מעצי אשרה לאו עובד ע"ז הוא אלא איתהנויי הוא דמתהני מינה ואפ"ה אין מתרפאין ממנה אפי' רפוי נפשות כלומר חולה שיש בו סכנה ואין צ"ל שאין בו סכנה ועוד ההוא שנתן עיניו באשה אחת

אונס מיקרי וליכא כוונה להעביר ואפילו הכי אסרינן ומדאמרינן נמי בכל מתרפאין חוץ מעצי אשרה ופי' בירושלמי אפי' א"ל הבא עלין סתם ולא מצא אלא של אשרה אסור אבל בשאר עבירות דאיסורא דידהו בשעת השמד או בפרהסיא משום חלול השם הוא דצריכין להנאת עצמן דליכא חלול השם כולי האי אלא במתכוין להעביר : הני קוקי ודמינקי . כלי נחושת הן שנותנים בהם גחלים וגבוהים והם עומדים לפני שולחן המלכים להתחמם כנגדן : היכי יהבי' להו . יום איד היה לפרסיים שנוטלין הכומרים יחד אור מכל בית ומעמידים בבית ע"ז שלהם ומתחממין העם כנגדן ונוטלין מבתי ישראל בעל כרחן . היכי יהבינן להו ולא מסרינן נפשין על קדושת השם הלא חק ע"ז הוא אלא הואיל ואין הנכרי מתכוין להעבירנו אלא לעצמו הוא מתכוין שצריך אותו כלי לעבודתו : וא"ת והא אבזרהא דע"ז הוא ולא גרע מהבא (ב) עליו סתם דאסור י"ל דלא מיקרי אבזרהא דע"ז אלא בלאוין המיוחדין בהן כגון עבודה לאתהנוי מינה דאיכא משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם דאיירי בע"ז אבל קוקי ודמינקי דיהבי להו ליכא איסורא אלא משום ולפני עור לא תתן מכשול והאי לאו בע"ז בלחוד איירי אלא כולל הוא כל המצות ולא מיקרו אבזרהא דע"ז ולפי זה לא סבירא ליה לרבא דרשה

תימא הכי הני קוקי ודמינקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן שאני ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא האי נכרי דא"ל לבר ישראל קטול אספסתא ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך (א) יעבור ולא ליקטליה שדי לנהרא ליקטליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי קא מיכוין:

והא

רש"י

הלכך אין כאן חילול השם : קוקי ודמינקי . כלי נחושת הם שנותנים בהם גחלים וגבוהים הם ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן : היכי יהבינן . יום איד לפרסיים הוא שנוטלין אותן הכומרים מכל בית ובית ומעמידים לפני ע"ז שלהם ומתחממין כנגדן והיו נוטלין אף מבתי ישראל על כרחם : היכי יהבינן להו . ולא מסרי נפשייהו למות הלא חק לע"ז הוא : אלא להנאת עצמו . מכוין הנכרי שצריך לאותו כלי לעבודתו אע"פ שהוא חק לע"ז כי אינו אומר לישראל לעבוד : קטול אספסתא . קצור עשב : ושדי לחיותא . ותנו לבהמה לאכול : לקטל . האספסתא ולא ליקטליה הנכרי כיון שהנכרי אינו מתכוין להעבירו כי אם להנאת עצמו אין כאן חילול השם : שדי לנהרא . להעבירו מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת הגזירה אז נקטליה

ולא

דאל תקרי לבת אלא לבית דאם כן הויא ליה ערוה ואפילו להנאת עצמן אסור אלא סבירא ליה פנויה היתה וליכא איסורא דאורייתא [ע"ז דף לו:] דנכרי הבא על בת ישראל בית דינו של שם גזרו וא"ת מכל מקום הא איכא משום לא תתחתן בם יש לומר דאין חתנות באונס ואפילו תמצא לומר יש חתנות לא הוי אלא איסור לאו (ג) דלאו דערוה לא יהרג . בהם אלא יעבור מיהו נכרית דאנסה ליה לישראל לבא עליה יהרג ואל יעבור שזו ודאי בכלל עריות חמורות היא דהא זימנין דחייב מיתה כגון בפרהסיא וכמעשה שהיה דקנאין פוגעין בו ואם לא פגעו בו קנאין חייב כרת הלכך אפילו בצנעא דליכא כרת יהרג ואל יעבור מדין אבזרהא דהא אשה זו פעמים שהיא ערוה גמורה וחייב עליה כרת הלכך נקיטינן דשלשה עבירות חמורות יהרג ואל יעבור לעולם ואפילו בצנעא ואפילו שלא בשעת הגזרה ואפילו הנאת עצמן בר מהיכא דבידם להעביר דבהא שרי בשב ואל תעשה כגון אסתר דקרקע עולם היתה ובידם להעבירה בעל כרחה וה"ה לכל מצות עשה שיש בידם לבטלה ואפילו בשעת הגזרה כגון מעשה דאלישע בעל כנפים הא לאו הכי אסור והני עבירות לאו דוקא איכהו גופייהו אלא כל אזבריהו נמי יהרג ואל יעבור ושאר עבירות בצנעא יעבור ואל יהרג כל היכא דלאו שעת הגזרה ובפרהסיא אסור אפילו ערקתא דמסאנא כשמתכוין להעביר אבל להנאת עצמן מותר ופרהסיא שאמרו בעשרה ישראל ושעת הגזרה אפילו בצנעא אסור ובכולן מותר כל (ד) שבידם להעביר כמו שפירשתי ודע דכל היכא דאמרינן יהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג אין ב"ד ממיתין אותו דאמרינן [קדושין דף מג.] הוא ולא אנוס ולא שוגג ולא מוטעה ואעפ"כ עבירה גדולה היא בידו שחלל שמו של הקב"ה שבראו לכבודו : והמקדש את השם ומוסר עצמו למיתה על קדושת שמו ומצותיו [סנהדרין דף קי:] עליו הכתוב אומר אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח וכל היכא דאמרי' יעבור ואל יהרג אין לו למסור עצמו למיתה על קדושת השם ואם מסר הרי זה מתחייב בנפשו אבל אם הוא אדם גדול וחסיד ירא שמים ורואה שהדור פרוץ בכך רשאי לקדש השם ולמסור עצמו אפילו על מצוה קלה כדי שיראו העם וילמדו ליראה את השם לאהבו בכל לבם והיינו דאמרינן [פסחים דף נג:] מה ראו חנניה מישאל ועזריה שהפילו את עצמן לכבשן האש פירוש ולא השתחוו לצלם שהרי לאו ע"ז היתה אלא אנדרטי של מלכים לכבוד בעלמא אלא מתוך שהיו רואין טועין וסבורים שהיתה ע"ז היה קדוש השם במה שעשאו ואמרינן נמי במדרש מה לך יוצא ליסקל שמלתי את בני מה לך יוצא ליצלב שנטלתי את הלולב דמשמע שהיו מוסרין עצמן על קדושת השם לפנים משורת הדין דודאי לא היו מחוייבין בכך אפילו בשעת הגזירה כיון שבידם להעביר ולבטלם אלא דאפ"ה היו נהרגין מפני שהיתה השעה צריכה לכך : קטול אספסתא . קצור עשב מאכל בהמה : יעבור . יקצור האספסתא ולא נקטליה נכרי דכיון שאינו מתכוין להעבירו אלא מפני צרכי בהמה אין כאן חילול השם : שדי לנהרא . להעבירו הוא מתכוין ואם פרהסיא הוא או שעת הגזירה ליקטלי ולא ליקטול אספסתא :

סליקו להו בן סורר ומורה

אלו

יוסף כפ' הגוזל בתרא דף מ"ג ע"ב כתב חילוק זה ע"ש : (כ) נ"ב איבוד : (ל) נ"ב והא ודאי : (מ) נ"ב ב"ד : (נ) ולא כצ"ל : (ס) אלא חייבי לאוין ניהו כצ"ל : (ע) נ"ב נמי : (פ) נ"ב היה : (צ) משאר כצ"ל : (ק) נ"ב עושה :
(ר) נ"ב איסור : (ש) נ"ל הנאת עצמן : (ת) נ"ב עי' בתוס' : (א) נ"ב דלענין חילול השם לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם ומשני אביי דכיון דקרקע עולם היא אפי' משום פרהסיא כו' :

המאור הגדול

אחת ואמרו חכמים ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר אלמא אפי' מהנאה פורתא בלחוד אמרי' ימות ואל יעבור וא"ת דלמא שאני התם דתקנתא הוא שלא יהיו בנות ישראל פרוצות בעריות ההוא טעמא ליתיה אלא למ"ד פנויה היתה אבל למ"ד אשת איש היתה בלאו הכי כיון דמטיא ליה הנאה מערוה אמרינן ימות ואל יהנה ושלש עבירות הללו שהזכרנו דינן שוה כמו שכתבנו ושאר עבירות שבתוכה שלא בשעת השמד ובצנעא יעבור ואל יהרג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ואע"ג דמכוין הנכרי להעביר לישראל אבל בשעת השמד אפי' בצנעא אי נמי בפרהסיא אף שלא בשעת השמד אפי' מציה קלה יהרג ואל יעבור והני מילי כולהו דקא מכוין הנכרי לעבוריה לישראל אבל להנאת עצמו ל"ש הכי ול"ש הכי שרי דהא אסתר ג"ע הואי ופרהסיא הואי ואפ"ה מותר להנאת עצמן ולא תימרא דאסתר ג"ע הואי דהא אמרי' התם לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית וכן הני קואקי ודמינקי דיהבי' להו דפלחי בהו לבי נורא שהוא בית ע"ז שרי להנאת עצמן ואפי' בשעת השמד הלכך נכרית נמי דקא אונסה ליה לבר ישראל לעבירה להנאת עצמ' הוא ויעבור ואל יהרג ואפי' בפרהסיא ואפי' בשעת השמד ואע"ג דאמר רבא אין אונס בערוה שאין קושי אלא מדעת ה"מ בשתקפוה נכרים ובא על הערוה דלא הוי אונס עד שמיכוון לאשתו מעיקרא ותקפוהו נכרים ודבקוהו לערוה אבל היכא דאמרי ליה עבור ואל תהרג הא מלתא אחריתי היא (ס) מדרבא דהתם גמרי' לה אלא משמעתין היא וכבר ברירנא דלהנאת עצמו של האונס אפי' ערוה שריא אבל לע"ז עצמה אינו יודע בו דרך שיהא בו הנאת עצמו כדי שיהא מותר לפיכך נ"ל בע"ז עצמה לעולם יהרג ואל יעבור וכן בש"ד אע"ג דמכוין נכרי להנאת עצמו אין שם דרך לעולם שיהא מותר דהא טעמיה משום סברא דמאי חזיא דדמא דידך סומק טפי והאי סברא איתי בכל ענין אפי' בשמתכוין הנכרי להנאת עצמו ובהא מלתא בלחוד שאני ג"ע מדין ע"ז וש"ד אתי לא מקישין היקש גמור שזה אסור להנאת עצמן וזה מותר להנאת עצמן והא דאמר רבא האי נכרי דא"ל לישראל קטול אספסתא וכו' בשעת השמד או בפרהסיא עסקי' דאי שלא בשעת השמד ובצנעא אפי' למקטל ולמשרא בנהרא יעבור ואל יהרג והא (ו) דמקשי' בגמ' והא אסתר ג"ע הואי כיון שלא מיחוורא דרשה דלקחה מרדכי לו לבת ועוד י"ל דנבעלת לנכרי להנאת עצמן אין שם מיתת אע"פ שהיא אשת איש דאשת רעהו בעינן מש"ה אליבא ליה לאקשויי מפרהסיא דאמרי' בה אפי' מצוה יהרג ואל יעבור ושינויי דאביי ורבא עלה איתנהו לתרווייהו ולא פליגי אהדדי ואת"ל פליגי בנכרית נמי רשעה בת ישראל שאנסה את ישראל לעבירה שהוא אינו קרקע עולם לפי שאין קושי אלא מדעת למימר דלאביי אסור ולרבא שרי מ"מ קי"ל כרבא דכל להנאת עצמן שרי ודאמרי' אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור ה"מ דקא אנסי ליה אחרים לעבור אבל היכא דאנסה ליה איהי לדידיה להנאת עצמן הוא יעבור ואל יהרג ורב אחא משבחא ז"ל כתב בפרשת וארא (ז) וכדומה לזה דכל להנאת עצמן שרי ואף בתלמוד ירושלמי [שביעית פ"ד ה"ב וכסנהדרין פ"ג ה"ה וע"ש] יש לנו סיוע לדברינו שאמרנו שבשאר מצות יעבור ואל יהרג אפי' במתכוין הנכרי להעבירו דגרסי' התם ר' אבא בר זימנא הוה מחייט גבי חד ארמאי רומי איתו ליה בשר נבילה אמר ליה אכול ואי לא קטילנא לך אמר ליה אין בעית מקטל יתי קטול דאנא לית אנא אכול נבילה א"ל מאן אודע לך דאלו אכלת הוינא קטיל לך אלא אי יהודאי יהודאי אי ארמאי ארמאי אמר ר' מונא אלו שמע ר' אבא למיליהון דרבנן דאמרי יעבור ואל יהרג הוי קא אזיל ליה :

מלחמת ה'

ואומר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם וכל חכמי ישראל שנהרגים על קדושת השם בשעת הגזירה אי נמי בפרהסיא היא וכן אמרו בירושלמי אלו שמע ר' אבא למיליהון דרבנן דאמרי יעבור ואל יהרג הוה אזיל ליה ושם אמרו ר' בונא זעירא המוניה (ח) פרי הורי המרא בשוקא אלמא לא הוי מסרי נפשייהו לקטלא בלפנים משורת הדין ולא שמענו מדת חסידות לחולה של סכנה שלא יחללו עליו את השבת אלא המגרז משובח והמונע עצמו מתחייב בנפשו הלכך שמעינן מדרב כהנא דנכרית אי נמי רשעת בת ישראל דקא אנסא ליה לבר ישראל בעבירה יהרג ואל יעבור (ט) שהרי הוקשה נערה המאורסה לרוצח ורוצח לעולם יהרג ואל יעבור שהרי מודה בה בעל המאור ז"ל ועוד דאמרי' לקמן באותו שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ימות ואל תבעל לו ולמ"ד אשת איש הוה שפיר דג"ע הוא ואסור והא התם להנאת עצמו של בועל היה (י) ואפ"ה אסור אלמא אף להנאת עצמו אסור וא"ת שאני התם דליכא אונסא לאיתתא ומש"ה אסור דאע"ג דאיהו אנים איהי לא אניסא הא לאו מלתא היא דכיון דאיהו אנים אונסא דגופיה אי ס"ד שרי להנאת עצמן ה"נ הוה שרו רבנן שהרי כחולה שיש בו סכנה מחללין את השבת אע"פ שמתלא אינו אנוס דהואיל ואיכא (כ) נפש מישראל אונס מיקרי והרי בעל זה המאור עצמו ז"ל אומר כן שהרי כתב מדקאמרי' ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ש"מ דאפי' מהנאת פורתא בלחוד אמרי' ימות ואל יעבור אלו דבריו הא מכלל שהוא אונס גמור לשניהם וכיון שזה אונס הוא לגבה שמעינן מינה שג' עבירות האמורות אסורות להנאת עצמן וכן נמי הא דאמרי' בפסחים בכל מתרפאין חוץ מג"ע וכו' בכה"ג הוא אם העלה לבו טינא וכיון דבכל מתרפאין ש"מ אונס הוא ואפ"ה אין מתרפאין בג"ע ואע"ג דאיכא אונס והנאת עצמן וכן הא דאמרי' בפרק יוה"כ עוברה שהריחה בשר קדש או בשר חזיר מאכילין רוטב עצמו שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש חוץ מע"ז וג"ע וש"ד (ל) להנאת עצמן היא דומיא דעוברה ואפ"ה בהני ג' אסור עוד ראיתי סמך לדבר באגדה של בראשית רבה בפרשת משכו בכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע וש"ד ומפרש ע"ז כיצד אם היה אדם מישראל חולה ויאמרו לו לך אצל ע"ז פלונית ואתה מתרפא אסור לילך להתרפאות וכו' וג"ע כיצד אם יאמרו לו לאדם עסוק בג"ע וכו' עד וכל הנוגע באשה שאינה שלו מביא מיתה שנאמר כי רבים חללים הפילה וגו' רגליה יורדות מות והואיל ויש בה כל המדות הללו היאך יכולה היא ליתן חיים לחולה לפיכך אין מתרפאין בה מדמתרפאין בשאר עבירות כגון שהיה צריך לאכול נבילות וטריפות לתאבון אוכל ולא ימות ובג"ע ימות ש"מ להנאת עצמן נמי אסור דהא ודאי הנאת עצמן הוא ובתר טעמא אזיל כיון שהנוגע בה מת ואינה יכולה ליתן חיים לו אסור בכל ענין עוד ראיה לדברינו שאמרו בירושלמי במס' ע"ז בפ' אין מעמידין א"ר חונא זאת אומרת שאין מתרפאין מג"ע דתני שבת הותרה מכללה נערה המאורסה לא הותרה מכללה שבת הותרה מכללה לא להתרפאות ודכוותה נערה מאורסה לא הותרה מכללה אפי' להתרפאות מדקתני בברייתא זו והיא שנויה בת"כ שלא הותרה מכללה כלל במשמע וש"מ אף להנאת עצמן לא הותר מכללה תדע שהרי ג' עבירות אלו החמורות לא מפני קדוש השם נאסרו לפיכך אע"פ שאינו מתכוין להעבירו אסור אבל שאר העבירות שנאסרו מונקדשתי הותרו להנאת עצמן דהא ליכא משום קדוש השם והא דאמרי' גבי אסתר דלהנאת עצמן מותר משום דלאו ג"ע הוא וכדאקשי' בגמ' והא אסתר פרהסיא הואי ולא אקשי ג"ע הואי משום דלא מיקרי ג"ע אלא בנערה המאורסה שזנתה א"נ א"א אבל נכרי הבא על בת ישראל לא מיקרי ג"ע דלאו מיתות (מ) ולא חייבי כריתות ניהו (נ) לא אתיא מנערה המאורסה דקרא (ס) ותייבי לאוין כדמפורש במעשה לעיל מיהו מעובדא דאמרי' לעיל מסתברא דישראל הבא על הנכרית מיקרי ג"ע משום דקנאין פוגעין בו

ה"ל כחייבי מיתות דפייך בהו מיתה וכרת כדאיתא לקמן במכילתין אבל הנבעלת מן הנכרי אין פוגעין בה קנאין וכפ' אין מעמידין אמרי' (ע) דבזנות בית דינו של שם גזרו ולא משכח ליה קרא אחרינא לאיסורא וכל אותו מעשה דלך זנות היה שהרי (פ) מקבן הכל ובועל וא"ת שהיה לאסתר דרך חתנות אין חתנות באונס ואף התחתנות עמו (צ) ושאר עבירות הוא ולאו ג"ע הוא כדפרישית וטעמא שבן שפחה ונכרית כמוה והוא מוליד לע"ז אבל נכרי הבא על בת ישראל הולד כשר בין בפנויה בין בא"א כדאיתא בפ' החולץ ולפיכך אין קנאין פוגעין בה הלכך אע"פ שהאשה (ק) להנאת עצמה מותרת היא אסור אפי' להנאת נכרית ואפי' בצנעא וא"ל מר להנאת רשעה בת ישראל האסורה עליו איסור ערוה וכן היא להנאת רשע האסור לה (ר) ערוה שלא התירו להנאת עצמן אלא שאר עבירות בפרהסיא וכ"ל דמאן דגרים באגדה דאסתר אשת איש הואי כדאמרי' שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ושוכבת בחיקו של מרדכי ודרים כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך סבר לה כאביי וטעמא דקרקע עולם דההוא טעמא שייך אפי' בא"א אבל רבא דפריש משום (ש) הנאתן ליתיה לטעמא אלא בשאר עבירות דפרהסיא ובגמ' לא דייקינן בה באישות כלל דלא מסיימא לן ולא סבירא לן אגדתא דרב ירמיה בר אבא דהתם ויש לומר כדברי בעל המאור ז"ל דנבעלת לנכרי אין שם מיתה ולא כרת אע"פ שהיא א"א אע"פ שהוא חייב מיתה משום דאשת רעהו כתיב הלכך ליכא אלא שאר עבירות בפרהסיא וכדמפרש בגמ' (ת) וחכמי הצרפתים אומרים דאסתר ג"ע הואי ומשום קרקע עולם מותר ועיקר הגלה בנפש בדידיה כתיב דהוא איתקש ערוה ולא הקשו ממנה אלא לאיסור בפרהסיא (א) אין כאן ורבא אמר להעביר אפי' לאשה בפרהסיא אסור לעולם אבל להנאת עצמן מותרת נמצאו באשה שני דברים מתירין לה קרקע עולם ולהנאתן הא באיש יהרג ואל יעבור עולם וכן פירשם ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל וקאקי ודמונקי שאר עבירות ניהו ואין איסורן משום לאוי ע"ז אלא מאחר חייבי לאוין שבתורה הן משום ולפני עור לא תתן מכשול כדתנן להשאילן ולשאול מהם שהרי לא עבדו הן עצמן ולא נהנו מע"ז בכלום אלא דפרהסיא הואי וכן דעת ה"ר אברהם ז"ל והביא ראיה ממה שאמרו אין מתרפאין בעצי אשרה אמרי' דהתם לאו לעבורי הוא וכל היכא דלא לעבורי הוא כהנאת עצמן דמי ואפ"ה יהרג ואל יעבור ה לג"פ ועוד סמך לדבר ממה שלא היה מרדכי כורע ומשתחוה להמן מפני שהיה נעבד והא התם להנאת עצמו ולכבודו היה ואפי' היה בשעת השמד וע"ז להנאת עצמו מותר הוא מן הדין לפי דברי בעל המאור ז"ל אע"פ שהוא אמר שאינו יודע בע"ז דרך שיהא להנאת עצמו כדי שיהא מותר הרי אותו מעשה בודאי להנאת עצמו הוא ולא להעבירו ואעפ"כ היה דינו שיהרג ואל יעבור וכן מעשה נעמן הנאת עצמו היה כדכתיב והוא נשען על ידיו אילו היה ישראל דינו שיהרג ואל יעבור אלא שגר תושב כל בצנעא אפי' בע"ז וג"ע יעבור וג"ע יותר משאר שלכן שאין להם מקרא מן התורה בזה ולא כתיבי בה קראי אבל על קדושת השם בפרהסיא שהוא דבר הנוהג בכל המצות נצטוו והיינו דאמרי' לא קשיא הא בצנעא הא בפרהסיא : סליק פירקא

הגהות הב"ח

(א) ליקטול כצ"ל ותיבת יעבור נמחק : (ב) עלין כצ"ל : (ג) ולאו כצ"ל : (ד) שבידם כצ"ל : (ה) נ"ב ולאו : (ו) והא דלא מקשי וכו' י"ל כיון כצ"ל ותיבת אלא נמחק : (ז) כדומה כצ"ל : (ח) נ"ב פי' רק אחר החמור בשבת : (ט) נ"ב תדע : (י) נ"ב ונלע"ד דגם בעל המאור הרגיש בזה והודה בה כמ"ש הרב בסמוך ואעפ"כ ס"ל לבעה"מ לחלק דשאני התם שאותו שהעלה לבו טינא רוצה בהנאה מערוה וא"כ רוצה בגוף העבירה וכן המתרפא מעצי אשירה וכן היא דיוה"כ שכולם הם רוצים ליהנות מהעבירה הלכך יהרג ואל יעבו' אבל אסתר לא היתה רוצה ליהנות מהעבירה אלא שהעכו"ם היה מכוין להנאת עצמן וכהיא דקיקאי ודמינקי . וכהיא דשקל אספסתא בכה"ג ודאי אמרי' דיעבור ואל יהרג וזה נ"ל פשוט בדעת בעל המאור ומבואר כן בלשונו שוב מצאתי שגם הר"ן בפסחים כתב ענין זה ע"ש בנמוקי

שלטי הגבורים

תלמודא לגמרי נעקריה הא אפי' לא היה כאן סברא דשמד עבידא דבטלה לא מצינו לעקור התקנה לגמרי משום דאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו אא"כ גדול הימנו וכו' ומדלא חייש תלמודא להכי ש"מ דמאי בטיל כדברי רבו וכיון שכל עצמו של בעל ההגה"ה לא היה אלא להוכיח דבר זה אין לדקדק מפי' כלל שיהיה מותר לעקור התקנה בשעת השמד דשפיר יש לומר דבעל ההגה"ה עשה הפי' שהוא על פירכא בתרייתא ולא חשש להאריך ולקצר בלשונו ואפי' תימא דעל פירכא קמייתא פי' הכי ותיקשי למה לא מפני תלמודא שמדא עבידא דבטלה כדמקשו התוס' מ"מ לא תידוק מיניה שיהא מותר לעקור התקנה לגמרי בשעת השמד דהא לבתר הכי מסיק תלמודא כתירוץ פירכא בתרייתא דאסור ואולי כי ס"ל לבעל הגה"ה דתירוץ אחת עולה לכאן ולכאן או כי דרך אחרת לו לפרש דבר זה ואנו לא ידעינן ומ"מ כד"נ:

אלו הן הנשרפין. ועוד תנן בפירקין [דף עו.] ואלו הן הנהרגין (י) רוצח ואנשי עיר הנדחת. רוצח שהכה את רעהו בין באבן בין בברזל וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור (כ) ואינו יכול לעלות ומת פטור שסה בו את הכלב שסה בו את הנחש פטור הסיך בו את הנחש ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין: [דף עח.] המכה את חבירו באבן או באגרוף ואמדוהו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת ר' נחמיה פוטר (ל) וחכמים מחייבים: [דף עח:] נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לנכרי והרג את ישראל לנפלים והרג את הבן קיימא פטור נתכוון להכותו במתניו ולא היה בה כדי (מ) להמית על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמית על לבו ומת נתכון להכותו על לבו והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת נתכוון להכות את הגדול (נ) והלכה לה על הקטן ולא היה בה כדי להמית את הגדול והיה בה כדי להמית את הקטן ומת נתכון להמית את הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן והלכה (ס) על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור אבל נתכוון להכותו על מתניו והיה בו כדי להמית על מתניו והלכה לו על לבו ומת חייב נתכוון להרוג את הגדול [והיה בה כדי להמית את הגדול] והלכה לה על הקטן ומת חייב ר"ש אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור: [דף עט:] רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין רבי יהודה אומר כונסין אותם לכיפה כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נדונין בקלה הנסקלים בנשרפין רבי שמעון אומר נדונין בסקילה שהשריפה חמורה וחכמים אומרים נדונין בשריפה שהסקילה חמורה אמר להם ר"ש אילו לא היתה שריפה חמורה לא ניתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבי' הנהרגין בנחנקין רבי שמעון אומר בסייף וחכ"א בחנק: [דף פא.] מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נדון בחמורה (ע) ר' יוסי אומר נדון בזיקה ראשונה הבאה עליו: [דף פא:] מי שלקה ושנה בב"ד כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורים עד שכריסו מתבקעת: ההורג נפש בלא עדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ: הגונב את הקסו' והמקלל בקוסם ובועל ארמית קנאין פוגעין בו: כהן ששמש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו לעזרה ומפליעים את מוחו בגזירין: זר ששמש במקדש ר"ע אומר בחנק וחכ"א במיתה בידי שמים. פי' הבא על אשה ובתה בגמרא מפרש לה: ובת כהן כלומר וכן בת כהן שזנתה (פ) שהיא בשריפה אבל בועלה לאו בשריפה הוא: יש בכלל אשה ובתה וכו' כלומר אשה ובתה כתיבן בהדיא כדמפרש בגמ' דהאי אשה ובתה היינו חמותו דשריפה כתיבא ביה דכתיב ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא וגו': ויש בכללן כלומר מינייהו ילפינן כל הנך בגזרה שוה כדלקמן בברייתא: בתו מאנוסתו דלאו בת אשתו היא דניחייב עלה משום בת אשתו דהא (ס) לאו בת אשתו היא: בת בנו ובת בתו. דהויא ליה מאנסתו: בת אשתו. בין שהיא בתו בין שהיא חורגתו: הנהרגין. בסייף: וכבש עליו. פרימב"א בלעז אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים (ק) שלא יוכל להרים ראשו ונגער ומת: שיסה. גירה: הסיך. שאחז את הנחש בידו והוליכו והגיע שיני הנחש (ר) ליד חבירו: ר' יהודה מחייב. פלוגתא דרבי יהודה ורבנן מפרש בגמרא [דף עח.] דמר אמר ארס נחש בין שיניו (ש) ומר אמר דמעצמו הוא מקיא (ת) מנשיכתו *וכשנשאו זה עדיין לא היה בו כדי להמית לפיכך גרמא בעלמא הוא ואע"פ שידוע לו שסופו להקיא מיהו לאו מכחו מיית: ואמדוהו למיתה. ב"ד אבל אמדוהו תחלה לחיים אפי' לרבנן פטור כדלקמן: והוקל ממה שהיה וחזרו ואמדוהו לחיים: שרגלים לדבר. שלא מת מחמת מכה זו שהרי הוקל: נתכוון להרוג את הבהמה. שהיה אדם עומד אצל הבהמה ונתכוון זה לבהמה והרג את האדם פטור משום דכי אתרו ביה התראת ספק הוא ואע"פ שקבל עליו התראה שאמר להם יודע אני שהוא בן בריה ועל מנת כן אני עושה שאם אהרגנו שאתחייב עליו מיתה פטור דשמא לא יהרגנו: אנפלים לא מחייב דכמאן דקטיל דמי: כדי להמית על לבו. אבן זאת אם תכה על הלב ראויה היא להרוג אבל על המתנים אין בה כדי להמית פטור דתרתי בעינן שיהא מתכוין למכת מיתה ושיכנו במכת מיתה דאי לא נתכוין במכת מיתה התראת ספק הוא דהתרו בו אל תזרוק שמא תלך על לבו: גמ' בתו לזקן מתוך שאינו מתקבל עליה היא מזנה עליו: המשהה בתו בוגרת שמתאוה להפקירה ומזנה: (א) אמר רב כהנא משום רבי עקיבא הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו פי' לפי דרכו להנאתו: המכבדה. בתכשיטין נאים: אבא מקרא כתוב וכו' בניחותא מדכר ליה הפסוק והוא עצמו יתיש אל לבו על מה שזה מזכירו: אל ההרים לא אכל וכו'. סיפיה דקרא (ב) הוא חיה יחיה לומר זה צדיק הוא ע"כ משום דלא (ג) עבד הני לאו צדיק הוא אם עבר עבירות אחרות אלא לאו כמשמעותיה מדריש אלא אל ההרים לא אכל שלא נצטרך לזכות אבותיו מתוך שהוא חסיד: שלא נהנה מקופה של צדקה. שהוא גנאי ובזיון לאדם הגון: סליקו להו אלו הן הנשרפין

תורה אור

נר מצוה

והא דגרסינן בפרק אין מעמידין בהמה בפונדקאות של נכרים* היה רבי ישמעאל אומר מנין שאם אמר לו לאדם עבוד ע"ז ואל תהרג שיעבור ואל יהרג ת"ל °וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא ת"ל °ולא תחללו את שם קדשי ודאמר רבא נמי בפרק רבי ישמעאל אומר* הכל היו בכלל °לא תעבדם וכשפרט לך הכתוב וחי בהם ולא שימות בהם יצא אנוס הדר כתיב ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי דאפילו אנוס הא בצנעא והא בפרהסיא דשמעת מינייהו דעבודת ע"ז נמי בצנעא יעבור ואל יהרג ליתינהו דקי"ל כרבי אליעזר דאמר °בכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך וגרסינן נמי בפרק יום הכפורים* בעוברה שהריחה שאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודת א כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים ע"ז מנלן דתניא ר"א אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאדך וכו' והדין מסקנא דגמרא הוא ושמעינן מינה דהא דרבי ישמעאל ודרבא לאו הלכתא נינהו: *אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה על לבו טינא באו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל לו אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה תספר עמו מאחורי הגדר ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה רב יעקב בר אידי ורבי שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה בשלמא למ"ד אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה אמאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר כדי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות ולינסבא מינסב לא מיתבא דעתיה כדרבי יצחק דאמר (א) מיום שחרב בית המקדש ניטל טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שנאמר °מים גנובים ימתקו ולחם סתרים ינעם:

סליקו להו בן סורר ומורה

*°אלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה (ב) יש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו וכו': גמ' *תניא °אל תחלל *את בתך להזנותה ר' אליעזר אומר זה המשיא בתו לזקן רבי עקיבא אומר זה המשהה בתו בוגרת *אמר רב כהנא משום רבי עקיבא איזהו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום רבי עקיבא הוי זהיר מן היועצך לפי דרכו תניא (א) °האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך את בניו בדרך ישרה ומשיאן נשים סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר °וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא *תניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתוב בתורה דרש רבי אחא בר חנינא מאי דכתיב °אל ההרים לא אכל ועינו לא נשא וגו' אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גילולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טמא שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קרב שלא נהנה מקופה של צדקה וכתיב

רש"י

ולא תקפול אספסתא: העלה לבו טינא. מרוב אהבה נשמסס לבו והעלה חולי: משום פגם. משפחת האשה שהיו בושים בדבר: שלא יהו בנות ישראל פרוצות. (ג) דכולהו ליעבדו הכי: (ד) מיום שחרב בית המקדש. כשל (ה) כח מרוב דאגה ולא נשקמה עוד רוח להיות תואב לאשתו לכך ניטלה טעם ביאה וניתן לעוברי עבירה שיגרן תוקפן: לחם סתרים. ליסנא מעליא מעליא נקט כדכתיב כי אם הלחם אשר הוא אוכל: סליקו להו בן סורר ומורה

אלו הן הנשרפין. הבא על אשה ובתה דכתיב ערות (ו) אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה: ויש בכלל זה. כלומר מינה יליף בתו מאנוסתו דלאו בת אשתו היא דניחייב עליה משום בת אשתו וכן בת בתו מאנוסתו ובגמרא בתלמודא יליף לה בגזרה שוה: ובת אשתו. (ז) ובין שהיא בתו ובין שהיא חורגתו: וחמותו ואם חמותו. דכתיב איש כי יקח את אשה ואת אמו וגו': גמ' המשיא את בתו לזקן. דמתוך שאינו מתקבל עליה היא מזנה עליו: המשהה בתו בוגרת. כי היא מתאוה (ח) לפקידתה ומזנה: איזה עני ורשע ערום זה המשהה. כלומר מתוך (ט) עניו הוא מערים להרשיע ומשהה את בתו בשביל מלאכתו שתשמשנו וזה הוא ערמת רשע שגורם [לכך שירשיעו] בשביל הנאתו שאינו רוצה לקנות שפחה לשמשו: לפי דרכו. להנאתו: והמכבדה. בתכשיטים נאים: סמוך לפירקן. שנה או תוי שנה לפני גדלות: שלא אכל בזכות אבותיו. שלא נצרך לזכות אבות מתוך שהוא בעצמו חסיד: ושלא נהנה מקופה של

שלטי הגבורים

א וכתבו ג' עבירות וכו' ג' עבירות להנאת עצמן שרי מדאמר בפסחים מה ראו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבשן האש שהרי לכבוד עצמו עשאו וכמגילה מפני מה נתחייבו ישראל שבאותו הדור כליה מפני שהשתחוו לצלם וכי משוא פנים יש בדבר כלומר א"כ למה ניצולו ואמשה להם גם והשיבו הם לא עשו אלא לפנים והקב"ה לא עשה להם אלא לפנים אכן (ד) הר"ם ורש"י ז"ל סוברים דאף להנאת עצמו יהרג בג' עבירות הידועות שאלו לא משום קדוש השם לבד נאסרו תדע שהרי בצנעא אסור אלא משום חומר העבירה והביא ג' ראיות הא דבכל מתרפאים חוץ מג' ורפוי היינו הנאת עצמו והביא ההוא שהעלה לבו טינא להנאת עצמו היה וכן בסוף יומא עוברה שהריחה בשר קודש שאין לך דבר שעומד מפני פקוח נפש (ה) והשיא ודאי להנאת עצמה היא ומה שאמר רבא באסתר הנאת עצמו שאני אסתר פנויה היתה ואיסור פנויה בסדי נכרים לאו דאורייתא אלא מבית דינו של שם אפי' נשאת לו מחמת אונס מתנות לא שמיה מתנות ויש לדחות הראיות שאין נא' מהם אונס וגיזום של הריגה ואינו ברור שימות בשביל זה ואפי' אמרו כן הרופאים כי הרבה נידון למיתה בעיני הרופאים ורפואתן קרובה ועובדא דרב כהנא נמי בסוף פ"ק דקדושין דנפל מאיגרא ואמר הרב שאם היה ביעבור ואל יהרג המוסר עצמו למיתה אין זה חסידות אלא עבירה גדולה כדאמרי' אך את דמכם לנפשותיכם ויש לומר דבקדוש השם מצוה (ו) כר' עקיבא דאמר מוטב שימות מיתת עצמו ולא אעבור על מצות חבירי אפשר לומר (ז) כי רב חסדא מכוין היה לברוח דרך גגות ונפל מאיליו ונעשה לו נס מן השמים והצילו אליהו הצדיק:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ר' יצחק: (ב) נ"ב ובת כהן שזינתה: (ג) נ"ב בעריות לעמוד בפני האנשים לתת בהם עיניהם שימסרו להם לביאה: ולינסבה מינסב. דאין כאן פריצות בעריות כו': (ד) נ"ב ולינסבן ואין כאן עבירה אלא מצוה: (ה) הכח כצ"ל: (ו) נ"ב לא דק שהרי בגמ' מבואר דאשה ובתה דמתני' היינו חמותו ואשה שנשא בתה קאמר אליבא דרבא וחמותו דתני' בסיפא איידי דקא בעי למיתני אם חמיו ואם חמותו תני נמי חמותו ואביי מפרש אשה ובתה דמתני' תרווייהו לאיסורא ע"ש: (ז) בין שהיא בתו בין שהיא כצ"ל: (ח) לפקירה כצ"ל: (ט) עני כצ"ל: (י) הרוצח כצ"ל: (כ) לתוך האור ויכול לעלות משם כצ"ל: (ל) נ"ב שרגלים לדבר: (מ) להמיתו כצ"ל: (נ) את הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כו' כצ"ל: (ס) נ"ב לה: (ע) נ"ב עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נידון בחמורה כו' ושנה ב"ד כצ"ל: (פ) היא כצ"ל: (צ) אנוסה לאו אשתו היא כצ"ל ותי' בת נמחק: (ק) נ"ב כדי: (ר) לידו של חבירו כצ"ל: (ש) נ"ב הוא: (ת) בנשיכתו כצ"ל: (א) ואמר כצ"ל: (ב) נ"ב צדיק: (ג) עבר כצ"ל: (ד) הרמב"ן כצ"ל: (ה) נ"ב חוץ מג' כו': (ו) כדר': (ז) עוד כי כו' כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פכ"א מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קכו: ב מיי' פט"ו מהל' אישות

הגהות הגר"א

(א) עי' בר"ף יבמות פרק כנס

[דף עה. ע"א] ויקרא יט איוב ה יחזקאל יח משלי ט

א מיי' פי"ב מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קיב טור אה"ע סי' טז:
ב מיי' פ"ה מהל' ממרים סמג לאוין ריש טוי"ד סי' רמא:

ואלו הן הנחנקין המכה אביו ואמו וכו': **גמ'** סילוא קוץ שישב לו בבשרו: כוותא. כויה להוציא ממנה לחה: מהו שיעשה שליח של ב"ד לאביו. אם נתחייב אביו נדוי או מלקות: חוץ ממסית ומדיח אבל משום עון אחר בן אינו נעשה שליח לאביו להכאתו ולקללתו ואע"ג דכתיב ונשיא בעמך לא תאור בעושה מעשה עמך: על הא דאמרינן שהבן אינו רשאי ליטול קוץ או לפתוח בועה לאביו הקשה הרמב"ן ז"ל אם כן לא יתעסק ברפואות כלל דילמא טעי והוה ליה שגגת סייף ותירץ דאפשר לומר דאע"ג דמכה אדם לרפואה פטור ומצוה דוההבת לרעך כמוך הוא אפי' הכי כיון דאיכא אחריני לא שבקינן לברא למעבד הכי דילמא חביל ביה טפי ממה שהוא בדרך הרפואה:

סליקו להו ואלו הן הנחנקין

נר מצוה | תורה אור | רש"י

ואלו הן הנשרפין: **רש"י** לדקה. שהוא גנאי לאדם חשוב: **מתני'** ארמית. נכרית: קנאין פוגעין בו. ממיתין אותו כך הלכה למשה מסיני: **גמ'** בתוך המעשה. בעודו בא עליה: וכמעשה שהיה. דפנחס וזמרי שהיה בתוך המעשה ובפרהסיא: אבל לאחר פרישה. שפירש מן העבירה: חייב משום נדה וכו'. כלומר החמירו בו כ"כ:

סליקו להו אלו הן הנשרפין

ואלו הן הנחנקין: סלוא. קוץ שישב לו בבשרו: למפתח ליה כוותא. (א) להוציא ממנה ליחה: מהו שיעשה שליח (ב) אם יתחייב נדוי או מלקות ב"ד:

סליקו להו ואלו הן הנחנקין

°אלפס°וכתיב צדיק הוא חיה יחיה: **מתני'** °והבועל ארמית קנאין פוגעין בו: **גמ'** *והני מילי דפ"ב. בתוך המעשה ובפרהסיא וכמעשה שהיה אבל לאחר פרישה אי נמי בצנעא לא ואם הרגו לאחר פרישה נהרג עליו וגרסינן בפרק אין מעמידין בהמה בפונדקות דף לו: של נכרים* בית דינו של חשמונאי גזרו על הבא על הכותית בצנעא וחייב עליה משום נש"א נדה שפחה אשת איש ואמרי לה משום נשג"ז נדה שפחה כותית זונה כי אתא רבין אמר הבא על הכותית חייב עליה משום נשג"ז נדה שפחה כותית זונה:

סליקו להו אלו הן הנשרפין

[ד"רעה ע"ב] אלף מב דף פד: *°ואלו °הן הנחנקין המכה אביו ואמו וכו': **גמ'** איבעיא להו בן מהו שיקיז דם לאביו ואסיקנא רב פפא לא שביק ליה לבריה למישקל סלווא מר בריה דרבינא לא שביק לבריה למיפתח כוותא מ"מ דילמא דף פה. חביל והוה ליה שגגת איסור *בעו מיניה מרב ששת בן מהו שיעשה שליח לאביו להכאתו ולקללתו ומסקנא ע"ב *אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הבן נעשה א שליח לאביו להכאתו ולקללתו דברים יג חוץ ממסית ומדיח שהרי אמרה תורה °לא תחמול ולא תכסה עליו:

סליקו להו ואלו הן הנחנקין

הגהות הב"ח (א) למפתח כויה ליה כצ"ל: (ב) נ"ב שליח ב"ד לאביו אם יתחייב אביו נדוי או מלקות הס"ד ותי' ב"ד נמחק וכצ"ל: (ג) נ"ב ירוחם: (ד) דחייב כצ"ל: (ה) נ"ב הכי: (ו) ולהכי אקשי כצ"ל: (ז) דיכול להכותו כצ"ל: (ח) שאמרנו כצ"ל: (ט) נ"ב הוא: (י) דהא דאין הבן כצ"ל: (כ) ונזכר כל זמן כצ"ל: (ל) נ"ב ואין פירושו זה נראה לחתוך דברי הרב ולעשותם פורחות באויר האמנם נראה ברור שט"ס יש שם וכך צריך להגיה ואפי' לא עשה אביו תשובה ואינו עושה מעשה עמך שחוטא ואינו חייב על הכאתו וקללתו אפ"ה יש בו איסור אבל אם נתחייב בב"ד קללה או מלקות אין בו איסור כיון שלא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה אפילו על ידי שליחות ב"ד יש בו איסור כדאמרי' בסנהדרין לכל אין הבן נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו כ"כ התוס' ע"כ וכמ"ש דבריו שקודם זה כתב שהולד מן הערוה חייב על הכאת אביו וקללתו ואע"פ שלא עשה מעשה עמך שהולד ממזר מ"מ כבר פירש מן העבירה וע"ז קאי מ"ש ואפי' לא עשה תשובה כו' כלומר שגם בשלא עשה תשובה לפרוש מן העבירה אלא חוטא עוד בעבירות ואינו עושה מעשה עמך לגמרי ובודאי שאינו חייב על הכאתו וקללתו כדאסקינן בפ"ב דיבמות דדוקא כשעשה תשובה חייב אבל בשאינו עושה תשובה פטור אפ"ה יש בו איסור דרבנן מאחר שאינו מכהו ע"פ שליחות ב"ד דכך משמע פשט הלשון חיוב הוא דלא מיחייב אבל איסורא מיהא איכא ודוקא בלא שליחות ב"ד אבל ע"י שליחות ב"ד אין בו איסור כלל מאחר שלא עשה תשובה אבל אם עשה תשובה אפי' ע"י שליחות ב"ד יש בו איסור והם דברי התוס' בפ"ב דיבמות למעיין בהם היטב ודברי רבינו ירוחם עלו כהוגן ואין סתירה בדבריו מדידיה אדידיה ולא יקשה על המעיין להגיה כי כבר כתב הגאון מהרי"ר לוי חביב בתשובותיו סי' ק"ט שלמוד אותו החבור בטעיות סופרים ע"ש: (מ) נ"ב וכך פסק הרא"ש ע"ש: (נ) נ"ב שלם: (ס) ודמי להמודה כצ"ל: (ע) נילקו אינהו כצ"ל: (פ) כשיש עדי וכו' ולפיכך הם נהרגין כעדים זוממין דכתיב ועשיתם כצ"ל: (צ) נ"ב של כל העדים על פי עדי גניבה וגם כו': (ק) וכיון כצ"ל: (ר) וכיון כצ"ל: (ש) נ"ב וכיוצא בזה פירש גם רש"י ז"ל ע"ש:

שלטי הגבורים א מה שכתב רבינו ירוחם בספר אדם וחוה בנתיב א' חלק ד' וז"ל דכשלא עשה האב תשובה דהבן נעשה שליח ב"ד להכותו ולקללו ואמרת מנין לו. דבר זה נ"ע דהא איתא בהדיא פרק הנחנקין דאין הבן נעשה שליח לאב להכותו ולקללו ומשמע שם אפי' לא עשה תשובה וכן פסקו כל הפוסקים ותו יש להקשות מדידיה אדידיה דלעיל בזה החלק עצמו גבי בנו מאנוסתו כתב ואפי' לא עשה אביו תשובה ואינו עושה מעשה עמך אפי' שחטא חייב על הכאתו ועל קללתו יש בו איסור כדאיתא בסנהדרין פ' הנחנקין דאינו נעשה הבן שליח לאביו לקללו ולהכותו עכ"ל וי"ל דס"ל לרבי' (ג) דהסיא אוקימתא דאוקים רב ששת התם פ' הנחנקין ההוא דבנו (ד) חייב משום שעשה אביו תשובה הויא אוקימתא מעלייתא ומש"ה הבן המכה אביו לאחר שעשה תשובה ואינו שליח ב"ד חייב על הכאתו ומינה אתה שומע דבעיא דבעו מיניה מרב ששת אם הבן נעשה שליח מיירי כשעשה תשובה והכרח הוא לומר כן דמיירי הבעיא כשעשה תשובה דהא שמעת ליה לרב ששת דס"ל דכל שלא עשה תשובה קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור ואפי' בלא שליחות ב"ד ס"ל לרב ששת (ס) ופשיטא ליה דיכול להכותו: (ו) והא כי אקשי ליה התם אי הכי בנו נמי כלומר אי הכי דתלו הדבר בנשיא בעמך לא תאור בנו נמי המכה את אביו ליפטר מטעם זה ותירץ דמיירי כשעשה תשובה ובעי מאחר שהוא שליח ב"ד אע"פ שעשה האב תשובה אם יכול להיות הבן שליח ב"ד להכותו ולקללו והוא ס"ל לרב ששת דיכול (ז) להיות והקשו עליו ותירצו ולבסוף על האי דעתא דבעי השואל אומר התלמוד מאי הוי עלה דהאי בעיא דבעי השואל היכא שהאב עשה תשובה אם היה יכול להיות שליח ב"ד או לאו ומסיק דאין הבן יכול להיות שליח ב"ד דלעולם התשובה היא על דעת השואל וכיון דע"כ השואל כששאל מרב ששת הכרח הוא דשאל בענין שהאב עשה תשובה כמו (ח) שאמרו דבלא תשובה לא היה צריך רב ששת לפי סברתו להשיב לו אותה תשובה שהשיב רק היה אומר לו קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור גם התשובה ודאי השיב לו על אותו דעת ונמצינו למדין שדברי תנא דבי ר' ישמעאל לא מיירי רק כשעשה תשובה והשתא יתיישבו לך דברי רבינו ירוחם שפיר תדע דהכי (ט) דהא בפ"ב [דיבמות] דף כ"ד גבי מי שיש לו בן פוטר תנן התם דחייב על קללתו הקשו בגמ' ואמאי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאור ומוקי התם כשעשה תשובה ואמרו שם התוס' וז"ל והא דאמרי' בפ' הנחנקין לכל אין הבן נעשה שליח לאביו התם כשעשה תשובה עכ"ל הרי דס"ל לתוס' להדיא (י) דהיינו אין הבן נעשה שליח מיירי דוקא כשעשה תשובה ובהא פליגי התוס' עם יתר הפוסקים ורבינו ירוחם ס"ל כתוס' והמרדכי שם פ"ב דיבמות ביאר המחלוקת בזה שכתב בשם הרי"ף ז"ל דדוקא הוי פטור ממיתה כשהכהו כשלא עשה תשובה ואח"כ כתב המרדכי בשם ר"ת דההיא דנחנקין מיירי כשעשה תשובה דוקא והיינו ממש דברי התוס' ולשון רבינו ירוחם ומה שיש להקשות מדידיה נראה די"ל דידוע הוא דהבא על הערוה והוליד ממנה בן אינו בר תשובה כי מעוות לא יוכל לתקון ואפי' עשה תשובה מ"מ עונו תלוי (כ) ונזכר כל זמן שהבן קיים כדאיתא התם פ"ב דיבמות דף כ"ב וכן פי' רש"י ולכך כשבא רבינו ירוחם לבאר דין מי שיש לו בן מן הערוה כתב עליו הלשון שהבאנו לעיל וה"פ ואפי' לא עשה אביו תשובה ואינו עושה מעשה עמך כלומר שא"א לו לעשות תשובה כלל רק עשה תשובה מכל עוותתו אין לו תקנה ומ"מ חייב הוא על שבא על הערוה כי תשובתו אינו מצילו מן החיוב והיינו שחזר רבינו ירוחם וכתב אע"פ שחטא חייב כי מה צורך היה לו להזכיר ולכתוב אע"פ שחטא אלא ודאי הכל נגרר אחרי (ל) הכוונה כלומר אע"פ שהאב חייב על החטא שחטא לבא על הערוה כי תשובתו בזה אינה כלום מ"מ על הכאתו ועל קללתו

המאור הגדול

[דף ע"ו ע"ב] **מסתברא** לי אע"ג דפליג רב אחא ורבינא במצמצם כיון (מ) דקי"ל השתא דדיינינן דינא דגרמי מצמצם נמי חייב ולפיכך לא כתבה הרב אלפסי ז"ל בהלכותיו:

[דף פ"ה ע"ב] **חומר** במקלל מבמכה מסתברא לי כיון דתנא דידן אית ליה מקישין הכאה לקללה אף בהכאה לא עשה בו שלא בעמך כבעמך ומי שאינו עושה מעשה עמך אין חייבין על הכאתו וה"מ בהכאה שאין בה שוה פרוטה ולמלקות דממלקות פטריה רחמנא דומיא דקללה אבל ממון לא פטריה רחמנא הלכך אם הכהו הכאה שיש בה שוה פרוטה אידי ואידי חייב לשלם ולית הלכתא כתנא ברא דהכא דאמר לא מקישין הכאה לקללה ולא כההיא דבפ' אלו הן הגולין דאמר ישראל גולה ולוקה ע"י עבד ונכרי משום דסתם מתני' עדיפא:

[דף פ"ו ע"ב] **איתמר** עדי גניבה ועדי מכירה בנפש שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין ור' יוחנן אמר נהרגין וסברי מעיקרא לאוקמא בפלוגתא דר"ע ורבנן ובדין הוא דהוה יכול לאקשויי אי הכי אדמיפלגי בעדים שהוזמו ליפלוג בגנב גופיה ואנא ידענא ממילא כי דין העדים שהוזמו כדין הגנב עצמו אלא דלא קמה הא אוקמתא דדחייה רב פפא בפירוש וניחא ליה למירמא לחזקיה מדידיה אדידיה והיינו דאמרי' מתקיף לה רב פפא כיון דאמר מודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהוזמו שנהרגים מתוך שיכולים עדים הראשונים לומר להלקותו באנו כדכתיב ביה בהדיא ויסרו אותו והני כולה דבר עבדי ליה דאע"ג דעדים אחרונים צריכי לעדים הראשונים דכמה דליכא ראשונים אחרונים לא עבדי מיתה אפ"ה כיון דראשונים לא צריכי לאחרונים דהא לקי אפומייהו כל עדות של כת וכת מהן הויא לה דבר שלם כדאמרי' בב"ק בפ' מרובה בענין גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם או על פי שנים אחרים דאע"ג דעדי טביחה ומכירה צריכי לעדי גניבה כיון דעדי גניבה לא צריכי לעדי טביחה ומכירה דבר (נ) קרינא ביה (ס) דמי לא מודה ר"ע בשנים אומרים בפנינו קדש ושנים אומרים בפנינו בעל והיינו טעמא דחזקיה דמודה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שנהרגין אי הכי עדי מכירה בנפש לחזקיה ליקטלו וליקטול גברא אפומייהו מתוך שיכולין עד גנבה לומר להלקותו באנו וכי תימא קא סבר חזקית דלא לקי והא איתמר עדי גניבה בנפש שהוזמו חזקיה ור' יוחנן חד אמר לוקין וחד אמר אין לוקין ובדין הוא דליפלגי בגנב גופיה אלא להודיעך כחו דר' יוחנן דאמר אין לוקין סר"א אע"ג דאיתו לא לקי אפומייהו (ע) מילקי איהו מידי דהוה אמעידנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ובן חלוצה או שהוא חייב גלות דאיתו לא לקי ואינהו לקי משום לאו דלא תענה כרגלי ביה רחמנא שלוקין עליו מדכתיב והצדיקו את הצדיק וכו' שהוא רמז לעדים זוממין שלוקין קמ"ל דכיון דאיתו לא לקי דה"ל לאו דלא תגנוב דהוא אזהרה לגונב נפש לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אינהו נמי אע"ג דלאו דלא תענה לקי אלא משום לאו דלא תענה ברעך קם ליה לאו דלא תגנוב דידיה שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו והיינו דאמרי' תסתיים דחזקיה הוא דאמר לוקין ולוקה הגנב מפיהם מדאמר אין נהרגין דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין (פ) בשיש עדי מכירה עמהם נמצא שאף הגנב נהרג על פיהם כי לא הוזמו ולפיכך הם בעדים ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וכשאין עדי מכירה עמהם אין הגנב לוקה ע"פ עדי הגנבה דה"ל לאו דלא תגנוב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שהרי אפשר שיבואו עדי מכירה אחריהם ונהרג ע"פ כולם ואי איהו לא לקי אפומייהו כשלא הוזמו דה"ל לאו דלא תגנוב לדידיה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אינהו היכי לקי בשהוזמו דהא לאו דלא תענה לגבייהו בהא סהדותא במקום לאו דלא תגנוב לדידיה קאי כשם שזה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד כך זה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין והדר רב פפא ואוקמא אוקמתא אחריתי ואפקה מההוא סברא קמא דלא איפלגו חזקיה ור' יוחנן בפלוגתא דר"ע ורבנן אלא ר' יוחנן הוא דאמר כרבנן וחזקיה דאמר אין נהרגין לדברי הכל ובעדי מכירה כ"ע לא פליגי דנהרגין בין לחזקיה אליבא דדברי הכל בין לר' יוחנן אליבא דרבנן אי משום דבר ואפי' חצי דבר אי משום שיכולין עדי גניבה לומר להלקותו באנו והני כולה דבר קא עבדי ליה ובגנב עצמו נמי כ"ע לא פליגי דנהרג דאי לאו דגנב עצמו נהרג לא הוו עדי מכירה נהרגין ומטעם שהם נהרגין נהרג אף הוא אלא כי פליגי חזקיה ור' יוחנן בעדי גניבה הוא דפליגי חזקיה אמר אין נהרגין גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודיה קיימא כלומר לא מיבעיא לר"ע שאין עדי גניבה נהרגין דאי נמי הויא גניבה אתחלתא דמכירה הוה ליה חצי דבר ולא הוא נהרג ולא העדים נהרגין ל"ש עדי גניבה ול"ש עדי מכירה אלא אפי' לרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר ונמצא הגנב נהרג בשלא הוזמו סר"א על פיהם (צ) ע"פ עדי המכירה הוא נהרג ואף העדים עצמן כשהוזמו יהיו נהרגין קמ"ל גניבה לחודא קיימא ומכירה לחודא קיימא שהרי מכח שתי אזהרות הן באות גניבה מאזהרת לאו דלא תגנוב ומכירה מאזהרת לאו דלא ימכרו ומש"ה הא לחודיה קיימא והא לחודיה קיימא וכשהגנב נהרג בשלא הוזמו לא מפי עדי הגניבה הוא נהרג אלא מפי עדי המכירה אע"פ שאינו מתחייב אלא בשתי כתות (ק) דכיון דגניבה לחודא קיימא לא הוה לאו דגניבה ניתן לאזהרת מיתת ב"ד ולוקה הגנב על פיהם בשלא הוזמו ומש"ה בשהוזמו לוקין עדי גניבה בין שיש עמהן עדי מכירה בין שאינן עמהם שהרי עדי המכירה נהרגין מ"מ כשהוזמו אלו ואלו ואפי' לר"ע דכיון דמכירה לחודא קיימא אשתכח דכוליה דבר קא עבדי והגנב נהרג על פיהם בשלא הוזמו ור' יוחנן אמר נהרגין אליבא דרבנן דפליגי עליה דר"ע משום דגנבה נמי אתחלתא דמכירה היא אע"פ שחלוקות באזהרותיהן תרווייהו עבדי מיתה (ר) כיון דקי"ל כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא ולא הגנב לוקה בשלא הוזמו ולא העדים לוקין בשהוזמו אלא כולן נהרגין ואינן לוקין אליבא דר"ע בין הגנב בין העדים ל"ש עדי גניבה ל"ש עדי מכירה לא לוקין ולא נהרגין דהא אמר דבר ולא חצי דבר וכיון דגנבה אתחלתא דמכירה היא אשתכח דחצי דבר הוא ומודה ר' יוחנן הוא דאיתמר דהא לחזקיה כל עדים אחרונים בין בנפש בין בבן סורר ומורה נהרגים וכל עדים ראשונים לוקין ואין נהרגין אלא הכי איתמר אע"ג דפליג ר' יוחנן בעדי גנבה בנפש שהם עדים ראשונים מודה ר' יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין ולא אמרי' סהדותא קמייתא אתחלתא דסהדותא בתרייתא היא דהא גלי ביה רחמנא ויסרו אותו לומר שהוא לוקה וכשם שהוא לוקה בשלא הוזמו כך הם לוקין כשהוזמו ואין נהרגין שיכולין לומר להלקותו באנו הלכך עדים האחרונים של בן סורר ומורה נהרגין ואפי' לר"ע דכולה דבר קא עבדי: אמר אביי הכל מודים בבן סורר ומורה וכו' פי' הכל מודים בין לר"ע בין לרבנן בין לחזקיה בין לר' יוחנן ומחלוקת בבן סורר ומורה בעדות אחרונה בקלקולו האחרון שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל לחזקיה עדי גנבה אין נהרגין אפי' לרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר משום דגנבה לחודא קיימא ואכילה לחודא קיימא שהרי אף הן חלוקות באזהרותיהן אזהרה דגנבה מלא תגנובו ואזהרה דאכילה מלא תאכלו על הדם וכיון דגנבה לחודא קיימא אשתכח דלאו דידיה אינו ניתן לאזהרת מיתה אלא לתשלומין ומשלם על פיהם כשלא הוזמו ואף עדי גנבה כמו כן כשהוזמו משלמין ואין נהרגין ועדי אכילה נהרגין אפי' לר"ע דאכילה לחודא קיימא וכולה דבר קא עבדי והוא נהרג על פיהם בשלא הוזמו לר' יוחנן דאמר גנבה אתחלתא דמכירה היא ה"נ אתחלתא דאכילה היא ולא הוא משלם על פיהם בשלא הוזמו דלא תיהוי כמת ומשלם ולא הן משלמין כשהוזמו אלא כולן נהרגין מאחר דס"ל כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר אבל ר' יוחנן אליבא דר"ע לא הוא ולא העדים כולן לא משלמין ולא נהרגין דהא חצי דבר הוא והוצרכתי לכל הפי' הזה מפני שראיתי לבעלי הפירושים שפירשוה בענין אחר והעמידו דברי רב פפא כעין המחלוקת הראשונה חזקיה כר"ע ור' יוחנן כרבנן ואין לשון הגמ' מוכיח כן מדאמר גנבה לחודא קייטא מכירה לחודא קיימא

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור איתמר עדי גניבה ועדי מכירה בנפש שהוזמו וכו' ובדין הוא דהוה יכול לאקשויה א"ה אדמפלגים בעדים שהוזמו ליפלוג בדין הגנב עצמו: **אמר** הכותב הא לא הוה קשיא דלהודיעך כחו דר' יוחנן נקט עדים שלא תאמר הוא נהרג והן אינן נהרגין שיכולין לומר להלקותו באנו והאי דנקוט באידך נמי לוקין משום דשמעתא אהדדי איתמר חזקיה אמר אין נהרגין ולוקים ור' יוחנן אמר נהרגין ואין לוקין וכן מה שפי' ואי איהו לא לקי משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אינהו היכי לקו דאע"ג דכתיב בהו לא תענה וגלי בהו רחמנא דלקו מדכתיב והצדיקו את הצדיק שהוא רמז לעדים זוממין שלוקין וכיון דאיהו לא לקי משום דהוה ליה לאו דלא תגנוב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו אינהו נמי אע"ג דלאו משום לאו דלא תגנוב לקו אלא משום לא תענה קם ליה לאו דלא תענה במקום לאו דלא תגנוב דידיה שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו לפי דעתו אין צורך לפי' הזה שהרי הסוגיא פשוטה לפניך דאמרי' וכ"ת קסבר חזקיה דלא לקי ולהכי הוה ליה חצי דבר והא קאמר לוקין ואי איהו לא לקי אינהו היכי לקו אפי' לא תענה נמי ליכא דחצי דבר לאו כלום הוא והיכי סלקא אדעתא דלקו אי איהו לא לקי והדר מאי עביד אינהו אמרי גנב נפשא ולא נגמר דינו על פיהם לגמרו דלאו ממונא מחייבינן ליה אפומייהו ולא קטלא ולא מלקות ואין עדים זוממין לוקים בעקימת (ש) פיהם בלבד אא"כ הרשיעו נדיק ואי אמרת כגון דאמרי בעבירה ונגמר הדין על פיהם בעבירה דבר ישראל הוא וגנבים אכתי ממונא משלמי מלקא לא לקו שאין אדם לוקה ומשלם ועוד מטוכך עדי מכירה ליקטלו דיכולין עדי גניבה לומר לחייבו ממון באנו. ותשובה לדבריו דאמרי' בפ' מרובה גבי עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו תסתיים דר' יוחנן אמר אין נהרגין דא"ר אליעזר עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד נהרגין אמאי לוקין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליו הא משמע דכל דלא אתו בה עדים לידי נפשות בסוף לוקין אע"פ שהעידו בנפש כי התם ולא אמרי' קם ליה לאו דלא תענה במקום לאו דידיה דלא תרצח שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אלא בשמעתין אגנב קיימין דכיון דנהרגין אינו נהרג אפומייהו ואינו לוקה דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד הוא שהרי אפשר שיבאו עדי מכירה ויהרג על פי כולם לאחר המלקות והוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ממש ולדברי הכל בכה"ג אין לוקין עליו כלל וכ"ש דאיהו לא לקי בלאו דאית ביה מיתה לעולם כדאיתא בפ' מי שהחשיך גבי מתמר ובעירובין גבי תחומין אבל עדים גלו בהו רחמנא מלקות עד דאיכא בהו נפשות בסוף עדות זו:

סליקו להו מלחמת ה' ממסכת סנהדרין

כל ישראל יש להם : גמ' ומרוה גם הוא יורה . מי שמרוה ומשביע תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעולם הבא : המחליף בדיבורו . משנה בדיבורו שלא יהא ניכר : קשתו ננערת · כח קושי אבר שלו ננער שאינו מוליד : קבל וקיים . הוי ענו ותחיה · קבל אפל עשה עלמך אפל ושפל : והאומר אין תורה מן השמים : זלדקן . מי שזקנו דקה וקלושה : קורטמן . תדע שחכם וחריף הוא ביותר : עבדקן סכים · מי שזקנו מרובה בשער הוא סכל כמו בר בר חנא סיכסא בבבא בתרא (דף עד.) : נפח בכוסיה · מי שנופח אופיה שבכוסו : לא נחי. בידוע שאינו למה : אמר במאי איכול לחמא . האומר באיזה לפתן אוכל פת זה : סב לחמא מיניה . בידוע שאינו רעב וקח לחם מידו שאלו היה רעב היה אוכל : מעברתא בדיקניה . שזקנו מוחלק ומפולל ויש בין שתי השבולות כמין מעבר : כולי עלמא לא יכלי ליה . בערמומיו דמתוך שחשב כל ימיו בערמות היה משים ידו לזקנו ומושך כאדם שמחשב עד שנקרחה : (א) (ב) ודרשינן בהו כלומר אמרינן להו בפירקן ומשמעינן להו לכולי עלמא כגון כל הני אשה טובה מתנה טובה (ג) : כמין זמר . שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו : בבית המשתאות וכו'. המסב על יינו ועושה שחוקותיו בדברי תורה וקורא פסוק בקול רם לשחק בהם בני המשתה אבל אם אמרם

נר מצוה

תורה אור

כל אישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר °ועמך כולם צדיקים וגו' ואלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים וגו' אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו : גמ' *אמר רב יהודה אמר שמואל כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו שנאמר °תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב מורשה היא להן מאבותיהן מששת ימי בראשית אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא כל המונע הלכה מפי תלמיד אפי' עוברין שבמעי אמן מקללין אותו שנאמר °מונע בר *יקבוהו לאום ואם לימדו זוכה לברכות כיוסף שנאמר °וברכה לראש משביר אמר רב ששת כל המלמד תורה בעולם הזה זוכה ומלמדה לעולם הבא שנא' °ומרוה גם הוא יורה א"ר אלעזר כל פרנס המנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגן לעוה"ב שנאמר °כי מרחמם ינהגם ועל מבועי מים ינהלם וא"ר אלעזר כל (א) °בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו שנאמר °כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ואמר ר"א כל המתעשר ואין ת"ח נהנה מעשרו אינו רואה סימן ברכה בעשרו לעולם שנא' °אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואין שריד אלא ת"ח שנא' °ובשרידים אשר ה' קורא ואמר ר"א כל מי שאינו משייר *פאה על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנא' אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו ואמר ר"א כל המחליף בדיבורו כאילו עובד ע"ז שנא' °אולי ימושני אבי והייתי בעיניו כמתעתע ואין תעתוע אלא ע"ז שנאמר °הבל המה מעשה תעתועים וא"ר אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו ננערת שנאמר °עריה תעור קשתך וא"ר אלעזר הוי קבל וקיים שהרי בית אפל אין פותחין בו חלונות : *והאומר אין תורה מן השמים : ת"ר °כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ד"א כי דבר ה' בזה זה אפיקורוס ואת מצותו הפר זה המיפר ברית בשר וכן הוא אומר °את בריתי הפר הכרת תכרת הנפש ההיא הכרת בעוה"ז תכרת לעולם הבא מכאן א"ר אלעזר המודעי °המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא [אידך] (ב) דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים (ג) אפי' אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמר הקב"ה אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה אפילו אומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזרה שוה זו זהו כי דבר ה' בזה תניא היה רבי מאיר אומר °כל הלומד תורה ואינו מלמדה זהו כי דבר ה' בזה ר' נתן אומר כל שאינו משגיח על המשנה רבי נהוראי אומר כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק זהו כי דבר ה' בזה *אר"ש בן לקיש כל המלמד בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר °ואת הנפש אשר עשו בחרן אמר רבי אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה שנא' °ומטך אשר הכית בו את היאור תקח בידך והלכת וכי משה הכה והלא אהרן הכה אלא מתוך שאמר לו ועשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה : ואפיקורוס: מאי °אפיקורוס רב ורבי חנינא דאמרי תרוייהו זה המבזה תלמידי חכמים ור' יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני תלמידי חכמים ואיכא דאמרי המבזה ת"ח זה הוא מגלה פנים בתורה אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף °כגון דאמרי מאי אהני לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו א"ל אביי ההוא מגלה פנים בתורה נמי הוי דכתיב °אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק דיקא נמי דכתיב °ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא אפיקורוס כגון מאן כגון דיתיב קמיה רביה ונפלה ליה שמעתתא בדוכתי אחריתי ואמר הכי אמרינן (ד) ולא אמר הכי אמר מר רבא אמר כגון דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהנו לן רבנן מעולם *לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן בר יונה רב פפא אמר כגון דאמרי הני רבנן רב נחמן אמר זה הקורא לרבו בשמו דא"ר יוחנן מפני מה נענש גחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר °ויאמר גחזי אדוני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע : *ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים תנא *בספרים שפירשו התורה נביאים וכתובים ע"פ דעתם ולא סמכו על מדרש חכמים כי (ה) בדבריהם צד מינות וכ"מ שפקרו המינים אמרו חכמים תשובתן בצידן ואפילו *דברי חכמים (ו) אסור לקרותם רב יוסף אמר אף ספר בן סירא נמי כספרי מינים דמי משום דכתיב בו דברים של הבל שאין בהם צורך דכתיב ביה זלדקן קורטמן עבדקן סכים נפח בכוסיה לא צאחי דאמר במאי איכול נהמא דלי נהמא מיקמי ודאית ליה מעברתא בדיקניה כל דיירי ארעא לא יכלין ליה: *ת"ר כל הקורא פסוק משיר השירים ועושה אותה כמין זמר והקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת

רש"י

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא : ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה . אע"פ שמודה שיחיו המתים אך שאינו מן התורה שכופר בכמה מדרשים : אפיקורוס· מפרש בגמ': וכן הקורא בספרים החיצונים. מפרש בגמ' וכן כולהו : גמ' המונע הלכה מתלמידו . מנלמדו: בר . זו תורה : מששת ימי בראשית . דכתיב בראשית ברא אלהים בשביל התורה שנקראת ראשית דכתיב ה' קנני ראשית דרכו וישראל נקראו ראשית דכתיב קודש ישראל לה' ראשית תבואתה שעתידין להנחילה בשבילם ברא שמים וארץ : ומרוה · תלמידים בדבר הלכה : מרחמם . בעולם הזה : ינהגם . לעוה"ב : טמון לצפוניו · טמון וחבוי לצפוני תורה כל הלילה : לא נופח : זה אשו של גיהנם שאינו צריך ניפוח . המחליף בדבורו· שמשנה בדבורו שלא יהא ניכר : קשתו · קושי אבר שלו ננער שאינו מוליד לא גבורתו מתמעטת: עריה· כלומר ערוה שאתה מסתכל בה : הוי קבל וקיים · תהיה עניו וסבלן ותתקיים ותחיה וקבל לשון אופל : אין פותחין לה חלונות. לראות את נגעו דכתיב כנגע נראה לי לי ולא לאורי וכ"ז שאינו רואה אינו מטמא : אפיקורוס . לקמן מפרש : המיפר ברית בשר . ברית מילה שמבזה מצות מילה : כמועדות · חולו של מועד : וכל המעשה . שכופה חבירו לעשות דבר מצוה : המגלה פנים . (ז) דמשתמע לן דחמיר מאפיקורוס דאפיקורוס היינו דאית ביה אפיקרותא בעלמא : מאי אהנו· (ח) והם אינן יודעים שהעולם מתקיים על ידיהן : האי מגלה פנים בתורה . (ט) האי שכופר בתורה : ונפלה שמעתא בדוכתא אחריתא . שצריכין להביא ראיה ממקום אחר ממה שלמדו שם : מעולם לא שרו לן עורבא . דאיסור זה מפורש בתורה: דאמרי הני רבנן . לשון ביזוי הוא שהיה להן לומר רבותינו שבמקום פלוני לשון אחר הני מרבנן אבל אי אמרו רבנן לא הוי גנאי [ואפילו] אמר הני רבנן : זלדקן . מי שזקנו דק וקלוש : קורטמן . חריף : עבדקן . מי שזקנו עב : סכים . שוטה : נפח בכוסו לא נחי · מי שנופח (י) בכוסו בידוע שאינו צמא : דאמר במה אוכל . מי שאמר במה אוכל פת זה באיזה ליפתן בידוע שאינו רעב : דלי נהמא . הסר הפת מלפניו : ומאן דאית ליה מעברתא בדיקניה . מי שיש לו פלגות בזקנו שזקנו מחולק ומפולג ויש בין השיבולות כמין מעבר : כ"ע לא יכלי ליה . מתוך ערמתו שמתוך שחושב כל ימיו בערמות היה מושך בזקנו וכל אלה דברי רוח והבאי הם ולכך אינו קורא בהם : כמין זמר . שלא בנגינותיו אע"פ שעיקרו שיר : והקורא פסוק וכו'. לשחק בו בבית המשתה

שלטי הגבורים

קללתו יש בו איסור כדאיתא פ' הנחנקין ומזה הטעם (מ) דאמרי' בפ"ב דיבמות דאע"פ שחייב הבן על חטאתו אחר חטא שהתשובה אינו מועלת להצילו מחיובו ואינה כלום לגבי עון זה משום מעוות לא יוכל לתקון מ"מ הוי בכלל עושה מעשה עמך ואין הבן נעשה שליח להכותו ולקללו וא"ת וא"כ דהוי בכלל עושה מעשה עמך למה כתב רבינו ירוחם דאין כאן רק איסור הא תנן התם פ"ב דיבמות לסדיא דחיוב מיתה יש בדבר אין זה קושיא דהתם בפ"ב דיבמות מיירי בבן שמכה את אביו שלא בשליחות ב"ד והתם ודאי חייב מיתה ודברי רבינו (נ) מיירי היכא שבנו מכהו ברשות בית דין ובשליחותם דהא מביא ראיה מהסיא דהנחנקין (ס) ולכל אין הבן נעשה שליח וכו' דלדברי הכל מכה אביו ומקללו בשליחות' ב"ד ליכא רק איסור להרי"ף וסייעתו כשלא עשה תשובה ולר"ת ולרבי' ירוחם אפי' עשה תשובה ומעתה הכי תפרש דברי רבינו ירוחם גבי בנו משפחתו אפי' לא עשה אביו תשובה כלו' דתשובתו אינה כלום לתקן עותתו ואינה עושה מעשה עמך שבא על הערוה אע"פ דעדיין חייב על עותתו מ"מ לא יכהו ולא יקללהו כי אע"פ שתשובתו אינה כלום לגבי עותתו מ"מ הסתא מיהא עושה מעשה עמך והלכך לא יהיה שליח ב"ד לזה כדאיתא פרק הנחנקין :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) לשון גמרא אמר רב יוסף ומילי מעלייתא דאית ביה דרשינן בהו :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כך הגירסא ברמב"ם ובאשר"י אבל בגירסתנו בתלמוד כתוב כל אדם שאין דברי תורה כו' וע"ש בפרש"י : (ב) נ"ב כי : (ג) ואפי' כצ"ל : (ד) נ"ב התם : (ה) נ"ב יש: (ו) נ"ב שבהן: (ז) משתמע כצ"ל: (ח) נ"ב לן : (ט) הוא שכופר במה שכתוב בתורה כצ"ל : (י) נ"ב אופיה : (כ) נ"ב לשון הגמ' אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו אשה טובה מתנה טובה בחק ירא אלהים : (ל) נ"ב וכו' : (מ) נ"ב הוא : (נ) נ"ב ירוחם : (ס) דלכל כצ"ל :

עין משפט

א מיי' פ"ג מהל' תשובה :
ב מיי' פ"ג מהל' ת"ת טור י"ד סי' רמה :
נ מיי' פ"ג מהל' תשובה :
ד מיי' פ"ח מהל' ת"ת טור י"ד סי' רמה :
ה מיי' פ"ה מהלכות ת"ת :
ו מיי' פ"ג מהל' תשובה :

המאור הגדול

קיימא ש"מ אפי' לרבנן קאמר ותו לא מידי : ודאמר רב אסי עדי מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף וכו' אמר אביי וכו' אם תשאל ורב יוסף דקארי לה אמאי קארי לה י"ל הוה ס"ל לרב יוסף דבדאתו עדי גנבה ואסהידו מעיקרא עסקי' וה"ק מתוך שאלו לא באו עדי גנבה יכול לומר עבדי מכרתי שנמכר לו בעבד עברי ואין עדי מכירה מחייבין אותו שאין המכירה מוכחת על גנבתו השתא דאתו עדי גנבה נמי אשתכח דעדי מכירה לאו כלו דבר קא עבדי אלא חצי דבר ואין נהרגין כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר ואצ"ל עדי גנבה שאין הגנבה מוכחת כלל על המכירה כמו שהמכירה קרובה להוכיח על הגנבה ואתא אביי ורב יוסף מכלל דלרבנן נהרגין והא מתוך קאמר כלומר מדלא קאמר מתוך שאילו לא באו עדי לומר עבדי מכרתי וקאמר מתוך שיכול לומר אלמא אפי' לרבנן קאמר ובדליכא עדות של גנבה אע"ג דאתו מעיקרא וקא מרמז רמוזי : סליק פירקא

א מיי' פי"א מהל' ע"ז סמג עשין ד טוי"ד סי' קעט :
ב מיי' פכ"א מהלכות שבת ופי"א מהלכות ע"ז טור א"ח סי' שכו :
ג מיי' פי"א מהל' ע"ז סמג לאוין נס :
ד מיי' פ"ס מהלכות ת"ת סמג לאוין קנו:
ה מיי' פי"ה מהל' מלכים סמג לאוין רכו:
[נ"א רשב"א]

אמרה בזמנם על המשתה כגון שהוא יום טוב ונוטל ס"ת וקורא פסוקים בקול רם וכוסו בידו ואומר עליו דברי אגדה פסוקים מעניינו של יום מביא טובה לעולם : והלוחש על המכה וברוקק . שכן דרך מלחשים לרקוק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחישה ויש לוחשין שדרכן ללחש ולרקוק אחריהן ואומרים אותם בלחש ומזכירין להם בלשון לעז ואמר לי רבי דמותר דאין אסור אלא ללחש אחר רקיקה דנראה שמזכיר את השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא קורא בלשון הקדש אבל בלע"ז לא : אפילו נגע צרעת . אפילו ללחוש האי קרא דלית ביה שם שמים על הרקיקה שקורא נגע צרעת כי תהיה באדם והובא אל הכהן לשם רפואה אין לו חלק לעוה"ב: אפילו ויקרא אל משה שאין בו לא חולי ולא נגע דאין ראוי ללוחשו על המכה ואין מזכיר משום רפואה אלא כסבור הוא להגלל בזכות דברי תורה שהוא מזכירו אסור . ללחוש : סכין וממשמשין · ואין בכך משום רפואה דסיכה אתקש לשתיה : ולוחשין על הנחשים . שלא יזוקו ואין בכך משום לידה : כלי על גב העין שכן דרך שנותנין כלי מתכת על העין כדי לקרר את העין אי נמי כגון שעושין לאדם שחש בעיניו מקיפין עיניו בטבעת : כלי הניטל . כגון סכין מפתח וטבעת : סך ואח"כ ממשמש . הוי שינוי דבחול דרכו למשמש ואח"כ לסוך : **תנו** רבנן אין שואלין דבר מן השד . שכן עושין כשאובדין שום דבר שואלין במעשה שדים הם מגידים להם ואסור לעשות כן בשבת משום ממצוא חפצך : אף בחול אסור . לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה : שרי שמן . יש מעשה שדים ששואלין על ידי שמן וקרו ליה שרי שמן והיינו שרי בוהן ויש ששואלין בשפופרת של ביצה וקרי להו שרי ביצים : אלא מפני שמכזבין . ולכך נמנעו מלשאול בהן : משך ידו את לוצצים . מושך הקב"ה את ידו מן הלוצצים שלא להתקרב אצלם : לא יגורך רע היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה תאבד דוברי כזב איש דמים ומרמה יתעב ה' ועוד כתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם לשונם יחליקון :
סליקו להו כל ישראל

רש"י

המשתה : ברוקק . דרך המלחשים להיות רוקק קודם ויש לחשים שדרכן לרוק לאחרי כן ואינו אסור אלא ברוקק קודם דנראה דמזכיר ש"ש על הרקיקה וגם אינו אסור אלא בלשון הקודש : אפי' נגע צרעת . אף ע"פ שאין בו שם באותו(ו)פסוק: הלוחש על. המכה אין לו חלק לעוה"ב : אפי' ויקרא . דלא כתיב ביה לא נגע ולא חולי ואין ראוי ללוחשו וסבר להגלל בזכות התורה אסור : שיר של פגעים וכו'. כל זה קורא לפני מטתו בלילה להיות נשמר מן המזיקין : היכי דמי . הא דאמר אסור להתרפאות : באיסור סגי ליה· בתמיה: סכין וממשמשים. ואין בו משום שחיקת סמנים אע"פ שנעשה לרפואה דסיכה בכלל שתייה : ולוחשים לחישת נחשים . ואין בהם משום צידה : ומעבירים כלי מתכות . על גבי העין לקרר אי נמי כעין שעושין למי שחש בעיניו שמקיפין עיניו בטבעת [כלי הניטל כגון טבעת] וסכין ומפתח : מן השד . להגיד להם (ז) עבור האבידה משום שנאמר ממצוא חפצך ודבר דבר : אף בחול אסור . משום סכנה: שרי שמן. היינו שרי בוהן ויש ששואלין בשפופרת של ביצה והיינו שרי ביצים : לא תוסיפון לשוב במצרים כתיב :
סליקו להו כל ישראל

תורה אור · נר מצוה

שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבש"ע עשאוני בניך ככינור שמנגנין בו נכרים אמר לה הקב"ה בתי א"כ מה יעשו בני בשעה שהן שמחין אמרה לפניו רבש"ע אם ת"ח הן יעסקו בתורה במשנה ובתלמוד בהלכות ובאגדות (א) ואם ע"ה הן יעסקו בהלכות פסח בפסח ובשל עצרת בעצרת ובשל חג בחג *רשב"ג אומר משום ר' יהודה בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם : **מתני'** אוהלוחש על המכה ואומר °כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך וגו' : **גמ'** רבי יוחנן אמר וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת *ורבי חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה והא דרב פליג אדרבי יוחנן דבנגע צרעת לית ביה שם שמים והלכה כרבי יוחנן דוקא היכא דמזכיר שם שמים (א) (א) ואפילו בלא רקיקה (ב) כדאיתא בפרק ידיעות הטומאה דגרסינן התם* שיר של פגעים בכנורות ובנבלים ובתופים ואומר °יושב בסתר עליון בצל שדי וגו' ואומר °מזמור לדוד ה' מה רבו צרי עד לה' הישועה רבי יהושע בן לוי מסדר להו להני קראי וגני היכי עביד הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי אסור להתרפאות בדברי תורה להגן שאני אלא אסור היכי דמי כגון דאית ליה מכה· ואי דאית ליה מכה באיסור סגי ליה ותו לא והא תנן הלוחש על המכה אין לו חלק לעולם הבא הא איתמר עלה אמר רבי יוחנן וברוקק לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה והא דאמרינן בשילהי במה אשה* לאיתתא צמירתא לימא °וירא מלאך ה' וגו' אלמא מותר להתרפאות בדברי תורה אישתא צמירתא חולה (ג) שיש בו סכנה הוא: *תנו רבנן סכין בוממשמשין בבני מעים בשבת ולוחשין לחישת נחשים גועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רבי שמעון בן גמליאל במה דברים אמורים בכלי הניטל בשבת אבל כלי שאינו ניטל אסור תניא אידך סכין וממשמשין בבני מעים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד אמר רבי חמא בר חנינא סך ואחר כך ממשמש ור' יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת : ת"ר אין שואלין דבר מן השד בשבת רבי °יוסי אומר אף בחול אסור (ג) אמר רב הונא הלכה כרבי יוסי ואף רבי יוסי ולא אמר' אלא (ג) (ד) בשעת הסכנה : ת"ר שרי שמן ושרי ביצים מותרין לשאול בהן (ד) אלא שמכזבין *אמר רב חסדא ואיתימא רבי ירמיה בר אבא ד' כתות (ה) אין מקבלות פני שכינה כת לצים כת שקרים כת חנפים כת ימספרי לשון הרע כת לצים דכתיב °משך ידו את לוצצים כת שקרים דכתיב °דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חנפים דכתיב °כי לא לפניו חנף יבא כת מספרי לשון הרע דכתיב °כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ה' ולא יגור במגורך רע *אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר °ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם °ויאמר ה' לו הבא [נא] ידך בחקך אמר רב כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה שנאמר °בהצותם על ה' ואמר רבי חמא בר רבי חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עשה מריבה עם השכינה שנאמר °המה מי מריבה וגו' אמר רבי חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר °לא (ה) עלי תלונותיכם וגו' אמר רבי אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה שנא' °וידבר העם באלהים ובמשה : ירושלמי ר"ש בן אלעזר אומר °לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד ילישיבה אין אתה חוזר אבל אתה חוזר לסחורה ולפרקמטיא ולכבוש הארץ :

שמו' טו · אלפס · דף כו: · שמו' ג · אלפס · [דף רעו ע"ב] אלפ נא · איוב יג · תהלים ס · במדבר יז · דברים יז

תהלים צא · שם ג · דף סג. · כאן דף קא. · דף קג. · אלפ נב · הושע ז · תהלים קא · דף קי. · שמות ד · במדבר כו · שם כא · שמות טז · במדבר כא · אלפ נג

מהר"ם (א) ומיהו איסורא איכא אפי' אינו מזכיר שם שמים העתקתי מתוך הספר רבי' הרא"ש שהביא דברי רבינו בלשונו :

הגהות חוות יאיר

(א) עי' ברי"ף ברכות ר"פ אין עומדין דמייתי גירסא אחרת טפי מבוררת : (ב) איסורא איכא ואפי' אינו מזכיר שם שמים כ"כ הרא"ש : (ג) עי' ברי"ף פסחים ר"פ כל שעה : (ד) ברא"ש גרים מפני הסכנה : (ה) עי' ברי"ף שבת פ"ב סי' שכד :

בא"י סגי' ורבי יוחנן

הגהות הב"ח

(א) כ"ב ומיהו איסורא איכא אפי' אינו מזכיר ש"ש וכו' : (ב) כ"ב בכאן נמצא בספרים גירסות מתחלפות ועיין בסמ"ג לאוין סי' כ"ס : (ג) אלא מפני הסכנה כצ"ל : (ד) נמחק תיבת אלא . וכ"ב ס"ה וכן הוא בהשר"י: (ה) עלינו כצ"ל:(ו) פסוק והלוחשו על המכה כצ"ל וסד"א: (ז) אבידת כצ"ל :

סליקו להו כל ישראל וסליקו להו מסכת סנהדרין

המאור הגדול

[דף קיג ע"א] **לעולם** בטהור וכגון דנפיל מחיצות כדרבא וכו' פי' ואלו היה מעשר דעלמא היה נפדה כיון דלא גזור רבנן כי ליתנהו למחיצות עכשיו שהוא של עיר הנדחת והיה בו היתר אכילה מקמי דנפל מחיצות הוה ליה ממון הדיוט ואינו נפדה כדין ממון גבוה אלא נגנז ומעלה היא שעשו בו שאינו נשרף משום בזיון קדשים וא"ת אי הכי לוקמה במעשר שני שנטמא מאחר שנכנס לירושלים ומשום דהוה ביה היתר אכילה קודם שנטמא הוה ליה ממון הדיוט יש להשיב התם כיון דבעלמא בהאי גוונא בר פדיה הוא כר"א ודמיו מותרין ליאכל בירושלים של ירושלים הוא ולא שללה והוא נפדה לעולם אבל היכא דנפול מחיצות ואין דמיו מותרין ליאכל בירושלים הוה ליה שללה מאחר שהיה בו היתר אכילה מעיקרא ומש"ה נגנז וא"ת מאחר דמחיצה לקלוט דרבנן אמאי איצטריך לאוקומה בדנפול מחיצות לוקמה אפי' בדלא נפול והיינו טעמא דנגנז משום דמדאורייתא לא קלטוה מחיצות תשובתך כל היכא דלא נפול מחיצות כיון דרמיא עליה עיכובא דרבנן דלא לאפוקיה ומפרקי' דלא גרע מפקדונות של עיר הנדחת שהם בעיר אחרת שהם מותרים בשאין עתידין להקבץ בתוכה אף זה אלו היד כן מותר באכילה ולפי שראיתי לרב ר' אברהם שהחליף גירסא זו הוצרכתי לכתבה :

סליק פירקא וסליקא לה מסכת סנהדרין

ספר מרדכי למסכת סנהדרין

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחידושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל . והם מסוגרים בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנה עגולים עם כוכב כזה (*) . גם הצגנו הרפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי .

דיני ממונות בשלשה תרעה [דף ה ע"א] ואם היה מומחה לרבים אאפילו יחידי דן [*פי'] ויכול לדון האדם אפילו בעל כרחו אם הוא מומחה דאי בדקבילא עילויה אע"פ שאינו מומחה נמי כדמשמע לקמן [דף ו.] גבי דן את הדין ומסיק דקבליה עילויה והוא מיירי כשאינו מומחה מדקאמר בתר הכי ואם היה מומחה לרבים מכלל דמעיקרא מיירי בשאינו מומחה ועוד מדקתני טימא את הטהור טיהר את הטמא מכלל דאינו מומחה ונראה דהוא הדין סתם בני אדם *כשהן שלשה אפילו הן הדיוטות יכולין לדון את האדם בע"כ כשאינו רוצה לבא לבית דין דהא שלשה הדיוטות במקום יחיד מומחה הן ואפילו שנים נמי לשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין ויכולין לדון האדם בעל כרחו אלא דמיקרו ב"ד חצוף (*ואי) [*דאי] בדקבילו עלייהו אמאי מיקרי ב"ד חצוף והא דתנן לקמן [דף כג.] זה בורר לו אחד בדמשמע מדעתו אין בע"כ לא ה"מ כשאומר לא אדון בפני זה אלא בפני זה דלא מסלק עצמו מלבא לבית דין אבל כשאמר לא אבא לב"ד כלל דנין אותו בעל כרחו וכן פסק רבינו אבי העזרי ונשאל לרבינו מאיר תרעו אם יכול גלערער על הדיינים ולהזמינם לדין והשיב כ"ל שיכול דהא לא שמענו שהוא חרם או תקנת קהלות מלערער על הדיינין ואי משום דאמרינן בסנהדרין [דף ו.] הב"ע דקבילו עלייהו אי הכי אמאי משלם מביתו דא"ל דון לנו דין תורה *משמע הא כל היכא דקבילו עלייהו בסתם [*והיינו כדמסיק דאמרי ליה דיינת לן דין תורה] לא ישלמו אין להביא ראיה משם חדא דמלינו לפרושי [התם] מסתמא על דעת כן קיבלוהו שידון דין תורה והיינו דקא מסיק דאמרי ליה דיינת לן דין תורה ועוד דהתם מיירי דליכא אלא חד דיין ושקיל וטרי אליבא דמאן דאמר התם יחיד אינו כשר לדון והיינו שלא כדין תורה דאלא א"כ שקבלו עלייהו קבלו נמי שאם יטעה לא ישלם אבל היכא דאיכא דיינין כמשפט וכדין תורה אם טעו ישלמו ואפילו אם באנו לחלוק ולומר [הא דאמר] דן את הדין מה תרעז שעשה עשוי וישלם מביתו זהו דוקא בימיהם שהיו דנין ומכריחין את העולם לדון בפניהם בעל כרחם אבל בזמן הזה שמכריחין את הדיינין ליסב בדין על פי חרם הקהלות ע"כ אם טעו לא ישלמו דמה יש להם לעשות מ"מ יש להם לחזור כשדנו שלא כדין ואם אינם רוצים דין הוא שישלמו . ומה שאמרתם שקבעתם הלו זמן להזמינם לדין וקבל עליו שאם לא יזמינם עד אותו זמן שלא יהא רשאי להזמינם עוד והעביר המועד כ"ל דמאחר שלא קבל עליו בקנין כ"א בדברים בעלמא דיכול לחזור בו דע"כ לא פליגי ר' מאיר ורבנן פרק זה בורר [דף כד.] גבי נאמן עלי אבא וגבי דור לי בחיי ראשך אם יכול לחזור בו או לא אלא לאחר גמר דין אבל קודם גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו כדאמריק התם בגמרא :

[דף ה ע"ב] תרעח יתיב רב נחמן כו' פסקו הה"ג כרבי אבהו דשנים שדנו אין דיניהם דין שהרי אמרינן ריש מכילתין [דף ג.] דרבא שהוא בתרא לית ליה דשמואל אלא כרבי אבהו ועוד ספ"ב דב"מ [דף לה:] גבי איסור ורב ספרא עבוד עיסקא ואמר ליה *רב נחמן ז"ל אייתי תלתא או תרי מנו תלתא אלמא בעינן שלשה ורבינו תם פירש דהלכה כשמואל דרב נחמן קאי כוותיה בשמעתין ושקיל וטרי להרוצי לשמואל וקיימא לן כרב נחמן וכשמואל בדיני וגם רב אחא בריה דרב איקא דלעיל שהוא בתרא טפי מרבא קאי כוותיה וראיה מפרק השולח [דף לב:] בפני כמה [מבטל] (לה) רב נחמן אמר בפני שנים אלמא בית דין קרי להו וגם אמר גבי פרוזבול מוסרני לכם פלוני ופלוני הדיינין משמע דלא בעי' שלשה ורבינו תם שפירש דהלכה כשמואל נראה דלאו דוקא שנים אלא אפילו יחיד שדן דינו דין והכא דנקט שנים משום רבותא דאפילו שנים מקרי ב"ד חצוף וראיה מדפריך לקמן [לרבי אבהו] מההוא דדן את הדין דהיינו יחיד ולשמואל לא פריך ועוד יש להביא ראיה מהא דאמרי רבנן פשרה ביחיד ובעי למימר טעמא משום דמקשינן פשרה לדין וכדשמואל דקאמר בתר הכי לימא כתנאי וכו' : [דף ו ע"א] תרעט והלכתא פשרה צריכה קנין ר"י מסופק אם הקנין מיד קודם שיאמרו ופשרנים ואז צריך קנין ואפי' במחול לך או אם הקנין לאחר שיאמרו הפשרנים ודוקא באתן לך אבל במחול לך שהוא כבר מוחזק אין צריך קנין ומיהו (*בהל' גדולות) [*מלשון ה"ג מ"י] משמע דאפילו לאחר שאמרו הפשרנים צריך קנין ואפי' במחול לך ופר"י הטעם דמחילה שע"י הפשרה אע"פ שהוא יודע מה הוא מוחל לו דומה למחילה בטעות לפי שמוחל ע"פ עצתם של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י קנין אבל שאר מחילה שאינה ע"פ הדיינין אלא בין תובע לנתבע לבד והוא מודה לו שמחל אכן לא היה בה קנין אותה מחילה אינה צריכה קנין עוד פירש ר"י דבפשרה לא אזלינן בתר רובא אלא דעת שלשתן שוה בעינן כדאמריק בפ' בתרא דמס' ע"ז [דף עב.] כדשיימי בי תלתא אפילו תרי מנו תלתא כדאמרי תלתא עד דאמרי תלתא* וה"מ כשקנו מידו דקיי"ל פשרה צריכה קנין ופי' ראבי"ה דה"ה נמי בשלשה שאינן דיינין [*מומחין] וכתב ראב"ן דוקא כשהוזקקו (*תחלה) [*מתחלה כך מלאתי במ"י] לפשרה לא אלימי לאפקועי ממונא ע"כ צריכה קנין שלא יאמר משטה הייתי בכם מפני שהייתם מפצירים בי אבל כשהוזקקו מתחלה לדין אין אדם משטה בב"ד ופשרתם אינה צריכה קנין ורבינו יוסף ט"ע חולק בתשובותיו וכתב דבשלשה פשרנים לא בעי קנין וכ"ש אם הדבר נעשה במעמד אנשי טובי העיר ופשרה ביחיד מקויימת אם יש שם קנין והכי מוכח הלמודא דאמר רב אחא [מאן דאמר] תרי אפילו חד נמי והא דאמריק תרי כי היכי דליתאי עליה סהדי והקנין שצריך [היינו] שלא יוכל לחזור זהנותן אבל התובע אין יכול לחזור בו חואפילו בלא קנין תרף דמחילה אינה צריכה קנין כדאמריק פ"ק דקדושין [*דע"ז.] נימא ליה באגפי הרי ז"ל ועוד ראיה מפרק הגוזל [*ק"ד.] דאם שהתה כ"ה שנה ולא תבעה כתובתה מסתמא אחילתה ובלא קנין איירי מסתמא כדמוכח בעובדא דחמתיה דרב *אויא ועוד ראיה מההיא דגיטין זרוק לי חובי והפטר משמע דבלא קנין איירי ועוד ראיה מטענו חטין והודה לו בשעורים פטור [ב"ק דף לה:] ואמאי לא משלם שעורין טלאו משום דמסתמא אחלינהו מדלא תבע' והתם בלא קנין איירי וכן פסק ראב"ן וכן קבל רבינו אבי העזרי מאביו רבינו יואל אבל בה"ג ורב צמח גאון פסקו שאפילו כהתובע המוחל צריך קנין ופירש רבינו יואל טעמא מפני שאינו יודע במה יפשרו *וכמה ימחול אבל בההיא דקדושין ובהנהו שהבאתי יודע מקודם מה יש לו למחול לכך נהני *ולקמן לפרק זה בורר [דף כד.] משמע דלפני גמר דין יכול לחזור בו בין באתן לך בין במחול לך עד שיקנו מידו מהחפץ צריך לקנות כדי שלא יהא קנין דברים בעלמא כי ההיא דרים פרק קמא דבבא בתרא [דף ג.]

[*וקשה דלפי דבריו משמע שטעם ה"ג מפני שאינו יודע כמה יפשרו ואם כן משמע דוקא קודם הפשרה צריך לקנין הא אח"כ אין צריך לקנין שהרי יודע במה למחול ולעיל כתב בשם ר"י דבה"ג משמע דאפי' לאחר שאמרו הפשרה צריך קנין וזה דוחק לומר דלרבינו יואל לא סבירא ליה הא משמעות מתוך ה"ג שכתב ר"י לעיל וי"ל דהכי פירוש דתרתי קאמר הכא דאם קנו ממנו קודם שאמר או צריך קנין לפי שאינו יודע כמה יפשרו ואף לאחר שאמרו צריך קנין והוא מפני דאינו יודע במה למחול פירוש כמו לעיל שאינו יודע כמה הוא מוחל לו דהוא סבור שאין מוחל לו כל כך דשמא מן הדין לא יתחייב לו אלא דבר מועט יותר מהפשרה אבל אילו היה יודע שמן הדין חייב לו הכל וממילא מכח הפשרה ימחול לו האי זה לא היה עושה וא"כ שפיר קאמר במה ימחול שאף א"כ אינו יודע כמה היא כמחילה שמחל לו וכן משמע בהלכות גדולות בהל' דיינים וז"ל פשרה היכי דמי כגון ממונא דאיכא ביני תרי והוה איניש בנתיים למיעבד להון פשרה ובעו ממאן דאית ליה גבי חבריה במעותא ושבק מן ממונא מידי א"כ דשבקיה כולה ואחליה וקנו מיניה דכן וכן ממונא אית לך וקא שבקת ליה ואי לא קנו מיניה מאי הדר ביה דקי"ל דפשרה צריך קנין עכ"ל . הרי משמע בהדיא דאפילו אמרו הפשרה ובקשו ממנו שימחול לו ואמרו לו כך וכך אית לך עליו תקח ממנו כך וכך מ"מ צריך קנין וכן משמע בתוס' דף ו' ע"ש : ובספר אגודת אזוב מבואר יותר וכמו שיתבאר בחידושים שלו בע"ה . ג"מ :]

*ומיהו אם כבר שמעו הפשרה ושתק ושוב בא לעבור המותר לא מצי תבע ורב צמח גאון כתב כיון שלא מחל יכול לתבוע המותר וכתב ראב"ן ג(דוקא) הא דאמרינן מחילה בב"ד הוי מחילה היינו היכא דלא טעה כגון ממון שיודע בודאי שאין עליו עדים או ממון שיודע שיש לו עדים או שטר התם ודאי הויא מחילה אבל היכא דסבור שאין עליו עדים ומחל ולאחר זמן מצא עדים התם ודאי לא הוי מחילה דאילו היה יודע שיש לו עדים לא היה מוחל (ולא מיבעיא משום דלא היה לו [*שם] שום קנין אלא) אפילו היה שם קנין קנין טעות הוא ולא כלום

ובנ"י בס' זה בורר בשמעתין דמחול לך מחלוקת כתב אע"ג דקנין דברים בעלמא מהני אפ"ה אשכחן בקנין שמחזיק הדברי' כדאמר גבי דינא דבר מגרא וגבי משכנתא באתרא דלא מסלקו עכ"ל מהר"ם :

הוא אבל מחילה בלא ב"ד זימנין לא בעיא קנין וזימנין בעיא קנין והוא נחלק לב' דרכים אם מחל חוב לחבירו שיש לו עליו הן בשטר הן בע"פ מדעתו בלא פשרנים קנה הואיל והחוב ביד הלוה זכה במה שבידו כאותה שנינו ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח וכן מדשמואל דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול והא מחילה בלא שום קנין הוא דאי בעי קנין לא מצי מחיל שכבר הקנהו ללוקח ומכר לו השטר גם כתב השטר עליו כדתניא וחכמים אומרים בין שכתב ולא מסר בין מסר ולא כתב לא קנה עד שיכתוב וימסור אלא ודאי היה מחילה בלא קנין וטעמא מאי משום דאמרינן דק בחושבניה ולא פש לגביה ולא מידי והוי כאילו הודה שאינו חייב לו כלום אלמא בלא קנין הוי מחילה וכ"ש דאם לא מכרו לאחר דמצי מחיל אבל המוחל ע"י פשרנים צריך קנין שלא יתבענו עוד דאי לאו הכי מצי א"ל לפשרנים משטה הייתי בכם כיון שלא מחל בפני ב"ד ויכול לומר לפי שראיתי שהייתם מפצירין בי כל כך לא יכולתי לישמט מכם אמרתי לכם דברי הבאי לדחותכם מעלי הילכך צריך קנין דהא לאו (*ב"ד) [*בב"ד] קיימי ועל זה נפסקה הלכה [*פשרה] צריכה קנין [א] תרפא ונשאל לרבינו מאיר אם מחילה צריכה קנין היכא דיש למוחל משכון בידו והשיב כ"ל דבר פשוט הוא דלא בעי קנין סונהי דבעל חוב קונה משכון להתחייב כשומר שכר מכל מקום אין גופו קנוי לו למלוה ומהני מחילה אע"ג דהמלוה מחזיק משכון כדאמרינן פ"ק דקדושין דאי לאו דעבד עברי גופו קנוי מהני כי אמר ליה באפי תרי ז"ל הכי נמי כי מחיל ליה המלוה המשכון למאריה כל היכא דאיתיה דידיה הוי ושלום מבר"ב : מעשה בא לפני ראב"ן באחד שנתחייב שבועה לחבירו ופייסו ע[*את] התובע למחול ואמר יהי כדבריך ושוב תפס התובע משכונו של זה ואמר מחילתי אינה מחילה כי לא אמרתי מחול לך גם לא היה קנין בדבר ופסק ראב"ן דמחילה גמורה היא ואינה צריכה קנין וכשאמר יהי כדבריך הוי כאילו פירש בהדיא מחול לך כדתניא פ"ק דקדושין [דף ו:] היה מדבר [*עמה] על עסקי גיטה וקדושיה ונתן לה רבי יוסי אומר דיו והלכה כר' יוסי וכן גבי נזיר נמי תנא [דף כ:] האומר הריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ושמע חבירו ואמר ואני כולם נזירים ואף על גב דלא פירש ואני נזיר ועוד שאדם מסכים דעתו לדעת ב"ד דאיבעיא להו בעל שמחל על קינויו מחול או אינו מחול ת"ש אלו שב"ד מקנין להם מי שנתחרש או נחבש בבית האסורים ואי אמרת קינויו מחול עבדי רבנן מילתא דאתי בעל ומחיל ליה [ומשני] סתמא דמילתא אדם מסכים דעתו לדעת ב"ד הכי נמי היה דעת ב"ד שיגמר הדין בזאת המחילה ולא תקום צרה פעמים והסכים לדעתם פעיין סוף פרק הגוזל קמא . כתוב בספר המצות הגדול וז"ל תרפב דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואח"כ נודע שאינו בר שבועה אע"פ שקנו מידו על הפשרה אינו כלום שלא קיבל עליו ליתן או למחול אלא כדי ליפטר מן השבועה שחייבו בו הדיין הטועה וכל קנין בטעות חוזר כדמוכח פ"ק דגיטין [דף יג.] ופרק חזקת הבתים [דף מח.] : [*כתובות דף קה: וברי"ף הביאו כאן] *לא לידון איניש למאן דסני ליה כו' תרפג פירש רבינו תם דלא באוהב ושונא דאיירי ביה ר' יהודה ורבנן צלעדות דלגבי דיין אפילו רבנן מודו דפסול כדפסול מקרא פרק זה בורר [דף כט.] אלא התם קמיירי באוהב כגון שושבינו ושונא שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה אבל הכא ראוהב כדבסמוך פרח גדפא אריסיה אתא ההוא גברא שקלה דאינו אלא חומרא בעלמא שהיו מחמירין על עצמן כדאשכחן בכמה שדוכתין אבל פסולים לא היו : סליק פירקא

כהן גדול דן תרפד ודנין אותו . [דף כ ע"א] מקום שנהגו הנשים לצאת לפני המטה יוצאות (*לפני המטה) ותימה היאך יוצאות לפני האנשים שלא יסתכלו בהם הא אמרינן פרק החליל [דף נא:] שהקיפוה לעזרת נשים גזוזטראות כדי שלא יסתכלו בנשים וי"ל הכא כיון דעת צער הוא ליכא למיחש ובירושלמי דפירקין פליגי ביה דאית תנא דתני נשים יוצאות תחלה לפי שגרמו מיתה לעולם ואית תנא דתני יוצאות לבסוף מפני כבודן של בנות ישראל כדי שלא יסתכלו בהן האנשים ועל מנהג שלנו היה תמיה ר"י בר אברהם שבשעה הולכת המת לבית הקברות יוצאות הנשים לבסוף ובחזרה יוצאות תחלה והיה מפרש דהמנהג כמ"ד יוצאות לבסוף וכיון שהן אחרונות בשעת הוצאת המת א"כ יש להן להיות ראשונות בשעת חזרה שלא לעבור דרך עליהן : סליק פירקא

דיני ממונות תניין : [דף כג ע"ב] תרפה א"ר יוחנן מחלוקת בשני כתי עדים רבי מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך לברר ופי' תרש"י ליסנא אחרינא ועיקר ר' מאיר סבר אין צריך לברר וחכמים אומרים צריך לברר לימא ר' מאיר ורבנן בפלוגתא דרבי שמעון בן גמליאל ורבי פליגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה כו' . רשב"ם ורבינו משולם מגרבונא פסקו כר' שמעון בן גמליאל דאין צריך לברר מדפסיק פרק גט פשוט ואף רבי לא אמר [הלכה כרבי שמעון בן גמליאל] אלא לברר כלומר אלא (*יפסיד) [שיפסיד] בשביל כך ואנו נוהגין [*כר' שמעון ב"ג] דאין צריך לברר וכן פסקו ראב"ן וראבי"ה דאם לא בירר לא הפסיד : [דף כד ע"א] תרפו נאמנין עלי שלשה רועי בקר רבי [*מאיר] אומר

הגהות הב"ח א דן אפי' יחידי וכו' כנ"ל : ב נ"ב וזה בורר לו אי' : ג נ"ב כנדון : ד שלא כדין תורה א"כ כשקבלו כנ"ל ועל תי' אלא רשום : ה נ"ב ר"ל למערער : ו הפשרנים כנ"ל : ז נ"ב דהיינו סנהבע : ח נ"ל אפי' : ט נ"ב דמודה : י נ"ב להו : כ רשום על תי' התובע : ל נ"ל בפרק : מ נ"ב ר"ל הסודר : נ נ"ב עי' בתשובות מהרי"ק סי' פ"ט : ס דנהי כנ"ל : ע נ"ב ר"ל הב"ד : פ עי' וכו' קמא כ"ז מוקף וכ"ב כמ"ס אין זה : צ נ"ב לענין עדות וכנ"ל : ק נ"ב עיין בתשובת מהרי"ק סי' כ"א : ר נ"ב מיירי : ש נ"ב ס"א דכרים : ת ופירש"י וכו' צריך לברר כ"ז מוקף וכ"ב כמ"ס א"ז : א נ"ל ולא שיפסיד :

חדושי אנשי שם

ב"ש [א] וא"ת הא לעיל כתב והקנין שצריך היינו שלא יוכל לחזור כו' אבל התובע אינו יכול לחזור כו' ה"ד אי בב"ד הכי אף הנתבע אין צריך קנין ואי לאו בב"ד הוא אף התובע המוחל צריך קנין כמו שכתוב כאן וי"ל דלעיל מיירי שלא היה בב"ד הקבועים לדיינים ומ"מ באו בתחלה לפשרה אלא הואיל שב"ד הוא אין אדם משטה בהם :

יכול לחזור בו וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו ואוקימנא אפי' באבן [פלוני] והלכה כחכמים וכתב רבינו מאיר הא דאמר נאמנין עלי שלשה רועי בקר אינו יכול לחזור בו ה"מ דלא ידע דטעו דעתו אבל אם נודע דטעו יכול לחזור בו דלא עדיף מפשרה דפשרה בלא קנין אפילו לאחר שהגידו הפשרה יכול לחזור בו כיון דלא קנו מיניה אע"ג דקבלינהו עלייהו לפשרה ועשו פשרה כ"ש הכא דקבלינהו לעשות דין ועשו פשרה דמדעתא דהכי לא קבלינהו דמצי למימר ביה דכל דין של טעות אינו דין ואם תאמר אע"פ אם כן מדרבי מאיר דאמר יכול לחזור בו בדלא טעו אם כן מאי נפקא מינה ויש לומר דנפקא מינה שיטעון בע"א בפני ב"ד אחר ועוד נפקא מינה שיהיה לו זמן ב"ד ל' יום. והאלפסי פסק דאם קבל עליו חד קרוב או פסול כבי תרי וקנו מיניה לא מצי הדר ביה וכן פסק המיימוני וכן בא מעשה לפני רבי מאיר באחד שאמר נאמן עלי אותו נכרי וקנו מיניה וכשהרגיש שהיה [ב]מטה דבריו וקבל שוחד רצה לחזור בו ופסק דלא מצי הדר ביה ומה שהביא האלפסי ראיה [ג]משבועת הדיינין [ד]היכא דאתני מעיקרא מהני תנאיה להימניה כבי תרי ואפילו בלא קנין הכא [ה]מהני ע"י קנין אפילו בלאחר זמן כדאשכחן גבי ערב דבשעת

[*מהיכא דאתני מעיקרא מהני תנאי בלא קנין הכי מייתי ראיה כי היכי דהתם פרק שבועות הדיינין היכא כו'. כך הגיה מהרר"ל פריוס ז"ל]:

מתן מעות משתעבד בלא קנין ולאחר מתן מעות לא משתעבד אלא בקנין [ו]ונראה (להרב רבינו מרדכי ז"ל) דבלא קנין יכול לחזור בו ואפילו אחר גמר דין היכא דאיכא תרתי לריעותא כגון חד פסול כבי תרי דבתלמודא קאמר (*יהא) [*אהא] נאמן עלי אביך כו' אמר רב דימי כגון דקבליה עליה בחד וכתב רבינו שמעון משנ"ץ מדקאמר רב דימי כגון ולא קאמר לא נריכי דאפילו קבליה בחד משמע דאמילתייהו דרבנן קאמר ובדקבליה בתרי אפילו רבנן מודו דיכול לחזור בו כיון דאיכא תרתי לריעותא וכן מוכח מתני' דהכא דאוקמא תלמודא דקבליה עליה בתרי וקאמרי רבנן שאם הביא ראיה שהם פסולים או קרובים יכול לחזור בו כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קא טרחנא לך פרש"י ותרוייהו בחד מקום מכאן תרפז פסק בה"ה דאם יש ב' תלמידי חכמים בעיר אחת והאחד גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינין לומר לא אדון בפני זה אלא בפני זה אע"פ שהוא קטן ממנו מאחר שהם בעיר אחת כדמוכח [הכא] שיכול לדחות עצמו מרב הונא לרב חסדא אע"פ שזאת הסוגיא [*לא קאי] במסקנא (*איגה) מכל מקום הסברא הוא אמת וגם ר"ח פתריה (*בפירוש) [*בפירושו] (אחר) [לפי] המסקנא : [דף כד ע"ב] לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כחכמים וגמר דין היינו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב וכן אם פסקו לישבע וי"מ דוקא כשנשבע או נתן כבר על פיהם וכן פירש רבינו תם וראיה מפרק יש נוחלין [דף קכח.] גבי עבדי נגנבת והוא אומר לא גנבתי מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה אם רצונך השבע וטול ונשבע אינו יכול לחזור בו לפי גרסת הספרים דגרסי ונשבע אינו יכול לחזור משמע דקודם השבועה יכול לחזור בו אבל אי גרסינן נשבע ואינו יכול לחזור בו משמע דאפילו קודם שבועה אינו יכול לחזור בו ותליא בהאי רברבי ועיין פ' י"כ. תניא בתוספתא נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך או שלשה רועי בקר יכול לחזור בו עד שישמע מפי הדיינין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אינו יכול לחזור [י]משהועד העדות וכן פסק רבינו מאיר תרפח דאחר שהעידו העדים הוי כגמר דין ואם קבל עליו קרוב או פסול או הנוגעין בעדות אינו יכול לפוסלן לאחר שהעידו בב"ד ונשאל לרבינו מאיר על עסק ראובן תרפט שתבעו לשמעון הלויתי לך מנה ולא פרעתני ושמעון משיב פרעתיך ונאמנת עלי אשתך ואם היא תאמר שלא פרעתיך אפרע לך ושאלו ב"ד לאשתו ואמרה לא פרע וחזר בו שמעון ואמר איני מקבלה עלי והשיב דחזרתו חזרה כיון שלא נגמר הדין דתנן נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך כו' וחכמים אומרים אינו יכול לחזור בו ומסקינן לאחר גמר דין מחלוקת והלכה כחכמים אבל לפני גמר דין דברי הכל יכול לחזור בו ועוד בפלוגתא דר' מאיר ורבנן כשים עוד עד אחד עם אבא ואביך כדקאמר בגמ' והוא דקבליה עליה בחד כלומר בעד אחד ואיכא עד אחד כשר בהדיה אבל במקום תרי לא הוי אפילו קבליה והכא ליכא עד אחד כשר בהדי אשתו ואין כאן עדות כלל ונראה לי דפסק זה פליג אפסק (*דר' מאיר) [הר"ם] דריש פירקין [א] : [שם] אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא כו' נראה דהלכה כרבי יהודה אע"ג דרבנן פליגי עליה אמר רבי אבהו תרצ אמר רבי אלעזר הלכה כרבי יהודה וא"כ שרי לשחוק בקוביא וכן מצאתי בשיטת ר"י מקינו"ן וז"ל ונראה לפסוק דמשחק בקוביא לא הוי אסמכתא דלקמן אמר רבי אבהו הלכה כרבי יהודה דמתניתין דאמר אימתי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא כו' אלמא לא הוי טעמא משום אסמכתא אלא משום יישובו של עולם [ב] תרצא אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו זה לזה לא קנו דאסמכתא גמורה היא ואין מועיל בה קנין אלא בבית דין חשוב כדאיתא פרק (*רביעי דנדרים) [*ד' נדרים] [דף כז.] הרב רבינו יעקב מקינון מצא כתוב בשם ר' אליהו אפילו מסר לו משכון קודם שהתחילו לשחוק אפ"ה לא קני דמנה אין כאן משכון אין כאן אבל כשהמעות ומשכון פניהם [ח]על הדף שמשחקים בו והמקום קנוי [ט]לשניהם (*ולאותו) [*לאותו] שמרויח בו לקנות בו המעות [קנה]. ואותן שדוכין רגילין לעשות [כ]בהם קנין אי נמי אפילו בלא קנין לא חשיב אסמכתא שהחוזר בו מביים את חבירו ומשום דמתביים בו גמרי ומקנו אהדדי וכתוב בספר המצות מלמד תינוקות שקנו מידו לא הוי אסמכתא אם חזר בו ולא נמצא מלמד אחר כיון דמפסדי בחזרתו והוי כמו [ל]אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא (*וכל) [*דכל] דבר שבידו ולא גזים לא חשיב אסמכתא כך מסקינן סוף פרק איזהו נשך [דף עג:] והא דקאמר התם הלוה לו על שדהו ואמר ליה אם איני נותן לך כו' אור"י דההיא גזים לפי שאין בני אדם רגילים למכור קרקעות כלל וכן הא דאמר התם אם לא אפרע לך ליום פלוני גבי מהאי חמרא ומסיק שם כל דאי לא קני גם לשם הושבו כגזים מפני שאין עדיין זמן מכר היין והוא נותנו עתה בזול : [דף כה ע"א] אמר רבא לוה ברבית תרצב פסול לעדות פסק רבי' אבי העזרי ודוקא [מ]כשידע בעדים אבל ע"פ עצמו לא דאין אדם משים עצמו רשע כעובדא דבר בניתום ולא מהימן נמי לומר עבדי תשובה ואני רוצה להוציא מידו וכן אם יאמר אשיב את הריבית אמרינן אערומי קא מערים כעובדא דההוא טבחא דנפיק טריפה מתותיה ידיה כו' ודוקא בלוה והמלוה פסולין שהן נהנין ועוברין עבירה אבל לא העדים ["עיין בפרק ... גבי שטר שיש בו רבית] דאין נהנין ומהאי טעמא לא חשיב להו (*בהנה) [*בהנאה] פסולין ומלוי רביות והעדים כך פסק ר' יואל הלוי : [שם] בר בניתום אסהדי עליה תרי [ג] כו' הוא הדין תרצג דגזלן מצטרף עם אחד להעיד על הגזלן שהגזלן פסול לעדות ולשבועה כיון שהגזל אינו נוגע עתה בעדות ומלאתי מסה ריב"א דפסק דהוא הדין הנשבע להכחיש ... עצמו ... בשבועתו ומיהו לאלתר נפסל מכאן ולהבא לעדות ולשבועה מהרי בעל דינו והעיד אומר דשקר שבועתו [*]ודוקא בפקדון אבל לא במלוה [ס]בר בניתום אסהדי ביה תרי כו' פי' רבינו אבי העזרי

[*וכ"ל טעם ריב"א דלגבי מלוה דרך להשביעו אם חייב לו ושמא אותו היה חייב לו ממקום אחר ונשבע באמת אבל גבי פקדון דרך להשביעו אם הפקיד אצלו וכיון שאלו מעידים שהפקיד אצלו נשבע לשקר כ"י סי' ל"ד ועי' במרדכי דשבועות דף פ"ע ע"ב שכ' מצאתי בשם האלפסי דהכופר במלוה כשר לעדות ואפי' נשבע וכו' ומורי מהררמ"א ש"ן תירץ דדקדק ריב"א בלשונו לומר מיהו לאלתר נפסל מכאן ולהבא כו' ור"ל לאלתר משעת הכפירה ונפקא מיניה אם העיד בין כפירה לשבועה והא קאמר ודוקא בפקדון והעיקר כמו שכתבתי דדעת ריב"א כסברת שערי רי"ף דהכופר במלוה כשר לעדות ואפילו נשבע וכו'. וע"ש בשער כ' חלק ד' דף ה' ע"ד] :

[*ר"ל לפי האלפסי שפסק בשערי שבועות בשער כ' בחלק החשוד על השבועה *הכופר בפקדון פסול לעדות היינו בכפירה בשבועה והא דאמר הכופר במלוה כשר לעדות היינו נמי אפילו בכפירה בשבועה לא מיפסל בכך ודייק מדתנן במתני' אחד שבועת הפקדון ואחד שבועת העדות כו' ולא תני נמי אחד שבועת מלוה כו' אלא ש"מ דלא מפסיל גבי מלוה אפילו בכפירה בשבועה ולכך נקט הכי דלענין מלוה לא מפסל דדוקא לענין פקדון מהרי"ח ואפשר הטעם דדוקא בפקדון ולא בהלואה משום דלגבי מלוה דרך להשביע אם חייב לו ושמא אותו היה חייב לו ממקום אחר ונשבע באמת אבל לגבי פקדון דרך להשביע אם הפקיד אצלו וכיון שאלו מעידין שהפקיד אצלו הרי מעידין שנשבע לשקר כו' ובשם מהר"ם איסרל"ש ז"ל מצאתי שתי' דדקדק ריב"א בלשונו לומר מיהו לאלתר נפסל מכאן ולהבא כו' ר"ל לאלתר משעת הכפירה ונ"מ אם העיד בין כפירה לשבועה והא קאמר ודוקא בפקדון משום דמיד כשכפר הוה גזלן מה שאין כן לגבי הלואה דמלוה להוצאה ניתנה ואשתמוטי קא מישתמיט : *עי' בהג"א ריש בב"מ :

כגון שאין מעידים כלל על הרבית אלא [ע]אוזיף ברביתא ולא שקל מידי דהשתא לאו נוגע בעדות הוא כלל חד אמר לדידי אוזפיה ברביתא וחד אמר לדידי גנב קתא דבורטיא כו' מכאן פסק רבינו יקיר מי שתבעוהו שנים לדין בין בבת אחת בין בזה אחר זה ונשבע להם דיכולין להעיד ולפוסלו וכן פסק ר' ברוך בספר החכמה : [דף כז ע"א] אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו הגזלנין ומלוה ברבית והנשבעין לשקר אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון תרצד והמקבלין חרם לתת מס ושוב נודע שעברו כשרין לעדות ולשבועה דכיון דבשעת קבלת השבועה אפשר דלא היה דעתם לעבור אע"פ שאחר מכאן עברו וכן מוכח פ' כל הנשבעין וכן פסק ריב"א וכן בכל החרמות שמקבלין על העתיד [דלא כר"ת ע"ש] גרסינן פרק קמא [דף י.] והאלפסי מייתי לה הכא בשמעתין אמר רבא פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרף עמו להורגו אבל לא להורגה מכאן דקדק [רבי] תרצה דקרובי הנרצח יכולין להעיד על הרוצח ואפי' [פ]עצמו כל זמן שהוא חי ואינו טריפה יכול להעיד כדמשמע מפלוני רבעני לאונסי ולשם ראיות הרבה כתב רבי בכתב ידו וסברא הוא דנאמנין להעיד כיון דכבר מת [צ]אחיו. (*ונפקא) [*ומאי נפקא] מינה ליורשים בתוספות רבינו משה [*סל"א וז"ל וסברא היא דכשר להעיד כיון דכבר מת ונפקא מינה שהם קרובים לנרצח ורחוקים ליורשיו] וקשה ממס' מכות פ"ק [דף ו.] דפריך הרוג יליל פי' דהוא קרוב ופסול להעיד ופוסל לשאר העדים שראו עמו ומשני כשהורגו מאחוריו משמע דהנרצח אינו יכול להעיד ומצאתי בתוספות רבינו משה במסכת מכות שפירש ריב"א הרוג יליל לאו משום קורבה אלא משום שהוא טריפה פסול להעיד ולשם הביא ראיה לפירוש זה : הועתק מכתב ידו של רבינו יואל וכן נמצא בספר החכמה דקרובי הנרצח יכולין להעיד מצאתי בירושלמי ריש פרק שבועת העדות היכא דהעדים קרובים לדיינים אינם יכולין להעיד בפניהם ור"י מכשירו בפ"ב דכתובות גבי עד ודיין מצטרפין : [דף כו ע"ב] חשוד על העריות כשר לעדות ודוקא חשוד אבל בא בודאי פסול לעדות אע"ג דלא הוי רשע דחמס מכל מקום כיון דבא על הערוה ועבר על מצות בוראו משום הנאת הגוף חשוד נמי להעיד שקר בעבור ממון* אמר רב ששת עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר והלכה כרב ששת כך פסק רב האי גאון ופסל מועלין בשבועת ממון ובשבועת שוא ובועל ארוסתו בלא כתובה ובועלי נדות או נכריות וכן פירשו שאר הגאונים : [שם] פסולי דרבנן בעו הכרזה וכתב ראב"ן מי שהוליאוהו הקהל מבית הכנסת מפני ששחק בקוביא אין לך הכרזה גדולה מזו ופסול לעדות עד שיחזור חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבד ועוד כתב [כיון] דפסול אוכל נבלות (*לא בעי) להכעיס ולא בעי רשע דחמס אם כן המגביה ידו על חבירו נקרא רשע ופסול לעדות : הלכות עדות מהמיימון. קטן אפילו נבון וחכם פסול לעדות עד שיביא שתי שערות אחר שלש עשרה שנים גמורות ואם הגיע לעשרים שנה ולא הביא שתי שערות אם נולד בו מסימני סריס הרי זה סריס ויעיד ואם לא נולד בו סימני סריס לא יעיד עד רוב שנותיו. קטן שהגיע לכלל בגרות ונראה סימני בגרות בו מלמעלה אין צריך בדיקה ואם לאו אין מקבלים עדותו עד שיבדק : עד כשר שהוא יודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינים מכירין רשעו אסור לו להעיד עמו אפילו אמת שנאמר אל תשת ידך עם רשע : עבר לאו פסול דאורייתא. עבר איסורא דרבנן כגון שאכל בשר עוף בחלב או חלל יום טוב שני דרבנן או שלבש כמר שאבד בו חוט של פשתן וכיוצא בזה פסול לעדות מדרבנן וצריך הכרזה. שתם מוכס פסול לעדות אבל גבאי מנת המלך שתמו כשר ואם ידוע שלקח אפילו פעם אחת יותר מן הראוי לגבות להן הרי אלו פסולין. כל תלמיד חכם בחזקת כשר עד שיפסל וכל עם הארץ בחזקת פסול עד שיוחזק וילך בדרכי הישרים וכל הנכשל בעבירה אם העידו ב' עדים עליו שעשה עבירה פלונית אע"פ שלא התרו בו פסול ואינו לוקה כגון גנב או גזל או אכל נבלות וכיוצא בזה אבל אם ראוהו עדים שעבר על דבר קרוב להיות שוגג צריכים להזהירו ואח"כ יפסל כגון שראוהו קושר ומתיר בשבת צריכים להודיעו שהוא מחלל שבת מפני שרוב העם אין יודעין זה וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביו"ט צריך להודיעו שהוא מחלל שבת שמא שוכח הוא וכן המשחק בקוביא תמיד וכן מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו צריכים העדים להודיעו שעושה דבר זה פסול לעדות שרוב העם אינם יודעים דבר זה

הגהות הב"ח א כ"ב דלא עדיף מפשרה : ב כ"ב הנכרי : ג מפרק שבועת כנ"ל : ד נ"ל אהיכא : ה כ"ב נמי : ו כ"ב עי' בכתבי מהרא"י ז"ל : ז כ"ב בו : ח כ"ב מונחים כו' שדף והמקום כנ"ל : ט רשום על תי' לשניהם : י רשום על תי' בו : כ רשום על תיבת בהם : ל כ"ב אם : מ נ"ל כשידוע וכו' עבדית : נ סהדי וכו' מיהו כנ"ל : ס כ"ב ס"א ועי' בפ' כל הנשבעין : ע אלא לדידי אוזיף וכו' וחד אמר לדידי אוזיף כנ"ל : פ כ"ב הנרצח : צ תי' אחיו נרשם וכ"ב אחיה : ק כ"ב ובשבועת העדות דף ל"א מפרש בהדיא אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזי חזי וכו' : ר פסולו כנ"ל :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] איני יודע מאי פלוגתא דהתם בנכרי הוה קנין והכא בלא קנין : [ב] ואפי' למפרש דמשחק בקוביא הויא אסמכתא אינן פסולין דאורייתא כו' לקמן בהגהות ע"ש : [ג] חד אמר קמי דידי אוזיף ברביתא וחד אמר לדידי אוזיף כו' :

שלטי הגבורים

סג"ה א משחק בקוביא למ"ד בגמ' לפי שאין עוסקין בישובו של עולם פסול דרבנן הוא ומ"ד נמי משום אסמכתא והאסמכתא נמי לא קני מ"מ אין בו פסול אלא מדרבנן לפי שאינו סבור לעשות איסור וראיה מסהית דלקמן גבי הנהו קבוראי כו' מיהו מדאורייתא אמרי' אסמכתא קניא כדאמרי' מנין לערב מן התורה ת"ל אנכי אערבנו והיינו אסמכתא עיין פרק שור שנגח פסק רבינו נתנאל כו' : שאלה בפסולי עדות מה בין קרובים ממשפחת האב לקרובים ממשפחת האם ומי הם שפסולין מה"ת ומי הם הפסולים מדברי סופרים ובאיזה מקום אמרו רבותינו ז"ל. תשובה אין הפרש בין קרובים מצד האב לקרובים מצד האם כלל אלא כשם שהקרובים מצד האב פסולין כך הקרובים מצד האם פסולין דבר תורה ואע"פ שקורבת האב מפורשת בתורה דכתיב לא יומתו אבות על בנים וגו' וקורבת האם מן המדרש הכל דבר תורה מדגרסי' פ' זה בורר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות אשכחן קרובי האב קרובי האם מנ"ל אמר קרא אבות אבות אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם אשכחן לחובה לזכות מנ"ל ת"ל יומתו יומתו תרי זימני אם אינו ענין לזכות תנהו לחובה מכאן אתה למד כל הקורבות דאורייתא שאם אי אתה אומר כן אף אנו נאמר שאף קרובי האב אינם פסולין דאורייתא אלא לחובה אבל לזכות לא שלא נאמר פסול זה בתורה אלא מן המדרש ועוד שאם אין אתה אומר כן אף מן האב דבר תורה לא נפסלו אלא אבות לבנים ובנים לאבות אבל בנים להדדי ושאר קרובים לא שכולן לא למדום אלא מן המדרש כדאיתא פ' זה בורר ולא עוד אלא שאם כאנו למדה זו לומר שכל מה שאינו מפורש בכתוב עד שנצטרך למדרש אין ר פסול דבר תורה א"כ אפי' אבות לבנים ובנים לאבות כשרין לעדות דבר תורה ולא נמצא פסול לעדות כלל והכל מדברי סופרים ותדע דמשמע הכתוב שאמר לא יומתו אבות על בנים היינו שלא ימות האב בחטא הבן ולא הבן בחטא האב ומקרא מלא דבר הכתוב ואת הבנים לא המית ככתוב בתורת משה לא יומתו אבות על בנים אלמא מה שכתוב לא יומתו אבות על בנים בעון בנים קאמר ובנים לא יומתו בעון אבות אלא שפסול עדות למדום מן המדרש וכדאמרי' התם אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הא כבר נאמר איש בחטאו יומת אלא לא יומתו אבות בעדות בנים ולא בנים בעדות אבות ועוד שאין הכתוב הזה אלא בעדות נפשות ודיני ממונות לא באו כל עיקר אלא מן המדרש וכדגרסי' התם אשכחן דיני נפשות דיני ממונות מנין אמר קרא משפט אחד יהיה לכם וכל מה שבא במדת י"ג מדות שהתורה נדרשת בהן דבר תורה הוא כאילו מפורש במקרא והארכתי לך דבר זה מפני דמקצת מגדולי הגאונים נתחבטו בדבר זה ומהם שהורה שהקרובים מצד האם וכל הבאים מן המדרש אינם אלא מדברי סופרים ומי שקדש אשה בפניהם מקודשת אלא שלכתחלה לא שרינן ליה לדידים עד שיחזור ויקדשנה קידושין בפני עדים כשרים ולעולמא לא שרינן לה אלא בגט וסמכו בזה על מה שאמרו בקידושין נראין דברי חכמים בשן ועין כלומר דברי חכמים שאמרו עבד היוצא כראשי איברים א"ל גט שיחרור שהתורה זכתה לו נראין דבריהם דיוצא בשן ועין הואיל וכתוב בהדיא באורייתא ודברי ר"ע דאמר כולן צריכין גט שיחרור נראה בשאר אברים הואיל ומדרש חכמים הוא וכבר עמד רב האי גאון ז"ל על דבריהן והוא אותם ונתן טעם לאותן של ראשי אברים שבמס' קידושין ועוד יש לנו בו טעם אחר טוב ממנו אלא שאין מקום לאריכות והא"א להעמידן על עיקר דבר זה בלי אריכות מ"מ כך הסכים הגאון רב האי ז"ל וכדבריו עיקר וכמדומה לי מתוך שאלתך כי הגיעו לך אותם דברים ותשובת הגאון ז"ל :

וכן כל כיוצא בזה . כללו של דבר כל עבירה שהדברים נראים להעדים שזה ידע שהוא רשע והוא עשה בזדון הוי פסול לעדות אפילו שלא התרו בו ואינו לוקה עכ"ל המיי' : [דף כו ע"ב] קרוב ונתרחק תרצו נשאל לר"מ על העד שעתה נעשה קרוב והשיב נ"ל דמטעם זה יש לפסול השטר *שראו חתימת השטר ביד שמעון קודם שנעשה קרובו דאיכא למיחש שמא לאחר שנעשה קרובו כתב וזייף והקדים הזמן כמו שהוכיח ר"י בשמעתא דעד זומם והוכיח מההיא מתניתא דהוו חתימי עליה תרי גזלני כו' ולא נפניתי להאריך והא דתניא בתוספתא בפ' זה בורר [*היה] חתום על השטר ונעשה חתנו אחרים מעידים עליו ולא הוא ה"פ אחרים מעידים שראו חתימתו בשטר *קודם שנעשה חתנו דליכא למיחש אחר שנעשה חתנו זייף וגם מעידים עליו שזו חתימתו דלאו עליה סמיך כלל הא לאו [הכי] חיישינן כדפרישית ואע"ג דכתב עליו הנפק [*פי' ואפשר שחתמו לאחר שנעשה חותנו] אין להכשירו בשביל זה דהא אמר פרק בתרא דכתובות [דף קט.] דהדיינין חותמים על השטר אע"פ שלא קראוהו גבי העורר על השדה כו' ושלום מבר"ב : אמרינן בירושלמי מנין שלא יהו העדים קרובים לדיינין [*אסר"י . ומנין שלא יהיו העדים קרובים לדיינים הגע עצמך הוזמו לא מפיהם הם נהרגין . ומנין שלא יהיו העדים קרובים זה לזה הגע עצמך שאם הוזם אחד מהם אינו נהרג עד שיוזם חבירו ואם אתה אומר כן לא נמצא נהרג על פיו . ומנין שלא יהיו הדיינים קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג על פי שנים עדים הרוג ע"פ דיינין כו' . ע"כ באסר"י] הגע עצמך נהרגים [לא] על פיהם (*לא) נהרגו (*כך לפוסלם) א[ברב אלפס כתוב הגע עצמך שאם הוזמו לא מפיהם הם נהרגים] מנין שלא יהו [הדיינים] קרובים זה לזה אמרה תורה הרוג ע"פ עדים הרוג ע"פ דיינים מה עדים אינם קרובים ב אף דיינים אינם קרובים והלכתא בין הדיינים בין הלוה והמלוה בין הערב קרובין לעדים [העדים] פסולים וכן הדיינים והכי איתא בירושלמי קרובי הדיינים לא יעידו משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי לא יקבלו הדיינין הזמה מקרוביהם ומהאי טעמא נמי אמרינן אין עד נעשה דיין בדיני נפשות משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה מיהו אומר הסר מקולי דלעולם קרובי הדיינים כשרים דהוה ליה עדות שאתה יכול להזימו בב"ד אחר אבל הכא אי עד נעשה דיין אי אתה יכול להזימה אפי' בב"ד אחר שהרי לא (נתבטל)[נתקבל] עדותן בב"ד כשר שהן עצמן היו דיינין ומאחר שהוזמו אגלאי מילתא למפרע דפסולין היו ואפילו למ"ד מכאן ולהבא הוא נפסל נראה דמאותו דבר עצמו מיהא הוא נפסל למפרע : [שם] האוהב והשונא כו' אמרו לו לא נחשדו ישראל על כך כתב ראבי"ה והלכתא כרבנן ולדיינים פסולין אבל לא לעדות ובדברי הגאונים וגם בדברי רב האי גאון יש דשונא כשר להעיד ושושבין נמי אפילו מיום ראשון [*הוא כשר] ובספר חפץ משמע דאוהב או שונא פסולין לדון כדאמרינן פרק שני דייני גזירות . פסק ריב"א דאפוטרופוס נאמן להעיד כדאמרינן פרק שני דקדושין [דף מג:] שליח נעשה עד ובפרק חזקת הבתים אמרינן אריס מעיד והוא דלית ליה פירי בארעיה ובהדיא תשובת ריב"א פסק על האפוטרופוס שנתמנה להפך בזכות של היתומים בפני ב"ד ויודע ג לו בעדותו באותה תביעה כשר להעיד . ואם תאמר הא אמרינן פרק המפקיד [דף מב:] ההוא אפוטרופוס דיתמי דזבין תורא נימא ליה לאפוטרופוס זיל שלים ד י"ל דההוא מיירי באפוטרופוס הנושא ונותן בדבר אבל אפוטרופוס שמנוהו לטעון בשביל היתומים אינו נוגע בעדות : [שם]תרצז אלו הן הקרובין שאין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה [*ולא מעיד זה לזה] ולא זה בפני זה . אב לבן . ובן לאב . ושני אחים ובניהם להם . דהיינו שני בראשון . וכן הבנים מן האחים זה לזה . דהיינו שני בשני . ושלישי בשני כשר שלישי בראשון פסול . כגון משה לפינחס . ה ור"ח פי' דפסול מדרבנן . ובן לאמו ולאחותו . ולבן אחותו . וכן שני בני אחיות . דהוו שני בשני . דזהו בכלל בעל אחות אמו . הוא ובנו וחתנו אבל בעלי שניות כגון שני בני אדם שנשותיהם שניות לא אמרינן דפסולין משום דבעל כאשתו בקורבה רחוקה כי האי לא אמרינן בעל כאשתו וכן משמע פרק זה בורר דלא חשיב אחי חמיו וחתנו *ואכן לא תנן אלא [*פי' דחשיב אחי חמיו ולא חשיב חתנו של אחי חמיו] : בן אחי חמיו ו(דהוא אחי אביו וחתנו) וכן נמי פסק דגיסו (*לבדו הוא) [*הוא לבדו] ולא חתנו ואע"ג דלא הוי אלא שני בראשון ע"י בעל (דינו) כאשתו אבל בתרי גיסי כגון נשואי שתי אחיות אמרינן שפיר תרי בעל כאשתו ופסול דכי האי [*גוונא] הוי קורבה [*קרובה] אבל בן גיסו פסול מטעם בעל אחות אמו דחשיב (*מתניתין) [*במתניתין] אבל חתן גיסו כשר ומגיסו לבדו אנו לומדים היכא שהן קרובות כי האי פסולים [ואשת חורגו] וה"ה בעל חורגתו וכן משמע בירושל' דמייתי מק"ו דחתן אחותו מה חתן אחותו פסול בעל חורגתו שהוא חתן אשתו לא כ"ש אבל אחד נשוי דינה וא' נשוי רחל כשרים אע"ג שבעל דינה פסול לאשת יוסף בן רחל דהו"ל אשת בן אחות חמותו אפ"ה [בעל רחל] כשר לבעלה של דינה דאשה כבעלה אמרי' בכ"מ אבל בעל כאשתו לא אמרי' בכ"מ שהרי אשת בן [אחי אביו] [*אחי אבא . כך מצאתי מוגה במרדכי של מהר"ר יוזפא ס"ל ז"ל מפרנקי] ואשת בן אחי אמו ואשת בן אחות אביו ואשת בן אחות אמו הוא פסול להם ופירש ריב"א דה"ה דפסול לאשת בן אחי חמיו ולאשת בן אחות חמיו ולאשת בן אחות חמותו [ולאשת בן אחי חמותו] והטעם דכל מה שקנתה אשה קנה בעלה ועוד דמפיק מקרא דאשה כבעלה [*אמרי' בכל.נראה למורי ס"ן] אבל מה שקנה הבעל לא קנתה אשתו *וא"כ בעל אחות חמיו ובעל ז בת אחות חמותו ובעל בת אחות חמיו ([*אפי' בעל [אם]) ח[*ובעל בת אחות] חמותו כשרים לפי שמה שקנה הבעל לא קנתה אשתו . וכן בעל אם אביו הוא כשר לו דממעיט מחורגו לבדו וכן קי"ל ואע"ג דהוא פסול לאשת אבי אביו

[*וכתב הב"י סי' ל"ג בשם ריב"א דהכא הקרוב לבעל פסול לאשה אבל הקרוב לאשה אינו פסול לבעלה וטעמא משום דאמרינן בכ"מ מה שקנתה אשה קנה בעלה כו' והא דאמרינן בפ' זה בורר דף כ"ח בסורא אמרי בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה ס"ל דתרי לישני פליגי אהדדי וקי"ל כלישנא דאמר אשה כבעלה ואין דעת הפוסקים כן עכ"ל . ואני הדיוט אומר שלא דק הגאון בדברי המרדכי שהרי כתב המרדכי בשם ריב"א ובעל חמותו פסול לו מידי דהוה אאשת חורגו הרי דס"ל לריב"א דאדם פסול לבעל חורגתו משמע דבעל כאשה לא אמרינן ומאי מייתי ריב"א ראיה מאשת חורגו לבעל חורגתו דהי חמותו ע"כ צ"ל דס"ל לריב"א גבי ראשון בראשון כמו בעל חמותו אשה כבעלה ובעלה כאשה ולכן מביא ראיה לבעל חמותו מאשת חורגו וכי קאמר ריב"א דאשה כבעלה אמרינן ולא בעלה כאשה היינו לגבי ראשון ושני ודוק בלישנא דריב"א ולא תמצא דאמר אשה כבעלה ולא בעלה כאשה כי אם בראשון ושני ולפי זה הא דקאמר בגמרא בסורא אמרי בעל כאשתו בפומבדיתא אמרי אשה כבעלה ס"ל לריב"א דלא פליגי אהדדי וריב"א פסק כב' הלשונות גבי ראשון בראשון כגון גבי אשת חורגו ובעל חורגתו ובגמרא מייתי הני תרי לישני אהא דבעי מהו שיעיד באשת חורגו בסורא אמרי כו' והיינו כדפירשתי ודו"ק] :

דמה שקנתה אשה קנה בעלה בעל חמותו פסול לו מידי דהוה אאשת חורגו דאדם פסול לאשת חורגו *וכן חתן אחי אשתו כשר לו דהוו שני בראשון ע"י תרי בעל כאשתו ובעל אמו דיש לו בן מאשה אחרת ויש לו מאמו מ"מ כשר הוא ט(דאין) הלכה כרב חסדא דאכשר באחי האם . אחד נשוי בת ראובן ואחד נשוי בת שמעון כשרים וה"ה אחד נשוי בת לאה ואחד נשוי בת רחל כשרים ואדם

[*וקשה היכי מייתי ראיה מאשת חורגו דילמא שם אמרינן מה שקנתה אשה קנה בעלה אבל גבי בעל חמותו לא אמרינן מה שקנה הבעל קנתה האשה כמו שכתב ריב"א גבי בעל אחות חמותו וכל הני דחשיב וי"ל דכל הני דקחשיב דלא אמרינן מה שקנה בעלה קנתה אשה היינו כמו ראשון בשני אבל גבי בעל חמותו דהוי ראשון בראשון אינו כן ולכן מביא ראיה מאשת חורגו ותדע שהרי לעיל כתב דבעל חורגתו פסול ומביא ראיה מירושלמי דמייתי מק"ו כו'. ג"מ] :

פסול לאבי אביו ולאבי אמו ולאם אביו ולאם אמו אבל לא לבעל אם אביו דאימעיט מחורגו לבדו תרצח וכל אלו שפסולין להעיד פסולין לדין . וקרוב שנתרחק כגון שמתה אשתו כשר להעיד ולדון . ואוהב ושונא פסולין [*נמי] לדון לפי שאינו יכול לחפש בזכותו אבל להעיד כשר דלא נחשדו ישראל על כך להעיד שקר בעבור האהבה ואיבה ושנאה . וכל אלו הפסולין אם דנו בדין הדין בטל ואם העידו עדותן בטלה ואם חתמו בגט או בשאר שטרות אפילו לר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי אפ"ה פסולין דגזרינן דילמא אתי למיסמך עלייהו ויש שאר פסולין שפסלו חכמים לדון ולהעיד גזלן דאורייתא אפילו לא הכריזו עליו ומלוי ברבית וכן כל מועלי בשבועות ועוברי על שבועות ממון וכן כל אוכל נבלות וכן כל שאנו יודעים שהוא רשע דחמס מאחר שהוא עובר על דת משום ממון פסול הוא לדון ולהעיד וגם אינו צריך הכרזת 'ב"ד באיסור דאורייתא אבל יש פסולין אחרים מדרבנן הרועים ומלוי רבית דרבנן כגון רבית שאינה קצוצה ומקבלי צדקה מן הנכרים לכולן צריך הכרזה בב"ד ואם לא הכריזו אותם בב"ד כשרים וכן כל מועלי שבועות שיש עדות עליו שעבר שבועתו אחד שבועת שוא ואחד שבועת ממון וקי"ל מומר אוכל נבלות להכעים פסול לדין ולעדות ולשבועה דהלכה כאביי ואפלו דן כבר או העיד כבר דינו פסול ועדותו בטלה וכן אם חתמו על שטר פסול . והחשוד על השבועה פסול עד שיבוא לב"ד שאין מכירין אותו ויאמר חשוד אני וכן איתא בירושלמי וגזלנין ומלוי רבית פסולין עד שיחזרו גזילתן ומלוי רביות פסולין עד שיקרעו שטריהם ואינם מלוים כעוד ומחזירין הרבית ללווים וכמו שהמלוה פסול כך הלוה פסול וכן אם יצא עדות על אחד שגנב פסול לעדות ולדין וכולן כשרים לעדות אשה ולשאר איסורין כדתנן כל עדות שאשה כשרה לה אף הם כשרים לה והחשוד על עריות כשר לעדות חוץ מעדות אשה להוציאה מבעלה דפסול והלכתא בין הדיינים בין המלוה והלוה ובין הערב קרובים לעדים העדים פסולים וכן הדיינין וכל אלו הפסולין או הקרובים שאמרנו אם קבלוהו עליהם אם קנו מידו אין יכולין לחזור בו כי אם לפני גמר דין : גרים אחים מן האם מעידים לכתחלה ואין אדם מעיד לאשתו ארוסה כלל משום דמקרב דעתו לגבה ונראה דדוקא להעיד לעצמה אבל בשאר קורבות שהן מחמת האשה נראה דיכול להעיד כל זמן שלא נשאת ויש מפרשים דה"ה לכל קרובות הבאות מחמת ארוסתו כתב *בשערים דרבינו שמואל [*עיין לקמן בסג"ה] בר רבי חפני הכהן וז"ל פשטינן ממתני' שהקרובים פסולים להעיד המה שמנה והם ד' מעלות ג' מעלות מן התורה ואחת מדרבנן . מעלה ראשונה ראשון בראשון כגון יצחק וישמעאל . מעלה שניה כגון שני בראשון כגון יעקב לישמעאל . מעלה שלישית כגון שני בשני כגון עשו בן יצחק לנביות בן ישמעאל . מעלה רביעית היא מדרבנן והוא שלישי בראשון כגון ראובן לישמעאל . תרצט וג' מעלות ראשונות דאורייתא אם קידש אשה אחת בעדות אחד מהן אינה מקודשת ואינה צריכה גט ומותרת לעלמא ומעלה הרביעית מדרבנן מקודשת וצריכה גט משום ספיקא וכן פסק שכל טוב והלכות גדולות ורבינו שמחה אבל בעל העטור כתב וז"ל כל הני פסולי דרבנן כגון הרועים והגבאים והמוכסים קידש אשה בפניהם אפילו שניהן מודין לא תפסי הקדושין ואינה צריכה גט דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעו רבנן לקדושין מיניה עכ"ל : זה הכלל כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר אומר ר"י דהיינו דוקא בפסול התלוי בגוף אבל בפסול התלוי בממון כגון מתחלה היה נוגע בעדות ועתה אינו נוגע בעדות כשר כדאיתא פרק חזקת הבתים ליסלקו בי תרי מינייהו ולידיינו : [שם] זיל קנייה בעדי מסירה כר' אלעזר מכאן יש להוכיח תש דרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי ה"ה עדי חתימה שהרי רב יוסף סבר לה (*בעדי מסירה) כרבי אלעזר מדקאמר ליה זיל קני בעידי מסירה אפ"ה בעי לאכשורי מעיקרא בעידי חתימה : [דף כט ע"א] וצריך שיאמר אתם עדי כתב רשב"ס תשא הא דקאמר צריך שיאמר אתם עדי ה"מ בתביעת ממון כגון מנה לי בידך שאמר ליה חוץ לב"ד וזה אמר ליה הן יכול לומר ל בתביעת ממון משטה אני בך מפני שרוצה להשתיקו מעליו עד לאחר זמן ואע"פ שאינו חייב לו כלום דהיינו דבור כנגד דבור בלא קנין אבל במעשה כעין קדושין לא מצי אמר משטה אני בך כדאמרינן פרק האיש מקדש [דף מג.] אלא מעתה קדש אשה בפני ב' ולא אמר להם אתם עדי הכי נמי דלא הוה מקודשת תשב מכאן פסק רשב"ס בפני זקינו רש"י דכל תנאי שבני אדם מתנין ומקיימים ביניהם לא שייך לומר משטה אני בך ובני אדם השומעים נעשין עדים גמורים אע"ג דלא אמר להם אתם עדי:[שם] למחר א"ל משטה אני בך פטור כתב [*וכן כתב בספר רב אלפס והביא באסר"י] אב"ה *דהוא הדין אם אמר לא היו דברים מעולם לא הוחזק כפרן דכל מידי דכדי לא דכירי אינשי כתב רבינו סעדיה גאון דצריך לישבע שנתכוין להשטות ופסק ר"י דאי לא טען לא טענינן ליה מ פסק רבינו מאיר דלא אמרינן משטה אני בך אלא בנתבע אבל בתובע *לא וראיה מפרק יש נוחלין דלא אמרינן אדם עשוי שלא להשביע עצמו אלא בנתבע אבל בתובע לא . נשאל לרבינו מאיר תשג על היתום שתובע את בעל אמו שבאו לידו מעותיו שהודה בעצמו שהיה בידו משלו ושהיה כותב שמו עליהם והלה טוען לא היו דברים מעולם או טוען אמת שכתבתי שמך עליהם ולא מפני שהן שלך אלא שלא להשביע א"ע נתכוונתי או בשביל הערמה אחרת כי ההיא דפרק זה בורר הרי שראו אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואומר של מעשר שני אם כמעריס לא אמר כלום הכא נמי אי טעין ואמר לזה או לזה נתכוונתי ולא שלך היו ישבע בעל אמו נ שהיה כדבריו שלכך נתכוין ויפטר וכן פסק רבינו סעדיה גאון דהטוען משטה אני בך ישבע שלהשטות בעלמא נתכוין ויפטר הכא נמי לא שנא ושלום מאיר ברבי ברוך : גם פסק רבינו מאיר על ראובן תשד שאמר לחתנו העשיר תלמוד את בנך ואתן לך כך וכך פטור ראובן כיון דלאו עני הוא ובלאו הכי מצוה ללמד את בנו כדאי' פ"ק דקידושין [דף כט:] ונדר לו ראובן לחתנו כדי שיקיים המצוה המוטלת עליו מצי אמר משטה אני בך ודמי להאי דפ' הגוזל בתרא [דף קטז.] הרי שהיה בורח מבית האסורין ס וכן סוף פ' מצות חליצה [יבמות דף קו.] חלוץ לה על מנת שתתן לך ארבע מאות זוז ומסיק דמצי למימר משטה אני בך אפילו אי לא טעין טענינן ליה הכי נמי בכל אלו וכיוצא בהן אע"פ דפרק זה בורר גבי מנה לי בידך ואמר לו הן פר"י דאי לא טעין משטה אני בך לא טענינן ליה שאני התם דמילתא דלא שכיחא הוא שאדם יודה לחבירו ע בהשטאה עכ"ל רבינו מאיר : ונשאל לראבי"ה תשה על עסק אלמנה אחת שלותה בשעת מיתה לתת מנכסיה לפלוני קרובה שבעה זקוקין והבן שתק ועתה אחרי מותה אמר שאמו לא נשבעה על כתובתה ומה ששתק מפני שלא רצה להכעיסה והשיב כיון שלותה בפניו ושתק הוי כאילו הודה שיש שבעה זקוקים בידו שאין לו חלק בהם ואיך שבאו לידה בין במלואה בין שמעיסתה קמלה הודה שמלה היו ואצ"ל אתם עדי דמסקינן סוף פרק בתרא דב"ב [דף קעה.] אין אדם משטה בשעת מיתה לא שנא אם תבעוהו והודה לו"ש אם תבע הוא לאחר והודה שכיון שתביעתם הוי כמו אתם עדי הכל אחד כדאמר פרק זה בורר ל"ש אמר מלוה ושתיק [לוה] ול"ש אמר לוה ושתיק [מלוה] אף על פי שלא היו שם עדים חייב אם הוא מודה שכך הוא ושלום אליעזר בר רבי יואל הלוי : [שם] ההוא דאכמין סהדי בקברא כו' פסק ר"י אדם שהתנה לבחור אחד ללמוד לבן חברו בפני אבי הבן ואבי הבן שתיק שתיקה כהודאה דמיא ואף על פי שאינו מדבר האב עצמו הואיל ושתק פ בדבריו לבחור והכי משמע בסנהדרין גבי ההוא דאכמין סהדי בקברא כו' : [שם] כשם שאדם

הגהות הב"ח א נ"ב מן ברב אלפס עד הם נהרגין הג"ה היא : ב נ"ב זה לזה אף דיינים אינם קרובים זה לזה וכצ"ל : ג ויודע בעדותן כצ"ל : ד נ"ב אלמא אפוטרופוס משלם : ה ופי' ר"ח כצ"ל : ו תא"מ וכ"ב במ"ס אין זה : ז רשום על תי' בת : ח באלפס של הב"ח הגי' אפילו בעל חמותו והגיה הב"ח ואפילו בעל אם חמותו : ט לו דהלכה כצ"ל : י צ"ל בב"ד וכו' כגון הרועים : כ נ"ב בריבית : ל רשום קו על תי' בתביעת ממון : מ נ"ב ס"א אבל אדם עשוי שלא להשביע את עצמו אפילו אי לא טעין טענינן ליה : נ צ"ל שהוא כדבריו שלכך או לכך נתכוין : ס נ"ב ואמר טול דינר וסעבירני : ע נ"ב בפני עדים בהשטאה בעלמא כצ"ל : פ בדברו כצ"ל :

עשוי שלא להשביע את עצמו כו' כתב ראבי"ה מיהו לגבי בניו אם פסקו הדין לפרוע ופרעו אין מחזירין להם לבניו כדאמרינן הכא ניזול ניהדר אמרו ליה כבר סורה זקן אבל לגבי עצמו מהדרינן דהוה ליה טועה בדבר משנה וחוזר ואפילו ברב ושמואל: [שם] בפני ג' ולא קנו מידו [רב אשי אמר אין כותבין] הוה עובדא והם (*ליה) [*לה] [רב] לאה דרב אשי יש פוסקין דהשתא בעלמא הוא דהם ומיהו אין הלכה כמותו והכי מפרשינן פ"ק דמגילה גבי מגילה ביחיד ורואיה ממגילה הכתובה בין הכתובים: [שם] מר בר רב אשי אמר אפי' כניף כו' יש גאונים שפסקו כמר בר רב אשי (*בדמיפך)[*בר ממיפך] שבועה[*במ"י ומודי] ויש שפסקו בר ממיפך שבועה ואודיתא ואיורי [*בפ' בהמה המקשה] דבהני לית הלכתא כוותיה ורב האי פסק בר ממיפך שבועה ואיורי ור"ח פסק ליה הלכתא כוותיה באודיתא: פסק המיימוני (*פרק כ"א דסנהדרין) [*פרק קמא דהלכות סנהדרין] לא ילמד הדיין לאחד מבעלי דינין טענה כלל ואפילו הביא הבעל דין עד אחד לא יאמר לו אין מקבלין עד אחד אלא יאמר לנטען [הרי] זה מעיד עליך כלומר שיודה ויאמר אמת העיד עד שיטען ויאמר עד אחד מעיד עלי ואינו נאמן עלי וכן כל כיוצא בזה: ראה הדיין זכות לאחד מהם ובעל דין מבקש לאומרו ואינו יודע לחבר הדברים כאחת או שהיה מצטער להציל עצמו בטענת אמת ומפני החימה נסתלק הימנו או נשתבש מפני הסכלות מותר לסעדו מעט שנאמר פתח פיך לאלם: [דף ל' ע"א] ואפילו הודאה אחר הודאה או הודאה אחר הלואה או הלואה אחר הודאה מצטרף כרבי יהושע בן קרחה ובשאלתות דרב אחאי [פ' וישמע יתרו] פסק נמי כרבי יהושע אפילו במטלטלי כנהרדעי וכן פסק כרבי נתן וכן פסק ראב"ן. וש"מ דעדות מיוחדת כשרה בדיני ממונות כדאיתא פ"ק דמכות ור"ח פליג וכתב אפילו הודאה אחר הודאה אינה כשירה וכן פסק רשב"ט: [דף לא ע"א] אמר רבן שמעון בן גמליאל תשו מה יעשה אם לא מצא תוך שלשים יום כו' במתניתין איפלגו רבנן ורבן שמעון בן גמליאל באמרו לו כל הראיות שיש לך להביא הבא עד שלשים ולא הביא עד לאחר שלשים וגם איפליגו באמרו לו הבא ראיה ואמר אין לי ראיה והלכה כרבי שמעון בן גמליאל בקמייתא ואין הלכה כוותיה בבתרייתא ואם טען יש לי עדים בארץ רחוקה אפילו הכי אין נותנין לו זמן אלא שלשים יום ופורע חובו מיד ואם יביא עדים יחזיר לו מעותיו דאם לא כן לעולם ידחהו וכן פי' ריב"ם כדאמרינן פרק השותפין אחזוקי בסהדי שקרי לא מחזקינן ואפילו לקטנים דלאו בר אייתי ראיה נינהו משמע התם דומיא דמתני' אפרק חזקת הבתים [דף מא:] ופרק כל הנשבעים [דף מח:] גרסינן אמר ליה אייתינא (ראיה) איגרתא ממערבא דלית הלכתא כרבי שמעון בן אלעזר אמר ליה לכי תיתי: כל זמן שהביא ראיה סותר כו' בירושלמי פירש אפילו איתעביד גמר דין: פירוש נתנו לו פסק דין. אמר לו הבא עדים וראיה ואמר אין לי ולאחר גמר דין מצא עדים או ראיה אינו כלום דהא הלכה כחכמים וזו היא ראיה אחרונה דאין הלכה כרבי שמעון בן גמליאל. ואם באו לו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של [אביו] מופקדת ביד אחר וכשהחזירה לו מצא שטר או ראיה מביא וסותר ובלבד שיעידו עדים שמצא זה בדיסקיא. ויונקא אפילו אמר אין לי עדים ולא ראיה ומצא אחרי כן הרי זו עדות וראיה כדאמר בההוא ינוקא דתבעוהו בדין קמי רב נחמן כו' ושאמר אין לי עדים [א] ומצא אותם קודם גמר דין ב כו' אינו [מזיק] כלום אף על גב דינוקא במילי דאבוה לא ידע מצינן למימר דאם היו שטרות של אביו ברשותו דליכא למימר הכי דהוה ליה למידע מאחר שהיה ברשותו ולא היה ליה למימר אין לי והיינו דאמרינן לקמן או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר דהיינו כמו עדים אבל אם הניח לו כך וכך ברשותו כיון דאמר אין לי ראיה שוב אינו מביא וסותר ואפילו הכי לא איתבריר ליה גכולי האי ואני דנתי בעצמי לפני מורי וקבלה: [וזה לשון רי"ף] ה"מ בגדול דידע במילי דאבוה אבל קטן כו' אבל רב האי גאון כתב בשערי שבועות דאין חילוק בין גדול לקטן ובספר חפץ כתב דהוא הדין אם הביא הגדול עדים דלא ידע מתחלה באותם עדים דיש כקטן: וז"ל תשובת ר"מ אשר מתחלה הודה מורי קרובי שהכותל (*לשכנגדו) [*של כנגדו] ועתה הוא טוען שאמרו בני אדם שמורישו תקנו להם והוא שלו והוא אומר דאפילו גדול במילי דאבוה לא ידע על כן מתחלה לא ידע בשעה שהודה ועכשיו נודע לו שהוא שלו נראה לי הואיל והודה מתחלה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ולא מצי למיהדר ביה [*כיון דגדול הוה בשמת זקנו מורישו. כדאמר פרק זה בורר ינוקא הוא דלא ידע במילי דאבוה הא גדול ידע וכיון דאודי ואמר [אין לי עדים] ואין לי ראיה תו לא מהני עדים וראיה דידיה כמו באדם אחד דאמר אין לי עדים ואין לי ראיה לרבנן דר"ש בן גמליאל והוא הדין לרשב"ג בעלמא היכא דהודה לשכנגדו הודאה גמורה כי הכא דהודה דכותל דיליה הוא לא מצי מיהדר ביה סוף דבר וכו' מ"י] סוף דבר כגדול דעלמא חשיבי לענין הודאה ועוד הביא מורי ראיה מפרק חזקת הבתים [דף מב.] אכלה בפני האב שנה דובפני הבן שנה: אדם עשוי שלא להשביע את בניו והכי נמי אמרינן פרק גט פשוט (דף קעד:) ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי אמר תנו נותנין לא אמר תנו אין נותנין דאדם עשוי שלא להשביע את בניו וקא דאמרינן התם ש"מ שהודה השאין צריך שיאמר אתם עדי משום דאין אדם משטה בשעת מיתה ואמאי לא (*אמרינן טעמא משום דאין) [*אמר] אדם עשוי שלא להשביע את [*בניו. מ"י] ואומר רבינו תם דהתם איירי שתבעוהו והודה דאם שלא להשביע נתכוין לא היה לו להודות הואיל ותבעוהו ובריש ב"מ *) כתב [רב אלפס] אימתי הודאת בעל דין כמאה עדים דמי ה"מ בזמן שתבעוהו והודה כו' נראה דרישא מיירי כדאמר *התם אתם עדי ומינה נשמע [לסיפא] דבהודה מעצמו אפילו אמר אתם עדי יכול לחזור בו וה"מ שלא בפני מלוה אי נמי בפניו ושותק אבל אם אמר מלוה אתם עדי ולוה שותק חייב היינו טענו *(נראה לר"י) ונראה שטוענין לאדם אדם עשוי שלא להשביע את עצמו כמו שטענו רב נחמן להסוא גברא אבל משטה אני בך לא טענינן ח כדקאמר לעיל אם לא טעין לא טענינן ליה והא דלא טענינן ליה לעיל שלא להשביע לפי שתבעוהו כדפרישית ולבניו אפילו משטה אני בך טוענין כדמוכח פרק גט פשוט דאי לאו דאין אדם משטה בשעת מיתה טענינן ליה וסברא הוא בלא ראיה דלמא אי הוה אבוהון קיים הוה טעין והא דלא טעין רבי ישמעאל בר רבי יוסי דלא שייכא אותה טענה אלא במקום שתובעים אותו שיאמר כן לאישתמוטי מיניה אי נמי סבירא ליה שפיר דאין אדם משטה בשעת מיתה ונראה דאפילו בפניו אי א"ל מנה לך בידי טשייך לומר אדם עשוי שלא להשביע יעצמו מדקתני במתני' איש פלוני אמר לי מנה שאני חייב לו משמע כשלא בפניו אמר ליה א"כ אין אדם תובעו וקתני לא אמר כלום עד שיאמר בפניו הודה דהיינו אתם עדי משמע דכה"ג לא מהני מידי אפילו בפניו עד שיאמר אתם עדי: [דף לא ע"ב] אלמא שליח נאמן והיובתא דרב נחמן פי' ר"מ דשליח נאמן בלא שבועה דמשמע הכא דנאמנות דשליח כמו קיום חותמיו ועוד אי נאמנות דשליח בשבועה אמאי מסיק תיובתא דרב נחמן דאמר לא מהימנא להוה איתתא דאמרה פרוע לימא דלהכי לא מהימנא דלא היתה רוצה לישבע

וכן מוכח קצת בגיטין פרק התקבל שליח אומר לגירושין ובעל אומר לפקדון אמר האמינוהו לשליח משמע יהתם בלא שבועה: [שם] מי שנושה בחבירו מנה כו' תשז מכאן מוכיח ר"י דאם הוציא ראובן יציאותיו כדי לכוף את שמעון לדין דשמעון לא יפרע כהוצאה אע"פ שראובן זכה בתביעתו דאם לא כן מאי פריך הכא מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה מה בכך מכל מקום הלוה יפרע הכל אלא ש"מ דאין צריך לפרוע הוצאה אמנם אם ראובן אמר לשמעון נלך לב"ד הגדול ואמר שמעון ואני אבא אחריך לאותו ב"ד הגדול [ב] אם יחזור ראובן ויטעון על שמעון ויאמר אני פזרתי מעותי על שהלכתי לב"ד נגדך ולא באת אני שואל ממך יציאותי רבינו מאיר נמחייב את ראובן לשלם כל יציאותיו אע"פ שלא נדר לו ולא שייך למימר (*ראובן לשמעון) [*שמעון לראובן] משטה אני בך בדבר הזה וכמה דברים יש שאין צריכין קנין ועוד השיב ר"מ ז"ל כך ראיתי בתקנת הקהלות סשאם אחד מבעלי דינין טוען לשלח למרחקים ויש חכם סמוך להם ורואין הדיינין שהוא מתכוין להפסיד חבירו בשכירות השליח אין שומעין לו לפי שהדברים ניכרין שהוא מתכוין לדחייה ולהפסידו ואע"ג דאמרינן פרק זה בורר אחד אומר נידון כאן ואחד אומר נלך לבית הועד כופין אותו לילך לבית הועד הא אמר רבי אלעזר מי שנושה בחבירו מנה יוציא מנה על מנה אלא כופין אותו עלדון בעירו ע"כ אם הדיינים אומרים נשלח לחכם שבסמוך וחבירו אומר נשלח למרחוק שיש לשלוח בסמוך דלאו כל כמיניה לדיין זה לגרום הפסד לבעל דין אם יש ב"ד בקי סמוך לעירם וכ"ש בתוך עירם דלא שבקת חיי לכל בריה שאם התביעה מה' דינרים אין נכון שישלח למרחוק וישכיר שליח בעשרה דינרים אע"פ שאותו חכם הרחוק חכם יותר מן החכם שבסמוך וכן הדין בשני חכמים בעיר אחד והאחד גדול מחבירו יכול אחד מבעלי דינין לעכב ולומר לא אדון כאן בפני זה הגדול אלא בפני השני אע"פ שאינו גדול כמותו כדאי' בר"פ זה בורר כגון בי דינא דרב חסדא ורב הונא ופירש"י שהיו שניהם בעיר אחת דמלי א"ל מאי קא מטרחנא לך אע"פ שרב חסדא לא היה גדול כרב הונא (הוה) מצי למימר לא אדון אלא בפני רב חסדא*: [שם] ואם אמר כתבו לי מאיזה טעם דנתוני נשאל לרבי' מאיר אם יש זמן לדבר תשח עד כמה יכול לומר [כתבו לי] מאיזה טעם דנתוני ועד כמה יכול לסתור הדין ואם צ"ל בפני הדיינין דוקא או אפילו שלא בפניהם והשיב כ"ל דלא קבעי חכמים שום זמן לדבר כדתנן כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין ה"נ כל זמן שיאמר לדיינין כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו ופירש רבינו תם דהא דכותבין מאיזה טעם דנתוני דוקא שנים שנתעלמו בדין אחד היה אומר נדון בכאן ואחד אומר נלך לבית הועד פכופין אותו

[*נשאלתי על אחד שהזמינוהו גדולי העיר ופרנסים לדין אשר כל דברי העיר נתכין על פיהם אומר איך אידון ביה והלא אימתכם מוטלת על הדיינים וטענותי ישתתמו בפניכם אמרתי כי טוב הוא לדיינים ולנידונים לילך למקום הסמוך וכיוצא בו ראיתי ר"י זקני שהתיר לנדיב רבי אלעזר שלא לבוא בטרוייש עם הנדיב רבי אברהם לפי שהיה ראש העיר וכולם נשענים עליו ורשב"א התיר לחתנו הר"ר שמשון הדר בטרוייש שלא לבוא לב"ד בטרוייש מפני כיוצא בו גם רבי יהודה מפריש עשה כן להרר"ש בן הר"ר אלעזר ואמרתי כי מזקנים אתבונן ומהן אלמוד כי טוב צפורן של ראשונים מכריסן של אחרונים ואל תאמר אינו כן כי הדורות מתקלקלים והדיינים לפי הדור ומאחר שרבותינו דנו כן יש ללמוד מכאן שלא יכופו הנדון ויבררו דרך ישר למקום הסגון לנידונים כדי שיוציא הדין דין אמת לאמיתו ואיש על מקומו יבא בשלום שמואל בן הר"ר אלחנן עכ"ל. ואני הכותב העתקתי מגי' מ"י]:

ודן בעירו ואם נתחייב אז יכול לכוף ולומר כתבו לי מאי זה טעם דנתוני אבל נתרצו שניהם לדון בעירו אין צריך לכתוב מאיזה טעם צדנתוני וראיה מדלא קבעינן להאי מילתא אלא בנתעלמו ועוד ראיה מפרק הרבית [ב"מ דף סט.] גבי הנהו תרי כותאי כו' חזינן דכל בתר דידי קאתי מר אמר רב פפא כי האי ודאי צריך לאודועי משמע דוקא כי האי שהיה קצת הדין עמו שהיה חושדו לדיין לכך הוצרך לפרש לו הטעם אבל בעלמא אין צריך לפרש לו הטעם אמנם יש לדחות דהכי קאמר ודאי כי האי צריך לאודועי אע"פ שאינו שואל מאיזה טעם דנתוני אבל אחר אי שאיל אין ואי לא שאיל לא: [שם] תשט כופין אותו ודן בעירו משמע הכא דלוה לא מצי כייף למלוה לילך למקום הועד וקשיא דבפרק הגוזל [דף קיב:] משמע דאפילו לוה מצי כייף למלוה גבי מקבלין עדים שלא בפני בעל דין [*ומסיק דהתובע דמייתי] הנך סהדי ואמר אפילו פתחו לי בדינא מצי למימר נתבע לב"ד הגדול קאזלינן ויש לומר דהתם בששניהם תובעים זה את זה אי נמי הא דקאמר כופין אותו ודן בעירו היינו דוקא כשידוע לנו שזה מלוה וזה לוה כגון מודה מקצת או טוען פרעתי אבל אמר לא היו דברים מעולם לא שייך למימר כאן עבד לוה לאיש מלוה* [*והכא דמשמע שאין כופין הלוה למלוה מיירי לבית הועד ולא לב"ד הגדול]: ונראה לר"י *) דטענת שלב"ד הגדול קאזלינא נתבע מצי למימר הכי ולא תובע דאי לא תימא הכי יבאו קלין שבישראל ויתנו עיניהם בעשירים ויכופו לדון בא"י או יתנו להם כל תביעתם ורבינו תם קאומר דאפילו תובע מצי טעין ודקדק מהלכות גדולות שכתוב בהן ואי טעין לוה לב"ד הגדול קאזלינא טענתיה טענה והשתא ומה לוה מצי טעין לאישתמוטי מלוה לא כ"ש ומיהו בזמן הזה שאין נשיא בישראל נראה דגדול הדור הוי ב"ד הגדול וכן היה אומר ר"ת לפי שהיה נשיא גדול בתורה הוא דמיקרי ב"ד הגדול והכי נמי אמר לקמן בפרק אחד דיני ממונות אחר רבי *מאיר בן חרם לרומי הרי דאפילו ברומי מיקרי ב"ד יפה לפי שאין למעלה ממנו: [שם] אבל מלוה עבד לוה לאיש מלוה פי' ויכול לכופו כתב ראבי"ה רכגון שזה מודה שהלוה לו או יש עדים בדבר שודבר אחר פוטרו וכן פר"י. יש שר"ל דוקא לוה אבל בדיני מקח וממכר ובדיני פקדון אין אחד מהם רשאי לכוף את חבירו וריב"א תכתב וכן ר"י דהוא הדין ירושה ופקדון אגזילות וחבלות [*וכתב מהרי"ק שורש נ' דפשיטא שאין התובע יכול לכוף הנתבע לדון עמו בעירו של התובע או הסמוך לו אף אם ירצו הרבנים שבמקומות האלו להחזיק עצמם בבית הועד של חכמים ויכול המלוה לכוף הלוה משום עבד לוה לאיש מלוה. הלא אפילו לדברי ריב"א ור"י שכתבו דה"ה ירושה ופקדון גזילות וחבלות מ"מ בנדון זה מודו דלא מצי כייף ליה שהרי תלוי טעם הכפייה משום דמסתמא לא על חנם מוציא מעותיו הא לאו הכי מודו לדברי האומר דדוקא בהלואה והכא לא שייך טעמא דלא על חנם מוציא מעותיו מאחר שהתובע דר במקום הועד (או ס"ל) ומי הוא זה ואיזהו שיצטרך הלוה לטרוח וללכת מהלך כמה ימים כדי לדון לפניו במקומו ופשיטא שבזה שוו כל הפוסקים שאין לכופו כלל שאם אתה אומר כן לקתה מדת הדין והאריך בראיה וכתב אפילו אם טען התובע שהוא עני וגם אינו רשאי למיסק לארעא דישראל אין זה שום טענה דמשום כך לא יתחייבו בעל דינו דמה לו אם הוא עני או עשיר אם לא רשאי לבא יעמיד אנטליר דפשיטא דלא דמי למאי דכתב המרדכי דאם אמר הלוה כתבו דבריו וישאר בביתו דלאו כל כמיניה דהתם הוא שורת הדין כך הוא לכוף הלוה לדון בעירו היכא שהמלוה רוצה לדון בעירו משום עבד לוה לאיש וגו' ומשום כך יכול לטעון ולומר שהוא רוצה לדבר דבריו אל הדיינים פה אל פה אבל הכא שאין הדין נותן לכוף הנתבע משום עני התובע או משום שאינו רשאי לבוא אלא יעמיד אנטליר וע"ש] דמסתמא לא על חנם מוציא

הגהות הב"ח א נ"ל ובפרק: ב רשום על תי' כו': ג נ"ב הא: ד נ"ב וכו': ה אין כנ"ל: ו נ"ל אומר: ז רשום על תי' טענו ונ"ב תובעו: ח נ"ב ליה: ט נ"ב בלא תביעה: י נ"ב את: כ נ"ל דשלא בפניו וכו' לו כן וא"כ כנ"ל: ל רשום על תי' התם: מ נ"ל ההוצאה: נ נ"ב היה מחייב שמעון לשלם לראובן כנ"ל: ס נ"ב עיין בתשובת מהרי"ו סי' קנ"ה: ע ודן וכו' אם הבעל דין אומר כנ"ל: פ וכפו אותו וכו' ונתחייב וכו' לכוף אותו כמו כן כנ"ל: צ רשום על תי' דנתוני ונ"ב דנוהו: ק נ"ב עיין בתשובת מהרי"ק סי' כ"א: ר נ"ב דוקא: ש ודבר וכו' פוטר עצמו כנ"ל: ת נ"ב עיין בתשובת מהרי"ק סי' נ' ובתשובות מהרי"ו סי' קנ"ה: א נ"ל וגזילות: ב נ"ב ר"ל התובע:

*) במ"י הגי' כהבתי.

*) עי' ברא"ש וב"ח סי' טו:

חדושי אנשי שם

[א] עיי ס"א אפי' מצא אותם וכו' הכי בפירוש שאפי' קודם גמר דין אינו כלום וק"ק שהרי לעיל אמר אמרו לו הביא עדים וראיה ואמר אין לי ולאחר גמר דין מצא אינו כלום עכ"ל משמע דקודם גמר דין יכול להביא וי"ל דבשאמר אין לי ומצא אותם קודם גמר דין ר"ל וכבר מצא אותם קודם שאמר אין לי היו בידו אז גרוע מאחר שלא הוציאם תיכף ובודאי שקר הם ולכן אינו כלום ולגירסא שגורס אפילו מצא אותם ר"ל שאפילו מצא אותם קודם גמר דין מכל מקום אינו כלום הואיל והיו בידו קודם טענת אין לי ואפילו קאי על שהוא קודם גמר דין רק שמדבר שנודע שהיו לו קודם שדבר אין לי: מהר"ם [ב] מתוך שיטת דברי רבינו מוכיח שראובן התובע טען על שמעון הנתבע נלך לב"ד הגדול והלך שמעון וראובן לא הלך וכשחזר שמעון לביתו חזר ראובן ותבעו לדין בעירו יכול שמעון לתבוע מראובן יציאותיו על שהזקיקו לצאת חנם וודאי אם לא חזר ראובן ותבעו לדין בעירו לא היה שמעון יכול לתבוע יציאות דרכו כי ראובן יאמר אתה לא הפסדת אני הפסדתי על עצמי שעיכבתי את דיני דאני קים לי בתביעתי שהיית חייב לי. אבל אם היה התובע הולך ושמעון הנתבע לא הלך הא מילתא דפשיטא היא דחייב הנתבע לשלם יציאותיו דאפילו לא הלך התובע וזו הנתבע מסרב מלבא לב"ד עד שהוצרך לכופו צריך לשלם הנתבע יציאותיו של תובע כמו שהוכיח מהר"ם ויבנה באשר"י. והביא ראיה משכר פתיחא דפרק הגוזל בתרא אבל הכא עיקר חידוש שבא להשמיענו דלא מצי ראובן למימר משטה הייתי בך כשהייתי אומר נלך לב"ד הגדול או כדי לדחותך כדי שתודה לי על תביעתי:

כלומר

מטותיו אבל [א]הנתבע מערים ואומר נלך לבית הועד כדי שלא יתבענו עוד [ב]גם אמר משמו שאם אמר הלוה כתבו לי דבריו וישאר בביתו לאו כל כמיניה כי יבאר דבריו אל הדיין פה אל פה יותר מעל פי הכתב [*מ"ו אלופי המשובל הר"ר עזריאל בן החסיד ר' יחיאל מנהג קדמונינו הוא כי התובע את חבירו לדון בעירו אין לו לשוב ליקח זמנים או מקבלי טענות בעירו מכל תביעות ואם הוצרכו לשאול שואלין למורה ומי שמסרב לזה הרי הוא סרבן בין שהוא מן הקלים בין שהוא מן החשובים. אמנם התובע את חבירו ומזמינו לקהילות אם הוא מתביעת ממון יכול לומר לא אדון חוץ לעירי כיון שיש ב"ד כשר או למקום הקרוב אם אין שם ב"ד כשר ואם התביעות ממסירות או מהכאות יכול להזמין את שכנגדו לאחת הקהילות והנתבע יברור לו איזה קהילה שירצה שדומה לו שפס יהיה לד השוה כן הנהיגו קדמונינו. וכן אנחנו הולכים קהל ווירמיש. העתקתי מגי' מ"י]: וכתב ראבי"ה אם רצה לפרוע לו הוצאה ואחריות הדרך יכול לכופו ורפיא בידי לעשות מעשה וכתב [ג]בספר א"ז כל היכא שיש בעיר מומחה ויודע דין תורה לאמיתו הרי זה דן בעירו בע"כ ל"ש תובע ל"ש נתבע לא מצי למימר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול אלא דן בעירו מפני הרמאין שלא ידחו עצמן מן הדין ותו דלית לן מקום הועד מקום קיבוץ חכמים שיתבאים מהן וכבר שאל הרב רבינו יעקב לרבינו שמשון משנץ והשיב מנהג חרם של [ד]ב"ד הגדול בעירנו אודיעך [ה]כי מנהג כך הוא אחד מבני עירנו המזמין חבירו לדין ע"כ ידון כאן ואין יכול לדחותו ולומר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול קאזלינא אבל בזה יכול לדחות שלא יטעון עד יום שלישי אבל [ו]דיינים בוררים להם לאלתר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד ואם אכסנאי הוא שמזמין אחד מבני העיר או שני אכסנאים המזמנין זה את זה בוררין לאלתר וטוענין לאלתר וזה מנהג כשר והגון מפני הרמאים: סליק פירקא

אחד דיני ממונות [דף לב ע"ב] לא קשיא כאן בדין מרומה כו' **תשי** משמע דדין מרומה בעי דרישה וחקירה ודוקא כשאין יודע בודאי שהוא מרומה אבל אם יודע בודאי שהוא מרומה אז אינו יכול לדונו כלל (*כדפרשינן) [*כדדרשינן] פ' שבועת העדות [דף ל:] גבי מדבר שקר תרחק אבל רבינו מאיר כתב דהיכא דהנתבע טוען רמאות בעי דרישה וחקירה אבל היכא דתובע טוען רמאות לא ישתדל הדיין בדין זה וכן דן רבינו מאיר הלכה למעשה: נשאל לר"י על אחד **תשיא** שהטעה [ז]להעיד עדות שקר והשביעם בטעות להעיד מה שיאמר [ח]ואמר להם להעיד שקידש אשה אחת ולבסוף חזר בו אחד מן העדים והשיב ר"י להצריך גט להסיר הלעז ולולי כן לא היתה מזקקת לכך כי מן הדין יש לפוטרה בלא גט כי עדים שבאים לאוסרה צריכין דרישה וחקירה [*כדין מרומה כדמוכח פ' אחד דיני ממונות וכיון דצריך דרישה וחקירה יכולין לבטל עדותן כל זמן שלא נחקרה עדותן בב"ד וזה המעשה אין לך מרומה יותר ממנו שאפילו באו עדים והעידו מאליהן לשם עדות ברורה לפני ב"ד ולפני בעל דין אם ניכר מתוך דבריהם דמרומה הוא צריך דרישה וחקירה. מ"י] *הואיל והיא מכחישתן וכל זמן שלא נחקרה עדותן יכולין לומר מבודין היינו דמאי שנא מעדים שהעידו שהוא בן גרושה וחלוצה דתני בתוספתא יכולין לומר מבודין היינו לבטל עדותן כל זמן שלא נחקרה עדותן בב"ד ועוד כי אפילו בעדות הודאות והלואות צריך דרישה וחקירה[ט]: [דף לג ע"א] ורמינהו דן את הדין כו' [ואין לומר] דמשום הכי אמרינן במתני' דמחזירין משום דהוו שלשה ויש כח בידם להחזיר דהא אוקימנא פרק קמא [דף ו.] ההיא דדן את הדין בדקבלוהו עלייהו ואם כן (*לא) הוו כמו ג': [שם] **תשיב** טיהר את הטמא כו' פירוש עכשיו מיירי שעירבם בעל הפירות עם פירותיו אחרות שהיו טהורות

[*וכתב הב"י ח"מ סי' כ"ט מ"ש ר"י בדבריו הואיל והיא מכחשתן לאו למימרא דבדיני נפשות הודאת בע"ד מילתא היא אלא לומר דאילו לא הכחישתן הא הויא נפשה תתיכה דאיסורא ובעי גט וכתב עוד צריך עיון אם העידו בדיני ממונות שא"צ דרישה וחקירה אם יכולים לחזור בהם כיון שעדיין לא נחקר עדותן א"ד כיון דבדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה הגדתן בפני ב"ד הוי כחקירה בדיני נפשות ומתוך לשון ר"י שכתב כי עדים הבאים לאוסרה צריך דרישה וחקירה וכל זמן שלא נחקר עדותן יכולין לומר מבודין היינו אלמא דוקא משום דבעי דרישה הוא דכשלא נחקר עדותן יכולין לומר מבודין היינו הא אי לא הוי בעי דרישה וחקירה אע"פ שלא נחקרה עדותן לא היו יכולין לומר מבודין היינו משום דהגדתן בב"ד הוי כחקירת ב"ד בדיני נפשות כו' עכ"ל ובדברי המרדכי שבבית הב"י כתב ועוד דהוי כדין מרומה ובעי דרישה וחקירה במקום מה שכתוב בספרים שלנו ועוד כי אפילו בעדות הודאות והלואות צריך דרישה וחקירה וע"ש]:

ולפי המסקנא מיירי שעירבן הדיין עצמו דהוי נטל ונתן ביד ומשני רב יוסף לא קשיא כאן במומחה פי' מתני' במומחה מש"ה מחזירין כיון שהוא מומחה יש לאל ידו להחזיר ובריית' בשאינו מומחה אלא מיירי בהדיוט ומשום הכי מה שעשה עשוי דאמר ליה הבעל דין לדיין הבא ראיה דלית הלכתא כטעמך קמא וישלם הדיין מביתו הואיל וטעה ופריך הא קתני סיפא דדן [את] הדין כו' אם היה מומחה לרבים פטור מלשלם דמזלא בישא דההוא גברא גרם ליה דטעה אחרי שהוא מומחה אבל מחזירין לא קאמר ומשני אר"נ כאן שיש גדול כו' אע"פ דר"נ קשים מרב יוסף דר"נ היה רבו של רבה ורבה [י](הוי רבו דרב יוסף) כדמוכח בגיטין [דף ס:] בההוא שפורא דהוה בי רבה ולבסוף בי רב יוסף והיכי מהרן מלתיה דרב יוסף ויש לומר דתירוצא דרב יוסף אזכר לפני רב נחמן בישיבה והשיבו התלמידים על תירוצו ורב נחמן תירץ וה"פ כאן פי' במתני' במומחה כרב יוסף ודקא קשיא לך היכי מחזירין מתני' שיש גדול הימנו בחכמה וגם אותו גדול נמי מומחה ואחרי שהוא מומחה יכול להחזיר הדין והיא דדן את הדין איירי כשאין שם גדול שיהיה מומחה ואז אין כח בגדול להחזיר הדין אחרי שאינו מומחה ומשום הכי ברישא שהדיין הוא הדיוט אע"ג דאיכא גדול חייב לשלם הואיל וליכא מומחה ובסיפא שדיין הוא מומחה ואיכא גדול פטור מלשלם אבל אינו יכול להחזיר אחרי שאין הגדול מומחה והשתא לא פליג רב נחמן ארב יוסף ולא שייך למימר אלא וגם אין להקשות מדרב יוסף אדרב יוסף דהכא קאמר דמומחה מחזיר את הדין ופרק קמא [דף ה.] גבי מר זוטרא אמר אי קבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ומר זוטרא מומחה הוה ואם כן אפילו לא קבלו עלייהו הוה פטור וחוזר הדין זה אינו דמומחה דקאמר הכא דמחזירין את הדין איירי במומחה ונסמך דאינו צריך ליטול רשות לדון ומר זוטרא מומחה הוה אך לא הוה נסמך והוה חייב לשלם אם לא קבלוהו [כ]ויש מפרשים דרב [נחמן] פליג ארב יוסף והכא פירש' דן את הדין מיירי בשיש גדול הימנו עומד כנגדו ואומר כטעם הראשון ואז אינו יכול להחזיר ומתניתין בשאין גדול ומשום הכי מחזירין דהפה שאסר הוא הפה שהתיר רב ששת אמר [ל]כגון שטעה בדבר משנה פירוש מיירי מתניתין אפילו כשאינו מומחה וטעה בדבר המצוי במשנה בפירוש [וכיון] שטעה בדבר משנה אפילו הדיוט יכול לחזור בו דהוי כקנין בטעות וחוזר ודן [מ]הדין מיירי בטעה בשיקול הדעת ומשום הכי הדיוט חייב לשלם ומומחה פטור מלשלם ומסיק אי אמרת בשלמא קם דינא כו' [*עד] לאו כלום עבדת [*דקדק ר"י] [מדקאמר] לאו כלום עבדת ש"מ דמיירי בלא נטל ונתן ביד דאי בידים האכילה רבי טרפון *אם כן טובא עבד וכן יש [נ]דקדק מדמשני רב חסדא בהך הכי כגון שנטל ונתן ביד ש' מכלל דעד השתא לא איירי בנטל ונתן ביד אלמא קסבר כרבי מאיר דדאין דינא דגרמי

[*כל הסוגיא ישנה כתוב בפרק הגוזל קמא ובאשר"י ע"ש]:

ואפ"ה כיון דאילו הוה קמן הוה הדר ביה פטור אפילו לר' מאיר וקשה דהרי מראה דינר לשולחני פירוש מוכר הוא חפץ אחד וקיבל דינר מן הלוקח והראהו לשולחני אם הוא טוב ואמר כן הוא טוב ונמצא רע דמחייב ר"מ פרק הגוזל קמא [דף ק.] ואע"ג דאיכא למימר אילו הוה קמן הוה הדר ביה ומשלם וי"ל דלא דמי דבדינר יש לסמוך על השולחני ולא פשע במה שלא הראהו לאחר אבל הנשאל לחכם אע"פ שאסר לו החכם לא היה לו לבעל הבית למהר להאכילו לכלבים מיהו קשיא מטיהר הטמא אמאי מיחייב חכם אפילו כשעירבם בעה"ב עם פירותיו נימא כיון דאילו לא עירבן הדר השתא נמי נימא לאו כלום הוא ולא מידי עבד בשלמא טימא את הטהור הוא דהדר (ביה) ומטהר דהכתי לא מיירי (*דנגע) [*דאגע] בהו שרץ [*מ"מ נעשה בדבור החכם מיד ולא הוי גרמא כראה למורי זה חסר]. אלא טיהר הטמא קשיא [א] ועוד קשה דבריתא דהך משנה דדן את הדין תנן פרק עד כמה [דף כח.] מי שאינו מומחה וראה את הבכור ונשחט על פיו הרי זה יקבר וישלם מביתו ואמאי נימא כיון דאילו [לא] נשחט מותר השתא נמי לאו מידי עבד ועוד קשיא כל היכא דקם דינא בדבורו של חכם [אמאי] לא מיחייב [אפילו] לרבנן דלא דייני דינא דגרמי מ"ש מהכהנים שפיגלו במקדש [ע](במזיד חייבין בשוגג פטורים [גיטין דף נג:] ומיהו) בין לר"מ בין לרבנן מזידין חייבין אע"ג דבדיבור בעלמא מיפסיל חייבין ולא חשיב דינא דגרמי ואומר ר"י [פ]דכל היכא דקם דינא אפילו [צ]דיבור כמעשה חשיב ולא גרמא הוי וחייב אפילו לרבנן אבל היכא דאילו הוה (פרה) קמן הוה הדר כגון טעה בדבר משנה או מראה דינר לשולחני לר"מ חייב ולרבנן פטור דהא ודאי גרמי הוא מה שהאכילו אחרי כן על פיו או מה שעירבו [ק]לו עם פירותיו וסוגיא דהכא כרבנן ומש"ה קאמר ליה אי אמרת בשלמא כו' לימא ליה אילו הוה פרה קמן הוה הדר השתא נמי לאו מידי עבדית ופטור וא"ת ובפרק עד כמה דאמר ליה [לימא] תנן סתמא (*דלא) כר' מאיר הרי טימא את הטהור וזיכה את החייב דקם דינא דמה שעשה עשוי בדיבורא של חכם וחייב לשלם [ר]והאי אפילו כרבנן דלא דייני דינא דגרמי נמי [ש]איתא וי"ל דמשום [ת]דטיהר את הטמא דייקינן דמיחייב חכם במה שעירב [א]עם פירותיו ומשום דחייב את הזכאי דמיחייב חכם אמאי (*דישלם אחרי זכאי) [*דשילם אחרי כן] דייק דהכי כר"מ דדאין דינא דגרמי ולא כרבנן וא"ת דהתם מפרש טעמא לשנויי מתני' כרבנן טימא את הטהור (*דנגע) [*דאגע] בהו שרץ זיכה את החייב שהיה לו משכנו בידו ונטלו הימנו למה ליה לשנויי הכי [ב]בלאו מתני' הכי נמי אתי שפיר כדפירש' ויש לומר דאגב דאחריני מפרש להו ועוד י"ל דהאמת מפרש וסוגיא [דהתם] כרב חסדא ולא משכחת נטל ונתן ביד אלא [ג]הכי [*ורישא] דמתניתין דהתם דמי שאינו מומחה ונשחט על פיו יקבר לאו דוקא נשחט על פיו אלא הוא עצמו שחטו: [שם] רב חסדא אמר פירוש רב חסדא בא לאוקומי מתניתין תרוייהו בטעה בשיקול הדעת וגם מודה דטעה בדבר משנה חוזר ול"ש הדיוט ולא [שנא מומחה ואפילו] נטל ונתן ביד משום דהוי כמו קנין בטעות וכן הלכה רווחת בכל ישראל ובכל התלמוד דטעה בדבר משנה חוזר וכן מוכח לעיל דפריך דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והא אמר רב אסי טעה בדבר משנה חוזר ומדפריך מינה להדיא משמע דכן הלכה אבל טעה בהוראת איסור והיתר והאכילם לכלבים הדיין עצמו ע"פ הוראתו אז חייב ודאי דהוי מזיק ופושע אם לא יהיה מומחה ומש"ה מוקי מתני' תרוייהו בטעו בשיקול הדעת וה"ק כאן פירוש שהוא דדן את הדין כשנושא ונותן ביד פירוש שהדיין עצמו נטל מזה ונתן לזה ועשה דינו דלאו כי סוגיא בעלמא (*ולא חם לעשות כסוגיא דעלמא) (והחזיק) [והרחיק] הזכאי בדינו אז חייב לשלם אם הדיין הדיוט ואם הוא מומחה פטור מלשלם אפילו נטל ונתן ביד ומתניתין דהכא בשלא נטל ונתן ביד אלא נזה לבעל הדין לשלם ושלם על פיו ואח"כ חזר בו ואם לדברי האומר דסוגיא דעלמא כוותיה (*אבל) [*אפילו] הדיוט חוזר הדין לראש וחוזר [ב]בעל דין לחבירו מה שלקח ממנו על ידי דין הראשון וגם דינא דגרמי לא הוי כיון שאינו מפסיד כלום [ג]וגם כן מוכח בפרק הגוזל בתרא [ב"ק דף קיז:] דהיכא שלא נתן ונטל ביד חוזר הדין [ד]גבי ההוא גברא דאחוי אמטכסא דרבי אבא הוו יתבי רבי אבהו ורבי חנינא ורבי ילחק נפחא ויתיב רבי אלעאי גבייהו וסברי לחיוביה מהא דתנן דן את הדין כו' אמר להם רבי אלעאי הכי אמר רב חסדא והוא שנטל ונתן ביד אמר לו זיל לגבי רבי שמעון בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי וחייביה מההיא דתנן אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה אחר ואוקימנא דאחוי אחווי ומדאיצרך למשנה אחרת ולא יכלו לחייבו מההיא דדן את הדין הואיל ומיתוקם בנטל ונתן ביד א"כ סבירא להו דהלכה דהיכא דלא נטל ונתן ביד חוזר הדין וכן פסק הרי"ף כרב חסדא היכא דלא נטל ונתן ביד חוזר הדין לראש בכל ענין וכן פסק [ה]בזה חמשה דינין בזה הענין ועתה אקצר לשונו היכא דטעה בדבר משנה אפילו לרב חסדא חוזר לא שנא נטל ונתן ביד ל"ש לא נטל ונתן ביד כדאמר בכמה דוכתין בתלמודא אבל אם טעה בשיקול הדעת דקדק בדבר ומלא חמשה דינין. הדין הראשון היכא דהוי הדיין מומחה ונקט רשות וטעה בשיקול הדעת [ו]ל"ש בין נטל ונתן ביד בין לא נטל ונתן ביד פטור מלשלם כדאמרינן לעיל האי מאן דבעי למידן ובעי ליפטר אי טעי לשקול רשותא מבי ריש גלותא ובכי האי גוונא הואיל והוא פטור מלשלם חוזר הדין לראש כרב חסדא דכל היכא דליכא פסידא לבעל הדין חוזר הדין לראש. הדין השני מומחה דלא נקט רשותא מריש גלותא אם קבילו עלייהו אם טעה חוזר ופטור מלשלם ואפילו נטל ונתן ביד אחרי אשר קבלו עלייהו דאם לא כן מה יועיל מה שיקבלו עליהם דבלאו קבילו עלייהו הוי דינו דין הואיל והוא מומחה חשיב כג' הדיוטות אלא ודאי להכי קבלו עלייהו שאם יטעה שיהא פטור והכי אמרינן לעיל רבה בר בר חנה דן דינא וטעה כו' ופטור וכמו כן מר זוטרא דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף אמר ליה אם קבלוך עלייהו לא תשלם ואם לאו זיל שלים ואינהו הוו מומחין ואפ"ה בעי קבלוהו וכן ממתני' דן את הדין דאוקימנא בשנטל ונתן ביד משמע הכי דמומחה פטור מלשלם. ודין השלישי כשהדיין מומחה ולא לקח רשות לדין ולא קיבלוהו הבעלי דינים אלא הוא עשה א"ע דיין ודן דינא וטעה בשיקול הדעת אם נטל ונתן ביד משלם כדחזינא במעשה דרבה בר בר חנה [פ"ק דף ה.] דרשותא דנקט *לא הועיל לו ומש"ה קאמר אי לא קבלוך עלייהו זיל שלים. והדין הד' כשאין הדיין מומחה וקיבלוהו בעלי דינין אי נקיט רשותא ודן דינא וטעה בשיקול הדעת אם נשא ונתן ביד מה שעשה עשוי דלהכי מועיל קבלתם או נתינת הרשות שיהא דינו דין אע"פ שאינו מומחה אבל ישלם מביתו הואיל ואינו מומחה וכן משמע לעיל דפריך לרבי אבהו מהא דדן את הדין ומשני דההוא דדן את הדין איירי בקבלוהו עלייהו וגם ע"כ בשאינו מומחה מדקתני סיפא ואם היה מומחה מכלל דרישא בשאינו מומחה [ז]ודקבילו עלייהו ובנשא ונתן ביד כדרב חסדא ומשלם הואיל ואינו מומחה והיכא שלא נטל ונתן ביד אפילו אינו מומחה חוזר [ח]את הדין ופטור מלשלם כדאמרינן במתני' דדיני ממונות מחזירין ואוקמה רב חסדא בשלא נטל ונתן ביד. והדין החמישי היכא שאינו מומחה ולא לקח רשות ולא קבלוהו עליהם הבעלי דינים אינו דין בין טעה בין לא טעה דהלכתא כרבי אבהו דאמר הלכתא שנים שדנו

[*ותם פי' דנקט מנכיה לא מהני להכי בכל רק רשותא מריש גלותא מהני להכא]:

הגהות הב"ח א נ"ב ר"ל אפילו בירושה ופקדון : ב נ"ב ס"א ועוד כתב שאם אמר וכו' : ג נ"ב עיין בתשובת מהררי"ק סי' ל' ובתשובת מהרר"יו סי' קנ"ה : ד של ב"ד שבעירנו ותי' שגדול רשום : ה כי אחד מבני כנ"ל : ו נ"ב שני : ז נ"ב לשני בני אדם : ח נ"ב להם : ט נ"ב בדין מרומה. כדמוכח בפרק אחד דיני ממונות וכיון שצריך דרישה וחקירה יכולין לבטל עדותן כל זמן שלא נחקרה עדותן בב"ד : י תא"מ ונ"ב ס"א הוה קשים מרב יוסף : כ נ"ב עלייהו : ל נ"ל כאן שטעה וכו' מתניתין מיירי : מ נ"ב את : נ תא"מ : ס נ"ב הנה עתה חוזר ר"י מסברתו הראשונה שאמר דסבר כר"מ אלא חייב אפילו לרבנן ועיין בתוס' פרק הגוזל קמא דף ק ע"ב כי שם מפורש כל זה ביאר היטב : ע בדיבור חשיב כמעשה כנ"ל : פ תי' לו רשום : צ נ"ל והא וכו' : ק נ"ב ס"א אתא : ר טיהר כנ"ל : ש נ"ב בעפ"ב : ת והא בלאו הכי מתני' כנ"ל : א נ"ל בהכי : ב נ"ב ומתן : ג נ"ל וכן ותי' וגם נרשם : ד נ"ב נראה : ה נרשם תי' בזה : ו רשום על תי' ל"ש : ז נ"ל ודקבלוהו : ח תיבת את רשום :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] כלומר והא בלאו הכי קושיא בטימא את הטהור אמאי ישלם מביתו יחזור בו ויטהר אלא משום דבדבורו עביד מעשה שקרא עליהם שם טומאה אבל טיהר את הטמא בדבורו לא עשה מעשה עד שעירב אותן בעה"ב עם פירותיו הטהורין והפסיד אותן פירוש :

אין דייניס דין בין טעו בין לא טעו וא"ל יחיד היאלך הואיל ואין דינו דין אע"ג דלא טעה ורוצה אחד מבעלי דינין לחזור ולדון לפני הדיין המומחה יכול לעשות ולא יוכל לעכב לא הדיין ולא הבעל דין האחר ואם טעה ולקח משל בעל הדין בע"כ ונשא ונתן ביד מיחייב הדיין לשלם משלו וחוזר הדיין ולוקח מבעל הדין מה שנתן לו כיון שאין דינו דין ואם לא נטל ונתן ביד כי אם על פיו נתן לו הבעל דין לחבירו חוזר הבעל דין ולוקח מחבירו מה שנתן לו כיון שדינו אינו דין ואם אין לו מה לשלם יש אומרים שהדיין חייב לשלם לו ההיזק שגרם לו דכיון דאינו דיין ולא קבלוהו עלייהו א"כ גרס "ההיזק לחבירו והפסידו עליו לשלם דקי"ל כמאן דדאין דינא דגרמי [אע"פ שלא נטל ונתן ביד ע"כ דברי רב אלפס] וזה אינו דאם הדיין אינו מומחה וטעה בשיקול הדעת (אע"פ שלא נטל ונתן ביד) [*אע"פ שלא שלא קבלוהו עלייהו ולא נטל ונתן ביד]. ואין ביד בעל דין לחזור מה שנתן לו פטור הדיין מלשלם דלא דיינינן דינא דגרמי [*דלא קאמר] כי אם גבי ניזקין אבל גבי דין לא דא"כ אין לך אדם שאינו מומחה שיאבה ליטב בדין ועוד אי משום דינא דגרמי מחייב ליה אפילו טעה בדבר משנה ואין לבעל דין לשלם מה שלקה ממנו "האחר א"כ ע"י הדיין בא לו ההיזק וא"כ כמו כן יהיה חייב וכי בשביל שטעה בדבר משנה ירויח אלא ודאי לא דיינינן דינא דגרמי רק גבי נזקין וכן מוכח בההוא דרבי אלעאי דאמר והוא שנטל ונתן ביד "ומשמע דברי הכל היא ואפי' לר"מ. פרק הגוזל בתרא כההיא דמייתי לעיל. גרסינן פ"ק והאלפסי מייתי לה הכא היכי דמי שיקול הדעת אמר רב ספרא כגון תרי תנאי כו' ואומר תשיג רבינו יהודה מפרים הלכה למעשה דוקא כה"ג הוי שיקול הדעת אבל היכא דתרי תנאי או תרי אמוראי פליגי והדיין לא ידע כי אם דברי האחד ולא ידע שהאחר חולק עליו והורה ודן לא הוה שיקול הדעת אלא מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו והוא הדין אם טעה בתלמוד שרש"י פירש כן ושאר הגאונים פירשו כך ולא ידע כי אם דברי האחד והורה ודן כפי אותו [פירוש שידע] כה"ג לא הוי שקול דעת ומה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו וראיה מפרק זה בורר [דף כט:] ההוא דהוו קרי ליה עכברא דשכיב אדינרי כו' עד כבר הורה זקן הלמא אע"ג דרבי חייא פליג עליה מ"מ כיון שלא היה יודע שהיה חלוק מה שעשה עשוי ולא ישלם מביתו. ספר א"ז: [דף לד ע"ב] תשיד סומא באחת מעיניו דהוה בשיבבותיה דרבי יוחנן והוה דאין דינא (דגרמי) בתוס' נדה ס"פ בא סימן פירש דההוא סומא דהוה דאין דינא מסתמא הוה סומא בשתי עיניו ואע"ג דלהעיד פסול דאו ראה כתיב ואפילו במה שראה קודם שנסתמא פסול להעיד כדאמרינן פרק יש נוחלין [דף קכח:] היה יודע בעדות קודם שנסתמא ונסתמא פסול מ"מ כשר לדון דלא מקשינן דינין לנגעים כלל ואפילו הוא סומא בשתי עיניו דומיא דלילה אבל במיי' פרק שני דסנהדרין כתב וז"ל ב"ד של ג' שהיה אחד גר פסול עד שתהא אמו מישראל וכן אם היה אחד מהן סומא בא' מעיניו כשר משא"כ בסנהדרין אבל סומא בשתי עיניו לכל פסול: [דף לו ע"א] תשטו האב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להם אלא "אחד נראה דאב ובנו בכדי נקט דתיפוק לי שהם קרובים ופסולין יחד מן התורה לדין כמו לעדות כדדרים רבי יוסי הגלילי לעיל פרק זה בורר [דף כח:] ובאת אל השופט אשר יהיה 'זה שהיה קרוב ונתרחק ואגב דנקטיה גבי טומאות וטהרות נקטיה נמי הכא ורב ותלמידו דאין מונין '(*שוצרך לומר) [*נראה לי. מ"י] דוקא דומיא דאמר רב שונה אדם לתלמידו ודן עמו שעתה מלמדהו הדין ועל פיו סומך ואפי' כה"ג אם הוא תלמיד (*כרבינא) [*כרב כהנא] *ורב אשי שהיו (*סבורים) [*בעלי סברא] כמו רב יכול ללומדו בשעת הדין ודן עמו אבל אם אין מלמדו עתה הדין בשעת הדין אע"פ שהוא תלמידו נראה שיכול ליטב עמו בדין רק שיהא לו קצת סברא להבין קצת ליטא וליתן כדי שלא יסמוך עליו לגמרי דא"א (*לכל הדיינים שיבינו בשוה ותנן) [*שיהיו כל הדיינים 'ביט בשוה ותנא. מ"י] נמי אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם ואינו יורד משם כו': סליק פירקא

(*היו בודקין אותו) [*נגמר הדין] באבוד רשעים רינה נשאל לר"י על תשטז עסק "בן שנה או שנתים שהמיר דתו עם אמו ומת אם מתאבלים עליו או לאו והשיב כ"ל דמתאבלין עליו דודאי גדול אין מתאבלין עליו כדאמר פ' נגמר הדין [*דף מו:] ולא מתאבלין ואמרינן בגמרא [*דף לט:] באבוד רשעים רנה אבל קטן מה שהכניסוהו בדת אחרת מה מעלה ומה מוריד וה"ל כאילו לא המיר ור"ת אומר דאין מתאבלין עליו וראיה מתוספתא דסנהדרין קטני עיר הנדחת שהודחו עמה רבי אליעזר אומר נהרגין וחכמים אומרים אין נהרגין ומדא"ר אליעזר נהרגין "לרבנן אין מתאבלין דע"כ לא פליגי אלא לענין נהרגין אבל לענין אבילות מודו דאין מתאבלין ולאו ראיה הוא דהתם איירי שגדולין קצת ועבדו ע"ז אבל קטן שאינו יודע בין ימינו לשמאלו חשוב כישראל ועוד דעיר הנדחת לא שייכא לשאר מקומות דקטן שעבד ע"ז אף לרבי אליעזר אינו נהרג סוף דבר אומר רבינו תם שאין [מנהג] להתאבל עליו: סליק פירקא

ארבע מיתות [דף נב ע"א] את אביה היא מחללת שאם תשיז היו נוהגין בו קודש כו' פרש"י לפתוח ראשון ולברך ראשון אומר אני אם כן כהן שיש לו בת שהמירה דתה או רק זיכתה וכי אין לו לפתוח ראשון ולברך ראשון ואומר לי מורי קרובי דמאי לפרש הכא נוהגין בו חול דרשות הוא וכיון דרשות הוא יכול לפתוח 'ולברך ראשון: [דף נה ע"ב] והמגדף אינו חייב עד שיברך את השם כו' עד ומשיירין הגדול שבכולם ואומר לו אמור מה ששמעת בפירוש והשני אומר אף אני כמוהו "אמר ר"ל ש"מ אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות שאם העד הראשון תשיח מפרש עדותו והשני אומר אף אני כמוהו [*דיו] ומעלה הוא דעבוד רבנן בדיני ממונות ובדיני נפשות לפרש עדותן 'של העדים כדתנן פרק זה בורר ואח"כ מכניסין השני ובודקין כו' והכא גבי מגדף משום דלא אפשר אוקמא אדאורייתא. ומעשה במגלא בשטר של (*קבלה) [קבלת *עדות] שבא לפני ב"ד והיה מפורש בו עדות של הראשון ועדות של השני לא היה מפורש אלא "והשני כמוהו והכשירוהו כדרים לקים ורא"ב"ן פסק כיון דעבוד רבנן מעלה לפרש צריך לפרש ואי לא פרים לאו עדות הוא דדוקא גבי מגדף משום דלא אפשר אוקמא אדאורייתא אבל גבי דיני ממונות כיון דהזקיקוהו חכמים לפרש יש לו לשמוע דברי כל אחד לבדו: [דף סא ע"ב] והעובד מאהבה ומיראה כו'* פירשו בתוס' שלשה דינים יש לדבר תשיט בע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים יהרג ואל יעבור בין בצנעא בין בפרהסיא בין בשעת הגזירה בין שלא בשעת הגזירה כדדרים לקמן בפרק בן סורר ומורה [דף עד.] בכל נפשך ובכל מאדך אם יש אדם שגופו חביב עליו ממונו לכך נאמר בכל נפשך "ובשאר המצות בצנעא ושלא בשעת הגזירה יעבור ואל יהרג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם אבל בפרהסיא אפי' שלא בשעת הגזירה ואפילו בשאר מצות יהרג ואל יעבור כדכתיב ולא תחללו את שם קדשי אבל בשעת הגזירה אפילו ערקתא דמסאנא לא משנינן ואפילו בצנעא יהרג ואל יעבור:

[*פ"ת דתרומות נשים שאמרו להם נכרים תנו לנו אחת מכם ונטמאה ואם לאו הרי אנו מטמאין את כולכם יטמאו את כולן ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל. ובגמרא מייתי סייעתא דת"ר בני אדם שאמרו להם נכרים תנו לנו אחד מכם ונהרוג אותו ואם לאו נהרוג כולכם יהרגו ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל יחדוהו להם כשבע בן בכרי ימסרו להם ואל יהרגו והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי. ור"י אומר אע"פ שאינו חייב מיתה כשבע בן בכרי. עולא תבעתיה מלכותא ערק ואזל ללוד לגבי ריב"ל אתא מלכותא וסיבב מדינתא אמר להו אי לית אתון יהבין לנא אחריבנא כולה מדינתא אזל ריב"ל גביה ופייסיה ויהביה לשון הוה אליהו ז"ל יליף למיזל גביה דריב"ל ולא איתגליא ליה עד כמה יומי אתגלי ליה א"ל ולמסורות אנא מגלינא א"ל ולאו כמתניתין עבדי א"ל וזו משנת חסידים שמעינן מהא דר"י דהלכתא כוותיה גבי ר"ל בר מג' דשתילוק היכא דהוא והן נהרגין מוסרין אותו אפילו אינו חייב מיתה ולא שייך טעמא דמאי חזית כו'. לפי שיטת התלמוד עלה בידינו ד'. ב' להמיר וב' להקל. אחד אפילו אם לא יחדוהו ואין יכול להמלט אע"פ שאינו חייב מיתה ימסרוהו. וכן אם יחדוהו וחייב מיתה אפילו שיוכל להמלט ימסרוהו. אמנם יש להסב הדבר ולומר לר"י דאמר אפילו אין חייב מיתה דוקא למסור להם אבל אם אמרוהו הרגו אתם ואם לאו נהרוג כולכם ואין חייב מיתה יהרגו ואל יהרגוהו והא דכתיב גבי שבע בן בכרי הנה ראשו מושלך כו' ע"י נכרים שחתכוהו ראשו ואפילו למסרו לנכרים היכא דאין חייב מיתה מספקא ליה אי הלכה כר"י דעובדא דעולא פי' המיימוני דחייב מיתה הוא ואם אמר הנכרי ליהודי קטע יד פלוני ואי לא קטילנא לך אמר ר"ב דמותר לקטוע מפני פקוח נפש וחייב לפרוע דמי ידו ונראה דע"י אבר אחד מחללין שבת דבאבר אחד איכא סכנות נפשות כדאמרינן בהחושל דלמא בהדי דציור עיניה נפיק נשמתיה ואע"ג דרובא באבר אחד לא מייתי הא אמרינן ביומא אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב ומה בין זה לגב היד וגב הרגל דמחללין כדאיתא פרק ה' שרצים ויש דוחים דמחללים בשבות בעלמא משמע בכלי ברזל אף בתבורה כל דהו מחללים לפירוש ר"ת כדאמר פרק הנשרפין דפרזלא מירתיף זריף עכ"ל · מספר ערוגת הבושם:

ועוד יש דין אחר דהיכא דמתכוין הנכרי להעבירו על דת יהודי יהרג ואל יעבור ואפילו בצנעא ואפילו שלא בשעת הגזירה ואפילו בשאר מצות והכי מוכח לקמן פרק בן סורר ומורה גבי ההוא *דשקיל אספסתא ושדי בנהרא ובתוספות האריכו*: סליק פירקא

[*הגה"ה ממרדכי הארוך ירושלמי סוף פרק ב' דע"א על הא דקאמר לא תתייחד אשה עם נכרי משום ערוה. ותיפוק ליה משום ש"ד ובגמרא דידן נמי פריך לה ומשני אשה כלי זיינה עליה. אבל בירושלמי אשה יכולה להטמין ולומר נכרית אני אבל ישראל אינו יכול להטמין ולומר נכרי הוא. פי' מפני המילה. לפיכך מש"ה לא יתייחד אבל מ"מ יכול לשנות ולומר נכרי קודם שיהרג ואם יבדק במילה יבדק אבל אין לו לסמוך על זה ולהתייחד עמו דשמא יבדוק שישראל הוא. והא דאמר בנדרים פרק קונם יין אמר רבא שרי ליה לצורבא מרבנן לומר עבדא דנורא אנא ולא יהיבנא אכרגא מ"ט לאברותי ארי מיניה קאמר והא דנקט צורבא מרבנן דוקא נקט לענין זה שאין לו לשנות בשביל ממון אבל קודם שיהרוג ישנה וישנה שיאמר נכרי הוא. סי' מ"ט ואני הכותב העתקתי מגוף מ"י]:

בן סורר ומורה. [דף עד ע"ב] תשכ והא אסתר פרהסיא הוה פירוש ולמה לא מסרה עצמה לקטלא תימה אמאי לא פריך והא אסתר עריות הואי דבלא טעמא דפרהסיא היה לה למסור עצמה משום ערוה כדאמרי' לעיל דכל עריות יש להם למסור עצמן "ואפילו בצנעא דאמרינן בכל יעבור ואל יהרג חוץ מע"ז וג"ע וש"ד ועל שאר מצות דוקא בפרהסיא ופירש ר"ת דבעילת נכרי "אינו אוסרת ולא שייך יהרג ואל יעבור דכיון דאפקריה רחמנא לזרעיה דנכרי ביאתו נמי לאו שמה ביאה לגבי יהרג ואל יעבור ומתוך כך פסק דאשת איש שהמירה דתה ונשאת לנכרי וחזרה ונתגרשה מן הישראל ושוב נתגייר בעלה הנכרי והתיר ר"ת להגר לקחת אותה לאשה ואע"ג דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבועל מ"מ ביאת הנכרי אינה ביאה כלל וריב"א היה סותר דבריו כמו שכתוב בתוס' אבל רבינו יחיאל עשה מעשה כרבינו תם ולא מטעמיה דהא שמה ביאה מדאסרתה על בעלה כדאמר לקמן האשה שנחבשה בידי נכרים ע"י נפשות אסורה לבעלה וטעמיה דרבינו יחיאל "דס"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד דמי וההיא שעתא לאו [בר] איסורא היא: [עיין בהשר"י רפ"ק דכתובות שם מקיים פסק ר"ת עוד מטעם אחר]:

הגהות הב"ח א שיזק כצ"ל : ב נ"ב נמי : ג רשום קו על תי' האחר : ד נ"ל דמשמע : ה נ"ל באחד : ו נ"ב וגו' : ז צריך לומר כצ"ל : ח נ"ב קטן : ט נ"ב ש"מ : י נ"ב ראשון : כ נ"ב ואמרינן בגמרא : ל רשום קו על תי' של העדים : מ נ"ל ואני : נ נ"ב וגו' : ס נ"ל אפילו : ע דבבעילת נכרי לא שייך כצ"ל : פ נ"ב משום :

סליק פירקא וסליק מרדכי ממסכת סנהדרין

הגהות ממרדכי דשייכי לעיל ממסכת סנהדרין

גרסינן בהאי פירקין [דף ט:] פלוני רבעני לרצוני אין אדם משים עצמו רשע עי' פ' הגוזל קמא [דף ק:] גבי לצבוע לו אדום וצבע לו שחור חייב [אם] י"ל אין אדם משים עצמו רשע לגבי מיתה או [אפילו לגבי] ממונא:

סליק פרק קמא

זה בורר לו אחד כו' שלשי פ"ק דב"מ שם פירש בקצר לאחר שכל אחד בורר לו אחד אם יכולין לחזור בהן וע"ש גבי שטרי בירורי ושטרי טענתא: גרסינן בקידושין [דף מ:] תשבא כל מי שאינו לא במקרא ולא במשנה ולא בדרך ארץ אינו מן הישוב א"ר יוחנן ופסול לעדות תנו רבנן האוכל בשוק דומה לכלב וי"א פסול לעדות אמר רב אידי בר אבין הלכה כיש אומרים: ירושלמי שלשי פרקין ר"ג אכל בשוקא אמרו לו והא"ר יוחנן פסול לעדות ובטל גרמיה ומסתברא דה"פ מגע שלא לאכול ור"ב גורם ובטל גרמיה פירום משל עצמו אכל ולכן אין פסול דכשאוכל משלו שרי הוא. גרסינן פרק *(מקום שנהגו) ג' דברים נאמרו בעם הארץ אין מוסרים לו עדות לית הלכתא כותיה ובחגיגה גרסינן כמאן מקבלין האידנא סהדותא כר' יוסי דאי כרבנן האמרי אין מקבלין ורי"ף פסק כת"ק דאין מקבלין וה"מ בעם הארץ דליתיה במקרא ולא במשנה והשוד אשבועתא ואגזלנותא והא דחגיגה דאיתיה בדרך ארץ ובמצות וכתבו הגאונים מי שאינו זריז בתפלה ובמצות ואין בו דרך ארץ פסול לעדות וע"ה דפסחים שעוסק בתורה ובמצות ודרך ארץ ואין בו תורה עכ"ל השיטור: ונשאל לרבינו כו': הגה"ה ועד נעשה דיין עיין פרק החובל [דף צ:] בגמרא דעל משנה התוקע לחבירו ע"ש בקצר ובתוס' שאכן ובפרק יש נוחלין [ב"ב דף קיג:] גבי שלשה שישבו לקיים השטר ובפ"ק דגיטין [דף ה:] ובפ"ב דכתובות [דף כא:] אפילו (*למפרע) [*למפרשי] [א] דמשחקי בקוביא הוי אסמכתא אינן פסולין דאורייתא לפי שאין סבורין לעשות איסור כדאמר לקמן [דף כו:] גבי קבוראי דקבור מת ביו"ט ראשון ומיהו מדאורייתא אסמכתא קניא דכתיב אנכי אערבנו ומיניה נפקא לן ערב דכל ערב הוי אסמכתא ומכאן אומר רבינו נתנאל דלגבי צדקה אסמכתא קניא דכח צדקה עדיף ועיין בריש שור שנגח ד' וה': פירש רבינו תם כללא דאסמכתא כל היכא שמסמיך חבירו על דבריו כדי שיאמינהו ואין סבור שיבא לידי כך הוי אסמכתא ולא גמר ומקני כי ההיא דאשלם אלפא זוזי וכן אם אחזור בי דפ' הזהב וההיא דפרק איזהו נשך הלווהו על שדהו דכולהו הוי גזים וסבור שלא יבא לידי כך אבל משחק בקוביא אע"ג דגזים הרי דעתו להרויח עכ"ל ועיין שילהי איזהו נשך [ב"מ דף עג:] גבי האי מאן דיהיב זוזי לחבריה למזבן חמרא ופשע ולא זבן עכ"ל

[נ"ל אלו עוברין דף מט:] ושם איתא שבה

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] פי' אמר רבי יוסי בזמן שאין לו אומנות אלא הוא מכאן מוכח דאין משחק בקוביא אסור משום אסמכתא אלא מפני שאין עוסק בישובו של עולם הוא פסול. וכן מצאתי בשיטת ר"י מקינון:

בקלר : כתב בתשובת הגאון אבי חתן ואבי כלה מעידים זה לזה ואין כשרים לדון ואפילו הוא דיין קבוע יטול בעל דינו לומר איני מקובל לי *ולאשתו ארוסה לא מסהיד כלל דקרוב דעתו אליה וכתב רי"ף בתשובה אשתו ארוסה אין מעיד לקרוביה לכתחלה ואי מסהיד לא פסיל ליה עכ"ל העיטור : השיב

[*ובמהרי"ק שורש כ"א ענף ג' כתב שהם כשרים לדון זה את זה כשם שהם כשרים להעיד זה על זה · ואין לסמוך עליו כי לא ראה דברי הגאון שכתב כאן שפסולים לדון זה את זה מדלא הביא דברי הגאון לסתרו · גל"ח וע"ש] :

ר"י ט"ע תשכב ושאלתם ראובן שחק עם שמעון באגוזים והרויח ממנו ל' דינר ועכשיו תובעו לדין שיחזיר לו מה שהרויח ממנו אם יכול להוציאו בדיינין מי נימא גזלן גמור הוא או נדמהו לאבק רבית ואין יוצא נראה לי דלאבק רבית אין לדמותו שלא בא לידו בתורת הלואה ואין רבית אלא הבא מלוה למלוה אלא איכא לדמויי לגזלן דמקניא לא קנה חדא דאסמכתא היא ולא קני דלא גמר ומקני דמימר אמר בחיסנא ועבידנא טפי והשתא הדרא זוזי ועוד הא דמיא לקוביא דתנן אלו הן הפסולין המשחק בקוביא ותני עלה לא פספסין בלבד אמרו אלא אף קליפי אגוזים וקליפי רמונים ותנן נמי מפים אדם עם בניו ובני ביתו על השולחן ובלבד שלא יתכוין לעשות מנה גדולה כנגד מנה קטנה משום קוביא [אלמא] דכל כי האי גוונא קוביא הוא ומדתני פסולין מכלל דלית (*ליה) [*להו] זכיה בהנהו מעות דשקלי וגזל הוא (*בידיה) [*מדבריהם בידם] ומנא תימרא דגזל הוא מדבריהם דאמרינן סוף פרק קמא דר"ה [דף כב׳] עלה דהיא אמר רב מנשיא זאת אומרת גזלן דדבריהם כשר לעדות אשה והיא [*לא] מיבעיא (*ליה) [*לי] *אי גזלן מדרבנן להוציא בדיינין דוק מיניה ועד כאן [לא פליגי רבנן] עליה דרבי יוסי שאין יוצא בדיינין אלא דקאמרי אין גזל גמור מדבריהם אלא מפני דרכי שלום

[*פי' זה קאי על מה שאמרו גזל קטנים אי הוה גזל מדרבנן או מפני דרכי שלום דאי הוה גזל מדרבנן היו מוציאין אותו מידו ואם אינו אלא מפני דרכי שלום אין מוציאין ואם כן מביא ראיה כיון דהכא גבי המשחק הוא גזל מדרבנן מוציאין לכ"ע] :

[*אלמא גזל מדבריהם] אפילו לרבנן נמי יוצאין בדיינין ועוד הא קתני בהדיא אמר רבי נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו כו' הלכך אותן שלשים דינר שנטל ראובן משמעון ב"ד מוציאין מידו ומחזירין אותן לשמעון תשכג ושניהם (*בני נדוי) [*חייבים נידוי] שמניחין חיי עולם ועוסקין בחיי שעה ודברי תיפלות וגורמין עצמן להיות פסולין להעיד עדות בישראל שלא הותרה שחיקת אגוזים אלא לתינוקות ביו"ט הראשון [של פסח] בלבד כדתניא אמר רבי יוסי וכי תועלת לתינוקות ביין אלא מחלקין להם אגוזים כדי שישאלו ושלום יוסף בר רבי שמואל : [*ובמ"י כתוב ונל"ה מתוך תשובתו שפסק הלכה כחכמים דאמרי אפי' יש לו אומנות אחר פסול] : [דף כו ע"ב] ההוא מתנתא דחתימי עליה תרי גיסי כו' השיב רי"ף [א] תשכד שטר דחתימי עליה סהדי ואישתכח חד מנייהו פסול אפילו אי איכא עדי מסירה מזויף הוא מתוכו ופסול אע"ג דלא איברו סהדי אלא לשקרי ובעל הלכות כתב נהי דלא מגבינא ביה משבעינן ליה אפומיה דכשר ואין נראה דהא קתני נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה לגמרי משמע דומיא דשלשה דקתני נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה דאם לא כן בטלה למאי הא איכא תרי אבל רי"ף כתב בתשובה וז"ל עדים החתומים על השטר ונמצא אחד מהם קרוב או פסול ואמר חבירו לא הייתי מכיר בפסולו אם אינו רגיל עמו עדותו כשרה ומשביעין אותו ע"פ העד הכשר ונאמן הוא לומר דלא ידע שהוא פסול כי היכי דמקבלין ליה כי אמר למחזי אתיתי ולא לאסהודי אבל אם היה רגיל עמו אינו נאמן ואם היו שני עדים עם הפסול ואמרו לא היינו יודעים שהוא פסול הרי השטר מקוים דמספיקא לא מבטלין לשטרא ומסתברא היכא דליכא סהדי תמן מכשירין עכ"ל העיטור : תנן במסכת עדיות לא ראיתי אין ראיה וכתב העיטור תשכה והיכא דאיכא סהדי ואמרו הויק תמן ודייקין במילתא שפיר ולא חזינן קדושין וגירושין נ"ע אי אמרינן כי האי גוונא לא ראיתי אין ראיה ומסתברא דלא תנן לא ראינו אין ראיה אלא היכא דאיכא למימר זה ראה וזה לא ראה כגון [דלא] דיירי בחצר אחד וכה"ג לאו הכחשה היא אבל היכא דתרווייהו כהדדי נינהו כי אמר האחד לא ראיתי כאילו הוא אומר לחבירו לא ראית והוה ליה הכחשה והכי תנן עד אחד אומר ראיתי ההורג ועד אחד אומר לא ראיתי ותנן גבי עגלה ערופה דהוה ליה הכחשה ובתשובה עדים שהעידו בב"ד וחזרו והעידו בחילוף מלקין אותם ועדות הראשונה קיימת והאחרונה בטלה עכ"ל :

טופס שטר שלישות

תשכו בכך וכך בשבת איך אמר לנו פלוני בן פלוני הוו עלי סהדי וקנו ממני וכתבו וחתמו עלי בכל לשון של זכות והבו לפלוני בן פלוני דלביתא ברעות נפשי בשלישותא דא והכל מאי דעבד בהון דאדעתא דהכי יהבית בידיה ואשלטתיה דליהוי מהימן דלא יהא לי רשות לערעורי עליה ולהימן כבי תרי בכל מאי דעבד בהאי ממונא ושיטרא שליטית דא קבילי עלי כחומר כל שיטרי אשלטותא והימנותא דנהיגי בישראל מן יומא דנן ולעלם דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרא וקנינא וכו' ואם הם שנים יכתבו בלשון רבים· ושליח להולכה או לקבלה הוא הנקרא שליש כדאמרינן [גיטין סד.] בעל אומר לפקדון ושליש אומר לגירושין וכן שליחות קידושין וממון נקראין שליש כדאמר בהולך מנה לפלוני מה שירצה שליש יעשה עכ"ל העטור גרסינן בפ' (עשרה יוחסין) [האומר גיטין שם] הודאת בע"ד כמאה עדים דמי ושליש נאמן מביניהם זה אומר כך וזה אומר כך שליש נאמן אימתי בזמן שהשלישות יוצא מתחת ידו אבל אין יוצא מתחת ידו הרי הוא ככל אדם פירוש הרי הוא כעד אחד ונתבע חייב שבועה דאורייתא וכגון שמכניסם נסתלקו מעל השליש ואין להם עליו שום תרעומות ובתשובת רב האי גאון שליש נאמן בלא שבועה חזקה אין אדם חוטא ולא לו דהא ההוא שטרא דנפק מתותי ידיה ואמר ידענא ביה דפריע הוא וסימנוהו רבנן בלא שבועה ומעשים בכל יום כשהשלישות יוצא מתחת ידו נאמן ובעל מתיבתא כתב אמרי רבנן קרוב שליש נאמן דמידי הוא טעמא דשליש נאמן מביניהם דסימניה א"כ ה"נ קרוב דתנן [מכילתין דף כד:] נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנים עלי ג' רועי בקר אין יכול לחזור בו · וכל זמן שהשלישות בידו נקרא שליש אע"פ שעבר הזמן שהיה לו להחזיר לאחד מהן ולא החזיר הרי הוא שליש ונאמן ומסתברא אם נעשה שליש לזמן ידוע ועבר אין לו ליתן כ"א בפני שנים שבא בפני ב"ד *ויפרש עליו השלישות בפניהם שמא יפול ביניהם מחלוקת ואם יוציא השלישות מידו לא יהא נאמן כי אם כמו עד אחד לפיכך צריך שיכתבו ב"ד ויחתמו הענין או שיודיעוהו תחלה כי היכי דכתבינן בנפרעת שלא בפניו במסכת כתובות עכ"ל העיטור : בתוס' הריב"ן נמצא כתוב שרש"י היה מחייב לתובע לשלם שכר השליח ומביא ראיה מדאמרינן בב"ק [דף מו:] מאן דכאיב ליה כיבא אזיל לבי אסיא · אם אמר כתבו לי כו' עד סוף הדיבור : הגה"ה ועיין בפרק איזהו נשך גבי עובדא דתרי כותאי כו' בגמרא שעל המשנה שמין פרה וחמור וכו' ע"ש בקלר : לא קשיא כאן בדין מרומה עי' פ"ק דב"מ גבי מלוה ישנה אם התובע צריך לברר דבריו היאך חייב לו וכן הטוען פרעתי וע"ש בקלר : גרסינן שילהי *) פ"ק דמסכת מעשרות וכן נשים שאמרו להם נכרים תנו לנו אחת מכם ונבעול אותה ואם לאו נבעול כולכם יבעלו ויטמאו כולם ואל ימסרו נפש אחת מישראל בידים עכ"ל המשנה : [ג] מצאתי כתוב בתשובת הגאונים תשכז ההורג נפש בזמן הזה אין בידינו לעשות [*לו] דבר לא להורגו ולא לחבשו ולא להגלותו אלא למנוע ממנו שלא לערב עמו ואסור להם להסתכל בו כמו שאמרו חכמים אסור להסתכל בדמות אדם רשע ופסול לכל עדות שבעולם (ועי' בטור ח"מ סימן ספ"ח ובדין רוצחים סי' תכ"ה · מהר"ס) :

*) נ"ל פ"ח דמס' תרומות .

סליקו ההגהות מרדכי ממסכת סנהדרין

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] ישנו בספר רב אלפס בספ"ק דמכות . ושם בפי' הר"ן ובנימוקי יוסף פ' זה בורר ע"ש ומ"ש כאן בשם בעל הלכות כתב בנימוקי יוסף פרק זה בורר בשם בעל מתיבות ומסיים בה הכי משבעינן ליה אפומא דכשר דאתי לאסהודי סהדותיה על פה . ונ"ל שאין זה מה שכתב הר"ן והאשר"י בשם בעל הלכות גדולות דהתם לא מסיים דאתי לאסהודי סהדותיה על פה אלא הכי מסיים אבל משביעים ליה אפומא דהאי עד כשר והאי דלא מפסיל עד כשר בצרופו של פסול דאמרינן רווחא שביק למאן דקשים מיניה ואתא פסול וחתים ע"כ ומהא לא אפריך הכא וגם הר"ן והאשר"י כשהביאוהו בלשונו שם לא הקשו עליו כלום . גם תשובת רב אלפס בלשון שהביאה כאן ובנימוקי יוסף פרק זה בורר לא כן הביאוה הר"ן והאשר"י בפרק קמא דמכות ולפי גירסת הר"ן והאשר"י קיימת עליה הסתירה שהקשו עליו שם ע"ש : [ב] ומביאה בס"מ ל"ת סי' קס"ה וז"ל וכן לענין הריגה שונה בתוספתא יהרגו כולם ואל ימסרו להם נפש אחת מישראל וגרסינן בירושל' עליה יחדו להם אחד ימסרוהו אמר ריש לקיש והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי ור' יוחנן אמר אע"פ שאינו חייב מיתה . גם רבינו שמשון מביאה בפ"ח דתרומות ומוכח מדברי רבינו שמשון שרוצה לפסוק כר' יוחנן כרי מפרש אמתני' דנשים וז"ל בירושלמי מוכח דאם יחדו להם אחת מוסרים ומביא הירושלמי בלשונו ואע"פ שמביא שם בסיומא מן הירושלמי עובדא דריב"ל שעשה כרבי יוחנן ואמר לו אליהו ז"ל למסורות אני נגלה א"ל ולא משנה עשיתי א"ל וזו משנת חסידים . אבל במיי' פ"ה מהל' יסודי התורה פסק כריש לקיש וכתב שם בהגה"ה כי רבינו מאיר ז"ל הביא ראיה לדברי הרמב"ם מעובדא דריב"ל שא"ל אליהו וכן נ"ל קצת לדקדק מפירש"י דפרק בן סורר ומורה גבי ההוא דיילא דאמר אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש והקשה שם רש"י וא"ת מעשה דשבע בן בכרי ותירץ התם משום דאפילו לא מסרוהו לו היה נהרג בעיר כשיתפסנה יואב והן נהרגין עמו אבל אם היה הוא ניצל אע"פ שהן נהרגים לא היו רשאין למוסרו כדי להציל עצמן א"נ משום דמורד במלכות היה והכי מפרש לה בתוספתא דתרומות עכ"ל משמע בהדיא שתופס כריש לקיש ולא תירץ שאני שבע בן בכרי דיחדוהו להם סתם ועיין בסמ"ק סי' ע"ה וז"ל ואמרי' בירושלמי דמסכת תרומות אמר ריש לקיש והוא שחייב מיתה כשבע בן בכרי ומיירי שהוא עמהם בסכנה אבל אם הוא חוץ מן הסכנה אין מוסרין אותו ואמר סתם אין אותה משנה של חסידים ומשמע שר"ל עובדא דרבי יהושע בן לוי בחייב מיתה הוא וכריש לקיש עשה ואפ"ה אמר לו אליהו וזהו משנת חסידים :

סליקו להו חדושי אנשי שם ממרדכי סנהדרין

לוח הדינים שבנמוקי יוסף ממסכת סנהדרין

כולל כל חדושי דינים שהובאו בנ"י על דעת הרמב"ם ז"ל , מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זלה"ה.

א אע"ג דג' הדיוטות ברשות דרבנן נחתי לאו כמומחין סמוכים נינהו אלא אם טעו ישלמו : דף א' ע"א ד"ה דיני ממונות

ב כל מאי דלא דייני השתא היה מנהג שתי ישיבות דמשמתין עד שיפרע לחבירו לפי ראות עיני ב"ד : שם בסוף הדבור

ג מומחה פי' מנוסה לרבים וחכמתו מפורסמת וגלויה : שם ד"ה גמ' דיני ממונות

ד יש חילוק בין דין לפשרה בדין הולכים בתר רובא ובפשרה צריך הסכמת כולם : ע"ב ד"ה ויש חילוק

ה פשרנים ודיינים יכולין להעיד : שם ד"ה והשתא

ו בקנין פשרה לא מצי למיטען קנין בטעות : שם ד"ה כתב בעל העיטור

ז פשרה שעשה מפני שלא היה לו שטרו או ראיה ואח"כ מצא הוי כקנין בטעות וחוזר: שם

ח חייבוהו ב"ד שבועה חמורה ועשה פשרה ואח"כ ראו שלא היה עליו אלא להחרים סתם הוי קנין טעות וחוזר : שם

עדים שאמרו אשתו זינתה צריכים דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה : דף ב' ע"ב ד"ה וסזימוס

פרק זה בורר

ט כשהבית נקי ויש בו מטות מוצעות ויפות סימן טוב ומזל טוב בבית : דף ג' ע"א ד"ה גמ' מאי דרגש

י בזמן הזה פטורים מכפיית המטה : שם ד"ה לא את מטתו

יא אי חד בעי מומחים שומעין לו אפי' ללוה ואפי' לעיר אחרת : ע"ב ד"ה רב פפא

יב ולב"ד הגדול שומעין לכל אחד מהן בעיר אחת ובשני בתי דינים שוין שומעים למלוה: שם

יג ואי ב"ד הגדול רחוק ויש מומחים במקום קרוב מסתברא דאין הלוה יכול לכוף להרחיק : שם ד"ה אמרינן

יד לוה ברבית לא מיפסיל אלא מדרבנן והוא הדין דבאבק רבית מיפסיל מלוה מדרבנן ולוה לא מיפסיל : דף ד' ע"ב ד"ה ומלוה ברבית

טו פסולי דרבנן דבעו הכרזה משום תקנת לקוחות אבל מדינא פסולים לאלתר : שם ד"ה והוה ליה

טז עבר אשבועת ביטוי נמי פסול אע"ג דכי קא מישתבע קושטא הוי וכן העובר על גזירת הקהל: דף ה' ע"ב ד"ה וכתב הרב בעל העיטור :

יז תרי סהדי וחד פסול והכשר אומר שלא הכיר פיסולו משביעים ע"פ עד אחד ואי חתימי תלתא השטר כשר אם אמרו שלא ידעו בפיסולו ומסתברא אי ליתנהו לסהדי מכשירינן : דף ז' ע"א ד"ה לרי"ף ז"ל

יח ה"ה אמר לאחד אתה עד תו לא מצי למימר משטה הייתי ואם כופר נשבע שכל מקום ששנינו מחייבין ממון אחד מחייב שבועה וכלל הוא לכל דבר : שם ד"ה והסכימו

יט יבמה הולכת אחרי היבם במקום דירתו אבל אם הוא בעיר אחרת כופים אותו לבא אחריה : דף י' ע"א ד"ה וכתבו

כ כופין ב"ד לנתבע שיעלה לבית הוועד ודוקא שיש עדים או ראיה אבל בשביל טענה ריקנית לא : שם ד"ה אמר המחבר

כא דין מרומה ודאי לא יחתכנו ע"פ העדים וטענות וספק מרומה בעי דרישה וחקירה וסתם טענה לא בעי דרישה וחקירה : שם ע"ב ד"ה והא דאמרינן

כב צדק דין שלך וצדק פשר שלך לפי ראות עיניך לא תרדוף האחד יותר מחבירו : שם ד"ה תניא

כג לענין דינא חייב בטועה אבל בהוראה שחייב להורות כשהגיע להוראה פטור אם טעה : דף י"א ע"א ד"ה ולשון

כד הבעיות שנשארו בתיקו דקי"ל קולא לנתבע הוי כטועה בדבר משנה : שם ע"ב ד"ה ואפי'

כה וכן הטועה בדברי הגאונים היכא דאי שמע הוה מקבל אבל אי שמע לא הדר ביה ועומד בשמועתו לא : שם

כו טעה בשיקול הדעת דאזיל סוגיא דעלמא כחד וכו' ר"ל ואינו בכתב : שם ד"ה דסוגיין בעלמא

כז ורשותא לא מהני אלא למומחה אבל אינו מומחה איסורא רבה עבד : דף י"ב ע"א ד"ה ולענין תשלומין

כח בקיום שטרות אפי' עד המעיד נעשה דיין : דף י"ג ע"א ד"ה ג' שנכנסו

כט טוב הדבר להתחיל מן הצד אפי' בדיני ממונות : שם ע"ב ד"ה פירוש

ל הא דלא תענה על רב פי' שידבר הקטן תחלה אבל לא שישתוק אם הרב טועה : שם

פרק נגמר הדין

לא רצועות תשמישין נינהו והזמנה לאו מילתא היא במשמשין : דף ט"ו ע"א ד"ה וכן נראה

פרק ארבע מיתות

לב הא דאמרי' ב"ד מכין ועונשים והביאוהו לב"ד וסקלוהו היינו סנהדרי גדולה ושל אחריה היו מענישים בקצת למי שחייב מיתה אבל לחייבו לגמרי דין תורה לא : דף ט"ז ע"א ד"ה בזמן

לג בזמן הזה עובד כוכבים וישראל מומר שוין ולא בעי קריעה אהזכרה דידהו אבל דישראל ודאי חייב קריעה : שם ד"ה נתמלא

פרק בן סורר ומורה

לד מה לך יוצא לצלב שמלתי בני וכו' היו מוסרים עצמם על קדושת השם לפנים משורת הדין דלא היו מחויבין בכך אפילו בשעת הגזרה כיון שבידם להעבירם ולבטלם אלא דאפילו הכי היו נהרגים מפני שהשעה היתה צריכה לכך : דף י"ח ע"א ד"ה והמקדש

לוח הדינים אשר נמצאו במרדכי ממסכת סנהדרין

דיני ממונות בשלשה פרק ראשון

(א) אם היה מומחה לרבים אפי' יחיד דן ויכול לדון האדם אפי' בעל כרחו :
(ב) נראה דה"ה סתם בני אדם כגון ג' אפילו הדיוטות יכולין לדון האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לדין :
(ג) [כתב] ראבי"ה יכול לערער על הדיינים ולהזמינם לדין :
(ד) בזמן שהיה הדיינין מכריחים לישב בדין על פי חרם הקהלות ע"כ אם טעו לא ישלמו מ"מ יש להם לחזור כשטעו :
(ה) הג"ה פסקו שנים שדנו אין דיניהם דין :
(ו) והלכתא פשרה צריכה קנין :
(ז) פר"י דפשרה לא אזלינן בתר רובא אלא דעת שלשתן שוה בעינן :
(ח) מחילה לא צריכה קנין :
(ט) והרבה מן הפוסקים כתבו שאפי' התובע המוחל צריך קנין :
(י) [כתב] ראב"ן הא דאמרן מחילה בב"ד הוי מחילה היינו היכא דלא טעה אבל היכא דטעה ודאי לא הוי מחילה :
(יא) נשאל לר"ת אם מחילה צריכה קנין היכא דיש למוחל משכון בידו והשיב דלא בעי קנין :
(יב) אחד נתחייב שבועה להברו ופייסו התובע למחול ואמר יהי כדברך ושוב תפס מתובע משכונו של זה ואמר מחילתי אינה מחילה כי לא אמרתי מחול לך גם לא היה קנין בדבר ופסק ראב"ן דמחילה גמורה היא ואינה צריכה קנין :
(יג) דיין שטעה וחייב שבועה למי שאינו חייב ועשה פשרה עם בעל דינו כדי שלא ישבע ואח"כ נודע שאינו בר שבועה אע"פ שקנו מידו על הפשרה אינו כלום :
(יד) לא נידון אוהב למאן דסני כו' מיירי באוהב כגון שושבינו ושונא שלא דבר עמו שלשה ימים באיבה אבל השתא דפרח גדפא אריסא כו' תומרא בעלמא הוא :

כהן גדול פרק שני

(טו) כהן גדול דן ודנין אותו :
(טז) נשים יוצאות תחלה לפי שגרמו מיתה לעולם :
(יז) המנהג כמאן דאמר יוצאות לבסוף וכיון שהן אחרונות בשעת הוצאת המת א"כ יש להן להיות ראשונות בשעת חזרה שלא לעבור דרך עליהן :

דיני ממונות פרק שלישי

(יח) נאמנים עלי ג' רועי בקר רבי [מאיר] אומר יכול לחזור בו וחכ"א אין יכול לחזור בו :
(יט) אלפסי פסק אם קבל עליו חד קרוב או פסול כבי תרי וקנו מיניה לא מצי הדר ביה :
(כ) מעשה לפני ר"ת בא' שאמר נאמן עלי אותו נכרי וקנו מיניה וכשהרגיש שהיה מטה דבריו וקבל שוחד רצה לחזור בו ופסק דלא מצי הדר ביה :
(כא) אם יש שני ת"ח בעיר א' מהם גדול מחבירו יכול א' מבעלי דינין לומר לא אדון בפני זה אלא בפני זה אע"פ שהוא קטן ממנו אחר שהם בעיר אחת :
(כב) אחר שהעידו העדים הוי כגמר דין ואם קבל עליו קרוב או פסול הנוגעין בעדות אינו יכול לפסלו לאחר שהעידו :
(כג) ראובן שתבעו לשמעון הלויתי לך מנה ולא פרעתי ושמעון משיב פרעתיך ונאמנת עלי אשתך ושאלו ב"ד לאשתו ואמרה לא פרע וחזר בו שמעון תזרתו חזרה :
(כד) בזמן שאין לו אומנות אלא הוא א"כ שרי לשחוק בקוביא :
(כה) המשחקים באמנה אפי' הקנו זה לזה לא קנו דאסמכתא גמורה היא ואין מועיל בה קנין :
(כו) אפי' מסר לו משכון קודם שהתחילו לשחוק אפ"ה לא קני אבל כשהמעות ומשכון מונחים שניהם על הדף ששוחקין בו והמקום קנוי לשניהם קני :
(כז) ואותן שדוכין רגילים לעשות בו קנין אי נמי אפי' בלא קנין לא חשיב אסמכתא :
(כח) מלמד תינוקות שקנו מידו לא הוי אסמכתא אם חזר בו ולא נמצא מלמד אחר :
(כט) לוה ברבית פסול לעדות [כתב] ראבי"ה דוקא שידוע בעדים אבל ע"פ עצמו לא :
(ל) נגזל מצטרף עם אחד להעיד על הגזלן שהוא פסול לעדות ולשבועה :
(לא) מי שתבעוהו שנים לדין בין בבת אחת בין בזה אחר זה ונשבע להם יכולין להעיד ולפוסלו :
(לב) והמקבלין חרם לתת מס ושוב נודע שעברו כשרין לעדות ולשבועה כיון דבשעת קבלת השבועה אפשר דלא היה דעתם לעבור :
(לג) קרובי הנרצח יכולין להעיד על הרוצח ואפי' [הנרצח] עצמו כל זמן שהוא חי ואינו טרפה :
(לד) היכא דהעדים קרובים לדיינים אינם יכולין להעיד בפניהם ור"י מכשירן :
(לה) חשוד על העריות כשר לעדות אבל בא כותאי פסול לעדות :
(לו) מועלין בשבועות ממון ובשבועת שוא ובעל ארוסתו בלא כתובה ובועלי נדות או נכריות פסולין :
(לז) פסולי רבנן בעו הכרזה ומי שהוציאוהו הקהל מבהכ"נ מפני ששחק בקוביא אין לך הכרזה גדולה מזו ופסול לעדות עד שיחזור חזרה גמורה :
(לח) פסול אוכל נבלות לא בעי להכעיס ולא בעי רשע חמס :
(לט) קטן אפי' נבון והכם פסול לעדות עד שיביא שתי שערות אחר י"ג שנים גמורות :
(מ) עד כשר שהוא יודע בחבירו שהוא רשע ואין הדיינים מכירים רשעו אסור לו להעיד עמו אפילו אמת :
(מא) עבר לאו פסול דאורייתא עבר איסורא דרבנן כגון שאכל בשר עוף בחלב או חלל יו"ט שני דרבנן או שלבש נמר שאבד בו חוט של פשתן וכיוצא בו פסול לעדות מדרבנן :
(מב) סתם מוכס פסול לעדות אבל גבאי מנת המלך כשר סתמו :
(מג) ואם ידוע שלקח אפי' פעם אחת יותר מן הראוי לגבות להם פסולין :
(מד) כל ת"ח בחזקת כשר עד שיפסל :
(מה) כל עם הארץ בחזקת פסול עד שיוחזק כשר וילך בדרך הישרים :
(מו) וכל הנכשל בעבירה אם העידו ב' עדים עליו שעשה עבירה פלונית אע"פ שלא התרו פסול ואינו לוקה :
(מז) אבל אם ראוהו עדים שעבר על דבר קרוב להיות שוגג צריכים להזהירו ואח"כ יפסל :
(מח) עד שעתה נעשה קרוב יש לפסול השטר אם אין עדים שראו חתימת השטר ביד שמעון קודם שנעשה קרובו :
(מט) והלכתא בין הדיינים בין הלוה והמלוה בין הערב קרובים לעדים העדים פסולים וכן הדיינים משום דהוי עדות שאי אתה יכול להזימה :
(נ) בדברי רב האי גאון יש דשונא כשר להעיד ושושבין נמי :
(נא) אפוטרופוס נאמן להעיד :
(נב) היינו שנושא ונותן בדבר אבל מנהו לטעון בשביל היתומים אינו נאמן להעיד :
(נג) אלו הן הקרובין שאין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה בפני זה האב כו' :
(נד) כל אלו שפסולין להעיד פסולין לדון :
(נה) וקרוב שנתרחק כגון שמתה אשתו כשר להעיד ולדון :
(נו) אוהב ושונא פסולין לדון לפי שאינו יכול לחפש בזכותו אבל להעיד כשר דלא נחשדו ישראל להעיד שקר בעבור אהבה ושנאה :
(נז) וכל אלו הפסולין אם דנו כדין הדין בטל ואם העידו עדותן בטלה :
(נח) יש שאר פסולין שפסלו חכמים לדון ולהעיד אפילו לא הכריזו עליו :
(נט) ויש פסולים דרבנן דצריכין הכרזה בב"ד :
(ס) וכולן כשרים לעדות אשה ולשאר איסורין .
(סא) כל אלו הפסולין שאמרנו או הקרובים שאמרנו אם קבלום עליהם אם קנו מידו אין יכולין לחזור בו כי אם לפני גמר דין :
(סב) גרים אחים מן האם מעידים לכתחלה :
(סג) אין אדם מעיד לאשתו ארוסה כלל דוקא להעיד לעצמה אבל בשאר קרובות שהן מן האשה נראה דיכול להעיד כל זמן שלא נשאת :
(סד) הקרובים הפסולים להעיד הם שמנים והם ד' מעלות ג' מעלות מן התורה ואחד מדרבנן :
(סה) כל שתחלתו וסופו בכשרות כשר אומר ר"י דוקא בפסול התלוי בגוף אבל בפסול התלוי בממון כשר:
(סו) יש להוכיח כר' אליעזר דאמר עדי מסירה כרתי ה"ה עדי חתימה :
(סז) רשב"ם הא דאמר צריך שיאמר אתם עדי ה"מ בתביעת ממון אבל במעשה כעין קדושין לא :
(סח) רשב"ם כל תנאי שבני אדם מתנין ומקיימים ביניהם לא שייך לומר משטה אני בך ובני אדם השומעים נעשים עדים גמורים :
(סט) יתום תובע את בעל אמו שבאו לידו מעותיו ושהודה בעצמו שהיה בידו משלו ושהיה כותב שמו עליהם והלה טוען להד"ם או טוען אמת שכתבתי שמך עליהן אבל עשיתי מפני הערמה ישבע בעל אמו שהיו כדבריו ושלכך נתכוין ופטור:
(ע) ראובן שאמר לחתנו העשיר תלמוד בנך ואתן לך כך וכך פטור ראובן כיון דלאו עני הוא ובלאו הכי מצוה ללמד את בנו :
(עא) אלמנה צותה בשעת מיתה לתת מנכסיה לפלוני קרובה ז' זקוקין והבן שותק ועתה אחרי מותה אמר לא נשבעתי על כתובתה ומה ששתק מפני שלא רצה להכעיסה אין הדין עמו אבל חייב ליתן:
(עב) אדם שהתנה לבחור אחד ללמוד חבירו בפני אבי הבן ואב הבן שתק שתיקה כהודאה דמיא :
(עג) לא ילמוד (אדם לו) הדיין לא' מבעלי הדינין טענה כלל ואפילו הביא הבעל דין עד א' לא יאמר לו אין מביאין עד אחד אלא יאמר לנטען זה מעיד עליך :
(עד) ראה הדיין זכות לאחד ובעל דין רוצה לאומרה ומפני התימה נסתלק ממנו או נשתבש מפני הסכלות מותר לסעדו :
(עה) אם לא מצא ראיה תוך שלשים יום כו' :
(עו) בספר חפץ ה"ה אם הביא גדול עדים דלא ידע מתחלה באותם עדים דינו כקטן :
(עז) אדם עשוי שלא להשביע את בניו :
(עח) שליש נאמן פי' ר"ש בלא שבועה :
(עט) אם הוציא ראובן יציאותיו כדי לכוף את שמעון לדין שמעון לא יפרע הוצאה אע"פ שראובן זכה בתביעתו :
(פ) אמנם אם ראובן אמר לשמעון נלך לב"ד הגדול ואמר ואני אבא אצריך לאותו ב"ד הגדול אם יחזור ראובן ויטעון על שמעון ויאמר אני פזרתי מעות על שהלכתי לבית דין נגדך ולא באת ר"ת מחייב ראובן לשלם כל יציאותיו :
(פא) אם אחד מבעלי דינין טוען לשלוח למרחקים ויש חכם סמוך להם ורואין הדיינין שהוא מתכוין להפסיד חבירו בשכירות השליח אין שומעין לו :
(פב) וכן הדין בשני חכמים בעיר אחד והאחד גדול מחבירו יכול אחד מבעלי דינין לעכב ולומר לא אדון כאן בפני זה הגדול אלא בפני שני אע"פ שאינו גדול כמותו :
(פג) לא קבעו חכמים זמן למביא ראיה וסותר את הדין וכן כל זמן שיאמר לדיינין כתבו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונותנין לו :
(פד) פר"ת הא דכותבין מאיזה טעם דנתוני דוקא בנים שנתעצמו בכיון אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך לבית הועד כופין ודן בעירו אם נתחייב אז יכול לומר כתוב לי מאיזה טעם דנתוני אבל נתרצו שניהם לדון בעירו אין צריך לכתוב :
(פה) כופין אותו ודן בעירו :
(פו) והיינו דוקא כשידוע זה מלוה וזה לוה כגון מודה מקצת או טוען פרעתי אבל אם אמר להד"ם לא שייך למימר עבד לוה לאיש מלוה :
(פז) נראה לר"י דטעות של ב"ד הגדול קאזלינן נתבע מצי למימר הכי ולא תובע ור"ת חולק :
(פח) בזמן הזה שאין נשיא בישראל נראה דגדול הדור הוי ב"ד הגדול :
(פט) דוקא לוה אבל בדיני מקח וממכר ובדיני פקדון אין אחד מהם רשאי לכוף חבירו :
(צ) ראבי"ה אם רצה לפרוע לו היזקה ואחריות הדרך יכול לכופו ורפיא לעשות מעשה :
(צא) א"ז כל היכא שיש בעיר מומחה ויודע דין תורה לאמתו הכי זה דן בעירו בעל כרחו לא שנא תובע ול"ש נתבע ולא מצי למימר אלך לב"ד הגדול :
(צב) ר"י מנהג כך המזמין חבירו לדין על כרחו ידון כאן ואינו יכול לדחותו ולומר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול :
(צג) אבל בזה יכול לדחות שלא יטעון עד יום שלישי :
(צד) אבל דיינים בוררים להם לאלתר זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד :
(צה) ואם הכשנאי הוא שמזמין אחד מבני העיר או שנים הכשנאים המזמינים זה את זה בוררים לאלתר וטוענין לאלתר :

אחד דיני ממונות פרק רביעי

(צו) דין מרומה שיודע בודאי שהוא דין מרומה אם אינו יכול לדונו כלל :
(צז) אחד הטעה להעיד עדות שקר והשביעם בטעות להעיד מה שיאמר להם אומר לכם להעיד שקדש אשה אחת ולבסוף חזר בו אחד מן העדים והצריך ר"י גט להסיר לעז :
(צח) טיהר את הטמא כו' שם כאורך :
(צט) הלכה רווחת בכל ישראל ובכל שתלמוד דטעה בדבר משנה חוזר :
(ק) הרי"ף פסק ה' דיינין בטועה בדין :
(קא) היכא דהוי תנאי או תרי אמוראי פליגו והדיין לא ידע כי אם דברי הא' ולא ידע שהאחר חולק עליו והורה ודן לא הוי שקול הדעת אלא מה שעשה עשוי וישלם מביתו :
(קב) סומא בשתי עיניו פסול לדיין :
(קג) האב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד :

היו בודקין פרק חמישי

(קד) קטן בן שנה או שתים שנשתמד עם אמו ומת מתאבלין עליו ורבינו תם חולק :

נגמר הדין פרק ששי

(קה) את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול פרש"י לפתוח ולברך ראשון :
(קו) אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות וחכמים חולקין :
(קז) ג' דינים יש ביהרג ואל יעבור :
(קח) והיכא דמתכוין העכו"ם להעבירו על דת יהודית יהרג ואל יעבור בכל דבר ובכל זמן ומקום :

ארבע מיתות פרק שביעי

(קט) אשת איש שנשתמד' ונשאת לעכו"ם וחזרה ונתגרשה מן הישראל ושוב נתגייר בעלה העכו"ם התיר ר"ת לעכו"ם לקחת אותה לו לאשה :

הגהות מרדכי

(קי) כל מי שאין לא במקרא ולא במשנה ולא בד"א אינו מן הייטוב ופסול לעדות :
(קיא) האוכל בשוק דומה לכלב וי"א פסול לעדות :
(קיב) מי שאינו זריז בתפלה ובמצות ואין בו דרך ארץ פסול לעדות :
(קיג) פר"ת כללא דאסמכתא כל היכא שמסמיך חבירו על דבריו כדי שיאמינוהו ואין סבור שיבא לידי כך הוי אסמכתא ולא גמר ומקני :
(קיד) תשובת הגאון אבי חתן ואבי כלה מעידין זה לזה ואין כשרים לדון :
(קטו) רי"ף אשתו ארוסה אין מעיד לקרוביה לכתחלה ואי מסהיד לא פסל ליה :
(קטז) ראובן שחק עם שמעון באגוזים והרוית ממנו שלשים דינר ועכשיו תובעו לדין שיחזיר לו מה שהרויח ממנו הדין עמו ומוציאין מיד ראובן ומחזירין לשמעון :
(קיז) רי"ף שטר דחתימי עליה סהדי ואשתכח חד מינייהו פסול אפילו אי איכא עדי מסירה מזויף הוא מתוכו ופסול :
(קיח) לא הותרה שחיקת אגוזים אלא לתינוקות ביו"ט הראשון :
(קיט) לא ראיתי אין ראייה :
(קכ) טופס שטר שליסות בכך וכך בשבת כו' :
(קכא) שליש נאמן בלא שבועה דאין אדם חוטא ולא לו:
(קכב) רש"י היה מחייב לתובע לשלם שכר השליש :
(קכג) ההורג נפש בזמן הזה אין בידינו לעשות לו דבר לא להרגו ולא לחבשו ולא להגלותו אלא למנוע ממנו שלא לערב עמו ואסור להם להסתכל בו ופסול לכל עדות שבעולם :

גליון מהרש"א על הרי"ף ממסכת סנהדרין

דף א ע"א ברי"ף דן אפי' יחידי . ובזמן הזה אין דנין דין מומחה לרבים הגהת ש"ע ס"ג ס"כ : **שם** בנ"י ד"ה דיני ממונות . ומנסו ליה זמנין סגיאין . גם האשר"י הביא זה ס"כ . ואח"כ שכתב כללא דמלתא השמיטו : **ע"ב** בנ"י ד"ה תלמיד ואם הורה בפניו בלא רשות . ה"ה תוך ג' פרסאות ותוך לג' אסור . וזה בתלמיד מובהק . ותלמיד חבר תוך ג' אסור תוך ג' מותר . ודבר שאין חידוש כביטול בששים וטעם לפגם שרי אשר"י ס"ס ב' : **שם** ד"ה ומי שנתחייב . ואח"כ מצא מלוה ראיה שנתחייב בממון . עי' ש"ך ח"מ סוף סי' כ"ה :

דף ב ע"ב נ"י ד"ה והזימום . לפטור עצמו מכתובה ועוד לר"מ דסבר כתובה דאורייתא כתובות כ"ו ע"ב אינו נאמן להפסידה . תוס' :

דף ד ע"ב ברי"ף והא א"ר לוה ברבית פסול לעדות. בגמ' איתא הלשון והא א"ר לוה כו' . והו"ל רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד וקשה למה השמיטו הרי"ף לתיבות אלו „וה"ל רשע כו'„ ואולי י"ל דהנה יש להבין פשט הדברים בגמ' דהלא מה דאמרי' שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד . זה טעם וסיבה למה שהמעיד פסול לעדות . וכיון דרבא התליט כבר דלוה ברבית פסול לעדות מה לנו לקושיא זו להזכיר הסיבה יהיה מאיזה סיבה שיהיה מכיון דמ"מ פסול יקשה איך פסל רבא לב"ב ע"פ פסול לעדות . ונלענ"ד ליישב דהנה להנ"י שכתב כאן במתני' דהלוה מיפסל רק מדרבנן ק' לכאורה מה מקשה הא שפיר פסליה רבא לבר בניתוס מה"ת וצ"ל דסתם פסליה קא קשיא ליה דמשמע גם אם יעיד להחזיק ממון לא נאמינו . ואמאי נוציא הממון כיון דהלוה שהעיד לפסלו פסול מדרבנן א"כ מדרבנן נשאר ב"ב . אבל י"ל דהאמת לא כהנ"י אלא כהש"ע ח"מ סי' ל"ד יו"ד דהלוה פסול מה"ת אלא כיון דיש אסברות לומר כהנ"י ולא יהיה ק' קושית המקשן ע"כ בא לשלול זה לומר דע"כ פסול מה"ת וע"כ הקושיא חזקה דלא לפסול ב"ב כלל והיינו ע"פ הי"א בהעיטור שבנ"י אה"ע סמ"ב דמקדש בפני עדים פסולי דרבנן א"צ גט כלל . ועי' ספר מגילת אסתר (ברמב"ן על ס' המצות שורש א' עלה א' ע"ג) ע"ק לרמב"ם דכל דרבנן ראוי שילקה מחמת לאו דל"ת א"כ איך נסתפקו הפוסקים במקדש בפסולי עדות דרבנן להצריכה גט והא גם זה עבר אדאורייתא לאו דל"ת ותי' דספיקתם כיון דלא נכתב איסור פרטי על הדבר שאסרו . וא"כ י"ל דהי"א בעיטור מפשט פשיטא להו דנפסל גם בלא מפורש האיסור בפרט . והנה טעם הנ"י דהלוה לא מיפסל מה"ת הוא משום דלא משמע ליה איסורא . וי"ל מסברא אחר שתקנו לפסלו כיון דחזי דהלוין נפסלין יודעין ודאי שיש עכ"פ איסור דרבנן וכיון שיודעים הרי מעתה כל מאן דלוה ברבית מכוון לעבור על דאורייתא משום ל"ת ואף א"ת דבאמת לא תקנו רבנן איסור דמה להם לתקן כיון דיש כבר איסור תורה אלא למנוע מאיסור תורה פסלו וממילא ימנעו עצמם למען לא יופסלו וא"כ אף שזה סבר שיש איסור מ"מ אינו נפסל כמו נתכוין לאכול בשר חזיר כו' וי"ל הכא תרווייהו איכא בעלם עבר אדאורייתא אלא דבעי לכוין ג"כ . וזה הא כוון למאי דס"ל דרבנן תקנו וא"כ א"א (אף לסברת הנ"י דל"מ ליה איסורא) שיהיה פסולו רק דרבנן וז"ל „והו"ל רשע כו'„ ר"ל כיון דרבנן פסלו ממילא הרשיע דהא כוון לעבור ופסול ע"כ מה"ת ולהכשר ב"ב לגמרי ועפי"ז הרי"ף שכתב דבריו להלכה ולפי דפסקינן אליבא דאמת דגם הלוה פסול מהתורה ומה דאמר רבא לוה ברבית פסול פירושו ע"כ דפסול מן התורה . וא"כ כבר תקשה מדברי רבא גופא למה פסלו לבר בניתוס וא"ל שוב לסיים והו"ל רשע כו' ונכון שפיר דהשמיטו : **שם** בנ"י ד"ה והוי ליה . אבל מ"מ לאותו עדות שנפסל . הש"ך סל"ד ס"ק כ"ג תמה על הסמ"ע שהביא דין זה של הנימוקי דלמסקנא אין כ"מ דהא קי"ל פלגינן דיבוריה ועי' מש"כ בגליון ש"ך ליישב :

דף ה ע"ב ד"ה ואפילו.ואפילו אשה ליכא למפסליה. בנ"י סי' מ"ו אות ל"א ד"ה חתם בכתב עד שלא נעשה גזלן כו' כ' במישרים כו' וכתבו התוס' יש להסתפק אם נפסל בשאר עבירות שאינו חמס אם נפסל בכך ר"ל דבאינו חמס אפשר אינו חשוד אלא גזה"כ הוא א"כ הוי דינו כחתם עד שלא היה חתנו ונעשה חתנו דא"ל שיראו העדים השטר קודם שנעשה חתנו דאינו חשוד משתתם א"כ הרי דתוס' מסופקים:

דף ז ע"א ברי"ף אלמא כל היכא דפסילי מעיקרא . איני מבין דגם אם יהיו נאמנים מ"מ השטר נחתם בפסולים ושפיר קתני נאמנים שלא יהא מלוה בשטר : **שם** השתא נמי פסולי . נ"ע כיון דרחוק מבניו אין כאן אלא פיסול לאותו ממון שמעיד עליו וגבי פיסול ממון לא בעי תחלתו וסופו בכשרות כמו שהעלו כל הראשונים מסוגיא דלסלקו בי תרי מינייהו ועי' לעיל דף קע"ו ע"ב בנימוקי בשם הרמב"ן כ' וזה הטעם מספיק למי שהיה יודע עדות לקרובו ונסתלק קרובו מאותו ממון שהוא כשר עכ"ל והרי גם כאן נסתלק המלוה הקרוב . ותו הא המלוה עצמו נאמן להעיד אחר שהוא כבר נסתלק ומכ"ש קרובו כמו שנאמן בעל המקח לומר לזה מכרתי ת' מהרי"ט ח"א סי' ק"ה : **שם** נ"י ד"ה לרי"ף ז"ל. כי היכי דמקבלין כי אמר למחזי אתינן . וצריך לומר מה דנאמנים לומר הייתי יודע שהוא פסול ואמאי נימא דהוה חוזר ומגיד היינו דכיון דאתי לב"ד להעיד יחד ניכר שהיו נודעים זל"ז ואגלאי מלתא וכמ"ש התוס' בטעם נאמנות הכשרים לומר לאסהודי אתינן לבטל העדות ע"ש ד"ה לאסהודי . ולכאורה יהיה מזה ראיה דגם הוא ז"ל מפרש כר"ת הכהן בתוספות דשואלים לכשרים דאי הפי' דשואלין לפסולים אין כאן ראיה די"ל הכא דתלוי בכשרים אם איתא דבלא יודעים כשר אין נאמנים לומר שיודעים לבטל העדות כיון דא"ל סברת התוס' לפי פירוש זה :

דף ח ע"א בנ"י ד"ה אלא . כיון שאמר אתם עדי לאו השטאה . ודעת המחבר בש"ע סי' פ"א סט"ו כפי שפירשו הסמ"ע . דאם המודה אמר אתם עדי ואידך שתק עדיין נוכל לומר שלא להשביע ולהיפוך שהשני אמר א"ע והמודה שתק אי"ל שלא להשביע כיון דרואה שזה רוצה לתובעו לא הו"ל לשתוק : **שם** ד"ה דקא טעין . ואם לא טעין אין טוענין לו . בב"י חו"מ סי' ל"ב כ' דאין הפרש בין שני הפרושים : **שם** סד"ה אי שתיק . דליכא איכשי התם . עי' סמ"ע סי' פ"א ס"ק ק"ו משום דלא בהנם אמר תיי ושכבי אבל בעלמא כשאין רואה אדם שם והוא אומר אתם עדי לא הוה ליה לאסוקי אדעתיה דיש שם ואין הודאתו הודאה : **שם** ד"ה נראה . במודה ע"י תביעה בפני ג' . ר"ל שמתוך הטענות חייבוהו הב"ד מסא"כ בהודה ולא נתחייב ע"י הב"ד אז צריך קנעי דוכתא ש"ך סל"ט ס"ק י"ח :

דף ט ע"א ברי"ף או הלואה אחר הודאה. א' אומר גנב וא' אומר הלוה ברבית מצטרפים לפוסלו . הגהת ש"ע סל"ד סק"ח :

דף י ע"א בנ"י ד"ה וכתבו מהם. כופין אותו לבוא אחריה . משמע כיון שהלך ממקומו אין כופין אותו שיבוא למקומו אלא מוכרח לבוא למקומה . ב"ש ריש סי' קס"ו : **ע"ב** ד"ה והא דאמרינן . משום דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש . וצ"ע דא"כ איך שייך תקנת הזמן משום בת אחותו דטוב שלא יהיה בו זמן כלל וכדין יתפה . כמ"ש התוס' בפרק השולח דף לג ע"א ד"ה ואפקעינהו. ועי' תומים סל"ד סק"ט . ועי' בס' נתיבות המשפט סכ"ח סק"ז ד"ה ולפ"ז אתי שפיר כו' . ולא ק' נמי קושית הפ"י :

הגהות בעל מלא הרועים על הרי"ף ונ"י ממסכת סנהדרין

דף ד ע"א בנמוקי יוסף ד"ה יכול לחזור בו כו' וכן גבי עדות בעלמא היא גמ"ד כשפסקו ב"ד כו'. נ"ב עי' במרדכי מה שמביא בשם התוספתא והכא א"י לחזור [משהועד] עדות ועי' בתוספתא שלא כ' משהועד מיהו ע"כ צ"ל משהועד דקודם גמ"ד אפי' רבנן מודו ודו"ק : **בא"ד** משא"כ בפשרה שאינה דבר מסוים. נ"ב וקשה דנאמנין עלי ג' רועי בקר דלא גמירי דינא א"כ ע"כ מקבל עליו כפי מה שיאמרו מאומד דעתם א"כ לא הוה דבר מסוים וליבעי קנין וי"ל דאף רועי בקר אי טעי ולא דנו ד"ת א"צ לצוות דינם וכמ"ש בש"ע סי' כ"ב והוא שלא נודע שטעו ועי' במרדכי כאן מ"ש בשם רבינו מאיר : **שם** ד"ה אמר רשב"ל גמ"ד כו' עסה"ד כדי שלא יחזור. נ"ב ר"ל שיתבייש מלחזור כמ"ש התוס' בשם ר"ת בר"פ שבועות הדיינין שם או דמפרש פוטרין אותו ממהרין אותו לפרוע כדי שלא יחזור וכפי' הרא"ש בשמעתין : **שם** ד"ה וכתבו האחרונים כו' ולא דמי לנאמן עלי אבא דאע"פ שקיבל בב"ד כו'. נ"ב עי' נ"י פי"ג דרנ"ב ב' מ"ש שם ומש"ש בגליון : **שם ע"ב** ד"ה לדידי אוזיף כו' פסולי דרבנן תנא כדפרישנא. נ"ב ואע"ג דהלוה לא מיפסיל אלא כשלוה ברבית קצוצה ולא באבק רבית כמש"ל מ"מ סוף סוף הלוה לא מיפסיל מדאורייתא אף שנתן רבית קצוצה שהיא מדאורייתא לא מיפסיל מה"ת כמ"ש בנמוקי יוסף לעיל במשנה דל"ד האי איסורא להך איסורא :

דף ז ע"ב במאור הגדול ד"ה עד שיאמר וכו' עד ואע"ג דאמרינן לקמן הוראה אחר הוראה מצטרפין ודאמר ליה לכל חד וחד כו'. נ"ב עש"ך סי' פ"א ס"ק כ"ב מה שפי' דבריו בזה :

דף י ע"ב שם ד"ה דיני ממונות כו' דא"א דליכא בינייהו חד דגמיר או סביר נמי ההוא חד כו' כצ"ל. ונ"ב תימה דבסמוך בבבא תליתאה כ' דבתלתא אי אית בהו חד דגמיר ולא סביר דאינו מועיל נקט רשותא ולא קבלו וחייבין לשלם ואין להגיה כאן דא"א דליכא חד בינייהו דגמיר וסביר ובכה"ג א"צ ב"ד ולא קבלה כמ"ש בסמוך בבבא תניינא אך ג"ז אינו דבגמ' לא קאמרינן אלא א"א דליכא חד בינייהו דגמיר לתודיה וצ"ל דהכא כ' לטעמא דרב יוסף דאיהו ס"ל הכין דבג' דאיכא חד דגמיר פטור מלשלם אבל איהו לא ס"ל הכא להלכה ואע"ג דבסמוך כ' דכרב יוסף ור"נ ור"ש קי"ל היינו כפי מה דאסקי' ר"נ למילתיה דרב יוסף ביש גדול ממנו דאז אין הטעם משום דפטור מלשלם אך משום שאפשר לברר טעותו וכמ"ש בסמוך ודו"ק היטב ועדיין צ"ע דבפ"ק מקשה בפשיטות אלא מעתה טעו לא ישלמו אלמא דפשיטא דג' משלמין אע"ג דא"א דליכא חד דגמיר וי"ל דהתם עדיין לא אסיק הך סברא דא"א דליכא חד דגמיר עד לבסוף בשינויא דרב אחא ועי"ל דהתם מיירי בלא קבלו וכמ"ש בחדושי שם והכא מיירי בקבלו כהך דמומחה לב"ד פטור דמיירי בקבלו שוב ראיתי מסוף דבריו בבבא תנינא דיש כאן ט"ס וכצ"ל אי סביר נמי ההוא חד ור"ל דסתם ג' א"א דלית בהו חד דגמיר ומה דאוקמא מתניתין דהכא במומחה ע"כ צ"ל דהוא ג"כ סבור דאין לומר גמיר לחוד דהא בל"ז אף דלית בהו חד דגמיר כנ"ל פי' דבריו : **שם** בא"ד ורב ששת נמי מודה להו דקאמר חדא ועוד קאמר ליה כו'. נ"ב ר"ל ועוד מומחה פטור וו"ש וגמ' נמי מוכחת הכי מומחה ב"ד פטור אלמא דעיקר ראייתו על מומחה דפטור ותימה מה צריך לזה הלא משנה מפורשת היא דמומחה פטור :

דף יא ע"א שם ד"ה בבא תליתאה כו' עד א"נ גמיר וסביר ולא נקיט רשותא ולא קבלוה עלייהו בעלי דינא אפי' אין גדול כו'. נ"ב יש גדול וכמ"ש בש"ך :

דף יב ע"א בא"ד אלא שפטוריהן חלוקין זה מזה כו'. נ"ב ר"ל דמ"ש אי לא קבלוך זיל שלים אין חילוק בין יש גדול ואין גדול רק הפטור בקבלו כמ"ש אי קבלוך עליך לא תשלם בזה חילוק בין יש גדול דחוזר הדין ובין אין גדול דקם דינא : **שם** ד"ה בבא רביעאה. דליתיה דינא ואצ"ל שאינו מומחה כגון דלא כו'. נ"ב ר"ל גמיר וסביר אלא פי' כגון דלא גמיר שאפילו גמיר אינו :

דף י ע"ב במלחמת ד"ה אמר הכותב והא ההיא אוקימתא דאוקימנא כו'. נ"ב עש"ך סי' פ"א ס"ק כ"ב : **בא"ד** ולא קתני אומר לנו אפי' בהוא אמר לי. נ"ב הש"ך שם הניח לנו : **שם** בא"ד ואפשר דרבותא היא שהפירוש כו'. נ"ב שאפי' : **שם** כדאמר רב נחמן גופיה בפירקא קמא כו'. נ"ב לא מצינו לר"נ בפ"ק רק שאומר כגון אנא דן ד"מ ביחיד ומוכח מהתם דלא מיירי לענין פטור תשלומין : **שם** בא"ד אע"ג דרבינא אסקי' בשהיה לו משכון כו'. נ"ב ואע"ג דמסיק דבדיין לא דיינינן גרמי וא"כ למה בפטור אתה ישלם מביתו וי"ל דבאמת ר"ח הוי ס"ל דאפילו בדיין דד"ג לכך אף בפטור אתה משלם מביתו ואסיק רבינא דבדיין לא דד"ג והכא כגון שהיה לו משכון ונטלה ממנו אך קשה כיון דר"ח ס"ל גרמי אף בדיין א"כ אף בלא נו"נ ביד חייב ויחזור הדין וצ"ל דמתחלה הוה ס"ל טעם נמוקי יוסף בלא נו"נ לא עשה חילוק לדבריו :

דף יא ע"א שם בא"ד וכן המוכר פירות לחבירו כו' עד והוה ליה כמאן דליתיה דינא בדינא כו'. נ"ב דיינא דהיינו אינו מומחה דמה שעשה עשוי ומשלם מביתו :

דף יב ע"א שם בא"ד ואמרי ליה לבריה דרב יוסף בר חמא דלישלם דמי תורא למאריה הכי נמי מתוקמא בשנשא ונתן ביד כו'. נ"ב נראה דס"ל כמ"ש הרשב"א בחידושיו שם דרבא היה טועה בשיקול הדעת ולפי זה צ"ל דלא קבלו בעלי דינין לרבא וכמ"ש הרשב"א שם דבקבלו ס"ל לרבינו דאפילו נשא ונתן ביד פטור אך תימה לי על הרמב"ן כיון דמסיק לבסוף דהיכא דנשא ונתן ביד אפילו טועה בדבר משנה משלם א"כ למה לי לדחוקי ולומר דרבא טועה בשיקול הדעת ולא כרש"י ותוס' שם דהיה טועה בדבר משנה וכן מוכח פשט הסוגיא. שם בשלמא הרשב"א הוצרך לדחוק שם משום דס"ל דלהרי"ף טועה בדבר משנה אפילו נשא ונתן ביד פטור אבל הרמב"ן שכ' בסמוך דטועה בדבר משנה שנו"נ ביד חייב וכן נראין מדברי רבינו הגדול עכ"ל אלמא דס"ל דגם הרי"ף מודה בזה א"כ למה ליה לדחוקי דרבא היה טועה בשקול הדעת ונו"נ ביד דאפילו טועה בד"מ ונו"נ ביד חייב ועוד דהשתא דאוקי בש"ה צ"ל דלא קבלו לרבא ואילו טועה בד"מ אפילו קבלו משמע מדברי הרמב"ן דס"ל דחייב מדמקשה בסמוך על מה דלא משני דר"ט נשא ונתן ביד הוה ומאי קושיא דהא בר"ט מיירי בקבלו וכמ"ש בעל המאור כאן ועוד דע"כ צ"ל כן דהא א"ל ר"ע אי נמי בשיקול הדעת טעית מומחה לב"ד והא מומחה שנו"נ ביד אינו פטור כ"א בקבלו אלא ע"כ דקבלו לר"ט ואעפ"כ ס"ל לרמב"ן דאי נו"נ היה חייב בטועה בד"מ א"כ עדיפא לאוקמי הך דרבא כפשטא דטעי בדבר משנה ובקבלו ואעפ"כ חייב ולא לדחוקי לאוקמא בטועה בש"ה ובלא קבלו דשני הדברים דחוקים דפשטא דשמעתא משמע דטעה בד"מ וגם דקבלו דאטו רבא באלמות הלך אליהם והאכיל השור לכלבים ודאי דבאו לשאול לו וזה חשב קבלו כמ"ש הש"ך. שוב ראיתי די"ל דגם הרמב"ן ס"ל דטועה בד"מ שקבלוהו ונו"נ ביד פטור כמ"ש מודה אני שאפילו טועה בד"מ נמי משלם כטועה בשקול הדעת עכ"ל אלמא דס"ל דשוה לטועה בש"ה וממילא בקבלו פטור כמו בש"ה והא דמקשה דלישני דר"ט נו"נ ביד הוי משום דהתם לענין ראיית טריפה חשוב כשלשה מומחין וכמ"ש הרמב"ן בעצמו הך סברא בסמוך וא"כ בג' מומחין אפי' לא קבלו פטור בשקול הדעת כמ"ש בנמוקי יוסף א"כ שפיר י"ל דר"ט לא קבלוהו ואעפ"כ פטרו ר"ט מטעם מומחה אך קשה דלפי זה גם בטועה בדבר משנה נמי ליפטר אפילו בלא קבלו כיון דרמב"ן מדמי ליה לשיקול הדעת כמ"ש וצ"ע. שוב ראיתי שדברי הרמב"ן פשוטים דבאמת ס"ל מומחה וקבלו פטור אף בנו"נ ביד רק דמקשה דהו"ל למימר לר"ט נו"נ ביד הוי ואף דמומחה וקבלו פטור אף בנו"נ ביד מ"מ סוף סוף לק"מ דהוצרך ר"ע לומר לו מומחה אתה דבלא מומחה היה חייב אפי' בד"מ :

דף י ע"א נמוקי יוסף ד"ה אמר ר"נ כו' ואע"ג דהך רישא מיירי באינו מומחה כו'. נ"ב אין לפרש כוונתו דאף דמיירי באינו מומחה מ"מ לר"נ אף במומחה היכא דליכא גדול לא מצי למיהדר דמאי קמ"ל הלא זה מוכח מסיפא ואם היה מומחה כו' אבל מה שעשה עשוי וצ"ל דכוונתו אף דרישא מיירי באינו מומחה מ"מ היכא דיש גדול מחזיר ודלא כשיטת הרא"ש דס"ל דהך דאוקי ר"נ בשאין גדול קאי גם ארישא דמיירי באינו מומחה ודוקא כשאין גדול הא יש גדול מחזיר מיהו אינו מוכרח די"ל ר"נ אסיפא לבד קאי ולא ארישא כשיטת הרא"ש וכן לפי' הרי"ף ג"כ אסיפא לבד קאי בשאין גדול פטור לשלם הא ביש גדול חייב ואילו ברישא אף בשאין גדול חייב וגם כיון דרישא מיירי באינו מומחה דוחק לומר דאין גדול ממנו וכי כ"ע אין מומחין וגם בכל עיר ועיר יש דגמירי וסבירי :

דף יא ע"א שם בא"ד דכל היכא שהוא סמוך שנטל רשות מראש גולה או מב"ד של ישראל כו'. נ"ב צ"ע מנ"ל דמהני מב"ד של ישראל דאפי' מא"י לבבל לא מהני אפי' מר"נ ומדפריך וכי מאחר דלא מהני רבב"ח רשותא דנקים למה לי ומאי קושיא הא רבי לא גרע מב"ד של ישראל אע"כ דאין מועיל סמיכה מב"ד רק לענין דיני קנסות ולא לפטור מתשלומין מיהו ברמב"ם פ"ו מהל' סנהדרין כ' ג"כ דמב"ד של א"י מועיל מיהו דוקא בא"י כמש"ל : **שם** בא"ד כדאמרינן ועצומים כל הרוגיה כו'. נ"ב צ"ע דא"כ בד"מ מומחה ולא קבלו ליפטור ג"כ דהך ועצומים כל הרוגיה על ד"מ ג"כ קאי כדאיתא בחו"מ סי' י' ואפשר משום דאעפ"כ מצוה להושיב עמו אחרים כדאיתא בס"נ וכמ"ש בירושלמי הביאו הש"ך שם דבלא קבלו אסור לו לדון יחידי וא"כ אינו חייב לדין מן התורה ולכך חייב לשלם ועי' ש"ך ס"ק י' מה שהשיג עליו : **שם** בא"ד דהא אוקימנא ההיא רישא בשאינו מודה כו'. נ"ב נראה שמתרץ דלכך משלם בשיקול הדעת לפי שאינו מומחה וקשה דהא גם הרמב"ם מיירי בשאינו מומחה וקאמר דפטור מלשלם לפי שלא נתכוין להזיק וכ"כ הלח"מ שם דאף בשאינו מומחה פטור להרמב"ם בד"מ ועיי"ש מה שחילק בין ד"מ לש"ה : **שם ע"ב** נ"י ד"ה ירושלמי תמן תנינן כו' עסה"ד וטעה חייב. נ"ב איני מבין דבריו דהא הירושלמי מוקי למתניתין באומר ע"מ שתדינני ד"ת ואעפ"כ תני בסיפא אם היה מומחה פטור שוב מצאתי בש"ך שתמה עליו בזה : **שם** בד"ה רב חסדא. יש שפירשו משום דכשנשא ונתן ביד הו"ל מזיק ממש כו'. נ"ב קשה כיון דאית ליה תקנתא בחזרה היאך הוא מזיק הא יכול להחזיר אטו במזיק ממש שנטל מזה ונתן לזה כיון דאית תקנתא בחזרה לא מחייב וצ"ל בנו"נ ביד אנן אין מוציאין מיד התובע או הנתבע רק הוא חייב לשלם והוא יתבע את הבע"ד כיון שנו"נ ביד משא"כ בלא נו"נ ביד :

דף יב ע"א ד"ה וכל חני סברי כו' אכתי מה הועילו בתקנתן. נ"ב קשה דזה אין בידנו לתקן ומה דאפשר לתקן מתקנין דטעו ונו"נ ביד ישלמו וי"ל כיון דנו"נ ביד ישלמו בודאי שום דיין לא ישא ויתן ביד וא"כ אכתי לא מתקנא במה שתיקנו בנו"נ ישלם וא"כ ליהדר דינא דטעו לא ישלמו אפי' בנו"נ דאין כאן נעילת דלת כלל וקשה בשלמא מעיקרא דמקשה טעו לא ישלמו דליהוי כמומחה וקבלו דמה שעשו עשוי ופטור ומקשה טעו ובקבלו וע"ז קאמר שפיר נועל דלת אבל כשלא ישא ויתן ביד אין כאן נעילת דלת דהא יחזור הדין ויקח מהבע"ד וכמו שהקשה הרא"ש על הרי"ף וי"ל דס"ל אכתי איכא נ"ד שמא יהא אי אפשר למיהדר אך להרמב"ם דס"ל דבאי אפשר למיהדר משלם הדיין אין כאן נ"ד ולק"מ רק על מ"ש בגמ' כ"ש דנפישי יושבי קרנות קשה דמה הועילו בתקנתן דאכתי יהיו יושבי קרנות ולא ישאו ויתנו ביד וי"ל דיושבי קרנות ע"ה הן וכשיראו שיתחייבו איזה דיין שטעה לא ידעו שזה מחמת שנו"נ ביד : **שם** בד"ה ולענין פסק ההלכה כו' וטעה בדבר משנה אי ליתא דתיהדר אפשר דמשלם כו'. נ"ב ואע"ג דבגמ' דר"ט היה פטור אפי' אי לא הוה מומחה י"ל דסוגיא אזלא לרבנן אבל לר"מ דקי"ל כוותיה חייב כמ"ש התוס' בסוגיא וי"ל עוד דמ"ש בש"ס חדא דטועה בדבר משנה היינו דוקא כגון במ"ש דלאו פושע הוא כגון שהיה מומחה רק דה"ק דאף אי מומחה לא היה פטור בש"ה מ"מ חייב דפושע ותו קאמר ליה דאפילו אי בש"ה טעית מומחה לב"ד פטור ובזה יתיישב קושית התוס' דלמה חייב בעירבן בעה"ב עם פירותיו נימא כיון דאילו לא עירבן ולדברי הנ"י א"ש דמשנה מיירי באינו מומחה ובכה"ג חייב משום דפושע הוא וכנ"ל עיקר בדברי הנ"י דאילו לתי' הראשון שכתבתי דס"ל לנ"י כתי' התוס' דלר"מ דדד"ג חייב ק' הא כ' לעיל דאפילו לית ליה לבע"ד לשלומי פטור הדיין כיון דאי אית ליה הדר אלמא דלא ס"ל כהתוס' והטעם דלא ס"ל כהתוס' דעיקר הוכחת התוס' מחמת הקושיא דעירבן בעה"ב עם פירותיו וכבר כתבתי דלנ"י לק"מ דהתם מיירי באינו מומחה ולפ"ז צ"ל דאינו מומחה אפילו קבלו חייב דאל"כ הדרא קושיא לדוכתה מהך דעירבן בעה"ב עם פירותיו דהתם מיירי בקבלו וצ"ל אף דקבלו חשוב פושע כיון דאינו מומחה לא היה לו לדין. איברא דעדיין קשה לשיטת התוס' מאי מקשה רב המנונא לימרו ליה טועה בד"מ אתה הא טועה בד"מ היכא דא"א להחזיר ג"כ אינו פטור כ"א במומחה א"כ היינו האי דאהדר ליה ר"ע מומחה אתה ולולא זה היה חייב אף בטועה בד"מ כיון דליתיה דתהדר לכך נראה דנ"י לא מחייב באינו מומחה רק בלא קבלו אבל בקבלו פטור דלא חשיב פושע כיון דקבלוהו א"כ א"ש כיון דר"ט מיירי בקבלו דכיון שבאו לפניו לשאול חשוב קבלו כמ"ש הפוסקים א"כ אף באינו מומחה פטור אך קשה דלמה הוצרך לומר דחייב משום דפושע הוא בל"ז חייב כיון דאינו מומחה וקבלו ולא קבלו דיינין גביה דינא דגרמי כמ"ש הרי"ף בבבא חמישאה א"כ חייב מדד"ג וכמ"ש הרי"ף בסוף דבריו ועוד אי משום דד"ג קא מחייבת אפילו טועה בדבר משנה נמי אלמא דגם בד"מ שייך גרמי רק במומחה לא דיינין גרמי אבל באינו מומחה ולא קבלו דדיינין גרמי פשיטא דחייב ואפשר דס"ל לנ"י כשיטת הרז"ה במאור דהכא לא הוה גרמי כלל דקאמר בש"ס לאו כלום עביד ולא אמר גרמא בעלמא משמע דאף גרמא אין כאן מיהו לא ס"ל כטעם הרז"ה דהבע"ד פשע דהו"ל לשיולי דלפי זה אפילו אינו מומחה ולא קבלו ליפטור וכמ"ש בבעל המאור בבבא רביעאה ודו"ק ועי' לביאורי על חו"מ ס"ק א' בסי' כ"ה מ"ש מזה באופן אחר ע"ש : **שם** בא"ד בין לר"ח בין לר"נ דלמר מפני שיש גדול ממנו ולמר מפני שלא נגמר הדין ואפשר דמודו להדדי כו'. נ"ב ולרב ששת משמע דאין חילוק דלא נחית השתא להך סברא דמודו להדדי וצ"ל דהוי רבים נגד רב ששת : **שם** בא"ד שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין אינו חוזר ל"ש נגמר הדין ל"ש כו'. נ"ב זה סותר מ"ש לעיל דרב חסדא קאי דאין גדול ממנו ואפי' ביד נגמר הדין ושילם רק שלא נשא הדיין ביד יוכל לחזור וכאן ס"ל אפי' בלא נגמר אינו יכול לחזור : **באלפסי** בבא קמא בדהוה דיינא מומחה כו'. נ"ב משמע מומחה דגמיר וסביר אבל גמיר ולא סביר לא מהני רשותא דר"ג למיפטריה אבל דעת הרא"ש אף לגמיר ולא סביר מהני ליה רשותא דר"ג : **שם** בנ"י ד"ה אמר המחבר תשובה לרבינו האי גאון כו' משלם הדיין מביתו בזמן שנטל ונתן ביד עכ"ל. נ"ב ז"א דאפי' לא נו"נ ביד חייב לרב האי והוא מ"ש הרי"ף בסמוך כב"י כמ"ש בא"י בנ"י וברא"ש עש"ך ס"ק כ' אות ב' :

דף יב ע"ב באלפסי ואוקמה ר"ח בשלא נשא ונתן ביד היכי משכחת לה והזינן כו'. נ"ב וא"ל משכחת לה באינו מומחה ולא קבלו כמ"ש בחדושי דבמשנה תנן בין לזכות בין לחובה ובאינו מומחה אף בלא זכות וחובה שלא טעה כלל אעפ"כ אין דינו דין כמ"ש בסמוך : **שם** באלפסי אע"פ שלא נשא ונתן ביד אם אין הדבר מצוי כו'. נ"ב נראה דס"ל ג"כ אוקימתא דר"ח דבלא נו"נ מחזירין רק כשאין הדבר מצוי להחזיר צריך לשלם מדד"ג וא"ל כיון דאילו הוה קמן הוי תדר השתא נמי לאו כלום עביד דזהו דוקא לרבנן דלא דד"ג אבל לר"מ חייב לשלם וכמ"ש התוס' בשמעתין ולפי זה צ"ל דלדידהו טעמא דר"ח דבלאו נו"נ ביד חוזר לאו משום פסידא דבע"ד רק משום דלא החזיק דבריו לישא וליתן ביד כמ"ש בנ"י אך קשה דלפמ"ש דהאי גאון נמי ס"ל כאוקימתא דר"ח דבלא נו"נ הוזר היאך קאמר לעיל דהאי דאוקימנא בנו"נ ביד כי היכי דלא לפתמות כר"ח הלא בל"ז צ"ל בנו"נ משום הך דר"ח דבלא נו"נ ביד הדין חוזר גם קשה מ"ש אח"כ ועוד דהא ר"ח נמי אוקמא שנו"נ ביד אמת דאוקמי בנו"נ ולאו לדחויי וכ"מ רק משום דלא נו"נ ביד חוזר הדין אבל אם א"א לחזור אח"נ דמשלם מדד"ג וראיתי בלח"מ פ"ו מה' סנהדרין כ' דהך גאון דהכא הוא רב האי שהביא הרא"ש בשמעתין וברא"ש ובלח"מ שם מבואר דלרב האי אין חילוק בין נו"נ ביד או לא ולא ס"ל כלל שנויא דר"ח ועי' בגליון הרא"ש מה שהבאתי לתמוה עליו ובדברי העטור משמע שלא היה גורס בדברי רב האי גאון אם אין הדבר מצוי שיחזור : **שם** באלפסי ונתברר כו' הוא גרם לממון ש"ז שיאבד לדבריו יהא חייב ולמה יהא פטור הלא כו'. נ"ב וקשה על ר"ע שא"ל לר' טרפון פטור אתה כיון שכבר האכילה לכלבים וכמ"ש בש"ס חדא ועוד קאמר ולכאורה אין ראיה דלמא ר"ע לית ליה דד"ג וי"ל אי ס"ד דלמאן דדאין דד"ג חייב למה הוצרך לדחוקי בש"ס חדא ועוד קאמר לימא בפשיטות דר"ע דאין דד"ג ולכך אפי' בד"מ חייב היכא דא"א למיהדר :

דף טו ע"א נמוקי יוסף ד"ת סודריה דאזמני' כו' עסה"ד והכי משמע התם במנחות כו'. נ"ב עי' במ"א סי' מ"ב ס"ק י' מה שהקשה עליו ועי' בספרי מלא הרועים ערך הזמנה אות י"א שהארכתי ליישבו : **סליק מסכת סנהדרין**

הגהות על המרדכי

פ"ג סי' תרפ"ז ד"ה תניין כו' ומ"ש האלפסי ראיה משבועת הדיינין היכא דאתי מעיקרא כו'. נ"ב צ"ל דאתני : **שם** בא"ד וי"מ דוקא כשנשבע או נתן כבר כו'. נ"ב עי' ב"ח סי' כ"ב ועי' ר"מ פ"ו מה"ס : **שם** עד שישמע מפי הדיינין דברי ר"מ כו'. נ"ב עב"ח סי' כ"ב דהך תוספתא סותר גמ' דידן בזה : **סי' תרפ"ט** ונשאל לר"מ על עסק ראובן שתבע כו' והשיב דחזרתו חזרת כיון שלא נגמר הדין דתנן כו'. נ"ב זה סותר לתשו' מהר"ם שכ' לפני זה דס"ל דתיכף משהועד הוי גמ"ד ועי' ב"ח סי' כ"ב שרצה לחלק בין מחול לך לאתן לך וקמייתא מיירי במחול וכאן באתן אך נעלם ממנו שזהו כוונת המרדכי מ"ש בסמוך ונ"ל הפסק זה פליג אפסק הר"ם בריש פרקין ומ"ש דמשפסקין אינו מדוקדק רק כוונתו לתשו' הר"ם דלעיל דס"ל דמיד שהועד הוי גמ"ד ולא נחית לחלק בין מחול לאתן : **סי' תש"ב** מכאן פסק רשב"ם כו'. ופסק ר"י דאי לא טען לא טענינן ליה. נ"ב עב"י סי' ל"ב דנרים טענינן ועש"ך סי' פ"א ס"ק י' שמקיים גי' דידן לא טענינן : **תוספתא פ"ה** זה פוסל כו' עד וחכ"א אין יכול לחזור בו. נ"ב משהועד העדות עי' במרדכי סי' תרפ"ז :

סליק

הגהות פעולת שכיר

לאלפס ונ"י ממס' סנהדרין להג"מ יששכר בער זצ"ל זקן ההוראה פה ק"ק ווילנא

דף ב ע"ב מוקי יוסף סוף ד"ה וחכמים אומרים. ולפי דברי ר"ת כו' ובמקום דאיכא נפשות דלא מיירי (עד הסתא) בנפש (עידי) הבעל כנ"ל. ונ"ב עי' חידושי הר"ן ז"ל דליתא להגהות אלו דלפי' ר"ת הא דקאמר ובמקום דאיכא נפשות היינו היכא שהבעל תובע נפש האשה כגון שמביא עידי זנות דבשביל שהאב תובע נפשות העדים המוזמין אין אנו נמנעים מלדון ממון הק' כסף בשלשה כמו שמבואר להדיא ע"ש :

דף ג ע"א שם סוף ד"ה אמר רבא. ותירץ הרב ר"י ב"מ כו' לאחד כנ"ל : **שם ע"ב** נ"י סוף ד"ה דיני ממונות. ודייקינן נמי מדאמר עלה דהא דר' אלעזר בדא"ר יוחנן בערכאות כו' כנ"ל :
שם רי"ף גמ' למה לי למעבד הכי. נ"ב עד מתני' דלקמן שייך למשנה דריש פירקין וכנ"ל בנ"י :

דף ד ע"א בנ"י סוד"ה אמר רשב"ל וכן אמר רבא. נ"ב לשון גמ' :

דף ה ע"א נ"י ד"ה והמסכין בהא דאמר רב הונא מסביעין אותו כנ"ל :

דף ח ע"א נ"י ד"ה דקא טעין איהו טענה מטעם או הוא דפטור אבל אנן כו'. נ"ב ר"ל דאמר דא"ל להד"מ חוזר ואומר מטעה הייתי בך טענת להד"מ אינה כדאי שיהיה מוחזק כפרן ע"י משום דמילתא דכדי לא דכירי נמי אבל כשעומד בטענתו להד"מ ועדים מכחישים אותו אנן לא טענינן משום דהשטה לא דכיר ומש"ה מכחיש העדים. כן דקדק בחי' הר"ן מלשון רש"י ז"ל : **שם ע"ב** נ"י ד"ה לא מעלין ויכול לסוליאן כו'. ואחד אומר חייב זכאי כנ"ל :

דף ט ע"א נ"י ד"ה נהרדעי ואפי' בשאין מלוה תובע כנ"ל. וכ"ב עי' סמ"ע סימן ג' ס"ק י"א :

דף יא שם ד"ה ולשון בעל העיטור. דטעמא בתרא עיקר סוברים כו' ונקטו מומחה כנ"ל : **שם** (ומשנה דאמרי ליה דיינית לן דין תורה) תא"מ : **שם ע"ב** נ"י ד"ה ירושלמי תמן תנינן כו' ר' בא בשם ר' אבהו כנ"ל :

דף יג ע"א רי"ף ירושלמי תני הטעה אינו כו'. נ"ב עי' גירסת ירושלמי שלפנינו הלכה ו' ובפני משה שם ולפי גירסת הרי"ף ז"ל אתיא סוגית הירושלמי אליבא דהלכתא דתלמודא דידן דהא דא"ר מנין אפי' אחד ר"ל אחד מן התלמידים שאמר לא יענה ר"ל לחובה כמה דאוקמינן בגמ' דידן ריש ד' ל"ד אליבא דרבנן וכדתניא כו' ומנין הוא בעצמו לא יענה ר"ל ג"כ לחובה וכ"ה בתוספתא פ"ט הוא שאמר יש לו ללמוד על עצמו זכות שומעין לו לחובה משתקין אותו בנזיפה וכ"ז הלכות קבועות ומתבררות גם ממתני' דריש פרק היו בודקין ד' מ' אבן נ"ע מה שייטי דהרי"ף להביא ירושלמי שאינו שייך אלא בדיני נפשות. עי' בק"נ מו"ק פ"א אות קטן ח' :

דף טו ע"א נ"י ד"ה איתמר ההורג. פירשו בו רב אחא ז"ל. נ"ל רבוותא ז"ל :

דף יח ע"ב נ"י ד"ה כהן שמש בטומאה כו' מוציאין אותו חוץ לעזרה כנ"ל :

דף כ ע"א רי"ף והם ע"ה כן. נ"ב עי' הגירסא בגמ' דף ק"א ע"א : **שם** נ"י ד"ה והלוחש על המכה. ואומרים אותם בלחש ומזכירין להם. נ"ל ואומרים אותם בלע"ז ומזכירין להם : סליק

תוספתא

סנהדרין פרק ראשון

פרק א א (א) דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בג' [א] דברי ר"מ וחכ"א ביחיד (ב) סמיכה בשלשה וסמיכת זקנים בג' רבי יהודה אומר בחמשה (ג) מטלטלין של הקדש (ד) נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין נפדין על פי שלשה ג' לקוחות ולא ע"פ ג' שאינן לקוחות (ה) מום שבגלוי הרי זה ישחט ע"פ א) בני הכנסת דברי ר' מאיר ר' יוסי אומר אפילו רגלו קטועה ועינו סומא לא ישחט אלא ע"פ מומחה : ב וחכמים אומרים (ו) המוציא שם רע (ז) בזמן שטוענו טענת נפשות בעשרים ושלשה טענת ממון בשלשה : ג (ח) וכשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה נגמר הדין אין רשאי לבצע ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר (ט) כל המבצע הרי זה חוטא המברך את המבצע הרי זה מנאץ לפני המקום על זה נאמר (תהלים י) ובוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שכן משה אמר יקוב הדין את ההר (י) אבל אהרן היה עושה שלום בין אדם לחבירו שנאמר (מלאכי ג) בשלום ובמישור הלך אתי וגו' ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל ובוצע ברך נאץ ה' משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה של חטים (כ) טחנן אפאן והפריש מהן חלה והאכיל לבניו היאך זה מברך אינו מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ה' ב) ר"מ אומר ובוצע ברך אלו אחי יוסף שהיו אומרים (בראשית לז) מה בצע וגו' ר' יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצע שנא' (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם והלא כל מקום שיש משפט אמת אין שלום וכל מקום שיש שלום אין משפט אמת אלא איזהו משפט שיש שלום הוי אומר זה ביצוע וכן הוא אומר (ש"ב ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כ"מ שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע דן את הדין זיכה את הזכאי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה רבי אומר דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב נמצא עושה צדקה עם החייב שמוציא גזילה מתחת ידו ודין עם הזכאי שמחזיר לו את שלו ר"ש בן מנסיא אומר פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע כיצד שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן או משמשמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה אתה רשאי שיאמר להן צאו ובצעו אבל משמשמע דבריהם ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להן צאו ובצעו כגון שהוא אומר (משלי יז) פוטר מים ראשית מדון וגו' עד שלא נתגלה אתה רשאי לנטשו משנתגלה הדין אי אתה רשאי לנטשו ר' [ב] יהושע בן לקיש אומר שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן ואם משמשמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין הוא נוטה רשאי שיאמר להן איני נזקק לכם שמא נתחייב החזק (ל) ונמצא חזק אויבו משמשמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשאי שיאמר להם איני נזקק לכם (מ) וכן הוא אומר (דברים א) לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלהים הוא : ד אמר ר' יהושע בן קרחה מנין שאם היה יושב לפני דיין ויודע אתה זכות לעני וחובה לעשיר אין אתה רשאי לשתוק ת"ל לא תגורו מפני איש (נ) אל תכנים דבריך מפני איש הדיינים יהיו יודעין את מי דנין ולפני מי הן דנין ועם מי הן דנין (ס) ומי הוא דן עמהן ויהיו עדים יודעין את מי הם מעידין ולפני מי הן מעידין ועם מי הן מעידין ומי הוא מעיד עמהם (ע) שנאמר (דברים יט) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ואומר (תהלים פב) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט (פ) וכן יהושפט אומר (דה"ב יט) ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' ושמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה והלא כבר נאמר (שם) ועמכם דבר המשפט אין לך אלא מה שעיניך רואות רשב"ג אומר (צ) כשם שהדיין דן בשלשה כך פשרה בשלשה יפה כח פשרה מכח הדין כיצד (ק) שנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים שפישרו אין יכולין לחזור בהן :

פרק ב א (א) קידוש [א] עבור שנה בג' דברי ר"מ וחכמים אומרים עבור שנה (ב) בשלשה מתחילין בחמשה נושאין ונותנין וגומרים בשבעה כיצד אחד אומר לישב עמם ושנים אומרים שלא לישב בטל היחיד במיעוטו שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב מוסיפין שנים ונושאין ונותנין בחמשה שנים אומרים צריכה ג) וג' אומרים אינה צריכה ד) בטלו שנים במיעוטם ג' אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפים שנים וגומרים בשבעה שאין מנין פחות מז' האב אומר לעבר ובנו אומר שלא לעבר [א] שניהן נמנין שנים האב ובנו אומרים לעבר האב ובנו אומרים שלא לעבר שניהן נמנין אחד אמר ר' יוסי פעם אחת הלכתי אני ואלעזר ה) לעבר שנה נמתי לו לאלעזר בני אני ואתה נמנין אחד : ב (ג) על ג' סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן (ד) ועל התקופה על שנים מעברין ועל אחד אין מעברין ואם עברוה הרי זו מעוברת אם היה (היה) אביב אחד משני סימנין היו שמחין רבן שמעון בן גמליאל אומר (ה) אף על התקופה על (ו) ג' ארצות מעברין את השנה על יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל על שתים מעברין (ז) ועל אחת אין מעברין ואם עברו הרי זו מעוברת ואם היתה ארץ יהודה אחת משתי ארצות היו שמחין מפני אביב שבאה *הימנה (ח) אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים לא מפני הגוזלות שלא הגיעו (ט) וכולן סעד לשנה ואם עברוה הרי זו מעוברת רבי ינאי אומר משם רשב"ג שהיה אומר בגוזליא רכיכין הן ובאמריא דעדקין ושפר באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו ו) עומדין ע"ג מעלות בהר הבית ויוחנן סופר הלך לפניהם ואמרו [ג] כתוב לאחנא בני גלילא עילאה ובני גלילא תתאי שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דמטא זמן בעורא לאפוקיא מעשריא ממעטניא זיתיא ולאחנא בני דרומא עילאה ובני דרומא תתאה שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דימטן זמן [ג] לאפוק' מעשריא מעומרי שובילא ולאחנא בני גלותא דבבל ובני גלותא דמדי ושאר כל בני גלותא דישראל שלמכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואמריא דעדקין (י) וזימניה דאביבא לא מטא ושפר (כ) באנפאי ובאנפי חבראי

שיחא בצ״ג (margin, beside פרק ב, partly legible)

אור הגנוז

פ"א [א] הביצוע בשלשה: [ב] יהודה בן לקיש : פ"ב [א] קדוש החדש ועבור השנה וכו': [ב] לו: [ג] בעורא :

נוסחאות כ"י

א) שלשה : ב) ד"א ובוצע ברך נאץ ה' אלו אחי יוסף : ג ד) לעבר : ה) בני : ו) יושבין :

מגן אברהם

[א] שניהן נמנין. צ"ל אחד :

חסדי דוד

פרק א וכשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה כו'. בגמ' דף ו' מייתי ברייתא דפליגי בה ר"מ ורבנן. ר"מ סבר בצוע בג' ורבנן סברי ביחיד ואמרינן שם דכ"ע סברי דדין בשלשה והכא בהא קמיפלגי מ"ס מקשינן פשרה לדין ומ"ס לא מקשינן ופירש"י ז"ל דהסיקא הוא מדכתיב משפט ולדקה והקשו עליו התוס' דא"כ מוכח דמאן דמקיש סבר מצוה לבצוע מדקרי לי' לדקה וקשה מברייתא זו דת"ק מקיש דקאמר כשם וכו' ואפ"ה סבר דרשות היא דבהא הוא דפליג ריב"ק כדלקמן ע"ש אבל באמת האומר דבצוע רשות אין הכוונה דאין בו מצוה כלל אלא ר"ל שהרשות ביד הדיין כשבאין בע"ד לפניו בין לעשות דין בין לעשות פשרה אם מתרצים הבע"ד ומיהו ליכא שום מצוה לאקדומי לפשרה טפי מן הדין וריב"ק סובר דמצוה טפי איכא בפשרה וצריך הדיין להשתדל שיתרצו בפשרה והלכך בעי למפתח להו בהכא אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ובהא פליגי אבל לעולם לכו"ע שניהם מצוה זו מצות משפט וזו מצות לדקה ותדע דאם איתא דליכא מצוה להך תנא בפשרה היכי אפשר לדחות מצוה מן התורה דהיינו במשפט ולעשות פשרה וא"כ למה אומר רשות הוא הלא איסורא איתא א"ו שהרשות הוא לבחור איזה מצוה מסתיהם. ומה דקאמר הגמ' א"כ מצוה הכוונה לריב"ק מצוה להזכיר להם פשרה דעפי עדיפי ושמא יתרצו לפשרה ולת"ק רשות הוא אי בעי מזכיר ואי לא בעי לא מזכיר משום דתרוייהו שוין וכן פירש"י להדיא משום דטפי עדיפא ודע להתוס' דדחו דברי רש"י ולא פירשו לנו מה הוא הסיקא לדעתם ע"כ יתפרש מקים מסברא ולא מקרא : מחנן אפאן והפריש מהן חלה כו'. הא דקאמר והפריש ממנו חלה ולא קאמר שמברך על אכילתה נראה דלרבותא קתני הכי. לא מבעי אם מברך בשעת עיקר עשיית האיסור דהיינו שמבערו מן העולם דפשיטא שמצוה הבאה בעבירה היא ואסור לברך אלא אפילו אינו מברך אלא בשעת הפרשת חלה דהאיסור הגזילה הא עבדי מקמי הכי כשהכניסה לרשותו והשתא בהפרשת חלה מיהא לאו מידי דעבירה עביד אפ"ה מנאץ מקרי ואפסר דהרים הכי מרישיה דקרא כי הלל רשע על תאות נפשו ובוצע ברך גם אם אין כאן תאות נפשו בכל זאת הוא מנאץ את ה'. ואפסר דמה"ט אמר והאכיל לבניו (אשר לשון הזה לא נמצא בגמ') דאע"ג דלא מברך בשעת האכילה דאיהו לא אכיל ליה אלא מאכיל לבניו הקטנים דפטורים אפ"ה נקרא מנאץ בשביל ברכת החלה : אמר ריב"ק מנין שאם היה יושב לפני דיין כו'. ת"ל לא תגורו מפני איש בברייתא שבגמ' איתא מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני כו' ופשוט דלרבותא קאמר תלמיד דאע"ג דחייב בכבוד רבו אפ"ה כבוד שמים עדיף : יהיו יודעין את מי דנין ולפני מי הן דנין כו'. בגמ' ליכא כל הנך ליתני אלא הכי תניא את מי דנין ולפני מי דנין ומי עתיד ליפרע מכן וה"נ איתא בעדים. ולפי הל' שלפנינו יש לפרש את מי דנין כדאיתא בגמ' דכביכול כאילו דנין את הקב"ה שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו ולפיכך יזהרו שלא להטות ולפני מי דנין לענין שצריכין לישב באימה וביראה ועם מי דנין כלומר שאין להם לדון לפי מראות עיניהם בלי ראיות מה"ת ומי הוא דן עמהם כלומר שבאמת שעה שהם דנין יושב הקב"ה ודן עמהם להדיינים עצמן וכדאי' בגמ' שהקב"ה נוטל מהם נפשות שנאמר וקבע וכו' וכן מזהיר בזה לעדים :

פרק ב קידוש החדש ועיבור שנה בג' כו' כל"ל ומשום דמתני' רפ"ק תנן עיבור החדש בג' וקשה קושית הגמ' דף י' לא ליקדשה וממילא ליעבר ומשני אביי תני קידוש החדש תנ"ה קידוש החדש ועיבור שנה בג' דברי ר"מ ע"ש : על ג' סימנים מעברין את השנה כו'. כ"ה בגמ' דף י"א ויש הפרש קצת בל' דהתם גרס על ג' דברים ולא גרסינן התם ואם עברוה מעוברת וע"ש בפירש"י : אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים כו'. גם זה שם מיהו התם גרסינן עושין אותן סייד לשנה כיצד ר' ינאי כו' ופי' סעד הוא אם השנה צריכה לעבר מפני אחד מן הדברים שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ואמרינן על ב' מעברין ועל א' מהן אין

מצפה שמואל

(א) דיני ממונות בשלשה . דף ג: וירושלמי פ"א ועי' כה: . ועי' ירושלמי ברכות רפ"ז דתני בזימון דשנים רשות כשמואל דשנים שדנו דיניהם דין ור"י ור"ל ס"ל דאין דיניהם דין ועי' ירושלמי כתובות פ"ד הל"ד האונס והמפתה בשלשה ועי' בהקדמת הרמב"ם לס' זרעים בהג"ה בשם ס' הכריתות מכאן דרבי גופא לא סתם במשנה אף דבר המקובל במשנה אא"כ היה הדבר מוסכם לחכמים שהיו עמו ולכן לא הוזכר במשנה דרבי אומר בחמשה ע"ש י: (ב) סמיכה בג' . ח. ויג: וירושלמי פ"א הל"ב ועי' הגמי"י רפ"ד מהלכות סנהדרין דר"י פליג גם על סמיכה מזקן והכ"מ לא כתב כן ועי' ירושלמי סוטה פי"ז הל"א מדין סמיכת זקנים . וכאן פ"א הל"ב : (ג) מטלטלין של הקדש . עי' יד. וירושלמי שם סוף הל"ב . ועי' ירושלמי מגילה פ"ד הל"ד ערכין המטלטלין בשלשה . בקרקעות ט' וכהן ועי' ירושלמי כתובות פי"א סוף הל"ו : (ד) נטע רבעי . עי' תוס' שם . וכמ"ש בפנים ועי' ת"א יד : שהביא דברי הר"ש בפ"ה דמע"ש הל"ד ועי' ירושל' רפ"ד דמע"ש וע"ש סוף ההלכה אפילו אחד מהן נכרי ועי' ירושלמי חלה פ"ד : (ה) מום שבגלוי . בכורות לו: (ו) המוציא שם רע . ח. ושם: וירושלמי ספ"א : (ז) בזמן שתבעו ממון . לשיטת רש"י שאינו להפסיד כתובתה והתוס' מיאנו בזה ע"ש היטב : (ח) וכשם שהדין . ו. וירושלמי שם ועי' ירושלמי שם כל הלכה זו : (ט) כל המבצע . ירושלמי פ"א הל"א : (י) אבל אהרן . עי' ב"י חו"מ סימן י"ג בשם מ"כ שתבעו ממון . דמותר למי שאינו דיין לעשות פשרה אף לאחר גמר דין וצ"ע דהוא בתוס' ד"ה אבל (ת"ב) והנה אין הכרח די"ל דקמ"ל דמותר לעשות פשרה דלת"ק אסור וקא הכ"י ללמדנו דאף לאחר גמ"ד מותר למי שאינו דיין : (כ) וטחנן ואפאן. דהוה שני רשות ולענין ברכה לא כמבואר ב"ק לד. ועי' תוס' ב"ק צד ד"ה אמר . ובסוכה ל: ד"ה הא קניא . ועי' מ"א סימן תרמ"ט ס"ק ב' ועי' תוס' ב"ק לד. ד"ה ואפאה ועי' ב"י או"ח ר"ס קנ"ו : (ל) ונמצא חזק רודפו . משמע כפירוש התוס' ו: ד"ה ונמצא וכ"ה בירושלמי פ"א ובמה"ס שם ועי' ספרי פ' דברים שלא יאמרו שמא יהרוג בני ועי' בהגהת למ"א ר"ס י"ב וברים הל' גזילה לענין לגזול משום פקוח נפש ובחידושי באתרי : (מ) וכה"א לא תגורו עי' מהרש"א י"ף מ"ש בזה : (נ) אל תכנים דבריך . פי' שבועות לא. יליף ממדבר שקר תרחק ועי' כתובות מו. : (ס) ומי הוא דן עמהם . עי' טור ר"ס א' ועי' בפנים : (ע) שנאמר ועמדו . עי' שבועות ל. דקרא מיירי בבע"ד ובעדים ועי' ירושלמי רפ"א גבי ר"ע כדבא כו' : (פ) וכן יהושפט . עי' ב"ב קלא: (צ) כשם שהדיין . ה: וירושלמי פ"א הל"א : (ק) ב' שדנו יכולין לחזור . ג. לשמואל דיניהם דין וע"כ פליג על רשב"ג וס"ל דרבנן פליגי : (א) קדוש ועבור שנה . דף י: ועי' תוס' שם . וכתב הת"ב בירושלמי פ"ב מבואר דקדוש בעשרה וצ"ל דרבנן פליגי על ר"מ ובר"ה ברפ"ג משמע דבג' סגיא ואתי כר"מ : (ב) בג' מתחילין . שם וירושלמי פ"א הל"ב : (ג) על ג' סימנים . יא: וירושלמי פ"א הל"ב . ועי' ירושלמי פאה פ"ה שמור את חדש האביב שיהא בחידושו : (ד) ועל התקופה . עי' פירש"י יא: שפירש בין על תקופת תמוז וכו' שאין תקופת תשרי נופלת עד עבור החג וכו' בין על תקופת טבת מעברין ועי' בהשגות הראב"ד בקה"ח בפ"ד הל"ב ועי' תורת חיים שהביא ראיה לשיטת הרמב"ם דעל תקופת ניסן מעברין ועי' מ"ש לקמן : (ה) אף על התקופה . בגמ' ל"ג אף ולרשב"ג על תקופה לחוד מעברין ונראה דהרמב"ם בפ"ד מהלכות קה"ח הל"ב פוסק כן ונסתלק השגת הראב"ד ואין צורך למ"ש בת"ח : (ו) ג' ארצות . יא: וירושלמי פ"א הל"ב : (ז) ועל אחת אין מעברין ואם עברו הרי זו מעוברת . וקשה דהשמיט הר"מ כאן ולעיל על סימן א' וכן לקמן בה"ד דאם עברו מעוברת ונראה פשוט שסמך על מ"ש בפ"ב הל"י דאתם אפילו מזידין רק בלילה דלא הוו שם דיינים עליהם כלל איגה מעוברת דמקשינן למשפט ולכן בפ"ד הל"ב לענין גליל כתב דמעוברת דס"ד דגליל לאו דיינים המה כלל דכתיב כי מציון תצא תורה קמ"ל דמעוברת אבל אי תקינין לטעמא מאיזה טעם עברוהו ידעינן זה מאתם אפילו מזידין : (ח) אין מעברין לא מפני הגדיים . יא. וירושלמי פ"א הל"ג : (ט) וכולן סעד לשנה. עי' מיי' בפ"ד ספי' סעד לשנה ליפות השנה לתקופה דמעברין בשביל תקופה לחוד או לאביב ופירות האילן וליפות הטעם ולא כפירש"י בגמ' ועי' ת"ח י"ב ד"ה חשיב והביא מן תוס' ר"ה כא: (י) וזימנא דאביבא לא מטא . ל"א ואביבא לא מטא דזימנא היינו תקופה ועל תקופת ניסן לחוד מעברין ומה שכתבו דגוזליא רכיכין הוא ליפות הדבר כמ"ש התוס' והרמב"ם אבל לרש"י דמעברין בשביל א' והני דסעד יש לומר דאביבא היינו פירות ומ"מ מעברין בטעמא דגוזליא רכיכין בצירוף טעם זה כמ"ש בת"ח כל זה: (כ) באנפאי ובאנפי חבראי. לפי' התוס' יש לומר לפי שהיו ר"ג וזקנים יושבים לכן חלק כבוד אבל רשב"ג היה לבדו ובש"ס ל"ג וזקנים לכן הוכיח דענוה היה בר"ג יותר מברשב"ג (ת"ב) ועי' ירושל' מגילה פ"א הל"ה

מנחת בכורים

פרק א א דיני ממונות . כדי שיגמר הדין בשלשה . ומה שאמר ר"מ ג' היינו לגמר דין : דברי ר"מ . פליגי אליבא דר"מ . בת"ב גרס כאן ביצוע בג' דברי ר"מ וחכמים אומרים ביחיד ותלתא תנאי בפשרה כמבואר ו.) : סמיכה . בפר העדה דכתיב וסמכו זקני העדה : זקנים . להסמך להקרא רבי : נטע רבעי . אף שדמיו ידועין להוצא לאכול פירות נטיעה זו לכן פודה בג' ומעשר שני שהרקיב אבל שומתן ידוע לא בעי ג' : לקוחות . בקיאין בשומא : שבגלוי . בבכור כגון רגלו קטועה דלקמן : בני הכנסת . ג' הדיוטות : ועינו סומא גרסינן : ב המוציא ש"ר . דס"ל לר"מ במשנה דבג' כשאינו רוצה להפסיד רק כתובתה ולא להרגה ופליגי רבנן בזמן שבא מתחלה על ד"נ ועל כן נתאספו כ"ג ולא מצא עדים שזינתה ורוצה רק להפסיד כתובתה חיישינן לכבודם של ראשונים ודייני הד"מ נמי בכ"ג ועוד הרבה אוקימתות בגמרא : ג נגמר . שאמרו איש פלוני אתה זכאי : אבל אהרן . שלא היה דיין רשאי לעשות פשרה ואף לאחר גמ"ד (ב"י בשם מ"כ סימן י"ב) : דן את הדין . הוא פי' אחר לקרא דויהי דוד וגו' וכן בש"ס : ראשית מדון . ולפני התגלע הריב נטוש והיינו אף שלא אמר איש פלוני ס"ל דאסור לבצוע : אויבו . ובגמרא הגירסא חזק רודפו [כפי' התוס' ו: ד"ה ונמצא וכן הוא בספרי] : ד את מי דנין . כביכול דנים את הקב"ה שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו : ועם מי . בשיתוף הקב"ה עמהם בדין : ומי הוא דן . כפל לשון הוא : ועמדו . ובעדים משתעי כמבואר ברפ"ד דשבועות : מה לי בצער . ליזקק לדין שמא אטעה : ה ס"ג הדין בשלשה הפשרה בשנים . ול"ג כשם וכן בש"ס ובירושלמי : יפה . בזה יפה : שדנו . אם קבלו לעשות דין כמו שרגילים הוא רק בג' אבל בפשרה שנים סגי ולפי התוספתא לכתחלה בג' ובדיעבד בשנים אבל לא מצינו כן בפשרה לחלק בין לכתחלה בין לדיעבד :

פרק ב א קידוש החדש . ליישב לחקור אם צריכה השנה להתעבר : אומרים לעבר . כיון שמספקים הכן לדעת אביו י"ל משום כבוד אביו אומר כן ולקמן בפ"ח אמרינן דמנינים היינו בנחלק והת"ב לא פירש כן ע"ש : ב האביב . תבואה שיהיה בניסן ולא באדר : שנים . שני סמנים : שמחין . דבשמכוון שיהיה האביב בזמנו תבואה החדשה נקצרת קרוב לעומר ואין איסור חדש נהרך עליהן מחמת העיבור : אף על התקופה . מספקא אי קאי ארישא דעל התקופה לחוד מעברין אי קאי אסיפא דאם היה התקופה א' מן הסמנים היו ג"כ שמחין דאם התקופה בלא העיבור בזמנו מחמת העיבור יומשך עוד חדש ויגיע חג הסוכות בימות הגשמים : אביב . העומר ואם ביהודה אביב בניסן בלא העיבור עתה שנתעבר התבואה ביהודה ייבשו בפסח ואכן כרמל בעינן רך ומלא : שלא הגיעו . ומעברין לצורך קרבנות : סעד . לסימן א' מהג"ל או תקופה או אביב או פירות האילן מעברין בצירוף טעמא דגדיים ואיכך וי"מ סעד ליפות הענין לעיקר הטעם [תוס' ר"ה כא: ד"ה הנותן וכ"פ הרמב"ם בפ"ד מקידוש החדש ה"ז ע"ש וכ"כ בת"ח י"ב. ד"ה חשיב] : אומר . הודיע לבני הגולה טעם העיבור : דעדקין . קטנים ככבשים : בעורא . זמן הביעור בשנה שלישית ושישית מן השמטה . ושוהין להפריש עד אותו זמן : זיתיא . שם זיתים מרובים כמבואר בשבת

ואוספנא על שתא דא תלתין יומין : ג אין מעברין את השנה אלא (א) עד רובו של חדש וכמה רובו (ל) ששה עשר יום (מ) ר' (ג) יוסי אומר ב' ידות בחדש כ' יום ר' (ג) יהודה אומר מחשבין את השנה כמה היתה צריכה אם היתה חסרה (ששה) ששה עשר יום לפני הפסח מעברין אותה [ד] לפני החג אין מעברין אותה ר"ש אומר אפילו חסרה ששה עשר יום לפני החג מעברין אותה · אין מעברין את השנה (נ) לפני ר"ה ואם עברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ר"ה מיד (ס) ומכאן ואילך אין מעברין אלא אדר : ד אין מעברין את השנה לא פחות חדש ולא יותר חדש ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין את השנה (ע) משנה לחברתה ואם עברוה אינה מעוברת אין מעברין שנה אחר שנה ר"ש אומר מעברין שנה אחר שנה אר"ש מעשה בר' עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים ועבר ג' שנים זו אחר זו אמרו לו משם ראיה מפני שבית דין יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה : ה אין מעברין את השנה (פ) לא שביעית ולא מוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר בערב שביעית אין מעברין את השנה מפני רעבון ר"מ אומר הרי הוא אומר (מ"ב ד) ואיש בא מבעל שלישה וגו' בצקלונו והלא אין לך מקום שמתבכר בא"י קודם לבעל שלישה ואעפ"כ לא בכר אלא מאותו המין שהביא לאיש האלהים יכול שהביאו קודם לעומר ת"ל (שם) ויאמר (ד) תנו אל העם ויאכלו מלמד שלא הביאו אלא לאחר העומר והלא אותה שנה ראויה לעבר מפני מה לא עברה אלישע מפני שהיתה שנת רעבון וכל העם (צ) רצין לגרנות : ו אין מעברין את השנה (ק) מפני הטומאה רבי יהודה אומר מעברין את השנה מפני הטומאה אמר רבי יהודה מעשה בחזקיה המלך שעיבר את השנה מפני הטומאה שנאמר (ד"ה ב' ל') כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולון לא הטהרו וגו' ר"ש אומר אם לעבר אותה מפני הטומאה כבר מעוברת היא אלא עבר ניסן בניסן ואין מעברין אלא אדר ר"ש בן יהודה אומר משום ר"ש אף מפני *שהעשו את הצבור לעשות פסח שני אין מעברין את השנה אא"כ היתה צריכה מעברין אותו מפני הצרכים ומפני הדרכים מפני התנורין ומפני הגליות שלא יצאו ממקומם אבל אין מעברין אותה לא מפני הצנה ולא מפני השלגים (ר) ולא מפני הגליות שעלו ועדיין לא הגיעו וכולן סעד לשנה ואם עברוה הרי זו (ש) מעוברת אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עברוה בגליל הרי זו מעוברת העיד חנינא איש אונו לפני ר"ג שאין מעברין את השנה (ת) אלא ביהודה ואם עברוה בגליל שהיא מעוברת ומעברין את השנה (א) כל אדר שבראשונה היו אומרים אין מעברין אלא עד הפורים עד שבאו ר' יהושע ור' פפיים והעידו (ה) שכל אדר ואדר כשר לעבר רשב"ג ור' אלעזר בן ר' צדוק אומרים אין מעברין את השנה (ב) ואין עושין כל צרכי צבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב הצבור עליהם : ז (ג) אין מעברים את השנה בלילה ואם עיברה אינה מעוברת אין מקדשין את החדש בלילה ואם קדשוהו אינו מקודש : ח (ד) אין מלך יושב בסנהדרין ולא מלך ולא כהן גדול יושבין בעיבור :

פרק ג

א (א) שור שהמית אחד שור שהמית ושאר בהמה (ב) וחיה ועופות שהמיתו מיתתן בעשרים ושלשה (ג) ר"א אומר שור שהמית מיתתו בעשרים ושלשה ושאר בהמה חיה ועוף שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים שנאמר (ויקרא כ) והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר (שם) ואת הבהמה תהרוגו שור הנסקל בעשרים ושלשה (ד) שנאמר (שמות כא) השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור (ה) מה מיתת הבעלים בסקילה ובדחייה ובעשרים ושלשה אף מיתתו בסקילה ובדחייה ועשרים ושלשה (ו) מה בין שור לאדם שהשור פותחין את דינו ביום וגומרין אף בלילה פותחין וגומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה מטין ע"פ עד אחד בין לזכות בין לחובה הכל מלמדין זכות וחובה המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה (ז) מה שאין כן באדם : ב אין שורפין את הפרה ואין עורפין את העגלה (ח) ואין עושין זקן ממרא ע"פ ב"ד (ט) ואין מביאין פר העלם דבר של צבור אין מעמידין לא מלך ולא כהן גדול אלא בב"ד של שבעים ואחד כיצד (י) הן עושין ב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהן הפנימית נאכלת החיצונה נשרפת וכל שלא (ו) בכל אלו הנכנס שם אין חייבין עליה שתי תודות שאמרו בלחמן אבל לא בבשרן אבא שאול אומר (כ) שתי בצעין היו בירושלים התחתונה והעליונה התחתונה נתקדשה בכל אלו והעליונה לא קדשו כשעלו מן הגולה שלא במלך ושלא באורים ובתומים התחתונה שהיתה קדושתה גמורה ע"ה אוכלין בה קדשים קלים ומעשר שני וחברים קדשים קלים אבל לא מעשר שני העליונה שלא היתה קדושתה גמורה ע"ה אוכלין בה קדשים קלים אבל לא מעשר שני וחברים לא קדשים קלים ולא מעשר שני ומפני מה לא קדשוה מפני שתורפה של ירושלים משם ונוחה ליכבש משם : ג ר' יוסי אומר (ל) ג' דברים משם שלשה זקנים רבי עקיבא אומר יכול יהא אדם מעלה בכורות מחו"ל לארץ ת"ל (דברים י"ד) ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות ממקום שאתה מביא מעשר דגן אתה מביא בכורות מחוצה לארץ שאי אתה מביא מעשר דגנך אי אתה מביא בכורות שמעון בן זומא אומר יכול כשם שנתנה תורה מחיצה בין קדשי קדשים לקדשים קלים כך נתנה תורה מחיצה בין הבכור למעשר שני ודין הוא הבכור טעון הבאת מקום ומעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אין נאכל אלא לפנים מן החומה אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא לפנים מן החומה מה לבכור שמיעטו מקום אכילתו שכן מיעט זמן אכילתו תאמר במעשר שני שריבה זמן אכילתו הואיל וריבה זמן אכילתו נרבה מקום אכילתו ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מה בכורות אין נאכלין אלא לפנים מן החומה אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא לפנים מן החומה ר' ישמעאל אומר [א] יכול יהא אדם מעלה מעשר שני לירושלים בזמן הזה ואוכלו ודין הוא הבכור טעון הבאת מקום אף מעשר שני טעון הבאת מקום מה בכור אין נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית ולא אם אמרת בבכור שיש הימנו דמים ואימורין לגבי מזבח תאמר במעשר שני שאין הימנו דמים ואימורין לגבי מזבח ביכורים יוכיחו שאין מהן דמים ואימורים לגבי מזבח ואין נאכלין אלא בפני הבית ולא אם אמרת בביכורים שהן טעונין הנחה לפני המזבח תאמר במעשר שני שאין טעונין הנחה לפני המזבח ת"ל ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מה בכור אין נאכל אלא בפני הבית אף מעשר

נוסחאות כ"י

א) אם כן היתה תקופה חסירה : ב) יהודה : ג) יוסי : ד) תן לעם : ה) שכל אדר כשר : ו) נעשית :

אור הגנוז

[ד] ששה עשר יום :

מגן אברהם

[א] יכול יהא אדם כו'. מכות דף י"ט :

חסדי דוד

מעברין הללו נעשו סעד ומצטרפין לאחד מהן ומעברין ע"כ ולפ"ז נראה שצריך להגיה כאן כתוס' במילתיה דר' ינאי ולגרוס כילד אמנם גם בירושלמי ל"ג כילד ואולי תנאי נינהו אליבא דר' ינאי ותנא תוספתא סובר דר' ינאי בשם רשב"ג לאיפלוגי אתי דאפילו על הנך מילי לחודייהו מעברין : אין מעברין את השנה לא פחות מחדש ולא יתר על חדש כנ"ל וכ"ה בירושלמי וש"פ אין פחות מחדש חסר דהיינו כ"ט יום ולא יתר על חדש מלא דהיינו שלשים ועי' בגמ' דידן כמה עיבור שנה ובפ"ק דר"ה דף י"ט פריש ר"פ למילתיה טפי דמ"ד חדש רצו ל' יום נראה דת"ק סבר דוקא ל' ולפ"ז הך תוספתא הוא כרשב"ג ע"ש : אין מעברין את השנה בשני רעבון כצ"ל וכ"ה בגמ' ומ"ש כאן בשם ר"מ בגמ' איתא בשם רבי . ומ"ש לא ביכר אלא מאותו המין היינו שעורים כדמפרש קרא לחם שעורים ומדקרי ליה לחם בכורים משמע שעכשיו ביכר והשעורין קודמין לכל :

פרק ג שור שהמית כו' ושאר בהמה וחיה ועופות כו'. בגמ' לא נזכר עוף רק בהמה וחיה ורא"א שור שהמית בכ"ג ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים ומ"מ הדין אמת דאפי' עוף נמי וכדתנן בעדיות על תרנגול שנסקל בירושלים לפי שהרג את הנפש ולר"א אם הרג את הנפש מיתתו בכל אדם .

אמנם מה דמסיים בה והרגת את האשה וגו' נוסחא מוטעת היא ויש למוחקה שאין זה ענין לשור שהמית כלל ובמתני' מכרה דרשא זו גבי רובע ונרבע והתם ניחא ומה שאמר שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר השור יסקל וגו' כ"ה גם במשנה והתוספתא מפרשא כי ההיקש זה הוא רק לענין סקילה ובכ"ג אבל לא לענין שאר דברים . ובדף ל"ו איתא א"ר אבהו י' דברים יש בין ד"מ לד"נ וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מכ"ג ויליף שם מקרא ולכן אע"ג דאין היקש למחצה מ"מ ע"כ לא לכל מילי הקישו הכתוב : אין שורפין את הפרה כו'. במתני' ריש פ"ק חשיב ואזיל כמה דברים שאין נעשין אלא בב"ד של ע"א ותנא וסייר מילי טובא ומנינהו הכא תנא תוספתא ויש מהן דברים שנשנו במקום אחר ויש מהן שלא נשנו אלא כאן . ואמנם זו הראשונה אין שורפין את הפרה לא מנה הרמב"ם מפורש בדבריו רק שברפ"ג מהלכות פרה כתב כיצד שורפין אותה זקני ישראל היו מקדימין וכו' והוא לישנא דמתני' דפ"ג דפרה אבל לא ביאר בהדיא דבעינן סנהדרין גדולה ורק כוונת זקני ישראל כן הוא : כיצד הן עושין ב"ד מהלכין כו'. קאי על מתני' דפ"ק דתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בב"ד של ע"א קמ"ל בתוס' דלא סגי בהכי אלא סמיך תנא אמאי דתני ברפ"ב דשבועות במלך ונביא וב"ד של ע"א ובשתי תודות

מצפה שמואל

אדר הראשון תוספת או אדר שני וע"ש דמוכח מזה דין עבור תלתין יומין או כ"ט : (ל) ששה עשר יום . עי' כל זה יג . וירושלמי פ"א : (מ) ר' יוסי . בש"ס הגי' ר' יהודה ומהופך דברי ר' יהודה לר' יוסי ולפי מה שמהופך כאן א"ש דמסיק בש"ס בקושיא ולא בתיובתא דאי מפכינן א"ש כמ"ש הת"א שם ומה דאמר ששה עשר אם לפני הפסח מעברין היינו משום תקופת ניסן כמ"ש הת"א ולפי הש"ס ע"כ משום תקופת תשרי מעברין ועי' מהרש"א שם : (נ) לפני ר"ה . יב. וירושלמי שם ועי' ירושלמי ר"ה פ"ג הל"א ונדרים פ"ו הל"ח: (ס) מכאן ואילך . בש"ס הגירסא ואעפ"כ ועי' ירושלמי מגילה פ"א הל"ה : (ע) משנה לחברתה . שם ושם : (פ) לא שביעית. שם ושם . ועי' ירושלמי שקלים פ"א הל"ב בזה ונדרים פ"ו הל"ח . וכאן פ"א הל"ב ועי' ירושלמי פאה רפ"ה דמשהתיר רבי להביא ירק מחו"ל היא שביעית היא שאר שני שבוע : (צ) רצין לגרנות . עי' מיי' ספ"ד דמפני אביב ופירות האילן מעברין אף בשני רעבון ועי' ירושלמי שקלים פ"א הל"ב אין מן הדא וע"ש בשירי קרבן מ"ש בזה ומה שהקשה בזה דלמה לא תנא דאם עברו מעוברת נתיישב בדברינו לעיל . ועי' השגת הראב"ד במש"כ שם דבימי אלישע היה משום אביב וגדיים וטלאים דעושין סעד לשנה ע"כ ויפה העיר בת"ב דהרמב"ם לשיטתו לא ס"ל כלל דסעד מועיל לעיבור אלא יפות . א"כ בעינן או תקופת ניסן או פירות האילן ואביב ודברי הכ"מ נדחין : (ק) מפני הטומאה . יב: ושם ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"א כל הענין ונדרים פ"ו הל"ח ועי' מיי' ספ"ז מהל' ביאת מקדש וכ"מ שם : (ר) ולא מפני הגליות . עי' ירושלמי שביעית פ"י ומנין שמעברין על הגליות שיצאו ועדיין לא הגיעו : (ש) מעוברת . השמיטו הרמב"ם כמ"ש במ"ש ד"ה ועל אחת דהוא בכלל אתם אפילו מזידין : (ת) אלא ביהודה . יא: וירושלמי פ"א הל"ב וקצת הגירסא בע"א בהעיד דאינה מעוברת ועי' ברכות סג. ושם ועי' ירושלמי בכורים פ"ג ועי' ירושלמי פ"ב סוף הל"ו מן חטא דחנניה שעבר השנה בחוצה לארץ ועי' נדרים פ"ו הל"ח מובא ג"כ זה דחטא חנניה והת"א (יד.) ד"ה אין סמיכה חקר טעם למה אין סמיכה בחו"ל : (א) כל אדר . עדיות פז. ועי' ר"ה ז. ועי' בירושלמי : (ב) ואין עושין כל צרכי צבור . עי' מס' ע"א לו. שם אין גוזרין אא"כ רוב הצבור יכולין לעמוד בה ועי' ירושלמי פ"ק דשבת ה"ז ובמס' ע"א בירושלמי פ"ב הל"ח ומשמע כמו כאן וכאן הלשון אלא על תנאי משמע דממילא כן התנאי . ומכאן היתר גדול לכמה תקנות והנהגות הקדומות מעת הגליל ואין פוצה פה להחמיר אבל לפ"ז א"ש וכל אימת שרוב צבור בטלוהו ממילא נתבטל התקנה ועי' ירושלמי תרומות פ"י דבר של רבים אין נאסר וע"ש פירוש הרא"פ ועי' ר"ן במס' ע"א בסוגיא דשמן של כותים דמ"מ צריך ב"ד להתיר אף שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה וע"ש שהאריך ועי' תוס' ע"ג ל"ה ד"ה מכלל : (ג) אין מעברין בלילה . יא: וירושלמי פ"א הל"ב ועמ"ש בזה ביבמות פי"ב הל"ז : (ד) אין מלך יושב . בסנהדרין יח: וירושלמי סוף פ"ב וע"ש הל"א ושיטת הרמב"ם פ"ב מהלכות סנהדרין הל"ה דלבדו דן במלכי בית דוד וזה דאמרינן בש"ס (יט.) והתוס' יט. ד"ה אבל כתבו בע"א ועי' תוס' יח: ד"ה והא בהיפך משיטת הרמב"ם דעם אחרים דן ולא לבדו : (א) שור שהמית . טו. : (ב) חיה ועופות . ברכות כז. : (ג) רא"א . ע"ש טו : (ד) שנאמר . עי' ב. : (ה) מה מיתת הבעלים . ועי' מה. ועי' ירושלמי פ"א הל"ב : (ו) מה בין שור לאדם . לו: : (ז) משא"כ באדם . לב: : (ח) אין שורפין את הפרה . יד: כל זה ועי' משנה פ"ג דפרה וזקני ישראל הם מקדימין והם ב"ד הגדול : (ח) ולא זקן ממרא . עי' תוס' סוטה ז. ד"ה מה להלן עי' ירושלמי ברכות פ"א הל"א לענין זקן ממרא : (ט) ואין מביאין פר . עי' הוריות רפ"א כחכמים שם : (ט) ולא כהן גדול . עי' מיי' פ"י מהלכות כלי המקדש הלט"ו ועי' זבחים יח. שכתב התוס' שמסתמא הדבר תלוי במלך ואחיו הכהנים וכ"כ ביומא י"ג וצ"ל דמ"מ בעי ב"ד הגדול (ת"ב) : (י) הן עושין . שבועות יד: ושם טו. כל זה וירושלמי פ"א הל"ג וע"ש במה"פ שם שהתוספתא כתובה בשבוש והעיקר כגירסת רש"י בשבועות שם ועי' ירושלמי שבת פ"ו סוף הל"ב : שיר של פגעין . בירושלמי וע"ש : (כ) שתי בצעין היו בירושלים . ובש"ס איתא בהר המשחה ועי' תשובת מהרי"ט ח"ג סימן ל"ז ז"ל כמו שכתוב בסוף מלכים והיא יושבת בירושלים במשנה פירוש בבצעה העליונה שלא נתקדשה וכו' ואפשר נמי דלעליונה קורין שניה שהיא שניה לתחתונה שהוא התוספת הראשונה שקדושתה מן התורה וזו שניה לה בקדושה שהיא מדרבנן וכן מוכיח מהכתוב מלפניה וכו' ובהכי ניחא שקרוי השנים לירושלים ועי' מ"ש רפ"ב דב"ב גבי קבר חולדה ושם האריך הרבה בתשובה זו ועל מה שהיתה נוחה ליכבש משם כתב שעשו בהר המשחה עשו חומה העליונה לחיזוק ולשמירה מפני האויב יעו"ש : (ל) ג' דברים . עי' תמורה כא. וכא: כל זה ועי' רש"י שם ותוס' שם ד"ה ממקום ועי' ירושלמי פ"ד דחלה לענין אם באו תמימים יקרבו ועי' ירושלמי ריש תרומות ופ"ג יבמות הלי"ב אין יסבור כר"מ הוקשו מעשרות זה לזה ושם הגירסא בן עזאי וע"ש בחלופי גרסאות ובגמרא אי קדשה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעת"ל וע"ש היטב כל זה ת"ל ואכלת ולהאי תנא אם באו מחו"ל יקרבו דלא אייתר ליה קרא דואכלת איצטריך לדרשא וכת"ב ובתמורה דאמר שם הא ר"י הא ר"ע ולא אמר הא ב"ע ור"י והא ר"ע דהא לב"ע נמי איצטריך קרא דואכלת כמו לר"י ועי' רמב"ם ספ"ו מהל' בית הבחירה דקדושת הבית לא בטלה וקדושת הארץ בטלה וע"ש בהשגות ועי' תוס' תמורה ע"ש כל זה וביבמות פא: ועי' ר"מ קידושין פ"א הל"ח לענין זה . אם נלמד על מע"ש וכן לעיל

מנחת בכורים

נשנת (מו.) : שובלא . שיבלין : ג ששה עשר יום . אבל תקופת תשרי נופלת בט"ו אין מעברין דחג האסיף בתקופת השנה ואסיף הוא זמן ההיתר מתוה"מ צריך להיות כולו בתקופה חדשה : כ' יום . דמקצת חג בתקופה חדשה בעינן אבל כשנפלו בכ"א מעברין דליכא אפי' מקצת חג דס"ל יום תקופה נמנה לתקופה ישנה וגומר בראשונה : לפני הפסח . ותקופת ניסן נופלת בי"ז א"כ תקופת תשרי בכ"ב בתשרי וליכא אפילו מקצת חג בתקופה חדשה אבל כשתקופת ניסן בט"ז א"כ תקופת תשרי בכ"א והוי מקצת חג בתקופה חדשה דס"ל יום תקופה מתחיל להמנות לחדשה : ששה עשר יום לפני החג . ס"ל לר"ש דמעברין ופליג על ת"ק בחד יום ט"ז דלחד תנא מעברין דתרווייהו ס"ל דכולי חג בעינן בתקופה חדשה רק פליגי אי יום תקופה מתחיל או גומר ולא מסיימי הי מינייהו סבר מעברין : הדוחק . מחשש גזרה שלא להושיב ב"ד על כך : ד אין מעברין . עיון לורך העיבור : יתר חדש . רצה כ"ט רצה שלשים : יושבין . חשבו בפ"א על ג' שנים אבל לא רצופות וכל א' בזמנו עברוהו : ה שביעית . שנארך זמן האיסור : מוצאי שביעית . שמתאוין לתבואה חדשה : רעבון . כלומר בשני רעבון שהם זקוקין לקצר זמן איסור חדש : שהביא . היינו לחם שעורים קודם לעומר ולכן לא היה גמר התבואה : ו הטומאה . שנטמאו ולא יוכלו לעשות פסח בטהרה לת"ק אם עברוה מעוברת ופליגי ר"י ור"ש ס"ל דמעברין לכתחלה : כבר מעוברת . אף לכתחלה מעברין אלא ביקש חזקיהו כפרה על שעיבר לאדר ביום שלשים של אדר יום שראוי להיות בו ר"ח ניסן ופרישנא לה כולה במס' פסחים פרק ח' ה"ב : הגשרים גרסינן . שנתקלקלו מעברין כדי שיתוקן עד הפסח בשביל עולי רגלים : התנורין . של צלי פסח : מפני הגליות . שנעקרו ובסיפא גרסינן מפני הגליות שלא נעקרו וכן בש"ס : סעד . לסימן אביב או תקופה א"נ ליפות טעם הדבר : ז החדש . דהוקש לדין דכתיב כי חוק לישראל הוא משפט וגו' : ח יושב בסנהדרין . דלא תענה על ריב רב כתיב ולא ירצו להעיד נגד המלך לסתור דבריו :

בעיבור שנה . מלך דהוי נוגע שמחלק שכר חילותיו לשנה ומרויח חודש העיבור וכה"ג רוצה שלא לעבר כדי שלא יגיע עת הקור ביום הכיפורים שצריך לילך יחף על רצפת בהמ"ק :

פרק ג א שור שהמית אדם . כ"ג כמיתת בעלים : ועוף . המזיקין בזה פליג כל הקודם להרגו שזכה לשמים דעביד מצוה אבל אסור בהנאה : שנאמר . במשנה (ב.) מבואר על רובע ונרבע בכ"ג : הבהמה . היינו רובע מקיש להאשה ואת הבהמה היא נרבעת דמי לאיש הרובעה : בסקילה ובדחיה . בכל סקילה שדוחין ממקום גבוה : לחובה . ביום שלאחריו לחובה : ע"פ אחד . גרסינן דאם הרוב מאחד גומרין הדין ובאדם אין מטין ע"פ אחד לחובה : הכל . תלמידין היושבין ובאדם אינו יכול ללמד חובה : ב ממרא . שהמרה להוראת ב"ד : אלא ע"פ ע"א . גרסינן ואכולהו קאי וכזקן ממרא כראב"י (יד:) ובהוראת ב"ד כחכמים פ"א דהוריות : הן עושין . להוסיף על העיר והעזרות כמבואר רפ"א דהוא בע"א : הפנימית . הסמוכה לחומה ואיכא דמפרש בזא"ז מהלכין א"כ הפנימית הוא אצל הב"ד שמהלכים אחריה : וכל שנתקדש . ולא היו כל אלו : בלחמן . בהלחם היה מקדש : כשעלו מן הגולה . קדשו העליונה אבל לא ממש שהרי לא היה מלך ולא אורים ותומים : ולא מעשר שני וחברים קדשי קדשים ומעשר שני ה"ג בגמרא . במעשר שני היו נזהרין הע"ה יותר דעשר בשביל שתתעשר : לא קדשים קלים . כדין שלא נתקדש קדושה גמורה והע"ה לא היו שומעין להם : לא קדשו . לפי הגמרא הכוונה מפני מה הכניסוה עתה כיון שלא נתקדש כדין : שתורפה . בגלוי ולכן עשה החומה למסה ממנו והכניסוהו לירושלים : ג מחיצה . חלוקה ק"ק לפנים מן הקלעים קדשים קלים לפנים מן החומה : למעשר . ויהא דין מעשר בכל הרואה את העיר ולא בפניו ממש : זמן אכילתו . שני ימים ולילה : בפני הבית . אבל אם נזרק דמו בפני הבית וחרב שוב אין הבשר נאכל דאף דקידשה לעתיד לבוא מ"מ כל זמן שאין הדם נזרק אין

שני לא יהא נאכל אלא בפני הבית אחרים אומרים יכול בכור שעבר זמנה (מ) משנה לחברתה יהא פסול כפסולי מוקדשים ת"ל (דברים טו) ואכלת לפני ה' אלהיך [וגו'] מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך אם ללמד על הבכור שיהא נאכל לפנים מן החומה א"צ והלא כבר נאמר (שם) לפני ה' אלהיך תאכלנו שנה בשנה ואם ללמד על מעשר שני שיהא נאכל לפנים מן החומה א"צ והלא כבר נאמר (שם י"ב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר א"כ למה נאמר מעשר דגנך תירושך ויצהרך ובכורות מקיש בכור למעשר מה מעשר נאכל משנה לחברתה אף הבכור נאכל משנה לחברתה: ד מנין לקטנה שיהא של כ"ג ת"ל (במדבר ל"ה) ושפטו העדה והצילו העדה עשרה מוכין ועשרה מחייבין (נ) ג' מנין (שמות כ"ג) לא תהיה אחרי רבים לרעות מכלל שאי אתה הוה עמהן לרעה אתה הוה עמהן לטובה יכול לא תהיה עמהן לרעה כל עיקר ת"ל (שם) אחרי רבים להטות אף לרעה אמור מעתה הואיל ואמרה תורה (ס) הרוג ע"פ עדים מטין מה עדים שנים אף מטין שנים אין ב"ד שקול מוסיפים עליהן (ע) עוד אחד הרי כ"ג (פ) רבי אומר ממשמע שנאמר לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאומר הוי עמהן לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לטובה הטיתך לרעה הטיתך לטובה ע"פ (עד) אחד ולרעה ע"פ שנים אין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי זה עשרים ושלשה ר' יוסי הגלילי אומר (שם) לא תענה על ריב לנטות עשה לך ב"ד נטוי ד"א לא תענה על ריב הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד ד"א לנטות אחרי רבים להטות שלא תאמר בשעת הדין (צ) דיו לעבד שיהא כרבו אמור מה שבדעתך: ה ר"י אומר סנהדרין של (ק) שבעים ומשה עמהן מן המניין אמרו לו אין ב"ד שקול וכן היה ר"י אומר כל עיר (ר) שיש בה כדי ג' שורות של עשרים עשרים ושלשה ושוטרי הדיינין והנדון והעדים והזוממין וזוממי זוממיהן ראוין לעשות סנהדרין ר' נחמיה אומר מאתים ב) ושלשים והלכה כדבריו ג) ר"מ אומר (ש) מאתים ד) שבעה (ושבעה) (ת) סנהדרין נוהגת בארץ ובחו"ל שנא' (במדבר לה) והיו לכם לחקת משפט לדורותיכם ה) בארץ ובחו"ל אם כן למה נאמר (דברים טז) שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך אלא בא"י עושין אותן בכל עיר ועיר בחו"ל עושין אותן פלכים פלכים ר' שמעון בן גמליאל אומר (א) לשבטיך ושפטו מצוה על השבט שיהא דן את שבטו רבי דוסתאי בן ר' יהודה אומר (ב) חייבי מיתות שברחו מן הארץ לח"ל ממיתין אותן מיד ושברחו מחו"ל לארץ אין ממיתין אותן מיד אלא נידונין בתחלה:

פרק ד א (א) כהן גדול שהרג את הנפש מזיד נהרג ושוגג גולה עבר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות (ב) הרי הוא כהדיוט לכל דבר ולא (ג) חולץ ולא חולצין לאשתו ולא מיבם ו) אבל מיבמין לאשתו (ד) עומד בשורה להתנחם הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו וכל העם אומרין לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים (ה) עומד בשורה לנחם את אחרים הסגן וכהן שעבר מגדולתו מימינו ואבל משמאלו (ו) ואין רואין אותו ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ שנאמר (ויקרא כא) והכהן הגדול מאחיו אשר יוצק על ראשו שיהו אחיו הכהנים נוהגין בו גדולה ואם רצה שיחצו אחרים עמו הרשות בידו ר"י אומר [א] אם רצה לנהוג בזיון בעצמו (ז) אין שומעין לו שנאמר (שם) וקדשתו על כרחו אמרו לו לר' יהודה אינו אומר (שם) ומן המקדש לא יצא (ח) אלא בשעת עבודה בלבד והולך להברות את אחרים ואחרים באין להברותו: ב מלך ישראל אין עומד בשורה להתנחם ואין עומד בשורה לנחם את אבלים ואינו הולך להברות את אחרים אבל אחרים באין אצלו להברותו שנא' (ש"ב ג) ויבא כל העם להברות את דוד לחם בעוד היום ז) (ט) ועובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות והרי הוא כהדיוט לכל דבר לא חולץ ולא חולצין לאשתו ולא מיבם ולא מיבמין לאשתו ר' יהודה אומר רצה לחלוץ הרשות בידו אמרו לו (י) נמצאת פוגם כבודו של מלך (כ) ואין נושאין אלמנותו שנאמר (שם כ) ותהיינה צרורות עד יום מותן אלמנות חיות ובורר לו נשים מ"מ שירצה כהנות לויות וישראלית (ל) ואין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו (מ) ואין משתמשין בכתרו ובשרביטו ולא באחד מכל משמשיו מת כולן נשרפין עליו שנאמר (ירמיה לד) בשלום תמות ובמשרפות אבותיך וגו' וכשם ששורפים על המלכים (נ) כך שורפים על הנשיאים אבל לא על ההדיוטות (ס) מה הן שורפין עליהן מטתו וכל כלי תשמישו כל העם עומדין והוא יושב (ע) ולא היתה ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכל העם שותקין והוא מדבר הוא קורא אותן (פ) אחי ועמי שנאמר (ד"ה א כ"ח) שמעוני אחי ועמי והן קורין אותו אדונינו ורבינו שנאמר (מלכים א א) אבל אדונינו המלך דוד המליך את שלמה: ג (צ) (דברים יז) לא ירבה לו נשים כאיזבל אבל כאביגיל מותר דברי ר' יהודה (שם) לא ירבה לו סוסים סוסים בטלים אפי' אחד שנאמר (שם) למען הרבות סוס ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מלכים א ה) ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו ויפה עשה שנאמר (שם ד) יהודה וישראל רבים כחול (הים) אשר על הים לרוב כשהוא אומר (שם ה) ושנים עשר אלף פרשים שהשאר (ק) בטלנין היו והדיוט מותר בכולן ר' יוסי אומר (ר) כל האמור בפרשת המלך המלך מותר בה (ש) ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא בשביל לאיים עליהם שנא' (דברים יז) שום תשים עליך מלך וכן היה ר' יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בביאתן לארץ למנות עליהן מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק אם כן למה נענשו בימי שמואל אלא לפי שהקדימו על ידן ח) ר' יהודה אומר לא נאמרה פרשה [זו] אלא מפני תרעומת שנאמר (דברים יז) ואמרת אשימה עלי מלך ר"א בר' יוסי אומר זקנים שאלו כהלכה שנא' (ש"א ח) תנה לנו מלך לשפטנו [אבל] עמי הארץ חזרו וקלקלו שנאמר (שם) והיינו גם אנחנו וגו' (ת) הרוגי בית דין נכסיהן ליורשיהן הרוגי המלך נכסיהן למלך דברי ר' יהודה וחכמים אומרים הרוגי המלך נכסיהן ליורשיהן אמר להם רבי יהודה הרי הוא אומר (מ"א כא) הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמרו לו מפני שבן אחי אביו היה וראוי לו ליורשו אמר להם וכי לא היה לו בנים אמרו לו והלא אותו ואת בניו הרג שנאמר (מ"ב ט) אם לא [את] דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה': ד (א) וכותב לו ספר תורה ללמוד לשמו שלא יהא נאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר (דברים יז) וכתב לו שתהא כתובה לשמו ואין רשות להדיוט לקרות בה שנאמר (שם) וקרא בו הוא ולא הדיוט ט) ומניחין אותו (ב) בב"ד של כהנים ובב"ד של לוים ובב"ד של ישראל (ג) המשיאין לכהונה יוצא למלחמה היא עמו נכנס היא עמו (ד) יושב בב"ד היא אצלו נכנס לבית המים ממתנת לו על הפתח וכן דוד אומר (תהלים טז) שויתי ה' לנגדי תמיד וגו' ר' יהודה אומר ספר תורה מימינו ותפלין משמאלו: ה רבי יוסי אומר (ה) ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו אלמלא קדמו משה

מגן אברהם

[א] אם רצה לנהוג כו'. נ"ל דמה"ט לא יכול משה לכנוס לא"י כי משה כהן היה ושימש כל מ' שנה בכהונה ואת משה היה אמתש ליהושע ורצה לנהוג בזיון בעצמו. עכ"ה של אמ"ו ז"ל (עכ"ה המחבר לאם הפנים):

נוסחאות כ"י

א) שני: ב) ושלשה: ג) רבי אומר: ד) ושבעים: ה) בכל מושבותיכם: ו) ולא מייבמין את אשתו: ז) ואם עבר: ח) ר' נהוראי: ט) ומגיהין:

חסדי דוד

[...] כו' ומפרש כיצד הן עושין כו' וכל זה מפורש בשבועות דף ט"ז וצ"ל כאן וכל שלא נעשית בכל אלו [...] בגמ' ובמילתיה דאבא שאול איכא הכא ט"ס וכצ"ל ב' בצעין היו וכו' התחתונה שהיתה קדושתה גמורה ע"ה [...]ס בה קק"ל אבל לא מעשר שני ובכורים קק"ל ומעשר שני העליונה וכו' ומפני מה קדשוה מפני וכו': [...] לקטנה שיהא של כ"ג כו' ר' אומר ממשמע כו'. הנה דברי ת"ק דהכא היא ברייתא במכילתא ומלתא דר' [...] סתם מתני' דרפ"ק ומ"ש ד"א לא תענה על ריב הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד לא נמצא בשום מקום אבל [...] איתא ת"ר מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל שופטים כו' ר"י אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן [...] וכתבו שם התוס' דא' ממונה על כולן זה מופלא שבב"ד ובכל ב"ד היה שם מופלא ונראה דלא היה מחשבון [...]דרין ע"ש והשתא י"ל דהך תנא סובר לא תענה על ריב על רב ומהכא נפ"ל דהוסיף הכתוב עליהן עוד אחד [...] בזה הרב דהיינו המופלא צריך שיהא מוסיף על מנין סנהדרין שלא יהא בחשבון שאם הוא בחשבון אם הוא [...] ורוב מנין הם מחייבים הרי ע"פ הנטיה נפסק הדין שלא כמותו ונמצאו עוברים על לא תענה על רב ומכאן [...] לפי' התוס' ז"ל: ר"י א' סנהדרין של שבעים כו' וכן היה ר"י א' כל עיר כו'. ולפי הנראה יש כאן חסרון [...] לפרש הנך ק"כ במתני' ועי' בגמ' דף י"ז וכן יש להגיה גם כאן וכן מה דאיתא כאן בסופו ר' דוסתאי [...] יהודה אומר כו' במכות ספ"ק הובא בנוסחא להיפך ר' יהודה בן דוסתאי אומר משום ר"ש בן שטח וע"ש בגמ' הטעם על זה הדין:

פרק ד כהן גדול כו'. עבר על מצות עשה ועל מצות ל"ת ושאר כל המצות הרי הוא כהדיוט לכל דבר כצ"ל. אף כי במ"ע ליכא עונש מלקות כידוע מ"מ מכות מרדות איכא וכדאיתא בכתובות דף פ"ו תניא בד"א דלוקה מ' במל"ת אבל במ"ע כגון שא"ל עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה מכין אותו כו' וע"ש בפירש"י וכן יתפרש כאן עבר על מ"ע שאינו רוצה לקיים הרי הוא כהדיוט וכופין אותו עד שיעשה וכן מ"ש ושאר כל המצות היינו אפי' בדברי סופרים שהדין הוא דמכין אותו מכות מרדות מדבריהם וכן הוא בכה"ג: אמרו לו לר' יהודה אינו אומר ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה. במתני' תנן מת לו מת אינו יוצא וכו' אלא הן נגלין וכו' עד שער העיר. ר"י אומר אינו יוצא מן המקדש. והנה ר' יהודה שפיר קאמר ומאי קמהדר לי' ת"ק וע"ז איתא כן בתוס' דת"ק מפרש דלא נאמר ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה בלבד אבל בגמ' שם לא איתמר הכי ומפרשי דת"ק דר"י הוא ר"מ והוא מפרש ומן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא: מלך ישראל אין עומד בשורה כו'. לרבותא נקט מלך ישראל כלומר לא מיבעי ממלכי בית דוד שעיקר המלוכה קיימת להם לעולם אלא אפי' שאר מלכי ישראל ועמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"א מהלכות מלכים: ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו כו'. בגמ' דף כ"א איתא זה בקצת הפרש בלשון אבל הענין אחד הוא. אבל זה קשה לנו כאם ר' יוסי דנימוקו עמו יסבור כי לוחות הברית דכתיב בהו והמכתב מכתב אלהים היה כתוב לא בכתב המאושר אלא בכתב לבונאה באותיות חול אשר בדו להם האומות וכן התורה שניתנה בסיני מפי ה' אלהי הקדוש היתה כתובה

מצפה שמואל

להכי תנאי צ"ל דלגופו לא איצטריך כמו לאחרים (ת"ב): (מ) משנה לחברתה. עי' בכורות כז: וירושלמי ר"ה פ"א הל"א ועי' תוס' שם ד"ה שנה בשנה: (נ) שלשה מנין. ג. ומהרש"א שם: (ס) הרוג ע"פ עדים. ירושלמי פ"א הל"א: (ע) עוד אחד. ג: ד"ה ר"י ע"ש: (פ) ר' אומר. עי' בפנים והת"ב כי דר' דרש דאחרי רבים להטות אפי' לרעה היינו שנים דמיעוט רבים שנים וא"כ א"ל מה מצינו דלעיל ובמכילתא פרשת [משפ]טים פכ"ג איתא להאי מה מצינו בשם ר"א בנו של ריה"ג: (צ) דיו לעבד. עי' רמב"ם פ"י מהלכות סנהדרין הל"א ונלמד מכאן והכ"מ לא זכר התוס' (ת"ב): (ק) שבעים ומשה עמהן. עי' טז: וירושלמי שם ספ"א ועי' בפנים [...]ב כתב בתוס' ג. ד"ה ר"י שם מוכח דמשה היה מופלא ולא היה ממנין אף לר"י ולמ"ש בפנים א"ש: (ר) שיש בה כדי ג' שורות. יז: וירושלמי שם ספ"א: (ש) מאתים ושבעים ושבעה. עי' יז: דר"י לטעמיה דסנהדרין שבעים [...]ב מאתים שבעים ושמונה היא: (ת) סנהדרין נוהגת. מכות ספ"א וירושלמי שם: (א) לשבטיך ושפטו. טז: (ב) חייבי. שם במכות ספ"א וירושלמי שם: (א) כה"ג שהרג. יח: ע"ש כל זה: (ב) הרי הוא כהדיוט. גם [...] מלקות ועי' מיי' פ"ד מהלכות כלי המקדש הלכ"ב וכ"מ שם וכן משמע כאן דלוקה בב"ד של ג' ועי' ירושלמי רפ"ג דהוריות בזה: (ג) חולץ. עי' תוס' ד"ה חולץ וכתב הת"ב דאפשר עוד קמ"ל דאף אם איכא אחים והוא גדול [...]ן לכן תנא בדידיה חולץ וביבמות תנא חולצת דהתם בליכא אחים ע"כ ועי' יבמות סג. מבואר במשנה להדיא ועי' ירושלמי יבמות פ"ג סה"א: (ד) עומד בשורה להתנחם. יט. ועי' ירושלמי פ"ב סה"ב כל הענין: (ה) עומד בשורה [...]ס. עי' ירושלמי ברכות פ"ג וכאן פ"ב הל"ב. ועי' ע"ו והת"ב הגיה עובר בשורה ואין צורך להגיה להמעיין שם: (ו) ואין רואין אותו ערום. עי' מיי' פ"ה מהלכות כלי המקדש הל"ג: (ז) אין שומעין. עי' יבמות פ"ח: [...] אלא בשעת עבודה. עי' ירושלמי הוריות פ"ג הל"ג עי' תו"כ סוף פ' מלואים ועי' רמב"ם בפ"ב מהלכות כלי המקדש וכ"מ שם יט: אסמכתא בעלמא ועיקרא לשעת עבודה היא ועי' ע"י אמר מבואר דחששא היא ועי' רמב"ן ורא"ם [...]' התורה ועי' ק"א מ"ש בפ' אמור בקרא זה והביאו שם תוספתא זו וכתב דאסמכתא היא ע"ש ברמב"ן שהאריך בזה: (ט) ועובר. עי' ירושלמי פ"ב הל"א: (י) שנמצאת פוגם. עי' יט: ועי' ירושלמי פ"ב נפקא ליה מקרא מלך [...]יו תחזינה עיניך: (כ) ואין נושאין אלמנותו. וה"ה גרושתו ועי' ירושלמי פ"ב הל"ב ועי' רמב"ם פ"ב הל"ב מהלכות מלכים: (ל) ואין רוכבין על סוסו. כב: וירושלמי ספ"ב: (מ) ואין משתמשין בכתרו. עי' רמב"ם פ"ב מהלכות [מלכ]ים הל"א: (נ) כך שורפין. מס' ע"ג יא. ועי' ירושלמי כאן פ"ב הל"ו: (ס) מה הן שורפין. אבל סוסו עוקרין ע"ש במס' ע"ג ובתשובת ריב"ש סימן קל"ה: (ע) ולא היתה ישיבה בעזרה. סוטה מ: וירושלמי פסחים ספ"ה ויומא [...] הל"א וסוטה פ"ז הל"ז ועמל"מ פ"ז הל"ז מהלכות בית הבחירה הל"י ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות מלכים הל"ה: (פ) אחי ועמי. עי' רמב"ם פ"ב הל"ה וכשמדבר ליחיד לא ידבר רכות: (צ) לא ירבה. דף כא: (ק) בטלנים. [...]נים עשר אלף פרשים א"ל סוסים כ"כ א"כ שהפרשים יתירים שהיה עת שלום (ת"ב): (ר) כל האמור. דף כ: כל הענין: (ש) ר' יהודה אומר. עי' רש"י ומהרש"א מ"ש בזה: (ת) הרוגי ב"ד. יח: ושם הגירסא בהיפך: [(א)] וכותב לו ס"ת. כא: וירושלמי ספ"ב ושם הגירסא ומגיה ועי' כ"מ פ"א מהל' ס"ת הל"א ולא זכר דברי התוספתא ועי' בפ"ג מהלכות מלכים ה"ז וכתב הת"ב שנראה הטעם דכתיב וכתב לו משנה התורה מלפני הכהנים והן ב"ד [...]ול דכתיב ובאת אל הכהנים הלוים ועי' רמב"ם בפ"ב מהל' סנהדרין ה"ב ומצוה להיות בסנהדרין כהנים ולוים שנאמר ובאת וגו': (ב) בב"ד של כהנים. עי' מיי' פ"ג מהלכות מלכים ה"א: (ג) המשיאין לכהונה. ע' קדושין עו: [...]' תוס' יבמות מה: דבמלך בעינן אביו ואמו מישראל כ"כ בשאר שררות והזכירו תוספתא זו ועי' תוס' סוטה מא: ד"ה אותו היום והרמב"ם בפ"א ה"ד מהלכות מלכים כתב דגם במלך סגי כשאמו מישראל ועי' כ"מ מרב מרי בר רחל [...]' הגמי"י ועי' ירושלמי פי"ב מיבמות סוף ה"א ועי' ירושלמי הוריות פ"א ה"ד מדין מנוי ממזר וגר לדין: (ד) יושב מדין. אף דמלך לא דן מסכתת לה למגדר מילתא שהמלך היה דן כגון הרוגי המלך א"כ מסכתת לה ע"פ מ"ש [...]ל בפ"ב במג"ש ד"ה אין מלך ועי' תוס' במגילה יב: ורמב"ם בפ"ד מהלכות סנהדרין ולקמן בתוספתא הרשות לא ניתן אלא סייף: (ה) ראוי היה עזרא. כא: ועי' ירושלמי פ"ב ועי' ירושלמי מגילה פ"א ה"ט כל זה:

מנחת בכורים

[...] הבשר נאכל ולדם מזבח בעינן: בכורים. דכתיב והנחתו לפני ה': אחרים אומרים. כולו מפורש בתמורה [...]. ושם ועיין בתוספות שם מפורש בענין אחר]: ד עשרה מחייבין. דעדה הוא עשרה: לטובה. הלך אחר [...]ב ואם כפשוטו דלרעות כל עיקר לא א"א דכתיב אחרי רבים להטות ולא ידעינן פירוש הדבר גלה נן קושיא: [...]ג ע"פ מטין. דכתיב אחרי רבים בכל ענין: ר' אומר. לולא הקושיא דעדים ידעינן זה: ולרעה עפ"י שנים. [...]ב הרי כ"ב שהמטין הוא על העדה המצלת: ריה"ג. מפרש ילפותא דאין ב"ד שקול מקרא: הוסיף הכתוב. [...]ב כתיב והוא עוד אחד המופלא בכ"ב א"כ הוי כ"ג א"נ מלנטות שיהא עוד אחד לנטות זולת החיוב של כ"ב: שלא [...]מר. היחיד שאין דעתו נוטה לדברי המרובים שישתוק להסכים כיון שרבים אומרים כן אלא צריך שיאמר דעתו [...]ם ירבו עליו מה לו בכך: דיו לעבד. וה"נ ישמע היחיד דברי המרובים: ה ומשה עמהן מן המנין. ואולי [...]ונה דאילו לרבנן גם משה נמנה בסנהדרין והיו ע"א ואינו בכלל השבעים שנמנו לסנהדרין ולר"י עמהם מן [...]ין כלומר שגם הוא בחשבון הסנהדרין ואף שהיה מופלא לא היה נמנה לחשבון לומר דהוי ע"א אלא היה במנין [...]עים: אין ב"ד שקול. ומשה אינו עמהם והיו ע"א: עשרים ושלשה ס"ט בס"ה ג' שורות של תלמידים. היושבים [...]י סנהדרין ומהם יוסיפו אם יחלקו בדין עד ע' לר"י ומחמת שאין מייסבין בשורה אלא כ"ג נשאר אחד לשורה [...]שית וממלאין שיהיו השורות שוות: מאתים ושלשים. נגד שרי עשרות שיהיו כל א' מסנהדרין שר כנגד עשרה: [...]תים ושבעים ושבעה. גרסינן והוא ר"ל כמו לרבי נחמיה ועוד מז' תלמידים למלאות מהם לסנהדרין שבעים אם [...]לקו ויצטרכו להוסיף: ך פלכים. שמושיבין הב"ד בכל פלך ופלך ועושין לזה הפרכיות מיוחדות כפי ראות: [...]בטיך. סמוך אלא ושפטו: שיהא דן. הסנהדרין ממונה על השבט: חייבי מיתות. שנגמר דינם למיתה בארץ: נדונין. היו מוזרין ונדונין בארץ ישראל ולא היו סומכין על דין חוץ לארץ:

פרק ד א כה"ג שהרג. כולו איצטרכה כמבואר ברפ"ב: כהדיוט. למלקות ולעונשין: ה"ג חולץ וחולצין לאשתו ואין מיבם אבל מיבמין לאשתו. כמבואר בפ"ב ביבמות: שעבר. שאירע פסול בכה"ג ומינו האחר כשעבר פסולו חוזר הראשון לעבודתו והשני נקרא כהן שעבר: ואבל. וראש בית אב וכל העם כמבואר בגמ': אמרו לו לר"י. דס"ל במשנה דאינו יוצא מן המקדש כלל: להברות. לאכול סעודת הבראה: ב ואינו עומד בשורה. גנאי הוא להראות עצבות לעם: ועובר. כשעובר דינו כהדיוט ודנין אותם במלכי בית דוד: ולא חולצין לאשתו. כיון דאסורה להנשא: ותהיינה צרורות. ולא נתגרשה דאף דקשה גרושין כמבואר (כב:) הכא כדי שלא להיות עגונות עדיף טפי להתגרש ש"מ שאסורות להנשא [עיין במה"פ ירושלמי פ"ב ה"ג]: משמשיו. כמבואר בש"ס דאבישג אסורה לאדניה אף שלא נשא דוד א"כ משמשיו כלי תשמישו וכן משמע ברמב"ם פ"ב ה"א: ג כאביגיל. לדקניות מותר להרבות דכתיב ולא יסור לבבו כאותן שמסירות הכתוב מדבר ובגמרא פליגי בזה: ויפה עשה. בזה לא עבר כיון דלמרכבתו הוא מותר אלא הי"ב אלף פרשים היו באיסור דלא היה עת מלחמה: בפרשת המלך. שמואל שהוכיח לעם בניכם ובנותיכם וגו' ואיך: לאיים. על שבקשו להמנות מלך הגיד להם כי כן יעשה כדי שייראו מפניו: שתקדימו לבקש. היה להם להמתין עד שיצוה הקב"ה א"נ שביזו את שמואל [עיין מהרש"א בחידושי אגדות ועיין רמב"ם פ"א ה"ב]: ואמרת. לכשיאמרו ימנו וגרסינן רבי יוסי ובש"ס ר' נהוראי: גם אנחנו. ככל הגוים ללחום מלחמתנו ולא בטחו על ה': ד ומגיהין. ומגיהים גרסינן: המשיאין. סנהדרין הוא מאותן המיוחסין לכהונה

נאמרה במשה עליה נאמרה בעזרא עליה נאמרה במשה עליה (שמות יט) ומשה עלה אל האלהים נאמרה בעזרא עליה (עזרא ז) הוא עזרא עלה מבבל מה עליה האמורה במשה למד תורה לישראל שנאמר (דברים ד) ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם אף העליה האמורה בעזרא לימד תורה לישראל שנאמר (עזרא ז) כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף הוא נתון על ידו כתב (ו)ולשון שנאמר (שם ד) וכתב הנשתוון כתוב ארמית ומתורגם ארמית מה תרגומו ארמית אף כתוב ארמית ואומר (דניאל ה) ולא כהלין כתבא למקרא וגו' מלמד שאותו היום ניתן ואומר (דברים יז) וכתב לו את משנה התורה הזאת תורה העתידה לשתנות למה נקרא שמו אשורי על שום שעלה עמהן מאשור רבי אומר (ז) בכתב אשורי נתנה תורה לישראל וכשחטאו נהפכה להן לרועץ א) וכששבו בימי עזרא חזרה להן אשורית שנא' (זכריה ט) שובו לבצרון וגו' ר"ש בן אלעזר אומר משם ר"א בן פרטא שאמר משם ר"א המודעי בכתב זה ניתנה תורה לישראל שנאמר (שמות כז) ווי העמודים (ח) ווין שהן דומים לעמודים ואומר (אסתר ח) ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם ב) בלשון הזה אף כתבם בלשון הזה למה נקרא שמו אשורי ע"ש שהוא מאושר בכתבו א"כ למה נאמר (דברים יז) וכתב לו את משנה התורה הזאת מלמד ששתי תורות כותב לו אחת שנכנסת ויוצאה עמו ואחת שמונחת לו (ט) בתוך הבית זו שנכנסת ויוצאה עמו לא תכנס עמו לא למרחץ ולא לבית המים שנאמר (שם) והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו וגו' במקום הראוי לקרות בו והלא דברים ק"ו ומה אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצרכי צבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שאר בני אדם על אחת כמה וכמה וכיוצא בו (דברים לד) ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו וגו' וכן הוא אומר (שמות לג) ויהושע בן נון נער וכן הוא אומר (יהושע א) לא ימוש ספר התורה הזה מפיך והגית בו יומם ולילה והרי דברים ק"ו ומה יהושע בן נון שעסק בכיבוש הארץ ועומד לחלקה לישראל נאמר בו לא ימוש וגו' שאר בני אדם עאכו"כ: ו אין מעמידין מלך ישראל בחו"ל אין מעמידין מלך בא"י אא"כ היה נשוי לכהונה (י) ואין מושחין מלכים אלא ע"ג מעין שנאמר (מ"א א) ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם והרכבתם וגו' ואין מושחין מלכים אלא מפני המחלוקת (כ) מפני מה משחו את שלמה מפני אדוניה ואת יהוא מפני יהורם ואת יואש מפני עתליה ואת יהואחז מפני יהויקים אחיו שהיה גדול הימנו שתי שנים מלך טעון משיחה בן מלך אין טעון משיחה כהן גדול בן כהן גדול אפילו עד עשרה דורות טעון משיחה אין מושחין מלכים אלא מן הקרן שאול ויהוא (ל) נמשחו מן הפך מפני שמלכותן עתידה להשבר דוד ושלמה נמשחו מן הקרן מפני שמלכותן מלכות עולמים:

פרק ה

א (א) זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא כל הימנו לפסול את הדיין המומחה לרבים אמר לו (ב) נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי שלשה רועי בקר יכול לחזור בו עד שישמע מפי הדיין דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אין יכול לחזור בו היה חייב לחבירו שבועה ואמר דור לי בחיי ראשך בקיטא [א] במקטיור דנקיט יכול לחזור בו עד שיקבל עליו שבועה בפני הדיין דברי רבי מאיר וחכ"א אין יכול לחזור בו רבי יהודה אומר אמר להן (ג) אין יחידי דן אמרו לו אין לנו אלא דעתך וקבלו עליהן אין יכול לחזור בו וכן היה רבי יהודה אומר מי שנתחייב שבועה לחבירו בב"ד ואמר לו דור בחיי ראשך (ד) וקבל עליו אין יכול לחזור בו ומעשה באחד שנתחייב שבועה לחבירו בב"ד ונדר לו (ה) בחיי הקיין וקבל עליו: ב (ו) משחק בקוביא זו משחק בפסיפסין אחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ובקליפי רמונים לעולם אין יכול לחזור בו עד ג) שישבר את פסיפסין ויחזור בו חזרה גמורה המלוה ברבית אין יכול לחזור בו עד שיקרע שטרותיו ויחזור בו חזרה גמורה מפריחי יונים זה הממרה את היונין אחד ממרה את היונין ואחד ממרה שאר בהמה חיה ועוף לעולם אין יכול לחזור בו עד שישבור את פיגמיו ויחזור בו חזרה גמורה סוחרי שביעית זה היושב ובטל בשאר שני שבוע כיון שהגיע שנת השמטה התחיל מפשיט ידיו ורגליו ונושא ונותן בפירות עבירה [ב] לעולם אין יכול לחזור בו עד שתגיע שמטה אחרת וידבק ויחזור בו חזרה גמורה רבי נחמיה אומר חזרת ממון ולא חזרת דברים (ז) כיצד אמר מאתים דינר אלו כנסתי מפירות עבירה חלקו אותן לעניים (ח) ר"מ היה קורא אותן אוספי שביעית רבי יהודה היה קורא אותן סוחרי שביעית אר"ש מקיים אני דבר שניהן הא כיצד עד שלא רבו האונסין היו קורין אוספי שביעית ומשרבו האונסין היו קורין אותן סוחרי שביעית ובכולן היה רבי יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרות הרי אלו פסולין (ט) חזרו בהן הרי כשרים וחכמים אומרים אף בזמן שיש להן אומנות [ג] הרי אלו פסולין (י) בד"א בקדוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אבל עדות שהאשה כשרה לה הן כשרין לה: ג (כ) גיסו לבדו רבי יהודה אומר חורגו לבדו (ל) אין דנין לא זה את זה ולא זה עם זה (מ) ולא זה על זה [א] ולא זה בפני זה ואין מעידים לא זה את זה ולא זה עם זה ולא זה על זה ולא זה בפני זה היה (נ) יודע עליו עדות עד שלא נעשה התנו [ד] מתה בתו. עד שלא נעשה סוחר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו· חרש ונתפקח סומא ונתפתח שוטה ונשתפה נכרי ונתגייר פסול עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו ומשנעשה חתנו מתה בתו עד שלא נעשה סוחר שביעית נעשה סוחר שביעית ומשנעשה סוחר שביעית חזר בו פקח ונתחרש חזר ונתפקח פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח שפוי ונשתטה וחזר ונשתפה כשר זה הכלל כל שתחלתו וסופו כשר תחלתו [ה] פסול וסופו כשר פסול (ס) היה יודע לו עדות בשטר ונעשה חתנו הוא אין יכול לקיים כתב ידו אבל אחרים מקיימין לו כתב ידו: ד (ע) לקח הימנו בית או שדה בק' מנה והיה יודע לו עדות בהן ה"ז אינו מעיד שאין מעיד ע"י עצמו: ה (פ) הוסיפו עליהן הרועין והגזלנין החמסנין וכל החשודין על הממון עדותן פסולה (צ) לעולם: ו אין עדותן של העדים מתקיימת אא"כ ראו זה את זה ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' זה שלא כנגד זה לעולם אין עדותן מתקיימת של עדים אא"כ היו שניהן כאחד ר"ש אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבוא שני למחר שומעין דבריו:

פרק ו

א (א) העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שהרג שורו של פלוני וקיצץ נטיעותיו של פלוני והלה אומר איני יודע חייב (ב) אתה אמרת

נוסחאות כ"י

א) וכשזכו: ב) לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה: ג) שיקבל שישבר:

אור הגנוז

פ"ה [א] במקטייה: [ב] חלקו אותן לעניים: [ג] אחרת: [ד] ומשנעשה חתנו: [ה] כשר וסופו פסול או תחלתו פסול:

מגן אברהם [א] ולא זה בפני זה · ונ"ע מאי זה על זה דקאמר ואפשר דמתחילה קאמר ולא זה את זה היינו לזכותו ואח"כ קאמר ולא זה על זה היינו לחובתו ולא זה בפני זה משמע שקרוב אסור לישב בדין אפי' ישתוק ולא ידבר כלום דחיישינן שמא ידבר דבר · א"נ שהדיינים יתייראו ללמוד עליו חובה מפני קרובו וכ"מ לקמן פ"ז:

חסדי דוד

בלשון חול. ואשר נראה בזה כי באמת הלוחות והתורה אשר נתנו לנו מסיני ע"י מרע"ה היו כתובים בכתב המאושר אבל כל ישראל אשר צוה ה' אותם לכתוב התורה הזאת מ"מ לא נתנה להם הרשות לכתוב אלא בכתב עברית ובלה"ק שלא היו רשאים לתרגם את התורה מעצמם אלא כמו שקבלוה ממשה בלה"ק ובימי עזרא נתחדשה הלכה בתרתי נתנה להם הרשות לכתוב אשורית וכן לתרגם את התורה בלשון ארמי דמש"ה כתב המלאך דברים הללו בכתב אשורית ובלשון ארמי להורות לישראל הלכה למעשה שמאז והלאה הרשות בידם אם ירצו לכתוב בכתב אשורית ובלשון ארמי אלא שישראל קדושים הם בחרו להם הכתב אשורית ובלה"ק דוקא. וז"ש גבי מלך וכתב לו את משנה התורה כתב העשוי להשתנות כי בזמן המלכים כמו שאול ודוד לא היתה להם הרשות לכתוב רק בכתב עברית ועתיד להשתנות בזמן שיעלו מאשור לכתב אשורית וכן יש לכוין בזה דברי הירושלמי. ור' חולק ע"ז וסובר כי גם מעיקרא הותרה להם לכתוב בכתב אשורית אלא כשחטאו נהפכה להם לרועץ כ"ה בגמ' וכן יש לגרוס כאן ובימי עזרא ששבו חזרו לתחלתן דהדר ניתן להם רשות:

פרק ה זה פוסל דיינו של זה כו'. כל זה הוא במשנה והתוס' רק לפרש בזה כי במשנה איתא בד"א בזמן שמביא ראיה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפוסלן ואיכא למטעי דמדשנו חכמים בלשון רבים משמע דוקא דרבים פליגי רבנן ולפ"ז היינו צריכין לומר דגם ר"מ דקאמר דיינו לאו דוקא אלא דייניו הלכך תני דליתא אלא חכמים אפילו בדיין אחד פליגי: **בקיטא** במקטיור. נראה דנקט הני לרבותא דאפילו קבל דבר שאינו אלא הבאי והבל בעלמא כגון דאמר לי' דור לי בחיי הקיטא והוא מלשון משנה דפי"א דנגעים קיטא שיש בה פספסים דפי' מלבוש שלובשין בימות החמה או בחיי המקטורן דנקט והוא מלשון מקטורן ואונקלי דפי' כל כתבי דפי' מעיל. ואע"ג דדברי הבאי הם אפ"ה כיון שקבל עליו בב"ד שמתרצה בזה א"י לחזור לרבנן אפילו מיד: **גיסו** לבדו ר' יהודה אומר חורגו לבדו. קאי אמתני' דתשיב ואלו הן הקרובין וכו' גיסו ומסיים בה הן ובניהן וחתניהן וחורגו לבדו והך תנא פליג וסבר דגיסו לבדו וכ"ש חורגו: **היה** יודע עליו עדות עד שלא נעשה חתנו כו'. כל זה עי' בגמ' ב"ב דף קכ"ח ודף קכ"ט ויש להגיה פה בתוס' ולהשוותה עם דברי הגמרא שם: **לקח** הימנו בית או שדה בק' מנה. מעין הך מתניתא איתא בפרק חזקת הבתים דף מ"ד ע"ש: **לקח** הימנו בית או שדה כו'. מעין הך מתניתא איתא בב"ב פרק חזקת הבתים דמ"ד ומימרא דשמואל נמי איתא התם כהאי גוונא ועי' בח"מ סימן ל"ז סעיף ט"ו: **פרק ו העדים** שאמרו מעידים אנו כו' · אורה אתומה נתנה ומ"מ מה שתמלא בידי בס"ד אפרש · ריש

מצפה שמואל (ו) ולשון. בש"ס ל"ג ולשון ועי' מהרש"א בח"א ועי' פ"א מהל' תפילין והגמי"י שם סימן ע': (ז) בכתב אשורי. זבחים ס"ב. ועי' ירושלמי סוטה פ"ז ה"ב שהוא מאושר בכתב. וסת"ב ליין להכותב בעיי"ן בריש מגילה: (ח) ווין שהן דומין. עי' רש"י כב.: (ט) בתוך הבית. היינו בית גנזיו [ת"ב]: (י) אין מושחין. עי' הוריות יא: וי"ב. ועי' כ"מ פ"א מהלכות מלכים מ"ש בזה: (כ) מפני מה משחו. שם וירושלמי פ"ג ה"ג ועי' ירושלמי שקלים פ"ו ה"א לענין זה וכן בסוטה פ"ח ה"ג כל זה ודין מלך בן מלך ועי' הוריות פ"ג ה"ב כל זה (יא.) עד סוף הפרק: (ל) נמשחו מן הפך. עי' דרשות מ"ע שאלה ק"ב סימן ו' לענין שאול שמסיק דנמשח בשמן המשחה והקרן אינו מעכב ולכן נקרא משיח ה' ובחיר ה'. ועי' ירושלמי שקלים שם וכן שם דינא דאין מושחין אלא על המעין: (א) זה פוסל דיינו. כג. וירושלמי פ"ג ה"ב: (ב) נאמן עלי אבא. כד. וירושלמי שם: (ג) אין יחידי. משמע קצת דלא' במקום שניש לא הוה תרתי לריעותא וכמ"ש הסמ"ע סימן כ"ב ס"ק ל' ועי' ש"ך שם: (ד) וקבל עליו. קבלה הוה גמ"ד כמ"ש הש"ך בחו"מ סימן כ"ב וז"ל הת"ב למ"ד דקבלה הוה גמ"ד יקשה עליו מתוספתא זו דתני קבל עליו והרי ר"י סבר אף לפני גמ"ד אינו יכול לחזור ולמ"ד דלא הוה גמ"ד רק בסדר הכא פליגי בקודם שחזר. והש"ך בס"ק ט"ז שהוכיח מכאן דקבלה הוה גמר דין ל"ע דר"י סבר אף קודם גמ"ד א"י לחזור בו עכ"ד והנה הלך כפי שטתו כתבתי בע"ב ד"ה נאמן וד"ה שיקבל וכל דבריו נדחין למ"ש שם א"כ דברי הש"ך שרירין וקיימין: (ה) בחיי הקיין. אפשר דהיינו בחיי הקיטא והת"ב הביא בשם הרמב"ן ב"ע בחיי הקרן ואין לך גוזמא גדולה מזו וכו' ופירש הת"ב מלשון אדון כמבואר חולין נ"ט קירי קירי ובמס' ע"א סך קירי פלסתר ועי' כיב"ש סי' קל"ז וקל"ח וסי' קל"ה: (ו) משחק בקוביא. כה: וירושלמי שם ה"ג ושבועות פ"ז ה"ד וה"ה ור"ש פ"א ה"ז וכל הענין שם ממלוי ברבית וכן סוחרי שביעית: (ז) כיצד אומר. ברמב"ם כתוב כותב אני פלוני וכתב הת"ב ל"ע מכ"ל ודע דבש"ס מבואר אמר ר"נ אבל כאן ר"נ אומר משמע דפליג ועי' לח"מ פי"ג מהל' עדות ה"ה ע"כ וכבר הרגיש הסמ"ע בזה בסימן ל"ד ס"ק ט' והדבר פשוט לו דדייק מלשון אני פלוני בן פלוני ושמו ושם אביו ל"ל אלא כותב ומודיע לרבים וא"ש. ועי' ירושלמי שביעית פ"ד (י') לענין טיוב בשביעית ולא שמיע ליה שהוא פסול לעדות וע"ש ברא"ש ועי' כאן פ"ב ועי' ירושלמי שביעית ספ"ז מדין אומנות שלא הוא ועי' ירושלמי שביעית פ"ז ה"ד מדין פסול פירות שביעית ובירושלמי כאן פ"ג ה"ה תני ר' חייא אומר דאף בעוסק בשאר שני שבוע בסחורה פסול והיינו לר"ת לא אמר ר' יהודה דאימתי בזמן שאין לו אומנות אשביעית רק אמשחק בקוביא ועי' תוס' כו. ד"ה אר"י והאריך בזה קצת במה"פ ד"ה תני ר"ח: (ח) ר"מ. עי' כו. ועי' ירושלמי פ"ג ה"ה ובר"ה פ"א ה"ז: (ט) חזרו בהן. כד.: (י) בד"א בקה"ח. ר"ה סוף פ"א וירושלמי שם וכאן פ"ג הלכה ה': (כ) גיסו לבדו. כח. והנה לא יקשה אדברי המרדכי דכתב דבעלה של דינה פסול לאשת יוסף דה"ל כלתו של אחות חמותו. ואע"ג דחתן אחות חמותו כשר ובחידושי לחו"מ בארתי זה דהיינו משום דמה שקנה אשה קנה בעלה א"כ פסול להאשה שפסול לבעלה משא"כ חתן אחות חמותו וז"ב ועי' ירושלמי פ"ג ה"ו לענין חורגו וגיסו: (ל) אין דנים. עי' ירושלמי פ"ג ושם ועי' ירושלמי רפ"ד: (מ) ולא זע"ז. עי' תוס' שבועות לז. ד"ה קרובין: (נ) יודע עליו בעדות. ב"ב קכח.: (ס) ונעשה חתנו. קכט. ועי' בש"ע סי' מ"ו סעיף ל"ה ביאור דבר זה: (ע) לקח הימנו. ב"ב מג: (פ) הוסיפו עליהן הרועין · דף כה:: (צ) לעולם אין עדותן. ל. ושם: ועי' ירושלמי פ"ג ה"ט ובשבועות פ"ד ועי' ספ"א דמכות ועי' ירושלמי סוטה פ"א ה"א מבעיא לן בעדי אישות וכאן פ"ק ה"י וכתובות פ"ב ה"ד: (א) העדים שאמרו. עי' ירושלמי ב"ק פ"א ה"ו ושבועות פ"ד ה"ה ועי' מה"פ שם ועיין אה"ע סימן ל"ז סכ"א ובחו"מ סי' רכ"ב שם בהג"ה ואולי לכפ"מ יש לדמות זה לשם דכאן דהעדים אינם יודעים של מי נאמן לומר דשלו הוא: (ב) אתה אמרת. ב"ק לא. וירושל' שם

מנחת בכורים

לכהונה: **ה** הוא כתב הנשתוון. כתב המלאך בבלשצר מה תרגומו לא גרסינן בגמרא עד אומר: לא כהלין כתבא. ושלא הרבה יהודים היו שם אלא שנשתנה ע"י המלאך מכתב עברי לאשורי: לרועץ גרסינן כמו תרעץ אויב שלא היו יכולין לקרותו: ווין שהן דומין. כמו שלנו א"כ נתנה התורה בכתב זה: כלשון הזה. לשון הקדש שמדברים כן והכתב לא נשתנה: משנה. לא לשון שינוי שלא נשתנה: נער. לא ימיש. ואעפ"כ שלא מש מאוהל תורה של משה אמוס להגות יומם ולילה: שעסק. ועוד שעסק בצרכי צבור ואין לו פנאי ק"ו אים אחר שיש לו פנאי וגם לא הוסמך מפי משה פשיטא שלא יבטל כלל: **ו** בחו"ל. דכתיב כי תבואו והוא תלוי בא"י: נשוי. מיוחס שהוא מן המשיאין לכהונה: אין מושחין מלך בן מלך. ואת יהוא. אף שהיה מלך ראשון מ"מ רק מלכי בית דוד טעון משיחה ולא אחר ומשח את יהוא בשמן אפרסמון ולא בשמן המשחה דלא למעול בו: יואש. היה מלך בן מלך: שמלכותם. נשברה היה שיומשחו בפך:

פרק ה א זה פוסל דיינו. אינו מומחה: המומחה. שהמחוהו רבים עליהם ומבואר בגמרא ברפ"ג: מפי הדיין. גמר דין מפי דיין מומחה ובעדות כגון בנאמן עלי אבא משהעיד הוי גמר דין ומ"מ לא מהני: אינו יכול לחזור. דגמר דין אף בפסול מהני וכן מוכח בגמרא מחלוקתן דפליגי בגמר דין בקרוב או פסול: בקיטא. כגד. ועיין בערוך ערך קוטא ובנגעים פרק י"א תנן קייטא שיש בה וכו': שבועה בפני הדיין. שבועה שהדיין מחייבו אבל בקיבל על עצמו שבועה קלה אף שנשבע כבר יכול לחזור וחכמים לא ס"ל דאינו יכול לחזור בשכבר נשבע דהוי גמר דין ויש מפרשים דאף קודם שבועה מיד שקיבל עליו הוי גמר דין [עיין תו"מ סימן כ"ב]: אמר להן. שיודיעו שאין יחידי דן ואעפ"כ קבלו: קיבל עליו · ושוב א"י לחזור ור"י הוא בר פלוגתא דר"מ וחכמים דלעיל דתלינן בגמ"ד: **ב** משחק בקוביא. המבואר במשנה בפ"ג דפסול: בפספסין. שברי עצים: גמורה · דאפילו בחנם לא עבדי: חזרה גמורה. דאפילו לנכרי לא יזיף ברבית: ממרה. לומד אותן להלחם ולהביא יונים ממקום אחר ואיכא מ"ד אי תקדמי יונך ליוני: פגמין. כלים המוכנין למלאכתו: גמורה. עד דאפילו במדבר לא עביד והוא למ"ד ארא שלוקח ממ"א ולמ"ד אי תקדמי אפילו בחנם לא עביד: ויבדק גרסינן. שיבדקו אותו שאינו נותן ונושא עוד: אוספי. ולא סוחרי. נמי פסולין ור"י פליג דדוקא סוחרין: האונסים. לחרוש בשביעית למנת המלך: היו. האוספין פסולין כר"מ: סוחרי. כר"י אבל האוספין אנוסין: בזמן שאין להם. גרסינן אינם נפסלין אלא בלית ליה אומנות דאינו עוסק בישובו של עולם: חזרה. להיות עוסקין עוד באומנות: שאשה כשרה. כגון מת בעלה: הן. פסולים דרבנן כשר לעדות אשה: **ג** גיסו לבדו. ולא חתן גיסו דעמו הוי ראשון בשני בתרי בעל ויש פוסלין בזה רק בבן גיסו מאשה אחרת מיירי דכשר [עיין רמב"ן ובעס"מ ועיין בח"מ סי' לג]: לבדו. אבל גיסו גם חתנו פסול: זה עם זה. שני דיינים קרובין: זה על זה. היינו לחובתו וזה את זה היינו לזכותו והמ"א הניח בצ"ע: בפני זה. אף שהקרוב ישתוק ולא ידבר דעדיין ירא ללמד חובה מפני הקרוב (מ"א): ונעשה חתנו. נראה דה"ג ונעשה חתנו או מתה בתו והיינו דנקט תרווייהו או שראה בפסול והגדה בכשרות או בהיפך ובש"ס ל"ג כלל מתה בתו אלא גווני דתחלתן בכשרות וסופן בפסול: פסול. דבעינן תחלתו וסופו בכשרות: כשר. אף שבאמצע בין ראיה להגדה היה פסול: הוא א"י לקיים. דעתה קרוב הוא ואחרים מקיימין דלא חיישינן עתה על זמן מוקדם דקרוב לא תשוד דמשקר משא"כ בגזלן: **ד** בית או שדה. אף שלא באחריות: יודע. המוכר ללוקח להעיד על טענת המערער: ע"י עצמו. דכאן חיישינן שמעמיד המוכר כדי שיגבה בע"ח מן הלוקח: **ה** הוסיפו. על המבואר במשנה: הרועין. בהמה סתמן מרעין בשדות אחרים: והגזלנין. גזלן דרבנן שגזל מציאת חש"ו: והחמסן. דיהיב דמי ולא משמע לאינשי איסורא ופסלוהו מדרבנן: שחשודין. הגבאין גובי המס והמוכסין סתמן היו גזלנין שרובן היו גובין יותר מן הקצוב: **ו** שלא כנגד זה. טעם פלוגתייהו מבואר בסנהדרין (ל.): כאחד. בהגדה תוך כדי דבור ומבואר שם ג"כ:

פרק ו א חייב. קמ"ל אף שהשור עומד להריגה כגון שור המועד או האילן לקציצה מ"מ חייב המזיק שמונע את הבעלים מלעשות מצוה וחייב י' זהובים וי"מ דקמ"ל אף שהתובע אינו יודע חייב ע"פ העדים [עי' מה"פ בירוש' ב"ק מ"ש נראה כו']: אחר הטענה. בשור סתם אינו נאמן לטעון כן אף דליכא עדים דמזקס

אמרת להרגו אתה אמרת לקצצו הכל הולך אחר הטענה הרגת את שורו וקצצת את נטיעותיו של פלוני והלה אומר לאו שהוא כמתמיה או הן שהוא כמתמיה (ג) יש לאו שהוא כהן ויש הן שהוא כלאו: ב (ד) אין דנין אלא מעומד (ה) ואין מעידין אלא מעומד (ו) ואין נשאלין לנדרין אלא מעומד (ז) ואין מעלין לכהונה ולויה ולישראל אלא מעומד ולא יהא (ח) מאריך פניו כנגד אחד [א] ולא יהא א) מעמיד אחד ולא מושיב אחד שנאמר (ויקרא יט) בצדק תשפוט עמיתך אמר ר' יהודה מקובל אני שאם רצו להושיב שניהם כאחד מושיבין ואין בכך כלום ואיזה הוא האסור שלא יהא אחד עומד ואחד יושב משום ר' ישמעאל אמרו אומרין לו לבוש כדרך שהוא לבוש או הלבישהו כדרך שאתה לבוש ג (ט) כיצד הן דנין הדיינין יושבין ובעלי הדין עומדין לפניהם וכל התובע את חבירו הוא פותח ראשון אם יש [ב] עדים (י) מכניסים אותן ומאיימין עליהן ומוציאים אותן לחוץ ומשיירין את הגדול שבהם ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את השני ושומעין את דבריו ומוציאין אותו לחוץ ואח"כ מכניסין את שניהן כאחד ואומרים דבריהם זה בפני זה אם אמרו זכאי זכאי ואם אמרו חייב חייב אחד דיני ממונות אחד דיני נפשות: ד (כ) דיני ממונות בשלשה שנים מזכין או מחייבין וא' אומר איני יודע יוסיפו הדיינין יפה כח האומר חייב מכח האומר איני יודע עד כמה מוסיפין (ל) אין פחות משנים (מ) יוסיפו הדיינין אם אמרו זכאי זכאי אם אמרו חייב חייב אחד אומר זכאי ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו ב"ד שקול אחד אומר זכאי ואחד אומר חייב ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין שעד עכשיו לא הוסיפו אלא אחד: ה (נ) לעולם מוסיפין הדיינין עד שיגמר הדין לעולם אין העדים יכולין לחזור בהן [א] עד שיגמר הדין לעולם מביא עדיותיו [ג] לב"ד עד שיגמר הדין או עד שיתנו לו זמן נתנו לו זמן הביא בתוך זמן מקבלין הימנו (ס) לאחר זמן אין מקבלין הימנו דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אפילו הביא לאחר שלש שנים מקבלין הימנו וסותרין דבריו של זה: ו יש לך עדים אחרים ואמר אין לי אלא אלו יש לך ראיות אחרות ואמר אין לי אלא אלו ואחר זמן מצא עדים אחרים ומצא ראיות אחרות הרי זה אין מקבלין הימנו עד שיביא ראיה שלא היה יודע בהן לעולם אין (ע) העדים יכולין לחזור בהן עד שתחקר עדותן לב"ד נחקרה עדותן לב"ד אין יכולין לחזור בהן וזהו כללו של דבר עדים שהעידו לטמא ולטהר לרחק ולקרב לאסור ולהתיר לפטור ולחייב (לפטור ולחייב) עד שלא נחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו הרי אלו נאמנים משנחקרה עדותן ואמרו מבודין אנו אין נאמנין (פ) לעולם אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין לא לוקין (צ) ולא משלמין ולא נהרגין עד שיגמר הדין לעולם אין אחד מן העדים נעשה זומם עד שיהיו שניהם זוממין ואין לוקה עד שיהיו שניהם לוקין ואין נהרג עד שיהיו שניהם נהרגים ולא משלם עד שיהיו שניהם משלמין אמר ר' יהודה בן טבאי אראה בנחמה אם לא הרגתי עד זומם בשביל לעקור מלבן של בייתוסין שהיו אומרים עד שיהרג הנדון אמר לו שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא שפכת דם נקי שהרי אמרה תורה (דברים יז) על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת בעדים ב' ובזוממין ב' מה עדים שנים אף זוממין ב' באותה שעה קבל עליו יהודה בן טבאי שלא יהיה מורה הלכה אלא ע"פ שמעון בן שטח:

פרק ז

א (א) אמר רבן שמעון בן גמליאל בראשונה לא היו חותמים על כתובת נשים כשרות אלא כהנים או לוים או ישראלים המשיאין לכהונה א"ר יוסי בראשונה לא היה מחלוקת בישראל (ב) [א] ב"ד של שבעים וא' שהיו בלשכת הגזית ושאר בתי דינין של עשרים ושלשה היו בעיירות של ישראל ושני בתי דינין של ג' היו בירושלים אחד בהר הבית ואחד בחיל נצרך אחד מהן הלכה הולך אצל ב"ד שבעירו אין ב"ד בעירו הולך לב"ד הסמוך לעירו אם שמעו אמרו להם ואם לאו הוא והמופלא שבהן באין לב"ד שבהר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו הוא והמופלא שבהן באין לבית דין שבחיל אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית ב) אע"פ שהוא שבעים ואחד אין פחות מעשרים ושלשה נצרך אחד מהן לצאת רואה אם יש שם עשרים ושלשה יוצא ואם לאו אינו יוצא עד שיהו שם עשרים ושלשה ושם היו יושבין מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים בשבתות וימים טובים לא היו נכנסין אלא (ג) לבית המדרש שבהר הבית נשאלה שאלה אם שמעו אמרו להם אם לאו עומדין למנין אם רבו מטמאין טימאו רבו מטהרין טיהרו ומשם הלכה [ב] רווחת בישראל (ד) משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן הרבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות ומשם שולחין ובודקין כל מי שהוא (ה) חכם ועניו [ג] ושפל וירא חטא ופרקו טוב ורוח הבריות נוחה עליו עושין אותו דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחיל משם מעלין ומושיבין בלשכת הגזית ושם יושבין ובודקין את יחסי כהונה ואת יחסי לויה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתעטף שחורין ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים ומשמש עם אחיו הכהנים מביא עשירית האיפה משלו ג) (ו) ועבודה בידו ואע"פ שאין המשמר שלו (ז) אחד כהן גדול ואחד כהן הדיוט שעבדו עד שלא הביאו העשירית האיפה עבודתו כשרה: ב (ח) אין דנין שני דינין ביום אחד אפילו נואף ונואפת אלא דנין את הראשון ואח"כ דנין את השני אין נמנין על שני דברים כאחד ואין נשאלין על שתי שאלות כאחד (ט) אלא נמנין על הראשון ואח"כ נמנין על השני ונשאלים על הראשון ואח"כ נשאלין על השניה אין דנין אלא במקום גדול ואין נמנין אלא במקום שמועה אחד אומר משום שמועה וכולם אומרים לא שמענו על זה מנין עומד אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר וכולן אומרים לא שמענו מנין עומד (י) אחד אומר משום שנים ושנים אומרים משום אחד יפה כח אחד האומר משום שנים מכח שנים האומרים משום אחד עשרה אומרים משום אחד כולן אחד (כ) ובטהרות ובטמאות האב ובנו הרב ותלמידו שניהם נמנין שנים בקידוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות אב ובנו הרב ותלמידו שניהן נמנין אחד (ל) ולא יהא יושב בצדו ואפילו הוא שותק אלא עומד והולך לו (מ) בקידוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות מתחילין מן הגדול מפני מה בדיני נפשות מתחילין מן הצד שלא יהא סמוך על דברי רבו:

בדיני

נוסחאות כ"י

א) מעיין כנגד אחד ולא יהא מעמיד: ב) ב"ד שבלשכת הגזית: ג) ועובדה:

אור הגנוז

פ"ו [א] ולא מעיז כנגד אחד: [ב] שם: [ג] וראותיו: פ"ז [א] אלא בב"ד: [ב] יוצא: [ג] ושפוי:

מגן אברהם [א] עד שיגמור הדין. ול"ע דהא אמר אח"כ משנחקרה עדותן אין יכולין לחזור בהן:

חסדי דוד

יש לפרש שאין העדים אומרים שראו המעשה אלא מעידים שהודה כן לאותו פלוני בפניהם על טענתו · ובכה"ג אם היה אומר משטה הייתי בך היה נאמן (ולדידן ע"י שבועת היסת) וכמבואר בסוגיין דף כ"ט וכ"פ הפוסקים בסי' פ"א ע"ש א"כ השתא נמי דקאמר איני יודע אימא דליהוי מהימן במיגו דאי בעי טעין השטאה ויפטר קמ"ל דהוה מיגו במקום עדים ולא אמרינן אבל אם השיבו אתה אמרת וכו' הכל הולך אחר הטענה כלומר אם הוא טוענו שור מעליא ונטיעות מעליין שאין עומדין ליקצץ פשיטא דאינו נאמן הדא שהודה בפני עדים וגם הוה מיגו במקום חזקה כמבואר בסי' שפ"ב אבל אם הוא שור העומד ליהרג ואילן העומד ליקצץ מפני שמזיק את הרבים וקטעין מניה שהפסידו מלעשות מצוה והלה משיב אתה אמרת לי נאמן וכדאיתא בב"ק דף נ"א וע"ש ובפרש"י ובח"מ סי' שפ"ב · אמנם סיפא צריך להגיה בה טובא ולהשוותה לדברי הגמרא בב"ק שם · ורק בדוחק יש לפרש שהכל הוא מלשון העדים ובמקום והלה אומר צ"ל אמר וה"פ שהעדים אומרים לראובן הרגת שורו של שמעון ושלא ע"מ לפטור אמר לך. אבל זה דוחק הוא ומחוורתא כי משבשתא היא · ויש להגיה ע"פ הגמ' הנ"ל: כיצד הן דנין הדיינין יושבין כו' · השתא מפרש מה דתני לעיל אין דנין אלא מעומד דלאו על הדיינים קאמר אלא על הבע"ד אבל הדיינים אדרבה צריכים לישב: דיני ממונות בשלשה וכו' · הנה בבא דרישא מובנת בפשיטות אבל בבא דסיפא משבשתא היא והראב"ד בהשגותיו בפ"ח מה' סנהדרין הביאה בנוסחא מתוקנת וז"ל אחד אומר

ג בדיני נפשות (נ) פותחין לזכות ואין פותחין לחובה חוץ מן המסית ור' יהושע בן קרחה אומר (ס) אף המדיח (ע) חייבי גליות ב"ד מחזירין אותם לזכות שנא' (במדבר לה) ולא תקחו כופר לנפש רוצח ואומר (דברים יט) וזה דבר הרוצח רוצח רוצח לגזרה שוה חייבי מלקיות ב"ד מחזירין אותו לזכות שנא' (שם כה) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע וגו' ואומר (שם) והיה אם בן הכות הרשע רשע רשע לג"ש (פ) הסרים ומי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות רבי יהודה מוסיף אף אכזרי והרחמן אין מוסיפין על הדין בתחלה ר' יהודה אומר מוסיפין על הדין : ד בתחלה היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר אחד מטמא ואחד מטהר האוסר והמטמא עליו להביא ראיה וכל המחמיר עליו להביא ראיה ויש אומרים אף המיקל אין נזקקין לדין אלא במקום שיש מכריעין ואין מושיבין את האדם אלא כמדותיו נסתלק הדין אין רשאי להשיב כיצד אין מוסיפין על הדין בתחלה נגמר דברו אין רשאי להשיב נתן לו חבירו רשות רשאי להשיב נסתלק העיקר נעשה טפלה עיקר לא ישיב את חבירו יותר משלש תשובות כדי שלא תטרף דעתו אחד דן כנגד שנים ושנים דנין כנגד אחד (צ) שנים דנין כנגד שלשה ושלשה דנין כנגד שנים אבל לא (ק) שלשה כנגד שלשה ולא מהן ולמעלה כדי שלא נעשה ב"ד מעורב : ה בדיני ממונות אומרין [ד] נזדקק הדין בדיני נפשות אין אומרין נזדקק הדין והגדול שבדיינים אומר נזדקק הדין אין שואלין מעומד ואין משיבין מעומד לא מגבוה ולא מרחוק ולא מאחורי הזקנים אין שואלין אלא בענין ואין משיבין אלא *במדע ולא ישאל השואל בענין יותר משלש הלכות אחד שואל ואחד אומר שלא לשאול נזקקין לשואל והשואל מעשה צריך שיאמר מעשה אני שואל והשואל כענין והשואל שלא כענין משיבין את השואל כענין והשואל שלא כענין צריך שיאמר שלא כענין שאלתי דברי ר"מ וחכ"א א"צ שכל התורה ענין אחד. ענין ושאינו ענין נזקקין לענין מעשה ושאינו מעשה נזקקין למעשה הלכה ומדרש נזקקין להלכה מדרש ואגדה נזקקין למדרש מדרש וק"ו נזקקין לק"ו ק"ו וגזירה שוה נזקקין לק"ו חכם ותלמיד נזקקין לחכם תלמיד ועם הארץ נזקקין לתלמיד היו שניהם חכמים ושניהם תלמידים ושניהם עמי הארץ שתי הלכות ושתי שאלות ושתי תשובות ושני מעשים הרשות ביד התורגמן מעתה כשהנשיא נכנס כל העם עומדים והן [ה] ישבו עד שאמר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושים לו שתי שורות מכאן ומכאן עד שנכנס וישב במקומו חכם שנכנס אחד עומד ואחד יושב עד שנכנס וישב במקומו בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שהרבים צריכים להם מקפצן אפילו על ראשי העם ואע"פ שאמרו אין שבח לתלמיד שיכנס באחרונה יצא לצורך נכנס ויושב במקומו בני חכמים תלמידי חכמים בזמן שיש בהם דעת לשמוע הופכין את פניהם כלפי אביהם אין בהם דעת לשמוע הופכין את פניהם כלפי העם ר' אלעזר בר' צדוק אומר בבית המשתה עושים אותן סניפין (ר) חכם שנכנס אין שואלין אותו עד שתתישב דעתו [ו] נכנס ומצאם כשהם עוסקים בהלכה לא יהא קופץ לתוך דבריהם עד שיודע באיזה ענין הן עוסקים ואם עשה כן על זה נאמר (ש) שבעה דברים בגולם. שבע [ז] מדות דרש הלל לפני זקני בתירה ק"ו וגזרה שוה ובנין אב וכתוב אחד ובנין אב ושני כתובים וכלל ופרט [ח] וכלל וכיוצא בו ממקום אחר דבר הלמד מענינו אלו (ת) שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה :

*[illegible] במאורע

פרק ח

א (א) כל סנהדרין שיש בה שנים יודעים לדבר וכולם ראוין לשמוע ראוים לעשות סנהדרין ג' בינונית ארבעה חכמה סנהדרין היתה (ב) כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה (ג) הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ושמאלו אמר ר' אלעזר בר' צדוק כשהיה רבן גמליאל יושב בב"ד ביבנה אבא [א] יושב בימינו וזקנים משמאלו מפני מה אחד יושב מימינו של זקן מפני כבודו של זקן (ד) שלש שורות של תלמידי חכמים יושבים לפניהם גדולים בראשונה ושניים בשניה ושלישים בשלישית מכאן ואילך לא היה שם [ב] סדר אלא (ה) כל הקודם את חברו לתוך ארבע אמות זכה שוטרי הדיינים והנדון והעדים זוממיהם וזוממי זוממיהם עומדין (ו) משורה החיצונה ולעם ולא היו צריכים לידע איזהו נדון מפני שמעמידים אותו שני (ז) לעד הראשון : ב כיצד אומר שמא תאמר ראינוהו שרץ אחר חברו וסייף בידו נכנס מפניו לחנות נכנס אחריו לחנות ונכנסנו אחריו ומצאנהו הרוג וסייף ביד הרוצח [ג] ומטונף דם (ח) שמא תאמרו אם לאו מי הרגו אמר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חברו וסייף בידו נכנס מפניו לחורבה ונכנס אחריו ונכנסתי אחריו ומצאתיהו הרוג והסייף ביד הרוצח והטיף דם נמתי לו רשע מי הרגו לזה אראה בנחמה אם לא או אני או אתה הרגנוהו אבל מה אעשה לך דאין דינך מסור בידי (ט) שהרי אמרה תורה (דברים יט) על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יומת המת אלא יודע מחשבות הוא יפרע מאותו האיש לא זז משם עד שנשכו נחש ומת : ג אדם נברא יחידי בעולם (י) ולמה נברא יחידי בעולם שלא יהו צדיקים אומרים אנו בניו של צדיק ושלא יהו רשעים אומרים אנו בניו של רשע ד"א למה נברא יחידי שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא

אור הגנוז

[ד] נזדקן : [ה] ולא ישבו : [ו] עליו וכן תלמיד שנכנס אין רשאי לשאול עד שתתיישב דעתו : [ז] דברים דרש הלל הזקן : [ח] ופרט : **פרק ח** [א] ואחד : [ב] טיקס : [ג] ומנטף :

חסדי דוד

כו' · רישא דכך תו' מובא בסנהדרין דף מ"ו וע"ש ומ"ש בסיפא אין דנין אלא במקום גדול ואין נמנין כו' אינו מובן · ונראה פירושו כי אם דנין ע"פ השכל והדעה וכל אחד מבקש לסתור דברי רעהו אז דנין רק במקום שיש גדול אשר הוא יכריע בדעתו איזה סברא היא המודקת ובזה א"צ למנין כי גם דעת הרבים בטלה מכח הכרעת הגדול אבל אם פלוגתייהו לא תליא בסברא אלא מפי השמועה דמר מה דשמיע ליה קאמר בהא לא שייך הכרעה אלא עומדין למנין והולכין אחר הרוב ששמעו את הלכה זו על בוריא אף כי הגדול הוא בין המועטין בטלו גם דבריו · וסיפא נ"ל אחד אומר משום שמועה וכולן אומרין לא שמענו על זה אין מנין עומד משום דלא שמענו אינו ראיה · וגם זה ידוע כי מקבלין בזה עדות גם מפי אחד וכמו שמוכח ממסכת עדיות ועוד · אבל אם אחד אוסר ואחד מתיר כו' וכולן אומרים לא שמענו ואין בזה הכרעה מפי השמועה ורק מן הדעת והסברא על זה שפיר מנין עומד והולכין בתר רוב דעות אם אין גדול ביניהם אשר יוכל להכריע ועי' בפ"א מהלכות ממרים ברמב"ם ותמצא כי הדברים נכונים בע"ה : **אין מוסיפין על הדין בתחלה** כו' · התוס' זו משוללת הבנה ולא נמצאת בשום מקום וא"א לפרשה בלי תיקון ונראה דצ"ל אין משיבין על הדין בתחלה וריה"א משיבין והפי' אם החכמים היושבים בדין או יושבים בבהמ"ד לחקור בדבר הלכה זה אוסר וזה מתיר זה פוטר וזה מחייב והת"ח היושבים לפניהם יש להם תשובה להשיב על דבריהם ולסותרם · לא מבעי שלא ישיב בעודו מדבר כי זה הוא מעשה הגולם אלא אפי' אם כלה דבריו ימתין עד שיגמרו הדין וישמע טעמי כל אחד ואחד ואז ישיב אבל לא ישיב בתחלה לפני גמר הדין ור"י סובר דמ"מ יש לו להשיב ולאמור אי משום הא לא מכרעת · ואם ישתוק יהיה כמכנים דבריו · ומ"ש עוד אם היו שנים אחד אוסר ואחד מתיר וכו' וכל המחמיר כו' באמת בלי ראיה אין זה דין ולא עוד אלא דהמחמיר יכול להחמיר לפעמים בלי ראיה וכמ"ש רש"י ותוס' ברים ביצה על מ"ש שם כח דהיתרא עדיף ע"ש וא"כ קשה לד"ה למה צריך המחמיר להביא ראיה · וי"ל דמתניתא מתוקמא במידי דאיסורי דרבנן דקי"ל בהם דספיקא לקולא וע"ז אמר הת"ק כי רק האוסר והמטמא צריך להביא ראי' אבל בלי ראיה יש להקל כדין ספק דרבנן · והך י"א דסוברים כי גם להקל צריך ראיה י"ל דמיירי כגון שיש חזקת טומאה או חזקת איסור והך י"א הוא ר"י בעירובין דף ל"ו דסובר העמד טמא על חזקתו וסובר גם בספק דרבנן אין להקל במקום חזקה אם אין ראיה לזה המכרעת · ות"ק הוא ר"מ דסובר שם כי גם אי איכא חזקה להחמיר אמרינן ספק דרבנן להקל · ומ"ש אין מושיבין את האדם אלא כמדותיו נ"ל פירושו כי אם אחד מביא ראיה מדברי תנא אחד אל ישיבו לו מדברי תנא אחר ולדחות את דבריו וכדאמרינן בגמ' אמינא לך אנא ר"מ ואת אמרת לי ר"י · ומ"ש נסתלק הדין אין רשאי להשיב אע"ג דבדרבנן אמרינן בעירובין דף סז עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא ועי' בס' שמות בארץ בר"ה דף כ"ט מ"ש בזה ודבריו דחוקים אבל באמת יש לחלק כי הוראה דין לאחד גברא פרטי אז באמת עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא ולא חיישינן לזילותא דבי דינא אבל הוראה דין לרבים ואיכא זילותא טפי באופן זה אמרינן בר"ה שם דחוששין לזילותא דב"ד ולא מותבינן עוד על זה :

פרק ח סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כו' · טעמא דת"ק ברור דהיינו כי הא דקי"ל הרב באמצע הגדול בימינו והקטן בשמאלו · ומסתברא דלדידיה כל הל"ה יותר חכמים שבכלם יושבים מימינו של נשיא כסדרן דהיינו האב"ד שהוא הגדול טפי אצל הנשיא שני לו לימינו של אב"ד שלישי לו לימינו של שני וכן השאר עזה"ד וה"נ אותם ל"ה שבשמאלו הגדול שבכלם אצל הנשיא לשמאלו שני לו לשמאל הגדול שלישי לו לשמאל השני וכן כלם · והנה במלתא דראב"צ איכא למידק אימת הוי אי בזמן ר"ג השני דהיינו ר"ג דיבנה מי הוה ר' צדוק והא ר"צ בזמן הבית הוה ובזמן החרבן זקן מופלג היה וכנראה באיכה רבתי דקאים מקמי' ריב"ז וא"ל אספסיאנוס מן קדם הוא שבא וכו' · ואו דאי נמי נימא שהאריך ימים הרבה באופן כי גם בנשיאות ר"ג הי' ר"צ אב"ד וכדקאמי קאי א"כ קשה על הוא דלעיל דתשב דיבנה הוו ד' ולא חשיב ר"צ האב"ד בהדייהו ואי על ר"ג הזקן קאמר הכא שבזמנו היה ר"צ אב"ד אכתי קשה דבזמן ר"ג הזקן אכתי סנהדרין גדולה במקומן הוו קיימי ולא ביבנה וי"ל דלעולם בר"ג הזקן איירי ומיהו אי' בפ"ק דשבת דף ט"ו מ' שנה קודם חרבן הבית גלתה לה סנהדרין וישבה לה בחניות כו' ובפרק ד' דר"ה איתא גבי עשר מסעות נסעה שכינה וכנגדן גלתה סנהדרין מלשכת הגזית לחניות ומחניות לירושלים ומירושלים ליבנה וכו' ואפ' דזה שבתה בחנויות הי' זמן מועט באופן דכשגלו ליבנה אכתי הי' ר"ג הזקן קיים והיה אז ר"צ אב"ד עמו ובאותן השנים נפטר ר"ג והיה רשב"ג בנו לנשיא עד שנהרג ואז היה הזמן שלא נשארו שם גדולים כ"כ אלא הנהו ד' דלעיל לפי שריב"ז הנשאר במקום נשיא הלך לו עם גלות ישראל בערב ושהה שם שנים הרבה וכמ"ש בספרי שופטים לדוד בפרק ת"י דשבת בשם הירושלמי : **מכאן** ואילך לא היה שם סדר · קשה דבכמה מקומות מוכח דבכל יושבי ביהמ"ד היה סדר וכדאיתא בחולין דף קל"ז אר"י נהירנא כד הוה יתיבנא אחורי י"ז שורן אחורי' דרב קמי' דר' כו' וכן בב"ק דקי"ג גבי רב כהנא כי סליק דאותבוהו בדרי קמא קמי' דר"י וכי לא אקשי בשמעתא אותבוה במקומו אחורי ז' דרי עד דאותבוה בדרא בתרא והכי מסתברא וכדאמרינן המכיר את מקומו בבהמ"ד . ושמא יש לחלק בין בהמ"ד ובין ב"ד דבבהמ"ד בוודאי מושיבים אותם כלם לפי כבודם אבל הכא מיירי בשאר עמא דאתי לב"ד הכא יומא דהוו דייני ד"נ וכיונא לשמוע ובאלו אמרו דאין להם סדר אלא כל הקודם תוך ד"א סמוך לדיינים זכה שישמע הדין היטב · ומ"ש שוטרי הדיינין כו' בא לאפוקי סופרי הדיינים דהיו צריכים לעמוד אצל הב"ד לפי שצריכין לשמוע היטב ולכתוב כל דברי המזכים והמחייבים : **אדם** נברא יחידי בעולם כו' · כ"ז הוא בגמ' דף ל"ח שם אלא דהלשון משונה קצת ע"ש ולפי הלשון שלפנינו נפרש דה"ק אדם נברא יחידי זה

מצפה שמואל

קה"ת מעיבור שנה ועי' רמב"ם פ"ד מקה"ח ה"ז כהירושלמי וכאן מבואר דשוין דמתחילין מן הגדול והמפרש לא ראה בירושלמי ועי' ירושל' ר"ה פ"ב הל"ה לבית הוועד הולכין אחר הרגיל והוא שיחא כל אחד ואחד מדבר במקומו והיינו מי שהוא זקן מתחיל לדבר תחלה וע"ש בירושל' בקה"ח מתחילין מן הקטן לעבור השנה מתחילין מן הצד ועי' פ"מ ובמה"פ פ"ת הל"ח כאן שהתעורר דהוא דלא כתוספתא כאן : (נ) פותחין לזכות · לב: וע"ש לג: וירושלמי רפ"ד: (ס) אף המדית · אפשר דסבר דמדית בסקילה כרבנן (ת"ב) : (ע) חייבי גליות . עי' רש"י ל"ג: הביא תוספתא זו ועי' ירושלמי כתובות פ"ט הל"ג מדין חוזה בטעה בד"מ ובשיקול הדעת : (פ) הסרים. לו. וירושלמי פ"ד הל"ז וליתא שם הרחמן : (צ) שנים דנים נגד שלשה . בהיו חמשה בדין : (ק) ג' נגד ג'. עי' ראב"ד פ"ט מהלכות סנהדרין הל"ה דב' נגד ב' דנין ומעמידין הממון בחזקתו בספק . ולעיל תנא לעולם מוסיפין וכן משמע כאן וכדאמרינן בש"ס ספ"ה ודעת ר' יוסי שאין מוסיפין כו' (והשאר חסר מכ"י) : (ר) חכם שנכנס · עי' מיי' פ"ד מהלכות ת"ת הל"ו ושו"ע סימן רמ"ו וש"ך שם · (ש) שבעה דברים · אבות פ"ה : (ת) שבע מדות. עי' ירושלמי פסחים רפ"ו : (א) כל סנהדרין . יז: וירושלמי שקלים פ"ה הל"ב : (ב) כחצי גורן . מיי' פ"א הל"ד : (ג) הנשיא יושב באמצע · שם ועי' מיי' פ"א מהלכות סנהדרין הל"ג ועי' ירושלמי ברכות סוף פ"ה ממצעין את הכהן אבל אם היה אחד ת"ח ממצעין הכבר : (ד) ג' שורות . לז: ורק בסנהדרי קטנה ועי' רמב"ם בפ"ב מהלכות סנהדרין הל"ו ח' : (ה) כל הקודם את חבירו . עי' רמב"ם שם ועי' ירושלמי ר"ה פ"ב הל"ה הובא לעיל פ"ג ד"ס בקה"ת : (ו) משורה החיצונה . ל"ו במשנה דשני סופרי הדיינים עומדין לפניהם וכאן לבד סופר הדיינים (ת"ב) : (ז) לעד הראשון · שהעדים ראשונים והנדון השני (ת"ב) : (ח) שמא תאמרו כו' · ר"ל מאומד לז: ירושלמי סוף פ"ד ועי' רמב"ם רפ"כ מהלכות סנהדרין ועי' מכילתא בקרא נקי וצדיק : (ט) שהרי אמרה תורה . אף אומדנא דב' עדים לא מהני עי' תוספות בסוגיא : (י) ולמה נברא יחידי . לח. וירושלמי שם עד סוף ועי' מהרש"א בח"א מ"ש בזה :

מנחת בכורים

אומר משום שמועה וכולם לא שמענו היינו שמועה מרבותיו בזה יפול המחלוקת כמבואר ביבמות [עז: ובתוס' שם] ומוסיף עוד דאם נחלקו על דין שלא משמועה כגון במקרא כגון זה מפרש כך וזה מפרש כך נמנים כמ"ש הרמב"ם בהקדמה לזרעים בחלק הג' וזהו שאמר בסופו א' אוסר וא' מתיר וכו' עכ"ד והבוחר יבחר : משום א'. דנמנה א' מן הצד . מן הקטן : רבו . וכתיב לא תענה על ריב רב כתיב לא יעשה בענין שיהיה מוכרח לענות נגד רב : **ג** פותחין . אומרים לו אם לא קטלת לא תדחל : המסית . שיחיד דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו : מדית : בעיר הנדחת : לזכות . אמר א' מן התלמידים דיש לו זכות מחזירין דינו דכתיב ונקי אל תהרוג במיתה וילפינן בג"ש מחייבי גלות : רשע רשע . דבמיתה נאמר אשר הוא רשע למות : **ד** בתחלה . כ"ז שאין א' אומר אי"ו ובד"נ פשיטא שאין בע"ד רשאי להוסיף מקודם : מוסיפין . רשאי להוסיף והת"ב מפרש בתחלה קודם שכתבו שבירכו לפלוני אבל לאחר כתיבה אין חוזרין [עי' ב"י בשם הרמב"ן סימן י"ג] ומ"ש נראה יותר : להביא ראיה . ואין נמנה בלא ראיה אבל המיקל שומעין בלא ראיה ובת"ב מפרש דמיירי בדברי סופרים דאזלינן בתר המיקל כמבואר בידים פ"ד מ"ג ובמסכת ע"ז (ז:) ת"ק וריב"ן דפליגי בזה אי בשל סופרים הלך אחר המיקל או אחר המחמיר ובהכי פליגי כאן ודבריו נראין : שיש מכריעין . ב"ד נוטה ולא ב"ד שקול : כמדותיו . לפי גדלו ובת"ב מפרש כמדותיו שמשיב לו כפי מה שהוא אם מתון או חריף שלא יבולבל ואינו מתיישב על לשון התוספתא : נסתלק הדין. שנגמר אינו רשאי אחד מתלמידים להשיב ללמד חובה דכתיב אחד לא יענה בנפש למות : כיצד אין מוסיפין על הדין בתחלה . ע"ש יש כאן וחסר כאן ביאור הענין כמ"ש לעיל : נגמר דברו . שאמר אחד מן התלמידים זכות אינו יכול ללמד חובה קודם גמר דין א"כ בתלמיד היושב לפני רבו עסקינן בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא כמבואר בעירובין ולזה אמר נתן לו רשות ותברו לאו דוקא : העיקר . חסר א' מן הסנהדרין נעשה טפלה והתלמיד היושב בשורה לפניו ועוד נראה לפרש דה"ג כיצד מוסיפין ולר"י קאי דמוסיפין על הדין בתחלה היינו קודם שטענו אבל לאחר שטענו והיינו נגמר דברו אין לו להשיב כלומר אין לו להשיב על דברי הדיינים שיגידו לו הד"ת כי אינו רשאי להוסיף עליהם או פירושו שאין להשיב כמו אין לישב שאינו רשאי לישב דיינים אחרים אא"כ נתן לו חברו רשות שהרשוהו להוסיף דיינים ולזה אומר נסתלק העיקר היינו דיינים הראשונים הטפלה אותן שהוסיפו נעשין עיקר לקיים הדין דבחמשה דיינים שנים אינם יודעים ושלשה מזכין גומרין עפ"י השלשה כדלעיל פ"ו ה"ד א"כ קמ"ל שגומרין עפ"י הנוספין ג"כ שהמה מכריעים את עיקר הדיינים בדאיכא רובא בהדייהו והת"ב מפרש דה"ג נגמר הדין אינו רשאי להשיב אם אסר אין חברו רשאי להתיר וה"ג כיצד משיבין על הדין בתחלה נגמר הדין אינו רשאי להשיב והיינו לסתור דברי חברו אינו רשאי אלא ילך ויתווכח עמו ואם לא יודה הראשון נשאר הדין כמו שאמר הראשון כמ"ש הרא"ש פ"ק דמס' ע"ז (ז.) נתן לו חברו רשות אז מותר לחזור הדין עכ"ד ועדיין צ"ע : א' דן . והיינו עפ"י רוב דב"ד נוטה אבל לא ב"ד שקול : **ה** נזדקק . הכים דינא כי דין ברור הוא משא"כ בדיני נפשות אף אחר הגמר מעיינים אולי טעה : שואלין . דבר הלכה יושב : מגבוה . שהשואל גבוה מן הנשאל: מאחורי. אלא השואל עומד בפני הנשאל: בענין . וכי קאי בהאי מסכת לא ישאל במס' אחרת כמבואר שבת (ג.) ואף באותה מס' כי עסקינן בהל' הוצאה לא ישאל בענין חורש או זורע : במדע . להבין להנשאל היטב דבר תשובתו בחכמה ולא בגזרת מלך [ובהלכות קצובות דבני מערבא הכתוב בה"ג בסוף ס' שביעית ובקנה הגדול פ"ג ע"ב שם הגירסא במראה . מהגאון מהור"ר דוד לוריא זצ"ל מביתאוו ישן] : שאינו ענין . אף באותו מס' השואל בענין ממש הוא קודם : שלא לשאול . שהדבר פשוט לו הרב צריך להשיב להשואל : מעשה אני שואל . כדי שימהרו להשיבו : צריך שיאמר . שלא יסברו דלמעשה הוא שואל וישיבו לו מקודם : א"צ . דשניהן שוין וכל התורה ענין אחד : ושאינו ענין . לר"מ קאי : ומדרש . פסוקים . שאלה במדרש . תשובות לדבר אגדה א"כ על תשובת חכם המשיב : לא יושב . גרסינן : מקפצין . מפליגין שדרכן לישב ע"ג קרקע והסולך נראה כמפסיע על ראשן : סניפים . יושבין אצל אביהם : שבעה דברים בגולם . וא' מהן נכנס לתוך דברי חברו : בנין אב . מה מצינו מאחד וכן משנים כתובים : וכיוצא בו ממ"א . היינו כל דבר שהיה בכלל ויצא לטעון טעם אחר כענינו וטעם אחר שלא כענינו והיינו בענינו כיוצא בו וממ"א היינו שלא כענינו : דבר שלמד מענינו . ודבר הלמד מסופו ומכחישין זה את זה בסוף ברייתא דרבי ישמעאל :

פרק ח א לדבר . שבעים לשון שיוכל לחקור לעדים ובע"ד לועזים : לשמוע . להבין הלשון שלא יהו שומעין ממתורגמן וי"מ לענין חכמת התורה מיירי ושנים יודעין לפלפל והשאר מבינים : כולן ראוין לשמוע. לאו דוקא כולם דבמקצת סגי א"כ בדיני נפשות בעינן כולם ובד"מ מקצת (תוס' מנחות (סה.) ד"ה ועדים) ולפי' הרמב"ם אין צריכין לכ"ז אלא כולן ממש : שלשה . יודעין : מימינו . של זקן הוא הנשיא : הקודם זכה . גרסינן ול"ג ד' אמות ושיגרא דיומא בפ"ב דרצין ועולין בכבש נקט : וזוממיהן . אם היו : החיצונה . הקרובה לסנהדרין: לידע. לשאל על הדבר אלא סימן היו שמעמידין אותו סמוך לעד הראשון ובת"ב מפרש שהעדים בראשון והנדונים בשני : **ב** אומר . המבואר במשנה ששואלין אותם שמא תאמרו מאומד : אני או אתם . אני לאו דוקא דאחר היה עמו אלא אגן : יחידי . שכל המקיים נפש אחת כאילו קיים וכו' ולכן מייתי עוד שנין זה : של רשע. ואינו

יחידי מתגרות זו בזו אילו נברא שנים על אחת כמה וכמהיד"א למה נברא יחידי מפני הגזלנין והחמסנין ומה עכשיו שנברא יחידי [א] גזלנין וחמסנין אילו נברא שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר למה נברא יחידי להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שבחותם אחד ברא את כל העולם כולו ומחותם אחד יצאו חותמות הרבה שנא' (איוב לח) תתהפך כחומר חותם וגו' מפני מה אין פרצופותיהן דומות זו לזו מפני הרמאים שלא יהא כל אחד ואחד קופץ בתוך שדה חבירו ובא על אשת איש שנאמר (שם) וימנע מרשעים אורם וגו' רבי מאיר אומר שינה מקום מראה פנים דעת וקול מראה פנים ודעת מפני החמסנין והגזלנין קול מפני הערוה: אדם נברא בע"ש ולמה נברא באחרונה [ב] שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד משלו משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שבנה פלטרין והצבה והתקין סעודה ואח"כ זימן האורחים וכה"א (משלי ט) חכמת נשים בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה חכמת נשים בנתה ביתה זהו מלך מלכי המלכים הקב"ה שבנה כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו ז' ימי בראשית (שם) טבחה טבחה מסכה יינה אלו ימים ונהרות ומדברות ושאר כל צרכי עולם ואח"כ שלחה נערותיה תקרא [ג] זה אדם וחוה:

פרק ט א רבי שמעון בן אלעזר אומר (א) מסיעין את העד ממקומו בשביל שתטרף דעתו עליו (ב) ר' יוסי אומר לא היו צריכין לומר באיזה שבוע באיזו שנה באיזה חדש בכמה בחדש אלא באיזה יום באיזה חדש באיזו שעה באיזה מקום (ג) מכירין אתם אותו התריתם בו במה הרגו בסייף הרגו במקל הרגו על שוקיו הכהו או על צפר נפשו הכהו להיכן היו פניו הפוכות בשעה שהרגו. אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת שאין הכל בקיאין בעיבור. אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר (ד) בשלש שעות עדותן קיימת שאין הכל בקיאין בשעות אחד אומר בשלש שעות וא' אומר בחמש עדותן בטלה ורבי יהודה אומר קיימת אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטלה שהכל יודעין שבחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב: ב נמצא עדותן של עדים מכוונת הגדול שבדיינים פותח בזכות וחברו מסייעו מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו מעבירין אותו (ה) ולמחר מזדווגין זוגות וממעטים במאכל ולא היו שותין יין ונושאין ונותנין בפרשת הענין כל הלילה ואם היה רוצח נושאין ונותנין בפרשת רוצח ואם היה מגלה עריות נושאין ונותנין בפרשת מגלה עריות ולמחר משכימין ובאין לב"ד החזנין קורין כל אחד ואחד בשמו פלוני ופלוני. מזכה הייתי (ו) ועכשיו מזכה אני מקבלין אותו מחייב הייתי ועכשיו מזכה אני מקבלין אותו מזכה הייתי ועכשיו מחייב אני אותו אין מקבלין אותו מחייב הייתי ועכשיו מחייב אני אומרים לו למוד דבריך כבתחלה (ז) טעה אחד בדבריו מן המזכין סופרי הדיינין מזכירין אותו מן המחייבין אין סופרי הדיינין מזכירין אותו אלא אומרין לו (ח) למוד דבריך כבתחלה אם מצאו לו זכות פטרוהו אם לאו עומדין למנין שלשים וששה מזכים ושלשה וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבים ושלשים וחמשה מזכים דנין אלו כנגד אלו עד שיאמר אחד מן המחייבין רואה אני את דברי המזכין אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מקבלין אותו בסבר פנים יפות (ט) ומעלין ומושיבין אותו עמהן אם יש ממש בדבריו פטרוהו ולא היה יורד משם עולמית ואם לאו לא ירד משם כל היום שלא תהא עלייתו ירידה (י) הוא שאמר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו חובה משתקין אותו בנזיפה (כ) העד אין מלמד עליו לא זכות ולא חובה ר' יוסי ברבי יהודה אומר מלמד זכות ואין מלמד חובה י"ב מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין יוסיפו הדיינים (ל) עד שיכריע אחד לזכות וב' לחובה ורבי יוסי אומר (מ) יחזרו וימנו בתחלה פעם ראשונה שניה ושלישית בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו [ד] מכאן ואילך אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו: ג (נ) הרוגי ב"ד יש להם חלק לעולם הבא מפני שמתודין על עונותיהן (ס) רחוק מבית הסקילה עשר אמות ואומרין לו התודה ומעשה באחד שיצא ליסקל אמרו לו התודה אמר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם עשיתי כך אל ימחול לי ויהיה ב"ד של ישראל נקי וכשבא דבר אצל חכמים זלגו דמעות אמרו להם להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזירה אלא הרי דמיו תלוין בעדיו (ע) וכה"א (ד"ה א ב) ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה וכי אין יודעים שכולם חמשה אלא מלמד שאף עכן הוא עמהם לעוה"ב: רחוק מבית הסקילה ד' אמות מפשיטין את בגדיו האיש מכסים אותו פרק מלפניו והאשה פרק מלפניה ופרק מאחריה (פ) מפני שהאשה כולה ערוה דברי רבי יהודה שאמר משם רבי אליעזר וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה בית הסקילה היה גבוה שתי קומות והוא קומה אחת הרי שלש קומות (צ) [ה] ר' שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם ויש בה משאוי ב' נוטל ונותנה על לבו כדי לקיים בו מצות סקילה (ק) וכשתולין אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תליה היה רבי מאיר אומר מה ת"ל (דברים כא) כי קללת אלהים תלוי (ר) משלו משל למה"ד לב' אחים דומים זה לזה א' שר על כל העולם וא' יצא לסטים לאחר זמן נתפס זה שיצא ללסטים היו צולבין אותו על הצלוב והיה כל עובר ושב אומר דומה שהשר צלוב (ש) לכך נאמר כי קללת אלהים תלוי (ת) סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין קבורה ולא היו קוברין אותו עמו (א) [ו] נתאכל הבשר שלוחי ב"ד מלקטין את העצמות וקוברים אותו [ז] בארזין אפי' מלך שבמלכים לא היו קוברין אותו בקברי אבותיו אלא בקברי ב"ד (ב) שני קברות היו מתוקנין לב"ד אחד לנסקלין ולנשרפין ואחד לנחנקים ולנהרגים וכן דוד אומר (תהלים כו) אל תאסף עם חטאים נפשי וגו' (ג) ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק (ד) הרשות לא נתן לה אלא סייף בלבד אמר רבי אלעזר ברבי צדוק (ה) תינוק הייתי והייתי רוכב על כתפו של אבא וראיתי בת כהן שזינתה בירושלים והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו תינוק [ח] היה ואין עדות לתינוק רבי יהודה אומר הרי אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך (ו) ברור לו מיתה יפה שבמיתות כיצד עושין לו מניח ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו אמר להם ודאי אין מיתה מנוולת מזו אלא משום שנאמר (שם יח) ובחקותיהם לא תלכו:

פרק י א (א) רבי יהודה אומר הבא על האם אינו חייב אלא משום האם בלבד וכן היה רבי יהודה אומר (ב) הבא על אשת אב אינו חייב אלא משום אשת אב בלבד הבא על האם אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט או שהיתה (ג) אנוסתו ומפותתו של אביו או שהיתה אחת מכל העריות של אביו חייב הבא על אשת אב אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חייב [ט] אנוסתו ומפותתו של אביו פטור או שהיתה אחת מכל עריות של אביו פטור (ד) הבא על אחותו חייב עליה משום אחותו ומשום בת אשת אב רבי יוסי [י] בר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד וכן (ה) הבא על כלתו (ו) הבא על הזכור בן תשע שנים ויום אחד (ז) והבא על הבהמה כדרכה ושלא כדרכה האשה המביאה את הבהמה כדרכה ושלא כדרכה: ב והעובד עבודה זרה אחד (ח) העובד ואחד המזבח ואחד המקטיר ואחד המנסך ואחד המשתחוה (ט) והמקבלו עליו לאלוה ואומר לו אלי אתה הצילני כולן בסקילה

נוסחאות כ"י א) גוזלין וחומסין: ב) שלא יהו המינים אומרים שותף הי' עמו במעשהו ד"א למה נברא באחרונה: ג) על גפי מרומי קרת מי פתי יסור הנה וחסר לב זה אדם וחוה: ד) שומעין לו: ה) ר' שמעון אומר: ו) נתעכל: ז) בארון: ח) היית: ט) היתה: י) ר' יוסי אומר:

חסדי דוד

ידוע ומפורסם לכל אבל מה שיש עוד לחקור ולהודיע היינו למה נברא יחידי בעולם. כיון שבו היו כלולים כל הדורות וגם עפרו הוצבר מכל העולם כלו כדאיתא בגמ' שם א"כ למה נברא יחידי ומשני שלא יהו צדיקים אומרים כו' וכדאיתא בגמ' וע"ש ברש"י ז"ל ומילתא דר"מ איתא בגמ' בסגנון אחר ע"ש ולפי הלשון שלפנינו יתפרש כי המקום שינה במראה ובדעת מפני הגזלנין והחמסנין כדי שלא יתטוף איש את אשת חבירו או ממונו ואין אדם יכול להכחישו. וכ"ה שנוי הדעת כדי שלא יחפש מצפוניו ושנוי הקול הוא משום ערוה שלא יתחלף לו בלילה אשתו באשה אחרת. או לסומא דבטביעות עינא דקלא יכירנה:

פרק ט רשב"א אומר מסיעין את העד כו'. בגמ' דף ל"ב פרש"י מסיעין אותו ממקום למקום ומחדר לחדר ע"ש אבל הרמב"ם בהל' עדות בפ"א מפרש דמסיעין אותו מענין לענין. ואע"ג דהלשון ממקומו משמע כפרש"י אבל הסברא מסייע לפי' הרמב"ם ובדברי ר' יוסי צריך למחוק באיזה חדש וזה ברור וע"ע ברמב"ם ספ"א וברפ"ב ובהשגות הראב"ד שם ודברי הרמב"ם מוכרחין מן הסברא: **נמצא** עדותן של עדים מכוונת כו'. משום דבמתני' קתני אם נמצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות וקמ"ל דבעינן כי כל עדותן תהיו מכוונת לגמרי גם החקירות והדרישות ועי' בתוס' דף ל"ב ד"ה היכי אמר להו כו'. ולקמן צ"ל ואם לאו מעבירי אותו למחר. ובסוף הבבא פעם ראשונה שניה ושלישית כו' מילתא באפי נפשה היא וקאי על המשנה ר"פ נגמר הדין דתנן ואפילו הוא אומר כו' ומפרשה. וע"ע בגמ' דף מ"ג וגם איתא רק ב"פ ואפשר דסך תנא פליג הרוגי ב"ד יש להם חלק לעו"ה מפני שמתודין כו'. שינה הכא מלשון המשנה להורות כי יש להם חלק לעוה"ב דוקא אם מתודין ויש כאן קצת ע"ש וכצ"ל רחוק כו' אומרין לו התודה וכו' אמרו להם להחזירו כו' וזמרי ואיתן כו' ועי' בדף מ"ד בגמ' ובפרש"י שם:

פרק י רבי יהודה אומר כו'. ע"ש במשנה פ"ז ובגמ' אמנם מה דאיתא כאן הבא על האם אלמנה לכהן

מצפה שמואל

(א) מסיעין את העדים. דף ל"ב וירושלמי ועי' מ: : (ב) ר"י אומר. בגמ' אמר אביי צריך לומר וכו' והוא כר"י ומשמע בש"ס דף מ' דר"י לא מצריך באומר אמש הרגו ולרבנן לעולם בעינן ז' חקירות (ת"ב): (ג) מכירים אתם אותו. בטביעת עין וכל אלו נקראו בדיקות דאי בחקירות עדותן בטלה בד"מ דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכן משמע בב"ק עה: דאמרינן ה"מ היכא דלא ידעו באיזה יום דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה עכ"ד ודבריו תמוהים דשם בד"כ מיירי ולכו"ע בעינן עדות שאי"ל דבעינן ז' חקירות אבל לא בד"מ דבטלו ז' חקירות משום נעילת דלת ואין ראיה להש"ך: (ד) בג' שעות. עי' ירושלמי פ"ד הל"ג ופסחים פ"א: (ה) ולמחר מזדווגין. מ. : (ו) ועכשיו מזכה אני. עי' ירושלמי פ"ה הל"ד וה' ובבלי ל"ד: (ז) טעה אחד בדבריו. מבואר כאן דרק לזכות מזכירין אותו ועי' מיי' פ' י"ב מהלכות סנהדרין מבואר דאף לחובה מזכירין מחמת קלקול הדין אולי מחייבי שנים מט"א ואין נמנין אלא אחד אבל נראה דשם מיירי שטעה טעם הדבר כמבואר שם טעמא וכאן מיירי שטעה גוף הדין וז"פ ולק"מ: (ח) למוד דבריך. עי' ירושלמי הגירסא מזכה הייתי ומחייב אני אומרים לו למוד תחלה ועי' לד. דבשעת גמר דין ילמד חובה ולא בשעת מו"מ לכן אומרים למוד תחלה ואם לא מצא זכות באמת מקבלין אותו בגמ"ד (ת"ב): (ט) מעלין אותו. עי' מב. וירושלמי פ"ה הל"ה: (י) הוא עצמו. עי' ירושלמי ספ"ה דהוא עצמו אין מושיבין אותו דיין ועי' מיי' פ"י הל"ח שכתב בעולה למנין היינו לדין זה ועי' לח"מ שהקשה דפסול לדין וכתב הת"ב דנראה כוונתו למנין לשעת מו"מ כמו באב ובנו פי"א כמ"ש הלח"מ שם הל"ח: (כ) העד אינו מלמד. עי' לג: וירושלמי שם וע"ש פ"ד הל"ד ומספקא ליה אי עד נעשה לדיין לר"י: (ל) עד שיכריע. עי' רמב"ם פ"ט מהלכות סנהדרין הל"ב אמרו י"ב זכאי וי"ב חייב וא' איני יודע מוסיפין שנים עד שירבו המזכין אחד ויהיה זכאי או ירבו המחייבין שנים ויהיה חייב ע"כ והנה בש"ס י"ז מבואר דבמוסיפין עושין ב"ד שקול ולא בעי הכרעה וע"ש ברמב"ם י"ב מזכין וי"ב מחייבין זכאי כמ"ש הלח"מ שם בשם מהר"מ פאדווה הכא שהוסיפו מתחלה שנים מפני שאמרו י"ב חייב וי"א זכאי אם אחד מהנוספין אומר איני יודע הוה כלא הוסיפו כלל וע"ש בלח"מ הל"כ ולא הוה הכרעה לטובה ע"פ אחד וע"ש: (מ) יחזרו וימנו בתחלה. עי' מג. : (נ) הרוגי ב"ד. מג. ומד: וירושלמי כיון דבדין קא מקטלי לא ה"ל כפרה וכאן או ודוי מכפר אי נערא דקברא וכאן אמר טעמא מפני שמתודין: (ס) רחוק מבית הסקילה. מד: : (ע) וכה"א. שם וירושלמי פ"ו הל"ג: (פ) מפני שהאשה. מה. וירושלמי פ"א הל"ה וכאן ר"י משום רשב"א ובש"ס ל"ג לה לכן מקשה דר"י אדר"י ועי' ירושלמי סוטה פ"א הל"א בזה: (צ) רשב"א אומר אבן. מה: : (ק) וכשתולין. מו: : (ר) משלו משל. שם וירושלמי פ"ו: (ש) לכך נאמר. דס"ל דכל הנסקלין נתלין ורבנן ס"ל דה"ק מגדף בסקילה וכן במשנה: (ת) שנהרג בה. מה: ועי' מג. דאין משל לבור ועי' ירושלמי נזיר רפ"ז הל"א: (א) נתאכל הבשר. עי' ירושלמי ספ"ו ועי' מז: : (ב) שני קברות. משנה מו. וע"ש וירושלמי ספ"ו: (ג) ד' מיתות. עי' ירושלמי רפ"ז ומשנה שם: (ד) הרשות לא ניתן. עי' רפי"ד מהלכות סנהדרין הל"ג והכ"מ לא ציין מקורו מכאן ועי' פ"ג מהלכות מלכים הל"ח ועי' פ"מ בירושלמי רפ"ז וכתב הת"ב דסמך לזה במשנה נד: כדרך שהמלכות עושה וכן (במ"א ב) אם אמיתך בחרב דהרוגי מלך הוא בחרב: (ה) תינוק הייתי. נב: ועי' ירושלמי פ"ז הל"ב ותוס' דמגילה פ"ב הל"ד וש"כ: (ו) ברור לו. מה. ונב: : (א) הבא על האם. נג: וירושלמי פ"ז הל"ו וע"ש שאם התרו בו משום אם לוקה משום אשת אב אינו לוקה ולרבנן לוקה ועי' תוס' ב"ק ב. ד"ה ולר"א ומו"ק ב: ד"ה משום מאי ושבת עג: ומ"מ הוה רשע גמור לקוברו בין רשעים כמותו כדאמרינן ביבמות לב: למ"ד אין איסור חל על איסור ובזה מיושב קושיית הס"מ על הראב"ד בפ"ג מהלכות א"ב הל"ו כמ"ש הע"י: (ב) הבא על אשת האב. נג. ועי' מל"מ פ"ב מהלכות א"ב הל"ב: (ג) אנוסתו של אביו. אף דלר"י אסור מ"מ אינה חייבי כריתות כמבואר נג. ועי' ירושלמי כאן פ"ט דלר"י קדושין תופסין ועמ"ש בתוספתא דיבמות פי"ב הל"א על הגליון ובפ"ב הל"ג ד"ה אין לה בע"ב ועי' ירושלמי יבמות פ"א הל"א ולא מודה ר"י שקדושין תופסין ועי' ירושלמי שם פי"א סה"א בזה והת"ב הביא ספרי זוטא אמך היא בין מן האנוסין או שהיתה ערוות לאביו חייב והיינו משום אם ולהאי תנא אם היה ראויה לאביו חייב שתים וכ"ה בירושלמי וכדמוכח בש"ס נג. : (ד) הבא על אחותו. יבמות סב: וירושלמי פ"ז הל"ט: (ה) הבא על כלתו. נד: וירושלמי פ"ז הל"ו: (ו) הבא על הזכר. נד: ועי' ברש"י בת"כ דרב דהוכיח דמיירי כן בנשכב וכאן מבואר כן להדיא ועי' ירושלמי רפ"ב דחגיגה אזכרה לשוכב לר' ישמעאל יעו"ש: (ז) הבא על הבהמה. נה. : (ח) והעובד. ס: וירושלמי פ"ז הל"ט: (ט) והמקבלו. שם ובירושלמי שם הל"ט ועי' תוס' ב"ק לב. ד"ה איהו דלסקילה לא בעינן מעשה ומ"ש הרמב"ם פ"ג והגביה ל"ד כמ"ש הלח"מ שם הל"ד:

מנחת בכורים

ואינו מועיל תשובה: ודעת. שלא ידע מה שבלב חברו ומצפוני לבו: הערוה. בלילה ובגמרא גרסינן בקול ומראה משום ערוה ודעת מפני הגזלנין: לסעודה. שיהיה הכל מוכן לפניו:

פרק ט א ממקומו. למ"א: כדי שתטרף דעתו. שיגיד האמת: אלא באותו יום ובאותה שעה. ס"ג לה ור' יוסי פליג על ז' חקירות דכיון שלפי הענין נודע לנו היום והשעה והמקום אפשר על זה יתול הזמה סגי בהכי עי' תוס' יו"ט במשנה רפ"ה: מכירין. שואלין כן להעדים אם הנרלא ישראל ויש מפרשים מכירים שואלין אם מכירין להעובר עבירה רמב"ם בפי"ב מסנהדרין וכ"כ בת"ב: בעיבורו. שסבר שהחדש שעבר חסר והוא ג' ובאמת הוא ב': קיימת. דטעה גם בהכי ומפרשינן פלוגתייהו פ"ק פסחים י"א א': ב מעבירין. מלינין דינו עד למחר: ולמחר הן מזדווגין גרסינן: החזנים. סופרים הכותבים טעם כל אחד ואחד: אין מקבלין. דהמלמד זכות אינו חוזר ומלמד חובה: למוד דבריך. תעיין היטב אולי תמצא לזכות: המזכין. שחוזר ומלמד חובה מזכירין אותו כי למד זכותו אבל להיפך לא רק אומרים לו שיעיין ויפלפל ואם נשאר בזכותו מזכה: דנים. דאין גומרין לרעה עפ"י אחד: המזכין. דאז הוי ל"ו מזכין ואזלינן בתרייהו וה"ה בהיפך אלא תנא בזכות נקט: יורד. רק ממנין אותו לסנהדרין: לזכות. שנאמר וע"א לא יענה בנפש (כלל לא) ולמות בא' מן התלמידים: י"ב מזכין. לעיל מיירי בסנהדרי גדולה א"כ א"א להוסיף וכאן בקטנה בא' לרעה מוסיפין: וימנו. דאין מוסיפין רק דנים אלו כנגד אלו ואם בגמר דין רואה אחד מן המזכין דברי המחייבין נמי שומעין דבגמר דין יכול לחזור וללמד חובה: בדבריו של הנידון. אם אמר יש לי זכות מחזירין אותו ושומעין דבריו אבל לא מושיבין אותו דיין רק עולה למנין לדין זה: ואם לאו. שמוסרין לו שני ת"ח בדרך להבין אם אומר דבר שיש בו ממש: ג זמרי. הוא עכן: ואין האשה. א"כ הכיסוי ללא צורך דכתיב ורגמו אותו אותו בלא כסות והאשה בכסות: שלש קומות. וזורקין אותו כדי שימות מהר: מתיר מיד. שלא יהא תלוי וס"ל דכל הנסקלין נתלין: תלוי. האדם נברא בצלם אלהים: עמו. בקבר רק בתוך ד' אמות: אל תאסוף. שלא יקבר בקבורתם ועם חטאים נפשי היינו נהרגין ונחנקין ועם אנשי דמים חיי היינו נסקלין ונשרפין: הרשות. מלך ההורג למגדר מילתא לעובר על דת או למורד: חבילי זמורות. ולא סבירא ליה דשרפת בת כהן הוא באבר התוך לתוך פיה: וקוצץ. למי שמחויב הרג: ובחוקותיהם. וחוקם בסייף:

פרק י א בלבד. אף שהיא ג"כ אשת אביו דכתיב אמך היא משום אם אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום א"א: אשת אב. אף שהיא א"א ג"כ דכתיב ערות אביך היא: אלמנה לכה"ג. דס"ל דקדושין תופסין: חייב. דאמו היא: פטור. דאשת אב אינו אלא בקדושין תופסין: כלתו. משום אשת בנך ומשום א"א ור"י מודה בזה (נג.): ב העובד בדרך עבודתה: המזבח. שוחט מארבע עבודות שבמקדש: המגדיל. שגידלו ומיפהו

בסקילה העושה עבודה זרה המתתיך (י) והמעמיד הסך המקנח המגריד עובר בלא תעשה אבל אינן חייבים קרבן אלא על דבר שיש בו מעשה כגון המזבח והמקטיר והמנסך (כ) והמשתחוה אבל (ל) המגפף והמנשק המכבד המרביץ המלביש והמנעיל והמעטיף הרי אלו באזהרה ר' יהודה אומר הרי הוא אומר (מ"א י"ט) והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו מקיש [א] נשיקה לכריעה מה כריעה חייבין עליה (מ) אף נשיקה חייבין עליה ובמה היא מיתתן בידי שמים: ג הנותן (נ) מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש ולא מסר אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש ואינו חייב עד שיעביר כדרכו העביר ברגליו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו ואת אחיו ואת אחותו פטור המעביר עצמו פטור ור"א ברבי שמעון מחייב אחד מולך ואחד שאר עבודה זרה חייב ור"א ברבי שמעון אומר אינו חייב אלא משום מולך בלבד (ס) בעל אוב זה פיתום המדבר מבין פרקיו ומבין אצילי ידיו ידעוני (ע) זה השם עצם של ידעוני בפיו הרי אלו בסקילה והנשאל בהן באזהרה דורש אל המתים זה (פ) המעלה בזכורו אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגלגלת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגלגלת שהמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת והנשאל בגלגלת עולה כדרכו ועולה בשבת: ד (צ) הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה נערה ארוסה בבית בעלה בוגרת ארוסה בבית אביה נשואה בין בבית אביה בין בבית בעלה הבא עליה הרי זה בחנק באו עליה עשרה ועדיין היא בתולה (ק) כולם בסקילה ואם אינה בתולה הראשון בסקילה וכולם בחנק (ר) המקבלת את בעלה בבית אביה ואע"פ בתולה הבא עליה הרי זה בחנק (ש) נערה ארוסה שזינתה סוקלין אותה על פתח בית אביה אין לה פתח בית אביה סוקלין אותה (ת) במקום שזינתה ואם היתה עיר של נכרים סוקלין אותה (א) על פתח ב"ד כיוצא בו העובד ע"ז סוקלין אותו במקום שעבד ואם היתה עיר של נכרים סוקלין אותו על פתח ב"ד: ה (ב) כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מן המסית כיצד עושין לו כונסין לו שני ת"ח לבית הפנימי והוא יושב בבית החיצון ומדליקין לו את הנר כדי שיהיו רואין אותו ושומעים את קולו וכן עשו לאיש אחד בלוד נמנו עליו שני תלמידי חכמים והביאוהו לב"ד וסקלוהו פותחין את דינו ביום וגומרין אף בלילה פותחין וגומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה מטין על פי עד אחד בין לזכות בין לחובה הכל מלמדין זכות וחובה המלמד זכות יכול לחזור וללמוד חובה הסרים ומי שלא ראה לו בנים יושבין בדינו (ג) ורבי יהודה מוסיף את האכזרי:

פרק יא א (א) ושאר חייבי מיתות ב"ד אין ממיתין אותם (ב) אלא על פי עדים והתראה עד שיודיעוהו שחייב מיתה בב"ד ר' יוסי ברבי יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא מת בין שהתרו בו כל עדיו ובין שהתרו בו (ג) מקצת עדיו חייב (ד) ורבי יוסי פוטר עד שהתרו בו כל עדיו שנא' (דברים י"ז) על פי שנים עדים או שלשה עדים עד שיהיו פי שני עדים מתרין בו כאחד [א] מודים חכמים לר' יוסי שאם התרה בו (את) הראשון (ה) והלך לו הב' והלך לו שהוא פטור (ו) מתרין בו ושותקים מתרין בו ומרכין בראשו אע"פ (ז) שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כך אני עושה כיצד ראוהו שמחלל את השבת ואומרים לו הוי יודע (ח) שהשבת מחלליה מות יומת אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כך אני עושה כיצד [א] שהורג את הנפש ואומר הוי יודע שהוא בן ברית ונאמר (בראשית ט) שופך דם האדם באדם דמו ישפך וגו' אע"פ שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני וע"מ כן אני עושה רבי יוסי אומר הוא (ט) [ב] שיתודה בעצמו פטור שנא' (דברים יט) לענות בו סרה שיחזרו בו אחרים ולא [ג] שיתודה הוא בעצמו: ב רבי שמעון בן יהודה אומר משם רבי שמעון (י) המדיח הרי זה בחנק אמר רבי עקיבא (כ) שלש מאות הלכות היה ר' אליעזר שונה במכשפה ולא למדתי ממנו אלא שני דברים שנים מלקטין קשואין אחד לוקט פטור ואחד לוקט חייב העושה מעשה חייב האוחז (ל) את העינים פטור (מ) בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות למה נכתב אלא לומר דרוש וקבל שכר רבי שמעון בן אלעזר אומר בדין הוא (נ) הבת ולא הבן אלא גזירת המלך היה. בן סורר ומורה אפילו העלה על שולחנו [ד] כשלמה בשעתו אין נעשה בן סורר ומורה עד שיתן לתוך פיו (ס) כשעור או עד שיאכל (ע) בחברה שהוא כיוצא בו: ג בן סורר ומורה מתרין בו בפני ג' [ה] שנא' (דברים כא) ותפשו בו וגו' ואמרו אל זקני עירו מצוה (פ) בזקני עירו בננו זה (צ) זה האיש לקה בפניכם דבר אחר בננו זה (ק) פרט לשברת ובא משהגדיל [ו] בננו זה (ר) פרט לשמת אחד מן הדיינין דבר אחר בננו זה מלמד (ש) שאחד מן הראשונים מצטרף עם האחרונים לחייבו מיתה (ת) בן סורר ומורה וזקן ממרא על פי בית דין והמסית והמדיח ונביא השקר ועדים זוממין אין ממיתין אותן מיד (א) אלא מעלין אותן לבית דין הגדול שבירושלים ומשמרין אותן עד הרגל וממיתים אותן ברגל שנאמר (דברים יז) וכל העם ישמעו ויראו וגו' דברי ר' עקיבא אמר לו ר' יהודה וכי נאמר וכל העם יראו וייראו והלא לא נאמר אלא וכל העם ישמעו וייראו למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין לכל המקומות איש פב"פ נגמר דינו בבית דינו של פלוני ופלוני ופלוני עדיו וכך וכך עשה וכך וכך עשו לו: ד ר' שמעון בן יהודה אומר משם ר"ש הנוי

אור הגנוז פרק יא [א] ראוהו: [ב] שהתרה: [ג] שיתרה: [ד] כסעודת שלמה: [ה] ומלקין אותו חוזר מוסב ואם לאו נדון בב"ד של עשרים ושלשה שנאמר וכו': [ו] דבר אחר:

נוסחאות כ"י

א) מודה ר' יוסי שאם התרה בו הראשון והלך לו השני והלך לו שהוא חייב:

מגן אברהם

[א] נשיקה לכריעה. פירש דכריעה היינו השתחואה דכתיבא באורייתא:

חסדי דוד

גדול כו' לא נמצא בגמ' ומלתא דפשיטא היא דאטו משום דבילת אביו היתה בעבירה מגרע גרועי שלא יתחייב בנו עליה משום אמו. ואפשר דקמ"ל דדוקא בהנך הוא דמחייב רק משום אם ופליג על ת"ק דסובר דבכל הנשים אינו חייב רק משום אם בלבד והוא סובר כי בשאר נשים חייב ג"כ משום אשת אב ועי' בגמ' דף נ"ג. וצריכין אנו לומר תברא מי ששנה הרישא לא שנה זו הסיפא: **הנותן** מזרעו למולך אינו חייב כו'. רישא דהך תוס' היינו מתני' ובא להוסיף הנך פרטי דינים ואיתנהו בברייתא שבגמ' דף ס"ד. ופי' העביר ברגליו פטור לרש"י פי' שלא בקפיצה דלאו אורחי' אלא בקפיצה ולהרמב"ם בפ"ו הוא לאו דוקא קפיצה אלא עובר מצד אל צד דרך השלהבת שבאמצע תפירה שלמטה וע"ש בכ"מ. ועוד יש הפרש דלרש"י הכומרים מעבירים אותו ולהרמב"ם האב בעצמו מעבירו. ומ"ש בתוס' המעביר את אביו כו' אצטריך משום דאשכחן כה"ג בשאר ע"ז דארחיה בהכי וכדאיתא בספרי על פסוק כי גם את בניהם ואת בנותיהם לרבות אבות ואמהות ואר"ע אני ראיתי נכרי א' שכפתו לאביו וכו' קמ"ל הכא דגבי מולך פטור דלאו אורחיה בהכי: **כל** חייבי מיתות שבתורה כו' כונסין לו שני ת"ח כו'. נ"ל שני ת"ח לבית החיצון והוא יושב בבית הפנימי וכ"ה בגמ' וע"ש ברש"י:

פרק יא ושאר חייבי מיתות ב"ד כו' מודים חכמים לר' יוסי כו'. פי' אע"ג דהחמירו רבנן בהתראה דסגי במאן דהוא מ"מ מודו דבעינן שיעשה המעשה תיכף אחר ההתראה דאל"כ אפילו התרו בו כל ב' העדים אלא שהתרה בו הראשון והלך לו ואח"כ התרה בו השני והלך לו ואח"כ עשה המעשה פטור דהליכה הוי הפסק ומאי למימר אשתלהי אע"ג דהוו ב' התראות. ואח"כ נ"ל מתרין בו ושותק מתרין בו ומרכין בראשו כו' וכ"ה בגמ' דפ"א דבעינן שיפקיר עצמו לעונש זה. ומ"ש בסוף הבבא ר' יוסי אומר הוא שיתודה בעצמו פטור אין זה בשום מקום ואין זה מובן כלל דפתח בוידוי ומסיים בקרא דכתיב גבי התראה. ואולי ט"ס הוא וכצ"ל הוא שהתרה בעצמו פטור דכתיב לענות בו וכו' שיתרו בו אחרים ולא שיתרה בו הוא בעצמו ולפ"ז ר"י לטעמיה דרבנן קאמר לדידי בעי' עד שיהיו ב' עדיו מתרין בו אלא לדידכו אודו לי מיהת דבעינן שאחרים יתרו בו דכתיב לענות בו ואע"ג דזה הכתוב כתיב בעדים זוממין מ"מ ניליף מזה דלא הוה עדות עד שיתרו בו אחרים אבל רבנן לא הודו לי' בזה וכדאיתא בפ"ק דמכות אליבא דרבנן אמר רבא מתרה שאמרו אפילו מפי עצמו כו' והרמב"ם מפרש דר"ל אפילו התרה מפי עצמו דלא כרש"י שם ועי' בכ"מ בפי' י"ב מהלכות סנהדרין. ועי' ברמב"ם ספי"ח וז"ל גזרת הכתוב היא שאין ממיתין ב"ד ולא מלקין את האדם בהודאת פיו אלא ע"פ ב' עדים ומרן לא גלה לנו מקורו ואפשר דהיינו מדברי ר"י דהכא ומפרש דבריו דהוא מלתא בפ"ע ולא קאי אהתראה אלא אעדות וכצ"ל הוא שהתודה וכו' שיעידו בו אחרים וכו' וקמ"ל דלא נימא דהודאת פיו כק' עדים דמי: **בן** סורר ומורה וזקן ממרא ע"פ ב"ד כו'. משום דבמתניתין בפרק הנחנקין איתא פלוגתא דר"ע ור"י רק בזקן ממרא קמ"ל התוס' דגם באידך פליג ר"ע וסובר דבעינן המתנה אבל הרמב"ם בספ"ג מהלכות ממרים כתב דלא בעינן המתנה עד הרגל רק בזקן ממרא לבד וכפשטא דמתני' ולדבריו צ"ל דסובר דהך תוספתא חולק על המשנה וע"ש בכ"מ: **רשב"י** אומר משום ר"ש כו'. הך ר"ש סתם הוא ר"ש בן

מצפה שמואל

(י) והמעמיד. עי' בהשגות פ"ג הל"ט: (כ) והמשתחוה. עי' סה: לר"י ור"ע לא בעינן מעשה כלל ובריייתא זו כרבנן והאומר אלי אתה פטור מקרבן ותסימה שאני דבדבור עביד מעשה ולר"ל לר"ע עקימת פיו הוה מעשה וה"ה כפיפת קומתו אבל לרבנן לא הוה מעשה עי' בסה"מ פי"ג משכירות ולח"מ פי"ח מסנהדרין הל"ב ועי' מל"מ פ"ד ממלוה הל"ו ובארתי ענין זה במס' כריתות פ"א ע"ש בארוכה. ועי' תוס' סג. ד"ה כי קאמר דלר"י עקימת שפתיו הוה מעשה וע"ש הגירסא בש"ס סה: שאני מגדף הואיל וישנו בלב וכן עדים זוממין שאני אבל קול הוה מעשה ועי' תוס' סה: גירסא אחרת וקול לא הוה מעשה ועי' כריתות ג.: (ל) המגדף. עי' ירושלמי פ"ז ועי' סג. ד"ה לאו שבכללות ועי' רמב"ם פ"ג הל"ו ועי' בהשגות שם וכ"מ שהעירו מן תוספתא זו והנה כאן אף דנאמר באזהרה מ"מ י"ל דלוקה כמו דאמרינן הזיד במעילה באזהרה ומ"מ לוקה אלא שאין הכרת עכ"פ מתוספתא זו ועי' מכות ספ"ד: (מ) אף נשיקה. סד. וירושלמי פ"ז הל"י ומשמע דחייב קרבן א"כ לא שייך לר"י מיתה בידי שמים לכן מבואר בפנים דאת"ק קאי והת"ב כתב רי"א וכו' במה מיתתו בנשיקה אבל בכריעה בסקילה ואפשר דכריעה ממש קאמר ואין סקילה אלא בפישוט ידים ורגלים כמ"ש הרמב"ם בפ"ו הל"ו ע"ש: (נ) מזרעו למולך. סד. במשנה וע"ש. ובירושלמי פ"ז הל"י ומכאן דאמר עד שימסור למולך ויעביר באש מבואר דהעברה הוא בעצמו היינו שאביו מעבירו ואז חייב ולא שהכומרים העבירו והמסירה הוא ענין שמוסר לשם שקונים מתחלה ואח"כ יעביר ושיטת רש"י בזה דבהעברת כומרים מתחייב והשיג עליו הרמב"ן בפירוש התורה פ' אחרי פסוק דמולך והאריך שם הרבה בענין זה ובפסוקי הנביאים המורים שהיה לשרפת אש ע"ש ואיך שייך העביר עצמו: (ס) בעל אוב. סה: וירושלמי פ"ז הל"י ועי' כריתות ג: דעולא אמר שם בעל אוב דחייב קרבן ולא פליגי רבנן (דלא הוה מעשה) דהיינו מקטר לשד ועי' ב"י יו"ד סי' קע"ט מ"ש שם על הרמ"ה שא"י מה ענין בעל אוב לזה ונעלם ממנו גמרא ערוכה זו כמ"ש הש"ך שם ס"ק כ"ד וע"ש בביאורי הגר"א: (ע) זה השם עצם. סה. ועי' רמב"ם רפ"ו כ' דידעוני מביא תעלת קבוע וע"ש הל"ב ובלח"מ שם דתרי גווני ידעוני: (פ) המעלה בזכורו. שם ושם. המנחש והמעונן ירושלמי שבת פ"ז הל"ב הניחוש והעינון בכלל היה וכו': (צ) הבא על נערה. סז: וירושלמי פ"ז הל"א וכתובות פ"ג הל"ה ועי' כתובות מח: (ק) כולם בסקילה. שם וכרבנן בש"ס שם אבל לרבי ראשון בסקילה וכולם בחנק ועי' ירושל' שם הל"ו ועי' כתובות פ"ג הל"ט: (ר) המקבלת את בעלה. קדושין ע: וירושל' פ"א שם הל"א ע"ש: (ש) נערה ארוסה. כתובות מה: וירושלמי כתובות פ"ד הל"ה ועי' רמב"ם פ"ג מהלכות א"ב הל"ו דאם נבעלה כדרכה אפילו בתולה אין בסקילה ועי' ירושלמי קדושין פ"א הל"א באו עליה שנים כדרכה יעו"ש וכאן פ"ז: (ת) במקום שזינתה. היינו פתח שער העיר ועי' רמב"ם הלכות א"ב בפ"ג הלכה ה' שכתב אם אין לה אב סוקלין במקום בית הסקילה ע"כ וכתב הת"ב שנ"ע הלא זה הוא בעיר שרובה נכרים כמבואר כאן: (א) על פתח ב"ד. עי' ריש נגמר הדין ותוס' שם ד"ה כי היכי ועי' תוס' בכתובות מה: ד"ה על פתח ועי' ירושלמי שם פ"ד סה"ד: (ב) כל חייבי מיתות. עי' סז. וירושלמי יבמות פט"ז הל"ו וכאן פ"ו הל"ב: (ג) ור"י מוסיף. דבאמר ד"כ פסול אבל לרבנן שרי גם בשאר דינים ועי' לעיל פ"ז הל"ג דאמר רחמן וכאן רחמן פסול שהרי מעליותא היא וכאן אמר הרחמן אבל שאר ד"כ פסול הרחמן דלא יראה לטובה וז"ס: (א) ושאר חייבי מיתות. פ: ועי' ירושלמי פ"ה הל"א וע"ש במה"פ ד"ה עד שיאמר ועי' ע"ב: (ב) אלא ע"פ עדים. בש"ס סגי' עדה ופרש"י דבעינן במסית עדה היינו כ"ג ונקט השאר משום התראה ובר"פ אד"מ דאמר ותילופיהן במסית לא קאי על כ"ג בעינן דכ"ג דסד"כ לא הוה ב"ד בשלשה. רק מה שתלוי בוהגילו העדה לזה לא בעי במסית: (ג) מקצת עדיו. עי' מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין: (ד) ור"י פוטר. עי' מכות ו: ועי' כ"מ שם ועי' פ"ק ט: וכתב הת"ב דכאן קמ"ל דאפי' שלשה בעינן כל עדיו: (ה) והלך לו. בפנים מבואר והת"ב מפרש דהם לא ראו המעשה ומה שראו אחרים לא מהני דהתראה בפני העדים בעינן וכמ"ש הרמב"ם בפי"ב מה"ס ומ"ש בפנים כן הוא לר"י דבעינן התראה מפי העדים א"כ בעינן כאחד: (ו) מתרין בו ושותק. עי' פא: וירושלמי פ"ה הל"ה: (ז) שיאמר יודע אני. עי' מיי' פי"ב מהלכות סנהדרין: (ח) שהשבת מחלליה מות יומת. לא נזכר כאן הודעת איזה מיתה ועי' כתובות לג.: (ט) שהתודה. עי' כ"מ פי"ב מהלכות סנהדרין ועי' בפנים ועי' מכות ג: דר"י ס"ל כן דמותרה מפי"ע לא מהני ומ"ש בפנים פירושי יותר נראה: (י) המדיח בחנק. סז.: (כ) ג' מאות הלכות. סח. וירושלמי ספ"ז וללמד שרי: (ל) את העניים פטור. עי' כ"מ פרק י"א מהלכות ע"ז הלכה ט"ו ולח"מ שם הל"ט בביאור דברי הרמב"ם שכתב דלוקה משום מעונן: (מ) בן סורר ומורה. עא. וכריב"י דבעינן אמו שוה לאביו ע"ש: (נ) הבת ולא הבן. סט. ועי' ירושלמי כתובות פ"ד הל"ד: (ס) כשיעור. עי' מיי' פ"ז מהלכות ממרים הל"ב שכתב דאינו חייב עד שיתן כשיעור הזה בב"א לתוך פיו והכ"מ כתב דנלמד מסברא והוא תוספתא ערוכה כאן: (ע) בחבורה. עז. בשם ר"י: (פ) בזקני עירו. מכות י: (צ) זה האיש לקה. עח: (ק) פרט לשברת. עח: ועי' ירושלמי פ"ח הל"ו: (ר) פרט לשמת. ירושלמי פ"ח הל"ה וכהך שנאמר ותפשו גרס הת"ב שנאמר ויסרו אותו ועי' ספרי ויסרו אותו במכות מלמד שמלקין אותו בפני ג' א"כ דה"ק שנאמר ותפשו בו וגו' זה האיש לקה ש"מ דמלקין אותו ועי' בפנים: (ש) שאחד מן הראשונים. ומהרכ"מ פ"ז הל"ז מהלכות ממרים נעלם תוספתא זו והרמב"ם שם למד מכאן דה"ה שנים ראשונים והן האחרונים ועי' ירושלמי פ"ח הל"ה מבואר בשם ר"י דאם מת א' מן הראשונים אינו נעשה בן סורר ומורה ופריך מתני' היא ומשני שלא תאמר יעשה דין שני ראשון לפום כן צריך מימר ע"כ ותמוה הוא על הרמב"ם שלא זכרו ואין זה בכלל מ"ש הרמב"ם בפ"ז דאינו נסקל עד שיהא שם ג' הראשונים דזה מבואר ג"כ במשנה ומ"מ אתא ר"י לאשמועינן ונראה לבאורה דהירושלמי ס"ל דמותרה לדבר חמור הוה מותרה לקל א"כ ס"ד דיעשה דין שני ראשון וילקה קמ"ל דלא אבל להלכה ס"ל להרמב"ם דמותרה לחמור לא הוה מותרה לקל א"כ לא אצטריך לאשמועינן ועי' רמב"ם פי"ח מהלכות סנהדרין ועי' כתובות לג. ובעינן משפט שם ודבריו תמוהים ומצאתי כן בהגהת הגאון רי"ב ואולי הוא בכלל את"ל דס"ל להרמב"ם בכ"מ דהוה פשיטותא ע"ש במימרא דרב אפי אבל אין זה נראה ועי' כאן פ: ובתוס' שם ד"ה הוי ואולי באמת כיון דאמרינן קלה בחמורה מיסך שייכא הדין באמת וע"ש עח: וצ"ל דתליא בהא דמכות בשלשה שם (י') דלר"י מלקות במקום מיתה עומדת לרבא א"כ להלכה אינו בגדר מיתה ולא מיסך שייכא ומ"מ צ"ע בזה ועי' ירושלמי סנהדרין פ"ח הל"ב ר"א בעי פעמים שמת ממכתו והרי יש בו ד"כ: (ת) בן סורר. פ"ע. ומדית ונביא השקר בכלל מכות הוא ועי' כ"מ פ"ג מהלכות ממרים דלא פליג ר"ע אלא בזקן ממרא ועי' לח"מ פ' שופטים דר"ע אכולהו פליג וכמבואר כאן. ועי' ברכות פ"א הל"ה הוזכר דין זקן ממרא ועי' ירושלמי גיטין פ"א הל"ו ואי לא כתוב זקן ממרא: (א) אלא מעלין. המיתה בכ"ג אלא שמעלין

מנחת בכורים

ומיפהו: שיש בו מעשה. שעשה אחר שעשהו אלוה: באזהרה. אף שעשה מעשה אינו כדרך עבודתה ולא מד' עבודות שבמקדש וילפינן כולהו מקראי: נשיקה. הוא פליג על ת"ק: מיתתן. לת"ק קאי: **ג** כדרכו. קופץ על האש המונח בבור משפה לשפה: מחייב. דכתיב לא ימצא בך בך עצמו: שאר ע"ז. העביר חייב ומאי דכתיב מולך לרבותא אע"ג דלא הוי ע"ז: פיתום. שם המכשף מעלה המת ומדבר עמו מתוך שחיו: השם. היה שמה ידוע ומטיל עצם מתוכה ומדבר: המעלה בזכורו. בש"ס גרסינן דורש אל המתים המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה: בגולגלת. המוטלת על הארץ: כדרכו. רק רגליו למעלה: **ד** עשרה. שלא כדרכה: אינה בתולה. שהראשון בא כדרכו: ואע"פ בתולה. כגון שבא עליה בעלה שלא כדרכה עושה אותה בעולה דבעל עושה אותה בעולה בשלא כדרכה כדכתיב והיא בעולת בעל ולא אחר: אין לה. שמת האב: **ה** מכמינין עדים. לשמוע ממסית איך הוא מסית דכתיב לא תחמול: על פי אחד. גרסינן: וחוכה. אפילו העד והתלמיד:

פרק יא א ושאר. זולת מסית שא"צ התראה: פטור. שהוי התראה מיוחדת ולא מהני אלא בפני שני עדים. ביחד: ושיתיר. גרסינן: וע"מ כן. שיתיר עצמו למיתה כדנפקא לן מקרא (מ:): שיתודה. כמו בהתודה באשם דמודה שמתחייב מיתה פטור ולא איירי לענין התראה דלעיל מעל פי שנים עדים נפקא והת"ב גרס הותרה ומפרש לענין התראה ואינו נראה: **ב** המדית. רבנן ס"ל דמדיחי עיר הנדחת בסקילה פלוגתייהו (פ"ט ב): הבת. היה מן הדין יותר לחייב שתוכל לקלקל יותר אלא דכתיב בן סורר ומורה בן ולא בת: כשיעור. תרטימר בשר ותאי לוג יין: ובלבד שיאכל. גרסינן דתרווייהו בעינן כמבואר בגמרא (עו:) לתוך פיו וכשיעור הייני בב"א: כיוצא בו. בחבורה זוללין כמותו: **ג** מתרין בו בפני ב'. גרסינן או איירי להביאו לדיינים של ג' להלקותו דמתחלה לוקין ובפעם שני ממיתין: זה. שמכירין אותו מקודם א"כ שנלקה מקודם ובת"ב הביא בשם הספרי דגרסינן שנאמר ויסרו אותו וזה מלקות: משהגדיל. דאינו אותו שקודם דהיה קודם ג' חדשים מגדלותו דכל ימי סורר ומורה ג' חדשים דבן ולא איש: מיתה. זה מורה שאותו שהיה בדין מלקות מצורף למיתה: מסית ומדית ונביא השקר. ובש"ס ל"ג אלא ארבעה ושם מסית ומדית כחד חשיב ונביא השקר לא הוזכר כלל לא לענין הכרזה ולא להמתין עד הרגל: יראו. שיראו הדבר אלא ישמעו: **ד** רשב"י. איידי דבן סורר דאמרינן ראו גדולים שגדלתם

(ג) הנוי והכח והעושר והחכמה והשיבה (א) ותתפארת ובנים לצדיקים נאים להם ונאה לעולם שנאמר (משלי ט"ז) עטרת תפארת שיבה וגו' ואומר (שם י"ז) עטרת זקנים בני בנים וגו' ואומר (שם כ') עטרת בחורים כחם והדר זקנים שיבה ואומר (ישעיה כ"ד) ונגד זקניו כבוד רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו ז' מדות שמנו חכמים בצדיקים כולן נתקיימו [ג] ברבי ובבניו: ה (ד) הבא במחתרת אם בא להרוג מצילין אותו בנפשו [ז] ליטול ממון אין מצילין אותו בנפשו ספק בא להרוג וספק בא ליטול ממון אין מצילין שנאמר (שמות כ"ב) אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי עליו בלבד חמה זורחת והלא על כל העולם כולו היא זורחת אלא מה זריחת השמש שהוא שלום לעולם אף זה כל זמן שאתה יודע שיש שלום הימנו (ד) בין ביום בין בלילה אין מצילין אותו בנפשו וכל זמן שאין אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום ובין בלילה מצילין אותו בנפשו (ה) יותר על כן אמר רבי אליעזר בן יעקב היו שם כדי יין וכדי שמן ושברן בשעה שהוא חתר חייב. הרודף אחר חבירו מצילין אותו בנפשו כיצד מצילין אותו בנפשו קוטע אחד מאבריו (ו) אם אין יכול לעמוד בו מקדים והורגו הרודף אחר הזכור (ז) בין בבית ובין בשדה מצילין אותו בנפשו (ח) אחר נערה המאורסה בין בבית ובין בשדה מצילין אותה אחד נערה מאורסה ואחד כל עריות שבתורה מצילין אותן בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותה בנפשו ושנעבד בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו ואם יש להן מושיעין אין מצילין אותן בנפשו ר' יהודה אומר אם אמרה הניחו לו ב) מצילין אותה בנפשו (ט) ומפני מה מצילין אותן בנפשו שאם היו מוחין בידם באים על עסקי נפשות (י) ר"א בר צדוק אומר העובד ע"ז מצילין אותו בנפשו:

פרק יב א (א) ואלו הן הנשרפין (ב) הבא על אשה ובתה ובת כהן עם זיקת הבעל [ה] בא על אמה ואח"כ בא על בתה בא על בתה ואח"כ בא על אמה חייב לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו שתהא בשריפה שנא' (ויקרא כ') ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא במה שיש לו בה ליקוחין מדבר הכתוב (ג) ת"ל (שם כ"א) ובת איש כהן מכל מקום (ד) נערה מאורסה ובת איש כהן שזנתה בסקילה ורבי שמעון אומר בשריפה זנתה עם חמיה בסקילה ורבי שמעון אומר בשריפה (ה) שמעון התימני אומר מה האגרוף הידוע לעדה ולעדים אף אבן תהא ידועה לעדה ולעדים פרט ג) לשאבד האבן אמר לו ר"ע אין לי אלא ג) שאבד האבן ומנין אפי' היתה תלויה אף היא או מקל בבי"ד ויודעין הדיינין שעל שוקו הכהו ועל ציפר נפשו הכהו הרי שדחאו מראש הבירה ונפל ומת [ג] הבא בירה לב"ד ואם תאמר יבאו ב"ד ויראו את הבירה שנפלה אומר אני יחזרו הבעלים ויבנו אותה אלא מה עדים נאמנים על כך אף בדיני נפשות הכל תלוי בעדים (ו) נתערבה באחרות משערין את הקלה שבהן אם יש בה כדי להמית הרי זה חייב ואם לאו פטור (ז) נפלה לאור ונשרפה או למים ונמחית פטור נתכוון להכות זה (ח) והכה את זה רבי יהודה מחייב ורבי שמעון פוטר ומודה רבי יהודה שאם נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובדי כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא שהן פטור: ג. חייבי מיתות חמורות שנתערבו בחייבי מיתות קלות ממיתין אותן (ט) בקלה שבהן רבי יוסי אומר (י) קלה שבמיתות בחנק וכן היה ר' [ג] יהודה אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה אליו כיצד (כ) הבא על חמותו והיא אשת איש היתה חמותו ואחר כך נעשית אשת איש נדון בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נדון בחנק (ל) עבר עבירה שיש בה ב' מיתות ממיתים אותו (מ) בחמורה שבהן (נ) כל חייבי מיתות שבתורה שאי אתה יכול להמיתו במיתה האמורה בהן המיתו [ד] בכל המיתות בין קלות בין חמורות שנאמר (דברים י"ז) ובערת הרע מקרבך: ד (ס) מתרין בו ושותק מתרין בו והרכין בראשו מתרין בו פעם ראשונה ושניה ובשלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו וברביעית כונסין אותו לכיפה ונותנין לו לחם צר ומים לחץ כיוצא בו חייבי מלקות שלקו ושנו מלקין אותן פעם ראשונה ושניה ובשלישית כונסין אותן לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מלקין אותן וברביעית כונסין אותן לכיפה (ע) ומאכילין אותן שעורים עד שכריסן נבקעת: ה (פ) הוסיפו הפורק עול והמפר ברית והמגלה פנים בתורה (צ) וההוגה את השם באותיותיו שאין לו חלק לעולם הבא רבי עקיבא אומר (ק) המנענע קולו בשיר השירים בבית המשתה ועושה אותו כמין זמר אין לו חלק לעולם הבא אבא שאול אומר משם ר"ע ד) הלוחש על המכה ואמר (שמות ט"ו) כל המחלה כו' ורוקק אין לו חלק לעולם הבא ארבעה מלכים ירבעם אחאב (ר) אחז מנשה אין להם חלק לעולם הבא ר' ה) אליעזר אומר (ש) מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר (דה"ב ל"ג) ותפלתו והעתר לו ו) וכל חטאים ומעילות והמקומות אשר בנה בהם במות והעמיד האשרה והפסילים לפני הכנעו הנם כתובים על דברי חוזה מלמד שנעתר לו והביאו לחיי העולם הבא:

פרק יג א (א) [ה] תנא בני רשעי ישראל אין (לו)[להם] חלק לעולם הבא ולא חיין לעולם הבא שנאמר (מלאכי ג') כי הנה היום בא בוער כתנור וגו' דברי רבן גמליאל רבי יהושע אומר באין הן לעוה"ב ולהלן הוא אומר (תהלים קט"ז) שומר פתאים ה' וגו' ולהלן הוא אומר (דניאל ד') גודו אילנא וקציצו ענפוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו אמר רבן גמליאל מה אני מקיים (מלאכי ג') אשר לא יעזוב להם שורש וענף אמר לו שאין המקום מניח המצות ושירי מצות להם ולאבותיהם בעולם דבר אחר שורש זו נשמה וענף זה הגוף ובני רשעי עובדי כוכבים לא חיין ולא נדונין (ב) ר"א אומר כל רשעי עובדי כוכבים אין להם חלק לעוה"ב שנאמר (תהלים ט') ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו רשעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו רשעי עובדי כוכבים (ג) אמר לו ר' יהושע אילו אמר הכתוב ישובו רשעים לשאולה כל גוים ושתק היה אומר כדבריך אלו רשעי ישראל ורשעי עובדי כוכבים עכשיו שאמר הכתוב שכחי אלהים הא יש צדיקים בעובדי כוכבים שיש להם חלק לעולם הבא בית שמאי אומרים (ד) שלשה כתות הן אחת לחיי העולם הבא ואחת לחרפות לדראון עולם אחת לחיי עולם אלו צדיקים גמורים אחת לחרפות לדראון עולם אלו רשעים גמורים שקולים שבהן יורדים לגיהנם ומצפצפים ועולים ומתרפאים שנאמר (זכריה י"ג) והבאתי את השלישית באש וגו' ועליהם אמרה חנה (ש"א ב') ה' ממית ומחיה ובית הלל אומרים (שמות ל"ד) ורב חסד מטה כלפי חסד ועליהם [ג] הוא אומר (תהלים קט"ז) אהבתי כי ישמע ועליהם נאמר כל הפרשה כולה פושעי ישראל בגופן ופושעי עובדי כוכבים בגופן יורדין לגיהנם ונדונין בה י"ב חדש לאחר י"ב חדש נפשן כלה וגופן נשרף וגיהנם פולטתן ונעשין אפר והרוח זורה אותן ומפזרתן ונעשית אפר תחת רגלי הצדיקים שנאמר (מלאכי ג') ועסותם רשעים כי יהיו אפר [וגו'] אבל המסורות והאפיקורסין והכופרין בתורה (ה) ופורשים מדרכי צבור ושאין מודים בתחיית המתים וכל מי שחטא והחטיא את הרבים כגון ירבעם ואחאב ושנתנו חיתתם בארץ חיים (ו) ושפשטו ידיהם בזבול גיהנם ננעלת בפניהם ונדונין בה לדורי דורות שנאמר (ישעיה ס"ו) ויצאו וראו בפגרי האנשים וגו' שאול כלה והם אינם כלים שנאמר (תהלים מ"ט) וצורם לבלות שאול ומי גרם להם שפשטו ידיהם בזבול שנאמר (שם) מזבול לו ואין זבול אלא בית המקדש שנאמר (מ"א ח') בנה בניתי בית זבול לך: (ז) דור המבול אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעולם הבא שנא' (בראשית ט') וימח את כל היקום ז) וגו' השמים בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא רבי יהודה בן בתירא אומר (שם ו') ויאמר ה' לא ידון רוחי

אור הגנוז

[ז] ואם לאו אין מצילין וכו': **פרק יב** [ה] בא על אשה ובתה אינו חייב עד שתהא אחת מהן אשתו: [ג] אומרין אנו תבא בירה וכו': [ג] ר' יוסי: [ד] באחת מכל המיתות: **פי"ג** [ה] קטני בני: [ג] דוד:

נוסחאות כ"י

ה) והכבוד: ב) אין מצילין אותו בנפשו שאם היו מניחים אותו ובא על עסקי נפשות: ג) לשאבדה: ג) שאבדה: ד) אף: ה) יהודה: ו) וכל חטאתו ומעלו: ז) אשר על פני האדמה בעוה"ז וימחו מן הארץ בעוה"ב:

מגן אברהם [ג] ברבי ובניו עכ"ל. וצ"ע מה ענין זה לכאן:

חסדי דוד

יותאי. והא דמני הנוי הע"ג דאיתא בתענית גבי הסיא דר"י אי הוו הני עפי הוי גמירי וע"ש בפירש"י וצ"ל דפי' של נוי כאן הוא בלי מוס אבל לא יפה תאר:

פרק יב ואלו הן הנשרפין הבא על אשה ובתה כו'. כ"ה במשנה בר"פ ומפשטא דלישנא דהתוס' משמע דבאה לפרש שבא על אשה באיסור ולא איירי באשתו וכדקתני בא על אמה ואח"כ בא על בתה. ומ"ש ובת כהן עם זיקת הבעל היינו נשואה דאילו נערה מאורסה בת איש כהן שזינתה בסקילה: שמעון התימני אומר מה האגרוף הידוע לעדה ולעדים כו'. כן הוא בפ' הנוטל דף ל' ע"ב אלא שהלשון משונה קצת. וקצת ע"ש יש בנוסחא שלפנינו וכצ"ל א"ל ר"ע וכו' אלא שאבד האבן ואפי' היתה תלויה אף היא או מקל בב"ד מנין יודעים הדיינים שעל שוקו וכו' ויראו את הבירה הרי שנפלה אומר אני וכו' וה"פ לפי הגוס' שלפנינו דר"ע מקשי אבן לאגרוף אלא דשמעון התימני מקיש לקולא עפי מכח קרא דוהכילו העדה למימר דבעינן שיהא הדבר מסור גם לעדה הא אם נאבדה האבן ואין יכולים להביאה לב"ד אע"ג דראוה עדים וקאמרי כך וכך היה בה ומתוך דבריהם נשמע שהי' באבן כדי להמית פטור והשיבו ר"ע דהרי ע"כ לא מסר הכתוב אלא לעדים ולא לעדה שהרי אפילו לא נאבדה האבן או המקל והרי תלויין בב"ד וכי מנין יודעים ב"ד אם הכהו במקום הראוי למות וכן הפילו מן הבירה אטו מטרחינן לב"ד לילך ולראות. וכי תימא אה"נ הרי שנפלה וכו' אלא ע"כ סומכים על העדים. ומוסיף עוד כי

היכי דסמכינן בדיני ממונות על העדים לגמרי דהא והצילו העדה בד"נ לבד כתיב ומודה שמעון התימני בזה דתשלומין הוא רק ע"פ עדים כן הוא בדיני נפשות הכל תלוי בעדים ומסיים שאם נתערבה באחרות קודם שראוה עדים מביאין כל התערובות לב"ד ואומדים ב"ד כפי הקלה שבהם אבל נפלה לאור וכו' קודם שראוה עדים פטור: הוסיפו הפורק עול והמפר ברית כו'. פי' הוסיפו על המשנה דקתני ואלו שאין להם חלק לעוה"ב כו' הוסיפו במתניתא את אלו. וצ"ל דהני בהנהו שייכי דהא"כ אי ר' לא שנה ר"ה מנ"ל. ופי' הפורק עול הוא כמ"ש הרמב"ם דחוזרים לדת הכותים בשעת הגזירה ואומרים מה בצע להדבק בישראל השפלים ונבזים ומה שהשיג הראב"ד על זה כבר תירץ מרן שם בטוב טעם. ומ"ש ד' מלכים כו' הוסיף אחז אשר לא נזכר במשנה ואע"ג דאיכא אמון ויהויקים הגרועים מיניה וכמ"ש בגמ' דף ק"ג וכדף ק"ד איתא דלא מנו את אחז מפני כבודו של חזקיה ואי ס"ל להך תנא ברא מזכה אבא ומה"ט לא מנה את אמון. גם את אחז לא היה לו למנות ועי' בירושלמי דפרקין פ"ז. ומ"ש כאן בשם ר"א איתא במשנה בשם ר"י ודרים שם מקרא אחריני ע"ש:

פרק יג תנא בני רשעי ישראל כו'. צ"ל קטני בני רשעי ישראל אין להם חלק לעוה"ב וכ"ה בגמ' דף ק"י ונמחק תיבת תנא וה"פ קטני בני רשעי ישראל שמתים בקטנותם בעון אבותם ולכן גם הם כאבותם אין להם הלע"ה. אבל הגדולים נידונין לפי מעשיהם כי בן לא ישא בעון האב ומ"ש ולא חיין כו' ליתא בגמ' וכאן

מצפה שמואל

ומדברי הכ"מ בפ"ה מהלכות סנהדרין נראה דהך דמעלין היינו לגמר דין וזה סותר למ"ש בהלכות ממרים פ"ג הל"ח ע"ש (ת"ב): (ב) הנוי והכח. ברייתא אבות פ"ו ובאדר"נ פ"א וירושלמי פי"א הל"ג: (ג) הבא במחתרת. עג. וע"ש עב.: (ד) בין ביום. עי' מיי' פ"ט מהלכות גניבה הל"ח ובהשגות שם ודבריו נדחין מכאן וע"ש במגדול עוז ובגמי"י ועי' עב. ובתוכות פ"ד הל"ד וירושלמי פ"ח הל"ח כאן וכן במכילתא ועי' ירושלמי ב"ק פ"י הל"א מדין גנבים שבאו במחתרת ועי' תוספתא דב"ק פ"ט הל"א: (ה) יתר על כן. עב. ועג. ועד.: (ו) אם א"י לעמוד בו. שם ובירושלמי סוף פ"ח ועי' כ"מ סוף הלכות חובל דנרדף עצמו אף שיכול להציל בא' מאיבריו מ"מ אין מדקדקין ועי' רמב"ם בהלכות רוצח פ"א הלי"ג דאף ביכול להציל ולא הציל לא היו ב"ד ממיתין אותו ומרש"י מע. ד"ה היה לו מבואר להדיא דאף הנרדף עצמו אם יכול להציל ולא הציל היה נהרג מדינא ובת"ב הביא ראיה מיואב שהרגו לאבנר וגם א"ל היה לך להציל בא' מאיבריו אף דאבנר נרדף הוה ומזה ראיה דלא כהכ"מ עכ"ד והנה באמת העליתי בספ"ב דמכות דבגואל הדם בעינן גמר דין דווקא וא"כ יואב לא מן הדין קטליה לאבנר דלא היה גמ"ד ועיקר המקירה שם אם הוה כעין של תורה וכו' ואבנר מיואב ניקו ונגמור: (ז) בין בבית בין בשדה. עי' רמב"ם פ"א מהלכות נערה והשגות שם וירושלמי פ"ח הל"ח ט': (ח) אחד נערה. עג.: (ט) ומפני מה מצילין. עי' מל"מ פכ"ד הל"ז מהלכות רוצח ועי' רא"ש ורי"ף ספ"ג דפסחים לענין ע"ה ביוה"כ בשם תשובת גאון: (י) ר"א בר"ל. עד. ובס ירושלמי פ"ח סה"ט: (א) הנשרפין. נ. ונא: (ב) הבא על אשה ובתה. עי' יבמות צו. ומשמע כאן דחדא לאיסורא ואביי מפרש במשנה דתרתי לאיסורא: (ג) ת"ל. עו. וירושלמי פ"ט הל"א: (ד) נערה המאורסה. נ: ועי' ירושלמי שם ופ"ז הל"א: (ה) שמעון התימני. עי' ב"ק לג: (ו) נתערבה באחרות. מכילתא מה אגרוף בידוע אף אבן בידוע הא אם נתערבה באחרות פטור והיינו שמשערין בקלה בשביכים ע"כ: (ז) נפלה לאור. עי' ספרי פ' מסעי פיסקא ק"פ ועי' רמב"ם פ"ג מהל' רוצח וע"ת במשנה: (ח) והכה זה את זה. עט.: (ט) בקלה שבהן. עט. ושם בעינן למפשט דמותרה לחמור הוה מותרה לקל ודחיק דהתרו סתם דלא בעי הודעה באיזה מיתה כמבואר לעיל ברפ"ח ועי' תוס' שהקשו בלא"ה הא ממיתין בכל מיתה ביכולין ועי' מ"ש ספ"ק דכתובות: (י) קלה שבמיתות. עי' כ"י ושם פ"ז הל"א: (כ) הבא על חמותו. פא. וירושלמי פ"ט הל"ו: (ל) עבר עבירה. פא.: (מ) בחמורה. בגוונא דהלה האיסור השני אם החמור אחרון: (נ) כל חייבי מיתות. מה: ועי' רמב"ם פי"ג מהלכות סנהדרין הל"ה ופי"ד הל"ח וע"ש בלח"מ ועי' תוס' ריש מכות ד"ה כל הזוממין ומבואר אלוי הדבר בסוף פ"ק דכתובות קצת בארוכה: (ס) מתרין בו ושותק. פא: (ע) ומאכילין אותו שעורין. פי' כס"ם דהתרי עבדינן לתם נר דלעיל והדר מאכילין שעורין: (פ) הוסיפו הפורק עול. עי' ירושלמי ר"פ חלק ובאבות פ"ג ועי' לט. וקא. ועי' שבועות יג. וירושלמי פאה פ"א ע"ש האומר אין תחיית המתים מן התורה ועי' ירושלמי קדושין ספ"א ועי' ירושלמי עירובין פ"י הל"א בדין הקורא פסוק על המפה ועי' ירושלמי ספ"ו דשבת ובכ"ק שם ועיין כסף משנה פרק י"א מהלכות ע"ז מה שהקשה על הרמב"ם דאסור לקרות פסוק אף בלא רקיקה ועי' ירושלמי שבת פי"ד הל"ג ובכ"ק ד"ה לוחשין ועי' ירושלמי פסחים פ"ו הל"ב ממגלה פנים בתורה וכאן פ"י הס"א: (צ) וההוגה. עי' ר"פ חלק: (ק) והמנענע. קא. ועי' כסף משנה פרק י"א מהלכות ע"ז בתמה שם על הרמב"ם ועי' ירושלמי ברכות פ"ט כז.: (ר) אחז. עי' ירושלמי פ"י אחז וכל מלכי ישראל הרשעים: (ש) מנשה. עי' קג. וירושלמי פ"י הל"ב: (א) בני רשעי ישראל. קי: וירושלמי פ"י ועי' ירושלמי שביעית ספ"ד קטני ישראל מאימתי הן זוכין: (ב) ר"א אומר כל רשעי. עי' קה.: (ג) אמר לו ר"י. עי' רמב"ם ספ"ח מהלכות עדות וספ"א מהלכות מלכים: (ד) שלשה כיתות הן. ר"ה טז. וירושלמי שם פ"א: (ה) והפורשים מדרכי צבור. ל"ג (רש"י שם): (ו) ושפשטו ידיהם בזבול. לקמן מבואר כן בטעמא: (ז) דור המבול. קח. וירושלמי שם פ"י הל"ג:

מנחת בכורים

שגדלתם מייתי שהבנים נאה לצדיקים כשהבן צדיק ולהכי הניח המ"א בנ"ע: והתפארת והכבוד. גרסינן ונפקא לן מתפארת כמבואר פ"ו בברייתא דאבות ובפ"ק דאדר"נ: **ה** ליטול ממון מצילין. גרסינן א"כ איירי באב על הבן דבספק אין הורגין: בין בלילה. ומה דכתיב זרחה השמש מעקרינן משמעו לומר שהכוונה אם ברור לו וכו' שאין אתה יודע כגון כבן על האב: חייב. היינו כגון היכא דאין מצילין בנפשו והיותר נראה להגיה פטור ומיירי בכבר מיתה: לעמוד. למנוע להרוג: בין בבית בין בשדה. אע"ג דקרא כתיב כי בשדה מצאה: עברה. דככר נפגמה דאפגמה קפיד קרא שהרי רק בעריות היה ניתן להצילו בנפשו ורוצח ילפינן מנערה המאורסה: מושיעין. ע"י ד"א. אין מצילין. גרסינן וכן בש"ס דס"ל כר"מ כיון דלא מסרה נפשה לקטלא לא היו הורגין אותו דלא הוי כרודף ולרבנן הטעם משום פגמא באים על עסקי נפשותם ור"י מפרש טעמא דמצילין בעריות לפי שאם היו מוחין היו הורגין אותן א"כ בהניחו לו אין מצילין: בנפשו. כ"ה מפגם הדיוט (עד.):

פרק יב א זיקת הבעל. מאורסת לא פטיה: בא על אמה. בנשואין ותדא לאיסורא: **ב** בתו. ולא בת אשתו דאילו בת אשתו מבואר אשה ובתה אבל בתו לא כתיב ומבת אשתו לא למדנו שהם בנשואין אבל

מאנוסתו לא ידעינן: ת"ל ובת איש כהן. איש מיותר אלא בתו מאיש ולא מאשתו כגון מאנוסתו וזנתה את אביה בשרפה (עו.) ובת איש כהן. ג"כ לא גרע מישראלית דסקילה חמורה ור"ש סבר שריפה חמורה: בסקילה. כדין כלתו בסקילה חמורה ובנשואה מיירי ובגמרא הגירסא וזנתה מאביה בסקילה ע"כ קאי על בת ישראל דדינה בסקילה מאביה ור"ש ס"ל שריפה וכאן מיירי בבת כהן: האגרוף. דכתיב באבן או באגרוף ומקשינן: היא והאבן או מקל. כשהרג במקל ג"כ יש לפטור לדבריו דכי יודעין הדיינים כו': שנפלו. אם נפל גרסינן: אף בדיני נפשות. גם שאבן בדיני נפשות העדים נאמנים איך היה ואם יש בו כדי להמית ובכ"ק (לג:) מייתינן לה לענין אי בעינן אומדנא למזקין ע"ש: נתערבה. האבן ואפשר לשער אם יש בו כדי להמית פטור לרבנן ולר"נ בכל גווני פטור: **ג** ר' יוסי גרסינן: בזיקה הראשונה. כמה שהיה ראשון כדמפרש: בחמורה. אף שנגמר דינו לעבירה קלה ולא יוכלו למימר גברא קטילא בעינן למקטל: **ד** ושותק שאינו חייב מיתה אם עשה העבירה ג"פ כונסין לכיפה: **ה** הוסיפו. על אותם שאין להם חלק לעוה"ב: ורוקק. דבלא רקיקה רק איסורא ורוקק אין לו חלק לעוה"ב: תפלתו. אי אפשר שישיבו למלכותו שכבר נאמר אלא והעתר לו לעוה"ב: לפני הכנעו. דאחר כך נתקבלה תשובתו:

באדם לא [ג] ידון ולא רוחי בהן לעולם דבר אחר ויאמר ה' לא ידון אמר המקום איני. מחזיר רוחי לנדנה ר' מנחם ברבי יוסי אומר לא ידון אמר המקום איני דנן בשעה שאני משלם שכר [ד] לצדיקים אבל רוחן של רשעים קשה להם יותר מן הכל שנאמר (ישעיה ל"ג) רוחכם אש תאכלכם (ח) דור המגדל אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעולם הבא שנאמר (בראשית י"א) ויפץ ה' אותם משם על פני כל הארץ בעולם הזה ויחדלו לבנות לעולם הבא (ט) אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעוה"ב שנאמר (שם י"ג) ואנשי סדום רעים (י) וחטאים וגו' בעולם הזה לה' מאד לעולם הבא דבר אחר רעים איש על חבירו וחטאים בגילוי עריות לה' בע"ז מאד בשפיכות דמים (כ) מרגלים אין להם חלק לעולם הבא ואין באים לארץ שנאמר (במדבר י"ד) וכל מנאצי לא יראוה קרח ועדתו אין להם חלק לעולם הבא ואין חיין לעוה"ב שנאמר (שם ט"ז) ותכס עליהם הארץ וגו' בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא (ל) דברי רבי עקיבא ר' יהודה בן בתירא אומר באין הן ועליהן הוא אומר (תהלים קי"ט) תעיתי כשה אובד וגו' נאמר כאן אבדה ונאמר להלן אבדה מה אבדה האמור להלן אבדה מתבקשת אף אבדה האמורה כאן אבדה מתבקשת (מ) דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר (במדבר י"ד) במדבר הזה יתמו בעולם הזה ושם ימותו לעה"ב ואומר (תהלים צ"ה) אשר נשבעתי באפי וגו' דברי רבי עקיבא רבי אליעזר אומר באין הן ועליהם הוא אומר (שם נ') אספו לי חסידי וגו' מה תלמוד לומר באפי באפי נשבעתי וחוזר אני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמרו דברים אלו אלא כלפי דורות אספו לי (כל) חסידי על שום שעשו לי גמילות חסד כורתי בריתי על שום שנכרתו על ידי עלי זבח על שום שעילו אותי ונזבחו על ידי רבי שמעון (נ) בן ננס אומר באין הן ועליהן הוא אומר (ישעיה ל"ה) ופדויי ה' ישובון וגו' (ס) עשרת השבטים אין להם חלק לעולם הבא ואינן חיין לעולם הבא שנאמר (דברים כ"ט) ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול בעולם הזה וישליכם אל ארץ אחרת לעולם הבא א) רבי שמעון בן ננס משם רבי יהודה איש כפר איכוס כיום הזה אם מעשיהם כיום הזה אינן באין אם לאו באין הן (ע) [ה] ורבותינו אמרו אלו ואלו יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה כ"ז) והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור וגו' אשור אלו עשרת השבטים והנדחים בארץ מצרים אלו דור המדבר אלו ואלו והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלים:

פרק יד

א (א) עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולא נכתבה אלא לומר דרוש וטול שכר ר"ש בר רבי אלעזר אומר (ב) אין עושין ג' עיירות הנדחות בא"י ב) אבל עושין אחת או ב' ר"ש אומר אף שתים לא יעשו אלא אחת ביהודה ואחת בגליל ובסמוך לספר אפי' אחת לא יעשו כדי שלא יפוצו נכרים ויחריבו את א"י (ג) *כשהוא קיל וביזתן והעיר מותרת כשהן בסייף וביזתן והעיר מותרת (ד) אם שהו שלשים יום הן בסייף וביזתן והעיר אסורה ג) לא שהו שלשים יום הן בסייף וביזתן והעיר מותרת לעולם (ה) מדיח בסקילה וביזתן והעיר אסורה (ו) הדיחוה נשים ולא אנשים קטנים ולא גדולים יכול תהא עיר הנדחת ת"ל (דברים י"ג) את יושבי עירם אחר יושבי עירם מהלך הדבר ואין הדבר מהלך אחר כל אלו יכול אפילו נתכנסו לתוכה (ז) גרים ועבדים משוחררין תהא נעשית עיר הנדחת תלמוד לומר (שם) את יושבי עירם אחר יושבי עירם הדבר מהלך ואין הדבר מהלך אחר כל אלו (ח) קטני בני אנשי עיר הנדחת שהודחו עמה אין נהרגין רבי אליעזר אומר נהרגין אמר ליה רבי עקיבא מה אני מקיים (שם יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך אם לרחם על הגדולים הרי כבר נאמר (שם טז) הכה תכה אם לרחם על בהמתן הרי כבר נאמר (שם) ואת בהמתה לפי חרב מה אני מקיים ונתן לך רחמים אלו קטנים שבתוכה רבי אליעזר אומר אף גדולים אין נהרגין (ט) אלא על פי עדים והתראה מה אני מקיים ונתן לך רחמים וגו' שמא יאמרו ב"ד הרי אנו עושין עיר הנדחת ולמחר יהו אחיהן וקרוביהם קושרים שנאה בלבם עלינו אלא כך אמר המקום הרי אני ממלא אותן רחמים ומטיל אני אהבתי בלבם כלומר שאין בלבנו עליכם דין אמת דנתם (י) ולא מתאבלין אלא אוננין שאין אנינות אלא בלב נכסים (כ) של צדיקים שבתוכה אובדין ושבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין רבי אליעזר אומר [א] מוכיח בדבר לוט שלא היה בסדום אלא מפני נכסיו אף הוא יצא וידיו על ראשו שנאמר (בראשית י"ט) מהר המלט שמה דייך שתמלט את נפשך אמר רבי שמעון מפני (ל) מה אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין מפני שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים והרי דברים קל וחומר ומה אם נכסים שאינם לא רואין ולא שומעין ולא מדברים על שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים אמר הכתוב ישרפו המטה את חבירו מדרך חיים לדרך מות אעכ"ו שיהא בשריפה: ב (מ) קדשי מזבח ימותו וקדשי בדק הבית (נ) יפדו ר' שמעון אומר בהמתה פרט לבכורות ולמעשר שללה פרט (ס) לכסף הקדשות ולכסף מעשר שני מחובר לקרקע בין כך ובין כך מותר שנאמר תקבוץ פרט למחוברין בעיר אחרת בין כך ובין כך אסור ההורג את האדם והשורף את הכסות והמעקר את הבהמה רבי מאיר אומר (ע) את שדרכו לשפוך ישפך את שדרכו לשרוף ישרף לעקור יעקר אין ממיתין אותן ולא דוקרין לא בחצים ולא ברמחים ולא בראשו של חרב (פ) אלא בפיה שנאמר (דברים יג) לפי חרב והיתה תל עולם לא תבנה עוד לא תעשה (צ) אפי' גנות ופרדסים [א] והיתה תל עולם שכבר היתה בימי יהושע ר' יוסי ור' יהושע בן קרחה אומרים הרי הוא אומר (יהושע ו') ארור האיש [לפני ה'] אשר יקום ובנה את העיר הזאת את יריחו וכי אין אנו יודעין שיריחו שמה אלא שלא יבנה אותה ויקרא את שמה כעיר אחרת שלא יבנה עיר אחרת ויקרא את שמה יריחו בבכורו ייסדנה וכן הוא אומר (ק) (מ"א ט"ז) בימיו בנה חיאל בית האלי את יריחו והלא חיאל משל יהושפט ויריחו משל בנימין ולמה נתלה באחאב מלמד שתולין חובה בחייב (ר) כיוצא בו (שופטים י"ח) ויהונתן בן גרשום בן מנשה וכי בן מנשה היה והלא בן משה היה ולמה נתלה דבר במנשה מלמד שתולין חובה בחייב (ש) (מ"א ט"ז) באבירם בכורו יסדה ובשגוב צעירו הציב דלתיה באבירם בכורו לא היה לו ממה שילמד שגוב רשע היה לו ממה שילמוד הן בקשו לרבות את ממונם מנין שנשתלחה בהן מארה והיו מתמעטין והולכין תלמוד לומר (שם) כדבר ה' אשר דבר ביד יהושע בן נון רבי שמעון בן אלעזר אומר לא אותה בנה אלא אחרת בנה ומשנבנתה הותרה לישב בה וכן הוא אומר (מ"ב ב') ויגשו בני הנביאים אשר ביריחו אל אלישע (ת) שמא יאמרו ב"ד הרי אנו עושין עיר הנדחת ומחריבין את ארץ ישראל אלא כשם ששמחה לפני המקום בקיומן של צדיקים כך שמחה לפני המקום באבודם של רשעים שנא' (משלי י"א) באבוד רשעים רנה עיר הנדחת ויושביה שיריה ופירותיה בימוס ומה שעליה (א) מרקולים ומה שעליו וכל דבר שחל עליו איסור ע"ז כולן אסורין בהנאה: ג (ב) זקן ממרא שהורה ועשה [ג] הורה ולא עשה פטור הורה על מנת לעשות אף על פי שלא עשה חייב: ד המנבא לעקור דבר מדברי תורה חייב רבי שמעון אומר אם (ג) נתנבא לקיים מקצת ולבטל מקצת פטור ובע"ז קיימה היום ובטלה למחר חייב (ד) המתנבא מה שלא שמע כצדקיה בן כנענה ושלא נאמר לו כחנניה בן עזור שהיה שומע דברים מפי ירמיהו הנביא שהיה מתנבא בשוק העליון וחוזר ומתנבא בשוק התחתון הכובש את נבואתו כיונה בן אמתי והמוותר על דברי נביא כחבירו של מיכה ונביא שעובר על דברי עצמו כעידו והמשנה את נבואתו (ה) זר וטבול יום ומחוסר בגדים ומחוסר כיפורים ושלא רחוץ ידים ורגלים ופרועי ראש ושתויי יין ששמשו כולן במיתה ובמה היא מיתתן בידי שמים (ו) וכל הזוממין והבועלין מקדימין לאותה המיתה אם לסקילה סקילה אם לשריפה שריפה בד"א [ג] (ז) שהוא כיוצא בהן באות מיתה כיוצא בהן בסקילה הוא והן בסקילה כיוצא בהן בשריפה הוא והן בשריפה כיוצא בהן בחנק הוא בשריפה והן בחנק:

סליק תוספתא ממסכת סנהדרין

ל"א כשהוא חומר באנשי עיר הנדחת קיל לביזתן והעיר. כשהוא קיל באנשי העיר הנדחת חומר לביזתן והעיר (כשהן בסקילה):

נוסחאות כ"י

א) ר"ש בן יהודה איש כפר עכום אומר אם מעשיהם כיום הזה הן באים ואם לאו אינן באים: ב) כדי שלא יחריבו את א"י: ג) החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום שלנו בתוכה והודחו עמה הן בסייף ביזתן והעיר אסורה:

אור הגנוז

[ג] ידי: [ד] טוב: [ה] ורבי אומר: פרק יד [א] דברי ריה"ג ר"ע אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתת אין נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים והיתה כו': [ב] חייב: [ג] בומן:

מגן אברהם

[א] מוכיח בדבר. פי' שנכסי צדיקים בתוכה אבודין:

חסדי דוד

יתפרש אין להם חלק לא בתה"מ ולא בעולם הנשמות ודריש ר"ג מדכתיב שרש וענף שורש לנפש וענף המה בניהם הקטנים: דור המבול אין להם חלק לעוה"ב כו'. שם בגמ' דף ק"ח ויש כאן ט"ס בדברי ת"ק וכצ"ל וימח את כל היקום אשר על פני האדמה זה העוה"ז וימחו מן הארץ זה העוה"ב פי' דנגמר דינם שימחו גם מארץ החיים:

ורבותינו אמרו אלו ואלו יש להם חלק לעוה"ב. בגמ' איתא ר' אומר וידוע דלר' וב"ד קרי להו רבותינו בכמה דוכתי א"נ הוא ר"י הנשיא דקרי לי' נמי רבותינו והוא ב"ד דשרו משחא ודריש לי' מקרא דמשמע דלא סוף דבר דבאין לעוה"ב אלא אפילו לימות המשיח ישובו עם הגליות כשיתקע בשופר גדול במהרה בימינו אמן:

מצפה שמואל

(ח) דור המגדל. קז: וירושלמי שם: (ט) אנשי סדום. קט. וירושלמי פ"י סה"ג: (י) וחטאים וגו' בג"ע. עי' קט: כל הענין ועי' ירושלמי שם הל"א: (כ) מרגלים. קח.: (ל) דר"ע ריב"ב. קט.: (מ) דור המדבר. קי: וירושלמי שם: (נ) בן ננס. בש"ס בן מנסיא: (ס) עשרת השבטים. שם ושם הל"ה: (ע) ורבותינו אמרו. בירושלמי פ"י הל"ד הגירסא רבי אומר ומכאן דרבותינו הוא רבי ועי"ש מס' ע"ג נו. דפירשו שהוא ב"ב של רבי וע"ש: (א) לא היתה. עא. וירושלמי: (ב) אין עושין. טז: וירושלמי פ"א סה"ג ועי' תוס' שם ד"ה אחת ומהרש"א ועי' רמב"ם פ"ד מהלכות ע"ז הל"ד ולח"מ שם והשגות ועי' פר"ח (מחובר לחלק א"ע) האריך הרבה בזה וכתב שם בדעת הרמב"ם דהוא דאמר דומנין אמר רב אפילו בב' וג' ב"ד לעולם אין עושין וטעמא משום קרחה אתיא כר"ש דדרש טעמא דקרא וכיון דטעמא משום קרחה מינה ילפינן דאפילו בג' ב"ד אין עושין אבל לדידן דלא דרשינן טעמא דקרא נקטינן כפשוטו דלא מיירי אלא בב"ד אחד אבל בב' ב"ד עושין ולפ"ז נדחה נמי דברי ר' יוחנן דקאמר טעמא משום קרחה ואתיא כליסנא בתרא דרב דאפילו בב' ב"ד אין עושין ור"ל ס"ל כליסנא קמא דרב דלא חיים לקרחה והלכך בב' מקומות עושין ולא שאלינן טעמא דכן הוא פשטא דקרא ואע"ג דתניא כוותיה דר"י לא משגחינן בזה דיי"ל דר"ש הוא והתוס' כאן מסייע לה דתנא לה בשם ר"ש ואזיל לטעמיה דדרש טעמא דקרא משום קרחה ולכן לעולם אין עושין ור"ל קם אליבא דהלכתא כדקיי"ל כפ' המקבל דלא דרשינן טעמא דקרא ולכן במקום אחד אין עושין אבל בב' וג' מקומות עושין ע"ש והנה לפ"ז תקשה אמאי תנא א' או ב' אם ב' עושין א' מבעיא ועי' מהרש"א לשיטת התוס' ואין להאריך בכפל דברים והרוצה להעמיד בזה יעיין היטב בכ"ז: (ג) כשהוא קיל. קיא: (ד) אם שהו. קיב: (ה) מדיח בסקילה. פ"ט. אע"פ שלא עבדו ועי' רמב"ם פ"ד הל"א דבלא נתקיים מחשבתם אין להם אפילו דין מסית וכן בלח"מ שם וכאן בשנתקיים מחשבתם וכ"כ בת"ב: (ו) הדיחוה נשים. קי"א. והגיה הת"ב. ת"ל יצאו אנשים ולא נשים יכול אפילו מדיחיה תוגה לה: (ז) גרים. אינם מישוב הארץ שלא נטלו חלק ואפילו שהו שלשים יום ועי' ירושלמי ספ"י ופר"ח פ"ד מהלכות ע"ז הל"ט שהביא זה: (ח) קטני בני אנשי עיר הנדחת. עי' מיי' פ"ב הל"ו משמע שם דנהרגין אע"פ שלא עבדו עי' במ"ע מ"ש על זה ועפר"ח שם שהשיג מתוס' זו דר"א יחידאה הוא ור"ע הוא דאמר מקרא אבל באמת רבים פליגי עלה ולא קיי"ל כר"א ומהספרי אין ראיה דסתם ספרי ר"ש ור"ש פירש טעמא דקרא לקמן מי גרם לדור בתוכם הנכסים וכן אמרינן גבי קטנים ועי' מרדכי פ' היו בודקין לענין אבילות בקטן שילא מכלל והביאו הפר"ח שם ועי' יו"ד סימן שמ"ה ובביאורי הגר"א ס"ק יו"ד: (ט) אלא ע"פ עדים והתראה. ע' קי"א ונפקא מלאמר ועי' בפנים פירושו והת"ב מפרש אף גדולים דקרא קאי על הגדולים שמרחמין שאין נהרגין אלא בעדים והתראה משא"כ מסית לא בעי התראה ול"ע בר"פ היו בודקין דילפינן התראה ולמה לא הביאו מעיר הנדחת עכ"ד ועי' בשנות אליהו בליקוטים מהגר"א בענין התראת עיר הנדחת: (י) ולא מתאבלין. מו. ומז: ביאור זה בירושלמי פ' נגמר הדין: (כ) של צדיקים. קיב. ועי' ירושלמי ספ"י: (ל) מה אמרו. שם וירושלמי ספ"י וירושלמי ספ"ד: (מ) קדשי מזבח. קיב: וירושלמי פ"י הל"ז וע"ש דחטאת תמות ושאר קרבנות אידחי להו דזבח רשעים תועבה וכתב הת"ב אע"ג דה"ל כפרה בקבורה מ"מ כיון דנדחה ידחה עמ"ז. ותוספתא דהוריות פ"א עכ"ד: (נ) יפדו. דעת הרמב"ם בה"ג בפ"ד דנפדין ונשרפין והשיג עליו הר"א. והפר"ח קיים דברי הרמב"ם דלת"ק נפדין ונשרפין ע"ש שהאריך בזה: (ס) לכסף הקדש. ועי' מ"ש בזה הכ"מ פ"ד הלט"ז דל"ג פרט לכסף הקדש. והפר"ח השיג עליו וכתב שכבר הזכירו למעלה במ"ש קדשי בדה"ב יפדו ועי' בש"ס קי"ב וע"ש בלח"מ ועי' ירושלמי פ"י הל"ז: (ע) את שדרכו. ביריחו אבל בעה"כ שריפה מבואר: (פ) אלא בפיה. ע' נב: (צ) אפילו גנות. קד. וירושלמי שם: (ק) בימיו בנה. שם. וירושלמי פ"י הל"ב והל"ח: (ר) כיוצא בו. ב"ב קיט: ועי' ירושלמי תענית פ"ד הל"ה בקרא דבכה תבכה: (ש) באבירם בכורו. קיג. וירושלמי פ"י הל"ב והל"ח: (ת) שמא יאמרו. קיח: ועי' סוף פי"ד: (א) מרקולים. ע' ספרי מקרא דלא ידבק: (ב) זקן ממרא. פ"ו: (ג) נתנבא לקיים. ל. וירושלמי פי"א: (ד) המתנבא מה שלא שמע. שם ושם הל"ה: (ה) זר וטבול יום. פ"ג: (ו) כל הזוממין מקדימין. פ"ט וספ"י בירושלמי ועי' מכות ב. תוס' ד"ה כל ועי' מ"ש בספ"ק דכתובות: (ז) שהוא כיוצא בהן. שם: ושם פ"ז הל"א וספי"א:

מנחת בכורים

פרק יד א עיר הנדחת לא היתה. דס"ל דמזוזה א' מגלת דא"א לקבץ כל שללה לא (עא.): או שתים. אפילו מקורבין ומפרש בש"ס (טז:) דהיינו בב"ד א' אבל בב' בתי דינים עושין ושם מפורש פלוגתא דר"ש ורבנן: כשהוא קיל. ה"ג כשהם בסקילה (כגון מיעוט העיר) ביזתם והעיר מותרת (דאינה בשרפה) כשהן בסייף (רובה של עיר) ביזתם והעיר אסורה וללשון אחר ה"ג כשהוא חומר באנשי עיר הנדחת (והיינו מיעוט העיר שבסקילה) קיל וביזתן והעיר מותרת כשהוא קיל וכו' והעיר אסורה ותיבת כשהן בסקילה בל"א שייך להתוספתא וכמ"ש: אם שהו. אורחין הבאים לשם שלשים יום דנקראים יושבי העיר והודחו עם העיר: אסורה. שמצטרפין לרוב: מותרת. שאין מצטרפין לרוב: וביזתן והעיר אסורה. כשמדיחיה המה מאותה העיר: אחר יושבי עירם. מי שהעיר נתיישב על ידם ובש"ס גרסינן ת"ל יצאו אנשים ולא נשים וקטנים יכול מדיחיה חוץ לה ת"ל יושבי העיר: על פי עדים והתראה. ואותן שלא הותרו אין נהרגין א"כ איך יהרגו הקטנים ושוב א"ע קרא דונתן לך רחמים לקטנים וכת"ב מפרש דקאי אקרא דבעינן התראה והיינו ונתן לך רחמים וגרסינן דבר אחר ומ"ש נראה יותר בלי הגהה: ולא מתאבלין. בעיר הנדחת וכן בכל הרוגי ב"ד רק אנינות נוהג והוא בלב אבל לא להראות עגבות: אף הוא. נענש א"כ צדיקים שבתוכה נכסיהם אובדין: על ראשו. גרסינן: שגרמו. הנכנסים הם גרמו לכן אבודים: ב ימותו. אף דאינם מכלל שללה דהרי שלל שמים הוא ואינו בשרפה מ"מ ימותו דזבח רשעים תועבה: יפדו. ואח"כ נהרגין. רמב"ם והראב"ד השיג ע"ז: בהמתה. שנאכל בתורת בהמתה אבל לא בכור אף בע"מ דהם אינו נאכל בתורת בהמתה ושמואל מוקים בתם ואינו ממועט מכלל שמים לפי שאינו נפדה בבעל מום לכן ממעט מבהמתה: פרט למחוברין. שמחוסר תלישה וקבילה: בין כך ובין כך. הודחו מיעוט או רוב: בעיר אחרת. יריחו אף המחובר אסור כדכתיב שם: הורג גרסינן וסדר המעשה ביריחו קמפרש: בימי יהושע. דה"ל לכתוב כי תסיה אלא והיתה עיר יריחו שיאמרו עליו בדור הזה והיתה. וכן הוא אומר. שקרא כן ביחיאל בית האלי: משל בנימין. ואחאב לא מלך עליהם: שגוב הרשע. אביו היה ליה ללמוד דמחמת קללתו של יהושע אירע כן: מנין. לא גרסינן וכן בירושלמי ליתא: אחרת. בנאה לכן הותר הישיבה בה: שיריה. כמו שירים חתיכות מבקעה המקלעות מן העיר וכן בב"ב (סח:): ובפירות. אסר בה: בימוס. מגנת אבן: ג זקן ממרא. שחייב מיתה הוא בהורה ועשה הדבר: ד המנבא. נביא השקר דחייב מיתה ובמשנה (פ"ט מיירי בלא הדיח דאינו חייב מיתה: בן אמתי. בנבואת נינוה ונפל לים: כחברו של מיכה. שצוה ה' להכותו ומיאן במלכים א' בפרשה [כ] ואכלו ארי והיינו מיתה בידי שמים: כעידו. שצווהו ה' שלא לאכול ואכל במלכים א' (יג): והמשנה נראה דל"ג: לאותו המיתה. שרצו לחייב הנידון נענשין הזוממין וכן הבועל והנבעלת בכל עריות: כד"א שהוא כיוצא. אם מיתת הבעל והאשה שווים אז גם העדים שווים: שהוא כיוצא בהן. הכל שוים העדים והבועל והנבעלת אבל בחנק שבת כהן שזנתה היא בשריפה ובועלה בחנק הזוממין כיוצא בו בחנק: היא בשרפה גרסינן:

סליק תוספתא ממסכת סנהדרין

שבועות שתים שהן ארבע. בשבועות ביטוי (כ) הכתוב (מדבר) בויקרא אגל קרבן עולה ויורד כדמפרש בפ"ג [דף יט:]: שתים. כתיבי בקרא דכתיב להרע או להיטיב (ג) כדמפרש במשנה פ"ג אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עצמו וה"ה לכל דבר שהוא הן ולאו ולהבא דלהרע או להיטיב [להבא] משמע ובפ"ג [דף כו.] מרבינן מן המקרא אף דברים שאין בהן הרעה והטבה ומיהו ב' ניהו ותו לא: שהן ד'. יש (מ) לפרש מריבוי הכתוב כדמפרש בפ"ג אף דבר וחלופו לשעבר כמו אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו הכתוב אגל שבועות ביטוי או נפש אשר תגע וילפינן בפירקין בגמרא [דף ו:] שאין הכתוב מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו שנכנס למקדש בשוגג אחר הטומאה או אכל בשר קדש: שתים שהן ארבע. שתים כתיבי בקרא דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא משמע שנעלמה ממנו הטומאה וע"י אותו העלם אכל קדש הרי אחת או נכנס למקדש הרי ב' ולפי שאינו חייב עליה אא"כ ידע בתחלה שנטמא והה"כ נעלם ממנו ולאחר מעשה נודע לו שחטא קרי להו ידיעות: שהן ארבע. יש לרבות מהמקרא עוד ב' חיובים העלם קדש והעלם מקדש וזוכר את הטומאה: יציאות השבת שתים שהן ארבע. הוצאה מרה"י לרה"ר ובהן שתים אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל חפץ והוציאו (נ) ברה"ר ואחת לעומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והוציא בידו והניחו (ס) ולמדנו להוצאה שחייב בה מה"ת בפ' הזורק (דף צו:) מן ויצו משה ויעבירו קול במחנה לא תפיקו מרה"י לרה"ר: שהן ד'. יש ללמוד מהלה הדברים דכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה כך הקפידה בהכנסה והרי הם שתים אחת לעומד בפנים והוציא ידו ונטל חפץ והכניסו ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו (ע) והושיט לפנים והניחו: מראות נגעי'. שהמצורע מביא עליהן קרבן לטהרתו: שנים. כתיבי בקרא שאת ובהרת והן חלוקין במראיהן: שהן ארבע. יש לרבות תולדה לזו ותולדה לזו כדמפרש בגמרא: **וכל** שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. אידיעות הטומאה קאי דכל שלא ידע בטומאה זו מעולם לא קודם אכילת קדש ולא לאחר אכילה: שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים. דהיינו שעירי חטאות הקרבים בהן מכפרים. בגמ' מפרש מנא לן: על טהור שאכל את הטמא. אדם טהור שאכל את הטמא ובגמרא יליף לה: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין שעיר הנעשה בחוץ ביוה"כ בין של רגלים בין של ראשי חדשים: כפרתם שוה. שכולן מכפרים על הכל בין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בסוף בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף בין על טהור שאכל את הטמא ונפקא מניה לטומאה שאירעה בין זה לזה ובגמ' יליף לה: **גמ'** לחטאת לה'. בשל ראש חדש כתיב: חטא שאין מכיר בו אלא ה'. שאין בו ידיעה כלל ובגמרא יליף לשעירי רגלים: שעיר זה יהא וכו'. כדמפרש ואזיל: את שני המאורות הגדולים. דמשמע שניהם גדולים וכתיב הקטן: למשול

נר מצוה | תורה אור

שבועות

[דף ב.]

א שתים שהן ארבע ידיעות הטומאה ב' שהן ד' יציאות השבת ב' שהן ד' מראות נגעים ב' שהן ד' (א) את שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי זה בעולה ויורד יש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה עד שיודע לו ויביא בעולה ויורד אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר (א) וכל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ראשי חדשים ועל מה שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל טמא ר"מ אומר כל השעירין כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו: **גמ'** *אמר [דף ט] רב יהודה אמר רב מאי טעמא דר' יהודה דכתיב °ושעיר עזים אחד לחטאת לה' חטא שאין מכיר בו אלא ה' יהא שעיר זה מכפר והאי מיבעי ליה לכדר"ש בן לקיש דאמר (ב) מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנא' בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמעטתי את הירח א"כ לימא קרא על ה' מאי לה' ש"מ תרתי. עיקר הא מילתא בפ' אלו טריפות* דאמרינן התם ר"ש בן פזי [דף ס] רמי כתיב °ויעש אלהים את שני המאורות הגדולים וכתיב °את המאור הקטן אמרה ירח לפני הקב"ה רבש"ע (ג) אי אפשר לשני מלכים להשתמש בכתר אחד אמר לה הקב"ה (ד) לך ומעט עצמך אמרה לפניו רבון של עולם מפני שאמרתי לפניך דבר הגון אמעט את עצמי אמר לה (ה) ולמשול ביום

רש"י

שבועות שתים שהן ארבע. שבועת ביטוי שפתים האמורה בתורה בויקרא אגל קרבן עולה ויורד שתים כתיבי בקרא דכתיב להרע או להיטיב כגון אוכל להיטיב לא אוכל להרע שמענה את עלמו (ו) הוא הדין לכל דבר בכה"ג שהוא הן ולאו ולהבא דלהרע או להיטי' להבא משמע ובפ' ג' מרבה מן הפסוק אף דברים שאין בהן לא הרעה ולא הטבה כגון אזרוק ולא אזרוק ומיהו שתים ניהו ותו לא דבר וחילופו: שהן ארבע. יש לרבות מרבוי המקראות אף דבר וחילופו לשעבר כגון אכלתי ולא אכל או לא אכלתי ואכל: ידיעות הטומאה. חיוב קרבן עולה ויורד מחמת טומאת מקדש וקדשיו: ב'. כגון אם נתעלמה ממנו טומאה וע"י אותה העלמה אכל קדש הרי אחד או נכנס למקדש הרי ב' דכתיב ונעלם ממנו והוא טמא ומשמע שנתעלמה ממנו טומאה וזוכר למקדש ולקדש: שהן ארבע. יש לרבות מן המקרא עוד שני חיובין העלם קדש והעלם מקדש וזוכר את הטומאה: יציאות שבת ב'. (א) היינו הוצאה לעני שעומד בחוץ ונטל חפץ בפנים והוציאו ואחד לבעל הבית העומד בפנים ונטל חפץ ממקומו והניחו בחוץ שהם כתובים כדנפקא לן מויצו משה ויעבירו קול במחנה לא תפיקו מרה"י לרה"ר: שהן ד'. דהיינו תולדה הכנסה לעני והכנסה לבעל הבית מרה"ר לרה"י דנפקא לן מכח סברא: מראות נגעים. שהמצורע מביא עליהן קרבן לטהרה שנים כתובים שאת ובהרת: שהן ארבע. דמרבה מספחת שאינו שם נגע אלא לשון תוספת וחיבור דספחת כמו ספחני נא אל אחת הכהנות כלומר תולדה לשאת ותולדה לבהרת ואמרינן בהרת כשלג שניה לה כסיד ההיכל שאת כצמר לבן שניה לה כקרום ביצה: את שיש בה ידיעה. אטומאה קאי ויציאות שבת ומראות נגעים כל אחד מבואר במסכת דידיה: ידיעה בתחלה. שידע שנטמא: וידיעה בסוף. שלאחר שאכל קדש בהעלם או נכנס למקדש (ז) נודע לו שבטומאה אכל או נכנס: והעלם בנתיים. היינו בשעה שאכל קדש או נכנס למקדש נעלם ממנו הטומאה או נעלם ממנו שזה היה קדש או מקדש: הרי זה בקרבן עולה ויורד. האמורים בפסוק לעשיר בהמה לעני עוף לדל שבדלים עשירית האיפה: שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים וכו'. שלשה שעירים נעשו ביום הכפורים אחד היה קרב על גבי מזבח הפנימי ואחד משולח לעזאזל ואחד מתקרב על המזבח החיצון: תולה. מגין מן היסורין עליו עד אשר יודע לו ויביא כפרה גמורה (והכל יליף בגמרא בתלמודא מקרא): על טהור שאכל את הטמא. כלומר אדם טהור שאכל קדש טמא והכל יליף בגמ' מקראי בתלמודא: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין (ח) שעירים הנעשים בחוץ ביום כפור בין של רגלים בין של ראש חדש כפרתן שוה וכולן מכפרין (ט) בין על שאין בה ידיעה בתחלה ולא בסוף בין (י) שאין בה ידיעה

כגון שאם ישביעהו האנס שיעשה דבר פלוני אין צריך שיחשוב בלבו שיעשנו היום דא"כ (פ) היום מבטל מה שבלבו את מה שבפיו להדיא אלא יחשוב שיעשנו תמיד עד שירצה לעשותו או תנאי אחר כיוצא בזה: וכ"ז דוקא בשבועות שנשבעין לאנסין כדאמרינן בנדרים דף כ"ז ע"ב נודרין להרגין כו' אבל בשבועות שנשבעין למלך ולממשלה או בערכאות או בין אדם לחבירו אין מועיל שום ביטול בלב ושום מחשבת תנאי בשום אופן:

*) ר"ל במוכס שאין לו קצבה

המאור הגדול

תנן התם מראות נגעים וכו' מאן תנא מראות נגעים שנים שהן ד' כתב רש"י ז"ל לא גרסי' הכא ב' שהם ד' דהא ר"ע נמי הכי אית ליה אלא ה"ג מאן תנא ואני אומר שודאי גרסי' לה ונקט רישא משום סיפא כדאשכחן בכמה דוכתא בגמרא כגון ההיא דאמרי' בריש סנהדרין אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי ה"נ משום סיפא נקיט לה לרישא וה"ק מאן תנא מראות נגעים ב' שהן ד' בהרת עזה כשלג שניה לה כסיד ההיכל דאלמא אית לה תולדה לבהרת והיא שוה במראה לבן שלה לשאת מדלא קתני שלישית ורביעית אמר רבא דלא כר"ע דאי ר"ע הא אמר זו למעלה מזו וזו למעלה מזו הן ואין אחת מהן שוה לחברתה ושאת למעלה מסיד וא"כ שיהא סיד תולדה לבהרת פהרת סיד התיכל מלצטרף שאין שני מראות מצטרפין זה לזה בזמן שהם רחוקים זה מזה שיש מראה אחר מפסיק ביניהם בלובן והשתא סיד ההיכל בהדי מאן ניצרפיה ניצרפיה בהדי בהרת איכא שאת דעדיף מיניה ניצרפיה בהדי שאת לאו תולדה דידיה הוא ובדין הוא דמצי אמר דאי ר"ע הא איכא שלישית ורביעית מדקאמר זו למעלה מזו וזו למעלה מזו ובמתני' לא קתני אלא שניה לה דאלמא לית ליה לתנא דמתני' ד' מעלות אלא הא אלימא ליה למיפרך מדלית ליה לסיד ההיכל למאן ניצרפיה ור"ע הא אמר שמצרפין כולן זה עם זה ופרכינן א"ה קרום ביצה נמי כלומר אדפרכת מסיד ההיכל פריך נמי מקרום ביצה לר"ע בהדי מאן ניצרפיה אם איתא דסיד תולדה דבהרת והיא למעלה מקרום ביצה ואין שני מראות רחוקים מצטרפים השתא קרום ביצה בהדי מאן נצרפי ניצרפי בהדי שאת איכא סיד דעדיף מיניה ניצרפיה בהדי סיד שהוא קרוב לו לאו בר מיניה הוא דהא אית ליה לתנא דמתניתין סיד תולדה דבהרת קרום ביצה תולדה דשאת ומכח שני אבות הן באות אלו שתי התולדות ואין מצטרפות זו לזו ומהדרינן האי מאי בשלמא בלא סיד ההיכל קרום ביצה לא קשיא דאיכא לצרופה בהדי שאת ואע"פ שסיד מפסקתה דלשאת ולספחת כתב טפלה רבה רחמנא לשאת אע"ג דמינחתא מינה טובא אלא סיד ההיכל קשיא כדאמרי' בהרי מאן ניצרפיה אלא מחוורתא מתני' דלא כר"ע והשתא דאוקימנא דלא כר"ע סיד וקרום ביצה נמי מצטרפין כל אחד לאביו דבר מיניה הוא נקוט האי כללא בידך דלכ"ע בהרת עזה לבדה ואין במראות שוה לה קרום ביצה למטה מכולן ואין למטה הימנה אבל בשאת וסיד ההיכל פליגי תנא דידן ס"ל סיד שוה לשאת במראה לבן שבה והויא תולדה דבהרת והיינו דלא קתני שלישית ורביעית ור"ע ס"ל שאת למעלה מסיד נמצאו שתי תולדות לשאת וכולן מצטרפין זו לזו כלומר שתי התולדות ואביהן ואפי' קרום ביצה לשאת דטפלה רבי רחמנא לשאת ואף ע"ג דמינחתא מינה טובה וב' התולדות זו לזו אבל בהרת אין לה תולדה כלל אבל היא מצטרפת לשאת מרבוי הכתוב כדתניא

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור תנן התם מראות נגעים כו' מאן תנא מראות נגעים ב' שהם ד' עד כגון ההיא דאמרי' בריש סנהדרין אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב וכו':

אמר הכותב עד שקר הביא דהתם לאו משום סיפא נקט לה אלא משום דאי לית לן ב"ד נוטה כיון דאדעתא דתלתא נחית מעיקרא הוה לן למימר יוסיפו הדיינים ועוד דאמרי תלתא ואין צורך לפירושו דאמתני' דהכא קיימינן ובעינן מאן תנא מראות נגעים שתים שהן ד' בכלל משנתינו כלומר באבות ותולדות דומיא דשבועות ויציאות שבת דלא כר"ע דאלו לר"ע לאו דומיא דהנך ניהו ולא הוה ליה למתנא מראות נגעים כלל ואע"פ שהביאו משנתינו שבמסכת נגעים בתוספות ביאור אמתני' דהכא נמי דייקי' והא דלא אקשינן לעיל אי ר"ע קשיא מראות נגעים משום דלא פשיטא ליה ולא קילא ליה:

ומה שכתב עוד מאן תנא מראות נגעים שתים שהן ד' בהרת עזה כשלג כו' עד ואין אחת מהן שוה לחברתה ושאת למעלה מסיד אין פירושו כלום דאי לא שמעינן ליה לר"ע אלא שזו למעלה מזו במראה לובן שלה אכתי איכא למימר קסבר ר"ע דסיד מצטרף בהדי בהרת משום דתולדה רביא רחמנא ואע"ג דמנחתא מיניה כלומר אע"פ שהשאת מפסקת ביניהם ואית ליה לר"ע כשם שטפלה לזו כך טפלה לזו ומנא לך דלית ליה והיכא שמיעה ליה דאמר כולהו לבהדי שאת מצטרפין דהא לא שמיע ליה אלא שזו למעלה מזו במראה לובן לפי פרושו של בעל המאור הזה ז"ל. ועוד למה לא תצטרף סיד לשאת לר"ע אע"ג דלאו תולדה דידיה הוא כשם שהאבות מצטרפי זה לזה כדתניא בסיפרא שהרי לא שמענו לר"ע בסדר צרופין כלום שזו למעלה מזו במראיהן ועוד דאי ר"ע ורבנן בהא פליגי דרבנן סברי שאת וסיד שוין ולפיכך לא תנא שלישית ורביעית ור"ע סבר זו למעלה מזו מנא לן לדר"ע שאת עדיף מסיד דלמא לרבנן הן שוין ולר"ע סיד למעלה מן השאת ומצטרף בהדי בהרת שהיא תולדה שלה ושוה לה בממשן ואפי' היא למטה כיון ששוה לה במשמוש לר"ע כדפריש לרבנן למה לא תצטרף עמו אף ע"פ שהיא גבוה ב' מעלות במראה אלא אין ממש במשמוש זה שאמר שאין הסיד והשאת ולא דומין במשמוש ואנן מראות נגעים תנן ולא משמוש נגעים אבל לפי דרכו שאמר שהשאת והסיד לרבנן שוין צריך היה לומר שאין מראה לובן שבזה ושבזה אחד אלא שני גוונין מראות הן שהן שוין במעלתן ומיהו

ביום ובלילה. נחמה היא: דשרגא בטיהרא וכו'. נר בצהרים אינו מאיר: לדידיה נמי. לחמה נמי נמנין התקופות ועל התקופה מעברין את השנה כדאיתא בסנהדרין (דף יג:): יעקב הקטן. דכתיב מי יקום יעקב כי קטן הוא: דוד הוא הקטן. מקרא הוא בדברי הימים: בכולהו רגלים כתיב ושעיר חטאת אחד ולא כתיב בהו לה': זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. דכשאומר את יום הזכרון הזה סליק נמי לר"ח דבר"ח אשכחן נמי זכרון דכתיב ובראשי חדשכם ונזכרתם לפני ה' אלהיכם והארכתי עוד בסוף הלכות ראש השנה: יבא זכאי ויכפר על החייב. בסוף פירקין מייתי לה לומר נר מצוה שלפיכך מתודה כ"ג שני פעמים על פרו כדי שיתודה וידוי ראשון עליו על ביתו ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו הכהנים:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שתים שהן ד'. פרשתי בפ"ק במשנה: נטמא וידע. שנטמא או בשעת הטומאה או אחר כך: הרי זה בעולה ויורד. המפורש בויקרא לעשיר חטאת בהמה ולעני חטאת העוף ולדל שבדלים עשירית האיפה והיא מנחת חוטא האמורה בכל מקום וזה הוא לשון עולה ויורד לעשיר עולה ולדל יורד: **היה** משמש עם הטהורה. ותני לה הכא משום דהוי דומיא דמאי דתנן לעיל מינה נטמא בעזרה שאירע לו טומאה שנכנס בהיתר: ואמרה לו נטמאתי. עכשיו: ופירש מיד. בקושי האבר חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי: **גמ'** נועץ צפרניו. כלומר יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר ולפינן בגמ' (דף יח:) שאסור לפרוש מיד מדכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ומפרשים דהאי לא תקרב לא תפרוש הוא כדכתיב האומרים קרב אליך אל תגע בי כי קדשתיך כלומר ליצני הדור היו אומרים לנביא עמוד בעצמך אל תגע בי כדי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא: קדשתיך. טמאתיך כמו הן ישא איש בשר קדש היקדש:

הלכות נדה: והזרתם. כמו והפרשתם כמו וינזרו: אזהרה לישראל. דסמיך ליה והדוה בנדתה בההוא ענינא: או יום או לילה. אם וסתה ביום יפרוש ביום ואם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה והכי מפרש לה במסכת נדה בפרק האשה (דף סג:) והאי והזרתם אסמכתא בעלמא היא דהא קי"ל דוסתות דרבנן וכדמוכח בפ' כל היד (דף טז.) ועוד שהם התירו ליוצא לדרך לפקוד את אשתו סמוך לוסתה כדאיתא בפ' הבא על יבמתו (דף סב:) ואי מדאורייתא היכי שרינן אלא ודאי כדכתבינן: ולהבדיל. המבדיל בין טומאה לטהרה תלד אשתו זכר: להבדיל ולהורות.

רש"י

ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף בין על הטהור שאכל את הטמא ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זה לזה: (ו) אין צריך להזכיר של ר"ח. דזכרון ראש השנה עולה גם לר"ח: יבא זכאי ויכפר על החייב. לכך כ"ג הוא מתודה ביום הכפורים וידוי ולאחר שנעשה זכאי בוידוי מתודה עליו ועל אחיו:

ביום ובלילה: אמרה ליה מאי רבותא °דשרגא בטיהרא מאי מהניא א"ל לך וימנו בך ישראל ימים ושנים לדידיה נמי לא סגיא דלא מנו ביה דכתיב °והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים א"ל צדיקים יקראו על שמך יעקב הקטן שמואל הקטן דוד הקטן לא הוה מיתבה דעתה אמר הקדוש ברוך הוא הביאו כפרה (א) לפני שמיעטתי את הירח והיינו דאמר ריש לקיש מה נשתנה שעיר של ראש חדש שנאמר בו לה' אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה עלי שמיעטתי את הירח כלומר כיון שאמר לה הקב"ה ולמשול ביום ובלילה ולא נתישבה דעתה אמר לה (ב) עוד לך וימנו בך ישראל ימים ושנים ולא נתישבה דעתה אמר לה לך צדיקים יקראו על שמך ועוד לא נתישבה דעתה אמר לה הקב"ה הנני עושה לך כבוד שמישב דעתך תחת שמיעטתיך ומאי ניהו שיהו ישראל בכל ר"ח מקריבין קרבן (א) לפני לכפר עונותיהם לפיכך אמר הקב"ה (ג) הביאו כפרה לפני בר"ח לכפר עליכם כדי שתשלימו עלי בקרבן כפרה זה את הכבוד שאמרתי לעשות לירח בשביל שמיעטתיו וזה הוא פירוש הביאו כפרה עלי שמיעטתי וכו': ירושלמי ר' יעקב בר אחא בשם רבי יוסי העובר לפני התיבה בי"ט של ר"ה אין צריך להזכיר של ר"ח בר אביי עבר קומי תבותא ולא אידכר דירחא וקלסוניה וה"נ אסיקנא בגמרא דילן בעירובין* שאומר *זכרון אחד עולה לכאן ולכאן תנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא (ב) חייב ויכפר על החייב:

הדרן עלך שבועות שתים

ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע נטמא וידע ונעלמה ממנו הטומאה וזכור לקדש נעלם ממנו הקדש וזכור לטומאה נעלמו ממנו זה וזה ואכל את הקדש ולא ידע ומשאכל ידע הרי זה בעולה ויורד *היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב שיציאתו הנייה לו כביאתו: **גמ'** אלא *היכי עביד אמר רב הונא משמיה דרב נועץ (ד) צפרניו בארץ עד שימות הגיד *ת"ר °והזרתם את בני ישראל מטומאתם מיכן א"ר יאשיה אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן וכמה אמר רבא עונה וכמה עונה או יום או לילה א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחאי כל שאינו פורש מאשתו סמוך לוסתה אפילו הויין לו בנים כבני אהרן מתים שנאמר והזרתם את בני ישראל מטומאתם וגו' וכתיב °והדוה בנדתה וגו' וסמיך ליה אחרי מות א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הפורש מאשתו סמוך לוסתה הויין לו בנים זכרים שנאמר °ולהבדיל בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר ר' יהושע בן לוי אמר הויין לו בנים שראוים להוראה שנאמר ולהבדיל ולהורות א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר כל המקדש עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שנאמר °והתקדשתם והייתם קדושים וכתיב בתריה אשה כי תזריע וגו' פירוש (ה) יקדש עצמו בשעת תשמיש כגון הא דאמרינן* שאלו את אימא שלום אשתו של רבי אליעזר מפני מה בניך יפיפין ביותר אמרה להן אינו מספר עמי לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה אלא בחצי הלילה וכשהוא מספר עמי מגלה טפח ומכסה טפח ודומה כמי שכפאו שד אמרתי לו מה טעם אמר לי מפני שלא אתן עיני באשה אחרת ונמצאו בני באין לידי ממזרות וכגון

בעניגא דשתויי יין כתוב ולהבדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל: המקדש עצמו. דרך צניעות: לא בתחלת הלילה ולא בסוף הלילה. כדי שלא ישמע נשים ההולכות בשוק ויתן דעתו עליהן: וכשהוא מספר עמי. כשהוא משמש מטתו: מגלה טפח ומכסה טפח. בפרק מי שמתו (דף כג:) אמרינן דהתירו לו לגלות טפחיים לקטנים והוא היה מגלה טפח ומכסה טפח מאותן טפחיים כלומר דטפח שני היה נשאר מכוסה: ודומה כמי שכפאו שד. כ"כ היה ממהר ביאתו דומה לאדם שנטרד מחמת שד שכופהו:

גרסינן

המאור הגדול

כדתניא בסיפרא והיה במקום השחין שאת לבנה או בהרת והיה מלמד שמצטרפין זה עם ספרא ר' יהודה אליבא דר"ע והיינו דאמרי' בגמרא לקמן דשמיע ליה לר' יהושע מיניה דאבוה בהרי שאת מצטרפי ואם תשאל לתנא דמתני' דס"ל דהסיד והשאת שוין במראה לבן שבהן הן חלוקין זה מזה ומה ראה שעשה הסיד ספלה לבהרת והרחיק אותו מן השאת שהיא שוה ל יש להשיב אף על פי שמראה לבן של הסיד והשאת שוין זה לזה לתנא דמתני' הן חלוקין (ח) בממשן כי משמש הסיד חלוק ממשמש הצמר אע"פ שמראיהן שוין ותנא דידן גמיר גזירה זירא נאמרה לבנה בשאת ונאמרה לבנה בבהרת כשם שספלה לזו כך ספלה לזו לכך ע תולדה לבהרת שהיא שניה לה במראה שלא נשאר לנו לתת לה תולדה אחרת אבל רבי ע גמי' גזירה שוה דר' זירא והיכא שמעת ליה לר"ע זו למעלה מזו אי נימא מדתניא וכו' מסי' ההיכל למעלה ומקרום ביצה ולמעלה לא קאמר ליה אלמא שמיע ליה מיניה דאבוה שכל מצטרפות לשאת כדאמרי' ואין אחד מהן מצטרפות לבהרת כדסבירא ליה לתנא דמתני' שהסיד מצטרפות זו לזו דילמא שאת ותולדתה כבהרת ותולדתה כלומר דלמא ה"נ קאמר ליה ויאמ ביצה לאביה וסיד ההיכל לאביה ולשון קצר הוא אלא שהתחיל מלמטה שבמראות ולא חש למעלה וכאילו אמר מצטרפין כל אחד ואחד מן התולדות לאביה דהיינו שאת ותולדתה ובהרת ו ופשטנה מר' חנינא דאמר משל דר"ע וכו' וזה המשל אינו לרבנן דהא איכא סיד ההיכל וש שוין במראה לבן שבהן לא זה גדול מזה ולא זה גדול מזה ומפתוך נשמע בחלוק לרבנן כד לר"ע כדאית ליה א"ר חנינא משל דרבנן למה"ד לתרי מלכי ותרי הפרכי מלכו של זה למעלה מ

מלחמת ה'

ומיהו לפי הסוגיא משמע שאינן שוין אף במעלתן אפילו לרבנן דאמרי' לקמן משל דרבנן למה הדבר דומה למלכא ואלקפטא ורופילא וריש גלותא ואקשי' זו למעלה מזו היא כלומר דאלקפטא שוה יותר מרופילא דאילו הוו שוין היינו משל דרבנן ולמה ליה לאפוכינהו ולמתביניהו איפכא דכיון דשוין הן אלא ודאי אלקפטא למעלה מרופילא ממש הוא וכן מפורש בספר הערו' וכיון דחזרו ומשלו אלא כגון מלכא ורופילא אלקפטא וריש גלותא נמצינו למדין שהשאת עז יותר מן הסיד ואפילו לרבנן ואילו היו שוין למה כל אלו המשלים היה להם לומר שהסיד והשאת שוין ומאי דגרים לקמן ומלכו של זה כהפרכי' דאידך אינו בעיקר הנוסחאות ומגיהי ספרים הם שהגיהו כהן כך ואנן לא גרסי' ליה כלל ולא אשכחן ליה בנוסחי עתיקי וכשת"ל ה"ג ומלכו של זה מהפרכיא דאידך כלומר למעלה ממנו והרוצה לעמוד על עיקר השמועה צריך הוא לפי' אחר ואל יסמוך על דברי בעל המאור ז"ל שהם עיקרי השמועה השבית בדברים ופגם בפירוש:

כתוב בספר המאור אי דלא ידע אי שרץ מטמא אי נפרדע מטמא האי ז"ל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה ואפילו לרבי דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה:

אמר הכותב כל היכא דאמרינן ז"ל קרי בי רב הוא פירושו דבר ידוע לכל הוא כי ההיא דאמרי' בפרק אמרו לו יצא שרץ מטמא וצפרדע אינו מטמא שתויי יין מורים בהם וכו' עד שני התם משום דז"ל קרי בי רב הוא כלומר הכל יודעין כן ואינה הוראה אף כאן הכל יודעין כן ואינה העלמה או ידיעה היא דודאי מפני שהיא ידיעה לכל אינה יותר העלמה לזה אע"פ שהוא אינו ידוע ולמה ליה למימר ידוע הוא וכי מפני שהוא ידוע לכל יותר נעלם לזה אלא ודאי או אינה העלמה או היא ידיעה גמורה ולא כדברי בעל המאור ז"ל:

זה והיינו בהרת למעלה משאת ומלכו של זה למעלה מהפרכי דנפשיה שאת למעלה מתולדתה ובהרת ל... ה ובהרת למעלה מתולדתה ומלכו של זה כהפרכי דאידך היינו דאמרי' שהסיד והשאת שוין לרבנן במראה ל... וכן רופילא שהוא אפרכא דמלכא רבה שוה לאלקפטא דהוא מלכא תנינא ואלקפטא למעלה מריש גלות... מריש גלותא וה"ה נמי מפרש מימרא דרבא דאמר כגון שבור מלכא וקיסר אלא שרבא קיצר דבריו מפחד... שהיה תחת יד שבור מלכא כמו שמפורש בפירוש רש"י ז"ל אבל ידוע היה שהפרכי של קיסר היה... קיסר היה שוה כמו שבור מלכא וכן שחקיה דגלימא דעמרא לגלימא דכיתנא ואע"פ שאמרו גלימא ד... על השאת שהוא כצמר לבן רמוז בו אלא על בהרת העזה לפיכך לקחו בו למשל העזה שבלובן הבגדים כי דרך משל לרבנן הביאוהו לא על העיקר:

אי דלא ידע אי שרץ מטמא אי צפרדע מטמא האי ז"ל קרי בי רב הוא ולא הויא ידיעה אפילו לר' דאמר ידיעת בית רבו שמה ידיעה הרי זה מחוסר ידיעת בית רבו: **אמר** רבא תרוייהו תנינה תנינא וכו' כניסה תנינא נמצא על שלו טמאין וחייבין בקרבן פירוש וכיון שבדקה עצמה בעד שלפני תשמיש והוא עדן של צנועות כמו שמפורש שם במקומו ואחר תשמיש נמצא דם בעד של... שבתוך

א מיי' פ"ד מה' איסורי ביאה סמג לאוין קי"א טוש"ע י"ד סי' קפו:

תורה אור

ההיא דאמרינן °*הנה נחלת ה' בנים וגו' א"ר חמא בר חנינא בשכר שמשהין עצמן על הבטן בשעת ביאה כדי שיזרעו נשותיהן תחלה הקב"ה נותן להן בשכרן בנים וכגון הא דאמר רב חמא *ישראל קדושים הן ואין משמשין מטותיהם ביום וכו' וכגון הא דתנו רבנן *הבא מבית הכסא אל ישמש מטתו עד שישהא שיעור חצי מיל מפני ששד של בית הכסא מלוהו ואם שמש הויין לו בנים נכפין וכגון הא דאמרינן הכא *והזרתם את בני ישראל מטומאתם אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן: גרסינן בנדה* ת"ר כל[א] אשה שאין לה וסת אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות °ולא מזונות ולא בלאות ויוציא ולא יחזיר עולמית דברי רבי מאיר רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן עיוותיה ותיקוניה וכבר פירשנוה בכתובות שילהי פרק אלמנה ניזונית אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס:

נר מצוה

גרסינן בנדה בסוף פרק קמא (דף יב:) כל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש. שמא תראה בשעת תשמיש: ולא פירות. שאינו חייב להחזיר לה פירות נכסי מלוג שאכל ולא אמרינן כיון דאין לה כתובה ממנו אשתכח דלאו אשתו היא וליהדר לה פירי דאכל מינה וטעמא דמילתא (א) דמחילה בטעות [כי האי] הויא מחילה כדאי' בפרק איזהו נשך (דף סו.) ע"ש(א): ולא מזונות. אם הלך בעלה למדינת הים קודם שיגרשנה אין ב"ד פוסקין לה מזונות מנכסיו: ולא בלאות. בגדים שהכניסה בנדוניתה וכתבן בכתובתה שאינן קיימין אינו חייב לפרוע לה דכיון שהוא מקבלן באחריות על עצמו וכתבן בכתובתה ה"ל תנאי כתובה דדמי לכתובה אבל בלאות קיימין ודאי אית לה דלא גרעה [ממזנה] דאמרינן עלה בפ' אלמנה ניזונת (דף קא:) אם היא זינתה כליה מי זנו וזה שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב כאן שאע"פ שעדיין קצת בלאות קיימין אין מחזירין לה ונראה שהזקיקו לומר כן מדקתני ולא בלאות ואי בשאין קיימין מאי בלאות איכא ומהא לא איריא דהכי קאמר שאינו חייב לשלם לה מה שבלה מבגדיה: ויוציא ולא יחזיר עולמית. בגמרא פרכינן פשיטא דלא יחזיר ומהדרינן לא צריכא דהדר איתקן כלומר שקבעה וסת מהו דתימא ליהדרה קמ"ל דזימנין דאזלה ומיכסבא ומתקנה ואמר אילו הייתי יודע שכן אפי' היו נותנין לי מאה מנה לא הייתי מגרשה ונמצא גיטו בטל ובניה ממזרים [הילכך] אמרינן ליה (ב) הוי יודע שהמגרש את אשתו משום וסת לא יחזיר ואפי' היא חוזרת וקובעת וסת ותו לא מצי לומר אילו הייתי יודע שכן שהרי התרו בו וגמר בדעתו וגרשה וה"נ אמרינן גבי מוציא אשתו משום נדר או משום שם רע בפ' השולח (דף מו.) (ג): **ומיהו** כי אמרינן דלא יחזיר עולמית דוקא בדאמר לה הוי יודעת דמשום דאין לך וסת אני מגרשך ואי לא לא הייתי מגרשך ובכה"ג אי שרית ליה לאהדורה מצי לקלקולה הא לא אמר הכי לא מצי לקלקולה לר"מ דבעי תנאי כפול דתנן התם בפרק השולח (דף מו:) המוציא אשתו משום אילונית ר"י אומר לא יחזיר וחכ"א יחזיר ואמרינן עלה בגמרא מאן חכמים ר"מ וטעמא משום דכיון דלא כפליה לתנאיה לא מצי לקלקולה ולרבנן נמי דלא בעו תנאי כפול הכא דוקא בשאמר לה משום כך אני מוציאך אבל גירש סתם יכול הוא להחזיר דהא לא מצי לקלקולה וכענין שאמר שם. גבי איילונית ואחרים אומרים דהכא אפילו לא אמר לה מצי לקלקולה לפי שהדבר ידוע שאין אדם משהה אשה שהיא אסורה לשמש הילכך סתמו כפירושו אבל התם כל שלא פירש אין הדבר מוכיח שמפני כך גרשה ותמהני הכא היכי מצי לקלקלה דכיון דמדינא אמרינן יוציא הא לא מצי אמר לה אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך שהרי מחוייב הוא לגרשה וניחא לי דמאי דאמרינן יוציא לא שיכפוהו ב"ד בכך אלא שכיון שאינו יכול לשמש עמה מוטל עליו להוציא הלכך מצי לקלקולה ולומר אילו הייתי יודע שתהא לה תקנה הייתי שוהה מלגרש ומחזר שתהא מתוקנת והארכתי בזה אע"ג דלא קי"ל כר"מ משום דנפקא מיניה לר' חנינא בן אנטיגנוס לפי שיטתו של הרב ז"ל שהוא סובר דלר' חנינא נמי היכא שנבדקה ג' פעמים ומצאה טמא יוציא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד: **משמשת** בשני עדים. אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש: עדים. סדינין: עוותיה. אי חזיא: תיקוניה. אי לא חזיא: אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס: אמרינן עלה בגמרא [נדה דף יב:] ובמאי אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא אי בשאינה עסוקה [א] הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה דאמר ר' זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקימנא בעסוקה בטהרות מאן דמתני הא לא מתני הא. ופרש"י ז"ל אי בעסוקה בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא כדקא מותיב ואזל מדר"ז אמר רבה בר ירמיה דמינה שמעינן דס"ל לשמואל דבעסוקה בטהרות מגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה ושאינה עסוקה בטהרות לא[ג] בעיא בדיקה ומפרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא כלומר לעולם בעסוקה בטהרות ודקא קשיא לך תרתי למה לי רב יהודה דמתני הא דשמואל לא מתני הא דר' זירא אמר רבה בר ירמיה ור' זירא לא מתני הא דרב יהודה ולעולם כל לבעלה לא בעיא בדיקה · ותמיהני היאך איפשר לומר דר' חנינא בן אנטיגנוס בעסוקה בטהרות היא דהא ודאי ר"מ דלאמר אסורה לשמש ואין לה כתובה ויוציא ולא יחזיר עולמית מדינא קאמר ולא מפני מעלת הטהרות שאינו בדין להחמיר בשבילן כ"כ וכיון דר"מ מדינא קאמר רבי חנינא בן אנטיגנוס נמי דפליג ומיקל טפי מיניה מדינא קאמר דצריכה לשמש בשני עדים לבעלה דאי לא הוה ליה לפרושי ועוד שאינו במשמע דלפלוג כולי האי ר"ח בן אנטיגנוס עליה דר"מ דלר"מ לא תהא לה תקנה לעולם לבעלה ולר' חנינא בן אנטיגנוס לא תהא צריך כלום וכיון שכן היכי מוקמינן הא דרבי חנינא בעסוקה בטהרות בלבד ונראה דאין ודאי ר' חנינא בן אנטיגנוס לבעלה קאמר ואכן הכי קאמרינן ובמאי אי בעסוקה בטהרות כלומר אי בעסוקה בטהרות לבד הוא דפסיק כוותיה ולא בכולה מילתא הא אמרה שמואל חדא זימנא ואי בכוליה מילתיה קא פסיק כוותיה קשיא דידיה אדידיה ומסקינן דלא בכוליה מילתיה פסיק כוותיה אלא בעסוקה בטהרות לבד וכ"ת הא אמרה חדא זימנא מאן דמתני הא לא מתני הא וכ"ת כיון דר"מ ור' חנינא בן אנטיגנוס תרוייהו מודו דאסורה לשמש בלא בדיקה היכי פסיק שמואל דלא כחד ואמר דלבעלה לא בעי בדיקה איכא למימר דסמיך אמתניתין דתנן בפרק כל היד [דף טו.] כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן ומשמע ליה סתמא אפילו אין לה [וסת] זה נ"ל על דעת רש"י ז"ל והארכתי יותר בחידושי ונמצא[ג] פסקן של דברים דכל שאינה עסוקה בטהרות אפילו אין לה וסת [לא] בעיא בדיקה לבעלה: אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהל' איסורי ביאה אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך היא משמשת בשני עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש ונראה שהוא מפרש הא דאמרינן מאן דמתני הא לא מתני הא לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואפ"ה בשאין לה וסת צריכה בדיקה ואמוראי נינהו ואליבא דשמואל ואע"ג דרב יהודה גופיה אמרה לעיל דאין צריכה (ד) אמוראי נינהו אליבא דרב יהודה ופסק הרב ז"ל להחמיר כמאן דמתני דשמואל אמר הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס ולפיכך כתב שכל אשה שאין לה וסת משמשת לעולם בשני עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר התשמיש ובודאי דפשטה דברייתא מוכח דלבעלה עסקינן ולא משום טהרות מדאמר ר"מ יוציא ור' חנינא בן אנטיגנוס נמי עלה קאי וכמו שכתבתי למעלה ואע"ג דתלמודא שקיל וטרי ואמר ובמאי אי בעסוקות בטהרות הא אמרה שמואל חדא זימנא היינו משום דכי פרכינן אכולהו גווני מהדרינן ומיהו פשטה דבריי' לבעלה היא וכדברי הרמב"ם ז"ל ואף באשה שיש לה וסת החמיר הרב ז"ל שכך כתב שם אבל אשה שיש לה וסת אינה צריכה עד לפני התשמיש אלא משום צניעות אבל לאחר תשמיש כולן צריכות שני עדים אחד לו ואחד לה ואפילו מעוברת ומניקה וזקנה [וקטנה] ע"כ. לפי שהוא מפרש זו ששנינו בפרק כל היד [דף יז.] דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים אחד לו ואחד לה והצנועות מתקנות להן שלישי אחד לתקן את הבית בשאינה עסוקה בטהרות שאפי' משום בעלה בלבד צריך לשמש בשני עדים לאחר תשמיש והצנועות בודקות אף לפני תשמיש לבעליהן וכי אמרינן בפ"ק דנדה [דף יא:] דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה לבעלה דאלמא מדין בעלה אינה צריכה היינו לומר דכשאינה עסוקה בטהרות אין צריכה בדיקה לפני תשמיש מן הדין אלא משום צניעות בלבד והארכתי יותר בזה בחדושי: ונמצא פסקן של דברים לדעתו ז"ל שאשה שאין לה וסת צריכה לשמש בב' עדים אחד קודם תשמיש ואחד לאחר תשמיש ושיש לה וסת הצנועות בודקות לפני תשמיש אבל לאחר תשמיש הכל צריכות שני עדים והראב"ד ז"ל השיג עליו [ואמר] כמה יגיעות יגע חנם שאף רב יהודה שהיה צדיק כמותו מנע את רבי זירא [דף יב.] שלא לבדוק אחר התשמיש שלא יהא לבו נוקפו ופירש שלא אמרו בדיקות הללו אלא באשה עסוקה בטהרות ע"כ. וכבר כתבתי בחדושי דהא דרב

שלטי הגבורים

סימן קפ"ט א"כ כל שאר סביאות הוי להו מזרע שנזרע בקדושה ויש לו לתלות באותן הביאות אפי' היה שנתעברה ועוד דחזקה שאין האשה מתעברת אלא סמוך לוסתה או בליל טבילתה אבל לא בעת נדתה וכן הנדה דאמר בעלמא איגו ר"ל שנתעברה בשעה שופעת דם אלא כל שמשמשה בלא טבילה ונתעברה קרוי בן הנדה הלכך נראה לומר דבכי ה"ג אינה צריכה להמתין כלל עוד מצאתי שנשאל להר"ם למה אין נזהרין מלשכב האשה כשאינה טהורה בסדינים ששכב בה בעלה דילמא תתעבר מאותו הזרע ויהיה הולד בן הנדה כמו שחוששין שלא תשכב בסדינים ששכב בהם אדם אחר פן תתעבר בטיפת זרע שהטיל באותם סדינים כהוא דבן סירא והשיב דכיון שהולד שהוא בן הנדה הוא כשר לכל דבר אין חוששין לה ואפי' שהוא פגום א"כ הכא נמי אין לחוש גם מצאתי בתשובת הרא"ש שנשאל על זה והשיב להקל עיין שם בתשובותיו. וכל אשה שאין לה וסת קבוע צריכה בדיקה גם לבעלה קודם תשמיש אע"ג דהוי פלוגתא דרבוותא גבי הא דאמר בפ"ק דנדה דף י"ב כמו שכתבו הרא"ש והר"ן ומרדכי כי רבו בזה הדעות הנה דעת רבינו הכא ובס"פ אלמנה ניזונת הוא דגם לבעלה בעיא בדיקה וכן כתב מיי' פ"ד ופ"ו מהלכות איסורי ביאה ור"ת והרא"ש וטור וספר תרומת הדשן סי' רמ"ז ומ"מ אשה שאין לה וסת קבוע כי לפעמים רואה בכ"ב בחדש ולפעמים בכ"ה ובכ"ט אך לעולם אינה רואה עד י"ד ימים אחר הטבילה נר' דודאי לעולם א"צ בדיקה כל אותן י"ד ימים שלאחר הטבילה כשהיא ממש שכתב ספר תרומת הדשן סימן רמ"ז דקודם י"ד לא הויא בכלל אשה שאין לה וסת להצריכה בדיקה אולם בזה יש להתיישב בימים שהם אחר הי"ד ימים שהוסת משתנה ג' או ד' או ה' ימים כמו שזכרנו איך תתנהג כי יש פנים להתירה לשמש בכל פעם אחר הי"ד על ידי בדיקה כדין אשה שאין לה וסת קבועה ויש פנים לומר שלאחר הי"ד ימים לעולם היא אסורה לשמש כדין אשה שיש לה וסת כי נראה בעיני שאם נחשוב זאת האשה בכלל אשה שיש לה וסת מפני שאינה רואה לעולם בפחות מי"ד ימים אחר הטבילה א"כ מיד אח"כ היא אסורה לבעלה משום חשש סמוך לוסתה כדין שאר הנשים שיש להן וסת קבוע וכל הימים אשר הוסת בא אליו בדילוג הויא אסורה לשמש דאין לומר דעונה אחת אחר הי"ד תסגי לה לפרוש מבעלה ואם לא בא הוסת בעונה הראשונה שלאחר הי"ד יום דתהוי מותרת כהיא דכתב הרא"ש ס"פ האשה שהיא עושה צרכיה שהביא דעת הראב"ד ז"ל והרמב"ן ז"ל והר"ז ז"ל דפליגי בחשש הוסת כמה צריך להרחיק והכריע הרא"ש כמאן דאמר דסגי להרחיק עונה ראשונה וכן כתב הטור י"ד סי' קפ"ד דלא דמי דהתם לא פליגי אלא כשהוסת נמשך ב' ימים או שלשה שהופעת או מזלפת תמיד אם כל יום ויום תשיב כוסת בפני עצמו או לא

הגהות הב"ח

(א) נ"ב פירוש ככה"ג דוקא דידעה ומחלה אבל היכא דלא ידעה לא הויא מחילה כמבואר [illegible]

חדושי אנשי שם

[illegible]

הגהות מא"י

[א] פי' הא לבעלה נמחק: [ב] בטהרות לא. מאן כו' והשאר נמחק: [ג] פי' כנ"ל:

המאור הגדול

שבתוך התשמיש נטמאה קמ"ל שאפי' פירש כשהוא מת שאין לחייבו על הפרישה הרי הוא חייב על הכניסה אע"פ שהיתה טהורה לפני התשמיש וכגון שבעל בסמוך לוסתה ושגג בפשיעתו דקסבר יכולני לבעול דאי בשלא סמוך לוסתה ה"ל אנוס:

אמר ליה רב אדא בר מתנא לרבא לעולם בשלא סמוך לוסתה ואפרישה כלומר היכא דנטמאת בתוך התשמיש לא מחייב לעולם אכניסה אפילו בסמוך לוסתה דכה"ג נמי אנוס הוא כיון דקסבר יכולני לבעול בעוד שהיא טהורה ואזהרת דוהזהרתם את בני ישראל אסמכתא בעלמא היא אלא כי מיחייב אפרישה מיחייב כגון שאמרה לו בתוך התשמיש נטמאתי ופירש מיד בקושי ומש"ה חייבין בקרבן אפרישה הילכך אפילו שלא בסמוך לוסתה וכ"ש בסמוך לוסתה וכ"ת אפרישה תרתי למה לי וכו' ודחייה רבינא להאי סברא מדקתני נמצא על שלו ונמצא בתר הכי הוא אבל בתוך התשמיש לא הוה ידע ואי אנוס הוא אכניסה אפרישה נמי אנוס הוא דהא לא הוה ידע ולא מיחייב ולא חדא אלא ודאי פושע הוא הילכך חייב נמי אכניסה והוו להו כניסה ופרישה לגביה שני זיתי חלב בהעלם אחת שהרי

מלחמת ה'

ועוד אמר רבא תרוייהו תננהו וכו' כניסה תנינא נמצא על שלו טמאין וכו' פי' כגון שבדקה עצמה בעד שלפני תשמיש והוא עדן של צנועות כמו שמפורש שם במקומו:

אמר הכותב א"צ לפירוש זה ואפי' לא בדקה קודם תשמיש נמצא על שלו חייבין בקרבן שעל כרחך עם טמאה שמש ובתוך תשמיש ראתה שאילו משום שמא קודם תשמיש נמי היתה טמאה א"א לחייבן הטמאה מספק אין לך בכן אלא שתאמר בתוך תשמיש מיהא נטמאת ולמר מחייב אכניסה בסמוך לוסתה ולמר פטור אכניסה ותיובי בשהרגישה ופי' מיד ואפרישה ואין בין צנועות לשאינן צנועות היוב ופטור לענין קרבן וכי קתני מתני' נמצא על שלו לאו אעדן של צנועות קאי אלא ארישא:

ומה שכתב עוד א"ל רב אדא בר מתנה לעולם דילמא בשלא סמוך לוסתה ואפרישה כלומר היכא דנטמאה בתוך

ת"ר נשאת וראתה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש *ותנשא לאחר [נשאת לאחר והיתה רואה דם בשעת תשמיש משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית מכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לאחר] עד כמה מותרת לינשא עד שלשה יתר מכן לא תנשא עד שתבדוק עצמה כיצד בודקת עצמה מביאה שפופרת ובתוכה מכחול ומוך מונח לו על ראשו נמצא דם על ראשו בידוע שהוא מן המקור ואם לאו בידוע שהוא מן הצדדין ואם יש לה א וסת תולה בוסתה ואם יש לה מכה תולה במכתה ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ונאמנת אשה לומר מכה יש לי בתוך המקור שממנה הדם יוצא שפופרת אבגורי מבגר לה אמר שמואל שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה אמר [ליה] ר"ש [ב"ל לר' יוחנן] ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל ראשון [א"ל] לפי שאין כל אצבעות שוות (א) ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל שלישי (א) לפי שאין

דרב יהודה לא קשיא עליה . והרב אלפס ז"ל נראה שהוא סובר כדברי רש"י ז"ל באשה שיש לה וסת שאינה צריכה בדיקה שלא הזכיר עדים. אלא באשה שאין לה וסת דכתב לקמן (סי' אלף נא) הא (דתנן) [דתניא] החמרים והפועלים והבאים מבית האבל ומבית המשתה נשיהם להם בחזקת טהרה ובאין ושוהין נר מצוה עמהן בין ערות בין ישנות אבל בזו של רבי חנינא בן אנטיגנוס יש לו דרך אחרת שכתב בכתובות פ' אלמנה ניזונת ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמשת בשני עדים והן הן עוותיה ותקוניה שאם תשמש פעם ראשונה ושניה ושלישית בעדים ומצא דם על עד שלו או שלה בכל פעם ופעם הן הן עוותיה שהוחזקה נדה בכל ימיה ויוצאה בלא כתובה ואין לה פירות וכו' ואם שמשה בשני עדים אחד לו ואחד לה ג' פעמים ולא נמצא דם באחת מהן הן הן תקוניה והרי היא ככל הנשים ע"כ. ונראה שהרב ז"ל סובר דאע"ג דקי"ל דאשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה לבעלה היינו לאחר שתהא מוחזקת ג' פעמים שלא תהא רואה דם מחמת תשמיש אבל בתחלה חוששין לה שכיון שאין לה וסת נראה מעניה שראיותיה באות לה כפי המקרים שקורין לה מקפילות או אכילות וכיוצא בהן ולפיכך יש לחוש לה שמא אף מחמת תשמיש תראה מש"ה בעיא בדיקה ג' פעמים ואם מצאה טהור יצאה מחשש זה ומשמשת בלא בדיקה אע"פ שאין לה וסת אין חוששין לה שמא תראה בשעת תשמיש משום דקי"ל דלבעלה אינה צריכה בדיקה כל שיצאה מחשש רואה מחמת תשמיש שיש לחוש לכך באשה שאין לה וסת מן הטעם שכתבתי עד שתבדוק ג' פעמים . ושאלה הרב ז"ל כההיא דתניא בפ' תינוקת (דף סה:) הרואה דם מחמת תשמיש משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית והביאה הרב בסמוך ולפי שטתו פי' הרמב"ן ז"ל דהאי דאקשי הכא ובמאי אי בטהרות ה"ק אי בעסוקה בטהרות וקאמר דלעולם משמשת בשני עדים הא אמרה שמואל חדא זימנא דאמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק אלמא בבדיקה מיהא מותרת לשמש כר' חנינא ולא חיישינן דילמא מקלקל לה כר"מ ואי באשה עסוקה בטהרות ואפ"ה קאמר דצריכה ב' עדים ג' פעמים הראשונים הא אמר כל לבעלה [לא] בעי בדיקה כלל דא"ר זירא א"ר ירמיה בר אבא [א] ואוקימנא בעסוקה בטהרות ומדלא אוקמא לבעלה ובג' פעמים ראשונים ש"מ דכל לבעלה לא בעיא בדיקה כלל ומפרקינן לעולם בשאינה עסוקה בטהרות ואמוראי נינהו ולאליבא דשמואל ר' זירא לית ליה הא דרב יהודה דלר' זירא לא בעי בדיקה אפילו בתחלה ולרב יהודה בעיא דהא פסיק משמיה דשמואל כר' חנינא בן אנטיגנוס ואע"פ דרב יהודה גופיה אמר משמיה דשמואל התם בפ"ק דנדה (דף יא:) לא שנו אלא לטהרות אבל לבעלה מותרת היינו [לומר] דמכיון שהוחזקה ג' פעמים שוב אינה צריכה בדיקה . ותמיהני דהתם בפרק קמא דנדה (שם) אמרינן הא דרבי זירא והא דאמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו וכו' (ג) חדא מכלל חברתה אתמר ולפי שטה זו אדרבה פליגי . ולשון אחר כתב בספר המלחמות ואי בשאינה עסוקה בטהרות פשיטא דלא תלא דהא אמר שמואל כל לבעלה לא בעיא בדיקה וכיון שכן ליתא לדר"מ ומדליתא לדר"מ ודאי הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס דמותרת לבעלה ומשמשת בעדים משום עוות ותקון בלבד ואמאי איצטריך למפסק הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס . ומפרקינן מאן דמתני הא לא מתני הא ולא פליגי ע"כ ואין זה פשט הסוגיא ועוד [לדברי הרי"ף] דר' חנינא בן אנטיגנוס דאמר משמשת בעדים ה"ל לפרושי כמה פעמים ולא ה"ל למתניה בלישנא קיטא כוליה הא אלא [דלישנא] דהן הן עוותיה ותיקוניה מוכח כדברי הרב אלפסי ז"ל דאי לאו הכי פשיטא דהן הן עוותיה ותיקוניה . ומ"מ לפי' בדקה ג' פעמים ומצאה טמאה יש לה תקנה בבדיקה המוזכרת בגמרא בברייתא שהביא הרב אלפסי ז"ל בסמוך לידע אם הדם בא מן המקור או מן הצדדין : **תנו** רבנן וכו'. בפרק בתרא דנדה (דף סה:) משמשת פעם ראשונה שניה ושלישית . רשב"ג היא דאמר בתלתא זמני הויא חזקה ואע"ג דבהך ברייתא קתני בגמרא דברי ר' לאו אכולה ברייתא קאי אלא אסיפא דנאמנת אשה לומר
מכה

מכה יש לי במקור בלחוד קאי וכך פרש"י ז"ל : ותנשא לאחר . כדמפרש לקמיה שאין כל האצבעות שוות : ותנשא לאחר . דתלת' זמני בעינן לחזקה כרשב"ג ובכולהו גרסינן ושלישית : מכחול . קיסם ארוך ומוך על ראשו של מכחול מן הצדדין וטהור : ואם יש לה וסת . לקלקול הזה שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש אלא לפרקים: תולה בוסתה . ומשמשת בלא בדיקה בין וסת לוסת כך פירש רש"י ז"ל ואחרים פירשו שאם סמוך לוסתה משמשה אע"פ שלא הגיע (א) עדיין [שעת] הוסת עצמה תולה בוסתה לומר שמחמת התשמיש הקדים הדם לבא קודם זמנו ולא מחזיקין לה ברואה מחמת תשמיש וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ד מהלכות איסורי ביאה : שפופרת אבגורי מבגר לה . שהעץ אינו חלק ומסרטה ומוציא דם : רצוף . כפול : **ותבדוק** בביאה שלישית של בעל ראשון . כלומר מביאה שלישית של בעל ראשון ואילך תשמש ע"י בדיקה ולמה תתגרש : לפי שאין כל האצבעות שוות . ושמא בבעל אחר לא תצטרך בדיקה ומוטב שתתגרש ותתקן ולא (ג) תהא בספק כרת הילכך מתגרשת עד שתתחזק בג' אצבעות כך כתב רש"י ז"ל ואחרים פירשו דכי אמרינן לא תשמש לאו למימרא שאינה יכולה לשמש עם הראשון בבדיקה דודאי כיון דלשלישי מותרת בבדיקה ואע"פ שהוחזקה לכל האצבעות ולכל הכחות כ"ש לראשון אלא כי אמרינן לא תשמש להקל עליה אמרינן שאילו בדקה עצמה לראשון ומצאה טמא אסורה לכל שאע"פ שאין כל האצבעות שוות כל שידוע שהדם בא מן המקור אין ראוי שתשמש ושתכניס עצמה לספק כרת ומש"ה אמרינן לא תשמש כלומר לא תבדוק עצמה כדי שתשמש לראשון שאע"פ שאם מצאה טהור מותרת לו אם מצאה טמא הרי היא מקולקלת ואסורה לכל ולפיכך תתגרש ותנשא לאחר ותהא מותרת בלא בדיקה דכיון שעדיין לא נבדקה ואין דרכה של אשה לראות דם מחמת תשמיש אינה אסורה אלא לזה שהוחזקה לו אבל לאחר שריא ודאקשינן ותבדוק בביאה שלישית של בעל ראשון ה"ק כיון שהוחזקה לראות מחמת תשמיש היאך מתירין אותה לשני בלא בדיקה תבדוק לראשון ואם מצאה טהור לא תתגרש ואם לאו תהא אסורה לכל ומפרקינן לפי שאין כל האצבעות שוות כלומר ואע"פ שהוחזקה לזה אין מחזיקין אותה לאחר ולפיכך אמרו שתתגרש ותנשא לשני בלא בדיקה ולהקל עליה אמרו כן אבל אין ה"נ שאם רצתה להכניס עצמה בספק ולבדוק בבעל ראשון הרשות בידה וכתב הרמב"ן ז"ל דעכשיו אין תולין במכה שהרי אין לך מכה גדולה ממכת בתולים וכדתנן [דף סד:] נותנין לה זמן עד שתחיה המכה ואעפ"כ חזרו [וגמנו] [דף סה:] שיהא בועל בעילת מצוה ופורש ועוד דאם היא תולה במכה הרי היא צריכה לבדוק אם נשתנה דם מכתה מדם ראיתה וכדקתני ואם היתה דם מכתה משונה מדם ראיתה אינה תולה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים לידע אם נשתנה אם לאו והרשב"א ז"ל חלק עליו (ד) דמאי דאמרינן חזרו וגמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש *(ברואה) ולא תולין במכה לאו ראיה היא דהתם הוא בבועל הבתולה שעשויה מכתה להתרפאות לאלתר*[ועוד[ב]שאין אותה פרישה אלא לשעה]אבל ברואה דם מחמת תשמיש שהיא מתקלקלת בכך על בעלה לא אמרו וראיה לדבר דהא רבי יוחנן ור"ל ושמואל כולהו סבירא להו דבועל בעילת מצוה ופורש וברואה מחמת תשמיש שקלי וטרי כולהו דהא שמואל הוא דאמר שפופרת של אבר ופיה רצוף לתוכה ור"ל בעא מיניה מר' יוחנן ותבדוק בביאה שלישית אלמא לא דמי אהדדי ומה שאמר דצריכה לבדוק אם נשתנה ועכשיו אין אנו בקיאין במראות הדמים אי מהא לא איריא דהכא לא אמרינן אלא שאם היתה דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה כלומר אם ידוע שהיא משונה אבל כל שאינו ידוע מסתמא תולה במכתה דאי לא לתני הכי אם יש לה מכה רואין אם דם מכתה משונה מדם ראייתה אינה תולה ואם לאו תולה אלא ש"מ דמסתמא תולה : **ותבדוק** בביאה ראשונה של בעל ג' . משבא עליה פעם אחת לא תשמש שניה בלא בדיקה שהרי הוחזקה בג' אצבעות ומשני דאין חזקת ביאה אחת חזקה דאין כל הכחות שוין ושמא בעילה זו היתה בכח מרובה הילכך אינה צריכה
בדיקה

עין משפט
א מיי' פ"ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קי"א טוי"ד סי' קפז:
ב מיי' פ"ד מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קי"א טוי"ד סי' קפד וסי' קנ :

הגהות הב"ח
(א) נ"ב א"ל :
(ב) נ"ב ולא ידעתי למה לא נפרש שהיא דרב יהודה דלבעלה מותרת היינו אף בלא שוחזקה ג' פעמים ולא קשיא דרב יהודה אדרב יהודה דאמוראי נינהו ואליבא דרב יהודה וכמו שפירש לעיל לדעת הרמב"ם כך נפרש לפי דעת הרי"ף ולא קשיא מידי :
(ג) נ"ל תלה:
(ד) נ"ב עיין לקמן אלף פט מבואר ג"כ בירושלמי שהביא הרי"ף דיותר משתכר לתלות במכה מלהתיר לבעול בעילה שנייה וכסברת הרשב"א :
(ה) וסייע נ"ל :

מחוורתא דכל שלמטה מן התגורה הוי בכלל בית התורפה ועוד כי הני חלוקי דידן הן פתוחים צואריהן ועבידו דמוזכות למעלה ולמטה ואפילו הן מלובשות לפעמים תהיה מקום שסמוך לצואר כנגד בית התורפה הילכך אין

מלחמת ה'

בתוך התשמיש לא מחייב לעולם אכניסה אפי' סמוך לוסתה דכה"ג נמי אנוס הוא וכו' ואזהרה דוהזרתם אסמכתא בעלמא היא . אף כאן איך חוזר דבריו אלא יש לפרש דאע"ג דלא אסמכתא היא לרב אדא פטור משום דאנוס הוא אבעילת נדה ואע"ג דאזהר ליה רחמנא איהו ודאי לא מייתי קרבן אשהוא עשה אלא הוא דמייתי קרבן דהוא בעילת נדה דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ולא משוי אשהוא עשה שגגה כלאו

המאור הגדול

שהרי לא היתה לו ידיעה בנתיים : (ה) היינו דקאמר אלא ציית לך מאי דקאמר לך רבך דאמר תרוייהו תננהו מי' אצטריכא לי' לרבא לאשמועינן חייב שתים ואפי' במעשה א' אמר ליה מאי איצית דתנינא זו היא מצות עשה וכו' ואם איתא דמחייב אתרתי חדא אכניסה וחדא אפרישה מצות לא תעשה ועשה היא וא"ת אף לדידיה נמי ולטעמיה דמוקים להו כולהו אפרישה תקשי ליה דהא אפי' בפרישה לחודה איכא עשה ולא תעשה עשה דכתיב ותהי נדתה עליו לא תעשה דכתיב לא תקרב דהוה לא תפרש דאי לאו הכי לא הוו מחייבי עלה ב"ד שאין ב"ד חייבים בהוראה אלא על מצות לא תעשה דכתיב אשר לא תעשינה י"ל לרב אחא דמוקי' להו כולהו אפרישה לא קשיא אע"ג דאיכא בפרישה עשה ולא תעשה לא איצטריכא ליה לתנא לאשמועינן אלא מצות עשה שאין כן בכל התורה שיתחייבו ב"ד על מצות עשה אפ"ה הכא מיחייבי משום דאיכא מצות לא תעשה בהדיא בחדא עבירה אלא לרבא
דאמר

עין משפט

א מיי' פ"ו ופי"א מהל' איסורי ביאה סמג לאוין קיא טור י"ד סי' קפג וקצד :

הגהות חו"י

(א) נ"ב נדה דף יט:

בנדה כתיב בפרשת מצורע בתרא ואשה כי יזוב זוב דמה בזבה מתני' ובפרק בנות כותים בתחלתו מביאה מהר"ס

תורת כהנים פרשה מצורע פרק ד' מזבים

*) מפורש בתוס' ירקרק ירוק שבירקות כשעוה אלמא דבע"ל הוא עיקר ירוק וכ"ה במרדכי. מהר"ס

בדיקה עד שתתחזק בשלשה ביאות לכל אחד וא' והדר תבעי בדיקה לביאה רביעית של שלישי וכתב הראב"ד ז"ל שעכשיו אין אנו בקיאין בבדיקה זו ואין סומכין עליה ועוד שאפילו בידוע שהוא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל בכל רואה דם טפה כחרדל שתהא יושבת שבעה נקיים בין מן המקור בין מן העליה בין מן הצדדין ותמהני דלא משמע שיהא בכלל חומרא דר' זירא אם רואה טפת דם טהורה אלא שכל שרואה דם טמא אפילו בראיה אחת שתהא צריכה ז' נקיים ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם בדקה ומצאה טהור שאין מוציאין אותה מבעלה והרב אלפסי ז"ל שכתבה בהלכות נראה שכתבה להנהיג בה הלכה למעשה :

ת"ר ואשה כי תהיה זבה. *בריי' היא בת"כ מכאן אמרו בת יום א' לנדה בת עשרה ימים לזיבה פירוש כיון דלא הויא זבה וכו' ומיהו בפ' בנות כותים [דף לג.] לא יליף מואשה דנדה אלא בת יום א' לנדה בלבד אבל בת עשרה ימים לזיבה מייתי לה מואשה דזבה : יכול כל מראה זוב תהא טמאה ת"ל דם. כלומר אדום דדם אדום הוא כדמפרש בפ' כל היד [דף יט.] מדכתיב ויראו מואב מנגד את המים אדומים כדם : שהוא אומר דמיה. תרי דמיה כתיבי בפרשה כדמפרש ואזיל ומינייהו דרשינן ד' מיני דמים הן האדום והשחור דשחור נמי אדום הוא אלא שלקה וד' אחריני כולהו אית בהו מראה אדמימות. וב"ש נמי דאמרי אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי אית להו נמי ד' מיני דמים טמאים בלחוד אלא דסבירא להו דכי היכי דאמרינן דשחור אדום הוא אלא שלקה הני נמי מלקא לקו והכי מפרש בפ' כל היד (דף יט.) והכי מיתניא מתני' התם חמשה דמים הם טמאים באשה האדום והשחור וקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ב"ש אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרין הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין א"ר מאיר אם אינו מטמא משום כתם יטמא משום משקה ר' יוסי אומר לא כך ולא כך ושיילינן התם בגמרא ב"ה מטהרין היינו ת"ק [כלומר] דאמר חמשה דמים טמאים באשה ומשמע ותו לא ומהדרינן איכא בינייהו לתלות כלומר דלת"ק חמשה דמים טמאים ודאי אבל כמימי תלתן וכמימי בשר צלי תולין וב"ה מטהרין לגמרי ושיילינן תו [יט:] חכמים דמטהרין בירוק היינו ת"ק ומהדרינן נמי דאיכא בינייהו לתלות דת"ק תולה בירוק ורבנן מטהרין ליה לגמרי ושיילינן תו [שם] ר"י היינו ת"ק ומהדרינן מאן ת"ק ר' יוסי וכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר דר' יוסי היינו חכמים דמטהרין והכי מוכח התם : ולענין הלכה כתב הרמב"ן ז"ל דבכמימי תלתן וכמימי בשר צלי קיימא לן כת"ק דהוא סתם מתניתין הלכך תולין ומיהו בירוק נקטינן כר' יוסי שהרי הוא שנוי בלשון חכמים במשנתנו ותנינן בבחירתא [עדיות פ"ה מ"ו] דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין וכיון ששנו שם ר' יוסי בלשון חכמים אלמא הלכתא כוותיה כדאמרינן בריש תפלת השחר (דף כז.) הלכה כרבי יהודה הואיל ותנן בבחירתא כותיה ועוד דאף עקביא בן מהללאל חזר בו דתנן התם ובשעת מיתתו א"ל לבנו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר וחדא מינייהו האי דדם ירוק וסתמא דמילתא לגבי ר' יוסי חזר בו ולא לתלות כת"ק דמתני' דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא חכמים דהיינו ר' יוסי ומסתמא לגבי מאן דפליג עליה התם הדר ביה ועוד דסוגיין בריש המפלת (דף כח.) הכי מוכחא דכולהו כר' יוסי סבירא להו דלא מטמא אלא חתיכה של ארבע מיני דמים אבל חתיכה ירוקה ולבנה מטהרין וכן דעת הרמב"ם ז"ל ולא עוד אלא שפסק כדברי בית הלל דכמימי תלתן וכמימי בשר צלי מטהרין שכך כתב בפ"ה מהלכות איסורי ביאה שחמשה דמים טמאים בלבד : **ומראית** דמים הללו מפורשות בפרק כל היד היאך הן וכולן נוטין למראה אדמימות ולא הוצרכתי לפרשן לפי שאין אנו עכשיו בקיאין במראה אדמימות (א) דמים וכמו שכתב הרב אלפסי ז"ל בסמוך ולפיכך אפילו (ב) היה כמראה בשר צלי כל שיש בו מראה אדמימות כלל יושבת עליו ז' נקיים. וכן בכל מראה שחור ואפי' כזית אע"פ שטהרו אותו בפרק כל היד [דף כ.] וכן אפי' דיהה ממנו ואפי' כיהה מן הדיהה ואע"ג דתנן התם דיהה מכאן טהור כלומר שאינו שחור כ"כ אבל בדם הירוק ואין צריך לומר הלבן ושאר מראות אינה יושבת (ג) כלומר שלא גזרו כלל אלא על דם ותולדותיו אבל אלו אינן בכלל [כיון] דקי"ל כר"י בירוק וכתבו בתוספות דירוק היינו גאלני ולא ויר"ט שהוא ככרתי דההוא אינו נוטה לאדמימות כלל וטהור אפילו לעקביא בן מהללאל דלא אסרה תורה אלא דם שהוא אדום והכי מוכח בב"ר דירוק סתם [גאלני] כדאמרן דאמרינן התם וירק את חניכיו שהוריקן בזהב וכן הוא אומר ואברותיה בירקרק חרוץ אלמא דירוק היינו מראה הזהב שהוא גאלנ"י וירוק ככרתי טהור ובמס' נגעים נמי תנן ירקרק כשעוה*) ובפ' לולב הגזול (ד' לד:) נמי תנן ירוק ככרתי אלמא דסתם ירוק לאו כה"ג הוא: **בבשרה** מלמד שמטמאה בפנים כבחוץ. דמשמע אע"ג דהוי הדם בבשרה דהיינו [בפרוזדור] בפנים ולא יצא לחוץ לפרוזדור טמאה נדה : *הזב שהוא טעון ביאת מים חיים. דכתיב ביה ורחץ בשרו במים חיים : זב אינו מטמא בפנים כבחוץ. כדתניא התם מבשרו עד שתצא טומאתו לחוץ: ת"ל זובה בבשרה. משמע דזובה מטמא בבשרה דהיינו בפנים ואע"ג דלא יצא לחוץ : ז' ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה כל ז'. כלומר אפילו היתה כל ז' ימים בנדתה טבולת לערב והיא טהורה : ולא בזיבתה כל שבעה. דאי הויא זבה כל ז' לא תהא טובלת לערב ותהא טהורה אלא צריכה ז' נקיים לאחר שהדם נפסק : יכול כיון דכתיב שבעת ימים תהא בנדתה עד שתהא רואה דם כל ז' לא תהא טמאה נדה ת"ל תהיה. דהוה מצי למכתב ז' ימים בנדתה והשתא דכתב תהיה אשמעינן שאע"פ שאין רואה כל שבעה היא טמאה נדה : כל ששמועו מרובה ושמועו ממועט. כל מידי דמשמע מועט כי הא' ימים דמשמע מיעוט ימים ב' ומשמע ימים רבים : תפשת מרובה לא תפשת. ואם אתה אומר י' ימים אימא אלף ויותר מהמה אבל פחות מב' א"א : מרובים

תורה אור

שאין כל הכחות שוות. ת"ר ואשה כי תהיה זבה אין לי אלא אשה גמורה מנין לרבות את הקטנה ת"ל ואשה מכאן אמרו בת יום אחד לנדה בת עשרה ימים לזיבה פי' כיון דלא הויא זבה אלא עד שתראה ג' ימים אחר ז' ימי נדה לא משכחת לה למהוי זבה פחות מבת עשרה ימים כי תהיה זבה יכול אפילו זבה מ"מ תהא טמאה ת"ל והיא גלתה את מקור דמיה לימד על הדמים שאינן אלא מן המקור יכול כל מראה זוב תהא טמאה ת"ל דם אי דם יכול אין לי אלא מראה אחד כשהוא אומר דמיה מלמד שדמים הרבה טמאים בה (א) האדום והשחור ובקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג בית שמאי אומרים אף כמימי תלתן וכמימי בשר צלי וב"ה מטהרין פירוש ב"ה דרשי והיא גלתה את מקור דמיה הרי כאן שנים וטהרה ממקור דמיה הרי כאן שנים הרי ארבעה והא אנן חמשה תנן אמר ר' חנינא האי שחור אדום הוא אלא שלקה וב"ש סברי הני תרתי אחריני נמי מילקי לקו. *ומנא לן דאיכא דם טהור באשה דילמא כל דם דאתי מינה טמא א"ר חמא בר יוסף א"ר הושעיא דאמר קרא כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם וגו' בין דם טמא לדם טהור : *בבשרה מלמד שהיא מיטמאה מבפנים כבחוץ והלא דין הוא ומה אם הזב שהוא טעון ביאת מים חיים אין מטמא בפנים כבחוץ נדה שאינה טעונה ביאת מים חיים אינו דין שלא תטמא בפנים כבחוץ ת"ל בבשרה מלמד שהיא מטמאה בפנים כבחוץ אין לי אלא נדה זבה מנין ת"ל זובה שבעת ימים תהיה בנדתה ולא בזיבתה כל שבעה יכול עד שתהא רואה דם כל שבעה ת"ל תהיה אע"פ שאינה רואה ומנין שאינה טובלת מבעוד יום ת"ל שבעת ימים תהיה בנדתה תהיה בנדתה כל ז' : ואשה כי יזוב זוב דמה בין גיורת בין שפחה בין משוחררת בין בת ישראל ימים שנים יכול ימים הרבה אר"ע כל ששמועו מרובה ושמועו מועט תפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת [כולה]* א"ר נחמיה וכי מה בא הכתוב לפתוח או לנעול והלא לא בא לנעול אלא לפתוח אם אתה אומר ימים י' אינן אלא מאה אלא מאתים אלא

נר מצוה

שלטי הגבורים

לסמוך על זה ואולם הסימנים המסורין ביד הנשים לבדוק הכתמים ומלאו שפני בדיקה אינן מן הכתמין האסורין על זה ודאי יש לסמוך ולהתיר ואם הכתם היה פחות מכגריס שהוא ו' שעורות לפי קצת הפוסקים כמו שהביאם המרדכי בהלכות נידה או ט' עדשות לפי דברי הטור י"ד סימן קצ"ג ומיי' וסמ"ג אפי' אין לה במה לתלות אין חוששין לו כדאיתא התם פרק הרואה כתם וכן פסק סמ"ג סימן רפ"ז והכי מוכח בסמ"ג לאוין קי"א דאפי' הכתם גדול אם יש לתלות תולין ואם הוא פחות מכגרים אין חוששין לו אפילו אין לו לתלות ודלא כספר התרומה שאומר שאין תולין הכתם אלא בפחות מכגרים וכן משמע מדברי ספר ת"ס סי' רמ"ע דשיעור כגרים ועוד צריך לתלותו ותולין אם יש לתלות ופחות מכגרים אין צורך לתלותו בשום דבר דאנו תולין אותו במאכולת בסתם · ומיהו במה שיצא הקול שהיתה נדה אם הוחזקה כך בשכנותיה נראה דאין לה תקנה דקי"ל בפרק המדיר ובפרק י' יוחסין הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה ופרש"י ז"ל כגון שלבשה בגדי נדות והכי פסק מיי' בהל' איסורי ביאה ופירש הר"ן ז"ל פ"ב דכתובות דאם הוחזקה נדה אפילו נתנה אמתלא אח"כ לדבריה אינה נאמנת וכן כתב בשם הרמב"ן ז"ל ומגיד משנה נמי פ"ד מהלכות איסורי ביאה פסק הכי בשם הרמב"ן ובשם הרשב"א ז"ל וכתב שכן הוא דעת מיי' א"כ משמע דלהרא"ש ולא"ג דטור י"ד סימן קפ"ה הביא דעת הרמב"ן ז"ל והפלוגא על דבריו מ"מ אין נראה שמצא לבו לחלוק עליו אלא שכתב כן בלשון דרך קוים ועוד כיון דהרבים ס"ל הכי דסייע הרמב"ן והרשב"א ומגיד משנה והר"ן ז"ל נראה דאין דוחין דבריהם אלו מפני התימה של בעל הטור:

עיקר של הלכה זו בפ' יוצא דופן

הגהות הב"ח

(א) נ"ב טמאים : (ב) לא היה כמראה מימי בשר כנ"ל: (ג) נ"ל כלום: (ד) נ"ב אבל אם: (ה) ד"ה תוספות וכו': (ו) נ"ב נמי איכא תוס' הגהה: (ז) נ"ב גם התוס' הקשו על פירש רש"י מסוגיא דהזורק ופי' כפי' הראשון שלו :

המאור הגדול

דאמר חייב ב' וב' עבירות נינהו כניסה ופרישה הוה ליה לתנא למיחשבינהו הכא ולמימר זו היא מצות לא תעשה כניסה וזו היא מצות עשה פרישה כדקא חשיב להו במסכת הוריות אי זו היא מצות עשה שבנדה פרוש מן הנדה כלומר פרוש בהנאה מועטת דומיא דמצות עשה שבמקדש כשנטמא בעזרה שאנו אומרים לו צא בקצרה משום דכתיב וישלחו מן המחנה אף זו מצות עשה פרוש מן הנדה בארוכה דהיא הנאה מועטת ומצות לא תעשה אל תבא על הנדה כלומר אזהרה למשמש עם הטמאה ויש לך להביא אפילו משמש עם הטהורה ואמרה לא נטמאתי כל זמן שהוא מתחייב על כניסתו ואסיקנא תני זו היא מצות לא תעשה ועשה ויש לרש"י ז"ל בפירש דרך אחרת בשמועה זו ובמשנתנו שבמסכת הוריות שלא כדרך הפירוש הזה שכתבנו :

ומי אמר אביי אנוס הוא וכו' עד כי אתמר דאביי בעלמא איתמר פירוש לעולם מתניתא שלא בסמוך לוסתה ולא מיחייב אלא חדא אפרישה בהנאה מרובה (ד) ואם פירש בהנאה מועטת לא מיחייב ולא חדא דאנוס הוא דאף ע"ג דס"ל בעלמא משמש מת חייב הכא פטור דאנוס הוא וכי אתמר דאביי חייב שתים בעלמא אתמר בסמוך לוסתה בין שפירש בהנאה מרובה בין שפירש בהנאה מועטת לעולם חייב שתים וכגון שהיתה לו ידיעה בינתים לפי שהוא ת"ח ואפי' בת"ח לשתיהן לא אמרינן דמזיד הוא בפרישתו בהנאה מרובה שהרי המרובה והמועטת שוות הן אצלו לחיוב מאחר שפשע בתחלתו וסבר יכולני לבעול וס"ל משמש מת חייב נמצא זה מתחייב בין בארוכה בין בקצרה שבנדה ואע"פ שיש לו ידיעה בפרישתו שהוא הוטא שגגת פרישתו תלויה לו בשעת כניסתו לפי שמאותה שעה פשע ונעשה שוגג בשתיהם שהרי א"א לו בלא פרישה והא מחייב על המועטת כמו שמתחייב על המרובה שלא נתנה אפי'

מלחמת ה'

כלאו דנדה אלא לאו אנוס הוא כיון שאינו שב מידיעתו וסבור יכול אני לבעול וי"א יכולני לבעול לרב אדא קרוב למזיד הוא ואינו מביא קרבן ויש לו פנים :

ועוד ומי אמר אביי אנוס הוא וכו' עד וכי אתמר דאביי בעלמא אתמר פירוש לעולם מתני' בשלא סמוך לוסתה ולא מחייב אלא חדא אפרישה וכו' וכי אתמר דאביי חייב ב' בעלמא אתמר בסמוך לוסתה בין שפירש בהנאה מרובה בין שפירש בהנאה מעטת וכגון שהיתה לו ידיעה בינתיים ואפי' בתלמיד חכם לשתיהן וכו' :

אמר הכותב זו טעות גדול לפי דעתי שכיון שהוא ת"ח ופירש בהנאה מרובה מזיד גמור הוא ומומר לבעול נדה הוא ואינו מביא קרבן עליה(ה) דהא תלמוד תוספ' הנאה שבמרובה דבר שמחייב אותו חטאת היא אפי' באנוס על המועטת כגון שלא סמוך לוסתה (ו) ובפירש בהנאה מועטת נמי מחייב ב' הואיל והיתה לו ידיעה בינתים גם הם דברי הבאי דכיון שלא פשע אלא בכניסתו ואין אתה יכול לחייבו אלא על הכניסה על כרחך שני זיתי חלב בהעלם אחת הוא ועוד ידיעה באמצע מאי מהניא לו והלא א"א לו לפרוש בלא הנאה שהרי המשמש מת בעריות חייב והכי אמרו השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו וזה אינו שב מידיעתו דהא א"א הלכך לאו ידיעה היא וה"ל שני זיתי חלב בהעלם אחד וה"נ אמרי' במסכת שבת (ז) בשלהי פ' הזורק בזורק כר"ס דידיעה שבינתים לאו ידיעה היא מפני שאין בידו והפי' הנכון כך הוא · דמעיקרא הכי אקשינן ומי

מרובים הם והלא כבר נאמר רבים. וא"ה הייתי ימים הייתי רבים אלא ודאי לא דבר הכתוב אלא בימים מועטים: יכול הרואה כו'. בת"כ היא ומייתינן לה בסוף נדה [דף עג.]: יכול הרואה ג' ימים בתחלת נדה רצופים תהא זבה. לספירת ז' נקיים ולקרבן כדכתיב ימים רבים וקא מצריך לה ספירה וקרבן: ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה. האמור בפרשה ראשונה שלא הצריכה ספירת נקיים וקרבן: ברואה יום אחד אבל ראתה ג' תהא זבה: ת"ל בפרשה שניה: על נדתה. איני אומר לך אלא ברואה ג' ימים אחר ימי נדות: סמוך לנדתה. דעל משמע סמוך: ואין לי אלא שראתה יום ראשון אחר שבעת ימי נדתה וראתה שמיני תשיעי עשירי [תשיעי ועשירי ואחד עשר מנין] ת"ל או כי תזוב אין לי אלא מופלג מנדתה יום א'. כגון שראתה תשיעי עשירי ואחד עשר: מנין לרבות שנים וג' וכו'. שכולן דין א' להם לזיבה: מה מצינו ברביעי. לימים שאחר הנדה: שהוא ראוי לספירת. נקיים אם ראתה ראשון ב' וג' ופסקה: וראוי לזיבה. להצטרף עם שני ושלישי אם לא ראתה בראשון דהא אתרבי מופלג יום אחד מקרא דאו כי [ב] יזוב דהיינו ב' ג' וד': אף אני ארבה לכל אלו. עד עשירי ועשירי בכלל: שהם ראוים לספירה. שאם ראתה ג' ראשונים מצי ז' נקיים עד עשירי שיהו נמי ראויים לזיבה באי זה מהן שתראה שלשה רצופים: ומנין לרבות את אחד עשר. שיצטרף עם ראשונים לזיבה לשלשה רצופים ואע"ג שאינו ראוי לספירת נקיים של זיבת שלשה ראשונים: יכול שאני מרבה את שנים עשר. דבלא עת נדתה אפילו מופלג ימים רבים משמע: מרבה אני י"א שראוי, לספירת זיבה כלומר *דכיון דזיבת רביעי איתרבי מאו כי [ב] יזוב לאותה זיבה משכה ימי ספירה עד י"א ותו לא ולפיכך מוציא אני את י"ב ת"ל ימי כל ימי זוב טומאתה: ומנין ששומרת יום כנגד יום. כלומר מנין דאי

דאי ראתה ב' ימים או יום אחד שתהא שומרת יום אחד בלבד ואח"כ תטהר: ת"ל טמאה היא. כלומר דכיון דכבר כתב כימי נדתה תהיה משמע דהויא טמאה כנדה ומה תלמוד לומר טמאה היא למעוטי שאינה משמרת אלא יום אחד בלבד: ומה אם הזב שאינו סופר אחד לאחד. דמדכתיב זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע ילפי' [בספרא סוף פרשה מצורע] דזב שראה ראייה אחת אינו אלא כבעל קרי וטובל ואוכל פסחו לערב: סופר שבעה לשתים. דהכי תניא התם: אינו דין שתספור שנים לב'. ובסוף נדה [דף עג.] גרסינן שבעה לב': ת"ל כל ימי זוב (ד) טומאתה כמשכב נדתה יהיה לה. דלכתוב כל ימי זוב [טומאתה] כמשכב נדתה יהיה לה למה אלא להכי כתב יהיה לה דמשמע מיעוטא דאין לה אלא יום אחד: יכול בין סמוכים בין מפוזרים. דאע"ג דראתה בינתים (ה) מצי משלמת שבעת נקיים אע"ג שהם מבחוץ: אחר אחד לכולן. כלומר שלא יהא לנקיים שלה אלא אחר אחד בלבד ואילו ראתה בינתים ומשלמה בתר הכי שבעה נקיים הוו להו תרי אחר (אחד) הלכך ילפינן דאי ראתה בינתים סותרת מנינה ואחר כך מונה שבעה רצופים כדי שלא תהיה להן אלא אחר אחד: אחר מעשה תטהר. אחר שטבלה ביום שביעי היא טהורה לאלתר לטהרות ולביתה דכל חייבי טבילות טבילתן ביום חוץ מנדה ויולדת: שלא תבא לידי ספק. שמא תראה לאחר תשמיש ואיגלי מילתא למפרע שלא נטהרה ונמצא ששמש עם הזבה: לאו דברי הכל היא דקי"ל כו'. הכי מסקינן בסוף נדה דקרא לרבי עקיבא והלכתא לר' אלעזר בן עזריה:

כללא דנקטינן כו'. ולא שנא דלא חזיא אלא חד יומא כדילפינן לעיל: טבלה ליל שמיני. דנדה טבילתה בלילה לבד מיום אחד עשר דלא בעי שמור הכי מסקינן בסוף נדה:

התקין

תורה אור

אלא אלף אלא ריבוא וכשאתה אומר ימים שנים פתחת א"ר מונא משום ר' יהודה ימים שנים יכול ימים הרבה אם מרובים הם והלא כבר נאמר (ימים) רבים הא לא דבר הכתוב אלא בימים מועטים וכמה הן הוי אומר שנים רבים שלשה יכול רבים עשרה אמר ימים ואמר רבים מה ימים מיעוט ימים שנים אף רבים מיעוט רבים שלשה יכול שנים ושלשה הרי חמשה וכי נאמר ימים ורבים והלא לא נאמר אלא ימים רבים הא כיצד הרבים הללו יהו מרובים על השנים וכמה הן הוי אומר שלשה: *יכול הרואה שלשה [ימים רצופים] בתחלת [נדה] תהא זבה ומה אני מקיים ואשה כי תהיה זבה ברואה יום אחד אבל ברואה שלשה (א) בתחלה תהא זבה ת"ל על נדתה אחר נדתה היא מיטמא ואינה מיטמא בתחלה אין לי אלא סמוך לנדתה מופלג מנדתה מנין ת"ל °או כי תזוב על נדתה אין לי אלא מופלג מנדתה יום אחד מנין שנים וג'וד' חמשה ששה שבעה שמונה תשעה עשרה [אמרת] מה מצינו ברביעי שהוא ראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא אלו שהן ראוין לספירה שיהו ראוין לזיבה פי' מה מצינו ברביעי שהוא ראוי לספירה וראוי לזיבה שאם ראתה ג' ימים אחר נדתה הוחזקה זבה ומתחלת לספור מיום רביעי ואם לא ראתה ביום ראשון הסמוך לנדתה אלא שראתה דם ביום שני ובשלישי וברביעי נעשית זבה וסופרת מיום חמישי הנה הרביעי ראוי לספירה וראוי לזיבה אף אני אביא את הששה שהן תשלום י' שיהו ראוין לזיבה ומנין לרבות את י"א ת"ל בלא עת נדתה או יכול שאני מרבה את י"ב אמרת לאו מאי ראית לרבות את אחד עשר ולהוציא את שנים עשר °מרבה אני את אחד עשר שראוי לספירת עשר שאין ראוי לספירת או כי תזוב ומוציא אני שנים עשר (א) פירוש אם ראתה תשיעי ועשירי ואחד עשר הרי היא זבה גמורה וצריכה ספירת שבעה כענין שנאמר או כי תזוב וגו' אבל אם לא ראתה אלא עשירי ואחד עשר ושנים עשר אינה זבה גמורה ואינה צריכה ספירת שבעה ששנים עשר אינו מצטרף לאחד עשר לפי שאינו מימי זיבה אלא תחלת נדה הוא ולפיכך אינו מצטרף עמהן להיותן שלשה אין לי אלא הרואה שלשה שהיא זבה גדולה מנין לרואה שנים שתהא זבה קטנה ת"ל ימי ומנין אפי' יום אחד ת"ל כל (ב) ומנין ששומרת יום כנגד יום תלמוד לומר טמאה היא יכול כשם ששומרת אחד לאחד כך תשמור שנים לשנים ודין הוא ומה הזב שאינו סופר אחד לאחד סופר שבעה לשני ראיות זבה שהיא סופרת אחד לאחד אינו דין שתספור שנים לשנים ת"ל יהיה לה אין לה אלא יום אחד ואם טהרה מזובה כשתפסוק מזובה וספרה לה לעצמה שבעת ימים יכול בין סמוכין בין מפוזרין ת"ל ואחר תטהר [א] אחר אחר לכולן ר"ש אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים לא תעשה כן שלא תבא לידי ספק*: והאי דמרבינן להני י"א יום שבין דם נדה לדם נדה מקראי לאו דברי הכל הוא דקי"ל י"א יום שבין דם נדה לדם נדה הלכה למשה מסיני כללא דנקטינן מהני מתניאתא דנדה דאורייתא היכא דאתחילא וחזיא דמא חד יומא ההוא יומא קמא דחזיא ביה תחלת נדה ומשלמת עליה שבעה יומי לא שנא חזיא דם בכולהו שבעה ול"ש לא חזיא אלא חד יומא וכד נפקן שבעה יומי טבלה ליל שמיני ומשתריא לבעלה ואי חזיא דם יום ח' הרי עיילא לה בתוך י"א יום שבין דם נדה לדם נדה שהן ימי זיבות וכיון דחזיא בהו חד יומא הויא לה זבה קטנה וחיישינן דלמא אתיא למיחזי למחר הלכך בעיא שימור יום תשיעי ואי לא חזיא יום ט' טבלה לערב [ליל י'] ומשתריא ואי חזיא [גם] ביום ט' בעיא שימור יום עשירי ועדיין זבה קטנה היא ואי לא חזיא ביום י' טבלה לאורתא ומשתריא ואי חזיא גם ביום י' הויא לה זבה גמורה דהא חזיא תלתא יומין רצופין ובעיא למיתב ז' נקיים הכין דינא בהלין יומי זיבות אי חזיא דם חד יומא [משמרת כנגדו חד יומא] ואי חזיא תרי יומי משמרת להו [נמי] חד יומא לבר מיומא דחד עשר דלא בעי שימור (ג) הואיל ונפקן יומי זיבות וה"ל יום י"ב תחלת נדה ואי חזיא ביה מידי הויא לה נדה כל הדין הוא דינא דאורייתא דהוו עבדן בנות ישראל כל זמן דהוו רבנן בקיאי בחזותא דדמא וכיון דאימעוט רבנן דהוו בקיאי בהכי וקלשא (ג) לה דעתייהו ולא הוו יכלי לאפרושי בין דם טמא לדם טהור כדאמרי' *א"ר יוחנן חוכמתיה דר' חנינא גרמא לי דלא אחזי דמא [דכי] מטמאנא מטהר מטהרנא מטמא: וא"ר זירא טיבעא דבבל גרם לי דלא אחזי דמא ומה רבא דידע בטיבעא לא חזי אנא אחזי וחזו נמי דלא ידעי נשי תיקון וסתות חשו רבנן דלמא משלמי

המאור הגדול

אפי' המועטת לדחות אצלו כל זמן שאינו אנוס בכניסתו הלכך דא ודא אחת היא ושגגת הסוף תלויה בשגגת התחלה ואף על פי כן מתחייב שתים הואיל והיתה לו ידיעה בינתים דת"ח לזו ולזו עסקינן ואין לנו כיוצא בזה בכל האיסורין והא דאוקימנא לעיל בת"ח לזו ואין ת"ח לזו לרווחא דמילתא קא משנינן דאע"ג דסבירא לן בעלמא משמש מת פטור איכא לאוקמא בת"ח לזו ואין ת"ח לזו משום דאכתי לא קאמר לן הא דאביי דמשמש מת בעלמא חייב א"נ י"ל רבא הוא דאוקמא הכי למעמי' דס"ל משמש מת בעריות פטור אבל לאביי איכא לאוקמא אפילו בתלמיד חכם לשתיהן והוצרכתי לכתוב פירוש שמועה זו מפני שראיתי בעלי הפירושים שהעמידוה אפילו במסקנא דשמעתא לאביי בת"ח לזו ואין תלמיד חכם לזו כדמעיקרא ולי לא נראה הדבר כן: הרי"ף ז"ל הביא הלכות נדה בפרק זה וכתב ברייתא דיכול הרואה שלשה בתחלה תהא זבה וכו'. ומכלל ברייתא זו מרבה אני את אחד עשר שהוא ראוי לספירה או כי תזוב ופי' זה כתוב בהלכות ואינו מתוקן וכבר השיב עליו ה"ר יוסף הלוי ז"ל תלמידו במגילת סתרים שלו ובספר סלע המחלקות יש לנו דברים דבורים על אופניהם בהל' נדה:

וכן פירש"י ורב אלפס גם כאן פירש כן אלא שקיצר בלשון ובמרדכי כתוב דפירוש רי"ף חולק לפרש"י. מהר"ם

מלחמת ה'

ומי אמר אביי אנוס הוא והא בסמוך גוססה עסקינן וכיון שכן לאו אנוס הוא ואע"ג דלא מיחייב אלא חדא בין תלמיד חכם לזו ולא לזו בין ת"ח לשתיהן שהרי א"א לפרוש ואין כאן ידיעה שתהא ראויה ליחלק מ"מ איכא תרי איסורי והוו ליה שני זיתי חלב ולא אנוס הוא ומפרקי' כי אתמר דאביי חייב שתים בעלמא אתמר ולאו אמתני' וכגון בפירש בהנאה מרובה ובתלמיד חכם לזו ולא לזו דהוי ליה לאפרושי מידיעתו בהנאה מועטת ומשום שנגעתו פי' בהנאה מרובה הלכך חייב שתים אבל (ו) אמתני' בשלא סמוך לוסתה וכי פירש בהנאה מועטת פטור לגמרי וזהו הפירוש הנכון שלא כדברי רבי' שלמה ז"ל או חילוף כי אתמר דאביי דאמר אנוס הוא בעלמא אתמר כלומר לאו אדוקיא דמתני' אוקמתא דידיה דאוקמא בסמוך לוסתה אלא שמעיה לרבא דקאמר (ז) בא על הטהורה שלא סמוך לוסתה ופירש מיד פטור וקא מוכח מינה זאת אומרת משמש מת בעריות פטור דאי ס"ד חייב והכא משום דאנוס הוא פטור א"ה פירש מיד נמי ליפטר ואפשר דרבא סבר דהיינו מתני' ואהדר ליה אביי לטעמיה וא"ל לעולם משמש מת חייב ואפ"ה הכא בפריסה דקושי חייב ובפריסה דמת פטור משום דאנוס הוא ומיהו לכאו דמוקי' אביי למתני' בסמוך לוסתה הכי קתני פירש מיד חייב שתים אבל פירש מת אינו חייב אלא אחת ולאו משום דפטור אפרישה דמת משום דהוה לה כי זיתי חלב בהעלם אחת דכניסה ופרישה דמת שגגה אחת דיכולני לבעול כן כדפירשנו והיינו דלא קתני לא פירש מיד פטור (ח) ובניסם הפירושים לדבר אחד מתכונים אלא שהראשון יש לו פנים דרכו של רבינו הגאול ז"ל בשמועה זו והוא הדרך הישרה אע"פ שטעו בה רבים:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ימים: (ב) נ"ב ימי: (ג) לסו כצ"ל: (ד) זובים כמשכב כצ"ל וכן בסמוך ותיבת טומאתם נמחק: (ה) אינה סותרת מנינא ומשלמה ז"נ כצ"ל: (ו) מתני' כצ"ל: (ז) הכא כצ"ל: (ח) ושני כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] אחר אחד וכ"ה בר"ן: [ב] תזוב כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב לא אתברר כוונתו כי עיקר פירושו שאחד עשר ראוי לספירת או כי תזוב ר"ל שכבר איתרבה מיניה אם הפסיק יום אחד אחר נדתה וראתה יום ב' ג' ד' וספרה אחריהם ז' נקיים ויום י"א הוא האחרון שבהם. ומ"ש רבינו פירוש אינו פירוש רק דינא ומיירי ביום ט' יו"ד וי"א שבי"א יום שבין נדה לנדה ועי' הגב' בר"ן: (ב) נ"ב פי' דלא שייך שומרת יום כנגד יום אפי' לא ראתה רק פעם א' ביום י"א או ב"פ ביום י"ד או וי"א:

ע"כ בספרא מצורע פרשת זבים בפרק ד' ובפרק ה

נדה דף כו:

משלמי דם טמא לדם טהור וטבלין ואתו לידי איסורא דכרת דהא אפשר למהוי כל דם דחזיא בשיתא יומי טהור וליכא טמא אלא הך דחזיא בשביעי בלחוד דצריכא (א)דמישלםעליה ז' יומי וכיון דסבירא להו דדם דכולהו ז' טמא הוא אמרי [כד] שלימו לן ז' יומי וטבלן לאורתא ואתו לידי איסורא הלכך חשו רבנן למילתא ועבדו הרחקה יתירה לסלוקי כל ספיקי ואצריכו למיתב שבעה נקיים על כל דםדלא ליגע(ג)לאיסורא דאוריי' והיינו דאמרינן [בריש פרק התינוקות] *אמר רב יהודה אמר שמואל התקין רבי (א)בסוודית ראתה יום אחד תשב ששה ימים והוא שנים תשב *חמשה והן שלשה תשב שבעה נקיים אמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים ואע"ג דהאי תקנתא [דרבי] בסוודית ליכא למיחש בה למילתא דאיסורא כלל עבדו רבנן הרחקה יתירה והנהגו בנות ישראל למיעבד כרבי זירא דהא אמרינן דהא דרבי זירא הלכה פסוקה היא כדאמרינן התם *אין עומדין להתפלל מתוך דין או הלכה אלא מתוך הלכה פסוקה היכי דמי הלכה פסוקה אמר אביי כי הא דאמר רבי זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבת עליה שבעה נקיים °והכין נמי עבדינן בימי טוהר דיולדת ואע"ג דקי"ל כרב דאמר *מעין אחד הוא והתורה טימאתו והתורה טיהרתו כיון דאיכא יולדת בזוב דצריכה שבעה נקיים בימי טוהר עבדינן נמי הרחקה יתירה כר' זירא (א) וכל דם דחזיא בימי טוהר יתבה עליה שבעה נקיים ובתר הכי טבלה במי מקוה ומשתריא לבעלה ואע"ג דלא נפקן ימי טוהר כיון דיתבה שבעה נקיים ותו לא חזיא שריא: **מתני'** *תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרי' נותנין לה ד' לילות וב"ה אומרים עד שתחיה המכה הגיע זמנה לראות ונישאת ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון וב"ה אומרים עד מוצאי שבת ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה בית שמאי אומרים נותנין לה בעילת מצוה ובית הלל אומרים כל הלילה *שלה: **גמ'** עד שתחיה המכה אמר ר"נ בר יצחק ואפילו ראתה *ממאי מדקתני סיפא ראתה ועודה בבית אביה ופליג בין ראתה ולא ראתה מכלל דרישא בין ראתה בין לא ראתה תניא נמי הכי בית הלל אומרים עד שתחיה המכה בין ראתה בין לא ראתה עד שתחיה המכה עד כמה אמר רב שמואל בר יצחק לדידי מיפרשא ליה מיניה דרב עומדת ורואה יושבת ואינה רואה ע"ג קרקע ורואה ע"ג כרים וכסתות ואינה רואה בידוע שלא חיתה המכה ע"ג כולם ורואה ע"ג כולם ואינה רואה בידוע שחיתה המכה וזה דם נדה הוא משמשת וראתה דם מחמת תשמיש הוא אינה משמשת וראתה דם מחמת נדה הוא ואמרינן על הדין פיסקא דמתני' בפירקא

דף יא: קמא *א"ר גידל אמר שמואל לא שנו אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש וראתה דם(ב)שלא מחמת תשמיש אבל פסק דם מחמת תשמיש וראתה דם שלא(ב)מחמת תשמיש טמאה עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש וראתה טמאה נשתנו מראה דמים שלה טמאה: הגיע זמנה לראות ונישאת וכו' *איתמר שימשה בימים רב אמר לא הפסידה לילות ולוי אמר הפסידה לילות רב אמר שימשה בימים לא הפסידה לילות עד מוצ"ש תנן ולוי אמר שימשה בימים הפסידה לילות מאי ד' לילות דקתני ד' עונות ולרב ל"ל למיתנא ד' לילות ולוי נמי ניתני ד' עונות אורח ארעא קמ"ל *בלילא [ולוי נמי] ניתני ד' לילות ותו לא עד מוצ"ש ל"ל הא קמ"ל דשרי למיבעל בתחלה בשבת כדשמואל

התקין רבי בסודית. מקום שאין בני תורה ואין יודעות למנות פתח נדותן מתי הן בימי נדה ומתי הן בימי זיבה ואינן מכירות בין דם טמא לדם טהור: ראתה יום אחד תשב ששה והוא. כדין תורה שמא בימי נדתה היא: שנים תשב ששה והן. זו עיקר הגרסא ומש"ה יושבת ששה והן משום דחיישינן שמא יום ראשון ראתה דם טהור ושני דם טמא והוי תחלת נדה א"נ ליום ראשון שראתה הוי סוף זיבה ויום שני תחלת נדה וששה דקאמרינן נקיים בעינן דכיון דטועות משוינן להו אי זה יום שתראה מספקינן ליה בתחלת נדה. ונקיים דקאמרינן לבסוף אכולי יומא קאי אלא דיש ליזן [פי' הרגל לשון כמו שיש דש בעירון] שיא ז' ימים נקיים: ואע"ג דהאי תקנתא דרבי בסוודית וכו' (ג) (דרבי) מוציאה לכל ספק. תמיה למה הנהיגו חכמים[א] מילתא [יתירה] כיון דתקנתא [דרבי סגי] חומר בנות ישראל [למה לי] יש שתראו כדי שלא יטעו בדבר שלפעמים תהא זבה גדולה ותהא סבורה שלא ראתה אלא שנים כגון שראתה שתי ראיות ואחת מהן בין השמשות ולא תספור אלא ששה והן וכדי שלא יבא לטעות בכיוצא בזה השוו מדותם שאפילו בדם טפה כחרדל יהו יושבות ז' נקיים ועדיין אין זה מספיק אלא י"ל שכיון שלפעמים בטפה כחרדל יושבת ז' נקיים דהיינו בזיבה הסותרת החמירו בנות ישראל על עצמן לעשות כל דם שתראה כאילו היא סותרת ורבותא דטפת דם כחרדל היינו משום דהוה מצי למימר דבדם מרובה דוקא הוא שראוי להחמיר בו דשמא יצא מן המקור בשלשה ימים זה אחר זה ושהה בפרוזדור שהוא כמו שילא לחוץ כדדרשינן לעיל וצריכה מה"ת שבעת ימים נקיים אם הוא בימי זיבה ולהכי נקט טפה כחרדל אע"ג דודאי איכא אלא ראיה אחת: **והכי** נמי עבדינן בימי טוהר דיולדת. זהו דעת הרב אלפס ז"ל [שאפילו] בימי טוהר צריכה ליתב שבעה נקיים כיון דאיכא יולדת בזוב שצריכה שבעה נקיים ועוד דעכשיו כל הנשים הרי הן כיולדות בזוב דהא קי"ל דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם ובנות ישראל הן החמירו על עצמןשיהו סופרות שבעה לדם טיפה כחרדל ובפרק בנות כותים (דף לז.) איפליגו אביי ורבא בימי לידה שאינה רואה בהן דם אם עולין לה לספירת זיבתה ופסקו הגאונים ז"ל כרבא דאמר עולין לה לספירת זיבתה אבל ר' יעקב ז"ל פסק כאביי דאמר [דמ"מ] אין עולין משום דס"ל [דהאי] שמעתא היא למ"ד דיע"ל קג"ס ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו שהוא לאו העומד מאליו דבסוף פ"ק דעירובין (דף מו.) וכן עיקר חדא דהא איתותב רבא התם דאלמא לית הלכתא כותיה ועוד דימי לידה אמרינן(ד)היכי נקיטינן בסימנא למ"ד ועוד דבפרק בא סימן (דף נד:) אסיקנא בהדיא דימי לידה שאינה רואה בהן עולין: ולענין דם טוהר הגאונים ז"ל החמירו שלא לנהוג בו היתר אפילו ספרה שבעה נקיים אחר לידתה וכתב הרמב"ן ז"ל שהדברים נראין כן אף לדין הגמרא שכשם שחששו לטעות בפתחיהן כך יש לחוש אם ינהגו בימי טוהר שמא יבואו לטעות באותן ספק יולדות שיושבות עליהם לזכר ולנקבה ולנדה שמא ינהגו בהם קולא שיהו סבורות שכל שיש לה טומאת לידה יש לה ימי טוהר אבל בעל הלכות ורב אחא משבחא ז"ל כתבו שאף עכשיו אנו נוהגין בדם טוהר של תורה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק א' מהלכות איסורי ביאה שהדבר תלוי במנהג: **מתני'** בראש פרק בתרא דנדה תינוקת שלא הגיע זמנה (ה) נותנין לה ארבע לילות. לשמש דאפי' רואה אמרינן דם בתולין הוא: עד שתחיה המכה. מפרש בגמ' דהכא ליכא הפרש בין ראתה ללא ראתה מדקא מפליג בסיפא בין ראתה ללא ראתה ובריש לא מפליג: והגיע זמנה לראות. דהיינו ימי הנעורים והביאה שתי שערות אבל לא ראתה: עד מוצאי שבת. והיא נשאת בד' ותו לא משום דכיון שהגיע ימי הנעורים אין פתחה צר כל כך ומסתמא בארבעה לילות חיתה המכה: ובית הלל אומרים כל הלילה [כולה] שכיון שדמים מצויין בה אין נותנין לה אלא אותה לילה בלבד: **גמ'** אמר ר"נ בר יצחק ואפילו ראתה. אפילו ראתה בבית אביה אמרי ב"ה דכיון שלא הגיע זמנה נותנין לה עד שתחיה המכה מדמפליג בסיפא בהגיע זמנה בין ראתה ללא ראתה [ובריש לא מפליג מכלל דרישא בין ראתה בין לא ראתה]: בידוע שלא חיתה המכה. ולפיכך כשעומדת או יושבת ע"ג קרקע קשה למכה ורואה: מחמת תשמיש היא. (ו) ותליא בדם בתולים: ל"ש אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש וראתה שלא מחמת תשמיש. דכל היכא שבכל פעם ששמשה ראתה מוכחא מילתא שלא חיתה המכה ולפיכך אע"פ שראתה שלא מחמת תשמיש תלינן דדם בתולים הוא ומיהו לא מחזקינן לה בטהורה אלא בעומדת ורואה יושבת ואינה רואה וזה נראה דעת הרב אלפס ז"ל שהביאן לשתיהן בהלכות וכן הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות איסורי ביאה: אבל פסקה מחמת תשמיש וראתה אח"כ [אפילו באותו יום] טמאה: עבר עליה לילה אחת בלא תשמיש. [ואע"פ שלא פסקה: וראתה. שלא מחמת תשמיש]: טמאה. דמסתמא כיון שעמדה לילה אחת בלא תשמיש אותה ראיה שראתה אחר כך בדם נדה מחזקינן לה ומיהו כל ששמשה אח"כ וראתה מתוך תשמיש [ואפי' ששהה בהפלגות] תולין בבתוליה כל ראיה שתראה באותו יום (ז) והיינו דאמרינן בפרק תינוקת (דף סה:) מעשה ונתן לה רבי ארבע לילות מתוך י"ב חדש: נשתנו מראה דמים שלה. שאין מראה לילה זו דומה למראה לילה אחרת [אע"פ שלא פסקה מחמת תשמיש ולא עבר עליה לילה אחת]: טמאה. שזה מוכיח שאינו דם מכה דא"כ הוה כולה מראה א': **עד** מוצאי שבת תנן. ביום ובלילה: דשרי למבעל בשבת. אע"פ שלא בעל עדיין כי אם שתי בעילות ופתחה דחוק *ומיהו בלאו הכי מסקינן בפ"ק דכתובות

נר מצוה
א מיי' פ"ה ופ"י מהלכות איסורי ביאה סמג לאוין קיא טור י"ד סי' קצ :
ס"א ששה [וכ"ה סב"ח]
דף נה:
דף סד:
נ"א מדאפליג בסיפא בין ראתה ללא ראתה מכלל וכו' ד"ת
דף יא:
דף סד:
כרכות דף לא.
כתובות דף ו:
ס"א כולה
[דף סא:]
[דרכה דביאה]

הגהות מא"י
[א] נ"ל ולמה הנהיגו חכמי התלמוד מלתא וכו' :

מהר"ם (א) לשון מרדכי ואני הייתי סבור דרי"ף בא לאסור עלינו דם טוהר ואמר לי הר"ם דמעולם לא עלה על דעת הרי"ף לאסור דם טוהר אלא דס"ל דביומי וטבילה תליא רחמנא כדאמרינן פרק בנות כותים וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקיים וזוב ראתה צריכה לחזור ולספור ז' ובתר הכי טבלה אבל בתר הטבילה הוי הדם טהור ואינו סותר עכ"ל הלכך מה שכתב הרי"ף כל דם דחזיא כו' כולה מילתא הויא כשלא הפסיקה בטבילה ובתר הכי גרס ואע"ג דלא נפסקה ימי טוהר כיון דיתבי שבעה נקיים ותו לא חזיא שריא ופירוש שריא לדין הגמ' אי לאו דחשבינן להו יולדות בזוב משום חומרא דר' זירא א"כ שריא לאחר שטבלה כ"ל: (ב) ל"ג ליה בגמ' לא במימריה דרב גידל ולא בברייתא אלא בין מחמת תשמיש בין שלא מחמת תשמיש טמאה דודאי חיתה מכה וכלו להו בתולים מביאה ראשונה רש"י ותוס' בפ"ק סמוך לסופו ומיהו במרדכי גרס ליה :

הגהות הב"ח
(א) למשלם כצ"ל : (ב) באיסורא כצ"ל : (ג) נ"ב תמיה מלתא כיון דתקנתא דרבי מוציאה מכל ספק למה הנהיגו חכמים כחומר בנות ישראל כצ"ל ותיבות תמיה מלתא כיון דתקנתא נמחק : (ד) והיכי כצ"ל : (ה) נ"ב לראות ונישאת ב"ש אומרים : (ו) נ"ל ותלינן: (ז) נ"ב תלינן בה:

הגהות חו"י
(א) נ"ב בגמרא גרסי' בסדות ראתה יום אחד תשב ששה ימים והוא שנים תשב ששה והן וע"ש בפרש"י : (ב) נ"ב פירש"י אפילו ראתה שלא מחמת תשמיש :

כרשמואל דאמר שמואל פרצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת ואע"פ שמשיר צרורות: איתמר בעל ולא מצא דם [וחזר] ובעל ומצא דם ר' חנינא אמר טמאה ורב אסי אמר טהורה ר' חנינא אמר טמאה אם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי רב אסי אמר טהורה דלמא איתרמי ליה כרשמואל דאמר שמואל יכול אני לבעול כמה בעילות בלא דם ואידך שאני שמואל דרב גובריה והלכתא כר' חנינא דספק איסור לחומרא אמר רב בוגרת נותנין לה לילה הראשון וה"מ דלא ראתה אבל ראתה אין נותנין לה אלא בעילת מצוה ותו לא: ראתה ועודה בבית אביה ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצוה וב"ה אומרים כל הלילה שלה *רב ושמואל דאמרי תרווייהו °הלכתא בועל בעילת מצוה ופורש דתניא רבותינו חזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש: אמר עולא כי הוו בה ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש בתינוקות לא הוו מסקי מינה [אלא] כדמסיק תעלא מבי כרבא ומסיימו (א) הכי בועל בעילת מצוה ופורש ירושלמי שמואל אמר כל ההיא הלכתא דרישא דפירקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה ר' ינאי ערק אפי' מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ונשאת בעון קומי רבי יוחנן מהו לתלות בדם (א) המכה ולא (ב) הורה מהו לבעול בעילה שניה אמרין לתלות בדם המכה (ג) ולא הורה לבעול (ד) בעילה שניה הוא מורי וכו': אמר רבא *תבעוה להנשא ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ל"ש גדולה דשכיחי בה דמים ול"ש קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי מחמדא: תנו רבנן החמרין והפועלין והבאין מבית האבל ומבית המשתה נשיהן להן בחזקת טהרה ובאין ושוהין עמהן

ב ין

דכתובות (דף ז.) דמותר לבעול בתחלה בשבת: ובפלוגתייהו דרב ולוי פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ה מאיסורי ביאה כרב ובסמוך אכתוב אי נפקא לן מידי בכל הני דיני אי לא: בעל ולא מצא דם. פעם ראשונה: וחזר ובעל ומצא דם. פעם שניה: אם איתא דהוה דם בתולים מעיקרא הוה אתי. הלכך נר מצוה אמרינן דדם נדות הוא זה ואי דלא אשתכח דם בתולים אפשר שהיה מועט ונסתר בשכבת זרע או שנבעלה קודם לכן: יכולני לבעול כמה בעילות בלא דם. ע"י הטיה וזה גם כן אפשר שבפעם ראשונה הטה ולאו אדעתיה: שאני שמואל דרב גובריה. אבל להטיה לא חיישינן: בוגרת נותנין לה לילה ראשון. ותו לא אפילו לבית הלל לפי שהבוגרת נתמעטו בתוליה הלכך ודאי בלילה אחת כלו כולם: אבל ראתה. כיון דשכיחי בה דם טפי (ה) (מנערה) אין נותנין לה אלא בעילת מצוה: **הלכתא** בועל בעילת מצוה ופורש. בין שהגיע זמנה בין שלא הגיע זמנה: רבותינו חזרו ונמנו. ואע"ג דשורת הדין הוי כמתני' החמירו עליה בחומרא זו: כי הוו ר' יוחנן ור"ל לקיש בתינוקות. בפרק בתרא דנדה שמנו תינוקות: תעלא. שועל: מבי כרבא. מן החרישה שאינו מוליא משם אלא אבק רגליו ה"נ לא ילפינן מפרקין דמתני' מידי אלא כרבותינו שחזרו ונמנו שיהא בועל בעילת מצוה ופורש: ערק. ברח כלומר פירש ממנה מביאה ראשונה ואילך: **ומסתברא** שאע"פ שבעל הגמרא סידר מימרא דרב ושמואל בפסקא דראתה ועודה בבית אביה הה"נ דאפי' בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות אינו בועל אלא בעילת מצוה בלבד וראיה לדבר מדאותיב רב חסדא עלייהו בגמרא מדתניא מעשה ונתן לה ר' ד' לילות מתוך י"ב חדש והיא ודאי בלא ראתה דאי ראתה אין לה אלא כל הלילה אלמא דרב ושמואל לא אמרו למילתייהו דוקא בתינוקת שהגיע זמנה לראות וראתה ואע"פ שבעל הגמרא סידרה בהך פיסקא (ו) אלא ה"ה בלא ראתה וכיון שכן ה"ה נמי בתינוקת שלא הגיע זמנה לראות ולא ראתה והיינו דאמרינן דר' יוחנן ור"ל לקיש לא הוו מסקי מהאי פירקא אלא בועל בעילת מצוה ופורש [משמע מכל מילי דתינוקות] וכן מוכיח הירושלמי אשר הביא הרב אלפסי דאמר שמואל כל ההיא הלכתא דרישא דבפרקא אחרינא דנדה להלכה אבל לא למעשה (ז) ואין דעת הרמב"ם כן שכתב בפרק [ה' מהל'] איסורי ביאה גבי נשאת כשהיא נערה וראתה דם בבית אביה שאין לו לבא עליה אלא בעילה ראשונה ופורש ובלא ראתה כתב הדינים כמו שכתב במשנה ובגמרא אלמא ס"ל דרבותינו לא חזרו ונמנו אלא אהגיע זמנה לראות וראתה: והראב"ד ז"ל השיב עליו אמרי אברהם כבית שמאי הוא זה ע"כ. ולא מן השם הוא זה אלא כדכתיבנא ודאמרינן בועל בעילת מצוה ופורש אע"פ שלא מצא דם קא אמרינן דכיון שרוב נשים יש להם בתולים חוששין שמא ראתה טפת דם כחרדל ונאבד או שחפתו שכבת זרע ולא תלינן במילתא דלא שכיחא ולומר דבעל בהטיה[א] ולא נבעלה קודם לכן דכיון דבחזקת בתולה היתה אין מוציאין אותה מחזקתה וכן דעת הגאונים ז"ל וכ' הראב"ד ז"ל דפורש דקאמרינן לא שיהא פורש לאלתר אלא ממתין עד שימות האבר ופורש וכדאמרינן בפ' ידיעות הטומאה (דף יח.) במשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי[ב] כדי שלא יהא ביאתו הנאה לו כביאתו אבל נועץ צפרניו בקרקע כדאמרינן התם לא צריך שהרי התירו לו לגמור ביאתו כדאיתא בגמ' (דף סה:) דאי לא לבו נוקפו ופורש ולא מסתברא שהם אמרו כן בנדה דאורייתא אין ללמוד ממנה לדם בתולים שהוא טהור אלא ודאי יכול לפרוש ממנה קודם שימות האבר דכל זה בכלל ביאה היא ואם אי אתה אומר כן אף הוא לבו נוקפו ופורש וכן כתב (הרא"ש) [הרשב"א ז"ל בת"ה]:

תבעוה ליכנס כו'. דמשום דמחמדא ומחמת חמוד יש לחוש שמא ראתה דם ואפי' בדקה ולא מצאה מתוך שהוא דם מועט ביותר חוששין שמא נאבד וגרסינן עלה בגמרא רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא אמר להו ליום פלוני נכתוב כתובה איעכב שבעה יומי [בתר] ההוא יומא א"ל מ"ט עבד מר הכי א"ל לא סבר לה מר להא דרבא דאמר רבא תבעוה ליכנס ונתפייסה

ונתפייסה צריכה שתשב ז' ימים נקיים א"ל אימר דאמר רבא בגדולה דשכיחי בה דמים בקטנה מי אמר א"ל בפי' אמר רבא לא שנא גדולה ולא שנא קטנה גדולה מ"ט משום דמחמדא קטנה נמי (ח) דמחמדא. והני ז' ימים נקיים איכא מ"ד שצריכה הפסק טהרה ובדיקה בימי ספירה כאשה הרואה דם אבל הראב"ד והרמב"ן ז"ל כתבו דאינה צריכה הפסק טהרה משום דרואה מחמת חמוד מועטת היא ובודאי שהפסיקה בטהרה ומיהו כיון דנקיים בעינן צריכה בדיקה *בתחלתן ובסופן והכי מוכח ההוא עובדא דרבינא דאיעסק לבריה בי רב חביבא ואיעכב שבעה יומא ובודאי דכיון שלא היתה היא סבורה דמשום ההיא (ט) איעכב לא הפסיקה בטהרה ואפ"ה לא אשכחן ליה לרבינא דאצרכה ז' ימים אחרים אלא בדקה בסופן ואע"פ שלא הפסיקה בטהרה סגי ואין זה ראיה דאפשר דז' אחריני אצרכה אלא תלמודא לא חש לפרושי וז' ימים הללו מונין (י) אותו משעה שהיא סומכת בדעתה ומכינה עצמה לחופה אע"פ שלא נתקדשה עדיין והכי משמע ביבמות בפ' החולץ (דף לז:) דאמרינן התם רב כי אקלע לדרדשיר אמר מאן הויא ליומא ורב נחמן כי אקלע לשכנציב אמר מאן הויא ליומא ואקשינן והא אמר רבא תבעוה ליכנס ונתפייסה צריכה לישב ז' נקיים ופרקינן שאני רבנן דאודועי מודעי להו אלמא משעה שהיא סומכת שתנשא נותנת דעתה ומחמדה: ת"ר החמרים והפועלים וכו' בסוף פרקא קמא דנדה (דף יב.) ומוקמינן לה התם בשיש לה וסת משום דס"ל דבעסוקין בטהרות היא ומגו דבעי [בדיקה לטהרות בעיא] נמי בדיקה לבעלה ואפ"ה [הכא] שריא בלא בדיקה דאמרינן התם דכיון שתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו כלומר דהתם הבא מן הדרך דרכו לפייס ולרצות ולכי מרצה קמה ותבע רמיא אנפשה ואי הויא חזיא [מרגשא] וכי אמרינן דבעיא בדיקה ביושב ושוהה עמה שאינו מרידרצוי כ"כ הלכך אצרכוה בדיקה דילמא השתא חזיא מגו דבעיא בדיקה לטהרות ושינה אע"ג דליכא למימר רמיא אנפשה הא אמרינן התם דיש לה וסת [הלכך] ערה דחזיא לאיעסוקי בטהרות בעינן בדיקה ואפי' לבעלה אבל ישינה דלא חזיא אפי' רגילה לעסוק בטהרות לא בעי בדיקה ומש"ה לא מצינו לאוקמא באין לה וסת משום דאמרינן התם דאין לה וסת בין ערה בין ישינה בעיא בדיקה ובישינה ליכא תביעה ופיוס דליהוי כבדיקה:

וגרסינן בפרק כל היד (דף טו.) עלה דמתני' דתנן כל הנשים בחזקת טהרה הן לבעליהן והבאין מן הדרך נשותיהן להם בחזקת טהרה אמר ר"ל לקיש והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה. ופרש"י ז"ל דהיינו תוך שלשים יום לראיה אבל לאחר זמן עונתה בעיא בדיקה הואיל וסתם נשים חזיין בסוף עונה *(ובסוף* פ"ק דנדה אמרי') דנדה בינונית [עונתה] ל' יום ואמרו שכך נמצא במסכת נדה ירושלמי אמר רב הונא ל"ש אלא שלא הגיע עת וסתה אבל הגיע עת וסתה אסורה וסתות דאורייתא רבה בר בר חנה אמר אפי' הגיע עת וסתה מותרת וסתות דרבנן ופרש"י ז"ל דרב הונא קאי אבא ומצאה תוך ימי עונתה וקאמר דלא שאנו דכי מצאה תוך עונתה מותרת אלא כשלא הגיע עת וסתה בתוך אותם ימים שהיה בדרך אבל הגיע עת וסתה קודם בואו מן הדרך לא דאורח בזמנו בא ווסתות הלכה למשה מסיני ומחזקינן לה כטמאה ורבה בר בר חנה אמר מותרת וסתות מדרבנן והם הצריכוה לבדוק ביום וסתה שמא תראה מיהו היכא דבעלה לא היה בעיר ולא ידעי אי בדקה אי לא [לא] מחזקינן לה כטמאה ע"כ. ולפי פירושו אפילו באשה שיש לה וסת צריך לחוש לעונתה ולא נהירא שכל מי שיש לה וסת דמיה מסולקין עד זמן וסתה ולמה נחוש לעונה שקודם הוסת לפיכך נראה דמ"ד והוא שבא ומצאה תוך ימי עונתה קאי באשה שאין לה וסת שחושש בה לעונתה דמתני' סתמא תנן כל הנשים ומשמע בין יש להן וסת בין אין להן ורב הונא דאמר לא שאנו אלא שלא הגיע עת וסתה קאי באשה שיש לה וסת שחושש לה לוסתה ולא לעונתה כלל ורבה בר בר חנה פליג ואמר [אפי'] יש לה וסת אינו חושש לוסתה דוסתות דרבנן ומיהו כתב הרמב"ן ז"ל [לרבה בר בר חנה] דחוששת לעונה שאחר הוסת שא"ת לומר שלא

שלא

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פי' מהו לתלות ראייתה של בתולה מביאה ראשונה בדם המכה אם יש לה מכה מהו לבעול בעילה שנייה דהוי נמי בכלל בעילת מצוה דאמר רבא הרוצה שיהיו בניו זכרים יבעול וישנה[ג]: [גם זה צ"ע כיון דאין אשה מתעברת מביאה ראשונה א"כ השנים תהיה ביאה הראשונה לענין הריון]:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב בה: (ב) נ"ל אורי: (ג) לא כצ"ל: (ד) נ"ב כלומר בתמיה היאך יעלה על הדעת להקל שיבעול בעילה שניה שהרי אין מורין להקל לתלות בדם המכה כ"ש בדם בתולים אלא אינו בועל אלא בעילה אחת היא בעילת מצוה ופורש וזה על פי סברת הרשב"א שכתב הר"ן למעלה עיין שם במ"ש: (ה) נ"ל מנא ראתה צ: (ו) נ"ב לא דוקי: (ז) נ"ב איסתמיטתיה למר מאי דכתב הרמב"ם בפי"א שכתב בפירוש דבזמן הזה נהגו להחמיר אף בתינוקת אפילו לא הגיע זמנה לראות והיינו כר' ינאי ור' יוחנן דבירושלמי שלא רצו להקל למעשה ומה שכתב הרמב"ם בפ"ה זהו דין גמור על פי תלמודא דידן לפי שיטתו דהך סידרא בהך פיסקא דוקא הוא. ורב חסדא קא מותיב שפיר דמאחר דחזינן דמקיל רבי בלא ראתה כ"כ טובא דנותנין לה ד' לילות מתוך י"ב חדש א"כ אין סברא להחמיר בראתה כל כך שבועל בעילת מצוה ופורש ופריק אינהו דעביד כרבותינו אע"פ שהוא נגד הסברא ונגד המשנה וק"ל. שוב מצאתי שגם הרי"י קארו ז"ל האריך על זה בי"ד בסי' קצ"ג וכתב כדברי ע"ש: (ח) מחמדא כצ"ל: (ט) נ"ב דרבא (י) אותן כצ"ל:

מהר"ם

הגהות מא"י

[א] או לא נבעלה כצ"ל: [ב] נ"ב וכו': [ג] נ"ב אינו צריך לזה:

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' איסורי ביאה ופרק י"א סמג לאוין קיא טור י"ד סי' קצג:

ב מיי' שם סמג שם טור י"ד סי' קפד:

בסי' קצג העתיק הב"י דברי הר"ן בתחלתן או בסופן

מבואר בנדה (דף סו:) אר"ל משום ר"י נשיאה עונה בינונית ל' יום כו' ע"ש (ג"א)

בין ערות בין ישנות במה דברים אמורים כשהניחה בחזקת טהרה אבל הניחה בחזקת טמאה לעולם היא בחזקת טמאה עד שתאמר לו טהורה אני: °גרסינן בכתובות *אמר רב יהודה *הוחזקה נדה בשכנותיה בעלה לוקה עליה משום נדה: והיכא דלא הוחזקה נדה ותבעה בעלה *ואמרה לו טמאה אני וחזרה ואמרה (א) טהורה אני אינה נאמנת ואם נתנה אמתלא לדבריה נאמנת: *ת"ר והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו תהא בנדתה לא תכחול ולא תפרכס עד שתבא במים עד שבא ר"ע ולימד א"כ נמצאת מתגנה על בעלה ונמצא בעלה מגרשה הא מה אני מקיים והדוה בנדתה תהא בנדתה עד שתבא במים וקי"ל דנדה וזבה אינן צריכות מים חיים דתניא *אין בין זב לזבה אלא שהזב טעון ביאת מים חיים וזבה אינה טעונה ביאת מים חיים אלא מי מקוה בלבד שכל הגוף עולה בהן וכמה הן אמה על אמה ברום שלש אמות ושיערו חכמים מי מקוה מ' סאה: ת"ר אילו נאמר ומקוה מים יהיה טהור יכול א אפילו מילא על כתפו ועשה מקוה לכתחלה יהיה טהור ת"ל

שלא תראה לעולם ומיהו אם הגיע עונתה ולא הגיע וסתה אינה אסורה דאפי' למ"ד וסתות *דרבנן מסולקת דמים היא עד הוסת ואע"פ שהגיע עונתה בינתים שאין העונה קובעת לה זמן ראיה אלא הוסת תדע שהרי אמרו דיה שעתה בוסתות ולא אמרו כן בעונות ומשמע דהלכתא כרבה בר בר חנה דהא מסקינן התם בפ' כל היד דוסתו' דרבנן וא"ת והתניא התם דאפי' למאן דאמר וסתות דרבנן צריכה בדיקה [דף טז.] דתניא רמ"א טמאה נדה וחכ"א תבדק כלומר אשה שהגיע שעת וסתה ולא בדקה וכיון דבעיא בדיקה משמע דבטמאה מחזקינן לה עד שתבדק וכיון שכן היכי אמר רבב"ח דאפי' הגיע עת וסתה והא אמרי' התם דבעיא בדיקה י"ל בבא מן הדרך הקילו דכיון דתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו ומהניא לחששא דוסתות כדמהכי' לבדיקה דטהרות כדאי' בסוף פ' קמא דנדה [דף יב.] וכמו שכתבתי דתרוייהו הן דרבנן: וגרסי' תו התם [דף טו:] א"ר יוחנן אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה כלומר שאם [שהה] בדרך ז' ימים אחר וסתה שבעמיו יכולה ליטהר אפי' הגיע זמן וסתה בינתים אמרינן דטבלה ואין צריך לשאול לה משום דס"ס היא ספק ראתה ספק לא ראתה וא"ת ל ראתה אימא טבלה והא דר' יוחנן אפשר דלא פליגא אדרבה בב"ח אלא ר' יוחנן מיירי בשוהה בעיר דליכא תביעה ומש"ה בעי מחשב א"נ דהא דר' יוחנן בבא מן הדרך נמי היא [וחושש משום עונה שאחר הוסת וכפי' הרמב"ן ז"ל] וה"ה שלפעמים תולה להקל שראתה בשעת וסתה ולא בעונה שאחר הוסת כגון שזמן וסתה רחוק דאפשר שטבלה לאחר מכאן וזמן עונתה קרוב עד שא"א שטבל' בינתים ואמר שבעלה מחשב ימי וסתה כלומר שתולה להקל שראתה בוסתה וטבלה לאחר מכאן ולא ראתה בעונתה דמאי דתלי רבה בר בר חנה בעונה שאחר הוסת היינו לקולא וכל היכא דאיכא קולא לתלות בוסת תולין אבל הראב"ד ז"ל כתב דהא דרבה פליגי אדר' יוחנן דלרבי יוחנן אע"ג דוסתות דרבנן בעי חשוב ימים לטבילה ואפי' לבא מן הדרך שאין הוסת יוצא מחזקת טומאה עד שתבדוק וכדאמרי' לקמן תבדק ופסק הלכה כר' יוחנן ונמצא שחושש לוסת בשיש לה וסת וחושש נמי לעונה בשאין לה וסת אבל לחוש לשניהם כאחת אין לנו והרב אלפסי ז"ל כתב זו שנינו בסוף פרקין (דף יב.) החמרים והפועלים נשיהם להם בחזקת טהרה ולא חלק בין הגיעו ימי עונתה ושעת וסתה ללא הגיעו ואף הרמב"ם ז"ל כתב בפ"ד מהלכות איסורי ביאה שאשה שיש לה וסת שהלך בעלה למדינה אחרת והניחה טהורה כשיבא אין צריך לשאול לה אפילו מצאה ישנה מותר לבא עליה שלא בעונת וסתה ואינו חושש שמא נדה היא נראה מדבריו שא"צ לחוש אלא לעונת הוסת עצמה ולא לאחר מכאן כלל ונראה שהם ז"ל מפרשים דתוך ימי עונתה דקאמרי' היינו עונת הוסת ולאפוקי יום העונה עצמו שלא תאמר דבבא מן הדרך הקילו שלא לחוש אף לעונת הוסת עצמה קמ"ל דבעינן שיחשב שלא תהא עומדת עכשיו בתוך עונת הוסת וסבורים הם ז"ל דר' יוחנן דאמר מחשב קסבר וסתות דאורייתא ופליג אדרבה בר בר חנה ואנן קי"ל כרבה דהא סוגיא סלקא דוסתות דרבנן ודאמרינן לקמן תבדק בשוהה בעיר עסקינן אבל בבא מן הדרך לא דכיון דתבעה אין לך בדיקה גדולה מזו וכמו שכתבתי למעלה ותמהני דתינח ערה אבל ישנה מאי איכא למימר דהא בישנה ליכא תביעה ולא מצית אמרת דאפילו בישנה איכא [תביעה] דאי הכי הך ברייתא דהחמרין הוה מצי לאוקמא התם בסוף פ"ק דנדה אפילו באין לה וסת אלא ודאי ליכא *) ומש"ה אוקמוה דוקא בשיש לה וסת כמו שכתבתי למעלה וכיון שכן קשיא ישנה לפיכך נ"ל דאינהו ז"ל סברי דחכמים ור' יהושע דאמרי תבדק *לאפלוגי את"ק דידהו (ג) [הוא דאתו] דאמר כל שלא בדקה בשעת וסתה טמאה נדה משום דוסתות דאורייתא ואמרי ליה לא אלא תבדק כלומר שאין לך חומר אחר בוסתות אלא שצריך בדיקה בשעת הוסת והוא חומר של דבריהם אבל כל שעבר הוסת למה תהא צריך לבדוק והרי כל אשה שיש לה וסת שלא בשעת וסתה מסולקת דמים היא דמ"ה אמרו דיה שעתה ולמה נחוש שיהו דמים מצוים בה שלא בשעת הוסת מפני שלא בדקה בשעת הוסת אלא התם ודאי כי אמרינן תבדק בשעת הוסת אמרו וכדכתיבנא ואע"ג דאמרי' התם איתמר אשה שיש לה וסת והגיע שעת וסתה ולא בדקה אמר רב בדקה ומצאה טמא טמא טהור טהור כלומר משום דוסתות הם דרבנן לאו למימרא שצריכה לבדוק אחר הוסת אלא משום דשמואל בעי למימר אפילו בדקה זו ומלא טהור טמא נקט רב מלא טהור טהור ולא שתהא צריכה לבדוק אחר הוסת ובזה עלו דברי רב אלפס והרמב"ם ז"ל יפה אלא (ג) שזו קולא יתירא שלא לחוש לא לוסת ולא לעונה כלל אפילו לימים הרבה ואפי' בישנה:

*) כד"ס הגי' ומשום דאינהו הכי אוקמוה וכו'.

נר מצוה **הוחזקה** נדה בשכנותיה שהיתה לובשת בגדי נדות: ואם נתנה אמתלא לדבריה. שאמרה לו מה שאמרתי שהייתי טמאה מפני שקשה עלי התשמיש ועכשיו איני חוששת: **תנו** רבנן והדוה בנדתה. בפ' במה אשה (ד' סד:) תניא אין בין זב לזבה שנויה היא בתוס' [בפ"ק דמגילה]: שהזב טעון ביאת מים חיים דכתיב ורחץ בשרו במים חיים וטהר. אבל בזבה לא כתיב אלא וספרה לה ז' ימים ואחר תטהר כלומר בטבילת מים ובנין אב לכל הטמאים ורחצו במים [דכתיב בשכבת זרע] ואין כתיב באחד מהם במים חיים אלא בזב ומצורע: שכל הגוף עולה בהם. מכל בשרו ילפינן ליה: **תנו** רבנן אילו נאמר מקוה מים יהיה טהור. בת"כ היא שנויה בפרשת ויהי ביום השמיני: יכול אפילו מלא על כתפו וכו' אף מקוה מים בידי שמים. איכא מ"ד דהא אסמכתא בעלמא היא שאפילו מלא כל המקוה בכתף כשר מדאורייתא והיינו דתמיה בפרק המוכר את הבית (דף סה:) עלה דההוא דתנו רבנן צנור שחקק ולבסוף קבעו מכלל דשאובה דאורייתא בתמיה [א] אלמא ליכא שאובה אלא מדרבנן אלא דבהך ברייתא אסמכוה אקרא דומיא דמדומע דאמרינן במס' נדה (דף מז.) בהדיא דמדרבנן היא והתם מפיק ליה מקראי ומביאין ראיה לדבר מדתנן במס' טהרות [פ"ד מ"ז] אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובין למקוה ותניא בתוספתא דמקואות בפ"ב מקוה שהניחו ריקן ובא ומצאו מלא כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה ומדקתני ריקן ומצאו מלא ולא קתני חסר ומצאו שלם משמע דריקן היה לגמרי מתחלה ואפ"ה ספקו טהור אלמא אפילו כולו שאוב הוא מדרבנן דאי מדאורייתא ה"ל ספקו דאורייתא ולחומרא. ועוד הביאו ראיה מדאמר בפירקא קמא דפסחים (דף יז.) גבי משקה בית המטבחיים בכלים טמאים בקרקע טהורים משום דחזו למטבל בהו מחטין וצנורות הא סתם משקה בית מטבחיא שאובים הן וה"ל כולו שאוב ואמרינן דחזיין למטבל בהו מחטין וצנורות אלמא מדאורייתא כשר וכ"ת ואי ליכא פסול שאובה מדאורייתא כלל למה גזרו בה חכמים י"ל דגזרו אטו טובל בכלי שהוא פסול מדאורייתא דטבילה בקרקע בעינן דומיא דמעין ובור וכן דעת רבי' יצחק ז"ל וכן נראה מדברי הרב בן מגש ז"ל ומדברי הרמב"ם תלמידו בפרק ד' מהלכות מקואות וכן דעת הגאונים ז"ל אבל הראב"ד ז"ל כתב דכי מתמהינן בפ' המוכר את הבית מכלל דשאובה דאורייתא דאלמא איכא אלא מדרבנן ה"מ בשאובה על ידי כלים מאליהן כגון צנור שחקקו ולבסוף קבעו דקתני התם שאין בהם תפיסת ידי אדם אלא מאליהן באו ולא כשאבו אבל מלא בכתף פסול מדאורייתא והיינו דתניא *בתוספתא וכו' אפילו מילא בכתף וכו' ור"ת ז"ל סובר דאיכא שאובה דאורייתא ואיכא שאובה דרבנן דכולה שאובה [או רובה או רביעית מתחלה מדאורייתא אבל] ג' לוגין על פני המים הוי מדרבנן (א) וכי מתמהי בפ' המוכר מכלל דשאובה דאורייתא היינו משום דקתני פוסל את המקוה מכלל דכבר יש שם מים קודם שתפסל והביא ראיה מדאמרינן פ"ב דמקואות ר"א אומר רביעית מים שאובין בתחלה פוסלין את המקוה וג' לוגין על פני המים וחכ"א בין בתחלה בין בסוף שיעורו ג' לוגין ומשמע דהא דקא מפליג ר"א בין בתחלה לבסוף משום דלכתחלה פוסל מדאורייתא ובסוף כלומר על פני המים פסול מדרבנן ולאו ראיה היא דלעולם אפי' בתחלה מדרבנן היא והיינו טעמא דמחמיר ר"א לכתחלה טפי מעל פני המים משום דלכתחלה רביעית מקוה גמור הוא דחזי למחטין וצנורות ומ"ה לא בטיל אבל על פני המים לאו מקוה הוא ובטל עד דאיכא ג' לוגין שהוא דבר חשוב שראוי להדיח ראשו ורובו כדאיתא בפ"ק דשבת (דף יד.) ורבי' שמשון ז"ל כתב דודאי איכא שאובה דאורייתא כגון שנשאב בדבר המקבל טומאה דבכה"ג כולו שאוב דאורייתא והביא ראיה מדתנן במסכת פרה [פ"ו] ומייתי לה בפ"ב דזבחים (דף כה:) נתן ידו או רגלו כדי שיעברו מים לחבית פסולים עלי קנים ועלי אגוזים כשרים זה הכלל דבר המקבל טומאה פסולים דבר שאינו מקבל טומאה כשרים ואמרינן התם מה"מ א"ר יוחנן משום רבי יוסי בר חנינא אמר קרא אך מעין ובור

שלטי הגבורים

א כדין אם מים שאובין שפוסלין את המקוה אי הוי דאורייתא או דרבנן דאיתא פרק מרובה דף סז איכא פלוגתא ר"י פירש דשאיבה הוי דרבנן ואפילו כולו שאוב אינו פוסל מן התורה הלכך כל ספק שאירע בו אפי' ספק אם הוא כולו שאוב אם לאו כשר והאריך הרא"ש שם בראיות ור"י ורשב"ם ז"ל פי' דכולו שאוב פסול מן התורה וכן פי' הר"ר שמשון ז"ל שכולו שאוב פסול מה"ת עד שיהיה רובו בהכשר אבל לאחר שיהיה רובו בהכשר מהם ואילך אין שאיבה פוסלת בו אלא מדרבנן הלכך כל ספיקא שיארע בו קודם שהיה רובו בלא שאיבה אזלי' בה לחומרא אבל מש"ידוע שהיה רובו בהכשר מקלינן בספיקא שאירע בו והאריך שם הרא"ש בראיותיו ועוד כתב הטור י"ד סי' רא בשם אביו ז"ל על מקוה שעומד בבית העובד כוכבים ומשכירו לישראל שיתן לו כל הטובל בו דבר ידוע בכל פעם שאין להאמין לעובד כוכבים דחיישינן שמא יחסר וימלאנו: ועל אודות המקום אשר במקום שיש באר מים חיים הנובעים ומרוב המים אשר בבאר ירצות הנשים לטבול שם ועשו קרוב לשפת הבאר כמו אמתיי' כיפה אחת של אבן כדי הקף הבאר אשר על הכיפה היא עומדות הנשים לטבול ולמטן יוכלו המים מהבאר שהם מתחת הכיפה לנגוע למעלה מהכיפה ויהי' הכל אחד עשו נקבים רבים בכיפה הכיפה כשפופרת הנוד ועתה מחמת היובש נתיבשה המים שלמעלה מן הכיפה הרבה ולא נשאר למעלה מן הכיפה שיעור כ' סאים או כ"א סאין מן המים ושאלת אם יש דרך להטיל שם מים ולהכשירו דבר ידוע כי באר מים חיים יש לו דין מעין גמור ואין צורך להאריך בזה כי בשכבר האריך מהררי"ק סימן צ"ו בראיות ברורות והוכיח דאין חלוק ביניהם וידוע כי מעין מטהר בכל שהוא כדאיתא בתורה ובמס' מקואות בכמה מקומות דאיכא פלוגתא גבי מעין בטהרת אדם דאיכא למ"ד דאע"ג דמעין מטהר בכל שהוא היינו דוקא לטבילת כלים אבל לאדם אפי' אם הוא קטן ביותר בעינן שיהיה מ' סאה גם במעין וזהו דעת תוספות והרא"ש ז"ל כדאיתא בהל' מקואות להרא"ש וטור י"ד סי' ר"א ואיכא למ"ד מעין מטהר בכל שהוא אף לאדם וזהו דעת הרמב"ם והראב"ד ז"ל ונראה דעת התוספות יותר דגם האחרונים הכי קים להו מ"מ לגבי שאיבת מים נראה לי דרוב הפוסקים הסכימו לזה דמעין כל שהוא יכול לשאוב בו כל מים שירצה כמו שיכול לשאוב במקוה שיש בו מ' סאה ואין שאיבה פוסלת בהם כלל אפי' לכתחלה ולא נמצא בכל הפוסקים מי שיחוש לשאיבה במי מעין כי אם אותם שתי דעות שהביא המרדכי בהלכות נדה וסמי אותם דעות מקמי כמה דעות אשר שם ר' שמחה ומהר"ם והרשב"א והרא"ש והטור בנו ומהרי"ק ראשונים ואחרונים בודאי כלהו פליגי עם אותם שתי דעות ודחו דבריהם והסכימו דאין שאיבה פוסלת במעין וכיון שכן

[illegible] דידן כיון שהמים שהם מעל הכיפה כאין ונובעין מן הבאר דשפיר מצינן לשאוב שם מים כדי השיעור כל שיש למעלה מן הכיפה מים כל שהוא מאותם המים שלמטה מן המעין ולהדיא כתב הרא"ש בתשובותיו [illegible] ג' דמעין והמחובר לו אינו נפסל בשאיבה והביא ראיה לדבריו ועוד ביאר הרא"ש ז"ל להדיא כלל נ"א סי' ו' בתשובה שנשאל לו בנדון כדומה לזה על מערה עמוקה ומים נובעין ומרוב המים ירצות [illegible] לטבול שם ועשו מחיצות בשפת המים והכרו שם חפירה ומן המים המרובים שבפנים יצאו מקלחן לחוץ לתוך החפירה ולא היה בה שיעור לטבילה והוסיפו עליהם מים והשיב ז"ל אם מחפירה שעשו סביב המערה

ת"ל מעין מה מעין בידי שמים אף מקוה בבידי שמים אי מה מעין א מטהר בכל שהוא אף מקוה מטהר בכל שהוא ת"ל אך מעין המעין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה אי מה מעין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך המעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשבורן ותנן נמי *במתני' הזוחלין כמעין והנוטפין כמקוה העיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהן א כשרין: *הלל אומר מלא ג הין מים שאובין פוסלין את המקוה שאדם חייב לומר בלשון רבו שמאי אומר תשעה קבין וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים משער האשפות שבירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון ששלשה לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה וקיימו (א) את דבריהם. הא דתנן ג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה ה"מ דלית ביה שיעורא ב אבל אית ביה שיעורא לא מיפסל דתנן *היה בו ארבעים סאה ממלא בכתף ונותן לתוכו והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכי' מאבראי שפיר דמי דכי *אתא רב דימי אמר שאובה שהמשיכוה טהורה (ב): ת"ר ג צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה

ובור מקוה יהיה טהור הוייתן ע"י טהרה תהא פירוש האי קרא גבי מקוה כתיב ומייתי מיניה ראיה למים חיים אל כלי דכתיב גבי פרה משום דמיהם משמע דלכל הוויות יהו ע"י טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה אלמא דלכל הפחות כולה שאובה בדבר המקבל [טומאה] דאורייתא אבל שאובה על ידי כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה דפסולה כדמוכח בפ"ק דשבת (דף טז:) משמע שאפי' כולו שאוב אינו דאורייתא אלא מדרבנן דהא הוייתן על ידי טהרה הוו דאין מקבלין טומאה ועוד הביא ראיה לדבריו מדתניא בתוספתא בפ"ב דמקואות ב' מקואות של ארבעים סאה אחד שאוב ואחד כשר וטבל באחד מהם מטומאה חמורה ועשה טהרות תלויות ואי כולו שאוב מדרבנן אמאי תלויות אדרבה הוה לן למימר טהורות וכדשרינן ספק מים שאובין למקוה אלא ודאי כדאמרן והתם כגון שהאחד שאוב על ידי דבר המקבל טומאה. וא"ת א"כ קשיא הא דמקוה שהניחו ריקן דאייתי לעיל דקתני כשר י"ל דהתם היינו טעמא משום דחזקה מאן קא ממלא למקוה אדם טמא שצריך טבילה וכיון שכן בידוע שבכשרות מלא אותו ולפיכך כשר והיינו דתניא התם כשר מפני שכשרותו מוכחת עליו הא לאו הכי פסול מספק דהוה ליה ספק דאורייתא ולחומרא והיינו נמי דקתני סיפא דהיא לגור המקלח למקוה והמכתשת נתונה בצדו ספק מן הצנור למקוה ספק מן המכתשת למקוה פסול מפני שהפסול מוכיח כלומר מפני שיש לתלות בזה כבזה ואם יש בו רוב מקוה כשר מפני שזה ספק מים שאובין למקוה אלמא שלא טהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה אלא דוקא דאיכא רוב מקוה כשר דכיון דמדאורי' ברובא בטל ומכאן ואילך דרבנן ספקו כשר וכי תנן [טהרות פ"ד] אלו ספקות שטהרו חכמים ספק מים שאובים למקוה היינו מרובו ואילך דכיון דתנן למקוה משמע שכבר יש בו מים וא"ת א"כ מאי מתמהינן בפרק המוכר את הבית (דף סו.) מכלל דשאובה דאורייתא נוקמא כגון דליכא רובא דכשרים תירץ הרב ז"ל משום דכיון דסתמא קתני צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה משמע דפוסל את המקוה בסוף בג' לוגין כדקי"ל דג' לוגין מים פוסלין את המקוה והיא דמשקה בית מטבחייא (פסחים דף יז:) דאמרי' דבקרקע טהורין היינו טעמא משום דכי כפלו מיא ארפפה ממשכי אילך ואילך וס"ל כשאובה שהמשיכוה כולה דטהורה אלו דבריו ז"ל (א):

אי מה מעין מטהר בכל שהוא. לאו דוקא כל שהוא אלא לאפוקי ארבעים סאה [קאמר] ואמר שאינו צריך [מ' סאה] כמקוה אלא מיהו צריך שיהא כל גופו עולה בהן בבת אחת ולא בחצאין אלא דכיון דכל גופו עולה בהן הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו סגי דבמעיין ליכא יתורא לאפוקי מהני משא"כ במקוה דאפילו גוף שכל גופו עולה בעשרים סאה לא עלתה לו טבילה עד שיטבול במקוה של מ' סאה מדכתיב ורחץ כל בשרו במים דדרשינן מים שכל גופו עולה בהן דהיינו ארבעים סאה: המעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן. כלומר שהמקוה אינו מטהר אלא באשבורן אבל המעין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן דאי אמרת דאין מעין מטהר אלא בזוחלין היכי עביד להו אבוה דשמואל [שבת דף סה.] לבנתיה מקואות ביומי ניסן והיה ממשיך לתוכן מי פרת וכמו שפירשו כל המפרשים ה"ל למיחש שמא ירבו זוחלין על הנוטפין ואין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי כדאמרן ועוד דתנן [מקואות פ"ה מ"ד] כל הימים כמקוה ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין ובודאי ר' יוסי אף בזוחלין קאמר דאי לא ה"ל למימר אין מטהרין אלא בזוחלין אלא ודאי משום דס"ל דימים דינייהו כמעין אמר דמטהרין בכל ענין ועוד דתנן במסכת פרה בפרק ששי המפנה מעיין לתוך הגת או לתוך הגבים פסולין לזבים ולמצורעים ולמי חטאת אלמא לשאר כל אדם כשר ואע"פ שהיא אשבורן ועוד ראיה מדתנן בפ"ק דמקואות למעלה מהן מקוה שיש בו מ' סאה שבו טובלין ומטבילין למעלה מהן מעין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן [לא בזוחלין] ולמעיין להטביל בו בכל שהן. למעלה מהן מים מוכין [שהן] מטהרין בזוחלין ומים מוכין היינו [מי] מעין שהן מלוחין או פושרין והכי תנן התם בפ"ח דפרה אלו הן המוכין המלוחין והפושרין (ג) בודאי דכי קתני שהן מטהרין בזוחלין אף בזוחלין קאמר דאי לא מאי למעלה מהן הכא בחד גוונא מטהרין [והכא בחד גוונא מטהרין] אלא ודאי כדאמרן (ב): ותנן נמי במתני' במס' עדיות [פ"ז מ"ג] הזוחלין כגון נהרות שהן זוחלין כמעין הן לטהר בכל שהוא ובזחילה והנוטפין כמו מי גשמים כמקוה הן לטהר באשבורן דוקא ולהצריך מ' סאה והיינו טעמא דאבוה דשמואל דעביד לבנתיה מקואות ביומי ניסן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואין הנוטפין מטהרין בזחילה: שהן כשרין. כלומר בזחילה הואיל ונוטפין מועטין והוצרך לאשמועינן

נר מצוה אפילו במקום שאין בו כדי טבילה

בזוחלין אא"כ נוטפין משלימין לכן דאי לא תימא הכי מאי קמ"ל פשיטא דא"כ יפסלו כל הנהרות אפי' למ"ד נהרא מכיפיה מברך: מלא הין. דהיינו שנים עשר לוגין פוסלין את המקוה אם נפלו לתוכו קודם שנשלם ואפי' המשיך לתוכו אחריהן אלף סאה: שחייב אדם לומר בלשון רבו. כלומר הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה אלא כך שמעה מרבותיו שמעיה ואבטליון והרמב"ם ז"ל גורס אין באלף. ופי' שרבותיו שהיו גרים מפני שלא הורגלו להוציא הה"ין מפיהם היו מחליפין אותם באל"ף ואף הלל היה אומר אין בלשון רבותיו: שני גרדיים משער האשפות. במסכת עדיות מפרש לה למה הזכיר שם אומנותם ושם מקומם לומר שלא יעכב אדם עצמו מבהמ"ד שאין לך אומנות פחותה מן הגרדיים שאין מעמידין ממנה לא מלך ולא כה"ג כדאמרינן בקידושין [דף פב.] ואין שער בירושלים פחות משער האשפות והכריעו בעדותם כל חכמי ישראל ופי' הראב"ד ז"ל דטעמא דהלל מפני שהיא [המדה] הגדולה שנאמרה בתורה [בלח] כדכתיב ושמן זית הין ואע"פ שנאמרה בתורה מדות קטנות [מזאת] כיון דמים שאובין לפסול את המקו' מדרבנן אזלינן לקולא ולא מיפסל אלא בשיעורא רבה ולפיכך שנה לו רבו הין לגלות לו שמפני (ד) שנאמרה בתורה הוא פוסל המקוה ושמאי סבר ט' קבין לפי שהן ראוין לשטיפת כל הגוף ועזרא תקנס לבעלי קריין הלכך חשיב להו כמקוה פסול ופוסלין וחכ"א ג' לוגין מפני שהם חשובים שנתנה תורה [שיעור נסכי] קרבן צבור שהוא רביעית ההין ואזלינן בתר שיעורא זוטא אע"ג דאשכחן [נמי] בה לוג שמן. בציבור מיהא לא אשכחן פחות מג' לוגין ועוד לא אשכחן לוג אלא לשמן אבל יין אין פחות מרביעית ההין דהוא ג' לוגין. [והיכא] דלית ביה מ' סאה מדברי הרב אלפס ז"ל נראה (ה) דשאובה שהמשיכוה אפילו נתמלא כל המקוה ממנה כשרה ואחרים חולקין ומחלוקתן תלויה במאי דתנן בפרק שני דמקואות המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים ר"א אמר אם עונת גשמים הוא אם יש בו (ו) מעט מים ישבור ואם לאו לא ישבור ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבור או יכפה אבל לא יערה והכי פירושו אם עונת גשמים הוא נידונין משום שאובין כל עוד שהניחן בעת קשור עבים כדאיתא בפ"ק דשבת (דף טז:) וכ"ש בשעה שהגשמים יורדים ומ"ה לר"א אם יש במקוה כמעט מים כלומר שיש קצת מים כשרים ישבור וכמעט ד[א]מר לאו דוקא אלא רוב המקוה בעינן דהיינו כ"א סאין וכר"א בן יעקב דאמר [בתמורה יב.] מקוה שיש בו עשרים ואחד סאה מי גשמים ממלא בכתף י"ט סאין (ז) ופותקן במקוה כלומר ממשיכן והן טהורין שהשאובה מטהרת ברביה והמשכה ומש"ה נמי א"ר אליעזר דאם יש בו מעט מים כלומר כ"א סאין ישבור וימשכו המים מן הקנקנים השבורים למקוה וכיון שאין בו מ' סאה קרי ליה מעט מפני שאין בו שיעור מקוה דקסבר ר"א דשאובה שהמשיכוה כולה או רובה פסולה ור' יהושע אמר בין כך ובין כך כלומר אפילו אין במקוה מים ישבור או יכפה ובלבד שלא יערה למקוה בלא המשכה דקסבר ר' יהושע דשאובה שהמשיכוה כולה כשרה וקי"ל דר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע דר"א שמותי הוא. וכדאסיקנא בפ"ק דנדה (דף ז:) דלית הלכתא כר"א אלא בארבע בין בסדר טהרות בין בשאר סדרים ובפ"ק דתמורה (דף יב:) נמי אמרינן כי אתא רב דימי א"ר יוחנן שאובה שהמשיכוה טהורה ומדלא יהיב שיעורא ש"מ דאפי' כולה ואיכא נוסחי נמי דגרסי התם בהדיא שהמשיכוה כולה וכן נראה דעת הרב אלפס ז"ל וכן דעת רבינו שמשון ז"ל אבל רב אחא משבחא פסק כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי וכן פסקו הראב"ד ז"ל והר"ז הלוי ז"ל וראוי להחמיר: ת"ר צנור שחקקו וכו'. בפרק המוכר את הבית (דף סה:) הוא: צנור. של עץ או של אבן ועשוי כעין סילון ויורדין ממנו מים למקוה: חקקו. בתלוש ואחר כן קבעו בקרקע: פוסל את המקוה. דמים שאובין פוסלין אותו דכיון שהיה שם כלי עליו קודם שקבעו לא מבטיל תו שם כלי מיניה ומשוי להו שאובים למים שבתוכו אבל קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל דהרי הוא כעושה חריץ בקרקע והאי צנור מיירי כגון שהוא

חקוק

המערה היו מחוברים למים שבתוך המערה דרך הנקבים בשעה ששפכו המים לתוך החפירה והנקב שבכותל המכוסה היה רחב שתי אצבעות אפי' אם לא היה בחפירה כי אם מעט מים ואפי' אם שפכו מן הסלים לתוך החפירה בלא המשכה מותר לטבול בתוך החפירה דמקוה שכולו שאוב המחובר למעין או למקוה שיש בו מ' סאה והמים כשרים באין דרך הנקב שהוא רחב ב' אצבעות בגודל מותר לטבול בו כדתנן פ"ו דמקואות בזה יש כ' סאה ובזה וכו' הרי לפנינו להדיא דהתיר. הרא"ש ז"ל בתשובה בנדון כיוצא בזה: א בדין אם מותר לטבול בשלג שאינו מפושר דבי' שמריה משפיר"א התיר לאדם שאנס אשתו להטביל בשלג שאינו מפושר ואמר דעלתה לה טבילה והר"ר אליעזר ממי"ץ אסר אם לא הופשר השלג ורבי' שמחה הסכים גם כן לאסור. ובדין נדה שנאנסה וטבלה דאיתא פ"ב דחולין איכא פלוגתא מיי' פ"א מהל' מקואות וסמג עשין רמ"ח פסקו דאין הטובל לחולין צריך כוונה והלכך עלתה לה טבילה וכן פוסק ר"ח והר"ן והרשב"א והגהות אשרי בשם מהרי"ת פסקו דלא עלתה לה טבילה מיהו אם אנסה חברתה והטבילה כוונת חברתה כוונה מעליתא הוא וכבר זכרנו החלוקים שיש במצות צריכות כוונה והקשו שיש על מיימ' מדבריו אלו לדבריו שבפ"ב מהלכות ק"ש ובהלכות מגילה ובהלכות חמץ ומצה וכן לשאר הפוסקים והחילוק שיש במצות שצריכות מעשה למצות שתלוין באמירה בלבד ואין כאן מקום להאריך: ובדין אם מותר לטבול בנהרות ר"ת מתיר לטבול בכל הנהרות כל השנה טולה דנהרא מכיפיה מתברך ולא חיישי' שמא ירבו הנוטפין על הזוחלין ומהר"ם אוסר לטבול בנהרות והר"ן האריך בזה בפרק במה אשה עכ"ל:

ב והדרך אשר עליו אסבר לדעת מדידת המקוה הוא בזה האופן

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בפרק ב' דמקוואות והשר"י מביאו בר"ש מרובה וכתב עליו בסיום דבריו וכן כתב ר"ת בספר הישר דג' לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה הלכה למשה מסיני וג"פ דרבינו שמשון לא איירי אלא בכולו שאוב אלא דר"ת ודאי הכי אית ליה ועדיף מיניה דאפי' בג' לוגין בתחלתו סובר דפוסלין הלכה למשה מסיני: (ב) ומיהו אין זה דיוק כ"כ כיון דאיכא אומרא חדא דליתא במעיין שמימיו מועטין שאין מטהר בזוחלין כדפירשו תוספות בשילהי פרקן דנדה כר"ש מערה אין נוגעת לא.

א מיי' פ"ד מהלכות מקואות סמג לאוין קי"א ועשין רמח טור י"ד סי' רא:
ב מיי' פ"ד מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' רא:
ג מיי' פרק ד מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' רא:
מקואות פ"ב מ"ה
מקואות פ"ו מ"ח ע"ש
תמורה ד' יב:

הגה"ת הב"ח

(א) נ"ב חכמים: (ב) נ"ב אע"ג דלית ביה ארבעים סאה: (ג) ובודאי כצ"ל: (ד) נ"ב שההין היא המדה הגדולה: (ה) נ"ב אבן במרדכי כתב וז"ל ונראה דדעת האלפסי כך דבעינן המשכה ורבייה כו' ובאמת שכן נראה מלשונו שכתב והיכא דלית ביה מ' סאה כו' דמשמע שאינו שמים והיינו דאיכא ביה רובן אלא מפני שהר"ן ז"ל היה גורס בדברי הרי"ף בסוף דבריו אע"ג דלית ביה מ' סאה סבר דליכא בתרא לאשמועי' אתא לומר שאפי' לא היה בו כלום מארבעים סאה אלא המשכוהו כולה וזהו שאמר אע"ג אבל המרדכי לא היה גורס כן וק"ל: (ו) כמעט כצ"ל: (ז) פותקן כצ"ל

חקוק לקבל בו צנורות שכל שאינו עשוי לקבל אינו פוסל דתנן בפרק רביעי דמקואות סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב באמצע אינו פוסל מפני שלא נעשה לקבלה. כלומר אע"פ שהוא צר מכאן ומכאן בשני ראשיו ורחב באמצע אפי' הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צנורות. הא' לצור נר מצוה דהכא נמי בכה"ג הוא שכך היה דרכן לעשות לו בית קיבול באמצע כדי שיתקבלו [בו] הצנורות וכיון שיש בו בית קיבול צנורות פוסל את המקוה דהכי תנן התם [בפרק ד' מ"ג] השוטט בצנור לקבל בו צנורות בשל עץ בכל שהוא ובשל חרס ברביעית רבי יוסי אומר אף בשל חרס בכל שהוא ירד לתוכו עפר ונכבש כשר כלומר אפילו נכבש מאליו ונדחק שם עד שאין המים יכולין לשטוף העפר כשר דסוב אינו בר קבלה ובספר הירושלמי מפרש שכבשו ברגל:

כל חייבי טבילות טבילתן ביום בדוכתי טובא הוא ובפ' הקורא את המגילה למפרע (דף כ.) ילפינן דטבילתן ביום: נדה ויולדת טבילתן בלילה דתניא [פסחים צ:] מנין לנדה שאינה טובלת אלא בלילה [תלמוד לומר] שבעת ימים תהיה בנדתה תהא בנדתה כל ז' ויולדת נמי הוקשה לנדה דכתיב כימי נדת דותה:

אמר רב נדה בזמנה בפ' בתרא דנדה [דף סז:] היא: נדה בזמנה. בשביעי ובנדה דאורייתא קא מיירי שלא ספרה נקיים: לא תטבול אלא בלילה. כמו שמפורש למעלה: שלא בזמנה. בח': משום סרך בתה. כלומר שנוהגת אחריה לטבול ביום ואפי' בזמנה בז' ואתיא לידי כרת ולא ידעה דאמה בשמיני היא דטבלה ביום וקי"ל כרבי יוחנן: א"ל רב פפי* לרבא מכדי כולהו נשי דהאידנא ספק זבות משוינן להו. שאפילו נדה סופרת ז' ימים נקיים דהחמירו עלמן כר' זירא: לטבלו בזמנא דשבעה. ממה נפשך דאי נדה היא הרי יום טבילתה יותר משבעה (ג)* לנידתה ואי זבה היא טבילת זבה ביום וה"ק ליה רב (ד) פפי לרבא בשלמא רב ור' יוחנן מיירו קודם חומרא דר' זירא דמוקמי הכי הוו אבל אנן דקיימינן בתר תקנה (ה) לית לן טעמא דלא נטבלן בשביעי ויממשו דהא ליכא למיחש למידי לא לה ולא לבתה ומהדרינן משום דר"ש דתניא אחר תטהר אחר לכולן. כלומר דבעינן שיהו ז' נקיים רצופים אבל ראתה בינתיים סותרת וכבר פירשתיה למעלה ר"ש אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר כלומר כיון שספרה מקצת יום של ז' תטבול ותשמש: אבל אמרו חכמים אסור לשמש כדי שלא תבא לידי ספק. שאם תשמש [בו] ביום ותראה מיד אחר תשמיש נמצאת סותרת כל שלפניה וטבילתה פסולה וכיון דתשמיש אסור בשביעי מחמירינן נמי שלא תטבול כדי שלא יבואו לשמש וכיון דטבילה אסורה בשביעי אפילו בשמיני נמי אסורה משום סרך בתה שאם תראה הבת שאמה טובלת בשמיני ומשמשת תטבול היא בשביעי ותשמש ואע"ג דגזרה לגזרה היא משום חומר כרת חששו ומש"ה אפילו לבתר חומרא דר' זירא אפילו בשמיני לא תטבול אלא היכא דאיכא למיחש לאבולאי ודכותיה ואע"ג דר' שמעון אתשמיש בלחוד קאי ולא אטבילה דהא אמרינן בפרק המפלת (דף כט:) בשמעתא דטועה בעשרים ואחד תשמש ופרקינן משום דר"ש ואפ"ה היו טובלות [ביום] כדמוכח התם דאלמא אסור לעשות כן אתשמיש לחוד קאי ובתורת כהנים נמי תניא ואחר תטהר כיון שטבלה טהורה להתעסק בטהרות אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק דאלמא אסור לעשות כן *אטהרות הוא אבטילה קאי ולא אטבילה אפ"ה קא אמרינן דכיון דר"ש אסר תשמיש [אנן] נמי אסרינן טבילה משום לתא דתשמיש אבל ר' שמעון ודאי תשמיש בלחוד אסור ולפי זה לא גרסינן שמא תבא לידי ספק דודאי כל שהיא משמשת באה לידי ספק אלא הכי גרסינן שלא (ו) יבא לידי ספק וכן הגרסא בהלכות הרב אלפסי ובברייתא שבתורת כהנים אבל *הר"ז ז"ל סובר דהאידנא ליכא סרך בתה כלל אלא שאם טבלה בשביעי אסורה לשמש מדר"ש ולא נהירא ויש מי שאומרים שאם טבלה בשביעי לא עלתה לה טבילה שאם תאמר [עלתה לה טבילה] איכא למיחש שמא תבא לשמש ולפיכך צריכה לחזור ולטבול ומיהו בשמיני כיון דלא מיתסר אלא משום סרך בתה עלתה לה טבילה

וזה

וזה הוא דעת הראב"ד ז"ל אבל הרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו דאפי' בשביעי עלתה לה טבילה בדיעבד: (ז) אמר רבא אשה לא תחוף. מקטיף מזיא. ניתק השער ומתבלבל וחוצץ: מסריך. מתדבק השער וחוצץ. וכן חפיפה פי' *רש"י ז"ל חפיפת שערה כלומר שער [ראש] האשה ושאר מקומות שבגוף בבית הסתרים והכי מוכח דחפיפה בשער היא דתנן (שבת דף כ:) כזיר חופף ומפספס אבל לא סורק וה"נ מוכח בפ' מרובה (דף פב.) דאמרינן התם דאחד מעשר תקנות שתקן עזרא שתהא אשה חופפת וטובלת ואקשינן הא דאורייתא היא דכתיב את כל בשרו זו הטפל לבשרו ומאי ניהו שערות מדפרכינן הכי אלמא חפיפה בשער היא ופרקינן התם מדאורייתא בעיוני בעלמא סגי דלמא מיקטר א"נ מאוס מידי משום חצילה אתא איהו ותקן חפיפה ומדאמרינן הכי משמע דבעינן עיוני בכוליה גופה דלגבי חצילה מקום שער ושאר הגוף שוין הן אלא [דאתא] עזרא ותקן דלא ליסגי במקום שער עיוני משום דשכיחי בה קטרין והצריך חפיפה ומשום דחפיפה דרבנן בעלמא היא מקילין בה כדאמרינן לקמן [דף סח.] האשה חופפת בע"ש וטובלת מוצ"ש ואפילו למוצאי י"ט שאחר השבת כמו שאכתוב בס"ד אבל בעיוני דמדאורייתא הוא לא מקילינן וראיה לדבר מדאמר בסמוך [דף סז.] נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה ובודאי אי אפשר שלא נתנה תבשיל לבנה וכיוצא בו מע"ש עד מוצאי י"ט שאחר השבת והילך עלתה לה טבילה אלא ודאי כי מקילין בחפיפה דוקא כשחוזרת ועיינה בשעת טבילתה הלכך במקום שער בעי חפיפה ומקילינן בה כדכתיבנן ובכוליה גופיה בעיא עיוני סמוך לטבילה ומדאמרינן לקמן [סז.] טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול ועליה כל גופה משמע לאו למימרא דחפיפה בכוליה גופה אלא משום דמסתמא עיינה בעצמה בשעת חפיפה וכ"ת אי בעיא עיוני סמוך לטבילה אפי' לא חפפה סמוך לטבילה אמאי צריכה [לחזור] לחוף ולטבול והרי עיינה בכל גופה סמוך לטבילה איכא למימר שמא לא עיינה יפה יפה אבל בחפיפה ליכא למיחש להכי והך עיוני דמדאורייתא משמע דבלא מים הוא דלא אשכחן אלא לגבי חפיפה ומיהו הני נשי דילנהוג למסתכל גופייהו בשעת טבילה בחמימי ושפיר דמי ואף בזמן התלמוד נראה שהיו נוהגות כן מדאמרי' בגמ' [ד' סח.] דודא חסרת עבדי חסרת *) מסרקא חסרת ומדאצרכה כולי האי משמע שדרכן לשטוף בחמין וקך כ"ל מדאמרי' אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם אית' דלא הוו עבדי חפיפה אלא במקום שער אמאי לא חיישינן שמא לא עיינה יפה בשאר מקומות הגוף כי היכי דחיישינן בשלא היתה חפיפה סמוך לטבילה (ח) [לענין] כל שאר מקומות שבגוף דא ודא אחת היא אלא ודאי דרכן היה לשטוף כל גופן בחמין ומש"ה בסמוך לטבילה ליכא למיחש למידי ומעתה האי ונמצא עליה אתי כפשטיה דנהי דחפיפה מדינא איננה אלא במקום שער הנהיגוה בכל הגוף: ואפי' בחמי חמה. די לה בחמין שהוחמו בשמש: משרו מזיא. מתירין את השער שלא יסתר זה בזה: קמטיה. בית השחי ובית הסתרים שלה: כל הראוי לבילה. במס' מנחות [ד' נח:] ס' עשרונים בכלי אחד ראויה לבלול ואין בילה מעכבת בהן שאם לא בלל כשר ושאין ראוי לבילה כגון ס' וא' עשרון בכלי א' מעכב בו ופסולה הואיל ואי בעי לבלול לא מצי מבלל: ותנן במתני' בפ"ח דמקואות [משנה ה]: טהורה מטומאתה. מטומאת נדה: אבל טמאה ע"ג רוקה. שנתנה על המעות קודם שטבלה וטמאה מתורת מגע דרוקה מטמא במגע ומשא ואפי' בעודן בפיה טמאה (ט) היא מידי דהוה אטבילה בקומטו דטמאה בפ' יוצא דופן: נתנה שערה בפיה. ולא באו המים בשערה: קפצה ידה. הוי חצילה: קרצה שפתותיה. מלשון כדי לקרוץ בצפורן פ' בא סימן [דף נב:] שהדביקה שפתותיה ולא נכנסו המים בפיה ונהי דביאת מים לא בעינן בבית הסתרים ראוי לביאת מים בעינן וקצת היה נראה דקרצה הוא לשון דוחק שדוחקת שפתותיה ביותר כמו פתחה עיניה ביותר עצמה עיניה ביותר דלקמן: ומטבילן טמאין. כאילו לא הוטבלו דלא באו מים למקום אחיזתו: ואם הדיח ידיו במים. קודם

לאחוז

*) בדפוסי הגי' מסקרי ועי' בתוס' ס"ח ע"ב בשם רב סעדי'

המקוה °כל *חייבי טבילות טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה: אמר רב נדה בזמנה לא תטבול אלא בלילה ושלא בזמנה תטבול בין ביום בין בלילה ור' יוחנן אמר נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה (א) אתקין רב אידי בר אבין בנרש למיטבל ביממא דתמניא משום אריואתא רב אחא בר יעקב בפפוניא משום גנבי ורב יהודה בפומבדיתא משום צנה רבא במחוזא משום אבולאי פי' פתחי מבואות שנסגרין בלילה אמר ליה רב *פפי לרבא מכדי כולהו נשי דהאידנא ספק זבות משוינן להו ליטבלן ביממא דשבעה משום דרבי שמעון דתניא (א) אחר תטהר אחר לכולן שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן ר"ש אומר אחר תטהר אחר מעשה תטהר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן *שמא תבא לידי ספק: (ב) אמר רבא אשה לא תחוף לא בנתר ולא באהל נתר מקטיף מזיא באהל מסריך מזיא אמר אמימר משמיה דרבא וא"ד דריש מרימר משמיה דרבא אשה לא תחוף אלא בחמין ואפי' בחמי חמה דחמין (ג) משרו מזיא (ג) ואמר רבא לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה קמטיה בשעת טבילה ואע"ג דתנן בית הקמטין ובית הסתרים אין צריכין שיבואו בהן המים נהי דביאת המים לא בעינן מקום הראוי לבא בו מים בעינן כדר' זירא דאמר כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו אמר רבין בר רב אדא א"ר יצחק מעשה בשפחתה של ר' שטבלה ועלתה ונמצא עצם בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת: ותנן במתני' *נדה שנתנה מעות בפיה וירדה וטבלה טהורה מטומאתה אבל טמאה היא על גב רוקה נתנה שערה בפיה קפצה ידה קרצה שפתותיה כאילו לא טבלה האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאים [ואם] הדיח את ידיו במים טהורים ר"ש אומר ירפה

כדי

כדי שיבואו בהן המים בית הסתרים ובית הקמטין אינן צריכין שיבואו בהן המים: *אלו חוצצין באדם חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות °שבראשי הבנות קילקי הלב והזקן ובית הסתרים באשה לפלוף שחוץ לעין (א)וגלד שחוץ לעין וגלד שחוץ למכה והרטיה שעליה ושרף היבש וגלדי צואה שעל בשרו ובצק שתחת הצפורן והמלמולין וטיט היון וטיט היוצרין וגץ יוני אי זה הוא טיט היון זה טיט הבורות שנאמר °ויעלני מבור שאון מטיט היון: ואלו שאינן חוצצין קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש לפלוף שבעין וגלד שעל המכה ושרף הלח ולכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן וצפורן המדולדלת: *אמר רבא טבלה ועלתה ונמצא עליה דבר חוצץ על בשרה אם אותו היום שחפפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול איכא דאמרי אם סמוך לחפיפה טבלה אינה צריכה לחוף ולטבול ואם לאו צריכה לחוף ולטבול מאי בינייהו איכא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה אמר רב שמואל בר' יצחק אשה לא תטבול *בנמל פי' מפני שמתביישת מבני אדם ואינה טובלת כהוגן אמר רב גידל אמר רב נתנה תבשיל לבנה וטבלה לא עלתה לה טבילה אמר רמי בר אבא האי ריבדא דכוסילתא עד תלתא יומי לא חייצי מכאן ואילך חייצי אמר מר עוקבא לפלוף שבעין לח אינו חוצץ יבש חוצץ ואימתי נקרא יבש משעה שמתחיל ליירק אמר שמואל כחול שבתוך העין אינו חוצץ שעל גב העין חוצץ ואם היו עיניה פורחות (ב) על גב העין נמי אינו חוצץ ורבי יוחנן אמר פתחה עיניה ביותר או שעיצמה עיניה ביותר לא עלתה לה טבילה (א) ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ר"ל אשה לא יתטבול אלא דרך גדילתה כדתנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים אשה נראית כאורגת וכמניקה את בנה °אמר רבה

בר

אחיזתו טהורין לפי שמשקה שעל ידו מתחבר למי המקוה ואין כאן חלילה: אין צריכין שיבואו בהן מים. מיהו צריכה אשה להדיח קמטיה במים כדי שיהא ראוי לביאת מים כדאמרינן לעיל ותניא בתוספתא ר"ש שזורי אומר בית הסתרים בנשואה חוצץ בפנויה אינו חוצץ פי' נשואה מקפדת שלא יהא דבר חוצץ במקום תשמיש א"נ אפי' בשאר בית הסתרים מקפדת שלא תתגנה על בעלה ושפחתו של רבי שנמצא עצם בין שיניה שמא נשואה היתה א"נ אעצם בין שיניה כ"ע קפדי: אלו חוצצין באדם. משום דבשיפא קתני אלו חוצצין בכלים תנא נמי גבי טבילת אדם אלו חוצצין באדם: שבראשי הבנות. בריש פרק במה אשה (דף נז.) אמרינן דאכולהו קאי דברא"ש חוצצין אבל בצואר אין חוצצין לפי שאין אשה חונקת עצמה: קלקי הלב ובית הסתרים באשה. שנתלכלך השער של מקומות הסתרים בזיעה עד שנעשו עבה כעין למר מסובך: לפלוף. צואת העין: גליד שחוץ למכה. ליר היוצא מן המכה מתיבש ונעשה גליד: שרף היבש. כגון שרף היוצא מפרי האילן: גלדי צואה שעל בשרו. כשיש זיעה מרובה בבשרו מתייבשת ונעשת גליד: והמלמולין. פירש בערוך באדם שידיו מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה ומולל ידו אחת על חברתה נעשה על ידו כמין גרגרים של שעורי' והעיקר מן וקטפת מלילות: טיט היון וטיט היוצרים וגץ יוני. מיני טיט הם אלא שזה חזק מזה: קילקי הראש ובית השחי ובית הסתרים באיש. ובית השחי בכלל תנייה דה"ל בכלל בית הסתרים [ובית הסתרים] באיש. דאיש אינו מקפיד אבל אשה מקפדת ודוקא נשואה כדי שלא תתגנה על בעלה כדמפרש לעיל כל זה פירוש רבינו שמשון ז"ל. ואמרינן בתוספתא צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד הבשר הרי אלו חוצצין ומש"ה נהגו נשי דילן לגזוז צפרניהם בשעת טבילה ולהסיר הלכלוך משם כדי שלא תבאנה [לידי ספק] מה הוא כנגד הבשר ומה הוא אינו כנגד הבשר ומה היא צואה ומה טיט ובצק: ואם [סמוך כו'] אינה צריכה לחוף ולטבול. דודאי לאחר שטבלה בא עליה: איכא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה. זו היא גרסת הרב אלפסי

דלישנא קמא לא בעינן וללישנא בתרא בעינן וקי"ל כלישנא בתרא כדאסיקנא הלכתא בסמוך דצריך לחוף בלילה כלומר סמוך לטבילה ומ"מ שמעינן מהכא דאע"ג דלא חפפה סמוך לטבילה [כגון שחפפה ביום וטבלה בלילה] דוקא נמצא עליה דבר חוצץ הוא דלא עלתה לה טבילה הא לא נמצא עליה עלתה לה דכיון דדיעבד הוא ה"ל כלא אפשר דפסקינן לקמן דחופפת ביום וטובלת בלילה אלא דמיירי כשעיינה סמוך לטבילה דאי לא לא הייט מקילין בדיעבד דעיון דבר תורה הוא כך כתבו וכבר כתבתי למעלה מה שנ"ל דחפיפה דהכא בכולי גופה הוא ואיכא דגרסי איכא בינייהו מיחף ביממא ומטביל בליליא כלומר[ודוקא] ללישנא [קמא] דאמרינן אם באותו יום שחפפה טבלה אם חפפה ביום וטבלה בלילה [כשלא נמצא עליה דבר חוצץ] אינה צריכה לחוף ולטבול דהא אמרינן ואם לאו צריך לחוף ולטבול כלומר מפני שנמצא עליה דבר חוצץ משמע דהא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול אע"פ שחפפה ביום וטבלה בלילה *ולפי גירסא זו למדנו דללישנא בתרא אשה שחפפה ביום וטבלה בלילה (ג) צריך לחזור ולטבול אע"ג דבלא אפשר שרינן לקמן: והרמב"ם ז"ל כתב בפ"ב מהלכות מקואות אם ביום שחפפה טבלה וכו' משום דלמקלא נוסחי לישנא בתרא הוא ומיהו לאו למימר דלההוא לישנא כל שחפפה באותו יום אע"פ שלא היה סמוך לטבילה דלא חיישינן ואע"פ שנמצא עליה דבר חוצץ דהיכי אפשר דאף על גב דאתיליד ריעותא לא ניחוש אע"פ שהרחיקה טבילתה מחפיפתה אלא להכי נקט יום לאשמועינן דטעמא דנמצא.עליה דבר חוצץ הא לאו הכי אינה צריכה לחוף ולטבול אע"פ שלא חפפה ביום שטבלה וזו לא נתבאר יפה בדברי הרמב"ם ז"ל וכבר השיגו הראב"ד ז"ל: גרסינן בגמרא(דף סו:) אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול ולא על גבי סילתא דהייט בקעת עבה

משום

משום דבעיתא שלא תפול ולא טבלה שפיר וכתב הראב"ד ז"ל דבדיעבד אם טבלה עלתה לה טבילה ומיהו כתב ז"ל דדוקא בכלי חרס דכיון שאינו מקבל טומאה מגבו ולא חזי למדרס ליכא משום גזירת מרחצאות וסילתא נמי לאו בת קבולי טומאה הוא אבל בכלי עץ ואפי' דיעבד לא עלתה לה טבילה *ודייק לה מדתנן במס' מקואות [פ"ה מ"ב] מעיין שהעבירו על גבי כלים או על גבי ספסל הרי הוא כמו שהיה דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל אלמא כל שהוא ראוי למדרס כספסל וכן נמי שאר כלים שמקבלים טומאה לא מהניא בהו טבילה משום גזירת מרחצאות דליכא למימר דטעמא משום דבעיתא דהא לאו באדם עסקינן אלא בכלים ולפ"ז הא דעבד (ד)מפני אבוה דשמואל [לבנתיה][שבת סה.] למחילות עבדינהו משום לניעותא דליכא למימר משום טיט עבדינהו וכמו שפי' רש"י ז"ל שהרי מקבלות טומאה וכדתנן בפ"ק דסוכה (דף יט:) עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ואיכא גזירת מרחצאות: גרסינן בגמ'[דף סו.] אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי פירשתיה בפ' במה אשה יוצאה (דף סה:) בס"ד: האי ריבדא דכוסילתא. גלד שנעשה במקום הקזת דם עד תלתא יומי הגלד הוא רך ומחובר והוי כגוף הבשר ולא חייץ: פורחות. *פוקחות ועוצמות תדיר: אינו חוצץ. דפריחתה מעבירתה ואינו עב על גבי עין: פתחה עיניה ביותר. הוי חלילה למעלה: עצמה עיניה ביותר. הוי חלילה למטה: ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר ר"ל אשה לא תטבול אלא דרך גדילתה. כלומר לא תדחוק זרועותיה על בשרה ולא רגליה ושוקיה זה בזה אלא כדרך הלוכה ושמושה תמיד והכי פירושא ולית הלכתא כי הני דריבדא דכוסילתא ולפלוף שבעין וכחול שבעין ופקחה עיניה ביותר או עצמה עיניה דבכולהו עלתה לה טבילה אלא כי הא דר"ל דאמר לא תטבול אלא דרך גדילתה ואע"ג דהא דר"ל לא פליגא עליהו ואפשר דכולהו איתנהו תלמודא הוא דקאמר דלא מחמרינן בטבילה כל הני חומרי אלא חומרא דר"ל בלחוד וכיוצא בה בסוף פרק נערה שנתפתתה (ד' נד·) דאמרינן זינתה וכחלה ופקסה

ותבעוה ליגשא ונתפייסה דאבדה מזונותיה ובתר הכי אמרינן ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי הא דאמר רב יהודה תובעת כתובה בבית דין אין לה מזונות והתם נמי הא איפשר דאיתנהו לכולהו [וא"ת] היכי אמרינן בעצמה עיניה ביותר דעלתה לה טבילה (ה) מאי שנא מהא דתנן במס' מקואות (סוף פרק ח) (ו)קרצה שפתותיה כאילו לא טבלה יש לומר דכי עצמה עיניה לא מהדקי קמטין כולי האי שיהו מעכבין מלבא בהו מים אבל הרב אלפסי ז"ל גורס ולית הלכתא ככל הני שמעתתא אלא כי איתמר הכי לענין טהרות איתמר אבל לבעלה שפיר דמי כי הא דאמר ר"ש לקיש ולהך גירסא משמע דמדריש לקיש מייתינן ראיה דלבעלה מותרת ואיכא למידק והיכי מייתי מיניה ראיה והא אפשר דכולהו איתנהו ואפשר דלא מייתי ראיה מדריש לקיש אלא לפתחה עיניה ביותר ולעצמה עיניה ביותר דלא מעכב בטבילה דדרך גדילתה נמי הוא לפי שאין אדם נמנע מלפתוח ולעצם את עיניו כדתנן גבי ראיית נגעים [נגעים פ"ב משנה ד] שטהר בהן הכתוב בית הסתרים דכתיב לכל מראה עיני הכהן ותנן האיש נראה כעודר וכמוסק זיתים והאשה כעורכת ומניקה את בנה וכאורגת בעומדת לשחי ליד הימנית ומפרש בתורת כהנים דעודר היינו לענין בית הסתרים לפי שהעודר מפסיק רגליו קצת ומוסק לענין בית השחי לפי שדרך המוסק להגביה זרועותיו קצת כדי לנער האילן ואשה כעורכת (ז) לבית הסתרים שדרכה לפסוק רגליה ומניקה את בנה היינו לענין תחת הדד שמה שנראה באותה שעה ממה שהוא תחת הדד אין לו דין בית הסתרים וכאורגת בעומדין לענין בית השחי כלומר שכשאורגת מעומד מגבהת יד הימנית לארוג ולא פירש"י ז"ל כך:

נימא

אחר שטבילה דבר חוצץ אם אינה יודעת בבירור שתאמר ברי לי שלא היה עלי דבר זה החוצץ קודם הטבילה לא עלתה לה טבילה וצריכה היא לחזור ולטבול עוד פעם אלא שאינה צריכה עוד חפיפה וסמ"ג לאוין קי"א כתב דהא דבעינן שתאמר ברי לי שלא היה עלי דבר זה החוצץ קודם הטבילה מיירי שלא טבלה סמוך לחפיפה אבל טבלה סמוך לחפיפה לא צריך דתלינן להקל. ולתוספות בשם ר"ת דוקא שמצא הדבר החוצץ על גופו דאין שם חפיפה לדידיה אז צריך שיאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן אבל בראש אם מצאה שם דבר חוצץ כיון דאיכא בראש חפיפה תלינן לקל ויש חולקים עליו וטור י"ד סי' קצ"ע מפליג בזה ג' חלוקין והוא שאם סמוך לחפיפה טובה אחת טבלה אפי' מצאה אח"כ דבר חוצץ עליה אינה צריכה טבילה עוד דתלינן להקל אפילו לא אמרה ברי לי שלא היתה עלי קודם טבילה ואם לא טבלה סמוך לחפיפה צריכה טבילה במה ד"א שלא נתעסקה באותו המין אחר טבילה אבל נתעסקה באותו המין לאחר טבילה אינה צריכה טבילה אחרת ונראה דמיירי דוקא בשלא אמרה ברי לי שלא היתה עלי קודם לכן:

הגהות חו"י
(א) נ"ב עי' דף סו פרש"י ותוס' ד"ה פתחה עיניה וכר"ן והגהת מהר"ס:

הגהות הב"ח
(א) תי' וגלד שחוץ לעין נמחק: (ב) שעל כצ"ל: (ג) צריכה כצ"ל: (ד) דעבד אבוה דשמואל מפצי כצ"ל: (ה) ומאי כצ"ל: (ו) קרצה כצ"ל: (ז) כעורכת לענין בית הסתרים כצ"ל:

ובעניותי לא הבנתי שינוי הגירסאות ודיוקן של דברים כלפי לייא מהר"ס

א מיי' פ"ק מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סימן קנח:

ואינו נראה כן מדברי הרא"ש גבי מעיין שהעבירו ע"ג ספסל מהר"ס

ב מיי' פ"ק מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קנח:
ג מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קנח:

נימא אחת. מיהדקת שפיר וחוצצת ולאו נימא אחת קאמר אלא רוב שערו קשור נימא נימא או שנימא אחת משלמת לרוב הגוף: אנו אין לנו. סימון אלא נימא אחת קשורה בלבד: דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ. פירש"י ז"ל רוב שערו קשור אחת אחת וכן פירש בפירקא קמא דסוכה משמע דס"ל דדוקא בשערו הוא דמפלגינן בהכי אבל בבשרו אפילו מיעוט שאינו מקפיד חוצץ ונראה שהזקיקו ז"ל לפרש כן משום דהתם בפ"ק דסוכה (דף ה:) אמרינן שיעורין חלילין ומחיצין הלכה למשה מסיני ופרכינן חלילין דאורייתא נינהו דכתיב וכו' ופרקינן כי אתאי הלכתא לשערו ופרכינן שערו נמי דאורייתא היא אלא כי אתאי הלכתא לרובו ומיעוטו למקפיד ולשאינו מקפיד דא"ר יצחק דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ ונראה שהוא ז"ל לא היה גורס אלא הלכתא משמע דכי שנינן כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו. אשינויא קמא קיימינן דשנינן כי אתאי הלכתא לשערו אבל בבשרו בכל גוונא הויא חלילה ור"ת ז"ל הקשה עליו מדגרסי' בפ' הערל (דף עח.) כותית מעוברת שנתגיירה בנה אינו צריך טבילה ואמרינן עלה (א)מאי אילימא מדרבי יצחק הא אמר [רב כהנא] לא שאנו אלא רובו אבל כלו לא [ואע"פ שאינו מקפיד חוצץ] ואם איתא עדיפא מינה ה"ל לאקשויי אימר דאמר ר' יצחק בשערו אבל בגופו מי אמר אלא ודאי [גרסי' אלא] כי אתאי הלכתא לרובו ולמיעוטו כלומר והדר ביה מפירוקא קמא דאמרינן כי אתאי הלכתא לשערו וכתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מקואות בשם הגאונים ז"ל דרוב שערו הקשור נימא נימא חוצץ אע"פ שאין רוב גופו משמע דס"ל [דכיון] דאית לן תרי קראי חד [לשערו וחד] לבשרו כל חד וחד באפי נפשיה הוא (ב) רוב בשרו [ואע"פ שאינו רוב שערו או] רוב שערו ואע"פ שאינו רוב גופו חוצץ. והוא ז"ל סובר שם דשערו ובשרו חד גופא הוא ואפי' כל שערו קשור נימא נימא אינו חוצץ אא"כ יש בגופו דבר חוצץ שהוא משלים לרוב גופו והראב"ד ז"ל מסכים בהשגות לדברי הגאונים וכתב ז"ל דמקפיד דאמרינן דחוצץ היינו כל שמקפיד בו לפעמים אע"פ שאינו מקפיד בו בשעת טבילה והיינו טעמא דטבעת מהודקת חוצצת אע"ג דבשעת טבילה מיעוטו שאינו מקפיד הוא מפני שהאשה מקפדת בה בשעת לישה וכיוצא בה: אשה לא תחוף בע"ש ותטבול במוצאי שבת. בשבת אינה יכולה לחוף משום השרת השערות (ג) קאמר דלא תחוף בע"ש ותטבול במוצ"ש מפני שתהא החפיפה רחוקה מן הטבילה: ותמה על עצמך אשה היכי חופפת ביום וטובלת בלילה. כלומר ועוד אלא אפי' [בחול] לחוף ביום ולטבול בלילה הסמוכה לה אסור (ד) דתמה עצמך היאך אשה שנזדמנה לה טבילה בשבת שצריכה לחוף מבעוד יום היאך התירו לה שתהא חופפת ביום וטובלת בלילה כלומר שאף על היתר זה יש לתמוה ובקושי התירו משום דלא אפשר הלכך כשנזדמנה לה טבילה בחול לא תחוף ביום אלא בלילה סמוך לטבילה [וכדשלח רבין באיגרתיה תמה על עצמך וכו']: לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר. היכא דאפשר לחוף בלילה [כגון] שהטבילה היא בחול חופפת בלילה היכא דלא אפשר כגון שנזדמנה לה טבילה בשבת או ביו"ט חופפת ביום וטובלת בלילה הלכך אם נזדמנה לה טבילה בליל י"ט שאחר השבת חופפת בע"ש וטובלת למוצאי שבת ומוכח נמי בגמרא שאם חל יו"ט של ראש השנה להיות בא' בשבת ונזדמנה לה טבילה בליל שני בשבת שחופפת בע"ש וטובלת בליל שני בשבת שהוא י"ט שני של ראש השנה אבל לעולם כל שהטבילה היא בחול חופפת בלילה וטובלת בלילה זה הוא דרך הרב אלפסי ז"ל [והוא על דרך השאלתות] אבל רש"י ז"ל סובר דלעולם בחול לא תחוף בלילה ותטבול בלילה דחיישינן מתוך שמהומה לביתה לא תחוף יפה ולפיכך חופפת ביום וטובלת בלילה ובמוצאי שבת שאי אפשר לחוף ביום קודם ליל טבילה חופפת [א] [בליל] שבת: ואם חל י"ט אחר השבת חופפת בערב שבת וטובלת ליל שני בשבת וכל זה כדי שלא תחוף בליל הטבילה עצמה דחיישינן שמא לא תחוף יפה ומיהו אם חלו שני ימים טובים של ראש השנה אחר השבת אם נזדמנה לה טבילה במוצאי יו"ט שני חופפת וטובלת באותה לילה עצמה כדי שלא תרחיק כ"כ חפיפה מן הטבילה וכל זה תלוי בפירוש סוגיות הגמרא ולכולהו פירושא בחפיפה שהיא תקנת עזרא בלבד הוא דמקילינן אבל בעיוני אי איכא מידי דחייץ בגופה דהוא מדאורייתא לא מקילינן:

רש"י · תורה אור · נר מצוה

ושתה חייב. דשתייה בכלל אכילה היא: מכשא

בר בר חנה נימא אחת קשורה חוצצת *שלש אינן חוצצות שתים איני יודע ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא אחת אמר ר' יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ ומיעוטו אע"פ שמקפיד עליו אינו חוצץ וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד ועל מיעוטו המקפיד משום רובו המקפיד: *שלח רבין באיגרתיה *אשה לא תחוף בע"ש ותטבול למוצאי שבת ותמה על עצמך היאך אשה חופפת ביום וטובלת בלילה והא בעינן סמוך לחפיפה טבילה והלכתא חופפת בלילה [וטובלת בלילה] קשיא הלכתא אהלכתא דדרש אמימר הלכתא אשה חופפת בע"ש וטובלת למוצאי שבת לא קשיא(א) הא דאפשר הא דלא אפשר (א): סליקו הלכות נדה

וזו מסכת שבועות

*שבועות [ב]שתים שהן א ארבע שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע אמרו לו לר"ע היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב שזה חייב אמר להן והיכן מצינו במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא קרבן: *שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל ושלא אשתה ואכל ושתה חייב שתים: **גמ'** א"ר חייא בר אבין אמר שמואל שבועה שלא אוכל ושתה חייב אי בעי תימא סברא ואי בעי תימא קרא אי בעי תימא סברא דאמר ליה אינש לחבריה תא ניטעום מידי ואזלי ואכלו ושתו ואי בעי תימא קרא שתיה בכלל אכילה דכתיב °*ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם

סליקו הלכות נדה

שבועות שתים בתרא: שבועה שאוכל ושלא אוכל. הן השתים המפורשות דכתיב להרע או להיטיב ומשמע להבא לא אוכל להרע אוכל להיטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הן השתים הנוספות ממדרש חכמים כדיליף להו רבי עקיבא לקמן בפרקין מריבוי הכתוב: (ה) מדבר ומביא קרבן בשביל ביטול דבורו וכיון דמשום ביטול דבורו הוא אף זה ביטל דבורו שהאומר לא אוכל דעתו לאסור עצמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשבועה דשתיה בכלל שבועה של אכילה כדאמרינן בגמרא אינו חייב אלא אחת דה"ל כאכל ואכל שתי פעמים בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות ולא הויא לה בתרייתא שבועה על שבועה [גמ' דף כג.] דכיון דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אשתה גלי אדעתיה דמעיקרא אאכילה גרידתא איכון: **גמ'** ואי בעית אימא סברא. כתב בה"ג (ו) וכי מאחר דקרא סברא למה לי מהו דתימא אף על גב דמדאורייתא שתיה בכלל אכילה בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא קרו אינשי הכי קמ"ל: גרסינן בגמרא [דף יט:] עלה דמתני' קמייתא למימרא דשאוכל דאכילנא משמע ורמינהו שבועה שאוכל לך שבועה שלא אוכל לך לשבועה לא אוכל לך אסור כלומר אמר אחד משלשה לשונות הללו אסור לו לאכול משל אותו האיש שנדר הימנו דהכי משמע שבועה שאוכל לך באיסור שבועה יהא עלי מה שאוכל משלך שבועה לא אוכל לך שבועה עלי שלא אוכל משלך לשבועה לא אוכל לך לשבועה יהא לפיכך לא אוכל לך ומתני' היא בפ"ב דנדרים (דף טז.) ושם פרשתיה בס"ד. ומפרקינן אמר אביי ל"ק כאן במסרבין בו לאכול כאן [דף כ.] בשאין מסרבין בו לאכול. מתני' דהכא בשאין מסרבין בו לאכול. כלומר מפצירין ומ"ה אמר שאוכל דאכילנא משמע ומתני' דהתם במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא לא אכילנא דכי קא משתבע ה"ק שבועה שלא אוכל רב אשי אמר תני התם שבועה שאי אוכל לך א"ה מאי למימרא מהו דתימא לשניה הוא דאתקיל ליה קמ"ל. זו היא הסוגיא האמורה כאן בגמ' ומדאמרינן מתני' דהכא בשאין מסרבין בו לאכול משמע דמסתמא שאוכל דאכילנא משמע ואין צריך הוכחה. ובפ"ב דנדרים יש סוגיא כיוצא בזה [דף טז.] והתם לא משמע הכי באוקמתא דאביי גופיה דהתם אוקי אביי מתני' דהכא במסרבין בו לאכול ואמר אכילנא אכילנא ובתר הכי אמר שבועה שאוכל דבכי האי גוונא שאוכל דאכילנא משמע דאלמא דכשם שצריך הוכחה לומר דשאוכל שלא אוכל משמע כך צריך הוכחה לשאוכל.דקא משמע שאוכל אבל בלי שום הוכחה לא ידעינן היכי משמע וזו היא מן הסוגיות המתחלפות בחלוף המסכתות ומשמע דסוגיא דהכא דייקא טפי משום דשאוכל סתמא דאכילנא משמע ואע"פ שאין לנו להכריח כך מדעתנו נ"ל הכרע בזה דכיון דרב אשי ס"ל דאפי' במסרבין בו לאכול ואמר לא אכילנא אפ"ה שאוכל דאכילנא משמע מ"ה כדי מאוקמתא דאביי כדמפרש התם בפ"ב דנדרים אין לנו להטיל כל כך מחלוקת בין אביי לרב אשי שרב אשי יאמר שאפי' במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא שאוכל דאכילנא משמע ואביי יאמר שאפי' בסתמא שאוכל לא משמע דאכילנא עד דאיכא הוכחה וכל שכן שלענין מעשה יש לסמוך על סוגיא דהכא דאביי ורב אשי

סוין

ולמבדקי פירש דעת רי"ף הא דאפשר לחוף בליל מוצאי שבת לא תחוף בע"ש הא דלא אפשר שחל י"ט במוצ"ש וכן פירש ר"ת ורש"י פירש אלא הא דאפשר לחוף ביום כגון בחול חופפת ביום הא דלא אפשר כגון שאירע טבילתה במוצ"ש וגם בפרש"י שלנו כתוב הא דלא אפשר כגון במוצאי י"ט לא תחוף אלא בלילה:

שלטי הגבורים

א פשוט פ"ק דחולין דאע"ג דאין טוב לידור אע"ג דנודר ומשלם מיהו בעת צרה שפיר דמי אפי' אמר הרי עלי וכמו שכתבו שם התוס' דמצוה לידור בעת צרה כדאיתא בב"ר גבי וידר יעקב נדר לאמר לאמר לדורות וסמ"ג לאוין רמ"ב בסופו שהוקש נדר הקדש לנדרי עת צרה. וכיון דאיכא מצוה בנדר כי האי נראה דהוי נדר אע"פ שלא התפיסו בדבר הנדור דכל שיש בו מצוה הוי נדר בפיך בעלמא כמו שכתבו התוספות והרא"ש והר"ן פ"ק דנדרים גבי הא דאמר רב גידל אמר רב האומר אשכים ואשנה פרק זה נדר גדול נדר לאלהי ישראל ופירשו המפרשים שם דאפי' לא הזכיר שום לשון (ז) דנדר כלל ועיקר הוי נדר גמור בדיבורא בעלמא כמו גבי צדקה דאמרי' בפ"ק דר"ה בפיך זו צדקה וכן כתב הר"ן גבי קבלת תענית פ"ק דתענית עש"ב וכן כתבו הרא"ש והטור י"ד סי'(ת)מ"ז גבי האומר אני נודר שאוכל עמך דאע"ג דבעלמא לא הוי האי לישנא אפי' יד נדר אלא שבועה גבי צדקה ודבר מצוה הוי נדר מעליא והוסיף עוד הטור לומר דמאחר דמרגלא בפומיה דאינשי לידור בכי האי לישנא מבלי התפסה כלל דאין לסקל וצריך התרה ואפי' למ"ד גבי תענית דקבלה בעלמא לא הוי נדר הייט דוקא כשאומר בלשון קבלה בלבד אבל אם אמר לשון דמשתמע מיניה לשון נדר הוי שפיר נדר ואע"ג דבטור י"ד סי' ר"ו כתב בשם הרמב"ם דאם יש לחשבו נדר צריך שיאמר קונם אכילת יום פלוני עלי לאו; דוקא תדע דהטור עצמו בא"ח בהלכות תענית כתב בשם הרמב"ן דכשאומר בלשון הרי עלי חשיב נדר גמור ולגבי התרת נדר שהודר בעת צרה נתחבטו בו גאוני עולם ז"ל אם יש להתירו או לאו: ובדור הזה ראיתי כל החכמים נמנעים מלהזדקק להתירו ומיהו נראה דנדר עת צרה דאתמור בהו רבנן בתראי הוא משום דמצוה יש בנדר זה דומיא דנדרי הקדש וצדקה דבכולהו אין נשאלין עליהן אלא מדוחק וכמו שכתבו מיי' פי"ג מהל' נדרים וסמ"ג לאוין רמב ומייתי ראיה מקרא דכתב נדרי לה' אשלם דסוף קרא גבי כוס ישועות דצרה משתעי ועוד חמור קצת נדר צרה משבודדמי לנשבע לחבירו לקיים דבר פלוני דאינו יכול לשאל על הנדר ההוא כלל מבלי ידיעה

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) האשר"י דקדק דלפרש"י אם חל י"ט אחר השבת תדחה טבילתה ולא תרחיק הפיפה מטבילם דחזינן דתמירא ליה הרחקה ממהומ' לביתה כשחל טבילתה במוצ"ש דחופפת במוצ"ש ולא תרחיק חפיפתה מטבילתה ודברי הר"ן בעמוד הם תמוהים שיהיה מדברי רבין ורבא נמי סבירא כותיה בגמ' דהדר אוקי אמורא עליה ודרש משמיה דר' יוחנן וכדשלח רבין וכל זה דלא כהלכתא לפי מה שפירש הוא לדעת הרי"ף ז"ל

עין משפט

א מיי' פ"ב מהלכות מקואות סמג עשין רמח טור י"ד סי' קנט:

ב מיי' פ"ד מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלח:

דף סח. ע"ב

[וכן גרס הר"ח]

דף יט:

דף כב:

דברים יד

הגהות הב"ח

(א) אמאי כצ"ל: (ב) נ"ל וברוב בשרו או רוב שערו כו': (ג) וקאמר כצ"ל: (ד) ותמה על עצמך כצ"ל: (ה) במדבר: (ו) וכי תימא מאחר דאיכא קרא כצ"ל: (ז) נדר כצ"ל: (ח) נ"ל ר"ו:

הגהות חו"י

(א) נ"ב עי' דף סח פירש"י ותוס' ובר"ן ובהגהת מהר"ם:

הגהות מא"י

[א] תי' בליל מוקף וכ"כ במוג"ש:

שוין בדבר דאוכל סתמא דאכילנא משמע שהילך נפסוק דלא כרב אשי בשאוכל סתמא משום דאביי דהתם פליג עליה כיון דאביי דהכא כותיה ס"ל : ועוד אני אומר שאין כאן התחלפות סוגיות כלל שלא ספק אביי מעולם בשאוכל סתמא דודאי דאכילנא משמע ומתני' היא שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה וכו' לא אכלה עבר על שבועת בטוי אלמא שאוכל סתמא דאכילנא משמע דאל"כ לא הכתנו מקום ללשון והתם בנדרים מוקים להו תרוייהו אביי במסרבין לרבותא לומר שאפי' במסרבין בו לאכול שנראה שאין בדעתו כן כיון שהולרכו לסרב ואיהו אמר אכילנא אכילנא כלומר [שמתוך] שמסרבין בו פעמים הרבה (ג)אף הוא עונה פעמים הרבה ונראה מתוך כך שהם מספקין על הודאתו שאינו מתכוין אלא לדחותם אפילו הכי לא מספקינן כי אמר בתר הכי שבועה שאוכל [לומר] שלהסירם מעליו הוא מתכוין כדי שלא יהא להם אחר כן תקוה בו ולא אכילנא משמע אלא תופסין אותו לפי פשוטו דאכילנא משמע וכל שכן אם אמר כן שלא בסירוב כלל דפשיטא דשאוכל דאכילנא משמע אלא משום דמוקי אביי התם מתני' דנדרים במסרבין מוקי הא דהכא נמי במסרבין לרבותא ולענין הלכה במסרבין בו לאכול וקאמר לא אכילנא ובתר הכי אמר שבועה שאוכל לפום אוקמתא דאביי דהכא דהתם שלא אוכל משמע וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ' ד' מהל' נדרים ואע"ג דרב אשי פליג עליה וס"ל דבכולהו גווני שאוכל דאכילנא משמע כדאיתא התם בהדיא בנדרים נ"ל שהוא פוסק כן משום דלאוקמתא דרב אשי לריכי לשבושי מתני' ולמימר תני שבועה שאי אוכל ומ"מ אפי' לפי שיטה זו נקטינן כרב אשי דשאי אוכל דלא אכילנא משמע ולא אמרינן לישניה הוא דאיתקל ליה דאביי נמי לא פליג בהאי דינא אבל הרמב"ן ז"ל פסק בהלכות נדרים שלו כרב אשי דבתרא הוא דלעולם שאוכל אפילו במסרבין [ואמר לא אכילנא] דאכילנא משמע : [דף כ.] ת"ר מבטא שבועה. כתב רש"י ז"ל אם אמר מבטא ככר זו עלי כאומר [שבועה] שלא אוכלנה ואם אכלה הרי זה בטולה ויורד ותימה הוא למה הזכיר עלי שזה לשון נדר הוא וה"ל למימר מבטא שלא אוכל ככר זו ונראה (ג) רבותא אשמועינן דאפילו אמר בלשון נדר הוי שבועה ולא הוי כאיסר אליבא דרבא דאמר שהוא תלוי כפי הלשונות שאמרו בהן [א] ומ"מ משמע דס"ל לרש"י ז"ל דשבועה אפילו אמרה בלשון נדר הויא שבועה שאם לא כן היכי עדיף מבטא משבועה ממש וכבר כתבתי בזה דעות בריש נדרים: איסר שבועה. מפרש לקמן : איסור איסר. אסירתו של איסר מהו אם אתה אומר וכו' : מאי קאמר. הא אמרת איסר לשון שבועה היא והדר תני אם אתה אומר : ה"ק מבטא שבועה. כדפרישית: איסר מתפים בשבועה. אמר איסר עלי דבר זה הרי הוא כמי שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי הוא כזה שהתפיס השני בראשון : איסור איסר אם אתה אומר וכו'. כלומר נהי דפשיטא לן שאם אומר איסר שלא אוכל דבר זה הרי הוא לענין איסור אכילה כמו שנשבע על הככר וחזר ואמר על ככר אחר הרי הוא כזה ולענין איסורא פשיטא לן דתרוייהו אסורין לענין קרבן ומלקות מספקא לן שאם המתפים בפירוש על דבר אחד שנשבע עליו חייב אם אמר נמי איסר שלא אוכל ככר זה חייב ואם התם פטור הכא פטור אלא דהכא והתם מספקא לן ומש"ה קאמר איסורו של איסר זה מהו כאיסורו של מתפים והיינו דקאמר איסור איסר כך פרש"י ז"ל ולא מיחוור דכיון דפשיטא ליה דאיסר האמור בתורה היינו מתפים היכי מספקא לן לענין מלקות דהא כתיב ביה לא יחל דברו ותו קשיא כיון דלתנא קמא דברייתא מספקא ליה היכי פשיטא ליה לאביי דאמר לקמן בסמוך בהדיא דכמוציא שבועה מפיו דאמו לפיכך נראה כגרסת ר"ח ז"ל שהוא גורס איסר איסר והכי פירושו איסר מתפים בשבועה דהיינו שלא יאכל ככר זו וחזר ואמר על ככר אחר כזה איסר כלומר ואם התפים על זה השני עוד ככר שלישי מהו דינו אם אתה אומר מתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי וכו' כלומר אם על השני חייב על השלישי חייב ואם לאו פטור כלומר שאי אפשר לפטור השלישי אא"כ נפטור השני וכיון שאמרנו שעל השני חייב שזה הוא איסר האמור בתורה על כרחנו אף על השלישי חייב ומסקינן בגמרא אליבא דאביי דאיסר מתפים בשבועה מדכתיב או אסרה איסר על נפשה בשבועה : רבא אמר הכי קאמר וכו'. כלומר לא משום הכי אמר התנא אם אתה אומר דפשיטא ליה דמתפים בשבועה לא הוה ליה כמוציא שבועה מפיו וה"ק מבטא שבועה איסר נמי לשון שבועה היא אסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה היינו פירושא דאיסר איסור אם אתה אומר וכו' וה"ק איסר של איסר שאמרתי לך שהוא שבועה לא כל הלשונות שוות בו שהרי הטילו הכתוב בין נדר לשבועה ולפיכך אם אמרו בלשון שבועה דהיינו איסר שלא אוכל ככר זה שכן לשון הנשבעין (ד) אמרי [שבועה] שלא אוכל אף האיסר שהוליאו בלשון זה שבועה הוא וחייב עליה קרבן ואם לאו אלא שהוליא בלשון נדר שאמר איסר ככר זה עלי שהוא לשון הנודרים קונם זה עלי אף [זה] נדר [הוא] ופטור מקרבן ואם אתה אומר דקתני ברייתא היינו אם אתה הנודר אמרת בלשון שבועה איכא חיוב קרבן ואם לאו אלא בלשון נדר פטור כלומר דלא מיחייב קרבן דקרבן בנדרים ליכא : ואותבינן בגמרא עלה דרבא מדתניא איזהו איסר האמור בתורה הרי עלי שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין כיום שמת בו אביו כיום שמת בו פלוני כיום שנהרג גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. כלומר שקבל עליו כבר שלא לאכול בשר ביום שמת בו אביו לעולם וכן יום שמת בו פלוני וכן יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם : בשלמא לאביי מדאתפים בנדר נדר מתפים בשבועה נמי שבועה [דף כ:] אלא לרבא קשיא. דמהכא משמע דהמתפים בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו ומדאתפים בנדר נדר (ה) בשבועה נמי שבועה ומפרקין אמר לך רבא ה"ק אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה הרי עלי שלא לאכול בשר ולא לשתות יין כיום שמת בו אביו ואמר שמואל והוא שיהא נדור ובא מאותו היום מ"ט דאמר קרא ואיש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור. וכתב רש"י ז"ל דה"ק האי תנא לא במתפים בנדר איירי אלא בעיקר נדר ואשמעינן שאינו חייב משום נדר אא"כ פירשו ואא"כ תלאו בדבר הנדור עליו כבר כדיליף ואזיל לה מקרא [והכי קאמר] אי זה הוא איסר נדר וכו' אבל מתפים בנדר לא הוי נדר והיכי דמי מתפים כגון שלא פירש הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו כיום שראה ירושלים בחורבנה ונראה [ג] לא שלא יהא נדר אם לא תלאו בדבר הנדור אלא שבא למעט שאפי' תלאו בדבר הנדור אם לא פירשו לא הוי נדר דמתפים הוא וכן נמי אפילו פירשו אם תלאו בדבר האסור לא הוי נדר. ולענין פסק הלכה קי"ל דהאומר מבטא שלא אעשה כך הרי זו שבועה דמבטא שבועה ליכא מאן דפליג. ובפלוגתא דאביי ורבא קי"ל כרבא הלכך איסר שהוליאו בלשון נדר נדר ובלשון שבועה שבועה אבל מתפים בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דאמי מיהו איסורא מיהא איכא וכן כתב רב יוסף הלוי ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות שבועות אבל הרמב"ן ז"ל סובר דלרבא מתפים בשבועה אפילו איסורא ליכא דכיון דבשום דוכתא לא אשכחן מתפים בשבועה איסור מהיכא תיתי אלא אידי דאמר אביי כמוליא שבועה מפיו דאמי אמר איהו נמי לאו כמוליא שבועה מפיו דאמי ואין ה"נ דאפילו איסורא נמי ליכא וכן טוען דברי הרב אלפסי ז"ל שכתב אבל מתפים בשבועה ליכא והראב"ד ז"ל מפיק איסורא מדכתיב או השבע שבועה עד שישבע בדבר המושבע והיינו מתפים וריבה אותו לבל יחל אבל לא לקרבן וזה על דרך מה שאפרש למטה על דעת הרב אלפסי ז"ל ואין זה נכון מכיון שלא נאמר זה בגמרא ועוד מן הטעם שאכתוב בסמוך בס"ד ולדידי [ניחא] משום דאפשר דמתפים בחבירו שנשבע מיתסר מדאורייתא כמו שאכתוב בסמוך בס"ד אף מתפים ככר בככר שנשבע עליו מתסר מדרבנן משום דאתי לאחלופי ולענין מתפים בנדר לפי שיטת רש"י ז"ל נראה דכי היכי דלרבא מתפים בשבועה לאו שבועה ה"נ מתפים בנדר לאו נדר וכמו שכתבתי למעלה אבל הרב אלפסי ז"ל כתב דלרבא אע"ג דמתפים בשבועה לאו שבועה מתפים בנדר מיהא נדר הוא והביא ראיה מדתנן בריני נזיר ושמע חבירו ואמר ואני ואני הרי כולן נזירים וכ"ת והא אוקימנא להאי מתני' בגמרא דוקא תוך כדי דבור אבל

שם יין חמרא וכתיב ואכלת שם

*תנו רבנן מבטא שבועה איסר שבועה איסור איסר אם אתה אומר איסר שבועה חייב ואם לאו פטור מאי קאמר אמר אביי הכי קאמר מבטא שבועה איסר מתפים בשבועה איסור איסר אם אתה אומר (א) מתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי חייב ואם לאו פטור רבא אמר הכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי שבועה איסריה דאיסר הטילו הכתוב בין נדר לשבועה שנאמר ואם בית אישה נדרה או אסרה אסר על נפשה בשבועה הוציאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה

תורה אור: נר מצוה: עין משפט: א מיי' פי"ב מהלכות שבועות ופ"ג מהלכות נדרים סמג לאוין רמא טוי"ד סי' רלט: במדבר ל: ויקרא ה: דף כ.

רש"י

מבטא שבועה. האומר מבטא ככר זו עלי הרי זה כאומר שבועה ואם אכלה הרי זה בטולה ויורד: איסר מתפים בשבועה. כלומר כשאומר איסר ככר זה עלי (א) הוא כמו שנשבע על הככר וחזר ואומר על ככר אחר הרי זה כמו זה שמתפים השני בראשון : איסור איסר. פירוש מהו איסורו של איסר זה : אם אתה אומר. פירוש את"ל שהמתפים בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ואם אכלו חייב קרבן אף זה האומר איסר ככר זה עלי חייב קרבן אם אכלו שאיסר הוא לשון התפסת שבועה ואם לאו שהמתפים בשבועה ואכלו פטור אף האיסור האוכלו פטור הכי מפרש אביי לברייתא : רבא אמר. הכי קאמר מבטא שבועה איסר נמי שבועה ואיסרו של איסר זה שאמרתי לך [לא] כל הלשונות שוות בו אלא הוליאו בלשון נדר וכו'. לשון שבועה שאמר איסר שלא אוכל ככר זה כדרך כל הנשבעים שאומר שבועה שלא אוכל. בלשון נדר שאומר איסר ככר זה עלי כדרך כל נודר שאומר קונם ככר זה עלי הוי נדר ופטור מקרבן :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הרי : (ב) ואף כצ"ל: (ג) דרבותא כצ"ל : (ד) אומרים כצ"ל : (ה) נ"ב אתפים : (ו) כיום כצ"ל:

הגהות הרי"ו

(א) נ"ב תמה הר"ן שהרי אביי ס"ל דכמוציא שבועה מפיו דמי ע"ש וצ"ל דל"ק דמ"מ ס"ל לאביי דבעלי ברייתא נסתפקו שגם בהן י"א כן וי"א לאו :

הגהות מא"י

[א] תי' ומ"מ נמחק: [ב]מתני' לא עד בדבר הנדור נמחק וכ"ב ס"א שלא היה סוגת רש"י לומר שאם פרשו ולא תלאו שלא יהא נדר אלא שבא כו'. [וכן הוא בר"ם]:

שלטי הגבורים

ומסך האיש שלתועלתו נדר כמו שכתבו המפרשים בפ"ב דנדרים ותשובות בר ששת סי' קפ"ו וכי היכי דבין אדם לחבירו אנן סהדי דמאן דנדר לחבירו פרעון משות לזמן פלוני לא ניחא ליה דליתשיל על נדריס הכא נמי לא שנא: אך אמנם לריך לראות אם הנדר שנדר הוי מלתא דניחא ליה ביה לסקב"ה ויש נחת רוח לפניו בקיום נדרו או לא. דאם נדר הנודר מלתא דלא ניחא ליה לסקב"ה בנדרו כגון מי שהיה בלרה ונדר לסקב"ה שאם יצילהו שילך לארץ ישראל וישוב מיד לחוצה לארץ לביתו נראה דבכה"ג שפיר דמי לישאל עליו לכ"ע דומיא דנדר דיפתח דאמר בתנחומא פרשת אם בחקותי דכעס סקב"ה על יפתח על שנדר שלא כהוגן ואע"פ שהיה נדר בעת לרה והיה לו לישאל עליו וזה היה עונש יפתח ועונש פנחס כדאיתא שם באורך ופ' קמא דתענית דכיון דאין מצוה בנדרו מאי איכפת ליה לסקב"ה אם זה ישאל עליו אם לא מ"מ אפילו יקיים נדרו אין בדבר מלוה וריח ניחוח לפניו וכן תמצא גבי משה שנדר בעת לרה שלא ללכת למצרים עד שימותו האנשים המבקשים נפשו כי ב' נדרים נדר מרע"ה כמ"ש הרמב"ן ז"ל בתשובותיו סי' רנ"ה ע"ש באורך וחד מנייהו הוי זה שנדר שלא ללכת למצרים מפני שאנשיה רעים שם ואע"פ שבעת לרה נדר א"ל סקב"ה דליתשל על נדריה משום שבאותו נדר לא היה עסק מלוה משא"כ ביעקב שנדר בעת לרה וזרזו הקב"ה לקיים נדרו משום שהיה שם עסק מלוה וכעס על איחור נדרו וא"ל בשעת עקא נדרא ובשעת רווחא שיכחי וכמו שכתב התנחומא פ' וישלח אמנם הנודר ללכת לא"י ולשוב נראה דאין מלוה כלל בנדרו . ואל תשיבני היינו טעמא דנדר יפתח שהיה לו סתרס אע"פ שהיה בעת לרס מפני שהיה שם לורך גדול דאם לא היו מתירין לו היה לריך נשחוט את בתו וכל כה"ג כ"ע מודו דלצורך גדול מתירין . דזה אינו דהתם נמי לא הוה לורך גדול כי כשנדר יפתח ואמר והיה היוצא הוה במשמע כל מילי שהיה בו אפשרות לעשות ממנו קרבן או פדייה . אם שור אם שה היה ראוי למזבח ואם בן או בת היה ראוי לפדיון שנאמר איש כי יפליא והיה ערכך כדאיתא בתנחומא פרשת בחוקתי וא"כ לא היה בסכרה שיפתח יאבד בתו אפי' לא התירו לו וכן במשמע פ"ק דערכין ופ' השולח דמקדיש מידי דלא שייכא בגופים קדושה תלינן לומר דלדמיו קאמר וא"כ לא היה שם כ"כ לורך גדול ואפ"ה היה לו היתר והיינו טעמא מפני שהיה הנדר שלא כהוגן. וכן נמי נודר ללכת לא"י ולשוב הוי שלא כהוגן ובמרדכי דגיטין פ"ה איתא להדיא דהנשבע ע"ד מקום ואנן סהדי דדעת המקום אינו נוהה באותו שבועה דאין בשבועתו כלום והכי איתא בהגהות מרדכי יבמות עיין שם באורך ואל תשיבני הנה הכליכה מלוה אע"פ שהיא עבירה וה"ל כנודר להתענות ימים רבים ופגע בו שבתות וימים טובים דמתירין השבתות ולא השאר כדאיתא במרדכי דשבו[עות]

מלחמת ה'

אמר רבא וכו' ומעיקרא קס"ד שאין לחלק בין מפרש לסתם ותרויהו מתפים נינהו וכו': אמר הכותב טוב מזה הפירוש שפירש רבינו הגדול ז"ל בהלכותיו ויותר הוא נכון ומהוור שהמתפים בנדר אפילו בסתם אסור הוא כמוציא נדר מפיו בראיות גמורות וכבר פירשנו דברי רבינו הגדול וביררנו כל הענין יפה בתשלום ההלכות שחברנו במסכת נדרים ואין אנו מטריחים את עצמנו לחזור ולשנות הענין בכאן ולא הזכירו בעל המאור זה ז"ל :

המאור הגדול

אלא אמר אביי מבטא שבועה מהכא או מבטא שפתיה וכו' אבל איסור אינו שבועה ואף על גב דכתיב ואסרי' אשר אסרה על נפשה לאו למימרא שאסרה על עצמה באיסר אלא ההוא כמ"ד ואם והם האסורין שאסרה על עצמה בנדר ולא באיסר מדלא כתב ואיסוריה : רבא אמר וכו' איזה איסר נדר האמור בתורה פירוש הנדר שפתח בו הכתוב תחלה לאיסור כשאמר לא יחל דברו והוא הרי עלי שלא אוכל בשר(ו) ביום שמת בו פלוני כגון שאמר בפירוש שלא אוכל בשר

שבועה שבועה כלומר איסר יש בו לשון נדר ויש בו לשון שבועה אם (א) הוציא מפיו בלשון נדר זה הוא איסר שהוא נדר ואם הוציאו מפיו [בלשון] שבועה זה הוא איסר שהוא שבועה אבל מתפים בשבועה ליכא ואזדו לטעמייהו דאיתמר מתפים בשבועה אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי וקי"ל כרבא והיכי דמי מתפים בשבועה כגון דמשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכין אמר הרי זו הפת עלי כזה הבשר א"נ כגון דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך לאו כמוציא שבועה מפיו דמי אבל *מתפים בנדר חייל נדרא עליה כדתנן *הריני נזיר ושמע חברו ואמר ואני (ג) הרי כולן נזירין

אבל לאחר כדי דבור לא ואי מתפים בנדר נדר אפילו לאחר כדי דבור נמי לאו קושיא היא דאי אמר ואני כמוך ה"נ אלא התם לא אמר אלא ואני ולאחר כדי דבור לא משמע מידי וכ"ת וכיון דמתוך כדי דבור מיתוקמא מנא לן דמשום דמתפים הוא דלמא טעמא דכולן נזירים משום דכל חד מינייהו אמר ואני נזיר לאו מילתא היא דקתני סיפא הותר הראשון הותרו כולן ואילו (ג) אני נזיר קאמר אמאי הותרו כולן אלא ודאי אני כמוך וש"מ דמתפים בנדר נדר ותנן נמי [נזיר דף ד.] הריני כשמשון הריני כבעל דלילה הרי זה נזיר כ"ש היכא דאמר הריני נזיר כפלוני נזיר שהוא בימיו ומכלתין במסכת נדרים הכי מוכחא דמתפים בנדר נדר דאמרינן [נדרים דף יא:] דמחית בשר זבח שלמים קמיה ואמר זה כזה ותנן נמי [שם י:] כאימרא כדירים כעצים וכל זה סיוע לדברי הרב אלפסי ז"ל אלא דקשיא עליה דהא משוינן בגמ' מתפים בנדר למתפים בשבועה דאמרינן בשלמא לאביי מדמתפים בנדר נדר מתפים בשבועה שבועה אבל לרבא קשיא אלמא דליכא למימר דמתפים בנדר יהא נדר מתפים בשבועה לא להוי שבועה. ועוד שהוא סמך דבריו לומר דמתפים בנדר הוי נדר מדתניא אי זה הוא איסר האמור בתורה וכו' וליכא דרבא סך ברייתא לאו במתפים מיירי אלא בעיקר נדר וכמו שפירשה רש"י ולפי' פירשו השמועה כך לדעתו דמעיקרא הכי אקשינן הכא קתני אי זה הוא איסר וכו' אלמא איסר התפסת לשון הוא ובשלמא לאביי ניחא דתניא גבי נדר וה"ה גבי שבועה דכיון דקתני דאיסר מתפים הא ודאי עיקר התפסתו גבי שבועה היא דהתם כתיבה או אסרה איסר על נפשה בשבועה ואילו גבי נדר לא אשכחן ותנא דתני לה גבי נדר לרבותא נקטי בהכי לומר דאפי' מתפים בנדר הוי נדר וכ"ש גבי שבועה הלכך לאביי ניחא אלא לרבא קשיא דאיהו אמר איסר לאו היינו מתפים והכא קתני דאיסר היינו מתפים וקשיא נמי דכיון שהוא מתפים אף מתפים בשבועה שבועה דאי איסר מתפים הוא משבועה גמרינן ליה מדכתיב או אסרה איסר על נפשה בשבועה וכמו שכתבתי ואמר לך רבא תריץ הכי איזהו איסר נדר האמור בתורה כלומר הכא לאו באיסר [דקרא] עסקינן דאיסר לאו היינו מתפים אלא ה"ק אי זה הוא דבר שהוא אסור בנדר ואיטו נדר האומר הרי עלי שלא אוכל כלומר שהוא מתפים בנדר שאע"פ שפירשו כיון (ד) (שכתב) שהתפיסו בדבר הנדור מתפים הוא לפי שיטה זו שלא כדברי רש"י ז"ל שכתב למעלה ומתפים בנדר נדר דהמתפים בנדר גמרינן מא"ש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור לאפוקי דבר האסור ולרבא נמי מפיק דבר המושבע שהמתפים בשבועה לאו כמוליא שבועה מפיו דמי ולא זהו איסר האמור בתורה דאיסר לאו היינו מתפים אלא הוליאו בלשון נדר נדר בלשון שבועה שבועה הלכך אע"ג דקי"ל דמתפים בשבועה לאו שבועה מתפים בנדר מיהא נדר הוא כך (ה)פירש על דרך הרב אלפסי ז"ל [והוא בהשר"י] ולדידי קשיא לי אי הכי (א) דמכי ידור נדר הוא דמרבינן התפסה בנדרים לא הוה למימר דמכי ידור נדר נפקא לן שמכיון שהתפיסו בדבר הנדור [א] [דוקא] הוי נדר דהא נריכין לרבויי התפסה בנדרים דשבועות דלית לן רבויא לית לן התפסה דאע"ג דמאי טעמא אדשמואל קאי אפ"ה לרבוי התפסה בנדרים נריך קרא דמסברא לית לן (ו) בדלית לן בשבועה ועוד כיון שרבתה תורה התפסה בנדרים למה לא נלמוד מהם לשבועות דהא ידות לא אתרבי בשבועות ומנדרים ילפינן להו דע"כ לא איבעיא לן התם בנדרים [דף ו:]אלא אם יש יד לפאה ולהנך אחריני כדאיתא התם אבל בשבועות לא איבעיא לן משום דאיתקש לנדרים דכתיב כי ידור נדר או השבע שבועה ואשכחן ידות בשבועה כדתנן בנדרים [דף ט.] נדר בקרבן ובשבועה וכמו שכתבתי שם בס"ד וכי היכי דילפינן ידות לשבועות מנדרים אמאי לא ילפינן מינייהו נמי התפסה ואפילו ספוקי נמי לא מספקינן בה כמו שמספקינן לקדושין [בנדרים דף ו:] ואע"ג דלא איתקש לנדרים ולאביי נמי מהתפסה דכתיב גבי שבועות גמרינן לנדרים דאמרינן בשלמא אביי וכו' וכ"ת משום מיעוטא דעד שידור בדבר הנדור ולא בדבר המושבע ה"מ לאומר בלשון נדר ומתפים בדבר

המושבע

המושבע אבל [באומר]בלשון שבועה ומתפים בלשון שבועה מנ"ל וכ"ת לרבא היינו טעמא משום דהתפסה שייכא בנדרים ולא שייכא בשבועות משום דנדרים איסור חפצא נינהו וכי מתפים ככר בדבר אחר שנדר עליו ואומר זה כזה שפיר הוה התפסה משום דאיסורא אחפצא נר מצוה רכיבא אבל מי שנשבע שלא יאכל ככר זה וחזר ואמר זה כזה אין בדבריו כלום דאיסורא לא חייל אקמא כלל אלא אגברא אכתי לא סגי דתינח כי האי גוונא אבל מאן דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכוותך בכה"ג שפיר מתוקמא התפסה דגברא אגברא ואפילו בכה"ג כתב הרב אלפסי דלא חיילי ואמאי לא גמרינן לה מנדרים כי היכי דגמרינן ידות מינייהו ודוחק הוא לומר דכיון דלא מקיימא התפסה בשבועות כגוונא דמקיימא בנדרים לא גמרינן מינייהו לגוונא דמקיימא בשבועות לפיכך אני אומר דהכי פירושא דמעיקרא מקשינן מדתניא אי זהו איסר דאלמא איסר היינו מתפים כמו שכתבתי למעלה ובתר הכי אמרינן אמר לך רבא תריץ ואימא הכי אי זה הוא איסר נדר האמור בתורה כלומר דלא באיסר [ג] [דקרא] איירי ולומר שהוא מתפים אלא בעיקר נדר דעיקר נדר האמור בתורה היינו שתלאו בדבר הנדור וסוף דבר כאחד מנדרי הקדש דהיינו כאימרא ודירין דבלאו הכי נדר ראשון לא משכחת ליה אבל בלא התפסה א"א לו לאסור את המותר אלא מפני שקדש עושה חליפין אף הוא יכול להתפים איסורו בדבר המותר לו או לאחרים וזה הוא עיקר נדר והיינו דאמרינן עד שידור בדבר הנדור שעיקר נדר בהתפסה הוא ואע"פ שאם לא התפיסו חייל ההוא מדין יד הוא דמהני שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי אגו גומרין דבריו כקרבן מ"מ עיקר נדר מתפים הוא ולפיכך המתפים בנדר נדר כלומר שאמר זה כזה חייל כיון שעיקר הנדר בהתפסה הוא ואין ללמוד התפסה בשבועה מנדר שאילו היינו מוצאים נדר בלא התפסה ואח"כ רבתה בו תורה התפסה היה בדין ללמוד שבועות מנדרים כמו שכתבתי אבל כיון דלא משכחינן נדרים בלא התפסה היאך נלמד מהם לשבועות ומוותן בכך [ג] שאיסור קדושה הוא שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא ומש"ה נמי לא דרשינן מאו השבע שבועה עד שידור בדבר המושבע לפי שאינו ענין ועוד שבועה קמייתא היכי משכחת לה בשלמא בנדרים אימרא ודירים אלא השבע שבועה (ז) בגררא דידור נדר נקטיה א"כ מדרים לדרשא אחריתי ובנזירות נמי שייכא התפסה דאיסור קדושה הוא משא"כ בשבועות דאיסור גרידא נינהו ולפיכך כתב הרב אלפסי ז"ל דמתפים בשבועה לאו כשבועה אפי' בגוונא דשייכא ביה התפסה בשבועות כגון דשמע חבריה דאישתבע דלא ליכול הדין בשרא [ואמר ואני כמוך] עוד אפשר לי לומר שאף התפסה דגברא אגברא אין לה ענין שהאומר זה כזה אין לו ענין אלא בדבר שתואר חל עליו כגון קדושה או איסור אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו כדי שיוכל חבירו להתפים בו ולומר אני כמוך וכ"ת נהי דלא גמרינן התפסה מנדרים לשבועות אפי' בכי האי גוונא אפ"ה ליהני מדין יד דהא אמרינן ברים נדרים [דף ו:] דאי אמרינן יש יד לפאה אי אמר הדין אוגיא תהא לפאה ואמר על אחריתא והדין נמי מהני וה"נ ליהני מדין יד לא דמי דהתם לא אסיק דבוריה ומש"ה מסקינן ליה אנן דהכי קאמר והדין נמי ליהוי פאה אבל הכא הא אסקינן (ח) דאמר אנא נמי דכוותך ועדיין אני חוכך להחמיר ולומר דאי שמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ואמר איהו ואנא נמי דכותך דבכי ה"ג מתפים בשבועה שבועה ושלא כדברי הרב אלפסי ז"ל ופלוגתייהו דאביי ורבא היינו כגון דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכי אמר הרי זה הפת עלי כזה הבשר דלאביי דאמר מתפים בשבועה כמוליא שבועה מפיו דמי [ד] אפי' בכי ה"ג מהני דהא גמרה לה מדכתיב או אסרה אסר על נפשה בשבועה דמשמע שהוא אוסר על נפשו דבר פלוני בלשון עלי ומתפיסו באחר שנשבע עליו ככר ולדידיה מתפים בשבועה בכולהו גווני כמוליא שבועה מפיו דמי ולרבא דאמר מתפים בשבועה וכו' בכולהו גווני לא כמוליא שבועה מפיו דמי אלא איכא גוונא דמהני ואיכא

המאור הגדול

בשר דהיינו נדר ולא שיאמר סתם זה היום כאותו היום דההוא מתפים הוא ומעיקרא קס"ד שאין חלק בין מפרש לסתם תרוייהו מתפים נינהו ומנא לן שבזה הנדר פתח הכתוב תחלה לאיסור דכתיב איש כי ידור נדר עד שידור בדבר הנדור: משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כך קבלנו פירושה מרבותינו זכרונם לברכה משנתינו כשאמר סתם שאוכל וכי משתבע כי ה"ג הלה שבועתו אפי' אדברים האסורים ומשכחת לה בלאו והן דכי אמר נמי שבועה שאוכל סתם אפשר לקיומי שבועתיה כדרבא דהא עפר אינו ראוי לאכילה ואלו משתבע שלא אוכל ואכל עפר פטור מאחר שאינו ראוי לאכילה והיינו דתנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור ואפ"ה כי אמר שבועה שאוכל סתם ואכל עפר פטור דאפשר לקיומי דשבועתיה אפי' בדבר שאינו ראוי לאכילה ה"נ אע"ג דכי אמר שבועה שלא אוכל נבילות או כל דבר האסור לא חלה עליה שבועה שאין נשבעין לבטל את המצות וליתא בלאו והן אפ"ה משכחת לה כה"ג כגון דאמר סתם שבועה שאוכל דאפשר לקיומיה לשבועתיה כדרבא דמסבר סבירא לן אפילו אוכלין שאינן ראוין לאכילה שאין השבועה חלה עליהם בשלא אוכל אפשר ליפטר מהם משבועתו בשאוכל סתם כשת"ל אם אמר שבועה שאוכל היום אע"פ שאין אנו אומרים לו קום אכול נבלות או כל דבר האסור לקיים שבועתך אע"פ כן אם עבר ועשה הוא כן מעצמו קיים שבועתו ופטור שאם לא אכל כלום היה חייב ומכאן אתה למד מאחר שיכול לפטור עצמו בדבר האסור נמצא שהשבועה חלה עליו שאלמלא לא חלה עליו אותה שבועה שהוציא מפיו כשאמר שבועה שאוכל סתם היאך היה נפטר באותה אכילה אלא ודאי שחלה עליו השבועה וכה"ג משכחת לה בלאו והן וה"ר שלמה ז"ל גרים אלא משכחת לה כדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור ופירוק זה לדבריו חוזר לתחלת השמועה להפריש בין אוכלין שאינן ראוין לאכילה כגון עפר והדומה לו ובין נבילות וטרפות דארי' הוא דרביע עילויהו ולדברי הרב ז"ל נמצאה זאת הקושי שהקשינו לרבי יוחנן בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה קושיא הוא ולא יתחייב קרבן באיסור כולל כל זמן שיפרש בשבועתו הברים המותרים עם הדברים האסורין אא"כ נשבע סתם שבועה שלא אוכל דכי ה"ג משכחת ליה בלאו והן וקשיא לן על הדין סברא הא דאמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים (ט) ולא ענבים מיגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי אתאנים והא הכא שפירש בשבועתו המותר עם האסור והוא חייב באיסור כולל ואע"ג דלא משכחת לה בהן וכי תימא כי איתמר דרבא למלקות אבל לא לקרבן הא לא מצית אמרת דהא רמינא עלה מתניתין דיש אוכל אכילה אחת (י) ודאי לקרבן ולא למלקות אלמא דרבא נמי אף לקרבן הוא לפיכך לא נראו לי דברי הרב ז"ל:

שלטי הגבורים

מסכת דספר המקצועות עמ"ש דזה אינו תלוי דמעשה דיפתח נמי היה בו עבירה ומצוה ואעפ"כ היו מתירין לו. שניה דסכיא דספר המקצועות דמרדכי היינו טעמא שלא התיר כולו מפני דר"ל דס"ל כהרמב"ן ז"ל שהביא הרא"ש פ"ב דנדרים שכתב דלא אמרי' נדר שהותר מקצתו הותר כולו אלא כשמתירין ע"י פתח ולא כשמתירין ע"י חרטה והביא דספר המקצועות אפשר דמיירי בחרטה ועוד דהא ליכא מצוה כלל דאין מצוה ללכת לא"י ע"מ לשוב ואפי' למ"ד דסלידנא מצוה ללכת לא"י היינו דוקא ע"מ לדור אבל בהליכה ע"מ לצאת אין בה מצוה דכי היכי דהליכה ע"מ לשוב אינה עבירה כך הליכה ע"מ לשוב אינה מצוה דעיקר ההליכה והישיבה תלוי בדירה וכן יש בספר תשב"ץ בשם מהר"ם ז"ל ומלתא דמסתבר הוא דמה מצוה יכול להיות בהולך לא"י ע"מ לשוב מי בקש זאת מידו רמוס חצירי וכיון דאין כאן נחת רוח לפניו יתברך נראה דמאי שפיר מתקיל עליה והאחרונים שאמרינו בנדר עת לרס הביאו ראיה מתמוהה ומש' המקצועות דלעיל משום שכתב שם מעשה באחד שנדר בעת לרס והאריכו על זה לדקדק כל הלשון ההוא. ואפשר דאין כ"כ דקדוק דלא ידע שם ספר המקצועות להודיענו טעם איסור נדר עת לרס אלא מעשה שהיה כך היה וכן נמצא בהגהות מרדכי דלתוספות מעשה באחד שנדר בעת לרס לתת מעות ובגדים לעניים וכו' והיה ודאי ליכא למידק מזה מידי אלא מעשה שהיה כך היה גם מה שתמה הראב"ה על ר"ת בההוא דספר המקצועות שהשב שדימה ר"ת נדרים לשבועות אפשר דאין זה תימה דאולי כוונת ר"ת הוא במי שאומר הריני נודר לצום כך וכך ולא הוציאו בלשון קונם אין זה נדר אלא שבועה כמו שכתבנו לעיל בשם הרא"ש ז"ל גבי האומר אני נודר שאוכל עמך פ"ק דנדרים וכן כתב הטור יו"ד סי' ר"ו וכזה האופן שפירש דימה אותו ר"ת לשבועות ואולי דבהא פליגי הראב"ה ור"ת דלר"ת אע"פ שנדר בעת לרס לא חשיב ליה נדר כיון שלא התפיסו בדבר הנדור והראב"ה סבר דלגבי עת לרס שיש בו מצוה חשיב נדר כמו גבי צדקה כדלעיל:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נל"ק שרולה להקשות א"ס דמרדכי' לרבות התפסה בנדר מכי ידור דבלא רבוי מהני תיתי כדמסיק א"כ מ"ל לשמואל לומר והוא שנדר ובא מאותו יום ומנ"ל למעוטי בדבר האסור ובדבר המושבע מכי ידור דהא לגופיה איצטריך:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות נדרים סמג לאוין רמב טור יו"ד סי' רו:

הגהות הב"ח

(א) סוגיא כצ"ל: (ב) נ"ב ואני ואני: (ג) ואני כצ"ל: (ד) שאמר: (ה) פירשו כצ"ל: (ו) בדלית כצ"ל: (ז) אגב גררא דידור נדר נקטיה כצ"ל: (ח) נ"ב תאנים ועובים כצ"ל: (ט) ולא מחק: (י) דאיירי כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] פי' דוקא מוקף: [ב] פי' דקרא מוקף: [ג] נ"ב שאני: [ד] ואפילו כצ"ל:

תורה אור

ותניא נמי אי זה הוא איסר נדר° האמור בתורה אמר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם כיום שראה ירושלים בחורבנה אסור ואמר שמואל והוא שנדר ובא מאותו היום דכתיב °איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור: במדבר ל

מתני'

רש"י

כיום שמת בו אבא. כשם שאסרתי עלי בשר ביום שמת בו אבא לעולם: והוא שנדור ובא מאותו (א) יום. שקבל עליו כבר נדר שלא יאכל בשר ביום שמת בו אביו לעולם אבל לא היה נדור בו כבר אין נדר זה נתפס באותו יום:

ואיכא גוונא דלא מהני דאי אתפיס נמי בגברא אחרינא דאשתבע מהני או מדין התפסה או מדין יד ואי אתפיס תפלה בתפלה דמשתבע עליה לא מהני ולפי זה אתי שפיר לישנא דלאו כמוליא שבועה מפיו דמי ולא אמר לאו כלום הוא משום דאיכא גוונא דמהני ואפשר נמי דמשום דאיכא גוונא דמהני מדאורייתא דהיינו התפסה דגברא אגברא מיתסר מדרבנן משום לאו דידה אף בהתפסה דתפלה אתפלה ולפי זה ג"כ אתי שפיר הא דתנן בפ"ב דנדרים (דף טז.) ולקמן בפרקין נמי איתא חומר בנדרים מבשבועות ולא תני נמי דמתפיס בנדר נדר ומתפיס בשבועה לאו שבועה משום דמשכחת לה התפסה בשבועה בגברא אגברא ואם לא כן נצטרך לומר דלא תני אלא הדברים שהנדרים חלים עליהם ולא השבועות אבל שאר דינין לא תני כלל או מפני שאין להתפסה ענין לשבועות שאיסור קדושה הוא שנדר שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא וכמו שכתבתי למעלה ואפשר ג"כ דמהאי טעמא ממעטינן מתפיס בדבר האסור: ואמר שמואל והוא שנדור ובא באותו היום. פי' לשון ובא שכל אותן הימים שהם כיום שמת בו אביו נאסרו עליו שאם היה לו מאותן הימים מותרים בינתים כי אמר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו לא חייל נדרא [נומר] דבאותם ימים אסורים מתפיס אדרבה בימים מותרים הסמוכים לו מתפיס והכי מוכח פירושא דמלתא בסוף פירקא קמא דנדרים דאמרינן התם [דף יא:] בעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אי דקאמר בהדין לישנא בהיתרא קא מתפיס אלא כגון דמחית בשר זבחי שלמים גביה ומחית דהיתירא גביה ואמר זה כזה בעיקרו קא מתפיס כלומר באיסור שהיה בו קודם זריקת דמים או בהיתירא מתפיס ואתי למפשטה [דף יב.] מהא דתניא אי זהו איסר האמור בתורה ואמר שמואל והוא שנדר באותו היום היכי דמי [לאו כגון] דקאי בההוא חד בשבא דמית ביה אבוה ואע"ג דאיכא חד בשבא דהיתירא טובא וקתני אסור ש"מ בעיקרו מתפיס ומפרקינן [א] דשמואל הכי איתמר והוא שנדור ובא מאותו היום ובעיין התם לא איפשיטא ולענין הלכה הרב אלפסי ז"ל כתב כאן והוא שנדור ובא משמע דס"ל דדוקא משום דנדור ובא הוא הא לאו הכי שרי דבהיתירא קא מתפיס דאע"ג דהתם לא איפשיטא כיון דבסוגיין דהכא אמרי' ובא נקיטינן לקולא והא ודאי לא מכרעת דהכא אמרי' לרווחא דמלתא הכי לאפוקי נפשין מספקא אבל לעולם אימא לך דאפי' בלאו ובא בעיקרו קא מתפיס ואסור והרמב"ם ז"ל פסק בפרק ראשון מהל' נדרים דבעיקרו קא מתפיס ואע"ג דבעיין התם לא איפשיטא כ"ל שהכרעת הרב היתה משום דבסוגיא דהתם אתי רבינא ורבא למיפשט דבעיקרו קא מתפיס וכיון דבתראי ניהו סמכינן עליהון ואע"ג דדחי תלמודא דהתם הנהו שמעתא דידהו לא דחינן מאי דפשיטא להו בהנהו דחיאתא ועוד דבפרק (ג) שלישי דנזיר איבעיא לן בעל מעקר עקר או מיגז גייז ולמאי נפקא מינה לאשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ושמע בעלה של ראשונה והפר לה אי אמרת מעקר עקר ההיא נמי אשתראי ואי אמרת מיגז גייז היא אשתראי וחברתה אסורה ומייתינן עליה בגמרא [דף כב.] ת"ש מדתניא בהדיא האשה שנדרה בנזיר ושמעה חברתה ואמרה ואני ובא בעלה של ראשונה והפר לה היא מותרת וחברתה אסורה כלומר דאלמא מיגז גייז ואמרינן עלה מר זוטרא בריה דרב מרי אמר [לאו] היינו דבעי רמי בר חמא הרי עלי כבשר זבחי שלמים מהו כי מתפסי אנשי בעיקרא מתפסי או דלמא בסופא מתפסי כלומר ותפשוט (ג) דהכא דבעיקרא דאסורא מתפיס דאם איתא דזה כזה ממש קאמר כי אשתרא קמייתא ה"ל לבתרייתא לאשתרויי דאמר ר"ש התם אם אמרה חברתה הריני כמותך שתיהן מותרות דאע"ג דאין נזירות פחות משלשים יום הכי קאמרה כשתהא מותרת אף אני אהא מותרת ויבטל הנזירות למפרע מעלי אי (א) משום דלא אפשר בלאו הכי אי נמי כמותך שאני ומעיקרא דחינן ליה התם בגמרא ובתר הכי אמרינן איכא דאמרי היינו דרמי בר חמא ובודאי ל"ל דהאשה שנדרה בנזיר ובעיא דרמי בר חמא לא שוו לגמרי אהדדי דהא בפ"ק דנדרים אמרינן דאפי' היכא דמחית גביה בשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים ואיתפיס ביה אחרינא מספקא ליה לרמי בר חמא דלמא בעיקר קא מתפיס ואשה שהתפיסה בחברתה שהפר לה בעלה של ראשונה [כבר] פשיטא דלא מיתסרא וא"ה לא קשיא דבתר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מפני שעדיין דין שלמים עליו שייך למימר שפיר בעיקרו מתפיס אבל באשה לאחר שהפר לה בעלה כבר נתבטל לגמרי כל רושם נדר שעליה ואפי' נימא דבעיקרא מתפיס אין כאן התפסה כלל. וצריכין לומר עוד דאע"ג דהתם בנדרים מדכרינן בבעיא דרמי בר חמא לאחר זריקת דמים לרבותא אמרינן הכי לומר דאי בעיקרו מתפיס אפי' היכא דמתפיס בבשר זבחים לאחר זריקת דמים מיתסר אבל אין ה"נ דמספקא ליה לרמי בר חמא אי אתפיס בבשר זבחי שלמים קודם זריקת דמים אי משתרי ההוא מידי דאתפיס ביה (ד) לאחר זריקת דמים של שלמים דעיקר ספיקיה בהא תליא אי מאן דאמר זה כזה בעיקרו בלבד קא מתפיס ולא שרנא להשוותם שיהיה השני ניתר לאחר התירו של ראשון אלא ה"ל כאומר בשלמים או דלמא להשוותם נתכוון ונומר זה כזה והלכך מיפשטא שפיר בעיא מאשה שנדרה בנזיר ואתפיסה בחברתה קודם שהפר בעלה של ראשונה דאמרינן דאפי' בתר הפרה חברתה אסורה ועוד דהתם בגמרא מעיקרא הוא דמדכרינן הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מהו אבל בתר הכי לא מדכרינן ליה אלא אמרינן כגון דמחית זבחי שלמים קמיה ומחית דהיתרא גביה ולפיכך אפשר דמאי דאמרינן מעיקרא לאחר זריקת דמים מהו היינו אף לומר מהו דינו של שני לאחר זריקת דמים של ראשון (ה) דאמרינן אי בהיתרא מתפיס היינו לומר דבהיתירא נמי מתפיס או שמא תפשו זה הלשון לאשמועינן דאפי' היכא דמחית זבחי שלמים קמיה לאחר זריקת דמים אע"ג דליכא לאתפוסי אלא בהיתרא מספקא לן אי בעיקרו מתפיס ומ"מ כיון (ו) דסתמא במסכת נזיר מסקינן דהיינו דרמי בר חמא אית לן למיפשט מינה בעיא דקושטא דמלתא דבעיקרו מתפיס זה דעתי אבל הרמב"ן ז"ל כתב בהלכות נדרים דאע"ג דבעיין לא איפשיטא בדוכתא מסקינן במסכת נזיר דבסופה מתפיס ונראה שכתב כן מדאיבעיא לן התם בפרק (ג') [ד' דף כא.] דנזיר במי שאמר הריני נזיר ושמעו חביריו זה אחר זה ואמרו ואני ואני אי כל חד בחבריה קא מתפיס או דלמא בקמא מתפיס והוינן בה טובא ובתר הכי פשטינן דכל חד בחבריה קא מתפיס ולא בקמא מדתניא הותר האמצעי הימנו ולמעלה אסור הימנו ולמטה מותר ואי כולהו בקמא קא מתפסי אין היתר נמשך כלל לאותן של אחריו אלא ודאי אמרינן דבסופה מתפיס דהיינו בהיתרא. ונראה שדעת הרב ז"ל היינו דלא סמכינן אההיא סוגיא דרמי בר חמא מפני שהיה נראה לו ז"ל שהיא סוגיא מתחלפת עם זו שבנדרים [דף יא: ודף יב.] (ז) באותן הטעמים שכתבתי ולפיכך לא סמך עליה וסמך על סוגיא זו דאיתמר לעיל מינה דאיפשט מינה איפכא דבסופה קא מתפיס ותמהני אם כדבריו למה לא הביאו הני שמעתין דמייתי' התם למיפשט ההיא בעיא [בפ"ד דנזיר] הכא במסכת נדרים למפשט בעיא דרמי בר חמא והילך אפשר שאם בפ"ד דנזיר דמיפשטא מהתם בעיא דרמי בר חמא להתירא ולא מדכרינן ליה לדרמי בר חמא כלל ובסוגיא הסמוכה לה מאחריה [דף כב:] מסקינן היינו דרמי בר חמא ומיפשטא לאיסורא זה ודאי אי אפשר לפיכך נראה דרמי בר חמא מיפשטא לאיסורא במסקנא דהתם ומה דמסקינן בבעיא קמייתא דכל חד דחבריה מתפיס אינו ענין לרמי בר חמא דהתם שאני דגופין מחולקים ניהו ומשום הכי מאן דאמר ואני אההוא דסמיך ליה משמע ואע"ג דביום שמת בו אביו איכא ימים מוחלקים שאני התם דדמיונו של יום כלל את הכל ועוד שהוא מזכיר בפירושו יום שמת בו אביו ומשמע דבעיקרו מתפיס ואין דבר שמספק על פסק זה אלא מאי דמייתינן הכא דנדור ובא ואע"פ שכבר כתבתי דאיכא למימר דלרווחא דמלתא נקטינן לה הכי לאפוקי נפשיה מספיקא לא דייקא כולי האי דה"ל למימר ואמר שמואל והוא שנדור באותו היום אבל לישנא דוהו שנדור ובא משמע דבדוקא איתמר ולאפוקי כולהו גווני אחריני ואכתי לא עדיף האי דיוקא כולי האי למידחי מיניה סוגיא דאיתמרא בהדיא דהא איכא לדחויי דלישנא דוהוא לאפוקי דבר האסור אתמר א"נ נדר לחודיה בלא התפסה על הדרך שכתבתי למעלה ומש"ה מחוורתא דפיסקא דבעיקרו מתפיס וכדעת הרב רבינו משה בר מיי': גרסינן בגמרא כיום שמת בו אביו פשיטא כלומר דכיון דטעמא משום דנדור ובא הוא מיתת אביו למה הוזכרה כאן וכי משום דמת אביו מגרע גרע איסורו ומפרקינן דיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם אינטריך ליה הא נמי פשיטא מהו דתימא הואיל דכי לא נדר נמי אסור לא מתפיס בנדר הוא קמ"ל דכיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור נדר וכי מתפיס קאי בלא יחל דברו כך היא גירסת הספרים ורש"י ז"ל כתב דלא גרסינן אלא קמ"ל ותו לא מידי משום דאפי' מיתסר מדאורייתא נדרים חלים ע"ד מצוה כדבר הרשות ויש לקיים הגירסא דכי אמרינן נדרים חלין ע"ד מצוה ה"מ בביטול מצות עשה אבל בקיום מצות ל"ת לא וטעמא דמלתא דכי נדר לבטל מצוה הרי נדרו חדש עליו איסור שמתחלה היתה אותה מצות מוטלת עליו ועכשיו אסורה והנדרים יש להם כח לחול על דבר מצוה כדאיתא לקמן [נדרים דף טז.] אבל נדר לקיים מצות ל"ת אין זה איסור חדש עליו [מחמת] נדרו שיחול על דבר תורה ואע"פ שהשבועות חלות לדעת ר' יהודה בן בתירא אף בקיום מצות ל"ת כדאיתא בפרקין [דף כז:] התם הייט טעמא מפני שחדשו חיוב קרבן משא"כ בנדרים הלכך דוקא משום דכיון דמדרבנן הוא הא מדאורייתא אין הנדר חל עליו וכן דעת הרז"ה ז"ל והביא סמך לדבר דמקשינן בסוף מכות גבי הא דתנן [דף כא:] יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמנה לאוין ולחשוב נמי דאמר שבועה שלא אחרוש בין בחול בין בי"ט ומפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה ואם איתא דנדרים חלים בקיום מצות לא תעשה ליחשוב קונם שלא אחרוש בי"ט כענין ששנינו (בה"ם) קונם *פרה שאני חורש בה לעולם אלא ש"מ דבקיום מצות לא תעשה אין חלים ואי תימא והא תנן בפ"ב דנדרים [דף יז.] יש נדר בתוך נדר ואמאי והא כיון שנדר חדא זימנא ה"ל מושבע מהר סיני במצות לא תעשה ואפ"ה חייל עליה איסור

נד

נ"א שדי. ד"ת

מהר"ם (א) אי משום דלא אפשר בלאו הכי דכיון דאמרה הריני ולא אמרה ואני לא משמע התפסה בנדר אלא דבר בעלמא אמרה שהיא עומדת להיות טפילה לראשונה בענין שהיא עומדת ומזומנת להיות נמשכת אחריה כמו ויאמר הנני :

הגהות הב"ח

(א) היום כצ"ל : (ב) צ"ל רביעי (דף כא ע"ב) וכן לקמן : (ג) מהכא כצ"ל : (ד) נ"ב כאלו אתפיס ביה : (ה) ודאמרינן אי דקאמר בהדין לישנא כצ"ל : (ו) צ"ל דהתם : (ז) כאותן כצ"ל :

הגהות מא"י

[א] נ"ב דלמא :

א מיי' פ"ד מהלכות שבועות סמג לאוין רלט טור י"ד סי' רלח:

נדר י"ל דלא אמרו אלא באיסור הבא מעצמו כגון נדר ושבועה דרבינהו רחמנא מדכתיב נזיר להזיר מכאן שהנזירות חלה על הנזירות כדאיתא התם אבל איסור לא תעשה של תורה אין נדר חל עליהם ועוד שכבר פירשתי שם פירוש אחר לומר דכי תנן יש נדר בתוך נדר לאו לחייבו שתים על אכילה אחת קאמר כמו שכתבתי שם בס"ד. ואחרים אומרים שכיון שהנדרים חלים על דבר מצוה [בבטול מצוה] אף בקיום איסור לא תעשה חלים ואם עבר על אותו איסור עבר ג"כ על בל יחל והכי מוכח בירושלמי בפרקא קמא דנדרים דגרסינן נר מצוה התם בככר אחד דכיון שהזכיר עליו שבועה עשאו ממש כנבלה מכאן ואילך [הוי] כמו חל שבועות על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין ואמר רבי יודן והוא שהזכיר נדר ואח"כ הזכיר שבועה אבל אם הזכיר שבועה ואח"כ נדר הנדרים חלים על האיסורין וההוא דמכות הכריעו דהתם תנא ושייר טובא ודמפרקינן האי תנא איסור כולל לית ליה יגדיל תורה ויאדיר הוא אבל לעולם נדרים חלים בקיום האיסור ואעפ"כ יש לקיים גירסא זו שגורסים בשמועתנו כיון דמדרבנן הוא לומר שאילו היו מדאורייתא כי מתפים בשהוא יומא בעיקר איסוריה קא מתפים והוי מתפים בדבר האסור ולא בדבר הנדור אע"פ שהנדר חל על אותו יום אבל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן ודאי כי מתפים בחמור שבו הוא מתפים דהיינו נדר והוי מתפים בדבר הנדור וכן נראה פי'

רש"י

[ד'רצהע"א]

גמ' ודלמא. הא דפריש (מתני') חיטין ושעורין וכוסמין לא לאפושי חטאות מכוין אלא למיפטר נפשיה מדברי' אחרים דאי אמר שבועה שלא אוכל סתם היה אסור בכל מינים הנאכלים ואמאי קתני חייב על כל אחת ואחת: ודילמא לכוס. כלומר אי הוה אמר הכי היה משמע שלא יהא כוסס החיטין כמו שהן אבל פת היה אוכל: ודילמא ע"י תערובות. אי הוה אמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש כל המינים הללו בו אבל כל מין ומין בפני עצמו היה אוכל: במסרהב בו. שמפציר בו שיאכל עמו וה"ל למימר שלא אשתה עמך ולא הוה צריך לפרש דכי איסתבע [אמאי דמסרבין] בו קמישתבע: מתני'

דף כב: מתני' *[א] שבועה שלא אוכל (א) ואכל פת חטין פת שעורים פת כוסמין א אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אוכל פת חטין פת שעורים פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת: גמ' (א) בגמ' גרסי' דף כג. *ודלמא למפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין (ב) היה לו לומר חטין ושעורין וכוסמין ודלמא לכוס היה לו לומר פת חטין ושל שעורין ושל כוסמין דף כג: *ודלמא על ידי תערובות היה לו לומר וכן של שעורין וכן של כוסמין פת פת למה לי ש"מ לחיובי נפשיה אכל חדא וחדא (ג): מתני' (ד)(*)[א] שלא אשתה יין ושמן ודבש ה"נ פריך בגמ' ודלמא למיפטר נפשיה משאר מינין קא מכוין במונחין לפניו והיה לו לומר שלא אשתה אלו ומיניהן רב (ה) אמר הכא במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש דהיה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש ל"ל ש"מ לחייבו על כל חדא וחדא (ו): מתני' *שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה אינו חייב אלא אחת שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת

זה מדברי רב האי גאון ז"ל בתשובה וכן דעת הרמב"ן ז"ל. ושמעינן משמעתין שהנודר מגבינה של כותים והתם ייגם ושמנו של גיד והתפים בהן מתפים בדבר הנדור מיקרי ולא בדבר האסור: גרסינן בגמרא עלה דמתני' דפליגי רבנן ור"ע בשבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא [דף כב.] אמר רבא מחלוקת בסתם אבל במפרש דברי הכל בכל שהוא. ואע"ג דתנן במתני' אמרו לו לר' עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא שהוא חייב הא אמרינן התם דבריה שאני ומפרש נמי כבריה דמי ואמרינן תו ואמר רבא מחלוקת בשלא אוכל אבל בשלא אטעום דברי הכל בכל שהוא פשיטא מהו דתימא כדאמרי אינשי לטעום מידי. כלומר ולשון אכילה הוא קמ"ל: אמר רב פפא מחלוקת בשבועה אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מ"ט קונמות נמי כיון דלא מדכר שמא דאכילה (כבריה) [כמפרש] דמי. הא דאמר בקונמות דברי הכל בכל שהוא למלקות קאמר דאי לקרבן ודאי בעינן שיעורא דלמ"ד יש מעילה בקונמות מנא ליה מהקדש דיו לבא מן הדין להיות כמוהו ובהקדש הא בעיא שוה פרוטה. ולענין פסק הלכה קי"ל כרבנן דבשבועות בעינן שיעורא אבל בחצי שיעור פטור ויש מי שאומרים דאפילו איסורא כמי ליכא ומי [שנשבע] שלא יאכל מותר לו לכתחלה לאכול פחות מכשיעור דלא דמי לשאר האיסורין שבתורה דקי"ל כר' יוחנן דאמר בפ' בתרא דיומא [דף עג:] דחצי שיעור אסור מן התורה ואפי' ר"ל דפליג עליה מודה דאסור מדרבנן כדאיתא התם דה"מ איסורא דאורייתא אבל הכא איסור הבא מעצמו הוא וכיון שלא נתכוין אלא לכזית פחות מכזית היתר גמור הוא וכך הדין בקונמות היכא דהזכיר בהן אכילה כגון דאמר אכילה מזו עליו קונם שמותר לו לאכול פחות מן השיעורין מן הטעם שאמרנו אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות שבועות מי שנשבע שלא יאכל ואכל פחות מכזית פטור והרי הוא כאוכל חצי שיעור נבלות וטרפות וכיוצא בהן וכן בפרק ראשון מהלכות נדרים אמר אכילות פירות ממדינה פלונית עלי אינו לוקה עד שיאכל כזית דמשמע דאיסורא מיהא איכא וכדבריו נ"ל אע"פ שלא כתבתי כן בחדושי מדאמרינן בפרק יום הכיפורים [שם] חצי שיעור רבי יוחנן אמר אסור מן התורה וריש לקיש אמר מותר רבי יוחנן אמר אסור דכיון דחזי לאיצטרופי איסורא קא אכיל אלמא חצי שיעור אפילו באיסורי תורה לא מיתסר אלא משום דחזי לאיצטרופי ובשבועות נמי אע"פ שאין בכלל דבריו אלא שיעור שלם ה"מ למלקות ולקרבן אבל כיון דחזי לאצטרופי ולאשלומי לכזית איסורא מיהא איכא דאע"ג דהתם ביומא מריבויא דכל חלב מייתינן חצי שיעור הא ודאי ההוא ריבויא לא כתיב אלא גבי חלב ואפ"ה ילפינן מיניה לכל איסורין משום דפשיטא לן דלא אסריה רחמנא אלא משום דחזיא לאיצטרופי ולמה לא יהא דין שבועות כדין שאר איסורין: גרסינן תו בגמרא [דף כב:] אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור משום דלאו בר אכילה הוא בעי רבא שבועה שלא אוכל עפר בכמה כיון דאמר שלא אוכל דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו מידי דאכלי אינשי בכל שהוא תיקו: בעי רבא שבועה שלא אוכל חרגן בכמה. כלומר את"ל עפר במה שהוא משום דלא אכלי ליה אינשי כלל אבל בחרגן איכא לספוקי דכיון דע"י תערובות אכלי ליה אינשי דעתיה אכזית או דלמא כיון דלאו בעיניה אכלי אינשי בכל שהוא תיקו. וכיון דלא איפשיטו הנך בעיין נקטינן בהו לחומרא ואיכא נסחי דגרסי מימרא דרבא הכי אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. כלומר דילא ידי שבועתו ואיכא למידק ביה ואמאי פטור והא תנן בפירקין שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור אלמא עפר ודכוותיה לאו בכלל אכילה הוא ה"נ כשאכל עפר לא קיים שבועתו וי"ל דלא דמי (ז) שהנשבע שלא יאכל [משמע] דדברים הראוים דדברים שאינן ראוין א"צ לישבע עליהן אבל כי נשבע שיאכל מסיק אדעתיה דכל מאי (ח) דאכל יצא ידי שבועה: מתני' שבועה שלא אוכל פת חטים פת שעורים פת כוסמין ואכל חייב על כל אחת ואחת. דכיון דפריש להו אדעתא דמיחל שבועה אכל אחת ואחת באפיה נפשיה קאמר ובגמרא פרכינן עלה דלמא למיפטר נפשיה מאחריינייתא קא מכוין כלומר אמאי קתני חייב על כל אחת ואחת דלמא האי דפריש להו לאו לאפושי בשבועות קא מכוין אלא למיפטר נפשיה בשבועה זו מדברים אחרים דאי אמר לא אוכל סתם היה נאסר בכל האוכלין ומפרקינן היה לו לומר חטים ושעורים וכוסמין. כלומר כיון דאמר פת פת לחלק מתכוין: ופרכינן תו ודלמא לכוס. כלומר אי הוה אמר הכי הוי משמע שלא יהא כוסס חטים כמו שהם אבל הפת יאכל דהכי אמרינן בפ' הנודר מן המבושל [דף נג:] ומפרקינן היה לו לומר פת חטים ושעורים וכוסמין ופרכינן תו דלמא פת חטים לאכול ושעורין וכוסמין לכוס ומפרקינן היה לו לומר פת חטים ושל שעורים ושל כוסמין כלומר דכיון דאמר ושל אפת קאי: ופרכינן תו ודלמא על ידי תערובות. כלומר אי הוה קאמר הכי הוה משמע שלא יאכל פת שיש בה כל המינים אלו בערבוביא אבל כל מין ומין בפני עצמו יאכל ומפרקינן ה"ל למימר וכן של שעורים וכן של כוסמין פת פת למה לי ש"מ לחלק: שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש ושתה חייב על כל אחת ואחת. דכיון דפריש להו אדעתיה דמיחל שבועה על כל חד וחד באפיה נפשיהו קאמר ופרכינן עלה בגמ' בשלמא רישא אייתר ליה פת אלא הכא מאי מיותר דלמא למיפטר נפשיה ממשקין אחרים קא אתי אמר רב פפא במונחין לפניו שהיה לו לומר שבועה שלא אשתה אלו. ודלמא אלו הוא דלא שתיכא הא אחריני שתיכא אלא שבועה שלא אשתה כגון אלו ודלמא [כגון] אלו הוא דלא שתיכא בגיר מהני או טפי מהני שתיכא אלא שבועה שלא אשתה מין אלו ודלמא מין אלו דלא שתיכא הא איניהו גופייהו שתיכא אלא שבועה שלא אשתה אלו ומיניהם רב אחא בריה דרב איקא אמר במסרהב בו חבירו עסקינן ואמר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך יין ושמן ודבש למה לי ש"מ לחלק. ואיכא מאן דאמר דהא דפרכינן לעיל דלמא פת חטה לאכול שעורין וכוסמין לכוס ופרכינן נמי ודלמא על ידי תערובת הוא דלא אכילנא אבל כל מין ומין.

שלטי הגבורים

א פסוק פרק כל הבשר דף קד דהנודר מן הבשר אסור בכל מיני בשר בראש ברגלים בקנה ובלב ובקרביים ובבשר העופות ואפילו בבשר דגים משום דמימלך עלייהו שליח ואינו מותר אלא בבשר חגבים והמפרשים כתבו בשם מיימ' פ"ט מהל' נדרים שבשר דגים אינו בכלל בשר סתם בכל מקום אלא במקום שהשליח נמלך עליו והסכימו דכ"ש הוא בודאי שהנדרים תלויין בלשון בני אדם לפי המקום ותנא דקאמר דהוי בכלל בשר סתם במקומו היה השליח נמלך עליו אבל במקום שאין השליח נמלך עליו לא הוי בכלל בשר סתם גם כתב מיי' דבשר עוף הוי בכלל מקום בכלל בשר ותמה עליו הר"ן פרק הנודר מן הירק ונראה דאין זו תמיהה דמשום הכי כתב מיי' דבשר עוף הוי בכלל מקום בכלל בשר משום דקים ליה דבכל דוכתא מימלך עליה שליח ואם נדר מן הבשר בזמן שהדגים רעים לו כגון בימי הקיץ או בזמן דכייבין ליה עיניו אז אין הדגים בכלל בשר שבלאו הכי לא היה אוכל אותם ולא הוצרך לידור מהם וכן נמי אם נראה שדברי' שלא נדר אלא מבשר בהמה מותר בשאר מיני בשר. והנודר מן הבשר מותר בחגבים בכל מקום דלא מימלך עלייהו שליח בשום מקום ומן התימה על מיי' שבפי' המשניות פ' הנודר מן הירק פסק דלא כר"ע וס"ל דלא אמר כל מידי דמימלך עלוים שליח מיניה הוא. ופירש המשנה ריש פ' כל הבשר (ה"ג) פסק כר"ע דכל מידי דממליך עליה שליח מיניה הוא:(ט)דמי שקבל עליו להתענות מ' ימים רצופים ואירע בהן מתעניות שחייבו חכמים לעשותם או מי שהתענה בשבת תענית חלום דצריך למיתב תעניה לתעניתו ואירע שיום הבא אחר שבת הוא יום תענית בלאו הכי צ"ע אי מהני היא תענית בשביל תענית שיש לו לעשות או לא הואיל ומתענה בלאו הכי ונ"ל שתענית שלאחר השבת מהני ולא צריך תענית אחר ולאיסתפקיה דאמרי' פ"ב דנזיר דף י"ג הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר התחיל מונה את שלו ונולד לו בן מניח את שלו ומונה של בנו ואח"כ ישלים את שלו ע"כ ועוד תנן שם דף ט"ו הריני נזיר לכשיהא לי בן ונזיר מאה יום נולד לו בן עד שבעים לא הפסיד כלום ע"כ ופירשו התוס' בדף יג בד"ה הריני נזיר וכו' דלא הפסיד כלום דקאמר מתני' שאם התחיל למנות נזירות דנפשיה ק' יום ונולד לו בן עד שבעים ויום שבעים נמי בכלל לא הפסיד כלום אחרי של' יום של בנו מובלעים תוך ק' יום שלו עולין לנזירות דבנו וגם לק' יום דנפשיה וכו' וה"ה כי אמר הריני נזיר כשיהיה לי בן ונזיר והתחיל למנות את שלו אם נולד לו הבן למניינו ביום א' דאותן ל' יום עולין בן לבנו ולעצמו כיון דשל בנו מיבלע בשל עצמו דאידי ואידי … יום ע"כ הרי לפנינו להדיא דמי שיש עליו ב' נזירות אם האחד מובלע בשל חבירו מנין אחד עולה לשניהם ואע"פ שבלאו הכי היה לו למנות אותן הימים בשביל נזירות אחר מ"מ מנין א' עולה לשניהם כל עוד …הם מובלעין זה בזה וה"ה בנדון זה דעולין לו ואינו חייב לו תשלומין בשביל אותן התעניות אע"פ דבלאו הכי היה מתענה· ומיהו אם לא היו מובלעין ממש בתוך נדרו נראה דלא סלקא ליה כלל כגון שנדר בט"ו באב …התענות מ' יום רצופים וכשכבר רגיל הוא בכל שנים להתענות י' ימי תשובה שנמצא שנדרו משלים בתוך יו"ד ימי תשובה שאין כל יו"ד ימי תשובה מובלעין בתוך נדרו ואינם מועילים כלום להשלים חשבון ימי נדרו אלא …ריך להשלים אותם הימים אחר שיעברו ימי תשובה לפי פירוש התוס' שם שפירשו סיפא דמשנה דקאמר לאחר ע' סותר ע' כלומר אם נולד הבן לאחר ע' מעכשיו ליכא עד ק' שלשים שא"א להבליע כל הל' בתוך המאה אע"פ …קלתם נבלעים בק' אינן מועילין לכאן ולכאן אלא סותר המנין שמנית מנין הק' שלו ומונה השלשים של בנו שנזירות בנו קודם לשלו דהכי קבלו עליו לכשישלים נזירות בנו יחזיר וישלים את שלו הרי דכל עוד שאינן מובלעין …גמרי דלא מהני גם מה דנבלעין בשביל ב' הנדרים כך נ"ל הדברים לפי שטת ר"י ואע"ג דאיכא חילוק בין היכא שקיבל נזירות דבנו עליו תחלה ובין היכא שקבל עליו נזירותו תחלה כדאיתא התם וא"כ הכא שיום התענית …אורייתא הוא מקובל עליו קודם תענית נדרו היה קצת נראה לומר דאין ההבלעה מועלת מ"מ נראה דנדון זה דמי ממש לקבל עליו נזירות בנו תחלה וא"כ שלו דכשהגיע נזירות בנו על כרחך הייל עליה ועולה לכאן לכאן כיון שהן מובלעין זה בזה שהרי יום התענית דאורייתא או דרבנן הוא מקובל עליו מעולם דהיינו נזירות בנו ויום תענית דבטל עונג שבת אי דנדרו הוא בתר הכי והיינו נזירות שלו וכשמגיע יום תענית דאורייתא או דרבנן על כרחך צריך לעשותו שהוא קודם בקבלה להאי תענית דבטול עונג שבת ואפי' תימא דכהדדי נינהו שחלו עליו שניהם בפעם אחד עולה לכאן ולכאן כמו שכתבנו ועוד דהתם מצי להשלים נזירות דידיה קודם שיעשה של בנו ואינו …ל עליו נזירות של בנו קודם לכן אבל הכא הייל עליו יום תענית דאוריי' או דרבנן בע"כ דהוי לעולם כאילו קבל עליו נזירות בנו כרישא והתחיל בנזירות דידיה דאתי נזירות דבנו שקדם וסותר נזירות דידיה ומועיל אם הוא מובלע בתוכו כך נראין הדברים לשיטת התוס' ועוד יש דרך אחרת ולא אאריך בזה ואין נראה שיהיה חילוק בין דיני נזירות התלוין בקבלת הדבר עליו ובין נדון ג' שאינו תלוי בקבלה שהרי מי שמתו לו ב' קרובים שחייב להתאבל עליהם כתב המרדכי בפ' אלו מגלחי

הגהות הב"ח

(א) נ"ב הג"ה: (ב) נ"ל דהיה וכן לקמן: ג) נ"ב ע"ב ע"ב: (ד) נ"ב הג"ה: (ה) נ"ב אחא בריה דרב איקא: (ו) נ"ב עכ"ה: (ז) דמי שנשבע שלא יאכל דברים הראוים קאמר כצ"ל: (ח) דיאכל כצ"ל: (ט) ומי כצ"ל:

*) כל זה אינו מהל' הרי"ף. ד"ה.

הגהות חו"י

(א) שבועה שלא אוכל פת ואכל פת כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] כאן צריך להתחיל מתני' שבועה שלא אשתה וכו' עד אסורה עליו ואח"כ צ"ל שלא אשתה יין וכו' עד על כל חדא וחדא:

ומין בפני עצמו אכילה וכן מין אלו הוא דלא שתיה לא שתיה הא איכהו גופייהו שתיה לא שהדין כך דודאי מי שאומר פת חטים ושעורים וכוסמין אסור בפת ואינו אסור אלא בו שהפת מוסך את כולן וכן מי שאמר ושל שעורים ושל כוסמין אפי' בלא תערובות אסור ומי שאמר מין אלו אפי' בהן עצמן אסור אלא הכא הכי פרכינן דדלמא איהו טעה בהכי ומנ"ל דלחלק נתכוון והרמב"ם ז"ל אמר שאלו וכיוצא בהן סתם נדרים הן ופירושן כפי מה שבלבו נומר ושואלים אותו ואם אמר איני זוכר דנין בהם להחמיר ומיהו אם לשון בני אדם ידוע ככל גדול אמרו בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכן הדין בשבועות*:

נר מצוה

שבועה שלא אוכל *ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה פטור שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב ר"ש פוטר אמר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום והוא אכל (א) שקצים ורמשים הרי אשתו אסורה עליו: **גמ'** שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וכו' האי מושבע מהר סיני הוא א"ר יוחנן בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים דמגו דחיילא שבועה על המותרין חיילא נמי על האסורין (ב) (בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה אלא הב"ע כגון שאמר שבועה שלא אוכל סתם) (ג): **מתני'** *אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים אחד דברים שיש בהן ממש ואחד דברים שאין בהן ממש כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני ושלא אתן שנתתי ושלא נתתי שאישן ושלא אישן שישנתי ושלא ישנתי שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק שזרקתי ושלא זרקתי ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא שנאמר להרע או להיטיב אמר לו ר' עקיבא א"כ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין אמר לו מריבוי הכתוב אמר לו אם ריבה הכתוב לכך אף ריבה הכתוב לכך: °**גמ'** ת"ר א חומר בנדרים מבשבועות וחומר בשבועות מבנדרים חומר בנדרים שהנדרים חלין על דבר מצוה ב כדבר הרשות מה שאין כן בשבועות

רש"י

מתני' ואכל אוכלין שאינן ראוין. כגון עפר: **גמ'** אלא הן היכי משכחת לה. שישבע שבועה שיאכל נבילות וטריפות [מי] משכחת לה דתיחול לבטל שבועת הר סיני ואנו הן ולאו בעינן דכתיב להרע או להיטיב זהו הן ולאו: [שבועה] שלא אוכל סתם. דהשתא אם אכל נבילות חייב שהרי כולל בסתם דברים המותרים עם דברים האסורין והאסורין מתאסרים ע"י כולל. והן משכחת לה אם אומר שאוכל סתם חיילא שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל חייב: **מתני'** דברים של אחרים. כגון שאתן לפלוני כדמפרש: שאין בהן ממש. כגון שינה: שאין בהם הרעה והטבה. כגון אזרוק ולא אזרוק: אמר לו מריבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם: **גמ'** על דבר מצוה. כגון קונם שאני עושה סוכה לולב שאני נוטל. נדר אינו חל על השינה כגון קונם שאני ישן דקונם לשון קודש הוא ועל מה יחול אבל קונם עיני בשינה

בשבועות*: **שבועה** שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוים לאכילה. כגון עפר ובגמ' מוכח דאף נבלות וטרפות בכלל: פטור. שלא נתכוין אלא לדברים הראוים לאכילה: שבועה שלא אוכל ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים חייב. דשבועה חלה אנבילות ואע"פ שהוא מושבע עליהם מהר סיני מגו דחלה אדברים המותרים ובגמ' פרכינן לה מרישא דקא תני דאכל אוכלין שאין ראוין לאכילה פטור ומשתמע נמי אנבלות דהא אינן ראויין ומפרקינן רישא בסתם. כלומר דאמר סתם שלא אוכל ולהכי קתני שאם אכל נבילות פטור משום דמסתמא לא נשבע אלא על דברים המותרים דדברים האסורים לא היה צריך לישבע עליהן וסיפא במפרש שלא יאכל נבילות ושחוטות וחיילא בכולל: ור"ש פוטר. ר"ש לטעמיה דלית ליה איסור כולל דתניא ר"ש אומר האוכל נבלות ביוה"כ פטור דלא אתי כרת דיוה"כ וחייל אאיסור נבלה אע"ג דיוה"כ כולל הוא דחייל נמי אכשרות: הרי אשתו אסורה. ואפי' לר"ש שהרי אכל והא דפטר בקמייתא לפי שאין שבועה חלה על דבר[א] מצוה: **גמ'** והא מושבע מהר סיני הוא כלומר היכי חיילא שבועה דשלא אוכל אנבלות דקתני חייב דהא מושבע מהר סיני הוא עליהם ואין שבועה חלה על שבועה: בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. שנשבע שלא יאכל נבלות ושחוטות ופרכינן עלה בגמ' בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה כלומר דבפרקין מוכחינן שאינו חייב קרבן שבועה אלא במידי דאית ביה לאו והן והכא לאו משכחינן ביה בכולל אבל לא משכחינן ביה הן דאילו נשבע שאוכל נבלות וטרפות ושחוטות נשבע לבטל המצוה הוא דאע"ג דנשבע לבטל את המצוה חייב בכולל בשב ואל תעשה דהכי מוכח בירושלמי דקאמר שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכתבו הרב אלפסי ז"ל בפירקין [בסוף סי' אלף קי"ז] אפ"ה דוקא בשב ואל תעשה אמרינן הכי כהתם אבל לעבור על המצוה בקום ועשה ודאי לא חייל ומפרקינן משכחת לה בהן כדרבא שאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר הן משכחת לה בסתם [כגון שאמר שבועה] שאוכל בסתם דנבלות בכלל לענין שאם אכל נבלות פטור וכיון דמשכחת לה בהן סתם סגי אע"פ דשבועה דלאו איתו בלאו מפורש כדאוקימנא לה מתני' במפרש דוקא. וכי תימא וכי נשבע שאוכל סתם כי אוכל נבלות אמאי פטור והא כיון דאמרינן ברישא בנשבע שלא יאכל סתם שאם אכל נבלות פטור אלמא אין נבלות בכלל אכילה וכיון שכן בנשבע שאוכל ואכל נבלות הוה לן למימר חייב לפי שאין נבלות בכלל שבועתו ולא משכחת לה בהן דלפרוקי הך קושי אמר משכחת לה כדרבא *כלומר לא דמי מי שנשבע שיאכל למי שנשבע שלא יאכל שמי שנשבע שלא יאכל מסתמא אמרינן שלא נתכוון אלא על דברים הראוין דדברים שלא היו ראוין לא היה צריך לישבע עלייהו ומש"ה אמרינן ברישא דמתניתין הנשבע שלא יאכל סתם ואכל אוכלין שאינן ראויין לאכילה שהנבילות בכלל פטור אבל כי נשבע שיאכל מסתמא מסיק אדעתיה דבכל מה שיאכל יצא ידי שבועה הלכך נבלות בכלל ומש"ה משכחת לה בהן דה"ק רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור אלמא דברים שאינן ראוין בכלל שבועה שאוכל הן ויצא ואע"פ שאינן בכלל שבועה שלא אוכל דהא תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין לאכילה פטור:

גרסינן בגמ' אמר רבא למאן דאית ליה איסור כולל אמר שבועה שלא אוכל תאנים וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים מגו דחיילא שבועה אענבים חיילא נמי שבועה אתאנים פשיטא מהו דתימא כי אמרינן איסור כולל באיסור הבא מאיליו באיסור הבא מעצמו לא אמרינן קמ"ל: **מתני'** אחד דברים של עצמו ואחד דברים של אחרים כדמפרש שאתן לאיש פלוני: שאין (בו) [בהן] ממש. הרי גווני משמע שאין בהם ממש כגון שינה ומשמע [ג] שאין בהם הנאה כגון שאזרוק צרור: א"כ. דדייקת להרע או להיטיב אין לי אלא וכו': מרבוי הכתוב. לכל אשר יבטא האדם: אם ריבה הכתוב לכך ריבה לכך. בגמרא פרכינן שפיר קאמר רבי עקיבא ומפרקינן דרבי ישמעאל דרש כללי ופרטי ורבי עקיבא דריש ריבוי [ומיעוטי]: **גמ'** חומר בנדרים שהנדרים חלים על דבר מצוה. קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל אסור: משא"כ בשבועות כדתנן בפרקין (דף כה.) ויליף לה לקמן מקראי וא"ת והא שבועות נמי חלות על דבר מצוה מדאמרינן בפרק ואלו מותרין [דף טז:] מנין שאין נשבעין לעבור על המצות ת"ל לא יחל דברו אבל מיחל הוא חפצי שמים: מ"ש נדר דכתיב איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו שבועה נמי הא כתיב [לה'] או השבע שבועה לה' לא יחל דברו ומפרקינן הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ופרש"י ז"ל דה"ק אם אמר מצות סוכה עלי שבועה אסור לישב בסוכה אבל אמר שבועה שלא אשב בסוכה אין נשבעין לעבור על המצות אלמא שבועה חלה לבטל את המצוה י"ל דהתם מפני שאמרה בלשון נדר והרכבה אחרי ריכשי ומתומרא נדר שבה הוא שחלה לבטל את המצוה אבל הכא בשבועות ונדרים שאמרם בלשונם קאמר וליפנא אתי שפיר שהנדרים חלין על דבר מצוה בכל נד שהם חלין על דבר הרשות מה שא"כ בשבועות שבלשונם חלין ע"ד הרשות ולא בדבר מצוה וזה דעת הר"ז הלוי ז"ל (א) ואחרים פירשו אותה שמועה שבמסכת נדרים בענין אחר דלא תקשה אשמעתין דהכא דהתם טעמא בעלמא קאמר מאי טעמא דרשינן לה' לפניו דהיינו אכי ידור נדר לה' ולא לאחריו דהיינו או השבע שבועה וקא יהבינן טעמא משום דנדר בדין הוא שיחול על דבר מצוה לפי שהוא אוסר על עצמו ישיבת סוכה שלשון נדר כך הוא ואין מאכילין לו לאדם דבר האסור לו אבל לשון שבועה הייט שלא אשב בסוכה ולא כל הימנו להפקיע עצמו ממצות סוכה שהוא מצווה בו ולכך אין שבועה חלה ע"ד מצוה ואפי' אמרה בלשון נדר

שלטי הגבורים

מגלחין סוכחה ורא"ה מדין זה שכתב שהיה מעשה בהרר"י מטרוי"ש שהיה אבל וכתוך ג' ימים מת לו מת אחר והשלים ז' ימים למת ראשון וחזר ומנה ז' ימים אחרים לאחרון והביא המרדכי ראיה לדבריו מהא דנזיר שכתבנו וכסוף דבריו כתב דס"ה לאבלות שאם מתו לו ב' מתים ביום אחד אע"פ דבלאו מיתת השני צריך להתאבל ז' ימים על הראשון מ"מ כיון שז' ימים מובלעים כולם אבלות אחד לשניהם אבל אם לא מתו ביום אחד שז' ימי אבלות השני אינן מובלעים בז' ימי אבלות מהראשון אז צריך להשלים ימי אבלות הראשון וחוזר ומונה ז' ימי אבלות הב' ואע"ג דאיהו כתב שמשמע שאע"פ שאין ז' ימי אבלות השני מובלעים לגמרי בז' ימי אבלות הראשון משולין מה שנבלעו לאבלות השני ואין למנות ז' כי אם מיום מיתת הב' לאו משום דאין זה ראיה אלא מטעם אחרינא כמו שכתב שם ומ"מ יש ליטול מענין נזיר לדברים אחרים וכ"ל דכ"ש הוא שאם אפי' בדבר שקבל עליו לעשותו פעמים דאיכא למימר שאם לא היה חפץ לעשותו שתי פעמים למה קבלו עליו כך ואפ"ה מפרשינן דבריו בענין שאם הן נבלעין זה בזה שא' מועיל לשניים כ"ש היכא שלא קבל עליו כלום דמהני ולא מבעיא למ"ד דתענית שעושה בשביל שהתענה ביום שבת צריך לעשותו ביום אחד(ד) דוקא מבוסדאיתא במדרש משלי אמר רב ליתיב תעניתא בתענית בשבת דודאי כיון דע"כ צריך לעשותו בא' בשבת מועיל לו אע"ג דבלאו הכי היה מתענה אלא אפי' למ"ד דלאו דוקא בא' בשבת חייב להתענות דגם ביום אחר יכול להתענות אפ"ה אם אירע שביום אחד בשבת הוא תענית בלאו הכי נראה שמועיל לו גם בשביל תענית זה ויצא ידי חובה דרבנן שחייבוהו למיתב תענית לתעניתא ולא אמרי' כיון שיכול להתענות ביום אחר בשביל ביטול עונג שבת לא יועיל זה התענית דלא אמרת כן גבי נזיר שקבל עליו ב' נזירות שיכול לעשותם זה אחר זה וכן גבי אבל כשמתו לו ב' מתים שיכול לעשות ד' ימי אבלות ב' פעמים למה אמרו שיועיל לו שבעת ימי לשני המתים וכן נזירות אחד לב' הקבלות אלא ודאי ל"ש אלא שיש קצת להסתפק בדבר אם מועיל לו לצאת ידי כפרה או לא. ומיהו אם לא היה זה התענית מחוייב בו ביום ראשון אלא ביום אחר וזה אינו חפץ להתענות ביום ראשון בשביל כפרת חלול שבת אלא שחפץ להתענות להתענות ביום שיבא גם התענית שמחויב בו בלאו הכי ומתכוין לצאת ידי שניהם בתענית א' אינו נ"ל שיכול לעשות כן דדוקא ביום אחד מהני כיון דאליבא דכ"ע יש לו להתענות בשביל ביטול עונג שבת ביום אחד אם הוא חזק ובריא וכיון דכן הדין עליו מועיל להתענות באותו יום לכפרת חלול שבת מהני אבל המתכוין לכתחלה לעשות כן זה ודאי אינו מועיל דכיון שלא התענה ביום ראשון שהיה לו להתענות מאינו א"ל מה ראית להתענות ביום זה שיש בו גם תענית אחר וכן תמצא גבי מי שקבל עליו ב' נזירות שאמרנו שאם הא' מובלע בחבירו שמועיל שלא אמרו חכמים להתחיל שניהם ביום אחד ושיועיל אחד לב' לכתחלה אלא דוקא היכא שהתחיל נזירות אחד ואירע ממילא שלאחר שהתחיל הנזירות הא' בא עליו נזירות הב' כגון ביום ראשון שהתחיל הנזירות שלו נולד לו בן או ביום ע"א שהתחיל נזירותו נולד לו בן אז נזירות אחד לב' אבל אם קבל עליו נזירות אחד בעדו ונולד הבן קודם שהתחיל שום נזירות ואומר אעשה נזירות בני ונזירותי יחד ואבלעם זה בזה לא מצינו שיועיל בכה"ג דלא"ס אלא שיועיל א"כ מי שקבל עליו להתענות מ' יום ועוד מ' יום יתענה פעם אחד מ' יום לכתחלה למה קבל עליו ב' פעמים מ' יום תעניתא אבל היכא דממילא אירע תעניות אחרים באותם המ' יום אחר שהתחיל לעשות קבלתו שצריך להכיח את נדרו ולעשות אותם התעניות אז ודאי אם הם מובלעין בתוכו מועילין גם לקבלתו כמו שכתבנו לעיל ל"ש אם הם הימים מהתענית שיארעו בימי קבלה תעניותיו הם תעניות דאורייתא או דרבנן ל"ש אם הם ימים שקבלה עליו בנדר אחר כגון יום שמת בו אביו או עשרת ימי תשובה וכיוצא בזה כמו שכתבנו לעיל דאע"פ שגם אלו התעניות הם ימים שקבל עליו בנדר אחר מ"מ מועילין גם בזה כנדר ולא אמרי' א"כ למה לא היה כן בשעת נדרו ולמה קבל עליו ב' נדרים לפי שאנו אומדין דעתו שהיה כך שאם לא יארע בתוך מ' יום שום תענית מהנדר אחר שקבל שחפץ לעשות מ' יום אחרים ואח"כ לעשות הנדר האחר אבל מ"מ אם יארע שבתוך מ' יום יהיו מובלעין גם ימי הנדר האחר דעתו שיועיל לו כמו שכתבנו התוס' גם שם בנזיר דף י"ג בדבור המתחיל או דלמא וכו' ואם הדברים כן הדבר תלוי בדעתו של אדם וכקבלתו דממילא אתי וכמעט בע"כ דודאי מועיל והיינו הא' דאבילות והיינו נדון דידן וכן תמצא שאם יארע ט' באב שבם הוא יום אבלות בתוך שבעה ימי אבלות שאין אומרים דאותו יום לא מהני לזה ולזה אע"ג דבלאו הכי היה מתאבל אלא מועיל לשניהם וזהו הדין הכא:

א כתב הטור דין השבועה כדין הנדר לכל דבר בענין שצריך להוציא בשפתיו ונתכוון לומר פת חיטין ואמר לו פת שעורין או פת סתם והבולכים בה אחר לשון בני אדם ובין לענין הקמתה וביטולה בין לענין תנאי שמטיל בה לפיכך כמו בנדרי תנאי ואונסין ושגגות מותרין ה"ה נמי לענין שבועה וי"א דשבועות כנאי אסורה והרא"ש לא כתב כן ומיהו דוקא בשאינו מעמיד דבריו אבל אם מעמיד דבריו כגון שאומר יאסר עלי ככר זה בשבועה אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ואומר כפי' שאינו מכוין לכאלי בדרך הפלגה אלא שודאי ראה או ודאי הככר אסור וכתב ר"ת שגלה להחמיר בתקיעת כף שאין לא סתרה שדומה לכריתות ברית ומ"מ אם יש הפסד בדבר או מכשול יתירו לו דלא תמיכה משבועה:

ב ונשבע שבועה על דבר מצוה דרבנן כגון שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרוא המגילה כתב הרא"ש שהשבועה חלה וצריך לקיימו או אם נשבע עליה לקיימה שם שבועה היא וחייב עליה אם מבטלה ומטעם זה נמי עתפיס בנדר נתפס שהרי האיסור הוא על החפץ כשאומר על ככר א' יהא כמוהו הרי הוא כמותו אבל שבועה שנשבע על ככר שלא יאכלנה אין שום איסור על הככר לפיכך אם אמר על אחר יהא כמוהו אינו כלום ומיהו ב"י
יוסף

עין משפט

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמח טור י"ד סי' רלח:
ב מיי' פ"ק ופ"ה מהלכות שבועות טור י"ד סי' רלח:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נבלות וטריפות:
(ב) ג"ב סג"ה:
(ג) נ"ב עכ"ה:
(ד) נ"ב בשבת:

הדרושי אנשי שם

מהר"ם (א) וכסגנון זה פי' התוספות בשם ר"י וכ"כ האשרי ועוד כתבו התוספות בשם ה"ר אלחנן שפי' בשם ר"י דכשבועה אפי' אמר ישיבת סוכה עלי שבועה אסר נפשיה מן המצוה הוא ופירש האשרי דס"פ דבריו יאסרו פירות שבעולם עלי בשבועה שאני נשבע שלא אהנה וכו':

נ"א ים טמר

הגהות מא"י

[א] אסור כנ"ל:
[ב] נ"ב נמי:

נדר כגון שאמר ישיבת סוכה עלי שבועה *דשבועה שאמרה בלשון נדר מלא הלשון שנאמרו בו אינה כלום דשבועות מיסר נפשיה [מן] חפצא ניהו כדאמרינן בריש פ"ק דנדרים (דף ב:) איידי דתנא נדרים דמיתסר חפצא עליה תנא נמי חרמים מידי דמיתסר חפצא עליה לאפוקי שבועות דקא אסר נפשיה מחפצא ואע"ג דאשכחן [שבועה] דאפילו בלשון מיסר חפצא אנפשיה מהניא כדאמרינן בפירקין *אכילה משתיכן עלי שבועה ואמרינן נמי [שבועות דף כט. ובנדרים דף כד:] יאסרו פירות עולם עלי בשבועה ודאי לא מהניא אלא מפני שהוא יד [וטפלה] ללשון גמור של שבועה דהיינו שבועה שלא אשב בסוכה הלכך [לא] מהניא טפי מיניה לחול על דבר מצוה והרמב"ן ז"ל סמך על זה הפירוש בהלכות נדרים שלו ובס' המלחמות וביזה הפי' הראשון ואמר שהוא טעות ולישנא נמי הכי דייק ליה מדקאמר הא דאמר ישיבת סוכה עלי בלחוד דמשמע דאנדר קאי דאי אשבועה קאי ה"ל למימר הא דאמר ישיבת סוכה עלי שבועה כי היכי דמסיק ואמר והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה. ולדידי מיהא לא איריא כלל [דהכי קאמרינן] אין ודאי שפיר קאמרת דלה' נדרם לפניו ולאחריו כלו' אנדר ואשבועה ולא תקשה לך הך דרשא אדרשא דלא יחל דברו דמוכחינן מיניה אבל מיחל הוא חפצי שמים דהא דכי נדרום לפניו ולאחריו ה"מ בדאמר ישיבת סוכה עלי דבכה"ג בין בנדר בין בשבועות אפי' לה' לא יחל דברו ומשום דקאי אנדר ואשבועה אמרינן הא דאמר ישיבת סוכה עלי סתם ואדרבה ההיא לישנא דייק בהדיא כפי הפירוש הראשון מדאמרינן הא דאמר דהך לישנא לא שייך לפירוש האחרון כלל וכי תימא וכיון דשבועה לא הויא אלא מיסר נפשיה מחפצא כדמוכח ההיא דריש נדרים ואפילו אמרה בלשון נדר אי אפשר שתועיל אלא משום יד היאך יהא טפל חמור מן העיקר אני אומר לא כי אלא נדרים ודאי לא משכחת להו אלא בדמיסר חפצא עליה כאשר פירשתי למעלה דעיקר נדר משום התפסה הוא ומש"ה לא משכחינן להו אלא בדקא אסר חפצא אנפשיה ומש"ה אמרינן בריש נדרים דאיידי דתנא נדרים שאין ענינם אלא בדקא אסר חפצא עליה ואנו אמרן בלשון שבועה אינו מועיל אלא משום יד משום הכי אסמיך להו חרמים כך לאפוקי שבועה דמשכחת לה דקא אסר נפשיה מן חפצא ועוד שהלשון המורגל בהם כך הוא מיהו בדקא אסר חפצא עליה [נמי] משכחינן להו דהיינו באומר ישיבת סוכה עלי שבועה שענינו שאיסר ישיבת סוכה מקויים עלי בשבועה כלו' כמו שהשם ית' קיים שזהו ענינה של שבועה וזה שוה למיסר נפשיה מן חפצא או חפצא מנפשיה ומש"ה כי אסר חפצא מנפשיה בשבועה חייל על דבר מצוה לפי שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו כדאמרי' בנדרים [דף טז:] וכהאי גוונא לה' נדרם לפניו ולאחריו כלומר אנדר ואשבועה:

שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש כדבר שיש בו ממש מה שאין כן בנדרים כיצד אמר שבועה א שאתן לפלוני ושלא אתן מאי אתן ושלא אתן אילימא צדקה לעני מושבע מהר סיני הוא ולא חיילא עליה שבועה אלא מתנה לעשיר: שאישן ושלא אישן איני והא אמר ר' יוחנן האומר שבועה שלא אישן ב שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר התם דאמר שלשה והכא דלא אמר שלשה: שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק וכו': °איתמר שבועה שזרק איש פלוני צרור לים שבועה שלא זרק רב אמר חייב ושמואל אמר פטור רב אמר חייב איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור ליתיה בלהבא: (גרסינן בגמרא *מתיב רב המנונא לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום משביעך אני ואמר אמן חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אבל לא הנחתי מי איתא בלא אניח (א) והוא מפרק לה לצדדין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות) אמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע (ב) (ידעתי ולא ידעתי העדותי ולא העדותי מחלוקת) בשלמא לשמואל דאמר [מלתא] דליתא בלהבא לא מחייב עלה בלשעבר להכי אפיק רחמנא לשבועת עדות מכלל שבועת ביטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקיה אמר אביי לכדתניא בכולן נאמר ונעלם וכאן לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד כשוגג

רש"י

בשינה חל על העין: מושבע מהר סיני. דכתיב נתן תתן לו: מלקין. אותו משום שבועת שוא דדבר שאי אפשר הוא ומשנשבע יוצאת מפיו לשקר אלמא לא הוי שבועת ביטוי דקתני ויישן לאלתר. ואם כן ליתיה בכן נמי: ליתיה בלהבא. יזרוק פלוני או לא יזרוק אין זו שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לכופו לזרוק ושלא לזרוק: ומודה רב כו'. נהי דלא בעי רב להבא ולשעבר מכל מקום הן ולאו בעי דכתיב בהדיא להרע או להיטיב: הואיל דליתיה באיני יודע לך עדות. דאיני יודע לך עדות לאו משום ביטוי חייב אלא משום שבועת העדות ואינו אלא בב"ד וכראוי להעיד: ידעתי ולא ידעתי מחלוקת. דרב ושמואל דהא איתיה בהן ולאו וליתא בלהבא דנשבע לבטל שמצוה הוא: להכי אפקיה רחמנא. ופירש בהדיא משום דמשבועת ביטוי לא הוה שמעינן דהא ליתיה בלהבא: אלא לרב. כיון דהא קרבן גופיה אית ביה: למאי הלכתא אפקיה. הלא בכלל שבועת ביטוי היא: בכולן. כל האמורים בקרבן עולה ויורד שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו

שהשבועות חלות על דבר שאין בו ממש משא"כ בנדרים. אע"ג דדבר שאין בו ממש במתני' כולל אישן ולא אישן ואזרוק ולא אזרוק וכמו שכתבתי כי אמרינן הכא משא"כ בנדרים ודאי לא קאי אלא אאישן ולא אישן דהא נדרים חיילי [אפי'] בזריקת צרור לים אע"פ שאין בו הנאה דהא התם פרק ואלו מותרין [דף טו:] אמרינן דבישיבת סוכה חייל נדרא אע"ג דמצות לאו ליהנות נתנו ולמדו משם בעלי התוס' שהאומר זריקת צרור לים עלי הרי זה אסור לזרוק ואע"פ שאין הנאה לו בזריקת צרור לים כלל אלא דהכא משום דתנא סמיך אטעמא דמלתא נקט לה סתמא דטעמא דשבועות חלות אדבר שאין בו ממש יותר מנדרים היינו משום דשבועות מיסר נפשיה אחפצא וגופיה דבר שיש בו ממש הוא אבל נדרים דמיסר חפצא אנפשיה הוא אי חפצא לית ביה ממשא במאי חיילי וכיון דהאי טעמא לא שייך אלא באישן ולא אישן פשוט היה לו לתנא שלא נטעה לכלול בלשונו אזרוק ולא אזרוק זה נ"ל:

אלא מתנה לעשיר. ואי תימא ואמאי חייב משום בטוי הא אין בידו דשמא לא ירצה לקבל וה"ל כאומר יזרוק פלוני צרור לים דפטור משום ביטוי כדאמרי' בסמוך ליתיה בלהבא וי"ל דהכא במפרש שאתן אם ירצה לקבל אי נמי י"ל דסתם נמי כמפרש דמי דלא נשבע אלא מה שבידו לעשות כלומר שאם חבירו רוצה לקבל שיתן גדולה מזה אמרו (נדרים דף סג:) קונם שאני נהנה לך אם אי אתה בא ונוטל לבנך כור של חטים ושתי חביות של יין הרי זה יכול להתיר נדרו שלא ע"פ חכם ואומר לו כלום אמרת אלא מפני כבודי זהו כבודי (ג) התם הוא דקא בעי למימר זהו כבודי משום דאמר אם אי אתה נוטל הא אם אמר אין אני נותן לך דבר ברור הוא שלהנאתו של מקבל אמר ואם אינו רוצה לקבל הרי זה פטור וכן אתה אומר בדיני ממונות שדי נתונה לך אם איני נותן לך מאה מנה מכאן ועד יום פלוני ורצה ליתן והלה לא רצה לקבל לא קנה שדה שלא נתכוין אלא במה שהיה בידו לעשות וכדאמרינן לענין גיטין בפרק כל הגט (דף ל.) ההוא דאמר אי לא מפייסנא ליהוי גיטא אזל פייסה ולא איפייסא ומסקנא הא פייסה ולא איפייסא כלומר ולא הוי גיטא וההיא דאמרינן בפרק מי שאחזו (דף עד:) על מנת שתתני לי שתי מאות זוז נתנה בעל כרחו אינה מגורשת גיטין שאני שאפי' אמר מחולין לך אינו גט עד שתתן ועוד דהתם מקבל הוא דאתני ועד שיהו נתונין לי ממך משמע הרמב"ן ז"ל: מלקין אותו. משום שבועת שוא דדבר שאי אפשר הוא ומשנשבע יצתה לשקר אלמא לאו שבועת ביטוי הוא דהא קאמר ויישן לאלתר: מיבעיא לי האומר שבועה שלא אטעום כלום חודש ימים מהו דינו אם נדמהו לשבועה שלא אישן ג' ימים ונימא שיאכל לאלתר שזה ג"כ א"א לו לעמוד בשבועתו או לא אלא יעמוד בשבועתו עד שיסתכן ואחר יאכל ונ"ל [דלא דמי] לשלא אישן שלשה ימים דהתם היינו טעמא דישן לאלתר מפני שהוא דבר שאי אפשר דבעל כרחו ישן בתוך ג' והלכך לא חיילא שבועה עליה כלל אבל זה יכול לעמוד בשבועתו מאי אמרת שימות לכשיסתכן תדחה שבועתו מפני סכנת נפשות מכל מקום לא יאכל אלא שיעור שיהא יכול לעמוד עליו. אלא שראיתי להרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ה' מהלכות שבועות שבועת שוא היא כגון שנשבע שלא יישן שלשה ימים לילה ויום רצופים שלא יטעום כלום ז' ימים רצופין וכן כתב בפרק ה' שמלקין אותו משום שבועת שוא ויישן או יאכל בכל עת שירצה וזה מן התימה שאין לדמותם כמו שכתבתי אבל נ"ל שהדין דין אמת ולאו מטעמיה אלא משום דה"ל נשבע לעבור על דברי תורה שנשבע להמית את עצמו הלכך הויא לה שבועת שוא דאע"ג דהנשבע לחבל בעצמו חיילא עליה שבועה משום דלא אתי אלא מדרשא כמו שכתבתי בחדושי אפ"ה נשבע להמית את עצמו נשבע הוא לעבור על דברי תורה ממש דמקרא מלא דבר הכתוב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש וכדאמרינן עלה בפרק החובל (דף צא:) ודלמא קטולא שאני א"נ מהשמר לך ושמור נפשך מאד כדאמרינן במקלל עצמו לקמן בפרק שבועת העדות (דף לו.) הילכך מלקין אותו ואוכל לאלתר: איתמר שבועה שזרק וכו' ושמואל אמר פטור: ליתיה בלהבא. דיזרוק פלוני או לא יזרוק אין זו שבועת ביטוי אלא שבועת שוא שהרי אין פלוני ברשותו לכופו ליזרוק ושלא ליזרוק: הואיל וליתיה באיני יודע פטור. דאע"ג דלא בעי' [א] להבא ולשעבר לאו והן דכתיבי בהדיא בעי [רב] והאומר שבועה שאני יודע לך עדות הן משכחת בה לאו לא משכחת בה דליתיה באיני יודע דאיני יודע לך עדות לאו משום שבועת בטוי חייביה רחמנא להתחייב בה חוץ לב"ד אלא משום שבועת העדות (א) ואינה אלא בב"ד וכראוי להעיד ואמרי' בגמ' בשלמא לשמואל משום הכי אפקיה רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת ביטוי כלומר בשלמא לשמואל דפטר כל היכא דליתיה להבא לכך הוצרך הכתוב (ד) לחיובי האי קרבן גופיה בשבועת העדות משום דאי לא כתביה בהדיא לא [שמעינן] לה משבועת ביטוי משום דליתיה בלהבא שא"א שישבע שלא ידע לו עדות שהרי אין זה בידו אלא לרב למאי הלכתא אפקיה רחמנא כלומר למאי הלכתא כתביה רחמנא בהדיא ובהאי קרבן גופיה והא בכלל שבועת ביטוי

דומה שזו היא דעת ר"ת שכתב בתוס'. מהר"ם *) דף כב. ע"ש דבגמ' דידן הגי' דאמר שבועה שלא אוכל משתיכן (ג"א)

דף כה:

הגהות הב"ח

(א) נ"ב סוף מותיב לה: (ב) נ"ב לך עדות: (ג) וסתם כנ"ל: (ד) נ"ל לכתביה:

הגהות מא"י

[א] דלא כפי רב להבא ולשעבר כנ"ל:

שלטי הגבורים

יוסף ן' מגאש פי' דוקא לענין פטור מלקות וקרבן שאינו חייב על השניה אבל איסורא איכא עליו ולרי"ף אפי' איסורא ליכא וכן מסקנת הרא"ש ולפי זה אם שמע חבירו שנשבע ואמר אני כמותך הוי שבועה גמורה אבל הרמב"ם השוה מתפיס בחבירו שנשבע למתפיס בככר שנאסר בשבועה וכתב שבשניהם אינה שבועה לחיוב אלא לאסור ואם אמר אני נשבע על ככר זה כמו שנשבעתי על זה אסור ולא מטעם מתפיס בשבועה אלא שבועה אחרת הוא: א כתב הטור עיקר לשון שבועה הוא שאומר אני נשבע שאעשה דבר זה או שלא אעשנו וי"א שאינה שבועה אא"כ נשבע בשם שאומר נשבע אני בשם או באחד מן הכינויים אבל הרמב"ן כ' דהויא שבועה אפי' בלא הזכרת שם ובלא כנוי והרא"ש כתב אפשר דלא גרע מידות שבועות שהם כשבועות והנשבע שיעשה חבירו דבר פלוני כגון שיזרוק פלוני צרור לים או לא יזרוק ויוצא בו זה הוא שוא אבל עבירה איכא בכל דבר שיפקר בשבועתו וגם אין לו לישבע שיעשה שום דבר שאינו ברשות שיעשנו על כל פנים ואין חבירו מחויב לעשותו אא"כ יקבל שבועתו וכתב מיי' בד"א שנשבע על דבר שאינו ברשותו כגון שנשבע על שמעון שלא ילך בסחורה ויוצא בזה אבל אם משביעו על דבר שהוא שלו כגון שלא יכנס לביתו ויוצא בזה אז ודאי צריך ליזהר בשבועתו שהרי ברשותו הוא לאסור שלו על כל מי שירצה ואיני מבין דבריו שאין אדם יכול לאסור שלו על חבירו אלא בקונם לפי שהוא חל על החפץ שאוסר אותו על חבירו בקונם אבל לא בלשון שבועה לפי שהיא חלה על האדם ואינה חל עליו ליאסר בשבועה אלא א"כ יקבל עליו השבועה ואם אמר פעמים על דבר אחד אעשנו או לא אעשנו הוי שבועה והוא שמכוין לשם שבועה אבל אם מבקשים אותו עליו והוא אומר לא אעשנו ובקשוהו עוד ואמר לא אעשנו לא הוי שבועה גם בזה כתב מיי' צריך שיזכיר על כלאו וכסין והאיסור והמבטא בשם או כינוי והרמב"ן כתב שא"צ וכך היא מסקנת הרא"ש וכתב מיי' ימין שבועה שמאל שבועה כדכתיב נשבע ה' בימינו ובזרוע עוזו והראב"ד כ' אם נתכוין לכך כן שאמר הבורא וכן אם נתכוין לימין ושמאל הבורא ונראה לי בימין ושמאל אבל בכן כן איני מבין דבריו: ב כתב ריא"ז ומז"ה דימים לזה ענין שנשבע שלא יאכל לעולם שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר לקיימו והרי זו שבועת שוא. ונ"ל שאין זה דומה לשינה לפי שהשינה אין אדם יכול להכריח את עצמו שלא יישן שהשינה קופצת עליו בעל כרחו אבל באכילה יכול להרעיב עצמו כל מה שירצה והלא עליו שבועה ואין זו שבועת שוא ויש לו לעמוד בשבועתו ואסור לו לאכול אלא כדי קיום נפש שאין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נראה לי דלמסקנא לא היה צריך רש"י לפרש כן

ואינה אלא בב"ד וכו' דע"כ ליתא לגם שבועת ביטוי באיני יודע לך עדות אפי' בפסולין להעיד ושלא בב"ד כמו שפירש רש"י בעצמו לקמן בסמוך ועי' בפי' הר"ן שפירושו דלקמן מוכרח הוא:

עין משפט

א מיי' פ"ג מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלב : ב מיי' פ"ב מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלט :

א כתב ריא"ז וכן אם נתכוון לידור מלאוכן והוציא מפיו שלא יהנה ממטמון הרי זה אין נדרו נדר ונראה בעיני שאפי' עם הארץ אין מחמירין עליו בנדר זה שהוציא ובהתנה בלבו והוציא דבריו בלא כוונה :

ביטוי הוא כיון דלא בעי שיהא בלהבא : אמרו רבנן קמיה דאביי לחיובי עליה תרתי . כלומר שאם ראוי להעיד וכפר בו בב"ד חייב שתים משום שבועת עדות ומשום שבועת ביטוי . אמר להו אביי תרתי לא מליתו אמריתו דתניא והיה כי יאשם לאחת מאלה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים . כלומר דהאי קרא בההוא ענינא כתיב ופרכינן לאביי למאי הלכתא כתביה רחמנא כלומר אליבא דרב ומהדרינן לכדתניא בכולן כלומר בכל הכתובין בקרבן עולה ויורד דהיינו שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו נאמר ונעלם וכאן בשבועת העדות לא נאמר ונעלם לחייב על המזיד כשוגג : אמרו ליה רבנן לאביי אימא במזיד ניחייב חדא . כלומר במזיד דליתיה לשבועת ביטוי ניחייב חדא משום שבועת העדות ובשוגג דאיכא לחיובי נמי משום ביטוי ניחייב תרתי. אמר להו לאו היינו דאמרי לכו לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי . כלומר על כרחין מיעוטא לשוגג איצטריך דאי במזיד למה ליה למעוטי והלא אין חיוב ביטוי במזיד : רבא אמר משום דהוה דבר שהיה בכלל ויצא לדון בדבר חדש ואין לך בו אלא חדושו בלבד . כלומר לא צריך למעוטי מלאחת וכי אתא לאחת למעוטי מחיוב ב' לא בעדות וביטוי אתא אלא לביטוי לחודיה שאם אמר שבועה שלא אוכל ואכל פת חטים ופת כוסמין ופת שעורים אינו חייב אלא אחת אבל לעדות וביטוי לא צריך מיעוטא דה"ל עדות דבר שהיה בכלל ביטוי ויצא בפני עצמו לידון בדבר חדש בראוין להעיד ובב"ד הלכך אין בו אלא חדושו ומשום עדות הוא חייב ולא משום ביטוי ופרכינן מכלל דאביי סבר איתא לשבועת ביטוי [בעולם] כלומר מכלל דאביי דאצטריך קרא למעוטי סבר איתא לשבועת ביטוי באיני יודע לך עדות והאי דלא מיחייב תרתי היינו משום מיעוטא דאי אתה מחייבו שתים ונפקא מינה דהיכא דאיתיה לביטוי ולא לעדות כגון בפסולין או שלא בבית דין דליכא למיפטריה [מלאחת] ומחייב משום ביטוי והא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע דפטור הואיל וליתיה בכלל שאיני יודע לך עדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין ושלא בפני בית דין ומהדרינן הדר ביה אביי מההיא ואי בעית אימא חדא מינייהו רב פפא אמרה כך פרש"י ז"ל ועיקר אבל דברי הרב אלפסי ז"ל בכאן אינם ברורים דמשמע דאיהו סבירא ליה דפרכינן מדאביי אמאי דסלקא דעתין מעיקרא לחוביה תרתי ומאי פירכא דלמא כי אמר אביי דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות (ג) דהיינו בתר דקים לן מדרש (ד) כל אחת דאי אתה מחייבו שתים וממילא אחת שאתה מחייבו היינו עדות ולא ביטוי דכיון דבמזיד מיחייב משום עדות ממילא משמע דבשוגג שאי אתה מחייבו אלא אחת אותה אחת עדות היא ולא ביטוי דלא מסתבר לחלוקי חיובא דעדות לחלאין ואפילו אמרת דבשוגג ליכא אכרעותא דאחת חייבו הכתוב בין ביטוי ועדות אכתי לא דמי לאו להן דבהן אי לאו ביטוי ליכא חיוב קרבן ובלאו בלא ביטוי מחייב ומאי למימר אביי שפיר למסקנא דשבועה שאני יודע לך עדות דפטור הואיל וליתיה באיני יודע לך עדות וכבר השיג עליו הר"ז הלוי ז"ל ובכלל דברי תרלה שלא נתיישב לי מה שישבו הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות :

נר מצוה — תורה אור

כשוגג (א) (א) ומי אמר אביי הכי והאמר אביי ומודה רב באומר לחבירו שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע לך עדות האי קושיא חזינא בה לרבואתא כמה פירושי ולא סליק להו חד מינייהו כהוגן ולהכי כתיבנא לה לברורה משום דקשה היא עמומה והדין פירושה כיון דאקשו ליה רבנן לאביי ואימא במזיד מיחייב חדא בשוגג מיחייב תרתי חדא משום שבועת העדות וחדא משום שבועת ביטוי ואהדר להו לאו היינו דאמרי לכו לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים שמעינן מיניה דס"ל לאביי דלאו דבעינן למיהוי כנגד הין בשבועת ביטוי איתיה בלאו דשבועת העדות שהיא שבועה שאיני יודע לך עדות ואשתכח דאיתיה בלאו והין והוה סליק אדעתין דמיחייב עלה תרתי חדא משום שגגת שבועת ביטוי וחדא משום שגגת שבועת העדות ולהכי איצטריך קרא למכתב לאחת למעוטי לשגגת שבועת ביטוי דלא ליחייב עלה בהדי שבועת העדות למיהוי תרתי ואקשינן עליה היכי אמרת דהוה סליק אדעתין דמחייב תרתי באיני יודע לך עדות חדא משום שבועת ביטוי וחדא משום שבועת העדות דמשתכח' לה בשבועת ביטוי דאיתה *באיני יודע לך עדות והא את הוא דאמרת מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע ליה דפטור הואיל דליתיה באיני יודע לך עדות משום דהויא לה שבועת שקר ולהכי איפטר ליה בהין דשבועת ביטוי משום דלאו דאיני יודע לך עדות לאו לשבועת [ביטוי] הוא אלא לשבועת העדות הוא ומשום שבועת העדות הוא חייב ולא משום שבועת ביטוי והיכי הוה סליק אדעתין לחיובא תרתי חדא משום שבועת ביטוי (א) ואין לשבועות ביטוי באיני יודע לך עדות שום שבועה בעולם ולמאי איצטריך קרא למעוטי דלא תהוי תרתי עם שבועת העדות ועמדה הקושיא ופרקינן הדר ביה (ג) ואי בעי תימא חדא מינייהו רב פפא אמרה ולא מקשינן מאמורא על חבריה הדין הוא פירושא דהאי קושיא בביאור בלא ספק והרוחנו בה יותר מדאי אע"פ שאין דרכנו להרויח על כך :

דף כו. *ת"ר °לכל אשר יבטא האדם בשבועה *פרט לאנוס ה"ד כדרב כהנא ורב אסי דרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמיה דרב מר אמר שבועתא הכי אמר רב ומר אמר שבועתא הכי אמר רב כי אתו לקמיה אמר כחד מינייהו א"ל אידך ואנא בשיקרא אישתבעי א"ל אנת לבך אנסך : *אמר שמואל בגמר בלבו צריך להוציא בשפתיו א שנאמר לבטא בשפתים וכן אם גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורין אינו אסור לא בחטים ולא בשעורים אינו אסור בחטים שהרי לא הוציא בשפתיו ואינו אסור בשעורים שהרי לא נתכוון לומר

°[דף רצז ע"א]

אלף קיא — אלף קיב

רש"י

וקדשיו : במזיד . דליתיה בשבועת ביטוי : ליחייב חדא . משום עדות : בשוגג . דאיכא נמי [משום שבועת ביטוי] ניחייב תרתי : ואי אתה מחייבו שתים . וע"כ כי אתי מיעוטא למעוטי שוגג קאתי דלמזיד לא אצטריך והיינו הוא דפריך לעיל מי אמר אביי הכי : ומדאצטריך קרא למעוטי . שלא יתחייב תרתי סבר איתיה לשבועת ביטוי בעולם וכ"מ היכא דאיתיה לביטוי וליתיה לעדות או בפסולין להעיד או שלא בב"ד : והאמר אביי לעיל כו' . הואיל וליתיה באינו יודע לך עדות ואם איתא הרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולין או שלא בבית דין [א] וכן מפרש באלפס בפנים : לבך אנסך . והיית סבור שנשבעת באמת : צריך להוציא בשפתיו . ואם לא הוציא אינו שבועה : אינו אסור בחיטין . שהרי לא הוציא בשפתיו דבר ודברים שבלב אינן דברים היכא שסותרים מה

האדם בשבועה . שיהא לבו עליו : פרט לאנוס . כדמפרש ואזיל כגון בשבועה לשעבר וכסבור שנשבע באמת : לבך אנסך . סבור היית לישבע באמת ובגמ' בעי א"כ שגגת שבועת ביטוי לשעבר היכי משכחת לה אי דידע מזיד הוא אי דלא ידע אנוס הוא ומוקמינן לה באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה ואיני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו : גמר בלבו צריך שיוציא בשפתיו . ואם לא הוציא בשפתיו אינה שבועה ואינו אסור בשעורין שהרי לא נתכוון זה להוציא שעורים ואע"פ שהוציא בשפתיו כיון שלא גמר בלבו לא חייל נדרו דבעינן שיהו פיו ולבו שוין כדמוכח מתני' דתנן בפ"ג דתרומות המתכוון לומר עולה ואמר שלמים וכו' שהביא הרי"ף ז"ל בסמוך וה"נ מוכח ממאי דאמרינן ולא שגמר בלבו להוציא פת שעורים והוציא פת חטים ולפיכך כתב הרי"ף ז"ל מאי דאמרינן גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם דאסור דהיינו שהוא אסור בפת חטים אבל בפת אחר לא לפי שבפת חטים פיו ולבו שוים שיאסרו עליו אבל בשאר מיני פת אע"פ שמשמעות דבריו שהוא אסור בכולן מ"מ לא נתכוון בלבו אלא לפת חטים ומקשו הכא מדתנן בפ"ד נדרים (דף כז:) נודרין להרגין ולחרמין וכו' שהן של בית המלך אע"פ שאינן של בית המלך ומוקמינן להא התם כגון דאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם אם אינן של בית המלך ומקשינן והא איתסרו לה ומפרקינן דאמר בלבו היום ואע"ג דאמר מר דברים שבלב אינן דברים הכא אגב אונסא אי אפשר דלא עקר ליה לנדריה אלמא דדוקא משום אונסא הא לאו הכי הוו מיתסרו עליו פירות לעולם ואמאי הא לא גמר בלבו שיהא אסורין עליו אלא היום כי היכי דהכא לא גמר בלבו אלא פת חטים ואיכא דמפרש דכי אמרינן דאי לאו משום אונסא הוו מתסרו עליה לעולם ה"מ בעם הארץ דלא מהימן לומר לא גמרתי בלבי אלא היום אבל בת"ח דמהימן אפי' בלאו אונסא לא מיתסר אלא במידי שגמר בלבו וה"נ בעם הארץ אסור בכל פת ובת"ח אינו אסור אלא בפת חטים ומדמו לה להא דתנן

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) בגמ' פריך הו אמרו ליה רבנן לאביי אימא [במזיד מחייב חדא בשוגג] מחייב תרתי אמר להו לאו היינו דאמרי לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים ואי במזיד מי איכא תרתי ופריך תו מכלל דאביי סבר איתא לשבועה בעולם ומי אמר אביי הכי כו' :

הגהות חוי"

(א) נ"ב בגמ' א"ל רבנן לאביי ואימא במזיד וכו' א"ל לאו היינו דאמרי לכו וכו' כדמייתי הרי"ף בסמוך רבא אמר וכו' מכלל דאביי סבר איתא לשבועה בעולם ומי אמר וכו' נ"ל דמכלל וכו' נ"ב הרי"ף והר"ן הקשה על הרי"ף דדלמא הא דאמר אביי הואיל דליתא באיני יודע לך עדות היינו בתר דגלי לן קרא לאחת ודו"ק ולכאורה גם על רש"י קשה בכה"ג דהא ע"כ מיעוטא דלאחת קאי על עדות כשר ובב"ד דאז ה"א דחייב תרתי ועל בכה"ג נ"ל דאביי אמר דמודה רב דבתר דגלי קרא דלא מחייב משום שבועת ביטוי לכן אומר שבועה שאני יודע וכו' פטור דליתא בלאו ול"ק מכלל דבגמרא רק ד"ל דלשון ליתא באיני יודע ר"ל בשום אופן בעולם ולפי מיעוטיה דלאחת משמע דהא דפטור משבועת ביטוי היינו משום דחייב משום שבועת העדות מאחר חוץ לב"ד או עדות פסולין חייב משום ביטוי וה"כ יתחייב נ"כ בשבועה שאני יודע הואיל שמינו בשום ענין חיוב בלאו בקרובים וחוץ לב"ד ע"ע במאור ובמ"ס :

כ"א באני

הגהות הב"ח

(א) נ"ב כיון דאין כצ"ל : (ב) נ"ב אביי מהסיא : (ג) היינו כצ"ל: (ד) מדרש דלאחת כצ"ל: (ה) לאחת כצ"ל:

במדבר ה

ק כו:

הגהות מא"י

[א] ולא כן מפרש כו' כצ"ל:

מלחמת ה'

ועוד ומי אמר אביי הכי והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות וכו' הרי"ף ז"ל פרשה בהלכות ועיקר פירושו שאמר היכי סד"א לחיובי תרתי באיני יודע לך וכו' :

אמר הכותב הקפנו תכילות תשובות שאין בהם ממש דהדרכה הייתנו עיקר קושיין דכי אמר אביי דליתיה באיני יודע לך עדות לא מלית אמרת משום דכתיב (ה) אחת דמההיא משמע דודאי איתא לשבועות בטוי באיני יודע לך אלא שבשתי שבועות הללו אינו חייב אלא אחת על שתיהן ולעולם איתה וכ"ש היכא דלא מחייב משום שבועת

המאור הגדול

ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ו... ז"ל פירשה בהלכות ועיקר פירושו שאמר היכי הוה ס"ד לחיובי תרתי באיני יודע לך ע... משום שבועת בטוי וחדא משום שבועת העדות והא אין לשבועת בטוי שום שבועה בעו... יודע ולמאי איצטריך קרא למעוטי דלא תיהוו תרתי עם שבועת העדות זהו תורף פירושו ... ומדוקדק כהוגן דקא מקשה ממסקנא למאי דסליק אדעתין מעיקרא ואין זה דרך קושיא ובה... דאיצטריך קרא למעוטא דהא אנן אי לאו רמעטיה קרא לשבועת בטוי מאיני יודע דכתיב ל...

מאיני יודע לא הוה מטעמינן לה דהכי קאמרינן מעיקרא ומודה רב באני יודע שפטור משום דליתיה באיני יודע מדמיעטא קרא מלאחת ואנן בעי' בשבועת בטוי לאו והן הילכך פי' זה שפי' הר... נכון

דתנן

א מיי' פ"ה מהל' שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלו :
ב מיי' פ"ד מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלח :

ודתנן בפרק ב' דנדרים (דף כ.) סתם נדרים להחמיר ופירושן להקל כילד נדר בחרם ואמר לא נדרתי אלא בחרמו של ים נדר בקרבן (א) וכו' ועל כולן אין נשאלין ואם נשאלו פותחין להם פתח היתר ממקום אחר ומפרשינן לה התם בגמרא דהכי [קאמר] על כולן אין צריכין שאלה לחכם בד"א בת"ח אבל בעם הארץ שבא לישאל פותחין לו פתח ממקום אחר אלמא ת"ח דמהימן אדבוריה מהימנין ליה כשאמר לכך נתכוונתי והלכך ת"ח [הכא] אינו אסור אלא בפת חטים והתם [נמי] אפילו בלא אונסו אינו אסור אלא אותו יום ועם

רש"י

מה שמוליא מפיו : מה הטבה רשות . פירוש שאינו בביטול מצוה דמי שנשבע לבטל המצוה אין זה הטבה לנפש [א] ולמצוה אף הרעה כן לא תהא בביטול מצוה : מה הרעה רשות . שאינו בקיום מצוה דאם נשבע לקיים המצוה אין זה הרעה לנפש אף הטבה לא תהא כלל בקיום מצוה : **גמ'** למה ליה למתני שבועה שלא אוכל שלא אוכלנה . למנקט תרי ליסני ליתני שלא אוכל שלא אוכל : אבל אמר שלא אוכלנה והדר אמר שלא אוכל . ואכלה כולה חייב שתים דחיילא שבועה שניה דמקמייתא לא היה חייב אא"כ אכלה כולה ומשניה שלא אוכל

לומר שעורים דבעינן עד שיהא פיו ולבו שוין אבל אם גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם אסור בפת חטים דפת חטים פת שמה והנה פיו ולבו שוין דתניא בשפתים ולא בלב גמר בלבו מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם ואמרינן הא גופא קשיא אמרת בשפתים ולא בלב והדר אמרת גמר בלבו מנין ותירצה רבא הכי בשפתים ולא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת שעורים גמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם מנין ת"ל לכל אשר יבטא האדם ותנן נמי במתניתין *המתכוון לומר עולה ואמר שלמים ואמר עולה וכו' שאני נכנס לבית הזה ואמר לזה שאני נהנה לזה ואמר לזה לא אמר כלום עד שיהא פיו ולבו שוין : **מתני'** *[א]נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור לקיים את המצוה ולא קיים פטור וכו' : **גמ'** ת"ר יכול נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל יהא חייב ת"ל להרע או להטיב °מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל שהוא פטור יכול נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שיהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הרעה רשות אף הטבה רשות אוציא נשבע לקיים את המצוה ולא קיים שהוא פטור יכול נשבע להרע לעצמו ולא הרע יהא פטור ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אביא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו יכול נשבע להרע לאחרים ולא הרע יהא חייב ת"ל להרע או להיטיב מה הטבה רשות אף הרעה רשות אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו מנין לרבות הטבת אחרים ת"ל או להטיב ואי זו היא הרעת אחרים אכה את פלוני ואפצע את מוחו : *(מתני') [ב]שבועה שלא אוכל ככר זו [א]שבועה שלא אוכלנה ואכלה אינו חייב אלא אחת וזו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא חייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור : **גמ'** למה לי למיתנא שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכלנה הא קמ"ל טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה אבל אמר שלא אוכלנה והדר

תרומות פ"ג מ"ח | דף כו. [א] עי' קי"ג | דף כז: [ב] קי"ד

נר מצוה

הארץ הכא אסור בכל פת והתם היכא דליכא אונסא אסור לעולם ואין הנדון דומה לראיה דהתם גבי חרם דחרמו של ים וחרם גבוה שני דברים חלוקין הן ואין שניהם בבת אחת בכלל משמעות הלשון לפי שאינם ממין אחד אלא או האי או האי הלכך כי אמר לכך נתכוונתי הולכין אחר כונתו אבל באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי כיון דבמשמעות לשונו משמע לעולם אפילו בת"ח האומר להיום נתכונתי אי לאו משום אונסא הוי להו דברים שבלב ואינם דברים וכן נמי גבי פת דכולן במשמע כי אמר לפת חטים נתכונתי דברים שבלב נינהו והדרא קושיא לדוכתא לפיכך עיקרן של דברים דהתם בנדרים באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי דינא הוא דאע"ג דאמר בלבו היום שיהו אסורים עליו לעולם אי לאו משום טעמא דאונסא משום דהתם גמר בלבו לומר לשון שיהא משמעותו שיהו הפירות אסורין עליו לעולם הלכך אע"ג דבלביה לא ניחא ליה אלא בהיום הוו להו דברים שבלב ואינם דברים אי לאו משום טעמא דאונסא אבל הכא שגמר בלבו להוציא פת חטים והוציא פת סתם לא גמר בלבו להוציא בשפתיו דבר שיהא משמעותו להיות אסור בשאר מיני פת הלכך כי אמר פת סתם לישניה הוא דאיתקיל ליה דבלביה לא ניחא ליה למימר הכי ובנדרים הא בעינן שיהו פיו ולבו שוין כמו שכתבתי למעלה (א) : **מתני'** נשבע לבטל את המצוה וכו' שיהא בדין . שיהא חייב הנשבע לקיים ולא קיים כדברי ר' יהודה בן בתירא : שלא עשה בה לאו כהן . (ב) וקרא כתיב להרע או להיטיב לא מיחייב עד דאיתא בלאו והן : **גמ'** יכול נשבע לבטל את המצוה וכו' . ותקרא זו הרעה שמרע לעצמו שמבטל את המצוה : מה הטבה רשות כמו שאפרש לפנים : יכול נשבע לקיים וכו' ותהא זו קרויה הטבה שהוא מטיב לקיים את המצוה : מה הרעה רשות . לקמן מפרש מנ"ל : אביא נשבע להרע לעצמו [ב] ולא הרע שהרשות בידו . דאע"ג דבפרק החובל (דף צא:) אמרינן דאין אדם רשאי לחבל בעצמו מדרשא אתיא לן וכל דליתא מן התורה מפורש לא מקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול שבועה עליו כמו שפירשתי : אוציא נשבע להרע לאחרים שאין הרשות בידו . דמקרא מלא הוא ובגמ' פרכינן ממאי דקראי בדבר הרשות כתיבי דאמרינן מה הטבה רשות אף הרעה רשות דלמא לדבר מצוה כתיבי ומשני לא ס"ד דבעינן הרעה דומיא דהטבה מה הטבה שאינה ביטול מצוה אף הרעה שאינה ביטול מצוה והרעה גופה הטבה היא . והכי פירושא מה הטבה לעצמו דהיינו אוכל שאינה בבטול מצוה כגון אוכל חמץ בפסח דהא לא מקרי הטבה שהרי גורם רעה לעצמו אלא בקיום מצוה כגון אוכל מצה בלילי פסח אף הרעה דלא אוכל שאינה בביטול מצוה כגון לא אוכל מצה אלא בקיום מצוה דהיינו לא אוכל חמץ וא"כ למה לי דכתבה להך הרעה דהטבה היא לענין מצוה והא כתבה דקיום המצוה הוא העיקר ואפילו בלא אוכל מקריא הטבה ואמרינן נמי והטבה דומיא דהרעה מה הרעה שאינה בקיום של מצוה דהיינו לא אוכל חמץ דא"ה לא מיקרי הרעה אלא ודאי הרעה הייינו לא אוכל מצה אף הטבה דאוכל (ג) שלא בקיום המצוה דהיינו אוכל מצה אלא [בביטול המצוה כגון] אוכל חמץ (ד) וכיון שכן הטבה גופה הרעה היא ול"ל למיכתביה דאפילו אוכל כל שהוא בביטול מצוה הרעה היא ומקשינן בגמ' א"ה אפילו בדבר הרשות נמי לא משכחת לה ולא רציתי להאריך ולפרשו דוק ותשכח ובתר הכי מסקינן האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי הייינו דאיצטריך או לרבות הטבת אחרים אלא אי אמרת בדבר מצוה כתיבי הטבת הרעת אחרים איתרבי כלומר אע"ג דהוי ביטול מצוה הטבת אחרים דקיום מצוה [היא] מבעיא וכ"ל דלאו אהאי טעמא בלחוד סמכינן דא"ה עקרינן לברייתא דקתני מה הטבה רשות ומה הרעה רשות אלא ה"ק דהך דרשא דלאו מוכחא (ה) דפרכא דא"ה בדבר הרשות נמי לא משכחת לה לאו פירכא היא דלא דמי דבר מצוה לדבר הרשות ואין לי להאריך בזה בכאן דוק ותשכח : **מתני'** שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כך היא הגרסא ובגמ' מפרש למה נקט שבועה שליסי אבל בהלכות הרב אלפסי ז"ל לא מצאתיה : אינו חייב אלא אחת . שאין שבועה חלה על שבועה : קרבן עולה ויורד . לעשיר עולה ולדל יורד והוא האמור בויקרא : שבועת שוא באידך מתני' מפרש לה : **גמ'** למה לי למיתני שבועה [שלא אוכל שבועה] שלא אוכלנה · כלומר למנקט הני תרי לישני ליתני שלא אוכל שלא אוכל : טעמא דאמר שלא אוכל והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת אבל אמר שבועה שלא אוכלנה והדר אמר שבועה שלא אוכל והדר אכלה חייב שתים . דחיילא עליה שבועה

המאור הגדול

נכון ואנו כך קבלנו פירוש' מרבותינו ז"ל לאביי דאמר לאחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו ב' ... הוא דליכא דלא מחייב נמי משום שבועת בטוי הא איסורא מיהא איכא וכיון דאיכא איסורא ... שבועת בטוי אף באיני יודע אלמה אמר אביי מודה רב באומר לחבירו וכו' וגם זה הפי' לא נתיישב' ... דעתי והכין איסתבר לי פירושא דכי אקשי' ומי אמר אביי הכי אעיקר שמעתא קיימין והוא דאמרוה ... קמיה דאביי בשלמא לשמואל דאמר מילתא דליתיה בלהבא לא מיחייב עלה לשעבר משום הכי ... רחמנא לשבועת העדות מכלל שבועת בטוי אלא לרב למאי הלכתא אפקה רחמנא הא קושיא ... רבנן קמיה דאביי וסברא אביי וקבלה ופרקה דלהכי אפקא רחמנא לחייבו על המזיד כשוגג ... אי לאו דמחייב אמזיד היה קשיא לרב למאי הלכתא אפקא רחמנא ומי אמר אביי הכי והאמר ... מודה רב באומר לחבירו וכו' וכיון שכן הוא הא משכחת לה אנפא אחרינא דאיצטריך קרא לאפוקה ... שבועת העדות כי היכי דלא ניחייב קרבן באומר שבועה שאני יודע לך עדות משום דליתא בהן ... בלאו ולהכי אפקה רחמנא ושנינן הדר ביה אביי מההיא כלו' כיון דחיובי מחייב (ו) באני יודע ... איכפת לן אם הוא חייב משום שבועת העדות או משום שבועת בטוי אלא כיון דמ"מ חיובי מחייב ... באני יודע נמי מחייב בשבועת בטוי דהא מ"מ איתא בלאו והן ואי בעית אימא הכא חדא מינייהו רב ... אמר והוי יודע דכד סלקא דעתין לחיוביה בשבועת בטוי באומר אני יודע ואשתכח דלא ידע ... לאו בשוגג בשבועתו עם זדון העדות בעדותו אלא באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו :

לא סלקא דעתך אקיש הרעה להטבה והטבה להרעה כלומר א"נ אקיש הטבה להרעה ולפי שפתח הכתוב בלאו תחלה דכתיב להרע או להיטיב דמינייהו שמעינן לאו והן אמטו להכי נקטינן בגמרא לישנא דלאו מה הטבה שאינה בביטול מצוה אף הרעה שאינה בבטול מצוה דהוה יכול לומר מה הטבה שהיא בקיום מצוה אף הרעה שהיא בקיום מצוה אלא לישנא דלאו עדיף לן משום שבו פתח הכתוב תחלה והכי נקיטינן פירושה מרבותינו ז"ל כל הרעה לשון לאו שהוא אפים' הדבר וכל הטבה לשון

מלחמת ה'

שבועת העדות כגון שלא בב"ד או שלא אמר להם התובע בואו והעידוני או שלא ייחד עדיו ... וא"כ היכי אמר דליתיה לעולם שבועת איני יודע לך בכלל שבועת ביטוי הא איתא נמי בכלל ... ס"ל לאביי דליתיה כלל בכללה משום דס"ל דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר חדש שאין לך ... כדרכא משום הכי אמר דליתיה נמי בכהן ולפום הכי אקשינן למימרא דסבר אביי איתא לשבועת ... לשבועת ביטוי בכלל העדות אלא שאינו חייב אלא על אחת אפי' בב"ד והא אמר אביי דליתיה ... ואי ליתא למאי איצטריך רחמנא למכתב (ז)אחת לעדות ובטוי לא אתא אלא (ח) לבטוי גופא והפי' ... ומה שפי' בעל המאור ז"ל ומי אמר אביי הכי כו' דהא משכחת לה דאצטריך קרא לאפוקה ... כי היכי דלא ליתייבי קרבן באומר שבועה שאני יודע לך עדות אינו מחוור דודאי לא דייק ... איצטריך רחמנא למכתבה נמי לשבועת העדות משום אנפא אחרינא דאי הכי הכא נמי ... למימר איצטריך לחייבו על המושבע כנשבע מה שאין כן בשבועת ביטוי אלא ודאי אביי ה"ק ... רחמנא ולא לחייבו שתים וחדא מהלכות העדות נקט ואע"ג דאיכא תרי תלת ועוד דטפי ... למימר דלחיובה באיני יודע אפקה רחמנא דהיא שבועת העדות עצמה האמורה בתורה ... איני יודע בה שזו לא הוזכר בתורה כלל אלא בחיוב ולא בפטור ועוד דרבנן נמי לא ... שהוסיף בחיוב שבועת עדות שלא היה בכלל בטוי איסתיק קרא מיניה דמשמעותיה דקרא ... בחיובו הוציאו מן הכלל מפני שיש בו אף כפירת ממון הוסיף על חיובו יותר מכפירת דברים ... כך הטיב להם שהוסיף המזיד וא"ת לומר נמי שלפטור (ט) אני יודע לך עדות בא דמ"ש כל ...

שלטי הגבורים

א ראובן נשבע שלא ידור במקום פלוני וחזר ונשבע שלא ידור שם וחזר ונשבע כמה פעמים ואחר כך נתחרט ובא לשאול על שבועתו נראה דבהיתר אחד סגי כל עוד שיאמר ויפרש לחכם בתחלה כל השבועות שעשה דיי"ל כי מה שכתבו הפוסקים מההיא דפרק אלו מותרין ופ"ב דשבועות מי שאסר עליו בכר ב' פעמים אע"פ שנשאל עליו והתירו אסור עד שישאל לו פעם שניה היינו דוקא כי לא פריש לחכם כל השבועות שעשה בתחלה אבל כשפורש לחכם כל השבועות בבת אחת בהיתר אחת סגי ולא מיבעי לדעת רבינו שהשמיט כל דברי רבא דאמר נשאל על הראשונה חיילא עלי' השניה אלמא ס"ל דדחויין הן דבריו דרבא וכיון דשבועה שניה לא חלה מעיקרא בתר זימנא נמי שנשאל על הראשונה לא חלה וא"כ אין כאן רק שבועה אחת ופשיטא דבהיתר אחד סגי וכן נראה דס"ל להרשב"א ז"ל בתשובה סי' תש"ב אלא אפי' לדברי שאר כל הפוסקים דסבירא ליה דדברי רבא עיקר וכי נשאל על הראשונה חייל עלי' השניה היינו משום דאינו נשאל רק על הראשונה אבל אם נשאל על כולם בבת אחת פשיטא דהיתר אחד לכולם סגי :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) גם האשר"י לא כתב אלא תירוץ זה בשם הרמב"ן ובמרדכי פתח בכגון זה בשם ראבי"ם :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואמר לא נדרתי אלא בקרבנות של מלכים : (ב) קרא כנ"ל : (ג) נ"ל שאינה : (ד) נ"ב בפסח : (ה) נ"ל דפרכא : (ו) באיני כנ"ל : (ז) לאחת כנ"ל : (ח) אלא לגופא כנ"ל : (ט) איני כנ"ל :

הגהות מא"י

[א] פי' ולמצוה רשום למחוק : [ב] לעצמו שהרשות להרע בידו כנ"ל ופי' לא מוקף :

שבועה שניה דשלא אוכלנה משמע כולה אבל מקצתה לא אסר עליה וכי הדר אשתבע שלא אוכל (ג) אסר בעצמו בכזית ממנה וכי אכל כזית קמא חייב משום שבועה שניה וכי גמר ואכלה חייב [משום] שבועה הראשונה אבל האומר תחלה שבועה שלא אוכל אוסר עצמו בכזית ממנה הלכך שניה לא חיילא דבכלל ראשונה היא דכיון דאיתסר בכזית ראשון כ"ש דאיתסר בכוליה : כדרבא . דאמר דאוכלנה כולה משמע אבל לא אוכל אסר עצמו בכדי אכילה ומש"ה קאמר [א] [שלא אוכל שלא אוכלנה אינו חייב אלא אחת] דכיון שאכל ממנה כזית חייב משום דמקצתה נמי בכלל שבועה זו (ג) היא ומיהו כולה נמי בכלל דעל כל זית וזית שבה נשבע שלא יאכל ולא אזית ראשון בלחוד [ורא"ה] לדבר מדאמר רבא לקמן בסמוך נשבע על ככר ואכלה אם נשתייר ממנה כזית נשאל עליה ובעינן עלה בגמ' היכי דאמי אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדי לאיסוריה ומפרקינן מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא אלמא דכזית בתרא נמי בכלל שבועה דשלא אוכל היא אבל שלא

והדר אמר שלא אוכל מיחייב תרתי וכדרבא דאמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו כיון שאכל כזית ממנה חייב שבועה שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה אמר רבא נשבע על ככר (א) ושייר ממנה עד כזית נשאל עליה אכלה כולה אין נשאל עליה °אמימר אמר *אפי' אכלה כולה נשאל עליה אי בשוגג מחוסר קרבן ואי במזיד מחוסר מלקות והלכתא כאמימר ואפילו כפתוהו על העמוד ועדיין לא לקה נשאל עליה ואע"ג דאמר שמואל כפתוהו על העמוד ורץ

דף כח.

רש"י

אוכל מיחייב אכזית ממנה : נשאל עליה . מהניא ליה שאלה להאי כזית בתרא דכל הפת היה אוסר עליו ומגו דמהני להאי כזית בתרא מהני לגמרי וקי"ל דחכם עוקר הנדר מעיקרו ואשתכח דלא הוה שבועה כלל ואפי' כזית קמא לאו באיסור אכליה : כפתיה על העמוד ללקותו :

אוכלנה לא משמע אלא כולה בין שאמר שבועה שלא אוכלנה לככר זו בין שאמר שבועה שלא אוכלנה גרידא דכיון שהזכיר כנוי של ככר כולה משמע ולא מקצתה הלכך היכא דאמר שבועה שאוכל ככר זה אכל אכילה שבה נשבע(א)[ולפיכך אם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר (ד) אבל היכא שאמר שבועה שאוכלנה אכולה] נשבע [ולא על מקצתה כלל] ולפיכך אם נשרף מקצתה אינו חייב לאכול את השאר שהרי לא חלה שבועה אלא על כולה ואין אכילת מקצתה מוציאו מידי איסור שבועה כלל וכ"ת א"כ היכי מסקינן בגמ' [דף כח:] בשמעתא דעיפה ואבימי שבועה שלא אוכל תשע ועשר ואכלן אינו חייב אלא אחת משום דכיון דמיתסר בתשע משבועה ראשונה כ"ש דמיתסר אעשר ובשבועה שלא אוכל עשר ותשע אמרינן (כלומר) אכלן חייב שתים משום דמשבועה קמייתא לא מיתסר אלא לאכול עשר ובשבועה בתרייתא איתסר ליה אפילו בתשע איפכא הוה לן למימר דבשלא אוכל תשע ועשר חייב ב' לפי שמכח שבועה ראשונה לא נאסר ככר עשירי כלל [ב] [דה"ל לא אוכלנה והדר לא אוכל] ומעכשיו אסור דהא אמרינן דמי שאמר שלא אוכל על כל אכילה ואכילה נשבע [פי' והוכרר האיסור לעצמו והיתר לעצמו] ובשבועה שלא אוכל עשר ותשע הוה לן למימר אינו חייב אלא אחת [ג] [דה"ל לא אוכל והדר לא אוכלנה] שהרי בשבועה ראשונה נאסר בכל אכילה ואכילה שבהם י"ל אי בככרות ידועות נשבע ה"נ אלא דהתם לאו בככרות ידועות איירי אלא בנשבע סתם על מנין ככרות הלכך באומר שבועה שלא אוכל תשע ועשר משבועות תשע אתסר בעשר דאי תשע לא אכיל עשר ודאי לא אכיל ומשום הכי אינו חייב אלא אחת ובאומר שלא אוכל עשר ותשע משבועת עשר לא איתסר בתשע (ב) דעשר הוא דלא אכיל הא תשע אכיל ומשום הכי חייב שתים : גרסינן בגמ' [דף כז:] הא תו למה לי הא קמ"ל חובה הוא דליכא הא שבועה איכא למאי הלכתא לכדרבא דאמר אם נשאל על הראשונה עלתה לו שניה תחתיה . והכי פירושא הא תו למה לי כלומר שבועה שלישית דתנן במתני' למה לי הא שמעינן לה משבועה שניה דאין שבועה חלה על שבועה : ומפרקינן הא קמ"ל דלהכי נקט למנינא לאשמועינן דחיוב' הוא דליכא אשבועות אחרונות הא שבועות הם ולא יצאו לבטלה ואם ימצאו מקום יחולו והיכי דמי כדרבא דאמר שאם נשאל לחכם על הראשונה עלתה לה שניה תחתיה ונאסר בככר משום שבועה שניה וכן (ה) נשאל על השניה חלה השלישית לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר וחלה השניה למפרע שהראשונה היתה מעכבתה מלחול ואינה לראשונה הואיל ונשאל עליה : ולענין הלכה נקטינן הכי דאע"ג דבגמרא אתי לסיועיה ודחינן לה מימריה דרבא לא מדחיא בהכי דהכי קא אמרינן אי מהא לא תסייעיה והרמב"ם ז"ל פסקה בפ"ו מהלכות שבועות ולא ידענא למה השמיטה הרב אלפסי ז"ל אולי מפני שאינו גורס במשנתינו הך שבועה שלישית (ו) אף בגמרא לא היה אפשר שיגרוס האי דיוקא (ג) דשבועה שניה לגופא איצטריך ליה לומר דאינו חייב אלא אחת למידק מינה נמי דשלא אוכלנה שלא אוכל מחייב תרתי : נשבע על ככר ושייר ממנה כזית נשאל עליה . ופרכינן עלה בגמ' היכי דאמי אי דאמר שלא אוכל מכזית קמא עבדיה לאיסוריה אי דאמר שלא אוכלנה אע"ג דליכא כזית כלומר דכיון דאמר שלא אוכלנה ומשמע כולה אפילו שייר נמי כל שהוא מעכב שלא עבר על שבועה וראוי לשאלה ומהדרינן אי בעית אימא שלא אוכל ואיבעית אימא שלא אוכלנה אב"א שלא אוכל מגו דמהניא שאלה לכזית בתרא מהניא נמי לכזית קמא ואי בעית אימא שלא אוכלנה אי שייר ממנה כזית חשוב ואי לא לא חשיב ופי' הרמב"ן ז"ל לא שייר כזית לא חשיב וכבר עבר על שבועתו משום הכי אינו נשאל עליה והכי מוכח בירושלמי (דגרסינן התם) גבי פלוגתא דר' עקיבא ורבנן דריש [פירקין] בנשבע שלא אוכל ואכל כל שהוא [דגרסינן התם] מה מפקין מביניהון שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבא פטור כלומר דהא אמר דכל שהוא שמה אכילה הלכך אכתי נשתייר בו שיעור אכילה על דעתייהו דרבנן חייב דהא (ז) אמרינן דכל שהוא לא שמיה אכילה הלכך לא שייר מידי דהוה אכילה מיהו צריך לומר דמיירי [בירושלמי] כגון שאמר שבועה שלא אוכל ככר זו כולו דאילו בסתם הא אמר רבא דכיון שאכל ממנה כזית חייב : אמימר אמר אפילו אכלה כולה נשאל עליה דאי בשוגג מחוסר קרבן . ואיכא שיור וכן מלקות למזיד . ואפילו כפתוהו ללקות על העמוד דאע"ג דאמר שמואל כפתוהו (ח) [ורץ] פטור . דאלמא הרי זה כאילו לקה כבר התם שאני משום דרץ ונתבזה במרוצה זו ומקיים ביה ונקלה אחיך לעיניך כיון שנקלה הרי הוא כאחיך : גרסינן בגמרא [דף כח.] אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו ואכל ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור . פירוש היא דתנאי קרי ראשון שכך היתה סדור שבועתו אם אוכל זו לא אוכל זו ומ"ה קאמר שאם אכל הראשונה בשוגג כלומר שלא נזכר שהאיסור שניה נתלה בה אע"פ שאכל את השניה במזיד שהוא זכור שאכל את התנאי ושאיסור של זו תלוי באכילה הראשונה אפי' הכי פטור לפי שלא חלה שבועה עליו משום דחלות שבועה זו בשעת אכילת התנאי הוא ובאותה שעה כבר הוא שכוח ולא קרינן ביה האדם בשבועה והאי פטור דאמרי' הכא פטור ומותר הוא שכל (ט) שאוכל ראשונה בשוגג מותר לו לאכול השניה דליתיה לשבועה כלל דהא מסייעינן ליה בגמ' [מדתנן] דנדרי (טעות) [שגגות] מותרין כיצד קונם שאני אוכל ושאני שותה ושכח ואכל ושתה [מותר] . כלומר קונם עלי ככר זו אם אני אוכל היום ושכח ואכל ושתה דכיון דנדרא באכילה קמייתא חייל והאיא שעתא ה"ל שוגג כלומר שלא נזכר שיהא תלוי באותה אכילה שום נדר לא חייל נדרא כלל וה"נ רבא פטור ומותר קאמר אלא איידי דאמר בבבי אחריני חייב כדאיתא בגמ' אמר הכא פטור וגרסינן בתר הכי שתיהן במזיד אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה מתחייב . כלומר מלקות שהרי באכילה ראשונה זכור הוא לשבועתו וחלה שבועה עליו לאסור בשניה וכשאכל (י) השניה התרו בו התראת ודאי אל
תאכל

מהר"ם (א) לשון אשר"י וחייב לאכול את כולה ואם נשרף מקצתה חייב לאכול את השאר כדי לקיים את שבועתו ולשון י"ד שהרי יוצא בו ידי שבועתו : (ב) והכא אי הוי אפי' ככרות ידועות לפניו הרי לא על כל אכילה ואכילה בפני עצמה נשבע אלא שלא אוכל עשר יחד וכההוא דרבה בסמוך שלא אוכל תאנים וענבים דחשיב ענבים הלי שיעור : (ג) ומיהו לגירסת התוס' והאשר"י לא דייקי משבועה שלישית אלא מדה"ל למתני חייב אחת :

הגהות הב"ח

(א) נ"ב ואכלה : (ב) אוסר כצ"ל: (ג) נ"ל היתה : (ד) נ"ב כדי לקיים שבועתו: (ה) נ"ב אם : (ו) ואף כצ"ל : (ז) אמרי כצ"ל: (ח) נ"ב על העמוד ורץ מב"ד פטור : (ט) נ"ל שאכל : (י) לשניה כצ"ל : (כ) בשבועות כצ"ל: (ל) לא כצ"ל : (מ) זו כצ"ל :

הגהות מא"י

[א] שלא וכו' אחת המרובעין נ"ל מוקף : [ב] נ"ב פי' : [ג] נ"ב פי' :

מלחמת ה'

דחייב ומ"ש האי דפטור אלא על כרחך מדוש אחד מדשה תורה בו כשהוציאו מכלל בטוי וחייבו בשבועת העדות וממילא הוא שנפטר אני יודע לך עדות מבטוי משום דליתיה בלאו כשאר כל שבועת של ביטוי דבעינן בהו לאו והן :

ועוד אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו וכו' :

אמר הכותב מסתברא ודאי דלכתחלה ודאי אסור בראשונה מדגרסינן בפרק ואלו נדרים גבי קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר אמר רב יהודה לא יישן היום שמא יישן למחר וכן אמר בקונם ככר זו עלי היום אם אלך לבית פלוני למחר וכו' כדאיתא התם ואע"ג דפליג עליה רב נחמן מסתברא ודאי הלכתא כוותיה דרב יהודה ולחומרא דאפשר שדעתו של בעל המאור לומר שמן הדין מותר בה לכתחלה אלא משום חששא דשמא יאכל האחרת ובזה אני דן אותו לזכות :

ומה שכתב בפירוש השמועה דשגג בתנאי באחרונה חייב כיון שעון השבועה נגמר באחרונה עלתה לו שגגתו (מ) בזו להתחייב קרבן על איסור הראשונה אע"פ שהיתה במזיד מפני שאין עונש של ראשונה נגמר אלא באחרונה יש לדקדק בדבריו שהרי לענין מלקות אמרו אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאי פטור לפי שא"א לחייב מלקות ולא אמרינן כיון שאין עתה נגמר אלא באחרונה חייב עליה מלקות ולמה יתחייב עליה קרבן :
ועוד

המאור הגדול

לשון הן וההטבה הגמורה בדבר מצוה היא שבועה שאקיים את המצוה שהיא לשון הן והרעה הגמורה היא שבועה שלא אקיים את המצוה שהוא לשון לאו והוי דומיא דהטבה והיינו דאמרינן הרעה גופה הטבה היא שהענין אחד הוא לקיים את המצוה אע"פ שהשבועות חלוקות הן במלותיהם ואי מקשינן הטבה להרעה מה הרעה שאינה בקיום המצוה שהרי ההרעה הגמורה היא שבועה שלא אקיים את המצוה אף הטבה שאינה בקיום מצוה כגון שאמר שבועה שאבטל את המצוה שהוא לשון הן והויא דומיא דהרעה בעקרו את המצוה והיינו דאמרי הטבה גופיה הרעה היא אי הכי בדבר הרשות נמי הטבה גמורה שאוכל והרעה גמורת שלא אוכל ואי מקשינן הרעה להטבה מה הטבה שאינה בבל תאכל אף הרעה שאינה בבל תאכל כגון שאמר שבועה שלא אתענה שהוא לשון לאו והוי דומיא דהטבה והיינו דאמרינן הרעה גופה הטבה הוא ואי מקשינן הטבה להרעה מה הרעה שאינה בקום אכול אף הטבה שאינה בקום אכול כגון שאמר שבועה שאתענה שהוא לשון הן והיינו דאמרי הטבה גופה הרעה היא ואידחיה לה ואתינן לה מצד אחר האי מאי אי אמרת בשלמא קראי בדבר הרשות כתיבי וכו' לעולם לא עבדינן היקישא בהרעה והטבה ובעלי הפירושים פירשו הלכה זו בענין אחר :

אמר רבא שבועה שלא אוכל ככר זו אם אוכל זו וכו' פי' אתה יודע שכל שבועה שהיא כזו אין עון השבועה נגמר אלא באחרונה כלומר באכילת השניה לפי שהראשונה מותר בה לכתחלה בין שהיא איסר בין שהיא תנאי נמצא עיקר עון השבועה באכילת השניה בין שהיא איסור בין שהיא תנאי וכיון שכן הוא בא רבא ופירש לנו כי כל הנשבע שבועה כזו הרי הוא כאילו אמר בפירש לא תחול השבועה עלי בשניה שהוא מקום גמר עון השבועה עד שאוכל את הראשונה במזיד כלומר במתכוין בלא שום טעות בין שהאיסור בראשונה והתנאי באחרונה בין שהתנאי בראשונה והאיסור באחרונה שכל זמן שהראשונה בשוגג הרי היא כשבועות שגגות שהתירו חכמים שלא היתה דעתו על השבועה שתחול אלא בזמן שהראשונה במזיד משום דבעי' אדם בשבועה הילכך ראשונה בשוגג ושניה במזיד פטור בין מקרבן בין ממלקות ל"ש איסור בראשונה ותנאי באחרונה ול"ש תנאי בראשונה ואיסור באחרונה ובדין הוא דלכתחלה מותר בשניה אחר שאכל את הראשונה בשוגג דהא (כ) בשבועות שגגות היא וכסייעתא דרב מרי דלקמן אלא איידי דבעי למימר חייב אמר פטור ואיידי דאמר שוגג אמר זדון שאין כאן זדון אלא כונה כההיא דגרסינן בפרק הבא על יבמתו כי רבי רחמנא ביאת שוגג כמזיד שהוא כמו במתכוין ראשונה במזיד ושניה בשוגג חייב קרבן כל דהוא ראשונה במזיד וכל דהיא שניה בשוגג לא מיבעי שגג באיסר באחרונה שהוא חייב קרבן אלא אפילו שגג בתנאי באחרונה כיון שעון השבועה נגמר באחרונה עלתה לו שגגתו זו להתחייב קרבן על איסור הראשונה אע"פ שהיתה במזיד מפני שאין כוונה של הראשונה נגמר אלא באחרונה לפי' עלתה שגגתו זו שבאחרונה להתחייב קרבן על הראשונה שתיהן בשוגג פטור ולא איצטריכא לן דהא מכיון ששגג בראשונה פטור והוא מותר לכתחלה באכילת השניה וכסייעתא דרב מרי דלקמן אלא איידי דבעי למימר שתיהן במזיד אמר נמי שתיהן בשוגג: שתיהן במזיד עכשיו יש לחייבו מלקות כשהתרו בו ואין התראה נופלת אלא באכילת האיסור בלבד הלכך אכליה לתנאיה והדר אכליה לאיסוריה דברי הכל חייב מלקות דהתראה ודאי היא אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה הויא ליה התראתו באיסור התראת ספק והיא פלוגתא דר' יוחנן ור"ל לר' יוחנן חייב ולריש לקיש פטור : תלאן זו בזו (ל) ולא אוכל זו אם אוכל זו ולא אוכל זו אם אוכל זו נעשו כל אחת ואחת עליו איסור ותנאי אכל זו בזדון עצמה ששכח התנאי כולו ולא היה זכור שהיא תנאי לחברתה ולא שחברתה תנאי לה וכן אכל את השניה בזדון עצמה
ושגגת

תאכל שהרי נשבעת עליו ונאסרה: אכליה לאיסוריה והדר אכליה לתנאיה פלוגתא דרבי יוחנן ור"ש לקיש לר' יוחנן דאמר התראת ספק שמה התראה חייב לר"ש לקיש דאמר לא שמה התראה פטור. פי' דהא נמי התראת ספק היא דהתראה בשעת אכילת איסור בעינן ואין כאן אלא ספק אל תאכלנה שמא תאכל את השניה ונמצאת עובר עליה למפרע ואם התרו בו בשעת אכילת השניה אל תאכל שהרי אתה עובר על הראשונה למפרע אע"פ שהתראת ודאי היא [אפ"ה] אינה התראה שאין המלקות בא על אכילה זו ותמהני

נר מצוה

מב"ד פטור (א) אלמא כמו שלקה דאמי התם רץ הכא לא רץ: מתני' *אי זו *היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על העמוד של אבן שהוא של זהב ועל האיש שהוא אשה ועל האשה שהיא איש נשבע על דבר שאי אפשר לו אם לא ראיתי נחש בקורת בית הבד אם לא ראיתי גמל פורח באויר אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שלא נעידך זו היא שבועת שוא: גמ' (ב) מאי קאמר *(אמר אביי תני שראיתי רבא אמר[באומר]יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי גמל פורח) (ג): °א"ל רבינא לרב אשי ודלמא ציפורא רבא חזא ואסיק ליה שמא גמלא דכי קא משתבע אדעתא דידיה קא משתבע (ד) (וכי תימא בתר פומא *אזלינן בתר דעתא לא אזלינן והתניא כשהשביע משה את ישראל אמר להן שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל א דעתי ואמאי ולימא להן קיימו תרי"ג מצות וליטעמך ולימא להן על דעתי (ה) ועל דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא ב תיהוי להו הפרה כלל לשבועתייהו) (ו) וסוגיא דשמעתא (דאפי' הכי) דלא אזלינן בתר דעתיה דכיון דכולי עלמא לא קארו ליה גמלא בטלה דעתו אצל כל אדם והויא לה שבועת

רש"י

התם רץ. ונתבזה במרוצה זו וקרינא ביה ונקלה אחיך ביון שנקלה הרי הוא כאחיך: מתני' שבועה שלא נעידך ביטול מצוה הוא והוי שבועת שוא שאי אפשר לו לקיימו: גמ' באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי. בשבועה: ומסיק ליה שמא גמל. מחמת גודלו: אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה. ולכך השביעם על דעת אחרים דנדר על דעת רבים אין לו הפרה:

אכליה לאיסורא והדר אכליה לתנאיה היכא איכא איסורא כלל דהא משמע דכל מי שאוסר עצמו בדבר פלוני אם יעשה כך אין האיסור מתחיל אלא לאחר שיעשה אותה דבר אבל קודם לכן אין האיסור חל עליו כלל אפי' נתקיים התנאי אח"כ וראיה לדבר מדאמרינן בפרק בתרא דנדרים (דף עט:) היכי קאמרה אילימא דאמרה קונס פירות עולם עלי אם ארחץ למה לי הפרה לא תרחץ ולא ליתסרו פירות עולם עליה[פירוש והרי היא מותרת לאכול פירות בלא הפרה כל זמן שלא רחצה] ומאי קושיא דהא מ"מ הרי היא אסורה באכילת פירות מעתה וכדרב יהודה דאמר בפ"ב דנדרים (דף יד:) דהאומר קונס עיני בשינה היום אם אישן למחר אל יישן היום שמא יישן למחר משום דבתנאי לא מזדהר וה"נ לא תאכל היום שמא תרחץ למחר ונמצאת עוברת אאכילת פירות למפרע אלא ודאי כל האומר קונס דבר פלוני עלי אם אעשה כך איטו אוסר על עצמו כלום אלא מזמן שיעבור על התנאי ואילך וכך פירשוה שם והיינו נמי דתנן בגיטין פרק מי שאחזו (דף עו:) הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד י"ב חדש ומת בתוך י"ב חדש אינו גט דאלמא כל מי שתולה דבר באם אין משמעותו שיחול הדבר אלא לאחר אשר יתקיים התנאי דאי לא הוה ליה כמעכשיו אם לא באתי ומת בתוך י"ב חדש דהרי זה גט וכיון שכן זה שנשבע שלא אוכל זו אם אוכל זו איטו במשמע שיהא אסור בו אא"כ יאכל התנאי ראשון אבל אכל איסור ראשון ואח"כ התנאי ואפי' שתיהן במזיד לא עשה איסור כלל כדאמרי' בההיא דנדרים דהיכא דאמרה קונס פירות עולם עלי אם ארחץ ואכלה פירות ואח"כ רחצה לא עשתה איסור ודוחק הוא לומר דהכא [מיירי] באומר בפירוש שבועה שלא אוכל זו מעכשיו שא"כ לא היה לו לרבא לומר סתם שאין דרכן של אמוראין לסתום אלא לפרש וכ"ל דכי אמרי' הכי [דאכילת איסור קודם לתנאי שרי] ה"מ בדבר הנמשך קודם התנאי ואחר התנאי כגון ההיא דנדרים דאמרי' דלא כוונה לאסור אלא פירות שתאכל לאחר שתרחץ לפי שאפי' היה דעתה שתהא מותרת בפירות קודם רחילה מ"מ [עדיין] יש מקום לנדרה לחול שתהא אסורה בפירות אחר שתרחץ אבל זה שלא נשבע אלא על דבר אחד אם תאמר שלא נאסר אלא לאחר שיתקיים תנאו נמצא שיהיה אפשר שיתקיים תנאו ולא יחול נדרו כלל דהיינו אם נאכל איסור ראשון הלכך אמדינן ליה לדעתיה שבשבועתו היתה שכל זמן שיתקיים תנאו ואפי' בסוף יחול נדרו וגבי גט מפני שכל מי שמגרש בקושי מגרש אמדינן ליה לדעתיה דלא רצה שיחול הגט עד שיתקיים התנאי: מתני' איזהו שבועת שוא אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב [אמרינן] בגמרא דדוקא בשניכר העמוד לג' ב"א הוא דהוי שוא אבל לא ניכר הויא שבועת שקר: אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד. מפרש בגמרא דלאו בעובי קאמר אלא אמר שמואל בטרוף כלומר שהוא טרוף כקורת בית הבד ופרכינן כולהו נמי מטרף טריפי ומפרקינן כשגבו טרוף. ופרש"י ז"ל דטרוף היינו מטומר כקורת בית הבד שיש בה חרילים והיינו דאמרינן כולהו נמי מטרף טריפי שכולן עשויין חברבורות ומשני שגבו טרוף ופרש"י ז"ל דטרוף היינו שאין נחש עשוי חברבורות אלא בגרונו ואחרים פי' דטרוף היינו מרובע והיינו דתריץ שמואל גופיה בירושלמי במרובע ובגמרא פריך מאי קאמר כלומר כי אמר אם לא ראיתי מאי קאמר ואמר אביי תני שראיתי ורבא אמר באומר יאסרו עלי כל פירות שבעולם בשבועה אם לא ראיתי. וכ"ת א"כ יהו הפירות נאסרין ולא יהא לוקה משום שוא י"ל דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות שאם היה מתכוין לכך היה לו לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג"כ פירות אסורין עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו אלא ודאי לא לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר נמנע ומ"ה לוקה משום שבועת שוא: שבועה שלא נעידך. ביטול מצוה היא והיינו דבר שאי אפשר: ומקשו הכא אמאי לא תנא נמי אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים כדתנן בפ' ארבעה נדרים (דף כד:) בנדרי הבאי דמותרין אמר קונס אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד והתם נמי אמאי לא תנא גמל הפורח באויר כדתנא לה הכא וי"ל דהכא לא מצי למיתני אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים דבכה"ג אינו לוקה משום שוא דדלמא האי גברא איכשי טובא חזי וגזים ואמר כעולי מצרים שכן דרכן של בני אדם שמגזמין בכיוצא בזה והתם תנא תרי גווני נקט חד דשייך ביה גוזמא דהיינו כעולי מצרים וחד דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד ואשמועינן דכי תלה איסור פירות בחד מהני נדרו בטל וכל חד וחד טעמיה לחוד דגוזמא דשייך ביה גוזמא כעולי מצרים בדין הוא דלא ליתסרו עליה דקושטא קאמר על דרך גוזמא וכי אמר מידי דלא שייך ביה גוזמא דהיינו נחש כקורת בית הבד הפירות גם כן מותרין מטעמא דכתיבנא דאמדינן ליה לדעתיה שלא לאסור פירות נתכוין שאילו כן לא היה לו לתלות איסורן בתנאי שאי אפשר שאין בין אוסר סתם למתנה בכיוצא בזה כלום אלא נתכוין לומר דברי הבאי וזה שהוא רואה נחש כקורת בית הבד ומש"ה לא חש תנא בנדרים למתני גמל הפורח באויר דתרי גווני דבעו למתני דהיינו מידי דשייך ביה גוזמא ודלא שייך ביה גוזמא הא תנינהו וכ"ל שהתולה איסור פירות בדבר שיש בו גוזמא כגון דאמר יאסר פירות עולם עלי בשבועה או בקונס אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים ולא ראה כ"כ אנשים שיהא ראוי לומר מהם דרך גוזמא כעולי מצרים פירות אסורין עליו וכי תנן התם בנדרים דנדרי הבאי מותרין באומר אם לא ראיתי בדרך הזה כעולי מצרים דוקא בשראה מנין רב של אנשים שאפשר לומר עליהם דרך גוזמא כעולי מצרים דאי לאו הכי לאו קושטא קאמר ולאוי שיהו הפירות אסורין וגרסינן התם בנדרים תנא כשם שנדרי הבאי מותרין כך שבועת הבאי מותרות כלומר שהפירות מותרין מיהו משום שבועת שוא לוקה מה שאין זה ענין לנדרים*: גמ' ודלמא לפורא רבא חזא וכו'. בגמרא מהדרינן למימר הכי מדתניא וכן מצינו כשהשביע משה את ישראל אמר להם הוו יודעים שלא על דעתכם אני משביע אתכם אלא על דעת המקום ועל דעתי אלמא חיים משה אי לא אמר להו הכי דלישתבעו על דעתייהו ודחינן ולטעמיך לימא להו על דעתי על דעת המקום למה לי אלא כי היכי דלא תיהוי הפרה לשבועתייהו ויש שדקדקו מכאן דנדר שהודר על דעת שנים על דעת רבים מקרי ואין לו הפרה כי הכא דאמרינן על דעת משה ועל דעת המקום אין לו הפרה ואין זה נכון דלא מקרי רבים בפחות משלשה כדאמרינן בעלמא ימים שנים רבים ג' ומהתם גמרינן לנדר שהודר ברבים בפ' השולח (דף לה:) ואמרינן

עין משפט

א מיי' פ"ק ופ"ס מהל' שבועות סמג לאוין רלח טור י"ד סי' רלו: ב מיי' פ"ס מהלכות שבועות סמג לאוין רלח טור י"ד סי' רלו:

ד"ס מ"ז

[ר'רצחצ"ב]

הגהות הב"ח

(א) דאלמא כנ"ל: (ב) נ"ב סנ"ה: (ג) נ"ב עכ"ס: (ד) נ"ב הנס"ס: (ה) נ"ל על: (ו) נ"ב עכ"ס:

גי' מהר"ס

ואת הגירסא אינה נמצאת בספרים שלנו רק ע"פ חידושיו ד"ת

שלטי הגבורים

א שאלה שמדיר חבירו ע"ד רבים ובית הכנסת בנים המדיר ואין מנין בעיר אפילו עם המודר תשובה דבר זה צוה להתירו מאחר שקבעו שם תפלתם: ב ומי שנשבע שלא יצא ממקום פלוני שלא ברשותו העיקר כמו שפירש רבינו תם ז"ל שאין לו היתר כל שנשבע מחמת טובה שקדמו חבירו כמעשה נדקיה ויתרו ומיהו אם לא היה הנאה לנשבע בשעת שבועתו אע"פ שיש הנאה למשביעין בקיומ' מתירין לו שלא ברצונו ובלבד שיודיעוהו וראיה מ"ד בפ' השולח שנדר שהודר ברבים אין לו הפרה מדכתיב ולא הכום בני ישראל כי נשבעו להם נשיאי העדה ומאי ראיה דדלמא התם משום דאין לו להתיר אלא ברצונו הוא שהרי יש להם הנאה בקיומ' דשבועה אלא ש"מ שאפי' בשיש הנאה למשביע כיון שלא קבל הנאה הנשבע בשעת שבועתו יש לו היתר אפי' שלא ברצונו זהו העיקר והמסכים להלכה ע"כ: האשה שנדרה בנדרים שהבעל מפר והקים לה בו ביום באחד מלשונות הסקמה והסבור היה שאינה לשון הקמה וגו ביום הפר לה ואח"כ נודע לו שהוא לשון הקמה מי אמרינן הספר' הפרה דמיא האי מלתא ליודע אני שיש מפירין אבל איני יודע שיש נדרים דקתני ר"ע אומר לא יפר וחכמים אומרים יפר וקי"ל כרבנן או דלמא לא הויא הפרה דהתם כמוטעה בגופו של נדר ושתק אין שתיקתו מעכבת דהפרה דשב ואל תעשה היא. תשובה מסתברא שהקמה הקמה ואין זה דומה כלל לאיני יודע שיש נדרים דהתם טעמא דכיון שאין יודע שזה מן הנדרים שהבעל מפר אע"פ ששמע בנדר אין זהו שמיעה ולא קרינן ביה ביום שמעו ר' מאיר סבר דאמרי' כיון שיודע שיש נדרים שהבעל יכול להפר אע"פ שלא ידע שזה מאותן שהוא רשאי להפר ביום שמעו קרינא ביה אבל הכא הא ידע שיש נדרים ויש מפירין ויום שמעו איכא לכ"ע ואם טעה בהקמתו אין בכך כלום הנגע עצמן אם שמע ויודע שיש נדרים ויש מפירין אבל אינו יודע שצריך להפר ביום שמעו מי אמרי' שיכול להפר ביום של אחריו וכי תימא אין ס"ל אם כן ליתני האי דהוא רבותא טפי שיודע שיש נודרין ויש מפירין אלא שאינו יודע שצריך להפר ביום שמעו ואפ"ה יכול להפר אלא שכל זה בכלל שותק סתם שאמרו בשלהי נערה מאורסה וטעמא כדאמרן שהוא שומע בנדר ויודע שיש נדרים ויש מפירים אע"פ שטועה בענינים אחרים אינו יכול להפר וזה נ"ל כד"ן:

המאור הגדול

ושגגת חברתה הרי הוא מזיד באיסורין שזכור להן ושכח בתנאיה שנעלמו ממנו ולפיכך פטור בין מקרבן בין ממלקות לא מיבעיא ממלקות שהוא פטור שא"א לחייבו מלקות עד שיהא מזיד בכל בלא שום שגגה אלא אף מקרבן נמי פטור וא"ת בשלמא על הככר השניה הוא פטור שהרי אופן שבועתה באיסורה ותנאי' ה"ל ראשונה בשוגג ושניה במזיד והוא האופן שפטר עליו רבא במימריה קמא אלא על ככר הראשונה אמאי פטור והרי אופן שבועתה באיסורא ותנאה ה"ל ראשונה במזיד ושניה בשוגג והוא האופן שחייב עליו רבא במימריה קמא. תשובתך כיון דאכלה לראשונה בשגגת חברתה לפי שהיה סבור שבפני עצמה נשבע עליה ולא היה זכור שהיא תלויה בחברתה נמצא שלא היה זדונו בה אלא זדון בטעות ואין זה מזיד שלם ולא כוונתו כוונה שלמה לפיכך אין עליו דין ראשונה במזיד שהרי לא היתה כוונתו שלמה אלא בטעות ולפיכך פטור אף על הראשונה זו בשגגת עצמה וזדון חברתה שנעלמו ממנו האיסורין וזכור לתנאיה ואי אתה יכול לומר שיהא זכור לתנאי של האחרונים באכילת הראשונה ולא לתנאי של הראשונה באכילת האחרונה. שהרי א"א לתנאי בלא איסור והרי נעלמו ממנו האיסורין וכיון שאין איסור אין תנאי. אלא זכירתו לתנאי' כך היא שבאכילת הראשונה הוא זכור שהיא תנאי לאחרונה וכן באכילת האחרונה הוא זכור שהיא תנאי לראשונה אבל האיסורין עצמן נעלמו ממנו כל אחת ואחת בשעת אכילתה וכיון שכן הרי הוא חייב קרבן על השניה לפי שאופן שבועתה באיסורה ותנאה היא ראשונה במזיד ושניה בשוגג והוא האופן שחייב עליו רבא קרבן במימרא קמא אבל על הראשונה ודאי פטור שהרי אופן שבועתא באיסורא ותנאה ה"ל ראשונה בשוגג ושניה במזיד והוא האופן שפטר עליו רבא במימריה קמא שתיהן בשוגג בין באיסורין בין בתנאין פטור והא נמי לא איצטריכא ליה אלא אסוקי מילתא היא שתיהן במזיד בין באיסורין בין בתנאין אשניה ודאי מיחייב מלקות אראשונה פלוגתא דר' יוחנן ור"ל משום דהיא התראת ספק אמר רב מרי אף אנן נמי תנינא נדרי שגגות וכו' קונם שאני אוכל ושאני שותה כלומר קונם ככר זו אם אני אוכל זו קונם יין זה אם אני שותה זה ושכח ואכל ושתה אי זה מהן בין שהוא איסור בין שהוא תנאי מותר אח"כ לאכול או לשתות השני שלא היתה דעתו בנדרו אלא ע"מ שיהא מתכוין בראשון וכיון ששגג בראשון לא חל עליו הנדר ומותר לכתחלה בשני ותני עלה כשם שנדרי שגגות מותרין כך שבועות שגגות מותרות ש"מ כדרבא ש"מ ויש פירושין אחרים בשמועה זו על דרכים רבים ויש מי שפי' להא דתלאן

מהר"ם (א) כוליה ויוכד לפרש כל מה שהוספסירושו במשמע בין דברים האסורים בין דברים המותרים :

א מיי' פ"ה מהלכות שבועות סמג לאוין רמא טור י"ד סי' רלו : ב מיי' שם סמג לאוין שם טור י"ד סי' רלט :

הגהות הב"ח (א) זו כצ"ל : (ב) צ"ל גמ' :

ואמרינן בפרק שני נזירים (דף ט.) תרי והאי גברא דקאי ביניהון הרי תלתא הוו להו רבים אלמא לא מיקרי רבים בפחות משלשה והכא היינו טעמא דאין לו הפרה משום דעל דעת המקום שאני והאי דאמר משה על דעתי' לא איצטריך אלא כך אמר להם כשם שאני אומר כך נוני השם ולפי זה קשה מה שנהגו הצבור להתיר נדרים וחרמות אע"ג שהחרימו ונדרו על דעת המקום וי"א דכי אמרינן על דעת המקום אין לו הפרה [דוקא] בתורה ובמצות לפי שאין הקדוש ברוך הוא מסכים להתיר לעולם אבל בדבר הרשות ואפילו על דעת המקום יש לו הפרה ומכל מקום עדיין קשה להם איך מתירין חרמות ונדרים שהחרימו ונדרו על דעת רבים אלא עיקר טעמו של דבר שכיון שנהגו בכך הרי הם כמתנים להיות אסורין בדבר עד שיסכימו להתיר והוו להו חרמי צבור כדאמרינן לגבי נדריהם של נשים כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת ומ"מ כל שהשעו בפירוש שלא יוכלו להתירו או שאמרו על דעת הקהלות הרחוקות וכיוצא בזו שמחשבתם ניכרת מתוך דבריהם שהם מוציאים אותם מכלל מנהגם חזר אותו חרם לדינו וכל שהוחרם או שהודר על דעת רבים אין לו הפרה : **מתני'** נשבע לבטל את המצוה : לא [אכלה] עבר על שבועת ביטוי . בגמרא מפרש אף על שבועת ביטוי כמו שיתבאר בסמוך בס"ד : **גמ'** ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל הפסח . משום דשבועה חלה לבטל את המצות בכולל בשב ואל תעשה מגו דחיילא אכל ימות השנה חיילא נמי אלילי הפסח : שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה דאע"ג דגבי מצה מיקרי כולל כי אמר שלא אוכל מצה סתם אין הדבר כן בסוכה לפי שבנדרים הולכין אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה סתם ואין סוכה סתם אלא סוכת מצוה וכן לולב (א) וזו היא ששנינו בשבועת שוא סוכה שלא לעשות לולב שלא לעשות והר"ז הלוי ז"ל דחה זה הירושלמי מדאמרינן לעיל בגמרא [גבי שלא אוכל נבילות וטרפות] בשלמא לאו משכחת לה אלא הן היכי משכחת לה דאלמא נשבע שיאכל נבילות וטרפות לא חייל אע"ג דכולל הוא וכבר כתבתי למעלה דמהא לא איריא דודאי אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בידים כדי לקיים שבועתך אפי' בכולל אבל בשב ואל תעשה חייל וכי תימא והא אמרינן לעיל בגמרא [אלא] לא הנחתי תפילין נמי איתיה בלא אניח ואמאי והא משכחת לה בלא אניח שום דבר על ראשי יש לומר דלהבא דומיא דלשעבר בעינן מה לשעבר בפרט דהייט לא הנחתי תפילין אף להבא בפרט דהייט לא אניח תפילין והויא נשבע לבטל את המצות בלא כולל ולא חייל אפילו בשב ואל תעשה : והאי פירוקא לא סגי לי דלעיל אמרינן כשאוכל סתמא מקרי הן לגבי מפרש ואומר לא אוכל נבלות וטרפות ובודאי טפי אית לן למבעי שיהא הן דומה ללאו דכתיבי בהדי הדדי דהייט להרע או להיטיב מלהבא ולשעבר דלשעבר לא אתי אלא מרבויא דקראי והרמב"ן ז"ל תירץ שאע"פ שאיסור השבועה חייל עליו בכולל אע"פ כן אם עבר ועשה אינו חייב קרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי הלכך לענין קרבן ליתיה בלא אניח אבל מ"מ אסור הוא להניח כדעת הירושלמי וכ"ת והא תנן (דף כב:) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראוין דהייט נבלות פטור אלמא אין דעת הנשבע לעבור על המצות וה"נ הוה לן למימר שהנשבע שלא לאכול מצה אין דעתו על המצות של לילי הפסח לא דמי דהתם כיון שהוא מקיים המצוה בשבועתו [שלתענית נתכוין] ראוי לומר שלא נתכוין לאסור דברים האסורים עליו כבר שזה לא נתכוין אלא שלא יאכל כלום ולא היה צריך לישבע על מה שהוא אסור עליו כבר אבל האומר שלא אוכל מצה (א) אע"פ שלא פירש לא של מצוה ולא של רשות הכל בכלל שאם נאמר לא נדר אלא על של רשות נמצא שהוא אוכל מצה והוא אמר שלא יאכל [מצה] כלל ועדיין יש כאן מקום ספק שזה עולה יפה אילו היה הירושלמי סובר כפי הגמרא שלנו שסוברת דמי שנשבע שלא יאכל סתם אין הנבלות בכלל כמו שכתבתי למעלה שאילו הירושלמי היה סובר כן ואעפ"כ היה אוסר למי שנשבע שלא לאכול מצה שהיה אסור לאכילה בלילי הפסח היה מוכרח שהוא מן ההפרש שהפרשנו אבל שם בירושלמי מוכח שהם סוברין שהנשבע סתם שלא יאכל אם אכל נבלות חייב ולפי זה כי תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאין ראוין לאכילה פטור דווקא בעפר וכיוצא בו וזה שלא כדרך גמרתנו וכיון שהם סוברים שהנשבע סתם דעתו על האיסורין אפשר שמן הטעם הזה אמרו שהנשבע שלא יאכל מצה סתם שדעתו אף בלילי הפסח אבל אנן דס"ל שהנשבע שלא אוכל אילו אכל נבלות פטור שאין האסורין בכלל שבועתו אפשר שאין לנו הפרש בין מקיים המצוה בשבועתו או אינו מקיים אלא לעולם אין דעתו (אלא) על המצות ומ"ה אף הנשבע סתם שלא יאכל מצה לא היה דעתו על לילי הפסח וחייב לאכלה כך נאמרו דברים הללו בספר המלחמות ואני [איני] רואה בזה ספק דגמרא דילן וגמרת ירושלמי בהא פליגי דגמרא דילן סברא שהאיסורין כעפר הן אצל בני ברית ומש"ה פטור כאלו אכל עפר ובירושלמי סברי שאינן כעפר כיון דראוין לאכילה ומה ענין זה לנשבע שלא יאכל מצה והא ודאי מצה בלילי פסח בת אכילה היא ולפיכך היא בכלל שבועתו אפילו (ג) בגמ' דילן וזה ברור ולפיכך ראוי לסמוך על הירושלמי : לא אכלה עבר

על

נר מצוה

שבועת שוא : **מתני'** נשבע אלבטל את המצוה שלא לעשות סוכה שלא לעשות לולב שלא להניח תפילין זו היא שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אכלה עבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת ביטוי : **גמ'** נשבע לבטל את המצוה וכו' ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח שבועה שלא אשב בצל סוכה אסור לישב בצל סוכה שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה : אכלה בעבר על שבועת שוא לא אכלה עבר על שבועת בטוי :

רש"י

אלף לא אכלה עובר משום שבועת ביטוי . קי' אשבועת שוא לא מיחייב בתמיה וכי הנשבע לבטל המצוה וקיים אינו עובר משום שבועת שוא והלא כשילתה השבועה מפיו יצתה לשקר ומאותה שעה עובר

אלף קיט

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל בהלכות ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכו' סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל בנדרים אסור בשבועות מותר וכי מה בין שבועה שלא אעשה סוכה לשבועה שלא אוכל מצה :

אמר הכותב זו טעות שא"כ אף הירושלמי עצמו יקשה עלי' שאמרו מפורש שבועה שלא אשב בצל סוכה לוקה ויושב בצל סוכה וגבי מצה אמר שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח אלא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם וכל לחם שהוא מצה קרוי מצה ואין סוכה סתם בלשון בני אדם אלא סוכת מצוה וכן לולב והיאך עלה בדעתו להקשות על הירושלמי ממשנתנו שבמסכת נדרים וכי האמוראין של אותו תלמוד חולקין על המשניות או לא היו בקיאין בהם כמונו היום ועכשיו אני חוזר למה שהקשה תחלה ממה שאמרו למעלה בגמרא אלא בהן היכי משכחת לה דלא קשיא כלל דודאי אין אומרין לו לאדם עמוד וחטא בשביל לקיים שבועתך אפילו בכולל ולעבור בידים על מצות לא תעשה לא משכחת לה אבל לבטל עשה משכחת לה בכולל דומיא דנדרים שחלים על דבר מצוה כדבר הרשות ואינם חלים לבטל מצות לא תעשה בידים וכן שבועות בכולל אע"פ שחלים על דבר מצוה כדבר הרשות אינם חלים לבטל מצות לא תעשה וזו מתשובות ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל וא"צ לפנים אבל היה לו לבעל המאור ז"ל להקשות ממה שבנינו תאמר בשבועות מצוה שלא עשה בה לאו כהן והא משכחת לה במצות עשה בכולל וכן ממה שאמרו והא ליתא בלא אנית תפילין ואמאי משכחת לה בכולל ולדברי בעל המאור ז"ל קשה ממנו דהא משכחת לה בשבועה דומיא דנדר דאמר ישיבת סוכה עלי שבועה אבל אני אומר שאע"פ שאיסור השבועה חלה עליו בכולל אם עבר ועשה אינו חייב קרבן דכי כתיבי קראי בדבר הרשות כתיבי ואימעוט דבר מצוה הלכך לענין חיוב קרבן ליתא בלא אנית הא מ"מ אסור הוא לו להניח כדעת הירושלמי וכדפסק רבינו הגדול זכרונו לברכה ואף ר"ת ז"ל כתב בפירושיו והוי יודע שזו שנינו שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינן ראויין דהיינו איסורין פטור דאלמא אין שבועת סתם חלה על האיסורין לא אמרו אלא במקיים את המצוה בשבועתו שזה לא נתכוין אלא שלא אוכל כלום ולעשות כונתו דיו שאסר על עצמו בשבועה מה שלא אסרה עליו תורה אבל האומר שבועה שלא אוכל מצה אע"פ שלא פירש לא של מצוה ולא של רשות הכל בכלל שאם נאמר לא נדר אלא על של רשות נמצא שהוא אוכל מצה והוא אמר שלא יאכל כלל וזה דעתם של ראשונים שסמכו על הירושלמי ובאמת שבאותו תלמוד חולקין בזה על הגמ' שלנו שהם סבורין דבסתם חלה שבועה על האיסורין בכולל וכך אמרו על משנתנו לא סוף דבר סתם אלא אפי' פלוני לא סוף דבר כולל אלא אפי' פורט כלומר אין צריך לומר נשבע סתם שחלה שבועה על האיסורין אלא אפי' אמר שלא אוכל מבסיעת פלוני ואכל טריפה חייב וא"צ לומר כולל כן אלא אפי' פורט שלא אוכל טריפות וכשרות חייב וכן תמצא שם באותו תלמוד בהלכה זו שיש אומרים ששבועה סתם חלה על האיסורין והוא איסור כולל אבל לא במפרש ולפיכך יש לבעל הדין לחלוק ולומר שזה שאמרו שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח משום דסבירא לכו שבועה בסתם חלה על האיסורים וידחה תלמוד' בזה מפני גמרתנו ואנו כבר כתבנו שזו אינו דומה למשנתנו והטעם שפירשנו וההפרש שהפלשנו נכון וברור וזו שאמר בעל המאור שהשבועות בביטול מצות עשה בשבועה דהיא דומיא דנדר כגון דאמר ישיבת סוכה עלי כדאיתא במסכת נדרים לא כוון יפה לפי השמועה שהוא אבל טעה כדבר שהרבים טועים בו ואם כדבריהם היאך שנו זה כחומר ב משבועות וכלא אף השבועות יש לכן תומר זה שחלות על דבר מצוה כשאמרן בלשון עלי בנדר ותנן נמי נשבע לבטל את המצוה וכו' וזו היא שבועת שוא ולא קא פריש דכדאמר שלא אשב בסוכה דוקא היא ולא מ גמרא נמי בשום דוכתא לפרושי הכי אבל פירש אותה השמועה שבפרק שני דנדרים כך הוא דאמרי מנין שאין נשבעין לעבור על המצות שנאמר לא יחל דברו אבל מיחל חפצי שמים והויא בה מאי שנא נדר איש כי ידור נדר לה' לא יחל דברו דמשמע אפי' לה' לא יחל שבועה נמי הא כתיב לה' או השבע שבועה ופרקא רבה הא דאמר ישיבת סוכה עלי הא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה כלומר נדרים איסור חפצא הוא דקא"ל בלשון עלי ואע"ג דמשועבד למצוה מהר סיני אין מאכילין לאדם דבר האסור לו כדאמרינן בעלמא גבי הנאת תשמיש עלי אבל שבועה איסור נפשיה מן חפצא הוא וכיון דמשועבד למצוה ל מסר נפשיה מינה כדאמרינן נמי התם בהנאת תשמישי עליך ומשום הכי לה' נדרש לפניו אנדר ולא לאחריו אשבועה זה הוא הפירוש הנכון באותה השמועה וכך פירש רבינו ברוך בן שמואל ז"ל ודיקא נמי שבועה שלא אשב ולא קאמר ישיבת סוכה עלי סתם דהוא נדר אבל אמר ישיבת סוכה עלי שבועה לא אמר כלום ולא עוד אלא אף בדבר הרשות אינה מהוורת ובנדרים ירושלמי אשכחן בה פלוגתא דגרסינן התם שבועה וכו' רבי יוסי פתר לה כולה באסור אסור הרי עלי איסור הרי היא עלי אסור אסור הרי היא עלי שבועה הרי היא עלי מותר הרי היא עלי שבועה מותר אמר ר' יודן בנדרים אסור בשבועות מותר אמר רבי מונא אסר הרי הוא מותר הרי עלי אסר הרי הוא עלי אסר אסור שבועה הרי הוא אסור הרי עלי שבועה מותר למדת שלדברי רבינו יודן ורבי מונא שניה בלשון שבועה דזה ושבועה שאמרה בלשון נדר דעלי אינן חלין אפי' בדבר הרשות הא אפי' לר' יוסי דמתמיר בדבר הרשות חלין אבל לא על דבר מצוה דכיון דהזכיר נדר אסור חפצא הוא וכל דיני נדר שבועה איסור נפשיה הוא ודיני שבועות עליו וליכא דגמרין מסייעא לר' יוסי דקאמרי' בפירקין עלי כשבועה וקאמרי' נמי שבועה אכילה מפתיהם עלי אלא דאיכא למימר לאו דוקא וכן פירשה הרב וכן מה שכתב שאין הנדרים חלין במצוה לא תעשה כלל בביטולה אף לא בקיומה אינו אמת לפי דעתו שהנדרים חלין בביטול עשה ובקיום לא תעשה מה שאין כן בשבועות ושנינן במשנה אחת נשנו דתנן נדרים משבועות כיצד קונם סוכה שאיני עושה וכו' בנדרים אסור בשבועות מותר יש נדר בתוך נדר ואין שבועה בתוך שבועה כיצד הריני נזיר הריני נזיר חייב על כל אחת ואחת שבועה שלא אוכל שבועה שלא

אוכל

המאור הגדול

דתלאן זו בזו בשאינו ת"ח כדי לפטרו באכילה הראשונה וסמך על לשון זדון עצמה לומר במכיר הוא מזיד אף במה שהוא מותר ואינו שב מידיעתו ואנו כבר פירשנו כי לשון מזיד וזדון האומר בשמעתא זו לשון כוונה הוא כמו שכתבנו ופירשנו ישמע חכם ויוסיף לקח :

כתב הרי"ף ז"ל בהלכות ירושלמי שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי הפסח וכו' דכדכתבינא בהלכות ומסתברא שאין הלכה כירושל' במקום הזה שהוא סותר גמרא דילן דקי"ל שאין שבועה חלה באיסור כולל לבטל את המצוה דהכין אמרינן לעיל בגמרא בשלמא לריש לקיש דמשכחת לה בלאו והן אלא לר' יוחנן וכו' בשלמא לאו משכחת לה פי' מאחר שהוא מקיים את המצוה אפשר שתחול שבועתו באיסור כולל אלא הן היכי משכחת לה כלומר מאחר שהוא לבטל את המצוה היאך תחול שבועתו ואוקימנא כדרבא דאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור וכבר פרישנא לעיל שאין אנו אומרים לו לכתחלה קום ועבור את המצוה כדי שיתקיים שבועתך ותנן נמי חומר בנדרים משבועות כיצד אמר קונם סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל בנדרים אסור בשבועות מותר וכי מה בין שבועה שלא אעשה סוכה ושלא אטול לולב לשבועה שלא אוכל מצה מפני מה זה מותר וזה אסור הלכך איני יודע טעמו של ירושלמי הזה ואין לנו ללמוד ממנו אבל הירושלמי האחר שכתב כיצד עושין אומר לו שיאכלנה וכו' דבר נכון וברור הוא נקיטינן מיניה ובגמרא דילן וממתני' דתנן נשבע לבטל את המצוה שלא לעשות סוכה וכו' שאין שבועה חלה לעולם בנשבע לבטל המצוה בין במצות עשה בין במצות לא תעשה אלא שנתחייב מלקות משום שבועת שוא משעת שבועתו בין שקיים שבועתו ועבר על המצות בין שקיים את המצוה ועבר על שבועתו אבל בשעת עבירת המצות או קיומן אין עליו מעונש השבועה מחמת אותו מעשה כלום לא קרבן ולא מלקות וכן בנשבע לקיים מצות אין עליו שום עונש שבועה בין כשקיימה בין בשבטלה שאין עליו בבטול המצות מחמת השבועה לא קרבן ולא מלקות והיינו דאמרי' בסוף מכות ונחשוב נמי שבועה שלא אחרוש ביו"ט התם מי קא חיילא שבועה מושבע ועומד מהר סיני הוא כלומר ואין איסור השבועה חל על איסור המצוה לפי שאין איסור חל על איסור ובנשבע לקיים מצות עשה השבועה והנדר חלין עליו למלקות אבל לא לקרבן לפי שאינן והן לא מעטה הכתוב אלא מקרבן דכתיב ביה להרע או להיטיב ושפיר דמי לכתחלה למעבד ה בשבועה בין בנדר ולקיומא מאי דאמר כדאמרינן התם מנין שנשבעין לקיים את המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה וכו' וכולה כדאיתא התם והנדרים חלים בבטול מצות עשה כגון קונם סוכה שאיני עושה לולב שאיני נוטל וה"ה לשבועה שהיא דומיא דנדר דאמר ישיבת סוכה עלי וכדאיתא במס' נדרים אבל במצות לא תעשה אין הנדר חל עליה כלל בביטולה אף לא בקיומא :

תן

א מיי' פ"ק ופ"ה מהל' שבועות סמג לאוין רלח ורמח טור י"ד סי' רנו ורלט :
ב מיי' פ"ק ופ"ב מהל' שבועות סמג לאוין רמח :
ג מיי' פ"ב ופ"ט מהל' שבועות סמג לאוין רמח טור י"ד סי' רט :
ד מיי' פ"ט מהלכות שבועות :

על שבועת ביטוי [ופרכינן] השתא משום שבועת ביטוי מיחייב אשבועת שוא לא מיחייב בתמיה וכי הנשבע לבטל את המצוה וקיים את שבועתו אינו עובר משום שבועת שוא והרי כשילאתה שבועה מפיו יצאת לשקר כלומר על דבר שאי אפשר לו ומאותה שעה הוא עובר ואפילו קיים את שבועתו : תני אף על שבועת ביטוי וה"ק אכלה עבר על שבועת שוא לחודה לא אכלה עבר על שתיהן על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיימה : ירושלמי ההוא דחמי מיטרא נחית שרואה שהגשם יורד ואמר קירי פירי ברכסון : נר מצוה קירי . אדוני : ברכסון בזול. כלומר שהוא נשבע בשם שהוא אדונו שהפירות יהיו בזול : לוקה משום שבועת שוא. שהדבר ידוע לכל אדם שהוא כך : מתני' שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים וכו' . משום דבעי למיתני בשבועת העדות באנשי' ולא בנשים (א) תנא הכא דנוהגת בכל אלו : ברחוקים ובקרובים. כגון שאמן לפלוני רחוק או קרוב: בכשרים. לעדות או בפסולים : מפי עצמו. שהוציא שבועה מפיו כדכתיב קרא וה"ה למושבע מפי אחרים ואמר אמן כדקתני סיפא וזו וזו מושבע מפי אחרים חייב אבל לא אמר אמן פטור כגון משביעני עליך אם אכלת ואם לא אכלת ואמר לא אכלתי או אכלתי: שבועת שוא נוהגת ברחוקים. אמר על איש שהוא אשה בין רחוק בין קרוב : גמ' כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי . לכל דבר בין להתחייב משום ביטוי דבעינן שיוציא בשפתיו בין לענין שבועת העדות דמחייב ר' מאיר במושבע מפי עצמו אף שלא בבית דין כדאיתא באידך פירקין : דכתיב ואמרה האשה אמן אמן . ואי לא דמיא כמוציא שבועה מאי מבדקה אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה דלא דמי למשביע עדים שהרי הם כופרים אחר שבועה ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות אלא ודאי כמוציא שבועה מפיו דמי ומאי דתנן במתני זו וזו מושבע מפי אחרים חייב בכי האי גוונא עסקי' וכמו שכתבתי שם במשנתנו בסיעתא דשמיא :

רש"י

אפי' קיים את שבועתו : תני אף משום שבועת ביטוי . והכי קאמר אכל עובר על שבועת שוא לחודיה לא אכלה עובר על שתיהן על שבועת ביטוי שלא קיים ועל שבועת שוא אע"פ שקיים : מתני' מפי עצמו . שהוציא שבועה מפיו כדכתיב או שהשביעו אחר ואמר אמן כדקתני סיפא אבל לא אמר אמן כגון שאומר לו משביע אני עליך אם אכלת ואמר לו לא אכלתי פטור : שבועת שוא . שאומר על האיש שהיא אשה וכל כה"ג :

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים . דכתיב והוא עד על הראוי להעיד הכתוב מדבר ואשה אינה ראויה כלל להעיד כדילפינן בגמ' מועמדו שני האנשים ולא נשים וכן קרובין ופסולין לעדות : פסולין . כגון גזלן דפסול דאורייתא : ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד . בגמרא מפרש למעוטי מאי : מפי עצמו . כלומר אם מפי עצמו נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות חייב בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד : אבל מפי אחרים . שאמר משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו אין אנו יודעין לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם : אין חייבים עד שיכפרו בו בב"ד . דכתיב אם לא יגיד וגו' במקום שהגדתו מועלת וקרא במושבע מפי אחרים כתיב ומושבע מפי עצמו יליף בגזירה שוה מפקדון כדיליף בגמרא

תורה אור

*השתא משום שבועת ביטוי מיחייב משום שבועת שוא לא מיחייב הרי יצאת שבועה לשקר אמר רבי ירמיה תני אף על שבועת ביטוי שאם לא אכלה עבר על שבועת שוא ועל שבועת ביטוי : ירושלמי כיצד עושין אומרין לו שיאכלנה מוטב לו שיעבור על שבועת שוא ולא על שבועת שוא ושבועת ביטוי אמר שבועה שלא אוכל ככר זו שבועה שאוכלנה הראשונה שבועת ביטוי והשניה שבועת שוא אומרין לו שלא יאכלנה מוטב לו לעבור על שבועת שוא לחוד ולא לעבור על שבועת שוא ושבועת ביטוי °חזקיה אמר אהן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום "שבועת שוא בשם ריש לקיש אמרו אהן דחמי מיטרא נחת ואמר קירי פירי ברכסון לוקה משום שבועת שוא ועוד אמרו עשרין וארבע בוליות היו בדרום וכולן חרבו משום שבועת שוא שהיא אמת שנאמר °לשוא הכיתי את בניכם : מתני' "שבועת ביטוי נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד ומפי עצמו וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור וזו וזו המושבע מפי אחרים חייב לא אכלתי היום ולא הנחתי תפלין היום משביעך אני ואמר אמן חייב : גמ' אמר שמואל "כל העונה אמן אחר שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי דכתיב °ואמרה האשה אמן אמן :

הדרן עלך פרק שבועות שתים בתרא

*שבועת "העדות "נוהגת באנשים ולא בנשים ברחוקים ולא בקרובים בכשרים ולא בפסולים ואינה נוהגת אלא בראוין להעיד בפני בית דין ושלא בפני בית דין מפי עצמו ומפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין (וכו') :

הדרן עלך שבועות שתים

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים. דכתיב והוא עד בראויין להעיד דבר הכתוב ואשה פסולה להעיד כדיליף בגמ' מועמדו שני האנשים: קרובים פסולים לעדות בסנהדרין (דף כז:) ילפינלה והי איכהו קרוב התם מפרש: ולא בפסולין כגון גזלן שהוא פסול מן התורה שנא' אל תשת וגו' להיות עד חמס : אלא בראויין להעיד . בגמ' מפרש למעוטי מלך אי נמי למעוטי משחק בקוביא . ואי תימא ולמה לי למתני כל הכי ליתני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד וממעט כולהו י"ל דלמאן דאמר בגמ' דאיט נוהגת אלא בראויין להעיד אתא למעוטי משחק בקוביא לא הוה מצי למתני הכי שאילו כן הייתי אומר דוקא פסולין דאורייתא ממעט הא בפסולין דרבנן נוהגת ולהכי פרט בתחלה כולהו פסולין דאורייתא כי היכי דנשמע מינה דאינה נוהגת [אלא] בראויין להעיד אפי' פסולין [דרבנן דאילו פסולין] דאורייתא הא תנא להו ולמאן דאמר למעוטי מלך אצטריך נמי למיתני הכי דאי תנא אינה נוהגת אלא בראויין להעיד בלחוד הוה אמינא במלך נוהגת דכל איש רחוק וכשר שבועת העדות נוהגת בו להכי פרט לכולהו פסולין והדר תני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאשמועינן דאפילו במלך אינה נוהגת : ומדתנן ולא בנשים שמעינן שהנשים פסולות לדין שאילו היו דעת היאך יהו פסולות להעיד והא דתנן בפרק בא סימן (דף מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב גבי דבורה והיא שופטה את ישראל לאו שופטת קאמר אלא מנהגת ואע"ג דאמרינן בסיפרא שום תשים עליך מלך ולא מלכה התם לא מנו אותה אלא טהגין היו על פיה וא"נ שופטה ודנה היתה שהיו מקבלין אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים : בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד אם מפי עצמו. נשבע שאמר שבועה שאיני יודע לך עדות : ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות ולא הוציאו שבועה מפיהם : אין חייבין עד שיכפרו בה בב"ד . שנאמר אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאילו מגיד היה מועיל וקרא במושבע מפי אחרים כתיב אבל מפי עצמו יליף ר"מ מפקדון כדמפרש בגמ' [דף לא.] ואפי' חוץ לב"ד דס"ל דון מינה ומינה : וחכ"א בין מפי עצמו בין מפי אחרים אינן חייבין עד שיכפרו בב"ד . דס"ל דנהי דמושבע מפי עצמו מפקדון ילפינן ליה אפ"ה דון מינה ואוקי באתרה מה מושבע מפי אחרים בב"ד אין שלא בב"ד לא אף מושבע מפי עצמו בב"ד אין שלא בב"ד לא : *וחייבין קרבן עולה ויורד על זדון השבועה . שהרי לא נאמר בו ונעלם : ועל שגגתה עם זדון העדות . שמזידין הן בשעה שנשבעין ויודעין לו עדות אבל שוגגין הן על הקרבן כשאר שוגגין שבועת ביטוי לשעבר דאוקימנא בפירקין דלעיל (דף כו:) באומר יודע אני שבשבועה זו אסורה אבל איני יודע שחייבין עליה קרבן :

ואין חייבין על שגגתה. פרש"י ז"ל אם שוגגין הן לגמרי כסבורין הן שאין יודעין לו עדות ואח"כ [נזכרו] פטורין שהרי אנוסין הן ולא קרי בהו נשבעין לשקר והקשו עליו אי הכי פשיטא שזו שבועת אמת דעכשיו אין יודעין לו [עדות] והיכי אמרינן [בגמ'] [דף לא:] לימא תנינא לדרב כהנא ולרב אסי דחד אמר שבועה הכי אמר רב כדאיתא בפירקין דלעיל ואצטרכינן לדחויי דילמא הכא דלא כתיב ונעלם אבל התם דכתיב ונעלם אפילו שגגה כל דהו [אי כפרש"י] והיכי דמי לדרב כהנא ורב אסי דהתם חד מינייהו לשקרא אשתבע אלא דליביה אנסיה והכא בקושטא משתבעי לכך פירשו דהכא בשאמרו שבועה שלא ידענו לך עדות זה מטולס ונזכרו אח"כ שידעו ואיני אומר כן דאי הכי שבועה זו של ביטוי נמי הוא [ואיתא בכלל ונעלם לחייב אשוגג כל דהו] דהא אמרינן בפירקין דלעיל בגמרא (דף כה:) גבי פלוגתייהו

מלחמת ה'

אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת הא מכיון שהנודר שלא יאכל אל יאכל אל הנדר מה שאין כן בשבועות אף האומר באיסורי לאוין שבתורה שלא יאכל אל עליו הנדר וגם אמרו בירושלמי בככר אחד מכיון שהזכיר עליו שבועה עשאו כנבלה מכאן ואילך כמותל שבועה על איסורין ואין שבועות חלות על האיסורין א"ר יודן והוא שהזכיר נדר ואח"כ הזכיר שבועה אבל אם הזכיר שבועה ואח"כ הזכיר הנדר נדרים חלין על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין הא למדנו שהנדרים חלין על האיסורין וכן דעת רש"י ז"ל עוד ראיה לדבר מדתנן בכתובות המדיר את אשתו מתהמים המטה ותנן נמי בנדרים האומר אל אשתו קונם איני משמשיך הרי זה בלא יחל והוינן בה והא מן התורה משועבד לה דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע ופריק באומר הנאת תשמישך עלי שאין מאכילין את האדם דבר האסור לו והא הכא דחייל נדרא אפי' מבטול מצות לא תעשה מפני שהוא שב ואל תעשה וכיוצא בו נמי הוה דאמר רבה בפרקא קמא דמירות שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירות חילא על שבועה ואף ע"פ שהוא בלא יחל וכל שכן דחייל איין מגו:

שלטי הגבורים

א כתב ריא"ז שבועת העדות אינה נוהגת לא בנשים ולא בקרובין ולא בפסולין אלא בראויים להעיד וחייבים עליה בין במזיד בין בשוגג שהרי בכל אותם שכתובים בפ' קרבן עולה ויורד כתיב ונעלם ובשבועת העדות אין כתיב ונעלם לומר שחייבים תורה קרבן בין על השוגג בין על המזיד שאם בא לשוב מרשעו צריך להתכפר בקרבן עולה ויורד ואינו לוקה על המזיד שאין יכולין להתרות בו שיכול לומר שכחתי עדותי ואיני יכול להעיד :

כתב ריא"ז כל אלה שפטורים משום שבועת העדות חייבין משום שבועת ביטוי לדברי מז"ה וכן לדברי רבינו משה וככר באורתי בקונט' הראיות שפטורין בין משבועת העדות בין משבועת בטוי וכן היא בעת המורה : ובדין אם יכול להשביע אשת איש איכא פלוגתא דרבוותא כמוזכר במרדכי בפרק החובל ובפ' המפקיד כתב רבינו האי שאין משביעין אותה אלא כותבין להובע שנתחייבה לו שבועה ואם תתאלמנו או תתגרש תשבע. שאלה לרמ"ם שאלת אשת ראובן ששאילה לאשת שמעון כלי כסף וכלי זהב ובבקר יצא קול שנגנבו הכלים ושאלה אשת ראובן חפציה והשיבה אשת שמעון אין לי ממה לשלם שהכל של בעלי ושמעון בעלה אומר לא אשלם כלום שלא נתת לי עוד מודין לשמעון שיודע מה שנעשה בהם. תשובה הא מלתא דפשיטא שאין שמעון חייב לשלם מה שלותה אשתו אמנם אחרי שמודה שבאו הכלים האלו לביתו חייב לישבע שאינם ברשותו ושלא שלח בהם יד ושלא פשע במה שנגנבו וגם האשה תשבע שאינם ברשותה ויכתבו עליה פסק דין שחייבת ליתן דמי אותם הכלים לכשתתאלמן או תתגרש: ושאלת אשה שנתחייבה שבועה בשביל שטר חוב שיצא עליה בתקנת גאונים להשביע שלוה אם יש לו מטלטלין והיא מסרבת מה דינה · תשובה אשה שוה לאיש בכל עונשים שבתורה ואיש היה צריך לנדותו עד דליית דינא וכן ה"ה לאשה וכן יש תשובה לגאון ושאלתם לענין זומנת אשת איש לדון ביש אומרים שאין מזמינים אותה דמאי נ"מ בהזמנתה כיון שאם היא מודה אינה משלמת כך אם כופרת אינה נשבעת כי השבועה במקום התשלומין לכך ימתין בעל דינה עד שתתאלמן או שתתגרש וי"א שמזמנים אותה לדין אע"פ שאם תודה שלותה או גזלה אין מחייבין אותה לשלם שמא תודה דממון הסלוהא או גזלה מצוי אצלה והבעל מודה גם הוא ואפי' אם לא יודה הבעל לדבריה ישביעו אותו שאינו יודע שיש לזה התובע ביד אשתו דבר מצוי אצלו ואם ישבע בעלה ולא נמצא דרך לדון עליו שישלם כותבין זכות לתובע שיגבה הוא או יורשיו ממנה לכשתתאלמן או תתגרש ואם כפרה משביעין אותה מיד שמא תודה ויקח התובע זכותו בידו ואנו רואין דברי האומר מזמנין אותה כי כשוה הכתוב אשה לאיש לכל דינים שבתורה ומה שאמרו כי השבועה היא במקום ממון אינו כן אלא משביעין את הנתבע אולי יודה לכך משביעין גם אותה אולי תודה ואם מצוי אצלה תחזור לבעל ואם לאו יכתבו לתובע זכות שיש לו או ליורשיו עליה או על יורשיה ומה

פלוגתייהו דרב ושמואל בשבועה שזרק פלוני צרור לים כלומר אי בעינן דאיתיה בלהבא או לא דידעתי לך עדות ולא ידעתי מחלוקת כלומר דתליא בפלוגתייהו משום דליתיה בלהבא והיכי *) אמרינן בגמרא דילמא הכא הוא דלא כתיב ונעלם אבל התם דכתיב ונעלם אפי' שגגה כל דהו קא משמע לן פי' דאי ממתניתין הוה אמינא דדוקא בעדות פטור על השוגג אבל בביטוי חייב דהא שבועה דמתני' שבועת ביטוי נמי היא ואפ"ה תנן דפטור וא"כ תנינא ודאי לדרב כהנא ורב אסי וכ"ת הכא משום הכי פטור אביטוי לפי שבשבועת העדות בכללה וכיון דהעדות פטור אביטוי נר מצוה [דידה] נמי פטור דהא גלי רחמנא אלף קכג דבשבועות העדות לא מיחייב משום ביטוי [דף כה:] אלא לאביי כדאית ליה ולרבא כדאית ליה לא מצית אמרת הכי דהא לאביי דמפיק לה מלאחת אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שתים לא פטר הכתוב משום ביטוי אלא היכא שיש לחייבו משום עדות אבל זה שפטור משום עדות אחת אתה מחייבו ומשום ביטוי דהא אקשינן לעיל ואימא במזיד ליחייב חדא בשוגג ליחייב תרתי והיינו אומרים כן אי לאו טעמא דאביי דקאמר ואי במזיד [מי איכא תרתי דאין בטוי חייב במזיד דכתיב ונעלם וע"כ מיעוטא דאחת בשוגג] דעלמא לא מפקינן שבועת ביטוי מכלל שבועת העדות לגמרי אלא מפני הכרח לתא המיעוט שהרי אילו היינו מוקמים

תורה אור

°גמ' מנא הני מילי °דעדות באנשים היא ולא בנשים דת"ר °ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר כו' תניא אידך ועמדו שני האנשים מצוה בנידונין שיעמדו א"ר יהודה שמעתי שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין אינו אסור אלא שלא יהא אחד יושב ואחד עומד אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך ת"ר °בצדק תשפוט עמיתך שלא יהא אחד עומד ואחד יושב א' מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דבריך דבר אחר בצדק תשפוט עמיתך הוי דן את חברך לכף זכות תני רב יוסף בצדק °תשפוט עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות השתדל לדונו יפה שלח ליה רב יוסף לר"נ עולא חברינו עם שאתך בתורה ובמצות הוא. אמר. מאי שלח לי לחנופי ליה הדר אמר למישרא ליה תיגריה *א"נ °לשודא דדייני (א) אמר עולא מחלוקת

°[דף רצט ע"ב]

דברים יט · ויקרא יט · אלף קכד · אלף קכה

רש"י

בגמרא: גמ' בעדות הכתוב מדבר. כדילפינן בגמרא בג"ש שנים שנים מעל פי שנים עדים יקום דבר: מצוה בנידונין שיעמדו. וקרא נמי בנידונין משתעי כדכתיב אשר להם הריב: ואחד יושב. שלא יראה חבירו שמכבדין זה יותר ממנו ומסתתמין טענותיו: הוי דן את חבירך לכף זכות. ולא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חבירו עושה דבר שאתה יכול להכריעו לכף זכות ולכף עבירה הכריעו לכף זכות: השתדל לדונו יפה. לקמן מפרש מה ר"ל: למישרי ליה תיגרא. אם שני דינין לפניו (א) ואחד מהן של ת"ח פסק את של תלמיד חכם תחלה: לחנופי ליה. בתמיה וכי להחניפו שלח לי כך: למישרי תיגרא. כדפרישית: לשודא דדייני. יש דין שאינו תולה אלא במה שלב דיינים נוטה למי שרואה הדיין

מקום למיעוט של אחת במזיד היינו מחייבין על השוגג שתים וכיון שכן הכא דפטור אעדות משום דלא כתיב ביה ונעלם היה לנו לחייב אבטוי [דידיה] אי לאו מדרב כהנא ורב אסי וא"כ תנינא לדרב כהנא ורב אסי וכן נמי לרבא דאמר לעיל דהוי [עדות] דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא חדושו בלבד כלומר משום עדות ולא משום ביטוי אפי' הכי במתני' אף על פי שפטור משום עדות היה לנו לחייבו משום בטוי אי(ב) לא דס"ל לרב כהנא ורב אסי דמה שיצא לידון בדבר חדש היינו שבועה דאיני יודע לך עדות אבל האומר לא ידעתי לך עדות מעולם וכיון דשבועת ביטוי נמי היא לא יצאתה לידון בדבר חדש דארכבתא אתרי רכשי אבטוי ואעדות וכיון דתנן במתני' פטור אף ע"פ שיש לחייב משום שבועת ביטוי על כרחין תנינא לה לדרב כהנא ורב אסי וכי תימא כי דחינן בגמרא דלא תנינא לדרב כהנא ורב אסי סבירא לן דהאי פטור דתנן במתני' לא קאי אלא אעדות אבל משום בטוי חייב כיון דכתיב ביה ונעלם א"כ הדרא קושיין לדוכתא שהרי אין אתה פוטרו לפי דבריך אלא על אותו צד של שבועת עדות שבכלל דבריו דהיינו שאיני יודע לו עכשיו ובהא פשיטא שהרי נשבע באמת ואיזה ענין לדרב כהנא ורב אסי כלל ועל הצד האחר שהוא נשבע לשקר דהיינו שאומר שלא ידע עדות זו מעולם הרי אתה מחייבו לפי דבריך משום ביטוי לפיכך אינו מתחוור בזה כדברי הראשונים אלא על כרחנו יש לפרש לנו כדברי רש"י ז"ל ומה שהקשו עליו אי הכי פשיטא שהרי על האמת הם נשבעין שבאותה שעה אינם יודעים ומה ענין לדרב כהנא ורב אסי נראה לי שאינה קושיא שרש"י ז"ל כך הוא אומר שאילו באותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין [יודעין] היו אלא שלא היו מתבוננים לשוב לב אבל לא היו צריכים ידיעה אחרת ונמצא שמה שנשבעו אין אנו יודעים לא נשבעו על האמת שאילו היו שמים לב באותה שעה יודעין היו שהרי מיד כשנתישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה ואפ"ה כיון שהיו סבורים לישבע על האמת פטורים משום דאנוסין היו וכדרב כהנא ורב אסי: גמ' מנא ה"מ. בעדים הכתוב מדבר. מסיימינן בה בגמ' או אינו אלא בבעלי דינין אמרת וכי אנשים באים לדין ונשים אינן באות לדין ואם נפשך לומר נאמר כאן שני ונאמר להלן שני. כלומר על פי שנים עדים: מה להלן בעדים אף כאן בעדים: מאי ואם נפשך לומר. כלומר מה היה לך להשיב על דרך ראשונה: וכי תימא כל כבודה בת מלך פנימה נאמר כאן שני ונאמר להלן שני מה להלן בעדים אף כאן בעדים. וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דמדאמרינן כל כבודה בת מלך פנימה שמעינן דנשים יקרות דאית לן דינא לא מזלזלינן בהו למיתי לבי דינא אלא משדרינן להו ע"י שלוחי ב"ד ודביתהו דרב הונא דאתא לדינא קמיה דרב נחמן כדאיתא בסמוך בגמ' לא רצתה שימנו לה שליח שאילו רצתה הרשות היתה בידה ואמר שכן היה דן רבו הרב אלפסי וגם הוא נהג כן אחריו וראוי לנהוג כן אחר שהם ז"ל נהגו בכך אבל משום הא לא איריא דדילמא ה"ק דמה שכתוב אנשים לא למימרא דוקא אנשים ולא נשים אלא שדבר הכתוב בהווה שאין דרכן של נשים לבא לבית דין משום כבודן דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה: ואיפליגו קמאי ז"ל אי מצי כתבע לשוויה שליח לטעון בשבילו לב"ד דאיכא מאן דאמר דמצי משוי והביאו ראיה ממה שאמרו בירושלמי בפרק כהן גדול (דף יח) גבי הא דתנן דכהן גדול דנין אותו *וממנה שליח הגע עצמך שנתחייב שבועה ואנטלר מי נשבע פירוש בתמיהה אלמא אי לאו משום עסק שבועה מצי למנויי שליח וכן כתוב בעל הערוך ור"ח ז"ל ולפי דבריהם הא דאמרינן בסוף פירקא קמא דמכות (דף ו:) הנהו לעוזי דאתו לקמיה דרבא אוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן ההיא דוקא בעדים אבל בעלי דין שומעין אפילו מפי השליח אבל הרב אלפסי ז"ל כתב בתשובה שאין הנתבע יכול למנות שליח וכן בדין שלא ישמע בית דין מפי התורגמן טענות של שקר ופעמים שהנתבע אינו מעיז פניו מפני בעל דינו שיודע האמת כמוהו והשליח מעיז וכן דעת רבינו סעדיה ז"ל וכי אמרינן בירושלמי גבי כהן גדול וימנה אנטלר משום כבודו אמרו כן דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה אבל אדם אחר אינו רשאי ואפילו בנשים יקרות הדין כן שלא התיר להן הרב אלפסי ז"ל למנות שליח אלא שב"ד שולחין לה שלוחי ב"ד כגון סופרי הדיינין ולטעון מפיהם אבל לא למסור טענותיהם לאחרים. וכתב הרמב"ן ז"ל שכן נראה בת"ח שתורתו אומנותו וזילא ביה מילתא למיזל גבי בי דינא ולערער בהדי עם הארץ דרשאין בית דין לשגר לו (ג) דבריהם ע"י שליח ב"ד דכבוד תורה עדיף אבל כהן גדול אפילו זה גנאי הוא לו ולפיכך ממנה אנטלר וכן ראיתי לו לר"מ ז"ל שהיה סובר כן דהא דתנן סוף פ"ק דמכות ע"פ שנים עדים יקום דבר שלא תהא סנהדרין שומעין מפי התורגמן גמרינן אף טענותיהן של בעלי דינין שכך כתב בפ' כ"א מהלכות סנהדרין ומשמע ליה דאע"ג דההיא דמכות מעל פי שנים עדים דרשינן ליה ס"ל ז"ל הכי מעובדא דהנהו לעוזי דאוקי רבא מתורגמנא בינייהו ואקשינן היכי עביד הכי והתנן שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן והנהו מסמע דבעלי דין הוו מדאמרינן דאתו לקמיה דרבא ואמר נמי בינייהו:

תניא אידך ועמדו שני האנשים מצוה [בבעלי דינין] שיעמדו. דאע"ג דהאי קרא בעדים אוקימנא לה לעיל בבעלי דינין נמי איירי דכתיב אשר להם הריב: שלא יהא אחד יושב ואחד עומד. שלא יראה חבירו שמכבדין אותו יותר ממנו ויסתתמו טענותיו: הוי דן את חבירך לכף זכות. לא בדיין ובעלי דינין הכתוב מדבר אלא ברואה את חברו עושה דבר שאתה יכול לחשדו לדבר עבירה ולצד זכות הכריעהו לזכות ואל תחשבהו לדבר עבירה: השתדל לדונו יפה. לקמן מפרש למישרא ליה תיגרי. שאם באו שני דינין לפניך ואחד של תלמידי חכמים הוי פוסקו תחלה ופוטרהו מלפניך: למאי שלח לי. האי מילתא: לחנופי ליה. שמא להחניפו בתמיה: למשרא תיגרי. שאם בא דין אחד לפני אפסוק את זה תחלה: אי נמי לשודא דדייני. שיש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא ביד הדיין לעשות ממנו מה שירצה כדאמרינן בשני שטרות היוצאים ביום אחד דאמרינן בפרק מי שהיה נשוי (דף צד.) שודא דדייני אף כאן שלח ליה אם הדין תלוי בשודא דדייני זה ראוי לזכותו לפי שחכם ולדיק הוא שודא לשון השלכה כדאמרינן ירה בים שדי בימא ויש מפרשים שוחדא והחי"ת נבלעת כלומר תנו שוחד לדיין שבידו לעשות מה שירצה והוא הדין נמי דהוה מצי למימר להפוכי בזכותיה כדאמר רבא

*) נ"א דתנן [הכא דף לא]

מלחמת ה'

מצוה דקדושה ואבדלתא דיין הרשות דאפשר לקיים את שתיהם עוד מצאתי שנחלק בירוש' רבי אמי בשם רבי יוסי בר חנינא האומר הריני נזיר מיין של ערלה לא אמר כלום חבריא אמרין מחלוקת כרבי שמעון כו' פי' שלדברי ר"ש אין איסור חל על איסור אמר ר' יודן כאן בנדרים כאן בשבועות נדרים חלים על האיסורין ואין שבועות חלות על האיסורין כלומר ואפי' ר"ש מודה מכאן נלמוד ודאי שהנדרים חלים בקיום מצות לא תעשה ואף ר' אמי לא חלק אלא לדעת ר"ש דלית ליה לעולם איסור חל על איסור אפי' בכולל ומוסיף ואפילו באיסורי תורה דממילא ואעפ"כ מסקנא דנדרים עדיפי מאיסור כולל ומוסיף ותלין הם בקיום לא תעשה לדברי הכל וכן בדין אם תלין בבטול לא תעשה במקום שהוא שב ואל תעשה כמו שביארנו כ"ש בקיום לא תעשה דעלמא דחלין אבל לעבור על המצות לא תעשה בדבר שהוא עושה מעשה אין שום דבר חל עליו שאין מאכילין לו לאדם דבר שאסור לו בנדר ולא דבר האסור לו מסיני ומה שאמרו כלאם הפרק קמ"ל כיון דמדרבנן הוא דאסור כי נדר חייל עליה איסור נדר וכי מתפיס קאי עליה בלא יחל נאו למימרא דאי מדאורייתא כגון ביום הכפורים לא חל נדרא אבל כבר פירש רבינו גאון ז"ל בתשובתו דאי מדאורייתא אעיקרים מתפיס דהוא עצמו של יום דהוא דבר האיסור ולא תפיס ביה נדרא וזו שלא הקשו במסכת מכות וליחשב באומר קונם שלא אחרום ביו"ט משום דהכיא מתני' תנא וש"ר דהא שייר טובא ומאי דמתרך בשבועת איסור כולל לית ליה יגדיל תורה ויאדיר הוא וכל זה שפירשנו תומר הוא בנדרים ואינו בשבועות אינו כן שאפילו לקיים מצות עשה אין חלות לא לקרבן ולא למלקות דלא יחל דברו כתיב והפני שמים אין בכלל למעוטינהו מלאו דשבועה שלא כדברי בעל המאור ז"ל ולא אמרו נשבעין לקיים את המצוה אלא לומר דלא מיקרי מוליא שם שמים לבטלה אלא זריז ונשכר הוי דקא אתיל שם שמים עליה דמילתה לזרוזי בה נפשה דלא ליהוי לאו והיינו דאמרי וכא מושבע מהר סיני הוא ולא מוקים לה לענין מלקות אלא אמר קמ"ל דשרי לזרוזי נפשיה וכך הם דברי רב אחא משבחא בסדר וישמע יתרו וכן כתב בהלכות גדולות וזהו דעת כל הגאונים ז"ל:

שלטי הגבורים

שאמרת שאומר הבעל איני רשאי לגנות את אשתי אינה טענה ליקח היא של אחרים ולא יגנו את אשתו להוציאו מידה וכך ראוי לעשות מזמינין אותה ואת בעלה ושואלים אותה לבדה ואותו לבדו על אותו ממון אם הוא מצוי ואם אינו מצוי שואלין כמה הוציאו או כמה היה ואם לא מכוונים דבריהם חוזרין ומדקדקין בדרישות ובחקירות בכל צד שיוכל הדיין אם יצא מזה כלום מוטב ואם כפרה משביעין אותה ואולם בצנעה ולפי כבודה ואם תודה והאומרת שאינו מצוי בידה אז משביעין את שניהם שאין ברשותם ממנו כלום ושלא עשו קוניא על ממונו של זה ויש מנהג כשמזמינים א"א בודקים בשכניה אם היא רגילה לצאת ולתת עם אנשים מזמינין אותה אלא שמצניעין אותה לפי כבודה שלא תתגנה ואם אינה רגילה בכך אלא צנועה ויושבת בביתה שואלין לתובע מה תובעה ושואלים אותו איך נתת ממונך לא"א ושוקלין הדברים בלבם אם ראו רגלים לדבר מזמינים אותה ואם לא יראו פנים לדבר אין מזמינין אותה כי תואנה הוא מבקש ולא בא"א לבד עושין כן אלא גם לבתולה היושבת בבית אביה שאין דרכה לצאת ולבא עושין כן ובהגהות מרדכי שם אפי' למ"ד דאין משביעין א"א מ"מ יש להטיל חרם סתם על כל היודע מכל התביעות שתובע לה ואשה שיש לה בעל צריכה להודות מכאן דכשהין מטילין חרם סתם היה הבעל דין צריך להודות מכח החרם.

הגהות הב"ח

(א) נ"ב גירסת אלפס ישן. שמעינן מינה דהיכא דאתא ת"ח לדינא לקמן ואתא נמי מי שאינו ת"ח לקמן לדינא שרינן תיגרא נת"ח ברישא והדר שרינן תיגרא דמי שאינו ת"ח והיכא נמי דאתא גברא לקמן לדינא ואתא איתתא לדינא שרינן תיגרא דאתתא ברישא והדר שרינן תיגרא דגברא דגרסינן בפרק נושאין על האנוסה ועל המפותה ת"ר העבד והאשה אין חולקין להן תרומה בבית הגרנות ובמקום שחולקין נותנין חלק לאשה תחלה ופוטרין אותה מאי קאמר אמר רבא ה"ק ומעשר עני המתחלק בתוך הבית נותנין לאשה תחלה ופוטרין אותה אמר רבא מריש כי הוה אתי גברא ואיתתא לדינא לקמן הוה שרינא תיגרא דגברא ברישא אמינא דמחויב במצות השתא דשמענא להא שמעתתא שרינן תיגרא דאיתתא ברישא מאי טעמא משום זילותא ע"כ: (ב) נאו כצ"ל: (ג) הדברים כצ"ל:

עין משפט

א מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:
ב מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' טו:
ג מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' יז:

אלף קכה

הגהות הרי"ו

(א) נ"ב פי' הוי כשבאו שני דינין בבת אחת וע"ע בטור וש"ע ריש סי' טו והוה מצי למימר פה להפוך בזכותו:

נ"א וימנה ליה אנטלר

רבא בפרק כל כתבי (דף קיט.) תיתי לי דכי אתי צורבא מדרבנן לדינא קמאי לא מזיגנא רישאי אבי סדי עד דמהפכינא בזכותיה: מחלוקת. רבי יהודה וחכמים. בבעלי דינין: וגרסינן עלה בגמרא [דף ל:] דביתהו דרב הונא הוה לה דינא קמיה דרב נחמן אמר היכי אעביד אקום מקמה מסתתמן טענתיה דאידך לא אקום מקמה אשת חבר הרי היא כחבר א"ל לשמעיה אפרח בר אווזא ושדי עלאי. כלומר ואעמוד ולא יבין זה שבשבילה עמדתי אלא מפני אווז הפורח ובא עלאי: והא אמר מר מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דינין בעמידה דיתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא ואומר איש פלוני אתה חייב ואיש פלוני אתה זכאי: ודאמרינן דעדים דברי הכל בעמידה איכא מאן דאמר דלאו לכתחלה בלבד אלא אפילו דיעבד אם העידו בישיבה אין עדותן עדות וראיה לדבר מדאמרינן בפרק שני דזבחים (דף טז.) מה ליושב שכן פסול לעדות [מיושב ת"ח] מדקאמר פסול משמע אפי' בדיעבד ולא מיחוור דהא מוכח לקמן בעובדא דרב יימר דתלמיד חכם מעיד מיושב ובשלמא אי אמרת דבכולהו אינשי בדיעבד עדותן עדות אלא דלכתחלה מצוה בעמידה מדכתיב ועמדו הייט דתלמיד חכם אפילו לכתחלה מיושב דכבוד תורה עדיף (ח) ואי אמרת בשלמא אפילו בדיעבד עדותן בטלה תלמיד חכם היאך מושיבין אותו וכי מכשירים עדות פסול מפני כבוד תורה הוה לן למימר דלא ליסהיד כלל וכדאמרינן במלך (סנהדרין דף יח.) אלא לאו ש"מ דדיעבד כשר והרשב"א ז"ל הביא ראיה לדין זה ממאי דאמרי' בפרק מי שאחזו (דף עא.) בודקין אותו למשאות ולמתנות ולעדיות וגרסי' בירושלמי אמר ר"ל זאת אומרת מעידין מיושב אלמא בדיעבד כשר וכיון שכן. בבעלי דינין יושבין בשעת גמר דין [נמי] בדיעבד כשר דהא עדים כגמר דין דאמי כדאיתא בגמ' וכן נמי דיינין שקבלו עדותן כשהם עומדים מה שעשו עשוי והכי איתא בירושלמי פרק ד' מיתות ב"ד דתנן גבי מגדף והדיינין עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין וגרסינן עלה בירושלמי ר' שמעון בן לקיש אמר מכאן לדיינין שקבלו עדותן כשהן עומדין דיניהם דין וכיון שכן ה"ה לדיינין שגמרו דינן מעומד שדינם דין לעדות כגמר דין דמי. ואי תימא וכיון שאנו משוים עדות וגמר דין לכל דבריהם היכי אמרי' גבי דביתהו דרב הונא מחלוקת בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין דברי הכל [דיינין] בישיבה ובעלי דינין בעמידה דהא אמרי' בסמוך בעובדא דרב יימר דעד תלמיד חכם מושיבין אותו וכיון דאמרינן לעדות וגמר דין שוה בעל דין ת"ח נמי בשעת גמר דין מושיבין אותו ודביתהו דרב הונא הרי היא כחבר יש לומר דעובדא דדביתהו דרב הונא לאחר מיתה דרב הונא הוה וכן פרש"י ז"ל ולפיכך לא היה [א] צריך להושיבה שמן התורה לא היה כאן עשה דכבוד תורה אלא מדרבנן וכתב הרמב"ן ז"ל שכן ודאי נראה שאילו בת"ח לא היה צריך לבר אווזא אלא מיקם הוה קאים להדיא וליכא משום מסתם טענותא דכ"ע (ט) [ידעי] והדרת פני זקן. ולענין הלכה במחלוקת של ר' יהודה ורבנן קי"ל כר' יהודה שאם רצו ב"ד להושיב את שניהם מושיבין [ב] [דליתא לעמידת דיינין מדאורייתא אלא מדרבנן משום מסתתם טענתא] דאע"ג דר' יהודה יחיד הוא לגבי רבים הא איכא אידך ברייתא דקתני לדרבי יהודה סתמא ועובדא דדביתהו דרב הונא נמי הכי מוכחא דאמר ליה רב נחמן לשמעיה אפרח לי בר אווזא ושדי עלי כלומר ואיקום מפניה ואושיבנה ואשב כל זמן שמיסבין טענותיהן של בעלי דבר ופרכינן בשעת גמר דין [היכי עביד] ומשמע דלא קשיא לן אלא בשעת גמר דין היכי עביד ומפרקינן דההיא שעתא זוטרתי היא ומלי יתיב כמאן דמשרי ערקתא דמסאנא ואתיא שפיר כרבי יהודה אבל לרבנן לא מתוקמא דכיון דס"ל [דכל דין] דבעלי דין בעמידה אית להו נמי וודאי דדיינין בישיבה דבהכי רהטא כולה סוגיין דכל היכא דבעלי דין בעמידה דיינין בישיבה וא"כ רב נחמן היכי ליעביד להושיב דביתהו דרב הונא אינו רשאי ולעמוד הוא ג"כ אינו רשאי ובכוליה דינא נמי אי אפשר דליתיב כמאן דשרי ערקתא דמסאנא אלא ודאי כר' יהודה וכותיה נקטינן ועוד עולא דקאמר מחלוקת בבעלי דין ורב הונא דאמר מחלוקת בשעת משא ומתן כר' יהודה שייכי ונמצא עכשיו לדיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה אבל אם רצו ב"ד להושיב את שניהם עד גמר דין מושיבין אבל בשעת גמר דין דברי הכל דיינין בישיבה ובעלי דין בעמידה ובירושלמי בפרק זה בורר משמע דבעלי דין בעמידה בשעת עדות וגמרן נמי מוכחא הכי דאמרי ליה לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך כדאיתא בפרק (י) האומר [ובפרק כהן גדול] (דף יט.) מיהו בעל דין ת"ח מושיבין אותו בין בשעת עדות בין בשעת גמר דין וילפינן לה מעד ת"ח מעובדא דרב יימר: עדים בעמידה בשעת עדותן מיהו עד ת"ח מושיבין אותו: דיינין בישיבה בשעת קבלת עדות ובשעת גמר דין וכל ה"מ לכתחלה אבל דיעבד דיינין שקבלו עדות מעומד או שגמרו את הדין מעומד או שישבו העדים בשעת עדותן או בעלי דין בשעת גמר דין מה שעשה עשוי זהו דין הגמרא אבל הרמב"ם ז"ל כתב בהלכות סנהדרין פרק כ"א (כ) כבר נהגו בכל בתי דייני ישראל שאחר התלמוד בכל הישיבות שמושיבין בעלי דינין ומושיבים העדים לסלק המחלוקת:

לא ניקום צורבא מרבנן ולותיב קמי רביה. קודם שבא בעל דינו ואפי' יושב ושותק: דמחזי כמאן דמסדר ליה לדיניה. וגורם שיחשדוהו כמטעים דבריו לדיין ועובר בלא תשא שמע שוא כדלקמן: קביע ליה עידניה. שהדיין רבו ויש לפניו קביעות עת ללמוד: שאין דרכו ליטול. אם היה שלו: הרי זה לא יטול. אינו מוזהר עליו בלא תוכל להתעלם שנאמר והתעלמת פעמים שאתה מתעלם: אבל באיסורא. כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה תבונה לנגד ה': האי עשה. ועמדו: והאי עשה. את ה' אלהיך תירא לרבות תלמיד חכם: שלא יעשה סניגוריא לדבריו. פירש רש"י ז"ל אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק דבריו להביא ראיות להעמידם אלא יחזיר לו להלדיק דין אמת לאמתו: שלא יושיב תלמיד בור לפניו. לשאת ולתת עמו שלא יטעהו: שלא יצטרף עמו. ואף על פי שהעדות אמת: מדבר שקר שגורם לפסוק דין על פי שנים ואין כאן אלא עד אחד: שהוא מרומה. שלמד מתוך דברי העדים שאין עדותן אמת: קולר. שלשלת העון:

וקום

תורה אור / נר מצוה

(א) מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים א דברי הכל בעמידה דכתיב ועמדו שני האנשים °ובעלי דינין נמי (ה) בשעת גמר דין דברי הכל דיין ב בישיבה והכל בעמידה דכתיב °וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה היכי דמי גמר דין איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב אמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי כי אתו לקמן מותבינן (ב) להו לצורבא מרבנן ולעם הארץ נמי אמרינן ליה תיב ואי קאים לית לן בה ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן ועם הארץ דאית להו דינא בהדי הדדי לא (ג) נקדם צורבא מרבנן וליתיב קמי רביה דבעי לידייניה דמיחזי כמאן דמסדר ליה לדיניה וה"מ דלא קביע ליה עידנא אבל קביע ליה עידנא אמרי בעידניה הוה יתיב ואמר רבה בר רב הונא האי צורבא מרבנן דידע ליה סהדותא לחבריה וזילא ביה מלתא דניזיל לגבי דיינא דבציר מיניה לא ליזיל אמר רב שישא בריה דרב אידי אף אנן נמי תנינא מצא שק או קופה אם אין דרכו ליטול הרי זה לא יטול והני מילי בממונא אבל באיסורא ליזיל (ד) ומסהיד אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב רב יימר הוה ידע ליה סהדותא למר זוטרא אתא לקמיה דאמימר אותבינהו לתלתייהו אמר ליה רב אשי לאמימר והאמר עולא מחלוקת בבעלי דינין אבל בעדים דברי הכל בעמידה אמר ליה האי עשה והאי עשה דכבוד תורה עדיף ת"ר °מנין לדיין שלא יעשה סניגרון לדבריו ת"ל °מדבר שקר תרחק פירוש סניגרון מליץ כמה דאת אמר אין קטיגור נעשה סניגור (ה) ומנין לדיין °שלא יושיב תלמיד בור לפניו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן שלא יצטרף (ב) עמו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין °לדיין שיודע בדין שהוא מרומה (ו) שלא יאמר אחתכנו ויהא *הקולר תלוי בצואר עדים °) ת"ל מדבר שקר תרחק (ז) ומנין °לתלמיד שרואה את רבו שהוא טועה בדין שלא יאמר אמתין לו עד שיחתכנו ואסתרנו ואבננו משלי כדי שיקרא הדין על שמי ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לתלמיד שאמר לו רבו יודע °אתה בי שאם נותנין לי מאה מנה איני משקר מנה יש לי אצל פלוני ואין לי עליו אלא עד אחד בוא והצטרף עמו מנין שלא יצטרף ת"ל מדבר שקר תרחק האי מלא תענה ברעך עד שקר נפקא אלא אי א"ל אנא ודאי אית לי חד

°) [דף ש ע"ב]

רש"י

שראוי לתת לו זו המתנה כגון שאחד נתן שני שטרי מתנות ביום א' ואין ידוע למי מסר בתחלה אף כאן שלא לו אם הדין תלוי בשודא ראוי לתת לזה שהוא ת"ח: דמיחזי כמאן דמסדר ליה טענותיו. וגורם שיחשדוהו כמטעים דבריו לדיין: קביע ליה עידנא. שהדיין רבו ויש לפניו קביעות עת ללמוד: שאין דרכו ליטול. אם היה שלו: הרי זה לא יטול. ואינו עובר משום לא תוכל להתעלם: אבל איסורא. כגון אשה הבאה לפני (ג) הרב להתירה ותלמיד זה יודע שבעלה חי אין חכמה תבונה נגד ה': האי עשה. ועמדו: והאי עשה. את ה' אלהיך תירא לרבות ת"ח: שלא יעשה סניגורין לדבריו. אם דן דין ולבו נוקפו לומר שהוא טועה לא יחזיק להביא ראיות להעמיד דבריו מחמת שבוש מלחזור אלא לכל לדדין יחזיר להלדיק דין אמת לאמתו: שלא יושיב תלמיד בור. ליסא וליתן עמו בדין שלא יטעהו: שלא יצטרף עמו. לדון כלל שנא' מדבר שקר תרחק: מרומה. שלמד מתוך דברי העדים שאין עדותן אמת: קולר. שלשלת העון: ורואה זכות לעני.

ורבו

וקום התם. כדי שיהא סבור בעל דין שאתה בא להעיד ויודה על האמת: ואגלגל עליו שבועה. לפי [שיהא] מודה במקצת ואשביענו על ידי גלגול או שבועות קרקעות שאין נשבעין עליהם [ב]ע"י גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים מעידין. ואע"פ שהוא אמת שהוא חייב להם: מדבר שקר תרחק. שבאין בתורת עדים והן בעלי דין: לבוש כמותו. שלא תגרום לנו לשאת פנים או יסתמו דברי שכנגדך מפני חשיבותך שיאמר איך יאמינו לי ב"ד על אדם חשוב כזה ומתוך כך יעמיד זה את שקרו: פומקייכו. כעין אנפלאות חשובין: לא תשא. אזהרה למקבל קרי ביה לא תשיא. אזהרה לבעלי דין: שמע שוא שהמטעים את דבריו שלא בפני בעלי דין אינו בוש מדברי שקר: ואשר לא טוב עשה. פסוק הוא ביחזקאל: זה הבא בהרשאה. מתעבר על ריב לא לו שמא הראשון נוח לו ונח לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים: שיש עליה עסיקין. עוררין כמו התעשקו עמו שמעוררין על המחזיק בה וזה בא בזרוע ובוטח שהוא איש זרוע: לאפוקי מלך. דתנן (סנהדרין דף יח.) לא מעיד ולא מעידין לו: משחק בקוביא. בערבון והמראה: אבל משחק בקוביא מדאורייתא מחזא חזי. שלא פסלה תורה אלא עד חמס שנוטל בחזקה כמו ויגזול את החנית ויגזלו [את] כל אשר יעבור דבעלי שכם ורבנן גזרו ביה ועשאוהו גזלן מדבריהם ואמרו אסמכתא היא ולא קניא [וכיון] דמדאורייתא חזיא חיילא עליה שבועה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף אי מסהיד לא מקבל מיניה לא קרינן ביה והוא עד: כ"ש מלך. דמדאורייתא לא חזי דכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד צריך לעמוד לפני הדיינין כדאמרינן לעיל ודרך בזיון הוא לו:

מתני' שבועת העדות כיצד וכו' או שאמרו לו. בלא שבועה: אין אנו יודעין לך עדות ואמר (ג) משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן הרי אלו חייבין. אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבול שבועה: ובאו לב"ד והודו הרי אלו פטורין. ואפילו כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה [ושבועה] שאין כפירה חוץ לב"ד כדמפרש בגמרא: כפרו בב"ד חייבין. על כל אחת ואחת דכפירה אכולהו קיימא וילפינן מדכתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת כדאיתא בגמרא: א"ר שמעון מה טעם. אין חייבין אלא אחת אפי' שתקו וכפרו לבסוף ולא אמרי' כפירה קיימא אכולהו: מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות. אינו כפרו בראשונה הואיל ובב"ד הם שוב אין ראוין להעיד שכבר העידו שאין יודעים לו עדות ושוב אינו חוזר ומגיד הלכך אע"ג דלא כפרו אלא בסוף כל השבועות לבטלה היו חוץ מן הראשונה שאם [שתיקה] בראשונה כפירה היא שוב אינן ראוין להשביען [ואם אינה כפירה] הרי מושבעין ועומדין מה זו שבועה על שבועה ועל כרחך כי כתיב לאחת לחייב על כל אחת ואחת בשבועה חוץ לב"ד וכפר בב"ד כתיב דשבועות שהיה משביען חוץ לב"ד שיבואו לב"ד ויעידו לא ילא לבטלה וראויות לחלק שהרי אפילו כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביען. והיכא למידק ארישא דמתני' כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח"כ ולא הודו מפני מה הן חייבין כפירות דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות שוב אין יכולין לחזור ולהודות וכ"ת הכא במאי עסקינן בתוך כדי דיבור לא משמע הכי בגמרא דשקלינן וטרינן באידך בבא דכפרו שניהם כאחת ומוקמינן לה בתוך כדי דבור וארישא לא דייקינן כלל וי"ל דהכא שלא בב"ד עסקינן ומש"ה חייבין שיכולין לחזור ולהודות וא"ת עוד תנא דמתניתין דתני שבועת העדות כיצד אמאי נקטה במושבע מפי עצמו דהיינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות א"כ משביע אני עליכם ואמרו אמן ולא נקטה במושבע מפי אחרים י"ל רבותא קמ"ל דאפילו מושבעין מפי עצמן ובאו לב"ד והודו פטורין ואע"פ שכפרו חוץ לב"ד ואפי' לר"מ דאע"ג דר"מ מחייב במושבע מפי עצמו בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד ה"מ כגון שכפר חוץ לב"ד ולא בא בפני ב"ד והודה אבל בא והודה פטור ולא אמרינן בהכי דון מפקדון משום דבעדות כה"ג כפירת דברים בעלמא הוא שהרי כפר במקום שאין העדות מועיל והודה במקום הצריך מה שאין כן בפקדון שכפירתה בכל מקום שוה ופירוקא קמא דכתיבנא דשלא בב"ד עסקינן אינו נח לי [ד] דאי הכי דלא כרבנן אתיא [וכ"ת] דלרבנן [ה][לא] מיתוקמא[ו] [אלא] כשבאו עדים לב"ד וכפרו פעם אחרת לא משמע הכי ממתני' כלל וכר"מ נמי לא אתיא דסתמא קתני חייבין ולא משמע שלא בב"ד דוקא לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דאינו חוזר ומגיד בתר ושמעה קול אלה כתיב ומפני שדרך העדים להשמט שלא להעיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין אם בתר שבועה אמרו יודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד שלא השיאתם תורה עון באין אנו יודעים אלא בתר אלה ואע"ג דאמרינן דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד ואינן יכולין לחזור ולהעיד כדאמרי' בפ"ב דכתובות (דף יח:) שאני התם דלא שייכא אלא דכבר נגמר עדותן אבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר השבעת תובע (ד) עוד שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים ליודעים אנו לא מיקרי חוזר ומגיד אלא בראשונה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולין לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא מצו משוו נפשייהו רשעים שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביעם ובהכי מתרצא קושיא בתרייתא דלא שמעינן הך רבותא נקטא במושבע מפי עצמו ובבית דין עסקינן:

גרסינן בגמרא אמר שמואל ראוהו שרץ אחריהם אמרו לו מה אתה רץ אחרינו שבועה שאין אנו יודעים לך עדות פטורין עד שישמעו מפי התובע מאי קמשמע לן תנינא שילא ביד עבדו או שאמר להם הנתבע משביע אני עליכם אם אתם יודעים לו עדות

תורה אור

זה סהדא תא את וקום התם ולא תימא מידי מנין שלא יעמוד ת"ל °מדבר שקר תרחק [א]ומנין לנושה בחבירו מנה שלא יאמר אטעננו במאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לנושין בו מנה וטענוהו במאתים שלא יאמר אכפרנו בב"ד ואודה לו חוץ לב"ד כדי שלא אתחייב לו שבועה ויגלגל עלי שבועה ממקום אחר ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לשלשה שנושין מנה באחד שלא יהא אחד בעל דין ושנים מעידים כדי (א) שיוציאו מנה (מנה לכל א' וא') ויחלוקו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לשנים [ב]שבאין לדין אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלא בת מאה מנה שאומרין לו לבוש כמותו או הלבישהו כמותך ת"ל מדבר שקר תרחק כי אתו לקמיה דרבה בר רב הונא אמר להו שלופי פומקייכו וחותו לדינא ומנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ומנין לבעל דין שלא (ב) יטעון דבריו קודם שיבא בעל דין חבירו ת"ל מדבר שקר תרחק ורב כהנא מתני לה מלא תשא ולא תשיא °ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו רב אמר [ג]זה הבא בהרשאה ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין: ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאפוקי מאי רב פפא אמר לאפוקי מלך אבל משחק בקוביא מדאוריי' מיחזא חזי ורבנן הוא דפסלוהו ורב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא וכ"ש מלך:

מתני' (וחייבין על [ד]זדון שבועה ועל שגגתה עם זדון העדות ואין חייבין על שגגתה ומה הן חייבין על זדונה קרבן עולה ויורד) *שבועת העדות כיצד [ב]אמר לעדים בואו והעידוני שבועה שאין אנו יודעים לך עדות °או שאמרו לו אין אנו יודעים לך עדות משביע אני עליכם ואמרו אמן הרי אלו חייבין השביע עליהם חמשה פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד והודו פטורין כפרו חייבין על כל אחת ואחת השביע עליהם ה' פעמים בפני ב"ד וכפרו אין חייבין אלא אחת אר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות:

גמ'

רש"י

ורבו מחליף: וקום התם. שיהא בעל דין סבור שבאת להעיד ויודה האמת: ואגלגל עליו שבועה. שיהא מודה לי מקצת ואשבענו ע"י גילגול שבועת הקרקעות שאין נשבעין עליה אלא על ידי גלגול: שלא יהא אחד בעל דין ושנים עדים. ואע"פ שהוא אמת שחייב להם: ת"ל מדבר שקר תרחק. שבאין בתורת עדים והם בעלי דינין: לבוש כמותו. שלא תגרום לנו לישא לך פנים ויסתתמו טענותיו של זה שכנגדך: ת"ל[א]. כיון שבעל ריבו דינו מסותם מעמיד זה שקר: שלופי פוזמקייכו. אנפילאות חשובות: לא תשא. אזהרה למקבל: קרי ביה לא תשיא. לבעל דין שמע שוא שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דין אינו בוש מדבר שקר: זה הבא בהרשאה. שמתעבר על ריב לא לו ושמא הראשון נוח לו ונוח הוא לפשרה יותר מזה שאינו יכול לעשות פשרה בממון אחרים: שיש עליו עסיקין. עוררין שמעוררין על המחזיק בה וזהו קונהו בוטח על חוזקו שהוא איש זרוע: לאפוקי מלך. דתנן לא מעיד ולא מעידין אותו: משחק בקוביאות. בערבון והמראה: (א)מדאורייתא חזו. שלא פסלה תורה אלא עד חמס שנוטל בחוזק כמו ויגזול את החנית מיד המצרי ורבנן גזרו ביה ועשאוה כגזלן ואמרו דאסמכתא לא קניא וכין דמדאורייתא חזיא חיילא שבועה עליה ורב אחא סבר הואיל וסוף סוף אי מסהיד לא מקבלינן ליה לא קרינא ביה והוא עד: **מתני'** חייבין קרבן. עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: על שגגתה עם זדון העדות. שמזידין הם ויודעין לו עדות אבל שוגגין הם שאינן יודעים שחייבין קרבן עליה: ואין חייבין על שגגתה. שוגגין לגמרי ששבורין שאין יודעים לו עדות ואח"כ נזכרו [פטורים] שהרי אונסין הן ולא קרינא ביה ונשבע לשקר: או שאמרו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר להן משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן חייבין אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבלת שבועה: ובאו לב"ד והודו פטורין. ואפי' כפרו חוץ לבית דין על השבועה שאין כפירה חוץ לב"ד כפירה כדיליף בגמ': כפרו. בבית דין חייבין על כל אחת כדילפינן מוהיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם. אין חייבין אלא אחת ולא אמרינן כפירה קיימת אכולהו: הואיל ואין יכולין לחזור ולהודות. אם כפרו בראשונה בב"ד שוב לא היו ראוין להעיד שכבר הגידו שאין יודעין לו

עין משפט

א מיי' פט"ז מהלכות טוען סמג עשין קו:
ב מיי' פכ"א מהלכות סנהדרין סמג עשין קז טור ח"מ סי' י"ז:
ג מיי' פ"ג מהלכות שלוחין סמג לאוין קע טור ח"מ סי' קכג:
ד מיי' פ"ט מהלכות שבועות סמג לאוין רמח:

הגהות הב"ח

(א) שיוציאו מנה ממנו ויחלוקו כצ"ל והשאר נמחק: (ב) יטעים דבריו לדיין כצ"ל: (ג) נ"ב להם: (ד) ועוד כצ"ל:

הגהות חו"י

(א) נ"ב משא"כ מלך משום תשים שתהא אימתו עליך. רש"י:

הגהות מא"י

[א] נ"ב מדבר שקר: [ב] נ"ב אלא: [ג] פי' שתקו מוקף וכ"ב ס"א כפרו וברש"י דגמ' שתיקתן: [ד] נ"ל נומר הכי: [ה] פי' לא מוקף: [ו] פי' אלא מוקף:

שלטי הגבורים

א וכבר כתבו האחרונים דאין למורשה לטעון טענת שקר כדי לזכות בדינו ונראה בעיני מדברי התוספות פ' שור שנגח ד' וה' גבי המתחיל הוא מערכתא וכו' דאדם המתחייב לחבירו ממון מאי לבא עליו בעקיפין כדי שיתפשר שלו עמו בדבר מועט וימחול לו דהא שואל שור וגנב שור היה השואל מאי למעריך יתיה לאגמא אע"פ שגם לניזק יש בו שותפות באותו שור כדי שמתוך דברים אלו שעשה המזיק יתפשר עמו הניזק בדבר מועט והיה מוחל לו כמו שכתבו התוספות להדיא אמנם מצאתי בספר ת"ה סימן ש"ו שהרגיש בזה ודייק מהכא ה ה פ ך ממה שדקדקתי אני והביא ראיה להסיר למצות צדקי להפטר מלשלם חובו וקצת יש להשיב על דבריו ולומר דדוקא הכא דמדבר שקרים כדי לזכות בדין שקר או כיוצא בזה איכא למיחש אבל הכא שרוצה לעשות מעשים שבשבילם ימחול לו שלם מרצונו הטוב ע"י צדקי דקא עביד מאי קפידא איכא והיינו דקאמר התוס' מתוך דברים כללו שהייתי עושה היה הניזק מתפשר עמי בדבר מועט והיה מוחל לי דמה צריך לומר והיה מוחל לי כיון שנתפשר עמו ש"י אלא ודאי ה"ק היה מוחל לי מרצונו הטוב והוי כמאן דמפייס לחבריה עד דמחיל ליה וצ"ע: ומההיא דלא תשא ולא תשיא כתוב בפוסקים דיש ליזהר מלהשביע שום אדם שיודעים בודאי שאם ישבע שישבע לשקר כמו כן כתבו קצת מהפוסקים כשאדם טוען עם חבירו וכלה אומר תשבע על טענתך והוא אינו רוצה לישבע אין לו לאיים על חבירו ולומר אהכי אשבע:
ב והיודע עדות על חברו ואינו מעיד לו אם הם שנים חייבים בדיני שמים אפי' לא נשבע שאין יודע לו עדות ודוקא כשאמרו בב"ד אין אנו יודעים דשוב אין יכולים להעיד דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והיינו אם לא יגיד וכשא שונו דקרא אבל אם כבשו העדות חוץ לב"ד אינן חייבין בידי שמים דהא יכולין עוד להגיד ומיהו דוקא בידי שמים אבל בדיני אדם פטור אפי' למאן דדאין דינא דגרמי לפי שאין אדם חייב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסדים כ"כ הר"ן בשם הרא"ה ועד אחד שכובש עדותו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ולא מצי למימר כיון דעד א' אינו מחייב אלא שבועה מי יימר דאי הוה אתיא מסהידנא הוה מודה דלמא הוה מתבע לשקרא דאין לכבוש עדותו בשביל כך והשוכר עדי שקר לעצמו והוציא ממון על פיהם חייב בדיני אדם להחזיר ממון שהוציא וכתב הר"ן בשם הרא"ה ז"ל דלא מחייבי בדיני אדם להחזיר ממון שהוציא ע"פ העדים האלו אלא היכא דשכר עדים על ממון שאינו מחוייב לו אבל אם הוא מחוייב לו ממון אלא שלא היו לו עדים בדבר ושכר אותן להעיד אינו חייב להחזיר לו אלא שעבר על פסוק מדבר שקר תרחק והשוכר עדי שקר לחבירו פטור מדיני אדם לשלם לו ממון שהוציא ואע"ג דחבירו אין לו במה לשלם או שהלך למ"ה וחייב בדיני שמים ודוקא שוכר חייב אבל אומר לעדים שיעידו לו לשקר פטור מן הכל דסבור הוא שלא ישמעו לו כך כתבו התוס' עדים גופייהו שהעידו שקר כבר ידוע דין עדים זוממין והשתא לא פסקינן אלא בחיוב השוכר אותם ואפשר דכשמתחייב השוכר העדים פטורין מתשלומין וצ"ע ולקמן נדבר בזה בס"ד

א מיי' פ"ג מהלכות שבועות סמג לאוין רמא :

ב מיי' פ"ו מהלכות טוען ונטען סמג עשין לה טוח"מ סי' עט:

שתבואו ותעידו הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע וילפינן לה לקמן מאם לוא יגיד דכתיב מלא דמשמע אם לו לא יגיד ונשא עונו הא לאחר לא יגיד פטור ומפרקינן כך [אחריהם] אצטריך ליה סד"א כיון דרך אחריהם כמאן דאמר להו דמי קמ"ל :

[דף לב.] **מנא** לן דאכפירה דב"ד הוא דמחייבין וכו' לא אמרתי וכו'. דכיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגדה קאי :

מתני' כפרו שניהם כאחת חייבים. בגמ' פרכינן והא אי אפשר לצמצם ומפרקינן כל אחד ואחד בתוך כדי דבור של חבירו. כלומר דכשגמר זה כפירתו התחיל זה לדבר בתוך כדי דבור דהיינו שאלת שלום תלמיד לרב : בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור. שמכיון שכפר הראשון שוב לא היה מתחייב בעדותו של שני דעד אחד אינו קם לממון : הכופר חייב. בגמרא מפרש לה : כפרה הראשונה ואח"כ כפרה השניה שתיהן חייבות. בגמ' [דף לג:] פרכינן עלה בשלמא שניה תתחייב דכפרה לה ראשונה כלומר ואין לו עדים עוד אלא אלו ונמצא שהפסידוהו בכפירתן אלא ראשונה אמאי [דף לג.]הא קיימא שניה כלומר ומה הפסידוהו הראשונים : ומפרקינן הכא במאי עסקינן כגון שהיתה שניה בשעת כפירת ראשונה קרובים בנשותיהם. כלומר נשואים שתי אחיות ואינם כשרים בעדות אחת ונמצא שלא היה לו עדות כשכפרה הראשונה אלא הם לבדם וכי תימא למה לי למיתני זה אצטריך כגון שהיו שתי אחיות אלו גוססות דמהו דתימא כיון דקי"ל דרוב גוססות למיתה הוו להו כאילו מתו ותפטר כת *[ראשונה] דהא קיימא שניה קמ"ל דהשתא מיהא הא לא שכיבה. ולמדנו שהגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו ואע"פ שרובן למיתה : גרסי' עלה בגמרא [דף לג.] מתני' כלומר דקתני דבזה אחר זה השני פטור דלא כהאי תנא דתניא משביע עד אחד פטור (ב) ור"א בר"ש מחייב ואמרי' עלה דבהא קא מפלגי דמ"ס דהיינו ר"א בר"ש דבר הגורם לממון כממון דמי ועד אחד גורם הוא לממון שאילו העיד היה מחייב שבועה ורוב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם ומר דהיינו רבנן סברי דדבר הגורם לממון לאו כממון דמי ואמרינן עלה [דף לג:] דהכל מודים כשכנגדו חשוד על השבועה כלומר דאפילו רבנן דסבירא להו דמשביע עד אחד פטור מודים שאם בעל דינו חשוד על השבועה וכפר לו ממון ועד אחד יודע בו והשביעו זה שיעידנו וכפר שהוא חייב שאילו העיד וחייב את החשוד שבועה כיון שאינו יכול לישבע הרי זה נוטל ואמרינן עלה דחשוד מאן אילימא דחשוד לוה דאמר ליה מלוה אי אתית ואסהדת לי הוה משתבענא ושקילנא. פירוש דהכי תנן לקמן בפרק כל הנשבעין (דף מו:) ולימא ליה מי יימר דמשתבעת כלומר והכתי ליתיה אלא גורם לממון ולרבנן פטור אלא כגון שניהם חשודין דאמר מר לקמן בפרק כל הנשבעין [דף מז.] חזרה שבועה למחויב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ונמצא עד אחד בכה"ג מחייב ממון ואמרינן נמי והכל מודים בעד (ג) דרבי אבא כההוא גברא דחטף נסכא מחבריה וכו' ואמר רבי אבא האי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם הלכך לאו [גורם] ממון בלבד הוא אלא מחייב ממון ואפרש האי עובדא לקמן בפרק כל הנשבעין. וכתב הרשב"א ז"ל (ד) מהא דאמרינן גבי חשוד לוה דפטור משום דאמר ליה מי יימר דמשתבעת ושקלת דלמא לא משתבעת ואפ"ה מחייבין עד אחד בנסכא דרבי אבא [נ"ל] ראיה גמורה דכל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע כגון נסכא דרבי אבא ותמשין ידענא ותמשין לא ידענא שקיל תובע בלא שבועה ולא אמרי' (ה) שכנגדו [נשבע ונוטל אלא בחשוד דאי אמרת שכנגדו] נוטל בלא שבועה לא שבקת חיי לחשוד והוצרכתי לכתוב זה לפי שראיתי לאחד מגדולי המחברים שכתב שכנגדו נשבע ונוטל בחשוד וזו כמדומה אני שהיא שגגה דמהא יש ראיה מכרעת עד כאן : **וגרסינן** תו בגמרא [הכל מודים] בעד מיתה דפטור דאמר לה לדידה ולא אמר להו לב"ד דתנן (יבמות דף קיד:) האשה שאמרה מת בעלי תנשא מת בעלי תתיבם. כלומר עד אחד היודע באשה שמת בעלה והשביעתו שיעידוה כדי שתטול כתובתה מן היורשין שהוא פטור ואע"פ שעד אחד נאמן בעדות זה לא הפסידה ממון בכפירתו כיון דאמר לה לדידה חוץ לב"ד מת בעליך שוב לא היתה צריכה לעדותו אלא היתה יכולה ללכת לב"ד ולומר מת בעלי ולאו למימרא שתהא נאמנת אפי' [אם חזר בו] העד שאמרה בשמו מת ואמר שלא אמר מת דודאי בכי האי גוונא לא מהימנא שכך הדין בכל. עד מפי עד אם הראשון כפר אין השני האומר בשמו נאמן וראיה לדבר מדאמרינן בפרק המדיר (דף עב.) דאמרה פלוני חכם טיהר לי את הכתם ואזל ושייליה ואשתכח שיקרא [לא מהימנא] אלמא אע"ג דאי לא שייליה סמיך עלה כיון דשייליה ומשתכח שיקרא לא מהימנא וכ"ת א"כ הכא אמאי פטור היינו טעמא משום דאיהי גרמה לנפשה שהביאתו לב"ד שאילו רצתה לומר מת בעלי סתם [היתה מותרת] מלי אמרה הכי ע"פ דבריו של עד : ומסיימין בה והכל מודים בעד מיתה שהוא חייב דלא אמר לה לדידה ולא לב"ד. כלומר דהאי עד לאו גורם לבד הוא אלא מפסידה כתובתה [שאילו] היה מעיד שמת בעלה היתה גובה כתובתה : ואמרי' עלה שמע מינה משביע עידי קרקע חייב. פירוש לפי שהכתובה מן הדין אינה נגבית אלא מן הקרקע (ו) ומפרש דלמא דאתפסה מטלטלי והכי קי"ל דמשביע עדי קרקע פטור כרבי יוחנן דאמר הכי בפרק הפקדון (דף לז:) וכתב הרשב"א ז"ל בשם קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל שמכאן יש ללמוד שיכול אדם להשביע את חבירו מן הספק אם יודע לו שום עדות אם לאו דהא הכא איהי לא ידעה דמית ולא ידעה דהאי ידע דאם איתא איהי נמי ידעה ואפי' הכי משביעתו : **השתא** בזה אחר זה דתרוייהו כפרי. דמצי למימר ראשון מה מועיל לך אם העדתיך הלא כפר השני ואפ"ה אמרת שהראשון חייב הואיל ועדיין לא כפר השני כפר אחד והודה אחד מיבעיא דהכופר חייב : לא צריכא שכפרו שניהם. כלומר דהא קמשמע לן דכיון שקדם אחד והודה בתוך כדי דבור פטור וה"ק הכופר שעמד בכפירתו בלבד הוא שחייב אבל האחר שחזר והודה פטור דאע"ג דמרישא שמעינן שיכול לחזור ולהודות תוך כדי דבור לכפירתו דהא תנן כפרו שניהם כאחת חייבין ואוקימנא לה בגמרא כגון שכפר שני תוך כדי דבור של ראשון ועל כרחיך חיובו של שני מפני שיכול הראשון לחזור ולהודות עכשיו בשעת כפירת השני שאם לא כן יכול השני לפטור את עצמו ולומר מפני ששמעתי שהראשון כפר כפרתי גם אני וכפירת עד אחד כפירת דברים בעלמא היא אפ"ה איכא רבותא טפי דאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כדי דבור כדבור דמי בכפירה וכפירה דתרי גברי והודאה דחד גברא והכא קא משמע לן טפי כגון שכפרו שניהם [כאחד] בזה אחר זה וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת השני וקמ"ל דכפירה והודאה אפילו בשני עדים חדא מלתא היא ולזה נתכוון הרי"ף ז"ל שכתב בתוך כדי דבור של חבירו : **חוץ** ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש. הכי איתא בפרק בתרא דנדרים (דף פז.) ובפרק יש נוחלין (דף קכט:) לא חשיב אלא תרי בר מעבודת כוכבים וקדושין ולא פליגי דמגדף בכלל עבודת כוכבים הוא ומגרש בכלל מקדש דאתקש הויה ליציאה : מגדף. היינו שאם גידף וחזר בו תוך כדי דבור לא הויא חזרה : ועבודת כוכבים. שאם אמר לעבודת כוכבים אלי אתה וחזר בו לא הויא חזרה. מקדש ומגרש. שאם קדש או גרש

רש"י

עדות וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד הלכך אין כאן רק כפירה אחת אבל כשהשביען חוץ לב"ד וכפרו בבית דין שהשבועות ראויות שם ליחלק שהרי אפי' כפרו במקום שהשביעום בראשונה היו ראויין לחזור [א] ולהודות ולהשביען לכך נפקא לן מלאהת לחייב על כל אחת: **גמ'** לא אמרתי כו'. כיון דאהגדה קפיד קרא על כרחך במקום הראוי להגיד קאמר : **מתני'** כפרו שניהם כאחד. בתוך כדי דיבור : הראשון חייב. אבל השני פטור כיון שכפר הראשון שוב אין עד יחידי (ב) ראוי להגיד : [**גמ'**] השתא בזה אחר זה דתרוייהו קא כפרי. דהראשון הוה ליה למימר מה מועיל לך אם העדתיך הואיל וסוף סוף כפר שני : אמרת ראשון חייב. הואיל ועדיין לא כפר השני : כפר אחד והודה אחד מיבעיא. דכופר חייב : הא קמ"ל דתוך כדי. דבור כדבור דמי ויכול לחזור ולהודות ואתא לאשמועינן שהשני פטור

תורה אור

גמ' *מנא לן דאכפירה בב"ד הוא דמיחייבי ואכפירה חוץ לב"ד לא מיחייבי אמר אביי אמר קרא *אם לא יגיד ונשא עונו לא אמרתי אלא במקום שאילו מגיד זה מתחייב זה ממון אבל שבועה בין בב"ד בין שלא בב"ד חייב אלא שאם השביע עליו חמשה פעמים חוץ לב"ד וכפר בבית דין חייב על כל אחת ואחת ואם השביע עליו חמשה פעמים בב"ד וכפר אינו חייב אלא אחת מפני שאינו יכול לחזור ולהודות : **מתני'** *[א]כפרו שניהן כאחת שניהן חייבין בזה אחר זה הראשון חייב (א) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב היו שתי כיתי עדים כפרה הראשונה ואח"כ כפרה שניה שתיהן חייבות מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן : **גמ'** כפר אחד והודה אחד הכופר חייב *°השתא בזה אחר זה תרוייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב והשני פטור כפר אחד והודה את מיבעיא לא צריכא כגון שכפרו שניהם וקדם אחד מהן והודה בתוך כדי דבורו של חבירו והא קמ"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי וכן הלכתא דקי"ל א כל תוך כדי דבור כדבור דמי(א)חוץ ממגדף ועבודת כוכבים ומקדש ומגרש והא דאמר ר"ש מה טעם מפני שאינן יכולין לחזור ולהודות לאחר תוך כדי דבור הוא אבל בתוך כדי דבור יכולין לחזור ולהודות ופי' תוך כדי דבור כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי : והיכא דמנה זוזי [ג]לחבריה באפי סהדי ולא ידעי הנך סהדי אי הלואה יהבינן ניהליה או פרעון פרעינהו ניהליה או מתנה יהבינן ליה ואמר ליה *(לחבריה) הב לי מנה דילי דיהבית לך ואמר ליה אידך לא היו דברים מעולם הוחזק כפרן ומחייב לשלומי ואי אמר הנהו זוזי דהוה מסיקנא בך נינהו אי נמי מתנה יהבתינון לי אפי' עדים רואין אותו כיון דלא ידעי דהלואה יהבינן ליה פטור מלשלם אבל נשבע שבועת היסת דלית ליה גביה ולא מידי דאמרינן *יתיב רב יהודה וקא מיבעיא ליה מנה לו מנה בפני פלוני ופלוני ועדים רואין אותו

שלטי הגבורים

בס"ד וכתב הרא"ש דהא דפטור מדיני אדם היינו כשאין העדים מודים שהעידו שקר אבל אם היו העדים מודים חייב אף בדיני אדם דהוי דינא דגרמי :

א ראובן תבע לשמעון בדין על שיתוף שהיה ביניהם ולא היה עמו לחשבון כמה נשאר בידו מאותו עסק וחשב שמעון ומצא לפי חשבונו שנשאר לראובן בידו ממון אותו העסק ה' מאות זהובים ובתוך כדי דבור של הודאת שמעון אמר אליו ראובן אותם ת"ק זהובים שיש לי בידך אל תתנם לי אלא בפני ב"ד ובתוך כדי דבור זה של ראובן השיב שמעון כוס כסף שיש לי בידך תנהו לי ואתן לך הת"ק זהובים השיב ראובן אתה הודית לי בת"ק זהובים ואני איני מודה לך באותו הכוס שאמרת לי ולהדר"מ הדין עם מי יכול שמעון לחזור אחר הודאתו ולטעון שיש ביד ראובן כוס כסף כיון שהשיב כן תוך כדי דבור של ראובן ודבורו של ראובן היה תוך כדי דבורו של שמעון או נאמר דדבורו של ראובן היה מפסיק בין הודאתו לחזרתו ותוך כדי דבורו של ראובן אינו בתוך דבורו שלו ואע"פ שהיה דבורו של ראובן תוך כדי דבור להודאתו. תשובה לא אמרו בכ"מ כדי דבור [אלא] תוך כדי דבורו שלו ולא תוך כדי דבור של חבירו ואע"פ שמצינו בפ' שבועת העדות אם כפרו שניהם כאחת/שניהם חייבים ושאלו עליה והא אי אפשר לצמצם ופריקו אמר רב חסדא הא מני ר' יוסי הגלילי היא דאמר אפשר לצמצם ור' יוחנן אמר אפי' תימא רבנן כגון שכפרו שניהם כאחת בתוך כדי דבור א"ל רב אחא מדפתי לרבינא מכדי תוך כדי דבור כמה הוה כדי שאלת שלום תלמיד לרב איכא דאמרי כדי שאלת שלום הרב לתלמיד שבועה שאין אנו יודעים לך עדות טובא הוי ופריק כל אחד ואחד תוך כדי דבור של חבירו שמע מינה לכאורה דכל תוך כדי דבור של חבירו כתוך כדי דבורו שלו דמי ולא היא דהתם היא דוקא משום דאין כפירת עדותו מחייבתו קרבן עד שיכפור לשניהם והלכך אין הפדות נגמרת עד שיעיד חבירו וכיון שכן כעדות אחת היא ובדין הוא שיהא תוך כדי דבור של חבירו כדבורו שלו ומתמיהתו של רב אחא יש להוכיח כן שאילו בעלמא כל תוך כדי דבורו של חבירו כדבורו שלו דמי מאי אתמהה היא הא בעלמא נמי כן דינא ורבינא הוא דהדית ליה הכא כן מהאי טעמא דאמרן ודוגמא לזה נמי אותה שאמרו בכתובות פ' אלו נערות ר"א אומר עדים זוממים ממונא משלמי מלקא לא לקי משום דלאו בני התראה נינהו אמר רבא תדע ניתרי בהו אימת ניתרי בהו מעיקרא אמרי אשתלין ניתרי בהו בשעת מעשה פרשו ולא מסהדי ניתרי בהו לבסוף מאי דהוה הוה מתקיף לה

הגהות חו"י
(א) עי' ב"ב דף קכט ע"ב: (ב) נ"ב אע"פ דמייתי ליה לידי שבועה עי' בגמ' וקי"ל דגם אחד מחייב להגיד כמ"ש טור סי' כח :

דף לב:

הגהות מא"י
[א] חי' ולהודות רשום למחוק :

ד"ת מ"ז

דף לד.

הגהות הב"ח
(א) נ"ב והשני פטור : (ב) ר"א בר"ש כצ"ל : (ג) נ"ב אחד: (ד) דמהא כצ"ל : (ה) דאין שכנגדו נוטל בלא שבועה אלא בחשוד משום דלא שבקת כצ"ל : (ו) ז"ל ומפרקינן

א כתב ריא"ז ואם היו מרקים עליה מתוך מרירותם ומתכוונים לאבד את שלהם ע"י מרירותן אע"פ שהגיעו על מת מותר להנות שאינם נאסרים בהזמנה זו שאינם מתכוונים אלא לאבד את שלהם :

א מיי' פ"ד מהלכות תפילין טוש"ע א"ח סי' מב: ב מיי' פט"ו מהל' סנהדרין סמג עשין קצ"ו:

במטה הנקברת וכו'. שנושאין אותו בה לקברו ורגילין הם לקברה עמו דאז נאסרין בנגיעתן ומדרבנן הוא משום דמחלפי בתכריכי המת דאי שרית להו אתי למשרי תכריכי המת: תיק של ספר. תורה או נרתק של תפילין כן הדין עד שלא נשתמש בהן קדש וכו' נשתמש בהן קדש כו': סליקו להו נגמר הדין

ארבע מיתות נמסרו לב"ד וכו': ועוד תנן בפרקין [דף נב.] מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרך וכורך נר מצוה על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפותח פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת (ד) בתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. ר' יהודה אומר אף (ה) אם מת בידם לא היו מקיימים בו מצות שריפה אלא פותח את פיו בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת (ו) בתוך מעיו וחומרת את בני מעיו. א"ר אלעזר בר צדוק מעשה בבת כהן (ז) שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפוה אמרו לו מפני שלא היו ב"ד (ח) באותה שעה בקי: [דף נב:] מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה. רבי יהודה אומר נוול הוא זה אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין לך מיתה מנוולת מזו: מצות הנחנקין (ט) משקעין אותו

אסורין א ודוקא דנגעו במטה הנקברת עמו משום דמיחלפא בתכריכי המת: כיס שעשאו להניח בו תפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות הניח בו תפילין מותר להניח בו מעות כדרב חסדא דאמר צר ביה ולא אזמניה מותר האומר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קדש משתמש בהן חול נשתמש בהן קדש אסור להשתמש בהן חול:

סליקו להו נגמר הדין

ארבע [ב]מיתות נמסרו לב"ד סקילה שריפה הרג וחנק ר' שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקלין: גמ' אמר רב פפא משמיה דרב ארבע מיתות אלו שמנו חכמים על הסדר נאמרו ממאי מדקא מפליג רבי שמעון שמע מינה דוקא קתני: *תניא היה רבי (א) ירמיה אומר מה תלמוד לומר את

רש"י

אבידה גדולה מזו: הנקברת עמו. שנושאין עליה לקבורה (ב) רגילין היו לקוברה עמו לכך נאסרין מדרבנן דמיחלפא ואתי למימר תכריכי המת מותרין בהנאה אבל בענין אחר לא מיתסר דלא מיחלף בתכריכי המת: נשתמש בו קודם שהניח בו תפילין אל ישתמש וכו':

סליקו להו נגמר הדין

ארבע מיתות (ג) ב"ד סקילה שרפה הרג וחנק. דוקא נקט סדרא כדמפרש בגמרא סקילה חמורה מן שריפה ושתיהם חמורות מהרג ושלשתן מחנק ונפקא מינה למחויב שתי מיתות שנידון בחמורה ורבי שמעון סבר דשריפה חמורה ובגמ' מפרש פלוגתייהו: זו מצות הנסקלין. כמבואר בפירקין לעיל בתלמוד דקאמר בית

[דף רעב ע"ב]

בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרך וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאה: [דף נג.] אלו הן הנסקלים הבא על האם ועל אשת אב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה (י) עליה ומגדף והעובד ע"ז והנותן מזרעו למולך (כ) בעל אוב וידעוני והמחלל את השבת והמקלל אביו ואמו והבא על נערה מאורסה והמסית והמדיח והמכשף ובן סורר ומורה הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב: ר' יהודה אומר אינו חייב אלא משום אם בלבד הבא על אשת אב חייב עליה משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנשואין. הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנשואין הבא על הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה. (ל) ואם אדם חטא בהמה מה חטאת אלא לפי שבאה לאדם תקלה על ידה לפיכך אמר הכתוב תסקל ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה: [דף נה:] המגדף אינו חייב עד שיפרש את השם א"ר יהושע בן קרחה כל היום דנין (מ) העדים בכנוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגין בכנוי אלא מוציאין את כל אדם לחוץ [א] ומשיירין את הגדול שבהם אומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני כמוהו וג' אומר אף אני כמוהו: [דף ס:] העובד ע"ז אחד העובד ואחד המזבח ואחד המקטר ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואחד המקבלו עליו באלוה והאומר לו אלי אתה אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחיץ והסך (נ) המלבים המנעיל עובר בלא תעשה. הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה. הפוער עצמו לבעל פעור זו היא עבודתו: [דף סד:] (ס) הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש. הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו: [דף סה.] בעל אוב. זה פיתום המדבר משחיו וידעוני זה המדבר בפיו. הרי אלו בסקילה (ע) ונשאל בהן באזהרה: [דף סו:] המחלל את השבת. בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם. קללם בכנוי ר"מ מחייב וחכמים פוטרין: [שם] הבא על נערה מאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה והיא בבית אביה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק: [דף סז.] המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר לו יש יראה במקום פלוני כך אוכלת וכך שותה כך מטיבה וכך מריעה: כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהן חוץ מזו: אמר לשנים (פ) והם עדים מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר לאחד (צ) והוא אומר יש לי חברים רוצים אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת לי בייחוד והלה אומר לו היאך נניח אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו מוטב ואם אמר כך הוא חובותינו וכך הוא יפה לנו העומדים (ק) מאחרי הגדר מביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו: [שם] האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ונעבוד אזבח אלך ואזבח נלך ונזבח אקטיר אלך ואקטיר נלך ונקטיר אנסך אלך ואנסך נלך וננסך (ר): המדיח זה האומר נלך ונעבוד ע"ז: [שם] המכשף (ש) זה העושה מעשה ולא האוחז את העינים ר' עקיבא אומר משום ר' יהושע שנים לוקטין את הקשואין אחד לוקט חייב וא' לוקט ופטור: העושה מעשה חייב. האוחז את העינים פטור: פי' סקילה שריפה הרג וחנק דוקא נקט סדרן סקילה חמורה משריפה ושתיהן מהרג ושלשתן מחנק ונ"מ למתחייב ב' מיתות דקי"ל [דף פא:] נדון בחמורה: ר"ש אומר פלוגתייהו. מפרש בגמ': זו מצות הנסקלין. שפירשו בפ' הטעלין בית הסקילה גבוה ב' (ת) קומות ומשום דבעי למתני מצות הנשרפים והנחנקים כילד סדר ונקט להאי: [דף נב.] משקעין אותו שלא יתהפך אנה ואנה ותפול הפתילה על בשרו מבחוץ: קשה לתוך הרכה כורכין סודר קשה (א) בתוך רכה מפני שהרכה אינה חונקתו לפתוח פיו והקשה מחבלת את גרונו ומוולתו לפיכך קשה מבפנים לחנוק ורכה מבחוץ להגין: ומדליק את הפתילה. בגמ' מפרש פתילה של אבר: מדליק. מתיך וחומרת לשון חמרמרו מעי (ב): נוול הוא זה. השתא משמע מפני שהורגו מעומד ונופל: סדן. עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחין: [דף נג:] אלו הן הנסקלין דכתיבי בהו סקילה הא כתיב בהו ודלא כתיב (ג) סקילה וכתיב ביה דמיהם בם גמרינן [דף נד.] מאוב וידעוני: (ד) המביאה את הבהמה עליה: והנותן מזרעו למולך קסבר האי תנא (ה) לאו ע"ז היא מדתנא ע"ז ותנא מולך אלא חק הנכרים בעלמא (ו) ורחמנא חייב עליה סקילה והכי אמרי' בגמ' (דף סד:): אוב וידעוני. במתני' דלקמן מפרש להו: והמקלל אביו ואמו. החמיר עליו (ז) מהמכה משום דאיכא תרתי קלון אביו ומוציא שם שמים לבטלה: והמסית. את היחידים: והמדיח. עיר הנדחת ולקמן באלו הן הנחנקין [דף פד.]

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור מרגלא בפומיה דר' יוחנן וכו' זהו מן הדברים שנראין כהפוכין שתולה את העיקר בטפלה [illegible] שמנינו כל שעה שמותר לאכול מאכיל וכו': אמר הכותב אין הנדון דומה לראיה כלל דהתם [illegible] דאוכל במאכיל אלא קאמר דכל שעה שמותר לאכול מאכיל ולא יותר שעה שאין מותר לאכול [illegible] רבה כיוצא בה בתלמוד ועוד דהא אוקמוה התם בגמ' דהכי קאמר כל שעה שמותר כהן לאכול [illegible] ישראל חולין סד"א כיון דחולין אינו אוכל לא יאכיל קמ"ל אבל מי שמע כזאת שנאמר מדקא [illegible] נשואה בשריפה ש"מ סקילה חמורה והיא גופה אכתי לא פשיטא ואינה קמה ליה לתנא והפירש [illegible] בין בהפוך אינו נכון לפי הסוגיא שהרי שקלו בגמ' תומר שבשריפה שכן מחללת אביה לחומר [illegible] אדרבה שריפה חמורה שמצינו בה שמחללת את אביה וכיון שכך היאך חכמים מוציאין את [illegible] לדרוש בה קולא מעצמן שלא מסמך הכתוב ואם מפני שפושט ידו בעיקר עדיף להו אפי' מחלול [illegible] לומר בגמ' כן ולא עלה על דעת עד סוף השמועה מכבוד המקום לפי שהוקש כבודו לו ובהדיא [illegible] הסוגיא מוכחת לקמן אלא קסברי רבנן נשואה יצאת לשריפה דכתיב ובת איש כהן שאינה כהנת [illegible] הבעל היא דלזנות כתיב בה וארוסה בכלל בת ישראל היא שאין לנו ג"ש דאביה ולא מדרש בת [illegible] דלקמן והיינו דאמרי' מדאפקה רחמנא לארוסה בסקילה ש"מ סקילה חמורה וכך הגירסא [illegible] מלא דפושט ידו בעיקר נמי איתא ולסכי לא קאמר אלא ודאמרי' לקמן וטעמא מאי משום דלרבנן [illegible] כלומר מנין לו לר' יוחנן כן משום דחזי להו לרבנן דקאמרי סקילה חמורה מש"ה מרגלא בפומיה [illegible] על כרחייהו מיהו רבנן ממדרש הכתוב נפקא להו כדפרישית ומקצת נוסחאות אין בהם מזה [illegible] פירושא דמעיקרא קס"ד נשואה וארוסה יצאה לשריפה והיינו קושיין מדאפקה רחמנא לארוסה [illegible] את אביה מכלל ארוסה בת ישראל מסקילה לשריפה ש"מ שריפה חמורה ולא שקלו חומרא [illegible] בעיקר כלל. ומפרקי קסברי רבנן נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה ושוב אין לך קושיא עלינו [illegible] ממגדף ואין זה מחוור דבת ישראל מאן דכר שמה וזו הקושיא שכן מחללת את אביה פושטת בכל הסוגיא בלא סמך של בת ישראל:

המאור הגדול

גמרינן

[דף נ ע"ב] מרגלא בפומיה דר' יוחנן וכו' מאי ר"ש פי' בשלמא לרבנן מכללא דשמעי' להו [illegible] סקילה חמורה משריפה ממילא שמעי' דאית להו נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה דכיון דכתיב את אביה היא מחללת (ח) הוה לא בא הכתוב להקל עליה אלא להחמיר עליה. אלא [illegible] נמי דשמעי' ליה שריפה חמורה מסקילה אכתי ממאי דאית ליה אחת נשואה ואחת ארוסה יצא[ה] דלמא כר' ישמעאל ס"ל דאמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה אלא הרי היא בחנק כבת יש[ראל] דאמרי' מאי ר"ש כלומר היכא שמעינן ליה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה מבריי' דשמעי' ליה בפירוש דאמר הכי והיינו דאמרי' לעיל בגמ' בסברא דרבנן קא סברי רבנן נ[שואה] לשריפה ולא ארוסה כלומר דלאו בפירוש שמעינן להו דאמרי הכי אלא מכללא דשמעי' להו דא[מרי] חמורה. ואע"ג דאמרי' מדאפקה רחמנא לנשואה בשריפה אבל ארוסה בסקילה ש"מ סקילה הוא מן הדברים שנראין כהפוכין שתולה את העיקר בטפלה כאותה ששנינו כל שעה שמ[ותר] מאכיל לבהמה אף כאן עיקר טעמו של דבר לרבנן סקילה חמורה היא וש"מ אמאי דאמרי' לעי[ל] ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר וכיון דסקילה חמורה לרבנן ממילא קא סברי נשואה יצאה לשריפה ולא ארוסה אבל בסברא דר"ש לא אמרי' קסבר ר"ש למעמיה דאמר אחת ארוסה ואחת נשואה יצאת לשריפה משום דבפירוש שמעינן ליה דאית [דף סא ע"א] אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי א[יכה] למעוטי מאי ואיכא דקשיא ליה ולמאי דקי"ל השתא נמי דזביחה יצאת הכלל כולו מי ניחא אכתי איכה יעבדו למעוטי מאי. אי למעוטי מגפף ומנשק לזובחים מו[ציא] מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבים עליה בחוץ אף כל שהיא עבודת פנים וחי[יבים] בחוץ וכך נראה לנו פירוקא הכי קאמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא בשלמא למאי דקאמר דזביחה יצאתה ללמד על הכלל כולו איצטריך איכה יעבדו למעוטי מגפף לנושקים כלומר למי לו או נושק למגפף כלומר למי שמגפפים לו דאי מזביחה הוה אמינא הני מילי למעוטי מגפף שזו עבודת פנים וזו אין עבודת פנים אי נמי למעוטי מגפף ומנשק לפעור או למרקולים [illegible]

[illegible]ת בזיון אבל מגפף לנושקים דאידי ואידי דרך כבוד הוא אימא ליחייב קמ"ל איכה יעבדו למעוטי אפי' מגפף לנושקין או נושק למגפפים. אלא למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לא[ביי] [illegible]מד על הכלל כולו ואיתרבי ליה כל דרך כבוד אפי' מגפף לנושקים איכה יעבדו למעוטי מאי ואוקימנא בפוער עצמו למרקולים סד"א וכו' וא"ת מ"ש דפשיטא ליה לרב אחא איכה יעבדו למ[עוטי] [illegible]י דקאמר לו השתא ולא הוה פשיטא ליה איכה יעבדו למעוטי פוער עצמו למרקולים למאי דקאמר ליה רבה בר בר חנן לאביי י"ל דלא דמי אהדדי דאילו מגפף לנושקים כיון שזו ש[ו]ר [illegible]בוד איכא למימר סד"א כל דרך כבוד עבודה כדרכה היא אתא איכה יעבדו למעוטה אבל בזיון לבזיון לא הוה סליק אדעתיה דרב אחא דאיצטריך קרא למעוטי דכיון דלא עבד לה עבודה לה לאו עבודה היא אלא בזיון ופשט ליה רבינא דהא נמי איצטריך איכה יעבדו למעוטה למאי דקאמר רבה בר בר חנן לאביי:

הגהות הב"ח

(א) מאיר כצ"ל: (ב) ורגילין כצ"ל: (ג) נמסרו לב"ד כצ"ל: (ד) לתוך כצ"ל: (ה) נ"ב סוא: (ו) לתוך כצ"ל: (ז) נ"ב אחת: (ח) של אותה כצ"ל: (ט) נ"ב היו: (י) תיבת עליה נמחק: (כ) ובעל כצ"ל: (ל) בסקילה אם אדם כצ"ל: (מ) נ"ב את: (נ) והמלבים והמנעיל כצ"ל: (ס) כאן נ"ל הדבור הזורק אבן למרקולים זו היא עבודתו ואח"כ נ"ל הדבור הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד וכו' באש כצ"ל: (ע) והנשאל כצ"ל: (פ) הם עדיו ומביאין כצ"ל: (צ) הוא אומר כו' רוצים בכך כצ"ל: (ק) מאחורי כצ"ל: (ר) נ"ב אשתחוה אלך ואשתחוה נלך ונשתחוה: (ש) תי' זה נמחק וצ"ל העושה מעשה חייב: (ת) היה גבוה ב' קומות וכו' כצ"ל: (א) לתוך: (ב) נ"ב כוולת: (ג) דכתיב וכו' כתיב בהו סקילה כתיב בהו דמיהם בם וגמרי כצ"ל: (ד) נ"ב והאשה: (ה) נ"ב מולך: (ו) נ"ב הוא: (ז) מהמכה וכו' אביו ואמו כצ"ל: (ח) תיבת הוה נמחק: (ט) כתנאי כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] נ"ב נ"ל ושולין:

גמרינן לה מנלן דבסקילה: מכשף בגמרא [דף סז.] יליף מנא ליה דבסקילה: הבא על האם בשוגג חייב עליה שני חטאות דבכולהו עריות כרת כתיב (ה) וכתיב בהו חלוק חטאות אפילו בגוף אחד כדאמרינן בפרק בתרא דמסכת מכות [דף יד:] לחייבו (ו) על אחותו שהיא אחות אביו והיא אחות אמו והכא נמי כתיב (ז) בה חלוק לרבנן כדמפרש בגמ' [דף נג:]: משום אשת אב אם נתקדשה *לו אחרי כן אלא משום אם. וטעמא מפרש בגמרא: בין לאחר מיתת אביו. אחיוב דאשת אב קאי דמרבה ליה (ח) אף לאחר מיתה כדמפרש בגמרא:

רש"י

בית הסקילה היה גבוה וכו': גמ' הזכרה. שמברך את השם: מתני' הנודר בשמו. בשם ע"ז: והמקיים. (ד) שנשבע לשון קיום:

סליקו להו ארבע מיתות

תורה אור

נר מצוה

את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קדש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון אומרים ארור (א) שזה ילד ארור שזה גידל ארור שזה יצא מחלציו אמר רב אשי *כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא:

מתני' המגדף אינו חייב עד שיפרש א את השם א"ר יהושע בן קרחה בכל יום דנין את העדים בכנוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא היו הורגים בכנוי אלא מוציאין את כל האדם לחוץ וכו': גמ' *אמר ר' חייא השומע הזכרה [א] מן העע"ז בזמן הזה אינו חייב לקרוע ב שאם אי אתה אומר כן נתמלא כל הבגד קרעים: מתני' ג הנודר בשמו (ג) ומקיים בשמו ה"ז עובר בלא תעשה: גמ' *מנלן דתניא ושם אלהים אחרים לא תזכירו שלא יאמר אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ואני אשמור לך בצד ע"ז פלוני' (ג) לא ישמע על פיך אזהרה שלא יגרום לאחרים שידרו בשמו ויקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל

אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמרינן: בין מן האירוסין. דכיון דקדשה אשתו היא דכתיב כי יקח איש אשה משעת קיחה נקראת אשתו והך קיחה דקידושין היא דגמרינן קיחה קיחה משדה עפרון [קדושין דף ב.]: עד שיפרש את השם שיזכיר את השם אבל אם לא הוציא שם מפיו אלא שמע שם שיוצא מפי אחר וברכו פטור: כל היום. כל זמן שהיו טוענין ונותנין בבדיקת העדים בכנוי (ט) האי כנוי לאו כנוי השם קאמר אלא ב"ד היו מכנים בדבריהם הקללה כלפי אחרים כמי שמהפך דבריו ומדבר כאדם שתולה קללתו באחר קרי ליה כנוי בלשון חכמים ויש לו כמה חברים בשבועות וגם בלשון המקרא ואל אדם

לא אכנה כי לא ידעתי אכנה: כלומר היו דנין עמהן ובודקין אותם בכנוי היאך אמר יכה יוסי את יוסי ולהכי נקיט יוסי דד' אותיות איכא כשם בן ד' אותיות דאינו חייב אלא על שם המיוחד דהיינו שם בן ד' אותיות (י) ולהכי נקט יכה זה את זה דילפינן לקמן דאינו חייב עד שיברך שם בשם: נגמר הדין (כ) ושוו לומר חייב הוא: לא היו הורגים. לא היו יכולין להרגו ע"פ עדות ששמעו שהרי לא שמעו מפיהם אלא קללת כנוי: אלא מוציאין כל אדם לחוץ. דגנאי הוא להשמיע ברכת השם לרבים: וקורעין בגדיהם ולא מאחין. עולמית וטעמא מפרש בגמ': אף אני שמעתי כמוהו. ואינו צריך לחזור ולהזכיר ברכת השם: [דף ס:] אחד העובד מפרש בגמרא: המזבח. שוחט: ואחד המקטר וכו'. ובגמרא מוקי לה לכולה מתני' בשאין דרכה של (ל) ע"ז לעבדה בכך ואפ"ה אהנך עבודות מחייב כדיליף לה בברייתא: והמקבלו עליו באלוה. אפי' באמירה בעלמא כגון האומר לו אלי אתה דאתקש לזביחה דכתיב וישתחוו לו ויזבחו לו (מ) ויאמר אלה אלהיך ישראל וגו': ל"א המקבלו עליו באלוה שלא בפניו והאומר לו אלי אתה בפניו ותנא סיפא לגלוי רישא דאי תנא רישא ה"א הכ"מ בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפ"ה חייב: אבל המגפף (נ). שלא כדרכה עובר בלא תעשה: הפוער עצמו. מתריס רעי לפניו וזו היא עבודתו וחייב עליה מיתה: מרקולים. מגלדין ג' אבנים אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהן וקורין אותו מרקולים ועובדין אותה בזריקת אבנים: שימסור למולך. מוסרו ביד הכומרים: ויעביר באש. בגמרא [דף סד:] מפרש היכי הוו עבדי ויליף מקראי דתרווייהו בעי': פיתום. זה המכשף: המדבר משחיו. מעלה את המת מן הארץ ויושב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר שחיו אישולם בלע"ז: זה המדבר בפיו. כדמפרש בגמרא [דף סה:] היה (ס) יש שמה ידוע ומכנים ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר מאיליו ע"י כשפים: הרי אלו בסקילה · כדכתיב באבן ירגמו אותם דמיהם בם: והנשאל בהם. שבא ושואל (ע) להגיד לו דבר העתיד כגון (פ) שואל אוב: באזהרה. דאל תפנו אל האובות ואזהרה דמכשף גופיה מלא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני: המחלל את השבת. דחשיב ליה תנא בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת. כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת (צ) אסרה תורה ולא המתעסק: עד שיקלל השם בשם. שיקללם בשמות הגמורים: קללם בכנוי. כגון שדי לבאות חנון ורחום: [דף סו:] אינו חייב. סקילה: עד שתהא נערה. אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ופלוגתא דתנאי היא איכא למ"ד בחנק ואיכא למ"ד פטור לגמרי: בתולה ולא בעולה (ק) וכו' ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לא קרינא מאורסה: והיא בבית אביה למעוטי מסרה האב לשלוחי הבעל וזנתה בדרך: בא עליה שנים. ועדיין היא בתולה כגון שבא הראשון (ר) שלא כדרכה: הראשון בסקילה דמשכבי אשה כתיב והשני בחנק בעולה היא והך סתמא רבי היא דאמר שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה לקמן: [דף סז.] המסית זה הדיוט. מסית דחשבינן ליה בנסקלין זה הדיוט שהסית אבל נביא שהסית אינו בסקילה אלא בחנק כדמפרש בגמרא: והמסית את ההדיוט. הוא בסקילה הא מסית את הרבים כגון עיר הנדחת בחנק כדמפרש בגמרא (ש) בסנהדרין: ירושלמי גרסינן מה בין מסית למדיח מסית אומר בלשון נמוך מסית אומר בלשון הקדש מדיח אומר בלשון גבוה מדיח אומר בלשון הדיוט *בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל מלינו חלוק בין נביא שהסית להדיוט שהסית (ת) דבהדיוט כתיב סקילה וסקלתו באבנים וגו' ובנביא כתיב והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ומיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: אמר לשנים. יחד: והן הן עדיו ואין צריכין להתרות בו כשאר כל חייבי מיתות אלא מביאין אותו לב"ד דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: והוא אומר. נעשים עדים ואין צריכין להתרות בו כשאר כל חייבי מיתות אלא מביאין אותו לב"ד דכתיב לא תחמול ולא תכסה עליו: והוא אומר. הכיסת צריך להשיבו יש לי חברים רוצים בכך (א) ואמור לי בפניהם: ואינו יכול. שאינו רוצה ואומר איני יכול לפרסם הדבר מפני יראת ב"ד: מכמינין. לשון מארב תרגום וארב ליה ויכמון ליה כלומר מעמידים לו מארב אחורי הגדר לשמוע דבריו: ביחוד. כלומר אין איש עמנו ועכשיו אתה יכול לומר מה שאמרת לי: האומר אעבוד. באחת מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: המדיח זה האומר וכו'. בגמ' מוקי לה במדיח עיר הנדחת: העושה מעשה: ממש בסקילה: ולא האוחז את העינים: מראה לבריות כאלו היה עושה ואינו עושה כלום: שנים מלקטין קשואין. בפנינו במכשפות: אחד מהם לוקט וחייב וחבירו לוקט ופטור כילד העושה מעשה שהיה כאן שדה קשואין ולקטה ממש בכשפים חייב האוחז את העינים הראה לנו כאלו כולם נתקבצו במקום אחד והקשואין לא זזו ממקומן פטור: גמ' נוהגין בו חול. דהכי משמע גופיה דקרא את אביה היא מחללת שנוהגין בו חול: גרסי' בגמרא [דף נג:] אימרתא בת טלי בת כהן שזנתה הות אקפה חמא בר טוביא חבילי זמורות ושרפה אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה בדרב מתנה וטעה בדתניא ובאת אל הכהנים הלוים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט. פי' חמא בר טוביא בדורות האחרונים היה: בדרב מתנה. דמפרש למתני' דשריפה בפתילת של אבר היא: בזמן שיש כהן. לשכת הגזית וכתבו המפרשים ז"ל ה"ה דמצי למימר דטעה באחריתי דסמוך בעינן ואיהו לא סמוך ואי קשיא לך והא קי"ל [דף מו.] דב"ד מכין ועונשין שלא מן הדין כגון אותו שרכב [על] סוס בשבת והביאוהו לב"ד וסקלוהו י"ל דהתם סנהדרי גדולה הוא ורב גובריהו אבל ב"ד בעלמא לא ואע"ג דאמרינן (נ) קץ ידא מאדם אחד שהיה רגיל להכות את חבירו ואמרינן נמי לעיל אי קטל נפשא (ג) ליכהיוה לעיני היינו לענשו בקצת מה שחייבה עליו תורה כגון שיכהו עיני ההורג שנתחייב מיתה וכיוצא בזו אבל לחייבו לגמרי כדין תורה לא עכ"ל: ותנן אמרינן בגמ' [דף סו:] א"ר יהושע בן קרחא בכל יום דנין את העדים בכנוי: אמר רבי חייא בר אבא השומע הזכרה מפי העע"ז בזמן הזה אינו חייב לקרוע שאם (ד) אתה אומר כן נתמלא כל הבגד כלו קרעים. פירוש השומע הזכרת ברכת השם בזמן הזה אין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות: נתמלא כל הבגד לפי שהדבר תדיר שאין מתיראין מב"ד וכתבו המפרשים ז"ל דאפילו על הכנוים קורע כדדייק מינה בגמרא וכתבו דמזכיר את השם בלע"ז הרי הוא ככנוי ע"כ. אמר המחבר וכ"ל דבזמן הזה עע"ז וישראל שהמיר דתו שין לדין זה אבל אם אירע שישראל פקר כולי האי חייב לקרוע השומע דהא ליכא למימר נתמלא כל הבגד וכו' דלא שכיח דפקר ע"כ לשון המחבר: אמרי' בגמרא והשני אומר אף אני כמוהו [דף ס.] אמר רשב"ל שמע מינה אף אני כמוהו כשר בדיני ממונות ובדיני נפשות ומעלה הוא דעבוד רבנן והכא כיון דלא אפשר אוקמוה רבנן אדאורייתא דאי ס"ד פסול הכא משום דלא אפשר קטליה ליה לגברא. פי' ומעלה הוא דעבוד (ס) בדיני נפשות וממונות שהצריכו כל העדים לפרש עדותם וכן גבי עדים זוממים אם אחר שהעיד הא' אמרו לשני אתה מעיד כך כמו שהעיד חברך ואמר היה או אין דשניהם טעם אחד בלשון ארמי הרי עדותן עדות ואם נמצאו זוממין חייבים כדאמר רבא [ד' סה:] שאני עדים (ו) הואיל וישנן בהיה כלומר שאין בו הקשת שפתים שהרי אותיות אלו מאותיות הגרון הן שאין בהן הקשת שפתים שיש בהן מעשה והואיל שכן אפילו כשהיה בהן הקשת שפתים שיעיד ממש לא חשבינן ליה מעשה והארכתי בזה אף על פי דקאמר לה רבא גבי מגדף דלא חשיב הקשת שפתיו מעשה כדי לברר מילתא דרבא דהתם: והכא (ז) כיון דלא אפשר לפרש מפני כבוד ה' (ח) (א) קטלינן ליה וכו' בלא הגדת עדים: מתני' [דף ס:] הנודר בשמו והמקיים וכו': גמ' שמור לי. המתן לי: שלא יגרום לאחרים. לעכו"ם: אסור

שלטי הגבורים

א וגרס מחק בלא מתכוין למותקן כגון שצריך לו לעשות טבילה ויש שם כתוב על בשרו אע"פ שבודאי כשירד לטבול יסיר השם נמחק כפסיק רישיה כיון שאינו מתכוין לכך והוי ע"י גרם שרי ליה לירד ולטבול דאינו אלא ע"י גרם דממילא המים מוחקין את השם והוי דומיא דחונך בפני הדליקה בשבת בכלים מלאים מים שבודאי כשהדליקה תגיע לשם יבקעו הכלים והמים יכבה האש ואעפ"כ שרי כיון שאינו מכוין לכבוי אלא מכוין לחוץ בפני הדליקה והכיבוי בא ע"י גרם שרי אע"פ דהוי פסיק רישיה ה"נ ל"ש ומיהו נ"ל דלא שרינן גרם מחק בפסיק רישיה אא"כ הוא לשום צורך כגון טבילה וכיוצא בזה דומיא דגרם כבוי דלא שרינן ליה אלא משום היזק כמו שכתבו המפרשים שם והיינו דנקט ברייתא נזדמנה לו טבילה של מצוה יורד וטובל ואינו חושש למחיקה. אבל בלא צורך נ"ל דליכא היתר בגרם מחיקה אפי' אינו מכוין לכך אע"פ דבשביל מחיקה ליכא איסורא לירד ולטבול מ"מ משום שאסור לעמוד בפני השם ערום וכורך הוא עליו גמי או מסבב עליו בבגדיו בלי סידוק כדי שלא יהוץ ויורד וטובל: ומקדושת השם נמי שלא יעמוד במקום הטנופת כשיש שם כתוב על בשרו ואפשר שאם יחפה אותו עור דש"ד ולא ירחץ ולא יסוך את בשרו כשהשם כתוב שם אם מפני דבכה"ג הוי מוחק בידים ואפי' לצורך אסור ואפי' לא הוי בכה"ג מוחק בידים אסור כיון דדרך רחיצה וסיכה להיות לתענוג שלא לצורך ואסור אפי' גרם כדלעיל ויש מקום לעיין בענין פסיק רישיה כי רבו חילוקיו ואין כאן מקומו גם נ"ע על מי שיש לו שם על ידיו היאך יעשה בנטילת ידיו ובניגובם כיון דלא אפשר ליה בלא נטילה אם נאמר שיטבלם דוקא בענין שלא ישפשף או אם יוכל ליטול כדרכו וצ"ע: ב כתב ריא"ז לפי שיטת מז"ה אינו חייב לקרוע אא"כ שמע ברכת ה' ושם המיוחד ול"נ אפי' אחד מן הכנוים וכן היא שיטת רבינו יצחק:

הגהות הב"ח

(א) שזו ילד ארור שזו גידל ארור שזו יצאה כצ"ל: (ב) והמקיים כצ"ל: (ג) ולא ישמע על פיך אזהרה שלא ידור בשמו ושלא יקיים בשמו ושלא וכו' כצ"ל: (ד) שבועה. נשבע מתרגם מקיים כצ"ל: (ה) כתיב בהו וכתיב וכו' ואפי' בגוף כצ"ל: (ו) נ"ב שתים: (ז) בהו כצ"ל: (ח) נ"ב קרא: (ט) כאן נ"ל הדבור כלומר היו וכו' היאך אמר כך וכו' את יוסי ואח"כ אלא"ד האי כנוי וכו' כאדם זה שתולה וכו' לא ידעתי אכנה: (י) נ"ב ומשום דחשבונו של יוסי כחשבונו של אלהים כו': (כ) ובאו לומר כצ"ל: (ל) נ"ב אותה: (מ) ויאמרו כצ"ל: (נ) נ"ב וכו': (ס) נ"ב אחת: (ע) נ"ב בהם: (פ) נ"ב שאול ותי' שואל אוב נמחק: (צ) מחשבת ולא המתעסק· כצ"ל ותי' אסרה תורה נמחק: (ק) נ"ב מאורסה ולא נשואה כו' ותי' וכו' נמחק: (ר) נ"ב עליה: (ש) כאן הס"ד ואח"כ מה"ד בסנהדרין בירושלמי: (ת) דהדיוט שהסית כתיב כצ"ל: (א) נ"ב בא: (ב) נ"ב ברפ"ב דנדסר"ה: (ג) נ"ב ומ"מ יש לתמוה שהרי אף בדורות הללו אנו דנין עונשים חמורי' משום צורך שעה כמו שמבואר בפוסקים ובתשובות עיי' בתשובות הריב"ש סי' רנ"א וכס"ג כתב גם הגאון מהרש"ל בהגהותיו. אמנם נראה עיקר כדרב יוסף דקאמר טעה כו' ידע דאמת שלאו משום צורך שעה שרפה אלא כפי הדין שרפה ולכן אמר דטעה. אבל פשיטא דפשיטא שהיה רשות לב"ד בכ"ז לענוש התוטאים אם ראו ב"ד שיש צורך שעה עיי' ברמב"ם פכ"ד מסנהדרין ובסמ"ג לאוין ר"ח ובטוש"מ סי"ב והכ"ה ולעיל בפרק הנזל עצים דף ל"ט ע"ב והעיקר ברמב"ם בפ"ב מהל' רוצח: (ד) נ"ב אי: (ה) נ"ב רבנן: (ו) נ"ב זוממין: (ז) נ"ב בברכת השם: (ח) נ"ב אוקמוה אדאורייתא וקטלינן וכצ"ל:

עין משפט

מלשון רש"י לאביו בלא ילדתו בזנות או נתקדשה מהר"ם

א מיי' פ"ב מהלכות חובל ומזיק סמג עשין קיב טור ח"מ סי' תכ: ב מיי' פ"ב מהל' ע"ז: ג מיי' פ"ה מהלכות ע"ז סמג עשין פב ולאוין לב טור י"ד סי' קמז:

[ד"רעג ע"א]

דף סג.

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) ל' רש"י דאי ס"ד בעלמא פסול עד שיפרשו כולם אטו הכא משום דלא אפשר קטלינן ליה לגברא בלא הגדת עדים:

לשון רש"י ולא מצי למידק אבל מסית את הנביא בחנק דלא מצינו חילוק בין וכו' מהר"ם:

הגהות מא"י

[א] נ"ב בגמ' אינו:

מבעיא האיך אלא הא דאמר שמואל כל מלכותא דקטלא חד משיתא בעלמא . כלומר באנגריא ועבודת המלך : לא מיענשא שנאמר האלף לך שלמה מלכותא דרקיעא ומאתים לנוטרים את פריו למלכותא דארעא שמואל כמאן דלא כתנא קמא ודלא כיש אומרים ומפרקינן זה קדש וזה חול [דמטתו] ושמואל דאמר כיש אומרים זהו האמור בגמרא ולפי זה נראה לי [דקי"ל] דכל שלמה האומר בשיר השירים קודש ואף כרמי שלי לפני חוץ מהנה מטתו שלשלמה ותמהני על הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"ו מהלכות יסודי התורה חוץ מזה האלף לך שלמה : וגרסינן תו כל מלכיא האמור בדניאל חול חוץ מזה אנת מלכא מלך מלכיא ומסתבר דמאי דאמרינן דשלמה האמור בשיר השירים קדש ומלך מלכיא האמור בדניאל לאו לענין מחק קאמר דלא עדיפי מכנויין אלא לענין שבועה קאמר שאם השביע עדים בשלמה שבשיר השירים או במלך מלכיא שבדניאל וכפרו חייבים אבל לענין מחק ודאי נמחקים וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר :

מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב ויבא אותו באלה. נבוכדנצר [לצדקיהו]: ארור בו קללה בו נדוי בו שבועה. כל אלו הלשונות הוא משמש אם אמר חכם לאיש אחד ארור הוא צריך לפרוש ממנו כדין מנודה והמקלל את חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה הוא וחייב המקלל ואם אמרו אדם לחבירו לששבועה וקבלו עליו שבועה היא: **גרסינן** בגמ' אמן בו שבועה. כלומר שהעונה אמן אחר שבועה כמוצא שבועה מפיו: בו קבלת דברים. כלומר האומר לחבירו ע"מ שתקיים לי תנאי כך וכך ואמר אמן קבל את דבריו וחייב לקיים תנאו: בו האמנת דברים כלומר שראוים לענות אמן על דבר תפלה (ה) ותקנה שהוא לשון אמת, הדברים שיהא [רצון שיהא] אמת . (ו) ומוכחינן בו שבועה מדכתיב ואמרה האשה אמן אמן ואי לא דמיא כמוציא שבועה אמאי מיבדקה. אפילו מושבע מפי אחרים אין כאן שהרי לא אמרו כלום אחר שבועה ולא דמי למשביע אני עליכם שהם כופרים אחר שבועה ועונין על דבריו אין אנו יודעים לך עדות ומוכחינן דבו קבלת דברים מדכתיב ואמר כל העם אמן . ובו האמנת דברים דכתיב ויאמר ירמיהו אמן כן יעשה ה' : **והוא** דאמר לאו לאו תרי זמני . שמאחר שחזק דבריו לכפלם הרי הוא כשבועה וי"א דדוקא שנתכוון ללאו לאו שאמר הקב"ה וכן כתב הראב"ד בהשגות : חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם . וילפינן נשבע בפרק שבועות שתים בתרא ומימר ומקלל את חבירו בשם בפ"ק דתמורה (דף ג:) :

הדרן עלך פ' שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים . איידי דתנא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים כו' תננהו לכולהו : בקרובים . שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקיד אצלו : בפני בית דין ושלא בפני בית דין אם מפי עצמו . נשבע שהוציא שבועה מפיו או שענה אחר שבועה אמן ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו [ואפילו] כל דהו : מפי אחרים . ולא ענה אמן כגון משביע אני עליך שתחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי : אינו חייב עד שיכפור בב"ד . משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב ומשבועת העדות גמרינן ליה וס"ל לר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כתיב כדאיתא בפרקין [דף לא.] דלעיל : וחכ"א וכו' . דסבירא להו דון מינה ואוקי באתרה כלומר דבתר דגמרינן מושבע מפי אחרים בפקדון מעדות אנן משוינן אותו למושבע מפי עצמו הכתוב במקומו דהיינו בפקדון : וחייב על זדון השבועה . דלא כתיב ביה ונעלם : זדון השבועה היינו שזוכר על הפקדון ויודע שחייב על כפירתו קרבן : ועל שגגתה עם זדון הפקדון . ששגג בקרבן והזיד בפקדון : ואינו חייב על שגגתה . אם הוא סבור לישבע באמת [שאינו זוכר בפקדון] משום דאנוס הוא : בכסף שקלים הקנוי בשני סלעים דבכריתות פרק דם שחיטה (דף כב:) ילפינן לה שכל האשמות הן בכסף שקלים מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם ואף אשם תלוי ילפינן שהוא בכסף שקלים אף על גב דודאי אינו אלא חטאת בת דנקא : **גרסי'** בגמרא [דף לו.] אלמא קסבר רבה הכופר בממון שיש עליו עדים פטור . פירוש משום דכיון שהעדים יודעין בדבר אינה אלא כפירת דברים ולפיכך פטור מקרבן וא"ל רב חנניא לרבה תניא דמסייע לך וכחש פרט למודה לאחד מן האחין [או] לאחד מן השותפין ובסמוך מפרש לה ונשבע על שקר פרט ללוה בשטר ולוה בעדים וקס"ד דהיינו כופר בממון שיש עליו שטר או עדים א"ל אי משום הא לא תסייען באומר לויתי ולא לויתי בשטר לויתי ולא לויתי בעדים . כלומר דהך מתניתין לאו בכופר ממון קאמר אלא במודה בממון וכופר שלא

כתב

תורה אור | נר מצוה

אומרים אינו נמחק שכבר קידשו השם אמר רב הונא הלכה כאחרים : ובכל הכינויין הרי אלו חייבין : ת"ר אין אלה [א] אלא שבועה וכן הוא אומר [°] והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה : * א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה דכתיב [°] ויבא אותו באלה וכתיב [°] וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים תניא ארור בו [א] נידוי בו קללה בו שבועה בו נידוי דכתיב [°] אורו מרוז אמר מלאך ה' ואמר עולא בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז איכא דאמרי גברא רבא הוה ואיכא דאמרי כוכבא הוה דכתיב [°] מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם בו קללה דכתיב [°] ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל ארור האיש בו שבועה דכתיב [°] וישבע יהושע בעת ההיא לאמר וגו' ודלמא תרתי עביד בהו אשבעינהו ולייטינהו אלא מהכא [°] ויואל שאול את העם בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' ואומר [°] ויהונתן לא שמע בהשביע אביו את העם וגו' (אמר רבי יוסי ברבי חנינא אמן [יש] בו שבועה כשעונה אמן אחר השבועה בו קבלת דברים אי אמר לו תקיים לי תנאי כך וכך וענה אמן קבל דבריו לחייב לקיים התנאי בו אמונת (א) דבריו שהוא לשון תפלה כמו יהי רצון בו שבועה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן בו קבלת דברים דכתיב ואמר כל העם אמן בו אמונת דברים דכתיב [°] ויאמר ירמיה אמן כן יעשה) אמר ר"א לאו שבועה הן שבועה אמר רבא והוא דאמר לאו לאו תרי זמני [הן הן תרי זמני] דכתיב [°] ולא יהיה עוד מבול לשחת הארץ וכתיב [°] ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר וכתיב [°] כי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' ומדלאו לאו שבועה הין הין נמי שבועה [ב] [°] המקלל עצמו (ב) בכולן עובר בלא תעשה (ג) דכתיב [°] השמר לך ושמור נפשך וכל מקום שנאמר השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה חברו דכתיב [°] לא תקלל חרש : ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו ללקות חבריא אמרי אינו לוקה אמר רבי יוסי משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וחזינן לגאון דאמר לוקה דאמרינן א"ר יוחנן משום רבי יוסי הגלילי כל מצות לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו ושאין בו מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חבירו בשם : **הדרן עלך פרק שבועת העדות**

שבועת [ה] הפקדון נוהגת באנשים ובנשים ברחוקים ובקרובים בכשרים ובפסולין בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו ומפי אחרים אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין דברי ר"מ וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייב וחייב על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון הפקדון ואינו חייב על שגגתה (ד) ומה הוא חייב על זדונו אשם בכסף שקלים (כו') : **גמ'** ירושלמי [°] וכחש בעמיתו פרט למכחש

אלף קמא · אלף קמב · אלף קמג · דף לו.

רש"י

אחר : ויבא אותו באלה . נבוכדנצר את צדקיהו : ארור בו נדוי בו קללה בו שבועה . כל הלשונות משמש אם אמרו (חכמים) בלשון נידוי ה"ל נידוי וצריך לפרוש ממנו ואם אמר לחברו בלשון שבועה וקבל עליו [שבועה היא] ומקלל חבירו בלשון ארור הוא לה' קללה היא וחייב המקלל : לאו שבועה הן שבועה. כדמסיק דאמר לאו לאו תרי זימנא הרי היא כשבועה מאחר שחיזק דבריו לכופלם :

הדרן עלך פרק שבועת העדות

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו' . איידי דתני שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים תננהו לכולהו : בקרובים . שהמפקיד קרוב לנפקד : בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו . אם הוציא בעצמו שבועה מפיו או שענה אמן אחר שבועה ואח"כ הודה חייב קרבן דכתיב וכחש בעמיתו אפילו כל דהו אבל מפי אחרים שאמר משביע אני עליך אשר תחזיר לי פקדוני ואמר אין לך בידי אינו חייב עד שיכפור בו בב"ד משום דמושבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב אלא דילפינן משבועת העדות וסבר ר"מ דון מינה ומינה והתם בב"ד כתיב בפירוש ורבנן סברי דון מינה ואוקי באתרה : וחייבים על זדון שבועה דלא כתיב ונעלם כו' כדפירש לעיל בשבועת העדות : בכסף שקלים . הקנוי בשני סלעים דכתיב ואיל אשם

כתב

פתוחות וסתומות שכתבן בטעות מפני שילטרך למחוק מאותיות הנכתבים ותיישינן פן יפגע באותיות השם מיהו לתקן אותו השם עצמו אפשר דשרי למחוק מאותיות שכתבו לשם קדושת השם כדאיתא במס' סופרים פ"ה והגהת מיימ' בשם רבינו שמחה פ"ג מהל' תפילין שאם היה צריך לכתוב השם וכתב יהודה שהטיל בו דלית עושה מדלית ה"א ומותק ה"א האחרונה והיינו טעמא משום שמתקן אותו השם בעצמו ואף גם זאת האחרונים מחמירים יעיי' בכתבי הר"ר ישראל ז"ל באורך וסופר שטעה וכתב ב' אלהים שצריכין להיות חול ואיהו כתבן לשם קדושת השם נראה דהכל תלוי בכוונת הכותב כמו שכתב סמ"ג לאוין ג' והוכיח מההיא דפ' הבונה ופ' הקומץ דכל שנתכוון לשם קדש אע"פ שבטעות היה אזלינן בתר כוונתו והוי קדוש . וכן יש להוכיח ממס' סופרים פ"ה דאיתא התם היה צריך לכתוב יהודה וטעה וכתב השם אע"פ שהטיל בו ד' מעכבו וכותב יהודה אחר ואע"ג דהתם בשאר ספרים שאין ס"ת איירי מכל מקום למדנו מהם דאזלינן בתר כוונת הכותב הכי נמי אותו אלהים שכתב בכוונת קדש אע"פ שראוי להיות חול חייל עליה קדושה לענין מחיקה ולענין פיסול ס"ת . כד"ן : א ולענין נדוי ושמתא שכתב הר"ן פרק הגוזל בתרא בשם רב פלטי נראה ומספר פתיחא אתה לומד כי מי שהוא בשמתא גם אין לומדין את בניו תורה דהא כתיב ביה והוציאו בניו מבית הספר ואשתו מבית הכנסת ולענין מקלל ומבזה חבירו כבר כתבנו קצת הדברים פ"ק דקדושין ופ' הכותל . ובהגהות מרדכי דפ' הכותל כתוב יש חרם ר"ג ז"ל שלא להזכיר לישראל שנטבע בכפירה ומעשה בא' שחירף חבירו והזכירו שנטבע בכפירה והיה שם יהודי אחד וא"ל הם מהזכיר שהרי נגזר על זה ולא הזכיר מי הגוזר ושאלו לרש"י ז"ל אם זה שהזכיר לזה שנטבע בכפירה בכר נדוי הוא מאחר דהיכא חרם ר"ג או דלמא כיון דלא ידע ליה לההוא חרם בשעה שהזכיר פטור מן החרם . והשיב כי גוזרי גזירות אינם מכוונים לטעות השוגים שאינם יודעים הגזרות אלא מקללין כל שיודע בה ולא עוד אלא אפי' שגידף וחירף עוד לחבירו אחר שנאמר לו שיש חרם בזה כיון שלא הזכיר ט

שם

שלטי הגבורים

למחקו כיון שהוא מחוק וי"ל דאעפ"כ אצטריך סד"א כי היכי דאכתן מחמן אחר מחמן ומסרס אחר מסרס שחייב כדאי' פרק שמונה שרצים ופ"ה דבכורות ופ"ה דמנחות הכי נמי מוחק אחר מוחק להייב קמ"ל. וא"ת ומנין שאינו כן ועוד אם אינו כן למה צריך תנאי זה שיהיה מכוין לתקן . וי"ל דטיפת דיו שנפלה על השם הוי דומיא דמטיל מום בבעל מום דאיתא בפ"ה דבכורות גבי בכור שאחזו דם דהתם אותו דם משוי ליה לבכור בעל מום הכי נמי האי דיו משוי ליה לשם מחוק והכי היכא דהתם אם אי אפשר לרפאות הבכור בלא הקזת דם במקום שעושה אותו מום ובעלמא שאינו בכה"ג מדאורייתא שרי להטיל מום בבעל מום ומדרבנן אסור והכא משום דאיכא פסידא שאם לא יקיזוהו במקום שעושהו בעל מום ימות שרינן ליה להקיזו במקום שעושהו בעל מום כדאיתא בתוס' פ"ה דבכורות דף ל"ג ול"ד ובתוס' מנחות פ"ה דף נ"ו הכי נמי גבי דיו שנפל על השם אע"פ שהשם מחוק ומדאורייתא שרי למוחקו מדרבנן אסור מיהו כשמכוין לתקנו אע"פ שמוחקו מדרבנן נמי שרי כיון דאין דעתו אלא לתקן אבל אין לדמות דיו שנפל על האותיות ובא אחר ומחקן למחמן אחר מחמן ומסרס אחר מסרס דהתם שום אחד מנייהו לא עביד מעשה כמעשה שעשה הראשון אלא כל חד עביד מעשה חדש ומחדש דבר במה שלא היה עשוי כבר דמחמן אחר מחמן פירושו שלש הא' במימון ובא אחר ואפס שהראשון לא עשה מעשה גמור והשני מסייעו כמו שפרש"י לפדיא פ"ה דמנחות דף נ"ו וז"ל מחמן אחר מחמן כלומר כל המסייעין בחימוץ כגון עורך אחר הלש ואופה אחר עורך וכן הפי' במסרס אחר מסרס מה שאין כן במטיל מום בבעל מום דכשהבהמה בעלת מום ובא אחר והטיל בה מום אינו מחדש בה שום דבר שלא היה בה גם כן מתחילה ומעשה הראשון היה מעשה גמור וה"ה כשנפלה טיפת דיו על האותיות ומחקם כולם והיינו טעמא דהמתיר להטיל מום בבעל מום מודה דאסור לחמץ אחר מחמן ולסרס אחר מסרס כדאמר התם דהכל מודים במחמן אחר מחמן ומסרס אחר מסרס דחייב אפי' מדאורייתא . ואינו נראה להוכיח מכאן דהכותב שם בכוונת השם בטעות שיהיה מותר למוחקו כיון שאינו מכוון אלא לתקן דעד כאן לא שמענו שיהיה מותר למחוק כשמכוין לתקן אלא היכא שהשם הוא בעצמו לא היה מתוקן מתחילה כגון שנפל עליו טיפת דיו ודכוותה בשערות פרה אדומה מותר לגוזזן מפני שהם שחורות ופוסלות אותה ובגיזה זה מתקן אבל היכא שהדבר הוא כהקמו וזה בא למוחקו כדי לתקן דבר אחר נראה דלא שרי וכן נראה מהרא"ש ומביא דבריו הטור י"ד סימן ער"ה איני מתיר לתקן הפרשות

עין משפט

א מיי' פ"ב מהלכות שבועות ופ"ז מהלכות ת"ת סמג לאוין רמא טוי"ד סי' שלד: ב מיי' פ"ב מהל' ע"ז ופכ"ו מהלכות סנהדרין סמג לאוין ר"ב ור"ח טוח"מ סי' כז: ג מיי' פ"ו ופ"ח מהל' שבועות : ד מיי' פכ"ב מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוח"מ סי' עז :

הגהות הב"ח
(א) נ"ל דברים:
(ב) נ"ב ותכירו:
(ג) נ"ב עלמו :
(ד) נ"ב גרידא:
(ה) נ"ל ותחנה:
(ו) ז"ל ומוכחין דבו :

במדבר ה · דקלו. · חזקאל יז · שם · שופטים ה · שם · דברים כז · יהושע ו · שמ"א יד · שם · ירמיה כח · ד"ה · בראשית ט · שם · ישעיה נד · [דף שג ע"א] · דברים ד · ויקרא יט · ויקרא ה

כתב לו שטר עליו ולא היה עדים בדבר ממאי מדקתני וכחש בה פרט למודה לאחד מן [האחים] או לאחד מן השותפין האי לאחד מן האחין ה"ד אילימא דאודי ליה בפלגא דידיה הא איכא כפירה דאידך אלא לאו דאתי בתרי ואמרו ליה מתרוינן יזפת ואמר להו מחד מינייהו יזפי. כלומר כל המנה: דהויא ליה כפירת דברים ומדרישא כפירת דברים סיפא נמי כפירת דברים ומסקינן רבי יוחנן אמר הכופר בממון שיש עליו עדים חייב שיש עליו שטר פטור משום דהוה ליה שטר שעבוד קרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות כדילפינן בפ' שבועת הדיינין והאי דלא הוי עדים שעבוד קרקעות כיון דקיימא לן שעבודא דאורייתא אפרש לפניו בפרק שבועת הדיינין בס"ד: ובירושלמי בהאי פירקא דרשינן האי וכחש בעמיתו בגוונא אחריתי וכמו שכתב הרי"ף ז"ל וה"ג התם וכחש בעמיתו

רש"י

בערכך כסף שקלים: גמ' לאחד מן השותפין. ומודה לאחד: פרט למכחש בעדים ובשטר. שלא הלוהו: ערבאין ואחראין. דכיון שלוה בסתם עבדי שליחותא להדדי [ואם] אין לאחד לשלם אז ישלם שני הכל. עיין בפרק מי שהיה נשוי:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

לאחד מן השותפין (א) פרט למכחש בעדים ובשטר א"ר יוסי הדא אמרת שנים שלוו

א מאחד אע"ג דלא כתבין ערבאין ואחראין זה לזה ערבאין ואחראין זה לזה הם:

הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

לכשילא [לוידוין] בשבועה פרט למכחיש באחד מן השותפין פרט למכחיש בעדים ובשטר א"ר יוסי הדא אמרת ב' שלוו מאחד אע"ג דלא כתיבי אחראין וערבאין זה לזה אחראין וערבאין זה לזה ולא עבדין כן שנים שהפקידו לאחד ובא האחד ליטול את שלו אין שומעין לו נעשה ככופר על חלקו ויהא חייב אחד שהפקיד לב' כפר בו זה חייב כפר בו זה חייב הפקיד להם שוה פרוטה לא נמצא מביא קרבן על חצי פרוטה [ומה בא אילו נשבע ונשבע שמא אין מביאין קרבן על חצי פרוטה] תמן כל שבועה חלה על חצי פרוטה והכא שבועה חלה על חצי פרוטה. והכי פירושה וכחש בעמיתו לכשילא *)ויודה בשבועה כלומר שילא ונפטר מהודאתו באותה שבועה שאילו הודה היה חייב לשלם ובשבועה זו נפטר ממנו פרט למכחיש באחד מן השותפין וכגון שבא אחד מן השנים שהפקידו אצלו כאחד ותבעו והוא כפר בו ונשבע פטור מפני שלא היה חייב ולא רשאי ליתן לא' מהם חצי הממון עד שיבא חבירו עמו ויתן לשניהן א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"פ שלא כתבו שיהו אחראין וערבאין זה לזה אלא כתבו אנו פלוני ופלוני לוינו מפלוני מנה אפ"ה אחראין וערבאין זה לזה וחייב כל אחד לשלם הכל דכי היכי דאמרינן דשנים שהפקידו אצל אחד שאין אחד מהם יכול לומר לנפקד נתחייבת לי במחצית הממון אלא אומר לו לא נתחייבתי אלא לשניכם אף שנים שלוו מאחד אין אחד מהם יכול לומר לא נתחייבתי אלא במחצית הממון אלא המפקיד או המלוה יכול לומר לשניכם הפקדתי או הלויתי וכל אחד חייב בכל ובתר הכי קאמר ולא עבדין כן כלומר לא נהגו כן אלא כולן כותבין אחראין וערבאין זה [לזה] על דרך שופרא דשטרא והדר מפרש שנים שהפקידו לאחד בא א' ליטול את שלו אין שומעין לו אין גרסינן בחירק תחת האלף ופירושו אם שומעין לו נעשה ככופר על חלקו של זה ויהא חייב שהרי כבר יצא ידי שבועה מזה וכשיבא חבירו או יודה לו בחלקו או יכפור שהרי כל אחד שלו הוא תובע ואין לזה בחלק זה דין ודברים שהרי אתה אומר שכל אחד מכיר את שלו ונוטל אלא מדקא פטר ליה בברייתא ש"מ שאין שומעין לו: ובתר הכי אמר אחד שהפקיד לשנים [כפר בו זה חייב] כפר בו זה חייב פי' לפי שכל אחד מהם חייב על הכל הלכך כופר בממון הוא (א) ואקשינן הפקיד להם שוה פרוטה וכו' כלומר שאם אתה אומר שחייב כל אחד שבועה על הכל נמצא אומר שאם הפקיד להם פרוטה השביע את זה וחזר והשביע את זה כל אחד חייב ונמצא מחייב קרבן על פחות משוה פרוטה והתורה אמרה לאשמה בה פרט לפחות משוה פרוטה כדאיתא בירושלמי בפרק שבועת הדיינין ומפרקינן תמן כל שבועה חלה על פרוטה שהרי כל אחד מהם חייב על הכל אבל במפקיד חצי פרוטה שבועה חלה על פחות משוה פרוטה בתמיה והרי"ף ז"ל פסק כרבי יוסי דאע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה [אחראין וערבאין זה לזה]: ואיכא למידק דהא בפ' המפקיד (דף לג:) תנן המפקיד אצל חבירו בהמה או כלים ונגנבו או שאבדו ושלם הנפקד ולא רצה לישבע ואח"כ נמצא הגנב משלם תשלומי כפל לנפקד משום דמפקיד מקני ליה כפילא בההיא הנאה דשלם ולא רצה לישבע ואיבעיא לן עלה [בדף לד:] אם שלם מחצה אי מקנו ליה פלגא דכפילא או לאו ובתר הכי איבעיא לן שותפין ששאלו ושלם אחד מהם מהו כלומר אם תמצא לומר דכששלם מחצה דאיבעיא לן מקמי הך בעיא לא מקני ליה כפילא מפני שלא שלם כל הנתחייב בו הכא ששלם כל מה שהיה חייב עליו מאי ומשמע מיהא דשנים שלוו אין כל אחד חייב אלא במחצה דאם איתא דחייב בכל מאי קמיבעיא לן שלם אחד מהם מהו היינו בעיא גופא דשלם מחצה מהו איכא למימר דאע"ג דמדינא כל חד וחד מיחייב [בכוליה] אפילו הכי איכא למימר דמקני ליה כפילא הכא טפי מבשלם מחצה דאומדן דעתא הוא שהרי פרע כל מה שהוא חייב לפרוע משלו דההוא פלגא אחרינא אם פרעו משל חבירו חוזר וגובהו. ויש לתרץ עוד ולומר דשנים שלוו מאחד או שהפקיד אחד אצלם אין אחד מהם חייב לפרוע הכל אלא מדין ערב שאם אין נכסים לשותפו יגבה ממנו אבל בזמן שיש לו נכסים לא יתבע ערב תחלה אלא גבי מכל אחד פלגא דרמי עליה ומשום הכי איבעיא לן כיון דשלם כל מאי דרמי עליה כדין בעל חוב מקני ליה כפילא או דלמא כיון דאכתי פש חיובא גביה באידך פלגא מדין ערב הוי ליה כשלם מחצה ולא מקני ליה כפילא והיינו כמי דתניא בתוספתא בפרק קמא דמציעא שנים שלוו בשטר אחד ופרע אחד מהם את שלו השטר במקומו והלה כותב לו התקבלתי את שלך מדקתני את שלך משמע דלא מיחייב מדין בעל חוב אלא בפלגא וה"נ מוכח בפרק השואל (דף צו:) דגרסינן התם שותפין ששאלו ונשאל לאחד מהם מהו כוליה שואל בעינן וליכא או דלמא להוות פלגא דשייליה מיהא מפטר ואם איתא דבכל חד וחד מיחייב בכוליה מדין בעל חוב אמאי לא מיפטר ואפילו בכל דהי כוליה שואל בעינן הא איכא וכ"ת כיון דאיכא שואל אחרינא בהדיה לאו כוליה שואל הוא אם כן בההוא פלגא נמי דשייליה לאו כוליה שואל הוא דמאן פלג לך חד פלגא מאידך פלגא אלא ודאי משמע דמדין ערב בלחוד הוא דמיחייב באידך פלגא מ"ה לא מפטר אלא פלגא דידיה וה"נ מוכח בתוספתא דבבא בתרא דתניא התם המלוה את חבירו ע"י שני ערבים לא יפרע מאחד מהם ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה יפרע ממי שירצה והכי פירושא לא יפרע מאחד מהם תחלה אלא כשהוא בא לגבות מהם יפרע מזה מחצה ומזה מחצה אין לו גובה מן השני והרי [שני] ערבין הללו הרי הם לענין ערבות כשנים שלוו מאחד ואפ"ה אמרינן דכל זמן שיש נכסים לשניהם אינו גובה אלא מזה מחצה ומזה מחצה ומינה דשנים שלוו מאחד ה"נ דיינינן אבל הרמב"ם ז"ל כתב [בפ' כ"ה מהלכות מלוה ולוה] בשני ערבים שיפרע מאחד מהם שירצה: (ב) ולמדנו גם כן מזה הירושלמי בשנים שהפקידו אצל אחד ובא אחד מהם ליטול את שלו דלא כל הימנו ומיהו כל היכא דאיתי במתא שליחותיה עביד ובכל הממון נמי משתעי דינא בהדי נתבע והכי מוכח בפרק מי שהיה נשוי (דף לד.) דאמרינן התם הני תרי אחי או תרי שותפי דאית להו דינא בהדי חד כו' ורבינו אפרים ז"ל כתב דליתיה לירושלמי משום דבגמרא דילן לא אשכחן כופר באחד מן השותפין דפטור אלא כגון דאתו תרוייהו ואמרי מתרוינן יזפת ואם איתא להאי דינא דירושלמי אמאי לא מוקי לה בכי האי גוונא שאחד מן השותפין תובע חלקו וזה כופר בו אלא משמע דליתיה לדינא דירושלמי ואפשר לומר דאי משום הא לא איריא דמשום דבגמרא דילן תנא פרט למודה דאלמא דמשום הודאתו פטור מתרץ לה כי האי גוונא ובדתבעי לה תרוייהו אבל בירושלמי דתני פרט למכחש משמע אע"פ שאינו מודה לשום אחד מהם ותרתי מתניתא איתנהו וכן הסכים הרמב"ן ז"ל שאין אחד מן השותפין רשאי לתבוע חלקו כל היכא דליתיה לחבריה במתא אבל הראב"ד ז"ל פירש הירושלמי בהפך וכן כתב הרא"ה כלומר מדקאמר פרט למכחש באחד מהם דהוה ליה כפירת דברים שהרי חבירו יכול לתבוע כל החוב ה"נ שנים שלוו ונמצא אחד מהם פורע את הכל ואין זה מחוור שאין הירושלמי מתפרש לו יפה אבל הרשב"א ז"ל מסכים לדבריו*: הדרן עלך פרק שבועת הפקדון

שם מי שגזר על זה לא פקפק בגזרתו ולא בא לכלל נידוי ולא הוי כאפקרותא למהוי בנדוי עד דידע מאן גברא רבא דאזמניה ואפי' אם בא לסתמיר אין להטיל עליו רק חרם של סתם גזרה ולא נדוי של גדול עולם כיון שלא ידע בו ואם היה סמתרה מאנשי דינו של מחרף אין זה קרוי ידיעה לפי שלא היה נאמן עליו כסבר לשתקו הוא בא ועוד כתב רש"י ז"ל באם יתברר שר"ג גזר בנדוי עולם שלא להזכיר גנאי זה לא לבעל תשובה ולא לדורי דוריהן והתרו למכנה בשמו אז הוא מנודה לעולם וחל עליו נדויו מיד אע"פ שלא התריע בשופרות כשנידה אבל כל זמן שלא נתברר שגזר ר"ג על המגנה כך יש לנו לדון ולומר שלא היה בדעתו דר"ג לגנות המגנה כ"כ שלא יועיל לו היתר דיודע היה שא"א שלא יולדו פריצים שיזכירו לחבריהם גנותם ויודע היה שלא יולד אחריו גדול להתיר נדויו לבאים אחריו ובודאי אם עבר אים נדויו בחייו ולא בא להתיר נדויו אין לו היתר עולמית אבל עבר על נדויו לאחר מותו יש לו היתר ואפי' אמר כל העובר יהא בנדוי לא אמר אלא שינהגו בו חביריו נדוי כמשפט כל דור ודור עד שיפייס באגא שא גא וילקה ואח"כ כל בי עשרה שבגבור שלוחי ר"ג הן להתירו כי י"ל שלא גזר ר"ג אלא על הדור לנהוג בו מיפה ונדוי לפי דעתם וכן הקורא לחבירו עבד יהיה בנדוי הפי' כך הוא ע"כ ונראה מדברי רש"י ז"ל שזכרנו דלדידיה ס"ל דכיון שעבר אחד דברי ר"ג וגזירתו מיד הוא בנדוי ממילא מבלי שינדוהו אנשי הדור מיהו מצינו לר"ת דס"ל גבי השומע אזכרת ה' מחבירו וכו' וגבי הקורא לחבירו עבד וכו' דאינו בנדוי עד שיסמתו אותו וכן כתב סמ"ג עשין ד' בטור י"ד סימן של"ד ומדברי הגהה נראה דאין חלוק בין מה שאחז"ל הקורא לחבירו עבד וכו' שגזר נידוי עליו ובין גזרות ר"ג ואם במאי דאמור רבנן שהעושה אותה יהא בנדוי אין בנדוי עד שיסמתו אותו גם במאי דתקין ר"ג נראה דאינו בנדוי עד שיסמתו אותו ומאחר דבהגהה משום דין קורא חבירו עבד לתקנת ר"ג א"כ פליגי רש"י ור"ת אהדדי בכל ענין ואולם נ"ע דהא בפ"ק דקדושין משמע מדברי רש"י דמפרש להסיא דהקורא לחבירו עבד כפי' ר"ת ואולי כי ההגהה במרדכי שזכרנו משום אותם היה נראה לומר דלכולי עלמא חרם ר"ג חייל מיד ממילא לכל העובר עליו וכמו

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וה"ה לשנים שלוו מן האחד לר' יוסי דאחראין וערבאין זה לזה וכ"ש לתנא דלא עבדין כן שכל א' מתחייב בחלקו דס"ל כפירת ממון מעליא ואין חלוק בין מלוה לפקדון אלא שהכופר לאחד מן השותפין פטור לרבי יוסי דס"ל כפירת דברים שאין השבועה מוציאתו מידי חיוב ממון זה שהרי אף אם היה מודה לאחד פטור אבל אחד מן השותפין שכפר ונשבע יש כאן עליו כפירת ממון אע"פ שחבירו מתחייב לשלם בכל הממון: מהר"ם (ב) ולאחר"י כ' על זה וכן נראה שהלכה למעשה אלא שכתב שהיא דעת הרמב"ם ולפני' היא דעת ראבי"ה וכתב בתשובת מיימון לספר משפטים סי' ס"ב ע"ש תשובת מהר"ם שפסק כדברי ראבי"ה דלא גבי מהכוח אלא כי ליכא לאישתלומי מהאי:

*) גי' ר"ת וידויו

הגהות חו"י

(א) כ"ב ונשבע על שקר:

והאחר"י כתב כדברי הרמב"ן

שנראה מדברי רש"י דאיהו גזר בחרם ונידוי כל העובר על התקנה אבל גבי קורא לחבירו עבד לא כוונו חכמים לנדות כל הקורא לחבירו עבד אלא שאמרו שהעושה כך הוא בר נדוי כמו שאר דברים שחייבו חכמים נידוי לעושה אותם ואעפ"כ אינו מנודה עד שינדוהו ונפקא מיניה לפי' זה כי בגזרות דרבנן שאמרו בהם דהעובר עליהם הוא בר נידוי אי הוי מלתא דתלוי בכבוד של אדם ורוצה הלה למחול על כבודו משבקינן ליה מנידוי כמו שכתב טור ח"מ סי' כ"ז גבי מי שחייב נידוי מפני שהפקיר בב"ד שאם רצו ב"ד למחול על כבודם ולא לנדותו הרשות בידם כל עוד שלא היה שם הפסד בכבוד הבורא ית' ואפשר דה"ה נמי בקורא לחבירו עבד דאע"ג דהוא אם רוצה הלה למחול על כבודו אין לנדותו אבל גבי תקנות ר"ג אי אפשר לומר כן דהא איהו גזר ונידה לכל העושה כך ואין עוד בידי אדם למחול על הדבר וצ"ע ומה שנוהגים לכתוב על האגרות דאיכא חרם דר"ג. אם הפותח האגרת יודע שיש חרם ר"ג בזה דאז אפי' לא היה האיש פרסם על האגרת התרם בר סמכא ואפי' תימא שאינו מנודה הפותח עד שינדוהו מ"מ הוי הפותח בנידוי דכיון דבר נידוי דר"ג הוא כדין נידוהו לא יכול לנדות כל עוד שבדין מנדהו וכן מצינו דאמור רבנן השומע אזכרה מפי חבירו צריך לנדותו ולא חלקו בין אם השומע בר סמכא או לא בכל ענין הוי נדויו נדוי דבדין מנדהו וכן המתרה בחבירו שלא יאכל ולא שמע ונדהו נדויו נידוי ואין חילוק בין אם המנדה חכם או לא בכל ענין הוי נדויו נדוי כיון דבדין נדהו וכל זה אפי' לר"ת ואנ"ל לרש"י ז"ל כד"ן: א הא דאמרינן אחד שהלוה לשנים יכול לגבות מא' מהם בעל העיטור דוקא שאינו מוגא לגבות משניהם וכו' גובה מכל אחד ואחד חלקו אבל הרמב"ן כתב שנים שלוו בשטר א' או שלקחו מקח א' וכן שני שותפין שלוה א' מהם או שלקח בשותפות יפרע ממי שירצה ואם לא

מלחמת ה'

תן לי פקדון תשומת יד גזל ואבדה וכו' אמר רבי יוחנן ופרוטה מכולם מצטרפות פליגי בה רב אחא ורבינא וכו' עד ומאן דפטר סבר נהי דאהני כללא לצרופי פרוטה מכולם אבל לחיובי שבועה דיו בחיוב הפרטים לפי שלא נתכוון בכללו להתחייב שבועה על הכלל אלא לצרף פרוטה מכולם וכו' והוצרכתי לכתוב זה מפני שהוא כדאי לטעות בו:

אמר הכותב והוא עד דודאי מאן דאמר כי מחייב אפרטי אכללא לא מחייב סבר דלא אמר רבי יוחנן ופרוטה מכולם מצטרפת אלא בשבועה שאין לך בידי סתם ואריישא קאי אבל אסיפא כיון דפריט מצטרפת פרוטה מכולם שעל כרחך אי אהני כללא לצרופי פרוטה מכולם מחייב עלה דהא לשבועה שלא נתכוון לבר משבועה דפרטי וליכא למימר דיו בחיוב הפרטים דהואיל ושבועה הוא שבפני עצמה נשבע על כרחו יתחייב עליה ורב אחא ורבינא במתני' ובמימרא דר' יוחנן פליגי כמו שפרש"י ז"ל:

המאור הגדול

(דף ל"ח ע"א) תן לי פקדון תשומת יד גזל ואבדה וכו' א"ר יוחנן פרוטה מכולן מצטרפת פליגי בה רב אחא ורבינא וכו' כתב ה"ר יוסף הלוי ואם תשאל למאן דמחייב אכללי ומחייב נמי אפרטי מ"ט לא מחייב נמי חד כללא לכולהו תובעי' דהא שבועה שאין לכם בידי מעיקרא קאמר מקמי דנימא ולא לך ולא לך תשובתך דהא ליכא למימר וכולה כדכתיב בפירושי שבועות שלו ואין טעם לקושיא זו ולא לפירוקא שפירק במקום הזה דהא אנן לא תנן במתני' שבועה שאין לכם בידי ולא לך ולא לך אלא הכי תנן שבועה שאין לך בידי ולא לך ולא לך וליכא הכא פרטי בתר כללא במתני' גבי תובעין ואלו מ"ד הכי שבועה שאין לכם בידי לא לך ולא לך דכולי עלמא מחייב אכללא ומיחייב אפרטי דע"כ לא פליגי רב אחא ורבינא אלא גבי תן לי פקדון תשומת יד גזל ואבדה שבועה שאין לכם בידי פקדון תשומת יד גזל ואבדה אי נמי גבי תן לי חטים ושעורים וכוסמין שבועה שאין לכם בידי חטים ושעורים וכוסמין דמאן דמחייב סבר כי היכי דאהני כללא לצרופיה פרוטה מכולן אהני נמי לחיובי שבועה אכללא כי היכי דמחייב אפרטי ומאן דפטר סבר נהי דאהני כללא לצרופי פרוטה מכולן אבל לחיובי שבועה דיו בחיוב הפרטים לפי שלא נתכוון בכללא להתחייב שבועה על הכלל אלא לצרף פרוטה מכולן אבל בעינן ליכא למימר שתהא פרוטה מכולן מצטרפת דכיון דליכא לחד מינייהו גביה אלא פחות משוה פרוטה אין כאן כפירת ממון כלל ולא קרינא ביה וכחש וכיון דהכי הוא למאי (וכו') כללינהו לכולהו תובעין בחדא שבועה אלא ודאי לחיובי נפשיה אכל אכללי ואפרטי הלכך מחייב אכללא ומחייב נמי אפרטי וליכא מאן דפליג בהא וליכא למימר נמי בהא פרוטה מכולן מצטרפת כדפרישית והוצרכתי לכתוב זה מפני שהוא כדאי לטעות בו:

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף פרש"י ז"ל שבועה שהדיינין משביעין אותה ע"י כפירה והודאה שלמדוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים דהיינו [א] שבועת מודה מקצת הטענה שתי כסף וכו' פי' לפי' שאע"פ ששבועת הפקדון [ב] [שבועת הדיינין] היא בטוען נאנסו או נאבדו או נגנבו וכן שבועות עד אחד שבועת הדיינין נמי היא הכא הכי קתני שבועת הדיינין של מודה מקצת צריך שתהא הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה ולאו כל שבועת הדיינין קתני אי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקריא לפי שבשבועת הפקדון כוללת כל עסק שבועה שעל ידי פקדון ושבועת עד אחד נמי כיון דלא [כתיבא] בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינין : **הטענה**. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחותה משתי כסף : וההודאה. שמחייבתו לישבע לא תהא פחות מפרוטה. ובגמרא פליגי רב ושמואל בפרוטה זו אם מתוך שתי כסף של טענה היא או צריך שתהא כפירת טענת שתי כסף לבד ההודאה של פרוטה. והאי שתי כסף היינו שתי מעות של כסף דהא שתי לשון נקבה היא והן שליש דינר צורי דשם מעה כסף דינר וראיה לדבר מדתנן בפ' הזהב [דף נה.] [האונאה ארבעה] כסף והטענה שתי כסף ותנן נמי [דף מט:] האונאה ארבעה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות המקח אלמא כי תנן אונאה ד' כסף במעין קאמר שיש מהן עשרים וד' בסלע ולכוותה הטענה שתי כסף שני מעין קאמר וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מטבע כסף מעה כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים ואי אתה מוצא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמתרגמינן עשרים גרה עשרים מעין אין לך לחייב בפחות ממטבע זה ובתר הכי מקשה והא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים ונמצאו שני מעין הוא שליש דינר דשם מעה כסף דינר שהם ששים וארבעה פרוטות שהרי מאה ותשעים וב' פרוטות יש בדינר כדאיתא בפ"ק דקידושין (דף יב.) והפרוטה פירשו הגאונים ז"ל שהיא משקל חצי חבה של כסף כלומר שהוא משקל חצי שעורה ונמצאו שתי מעין משקל שלשים ושתים שעורות . הלכך לדידן דקי"ל כרב דאמר כפירת טענה שתי כסף כדאיתא בגמרא אינו חייב בשבועה של מודה מקצת עד שיכפור בשלשים וב' שעורות של כסף נקי ויודה בחצי שעורה דהיינו פרוטה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות טוען ונטען : אין לך בידי אלא פרוטה פטור . שאין זו הודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחושת וכגון שלא טענו שתי כסף של מטבע אלא משקלם שאם טענו מטבע כיון שהודה לו מטבע סגי בהכי וזהו דעת רש"י ז"ל ויש חולקין ויתבאר בגמרא א"כ משום הכי פטור דחסרה לה טענה ויתבאר בגמרא בס"ד : שתי כסף ופרוטה כו'. קסבר טענו חטין ושעורים והודה לו באחד מהם חייב : אין לך בידי פטור. שאין כאן הודאה : שהוא כמשיב אבדה. שהיה יכול להעיז פניו ולכפור הכל ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבידה דפטור : **גרסינן** בשנים אוחזין (דף ג.) תני רבי חייא מנה לי בידך וכו' [מק"ו] מסקינן לה התם הכי ומה פיו שאינו מחייבו קנס מחייבו שבועה עדים שמחייבין אותו קנס אינו דין שמחייבין אותו שבועה ואם תאמר ולמה הוא נשבע דהא קיימא לן בב"ב [דף קעה:] שעבודא דאורייתא ומלוה על פה גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות דבר תורה וכיון שכן חמשים הללו שמעידים בהם עדים שעבוד קרקעות ניהו וה"ל כהודה בקרקעות וכפר בכלים דפטור כדתנן בפירקין י"ל אי בדאמרי סהדי שעדיין יש בידו חמשים זוז שהלוהו ולא פרעו הכי נמי אלא הכא במאי עסקינן כגון שהעדים אינם מעידין אלא שהלוהו דמלקוחות לא גבי דטעינן להו דלמא פרעיה ומיהו מיניה גבי ומ"ה נשבע שכיון שאמר אין לך בידי כלום כל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי ולקוחות לא מיחייבי בהכי דאינהו לית להו למסמך אטענתא דידיה אלא אמרי דדלמא לוה ופרע. ואכתי איכא למידק מודה מקצת דחייב רחמנא היכי משכחת לה דהא הויא ליה הודה בקרקעות תרצו בתוספות באין לו קרקע. ומיהו ה"מ לדינא דאורייתא אבל השתא דתקון רבנן דמלוה ע"פ איגה גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ"ק דקדושין [דף יג:] אפי' (לא) מסהדי סהדי דאוזפי ולא פרעיה ויש לו קרקע ישבע על השאר משום דלבתר תקנתא אין כאן שעבוד קרקעות וקי"ל כרבי חייא ואע"ג דהתם בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) אמרינן אם איתא לדרבי חייא קמייתא לאו למימר דמספקא להו אי איתא אי ליתא דדכוותה אשכחן במידי דקיימא לן הכי דאמרינן בכתובות ברים פרק המדיר (דף ע:) אם איתא לדרב הונא דאמר יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניזונת ואיני עושה ואפ"ה איפסיקא הלכתא כוותיה בהדיא בפרק שני דייני גזירות (דף קז:) הלכך קי"ל כרבי חייא וכן פסק הרמב"ם [בפ"ד מהלכות טוען ונטען] בשם כל הגאונים : והילך פרש"י ז"ל לא הוצאתים והם שלך בכל מקום שהם משמע דאי אמר הילך מעות אחרים תחתיהם אע"ג דנקיט להו בבי דינא ובעי למיתבינהו לאו הילך הוא ולפי דברים הללו הילך לא משכחת לה אלא בפקדון לפי שהפקדון ברשות בעליו הוא בכל מקום שהן ואותן מעות בעצמן של מפקיד הן אבל במלוה לא משכחת לה שאפילו ישנן לאותן מעות שהלוה לו בעין לא מצי למימר ליה הרי הן שלך בכ"מ שהן דהא מסקינן בפרק ב' דקידושין (דף מז:) גבי ההוא דמקדש במלוה אינו מקודשת דמלוה אף על פי שהיא בעינה ברשות לוה היא ולא ברשות מלוה כלל לא לחזרה ולא לאונסים וכיון שכן היאך יאמר לו שהן שלו בכל מקום שהן אלא ודאי לפי דברי רש"י ז"ל הילך לא משכחת ליה אלא בפקדון אבל במלוה לא ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דהילך איתיה בין במלוה בין בפקדון ובמלוה כל שהן בידו והוא מזומן לתת לתובע הוה ליה הילך ופטור בין שהן אותן מעות בעצמן שהלוה לו או אחרים דכמי שנותנם לו כבר דמי ובפקדון כל היכא דמודה ליה אע"פ שאינו מזומן בידו אלא עומד באגם הוה ליה הילך משום דכל היכא דאיתיה ברשותא דמריה איתיה וראיה לדבר מדפרכינן בפרק קמא דמציעא (דף ה:) למאן דאמר הילך פטור מדתני רמי בר חמא דארבעה שומרין צריכין הודאה במקצת ואמרינן היכי דמי לאו דא"ל הילך ואם איתא דפקדון נמי לא מיקרי הילך אלא בזמן שישנו בידו ומזומן להחזירו מאי קא מקשי היכי דאמי לאו דא"ל הילך ומאן א"ל דרמי בר חמא בכה"ג קא מיירי ולמה ליה נמי לשנויי ואידך מתה לה בפשיעה ובעינא לשלומי לך דלאו הילך הוא לוקמא כפשטיה כגון דקיימא באגם דכיון שאין הפקדון בידו ואינו מזומן להחזירו לאו הילך הוא אלא ודאי ש"מ דפקדון כל היכא דקא מודה ביה בין שהוא מזומן להחזירו בין שאינו מזומן כהילך דמי דכל היכא דאיתיה ברשותיה דמריה איתיה אבל במלוה לא מיקרי הילך אלא כשהמעות בידו ומזומן לפרעם : ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון למלוה באותן מקצת אי מיקרי הילך או לא הרב בעל העיטור כתב דכהילך דמי אבל ה"ר

יוסף

גר מצוה

שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודיה שוה פרוטה ואם אין הודאה ממין הטענה פטור כיצד שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב א מנה לי בידך אין לך בידי פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים דינר פטור מפני שהוא כמשיב אבידה: **גמ'** גרסינן בשנים אוחזין בטלית* תני ר' חייא ב מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים משלם חמשים ונשבע על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו וכו' וכן הלכתא ותאני *רבי חייא ג מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים ב והילך חייב ורב ששת אמר הילך פטור וסוגיין כרב ששת דאמר

רש"י

שבועת הדיינים. שבועה שהדיינים משביעין אותה ע"י הודאה מקצת הטענה שלמדנו מאשר יאמר כי הוא זה וכתב עלה ונקרב בעל הבית וגו' דהיינו שבועה : הטענה. שהשבועה באה על ידה לא תהא פחותה משתי כסף : וההודאה. אשר מחייבתו שבועה לא תהא פחותה מפרוטה ובגמרא פליגי רב ושמואל אי בעינן שתהא טענת הכפירה שתי כסף לבד מהודאת הפרוטה או לא ושתי כסף ר"ל שתי מעות כסף ולכך נקט שתי לשון נקבה והוא שליש דינר : אין לך בידי אלא פרוטה פטור. דלא הוי הודאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה הודה לו נחושת וכגון שלא טענו מטבע אלא משקל דאי טענו מטבע הרי הודה לו מטבע כמו שמפרש בגמ' לקמן : שתי כסף ופרוטה וכו'. דקסבר טענו חטין ושעורים והודה לו באחת מהם חייב : אין לך בידי פטור. שאין כאן כלל הודאה שהוא כמשיב אבידה שהיה יכול להעיז פניו ולכפור הכל ומדלא מעיז הרי הוא כמשיב אבידה דלא מיחייב שבועה כדאמרינן המוציא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם : **גמ'** שלא תהא הודאת פיו. גדולה לחייב שבועה כשמודה מקצת מהעדאת עדים מקל וחומר. והאי ק"ו מפורש בפ"ק דב"מ : והילך. לא הוצאתים והרי הן שלך בכ"מ שהן עיין בפ"ק

שלטי הגבורים

היה לא' כדי החוב חוזר ותובע מן השני השאר ע"כ אלמא אע"פ שלכל א' יש כדי החוב יכול לגבות מא' מהם כל החוב אם ירצה שהרי כתב אם לא היה כל החוב לא' מהם חוזר ותובע את השני וכן היא מסקנת הרא"ש כתב הרמב"ן שותפין שלוה אחד מהם מאחד השני משתעבד ר"ל שהשני משועבד במה שלוה חברו אפילו לא היה עמו בקנין ודוקא שהוא מודה שמה שלוה שותפו הוא לצורך השותפות ואז הוא מתחייב אפילו שלא נכנס עמו בשעת הלואה שהשותפין כשלוחין זה לזה אבל אם כפר השותף ואמר שמעולם לא נכנס דבר זה בשיתוף אין הודאת שותפו מזיקו לכלום עד שיתברר הדבר שלצורך השותפות לוה מה שלוה והרא"ש ז"ל לא כתב כך : כתב הרא"ש ראובן ולוי הלוו מנה משמעון בשטר וכתב שטר חוב על שניהם ומחל שמעון לראובן כל תביעה שיש לו עליו מאותו שטר כל החוב מחול וגם מלוי אינו יכול לגבות דכיון שהיה יכול לגבות כל החוב מאי זה מהם שירצה כשמחל לו כל הדין שיש בידו מאותו שטר הייט כל החוב והרי הוא כאילו פרע כל החוב ושניהם פטורים ואין שמעון יכול לומר ללוי מחלתי שלא לגבות ממנו אבל ממך אגבה שהרי היו שותפין בחוב ומה שמחל לאחד מחל לכולם ואין הדין כן בראובן ושמעון שנעשו ערבים בשביל לוי ופטר את ראובן מהערבות יכול לגבות כל החוב משמעון כיון שלא מחל לערב ונשאר עדיין כל החוב על הלוה יכול לגבות מן הערב שלא מחל לו : שאלה ראובן נתרעם על שנים שהם חייבים לו ממון וכפר הא' והודה השני שהוא וחבירו חייבים באותו ממון זה שכופר יש לנו מן הדין לחייבו שבועה בעדות השני שמעיד עליו שהוא חייב לו או לא וכן אם היו הנתבעים שלשה וכפר הא' מהם והודו השנים עליו ועל עצמם אותו שכפר אם יתחייב ממון על פיהם או לא תשובה אם אותו ממון לקחו אותו בתורת שתוף נעשו אחראין זה לזה וזה שהודה מתחייב בכל ואין מקבלין עדותו על חבירו מפני שהוא נוגע בעדותו ואחז"ל וכחש בעמיתו פרט למכחיש הא' מן השותפין ואיתמר בירושלמי א"ר יוסי הדא אמרה שנים שלוו מאחד אע"ג דלא כתבין אחראין וערבאין זה לזה וה"ה אם יהיו ב' או ג' או יותר אחראין וערבאין הם : א התובע את חבירו בב"ד וא"ל מנה לי בידך כתב מיימ' שב"ד אומרים לו פרש דבריך למה חייב לך הלויתו לו או הפקדת בידו שאפשר שהוא חושב שהוא חייב לו ואינו חייב לו וכן הנתבע אם משיב אין לך בידי כלום איני חייב כלום צריך לברר דבריו דשמא טועה וסובר שאינו חייב לו והוא חייב לו והרא"ש כתב בתשובה שאין אדם צריך לברר לא זמן פרעון מתי פרעו וכמה פרע ולא הלואה היאך הלוה ומתי הלוה ומיהו לפי הענין לסוגיא הדין לאמתו שאם יראה לדיין שבא ברמאות יש לו לחפש ולפשפש בין בטענת התובע בין בטענת הנתבע כדי להוציא הדין לאמתו : האומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום או פרעתיך ואומר התובע השבע לי היסת והשיב הנתבע הלא יש לך שטר עלי ואתה רוצה להשביעני תחלה ואח"כ תוציא השטר הפרוע ותגבה בו אמרי' לו הבא השטר ואם אומר התובע לא היה לי שטר מעולם או היה לי שטר ואבד כתבו הגאונים שאומרים למלוה בטל כל שטר שיש לך עליו קודם לזמן הזה ואח"כ תשביעהו היסת או תחריס הרס סתם ואח"כ לא ובקש השטר : ב וגבי הילך כתב ה"ר יוסף ן' מגא"ש אפילו אם יתן לו משכון על מה שמודה לו לא חשיב הילך אבל בעל העיטור כתב דמשכון חשיב שפיר הילך דהא אפי' שטר חשיב הילך והכי מסתברא : תבע שני כלים והודה לו באחד מהם וא"ל הילך וטוען התובע שנשתמש בזה שהוא מודה לו ונפחת מדמיו אם יש לו עדים בזה או שהוא בעצמו מודה לו אין זה הילך אם נראה לדיין שהנתבע מערים כדי לדחות ממנו השבועה צריך לישבע שבועה דאורייתא וכ"כ מיימ' כיצד אמר לו מנה וכלי יש לי בידך אין לך בידי אלא הכלי והילך ואמר התובע אין זה הכלי שלי הרי זה נשבע היסת וכולל בשבועתו שזה כליו ואם הודה

עין משפט

א מיי' פ"ג וס"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' עד פח :

ב מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' עה סו ופט :

ג מיי' פ"ק מהל' טוען סמג עשין שם טור ח"מ סי' עה סו פח :

הגהות מא"י

[א] שבועה כצ"ל ותי' מודה במקצת מוקף [וכ"ה בד"ס]: [ב] תי' שבועת הדיינין מוקף [וכן בד"ס ליתא]:

המאור הגדול

כתב הר' יוסף הלוי שתי כסף כספים דאית מינייהו בדינר דהוא כסף צורי שמנת נמצאו שתי כסף עשרים חבות פחות חצי חבה והפרוטה חצי חבה וזו מעות בידו דשתי כסף שתי מעין הן ושש מעה כסף דינר ותנן נמי בפרק הזהב האונאה ד' כסף והטוענה שתי כסף ובמסכת חגיגה תנן הראיה מעה כסף וחגיגה שתי כסף והכא תני רבי חייא סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור אלמא שתי כסף שתי מעין ניגהו והדינר אית ביה קצ"ב פרוטות דהכי משערינן ליה בקידושין והפרוטה חצי חבה כדברי הרי"ף נמצאו שתי כסף ל"ב חבות שהם שליש הדינר וכן מה שכתב לשבועות עד אחד לא בעי' שתי כסף דהא אמרינן בהדיא אפילו לא כפר לו אלא בפרוטה ולא הודה לו אלא בפרוטה חייב זו הגרסא משובשת היא והגרסא הנכונה היא אפי' לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב וכן מה שכתב דלגבי שומרין לא בעינן שתי כסף אלא בפרוטה לתודה מחייב לא מסתברא כותיה דהא עיקר שתי כסף בשבועות השומרין הוא כתיב וא"כ אדרהים רב נחמן אמר שמואל לאשמעינן בשבועת עד אחד לאשמועינן בשבועת השמרים דכתיב בגופה שתי כסף וכ"ש שבועת עד אחד דלא כתב בה שתי כסף :

יוסף הלוי ז"ל אומר דבכה"ג לא מיקרי הילך והביא ראיה מדאמרינן בפ"ק דקדושין [דף ח.] אמר רבא אמר רב נחמן התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה אינה מקודשת מנה אין כאן משכון אין כאן ואמרינן נמי התם [דף ח:] בני *)ר"ח זבין ההיא אמהתא בפריטי אותיבו נסכא עליהו אתו לקמיה דרבי אמי א"ל פריטי אין כאן נסכא אין כאן אף כאן מנה אין כאן משכון אין כאן ואחרים דוחים ראיה זו ואומרים שאין הנדון דומה לראיה דהתם שלא נתחייב במנה אף המשכון אינו כלום דכיון דאין כאן חוב במה יהא נתפס משכו וזה

רש"י תורה אור נר מצוה

דאמר הילך פטור דקא מקשינן בפרק השואל *בענין היו לו שני עבדים אחד גדול ואחד קטן המוכר אומר קטן מכרתי והלוקח אומר גדול לקחתי ישבע המוכר שהקטן מכר אמאי ישבע מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ועוד הילך הוא מדקא מקשי הכי שמעינן מינה דסבירא לן הילך פטור כרב ששת וכן הלכתא. גרסינן *בפרק יש נוחלין* שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא המוציא שטר חוב על חבירו מלוה אומר לא נפרעתי כלום ולוה אומר פרעתי מחצה ועדים מעידין אותו שפרעו כולו נשבע וגובה מחצה מנכסים בני חורין אבל מנכסים משועבדין לא מ"ט אמרי לקוחות אנן אעדים סמכינן ואפילו לרבי עקיבא דאמר משיב אבדה הוי ה"מ היכא דליכא שטרא אבל היכא דאיכא שטרא אירתותי מרתת: *היכי משביעינן ליה אמר רב יהודה *) אמר רב א משביעין אותו בשבועה האמורה בתורה דכתיב °ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ אמר ליה רבינא לרב אשי כמאן כרבי חנינא בר אידי דאמר בעינן שם המיוחד א"ל אפילו תימא רבנן דאמרי בכינוי חייב מאי שבועה האמורה בתורה לאתפוסיה חפצא בידיה כאליעזר עבד אברהם דכתיב °שים נא ידך תחת ירכי וכתיב °וישם העבד את ידו תחת ירך אברהם אדוניו וישבע לו וכדרבא דאמר רבא האי דיינא °דאשבע בה' אלהי ישראל ולא אתפסיה לנשבע חפצא בידיה נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר ואמר רב פפא האי דיינא דאשבע בתפילין נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר והלכתא כוותיה דרבא ולית הלכתא כוותיה דרב פפא הלכתא כוותיה דרבא דהא לא נקיט מידעם בידיה ולית הלכתא כוותיה דרב פפא דהא נקיט חפצא בידיה שבועה מעומד ותלמידי חכמים מיושב ב שבועה בספר תורה ותלמידי חכמים לכתחלה בתפילין: ת"ר שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה פי' בכל לשון. אומרים לו הוי יודע *שכל העולם נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה בסיני °לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעים ממנו וממשפחתו שנאמר °אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו שנא' °ומבשרך אל תתעלם כל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן נפרעין ממנו ומכל העולם כולו

*) בכל דפו"י ליתא תי' אמר רב

רש"י: דב"מ: נשבע וגובה מחצה: כדין מודה במקצת. נשבע פירוש הלוה נשבע שפרעו חציו וחציו נוגה דהודאת לוה כמאה עדים דמו: אעדים סמכינן. ואתם עשיתם קנויא יחד: ואפילו לרבי עקיבא · דאמר פרק קמא דב"מ גבי שמר שכתוב בו סילעין דינרין כו': כרבי חנינא. שילהי פרק שבועת העדות: לאתפוסיה חפצא בידיה. ס"ת או תפילין כאברהם [דאשבע את אליעזר בברית מילה]: דאשבע בה' אלהי ישראל ולא אתפסיה חפץ כו'. ואע"ג דלא תנן ליה במתני' מכל מקום כיון דשמעתא דרב הוא הרי כדבר משנה וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם: שבועה בס"ת. ואע"ג דאמרינן דלית הלכתא כרב פפא מ"מ לכתחלה מיהא בעינן ס"ת ות"ח די לו בתפילין מפני כבודו: אף היא. כלומר כמו הנהו דחשיב התם פרשת סוטה ומגילה וכמה דברים שנאמרו בכל לשון: שבועה. נאמרה בכל לשון שמבין בה: את פיך. שבועת שקר:

רבינו נסים: אבל כאן שכבר נתחייב לה והניח משכון עליו משכון יש כאן וקנו ליה׳ ולפי דעתי יפה אומר ר' יוסף הלוי ז"ל ואלו שדחו ראייתו לא ירדו לסוף דעתו דכיון דקי"ל דמלוה אינה קונה [במכר] כדאמרי' בפ' האיש מקדש (דף מז.) גבי ושוין במכר שזה קנאו ואם מלוה להוצאה ניתנה במה קנאו כמלא שמשכון זה אינו נקנה באותה מלוה דכי אמרינן בב"ח דקונה משכון ה"מ [או] במשכנו בשעת הלואתו משום דקני ליה [מעותיו] וכדמוכח ההיא דאמרינן בפ' השולח (דף לז.) גבי מלוה על המשכון דאינו משמט משום דקני ליה כדרבי יצחק אלמא דב"ח קונה משכון אפילו משכנו בשעת הלואתו וטעמא דמלתא מפני שמעותיו קונות לו משכון ואי נמי במשכנו שלא בשעת הלואתו קני ליה משום דבגוביינא דבי דינא אתו לידיה וגזרת הכתוב הוא דקני ליה כדרבי יצחק דהרי הוא כאלו הגביהו לו ב"ד ומשום הכי אמרינן בפרק המקבל (דף קד:) דאם מת אינו נעשה מטלטלין אצל בניו אבל כשנתן לוה למלוה משכון שלא בשעת הלואתו כיון שמלוה אינו קונה [א] [במכר] במה קנאו [ב] מלוה למשכון שמא תאמר [אע"פ] שהמלוה אינו קונה לה (קנאו במשיכה כקכשהקנהו לו בתורת משכון משיכה קונה לו) קנאו במשיכה לשעבודו שכשם שאילו הקנהו לוה למלוה לגמרי נקנה במשיכה כקכשהקנאו לו בתורת משכון משיכה קונה לו זו היא שלמד הרב רבי יוסף ז"ל מההיא דקדושין שאין המטלטלין נקנין במשיכה למשכון בעלמא כיון שאין כח במעות הראשונים לקנות ואפי' תאמר נקנה הוא במשיכה לשעבודו כשם שנקנה בכסף לשעבודו במשכנו בשעת הלואתו מ"מ אינו ככסף לקנות בו אמה העבריה והכא נמי משכון לאו הילך הוא: **גרסי'** בפרק יש נוחלין (דף קכח:) שלח ליה רבי אבא: נשבע. כדין מודה במקצת: אלן עדים סמכינן. דאמרי שפרעו כולו: ואפילו לר"ע דאמר משיב אבדה הוי. גבי סלעין דינרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש בפרק קמא דמציעא (דף ד:): הני מילי היכא דליכא שטרא. כי התם דאדרבה סלעים שתים משמע: ואיכא למידק וכיון דאיכא עדים שמעידין שפרעו כולו הם המעידין כדבריו דיש בכלל מאתים מנה ולמה צריך לישבע וי"ל דשאני הכא שהוא פסלם שמכחים דבריהם והומר שלא פרע אלא מחצה ולגבי עצמו נאמן ומיהו לאו למימרא דפסלינהו לגמרי דא"כ אפילו בשבועה לא מהימן דהא איכא שטרא אלא לאו הכחשה היא לגמרי דאפשר שהוא אינו זכור אלא מן המקצת והעדים זכורים יותר וכיון דהכחשה לאו הכחשה הוא אין סומכין על עדותן לגמרי ולא על השטר לגמרי אלא עדותן מהני לבטולי שטרא בלחוד והוה ליה תביעתו של מלוה כתביעה על פה שאין עליה עדים שכל שהנתבע מודה מקצת נשבע: כמאן כרבי חנינא בר אידי בפרק שבועת העדות (דף לה:) איתא: לאנקוטי חפצא בידיה. או ס"ת או תפילין כאברהם דאתפסיה לאליעזר ברית מילה: נעשה כמי שטעה בדבר משנה וחוזר. ואע"ג דלא תנן לה במתני' הא אמרינן בסנהדרין (דף לג.) לטועה בדבר האמוראין כטועה בדבר משנה דאמי וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי ומשלם מביתו: שבועה בס"ת. דאע"ג דאמרינן דלית הלכתא כרב פפא לכתחלה מיהא ס"ת בעינן ות"ח די לו לכתחלה בתפילין מפני כבודו: ודאמרינן לאנקוטי חפצא בידיה פירשו המפרשים ז"ל שלא בתורה הוא נשבע אלא [בשם או בכינוי וכ"כ הרמב"ם בפי"א מהלכות שבועות] אלא שאוחז ס"ת בזרועו כדי לאיים עליו והא דאמרינן והאי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כמי שטעה בדבר משנה ה"ק דאע"ג דאשבע בה' אלהי ישראל כיון דלא אשבע בנק"ח ה"ל כטועה בדבר משנה וחוזר ודעת הגאונים ז"ל דשבועות המשנה כשל תורה היא בנקיטת חפץ וכן כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב אבל שבועת היסת אינה בנקיטת חפץ וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות שבועות אלא שהוא ז"ל כתב שם שכבר נהגו הכל להיות ספר תורה ביד חזן הכנסת או שאר העם בעת שמשביעין שבועת היסת כדי לאיים עליו וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה דמי שהיה כופר בכל והשביעוהו היסת בלא נקיטת חפץ ואח"כ בא עד אחד חוזרין ומשביעין אותו בנקיטת חפץ דכיון דאמרינן הכא דאם נשבע בלא נקיטת חפץ חוזר התם נמי חוזר ובויקרא רבה משמע דכשמשביעין האדם בס"ת מביאין לפניו נאדות נפוחים דאמרינן התם אמר ר' סימון מפני מה משביעין את האדם בס"ת ומביאין לפניו נאדות נפוחים לומר היתה הגויה הזאת מלאה גידין ועצמות ועכשיו ריקם מכלום כך המשביע את חברו סוף שילא ריקם מממונו ר' יוסי אומר על שקר ר' יונה אומר אף על אמת וכן אמרו בשם גאון שמאיימים עליו בדברים אחרים כגון מטה של מתים ונרות דולקות ושופרות ומתירין הנאדות או מבקעין ומכבין הנרות בשעת שבועה ומסתברא דלא עבדינן הכי בת"ח אלא לכתחלה בתפילין ותו לא מידי עוד כ"ל דכיון שלא הוזכר כך בתלמודנו אינו אלא שיש ביד הדיין להחמיר עליה בכיוצא בזה כפי מה שעיניו רואות ותומר הענין שנשבע עליו ובמקלת פרש"י ז"ל כתיב הכי ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה דהא אמרו ארור בו שבועה ע"כ ולא נראה כן מדברי הרי"ף ז"ל והרמב"ם ז"ל וכמו שכתבנו: **ת"ר** שבועת הדיינין אף היא בלשונה נאמרה מפרשינן בגמרא דקאי אמאי דתנן במסכת סוטה (דף לב.) ואלו נאמרין בכל לשון פרשת סוטה וכו' וקאמר דשבועת הדיינין אף היא נאמרה בכל לשון וכ"פ הרי"ף ז"ל אבל הר"ר יוסף הלוי ז"ל פי' אף היא בלשונה נאמרה בלשון הקדש וקאי אמאי דתנן התם ואלו נאמרים בלשון הקדש וליתא דהא תניא בתוספתא במס' סוטה בפ"ז שבועת העדים והדיינין נאמרה בכל לשון: שבועת הדיינין כיצד אומרים לו הוי יודע שכל העולם כולו נזדעזע. מפרש בגמרא דמשום חומרא דקא מני ואזיל כדאיתנהו בגמרא נזדעזע טפי בלא תשא משאר לאוין: אל תתן את פיך. בשבועת שקר: לחטיא את בשרך. את קרובך: שנאמר

שלטי הגבורים: שנתבע שאין זה כלי שלו אלא שנתחלף לו אע"פ ששוה כמו כליו צריך לישבע שבועה דאורייתא ע"כ. ואפשר שהוא סובר דמשכון אינו נקרא הילך אבל לפי מה שכתבתי דמשכון נקרא הילך לא גרע זה משאר משכון אע"פ שכופר בכל והילך פטורים מן השבועה מן התורה חכמים חייבוהו שבועה וזו היא שנקרא שבועת היסת לא שנא אמר לו מנה לי בידך ואמר לו הין למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך או שאמר לו יש לי בידך כנגדו כסות וכלים או שאמר לו אמת שהיה לך בידי אבל את מחלתו לי או נתתו לי במתנה דאיכא דררא דממונא בכל ענין נשבע היסת ובלבד שיתבענו התובע טענה ודאי כדפי' לעיל:

א כתב מיימו' אין בין שבועת היסת לשבועת הדיינים אלא נקיטת חפץ שאין הנשבעין שבועת היסת אוחזין ס"ת בידן אלא משביעין אותן בשם או בכנוי בשבועה או באלה מפיו או מפי ב"ד וכבר נהגו הכל להיות ס"ת ביד חזן ב"ה או שאר העם גם בשבועת היסת כדי לאיים עליו וכל מי שיתחייב שבועת הדיינין בין שהיא ע"י טענת ודאי וכפירה בין שהיא מדבריהם מאיימין עליו ומי שיתחייב בטענת ספק בין מן התורה בין מדבריהם א"צ איום ואע"פ שאין מאיימין בשבועת טענת ספק ולא בשבועת היסת צריכין הדיינים לפזור בבעלי הדינים אולי יחזרו בהם כדי שלא ישבעו כלל וכתב רש"י בדורותינו בטלו שבועות לפי שהעונש גדול ותקנו לגזור עליו ארור בעשרה דארור בו שבועה וכן כתב הרמ"ה מכי אתו רבנן בתראי דבתר תלמודא נהוג לאישתבועי בארור כדאמרי' ארור בו שבועה משום דחזו דשבועה בשם אלהים טפי ענשה מיהו אידי ואידי צריך ליה לאינקוטי ס"ת בידיה וטור ח"מ סימן א' כתב בשם הרמ"ה ז"ל ס"ת נמי צריך שיהא מזומן בב"ד כדאמרינן בתקנות עזרא שיהו ב"ד קבועים בב' וה' ואומר מ"ט משום דשכיחי בהו רבים אי בעית אימא משום טירחא לאפוקי ס"ת נראה דגרסתו אינה כגרסת הספרים שלנו ונראה דה"פ דצריך להיות ס"ת בבית דין משום דמוכח בגמרא דטעמא דב"ד קבוע בב' וה' משום דאתי לבי כנישתא ומסתמא דב"ד במקום בהכ"נ יושבין ולקבועמדין בב' וה' שאם יהיה שום אדם שילטרך שבועה לא היו צריכין להוציאו חוץ לארון הקדש בעודו אלא בעודו על התיבה משביעין אותו והיינו דקאמר משום טירחא לאפוקי ס"ת כתב מיימו' הורו רבותינו כל מי שנתחייב שבועה בין של תורה בין של דבריהם אפי' היסת יש לו להחרים חרם סתם קודם שישבע על מי שיטעון עליו דבר שאינו חייב בו כגון להשביע אותו בחנם ויענה אחריו אמן: הטוען על חבירו טענות הרבה אין משביעין אותו על כל טענה וטענה אלא שבועה א' על הכל נתחייב ב' שבועות על ב' טענות קלה וחמורה משביעין אותו בחמורה ומגלגלין בה שאר הדברים כל הטוען לחבירו טענה שאפי' אם הודה לו לא יתחייב לו ממון אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת כיצד אתה אמרת ליתן לי מנה להד"מ אין משביעין אותו לא היסת ולא חרם שאף אם הודה לו אינו חייב לו כלום אתה קללת אותי אתה הוצאת עלי שם רע וזה כופר אין מחרימין על כיוצא בזה ע"כ ומסתברא שהיו מחרימין על זה שהרי אם יתברר שהוא אמת קונסין אותו אתה אכלת בי לא היו דברים מעולם נשבע היסת אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם שבת ורפוי ...יתני וזה אומר להד"ם אם הוא במקום שנוהגין קנס נשבע היסת שהרי אלו הודה היה חייב לו השבת במה דברים אמורים שפטור במודה בקנס כגון חבלתי לפלוני אבל אם הוא מודה שחבל בו ועמד בדין ונתחייב ע"פ ...ב באותו ב"ד כך וכך חייב לשלם לפיכך אם טענו ב"ד חייבוך לשלם מאה דינרים על שחבלת בי והוא אומר לא היו דברים מעולם הרי זה נשבע היסת ונפטר: ומהר"ם כתב כדברי הטור שהביא המרדכי דבריו פרק ...דהאומר לחבירו נשבעתי בדברים והלה כופר דאין משביעין אותו שום שבועה אבל היו מחרימין סתם שיודו האמת ונמצא דגם פליגי בזה אם חרם והשבועה אחת היא דלמיימ' כך שוה זה כמו זה דהא במקום שאין משביעין אותו אין מחרימין ולדברי מהר"ם אף במקום שאין משביעין היסת היו מחרימין דלמה אינו שוה זה כמו זה: ב כתב ריא"ז שבועה זו של תורה חמורה היא מאד ומשביעין אותו בהזכרת השם שנא' ואשביעך בה' אלהי

עין משפט: א מיי' פ"ד מהל' מלוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' פב:

*)בס איתא בני ר"ס בר אבין וכו'

ב מיי' פי"א מהלכות שבועות סמג עשין קכג טור ח"מ סי' פז:

הגהות מא"י: [א] פי' במכר ז"ל מוקף: [ב] פי' מלוה ז"ל המי"ס בחירק ותי' ולמשכון ז"ל מוקף:

בראשית כד · שם · [דף שד ע"ב] · שמות כ · קהלת ה

שנאמר אלה וכחש ופרכינן בגמ' ואימר עד דעביד לכולהו ופרקינן לא סלקא דעתך דכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ [והוא הדין נמי] דבשאר עבירות דכתיבי בההיא קרא נפרעין מכל העולם כולו והכי מוכח בהדיא בפ"ק דקדושין ואמרינן [נמי] בגמרא דבשאר עבירות שבתורה נמי נפרעין ממשפחתו כדכתיב ושמתי אני את פני באיש ההוא ובמשפחתו לפי שכולן מחפים עליו ונפרעין נמי מכל העולם כולו דכתיב וכשלו איש באחיו איש בעון אחיו כל שבידם למחות אלא הייט דאיכא בין שאר עבירות לשבועה דבשאר עבירות איהו כדיניה ורשעים למשפחתו כלומר המחפים עליו בדין חמור מיהו לא מתדני בדיניה דדרשינן מיעוטא יכול כל המשפחה כולה בהכרת ת"ל אותו אותו בהכרת ואין משפחתו בהכרת ורשעים דעלמא דהייט שיש בידם למחות בדין הקל אבל לא בדין חמור דא"כ ובמשפחתו למה לי ולדיקים דהכא ודהכא פטורים כלומר כיון שאין בידם למחות דלא אשכחן בהו בקרא עונש כלל וגבי שבועה הוא. ורשעים דמשפחה המחפים בדיפיה דהכא לא כתי' מיעוטא ועוד דעל כרחין מסקינן להו דרגא מרשעים דעלמא ורשעים דעלמא שיש בידם למחות בדין חמור דכיון דאפי' לדיקי דהכא ודהכא בדין הקל כדכתיב כי מפני אלה אבלה הארץ וכל העולם משמע אפי' לדיקים על כרחין מסקינן דרגא לאותן שיש בידם למחות דהא איכהו מענשי בשאר עבירות ולדיקי לא מענשי בהו כלל ולדיקי דהכא ודהכא בדין הקל כדפרשינן כך

תורה אור

כולו שנאמר °אלה וכחש ורצוח וגנוב ונאוף וגו' וכתיב °על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושב בה כל עבירות שבתורה יש לו זכות תולין לו עד שנים ושלשה דורות וכאן נפרעין ממנו לאלתר שנאמר °הוצאתיה נאום ה' וגו' הוצאתיה לאלתר ובאה אל בית הגנב הגונב דעת הבריות שאין לו ממון אצל חבירו וטוענו ומשביעו ואל בית הנשבע בשמי לשקר כמשמעו ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו הא למדת דברים שאין אש ומים מכלין אותן שבועת שוא מכלה אותן ואם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד ואם אמר הריני נשבע אותן העומדין שם אומרים זה לזה °סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתינו ועל דעת *ב"ד: הטענה שתי כסף: *אמר רב *כפירת הטענה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף אפי' לא כפר אלא בפרוטה או לא הודה אלא בפרוטה א חייב והלכתא כוותיה דרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף דהא *תני ר' חייא לסייעיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור שתי

הושע ד · שם · זכריה ה · אלפס קי

רש"י

ופוטרין אותו מיד. ואין משהין אותו שלא יחזור בו וע"כ ישלם כיון שקיבל עליו בבית דין: הרשעים. שאף התובע מיקרי רשע שלא נשא ונתן עם אינש מהימן ולדיק שלא ישבע בשקר ובא לידי שבועת שוא: וע"ד ב"ד. משום קניא דרבא: כפירת טענה שתי כסף. טענה דמתני' לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שכופר בטענת חבירו לפי הודאת הפרוטה ותחלת הטענה צריכה שתהא כסף ופרוטה: חסר מעה פטור. דכפירת שתי

נראה בעיני טעמים הללו: ומ"ה אומרי דאיתנהו בלא תשא טפי משאר עבירות נזדעזע כל העולם בשעה שנאמרה ומיהו הנהו עבירות דכתיבי דהלה וכחש שוו בהדי לא תשא לגוונא דנפרעין מכל העולם כולו ברשעים ולדיקים אבל לגוונא דרשעים דמשפחתו לא אשכחן: אם אמר איני נשבע פוטרין אותו מיד. פרש"י ז"ל ואין משהין אותו כאן שלא יחזור בו ועל כרחיה ישלם משקיבל עליו בב"ד נראה שהוא סובר דכל זמן שעסוקים באותו ענין יכול לחזור בו אבל בתר הכי לא שהמקבל עליו בב"ד איזה דבר שוב אינו יכול לחזור בו ולפי זה התם בפ' יש נוחלין (דף קכח.) דאמרינן שורי גנבת השבע ונול נשבע ואינו יכול לחזור בו גרסינן בלא וי"ו לומר דכיון שגמר דינו על עצמו וקבל עליו הלה שוב אינו יכול לחזור בו וכאילו גמרו את דינו בב"ד ואמרו כן ומיהו דוקא בשאמר כן בפני ב"ד אבל ר"ת ז"ל גורס ונשבע אינו יכול לחזור בו אבל קודם לכן אע"פ שקיבל עליו בב"ד יכול לחזור בו ולפי זה מ"ה אמרי' הכא פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו אבל רלה לחזור בו חוזר ובפרק יש נוחלין אכתוב יותר מזה בסייעתא דשמיא: העומדים שם אומרים זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה. פרכינן עלה בגמרא בשלמא האי דקא משתבע בשקרא קאי באיסורא אלא האי דקא משבע ליה אמאי ומפרקינן כדתניא ר' טרפון בר' שמעון אומר מה תלמוד לומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר אף על המשביע מפני שלא דקדק ליתן ממונו ביד איש נאמן ובאין לידי חילול השם: וכשמשביעין אותו אומרים לו הוי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך אלא על דעתנו ועל דעת בית דין. מסקינן בסוף שבועות שתים בתרא (דף כט.) ופרק ד' נדרים (דף כה.) דאע"ג דמאן דמשתבע לא אמרינן אדעתא דנפשיה משתבע כל שאינו במשמעות הלשון אפ"ה מצרכינן למימר[ליה] על דעתנו לאפוקי מקניא דרבא והתם בפ' ד' נדרים (דף כה.) מפרשינן הך עובדא דהכי הוה דההוא גברא דאתא לקמיה דרבא א"ל ללוה פרע לי זוזי א"ל פרעתיך א"ל רבא אשתבע לי' דפרעת ליה אייתי קניא מליה זוזי ואסתמיך ואתא עלה א"ל למלוה נקוט הדין קניא בידך ואיכסיב ספרא דאורייתא ואישתבע דיהבית לך זוזך ההוא מלוה רתח תברא לקניא ואישתפיכו הנהו זוזי לארעא ואשתכח דבקושטא אישתבע: אמר רב כפירת הטענה שתי כסף. טענה דתנן במתני' לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חברו לבד הודאת פרוטה דבעינן שתהא תחלת הטענה שתי כסף ופרוטה: ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף. ופרכינן בגמרא עליה דשמואל ממתני' דתנן שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור מאי לאו משום דמחסרא טענה ותיובתא לשמואל פי' משום דקס"ד דשוה [שתי] כסף קא טעין ליה והאי א"ל אין לך בידי אלא שוה פרוטה דהויא ליה הודאה ממין הטענה ואפ"ה פטור משום דחסרא לה כפירת טענה משתי כסף ולפי זה כי תנן במתני' כילד שתי כסף יש לי בידך וכו' ארישא דמתני' קאי דקתני הטענה שתי כסף דהיינו כפירת הטענה ואליבא דרב ומפרקינן אמר לך שמואל מי סברת שוה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו כלומר שזה טוען כסף וזה הודה נחשת דליכא הודאה ממין הטענה וכילד דקתני אמאי דסמיך ליה קאי דאם אין ההודאה ממין הטענה פטור ופרכינן תו א"ה אימא סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אי אמרת בשלמא שוה קתני מש"ה חייב אלא אי אמרת דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ומפרקינן מידי הוא טעמא אלא לשמואל הא אמר ר"נ אמר שמואל טענו חטין ושעורים והודה לו באחד [מהן] חייב. כלומר וה"נ כיון שטענו נחשת עם הכסף והודה לו בא' מהם חייב ה"נ מסתברא כלומר דמתני' דוקא קתני מדקתני סיפא ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אי אמרת בשלמא דוקא קתני מ"ה פטור אלא אי אמרת שוה קתני אמאי פטור הא ליטרא טובא הוי כלומר ויש בה כדי כפירה והודאה אלא מדסיפא דוקא רישא נמי דוקא לימא תהוי תיובתא דרב כלומר מרישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור וטעמא משום דדוקא תנן ומה שטענו לא הודה לו הא טענו שוה והודה לו שוה חייב אע"ג דטענה קמייתא לא הויא אלא שתי כסף ומהדרינן אמר לך רב כולה מתני' שוה קתני וליטרא שאני כלומר דכיון דטענו משקל ודאי דוקא קתני אבל כל מטבעות דמתני' שוה קאמר שדרך מטבע לעשותו דמים לכל דבר תדע דקתני סיפא דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית כלומר מעה קטנה ופונדיון [ופרוטה] חייב ואי או קתני שהכל מין מטבע א' ואי אמרת בשלמא שוה קתני מ"ה חייב אלא אי אמרת דוקא קתני אמאי חייב כלומר דהא מה שטענו לא הודה לו ומפרקינן א"ר אלעזר הכא במאי עסקינן בטוענו דינר מטבעות והא קמ"ל דפרוטה בכלל מטבע איתא דיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע א' ופרש"י ז"ל שתבע דינר עבועה במטבע לורה ולא טענו משקל וזה הודה לו מטבע אע"פ שזה כסף וזה נחשת ממין הטענה הוא דכולהו מטבע נינהו ודיקא נמי דקתני שהכל מין מטבע אחת אלמא טעמא דחיובא משום דכל מין מטבע אחת היא ודוקא קתני אבל ר"ח ז"ל גורס בטוענו בדינר מטבעות כלומר דטעין דינר זהב נתתי לך ליתן לי בו מטבעות והוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף ליתן לך מטבעות ויש לך בשווין בידי טריסית או פונדיון או פרוטה וקמ"ל דפרוטה איתא בכלל מטבעות שאמר לו ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שוה קתני היאך מפרש סיפא דקאמר שהכל מין מטבע אחת דדיקא כוותיה דשמואל ומהדרינן דה"ק שכל דין מטבע אחת היא כלומר רישא דקתני שתי כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא והדר תני דינר זהב דשוה הוא וקאמר שכל דין מטבע א' הוא דבכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב כך פי' הרמב"ן ז"ל: ואמרי' תו ור' אלעזר נימא מדסיפא כשמואל מפרש לה רישא נמי כשמואל ס"ל. כלומר דכולה מתני' דוקא קתני ומ"ה תנן ברישא שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הודה לו אבל אי הוה טעין ליה שוה הוה מחייב ואע"ג דתחלת טענות שתי כסף ותו לא ומהדרינן לא סיפא דוקא כשמואל דקתני שהכל מין מטבע א' כלומר וליכא דייק דבטענו בדינר מטבעות עסקינן ומ"ה מתרץ לה כשמואל אבל רישא או כרב או כשמואל ובתר הכי אמרי' ת"ש דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור זו היא גרסת ר"ח ז"ל ועיקר דהכי מוכח בירושלמי והיינו טעמא דפטור משום דכיון דדוקא קא טעין ליה דקאמר זהב זהוב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ודייקינן טעמא דא"ל זהב זהוב הא סתמא שוה משמע וע"כ רישא דקתני שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור

שלטי הגבורים

השמים ואפילו באחד מן הכנויים בין שנשבע הוא עצמו או שהשביעוהו אחרים וענה אמן ואותו. ס"ת בידו בשעה שנשבע ונשבע בעמידה ואם היה תלמיד חכם נשבע אפי' יושב ואינו אוחז ס"ת אלא אפי' תפילין ואם השביעוהו בית דין ולא התפיסוהו שם חפץ של מצוה לא תורה ולא תפילין ה"ז טעות בידם ומשביעין אותו פעם שנית בין אם היה ת"ח בין אם היה עם הארץ ועם הארץ שהשביעוהו והתפיסוהו תפילין הרי זו שבועה: נשבע לו חוץ לב"ד או שקפץ ונשבע בב"ד בין שקפץ ונשבע הוא בין שקפץ והשביעו חבירו שלא ע"פ ב"ד לא נפטר בשבועה זו עד שישבע בפני ב"ד ועל פי ב"ד כמבואר בק"ה. נשבע כראוי ונפטר ואח"כ באו עדים משלם על פיהם אפי' נשבע ע"פ עד א' המחייבו שבועה ונפטר בשבועתו ואח"כ בא א' והעיד כמו הראשון הרי זה משלם על פיהם כמו שכתב מז"ה בפ' הגוזל עלים: בימי הגאונים כשראו שרבו בני אדם הנשבעים לשקר ואבדה האמונה תקנו שלא להשביע שבועה חמורה כזו מפני שענשה גדול אלא מי שנתחייב שבועה בין מד"ת בין מד"ס נושא ס"ת על כפו ואינו נשבע אלא שליח ב"ד מקלל ואומר כך וכך קללות ידבקו בפלוני אם הוא כופר בממון חבירו ואינו מודה בו והיו מנדין אותו לפניו ותוקעין לפניו בשופר וקוראין אותה בלשון ארמית גזרתן שבועה זו משביעין אפילו לכופר בכל שאינו חייב שבועה מה"ת גם המורה כתב שבטלו הגאונים שבועה של תורה לפי שענשה גדול ותקנו לגזור עליו אלור בי' וכן כתוב בדברי הגאונים שעושין לפניו איומים גדולים כגון להביא לפניו מטה שנושאין בה מתים ונודות נפוחים ותוקעין בשופרות ומקללין לפניו והתינוקות וכל העומדים שם עונים אמן ובמקומנו ראינו המנהג לתפוס הנשבע ס"ת להשביע בתורה אבל לא בהזכרת השם וראינו המנהג בימי מורנו רבי': א ובדין מודה במקצת הטענה ישבע. התוספות פרק הגוזל קמא בשם ריב"א כתבו דכל טענות דאיכא למימר בהו חזקה אין אדם מעיז אם כופר הכל פטור משבועה דאורייתא וחייב אם מודה במקצת וכל טענות דמצי להעיז אם כופר הכל חייב שבועה דאורייתא ולזה הסכימו קצת ממפרשים ולדברי רבינו תם בין טענות דחזקה דאינו מעיז לכפור הכל בין טענות שיכול להעיז לעולם כי יכפר בכולהו פטור מן השבועה דגזרת הכתוב הוא דלא מחייב בשבועה בכפירות הכל ולדברי רש"י כל טענות דחזקה שזה לא יעיז לכפור הכל פטור מפני שקבל ממנו טובה כגון טענות שבאים על מלוה ולוה שזה כופר הכל פטור דודאי אין אדם מעיז בפני זה שעשה לו טובה לכפור הכל אבל טענה דבין מפקיד ונפקד דאין כאן שום טובה כי בסיבת שום טובה שקבל הנפקד מן המפקיד לא ימנע מלכפור לו הכל אז רמיא שבועה על הנפקד היכא שכופר הכל דליכא שום טעמא למפטריה משבועה כמו דאיכא בין לוה ומלוה וכן כתב הר"ן פרק הגוזל בתרא גבי מכיר כליו וספריו ביד אחר וקשה בעיני על דעת התוספות דאמרי דהיכא דכופר בכל מקום שאינו יכול להעיז פטור מן שבועה ונותנין טעם להעזה דכיון שכופר הכל וחבירו יודע אם הכפירה אמת או לאו אם לא היה כן לא היה כופר ומשום האי טעמא פטור למה לא נאמר ג"כ לגבי תובע דחזקה מה שתובע הוא אמת דכיון שחבירו יכול לידע בשקרו חזקה לא היה מעיז פניו לתבוע אם לא היה לו לקבל ממנו ובשלמא לרבינו תם אתי שפיר פטור הנתבע דגזרות הכתוב היא גם לרש"י ז"ל ליכא להקשות דלדעתי משום הכי דחק רש"י לתת טעם לחזקה דהעזה משום שקבל טובה ממנו דהשתא דוקא לגבי לוה איכא למימר כך ולא לגבי תובע אבל לפי' התוספות קשה וי"ל דהוי מגו להוציא ומגו להוציא לא אמרי' ומה שיש להקשות על דברי התוספות דאמרי' כל היכא דכפר לו הכל רמינן שבועה עליה מהא דאמרינן

א מיי' פ"ג מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טוש"ע ח"מ סי' פח:

במדבר טז

נ"א המקום דף למ:

דף פ.

פטור היינו משום דחסרה ליה כפירה משתי כסף וקשיא לשמואל ומהדרינן אמר רב אשי ה"ק כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי כלומר דכי קתני דינר זהב זהוב לא שהתובעו מפרש כך אלא ה"ק הטוען דינר זהב מסתמא זהוב קאמר והלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף פטור משום שמה שטענו לא הודה לו ואמרינן בתר הכי תני ר' חייא לסיועיה לרב סלע יש לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור כלומר משום דכפירת שתי כסף בעינן וכרב כך היא הלעה של שמועה: ושמעינן

רש"י

שתי כסף בעינן: לא שנו. דבעינן טענה שתי כסף אלא בשבועה שהיא בטענת מלוה: והודאת לוה. שמודה מקצת אבל שבועה הבאה בעדות [עד] אחד שהלוה כופר בכל ועד אחד מעיד שחייב לו ונמצא מחייבו שבועה: אפי' לא טענו אלא פרוטה וכפר בה חייב. הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו ממון דהא שוה פרוטה ממונא

[רפ"א ע"א]

תורה אור

כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב אמר רב נחמן אמר שמואל לא שאנו אלא בטענת מלוה °והודאת לוה אבל טענות מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב דכתיב °לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד

דברים יט

מינה דרב ושמואל בתרתי פליגי חדא דלרב לריכה שתהא הטענה שתי כסף [ופרוטה] והכפירה שתי כסף ולשמואל די לו שתהא הטענה שתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה אלא בפרוטה חייב ועוד דלרב הטוען את חבירו דינר יש לי בידך שוה משמע ולא דינר דוקא וכן המשיב פרוטה יש לך בידי שוה פרוטה משמע והוה ליה הודאה ממין הטענה וחייב ולשמואל כל חד וחד דוקא קאמר ולא הויא הודאה ממין הטענה ופטור והיינו דאמרי' מי סברת שוה קתני דוקא קתני וכמו שפירשתיה וליכא לפרושי דרב נמי מודה בטוען דינר סתם דדוקא קאמר ולא נחלקו אלא אי מתניתין בטוען סתם או בטוען בפירוש שוה דהא אקשינן עליה דשמואל מדקתני דינר זהב זהוב יש לי בידך הא סתמא שוה משמע כלומר הא לרב ניחא ואם איתא לרב נמי קשיא דהא אמרת דלרב נמי סתמא דוקא קאמר ועוד מדתנן שתי כסף [ופרוטה] יש לי בידך וקא מפרש רב שוה ב' כסף ואי בטוען בפירוש שוה עסקינן הא בסתמא דוקא היכי תני במתני' סתם ב' כסף יש לי בידך שאילו אמר בלשון הזה היה הדין בהפך לרב [א] [דהיכי קתני סיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך חייב דה"ל חטין ושעורין והודה לו באחד מהן דאינו חייב לרב] אלא ודאי בטוען סתם הוא דפליגי דרב סובר שוה קאמר ושמואל סבר דדוקא קאמר:

נ"י מהר"ם

ולענין הלכה בפלוגתייהו דרב ושמואל פסק הרב אלפסי ז"ל כרב דכפירת טענה שתי כסף מדתני ר' חייא לסיועיה וכי תימא אדרבה הלכתא כשמואל מדמתרץ רב אשי אליביה הך ברייתא דדינר זהב זהוב וכיון דכשמואל מתרץ לה משמע דכותיה ס"ל וכדאמרינן בדר' אלעזר ור' אלעזר לימא מדסיפא כשמואל ס"ל וכיון דרב אשי דבתרא הוא ס"ל כשמואל יש לנו לפסוק כמותו ליתא דאע"ג דרב אשי מתרץ כשמואל ליכא לאוכוחי דס"ל כוותיה דאמוראי מתרצי אליבא דחד אמורא כי שמעי מאי דפרכי ליה אע"ג דלדידהו לא ס"ל כוותיה ורב אשי דבתרא הוא ודאי שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל ומתרץ אליביה אע"ג דלא ס"ל כוותיה אבל בדר' אלעזר דייקינן הכי משום דתלמידיה דר' יוחנן הוה ובא"י הוה גמיר ולא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל בבבל ואפ"ה מתרץ סיפא כשמואל אלמא דכשמואל ס"ל וכיון דבפלוגתא דכפירת טענה קי"ל כרב [מסתברא] דפלוגתא דשוה ודוקא נמי קי"ל כוותיה דבהדדי תליין וכדכתיבנא הלכך ש"מ דהטוען את חבירו כך וכך דינרין יש לי בידך הלוהו והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפי' אמר אין לך בידי אלא כך וכך שהלויתני חייב דשוה קא טעין ליה והויא ליה הודאה ממין הטענה מיהו ה"מ בטוענו מטבע לפי שהמטבע נעשה דמים באחר הא דבר שאין דרכן של בני אדם לשום בו אפילו לרב נמי מסתמא דוקא קאמר וכדאמרי' הכא אפי' לרב בליטרא זהב ליטרא שאני כלומר שאין דרכן של בני אדם לעשות דמים באחר וכן בתבואה אין אדם שם בה [ג] ודוקא קא תבע וזו היא ששנינו כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור ומטבע נמי לא אמרן אלא במטבע היוצא באותו מקום אבל במטבע של מלכים אחרים לא שאין דרכן של בנ"א לשום באותו מטבע הלכך דוקא קאמר ומ"מ היכא שהודה לו במטבע אע"ג דכל חד דוקא קאמר מפני שאותו מטבע אינו יוצא אעפ"כ לפי דברי רש"י ז"ל חייב שהוא סובר שכל מטבע טבועה מין א' וכמ"ש למעלה בההוא דטוענו דינר מטבעות אבל לפי גירסת ר"ח ז"ל ופירושו אין הדין כן שאין לנו ראיה משם וכי אמרינן דשוה קאמר ה"מ באומר שתי כסף יש לי בידך הלוה לפי שההלואה להוצאה נתנה ומשתלמת בכל דבר אבל בטוענו פקדון דוקא קא תבע דפקדון לא ניתן להוצאה אלא לחזרה בעינו כך כתב הרמב"ן ז"ל ואינו נח לי דמתניתין סתמא קתני ואדרבה יש לי בידך טפי משמע פקדון והארכתי בזה בסמוך בס"ד: והיכא דטענו דוקא והלה מודה לו שוה אין ההודאה ממין הטענה ופטור ובברייתא דדינר זהב זהוב הכי מוכחא דהא התם הטוען אומר דוקא דאמר זהב זהוב והמודה משיב שוה דקאמר אין לך בידי אלא דינר כסף ולרב שוה קאמר וכדכתיבנא לעיל וקתני פטור ומיהו היכא דקא טעין מיניה שוה והלה מודה בדוקא חייב דיש בכלל תביעה הודאה וסיפא דמתניתין הכי מוכחא דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב והא טענה דפירות דומיא דשוה היא ואיהו אודי בדוקא וקתני חייב. ויש לרשב"א ז"ל דרך אחרת שהוא אומר אע"ג דקי"ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה היינו משום דתני רבי חייא לסיועיה לרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה בדיני ולאו הא בהא תליא ואע"ג דקי"ל כרב בכפירת טענה אפשר לפרושי כולה מתני' בדוקא ופטור דרישא משום דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו וכי תימא כיון דקי"ל כרב אם איתא דדוקא קתני לא הוה ליה למתני שתי כסף דלא אפשר לאחוביה *[בהו ואפילו במודה במין הטענה] בהודאת מקצת דהא חסרה לה טענה אלא הוה ליה למיתני דינר יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור איכא למימר אין הכי נמי אלא משום דבעי למיתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולאשמועינן דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב כשמואל נקט נמי ברישא שתי כסף והודאה בפרוטה ואע"פ שאין זה נח לי לשניה דרש"י ז"ל דיקא לי הכי שפירשה למשנתינו אליבא דשמואל וכתב עוד [הרשב"א] דאפילו לרב נמי כי אמרינן דשוה קאמר דוקא בטוען כך וכך יש לי בידך בהלואה משום דאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש אלא לוה פורע לו שוויו הלכך איכא למימר דתובע אינו תובע מן הסתם דוקא אלא שוה אבל בנותן לעולם דוקא הוא אומר וראיה לדבר מדתנן בפרק קמא דגיטין (דף יג.) תנו [מנה] לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה ואוקמה רב שמואל בר מרתא משמיה דרב בלבורין ומונחין ובשכיב מרע וכאידך דרב דאמר שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי [מנה זה] נותנים מנה סתם אין נותנין שמא מנה קבור קאמר ואם איתא דשוה מנה אמר מאי קאמר דחיישינן למנה קבור הא איהו לא ייחד לו דבר מיוחד מנכסיו אלא שוה קאמר ובין שיש לו מנה קבור בין שאין לו הרי לוה ליתן לו שוה מנה ואפי' לא אמר מנכסי יתנו לו שוה מנה אלא ודאי אפילו לרב בנותן דוקא קאמר ומשום האי טעמא דאמרן הלכך שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני חזינן אי אית ליה בעין יהבינן ליה ואי לא לא יהבינן ליה מידי [דשוה מנה] דחיישינן דלמא מנה קבור קאמר ואע"ג דאפסיקא הלכתא התם בפרק קמא דגיטין דלמנה קבור לא חיישינן התם בדאיכא מנה שאינו קבור דאע"ג דלא אמר מנה זה לא חיישינן למנה אחר קבור ויהבינן ליה האי מנה מגולה הא אם ליכא אחר בעין לא יהבינן ליה מידי דמנה דוקא קאמר אלו דבריו ז"ל ולפי הטעם שהוא ז"ל אומר דדוקא בהלואה אמרינן שוה לפי שאין מלוה יכול לתבוע מטבע טבוע ממש נראה שהוא ז"ל סובר דתובע פקדון דינו כנותן דדוקא קאמר ואין זה נח לי משום דמתני' סתמא מיתניא ולא משמע דבהלואה בלחוד היא ולא פקדון וכמו שכתבתי למעלה לפיכך אני אומר דבין במלוה בין בפקדון שוה קאמר ואף על פי שאין הדין כן בנותן וטעמא דמילתא דמסתמא טוען תובע בלאותו ענין אשר יתחייב בו הנתבע שבועה וכבר כתבתי למעלה דתובע שוה אפילו נתבע משיב דוקא חייב שבועה [אבל] תובע דוקא אע"פ שהנתבע משיב שוה פטור ומש"ה אמרינן דתובע בין בפקדון בין במלוה לעולם שוה קאמר כדי שיתחייב נתבע באיזה דבר שיודה מה שאין לומר כן בנותן: לא שנו. דבעינן שתהא הטענה שתי כסף: אלא בשבועה הבאה בטענת מלוה והודאת מקצת הלוה אבל טענת מלוה בעדות עד אחד. שהלוה כפר את הכל ועד אחד מעידו שהוא חייב לו: אפילו לא [טענו] אלא פרוטה חייב. הואיל ואם היו שנים היו מחייבין אותו לפרוע דהא שוה פרוטה ממון הוא יחיד מחייבו שבועה: ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי בן מיג"ש ז"ל דאין שבועת עד אחד אלא בטענת ברי כגון שטוענו מנה יש לי בידך ועד אחד מעיד כן אבל אם אין טוענו בברי אלא בשמא ועד א' מעיד בדבר אינו נשבע והיינו דאמרינן בטענת מלוה ואמרינן נמי אפילו לא טענו דאלמא טענת ברי בעינן וברים בבא מציעא [דף ד.] נמי אמרינן הלד השוה שבהן כלומר דמודה מקצת ועד אחד שע"י טענה וכפירה הן באין אלמא דוקא בשטענו בברי אבל בשמא לא ואין אלו ראיות דמאי טענה תביעה כלומר שהוא תובעו וזה כופר אבל לאו דוקא שיהא תובעו בברי ועוד שהרי יש מי שפירש שם דמגלגול שבועה מייתינן ליה וכיון שכן על כרחין לאו טענת ברי קאמר דגלגול שבועה אפילו בשמא היא וכן נראה דעת הרב אלפסי ז"ל דעד אחד קם לשבועה אפילו בטענת שמא ממה שכתב לקמן בפרק כל הנשבעין בעסק חד גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו באנפאי ושקלת מיניה חד טוענא דכיתנא וא"ל אין פתחית ושקלית ודידי שקלית ואת אמרת לי למשקל בהושבנא דאית לך גבאי ופסק דהו"ל מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם אע"ג דטענת שמא הוא דלאו באפיה שקליה ולא ידע אלא ע"פ עד אחד *)וכן נראה עיקר דהא אמרינן כל מקום ששנים מחייבין

*) עי' בתוס' בב"מ דף ג בד"ה מפני מה אמרו. ד"ת

[רפ"א ע"א]

הגהות מא"י

[א] דהיכי וכו' לרב חייב כו' כ"ז מוקף: [ג] כ"ב דמי:

נ"י ד"ת

שלטי הגבורים

דאמרינן פ"ב דכתובות גבי שדה זו של אביך היתה ולקחתי' הימנו דאפי' טענו הבן שהיה של אביו אלא שאין לו עדים מהימן לומר לקחתיו במגו שיכול לומר לא היה של אביך מעולם אע"ג דבהאי ידע ובהאי לא ידע ככר הקשו זה ותירצוהו גם כן התוספות ונמצאת למד מחלוקת דלדברי התוספות כל מודה מקצת הטענה ישבע ולא אמרינן יהא נאמן במגו דאי בעי כפר הכל דאין זה מגו דחזקה הוא שלא יעיז לכפור הכל הלכך במקום דליכא למימר שאם יכפור יהא עזות או מודה מקצת הטענה נפטר משבועה במגו דאי בעי כפר הכל והיכי דמי כגון מודה לבנו דמלוה במקצת דפטור במגו דאי בעי כפר הכל ולא היה שם עזות וכן כל כיוצא בזה כמו שכתב שם המרדכי ודוקא שהודה במקצת במידי דאי כפרה הכל היה פטור לאפוקי מודה במקצת בפקדון דודאי חייב דגם אם כפר בכל חייב כמו שכתבנו ולדברי רש"י ז"ל דרמי שבועה על כל כפירות דמאי מעיז לא חמנא לעולם שום מודה מקצת הטענה שיהא פטור דליכא לעולם שום מגו לדברי מיימוני פרק ב' מהל' שכירות וסמ"ג עשין נ"ה גם הם הסכימו דכופר הכל בפקדון בטענה דשייכה במלוה דהיינו שטוען להד"ם פטור משבועת התורה וכפר בכל בטענה דשייך בפקדון דהיינו שטוען נגנב או נאנס חייב שבועת התורה דהיינו כדברי התוספות ואולם מה שמיימו' מחייב שבועה לנפקד היכא שמודה מעצמו בפקדון במקצת ואינו פוטרו במגו דאי בעי טעין והומר לא היו דברים מעולם אינו מטעם התוס' דהא דאינו פטור במגו הוי משום דאין כאן מגו אלא מגו דהעזה ומגו דהעזה אינו כלום ולדברי מיימו' וגם סמ"ג היינו טעמא משום דאי פטרינן ליה בהאי מגו נמצא דאמרינן מגו לפטור משבועה ואין אומרי' מגו לפטור משבועה כמו שכתבו מיימו' וסמ"ג שם להדיא וסטור ח"מ סי' פז כתב דדעת הרא"ש הוא כדעת מיימו' ובסי' רצ"ו כתב הטור בשם אביו ודאי בעלמא אמרי' שפיר מגו ליפטר משבועה והכא היינו טעמא דלא אמרי' מגו משום דהוי מגו דהעזה דאין אדם מעיז פניו לכפור ולומר להד"ס ומיהו נהי נמי דלא מהמנינן ליה בטענה אחרת בהך מגו אבל אם טען לא הפקדת בידי מאומה ולא השכרתני ולא השאלתני או שאומר אמת השכרתני אבל החזרתי לך נשבע ונפטר אבל אם ספקיד אצלו בשטר נאמן לומר החזרתי לך במגו שהיה יכול לומר נגנב אם הוא ש"ח ונאנס אם הוא ש"ש ומת מחמת מלאכה אם הוא שואל אבל צריך לישבע שבועה דאורייתא בנקיטת חפץ כאילו היה נשבע אם היה טוען נאנסו וכתב מיימו' במה דברים אמורים כשהשומר היה יכול לטעון נאנסו ולא היה צריך להביא ראיה אבל אם היה צריך להביא ראיה על טענתו כגון במקום שעדים מצוין שהוא בענין שא"א שאירעו אונס אם לא שיודע הדבר אינו נאמן לומר החזרתי אלא ישבע

בעל הבטר בנקיטת חפץ שלא החזיר לו וישלם והיכא שתבעו שני מחטין והודה לו בא' מהן כתב רב האי אפי' אין בשניהם שוה פרוטה חייב וכ"כ מיימו' אפי' היה עשרה מחטין בפרוטה ולא תהא הכפירה פחות מש"פ: וגבי

מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכיון דשנים מחייבין אותו ממון אפילו בטענת שמא אחד נמי מחייבו שבועה וליכא למימר דאין למדין מן הכללות דלא אמרינן הכי אלא היכא דמוכח בגמרא דהאי כללא לאו דוקא שאם לא כן אין לדבר סוף ולא נסמוך על תלמוד ערוך אשר בידינו שרובו כללות ועוד דבירושלמי דייקא בהאי כללא דאקשו התם והרי שנים מחייבין אותו קרקע (וקנס) שניא היא [שאין נשבעין על הקרקעות והרי שנים מחייבין אותו קנס שניא היא] שאין נשבעין בקנס ומדלא פרכינן והרי שנים מחייבין אותו ממון בשמא ועד אחד אינו מחייבו שבועה בשמא ש"מ שאפי' בשמא נשבעין בהעדאת עד אחד : ולענין שבועת השומרים איכא מ"ד דלא מחייבינן [נמי] אלא בכפירת שתי כסף דכי כתיב כסף או כלים בשבועת השומרים כתיב ובעד [אחד] אצטריך נמי קרא לחוביה אפחות משתי כסף כדאמרי' מ"ט דאמר קרא אלמא אי לא קרא דמרבה ליה הוה מפטר דגמרינן ממודה מקצת הלכך גבי שומרים דליכא קרא לחוביניהו בפחות משתי כסף פטור ואיכא מאן דאמר דלא בעינן בהו שתי כסף דאע"ג דבשומרים כתיב כסף או כלים י"ל דערוב פרשיות כתוב כאן כדאיתא בהגוזל (דף קז.) וכי היכי דשדינן כי הוא זה אמלוה ולא אפקדון הכי נמי כסף או כלים דמדריש מיניה דבעינן שתי כסף אמלוה שדינן ליה ולא אפקדון ואין זה מחוור דהא דרשינן לקמן כסף או כלים בכלל ופרט לענין שבועת השומרים כדאיתא בגמרא אלמא אשומרים נמי קאי הלכך אית לן למידרש נמי בשומרים מה כלים שנים אף כסף שנים והכי נמי מוכח בפרק כל הנשבעין (דף מח:) דאמרינן גבי שותפין ואריסין והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף והנהו דמי לשומרין ומ"ה תקינו להו רבנן שבועה כעין דאורייתא ואם איתא דבשומרין [דעלמא] איכא שבועה דאורייתא בפחות משתי כסף אמאי בעינן בשבועת השותפין ואריסין שתי כסף [טפי משומרין דאורייתא] דהא הויא שבועה דומיא דשבועת השומרין שבתורה תקנוהו אלא ודאי משמע דשבועת השומרין מן התורה אין בפחות משתי כסף: ולענין נשבעים ונוטלין כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות טוען ונטען שאינם גם כן בפחות משתי כסף ואין זה מחוור שאם האמינוהו חכמים בשבועה במרובה כל שכן במועט אם רוצה הוא לישבע ובנשבעין ולא משלמין היינו טעמא משום דלא רמיין עליה שבועה בפחות משתי כסף חוץ משבועת עד אחד וכדפרישנא טעמא בגמרא וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות : ולענין שבועת היסת מסתברא שאין מחייבין אותו בפחות משתי כסף כיון שאין בשבועה מן התורה חיוב שבועה בפחות מב' כסף אלא בעד אחד ומשום קרא דכתיב לא יקום עד אחד באיש :

מחייבו שבועה וכן הלכה °אר"נ אמר שמואל טענו חטים ושעורים והודה לו בא' מהן חייב א"ל רב יצחק יישר וכן א"ר יוחנן יישר וכן הלכתא דהא רב פפא דהוא בתרא קא פסק הכין ואמר *טענו כלי ופרוטה הודה לו בכלי וכפר בפרוטה פטור הודה בפרוטה וכפר בכלי חייב חדא כרב וחדא כשמואל חדא כרב דאמר כפירת הטענה שתי כסף וחדא כשמואל דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב ועוד גרסינן בפרק שנים אוחזין בטלית* ולמאן דאמר הילך פטור קרקע אמאי איצטריך קרא למעוטי משבועה הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות א"נ היכא דטענו כלים וקרקעות והודה בכלים וכפר בקרקעות אי אמרת בשלמא בעלמא כי האי גוונא חייב היינו דאיצטריך קרא למעוטי קרקע משבועה אלא אי אמרת בעלמא פטור אמאי איצטריך קרא למעוטי קרקע משבועה הא כל טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור אלא לאו מדקא משנינן הכי גבי קרקע מכלל דטענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם חייב תניא טענו חטים והודה לו בשעורים פטור ור"ג מחייב וגרסינן בפרק המניח את הכד *אמר רבה בר נתן טענו חטים והודה לו בשעורים פטור *לימא מסייעא ליה דתניא טענו חטים והודה לו בשעורים פטור אי מהתם ה"א מאי פטור פטור מדמי חטים ולעולם חייב בשעורים קמ"ל דפטור לגמרי ואקשינן עליה ופריק וקמה לה הא דרבה בר נתן ולא איפריכא הלכך הלכתא כוותיה : *אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם כמודה פטור כלומר עודנו מבקש לומר ושעורים קדם הוא והודה לו בהן אם לפי תומו עשה כן פטור משבועת התורה ואם כמערים חייב ואמר רב ענן אמר שמואל טענו שתי מחטים והודה לו באחת מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן° *מנה לי בידך אין לך בידי א פטור אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מ"ט חזקה אין אדם תובע ממון אלא אם כן יש לו רב חביבא מתני אסיפא מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור א"ר נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת מאן דמתני לה ארישא כל שכן אסיפא *ומאן דמתני לה אסיפא הכא הוא דאיכא דררא דממונא אבל היכא דליכא דררא דממונא לא והלכתא כמאן דמתני לה ארישא

רש"י

ממונא הוא היחיד מחייבו שבועה : וכפר בפרוטה פטור . כדמפרש ואזיל דכפירה שתי כסף בעינן כרב : וכפר בכלי חייב . ואפי' כלי כל שהוא כדמפרש בגמרא יצאו כלים למה שהן כלומר לכך כתיב כי יתן איש כסף או כלים דלא ליכתוב כלים אלא לחייב אכלים כל שהוא אתא : טענו חטין וקדם והודה לו בשעורין . מי שהיה לו על חבירו לטעון חיטין ושעורים וטענו חיטין ולא הספיק לטעון שעורין עד שקדם זה ואמר אין לך בידי חיטין אלא שעורים : אם נראה לב"ד כמערים . שקפץ להודות כדי שלא יטעננו גם זה שעורים ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים חייב שבועה אם אמר זה שניהם יש לי בידך : ואם כמתכוין . להשיב על דבריו של חיטין ולא כקופץ פטור : היסת לשון שומא ששמו חכמים שבועה עליו כדכתיב אם ה' הסיתך בי : כל שכן אסיפא . דאית ביה דררא דממונא דהא אודי ליה דהוה

טענו חטים ושעורים וכו'. טענו כלי ופרוטה והודה לו בכלי וכפר בפרוטה פטור . כרב דאמר כפירת שתי כסף בעינן : הודה בפרוטה וכפר בכלי חייב . ואפילו בכל דהו כדאמרינן לקמן יצאו כלים למה שהן ואי משום הודאה ממין הכפירה בהא ס"ל כשמואל דאמר טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן חייב : כי אצטריך קרא היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות דלאו הילך הוא · מכאן נראה שכל תביעה שהיא באה מחמת קרקע [אע"פ שעכשיו דמים הוא תובע ולא קרקע] הרי היא כתביעת קרקע ואין נשבעין עליה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען אבל הראב"ד ז"ל כתב הא דחשבינן הכא קרקע בשחפר בה בורות שיחין ומערות דוקא כגון שתבעו למלאות החפירות אבל תבעו דמים נשבע ואין זה מחוור דכיון דמ"מ בדמים הוא נפטר תביעת דמים הוא לפי דבריו ז"ל ועוד אכתוב לפנינו בזה בס"ד : טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים . אם נראה לב"ד שקפץ להודות כדי שלא יטעננו זה שעורים ויתחייב לו שבועה בהודאת שעורים : חייב . שבועה אם אמר לו זה שניהם יש לי בידך : ואם כמתכוון . להשיב לו על טענתו של חטים ולא כקופץ פטור ומיהא שמעי' דבעינן שתהא תביעה קודמת להודאה מקצת אבל כל שהודאת מקצת קודמת אע"פ שתבעו אח"כ פטור וכן דקדק מכאן הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל : טענו שתי מחטין והודה לו בא' מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן . להתחייב עליהן בכל שהן דהוה ליה למכתב כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור ולגא אמינא מה כספים שנים ודבר חשוב אף כל שנים ודבר חשוב : ואיכא למידק דבגמרא אמרי' מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב אלמא אפילו בכלים דבר חשוב בעינן ומכח קושיא זו כתב רש"י ז"ל דלא גרסינן אף כלים דבר חשוב אלא אף כל דבר חשוב . אבל יש מקיימין את הגירסא ואומרים דמאי דאמרינן אף כלים דבר חשוב לאו חשוב תרי מעין קאמר אלא לאפוקי מהרונקא כלי של לפיתי בקר שאינו ראוי כדאמרי' בפ' הזהב (דף מז.) דכשר למקניא ביה לאפוקי מהרונקא א"נ דבר חשוב לאפוקי שברי כלים אתא כדאמרינן התם לענין חליפין מה נעל דבר המסוים אף כל דבר המסוים לאפוקי חצי רמון וחצי אגוז דלא והרמב"ן ז"ל פי' דאף כלים דבר חשוב אתא לאפוקי כלי שאינו שוה פרוטה דאע"ג דיצאו כלים למה שהן היינו דלא בעינן שיהו חשובים שני מעין אבל צריכין שיהו חשובין שתי פרוטות והכי איתא בירושלמי דגרסי' התם אמר שמואל טענו שני מחטין והודה לו באחד מהן [חייב] א"ר חנינא וכן שהוות שתי פרוטות שתהא טענה פרוטה והודאה פרוטה והביא עוד הרב ז"ל ראיה מדאמרינן בפרק הזהב (דף נה.) דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה ואם אתה אומר דטענו ב' מחטין והודה לו באחד מהן חייב אע"פ שאין שוין אלא פרוטה אחת נמצא ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה אבל רבינו האי גאון ז"ל כתב טענו שתי מחטין חייב אע"פ שאינן שוות פרוטה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' טוען ונטען נראה שהסכימו שלא לסמוך על הירושלמי בזה כיון דבגמרא אמרינן סתם טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב ועוד שיש שקלא וטריא בירושלמי דלא אתיא בגמ' דילן ולפי דעתם כי אמרינן דאין ב"ד נזקקין לפחות משוה פרוטה דוקא בממון אבל בכלים נזקקין אע"פ שאין שוים פרוטה שלפיכך יצאו כלים למה שהן ודעת הגאונים ז"ל והסכמתם תורה היא וכן נמי הסכים הרשב"א ז"ל ולפיכך אנו צריכין לפרש (מה) [אף] כלים דבר חשוב כאחד מן הפירושים שפירשנו למעלה או כמו שפירש הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל דה"ק מה כסף כל שהוא חשוב כסף דהיינו סוף כסף האמור בתורה אף כלים כל שהוא חשוב כלי ואע"פ שאינו שוה שתי כסף דיצאו כלים למה שהם : ומשביעין אותו שבועת היסת . היסת לשון שומא ששמוה חכמים עליהם שבוע כמו אם ה' הסיתך בי : מתני ליה אסיפא. להא דרב נחמן : כ"ש אסיפא. שהודה לו זה מתחלה ואיכא דררא דממונא . ולענין פסק הלכה פסק הרי"ף

שלטי הגבורים

א וגבי אומר מנה לי בידך אין לך בידי ונשבע היסת התוספות פ' הגוזל בתרא והר"ן והגהות מיימ' פ"ק מהל' טוען ונטען וסמג עשין צ"ה ותשובות למיימ' סוף ספר משפטים סימן ל"ו כתבו בשם רב האי ור"ת דמן הדין אין להשביע היסת רק היכא דאיכא דררא דממונא כגון דאמר מנה לי בידך וא"ל הין למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך דהשתא איכא דררא דממונא ביניהו או משביעין אותו אבל אם אומר מנה לי בידך אין לך בידי או א"ו אם יש לך בידי בכה"ג לא משביעין ליה כלל שבועת היסת מ"מ אומר רב האי דאע"פ דאין שם דררא דממונא שהוא כופר הכל הגם דאין משביעין היסת מיהו היו משמתין ליה אם לא יודה שאמת שיהא בשמתא ועיין גם לעיל בסמוך ור"ת לא היה מוחה ביד הדיינים אם היו משביעין היסת היכא דליכא דררא דממונא אלא שהוא לא היה רוצה לעשות מעשה להשביע וכתוב בהגהה פ"ק מהלכות טוען ונטען וז"ל שוב ראיתי בתשובות מורי רבי' ז"ל שר"ת חזר בו בסוף ימיו ובתשובות למיימ' סוף ספר משפטים סימן ל"ז כתב בשם ריב"א דהכל תלוי לפי ראות עיני הדיינים הן לחיוב הן לפטור והאריך שם והר"ר ישעיה כתב דבשבועת היסת צריך כפירת שני מעין דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון אבל רב האי כתב דמשביעין אותו אפי' על שוה פרוטה וכן כתב הטור וכא דאמרינן דהאומר לחבירו מנה לי בידך וא"ל הן למחר א"ל תנהו לי ואמר ליה נתתי לך דחייב שבועת היסת לא הוי לכ"ע רק היכא דבהודאה דאתמול היה שם עדים או שהודה אתמול שחייב והשתא טוען פרעתי ולא היה שם עדים בהודאה איכא פלוגתא התוספות פרק הגוזל בתרא כתבו דר"י ראה ושמע לר"ת לחייב השבועה אפי' ליכא עדים בהודאה דהוי שפיר דררא דממונא ור"י כתב מדידיה דלפי פשט ההלכה לא חשיב דררא דממונא אלא אם כן היו עדים בשעת ההודאה דאתמול דאין יכול השתא לכפור לא הלויתני מעולם וצריך שיטעון פרעתי והאומר לחבירו הלויתיך מנה והלה אומר איני יודע אם הלויתני אם לאו רש"י כתב דמשביעים אותו היסת שאינו יודע שהלוהו מעולם דלא עדיף מברי דהא אי נמי הוה טעין ברי אין לך בידי כלום הוה משביעין ליה היסת דס"ל לרש"י דמשביעין היסת אפי' כי ליכא דררא דממונא וכן כתב הרי"ף ז"ל שם ומיימ' פ"ק מהלכות טוען וסמג עשין צ"ה והרא"ש שם וטור ח"מ סי' עה דמשביעין ליה היסת שהוא כדבריו שאינו יודע שהוא חייב לו והוסיף הטור לומר דאפי' אם כשתבעוהו תחלה טען טענת ברי ואומר אין לך בידי כלום ומחייבוהו לישבע היסת וכשבא לישבע חזר בו ואמר איני יודע אם הלויתני או לאו כדי להקל בשבועתו וליפטר בשבועת איני יודע שומעין לו ונשבע שאינו יודע אם הלוהו אם לאו ונפטר ואין כאן טוען וחוזר וטוען וכן יש בתשובות מיימ' סי' קמ"ט ועוד כתבו הרא"ש וטור ורוב המפרשים דאם בא זה הנתבע לגאת ידי

עין משפט

א מיי' פ"ק וס"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טוח"מ סי' פז :

גי' ד"ח

[דף"ש ע"ב]

ב"מ מאי קמ"ל תנינא

מכלתין דף מ:

אלף קנא

דף מא.

הריף ז"ל כמאן דמתני לה אריפא דאע"ג דליכא דררא דממונא חייב והביא ראיה מדאמרי' התם בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) ההוא רעיא דהוו מפקדי ליה כל יומא בסהדי ההוא יומא אפקדוה ליה בלא סהדי אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרתי מינייהו ופרכי' וליחייביה מדרב נחמן דתנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור ואר"נ ומשביעין אותו שבועת היסת והא התם דליכא דררא דממונא דהא אמר לא היו דברים מעולם ואפ"ה פרכינן ליחייביה מדרב נחמן אלמא הלכתא כמאן דמתני לה ארישא וכן פסק ר"ח ז"ל

נר מצוה אבל רבינו יעקב ז"ל דחה ראיה זו ואמר דהתם כיון דבכל יומא מפקדי גביה ועוד דאיכא סהדי דאכל תרי מינייהו לא' גרע מדררא דממונא דהכא ולפיכך פסק כמאן דמתני לה אסיפא אבל כל היכא דליכא דררא דממונא פטור דכיון דמדינא בכל ענין פטור ובגמרא מספקא להו בדרב נחמן היכי אתקין ונקיטינן לקולא ועוד דלישנא בתרא הוא ודברי הגאונים ז"ל נראין עיקר דהא בפ"ק דמציעא (שם) מייתינן לישנא קמא דרב נחמן דנקיטין רישא דמתני' מנה לי בידך אין לך בידי כלום ואע"פ שאף בזו יש לדחות ולומר דהתם לא נחית [הגמרא] לאכרועי בין הני לישני אלא דנקט רישא דמתני' וה"ה לסיפא אפ"ה כיון דלישנא קמא לישנא דגמרא ולישנא בתרא לישנא דרב חביבא דיחידאה היא הלכתא כלישנא קמא ודכוותה כתב הרי"ף ז"ל בפ' ערבי פסחים וזהו לשונו מסתברא לן דלישנא קמא לישנא דגמרא ולישנא בתרא לישנא דמר זוטרא הלכך עבדינן כלישנא קמא דהא אליבא דגמרא היא ע"כ: מאי איכא בין שבועה דאורייתא. הבאה בהודאת מקצת: לשבועה דרב נחמן. יש שלמדו מכאן דשבועת היסת בנקיטת חפץ היא דאי לא לימא איכא בינייהו למנקט חפצא דמדאורייתא מנקטינן חפצא ובדרבנן לא מנקטינן חפצא ועוד ראיה מדאמרינן בפרק ארבעה נדרים (דף כה.) בעובדא דקניא דרבא דאמר לו מלוה פרע לי זוזי ואמר ליה פרעתיך אמר לו רבא אשתבע ליה דפרעת ליה ואמר לוה למלוה נקיט הדין קניא ואכסיב ספרא דאורייתא ואישתבע דיהבית לך זוזך והא התם כופר בכל הוא ואפ"ה אמרינן דאישתבע בנקיטת חפץ ואין כן דעת הגאונים ז"ל שהם הסכימו דשבועת התורה ושבועת המשנה במנקט חפצא ושבועת היסת בלא נקיטת חפץ וכי תימא א"כ לימא איכא בינייהו נקיטת חפץ איכא למימר דהכא לאו בטכסיסי שבועות עסקינן אלא בדיני שבועה בעינן מאי בינייהו והיא לנדרים נמי לאו ראיה היא דהא התם לא אייתינן ההיא עובדא אלא לאשמועינן [דלאו על דעת עצמו משביעין אותו אלא] על דעת בית דין משביעין אותו ולפיכך לא הקפידו שם לומר איך היה המעשה ודלמא מודה מקצת הוה ואין לזוז מדברי הגאונים ז"ל שקבלתם תורה היא: איכא בינייהו למיפך שבועה. אי אמר נתבע לתובע השבע וטול: דבדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן. כתב הרי"ף ז"ל בפרק הכותב דכי מפכינן דוקא מנתבע לתובע אבל בשבועת הנשבעין ונוטלין השנויות שם ובפרקא דלקמן שהם מוטלות על התובע אע"פ שהם מדבריהם לא מפכינן שבועה מתובע לנתבע וכתב הרב ז"ל שם דטעמא דמלתא משום דמנתבע לתובע מפכינן שבועה דאמר ליה אנא לית לך גבאי ולא מידי אנא אי ניחא לך אשתבע ושקול אבל מתובע עליה דנתבע יכול למימר ליה אי ניחא לך אשתבע ושקול ואי לא ניחא לך ובעית להפוכי עלי שבועה אע"ג דטבא לי לדידי לאשתבועי ומפטר אנא לא ניחא לי בהך תקנתא דומיא דמאי דאמרינן (כתובות דף פג.) האומר אי איפשי בתקנת חכמים כגון זו שומעין לו ובודאי דכי אמרינן הכא מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן בשבועת היסת דרב נחמן קא בעינן וכך פירש רש"י ז"ל דאילו לשבועת המשנה לא בעינן מאי בינייהו דהא כל הנשבעין שבתורה נשבעין ואין משלמין ואלו השנוין במשנה נשבעין ונוטלין ומעתה לא למדנו משמועה זו לשבועת המשנה היפוך כלל ובודאי שלאותן השנוין שם שהיה מן הדין שלא יטלו אפי' בשבועה כגון השכיר והנגזל והנחבל אין ללמוד משבועת היסת דמהפכין אדרבה יש ללמוד אותה משבועת התורה שאין מהפכין דטעמא דבדאורייתא לא מהפכין ודרבנן מהפכין היינו משום דבדאורייתא חיוב הנתבע מרובה דמכיון שהוטל עליו שבועה הוו מחויב גמור או לשלם או לישבע ומעתה לאו כל הימנו שיהפך אותה על התובע מה שאין כן בשבועה דרבנן שאין החיוב עליו כל כך דהא לא נחתינן לנכסי כדלקמן ואותן נשבעין ונוטלין שאין נוטלים אפילו בשבועה אלא מן התקנה ולא מן הדין לשבועה דאורייתא דמו שהרי כשם שבמודה מקצת הדין ברור שישלם אם לא רצה לישבע ומ"ה לא מפכינן כך באלו הדין ברור מן התורה שאין להן ליטול ואפילו בשבועה ומעתה היאך *נפרש כאן שיוכלו להפך שבועת תקנה זו על הנתבע אבל באותן השנוין שם שהיה מן הדין שיטלו אף בלא שבועה כגון עד אחד מעידו שהוא פרוע ופוגם שטרו והבא ליפרע מנכסים משועבדים ומנכסי יתומים באלו הוא שאפשר לדון ולומר דכיון דמדאורייתא שקלי בלא שבועה נמצאת שבועה זו שהוטלה עליהן חומרא בעלמא כשבועת הנתבע הכופר בכל וכשם שהכופר בכל יכול להפך שבועתו מפני שאינה אלא חומרא יתירא כך היה אפשר לדון באלו וזה נראה שהוא דעת רש"י שכתב שם בפרק הכותב (דף פח. עי' רש"י שם) גבי הא דאמרינן התם ואי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דנפקא מינה לענין מיפך שבועה דהכא דהתם כי האי גוונא היה שמן הדין נוטלת בלא שבועה ואעפ"כ דעתו של הרי"ף ז"ל שאף באלו לא מפכינן והכי ודאי מסתברא משום דשניא אוקמי (א) ממונא מאפוקי ממונא ועוד דכיון דלאפוכי שבועה משום קולא דשבועה היא אי אמרו בשבועת היסת דקילא טפי דמפכינן אין לנו בשבועת המשנה דחמירא טפי מינה: ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן. כתב הרי"ף ז"ל בפרק זה בורר [בסי' אלף ח] דכל היכא דלא איתמר בהדיא לית הלכתא כמר בר רב אשי הלכתא כוותיה בר מהני תרי מיפך שבועה ותיורי וסימניך הפך לבן ע"כ. ודבר זה קבלה הוא ביד הגאונים ז"ל ופירוש תיורי דאמרינן בפרק בהמה המקשה (דף טו:) בענין לומת הגידין כיון דזיגי אף על גב דלא תיורי הלכך קיימא לן דבדאורייתא לא מפכינן אבל בשם מקצת רבותינו הצרפתים ז"ל כתב *[ולית] הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ותיורי ודברי הגאונים ז"ל עיקר מדאמרינן בפ' יש נוחלין [דף קכח.] מר בר רב אשי אכשר באבא דאבא ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובפרק נערה שנתפתתה (דף נג.) תני רב יוסף בביתי ולא בבי אקתי מר בר רב אשי אמר אפילו מזוני לית לה ולית הלכתא כמר בר רב אשי ובשלמא אי אמרת דבכולי תלמודא הלכתא כוותיה אצטריך בהני תרתי למפסק דלא כמר בר רב אשי אלא אי אמרת דבכוליה תלמודא לא קי"ל כוותיה בר מהני תרי למה הוצרכו שם לדחותה למר בר רב אשי ואע"פ שאפשר לי לדחות משום דס"ד [אמינא] מר בר רב אשי בהנהו פירושי קא מפרש ולאו מפלג פליג דברי הגאונים ז"ל עיקר: בדרבנן לא נחתינן לנכסיה. אלא משמתינן ליה ובתר תלתין יומין מנגדינן ליה כדמפרש לקמן: בדרבנן תקנתא היא. שבועה עצמה של היסת תקנתא היא: ותקנתא. דליהוי תובע נשבע ונוטל: לתקנתא. להפך שבועה שלא באה עליו אלא בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא שום שבועה: ונטרינן ליה תלתין יומין. דאנון עידן ניגודיה כדאמרינן בפרק קמא דקדושין (דף יב:) דרב מנגד אמאן דמקדש בביאה ואמאן דמשהא עליה שמתא דרבנן תלתין יומין

רש"י

דהוה ליה עליה: שבועה דאורייתא. הבאה בהודאת מקצת: לשבועה דרבנן. דרב נחמן: תקנתא היא. שבועת היסת עצמה היא תקנתא ותקנתא הא דליהוי תובע נשבע ונוטל לתקנתא לחזור על השבועה שמחויב בה בתקנת חכמים לא עבדינן ויפסיד התובע בלא שום שבועה: דאינון עידן ניגודיה. כדאמר רב מנגיד אמאן דשהא שמתא דרבנן עליה תלתין יומין:

אריישא וכבר בירדנוה בתחילת בבא מציעא מאי איכא [א] בין [א]שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו למיפך שבועה בדאורייי' אם אמר הנתבע ישבע הוא ויטול ואמר התובע איני זז מדין תורה לא אפכינן שבועה בדרבנן אפכינן שבועה °ולמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא אפכינן שבועה מאי איכא בין דאורייתא לדרבנן איכא בינייהו למיחת לנכסיה בדאורייתא אי לא בעי לאשתבועי נחתינן לנכסיה בדרבנן לא נחתינן לנכסיה ואם המחויב שבועה חשוד על השבועה מדאורייתא נשבע שכנגדו ונוטל בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן ולית הלכתא כמר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי אפכינן שבועה: [ב]מציאת חרש שוטה וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום רבי יוסי אומר גזל גמור ואמר רב חסדא גזל גמור מדבריהם נ"מ להוציאו בדיינין דאי לא מהדר קסבר רבי יוסי דנחתינן לנכסיה ולדרבנן דסברי לא נחתינן לנכסיה מאי עבדינן ליה [ג]משמתינן ליה ונטרינן ליה תלתין יומין דאינון עידן ניגודיה ואי לא אתי לבתר

(אלף קנב) (אלף קנג) (אלף קנד)

תשובה

היה הנשבע חשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל ובטל דבריהם אם הנתבע חשוד פטור בלא שבועה אבל אם רצה התובע היה מחרים סתם ואין מוציאין כשהלוה טוען שהשטר פרוע. כתב הראב"ד ואם הוחזק הלוה כפרן באותו השטר כגון שאמר להד"ם ובאו עדים שנתקיים אותו השטר ותייבוהו ב"ד לפרוע שוב אינו יכול לומר השבע לי שלא פרעתיך אע"פ שאין בו נאמנות שכבר הודה שלא פרעו שכל האומר לא לויתי כאילו אומר לא פרעתי דמי אבל אם החרים סתם על מי שנטל ממנו מעות שלא כדין אין מוציאין מידו. שאלה לרי"ף אם לא תבע השבע לי וגם ב"ד לא פתחו לו לישבע אם ישאל הנתבע מבית דין מה חייב לו תובע זה אם יש להם לומר חייב לך שבועה או אין אומרים למלוה כלום אלא אומרים ללוה פרע לו ואם שאל דעת בית דין מה חייב לי אין אומרים לו לכתחלה חייב לך שבועה אלא אומרים לו מה אתה רוצה שיתחייב לך אם אמר רוצה אני שישבע לי אז ואם לאו אין פותחין לו. ואם מת המלוה ויורשיו מוציאין השטר והלוה טוען שהוא פרוע י"א כיון שבשבועה זו קולא שהרי אין פותחין בה אם לא שישאל הלוה לפיכך נוטלין היורשין בלא שבועה וכתב כיון שאין המלוה כאן שיכול לישבע נשבע הלוה ונפטר ורב אלפס ז"ל כתב שהיורשין נשבעין שבועה שלא פקדנו אבא ושלא מצאנו בין שטרותיו שטר זה פרוע ונוטלין וכ"כ מיימ' וכן עיקר. כיון שיש לי לישבע תאמרו ללוה שיביא ממונו לפניכם קודם שאשבע כדי שיהיה מוכן לכשאשבע הדין עמו ואם לאחר שבאו ב"ד להשביע למלוה שאין שטרו פרוע טען הלוה שאין לו לפרוע על זה כפי תקנת הגאונים צריך עיון מי ישבע תחלה שכל אחד יש לו טענה הלוה יאמר למה אשבע שמא לא ישבע המלוה אח"כ שאינו פרוע והמלוה יאמר למה אשבע שמא ישבע הלוה שאין ומלא שנשבעתי לבטלה וכתב מיימוני שהלוה ישבע מיד בתקנת הגאונים וכשתשיג ידו ויתן לבעל חוב ישבע המלוה שאין שטרו פרוע ואחר כך יתן והגאונים כתבו שאין אחד מהם נשבע אינו חייב כלום עד שישבע התובע והתובע אינו חייב שבועה עד שיהיה ממונו מזומן ואם רצה התובע ישבע הלוה שאין לו כמה לפרוע ואם אין הלוה טוען פרוע אבל טוען טענות אחרות כגון אמנה או כתב מיימ' הוציא עליו שטר מקוים והלה אומר שטר אמנה או שטר מזוייף הוא מרבית או שטר אמנה או כתבתי ללות ולא לויתי. כללו של דבר אם טוען טענה שאם הודה בה בעל השטר היה בטל השטר והמלוה עומד אמר שזה טוען שקר והלוה אומר ישבע ויטול יש חילוק בין הגאונים יש מי שסובר שחייב בעל השטר לישבע כעין של תורה כמו שנשבע כשטוען עליו שפרעו ורבותינו הורו שלא ישבע המלוה רק כשטוען הלוה בלבד שהרי הודה בשטר ולפרעון הוא עומד אבל כל אלו הטענות לאו כל הימנו לבטל שטר מקוים אלא ישלם אפילו אין בו נאמנות ואח"כ יטעון על המלוה כמה שירצה אם יודה יחזיר לו ואם היסת ויפטר ולזה דעתי נוטה ע"כ. ואם טוען הלוה מכרת לי השטר כתב בעל העיטור שהוא כמו טענת אמנה ורבית ואינו נאמן אבל הרמב"ן כתב דלא חשיב כמו אמנה ורבית דהנך כאין לעקור לפיכך אין שומעין לו אפי' אין בו נאמנות אבל מחילה אינו עוקר השטר וחשוב כמו פרעון לפיכך אם טוען שמחל לו שומעין לו אפי' אם יש נאמנות שהנאמנות אינו מועיל אלא כנגד הפרעון והמדקדקים כותבין והאמנתיו נומר לא נפרעתי ובכל עניני חוב זה ועדיין יש לפקפק:

שלטי הגבורים

ע"ש דחייב לשלם ומיימ' פרק קמא מהל' טוען ונטען וסמג עשין צ"ה לא הזכירו דבר זה בביאור ותמה מאוד עליו המגיד משנה שם ותכלית דברי המגיד משנה הוא כי לא ידע טעם נכון בזה ולי נראה כי מיימ' רצה תחלה לברר אם מדיני אדם יש לחייבו או לאו ואמר כי נפטר הוא ממנו בשבועה ושינה והולך החלוקים השייכין בדין זה בחיוב ובפטור לגבי דיני אדם ואח"כ חתם ואמר דאם בא לצאת ידי שמים חייב לשלם ופשיטא דאכלהו פטורין מדיני אדם שהזכיר קאי דהא אם רוצה לישבע אין בדעתו לצאת ידי שמים הלכך אם אינו מקפיד לצאת ידי שמים נשבע ונפטר ואסקא לצאת ידי שמים אינו נשבע אלא ישלם כד"ן: א שאלה על שבועה כעין דאורייתא שישנה בשבועת היסת והופכין אותה עצמה אם גלגל עליו ולא רצה לישבע ישבע כמו שמתחייב בשבועת התורה או לא תשובה שבועה דרבנן כעין דאורייתא תקנו תפלא בידיה אבל אין הופכין אותה כמו שהופכין שבועה דרבנן כדגמרינן בדרבנן מפכינן שבועה בדאורייתא לא מפכינן שבועה וזו בדרבנן היא שבועה אבל שבועה דרבנן כעין דאורייתא אינו אלא בנשבעין ונוטלין כגון הפוגם את שטרו וכגון אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה וכגון הנפרע מן הנכסים משועבדים וכגון השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה וחנוני על פנקסו אלו כולן נשבעין ונוטלין ואין הופכין שבועת הנשבעין [ונוטלין] לפי שאין הופכין שבועה בדרבנן אלא מן הנתבע לתובע אבל מתובע לנתבע לא ויש אחרים שאע"פ שהן נתבעין והם דרבנן כעין דאורייתא ואין הופכין שבועתן והם נשבעים [שלא] בטענת ברי כגון השותפין והאריסין והאפוטרופין ו(א) ב"ה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית שמשביע אותם אין ברי לו על מה שמשביע אותן ומש"ה אין הופכין עליהם והגלגול שאמרת יש מן הדין לגלגל כל שבועה ואם לא רצה לישבע משלם וכתב ה"ר שמואל בן חפני דבדאורייתא לא מפכינן שבועה אפי' שניהם רוצים בכך ורבינו כתב בתשובה דאם שניהם רוצים מהפכים וכן כתב הטור]. כתב מיימ' הורו רבותי אע"פ שאין מהפכין בנשבעין ונוטלין אם יאמר התובע איני חפץ בתקנה זו שתקנו חכמים אלא הריני כשאר כל התובעים וישבע לי הנתבע היסת שומעין לו ואם לא רצה לישבע ילך לו ונפטר הנתבע כדין כל שבועת היסת וכן תשובה לגאון שבועת הנשבעין ונוטלין שספקה על שכנגדו אע"פ שאינה נהפכת צריך הנתבע לישבע היסת ועוד יש ביניהם דבשל תורה אם

עין משפט

א מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען ופ"ב סמג עשין לה טור ח"מ סי' פז:

ב מיי' פי"ז מהל' גזילה סמג עשין עד טור ח"מ סי' עו:

ג מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' פז:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) פי' דבכל שבועות בין דרבנן בין דאורייתא מי שהוא קרוב לזכות הבריה בידו הלכך בנשבעין ולא משלמין או ע"י מודה מקצת או ע"י עד אחד התובע הוא הקרוב לזכות ובידו הברירה ואין שכנגדו יכול להפוך השבועה עליו שלא מדעתו וכופר הכל הנתבע קרוב לזכות הברירה בידו להפכו על התובע וכן בשאר שבועה דרבנן הנשבעין ונוטלין יש לנו לומר הנתבע שהמעות בידו הוא הקרוב לזכות הלכך אין שכנגדו יכול להפך עליו אע"ג דהוי דרבנן:

נ"א נייפה כאן

גי' ד"ה

יומין: ואי אמר משתבע לי. דלא פרעתיך: וכי מה בין זה [שלא פגם שטרו] לפוגם שטרו. דתנן (כתובות דף פז.) הפוגמת כתובה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף זה הוא אומר התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה הואיל והודתה במנה פגמה שטר כתובתה ולא תפרע אלא בשבועה וליכא למסמך תו אשטרא דאיכא למימר התקבלת טפי והשתא דאמרינן דאפילו בלא פוגם משבעינן ליה מה יפה כחו משאר פוגם שטרו: התם. גבי פוגם שטרו: אע"ג דלא טעין ליה. אשתבע דלא פרעתיך: אכן טענינן ליה. ואמרינן לבעל השטר השבע: נר מצוה

וכתב הרב בן מיגא"ש ז"ל דהני מילי בטוען טענת פרעון משום דשטרא לפרעון קאי אבל אם טען שטר אמנה או שום שאר פסול משום רבית או משום דבר אחר לא משבעינן ליה: לא מזדקקין ליה. כתב רש"י ז"ל לא להשביע דמיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו דהא א"ל הא אשתבע לי דלא פרעתיך ויש מי שאומר דאי תפס [ת"ח] לא מפקינן מיניה. וא"ת ובאינש אחרינא אי תפים מי מפקינן מיניה והא שבועה זו דרבנן היא ובדרבנן לא נחתינן לנכסיה י"ל אין הכי נמי דלא נחתינן לנכסיה אלא דמשמתינן ליה עד דמטי עידן נגודיה כדאמרינן לעיל ובצורבא מרבנן שבקינן ליה. אי נמי י"ל דכי אמרינן דבדרבנן לא נחתינן לנכסיה ה"מ בנתבע שהוא תופס ברשות אבל תובע שתפס שלא ברשות מפקינן מיניה וזה נראה עיקר. ואנן סבירא לן כמ"ד כעין שבועת התורה דומיא דפוגם את שטרו הכי ודאי מסתברא מדאמרינן וכי מה בין זה לפוגם את שטרו דאי לא טובא

תלת"ן יומין ותבע למישרייה מנגדינן ליה ושרינן ליה ושבקינן ליה אמר רב פפא האי אלף קנה מאן דמפיק *שטרא אחבריה ואמר ליה שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה אלא אמרי' ליה זיל שלים ואי אמר לישתבע לי א אמרינן ליה אישתבע ליה א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי וכי מה בין זה לפוגם שטרו אמר ליה התם אע"ג דלא טעין טענינן ליה הכא זיל שלים אמרינן ליה ואי אמר אשתבע לי אמרי' ליה אשתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא מזדקקינן ליה איכא מ"ד דהאי שבועה שבועת היסת היא ואיכא מ"ד כעין שבועת התורה היא ואנן סבירא לן כמ"ד כעין שבועת התורה דומיא דף לה: דפוגם שטרו: *מתני' ג מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתיו לך פטור אין לך בידי חייב מנה לי בידך א"ל הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שהוא צריך ליתנו דף מא: לו בפני עדים: °גמ' *אמר רב יהודה אמר רב אסי ב המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת הים אסיקנא משמיה

רש"י

וכי מה בין זה לפוגם שטרו. דתנן הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כיצד היתה כתובתה אלף מנה ואמר לה התקבלת כתובתך והיא אומרת לא קבלתי אלא מנה הואיל והודית במנה ליכא תו למסמך אשטרא דאיכא למימר קבלה הכל ולכך לא תפרע אלא בשבועה: והשתא דאמרינן הכא משביעין. מה יפה כחה משאר פוגם שטרו: התם אע"ג דלא טעין. אישתבע לי דלא פרעתיך טענינן ליה ואמרי לבעל השטר לישבע: לא מזדקקין ליה. לא להשבע כי מיחזי דחשדינן ליה ולא לגבות לו כיון דאמר אישתבע לי דלא פרעתיך: מתני' נתתיו לך פטור. אף משבועה מיהו שבועת היסת בעו לישבע: אין לך בידי חייב. דכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וכבר הודה שלוה ולכך חייב

איכא בינייהו וכן כתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל: מתני' מנה לי בידך אמר לו הן. ובפני עדים אמר להם אתם עדי: נתתיו לך פטור. מלשלם ומשבועה דאורייתא: אין לך בידי. לא היו דברים מעולם: חייב לשלם ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן מפני שצריך ליתן לו בעדים כיון שאמר ליה אל תתנהו אלא בעדים. מיהא שמעינן דאפילו לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא מתני' לאחר הלואה היא וכדקתני בהדיא מנה לי בידך אמר לו הן אל תפרעני אלא בעדים וקתני דכי אמר לו נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים וכתב הרמב"ן ז"ל דכשאומר לו לאחר הלואה אם לא קבל עליו אלא אמר לו לא כי אלא אפרע אותך שלא בעדים כדי שלא אהא צריך להביא עמי עדים שהדין עמו וא"צ לפרעו בעדים אבל ממה שכתבו הרב בן מיגא"ש והרמב"ם ז"ל [פט"ו מהלכות מלוה ולוה] נראה שהם סוברים שאין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה צריך לפרעו בעדים ויש שתמהו וכי לאחר הלואה במה נשתעבד בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נשתעבד אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב וכ"ל שאין זו קושיא שאין הענין מטעם שעבוד אלא מפני שכל שהלוהו בעדים למאן דאמר צריך לפרעו בעדים אי נמי שאמר לו אל תפרעני אלא בעדים וכדאיתא בגמרא אין הלוה עשוי לפרעו בלא עדים ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרי' שקורי משקר שכיון שהמלוה יכול לברר הלואתו ע"פ עדים א"כ שהתרה בו אין הלוה עשוי לפרעו אלא בעדים כדי שלא יחזיקו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם ובהכי רהטא כולה סוגיין וכמו שאכתוב לפנים בס"ד ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה ואמר לו אל תפרעני אלא בעדים אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו אכן סהדי דשקורי משקר: ותנן תו בהא מתני' ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי' שאין כאן הודאה ממין הטענה: דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף טריסית ופונדיון ופרוטות חייב שהכל מין מטבע אחת. אוקמא ר' אלעזר לעיל בגמרא בטעני בדינר מטבעות כלומר משום הכי איכא הודאה ממין הטענה וכבר פירשתיו למעלה: כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור. פירוש לתך היינו חצי כור ופטור דלאו ממין הטענה הוא: כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב שהקטנית בכלל פירות: טענו חטים והודה לו בשעורים פטור רבי גמליאל מחייב פירוש דלא בעי הודאה ממין הטענה: גמ' (אמר רבה) [א"ר יהודה] א"ר אסי המלוה את חבירו בעדים צריך לפרעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה (א) תנן אמר לו מנה לי בידך אמר לו הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים תיובתא דשמואל אמר לך שמואל תנאי היא ואדחייה לה ומסקינן דאמר רב פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חבירו בעדים [אין] צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למד"ה נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל ועיקר והרב אלפסי ז"ל גורס אינו נאמן כך היא הנעה של שמועה זו בגמרא ונ"ל דהכי פירושא דהייט טעמא דרב אסי בלישנא קמא מפני ששמו חכמים דעתם של בריות שכל הלוה בעדים אינו פורע אלא בעדים שכיון שהוא רואה דאיהו לא מהימן [א] למלוה שהרי אינו מלוהו אלא בעדים לוה נמי לא מהימן ליה וירא שמא יתבעטו פעם אחרת אע"פ שמן הדין יכול לומר לו פרעתי דהמוציא מחבירו עליו הראיה אפ"ה אין עשוי לפרעו אלא בעדים שמכיון שהמלוה יכול לברר הלואתו בעדים אף הלוה חושש שמא יוליא לעז עליו ואינו פורע אלא בעדים הלכך כי אמר פרעתי בלא עדים שקורי משקר ושמואל פליג עליה דרב אסי ואמר אע"ג דהיכא דטעין פרעתיך בלא עדים ריע טענתיה משום טעמא דרב אסי מ"מ יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים דהשתא לא ריע טענתיה דהא בעדים פרעו וכיון דיכול לומר לו כן אף באומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ובלישנא בתרא אמר רב אסי המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים משום דס"ל שאין הלוה מתיירא שאם יפרענו שלא בעדים שיכפור לו מלוה פרעונו ויוליא לעז עליו שהכל יודעים שדרך בני אדם לפרוע בלא עדים ואע"פ שלוה בעדים אבל כשהתרה בו המלוה אל תפרעני אלא בעדים אפילו התרהו לאחר הלואה צריך לפורעו בעדים שכל כיוצא בזה אין הלוה עשוי לפרוע אלא אם כן יברר דבריו ואם אמר פרעתיך בלא עדים ריע טענתיה ולא מהימן ושמואל אמר יכול לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים וכי אמר הכי לא ריע טענתיה הלכך אפילו באומר פרעתיך בלא עדים נאמן משום מגו ואע"פ שאפשר שרב אסי מודה לשמואל באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן באומר פרעתיך שלא בעדים אינו נאמן משום מגו דכיון דאנן סהדי דכל כה"ג אין אדם עשוי לפרוע בלא עדים ה"ל האי מגו כמגו במקום עדים ולא אמרינן זהו פירוש של שמועתינו ולפיכך אני אומר דלא שנא פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו אי נמי פרעתיך בפני עדים והלכו להם נאמן ואע"פ שראיתי לרשב"א ז"ל ולמפרשים אחרים שאומרים דדוקא במיחד עדים שהם עתידים לחזור נאמן משום דמירתת ולא משקר אבל כשאינו מיחד עדים א"נ במיחד עדים שמתו דלא מירתת אינו נאמן אין דבריהם מחוורים בעיני לפי שכל דינים הללו אינן תלויין בשעבודו של לוה כדי שנאמר על ענין כן נשתעבד אלא הכל תלוי בטענתו של לוה אי ריע או לא וכל היכא שהתרה בו מלוה לומר אל תפרעני אלא בעדים והוא טוען שלא בעדים פרעתיך אכן סהדי דמשקר [לרב אסי] אבל כל שהוא אומר בעדים פרעתיך אפילו לא ייחדן או שיחדן ומתו לא ריע טענתיה ומהימן וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפ' ט"ז מהלכות [מלוה ולוה] ופרכינן עליה דשמואל מדתנן מנה לי בידך וכו' נתתיו לך חייב מפני שצריך לפרעו בעדים תיובתא דשמואל כלומר דלשמואל אפילו אמר לא נתתיו לך בלא עדים פטור משום מגו וכמו שכתבתי למעלה ואיכא נסחא דגרסי היכי דמי אילימא דלא אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני צריכא למימר דחייב אלא לאו דאמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וקתני חייב תיובתא דשמואל ולפי גירסא זו כל היכא דריע טענתיה אפילו לשמואל לא מהימן משום מגו ורב אסי ושמואל באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים פליגי ואפשר שזו היא גרסתו של הרי"ף ז"ל אבל אינה בעיקר הנסחאות ואמרינן אמר לך שמואל תנאי היא ואידחית ליה: ומסקינן שמעתין א"ר פפא משמיה דרבא הלכתא המלוה את חברו בעדים א"צ לפורעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן זו היא גרסת הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק ט"ו מהל' מלוה

שלטי הגבורים

א תשובה לרב אלפסי בתשובו' אם הנתבע מושם שהוסיפו עליו בשטרו שתנאין או החליפו ורמוהו בדבר ורלה להטיל חרם על כל מי שרמה והוסיף וזייף לו בכלום יעשה ואין מונעין אותו והמונע אותו מעיד על עצמו בזיופו אבל הניחוהו להטיל חרם או יבטלו השטר מעליו וכל מי שדן אותו הוא דיין מומחה והגון ואם הוא מורד לקבל הדין ואפשר שיגמור הדין עליו בדיין עובדי כוכבים העובדי כוכבים גומרין ובזה אמרו וכעובדי כוכבים חובטים אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך:

ב והמלוה את חבירו בפני עדים א"צ לפרעו בעדים אלא נאמן לומר פרעתיך טען וא"מ ר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים הבא אותם ויעידו שצריך לברר דבריו ומיהו אם א"א לו לברר כגון שמתו העדים או שהלכו למדינת הים ישבע היסת ויפטר ואם באו העדים ואמרו להד"ם כתב הרמ"ה שהוחזק כפרן ואינו נאמן שוב לומר פרעתי והא דאמרי' פי' שבועת הדיינין מלתא דלא רמי עליה דאינש לאו אדעתיה ולא הוחזק כפרן כשאמר פרעתיך בפני עדים והכחישוהו כיון שלא היה צריך לפרעו בעדים היינו דוקא כשאומר דרך תימה ולא פרעתיך בפני פלוני ופלוני שאין משמע מדבריו שאומר אותו בלשון ודאי אע"פ שאמרו עדים להד"ם לא הוחזק כפרן אבל כשחתך דבריו ואמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני או צריך לברר דבריו והוחזק כפרן אם יכחישוהו אבל כשלא הזמינם לעדות א"צ לברר דבריו ורש"י כתב שאין צריך אלא בשבועת הדיינין כל מלתא דלא רמי אאינש לאו אדעתיה וא"צ לברר דבריו וכן יראה מדעת רבי' וכן כתב מיימ' האומר מנה לי בידך ואומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני אומרים לו הביאם ותפטר מתו או הלכו למדינת הים ישבע היסת שפרעו שאין אנו מצריכין להביאם אלא לברר דבריו להפטר אף משבועה שהמלוה לחבירו בעדים א"צ לפרעו בעדים ע"כ: ואם אמר לו אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים פרעו שלא בעדים אינו נאמן והמלוה גובה ממנו אפי' בלא שבועה וכתב מיימ' בין שאומר לו בשעת הלואה אל תפרעני אלא בעדים בין שאמר לו כן לאחר הלואה אין חילוק וצריך לפרעו בעדים והרא"ש כתב אם כשאמר לו אל תפרעני אלא בעדים קבל דבריו אז אין חילוק

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) תנן מנה לי בידך אמר לו הן למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך פטור והא הכא כיון דתבעיה בעדים כמאן דאוזפיה בעדים דמי וקתני פטור תיובתא דרב אסי אמר לך רב אסי אנא כי אמרי היכא דמעיקרא אוזפיה בעדים דלא לדידיה סימניה הכא הא סימניה. רב יוסף מתני הכא אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים כי אמריתה קמיה דשמואל אמר לי יכול לומר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים:

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוח"מ סי' פב סד:
ב מיי' פט"ו מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טור ח"מ סי' ע:

אלף קנו

[דף שז ע"א]

הגהות מא"י

[א] ללוה כצ"ל:

משמיה דרבא דאינו נאמן וכן הלכתא ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי לא תפרען אלא באפי ראובן ושמעון אזיל פרעיה באפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי א"ל באפי סהדי פרע ליה רבא אמר להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחיה איכא מאן דמוקים לה הכי כגון דהנך סהדי ליתנהו גבן דלא נטרינן להו עד דאתו ומסהדי אלא הואיל ואמר ליה לא תפרען אלא א בפני פלוני ופלוני ופרעיה איהו באנפי אחריני אמרינן ליה זיל השתא פרעיה ואי אתו פלוני ופלוני ומסהדי דפרע לך מיחייב לאהדורי לך ואנן לא סבירא לן הכי דהאי דינא היכא דאמר ליה לחבריה אל תפרעני אלא בעדים סתם הוא דאיתמר כדכתבינן לעיל אבל האי מעשה תניינא לא אתא לאשמועינן אלא דינא אחרינא דהוא אלים מההוא דינא קמא דכי אמר ליה לא תפרען אלא באנפי [שז ע"ב] ראובן ושמעון הא איפסילו להו שאר אינשי לגבי ההוא פורענא וכיון °דקביל על נפשיה הדין תנאה תנאי ממון הוא וקיים דהא בהדיא אמרינן ב דאי א"ל מהימנת לי כבי תרי ואתו בי תרי ומסהדי דלא משגחינן בהו משום דפסלי' בתנאה דקביל עליה והאי דינא נמי הכין הוא והדין הוא סברא דילן ודייקינן להא סברא מהא דאסיקנא משמא דרבא דמאן דא"ל לחבריה אל תפרעני אלא בעדים שצריך לפורעו בעדים ואם אמר לו כבר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להן למדינת ג הים אינו נאמן ואי האי דינא אחרינא הכין הוא היכי אמר רבא להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה דמשמע דאי לא א"ל ראובן ושמעון מדחי ליה והא אמר רבא אע"ג דלא א"ל ראובן ושמעון לא מצי מדחי ליה אלא ש"מ האי דאמר רבא להכי אמר ליה ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה אע"ג דאיתינהו לסהדי גבן ומסהדי דפרעיה הוא דלא מקבלינן מינייהו כלל אלא אמרי' ליה זיל פרעיה דכמאן דפסיל להו דמי ועוד דייקינן נמי מההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען באפי בי תרי דתנו הלכתא אזל פרעיה באפי סהדי איתניסו זוזי אתא לקמיה דר"נ א"ל אין קבולי קבלתינהו מיניה וכו' א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו מיניה פרעון הוי טעמא דקא מודי הא לא קא מודי אע"ג דאיכא סהדי דפרע לא מהימן דכיון דלא תנו הלכתא כמאן דפסיל להו דמי ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי פרען באפי סהדי דתנו הלכתא אזל פרעיה באנפי סהדי איתניסו זוזי אתא לקמיה דר"נ א"ל אין קבולי קבילתינהו מיניה ואנא אמינא ליהוו פקדון גבאי עד דמייתי תרי דתנו הלכתא ומקיים תנאיה א"ל כיון דקא מודית דשקלתינהו מיניה פרעון הוי מאי אמרת לקיומי תנאיה זיל אייתינהו דהא אנא ורב ששת דגמרי הלכתא וסיפרא וסיפרי וכוליה תלמודא ההוא דאמר לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזיפתך א"ל לא היו דברים מעולם

רש"י

חייב לפרעו : גמ' אזל פרעיה באפי סהדי אחריני. וזה אמר עדי שקר הם (לשון רש"י) : איתניסו זוזי. המלוה הפסידן בדרך באונס : ליהוו פקדון גבאי. ולא הייתי עליהם אלא שומר חנם שלא קבלתי בתורת פרעון כיון דקא מודה דקבלתינהו וזה לא מסרן לך בתורת פקדון הוו פרעון ודברים

מלוה ולוה שהגיע לידו במצרים מקצת תלמוד ישן כתוב על גווילים כמו שהיו כותבים קודם לזמן הזה בקרוב מחמש מאות שנה ושתי נוסחאות מן הגווילים מצאתי בהלכה זו ובשניהם כתוב ואם אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן וכ"ל דהאי מימרא כרב אסי אתיא דלרב אסי נמי באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני נאמן אלא שהוא סובר דבאומר פרעתיך שלא בעדים אינו נאמן משום מגו וכמו שכתבתי למעלה דבהאי הוא דפליגי רב אסי ושמואל ואתא רב פפא ופסק כרב אסי וכן הדין דהא אמרינן תיובתא דשמואל מסתם מתני' ומאי דדחיקן אליביה דתנאי היא לא קים לן כדאיתא בגמרא הלכך נקטינן כרב אסי ולרב אסי מתני' דקתני [ואמר] לו נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתן לו בעדים באומר נתתיו לך ביני ובינך הוא ומש"ה חייב ולישנא דמתני' ה"נ משמע אבל באומר פרעתיך בעדים ודאי אפילו לרב אסי פטור. אבל הרב אלפסי ז"ל גורס אינו נאמן ולפי גרסא זו אנו צריכים לפרש דרב אסי דאמר ואם א"ל אל תפרעני אלא בפני עדים צריך לפרוע לו בעדים ה"ק צריך שיתברר פרעונו על פי עדים אבל אם אין עדיו עמו אפי' אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים אינו נאמן שאם לא נפרש כן מאי דאסיק רב פפא דאפי' באומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני דאינו נאמן אתי דלא כרב אסי ודלא כשמואל :

ההוא דא"ל לחבריה כי פרעת לי לא תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני ומסקינן דלהכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה כתב הרב אלפסי ז"ל דהיכא מאן דאוקי לה כגון דהנך סהדי ליתנהו גבן כמו שכתוב בהלכות וזהו דעת הרמב"ם ז"ל דאי אתו סהדי ומסהדי דפרעיה ודאי נאמנין אבל להכי מהני מאי דאמר פרען בפני ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחייה לומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים שהוא נאמן לפי גרסתו וכמו שכתבנו למעלה וכי אמר פרען בפני ראובן ושמעון לא מצי אמר הכי משום *דריע טענתיה כי היכי דריע כדאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים והוא אומר פרעתיך ביני לבינך אבל אין ה"נ דאי א"ל פרעתיך בפני אותן ראובן ושמעון שאמרת והלכו להם למדינת הים או שמתו דנאמן דלא ריע טענתיה בכה"ג אבל הרב אלפסי ז"ל סובר שאפי' באו עדים והעידו שפרעו אין נאמנין לפי שנפסלו לעדות זו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון והביא ראיה מדאמרינן דלהכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ואם איתא דדוקא בדלא אתו סהדי ומסהדי אפילו לא אמר ליה ראובן ושמעון אלא אל תפרען אלא באפי סהדי לא מצי דחי ליה דהא אסיק דאינו נאמן וזו אינה ראיה אלא לפי גרסתו ז"ל שגורס אינו נאמן אבל הרמב"ם ז"ל גורס נאמן וכמו שכתבתי למעלה ואפי' לפי גרסת הרי"ף ז"ל יש לדחות דאע"ג דאמרינן לעיל אינו נאמן יהבינן ליה זימנא ונטרינן ליה אי מייתו להו או לא אבל הכא לא נטרינן ליה ומש"ה א"ל ראובן ושמעון שהוא יודע בהן שקבועין עמו ואין הולכין למדינת הים כי היכי דלא לדחייה עד שיביא עדים ויתנו לו זמן ועוד הביא הרי"ף ז"ל ראיה מדאמרינן בסמוך כי פרעת לי פרען באפי תרי דתנו הלכתא אזל ופרעיה בפני סהדי איתניסו וכו' וא"ל ר"נ כיון דקא מודית דקבלתינהו מיניה פרעון הוי אלמא אף ע"ג דפרעיה באפי סהדי אי לאו דקא מודה דקבלינהו מיניה לא מהימני הנהו סהדי לפי שנפסלו לאותו עדות כל עדים שבעולם אלא תרי דתנו הלכתא ולפיכך הוצרך להודאתו ובהאי עובדא נמי נפסלו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון וזו אינה תשובה על הרמב"ם ז"ל לפי גרסתו שהוא גורס בההיא עובדא אזל פרעיה ביניה לבין דיליה וזו היא גרסת הר"ח ז"ל ומפני שלא היו עדים בדבר הוצרך להודאתו אבל כל שהעדים מעידים שפרעו נאמנים לפי שאין בלשון כי פרעת לי פרעון בפני ראובן ושמעון או בפני תרי דתנו הלכתא לפסול עדים אחרים אלא התראת המלוה בלוה שלא יפרענו אלא בפני אלו ואם אמר פרעתי בפני אחרים אינו נאמן משום דריעא טענתיה אבל אם עדים מעידים כדבריו ודאי נאמנים ולשון כי היכי דלא לדחיה אתי שפיר לדברי הרמב"ם ז"ל שאילו לדברי הרי"ף ז"ל היכי אמר כי היכי דלא לדחיה דמשמע דלא מהני אלא להכי הא מהני טובא שאפילו העידו עדים כדבריו אין נאמנין אלא שיש לדחות לדעתו ז"ל דה"ק מלוה ודאי לא נתכוין אלא כי היכי דלא לדחייה אבל עדים אחרים אבל פסול עדים לא עלה בדעתו דהיכי אפשר דלא מהימני ליה אלא ראובן ושמעון ואע"פ כן מכלל דבריו נפסלו כל עדים שבעולם חוץ מראובן ושמעון וכן דעת רש"י ז"ל שכתב אזל פרעיה באפי סהדי אחריני וזה אומר עדי שקר הם ובודאי דלישנא דאזל פרעיה ודאמרינן נמי באפי סהדי א"ל והא פרעיה ליה משמע דפרעיה ודאי ואע"פ כן דברי הרמב"ם ז"ל וגרסתו נראה לי עיקר בהלכה זו : כי פרעת לי פרען באפי סהדי דתנו הלכתא כו' אתניסו זוזי. ביד מלוה : אמינא ליהוו פקדון גבאי. ולא הייתי עליהם אלא שומר חנם שלא קבלתים בתורת פרעון : כיון דקא מודית לו דקבלתינהו. וזה לא בתורת פקדון מסרם לך הוו פרעון ודברים דברים : מאי אמרת לקיומי תנאיה [זיל] אייתינהו. יש שלמדו מכאן לדעת הרי"ף ז"ל שהוא אומר שאם באו עדים והעידו שפרעו אין נאמנים כך הדין גם כן שאם באו עדים שהודה בפניהם אין נאמנין דהא הכא דאודי קמיה דרב נחמן ואפ"ה א"ל דליתינהו קמיה ודרב ששת בהדיה ואי אמרת דעדי הודאה מהימנין למה הוצרך לרב ששת לודי בפני ר"נ וחד דעמיה כל דהו אלא ודאי כי היכי דמפסלי לעדות פרעון כל בי תרי דלא תנו הלכתא ה"נ מפסלי לעדות הודאה ובדין הוא דלימא ליה אודי באפאי ובאפי רב ששת אלא לפרסומי מלתא דפרעון קא"ל אייתינהו ובההוא עובדא נמי דאמרינן לקמן דא"ל לחבריה מהימנת [לי כבי תרי] כל אימת דאמרית לא פרעת הוא הדין והוא

בין בשעת הלואה בין לאחר הלואה אבל אם לא השיב על דבריו אלא שתק שתיקתו הוי הודאה דאדעתא דהכי קבל המעות אבל שלא בשעת הלואה צריך לקבל עליו בפי' ולא הוי שתיקתו הודאה כיון דהימניה מעיקרא לא חשש השתא להשיבו אבל אם נתחייב לחבירו בב"ד והתרה בו אל תפרעני אלא בב"ד אפילו השיאמר איני מקבל עלי תנאי זה לאו כל כמיניה כיון שהוצרך להביאו לב"ד בשביל ממון זה והתרה בו בפני ב"ד הוי התראתו התראה : א בדין האומר לחברו אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני ומתו או הלכו להם למדינת הים לדעת רבינו אינו נאמן ולדעת סמ"ג נאמן וסה"ר ישעיה חלק שהוא נאמן לענין זה שאם הלכו למדינת הים שנמתין לו עד שיבאו אולי אמר אמת ולא אמרי' דלפרעי' מיד ולכי מייתי עדים ואמרי דפרעיה מהדר ליה אבל אם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו שאינו יכול להתברר לעולם אינו נאמן וצריך לפורעו מיד והרמב"ם כתב שבכל ענין נאמן ונשבע היסת ונפטר וכן דעת ר"י ולזה הסכים הרא"ש וכן כתב הרמ"ה אלא שחלק דוקא שאמר פרעתי בפני פלוני ופלוני אבל אמר בפני עדים סתם אינו נאמן : כתב ה"ר יוסף אבן מגא"ש מי שהודה בב"ד שחייב לחבירו מנה שהלוהו ואח"כ טוען ואומר שטעה בהודאתו כי זוכר הוא שפרעו והביא עדים דפרעו אינו יכול לחזור בו כיון שהודה בב"ד ולא עוד אלא אפי' יש בהעדאת העדים דבר שיש לו זכות בו ודבר שיש לו בו חובה מקבלין מהן חובתו ולא זכותו כמו שמקבלין עדות העדים שלוה ואין מקבלין עדותן שפרע אבל מיי' כתב מי שהודה בב"ד שחייב לפלוני מנה ואח"כ אמר נזכרתי שפרעתי לך חוב זה שהודיתי והרי אלו עדים עדות זו מועלת לו ועושין על פיהם וכו' ובעל התרומות הכריע כדברי הרמב"ם : שאלה ראובן הלוה לשמעון י' זהובים ותבעם ממנו וכפר וכשבא לישבע טען שנתנם ואיני יודע אם נתנם לראובן או לאביו ואמר לו ראובן אפי' נתת אותם לאבי איני מפייס בהם שאבי לא ליויתך לתת לו ואמר לו שמעון אותה שעה סמוך על שלחנו היית ובחזקתו היית עומד א"ל אעפ"כ קרן זוית היה לי לעצמי מיוחד ומשלי הלויתיך ואביו של ראובן נפטר קודם לכן : תשובה אם שמעון זה כפר באותו ממון בב"ד ואח"כ הודה בתוכו וטען שפרע אין שומעין לו בפריעתו לא לו ולא לאביו שכן אמרו חכמים ז"ל כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ואע"פ שאין שמעון רשאי לפרוע חובו של ראובן ואפי' אם היה ראובן קטן אצל אביו כמו שאמרו רבותינו ז"ל אין מקבלין פקדונות מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות קבל מן האשה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד מת יחזיר לרבו קבל מן התינוק יעשה לו סגולה מת יחזיר לאחיו שמע

שאפילו בכנו או שנתן לאביו הפסיד מה שנתן וחייב לפרוע לראובן : ב התנה הלוה עם המלוה שכל זמן שיאמר לא פרעתני יהא נאמן כו' עדים הרי זה פסל עליו בתנאו כל עדים שבעולם ואפי' העידו עליו שפרעו בפניהם אינם נאמנים ואם ירא הלוה שלא יכפרנו אין לו תקנה אלא אם יפרענו בפני ב"ד ותהיה לו ראיית הב"ד שאם פסל עליו עדות העדים לא פסל עליו מעשה ב"ד : וכן אם יעידו עדים שפטרו בפניהם מכל תביעות שבעולם שזו עדות אחרת היא ואין מעידין על הפרעון ואין לבטל עדותן מפני התנאי העידו העדים שלא פטרו בפניהם אלא מזו התביעה בלבד אינם נאמנים שהרי התנה עמו שלא יהיו עדים נאמנים על תביעה זו ואפי' העידו עדים שהודה בפניהם המלוה שלא בפני הלוה : ג כתב ריא"ז אמר לו פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים או שמתו הרי זה נאמן ונשבע שבועת היסת ונפטר ומז"ה אומר שאינו נאמן עד שיבאו עדים ויעידו וכבר ביארנו בקונטרס הראיות שמאחר שקיים תנאו נאמן שאינו חייב לשמור את עדיו שלא ילכו למ"ה או שלא ימותו וכן היא שטת ר"מ ויתר הגאונים : א"ל אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון ובאו עדים והעידו שפרעו בפניו אין נאמנים שלא האמין אלא ראובן ושמעון כדברי מז"ה וכבר באתי בקונטרס הראיות שלא הזכיר ראובן ושמעון שיהיו נאמנים הם מאחר האנשים שמה נתנו הם מאחר העדים

והוא הטעם שאם שבאו עדי הודאה אין נאמנין וזו דעת הר"ז הלוי ז"ל והרמב"ן ז"ל דהי דמילתא בעלמא הוא דאמר ליה אי [בעית] לקיומיה ההוא תנאה דניחא לך בהכי ז"ל איתינהו באפאי ובאפי רב ששת והוא ז"ל אומר דכל היכא דא"ל לא תפרען אלא באפי ראובן ושמעון ובאו עדים והעידוהו שהמלוה הודה בפניהם שהלוה פרעו נאמנים שכיון שפיסול עדים הללו שלא כדין הוא אין לך בו אלא תנאו ובפרעון הוא דאין נאמנים אבל בהודאה נאמנין אבל בההיא עובדא דלקמן דאמר ליה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרעת אפי' באו עדים והעידו שהודה בפניהם אין נאמנין נר מצוה

אתו סהדי אמרי אוזפיה ופרעיה אמר אביי (א) אמאי ניסמוך אהני אינהו קאמרי אוזפיה ואינהו קאמרי פרעיה רבא אמר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי וחייב לשלם וכן הלכה ההוא דא"ל לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך אמר ליה לאו פרעתיך בפני פלוני ופלוני [אתו פלוני ופלוני] אמרי לא היו דברים מעולם אמר רב ששת הוחזק כפרן רבא אמר °כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה ההוא דא"ל לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא בך א"ל ולא פרעתיך מאה קבי דף מב. *עפצי דקיימי בשיתא שיתא א"ל בארבעה ארבעה הוו קיימי אזל אייתי סהדא דבארבעה ארבעה הוו קיימי אתא לקמיה דרבא חייביה א"ל רמי בר חמא והא את אמרת כל מלתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה א"ל רבא קיצותא דתרעא מידכר דכירי לה אינשי אלף קנח ההוא דא"ל *לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולאו פרעתיך אמר לו הנהו סיטראי נינהו אמר ר"נ איתרע שטרא רב פפא אמר לא איתרע שטרא ולרב פפא מאי שנא מההוא דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא ואמר לו לאו אתורי יהבת לי ואתית ויתיבת אמסחתא וקבילת זוזך אמר ליה הנהו סיטראי נינהו ואמר רב פפא איתרע שטרא הכי השתא התם כיון דקא מודי ליה דאתורי יהב ומתורי שקל איתרע שטרא הכא אימור סיטראי נינהו מאי הוי עלה רב [א] פפא אמר לא איתרע שטרא רב ששת בריה דרב אידי אמר איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא והני מילי דפרעיה באפיה סהדי ולא אידכר ליה שטרא אבל פרעיה בין דיליה לדיליה מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם יכול למימר סיטראי נינהו (ב)וכדר' אמי בריה דרבי אבהו דמפורש בכתובות בפ' הכותב*: דף פה האי איתרע שטרא דהכא איכא מאן דפריש ליה דלא איבטיל ליה לגמרי אלא א דאי אית ביה נאמנות איתרע הך נאמנות ולא גבי אלא בשבועה

רש"י

ודברים שבלב אינם דברים: אוזפיה ופרעיה. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר הזמן פרעיה: כאומר לא פרעתי דמי. וכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי יש עליו עדים שלוה ונאמנים הן על הלואה ולא על הפריעה דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי: דמסיקנא בך פירוש שאני נושה בך: לא היו דברים מעולם. שפרע בפנינו: הוחזק כפרן. ותו לא מהימן אפי' בשבועה לומר פרעתי שלא בפניהם כיון שנמצא שקרן כבר: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש. כגון שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים כיון שלא אמר ליה בשעת הלואה פרע לי בעדים לכך לא שם אל לבו אם פרעו בעדים או שלא בעדים ואמר פרעתיו בעדים ולאו אדעתיה ולא הוחזק כפרן בכך ומהימן תו בשבועה לומר פרעתיו: עפצי. גלי"ש שמעבדין בו עורות: סיטראי נינהו. מלד אחר היית מחויב לי: איתרע שטרא. הואיל ומודה שקיבלם ולאו כל כמיניה דאמר סיטראי נינהו: ולאו אתורי יהבת לי. לקנות מהן שוורים למחלית שכר: אמסחתא. מקום שמקלבין עליו בשר ומוכרין: ולא אידכר ליה שטרא. שלא הזכיר

שתנאו מספיק לכל דהא אמר לא פרענא ויש אומרים שאף על פי שהעדים אין נאמנין [וכופין את] הלוה שיפרע למלוה אפ"ה אחר שפרעו חוזר וגובה ממנו על פי אותן עדים שהרי לא נפסלו אלא לעדות של אותו פרעון וכן [דעת] הרב אב"ד ז"ל שהוא כתב שזה שנהגו לכתוב בנאמנות ותהא נאמן עלי כשני עדים לעולם מטעם זה כותבין דאי לא מאי לעולם ואין דברים הללו מחוורים דא"כ הפוכי מטרתא למה לי אלא שעיקרן של דברים הם כדברי ר' יוסף הלוי ז"ל דכיון דמסהדי דבתורת פרעון דההי' הלואה יהביניהו ניהליהו סהדותייהו לאו סהדותא הוא דלפרעון דההיא הלואה כפסולין דמו הלכך משתבע השתא המלוה שבועת היסת דליכא גביה מהנהו זוזי דקא טעין מעיקרא ולא מידי ומפטר וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפט"ו מהל' מלוה ולוה: אתו סהדי אמרי אוזפיה ופרעיה. אותה הלואה שזה כופר ודאי לוה אותה באותו היום אבל לאחר זמן פרעיה: כאומר לא פרעתי דמי. דכיון דלא לוה לפי דבריו לא פרע והרי יש עדים שלוה ונאמנים על ההלואה ולא על הפרעון דהודאת בעל דין כק' עדים דמי: דמסיקנא בך. שנשיתי בך: לא היו דברים מעולם. לא פרע בפנינו וזה אומר בפניהם או שלא בפניהם פרעתיך: הוחזק כפרן. ואינו נאמן אפי' בשבועה לומר פרעתי שלא בפניהם שהרי אומר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ונמצא שקרן: כל מילתא דלא רמיא עליה דאינש כגון זה שלא היה לו לומר פרעתיך בעדים שלא אמר לו בשעת הלואה פרע לי בעדים הלכך לא שם לבו לזכור אם בעדים אם שלא בעדים ואמר בעדים פרעתי ולאו אדעתיה ואינו מוחזק כפרן בכך וא"ת הא בפרק גט פשוט (דף קע.) משמע דכל היכא שהעידו העדים שלא היו כדבריו הוחזק כפרן ואע"ג דלא רמיא עליה דאמרינן התם רב יצחק בר יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא א"ל הב לי זוזאי א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני א"ל יבואו פלוני ופלוני ויעידו א"ל ואי לא אתו לא מהימנא לך והא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים א"ל כההיא שמעתא דמר סבירא לי דא"ר אבא אמר רב האומר לחבירו מנה לי בידך פרעתיך בפני פלוני ופלוני יבואו [פלוני ופלוני] ויעידו והא אמר רב גידל א"ר הלכה כרשב"ג כלומר דאמר התם גבי הבא לידון בשטר ובחזקה כלומר שהוא אומר שיש לו על אותו שדה שטר וחזקה דרבי אמר דנדון בשטר ואין נדון בחזקה כלומר שאע"פ שחזקה היתה מספקת לו כיון שאמר שיש לו שטר עליו צריך להראותו ורשב"ג פליג ואמר דאף חזקה לבדה מספקת לו ואף רבי לא אמר אלא לברר וא"ל אגא לברר נמי קאמינא ופירש ר"ח ז"ל שאם באו עדים ואמרו לא היו דברים מעולם אינו נאמן ומשלם [וכ"כ רש"י] והרי"ף ז"ל לא כתבה בהלכות וכתבה לזו שבכאן נראה שהוא דוחה אותה מהלכה מפני זו והוא מן התימה דהא אמרינן התם דאתיא כרבי דאמר צריך לברר גבי פלוגתא דהבא לידון בשטר ובחזקה ובההיא קיימא לן כרבי ונאמרו בתירוץ קושיא זו סברות רבות אבל עיקר של דברים הוא מה שתירץ הרשב"א ז"ל דקושיא מעיקרא ליתא דכי אמרינן צריך לברר דוקא כגון הבא לידון בשטר או בחזקה משום דחזקה מכח שטרא קא אתיא שאם נמצא השטר פסול אף חזקתו בטלה וכדאמרינן *היה אוכל את השדה מחמת אונו ונמצא שאינו אונו אף חזקתו בטלה והלכך צריך שיביא שטר כיון שהוא אומר שטר יש לו אבל בטוען פרעון ואמר בפני פלוני ופלוני היה טענת הפרעון אינה באה מכח העדים אלא מלתא יתירתא היא דאמר הלכך אפילו באו עדים ואמרו לא היו דברים מעולם נאמן לדעת רבא וקי"ל כותיה ואפילו רבי מודה בהאי דינא והראיה מדאמרי' בסנהדרין בפרק זה בורר (דף כג:) מחלוקת בשתי כתי עדים כלומר שאמר בעל דין יש לי שתי כתי עדים בדבר דרבי מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אין צריך לברר ואמרינן התם לימא בדרבי ור"ש בן גמליאל פליגי דתניא הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי ר' רשב"ג אומר נדון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקי"ל דבצריך לברר קמיפלגי ודחינן אפילו תימא רבי ע"כ לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דחזקה מכח שטרא קא אתיא אבל הכא דהני סהדי לאו מכח דהני סהדי קאתו אפי' רבי מודה דאין צריך לברר ושמעי' מינה דכל היכא דלאו מכח קא אתי אין צריך לברר הלכך באומר פרעתיך בעדים אפילו לרבי אינו צריך לברר דפרעון לאו מכח עדים קא אתי ורבי יצחק נפחא דא"ל לר' אבא דצריך לברר ס"ל כמאן דאמר התם בפרק זה בורר דאפי' בהכי פליגי רבי ורשב"ג ורב ששת דמתניתין נמי הכי סבירא ליה אבל רבא סבר לה כמסקנא דפרק זה בורר דכל היכא דלאו מכח אתי אפי' רבי מודה דאין צריך לברר וקי"ל כותיה הלכך ההיא דר' יצחק נפחא דבפרק גט פשוט אידחיה לה וליתא כלל לפיכך לא כתבה כלל הרי"ף ז"ל: א"ל לאו פרעתיך מאה קבי עפצי. גאלי"ש שמעבדין בהן עורות: אייתי מנוה סהדי דארבעה ארבעה קיימי. ותובע מאתים וזה אומר פרעתים מכל מקום אם לא בעפצים פרעתים במעות: דלא רמיא עליה דאינש. והאי נמי לא רמיא עליה לומר באי זה ענין פרעו אלא פרעתיך סתמא הלכך לא נזכר וסבור שכך היה השער ולא הוחזק כפרן ונשבע שפרעו מ"מ: מידכר דכירי אינשי. והוחזק כפרן ומכאן יש ללמוד שאומר לחברו פרעתיך אין צריך לברר במה פרעו והיאך פרעו דהא הכא אע"ג דאכחשוה סהדי בגונא דפרעון סבר רמי בר חמא למימר דמלתא דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה ורבא נמי חייביה אלא משום דהוחזק כפרן: הנהו סיטראי נינהו. מלד אחר היית חייב לי: איתרע שטרא. הואיל והודה שקבלם ולאו כל כמיניה דלימא סטראי נינהו: לא אתורי יהבית לי. לקנות שוורים לשחיטה למחלית שכר: אמסחתא. מקום שמקלבים בו ומוכרים: ולא אידכר ליה שטרא. שיטול שטר [מידו]: וכדאבימי בריה דר' אבהו. דמטא כי האי עובדא לידיה כדאיתא במס' כתובות בפרק הכותב (דף פה.): האי איתרע דהכא איכא מאן דאמר וכו' זהו דעת רב חננאל ז"ל והרב אלפסי ז"ל מביא ראיות דאיבטיל שטרא לגמרי ומשתבע ליה שבועת היסת ומיפטר ואין ראיותיו ראיות דמאי דקא מוכח מעובדא דמסחתא דכי היכי דהתם אבטיל שטרא לגמרי הכא נמי אבטיל לאו ראיה היא כלל דמאן א"ל דהתם אבטיל דלמא הכי הוה עובדא שהלוהו מנה בשטר שיקח בו שוורים וירויח בהם ואחר שלקח אמר לו תיב אמסחתא וקבל זוזך שאני חייב לך ושמא מצד אחר היה חייב לו על פה ורגלים לדבר שהרי לא נטל שטרא ממנו ומה

העדים ולא הזכיר ראובן ושמעון אלא שלא יוכל להוהו לומר בפרעו בפני עדים והלכו להם או שמתו אלא אם יבאו עדים אחרים ויעידו שפרעו בפניהם הרי אלו נאמנים אמר לו אל תפרעני אלא בפני שבונים סלכות הרי פסל עליו שאר העדים והתנה שלא יהיו נאמנים עמי הארץ ואם באו עדים אחרים והעידו אינם נאמנים: א כתב רבינו בתשובה דשטר שיש בו נאמנות היה חייב בעל השטר לשמוע הרס על מי שגאלו וגובה ממנו שלא כדין וטור ח"מ כתב בסי' ע"א דנאמנות אינו מועיל שלא להחרים סתם אפי' אם פירשו בפירוש וכן כתב רב האי בתשובה דחרם סתם ודרדת ראה לא מהניא בנאמנות ואין חבירו יכול לעכב עליו לומר הוציאנו מן הכלל שלא האמינו לגזור וכו' עיין במרדכי באורך. והמאמין את חבירו עליו כל זמן שיאמר שלא פרע ופסל כל העדים שיאמרו שפרעו אם באו עדים ואמרו בפנינו הודה שנפרע נאמנים שלא פסלם אלא לפרעון אבל להודאה מלתא אחריתי היא ובזה לא פסלם וכן כתב מיי' פט"ו מהלכות מלוה ולוה ורבינו בתשובה וכן מחילה כתב בס' התרומות דמלתא אחריתי היא ואי אתו סהדי ומסהדי דמחליה מלוה ללוה נאמנין אע"פ שיש בו נאמנות והמדקדקין עושין סופר מכתיבת ידו של מלוה על שטר שיש בו נאמנות ותו ליכא למיחש למידי וגם במלוה בשטר שייך בו נאמנות ואע"פ שיש לו שטר צריך לישבע ואם האמינו עליו גובה בלא שבועה אפי' לא האמינו אלא בסתם ולא פי' כב' עדים ואף אם לא פירש בהדיא שיהיה פטור מהשבועה אלא כתב מהימנת לי למימר לא נפרעתי כתב בעל התרומות מה שנהגו לכתוב בטופסי דשטרות בלא שום שבועה קלה וחמורה לעולם ומה צריך כיון שהאמינו כב' עדים הכל בכלל אלא נפקא מינה שלא יוכל להשביעו לא בתחלת הפרעון ולא בסוף הפרעון שאפי' אחר הפרעון אם אמר לו השבע שלא לקחת ממון זה שלא כדין זה יכול לומר אשבע לך מכל ממון שבעולם חוץ מממון זה ס"ל שלא אשבע לך עליו שפטרתני ממנו מכל שבועה שבעולם מכא"כ בשלא כתב לו אלא שהאמינו עלי כב' עדים אע"פ שהוא מחויב בממון ולא יועיל לו העדים שמע דין שפרע כיון שהאמינו מ"מ יכול הוא לתובעו אחר כן ולומר כבר אתה יודע שלקחת ממני ממון שלא כדין ופרע ליה והדר מייתי ליה לידי שבועת היסת וכן כתב מיי' זה שפרעו ב' פעמים מפני הנאמנות הלוה חוזר ותובע למלוה כדין ואומר לו כך וכך אתה חייב לי מפני שפרעתיך ב' פעמים אי מודה לו ישלם ואי לא מודה וכפר ישבע לו היסת שלא נפרעתי אלא פעם א' ע"כ. לפיכך אם כתב לו בנאמנות שיהא נאמן בלא שבועה קלה וחמורה וגלגול לא בתחלה הפרעון ולא בסוף הפרעון פטור וכן כתב הרא"ש ז"ל ואין פטור מועיל אלא לענין שלא נפרע או אם בשטר שותפות הוא פוטרו משבועת השותפין אבל לא לכל דבר כמו שכתב

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סי' נח:

[ד"שח ע"א]

הגהות חו"י

(א) אמאי ניסמוך אינהו כו' כצ"ל: (ב) וכדאבימי בריה כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] פפי כצ"ל:

גי' ד"ש

גי' מהר"ם

בתוספתא פ"ב דב"ב ועי' ירושלמי פ"ו דשבועות ס"ב (ג"א)

ומה שהביא ראיה עוד מדאמר והכי מילי דפרעיה באפי סהדי ולא אדכר ליה שטרא דמיגו דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם לא יכול למימר סיטראי נינהו ואמר דמהא שמעינן דאבטיל ליה שטרא לגמרי כיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו מאן א"ל דכי היכי דליכא למיחש כלל ללא היו דברים מעולם ה"נ ליכא למיחש כלל לסיטראי נינהו דהא איכא למימר דלא משוינן להו לגמרי ועוד דלא נקט הכי אלא משום מסקנא דמימרא דהיכא דפרעיה בין דידיה לדידיה דאמרינן דמגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם מהימן נמי לגמרי למימר סיטראי נינהו אבל היכא דפרעיה באפי סהדי [לא] מהימן לגמרי מיהו מיחש מיהא חיישינן ומש"ה מחוורתא דהא דיכא דהאי שטרא לא אגבויי מגבינן ביה ולא מקרע קרעינן ליה כדאמרינן בשטרא [ריעא] בפרק אלו נערות (דף נו:) ובפ' הכותב (דף פה.) נמי אמרינן כגון אבא *(בר אסי) דקים ליה בגויה קרענא שטרא אפומיה קרענא ס"ד אלא אימא מרענא ומהכי משמע דכל היכא דדיינינן דשטרא ריעא הוא לא מגבינן ביה ולא קרעינן ליה וכיון דלא קרעינן לשטרא לא אמרינן ללוה דלישתבע היסת כמו שכתב הרי"ף ז"ל שאינו בדין שנשביע אותו ולכתי לנקוט מלוה שטר עליה אלא אם רצה מלוה שישבע לוה היסת (א) ויחזיר לו שטרו משבעינן ליה: וכתב[הרי"ף]וה"ר יוסף הלוי ז"ל דכי אמרינן איתרע ליה שטרא ה"מ דיהבינהו ניהליה לשם פרעון סתם אבל אי [לא] אמר לשם פרעון אלא תא שקול הני זוזי מהימן למימר סיטראי נינהו מגו דאי בעי אמר במתנה יהבינהו ניהליה דנאמן כדאמרינן בפרק שבועת העדות (דף לד:) ואין דבריו מחוורים דכי אמרי' התם דנאמן לומר במתנה יהבינהו ניהליה ה"מ כשהלה בא להוציא ממנו ממונו דמשום אוקי ממונא בחזקת מאריה מהימנינן ליה דבמתנה יהבינהו ניהליה אבל בכאן שהוא בא להוציא ומש"ה לא מהימן למימרא סיטראי נינהו למהימא נאמן יותר לומר במתנה יהבינהו ניהליה:

רש"י

הזכיר לו ביטול השטר מידו: ההוא. לוה דאמר למלוה בשעת הלואה מהימנת לי כל זמן שתאמר לי לא פרעתיך תהיה נאמן ולא אוכל לומר פרעתיך: ה"מ לענין אומדנא. של שומא כדאמרינן פרק השוכר: כיון דנחית לדעות. מתחלה ירד למנין שהוא יותר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד וכתלתא

ודייק מדאמרינן איתרע שטרא ולא אמרינן איבטיל שטרא ואיכא מאן דאמר דאיבטיל ליה שטרא לגמרי ומישתבע לוה בשבועת היסת דליכא גביה להאי מלוה ולא מידי ומיפטר והדין הוא סברא דרבינו האי ורב שרירא גאונים ז"ל ומסתייע האי סברא מהאי דאמר ליה לאו אתורי יהבת לי ומתורי שקלת ואמר רב פפא איתרע שטרא דכיון דאודי דאתורי יהב ומתורי שקל הא ודאי פרעון דשטרא נינהו וכד"ר נמחל ליה שעבודא דשטרא וליכא למימר בהא דשטרא כדקאי קאי אלא ודאי איבטיל ליה שטרא לגמרי ומדהאי איתרע שטרא דרב פפא לגמרי איתרע שטרא דרב נחמן נמי ביטול שטרא לגמרי הוא ועוד מדאמרי' וה"מ דפרעיה באנפי סהדי ולא אידכר ליה שטרא דמגו דלא יכול למימר לא היו דברים מעולם לא יכול למימר סיטראי נינהו שמעינן דאיבטיל ליה שטרא לגמרי דכיון דלא יכול למימר סיטראי נינהו ודאי איבטיל ליה שטרא לגמרי דהוה ליה שטרא פריעא הלכך משתבע לוה שבועת היסת דלית ליה למלוה גביה ולא מידי ומיפטר° ההוא דא"ל *לחבריה מהימנת לי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי סהדי אביי ורבא דאמרי תרוייהו הא הימניה מתקיף לה רב פפא נהי דהימניה טפי מן נפשיה טפי מן סהדי מי הימניה וקי"ל כרב פפא ההוא דאמר ליה חבריה מהימנת לי כבי תרי כל אימת דאמרת לא פרענא אזל פרעיה באפי תלתא אמר רב פפא כבי תרי הימניה כבי תלתא לא הימניה מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע כי אזלינן בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא דכמה דנפישי בקיאי טפי אבל לענין עדות תרי כמאה ומאה כתרי אבל א"ל כתלתא ואזיל ופרעיה באנפי ארבעה כיון דנחית לדעות נחית וכן הלכתא: **מתני'** ב*הטוען את חברו כדי שמן והודה לו בקנקנים אדמון אומר הואיל והודה לו ממין הטענה ישבע וחכ"א אין הודאה ממין הטענה א אמר ר"ג רואה אני את דברי

מהימנינן ליה דבמתנה יהבינהו ניהליה אבל בכאן שהוא בא להוציא ומש"ה לא מהימן למימרא סיטראי נינהו למהיא נאמן יותר לומר במתנה יהבינהו ניהליה: ההוא דא"ל. למלוה בפני עדים בשעת הלואה נאמן אתה עלי כל זמן שתאמר לא קבלתי ולא אוכל לומר פרעתיך: אימור דאמרינן ז"ל בתר רוב דעות ה"מ לענין אומדנא. [דשומא] כדאמרינן במסכת ע"ז בפרק השוכר (דף עב.) א"ל כדשיימי בתלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי בתלתא כדשיימי בארבעה עד דאמרי בתלתא כדשיימי בארבעה וכ"ש כדאמרי בארבעה: כיון דנחית לדעות. שירד מתחלה למנין שהוא יותר מכדי עדות ודאי אדעות קפיד וכתלתא הימניה כארבעה לא הימניה: **מתני'** הטוען את חבירו כדי שמן. כדים מלאים שמן: והודה לו בקנקנים. הכדים יש לך בידי בלא שמן: הואיל והודה [לו ממין הטענה] מקלת הטענה. דהוה ליה טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם: וחכ"א אין ההודאה ממין הטענה. משום דסבירא להו טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור או משום דס"ל דאין בלשון טענת הטוען קנקנים אלא תביעת שמן שבתוכן כדאיתא בפרק שני דייני גזירות אין

המאור הגדול

ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי וכו' איכא מ"ד כי אמרי כבי תרי פסליה לההוא סהדותא היכא דאמרי באנפנ' פרעיה אבל אי אמרי באנפנא אודי ליה דפריע הוא אודית' מילתא אחריתי מנא עליה ואנן לא אסתבר לן הכי מדאמר לעיל בגמרא מאי אמרת לקיומי' תנאי' ז"ל אייתינהו ורב ששת דגמרין הלכתא ספרא וספרי וכולה תלמודא למה ליה לרב נחמן למימר ליה לההוא אייתינהו דהא אנא ורב ששת והא אודה ליה קמיה בבי דינא דפריע הוא דהא א"ל כיון דקבלתינהו מיניה פרעון הוי אלא לאו ש"מ כי היכי דלענין פרעון פסילה כל סהדותא עד תרי דתנו הלכתא לענין הודאה נמי בעי' בתרי דתנו הלכתא ומ"ה מאי דאודי קמית רב ודיה נמי הודאה לא הויא ובדין הוא דלימא ליה זיל אודי נמי באנפי רב ששת כי היכי דאודי' באנפי אלא לפרסומי למילתא דפורענא א"ל זיל אייתינהו:

מלחמת ה'

כתוב בספר המאור ההוא דא"ל לחבריה מהימנת לי כבי תרי איכא מ"ד כי אמרי כבי תרי פסלים לההיא סהדותא היכי דאמרי באנפנא פרעי' אבל אי אמרי באנפנא אודי ליה וכו' מהימני עלה ואנן לא איסתבר לן הכי וכו' עד למה ליה לרב נחמן למימר ליה לההוא גברא זיל איתניהו דהא אנא ורב ששת והא אודי ליה קמי בבי דינא דפריע הוא:

אמר הכותב אין זה נכון לפי שלא אמר רב נחמן ללוה שיביאם אלא למלוה אמר כך ואי משום דלא מהימן הוא למה ליה למימר למלוה הכי ומה תועלת הוא לו אם יביאם ואדרבה איפכא מסתברא מינה דאי רב נחמן והד דעימי' לא מהימני לא הוה א"ל לההוא מלוה זיל אייתינהו אלא כדקאמר איהו עד דמייתי לוה תרי דתנו הלכתא ותו דא"ל מאי אמרת לקיומיה תנאה אלמא לאו זכותא דחבריה הוא ולאו בעי למעבד הכי ואם אין אחרים נאמנין על הודאתו ה"ל לרב נחמן למימר ללוה זיל את אייתי רב ששת דלודי בך באפי' א"כ לימא ליה זיל אודי באנפי רב ששת וככר אודית באנפאי ומאי דאמר לפרסומיה למילתא למה לי פרסומא

(דף קח:) : אין נשבעין על טענת חרש . כגון שטענו ברמיזה דחרש שאמרו חכמים איט מדבר ואינו שומע : אבל נשבעין לקטן ולהקדש . מפרש בגמרא : גמ' מאי טעמא אמר קרא כי יתן איש אל רעהו . ועליה כתיב ונקרב בעל הבית אל האלהים לשבועה כדאמרינן בבבא קמא [דף סג:] ואין נתינת קטן כלום דהא איש כתיב ביה וחרש ושוטה כקטנים הם בלא דעת ול"ש נתן לו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן או נתן לו כשהוא קטן ותובעו כשהוא גדול מדאמרי' בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אל רעהו ואין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ותבעו נר מצוה

כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דכי ממעטינן קטן דוקא משבועה הבא מחמת טענת ברי כשבועת מודה מקצת וכן שבועת עד אחד שהיא צריכה טענת ברי לפי דברי הרב ז"ל וכמו שכתבנו למעלה אבל שבועת השומרים שישנה אפילו בטענת שמא נשבעים לקטן שכיון ששבועה זו על טענת שמא באה מה לי קטן מה לי גדול ואע"ג דמכי יתן איש אל רעהו ילפינן ובשומרים כתיב לאו לענין שומרים הוא דפטריה קרא אלא לענין כי הוא זה דכתיב בההיא ענינא דערוב פרשיות כתוב כאן [ב"ק קו.]וכן ד' הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהל' שכירות [ופ"ה מהלכות טוען ונטען] והראב"ד ז"ל השיג עליו דכיון דאין נתינת קטן כלום ופקדון אין כאן שבועה אין כאן ואפי' כאבדה לא הוי דלאבדה אתיא מכח בן דעת וכן נראה כדבריו בפרק הגוזל קמא [דף קו:] דגרסינן התם אר"ח בר אבא א"ר יוחנן הטוען טענת גנב באבדה משלם תשלומי כפל מ"ט דאמר קרא על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה ישלם שנים ואותביה ר' אבא בר ממל לר"ח בר אבא כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתן כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ואם איתא תהוי כאבדה ופריק רב אשי אבדה קא אתיא מכח בן דעת משמע מהא דמדין שומרין מעטיה רחמנא לקטן הלכך לא מחייבינן שבועה בנתינתו כדלא מחייבין בה כפל דאם איתא דמחייבינן שבועה אטענתו אמאי לא מחייבינן בה נמי כפילא וכן דעת הרמב"ם ז"ל וכתב קרוב אני לומר שאינו מתחייב בדין השומרין אלא שזה צריך תלמוד . (והר"ן) [והרשב"א] ז"ל אומר שאינו מתחייב בדין השומרים ואפילו בפשיעה שכיון שפטרה אותו תורה [מדין שומרים]ואפילו מדין פשיעה פטרה אותו והביא ראיה מדאמרינן בסוף פרק החובל [דף צג.] ההוא ארנקי דאתא לפומבדיתא אפקדיה רב יוסף גבי ההוא גברא פשע ביה ואתי גנבי וגנבוה חייביה רב יוסף [א"ל אביי והא תניא לשמור ולא לחלק] אמר ליה עניי דפומבדיתא מיקן קייץ להו ולשמור הוא אלמא כל שפטר הכתוב מדין השומרים פטור אפי' מדין פשיעה וכן דעת הרי"ף ז"ל בתשובה שקרקעות ועבדים ושטרות שנתמעטו משבועת השומרים כדאמרינן לקמן אפילו מחיוב פשיעה מיעטן הכתוב וענין ערוב פרשיות יתבאר בסמוך בס"ד ומ"מ נשבעין היסת על טענת קטן דמאי דפטרה תורה קטן לאו משום דלא חשבינן טענתו טענת ברי אלא גזרת הכתוב כך היא הלכך אע"ג דאין נשבעין היסת אלא בטענת ברי בטענת קטן נשבעין וממתני' נמי מוכח בסמוך דטענת קטן כטענת ברי חשבינן ליה מדחייב ר"א בן יעקב שבועה למודה מקצת ע"י קטן הבא בטענת ברי בטענת אביו לדעת קצת המפרשים ז"ל הלכך נשבעין היסת על טענתו והוא שיגיע לעונת הפעוטות וכ"ש שנשבעין לקטן אותן שנשבעין בשמא מדרבנן כגון השותפין והאריסין ובן הבית : והא אמרת רישא אין נשבעין וכו' : והאכלתיו פרס . והחזרתי לו חציו וחציו בידי : ור' אליעזר לית ליה משיב אבדה פטור . דמשמע לן שרבי אליעזר בן יעקב מחייב שבועה אף על פי שאין שום אדם טוענו ומשום הכי תמיהינן היכי אפשר דהא משיב אבדה הוא וכי לית ליה לרבי אליעזר בן יעקב משיב אבדה פטור ופרש"י ז"ל בפרק הנזקין (דף נא:) דמשיב אבדה פטור ילפינן מדתנן התם (דף מח:) המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם ולא מיחוור דמשיב אבדה לא מפני התקנה הוא פטור שהרי התורה פטרתו דספה שאסר הוא הפה שהתיר וכדאמרינן בפרק האשה שנתארמלה (דף כב.) מנין שהפה שאסר הוא הפה שהתיר מן התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה אלא הכי פירושא ורבי אליעזר לית ליה משיב אבידה פטור והא משיב אבידה מדאורייתא הוא וכדכתיבנא והא דתנן המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם בשטענו הלה שאינו פטור מן התורה אלא מפני תקון העולם : אלא בדרבה קא מפלגי . לעיל מיהא מפרקינן בגמרא מאי דפרכינן ור"א בן יעקב לית ליה משיב אבדה פטור ואמרינן אמר רב בטוענו קטן כלומר שהקטן טוענו אבא מסרו בידך ופרכינן לטענת קטן מידי משמא אית ביה והא תנן אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן ופריק מאי קטן גדול ואמאי קרי ליה קטן דלגבי מילי דאבוה קטן הוא א"ה טענת עצמו טענת אחרים היא טענת אחרים והודאת עצמו כולהו טענות נמי טענת אחרים והודאת עצמו נינהו אלא בדרבה קא מיפלגי כך היא גירסא בגמ' ותמהני על מה שכתב הרי"ף ז"ל כי לפי מה שכתב בתחלה דבטוענו גדול עסקינן ואמרינן דמתני' ר"א בן יעקב היא דמשמע ר"א בן יעקב בההוא גוונא מיירי [ואי הכי תו] לא קשיא פרכין דמשיב אבדה כמו שאתה רואה בגמרא : ודאמרינן אלא בדרבה קא מיפלגי פירש רש"י ז"ל לעולם בטוענו קטן ומשום דאין טענת קטן חשובה במקום אחר דכתיב כי יתן איש קרי ליה הכא טענת עצמו ומיהו הכא טענה היא דהא איכא נתינת איש שמכח נתינת האב הוא בא והיינו דקאמר פעמים וכ"ת רבנן אמאי פליגי עליה בדרבה קמפלגי דלר"א ב"י לא שנא בו ולא שנא בבנו ואפילו קטן אינו מעיז ולרבנן בו הוא דאינו מעיז אבל בבנו מעיז וכדמסיים ואזיל וכתב רש"י בפרק האשה שנתארמלה (דף יח.) דלרבנן אפילו בגדול מעיז וכן נראה דעת הרי"ף ז"ל שהוא פסק בסמוך כר"א בן יעקב והביא ראיה מדתני רבי חייא בפרק כל הנשבעין שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ואמרינן התם היכי דמי אלימא דאמר מנה לאבי ביד אביך מה לי הוא מה לי אבוה ואמר הרב ז"ל דכיון דהא כראב"י אתיא ולא כרבנן הלכה כראב"י אלמא ס"ל ז"ל דלרבנן אפילו בגדול מעיז שאם לא כן מנין דההוא דלקמן כראב"י אתיא דלמא כרבנן אתיא ובטוענו גדול אלא ודאי ס"ל לרב ז"ל דלרבנן אפילו בבנו גדול מעיז ור"י ז"ל הקשה על פרש"י ז"ל שעיקר התירוץ חסר מן הספר לפי פירושו ועוד קשה מההיא דתניא בפרק הגוזל קמא (דף קו:) כי יתן איש אין נתינת קטן כלום אין לי אלא נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא קטן נתנו כשהוא קטן ותבעו כשהוא גדול מנין ת"ל עד האלהים יבא דבר שניהם עד שתהא נתינה ותביעה שוין כאחד ומשמע דה"ה דממעטין נתינה דגדלות כגון שנתן לו אביו התביעה כשהוא קטן דתרווייהו בגדלות בעינא לפיכך פירש דה"ק אלא לא תימא דקרי ליה טענת עצמו משום דטענת אחרים והודאת עצמו היא אלא בדרבה קמיפלגי ולרבנן טענת עצמו היא דסברי דמעיז בבנו וה"ק ראב"י אומר פעמים שאדם נשבע על מה שאתם חושבים טענת עצמו אבל לדידי דסבירא לי דאינו מעיז טענת אחרים היא *[ולעולם בטוענו גדול כדקאמרי עד השתא] ור"ח ז"ל לא גריס אלא הכי גרים בדרבה קמיפלגי דה"ק לעולם בגדול הבא בטענת אביו וקרי ליה קטן משום דבמילי דאבוה קטן הוא ולא תקשי א"ה טענת עצמו טענת אחרים הוא בדרבה קמיפלגי וכמו שפירש רבינו יצחק ולפ"ז בקטן אפילו ר"א מודה דמעיז :

מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע . אע"ג דלא דרשו רבנן טעמיה דקרא כדמוכח בפלוגתייהו דרבנן ור"ש (ב"מ דף קטו.) באלמנה עשירה אי ממשכנין אותה או לא הכא בעיא משום דקשיא לן אמאי לא אמרינן שיהא נאמן בלא שבועה דהא משיב אבידה הוא מגו דאי בעי כפר בכולה או ניליף מהכא בעלמא דלא נימא מגו ומהא שמעינן דמשיב אבידה פטור מן התורה ושלא כדברי רש"י ז"ל שכתב שפטור מן התקנה כמו ששנינו המוצא מציאה לא ישבע מפני תקון העולם וא"ת ומנא ליה דכופר בכל פטור אדרבה הוה לן למימר דמדמודה מקצת חייב כופר בכל חייב דאי כופר בכל פטור היאך אפשר לחייב מודה מקצת דהא איכא מגו י"ל דילפינן הכי מדאיצטריך רחמנא לחייב שבועה בעד אחד דלמודה מקצת לא אצטריך דבלא עד אחד נמי חייב ואי כופר בכל נמי חייב חיוב שבועה בעד אחד למה לן אלא ודאי משום דכופר הכל פטור איצטריך לחויבא בעד אחד ולא מיחוור דאכתי איכא למימר דאיצטריך למודה מקצת בשאין הטענה שתי כסף דאי משום מודה מקצת פטור ובעד אחד חייב וכדאמרינן לעיל א"נ אצטריך היכא דאין התובע טוען ברי דאי משום מודה מקצת פטור ומשום העדאת עד אחד חייב לדעת הרי"ף ז"ל וכמו שכתבתי למעלה ואחרים תירצו דכופר בכל פטור שמעינן לה מדכתב רחמנא חיובא במודה מקצת דאם איתא דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא בכופר בכל וממילא

שלטי הגבורים

שעורין משום משטה הייתי בך תו לא מהניא תפיסה וכ"כ הר"ן פרק המניח דדוקא מהניא תפיסה כדתפיס מקמיה וכו' והאריך בראיות על דעת וסברת הרמ"ה ז"ל והוסיף לדקדק וזה לשונו והשתא דאתית להכי דמאי תפיס על הודאתו דתבע לו ה"ה אפי' אם בא להודות לב"ד בלא שום תביעת חבירו דאי תפס אידך קודם שחזר בו מה דאתו דמהניא תפיסה ואפי' תפיס בספדי דבלא ספדי מהימן משום מגו בכל מאי דתבע ובשבועת היסת ע"כ ונראה דדעת שהביא המרדכי מסכים לדעת הרמ"ה שכתב דמשום הכי פטור משעורין דהוי כמפליג בדברים והכי נמי כתב הרמ"ה דמש"ה פטור דמאי אמר משטה הייתי בך והיינו הך ומיהו נראה דבזה כולהו שוו שאם תפס שעורים בלא עדים דמהכי תפיסתו ואפי' לתביעת חטין במגו דאי בעי אמר לא היו דברים מעולם ובשבועת היסת כדכתב הר"ן דהיינו כשזה יתבע לו מה שתפס ישבע הלה היסת שאין אצלו מאלו כלום ונאמן וכן נראה דכלהו מודו דלאחר שעמד בדין ופטרוהו ב"ד מדמי שעורין דלא מהניא תו תפיסה כיון שנפטור בב"ד כמו שכתב הטור סוף סי' פ' ומ"מ נראה דלכ"ע צריך שנתבע שבועת היסת על טענת החטין והא דפטור מדמי שעורים דוקא שטענו ודאי חטין יש לי בידך אבל אי טעין שמא כגון דטעין דאית ליה כור תבואה גביה ולא ידע אי חטין או מינא אחרינא אע"ג דהשתא לא תבע אלא חטין וזה הודה לו שעורים הודאה ממין הטענה הויא וחייב בדמי שעורים שהרי לא סלק עצמו מעולם מטענת תרוייהו: וכתב הר"ן אע"ג דהאי שעתא דקא תבע ליה חטין לאו חטין בעינייהו טעין אלא דמי חטין ונמלא דממון דאית ליה גביה בשעת תביעה הוי דמי של חטין וזה מודי לו [דמי] שעורים אעפ"כ לא הוי בכלל מודה במקצת הטענה דלא דמי לטענו[דמי]חטין והודה לו דמי שעורים דחשיב הכא מקצת הטענה דהתם מיירי שעשאן התובע דמים קודם התביעה כגון דתבעיה דמי חטין דזבין ליה ונתחייב כבר בדמייהו והשתא תובע לו אותן הדמים דעיקר הדבר דאתיא הטענה מתחתיה הוו דמים מה שאין כן הכא שלא נעשו דמים מעולם ועיקר הדבר דאתיא הטענה מתחתיה הוו חטין גופייהו הלכך כי מודה לו זה בשעורים לא הוי הודאה ממין הטענה ועוד כתב הר"ן שם דמאן דטעין לחבריה מנה הלויתיך והלה אומר אין לך בידי רק נ' זוז שנתת אותם לי בחפץ פלוני והרי החפץ קיים או שהלויתם עליו ע"מ שלא להשתלם אלא מגופו או ס"ה איפכא היכא דטעין ליה דאית ליה גבי פלוני דבויים אפותיקי ניהליה במנה ואידך מודה ליה בני' זוז דאותפים בהודאה גרידתא דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו דפטור בין בתשלומין בין בשבועה דאורייתא אלא משתבע היסת ומפטר :

א והא דאין נשבעין על טענת קטן פרש"י אבל אם היה הנתינה בגדלות כגון שנתן אבי הקטן ומת והקטן תובעו נשבעין לו אבל ר"י פי' דאפי' בכה"ג אין נשבעין לו וכן עיקר אבל גדול שבא בטענת אביו ואומר ברי לי במנה לאבי בידך וזה מודה במקצת צריך לישבע כדפירש לעיל ואע"פ שאין נשבעין לקטן שבועה דאורייתא נשבעין לו שבועת היסת וכתב ה"ר

יוסף

עין משפט

א מיי' פ"ה מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' צו:

ב מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' עה:

גי' ד"ח

הגהות חוי"י

(א) נ"ב דברי הרי"ף פה נבוכים ומגומגמים . והיה לו גירסא אחרת עי' גמ' ור"ן ולקמן קרי אפילו טענת גדול בריא מנה לאבי בידך וזה משיב ומודה מקצת קרי טענת עצמו ולחכמים ה"ל משיב אבדה וזה זר מאד :

מסכ"ס

וממילא שמעינן דה"ה למודה מקצת דלאי לא אתי לאערומי (א) וכדאמרינן בריש מציעא [דף ד:] בפלוגתא דר"ע ורשב"א גבי סלעים דיכרין מלוה אומר חמש ולוה אומר שלש שר"ע פוטר ומסקינן דלר"ע אפילו בשתים נמי פטור ואמרינן ה"נ מסתברא דאי ס"ד שתים חייב בשלש היכי פטר ר"ע הא איערומי קא מערים סבר אי אמינא שתים בעינן אשתבועי אימא שלש ואהוי כמשיב אבדה ואיפטר וה"נ דכוותה הלכך מדחייב רחמנא מודה מקצת ש"מ דכופר בכל פטור ועדיין אין זה מחוור בעיני דכי היכי דאמרת דאי כתב רחמנא כופר בכל אתי מיניה מודה מקצת ה"נ כי כתב רחמנא מודה מקצת אתי נמי כופר בכל דאי כופר בכל פטור היאך חייבה תורה מודה מקצת והא משיב אבידה הוא וכיון דכל חד וחד מחבריה גמר מאי אולמיה דהאי מהאי ואכתי מנא ליה לרבה דכופר בכל פטור ול"נ כך ראוי לומר שאפי' נאמר דכופר בכל חייב אין לנו לחייבו בפחות משתי כסף דמנא תיתי ואלו שתרצו דאם איתא דכופר בכל חייב לכתוב רחמנא חיובא דכופר בכל וממילא ידעינן דה"ה למודה מקצת ודאי כך רוצים לומר שאל"כ הא איצטריך מודה מקצת שלא לחייב בפחות משתי כסף ומעתה אם איתא דכופר בכל ומודה מקצת שוים היה ראוי לכתוב חיוב שבועה סתם כי היכי דליסתמע בין בכופר בכל בין במודה מקצת ולא היה ראוי לכתוב הודאה כלל מאחר שאינה מעלה ולא מורדת ולשון אחר כתבתי בחדושי : ומהדרינן חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. כלומר ליכא להימניה בלא שבועה משום מגו דהשתא אינו מעיז ובהאי מגו דבעי להימניה היה צריך להעיז וחזקה אין אדם מעיז ואם תאמר הא אמרינן מגו בכה"ג דבהנהו עזי דאכלי חושלא בנהרדעא אמרינן בפרק חזקת הבתים (דף לו.) דיכול לטעון עד כדי דמיהן מגו דאי בעי אמר לקוחות הן בידי ואע"ג דהשתא דטען דאכלן חושלא אע"ג דמשקר אינו מעיז דמרייהו להני עזי לא ידעי ולא מידי ואילו אמר לקוחות הן בידי היה צריך להעיז אלמא אמרי' מגו כה"ג י"ל דודאי מגו כי האי גוונא גרוע הוא ולא אלים לאפטורי משבועה כדאשכחן במודה מקצת שלא פטרתו תורה מן השבועה ואע"ג דאיכא למימר כי האי מגו הלכך כי אמרינן בהנהו עזי דנאמן נאמן בשבועה קאמרינן וכן כתבו הגאונים ז"ל ומיהו אע"ג דמגו גרוע הוא מהכי לאוקומי הני עזי ברשותא דמאן דתפיס ועוד אכתוב מזה בפ' כל הנשבעין בס"ד . ודאמרי' אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו פרש"י ז"ל בפרק הגוזל (דף קז.) דהיינו טעמא מפני שגמלו חסד ולפי פירושו ז"ל בפקדון שלא גמלו חסד אפילו כופר בכל חייב וכ"כ הרב אלפס ז"ל שם : ודאמרינן התם עירוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה במלוה הוא דכתיב פירש הרב ז"ל פסוק מפרשה אחרת נתערב כאן שאינו מקומו דכי הוא זה באם כסף תלוה ה"ל למכתב דאילו בפקדון אפילו כופר בכל חייב ולא נהירא דלעולם לא עקרינן ליה לקרא ממקומו לגמרי דא"כ ל"ל דכתביה רחמנא בפרשת השומרים ליכתביה באם כסף תלוה ועוד דאפי' בפקדון כופר בכל פטור בטוען לא היו דברים מעולם וראיה לדבר מדאמרינן לקמן בריש פרק הנשבעין (דף מה:) א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר נאנסו אלמא דיכול לומר בפקדון לא היו דברים מעולם ועוד מדאמרינן בריש מציעא (דף ה.) ההוא רעיא דכל יומא מסרי ליה חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדי לסוף אמר להו לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרי מינייהו א"ר זירא אם איתא לדר"ח קמייתא לשתבע אשארא אלמא כופר הכל בפקדון פטור דאי ליתא [לדר' חייא] אינו נשבע כיון שכפר בכל ועוד דתנן בפירקין סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך וסלע היה שוה פטור אלמא כופר בכל בפקדון פטור דהא מלוה זה נפקד הוא ועוד איכא דכוותייהו טובא אלא ודאי הכי פירושה אין אדם מעיז פניו בפני בע"ח מפני שיודע האמת כמוהו וה"ה לפקדון בטוענו כך וכך מסרתי לך והלה [אומר לא מסרת אי נמי] בטוענו החזרתיו לך אבל בטוען בפקדון נאנס או נגנב או נאבד אפילו טוען כן בכוליה חייב לפי שזה מעיז ומעיז לפי שאין חבירו יודע במה שהוא טוען וטעין נמי בדלמי כסבור שהוא אונס ואינו אונס וכדאמרינן בפרק השוכר את הפועלים (דף צז:) ידעת ביה בבר אחתיך דמלי לעבורי חדא חדא ודאמרינן בפרק הגוזל [דף קז.] ערוב פרשיות כתוב כאן וכי כתיב כי הוא זה אמלוה הוא דכתיב לאו אמלוה ולא אפקדון כלל קאמר אלא ה"ק בטענת מלוה הוא דכתיב כלומר בטענה דשייכי במלוה דהיינו לא היו דברים מעולם א"נ החזרתיו וה"ה לפקדון בטענות הללו ולא בא אלא למעט שהטוען נאנסו בפקדון ואפילו בכל חייב : ובכוליה בעו דלודי ליה. פרש"י ז"ל בפ"ק דמציעא (דף ג:) דה"ק וכ"ת מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא [ולא נירמי עליה שבועתא ומשני] אשבועתא לא חשיד דאשתמוטי קא משתמיט ולא מיחוור דהא מסקינן התם מגו דחשיד אממונא חשיד נמי אשבועתא לא אמרינן לפיכך נראה דהכי פירושא וכ"ת כיון דאמר דאין אדם מעיז ומש"ה לא מהימנת ליה מגו דאי בעי כפר בכוליה אף בשכפר במקצת להמניה דקושטא קאמר דאי לא לא היה יכול להעיז ומשני אשתמוטי קא מישתמיט ואין זו העזה אבל אי כפר בכוליה היתה העזה גמורה ומ"מ שמעינן משמעתא דרבה דאמרי' מגו לפטור משבועה ואכתוב עוד בזה בפרק כל הנשבעים בס"ד : ולענין פסק הלכה הרי"ף ז"ל פסק כר"א בן יעקב דמשנתו קב ונקי ועוד מדאמרינן בפרק כל הנשבעין (דף מז.) תני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם וכמו שכתב בהלכות והא כר"א בן יעקב אזלא דאי לרבנן היכי אמרינן מה לי הוא מה לי אבוה דהא אמרינן בבנו מעיז וכיון דסוגיין בעלמא כראב"י נקטינן כוותיה דהכי אמרי' בפ"א דיני ממונות (דף לג.) דטועה בשקול הדעת היינו כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא כחד מינייהו ואזל חד ועבד כאידך היינו שקול הדעת אע"פ שיש בהלכות שזה נוסחאות מתחלפות היה כן מפני שהרב ז"ל בתחלה פסק כדברי חכמים ז"ל ובזקנותו חזר בו ופסק כר"א בן יעקב ונסחא ראשונה ממקצת ההלכות לא זזה ממקומה אבל הראב"ד ז"ל דחה ראיה זו שהביא הרי"ף ז"ל מההוא דפרק כל הנשבעין ואמר דההיא בטענת ברי גמור כגון שאמר אני הייתי עמך בשעת מיתת אבי ושמעתי שהודית לו מנה והלה אומר לא הודיתי אלא חמשין דבכה"ג אפילו לרבנן נשבע ואע"ג דאוקי פלוגתא דרבנן ור"א בן יעקב בברי ואפ"ה פליגי רבנן בשמעתין לאו בברי גמור עסקינן אלא באומר כך פקדני אבא וכה"ג ברי קרי ליה ר"א והרמב"ן ז"ל דחה זה ואומר דודאי טוען מפי אחר לא ברי מקרי מדתנן בפרק יש נוחלין (דף קלה.) זה אחי אינו נאמן ויטול עמו בחלקו ואוקימנא דקא אמרי *[שאר אחין] אין אנו יודעין ואסיקנא דכמנה לאחר בידך דאמי כלומר שזה אינו יודע שהוא אחיהם אלא מפי אחיו ואין טענתו טענת ברי אלמא הטוען מפי אחרים טענת שמא היא ולי אין זו תשובה על הראב"ד לפי שכדברי חכמים הוא פוסק ולרבנן הכי הוי קושטא דמילתא דבא בטענת אחרים אין טענתו טענת ברי ומ"ה אמרו דבבנו מעיז וכן דעת ר"ח ז"ל והגאונים ז"ל לפסוק הלכה כדברי חכמים ודחו ראיית הרי"ף ז"ל בטענה אחרת שאמרו דרבנן לא פליגי אלא בבנו קטן אבל בבנו גדול מודו והא דתני רבי אמי בבנו גדול ודברי הכל ואע"פ שאמרו משנת ר"א בן יעקב קב ונקי ה"מ היכא דיחיד פליג עליה אבל היכא דרבים פליגי עליה יחיד ורבים הלכה כרבים והא דרבי אמי

שבועת

(ד"א) (גי' ר"ס) (גי' מהר"ם)

רש"י

א"נ קאתי דהיינו האב שמכחו בא : אבל לא אמר ברי לי. פירוש כגון שאמר לי אבא שמנה לו בידך והלה אמר אין לו אלא -

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו והאי בכוליה בעי דנכפריה והא דלא כפר ליה משום דאין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו ובכוליה בעי דלודי ליה והאי דלא אודי ליה אישתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה הלכך אמר רחמנא רמו שבועה עליה כי היכי דלודי ליה בכוליה ר"א בן יעקב סבר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז הלכך לאו משיב אבידה הוא ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו מעיז ומדלא העיז משיב אבידה הוי והלכה כר' אליעזר בן יעקב כדאמרינן משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי ועוד דסוגיין כוותיה דאמרינן בפירקא דלקמן *תני ר' אמי °שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים היכי דמי אילימא דאמר לו מנה לאבא ביד אבוך ואמר ליה חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אבוה כלומר מאי שנא הוא ומאי שנא אבוה כשם שאם אמר מנה לאבא בידך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב שבועה כך אם א"ל מנה לאבא ביד אבוך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב והאי סברא לא מסתגי אלא אליבא דר' אליעזר בן יעקב דאמר לא שנא בו ולא שנא בבנו אינו מעיז וכדאוקימנא אליבא דרב בדאמר ברי לי הלכך לאו משיב אבדה הוא ושמעינן מהא דהלכתא כרבי אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה כדאמרינן התם *היכי דמי שיקול הדעת כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא כחד מינייהו וסוגיין בעלמא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו טעה בשיקול הדעת והאי פלוגתא דהכא בשיקול הדעת ניהו דכל חד מינייהו סברא דידיה קאמרי הלכך אי אמר ברי לי שיש לאבא בידך מנה וא"ל אידך חמשין אית ליה וחמשין לית ליה חייב אבל אי לא אמר ברי לי פטור והיינו דתנן מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשין דינר פטור ואוקמה רב להאי מתני' בדלא אמר ברי לי ואע"ג דחזינן לקמאי דפסקו הלכתא כרבנן דאמרי משיב אבדה הוי אנן כתבינן מאי דסבירא לן בהני טעמא דפרשינן וטעמי

תורה אור: שמות כב

דף מז.

סנהדרין לג.

שלטי הגבורים

יוסף הלוי ואפי' שבועה דאורייתא דוקא מודה מקצת ועד א' מכחישו אבל שבועת שומרים נשבעין ואפי' לקטן וכן כתב מיימ' והרמב"ן ולאם הספים סרא"ש ושבועת השותפין וכיוצא בהם שבאו בטענת שמא נשבעין לקטן שאם יש עדים שהיה שותפו או אפוטרופא שלו ב"ד מעמידין לו אפוטרופא ומשביעין אותו בטענת שמא וכשהקטן משביע שבועת היסת אין הנתבע יכול להפכה על הקטן שאין משביעין לקטן ואפי' חרש אינו מקבל שאינו יודע עונש השבועה וכתב ה"ר יוסף הלוי אפי' אינו חריף בענין משא ומתן נשבעין על טענתו היסת בין במודה במקצת בין בכופר הכל שלא יהא זה נוטל ממונו של קטן והולך לו וכן כתב מיי' והרמב"ן כתב שבין היסת בין שבועת הנשבעין ונוטלים אין נשבעין לו אא"כ הגיע לעונת הפעוטות וכן היא מסקנת הרא"ש כתב מיימ' אין נשבעין על טענת קטן בין מודה מקצת בין כופר הכל ועד אחד מחייבו אבל למה שכתבתי למעלה דגדול התובע ע"פ עד אחד חייב ה"נ חייב שאין החיוב בא על תביעת קטן אלא ע"פ העדאת העד והרמ"ה חולק ועיין בטור ח"מ סי' נו : שאלה טוען שטען ממון זה שכפרת לי בו מקויים בשטר שתוף שבידך הוציאו והלה אומר לא אוציא. תשובה כיון שהודה שהוא בידו כופין אותו להוציא דס"ל כאומר ממון יש לך בידי ולא אתנה לך וכן אם כפר ואמר שאין בידי והא דאמר אין נשבעין על השטרות זהו שבועת התורה אבל שבועה דרבנן שהיא שבועת היסת נשבעין ואם אין טוען בודאי בשטר שהוא בידו ישביע חרם סתם על כל מי שהוא בידו ולא יוציאו וכן כתבו הפוסקים דבכל הנך דאין נשבעין עליהם דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועה דרבנן נשבעים וכן ע"י גלגול שבועה נשבעין עליהם ומיימ' כתב שעל כלן נשבעין היסת חוץ מהקדש שנשבעין עליו כעין של תורה מתקנת חכמים שלא יזלזלו בהקדשות והר"ר ישעיה כתב ודאי שהממונה על ההקדש אין להשביעו אפי' שבועת היסת אבל אדם אחר שגזל מן ההקדש דין הוא שישביעוהו ומה שמקדישים בזמן הזה לבית הכנסת מעות או ס"ת או המקדיש לקנות בהם קרקע לבית הקברות דינו כשאר נכסי הדיוט ואם יש תביעה לקהל עם אחד שגזל מהם

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) כ"ל משום דבמודה מקצת איכא תרי טעמי לחיובא חדא משום דאיכא גביה דררא דממונא דקא מודי ביה וחדא משום איערומי ולטעם דדררא ליכא למידק מדכתב מודה מקצת לחיובא ש"מ דכופר הכל פטור דלעולם אימא לך חייב ומודה במקצת דחייב רבותא אשמעי' אע"ג דאיכא למימר אדרבה להוי כמשיב אבידה בהשיא מקצת דקא מודי אפ"ה חייב להכי איצטריך הר"ן ז"ל לאהדורי לאוקומי טעמא בתרא דמשום איערומי וה"ק שלא לא בן אלא מטעם דררא והלכך כי נמי כתיב כופר בכל חייב ליכא למידק דה"ה למודה מקצת דחייב דהא אית לפטורי מטעם דחשיב משיב אבדה דהא על כרחין צריך למכתב למודה מקצת דחייב והוא דאיכא שתי כסף דלא תימא הואיל ואית ביה דררא אפ"ה בב' כסף ליחייב ומעתה דאזיל ליה טעם דדררא וליכא הומרא בזה מבזה ושוין הם לכתוב שבועה סתם אלא ע"כ ש"מ דוקא כתב מודה מקצת וכופר בכל חיי'

נר מצוה

דברירין אינון ולית בהו ספקא °ושמואל אמר לעולם מתני' רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי "קטן להקדש ליפרע מנכסי הקדש תני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים וא"צ לומר קטנים בין לשבועה בין לזיבורית וכן הלכתא: **מתני'** "אלו דברים שאין נשבעין עליהם העבדים והשטרות והקרקעות א וההקדשות אין להם לא תשלומי כפל ולא תשלומי ד' וה' שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו': °**גמ'** והני מילי בפני עצמן אבל על ידי גלגול ב נשבעין דתנן נכסים שאין להן אחריות זוקקין את הנכסים שיש להן אחריות לישבע עליהן ובפני עצמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהן אלא בשבועה דאורייתא אבל בדרבנן נשבעין דגרסינן בפרק הכותב בענין הפוגמת [דף פז:] כתובתה *לא תפרע אלא בשבועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא אמר רבא שתי תשובות יש בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דאיק דמיפרע לא דאיק ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דתידק: **מתני'** ר"מ אומר יש "דברים שהן בקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר

רש"י

חמשים פטור דמשיב אבידה הוי: בין לזיבורית. דתנן בהניזקין אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מזיבורית: זוקקין. גוררין

רבינו נסים

שבועת ה' תהיה בין שניהם אפרש לפנינו בפ' כל הנשבעין בס"ד: ושמואל אמר לעולם מתני' רבנן היא ומאי נשבעין לקטן ליפרע מנכסי קטן יתום. ואפי' הוציא שטר עליו צריך שבועה שלא קבל חוב זה מאביו: לפרוע מנכסי הקדש. שהמקדיש נכסיו ולא עליו שט"ח ובא ליפרע מן הנכסים צריך שבועה. ובגמרא פרכינן לקטן לפרוע מנכסי קטן תנינא לא יפרע מנכסי יתומים אלא בשבועה דהכי איתא בגמרא בפרק הכותב ובפרק כל הנשבעין ומפרקינן דתרתי קמ"ל כדאביי קשישא דתני אביי קשישא יתומים שאמרו גדולים ואין צ"ל קטנים בין לשבועה בין לזיבורית כלומר [דתנן] בהניזקין (דף מח:) אין נפרעין מנכסי' יתומים אלא מהזבורי' והיינו דתני תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים: ופרכינן תו להקדש ליפרע מנכסי הקדש תנינא מנכסי' משועבדים לא יפרע אלא בשבועה. ומה לי משועבדים להדיוט ומה לי משועבדים לגבוה. ומפרקינן אצטריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט כלומר שהלוה עושה עצה רמיה עליה ואומר אני חייב לזה כדי שיטרוף קרקעות ממנו ויחלקו בדמיהן אבל הקדש אין אדם עושה קנוניא על ההקדש דאמר רב הונא שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי הגביהו תחלה מן הנכסים שהקדשתים נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש [קמשמע לן] הני מילי שכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו כלומר בשביל יורשים אבל בברי ולאי חיישינן: **מתני'** אלו דברים שאין נשבעין עליהם. בגמרא מוכחינן כל הני דתנן במתניתין מקראי: קדשים שחייב באחריותן. כגון שאמר הרי עלי עולה והפריש בהמה לנדרו והפקידה לזה נשבע עליה דהקדשות מרעהו ממעטינן להו כדאיתא בגמרא והאי רעהו קרינא ביה דדבר הגורם לממון לרבי שמעון כממון דמי. ודאמרינן שומר חנם אינו נשבע איכא מ"ד דדוקא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק בין בקרקעות בין במטלטלין חייב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות שכירות אבל הראב"ד ז"ל השיג עליו שהפושע אינו כמזיק דהא פשיעה בבעלים דפטור ומזיק בבעלים אין ספק שהוא חייב ודעת הרי"ף ז"ל כן שכתב בתשובה שאם הודה שמעון שהפקיד אצלו השטר ופשע בו ואבד אין מחייבין אותו לא לשלם ולא לישבע שהרי התורה פטרתו וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל והכי מוכחא הסיא דבסוף פרק החובל (דף צג.) בההיא ארנקי של צדקה דפשע ביה ההוא גברא אמרינן עליה והא תניא לשמור ולא לחלק לעניים אלמא אותן שנתמעטו מדין שומרים אף מחיוב פשיעה נתמעטו וכמו שכתבתי למעלה וה"ה דהוה מצי למיתני שומר חנם אינו משלם כי היכי דתנא שומר שכר אינו משלם אלא משום דשבועה גבי שומר חנם כתיבא ותשלומים גבי שומר שכר כתיבי נקט בכל אחד מאי דמפרש ביה קרא וכל אחד מלמד על חבירו שכשם ששומר חנם אינו נשבע כך נושא שכר אינו נשבע וכשם שנושא שכר אינו משלם כך שומר חנם אם פשע אינו משלם ולא עוד אלא אפילו שומר שכר שפשע פטור דהא ההוא דאפקידו גביה ארנקי של צדקה שומר שכר הוי אליבא דרב יוסף דאמר לקמן בגמרא [דף מד:] דשומר אבדה שומר שכר הוי בההיא הנאה דלא מחייב למיתן ריפתא לעניים ואפ"ה כי חייביה פרכינן עליה מדתניא לשמור ולא לחלק לעניים וה"ה נמי דהוה מצי למתני דשואל אינו משלם דהא כתיב וכי ישאל ו' מוסיף על ענין ראשון ואיתקש לשומר שכר כדדרשינן בפרק השואל (דף צה.) אלא מש"ה לא תנא שואל משום דהקדשות לא שייכי ביה ועוד דכיון דתנא פטור שבועה בשומר חנם ופטור תשלומים בשומר שכר ממילא משמע דה"ה לכולהו. ומ"מ אע"פ שאין שבועת השומרין פחות משתי כסף וכמו שכתבנו למעלה חיוב פשיעה ישנו אפילו בפחות משתי כסף שלא תאמר כשם שעבדים וקרקעות ושטרות שנתמעטו משבועה נתמעטו אף מחיוב פשיעה כך פחות משתי כסף כיון שנתמעטו מחיוב שבועה נתמעטו ג"כ מחיוב פשיעה שאין הדבר כן וטעמא דמילתא משום דפטור שבועה ילפינן משומר חנם ובשומר חנם נתמעטו כולם עבדים וקרקעות ושטרות ופחות משתי כסף דמדכתיב כסף או כלים ממעטינן כולהו כדאיתא בגמ'[ופטור] תשלומין למדנו משומר שכר ובשומר שכר קרקעות עבדים ושטרות נתמעטו אבל פחות משתי כסף לא נתמעטו בו שאין בו כסף או כלים ולפיכך כל אחד מלמד על חברו שומר חנם למד על הכל שאין נשבעין על עבדים ועל הקרקעות ועל השטרות ועל המטלטלין כל שהן פחותות משתי כסף ושומר שכר למד על הכל שאין חייב תשלומין בעבדים וקרקעות ושטרות אבל לפטור פחות משתי כסף מתשלומין לא למדנו לא משומר שכר ולא משומר חנם ולפיכך שומר חנם חייב בו על הפשיעה ושומר שכר בגנבה ואבדה ושואל על כל האונסין: **גמ'** והני מילי בפני עצמן: זוקקין. גוררין: ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות. דכתובה אינה נגבית אלא מן הקרקע ודכותה אמרינן נמי התם בפ' הכותב (דף פז:) גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה אמר רבא ב' תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות ומסקינן נמי עלה אלא אמר רבא מדרבנן ונימ' שמעינן שכשם שנתמעטו קרקעות ותביריהם משבועת השומרים ומשבועת מודה מקצת כך נתמעטו משבועה הבאה בהעדאת עד אחד וצריך טעם למה שהרי כשם שאנו (דף מ.) מחייבין שבועה בהעדאת עד אחד בפחות מב' כסף אע"פ שנתמעט משבועת השומרים ומשבועת מודה מקצת משום טעמא דכל מקום ששנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה כך היה לנו לחייב שבועה על הקרקעות בהעדאת עד א' משום האי טעמא גופיה וכך נ"ל בטעמו של דבר דדין הוא שנתחייב שבועה בפחות מב'. כסף בהעדאת עד אחד לפי שחיובו של עד אחד לשבועה נלמוד מחיובו של שנים לממון וכדאמרינן כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייב שבועה ולפיכך כשם שאין חלוק בין שתי כסף לפחות מהן לחיוב תשלומים בשני עדים שכל השומרין חייבין בפחות משתי כסף כמו שהן חייבי' בב' כסף ומן הטעם שכתבתי למעלה כך אין ראוי שנחלק בשבועה הבאה [בהעדאת] עד אחד בין ב' כסף לפחות מהן שנים לממון ועד אחד לשבועה שוין הם כשם שאין מחלקין בזה כך אין מחלקין בזה אבל בקרקעות ועבדים ושטרות אין הדבר כך שהרי דינו חלוק מן המטלטלין לענין תשלומים בשני עדים שאם באו עדים והעידו במטלטלין על ש"ח שפשע ועל שומר שכר שנגנבו ועל שואל שנאנסו חייבין ואם העידו בכיוצא בזה בקרקעות פטורין לפיכך כשם שהורע כחן של שני עדים בהן לענין תשלומין כך ראוי שיורע כחו של עד אחד בהן לשבועה ואי אתה יכול להטיל ריעות אחר בו אלא שתאמר שעל המטלטלים יהא קם לשבועה ולא על הקרקעות ואע"פ שנמצא שהורע כחו יותר של עד אחד לשבועה מב' לממון ששנים מחייבין בהם ממון במזיק בידים ועד אחד אינו מחייבו שבועה כלל אי אפשר בלאו הכי שכיון שאין אנו יכולין להשוות הריעות בהן יש לנו להכריע המשקולת בכדי שיהא קולא לנתבע וכתב הרשב"א ז"ל בשם מקצת מרבותינו הצרפתים ז"ל דש"ח פטור אף משבועה שלא שלח בה יד ושאינה ברשותו דמכל השבועות פטרו הכתוב ואינו מודה שיהא פטור משבועה שאינה ברשותו כיון שבועה זאת חכמים תקנוה משום שמא עיניו נתן בה ודאמרי' נמי דאין נשבעין על [ההקדשות] ה"מ שבועה דאורייתא אבל שבועה כעין של תורה משביעין אותו דבפרק הזהב (דף נח.) פרכינן מההיא דבני העיר ששקלו שקליהם ונגנבו או נאבדו אם משנתרמה תרומה נשבעין לגזברים ואם לאו נשבעין לבני העיר אמתני' דתנן דאין נשבעין על ההקדשות ומסקינן דשבועה זו תקנת חכמים הוא כדי שלא יזלזלו בהקדשות ולמדנו מכאן שנשבעין על הקדשות מן התקנה כעין של תורה דומיא דשבועת המשנה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען: **מתני'** יש דברים שהם בקרקע. שמחוברין לקרקע: ואינן כקרקע. ונשבעין עליהם משום דבענבים העומדים לבצור עסקינן כדאיתא בגמרא ור"מ סבר כבצורות דמיין ורבנן לא סבירא להו הכי ואי"ת והא הילך הוא וי"ל משכחת לה בשבלכן ואי"ת אמאי פטרי רבנן מטעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע שהרי אע"פ שהתחלת החיוב במחובר לקרקע היה כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהן של ענבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין יש לומר דמהא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא במחובר לקרקע אע"ג [שלאחר] הפקדון בלרן הנפקד הרי הוא כתובע קרקע וה"נ מוכח בריש מציעא (דף ה.) דמקשה התם ולמ"ד הילך פטור קרקע אמאי אילטריך למעוטי הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אצטריך קרא היכא דחפר בה שיחין ומערות אע"פ שאינו חייב לו אלא בדמי הזיקו דיש כתובע קרקע כיון שהיא נמשכת מחמת קרקע והיא מגוף קרקע וכתו

עין משפט

א מיי' פי"ז מהל' מלוה ולוה ופ"ז מהל' ערכין סמג עשין לד טור ח"מ סי' קח:

ב מיי' פ"ה מהלכות טוען ונטען טור ח"מ סי' נו:

ג מיי' פי"ג מהלכות טוען ונטען סמג עשין נח טוח"מ סי' נו:

[דף שי ע"א]

שלטי הגבורים

או שמעכב פ"י ואינו מוסרו לקהל דין הוא להשביעו בין היסת בין דאורייתא כדין כל תביעות שהרי לצורך הדיוט הם ואין כאן עסק גבוה ע"כ ואם היו שומרין עליה כתב מיי' פ"ב מהלכות שכירות דבפשיעה חייבין אפי' ש"ח וכ"כ הרמ"ה אבל רב אלפס בתשובה כתב המפקיד שטרות אצל חבירו ופשע בהן ונאבדו פטור מלשלם וכן כתב הרא"ש וכתב ה"ר יוסף הלוי מי שמשכן כרם לחבירו או הורידו אריס לתוכה והתנה עמו לעובדו ופשע בו ולא עבדו חייב שלא פטרו אותו תורה אא"כ הוי היזק דאתי מעלמא או ממילא מחמת דלא נטריה אבל זה כאן דלא עבדו כהזיקא דבידים דמי וחייבינן. אבל הרמ"ה כתב כל מאן דגרים לאפסודיה דבר שלא בא לעולם אינו חייב עד שיקבל עליו בפירוש והיינו דכתב אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא יש גאונים שכתבו מה שאין נשבעין על קרקעות דוקא בארץ ישראל אבל בח"ל נשבעין עליהן מן התורה דחשיבין כמטלטלין אבל מיימ' כתב שאין חלוק:

א כתב ריא"ז ואע"פ שאין נשבעין על ההקדשות מן התורה נשבעין עליהם מדברי סופרים שבועה כעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות כמו שמבואר בפ' הזהב בד"א באדם הנטען על ההקדש שגזלו או שכפר בו אבל הגזבר הממונה על ההקדשות לא שאין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברים שנאמר אך לא יחשב אתם את הכסף וגו' כי באמונה הם עושים אך אם הם חשודים מעבירין אותן ומשביעין אותן שבועת היסת בספרי תורה של צבור או שאר תשמישי קודשה או תשמישי בית הכנסת ומה שמקדישין בזמן הזה מעות או ס"ת או יריעו' או שהקדים מעות לקנות בהם קרקע לבית הקברות הרי הן כשאר ממון הדיוט ונשבעין עליהן כמו שביאר מז"ס:

ב כתב ריא"ז כשם שאין נשבעין על העבדים והשטרות והקרקעות מן התורה על ידי הודאה במקצת וע"י שבועת השומרים כך אין נשבעין עליהם מן התורה ע"י עד אחד כמבואר בקונט' הראיות:

א מיי' פ"ג ופ"ד מהל' טוען ונטען סמג עשין לה טור ח"מ סי' פח :
ב מיי' פי"ג מהל' מלוה ולוה סמג עשין לד טור ח"מ סי' עב :

וכמו שכתבתי למעלה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם טענו שפירות קרקע כגון שאמר לו שני תדפים עמדת בתגרי והוא אומר לא עמדתי אלא חדש אחד הרי זה מודה מקצת שאין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכרה שהוא מטלטלין אבל הרשב"א ז"ל כתב דתביעת תשלומי נזקי קרקע וכן תשלומי ענבים שבצרן אינה תביעת קרקע ונשבעין עליה וא"ת משכחינו משכחת לה כגון שבצר חמש מהן וחמש אחרות טעונות עדיין זה אומר עשרה גפנים אלו יש לי בידך *וענבים שבצרת מחמש מהן והלה אומר חמש בצורות אלו מסרת בידי

ר"ש"י

גוררין : גמ' ידיעה טענתיה . כיון שזה אומר בית זה מלא מסרתי לך וזה מחזיר לו חסר נראה חסרונה והוי כזה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון : זיז . קורה של עליה הבולטת מתוך הבית : אלא מנורה קטנה פטור. דהודאה אינה ממין הטענה ומה שטענו לא הודה : לתך . תני כור : אין לך בידי אלא בת חמש. לקמן מפרש לה : לגוררה ולהעמידה על ה'[א] סלעים. אבל בגדולה וקטנה לא שייך למימר הכי נאזור ליכא למימר חתך ממנה שהרי ראשים ניכרים : מתני' שקל. תני סלע הוא : מי נשבע . כמה היה שוה : מי שהפקדון אצלו . דהיינו המלוה

אינן אלא חמש ר"מ מחייב וחכמים אומרים א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע : גמ' אוקימנא דבענבים העומדות ליבצר קא מיפלגי דר' מאיר סבר כבצורות דמיין ורבנן סברי לאו כבצורות דמיין : מתני' אין [א]נשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ושבמנין כיצד בית מלא מסרתי לך כים מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון חייב : [ב]גמ' *אמר אביי לא שאנו אלא דאמר ליה בית סתם אבל א"ל בית זה ידיעה טענתיה ורבא אמר אפילו בית זה פטור ואינו חייב אלא עד שיטעננו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין : תניא כותיה דרבא כור תבואה לי בידך אין לך בידי פטור מנורה גדולה לי בידך אין לך בידי אלא מנורה קטנה פטור אזור גדול לי בידך אין לך בידי אלא קטן פטור כור תבואה לי בידך אין לך בידי אלא לתך חייב מנורה בת עשר ליטרין לי בידך אין לך בידי אלא בת חמש ליטרין חייב כללו של דבר אינו חייב עד שיטעננו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין ויודה לו בדבר שבמדה שבמשקל ושבמנין כללו של דבר לאתויי מאי לאו לאתויי בית זה ומאי שנא מנורה גדולה ומנורה קטנה דפטור דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו בת עשר ובת חמש נמי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו אמר רבי אבא בר ממל שאני מנורה הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין : מתני' המלוה [ב]את חברו על המשכון ואבד המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וחמשה דינרין היה שוה חייב מי נשבע מי שהפקדון אצלו שמא ישבע זה

[דף שי ע"ב]

אלף קסו

אלף קסז

דף מג.

נר מצוה

וטעונות היו ובצרתים ובעינא לשלומי לך וחמש טעונות אלו לא היו דברים מעולם ושלי הן נמצא דלר"מ דס"ל כבצורות דמיין הרי זה כתובע ממנו מטלטלין וקרקעות וזה כי מודה לו מקצת הקרקעות ומקצת המטלטלין דהיינו הענבים שכבר בצר דלאו הילך הוא וכופר במקצת קרקעות ומקצת מטלטלין דהיינו חמש אלו שאינן בצורות ומ"ה חייב ולרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין אין כפירתו אלא בקרקעות ודכותה נמי איכא לפרושי בההיא דפרק קמא דמציעא כגון שזה אומר שני כורי עפר גזלת ממני וחפרת באחד מהן בורות שיחין ומערות ובעית לשלומי לי והלה אומר כור עפר זה גזלתי וחפרתי בו בעינא לשלומי לך וזה שלא חפרתי שלי הוא דאי לא דפטר רחמנא את הקרקעות מן השבועה היה חייב דמודה מקצת הוא ואין כאן הילך שהרי הוא מודה שחפר בו שיחין ומערות והזיקו ובעי לשלומי ליה אבל השתא דפטר רחמנא קרקעות משבועה פטור דה"ל כמודה מקצת קרקעות וכל המטלטלין שזה תובע דהיינו דמי החפירה וכופר במקצת קרקעות ופטור ושמעי' ממתניתין דלאע"ג דתנן בסמוך דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין והכא לא ידיע טענייהו דגפנים כמה הוי אפ"ה כיון דעשר וה' מנין הוא דבר שבמנין מיקרי דדבר שבמדה ושבמשקל [ושבמנין] מגד אחד סגי והיינו נמי דתנן בפרקין [דף מח:]כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב אמאי והרי אין טענתו טענה ברורה שאפשר דלתך קטנית שוה יותר מכור פירות אלא ש"מ דכיון שזה טוענו מדה וזה מודה במקצת חייב כיון שמגד א' יש כאן הודאת מקצת בדבר שבמדה וקי"ל כרבנן דאמרי לאו כבצורות דמיין דיחיד ורבים הלכה כרבים ומיהו דוקא בצריכין עדיין לקרקע אבל אין צריכין לקרקע כלל כבצורות דמיין דהא אמרינן בפרק נערה שנתפתתה (דף נא.) כל העומד לגדור כגדור דמי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ה' מהלכות טוען ונטען ולא תקשי לך ההיא דאמרינן בפרק השולח (דף נט.) עלה דהא מתני' אפילו תימא רבי מאיר עד כאן לא קאמר רבי מאיר אלא בענבים דכמה דקיימא מכחש כחשן אבל הכא שערות כמה דקאי אשבוחי משבח דאלמא רבי מאיר דוקא בשאין צריכים כלל לקרקע קאמר ואפילו הכי פליגי רבנן עליה דהתם הכי קאמרי ע"כ לא קאמר רבי מאיר אלא בענבים דאי קיימא טפי טובא מכחש כחשן ולפיכך מכיון שהגיעו ליבצר אע"פ שהן משביחין עדיין בקרקע קלת כבצורות דמיין לפי שהדבר ידוע שלא ישהו שם זמן מרובה אבל שערו של עבד כיון דכמה דקאי אשבוח משבח לא כגזוז דמי לעולם : מתני' זה אומר עד הזיז . קורה של עלייה שבולטת לתוך הבית : וזה אומר עד החלון חייב . לדידן דקי"ל הילך פטור על כרחין בשהרקיבו [בפשיעתו] איירי ובאומר עד החלון והרקיבו בפשיעתו ובעינא לשלומי לך עסקינן ומה שהנחת אתה נוטל נמי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומה אלא שנתקלקל הפירות ובעינא לשלומי לך ותמהני מה שהנחת אתה נוטל למה פטור והרי בשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה ועדיין הוא עומד בה וכ"ל דהיינו טעמא משום שבשעה שהודאה יוצא מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה ואע"פ שאחר כך מודה בדבר שבמדה כיון שהודאה [ראשונה לא חייבתו שבועה שוב אינו חייב בהכי כי היכי דאמרינן שאם קדמה הודאה לתביעה שוב אינו מתחייב בה כמו שכתבתי] עלה דההיא דטענו חטים וקדם והודה לו בשעורים ובמכילתא מפיק דבר שבמדה מכסף או כלים מה כסף שדרכו להמנות אף כלים שדרכן להמנות מכאן אמרו כל טענה שאינו במדה וכו' : גמ' אבל אמר בית זה ידיעה טענתיה . כיון דאמר בית זה מלא וזה החזירה לו חסרה דכי אמר בית סתם עכשיו לא טענו התובע מדה דיש בית גדול ויש בית קטן גם הנתבע אינו משיבו מדה אבל כי אמר בית זה הרי דבר שבמדה שהרי אנו רואים הבית וגם הנתבע משיבו מדה שהרי נראה חסרה והרי הוא כזה אומר עד הגג וזה אומר עד הזיז אבל מנורה קטנה פטור דאין ההודאה ממין הכפירה ומה שטענו לא הודה לו : הואיל ויכול לגוררה ולהעמידה על חמש ליטרין . אבל בגדולה וקטנה ליכא למימר הכי ובאזור נמי ליכא למימר הכי שיחתוך ממנה שהרי ראשיה נכרים : מתני' המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון . ומלוה דינו כשומר שכר כדאיתא בגמ' : שקל. הוי סלע : מי נשבע מי שהפקדון אצלו . המלוה . ובגמרא מפרש דאסיפא דרישא קאי דלוה חייב שבועה שהוא מודה מקצת ומלוה הוא נשבע תחלה שאינו ברשותו שמא ישבע הלוה תחלה ויוציא המלוה הפקדון ושמא זה לא דקדק בשומא ויפסילו לעדות ולשבועה כך כתב רש"י ז"ל והרי"ף ז"ל כתב בסמוך ונמצא שם שמים מתחלל והא דתנן סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור אוקימנא לה בגמרא פרק המפקיד (דף לה.) במאמינו לוה למלוה שאינה ברשותו שאל"כ מתוך שצריך לישבע שאינה ברשותו נשבע נמי כמה היה שוה ע"י גלגול וא"ת אם במאמינו היכי תנן מי נשבע מי שהפקדון אצלו ופרשינן לה בגמרא דמלוה נשבע תחלה שאינה ברשותו וכיון דמוקמינן לה במאמינו למה נשבע מלוה י"ל אע"פ שמאמינו כיון שנתחייב לוה שבועה משביעין נמי את המלוה שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל והא דתנן סלע הלויתיך ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב הקשה הרמב"ן ז"ל אמאי חייב והא לאו מודה מקצת הוא דהא ודאי אם איתיה למשכון בידיה דמלוה לא מחייב לוה למלוה כלום עד דמהדר ליה משכונו וכיון שכן [הכא שאינו יודע אם אבד אם לאו אין כאן הודאה במקצת אלא] ה"ל [לוה] כאומר דינר מאותו שקל שאתה תובע ידענא דלית לך שג' דינרין היה שוה [המשכון] ודינר אחד לא ידענא כלומר אם נאבד המשכון כמו שאתה אומר ובעינא לשלומי לך או אם ישנו ברשותך ואיני חייב לך כלום עד שתחזיר לי המשכון וה"ל כאומר חמשין לית לך וחמשין לא ידענא דפטור וכ"ת הא אוקימנא פרק המפקיד במאמינו לא משום הך פירכא אוקימנא לה [בפרק המפקיד] במאמינו אלא כי היכי דלא תקשי לרב הונא דאמר משביעין אותו שבועה שאינו ברשותו כדאיתא התם אלמא אי לאו משום דרב הונא לא מתוקמא מתניתין במאמינו וי"ל דכיון שהוא מודה לו בעיקר החיוב שאפי' ישנו [ג] לפקדון בידו מ"מ הוא חייב לו אותו העודף שעל כדי דמיו ואם אבד נמי (כדבריו הוא) חייב לו בהם אע"פ שאם לא אבד אינה גובה ממנו עד שיחזיר לו וכיון שהוא נאמן בכך בשבועה מודה מקצת הוא דתרתי מילי ניהו והודאה דיליה הודאה גמורה היא ומיהו דוקא בכה"ג חייב מפני שהודה במקצת אבל בממון שחבירו נאמן עליו בשבועה ונתבע כופר בכל אין מחייבין אותו

ג"י מהר"ם

ג"י ד"ת

נ"א נ"ג

א ענבים ופירות המחוברים בקרקע והן צריכין לקרקע עדיין הרי אלו כקרקע ואין נשבעין עליהם : כד"י הג"ה ונראה' שבצרת חמש מהן

הגהות מא"י
[א] ליטרין כצ"ל :
[ב] למשכון כצ"ל :

אותו שבועה לומר כיון שהתובע נאמן עליו בשבועה הרי הוא כאילו הודה במקצת כגון שטען עליו מנה לי בידך חמשין מחמת הלואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ונתבע כפר בכל אע"פ שהתובע נאמן בשבועה בחמשין דחבלה כדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) דנחבל נשבע ונוטל אפ"ה [נתבע] לאו מודה מקצת הוא ואינו [נשבע על החמשין דמחמת הלואה ואינו משלם דאיכה] דומה למשכנתו לפי שאין אנו מחייבין הלוה מפני שהמלוה נאמן בשבועה שאבד המשכון אלא מפני שהלוה עצמו מודה מקצת הלואה ומיהו חמשין לית לך וחמשין לויתי ואיני יודע אם פרעתיך מודה מקצת הוא שאע"פ שלא הודה כלום בבירור מ"מ מתוך תשובתו נתחייב הוא במקצת אלו דבריו ז"ל: ואינם ברורין אצלי דאם איתא דבמשכון דלא שוה לוה לא מיחייב למלוה מידי עד דמהדר לי' משכוניה כשהלוה מוד' ואומ' שג' דינרין היה שוה למה חייב והרי אינו מודה בממון אלא בגורם לממון [ופטור] דהא אמרי' בפ' שבועת העדות (דף לג.)

ג' ד"ס

ויוציא הלה את הפקדון: גמ' *אהייא אילימא אסיפא תיפוק ליה דשבועה גבי מלוה היא אלא אמר שמואל ארישא וכן אמר חייא בר רב ארישא וכן א"ר יוחנן ארישא מאי רישא סיפא דרישא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דשבועה גבי לוה היא דקא מודה במקצת הטענה וכיון דלוה נשבע שג' דינרין היה שוה והמלוה נשבע שאינה ברשותו אמרינן מי נשבע תחלה

רש"י
ויוציא הלה את הפקדון. ובגמרא מפרש על מה קאי: ויוציא הלה את הפקדון. ושמא לא דקדק הלה בשומא ויפסלנו לעדות ולשבועה: גמ'

דמשביע ע"א אפי' בשכנגדו חשוד על השבועה שהלה נשבע ונוטל פטור משום דה"ל מי יימר דמשתבעת ונמצא שלא כבש עדות ממון אלא גורם לממון וה"נ כי מודה לוה באותו [חצי] שקל שהוא יתר *על ההלואה אין כאן הודאת ממון אלא גורם לממון (א) ולא עוד אלא אפי' נשבע אחר כן שאינה ברשותו לוה פטור שכבר כתבתי למעלה שכל שהוא פטור בשעה שההודאה יוצאה מפיו אין מחייבין אותו אח"כ בה ואע"פ שהוא עומד בהודאתו דהא כי אמר מה שהנחת אתה נוטל כי חזין פירות שבבית שהן מגיעין עד החלון והוא עומד בהודאתו שההודאה שמודה הרי היא כדבר שבמדה ואפ"ה כיון כשיצתה הודאתו מפיו לא הודה לו בדבר שבמדה פטור וה"נ דכותיה ועוד שלפי דבריו שהוא אומר שאין הלוה חייב כלום למלוה עד דמהדר ליה משכוניה כי מקשה התם בפרק המפקיד (דף לה.) עליה דרב הונא דאמר משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ולא הוה ס"ד דמתני' במאמינו תקשי לן לוה אמאי חייב שהרי אין למלוה לישבע שאינה ברשותו אי ליתיה לדרב הונא ונמצא לוה אומר איני יודע אם חייב לך אני כלום וא"כ איתא לדרב הונא אמאי מחייב ליה דודאי שבועה זו לא נתקנה ליפות כחו של מלוה אלא מפני חשש שמא עיניו נתן בה ונמצא לוה לפי הודאתו פטור מן הדין כל כמה דלא מהדר ליה משכוניה ולמה נאמן המלוה בשבועה כדי לחייב הלוה שהוא פטור מן הדין אם איתא דהכי הוא ואע"ג דבאבדת המשכון מלוה ברי ולוה שמא ה"ל כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דקי"ל כרב נחמן ורבי יוחנן דפטרי כדאיתא בפרק קמא דכתובות (דף יב:) לפיכך אני אומר דבמשכון דלא שוה אפי' ידעינן בודאי דאיכא בידו [דמלוה] אעפ"כ חייב לוה לפרוע העודף שאע"פ שהמלוה עובר בלא תחמוד אפ"ה ממונא אית ליה גביה דלוה [דהיינו] אותו עודף ואע"פ שאפשר שאין ב"ד נזקקין לכוף את הלוה כ"ז שהמלוה עובר בלא תחמוד היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם [כתובות דף פו.] שהיו מכין אותו עד שתצא נפשו באומר סוכה איני עושה אבל אין הלוה נפטר מחיובו בכך וחייב בבא לצאת ידי שמים לפרעו את העודף דכיון דלא קי"ל כשמואל דאמר בסמוך בגמרא (א) דמאן דאוזפיה לחבריה זוזי ואנח ליה עלייהו משכון דלא שוה דאם אבד המשכון אבדו מעותיו אין חיוב ההלואה [תלוי] במשכון כלל אלא בכנגדו [ושווין] ואפילו איתא למשכון כמי ה"ה והוא הטעם ואפי' למי שפוסק כשמואל וכמו שאכתוב לפנינו בס"ד הא אוקימנא מתני' בגמרא בדפרים שאמר לו אינו מקבלו עלי אלא באחריות דמיו ושיווי ומעתה במשכנתו אין חיוב ההלואה תלוי במשכון ואפי' איתיה בידא דמלוה אלא בכנגדו. ולענין תובע ואומר מנה לי בידך חמשין הלואה וחמשין מחמת חבלה שחבלת בי ועדיין לא נשבע נחבל על חבלתו ונתבע כופר בכל אע"פ שהתובע נאמן בשבועה בחמשין דחבלה וכדתנן בפרק כל הנשבעין (דף מד:) מודינא דודאי דנתבע פטור מפני הטעם שכתבתי לפי שעדיין אין לתובע אלא ממון אלא גורם לממון דמי יימר דמשתבע אבל לאחר שנשבע על חבלתו ועדיין עומד בתביעתו בחמשין הלואה ונתבע כופר בכל מסתברא לי דחייב דהיינו דר' חייא קמייתא (ב"מ דף ג.) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו בידו חמשים וכמו שכתבתי למעלה והכא נמי אנן סהדי דחמשין דחבלה אית ליה גביה כיון שכבר נשבע אע"פ שבשעת תביעתו לא הוי כאן עדים במקצת וחזינן לעיל שכל שיצאתה הודאה מפי הנתבע בפטור אע"פ שאחר כך בא לה לד חיוב אינו מתחייב עליה נראה לי שאין למידין ממנה לנדון זה דשאני התם שעל הודאתו אתה מחייבו וכבר יצתה מפיו דפטור אבל בדר' חייא קמייתא על העדאת עדים אתה מחייבו ומה יעשה זה שבתחלה לא היו לו עדים ואח"כ באו עדים ונחבל נמי כשנשבע הרי אנו עדיו. ושמעינן ממתניתין דכל שומר שכר שאבד אותו דבר המופקד בידו והמפקיד טוען כך וכך היה שוה ונפקד מודה מקצת חייב כדין כל מודה מקצת וכתב ה"ר יוסף הלוי ז"ל דכיון שכן שמעינן ממילא דהיכא שאמר שומר אנא לא ידענא כמה היה שוה ובעל הפקדון אומר כך וכך היה שוה הוה [ליה] שומר מחויב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם כמו שטוען התובע ואין התובע חייב שבועה כלל אבל אם רצה השומר להחרים סתם על מי שנטל ממנו מה שלא היה לו ליטול אין מונעין אותו מכך וכן דעת הר"מ במז"ל בפ"ה מהל' שאלה ופקדון והקשה ה"ר יוסף הלוי ז"ל על דבריו מדגרסינן בירושלמי בפרק הכונס לאן לדיר חד בר נש אפקיד גבי חבריה חד שק גרור אירעו[א] אונס הדין הוה אמר סיגין הוה מלא והדין אמר מטכסא הוה מלא אתא עובדא קמיה ר' אמי אמר הרי זה נשבע ונוטל ע"כ והתם ודאי בטוען שמא סיגין הוה מלא עסקינן דאי בטוען ברי סיגין הוה מלא פטור היה לגמרי דמה שהודה לו לא טענו וה"ל כטוענו חטים והודה לו בשעורין אלא על כרחין באומר שמא סיגין הוה מלא עסקינן וכיון שכן הרי הודה במקצת החיוב ואיני יודע כמה והוה ליה למפקיד ליטול בלא שבועה ותירץ הוא ז"ל דלא אמרינן מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם אלא בזמן שאם היה טוען ברי מה שהוא טוען שאינו יודע היה מתחייב שבועה כגון חמשין ידענא וחמשין לא ידענא אבל הכא [דאילו] טעין ברי סיגין הוה מלא לא הוה מחויב שבועה דמה שטוענו לא הודה לו כי אמר נמי בשמא לאו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע הוא וחזר הרב ז"ל והקשה כיון שכן למה נשבע תובע ונוטל הוה ליה כאומר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור ותירץ דהתם בדליכא דררא דממונא אבל הכא דאיכא דררא דממונא דהא ודאי אפקיד גביה אלא דאיהו לא ידע אי סיגין אי מטכסין נשבע התובע דידע ונוטל והרמב"ן ז"ל חלק עליו בדין זה ואמר דודאי כי אמרינן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור אפי' בדאיכא דררא דממונא אמרינן הכי והראיה מדתנן בפרק השואל (דף צז.) השואל את הפרה שאלה היום ושכרה למחר שאל אחת ושכר אחת משאיל אומר שאולה מתה והלה אומר איני יודע חייב והוינן בה מדרב נחמן דאמר מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור והא התם איכא דררא דממונא דהא שאלה ולא ידע אי נפק מזמן שאלה או לא ואפי' הכי פטור דכללא הוא כל איני יודע בחיוב פטור ובחזרה חייב והרשב"א ז"ל דחה קושיא זו דהתם שאני לפי שאין הנתבע מודה בשום חיוב שאם בשעה שהיתה שכורה מתה אינו חייב כלום אבל הכא ודאי איכא דררא דממונא שאפי' היה מלא סיגין כמו שהוא טוען מ"מ הרי הוא חייב לשלם דמי אותן סיגין ולפ"ז יש להעמיד הירושלמי שכתבנו על דרך רבינו יוסף הלוי ז"ל אבל עיקרן של דברים שאין לירושלמי עסק בדין זה כלל דהתם מפני תקנת נגזל באשו נגעו בה (ב) דגבי פלוגתא דר' יהודה ורבנן בטמון באש מייתו לה דר' יהודה סבר דהמדליק את הגדיש והיו בתוכו כלים ונדלקו משלם כל מה שבתוכן כדאיתא בפרק הכונס (דף סא:) ואמרינן התם בגמרא (דף סב.) דבעל הגדיש נשבע ונוטל דעשו תקנת נגזל באשו כלומר דמשתבע ושקיל כדתנן ואלו נשבעין ונוטלין וחד מינייהו נגזל ועל ענין זה הביאו רב אלפסי ז"ל שם בפרק הכונס והכי איתא התם גבי פלוגתא דטמון א"ר אושעיא באין שם עדים אבל יש שם עדים כ"ע מודו על הדא דר' יהודה ותני כן על גדיש של חטים וכו' כהדא חד בר נש פירוש דר"י סבר אפי' אין שם עדים שהיה שם אותו דבר שהוא טוען חייב והלה נשבע ונוטל כעובדא דהאי גברא דאפקיד גבי חבריה שק גרור ואירעו אונס אשו ואמר רב נשבע ונוטל משום דס"ל כר' יהודה דאמר עשו תקנת נגזל באשו כדאמר רב גופיה בגמרא דילן ואפילו בכופר ואומר לא היה שם מטכסין אלא סיגין שכך אמרת לי בשעת הפקדון או אני ראיתי או הכרתי בו אע"פ שהיה גרור בכל זה נשבע ונוטל מטעם תקנת נגזל ולא מדין שבועה ואין לדין זה עסק בשמועה זו כמו שלא הביא כאן דין תקנת נגזל וגוזל באשו ואין זה מענין שמועה זו כלל. ומ"מ יש לדקדק בדינו של ה"ר יוסף הלוי שומר שאבד מה שהופקד בידו ואמר איני יודע כמה היה שוה למה אנו דנין אותו כמחויב שבועה שאינו יכול לישבע הרי אינו מודה בדבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין וה"ל כאומר איני יודע אלא כל מה שהנחת אתה נוטל דפטור ועוד שאיני כופר בשתי כסף שהרי הוא אומר שאינו יודע כמה שוה ותירץ הרמב"ן ז"ל דלא דמי דכי אמר אינו יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל כיון שהודה לו בכל מה שבבית והוא דבר שאפשר *לעמוד [עליו]*(ג) לאו דבר שבמנין הוא ופטור אבל שומר שאמר אינו יודע כמה היה שוה אין לך בהודאתו אלא פחות שבממון דהיינו שוה פרוטה ועל כל השאר הרי הוא ככופר גמור [ג] [והוי מין הטענה] כיון שאי אפשר לחייבו מתוך טענתו שהרי הוא דבר שא"א לעמוד עליו וה"ל כאומר חמשין ידענא וחמשין לא ידענא דדיינינן ליה כמחויב שבועה שאינו יכול לישבע ה"נ הרי הוא כאומר פרוטה ידענא שהוא שוה ואידך לא ידענא ומ"מ דוקא באומר יודע אני שהיה שוה ממון אבל איני יודע כמה אבל באומר איני יודע אם היה שוה כלום פטור דאין כאן הודאה כלל זהו דעת הרמב"ם ז"ל שכך כתוב בפ"ה מהל' שאלה ופקדון בשם רבותיו ה"ר יוסף הלוי ז"ל ורבינו יצחק אלפס אבל הראב"ד ז"ל חלק עליהם בהשגות מן הקושיא שנתפרש למעלה: **גמ'** אהייא אילימא אסיפא וכו'

מאי

א גבי משכון כתוב בתשובה' כמלוה את חבירו על משכון וטוען כך וכך יש לי עליו אם צריך לפרש כמה יש לו בידו או אם די לו שיאמר כך וכך יש לו עליו. תשובה המלוה את חבירו על משכון וטוען כך וכך יש לי עליו אמרי' כי הר"ם במז"ל כתב שצריך לפרש וכל שאינו מורה כן אינו אלא טועה וגורם לישבע שבועת שקר וכ"כ רבינו האי גאון ז"ל בתשובה הטעם כי לפעמים יש שהתופס הוא סובר שהוא חייב לו כגון שהפקיד בידו ואבד והוא סבור שחייב לשלם לו או אבד באונס או סבר מלוה ישנה יש לו עליו וזה יזכירנו שכבר פרעו או אם הוא ספק בידו ימנע וכ"כ הרמב"ן ז"ל וכן הורו רבותינו ואין לפקפק בדבר ולא סוף דבר בדבר שבועה אלא אפי' בטענה גרידתא אין לאדם לקבל טענה סתומה אלא צריך לבאר טענתו בבית דין כדאמרי' בבתרא רב יצחק בר' יוסף הוה מסיק זוזי בר' אבא אתא לקמיה דר' יצחק נפחא א"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני א"ל יבואו פלוני ופלוני ויעידו א"ל ואי לא באו לא מהימנא והא קי"ל המלוה את חבירו בעדים א"ל לפרעו בעדים א"ל כאידך סבירא ליה ואסיקנא דר' לא אמר אלא לברר ואף הכא לא אמרי' אלא לברר ש"מ דס"ל מי שטוען צריך לברר טענתו כדי שיוצא הדין לאמתו ואע"פ שאם לא בירר לא הפסיד כדאיתא בשבועות גבי פרעתיך בפני פלוני ופלוני והעידו שלא פרעו בפניהם ואמר פרעתיך בפני אחרים ואמר רבה נחמן ורמו להו לסדדי להא דבתרא עלה דהא דשבועות ומתרצי דצריך כדי שיוצא הדין לאמתו ונפיק מיניה שאם לא יחזור ויטעון שפרעו בפני אחרים שיהא מוכחש או שאם יחזיס כנגדן שיהא מוכחש ולא יהיה נאמן וזה בבירור:

נ"א על שיווי המשכון

הגהות הב"ח

(א) נ"ל כמאן:

הגהות מא"י

[א] נ"ב לאו דוקא אונס אלא פשיעה: [ב] פי' והוי ממין הטענה מוקפים: [ג] פי' ואינו ממין הטענה מוקפים:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) איני כדאי להכריע אלא בעניותי אינה דומה למשביע עד אחד שלא היה עדין שום ממון בעולם אלא שהגדתו שהיתה ראויה להביא את זה שישבע ויטול ממון אבל כאן לוה זה שמודה שלא היה שוה אלא ג' דינרין הרי חייב עצמו בדינר ברור לפי טענתו ויש כאן ממון גמור. מה תאמר במה יפטר ממנו עד דמהדר ליה משכוניה ודלמא לא משתבע אין ספק מוציא מידי ודאי הוא מודה לו ודאי בדינר וזה אינו מודה לו במשכון כהאי דאמרי' בירושל' דקידושין את אודית ליה בדינר והוא לא אודי לך. בהגהת מרדכי בב"מ ושמא כיון הרמב"ן לזה בתירוץ: מהר"ם (ב) ולא מיירי בטוענו הפך מבורר וגלוי אלא בטוענו טמון: מהר"ם (ג) כך הגהתי לפי ישוב הדברים והאשר"י כתב ז"ל והרמב"ן ז"ל תירץ ודבריו אינם מובנים ע"כ ותירץ הוא ז"ל שם בענין אחר:

גי' מהר"ם לעמוד בו דבר שבמנין הוא[ג] ואינו ממין הטענה ופטור: *) עי' ש"ך חו"מ סי' ע"ב ס"ק נ ביאור ע"ז. (ג"א):

א מיי' פי"ג מהל' מלוה ופ"ה מהל' שכירות סמג עשין צד טור ח"מ סי' עב :

מאי רישא סיפא דרישא וכו' והמלוה נשבע שאינו ברשותו . משום דלעי"ג דבפרק המפקיד (דף לה.) אוקימנא מתני' במאמינו אפילו הכי כיון שנתחייב לו השבועה משביעין את המלוה תחלה שמא ישבע זה ויוציא הלה את הפקדון ונמצא שם שמים מתחלל על ידו וכמו שכתבתי למעלה : גרסינן בגמרא אמר שמואל מאן דאוזפי אלפא זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא עלייהו אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי . מוכח בגמרא דה"ה נמי במשכון דנסכא דכספא כיוצא בו שהוא שוה פחות מחובו דאילו אבד נאבד חובו ומש"ה איצטריכן לאוקומא הא דתנן סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרין היה שוה חייב דוקא בדפרים כלומר שאמר לו בפירוש שאינו מקבל עליו אלא באחריות דמיו בשויו הא לאו הכי מאי א"ל לוה למלוה אפילו לא היה שוה אלא שקל כדבריך הא קבלתו דשמואל הכי ס"ל דמלוה סבר וקיבל שאם יאבד משכונו יאבד מעותיו ומיהו כל זמן שהוא קיים ע"כ יגבה חובו אם מלוה סתם היא סתם מלוה ל' יום ואם פירש לו זמן כשיגיע זמנו יפרע ולא מצי א"ל סברת וקבלית דאי לאם משכון קבליה לאם פרעון לא קבליה כך כתב רש"י ז"ל ומתני' כמי דיקא הכי דקתני סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ואי אמרת דכל שהמשכון קיים אינו יכול לכופו לפורעו התם בפ' המפקיד דלא הוה ס"ל מעיקרא לאוקמא מתני' במאמינו מאי הודאה איכא הא לא מודה ליה מידי בברי (א) אלא ודאי כדאמרינן ועוד ראיה מדקי"ל דמלוה על המשכן שומר שכר הוי כדאיתא בפרק האומנין (דף פא:) ואם נאנס גובה חובו וכיון שכן על כרחין כי איתי נמי בעיניה יכול לכופו לפורעו דאי לא הוה ליה כאפותיקי מפורש [גיטין מא.] שאם שטפה נהר אינו גובה מאחר נכסי' [ד] *וכ"ש למדין אנו ממנה דמשכונות קרקע שהמלוה יכול לכופו ללוה שיפרע לו חובו אע"פ שאפשר לומר דהתם כיון דאכיל פירי או בנכייתא או בשומא הרי היא כזביני : ומשמע דליתא לדשמואל דבגמרא קאמרי כ"ע לית להו לשמואל והוה מצי למימר נמי דכ"ע אית להו דשמואל וכיון דמצי למימר הכי ולא אמרי' משמע דס"ל לתלמודא דליתא לדשמואל וכמו שכתבתי בחדושי והרי"ף ז"ל כתבה בפרק האומנין ודחאה מהלכה ושם הוסיף ביאור בס"ד :

והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר הוי . הכי תנן בפ' האומנין (דף פ:) הלוהו על המשכון ש"ש ומדקתני סיפא רבי יהודה אומר הלוהו מעות שומר חנם הלוהו פירות ש"ש מכלל דלתנא קמא דקי"ל כוותיה בכולהו הוי ש"ש :

רש"י

גמ' קתא . בית יד : אלפא זוזי . דסבר וקיבל אבל כל זמן שהם קיימים על כרחו יגבה חובו כשהגיע זמנו דלא מצי למימר סברת וקבלית דלאם משכון קבליה לאם פרעון לא קבליה וכיון דקבליה לאם משכון כל כמה דלא הדר משכוניה לא גבי ולא מצי מלוה למיסר נפשיה בדמי שויו אבל תרתי לא אמרי' קביל ליה כל חד וחד בחמש מאה ואי אבד חד אבד ה' מאה דהא לא פריש חדא בפלגא וחדא בפלגא אלא תרווייהו בחד משכון קבלינהו ולא בפרעון ולא פטר האי [ג] [לוה] אלא בתשלומי שויו כיון דחסר רק מקצת משכוניה : ורב נחמן אמר אפילו תרתי . דסבר סתמא חד בפלגא וחד בפלגא קביל: קתא ונסכא לא . דמסתמא נסכא לפרעון קביל בדמי שויה כיון דבת פרעון היא : בדפירש . אימי מקבל אלא בדמי שויה : ובדשמואל קא מיפלגי . ור' אליעזר לית ליה דשמואל דמשכון שאינו שוה כל דמי החוב אינו מקבל אלא לזכרון דברים בעלמא הלכך שומר חנם הוא וישבע שלא פשע ויטול מעותיו וגם ישבע שאינו ברשותו ורבי עקיבא כשמואל דלשם משכון קבלו אבל הלוהו בשטר אפי' רבי אליעזר מודה שהמשכון שלוקח לאחר כך לשם המשכון קבל שהרי אינו צריך לו לזכרון דברים שהשטר הוא לו לראיה · ובדרבי יצחק קמיפלגי . רבי אליעזר לית ליה דרבי יצחק והוי עליה שומר חנם אף ע"פ שהוא משכון גמור · שממשכנו שלא בשעת הלואה . ע"י שליח ב"ד : שומר אבידה . רב יוסף אומר כש"ש דמי שכר מצוה ומלוה על המשכון נמי מצוה קעביד: לימא דרב יוסף תנאי . דרבה ודאי תנאי היא דרבי עקיבא לית ליה דרבה אלא דרב יוסף מי לימא נמי תנאי היא : צריך למשכון להשתמש בו . ומנכה לו מן החוב דמי השכירות : רבי אליעזר סבר . כיון דצריך למשכון אין כאן מצוה : ור' עקיבא סבר . כיון דפוחת והולך עליו מצוה הוא :

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

תורה אור

[ר"ש א"ב]

נר מצוה

תחלה מלוה נשבע תחלה שאינה ברשותו ואחר כך ישבע הלוה כמה היה שוה שמא ישבע הלוה תחלה ויוציא המלוה את המשכון ונמצא שם שמים מתחלל אמר שמואל האי מאן דאוזפיה אלפי זוזי לחבריה ואנח ליה קתא דמגלא אבד קתא אבד אלפא זוזי אבל תרתי קתא לא ורב נחמן אומר אפילו תרתי קתא אבד חד אבד חמש מאה אבד אידך אבד חמש מאה אבל °קתא ונסכא לא נהרדעי אמרי אפילו קתא ונסכא אבד קתא אבד פלגא אבד נסכא אבד פלגא תנן סלע הלויתיך עליו ושקל כסף היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני ושלשה דינרין היה שוה חייב [א] מאי חייב לימא הא את קבלתיה מתניתין בדפירש (א) כי אמר שמואל בדלא פירש לימא כתנאי המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול את מעותיו דברי ר' אליעזר רבי עקיבא אומר יכול לומר לו כלום הלויתני אלא על המשכון אבד משכון אבד מעותיך אבל הלוהו אלף זוז בשטר והניח עליהם משכון דברי הכל אבד משכון אבדו מעותיו מאי לאו *בדלא שוה שיעור זוזי ובדשמואל קמיפלגי לא בדלא שוה כולי עלמא לית להו דשמואל והכא בדשוה וקא מיפלגי בדרבי יצחק דא"ר יצחק מנין לבעל חוב שקנה משכון ת"ל °ולך תהיה צדקה אם אינו קונה צדקה מנין לימא דר' יצחק תנאי היא ותסברא כי אמר ר' יצחק במשכון שלא בשעת הלואה מי אמר אלא במשכנו בשעת הלואה וקמיפלגי בשומר אבידה דאיתמר [ג] *רבי אבהו אמר כשומר חנם דמי *ורב יוסף אמר כשומר שכר דמי א למימרא דרב יוסף תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב יוסף והכא במלוה צריך למשכון קא מיפלגי מר סבר מצוה קעביד ומר סבר לאו מצוה קעביד והלכתא המלוה את חבירו א על המשכון שומר שכר הוי לא שנא במשכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו לא שנא הלוהו פירות ולא שנא הלוהו מעות בכולהו ש"ש הוי שאם נאבד או נגנב והיה המשכון כנגד החוב אין למלוה על הלוה כלום אלא יצא משכונו בחובו ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון ואם היה המשכון יתר על החוב משלם המלוה ללוה היתר על החוב ואם אבד באונס ששומר שכר פטור גם המלוה על המשכון פטור וגובה חובו מן הלוה עד גמירא וצריך שבועה כשבועת השומרים :

דפמד. דפמד: דברים כד אלף קסח

סליקא לה פרק שבועת הדיינין

לא שנא משכנו בשעת הלואתו לא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו . בשעת הלואתו פשיטא מילתא דהוי שומר שכר ותו לא ממתני' דבפרק האומנין אבל מה שכתב עוד הרב אלפסי ז"ל דבשלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא מחלוקת ישנה היא שרש"י ז"ל סובר דקי"ל כרבי יצחק דאמר בעל חוב קונה משכון ואמרינן הכא בגמרא ובפרק האומנין (דפפב.) אימר דאמר רבי יצחק משכנו שלא בשעת הלואתו משכנו בשעת הלואתו מי אמר נקיטינן דשלא בשעת הלואתו קני ליה קנין גמור אפילו להתחייב באונסין ובשעת הלואתו הוי שומר שכר וצריך עיון בדבריו אם איתא דקושטא דמלתא דהא דרבי יצחק ליתא אלא שלא בשעת הלואתו היכי אמרי' בפרק השולח (דף לז.) דמלוה על המשכון אינו משמט מדר' יצחק ובפרק כל שעה (דף לה.) נמי אמרינן דישראל שהלוה את העובד כוכבים על חמצו עובר משום דקני ליה כדר' יצחק והא מלוה על המשכון וישראל שהלוה בשעת הלואתו משמע דהא בפרק האומנין כי בעינן לאוקמי מתני' דהלוהו על המשכון שלא בשעת הלואתו פרכינן והא אידי ואידי הלוהו על המשכון קתני והרמב"ן ז"ל אמר על דרך הרי"ף ז"ל דלא סמכינן אסוגיין דהכא ודפרק האומנין דר' יצחק לא אמר אלא שלא בשעת הלואתו משום [דאמרינן] דרך דחייה איתמר דלא שמעי' ליה לר' יצחק דאמר הכי אבל קושטא דמילתא היא דהא דרבי יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו היא כדמוכחי כל הני דכתיבנא ובין דמשכנו בשעת הלואתו ובין משכנו שלא בשעת הלואתו הוי שומר שכר ותו לא כדברי הרי"ף ז"ל ובפרק האומנין אכתוב עוד בזה בסייעתא דשמיא לפי שעדיין לא נתיישבה דעתי באחד מן הדעות : ואם החוב יתר על המשכון משלם הלוה היתר על המשכון . כתב זה הרי"ף ז"ל משום דסבירא ליה דליתא לדשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי וכמו שכתב ז"ל בפירוש שם אבל אחרים פסקו כשמואל ויתבאר עוד בפרק האומנין בס"ד : סליקא לה פרק שבועת הדיינין

שלטי הגבורים

א שאלת המלוה את חבירו על המשכון דקי"ל דהוי שומר שכר משום דרב יוסף · אם פרעו ואבד המשכון מהו תשובה דע שאפי' בעוד שהמשכון בידו אינו פטור מליתן פרוטה לעני שאם כן מי שהלוהו או מי שהוא שומר אבדה יפטר לעולם ומי שיש לו תפילין בראשו יהיה פטור מליתן לעני ומכל המצות וע"כ אמרו בתוספתא שאינו פטור אלא בשעה שהוא מתעסק בשמירתו לנטרו וכיוצא בזה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) וכשלמא כי אוקמה במאמינו הויא הודאת דינר כדי לחייבו דהא אוקמא לא בדפרים שאינו מקבל המשכון אלא באחריות שוויו אבל אם כשאינו מאמינו וצריך המלוה שבועה שאינה ברשותו כמאן דלא פריש דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה על דבר משכונו עד שישבע :

הגהות חו"י

(א) נ"ב גם רש"י פי' כן וי"מ איפכא ומפרשי' בדפירש שמקבלו בעד כלו ער"ן :

גי' ד"ח יש למדים ממנה

לגמ' סגי' רבה

הגהות מא"י

[א] אמאי כצ"ל : [ב] נ"ב שומר אבדה : [ג] תיבת לוה רשום למחוק : [ד] נ"ל וכיון שכן :

המאור הגדול

כתב הרי"ף ז"ל והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ול"ש משכנו שלא בשעת הלואתו וכולי כדכתיבנה בהלכות ומשמע דמסתברא ליה לרב ז"ל דכי הוה סליק אדעתין לאוקמא לפלוגתייהו דר' אלעזר ור' עקיבא בדר' יצחק כשאבד המשכון שלא באונס ולא היא כיון דב"ח קונה משכון אפי' באונס נמי חיובי מחייב ליה וכדאוקימנא לפלוגתייהו בדר' יצחק כשאבד באונס וכדאוקימנא דרבה ורב יוסף כשאבד שלא באונס הלכך מהדורתא דפסקא משכנו שלא בשעת הלואתו אפי' כשאבד באונס חייב המלוה בתשלומיו דלדידי' הוא דאתנים כיון דב"ח קונה משכון

מלחמת ה'

ועוד כתב הרי"ף ז"ל והלכתא המלוה את חבירו על המשכון שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו ולא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו וכו' ולא היא כיון דב"ח קונה משכון אפי' באונס נמי חיובי מחייב וכו' :

אמר הכותב איך דחה הדבר שהסכימו עליו כל הגאונים דלע"ג דקני ליה כדר' יצחק אין כל הנאה שלו והדרכה יש ממנו הנאה גדולה לחבירו שהוא מחזירו אלו ועוד שאינו משתמש בו ומעותיו של זה בטלות אצלו ולא מצינו שואל שיהא אסור בשאלתו וזה לוה משתמש בו ומלוה שנשתמש בו מעלה שכר ללוה ואע"פ שקנה אותו למקצת דברים שאינו נעשה מטלטלין אצל בניו כיון שאין כל ההנאה שלו אינו נעשה עליו אלא שומר שכר והם אמרו אומן קונה בשבח כלי ומקדשין בו את האשה ואינו אלא שומר שכר דתנן כל האומנין שומרי שכר ויש ראיה לדבריהם ממה שאמרו בפרק ארבעה ואמשה כגון שתפסו ניזק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר לנזקיו והתם משכנו שלא בשעת הלואתו הוא וקאמר דשומר שכר הוי ולא מחייב באונסין ולא תימא דהתם מילתא

נר מצוה / תורה אור

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל ושכנגדו חשוד על השבועה והחנוני על פנקסו השכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך הוא אומר נתתי והלה אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה כיצד אמר לו תן לי שכרי חמשים זוז שיש לי בידך והוא אומר נתקבלת מהן דינר זהב: **גמ'** כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין *מנא לן דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם לו השבועה: אלו נשבעין ונוטלין השכיר: מ"ש שכיר דתקינו ליה רבנן דמישתבע ושקיל א"ר נחמן אמר שמואל(א) תקנות קבועות שנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבעה"ב משום דבעה"ב טרוד בפועליו ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר וליתב ליה בלא שבועה כדי להפיס דעתו של בעל הבית *אי הכי אפילו קציצה נמי לישתבע שכיר דהכי קץ ליה ולישקול אלמה תניא אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא

דף מה:

רש"י

כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבין שבועה מן התורה נשבעין ולא משלמין שלא חייבה תורה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע ולא ישלם ובגמ' יליף לה: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו חכמים לישבע וליטול: השכיר והנגזל כו'. כולה מפרש לקמן במתני': ושכנגדו חשוד על השבועה. שיתחייב הנשבע שכנגדו שבועה דאורייתא ע"י הודאה במקלת והוא חשוד על השבועה אז התובע נשבע ונוטל: וחנוני על פנקסו. פנקס הוא שכתוב עליו הקפות שמקיף ולקמן מפרש: [א]הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי יש עדים שמשכנו שלא ברשות: **גמ'** ולקח בעליו. רישא דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם ולקח בעליו דהיינו התובע יקח השבועה ולא ישלם הנתבע: טרוד בפועליו. סבור שנתן גם לזה: אי הכי: דמשום דטרדא דבעל הבית שקיל שבועה מיניה: אפילו אם קצץ. שנחלקו

רבינו נסים

כל הנשבעין שבתורה. כל המחויבים שבועה מן התורה: נשבעין ולא משלמין. כלומר לא חייבה תורה שבועה לישבע וליטול אלא הנתבע ישבע ולא ישלם ובגמרא יליף לה: ואלו נשבעין ונוטלין. שתקנו להם חכמים לישבע וליטול: השכיר והנגזל. כולה מפרש במתניתין: שכנגדו חשוד על השבועה. התובע שהנתבע שכנגדו חשוד ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה על ידי הודאה במקלת נשבע התובע ונוטל: וחנוני על פנקסו. על מה שכתוב בפנקסו שהוא כותב עליו הקפות שמקיף ולקמן מפרש היכי דמי: הרי זה נשבע ונוטל. ובגמרא מפרש מ"ש שכיר דתקינו ליה רבנן: עד שתהא שם קלת הודאה. לר' יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע הפכו חכמים על התובע באלו השנויים כאן. ומקשו הכא דהא נשבעין ונוטלין טפי נינהו דהא איכא פוגמת כתובתה ועד אחד מעידה שהיא פרועה ומנכסי יתומים ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו וכדקתני להו לקמן בפרקין כשם שאמרו וכו' ותנן נמי בפ' הגוזל בתרא (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה נתן ויטול ותנן נמי בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף עט:) המוליא הוצאות על נכסי אשתו ישבע כמה הוליא ויטול ואמאי לא תננהו לכולהו הכי יש לומר כי קחשיב הני דמדינא לא הוו להו למשקל כלל אלא שחכמים תקנו שיהו נוטלין בשבועה אבל הנהו דמדינא אית להו למשקל בלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליהם לישבע וליטול לא קא חשיב והנך כולהו דתנן בפירקין בכשם שאמרו ולא קתני להו בסדרא דאלו נשבעין ונוטלין הכי(נמי) [נינהו] דמדינא שקלי בלא שבועה ומכיר כליו וספריו ביד אחר נמי מדינא נוטל בלא שבועה והכי איתא בירושלמי דגרסי' עלה דההיא אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע מפני בעלי בתים שלא יהו מטפלין עם הגנבים ואני [ג] מספק בזו אם איתא לפום גמרא דילן ואפרש לפניו בס"ד: ומוליא הוצאות על נכסי אשתו נמי מדינא שקל בלא שבועה דברי ושמא הוא ואע"ג דבעלמא אמרינן לאו ברי עדיף הכא כיון שהוליא ברשות והשביח נאמן מדינא ושקיל בלא שבועה אלא שחכמים החמירו עליו לישבע וכן תירץ לזו ר"ח ז"ל שם בפרק האשה (הנזכר דף פ.) וכתב שם מהא שמעינן דכל היכא דאיהו ידע והך לא ידע נשבע איהו דידע ושקיל הכ"מ בעושה ברשות ע"כ וא"ת והא קא חשיב שכנגדו חשוד על השבועה דמדינא אית ליה למשקל בלא שבועה משום דהוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם לר' אבא כדאיתא לקמן בפירקין אלא שחכמים החמירו עליו שלא ליטול אלא בשבועה יש לומר משום דרבי יוסי קתני לה להא דרבי יוסי קאמר בשניהם חשודים יחלוקו ולית ליה מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ואי לאו דתקנו רבנן שיהא נשבע ונוטל החשוד היה פטור לגמרי ואף בזו אני מסופק דאפשר דרבי יוסי אית ליה דרבי אבא וכמו שאכתוב לפניו בס"ד והרמב"ן ז"ל תירץ דאלו נשבעין ונוטלין אכולה מלתא קאי והפוגמת כתובתה דסיפא וחברותיה בכגון זה נשנו אלא משום דתנינהו התם בפרק הכותב (דף פז.) קתני הכא כשם שאמרו והא דלא קתני ההיא דהמכיר כליו משום דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שברשותו וכן מוליא הוצאות על נכסי אשתו ממה שהשביח בלבד הוא נוטל ושבועה זו של נשבעין ונוטלין כבר כתבתי למעלה בשם הגאונים שהיא בנק"ח כעין של תורה אבל שבועת היסת דתקנתא דבתראי היא בלא נקיטת חפץ היא אלא שהיו מחרימין אותו או משביעין בשם או בכינוי אם יש לו ואינו פורע אלא שהרמב"ם ז"ל כתב בפ"א מהל' שבועות שנהגו להיות ס"ת ביד החזן או שאר העם בעת שמשביעין אותו שבועת היסת כדי לאיים עליו וכבר כתבתי זה למעלה אבל רש"י ז"ל כתב בפ' הכותב (דף פח.) גבי ההוא דאמרי' התם אי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא דשבועת המשנה איכא בנקיטת חפץ אלא קללה בעלמא כעין שלנו וכן כתב בפירקין בגמרא (דף מו.) גבי הא דאמרי' בדרבנן הוי תקנתא [ותקנתא לתקנתא לא עבדינן] בלשון הזה היכא דאין שם הודאה במקלת דלא רמיא עליה דבעל הבית אלא שבועת היסת היא גופא תקנתא כדרב נחמן ונראה מדבריו שכל שבועה שאינה של תורה שבועת היסת היא קרויה כלומר שהסיתוהו חכמים לישבע שלא מן הדין וכולן טכסים אחד יש להן לענין [דלא בעי] אנקוטי חפצא בידא ובודאי שהאומר מנה לי בידך אין לך בידי ולא כלום פטור היה לגמרי עד שבא רב נחמן ותקנה דהא אמרי' בפרק האיש מקדש (דף מג.) אמר רבא א"ר נחמן אמר לשנים … וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ומסיימינן בה והשתא דתקון רבנן שבועת היסת … דמקמי הכי לא נתקנה אפי' בזמן שנאמרה אותה מימרא וכן כתב רש"י ז"ל בשילהי פירקין כשנשנית משנה זו עדיין לא תקנו ש… היסת כי בימי רב נחמן תקנוה ע"כ ואעפ"כ סובר הרב ז"ל דשבועת משנה זו נמי שבועת היסת היא אלא שלא תקנוה אלא באלו הנ… ונוטלין ולבסוף בימי רב נחמן תקנוה אף במנה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום וכולן בטכסים אחד הם ובלא נקיטת… זה דעתו ז"ל כאן אבל במסכת גיטין בפרק השולח [*דף לה.] הסכים לדברי הגאונים ז"ל דשבועת המשנה בנקיטת חפץ היא ו… למתניתין נמי דייק דשבועת הנוטלין כעין כל הנשבעין שבתורה היא וכבר כתבתי למעלה שדעת הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות… ונטען ששבועה זו שנשבעין ונוטלין איכה בפחות משתי כסף ואינו מחוור: **גמ'** מנא לן דאמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם. … דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את השבועה ולא ישלם והאי לא ישלם קרא יתירה דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא ישלם ואם אינו ענין כאן תנהו ענין למודה מקלת ועד אחד דבמודה מקלת סלקא דעתך אמינא כיון דממונא אית ליה גביה ואידך עביד לאישתמוטי אימא ישבע התובע ויטול ובעד אחד נמי … דעתך אמינא שלא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש העד אלא ישבע התובע ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים … קמשמע לן: עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית. פירוש לאו למימרא דבעל הבית היה מחויב מתחלה לישבע מדקתני עקרוה … דהא כיון דבעה"ב כופר בכל הוא לא מחייב אלא היסת ושבועת היסת בימי ר"נ נתקנה כמו שכתבתי במשנתנו אלא הכי קאמר … שכיר זה מסר נפשו על שכרו היה ראוי לחוס עליו לחייב בעה"ב שבועה מיהת כדי שלא ילך לו לעתותי ערב בפחי נפש כדרך ש… בקילה והטילוה על בעה"ב משום דמידכר דכיר לדעת מקלת מפרשים וכמו שאכתוב בפניו בסיעתא דשמיא ושבועת תקנה זו … להם לתקן עקרוה מבעל הבית ושדיוה אשכיר מפני שהוא טרוד בפועליו שנותן שכר לכמה פועלים וסבר שנתן גם לזה עוד נרא… דלהכי נקט עקרוה שלא תאמר דלרבנן דוקא בכופר הכל דשכיחא מילתא דאמר נתתי ולא דייק ועוד שכיון שהוצרכו חכמים לתקן ש… שאם לא כן היה בעל הבית פטור לגמרי שדיוה אשכיר מפני טרדת בעה"ב אבל במודה מקלת דמוכחא מילתא דדייק הוה אמינא … לשכיר בשבועה המוטלת מן הדין על בעל הבית ולא נתקן מידי קמ"ל דבכולהו גווני שדיוה אשכיר ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל ע… רבנן לשבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו הוא ושדיוה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ע"כ לך הוא ר"ל משום כדי חייו ד… תקנו שבועה על בעל הבית וכיון שראו שעסקיו מרובין ואינו יכול לישבע תקנו שישבע השכיר ודאמרינן טרוד בפועליו לאו … פועליו דאפי' אין לו אלא פועל זה נשבע ונוטל אלא טרוד בעסקיו קאמר והכי איתא בירושלמי א"ר בון בעה"ב ע"י שעסקיו מ… תקנו לו שישבע השכיר ויטול וכתבו הרי"ף ז"ל בסמוך: וליתב ליה בלא שבועה. ליכא לפרושי דמדינא קאמר לומר דכיון דאמר דב… טרוד בפועליו הוה ליה כאומר מנה לך בידי ואיני יודע אם פרעתיך חייב דהא ודאי ליתא דהתם איהו גופיה קאמר איני יודע … פרעתיך דכיון שהוא עצמו מודה בחיוב ומסופק בפטורו דין הוא שיתחייב אבל הכא בעל הבית ברי קא טעין ואנן הוא דחי… ומחמרי' שלא להטיל שבועה עליו שמא מתוך טרדתו שכח אלא ודאי הכי קאמר כי דמדינא ודאי אפילו בשבועה לא שקיל הו… לתקוני דליתב ליה בלא שבועה שהרי נשא נפשו על שכרו ושכרו מועט ואיכא למיחש בכדי חייו דהא איכא אינשי דפרשי מש… ואפי' בקושטא לא בעי לאישתבועי: אי הכי אפילו [קצילה נמי כו'. כלומר אפי'] נחלקו נמי על הקצילה וה"פ דמעיקרא אמרינן בג…

דהאי

שלטי הגבורים

א שאלה המלוה את חבירו על המשכון ונחלקו כמה זה אומר כ' דינרים וזה אומר כ"ה והעד אינו זוכר כמה אך מעיד שהלואה מהו. תשובה מסתברא לי שהדין עם המלוה ונשבע שבועת המשנה ונוטל ככל הנוטלין כדעת הגאונים ז"ל ולא דמי לקיילה דאומן בפ' ח"ה דכל היכא דראה אינו נאמן ולא לנסכא דרבי אבא ותדע דטלית שביד אומן לא בא ליד אומן מחמת שכרו ולכך אע"ג דאפשר למתפשים אאגריה מ"מ לא על זה בא לידו ואינו קנוי לו לכך והיינו דכל שאמר גמרתיו טוב אינו ש"ש אלא ש"ת לפי שאינו משכון בידו ולא קנוי לו ולפי' כל שראה חייב הוא להחזירו ועל הקיילה או ישבע בעה"ב ונפטר או יביא אומן ראיה ויטול שהרי הטלית עומד הוא להחזירו ודומה לאותה שאמרו פרק לא יחפור ספק זה קדם ספק זה קדם קונה ואינו נותן דמים ואקשינן עלה מ"ש מכור דאמרי' לא יקנה ואמרי' עלה כיון דודאי לאו למיקן קאי ספקו נמי לא אמרי' ליה זיל וקון הכא כיון דודאי למיקן הוי ספיקא נמי אמרי' ליה זיל קון לו ואי משום דמאי א"ל אייתי ראייה ושקול ואמרי' בפרק המקבל דכל דקאי למיקן כקנון דמי אבל למשכון קנוי הוא לו עד שיפרע לו מה שהלוהו ולא להחזיר קאי עד שיחזירנו ואפי' איתיה בידא דלוה הוה ליה בידיה כפקדון דאי כפר ביה ה"ל ככופר בפקדון לקרבן שבועה דהוי תשומת יד ולרבי יוחנן דאמר מעות קונות אפי' ייחדו לו הלוה אע"ג דלא משך קנה המשכון כ"ש כשמשך דהא קני במשיכה כדאיתא בפרק הזהב הלכך ספקו נמי אפי' איכא עדים וראה הוא נשבע ונוטל שאין העדים מכחישין אותו אלא אדרבה מעידין דבדינא לידו וקיום הוא להלואתו וה"ה לעד אחד שאינו מביאו לידי שבועה בכענין זה ואינו קרוי מחויב שבועה שאינו דומה לנסכא דר' אבא דנטל דרך חטיפה דכל שהעד מעיד שהדין בא לידו אינו כנסכא דר' אבא וכדמוכח לשמעתא דאבימי בריה דר' אבהו דהוו מסקי בי' זוזי בי חוזאי וכדאי' פ' הכותב:

המאור הגדול

משכון כר' יצחק ואם משכנו בשעת הלואתו ל"ש הלוהו פירות ולא שנא הלוהו מעות ל"ש מלוה צריך למשכון ול"ש אינו צריך בכולהו שומר שכר הוי ואם נגנב או אבד והיה המשכון כנגד חובו וכולי כדמסיק לה בהלכות ובגיטין בפרק השולח הוספנו ביאור בדבר זה ועוד נוסיף לבאר בפסחים בענין עכו"ם שהלוה את ישראל על חמצו בס"ד:

מלחמת ה'

מילתא בעלמא קאמר משום דבהכי סגי ליה לחיובי לניזק בנזקין ומאי דצריך ליה קאמר דבמסירת שומר שכר מתחייב בנזקין דאי הכי לימא אמר הנס אי נמי שומר אזם דכל ארבעה שומרין נכנסו תחת הבעלים לנזקין ועוד דהא כמילתא דר' יצחק ליכא פלוגתא והלכה פסוקה היא ואפי' בתנאי לא בעי' לאוקמה בגמרא וכיון שכן אמאי אמר רבה ש"ש ולא אמר סתם הכא כגון שפשעו ניזק גבוה ממנו ונתחייב בנזקיו

עין משפט

א מיי' פ"ק ופ"א מהל' טוען טוח"מ סי' פט:
ב מיי' (פי"ח) [פי"א] מהל' שכירות סמג עשין ל טור ח"מ סי' פט:

הגהות חו"י

(א) עי' רי"ף ב"מ פ"ט סי' תקפא:

הגהות מא"י

[א] נ"ב זה שייך לקמן [על מתניתין ד"ה הנגזל כיצד]:
[ג] נ"ל מסופק:

דהאי דשדויה אשכיר משום כדי חייו דשכיר הוא ולא מפני טרדת בעה"ב ומשום הכי פריך ואמר אי אמרת בשלמא דמשום כדי חייו הוא דשדויה אשכיר משום הכי בקצירה לא תקינו שישבע ויטול מפני שמחלוקתן של בעה"ב ושכיר בקצירה אינו אלא דבר מועט ששכרן של פועלים ידוע הוא ובמאי דכפר ליה בעה"ב ליכא למיחש לכדי חייו אלא אי אמרת דהא דעקרו מבעה"ב ושדויה אשכיר משום טרדת פועלים הוא אפי' קצץ נמי ומפרקינן דקצירה מידכר דכירי אינשי וליכא למיחש בה משום טרדא ומשום הכי לא שדיוה לשבועה אשכיר ומיהו בעה"ב נשבע אפי' הוא כופר בכל כגון שאמר לו לא קצצתי אלא אחת ונתתיו לך אי נמי באומר הילך וכן דעת ה"ר יוסף הלוי ז"ל והרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שכירות וכן עיקר אע"פ שלא נראה כן מדברי הרב אלפסי ז"ל כמו שאכתוב בסמוך בס"ד : אי הכי אפי' עבר זמנו נמי. הכי פירושו אי אמרת בשלמא דהאי דשדיוה אשכיר היינו משום כדי חייו ולא משום טרדא משום הכי אמרינן דעבר זמנו [אינו] נשבע ונוטל דליכא משום כדי חייו אלא שכר יום ביומו אלא לדידך דאמרת דמשום טרדת פועלים הוא אפי' עבר זמנו נמי דודאי אפילו עבר זמנו אית לן לתקוני שבועה אבעל הבית כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש [ומשום שכיר] מסר עצמו על שכרו ומשום טרדת בעה"ב יש לנו לעוקרה ממנו ולהטילה על השכיר ומפרקינן חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין: **ירושלמי** א"ר בון בעה"ב על ידי שעסקיו הן מרובין וכו'. דטרוד בפועליו דאמרי' בגמ' דילן לאו דוקא וכמו שכתבתי למעלה א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד. ה"ק אמרי בגמ' דילן בפ' המקבל (דף קיג.) עלה דמתני' דתנן התם אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל דלאו למימרא דלעולם נשבע ונוטל אלא דאם יש עדים שתבעו כל זמנו דליכא למיחש דפרעיה בתר הכי כלומר בזמנו לאחר שתבעו שנשבע ונוטל כנגד אותו יום של תביעה ומדברי רש"י ז"ל נראה שם דאין לו נאמנות בכך אלא יום אחד אחר זמנו אבל אחרים פירשו שלעולם יש לו נאמנות יום אחד אחר שתבעו שאם תבעו בזמנו נשבע למחרתו ונוטל וכן אם תבעו למחרתו נשבע מחרת אותו יום ונוטל וכן לעולם וטעמא דמלתא דכל שהוא מתמיד בתביעתו מידק דייק אבל בשנתרשל בדבר איכא למימר נמי דפועל טרוד בעסקיו הילך אינו נשבע ונוטל וכך הם דברי הרמב"ם ז"ל בפי"א מהל' שכירות אלא שהוא ז"ל לא נתן לפועל כל יום מחרתו אלא אם יום אם לילה ולשון ירושלמי מוכיח כן : לא שנו אלא ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר לו עשה עמי מלאכה היום בשכר ועשה עמו : יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך. ונאמן בלא שבועת המשנה ומיהו היסת מיהא משתבע [וכן כתוב במרדכי] ואם תאמר והיכי אמרי' מיגו בכי האי גוונא דהא אנן לא חיישינן דבעל הבית משקר אלא דהכי קאמרי' דמתוך שהוא טרוד בפועליו סבור שפרעו ולא פרעו וכיון שכן כי איכא מגו מאי הוי וכי משום דאיכא מגו אזלא לה טרדת פועליו י"ל הכי קאמרינן ודאי כי טעין שפרעו ודאי קושטא קאמר וברי גמור הוא דאי מספקא ליה וטעון בדדמי לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי בה רבנן משום טרדא והוה טעין דלא שכרו כלל : וגרסינן עלה בגמרא אמר רמי בר חמא כמה מעלייתא הא שמעתתא אמר ליה רבא מאי מעליותא איכא א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם יכול לומר לו נאנסו דאפקיד בעדים נמי מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך יכול לומר לו נאנסו דאפקיד ליה בשטר מכלל דתרווייהו ס"ל המפקיד אצל חבירו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים בשטר צריך להחזיר לו [בעדים]. זו סוגיית הגמ'. והיכא למידק עלה טובא מאי קא פריך רבא עליה דרמי בר חמא וכי לית ליה [לרבא בעלמא] מיגו ואי קשיא ליה שבועת השומרים היכי משכחת לה ליפרך הכי בעלמא ולא אדרב ושמואל דמיגו כ"ע מודי ביה תירץ ה"ר יהוסף הלוי דאין ודאי דרבא אית ליה מיגו אלא דס"ל דלא אמרי' מיגו אלא לאפטורי מממונא אבל לא לאפטורי משבועתא ומשום הכי פריך ואמר מאי מעלייתא דהכי דמשום מגו אית לן למימר שלא ישבע שכיר ויטול מ"מ ישבע בעל הבית ולא ישלם שהרי שבועה של תקנה מוטלת עליו וכדאמר לעיל עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו ושדיוה אשכיר והכא דאיכא מיגו לא מגינן למימר דישבע שכיר ויטול דמגו לאפטורי ממונא אמרי' בכ"מ ישבע בעל הבית דליכא לאפטוריה משום מיגו דמיגו לאפטוריה משבועה לא אמרינן דאם כן דאמרי' מיגו אפי' לאפטוריה משבועה שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה ולפי זה איכא למימר דקושטא דמילתא הכי איתא דלא אמרינן מיגו לאפטורי משבועה ואע"ג דמסקנא [דשמעתין] הכא דשבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר משמע דדחייה בעלמא היא אבל ודאי שבועת השומרים דחייב רחמנא אפילו בלא עדים ובלא שטר הוא וכן כתבו כל המחברים ז"ל דאי לאו הכי קשיא היכי לא אישתמיט תנא או אמורא לברור' בהדיא טפי מהכא דלא איתמר אלא לאישתמוטי מפירכא דרבא וכיון דקושטא [דמילתא] הכי איתא דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא ש"מ דלא אמרי' מיגו לאיפטורי משבועה וראיה לדבר עוד דאם איתא דאמרי' מיגו לאפטוריה משבועה היאך עד אחד קם לשבועה והא איכא מיגו דאי בעי אמר החזרתיו ועוד ראיה ממה ששנינו (ב"ק דף קיד:) במכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואע"ג דאיכא מיגו איבעי אמר ממך לקחתים ולא היה צריך לישבע שבועת המשנה אלמא לא אמרינן מיגו לאיפטורי משבועה ואין אלו ראיות דמכיר כליו וספריו ביד אחר אין הכי נמי דמדינא היה לו ליטול בלא שבועה אלא שמן התקנה הטילו חכמים עליו שבועה כדאמרי' בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע מפני בעלי בתים שלא יהו מטפלין עם הגנבים ולי נראה דלגמרא דילן אילו אמר אתה מכרת לי לא היה נאמן כמו שאכתוב לפנינו בס"ד ומעד אחד נמי ליכא ראיה משום דעד אחד לשבועה כשנים לממון וכדאמרינן [שבועות דף מ.] כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה וכי היכי דלא אמרי' מיגו במקום עדים [לממון ה"נ] [ג] לאפטורי משבועה ושבועת השומרים נמי לא מוכחא מידי דאף דודאי קושטא דמילתא היא דשבועת השומרים דחייב רחמנא אפי' בלא עדים ובלא שטר הא ליכא לאוכחא מינה דלא אמרינן מיגו לאיפטוריה משבועה אלא טעמא דמילתא משום דלאו מגו מעליא הוא דכי טעין נאנסו אינו מעיז *[דהלא לא ידע מידי וכי טען לא היו דברים מעולם הוי מעיז] הלכך לית לן להימוניה במאי דאינו מעיז משום דאי בעי מעיז דחזקה אין אדם מעיז ועוד דכי רמא רחמנא שבועה עליה כי אמר נאנסו היינו משום דחיישינן דלמא טעין בדדמי וסבור שהוא אונס ואינו אונס כדאמרי' בפ' הפועלים (דף צג:) (אי) ידעת ביה בבר אחתיך דמלי לעבורי חדא חדא וכיון שכן כי איכא מיגו מאי הוי וכי יוליאנו מגו מידי חששא זו הלכך אע"ג דודאי קושטא דמלתא דשבועת השומרים בכל ענין חייבה אותו תורה אין ללמוד ממנה שלא נאמר מיגו לפטור משבועה דהתם היינו טעמא משום דלא הוי מיגו מעליא [ומיהו בעלמא] אפשר לומר אפי' לאפטורי משבועה והכי מוכחא הא דאמר רבה [דף מב:] מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע כלומר למה לא פטרה אותו משום מיגו דאי בעי כפר בכוליה וכן פרש"י ז"ל ואף על פי שיש לפרשה בענין אחר זה יותר נכון ומ"מ בעיקר הלכה זו יש לדקדק אם איתא דשבועת השומרים דחייב רחמנא בכל ענין היא אם כן ליתא לדרב ושמואל דהא בהא תליא וכמו שמפורש בסוגיא זו וא"כ אנן היכי מזכינן שטרא לבי תרי דפסקינן כרב ושמואל שכך פסקו המחברים כולם [דשבועת שכיר אינה אלא כששכרו בעדים] וקטינן נמי דשבועת השומרים בכל ענין היא והיותר נכון בזה מה שנאמר בשמו של רבינו שרירא גאון ז"ל דרבא לא פליג אמילתייהו דרב ושמואל דאע"ג דגבי

מחבירו עליו הראיה א קציצה מידכר דכירי לה אינשי אי הכי אפילו עבר זמנו נמי נשבע ונוטל אלמה תניא עבר זמנו אינו נשבע ונוטל חזקה אין בעה"ב עובר בבל תלין והא אמרת בעה"ב טרוד בפועליו הוא ה"מ מקמי דלימטי זמן חוביה כי מטי זמן חוביה רמי אנפשיה ומידכר °ירושלמי א"ר בון בעה"ב על ידי שעסקיו מרובין תקינו שבועה לשכיר ודכוותה תקינו לבעה"ב שאם עבר זמנו אינו נשבע ונוטל תני רבי חייא *לסיועי אם יש עדים שתובעו בזמנו אפילו לאחר שנה ישבע ונוטל א"ר יוסי אין לו אלא אותו היום בלבד וקי"ל כר' יוסי אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו שהשכיר נשבע ונוטל אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך א"ל ר' יצחק יישר וכן א"ר יוחנן איתמר נמי אמר רב מנשיא בר זביד אמר רב לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר לא שכרתיך מעולם יכול לומר לו שכרתיך ונתתי

רש"י

שנחלקו בקצירה נמי להימניה לשכיר : המוציא מחבירו עליו הראיה. היינו אומן צריך להביא ראיה בעדים (א) ואינו נאמן בשבועה : ואפילו תובעו אחר זמנו. אפילו תבעו שכיר אחר זמן גבייתו מפרש בבבא מציעא שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום ולישתבע שכיר [א] וליטול וכי שכיר עובר בבל תגזול לקבל את שכרו שתי פעמים : על שעסקיו מרובין. ואפי' אין לו פועלים הרבה : אלא אותו יום. שאחר התביעה : אלא ששכרו בעדים. שיש עדים שאמר ליה עשה עמי מלאכה היום בשכר : יכול לומר. שכרתיך ונתתי לך

[ד'שיבע"ב]

בירושל' הגמגא אתט ל"ג וכן עיקר. ד"ת

הגהות חו"י

(א) נ"ב וכשנגדו הוא יהכ"ב פטור בלא שבועה :

הגהות מא"י

[א] וליטול הס"ד ואח"כ מ"ה וכי וכ"ב שייך לגמ' : [ג] נ"ב לא אמרינן :

א בתשובות ראובן שהפקיד אחד על יציאת קרקעותיו וקצץ עמו מאה דינר לשנה מחמת טרחו ולאחר זמן נמצא שלקח אותו שכיר מאתים עמד ראובן ותבע השכיר להחזיר לו המאה דינר הנותרין השיב השכיר מאתים קצצת לי ואין ראיה לא לזה ולא לזה תשובה אחר שאין עדים לא לזה ולא לזה כל שהכסף בידו ידו על העליונה והשכיר שתפס הוא נאמן ונשבע שבועת היסת ונפטר וגדולה מזו שנינו הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא א' כל זמן שהטלית ביד אומן על בעל הבית להביא ראיה ואע"פ שאין האומן טוען כלום על גופו של טלית כ"ש כאן שטוען על מנה שבידו דה"ל כמנה יש לי בידך והלה אומר אין לך בידי שהנתבע נשבע שבועת היסת ונפטר : לדעת רבי' השכיר שעושה מלאכה אצל בעה"ב ואומר לא פרעתני. אם יאמר לו בעה"ב פרעתיך כל שכרך או קצתו נשבע השכיר בנקיטת חפץ כעין של תורה ונוטל ובלבד שתהא הכפירה בשתי כסף וכן כתב הרמב"ם והראב"ד השיג עליו וכתב מה יעשה השכיר שהשכיר עצמו במעט ילך בפחי נפש ומסתברא כדברי הרמב"ם ועוד כתב מיי' אפי' אם השכיר קטן השכיר נשבע ונוטל הראב"ד השיג עליו וכתוב ודאי אין משביעין לקטן אלא ישבע בעה"ב וראיתי בתוספות אפי' השוכר קטן השכיר נשבע ונוטל ודוקא ששכרו בעדים ותבעו קודם שעבר זמנו דהיינו שכיר יום כל הלילה שלאחריו ושכיר לילה כל היום שלאחריו אבל שכרו שלא בעדים נאמן לומר פרעתי בלא שבועה ופי' דהיינו דוקא כשטוען פרעתיך כל שכרך דאז הויא נאמן במגו דלא שכרתיך שתי הטענות שוות שיש בכן העזה אבל אם מודה מקצת ליכא מגו דלא אמרינן יהא נאמן במגו דאי בעי לומר לא שכרתיך מעולם דס"ל העזה הלכך אם טוען ברי שפרעו קצת נשבע השכיר ונוטל ואם טוען ספק נוטל השכיר בלא שבועה אבל מיימ' כתב שאין חלוק שכתב שכרו שלא בעדים נאמן לומר נתתי לך שכרך וישבע בעה"ב היסת שנתן או שבועת התורה כשמודה במקצת והכי מסתברא ואם יש עד א' ששכרו ובעה"ב אומר שפרעו כתב הרמ"ה שצריך לישבע שבועה דאורייתא והר"ר ישעיה כתב שהשכיר נשבע ונוטל ומיימ' כתב שעד א' אינו כלום ונשבע בעל הבית היסת ונפטר ומסתברא כדברי הרמ"ה:

ג"י ד"ס

מלחמת ה'

במקין שלא לגוזלה דבר שקר מפיו אלא ש"מ שומר שכר הוה וכ"כ רבינו חננאל ז"ל ומה שאמר שהוסיף לבאר בפרק השולח ויוסיף לבאר בפסחים לא באר ולא יבאר ולא יתבאר כן לעולם ואותה השמועה שבמס' גטין על דעתי מסייעת לדברי רבינו הגדול ז"ל לפי שאני אומר דמאי דאמרי' בגמרא הכא משכנו בשעת הלואתו מי אמר לא יעל דרך הבירור נאמר אלא על דרך ספק לומר לך שלא שמענו ממנו דבר זה בפירוש ואפשר שלא אמרו אלא במשכנו שלא בשעת הלואתו וכדכתיב קרא ולא תוקמא בתנאי אבל אפשר גם כן לומר דאפילו במשכנו בשעת הלואתו נמי כך דינו. וכשהגיעו שם במסכת גטין ושנו שם בברייתא שהמלוה על המשכון אינו משמט אמרו דאיתא לדר' יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו ומאותן שנאמרו ע"ד הספק יש בכמה מקומות בסדר נשים הא ניחא לרבי ישבב אי לאפוקי מטעמא דרבי סימאי קאתי אלא אי טעמא דנפשי' קאמר מאי איכא למימר ובזה הפרק עצמו כיוצא בזו גבי הא דתנן אדמון אומר שואיל והודה מקצת הטענה ישבע וחכמים אומרים וכו' ואוקמוה בגמ' בפרק שני דייני גזרות דיש בלשון הזה לשון קנקנים ודכולי עלמא אית להו דר' חייא בר אבא וכשהגיעו בפרק הזה ורמו ברייתא דקתני טענו שור ושה וחמור דהוה קשיא ליה הדר ביה מההוא תירוצא ואוקמא כאדמון ודר' חייא בר אבא ודאי תנאי היא תדע שהרי אמרו במלוה שיש עליה משכון מקודשת משום דר' יצחק והך ליכא משכנו בשעת הלואתו משמע ותו מדגרסי' התם בפ' האשה נקנית המקדש במלוה שיש עליה משכון מקודשת מדר' יוסי בר חנינא לאו א"ר יוסי מצות הראשונות לאו לקדושין נתנו היא גופא משכון הויא ואפי' הכי יש שבות ביום מקודשת והא אמה העבריה משכנה בשעת הלואתה היא ודכוותה במשכון נמי מקודשת אלמא קני ליה דאי לא קני ליה אינה מקודשת כדאמרי' ברים פירקא התם במשכון דאחרים דקני ליה כדר'

לך שברך וכן הלכתא א"ר ירמיה *שלחו [illegible] מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר אחת מי

דגבי שכיר ליכא מיגו מעליא לפי שכשהוא אומר פרעתיך אפי' יודע שהוא משקר אינו מעיז שהוא סובר כבר יודע שכיר שאני טרוד בפועלין ודיינני לכף זכות שאני סבור שפרעתי מה שאין כן אם יאמר לו לא שכרתיך מעולם שזו העזה גמורה היא ועוד דכיון דבעל הבית טרוד בפועליו אפי' איכא מיגו ליכא להימניה דכיון דחיישינן שהוא סבור לומר אמת וטועה בדבר כי איכא מיגו מאי הוי הלכך ודאי האי מיגו לאו מעליא הוא ואפי' הכי כיון ששבועתו של שכיר אינה מן הדין אלא מפני התקנה אפילו מיגו גרוע כזה דוחה אותה זהו טעמו של רב ושמואל לדעתו של רבא ואע"פ שדרך פשרה היא זו מודה רבא בה שכדאי הן רב ושמואל לסמוך עליהן אבל לרמי בר חמא דאמר כמה מעליא הא שמעתא פריך ואמר א"כ שבועת השומרים דחייב רחמנא היכי משכחת לה משום דממאי דאיפליג רמי בר חמא לשבוחי שמעתייהו דרב ושמואל הכיר רבא שרמי בר חמא סבר דהאי מיגו מיגו גמור הוא שאם לא כן אלא שהוא דרך פשרה כמו שכתבנו ליכא למימר בה כמה מעליא הא שמעתא כאילו היה הדין מוכרח בעצמו ולהכי אתקיף ליה רבא לדידך דאמרת אמרינן מיגו אפי' היכא דאיכא למיחש דטעי בדדמי ועוד שהוא ממעיז לשאינו מעיז שבועת השומרים היכי משכחת לה בשלמא לדידי דאמינא לאו [מגו] מעליא הוא דוקא בשכיר שהיא שבועת התקנה מהני אבל בשומרין שהיא של תורה לא דהא מיגו של שומרים גרוע הוא וכמו שכתבתי למעלה אלא לדידך דחשבת ליה מיגו גמור היכי משכחת לה ורמי בר חמא דחיק נפשיה ואמר דאפקיד ניהליה בשטר אבל רבא לא ניחא ליה בהכי אלא שבועת השומרים לדידיה בכל ענין הוא דמיגו כי האי לא מהני אלא גבי שכיר דוקא: **הלכך** לענין הלכה קי"ל [כרבא] דאמר שבועת השומרים בכל ענין חייבא רחמנא דרמי בר חמא גופיה לא קבע נפשיה בשמעתין דהא נאדי מעדים לשטר ועוד דבגמ' משמע דרמי בר חמא גופיה לא מברירא ליה שפיר מאי דאמר כמה מעליא האי שמעתא דקרי עליה דרב ששת ויעש דוד את הדברים האלה בלבו משום דנפק ודק ואשכח מתניתא דמשמע מינה דליתא לדרב ושמואל ואע"ג דאתא רב נחמן בר יצחק ותרין לה רמי בר חמא מיהת לדחויה אמר הכי דכיון דחזי רמי בר חמא דאיצטריך לדחוקי נפשיה בשבועת השומרים מהדר ומייתי מתניתא לדחויי שמעתייהו דרב ושמואל דהוה מעלי לה מעיקרא הלכך נקטינן דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא וקי"ל נמי כרב ושמואל משום דרבא נמי מודה בה ולא פליג אלא אסבריה דרמי בר חמא והרמב"ן ז"ל הביא סמך דשבועת השומרים בכולהו גווני חייבא רחמנא מדאמרינן בבא קמא (דף קז:) הטוען טענת גנב באבדה ונשבע משלם תשלומי כפל ומקשינן מינה ומפרקינן דאלמא הלכתא היא ורב אשי דהוא בתרא פריק לה בדוכתה ובודאי שאין כפל בשומרים אלא בנשבע שבועת הדיינין כדאיתא התם בדוכתה והתם ליכא שטר שאלמלא מצאו וכתב לו שטר או שאמר אל תחזיר לו אלא בעדים הרי זה שומר של בעלים ויצא לו מכלל שומר אבדה שהוא שומר שכר משום פרוטה דרב יוסף ולי אין זו מכרעת שכבר כתבתי למעלה דכל שאמר לו אל תחזיר לו אלא בעדים א"נ שיודה בכך נפקד או לוה ומעתה אילו אמר לו בעל אבדה למוצא אל תחזיר אלא בעדים לא נעשה שומר של בעלים כדי שיצאו בכך מתורת שומר אבדה ובודאי שפשט שמועה זו מראה דאם איתא לדרב ושמואל שבועת השומרים ליתא אלא בדאפקיד ניהליה בשטר ואי חייבי רחמנא לשבועת השומרים בכולהו גווני ליתא לדרב ושמואל אלא שהדין עלינו לדחוק את עצמנו כדי להעמיד דברי הראשונים ז"ל שהסכימו דאע"ג דשבועת השומרים בכולהו גווני היא איתא לדרב ושמואל משום דאפילו מיגו גרוע כי האי מהני למעקר תקנתא דשכיר ומ"מ הבו דלא לוסיף עלה לומר דשבועת השותפין שנשבעין בטענת שמא וכמו ששנינו במשנתנו דוקא בשיש לו עדים שנשתתף עמו הא לאו הכי

הכי מתוך שיכול לומר לו לא נשתתפתי עמך מעולם יכול לומר נשתתפתי אבל לא נהניתי משלך כלום דליכא למימר [הכי] דכיון דהאי מגו גרוע הוא וכמו שכתבתי לא מהני ליה שאע"פ שמגינו דבעל הבית מפטר מיניה דשכיר במיגו גרוע מפני שאינו מחייב לו אלא מפני התקנה ושבועת השותפין נמי אינה תורה אלא תקנה בעלמא אפ"ה אין לך אלא מה שמנו חכמים אבל בשבועת השותפין אע"פ שאינה אלא מדבריהם כעין שבועת השומרין של תורה תקנוה וכי היכי דלא מיפטר בדאורייתא משום מגו גרוע ה"נ לא מפטר בשבועת השותפין זה נ"ל ועדיין קשה לי רבא מאי פריך לרמי בר חמא אפי' ס"ל דרמי בר חמא מדינא קאמר הכי דהא אשכחן דמיגו גרוע כי האי מהני לאוקומיה ממונא ולא מהני ליה לאפטורי משבועה דהא בפ' חזקת הבתים (דף נו.) מסקינן בהנהו עיזי דאכלי חושלא בנהרדעא דנאמן לטעון עד כדי דמיהם אע"ג דהאי מיגו גרוע הוא ממעיז לאינו מעיז דכי אמר דאכלי חושלא דידיה אפי' לא אכלי מידי לא מעיז כלל דמריה לא ידע ואי אמר לקוחין הן בידי מעיז ואפ"ה מהני לאוקומי ממונא ואילו לאפטורי משבועה לא מהני כדרבה דאמר דמש"ה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע ולא פטרה אותו [משום] מיגו דאי בעי כפר בכוליה משום דאין אדם מעיז פניו אלמא מגו גרוע מהני לאוקומי ממונא ומש"ה דין הוא דלהני ליה לבעל הבית שלא ישבע שכיר ויטול ובשבועת השומרים דינא הוא דלא ליהני דמיגו גרוע לאפטוריה משבועה לא אמר וי"ל דהכי פריך היכי אמרי רב ושמואל דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך נאמן לומר שכרתיך ופרעתיך דמשמע דמהני האי מיגו לפטור בעה"ב אפילו משבועת תקנה שהיתה מוטלת עליו כמו שכתבתי בתחלת השמועה ומקלוסיה דרמי בר חמא משמע דמדינא קאמר הכי כמו שכתבתי בשם רבינו שרירא גאון ז"ל וא"כ שבועת השומרים דחייבא רחמנא היכי משכחת לה אי אפי' מגו גרוע כי האי מהני לאפטוריה משבועה והאי דלא פרכינן ממודה מקצת למה אינו נאמן מיגו דאי בעי כפר בכוליה משום דאיכא למימר דהתם רגלים לדבר כיון דמודה מקצת דאישתמוטי מישתמיט ולפיכך לא רצתה תורה שיפטר משבועה משום מגו ורמי בר חמא דחיק נפשיה לאוקומי שבועת השומרים דאפקיד ניהליה בשטר אבל רבא סבירא ליה דמיגו גרוע לא מהני לאפטוריה משבועה והאי דמהימני הכא אפי' לפטור בעל הבית משבועת התקנה היינו משום דכיון דמדרבנן בעלמא הוא וכיון שרוב פעמים יכול לברר שעשה עמו מלאכה בעדים לא ראו לתקן בזה כלום: **והא** דאסקינן בשמעתין דהמפקיד אצל חבירו בשטר צריך להחזיר לו בשטר או בעדים היינו לומר דאי לא מייתי ראיה לא מהימן לומר החזרתי בלא שבועה דהכא הכי קאמר שצריך להחזיר בעדים לאפטורי משבועה שאם אמר החזרתי שלא בעדים שבועה בעי וכיון שכן אין בנאנסו מיגו לפטור את השבועה בדאפקיד ניהליה בשטר ובהא נחתינן וסלקינן בסוגיין אבל מכל מקום אי אמר החזרתי נאמן בשבועה מגו דאי בעי אמר נאנסו דנאמן בשבועה והכי איתא בהדיא בפרק המוכר את הבית (דף ע.): אומן אומר שתים קצצת לי וכו' שלא להו בזו ישבע בעה"ב ויפסיד [אומן] דקציצה ודאי מידכר קא דכירי אינשי. הלכך ליכא למימר ישבע שכיר ויטול משום טרדת בעל הבית ויש מי שפירש דכי אמרת ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] דוקא במודה מקצת וישבע כדינו אבל כופר בכל כגון שפרע לו כבר אותו סלע שהוא מודה לו או שאמר לו הילך בזה לא ישבע בעל הבית לפי שלא תקנו חכמים בקציצה כלום אלא אי מודה במקצת נשבע כדינו ואי כופר בכל פטור ואם תאמר ולמה לא תקנו חכמים בקציצה [בכופר בכל] אע"ג דדכירי לה אינשי מפני תקנת השכיר שנושא נפשו על שכרו והרי למעלה בראש הסוגיא קודם שחדשו טענת טרדת פועלים היינו אומרים עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית דאלמא ראוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר י"ל הני מילי היכא שהם חולקים על כל השכירות

שלחו ליה מבי רב לשמואל אומן אומר שתים קצצת לי וכו' עד ואי לא מייתי ראיה פקע דאי קס"ד דלא מחייב שבועה מודה במקצת אשכירות אלא אמלוה ופקדון דכתיב בהו כי הוא זה דכתיב כי יתן איש אל רעהו וסבירא לן עירוב פרשיות כתוב כאן בהדי פרשתא דאם כסף תלוה ואוקימנא לצדדין קתני וכו' ולעולם מחייב נמי אפי' אשכירות כדין מודה מקצת ורמינן עלה מדתניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על הבית להביא ראיה כדין מוציא מחבירו אי מייתי ראיה יהיב כדקאמר ושקיל טליתו ואי לא מייתי ראיה מהימן עלה אומן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי ובבבא בתרא אוקימנא בשלא מסר לו בעדים ולא ראה אבל שבועת היסת ודאי איכא עליה דאומן: **ומינה** שמעינן למאי דכתב הרי"ף ז"ל בסכינא דאשכבתא בפרק המקבל רבא אמר לא צריך למיקם עליה בדינא יכול למיטען עד כדי דמיה ונשבע ונוטל לאו שבועה חמורה היא אלא קלה כדין שבועת היסת היא שנשבע ולא משלם דאם איתא דשבועה חמורה כדין כל נשבע ונוטל לא הוה תני הכא על הבעל הבית להביא ראיה דמדקתני מציעתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל מכלל דרישא ליכא נשבע ונוטל אלא שבועת היסת בלחוד הוא דאיכא ואינה שנויה במשנה ובברייתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל הא אוקימנא כר' יהודה דאמר כל זמן שהשבועה נוטה אצל בעל הבית שכיר נשבע ונוטל ולית הלכתא כותיה אלא כרבנן דאמרי קציצה מידכר דכירי אינשי כדשלחו ליה מבי רב לשמואל וכדתני רבה בר שמואל ואוקימנא לצדדין קתני הלכך ישבע בעל הבית ויפסיד האומן והוא דלא אמר ליה הילך ואי אמר ליה הילך פטור עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דברי הכל הוא ולצדדין קתני או יביא ראיה האומן או ישבע בעל הבית ויפסיד ששבועת התורה היא ולא איצטריכא ליה לפרושי וראיתי לרב רבי יוסף הלוי ז"ל שהאריך בפירושו בענין הזה ואוקמה לכולה שמעתא כדא"ל הילך ואין דבריו נכונים וברורים ואנו כתבנו מה שנראה לנו גם מה שכתב הרב זה בדין דברים העשוים להשאיל ולהשכיר אינם דברים מחוורים ונראין דברי הרי"ף ז"ל מדבריו והם כתובים בבבא מציעא בפרק המקבל :

מלחמת ה'

כדר' יצחק אלמא דר' יצחק נמי אפשר דאיתיה אפי' במשכנו בשעת הלואתו ומיהו לא מוכחא מדידיה ומש"ה פשטוה מדרבי יוסי בר חנינא וכן הסיא שמעתא דפסחים מוכיחא כן דאפי' במשכנו בשעת הלואתו קני ליה כדר' יצחק דקאמרי' בהדיא גבי הסיא דקתני ישראל שהלוה את הנכרי על חמצו וכו' דקני ליה כדרבי יצחק והלוה על חמצו משכנו בשעת הלואתו הוא ושמעת מינה מכללא דאפי' משכנו שלא בשעת הלואתו שומר שכר הוי דהא תנן המלוה על המשכון שומר שכר והסיא שמעתא דבפרק השוכר את האומנין דיקא דכי קס"ד התם דר' יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו אמרה אפי' הכי קתני מתני' המלוה על המשכון שומר שכר ואמרי' נמי התם כאן שמשכנו בשעת הלואתו כאן שמשכנו שלא בשעת הלואתו פירוש מתני' דקתני שומר שכר במשכנו שלא בשעת הלואתו אבל בשעת הלואתו שומר חנם והיכי הוי שומר שכר הא קני ליה כדרבי יצחק אלא ש"מ דלרבי יצחק נמי שומר שכר הוי ומתניתין נמי דיקא דקס"ד דר' עקיבא כר' יצחק וקתני אבד ואבד בשמירת שומר שכר במשמע ואע"ג דאפשר לך לדחויה בטבעה ספינתו בים דחויה היא ואין שומעין לך ואי קשיא לך הא דגרסי' בפרק אלו הן הלוקין והא איכא גזל דרחמנא אמר לא תגזול והשיב את הגזילה ורחמנא אמר לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו השב תשיב לו את העבוט ומשכחת לו בקיימו ולא קיימו בטלו ולא בטלו ופריק התם כיון דמחייב תשלומין אינו לוקה ומשלם והאי משכחת לה קיימו ולא קיימו בשנשרפה באונס שאינו חייב לאו קושיא היא דכיון דלא משכחת לה בטלו ולא בטלו לא ניחא כדמקשי בהדיא גבי אונס וכולה שמעתא בתר הכי קושיא גבירתא והאי דלא מפרש בטלו ולא בטלו לא משכחת לה משום גזלה דלא משכחת לה אפילו במקיימו ולא קיימו וקצרו של דבר דלגבי דין שומרין אין עליך לדון אלא כדברי רבינו הגדול ז"ל וכך הסכים רב יוסף תלמידו וכ"כ רבינו חננאל ואף הגאון רבי' האיי וכל הגאונים ז"ל אמנם רבינו שלמה ז"ל חלוק בדבר והאמת יורה דרכו :

כתוב בספר המאור שלחו ליה מבי רב לשמואל אומן אומר שתים קצצת לי וכו' עד ואי לא מייתי ראיה פקע דקא סלקא דעתיה דלא מחייב שבועה במודה מקצת הוא :

אמר הכותב כמה הפריז על מדותיו שהרי השכירות מלוה היא מאחר שכבר השלים זה פעולתו ואין בהם שום הפרש וכי מפני שהי' עיקרו שכירות מיגרע גרע ואיך עלה זה על דעת חכם ועוד הרי שנינו רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה מחויב שבועה דאורייתא ומהספינן לה אשכיר וכן בנגזל וכן בנחבל ואי אמרת דמודה מקצת בשכירות ככופר בכל דמי מאי קא מטפי ליה הודיה דמקצת אלא מעיקרא קס"ד דכשם שתקנו לשכיר לישבע וליטול כך תקנו לבעל הבית להיות נאמן בקציצה דכיון דמדכר דכיר חזקה אינו עובר משום בל תלין וכל תגזול וכל השמות הללו ושכיר נמי ניחא ליה כי היכי דליגריה ומהימן ליה בעל הבית נמי משום דשכיר מקיים ביה בבעל הבית תומת ישרים תנחם ומשום הכי לא ניחא ליה לאיתויי לידי שבועה דהא מ"מ איהו מפסיד א"כ אקציצה מידכר דכירי לה אינשי פרכי' קס"ד דמודה מקצת בקציצה פטר רבה בר שמואל שאין מוסרין לבעל הבית משום דטריד הוא ולא דכיר אפי' בקציצה ופועל אינו נשבע ונוטל דליכא בקציצה משום כדי חייו דהא שקיל כדי חייו דשכר אומנות מידע ידיע ולא שכיח דכפר בעל הבית בפחות מכדי חייו דשכיר וזה טעם הגון ומסקנא לצדדין קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע בעל הבית ויפסיד כדין תורה דמודה מקצת הוא הלכך אם פרעו או שאמר הילך פטור הוא אף משבועת התורה וכן סך מתניתי' דטלי' לאומן לצדדין היא כדברי בעל המאור ז"ל וכמדומה לי שזהו דעתו של רבי' ז"ל שכתב כאן סתם ישבע בעל הבית ויפסיד ובפ' המקבל כתב המוציא מחבירו עליו הראיה ולא חשש לפרש שלא כיון לומר אלא שלא חדשו חכמים בדבר כלום אלא הרי הוא כשאר כל הטענות לדין מודה מקצת וגם זו הסברא עולה יפה אבל דברי הרב רבי יהוסף הלוי ז"ל נראין ומתוקנין שכלפי שאמר שמואל בזו ישבע בעל הבית ויפסיד ולא אמר סתם המוציא מחבירו עליו הראיה א"כ קציצה מדכר דכיר משמע להו בגמרא דבהא נמי איכא תקנתא דרבנן דישבע לעולם ואפי' בשאמר לו שתים קצצת לי ופרעתני אחת והלה אומר אחת פרעתיך ואחת קצצתי לך שאין כאן מודה מקצת לדין תורה אי נמי בהילך והיינו דמסיימי' הכא הא מני רבי יהודה היא דאמר כל זמן שהשבועה נוטה אצל בעל הבית שכיר נשבע ונוטל ולא אמרי' סתם הא מני רבי יהודה היא אי נמי הא מני רבי יהודה היא דאמר כל זמן שבעל הבית מחויב שבועה שכיר נשבע ונוטל משום דהא אפשר לאוקמא לדר' יהודה בשנתחייב בעל הבית ממש שבועה והילך מדקתני עבר זמנו המוציא מחבירו עליו הראיה ש"מ רישא לאו במחויב שבועה אלא בשבועה נוטה אצלו ולהכי פירשו בגמרא דרבי יהודה לא בעי אלא שבועה נוטה אצל בעל הבית ומאי דאמרי' בדאורייתא עבדינן תקנתא דאורייתא ממש קאמר והכי קאמר תקנת חכמים היא במודה במקצת שישבע שכיר לפי שזה היה מחויב מן התורה מיהו לא היפוך בלבד תקנו לו אלא כל מודה מקצת בעיקר הטענה תקנו לו דכולה חדא תקנתא היא ולקולא אזלינן גבי שכיר דכל היכא דאיכא בדאורייתא כי הסיא דאמרי'

השכירות ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקת ליה לחיותיה של שכיר לגמרי אבל כי פליגי בקצילה אי אפשר שיהו חולקים אלא בדבר מועט שהרי שכירות של פועלים ידוע הוא וליכא בההוא כפירה כדי חייו דשכיר ולפיכך לא תקנו שבועה אלא בעה"ב וא"ת א"כ דבמודה מקצת עסקינן היכי פרכינן עלה בגמרא אימי והא תני רבה בר שמואל קנין המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה פקע אמאי ישבע בעל הבית ויפסיד אומן ומפרקינן אמר ר"נ לגדדין קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע בעה"ב ויפסיד אומן ואם איתא דבמודה מקצת עסקינן היכי סלקא דעתין דלפקע י"ל דקסלקא דעתין דבמודה מקצת [נמי] פטר רבה בר שמואל [לפי] שאין מוסרין שבועה לבעל הבית משום דטרוד הוא ולא דכיר אפילו בקצילה ופועל אינו נשבע ונוטל דליכא בקצילה

רש"י

לך שכרך ונאמן בלא שבועה: כל זמן שהטלית ביד האומן. על בעל הבית להביא ראיה בעדים שקנץ רק אחת:

ה"ג

נשבע שלח להו בזו (א) ישבע בעל הבית קציצה ודאי דכיר תניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר אחת כל זמן שהטלית ביד אומן על בעל הבית להביא ראיה:

מתני'

משום כדי חייו כך כתוב בספר מלחמות ואין טעם זה מחוור בעיני דאם איתא דבעה"ב אינו יכול לישבע הוה לן למימר דמתוך שאינו יכול לישבע משלם ואע"פ שאין בעל הבית כאילו אומר ממש איני יודע מכל מקום כיון שאין אנו רוצים למסור לו שבועה אין להפסיד השכיר בשביל כך שכל שאינו יכול לישבע או מן הדין או מפני חשש ראוי שישלם ויותר נכון בעיני מה שכתב בס' המאור דקא סלקא דעתין שלא חייבה תורה במודה במקצת השכירות אלא במלוה ופקדון דכתיב בהו כי הוא זה דכתיב כי יתן איש אל רעהו וגו' וסבירא לן עירוב פרשיות כתיב כאן בהדי פרשה דאם כסף תלוה ואע"פ שהרמב"ן ז"ל השיב עליו שכיון שהשלים פעולתו נעשה שכירות מלוה ואין ראוי שיורע כחו מפני שהיה עקרו שכירות אין אני רואה בזה קושיא שלא נוכל לומר כן וכ"ש למאי דקס"ד מעיקרא שהרי דעת רוב המפרשים שכל תביעה שהיא נמשכת מקרקע אע"פ שעכשיו נעשית חוב דינה כקרקע ואין נשבעין עליה ומוכחי לה מדאמר בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) דלמ"ד הילך פטור קרקע דאיצטריך קרא למעוטי משבועה היינו בשחפר בה בורות שיחין ומערות אלמא אע"פ שעכשיו דמים הוא תובעו ולא קרקע דינו כקרקע ממקום שבא וכמו שכתבתי למעלה ולמה לא נוכל לומר כן בשכירות למאי דס"ד מעיקרא

ד"ה ומאי דקשיא לי' כמי מדתנן ר"י אומר עד שתהא שם מקצת הודאה דאם איתא דמודה מקצת בשכירות ככופר בכל דמי מאי קא *[טפי] ליה

ד"ה *[הודאה] במקצת יש לתרץ בה ונומר דמ"מ דמי לשבועה דמחייב בה בעל הבית מדאורייתא וליכא דגמרא נמי [משמע] דר' יהודה לא בעי שיהא בעה"ב מחויב שבועה ממש אלא שתהא שבועה נוטה עליו דאמרינן כל זמן שהשבועה נוטה על בעה"ב שכיר נשבע ונוטל והפשר דנפקא לן מינה לר' יהודה אפי' בשאמר לו הילך וכך פירשו קצת מפרשים ז"ל וכל שכן שיש לומר כן בשכירות למאי דס"ד מעיקרא ונמצינו למדין לפי שיטה זו שלא תקנו חכמים בקצילה כלום אלא אם בעה"ב מודה מקצת נשבע שבועת התורה ואי כפר בכל נשבע היסת וכן נראה דעת האלפסי ז"ל שכתב כאן [סתם] ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] ובפרק המקבל [סי' תקפא] (דף קכט) כתב סתם אבל אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת המוציא מחבירו עליו הראיה ולא חשש לפרש נראה שדעתו ז"ל שלא חדשו חכמים בדבר כלום אלא הרי הוא ככל הטענות לדינן של כופר בכל ומודה מקצת אבל יותר נראין דברי ה"ר יוסף הלוי ז"ל שכתב דבעיין לאו במודה מקצת הוא אלא בכופר בכל כגון שפרע לו כבר מה שהוא מודה לו או שאמר לו הילך דמיבעיא להו מי נשבע כלומר פשיטא דשבועת תקנה יש כאן משום כדי חייו דשכיר אלא דמיבעיא לו אי שדיוה רבנן על בעל הבית או עקרוה מיניה ושדיוה אשכיר ופשט להו דלא עקרוה מבעל הבית כיון דקצילה מדכר דכירי אינשי ומ"מ [משום] כדי חייו דשכיר נשבע בעל הבית אע"פ שהוא כופר [בכל] והיינו דאקשינן והא תני רבה בר שמואל קנין המוציא מחבירו עליו הראיה ואי לא מייתי ראיה פקע משום דבעל הבית כופר בכל הוא שמה שהוא מודה שקנץ עמו כבר פרע לו או שהוא אומר לו הילך ואמאי ישבע בעל הבית ויפסיד [אומן] ואסיקנא דלגדדין קתני הלכך פועל ובעל הבית שנחלקו בקצילה אע"פ שבעל הבית כופר בכל נשבע שבועת התקנה כעין של תורה ומיהו הני מילי שסכרו בעדים וזמנו אבל סכרו שלא בעדים או שעבר זמנו אינו נשבע כלל שאין פועל נשבע כשבעל הבית אומר נתתי ושכיר אומר לא נטלתי אלא בשסכרו בעדים ובזמנו וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק אחד עשר מהלכות שכירות: ירושלמי היה עבד וב"ד מוסרין שבועה לעבד היה חשוד וב"ד מוסרין שבועה לחשוד ע"כ ונראה שחזרה שבועה על בעל הבית דתחלת שבועת תקנה זו על בעל הבית הוטלה כמו שכתבנו למעלה אלא מפני תקנתו של שכיר עקרוה מבעל הבית ושדיוה אשכיר הלכך בשאין שכיר יכול לישבע נשבע בעל הבית וכן מוכח מה שאמרו שם בירושלמי בסמוך היו שניהם חשודים בפלוגתא דר"מ ורבי יוסי היו שניהם חשודים חזרה שבועה למקומה וכו' ונראין הדברים שכך הדין אם השכיר קטן שאין ב"ד מוסרין לו שבועה אלא ישבע בעל הבית ויש לתמוה על הרמב"ם ז"ל שכתב בפרק אחד עשר מהלכות שכירות שאפי' שכיר קטן נשבע מ"מ בהשגות הראב"ד ז"ל [כתב] כמו שכתבנו: תניא הנותן טליתו לאומן אומן אומר שתים קצצת לי והוא אומר לא קצצתי אלא אחת כל זמן שהטלית ביד האומן על בעה"ב להביא ראיה. כלומר דאי מייתי ראיה מהימן ויהיב כדקאמר ושקיל טליתו ואי לא מייתי ראיה מהימן עלה אומן במגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי ובפרק חזקת הבתים (דף מה:) אוקימנא לה בשלא מסר לו בעדים ובדליכא ראיה משמע דאי לא מייתי ראיה שקיל אומן בלא שבועה דבגמרא מסיימינן בהך ברייתא נתנה לו בזמנו נשבע ונוטל ואתיא כר' יהודה דסבירא ליה דלכל [היכא] דאיכא הודאה במקצת אפי' בקצילה שכיר נשבע ונוטל ומשמע דדוקא בשנתנו לו הוא שצריך לישבע הא ברישא כיון שהטלית הוא בידו נוטל בלא שבועה והכי נמי משמע בירושלמי דגרסי' התם גבי שכיר הקדים לו שכרו בהא נשבע ונוטל היה בידו משכון בהא נוטל [בלא] שבועה פירוש הקדים לו שכרו אם טוען שהקדים לו שכרו [אפ"ה] נשבע שכיר ונוטל שלא תאמר כיון שטוען שהקדים לו שכרו] יהא [בעל הבית] נאמן לפי שבתחילת היום אינו טרוד בפועליו לא היה דלעולם מחמת טרדת פועליו גם בזה אינו זוכר ומיהו נשבע אומן אבל כשיש בידו משכון נוטל בלא שבועה ומכאן נראה דמי שטוען על המשכון כך וכך יש לי עליו נוטל בלא שבועה ומכאן קשה למה שכתב הרב אלפסי ז"ל בתשובה בעסק חד גברא דתפים מקרא ואמר שהיה ממושכן בידו. בלשון הזה ואם אין דרך המקום לשאול אותה וכיוצא בה יהא ראובן נאמן עד כדי דמיה ולא יותר ולאחר שישבע שבועת התורה שאין לו בה פחות משויה וכן הסכימו הגאונים ז"ל שכל המוציא ממון מתחת יד אחר אע"פ שהוא נאמן במגו נשבע שבועה חמורה מפני שאינו נשבע על גופו של משכון. וזהו שכתב הרי"ף ז"ל בפ' המקבל גבי סכינא דאשכבתא דנשבע ונוטל ולאו שבועה של היסת קאמר דההיא פשיטא ולא היה הדבר צריך לכותבו אלא שבועת המשנה כעין של תורה וכן בעובדא דהנהו עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא דאמרי' פרק חזקת הבתים (דף לו.) שנאמן לטעון עד כדי דמיהן הסכימו שאינו נוטל אלא בשבועת [המשנה] בנקיטת חפץ דכלל גדול הוא לכל הנוטלין שאין נוטלין אלא בשבועת המשנה שהיא כעין של תורה ויש שהביאו ראיה לדין זה ממה ששנינו בפ' הגוזל ומאכיל (דף קיד:) המכיר כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול ואע"פ שהוא נאמן לומר אתה מכרתם לי ואע"פ שאין זו ראיה אלא משום דכיון דיצא לו שם גניבה בעיר ובאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו כליו הכל אומרים נגנבו כליו של פלוני כדאיתא התם הוה ליה כאילו [איכא] עדים ורואה דלא מהימן למימר אתה מכרתם לי ואע"פ שאמרו בירושלמי אמר ר' אבא בר ממל בדין הוא שלא ישבע ולמה אמרו ישבע שלא יהו בעלי בתים מטפלין עם הגנבים נראה לי דאין זה דרך גמרתנו משום דבגמ' דילן לא סגי לן בילא לו שם גניבה בלחוד ובעיא מילי אחריני דמוכחי כדאיתא התם ובדאיתנהו להני מילי אדרבה בדין הוא שלא יטול אפי' בשבועה אלא מפני תקנת השוק הוא שנוטל ובירושלמי א"ל ר' אבא בר ממל בילא לו שם גניבה בלחוד ומש"ה אמרינן בדין הוא שלא ישבע דוק ותשכח ולפיכך איני רואה מכאן ראיה אבל מ"מ הסכמת הגאונים ז"ל כך היא ושמעתין קשיא עלייהו וכדכתיבנא והרמב"ן ז"ל תירץ לדברי הגאונים ז"ל דלא דמי משכון דשכירות לשאר הטענות ולא מיבעיא למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי דכטוען על גופו של משכון דמי אלא אפי' למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי כיון דודאי אית ליה עליה אגרא [ואאגריה] תפיס ליה כטוען על גופו של כלי דמי דמקנה קני ליה כלי עד דיהיב ליה אגריה ושקיל ליה ואיהו גופיה סימנה סימוניה לאומן אאגריה כי מסר ליה כלי שאם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין אלו דבריו ז"ל בספר המלחמות ולא נתבררו אלא דאפילו למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי אמאי עדיף אומן ממלוה על המשכון דאיהו

ד"ה נמי קני ליה בדר' יצחק אפי' במשכנו בשעת הלואתו כמו שכתבתי במקומות אחרים ואדרבה מלוה על המשכון קני ליה טפי (דהא כל האומנין שומרי שכר בלבד כדתנן בפ' האומנין ואילו לוה על המשכון קני ליה קנין גמור) דהא כל האומנין שומרי שכר בלבד הם כדתנן בפרק האומנין (דף פ:) ואילו מלוה על המשכון קני ליה קנין גמור ואפי' להתחייב באונסין לדעת רש"י ז"ל כמו שכתבתי שם וגמלא טענתא על גוף המשכון וכי היכי דאומן תפיס לכלי על אגריה מלוה נמי תפיס ליה על מעותיו שהלוהו וכי היכי דסימניה לאומן הכי נמי סימניה למלוה כשמסר לו משכון דכל שאינו מדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אין לחוש שבא לידו אלא או במכירה או במשכון. ומה שכתב עוד שאם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין לא ידעתי למה לפי שאני סובר שאפי' הגאונים ז"ל לא אמרו כן אלא בבא לגבות חובו מן המשכון שכיון שבא ליטול צריך לישבע כשאר הנשבעין ונוטלין הא אינו רוצה לשתוק ולהחזיק במשכונו עד שיתן לו מעותיו והלה תובע משכונו אינו נשבע אלא היסת לפי שאין זה נשבע ונוטל ודי לנו במה שחדשו הגאונים ז"ל בדין זה שלא בראיה והבו ליה דלא לוסיף עלה ומעתה בשירצה בעל הבית טליתו יפרע שכרו: ולענין קושיותיו אני אומר דהיינו נמי דקתני המוציא מחבירו עליו הראיה כלומר דאי לא מייתי ראיה תפיס ליה אומן לטלית אאגריה עד שיפרעו כדקאמר ואין הכי נמי שאם בא אומן לגבות מן הטלית צריך לישבע כמו שאמרו הגאונים ז"ל אבל לא

חרי"ו

(א) כ"ב ברייתא דלעיל דהמוציא מחבירו עליו הראיה תנאי היא עי' גמרא דף מו ע"א:

מלחמת ה'

דאמרי' התם אי אמרת בשלמא הילך חייב תקינו רבנן שבועה כעין דאורייתא אלא אי אמרת הילך פטור מי תקינו רבנן שבועה בלאו כעין דאורייתא ובהכי רהטא כולה שמעתא דלעיל ברים פירקין: ומה שכתב עוד ומינה שמעי' למאי דכתב הרב אלפסי ז"ל בסכינא דאשכבתא בפרק המקבל וכו' נשבע ונוטל לאו שבועה חמורה היא אלא קלה כדין שבועת היסת היא שנשבע ולא משלם תמהני עליו שהרי ידוע הוא זה כי כל הגאונים ז"ל הסכימו שכל המוציא ממון מתחת יד אחר אע"פ שהוא נאמן במגו נשבע שבועה חמורה מפני שאינו נשבע על גופו של משכון וכ"כ רבינו האיי גאון ז"ל והגאונים הראשונים ורובי האחרונים ויש מהם שהביאו ראיה ממה ששנינו המכיר את כליו וספריו ביד אחר ישבע כמה הוציא ויטול אע"פ שהיה נאמן לומר אתה מכרתם לי ורבינו יצחק אלפסי ז"ל כתב בתשובות שאלה בעסק חד גברא דתפים מקרא ואמר שהיא ממושכנת בידו כלשון הזה ואם אין דרך המקום לשאול אותה וכיוצא בה יהיה ראובן נאמן עד כדי דמיה לא יותר לאחר שישבע שבועת התורה שאין לו בה פחות משויה והדבר מפורסם וידוע לדברי הגאונים ז"ל ולא שהדין מחוור אצלנו שלא מצינו לו עיקר ולא ראינו להם עליו ראיה של כלום ועוד יש לנו תשובות על הדין הזה שלהם גם זו השמועה תשובה עליו אבל אפשר דלגדדין קתני דעל בעל הבית להביא ראיה או יביא ראיה ויטול טליתו או ישבע אומן ויטול שכרו ומפני שהרשותו היה לא חש לפרושה כדקתני סיפא המוציא מחבירו עליו הראיה שפי' לגדדין וזו הרחקה יתירה ותמהני אם רבותינו הגאונים ז"ל לא נשמרו מתשובה פשוטה הזאת לפיכך אני אומר דלא דמי משכון דשכירות לשאר הטענות ולא מיבעיא למאן דאמר אומן קונה בשבח כלי דכטוען על גופו של משכון דמי אלא אפי' למ"ד אין אומן קונה בשבח כלי כיון דודאי אית ליה עליה אגרא והאגריה תפיס ליה כטוען על גופו של כלי דמי דמקנה קני ליה כלי עד דיהיב ליה אגריה ושקיל ליה ואיהו גופיה הימנה הימוניה לאומן אאגריה כי מסר ליה כלי ואם לא תאמר כן לא הנחת חיים לאומנין:

ד"ים פ"ט

לא הוצרך תנא לשנות דין זה דמסתמא בעל הבית ירצה טליתו ויפרעט ואפשר עוד שאפי' בא אומן לגבות אינו צריך לישבע דהא לעיל בסמוך אמרינן וליתן ליה בלא שבועה ופקיקן כדי להפיס דעתו של בעל הבית דאלמא אי לאו הכי היה נוטל בלא שבועה ודוקא בפועל הוא שצריך להפיס דעתו של בעה"ב שבא ליטול ואינו תופס כלום אבל אומן כיון שהטלית בידו מאי נעכובי עד דיהיב ליה בעל הבית כוליה אגריה כדקאמר אע"פ שאם בא לגבות נוטל בלא שבועה אין לנו לחוש משום פיוס בעל הבית שכבר הוא מפוייס ועומד כשמחזיר לו טליתו ולא עוד אלא אפילו תאמר נר מצוה שמלוה על המשכון [אפי'] בא לשתוק ולהחזיק במשכנו צריך לישבע לדעת הגאונים זכרונם לברכה אעפ"כ כן פועל שאני דכיון דחזינן בגמרא דיהבינן ליה אגריה בלא שבועה אי לאו משום פיוס בעל הבית כשתופס משכון אין בעל הבית צריך פיוס דכיון דלא מהימן ליה שהרי הן חולקין בקלילה כבר הוא מפוייס כשהאומן מחזיר לו טליתו שמתירא הוא שמא יאמר החזרתי ולפיכך איני רואה קושיא מזו לדעת הגאונים ז"ל אבל ה"ר אפרים כתב דכל מי שטוען על המשכון נוטל בשבועת היסת בלבד ובודאי שכך נראין הדברים אלא שאין לחלוק על הראשונים ז"ל מפני שדבריהם דברי קבלה הם ומיהו בהנהו עיזי דאכלן חושלא בנהרדעא (ב"ב דף לו.) דאמרי' שיכול לטעון עד כדי דמיהן משום דמצי למימר לקוחין הן בידי דכולהו מודו דאינו נוטל אלא בשבועה כעין דאורייתא משום דליכא מגו גמור דהי אמר לקוחין הן בידי היה מעיז ועכשיו אינו מעיז דמרייהו דעיזי לא ידע כמה חושלי אכלי הלכך אינו נאמן אלא בשבועה כדאשכחן במודה במקצת דלא אמרי' ביה מגו דאי בעי כפר בכוליה לאפטורי' משבועה משום דהוי ממעיז לשאינו מעיז ומיהו הכא [בחושלין] אע"ג דמגו גרוע הוא כיון דתפיס הוא נאמן בשבועה: **מתני'** הנגזל כיצד וכו' הרי זה נשבע ונוטל. שהדברים מוכיחים שהרי עדים מעידים דשלא ברשות משכנו: **גמ'** ואשתכח דגזור. כלומר שנגזר הדקל: דגזים. בו לעשות דבר גוזמא [שגזם] ואינו עושה: וליחזי מאי משכנו. אותם שהעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: בטוענו כלים הניטלים תחת כנפיו. בעל הבית טוען שנטל כלים קטנים תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בו עדים: דאמר רב יהודה. כך כתוב בהלכות הרי"ף ז"ל ורש"י ז"ל כתב אמר רב יהודה גרס ולא גרס דאמר רב יהודה ובודאי שכן עיקר שזו של רב יהודה אינו מעין משנתינו וכמו שכתב הרי"ף ז"ל בשער הרביעי ואפשר דאי גרסינן דאמר ה"ק דכי היכי דלרב יהודה הורע כחו מפני שהטמינם נמי משום הכי נשבע ונוטל ואינו מחוור: ואמר לקוחים הם בידי. ובעל הבית אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן: אינו נאמן. אפילו בשבועה: ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע. דכיון דלא צניע אין דרכו להטמין משום הכי אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור את כליו ועוד מדאטמינהו איכא למימר שבוש הוא להודיע שהוא צריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין הוו לא היה מטמינן [אבל] באינים דצניע היינו אורחיה להטמין ומשום הכי נאמן דליכא ריעותא בהטמנה ואע"פ שאין זה עשוי למכור את כליו זימנין דמלטרכין ליה זוזי ומזבין: ובאינים דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין. לאיש צנוע כמותו אבל בדברים שאין דרכן להטמין אפילו לצנוע כיוצא בו אינו נאמן: אחזוקי

מתני' °הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות אמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה אמר לו תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחת: **גמ'** למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא א"ר נחמן האי מאן דנקיט נרגא ואמר איזיל ואגזור דיקלא דפלניא ואשתכח דגזור לא אמרינן דהאי גזריה (א) עביד איניש דגזים ולא עביד אימא ומשכנו וליחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין א כלים תחת כנפיו ויצא *ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ב שאין עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב שעשוי למכור את כליו נאמן ולא אמרן אלא באיניש דלא צניע אבל איניש דצניע היינו אורחיה ובאיניש דצניע נמי לא אמרן אלא בדברים שדרכן להטמין אבל דברים שאין דרכן להטמין אינו נאמן ולא אמרן אלא זה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובין לא אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן ובכולהו לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן רבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר: שמועה זו למדנו ממנה כמה שערים. השער הראשון הוא ששנינו הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות וכו' כגון שהעדים מעידין אותו שנכנס למשכן את חבירו ולא היה תחת כנפיו כלום ויצא וכלים מוטלין תחת כנפיו והלך לו לביתו ולא ידעו מה הן כלים שנטל ואח"כ תבעו זה ואמר לו תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי כלום כיון שעדים מעידין עליו שנטל ואינן יודעין מה הוא והוא אומר לא נטלתי ישבע בעה"ב שכך וכך נטל מביתו ונוטל ובלבד שיטעון דבר שהוא אמוד בו כדבעינן למימר קמן ומפני מה אין חבירו נשבע שלא נטל כלום מביתו של חבירו ונפטר חדא מפני שהוא גזלן ועוד לפי שאין מקבלין שבועה להכחיש את העדים שהרי העדים מעידין עליו שנטל ואילו היו העדים יודעים מה הוא שנטל היה חייב להחזיר לבעה"ב בלא שבועה אלא כיון שמעידין שנטל ואינן יודעין מה הוא והוא אומר לא נטלתי כלום הרי זה נשבע ונוטל: והשער השני אם ראוהו העדים שיצא וחפץ מוטל לו תחת כנפיו ולא ידעו מה הוא והלה אומר תן לי שני כלים שנטלת והוא אומר לא נטלתי אלא אחד אע"פ שאינו מכחיש את העדים שהרי העדים אינן יודעין כמה נטל ואפשר שלא נטל אלא אחד כמה שאמר כיון שנכנס לביתו של חבירו ונטל כלי שלא ברשותו הוי ליה גזלן וישבע הנגזל ששנים נטל מביתו ויטול ולא תימא הא אליבא דר"י בלחוד היא אלא אפי' לרבנן. דר"י דאמר עד שיהא שם מקצת הודיה אחמורי קא מחמיר ואמר אין הנגזל נשבע ונוטל עד שיהא שם מקצת הודיה ורבנן ל"ש הכי ול"ש הכי נשבע ונוטל: והשער הג' אם ראוהו שנכנס למשכן את חבירו ויצא ולא ראוהו בשעה שיצא והלה אומר תן לי כלי שנטלת והוא אומר לא נטלתי כלום אינו נשבע ונוטל ואע"פ שראוהו שנכנס ליטול כיון שלא ראוהו שנטל ישבע שבועת היסת שלא נטל כלום ונפטר דעביד איניש דגזים ולא עביד אלו ג' שערים בחקי הממשכן את חבירו שלא ברשות: והשער הרביעי הא דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן שאינו בעסק הממשכן את חברו שלא ברשות אלא טעם בפני עצמו הוא כיון שנכנס לביתו של חבירו בפני חבירו וראוהו עדים שיצא וכלים טמונין תחת כנפיו °ואמר לקוחין הן בידי ואמר לו חבירו לא כי אלא שאולין הן בידך ולא מכרתי לך כלום אם בעה"ב אינו עשוי [דף מ"ו:]

רש"י

ה"ג דאמר ואיזיל ואיקטל דיקלא דפלניא. ומצא לאחר כך דגזור שנקצץ: דגזים. אומר לעשות גוזמא ושגעון ואינו עושה: וליחזי מאי משכנו. אותם העדים שהעידו שמשכנו יעידו מה משכנו ומה שבועה יש: בטוענו כלים שתחת כנפיו. בעל הבית טוען שנטל כלים שאדם יכול להסתיר תחת כנפי בגדיו ולא הכירו בהן העדים: הכי גרסינן אמר רב יהודה. ולא גרס דאמר: ואמר לקוחין הן בידי. ובעל הבית אמר השאלתים לו כדמפרש לקמן: אינו נאמן. ואפילו בשבועה: (ב) אלא דברים שאין דרכן להטמין שאין אדם בוש ליטלו בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור כליו ועוד מדאטמין אותם אית לן למימר בוש היה להודיע שצריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין הוו לא היה מטמינהו: היינו [דף מו:] אורחייהו. להטמין אפילו דברים שאר בני אדם מוציאין בפרהסיא: ולא אמרן. באדם בינוני דלא מהימן אלא שזה אומר שאולין אבל אם טוען אתה גנבת לי אותם נאו כל כמיניה וישבע זה (ג) שאולין הן: ולא אמרן אלא בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר. בהנהו אמרינן כי [אמר] לקוחין הן בידי דאינו נאמן בדברים שאין דרכו להטמין: ובאיכים דלא צניע. כי אם בינוני אבל דברים שהבעלים חסים עליהם שלא יתקלקלו ואין דרכו להשאיל נאמן לישבע שלקוחין הן ואין נראה דבריו של זה האומר אני השאלתים לו: דשלח רב הונא בר אבין כו'. אלמא בעשוים להשאיל ולהשכיר דאינו נאמן: זוגא דסרבלא. מספרים של סורקי בגדים: מיתמי. שהביא התובע עדים שהיו שלו ואמר שהשאילם אל אביהם ומדאפקינהו רבא אלמא דסבירא ליה דאי הוה אבוהון קיים לא היה נאמן לומר לקוחין הן בידי דאי הוי נאמן אנן נמי טענינן הכי ליתמי. ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם רגיל ללמוד בו תדיר אבל שאר ספרים אין עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו שמצינו המולא ספרים לא יקרא בהן ויכול לומר לקוחין הן בידי כך קבלתי מר' יצחק הלוי זצ"ל (זו היא גירסת רש"י ורב אלפס גרים בענין אחר ככתוב בפנים):

א פשוט פרק הגוזל קמא דהמכיר כליו וספריו ביד אחר והוא אינו עשוי למכור כליו ויצא לו שם גניבה בעיר כגון שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ובלילה עמד וצוות כלים נגנבו ועדים ראו אותן בני אדם שחתרו בקיר ויצאו ותבילות על כתפיהן אלא שאין יודעים מה היה בתוך אותן החבילות אז הרי זה מוציא כליו מיד הלקוחות ויתן לו כמו שאומר שהוציא עליהן אחרי שישבע שכך וכך הוציא עליהן [אע"פ שאין עדים] שהן הכלים שנגנבו הגנבים אין בכך כלום כיון שאינו עשוי למכור כליו רק שיעידו שהן מכירין שאלו הן כליו של פלוני זה התובע כן נראה בעיני שמפרשים מיימ' בפ"ה מהלכות גניבה וסמ"ג עשין ע"א וטור ח"מ הכי מפרש דברי מיימ' לפי דעתי ואם הבעל הבית עשוי למכור כליו או אפי' יצא לו שם גניבה בעיר אינו נאמן לומר שאלו הן כליו שנגנבו לו הגנבים עד שיעידו העדים בפירוש שהן אותם הכלים שראו שנושאין אותן הגנבים שחתרו בקיר מאיש זה וזה נותן בהן סימנין ואם יש חלוק בדין זה כיון שיהיו הכלים שהכיר ביד אחר כלים העשוין להשאיל או להשכיר איכא פלוגתא לדברי מיימ' פ"ה מהל' גניבה לפי מה שהבין הטור ח"מ דבריו סי' שנ"ז נראה דאם הכלים שהכיר ביד זה אין כלים העשוין להשאיל ולהשכיר אפי' היה עשוי למכור כליו ולא יצא לו שם גניבה בעיר נאמן לומר שהוא שלו וישבע המחזיק בהם כמה הוציא ויטול ויחזור לזה כליו ואני בעניותי לא ידעתי מנא ליה לטור דבר זה לפרש דברי מיימ' כך ואדרבה נראה מדברי מיימ' דאפי' הן כלים העשוין להשאיל ולהשכיר צריך שיצא לו שם גניבה דהא כתב מיי' להאי פסקא בהדיא בגא דיצא לו שם גניבה וכן משמע מדבריו להדיא פ"ח מהל' טוען ונטען דבדברים העשוין להשאיל ולהשכיר מחזיקין ביד הלוקח אם טוען המערער שנגזל ממנו אם לא שיצא לו שם גניבה בעיר והכי פי' לדבריו מגיד משנה שם בכל המקומות וכך הוא האמת א"כ צ"ע מנא ליה האי מלתא הלכך נראה דדעת מיימ' הוא כך שאם הכלים שהכיר זה ביד אחר וטוען שנגנבו ממנו ושזה קנאה מן הגנב אם יצא לו שם גניבה בעיר נאמן אם הם דברים העשוין להשאיל ולהשכיר וסמג עשין ע"א כתב מיימ' והגהות מיי' פ"ה מהלכות גניבה ומרדכי שם כתבו פי' על דברי סמג דבדברים העשוין להשאיל ולהשכיר לא צריך כולי האי ודי לו בזה שיצא לו שם גניבה בעיר דמגו דנאמן לומר השאלתיו והשכרתיו לך נאמן נמי לומר נגנבו לי מיהו הר"ן שם כתב דבכלים העשוין להשאיל ולהשכיר נאמן אפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר וכתב דהכי כתב מיימ' וזה נוטה לדברי הטור שזכרנו ולא ידענו מ"ל אמת כי מדברי הראב"ד ז"ל שם פ"ה מהלכות גניבה בהשגותיו נראה דס"ל דבכלים העשוין להשאיל ולהשכיר נאמן לומר נגנבו ממני ואתה קנית אותם ויכול להוציא מיד הלוקח אפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר כמו שכתב מגיד משנה פ"ח

א מיי' פ"ד מהל' גזילה סמג עשין עג טור ח"מ סי' צ:

הגהות חו"י

(א) כ"ב עי' בר"ן ומ"ש ס"פ כתובל עה"ג: (ב) כ"ב ובעמוד יש לו גי' אחרת ועי' בגמ' דף מ"ו ע"ב: (ג) וישבע זה שלקוחין הן כצ"ל וכ"ה כאי':

עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרךבני אדם להצניען ואותו האיש אינו צנוע אינו נאמן אלא חייב הוא להחזיר את הכלים לבעה"ב וישבע בעה"ב שבועת היסת שלא מכר לו כלום: והשער החמישי אם בעה"ב עשוי למכור את כליו אע"פ שאין זה הלוקח צנוע ואותן כלים אין דרך בני אדם להטמינן תחת כנפיהן ואמר לקוחין הן בידי נאמן: והשער הששי אם אמר לקוחין הן בידי ולא אמר לו בעה"ב שאולין הן בידך אלא אמר לו גנובין הן בידך נאמן לומר לקוחין הן בידי ואע"פ שאין בעה"ב עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך בני אדם להצניען ואותו האיש אינו צנוע דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן: והשער השביעי *אם אותן הכלים דרך בני אדם להשאילן ולהשכירן וזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אינו נאמן ואע"פ שדרך אותו בעה"ב למכור את כליו ואותו האיש צנוע ואותן כלים דרך בני אדם להצניען דשלח רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ורבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר: והשער השמיני אם היה מוחזק ומפורסם א בגניבה וראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אם היה בעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו ואותן כלים אין דרך בני אדם להטמינן ואין דרך אותו האיש להצניע כלים שבידו אע"פ שזה אומר גנובין וזה אומר לקוחין אינו נאמן דדייקינן טעמא דלא מחזקינן אינשי בגנבי הא מוחזק ועומד מעיקרא מחזקינן: והשער התשיעי אם ראוהו שיצא וכלים מגולין בידו ואמר לקוחין הן בידי נאמן והוא שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר ול"ש בעה"ב עשוי למכור את כליו ולא שנא אינו עשוי למכור את כליו דאמרינן איצטרוכי איצטרך ליה וזבין דדייקינן טעמא דראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי הוא דאינו נאמן הא יצא ולא הטמינן תחת כנפיו כיון שאינן מדברים העשוים להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי נאמן ותנן נמי *אומן אין לו חזקה אומן הוא דאין לו חזקה הא אחר יש לו חזקה: והשער העשירי אם ראוהו שנטלן מרשות חבירו שלא בפניו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ל"ש הטמינן תחת כנפיו ולא שנא לא הטמינן ולא שנא בעה"ב עשוי למכור את כליו ול"ש אינו עשוי למכור את כליו דהאי שמעתא דרב יהודה בדאיתא לבעה"ב גביה עסקינן דאי לא תימא הכי קשיא הא דרשב"ל *דאמר הגודרות אין להן חזקה דכיון דגודרות נינהו אמר האי לא מיזבן קא זבין להו אלא אשכוחי אשכח להו אבראי וקתפיס בהו ואמר לקוחין הן בידי הלכך אינו נאמן ואי ס"ד דמאן דתפיס מידי דלחבריה קמי סהדי דלאו באפי חבריה ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות אמאי אין להן חזקה השתא מידי דודאי דלא באפי מריה תפסיה ואמר לקוח הוא בידי נאמן הגודרות דספיקא נינהו דאיכא למימר דלמא באפי מריידהו תפסינהו לא כ"ש דאית להו חזקה אלא מדאמר הגודרות אין להםחזקה שמעינן דמאן דתפיס מידי מרשותא דחבריה קמי סהדי דלאו באפי חבריה ואמר לקוח הוא בידי אינו נאמן ומההוא מעשה נמי *דהנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא שמעת הכי הלכך לא קיימא האי שמעתא דרב יהודה אלא בדאיתיה לבעה"ב גביה ומסתייע נמי האי סברא מההיא שמעתא אחריתי דרב יהודה דאמר *רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ואמר איגזריה לדיקלא דפלניא דזבניה ניהליה מהימן מאי טעמא דלא חציף איניש למיגזר דיקלא דלאו דיליה מדאצטריכינן לגלויי טעמא משום דלא חציף איניש למגזר דיקלא דלאו דיליה שמע מינה דמידי אחרינא דלית ביה כי האי טעמא לא מהימן והא מלתא פשיטתא היא ולית ביה ספיקתא והאי דאיצטריכנן לפרושה משום דחזינן תשובה משמא דגאון דשאילו מקמיה בעסק חד *גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביתאי ופתחת ליה דלאו באנפאי ושקלת מיניה חד טעונא דכיתנא וא"ל אידך אין פתחי ושקלי ואת אמרת לי שקליה בחושבנא דאית לך גבאי °וקא מהדר להו גאון דליכא עליה אלא שבועת היסת דלא שקל אלא דידיה וקא אמר לא מיבעיא היכא דליכא אלא עד אחד אלא אפי' איכא שני עדים נמי הכין דיניה דמישתבע שבועת היסת דלא שקליה אלא במאי דאית ליה גביה ומפטר דאמרינן אמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו והאי טעונא דכיתנא הואיל ולית בה כל הני אנפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גאון (א)ודאי שגגה הוא וליכא למיסמך עלה דהאי שמעתא דרב יהודה בדאיתיה לבעה"ב בביתיה אמירה ואיהו קא מסר לה ניהליה כדברירנן אבל האי

אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן. וישבע זה שהם לקוחים בידו ורבינו חננאל ורש"י גורס כך. ולא אמרן אלא בבעל הבית שאינו עשוי למכור את כליו אבל בעה"ב העשוי למכור כליו נאמן ובבעה"ב שאינו עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין אבל דברים שדרכן להטמין נאמן ושאין דרכן להטמין לא אמרן אלא באינש דלא צניע אבל באינש דצניע היינו אורחיה ובאינש דלא צניע נמי לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר לקוחין אבל גנובים לא אחזוקי אינשי בגנבי [לא מחזקינן] וגירסא זו יותר מחוורת מגירסת הרי"ף ז"ל וכללא דמילתא דדברים שאינן עשוין להשאיל ולהשכיר לעולם נאמן התופס לומר לקוחין הם בידי עד דאיכא כל הני תנאי [גביה לגריעותא] שהטמין ושבעל הבית אינו עשוי למכור את כליו ושהם דברים שאין דרכן להטמין ושהוא אינש דלא צניע ושבעל הבית טוען שאולין ואי איכא כל הני תנאי [א] [אין] התופס נאמן אבל אם חסר אחד מהם[ב] [נאמן] [וה"ג] וכולהו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן. כלומר אפי' ליכא חד מהני תנאי [לגריעותא] דכתבינן ובלבד שיטעון בעל הבית שאולין אבל טוען גנובים אינו נאמן [בעל הבית] דכיון שהוא טוען גנובים אזלה לה חזקת האי דעשוין להשאיל דהני מאני שהרי בעל הבית מודה שלא באו לידו בתורת שאלה וכי תימא להימניה לבעל הבית מגו דאי בעי אמר שאולין הן איכה טענה שאם כן אף בכלים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר ואיכא כולהו תנאי [למעליותא גבי תופס] ובעה"ב טוען גנובים ליהמניה מגו דאי בעי טעין שאולין אלא כלל גדול היא דאחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן אפי' איכא מגו ומיהו היכא דמוחזק תופס בגנב בעל הבית נאמן ואפילו טעין גנובים דלא מחזקינן קאמרי אבל במוחזק לן כבר נאמן וכן דקדק מכאן הרי"ף ז"ל וכמו שכתב בשער השמיני: ויש כאן גירסא אחרת לרש"י ז"ל שהוא גורס ולא אמרן אלא בדברים שעשוין להשאיל ולהשכיר כלומר דבהנהו אמרי' דכי אמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ובדברים שאין דרכן להטמין ואידך תנאי אחריני אבל דברים שאין עשוין להשאיל שהבעלים חסין עליהם לפי שמתקלקלים נאמן לישבע נר מצוה שלקוחים הם ואין דבריו של זה מחוורים באומר השאלתים לו ואין גירסתו ז"ל מחוורת מדאמרי' עלה בגמרא כי הא דרבא אפיק זוגא דסרבלא. כלומר מספרים של סורקי בגדים וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר כלומר ומדאפקינהו רבא מיתמי ש"מ ס"ל דאי הוה אבוהון קיים ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן בשבועה דאי מהימן אנו טוענין בשביל יתמי דאבוהון לקחם ממך ולפי גירסת רש"י ז"ל נצטרך לומר דדוקא כשבאו עדים והעידו שהוציאם אביהם טמונין וכולהו תנאי אחריני ואינו במשמעו ולפיכך נראה עיקרן של דברים כגרסת הרב אלפסי ז"ל ודבריו וכל דברי שמועתינו דוקא בדאיכא ראה הא ליכא ראה מגו דאי בעי אמר החזרתי נאמן וכתב רש"י ז"ל ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמד תדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר לפי שמתקלקלין כמו שמצינו במגלה ספרים לא ילמוד בהם לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הם בידי ואין צריך לכתוב עליהם שטר מכירה אלא לרווחא דמלתא שלא יצטרך לישבע כך קבלתי מרבינו יצחק הלוי ז"ל ע"כ ומסתברא דדברים העשוין להשאיל ולהשכיר הכל לפי מה שהוא כלי ומה שהוא אדם וכן השיב הרב אלפסי ז"ל בתשובה ובלשון הזה כתב רואין אם זו המקרא בני אדם עשוין להשאיל אותה או לשאול כמותה והיה מנהג שמעון זה להשאיל אותה אין ראובן נאמן אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפרק [שמיני] מהלכות טוען ונטען שהם כלים עשויין לכתחלה לכך כגון חלים ונזמים שתחלת עשייתן להשכירן א להשאילן [לכלות] והראשון נראה עיקר ומה שכתב הרב אלפסי ז"ל בעשר שעריו הם דברים ברורים ואין

מהל' טוען דס"ל דמגו דאי בעי אמר שאולין הן בידך וסקיל הי"נ מני אמר נגנבו ממני ואתה קנית אותם אבל מדברי המרדכי שם והגהות מיי' והר"ן משמע דרוב הפוסקין לא ס"ל האי מגו דהקשו וליהמניה כשטוען נגנבו אפי' לא יצא לו שם גניבה כמגו דאי בעי אמר השאלתים לך ותירצו בשם ר"ת דמיירי באדם שאינו רגיל להשאיל לו כליו שאין לבו גס בו ואחרים תרצו דהוי מגו דהעזה דמעיז הוא זה שהרי יודע הוא שלא השאילו ומגו דהעזה כי האי לא אמרי' ומגיד משנה תירץ דאילו לא יצא לו שם גניבה לא היינו מאמינים אותו במגו דאי בעי אמר השאלתיך משום דאחזוקי אינים בגנבי לא מחזיקינן והר"ן שם בשם הרא"ש דחה סברא זו שכתב וז"ל וליכא למימר אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כדאמר בסוף כל הנשבעין דהייתו דוקא כשאומר גנבת לי אבל כשאומר גנבן אחר ומכר לך הא כמה גנבי איכא בשוקא כמו שכתב פ' כל הנשבעין ויהי מה לדברי סמ"ג וסיעתו אם כשהכיר כליו ביד אחר ויצא לו שם גניבה בעיר ואותן הכלים הן העשוין להשאיל ולהשכיר אפי' אין לו עדים שאילו הכלים נגנבו ממנו הרי הלוקח מחזירן לבעלים וכן נראה דעת מיי' ולדברי הראב"ד ז"ל והר"ן אפי' לא יצא לו שם גניבה בעיר אם הם כלים העשוין להשאיל מחזירן לבעלים וישבע כמה הוציא ויטול ואם יצא לו שם גניבה נוטלן אפי' בלא שבועה והטור ח"מ סי' שנ"ו כתב בשם אביו דאין חלוק בין עשוין להשאיל או לא ואפי' הן עשוין להשאיל ולהשכיר אם עשוי למכור כליו לא יטול מן הלוקח אא"כ העדים מעידים שידעו שהגנבים גנבו אותן הכלים עכשיו ממנו דליכא להימניה בשום מגו ואם אינו עשוי למכור כליו הרי זה לא יטול אא"כ יצא לו שם גניבה בעיר אפילו הן עשויין להשאיל ולהשכיר דלכל הכלים יש להם דין א' לענין זה שטוענין הבעלים שאילו הכליםנגנבו הלוקח ממני שנגנבו ממנו וליכא להימניה משום שהן עשוין להשאיל דכיון שהוא אומר נגנבו איתרע ליה חזקה דעשויין להשאיל ולהשכיר שהרי טוען שנגנבו לו ולא שיצאו מתחת ידו בשכירות:

א בדין לוקח מגנב מפורסם אם עשו בו תקנת השוק או לאו הרי"ף ומיימ' פ"ט מהל' גניבה כתבו דהלוקח מגנב לא עשו בו תקנת השוק ואם לא נתייאשו הבעלים מן הגניבה צריךהלוקח להחזיר בחנם לבעלים אלא שחוזר הלוקח ועושה דין עם הגנב ומוציא ממנו דמים ששקל לו וכן הוא דעת הראב"ן לפי מה שכתב המרדכי שם בשמו והתוס' כתבו דגם בגנב מפורסם עשו תקנת השוק וצריכין הבעלים להחזיר ללוקח מה שהוציא בו אלא אם ידע הלוקח ודאי שהוא גנוב צריך להחזירו בחנם וכן הוא דעת סמג עשין ע"א ודעת הרא"ש ז"ל וטור ח"מ סי' שנ"ו ועוד כתב סמ"ג שאם אומר הלוקח מגנב מפורסם לטובתך נתכוונתי להשיב אבידה נאמן לדברי הכל ובפרק הגוזל כתבתי דלדעתי בלוקח מגזלן לכ"ע לא עשו בו תקנת הסוק ע"ש דעל הרוב כל

א מיי' פ"ד מהל' גזילה סמג עשין עג טור ח"מ סי' עם ול:

הגהות הב"ח (א) וודאי כצ"ל:

עיין בשלטי המקבל כי שם שאריך הרב ד"ת

הגהות מא"י [א] תנאי הבעל הבית נאמן כצ"ל ותי' אין מוקף: [ב] אינו נאמן:

ב"ב דף מו.

ב"ב דף לו.

שם

שם

הלכ' קעב

[ד"ש שטו ע"א]

האי עובדא טעמא אחרינא הוא דהא לאו באפיה שקליה (א) ודאי כל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש ברשותיה ובחזקתיה קאי ולא מצי איניש לאפוקי מיניה מידי אלא בראיה ומאן דשקיל *מידי קמי סהדי ולית ליה ראיה דלדידיה הוא מיחייב לאהדורי לחבריה והשתא דשקליה קמיה דחד סהדא הכין דיניה כיון דאילו אתו תרי סהדי ומסהדי דבאפייהו פתח ליה לביתיה דחבריה ושקיל מיניה ההוא מידי מיחייב לאהדורי דכל מאי דאיתיה בביתיה דאיניש ברשותיה קאי כי ליכא אלא חד סהדא מיחייב שבועה דאמר מר *כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכיון דאודי דשקליה מביתיה הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם והא מלתא דמי להוא *דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דר' אמי הוה יתיב ר' אבא קמיה אזל אייתי חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי לידיינו דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי ליפטריה איכא חד סהדא לישתבע דלא חטף הא מודי דאין חטפי ודידי חטפי א"ל ר' אבא הוה ליה מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם *[והאי נמי כיון דלאו באפיה מרא שקלה כמאן דחטפיה דמי]: והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל: אמר רבא אפילו שומר של בעה"ב נשבע ונוטל ואפי' אשתו של שומר נשבעת ונוטלת מן הגזלן כגון שהיו שם בבית בשעת שנטלן הגזלן ולא היה שם הנגזל ולפי שאין הנגזל יכול לישבע וליטול נשבע השומר ונוטל דבמקומו הוא עומד בעי ר"פ שכירו ולקיטו של בעה"ב מאי נשבע ונוטל כמו השומר או לא תיקו א"ל רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא מאי א"ל חזינן אי איניש דאמיד הוא או איניש דמהימן דמפקדי אינשי גביה מישתבע ושקיל ואי לא לא: מתני' [ב]הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול אמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל ר' יהודה אומר עד שיהא שם מקצת הודיה כיצד אמר לו חבלת בי שתים והוא אומר לא חבלתי אלא אחת: גמ' אמר רב יהודה אמר שמואל ל"ש אלא במקום שהוא יכול לחבל בעצמו אבל במקום שאין יכול לחבל בעצמו נוטל שלא בשבועה ודלמא בכותל נתחכך תנא ר' חייא שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו ודלמא לאחר אמר דליכא אחר: מתני' [ג]ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחד שבועת העדות ואחד שבועת הפקדון ואפי' שבועת שוא היה אחד מהן משחק בקוביא ומלוה ברבית ומפריח יונים וסוחרי שביעית שכנגדו נשבע ונוטל היו שניהן חשודין על השבועה חזרה שבועה למקומה דברי ר' יוסי ר' מאיר אומר יחלוקו: גמ' וליתני נמי שבועת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא מישתבע בשיקרא קא מישתבע אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר דבקושטא קא מישתבע דלמא מקיים ליה לא קתני הא תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא *וכל דדמי לה: היו שניהם חשודין א"ל רבא לר"נ °היכי תנן א"ל לא ידענא הלכתא מאי א"ל לא ידענא תני רב זביד בדבי רבי אושעיא ר' יוסי אומר יחלוקו וכן א"ר יוסף בר מניומי עבד ר"נ עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו: חזרה שבועה למקומה להיכן חזרה א"ר אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני ורבותינו שבא"י אמרו חזרה שבועה למחוייב לה °רבותינו שבבבל רב ושמואל דתנן וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה והוינן בה יתומים ממאן כו'

(margin: נדפ"י מגי' מציעא; ב"ב לג:; אלף קעג; ד"ה; דף מו.)

ואין צריך לפרש ונסבא דר' אבא [illegible] גרס לפנינו בס"ד: אפי' שומר של בעל הבית. נאמן הוא לישבע ושלם: שכירו ולקיטו. של בעל הבית ולא מסר לו שמירת הבית: מה הוא. להיות נאמן על שבועה זאת: אמיד. עשיר: לא שנו. דצריך שבועה: תני רבי חייא במתניתיה הרי שהיו מעידים [אותו] שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול כגון שעלתה לו נשיכה בגבו ובין אצילי ידיו דנשיכת שינים לאו חכוך כותל הוא: מתני' ושכנגדו חשוד על השבועה אחד שבועת העדות. כלומר בין שנחשד על שבועת העדות בין שנחשד על שבועת הפקדון שכפר ונשבע לשקר ואפי' נחשד על שבועת שוא שהוא חייב עליה לשמים ולא לבריות אעפ"כ הוא נפסל על ידה לשבועה: משחק בקוביא. גזלן דרבנן הוא דאמור דאסמכתא לא קניא: חזרה שבועה למקומה. בגמ' מפרש לה והקשה הרשב"א ז"ל שבועת העדות מאן מוכח דעבר עליה במזיד אפי' איכא עדים קרובים ללוה או למלוה דמתרו ביה דלמא אישתלי ולא מזיד הוא ואי במודה שהזיד דידע הוא ולא העיד אין אדם נאמן לשוויה נפשיה רשיעא והעלה דצריך עיון ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל כך דאי אפשר לתלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אישתלי דכפ' אלו נערות (דף לג.) דאמרי' גבי עדים זוממין נתרי בהו אימת נתרי בהו מעיקרא אמרין אשתלין אי בשעת מעשה פרשי ולא מסהדי [אלמא] כל שיש לתלות בו שכחה קרינא ליה מעיקרא וכל שאין לתלות בו שכחה קרי שעת מעשה ובמודה שהזיד נמי משכחת לה דאע"פ דאין אדם משים עצמו רשע הני מילי לפוסלו לעדות אחר כי ההיא דפלוני רבעו לרצונו כדאמרי' פ"ק דסנהדרין (דף ט:) וההוא דמת הרגתיו הרגנוהו דכפ' כילד ביבמות (דף כה.) אבל זה שמחייב את עצמו ממון שהרי אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד הויא לה הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי: גמ' אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קא משתבע. דאפשר דכשהוא נשבע בדעתו לקיימה ואפילו עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך על השבועה כך פירש רש"י ורבינו חננאל ז"ל אבל בשם רבינו תם ז"ל אמרו דודאי חשוד דהא עבר בלאו כמלוה ברבית וסוחרי שביעית דאע"ג דאיסור הבא מעצמו הוא פסול אלא הכי קאמר דמתניתין לא קתני לה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפרק שני מהלכות טוען ונטען: אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר. דהא כי משתבע בשקרא קא משתבע: תנא שבועת שוא וכל דדמי לה. כל שבועה לשעבר: היכי תנן. רבי יוסי אומר יחלוקו או רבי מאיר אומר יחלוקו: חזרה שבועה לסיני. לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון: למחוייב לה. על זה שהודה במקצת וכיון שאינו יכול לישבע דהא חשוד ישלם: וכן היתומים וכו'. מתני' היא בפירקין והוינן ממאן וכו' קצר בה הרי"ף ז"ל מפני שכתבה במקומה ועכשיו אפרשנה. אי לימא מלוה. אם הוציאו שטר עליו לא יפרעו אלא בשבועת היורשין המפורשת במשנתנו שלא פקדנו אבא [ופי' רב ושמואל דאמרי תרוייהו] ל"ש דבשבועה מיהו יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה: אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שמשעה שמת לוה אין למלוה ליפרע מן היתומין אלא בשבועה. ואין אדם מוריש שבועה לבניו ממון שהוא חייב עליו שבועה אלמא הואיל והוא חייב שבועה שלא קבלתי חוב זה והיתומים אינן יכולין לישבע כך אלא שלא פקדנו אבא ואין זו שבועה המוטלת על אביהם ואף יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהם הא אמרי רב ושמואל שלא יפרעו אלמא המחוייב שבועה ואין יכולין לישבע לא זה ולא זה ס"ל

רש"י

אפילו שומר נשבע. אמתניתין קאי ברואה נכנס לבית חבירו למשכנו שלא ברשות אפילו שומר נאמן לישבע וישלם זה: שכירו ולקיטו. ולא מסר לו שמירת ביתו: אמיד. עשיר: לא שנו. דצריך שבועה: תני ר' חייא. לסיועיה במתני' הכי היו מעידים שילא חבול כגון שעלתה לו נשיכה בגבו והתם נוטל בלא שבועה דנשיכת שינים לא חיכוך כותל הוא: בקושטא מישתבע. שהרי יכול לקיימה ואפי' עבר עליה שכפאו יצרו אינו חשוד בכך להוציא שבועת שקר מפיו: וכל דדמי ליה. כל שבועה [א]: היכי תנן. ר' יוסי אומר יחלוקו או ר"מ אומר יחלוקו: לסיני. לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל בית דין אין מזקקין לא לשבועה ולא לפרעון: למחוייב לה. על זה שמחוייב לה על שהודה מקלת וכיון שאין יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם: וכן היתומים וכו'. במתני' היא לקמן בפירקין ביתומים מן היתומים דאי מן הלוה פשיטא שאין צריכין שבועה כיון שהוציאו שטר עליו שאפילו המלוה עצמו אם היה בחיים לא היה צריך שבועה כשבא לגבות על ידי השטר וכגון דמיית מלוה בחיי לוה [ואח"כ מית לוה] אז נפרעים מיהת בשבועת יורשין השנויין במתני' שבועה שלא פקדנו אבא אבל מת לוה בחיי מלוה [ואח"כ מית מלוה] כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה כי משעה שמת הלוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומין אלא בשבועה דקי"ל אין נפרעין מנכסי יתומים אלא בשבועה ואין אדם מוריש ממון שהיה מחוייב עליו שבועה אלמא הואיל ומחוייב שבועה שלא התקבלתי חוב זה ויתומים אין יכולין לישבע שבועה זאת אלא שלא פקדנו אבא ואין זו שבועה המוטלת

עין משפט

א מיי' פ"ד מהל' טוען ונטען ופ"ד מהלכות גזילה סמג עשין עג לא טור ח"מ סי' עה:

ב מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק סמג עשין לא טור ח"מ סי' ל:

ג מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין לא טור ח"מ סי' לב:

שבועות ד' מ.

הגהות הב"ח

(א) וודאי כצ"ל:

הגהות מא"י

[א] נ"ב לשעבר:

(margin: אלף קסד. אלף קסה [ר"שטו"ע"ב] [ר"שטו"ע"א])

שלטי הגבורים

גזלן יש לו קול וסיכא שהגנב אינו מפורסם ומשכן שוה ק' בר' איכא פלוגתא אם עשו בו תקנת השוק או לאו למיימ' פ"ה מהל' גניבה והרא"ש כב וטור ח"מ סי' שנ"ו אפי' שהלוה על משכון שוה ק' מאתים אז עפי מכדי דמי המשכון אעפ"כ עשו בו תקנת השוק וצריך ליתן למלוה המעות שנתן לגנב. והראב"ד ז"ל ס"ל דאם הלוהו יותר מכדי דמי המשכון דלא עשו בו תקנת השוק ונראה דאפי' כדי דמי המשכון לא שקיל מן הבעלים דאיכא למימר דכל המעות שהלוהו אמנה ניהו דהימנא הימניה ולאו אדעתא דמשכון אוזפיה. ואם משכון הגנב הגניבה שוה ר' בק' ואח"כ חזר זה והלוה לו עדיין ק' ולא פי' דעל המשכון הלוהו זה לא הוזכר בתלמוד ובפוסקים ונראה דכיון דלא האמינו מתחלה אלא על המשכון דגם עתה כשחזר והלוהו מסתמא על המשכון הלוהו אך אם הלוהו באחרונה עוד ק' אחרים מסף על הר' ואין המשכון שוה אלא ר' בזה מסופקני אי תלוי בפלוגתא דמיימ' והראב"ד ז"ל דפליגי בשהלוהו טפי מכדי שויו על המשכון בפעם א' או לא דאיכא למימר דהכא שאני שהלוהו בכמה פעמים ובפעם אחרונה כבר לא היה כאן משכון על שהלואה הניא כי לא היה המשכון שוה עפי ממה שהלוהו בפעמים הראשונים וליכא למימר דאדעתא דמשכון הלוהו וצ"ע. ובדין לוקח מלוקח מגנב שהוא גנב מפורסם איכא פלוגתא אי עשו בו תקנת השוק או לאו ודאי דלמאן דס"ל דלוקח מגנב מפורסם עצמו עשו בו תקנת השוק כ"ש בלוקח מלוקח דעשו בו תקנת השוק דאיכא למימר דהלוקח השני לא ידע ממי לקח ואפי' לדברי התוס' וסמג והרא"ש וטור הכי סבירא להו ולפי זה ק' על הטור ח"מ סי' שנ"ו שכתב ראובן שקנה מגנב מפורסם בק' ומכר לשמעון בק"כ דהבעלים נוטלין הגניבה משמעון בלא דמים ושמעון נוטל ק"כ מראובן וראובן חוזר ונוטל הק' מהגנב והלק בין לקח הלוקח הראשון מגנב המפורסם ובין לקח הלוקח מגנב שאינו מפורסם דאלמא ס"ל דלוקח מלוקח מגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק וק' השתא ומה בלוקח מגנב מפורסם עצמו עשו בו תקנת השוק בלוקח מן הלוקח לכ"ש וצ"ע ומיימוני פ"ה מהלכות גניבה אע"ג דס"ל דלוקח מגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק מ"מ [illegible] דלוקח מלוקח מגנב מפורסם עשו בו תקנת השוק והראב"ד השיג עליו שם וס"ל דגם בלוקח מלוקח מגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק ודברי המרדכי שם על ישראל שלקח מגנב מפורסם ומכר לישראל אחר ובא עובד כוכבים והוציא מיד הלוקח השני לא נתבררו להיכן נוטין ומדברי המרדכי קצת נראה דלוקח מלוקח מגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק וצ"ע ומדאמרי' גנב ופרע בחובו לא עשו בו תקנת השוק וחייב ב"ה להחזיר החפץ לבעלים בחנם מוכח שם במרדכי דראובן שהפקיד פקדון ביד שמעון ולוי תופסו בחובו וראובן אומר שלי הוא חייב לוי להחזיר לראובן מק"ו ומה התם שפרע שלוה למלוה זה החפץ מדעתו צריך להחזיר כ"ש בנדון זה שלקח החפץ בע"כ ובאיסורא אתא לידיה דחייב להחזיר בחנם מיהו נראה דאם הנפקד משכן את הפקדון עשו בו תקנת השוק ולא יחזיר בחנם דהוה ליה גנב ומכר גנב ומשכן דבכלהו עשו תקנת השוק: א בדין ב' שטוענים על ה' כלה זה אומר חבלת בי וזה אומר לא חבלתי או זה אומר ביישתני וזה אומר לא ביישתיך דאיתא בפרק החובל דף צ"א איכא פלוגתא מרדכי פרק החובל כתב דאדם הטוען על איש שחרף אותה ואמר נפקת ברא ואין עדים בדבר והוא כופר פטור אף בלא שבועה דשבועת היסת לא נתקנה על דיני קנסות כלהו אלא על תביעת ממון ובשם רב עמרם מצאתי דראובן שרקק בפני א"א ואין ידוע אי נגע בה ברוק אם לאו שתשבע האשה שהגיע בה ברוק וכפי זה יפייס אותה בתעניות ובמלקיות ונראה דס"ל דנשבעין על דיני קנסות וסמ"ג עשין סימן ע' וסימן ל"ם ומיימ' פרק ה' מהלכות חובל ומזיק וטור ח"מ סי'

א מיי' פ"ד מהל' טוען סמג עשין צה טור ח"מ סי' עס.

ס"ל לרב ושמואל דחזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון: רבותינו שבא"י ר' אבא וכו'. ז"ל ושלם. דהא מודה הוא דחטף ולאו כל כמיניה של כל חוטף לומר שלי חטפתי: ליכא תרי סהדי. דחטף ומגו דאי בעי אמר לא חטפתי מהימן נמי למימר דידי חטפתי: ליפטריה. משום האי מגו: איכא חד סהדא. ואי אמר לא חטפי הוה בעי לאישתבועי להכחיש העד: לישתבע. שבועה שהעד מחייבו אין יכול דהא מודה דחטף והעד מחייבו לשבועה שלא חטף והא ליכא למימר דלישתבע דדידיה חטף שאין שבועה ז

נר מצוה מוטלת עליו זהו לשון רש"י ז"ל:

רש"י

על אביהם וגם יתמי לוה אין יכולין לישבע שפרעו אביהן כדקאמר רב ושמואל חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא תשלומין וכן מפרש לקמן בפירקין: ליכא תרי סהדי. שחטף ומגו דאי בעי אמר לא חטפתי נאמן לומר דידי חטפתי: ליפטריה. משום מגו: איכא חד סהדי. ואי הוה אמר לא חטפתי הוה בעי אישתבועי לישתבע אותו שבועה דהעד מחייבו דהיינו להכחישו ואינו יכול דהא מודה שחטף הרי הוא בשבועה זו כגזלן לכל השבועות וליכא למימר נמי לישתבע דדידיה חטף שאין זו שבועה המוטלת עליו: בין שניהם. אם שני הבעלי דינין קיימין: מה לי הוא מה לי אבוה. הואיל וטוען טענת ברי למה אינו יכול לישבע: כי האי גוונא חייב. פירוש שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם הואיל ואינו יודע היינו דאצטריך קרא למיפטר יורש בטוען טענה זו: חלה על שניהם. שגם המשביע נענש ואפילו אם הדין עמו כדפי' לעיל פרק

תורה אור

רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא *דההוא גברא דחטף נסכא מחבריה אתא לקמיה דרבי אמי ויתיב ר' אבא קמיה אייתיה חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה א"ל אין חטפי ודידי חטפי א"ר אמי היכי נידיינו דייני להאי דינא נימא ליה זיל שלים ליכא תרין סהדי נפטריה איכא חד סהדא לימא ליה אשתבע הא אמר אין חטפי ודידי חטפי א"ל ר' אבא א"כ הוה ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אמר רבא כוותיה דר' אבא מסתברא דתני ר' אמי °שבועת ה' תהיה בין שניהם ולא בין היורשים ה"ד אילימא דאמר ליה מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין אית ליה וחמשין לית ליה מה לי הוא מה לי אביו אלא לאו דא"ל מנה לאבא ביד אביך וא"ל חמשין ידענא וחמשין לא ידענא *אי אמרת בשלמא אביו כה"ג חייב איצטריך קרא למיפטר גבי יורשים אלא אי אמרת אביו כי האי גוונא פטור אמאי איצטריך קרא למעוטי גבי יורשים ורב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה מיבעי ליה לכדתניא שמעון בן טרפון אומר שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה חלה על שניהן

שמות כב

ק מז:

אלף קטו **ומקשן** הכא ואמאי לא ליפתבע דדידיה חטף ויהא נאמן בשבועה מגו דאי בעי אמר לא חטפי דמהימן בשבועה וכ"ת מגו בשבועה לא אמרי' ליתא דהא אמרי' בפרק המוכר את הבית (דף ע.) דהמפקיד אצל חבירו בשטר ואמר החזרתי נאמן מגו דאי בעי אמר נאנסו ופרכינן ואי אמר נאנסו לאו שבועה בעי ומפרקינן מאי נאמן בשבועה תירצו בתוספות דלא אמרי' מגו לאכחושי סהדא דלא חליף אינים לאכחושי וא"ת הא אמרי' בפרק הכותב (דף פה.) דאבימי בריה דר' אבוה הוו מסקי ביה זוזי בי חוזאי שדרינהו בידא דרב חמא בריה דרבא לבסוף אמרי ליה דסטראי ניהו ואתו לקמיה דרבא ואמר להו דמגו דיכלי למימר לא היו דברים מעולם יכלי למימר סטראי ניהו והא התם דלאי הוו אמרי לא היו דברים מעולם הוו מכחשי לרב חמא שהיה שליח ושליח נעשה עד וכדאמרי' בפרק האיש מקדש (דף מג.) הן הן עדיו הן הן שלוחיו י"ל דההיא דפ' הכותב לבתר דתקון רבנן שבועת היסת דאין שליח נעשה עד כדאיתא בפרק האיש מקדש [דף מג:] וה"ל בעל דבר עוד י"ל דהיינו טעמא דלא מהימן בשבועה למימר דידי חטפי מגו דאי בעי אמר לא חטפי לפי שהתורה האמינה ע"א לענין שבועה כב' עדים לענין ממון וכדתניא בפ' שבועת הדיינין [דף מ.] כל מקום שהשנים מחייבים אותו ממון עד אחד מחייבו שבועה וכיון שיש לו נאמנות לענין שבועה כשנים לענין ממון יש לבעל הדין לשלם או לישבע להכחיש העד אבל כל שלא הכחישו לא מצי למימר דידי חטפי לענין שבועה כי היכי דלא מצי למימר הכי בשנים לענין ממון: ה"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם · ואי תימא אמאי ליהמניה במגו דאי בעי אמר החזרתי יש מי שתירץ דגזלן אינו נאמן לומר החזרתי דלאו לאהדורי קאי ולא דמי למלוה את חבירו ומפקיד את חברו דאין צריך להחזיר לו בעדים דהתם לחזרה קאי אבל רבינו מאיר ז"ל השיב להרמב"ן ז"ל דאפילו גזלן נאמן לומר החזרתי והביא ראיה מסוגיא דפ' האשה שנתארמלה (דף יח.) דתנן התם ומודה רבי יהושע באומר לחברו שדה זו של אביך היתה והויגן בה טובא וליתני הכי ומקשינן וליתני מודה ר' יהושע באומר לחברו מנה לויתי ממך ופרעתיו לך שהוא נאמן ומפרקינן משום דבעי למיתני סיפא ואם יש עדים שלוה ממנו והוא אומר פרעתיך אינו נאמן והא קי"ל המלוה את חברו בעדים א"צ לפרעו בעדים ואם [איתא] דגזלן צריך להחזיר לו בעדים ליתני ומודה ר' יהושע באומר לחבירו מנה גזלתיך והחזרתי לך שהפה שאסר הוא הפה שהתיר ואם יש עדים שגזל והוא אומר החזרתיו לך אינו נאמן מדלא אקשי התם הכי ש"מ דאפילו גזלן האומר החזרתיו נאמן וא"ת א"כ הדרא קושיא לדוכתה י"ל דהכא כשהנסכא יוצאה עכשיו בפנינו מתחת ידו עסקינן דליכא מגו: אמר רבא כותיה דר' אבא מסתברא דתני רבי אמי שבועת ה' תהיה בין שניהם. אם בעלי הדין קיימין: מה לי הוא מה לו אבוה. מאחר שטוען טענת ברי [למה] אין יכול לישבע: אי אמרת בשלמא אביו כה"ג מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע דהא קאמר אינו יודע משלם: היינו דאיצטריך קרא למיפטר יורשין. הטוענין טענה זו: מלמד שהשבועה חלה על שניהם. שניהם נענשין בה [כלומר אף המשביע] שלא דקדק למסור ממונו ביד נאמן. ודאמרינן הכא מה לי הוא מה לי אבוה היינו כגון שטוענו ברי מנה לאבא ביד אביך שהודה אביך לאבי סמוך למיתתו בפני ובפניך כה"ג מה לי הוא מה לי אב וה וליכא לדחויה בשאין [תובע] טוען ברי לי שהוא יודע ומש"ה פטריגהו רחמנא ליורשין דפשיטא דפטור דמשיב אבידה הוא וקרא למה לי דהא מודה מקצת בעלמא שהוא חייב היינו משום שאינו מעיז פניו בפני בעל חובו שיודע בו שהוא יודע [האמת] וכי מסקינן נמי אלא לאו דא"ל מנה לאבא ביד אביך היינו נמי כשהוא טוען לו בברי שהוא יודע שהיה שם בשהודה אביך לאבי והלה אומר על הב' אני זוכר ועל השאר איני יודע דבכה"ג יורשים פטורין דלא [עביד] למירמי אנפשייהו כולי האי וא"ת א"כ דבאיני יודע פטורין והיכא דאמר בברי חמשין אית לך וחמשין לית לך חייבין להימניגהו כי אמרי חמשין אית לך וחמשין לית לך מגו דאי בעו אמרי אין אנו יודעין י"ל דא"כ אמרי אין אנו יודעין שבועה בעו שאינן יודעין אלא דאבוה כה"ג משלם ואינהו פטרי בשבועה עוד י"ל דמגו דאי בעי אמרי איני יודע לאו מגו הוא וראיה לדבר מדאמרינן בריש פ' הבית והעליה (דף קטז:) גבי היה אחד מהם מכיר אבניו נוטלן כגון שיש עסק שבועה ביניהם דאמר הני חמשין ידענא דאינון דידך והני לא ידענא והשתא להימניה במגו דלא ידענא להו כלל והכא ודאי אינו עו' ות דאין חברו מכיר ויודע בו אם מכיר אבנים שבכותל שבורות ושלימות וגימא לאו מחויב שבועה הוא אלא ש"מ דאיני יודע לא הוי מגו כלל. ואיכא למידק טובא אמתניתין היכי מוכחינן דרבותינו שבארץ ישראל ר' אבא דהא ודאי מאי אמר [במתניתין] חזרה שבועה לסיני דאע"ג דאיהו ס"ל מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ה"מ היכא דאין שכנגדו מחוייב שבועה כגון בנסכא דר' אבא א"כ בשכנגדו מחוייב שבועה ויכול לישבע כעין משנתנו בשאין התובע חשוד אבל בשהתובע חשוד שפיר מצי ר' אבא למימר דמתוך שאינו יכול לישבע מפסיד אע"ג דלדידיה ליתא אלא שבועת התקנה מחומרא בעלמא ותדע לך דאי לא תימא הכי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל כר' אבא וכמו שפסק הרב אלפסי ז"ל בסמוך וקי"ל בההיא כרב ושמואל אלמא אמרינן שאע"פ שלא נתחייב מלוה אלא שבועת התקנה לבני לוה כיון שאין בני מלוה יכולין לישבע הפסידו בשניהם חשודים נמי מצי למימר ר' אבא דאע"ג דמדינא נתבע חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אפ"ה כיון שהתובע חייב להשבע שבועת התקנה ואינו יכול לישבע מפני חשדו מפסיד וכיון שכן היכי מוכחינן מדר' אבא דנימא במתני' חזרה שבועה למחוייב בה ומהאי טעמא נמי קשיא לן מאי דאמר במתניתין ורב ושמואל האי שבו' ת ה' מאי דרשי ביה דאלמא רב ושמואל דאמרי חזרה שבועה לסיני לא מצו דרשי שבועת ה' תהיה בין שניהם כדר' אבא ואמאי לא הא ודאי אפשר דאית להו דר' אבא דמחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ואפ"ה אמר [במתני'] חזרה שבועה לסיני דכיון דתובע מחוייב לישבע שבועה של דבריהם ואינו יכול לישבע הפסיד כדאמר איהו גופיה במת לוה בחיי מלוה. ואיכא למימר דודאי כל מאן דס"ל הא דר' אבא לא מצי למימר חזרה שבועה לסיני דכיון דמדאורייתא נתבע חייב לשלם אע"פ שחכמים הטילו שבועה על התובע לא החמירו אלא ביכול אבל בשאינו יכול אינו בדין שיפסיד את שלו כיון שאין שבועה זו אלא חומרא בעלמא וכ"ת והא מת לוה בחיי מלוה שלא נתחייב מלוה אלא שבועת התקנה ואעפ"כ בשאין בניו יכולין לישבע הפסידו כ"ל דלא דמי דהתם כבר חלה שבועה של דבריהם על המלוה וכיון שחלה בו [שוב] לא פקעה ולפיכך בניו שאין יכולין לישבע מפסידין והיינו ליסנא דאמר כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה והיינו דלקמן בגמרא שקלינן וטרינן בין עמד מלוה בדין ללא עמד בדין ואע"ג דמסקינן דאע"ג דלא עמד בדין היינו משום דאמר דמעידנא דשכיב ליה לוה נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ומ"מ נראה דהיינו טעמייהו דרב ושמואל מפני שכבר חלה [שבועה] מה שא"כ בשניהם חשודין למאן דאית ליה דרבי אבא שכיון שמן הדין נתבע חייב לשלם מפני שאינו יכול לישבע אע"פ שחכמים הטילו שבועה על התובע לא החמירו עליו אלא ביכול ולא להפסיד ממונו כשאינו יכול ונמצאת שבועה זו לא חלה על החשוד כלל ומש"ה מוכחינן דרבותינו שבא"י רבי אבא דכל מאן דסבר כר' אבא לא מצי אמר [במתני'] חזרה לסיני וכל מאן דס"ל חזרה לסיני על כרחך לית ליה דרבי אבא ומש"ה אמר דרב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה ואם תאמר א"כ דר' אבא מאי סבר דרב ושמואל כההיא דמת לוה בחיי מלוה מפני שכבר חלה שבועה על המלוה היכי מוכחינן דרבותינו שבבבל

ד"ס

שלטי הגבורים

סימן פ"ו כתבו דהאומר אתה חבלת בי לא היו דברים מעולם נשבע היסת ולולי דמספקינא הייתי אומר דמהר"ם שכתב על השוא עובדא דאין נשבעין היסת היינו משום שהוא בשת דברים רק גדר הוא שגדרו חז"ל אבל בשאר בשת אולי גם מהר"ם מודה דנשבעין עליו ואינו קנס וה"ה לכל חבלה שצריכה תשלומין חמשה דברים דנשבעין עליה כי ליכא עדים אלא דלמיימ' וסמג וכן הטור ח"מ סי' ל' ופ"ז דנראה דס"ל דדוקא שבת ובושת ורפוי חשיבי ממון אבל נזק וצער חשיב קנס א"כ כי טענה על חבלה דלית בה רק נזק וצער והלה כופר פטור אף בלא שבועה דאין נשבעין על הקנסות ואם טענו בחבלה שיש בה שבת ורפוי ובושת והלה כופר אז צריך שבועה דהני ממון ניגהו ולא קנס ולדברי הראב"ד ז"ל ומגיד משנה שם ויתר כמפרשים דס"ל דכלהו חשיבי ממון גם נזק וצער א"כ טענו בכל אחד מהחמשה דברים דמדינא חייב בהן הרי זה נשבע היסת אם כופר ומיהו אע"פ דהני נזק וצער ורפוי ושבת ובושת איכא למ"ד דכלהו ממונא ניגהו ולא קנסא היינו דוקא לענין שאם הודה חייב אבל לענין גבייתם בח"ל בדייני בבל אין גובין רק הרפוי והשבת למיימ' כמו שכתבנו בהלכות דיינין ולא הנזק והצער והבושת רק בא"י כתב הרמ"ה מסתברא דהיכא דאיכא אחר עמו דבירא להו לסהדי דלא חבל ביה ההוא אחר כמאן דליכא אחר דמי ונוטל בלא שבועה וה"ה אי בריר דלא הקריב לגבי כותל כל היכא שאינו יכול להבול נוטל בלא שבועה והני מילי דנוטל בלא שבועה בתרי דמגנו אהדדי ונכנס אחד מהם לתוך ידו של חבירו שלם ויצא חבול דמוכח לו מלתא דאיהו חבל ביה כיון דהוה קטטה ביניהון אבל אי לא מינגו אהדדי לא משתבע ושקיל אלא אי בבירא מלתא וכי היכא דאמרי' גבי נחבל אי איברר מלתא דחביל בי' שקיל בלא שבועה ה"ה גבי נגזל אי בריר מלתא דגזליה אע"ג דלא חזו דגזילה שקיל בלא שבועה והיכי משכחת לה כגון דמסהדי סהדי דהוה ליה בביתיה כך וכך כלים וחזו לההוא דעייל לביתיה ונפק ולא עייל התם איניש אחרינא ומקמי דעייל להתם אינים אחרינא עייל לביתיה ומניכהו להנהו כלים ומשתכח חסר ולא הוה דוכתא דליפלו הנך כלים בגויה שקיל בעל כלים מההוא דמסהדי בו סהדי דעייל להתם בלא שבועה וזו היא עדות המתקיימת בידיעה בלי ראות ע"כ:

תורה אור

ומסתברא לן דהלכתא כר' אבא דאמר כל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם הלכך אם (א) היו שניהן חשודין חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול °לישבע משלם והכין דיינינן בכל דוכתא כר' אבא דכל דמחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם כגון הא דאמרינן בחזקת הבתים *איזו דמיא לדר' אבא להא דמיא לחד סהדא ולתרתי שני ולפירי וכדאמרינן נמי בענין ההוא גברא דחטף נסכא מחבריה וכדאמרי' נמי בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה כדרבא *דאמר רבא מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאין יכול לישבע משלם והיינו דאמרינן הכא אמר רבא כוותיה דרבי אבא מסתברא אבל לענין וכן היתומים מן היתומים בלחוד עבדינן כרב ושמואל כדבעינן למימר קמן וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודין דהלכתא כר' יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כוותיה. ולאו מלתא היא חדא דהא רבא דהוא בתרא קאמר כוותיה דר' אבא מסתברא מדתני רבי אמי °שבועת ה' תהיה וכו' וקמא לה דרבא ולא איפריכא ועוד דהא אמרינן בפרק שבועת העדות [דף לב:] *אמר אביי הכל מודים בשכנגדו חשוד על השבועה ופרשינן לה כגון שהיו שניהם חשודין דאמר מר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ושמעינן מהא דאביי דהכין היא הלכתא בהיו שניהם חשודין שחזרה שבועה למחוייב לה ולא שחזרה שבועה לסיני הלכך ליתא לדרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו וקמא לה דר'

דאמרי חזרה שבועה לסיני רב ושמואל ניהו משום מאי דשמעינן להו דאמרי כבר נתחייב מלוה וכו' והא אמרת דלא תליא הא בהא דהא ר' אבא סבר לה כהסיא דכבר נתחייב מלוה כרב ושמואל דבמתני סבירא ליה חזרה שבועה למחייב לה ומשום טעמא דכתיבנא י"ל אין הכי נמי דלאו מהא לא איריא אלא דהכן לא צריכין ראיה דרבותינו שבבבל רב ושמואל דמלתא פשיטא היא דכל היכי דאמרי רבותינו שבבבל רב ושמואל ניהו והכי איתא בהדיא בספ"ק דסנהדרין (דף יז:) רבותינו שבבבל רב ושמואל הלכך פשיטא לן דרב ושמואל אמרי חזרה לסיני משום דלית להו דר' אבא אלא דלהכי מייתינן איךך [דרב] ושמואל משום דשייכא בטעמייהו שלא תאמר אע"ג דרב ושמואל לא סבירא להו דרבי אבא מ"מ כיון ששניהם חייבים לישבע ישבע נתבע שבועה דאוריי' ותובע שבועה דרבנן שתקנו לו חכמים לישבע וליטול הוה לן למימר דכשאין התובע יכול לישבע שלא יפסיד לגמרי אלא נימא יחלוקו קא משמע לן כדרב ושמואל דאמרי במת לוה בחיי מלוה שכיון שאין יכולין לישבע הפסידו הכל אע"פ שהיה להם ליטול מן-הדין [כ"ש הכא שאין לו ליטול מן הדין] אלא מפני התקנה כיון דלא ס"ל דרבי אבא דבשאינו יכול לישבע הפסיד וזהו על דרך הראשונים ז"ל אבל אינו מחוור בעיני משום דלא מוכח שפיר דרבותינו שבארץ ישראל רבי אבא דלכתי מאי למימר דמפני שאין התובע יכול לישבע שבועה דרבנן מפסיד. (א) וחזרה שבועה לסיני ומדרב ושמואל נמי לא מוכח דלא מאי למימר למחוייב לה. ולפיכך נראה לי דלר' אבא על כרחיך חזרה למקומה דמתני' היינו למחוייב לה דר' מאיר הכי קאמר כשהנתבע חשוד נסתלקה שבועה ממנו והטילוה חכמים על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין אילו לא תקנו חכמים שבועה על התובע כלל ומעתה לר' אבא דאית ליה מחוייב שבועה [ואין] יכול לישבע משלם חיוב שבועה בחשוד מוטל על הנתבע. *[לפיכך הוא] חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אלא שהקילו חכמים עליו והטילו שבועה על התובע וכשהתובע הוא חשוד כיון דתנן חזרה שבועה למקומה ע"כ היינו למחויב לה (ב)דהיינו נתבע ושייך שפיר למיתני דחזרה למקומה דקודם שהוטלה על התובע חובה ומוטל שלה על הנתבע הוה ועכשיו חזרה שם ואם אתה אומר חזרה שבועה לסיני שמפני שאין התובע יכול לישבע שבועת התקנה הפסיד נמצא שחזרה למקום שאין מקומה (ג) שאילו בתחלה חלה על הנתבע ועכשיו חזרה לסיני ואין זו חזרה ולא מקומה הלכך על כרחין רבי אבא אית ליה למימר דחזרה שבועה למחויב לה ולא מצי אמר לסיני ורבותינו שבבבל דאמרי לסיני ע"כ לית להו דרבי אבא מטעמא דכתיבנא אלא רב ושמואל ניהו דאמרי כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה אלא סבירא להו שכל תובע שהוא חייב שבועה דרבנן ואינו יכול לישבע הפסיד הלכך במתני' לא מצי אמרי חזרה למחוייב לה ולדידהו חזרה שבועה למקומה דתנן היינו לסיני דכיון דלית להו מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם נמצא שכשהנתבע חשוד הלכה שבועה לסיני אלא שחכמים הוציאוה משם והטילוה על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין דהיינו סיני ומש"ה בעינן לרב ושמואל האי שבועת ה' מאי עבדי ליה דהא ע"כ לית להו מחויב שבועה שאינו יכול לישבע משלם וכדכתבינן וכי תימא אכתי קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם לדעת הרב אלפסי ז"ל שפסק כן בסמוך וקי"ל כרב ושמואל בההיא דכבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה יש לומר דודאי רב ושמואל בכל תובע שאינו יכול לישבע אמרי דמפסיד מש"ה מוכיחינן מדרב ושמואל דאית להו חזרה שבועה לסיני מיהו אנן לא נקיטינן כוותייהו בכל דוכתא אדרבה אמרינן לקמן הבו דלא לוסיף עליה ומש"ה נהי דבמת מלוה נקיטינן כוותייהו משום דנפקא מטעמייהו היינו משום שאין שם פשיעה לנתבע כלל אבל במתני' כיון שהנתבע אינו יכול לישבע מפני פשיעתו ומדינא משלם אינו בדין שיהא חוטא נשכר שכשאין התובע יכול לישבע שיפטר ואע"פ שהתובע גם כן מפני חשדו אינו יכול לישבע
אינו

אינו דומה שבועת תקנה בעלמא לשבועת התורה שמחייבתו לשלם כיון דאנן לא סבירא לן כרב ושמואל בכל מילי אלא דפויי מרפיא בידיה כדאיתא לקמן דאפי' היכא דליכא פשיעה לנתבע כגון פוגם שטרו ומת לא נקטינן כוותייהו וכ"ש במתני' דאיכא פשיעה לנתבע ואנו צריכים לכל זה לדעת הרב אלפסי ז"ל שפוסק כמאן דאמר חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל לדברי ר"ת ז"ל שפסק כרב נחמן דאמר יחלוקו אתי שפיר טפי דמאן דאמר יחלוקו ורב ושמואל דאמרי כבר נתחייב מלוה לא פליגי כלל ויתבאר בסמוך בס"ד כך נראה בעיני שיטה זו: ומסתברא לן וכו' וכדאמרי' בעסק שבועה היכי דמי עסק שבועה וכו' בפ' השואל (דף צז:) ובפרק הבית והעליה (דף קטז:): וחזינן מאן דסבר לענין היו שניהם חשודים דהלכתא כרבי יוסי דאמר יחלוקו דהא רב נחמן עבד עובדא כותיה. זה הוא דעת רבינו האי גאון ז"ל בשערי השבועות שלו והוא סבור דליתא לדר' אבא אבל רבינו יעקב ז"ל פסק כר"נ דאמר יחלוקו וכר' אבא ואומר דרב נחמן גופיה כרבי אבא סבירא ליה אלא דבשניהם חשודים סבירא ליה לרב נחמן שכיון שכל אחד מהם מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע בדין הוא שיפסיד כל אחד מחלה והביא ז"ל ראיה דרב נחמן כרבי אבא סבירא ליה מדגרסינן בפרק השואל (דף צז:) עלה דמתניתין דתנן והלה אומר איני יודע חייב נימא תיהוי תיובתא דר"נ דאר"נ מנה לי בידך והלה אומר איני יודע פטור ומפרקינן הכא במאי עסקינן כגון שיש עסק שבועה ביניהם וכדר' אבא אלמא דרב נחמן סבר לה להא דרבי אבא: והרמב"ן ז"ל דוחה דרב נחמן כר' יוסי ס"ל דאמר יחלוקו דלית ליה דר' אבא ומתני' דהתם ר"מ היא דסתם מתני' ר"מ היא ואיהו אמר חזרה שבועה למקומה וס"ל לרב נחמן דמאי למקומה דקאמר ר"מ למחוייב לה משום דס"ל לר"מ הא דר' אבא ומיהו רב נחמן לא ס"ל כותיה אלא כר' יוסי דלית ליה לדר' אבא ואמרו ז"ל דודאי הכי הוא דאם איתא דמאן דאמר יחלוקו מצי סבר לה לדר' אבא אלא דהכא אין הנתבע משלם הכל שהתובע ג"כ מחויב שבועה ואינו יכול לישבע א"כ רב ושמואל נמי דאמרי חזרה שבועה לסיני מצי סברי לה כרבי אבא אלא דהכא אין הנתבע משלם [כלל שלא פשע] ומשום שהתובע ג"כ מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע אמר דהפסיד הכל דאוקי ממונא בחזקת מריה דהא לר"נ משום האי טעמא גופיה דתובע מחויב שבועה ואינו יכול לישבע מפסיד פלגא וכיון שכן היכי בעינן בגמ' דרב ושמואל האי שבועת ה' תהיה בין שניהם מאי דרשי ביה דלמא איננו נמי כר' אבא סבירא להו אלא ודאי כל מאן דסבר לה לדר' אבא על כרחיה ס"ל בשניהם חשודים דנתבע משלם לגמרי ור"נ דאמר יחלוקו על כרחך דלא כר' אבא ס"ל ולא קי"ל כותיה כיון דסוגיין דעלמא כר' אבא אלו דבריו ז"ל ומכלל מה שכתבתי למעלה תראה שאין זו קושיא דרב ושמואל דאמרי לסיני לא מצו סברי לדר' אבא שאם כן אין שבועה זו חוזרת למקומה אלא הולכת למקום שאינה מקומה אבל רב נחמן ודאי מצי סבר לה כותיה עוד הקשה הרמב"ן ז"ל על ר"ת דא"כ היכי אמר רב נחמן לקמן עלה דהא דרב ושמואל דמת לוה בחיי מלוה הבו דלא לוסיף עלה והא איהו נמי מוסיף עלה בשניהם חשודים דמתוך שאין התובע יכול לישבע שבועת התקנה מפסיד פלגא וגם זה אינה קושיא אלא דכי אמר ר"נ הבו דלא לוסיף עלה ה"מ כגון פוגם שטרו כדאיתא לקמן דמה שאין היורשים יכולין לישבע אינה בפשיעתו אבל תובע חשוד [זה] מפני פשיעתו הוא שאינו יכול לישבע וראוי שיפסיד יותר מדרב ושמואל ומפוגם שטרו ולאו מוסיף מיקרי ועוד שכיון שאין חיוב הנתבע אלא מפני שאינו יכול לישבע ואף התובע אינו יכול לישבע ראוי שיפסיד ודאמרינן לקמן בגמרא אלא אר"נ אם איתא דלרב ושמואל איתא אם ליתא ליתא ופרכינן אם איתא איתא אלמא מספקא ליה והאמר רב יוסף בר מניומי עבד עובדא רב נחמן יחלוקו וכו' הכי פרכינן היכי מספקא ליה אם איתא והא ודאי כיון דעבד רב נחמן עובדא דיחלוקו פשיטא ליה
דאיתא

שלטי הגבורים

א לדעת רש"י ומיי' והרמ"ה ורבי' העובר על החרם שהיו גוזרין הגזור אינו נקרא חשוד בשבועה אבל רבי' תם כתב שעובר על החרם שהיו גוזרין הגזור נקרא חשוד וכן דעת הרא"ש ז"ל כתב מיימ' אין אדם נעשה חשוד עד שבאים עליו עדים שעבר עבירה שנפסל בה אבל המודה מעצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה אע"פ שחוששין לו ואין ראוי לעשותו עד לכתחלה אם נתחייב שבועה משביעין אותו שהרי אומרים לו אם אתה אומר אמת השבע ולא מפני שעברת עבירה אסור לישבע לך באמת ואם שקר אתה אומר הודה לבעל דינך וכתב הרמ"ה אבל אי ניחא ליה לתובע לישבע וליטול כי אמר נתבע חשוד אני נשבע ונוטל והני מילי דלא מהימן לומר חשוד אני בשבועה בנשבע ונפטר אבל בנשבע ונוטל נאמן דהא לחוביה נפשיה ממונא קא אתי והודאת בעל דין כמאה עדים דמי: ומיימ' כתב כרבי' דהיכא ששניהם חשודים מתוך שאינו יכול לישבע משלם ורב האי כתב שיחלוקו וכ"כ הרא"ש ולא אמרי' שמי שחשוד שכנגדו נשבע ונוטל אלא בשבועה דאוריי' אבל בשל דבריהם לא וכתב הרמב"ם שומר שהוא חשוד וטען שאבד הפקדון או נגנב אין שכנגדו יוכל לישבע וליטול שהרי אינו טוענו ודאי שאכלו לפיכך אם טען בעל פקדון לפני שלח יד בפקדוני או אכלו נשבע התובע כתקנת חכמים ונוטל והר' ישעיה כתב נראה לפרש דכיון שהוא חייב שבועה דאורייתא ואינו יכול לישבע מפני שחשוד הוא משלם שאם היה התובע טוען ודאי שלח בו יד הוינן משבעינן ליה ועכשיו שטוען ספק הוא אינו יכול לישבע ושכנגדו מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם וכן דעת הרמ"ה: שאלה ראובן שהיה מוחזק כבר שהוא חשוד על השבועה ושוב הלוהו שמעון וכפר אם שמעון ישבע ויטול או נאמר איהו דאפסיד אנפשיה שהלוהו אחרי כן: דע אם ראובן כופר בכל פטור בלא שבועה דלא רמינן עליה שבועה כיון דחשיד הוא ושמעון נמי לא ישבע ויטול דתקנתא לתקנתא לא עבדינן כדאיתא בפ"ק דב"מ גבי ההוא רעיא דכל יומא הוה מסרי ליה חיותא בסהדי ואם הוא מודה במקצת או שיש לו ע"א לשמעון ישבע ויטול מה שייך כאן איהו אפסיד אנפשיה אדרבה ראובן הפסיד אנפשיה דמאחר שהוא היה חשוד היה לו לפרוש ממשא ומתן שמא יתחייב שבועה דאוריי' ושכנגדו ישבע ויטול והנושאים ונותנים עושין טובה לנפשם. ופשוט פ' הגוזל קמא דנשבע ואח"כ באו עדים נעשה חשוד על השבועה על פי העדים מיהו דוקא כשכפר על התביעה ונשבע ובאו עדים אחר השבועה שנשבע לשקר אבל טענו שיש לו אצלו חוב בקנין או בשטר ואבד והוא אומר כן ופרעתי או איני חייב לך כלום ונשבע ואח"כ באו עידי קנין או שהוציא השטר ונתקיים הרי זה משלם אחר השבועה שישבע המלוה אבל אינו נעשה חשוד על השבועה בשביל כך שהרי לא העידו שלא פרע ולא טען הנתבע לא היו דברים מעולם נמצא דאין העדים מעידין דלשקר נשבע הכי כתב מיימ' פרק ב' מהלכות טוען וכתב הטור ח"מ סי' פ"ז שאם יש נאמנות בשטר או בקנין דנוטל כמלוה בלא שבועה דחשיב כאו עדים אחר השבועה וכתבו עוד הרי"ף והרא"ש שם וטור ח"מ סי' פ"ז הנתבע שכפר בכל ועד אחד היה מכחישו ונשבע להכחיש העד ואח"כ הביא התובע עד אחד מצטרף עם הראשון ומשלם לו זה הממון אע"פ שנשבע הנתבע עליו דחשיב השתא כאילו באו עדים אחר השבועה ונעשה עוד חשוד ע"פ שני העדים ובמרדכי דפרק זה נורר בשם ריב"ה ז"ל פסק דנשבע להכחיש העד אע"פ שפטר עצמו משבועתו

חדושי אנשי שם

(א) מהר"ם אע"פ שיש לחלק בין שבועת הנתבע שהיא דאורייתא ובדין שיפסיד החשוד כנגדה ושבועת התובע אינה אלא תקנה ואין בדין שיפסיד החשוד כנגדה כדפרישית לעיל מ"מ שיכן ראה בעל התלמוד לחלק כן ואי דוקינ' לאוקמא כר' אבא דמתוך שאין יכול לישבע לשלם שמא גם רבי אבא מודה שחזרה שבועה לסיני בזה: (ב) מהר"ם כלומר לעיקר חיובא ומקום תשלומין שלהם דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם: (ג) מהר"ם כלומר שאין מוסב למקום התשלומין ומקום חיובא אלא למקום נתינתה שנצטווה שם שבועה מוסב דהיינו סיני:

א מיי' פ"ק מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוש"מ סי' צא:
ב מיי' פכ"ב מהל' עדות סמג עשין קי טור ח"מ סי' לא:

דליתא אלא לדרב ושמואל מפני שאין שם פשיעה לנתבע מפסיד תובע הכל ובמתני' מפני שהוא פושע בחסד ואמר דיחלוקו ומש"ה מחוורתא דפסקא לדידי כדברי ר"ת ז"ל דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי ועוד דרב נחמן דקי"ל כותיה בדיני עבד עובדא כותיה ומאי סבר לה כר' אבא וכדכתיבנא ורבותינו שבבבל ושבארץ ישראל בפירושה דחזרה שבועה למקומה הוא דפליגי אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ב מהלכות טוען ונטען כדברי הרב אלפסי ז"ל: מתני' החנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב בפנקסי וכו'. אלא בזמן שיש רגלים לדבר כדמפרש ואזיל החנוני אמר פועלים לא מהימני לי בשבועה את הימנת וכו' דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלים מלי אמרי חנוני לא מהימן לן בשבועה ומש"ה פועלים וחנוני כל א' נשבע ונוטל מבעה"ב: *) אלא הוא נוטל בשבועה לפי שאין חיובו ברור והם נוטלין בלא שבועה דה"ל כמנה הלויתני ואיני יודע אם פרעתיך ות"ק סבר דכיון דמפסיד בעה"ב תקנו רבנן שבועה שישבעו פועלים והא דקתני פועלים וחנוני רבותא אשמועינן דלא תימא כי מיחייב חנוני שבועה היינו כשהמחה פועלים אצלו שהוא צריך ליתן [גם כן] לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד סלקא דעתך אמינא שיטול חנוני בלא שבועה קמ"ל

רש"י

שבועת הדיינין: מתני' לא שיאמר כתוב על פנקסי כו'. אלא בעינן שיהא רגלים לדבר כדאמרינן טעמא פרק קמא דבבא מציעא דא"ל חנוני לבעל הבית פועלים לא מהימנו לי בשבועה את הימנת להו דלא אמרת לי בסהדי הב להו ושכיר נמי אומר לבעל הבית הא לך עבדי עבידתא מאי אית לי גבי חנוני אע"ג דמישתבע לי לא מהימן לי ובפ"ק דקדושין פוסק הלכה כת"ק ודלא כבן ננס ע"ש: גמ' המכחישות זו את זו. שנים אומרים הרג ושנים אומרים לא הרג: זו באה בפני עצמה. ומעידה עדות [אחרת] וזו באה בפני עצמה ומעידה עדות. אע"פ שאחת ודאי פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואינך יודע איזו פסולה

אבל

נר מצוה

אבא מדאביי ומדרבא דבתראי אינון:

אלף קעז מתני' אהחנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב בפנקסי שאתה חייב לי ר' זוז אלא אמר לו תן לבני סאתים חטים ולפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרין לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה: גמ' תניא א"ר טורח שבועה זו למה א"ל ר' חייא תנינא אשניהן נשבעין ונוטלין מבעל הבית אמר רבא ופועלין נשבעין לבעל הבית במעמד

קעח חנוני כי היכי דליכספי מיניה איתמר בשתי כתי עדים המכחישות זו את זו אמר רב הונא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה

והוי יודע דכי אמר דחנוני נשבע ונוטל היינו דוקא כשמודה בעה"ב שהוא אמר לו שיתן לפועלים בסלע מעות דבכי ה"ג כיון דחנוני יודע ובעה"ב לא ידע נאמן חנוני בשבועה כיון שהוציא ברשות כדין המוציא הוצאות על נכסי אשתו דתנן בפ' האשה (דף פ.) דישבע כמה הוציא ויטול כמו שכתב עליה ר"ח ז"ל וכתבתיו בריש פירקין אבל אם אינבעה"ב מודה לו אין חנוני נשבע ונוטל וכתב הרא"ה ז"ל שאינבעה"ב נשבע אפי' שבועת היסת משום דליכא כפירת ממון דאפי' כי מודה לו שעשאו שליח אין לו אלא בשבועה וכי ה"ג לאו כפירת ממון הוא *[דמי יימר דמשתבע] וכדאמרינן לעיל בפרק שבועת העדות (דף לג:): ושמעינן ממתני' דהאומר לחבירו תן מנה לפלוני שאני חייב לו דלא מיחייב למיתביה ניהליה באפי סהדי דהא הכא דחנוני נתן לפועלים שלא בפני עדים דהא אמרינן דשניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואפ"ה חנוני נשבע ונוטל ולא דיינינן ליה כפושע מפני שנתן בלא עדים וכן דעת הרב אלפסי ז"ל בפ' הכותב ומוכח לה מהא וכן כתב בנוסחאות בריש מציעא (דף ג.) מלשון מר יהודאי גאון ז"ל משום דא"ל חנוני לבעה"ב אנא שליחותיך עבדי מאי אית לי גבי שכיר ואע"ג דמישתבע לי לא מהימן לי את הימנתיה דלא אמרת לי הב ליה בסהדי והא דתנן דחנוני נוטל בשבועה לאו דוקא מפני שפועלים מכחישים אותו דה"ה דאפי' ליתנהו לפועלים שבועה בעי דהא מוציא הוצאות על נכסי אשתו ליכא דמכחיש ליה ואפ"ה אינו נוטל אלא בשבועה והרמב"ם ז"ל הולך בזה בפרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה ואין דבריו נכונים וכתבתים בריש פ' האיש מקדש ומיהו שבועת פועלים משום הכחשת חנוני היא הא ליתא [להכחשה] דחנוני נוטלין בלא שבועה שהרי בעה"ב יודע שנתחייב להם ואינו יודע אם נפרעו הלכך מדינא חייב אלא משום דחנוני מכחיש להו וקאי במקום בעה"ב התקינו שלא יהו נוטלין אלא בשבועה אע"פ שהוא יודע שנתחייב להם ומיהא שמעינן דהא דאמרינן בפרק האיש מקדש (דף מג.) האומר לשנים תנו מנה זה לפלוני שאני חייב לו הן הן שלוחיו הן הן עדיו ואסקינן התם דהשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבעי עדים דיהבינא ליה ומשתבע מלוה דלא שקל ופרע ליה לוה למלוה ששבועת מלוה שבועה חמורה היא כשבועת המשנה דהוה ליה מלוה עם לוה כפועלים עם בעל הבית שאע"פ שבידוע שנתחייב להם כיון דאיתיה לחנוני דמכחיש להו נשבעין שבועה חמורה מלוה נמי כיון דאיכא הני דאמרי דפרעו נשבע שבועת המשנה [ושקיל] וכ"כ הרי"ף ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' [ראשון] מהלכות שלוחים ושותפין שהמלוה נשבע היסת ולא ידעתי למה שהרי שבועת מלוה כשבועת הפועל וראויה להיות בנקיטת חפץ כמותה כדין שבועת המשנה: גמ' א"ר טורח שבועה זו למה. את"ק קא סלקא דעתיה דר' דת"ק ה"ק דחנוני נשבע ונוטל מבעה"ב ופועלים נשבעים ונוטלין מן החנוני משום דכיון שהפועלים נמחאו אצל החנוני ועל זאת ההמחאה נפטר הבעה"ב בכל תלין כבר נסמכו על החנוני ואין להם עוד על בעה"ב כלום ומש"ה תמה ר' ואמר טורח שבועה זו למה מאחר שהחנוני נוטל מזה ונותן לזה ובעה"ב אינו פורע אלא פעם אחת מה הנאה יש לו לחנוני בשבועתו ישבעו פועלים ויטלו מבעה"ב ולא ישבע חנוני כלל וא"ל ר' חייא לא כמו שאתה סבור אלא שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב. כלומר שלא נפטר בעה"ב מן הפועלים בהמחאתו אצל חנוני אלא פועל א"ל עבידתי גבך וחנוני א"ל את אפסדת אנפשך דלא אמרת בסהדי הב ליה: ופועלים נשבעין לבעה"ב במעמד חנוני כי היכי דליכספי מיניה. ודוקא בדאיתיה לחנוני הא לאו הכי א"ל פועלים אייתי את וה"ה לחנוני שנשבע בפני פועלים כל היכא דאיתנהו לפועלים: איתמר ב' כתי עדים המכחישות זו את זו. שנים אומרים לא הרג ושנים אומרים הרג: זו באה בפני עצמה ומעידה. בעדות אחרת וכן זו ואע"פ שאחת פסולה אין לך לפסול לא זו ולא זו הואיל ואין ידוע איזו מהן פסולה

*) נראה שהוא גורס כדברי בן ננס אלא חנוני הוא נוטל בשבועה ופועלים הם נוטלים שלא בשבועה. מהר"ם

בשבועתו מיהו לאותר נפסל מכאן ולהבא לעתיד לשבועה שהרי בעל דינו והעד אומרים דשקר שבועתו ודוקא היכא שנשבע על ספקדון ולא על המלוה ועוד שם בשם רבי' יקיר מי שתבעו' שנים לדין בין בבת אחת בין בזה אחר זה ונשבע להם יכולים להעיד לו ולפוסלו ובתשובות יש דראובן שתבע לשמעון מנה והודה לו במקצת ונשבע שבועה דאורייתא ונפטר וכן ללוי ואח"כ באו ראובן ולוי והעידו על שמעון שנשבע לשקר דאינן פוסלין אותו וכן יש בתשובת הגאונים שנשאל לפני ר"מ בר' יסודה והשיב שנראה בעיניו שאין לפוסלו והאריך הרבה שם בתשובה לבאר דבר זה: שאלה מי שנתחייב שבועת היסת ונשבע ולאחר כן יצא עליו עד אחד ונתחייב ישבע שנית או לא. תשובה ישבע שנית לפי שאנו חושבים אותו כמו שנתחייב שבועת התורה ולא תפס ס"ת בידו שחוזרים ומתפיסין אותו ספר תורה ונשבע: שאלה מי שנתחייב שבועה לחבירו ואמר לו טול שבועתך או פטור אותי משבועה זו ומתביעה זו וחבירו אומר לו איני רוצה להשביעך עכשיו ולא אפטור אותך הדין עם מי: תשובה הדין עם התובע שיכול לומר אמתין אותך ולא אשביעך שמא תהזור למוטב או שכחת ותזכור או יבאו עדים שיעידו עליך. שאלה ראובן נתחייב לו שמעון שבועה וקנה משמעון אותה שבועה ונתן לו מקצת הממון שטוען שמעון בתורת פשרה שלא ישבע והעידו ביניהםבכך ואח"כ נתגלגלה לראובן ראיה באותו ממון שלו פשרה זו קיימת או לא: תשובה פשרה זו בטלה שכשמכר ראובן את השבועה היה שמעון מחויב לו גם אבל עכשיו שנתחייב לו בממון שבועה אין כאן מכירת שבועה והמכירה בטלה אבל אלו עשו ביניהם פשרה כתקנה ולא הזכירו השבועה הפשרה קיימת דעביד איניש דזבין דיניה. כתב הרמ"ה דלא אמרי' מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן כגון מודה במקצת וליכא

[illegible] כפירת שתי כסף אי נמי ליכא דבר שבמדה ושבמשקל אי נמי ליכא הודאה ממין הטענה או דאמר ליה הילך והוא הדין נמי לכל הנך שאין נשבעין עליהם מן התורה כגון עבדים ושטרות וקרקעות לא אמרינן בהו מחוייב שבועה הוא ואינו יכול לישבע משלם והוא הדין גבי שבועה דעד אחד היכא שאין השנים מחייבין אותו ממון אלא על ידי שבועת התובע אי איכא חד סהדא נמי לא מחויב שבועה הוא יש אומרים דלא אמרינן בשבועה הבא על ידי גלגול מתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל הרמ"ה כתב שנתחייב שבועה מן התורה על הכפירה וגלגול שבועה דאורייתא הוא וטוען על הגלגולים איני יודע קרינן ביה שפיר מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע ומשלם והא דאמרי' כשהשיב הנתבע איני יודע אם פרעתיך אם לא שחייב לשלם ה"מ בלוה גופיה אבל אם תבע ליורש איני יודע שאני חייב לך ואיני יודע אם פרעך אם לאו פטור כיון שאם היה קיים היה יכול לומר פרעתי אנן נמי טענינן ליה ליורש שאביו פרע וכתב רב אלפס שנשבע היורש היסת שאינו יודע לו אבל מורישו ה"ה ב"כ כר"ל יהודה ברצלוני שאם טוען היורש איני יודע אם לוה מורישו אם לאו אע"פ שעד אחד מעיד עליו שלוה אין עליו שבועה ולא שלא פקדנו אבא אע"פ שבלוה עצמו כה"ג ה"ל מתוך שאינו יכול לישבע דוקא כבעל הדבר שהו"ל לידע וכיון שאינו יודע משלם אבל ביורש לא הו"ל לידע ולפי מה שכתבתי למעלה בסי' ס"ט בשם הרא"ש ז"ל שאין חיוב שבועה על היתומים אלא כדי לגבות אבל ליפטר אין צריך שבועה דבר שאביהם היה נשבע ונפטר הם פטורים בלא שבועה ה"נ אין צריכין לישבע וכן כתב בעל העטור שאין צריכין לישבע לא שבועת היסת ולא שבועה שלא פקדנו אבא לפיכך התובע ליורש מלוה ע"פ לא שנא אם אומר איני יודע אם לוה אם לאו ויש עדים שלוה לא שנא אם אמר איני יודע אם פרע אם לאו לא שנא אמר חמשים ידענא וחמשים לא ידענא בכל ענין פטור אפי' בלא שבועה אלא שהיה מחרים סתם על כל מי שיודע שאביו חייב לו כלום אבל אם הודה בחמשים וכפר בחמשים שאמר חמשים חייב לך ולא יותר הרי הוא כשאר מודה במקצת ונשבע שבועה דאורייתא: א כתב ה"ר יוסף הלוי דוקא חנוני המקיף לבעה"ב ופורע לו חובותיו

המאור הגדול

מתני' החנוני על פנקסו וכו' אמר בן ננס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל בשבועה והם נוטלין שלא בשבועה וכך היא הגירסא המדוקדקת וטעמא דמילתא לפו שטענת הפועלים בריאה וחזקה יותר מטענת החנוני שהפועלים החוב שלהם ודאי והפרעון ספק אצלנו והחנוני החוב מעקרו ספק אצלנו לפיכך הוא נוטל בשבועה והם נוטלין שלא בשבועה:

תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה ש"מ מדלא קא אמר שבועות הללו למה או שבועה זו למה וקאמר טורח שבועה זו למה שמע מינה דעל בן ננס קאי והכי קאמר ליה מה לנו אצל שבועה מטרחת לשני תשלומין והיא שבועת החנוני שמחייב בעל הבית בשני תשלומין מוטב שנשביע הפועלים שטענתם יותר בריאה ולשקלו מבעל הבית וליפקע חנוני בשבועתם של הפועלים וליפוק שטענתו אינה בריאה כל כך נמצאו שלש מחלוקות בדין החנוני ת"ק ובן ננס ורבי אמר ליה ר' חייא תנינא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר הדבר הקשה עליך בשני התשלומין [ש]ם בעל הבית כך הוא הדין לפי שבעל הבית גורם לעצמו זה ההפסד כדאמרי' התם דיכול למימר [ח]נוני לבעל הבית אנא מאי אית לי לגבי פועלים אע"ג דמשתבעי לי לא מהימני לי אנת הוא [הימ]נתינהו דלא אמרת לי הב להו בעדים וכיון שכן אין בדין להפקיע החנוני ולהוציאו בשבועת [הפועל]ים וזהו הטעם שנתן ר' חייא לדבריו כשאמר שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר בעל [הבית] הוא שגרם לעצמו כך ולפי שפירש טעם משנתנו ונתכוונו דבריו לדברי ת"ק דמתני' זכה ר' חייא [במשנ]ת משנתנו זו על שמו כדאמרי' בעלמא ותו הא דתני ר' חייא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית [ואמרי'] בגמרא קבלה מיניה רבי מר' חייא או לא ואתינן למפשטה מדתניא ר' אומר פועלים נשבעין [לבעה"ב] אלמא בשבועת פועלים פקע ליה חנוני כטעמיה דרבי מעיקרא ולא קבלה לדר' חייא ווה הת"ש [סמוכים] על מה שפירשנו למעלה ולאפוקי מבעלי הפירושין שפירשוה בענין אחר ואוקמא רבא ופירשה [לב]רייתא ה"ק פועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דנכספו מיניה ולעולם קבלה רבי [לדר' חייא] דרבי חייא והוא הדין לחנוני שנשבע במעמד פועלים אלא פועלים איצטריכא ליה לאפוקי מדבן ננס דאמר הן נוטלין שלא בשבועה:

[אית]מר שתי כתי עדים המכחישות זו את זו וכו' דכ"ע שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו [ושני] מלוה אחד ולוה אחד ושני שטרות יד בעל השטר על התחתונה שני מלוין ולוה אחד היינו מתני'

[ומיניי]הו כדיניה גביה אבל הכא דלוה ודאי לוקה כדין לא קא משמע לן כיון דדינא הוא לאוקמינהו אחזקתייהו לא חייב והוקמינהו אחזקתיהו והכא אוקמינהו אחזקתיהו ושקלי ולא דמי דין זה למשנתנו אלא לענין ב[...]

מלחמת ה'

ועוד אמר רבי טורח שבועה זו למה וכו' עד סיפא וזאת התשובה מוכיח על מה שפירשנו ולאפוקי מבעלי הפירושין שפירשוה בענין אחר:

אמר הכותב ראיתי לכתוב בכאן תשובת ה"ר אברהם ברבי דוד ז"ל שהשיב עליו אמר שיאך נהג דברי רבי כדעת מי שאין הלכה כמותו ואם יאמר מקשה הוא על דבריו והנה לא אמר כי אם דברי תנא קמא ומה פי' רבי חייא יותר ממה שאמר ת"ק וכי רבי לא היה יודע דעת ת"ק כרבי חייא ומה היה צריך לפירושו והוא לא נסתפק אלא בדברי בן ננס ועליו היתה הקושיא לדבריו ומי שמע כזאת הוא היה מקשה על בן ננס והוא פירש לו דברי תנא קמא ועוד לשון טורח שבועה זו למה איך יתכן לפירושו והלא אין הטורח כי אם על התשלומים וטוב הוא שיטרח בעבור התשלומין ועוד מה זה שאמר ואם איתא לבעל הבית מיבעי ליה ורבי לא ביכר דבריו כמאן ס"ל אי כתנא קמא או מחלוקת שלישית עתה אפרש דברי רבי כדי לפרסם טעותו והליצות סברתו בזה אנחנו כך קבלנו דרבי על תנא קמא קא מתמה כי הוא סבור דחנוני נשבע ונוטל מבעל הבית ופועלים נשבעים ונוטלין מן החנוני והטעם כיון שהפועלים נמחו אצל החנוני ועל זו ההמחאה נפטר בעל הבית מכל תלין כבר נסמכו על החנוני ואין להם עוד על בעל הבית כלום ועל זה תמה רבי ואמר טורח שבועה זו למה מאחר שהחנוני נוטל מזה ונותן לזה ובעל הבית אינו פורע אלא פעם אחת מה הנאה יש לו לחנוני בשבועתו ואמר לו ר' חייא לא כמו שאתה סבור אלא שניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית כלומר שלא נפטר בעל הבית מן הפועלים בהמחאתם אצל החנוני זהו הדרך אשר דרכו הראשונים ז"ל:

ועוד איתמר שתי כתות המכחישות זו את זו וכו' שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' ושניהם נשבעין אפי' לרב הונא ושניהם שקלין אפי' לרב חסדא:

אמר הכותב הא ליתא לדרב חסדא ודאי לא גבי חד "מינייהו ולא כלום דכי היכי דשני מלוין ושני לוין כל חד מינייהו דחי ליה הכי נמי בשני מלוין ולוה אחד דחי להו כדאמרי' בערכין גבי שתי נשים שילדו שני זכרים וכו' מאי שנא לשני כהנים דאזיל להאי ומדחי ליה ואזיל להאי ומדחי ליה לכהן אחד נמי ליזיל האי ולידחייה וליזיל האי ולדחייה ואע"ג דחד מינייהו אית ליה גביה הכא נמי אזיל להאי ומדחי ליה ואזיל להאי ומדחי ליה ובכמה דוכתי בתלמוד אתמר כי האי גוונא כי הסיא דפרק דיש נוחלין ועוד שהרי הדבר ידוע כי דין משנתנו תקנה היא מפני הטעם שאמר בעל זה המאור עצמו ז"ל למעלה ומן הדין משלם לפועלים ואין לחנוני עליו כלום אבל הכא ליתיה להאי טעמא ולא להוי תקנתא וכיון שכן לרב חסדא אמאי גבי אלא לרב הונא אצטריך סלקא דעתך אמינא אע"ג דהאי באה בפני עצמה ומעידה הני מילי היכא דאיכא למימר בכל [חד מינ]ייהו לא חיישינן לפסידא דלוה כעין משנתנו דבעל הבית לוקה בדין ומשלם יותר ממה שעליו לשלם הכא נמי ניזל הכא [...] אלא לענין שאמרתי או לומר שאין נוטלין אלא בשבועה כמו שכתב רבינו ז"ל בהלכותיו:

ועוד

א מיי' פכ"ב מהלכות מכירה סמג עשין פב טור ח"מ סי' לא:

פסולה אבל אחד מכת א ואחד מכת זו אין נאמנין בעדות אחת דמה נפשך אחת מהן פסול והיינו דנקט כי האי לישנא זו באה בפני עצמה ומעידה: בהדי סהדי שקרי ל"ל. הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות: **מלוה** ולוה ושתי שטרות. לעיל מהא אמרינן בגמרא שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו. כלומר היכא שאחת מב' כתות אלו חתומה על זה ושניה על זה היינו פלוגתייהו דלרב חסדא שני השטרות פסולין ולרב הונא שניהם כשרים ובתר הכי אמרינן מלוה ולוה וב' שטרות יד בעל השטר על התחתונה. ובין לרב הונא ובין לרב חסדא אין חולקין בזה שהרי זה בא עליו מכח ב' כתות אחת כשרה ואחת פסולה ואי אתה יכול לפסול את שתיהן ולא להכשיר את שתיהן הלכך שטר הקטן שבהן גובה הימנו והגדול יפסיד לפי שאמר לו זו היא הפסולה דמספקא לא מפקינן מיניה ממונא אבל ממה נפשך הקטן גובה דיש בכלל מאתים מנה. ומה שכתב הרי"ף ז"ל ונשבע זה על המאתים ונפטר נ"ל דשבועת היסת קאמר דליכא למימר דשבועת התורה היא מפני שזה תובעו [מנה] ומאתים וזה אי אפשר לכפור לו [אלא] מנה דהא כיון שיש עליו שטר שהוא שיעבוד קרקעות ה"ל כטוענו כלים וקרקעות [השטר הא' הכשר שאנו מוחזקין ה"ל שעבוד קרקעות והפסול ה"ל מלוה על פה דהוי כפירת כלים] והודה בקרקעות וכפר בכלים דפטור ומהאי טעמא אמרינן לעיל בפרק הפקדון דכופר בממון שיש עליו שטר דפטור: **שני** מלוין ולוה אחד היינו מתני'. כתב רש"י ז"ל שני מלוין שהוציאו איש שטרו על לוה אחד ואחת מב' כתות אלו חתומה בזה ואחת בזה לא מיבעיא לן מאי קאמר רב הונא בה דהיינו מתני' דתני שניהם נשבעין ונוטלין מבעה"ב ואע"פ שאחד מהן טוען שקר אין [אנו] יכולין להפסיד א' מהן ונזקקין להן ב"ד להגבותם וה"נ לרב הונא דאית ליה גבי ב' מלוין ושני לוין זו באה ומעידה וזו באה ומעידה ה"ה לשני מלוין ולוה אחד ואע"פ שממה נפשך הלוה העני הזה לוקה באחד מב' שטרות הללו ע"י עדות פסולה אין אתה יכול להפסיד אחד מן המלוין שאינו ידוע אי זה *[מהם פסול] ע"כ ולפי דבריו ז"ל לא למדנו שישבע אא"כ א"ל אשתבע לי כשאר שטרות דלא (א) אמר היינו מתני' אלא לענין שאע"פ שבידוע שלוה נפסד שלא כדין נזקקין להם כמתני' דבעה"ב נפסד שלא כדין אבל הרי"ף ז"ל פירש דהיינו מתני' לגמרי דנשבעין מלוין ונוטלין ולפי זה אפילו כתוב בשטר נאמנות אינו גובה אלא בשבועה: **שני** לוין ומלוה אחד. הואיל מלוה שני שטרות על שני לוין זו חתומה בזו וזו חתומה בזו בעיא ולא איפשיטא כלומר אליבא דרב הונא דקי"ל כוותיה מי אמרינן כיון דחד גברא מייתי להו לקמן דלא מזדקקינן ליה דמה נפשך בשטר פסול הוא בא לפנינו או דלמא כיון דעל שני לוין הוא מוציאן זו באה ומעידה וזו באה ומעידה ולרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפי' בשני מלוין ושני לוין ושני שטרות פסול וכ"ש בשני לוין ומלוה אחד: **מתני'** אמר לחנוני תן לי פירות בדינר זה וכו'. לפי מה שכתב כאן הרי"ף ז"ל ובסוף המסכתא בלשון ערבי כולה מתני' מתוקמא בשהפירות מונחין ברה"ר וכדתניא בברייתא בסמוך א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברה"ר וכן נמי אידך מתני' דאמר לשולחני תן לי בדינר מעות מיתוקמא נמי בשהמעות מונח ברה"ר וישבע בעה"ב דקתני היינו שהוא נשבע ונוטל הפירות או המעות המונחין ברה"ר דכולי פירקין בנשבעין ונוטלין איירינן והיינו טעמא דשדיוה רבנן לשבועה אבעה"ב ולא אמרו חנוני נשבע ונוטל משום דטענתיה דבעל הבית מעליא טפי מטענתיה דחנוני משום דחנוני גופיה מודה שמכר לו הפירות ואינו תובע ממנו אלא דמיהן ומש"ה בעל הבית נשבע ונוטל ולא חנוני דכוליה פירקין בהכי רהיט דמאן דטענתיה מעליא טפי נשבע ונוטל והיינו טעמא דנגזל משום דטענתיה מעליא טפי כיון דאידך הטמין והיינו טעמא דנחבל כיון שנכנס לתוך ביתו שלם ויצא חבול שבכ"מ אנו לוקחים

תורה אור / נר מצוה

ומעידה ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי (דכולי עלמא שני מלוין ושני לוין ושני שטרות היינו פלוגתייהו דרב הונא אמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ורב חסדא אמר בהדי סהדי שקרי למה לי) והלכתא כרב הונא חדא דרב הונא רביה דרב חסדא כדאמרינן בפרק הדר עם הנכרי *אמר רב יוסף ביעתא בכותחא בעי ליה מרב חסדא בשניה דרב הונא ולא אורי לי ועוד דגרסינן בפרק חזקת הבתים* בענין הני סהדי דאיתכחוש באבילתא *לימא ר"נ כרב הונא ורבא כרב חסדא ואמרינן אליבא דרב חסדא כולי עלמא לא פליגי השתא לעדות אחרת לא מהימני לאותה עדות מיבעיא אלמא בין לרבא בין לר"נ ליתיה לדרב חסדא מלוה ולוה ושני שטרות שטר אחד במאה ושטר ב' במאתים [וכת אחת מהן מעידה על זה וכת אחת מהן חתומה על זה] יד בעל השטר על התחתונה שכיון שכת אחת מהן שקרנית ואין אנו יודעים איזו היא ידו על התחתונה ונוטל שטר של מנה ונשבע זה על המאתים ונפטר: שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' כגון שהלוה מכחיש את שני המלוין ואומר אין לא' מהם עלי כלום ואנו יודעין שכת אחת מהן נאמנת וכת אחת שקרנית ואין ידוע איזו היא לפיכך צריך כאו"א מן המלוין לישבע שבאמת העידו עדיו ונוטל כמו שנשבעין החנוני והפועלין ונוטלין שניהם מבעה"ב שיודעין אנו בודאי שא' מהן נאמן ואחד מהן שקרן ואין ידוע איזו הוא לפיכך כל אחד מהן נשבע ונוטל שחוששין אנו שמא הוא השקרן: שני לוין ומלוה אחד בעיא ולא איפשיטא הלכך ה"ל ספק ממונא ולית ליה לתובע ולא מידי אלא מישתבע כל חד מינייהו דליכא גביה להדין מלוה מהאי שטרא ולא כלום ומיפטרו ואיכא מ"ד בהא הוה ליה ממון המוטל בספק וחולקין ואנן לא סבירא לן הכי דלא אמרינן ממון המוטל בספק וחולקין אלא היכא דליתיה לממונא בידא דחד מינייהו אבל היכא דאיתיה לממונא גבי חד מינייהו לא אמרינן ה"ל ממון המוטל בספק וחולקין אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ומסתברא לן ה"מ היכא דאתו כולהו לבי דינא בהדי הדדי אבל היכא דאתי מלוה בהדי חד מינייהו גבי מיניה דהיינו דרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ע"א מזו הכת וע"א מזו הכת אפי' לרב הונא עדותן בטלה דהא בודאי אחד מהן פסול: **מתני'** אמר *לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו ואמר תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באנפלי שלך ישבע בעה"ב נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים

רש"י

אבל אחד מכת זו ואחד מכת זו אין נאמנים בעדות אחת דממה נפשך אחד מהן פסול: בהדי סהדי שקרי ל"ל. הואיל והאחת פסולה ולאי אין אחת מהן נאמנת לשום עדות: ה"ג שני מלוין ושני לווין וב' שטרות היינו פלוגתייהו. ולא גרס דכולי עלמא פירוש שני מלוין ושני לווין ושני שטרות ואחת משתי הכתות חתומה על זה והשניה חתומה על השטר השני: היינו פלוגתייהו. דלרב הונא שני השטרות כשרים ולרב חסדא פסולין: בלוה ומלוה [ושני שטרות]. שיש לאדם אחד על חבירו שני שטרות ששתי הכתות החתומות עליהן יד בעל השטר על התחתונה בין לרב הונא בין לרב חסדא דממה נפשך הוא בא מכח שטר פסול ולכך ידו על התחתונה: שני מלוין. שהוציא כל אחד שטר על לוה אחד וכל אחת מן הכתות חתומין על שטר אחד: היינו מתני'. כדמפרש ואזיל לרב הונא שני לוין ומלוה א' שהוציא א' שני שטרות שזו הכת חתומה בזה וזו בזה על שני בני אדם בעיא היא לרב הונא מי אמרינן כיון דחד גברא מייתא להו לקמן דלא מזדקקינן ליה דממה נפשך בשטר פסול בא לפנינו או דלמא כיון דעל שני לווין הוא מוציא זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה ומעידה ולרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפילו בשני לוין וב' מלוין ושני שטרות פסול כ"ש בשני לוין ומלוה אחד: **מתני'** באנפלי. תיק העשוי למעות: ישבע בעל הבית. שבועת היסת:

כל

הגהות הב"ח
(א) אמרי' כצ"ל:

אלף קעט

שלטי הגבורים

ואח"כ פורע לו שבפה"כ הרי שקדים בעל הבית מעות לחנוני ואמר לו תן לפועלים סלע אם המחם אבל חנוני במעמד שלשתן והפועלים נתרצו אין לפועלים על בעה"ב כלום אבל החנוני נשבע היסת ונפטר והפועלים נשבעים לבעה"ב שלא נטלו כלום מחנוני ונוטלין מבעה"ב והרמ"ם כתב שהפועלים צריכין לישבע כעין דאורייתא כיון שהן נוטלין והרב ישעיה כתב מתני' איירי דלא אמר לפועלים פרעו מן החנוני לפיכך יכולין לומר לא נטלנו ולא האמנו לחנוני עלינו אבל אמר להם פרעו מן החנוני ונתרצו הם ליטול והוא ליתן לי"ש בתקפה ול"ש הקדים מעות ככר נסתלקו מבעל הבית ואם יש כפירה ביניהם הוי כבאר תובע ונתבע והחנוני נשבע ונפטר מהם ונוטל מבעל הבית בלא שבועה ע"כ ולא נסירא. בתשובות הא דתניא חנוני ופועלים דשניהם נשבעין ונוטלין מבעל הבית והא דאמרי' דכל העולם נענש משום שבועת שוא כדאיתא פ' שבועת הדיינים ואיך תקנו שבועה שע"י כך יענש העולם תשובה הא דאמרי' אם בכל שבועה יאמר למה זאת הורה שבועת ה' תהיה בין שניהם שאם אתה אומר שכנתבע אומר אמת אל תשביעהו ואם אתה חושש שמא לשקר אתה מביא כל העולם לידי עונשים אלא מצוה לישבע לקיים כל דבר בשמו ית' וכדי לשום שלום בין אנשים להפיס דעתן תקנו כאן שמא יודה האחד מהם ואע"פ שאם נשבעו שניהם הלא או אלו באין לידי שבועת שוא: עוד שם עובד כוכבים שיש לו משכון ביד ישראל ואומר שהוא בי' זהובים ובפנקס המשכון בע"ז זהובים אמנם אינו בבירור על פה אם הוא כך אף כי דעתו שכך היה אם יכול לישבע על ספק בבדק פנקסו והעתק ומתוך תשובתך שדקדקת גבי חנוני על פנקסו פנקס מאן דכר שמיה יראה שכן הוא כי כתבת אע"פ שיאמר החנוני אני מוציא כתוב על פנקסי שנתתי לבנך או לפועלך כך ואינו טוען ברי חשיב ברי וזה חשוב כחנוני דיש רגילים לדבר ועוד ידוע הוא שרגיל לכתוב מיד בשעת שהלואה המשכון בפנקסו והפתק במשכנו וכן הוא עושה תמיד ועובד כוכבים התובע ממנו משכון ואומר שמשכנו לו והוא אינו מוצאו ברשותו וגם אין כתוב בפנקסו ואינו זכור אם הלוהו אם לא אם יכול לישבע שלא משכנו לו אף כי אירע לו פעם אחת שמצא משכון בביתו בפתקו שלא היה כתוב בתוך פנקסו מ"מ לא נמצא משכון זה בביתו ולא בפנקסו או אי יש לחוש שמא הלוהו ונגנב מידו או מביתו קודם שכתבו ומתוך זה שכחו. תשובה יראה שאדם שכותב כל דבריו בפנקס בדקדוק כדי שיהא זכור מהם כי אי אפשר לאדם לזכור כל עסקיו בפה יכול לישבע על זה ושבועה תלויה בלב

המאור הגדול

מתני' ושניהם נשבעין ושניהם נוטלין אפילו לרב הונא ושניהם נוטלין אפילו לרב חסדא שני לוין ומלוה אחד מאי לרב הונא מבעיא ולא לרב חסדא דלדידיה קל וחומר משני מלוין ושני לוין שהם פסולין להעיד להם אבל לא חש התלמוד לפרש משום דקיימא לן כרב הונא דרבי' דרב חסדא הוא:

מתני' אמר לחנוני תן לי בדינר פירות וכו' כלל פירושינו בזה משנתנו כעין נשבעין ולא משלמין נגעו בה תדע דהא לא קא חשיב ליה בריש פירקין בהדי הנך דנשבעין ונוטלין ואע"ג דקי"ל מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור הכא תקינו רבנן דלא מיפטר נתבע אלא בשבועה שהרי רגלים לדבר דאבי חנואתא מילי ואבי פתורא חושבנא ורבי יהודה מודה להו לרבנן בתרי בבי דסיפא דאיכא בהו תקנת שבועה בחנוני ובשולחני ופליג עליהו בתרי בבי דרישא דסבירא ליה דליכא גבי בעל הבית תקנת שבועה כלל לפי שהחנונים והשולחנים תגרים הם בקיאים באומנותם ונזהרים שלא יבא להם הפסד ור' יהודה לטעמיה דאמר אין לתגר אונאה מפני שהוא בקי וכך היא הצעה של משנה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כלומר מרדן לתוך קופתו והפשילן זה לאחוריו אמר ליה תן לי את הדינר אמר ליה נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעל הבית שהוא הנתבע והוא כנשבע ולא משלם כיון שלא הספיק להוליכן לתוך ביתו ובעודן בפתח החנות היו טענותיהן עבוד רבנן תקנתא דלישתבע בעל הבית נתן לו את הדינר א"ל תן לי את הפירות וכו' ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה כלומר אין כאן תקנת שבועה אלא בזמן שהם עוררין על הפירות שהם מונחין על הקרקע ועומדים לימכר שכיון שלמכירה הן עומדין הרי הן בחזקת כל אדם אלא מפני שהן קרובין לרשות החנוני יותר מרשות כל אדם ישבע החנוני ויפטר אבל בזמן שהם עוררין על הדמים והפירות ביד בעל הבית אין כאן תקנת שבועה אלא בעל הבית נפטר שלא בשבועה שאלמלא שהקדים לו את הדמים לא היה זה מרדם לתוך קופתו ולפי שיש פעמים שהחנוני מוכר בהקפה לא פי' כמו שפי' בשולחני לומר אין דרך חנוני להיות נותן פירות עד שנוטל את דמיהם כי רוב חנונים מקיפים אבל כשמוכר שלא בהקפה מעמו ומעם השולחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה וללמדך שאם לא היו פירות צבורין לפני החנוני אף כשעוררין על הפירות אין החנוני נשבע ובהא אפי' רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני בין לשולחני אע"פ שהוציא ר' יהודה דבריהם לשתי לשונות טעם אחד הוא ובא זה וללמד על זה כל אחד מהם על חבירו ומכאן אתה למד פירוש הברייתא האמורה על זו המשנה תניא אמר ר' יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שיש תקנת שבועה בזמן שהפירות צבורין ומונחין בקרקע ושניהם עוררין עליהם בזו ישבע החנוני אבל הפשילן בקופתו לאחוריו ועוררין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואין כאן שבועה כלל ודוגמת אימתי זה שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם תמצא בפרק זה דתניא שכיר כל זמן שלא עבר זמנו וכו' אמר ר' יהודה אימתי בזמן שאמר ליה תן לי שכרי וכו' מכאן תשובה למי שאמר שבכל מקום שאמר ר' יהודה אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מחלוקת וצריכא דאי אשמועי' גבי חנוני בהא קא אמרי רבנן ישבע בעל הבית שדרך החנוני להקדים לו פירות משום דפירי עבידי דמרקבי אבל בשולחני אימא מודה ליה לר' יהודה שאין דרך שולחני להקדים וליתן וכולה פשוטה היא על הדרך שפירשנו וראיתי פירוש הרי"ף ז"ל ופירוש הכמי צרפת בהלכה זו ולא ישרו בעיני והפירוש שכתבתי קבלתיו מאבא מורי ואבא מורי מרב גדול ומובחק בדורו זכר שניהם לברכה ולחיי העולם הבא.

אם

לוקחים הסטנה היפה ומניחים הסטנה הגרועה ובתר הכי אמר נתן לו את הדינר א"ל תן לי את הפירות ואמר לו נתתים לך והולכתם לתוך ביתך פי' חנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעה"ב ואין בידו דינר וא"ל תן לי בדינר פירות ועכשיו אביא לך את הדינר ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואחר כך חזר אליו ופרע לו את הדינר ובעה"ב טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות מעולם ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן מונחים ברה"ר וקאמר ת"ק דישבע חנוני שלא נתן בעה"ב הדינר אלא בשביל הפירות שלקח כבר והוליכם לתוך ביתו ונוטל החנוני אלו הפירות שהם ברה"ר משום דטענתיה דחנוני מעליא בהו טפי לפי שלדבריו אין לבעה"ב שום דררא בפירות הללו ובעה"ב מודה לחנוני שהן שלו אלא שנתן לו הדינר בשבילן ומשום דטענתיה דחנוני מעליא טפי אמרו שיהא נשבע ונוטל ופליג ר' יהודה בסיפא ואמר דכי היכי דברישא נשבע בעה"ב ונוטל ה"נ בסיפא לפי שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברה"ר עד שימכרו וכיון שמצינו אותם ברה"ר ודאי בעל הבית זה קנה אותם ומש"ה נשבע ונוטל והאי דקאמר כל שהפירות בידו אע"פ שאינן בידו ממש אפ"ה כיון שאין דרך להניחן ברה"ר אלא לאחר מכירה בידו מיקרי ודמיא טענתיה דרבי יהודה בהך מתני' לטענתיה

רש"י

כל שהפירות בידו ידו על העליונה. ארישא פליג דקתני ישבע בעל הבית שנתן לו הדינר ואתא רבי יהודה למימר דאין צריך שבועה שאין דרך החנוני המוכר בלא הקפה ליתן הפירות עד שיקבל הדינר: גמ' אימתי. צריך בעל הבית לישבע

לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החנוני רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה: גמ' *[תניא] א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים ושניהם עוררין עליהן אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה הא דאמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים לאו אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה ובין אליבא דרבנן האי דינא דאיפליגו ביה בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים הוא דאיפליגו ביה אבל אם הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה לדברי הכל בין לר"י בין לרבנן דקי"ל דכל היכא דאמר ר"י אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וה"ה בענין השולחני ובעל הבית הדין בשתיהן אחד הוא ולפום הדין פירושא הא דאמר ר"י כל שהפירות בידו ידו על העליונה אבעל הבית [קאי] דקסבר ר"י דבתרי בבי ישבע בעה"ב כדקא סבר בשולחני וכבר פירשנו הלכה זו ופירוש מבואר בלשון *ערבי ואנו כותבין אותו בסוף מסכת זו בסייעתא דשמיא :

ואנחנו מצאנו העתקת פירושו בלשון הקודש עיין בד"ת כי האריך הרי"ף ז"ל מאוד בפירושו *)

מתני'

דלאידך מתני' דקאמר אין דרך שולחני להיות נותן איסר עד שנוטל את הדינר והאי דלא קאמר בההוא לישנא לפי שאין דרך השולחנים לעולם לתת מעות בהקפה ודרך החנוונים לפעמים להקיף ומשום הכי א"ר יהודה דכיון דהכא חנוני גופיה מודה שלא מכר בהקפה יד בעה"ב על העליונה ובין ברישא בין בסיפא נשבע ונוטל ודקתני בברייתא אבל הפשילן בקופה לאחוריו דמוציא מחבירו עליו הראיה היינו לומר שאין כאן שבועת המשנה כלל ומיהו שבועת היסת יש כאן לבתר דאתקנה ר"נ ונמצא לפירוש זה ששבועה זו השנויה כאן מן הנשבעין ונוטלין היא אבל [הרז"ה] ז"ל כתב דודאי שבועה זו כעין נשבעין ולא משלמין נגעו בה תדע דהא לא קא חשיב לה ברים פירקין בהדי הנך דנשבעין ונוטלין ולי לא קשיא לפי פירוש הרי"ף ז"ל משום דלא דמי הך נשבע ונוטל לאידך דפירקין דהנהו נשבעין ונוטלין מרשות חבריהם ואלו אינן נוטלין אלא מרה"ר ומש"ה לא ערבינהו בהדייהו אבל הוא ז"ל כתב בלשון הזה דמתני' דהכא כעין נשבעין ולא משלמין דאע"ג דקי"ל מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור הכא תקינו רבנן דלא מיפטר נתבע אלא בשבועה שהרי רגלים לדבר דאבי חנותא מילי ואבי פתורא חושבנא ור' יהודה מודה להו לרבנן בתרי בבי דסיפא דאיכא בהו תקנת שבועה בחנוני ובשולחני ופליג עלייהו בתרי בבי דרישא דס"ל דליכא גבי בעה"ב תקנת שבועה כלל לפי שהחנונים והשולחנים תגרים הם ובקיאים באומנותם וזהירין שלא יבואו לידי הפסד ור"י לטעמיה דאמר [ב"מ דף נא.] אין לתגר אונאה מפני שהוא בקי וכך היא הלשון של משנה אמר לו לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כלומר מדדן לתוך קופתו והפשילן זה לאחוריו אמר לו תן לי הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו *באונקלי ישבע בעה"ב שהוא הנתבע ולא משלם הואיל ולא הספיק בעה"ב להוליכם בביתו ובעודם [בפתח] החנות היו טענותיהם עבוד רבנן תקנתא דלישתבע בעה"ב נתן לו דינר ואמר לו תן לי הפירות וכו' ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה כלומר אין כאן תקנת שבועה אלא בזמן שהם עוררין על הפירות שהן מונחין על גבי קרקע ועומדין לימכר כיון שהם עומדין למכירה הרי הן בחזקת כל אדם אלא מפני שהם קרובים לרשות החנוני יותר מרשות כל אדם ישבע החנוני ויפטר אבל בזמן שהם עוררין על הדמים והפירות ביד בעה"ב אין כאן תקנת שבועה כלל אלא בעה"ב נפטר שלא בשבועה שאלמלא שהקדים את הדמים לא היה זה מודדם לתוך קופתו ולפי שיש פעמים שהחנוני מוכר בהקפה לא פירש כמו שפירש בשולחני לומר אין דרך חנוני להיות נותן את פירותיו עד שנוטל דמים כי רוב חנוונים מקיפין אבל כשמוכר שלא בהקפה טעמו וטעם השולחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה וללמדך שאם לא היו הפירות צבורין לפני החנוני אף כשעוררין על הפירות אין החנוני נשבע והא אפילו רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני ובין לשולחני אע"פ שהוציא ר' יהודה דברו בהם בשתי לשונות טעם אחד הוא ובא זה ולמד על זה כל אחד מהם על חבירו ומכאן אתה למד פי' הברייתא האמורה על זאת המשנה תניא א"ר יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שיש תקנת שבועה בזמן שהפירות הם צבורים ומונחים בקרקע ושניהם עוררים עליהם בזו ישבע החנוני אבל הפשילן בקופתו לאחוריו ועוררין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המוציא מחבירו עליו הראיה ואין כאן שבועה כלל ודוגמת אימתי זה שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם

תמלא

נ"א באנפליא

שלטי הגבורים

כיון שלבו אומר לו שהוא אמת כההיא דרב כהנא ורב אסי דאמר להו רב את לבך אנסך ופירש ר"י דאף עונש שבועה ליכא והביא ראיה מפרק ב' דנדרים דקאמר כהם שנדרי שגגות מותרים כרב כהנא וכרב אסי וכל חד וחד אדעתיה שפיר קא משתבע והביא דגיטין פרק השולח דקאמר יהנה הם המות באחד מבניה ונעשת הם פשעה ליתן מה שהופקד לה בכד של קמח כי ידעה שסופה לישבע ובנדון זה נמי אין שום פשיעה ואין שום אונס אף אם היו נתלא א"כ כדברי העובד כוכבים כי מה יוכל אדם לעשות אם לא יסמוך על כתבו א"א לו לזכור כל עסקיו על פה וה"נ אמרי' גבי עדות בפ"ב דכתובות כותב אדם עדותו ומעיד עליו אפי' לאחר כמה שנים ורבי יוחנן אמר ע"י כתב ידו אע"פ שאינו זוכר מעצמו ע"י כתב ידו מדכר דכיר גוף העדות ה"נ אם על ידי פנקסו אומר לו לבו שהוא כן היינו ידיעה גמורה ואף אם הוא רפוי בידו יראה שיוכל לישבע על פנקסו להחזיק מה שבידו ואין כאן עונש שבועה וכן ראיה מההיא דחנוני על פנקסו מוכח שיש לסמוך על הפנקס כמו שכתבתי: ע"כ לשונו :

המאור הגדול

[דף ס"ח ע"א] אם איתא אלמא מספקא ליה והא אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו אנו רגילין לפרש מכלל דלא ס"ל לרב נחמן כרב ושמואל דהא רב ושמואל [ו]מיהו כת"ק קא מפרשי דאמר חזרה שבועה למקומה להיכן חוזרת והוא בר פלוגתיה דר' יוסי וכיון דעבד [רב] נחמן עובדא כר' יוסי מכלל דלא ס"ל דרב ושמואל עד שראיתי להרב ר' משה בר' יוסי ז"ל שפירש בלשון [הז]ה והאמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר"י דאמר יחלוקו אלמא סבירא ליה כרב ושמואל שזו השבועה

מלחמת ה'

ועוד אם איתא אלמא מספקא ליה והא אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו וכו' עד שראיתי לרב ר' משה בר יוסף שפירש כלשון הזה והא אמר רב יוסף בר מניומי עבד רב נחמן עובדא כר' יוסי דאמר יחלוקו אלמא כרב ושמואל סבירא ליה שזו השבועה יש לה עיקר ואע"פ שתקנת חכמים היא זו וכו' עד ומסתייע מעובד' דרב נחמן דאיקלע לסורא ואמר הנו דלא לוסיף עלה אלמא ס"ל דרב ושמואל :

אמר הכותב ברבי עד מתי הוא עוקף עלינו את השמועות דהא מלתא קשיא לנהוא פירושא והוית תיובתא

[א]מרי דכיון דרב נחמן אמר הנו דלא לוסיף עלה שמעי' מינה דאיהו ס"ל דשבועה דרבנן לית ליה עיקר כי היכי דנפסוד דמאן דלא מני למשתבע דאי סלקא דעתך אית ליה עיקר אמאי לא יוסיף עלה והא [אי]תא לדרב ושמואל ואינהו ודאי בכל מחייב שבועה דרבנן ס"ל הכי ור"נ גופיה סבירא ליה גבי חשודין הכי אלמא מוספינן עלה ואמאי לא נוסיף עלה וכי גזירה היא זו שלא נאמר כן אלא במקום זה או הלכה למשה [מס]יני היא ומאן דחזי סוגיא דשמעתא היכי מני אמר הכי דהא גבי ערב ואתי קס"ד דלא להוסיף עלה משום מימריה דרב נחמן ואם איתא לדרב ושמואל היכי קא ס"ד למימר הכי אלא ודאי הכי קאמר דרב ושמואל ליתא [וא]יהו סותיל ונפיק מפומיהו לא לעקרי' לגמרי אלא דלא לוסיף עלה ועוד אם כן הא דרב ושמואל מתני' היא דהא רב נחמן כר' יוסי עבד וקא דיקת מינה דודאי כרב ושמואל ס"ל ורבנן נמי לא פליגא עלייהו בין לדידהו [ו]לרבותינו שבארץ ישראל וא"כ היכי אכפול בגמרא לדחוייה לדרב ושמואל במיתיבי והיכי אתו אמוראי למעקרה לגמרי והיכי אסיקנא לה בהלכה רופפת והא מתני' היא ועוד דהא להאי פירושם מאן דסבר חזרה [שב]ועה לסיני אפשר דס"ל דר' אבא בדוכתא דהא רב נחמן סבירא כתרוייהו וכמו שכתב הרב הזה ז"ל דאיתא לדרב נחמן ולדרב ושמואל ולדר' אבא כל חדא וחדא בדוכתא ואע"פ שהלקו רב ושמואל ור' אבא בפירוש משנתינו [חו]זרה שבועה למקומה היכן הוא מקום עיקר השבועה מר אלימא ליה שבועה דרבנן עם הזקה דממונא ומר אלימא ליה שבועתא דאורייתא וזה א"א דהא דאמרי' בגמ' רבותינו שבארץ ישראל ר' אבא ומנא ליה הא דלמא ר' [אב]א גופיה אלימא ליה שבועה דרבנן עם הזקה דממונא דהא רב ושמואל ס"ל דר' אבא ואפ"ה אמרי' דשבועה דרבנן עם הזקה דממונא עדיפא ומנא ליה שרבותינו שבארץ ישראל ר' אבא מי איכא דלית ליה דר' אבא [ה]לכה דקא גמרא מינה בחשודים כלום ואי משום דאמרי' בפרק קמא דסנהדרין הכי מהא מלתא נפקא לן ותו דאמרי' בהדיא ולרב ושמואל האי שבועת השם מאי דריש ביה ואם כדברי בעל המאור ז"ל מאי קא מבעיא לן [א]בל כר' אבא סבירא ליה בעלמא וכותיה מוקמי ליה ועוד מנא ליה דרב נחמן פשיטא ליה דאיתה לדרב ושמואל דלמא לעולם מספקא ליה והיינו דעבד עובדא יחלוקו משום דחד מהוייב שבועה דאורייתא בודאי ומשלם דהא [ב]י הכוא ליכא ספיקא ואידך פלגא הוה ליה ממון המוטל בספק והמוציא מחבירו עליו הראיה וחזי היכא דקיימי ליקום שזה כלל גדול הוא בדין אלא ודאי מאן דסבר בעלמא מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם [ב]כותים סבר נמי הכא משלם דהא מ"מ מחוייב הוא ושבועת שכנגדו שנעשית לתקנתו אינה כאן ועל כרחו משלם דכיון דשניהם שוין בחשדן אין ב"ד מתנין בהן לעקור אותה מדין תורה הלכך רב נחמן דאמר יחלוקו לא [כ]ר' אבא בשום דוכתא ולפום הכי דייקינן בגמרא אלמא מספקא ליה והא אמר רב נחמן יחלוקו ואי ס"ד איתא לדרב ושמואל דמי שמחויב שבועת הנוטלין שאינו יכול לישבע מפסיד היכי אמר יחלקו הא ודאי הוה [ל]מימר מתוך שאינו יכול לישבע מפסיד ואינו נוטל דהא לא ס"ל כר' אבא אלא ש"מ סבר רב נחמן ליתא לדרב ושמואל אלא סבירא ליה כל שאינו יכול לישבע שבועת חכמים וליטול הוקמיה אדינא דאורייתא ובדרב [ושמ]ואל כבעיין שבועת יורשין ונוטלין וגבי חשודין כיון דעיקר דיניה בדאורייתא נמי שבועה היא חולקין ולא מפטר לגמרי וזהו דרכו של רבי' הגדול ז"ל שדחה לדרב נחמן מקמי הא דר' אבא ואע"ג דאמר רב נחמן [בפ]רק השואל הכא במאי עסקינן כגון שיש עסק שבועה ביניהם אליבא דר' מאיר אוקמא למתני' דקיימא לן בכל דוכתא סתם מתני' ר' מאיר וכמאן דמפרש חזרה שבועה למקומה למחוייב לה ומיהו איהו כר' יוסי [סב]ירא ליה וכמה בלבל בכאן בעל המאור ז"ל בכלל דבריו שכתב אחרי הפירוש הזה שאין לזוז ממה שפסק הרי"ף ז"ל והלא לזה הפירוש איתא לדרב נחמן דקם ליה כר' יוסי והלכתא כוותיה בדיניה אבל חזר וראה עיקר כוונת המפרש זה הפירוש וכתב בסוף ההלכה וכבר כתבנו ראיות גמורות דרב נחמן פליג אדר' אבא הלכך ליתא לדרב נחמן כדברי רבי' הגדול ז"ל :

---

*) אמרו המדפיסים בני ראם. הנה המדפיסים שלפנינו המנם הראו את מקום העתקת הפירוש הנ"ל שהוא בס' ד"ת. אבל לא הועילו בזה מאומה לרובא דרובא של הלומדים יען שהספר ד"ת אינו מצוי ביד כל אדם והוא יקר המציאות מאד. על כן הדפסנו אנחנו בזה הדף את העתקת הפירוש מספר ד"ת. להועיל בזה לכל השוגים בהלכה זו.

העתקת פירוש הרי"ף

שנעתק מלשון ערבי כמ"ש בס' ד"ת. וכתב שם בזה"ל: פירוש מבואר בלשון ערבי ואנחנו מצאנו העתקת פירושו בלשון הקדש וזה לשונו:

[ל]פני שראיתיה מתקשה על החכמים ונחלקו בה סברותיהם ופירושיהם שמהם מי שנסתמה עליו בכלל [ולא] מצא לה דרך שיחתוך עליו ומהם מי שראה ונתפתחה לו והביאה ויחדה בפרטים והעמידה [על ע]נינים לא ראיתי לזוכרם. ולא להשיב עליהם לפי שלא כוונתי בהנחת דברי אלא ליחידי סגולות כמו [ש]אמר החכם אליכם אישים אקרא וכו' ונמנעתי מפני זה מלכתוב התשובות בכאן לפי שכשיתבאר האמת [א]צל בעלי בינה יתבאר להם הפסד הפכו לפיכך אין לנו צורך מוכרח לכך: אמנם צד סתימתה [ו]קושי בה הוא מצד שההלכה אומרת בכאן לפי הנראה ממנה שהטוען כשיטעון על חבירו שיש לו [ש]ום דבר אצלו ומענן חבירו שפרע לו אותו דבר שהוא חייב שבועה בגזרה לפי שאין לנו בשום מקום [ב]משנה שבועת היסת כלל ומצאנו שדנה זה הדין בהלכה אחרת שהוא פטור. והוא אמר מנה לי בידך [אמ]ר לו הן. למחר אמר לו תנהו לי אמר לו נתתיו לך פטור שלא חייב שבועת היסת אלא הגמרא. [וזא]ת היא הסתירה האמורה. ועוד היאך יתכן שחולק ר' יהודה על רבנן בזה הדין. ואנו רואים רבותינו [ש]לא הלכו בו בתוכן דבריהם אלא אחר עיקר המפורסם והוא המוציא מחבירו עליו הראיה ועוד ג"כ [כ]שנסתכל בעצם מאמר ר' יהודה לא יורה על מחלוקת כלל על רבנן שהוא אמנם אמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ואם תכוון בזה אל השער הראשון הנה אמרו ישבע בעל הבית לא תמצאהו חולק עליו לפי שהפירות מן הדברים הנראים כבר ביד בעל הבית וכן אמרו ישבע בעל הבית והוא כוונת ידו על העליונה ואם תכוון בו אל השער האחר גם כן לא תמצאנו חולק שהפירות לפי הנראה מן הדברים הם נשארים ביד החנוני וכן אמרו ישבע החנוני א"כ בשום צד כנראה למחלוקת רבי יהודה ורבנן והנגלה מן הענין שהוא שנה דברי רבנן פעם שניה וזה מן הנמנע שלא יתכן. וכיון שראיתי שהיא כל כך לשהצד הנכון בה לא נתגלה לאחד ממי שעמדנו על דבריו בה ממי שקדמנו ראיתי לכתוב פירושה ולבאר הצד הנכון בה. והשם הוא העוזר. וזהו לשון המשנה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו את הפירות. אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתיו באנפילי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר ואמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם בתוך ביתך ישבע החנוני. רבי יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה. אמר לשולחני תן לי בדינר מעות וכו': קודם כל דבר אקדים את העיקר שעליו זאת המשנה סובבת כדי להקל על המתלמד ולברר פירושה בלשון נמרץ: ראוי שתדע תחלה כי הפירות והמעות אינם ברשות החנוני ואף לא ברשות בעל הבית

תמלא בפרק זה (דף מו.) דתניא שכיר כ"ז שלא עבר זמנו וכו' א"ר יהודה אימתי בזמן [שאמר לו] תן לי שכרי מכאן תשובה למי שאמר שכ"מ שאמר ר"י אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מחלוקת וראיתי פי' הרי"ף ז"ל ופי' חכמי צרפת ז"ל בהלכה זו ולא ישרו בעיני והפי' שכתבתי קבלתי מאבא מורי ואבא מורי מרבו רב גדול מובהק בדורו זכר שניהם לברכה ולחיי העוה"ב: **מתני'** אמר לשולחני תן לי בדינר מעות. כבר נתפרשה בסמוך: כשם שאמרו. משנה בפרק הכותב (דף פז.): הפוגמת כתובתה. מוציאה שטר כתובתה ומודה שקבלה מקצתה נמצא שאין נר מצוה

רבינו נסים

לסמוך על שטר כתובתה ואם טוען [דף פז.] הבעל קבלתה כולה לא תפרע אלא בשבועה: עד אחד מעידה ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קאי כשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומי' אין נפרעין אלא בשבועה ובגמרא מוקי לה ביתומים מן היתומים: נפרעת שלא בפניו. שהלך לו גם ממדינת הים: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה ששטר זה פרוע: שלא אמר לנו. קודם לכן: שלא מצאנו בין שטריו. שובר על שטר זה: הרי זה נשבע. שלא מצא שובר ושבועת פוגמת ואינך מדבריהם היא שהרי כל הנשבעין מה"ת נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד דכתובה שעבוד קרקעות היא ואין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא מדרבנן היא והכי איתא בהדיא בפרק הכותב (שם) מהא שמעינן דאע"ג דאין נשבעין על הקרקעות שבועה מדאורייתא שבועת המשנה מיהא נשבעין עליהם כמו שכתב הרי"ף ז"ל בפירקין דלעיל וה"ה שנשבעין עליהם היסת: **גמ'** אלא שמת מלוה בחיי לוה. כלומר לא שנו דבשבועה מיהא שקלי יתומים מן היתומים אלא שמת מלוה וכו': כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שלא קבל כלום שהנפרע מן היתומים צריך שבועה ואפילו בשטר: ואין אדם מוריש שבועה לבניו. ממון שהוא חייב עליו שבועה לפי שאין [דף מח.] הבנים יכולין לישבע שבועה זו שנתחייב אביהם: [מה טיבה]. להפקיע ממונם אם אין יכולין לישבע אותה שבועה ממש ישבעו שבועת היורשים דהיינו שלא פקדנו אבא: אכפלי ואתאי כל הני פרסאי. טרחתי ובאתי ממקומי לעקור לדרב ושמואל: הבו דלא לוסיף עליה. הזמינו עצמיכם שלא נלמוד ממנה במקום אחר הם אמרו הכא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מוריש אותה שבועה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה המחוייב שבועה אחרת ומפרש תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו

הרי"ף

מתני' *אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באמפלי ישבע בעל הבית נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך והשלכתם לתוך כיסך ישבע השולחני ר' יהודה אומר אין דרך השולחני להיות נותן איסר עד שנוטל את דינרו(א): °**גמ'** כשם שאמרו" הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ומנכסים משועבדים (ומנכסי יתומים) והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה וכן היתומים א לא יפרעו אלא בשבועה שלא פקדנו אבא ושלא אמר לנו אבא ושלא מצינו (שטר) בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע העיד ר' יוחנן בן ברוקה שאפילו נולד הבן לאחר מיתת האב הרי זה נשבע ונוטל רשב"ג אומר אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע נוטל שלא בשבועה: [**גמ'**] *וכן היתומים וכו': יתומים ממאן אילימא מלוה אבוהון שקיל בלא שבועה אינהו מבעיא ה"ק וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו לא בשבועה ואמרינן עלה בפרק הכותב* [דף פח.] א"ר זריקא אמר רב יהודה לא נו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי: רב ושמואל דאמרי תרוייהו לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו: שלחוה לקמיה דר"א אמר להו שבועה זו מה טיבה אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין וגובין: *איקלע רב נחמן לסורא עול לגביה רב חסדא ורבה בר רב הונא א"ל ליתי מר נעקרה להא דרב ושמואל אמר להו איכפלי ואתאי כל הני פרסי למיעקרה להא דרב ושמואל אלא הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם שטרו ומת

רש"י

בזמן שהפירות צבורין כו': **מתני'** בדינר מעות. כן פרוטות נחושת: **גמ'** כשם שאמרו כו'. הם כולן משנה בכתובות: הפוגמת כתובתה. הוציאה שטר כתובה ומודה שנתקבלה מקצתה נמצא שאין לסמוך על הכתובה עוד ואם טוען בעל קבלת כולה לא תפרע אלא בשבועה: ועד אחד מעידה ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו. כולהו אכשם קיימי שכשם שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך יתומים לא יפרעו וכו': שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה. ששטר זה פרוע: ושלא אמר לנו אבא. קודם לכן: שלא מצינו בין שטרותיו. שובר על שטר זה: הרי זה נשבע. שלא מצא שובר: **גמ'** לא שנו. דשקלי יתומים מן היתומים בשבועה אלא שמת מלוה כו': כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה. שלא נפרע לו כלום שהנפרע מן היתומים אפילו בשטר לא יפרע אלא בשבועה: ואין אדם מוריש. שום ממון לבניו שצריכים לישבע עליו כי אין יכולים לישבע שבועה דמה יודעי' אם נפרע לאביהן: נשבעין שבועת יורשין. דהיינו שלא פקדנו אבא כבמתניתין ונוטלין: אכפלי ואתאי כל הני פרסאי. וכי טרחתי ובאתי ממקומי לעקור לדרב ושמואל: הבו דלא נוסיף עלה. הזמינו עצמיכם שלא נלמד ממנו במקום אחר הם אמרו

עין משפט

א מיי' פי"ד מהל' מלוה ולוה טוש"ע ח"מ סי' סד:
ב מיי' פ"ח מהל' מלוה ולוה סמג עשין צד טוש"ע ח"מ סימן קח:

הגהות הרי"ו

(א) עד שנוטל את דינרו כשם שאמרו כו' כצ"ל והתיבה גמ' כאן נמחק וצ"ל לקמן אחר שלא בשבועה:

שלטי הגבורים

א כתבו הגאונים מת המלוה והיורשים באין לגבות מיורשי הלוה מלוה על פה אם היה על אחת מאלו ג' דרכים או שהודה אביהם לפני מותו שיש לפלוני חוב זה עליו או שהיתה ההלואה לזמן ועדיין לא הגיע זמנה או שהיה נדוהו על שלא רצה לפרוע ומת בנידויו או גובין שכן בלא שבועה אע"פ שמת לוה בחיי מלוה שהרי אביהם לא היה צריך לישבע ואם אינם על אחת מג' דרכים ... כה"ש ז"ל גובין חוב אביהם בלא שבועה כיון שהאמין גם יורשי המלוה עליו ואינם צריכים לישבע שלא פקדנו אבא דמשבועה זו פטרם אפילו היה היורש קטן כשמת אביו או אפי' נולד אחרי מות אביו כשהגדיל ישבע שבועת יורשין ונוטל ומיהו כשהיה קטן כשמת אביו אין צריך לישבע אלא שלא מצאתי אבל לא שלא פקדנו אבא ושלא אמר לי דלאו בר צוואה הוא: כתב הראב"ד בתשובה אם יש לקטן אפטרופא שמנהו אביו ומבקש חובותיו של קטן צריך לישבע שלא צוהו אבי יתומים ושלא מצא בין שטרותיו ששטר זה הוא פרוע ואם מנוהו ב"ד אין צריך לישבע שלא פקדנו אבי היתומים אלא שלא מצא וכו' ואין חוששין לומר אם יצטרך לישבע שמא ימנע מלהיות אפטרופא שלא ימנע בשביל זה שמלוה הוא עושה בשבועה זו כדי שלא יפסידו היתומים את הונם ואם יש לקטן אחים גדולים ואינן רוצין להמתין עד שיגדיל הקטן הם נשבעין שבועת יורשין וגובין את הכל שאין שבועה מוטלת על הקטן כלל כיון שיש לו אחים גדולים שהרי אין עליו מוטל לישבע שלא פקדנו אבא וכו' דלאו בר צואה הוא וגם שלא מצא

מלחמת ה'

וכתב עוד ומכלל דבריהם אתה למד דלא ס"ל מאי דכתב הרי"ף ז"ל בכתובות על מאי דאפסיקא הלכתא כאבא שאול בן אימא מרים וכו' עד והכי מוכחא מלתא מסוגיא דשמעתא דהתם וכו':

אמר הכותב באמת נראין הדברים כן אבל יש להעמיד דברי רבינו הגדול ז"ל. משום דההיא אוקמתא דאוקמוה דבפלוגתא דאבא שאול ורבנן קא מיפלגי לא קיימא אמסקנא ואביי הוא דסבר הכי דכי אמרה אבא שאול בכל לשון נאמנות אמרה אבל לדידן לא קיימא לן אמסקנא דאוקמתא דאביי דהכי אמרי' התם אלא אמר רב פפא לאפוקי מדר' אלעזר ומתלקתו וכן כתוב בכולי נסחי ספרד ושל גאונים אלא הכי מפרשי' לה רישא אלא דקתני כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה אפי' לא נעשית אפוטרופא אלא על פלכה ועל עסקה לאפוקי מדרבנן וסיפא דקתני אינו תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה לאפוקי נמי מדרבנן ומדרבי אליעזר ואם תאמר והלא בזמן שתובעת כתובתה לדברי הכל משביעין אותה היורשין ע"י גלגול איכא למימר דלרבנן אף על ידי גלגול אין משביעין אותה על פלכה ועל עסקה משום הכי טעמא דאמרי' התם כיון דקא דיקת עלי כולי האי לא מיכנא דאדור בהדך ואע"ג דבגמ' לא איתמר אלא למאי דקס"ד דר' אליעזר ע"י גלגול קאמר מעיקרא נמי ידעינן דרבנן אפילו מגלגול פטרי לה תדע מדלא קא מבעיא לה רבנן לכתחלה פטרי לה או אפי' ע"י גלגול פטרי לה אלא דקס"ד דטעמא דרבנן משום דלא מצית למידק ואתיא לידי שבועה שוא וכדאמרי' בעלמא נמנעו מלהשביעה וקס"ד נמי דר' אליעזר מחייב לכתחלה ומשום הכי אמרי ליה אין אדם דר עם נחש בכפיפה כלומר אודי לן מיהת דלכתחלה אינו משביעה ומפרקינן לעולם ר' אליעזר ע"י גלגול והכי קאמרי ליה רבנן אין אשה יכולה לדור עם בעלה המקפיד כ"כ שכן דרך בעלים מוותרין מקצת בכה"ג כדאמרי' גבאי לדקא מקבלין מכן דבר מועט אלמא בעל מחיל הרי למדת לפי דברינו דלא קיימא אוקמתא דאביי וכיון שכן י"ל דלא סבירא לן בהא נמי כאביי דקס"ד דאבא שאול בכל לשון נאמנות אמרה ואיהי גופיה מדחק הוה דחיק ליה כי היכי דתיקום מתני' כותיה כדאמרי' בעלמא אלא מתני' אמאן תרמי' ואמרי' נמי אם כן גרעו פסלו מאן קא תני לה כדמפרשי' בדוכתא הלכך כיון דאידחית דאביי יש לנו לומר דאבא שאול לא אמרה בנאמנות מפורש שכיון שכתב נאמנות מפורש עקרא להיא תקנתא דרבנן ואי בעי למיתן נכסים לאחרים הרשות בידו והיינו דלא מסיימין התם מתני' דלא כאבא שאול אלמא אבא שאול כהתם מתני' סבירא ליה וכיוצא

המאור הגדול

השבועה יש לה עיקר ואע"פ שמתקנת חכמים היא זו ואי לא מצי משתבע יעמוד הממון בחזקתו ונפטרו היורשין מלשלם והא דאמרי' התם יחלוקו לפי שהשבועה מוטלת על שניהם שבועה דאורייתא על זה ושבועה דרבנן על זה ומתוך ששניהם חשודים ואינן יכולין לישבע יחלוקו אבל הכא שאין השבועה מוטלת אלא על פי המלוה בלבד ואינן יכולין לישבע אותה שבועה שהיה חייב אביהם שהיא שבועה שזה חייב לי כך וכך משום דברא במילי דאבא לא ידע אע"פ שהן יכולין לישבע שבועה שלא פקדנו אבא אין זה אותה השבועה שהיה חייב אביהן ומש"ה נפטרו בני הלוה מן הכל ופריקנא דר' אמי קאמר וליה לא סבירא ליה זהו תורף פי' הרב ז"ל ופי' נאה הוא ומסתייע מעובדא דרב נחמן דאיקלע לסורא ואמר הבו דלא לוסיף עלה אלמא סבירא ליה דרב ושמואל. ולענין פסקי הלכות הללו אין לנו לזוז ממה שפסק הרי"ף ז"ל בהלכותיו אלא ששמעתי משום חכמי נרבונא ז"ל הגדולים כיון דסוגיא דגמ' דיינא דעבד כרבי אלעזר עבד כרב ושמואל עבד אנן לכתחלה עבדינן כרב ושמואל בשטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי קולא דאבא שאול בן אימא מרים וקולא דרב ושמואל ולכתחלה עבדינן כרבי אלעזר וזה פסק נאה והגון ומשובח וראוי לסמוך עליו: ומכלל דבריהם אתה למד דלא סבירא ליה מאי דכתב הרי"ף ז"ל בכתובות על מאי דאיפסיקא הלכתא כאבא שאול בן אימא מרים וה"מ דכתב לה נקי נדר ובלא נדר אבל אי כתב לה בפירוש נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי לא עליך ולא על יורשיך וכו' כדכתיבנא התם בהלכות הא לא מסתברא כלל כמו שכתב הרב ז"ל אלא בכל ענין אין הנאמנות מועילה לגבות מן היתומים בלא שבועה והכי מוכחא מלתא מסוגיא דשמעתא דהתם על פסקה דמתני' רבי שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה היורשין

העתקת פירוש הרי"ף

הבית אלא שהם מונחים ברשות הרבים כדאמר אמר רבי יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורים ומונחין ברשות הרבים ושניהם עוררים עליהם אבל אם הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה ולא יעלה על הדעת כי ר' יהודה לא דבר כי אם על דעתו בלבד כי על כולם דבר להודיע עקר הדין שחלקו בו וכדאמרינן כל מקום שאמר רבי יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים וכשתעין על זאת היטב תמצא שלא יכול להתפרש זולת על זה הדרך והוא שלא ימלט דעת רבנן מהיותו בנוי אלא על אחד משלשה פנים האחד כי הם לא דברו כי אם כשיהיה הפירות ברשות אחד מהם או שלא דברו אלא כשיהיו הפירות ברשות שניהם לא ברשות אחד מהם בלבד. ושני אלו הפנים בטלים כי אם היו הפירות ברשות אחד מהם לבד היה האחר מוציא מחבירו ועליו הראיה כמו שהוא בלשון ר' יהודה בברייתא וזהו עיקר וכלל גדול בדין אי אפשר שיחלקו רבנן עליו. ואילו היה ברשות שניהם היה הממון המוטל בספק והיה דינן כאחד הדינין שהן כיוצא בזה. ומאחר שאין דינן כזה ולא המוציא מחבירו ידענו כי אין דבריהם הולך ע"ד שתי אלו הפנים אבל הוא על דרך שלישי והוא שיהיו הפירות ברשות הרבים וכמו שידעת במה שאמרו מסירה קונה ברשות הרבים ובחצר של שניהם; והואיל וידענו העיקר שזה הדין הולך עליו ראוי לנו שנשוב לפרש אותו מתחלה כל פרק ופרק ממנו ונאמר: **אמרה** המשנה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתי לך ונתתו באנפילו ישבע בעל הבית כלומר ישבע בעל הבית בגזרת שנתן לחנוני את הדינר בשביל הפירות הללו ואז יהיו ראוים לו ומעם היות זאת השבועה בגזרה לפי שאין הפירות בידו של בעל הבית ואף לא ברשותו ונעשה דוגמא

שבועת הנשבעים ונוטלין שהם נשבעים בגזרה ובזה הוא ראוי לפי טענתם והטעם בזה לפי שבעל הבית הוא יותר ראוי לקבל הפירות בשבועתו לפי שטענתו יותר חזקה מטענת החנוני לפי שהחנוני מודה שמכר הפירות לבעל הבית ואינו מבקש ממנו כי אם הדמים בלבד לכך יותר הוא ראוי לקבל את הפירות בשבועתו שישבע שנתן הדמים לחנוני: **וכבר** ידעת כי כולי פרקין הוא בנשבעין ונוטלין לפי שטענתם בריאה וחזקה יותר מאותם שכנגדן משל מה ששנינו הנגזל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות ושאלו בגמרא ונחזי מאי משכנו. והשיב רב בטוענו כלים הנתנין תחת כנפיו וזה כי אחר שהעידו עליו שלקח דבר נסתר ומכוסה תחת כנפיו והם כלים אשר דרכן להיות נוטלין תחת כנפיו והוא אומר לא לקח כלום ראוי שישבע בעל דינו ונוטל לפי שאין לנו לקבל שבועה בהכחשת העדים ודברי מי שהעדים מסייעים אותו הם יותר חזקים מדברי מי שמעידים עליו. ומצינו כמו כן הנחבל אמרו הנחבל כיצד היו מעידים שנכנס לתוך ידו כשהוא שלם ויצא חבול א"מ אמר לו אתה חבול א"מ אמר לו אתה חבלתה והוא אומר לא חבלתי הרי זה נשבע ונוטל וזהו לפי שהעדים מעידים שהיה שלם קודם שאבק עמו ועכשיו הוא חבול ולכך מה שהוא טוען ואומר אתה חבלת בי טענתו יותר חזקה מטענת בעל דינו שאומר אתה חבלת בעצמך לפי שיותר הוא קרוב שיחבל בו חבירו משיחבול הוא בעצמו ולכך הנחנו את הטענה החלושה ובחרנו בטענה החזקה ודננו בה עם השבועה. ועוד אמרו נתן לו את הדינר ואמר לו תן לי פירות אמר לו נתתים לך והולכתם אל תוך ביתך ר"ל החנוני שבא אליו בעל הבית והדינר איננו עמו אמר לו תן לי בדינר פירות עד שאביאנו אליך נתן לו את הפירות

גדליכן

שטרו שהודה בב"ד שקבל קצת ותקן לא יפרע השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ולא עבדינן כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו: ודיינא דעבד כר"א עבד . ונראה דה"ה דאם קדמו היתומים ותפסו אין מוציאין מהם (א) וכן כתבו קצת מרבותינו הצרפתים ז"ל אבל ה"ר יהוסף הלוי ז"ל כתב בשם רבינו האיי גאון ז"ל שמנהג ראשונים לדון כרב ושמואל והא דאמר האי דיינא דעבד כר"א עבד ליתא ולא סמכינן עלה ולא ידעתי למה והרמב"ם ז"ל כתב בפרק י"ז מהלכות מלוה ולוה מאן דעבד כר"א עבד וכדעת הרי"ף ז"ל: ההוא דשכיב ושבק ערבא. ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת מלוה ובאו יתומים ליפרע [מן הערב]: הא נמי הבו דלא לוסיף עלה היא שהרי אמרוה ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרעין מן הערב: בתר יתמי אזל. וה"ל כיתומים מן היתומים: וכתב ה"ר משה ב"ר יוסף ז"ל בתשובה דה"ה נמי אי לית להו נכסי ליתמי שאין נפרעין מן הערב דכיון דמלוה על היתומים לפרוע חובת אביהם ערבא בתרייהו אזל ומיהו גבי [לקוחות] לא אמר הכי דלוקח אדעתא דארעא נחית ועבד אינש דזבין ארעא [ליומיה] הלכך לא אזיל בתר יתמי כיון דלית להו נכסי ליכא מלוה עלייהו למפרעיה וכשם שמצינו לערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה שאין למדין דין לוקח מדין ערב ודתנן תנן דלא תנן לא תנן כדאיתא בסוף ב"ב (דף קעד:) ובפרק [שום היתומים] (דף כג:) כך בזו אין למדין דין לוקח מדין ערב מן הטעם שהזכרנו הלכך הבו דלא לוסיף עלה הוא ויורשין נשבעין שבועת היורשין ונוטלין [מן הלוקח] ואלמלא היה דין הלקוחות כדין הערב וכדין היתומים לא השמיטוהו רבותינו מלפרשו כשם שהזכירו שדין האח כדין היתומים מה לי לא פקדנו אבא מה לי לא פקדנו אחא אדרבה הא עדיפא לאשמועינן כך כתב בספר המאור: ההוא דשכיב ושבק אחא. דמית לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחא ליורש ואחיו הוציא השטר על יתמי לוה: הא נמי הבו דלא לוסיף עלה היא. שהם אמרוה ביתומים מן היתומים וזה לא יתום הוא: ודאמרינן ברים שמעתין כך היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה לאו דוקא יתומים מן היתומים בלחוד דא"כ ליתני כשם שאמרו מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה כך היתומים הבאים ליפרע מנכסי יתומים לא יפרעו אלא בשבועה ולמה לי למיתני כל הני אלא ודאי הכי קתני כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה כך היתומים שפגמו שטר אביהם שאמרו אמר לנו אבא מקצת חוב זה פרוע או עד אחד מעידו שפרע לאביהם וכן אם באים ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרעו אלא בשבועת היתומים דהיינו שלא פקדנו [אבא] והאי דנקט יתומים מן היתומים משום דקא בעי למימר עלה רב ושמואל לא שנו וא"ת בפוגם נמי מאי למימר הכי לא שנו אלא שפגמו היורשים אבל פגם אביו כבר נתחייב שבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו דרב ושמואל בפוגם נמי ס"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו דהא אמרינן בשמעתין הבו דלא לוסיף עלה דאמר רב פפא הפוגם את שטרו ומת וכו' מכלל דרב ושמואל בפוגם נמי אין אדם מוריש תירץ הרמב"ן ז"ל דרבותא קמ"ל דלא מיבעיא בשבועת הפוגם *[דהיא משום חששא דשמא פרעו] דאיכא רגלים לדבר דפרעיה [וכעין שבועה דאורייתא היא] דאין אדם מוריש אלא אפילו בא ליפרע מן היתומים דליכא אלא משום תקנת יתומים בעלמא והוה לן נמי למיחש לתקנתא דיתמי מלוה ואפ"ה אין אדם מוריש וכתב עוד דאפי' לרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש ה"מ יתומים מן היתומים אבל מלקוחות (ב) גבו בשבועת היורשים משום דליכא למימר בהא כבר נתחייב מלוה שבועה שהרי אפשר שיפרע מנכסים בני חורין הלכך גובין היתומים מהם בשבועת היורשין וכי היכי דאמרינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו ה"נ אין אדם מוכר שבועה לאחרים הילכך מת לוה בחיי מלוה ואחר שמת לוה מכר מלוה את חובו ואח"כ מת מלוה הפסיד לוקח משום דכבר נתחייב מלוה המוכר לבני לוה שבועה ואינו יכול למכרה לאחר אבל אם (א) מכר חובו בחיי לוה אע"פ שאח"כ מת לוה בחיי מלוה נשבע [לוקח] כעין שבועת היורשין שלא אמר לו מוכר ושלא ידע ששטר זה פרוע שכן דעת רש"י ז"ל בפרק הכותב (דף פז:) במתני' דנדר ושבועה אין לי עליך שהלוקח שבא ליפרע מנכסי יתומים נשבע כעין שבועת היורשין ונוטל ואם המוכר חי המוכר נשבע ואם מת גובה לוקח בשבועה כעין שבועת היורשין שאין לומר בזה כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה *(היורשים) דכיון שמכרו אין עליו עיקר החיוב אלא שמשביעין אותו מפני שהוא נאמן לומר פרעו מגו דאי בעי מחיל: וחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים הסכימו הראשונים ז"ל דאין לו כלום דהיינו דרב ושמואל וטעמא דמילתא דאלמוה רבנן לתקנת יתומים והחמירו בשבועתם יותר מכל שבועת הנוטלים ומש"ה חיישינן לה ולא מוסיפין עלה אבל בכל שבא ליפרע מנכסי יתומים דיינינן הכי וצריך לי עיון בדין זה לפי שאפשר לומר דדוקא בדרב ושמואל מפני שחלה

ומת יורשין נשבעין שבועת היורשין וגובים מדאמר ר"נ הבו דלא לוסיף עלה ואשכחן לרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע ולרמי בר חמא ולרבא דכולהו בתראי נינהו וסברי הכין דלא לוסיף עלה שמעינן דבהא מילתא כרב ושמואל דיינינן ואע"ג דאמר רב חמא השתא דלא איתמר הלכתא לא כרב ושמואל ולא כר"א האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד כר"א עבד לא עבדינן לכתחלה אלא כרב ושמואל ודיינא דעבד כר"א עבד ולא מהדרינן לעובדא מיניה דמאי דעבד עבד אמר רב פפא האי שטרא דיתמי לא קרעינא ליה עד דגדלי יתמי דלמא משכחי דיינא דעבד כר' אלעזר ולא גבינן

[דף שיח ע"ב] ביה משום דרב ושמואל °ההוא דשכיב ושבק ערבא אתו בני מלוה וקא תבעי ליה לערבא סבר רב פפא למימר האי נמי הבו דלא לוסיף עלה הוא א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא אטו ערבא לאו בתר יתמי אזיל ההוא דשכיב ושבק אחא אתא ההוא אחא וקא תבע לשטרא דאחוה מיתמי סבר רמי בר חמא למימר האי נמי דלא לוסיף עלה הוא כלומר דהאי דינא אחרינא הוא ולא גמרינן ליה מדרב ושמואל משום דאתינן לאוסופי עלה דרב ושמואל א"ל רבא זה הדין בעצמו דין יתומים הוא ולא הוספנו כלום דמה לי שלא פקדנו אבא מה לי שלא פקדנו אחי כשם שאין היתומים נשבעין שלא פקדנו אבא וגובין מן היתומים כך אין האח נשבע שלא

רש"י

אמרו דהיכא דמית לוה בחיי מלוה דאין אדם מוריש שבועה לבניו ואל תלמדו ממנו המחוייב שבועה אחרת ומפ' תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בבית דין מקצת ותקן לא יפרע השאר אלא בשבועה: ואם מת. יורשין הם נשבעין שבועת יורשין ולא כרב ושמואל דאמרי אין אדם מוריש שבועה לבניו: ההוא גברא דשכיב ושביק ערבא. ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב ובשטר ומת לוה בחיי מלוה ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת מלוה ובאו יתומים ליפרע מן הערב: דמית. לוה בחיי מלוה ואחר כך מת מלוה בלא בנים ושביק אחיו ליורשו ואתי אח והוציא שטר על יתמי לוה: דלא דלא לוסיף עלה הוא. שאומר ביתומים מן היתומים והאי לאו יתום הוא:

מתני'

הגהות הב"ח

(א) נ"ב נשעה שמכר חובו חי לוה. כצ"ל:

שלטי הגבורים

וכו' אין עליו שהאחרים מצאו מה שמצאו ולא הוא לפיכך גובין הכל בשבועה ונותנים לקטן חלקו וכן אם מת הקטן זוכים כולם בחלקו ונשבעין היורשין ונוטלין חלקו וחלקם ואם אמר אחד מהיורשין לי נוה שהשטר פרוע ואחרים אומרים לא פקדנו רואים אם השטר יוצא מתחת יד זה שאומר שהוא פרוע הפסידו כולם שהוא נאמן במגו שאם היה רוצה היה שורפו ואם היה יוצא מתחת יד אחר הוא הפסיד חלקו והאחרים נשבעין שבועת היורשין ונוטלין חלקם שאינו נאמן להפסיד בהודאתו לאחרים והרא"ש היה אומר אפי' אם היה השטר בידו אינו נאמן להפסיד להם חלקם דכל שותפים של עסק אין כח ביד אחד להפסיד להבירו כלום בהודאתו ולא אמרי' אי בעי קלתיה אלא גבי שלים שהשליטו שניהם בידו:

חדושי אנשי שם

מהר"ם (א) נ"ע במרדכי פרק חזקת הבתים מביא תשובת מור"ם המתחלת באלמנה שרת בת אשר סי' תש"א ומשמע שאין תפיסתו מועלת אלא שיש לחלק דהתם ביורש הבא מכח תפיסת אמו שנשארו הנכסים בידיה אחר מות בעלה בענין זה מדבר שם והיא ודאי לא תשיבם תפיסה משום דנכסי בחזקת יתמי קיימי כל זמן שלא נשבעה והני זה דומה לכל אותן השנויין שם שאין להם חזקה זה על זה שאחין והשותפין וכו':

מהר"ם (ב) פי' דנימא ה"ה אם מכר לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה ללוקח שבועה כדין הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא נפרע אלא בשבועה ואין אדם מוריש שבועה לבניו קמ"ל דגבו בני מלוה מלוקח בשבועת יורשין וכו' כדמסיק ומיהו איצטרכו הסיא דה"ר משה בר יוסף דלוקח הבו דלא לוסיף עלה הוא משום דלא אזיל בתר יתמי שהם מדבר שאין להם מה לשלם מעזבון אביהם וא"ת למלוה שיפרע מנכסים בני חורין אע"ג דאיכא למימר בה כבר נתחייב מלוה ללוקח שבועה אפ"ה גבו יתמי מיניה דלוקח דמ"מ לא אזל בתר יתמי או לוה וכאן מדבר שיש בידם לפרוע ללוקח מנכסי אביהם אע"ג דודאי לוקח הדר אזל בתר יתמי אפ"ה גבי יתמי מלוה מיניה דלוקח מטעמא דליכא למימר בהא כבר נתחייב מלוה שבועה וכו':

המאור הגדול

היורשין משביעין אותה אינה תובעת כתובתה אין היורשין משביעין אותה דאמרי' ר' שמעון אהייא ואמרי' עלה וקא מיפלגי בפלוגתא דאבא שאול בן אימא מרים ורבנן ש"מ בפירוש דלא מהניא נאמנות כלל בכל לשון שהוא לגבות מן היתומים בלא שבועה אלא עשו חכמי דורותינו תקנה שאם בא לגבות יתומים מן היתומים בשטר שיש בו נאמנות דיינינן להו לכתחלה כר' אלעזר שנשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא מפקעינן שטרא בשתי קולי שלא תנעול דלת בפני לווין: ראיתי לרבינו חננאל ז"ל שחלק בענין הנאמנות בין שיש בה קנין לשאין בה קנין וסמך דבריו על הירושלמי ואינן בדוקין אצלנו ונשאלה שאלה מלפני הרב רבי משה בר' יוסף ז"ל יתומין שבאו לגבות מן הערב בשטר שמת לוה בחיי המלוה היכא דלית להו ליתמי נכסי נחלה מאי מי אמרי' כיון דלית לה נכסי נחלה הא לא אזיל ערבא בתר יתמי ומחייב או דלמא לא שנא את"ל ערב פטור לוקח מאי תיבעי לך מחיים דלוה תיבעי לך לאחר מיתת לוה תיבעי לך מחיים דלוה מי אמרי' לא גרע דין לקוחות מדין יתומים ופטירי או דלמא יתומים דוקא ולא מוספינן עלה את"ל יתומין דוקא ולא לקוחות הני מילי מחיים דלוה לאחר מיתת לוה מאי מי אמרי' מה לי ערב מה לי לוקח כי היכי דערב פטור לוקח נמי פטור דבתר יתמי אזיל או דלמא ערב דוקא והשיב הרב ז"ל ערב לא שנא אית להו נכסי ליתמי ולא שנא לית להו מיפטר פטור דקיימא לן מצוה על היתומין לפרוע חובת אביהן אפי' כי לית להו בנכסי נחלה כמעשה דקטינא דאביי וזה כיון שנעשת

מלחמת ה'

בזו במסכת זו בפירקין דלעיל לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דר' אחא דאי אית ליה בדיני נפשות נמי מסכחת לה וכפ' אחד דיני ממונות אמרי' מאומד בדיני נפשות לא אמרי' הא בדיני ממונות אמרי כמאן כר' אחא וקשייאן אהדדי אלא דמעיקרא הוו דחקי מילתיה דרבי אחא ומוקמי ליה דוקא בדיני ממונות כי היכי דתיקום מתני' כוותיה דאי לא מתני' מני והדר כי אתוקמא מתני' התם במילי אוחרי הדרינן לפשטיה דמלתא דר' אחא אפי' בדיני נפשות אמרה וכאלה רבות בתלמוד אבל ר"ת ז"ל אמר ואע"ג דחזינן דלא עמדה דר' שמעון כהלכתא שאול ורבנן כרבנן לא איפריכא והוא דתם משנתנו מקמי דהלכתא שאול ואמר שאין נאמנות מועיל מן היורשין אלא בהני מילי דמתני' כגון שנעשית אפטרופא וכיוצא בה למגבא כתובתה לא מהני אלין מילי עד דפירש דהימנא למגבא ועלה קתני מה אעשה שהרי אמרו חכמים וכו' כל אלו דברי ר"ת ז"ל והוא עצמו מודה שלא חלק אבא שאול אלא מפני שאין הנאמנות מפורש לגבות מן היורשין ולא סמך רבינו ז"ל כדבריו מפני שכל עיקר הנאמנות בין ממנו בין מן היורשין משום גביית כתובתה עשאוהו מתחלה כדאמרי' התם דמסקא אדעתא דלמא מגטריכנא זוזי ושקילנא מידי מכתובתאי וזה רמוז שם בהלכות ולפי זה אפשר עוד לפרש דאי סלקא

העתקת פירוש הרי"ף

והוליכן לביתו ואומר כן הביא לו את הדינר ונתנו לו ובעה"ב אומר שלא נתתיו לו את הדינר אלא באלו הפירות שהן מונחים ברשות הרבים ועדיין לא נטלתי ממנו כלום קודם לכן . ונחלקו בזה ר' יהודה ורבנן ואמרו חכמים שהחנוני יותר ראוי שישבע שלא קבל זה הדינר מבעל הבית אלא על מה שנתן לו. יהיו הפירות האלה ראוים לו והטעם בזה שהחנוני טוען שהפירות הם שלו ועדיין הם נשארים ולא מסר אותם ובעה"ב אף הוא מודה שהם של חנוני אבל הוא טוען שנתן לו את דמיהן בחילוף מה שהוא בדין הראשון ולכן נראה שהחנוני יותר ראוי לפירות עם שבועתו לפי שהם נראים שהם שלו יותר משיהיו משל בעל הבית: ורבי יהודה אומר אינו מן הדין שישבע החנוני ויטול לפי שאין דרך לחנוני שיניח פירותיו ברה"ר אבל דרכו לו להניחם בחנות עד שימכרם וכשאנו מוצאים אותם ברשות הרבים יותר הוא קרוב לומר שבעה"ב קנאם ממנו והניחם שם מאשר נאמר שהחנוני הניחם שם ועדיין לא מכרם ולכך מן הראוי שיהיה בעל הבית לוקח הפירות עם שבועה יותר מאשר יקחם החנוני כמוזכר בבבא ראשונה שישבע בעל הבית ויטול . ובבבא השנית שישבע החנוני ויטול להתחלפות הטענות . ויהיה דעת ר' יהודה בב' הבבות שישבע בעה"ב אם ברישא להיותו שוה עם רבנן אף בבבא הראשונה ותהיה סבור לומר דאיהו שתיק להו לרבנן עד דאסיק להו לכלהו מלתיהו והדר פליג עלייהו בכולה מלתא באומרו כל שהפירות בידו ידו על העליונה הנני מבטל לך סברא זו ונאמר כי כאשר היה אצל ר' יהודה שהפירות של בעל הבית בבבא האחרונה ושהוא יותר ראוי שיקח הפירות עם שבועתו אף שהחנוני אינו מודה לו במכירתם ק"ו שתהיה לו סברא זאת בבבא ראשונה מצד שהחנוני מודה לו במכירתם וזאת ראיה גדולה וחזקה שאין לזוז ממנה . ועוד יש לנו ראיה אחרת על זה והוא שההלכה השניה שהיה אומר לשלחני תן לי בדינר מעות וכו' הלא ידעת שהיא הולכת ע"ד הראשונה ואין שום הפרש ביניהם ולא תמצא שהיה ר' יהודה חולק עם רבני זולתי בחלק האחרון ממנה וזה תמצא שם מפורש בדברי ר' יהודה שאמר אין דרך שולחני להיות נותן את האיסרין עד שיטול את דינרו נראה מינה שדעת ר' יהודה נוטה שבעל הבית יותר ראוי שיקח עם שבועתו בשתי הבבות יחד כמו שזכרנו בבבא הראשונה . והסיבה בזה אם בבבא הראשונה ממנה להשתוותו עם רבנן בטעם אשר קדם זכרו בבבא הראשונה מהתהלכת

שתלה שבועה על אביהם אבל בחשוד זה שלא תלה מעולם לא וכמו שכתבתי למעלה בההיא דרבותינו של א"י ר' אבא ואע"פ שהביאו ראיה על זה מדאמרינן בפרק השולח (דף לה.) דרב לא מגבי כתובה לארמלתא משום דבשניה דרב קילי נדרים והיתה בעיניו חשודה שבאה ליפרע מנכסי יתומים אינה מכרעת אלא דכיון שלא היתה חשודה ממש לא היתה יכולה ליטול בלא שבועה ומיהו כיון דרב הוה חייש לה היה מסתלק מדינה וכתב הרב אלברגלוני ז"ל דיתומים שחייבין לישבע שבועה שלא פקדנו אבא [כגון פוגם שטרו ומת דהכו דלא נוסיף עלה ודכוותיה] אם לא הספיקו לישבע עד נר מצוה שמתו אין בניהם נשבעין ויפסידו כדרב ושמואל ובודאי שאם לדין יש תשובה שאם אמרו אין אדם מוריש שבועה דברי לבניו יאמרו בשבועה דספק ויפסידו ממון משום שבועת דאיהו יודע שנפרע ועוד דהא בני יתומים נמי הא מלו משתבעי שלא אמר להם אביהם באותו תכסים בעלמו [אלא] שהרב ז"ל כתב דהכי הסכימו כולהו רבוותא וקבלתם תכריע ואפשר שהם היו מפרשים הא דאמרינן דאין אדם מוריש שבועה לבניו שכל ממון שאין אדם זוכה בו אלא בשבועה אינו ממון להוריש לבניו וכיון דקי"ל דאין אדם מוריש שבועה לבניו אלמנה שהיא צריכה שבועה ולא נשבעה ומתה אין יורשיה גובין כתובתה ומיהו אם יש נאמנות בשטר כתובתה אפילו לדברי האומר שאין נאמנות מועיל לגבי יתומים כתב הרז"ה ז"ל בשם חכמי נרבונ"ה הגדולים ז"ל דכיון דמסקינן בגמ' דדיינא דעבד כר"א עבד וכדרב ושמואל עבד אנן לכתחלה עבדינן כרב ושמואל בכל שטר שאין בו נאמנות אבל בשטר שיש בו נאמנות לא מקילין ביה תרי קולי קולא דהלכה שאול בן אמא מרים דאמר [בכתובות דף פז.] דאין נאמנות מועיל לגבי יתומים וקולא דרב ושמואל דלכתחלה עבדינן כר' אליעזר: מתני' ואלו נשבעין שלא בטענה. משמע שאין אדם תובעו כלום בגמ' פריך אטו בשופטני עסקינן: השותפין והאריסין. בגמ' מפרש מ"ש הני: והאפוטרופסין. שעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא ולשאת ולתת אבל בנכסי יתומים פלוגתא דתנאי הוא במס' גיטין פרק הנזקין (דף נב.): והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אפוטרופסת לעסוק בנכסיו: ובן הבית. אחד מן האחין שעסק בנכסים משמת אביהם: חלקו. ולא השביען בשעת חלוקה: נתגלגלה שבועה. אח"כ מגלגלין עליו גם את זו: והשביעית משמטת השבועה. לא קאי אהך שבועה דהשותפין דאין שביעית משמטת שותפות ולא שבועתה אלא מלוה ושבועתה ואיכא למידק שבועת מודה מקצת דמלוה פשיטא דכיון דממון אין כאן שבועה אין כאן וכ"ל דהכא בשתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ואותו מקצת שכפר בו אין שביעית משמטתו שכל ממון שכפר בו קודם שביעית אע"פ שעברה שביעית עליו אינו משמט והכי איתא בפירוש בירושלמי במסכת שביעית מלוה ונעשית כפרנית אינה משמטת וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"י מהל' שמטה ונמצא שאותו ממון שכפר בו לא נשמט בשביעית וסד"א כיון שתבע קודם שביעית והודה במקצת וכפר במקצת ותביעת אותו מקצת במקומה עומדת שלא נשמטה בשביעית ישבע עליה לאחר שביעית קמ"ל דשביעית משמטת שבועה זו כיון דהשמיטה אותו מקצת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר בכל ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקצת של הודאה נשמטה שכיון שהממון נשמט אף הדבור של שבועה שבא מכחו נשמט: גמ' אלא בטענת שמא. שטוענו שמא עכבת משלי: מ"ש הני. שהטילו עליהם שבועה בטענות שמא: משום דמורו היתרא. לעצמן לפי שטרחו בנכסים: והוא שיש ביניהם כפירת טענה שתי כסף כרב. פרש"י ז"ל שזה טוענו שמא עכבת משלי שתי כסף ופרוטה וזה מודה לו בפרוטה דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא והיינו כרב דאמר בפרק שבועת הדיינין דכפירת טענה שתי כסף לבד פרוטה של הודאה אבל ה"ר יוסף הלוי כתב דבשבועת השותפין לא בעינן הודאה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ט מהלכות שלוחין ושותפין: לא משבעינן ליה בגזרה. דחומר שבועת המשנה: אלא היו מחרימין ליה חרם סתם. הגאונים ז"ל תקנוה: מהו לגלגל שבועת אריסין שותפין שחלקו ע"י שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנתא דרבנן היא: לכל מגלגלין. על כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל ידי שבועת שכיר שאין מגלגלין עליה שבועה אחרת לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעה"ב כדאמרינן בריש פירקין: לכל אין מקילין. אלא מגלגלין והיא היא: לפתוח. אם לא טען התובע שיגלגלו עליו יפתחו לו בית דין גלגול למ"ד מגלגלין [ולמ"ד] אין מקילין אם טענו גלגול אין מקילין

שלא פקדנו אחי וגובה מן היתומים וכן הלכה: **מתני'** ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפטרופסין (א) והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית ובן הבית א"ל מה אתה טוענני רצוני שתשבע לי חייב חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען נתגלגלה עליו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל והשביעית משמטת את השבועה: **גמ'** ואלו נשבעין שלא בטענה אטו בשופטני עסקינן ה"ק ואלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין וכו' תנא בן הבית שאמרו לא שנכנס ויוצא ברגליו אלא מכנים לו פועלין ומוציא לו פועלין מכנים לו פירות ומוציא לו פירות ומאי שנא הני משום דמורו התירא והוא שיש ביניהם כפירת טענה °שתי כסף כרב: חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען והוא הדין לשאר שאם חלקו אינו יכול להשביען ואי אמר הנתבע כבר חלקתי ולא אשתייר ליה גבאי ולא מידי והוא אומר עדיין לא חלקנו ועדיין אית לי גביה כך וכך לא משבעינן ליה (א) בגזירה על טענת שמא אלא משבעינן ליה על טענת ברי שבועת היסת ונשבע על טענת שמא בגלגול שבועה ואי לאחר שחלקו אתא וקתבע ליה בטענת שמא בלחוד היה מחרמינן ליה חרם סתם על מאן דגזליה מידי מהוא שותפותא או מהוא אפטרופסותא ב איבעיא להו מהו לגלגל בדרבנן ואסיקנא דמגלגלין בדרבנן שמע מינה אמר רב הונא *לכל מגלגלין חוץ משכיר שאין מגלגלין ורב חסדא אמר לכל אין מקילין חוץ משכיר דמקילין מאי בינייהו איכא בינייהו לפתוח לו כלומר שאע"פ שלא טען

רש"י

מתני' שלא בטענה. לכאורה משמע שאין אדם תובע כלום ולכך פריך בגמ' אטו בשופטני עסיקינן: השותפין והאריסין. בגמרא מפרש מאי שנא הני: והאפטרופסין. שהיו מתעסקין בממון אחרים להכנים ולהוציא לישא וליתן אבל בנכסי יתומים פלוגתא דתנאי בהניזקין: והאשה הנותנת תוך הבית. שהושיבה בעלה חנונית או שמינה אותה אפטרופסית לעסוק בנכסיו: ובן הבית. אחד מן האחים שנתעסק בנכסים משמת אביהן: חלקו. ולא השביעו בשעת חלוקה: נתגלגלה לו שבועה. עליו לאחר כך מגלגלין גם את זה עליו: והשביעית משמטת את השבועה. לאו אהך שבועת שותפין קאי דאין שביעית משמטת שותפות אלא מלוה ושבועתה: **גמ'** בטענת שמא. שטענו שמא עיכבתם משלי כלום: מאי שנא הני. שהטילו עליהן שבועה בטענת שמא: דמורו היתרא. לעצמן לפי שטרחו בנכסים והוא שיש טענה ביניהם: שתי כסף. שזה שטענו שמא עיכבת משלי שתי כסף וזה מודה לו מקצת דקרובה היא לשבועה דאורייתא אלא שטענת שמא היא: מהו לגלגל. שבועת אריסין שחלקו ע"י שבועה דרבנן כגון שבועת היסת או של נשבעין ונוטלין דתקנה בעלמא הוא: לכל מגלגלין. ע"י כל שבועה דרבנן מגלגלין חוץ מעל ידי שבועת שכיר שאין מגלגלין שבועה אחרת על ידה לפי שהיא עצמה אינה מן הדין אלא להפיס דעתו של בעה"ב כדאמרינן ר"פ כל הנשבעין: לכל אין מקילין. אלא מגלגלין והיא היא: לפתוח לו. אם לא טען התובע שיגלגלו לו יפתחו לו ב"ד גילגול למ"ד מגלגלין אבל למ"ד אין מקילין (ב) אלא מגלגלין אם טען אבל אם לא טען אין לנו לפתוח לו גלגול כלל:

הדרן עלך כל הנשבעין

וסליקה לה מסכת שבועות

עין משפט

א מיי' פ"ט מהלכות שלוחין ושותפין סמג עשין פב טור ח"מ סי' צג:

ב מיי' פ"ו מהל' טוען ונטען ופ"ט מהל' שכירות סמג עשין פב טור ח"מ סי' פט:

הגהות הגר"א

(א) רשום קו על תיבת בגזרה: (ב) נ"ב אם טען גלגול אין מקילין:

[ר"שוט"א]

שלטי הגבורים

... חלקו השותפין והאריסין

ולא נקט חלקו כתמא משמע דוקא באלו אבל באחריני אפי' חלקו נמי וטעמא משום דאלו יש להם חשש במה שחולקים הלכך כיון שחלקו ונטל כל אחד חלקו ולא תבעו אחליה לשבועה אבל אינך כולהו ממונא דבעל הבית הוא

מלחמת ה'

סלקא דעתי' דאביי דהלכה שאול פליג אמתני' סבר לה דפטורא על אפטרופא היא וכיון דאידחא אוקמתיה דאביי ואתוקם פטורא דמתני' דמשום פוגמת היא אשתכח דלא פליג עליה אבא שאול דאיהו ודאי לא קאמר אלא שאין תקנתם של יתומים נעקרת בכתם עד שיפרש ולעולם לא דחי' סתמא משום דחוי דגמ'רא בכה"ג ומה שכתב ה"ר משה ז"ל שהרי מצינו מקום שחמור דין היתומין מדין הלקוחות בשטר שיש בו נאמנות וכדאבא שאול בן אימא מרים גם זה אינו נכון שהרי כמו שאמר אבא שאול אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה כך אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ואם תנאו אינו מועיל לעקור תקנת היתומים היאך יועיל לעקור תקנת הלקוחות שים לחוש בה לקנוניא והכא שאול ודאי כי נקט יורשין רבותא קא משמע ולמחשבינהו לתרווייהו לא בעי דאטו כי רוכלא ליחשוב וליזיל וכן מה ששנינו ר' שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ה"ה ללקוחות וכל דכן הוא ולא הסכים יפה לשמועה וכמה דעתו הפך בזה מדעת הגאונים ז"ל כי דברי כל הגאונים פה אחד כתבוריהם שאינו נאמן ללקוחות אפילו כתב לו נאמנות מפורש ואני אפרש דעתם בפרק הכותב ב"ה:

ומה

המאור הגדול

ערב לחובת אביהן ועשה עמו חסד איכא למימר ערבא בתר יתמי אזיל והיינו דרב ושמואל אבל לקוחות לא מבעיא בחיי לוה דמחייבי ולא גמרינן להו מדין יתומים שהרי מצינו מקום שחמור בו דין היתומים מדין הלוקח בשטר שיש בו נאמנות וכדאבא שאול בן אימא מרים אלא אפי' לאחר מיתת לוה חיובי מחייבי ולא אמרי' בהו אטו לקוחות לאו בתר יתמי אזלינן מאחר דלית להו נכסי ליתמי שאין נפרעין מנכסים משועבדים במקום שיש שם נכסים בני חורין ולא גמרינן לקוחות מדין ערב דאינהו אדעתא דארעא נחית ועבד איניש דזבין ארעא ליומיה וכשם שמצינו לערב לאשה בכתובתה והיה בעלה מגרשה שאין למדין דין לוקח מדין ערב ודתנן תנן דלא תנן לא תנן כך בזו אין למדין דין לוקח מדין ערב מן הטעם שהזכרנו הלכך הבו דלא לוסיף עלה הוא ויורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ואלמלא היה דין הלקוחות כדין ערב וכדין היתומין לא השמיטוהו רבותינו מלפרשו כשם שהזכירו שדין האח כדין היתומים מה לי לא פקדנו אבא מה לי לא פקדנו אחא אדרבה הא עדיפא לאשמעי' אלו דברי הרב ז"ל. ונראין הם ודעתו של הרב הזה היתה כדין היו שניהם חשודין כרבי יוסי וכרב נחמן דעבד עובדא יחלוקו וכן תוכל להבין מתוך דבריו בפירושו שכתבנו למעלה ואיתא לדרב נחמן ולדרב ושמואל ולדר' אבא כל חדא וחדא ברוכתא ואע"פ שחלקו רב ושמואל ור' אבא בפי' משנתנו בחזרה שבועה למקונזה היכן היא מקום עיקר השבועה מר אלימא ליה שבועתא דרבנן עם חזקה דממונא ומר אלימא ליה שבועתא דאורייתא

העתקת פירוש הרי"ף

מהלכה הראשונה ובשער השני לטעמו אשר הוא נותן באמרו אין דרך שולחני ליתן איסר עד שיתנו את דינרו וכמו כן ג"כ על זה הדרך בעצמו הוא ראוי שיהיה דעתו בבא האחרונה מההלכה הראשונה לומר שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברשות הרבים ולכך הוא מעמיד אותם ברשות בעה"ב ולפי שאינם ברשותו של בעל הבית לגמרי אך לריחוק הנותן ברשות החנוני יותר מרחוקן מבעל הבית אמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ולא אמר אין דרך החנוני להניח פירותיו ברשות הרבים לפי שהוא מנע עצמו מהזכיר יסוד ועקר הטעם וזכר מה שהוא נמשך מטנה אשר הוא הדבר המבוקש וזה לפי שהוא רחוק ענינו שיהיה החנוני מניח פירותיו ברשות הרבים הוא מן הראוי שיעמדו ברשות בעל הבית לפי שאין דרך כו' נמצא בזה ושמא יטעון טוען עליו ויאמר יתחייב על זה הדרך שיהיה טעמו כמשפט הראשון שאין דרך חנוני להניח פירותיו ברשות הרבים ויאמר שאין ההשתנות זולתי שיאמר שאין הטעם דרך החנוני להיותו נותן הפירות עד שיטול את דינרו. ואנחני מודיעים אותו שאינו כן כמו שהוא חושב

דאין

א מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ סי' נד:

טענינן ליה (א) גרסינן בקידושין בפ' ראשון* [דף כז:]
אמר עולא [א]מנין לגלגול שבועה מה"ת [אלף קפד]
[במדבר ה] שנאמר °ואמרה האשה אמן אמן ותנא
תונא אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה
שומרת יבם וכנוסה היכי דמי אילימא דקני
לה כשהיא ארוסה וקא משקי לה כשהיא
ארוסה ומי שתיא והא תנן ארוסה ושומרת
יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה מ"ט
[שם] °תחת אישך אמר רחמנא פרט לארוסה
ושומרת יבם ואלא דקני לה כשהיא ארוסה
וקא משקי לה כשהיא נשואה מי בדקי לה
[שם] מיא והא כתיב °ונקה האיש מעון בזמן
שהאיש מנוקה מעון מים בודקין את אשתו
אין האיש מנוקה מעון אין מים בודקין את
אשתו והכא אין איש מנוקה מעון דהא
איתסרא(ב) עליה כשהיא ארוסה ונשאה ואלא
דקני לה כשהיא ארוסה ונכנסה לחופה ולא
נבעלה ונסתרה וקא משקי לה והא אמר רב
[שם] הושעיא °מבלעדי אישך מלמד שקדמה
שכיבת בעל ולא שקדמה שכיבת בועל
אלא שמע מינה ע"י גלגול שמע מינה
אשכחן סוטה דאיסורא ממונא מנא לן תנא
דבי רבי ישמעאל ק"ו *ומה סוטה שלא
ניתנה ליתבע *בעד אחד מגלגלין ממון שניתן
ליתבע בעד אחד אינו דין שמגלגלין אשכחן
בודאי שמא מנלן תני ר"ש בן יוחאי אומר

מקילין עליו אלא מגלגלין ואם לא טענו אנו אין לנו לפתוח לו כך פרש"י ז"ל ולא נ"ל שיהא דעת הרי"ף כן דאם איתא לא ה"ל למכתבא לדרב חסדא דכיון דפליג בהדיה רב הונא רביה לא קי"ל כוותיה ולפיכך נ"ל דאיהו סבר דלא פליגי וכל חד וחד מילתיה קאמר רב הונא אשמועינן שאין מגלגלין על השכיר מפני שחסו חכמים עליו ורב חסדא אשמועינן קולא אחריתי שפותחין לו השבע וטול ואע"ג דלישנא דמאי ביניייהו לא א"ש כך מלאתיה לרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהל' שכירות שכתב שכיר שבא לישבע אין מחמירין עליו ואין מגלגלין עליו [שבועה] אלא נשבע שלא נטל ויטול ולכל הנשבעין אין מקילין חוץ מן השכיר שמקילין עליו ופותחין לו תחלה אל תצער עצמך השבע וטול: מנין לגלגול שבועה מן התורה. הרי"ף ז"ל אע"פ שכתבה בפ"ק דקידושין חזר וכתבה כאן ולפיכך אע"פ שפירשתיה שם אחזור ואפרשנה כמו שכתבתי שם: אמן אמן. יתירא למדרש ביה גלגול כדמסיק ואזיל: אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה. ולא אפשר לאוקמה אלא בשבועה בגלגול: כנוסה. שייך לגבי יבמה: שומרת יבם. ממתנת ומצפה ליבם כמו שמר את הדבר: אילימא וכו' דקנא לה אל תסתרי עם פלוני ומשקה לה כשהיא ארוסה ומילי מילי קתני ולא שתשבע על כולן כאחד אלא ה"ק בין כשהיא ארוסה בין כשהיא נשואה יכול להשביעה ולהשקותה: לא שותות אם נסתרו דבעינן תחת אישך. ולא נוטלות כתובה שהיא גרמה לעצמה לאסור עליו: וקא משקה לה כשהיא נשואה. על סתירת אירוסין: ונקה האיש. שלא בא עליה לאחר שנסתרה שנאסרה עליו בסתירה זו: אלא לאו ש"מ ע"י גלגול. שלא קנא לה כשהיא ארוסה אלא כשהיא נשואה ונסתרה ומגלגל עליה שבועה על אירוסיה ואע"פ שלא היו ראויין לשבועה בפני עצמן: ק"ו ומה סוטה שלא נתנה ליתבע בעד אחד. כדאמרינן התם דצריך שני עדים. שנסתרה דילפינן דבר דבר מממון: ממון שניתן ליתבע. להשביע בעד אחד. אם טענו מנה וכפר בכולו ועד אחד מעיד שהוא חייב לו נשבע שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל חטאת ולכל עון הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה: אינו דין שמגלגלין. שבועה להשביע בגלגול: אשכחן ודאי. שמגלגלין טענת ודאי בדבר(האסור) שאין חייבין עליו שבועה כגון קרקעות או שלא הודה במקצת שמגלגלין אותו אם נתחייב לו שבועה ממקום אחר: ספק מנא לן. טענת שמא כגון שבועת השותפין והאריסין שחלקו דתנן הכא בפירקין חלקו השותפין והאריסין אינו יכול להשביען נתגלגלה שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל אלמא ספק נמי מגלגלין מנ"ל אי מק"ו לא דמי דסוטה כל שבועתה ספק וגלגולה ספק אבל ממון עיקר שבועתו אינו אלא בטענת ברי דכתיב כי יתן איש ושבועת השותפים תקנתא דרבנן הוא משום דמורו התירא וכיון דעיקר שבועת ממון אינה אלא בטענת ברי נימא נמי דגלגול דידה דוקא בטענת ברי
אבל

אבל לא בטענת שמא ופשטינן לה תניא דר"ש אומר נאמרה שבועה בפנים. דהיינו שבועה דסוטה שמשביעין אותה בעזרה. ואיכא למידק אמאי איצטריכא להאי דהא אשכחן שבועה בממון שבאה על הספק דהיינו שבועת השומרים הלכך שפיר איכא למיגמר מסוטה וכ"ת התם נמי ברי הוא שהרי יודע בודאי [דף כז:] שהפקיד אצלו ליתא דהא אין חובא [אלף קפד] של שומר חל עד שעת אונסין כדאמרינן בפרק הגוזל (דף קיב.) ובפ' אלו נערות (דף לד:) ס"ד אמינא הואיל ואמר רב פפא משעת משיכה איחייב במזונותיה בשעת משיכה איחייב באונסיה קמ"ל אלמא עיקר חיובו של שומרים ספק הוא י"ל אה"נ ודאמרינן ספק מנלן לאו בשומרים קאמר דכיון דעיקרא ספק גלגולא נמי ספק כסוטה אלא ה"ק בהנך שבועות דאין עיקרן בא אלא בברי כגון מודה מקצת ועד א' לדברי [לעיל סי' אלף קנ] מי שסובר כן מנ"ל דמגלגלין בשמא והא איכא למימר דכיון דעיקרא אינה [אלא] בברי לא יהא גלגולה חמור ממנה ומהדרינן תנא דבי ר"ש בן יוחאי נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ ולאו ג"ש [היא] שא"כ לא היינו צריכים לק"ו אלא במה מצינו גמרינן ואע"ג דממונא מאיסורא לא ילפינן הכא כיון דעיקר גלגול אתי בק"ו שפיר מצינן למילף ושמעינן משמעתא דכולהו שבועות מגלגלין ברי על ברי וברי על שמא ושמא על ברי ואפילו שמא על שמא דהא סוטה שמא על שמא היא ומגלגלין ואע"פ שיש חולקין ואומרים דשמא על שמא אין מגלגלין וסוטה שאני דכברי דמי שרגלים לדבר שהרי קנא לה ונסתרה אינו מחוור שאף על פי כן שמא הוא ומשום האי טעמא פרכינן אשכחן ברי שמא מנא לן ועוד שא"כ מצינו שמא על ברי ברי על שמא מנלן וכ"ת אין מגלגלין והא אמרי' בפרק השואל (דף צח:) לישתבע לי מיהא דכדרכה מתה ומיגו דאישתבע דכדרכה מתה אישתבע נמי דשבורה מתה ועוד דאמרי' בפ' המפקיד (דף לד:) גבי הא דתנן סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור ואם איתא לדרב הונא כלומר דאמר דמשביעין אותו שבועה שאינה ברשותו מיגו דאישתבע שאינה ברשותו לישתבע כמה היתה שוה אלמא מגלגלין ברי על שמא ועוד דבעיין דאיבעיא לן הכא בפירקין מהו לגלגל בדרבנן פשטינן לה מדתניא בגמרא לוה הימנו ערב שביעית ובמוצאי שביעית נעשה לו שותף או אריס אין מגלגלין טעמא דלוה ממנו ערב שביעית דאתי שביעית ואפקעתיה לשבועה הא שאר שני שבוע מגלגלין [אלמא מגלגלין] על שבועת השותפים שהיא שמא ולמדנו שמגלגלין ברי על שמא ואי ס"ד סוטה מפני שנסתרה כבריא דמיא מנ"ל שמגלגלין על שמא [כלום] אלא ש"מ שמא היא וכיון שכן למדנו שמגלגלין שמא על שמא דומיא דסוטה וכן כתב הרי"ף ז"ל בתשובה שמגלגלין שמא על שמא כגון שבועת השותפין שחלקו על שבועת השותפין אחרת שנפלה לו לאחר מכאן וה"נ מוכח בפרק השואל (דף צח:) גבי מתני' דשבורה מתה והלה אומר איני יודע פטור דאמרינן מגו דמשתבע דכדרכה מתה
משתבע

הגהות הב"ח
(א) נ"ב פי' לשכיר לאומרים לו אל תצער עצמך השבע וטול ודלא כפירש"י ז"ל: (ב) ד"ה א איתסר עליה כו'. נ"ב נ"ע תחת אשך למה לי:

בדפ"י הגירסא כשניהם לישבע

שלטי הגבורים

ולית להו לדידהו מנתא בגוים אע"ג דפירשו מהדדי לא בעלם שבועה מנייהו דהא לא שבקינהו בעה"ב למשקל מידי דנימא מדלא תבעי' לשבועה אחיל גביה והרא"ש כתב בשברא ראשונה אע"פ שחלקו אם יש עליו טענה משביע ליה ומגלגל עליו השאר וכן אם לאחר זמן נתחייב לו שבועה בין של תורה בין של דבריהם בין של שותפות מגלגל עליו שותפות הראשון וכתב בעה"ס איכא מ"ד דוקא שחלקו סתמא אבל פטרו זה את זה משבועה אין יכולין עוד לגלגל: פשוט פרק הגוזל קמא מי שטוען על חבירו וכפר בו ונשבע בין שבועה מן התורה בין שבועה מדרבנן בין שבועת היסת ונפטר מתשלומין בשביל השבועה ואח"כ הביא התובע עדים כדבריו והעידו שזה נשבע לשקר מוציאין מיד הנשבע ונותנין לתובע ואע"פ דבשער הראשון משערי שבועות המיוחסות לאלפסי (לא שהן מרב אלפס כי אותו שיסד השערים הוא רבי' יצחק בן בנו של אלפסי כמוזכר בהגהות מרדכי ריש פרק מי שהיה נשוי) כתוב שם דלקיחת שבועה היא במקום תשלומין שנראה כדברי רב נראה דלא פליג על זה דאפשר לומר דהתם לא באו השערים רק לסדר לפנינו דיני השבועות ולהודיענו דהשבועה באה במקום תשלומי ממון ולחדש לנו בזה דכיון דנשבע אפי' אם התובע יתפוס משלו לא מהני תפיסתו דהשבועה באה לו במקום תשלומין לאפוקי מדברי האומר דאם תפס התובע לאחר השבועה דתפיסתו תפיסה כמו שנזכר בספר המחלוקת בס"ד אבל לעולם אם באו עדים אחר השבועה אכתי חייב לשלם דהא אגלאי מילתא דנשבע לשקר תדע שהרי בעל השערים שם במדה ד' כתב דאי נתברר שנשבע לשקר ע"פ עדים שלא נפטר בכך ומיימ' פ"ב מהל' טוען ונטען קרי לכה"ג שנשבע לשקר ובמדה שבה שכתב השערים דלקיחת שבועה היתה במקום תשלומין לא הזכיר כלום עדים דמשמע דוקא היכא דלא באו עדים לאחר שבועה הוא דלקיח' שבועה הויא במקום תשלומין אבל אם באו עדים לא וה"נ מוכח מלשון המרדכי פ' הגוזל שכתב שם בשם ספר החכמה דלית הלכתא כרב ואחר כך הביא דברי הכהן דאמר דין התפיסה דמועלת ועלפ אייתי דברי השערים וכתב דמדברי השערים משמע דפליג עם מורי הכהן ולא הזכיר שיחלוקו עם ספר החכמה הרי דהכין גם הוא דהשערים לא פליגי רק על דין התפיסה לא על דין דבאו עדים אחר שנשבע

המאור הגדול

מר אזיל לטעמיה ומר אזיל לטעמיה לטעמייהו דרבנן קאמרי ולעולם הלכה כר' יוסי וכי היכי דאיתיה לדרב ושמואל בדוכתא ולדרבי אבא בדוכתא הה"נ איתא לדרב נחמן בדוכתא ולזו הסברא דעתינו נוטה מפני שנהגו ראשונינו לסמוך על הרי"ף ז"ל אין בנו כח לזוז מדבריו:

והריני מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה כל חשוד שהוא מן הנשבעין ונוטלין אם הוא מאותן שהיה דינו מן התורה ליטול בלא שבועה ורבנן רמו עלייהו שבועה להחמיר עליהם כגון פוגם את שטרו ועד אחד מעידו שהוא פרוע והנפרע שלא בפניו ומנכסים משועבדים כיון דאיכא בידיה שטרא דמקיים נוטל בלא שבועה והוא הדין לחנוני על פנקסו וכל מאי דדמי ליה שדינו היה מן התורה ליטול בלא שבועה ומתקנת חכמים הוא נשבע כולן נוטלין בלא שבועה כיון דלא מוסיפין על דרב ושמואל
חוץ

מלחמת ה'

ומה שכתב עוד בעל המאור ז"ל והריני מוסר לך כלל גדול בדין חשוד על השבועה עד וה"ה לחנוני על פנקסו ולכל מאי דדמו ליה שדינו מן התורה ליטול בלא שבועה ומתקנת חכמים הוא נשבע כולן נוטלין בלא שבועה טעה בחנוני על פנקסו שדינו מן התורה שילך לו בפחי נפש שהרי דינו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע הוא וקי"ל דפטור והוא טעמא דפריש סבוראי משום דלא אמר ליה בסהדי הב ליה טעמא דתקנתא הוא ולאו דינא דמ"מ פטור דאע"ג דלא אמר ליה בסהדי הב לכו הוה ליה לתקוני ולא לעוותי ואם תמצא לומר נמי פשע בהא אפי' הכי פטור ואף ה"ר אברהם בר' דוד ז"ל כך השיב עליו שחנוני חשוד אינו נוטל וכן במה שכתב בשכיר חשוד שאינו נשבע ואינו נוטל כלום אינו מודה לו לפי שמצאתי בירושלמי היה עבד וב"ד מוסרין שבועה לעבד פירש בתמיה היה חשוד וב"ד מוסרין שבועה לחשוד היו שניהם חשודים כפלוגתא דרבי יוסי ור' מאיר דתנינן היו שניהם חשודין חזרה שבועה למקומה דברי ר' יוסי ר' מאיר אמר יחלוקו פירש גבי שכיר נמי לר' מאיר חולקין ולר' יוסי דאמר חזרה שבועה למקומה פטור בעה"ב מכל מקום למדנו שהשכיר חשוד אינו מפסיד אלא בעה"ב נשבע ולא משלם והטעם מפני שעיקר התקנה שרצו חכמים לתקן

העתקת פירוש הרי"ף

דאין ראוי לומר בכה אע"פ שהוא אז השתוות אחר ויראה שהטעם הוא בעצמו אחד. וזה לפי שהחנוני לפעמים דרכו ליתן את הפירות אע"פ שלא נטל את דינרו לפי שהן עשוים לירקב מה שאין כן במעות שאין עשוים לירקב והואיל והוא כן כמו שאמרנו ראוי הוא לו שיניח אותו המשקולו ר"ל אותו טעם ויקח משקלות אחר וטעם יותר נכון ויותר מאומת כמו שהזכרנו. ויש לנו עוד ראיה שלישית על מה שאמרנו כי ר' יהודה לא נחלק על רבנן כי אם בבבא האחרונה מהשתי משניות לבד והוא מ"ש בגמרא וצריכה דאי אשמועינן קמייתא ה"א בהך קאמרי רבנן משום דפירות עבידי דרקיבי אבל מעות דלא אימא מודה ליה לר' יהודה כלומר אף לפי שתי המשניות דרכם אחד והנגלה מהם אחד אי אפשר שלא לכתבו שאין באחד מהם כל הצורך וזה שאם לא זכרה המשנה זולתי בדין הפירות לבד לא היינו יכולים ללמד ממנו דין המעות לפי שהיינו אומרים לא נחלקו רבנן על רבי יהודה כי אם בפירות לפי שטענת החנוני מקובלת כשיאמר לבעל הבית נתתיו לך והולכת לביתך לפי שהחנוני רוצה למכור פירותיו באשראי קודם שיבואו לידי רקבון ולכך אמרו רבנן שהוא ראוי שיטול עם שבועתו אבל המעות שאינן באין לידי רקבון לא נקבל טענתו בהם שהוא נתן קודם שיקבל דמיהן ולכך הם מודים לר' יהודה שיקבל בעל הבית עם שבועתו ולכך הוצרך לנו ללמוד דין זה כדי שנודע שרבנן חולקין עליו גם בזה. וכן גם כן אילו לא זכר לנו כי אם דין המעות לא היינו למדים ממנו היאך דין הפירות אצל ר' יהודה לפי שהיה לנו לומר שלא נחלק ר' יהודה עם רבנן כי אם במעות מפני שאינן נרקבין כשהן משתהין אצלו ולכך טענתו חלושה כשהוא נתנם בלא לקיחת הדמים ויהיה בעל הבית יותר ראוי ממנו בנטילתן עם השבועה אבל הפירות שאם נשתיירו אצלו נפסדו טענתו עליהם שמוכרם בלא לקיחת המעות טענה מקובלת והודה ר' יהודה לרבנן שהוא ראוי ליטלם עם שבועתו ולכך הוצרך להזכיר לנו אף זה הדין של פירות כדי שלא נחשוב שר' יהודה שוה עם רבנן: הנה כבר נתבאר לך מזה ביאור שלם שר' יהודה לא נחלק עם רבנן כי אם בשתי הבבות האחרונות מהשתי משניות לבד לפי מה שאמר לפי דפירות עבידי דרקיבי ומעות לא מרקבי לא יתכן להיות כי אם בב' בבות האחרונות בלבד ואפילו אם נניח כל אלה הפנים למי שהוא חושב כי ר' יהודה חולק עם רבנן בב' הבבות לא ירויח שום דבר ולא יתיישב לו שום פירוש למה שאמר ר' יהודה כל שהפירות בידו ידו על העליונה עד כדי שנשים אותו חולק עם רבנן בשער הראשון ולא הוצרך לכפול הדברים בבבא השנית שהוא האומר לשולחני כמו שכפלם בהלכה הראשונה אחר שבדרך אחד הם הולכות והמעות כמו כן סדורין ומונחים ברשות הרבים כמו הפירות וכבר הקדמנו זה בתחלת דברינו אשר שמנו אותו לפתיחת הדין. ולפי שאין דרך לא לחנוני ולא לבעל הבית להשליך המעות לרשות הרבים לכן הניח ר' יהודה שלא אמר עליהם כמו שאמר בפירות ואמר שאין דרך שולחני להיות נותן את המעות עד שיטול את דמיהן. הנה במה שהבאנו מהפירוש והעמד' הראיות די לנו לידיעת כל הדברים האלה והתהלה לאל יתברך לעד ולנצח אמן:

תורה אור

נאמרה שבועה בפנים ונאמרה שבועה בחוץ מה שבועה האמורה בפנים עשה בה ספק כודאי אף שבועה האמורה בחוץ עשה בה ספק כודאי: עד היכן גלגול שבועה אמר רב יהודה אמר רב דא"ל עבדי אתה ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא "הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי °ממזר סופג את ארבעים רשע יורד עמו לחייו אמר רבא דאמר ליה השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי כו': ירושלמי חד בר נש אזל בעי למידן קומי ר' זעירא "וחייבו שבועה על תרין דינרין אמר ליה לאו תרין דינרין אנא חייב לך קא (א) טרפין לך א"ל ומילת פלן ופלן א"ל רבי זעירא או הב ליה כל מה דתבע לך או אשתבע ליה על כל מה דהוא מגלגל עלך וחזינן מאן דקשי' ליה האי עובדא משום ההיא דגרסי' נמי בגמרא דבני מערבא בתחלת פרק המפקיד אמר הריני נשבע ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם (ב) א"ר יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם רצה לשלם ישלם ואם אינו רוצה לשלם ישבע ופריק כי אמר רבי יוסי בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועות השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא כי היכי דלא תיקשי לן הא דרבי זעירא דחייביניה לאשתבועי על כל מה דמגלגלין עליה ואנן לא סבירא לן הכי דגלגול שבועה דאורייתא הוא וכל דתקון רבנן כעין דאוריי' תקון ואי לא דמחייבינן בשבועה דאורייתא כי האי גוונא לא הוה מחייב רבי זעירא בשבועה דרבנן הכי אלא האי מילתא פלוגתא דתנא קמא ורבי יוסי היא ור' זעירא כתנא קמא ס"ל כדקיימא לן דכל פלוגתא דלא איפסיקא בה הלכתא בהדיה דהלכתא כתנא קמא: גרסינן בפרק הגוזל [דף קי.] *אמר רב הונא אמר רב "מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי ונשבע ובאו עדים פטור שנא' °ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבלו [הבעלים] שבועה שוב אין משלמין להן ממון ולית הלכתא הכין אלא אם באו עדים אחר שבועה חייב לשלם דקאמרינן אמר ליה רמי בר חמא לרב נחמן מכדי דרב לא סבירא לך משכוני נפשך אדרב למה לך א"ל לאפרושה לדרב בעלמא והא רב קרא קאמר קרא לכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין הוא דאתא:

הדרן עלך כל הנשבעין

[אלף קפח] **ארבעה** "שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר שומר חנם נשבע על הכל והשואל משלם את הכל נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה ועל השבויה ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה: **גמ'** *הני ארבעה תלתא הוו ש"ח חד והשואל חד ונושא שכר והשוכר חד דתרווייהו חד דינא נינהו אמר רב נחמן בר יצחק ארבעה שומרין הן ודיניהן שלשה וכן הלכתא: (אמר לשומר חנם וכו'): [דף מט.]

הדרן עלך ארבעה שומרים וסליקא לה מסכת שבועות

משתבע נמי דשכורה מתה והיינו משום דסוטה שמא על שמא הוא וכדכתיבנא: עד היכן כחה של גלגול שבועה. מגלגל עליו דבר שאין נשבעין עליו: דא"ל עבדי אתה. אפילו זו מגלגלין עליו אם יתחייב לו שבועה ממקום אחר: ההוא שמותי משמתינן ליה דתניא הקורא לחברו עבד כנעני יהא בנדוי. ב"ד היו מנדין אותו לפי שזלזל בישראל כ"כ אף הם יזלזלו אותו ומכאן למד ר"ת ז"ל דמאי דאמרינן בפ' כל היד (דף יג:) המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי דלאו למימרא שיהא מנודה מאליו בנדוי של רבותינו אלא שראוי לנדותו דהא ה"נ אמרינן הקורא לחבירו עבד כנעני יהא בנדוי ומוכחא מלתא שאינו בנדוי מאליו מדאמרינן ההוא שמותי משמתינן ליה אלמא האי לישנא הכי משמע: ממזר סופג את הארבעים. קנסא מכת מרדות וניחא ליה מנדוי ואחרים פירשו יהא בנדוי מדה כנגד מדה דאיהו מוקי לה בארור כנען מוקמינן ליה אנן בארור דאמרינן בשבועת העדות ארור בו נדוי בו קללה: ממזר סופג את הארבעים. דאיהו מוקי ליה בלא יבא ממזר ואם יבא על בת ישראל מיחייב מלקות הלכך אנן נמי מלקינן ליה: רשע יורד עמו עד לחייו. כלומר לזו אין ב"ד נזקקין לו אבל הוא מותר לשנאתו ולמעט פרנסתו ולירד באומנותו: דא"ל השבע לי שלא נמכרת לי בעבד עברי ובגמ' מסכת קדושין (דף כח.) פרכינן עליה האי טענתא מעליתא היא ובלא גלגול נמי אי הוה מודה מקצת או היה לו עד אחד היה חייב בשבועה דטענת מטלטלין היא שתובעו פעולתו או גרעונו ומאי רבותא דהאי משאר גלגול שבועה ומפרקינן רבא לטעמיה דאמר רבא עבד עברי גופו קנוי כלומר קנין הגוף יש לו עליו שמחמתו הוא מותר בשפחה כנענית ואינה טענת מטלטלין ולאו למימרא דלא שייכא שבועה בגוף אדם דהא עבד נשבעין עליו אי לאו משום דאתקש לקרקע כדאמרי' [במכילתין דף יב:] ילאו עבדים דאיתקשו לקרקעות אלא הכא היינו טעמא משום דלא שייכא שבועה אלא בתובעו ממון דשבועה דקרא בתביעת ממון היא ולא בתובעו גופו אבל עבד כנעני אין השבועה בעבד אלא לזה התופס בו וממונא קא תבע מיניה ופרכינן עלה התם בגמרא א"ה היינו קרקע ולאו למימרא דעבד עברי הוי כקרקע דהא לא איתקש לקרקע אלא עבד כנעני אלא ה"ק מאי קמ"ל רב יהודה הא ודאי פשיטא דכיון דעל קרקע נשבעין בגלגול כדתנן התם זוקקין וכו' ואע"ג דלא שייך בה שבועה כלל הוא הדין בהאי דהיכי תיסק אדעתין למגרע מיניה ופרקינן מהו דתימא קרקע הוא דעבידי אינשי דמזבני בלינעא אבל האי אם איתא דזבין קלא אית ליה קמ"ל: ירושלמי חד בר נש הא טריפין לך. מצאתי לאחד מתלמידי

מתלמידי הרשב"א ז"ל שהוא כתב דמאי דקאמרינן הא טריפין לך הרי הוא כטריפין לך קאמר שאתנס לך או בעינן לשלומי לך דאי לא הא קי"ל הילך פטור ומיהו לאו למימרא דלאחר שטענו דבר אחד והודה בו ואחר כך טוענו עוד וכפר בו שנגלגל בכי הא דהא אמרי' בפירקין דלעיל טענו חטים [וקדם] והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם [שלא] במתכוין פטור לומר דאין זה מודה מקצת כיון שזו כתביעה אחרת וכיון שכן אף לגבי גלגול אין מגלגלין עליו ג"כ דלא עדיף גלגול מעיקר הטענה ואין ביניהם אלא שמודה מקצת בטוען הכל בברי וגלגול אפי' על המקצת שאינו טוען ברי אלא הכא מיירי בשטענו כבר אותן תרין דינרין בברי וג"כ מילת פלן ופלן בשמא א"נ בשקדם והודה כמערים ע"כ ותמיהני אם הרב ז"ל כתב כן שאין הנדון דומה לראיה כלל דבעקר שבועה כל שקדם והודה בשעורים שלא כמערים אין כאן מודה מקצת ולא חלה שבועה כלל אבל כל שחלה השבועה נתחייב מיד על כל מה שירצה לגלגל עליו:

הדרן עלך כל הנשבעין

נושא שכר. שומר בשכר: נשבע על הכל. שלא פשע: משלם את הכל. כל הנך דמתני' שבורה ושבויה ומתה וגניבה ואבדה אבל מתה מחמת מלאכה פטור דלאו לאוקמה בכילתא שאילה: נושא שכר והשוכר. כולהו מקראי ילפינן בהשואל במציעא (דף צד:) משנה זו כבר שנויה בהשוכר את הפועלים (דף נג.) כל כה"ג והאי דהדר ותניא הכא משום דבעי למיתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו כדתני תנא למתני' ואזיל תנא ברישא חיובי ופטורי בממון דידהו לפי שקרבן שבועה בחיובו ופטורו תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה חייב עליו אם הודה ובשבועתו פטר עצמו מלשלם נמצא שכפר ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון וחומש ואשם ואם נשבע לשקר על חנם כגון שאילו הודה לא היה משלם נמצא שאין כאן כפירת ממון וכולהו גווני מתני' בפירקין ובתר הכי תני זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפטור לפטור מפטור לחובה פטור מחובה לפטור חייב ובהאי פטור דתנן איפליגו אמוראי בגמ' דרב אמר פטור משבועת השומרים כלומר משבועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי כלומר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועת בטוי לשעבר באומר יודע אני שהשבועה זו אסורה אבל איני יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו וכדאיתא בפ' שבועות שתים בתרא (דף כו:) ושמואל אמר דאף פטורין משבועת בטוי וטעמיה מפרש בגמ':

הדרן עלך ארבעה שומרים וסליקא לה מסכת שבועות

כדין נשבע שנתבע על טענת חבירו ואחר כך תפס שהוא תובע מאשר נתבע דאיתא פרק הגוזל קמא דף ק"ו איכא פלוגתא מרדכי בשם מורי הכהן והטור ח"מ סי' פ"ז כתבו דאע"פ שנשבע הנתבע ונפטר ע"פ ב"ד אם תופס התובע אח"כ משלו בלא עדים וטוען שתופס אותו על אותה תביעה שנשבע לו עליה שלא נשבע לו באמת וזה אומר כבר נשבעתי ויצאתי מב"ד זכאי הדין עם התופס ונאמן במגו שלא תפסתי משלך כלום ונשבע היסת ונפטר ולדברי השערים שער ראשון מדה ו' שהביא המרדכי שם דבריהם מוכח דאם לא הביא עדים אחר השבועה שיאמתו תביעתו שאין תפיסתו כלום כיון שקבל השבועה ממנו:

המאור הגדול

חוץ מחשוד הבא ליפרע מנכסי יתומים דפקע שטרא כדרב ושמואל והיא היא ולא מוסיפין עלה ולא מידי אבל אם זה החשוד הוא מאותן שלא היה דינן מן התורה ליטול כלום וחכמים הקילו עליו ליטול בשבועה אי משום כדי חייו כגון שכיר או משום שרגלים לדבר כגון הנגזל והנחבל ומאי דדמי להו הרי זה לא נשבע ולא נוטל כלום והולך לו בפחי נפש ומי שהוא מן הנשבעין ולא משלמין ושבועתו דרבנן כגון אמר לחנוני תן לי בדינר פירות אם הוא חשוד לא נשבע ולא משלם וה"ה בשבועת היסת ולא מפכינן לה אשכנגדו וחשוד שהוא מן הנשבעין מן התורה אי במודה מקצת ועד אחד הרי דינו מפורש במשנה ובגמרא בדין שכנגדו חשוד על השבועה ואם הוא מד' שומרין כיון שאין כנגדו יכול לישבע לפי שאינו בא עליו בטענת ברי הרי הוא בדין היו שניהם חשודים זהו מה שנראה לנו בדין חשוד אע"פ שראינו לרי"ף ז"ל שכתב בתשובותיו שהפוגם את שטרו הוא חשוד תחזור שבועתו להיסת לכשנגדו לא נראו לנו דבריו וכתבנו מה שנראה לנו והוא הנכון:

מלחמת ה'

משום כדי חייו על בעל הבית היא מפני שהיא כעין של תורה אבל ראו שהוא טרוד והשכום על השכיר שהוא זכור יותר ממנו והיינו דאמרי' בריש פירקי' עקרוה רבנן שבועה מבעל הבית אלמא דינא הוא דלישתבע בעל הבית ואע"ג דלא אתקינה שבועת היסת עדיין שבימי רב נחמן תקנוה כדאמרי' בקידושין והאידנא דתקון רבנן שבועת היסת וכו' והיינו דאקשי' ומשום כדי חייו דשכיר קנסינן ליה לבעל הבית פי' לשלם דיו שמחמיר עליו שבועה ומפרקינן בעל הבית ניחא ליה וכו' ואקשי' אדרבה שכיר ניחא ליה דלשתבע בעל הבית וכו' וש"מ דמכל מקום בעל הבית חייב לישבע ולכשתמצא לומר כולה סוגיא אהכי רהטא ואסיקנא בעל הבית טרוד בפועליו הוא ומשום כדי חייו דשכיר ראוי שישבע בעל הבית וכיון שהוא טרוד שדיוה אשכיר דהכי עדיף טפי וזהו שכתב רבינו הגדול ז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבעל הבית משום דטרוד בפועליו הוא ושדיוה אשכיר משום כדי חייו כלומר משום כדי חייו דשכיר תקנו לבעל הבית שישבע וכיון שראו שעסקיו מרובין השכוה על השכיר הנה למדנו דרמיא שבועה אבעל הבית הלכך היכא דחשוד השכיר נשבע בעל הבית ונפטר ואם היו שניהן חשודין פטור כדאמרי' בגמרא דבני מערבא והסכימו גמרא דילן דכתבינן ואם תאמר היאך ישבע והרי הוא טרוד לא קשיא דפרשי' אינשי מספק שבועתא וכיון דשבועה רמיא עליה ולא מצינן למירמא לה על פועל משביעינן ליה ואי מספקא ליה קים לן ביה דפריע ומשלם:

עין משפט

א מיי' פ"ו מהל' תלמוד תורה סמג עשין ד טור י"ד שלד:
ב מיי' פ"ק מהל' טוען ונטען סמג עשין צה טור ח"מ צד:
ג מיי' פ"ב מהל' טוען ונטען סמג עשין צה:
ד מיי' פ"ק מהלכות שכירות סמג עשין פח פט צב:

הגהות חו"י

(א) נ"ב דברי הר"ן בזה בענין הא טריפין לך צריכין נגר בר נגר לפולמן:
(ב) נ"ב אנו חוששין. פי' חוששין שמא ליספר מן השבועה אמר

מרדכי מהלכות נדה והלכות מקואות

לרבינו מרדכי בר הלל אשכנזי ז"ל

כולל כל דיני התלמוד וכל שיטות הגמרא ורש"י ותוספות כסדר האלפסי עם הרבה סברות וחדושי דינים רבים :

עם הגהות הרמ"א ז"ל. והן מסוגרות בשני חצאי רבוע עם כוכב כזה [*] וגם מה שמחק מהמרדכי איזה תיבות הקפנו בשני חצאי לבנת עגולים עם כוכב כזה (*). גם הצגנו הרפין מהגמרא שרשם הרמ"א ז"ל על כל מאמר ומאמר מהמרדכי :

היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב חטאת [*אלא] טוען לפורכיו כלומר יעמוד עצמו בלא דישה עד שימות האבר [*גמרא נדה סג] וכמה עונה יום או לילה אם וסתה בלילה יפרוש כל הלילה ואם וסתה ביום יפרוש כל היום הכי מפרש בנדה פרק האשה* [*דף סג] ושמאלתם [*נ"ל והא דאין בועלין עתה על דם טהור משום דצריך לפרוש עונה אחרונה וחיישינן שמא יטעו בה] : **תשלא** על האשה שמשמשת שלא בשעת וסתה במה תתכפר לפי שלמחרת שימושה מצאה דם על הסדין לא ידענא מאי תיבעי *ליה חדא דאונס הוא ורחמנא פטריה כדמשמע פרק ידיעות הטומאה ועוד דבפ"ק דנדה אמרי' גבי בעלה לא החמירו עליה לבדוק אלא בזמן דאיכא טהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא נמי בדיקה לבעלה אבל בזמן [הזה] דליכא טהרות לא בעיא בדיקה א"כ מאי כפרה שייך כאן ושלום מאיר בר"ב : [*שבועות יח] והזרתם והפרשתם כמו נזורו אחור ולהבדיל בין הטמא ובין הטהור וסמיך ליה אשה כי תזריע וילדה זכר להבדיל ולהורות בעניינא דשתוי יין כתיב בלהורות בין הקדש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור ולהורות את בני ישראל. גהמקדש עצמו בדרך לניעות כל המקדש עצמו בשעת תשמיש ובסוף פרק שליש דיבמות משמע נמי **תשלב** דאסור לשמש שלא כדרכה דחשיב ליה כמעשה ער ואונן וקשה דבפרק שני דנדרים אמרי' ההיא דאתא לקמיה דרבי אמרה לו ערכתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי מה אעשה לך שהתורה התירה לו ואומר ר"י שיש לפרש דלאו בתשמיש שלא כדרכה (שיה) [מיירי] אלא היא מלמעלה והוא מלמטה ועוד אומר ר"י דאין חשוב מעשה ער ואונן אא"כ מתכוין להשחית דורגיל לעשות כן תדיר אבל באקראי בעלמא שיתאוה לאשתו שלא כדרכה שרי וכן נראה הלפרש שלחן ערכתי לו והפכו שלא כדרכה ודעל כרחה קבלה כי היא מצטערת והכתוב קראו עינוי אם תענה את בנותי אבל היא למעלה מאי איכפת לה ואפי' שלא כדרכה השיב לה התורה התירה לו וקאמר נמי התם דאין הלכה כר"א בן דהבאי דאמר חגרין למה מפני שמהפכין שלחן אלא כל מה שאדם רוצה לעשות עם אשתו עושה משל לבשר הבא מן הטבח רצה אוכלו צלוק או מבושל או צלי. מתוספתא יבמות.

כתוב בספר התרומה וז"ל הלכתא **תשלג** אשה הרגילה לראות ביום קבוע כגון מחדש לחדש או זמן אחר אם רגילה לראות בתחלת הלילה או באמצעיתה או בסופה אסורה לשמש כל הלילה אולי תראה ומותרת לשמש כל היום שלפניה אפילו בסופו וכל יום שלאחריו אפילו בתחלתו וכן אם רגילה לראות ביום אפילו בתחלתו מותרת לשמש לילה שלפניה אפילו בסופה אע"פ שסמוכה לוסת ממש שעה אחת או אם רגילה לראות בסוף היום מותרת לשמש אפילו בתחלת הלילה שלאחריה אבל כל היום אסורה לשמש מתחלתו ועד סופו והא דאמר פ' הדר ובפ' הבא על יבמתו היוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו אמר רבא לא נצרכה אלא סמוך לוסתה אמר ר"ת לאו להתיר בתשמיש קאמר כדפירש"י דהא מן התורה אסור מוהזרתם את ישראל אלא לדברי ריצוי ופיוסין קאמר ולא חיישינן שמא יבא עליה אמנם רבי' שמשון איש ירושלים מפרש תשמיש ממש משום דקיימא לן כמ"ד וסתות דרבנן וכן פירש בשאלות ומדוסתות דרבנן סמוך לוסתה נמי דרבנן וביוצא לדרך אוקמוה אדאורייתא סמ"ג וכן פי' ר"י וכתוב בס"י וזה דין באשה שוסתה לימים אבל אשה שוסתה לסימנים אחרים ולא לימים כדתנן בפרק האשה [דף סג] ואלו הן וסתות מפהקת מעטש' חוששת בפי כריסה ובשיפולי מעיה כגון למרמורית אוחזין אותה וכל כיוצא בהן וכל שקבעוה שלש פעמים הרי זה וסת הלכך מי שוסתה בסימני גופה ולא לימים או באכילת שום או אכלה פלפלין ורואה מותר לשמש עד שיגיעו אותם הסימנים : בפ' כל היד [דף טו] אשה שיש לה וסת בעלה מחשב ימי וסתה ובא עליה ואמרי' בירושלמי והדה אמרה **תשלד** שאסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לטבול מיד בזמנה וכן הצריך רבי' שמשון את בתו לטבול בזמנה אפי' בחורף ואע"פ שאין בעלה בעיר : [שלהי פ"ק דנדה דף יב ע"ב] **תשלה** כל אשה [שאין] לה וסת [*אסורה לשמש ואין לה כתובה ולא פירות ולא בלאות ויוצאה ולא יחזיר עולמית דברי ר"א ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר משמש בב' עדים וכן הן שותות כו'] ולא פירות שאם הכניסה לו קרקע לפירות אותם פירות שאכל אינו משלם לה [*ולא אמרי' כיון דאין לה כתובה הימנו אשתכח דלאו אשתו וליהדר לה פירות דנכסי מלוג דאכל ממנה] דפירות הוי תנאי כתובה כדאמרי' בפרק נערה שנתפתתה תקנו פרקונה תחת פירות וכיון דאין לה כתובה אין לה נמי תנאי כתובה ולא בלאות שאם הכניסה לו כלים ובלאות אינו משלם לה כמו שמשלם לאשה שמתגרשת מאליה. פ"א אם נתן הוא לה בגדים ועדיין הם קיימים הפסידה בלאותיה ונוטלן הבעל : משמשת בב' עדים חד לאחר תשמיש וחד לפני תשמיש וכן הן עוותוה שמודיעו' חאותה שהיא טמאה ותיקונה שאם לא נמצאת טמאה מותרת ואין צריך לגרשה עיין באלפס פ' אלמנה ניזונית : אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס ובתלמודא פריך סוף פ"ק דנדה ובמאי אי בטהרות הא אמר שמואל חדא זימנא ואי לבעלה הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה דאמר טר' אבא בר ירמיה אמר שמואל אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק ואוקימנא לטהרות דמגו דבעיא בדיקה לטהרות בעיא בדיקה נמי לבעלה ומשני מאן דתני הא לא מתני הא ופירש"י [אית דמפרשי לעולם כשאינה עסוקה] דמתני הא דאמר שמואל הלכה כר' חנינא לא מתני הא דאמר שמואל דכי אינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה וכן פי' ר"ת ולפי דבריהם אשה שאין לה וסת צריכה בדיקה לבעלה וכ"ל דדעת האלפס כן אבל ר"י פסק דאפילו אשה שאין לה וסת לבעלה לא בעיא בדיקה כדאמר ר' אבא בר ירמיה אמר שמואל כו' ואוקימנא לטהרות ותניא בפ"ק דנדה כוותיה ועוד דרב יהודה גופיה אמר שמואל לא אמרה אלא לטהרות אבל לבעלה לא בעיא בדיקה וה"פ [לעולם בעסוקה] מאן דמתני הא כו' ולעולם [*דוקא בטהרות איירי ולא תיקשי כו' מ"י] לא תקשה דאמר שמואל חדא זימנא דרב יהודה אמר שמואל המתני הא הלכה כר' חנינא לא מתני דרבה בר ירמיה אמר שמואל [*לא אמר אלא לטהרות כו'] ולא ידע לה וכתוב בספר התרומה דאפילו לדברי ר"ת דמוקי האי פיסקא דהלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס אף לבעלה מ"מ הרי מתיר אידך רב יהודה אמר שמואל ואמוראי אחריני טובא ובשל סופרים הלך אחר המיקל ואשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל עד יום וסתה דגרס פ"ק דנדה [דף יב] בעא מיניה רבי זירא מרב [*יהודה] אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה א"ל לא תבדוק ותבדוק ומה בכך א"כ לבו נוקפו ופורש פירוש אם תבדוק יפרוש בעלה ממנה כי יאמר לא בדקה בחנם ואפילו א"ת טהורה אני לא יאמין לה ויבטל מפריה ורביה והא מיירי לכל הפחות באשה שיש לה וסת לפירש"י ור"ת כדפירש לעיל אבל לר"י אפילו באין לה וסת וכן פסק רשב"ס בפ"ק דנדה וז"ל שמעינן מהכא בין אשה שיש לה וסת בין אשה שאין לה וסת בזמן הזה דליכא טהרות לא בעינן בדיקה לא שחרית ולא ערבית ולא לפני תשמיש ולא לאחר תשמיש לכדלקמן בסמוך אפילו אם מרוצה להחמיר על עצמה ולבדוק לפני תשמיש ולאחר תשמיש לא שבקינן לה דא"כ לבו נוקפו ופורש עכ"ל : ואשה שיש לה וסת כ"ע מודו שיש לה לבדוק בשעת וסתה וכתב נרא"ס בס"י וז"ל אשה שיש לה וסת ולא בדקה כשהגיע שעת וסתה ולבסוף בדקה אמר רב בדקה ומצאה טמא טמא טהור טהור ושמואל אמר אפילו מצאה טהור טמא דאורח בזמנו בא סולימא בהא קמפלגי [*כו' ר"נ בר יצחק אמר בהא קמפלגי] דשמואל סבר וסתות דאורייתא ורב סבר וסתות דרבנן וכותיה קי"ל *דר"נ דהוא בתראה מ"ל כותיה [*וכוותיה דר"נ ס"ל דהוא בתראה והלכתא כרב כו' מ"י] והלכתא כרב דאמר וסתות דרבנן דהלכה כרב באיסורי [א] ופירש ר' זירא דהיכא דבדקה עצמה שיעור ווסת לווסתה פי' מיד בהא קאמר רב [מצאה] טהור טהור אבל אם אחרה אחר ווסת אפילו [*מצאת] טהור טמא דוסתות דאורייתא פי' סמכו עליה כאלו הן דאורייתא דאורח בזמנו בא ואע"ג דאיכא אמוראי דפליגי אדרבי זירא ואמרי דרב אמר טהור טהורה אפילו לא בדקה עצמה כשיעור וסת [*מ"מ] לר' זירא (לא) חיישינן עכ"ל מסקנא דמלתא אשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל אלא ביום וסתה ובשעת וסתה ואז היא מחויבת לבדוק ואם לא בדקה [גם בשיעור וסתה] טמאה אפילו אם אחר הוסת בדקה ומצאה טהורה טמאה ואשה שאין לה וסת לפירש"י ולר"ת [ב] צריכה לבדוק כל שחרית וערבית לבעלה אבל רשב"ס ור"י פסקו דכל לבעלה לא צריכה בדיקה וכן פסק בספר התרומה ובס' המ' ובכל יום שהצריכו רבותי' בדיקה כגון ביום וסתה או כשסופרת ז' נקיים צריך להכניס מוך באותו מקום לעומק ולהוציאו לראות בו אם ניכר בו שום אדמומי' והוא הדין בגדי פשתן לבן ישן שהוא רך ולא חדש שהוא קשה (*ואין) [*שאין] הדם (*נדבק) [*ניכר] דאמר *אביי הני שחוקי דכיתנא מעלו לבדיקה וצריכה שתכניס הבגד שבודקת בו לחורין ולסדקין כדאמרינן פ"ק דנדה [דף ה] א"ר יהודה אמר שמואל עד שלפני תשמיש אינו ממעט בפקידה מ"ט א"ר קטינא מתוך שמהומה לביתה אינו מכניסתו לחורין ולסדקין אלמא בדיקה לחורין ולסדקין הויא בדיקה מעלי' ובע"א לא ס"י וספר התרומה : בס' המיי' בפ"ד דאיסורי ביאה כתב הצנועות אינן משמשות עד שיבדקו עצמן תחלה קודם תשמיש והאשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק לפיכך עהיו משמשים בב' עדים אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש אבל כשיש לה וסת אינה צריכה בדיקה לפני תשמיש אלא משום צניעות אבל לאחר תשמיש הכל צריכין ב' עדים אחד לו ואחד לה ואפילו מעוברת פעקרה וזקנה וקטנה לא תשמש אלא בב' עדים עכ"ל [ס"א ניסאת ורואה דם וכו'] וכתב ראבי"ה דבר פשוט בעיני דרואה מחמת תשמיש לא תפסיד כתובתה ולא תנאי כתובה חדא דהא הספק נולד ברשותו ונסתחפה שדהו כדאיתא פרק המדיר כאן נמצאו וכאן היו ועוד דבפשיעה דשמש הוא כדאמרינן לפי שאין כל הכחות שוות ועוד מספק לא תפסיד כתובתה דקיימא לן כב"ש דאמרי' שטר העומד ליגבות כגבוי דמי בסוטה ובהחולץ ובהשולח ובסוף פרק האשה שנפלו ואפי' אשה שאין לה וסת כההיא דפ"ק דנדה דפליגי ר"מ ואבא חנן נראה לי דלא תפסיד חדא דהלכתא כאבא חנן [*די"ב] דאמר או לו לבעלה ואמר איכא דאמרי לרבי מאיר קא"ל ומשום כתובה ותו דפסקינן הלכה כרבי חנינא דמשמשת בשני עדים וכו' ועוד האריך בר"פ תינוקת : [*דס"ה] ת"ר ניסאת ורואה דם מחמת תשמיש וכו' מכאן ואילך לא תשמש דבשלש זימנין הויא חזקה אלא תתגרש דדילמא מזלא דהאי גברא גרם [דף סו ע"א] כילד בודקת מביאה שפופרת קנה חלול ובתוכה מכחול צדהוא קיסם (א') [*ארוך] ומוך מונח לו על ראשו של קיסם ותכנים באותו מקום והשפופרת מגינה שלא יגע המוך בצדדיו ואם נמצאת הדם במוך (*על) [*שעל] ראשו של קיסם בידוע שהוא מן המקור וטמאה ואם לא נמצא על המוך בידוע שרואה מן הצדדין ולא מן המקור וטהורה היא ואם יש לה וסת זמן קבוע שהיא רואה דם תולה בוסתה שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור קשעדיין לא הגיע ווסתה ותולה במכתה שיכולה לומר מן מכתה הוא וטהורה ואם היה דם מכתה משונה מזה הדם שהיא רואה אינה תולה במכתה (*אתגורי מתגר) [*אבגורי מבגר] ליה כלומר איכא למיחש שמא ראש הקנה שאין חלק מוציא מן הבשר דם ודילמא טהור הוא וקסבר דמן המקור הוא דאתי רוהפסיד ליה ומשני בשפופרת של אבר שהוא חלק הרבה ופיה רצוף כלומר שפתו כפוף ורצוף לתוכו וליכא למיחש שבוגר ותבדוק עצמה לאחר ראייה ג' של בעל ראשון ואמאי אמרי' תתגרש בלא בדיקה [פי' לאלתר] לפי שאין כל האצבעות שוות וחיישינן שמא אברו של שמש של בעל זה משונה וגדול והוא גרם שהיא רואה ולפיכך תתגרש ותנשא לאחר עד לבעל שלישי ואם תו חזיא הוחזקה לראות בתשמישה ואז צריכה בדיקה [ותשמש לאחר בדיקה] ותבדוק לאחר ביאה ראשונה של בעל שלישי לאלתר לפי שאין כל כחות של אדם שוות דאיכא למיחש שמא עכשיו הסיח בכח יותר מדאי ושמא בביאה שניה ישמש בנחת או לשלישית ולא תראה אבל אם ראתה בביאה שלישית שוב (אינה) צריכה בדיקה עכ"ל פירש"י וכתב בס' התרומה אין כל האצבעות שוות פירש"י וכיון דמהאי טעמא מצי לשמש [אחת בלא] בדיקה מוטב שתתגרש ותנשא לאחר עד שתתחזק בג' אצבעות ולא תשאר לראשון בסכנת כרת משמע לפירושו דלראשון אסורה מתשמיש ג' ואילך ואפילו בבדיקת שפופרת פן תהא בסכנת כרת ואין לחלק בין אשה הנשאת עתה מחדש ובין אשה הנשאת מכמה ימים כדחילק ר"ת דאין נראה לחלק וכן משמע בתוס' אבל ר"י פסק דכן מועלת הבדיקה להתירה לראשון מביאה שלישית ואילך כמו שמועלת לבעל שלישי ומה שלא פי' התנא הבדיקה של ביאה שלישית להתירה לראשון עלה טובה קמ"ל דלא תבדוק בשפופרת דהשתא מותרת לשני מטעם ספק ספיקא שמא בא (להם) הדם מן הצדדין ולא מן המקור ואת"ל מן המקור שמא לא יבא לשני דאין כל האצבעות

הגהות הב"ח א נ"ל למר : ב נ"ל ולהבדיל : ג (המקדש עצמו בדרך לניעות) תא"מ : ד נ"ב זרע : ה נ"ב לקונטרס : ו (דעל כרחה) תא"מ ונ"ב ועל כן קבלה : ז נ"ב בני : ח תי' (אותם) מוקפת : ט נ"ל רבי' בר וכן לקמן [ובד"ק ובד"ס רב ירמיה]: י נ"ל שנו : כ נ"ב הא : ל (כדלקמן בסמוך) תא"מ : מ נ"ב היא : נ (רא"ס בס"י) תא"מ ונ"ב הר"ס : ס (ונימא בהא קמפלגי כו' ופירש ר' זירא) תא"מ ונ"ב לימא בהא קמפלגי דמר סבר וכו' רב נחמן בר יצחק אמר בהא קא מפלגי שמואל סבר דאורייתא ורב סבר ווסתה דרבנן וכותיה דרב נחמן בר יצחק קיימא לן דבתראה הוא . והלכתא כרב דאמר ווסתות דרבנן דהלכה כרב באיסורי וכתב סרא"ס בספר יראים סימן קנ"ב דקיי"ל כר' זירא דהיכא דבדקה וכו' : ע היא משמשת כנ"ל : פ נ"ב ומניקה : צ נ"ל היינו : ק נ"ב הוא : ר נ"ל ומפסיד לה : ש נריכה שוב בדיקה כנ"ל :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] וצ"ע כי בגמרא לא משמע כן אלא ר' זירא שינויא דנפשיה משני דאפילו ווסתות דאורייתא שרי רב במצאה טהור כשבדקה בשיעור וסתה דודאי אי הוה דם הוה משכח ורב נחמן פליג עליה ולדבריו אפילו לא בדקה בשיעור וסתה אלא לאחר שיעור ווסת ומצאה טהור טהור לרב וכיון דחיישינן לדר' זירא נ"ל מה שפסק למעלה כרב ואליבא דרב נחמן לא להלכה אמרה כן אלא שכן היתה סוגית הדין נוטה אלא שאנו חוששין לדר' זירא וזה לשון ס' יראים סי' קנ"ב ואע"ג דפליגי רבינא ורב נחמן אדר' זירא ואוקי מלתא דרב אפילו לא בדקה כו' והאי ולימא בה"ק וכותיה קי"ל עד והלכתא כרב דהלכה כרב באיסורי כל אם לא כתוב שם : [ב] מה שכתב בשם רש"י להצריך בדיקה לאין לה ווסת האשר"י לא כתב כן בשמו גם בפירוש אינו נמצא אלא שהביא דברי אית דמפרשי' וזהו פר"ח כדאיתא בהאשר"י ואע"פ שסתר אותו רש"י מיהו משמע

אם

שוות אבל אם היתה בודקת לראשון וראתה דם בראש המכחול דהשתא נתברר דמן המקור בא מעתה לא תהא מותרת לשני משום האי טעמא לחוד דלאו כל האצבעות שוות ולפי פירוש זה של ר"י אם אוהבת בעלה הראשון ורוצה ליכנס בספק שתהא אסורה לכל אדם ועגונה כל ימיה אם תראה דם בראש המכחול הרשות בידה לבדוק עצמה תחת הראשון ואינה נקראת רואה מחמת תשמיש אא"כ ראתה מיד אחר תשמיש או אחר זמן כדי שתרד מן המטה ותבדוק דהוי בהאי תלוי וכ"ש [*אם] נמצא הדם על שלו כשפירש ממנה דבכה"ג קרוי רואה מחמת תשמיש ואסורה לו לאחר ג"פ אבל אם [ת]שהתה [*אחר תשמיש] יותר ממה שפירשנו אינה אסורה לו בכך אפילו פעמים רבות אלא מותרת לו אחר ספירת ז' נקיים ואם יש רופא שסבור לרפאותה לעצור הדם מלבא *)ע"י רפואה טוב הדבר לנסות הרופא אחר פעם ראשונה ושניה קודם שהוחזקה אבל לאחר פעם שלישית שכבר הוחזקה ל"נ אם היא תוכל לסמוך על הרפואה אפילו [א]הוא רופא מומחה לדבר זה ולשמש אחריו פעם רביעית.

נאמנת אשה לומר מכה יש לי באותו מקום שממנה יוצא דם [*ס"א משמע] דוקא שיודעת שיצא הדם מן המכה תולה בה אבל מספק אינה תולה אבל בשעת וסתה אפילו יודעת בודאי [ב]שהדם יוצא מן המכה אינה תולה בו דאל"כ לא תהיה טמאה לעולם אמנם [ג]כתמי' שתמצא בבגדיה טהורה ותולה במכה אפילו אינה יודעת שהמכה מוציאה דם דבכתמים הלכו חכמים להקל משום דכתמים דרבנן ואשה שנמצאת כתם דם בחלוקה או בסדינה אם יודעת שיש לה גרב או חבורה שאם היתה מסירה הגלד והקליפה היתה מוציאה דם טהורה ותולה בו [ד]בכתם זה או בבנה או בבעלה ששכבו עמה או אשה אחרת ויודעת שיש להם מכה וגרב ויודעת שהם יכולים להוציא דם ע"י קליפת הגלד טהורה ותולה בהן אע"פ שעתה אין מוציאין מכל מקום שמא חפפו וגרדו עצמן עד שהוציאו דם ולאו אדעתייהו או אם נתעסקה בצפור או ישבה בצד המתעסקין תולה בהן וטהורה אפילו אם הכתם גדול ואם אין כל אלו בה ואין לה במה לתלות או אם אין [ה]גדול הכתם מכגרים [*פירשו הגאונים ט' עדשים ג' אורך ג' רוחב וכל עדשה ד' שערות במסכת נגעים. אגודה] של פול ר' *יוחנן בן אנטיגנוס אומר תולה במאכולת [*והוא פרעוש וטהור מ"י] אע"פ שלא הרגה תולה בה וטהורה שאין לך כל מטה ומטה שאין בה כמה טיפי דמים וא"כ לא תמצא אשה שטהורה לבעלה לכן אם הכתם כגרים תולה במאכולת שהוא פרעוש וטהורה כל זה שנינו פרק הרואה כתם וכן הלכה ומה שאמרתי שהכתם [ו]בחלוק ובסדין דעד כגרים תולה במאכולת ל"ש אם הכתם עגול או משוך וכן פי' ר"י דהא דאר"א משוך כל שהוא טמא דוקא בעד שבדקה בו כדתנן שעד שהוא נתון תחת הכר פירוש שבדקה עצמה בבגד לבן ולא ראתה מיד מה היה עליו ונתנתו תחת הכר ולאח"כ מצאה עליו דם אם עגול טהור שיש לתלות במאכולת ואם משוך טמא כר"א בר' צדוק אבל בכתם דחלוק או דסדין אפילו משוך טהור עד כגרים ואם סופרת ז' נקיים מסתברא משלשה ימי *נקיים ואילך הכתמים טהורים [ז]ואם יש במה לתלות במכה או בחבורה או בדם צפור ואינה סותרת אבל צריכה שתדע בודאי שפסק דם המקור לכך צריך שיהיו שלשה ימים הראשונים של ספירת נקיים לגמרי קצרתי מלשון ספר התרומה.

[*וכתוב בת"ה הא דכתב התרומה והמרדכי והסמ"ג והגהות מיימוני דג' ימים הראשונים של ספירת ז' נקיים צריכים טהורים לגמרי ואם מצאה כתם בהם אע"פ שיכולה לתלות אותה במכה או בחבורה אינה תולה נראה דהיינו דוקא בכתם כגרים ועוד אבל פחות מכאן אפילו תוך ג' ימים תולין במאכולת דאין לך מטה שאין עליה כמה טיפי דם מאכולת ע"כ]:

ושיעור גרים פי' המיימוני וכן פסק בספר המ' [ט' שעורות] דהוו שלשה (*שעורות) [*עדשות] על ג' (*שעורות) [*עדשות] [ג]: האשה שהיתה עושה צרכיה וראתה דם פי' שהיתה משתנת בספל אם עומדת טמאה פי' דאז יוצא השתן בדוחק ושותתת וא"א לה לזנק השתן ודלמא הדור מי רגלים למקור ומייתי דם נדה ואם יושבת טהורה פי' משום דאז מקלחת בריוח ולא הדור מי רגלים למקור אלא יצאו כולם לחוץ ותולין אותו דם דמתחלה היה בספל ולא נבדקה יפה או שמא מכה יש במעיה ומשם בא ולא מן המקור ור"י אומר בין כך ובין כך טהורה בין עומדת בין יושבת כיון דלא ראתה [ז]קודם מי רגלים ולא שוב טהורה היא ודאי והאי דם מעלמא אתי או ממכה ולא מגופה: איש ואשה שעשו צרכיהם (*בספל) [*בתוך הספל] ולא על שפת הספל רבי יוסי מטהר [ח]דקסבר ס"ם הוא ספק מן האיש הוא וטהור ואם תמצא לומר מן האשה ספק מן המקור ספק ממקום אחר ור' שמעון מטמא [ט]דקסבר חדא ספיקא הוא [חזקת דמים מן האשה] [י]בגמרא פריך ור' יוסי בחד ספק מטהר כגון ברישא בספק ספיקא מיבעיא פי' [כ]מה אצטריך ר' יוסי לאיתני בסיפא ומשני מהו דתימא ה"מ דיעבד פי' אם נגעה כבר בטהרות דלא מטמינן להו אבל לכתחלה לא פי' דלא מטהרינן לה ליגע בטהרות קמ"ל כיון דר' יוסי הו מטהר משנה יתירה מרבה אפי' לכתחלה ועוד דמטהר משמע אפילו לכתחלה וכ"ל דמתוך פירש"י משמע דממשנה יתירה קא מרבה דאפילו רישא דחד ספיקא שרי אפילו לכתחלה ור"ח פי' [ל]דוקא סיפא דאיכא תרי ספיקי שרי לכתחלה אבל ברישא דחד ספיקא דיעבד אין לכתחלה לא ופריך בגמרא מ"ש עומדת דאמרינן דהדור מי רגליה למקור ואתא דם [*יושבת נמי וכו'] אמר שמואל במזנקת כלומר כשהיא יושבת מזנקת ולא הדר מימי רגליה למקור אבל עומדת לא מצי למיהוי מזנקת אלא שותתת ופריך מזנקת נמי דלמא בתר דתמו מיא אתא דם מן המקור אמר ר' אבא ביושבת על שפת הספל ומזנקת בתוך הספל דאם איתא דבתר דתמו מיא אתא דם על שפת הספל איבעיא ליה לאשתכוחי א"ר יהודה [מ]הלכה כר' יוסי [נ]ופסק מורי כו' כדלעיל ופסק הר"ם דוקא בשנמצא בתוך הספל אבל יושבת על שפת הספל ונמצא על שפתו דם טמאה לכתחלה אע"ג דקי"ל כרבי יוסי דמטהר בכל ענין ומסיק אפילו לכתחלה [ס]ומיהו ר"ח פי' דה"מ בתרי ספיקא אבל בחד ספיקא דיעבד אין לכתחלה לא והיכא דישבה על שפת הספל ונמצא דם על שפתו והעומדת אפילו [ע]בתוכו ליכא אלא חד ספק וכגון להחמיר כפי' ר"ח: אשר שאלת על האשה שבשעה שהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כמין (*קטרין קטרין) [*קרטין קרטין] כמין חול ואינן אדומים אלא דיהה חזרו על כל צדדים ולא מצאנו לה היתר אי בכל פעם [כשעושה צרכיה] בודקת עצמה ורואה דם בעד שמקנחת בו (*אע"ג) [*דאע"ג] דקי"ל כרבי יוסי דאמר בין עומדת בין יושבת טהורה כדפסיק שמואל פרק האשה ה"מ כי נמצא דם בספל שאין דרך דם לבא עם מי רגלים אלא ודאי דם מכה הוא אבל אם בדקה אח"כ וראתה דם בעד שהוא דם [פ]אין ודאי אלא מן המקור כיון דלא אתא ממש עם מימי רגלים דילה כדפרכינן גבי האשה יושבת ומזנקת אמאי טהורה דילמא בתר דתמו מיא אתא אלמא היכא דאיכא למתלי לחומרא תלינן ולא מטהרינן אלא היכא דודאי לא בא מן המקור דאע"ג דאיכא [צ]למימר ה"מ לר"מ דמחמיר אבל לרבי יוסי דמיקל לא מחמרינן בהא דבתר דתמו מיא נראה דאפילו לרבי יוסי טמאה דע"כ לא פליג רבי יוסי אלא בנמצא דם על המים בספל דודאי לא אתו דם מקור עם זינוק מי רגלים אבל בתר דתמו מיא מודה דטמאה ואפילו היכא דאתא עם מי רגלים ונמצא בספל [ק]דזימנין דמטמא

ר' יוסי דביושבת ס"ל לרבי יוסי לגמרי כר"מ וליכא פלוגתייהו ביושבת וא"כ [כי היכי] [*במ"י כתוב כיון דלימא] דלר"מ לא מטהרינא ביושבת [*פי' ה"ה לר' יוסי נמי טמאה כמו לר"מ] אלא [*בכה"ג ה"ל לר' יוסי לפי שיטת ר"י שפי' דכולה מתניתין בין עומדת בין יושבת במזנקת וכן לפי' ר"ח שפירש דאפילו כו' כן הוא בהג"ה מיימוני פ"ה] במזנקת (אבל) [*וא"כ] בתר דתמו מיא לגמרי ובדקה בעד ומצאה דם טמאה וכל שכן שיש לאוסרה לפי' ר"ח שפי' דאפילו בנמצא דם על המים [ר]דטהורה דא"ר יוסי לאו טהורה לגמרי קאמר אלא טהורה משום נדה וטמאה משום כתם והשתא [ש]בה סלקינן אם זאת האשה רגילה לראות דם תדיר אחר שעושה צרכיה אין לה היתר לבעלה אא"כ תעקר ממנה ג"פ [שתבדוק ג"פ] אחרי שעושה צרכיה ואם בג"פ לא תמצא תו לא חיישינן אפי' לבדוק עצמה אחר שתעשה צרכיה דכל לבעלה לא בעיא בדיקה ואם אינה רגילה לראות דם בכל פעם אלא לפרקים ואותם פרקים שוים בקביעות או בדילוג קבעה לה וסת מורי האריך ואני קצרתי: גרסי' בר"פ הרואה כתם אמר שמואל בדקה קרקע עולם וישבה עליו ומצאה דם טהורה וא"ר ירמיה מדפתי מודה שמואל דטמאה מדרבנן ורב אשי אמר שמואל הוא דאמר כרבי *ירמיה דאמר כל דבר שאין מקבל טומאה לא גזרו עליו משום כתמים וכתב בסה"מ דה"ה ישבה על בית הכסא ונמצא עליו דם [ת]ת"ר אשה כי תהיה זבה יכול אפי' זבה מ"מ תהא טמאה פי' כגון דם מכה או דם עלייה [*מ"י דם עלילה] [*ת"ל והיא גלתה מקור דמיה לימד על הדם שאינו אלא המקור יכול כל מראה זוב טמאה ת"ל דם אין לי אלא מראה דם אחד כשהוא אומר דמיה מלמד הרבה דמים טמאים באשה האדום והשחור וכקרן כרכום וכמימי אדמה וכמזוג ב"ש אומרים אף מימי תלתן וכמי בשר צלוי וב"ה מטהרין כקרן כו' מ"י] [דף יט] כקרן כרכום כמראה כרכום שקורין קירוק [א]האי קרן כמו כי קרן עור פניו כמימי אדמה של בית כרם מאותו מקום שהם אדמה אדומה ונותנת בכלים ומציף עליהם מים וכמזוג ב' חלקי מים וא' יין אדום וכמימי תלתן לחלוח שבתלתן האי שחור אדום הוא אלא שלקה ואושחר הני תרי אחריני כמימי תלתן וכמי בשר צלי נמי מילקה לקו ומתחלתו [אדום] היה [ב]דם ירוק דמטהרינן כרבנן דעקביא בין מראה בל"א בין מראה גע"ל בין מראה גרי"ן כולן בכלל ירוק הן דכל ה' דמים הטמאים באשה לצד אדמומית נוטין כדאמרינן פ' כל היד מנא לן דדם אדום [ג]שמא שחור נמי אדום הוא אלא שלקה וכל ג' מראות הללו בל"א גע"ל גרי"ן כולן בכלל ירוק [ד]בל"א [כדאמר פ' מאימתי] משיכיר בין תכלת לכרתי וכרתי נקרא ירוק בפרק לולב הגזול הירוק ככרתי ותכלת דומה לרקיע ולים שהוא בל"א וגע"ל כשעוה שהוא ירוק [דאיתא] בתוספתא דנגעים ירקרק ירוק שבירוקין כשעוה ואדרבה הוא ירוק שבכולן והוא גע"ל וירוקה כשרה מדר' נתן פירש"י כעשבים והוא גרי"ן כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם פי' שלא תדע להבחין בין דם טהור לדם טמא שמטמאה בפנים שיצא מפרוזדור וכותלי בית הרחם העמידוהו טמא כאילו יצא לחוץ זב אינו מטמא בפנים [*עד שיוצא לחוץ] דכתיב או החתים בשרו בזוב כתיב ורחץ בשרו במים [חיים] וטהר אין לי אלא נדה זבה מנין לקמן אפרש מתי היא נדה מתי היא זבה תהיה בנדתה כל ז'. לפתוח או לנעול לפרש או לסתום [דף עב] יכול הרואה ג' ימים תחלה בתחלת ראייתה תהיה זבה ותצטרך לספור ז' נקיים [דף עג] ת"ל או כי תזוב על נדתה כלומר סמוך לנדתה לאחר נדתה נעשית זבה וז' ימי נדה קודמין לימי זיבה ואין לי שתהא זבה אלא כשהיא רואה לאלתר סמוך לנדה ממש מיד לאחר שכלו ימי נדתה מופלג מנדתה יום א' מנין [ה]שאחר ז' ימי נדה שפסקה יום אחד ואחר [ו]ראתה ג' ימים מנין שתהא זבה ת"ל או כי תזוב מריבוי או [*אין לי אלא יום א' מנין לרבות ב ג ד ה ו ז ח ט י מנין אמרת מה מצינו ברביעי שראוי לספירת זיבה וראוי לזיבה אף אני אביא את אלו שראוין לספירה וראויה לזיבה ומנין לרבות י"א ת"ל בלא עת נדתה יכול שאני מרבה י"ב אמרת לא ומנין לרבות י"א ולהוציא י"ב מרבה אני י"א שראוי לספירת או כי תזוב ומוציא אני י"ב שאין ראוי לספירת או כי תזוב כדפי' האלפסי במ"י] מרבה אני את י"א [ז]ימים שראוי לספירת או כי תזוב כו' כדפי' הרי"ף ורש"י [*מ"י העביר קולמוס על פי' וגרס כדפי' הרי"ף ורש"י מרבה אני] (*פי') מרבה אני [ח]י"א שראוי לספירת או כי תזוב דהוא דאורייתא כשרואה מופלג מנדתה יום א' [דהיינו תשיעי לתחלת נדתה] אז יהיה ספירת יום אחרון דז' נקיים ביום י"א (נקיים) אבל יום י"ב [דהויא מופלג שני ימים מנדתה] אין ראוי אלא לספירה מה [ט]שמצינו אין לי אלא הרואה ג' כדדרשינן לעיל ימים שנים רבים ג' מנין לרואה ב' שהיא זבה קטנה להיות שומרת יום כנגד יום ת"ל טמא יהיה [יכול] לרבות עוד יום א' ת"ל יהיה לה מיעוטא הוא דאין לה טומאה אלא יום א' ת"ל לאחר תטהר אחר אחר לכולן שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן רבי שמעון אומר אחר תטהר אחר המעשה תטהר כלומר תשלו אחר טבילה אפילו ביום דגבי נדה דוקא אמרי' דטבילתה אינה אלא בלילה דכתיב שבעת ימים תהיה בנדתה שלמים בעינן אבל טבילת זבה הויא אפילו בתחלת יום ז' לספירתה אבל אסור לעשות כן לטבול ביום [י]שלא תבא לידי ספק פירוש שמא יבא בעלה עליה ויהיה בספק כרת שאם תראה בסוף היום הרי סתרה כל מה שספרה ונמצא שבעל זבה למפרע או אם עשתה טהרות ביום שביעי נטמאו למפרע וכן משמע מתוך האלפס דאפילו טבילה אסר רבי שמעון ביום שביעי אבל אין לפרש דוקא לבעלה אסר רבי שמעון ביום פירוש לשמש עמה דא"כ מהו שמא תבא לידי ספק הלא כבר בא אל הספק [*בשעת תשמיש שמא תראה והל"ל שמא תבא לידי ודאי היכי שרי רבנן לשמש הא אמרינן לקמן במתני' הרי זה תרבות רעה. מצאתי כן מוגה במ"י והעביר קולמוס על אולי תראה] (*אולי תראה) אבל יום אחד עשר לא בעי שימור דאורייתא ומיהו מדרבנן בעי שימור הכי מוכח פרק בא סימן [*סו] התקין רבי בשדות פירוש במקום עמי הארץ ולא היו בקיאין בתיקון וסתות ראתה יום אחד תשב (*שביעי) [*ששי] והוא דחיישינן דלמא בימי נדה היא וצריכה שבעה בין טמאים בין טהורין [אילו היתה בימי זיבה אינה צריכה לשמור רק יום כנגד יום. ג' תשב שבעה נקיים דחיישינן שמא בתוך י"א ימים הוא] [*ואילו היתה בודאי בתוך י"א יום שבין נדה לנדה דיה בשימור יום כנגד יום שלשה תשב ז' נקיים דחיישינן דלמא בתוך י"א יום היא ואלו כו'] ואילו היתה ודאי בימי נדה דיה בז' ימים בין טמאים בין טהורים ולא בעינן נקיים. תשלז א"ר זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן שאפי' רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים (*האי) [*והאי] דנקט טפת דם כחרדל [ד] פשיטא שמטמאה בטיפה כמו ראיה גדולה דהא תנן בפרק יוצא דופן ומטמאים בכל שהוא אלא חדושא הוא דסד"א כיון דלא ראתה [כ]רק טיפה מסתמא לא ראתה גם תמול גם שלשום וליכא לספוקי בזבה גדולה ודיה בששה [*והוא] קמ"ל שתשב ז' נקיים: היכי דמי הלכה פסוקה כי הא דא"ר זירא בנות ישראל הן החמירו על עצמן כו' הלכך בזמן הזה אפילו אינו רואה אלא טיפת דם [ל]ולא יותר צריכה לספור ז' נקיים שכל הנשים הרואות יש

*) גי' מהרי"ל ע"י תשמיש וכ"ג רמ"א [וב"ח] וכ"ה בד"ק.

הגהות הב"ח ת נ"ב ס"א ראתה אחר התשמיש יותר מן הזמן שפירשנו : א נ"ב אם : ב שדם כצ"ל : ב נ"ב כל : ג כתם זה או אם בניה או בעלה שכבו כצ"ל : ד הכתם גדול כצ"ל : ה נ"ב שנמצא : ו ואם יש לה במה כצ"ל : ז לא קודם לא מי רגלים כצ"ל : ח נ"ב פי' : ט נ"ב פי' : י ובגמ' כצ"ל : כ ומאי אצטריך דר"י כצ"ל : ל דדוקא כצ"ל : מ נ"ב אמר שמואל : נ ופסק וכו' כדלעיל רשום למחוק : ס מיהו כצ"ל : ע נ"ב נמצא דם : פ הוא דם ודאי אינו אלא מן וכו' כצ"ל : צ נ"ב ס"א למידחי : ק צ"ל זימנין : ר על המים דא"ר יוסי טהורה לאו וכו' כצ"ל : ש בהא כצ"ל : ת נ"ב טהור : א והאי כצ"ל : ב ודם כצ"ל : ג וכו' כצ"ל ותי' שמא רשום למחוק : ד נ"ב כן : ה מנין כגון שאחר וכו' פסקה כצ"ל : ו נ"ב כך : ז תי' ימים רשום למחוק : ח נ"ב את : ט מצינו כצ"ל : י צ"ל שמא : כ נ"ב אלא : ל נ"ב אחת :

חדושי אנשי שם

זה לא סתרו : [ג] ג' שעורות על ג' שעורות אין לשון זה כתוב במיימון ולא בסמ"ג אלא ט' עדשים שהן ג' עדשים על ג' עדשים וכן הוא במשנה פ"ו דנגעים ובתשובות מהרי"ו סי' ס"ג מקשה ואומר דהד שעורה הוי דשיעור שעורה הוי כשיעור עדשה. ובתשובות מהרי"ל ז"ל סי' ק"כ ושעורים דשעורה כמדומה דאין אנו בקיאים לגמרם כולי האי בין בכתמים בין בפדיון הבן וכל מילי דאיסורא אפילו היה לנו שעורים דידהו עכ"ל: ורבינו יעקב בעל האגור כתב בשם מהרי"ל שטעות סופר כתוב בספר המרדכי אלא ט' עדשים על ט' עדשים שהם ל"ו שערות כי שעור העדשה ב' שערות באורך וכן ברוחב הרי ד' שערות ופי' כמו שהן קבועות בראש רחוקות זו מזו ע"כ סי' א' שפ"ז : מהר"ם [ד] ומה שמברכין על ספירת העומר ולא על ספירת ז' נקיים ואפילו בפירה בפה לא עבדה נראה לראבי"ה הטעם דלא בקיאים במראה דמים ומחומרא כרבי זירא מחמרינן וכיון

להם לספק שמא ראתה כבר שני ימים מלבד זה ושמא היא עמדה בימי זיבה : ביום שפוסקת מלראות תבדוק עצמה לערב ותלבש חלוק לבן שאם תראה עוד שיהא ניכר בחלוקה ובלילה תשים סדינים לבנים במטתה או נקיים מכתמים ולמחרת הפסקתה תתחיל [מ]הז' נקיים ויום שפוסקת בו אינו מן המנין שהרי תנן הכותים מטמאים משכב התחתון כעליון ומפרש טעמא דיום [נ]שפוסקת סופרתן למנין ז' וכל אותם ז' נקיים צריכה לבדוק [ס]פעמים שחרית כשעומדת ממטתה וערבית כשהולכת לבה"כ קודם לילה ומנהג כשר הוא כשאשה מפסקת בטהרה לרחוץ וללבוש לבנים אמנם אם אינה רוחצת אלא פניה של מטה דיה בכך רוקח. [ע]כבר כתבנו לעיל משם ס"י וספר התרומה כיצד תבדוק ואם מצאת שום כתם באותו מטלית [פ]שבודקה או בחלוקה או בסדינה אפילו ביום [צ]השני סותרת כל מה *שספרה וצריכה להתחיל ולספור מיום המחרת ואם שכחה ולא בדקה עצמה כל הימים רק יום שפסקה בו לערב ולמחרת שהוא יום ראשון של ספירה בדקה עצמה שחרית וערבית [*ושוב לא בדקה עצמה עוד עד יום השביעי וביום כו' מ"י] וביום ז' בדקה ונמצאת טהורה מותרת וטובלת בלילה וטהורה דתנן פרק בתרא הזב והזבה שבדקו עצמם יום א' ומצאו טהורה ושאר הימים לא בדקה וביום שביעי בדקה ומצאה טהור רבי אליעזר אומר הרי הן בחזקת טהרה ורבי עקיבא אומר אין להם אלא יום ז' בלבד ובפ"ק דנדה פסיק שמואל כרבי אליעזר ואם בדקו עצמה יום ראשון ולא יום ז' אלא יום ח' או אם בדקה יום ז' ולא בדקה יום ראשון לספירתה בהא פליגי [ק]פ' בתרא רב שרי היכא שבדקה בתחלתה ולא בסופה או בסופה ולא בתחלתה ור"ח אומר תחלתן וסופן בעי והואיל ולא איפסיק הלכתא כמאן עבדינן כר"ח [ר]ולחומרא הלכך לעולם אפילו בדיעבד יצטרך שלא יהא מבדיקה לבדיקה יותר מחמשה ימים מלבד יום שפסקה בו לערב כדי להפרישה בטהרה אבל אם בדקה עצמה לערב יום שפסקה כדי להפסיק בטהרה ולמחר שהוא יום ראשון לא בדקה בו וגם יום ז' לא בדקה עד יום ח' בזה מודה רב דאינו מועיל כלום דהא הכא לא תחלתו ולא סופו איכא הועתק מס' התרומה וס' המצות וס"י: מה שכתבנו שלמחרת יום הפסקה תתחיל לספור ז' נקיים הני מילי כשעברו שלשה ימים שלא שמשה דהכי פירש ר"י דז' נקיים [ש]נקיים משתמא אפילו נקיים משכבת זרע קאמר דברים יוצא דופן מסקינן דפולטת שכבת זרע רואה הויא וסתרה ואמר רבה התם משמשת אסורה לאכול תרומה כל ג' ימים א"א לה שלא תפלוט והכי אמרינן פרק ר"ע בשבת א"ר זירא א"ר יוחנן זו דברי ר' ישמעאל ור"ע אבל חכמים אומרים ו' עונות שלימות בעינן הלכך נראה לר"י דכל אשה ששמשה ואח"כ ראתה בין ראתה ג' ימים או יום א' או מצאה כתם צריכה להמתין ג' ימים שלמים ואח"כ תתחיל לספור דהיינו ביום ה' לשימושה כגון אם שמשה למוצאי שבת וראתה בו ביום אינה מתחלת לספור עד יום ה' בשבת ובערב רביעי בשבת תבדוק עצמה כדי להפסיק בטהרה ותלבש חלוק לבן או תכבס הכתם ותתחיל לספור מליל חמישי ואילך אמנם אם רצתה להתחיל לספור ממחרת הראיה יכולה לספור בענין זה שתכניס מוך או בגד רך באותו מקום ותקנח יפה יפה להסיר השכבת זרע ואם דואגת שלא תדע לקנח יפה יפה [ת]תרחץ בחמין ואם תקנח עצמה לא חיישינן שמא תפלוט אח"כ בלא הרגשה וראיה מפ"ח ממס' מקואות האשה ששמשה וירדה וטבלה ולא כבדה הבית כאלו לא טבלה משמע דקודם טבילה יכולה לכבד ולקנח [עיין פ"ק דשבת ובא"ה קנ"ב] וה"כ [*גרי"ף] עבדינן בימי טוהר דיולדת ט'. תשובת הגאונים ושאלתם אשה שילדה תשלח בקושי ולא בשופי וראתה דם אם צריכה ז' נקיים או לא דבר זה מחלוקת גאונים מר רב יהודאי גאון היה אומר שאינה צריכה ז' נקיים בגמרא דבנות כותים ותלמידיו אמרו כמותו ומר רב צדק גאון וכל בני הישיבה נחלקו עליו ואמרו זה הדבר היה נוהג בדורות הראשונים שהיתה חכמה יתירה בבנות ישראל אבל השתא אין מבחינות בין שופי לקישוי וספק כרת הוא ועבדינן לחומרא וכן בכל ספק איסורין חוץ מן עירובין ואבל ועוד הא א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן כו' ומי יאמר דנדות החמירו ולא יולדות כיון דר' זירא סתמא קאמר היכא למימר דיולדות נמי החמירו וצריכות ז' נקיים ואנן וכל בני הישיבה כמר רב צדק גאון סבירא לן ע"כ וכן קבל ראבי"ה מרבותיו לחומרא והן הן דברי האלפס אוכן מצאתי בתשובת רבינו שלמה ברבי שמשון דדם טוהר אינו נוהג עתה בדורות האחרונים וכן פסק ר"י בר יקר לאיסורא דר' זירא דהחמיר אפילו בראיית טיפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים סתמא קאמר אפילו ביולדות וכן (*באלפסי) [*פסק האלפסי] בפ"ק דשבועות לאיסור וז"ל עבדו רבנן הרחקה יתירא כו' וטעמא משום דהיינו [*חומרא] דרבי זירא דאפילו [חזיא] בימי טוהר טיפת דם כחרדל צריכה לישב ז' נקיים דאם לא כן מאי אשמועינן רבי זירא תניא דם מטמא בכל שהוא ויש מפרשים דהיינו רבותיה דרבי זירא דאפילו טיפת דם כחרדל דאי אפשר ליחלק לשלש ראיות למפרע אפ"ה הויא זבה העתקתי מחיבור מורי ה"ר אפרים ז"ל. קיימא לן כרב דאמר מעין אחד הוא והתורה טמאתו והתורה טיהרתו ולא כלוי דאמר שני מעיינות הם נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטהור נפתח הטמא ופריך בפרק בנות כותים מאי בינייהו איכא בינייהו שופעת מתוך ז' לאחר ז' מתוך מ' לאחר מ' לזכר מתוך י"ד לאחר י"ד מתוך פ' לאחר שמונים לנקבה לרב רישא לקולא וסיפא לחומרא ולגוי איפכא והשתא אע"ג דקי"ל כרב באיסורי ואיהו שרי בשופעת מתוך ימי טומאתה לימי טהרתה מ"מ אחרי שפסקנו דאיכא חומרא דרבי זירא ביולדות א"כ כל אשה הוי בספק יולדת בזוב ובעיא ז' נקיים אחר שבעה לזכר ואחר י"ד לנקבה וה"מ כגון שראתה כל ז' לזכר וכל י"ד לנקבה או שראתה בסוף ז' לזכר ובסוף י"ד לנקבה אבל אם ראתה בתחלתן או באמצען ובסופן פסקה ימי לידתה שאינה רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה (*דתנן) [*וכן מצאתי בגמ' הגיה] פ' בנות כותים [דף לז] ר' מריניום אמר לידה אינה סותרת כזיבה פירוש אם לא ראתה דם ואיבעיא להו מהו שתעלה פי' כיון שלא ראתה דם אביי אמר אינו עולה ורבא אמר עולה והלכה כרבא וכן פסק המיי' פי"א דאיסורי ביאה וכן כל הגאונים חוץ מר"ת שחולק עליהן ואומר דהלכה כאביי שהיא הלמ"ד מיע"ל קג"ם [ימי] לידתה שאין רואה דם בהם ולדברי ר"ת שפוסק כאביי דאמר ימי לידתה שאין רואה בהן אין עולין א"כ היה נראה להצריך לכל היולדות ב' טבילות קודם שתהא מותרת לבעלה [אחת] לאחר ז' לזכר ולאחר י"ד לנקבה להשלים לימי לידתה שתוכל לספור אח"כ ז' נקיים בשביל חששא שמא יולדת בזוב ואחר ספירת ז' נקיים תטבול ומותרת לבעלה דאם לא טבלה קודם הספירה א"כ לרב דאמר מעין אחד הוא והלכה כמותו כל הימים קרויין

*פי' אם אין לה במה ליתלות וכן פסק לעיל משם ספר תרומה מצלשה ימים נקיים ואילך שתם כתמים טהורים . מהר"ם :

ימי [ב]לידה עד שתטבול שהרי לב"ה דם יולדת שלא טבלה מטמא לח ויבש כדם נדה מן התורה וטעמא משום דסברי ביומי וטבילה תליא רחמנא שעד הטבילה קרוין ימי לידה ואפילו לאחר שבעה לזכר [לענין] לטמא הדם מן התורה עד שתטבול למה לא יהיו קרוין ימי לידה [ב]לבעלה עד שתטבול אמנם רב סעדיה גאון ורש"י ור"ח ורשב"ט ורי"ף וה"ג ושאלתות דרב אחא כולם פסקו כרבא דימי לידה שאינה רואה בהן עולין לספירת זיבתה כתב רי"ף וז"ל וכל דם דחזיא בימי טוהר יתבא עליו שבעה ימי נקיים ובתר הכי טבלה במי מקוה ומשתריא לבעלה ואע"ג דלא [ג]נפסקו ימי טוהר כיון דיתבא בהו ז' נקיים ותו לא חזיא שריא עכ"ל ואני הייתי סבור דרי"ף בא לאסור עליו דם טוהר ואמר לי הר"ם דמעולם לא עלה על דעת הרי"ף לאסור דם טוהר אלא ס"ל לרי"ף דביומי ובטבילה תלא רחמנא כדאמר פרק בנות כותים וכל זמן שלא טבלה אפי' ספרה שבעה נקיים ושוב ראתה צריכה לחזור ולספור ז' נקיים ובתר הכי טבלה אבל בתר הטבילה הוה הדם טהור וכן פסק הרא"ס וראבי"ה כ' דלא היא דכי אמרי ב"ה דביומי וטבילה תלא רחמנא ה"מ לענין לטמויי לח ויבש אבל ראיה לא הוי לסתור וכן פסק [ד]דאפי' לא טבלה אחר שפסקה וספרה ז' נקיים ושוב ראתה אין לחוש להוא ראיה. כתוב בספר המצות וז"ל חומרא גדולה החמירו על עצמם בבבל ובא"י ובספרד ובארץ המערב היא ממלכת מר"ק שאין נוהגין ימי טוהר ליולדת וכל דם שרואה בתוך מלאת סופרת ז' נקיים כמו אחר מלאת אבל בלונברדי"א ואשכנז ואנפיה ולרפת והארץ האי בועלין על דם טוהר כדברי התלמוד [ה]שחומרת רבי זירא אינה ביושבת על דם טוהר . כתב המיימוני בפרק י"א דאיסורי ביאה וז"ל דין הכתמים בזמן הזה כמו שביארנו ואין [הדבר] לא הידוס ולא מנהג אלא כל כתם שאמרנו [ו]שהכתם טהורה טהורה וכל שאמרנו שהיא טמאה סופרת ז' נקיים [חוץ] מיום שנמצא בו הכתם ואם היה שיעור הכתם כדי לחוש לזיבות סופרת ז' נקיים חוץ מיום שנמצא בו הכתם (שאין) שדין הרואה כתם כרואה דם וכן כל [ז]שאמרנו ביולדת ([ז]שאמרנו) [שהיא] טהורה הרי היא טהורה בזמן הזה וכן האשה שרואה לובן או דם ירוק או שהשליכה התיכה אדומה שאין עמה דם הרי היא טהורה אף בזמן הזה שלא החמירו [ח]*פי' חומרא דרבי זירא (אינו) אלא בדם [ט]טמאה [*במ"י הגיה ואין זו ברואה דם טהור וכן אם] ואין זו דם טמאה ואם היה בה מכה והיה הדם שותת ממנו או שבא הדם עם מי רגלים הרי זו טהורה ולא [י]נתחדש בדבר זה אלא ספירת שבעה נקיים לכל רואה דם טמא כמו שביארנו ושיהא כל מראה דמים טמאים : זה שנמצא במקצת מקומות שנדה יושבת שבעה [ימים] בנדתה ואע"פ שלא ראתה דם אלא יום א' ואחר ז' תשב שבעה נקיים אין זה מנהג כלל אלא טעות מי שהורה להם כך ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום א' סופרת ז' ימים נקיים וטובלת בליל ח' שהוא ליל (*ח') [*ב'] [כ]לאחר [*פי' לאחר ז' ימי נדתה] נדתה ומותרת לבעלה וכן זה שנמצא מקצת מקומות ותמצא תשובת מקצת הגאונים שיולדת זכר לא תשמש המטה עד סוף מ' לזכר ועד סוף פ' לנקבה ואע"פ שלא ראתה דם אלא בתוך ז' אין זה מנהג אלא טעות ומינות באותן מקומות ומהצדוקים למדו דבר זה ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן ולהחזיק דברי חכמים שתספור ז' נקיים [ל]כמו שאמרנו [ס]: מתני' תינוקת כו' עד נותנין לה ד' לילות משנבעלה שמותרין לשמש בהן אע"פ שרואה לאחר תשמיש כל ד' לילות תולין הדם שמחמת בעילת בתולין הן וטהורה דמן הצדדין בא הדם ולא מן המקור [ובה"א] עד שתחיה המכה ואם לא נתרפאת המכה של בתולים עד זמן מרובה תולין בהן הגיע זמנה לראות כגון אם היתה נערה או בוגרת נותנין לה עד מוצאי שבת ארבע לילות לפי שבתולה ניסאת ביום ד' ומשם עד מוצ"ש ד' לילות ראתה ועודה בבית אביה קודם שנשאה הואיל וכבר ראתה ב"ש אומרים נותנים לה בעילת מצוה שדם של בעילה ראשונה הוא [*טהור] ולא יותר [ובה"א כל הלילה] אמר רב נחמן אפילו אירע לה שראתה אותה תינוקת שלא הגיע זמנה לראות בבית אביה אפ"ה יהבי ב"ש ד' לילות וב"ה אומר עד שתחיה המכה עומדת ורואה מחמת שאותו מקום נדחק הוא כשהיא עומדת ונוגעין הצדדין ביחד וכשיושבת [מ]אין נדחק אין רואה או כשהיא יושבת ע"ג קרקע שקשה הוא ונדחק ורואה וכשהיא יושבת ע"ג כרים אין רואה בידוע שלא חיתה המכה ודם בתולים הוא ואם היא יושבת [*על גבי כלים ורואה ע"ג כלים ואינו רואה בידוע שחיתה לספרים דגרסינן הכי ע"ג כלים ורואה ליכא לפרושי בידוע דאיכא הוכחה דהא לא מוכח ולא מידי הואיל ורואה אלא ה"פ בידוע שיש לתלות שחיתה המכה וכן נ"ל בפ' דם הנדה לעיל בידוע שלפני הכבוס כלומר שיש לתלות לפני הכבוס . תוס'] ע"ג כלים (שקשין הן) ורואה ושוב יושבת ע"ג כלים [נ](*רכים) [במ"י העביר קולמוס על רכים] ואינה רואה בידוע שחיתה המכה והאי דראתה דם נדה הוא אמר רב גידל אמר שמואל לא שאנו דנותנין לה ימי טהרה כולי האי אלא שלא פסק דם מחמת תשמיש כו' כלומר אימת אמרי ב"ה עד שתחיה המכה כגון ששמשה בלילות וראתה מחמת תשמיש ואפילו ראתה [ס]היום שאחריו שלא מחמת תשמיש טהורה היא דאמרינן הואיל [ע]ושמשה בלילה האי דם דביום רואה מחמת [מכת] בעילה דתשמיש דלילה הוא אבל פסק דם מחמת תשמיש וכו' כיון ששמשה פעם אחת ולא ראתה ושוב ראתה בלא תשמיש *טמאה דכיון שפסק דמה כל מה שרואה מכאן ואילך דם נדות הוא עברה לילה א' בלא תשמיש וראתה [שלא מחמת תשמיש] אע"ג דלא פסקה מבעילה ראשונה טמאה הואיל ולא שמשה דכי היתה משמשת אמרינן דמפרלה דחוקה בא הדם וטהורה אבל כי לא שמשה ליכא למתלייה לדם טוהר מכאן ואילך וטמאה : נשתנו מראות דמים שלה כי דם בתולים [ו] אדום ודם נדה עכור ואע"פ שלא פסק דמים אע"ג דלא עבר לילה אחת בלא תשמיש טמאה משמשה בימים של אותם ד' לילות שנותנין לה ב"ה רב אמר לא הפסידה לילות שמשמשת נמי (*בלילות) [*דלילות] כימים דעד מ"ש תנן ל"ש לילות ול"ש ימים ולוי אמר הפסידה לילות [דמאי ד' [פ]] דקאמר ד' עונות או ד' ימים או ד' לילות וכיון ששמשה ביום הפסידה לילות ורב דקאמר לא הפסידה לילות א"כ אמאי קתני לילות דמשמע דוקא לילות ולא ימים הקמ"ל כו' ומש"ה קתני עד מוצ"ש לאשמועינן דשרי למיבעל בשבת אע"פ שאותו מקום דחוק הוא עדיין אפ"ה שרי אע"ג דשמא עביד חבורה דדבר שאין מתכוין מותר : בעל בתחלה ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם ובסתם (*בתולה) [*בעולה] א"ר חנינא טמאה דכיון דלא בא [צ]לכתחלה ודאי דם נדה הוא ולא דם בתולים [*רב אסי אמר טהורה כדשמואל דאמר יכולין לבעול כמה (בתולות) [בעילות] בלא דם] אידך רבי חנינא **תשלם** סבר שאני שמואל דרב נוברין הוא שהיה חכם גדול ובקי בכל דבר אמר רב בוגרת

*וכ"כ ברב אלפס ומי' רש"י פי' בין מחמת תשמיש בין שלא מחמת תשמיש . מהר"ם :

הגהות הב"ח מ תתחיל לספור הז' נקיים שיום כצ"ל : נ שפוסקות בו סופרתן כצ"ל : ס נ"ב בכל יום : ע וכבר כצ"ל : פ שבודקת עצמה כצ"ל : צ השביעי : ק בפרק כצ"ל : ר לחומרא כצ"ל : ש תי' נקיים נרשם למחוק : ת תרחוץ בחמין וגם תקנח עצמה ולא כצ"ל : א נ"ב במ"ס אינו : ב נ"ב ואפי' לאחר ז' לזכר לענין לטמא הדם מן התורה : ב לענין בעלה כצ"ל : ג נפקי כצ"ל : ד נ"ב ר"י : ד דהומר דר"ז כצ"ל ; ה שהיא טהורה כצ"ל : ו נ"ב מה : ז שאמו טהורה כצ"ל : ח פי' וכו' אינו כ"ז מוקף : ט טמא ואין זו כצ"ל וסד"ד ואח"כ מה"ד רואה דם טמא אני כצ"ל : י נתחדש דבר אלא כצ"ל : כ שלאחר כצ"ל : ל נ"ב בלבד : מ שאינו נדחק אינה רואה כצ"ל : נ ע"ג כלים קשים ואינו כצ"ל : ס ראתה ביום שלמחר שלא וכו' כצ"ל : ע ובמשה כצ"ל : פ דלילות כצ"ל : צ בתחלה כצ"ל :

חדושי אנשי שם

וכיון דלא מברכינן לא ספרה ותו דפעמים סותרת מניינה והימים הראשונים יפלו ע"כ מצאתי : [ס] וכבר נהגו הנשים שאינן טובלות ליולדת עד סוף מ' לזכר ופ' לנקבה והכי איתא בהגודה פרק ערבי פסחים אהא דאיתא כתם היושבת על דם טוהר אסורה לשמש כדין פריסה דסמוך לווסתה מפני שעד כאן לא היתה רגילה לשמש עם ראייתה כדפרשב"ם ומפרש בגמרא שם עד כמה אמר רב עונה וז"ל הגודה שם נ"ל דמשום הכי רגילות נשים יולדות להמתין מלטבול כי יראות פן ישכחו העונה דמ' לזכר ופ' לנקבה עכ"ל ונזכר בתשובת מהר"י מולין סימן ק"מ ובליקוטי מהרי"ל כתב ורבותי' מחזיקים יום פ"א לווסת הלכך לא תטבול עד יום פ"ב ע"כ ושמא סברת' כרש"י דפי' עונה זו מע"ל יום ולילה ודלא כפרשב"ם שם . ובתשובת מהרי"ל סימן ק"מ מסיק בה הואיל והוחזק מעיין פתוח . ובתשובות מהר"י קולן שורש קמ"ד הרחה פנים למנהג זה אם נתירנה לבעלה כשספרה ז' נקיים יבא לסתיר גם כי תראה שמא תזלזל בראייתה דהא דם טוהר הוא וה"ת תזלזל ומה בכך תבא להתיר בראייתה גם כשאינה יולדת אי נמי לאחר מלאת ומכל מקום נראה לע"ד דהרחקה יתירה היא זו והוי גזירה לגזירה שלא הוזכרה בהלמוד ולא חשבו לה שהרי בימי התלמוד היו בועלים על דם טוהר . אלא מאחר שפסקי אחר נקרא תניא כתב בהפסר שהראשונים שהחמירו על כך בקטה מנאו וגדרו בה גדר ועל כיוצא בזה שמע בני וגו' ואל תטוש תורת אמך . וסוף דבריו ודאי מנהג כזה מבטל הלכה ואין לך מנהג ותיקון גדול מזה ועוד האריך ע"ש : [ו] בפרק תינוקת בתחלתו מפרש דם נדה אדום דם בתולים אינו אדום . דם נדה זיהום ודם בתולים אינו זיהום . ואי אפשר לומר שדם בתולים אינו אדום דאם כן מה ראו להסתפק בו אלא כלומר דיהא מן האודם כיון שאינו זיהום אינו עומד באדמומיתו ממש לרוב דקותו שהוא צלול

נותנים לה לילה ראשונה רב סבר [ז] כב"ש בועל בעילת מצוה ופורש הלכך הבועל את הבתולה אע"פ שרואה דם בתחלת ביאתו לא יחוש אלא יגמור ביאתו ואח"כ יפרוש ותמתין ג' ימים לאחר תשמיש פן תפלוט ואח"כ תתחיל ז' נקיים דהיינו יום ה' ואין לחלק כלל בין דם בתולים לדם נדות גמור ספר התרומה מצאתי [ק]בשערים בועל בעילת מצוה ופורש בין בוגרת בין שאינה בוגרת בין ראתה בין לא ראתה וכ"כ ראבי"ה משם רש"י וכל הגאונים אפילו לא הגיע זמנה לראות בועל בעילת מצוה ופורש מיד דא"א לחבורה בלא דם וכן מצאתי בקובץ של רבי מנחם הלוי וכדומה לי שמן הרוקח הועתק וז"ל אם בעל ולא מצא דם אעפ"כ פורש דאי אפשר לחבורה בלא דם אלא ש"ז חפהו כדאמרי' פ"ק דכתובות גבי ר"ג ושראו במים ומצא דם והא דאמרי' פ' תינוקות בעל ולא מצא דם וחזר ובעל ומצא דם פליגי רבי חנינא כו' דוקא בדורות הראשונים שהיו בקיאים בדמים אבל בזמן הזה אין להקל כך קבלתי מאבא מורי רבינו יב"ק ברבי משה וכן רבינו יצחק בר"מ וכ"פ ס' החכמה בפ"ק דכתובות ירושל' שמואל אמר כל הסיא הלכתא דפרק אחרון דנדה להלכה ולא למעשה דאין לעשות מעשה כהלל דאמר עד שתחיה המכה ולא כרב דאמר בוגרת נותנין לה לילה הראשונה רבי ינאי ערק כו' כלומר פי' ממנה לאחר [ר]בעילת מצוה אמר לתלות בדם [*לא הורו בה לא רצו לטהר מגעה ולבעול בעילה שניה דספק כרת היה לנו להורות להתיר כתמים] [המכה [ח] לא הורו וכו' : אמר רבא תבעוה ליגשא וכו' משום דמחמדא היא ורואה דם חימוד מחמת תאות תשמיש ופי' רשב"ם וז"ל תשמ ואם טבלה קודם נישואיה ז' ימים או יותר אותה טבילה לא מהניא כלל כי מה אנו חוששין אם ראתה [*זמן רב קודם החופה דמה שראתה סמוך לחופה מהני טבילה זו שהיתה ז' ימים קודם החופה] קודם [ש]חופה הם לאו אבל ז' ימים הסמוכים לבעילת מצוה שהוא ליל ראשון [ת]לחופה חוששין שמא ראתה אדם ולא מהניא טבילה דקודם לבעילת מצוה כי צריכה לספור שבעה נקיים והלכך לובשת לבנים כל ז' ימים קודם חופה ופורשת סדינים לבנים על מטתה ובודקת פעם אחת או פעמים ביום ואם לא ראתה בהם דם טובלת בלילה קודם בעילת מצוה כי שמא ראתה דם שנה או שנתים קודם נשואיה ולא טבלה ועכשיו מטהרת בטבילה זו ואם לא ישבה ז' ימים נקיים קודם ליל בעילת מצוה אסורה ליבעל לאישה בלילה הראשונה עד שתשמור ז' נקיים מליל הראשון ואילך שמא ביום שלפני חופה ראתה דם מחמת חימוד תאות בעלה עד כאן לשון רשב"ם והאידנא שהנשים שלנו טובלות ביום ד' דהיינו ג' ימים קודם בעילת מצוה משום דמתחלה הוה המנהג בתולה ניסאת ליום ד' וצריך ז' ימים נקיים קודם יום ד' והר"ם דקדק מלשון רשב"ם שאם דחו הנשואין כגון שאין יכולים להתפשר יחד אבות החתן והכלה או מחמת כדוניא או מחמת הוצאת הנשואין אע"פ שישבה ז' נקיים צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות הנשואין דהכי איתא פ' תינוקות רבינא איעסק ליה לבריה בי רב חביבא ונתפייסה בת רב חביבא ליגשא לבנו של רבינא אמר להו רבינא לקרובי הכלה ליום פלוני נכתב הכתובה [*כלומר לעשות נשואין ליום הטועד כי מטא ההוא יומא שקבעו ביניהם לכתוב הכתובה אמרו . מ"י] אמרו לרבינא ליגטר (*מר) עד ד' (*אחריני) [*אחרינא] ליום ד' הבא בשבוע אחרת וכי לא סבר לה מר להא דרבא תבעוה ליגשא ונתפייסה צריכה [ט] ז' נקיים והא לך לשון רשב"ם ובתולה זו [ב]תנשא לבנך והיא שכחה ולא שמרה שבעה נקיים [*עד יום זה ושמא ראתה אתמול לא מהניא טבילה דהשתא ליבעל לאורתא הלכך ליגטר מר עד ד' אחרינא ותתן על דעתה ותשב ז' נקיים ותיבעל ליל ראשון [ג]לחופתה עכ"ל רשב"ם אלמא מדקאמר שכחה ולא שמרה ז' נקיים . אלמא] [הלכך לגטר מר עד ד' אחרינא ויהבא דעתה] אלמא בעינא דיהבא אדעתה [ד]אע"פ שבתוך ז' נקיים [*היה] הה"ג היכא שדחו הנשואין [*כגון תוך ימי נשואין] *אע"פ שבתוך ז' [ד]הוא היא צריכה לחזור ולישב ז' נקיים משום דלא מסקא אדעתא דהנך ז' נקיים הואיל ודחו הנשואין או אינה חוששת להנך ז' נקיים ואם ראתה ואין תשמא פנאי להמתין הנשואין יותר אסור לחתן להתייחד עם הכלה בחדר אא"כ יש אדם אחר עמהם באותו חדר כיון שמעולם לא בא על אשה זו אסור להתייחד עמה פן יתקפנו יצרו ויבא עליה באיסור כדאמר פ"ק דכתובות פרסה נדה הוא ישן בין האנשים והיא ישנה בין הנשים וה"ה אם עדיין לא שלמו הז' נקיים משתבעה ליגשא ונתפייסה אבל לאחר שבעל בעילת מצוה ופירש מותר ליישן עמה בחדר : ת"ר החמרים והפועלים (*כו') [*והבאין מבית האבל ומבית המשתה נשותיהם להם בחזקת טהרה ובאין] שוהין עמהן ומשמשין עמהן בין עירות בין ישינות כלומר דלא בעי בדיקה ומיירי שיודע שלא הגיע זמן וסתה ולא חיישינן שמא שינה זמן וסתה והכי משמע בפ' אלו דברים בסופה [*פסחים דע"ב וע"ש בתוספות] דא"ר יוחנן אשתו נדה בעל חייב דלאו טועה בדבר מצוה הוא פירוש דמיירי סמוך לוסתה וה"ל לישאל וע"ש : (פסק) בס"ה ובספר התרומה פסק דאפי' אשה שאין לה וסת לא בעיא בדיקה ואע"ג דמוקי לה [ה]להוא ברייתא בשיש לה וסת משום דשמואל מוקי לה להוא ברייתא בעסוקה בטהרות ופרש"י דה"ה דהוה מצי לאוקמה באינה עסוקה בטהרות ואפי' אין לה וסת לא בעיא בדיקה אלא רבותא קמ"ל דאפי' בעסוקה בטהרות אם יש לה וסת לא בעיא בדיקה פ"ב דנדה [*דף טו] תנן תשמב הבאים מן הדרך נשיהן להם בחזקת טהרה גרסינן בירושלמי א"ר יוחנן שונה אני אפי' לאחר ג' שנים מותר אם בא מן הדרך לבא על אשתו ומסיק בלבד באשה שיש לה וסת פירוש [ו]אין צריך לשאל אמר רבי חנינא זאת אומרת אסור לאשה להשהות בטומאה [*וכן ראיתי ר' שמשון שהיה מנהיג לבתו אף בחורף אע"פ שאין בעלה בעיר] הרי משמע דטבילה בזמנה מצוה ומשום הכי סמיך עליה וא"צ לשאל [ז]משמע אע"ג דודאי ראתה [ח]כדמוכח מינה דאסור לאשה להשהות בטומאה ועוד דבג' שנים ודאי ראתה ומיהו בהא פליגא אתלמודא דידן דבפ' כל היד מוכח דלא שרי ר' יוחנן אלא בספק ראתה אבל ראתה ודאי לא שרי דחיישינן שמא יארע לה אונס שלא יכולה לטבול א"ז : אם נתנה אמתלא לדבריה שנתנה טעם לדבריה למה

[*כלה שנדחה נשואיה יום או יומיים או יותר נ"ל דצריכה למנות מיום אותם התביעה ואף ע"פ שבדקה עצמה תמיד דכן משמע לשון המרדכי דקאמר בעינן דיהבא אדעתא וכו' וכן דלא מסקא אדעתא בהנך ז' נקיים כו' משמע בהדיא דמיירי בבודקת עצמה דאי באין בודקת עצמה לא שייך לומר דלא מסקי אדעתא בהנך ז' נקיים כו' הנ"ל כיון דלא בדקה לא מהני וגם לא היה לו להזכיר דחיית הנשואין כלל אלא הנ"ל דרך כלל דכל שלא בדקה כל ז' צריכה לחזור ולמנות ועוד שהרי כתב לעיל מהר"ם דקדק מלשון רשב"ם שאם דחו הנשואין כו' עד צריכה לחזור ולישב ז' נקיים כשיתפשרו וישלימו יחד ודעתן לעשות נשואין ומדקאמר כשיתפשרו וישלימו כו' ולא סגי ליה בההוא דאמר כבר צריכה לחזור ולישב ז' נקיים משמע לכל מבין דאשמועינן דלא תתחיל למנות ז' נקיים השניים עד אחר אשר יתפשרו וישלימו מכל וכל דאז מסקו אדעתא ולא מקמי הכי ואם ספרה ובדקה לא מהני לה וטעמא לפי שנראה לע"ד דכיון דאתמדה כדאמר בגמרא בכל שעתא ושעתא איכא למיחש דילמא השתא חזיא ולאו אדעתא כיון שדחו הנשואין ולי"ד לאחר סופרת ז"נ דהתם לא הוחזקה להיות רואות בכל שעה ושעה אבל דאתמדה מחמדה משתבעוה ליגשא עד שתיבעל איכא למיחש טובא הילכך בעינן דיהבא אדעתא ומסקי טובא. מהרי"ק :

אמרה כן מעיקרא [כגון] שאמרה חולה הייתי ואינה יכולה לסבול תשמיש או דברים אחרים כיוצא באלו או אם אמרה סבורה הייתי להיות נדה אבל עכשיו בדקתי היטב [ט]בכי האי גוונא מותרת לבעלה ונאמנת אבל אם אמרה תחלה הייתי משטה בך וכחשתי צריך שבעל לפרוש הימנה עד שתספור ז' נקיים ותטבול . גרסינן בירושלמי דביתהו דשמואל אמרה ליה טמאה אני ואח"כ אמרה טהורה אני אמר לה אתמול טמאה וכו' אמרה ליה אתמול לא הוה בי חילא : גרסינן בפ' אע"פ [*דף סא בכתובות] כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה לא שנו אלא בפניו אבל שלא בפניו לית לן בה תשמג אמר ראבי"ה נדה ששתתה בכוס ונשאר בו קצת והלכה לה [*נראה דמזגתה כוס שלא בפניו שרי כדאמרינן גבי הצעת ולרבותא נקטוה בגמ' שלא בפניו גבי הצעת המטה דהוי חבה טובה ואפ"ה שרי ועוד דלא גרע שלא בפניו מע"י שינוי דשרי אפילו בפניו וכן נראה מלשון המרדכי במסכת שבועות עכ"ל ב"י י"ד סי' קצ"ה ולי הדיוט נ"ל להביא ראיה מהא דכתב במרדכי פ"ק דשבת בשם ר' שמואל מבונעבר"ק דאם מריקין כוס ששתה כו' עד ודוקא בפניו אסור דומיא דהצעת המטה דפ' אע"פ ע"כ הרי שאינו אסור לשתות אחריה כי אם כששתתה בפניו אבל אם שתתה שלא בפניו מותר לו לבעל לשתות אחריה ואינה צריכה להגיד לו ששתתה ממנו אלא מניחתו לשתות ואין כאן חבה וכ"ש אם מזגה הכוס שלא בפניו דשרי ודו"ק] קבלתי מרבותי להתיר דאין זה שותה עמה ממש דבאכילה ושתיה אין קרובי ביאה יותר מהצעת המטה דשרינן שלא בפניו ור"י פירש בתוס' דכתובות פ"ק [*דף ד'] דתרי גווני הצעת המטה הם [*וכן פירש"י בכתובות דף ס"א] חדא הפיכת המטה כולה ולסדרו וחדא הצעת המטה דהיינו פריסת סדין דאל"כ קשה דבפ' אע"פ אמרינן הכניסה לו שלשה שפחות אינה מצעת לו המטה ובגמרא התם קאמר דאפילו הכניסה לו ק' שפחות מוזגת לו הכוס ומצעת לו המטה אלא ש"מ כדפרישית דפריסת סדין (*הוא חיבה) [*הממשיך החיבה] [י]כגון מזיגת הכוס עושה לו אפילו [כ]בק' שפחות ונדה נמי דאסור להציע מטה היינו דוקא פריסת סדין דשמא יבא לידי הרגל [ל]עבירה דבר שהוא קרוב לתשמיש אבל הצעה גמורה שריא : ת"ר תשמד והדוה בנדתה זקנים הראשונים אמרו כו' בנדתה היו דורשין כמשמעו בדבר המנדה ומרחיק מבעלה שלא תכחול עיני' ולא תפרכס [ולא תעבור] סרק על פניה תהא בנדתה בטומאתה עד שתבא במים לטבול ואע"ג דעברו ז' שלה ופסיק מעיינה ומכאן למדנו טבילה לנדה מן התורה ורב יהודאי גאון מוכח מק"ו ממגעה דכתיב והנוגע במשכבה יטמא ורחץ במים ור"ת פירש מדכתיב גבי כלי מדין אך במי נדה יתחטא ודרשינן שצריך ע"ז מים שהנדה טובלת בהם :

הלכות מקואות

הזב טעון מים חיים דכתיב בקרי ורחץ בשרו במים חיים מי מקוה שכל גופו עולה בהם פי' עולה בבת אחת דהכי תניא בתורת כהנים ורחץ בשרו במים יכול יהא רוחץ אבר אבר ת"ל ובא השמש וטהר מה ביאת שמש כולו כאחד אף ביאתו במים כולו כאחד [*ומה שמש בידי שמים] אף מי מקוה בידי שמים שנקוה המים מחמת הגשמים ולא מים שאובים ובת"כ פרשת ויהי ביום השמיני מסיים בה מה מעיין בידי שמים אף מקוה בידי שמים או מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם אף מקוה שאין בו תפיסת ידי אדם ונוציא מנית כלים וקנקנים בראש הגג ת"ל ובור פירוש דתנן פרק שני דמקואות המניח קנקנים בראש הגג לנגבן ונתמלאו מים רבי יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר או יכפה אבל לא יערה פירוש הואיל ולא נתמלאו הכלים בידי אדם מותר לשבר הכלים במקומו או לכפותן והמים כשר למקוה כשאר מי גשמים וה"נ אמרי' פ"ק דשבת שאם הניח כלים בחצר בשעת פיזור עבים שלא נתכוון לשאיבה דכשרין אם שברן או כפאן אבל לא יערה שאם הגביה [מ]כלים ועירם הרי נעשו כשאובין והגבהתן פוסלת ת"ל [*אך] מעיין מעיין מטהר בכל שהוא פי' בכל שהוא אך שיהא בו רביעית ובדבר שכל גופו עולה פי' גוף הדבר שהוא מטביל בעינן שיהא עולה בו כגון מחטים וצינורות ואפי' במקוה די מן התורה ברביעית כדאמרי' פ"ק דפסחים גבי משקה בי מטבחיא הא דאמרת בקרקע טהורין לא אמרן אלא דהוו רביעית דחזו להטביל מחטים וצינורות ובמסכת נזיר אמרינן דחכמים בטלו לרביעית דמקוה והצריכו מ' סאה אף למחטין וצינורות ופי' ר"י דאע"ג דבטלו לרביעית דמקוה כל שהוא דמעיין לא בטלו דהא תניא בת"כ תשמה המעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ' סאה וכשם שהמקוה מ' סאה מדרבנן כדפרישית כך המעיין בכל שהוא אפילו מדרבנן [נ]דבמשנה דבמסכת מקואות משמע דכל שהוא ממש והרא"ש נסתפק בדבר בס"י אם [ס]ר"ל כשם שבטלו לרביעית דמקוה כך בטלו לרביעית דמעיין מדלא פריך בנזיר [*ל"ח] והא איכא רביעית דמעיין או שמא כל שהוא דמעיין פי' דפחות מרביעית אמנם לטבול אדם צריך אף במעיין מ' סאה כדאמר פ' חומר בקדש תדע דבעינן כשפופרת הנוד דהא [ארעא] חלחולי מחלחל ובעיא ארבעים סאה במקום א' ולשון חלחולי אינו אלא במעיין אבל רבי' שמחה כתב בפי' מעיין מטהר בכל שהוא הכל לפי מה שהוא אדם וכלים לפי מה שיכולין להתכסות בבת אחת כלים אפילו בפחות מרביעית ותינוק אפילו בפחות מארבעים סאה וכן כתב הרב יצחק מווינא בא"ז הלכה למעשה שאין לנו מקוה ומעיין כתוב בתורה כי אם בהאי קרא אך מעיין ובור וגו' וההוא קרא מיירי באדם ותו דקתני מעיין דומיא דמקוה מה מקוה לאדם אף מעיין לאדם . ת"ל אך מעיין מעיין מטהר בזוחלין והמקוה באשבורן [ע]פירוש במקום הישר יש מקום עמוק שיקוו בו המים ושם אותו מקום נקרא אשבורן ערוך פי' [באשבורן] ולא בזוחלין אבל מעיין מטהר בכל ענין שהוא נקרא מעיין בכל ענין בין בזוחלין בין באשבורן אבל מקוה אינו נקרא מקוה אלא באשבורן כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד והטובל במקוה אפילו יש בו אלף שאין יזהר שלא יצאו המים משפת המקוה בשעת טבילה דא"כ הוו להו זוחלין[י]ואם הוא מעכב זחילתו בדבר המקבל טומאה כגון שנתן שם כלי או שנתן שם ידו או רגלו לעכב זחילתן אינו מועיל והכי תניא בפ' חמישי דמקואות טיפין שעשאן זוחלין פי' כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו יוצאים וזוחלין רבי יוסי אומר כל דבר המקבל טומאה אין מזחילין [*עי' בהגהות סי' ת"ט] פי' אין מעמידין בו מקום זחילתו וטעמא דאמר פ"ב דזבחים מקוה מים יהיה טהור הוייתו ע"י טהרה תהא הזוחלין כמעיין נהרות שהן זוחלין כמעיין הן לטהר בכל שהוא ובזחילה [פ]והזוחלין והנוטפין כמו מי גשמים הן לטהר באשבורן דוקא [צ]ולהצריך מ' סאה והיינו טעמא דאבוה דשמואל בפרק במה אשה דעביד מקוה לבנתיה ביומי ניסן שמא ירבו נוטפין על הזוחלין ואין מטהרין [ק]בזוחלין הואיל ונוטפין רוב . העיד רבי צדוק הזוחלין מרבו על הנוטפין שהם כשרים פירוש [נהרות שהן] בזוחלין הואיל ונוטפין מועטין ואצטריך לאשמועינן אפילו במקוה שאין בו כדי טבילה בזוחלין אא"כ נוספין משלימין בהן דאל"כ מאי אשמעינן פשיטא דא"כ יפסול כל

הגהות הב"ח ק בספר הפרדס כצ"ל: ר נ"ב שבעל: ר דם כצ"ל: ש תי' תופה רשום למחוק: ת דחופה כצ"ל: א נ"ב בהן: ב שתנשא לבנך היא שכחה כצ"ל: ג כמשפט הבתולות כצ"ל: ד אדעתא אפילו כשהיא יושבת בתוך כצ"ל: ד צ"ל נקיים: ה נ"ב תלמודא: ו נ"ב או: ז ומשמע כצ"ל: ח מדמוכח כצ"ל: ט נ"ב שמחמת ד"א הוא: י כמו כצ"ל: כ אפילו הכניסה לו ק' שפחות כצ"ל: ל תי' עבירה רשום למחוק מ הכלים כצ"ל: נ ובמשנה כצ"ל: ס תי' ר"ל רשום למחוק: ע פירוש וכו' ערוך כ"ז מוקף וכ"ב כמ"ס אין זה: פ בזחילה והנוטפין כגון מי גשמים במקוה הן כצ"ל ותי' והזוחלין רשום למחוק: צ ולהצריך כצ"ל: ק בזחילה כצ"ל :

חדושי אנשי שם

צלול. והוא שפי' כאן דם בתולים אדום ודם נדה עכור: [ז] איני יודע מי דחקו לפרש דרב כב"ש וסוגיא דשמעתין לא מוכחא הכי כלל והא ודאי מההיא דמותב ליה מדבעא מיניה רב חנניא בר שלמיא מרב הגיע זמנה לראות תחת בעל מהו מהתם מוכח בהדיא דרב כב"ה וכ"פ הר"נ דרב כב"ה ויש חילוק בין בוגרת שנתמעטו בתוליה לנערה:[ח] פי' לא רצו לטהר מגעה ולבעול בעילה שניה דהיא ספק כרת לא היה להורות ולהתיר בתמיה ורב אלפס מביא הירוש' בענין אחר : [ט] כתב הרוקח ז"ל שמעתי מר"י משפירא ז"ל דוקא דבפתאום היה מעשה דגבי רב חביבא פסקו על הנישואין להשיאם באותו שבוע כהסיא דפיא דיומא דאמר מאן הויא ליומא ומקשי תבעוה ליגשא ונתפייסה צריכה להמתין ומשני שלוחא הוי משדרי ומודעי להו אבל אם קידשה ועומדת ליגשא כל שעה כשעברו ז' ימים אחר קידושיה שוב אין לחוש אם לא תראה וודאי אבל אבא מורי הר"י ז"ל היה מורה לכל כלה לישב ז' נקיים וכן הורו כל רבותי בין בתולה בין אלמנה כשנתרצית ליגשא ז' ימים הסמוכים לבעילת מצוה צריכה לספור ז' ימים נקיים ובודקת בכל יום ויום עכ"ל רוקח . והיכא דנדחו הנשואים יום יומיים לבד גם בזה כתב מהר"י קולין זצ"ל בתשובה שורש קנ"ע דצריכה לספור מיום שנתפשרו והשלימו ז' ימים מחדש ע"ש : [י] כבר הביא האשרי דעה זו והיא בנוי' על פי' רבי שמשון שפי' כן אותו משנה דנוטפין שעשאן זוחלין ופי' הוא בראיות ברורות

הנהרות אפילו למ"ד נהרא מכיפיה מבריך ופסק ר"ת דלא קי"ל כשמואל דאמר בפרק במה אשה דחיישינן לרביית נוטפין אלא כאידך דשמואל דאמר התם ובבכורות נהרא מכיפיה מתבריך פי' ממקורו ומסלעו (*דה"א) [*דהכי אמר] [התם] סוף פ' סדר תעניות שאין לך טפח שיורד מלמעלה שאין טפחיים עולה כנגדו מלמטה ופי' הרא"ש בס"י דלנהרות קטנים יש לחוש לרביית נוטפין מסברא [*משמע שם במרדכי דהך פיסקא אפילו לפי' ר"ת קאמר לה. מהרא"י ת"ה סי' רנ"ד] וממתני' דתנן במס' פרה פ"ח המים המכזבין (*פוסלין) [*פסולין] ואלו הן המים המכזבין פעם אחת לשבוע פי' אחד לז' שנים הלכך צריך לתת לב אם הנהר כ"כ קטן שאם היה בארץ ישראל מקום שאין שם גשמים מצוין היה מכזב פעם אחת בשבוע חיישינן ביה לרביית נוטפים לבארות ולמעיינות שאין (*זחילת) [*זחילתן] נטיפת הארץ זוחלת (*בהן) [*בו] לא חיישינן לרביית נוטפין: ג' לוגין מים שאובים פר"ת וכן הרא"ש בס"י דפסול (*ג') [*דג'] לוגין מדרבנן והיינו דאמר פ' המוכר את הבית [דף סו] שאני שאיבה דמדרבנן אבל מקוה שכולו שאוב פסול מדאורייתא מדרשא דת"כ [ר]מה מעין בידי שמים אף מקוה כו' ור"י פירש דכולו שאוב מדרבנן [ודרשא] דת"כ אסמכתא בעלמא[ש] ולריצב"א נראה כפר"ת ובפ' הערל פי' ריב"א דמים שאובים ומי פירות פסול מדרבנן ולא נראה לר"י דודאי כולו מי פירות פסול מדאורייתא [*אע"ג דכולה שאוב מדרבנן כדתניא בתוספתא מקוה שהניח ריקם ומלאו מלא כשר מפני ספק מלואו מים שאובים ואמרי' נמי התם בפסחים דף כ' מצאתי מוגה מ"י] [ב] [אע"ג דכולו שאוב [ת]מדרבנן] (*כדאמרי' בפסחים גבי משקה בי מטבחיא בכלים טמאים בקרקע טהורים דהיינו שאובין דומיא דכלים דקאמר התם דבקרקע חזי להטביל מחטין וצנורות מ"מ כולו מי פירות פסולין מדאורייתא כדקאמר התם בפסחים) גבי משקה בי מטבחיא בכלים טמאים בקרקע טהורין ומפרש התם דאוקמוה אדאורייתא ודוקא רביעית ודוקא מים דחזו להטביל כו' ואע"ג דג' לוגין מים שאובין (*פסולין) [*פוסלין] ואילו מי פירות תנן לא מעלין ולא מורידין מ"מ חמירי מי פירות לענין זה דכולה מי פירות פסול מדאורייתא וכולו מים שאובים פסול מדרבנן וא"ת כיון דכולו שאוב מדרבנן למה גזרו ג' לוגין אשאובין פוסלין המקוה ואומר ר"י דגזרו אטו (*כלים) [*בכלים] שאינם מחוברים בקרקע דהנהו ודאי פסולין ומקבלין טומאה מן התורה דכתיב וכל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא ור"ת כתב בספר הישר וכן כתב ריב"ן פ' הגוזל דג' לוגין הלכה למשה מסיני ואומר ר"י דהא לא אשכחן בשום דוכתא מתוס' פרק הערל [ב]ובס' רוקח כתוב [ג]בתשובת הר"י אליעזר מורדינא על גלגל המגלגל (*במים) [*במי נהר] ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים כונס משקה וכשהגלגל מתגלגל מתמלאין הכלים קטנים ושופכים במרזב שאינו עשוי לקבל [ד]ומורידין המים לבנין [*לבינים] המחובר [ה]בקרקע והולכים המים (*במרזב) [דרך סילונות] בתוך עובי [*חומות] המרחץ של אבנים וכלי אבן גדולה עומדת במרחץ ומקבלת אותם מים העולין [ו]ויוצאין מסילונות שתים באבן (*שהן) [*ס"א שהיו] יכולין לרחוץ [ז]ג' בני אדם שהוא כקובה גדולה [*ס"א אם יכולין לטבול באותו האבן או לא] והרב האריך מאד בתשובתו אך זאת סבירא ליה עיקר ראייתו מדאמרינן פ' כל הבשר [דף קז] האי אריתא דדלאי [ג] אין מטבילין בו את הידים דהוו להו [ח]שאובין ואין נוטלין ממנה לידים דלא אתו מכח גברא ואי מקרב לגבי דוולא דקאתי מכח אדם נוטלין ממנה לידים ואי בזיע דוולא בכונס משקה מילף לייפי ומטבילין בהם הידים [*ודוקא לידים] [משמע] אבל לא הכלים [מ] וקשה מתוס' דפ' ראשון דמקואות כ"מ שאדם טובל ידים וכלים טובלים בהן (*בני אדם ואם אין ידים וכלים טובלים בהן אין אדם טובל בהם) [*ומקום שאין אדם טובל אין ידים וכלים טובלים] על כן נראה לי הא דאמר רבא אי בזיע דוולא בכונס משקה שמטבילין בו את הידים הוא הדין לכל הטבילה [ט]והא דקאמר מילף לייפי ליה י"ל אפי' אין באריתא שיעור מקוה מי נהר משלימין לפי שמחוברים למי הנהר אע"ג דאין נצוק חיבור [היכא] שתמיד המים עולין הוי חיבור וכן מים העולין מן הנהר ע"י הדלי ויורדין לאריתא ומילף לייפי וכיון דבזיע דוולא בכונס משקה בטיל ליה מתורת כלי לגמרי ואינו פוסל את המקוה והמים שבתוך הדלי כשרים להטביל בו כי א"נ כאן נקב גדול כשיעור עירוב מקואות דכיון שהמים לפין ע"פ הדלי מכאן ומכאן היינו חיבור כיון דבזיע דוולא עכ"ל ולבי מהסס: כתב רבינו יואל הלוי מעשה בא לפני ונשאלתי על אמת המים אם [י]יכלו להמשיכה דרך חריץ בקרקע למרחוק אל גיגית גדולה מחזקת יותר ממ' סאה ולשקע הגיגית בקרקע ולטבול בתוך הגיגית והייתי דן לאיסור משום מים שאובין ואפילו אם נכנסים המים מצד אחד אל תוכה ויוצאין מצד אחר אין יכולין לטבול בגיגית אע"פ דמחזקת מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש ועתה אינו מטלטל מלא וריקן ואינו מקבל טומאה כדתניא פרק י"ד דכלים ומייתי לה סוף פ"ב דשבת כוורת הקש וכוורת הקנים ובור ספינה אלכסנדריאה אע"פ שיש להם שולים (*והם) [*כיון שהם] מחזיקות מ' סאה בלח שהם כוריים ביבש (*ואין) [*אין ס"א טהורים ואין] תורת כלי עליהם והייתי אומר הואיל ואין תורת כלי עליהם לקבל טומאה לא מיקרי כלי לעשות המים הנכנסים בתוכה שאובים ולא היא דשאובין נינהו דתניא בתורת כהנים מקוה מים יכול מלא בכתף ועשה מקוה בתחלה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין בידי שמים כו' אי מה מעין שאין בו תפיסת ידי אדם כו' ת"ל ובור ובור יש בו תפיסת בני אדם אי בור יכול אפילו בור ספינה יהא טהור ת"ל מעין מה מעין עיקרו בקרקע אף בור שעיקרו בקרקע ופי' אלו נאמר בור ולא מעין ה"א אפילו בור ספינה שיש לו שולים והמשיך לתוכו מי גשמים מ' סאה או לא המשיך אלא ירדו מי גשמים לתוכה יכול יהא כשר לטבול דפחות מארבעים סאה לא יטבול ת"ל מעין מה מעין שעקרו בקרקע שהמים נוגעים בקרקע אף בור שעקרו בקרקע לאפוקי בתוך הכלי דלא עקרו בקרקע שהרי יש לו שולים הרי משמע שבור הספינה מחזיק יותר מארבעים סאה ולא מקבל טומאה [כ]דבכליר מהכי לא (*מהני) [*הוי] שיעור ואפ"ה אינו טובל משום מים שאובים ובממלא על כתיפו ליכא לפרושי דהא כבר מיעטא ברישא דברייתא ובמסכת מקואות תנן בור שהוא מלא מים שאובין והאמה נכנסת לו ויוצאה ממנו לעולם הוא בפיסולו עד שתחשוב שלא נשתייר מן הראשונים שלשה לוגין אלמא אע"ג שהוא מחובר לאמת המים אינן כשרים עד שילאו המים שאובין וכן [*ה"ה נמי הכא] אע"פ שמי הגיגית שהן שאובין מחוברין אל האמה פסולין ובמס' מקוואות פ' ה' תנן מעין שהעבירו על גבי [כלי או ע"ג] ספסל [ר' יוסי אומר הרי הוא כמקוה ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל] ובערוך פי' אין טובל על הספסל שבתוך המעין לפי שהוא כאלו טובל בתוך הכלי וזה סיוע לדברי וקשיא לן יש שעשה שלמה היאך היו מטבילין בו הלא כלי הוא וגרסינן בשלהי פסחים ששלחן של מקדש היו מטבילין בו ואומר אני דתחתונו היה מנוקב בשוליו ובאין המים לתוכה מעין עיטם כדאמרי' במס' יומא פרק אמר להם הממונה אמר אביי ש"מ עין עיטם גובה מקרקע עזרה (*בג') [*כ"ג] אמות ובאין המים [לתוכו מעין עיטם] אל שער המים שהיה טובל והואיל והוא מנוקב בטל מתורת כלי ומצאתי *בשם ריב"ם דרגלים *ועיין עוד בהגהת קדושין דינים שייכים לכיוצא בזה:

של שורים שהיה הים מוטל עליהם היו חלולין ובאין המים דרך שם לתוכו ועוד האריך הרב ז"ל ואני קצרתי: תנן בפ"ק דתמורה [ל]מים שאובין אין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון ומפרש בגמרא אמר רב פפא לפי חשבון כלים ויוסף בן חפני היא דתניא יוסף בן חפני אומר בב' וג' כלים פוסל המקוה בד' וה' אינו פוסל והלכתא כוותיה הואיל ושם לן תנא כוותיה כך פסקו התוספות (*בספרי) [*והרא"ש בספר יראים] ובשאלתות מפרש [*הא[מ]] דבשלשה [*כלים] פוסלות והוא כגון שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון הלכך רגילים [נ] כשמנקים את המקוה לאחר שהוציאו כל המים שפוקקין נקבי הנביעה ואין משייר [*מאומה] ממים הראשונים כי יש לחוש לאחר שהוציא (*כל) המים ונחסר המקוה מארבעים סאה שמא חזר ונפל מן הדלי או משני [נ][שלשה] כלים ג' לוגין [ס]ונפל לתוך ההוא מקוה והכי תנן בפ' שלישי דמס' מקואות בור שבחצר נפלו לו שלשה לוגין לעולם הוא פוסלו עד שילא [ממנו] מלואו [*ועוד] ופי' מלואו מים שהיו שם תחלה ועוד דבר מועט למעט שלשה לוגין היו בו מ' סאה ממלא בכתף ונותן לתוכה פי' מערה מן הכלי לתוך המקוה אפילו כמה סאין ואין צריך להמשיכן לתוכו מעל גבי קרקע: [ע]נראה לי אני הדיוט מדקאמר פוקקין את נקבי הנביעה דאפילו במעין קאמר ודלא כדברי רבינו שמחה וא"ז ותשובת הר"ס לקמן [פ]והיכא דלית ביה מ' סאה ואייתי מים שאובין ואמשכינהו מאבראי שפיר דמי דכי אתא רב [*ובפ"ק דתמורה איתא להא דכי אתא רב דימי אמר ר"י שאובה שהמשיכו כולה טהורה] דימי אמר שאיבה שהמשיכה כולה טהורה *כתב הרא"ש בס"י וז"ל שמעתי (מפרש) דהלכה למשה מסיני היא לא שנא המשיכה על גב קרקע או ע"ג רצפת אבנים ולא נראה דלא אמר ר' יוחנן אלא שהמשיכה על גבי [צ]מקום שהמים ראויות להבליע [ק]בקרקע (*ואז המים) [*וטעמא כיון שראוים להבליע] נתבטלו אגב קרקע וכשזוחלת לגומא (*נעשית) [*נעשו] כאלו באו מתמלית הקרקע כי נתבטל מהם שם שאובים אבל המשיכה על גבי רצפת אבנים או נסרים שאין ראויות להבליע הוו כמו שמונחין בכלי ולא מבטל שם שאובין מינייהו שהרי אינו יכול לדונם כאלו באו מתמלית [מקום] שהמשיכו עליו שהרי אינם ראויות לבלוע (*לה תמלית) [*בה להתמלית] וכן מצאתי בתשובת ה"ר אליעזר מוירדון ספר רוקח. בספר המצות כתב בשם מיימוני דאסיקנא וכן הלכה דהשאיבה שהמשיכה כולה טהורה ונראה לומר דלית הלכתא כרב דימי אמר ר' יוחנן אע"ג דרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר ב"י קיימי כוותיה ומטהרים המשכה בלא רבייה מ"מ קי"ל כר' אליעזר ב"י כדאמרי' בגיטין משנת ראב"י קב ונקי: ותנן פ"ק דתמורה ראב"י אמר [השאיבה] מטהרת ברבייה ומשיכה אלמא תרתי בעינן המשכה ורוב עכ"ל. ונראה דדעת האלפס כך דבעינן המשכה ורבייה פירוש הרוב ממי המקוה כשר דהיינו כ"א סאין ושוב ממשיך עליהם י"ט סאין וכ"פ השאלתות דבעינן תרתי רבייה והמשכה ומפרש דאף ר' יוחנן מודה בהא ופי' דהא דקאמר רב דימי אמר רבי יוחנן שאיבה שהמשיכה כולה טהורה פירוש שאם היה כל המקוה מים שאובין שהומשכו לא פסלוהו ולא מטבילין בהן עד שירדו עליהם ארבעים סאה מי גשמים [ר]אבל אם לא נמשכה אפילו שלשה לוגין מים שאובין [ש]פוסלין את המקוה ואפילו באו אח"כ ארבעים סאה מי גשמים ומה שפסק הרא"ש דאם המשיכה על רצפת אבנים או נסרים דלא הויא המשכה בהא פליגי עליה השאלתות ופסקו דאם המשיכו ע"ג צינור שקבעו ולבסוף חקקו דכשרין. צינור שחקקו ולבסוף קבעו בקרקע פוסל המקוה דכלי הוא כיון שחקקו קודם שקבעו הלכך משוי המים שעוברין דרך תוכו שאובין ודוקא כשהמים נופלין מן הצינור למקוה אבל מן הצינור לקרקע ומן הקרקע למקוה הוי משיכה ואינו פוסל את המקוה אם כבר היה במקוה כ"א סאין דהיינו רבייה והמשכה ודוקא כשהצינור יש לו ארבעה דפנות או שעשה באמצעיתו בית קיבול אבל אם אין בו ארבעה הדפנות כי אם ג' דפנות או שנים וכן אם המים עוברים דרך שפופרת מכנים בזו ומוציא בזו אחרי שאין לו עכבת מים אינה פסולה כדתנן במס' מקואות פרק רביעי סילון שהוא צר מכאן ומכאן ורחב מן האמצע אינו פוסל שאינו עשוי לקבלה ושיעור קבלתו כל שהוא אחרי שכונת החוטט [*והמתקן היתה] לקבל כדתנן החוטט בצינור לקבל צרורות בשל עץ בכל שהוא בשל חרס רביעית רבי יוסי אומר אף בשל חרס בכל שהוא. ירד לתוכו עפר [*ירד לתוכו ונכבש במקום קבלתו כשר פי' סותמו בעפר כו'] ונכבש (*כשריפים) [*כשר] וסתמו בעפר וכבש עליו ברגלו נתבטל קיבולו והאי רוחב מן האמצע דנקט לרבותא נקט דאפ"ה לא חשיב קבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות [ת]דתנן בההיא פירקין המניח טבלא תחת הצינור פי' צנור שקבעו ולבסוף חקקו והניח הטבלא תחתיו (*לקבל המים) להמשיך המים למקוה אם יש לה לבזבז פוסלת את המקוה ופירש רמז"ל [*והוא] דיש לה לבזבז מארבע רוחותיה דאי משלשה רוחותיה אין זה בית קיבול ואפילו יש לבזבז מארבעה רוחותיה [ונקבה] כיון דאינה מקבלת מים כל שהוא מן הנקב ולמטה אינה פוסלת את המקוה: וכתב הרא"ש ז"ל בס"י צריך ליזהר שלא תשמר לטבול ושלא להטביל במעיינות המקלחים דרך סילונות של מתכת דרך זחילה כדין מעיין אלא באשבורן של ארבעים סאה כדין מקוה שהסילון של מתכת מקבל טומאה אע"פ שאין לו בית קיבול כדתנן כלי מתכות פשוטין טמאים והמים שעוברין דרך סילון של מתכת יצאו מתורת מים חיים ומדין מעיין דתנן במס' פרה ומייתי לה בזבחים פרק שני [כ"ס] נתן ידו או רגלו כדי שיעברו המים לחבית פסולים עלה קנים או עלה גפנים כשרה זה הכלל דבר המקבל טומאה פוסל ושאינו מקבל טומאה אינו פוסל: מנא ה"מ אמר ר' יוחנן משם ר' יוסי בר ר' חנא אמר קרא אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור הוייתו על ידי טהרה יהא ואין חילוק בין חיות מי חטאת לחיות דמעיין דהא מקרא דכתיב גבי מעיין מביא ראיה: וכתב הרב ר' שמואל בן ר"ב וז"ל אע"פ שמורי מכשיר להטביל ולטבול באשבורן שנעשה ע"י דבר המקבל טומאה מיהו רש"י פי' בזבחים וגורם הווייתם כשאתה מהוה אותם להיותא [*או קידם הוה מקוה מהוה אותם] ע"י דבר שאין מקבל טומאה מכלל דבכולהו פסול ול"ע עכ"ל: [ס] גרסי' בפ"ב דגיטין [דף טז] ובסוף עבודת כוכבים הנצוק והקטפרס אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. פר"ת דהיינו דוקא מי גשמים דעתידין לפסוק אבל מי נהר שאין עתידין לפסוק הוי חיבור טופח על מנת להטפיח [הוי חיבור] מיהו צריך שיהא הנקב גדול כשפופרת הנוד כדאיתא פרק חומר בקדש מתוס' גיטין העתקתי: תנן בפ' שביעי דמסכת מקואות ומייתי לה בפ"ק דיבמות [דף טו] גבי שוקת יהוא [*קנה שנותנים בפי הנוד שיהא שיעור חלל החריץ כעוביה וחללה של שפופרת דהיינו כשתי אצבעות רש"י] עירוב מקואות כשפופרת הנוד בעוביה ובחללה כשתי אצבעות חוזרות למקומו והקשה ר"ת והא קי"ל בפ' בתרא דעבודת כוכבים הנצוק והקטפרס ומשקה טופח אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה אבל [משקה] טופח על מנת להטפיח הוי חיבור [*משמע] אע"ג דאינו כשפופרת הנוד ותירץ ר"ת ה"מ כשאין מפסיק דבר שהמים אלו רואין את אלו כגון ב' חרילין [*ומים לפין מזה לזה] אבל היכא דהוי הפסק או כותל או שום דבר צריך כשפופרת הנוד לחברן אי נמי הנקב צריך להיות כשפופרת הנוד אבל מן המים אין צריך להיות אלא טופח ע"מ

הגהות הב"ח ר נ"ב דלעיל : ש נ"ב הוא : ת פסול : א נ"ב מים : ב בספר כצ"ל : ג תי' בתשובה רשום למחוק : ד וורדים כצ"ל : ה לקרקע כצ"ל : ו נ"ב ס"א להאבן גדולה : ז תי' ג' רשום למחוק : ח נ"ב מים :
ט לכל טבילה לומר דאפילו אין כצ"ל והשאר רשום למחוק : י יכול כצ"ל : כ דבכליר מהכא ליכא שיעור' כצ"ל : ל שלשה לוגין : מ נ"ב דקאמר : נ נ"ב כלים או משלשה : ס (ונפל לתוך היה מקוה)
תא"מ ונ"ב ס"א ונפסל המקוה : ע נ"ב הגס"ס : פ נ"ב ע"כ : צ נ"ב קרקע : ק תי' קרקע רשום : ר נ"ב ארבעים סאה : ש נ"ב בתחלה : ת נ"ל ותנן נמי : א נ"ב מקום :

חדושי אנשי שם

ברורות שאין הדבר כן ע"ש. גם לקמן בהגהות הביא משנה דספ"ה דמקואות ומודים שגודר בכלים וטובל בהן כו' וש"ד כתב וצ"ע להעמיד הפסק שכתוב בפנים: [כ] כדתניא בתוס' מקוה שהניחו ריקם ומלאו מלא כשר מפני שהוא ספק מים שאובין ואי' בפסחים כו': [ל] אריתא דדלאי הוא צינור המקלה ודולין ומביאין לו מים מן היאור: [מ] מתוך לשון תשובה זו מוכיח דעיקר שאלה היתה להתיר המרזב לטבול בו לא על הכלי אבן שהיא הקובה. או שמא היתה נקובה מלמטה ומותר לטבול אף בתוכה דבטיל מינה שם כלי. אבל ע"י שהוא מחובר למקוה ע"י הנצוק הוא דוחק גדול לחשבו מחובר ע"י כן ועוד שכלי המחובר למעין אינו דבר מוסכם לטבול בתוכו כמ"ש האשר"י בההיא מתניתא מעיין שהעבירו על גבי השוקת ע"ש: מהר"ם [נ] בתו' פ"ק דתמורה לא כתב כן וז"ל לפי' נראה כששואבין את המקוה לנקותו שנוטלין אותו מים שבתוכו ומתמלא במים אחרים תחתיהם אין לחוש אפי' אם נשתייר קצת מן הראשונים במקוה ואפי' נפל מן הדלי לתוכו ושמא יש בו יותר מג' לוגין אפי' הכי אין לחוש דמסתמא לא נפלו ג' לוגין בג' כלים: [ס] והאשר"י כתב שאם בסילון של

להטפיח ור"י אומר טופח ע"מ להטפיח לא הוי חיבור דבפרק ב' דגיטין מוקי לה להוא דעבודת כוכבים דטופח ע"מ להטפיח הוי חיבור כר' יהודה אבל חכמים פליגי עליה דאמרי התם הגינא דטופח ע"מ להטפיח הוי חיבור ומפני ההיא לענין מקואות ור' יהודה היא ועוד דאפילו ר' יהודה לא קאמר דהוי חיבור אלא מטעם נוד אחית כדמוכח בחגיגה פ"ב במקוה שיש בו מ' סאה כו' עד ר' יהודה אומר אם היו רגליו של ראשון נוגעת בנהר הב' טהור ומפ' התם ב[*משום] גוד אחית אבל לענין חיבור מקואות לא אמר רבי יהודה דהוי חבור אלא כעין שפופרת הנוד מיהו ודאי זה נראה לר"י דהיכא שיש ב' מקואות וכותל אחד מפסיק בינתיים אז ודאי צריך נקב כשפופרת הנוד דוכשיבאו המים במלא כל הנקב [הוי חבור] אבל אם היו ב' המקואות במקום שאין ביניהם כי אם גל של עפר א"צ כי אם שמשוה הקרקע כדי שילכו המים מזו לזו אפילו כקליפת השום וזהו מוכח פ"ה דמסכת פרה דתנן שתי שקתות באבן [*אחת] קדש אחת מהן כו' אם היו נקובות כשפופרת הנוד מזו לזו או שהיו המים צפין על גביהן אפילו כקליפת השום וקדש את אחת מהם המים שבשניהן מקודשים ה"נ לענין מקוה נראה היכא שהם נקובות בעינן כשפופרת הנוד והיכא שהמים צפין על גביהן אפי' צפין כקליפת השום הוי חיבור: בא"בי"ה [*סי' תתקפח] הקשה היאך טובלים בנהר והלא קטפרס דרך ירידתן הן וי"ל דהא דאמרי' קטפרס אין חיבור הייט לטבול למעלה מן הקטפרס אבל למטה שפיר דמי כדאמר פ' אין דורשין ג' גממיות בנחל התחתונה והעליונה של כ"ב סאין והאמצעית של מ' סאין וחרדלית של גשמים עוברים [ביניהם] וכו' ומשמע התם דבין ר"מ ובין ר' יהודה מודים דמטבילין בתחתונה אבל בעליונה פליגי וטעמא משום דסוף המים לרדת שם ונראה לראבי"ה דאם יש נקבים הרבה דקין מצטרפין לשפופרת הנוד דתנן התם בפ"ו במסכת מקואות הסידה והתבה שבים אין מטבילין בהן אא"כ נקובין כשפופרת הנוד וכו' עד אם היה שק או קופה מטבילין כמו שהן מפני שהמים מעורבין בהן והא דאמר רבא פ' חומר בקדש מקוה שחלקו בשל ובגרגותני הטובל שם לא עלתה לו טבילה [תדע] דהא ארעא חלחולי מחלחלא ובעינא עד דאיכא מ' סאה במקום אחד אלמא 'לא מהני נקבים להיות חיבור י"ל דהתם מיירי שאין באחד מהן מקוה שלם לבדו דאז אפילו כשפופרת הנוד לא מהני [להיות חיבור] אבל כשאחד שלם [*לבדו] [והשני חסר] (*דאז) [*אז] אפילו נקבין דקין מצטרפים (*לשפופרת) [*לכשפופרת] הנוד והיא דארעא חלחולי מחלחלא ה"פ כשחופר בסמוך זה לזה שנים או ג' חפירות שכולן חסרין ואין באחד מהן מ' סאה אע"פ שניכר דארעא חלחולי מחלחלא והחלחול מפעפע מזה לזה אפ"ה לא הוי חיבור אבל אם חופר אצל הנהר או אצל המקוה שלם בכדי שאינו רואין את החלחול בכה"ג נראה דהוי החלחול חיבור וראיה משק וקופה (*כדפי') [*כדפרשתי] ר"י קלרתי: יניק וחכים דורש ומחכים מימיו נאמנים. מושכים והולכים מן המקדש מפכים לעבודת השם יתעלה מעריב ומשכים אהובי חביבי הרב ר' יונתן הכרע הכרעתני לחוות דעי על המקוה שאבוהו בכלי מנוקב בשוליו בנקב כמלא אצבע ויותר אם יכולים לטבול בו אם לאו ונסתפקת לפי שבשעה שאבוהו עד שלא נשאר בו ארבעים סאה אי אפשר שלא נפל מן הכלי ג' לוגין ושוב אין כל מים שבעולם מכשירין אותו כדמשמע בכמה דוכתי ואין להאריך כבר נשאלתי [מזה] ויהיה [*נראה] לי טורח גדול להתיר דבר זה אם יש תקנה [בקל] לשואבו עד שלא ישאר בו ג' לוגין אבל אחר אשר כתבת שא"א לעשות כן כי רב מקור המקוה כדי אתה לסמוך עליו כ"ל דהא מקוה כשר כיון שהדלי ששאבו בו מנוקב בשוליו שאינה מקבל מים כל שהוא אין תורת כלי עליו לפסול המקוה במים שבתוכו תדע מדתנן במסכת מקואות בפ"ד השוקת. שבסלע כו' עד היתה כלי שניקבה מלמטה או מן הצד ואינה יכולה לקבל מים כל שהן כשרים וכמה יהא הנקב כשפופרת הנוד א"ר יהודה מעשה בשוקת יהוא שהיתה בירושלים והיתה נקובה כשפופרת הנוד והיו כל טהרות כו'. ופי' רבינו שמשון ז"ל ז[*אע"ג] דפשט המשנה הכי משמע (*כמה) [*דוכמה] יהא בנקב אמאי דסליק מיניה קאי משמע דאפילו ניקבה למטה משוליה או מן הצד בדופניה אשוליה בעיא נקב כשפופרת הנוד לבטלה מתורת הכלי אי אפשר לפרש כן מדמייתי עלה דהוא שוקת (*דיוא) [*יהוא] דאיירי לענין עירוב מקואות כדמשמע פ"ק דיבמות ולסוגיא דיבמות מיירי באבן חלולה כדרך אותן שמשקים בהמות בהן ואין מ' סאה בהן והוא מעורב למקוה שלם ע"י נקב כשפופרת הנוד וכל הטהרות שבירושלים היו מטבילין בשוקת יהוא ובתוס' [פ"ד] איכא פלוגתא דתנאי דאיכא למאן דאמר דאפי' ניקב כמלא מחט נתבטל מתורת כלי מלפסול המקוה היכא דניקב מלמטה שאינה יכולה לקבל חהמים כל שהוא והכי איתא התם קסטלין המקלח מים (*בכוכין) [*בכרכים] אם היה נקוב כשפופרת [*הנוד] אינו פוסל את המקוה ואם לאו פוסל את המקוה הלכה זו עלו עליה בני עסיא ג' רגלים (ביבנה) [*ליבנה] לרגל שלישי הכשירוה להם אפילו נקב כמחט א"ר אליעזר בר' יוסי הלכה זו הוריתי ברומי לטהרה וכשבאתי אצל חברי אמרו לי יפה הורית בד"א מן הצד כו' פירוש כל זה מדברי חביריו וכן אמרו לו יפה הורית כי (*במה) [*דבמה] דברים אמורים דבעינן כשפופרת הנוד לבטלה מתורת כלי דוקא מן הצד אבל אם היה הנקב בשולי קסטלין מלמטה אין פוסל המקוה אפילו כמלא נקב מחט ואם היה מקבל כל שהוא מן הנקב ולמטה פוסל המקוה פי' כשנקיב מן הצד אפילו כשפופרת הנוד וגבוה מעט מן השולי' שמקבל מים בכל שהוא פוסל את המקוה [*ע"כ דברי ר' שמשון] וכ"ל דהלכה כר"א בר' יוסי דמעשה רב וחביריו הודו לו שיפה הורו אע"ג דפשט סתמא דמתני' [*דוכמה טבנקב] משמע אמאי דסליק מיניה קאי ומשמע דאפילו ניקבה מלמטה בשוליו בעינן כשפופרת הנוד '(*מזו) כיון דסתמא דתלמודא מייתי להיא שוקת דיהוא בפ"ק דיבמות לענין עירוב מקואות אלמא סבירא ליה דההיא (*שוקת) [*דשוקת] יהוא לא (*קאמר ניקבה) [*קיימי אניקבה] מלמטה לענין לפסול את המקוה דהתם לא בעינן כשפופרת הנוד אלא כמלא מחט וכר"א ברבי יוסי וכן מצאתי בפסקי רבינו שמחה דניקבה מלמטה בשוליו שאינה יכולה לקבל מים כל שהוא לא בעינן כשפופרת הנוד ועוד יש (טיט היון) להתיר מטעמא אחריני כי התבוננתי מתוך דבריך שהמקוה אינו מי גשמים אלא מים נובעין מן הקרקע א"כ כיון דמעין מטהר בכל שהוא [לעולם] יש עליו שם מקוה כשר ואינו נפסל במים שאובין שנפלו לתוכו (*מדתנן) [*כדתנן] בפ"ק דמסכת מקואות למעלה מהן מעיין שמימיו מועטין שירבו עליהם מים שאובין שוה למקוה לטהר באשבורן (*דמעיין מטהר) [*ושוה למעיין לטהר] בכל שהוא ואפילו לכתחלה נמי יכול להרבות עליו כדמשמע לישנא דמתני' דקתני שירבו ולא קתני שרבו ורוב ספרים שלנו גרסינן שירבו ואפילו אי גרסי' שרבו דבר פשוט הוא דלכתחלה נמי שרי דאמאי לא ובתוספתא תניא מעיין שמימיו מועטין וריבה עליהן והרחיבו מטהר באשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה יכול להלך מתחלתו פי' שריבו עליו והרחיבו שעשה בריכה לפניו ונתמלא מים והיו זוחלין במקום שלא היו זוחלין מתחלה אותם מקואות אינם כשרים אלא באשבורן אבל ודאי מ' סאה לא בעינן (*מדתנן) [*כדתנן מ"י] במתני' [שוה למעין לטהר בכל שהוא] ובמקום שהיה מהלך טהור [*מ"י מטהר פי' בזוחלין כו'] אפילו בזוחלין [פי' מדמחלק במתני' בזוחלין אם יכול לטבול דרך זחילתו בין מקוה שהיה מהלך תחלה כו' ולא מחלק נמי בזה שבמקום שהיה מהלך

אינו צריך מ' ובמקום שהרחיבו צריך מ' סאה ש"מ דבמקום שהרחיבו נמי אין צריך מ' סאה ושלום מבר"ב וכן מצאתי בתשובת רבינו שמחה בספר אבי"ה [*בסי' קכט] דבמעיין לא פסיל ג' לוגין מים שאובין וגם הוא מביא ראיה מפ"ק דמסכת מקואות למעלה מהן וכו' כדלעיל וכ"כ ה"ר יצחק בא"ז [ע]: וכבר היה מעשה בגינשפור"ק שהיו מנקין את המקוה וכשנחסר ממ' סאה נספך מן הכלי למקוה ופסלו הר' משה בר חסדאי וצוה להוציא כל המים לחוץ לנקותו ולא נודע ראיה מנין שהרי מקוה שבגינשפור"ק מעיין הוא: (*בפ"ב) [*הלכות טבילה בפ' בתרא] דנדה אמר רב נדה בזמנה כלומר תשמז נדה כשהיא טובלת בזמנה לסוף ימי נדה אינה טובלת אלא בלילה ושלא בזמנה אם היא [טובלת] לאחר זמנה יכולה היא לטבול בין ביום ובין בלילה [*ר' יוחנן אומר אף שלא בזמנה] [רבי יוחנן אומר בין בזמנה בין שלא בזמנה] לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה [שאם היתה טובלת שלא בזמנה ביום הבת תהיה סבורה שהוא יום שביעי והעשה כן היא לעצמה ותטבול ביום שביעי]: משום ארוותא פירוש אריות שהולכין בלילה משום גנבי גנבים שהולכים בלילה משום אבולאי כדפירש רב אלפס מערות וגומות היו בין [העיר ובין] בית הטבילה שמא יפלו הנשים בהם ויסתכנו ורש"י פירש עובדי כוכבים שומרים שערי העיר בלילה ושמא יזיקום כשהולכים לנהר. האידנא בזמן הזה שעושין כר' זירא יכולה לטבול ביממא דשבעה דאי ודאי זבה היא מותרת לטבול ביום ואי נדה היא שמיני הוא דבלא יום הראיה ספרה ז' אלא משום דר"ש [*דתניא ר"ש אומר] [דאמר] אחר הטהר אחר מעשה טבילה תטהר הזבה אפילו ביום שביעי אבל אסור לעשות כן לטבול ביום השביעי משום *(*סרך בתה כדפרי' או) שמא תבא לידי ספק ויהיה בספק בועל נדה שאם תראה אחר כך קודם שתחשך סותרת כל מה שספרה הלכך האידנא דחשבינן להו לכולהו ספק זבות לספור ז'

[*אח"כ מצאתי מהרר"ו כן כתב בכמה ספרים ומהררי"ס רשם קצת עליו למחוק וכן נלע"ד שטעות הוא שהרי לא שייך כאן סרך בתה אם לא מטעם שמא תבא לידי ספק זיבה דבלאו האי טעמא לא תמצא שום טעות דמכ"מ אם טבלה ביום ז' והלא הוא יום ח' לראייתה ודו"ק עכ"ל]:

נקיים תטבול בליל ח' לילה שאחר ז' נקיים ולא ביום אפילו בשמיני אא"כ מפני הסכנה כדפריסית ורשב"ם היה מצריך ללכת לטבול לאחר חשיכה ור"ת לא היה מצריך רק כשהשוב תהיה חשכה ורבינו משולם התיר בעיר א' שהיה לחוש משום גנבי ואבולי לאשה אחת שתחוף בע"ש שהיה ז' שלה ולטבול למחרת ביום השבת שהוא יום שמיני ור"ת אסר משום תרי קולי לא אשכחן דשרי תלמודא כי הדדי חדא למיטבל ביום דאיכא למיחש משום סרך בתה וקולא אחרת ידהרחקה חפיפה מטבילה כגון לחוף מע"ש ולטבול למחרת זה לא מצינו: נתר מקטף מזיא נותק את השערות ושמא נשתייר על ראשה וחוצץ אבל מסריך את השיער מדביק השיער י(בנתר) זה עם זה וחוצץ אשה לא תחוף אלא בחמין ואפילו בחמי חמה [מותר] משום [*חמין] דמשרו מזייא הכי גרים רב אלפס ור"ח וצריך לפרש משרו מזיא לשון שרי' שהשער נחפף היטב על ידם אבל רש"י גרים אשה לא תחוף אלא בחמין אבל בקרירי לא דמשרו מזיא מקשין את השיער ונעשה בלים בלים לשון שריר וקים מכ"פ בפסקי הרא"ש בר"י מדיחה קמטיה קודם טבילה כגון תחת אצילי ידיה ותחת שוקיה שלא יהא דבר חוצץ (*בין) [*ובית] הסתרים והיינו לפנים כגון בנקבי החוטם והאזנים ולפנים מן השפה ותנן במתני' בפ"ח דמסכת מקואות נדה שנתנה מעות בפיה [*וטבלה] טהורה מטומאת נדה אבל טמאה היא על גבי רוקה שנתלש וקודם טבילה וטמאה [מהורת מגע] ורוקה מטמאה במגע ובמשא *נשכה שערה בפיה ולא באו המים סבשערה(או נתנה ידיה על שערה)או קפצה ידה ששגרה ידה קרצה שפתיה שהדביקתם בחוזק זו בזו מלשון לקרוץ בצפורן האוחז באדם וכלים ומטבילן טמאין כאלו לא טבלו דלא באו מים במקום אחיזתן ואם הדיח ידו [*במים] קודם אחיזתו טהורה לפי שהמשקה שעל ידו מתחבר למי מקוה ואין כאן חציצה. אלו חוצצין באדם משום דבסיפא קתני אלו חוצצין בכלים ומשום הכי קתני ברישא אלו חוצצין באדם שבראשי הבנות בריש פרק במה אשה אמר שבראשי הבנות אכולהו קאי דבראש דוקא חוצצין ולא בצואר לפי שאין אשה חונקת עצמה. קלקלי הלב והזקן כמו קלקלי וחבק דפ' במה אשה ובערוך פירש כגון שיער בית השחי או בלב והשערות נעשית כקלקלי. ובית הסתרים של האשה פי' שער בית הסתרים שבאשה אם יש שם קלקלי שיער. לפלוף שבעין צואה שחוץ לעין מתיבשת והוצאת וגלד שחוץ למכה שזב לחלוחית המכה ומתיבש חוץ למכה. שרף היבש שרף היוצא מן הפרי או מן האילן והשרף דבוק בבשרה. גלדי צואה שעל בשרו כשים [זיעה מרובה על בשרו מתיבשת ונעשה] גלד המלמולין פי' בערוך אדם שידיו מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה או בצואה ומולל ידו א' אל חברתה נעשית ידיו כמין גרגרות של שעורים והעיקר מן וקטפת מלילות בידיך. טיט היון טיט הבורות שהוא עב ונדבק בחוזק [*גן יוני] טיט הדרכים (*בית) [*ובית] הסתרים באיש דאיש אינו מקפיד אבל אשה מקפדת פן תתגנה על בעלה לפלוף שבעין שמחמת שהעין מדמעת תדיר אינו יכול להתיבש לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן סיפא מיירי בלח דאי ביבש היינו גלדי צואה ובצק שחוצצין תניא בתוספתא צואה שתחת הצפורן שלא כנגד הבשר והטיט והבצק שתחת הצפורן אפילו כנגד בשר הצפורן חוצצין *ר' יונתן בן יוסף אומר צפורן שפירשה רובה אינו חוצצת משמע דוקא רובה דרובה ככולה אבל פירשה מיעוט חוצצת כיון דעומדת לפרוש וכבר התחילה לפרוש אבל צפורן גדולה יותר מדאי אע"פ שעתיד לקצצה אינו חוצצת כל כמה שלא

[* פי' ר"י בתשובה שמדבר בטיט הדומה לבצק שמדבק מאוד כגון טיט של יוצרים אבל לא בטיט אחר וצואה ותדע שכן דתנן במסכת מקואות אלו שאין חוצצין לכלוכי צואה שעל בשרו וצואה שתחת הצפורן: עוד אמר ר"ת דאפילו בטיט ובצק אם יש ממנו כ"כ מעט שאינו מקפיד אינו מזיק דמיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ ר' יונתן כו' מ"י]:

פירשה כלל תניא בתוס' הנזמים השירים והטבעות אוצין חוצצין רפין אינן חוצצין אוצין פי' דבוקים בחוזק כמו אוצלא שבתלמוד ונהגו הנשים לחתוך הצפרנים קודם טבילה מפני חששא של טיט ובצק שתחת הצפורן: וכשאירע טבילה בתוך המועד תחתוך הצפרניים בשיניה או דרך שינוי דבמועד קטן אמרינן דאין אסור לגלח הצפרנים אלא בגניסטרי פי' במספרים וה"ה בסכין הלכך נכון הדבר ששפחתה כותית תגלחה ואמירה לכותית מותר במקום מצוה אין לה כותי תנקר בטוב הטיט שתחת הצפורן ודיה תנן בסוף מקואות חץ שהוא תחוב באדם בזמן שהוא נראה חוצץ ואם אינו נראה אינו חוצץ וטובל ואוכל בתרומה ותניא בהוספתא [פ] אם קרם עליו העור דברי הכל אינו חוצץ בד"א בשל מתכת אבל בשל עץ חוצץ וטעמא משום דבשל מתכת עיילי ביה מיא טפי מבשל עץ דשל עץ נדבק עם הבשר ומייץ ואם קרם עליו העור אינו חוצץ לדברי הכל פר"י דדוקא בנראה חוצץ אם [לא] קרם עליו העור אבל אם כל כך בעומק שאינו נראה אינו חוצץ אפילו בלא קרימת עור כדמשמע בסוף המשנה וכן פסק הרב רבי שמואל בר אברהם הלוי ועל אשה שהיה לה נפח על מקום הצפורן ולא היתה יכולה לא לחתוך ולא לחטטה אם נפוחה כל כך שאין הטיט נראה שתחת הצפורן אינו חוצץ ואם לאו חוצץ איכא בינייהו [אם]סמוך תשמח לחפיפה טבלה והא דאמר בפ"ק דחולין טבלה ונמצא עליה דבר החוצץ לא עלתה לה טבילה עד שהאמר ברי לי שלא היה עלי קודם לכן י"ל דבשלא טבלה סמוך לחפיפה ור"ת (*פי') [*תירץ] דבחולין מיירי בנמצא בגוף שאין שם חפיפה ולכן צ"ל ברי לי והכא מיירי בראש

חדושי אנשי שם

של מתכת מביא את המים מן המעיין או ממקוה אחר למקוה זה אע"ג דשוייתן ע"י טומאה אומר אני שהוא כשר דמקוה שכולו שאוב נטהר בהשקה. עוד האריך ע"ש: [ע] וכן כתב האשר"י בהל' מקואות שלו. ומיהו בספר אגודה במסכת מקואות כתב לא ראיתי רבותי שהגין כן: מהר"ם [פ] תוספתא זו בלשון זה מביאה רבינו שמשון בפ"ט דמקואות שנכנס לו חץ בידיכו רבי אומר אינו חוצץ ומ"א הרי זה חוצץ. בד"א בשל מתכה אבל

דחפיפה אינה בגוף כי אם בראש כדאמרי' לעיל לא תחוף אלא בחמים וכו' דמשרו מזיה ובפרק חלק גבי אבישי בן צרויה שהיה חופף את ראשו וכן במסכת שבת גבי הלל היה חופף לראשו והרב ר' שמחה פירש במחזור ויטרי בשם רש"י כי חפיפה שייך גם בכל הגוף מדקאמרי' פרק בתרא דנדה [דף ס"ו וס"ח] גבי דביתהו דרב גלותא דטוה לה מלתא עם בעלה פי' כעס ואזל רב נחמן לפייסה ואמרה ליה זיל הפתח ותא למחר *ואמר לה עבדי חסרת דודי חסרת טסטקי [*כי היכי דלא תהוי דביתהו עד למחר מ"י] חסרת בתמיה ופירש רש"י טסטקי חסרת [כסא] ליבש עליו בבית המרחץ דודי יורות לחום חמין ואם לא היתה צריכה אלא לחוף ראשה לא היתה צריכה כל כך למנהג פי' רבי' חננאל דודי חסרת להחם חמין ולהשליך במי הטבילה מפני הצנה ואף לפרש"י שפירש לרחוץ יש לפרש שלאחר שתעלה מבית הטבילה תכנס בחמין להחם גופה וטסטקי פי' (*במסרק פן) [*מסריקה מ"מ נכון להחמיר לעשות חפיפה בכל הגוף ולסרוק את שערה לעיוני דלמא] נתקשו השערות עיין בתוס' פרק מרובה בסופו : הגה"ה מפרק [שביעי] דב"ק ושתהא אשה חופפת וטובלת. אומר ר"ת דלא תקן חפיפה אלא בראש וכן משמע [מדפריך] בסמוך [חפיפה] מדאורייתא [היא ומשני מדאורייתא לעיוני בעלמא דלמא מקטיר וקטיר וליסגא דלאתר לא שייך אלא בשער] והפיפה [*נמי] לא שייכא אלא בראש מדתנן בנזיר חופף ומפספס אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדחה כדאמר רבא פרק בתרא דנדה לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא האשה מדיחה קמטיה במים ומהתם נמי משמע דבשאר הגוף אין צריך הדחה אלא דוקא בבית הקמטין ואע"ג דאיכא למימר [דבית] הקמטים נקט לרבותא דאע"פ דביאת מים לא בעינן ראוי לביאת מים בעינן מ"מ מדלא קאמר אפילו קמטיה משמע דקמטיה דוקא ולא שאר הגוף והוא דדודי חסרת כו' אע"פ שאין חובה רגילה היתה לרחוץ במים כמו שנוהגין גם עכשיו לרחוץ כל גופה במים חמין ע"כ לשון הגה"ה : אשה לא תטבול בנמל כו' כדפי' האלפס וכן פי' רבי' חננאל וכן הרא"ש ולא גרסינן בים אע"ג דהשתא ליכא (*אימר בדנאי) [*אימור בדריוני] נפל ורש"י פי' בנמל יש *מקומות בשפת הים כעין חפירות שבהם מבריחין את הספינות מפני רוח סערה שבים והטעם מפני שבכל מקום שהוא חנייה לספינות צמשפשפות לקרקע ובכל חפירה יש בהן טיט ונכנס בין אצבעות רגליה וחוצץ ואע"ג דהשתא בשעת עלייתה מן המים ליכא טיט בין רגליה אפ"ה לא עלתה לה טבילה שמא רמדריוני נפל גלי הים שטפוהו מרגליה וכן פירש רש"י גבי שמואל דעבד לבנתיה מקואות ביומי ניסן ומפלי ביומי תשרי מפני שהארץ לחה היה כמו טיט והיו פורסות המחצלות תחת רגליהם בנהר כדי שלא יכנס הטיט בין אצבעותיהן והוי חצילה הלכך כל מקום שהטיט מעורב במים כל כך שאין פרה שוחה ושותה מהן אין עליהן תורת מים וה"נ אמרי' בפ"ב דזבחים למעוטי מאי אי לימא למעוטי טיט הנרוק היכי דמי אי פרה שוחה ושותה הימנו אפילו (למקוה) [*לרביעית] [לרביע] נמי (לא) ואי אין פרה שוחה ושותה הימנו אפילו (לרביעית) למקוה נמי [לא] ואע"פ שיש מים מרובים שיעור טבילה לבד הטיט כיון שהטיט עבה שאין פרה שותה הימנו א"כ הוה ליה ההוא מקוה יבשה גמורה טיט הנרוק שהוא ראוי להריק מכלי אל כלי כפירש"י בפ"ק דסוכה : נתנה תבשיל לבנה ונבילה פירוש שלא עיינה בידיה קודם טבילה. ריבדא דכוסילתא פירוש קיבוץ דם שעל נקבי הסיקז והוא כעין חטטין עד תלתא יומי שהקיז לא חייץ דלא הוא הדם שעל גבו ונכנס בו מים כדאמרי' התם הדם הדיו והחלב יבשים חוצצין לחין אין חוצצין מכאן ואילך חייצי שנעשה יבש ונדבק בדוחק על הבשר ואפילו אם ילטער אם יסיר הגלד מעל גבי המכה או אצבעות שאין דעתו להסיר עתה וקרוי אינו מקפיד מ"מ רגילות הוא להסיר הכל או שתמתין שתתרפא ותוכל להסיר כל זה פירש *רש"י בתשובה. לפלוף שבעין אע"ג דבמסכת [מקוואות פ"ט] לפלוף שבעין אינו חוצץ ואין מפליג בין לח ויבש מ"מ בלח מיירי ולא חש לפרש דסתמו לא הוי שהדמעה מלחלחו אבל לפלוף שחוץ לעין סתמו יבש וחוצץ [ושיעור יבשותו] משהתחיל לרוק להיות ירקרק: כוחל שבתוך העין מחמת שהדמעה מלויה בעין הוי כוחל שבעין ואינו חוצץ עצמה סגרה עיניה ביותר שעפעפי התחתון על גב הבשר פתחה עיניה ביותר [שנכפף] עפעף העליון למעלה ע"ג הבשר ואין המים יכולין לבא דרך שם כי איתמר כל הני שמועות חומרות דפתחה או עצמה וליפלוף שבעין לטהרות אבל לא לבעלה דלא החמירו אלא כי הא דריש לקיש מצריכה שתטבול דרך גדילתה פירוש דרך רגילתה להיות גדילה שרגילה לגדל מכאן ואילך בית הסתרים הוא ואין קפידא אם אין מים באים שם רק שיהא ראוי לביאת מים כדתנן גבי כהן הרואה את הנגעים האיש עומד ערום לפני הכהן ומחזר פניו לכהן ומגביה זרועותיו אכדרך שמגביה העודר בשדה כדי שיראה בית השחי ובטנו שלפניו וכשים בנגע לאחריו בבית סתריו הופך גבו לכהן וכופף קומתו כדרך שכופף בשעה שמוסק זיתיו כשמפילן מן הזית ולוקט בארץ מה שיכול לראות כך בבית הסתרים רואה יותר ע"כ אין צריך. [אשה נראית] כאורגת שפושטת זרועותיה מניקה בנה צריכה להגביה דדיה וכן לענין טבילה וכתב הרא"ש בספרו הא דמסקינן ה"מ לטהרות אבל לבעלה לא הני מילי דיעבד אבל לכתחלה אפילו לבעלה צריכה כל הני חומרות פתחה עיניה ביותר כו' לא עלתה לה טבילה. כתוב בספרים אחר כך ולית הלכתא ככל הני שמעתתא כי אתמר ה"מ לטהרות אבל לבעלה לא כדאמר ר"ל כו' *פי' *כ"א וכתב רש"י בתשובה אחת דל"ג וכו' ג"מ :
רש"י דלא גרסי' ליה דמה שייך ריש לקיש [וכ"כ הב"ח] :
להני דלעיל ותו דכל ג'דלעיל בבבל הוו ושם לא היו עסוקים בטהרות ותו אי לטהרות איירי מתנין אמאי נקט (בכולה שמעתא) בכולהו לשון נקבה דנקט אשה לא תעמוד על כלי חרס [ולא תטבול] בנמל ונתנה תבשיל לבנה ופתחה עיניה ותו דאמרי' בהחולץ כל דבר החוצץ בטבילה חוצץ בגר ועבד משוחרר ובנדה משמע דטבילה לטהרות ונדה שוין ור"ת גרים לה וכן פי' רבינו חננאל ושאלתות וה"ג ובהלכות נדה שפי' רב סעדיה גאון כתב [ומכלי חרס] ואילך קאי לטהרות וגם אומר ר"ת דעל כרחך גבי דין טבילה איכא חילוק בין טהרות לבעלה דלעיל אמרי' דבית הסתרים אין צריכין שיבואו בהם מים ובמסכת מקואות פ' תשיעי תנן ומייתי לה (*ואשמעינן דלעיל) [*לעיל] בשמעתין באלפס בית הסתרים באשה חוצצין [*אלמא בעינן ביאת מים] אלא התם לטהרות והכא לבעלה : א"ר יצחק דבר תורה רובו ומקפיד עליו חוצץ דכתיב ורחץ את [*כל] בשרו במים את לרבות את הטפל לבשרו דהיינו השיער אם רובו של שיער נקשר כל נימא ונימא בפני עצמה דרובו ככולו ומקפיד עליו החוצץ איכא דאמרי אם רוב שערו נתלכלך בטיט או בשאר דבר החוצץ וגזרו על מיעוטו המקפיד כו' כתב הרא"ש בספרו הא דתנן הדם והדיו והחלב יבשים חוצצין לחין אין חוצצין מטעם הקפדה הוא שעל יבש דרך בני אדם להקפיד ועל לחין אין מקפידין אבל אי מקפיד אפי' לח חוצץ (*ואם) [*וכן אם] היא טובלת בטיט צלול שפרה שוחה ושותה אע"פ שהטיט דבוק בבשרה [במיעוטה] והיא אינה מקפדת אינו חוצץ [אבל] אם היא מקפדת חוצץ אף במיעוט וכן מצאתי בתשובת ה"ר אליעזר מורדון והוא

ברוקה והמפרש טעמא דבריית' משום שהמים נכנסין בלא טועה שאין לך לח יותר מיין ואמרינן סוף פ"ק דחולין [*כ"ו] מיא יקירי ושכני תתאי ופירי קפי מלעיל ולא קא סלקא להו השקת מים ואין לחת חילוק בין השקה לטבילה דתנן בזבחים פרק התערובות דלי מלא רוקין והטבילו כאילו לא טבל ורוק לא הוא. רובו ומקפיד עליו חוצץ 'פרק קמא דעירובין וסוכה פרש"י 'בשערו אבל בגופו חוצץ אפי' מיעוטו שאינו מקפיד ורבינו תם פירש רובו של אדם ואפי' בבשרו מיעוטו שאינו מקפיד אינו חוצץ ור"י מדקדק מסוף פ' דם חטאת דם שעל בגדו חוצץ ואם טבח הוא אינו חוצץ וכו' ואלילה דכלים כבשרו ותליא מילתא בקפידה ועוד ראיה מפ' הערל ביבמות [*פ"ח] ועיין שם בתוס': שלא רבי אבין באיגרתיה כו' [*עד והלכתא אשה חופפת וטובלת בלילה והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא וכו' מ"י] תשמע והלכתא אשה חופפת בלילה וכו' אבל לא תחוף ביום דבעינן סמוך לחפיפה טבילה לא קשיא הא דאפשר לחוף במוצאי שבת תחוף בלילה ולא [תרחק לחוף 'מעט וה"ה בחול דלא תרחיק] תרחיק לחוף ביום הא דלא אפשר לחוף ליל טבילתה כגון שהוא יו"ט במוצאי שבת או חופפת בע"ש אע"פ שטבילתה במוצאי שבת או בליל שני כגון שחלו שני ימים טובים אחר השבת וכ"ש אם חל ליל טבילתה בליל שבת או ביו"ט דחופפת ביום וטובלת בלילה [נ] כן יש לפרש לשיטת האלפס וכן פי' בשאלתות דרב אחאי פרשת אחרי מות אבל רש"י פסק דעדיף טפי לחוף ביום ולטבול בלילה והכי פירושו ותמה על עצמך היאך אשה חופפת כו' פי' בקושי התירו להרחיק טבילתה מחפיפתה אלא משום דהכי עדיף טפי לחוף ביום דאי חייפה בלילה מתוך שמהומה לביתה לא חייפה שפיר והכי גרסי' והלכתא אשה חופפת ביום וטובלת בלילה והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה קשיא הלכתא אהלכתא לא קשיא הא דאפשר הא דלא אפשר ופרש"י הא דאפשר לחוף ביום כגון בימות החול חופפת 'הא דלא אפשר אלא בלילה כגון שחל ליל טבילתה במוצ"ש מיהו היכא שאינה יכולה לחוף בלילה כגון שליל טבילתה אירע במוצ"ש והוא י"ט שריא לחוף בע"ש דבפ"ב דנדה פסקינן כרב חסדא דאשה חופפת בע"ש וטובלת [ק] אפי' בליל 'ד' כי אירעו ב' ימים טובים אחר השבת וכן כתב הרא"ש בספרו כרש"י דיותר טוב לחוף ביום מבלילה. ופסק בספר התרומה הלכך טוב ונכון שתכנס בחמין ביום בעוד היום גדול ותחוף עצמה בנחת ולא בחפזון ולא תלא עד לערב דאף שאלתות דרב אחאי דאסרו לחוף ביום היינו כי יוצאה בעוד היום גדול אבל אם היתה שם עד הערב מודה הוא דשרי והיכא שחל טבילתה במוצ"ש (*וי"ט) [או 'י"ט] לכל הפירושים חופפת בליל טבילתה ולא תרחיק לחוף מע"ש אך טוב ונכון שתרחוץ בחמין מע"ש כל גופה וראשה ובמ"ש תחמם קומקמוס חמין או קדרה גדולה [*ותחוף שם] והשפשף כל הגוף בידיה וגם תסרוק ראשה במסרק ואם הוא יום טוב במוצאי שבת וחל טבילתה במ"ש או (*בשני) [*ליל שני] בשבת ושני יום טוב אחר השבת ועתה אי אפשר לה לא לחוף ראשה ולא לסרוק אז תרחץ בחמין היטב מע"ש ותחוף ראשה ותשמור עצמה בימים שבינתים מכל טינוף ובליל טבילתה תנקר ותחצוץ שיניה היטב מן המאכל והבשר שאכלה בימים שבינתיים דראוי לביאת מים בעינן כתב ראבי"ה תשב שמעתי קורא תגר ומליזין על בנות ישראל הטובלות אם נכנסו אחר הטבילה במרחץ וכן כתב נמי רבינו שב"ט דלא עלתה לה טבילה וראייתם מי"ח דברים שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים לאחר טבילה משום שהיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ורש"י ז"ל פי' התם הבא ראשו ורובו במים שאובים בו ביום של טבילה ובעניותי נראה לי דלא נפסלה הטבילה וקרוב הדבר בעיני דאפי' לכתחלה יכולה לרחוץ בתר טבילה לאלתר דהיא גזירה ליתא אלא דגזרו טומאה על המים שפוסלים (*אדם) [*האדם] שטבל כבר ונטהר וכן פי' רש"י ז"ל משמע מכאן [שאדם] דעלתה לו טבילה דכי גזרו על אדם שקבל טומאה אע"פ שאין מסקה מטמא אדם והני מילי לענין לפסול התרומה [*כדתנן ואלו פוסלין את התרומה כו' אבל לחולין לא גזרו ובעלה כו' מ"י] ובעלה חולין הוא כדאמרינן פ' שני דשחיטת חולין גבי נדה שנאנסה וטבלה ע"כ לשון הרב והוא האריך וכן שמעתי ממהר"ם להתיר ולי הדיוט נראה דבמרחצאות שלנו של זיעה ליכא מאן דפליג דשרי אפי' לכתחלה ואפילו לתרומה לא גזור וזאת אסר השיב רבינו שמשון משנץ לר"י אחיו וז"ל אמרו לי שהיית רוצה להתיר למלא מקוה מים חמים ולחברו אל הנהר בשפופרת הנוד ודבר זה ראוי לאסור יותר משום גזירת מרחצאות דאמרינן פ"ב דנדה אמר רבא אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס ותטבול סבר רב הונא למימר טעמא משום גזירת מרחצאות הא ע"ג סילתא [*פי' רש"י בקעת עץ] שפיר דמי וכ"ש שראוי כאן לגזור ולאסור ואני שמעתי ואיני יודע אם ממורי ר"ת עצמו או ממורי רבינו הקדוש שהיה מקוה אחד שהיו מחממות הנשים יורה מלאה מים ומשליכות למקוה לחממו בימות החורף ואסר להן רבינו תם והטעם לא נאמר ושמא מטעם זה אסור ואל

*עיין בהגהות שם כתב להתיר ומביא ראייה מהר"ת גבי דודי חסרת מהר"ם :

תשיבני מחמי טבריא שיש הפרש וספ"ק דתעניות נמי אמרי' במאי אילימא בחמין מי איכא והא שאובין נינהו פירוש דכשאובין חשיבי וכן בברכות פ' מי שמתו א"ל רבי אבא וכי יש טבילה במים חמין ואע"ג דתנן פרק אמר להם הממונה אי היה כ"ג אסטניס מחממין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צנתן י"ל כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין מדרבנן כדאשכחן גבי עששית בגמרא לפי הספרים דגרסי' אבל הכא צירוף דרבנן ואין שבות במקדש וכל הנך דתנן פרק המולא תפלין דשרו במקדש אבל לא במדינה כ"ש בעבודת יום כפורים דתקיפי טובא והא דתניא בתוספתא דמסכת מקואות פרק בתרא קומקמוס שהוא מלא פירורין והטבילו טמא שפשפו או שהטבילו בחמין טהור איכא לאוקמי בחמי טבריא עכ"ל ואני מצאתי שהרב ר' יצחק מוינא התיר לטבול בחמי טבריא וראיה מפ"ק דתענית בסופו לא נצרכא אלא לחמי טבריא ועוד דבפ' כל הבשר איתא בהדיא כל גופו טובל בהן ידיו ורגליו לא כ"ש עס"פ בהמה המקשה : *תנן ס"פ בתרא דמסכת מקואות כל ידות הכלים שהן ארוכין ועתיד לקוצן מטבילן עד מקום המדה רבי יהודה אומר עד שיטבילו כולן ותניא בתוספתא רבי יהודה אומר צריך להטבילו כולו מפני שהחתך אינו נגלה ודוגמתו פרק בהמה המקשה לא נצרכא אלא למקום חתך ובבהמה המקשה [דף עג] מייתי לה וגרס במילתיה דת"ק (*דר"מ) [*דברי רבי מאיר] רבי יהודה אומר עד שיטבול כולו ובהא פליגי דר"מ סבר כל העומד ליחתך כחתוך דמי כמו שסובר בשערו כל העומד ליגזז כגזוז דמי ור' יהודה פליג והלכתא כר' יהודה ודוקא פליגי ר"מ ור"י היכא [שהיה כתיקונה ולא נשברה אלא שארוכה כו' מ"י] שארוכה היד ביותר אבל אם הכנים היד בכלי שלא כדרכן (*ואין) [*ואינו] מגוף הכלי או שנשבר דהשתא לא הוי מגופו לכ"ע חוצץ [ר] [אך] (*יש לפסוק) [*ונראה] היכא שהכנים כדרכה או ארוכה היד ביותר לא חייץ דהיכא דארוכה ביותר הוי 'כמובלע ובית הסתרים דלא מטמו ולא חיילי והיכא דהכניסה

*וכן כתב בהגהות ועוד שם :

הגהות הב"ח ע נ"ב בחמין : פ נ"ל נתקשרו : צ נ"ל מקואות : ק נ"ב שם יש חפירות מחמת הספינות : ר נ"ל בדריוני : ש נ"ב עד : ת נ"ב נכפף : א נ"ב למעלה : ב נ"ב לו : ג נ"ב הני : ד תיבת חוצץ נמחק : ה נ"ל החוצץ : ו כפ' כנ"ל : ז נ"ב דוקא : ח נ"ל ביום : ט נ"ל ביום : י נ"ל שלישי : כ נ"ב במוצאי : ל נ"ב ס"א כמו בלוע :

חדושי אנשי שם

אבל בשל עץ הרי זה חוצץ ואם קרם עליו הטור מלמטה הכל מודים שאינו חוצץ : [נ] אבל לעולם היכא דאפשר חופפת וטובלת בלילה. גם האשר"י כתב כן בשם ר"ת שלא חששו להרחקה היכא דלא אפשר ולא פליג על השאלתות אלא בימות החול כי לדעת השאלתות טוב יותר לחוף בלילה היכא דאפשר כגון בימות החול והאשר"י כתב דסוגיא דתלמודא משמע כפרש"י דיותר טוב לחוף ביום מטעמא דמהומה לביתה הלכך פר"ת הא דאפשר לחוף במ"ש תחוף בלילה הא דלא אפשר כו' כפי' השאלתות ולא איירי השתא בדין חפיפה אם הוא ביום או בלילה ומה שכתב המרדכי ומיהו היכא שאינה כו' ר"ל ומיהו אפי' לפרש"י או למאי דסבירא לן כרש"י בחול מטעמא דמהומה לביתה אבל במאי דלא שרי הרחק כולי האי בהא לא סבירא לן כוותיה אלא כדפסק פ"ב דנדה כרב חסדא כו' דאשה חופפת בע"ש וטובלת בליל שלישי כו' : [ק] צ"ע בדעת רבינו המרדכי אם מדעת עצמו הוא פוסק כן לפי משמעות ההלכה ומדברי רש"י אינו משמע שהרי פי' בקושי התירו לחוף ביום ולטבול בלילה אפי' בהרחקה מועטת וכמו שכתב הרא"ש או שמא ר"ל דרש"י מודה בזה ודלא כהרא"ש : [ר] נ"ל אך יש לפסוק כת"ק דרבי יהודה וכן פסק האשר"י דמטבילן עד מקום המדה כת"ק ובספר ישן אחד מן המרדכי ראיתי או יש לפסוק היכא דהכניסה שלא כדרכה ואם ארוכה היד ביותר כו' כך ראיתי מוגה מבחוץ :
מצאתי

כדרכה הניא [בתוספתא] בפ"ו דמס' מקוואות כל ידות הכלים שהכניסם שלא כדרכן הרי אלו ("אין) [*אינן] חוצלין פירוש אע"ג שתקועים *כך מגיה רבינו שמשון בפ' עשירי דמקוואות . מהר"ם : לתוכו כדרך שמכניס יד קורדום או במחבת כל זה דקדקתי ברא"ש בפ' תקח"ן מיהו עכ"פ נראה לי ידות הכלים דאין עתידין לקוצן הוי כגוף הכלי לכ"ע וצריך להטביל כולו כללא דמלתא היכא דאין עתיד לקוצו מטביל כולו ואם הכניסם שלא כדרכו ובית הסתר דלא ימטמא ולא חייץ ואם הכניסם סיד כדרכו בכלי כיון דאין עתיד להסירו *ולהטבילו לא חייץ כדאיתא בתוספתא אבל אם הכניסן שלא כדרכן כגון שהפכן ועתיד להסירו ואינו מגוף הכלי אי נשבר חוצץ לכ"ע וכן פסק ראבי"ה דאמרן תשנא נשים שיש להם וולקסטר"ש בשערות שנעשה להם כליות מחמת מד וסכנת נפשות לגלחו לא חיילי דכיון דמהדקי טובא זה בזה הוי כבלוע ובית הסתרים דלא מטמא וכיון דלא מטמא לא חיילי ועוד דקיימא לן שלשה ימים קשורות אינן חוצצות *פי' לא חשבת להו כבלוע ובית הסתרים ולא הוי כתיבה אחת כיון דשלשה ימים אין חוצלין משום דלא מהדקי ועיילי בהו מיא כ"ש שערות טובא [ועוד] שכיון דלא מצי לגלחן מפני הסכנה הוי רביתיה ולא חיילי כדאמרי' פ' הערל השעבר הייני רביתיה אע"ג דלאו יפה אמו הוא גם כתב מסם הגאונים דוקא בלק שתחת הצפורן חוצץ אבל הצפורן עצמו אין חוצץ ואפי' אם היתה גדולה ועומדת ליחתך ופורחת ועובר מכנגד הבשר אינה חוללת וטעמא משום דהצפורן הוי מגוף האדם תשנב פסק ר"ת דטבילה בזמנה אינה מלוה *ואדע שהרי *מהגיה דרבי יוסי ברבי יהודה בפרק במה דייה טבילה בתחלתה . מהר"ם : כל נשים שלנו אינן טובלות למוצאי שבעה לראייתן וסגי להו בטבילה שטובלת למוצאי שבעה לספירתה שהוא מוצאי שמנה לראיתה והא דמסיק בהלכה דטועה ש"מ טבילה בזמנה מלוה הסיא לאו ראיה היא דהכי נמי מסיק התם ש"מ ר"ע היא דבעינן ספורים לפנינו ולא קיימא לן הכי אלא כר"א דלא בעינן ספורים לפנינו ומתוך כך אוסר לטבול בשבת וביום כפורים והא דתניא ומייתי לה פ"ק דבילה ופ"ק דיומא כל חייבי טבילות טובלין כדרכן בין בתשעה באב בין ביום כפורים היינו לבית שמאי דסברי טבילה בזמנה מלוה ור"ח ורבינו אליהו פסקו דטבילה בזמנה מלוה וכן נראה לר"י א"ז וכן נמצא בה"ג דמותר לטבול בשבת משום דטבילה בזמנה מלוה וכן בתשובת הגאונים וכן פסק בספר התרומה שמותר לקבול בשבת וכן ההיא דנדה מערמת וטובלת בבגדיה מיירי בין ביו"ט בין בשבת בין ביום הכפורים וכן עמא דבר דנשים טובלות בשבת והא דלא טבלי במולאי שבעה לראייתה משום דחיישינן שמא יבא עליה והיא אסורה מדרבנן עד מולאי שבעה לספירתה וכן פר"י בא"ז [*כפול בברכות סי' ל"ו] השיב ר"ת תשנג דאסור לטבול ביום כיפור כדי להתפלל בנקיות דהא דאמר רבי יוסי בסוף יומא דטובל כל היום היינו למ"ד טבילה בזמנה מלוה אבל [הכא] אפשר מאתמול דהא (*ר') [*ת"ק דר'] יוסי סבר מן המנחה ולמעלה אין יכול לטבול הואיל ואין צורך °טבילה משהינן ליה עד למחר ועד המנחה נמי לא שרי אלא לבעל קרי ואנן דנהגינן כל השנה בין בתפלה בין בדברי תורה כרבי יהודה בן בתירה לדידן אינו מלוה ותו דקיימא לן טבילה בזמנה אינה מלוה : סליק מסכת נדה

מסכת שבועות

היה תשנד משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופי' כו' נשאל לר"מ על אודות אשה שהיתה מעוברת ח' שבועות וכל סימני מעוברת היו בה ולסוף שמנה שבועות שימש מטתו ובשעת תשמיש היתה נדה קודם שפירש ממנה בעלה ומיד כשאמרה לבעלה נדה אני פירש ממנה בלי דיחוי והשיב נראה לי אחרי שבשעת תשמיש הרגישה שראתה [ופירש] באבר חי חייב כמו משמש עם הנדה כדתנן פרק ב' דשבועות היה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד חייב מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו אלא כיצד יעשה נועץ צפרניו עד שימות אברו ואז יפרוש באבר מת וזה האיש שגג בשגגת כרת שבעל נדה בשוגג שלא ידע שאסור לפרוש באבר חי ואחר ששוגג היה די לו לבעל שיתענה וזה הדבר אירע בי' לחדש אייר ויש לו להתענות בכל שבוע יום א' עד ראש השנה ולאכול בשר ולשתות יין *אם ירצה ואם לא יכול להתענות יתן י"ב פשיטים לצדקה אבל אשתו אינה צריכה כפרה :

סליק פרק שני

שבועות שתים תשנה את לבך אנסך כו' גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין פירש ר' אבי העזרי והוציא פת סתם וכשסבור פת חטין אמר מנין שחלה שבועה על [פת] חטין ולא נאמר דלא חלה שבועה על פת סתם (הלא) [ולא] על פת חטין תלמוד לומר לכל אשר יבטא ואי לאו קרא ה"א דלא חיילא שבועה שהרי פת סתם הוציא בשפתיו בשוגג ולא כוון לפת סתם וגם פת חטין לא הוציא בשפתיו ולא תחול השבועה לא על פת חטין ולא על פת סתם ת"ל לכל אשר יבטא וגו' אין לפרש והוציא פת סתם כגון שיודע שפת סתם אמר ומתכוין שלא להוציא פת חטין בשפתיו אלא לחשוב בלבו דא"כ תחול על פת סתם דדברים שבלב אינם דברים* *כדמוכח פ"ד דנדרים בההיא דנודרין לחרמין וכסגנון זה כתב הר"ן והאשר"י בשם הרמב"ן . מהר"ם : אלא ש"מ כדפרישית ויש טועין ומועלים בשבועות ובחרמות °וסומכין אההיא דפרק רביעי דנדרים [דף כז] נודרין להרגין ולהרמין דהתם אונסא שאני והוא מעשה [*דתניא ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע אומר בן הנדה ר' עקיבא אומר ממזר ובן הנדה פעם אחת היו זקנים יושבים בשער ועברו לפניהם שני תינוקות א' כיסה את ראשו וא' גילה את ראשו זה שגילה את ראשו ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע אומר בן הנדה ר"ע אומר ממזר ובן הנדה אמרו ליה לר"ע היאך מלאך לבך לעבור על דברי חבירך אמר להן זה אקיימנו הלך אצל אמו של תינוק וראה שהיתה יושבת ומוכרת קטניות בשוק אמר לה בתי אם אתה אומרת לי דבר שאני שואלך אני מביאך לחיי העוה"ב אמרה לו השבע לי היה ר"ע נשבע בשפתיו ומבטל בלבו ואמר לה בנך זה מה טיבו אמרה לו כשנכנסתי לחופה נדה הייתי ופירש ממני בעלי ובא עלי שושביני והיה לי בן זה נמצא התינוק ממזר ובן הנדה אמרו גדול היה ר"ע כשהכחיש את רבותיו באותה שעה אמרו ברוך אלהי ישראל אשר גילה סודו לר' עקיבא בן יוסף עכ"ל הגמרא במסכת כלה] דר"ע שהיה נשבע בשפתיו ומבטל בלבו התם אין לך אונס גדול מזה שהיה צריך להוציא הדבר לאור וי"מ בלחש דיבר ולא שמעה ולא נשבע על דעתה אלא על דעתו[פ] השביעתו ולא השביעתו על דעת המקום ועל דעתה ויש מעמיקין לסתור עלה ולסתור את הדת והומרים שצריך לפרש הכל בחרם (*טוען) [*וטועין[צ]] דהא מסקינן בנדרים והכא בפירקין דלהכי אמרי' ע"ד ב"ד לאפוקי קניא דרבא אלמא אפי' היכא שנותן מעות גמורים לידו לא מהניא הערמה ויש מחמילין שאור ונשבעין תחלה שלא יזהרו בחרמות וכשמחרימין שוב אומר דאין שבועה חלה על שבועה וכל שכן שסגגתן עולה זדון שכן [ק]מלינו בפירקין שבועה שאוכלנה שבועה שלא אוכלנה אכלה עובר משום שבועת ביטוי ומסקינן דאף משום שבועת שוא עובר והשיב רש"י עבריין שעבר על גזירת הצבור ולא נידהו הקהל

כמנה למנין י' וחייב בכל המלות [ר]כעכן שחטא דאע"פ שחטא ישראל הוא ובקדושתו הוי ולא נפיק מכלל ישראל אלא שנחשד על השבועה אבל אם [ש]נידהו הקהל שיבדל מקהל הגולה אם יצרפוהו עמהם היכן היא קללתן ומה הועילו בתקנתם ואינו ראוי לצירוף כיון שהבדילו אותו מאגודתם ועל אותו שמע שצבור ממשמשים עליו לגזור גזירתם ונשבע שלא לקיים גזירתם ואחר כך גזרו עליו אם צריך לקיים [*גזירתם] אם לאו כך ראיתי שהנשבע לעבור דרך צבור נשבע לשוא הוא ואלו התרו בו חייב במלקות דאורייתא וכלל במים אדירים והעלה בידו חרס ולא נפטר מתקנת הקהל אע"פ שקדמה שבועתו לגזירתם שהרי נשבע לבטל המלוה היא לסור [ת]מחוקי המלוה ומדבר זה מושבע ועומד מהר סיני והרי הוא בכלל ארור אשר לא יקים ואין לך כל מלוה שבתורה שלא נכרתו עליה מ"ח בריתות [א]ושבועת הראשונים קדמה לשבועתו הלכך לוקה והתלמוד מוכח כן דתניא נשבע לבטל המלות פטור [*פי' קרבן שבועה] וטועה בדבר [משנה] (*הרי) [*שהרי] שנינו זו היא שבועת שוא שחייבים על זדונה מלקות וטועה אף במקרא הוא דכתיב כי לא ינקה וגו' השם הוא דלא ינקה אבל ב"ד של מטה מלקין אותו ומנקין אותו ואם לא התרו בו ולא ניתן למלקות ב"ד הרי הוא בכלל לא ינקה וראוי להלקות על שהזיד לישבע לשוא עכ"ל רש"י מצאתי בסדר התשובה אשר יסד ר"א מגרמיזא וז"ל אל יאמר אדם לא שמעתי החרם ולא כללתי בה עצמי לא ולמד מיהונתן בן שאול כי לא ידע יהונתן בהשבע אביו ואפ"ה רצה שאול להרוג יהונתן על השבועה ועל החרם בלא ידיעתו : באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי פר"ת דאדם הנודר בקונם כל פירות שבעולם עליו אם נדר בנדר שעבר כגון דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד אין זה נדר כלל כיון שלא הוציא חוץ ממין אחד דפירות דדבר שאי אפשר לעמוד עליו הוא כי היאך יחיה והרי כמו האומר שבועה שלא אישן ג' ימים דמלקין אותו ויישן לאלתר דגלוי לכל שאי אפשר לעמוד בשבועתו ה"כ ל"ש וצריך להוציא מין חטה או שאר מיני פירות שיוכל להחיות נפשו זולתן אבל אם אסר כל פירות שבעולם עליו ותלה בלהבא מסופקין אנו אם יחול הנדר : גם פסק רבינו תם תשנו דאדם הנודר שלא לשתות יין עד זמן פלוני ועבר על נדרו ובא לישאל עליו אין נזקקין לו להתיר נדרו עד שינהג איסור כימים שנהג היתר ומיהו אם אינו יכול לעמוד עליו מוטב שיתירו לו חכמים ולא יבא לעבור איסור דאורייתא גם פסק ר"ת דאין (א) להתיר נדר של משחק בקוביא ראיה מירושלמי [*סג"ה סוף סימן תשי"ד] דההוא דאתא לפני חכם להתיר נדר של שחוק א"ל היכי נדרת אמר ליה נדרתי דלא מרווחנא א"ל מי עבדין כדין א"ל בקוביא קאמינא אמר ברוך שבחר בדברי חכמים שאמרו צריך לפרט הנדר ולא רצה להתיר לו : ירושל' שבועה שלא אוכל מלה אסור לאכול מלה בליל פסח פי' הואיל ואסר עליו מלה בכל פעם דמגו דחיילא שבועה על מלה של רשות חלה נמי אמלה דמלוה כדאמרי' גבי נזיר מיין ושכר יזיר לאסור יין מלוה כיין הרשות מלאתי בס' המקלועות שיסד ר"ח בנודר בעת צרתו להתענות כל ב' וה' ולא נזכר בעת נדרו [ב]חוץ מיו"ט שיבא בהן הויא ליה שמחת יו"ט מ"ע ומלות הנדר לא תעשה [*דלא יחל דברו] וכיון שאינו יכול לקיים שניהם יבא העשה וידחה הלאו ותניא פ"ק דתענית [דף יג] בסופו יחיד שקבל עליו תענית ב' וה' וב' אם נדרו קודם לגזירתנו כו' ותנן אין נשבעין לעבור על המלוה הלכך ילך אלל בית דין של מקומו וילקה בפניהם על שנשבע לעבור המלוה והם יתירו לו כל ב' וה' שיבא בהם יו"ט ויעשה שמחת יו"ט ואם אינו עושה כן עומד באיסור עכ"ל וכתב ר' אבי העזרי אין נראה לי מה שדימה שבועות לנדרים דמשנה רווחא הוא שהנדרים חלים על דבר מלוה כדבר הרשות משא"כ בשבועות הלכך אם נשבע לעבור את המלוה אין צריך התרת חכם לישאל על שבועתו אך לוקה משום שבועת שוא ואם בלשון נדר צריך התרת חכם ואינו לוקה כך מלאתי בס' ר' אבי העזרי במסכת תענית אבל במקומות אחרים מלאתי משם ר' אבי העזרי שצוה להלקות את ר' ישראל שנדר שלא יחזור ההלכה לאחיו נמחר פתח בחרטה וצוה להלקותו לאחר שהותר לו נדרו ירושלמי חזקיה אמר הדין דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא והקשה רבינו שב"ט דמתני' [משמע] דוקא כשנשבע על דבר שאינו אמת אבל נשבע על דבר אמת אין כאן שבועת שוא ותירץ דהיכא תשנז דהוי קצת גוזמא [ונשבע] להחזיק דבריו אין זה שבועת שוא אבל נשבע על תרין דאינון תרין שמאמת מה שאינו צריך הרי זו שבועת שוא מעשה בא לפני ר"י על א' שתקע כפו ליד חבירו על דבר א' שלא יעשהו לעולם ואח"כ בקש עוד ממנו עשה לי קיום שלא תפטרני לעולם ופירש כפיו לשמים אותו שקיבל אמונת חבירו ואמר לנורי אבי אני תוקע שתי כפי שלא אפטור אותך לעולם כל ימי חיי ועתה חוזר בו הנודר ושאל לו שיפטור אותו ורוצה לתת לו מטלו* *פי' וגם לתת מטלו לצדקה מהר"ל מפרא"ג : [*וגם לתת מטלו לצדקה מ"י] [ג]והשיב ר"י נראה לי בתקיעת כף היה אומר ר"ת שהיא ככריתות ברית והיה נראה לו להחמיר בה יותר מבנדר ומבשבועה והיה דורש מן הפסוק ובזה אלה להפר ברית והנה (*נותן) [*נתן] ידו וכל עושה אלה לא ימלט ביחזקאל [*יז] כתיב אע"פ שלא מלינו בתלמוד שתקע לדקיהו כף ברית לנבוכדנצר כי אם שבועה שמלינו שנשבע לו בנדרים פרק ר"א וגם נתינת יד האמורה שם [אפשר] שזו היא שבועה דוגמת שימת יד תחת ירך אברהם [ד]שבועה בתפיסת מלוה מילה במקום אנקוטי ס"ת לדידן וכן לדקיה אפשר שנתינת ידו [ה]היא נתינת יד לישבע בס"ת [ו]כך היה נראה מדאמרי' בפסיקתא שמביא בסמוך והוכיח דשתי שבועות היו אחת שלא ימרוד בו ואחת שלא יגלו מן הארנבת מידי והשבועה דמרידה היתה בס"ת ואותה דארנבת היתה באלהי השמים לבד בלא נקיטת חפץ כמו שאפרש [ז]וא"ה היתה אותה נתינת יד כתקיעת כף דידן ולהכי כתיב תרתי בקרא אלה וברית ולא כתיב אלה ושבועה פי' קללה ושבועה אלא אלה וברית דהיינו שבועה ותקיעת כף מ"מ לא מלינו שם בהדיא שהיחשב נתינת יד ברית אלא בהדי שבועה ולא משמע נמי בנדרים שמענים לדקיהו על הברית אלא על השבועה ואם לא שנשבע לו לנבוכדנצר בפניו ולדעתו (על) שהיה מסור בידו משמע שהיה יכול להתיר שלא בפניו [ח]לכתחילה ואעפ"כ לא (*אמרינן) [*הורה] לנקל בת"כ לבדה אלא כברית אחשבנה כדברי ר"ת כי אפי' בלא שום פסוק אפילו לא היתה נחשבת כברית בימי הנביאים ואף לא בימי חכמי התלמוד (*לכל) [*לנו] נחשבת כברית כיון שקבעוהו הדורות לברית ורגילין לעשות במקום ברית יותר מעברת בין הבתרים ועוד י"ל כי מה שלא הזכיר עונש הברית בנדרים לפי שלא הובא בהלכה לפרש כל דבר ודבר שנענש עליו אלא לפרש שלא היה לו להתיר השבועה שלא בפניו גם אם לא היה שם (*כרית) [*ברית] וגם מה שתקע שתי כפיך לשמים או לשם ברית נתכוונת (*תוכל להתיר) [ט][*בתקיעת כף לאדם צריך אתה להחמיר בדבר שלא להתיר ואם בכוונת שבועה נתכוונת תוכל להתיר . הוגה מ"י נוסן] ע"פ חכם ובין כך ובין כך אם יש מכשול רב והפסד מרובה בדבר ויבא בכך לעבור [י]מותר לאכול בשר תמותות שחוטות (*ולהתיר על פי חכם ולא לאכול בשר) [*מבשר תמותות] נבילות כי קלת. הדעת מכרעת דלא חמירא משבועה ולא נהגו בם הדורות להחמיר בה יותר

הגהות הב"ח מ נ"ל וסטבילו : נ (אפילו לא חשבת להו כבלוע כו' אין חוצלין) תא"מ וכ"ב במ"ס אין זס : ס נ"ל תפלה : ע כ"ב ס"א ומבטלין בלבם : פ נ"ל על דעתו שלא השביעהו צ כ"ב כן : ק נ"ל שגינו : ר נ"ל שכן מלינו בעכן : ש כ"ב ס"א גזרו : ת (מחוקי המלות) תא"מ וכ"ב מאחרי ישראל : א (ושבועת הראשונים) תא"מ וכ"ב ס"א ושבועתו הראשונה : ב כ"ב לומר : ג והשיב ר"י תקיעת כף כנ"ל : ד כ"ב שהיא : ה כ"ב זו : ו (כך היה נראה כו' בלא נקיטת חפץ כמו שאפרש) תא"מ וכ"ב במ"ס אין זה : ז נ"ל ואפילו היתה : ח כ"ב ר"ל על השבועה ותקיעת כף לכתחלה על שניהם : ט כ"ב ס"א לריך אתה להחמיר בדבר שלא להתיר אלא ע"פ חכם : י כ"ב ס"א מוטב :

שלטי הגבורים

(א) מלאתי בתוספות פרק השולח וז"ל אמנם נהג מורי הרי"ף להתיר באנשים קלים פן יכשלו לעבור על שבועתם כי יצר של קוביא גדול מאד לרגילים בו וכן היה אומר רבינו מוניס דכל נדר של קוביא עתה יש להתיר כי כל השוגים בו אין יכולין להתאפק ולמשול ברוחם עכ"ל ·

מבשבועה אלא להקל עליהם שלא רצו להקל עליהם שבועה אלא תקיעת כף כי הם יראים שוגם שבועה דומיא דתקנת אלמנה שנדרה ליתומים וגזרות בעשרה שתקנו במקום שבועה והלך היא כעין שבועה שתקיעת כף לשמים ראויה להתירה ע"פ חכם (*אחד) יומר (*מפלא) [*מפלו כי] נראה [מ"מ] לפי הענין [נראה] שהלא דבעדך שמתירו לו את הרבה שלך חזר בקבק ממך לעשות לו קיום שלא תתירנו לו ואם לא היה תולה הבטחתו בדעתך אלא היה תוקע לך כף ליטבע לקבל עליו ביטן עלמו כתוקע הוא כפיו לשמים א"כ היתה גם של כעין שבועה כעין אותה שלך ושלום יתלק בר' שמואל: [דף כט ע"א] ע"ד המקום ועל דעתי פירש"י דהיינו על דעת רבים דעל דעת רבים לא בעינן אלא שנים ולא כר"ג דאמר פרק השולח רבים שלשה ולפי טעם רש"י קשיא איך יש להתיר לתרומות שנוזרים על דעת המקום וע"ד הקהל ונראה דלא אמר משה כן אלא [*בשביל] שלא יעברו [*כדאמרינן שם] משום קיום דרבא והק' ר"י הא דאמר בשבת פרק ר"ע ויתחילו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם ההר כגיגית ואמר רב אחא בר' יעקב על דא מודעא רבה לאורייתא פי' שאם יתבע הקב"ה ממנו למה לא קיימתם את התורה יש לנו להשיבו אנוסים היינו לקבלה אמר רבא הדר קבלוה בימי אחשורוש והשתא אמאי לא קאמר הדר קבלוה בערבות מואב ותירץ ר"י דהתם נמי יראים מהקב"ה שמא לא יביאם לארץ ישראל שהיה להם ליכנס [כ]לאלתר ומכאן היה דן רבינו מאיר קל וחומר דהכא אי לאו דהדר קבלוה בימי אחשורוש מחמת שמחת הנס לא מיענשי אשבועתא דערבות מואב אע"ג דאמר להו על דעת המקום ועל דעתי כי היכי דלא ליהוי הפרה אשבועתייהו כלל אפ"ה כיון דאנוסים היו על פי הדבור מפחד שלא יביאם לארץ ישראל ושמא יניעם במדבר *קרי ליה אונס ולא מענשי עלה ואע"ג דבעשיית רצונו יש קבול שכר מה שאין הפה יכול לדבר כ"ש וכ"ש בשר ודם המאנס את חבירו ומייסרו ומשביעו [ל]לדעתו דבעשית רצונו אין [*כאן קבול] שכר כלל רק שיפטור אותו ולא ייסרנו (כלל) עוד שאין באותה שבועה או באותו חרם ממשות כלל ות"ת הא קאמר פרק ד' דנדרים נודרין להרגין ולחרמין ולמוכסין שהיא תרומה אע"פ שאינה תרומה שהיא של בית המלך אע"פ שאינה של בית המלך ואמר בגמרא היכי נדר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא של בית המלך הם ופריך כיון דאמר יאסרו כל פירות שבעולם עלי איתסרו עליה ומשני באומר בלבו היום ואע"ג דדברים שבלב אינם דברים אונסא שאני אלמא טעמא דאמר [*בלבו] היום הא לאו הכי לא הוה שרינן וא"כ היכא דלא חשיב בלבו שום ערמה ליתסר אע"ג דאניס לא היא דדוקא התם החרם וההרג אינם מכין ומייסרין אותו אלא רוצה לחטוף מידו הפירות או כבר חטף ומבקש שיחזירו לו כי אומר לו שהם של תרומה או של בית המלך אבל הכא יסורים והכאות שאין להם קצבה בטל הנדר והשבועה לגמרי דאמרי' האדם בשבועה פרט לאונס היכא דליביה אנסיה כ"ש אונס דיסורין דפטור לגמרי מקרבן ומלקות דיסורין גדולים ממיתה כדאמרינן אלמלי נגדוה לחנניה מישאל ועזריה הוו פלחי לצלמא עיין בניזקין בהל' דסקריקון [*בסי' תקמ"ח] : כי היכי דלא ליהוי הפרה לשבועתייהו כלל מיהו כשאנו גוזרין חרמות אע"פ שאנו אומרים ע"ד המקום וע"ד הקהל כיון שאומרים(*וע"ד הקהל) [*כדעתינו יש] [הן] שיתירו אותו כשיראו שיש צורך שעה השיב ר"מ אשר שאלת תשנה על הנשבע בי' הדברות על אשתו שאם לא תטבול אשתו באותו לילה שלא יהא עמה לעולם שיגרשנה הי לך לשון רב האי גאון ושאלתם מי שנוטל ספר תפלות וסליחות ושאר כתבי הקדש ונשבע שבועה באותו ספר אותו שבועה כשבועת ס"ת היא וכיון שמתחרט ורוצה לחזור בו יש לו התרה או לא. כך ראינו שבועה זו כשבועת ס"ת מה ס"ת יש בה שמותיו של הקב"ה אף ספר תפלות ותחנונים ושאר כתבי הקדש יש בהם שמותיו של הקב"ה ויש בהן פסוקים של מקרא ולא עוד אלא כיון שכתוב בתוכן כל אותיות שבאל"ף בי"ת הרי אל"ף בי"ת מצטרפים אותיות שלו לכמה שמות והן גופן של תורה ואין היתר לשבועה זו ומי שיצרו מתגבר עליו וקפץ ונשבע בתורה כשהספר בידו שאשה פלונית לא תהא אשתו מהיום ולעולם ואחרי כן מתחרט על שבועתו ומקבץ בעלי תורה ומוסר להם טענותיו ושבועתו יש להם להפר ולהתיר שבועתו כדי לעשות שלום בין איש לאשתו או לא. כך ראינו שבדורות הללו אין כח לאדם להפר ולהתיר שבועתו כלל. לא בא"י ולא בח"ל ושאמרתם שכתוב בה"ג קלובות הנשבע [*על אשתו] ילקה על שבועתו ויקיים את אשתו לא סבירא לן הכי כלל ודברים בטלים הם ואין לחוש עליהם אלא חייב לגרש את אשתו ולקיים שבועתו ולא יחלל שם שמים בפרהסיא אלא יגרשנה לאלתר ויתן כתובתה ואין בדבר זה לשום שלום בין איש לאשתו ואי קשיא הא דאמרי' גבי סוטה וכתב ומחה וק"ו לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים הא לא קשיא דהא מוציא מידי ספק ומידי איסורא אבל הכא (*[מ]מילתא) דאמר רחמנא לא תשא ואמר כי לא ינקה וכתיב נשבע להרע ולא ימיר הלכך יוציא ויתן כתובה ואין בדבר משום לעשות שלום בין איש לאשתו ושאלתם מי שקפץ ונשבע בכעסו על פה בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון יש רשות לחכם להתיר שבועתו אם לא לפי שנשבע על פה כך ראינו מאחר שהזכיר השם או התורה אין רשות לשום אדם בין חכם בין סופר בין גדול להתיר שבועתו של [נ]אדם כל עיקר לא שבועה שנשבעין בס"ת המונחת בארון או בשם הבורא אין רשות לשום אדם לבטלה ולהתירה ולהפר אותה וכן הלכה עד כאן לשון רב האי הרי שכתב שאין להתיר שבועה הנשבע בשם או בתורה אפילו לא נקיט ליה בידיה ונראה לי דחומרא בעלמא הוא מה שפירש דאין להתיר [אפילו] לא נקיט ליה בידיה [*דחומרא הוא מ"י] שהחמירו הגאונים בדורות האחרונים דקיל נדרים ושבועות וכן משמע מתוך דבריו שכתב אין כח בדורות הללו להתיר. אבל בדיעבד אם התירוהו לצורך שעה ולצורך מצוה מותר וע"כ צריך לומר כך דהא אמרינן [ס]פ"ד נדרים דהנודר בתורה לא אמר כלום היכא דלא נקיט ליה בידיה (*ונשבע בתורה לא אמר כלום) [*במ"י אינו וכן מחקו הב"ח] וקי"ל נמי הלכתא מזקקין באלהי ישראל אלמא דיש התרה לנשבע בשם מיהו יש לדחות דה"מ בלשון נדר אבל בלשון שבועה דחמירא איכא למימר דאין להתיר מיהו יש להביא ראיה מדלא תני ליה בהדי חומר בשבועות מבנדרים אלמא דבימי חכמי התלמוד היה הכל מותר אך עתה בדורות האחרונים החמירו כדפרישית ואין להקשות כיון דהיתר הוא אלא שבדורות האחרונים החמירו כדפרישית היכי קשיא ליה מסוטה והא ההיא דאורייתא הוא י"ל דהכי הא קא קשיא ליה כיון דאשכחן גבי סוטה כל כך דבר גדול שהתירה תורה למחוק שם הקדש היכי תקנו דורות האחרונים לגרש אשתו כיון שהיא מצוה גדולה לעשות שלום בין איש לאשתו שמותר למחוק את השם כ"ש להזכיר שם שמים לבטלה ועל זה תירץ מה שתירץ וכ"ל דדוקא בשבועה החמירו שעונשה מרובה כדאשכחן נמי פ' השולח נמנעו מלהשביעה לכך תקנו הגאונים שלא להתיר שבועה בשם או בס"ת ועונשין אותו ומחמירין עליהם שלא יהו נוהגין קלות ראש בנדרים ובשבועות ודבר זה כתוב בתורה ובתלמוד בתורה נשבע להרע ולא ימיר משמע דמצוה הוא שלא לישאל על השבועה וכן יש גבי ריב"ל כשרימה המלאך ז"ל חזי אי אתשיל אשבועתיה משמע דבימי חכמי התלמוד [ע][לא] הוה ליה היתר [*רק מצוה שלא לשאול עליו] ומזה תקינו הגאונים דאפילו בדיעבד אם נשאל על השבועה בשם או בי' הדברות שלא יהא מותר ולפי מה שפירשנו שאסור לישאל על השבועה אפילו בימיהם הא דאמרי' הנודר כאלו בנה במה והמקיימו כו' הני מילי בנדר אבל בשבועה לא ואין להקשות נחשוב זה בהדי חומר בשבועה מבנדרים שאסרו לישאל עליהם הא לא קשיא דהא בהא [תליא] מילתא [דהכי] נמי איכא חומר בנדרים שמצוה לישאל עליהם כי היכי דלא חשיב [*בבבא בתרא דף לב] בהדי שדה ענין ומחצה ההיא דהלכתא כרב יוסף בזוזי משום דההיא מלתא גופה הלכתא כוותיה דרבה בארעא. ונראה דמה שכתב כי הנשבע בשם אין לו התרה הני מילי בשם המיוחד ובכינויו שאין נמחקין אבל ברחום וחנון כו' או בלשון לע"ז או באחד מכל הלשונות לבד מלשון הקדש מותר ומעשה שהיה באחד בימי ריב"א שנשבע בשם דיא"ו והתיר וכבר בא מעשה לידי והתרתי דבנדר לא שייך האי חומרא אלא בשבועה כדפרישית ואין להביא ראיה מההיא דאמרי' פרק השולח נשאת אין מדירין לה משום דמיפר לה בעל אלמא דבימיהם אפילו בשם או בי' (א) הדברות (*הא ודאי ליתא) יש להתיר דאי אין התרה ישביעוה בשם או בי' הדברות הא ודאי לאו ראיה היא כלל דהא נמנעו מלהשביעה ואין להקשות ידירוה בשם או בי' הדברות שהרי פי' דבנדר בשם או בי' הדברות יש לה התרה ומיהו על כרחך בימיהם אפילו בשם יש לה התרה מדאשכחן גבי צדקיה [פ]וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר השביעו באלהים וקאמר תלמודא פ' ר' אליעזר בנדרים דבפניו היו יכולין להתיר אע"ג דנשבע בשם אלא פשיטא דחומרא בעלמא הוא שתקנו הגאונים וכהנה רבות שהחמירו האחרונים בשבועות ובנדרים דהא מאן דאמר אין מזקקין בה' (*אלהים) [*אלהי] ישראל על כרחך חומרא בעלמא מדרבנן הוא ובפ' שני דנדרים כעלים כקרבן [*כו'] (*קאמר) [*וקאמר] עונשים ומחמירים עליהם כו' חומרא (*מדרבנן) [*בעלמא הוא מ"י] וכן נמנעו מלהשביעה וכן תקנו הגאונים שלא לישבע בס"ת אלא חזן נוטל ס"ת ומחרים בארור וכהנה רבות ואין לי לפרש ושלום מב"ב : כתוב בספר המצות [*סי' ר"מ] מי שנשבע תשנט בשבועת ביטוי ונתחרט ונהפכה דעתו לדעת אחרת או שנולד דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה ונתחרט על ידי כן הרי זהו נשאל לחכם או לשלשה הדיוטות במקום שאין *חכם שם ומתירין לו שבועתו ודבר זה אין [*לאו הדייטות גמורות אלא דאסברו ליה וסבר כדאי' בבכורות בפרק פסולי המוקדשין. הגה"ה מיימוני] : לו עיקר בתורה שבכתב לפיכך אמרו חכמים היתר נדרים פורחים באויר אלא כך אמרו רבותינו רב מפי רב עד משה שזה שאמר הכתוב לא יחל דברו כלומר לא יחלל דברו דרך קלות ראש כענין שנאמר וחללת את שם ה' אלהיך אני ה' אבל אחרים יש להם להתיר שבועתו כדאיתא במסכת חגיגה ואין אדם רשאי להתיר נדר או שבועה במקום שיש גדול ממנו בחכמה [*ובמנין] ובמקום רבו אסור להתיר שלא מדעת רבו כדאיתא פרק רביעי דנדרים כיצד מתירין יבא הנשבע לחכם מומחה או שלשה הדיוטות במקום שאין [צ]מומחה ואומר אני נשבעתי על כך ונחמתי ואילו הייתי יודע שהייתי מצטער בדבר עד כה או שאירע לי כך וכך לא הייתי נשבע [*ואלו היתה דעתי בשעת השבועה כמו עתה לא הייתי נשבע מ"י] והחכם או ג' הדיוטות אומר [ק]וכדו נחמת ואומר הן ולשון התלמוד אומר וכדו תהית או לבך עלך וא"כ אומר שרי לך או מחול לך או מותר לך וכל כיוצא בזה בכל לשון אבל אם אמר מופר לך או נעקרה שבועתך לא אמר כלום שאין מיפר אלא האב או הבעל ורשב"ם פי' הטעם בבבא בתרא כי הפרה היא בלא שום טעם כמו את בריתי הפר אבל היתר צריך טעם : הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות ובפרק נערה המאורסה פוסק ר"ג הלכה נשאלים נדרים מעומד ובלילה וגם נשאלין בשבת לצורך השבת : ראובן שהשביעו לשמעון וענה אמן או קיבל השבועה וניחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו כדאמרי' בנדרים (*פ"ב) [*פ' ר"א] [*דף סה] במדין נדרת (*לך למדין) [*במדין לך] להתיר נדרך ואומר ר"י כי דוקא לכתחלה בעי בפניו אבל דיעבד מוכח פ' השולח דמהני וגם

[*ראובן שנשבע לאביו שלא ישא אשה שלא ברצונו ובטרם שבועתו כבר מסר מודעה בפני עדים לבטל שבועתו באמרו שהיה ירא פן לא ירצה אביו ללכת בעבורו למקום פלוני אם ימאן לישבע לו על דבר זה נלע"ד אין כח במודעי לבטל שבועתו שנשבע אח"כ ואע"פ שפסק ר"מ על אודות יהודים שדחקו חביריהם ביסורים והשביעום לתת להם כך וכך שאין באותה שבועה ממש כיון שבאונס היתה כמ"ש המרדכי נלע"ד דהכא לא חשיב אונס כלל שהרי אביו לא היה כופה כלל להבן להשביעו דלא קרינן אונס אלא כההיא שדחקו חביריהם כו' וכן ההוא דתלוהו ויהיב ואפי' תלוהו וזבין אלא דאנס אונסי לזוזי וגמר ומקני התם הוא דחשיב אונס משום שאין המוכר הזה חפץ לא במכירה ולא בכספא של זה אלא שזה אנסו למכור ולקבל המעות אבל בנדון זה שראובן חפץ שיהי' אביו הולך בעבורו ולא מחמת אביו הוכרח לבלתו שם אלא מדעתו ומרצונו שולח שם פשיטא דלא חשיב אונס כלל וגדולה מזו כתבו הפוסקים בשם ר"ת וז"ל אר"ת שאם קדש אדם אשה כדת משה וישראל ולבסוף אין האשה חפיצה אין לכופו לא בדין ישראל ולא בדין עכו"ם אך אם נתפס בדיני עכו"ם בשביל מס או דבר אחר יכולין לומר לו לא נעזור לך להתירך אם לא תתגרש פלונית בגט כשר ואין זו כפיה כיון שאין עושין לו דבר רע כי אם למנוע מלעזור לו ע"כ ונראה שהדברים קל וחומר מה התם דמצוה קא עבדי ולהוציאו מיסורין אפ"ה לא חשיב אונס כיון שאין עושין לו דבר רע אלא נמנעים מלעזור לו כ"ש הכא דאין על האב מוטל ללכת בשליחות הבן לא משום מצוה ולא משום רשות דאין קרוי אונס אפילו היו אומר לו בפי' שלא רצה ללכת בשליחות אם לא ישבע וכ"ש הכא שלא אמר האב אלא שהבן ירא פן ימנע האב אם לא ישבע לו ועוד תדע דהא לא חשיב אונס שהרי כתב הסמ"ג גבי ההוא דהמדיר את חבירו דאין מתירים לו אלא בפניו דוקא והיכא דעשה לו טובה כו' כי ההיא דצדקי' שהוציאו ממאסר ע"י שבועתו ועתה יש לדקדק אם איתא דבכה"ג חשיב אונס למה נענש צדקיה על כי שאל על שבועתו ואמאי מגנהו הכתוב באומרו ובזה אלה להפר בריתי והלא היתה השבועה באונס שהיה ירא אם לא היה נשבע שלא היה מוציאו ממאסר אלא ודאי בכה"ג לא חשיב אונס כיון שאין עושה עמו רע רק נמנע מלהטיב לו ואין להקשות על דברי ממה שתירץ ר"מ דהא לא קאמר הדר קבלוהו בערבות מואב דהתם נמי היו יראים מהקב"ה שלא יכניסם לארץ שהיה להם לכנוס לאלתר ומתוך כך הוכיח ר"מ בתשובה דשבועה באונס לאו כלום היא דאלמא דקרי אונס מניעת הטובה כי התם שהיו יראים פן ימנע הקב"ה מלהכניסם לארץ הדא דלפי' את"ל דפליג ההיא שטתא דר"י לדברי ר"ת והסמ"ג שהבאתי לעיל דלא חשיב להו אונס בכה"ג הא איכא שינויא אחרינא בתוס' שיטה בשבת פ' ר"ע שהרי כתבו שם וז"ל הדר קבלוה בימי מרדכי כו' עד וי"ל דאותו הי' ע"פ הדיבור והוי מודעא שהרי ראו שכבר כפה עליהם את ההר כגיגית עכ"ל הרי לך שלא יוכרח לומר תירוצו של ר"י אליבא דכ"ע מתוך קושיא דהדר קבלוה בימי משה וכו'. וא"כ נוכל לומר דס"ל לר"ת והסמ"ג כאותו תירוץ שתירצו התוס' אפי' את"ל דפליג עלי תירוצי' של ר"י ולפי הנראה ע"ד דבר ברור ונכון הוא אבל כל מבין משום קושיא זו שהקשיתי על דברי מתוך תירוצו של ר"י שנה ר"מ דברי ר"י שהרי בכל ספרי מרדכי כשמביא דברי ר"י אין כתב כי אם שהיו יראים שמא לא יביאום לארץ כו' וא"כ כשלמד ממנו ר"מ ק"ו כו' כ' וז"ל אפ"ה כיון דאנוסין היו ע"פ הדבור מפחד שלא יביאום לארץ ושלא יניעום במדבר עכ"ל ויש לדקדק למה הוסיף על דברי ר"י להזכיר פחד דשמא יניעום במדבר שלא הזכיר ר"י כלל והלא חייב אדם לומר בלשון רבו אלא ודאי מש"ה הוסיף ר"מ פחד דשמא יניעום במדבר משום דאם לא היו יראים אלא שמא לא יכניסם לא"י לא הוי חשיב אונס כיון דלא היה אלא מניעת הטוב כלומר שיהיה הקב"ה נמנע מלהטיב להם אם לא הי' ממלאים אחריו לישבע על קבלת התורה ומשום כך כתב חששא דשמא יניעום במדבר שזה הוא אונס מפחד העונש שהיה מטיל עליהם טורח הדרך ויגיעם בהניעם במדבר ולפי דרכנו למדנו שגם ר"מ מוסיף לומר דכה"ג לא חשיב אונס וכדברי ר"ת והסמ"ג שהבאתי למעלה וא"כ אפי' את"ל דר"י חולק מכח תירוצו מ"מ פשיטא שיש לילך אחר דברי ר"ת מאחר שהסמ"ג ור"מ שהיו אחרי ר"ת ור"י וידעו דבריהם שפי' מינן הם הכריעו כדברי ר"ת כאשר בארתי ועוד נלע"ד דבר פשוט דאפי' ר"י בעצמו מודה דלא חשיב אונס בכיוצא בנדון שאנו עומדין עליו וחלילה לומר כן ואע"ג שתירוץ דהא דלא קאמר הדר קבלוה בימי משה דהיינו משום דהתם נמי יראים היו שלא יכניסם לארץ ישראל שאני התם שכבר נתנה להם מורשה ועליהם נאמר וטפכם אשר אמרתם לבז יהיו והבאתי אותם וגו' ואם לא היה מכניסם היה חשיב אונס דפשיטא דמי שהוא עושה דבר מפני יראתו שלא יטלו את שלו דחשיב אונס כדמוכח מההיא מעשה דפרדיסא בפ' חזקת הבתים דף מ' וה"נ כאלו היה נוטל הקב"ה מהם מה שזכו בו כבר והיינו דקאמר שהיה להם לכנוס לה לאלתר כלומר והוא כאלו זכו בהם כבר ומש"ה חשיב אונס אבל מי שהוא עושה איזה דבר מפני יראתו שמא ימנע אביו מלעשות עמו טובה שהוא לא זכה עדיין באותו טובה כלל כיוצא בנדון דידן לע"ד נראה שאין כאן שום אונס וזה פשוט לכל מבין. מהרי"ק שורש קס"ו. וכתב עוד שם שאין כח ביד האב למחות לבנו לישא אשה הסוגנת] :

הגהות הב"ח כ נ"ב כה : ל נ"ל על דעתו : מ (מלתא דאמר) תא"מ ונ"ב ס"א מי לא אמר רחמנא : נ תיבות של אדם נמחק : ס נ"ל פ"ב דנדרים : ע לא היה להם היתר ומזה כנ"ל : פ נ"ב דכתיב : צ נ"ב שם : ק נ"ל וכבר :

שלמי הגבורים

(א) בתשובת הגאונים יש כי הנשבע בי' הדברות אין לו התרה ונראה דה"מ לדבר הרשות אבל לדבר מצוה אף נשבע בשלשה או על דעת שלשה יש לו התרה בכל ענין מדפריך לר' יוחנן בפרק אלו הן הלוקין והא איכא אונס שגרשה והדירה ע"ד רבים שעכשיו בטל עשה דאין לו הפרה ואם היה שום נדר או שבועה בלא הפרה לימא ליה שתם הגה"ה :

ראיה מצדקיהו שהיה צדיק גמור ונשאל שלא בפני נבוכדנצר ולכתחלה כמי לא אמרו אלא באדם שעשה לו טובה כגון במשה שנתן לו יתרו בתו ע"י שבועתו וכן נבוכדנצר שהוציא צדקיהו ממאסר ע"י כך אבל אדם אחר אפילו לכתחלה כדמוכח פרק אלו נאמרין דקא"ל פרעה ליוסף זיל אתשיל אשבועתך שהשביעך אביך ובירושלמי משמע שצריך להודיעו שהתירו לו מפני החשד. גרסי' (*פ"ק דנדרים) [*פ' ד' נדרים] א"ר (*יוחנן) [*נחמן] הלכה פותחין בחרטה ונזקקין להתיר שבועה שנשבע באלהי ישראל ופי' פותחין בחרטה שאומר החכם כדו תהית כלומר מתחרט אתה או לבך עלך כלומר אם היה דעתך כמו שהוא עתה בשעת השבועה היית נשבע כאשר פירשתי לעיל. גרסי' בפרק אלו הן הלוקין אמר אמימר הלכתא נדר שהודר ברבים יש לו הפרה על דעת רבים אין לו הפרה מי שנשבע ולא ניחם על שבועתו וראו ב"ד שהיתר שבועה זו גורם לדבר מצוה או לשלום בין איש לאשתו או בין אדם לחבירו ושקיום שבועה זו גורם לקטטה ולעבירה פותחין לו פתח ונושאין ונותנין בדבר עמו ומודיעין לו דברים שגורמה שבועתו עד שינחם ואם ניחם בדבריהם מתירין לו ואם לא ניחם ועמד במרדו ה"ז מקיים שבועתו: אין פותחין בנולד כדאיתא (*בנדרים) [*פ' ח' נדרים דף ס"ד] [פרק רבי אליעזר] כיצד נשבע שלא יהנה מפלוני ונעשה סופר עיר הואיל ולא ניחם אין פותחין לו בדבר זה ואפילו הוא עצמו אומר אלו הייתי יודע כן לא הייתי נשבע אין מתירין לו *הואיל ועדיין לא ניחם אלא שאומר רצונו שלא יהנה לו ושלא יעשה סופר אבל אם ניחם הוא בעצמו [ר]מפני הנולד מתירין לו וכן כל כיוצא בזה ודוקא בנולד שאינו מצוי ותדיר אבל בנולד המצוי תדיר מסיק פרק רביעי דנדרים דפותחין כמו שכתבתי: פסק רבינו אליעזר ממיץ דהיא דאין פותחין בנולד זהו כשאינו מתחרט אלא מנולד ואילך אבל כשמתחרט מעיקרו אפילו בנולד דלא אסיק אדעתיה יבטל הנדר וראיה מההיא דכדו תהית ולבך עלך שלא חקר בו אם חזר בו מחמת הנולד שאינו מצוי ומטעם זה לא פריך פ"ד דנדרים בכמה מקומות הא אין פותחין (*בחרטה) [*כ"א בנולד וכן הוא בסמ"ג סי' רמ"א] [וכ"כ הב"ח]:

[*אמר הנעלה ר' מנחם לענין נדרך נדרת לעלות לא"י יש לך הפרה אחר שאלתך הרב דאין כל איסור עומד בפני פיקות נפש ויש סכנה להוליכה עוברה וגם בולד עד שיתגבר ויכנסו ימות הקיץ אע"פ שאין פותחין בנולד מילתא דשכיחי היא דרוב נשים מתעברות ויולדות ובמילתא דשכיח מודו רבנן כי הסיא דירדו מנכסיהון כפ' ר' אליעזר ואל תשיבני דאין זה פיקות נפש לפי שתוכל לילך בלא אתך זה הבל כי לא לעגן ואתה משועבד לה ומצוה רבה ויש לה הפרה במקום דרדקי שמשון בר אברהם. הג"ה מיימוני]:

גרסינן בנזיר [דף לב] אמר רב אע"ג דאין פותחין בנולד אבל פותחין בתנאי נולד ואומר שם כגון נזירים שנזרו קודם שחרב בית המקדש ואח"כ חרב שאין אומרים להם אלו הייתם יודעים שיחרב בית המקדש כלום הייתם נודרים אבל פותחין בתנאי נולד כלומר אומרים להם אלו בא לכם אדם בשעת הנדר שהיה מספר לכם ואומר שמאותה שעה שנדרתם היה חרב בית המקדש כלום הייתם נודרים וכל כיוצא בזה ומי שנשבע על דבר ונשבע שלא יתיר שבועתו וניחם הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה ואח"כ יתיר הראשונה נשבע שלא ידבר עם פלוני ונשבע לאחרי כן שאם ישאל על השבועה יהא אסור לשתות יין לעולם וניחם הרי זה נשאל על הראשונה ומתירה ואח"כ ישאל על השניה שאין מתירין נדר או שבועה שעדיין לא חלו לפיכך אם היה עומד בניסן ונשבע שלא יאכל בשר מאייר ואילך עד סוף החדש אינו נשאל עד שיכנס אייר. תנא בפרק בתרא דנדרים קונם שאינו נהנה מפלוני והריני נזיר לכשאשאל עליו נשאל על נדרו תחלה ואח"כ נשאל על נזרו עד כאן מספר המצות: [ש]פרק הדר כתב רבינו מאיר וז"ל פ"ד דנדרים מסקי' הלכתא פותחים תחלה בחרטה ומוכחת כולה שמעתתא התם דהיינו בחרטה בעלמא כלומר כדו תהית או לבך עלך ואין צריך למצוא לו פתח כדי שיתחרט ולא כמו שפי' רש"י פרק הדר שצריך למצוא פתח לשואל שיהיה פתחון פה לומר ע"ד כן לא נדרתי ואלו הייתי יודע שכן לא הייתי נודר ונמצא נדר נעקר מאליו וכן מוכח בסוף פרק ואלו (*נאמרין ופותחין) [*מותרין ד"כ דפותחין] בחרטה קולא היא דאמרינן התם בשלמא מחמירין עליהם דלא פתחי' להו בחרטה ורבינו יוסף בכור שור פי' בפי' תומש וז"ל שלש חרטות הן אחד שנולד דבר שלא היה [ת]בעולם ואף לא מסיק אדעתיה דאינים שיבא לפי שאין דבר זה מצוי ורגיל וכיון דאינו מצוי אנן סהדי דאפילו הזכירו לו בשעת הנדר היה עושהו לפי שהיה סבור שלא יבא דבר זה לעולם ולפיכך אין פותחין בנולד זה דאפילו אמר אלו הייתי יודע לא הייתי נודר אין בכך כלום דאנן סהדי דמתוך שסבור שלא יבא גמר בלבו (*הנדר) [*בנדר] ונדר ויש חרטה שהדבר היה בא בעולם בשעת הנדר אבל לא היה יודע שהיה בעולם וכשידע אמר אלו הייתי יודע דבר זה לא הייתי נודר ומתירים לו שלא היה יודע בשעת הנדר ואדעתא דהכי לא נדר אבל הוא ישמור עצמו שיאמר אמת שאם היה יודע שכן [א]הוא לא היה נודר שאם ישקר ומתיר לו אין ההיתר היתר ועובר על בל יחל ולכך היו אומרין לו חכמים כדו תהית כלומר שברור הוא שאתה תוהא על הנדר תוהה מתחרט כמו תוהה על הראשונות והשלישי דבר שאינו בעולם אבל רגיל לבא בעולם ויכול לאסוקי אדעתיה כי רגילות הוא לבא ובההיא פליגי אמוראי איכא מ"ד אין פותחין בחרטה [ב]כזאת החרטה דחשיב ליה נולד כיון דאינו בעולם ואיכא למ"ד דפותחין בחרטה (*ומתירים בזאת החרטה) [*ואין מתירין בחרטה] דכיון דה"ל לאסוקי אדעתיה כמאן דאיתיה בעולם דמי ולא הוי נולד. ראיתי גדולים שאומרים שאין נ"ל אלא מתחרט אתה והוא אומר כן ומתירין לו משום דאמרינן ההוא דאתא לקמיה דרב הונא א"ל לבך עלך [א"ל לא ושרייה] קסבר פותחין בחרטה ואומרים שלא אמר לו יותר (*ולי נראה) [*ול"נ אלא נ"ל] שלאחר שמצא פתח החרטה א"ל לבך עלך כלומר עדיין אתה עומד כמו שהיה בלבך בשעת הנדר כלומר הזהר שלא תשקר וא"ל לא ושרייה ודייק תלמודא מן הלשון דמשמע נהפך לבך לאחר שעת הנדר [ממה] שאירע הדבר אחר הנדר (אלמא) שהיה לו לאסוקי אדעתיה ומשום הכי דייק קסבר פותחין בחרטה הדע דא"ר יהודה א"ר אסי אין חכם מתיר אלא כעין ד' נדרים הללו נדרי הבאי נדרי זירוזין נדרי שגגות נדרי אונסין שהתירו חכמים [ג]ואומר קסבר אין פותחין בחרטה ואמרי' ההוא דאתא לקמיה דרב אסי א"ל כדו תהית א"ל אין ושרייה ואי אמרת לא א"ל יותר והא אמרת אין פותחין בחרטה אלא ודאי מצא חרטה בדבר שהיה כבר בשעת הנדר ובהא מודה רב אסי דפותחין דהוה כמו ד' נדרים שהפתח שלהם כבר בעולם דמאי א"ל כלום נתכוונת אלא לזרז בנדרי זרוזין ובנדרי הבאי כלום נתכוונת אלא לגוזמא בעלמא וכן כולם וא"ל תוהה אתה על הנדר ע"י דבר זה ואומר ליה אין ותרוייהו מצרכי דבר חרטה אלא על חרטה שאינו בעולם בשעת הנדר שייך לומר לבך עלך וכל חרטה שהיא בעולם שייך לומר כדו תהית כלומר תוהה אתה על הראשונות ואמרינן נמי אר"כ הלכה פותחין בחרטה והדר אמר [*פ"ד דנדרים דכ"ב] מסתבא ליה רבא לר"כ בדרב שחורה דאדם גדול הוא א"ל לכשיבא לידך הביאהו לי אתא לקמיה הוה ליה נדרא למישרי א"ל אדעתא דהכי מי נדרת א"ל אין כו' עד דאיקפד ר"כ אלמא מאן דאית ליה פותחין בחרטה מהדר למצוא את החרטה ומשום הכי הארכתי בדברים שראיתי הרבה בני אדם נכשלין עכ"ל ואע"פ שסיעת התוס' וסוגיא דעלמא להתיר נדרים בלא פתח אלא בחרטה בעלמא לומר כדו תהית והו לא גם ראיתי רבותי נוהגין כן ונהגתי אחריהן עד עתה חוזרני כדברי רבינו יוסף שלא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה והרבה גמגומין מתיישבין לפי דבריו והמחמיר תע"ב הועתק מפרישת רבינו מאיר מפרק הדר ושאר דיני נדרים ושבועות פירש במיימוני: סליק פירקא

[דף ל ע"א] **שבועת** העדות נוהגת ברחוקים ולא בקרובים כתב ראב"ן **תשם** יש טועים ואומרים כשגוזרים חרם סתם על כל בר ישראל להעיד שהחרם אינו חל על מי שאינו ראוי להעיד כדתנן הכא ברחוקים ולא בקרובים ולא היא דלא פטר להו הכא אלא מקרבן שבועת העדות כדכתיב והוא עד דמשמע [ד]ראוי להעיד אבל שבועה חייל עליהו ואם הזיד לוקה כדאמר גבי נשבע לבטל המצות דאע"ג דפטור מקרבן[ה] על שגגתו חייב מלקות על זדונו ועוד לדבריהם פטורים כל העולם להעיד על גזירת החרם ואפי' ראוין להעיד כשהשביען כדתנן במתני' עמד בב"ה ואומר משביעני עליכן פטורין והנה כל החרמות שלנו כך הם ועוד דתנן במתניתן שלא ביד עבדו כו' פטור עד שישמעו מפי התובע ולא מפי שלוחו ואנן שליח לבור משבע להו לכתחלה ואפ"ה חיילא שבועה עלייהו אלא ודאי כל פטורי דמתני' לענין קרבן אבל שבועה חיילא ואם לא יגיד עובר על לא תשבעו בשמי לשקר ונקרא עבריין דלב ב"ד מתנה כך כדי לחקור האמת ולהתרחק מעונש שבועת שקר ונהי דממון לא מפקינן בפסולין אלא בכשרים מ"מ הם מחמילין את הדין [*וימנעו פעמים הבע"ד מלישבע אחרי עדותן ויצא הדין לאמיתו אגודה] וכן מצאתי משם ריב"א הלוי:

[*לקמן בפ' שבועת הדיינין בסי' אלף קנ"ז מביא תשובת מהר"ם ובאותה תשובה פסק מהר"ם דמדרבנן צריך לישבע להכחיש ב' עדים קרובים וע"ש א"כ נפקותא גדולה במה שיעידו קרובים]:

*למישרי ליה **תשמא** תגרי ואם באו ב' דינין לפניך ואחד מהם ת"ח הוי פוסק אותו תחלה ופטור אותו מלפניך וצ"ל כגון שבאו שניהם בבת אחת דאם בא דין אחר תחלה חייב להקדימו כדאמר פ"ק דסנהדרין [י]א"נ עשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בריש פרק בתרא דכתובות [ז]מיהו קשה מכקטן כגדול תשמעון: מחלוקת בבעלי דינין פסק רבינו מאיר והוכיח מירושלמי דפ"ד מיתות דישיבת הדיינין אינה מעכבת דקאמר הדיינים עומדין על רגליהם בשעה שהעדים מעידין על מברך השם וכתבתיו ר"פ שני דזבחים וכן פסק ריב"א דה"ה עדים שהעידו מיושב עדותן עדות דמחד קרא נפקא העדים בעמידה והדיינים בישיבה וה"נ עמידת הבעלי דינין אינה מעכבת דכל הני ליתנהו אלא למצוה בעלמא וכתב רבינו אליעזר ברבי שמשון דעמידה דוקא במומחין הוא דכתיב ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' וגו' והאידנא ליכא מומחין ומשו"ה נהגו בישיבה בין בעדים בין בבעלי דינין אפי' בגמר דין [ח](*והא דקאמר בזבחים כח פ"ב מה ליושב שכן פסול לעדות היינו דוקא לכתחלה אבל דיעבד כשר) אי נמי לשודא דדייני פי' יש דין שאינו תלוי בראיית עדים ולא בשבועה אלא כמו שלב הדיין [נוטה] לזכות ולחיוב כגון ההיא דכתובות ההוא דאמר נכסי לטוביה ואתו שני טוביה ואמר התם שודא דדייני לפי מה שיראה לדיין [ש]שראוי לתת המתנה אי נמי לשני שטרות של מכר שנכתבו ביום א' ואין ידוע למי מכר תחלה ואמרינן התם שודא דדייני אף כאן שלא ניה אם הדין תלוי בשודא דדייני [י]דין זה ראוי לזכותו שחכם ולדיק הוא ושודא לשון השלכה:

[*וכתב הב"י ח"מ סי' כ"ח ובמ"י מצאתי כתוב עוד ונראה דהא דאמרי' מצוה בבעלי דינין שיעמדו פי' כשיעמדו אין רשאין לישב אבל ישבו קודם אין צריכין לעמוד דלא כתיב ויעמוד כדאמרי' בפרק אלו מגלחין וההיא דשמעון בן שטח דאמר לינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך פי' אל תשב והיינו דקאמר עמוד על רגליך ולא אמר עמוד סתם ע"כ וה"ה לעדים סתם דעדים כגמר דין דמי כדאמרי' בגמ']:

[דף לא ע"א] אחד לבוש אילטלת כו' נשאל לרבינו מאיר אם שמעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען עמכם כדי שלא יסתתמו טענותי כי אתם הרבים או דלמא מצו השותפין לומר לא נגלה טענותינו בפני קרוביך דלמא מרמזו לך רמוזי בקריצותיהו לטעון והשיב דאף השותפים אין [כ]לישב שמה אלא[ל] אותו שטוען דוקא דודאי טענתיה [דשמעון] טענה שמסתתמים טענותיו כי שנים או ג' יודעים להערים ולמצוא טענות יותר מן האחד ואיכא למיחש דלמא מרמזי ליה רמזי ואסתתמי טענתיה כדפרישית דדמיא עליה כי אריא ארבא וכי מותר לו לאדם להרבין אריה בב"ד כדי שיראהו הנתבע ויירא מפניו ויסתתמו טענותיו ולא גרע מאחד לבוש אילטלת וא' לבוש סמרטוט שאומרים לו לבוש כמותו או הלבישו כמותך וכן שליפו פוזמקייכי ואתו לדינא והכמי התלמוד לא יכלו לכתוב כל הדברים הגורמים לסתום הטענות של בעלי דינין אלא כתבו קלא ותן לחכם ויחכם עוד ועוד שאומר בהדיא שמסתתמין טענותיו בכך הלכך השותפין יבררו להם א' מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה וגם שמעון לא יקח אוהביו אללו מהאי טעמא דפרישית ואין להקשות מפ' שבועת העדות [דף ל"א] דקאמר וכן שנים באים לדין ג' אין באים לדין כו' דלא קשה כלל וקל להבין ושלום מב"ב: **תשמב** ואשר לא טוב עשה בעמיו זה הבא בהרשאה והיינו דוקא כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות אבל כשטורח להביא מעותיו לחבירו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קא עביד כל דיני הרשאה כתבתי פרק מרובה: השביע עליהן ה' פעמים כו' נשאלתי **תשמג** על מעשה שאירע שהקהל נתנו חרם בביהכ"נ על כל מי שיודע עדות שיעיד קודם שילאו מחצר ביהכ"נ ויצאו ולא העידו ולאחר זמן באו עדים שהיו בביהכ"נ ואמרו לא שמנו לבנו אז להעיד ועתה זכרנו ובאנו להעיד [מ]והשיב נ"ל דמקבלין עדותן דהא א' בפ"ב דכתובות רב אסי הוה ידע ליה סהדותא לרב כהנא א"ל לאו הכי והכי (*הוא) [*הוי] א"ל לא ידענא לסוף אידכר ליה רב אסי אזל אסהד ליה כו' ולא דמי להא דתנן השביע עליו ה"פ בב"ד וכפר אינו חייב אלא אחת ואמר ר"ש מה טעם הואיל ואינו יכול לחזור ולהודות די"ל דשאני התם דכפר לגמרי וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד ספר החכמה*:

הגה"ה נ"ע בא"ז ובסג"ה באשר"י ובנימוקי הר"ן ז"ל כאן ובר"פ הכונס גבי היודע עדות לחבירו ואין מעיד לו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. מהר"ם: סליק פירקא

[דף לח ע"ב] **שבועת** הדיינים **תשמד** כל דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל ולא התפישו חפץ נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר כדאמרי' בסנהדרין דטועה[נ](*בדברים[האמורים במשנה] ואפילו בדברים האמורים במשנה) [*בדברי האמוראים כטועה בדבר משנה] וחוזר ולא אמרינן מה שעשה עשוי וישלם מביתו. שבועה בס"ת פרש"י ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שעונשה גדול ותקנו לגזור עליו ארור ובעשרה וארור בו שבועה נשאל לרבינו מאיר על עסק ראובן ושמעון **תשמה** שעשו עסקא זה עם זה וא"ל ראובן לשמעון תן לי אמונת שמים שלך שתחלוק עמי כל הממון שתרויח מזה לימים באו לחלוק הריוח ואמר ראובן השבע[לי] שלא הרוחת יותר ושמעון משיב כבר נתתי לך אמונתי שהוא כמו שבועה ולא אשבע עוד והשיב נ"ל דצריך לישבע עוד דשבועת השותפין והאפוטרופסין נשבעין שלא בטענה ואע"ג דהאמונה הרי זו שבועה מ"מ בעיא שבועה בנקיטת חפץ כדאיתא פרק שבועת הדיינים האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל ולא התפישו חפץ נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר דהא לא נקיט חפצא בידיה ואע"ג דאמרינן פרק זה בורר היה חייב לחבירו שבועה וא"ל דור לי בחיי ראשך ותפטר מן השבועה שאתה חייב לי [*פטור][ס] התם בשעה שנדר היה חייב לו שבועה אבל הכא בשעה שתקע לו כפו עדיין לא היה חייב לו שבועה וגם לא א"ל תן לי אמונתך ותפטר מן השבועה [ע]שאתה חייב לי לאחר זמן אלא משל לצייד השולה דגים מן הים משכח עוטרי שקיל והשטה בו שנתן לו אמונתו ועתה חפץ שישבע לו כמו כן ונראה לי שישבע בנקיטת חפץ כמנהג עתה שהחזן נוטל ס"ת כו' דקי"ל אפילו בשבועה דרבנן צריך נקיטת חפץ כדמשמע פ' השולח ופרק שבועת הדיינים ודלא כפי' רש"י דפ' הכותב וגם הוא [פ]חזר בו פרק השולח ואין לומר כיון דשבועת השותפין והאפוטרופסין משום דמורו התירא [צ]וכאן תקע כפו לא מורה היתר הא ליתא דאין לך אלא מה שאהז"ל ולא האמינהו אלא בשבועה ובנקיטת חפץ (*שדין כל השבועה) [*כדין כל השבועות מ"י] אפילו עם נשבע בלא נקיטת חפץ לא מהימן ליה ושלום מאיר

הגהות הב"ח ר נ"ב מעיקרו : ש (פרק הדר) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה : ת נ"ב בא : א נ"ל היה : ב נ"ב ואין מתירין : ג נ"ל ואמרי' : ד נ"ב דראוי : ה נ"ב בשבועה : ו נ"ב כקטן כגדול תשמעו : ז (מיהו קשה מקטן כגדול תשמעון) תא"מ : ח (והא דקאמר בזבחים כו' אבל דיעבד כשר) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה : ט נ"ב למי : י תיבת דין נמחק : כ נ"ב להם : ל נ"ב אחד מהם : מ תיבת והשיב נמחק ונ"ל וכ"ל : נ אפילו בדברי האמוראים חוזר כנ"ל : ס (התם בשעה שנדר היה חייב לו שבועה) תא"מ ונ"ב במ"ס כתוב שאני התם דא"ל להפטר מן השבועה שאתה חייב לי. ומקנתם כתוב שאני התם שכבר היה חייב לו שבועה וא"ל דור וכו' ותפטר מן השבועה : ע (שאתה חייב לי) תא"מ ונ"ב במ"ס אין זה : פ נ"ב בעצמו : צ הוא כאן כיון דתקע כנ"ל :

בר"ב:[דף לט ע"א]אלא על דעתו ועל דעת ב"ד משום קניא דרבא.כתב רב האי גאון תשסו דאם יאמר התובע לתקוע בשופר ולהביא מטה של מתים בפני הנתבע כדי לאיים עליו שומעים לו ועל כל השבועות יש להחרים סתם על כל הטוענשקר כדי להשביע חנם ויענה המשביע אמן: [דף מ ע"ב] הדא כרב דאמר כפירת ממון שתי כסף בעינן והודאה בפרוטה וכפר בכלים חייב אפילו כל דהו כדאמרי' לפיכך ילאו כלים למה שכן *והדא כשמואל דאמר דלא בעינן ממין *כפירה פסק ר"ח והאלפסי כשמואל דאמר טענו חטין ושעורים והודה באחד מהם חייב [*אע"ג דקי"ל כר"י גבי שמואל הדא דלר"י

[*וכתב בפי' למה שהן להתחייב עליהן בכל שהן דה"ל למכתב כי יתן איש אל רעהו כספים לשמור והנא אמינא מה כספים שתים ודבר חשוב אף כל שנים שנים ודבר חשוב אלא כתב כך לומר דהא דבר חשוב ולא שוויהן שתי כסף] :

נמי חייב אליבא חד אמורא ועוד דהא רב נחמן כו'] דהא רב נחמן קאי כותיה והלכתא כותיה בדיני ועוד רב פפא דהוא אמורא בתרא קאי כוותיה [תניא טענו חטין והודה לו בשעורים פטור] [*ור"ג] מחייב שבועה דלא בעינן הודאה ממין הטענה (*טענו חטין והודה לו שעורים פטור) [*ופטור מ"מ]אף מדמי השעורים כדמשמע ס"פ המניח:[דף מא ע"א]הכא הוא דאיכא דררא דממונא שהרי מודה הוא שהיה חייב לו והלכתא כמאן דמתני אריםא וכן פסק האלפסי אבל (*ר"ח) [*ר"ת] פסק כלישנא בתרא דמאחר דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר הלך אחר המיקל והמוציא מחבירו עליו הראיה ואין לנו לחייבו שבועה ואע"ג דאמרי' פ"ק דבבא מליעא השתא נמי ניחייביה (*שבועה מדרבנן) [*שבועת היסת מדרב נחמן מ"י] דתנן מנה לי בידך ואמר אין לך בידי כלום ואמר רב נחמן משביעין אותו שבועת היסת ולא מייתי סיפא דמתני' איכא למימר דלא חש להביא כל המשנה ונראה לר"ת לפרש דההיא דבבא מליעא [מיירי] דאמר להד"מ פירוש החזרתי לכם ורב האי גאון פי' דלא משביעין ליה אלא היו משמתינן ליה על תנאי שיהא בשמתא אם הוא חייב ואינו משלם ונשאל לרבינו מאיר תשסז על שני זקוקים שתובע שמעון מראובן שנתנם לו להרויח בהם ולתת מהם כך וכך בשנה להזכיר נשמת זוגתו ותובעו עתה שיחזירם לו וראובן משיב שנתנם לו לחלקו גם קרן גם פרי כאשר יכשר בעיניו ואינו רוצה להחזיר והשיב נראה לי אם שמעון אומר שנדר לנדקה אך אינו רוצה שיהיו עוד תחת [ק]ראובן והוא בעצמו רוצה לחלקם אז אין צריך ראובן להחזירם לו ולא ישבע על ככה שהוא כדבריו דלכאורה נראה דהלכה טובת הנאה אינו ממון כעולא וכרב אסי דבפרק שני דקדושין ולא כרב הונא דהתם דאין דבריו של אחד במקום שנים וכיון דאינה ממון מצי למימר לאו בעל דברים דידי את וכיון דאין לשמעון בו אלא טובת הנאה אינו ממון ואין צריך לישבע עליהן ראובן ואע"ג דרבא בתרא הוא דמוקי מתניתין בפרק (*שני) [*בתרא] דנדרים דטובת הנאה ממון [א] היינו (דלא) בעי לאוקמי כחד תנא משום דקשיא לה רישא לסיפא ומיהו רבא איהו גופיה [*גל"ה דילמא] סביר טובת הנאה אינה ממון וכן משמע בב"מ בפ"ק בשמעתין דרבן גמליאל ורבנן שהיו באים בספינה כו' מיהו יש לדחות דשמא אליבא דעולא קאמר מיהו לכאורה נראה בנדון זה דאפי' למ"ד טובת הנאה ממון מ"מ לא נתקנה שבועת היסת עליה ואפי' ללישנא קמא דפ' שבועת הדיינין דנתקנה שבועת היסת אפי' היכא דליכא דררא דממונא*גבי תובע אבל הכא שאין [ר]לו *כ"א מ"מ איכא דררא דממונא גבי תובע ג"מ.[וכ"ה ב"ח]: תביעה אלא טובת הנאה היה נראה לי שאין להשביעו אלא בראייה ברורה וכ"ש אי סבירא לן דטובת הנאה אינה ממון דאין להשביעו ושלום מבר"ב : **מתני'** [דף לח] טענו כלים וקרקעות כו' כתב בספר המצות הגדול וז"ל פסק רב האי גאון תשסח שאע"פ שלמדנו מתוך מתני' דפ' שבועת הדיינין גבי טענו כלים וקרקעות שאין כפירת קרקעות ולא הודאתו מביאה לידי שבועה מן התורה מ"מ שבועת היסת נשבעין על הקרקעות שאע"פ שמוכח שם שעיקר שבועת היסת ניתקן בדבר דשייך ביה אישתמוטי מ"מ הואיל והתחילה התקנה תקנו בכל דבר ואפילו בחפץ שהוא בעין ואמר חברו שלי הוא חפץ זה שבידך ולפיכך כי פריך פ"ק דב"מ [*דף ה] עליה דרב נחמן דאמר משביעין אותו שבועת היסת נימא מגו דחשיד אממונא חשיד אשבועתא לא משני התם אישתמוטי קא משתמיט כדמשני על שאר פירכי לעיל עכ"ל וראיה מפ' הכותב [*דף פ"ז] גבי הפוגמת כתובתה כו' דמסיק רבא מדרבנן ורבינו שמעון בר' שמשון הביא ראיה מפרק יש נוחלין [*דף קכ"ח] [*גבי] עבדי גנבת רצונך השבע וטול וריב"ם פירש דתקנתא הוא דקאמר ליה מחזיק למערער דאע"ג דהוא פטור מכל שבועה מ"מ לא מצי למימר ליה המחזיק משטה אני בך והוה דהכותב דחה ריב"א משום דפרע דייק דמפרע לא דייק גבי עד מעיד משום דמסייע ליה [*עד] תקון שבועה כדי להפיס דעתו ורשב"ט הביא ראיה דאין נשבעין מרבה בר שרשום דנפק עליה קלא דארעא דיתמי הוא כו' דאי הוה בעי הוה אמר לקוחה בידי ואי מדרבנן נשבעין הא בעי אישתבועי השתא נמי ליחשבע וכן פירש רשב"ם ויש לדחות דכיון דחזקה במקום [שטר] מכירה קאי לא דמי לשטר הלואה דהתם זימנין(*דזייר) [*דשייר]ליה אפשיטי דספרא אבל מכירה לא שכיחא דהדר זבני מיניה: טענו (*לשמ"ג) כלים וקרקעות והודה לו במקלת כלים וכפר (*במקלתן) [*במקלת כלים] עם כל הקרקעות מתוך שנשבע על מקלת כלים שכפר בהן שבועה דאורייתא נשבע אף על הקרקעות דתנן פ"ק דקדושין זוקקין נכסים שיש להם אחריות עם הנכסים שאין להם אחריות לישבע עליהן וכן הדין בטענו כלים [ה]ושטרות שהכל משפט אחד וגם מסקינן דטענו ענבים העומדים ליבצר ותבואה העומדת ליקצר והודה במקלת וכפר במקלתה אם היו צריכין לקרקע הרי הן כקרקע לכל דבר ואין נשבעין עליהן אלא היסת אבל אם אינם צריכין לקרקע נשבעין עליהן שבועה דאורייתא כשאר כל (*הטענות) [*השבועות] של [א]שאר מטלטלים שכל העומד ליבצר כבצור דמי לענין כפירה והודאה שהלכה כר' מאיר שאומר כן שם אע"ג דרבנן פליגי עליה משום דקאמר רב יוסף פרק נערה הבו לי מתמרי דעל בודיא א"ל [*אביי] אלו [*בעל] חוב הוה כי ה"ג מי יהיב ליה מר א"ל דחזו לבודיא קאמינא סוף סוף כל העומד ליגזז כגזוז דמי ופי' שם ר"ח דפשיטא ליה התם כר"מ משום דמסקי' פ' הכונס כר"ש דאמר אכלה פירות גמורים משלם פירות גמורים ואין שמין אותו אגב קרקע דכתלושין דמי : הטוען על חבירו ואמר לו שני חדשים שכנת בחצרי ואתה חייב לי שכירות שני חדשים והוא אומר לא שכנתי אלא חדש אחד הרי זה מודה במקלת ואם היה שכר החדש שכפר בו שתי כסף הרי זה נשבע שאין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכירות שהן מטלטלין עכ"ל ספר המצות: **הגה"ה** עוד כתב כל הטוען על חבירו טענה שאם הודה בה אינו חייב לשלם ממון אע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת ולא חרם סתם כיצד אתה אמרת ליתן לי מנה והלא אומר להד"ס אין(מחייבים) [מחרימין] [ב]אותו על זה וכיוצא בדברים אלו אתה חבלת בי והלא אומר ליה להד"ס הרי זה נשבע היסת אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם ריפוי ושבת ע"פ עצמו אתה ביישתני והלא אומר להד"ס אם היו במקום שגובין קנסות [ג] הרי זה נשבע היסת שאילו היה מודה היה משלם בושת בד"א שהמודה בקנס פטור כשהודה בדבר שהוא היה חייב עליו קנס כגון שאמר חבלתי בזה אבל אם הודה שאמר חבלתי בזה והביא עלי שני עדים בב"ד וחייבוני כך וכך ליתן לו בנזקו הרי זה חייב לשלם כדמשמע פרק נערה לפיכך אם טען הטוען שב"ד חייבו אותו ליתן לו ק' דינרים מפני שחבלת בי והוא אומר ליה להד"ס הרי זה נשבע היסת וכן כל כיוצא בזה עכ"ל סמ"ג:[דף מא ע"א]תשסט מאי איכא בין שבועה דאוריית' לשבועה דרבנן פי' האלפס בשערי שבועות בשער א' ובשער ע"ז דלא מיבעיא לתלמודא אלא שבועה דרבנן דנשבעין ונוטלין דהוי כעין של תורה אבל לא שבועת היסת *בסדר תנאים ואמוראים כתוב דהלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא פי' מיפך שבועה שנים שהיו דנים והיה אחד חשוד וחייבו אותו החשוד שבועה אמר מר בר רב אשי מהפכין השבועה מאותו חשוד על בעל דינו שאינו חשוד.[*ופי' אודיתא כתב הודאה מ"י] (אודיתא) [ומיי' כתב] הודאה כגון ההוא דאטמין ליה סהדי בכילתא כו' וכתב ר"י ומה שפי' דמר בר רב אשי איירי בחשוד אינו אלא כדפירש"י וכ"כ האלפס אם אמר הנתבע לתובע השבע וטול דבחשוד לא איירי ביה השתא אלא בסוף שמעתין דאמרי' איכא בינייהו שכנגדו חשוד ורגמ"ה פירש דבדאורייתא מהפכינן [ג] וכתב בספר החכמה דעמא דבר כרבינו גרשון דהלכתא כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא וריב"א אמר אי לא דנהיג עלמא כר"ג דהלכתא כמר בר רב אשי כו' היה נ"ל כשאר הגאונים דבר ממיפך שבועה מיהו לכ"ע בי דינא לא מפכי שבועה כשנגדו חשוד אלא בדאורייתא ולא בדרבנן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן דשבועת היסת תקנה היא ותקנה דלהוי תובע נשבע ונוטל לא אמרי' ויפסיד התובע בלא שום שבועה : פסק ראב"ן וכן המיי' דאם אמר התובע לחשוד אישתבע לי לא משבעינן ליה מפני חילול השם וכן נראה לרבינו אבי העזרי ולרבי' ברוך אבל רשב"ט פליג וראיה מחנוני על פנקסו דהלכתא כת"ק דבן ננס אע"ג דאיכא שבועת שוא ודאי והאריך וריב"ן פירש בשם רש"י דהלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא [*שייך לעיל] וכן פסק ר"ת דהלכה כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה וחיורי *וסימן כולו הפך לבן והכי איתא בה"ג וכן פסק רב האי גאון [וכ"פ רי"ף]: אישתבע

[*בפ' בהמה המקשה דע"ו גבי גומת הגידין דקאמר זייגי אע"ג דלא חיורי] :

לי שלא פרעתיך נשאל לר"מ תשע אדם שקנה קרקע מחבירו ויש לו שטר ובתוך ג' שנים טען המוכר חזרת ומכרת לי ולוקח מוחזק בקרקע והשיב נ"ל דא"צ לישבע אפילו שבועה דרבנן דאם איתא דחזר ומכר היה מחזיר לו השטר ולא דמי לנקיט שטרא דמלוה דמישתבע אע"פ שיש שטר בידו דהתם להוציא והכא להעמיד דהתם נמי אם תפס אינו נשבע ואפילו אין לו שטר אלא שטוען אחד על חבירו מכרת לי קרקע ואין מחזיק בו ואין לו שטר ובלבד שישיב לו להד"ס נ"ל שאינו יכול להשביע ומה שתיקן רב נחמן שבועת היסת *דוקא במלוה דלא שכיח לכתוב שטר עליה אבל בקרקע דכל הקונה כותב שטר וזה אין לו פשיטא שאינו יכול להשביעו מפסקי הר' יחזקיהו : **תשעא** והלכתא המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ובפני פלוני והלכו למדינת הים נאמן כך הגירסא בכל הספרים ובדברי הגאונים וכן המיי' פ' ט"ו מהלכות מלוה אך

[*כת"ס סימן ק"מ הביא הב"י דברי המרדכי שכתב בשם הר"מ דאם טען על קרקע שאינו מוחזק בו שפטור אפילו משיסת וכתב הוא עליו ואיני יודע למה פטרו משבועת היסת ואפשר דס"ל כלישנא דפטורא משבועת היסת היכא דליכא דררא דממונא ע"כ. ואני הדיוט תמהני מאד אם יצאו דבריו אלו מפיו הקדוש דאיך יעלה על דעת דר"מ פוטר משבועת היסת היכא דליכא דררא דממונא הרי כתב ר"מ בדבריו דבמלוה כה"ג חייב לישבע אע"ג דליכא דררא דממונא וגם מה שתמה הגאון על ר"מ למה פטרו כאן משבועה תשובתו בצדו כמו שכתב מהר"ס בדבריו דכיון דכל הקונה קרקע כותב שטר וזה אין לו לאו מטא"כ במלוה דרגילין להלוות בלא שטר] :

האלפסי כתב הלכו להם למדה"י אינו נאמן (*ורב האי גאון כתב בשער י"ג נאמן) [*אבל בשערים בשער י"ג פסק דנאמן] : להכי א"ל באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לידחיה איכא דמאן דמוקי לה [ג]להכי כגון דהנך סהדי ליתנהו כו' וכן מצאתי (*בשטת איורא כמו שפי' ר"ת) [*כתוב שיטה מאייור' וכן פי' ר"ח] ולא כמו שפי' האלפסי ורש"י פי' כרב אלפסי דפי' זה אומר עדי שקר הם וי"מ לעולם בדאיתנהו לסהדי כגון דאמר התובע סיטראי ניננו וקאמר רבא דנראה טענתו דלהכי אמר ראובן ושמעון כו' : ההוא דאמר לחבריה כי פרעת לי פרע [ד]באנפי ראובן ושמעון אזל פרע באפי סהדי אחריני [ה]כתב רשב"ט דבקנין נעשה הדבר דאם לא כן היו דברים בעלמא ואינו מקוים כדא"ר יוחנן פרק הזהב הלכה נושא שכר אינו משלם ורבינו יואל פליג ואמר שזהו דבר יתר ובהכיא הנאה דנפק עליה קלא דאינים מהימנא הוא גמר ומשעבד נפשיה דהכי א"ר יוחנן ס"פ הפועלים וההיא דפ' הזהב אינו כל כך דבר יתר ור"ח פי' דמיירי הכא בדטעין פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים וליתנהו קמן וכן נראה לר' אבי העזרי עיקר ולא כהאלפסי (*אבל רב האי גאון כתב בשער י"ג כפי' ר"ח) [*אבל בשערים בשער י"ג פסק הרב כפר"ח מ"י] ובירושל' גרסינן מנה לי בידך וא"ל הן א"ל אל תתנהו לי אלא בפני פלוני ופלוני למחר א"ל תנהו לי א"ל נתתיו לך בפני פלוני ופלוני אתא עובדא קומי רב אסי אמר יבאו פלוני ופלוני ויעידו וכן נמי האי דאמר את מהימן לי כבי תרי גם זה פי' רשב"ט הכל בקנין ולא נראה לרבי' אבי העזרי שהרי מחילת ממון אינה צריכה קנין ובפ"ק דקדושין אמר נימא ליה באפי תרי זיל משמע [ד]אין צריך קנין : אזל פרעיה באפי תרי (*סהדי) אחריני כו' . פירוש וזה אומר עדי שקר הם:[דף מב] סטראי ניננו פי' מלד אחר היית חייב לי אתרע שטרא הואיל שמודה שקבלו ולאו כל כמיניה [ד]דאמר סוטראי ניננו פר"ח דאיתרע שטרא לאו דוקא לענין דלא גבינן מיניה כלל אלא לענין שלא יטול אלא בשבועה וכן מפרש ר"ת כל ריעותא שבתלמוד בענין זה ודלא כדברי האלפסי והגאונים (*ומסקינן בכתובות מגבה לא מגבינן בהאי דאלו נערות דף לב) [*במ"ס אינו] : אין נשבעין על טענת חש"ו כגון שטענו ברמיזה דחרש שאמרו חכמים בכ"מ שאינו שומע ואינו מדבר: אין נתיגת קטן כלום ואינו יכול להשביע אפילו כשהוא גדול על טענת נתינה שנתן בעת קטנותו ואפילו היה אותו חפץ שטוען עליו עדיין קיים (הוא) מיהו אי איכא עד אחד ודאי חייב שבועה מן התורה כי העד מחייב ולא הקטן מפסקי ה"ר יחזקיהו ופסק בסה"ג שאע"פ שאין נשבעין על טענת קטן שבועה של תורה שבועת היסת דרבנן נשבעין שלא יהא כל אחד ואחד הולך ונוטל ממונו של קטן והולך לו : אלא בדרבה קא מפלגי פרש"י לעולם בטוענו קטן ודקא קשיא לך אין נשבעין על טענת חש"ו הני מילי בבא מכח עלמו אבל בבא מכח אביו נשבעין ור"י פירש לעולם בטוענו גדול ובדרבה קא מיפלגי וה"ק רבי אליעזר פעמים שאדם נשבע על טענת עלמו פירוש [ה]שהוא דומה לטענת עלמו דהיינו כשהבן טוען מנה לאבא בידך דהדעת נוטה דבו אינו מעיז אבל בבנו מעיז והא קאמר ר' אליעזר דל"ש בו ול"ש בבנו אינו מעיז ונראה דכן דעת האלפסי כתב ר"מ אין להקשות על פירש"י הא קי"ל משנת ר' אליעזר ב"י קב ונקי וסובר דבבנו קטן נמי אינו מעיז ובפ' זה בורר אמר רב נחמן דינוקא במילי דאבוה לא ידע [*אלמא דמעיז] דיש לחלק דלגבי שבועה בקל יכול להיות דרמיא שבועה עליה ולא חשבינן ליה משיב אבדה כיון דלא חליף כולי האי להעיז אפי' בבנו קטן והכי נריכנא למימר בהא דאמר בגיטין פ' הניזקין ודלמא הני מילי לענין שבועה דגדול במילי דאבוה [*לא ידעי . מלאתי מוגה] כקטן דמי אבל לענין זיבורית לא וטעמא הוי דבקל רמו רבנן שבועה עליה כדאשכחן טובא נשבעין ונוטלין וטובא שבועת היסת דרבנן:אבל לא אמר (כדי לפטור) [ברי

הגהות הב"ח ק נ"ב יד : ר (לו תביעה) תא"מ ונ"ב ס"א לתובע בו : ש נ"ב ועבדים או כלים : ת תיבת שאר נמחק : א תיבת הגה"ה נמחק : ב אין מחרימין על זה וכן כל כיוצא כנ"ל : ג נ"ל הכי : ג נ"ב לי :
ד נ"ב כו' : ד דאין כנ"ל : ד נ"ל לומר : ה נ"ב על טענה :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] האשר"י שלהי פרק האיש מקדש פוסק כהס'רבינו חננאל הלכה טובת הנאה הוי ממון וכן פסק בשאלתות פרשת קרח : [ב] הכופר עדותו מצאתי בשם ר"י א"ז בהגה"ה אלפס ר"פ הכונס שיכול להשביעו היסת שהרי אם מודה שכפר חייב ממון הוה ליה כשאר תביעות ממון ע"כ מצאתי . והוכיח שם בפרק הכונס דכופר עדות הוי ממון שאין יכול להוציאו בדיינים ואפילו בשני עדים פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים וכתב שם הר"ן בשם הרא"ה ואפילו למאן דדאין דינא דגרמי לפי שאין חיוב להעיד לחבירו אלא ממדת גמילות חסדים ע"כ ולפי זה אין ללמוד מכאן שאר פטורי בדיני אדם וצ"ע : [ג] ומהרא"י בכתביו סימן ל"א [וסי' ל"ה

לי פטור] פירוש כגון שאמר אמר לי אבא שיש לו בידך מנה והלה אמר אין לו אלא נ' דפטור דמשיב אבידה הוי וכן פסק המיימוני [*פ"ד דטוען] והאלפסי פסק [*כאן מ"י] כר' אלעזר בן יעקב אבל (*רב האי גאון) [*בשערים] פסק בשער ט"ו כחכמים גבי מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס וכגון שלא קפץ והערים: ליפרע מנכסי קטן [*ט'] מנכסי יתום ואפילו הוציא שטר עליו צריך שבועה שלא קבל חוב זה מאביו: ליפרע מנכסי הקדש המקדיש נכסיו ויצא עליו שטר חוב ובא ליפרע מן הנכסים צריך שבועה: בין לעידית ובין לזיבורית דתנן אין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזיבורית: שאל רבינו שמחה את רבינו ברוך אם יכול התובע להשביע תשעב הנתבע בטענה שאומר לו הוגד לי בבירור מפי נאמנין אך לא כשרין להעיד לי שבאת גזלתי לידך בעוד שהייתי מרדף אחריה והלה אמר ליה להד"ם וזהו קלת טענת שמא [*הואיל] ובא להשביעו מפי אחרים והא דאמרי' בפרק שני דכתובות ופ' שבועת הדיינין פעמים שאדם נשבע על טענת עצמו ומסיק בטוענו גדול ואמאי קרי ליה קטן דבמילי דאבוה קטן הוא לא [שאמר] [ס"א שיבא בטענת] שמא היית חייב לאבי אלא יודע אני שחייב היית לו אבל איני יודע שפרעת לו והא דאמר רב *נחמן שלשה שבועות משביעין אותו וחד מינייהו שמא עיניו נתן בה משום דודאי בא הפקדון בידו ואין לו עדים שנאבד אבל להשביעו שמא בא לידך לאו כל כמיניה אם לא שיברר מי המגידים שיעידו בפנינו אפילו אם אינם כשרים ישבע להכחישן מידי דהוי אעד אחד ואפילו אם תמצא לומר שאין שבועה מדאורייתא להכחיש כ"א העד כשר נראה לחייבו שבועה מדרבנן אבל להשביע חבירו על שחשדו ואומר שחשדו מפי האחרים אין הדעת סובלתו ואפילו ע"י גלגול מספקא לי אם יכול לגלגל עליו טענת שמא כשנתחייב לו שבועה ומגלגול דסוטה אינה ראיה דהתם עשתה התורה ספק כודאי וכנסים [שים] להם אחריות או דברים אחרים שלא טען וגלגל עליו בטענת ברי וגם חפץ פלוני ברי לי שאתה חייב לי אבל לא בלשון שמא וכן פסק המיימוני פי"א דטוען ונטען: [*סגה"ה] *ונראה לה"ר מרדכי ז"ל ראיה מפרק שני דכתובות באומרת ברי לי ופירש רש"י באמרה ברי לי אין לבי נוקפי שאילו היה קיים בבירור היה בא [*ע"כ]: והשיב רבינו ברוך אע"ג דתנן פרק כל הנשבעין אלו נשבעין שלא בטענה ומפרש לה בגמרא שלא בטענת ברי אלא בשמא השותפין והאריסין כו' משום דמורו בה היתרא ה"ה נמי בכל דבר העשוי להסתפק כגון אם היה שמעון עמו בבית ומלא [ראובן] תיבתו פרוצה ושבורה ונוטל מה שבתוכו וראובן חשד את שמעון איך יפטר מראובן בלא שבועת היסת דכל הני נשבעין דמתניתין מיירי במודה מקלת אבל שבועת היסת לא נתקנה כי אם בימי רב נחמן ולא בימי התנאים ומכל מקום הני דמתני' שבועת השותפין והאריסין דרבנן ואפילו אם מו"ה מקלת דהתורה לא חייבה לישבע עליו כי אם ע"י טענת ברי' ואע"ג דתנן ואלו נשבעין שלא בטענה ואמרי' בפ"ק דקדושין תנא תני אלו ולא אמרת תנא ושייר *הא לא קשיא לי דהא תנן אלו הן הלוקין ואיכא טפי וכן אלו מגלחין במועד ואשכחן טפי וראיה לדברי מפ' שבועת הדיינין אמר רבה בבא מחמת טענת אביו ור"א ב"י היא כו' עד מי מלי מוקמת ליה כראב"י והא תנא לי' רישא מנה לאבא בידך כו' התם דאמר ברי' לי הכא דלא אמר ברי' לי וא"כ מאי איריא מפני שמשיב אבידה תיפוק לי' שאין נשבעין על טענת שמא אלא אותן שמנו חכמים אלא ש"מ שיש לדקדק משם דכל היכא דאיכא שמא ועביד למיהוי 'שמא דנשבעין כי הכא דעביד אינש להסתפק במילי דאבוה והוו כשותפין ואריסין ואפוטרופסים (*עתה) [*ואתה] מפרש כגון דאמר יודע אני שחייב אתה לו אבל איני יודע שפרעת לו שלא פקדני אבא שפרעת לו ואגב חורפיה דמר לא עיין בה שפיר דהא מודים בטוען כן אני יודע שפרעת לו שחייב שבועה וא"כ ע"כ רישא שפטרו משום משיב אבידה זהו כשטוען שמא היית חייב לאבי ואפ"ה טעמא דמשיב אבידה הא לאו הכי חייב ודו"ק שמא תוכלו לומר לפי שהוא טענת שמא הוא משיב אבידה והא בהא תליא. ספר החכמה: תשעג שומר חנם אינו נשבע נראה דה"ה אם פשע אינו משלם דכל היכא דשומר שכר פטור מגניבה (*ואבידה) שומר חנם פטור אפילו מפשיעה וכן מוכח ס"פ החובל (דף לג) בההיא ארנקי דאתא לפומבדיתא [*כו'] פשע בה כו' ובעי (*לפטורי) [*לפטרו] משום דכתיב לשמור ולא לחלק לעניים אלמא הנהו דממעטי 'קרא אפילו מפשיעה ממעט וכן פסק ר"י פרק הזהב וכן פסק רבינו יואל *אבל המיימון פליג בפרק שני דהלכות שכירות והא דנקט שבועה משום דקרא וכי יתן איירי בשבועה והוא הדין לשואל דאינו משלם לא בגניבה ולא באונסין דהא שואל איתקיש לש"ש דכתיב וכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון ואיכא למימר דמשום הכי לא קתני שואל "משלם דלא שייך שאלה בהקדש אבל אה"כ ודאי שואל אינו משלם אם נאנסה ומכאן יש להוכיח שהשואל בית מחבירו ונשרפה שהוא פטור ומצאתי שחכמים תקנו שנשבעין על ההקדשות שבועת שומרין כעין של תורה כדי שלא יזלזלו בהקדשות דומיא דבני העיר ששלחו שקליהם פרק הזהב וכן פסק המיי' פרק שני דהלכו' שכירות: [דף מד ע"א] והלכתא תשעד המלוה חבירו על המשכון שומר שכר כו' ואם החוב יותר על המשכון משלם הלוה היותר על המשכון כדמתני' וכן פסק האלפסי פרק האומנין דלא כשמואל דאמר האי מאן דאוזיף לחבריה אלפא זוזי ואנח ליה עליה קתא דמגלא אבד קתא אבד אלפא זוזי והכא תלמודא [דף מ"ג] פריך לשמואל ממתני' ומשני מתני' בדפרים ושמואל בדלא פרים ה"ג רש"י אבל ר"ח גרס מתני' בדלא פרים ושמואל בדפרים שא"ל אם יאבד הקתא יאבד האלפא זוזי וכן נראה לר"י דדבר תימה הוא לומר דשמואל אמר בדלא פרים אם יאבד הקתא יאבד אלפא זוזי: ואם באונס נאבד המשכון אין על המלוה כלום לשלם וגובה כל חובו ונשבע כדין שבועת שומרים שהרי שומר שכר הוא וכן נמצא בשערי רב האי וגם בפי' ר"ח והאלפסי וכן דן אבי העזרי הלכה למעשה (והא דפסקינן הלכתא מלוה על המשכון שומר שכר הוי) ל"ש משכנו בשעת הלואתו ל"ש משכנו שלא בשעת הלואתו כך פסק האלפסי אבל בשער תשיעי פסק דבשעת הלואתו הוא שומר חנם [ד] ושלא בשעת הלואתו שומר שכר וכן כתב נמי משם הלכות גדולות וכאשר פסקו עתה היכא דנאבד באונס ישבע המלוה ויטול מעותיו כמו כן נמי היכא דמשכנו בשעת הלואתו [ונאבד] בכל גניבה ואבידה בלא פשיעה כיון דשומר חנם הוא ישבע ויטול: נשאל לר' מאיר הא דקי"ל הלוהו על המשכון ש"ש הוי אם דוקא כנגד מעותיו אשר הלוה עליו או בכל שוויו של משכון אפילו מה שהוא שוה יותר מכנגד מעותיו והשיב למאי דפסק ר"י דהלכתא כרבה לגבי רב יוסף לגבי שומר אבידה דשומר חנם ח'לא הוי אלא שומר ח'שכר דנהי דבכדי מעותיו חייב ואם אבד המשכון אבד מעותיו מטעם דשמואל דאמר אבד קתא דמגלא אבד אלפא זוזי אפילו לפר"ח

[*וכ"פ הרא"ש בשם רב אלפס והר"ן בשם הראב"ד:

[*וק"ק דלמא בא למעוטי אחרינא משבועה דרבנן ולכן תנא אלו אבל בשבועת היסת לא איירי מתניתין כי שבועת היסת תקנו האמוראין וי"ל דה"פ כי היכי דנשבעין על טענת שמא שבועה דרבנן היכי דאודי מקלת כמו שפי' שמרדכי ה"נ היכא דכפר כולו נשבעין שבועת היסת בטענת שמא וע"ז קאמר תנא תני אלו וממעט אחרינא וא"כ אינו דומה שמא זה לשמא דמתני' וא"כ היכא יכולין ללמוד ממתני' ממה שתקנו היסת מיירי נמי בשמא ותדע דמביא ראיה ממתני' דאל"כ לא היה לו להביא רק הא דתקן ר"נ דנשבעין שבועת היסת אלא משום דיש לדחות דר"נ מיירי בברי' ולא בשמא ולכן מביא ראיה ממתני' דר"נ נמי בשמא מיירי ודחה סברא זו מדתני אלו] :

והלכות גדולות דמוקי מלתא דשמואל דוקא בדפירש בכדי מעותיו כמפורש דמו ואבדו מעותיו אע"ג דלא פי' ה"מ כנגד מעותיו אבל ביתר מכדי מעותיו דלא שייכא דשמואל לא הוי אלא *וכן פסק האשר"י כאן ובפ' האומנין וסיים שיטת התוס': ש"ח דהלכה כרבה דשומר חנם הוי *ואע"ג דיש גאונים שפסקו כרב יוסף כיון דפלוגתא דרבוותא היא מספיקא לא מפקי ממונא ועוד כי נראה (*כר"י) [*דברי ר"י] שפסק כרבה כי הביא ראיה לדבריו וההיא דשבועות סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה דמשמע דהמלוה חייב באבידת המשכון אפילו ביתר בכדי מעותיו פי' ר"י דרבה מוקי לה באבד בפשיעה ומשכנו שלא בשעת הלואה נמי לא הוי שומר שכר אלא בכדי מעותיו וכן משמע מדברי ר"י (*שפירש) [*שפריך] מאי זה טעם הוי עליה שומר שכר איזו אגרא קא שקיל ותירץ דמצי לקדש בו האשה ואע"ג דבמעותיו נמי שיש לו על המשכון היה יכול לקדש בו את האשה מ"מ בשעה שנטלו לא היו מעותיו בידו אלמא כשיעור מעותיו דוקא הוי שומר שכר ועוד דמאי חילוק איכא בין בשעת הלואה לשלא בשעת הלואה אלא דבשעת הלואה הוא לזכרון דברים ושלא בשעת הלואה לגוביינא ולגוביינא לא שייך אלא בכדי מעותיו ושלום מבר"ב: מצאתי תשובת רש"י תשעה ראובן משכן חפץ לשמעון ושמעון משכנו ללוי וכן א"ל שמעון ללוי שקיבל אותו משכון מראובן עד אותו זמן [ואם] ט'עבר הזמן שוב לא יפדנו והלך לוי ונתנו במתנה ליהודה ועתה בא ראובן ותובע משכונו משמעון כך דעתי נוטה שראובן ושמעון מוציאין המשכון מיהודה ויחזרו ליהודה שיעור הלואה שהלוה לוי לשמעון י'דכל זכות שיש לו בה נתן לו לוי ואין יהודה יכול לומר לראובן ושמעון לאו בעל דברים דידי אתון דאמר רב יהודה גזל ולא נתיאשו הבעלים ובא אחר ואכלה רצה מזה גובה כו' והא דאמר רבי יצחק בעל חוב קנה משכון היינו במשכנו שלא בשעת הלואתו ומה שטוען שמעון שמשכון זה (*כתן) [*נתון לו] לזמן לאו טענה היא דכל דאי אסמכתא היא ולא קניא אי לא אתפסיה וקנו מיניה בב"ד חשוב כדאמרי' [בנדרים] והלכך אם טען יהודה שאין משכון בידו ישבע שאין ברשותו כדאמרינן בפרק המפקיד ועוד ישבע כמה היה הוא שוה [ה] ואע"ג דקי"ל כרב [אסי] דאמר [גבי] המלוה את חבירו על המשכון ואמר המלוה סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והוא אומר שלשה דינר היה שוה דשבועה גבי לוה הוא דמודה מקלת וקאמר רב אסי זה נשבע שאינו ברשותו וזה נשבע כמה היה שוה דלא קים ליה למלוה כמה היה שוה לפי שלא היה שלו מ"מ כיון דיהודה היה סבור שיש בו מתנה גמורה קים ליה בגויה כמה הוא שוה ונשבע כדין כל הנשבעין שבתורה דנשבעין ולא משלמין:

הדרן עלך שבועת הדיינין

כל הנשבעין [דף מה] תשעו בעל הבית טרוד בפועליו בירושלמי גרסינן שעסקיו וטיפול ביתו מרובין ונפקא מינה דאפי' אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך לומר טרוד בפועליו אפ"ה ישבע ויטול: על אודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על הבעל בית לומר השבע והפטר פלוגתא דרבוותא היא רבי יוסף אבן מיגא"ש אומר שיכול להפכה ולכאורה נראה טעמו דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו כגון זה דלטובתו נתקנה והאלפסי והמיימון כתבו דלא מהפכינן ונראה לר"מ כדבריהם דהכא לאו לטובתו של שכיר נתקנה אלא משום טובתו של בעל הבית דטרוד בפועליו ואינו זכור אמנם אם השכיר אומר לבעה"ב השבע לי שאינך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז צריך בעה"ב לישבע דלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דצריך לישבע שאינו יודע: [דף מו ע"א] אמר רב נחמן האי מאן דנקט נרגא כו' תשעז עביד אינש דגזים ולא עביד כתב ה"ר אלעזר משם הרוקח דוקא בסתם בני אדם אמרי' עביד דגזים ולא עביד [*עיין בהגוזל] אבל במוחזק לכך לא וכן נראה: תשעח דברים העשוין להשאיל ולהשכיר כתב המיימוני ז"ל כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו אע"פ שהביא התובע עדים שהמטלטלין אלו ידועים לו כילד וכו' וכמו שפירש המיימוני לעיל כך פירש רש"י ז"ל דוקא סיפרא דאגדתא שאין עשוי ללמוד בו הדיר אבל שאר ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר שמתקלקלין כמו ששנינו במוצא ספרים לא ילמוד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין הן בידי [*עיין לעיל] ואין צריך לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרוחא דמילתא שלא יצטרך לישבע וכן קבלתי מר"י הלוי עכ"ל וכן המנהג בכל אשכנז וכן פסק רבינו מאיר הלכה למעשה ור"ת פירש דכל הספרים עשוים להשאיל ולהשכיר [*כדאמר בכתובות ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ס"ת ומשאילן לאחרים וא"ת לפי' ר"ח הא אמרי' פ' הגוזל קמא המשכיר כליו וספריו לאביהן וכו' ע"ש ועוד פר"ת דכל דבר עשוי להשאיל ולהשכיר] לפי ראות הדיינים ואשבת אים את רעהו כדאמרינן גבי סכינא דאשכבתא לאביי עשוי להשאיל ולהשכיר כפי סברתו ולרבא אינו עשוי להשאיל ולהשכיר לפי סברתו כיון דמפגמא וגבי סיפרא דאגדתא היה יודע שהיה רגיל זה להשאיל (*לבעליהן) [*לאביהן] של אלו: ונשאל לרבינו מאיר על ראובן שהיו בידו ספרים של שמעון והלך ראובן ומשכן אותן ספרים ללוי אם יכול שמעון להוציא ספריו מיד לוי אחר שטודע [*לו] שהם שלו והשיב נ"ל כי אין שמעון יכול להוציאם מיד לוי משום דמשכנתא עשו בו תקנת השוק כדמשמע פרק הגוזל בתרא כי לוי היה סבור ששמעון השאילם לו למשכנם וגם ראובן אינו גנב מפורסם אבל כשיתן לו הדמים שהלוה לו עליהם יתנם לו כ'ואם ראובן טוען לקוחין הן בידי נאמן ל'לדידן דנהגינן כרש"י דסתם ספרים אינן עשוין להשאיל ולהשכיר בר מספרא דאגדתא ואם ראובן אינו בעיר לא [יחזיר] אותן עד שיבא ראובן דלא גרע מאשה דקי"ל קבל מן האשה יחזיר לאשה ושלום מאיר בר ברוך: גם פסק ר"מ על ראובן שלומד בן שמעון ושמעון נתן סופר אחד של הקדש לראובן עבור שכרו יכול לעכב הספר למשכנו או למוכרו עבור שכרו והקהל יתבענו משמעון לפטור הספר מיד ראובן: [דף מז ע"א] אין אדם מורים שבועה לבניו מכאן פסק בסה"מ תשעט דאם מתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשיה יורשין מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע ואינה יכולה להוריש שבועה מ'לבניה ליורשין ויש מחלקין ואומרים דהיינו דוקא שלא להוציא כלום מיורשי הבעל אם הם מוחזקין אבל אם האלמנה מוחזקת בנכסי הבעל ומתה טרם תשבע בהא ודאי אמרי' מורים שבועה לבניו כדי שיחזקו בממון יורשי האלמנה וראיה מהא דאמרי' פרק המוכר הבית שטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחלה דעיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון פי' ואותו פלגא פקדון הרויחו היתומים משום דטענינן להו מידי דטעין להון אבוהון דטענינן להו שהחזיר אבוהון אע"ג שהוא לא היה נאמן לומר החזרתי במגו דנאמנו אלא בשבועה הרי לך אדם מורים שבועה לבניו כדי שיחזיקו בממון שהוא מוחזק נ'בידם: הג"ה *הבו דלא לוסיף עליה נשאל לרבינו מאיר על ראובן תשפ שמת והניח אלמנה ושתי בנות ואחת מן הבנות נשואה ומתה אחר אביה ושוב מתה האלמנה קודם שנשבעה על כתובתה והבת הנשארת מוחזקת בכל הנכסים והבעל של הבת שמתה תובע כל חצי הנכסים לפי שכשמתת אביה ירשוהו אשתו ואחותה והוא יורש חלק אשתו והשיב לא ידענא מאי מספקא לך דהא ממה נפשך זכה בעל בחצי הנכסים *אי הלכתא כרב ושמואל דאמר אין אדם מורים שבועה לבניו [ו] אם כן שקיל פלגא מחמת ירושתו

[*ומה שפסקית במרדכי סוף שבועת הדיינים בתשובת מהר"ם דקאמר דהא ממ"נ זכה בעל בחצי הנכסים כו' עד והנא הלכתא כר"ת כו' דאמר יורשין נשבעין כו'

הגהות הב"ח ו תיבת שמא מוקף ונ"ב במ"ס אינו : ז נ"ב משאי : ח נ"ב אינו : ח נ"ב הוי : ח ס"א כנ"ג : ט נ"ב יעבור : י נ"ב במ"ס כתוב דכל זכות שיש ללוי בה נתן ליהודה . ובקונטרס כתוב דכל זכות שיש לו בה נתן ללוי : כ נ"ב אם ראובן מודה שהם של שמעון : ל נ"ב על סתם ספרים : מ תיבת לבני' נמחק : נ תיבות בידם הגה נמחק :

חדושי אנשי שם

ל"ס . ב"ח] כתב דאנן לא נהגינן להפך שבועה דאורייתא . ועיין בפרק כל הנשבעין סי' אלף קס"ח וקס"ט יתר דיני היפך שבועה ושם כתב אין לך שתהפך אלא שבועת היסת לבד וכן בשער שני משערי שבועות ע"ש ובהגהות כתב דכל כה"ג יש לעשות פשרה ביניהם . שאומר הר"י מקורביי"ל שכן קבלה בידו . וכן מנהג ע"כ : [ד] והני מילי דכתב עליה שטרא דלא סמיך אמשכון אבל לא כתב עליה שטרא וקיל מיניה משכון אף בשעת הלואה קני והוי עליה שומר שכר מל' ה"ג בהל' שבועות ומביאו בהגה"ס אשר"י פרק האומנין : [ה] ואותו מותר ישלם לוי שפשע בו לתת במתנה חפץ שאינו שלו . ויש להסתפק אם גם שמעון מסייע ללוי בתשלומין והשיב פושע במה שמסר משכונו של ראובן ביד לוי כדין שומר שמסר לשומר דקי"ל חייב בפרק המפקיד ועוד הכי פשע להכשיל את לוי שקבל על זמן ואם עבר הזמן שוב לא יפדנו ומלשון תשובת הגאון שהשיב כך דעתי נוטה שראובן ושמעון מוציאים המשכון מיהודה משמע שהתשלומין בין שניהם : [ו] וצריכה הבת שבועה מכח אמה

שאלמנתו ואלמנת יורשו את אביהן כשמת ושקיל אינו מגבת דיליה מכח שהוא יורש את אביו ואין לומר כיון דכתיב אמתי שהוא משועבד לכתובת אלמנה ולמזונותיה הוה ליה ראוי [באותה שעה] ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק דהא ליתא דכל כי האי גוונא לא מיקרי ראוי [ז] דא"כ בטלת ירושת בנו הבכור דאין לך אדם אחד מני אלף שאין לו עליו שעבוד כתובה ומזונות האשה ושעבוד בעלי חובין אלא ודאי כל כה"ג לא מיקרי ראוי כיון דהני מחשבי גוביינא [ח] ואי נמי הלכתא כר"א דאמר יורשין נשבעין ונוטלים אינו נמי שקיל פלגא דהא לר"א דאמר יורשין נשבעין שבועת יורשין [ט] ונוטלין על כרחיך לא דוקא יורשין אלא כל הבאים ברשותם כגון ברשות לקוחות או כגון זה כדמשמע בהדיא ס"פ כל הנשבעים ועוד דאינו נמי בכלל יורשים הרי דמה לי יורשין ומה לי יורשי יורשין והא קי"ל דבן הבן או בן בן הבן עד ק' דורות הרי הוא כבן דא"כ אם באת הבת הוה ליטול בשבועת יורשים מכח אמה אינו נמי ליישבע שבועת יורשים ויטול מכח אמתו [*ירושתו] ומכח אמה כיון דהכי הוא דממ"נ הרי הוא כיורש בה של הבת הוה ליה למשקל כל חד ומנייהו פלגא בנכסים בלא שבועה דשבועה זו מה טיבה כיון דליכא מאן דטעין אלא איהו והבת וטענת זכות של שניהם שוה . ובהדיא אמרי' פרק נערה שנתפתתה וס"פ נוחלין מי שמת והניח אלמנה ובת אלמנתו ניזונית מנכסי' נישאת הבת אלמנה ניזונית מנכסיו מתה הבת אלמנתו ניזונית מנכסיו כו' אלמא דנכסי בחזקתיהו קיימי אף לאחר שמתה בתו אלא שצריך לזון את האלמנה ולא קיימי נכסי בחזקת יורשי הבעל וא"כ כי מתה האלמנה אחר כך פקע חיוב מזונותיהן וקיימי נכסי בחזקת בעל הבית לגמרי ושלום מאיר ב"ב: הדרן עלך כל הנשבעין

וקשיא דהא נאמר דיורשין נשבעין א"כ הבעל יורש מכח הבת שירשה אמה א"כ הוי ליה ראוי לגבי בעל דהא *)באלמנה מתה ואחר מיתת הבת ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק [illegible] ודאי לא מיקרי ראוי [illegible]:
נאום משה איסרלש מקראקא

*) נ"ל דהא באלמנה מתה אחר מות הבת

נוסחא אחרת מפרק כל הנשבעין

[דף מד ע"ב] **ואלו** נשבעין ונוטלין שתקנו להם חכמים ליסבע וליטול השכיר והנגזל כולהו מפרש בגמ' ושכנגדו חשוד על השבועה אם הנתבע דהוא כנגד התובע הוא חשוד על השבועה ונתחייב הנתבע שבועה מן התורה ע"י הודאה מקצת נשבע התובע ונוטל עד שתהא שם הודאה במקצת לר' יהודה לא תקנו שבועה אלא במקום שיש שבועה דאורייתא על הנתבע והפכוה חכמים על התובע:[דף מה ע"א]וליתיב לי' בלא שבועה וא"ת נהי נמי דשכיר טוען ברי ובעה"ב טוען שמא משום דטרוד בפועליו מ"מ היאך יטול בלא שבועה הניחא לרב יהודה [*השואל דף נ"ו] דאמר ברי ושמא ברי עדיף אלא לרב נחמן דאמר אוקי ממונא בחזקת מריה למה יטול בלא שבועה ויש לומר דמאחר שהבעה"ב מודה (*שהוא) [*שהיה] חייב לו והוא טוען שפרעם ודבריו ספק הוי כמו אם אמר איני יודע אם החזרתי לך [*הפקדון כדאמר פרק הגוזל בתרא הפקדת אצלי אבל איני יודע אם החזרתי לך חייב כו'] חייב כיון דמודה שהיה חייב והיא דאוקי ממונא בחזקת מריה בכתובות פ"ב מיירי באומר איני יודע אם הייתי חייב לך כלל: להפיס דעתו של בעל הבית וא"ת אמאי לא תקינו בההוא דהגוזל בתרא [*ק"ח] כשהוא אומר איני יודע אם החזרתי ישבע התובע כדי להפיס דעתו של בעה"ב וי"ל דהבעל עומד וצווח ברי לי שפרעתי ומש"ה עביד שבועה כדי להפיס דעתו אבל התם הוא מודה שאינו יודע ע"ש פ"ק דכתובות [*דף י"ב] בש"י: א"ה דבעה"ב שקלוה לשבועה מיני' משום דטרוד בפועליו ושמא שכח אפילו תבעו שכיר לאחר שעבר זמן גבייתו המפורשת פ' המקבל שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום לישתבע נמי שכיר ולישקיל ירושלמי ע"י שעסקיו מרובין כו' ונפקא מינה דאפילו אין לו שום פועל כי אם זה ולא שייך למימר טרוד בפועליו אפ"ה נשבע ונוטל אם יש עדים שתבעו בזמנו ואמר לו מאז שפרע*: [*אין לו אלא אותו היום בלבד פי' יום דאחר התביעה והיינו כרב חמא כפי' המקבל דאמר כנגד יום של תביעה:] על אודות השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך את השבועה על בעה"ב לומר לו השבע והפטר פלוגתא דרבוותא היא רבינו יוסף בן מיגא"ש ז"ל כתב שיכול להפכה ולכאורה נראה שטעמו משום דכל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שומעין לו כגון זה דלטובתו נתקנה ורבינו אלפסי ורמב"ם כתבו דלא מפכינן ונראה למור"ם כדבריהם דהכא לאו לטובתו של שכיר נתקנה אלא לטובתו של בעה"ב נתקנה דטרוד בפועליו ואינו זכור אמנם אם השכיר אומר לבעה"ב השבע לי שאינך יודע בבירור שלא פרעתני והפטר אז צריך בעה"ב ליסבע דלא גרע מהאומר לחבירו מנה לי בידך והלה אומר איני יודע דפטור וצריך לישבע שאינו יודע וכדברי רבינו יוסף בן מגא"ש כן כתב בשער ע"ז דאלפס עי' פ' המקבל (*בש"י) [*בסי' תקמ"ט]: *יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך פירש"י ונאמן בלא שבועה כ"ל אני הדיוט משום דאמתני' קאי דעדיין לא נתקנה שבועת היסת ואע"ג [*פועל נשבע לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דתכסוף מיניה זה ראיה טובה לנטען ממלשינות שישבע בפני מי שנלשן עליו כי היכי דליכסף מיניה עכ"ל הר"ר אליעזר . מ"י]: דרבנן דמתניתין סבירא להו דשכיר נשבע ונוטל אפילו כשאין שם הודאה במקצת [*וא"כ משמע דכבר נתקנה שבועת היסת] דוקא שכיר תקנו כך אבל בעה"ב לא ישבע בכופר בכל:[דף מו ע"א]כל זמן שהטלית ביד אומן נראה לי אני הדיוט דלפי' רשב"ם בפ' חזקת הבתים בשמעתא דאומן [*פסק דאומן] יש לו חזקה אם לא ראה (בסוף) בעדים לפי זה צריך לפרש הכא והוא דלא ראה ואי לא מייתי ראיה משתבע אומן אבל לפירוש האלפס ולפר"ת דפי' דאומן אין לו חזקה אע"ג דאין לו עדים ולא ראה לדבריהם אמאי יש לו חזקה וצ"ע והמיימוני כתב בפרק י"ח דשכירות דמיירי באותו ענין שיש לו לאומן חזקה לטעון לקוחה היא בידי וכן כתב בפ"ע דטוען ונטען . הכא בתלמודא מפרש בפלוגתא דרבי יהודה ורבנן דמתני' דרבי יהודה סבר תקנתא לתקנתא לא עבדינן פי' כיון דאין שם הודאה מקצת דלא רמיא על בעל הבית אלא שבועת היסת דרבנן והיא גופה תקנתא היא תקנתא לתקנתא לעוקרה מבעה"ב ומשדי אשכיר לא עביד רבנן וק"ק דהא בימי התנאים לא נתקנה שבועת היסת כדפרישית לעיל אלא ה"פ בדרבנן הוי תקנתא לחייב מתחלה על בעה"ב כדי ליטלה ממנו וליתנה על השכיר ותקנתא לתקנתא לא עבדינן לשום מתחלה על בעל הבית ולעוקרה ממנו אחרי כן ולהטליכה על השכיר דהיינו שתי תקנות כאחת ליתנה על בעה"ב ולעוקרה מיד בעה"ב וליתנה על השכיר ורבנן סברי דבדרבנן נמי עבדינן תקנתא לתקנתא ולא דמי להיא דלעיל פרק שבועת הדיינין איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה דבדרבנן לא עבדינן תקנתא לתקנתא לפי שלפעמים הוא נשבע כגון שאינו חשוד לפיכך כשהוא חשוד אין לנו להפכה בדרבנן אבל הכא שלעולם לא יעשה בעה"ב שבועה אלא שאנו משימים השבועה עליו כדי לחזור ולהפכה על השכיר אין זה אלא שתי תקנות בבת אחת ושתי תקנות בבת אחת עבדינן [*סמ"ג עשין נה] מי שנתחייב שבועה מדבריהם

כתב רבינו משה שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה וה"ר *משה הדרשן מביא ראיה מפרק קמא דבבא מציעא תקנתא לתקנתא לא עבדינן ועתה ק' [*וכ"כ רב אלפס לעיל בפרק שבועת הדיינים עיין ברבינו נסים ורב אלפס בפרק הכותב . מהר"ם:] והלא מהפכינן [*פי' אם מחויב הנתבע ליסבע מהפכה על התובע] שבועה דרבנן אלא רבינו שמואל מפ' כך תקנתא לתקנתא לא עבדינן כלומר ב' תקנות בעל כרחו של הנתבע לא עבדינן: אבל היפוך ברצון הנתבע הוא ולא תקנתא לתקנתא היא לפיכך אין לך שתהפך אלא שבועת היסת בלבד וכ"כ רב האי גאון ורבינו שמואל שמהפכין שבועת היסת (*וכן) [*וכ"ש] הנשבעין בטענת ספק שאין יכולין להפך על התובע בספק ורב אלפס כתב בשערים שלו שאין מהפכין שבועת היסת ואין מודים לו: הורו רבינו יוסף ורבותיו שאם אמר התובע אי אפשי בתקנת חכמים כגון זאת שתקנו חכמים ליסבע וליטול *אלא הריני כשאר התובעין הרי זה משביע את הנתבע שבועת היסת ואם רצה להפכה על התובע ליסבע היסת ישבע ויטול או ילך לו. היה מחויב שבועה מדבריהם מן הנשבעים ונפטרים כגון הנשבעין על טענת ספק או [*פי' אי אפשי ליסבע שבועה דרבנן וליטול כי אי אפשי בתקנת חכמים אלא הריני כשאר התובעים משביעו את הנתבע שבועת היסת ולא שבועה דרבנן ואם רצה להפכה על התובע ישבע התובע היסת ולא שבועה דרבנן]: היסת ולא רצה ליסבע היה משמתינן ליה שמתא דרבנן ל' יום לא בא ולא תבע נדויו היה מלקין אותו מכות מרדות דרבנן כי כן משפט כל דחיילא עליה שמתא דרבנן ל' יום ולא תבע שמתיה ואח"כ מתירין לו נדויו ואין יורדין לנכסיו כדאיתא פרק שבועת הדיינים לפי שאינו מחויב מן התורה ספר המצות סימן (*ע"ד) [*ל"ה] עשה: אמר רב נחמן האי מאן דנקיט נרגא כו' עביד איניש דגזים ולא עביד . וא"ת בלאו הכי מהימן מגו דאי בעי אמר דזבניה מיניה דמהימן כדאמרי' פרק חזקת הבתים [*דף ל"ו] האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ואמר איזיל ואגזייה לדיקלא דפלניא מהימן כו' ויש לומר דהתם מיירי בלקיטת פירות שדה דדרך למכור אבל הכא מיירי בקציצת האילן דאין דרך למכור אילן העושה פירות לקציצה ותדע דהתם נקט מגלא ותובילא והכא נקט נרגא וכן מוכח בהחובל דאקציצה לא מהימן גבי נטיעותי קצצת אתה אמרתי לי לקוצצן פטור ומוקי לה דוקא באילן העומד לקציצה וכן כתב רבינו יואל הלוי משם ריצב"א כתב ה"ר אליעזר משם הרוקח דוקא בהתם בני אדם אמרינן עביד איניש דגזים ולא עביד אבל במוחזק לכך לא וכן נראה : וליחזי מאי משכנו (אותם שהעידו שמשכנו יעידו מה שמשכנו) ומה שבועה יש (בטוענו כלים המטולין תחת כנפיו בעה"ב טוען ליה שנטל כלים קטנים שאדם יכול ליטול תחת כנפי בגדו ולא הכירו בהם עדים: אמר רב גרסי' ולא גרסי' דאמר רב יהודה: ואמר לקוחין הן בידי ובעה"ב אומר השאלתים לו כדמפרש לקמן אין נאמן אפילו בשבועה): אלא דברים שאין דרכן להטמין שאין בום ליטלן בידו בשוק בפרהסיא הלכך אינו נאמן חדא דאין זה עשוי למכור כליו ועוד מדאטמינהו איכא למימר בוש הוא להודיע שהוא צריך לשאול כלים משכניו דאי לקוחין הוו לא היה טומנן. הכי גרסי' ולא אמרן אלא בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ובהנהו הוא דאמרינן דכי אמר לקוחין אינו נאמן בדברים שאין דרכן להטמין ואדם ביטוני דלא לניע אבל דברים שאין עשויין להשאיל שהבעלים חסים עליהם לפי שמתקלקלין נאמן ליסבע שלקוחין הן ואין נראין דבריו של זה האומר השאלתים לו דשלח רב הונא בר אבין כו' אלמא בעשויין להשאיל ולהשכיר הוא דאינו נאמן עכ"ל רש"י ולפי זה כל ולא אמרן דהכא אאינו נאמן קאי ומשמע דרב יהודה איירי היכא דאיכא כולהו שהכלים עשויין להשאיל ולהשכיר ואין דרכן להטמין (*ולהצניע) [*ולא לניע] ואין שיטת האלפסי כן ולא נראה לר"ת [פי' רש"י אלא כרב אלפס] דהא לפום ריהטא משמע דמדברים העשויין להשאיל ולהשכיר גרידא סגי לומר דאינו נאמן וכן פי' המיימוני בפ"ע דטוען ונטען ונראה לר"ת כגירסת ר"ח וכשערי רב האי [*תוס' מ"ו] וכגירסת האלפס דגרסי' דאמר רב יהודה וקאי לומר דהטמנה מוכחא מלתא היא וגרסי' ולא אמרן אלא בדברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר ואז אמינא [*דנאמן] היכא שהבעה"ב עשוי למכור את כליו ואיכא (*הכי) [*ה"מ] דלעיל [דנאמן] אפילו בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אינו נאמן אפילו בבעה"ב העשוי למכור ודרכו להטמין ואינים לנוע והשתא ניחא הא דשלח רב הונא שהכל תלוי בדברים העשויין להשאיל וכן הא דהכא בתלמוד ובפרק המקבל דרבא אפיק זוגא דסרבלא וספרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר ולא תלה בלא לנוע ואין דרכו להטמין פי' רש"י הכא וז"ל ודוקא ספרא דאגדתא שאין אדם עשוי ללמוד בו תמיד אבל שאר ספרים אינן עשויין להשאיל ולהשכיר שמתקלקלין כגון שמלינו במוצא ספרים לא ילמד בהן לכתחלה ולא יקרא אחר עמו ויכול לומר לקוחין בידי וא"ל לכתוב עליהן שטר מכירה אלא לרווחא דמלתא שלא יצטרך ליסבע וכן קבלתי מר"י הלוי ז"ל עכ"ל וכן המנהג בכל אשכנז (*מהר"ס) [*וכן הנהיג מהר"ם ז"ל] ור"ת אומר דכל ספרים עשויין להשאיל ולהשכיר כדאמרי' בכתובות ולדקתו עומדת לעד זה הכותב ספרים ומשאילן לאחרים וא"ת לפר"ת הא דאמר פרק הגוזל קמא המכיר כליו [וספריו דנאמן לומר לקוחים] כו' ע"ש [*בתוס' הכ"ל] ועוד פסק ר"ת דכל דבר העשוי להשאיל ולהשכיר לפי ראות הדיינים ולפי אהבת איש את רעהו כדאמרי' גבי סכינא דאשכבתא לאביי עשוי להשאיל ולהשכיר לפי סברתו ולרבא אינו עשוי להשאיל לפי סברתו כיון דמיפגמא וגבי ספרא דאגדתא היה יודע שהיה רגיל זה להשאיל לאביהן של אלו והמכיר כליו וספריו דאמר דידועין הן שאין דרכן לשאול זה מזה: איך אבא בלא הוסטת שרביט בעד כוכבא דשביט אך אל זה תביט לבי קדש המלכות תתעטה ובכליל הברכות מורי ה"ר אהרן יורנו מורינו על דברים העשויין להשאיל ולהשכיר אי אית בהו חזקה ודמו לגודרות או לא וזאת השיב אלוף המסוגל בעדי עדיים בכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב ע"ג גדול הדור הרב רבי אביגדור מה ידעתי ולא תדע אך ענותך תרבני נראה בעיני דברים העשויין (*להשכיר) [*להשאיל ולהשכיר] אין שייך בהו חזקה כלל ולא דמי לגודרות דהתם היינו טעמא משום דניידי עד ג' שנים אין אדם מקפיד מכאן ואילך מקפיד אבל בשאלה דמרצון נפש משאיל כשם שמשאיל לו שלשה שנים כך משאיל לו ד' וה' שנים לכך אין שייך חזקה בהו ושלום אהרן: וליחזי מאי משכנו בטוענו כלים הניטלין תחת כנפיו כו' (*ופי') [*ומפי'] רש"י משמע שראו עדים שמשכנו אבל לא ראו עדים מה שתחת כנפיו וכן משמע באלפס בשער ע"ז דעדים מעידים שנטל קלת ובהדיא במתני' כן כיצד היו מעידין כו' אימא ומשכנו ותימה כיון שראו העדים שנטל מקלת א"כ הרי הוא כמודה במקצת כדאמרינן פ"ק דב"מ שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מק"ו והכי אמרי' לעיל בפ' שבועה הדיינים וא"כ אמאי פליג רבי יהודה הכא ואמר דאינו נשבע ונוטל ע"כ נראה דהכא מיירי כגון שראו עדים שמשכן כך וכך ומיד שלם לו ושאר היה כופר דהשתא אינו כופר ממה שהעידים מעידים שער שביעי דאלפסי דלא כרש"י: כתב המיימוני בפ' ד' דגזילה היה עד אחד מעידו שנטל כלים תחת כנפיו ואינו יודע מה הן והוא אומר לא גזלתי או שאומר בחובי נטלתי הואיל ואין העד יודע מה היה תחת כנפיו הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל שאינו מוחזק בגזלן אלא בשני עדים עיין סוף שער י' באלפס [*שער י"ד]: מה שפסק רב אלפס כאן בשער ח' דאם היה מוחזק

הגהות הב"ח צ נ"ב את:

חדושי אנשי שם

אמה שמתה ולא נשבעה על כתובה והשתא מפסדת הבת שהיה חלקה: [ז] בתשובות מהרי"ל סי' ב' הקשה מהר"ם אמהר"ם ר"פ נערה גבי אלמנה שמת חמיה קודם בעלה סי' רל"ג ונראה שיש לחלק דהכא כי מתה האלמנה פקע חיוב מזונותיה כו' כדמסיק הכא: [ח] וקשה דבכתובות פרק נערה כתוב תשובת הר"ם וכתוב דמיקרי ראוי מחמת שיעבוד הכתובה על הנכסים וי"ל דהתם פרק נערה מיירי שהאלמנה נשבעה על כתובתה ולכן הנכסים שלה לגבותם ולכן הם רק ראויה ליורשים אבל בכאן מיירי דלא נשבעה על הכתובה ולכן הנכסים ברשות היורשים ולא מקרי ראוי לגבם ולכן כתוב בכאן ולא נשבעה ומתה לכן לא היו ראוים אלא מוחזקים. וגם הראיה מוכיח קצת שכתב דא"כ בטלת ירושת בכור כלומר באם אלמנה אפילו קודם בנשבעה על כתובתה היה מקרי ראוי ליורשים אז בטלת כי זה הוא בכל אשה ובטל בכורה אבל כשנשבעה לא בטל הבכור כי הבכורה תלה תיכף כשמת האב וק"ל: ג"מ [ט] יש מקשים דהא נאמר דיורשין נשבעין א"כ הבעל יורש מכח הבת שירש אמה א"כ הוי ליה ראוי לגבי בעל דהא האלמנה מתה אחר מיתת הבת ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק

ומפורסם בגניבה (*אינו) [*דאינו] נאמן לומר לקוחין הן בידי אם בעל הבית אינו עשוי למכור את כליו כו' משמע דאם היה עשוי למכור את כליו או אם דרכן של בני אדם להטמין אז נאמן הגנב נראה לי אני הדיוט דנאמן בלא שבועה דאין להשביעו כיון דאתחזק רשע דחמס (משום) [ואפילו] הכי אין שכנגדו נשבע ונוטל כיון דאין שם הודאה במקצת בדרבנן לא עבדינן תקנתא לתקנתא עיין באביאסף: בעי רב פפא שכירו ולקיטו מאי מי נשבע ונוטל כמו השומר או לא תיקו [*בס"א אינו] והיכן דאין שם לא שומר ולא בעל (חוב) [*הבית] כתב המיימוני בפ"ד דגזילה דאין שכירו ולקיטו נשבעין ונוטלין ואין הנגזל יכול לישבע שהרי לא היה בביתו בשעה שנגזל ואין העדים יודעים מה נטל תחת כנפיו כדי לחייב הגזלן להחזיר ואין מחייבין את הגזלן [*שבועה] מפני שהוא חשוד על השבועה כיצד עושין בדין זה היו מחרים בעל הבית חרם סתם על מי שנטל מביתו כלום ואינו מודה בב"ד ואפילו הודה הגזלן שגזל מקצת מחזיר המקצת שהודה בה בלבד שהרי אין בעה"ב טוענו טענת ודאי. הטוען את חבירו ואמר גזלתני מאה אם אמר לא גזלתי נשבע היסת כדין כל נתבע *ואם הודה שגזלו חמשים משלם חמשים ונשבע שבועת התורה על השאר כדין כל מודה במקצת שהרי לא הוחזק גזלן בעדים וכן הטוען את חבירו שנכנס לביתו וגזלו כלים והוא אומר לקחתים דרך משכון בחוב שיש לי אצלך ובעה"ב אומר אין לך בידי כלום אע"פ שהודה שמשכנו שלא ברשות הואיל ואין שם עדים שמעידין הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון שהפה שאסר הוא הפה שהתיר והואיל ונשבע ונוטל הרי הוא נשבע בנקיטת חפץ ראוהו עדים שנכנס לתוך ביתו של חבירו שלא בפני בעה"ב ונטל משם כלים אע"פ שהוציאם מגולין ואע"פ שבעה"ב עשוי למכור את כליו אם טען ואמר דרך גזל לקחן והלה אומר ברשותך באתי ואתה מכרתם לי או נתתים לי במתנה או בחוב שיש לי אצלך תפסתים אינו נאמן שכל הנכנס לתוך ביתו של חבירו שלא בפניו ונטל משם כלים והוציאם בפני עדים הרי זה בחזקת גזלן לפיכך מחזיר הכלים לבעה"ב ואין כאן שבועה שהרי העדים ראו מה שגזל ואחר שיחזיר חוזר ותובע בעה"ב מה שיטעון והדין ביניהם וכן אם היה שם עד אחד בלבד ובעה"ב טוען שגזול הוא כלי זה בידו והלה אומר לקוח הוא בידי או בחוב גביתיו או שלי היה ופקדון הוא אצלך הרי זה חייב להחזיר לבעלים בלא שבועה שאילו היה שם שני עדים היה חייב לשלם ועכשיו שאין שם אלא עד אחד חייב שבועה ואינו יכול לישבע [שהרי אינו מכחיש את העד] ומשלם לפיכך אם כפר ואמר לא נכנסתי לביתך ולא נטלתי כלום הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו נשבע שבועה של תורה שלא לקח מביתו כלום ונפטר חטף מביתו זהובים בפני עד אחד והוא אומר שלי חטפתי ועשרים היו אע"פ שאין העד יודע כמה חטף משלם העשרים שהרי יודע בודאי שזהובים חטף ואלו היו שנים חייב לשלם ונמצא בעד אחד מחויב שבועה ואינו יכול לישבע אמר החוטף עשרים חטפתי ועשרים שלי הם והנגזל אומר מאה חטף הואיל ואין העד יודע מניין' הרי זה משלם עשרים שהודה בהן שחטפם ונשבע שבועת התורה על השאר שהרי נתחייב במקצת ודעתי נוטה בזה שישבע היסת שהרי לא הודה כלום אלא אמר שלי חטפתי נכנס לביתו של חבירו ונטל משם כלים בפני עד אחד ואין העד יודע כמה נטל הרי בעה"ב אמר עשרים כלים היו בביתי והגוזל אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי חייב להחזיר העשרה מפני שמחויב שבועה ואינו יכול לישבע ואינו נשבע על השאר אפילו היסת מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענת ודאי*

[דף מז ע"א] נסכא דר' אבא פירשתי פ' חזקת הבתים[*בסימן תפ"ב]:[דף מו]אפילו אשתו של (*שואל)[*שומר]נשבעת מהכא קפיא למה שפי' רב האי גאון דאין משביעין אשת איש והרב ר' חיים כהן אומר דודאי משביעין אשת איש וכן פסק רבינו קלונימוס בתשובתו להרב ר' משה מהרל"ד ודוקא שהיא עסוקה בדבר השמירה אבל אם אינה נושאת ונותנת בו (כו') לא וכ"ש שאין להשביעם בטענת שמא על השותפות אא"כ מתעסקת בו עיין פ' החובל בס"י: חזינן אי איכא אמוד עיין פ' הכותב [דף פ"ה] (*בס"י) [*בסי' סי"ב]: אחד שבועת שוא הקשה רבינו חננאל בסנהדרין פ' זה בורר [דף כ"ז] למאן דאמר דרשע דחמס בעינן דהכא פסול שבועת שוא וי"ל דלא דמי דהתם איירי לפסול לעדות (*השבועה וכבר כפר הממון פי' וא"כ הוי חמס) (בעינן) [דבעינן] רע לשמים ולבריות אבל הכא כיון שנשבע לשוא נעשה חשוד על הממון ומצאתי שפירש האלפס בשערים [*שער כ' חלק ד' דף ה' ע"ד] דהכופר במלוה כשר לעדות ואפילו נשבע מדלא קתני הכא אחד שבועת שוא ואחד מלוה אבל בתוספות דהגוזל [*דף ק"ה] פירש משום דשבועת מלוה לא כתיבה אלא בפקדון אתיא גלהכי לא קתני מלוה: [דף מז] חזרה שבועה למקומה לקמן אפרש בעזרת האל [דף מו] שבועת ביטוי דלהבא קא משתבע איכא למימר בקושטא אישתבע שבדעתו לקיימה ואפילו עבר עליה שכפאו יצרו אינו בכך חשוד על השבועה לשעבר להוציא שבועת שקר מפיו ומכאן קשיא מכשיר ר"י לשבועת בני אדם שעברו על גזירת חרם משום דבשעת החרם היה דעתו לקיים ויש לדחות דהכי קאמר שבועת ביטוי דבקושטא משתבע לא קתני ולא איירי מתני' בהן אבל לעולם פסול הוא ורבינו תם פוסלו ומביא ראיה מהלכות גדולות שמביאין ההיא דהכותב [דף פ"ה] ההיא איתתא דאיחייבא שבועה אמר לה בת רב חסדא ידענא בה בההיא איתתא דחשידא אשבועתא דמפקת שם שמים לבטלה ומפרש דעבדא שבועה ובטלה כגון שבועה שלא אוכל ואכל ראבי"ה פסק כר"י וכן מצא משום ריב"א וכן דן מור"ם ובסוף פרק הגוזל בתרא כתוב בתוספתא דחשוד על השבועה פסול מדרבנן ורב האי גאון כתב בסוף שערי שבועות וזה לשונו אין בין מי שישבע שבועה על שעבר בין יאמר עשיתי בין יאמר לא עשיתי והוא שקר או אם ישבע אעשה או לא אעשה וישקר כולן דין אחד להם וכלם פסולין וראיה דאמרי' בתלמוד (*תנן) [*תינח] אוכל ולא אוכל וליתני אכלתי ולא אכלתי תנא שבועת שוא וכל דדמי ליה ושוב מצאתי בתוספות מור"ם דפסק כר"ת וכדברי ר"ת כתוב בספר המצות סי' (*ע"ד) [*נ"ה] עשה בשם ר"י עיין פרק זה בורר (*בס"י) [*בסי' תתקל"ו] [שם פסק כרש"י]:

[דף מז]היכי תנן רבי יוסי אומ' יחלוקו ר"מ אומר יחזרו לסיני לשבועת הר סיני שהשביע הקב"ה את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחבירו אבל ב"ד אינו נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון למחויב לה על זה שהודה במקצת וכיון דאינו יכול לישבע שהרי חשוד הוא ישלם: תהיה בין שניהם אם בעלי הדין קיימים מה לי הוא מה לי אבוה מאחר שהוא טוען טענת ברי' למה אינו יכול לישבע. א"ב אביו כה"ג מחויב שבועה מתוך שאינו יכול לישבע דהא אינו יודע קאמר משום הכי משלם והיינו דאצטריך קרא למיפטר יורש בטוען טענה זו. [כוותיה דרבי אבא מסתברא] גם ר"ת פסק הלכה כר' אבא היו שניהם חשודים כו' עבד רב נחמן עובדא כרבי יוסי דאמר יחלוקו וא"ת הכא לית ליה לרב נחמן חזרה שבועה למחויב לה כטעמא דר' אבא דאמר מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ובפרק השואל [דף צ"ז] אית ליה מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם וי"ל דרב נחמן מוקי למתני' דפ' השואל כר"מ דאמר חזרה שבועה למקומה ויפרע למחויב לה כרבי אבא אבל רב נחמן גופיה לא סביר כר' מאיר אלא כר' יוסי דאמר יחלוקו וקשה דהא הלכה כרב נחמן בדיני א"כ יחלוקו ובכל התלמוד משמע דהלכה כרבי אבא דכל מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואמרי' לעיל (*לקמן) [*ולקמן] בשמעתין דעבד כרב ושמואל עבד והלא שלשתן (*חלוקין) [*חולקים] זה על זה ופר"ת דהלכה כשלשתן וגם לא קשה מידי מדרב נחמן דהכא לדרב נחמן דהתם דגבי ב' ידענא וג' לא ידענא אפילו לרב נחמן מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם וגבי שניהם חשודין יחלוקו אפילו לרבי אבא משום דתרווייהו מיקרו מחויבין שבועה ואינן יכולין לישבע ומשלם (*וגבי חשודין יחלוקו אפילו לרבי אבא משום דתרווייהו משלמין) דאע"ג דהתובע אינו מחויב שבועה אלא מדרבנן והא דאמר מחויב שבועה ואינו יכול לישבע [*משלם] דוקא בשבועה דאורייתא כדמשמע בפ"ק דבבא מציעא גבי ההוא רעיא מ"מ הכא כיון דשבועת התובע באה לו מחמת הנתבע שהיתה עליו שבועה דאורייתא לכך חשיבא גם בתובע כמו דאורייתא ור' אבא מפרש דר"מ דאמר חזרה למקומה דסבר ר"מ דלא מיקרי מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אלא הנתבע שמוטלת עליו שבועה דאורייתא והלכה כרב ושמואל גבי שבועה דרבנן שמוטלת עליו להוציא. מת בניו מפסידין חובו ודוקא דמת [*לוה בחיי מלוה אבל מת] מלוה בחיי לוה יורשין נשבעין ונוטלין וז"ל ר"ת כללא בשבועת חשודין ובאינו יכול לישבע וביורשין נראה בעיני כן מחויב שבועה דאורייתא כגון נסכא דרבי אבא דפ' כל הנשבעין ודרבא דהשואל דמנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע פסקינן מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם ואע"ג דדיקא דרבי אבא כר"מ [בשניהם חשודים] ולית הלכתא כוותיה מ"מ דרבי אבא לאו כר"מ היא אלא דמיניה שמעינן פירוש דחזרה שבועה דר"מ וה"פ כיון דאמר ר"מ דהשבינן האי כמחויב שבועה ושמעינן ליה לרבי אבא [בנסכא וחמשים לא ידענא] מחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם אם כן חזרה שבועה דר' מאיר מסתברא דלמחויב לה וקא משלם אבל ר' אבא סבר ליה [בשניהם חשודין] כרבי יוסי דאמר יחלוקו ושבועה דרבנן כגון פוגם את שטרו ופוגמת את כתובתה אם נפל קמי יתמי נשבעין שבועת יורשין ונוטלין כדאמר רב פפא הפוגם את שטרו כו' בפרק כל הנשבעין וכי אמרינן אין אדם מורים שבועה לבניו דוקא יתומים מן היתומים וכגון דמית לוה בחיי מלוה [ולא בפוגם] כדאמרינן הבו דלא לוסיף עלה ושמא הטעם הוא שבעלילה מועטת להקל על היתומים שלא להוציא מהן [ממון] בהא כמי אמרינן דעבד כרבי אליעזר עבד. ושכנגדו חשוד על השבועה היכא דשניהן חשודין יחלוקו דהלכה כרבי יוסי דאמר יחלוקו ולא אמר רבי יוסי אלא בחשוד המחויב שבועה [דאורייתא] אבל בפוגם שטרו וכל הנך דמתני' גובה הכל חוץ מיתומים מן היתומים כדפירש דהא רב פפא בפוגם שטרו [אמר] נשבע שבועת יורשין ונוטל ולא קאמר יחלוקו ע"כ לשון ר"ת ער"פ השואל: [דף מח] החנוני על פנקסו לא שיאמר כתוב לי על פנקסו כו' אלא בזמן שיש רגלים לדבריו דא"ל חנוני לבעל הבית פועלים לא מהימני לי בשבועה את הימנת להו דלא אמרת לי בסהדי הב להו וכן פועלין אמרו ליה לבעל הבית לא מהימן לן חנוני בשבועה פ"ב דקדושין כתבתי דלית הלכתא כבן ננס אלא כתנא קמא: [דף מז]בהדי סהדי שקרי למה לי הואיל והאחת פסולה אין אחת מהן נאמנת לשום עדות בפ' חזקת הבתים גבי הנהו סהדי דאיתכחוש באכילתה גבי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי האי אייתי סהדי דאבהתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה אמר רב נחמן אוקי אכילתא לבהדי אכילתא ואוקי ארעא בחזקת אבהתא א"ל רבא והא עדות מוכחשת היא שהרי מכחישות זו את זו באכילתה השתא לעדות אחרת לא מהימני כמו שני מלוין ושני לווין ושני שטרות לאותה עדות דהא איתכחוש בעדות קרקע זו מיבעיא יד בעל השטר על התחתונה ואם היה אחד גדול ואחד קטן יפסיד הגדול והקטן יגבה ואע"ג דאי כבים ליה לשטר הקטן והיה מראה הגדול היה גובה הגדול השתא דחזינן שיש לו ברשותו פסול שני לוין ומלוה אחד בעיא ולא איפשיטא והכי מיבעיא ליה מי אמרי' כיון דחד גברא מייתי להו קמן לא מזדקיקן דממה נפשך בשטר פסול בא לפנינו או דלמא כיון דעל שני לוין הוא מוציאו זו באה ומעידה וזו באה ומעידה בעיא זו אליבא דרב הונא דלרב חסדא לא מיבעיא לן דהא אפילו בשני מלוין ושני לוין ושני שטרות פסול כ"ש בשני לוין ומלוה אחד וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה אבל מלוה שמת ובא היורש לתבוע את הלוה עצמו בשטר שעליו ואמר פרעתי לאביך והיורש אומר איני יודע אומרים לו עמוד ושלם אמר ישבע לי נשבע בנקיטת חפץ שלא פקדני אבא כו' בפרק י"ז דהלכות מלוה פסק רבינו משה כרב ושמואל דאין אדם מורים שבועה לבניו ואם עבר הדיין והשביע יורשי מלוה וגבה חובו אין מוציאין מידו אבי"ה סי' תתק"כ: כל האומר לא לויתי כו' ע"ש פרק הכותב בסי"י[*ס"ל]:[דף מח]לא שנו דבשבועה מיהא יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוה כו' כבר נתחייב מלוה לבני לוה שבועה משעה שמת לוה אין לו למלוה ליפרע מן היתומים אלא בשבועה דקי"ל אין נפרעין מן היתומים אלא בשבועה ואין אדם מורים שבועה לבניו ממון שהוא מחויב עליו שבועה ופטורין משום דהואיל והמלוה מחויב שבועה שלא התקבלתי חוב זה ויתומים אין יכולין לישבע אלא שלא פקדנו אבא ואין זו שבועה המוטלת על אביהן וגם יתמי לוה אין יכולין לישבע שכבר פרע אביהן וקאמרי רב ושמואל שלא יפרעו והיינו דאמרי' לעיל רבותינו שבבבל רב ושמואל דהמחוייב שבועה ואינן יכולין לישבע לא זה ולא זה סבירא להו לרב ושמואל חזרה שבועה לסיני ואין כאן לא שבועה ולא פרעון: אין אדם מורים שבועה לבניו ע"פ חזקת הבתים אחר נסכא דר' אבא שם פי' אין אדם מש"ל [*בסי' תשי"א] אפי' היכא דתפסי [י] על האי ומודה לי אבא דאם מת על האחין להביא ראיה: תשובה מור"ם עיין פרק הניזקין ופרק התקבל דין שבועה שלא פקדנו אבא [שבועה זו מה טיבה] אלא יורשין נשבעין שבועת יורשין שלא פקדנו וגובין דממון גמור הוי להורישו לבניו הבו דלא לוסיף עלה הזמינו עצמכם שלא נלמוד ממנה במקום אחר הם אמרו בדין שבועה הבא ליפרע מנכסי יתומים שאינו מורים אותה שבועה לבניו אם מת לוה בחיי מלוה אל תלמדו ממנה למחויב שבועה אחרת ומפרש תלמודא כגון מאי כגון הא דאמר רב פפא הפוגם שטרו שהודה בב"ד שנתקבל קצת ותנן לא יפרע את השאר אלא בשבועה ואם מת יורשין נשבעין שבועת יורשין ונוטלין ולא עבדינן [*בה] כרב ושמואל דאמרי אין אדם מורים שבועה לבניו ביתומים הנפרעין מן [*היתומים] [הלוה]. האי שטרא דיתמי דמת לוה בחיי מלוה מיקרע לא קרעינן ליה שמא יבא לפני דיין שידון (*כו') כר"א דאמר יורשין נשבעין ונוטלין: ההוא דשכיב ושבק ערבא ראובן הלוה לשמעון ע"י ערב [*ושטר] ומת לוה בחיי מלוה [*ונתחייב מלוה שבועה ואח"כ מת הלוה] ואחר כן באו יתומים ליפרע מן הערב הבו דלא לוסיף עלה שהם אמרו ביתומים הנפרעים מן היתומים וכאן נפרע מן הערב בתר יתמי אזיל וה"ל כיתומים מן היתומים ההוא דמית לוה בחיי מלוה ואח"כ מת מלוה בלא בנים ושבק אחא ליורשו ואחא הוציא שטר על [*יתמי] הלוה (*דלא לוסיף עלה שהם אמרוה ביתומים מן היתומים וזה לא יתום הוא: שלא בטענה) כו' תשובות ר"ת [*גם בתוס' כתבו כן בשם ר"ת] על מה שחייבתם שמעון שבועה שלא עכב מן הריוח מן העסקא כלום מכח שבועת השותפין הנשבעין שלא בטענה זו פליאה היא בעיני דבעסקא לא ינהג מנהג השותפין שהרי חליו מלוה וחליו פקדון הוא ופירוש דמתני' דשבועות הכי איתא אלו נשבעין שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא השותפין שניהם עוסקין בדבר מורו היתרא דסמכינן אהדדי והאריסין דמשתעבדי למרי ארעא לאתויי ליה רעיא בלא שכר ידוע ומורי היתר [תורא] מדישיה קא אכיל והאפוטרופא והאשה הנותנת ונושאת בתוך ביתו ובן הבית דמוציא פועלין ומכנים פועלין ומוציא פירות ומכנים פירות ואין נוטלין שכר ידוע על אלו דברים דמורו היתרא והא דאמרי' פ' חזקת

חדושי אנשי שם

כבמוחזק ומצאתי בשם הגאון מהרמ"א ז"ל שתירץ דגם לפי האי נמי ע"כ נשאר אותה סברא דלא מקרי ראוי פשתב דמתוסר גוביינא דהא"כ גם לר"א לא יטול הבכור פי שנים אם מתה שלא אח"כ ואינו אלא דקאמר א"כ אליבא דר"ל דאמר דיורשין נשבעין א"כ הבעל לא יטול מכחה דלא יוכל לישבע ועל זה משיב כו' אבל שביעה דאין ראוי מכח סברא הראשונה : [י] הר"ן ז"ל כתב שאם תפסו יורשי המלוה מבני הלוה נשבעין שבועות יורשים ואין מוציאים מהם דלא גרע מדיינא דעבד כר' אלעזר עבד ומפסק מור"ם שזכר כאן במרדכי נ"ל שאין קשה לדבריו כי עיקר פיסקא דמהר"ם הכתובה במרדכי פ' חזקת הבתים ושם מדבר ביורש הבא מכח תפיסת אמו שנשארו הנכסים בידיה אחר מות בעלה והיא ודאי לא חשיבה תפיסה משום דנכנסים בחזקת יתמי קיימי כל זמן שלא נשבעה והויא כאחין ושותפין שאין להם חזקה זה על זה כמו שבגינו שם :

הכתים דשותפין נעשו ש"ש זה לזה *מיניה [*פי' מדאיצטריך לאשמועינן דשומרי שכר זה לזה משמע לאו ש"ש גמור נינהו] :

מצינן למילף דלאו שכר גמור דאטו את מייתת קבא דכילתא לי' אבל עסקא דפקדון שכר גמור הוא וצריך שכר ידוע הוי כשכיר יום או כשכיר חדש או שכיר שנה כמו אומן ומקבלי קבולת ואע"ג דהקילו בשכרן כגון טובל ליר מה בכך דרבית דרבנן הוא ואקילו ביה רבנן אבל שכר ידוע הוא ושם שומר שכר עליו והוה ליה לשנות במשנה ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והשומרי שכר והאריסין ובלשון משנה מושיב למחצה קרי ליה כדמוכח באיזהו נשך . והאפוטרופס לא הוי דאפוטרופס לדיקנני לא מוקמי' וכל גומל חסדים לא ישבע שא"כ אין לך אדם שמעביר חבית לחבירו ממקום למקום דלא תקינו רבנן שבועת ספק אלא למלתא דשכיחא וליכא שכר קבוע וידוע דמתוך כך מורו היתר ע"כ דברי ר"ת וקצרתים וכן נמצא בספר המצות בסי' פ"א עשה ופי' הטעם כיון שנוטל כל שכר טרחו לא מורו התירא : תשובת מור"ם ומה שטען ראובן שהלוה לשמעון ממעות השותפין מ' ליטרא ולא פרען עדיין ושמעון משיבו שפרעו ישבע שפרעו ויפטר וישבע ראובן שלא פרעו כרבנן דבן ננס גם על אותן ט"ו לטרין שראובן תובע את שמעון ישבעו שניהם סוף דבר כל אחד ישבע שלא עיכב כלום לעצמו מחלק חבירו דשותפין נשבעין אפילו שלא בטענת ברי כדתנן' כל הנשבעין אלו נשבעין שלא בטענה השותפין כו' טעמא משום דמורו היתר כ"ש הכא בנדון זה שכל אחד טוען טענת בריא ע"כ: [דף מט ע"א] השביעית משמטת את השבועה דכתיב וזה דבר השמטה אפילו דבור משמטת הקשה רא"ם למאי אצטריך קרא כיון דאילו הוה מודה ליה הוה פטור מכח השמטה והשתא דכפר ליה יתחייב שבועה ומוקי לה בהקפת החנות דתניא בפ"ב דשביעית הקפת החנות אינה משמטת וקשה מדתנן בסוף שביעית ומייתי לה בפ' שואל בשבת השוחט את הפרה וחילקה בראש השנה של מוצאי שמטה אם היה החדש מעובר משמט ואם לאו אינו משמט פירוש דשביעית משמטת בסופה כדאיתא במס' ערכין והתם בהקפה איירי מדפריך ליה התם בשבת ואי אמרת הלואת יו"ט לא ניתנה ליתבע כו' אלמא דהקפה משמט וי"ל דהתם איירי בכותב מעות פי' שזקף בפנקסו וכתב שוה הפירות והוי כמו חוב והכא איירי שלא כתב מעות ולא זקף לכתוב רק כמה מדות : [דף מח ע"ב] בטענת שמא [*שמא] עיכבת מצלי מ"ש הני שהטילו עליהן שבועה בטענת שמא משום דמורו בה היתר לעצמן לפי שטרחו בנכסים: [דף מט ע"א] לכל מגלגלין חוץ משכיר *פריב"א חוץ משכיר וה"ה לכל הנשבעין ונוטלין דמתני' אלא דקמא נקט וטעמא משום דהשבועות הן לטובתם ומש"ה אין מגלגלין [*אלא פוגמו וכיוצא בהם][ואינו נראה לר"י]*לפי שהשבועה אינה לטובתה אלא לטובת הבעל כי מן הדין היתה נוטלת בלא שבועה ולר"י נראה דדוקא נקט דשבועת [שכיר] אינה אלא כדי להפיס דעתו של בעל הבית לפי שצוה שפרעו ולא חייבוהו כל כך לגלגל עליו שבועה ואע"ג דפוגמת ועד אחד מעיד שהוא פרוע אמרינן בפרק הכותב דשבועה כדי להפיס דעתו של בעל מ"מ שייך התם גלגול טפי משום דאינה פטורה אלא משום דגזירת הכתוב דכל הנשבעין ולא משלמין ועוד דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות מנין לגלגול שבועה עיין פ"ק דקדושין בס"י ובפרק השואל(*בס"י) [*בסי' תקט"ו]: האלפס מייתי ירושלמי חד ב"נ אזל אידון קומי רבי זעירא כו' [או אשתבע ליה עליה על כל דמגלגל עלך כו'] ואיכא דמקשה עלה מדאמרינן עלה ריש פרק המפקיד ירושלמי אמר הריני נשבע וכו' לא חייבה תורה שבועה להחמיר וכו' וכתב ראבי"ה וז"ל ואני המחבר נ"ל לי פירוקיהן דלא מצינו שנגלגל טפי בשבועה דרבנן מבשבועה דאורייתא שהרי הוצרך התלמוד לשאול אי מגלגלין בדרבנן אי לאו אע"ג דבדאורייתא פשיטא לן דמגלגלין ולהעמיד דר' זעירא כתנאי נ"ל לי שא"כ היה מביא פלוגתייהו עלה להכי נראה לי דלכולי עלמא הוא ופלוגתיהו לא מיירי אלא לענין חיוב כפל שתנא קמא אומר חוששין להערמה שיאמר הריני משלם למיפטר נפשיה מכפל הלכך מגלגלין שבועה שאם לא (*מצא) [*ימצא מ"י] כמה שטען ישלם שנים ור"י אומר ישלם אם (*ימצא) [*ירצה] ויפטר מכפל וכי מעיינת בגמ' דידן פרק המפקיד משמע כדפרישית : בספר אלפס בסוף שבועות מוקי לה כתנאי אבל בשער י"ז פסק לגלגל טפי בדרבנן מבדאורייתא : [בפרק עשרים משערי שבועות] שלשים הן נשבעין ונוטלין ט"ז במתני' בפרק כל הנשבעין והשאר מפוזרין בתלמוד י"ז המוציא הוצאות על נכסי אשתו י"ח המכיר כליו וספריו ביד אחר . י"ט מי שהוציא משכנו מתחת ידו . כ' שנים אוחזין בטלית . כ"א מאן דמתרע שטרא . כ"ב מי שהוחזק כפרן . כ"ג מי שיש לו שטר מקוים והלוה אומר שפרעו . כ"ד מלוה שהוציא שטר חוב והזמין העדים . כ"ה הנמסר מן המסור והנגרס מן הגורס . כ"ו מי שאיבד לו חבירו ממונו בידו : כ"ז [הנדלק מן המדליק והנבער מן המבעיר] . כ"ח מי שחבירו נשא ונתן ביד ממונו לאנס . כ"ט מי שמוציא על חבירו שטרי ספק כגון ב' כיתי עדים המכחישות זו את זו פלוגתא דרב הונא ורב חסדא . שלשים הטוען על גנב וגזלן . נחזור לפרש המפורשין בפרק כל הנשבעין דוק התם ותשכח שמחשו אצל חנוני וכו' ודוקא שלא טעו בחשבון אבל אם טעו בחשבון קנין בטעות חוזר כדאמרי' בפ"ק דגיטין גבי ההוא גינאי וכל שכן בלא קנין ואם הלך לו הממחה יכול הנמחה להשביעו שלא היה חייב לו שהיה קנין בטעות כדבריו ויפטר כך פסק רב אלפס ונראה לי דחיישינן להערמה ולדחייה בעלמא הלכך לא נאמר שימתין עד שיבא ויחשב עמו והך דהמחהו לא מיירי במעמד שלשתן [ולכך] אם המחה ראובן לשמעון פועל שלו אצל לוי החנוני ונתן לו לשמעון לא נפטר ראובן כיון דבשליחותו נתן לו שלוחו של אדם כמותו אפילו שלא במעמד שלשתן : הפוגמת כתובתה או שטר חובו והחוב הקנוי לו בקנין בלא שטר אינו נפרע השאר אלא בשבועה ומפרש פרק הכותב שהיא שבועה דרבנן : ואני אבי"ה רפיא בידי שיהא הקנין כמו שטר לישבע וליטול אע"ג דסתם קנין לכתיבה עומד ואין נראה לי* ופוגמת כתובתה בעדים איבעיא לן בפרק הכותב אי נשבעת ונוטלת וה"ה פוגם שטרו ולא איפשיטא

*לקמן בשערים מביא ראיות דעדות בקנין חשוב כשטר ע"ש ועיין בפ"ק דכתובות . מהר"ם :

: מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ל"ש מכר ול"ש משכון או נתן או הקדיש או יורשין שיעבדו הוו להו משועבדין כדאמרי' בכתובות תלא ליה רב לרבי ביני חיטי האחין ששעבדו מהו וכו' מכרו או משכנו כו' אלמא משועבדין קרי ליה ואמרי' דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והורים משתעבד בפ' מי שמת : ועל הנתון ועל המוקדש אמרינן בפרק שבועת הדיינין מה לי משועבד להדיוט מה לי משועבד לגבוה ואם יש שטר או קנין והוא מוקדם להן גובה מהן : אמר שמואל לפרנסה שמין באב ומסקנא דאם מכרו האחין גובה מן הלקוחות כדאמרי' תלא ליה רב לר' ביני חיטי כו' וכן אם גזל את הקרקע ומכרה הנגזל מוציא מיד הלקוחות והלוקח חוזר על הלוקחין אחריו כדאמרי' בפ"ק דבבא מציעא וסטרי פסיקתא [*עי' בשערים דף ח' ע"א שכתב שם שהם בקנין] בין כתובין בין אין כתובין נגבין ממשעבדי כדאמרינן פרק הנושא וערב היוצא (*אחר) [*קודם] חיתום שטרות וכתוב בו ופלוני ערב גבי ממשעבדי של הערב דהלכתא כר' יוחנן בס"פ גט פשוט ובמלוה על פה שתבעו עליה לדין ועמד בדין על הקרן קלא אית ליה וטרפא ממשעבדי כדאמרינן בהגוזל קמא בין לרבה בין לרב הונא מלוה על פה היא [ומתרץ] בשעמד בדין ובשערים פסק האלפסי דה"ה אם הודה בפני בית דין בעל חובו דבע"ח טריף מן הלקוחות אחרי כך בשערי רב האי גאון בפרק כ"ה כתב דהמלוה בקנין חשיב כשטר לטרוף ממשעבדי וכן בשער שלישי פסק לענין הילך *וקיימא לן דלוה ואח"כ קנה ומכר דיחלוקו בפ' מי שמת מסקינן הכי אפילו שטר אחד מוקדם מחבירו יחלוקו כדאמרי' *שני שטרות היוצאים ביום אחד וכל שכן אם זמנו ביום אחד אם חוב

[*פי' דקנין חשוב הילך כמו בשטר ועיין בעמוד שלאחר זה שכתב כן משערי רב אלפס שער ד' שבועה דאורייתא ד' הן כו' :]

[*פי' וכי היכא דבשני שטרות היוצאים ביום אחד חולקים במה שהיה לו כבר ה"ה דאי כתב לא' דאקני וחזר וכו' לשני דאקני ואח"כ קנה חולקים וכ"ש אם זמנן ביום א' פי' ואח"כ קנה דחולקים] :

הא' מרובה וזמן השטר [שניהם] ביום אחד יטול כל אחד לפי חובו ואם הזמן של שטרות האחד מוקדם מחבירו ומכר קרקע שהיה ללוה בעת ההלואה של המוקדם קודם ליטול ואם יוותר דבר יטול השני כדתנן פ' מי שהיה נשוי ד' נשים וכו' דוק ותשכח : וקי"ל איסתדוף בני חרי טריף ממשעבדי כיון דאינו מוצא ביד הלוה בני חרי ואין יכול לומר הנחתי לך מקום לגבות והא איסתדוף . י"ד הבא ליפרע מנכסי יתומים ויש שטר או ראיה דין הוא שישבע על עיקר החוב שלא נפרע ויגבה מן היתומים מקרקעי ומטלטלים מתקנת גאונים ואילך וחמשה עניני משעבדי פירשנו למעלה והן הנמכרין והניתנין והממושכנין והנירשין ליורשין והמוקדשין ואין הירושה פחותה מהן בכח וחזקה כדאמרי' שילהי בבא בתרא דבר תורה מלוה על פה גובה כו' ופלוגתא התם ולמ"ד [גובה מן היורשין ואינו] גובה מן הלקוחות היינו תקנת השוק כדמפרש התם ויש לשאול מה הוצרך לשנות בפירקין בשתי בבות הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה והלא כבר שנה מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה והירושה אינה פחותה מהן בכח ודכותה פריך גבי אבל נשבעין לקטן ולהקדש דפריך תנינא מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה ומשני אצטריך וכו' ונראה לתרץ דאיצטריך לפי שיש ביתומים שאינו נוהג במשעבדי בששה פנים ואלו הן . א' שכיב מרע שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי נאמנין בפרק גט פשוט ובפרק שבועת הדיינין . ב' דאמר ר' זריקא בפרק הכותב לא שאנו אלא שאמרו אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי . ג' שבועות מיתת המורים לא הגיע זמן הפרעון דאמרינן בפרק השותפין שמנו הלכתא כרים לקים ואפילו מיתמי ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע כו' . ד' שיש בשטר כתב נאמנות למלוה על הלוה ועל יורשין דין הוא שיגבה מן היתומים בלא שבועה וכל אלו אין גובין מן הלוקח ומן בעל מתנה ומשכנתא בלא שבועה ולא יועיל נאמנות לפוטרן משבועה דחיישינן לקנוניא וגם גבי הקדש אמרינן כן אמר רב הונא שכ"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש וה"מ שכ"מ דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא חיישינן . ה' מלוה על פה אין נגבית מן המשועבדים [*עי' בשער כ"ד][ונגבית] מן היורשין כדפסק רב פפא פרק בתרא דב"ב וה"ה שאינה נגבית ממשכון אבל במתנה והקדש שאין פסידא *[גובה מהן אבל מן התורה] מלוה על פה נגבית ממשעבדי כדברי עולא שאמר שעבודא דאורייתא וכשם שניתן דין מוקדם ומאוחר במלוה בשטר כך ניתן במלוה על פה ועוד שאפילו מאוחר בשטר ומוקדם בעל פה גובה המוקדם תחלה . ו' מתקנת הגאונים גובה בע"ח בשטר או בע"פ במטלטלין של יתומים וכן בעלת כתובה משא"כ בנכסים הניתנין או המוקדשין והממושכנין אם הן מטלטלין אין לבע"ח שעבוד עליהם . ט"ו הנפרעת שלא בפניו בפרק הכותב . ט"ז יתומים מן היתומים במתניתין ואם יזדמנו ארבע עניינים אלו נוטל בלא שבועה . אחד אם הודה הלוה בחוב זה בעת חוליו שברור לנו שלא פרעו שוב . שני שכפר בחוב זה בחייו אחרי שהודה בו . שלישי כשמת הלוה בתוך זמן פרעון . רביעי כשכתב הלוה נאמנות למלוה וליורשיו אחריו . י"ז המוציא הוצאות על נכסי אשתו . י"ח המכיר כליו כו' . י"ט שנים אוחזין בטלית . כ' מי שהלוה על המשכון נאמן לישבע וליטול כדי שוויו מפני שהוחזק במשכון . כ"א דאיתרע שטרא שאמר [לוה] פרעתי מקצת אפילו כתוב בו נאמנות (*או) [*וזה] אמר [מלוה] סיטראי נינהו ישבע ויטול כעובדא דאבימי בפרק הכותב ובמכילתין וה"מ שראו עדים שפרע לו אבל לא ידע אי זה חוב פרע לו אבל אם לא ראו עדים שפרע לו נאמן לומר סיטראי נינהו בלא שבועה ובלבד שיכתוב בשטר נאמנות ואם אין כתוב נאמנות יכול הלוה להשביעו שלא נתן לו הפרעון . כ"ב מי שחשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל . כ"ג האי מאן דאפיק שטרא וקאמר אישתבע לי דלא פרעתיך . כ"ד בפ' האיש מקדש לאו וקדשו לי את האשה כו' והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבע מלוה וכו' ואל יטעה אדם לומר שאותה שבועה שהמלוה נשבע היא שבועת היסת שאין זו אלא שבועה דרבנן כעין דאורייתא דנשבע ונוטל כמו כל הנשבעין ונוטלין והא דאמרת והשתא דתקון רבנן שבועת היסת משתבע מלוה כו' ומשתבעי עדים כו' אשבועת עדים קאי שהיא שבועת היסת . כ"ה מסור מפורש בהגוזל בתרא . כ"ו האיש (*הבוטש) [*דבטש] בכוספא בהכונס . כ"ז המדליק את הגדיש בהכונס . כ"ח אנס נשא ונתן ביד בהגוזל בתרא ודינו כמסור . כ"ט שתי כיתי עדים המכחישות זו את זו ואסקינן בפרק כל הנשבעין שני מלוין ולוה אחד כו' ע"ש . שלשים הכופר בכל הפקדון והביא התובע עדים על מקצת הפקדון הוחזק כפרן ונשבע ונוטל משא"כ במלוה דאישתמוטי קא מישתמיט . משערי רב אלפס שער רביעי שבועות דאורייתא ארבע הן מודה מקצת עד א' עדות במקצת כהודאה במקצת . מק"ו כדאיתא בפ"ק דב"מ ודוקא בעדות בעל פה ובלא קנין אבל בשטר או בקנין היינו הילך ארבע שומרין דאורייתא שער ה' במודה במקצת ט' דברים. א' כדתנן פרק שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וכו' ע"ש פלוגתא דרב ושמואל . ב' כדתנן התם אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ובעינן שתהא כך ההודאה והכפירה בית מלא מסרתי לך כו' ע"ש . ג' פרק הניזקין המוצא מציאה לא ישבע כו' . ד' דוקא בטענת עצמו אבל לא בטענת אביו וע"ש בפרק שבועת הדיינין פלוגתא דר' אלעזר ב"י ורבנן . ה' טענת בריא לאפוקי ג' ידענא וג' לא ידענא מתוך שאינו יכול לישבע משלם . ו' מין הטענה . ז' לאפוקי הילך . ח' כפר והוכחש בעדים ושוב אמר פרעתי אחר העדאת עדים הוחזק כפרן וישבע ויטול וזה הדין בין במודה במקצת בין בכופר הכל כדאיתא בפ"ק דב"מ . ט' אם שטר דקא מודה או בקנין עדים הוי הילך וכל אותם ט' דברים שייכי גם באומר פרעתי מקצת*. בשער י' בדין שני ב' אופנים אחד כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ונוטל בלא שבועה שני כשאמר אמת כדברי העדים שלויתי אבל פרעתי שאלו אמר

[*פי' בשערים באומר פרעתי מקצת דינו כאלו שהודה שלוה מקצת וע"ש בשער ה' דלעיל כתב בדין שני ב' אופנים שהביא המרדכי שהשער ה' נחלק לג' דינין והדין א' נחלק לט' אופנים דלעיל והדין הב' נחלק לב' אופנים והדין הג' אופן אחד] :

כן קודם העדות היה נאמן בשבועה אבל כיון שהעידו העדים הוחזק כפרן וישבע [המלוה] ויטול ובסה"מ [*כתב] כ"מ שתמצא הוחזק כפרן שכנגדו נוטל בלא שבועה דין ג' בדבור ט' דלעיל שער ו' ג' מיני עדיות אחד במקום שיכול הנתבע לומר משטה אני בך או אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ואת בניו כדאיתא פרק זה בורר הואיל ואם היה מודה לדברי העדים בכך אינו חייב גם כן אם יכפור ויכחישוהו עדים לא הוחזק כפרן כדאיתא התם כל מילי דכדי לא דכירי אינשי . ב' אתם עדי ל"ש אמר מלוה ושתיק לוה כו' הרי זו עדות גמורה לענין [כפרן] כדכתיב לעיל בדבור ח' ט' ואחריו באופן א' ב' ולענין עדות במקצת לחייבו שבועה דאורייתא מק"ו כדילפינן בשער ד' וכן בעד אחד . ג' שטר או עדות קנין גם זה עדות גמורה לענין (*כפרן) [*הודאה] כדכתיב לעיל בדבור ט' ואחריו באופן א' ב' אבל לענין עדות במקצת לא דהילך הוא ובשבועה דעד א' אפילו בפרוטה כדאיתא בשבועת הדיינין שער ז' ד' שומרין ודיניהם המפורש בפרק השואל ושער ח' תנאי שותפים מתקיים בכל דבר חוץ מאסמכתא ורבית ואם הטילו זה מנה וזה מאתים בהא אמר שמואל פ' מי שהיה נשוי השכר לאמצע דוקא שור לחרישה ועומד לחרישה כדפסק רבה והתם באלפס פסק כרב המנונא וע"ש גרסינן בפ' חזקת הבתים השותפין [אין] מחזיקין זה על זה ונעשו שומרי שכר זה לזה אחד מן השותפין שאמר נגנב או אמר עסקתי בענין אחר ועלי לשלם אפ"ה משביעין אותו על הריוח גרסינן בפרק המקבל האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון ומשלם פלגא אם נאנס אבל אם נגנב או נאבד משלם הכל וכל זה אם קבל שכירות קוצץ או שהמתעסק יקח תרי תילתי באגר דהיינו חלק שליש הפקדון עם כל חלק

חלק המלוה וכ"ל אני הדיוט מתוך דברי האלפס דהיכא דלא נאנס ולא נגנב ולא שינה אך שלא עלתה העסקא יפה ונפסדה בהאי איתי דרב עילים בפרק המקבל אי פלגא באגר הרי תילתא בהפסד ואי תילתא באגר פלגא בהפסד ול"ע אבל בספר המלות בסי' פ"ח עשה כתב דבסתמא [*פי' בין בגניבה בין באבידה] כך ה"ה כדאמרי נהרדעי האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון והנותן יטול שלים והמתעסק יטול ב' שלישי' בפרק המוכר את הבית גרסי'. שטר כיס היולא על היתומים נשבע וגובה כו' וזהו אם נשתני' הפרקמטיא ונתחלפת באחרת אבל אם אותו ממון העסקא בעין או קנה פרקמטיא ראשונה בהא קי"ל כרבא פרק המקבל דלא נעשית מטלטלין אצל בניו ושטר כיס היולא על האדם וטוען החזרתי הכל הרי זה נשבע [ונפטר מחלק הפקדון] וזה נשבע וגובה מחצה דפלגא מלוה (*מלוה פקדון) [*ופלגא פקדון] (*ל"ע באלפס) [*ול"ע דכתב רב אלפס] פרק המקבל והלכתא כרבא הלכך אי איכא סהדי דהני מטלטלי מחמת ההוא עסקא שקיל להו מלוה בלא שבועה ואפי' מיתמי: בפרק כל הנשבעין המפקיד אצל חבירו בשטר לריך להחזיר לו בשטר מיהו המסקנא בפרק המוכר את הבית דאין לריך להחזיר לו בשטר וכן פסק בסה"מ סי' ע"ה עשה: שער ט' ירושל' נאמן המלוה לומר עד כדי המשכונות הלויתיך (לומר) ואם שוה פחות זה נשבע עד כדי המשכון והלוה הכופר נשבע במותר. בש"פ שבועת הדיינין אבד המשכון ישבע הלה ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר והלכה כמותו אם משכנו בשעת הלואתו אבל שלא בשעת הלואתו שומר שכר וע"ש באלפס דפליג ושם מפורש. חלוקין המלוה את חבירו על המשכון והן ד' ענינין (*ודוקא) [*ודוק] אם המלוה אומר פחות מן שהלואה היה שוה תן לי המותר והלוה אומר יתר היה שוה זה נשבע וזה נשבע ואם הלוה אומר איני יודע המלוה נשבע ונוטל דברי עדיף כההוא דש"פ הגוזל בתרא גזלתיך הלויתני ואיני יודע אם החזרתיך ובר"פ כל הנשבעין [בתוס'] משמע דנוטל בלא שבועה ואם המלוה אומר איני יודע יכלול בשבועה שאינו יודע שהמשכון שוה יתר על כך ופטור. שער י' [בטענת פרעתיך] אחד המלוה את חבירו בעדים א"ל לפורעו בעדים. ב' ואם א"ל אל תפרעני אלא בעדים לריך לפורעו בעדים ג' עדים בקנין חשיב כשטר ולריך לפורעו בשטר וראיה מדברי רב האי גאון על כותב אדם עדותו על השטר וכ"ל אני הדיוט ראיה ברורה מפ' הניזקין מתו [*בניקן] (*בנותיהן) ניזונין מבני חורין *ובנותיהם מנכסים משועבדים הב"ע בשקנו מידו פירוש דאו הן ככתובין וראיה יש מפרש"י וכל שכן מפר"י דפירש דקנין אלים טפי מכתיבה וע"ש רביעי עד אחד בקנין נתחייב הנתבע שבועה דאורייתא פירוש אבל עד אחד בלא קנין וטוען פרעתי נשבע שבועה דרבנן שהרי אינו מכחיש העד: שער אחד עשר בפ' שבועת הדיינין אמר שמואל טענו חטין והודה לו בשעורין אם כמערים חייב אם כמודה פטור ובש"פ המניח משמע דפטור גם מדמי שעורין א"כ תפש בפירוש מיירי מדבר שיש לו משלו בפקדון או בנאמנות אם כמודה פטור משבועת התורה: כתבו הגאונים אם יאמר [התובע] ודאי כדבריך שיש לי כור שעורים בידך אבל איני שואל עתה כי אם כור חטין (כי) [*או] איני רולה לתבוע כל תביעות שיש לי עלך בפעם אחת הרי זה חייב לשלם לו השעורים כור חטין יש לי עלך אמר ליה הן וכור שעורים אמר ליה אין לך בידי שעורים הרי זה פטור משבועת התורה ואין מודה מקלת עד שאמר בבת אחת כור חטין וכור שעורין יש לי בידך ויאמר הנטען אין לך בידי אלא כור שעורים וכן כל כיולא בזה ספר המלות סי' ע"ד עשה: שער י"ב בהגוזל בתרא ובפ' השואל מנה לי בידך והלה אומר איני יודע קי"ל כר"נ דפטור ובשבועה ואם יש עד אחד בעיקר התביעה חייב שבועה דאורייתא והיכא שיש עדים והוא אומר איני יודע פי' שאמר איני יודע אם לויתי או אם פרעתי או ישבע ויטול חזר ואמר נזכרתי ופרעתי נאמן בשבועת [היסת] ואם אומר במקלת איני יודע מחויב שבועה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם גזלתיך ואיני יודע אם החזרתי ישבע ויטול. שער י"ג בשטר ה' ענינים אחד [הכופר] בשטר מקוים נוטל בלא שבועה טען פרעתי לריך שבועה אם הגיע זמן ואין בשטר נאמנות: ב' גרסי' פרק שבועות הדיינין סיטראי איכון אמר ר"נ איתרע שטרא פירוש כאילו אין נאמנות וכגון דאיכא סהדי דפרע ולא ידע על מה פרע אבל בלא סהדי איכא מיגו וכן בפרק הכותב הסיא דאבימי ג' שטר שאינו מקוים [דמי] כחספא ד' מודה בשטר שכתבו לריך לקיימו וישבע ויטול: [ואם אין יכול לקיימו ישבע הנתבע היסת ויפטר לשון השערים] ה' בפרק הנושא האומר לחבירו חייב אני לך מנה בשטר פי' שאומר יש לך שטר עלי בממון כך וכך ר' יוחנן אמר חייב ואותה הודאה כשאר הודאות דאמר מנה לי בידך אמר הן [ואם אחר שהודה הלוה א"ל המלוה] תנהו לי נתתיו לך פטור וישבע היסת אא"כ א"ל אל תתנהו לי אלא בעדים כדאיתא פרק (*שבועת הדיינין) [*הנושא] ואם יאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן ואם א"ל אל תפרעני אלא בפני ראובן ושמעון להכי א"ל ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ואם יש עדים אחרים שפרעו פטור ובזה השער יש ג' ענינין דפליג על ספר אלפס וע"ש: שער י"ד כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי [ואפילו] העידו העדים שפרעו משלם בלא שבועה כדאיתא פרק שבועת הדיינין אבל אם השיב איני חייב לך כלום או שקר אתה טוען וכן כל כיולא בזה ואח"כ באו עדים שלוה יכול לטעון פרעתי ב' ההוא דא"ל הב לי זוזי דאוזיפתך אמר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני ואמרו להד"מ אמר רב ששת הוחזק כפרן רבא אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה. גרסינן פרק יש נוחלין שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא המוליא שטר על חבירו לוה אומר פרעתיך מחלה והעדים אומרים פרע כולו ישבע לוה ויפרע מהלה מבני חרי דאמרי לקוחות העדים קא סמכי: שער ט"ו [*אחד] אמר מנה לאבא בידך אין לו בידי פטור ונשבע היסת ב' אם אמר פרעתיו [מקלת] נשבע דאורייתא ג' ואם אמר לא הלוה לי כ"א ג' פטור מפני שהוא כמשיב אבידה ד' מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס נשבע על טענת עצמו דברי רבי אליעזר ב"י וחכמים אומרים משיב אבידה הוא ופטור ודוקא שאינו כמערים על מה שקפץ והלכה כחכמים ובפרק שבועת הדיינין פסק האלפס כרבי אליעזר ב"י וכן פסקו ר"ת ורבינו משה: שער ט"ז שבועת האשה י"א אופנים אחד בפרק הכותב המושיב אשתו חנונית או אפוטרופא הרי זה משביעה כל זמן שירלה ר' אליעזר אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה וקאמר בגמרא ר' שמעון אומר כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה ומסיק אלא אמר רב פפא ר' שמעון לאפוקי מדרבי אלעזר ומחלוקתו פירוש [לאפוקי] בטענת שמא ב' גרושה שתבעה כתובה מבעלה ואמר פרעתיך נשבעת ונוטלת כדלעיל בריש שער י"ג שלישי פוגמת כתובתה ד' בפרק הכותב נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביע וקאמר בגמרא שבועה מאי עבידתיה אמר רב יהודה אמר רב על אפיטרופא שנעשית בחיי בעלה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה על הפוגמת ורב נחמן עיקר דפטר ליה אפילו מטענת ברי דאי מטענת שמא בלאו הכי פטור כדלעיל ועוד שתלמודא מוכח כן דקאמר בשלמא למ"ד על הפוגמת כתובתה מסקא אדעתה כו' ה' יורשין משביעין אותה ו' כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך ולא ליורשי אין היורשין משביעין לשעבר ז' אם נתעסקה בממון אחר מיתת בעלה והיורשין משביעין אותה בטענת שמא [ח'] כי האי דפ"ק כל הנשבעין האשה הנושאת ונותנת בתוך הבית *אמר אבא שאול בן אימא מרים בין דלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין מנכסי אלין בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה וכ"ל אני הדיוט מתוך דברי הרב אלפסי דה"פ בין בנכסי בין נכסין אלין בין בטענת ברי או שמא בין על אפוטרופא דאחר מיתת בעלה או אם נתעסקה כמו שאמרו חכמים משמשת במדור כדרך שמשמשת בחיי בעלה כו' [ט'] טענה בריא ממנו או מן היורשין הרי הן כשאר בני אדם מחויב שבועה [י' התובעת כתובתה מן היורשין דין הוא] שתשבע על כתובתה ואע"פ שפטרה בשבועה ממנו ומיורשיו ומשום דיד בעל השטר על התחתונה ולא קאי הפטור אלא על האפוטרופסות דהוי ליה מחול לך וכן שטר נאמנות דאתן לך או מחול לך אין דנין מזה על זה ואם סתם בשטר ידו על התחתונה וראיה מדאבא שאול בן אימא מרים דהיכא דפטור בסתם לא מהני לאתן לך כתובה י"א שפטרוה באתן לך ובמחול לך. שער י"ז מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן וכל הנשבעין ונוטלין כעין שבועה דאורייתא ועליה אמר (שמואל) בפרק שבועת הדיינין מאי איכא בין שבועה דאורייתא כו' אבל לא על שבועת היסת דפשיטא דאיכא בינייהו נטילת חפץ ומסיק בדאורייתא לא מפכינן ומדרבנן מפכינן פירוש שזה הנשבע ונוטל אם ירלה יאמר לכשנגדו השבע אתה ותיפטר אינו יכול לסרב לו על השבועה ואע"פ שאין הלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה מיהו במיחת לנכסיה הלכה כמותו בסוף שבועות באלפסי אייתי ירושלמי חד בר נש אזל למידן קומי רבי זעירא כו' ובירושלמי דפרק המפקיד אמר הריני משלם חוששין א"ר יוסי לא חייבתו תורה שבועה להחמיר עליו כו' ותירץ דר' יוסי בשבועת שומרין דאורייתא ואלפסי פליג בהא על השערים [*עיין בהגה"ה אשר"י ריש ב"מ פליג בהא על שערי אלפסי] ורמב"ה מוקי פלוגתא דר' יוסי ות"ק לענין כפל שת"ק אומר חוששין להערמה שאמר אני משלם למפטר נפשיה מכפל הלכך מגלגלין שבועה שאם לא ימצא כמה שטען ישלם שנים ולר' יוסי ישלם אם ירצה ויפטר מכפל וכי מעיינת בגמרא דידן בפרק המפקיד משמע כדפי' אבל תירוץ ראשון לא נראה לרמב"ה דלא מלינו שנגלגל טפי בשבועה דרבנן משבועה דאורייתא שהרי הולרך התלמוד לישאל אי מגלגלין בדרבנן או לא ואע"ג דבדאורייתא פשיטא ליה דמגלגלין: שער י"ח הם הנשבעין בטענת שמא: שער י"ט האומר שאין לו מה לפרוע ובסוף ב"מ כתבתי שער כל נשבעין ונוטלין וכתובין לעיל:

[*אמר אבא שאול בן אימא מרים בין דלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה וקשה שהרי אמרי' פרק הכותב אמר רב נחמן אמר שמואל משום אבא שאול בן אימא מרים בין דלא נדר בין נקי נדר בין דלא שבועה בין נקי שבועה בין מנכסי בין מנכסיא אלין בין הוא בין יורשיו אין משביעין אותה אבל מה טעם שהרי אמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כאבא שאול בן אימא מרים ע"כ. הרי שאבא שאול עלמו לא פסק כן שהרי היורשים משביעין אותה כיון שאמרו חכמים הבא ליפרע מנכסי יתומים כו' אך אבא שאול אומר שמדת הדין נותן דלהוי פטור ממנה ומיורשיו כשאומר נקי נדר ונקי שבועה וכו' אבל מה טעם שהרי אמרו חכמים כו' לכן אין עוקרין תקנת חכמים ומשביעין אותה אע"ג דכתב לה דלא נדר או נקי נדר בין מנכסי בין מנכסיא אלין ונל"ה כמו שפי' הרי"ף פרק הכותב וז"ל אמר ר"נ אמר שמואל הלכה כאבא שאול בן אימא מרים וה"מ דלא כתב לה בלא נדר ובלא שבועה א"נ נקי נדר נקי שבועה בלחוד ולא כתב לה בין ממני בין מיורשי אחרי גובה בלא שבועה ואפילו היא פוגמת כתובתה בין ממנו בין מיורשיו אחריו כשהם מתני' דקתני נדר ושבועה אין לי ולא ליורשי ולא לבאין ברשותי עליך ועל יורשך ועל הבאים ברשותך אינו יכול להשביעה לא הוא ולא יורשיו כו' ואמרי' שבועה מאי עבידתיה ואר"נ אמר רבה בר אבוה אפוגמת כתובתה עכ"ל הרי"ף ובהיא אבא שאול ב"א מרים מיירי כשפי' הבעל ואמר דלא נדר או נקי נדר בין מנכסי אלין ממנו ומיורשי בין שכתב בפירוש ממני מודים חכמים שפטרה משבועה אפילו מיורשיו כדעת הרי"ף בפ' הכותב ע"ש בפי' הר"ן ואע"ג שכתב כאן בסתם א"ש בן א"מ בין דלא נדר ובין נקי נדר כו' עד אין משביעין כו' דלא פי' דבריו דמיירי שכ' ממני ומיורשי מ"מ כיון שכל הדברים עיקר הדברים ושרשיהם הם בשערי רב אלפס ושם כתוב להדיא שכתב לה בעל הפטור שבועה ממנו ומיורשיו עד א"ש בן א"מ תבין משם שקלרם כאן ולא סיים למילתיה דוק ותשכח ועיין בא"ה סי' ל"ח ובב"י שהביא דברי הרי"ף. א"נ י"ל כמו שפי' ר"ת פ' הכותב וז"ל ר"ת קבלה בידינו דלא מיירי אבא שאול אלא בכתובה שהוא כמו אמירה דאוקמינן מאי כותב אומר אבל אם קנו ממנו שפטרה מן השבועה גובה בלא שבועה ואפילו מן היתומים וגם סוגיא דשמעתי' כו' ע"ש א"כ ה"נ מיירי השערים שקנו מן הבעל שפטרה מן השבועה גובה בלא שבועה אפילו מן היורשים כאבא שאול ודו"ק. ולי הדיוט נראה תירוץ הראשון עיקר כי המעיין בשערים יראה שדקדק בלשונו ואמר שכתב לה בעלה פטרן שבועה ממנו ומיורשיו כו' הרי שפי' דבריו שפירש הבעל בהדיא ממנו ומיורשיו ע"ש]:

הדרן עלך כל הנשבעין וסליקא לה מסכת שבועות

הגהות ממסכת נדה פירקא קמא

[**בפנים** ריש הלכות נדה] בסוף פ"ג דיבמות בדבור ולא כמעשה עץ ואונן (*אומר) [*אמרו התוספות] דויעה הוו ממש שלא כדרכה ולא היא למעלה ואפילו הכי שרי לישראל והביאו ראיה ז"ל וכן בפרק ד' מיתות אמרינן עובד כוכבים הבא על אשתו שלא כדרכה חייב מיתה לשמים ופריך מי איכא מידי דישראל לא מיחייב ועובד כוכבים מיחייב וא"כ על כרחיך לישראל מותר גמור דאי איכא לישראל איסורא הוה ליה גבי עובד כוכבים חיוב מיתה לשמים דאזהרתן זו היא מיתתן כמו גזל ושאר דברים ואומר ר"י דהתם מיירי בלא הולאת זרע דאז שרי אי נמי באקראי בעלמא שמתאוה לכך כדאמרי' בנדרים משל לטבח כו'. [*בכורות דף ח] ת"ר תרנגולת לכ"א יום וכנגדו באילן לוז כלב לנ' יום וכנגדו באילן תאנה. חתול לנ"ב יום וכנגדו באילן תות חזיר לס' יום וכנגדו באילן תפוח וכל מיני תפוח. שועל וכל מיני שרלים לששה חדשים וכנגדם באילן תבואה. בהמה דקה טהורה לחמשה חדשים וכנגדו באילן גפן. בהמה גסה טהורה לט' חדשים וכנגדו באילן זית. טמאה שנים עשר חדש וכנגדו באילן בנות שוח. האפעה לע' שנה וכנגדו באילן חרוב. חרוב זה משעת נטיעתו עד שעת גמר פירותיו ע' שנה וימי עיבורו של נחש שבעה שנים ולאותו רשע לא מלינו לו חבר ויש אומרים מוכסוסין (*ובנות) [*דבנות] שוח עכ"ל הברייתא פ"ק דבכורות ושם מסיק תלמודא איך מוכח מקרא דמכל החיה ומכל הבהמה דימי עיבורו של נחש ז' שנים: בשילהי (*ב"ב) [*מרובה] גרסי' עשרה תקנות תקן עזרא ואחד מהם שתהא אשה חופפת ושם פירשתי דין חפיפה וע"ש בחיבורי: פרש"י פ"ק דמגילה אמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עלמן אפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליו שבעה נקיים דמדאורייתא אינה לריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה תוך אחד עשר יום שבין נדה לנדה אבל בתחלת נדה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב טובלת בלילה והם החמירו על עלמן לפי שאין הכל בקיאין בפתח נדותן לדעת אימתי הם עומדות בי"א יום שבין נדה לנדה וא"ת א"כ לא יחמירו אא"כ רואות שלשה ימים רלופים פעמים שטפת דם כחרדל מזקיקתה לז' נקיים כגון שראתה שלשה רלופין והתחילה לספור ז' נקיים וכשספרה ששה וביום השביעי ראתה וסתרה הכל ולריכה לספור ז' נקיים אחרים עכ"ל מלאתי. איתמר ראתה ט"ו בחדש זה וט"ז בחדש זה וי"ז בחדש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג ע"פ ארבעה וחמשה בחיבורי בעמוד שני עיין לעיל [*בסי' תכ"ז] בסוף במה טומנין שם כתבתי משם רבינו שמריה שמותר לטבול בשלג וברד ור"י מביה"ס אסר וע"ש בסוף דבור (*אי מעיין) [*אמעיין] קאי: (*בפנים) [*עיין בפנים סי' א' כ"ב] מיהו לשם פ"ה דמקואות קתני בש"פ ומודו ב"ה וב"ש (*שנודר בכלי) [*שמגדר בכלים] וטובלות משמע דיכול לעכב הזחילה ולעשות אשבורן אפילו בכלים טמאים ומדקתני וכלים לא הוטבלו ונסי דר' יהודה ור' יוסי הלכה כרבי יוסי מכל מקום שהם מתני' ר' יהודה ומחלוקת וא"כ שם הלכה כסתם ול"ע לפירוש זה ליישב פסק שבפנים ע"כ מלאתי [*נדה דף ס"ז] *שמואל עביד לבנתיה מקואות ביומי דניסן ומפלי ביומי דתשרי ומפרש טעמא שמא ירבו הנוטפים שהם מי גשמים על הזוחלין שהם מי מעיין ואין מי מקוה מטהרת בזוחלין כ"א באשבורן ודוקא מי מעיין מטהר בין בזוחלין בין באשבורן ולא מקוה וי"מ דטעמא משום דבנותיו הוי ספק זבות וזב טעון מים חיים ושמא ירבה הנוטפין וה"ל מים מכונסין ולא נהירא חדא דא"כ אמאי עביד להו מקוה ביומי ניסן הא בעי מים חיים ועוד הא תניא בת"כ חומר בזב מבזבה שהזב טעון מים חיים משא"כ בזבה וא"ת ולמה לנו למיחש שמא ירבו הנוטפין נימא קמא קמא בטיל כדאמר פרק בתרא דע"ז המערה יי"נ מחבית לבור אפילו כל היום כולו כשר דקמא קמא בטיל וי"ל היכא שהאיסור רבה מכשיעור אינו מועיל והוא

*גם האשר"י כ"כ גם ראבי"ה האריך בדבר באופני הראות סותרו של פסק זה ע"ש. מהר"ם:

והיא דיין נסך דקמא קמא בטיל היינו קודם שרבה האיסור ע"י נתינת טעם בהיתר עכ"ל תוס' פרק במה אשה ועיין לעיל במה שכתבתי. גרסי' פ"ק דזבחים אמר ר"ל כל המשלים למי המקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים למעוטי מאי למעוטי טיט הנרוק פ"ה טיט הנרוק משלים למי מקוה ואין מטבילין בו כדאמרי' פ"ק דסוכה גבי אויר מצטרף ואין ישנים תחתיו ופריך ר"י מי איכא מידי דאיהו לא חזי ומצטרף וקאמרי' טיט הנרוק יוכיח ופ"ה אע"ג דמשלים דתנן אלו מעלין ולא פוסלין מי השלג והברד וטיט הנרוק מ"מ אם עשה מקוה שלם מטיט הנרוק לא עלתה לו טבילה ולפירושו אין זה יוכיח דטיט הנרוק בשעה שהוא משלים חזי לטבילה משא"כ באויר לכ"ג דאפילו בשעה שמצטרף אין מטבילין בו והכי תנן פרק שני דמסכת מקואות מקוה שיש בו מ' סאה מים וטיט רבי אליעזר אומר מטבילין במים ואין מטבילין בטיט ר' יהושע אומר בטיט ובמים באיזה טיט אמרו בטיט שהמים צפין עליו ואם היו המים מצד אחד מודה רבי יהושע שמטבילין במים ואין מטבילין בטיט רבי מאיר אומר באיזה טיט אמרו בטיט שהקנה יורד בתוכו מאליו ר' יהודה אומר שאין קנה המדה עומד ר' אלעאי אומר מקום שהמשקולת יורדת ר' אלעזר אומר היורדת בפי חבית ר"ש אומר היורדת בשפופרת הנוד ר"א בר צדוק אומר הנמדד בלוג והיינו טיט הנרוק דסוכה דקאמר יוכיח עכ"ל תוספות שאנץ: תו גרסי' שם תנן מקוה שיש לו מ' סאה מכוונת נטל סאה ונתן סאה כשר א"ר אסי א"ר יוחנן עד רובא ובמי פירות איירי כדפירשנו בהערל אבל מים שאובין אפילו כל היום כולו בטל עכ"ל תוס' שאנץ שוב מצאתי פרק כיסוי הדם גבי אבל נפל דם לתוך מים קמא קמא בטיל שבתוס' שאנץ הקשה אמאי לא אמרי' גבי נטל סאה [קמא בטיל] וגבי המערה מחבית לבור אמרי' קמא קמא בטיל והביא הרבה מקומות דלא אמרה וחילק בשם ר"ת היכא שהפסיק והיא דהמערה מחבית לבור איירי שהפסיק וכשעירה קילוח אחד שהה ואחר כן חזר ועירה וכן עשה כל היום והיא דשמא ירבה הנוטפין ר"ל בלא הפסק ושוב סתר תירוץ זה והאריך ועי' בתוס' פרק כיסוי הדם: ויש שעשה שלמה ע"פ ע"פ: שאלו אם מותר לטבול בחמי טבריא הנובעין מן הקרקע והורה להיתר מדאמרי' פ"ק דתענית כל שהוא משום אבל כו' עד לא נצרכה אלא לחמי טבריא ופרש"י ז"ל דלאו שאובין נינהו הא למדת שכל חייבי טבילות טובלין בחמי טבריא ולא גזרינן בהו גזרת מרחצאות הואיל ונובעת מן הקרקע גם מכאן משמע שמותר לשום חמין למקוה צונן דתניא בתוס' דבפרק בתרא דמקואות היו רגליו מליאות אבק וירד וטבל במקוה שיש בו מ' סאה שפסק או טבל במי חמין כו' ושמא יש לדחות ולאוקמי בחמי טבריא אך יש להביא ראיה מפרק בתרא דנדה גבי דביתהו דרב נחמן דקאמר לה דודי חסרת עבדי חסרת כו' ופר"ח וכי את חסרת יורות להחם חמין ולהטיל לתוך הצוננים וא"כ משמע שמותר להטיל חמין לצונן ולטבול וכן הורה ראבי"ה וריב"א: [ובפנים כתיב לאיסור בשם ר"ת]:

שייך לפרק שבועת בטוי

שאלו להר"ם תשפא איש ואשה שקבלו חרם קהלות לישא זה את זה והמיר דתו האיש ושב לאח"כ בתשובה אם צריך להתיר לה החרם של הקהלות שקבלה עליה לכאורה צריכה התרה שהרי ביבמה שנפלה לפני מומר כתב רש"י פרק החולץ דבעיא חליצה והשיב הר"ם דלא בעיא התרה לחכם לאחר ששב דהא אי אתיא קמן כל זמן שהיה מומר לא שבקי' לה לאינסובי דאין זה דעת המקום והקהלות להיות יחדיו ולא דמי למומר דבעינן חליצה לפירש"י ז"ל דהתם כבר חלו הקדושין אבל הכא אפילו כשחזר בתשובה אינו צריך התרה דכיון שהותר נדרה בימי המרתו ה"ל נדר שהותר מקצתו והותר כולו דאדעתא ליכנס למומר לא קבלה חרם עליה והואיל והותרה שעה אחת הותרה עולמית ומיהו [דוקא] היכא שבאת לב"ד כשהמיר והתירוה ליכנס קודם ששב אע"ג דלא הספיקה להנשא עד ששב לא תלא מהיתירא הראשון ואין צריכה היתר כדאמרי' גבי עד אחד אומר מת אבל אם לא הותרה ליכנס עד ששב צריכה שאלה *לחכם כדתנן פ' קונם בית זה שאני נכנס ונעשה בית הכנסת וטובא כה"ג דחשיב התם צריך שאלה לחכם ואין יכולין להתיר לה החרם כ"א בפניו או שלא בפניו ומדעתו כדאיתא בההוא פרק המדיר כו' אין מתירין לו אלא בפניו ואפילו לר"ת שפי' דוקא כשעשה לו טובה דומיא דנבוכדנצר ולדקיה וה"נ עשה לו טובה שקיבל עליו בחרם לקחתה עכ"ל הר"ם: תשובה לרב האי גאון תשפב הבא להטיל חרם על הקהל בשביל גניבה אין אחד יכול לומר הוציאני מן הכלל שאתה יודע שלא גנבתי שאם לא גנב אין החרם חל עליו וכי מחרים סתמא לא לימא כל מאן דגזלי אלא כל מאן דאית ליה גזל בידו כך וכך ליהוי ליה ולא לכל הבא ואומר תנו לי פיתקא דלטותא יש ליתן לו ולהחרים בצבור אלא י"ל אם אתה חושד אדם הרי הדין ביניכם ואם לאו קלל בגו ביתך אבל יתומים או אפוטרופוס שאומרים לא ידענא אלא מי שהוא כותבין להם פיתקא דלטותא עכ"ל: שאלה תשפג ראובן נשבע לשמעון לפרוע לו לר"ח הגיע הזמן ולא היה לו לפרוע לו יש לדבר תקנה ע"י שיאריך לו שמעון הזמן או לא נראה דיש תקנה אפילו בלא התרת חכם שיאמר שמעון התקבלתי כדאמרי' בנדרים פ' ח' קונם אתה נהנה לי עד שתתן לבני כור חטים ושני חביות יין ר"מ אוסר עד שיתן וחכ"א הרי זה יכול [להתיר] שלא ע"פ חכם יאמר הריני כאלו נתקבלתי ה"כ ל"ש: וכי תימא שבועה חמורה מנדר משום דכתיב כי לא ינקה כדאמרי' פ"ב דנדרים הא ליתא דהא דאמרי' בפ' מי שאחזו מותיב מינה על ההיא דא"ר יוחנן האומר לאשה ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי ר' זוז וחזר ואמר מחולין אינה מגורשת ומתרץ התם לנעורה קא מכוין והא לא ליערה ומדמדמה להו הדדי ולא משני בנדרים הקלו אלמא בהא מילתא כי הדדי נינהו וגמרינן מינה: כתוב בתשובות הגאונים דכל נדר וכל שבועה בכל ענין לדבר מצוה יש לה היתרא מדפריך לרבי יוחנן פרק אלו הלוקין והאיכא אונס שגירשה והדירה על דעת רבים שעשאו בטל עשה שבה דאין לה התירא ואם איתא שום נדר או שבועה בלא הפרה [*פי' שאין לו הפרה] לימא ליה שתם: יש לדקדק דב' אנשים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על שבועתו השני נפטר מאותה שבועה כדאמר פ"ק דסוטה גבי שמשון שהרג פלשתים אמר ר' חייא בר אבא הותלה שבועתו של אבימלך דכתיב אם תשקור לי ולניני ולנכדי ופי' רש"י ז"ל הותלה בטלה כמו לא יחל דברו לפי שעברו פלשתים על השבועה תחלה ועי' בתוס' פ"ק דסוטה: תשובה הרב משאנץ וז"ל אמנם כן היתה קבלה בידי ענין שדוכי אשה ואיש שקבלו עליהם חרם תקנת קהלות ליכנס לאחר זמן דמי שיעכב והעביר המועד אסור ליכנס לאחר *ומי שאין מעכב מותר ואין צריך התרת חכם וגם המעכב עצמו מותר בלא התרה לאחר שכנסא שכנגדו עד שבא לי זקן אחד ואמר לי כי

[*ואני אומר אם לדין יש תשובה דכיון שהמיר אע"פ ששב פגם משפחה היא ואדעתא דהכי לא נשבעה לו ב"י י"ד סוף סי' רכ"ח ולי הדיוט נראה להביא ראיה לדברי ב"י מתשובת הרא"ש ומביאו בטור א"ה סי' נ' שכתב באחד שהמירה אחות המשודכת לו קודם זמן החופה ופטר הרא"ש המשודך מן הקנס אע"פ שלא פי' שום תנאי בעשיית הקנס כיון שאירע אונס בזה אנן סהדי שאם היה יודע שדבר זה עתיד ליעשות לא היה משדך עמה להשחית נחלתו ולפגום משפחתו והוי כאילו פירש מעיקרא שאם יארע דבר זה שיתבטל המעשה ע"כ. ואע"פ שיש לדון ולומר דהתם לענין קנס דהיינו ממון אנן סהדי שאם היה יודע כו' אבל אם קיבל עליו חרם או שבועה אינו כן ולא אזלינן בתר אומדנא זה אינו דהא מטעם זה שפטר מקנס משום דאנן סהדי שלא רצה לפגום משפחתו והוי כאילו פירש שייך נמי לומר גבי חרם ושבועה שלא קיבל עליו מתחלה החרם כ"א בתנאי זה וכן מביאו הב"י דברי רשב"א שם דאזלינן בתר אומדנא אפילו גבי חרם ושבועה ועדים לכן כתב מהרי"ק שורש כ"א על מי שנשתעבד בקנס לישא אשה פיקחת ואח"כ נשטית' פטור מן הקנס אפילו כשהיתה שם שבועה]:

(חסר התחלה) בין שכבר נשא האחר מיהו באיסורא היא ודאי זהו טעמו אף כי כבר עבר הזמן ומעכב וממאן לקיים אשר נתקשר מ"מ שכנגדו באיסורו קיים כי ראשון שמא יחזור בתשובה. והשני (ח"ת) משא"כ בשכבר נשא וק"ל וכתב עוד דדוקא בכה"ג שנתקשרו

זה לזה וכרתו ברית יחד בשבועות אברהם עם אבימלך להיות שלום ביניהם או איש ואשה שנתקשרו להנשא אז שייך לומר אם עבר אחד מהם בטלה השבועה דודאי ע"מ כן נשבעו (חסר ב' תיבות) בני אדם נתקשרו יחד שלא לדבר על פלוני ושלא לעשות דבר פלוני באיגו שייך בין לבינם רק חוץ מהם לית דין ולית דיין לומר שאם יעבור אחד מהם שגם האחרים יהיו מותרים הלילה כי (ח"ת) דא"כ יתבטל כל תקנות וחרמות אשר יקבלו עליהם קהל ועדה אשר יעבור אחד מהם חלילה וע"ש]:

שניהם אסורים ולא הרויח מי שלא עיכב אלא בתשומת יד ונמתי לו יבינו דצריך כשקיבלו עליהם חרם סתם אבל במפרש שהמעכב יאסר אין לאחר הנאי כלום ובין כך ובין כך כיון שנשא האחד אפילו נשא באיסור שכנגדו מותר לאלתר ואין צריך התרה ושלום שמשון ברבי אברהם: פסק רבינו יצחק מפורייגש שהמשכיר יכול לאסור ביתו על השוכר דומיא דהקדש דאמרי' בערכין פרק משקין עלי המשכיר שהקדיש ביתו השוכר מעלה שכר להקדש ופריך היכי דייר ביה הא במעילה קאי. הרב משאנץ פסק דאין יכול לאוסרה מדאמרי' פרק אין בין המודר הנאה מחבירו יש לי בית הבד כו'. פסק הר"י בר פרץ מי שנשבע או קבל בחרם שלא יתן תשפד דבר או לא ימכור או ימחול הובו או שאר דברים ועבר שבועה או מכר או נתן אין במעשיו כלום כדאמרי' בכתובות כיון דאמר רבנן לא לזבין אי זבין לא הוי זביני ומסתמא אין אמירה דרבנן גדולה משבועתו וא"כ אין במעשיו כלום דעל ידי עצמו איבד כחו וזכותו בנדר ובפ"ק דתמורה אמר אביי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני ורבא אמר לא מהני והתם מייתי פירכי טובא בין לאביי בין לרבא ומשני כולהו ומ"מ הלכה כרבא לגבי אביי בר מיע"ל קג"ם: סליק פרק שלישי

שבועת העדות פנים זה בא בהרשאה ט': הגה מה שמשון אומר תשפה שבן ראובן הבא בהרשאתו מחל לו אם ההרשאה כתובה כדין שאר הרשאות באותה מחילה אין בה ממש דהמורשה אין לו כח לפשר ולמחול אלא לדין שכך כתב בהרשאה ,ויִשתעי דין וכן כל מה דמתעני מדינא קבילית עלי בין לזכות בין לחובה אבל לבצוע לא נתן לו כח אא"כ יש עדים שכך כתוב בהרשאה שנתן לו רשות לפשר סוף דבר בסתם הרשאה שליח שויה דמצי אמר ליה לתקוני שדרתיך ולא לעוותי ובאפוטרופוס דיתמי נמי אמרי' פ' הניזקין דאין האפוטרופסים רשאין לחוב אפילו ע"מ לזכות. שאלו להק' מדורוי"ם על המרשה חבירו לילך למדינת הים והרשאתו בידו וטוען הנתבע שטרא פריעא הוא אישתבע לי דלא פרעתיך מהו שיצטרך לשוב אל יעקב ותיבטל ההרשאה והשיב דלא בטלה ההרשאה דאין לו עליו רק שיצטרך שישבע שלא אמר ליה המרשה ששטר זה פרוע הוא דומיא דשבועת היורשין ושמא במורשה אף לזאת אין צריך שהרי יש כאן עדים שכך אמר ליה המרשה שאין פרוע [שהרי] הרשאתו בידו ואפילו [כי מת] מלוה בחיי לוה אמרינן יורשין שקלי בלא שבועה דדוקא למלוה הוא דאמר רב פפא הכי דכי טעין אישתבע לי דלא פרעתיך משבעי' ליה אבל ליורשי המלוה לאו כל כמיניה לאישתבועי שבועת היורשין: בתיקון שטר הרשאה כתוב זמן וכתב רבינו שמחה דא"צ דמ"ל אם מוקדם או מאוחר וגם מה שכותבין ברעות נפשאי בדלא אניסנא א"צ הואיל ואין שייך בו מסירת מודעא ועוד דשליח בעלמא הוא ומה שייך לומר בנפש חפצה והא יכול לבטל השליחות כמו שפירש רב יהודאי גאון: ויהא לו (*רשות) [*רשאי] [*עי' בארוכה סי' ל"ט שהביא עוד דין זה] וכו' עד ויטול לעצמו פירוש ולא יכול לומר לאו בעל דברים דידי את: לקבוע זמן [כדאמרי'] פרק הגוזל בתרא קובעין זמן שני וחמישי ושני: ולבטל זמן אם יבטל הנתבע זמן הראשון יכול לקבוע זמן אחר: לאחוואה אחוואתא פי' להביא עדות להגיד זכותו: למחאה מחאתא פירוש למחות באותם המחזיקים בקרקעות של זה ויהיה מחאה: לקיומא חזותא פירוש לקיים ראיותיו ולבטל חזותא לבטל ראיותיו של בעל דינו וכל מה דמתעני מן דינא פירוש הרי הוא שלוחו על כל מה שהדיינין יפסקו עלי בין לזכות בין לחובה לפי שהוא במקומו ויועיל לשון זה שלא יוכל המורשה לעכב לעצמו: תשפו על עסק ראובן אשר הרשה את שמעון (*והביא) [*להביא] ספרים מיד לוי ולוי מסרם ליד שמעון מיד אמר ליה שמעון ללוי שמור לי הספרים אלו ולאחר זמן תבע ראובן ללוי ספריו ואמר לוי אותם ספרים מסרתי ליד שמעון בהרשאתך ואני מסולק ממך וקבלתי מיד שמעון בפקדון ולאו בעל דברים דידי את ואני מעכבם בשביל מעות שחייב לי שמעון. והשיב הרב נראין הדברים שאין ללוי לעכבם חדא שאין לו לעכב פקדון בשביל חוב שהמפקיד חייב לו שזו גזירת קדמונים להזכיר גזירת העיקול ואפילו תאמר שזו הוא לכתחלה דאסור לעכב אבל אם רצה לעבור ולעכב הרשות בידו ואין מוציאין מידו כדפרישית ס"פ המקבל וראיה מגברא דחבל סכינא דאושכפי וקאמר דאין מוציאין אותו מידו ואע"ג דעבר אלאו דלא תחבול רחים שהוא דאורייתא מ"מ כאן אין תפיסתו כלום דהא אסיקנא הבא בהרשאה שליח שויה וזה (לא) היה יודע שאילו הספרים לא היה לשמעון כ"א לראובן והיאך היה יכול לעכבם והא גבי מוכר ולוקח עשו תקנת השוק פ' הגוזל בתרא משום דאדעתא דהכי יהב ליה זוזי אבל פרע בחובו ובהקיפו לא דאדעתא דהכי לא יהב ליה זוזי וה"נ הלוהו קודם שהפקיד אצלו הספרים ואפילו הלוהו [אחר] שהפקיד הספרים מ"מ לאו אדעתא דהני הספרים אוזפיה אבל אי אוזפיה על אלו הספרים דהוי משכנתא ממש וא"פ הגוזל בתרא דמשכנתא עשו בו תקנת השוק ויחזיר הדמים כדפרישית הלכך בכולהו עשו תקנת השוק לבד מגנב ופרע בחובו והקיפו בהא מספקא לי אך דעתי נוטה שאין יכול לעכבו שהרי יודע היה שלא היו לשמעון כי אם לראובן שהרי באותה שעה מסרם לו בתורת שליח והוה ליה כלוקח מגנב מפורסם דלא עשו בו תקנת השוק הואיל וידע שלא היו שלו אין עושין לו תקנה וגם אין לעכבן בשום מיגו שכולן אנו יכולין לדחותן יצחק ברבי פרץ: [*פנים] גרסי' בירושלמי חד ב"נ אשבע דלא ארווח אתא לקמיה דרבי בון אמר מאן יהיב לי היתר למאי דאישתבענא אמר ליה מאי האי אמר ליה דלא מרווחנא וא"ל וכי [*חד] [בר נש] אתעביד כדין אמר ליה קוביא קאמינא א"ל ברוך שבחר בהם ובדבריהם שאמרו צריך לפרט הנדר: ואומר ריב"א תשפז מכאן ראיה דאין להתיר נדר של קוביא ורבינו טוביה אומר דעתה בזמן הזה יש להתיר נדר של קוביא כי כמו שנגה הוא כי אינם יכולין להתאפק ולמשול ברוחם עכ"ל שיטת רי"ף פרק השולח ואותם הריקים שמשחקים על גופם עיין בתשובה פרק השולח אם יש לפדותם: סליק פרק רביעי

עיין פרק בתרא דמגילה מה דינו של אחד שנדר שכל פעם שישחוק שיתן מנה לצדקה ועבר נדרו וע"ש: כן כן שבועה לאו לאו שבועה לאו דוקא שבועה אלא יש ליזהר קצת: גרסי' בגמרא מפני מה אמרה תורה מודה מקצת כו' עיין ריש מסכת ב"מ בקטן ותמצא דברים נאים ויפים: הכא הוא דאיכא דררא דממונא עיין בקטן פ"ק דבבא מציעא גבי השוא רעיא: בתוס' שאנץ כתב וז"ל [לא] היה ר"ת מוחה בדיינין מלהשביע [*אפילו] בדליכא דררא דממונא ולסוף כתב רבינו שמשון וז"ל ומתוך כן נראה לי להקל שלא לנדות אפילו על תנאי ולא להשביעו אם יראו הדיינין ומתוך דבריו של תובע שמכוין להשביעו: פני"ם מתני' טענו כלים כו' פ"ק דבבא מציעא גבי היה חייב לחבירו שבועה בב"ד ולאחר זמן א"ל נשבעתי שם פירוש אם חייב לעשות שבועה שנשבע דשמא לא תקנו שבועה על שבועה וע"ש בקצר ופי' בארוך: פנים אבל מכירה לא שכיח כו': הגה"ה השיב רבי גרשון מ"ה הואיל ואין נשבעין על הקרקעות כ"א דרבנן אותה שבועה לא מהפכינן דתקנתא לתקנתא לא עבדינן עכ"ל: פנים מאי איכא כו': הגה"ה מאי איכא בין שבועה דאורייתא כו' פרק הכותב גבי אי פקח שמעון מייתי ליה לידי שבועה דאורייתא פ"ה דנ"מ לאינקוטי חפצא ובערוך פירש נ"מ לכיבוי נרות ועל שניהם קשה לימא הכא דהא איכא ביניייהו ועוד כי הוא עצמו פירש פרק הלוקח גבי משביעין אותה חוץ לב"ד דב"ד בעינן אנקוטי חפצא ולא לחוץ לב"ד מתוס': פנים והלכתא המלוה כו': הגה"ה פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למ"ה דוקא בפני פלוני ופלוני שניכר וידוע שהלכו שיכול הדבר להתברר על ידיהם

דאם

דאם לא כן יזכיר שמותם כמו שירצה ועוד מדנקט הלכו ולא נקט מתו עכ"ל: שאלו למהר"ם

תשפח מי שנשבע בשלחן הקדש או באחד מכלי הקדש או בשולחן סתם אם היא שבועה וחייב לקיים והשיב אם אמר ככר זה עלי כשולחן של מקדש או כאחד מכלי המקדש זו היא נדר גמור דנדר בדבר הנדור כדאיתא פ"ק דנדרים כאימרא כעלים כו' אם נדר באחד ממשמשי המזבח אע"פ שלא הזכיר קרבן הוי נדר כקרבן אבל כה"ג שנדר בשולחן לא אמר כלום דבפ"ב דנדרים אמרינן אפילו הנודר בתורה לא אמר כלום כי מנחא אארעא אבל כי נקט לה בידיה דעתיה אאזכרות שבה אלמא אע"פ שזה קלף שהתורה כתובה עליו קדש הם אפ"ה לא אמר כלום אלא היכא דדעתיה אאזכרות דהוה ליה נדר בשם ובשלחן ליכא אזכרות הלכך לא אמר כלום ומ"מ בעם הארץ ראוי לקונסו שלא יהא רגיל כדאיתא פרק שני דנדרים גבי נדר בחרם דתלמיד חכם אין נשאל וע"ה עונשין אותו ושלום מאיר בר ברוך. פ"ק דנדרים קאמר תלמודא ואי אשמעינן נדר דלית ביה קיצותא מכאן משמע דהנודר סתם ולא קאמר זמן אסור לעולם ואם תאמר מ"ש מנזירות דאמרי סתם נזירות שלשים יום יש לומר דגבי נזיר איתסר מן חפלא הלכך סברא הוא שלא שיעבד עצמו אלא הפחות שיוכל אבל נדרים אסר חפלא עליה הלכך לא גמרינן מנזירות: **תשפט** מעשה באחד שאמר לאשתו הפשיטי חלוקך ואם לאו לא אשכב עמך עד פסח והיא נשבעת שלא תפשוט חלוקה מי יכול להפר כמו דברים שבינו לבינה נראה לי דאין יכול להפר דהא קיים לה וקיימא לן המקיים בלבו מקוים והמיפר בלבו אין מופר וצריכה התירה מחכם או ג' הדיוטות בלשון התירה והבעל א' מהם אם ירצה ושלום: פנים שומר חנם כו' עד וכ"פ ר"י בפרק הזהב: הגה"ה ע"פ הזהב נושא שכר אין משלם בקצר. פנים מצאתי תשובה כו' עד וקנו מיניה בבית דין חשוב עיין פרק איזהו נשך בדיני אסמכתא בקצר: **סליק פרק ששי**

פנים על אודות השכיר שנשבע כו': הגה"ה גרסי' בגמרא שכיר לאחר זמנו אין נשבע ונוטל עיין ריש מסכת ב"מ גבי בין לרבנן בין לרבי יוסי וכו': פנים דברים העשוין להשאיל כו': הגה"ה ע"פ חזקת הבתים על המשנה דאומנין אין להם [*חזקה] שם בגמ' פירש רשב"ם כל שדינין באורך וכן בתוס' וע"ש: גרסי' בגמ' החשוד על השבועה שכנגדו נשבע ונוטל עיין בקצר פ"ק דב"מ גבי מגו דחשיד אממונא חשוד אשבועתא לא אמרינן דסמ"ג במצות לדון בדין תובע ונתבע אין אדם מורים שבועה לבניו להחזיק ודאי מורים

ער"פ המפקיד גבי אמר הריני משלם ומת ואמרו בניו אין אנו משלמין וע"ש בקצר ופירש כל הדעות באורך: אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא משתבע לא פי' הקונטרס לא אין חשוד בהכי ואין שכנגדו נשבע ונוטל ויש מוכיחין מכאן דמי שעבר על חרם מותר להשביעו פעם שנית דלא הוה חשוד כיון שדעתו לקיים ולא עבר עליו עד לאחר זמן ואומר ר"ת דלאו מלתא היא דהא לא קאמר הכא אלא דלא איירי ביה הגא דמתני' אבל חשוד על השבועה מיקרי דהמורה היא כשאר שבועות והכי מוכח בכה"ג גבי ההיא דפרק הכותב ידענא בההיא איתתא דחשידא אשבועתא וגרמי אינהו דמפקי שם שמים לבטלה ומפרשי כגון דאמרה שבועה שלא אוכל ואכלה אלמא משום דחשידא אשבועת ביטוי הויא חשודה ואפכינן שבועה אשכנגדו ועוד אף כי לדבריהם לענין חרם מיהא הוי חשוד דכמו שהראשונה קלה בעיניהן גם האחרונה קלה בעיניהם דסתם חרם הוי להבא דאפילו שבועת ממון כגון כופר הכל או מקצת שמשביעין אותו שיודה מ"מ בשעת שבועה לא עבר אם איתו מודה אח"כ ואפילו ישביעוהו שיודה מיד מ"מ לא הוי שבועה כמו אכלתי ולא אכלתי שעבר בשעה שמוציא שבועה מפיו עכ"ל תוס' שאנץ עי' לעיל פ"ק דב"מ אם מזכיר שם לבטלה נקרא חשוד אם חייבו ב"ד לאחד שישבע אין ראוי ליפטר בחרם אך נהגו העולם לשון חרם במקום שבועה. גם תקנו הגאונים דאם לאחר שנשבע שבועה דאורייתא באו עדים שחשוד אין שבועתו כלום וישלם ויש גאונים שר"ל כשחייבו ב"ד לאדם שבועה דאורייתא ולא רצה לישבע חייב לשלם ואין יכול לומר השבע וטול והר"י מקורבייל אומר שקבלה בידו כה"ג יש לעשות פשרה [*וטעם הר"י מקורבייל פי' הב"י בח"מ סי' פ"ז משום דמספקא ליה אי הלכה כמר בר רב אשי או לא] וכן מנהג ועוד כתב רב האי גאון דאין משביעין אשת איש דכתיב שבועת ה' תהיה בין שניהם וגו' ולא האשה ואפילו במקום פקדון אבל כותבין פסק לתובע וכשתתאלמן או תתגרש תשבע ועוד תקנו הגאונים כשהלוה אומר שאין לו כלום שישבע שאין לו כלום ואם אח"כ נמצא בידו ממון ואומר של אחרים הוא אין שומעין לו עד שיביא ראיה ותקנת הגאונים שבועה אחת כוללת כל הבעלי חובים ואם גלוי וידוע לרוב האנשים או לדיינין שאין לו כלום אין ראוי להשביע וכן מי שהוא רמאי ואמוד אין להשביע אלא רודפין ורודין עד שיפרע מתוספות אייר"א:

סליקו הגהות ממסכת שבועות

עשרים שערי שבועות של הגאון רבי יצחק בן הרב רבי ראובן

נמצא בקבלה בתשובת מיימון להלכות טוען ונטען שהיה בן בנו של רבינו יצחק אלפס כי רבינו האלפס היה שמו רבינו יצחק ברבי יעקב והרי חולק עליו בענין מיפך שבועת היסת בשער ב' ומפני גדולתו נקראו על שמו שערים דרב אלפס. וי"א כי המחבר ספר האלפס הוא שעשה את השערים האלה בילדותו. וספר החבור עשאו בזקנותו הלכך היכא שהם חלוקים בתר חיבורו אזלינן:

ויסד בם ארבע טורי חרוזות בעבור תהיה לו לעדה: ואלו הן

עוּרָה בֶן אָדָם   וְלֹא תִהְיֶה נִרְדָּם   עֲמוֹד נָא עַל סוֹדָם   פְּתַח לֵב הָאֶבֶן ׃
לְךָ חִבּוּר נִבְאָר   מְתֻקָּן וּמְפֹאָר   רְאֵה כִּי לֹא נִשְׁאַר   בְּתוֹךְ הַבַּר תֶּבֶן ׃
וְהוּסַר הֶעָקוֹב   בְּחִבּוּר זֶה לִנְקוֹב   מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב   וְשָׁם רוֹעֶה אֶבֶן ׃
דְּרוֹשׁ כָּל יוֹם לַהֲגוֹת   וְלֹא תוֹסִיף לִשְׁגוֹת   וְתֵרֵד לִפְלַגּוֹת   יִצְחָק בֶּן רְאוּבֵן ׃

אמר המחבר שערי השבועות שהן עשרים. כי טוב הוא לדיין לחקור ולהבין בעלי דינין בדבריהם כדי שילון דין אמת לאמתו באחד משלשה פנים המיוחדין: **הא'** ע"פ עדים כשרים לעשות פסק דין ע"פ עדותן הן לזכות הן לחיוב כמו שכתוב על פי שנים עדים וגו': **הב'** הוא במקום שאין שם עדות ברורה שצריך הדיין להבחין בטענות בעלי דינין שמתוך דבריהם והודאת פיהם יכול לגמור דינם בלא צורך עדות ובלא שבועה. פעמים שיטעון התובע טענה שמתוכה יפטר הנתבע. פעמים שיטעון הנתבע טענה שמתוכה יתחייב לשלם בלא עדות ובלא שבועה. ואמשול לך דבר בקצת דיני הערבות כגון ראובן שתבע שמעון לדין בטענת ערבות ושאל הדיין לראובן גוף המעשה וטען ואמר מחזיק הייתי בבעל חובי שיפרע לי ממוני ועבר זה שמעון ואמר הניחהו ואני אתן לך מה שיש לך אצלו וע"י ערבות זה הנחתי בעל חובי ועכשיו אני תובע לשמעון חובי במה שערב לי. וא"כ הוא כמו שטוען ראובן עצמו מתוך דבריו נפטר שמעון מערבות זה בין שיטעון לא היו דברים מעולם בין שיודה לו הטענה. כמו שאמרו בעלי התלמוד (א) הרי שהיה חונק את חבירו בשוק מצאו חבירו ואמר הנח לו ואני אתן לך פטור שלא על אמונתו הלוהו אבל אם קנו מידו חייב כדאמרי' חנוק וקנו מידו משתעבד ועוד אם שאל הדיין לשמעון תחלה גוף המעשה וטען ואמר בודאי עברתי על ראובן ולוי והיה מבקש לו ממנו הלואה והוא מסרב אמרתי לו הלוהו ואני ערב ושמע לדברי והלווהו וכל עיקר לא קניתי לו בקנין על אותו ערבות. א"כ הוא [כמו] שטוען שמעון עצמו מתוך דבריו נתחייב על הערבות כמו שאמרו רבותינו ערב דבשעת מתן מעות לא בעי קנין. והרי שיתלמד הדיין מתוך דבריהם להוציא הדין לאמיתו בלא עדות ובלא שבועה וכאלה רבות בכל דיני ממונות ותן לחכם ויחכם עוד: **הג'** במקום שאין שם עדות ברורה ושבעלי דינין כופרים בטענותיהן זה לזה ואינו יכול הדיין ללמוד מתוך דבריהם אמיתת הדין. הטיל הכתוב דין שבועה ביניהם לחלוק בין בעלי דינין ולגמור דינם כמו שכתוב שבועת ה' תהיה בין שניהם. ועוד דרשו רבותינו מפסוק זה מלמד שהשבועה חלה על שניהם כלומר עונש השבועה הטיל המקום על אחד משניהם או על הנשבע לשקר או על המשביע לשקר שלא יאמר אדם אלך ואתבע מפלוני מה שאין חייב לי ואשביענו לשוא שכל עונש השבועה לשוא עליו. ואין על הנתבע נשיאות חטא: ועתה נתתי לבי לחבר ספר זה ולפרש בו ענין השבועות שהן נעלמין ונסתרים מבני אדם לפי שמיני השבועות נפרדים בדמיון ובשם וכל מין ומין הווה במקום המיוחד לו זה בכה וזה בכה: ועל דבר זה נפלה ספיקא בעיקרי דיני השבועות ונעלמו מרבים: ואומר שהשבועות הן ג' ואלו הן. שבועת התורה. ושבועה דרבנן כעין דאורייתא. ושבועת היסת דרבנן. ויש בשבועת התורה שאין בשתיהן לפי שהיא על הנתבע שישבע ויפטר מלשלם. וצריך שיתפוס חפץ ביד הנשבע. משא"כ בשבועות אחרות. לפי שבשבועת היסת אין בה נטילת חפץ ובשבועה דרבנן שהיא כעין דאורייתא יש נטילת חפץ כעין שבועת התורה אבל היא על התובע לישבע וליטול. ודעתי לבאר בספר חיבור זה כל הענין לדעת מיני השבועות ומקומות המיוחדין להן וראיה להן מדברי המשנה והתלמוד דבר דבור על אופניו מאין להגות כדין שלא להוציא ממון ממחויב שבועה ולא לחייב שבועה במקום חיוב ממון רק דין אמת כדת וכהלכה. ואני שואל מאל אמיץ כח כח ואומצה להכין ולסעדה באשר נתאזרתי חיל. ואחלקה שרשי הדין על הספר במחלוקותיו לעשרים שערים:

השער הראשון אדבר על עיקר שבועה ומתכונתה. ואומר כי שש מדות נמצאו בשבועת התורה ואלו הן. שבועת הדיינין. ומדין תורה. ובמקום שאין שם עדים. ושתהא שבועת אמת ומקויימת. ושבועת הנתבע. ושיקבל התובע לקיחת השבועה במקום גביית ממון. ועתה אשוב לבאר שש המדות האלה כהלכה: **הא'** שאמרתי שהיא שבועת הדיינין לאפוקי משבועת ביטוי שפתים שהוא שבועת הרשות שעושה מעצמו בלא חיוב דיינין והיא מפורשת במסכת שבועות לענין הבאת קרבן עולה ויורד וכל הענין כמו שהיא ואין שבועת הדיינין דומה לזו לפי ששבועת הדיינין היא ע"י תובע ונתבע: **הב'** שאמרתי שהיא שבועת הדיינין מדין תורה לאפוקי משבועות אחרות שהן מדרבנן כגון שבועת היסת ושבועה דרבנן כעין דאורייתא כאשר נפרש בספר הזה: **הג'** שאמרתי במקום שאין שם עדים כדכתב קרא או נשבר או נשבה אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם איסי (ב) בן יהודה אומר אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם הא יש רואה יביא עדים ויפטר: **הד'** שאמרתי שתהא שבועת אמת ומקוימת זו באה ללמדינו שאם ידחה בעל דינו בטענה הנפטר בה ונשבע עליה לשקר ואח"כ נתברר ע"פ עדים שלשקר נשבע לא נפטר מבעל חובו ואין דיחוי מעליו וחוזר וגובה הימנו. ואמשול לך דבר זה בקצת דיני הפקדון כגון שומר חנם שפטר עצמו בטענת נגנב או נאבד ונשבע ואח"כ נודע שפשע בשמירתו. וכן שומר שכר שפטר עצמו בשבורה ומתה ונשבע שכך היה ואח"כ נודע שנגנבה או נאבדה וש"ש חייב בגניבה ואבידה שאילו טען טענת אמת חייבוהו ב"ד לשלם. ומתוך שקר שנשבע פטרוהו אעפ"כ הואיל ונתברר גוף המעשה מחייבין אותו ב"ד לשלם ואח"כ היו חוזרין ונפרעין ממנו חילול השבועה במלקות ובנידוי הכל לפי הסכמת ב"ד. מלמד הכתוב על דבר זה שנאמר בש"ש או נשבר או נשבה אין רואה וכתיב בתריה שבועת ה' תהיה בין שניהם וגו' וכתיב בתריה אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו שאפילו לאחר שנשבע ש"ש על שבורה ומתה ונודע שלא היה כך אלא שנגנב חייב לשלם. שלא תעלה על דעתך לומר כבר נפטר מבעל דינו ודחהו מעליו בתורת שבועה מה לי אם נשבע לשקר או באמונה יהא פטור מתשלומין ויהא קולר השבועה תלוי בצוארו ולכך אמרנו מדה זו בשבועה שבועת אמת ומקויימת שאינו נפטר בשבועת שקר מלשלם וכדמוכח קרא אם גנב יגנב מעמו ישלם לבעליו ופסוק זה לאחר שבועה נאמר: **הה'** שאמרתי שבועת הנתבע שאין שבועה מן התורה אלא על הנתבע שישבע ולא ישלם. וכן שנו חכמים (ג) במשנה כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואמרי' בגמרא מנא לן אמר קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע: **הו'** שאמרתי שיקבל התובע לקיחת השבועה במקום גביית ממון כדכתב קרא שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא ישלם הרי לקיחת השבועה במקום התשלומין: (עיין במרדכי פרק הגוזל קמא ובאשר"י שם ובאלפסי):

השער השני אדבר על החשבון מיני שבועות וזכרון שמותם כל אחת למינה. ושלש שבועות הן שמחייבין דיינין לבעלי דינין. הראשונה היא שבועת התורה על הנשבעין ולא משלמים כדכתב קרא ולקח בעליו ולא ישלם מי שעליו לשלם הוא נשבע ועל אותה שבועה שנו חכמים (ד) במשנה חייב ופטור כמו ששנינו שתי כסף ופרוטה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב וזה הוא חיוב שבועה. ועוד מנה לי בידך אין לך בידי פטור מתשלומין ומשבועה אבל יש עליו שבועת היסת. והשבועה השנית היא הנקראת שבועה דרבנן ושורש חיובה מדרבנן להשביע התובע בלבד ויטול. ושבועה זו תקנו חכמים באלו הנזכרים (ה) במשנה הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה [מנכסים משועבדים] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ועוד (ו) שנינו שנים אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה ויחלוקו כל אלו נשבעים ונוטלין ורבים הדומין להם כמו שאפרש בספר זה. ואין לומר אלו הנשבעים שחיוב שבועה מן התורה היא שהרי מוכח (ז) התלמוד על המשנה זו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ואמרינן בגמ' סבר רמי בר חמא למימר

מראה מקומות (א) פרק גט פשוט : (ב) שלשי פרק האומנין : (ג) ריש פרק כל הנשבעין : (ד) ריש פרק שבועת הדיינים : (ה) בפרק הכותב : (ו) ריש פרק שנים אוחזין : (ז) בפרק הכותב :

שבועה דאורייתא כגון דטען לה שנפרעה בר' זוזי וקא מודית במאה דהויא לה הודאה מקצת הטענה וכל המודה מקצת הטענה ישבע אמר רבא ב' תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן היא השבועה וטעמא מאי דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן עלה שבועה כי היכי דתידוק. ועוד אמר עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ואמרי' בגמ' שבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון א' מחייבו שבועה אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעים שבתורה נשבעין ולא משלמין והיא נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא כדי להפיס דעתו של בעל. והרי נתברר ששבועה זו שעל התובע שבועה דרבנן היא. וכן כל [הנשבעין ונוטלין]: והשבועה השלישית היא שבועת היסת ופירוש לשון היסת הטלה והשלכה כמי שמטיל על אדם דבר המכביד עליו. והזכיר רבינו האי ז"ל בספרו פי' זה בשלש לשונות עברית ושל משנה ושל תלמוד. כי תיבת היסת נשרשה מן הסית. ושבועה זו מיוחדת להשביע הנתבע בלבד שיהא נשבע ולא ישלם ומי שעליו שבועה זו פטור מכולם הוא כדין תורה וכן שנינו מנה לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב פי' חייב שבועה. מנה לי בידך אין לך בידי כלום פטור ואמרינן [בפרק שבועת הדיינים] בתלמוד אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וגם שבועה זו לא הזכירום תנאים בעלי משנה אלא אמוראין בעלי תלמודא התקינו אותה במקום שהמשנה אמרה פטור ולפי שתקנה זו שרשה על הנתבע [שהוא] פטור משבועת התורה לא ראו חכמים להפכה על התובע [א] ורב האיי זכר לדיק לברכה פי' כי שבועת היסת מהפכין ונראין לי דבריו לפי שיש לדונו בקל וחומר שדן רבינו גרשון ז"ל בהיפוך שבועה. וראיית האלפסי ז"ל לא הבנתי איך תתכן כי מה שאנו אומרים דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן בב"מ אמרינן לה פרק ראשון ולענין דין שכנגדו חשוד על השבועה אמרינן לה שאם הנתבע המחויב שבועת היסת חשוד על השבועה לא מפכי' לה אשכנגדו לישבע וליטול שלא ברצון הנתבע. לפי שעיקרה אינה אלא תקנת תובע כדי שיודה לו הנתבע האמת ואין עושין לו לתובע תקנה אחרת בזאת לישבע היכא דנתבע חשוד על השבועה דא"כ הויא תקנתא לתקנתא. פי' תקנתא בת תקנתא שכל עיקרה אינה אלא תקנת תובע ולא מתקנינן שתי תקנות שתהא האחת בת חברתה היינו תקנתא לתקנתא לא עבדינן. אבל אם יאמר הנתבע רצוני שישבע התובע ויטול מהפכי' אתובע ואין זה תקנתא לתקנתא וה"נ מוכח בשבועות פרק שבועת הדיינין דהיפוך שבועה ברצות הנתבע לא קרי תקנתא לתקנתא דאמר התם מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן בדרבנן מהפכי' בדאורייתא לא מהפכי' כו' עד איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה כו' בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן הנה נתברר מסוגיא זה שהיפוך אשכנגדו חשוד על השבועה בדרבנן תקנתא לתקנתא אבל היפוך ברצון הנתבע לא קרי תקנתא לתקנתא כדאמר לעיל בדרבנן מהפכינן ולא חשיב לה תקנתא לתקנתא כדגרסי' דרב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן:

השער השלישי אדבר על מיני השבועה ודמיונן ומקומות המיוחדין להן. ואומר

כי מצינו מן התורה ומן התלמוד שאם יזכור שם המיוחד או אחד מן הכינויין זו היא שבועה האמורה בתורה ואין בין זה לזה כלום. וכדאמר בתלמוד ולא תשבעו בשמי לשקר מה ת"ל לפי שנאמר לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא יכול אין חייבים אלא על שם המיוחד מנין לרבות כל הכינויים ת"ל בשמי כל שם שיש לי. ועוד מצינו כי השבועה בין שיזכיר הנשבע בלשון שבועה ובין בלשון אלה כגון חרם ושמתא זה וזה שוין לשבועה וכדאמר בתלמוד (בפ' שבועת העדות) א"ר אבהו מנין לאלה שהיא שבועה שנא' ויקח מזרע הארץ ויכרת אתו ברית ויבא אתו באלה וכתב וגם בנבוכדנצר (מלך אשור) [מרד אשר] השביעו באלהים: ועוד מצינו שהשומע שבועה מפי המשביע כיון שקיבל המושבע ואומר אמן דומה כאלו מזכיר הוא בעצמו שבועה ואלה עליו ואין בין זה לזה כלום כדאמר בתלמוד א"ר יוסי בר חנינא אמן בו שבועה שנא' והשביע הכהן את האשה ואמרה האשה אמן אמן ורבותינו ז"ל לפי שראו חומר הזכרת שם המיוחד והפורענות שבא לעולם מן עונש הנשבעין לשקר לכך עקרו שם המיוחד מן השבועות והעמידו שבועת הדיינין מיוחדת על דרך קללה ועל שורש נהוג חוק ולא יעבור שלא יזכיר הנשבע שבועה מפיו אלא ששומע אלה מפי משביע ועונה אחריו אמן. וגם התקינו נטילת חפץ ביד הנשבע במקום הזכרת שם המיוחד ואין ב"ד רשאי לשנות ואם שינה להחמיר והזכיר שם המיוחד או שינה להקל ולא נטל חפץ ביד מחזירין אותו עד שישבע כדרך תקנת חכמים בנטילת חפץ ובשמיעת אלה מפי המשביע ושיענה אמן ולא יזכיר מפיו שם שבועה אלא בתקנת חכמים. וכדגרסינן (פ' שבועת הדיינין) בתלמוד היכי משביעין ליה אמר רב יהודה משביעין אותו שבועה האמורה בתורה דכתיב ואשביעך בה' אלהי השמים. א"ל רבינא לרב אשי כמאן כר' חנינא דאמר בעינן שם המיוחד א"ל אפילו תימא רבנן לאתפושי חפץ בידיה. ומכאן אתה למד מה שאמר רב יהודה משביעין אותו שבועה האמורה בתורה דלאו אשם המיוחד קאמר אלא לאתפושי חפץ כמו שהשביע אברהם אבינו אליעזר עבדו שנאמר שים נא ידך תחת ירכי דכתיב שם וישם העבד את ידו וגו'. לכך כל המשנה בין להקל בין להחמיר חוזר ונשבע בתקנת חכמים. וכדרבא דאמר רבא האי דיינא דאשבע בה' אלהי ישראל נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר. ועל תקנה גדולה עקרו חכמים הזכרת שם המיוחד מבעלי שבועות כדי שלא יהיה העולם משתומם בעונש שבועת שקר כדגרסינן בתלמוד ת"ר שבועת הדיינין אף בלשונה נאמרה אומרים לו הוי יודע שכל העולם נזדעזעה בשעה שאמר הקב"ה למשה לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא וכל עבירות שבתורה נאמרה בהן ונקה כאן נאמרה לא ינקה וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו [וכאן ממנו] וממשפחתו שנאמר אל תתן את פיך לחטיא את בשרך ואין בשרו אלא קרובו כדכתיב ומבשרך אל תתעלם וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו וכאן ממנו ומכל [העולם] שנאמר אלה וכחש רצוח וגנוב נאוף פרצו דמים בדמים נגעו וכתוב כי מפני אלה אבלה הארץ וגו' על כן תאבל הארץ ואומלל כל יושבי בה וכל עבירות שבתורה אם יש לו זכות תולין שנים או ג' דורות וכאן נפרעין לאלתר שנא' הוצאתיה נאם ה' ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו את עציו ואת אבניו. ועוד אמרו חכמים אין מקיפין בחלול השם ופרים מר זוטרא שאין עושין לו כחנוני המקיפו כלומר אין ממתינין לו מן השמים כענין החנוני שנותן מקחו לאשראי וממתין מעותיו אלא לאלתר נפרעין ממנו עונש שבועת שקר. ועוד שהנשבע לשקר בין באונס בין ברצון נפרעין ממנו כמו שאמרו חכמים אחד שוגג ואחד מזיד בחלול השם ושבועת שקר חלול השם הוא כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם ה' אלהיך. ואולם מה שפירשתי משבועה דרבנן המיוחדת על התובעין שנשבעין ונוטלין לא מצאתי אדם שאמר בה דבר נכון ורבו דעות המפרשין בכמה פנים יש מהן שהורה שהיא שבועת התורה ויש מהן שהורה שהיא שבועת היסת ומיום שהטיתי לבי לאופן הדינין תרתי בלבי לדעת שורש שבועה זו והארכתי לעיין ולחפש סתריה ולעמוד על סדרה כשיטת בעלי התלמוד ולא יכולתי לעמוד על העיקר כי [אם] אחרי חיפוש רב וטורח גדול וצער. העיר [הש"י] רוחי בדבר מה שלא מצאתי לזולתי תהלה לו. וגם ידעתי שהטועה שהורה של הנשבעין ונוטלין שהיא שבועת התורה חשב לדקדק ממה שאמרה המשנה כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין. דומה בלבבו שאלו נשבעין ונוטלין יהא מוסיף על הנשבעין ולא משלמין שיהו מן התורה כמותן וחשב לשון המשנה כאילו נשנית כך כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין חוץ מאלו שנשבעין ונוטלין וכולן מן התורה וכענין הזה נהג ללמוד שיטת המשנה בשיבוש ולא הבין למה שאמרו בעלי התלמוד על הפוגמת כתובתה וע"א מעידה שהיא פרועה שדחה רבא דברי רמי בר חמא בתשובותיו והעמיד אותה שבועה כתקנת חכמים וקבע בה משמר ויתד שלא תמוט שאין נשבע ונוטל מן התורה כמו שהזכרתי למעלה בשער ב'. וראיה מוכחת וברורה היא זו שאין עליה טענה ותשובה אלא שנעלם מן המורים שלא הגיעו לפלגות עמקי דינין ומאשר חנני השם דעה ביותי ובארתי שהנשבע ונוטל שבועה דרבנן כעין דאורייתא היא בשם הנשבע ובנטילת חפץ ואין בין זו לזו אלא שזו עיקרה מן התורה וזו עיקרה מתקנת חכמים ועל מקומות המיוחדין להם ביניהם הפרש כמו שאזכיר בשער מיוחד בספר זה. ומצינו בספר הירושלמי על המשנה של פוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה ועל חמשה דינין המדוברים נאמר בכולן א"ר זירא כעין שבועת התורה ירדו להם. ועוד מצינו בתלמודנו בתחלת פרק שנים אוחזין בטלית א"ר חייא מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים זוז והילך חייב פי' חייב שבועה מ"ט מודה מקצת הטענה הוא ותנא תונא שנים אוחזים בטלית זה אומר אני מצאתיה כו' והא הכא כיון דתפיס אנן סהדי דמה דתפיס הילך הוא וקתני ישבע ורב ששת אומר הילך פטור מאי טעמא כיון דא"ל הילך הני חמשים כמאן דנקיט להו מלוה דמי ובחמשין אחריני הא לא מודי ליה הלכך ליכא הודאה מקצת הטענה וגרסינן בתלמוד ולרב ששת קשיא מתני' פירוש כלומר והרי משנתנו של שנים אוחזין בטלית שהוא כעין הילך במאי דנקיט בידיה ואפ"ה נשבע על השאר ופריק לדעת רב ששת אמר לך רב ששת מתני' תקנת חכמים היא וכדרבי יוחנן דא"ר יוחנן שבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי היא ור' חייא אמר לך אין תקנת חכמים היא מיהו אי אמרת בשלמא הילך מדאורייתא חייב תקינו רבנן שבועה כעין דאורייתא אלא אי אמרת הילך מדאורייתא פטור מתקני רבנן שבועה דלאו דאורייתא סוף סוף מדברי שניהם נתברר ששבועת המשנה הזו תקנת חכמים היא וגזירה כעין שבועה דאורייתא וכיוצא בה לכל הנשבעין ונוטלין. ואין שבועת היסת דומה להן שהיא על הנשבע ולא משלם שלא בנטילת חפץ ובשם הנשבע ועונה אמן והזכיר רבינו סעדיה ז"ל דמות שבועת היסת שיטול ספר תורה ויהא מונח על התיבה ויקום שליח ב"ד ויאמר ראובן טוען כך וכך ושמעון טוען כך וכך מי שעליו כלום מתביעה זו ואינו מודה יהא באלה ויגמור החרם על המנהג וזה קרוב ממה שאנו עושים ואנו מזכירים חרם סתם ולא קללות לפי שהן נכנסות בשבועת היסת:

השער הרביעי אדבר על מנין השרשים היוצאין על שניהם חיוב שבועת התורה

ונזכר ראייתן מן הכתוב ואומר כי ארבעה שרשין הן: הא' הוא מודה מקצת הטענה שחייב לישבע מן התורה כדגרסינן בתלמוד (פ"ק דב"מ) אמר קרא אשר יאמר כי הוא זה כלומר זה יש לך בידי ממה שאתה תובע ולא יותר. ועל זה חייבה תורה שבועה בענין דיני השומרין. ועוד אמר רבה מפני מה אמרה תורה מודה מקצת הטענה ישבע חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו כו': הב' הוא עדות עד אחד שיעיד אותו עד כדברי תובע שאילו היו ב' נתחייב הנתבע לשלם ולפי שאינו אלא עד אחד מחייב הנתבע לישבע כדאמרינן לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת ודרשו רבותינו (ריש פרק שבועת הדיינים) לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה ואמר מר כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה: הג' הוא עדות שני עדים שיעידו במקצת מה שכפר התובע ויהא חייב לשלם כפי העדאתן וישבע על השאר כדגרסי' בתלמוד (פ"ק דב"מ) תני רבי חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש בידו חמשים משביעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר והואיל שזה נידון ממודה מקצת הטענה דיו לבא מן הדין להיות כנדון והרי הוא כמוהו לכל דבריו. ובענין זה פסקו חכמים דין אחר שאם תהיה עדות העדים המעידין במקצת התביעה כתובה בשטר או מקוימת בקנין לא נתחייב שבועת התורה על השאר לפי שעל מה שכתוב בשטר או מקוים מקנין הילך הוא והילך כבר חלקו בו (א) ר' חייא ורב ששת והלכה כרב ששת דפטר הילך משבועה דאורייתא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו לא הודה לו בכלום והוא מה שאמרנו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום פטור ואמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וכן בהילך ובדומה לו אין בהן שבועת התורה אלא שבועת היסת שאינו דומה למודה מקצת הטענה אלא לכופר בכל: הד' הן ד' שומרין שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר והאומנין והשותפין והאריסין והאפוטרופסין וכל הדומין לאלו שעשו אותן חכמים כשומרי שכר כל אלו יש בהן שבועה דאורייתא לנתבעין במקום שיש מחלוקת בטענותיהם ישבע כל אחד מהן בטענה הנפטר בה ויפטר מלשלם. ודעתי לבאר דינים אלו בספר חיבור זה בשער מיוחד כל אחד ואחד בדין הראוי לו:

השער החמישי אדבר על הדינין המתחלקין במודה מקצת הטענה וחן ג':

הא' הוא במקום שאין לתובע עדים באותו קצת התביעה שכפר לו שישבע שבועת התורה ויפטר [ויש בו ט' תנאים]: הא' הוא שתהא הכפירה כסף ראוי כשיעור שנתנו בו חכמים כדתנן שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה בשוה פרוטה. וגרסי' בגמרא אמר רב כפירת טענה שתי כסף ושמואל אמר טענת שתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה חייב. והלכה כוותיה דרב מדאמרינן התם תני ר' חייא לסיועיה לרב סלע לי בידך אין לך בידי אלא סלע חסר שתי כסף חייב חסר מעה פטור. ושיעור שתי כסף משקל ששה עשר (רי"ף פ"ק דקדושין והמיימון בדין תובע ונתבע כתבו שמעה כסף הוא ט"ז שעורין ושתי כסף הם ל"ב גרגרים והפרוטה היא חצי שעורה הנקראת חבה. וכן כתב האשר"י פרק יש בכור ופרק שבועת הדיינין גם הר"ן כתב שם) גרגרים שעורים. ופרוטה רביע גרגיר א'. ואם כפר בפחות או הודה בפחות מכשיעור אין עליו שבועת התורה אבל אם הן כלים אפילו הודה וכפר בפחות משוה פרוטה [ג] יש עליו שבועת התורה כדגרסי' אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטי מחטין והודה לו באחד מהן חייב לכך יצאו כלים למה שהן: הב' הוא [שתהא] התביעה והכפירה וההודאה בדבר קצוב וקצון כגון מדה ומשקל ומנין. וכדתנן (ב) אין נשבעין אלא על דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין ועוד אמרו בית מלא מסרתי לך והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל פטור. זה אומר עד הזיז וזה אומר עד החלון [חייב] סוף סוף כל אלו הנתבעין שפטורין משבועת התורה יש עליהן שבועת היסת: הג' הוא שתהא ההודאה במקצת הטענה במשא ומתן שביניהן. אבל אם היה באבידה שמצא ויודה לו במקצת נאמן בלא שבועה שכך אמרו חכמים (ג) המוצא מציאה לא ישבע מפני תיקון העולם: הד' הוא שתהא הטענה של בעלי דינין מחמת עצמן. אבל הבא בטענת אביו אין עליו שבועת התורה כגון יורש שטוען מחמת

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] כן פסק רב אלפס דתקנתא לתקנתא לא עבדינן בפרק שבועת הדיינים והמיימון פ"א מהל' טוען ונטען וספר המצות סי' נ"ה ות"ה סי' פ"ז כולם פוסקים דאין לך שבועה המתהפכת אלא היסת ע"ש. וכן כתב במרדכי פרק כל הנשבעין: [ג] התוס' פרק שבועת הדיינין והאשר"י שם כתבו דבכלים נמי בעינן שיהא בכל אחד ש"פ:

מורישו והודה לו בכ' זוז פטור משבועה מפני שהוא כמשיב אבידה. וכן אם קפץ מעצמו
בלא טענת יורש ואמר היה לו לפלוני שמת בידי כך וכך ונתתי לו כך וכך נאמן בלא שבועה
ובלבד (שלא) יהא ברור שאינו מערים. וכן שנינו (א) מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא
נ' פטור מפני שהוא כמשיב אבידה. ועוד אמרו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי
זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב
אבידה ופטור והלכה כחכמים. (נ"ע ברב אלפס) אבל טענו יורש במנה והודה הנתבע
וחזר ואמר פרעתי לו מהן כך וכך נתחייב שבועת התורה הואיל שהודה בכל מה שתבע.
וכן אמרו מנה לאבא בידך אין לו אלא נ' פטור. אבל אם אמר נתתי לו מהם נ' זוז חייב
ודעתי לפרש עיקר זה הדין בספר זה: הה' הוא שתהא הכפירה בטענת ברייא שיאמר
בודאי ברור לי שאין לך אצלי אלא כך וכך וישבע על השאר. אבל אם בא בטענת שמא
אינו נפטר בשבועה וחייב לשלם. כמו שאמרו מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא
נ' והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם: הו' הוא שתהא ההודאה ממין הטענה
שכך שנינו אם אין ההודאה ממין הטענה פטור. אבל אם טענו ב' מינין והודה לו באחד
מהן חייב שבועה שממין הטענה קרינא ביה. וכדגרסי' אמר רב נחמן אמר שמואל טענו
חטין ושעורין והודה לו באחד מהן חייב והלכה כשמואל: הז' הוא שלא תהא מזומנת
בידו מקצת הטענה שהודה וחייב לישבע על מה שכפר. אבל אם אותו קצת ההודאה מזומן
בידו ליתן לתובע אינו נשבע על מה שכפר וכן מצינו בתלמוד (ב) א"ר חייא מנה לי בידך
אין לך בידי אלא נ' זוז והילך חייב ורב ששת אמר פטור והלכה כרב ששת: הח' הוא
שלא יהא לתובע עדות במה שכפר הנתבע כבר מן התביעה. אבל אם יש לתובע עדות
במה שכפר הנתבע כבר נעקר חיוב שבועה מן הנתבע כי חזר ואמר פרעתי ונתחייב
התובע שבועה דרבנן ויטול את הכל. ואע"פ שיטעון ד"א (אחר) העדאת עדים אין ממש
בטענתו שכבר הוחזק כפרן וכמו כן מפורש בזה השער: הט' הוא שתהא הודאת הנתבע
על פיו ואין בו לתובע על אותו קצת הודאה לא שטר ולא עדות בקנין. אבל אם אותו
קצת הודאה כתוב בשטר או שהוא מקוים בקנין ע"פ עדים ילא דינו מדין מודה מקצת
הטענה ונכנס בדין הילך ואין עליו שבועת התורה אלא שבועת היסת. הרי אלו ט' דברים
שפירשתי במודה מקצת הטענה שיהו לריכות שם וישבע שבועת התורה וכולן במקום שאין
שם עדות: הב' שפסקו חכמים במודה מקצת הוא במקום שיש שם עדות לתובע בכל
מה שכפר לו [בין שכפר לו] הכל בין שכפר לו במקצת ודינו בשני פנים: הא' הוא שיטעון
התובע ויאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' [א] והעדים מעידין אותו שיש
לו מנה [ופרעו] יטול הכל בלא שבועה שכך אמרו חכמים כל האומר לא לויתי כאומר לא
פרעתי דמי דהואיל שכפר אותן נ' ואמר שלא לוה אותן מעולם אין לומר שפרע שכל האומר
לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי הלכך נוטל התובע בלא שבועה: הב' הוא שיטעון התובע
ויאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא נ' ובאו עדים והעידו על מנה שלם. וחזר
וטען שלוה מנה ופרע נ' ואין עליו אלא נ' שאילו טען כך קודם שילאה העדות היה נאמן
בשבועה ועכשיו שכפר והוחזק כפרן ע"פ עדים יטול התובע מנה ע"פ עדיו. וסוף סוף
לריך שבועה דרבנן כעין דאורייתא כדין כל הנשבעין ונוטלין: וכן אמר (ג) רבה בר בר
חנה א"ר יוחנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים אותו שיש לו
וחזר ואמר פרעתי הוחזק כפרן: הג' שהוא במודה מקצת הטענה הוא במקום שעל מה
שיודה כתוב בשטר או קנו בקנין. ואין עליו שבועת התורה על מה שכפר מפני שדינו כדין
הילך והילך פטור משבועת התורה אלא שיש עליו שבועת היסת כמו שהזכרנו וכך שנו חכמים
(ד) על שטרי שלעין דיכרין מלוה אומר ה' ולוה אומר ג' ר"ש [ב"א] אומר הואיל והודה מקצת
הטענה ישבע רבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבידה ופטור פי' לפי שסלעין סתם או
דינרין סתם יש לומר חמשה ויש לומר שלשה או שנים וכשטוען הלוה שלשה יכול היה לומר
שתים והרי הוא כמשיב אבידה והלכה כרבי עקיבא ואמרי' בתלמוד כי אמר שתים נמי פטור
וטעמא מאי דכל מאי דכתב בשטר הילך הוא והילך פטור משבועת התורה:

השער הששי אדבר על השבועות המתחייב על פי עד אחד או ע"פ שנים עדים.

ואומר שמיני העדות שלשה: הא' הוא העדות שאין דן בה הדיין
לא ממון ולא שבועה ואע"פ שהנתבע מודה בה: הב' הוא עדות שדיין דן בה בשעה
שהנתבע כופר בה ואם הנתבע מודה בה דחיה הדין מעליו ובלא תשלום ובלא שבועה:
הג' הוא עדות שדן בה הדיין ממון או שבועה ואע"פ שהנתבע כופר בה. ועתה אשוב
לבאר שלש מיני העדיות כהלכתן. העדות הראשונה שאמרתי שאין דן בה הדיין ואע"פ
שהנתבע מודה בה הוא במקום שהנתבע יכול לדחות דברי העדות בענין שאפשר שלא
יתחייב בה. כמו ששנינו במס' סנהדרין כילד (ה) בודקים את העדים מכניסין אותן ומאיימין
עליהן ומוליאין כל אדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומר לו היאך אתה יודע שזה
חייב לזה אם אומר הוא עצמו אמר לי או איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום.
[והוא] שיודה הנתבע ויאמר בודאי אמרתי לו שאני חייב לפלוני אבל משטה בו הייתי
או שאמרתי דבר זה כדי שלא להשביע את עצמי ודוחה העדות מעליו שאע"פ שיודה בה
אינו חייב לא ממון ולא שבועה. ועוד גרסינן בתלמוד ההוא דאכמין ליה לחבריה סהדי
בכילתה וא"ל מנה לי בידך א"ל הן עירי ושכבי להוי סהדי עלך א"ל לא אמר רב (ה"ג)
[כהנא] הא א"ל דלא. ועוד ההוא דאכמין ליה סהדי בי קברי א"ל מנה לי בידך א"ל הן
מיתי וחיי ליהוו סהדי עלך א"ל לא אמר ר"ל הא א"ל דלא. ועוד א"ר חייא בר אבא א"ר
יוחנן מנה לי בידך א"ל הן למחר אמר לו תניהו לי משטה אני בך. ולא עוד אלא אפילו
הכמין לו עדים אחורי הגדר וא"ל הודה לי בפני עדים מתיירא אני שמא תכפיני בב"ד
למחר אמר לו תניהו לי משטה אני בך פטור. ועוד גרסי' ההוא דהוו קרי ליה קב רשו
אמר מאן מסיק בי אלא פלוני ופלוני למחר תבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן אמר אדם עשוי
שלא להשביע את עצמו. ועוד אמרי' ההוא דהוו קרו ליה עכברא דשכיב אדינרי כי קשכיב
אמר פלוני ופלוני מסקו בי מאה זוזי אתו תבעינהו ליורשים אתו לקמיה דרבי ישמעאל
ברבי יוסי אמר להו כי אמרינן אדם עשוי שלא להשביע את עצמו בחיים אבל לאחר מיתה
לא. פרעו פלג. אתו לקמיה דרבי חייא אמר להו כשם שאדם עשוי שלא להשביע את
עצמו כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. אמרי ליה ניזל ניהדר אמר להו כבר הורה
זקן: והרי כל העדיות האלו שהזכרנו אע"פ שמודה בהן הנתבע אין מחייבין אותו שום חיוב.
וכן אם כופר בהן אין לומר עליו הוחזק כפרן דיכול למימר דברים שאינן של עיקר ואין
ממש בהן איני זכר עליהן ואם שמא אמרתי שכחתי. וכן מצינו בתלמוד אמר אביי לא שנו
אלא דא"ל משטה אני בך אבל אמר להד"ם הוחזק כפרן. ואמר רב פפא בריה דרבה בר
אהבה הכי אמרי' משמיה דרבא כל מילי דכדי לא דכירי אינשי כלומר אע"פ שאמר להד"ם
לא הוחזק כפרן והלכה כמותו. כל אלו עדיות שהזכרנו למעלה בין שיודה הנתבע בהן
בין שיכפור בהן אין להחזיקו בכפרן ואין להשביעו שבועת התורה אלא שבועת היסת בלבד.
והעדות השנית שאמרתי שהדיין דן בשעת שכופר בה הנתבע. ובשעה שמודה בה יכול
לדחותה מעליו בלא חיוב. כגון אחד מן השנים הכתובים למעלה בעדות הראשונה והוסיף
עליו לומר אתם עדיי בין שאמר התובע בין שאמר הנתבע כמו שאמרו חכמים אמר רב
יהודה צריך שיאמר אתם עדיי ולא שנא כי אמר לוה ושתיק מלוה לא שנא כי אמר מלוה
ושתיק לוה. ויהביה טעמא ממאי דאמרי' עירי ושכבי ליהוו עלך סהדי א"ל לא כלומר אין
בעדותן ממש ומהכא נמי דייקינן טעמא דא"ל לא אבל אי הוה שתיק הוה ליה קבלת עדות
והעדות מקוים. ובכגון זה אם יודה הנתבע תחלה בטענת העדות ואמר בודאי כך היה
אלא שפרעתי הרי הוא נאמן על כך. אבל אם כפר בה מחייבין אותו על אחד מחמשה
פנים: הא' הוא שהיה כופר הנתבע בתורת העדות ואמר לא היו דברים מעולם ובאו
עדים והעידו בו חייב לשלם כל מה שיעידו עליו ואין לתובע חיוב שבועה לברר עדותו
וכבר נפסק זה הדין על טעם כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי ובארתי למעלה:
הב' הוא במקום שיכפור על התביעה ובאו עדים והעידו בו והחזיקו בכפרן ואח"כ חזר
וטען פרעתי שאילו טען כך תחלה קודם (שהכחישם) [שהכחישוהו] היה נאמן בשבועה ונפטר
ועכשיו שהוחזק כפרן אינו נאמן במה שטוען פרעתי אפילו בשבועה וגובה המלוה כל חובו.
ובלבד שישבע שבועה דרבנן כעין דאורייתא שהדין הזה נפסק לכל המלוין ואפילו בשטר
במקום שהלוה טוען פרעתי. וכדאמר רב פפא (ו) האי מאן דמפיק שטרא אחבריה ואמר
פרוע הוא לאו כל כמיניה. ואי א"ל אישתבע לי מישתבע ליה. ואי נורבא מרבנן הוא
לא משבעינן ליה: הג' הוא במקום שיכפור על התביעה כולה ובאו עדים והעידו בו על
מקלתה כותן מקלתה שהעידו בו עדים ועל השאר שאין בו עדים נשבע שבועת התורה ודינו
כדין מודה מקלת הטענה. וכדגרסינן (ז) א"ר חייא מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי
כלום והעדים מעידין אותו שיש לו חמשים משביעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו
גדולה מהעדאת עדים מקל ותומר: הד' הוא במקום שיכפור בכל הטענה ועד אחד מעיד
בו על כולה נתחייב הנתבע שבועת התורה כמו שאמרנו (ח) כל מקום ששנים מחייבין
אותו ממון אחד מחייבו שבועה: הה' הוא במקום שיכפור בכל הטענה ועד אחד מעיד
על מקלתה נתחייב הנתבע שבועת התורה על כל הטענה וזה יולא מטעם גלגול שבועה:
והעדות שלישית שאמרתי שדן בה הדיין בין שהנתבע מודה בה בין שהנתבע כופר בה
הוא שתלא עליו עדות בשטר או מקוים בקנין ויש בזה ד' דינין: הא' במקום שהוא כופר
בשורש הטענה כפירת בריא יטול התובע כל מה שטוען ואין עליו לישבע כלום כמו שפסקנו
למעלה על טעם כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי: הב' הוא שאומר לויתי
ופרעתי ישבע בעל השטר שבועה דרבנן שלא נפרע וכדאמר רב פפא האי מאן דמפיק
שטרא וכו': הג' הוא במקום שיהא בו עד אחד בקנין נתחייב הנתבע שבועת התורה
ונפטר כדאמרינן כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון וכו': הד' הוא במקום שמחבר
עליו התובע תביעות אחרות עם אותו תביעה שיש לו עליה שטר או עדים אינו חייב על
אותו [השאר] שבועה דאורייתא לפי שאותה שיש לו עליה שטר או עדות מקוים הרי היא
כמי שאומר הילך והשאר הן כפירה בלי הודאת מקלת ואין עליה אלא שבועת היסת כמו
שפירשנו למעלה. והשבועה המחויבת לנתבע על פי שנים עדים או על פי עד אחד אין
בזו שיעור כפירה שתי כסף שאפילו לא תהא כל התביעה אלא פרוטה ובא עד אחד והעיד
עליה נתחייב הנתבע שבועת התורה וכדגרסינן אמר רב נחמן אמר שמואל לא שנו אלא
בטענת מלוה והודאת לוה אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה
וכפר אותה חייב דאמר קרא לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל
חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה. ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון
אחד מחייבו שבועה:

השער השביעי אדבר בדיני שבועות השומרים הנפרדים זה מזה. ופעמים ששוין בדין לחיוב ולפטור.

ואומר שהשומרים הנזכרים בתורה ד':
הא' שומר חנם ועליו נאמר הפסוק כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה
לשמור: הב' הוא השואל ועליו נאמר הפסוק כי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת:
הג' הן נושא שכר והשוכר ועליו נאמר אם שכיר הוא בא בשכרו. הרי אלו ד' ודיניהן
שלשה. דינו של שומר חנם שיפטר מתשלומין על כל מאורע שאירע בפקדון חוץ מפשיעה.
דינו של שואל שיתחייב בכל מאורע שאירע בו חוץ ממתה מחמת מלאכה. דינו של שומר
שכר שיפטר במקלת ושיתחייב במקלת. בגניבה ואבידה חייב. ובשבורה ומתה שהן אונסין
פטור. והשוכר כמוהו: וכן שנינו (ט) ד' שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר.
שומר חנם נשבע על הכל. והשואל משלם את הכל. נושא שכר והשוכר נשבעין על השבורה
ועל המתה ומשלמין את האבידה ואת הגניבה. ופעמים שכולם שוין בין לחיוב בין לפטור
שאם יטענו טענה שהן חייבין בה תשלומין כגון שומר חנם שטוען אחד מעניני פשיעה
ושומר שכר שטען בגניבה ואבידה ושואל שטען באונסין שלא מחמת מלאכה בכל אלו חייבין
לשלם. וחייבין שבועה. נשבעין תחלה שכך אירע באותו פקדון ואינו ברשותו. שמא עיניו
נתן בה ורולה ליתן דמים ולאחר שבועה משלם דמיו. ואם יביא ראיה על מה שטען פטור
משבועה וחייב לשלם: ובמקום שיטענו טענה הפוטרת אותם מתשלומין כגון שומר חנם
שטען גניבה ואבידה ושומר שכר שטען באונסין והשואל שטען במתה מחמת מלאכה.
או שיטען בו שנתעסקו עמו בתנאי שהתנו עמו לבעל הממון בשעת שקבל ממנו הפקדון
או השאילה באותן ענינים שאמרו בעלי התלמוד שיפטרו מן המאורעין שיקרה בהן מלשלם
חייבין לישבע שבועת התורה שכך היה כשטוענין ופטורין מלשלם. ושלש שבועות משביעין
אותו כדגרסינן (י) בתלמוד אמר רב שלש שבועות משביעין אותו שבועה שלא פשעתי בה
שבועה שלא שלחתי בה יד שבועה שאינה ברשותי. ושואל שפטרו חכמים במתה מחמת
מלאכה הוא במקום שלא שינה במלאכה אחרת אלא אותה ששאל בה אבל שינה במלאכה
חייב. וכדאמר בתלמוד (כ) ההוא גברא דשאיל נרגא מחבריה איתבר אתא לקמיה דרבא
אמר ליה זיל אייתי סהדי שלא שנית בה ואיפטר. ועוד אמרינן בתלמוד איבעיא להו כחש
בשר מחמת מלאכה מהו א"ל ההוא מרבנן ורב חלקיה בריה דרב אדא שמיה מה לי קטלא
כולה מה לי קטלא פלגא א"ל רבא מכלל דכי מתה מחמת מלאכה מיחייב ולימא ליה לאו
לאוקמה בכילתא שאילתא אלא אמר רבא לא מיבעיא כחש מחמת מלאכה דפטור אלא
אפילו מתה מחמת מלאכה פטור דאמר ליה לאו לאוקמה בכילתא שאילתא:

השער השמיני אדבר בשבועה שמתחייב שותפין זה לזה במה שיקרה בממון השיתוף.

ואומר כי שני שותפין הן ודיניהן מחולקין. הא' הוא
שיתוף ממון בממון. והשני שיתוף ממון ומלאכה והוא הנזכר בתלמוד לקרותו עסקא.
כגון אדם שנותן לחבירו ממון להתעסק בו במלאכה או בסחורה לעשות בה ריוח ואין לזה
קרן באותו עסק אלא שחולקין הריוח זה נוטל בזכיית ממונו וזה נוטל בזכיית עסקו:
הא' שהוא חיבור ממון בממון הוא שמתקיים דבריהם בחיבור הממונות ובתנאי שיתנו
ביניהן בשעת החיבור. שאם התנו ביניהם על הריוח וההפסד שיהיו שניהם שוין או יותר
על זה ראוי להם שישלימו תנאם לפי מה שהתנו. בין שהטילו ממון לכיס זה מנה וזה
מנה בין שהטילו זה מנה וזה מאתים. בין שיתעסקו שניהם בממון בין שיתעסק האחד
לבדו על הכל יעשו זה לזה כפי התנאי חוץ ממה שאסרה תורה שאין מתקיים בה שום תנאי
אפילו בקנין כגון רבית ואסמכתא והדומה להן. שהרי אמרו חכמים קנין ברבית לא מהני
וכמוהו האסמכתא. ואע"פ שאמרו (ל) והלכתא אסמכתא קניא והוא דלא אניס והוא דקנו

מראה מקומות (א) פרק שבועת הדיינים: (ב) פ"ק דב"מ: (ג) בפ"ק דב"מ: (ד) מציאה בפ"ק דב"מ בשמעתין דסיכך: (ה) בפרק זה בורר: (ו) בפרק שבועות הדיינים: (ז) בפ"ק דב"מ: (ח) בפרק שבועות הדיינים:
(ט) בפרק השוכר את הפועלים בב"מ ובפ' אחרון ממסכת שבועות: (י) בפ' הגוזל קמא ובפ' דב"מ: (כ) בפרק השואל: (ל) בפ' הרבעה נדרים ובפ' איזהו נשך:

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] פרק שבועות הדיינין ופ' אין לך בידי אלא חמשים לא היו דברים מעולם לא לויתי ממך אלא חמשים:

מיניה בב"ד חשוב כי זו מיושבת בענין שאינו מתקיים ומתחייב באלתו ואין זה מקום פירושה. ובמקום שקיימו דבריהם תחלה בחיבור הממונות סתם שלא פירשו דבר על הריוח ועל ההפסד אם יהו שוין או יתר זה על זה יש עליהן משני דרכים: הא' הוא במקום שהטילו ממון שוה בשוה ראוי להם לחלוק שוה בשוה: הב' הוא במקום שיוסיף זה ממון על חבירו והתנו לעסוק בדבר מיוחד אם עשו מה שהתנו והתעסקו באותו עסק מיוחד הדין להיותם שוין בריוח ובהפסד ואע"פ שלא פירשו בשעת התנאי ואע"פ שהאחד מוסיף בקרן וכדאמר שמואל (א) שנים שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתים השכר לאמצע אבל אם לא עשו מה שהתנו ושינו לעסוק בדבר אחר שלא התנו תחלה הדין שיטול כל האחד מן הריוח ומן ההפסד כנגד מעותיו וכדאמר בתלמוד אמר רבה מסתברא מלתא דשמואל בשור לחרישה ועומד לחרישה אבל שור לחרישה ועומד לטביחה זה נוטל לפי מעותיו [כו']: ואם יטען השותף מאורע שאירע בממון השיתוף יש בהן שני דינין: הא' אם טען מאותן מאורעין שומר שכר חייב לשלם לפי שהשותפין עשו חכמים דינם כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבידה ואין נפטרין אלא בשבורה ומתה דאמר שמואל (ב) השותפין מחזיקין זה על זה ונעשין שומרי שכר זה לזה וכן אם אירע בו המאורע בעסק אחר שנתעסק בממון חוץ מאותו עסק שהתנו זה עם זה חייב לשלם. ואע"פ שמשלמים השותפין נשבעין שאין ברשותן כדאמרי' לעיל שמא עיניו נתן בה: הב' אם טען אחד מן השותפין מאורע *שפסד בו שומר שכר ושלא נתעסק בממון השיתוף אלא בעסק שהתנו שניהם תחלה ועל אותו עסק נפסד הן כולו הן מקצתו מתחייב שבועה על מה שטוען ונפטר מלשלם ויהא ההפסד בין שניהם הכל לפי תנאם או אפילו שדבר סתם כמו כן הואיל שלא שינו עסק תנאם: והב' שהוא ממון עם מלאכה שקראו אותו בעלי התלמוד עיסקא. הוא שמתקיים תחלה בליווי בעל הממון שילוה לשני להתעסק בו ואמרינן בתלמוד (ג) האי עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון שעשו חכמים תקנה לבעל הממון ולמי שמתעסק בו מלתא דניחא ליה ללוה [ולמלוה]. ונתנו למחצית ממון תורת מלוה ולמחצית האחרת תורת פקדון. שאילו היה כולו בדין מלוה היה הריוח וההפסד ללוה כעין כל הלואות. ואילו היה כולו בדין פקדון היה הריוח וההפסד לבעל הפקדון כשאר כל הפקדונות. לכך מילצו חכמים בדבר ודנו מחלה בדין מלוה ומחלה בדין פקדון כדי שיחלקו שניהם בריוח ובהפסד. סוף סוף אינו מתקיים שיתוף זה עד שיקבל בעל הממון עליו תחלה אחד מג' תנאין הללו. או שיתן שכירות קוץ על שעושה לו מלאכה בממונו ומתעסק בו. או שיעשהו [חולק] יתר על ריוח ממון ונותן לו מריוח חלקו המגיעו שליש שהוא שתות מריוח כל הממון כגון שימצא ל' דינר ריוח באותו עסקא נוטל המתעסק חמשה עשר מחלק ריוח המחלה שהוא בתורת מלוה וראוי ליטול [כמותו] בעל הפקדון בדין פקדון ומאותן חמשה עשר שמגיעין לחלקו וראוי ליטול אותן נוטל שליש למתעסק והן חמשה שהוא שלשים דינרין שהיה כל הריוח ונמצא *אותה מוכה מן הריוח ביד המתעסק שני שלישין שהן עשרים דינר ושליש ביד [בעל] הממון שהן עשרה דינרים. ואם יקרה הפסד באותו עסק כגון למר שהקדחתו יורה או בענין הדומה לזה יהא הפסד כל הממון ביניהן שוה בשוה. או שיקבל עליו בעל הממון שיהא חולק בחלק ההפסד שיגיע למתעסק השליש כגון שימצא הפסד באותו עסק מל' דינר ובעל הממון נפסד ט"ו שהוא בתורת פקדון וראוי להפסיד אותם והחמשה עשר שראוי למתעסק להפסיד בדין מלוה יהא נפסד בעל הממון שליש מאותן ט"ו שהן ה' דינר. ונמצא *אותה מנה ביד בעל הממון שני שלישי הפסד שהן כ' דינר והשליש ביד המתעסק שהן י' דינר והואיל שעשה עצמו יתר על ההפסד יהא חולק הריוח לכשימצא מחלה על מחלה וכן אמרו בעלי התלמוד (ד) אי מלוה שקיל פלגא באגר דרי תרי תילתי בהפסד אי מלוה שקיל תילתא באגר דרי פלגי בהפסד. הרי שאין השיתוף של עסקא מתקיים אלא באחד מג' תנאין הללו או שיקבל עליו בעל הממון ליטול שני שלישים בהפסד ומחלה על מחלה בשכר. או שיקבל עליו שלא יטול בשכר אלא שליש ויהא חולקין ההפסד שוה בשוה. או שיתן לו שכירות שכר טורח עיסקו ויהא חולקין שוה בשוה בין בשכר בין בהפסד. ובמקום שקיימו שיתוף עסקא כגון שפירשנו ואחר כך אירע מאורע בשני ממונות הללו שהן מלוה ופקדון יש בזה ג' דינין מוחלקין: הדין הא' הוא שיטעון המתעסק שנאבד כל הממון. באחד מב' דרכים הן על דרך ששומר שכר חייב בו כגון גניבה ואבידה הן על דרך שנתעסק מן הממון בעסק אחר שלא התנה עמו. באלו שני דרכים מתחייב עצמו בטענתו וחייב לשלם כל הממון משלו כמו שאמרנו בשיתוף ממון עם ממון שהשותף דינו כשומר שכר. ורשין ראשון נשבע שבועת התורה שכך היה כמו שטוען שאם שמא נתעסק מאותו ממון בדבר שיש בו ריוח ונותן עיניו. ולאחר שבועה משלם את הקרן משלו: והדין הב' הוא שיטעון שאירע בו דבר שאין מתחייב בו שומר שכר כגון אונסין ישבע שבועת התורה שכך היה ומשלם מחצית הממון שהוא בתורת מלוה שאין הלוה פוטר עצמו בשום אונס ויפטר ממחצית אחד שהוא בתורת פקדון הואיל שנשבע שאירע בו אונס ואם יטעון אותו מאורע האונס במחצית הממון ישבע שבועת התורה שכך היה ויחשב לו אותו מחצית הנאנס מחלה מלוה ומחלה פקדון וישלם מחצית מלוה שהוא רובע הממון והרובע האחד שהוא בתורת פקדון נפטר מלשלם בטענת אונסין ומחצית הממון שנשאר אם הגיע זמן השיתוף והעסקא יחזירו לבעליו ואם עדיין לא הגיע יתעסק בו בדין שהוא עוסק בכולו מחצית בתורת מלוה ומחצית בתורת פקדון. והורו מקצת המורים כי מחצית הממון שנשאר יחשב כמלוה. והנאנס יחשב כפקדון ואין על הלוה לשלם כלום וזה לא יתכן לומר לפי שמה שאמרו הכמים פלגא מלוה ופלגא פקדון אינו דבר ניכר ומסיים לומר זהו מלוה וזהו פקדון אלא כל פרוטה שבממון מחציתה מלוה ומחציתה פקדון וכשם שאין לבעל הממון לומר מה שנאבד הוא המלוה והנשאר הוא הפקדון כדי שיתחייב בכל התשלומין כך אין למתעסק לומר בהנשאר הוא המלוה והנאבד הוא הפקדון כדי שיפטר מלשלם כלום וכל דבר שיש בו טענות ומחלוקת כגון זה שהמלוה אומר מה שאבדת הוא המלוה והלוה אומר מה שאבדתי הוא הפקדון השוו חכמים ומילצו את הדבר בדין השוה וזהו מה שפירשנו: הדין הג' הוא במקום שיטעון זה המתעסק הפסד כל הממון או מקצתו ולא שנגנב או אבד אלא שנתעסק בו באותה מלאכה שהתנו ביניהן בלא שינוי ולא עלתה יפה ונפסדה נתחייב שבועה על מה שטוען [א] וישלם כל המלוה. ומה שהיא בתורת פקדון דינו על ב' ענינים: הענין הא' אם נטל הלוה שכירות מן המלוה על שנתעסק בממונו או שהתנה עמו ליטול שני שלישי הריוח דינם להיות בהפסד הפקדון שוה בשוה כי כן אמרו אי מלוה שקיל תילתא באגר דרי פלגא בהפסד: הענין הב' אם המלוה נוטל מן הריוח מחלה על מחלה ולא נתן שכירות העסק ללוה דין הוא שיפסיד המלוה בהפסד הפקדון שני שלישית והלוה יפסיד שליש כי כן אמרו אי מלוה שקיל פלגא באגר דרי תרי תילתי בהפסד. ואם נפש אדם לומר ולהשיב על דין עסקא שפסקו חכמים הואיל שמחצית בתורת פקדון היאך רשאי הנפקד להשתמש ולהתעסק בו שהרי אמרו חכמים המפקיד מעות אצל שולחני אם צרורין לא ישתמש בהן מותרין ישתמש בהן אבל בעל הבית בין צרורין בין מותרים לא ישתמש בהן הא תשובתו לא נאסר הפקדון להשתמש בו אלא בלא רשות המפקיד אבל כאן ברשות בעל הממון משתמש ואם ישוב ויאמר עוד היאך נוטל בעל העסקא שכר בחלק הפקדון שהרי אמרו חכמים מותרים ישתמש בהן לפיכך אבדו חייב באחריותן וכל הריוח וכל ההפסד לנפקד ולא למפקיד זו היא תשובתו שאשר הנפקדים לא נשתמשו בפקדון לצורך בעליו אבל זה של עסקא שנשתמש לצורך בעליו מותר הבעל העסקא בריוח וכן הדין בהפסד: ואומר עוד כי ממון של עסקא מתחלק לשני חלקים על אחד שאם יטעון המתעסק ויאמר החזרתי לך ממונך נאמן הוא בשבועה על המחלית שהוא בתורת פקדון ואע"פ שביד בעל העסקא שטר מקוים הנקרא שטר כיס לפי שאמרו חכמים (ה) המפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזירו בשטר אבל אינו נאמן על המחלית האחר שהוא בתורת מלוה דקי"ל (ו) המלוה את חבירו בשטר צריך להחזירו בשטר אבל ישבע בעל הממון שהשטר בידו ויטול מחלית הלואה. ובמקום שמת הלוה ותבע המלוה ממונו מן היורשין ושטר כיס מקוים בידו יש בזה שני דינין: הדין הא' הוא במקום שהממון בעין ועדיין לא נשתמש בו או שקנה בו פרקמטיא ראשונה ועדיין הוא בעין ולא החליפה באחרת דין הוא שיטול אותה בעל העסקא ויגבה כדגרסינן בתלמוד (ז) אמר רב אידי בר אבא אם מת נעשה מטלטלין אצל בניו אמר רבא להכי קרי ליה עסקא דאם מת [אינה] נעשית מטלטלין אצל בניו והלכתא כרבא: והדין הב' אם נשתנית הפרקמטיא הראשונה ונתחלפה באחרת אין לו לבעל הממון לגבות מן היתומים כי אם המחלית שהוא בתורת מלוה אבל מחלית אחר שהוא בתורת פקדון אינו גובה ודבר זה מוצא משורש דין הנזכר המפקיד אצל חבירו בשטר אין צריך להחזיר לו בשטר ואלו היה אביהן קיים יכול היה ליפטר ולומר החזרתי לך ואע"פ שהשטר ביד המפקיד היה נאמן הנפקד בשבועה ונפטר מלשלם. או שהיה טוען שנאבד באותן מאורעים שאינו חייב לשלם ועל כן [אין] אנו רשאין לחייב [ג] שטר כיס היוצא על היתומין נשבע וגובה מחלה:

השער התשיעי אדבר בשבועה המחויבת בדיני המשכון ואומר כי דיני המשכון מתחלקין לב' חלקים:

החלק הא' בהכחשה שתפול בין המלוה והלוה בממון שהלואה עצמה ודינו של ג' ענינין: **הענין הא'** הוא במקום שטוען המלוה על המשכון דינר הלויתיך עליו והלוה אומר לא כי אם חצי דינר רואין כמה שהיה שוה המשכון אם הוא שוה הדינר ישבע המלוה שבועה דרבנן שהלוהו דינר ויגבה הדינר הן מן המשכון הן מבעליו וכן מצינו בתלמוד ירושלמי נאמן המלוה לומר עד כדי המשכון הלויתיך עליו: **הענין הב'** הוא שיהא טענותיהן בענין דרך הא' אבל אין שוה המשכון כנגד טענת המלוה דין הוא שישבע המלוה כנגד מה ששוה המשכון ויגבה כל המשכון ובלשון הזה נשבע שבועה שלא הלויתיך על משכון זה פחות ממה ששוה והנשאר מתביעת המלוה ישבע הלוה שבועת היסת שלא לוה ממנו על זה המשכון יותר ממה שהוא [שוה] ויפטר: **הענין הג'** הוא שיטעון המלוה שהלוהו על זה המשכון דינר והמשכון אינו שוה אלא דינר פחות רביע ובעל המשכון טוען לא כי אלא מכרתיו לך בדינר ורביע וקבלתי ממך הדינר והרביע נשאר לי עליך ותן לי. בכגון זה ישבע המלוה שהחפץ בידו שלא נטלו מידו בתורת מכירה ויפטר מן הרביע שתובעו ובעל החפץ נשבע שמכרו ולא משכנו ויפטר מן הרביע שתובעו: **והחלק הב'** הוא במקום שאין מכחישין זה את [זה] בהלואה עצמה אלא שנאבד המשכון וחולקין עליו לומר כמה היה שוה ודין זה על שני ענינים: **הענין הא'** הוא במקום שמסר לוה משכון בשעת הלואה וטוען המלוה שנגנב או נאבד ודין הוא שישבע שבועת התורה שכך היה ויפטר מן המשכון ויגבה מעותיו מן הלוה לפי שעשו אותו חכמים [ג] כשומר חנם וכן אמרו המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו דברי רבי אליעזר והלכה כמותו במקום שמשכנו בשעת הלואתו לפי שאין לקיחות המשכון אלא לזכרון אצל המלוה ולא במקום גביית ממון: **והענין הב'** הוא במקום שמשכנו שלא בשעת הלואה ועשו אותו חכמים כשומר שכר ואם נאבד המשכון או נגנב חייב מלוה לשלם מה ששוה יותר על מה שהלוהו ונשבע שאינו ברשותו ואם טוען שנאנס נשבע שבועת התורה ופטור כשומר שכר וגובה ממנו מה שהלוהו וילמד דין זה ממה שהזכרנו ממה שאמרו על המשכון הלוהו על המשכון שומר שכר והעמידו בעלי תלמוד אותה משנה כשמשכנו שלא בשעת הלואתו והמשנה אחרת ששנינו המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון ישבע ויטול מעותיו העמידוה כשמשכנו בשעת הלואתו וכן אומר בעל הלכות. ועוד כי יש שבעה ענינים כשמשכנו [ד] שלא בשעת הלואתו שהמחלוקת בין המלוה והלוה על המשכון שנאבד לומר כמה היה שוה: **הענין הא'** הוא במקום שהלוה על המשכון דינר וטען ואומר נאבד המשכון ולא היה שוה אלא חצי דינר [ובא] המשכון שאבדתי ונחשב עלי כחלי דינר והוסף משלך חלי דינר כשתשלים מה שהלויתיך והלוה טוען ואומר לא כי אלא דינר היה שוה כנגד מעותיך ישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון וישבע הלוה שבועת היסת שהמשכון שוה כנגד ההלואה ויפטר: **הענין הב'** הוא במקום שיטען ויאמר המלוה דינר הלויתיך וחצי דינר היה שוה והלוה אומר לא כי אלא דינר חסר רובע ישבע המלוה שבועת התורה [ה] שלא היה שוה פחות ממה שטען ומשלם לו רביע שמודה לו ומהרביע אחר נפטר בשבועת התורה כעין מודה מקצת הטענה. וכן שנינו המלוה את חבירו על המשכון ואמר לו סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וסלע היה שוה פטור. סלע הלויתיך עליו ושקל היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרין היה שוה חייב ומכאן אתה למד הדין שפסקנו בשני ענינים: **הענין הג'** שיטעון הלוה ויאמר דינר הלויתני ושנים היו שוה תן לי דינר משלך ששוה המשכון יותר מהלואתך ומלוה טוען לא כי אלא ההלואה כנגד המשכון ואינו שוה אלא דינר דין הוא שישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגלגל באותה שבועה שלא היה שוה יותר מן ההלואה ויפטר: **הענין הד'** הוא שיטעון הלוה ויאמר דינר הלויתני עליו ושנים היה שוה והמלוה אומר לא כי אלא דינר ורביע הרי שהמלוה מודה מקצת הטענה ישבע שבועת התורה שנאבד המשכון ושלא היה שוה אלא דינר ורביע וישלם אותו רביע ללוה כדין שומר שכר וכן אמרו סלע הלויתני עליו ושנים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וסלע היה שוה פטור סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתיך עליו וה' דינרין היה שוה חייב: **הענין הה'** הוא שיטעון המלוה ויאמר דינר הלויתיך עליו וחצי דינר היה שוה תן לי החצי דינר והחצי דינר אחד אבדתי באבידת המשכון מדין שומר שכר והלוה טוען ואומר לא כי אלא שנים היה שוה ותן לי דינר דין הוא שישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגלגל בשבועתו שלא היה שוה יותר ממה שהלויתיך וישבע הלוה שאין שוה משכונו פחות מן ההלואה וילמד דבר זה משורש המוציא מחבירו עליו הראיה: **הענין הו'** הוא במקום שיטעון המלוה ויאמר דינר הלויתיך עליו ואינו שוה אלא חצי דינר והלוה טוען איני יודע כמה היה שוה דין הוא שישבע המלוה שבועת התורה שנאבד המשכון ויגלגל בשבועתו שלא היה שוה אלא חצי דינר ויגבה חצי דינר מן הלוה וילמד דבר זה ממה ששנינו (ח) גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי

מראה מקומות (א) בפרק מי שהיה נשוי: (ב) בפרק חזקת הבתים: (ג) בפ' המקבל: (ד) בפ' איזהו נשך: (ה) בפ' המוכר את הבית: (ו) בפ' שבועת הדיינין: (ז) בפרק המקבל: (ח) בפרק הגוזל בתרא:

חדושי אנשי שם

[א] כתוב בס' המצות עשין פ"ב וז"ל אני ראיתי שהשיב רבינו יעקב בתשובה אחת שהמלוה לחבירו למחצית שכר אין יכול להשביעו בשמא שאינו מורה היתר לעצמו שהרי נוטל כל שכר טרחו. ומביאה במרדכי פ' כל הנשבעין ומסיק שם עוד ואע"ש שהקילו בשכרו כגון טיבול ציר מה בכך דרבית דרבנן הוא ואקילו בזה רבנן אבל שכר ידוע הוא וגם שומר שכר עליו וע"ש וס"ד מסיק ע"כ דברי ר"ת וקיימתיה: [ב] היתומים במה שאביהם היה יכול להפטר ואפילו בשבועת יורשין לא יעשו שלא מצינו שבועת יורשין כי אם לגבות ולא ליפטר אבל במחצית המלוה לא היה אביהם יכול להפטר לא בטענת אונס ולא בטענת החזרתי לך דקי"ל בפרק שבועת הדיינין המלוה את חבירו בשטר צריך כו' אלא ישבע לו בעל הממון שהשטר בידו שאין לו בתביעה זו פחות מחליה ויטול מחצית המלוה ומטעם זה אמר רבא בפרק המוכר את הבית שטר כיס היוצא על היתומים נשבע וגובה מחלה כך כתוב בספר מצות גדול עשין פ"ב שמביא שם ל' הסעדים: [ג] כס האומנין ובפרק שבועת הדיינים ורב אלפס פסק שלעולם הוא שומר שכר בין משכנו בשעת הלואתו בין שלא בשעת הלואתו: [ד] נ"ע בה"ג במסכת שבועות שהעמידוה שם כדכתב עליה שטרא דלא סמיך אמשכון וכן נמצא בהגהות אשר"י שלהי פ' האומנין שכתב כן ע"כ הגה"ה: [ה] תחלה שאינה ברשותו ואח"כ ישבע הלוה:

לך אם לאו חייב לשלם וכאן נמי הואיל שמודה לו על הלואה דינר שלם ואין ברור לו אם שוה דינר (ואלי דינר) [או אלי דינר] חייב לשלם ברי ושמא ברי עדיף: הענין הז' הוא שיטעון הלוה ואומר דינר הלויתני עליו ושנים היה שוה והמלוה טוען איני יודע מה שוה משכון דין הוא שישבע המלוה שנאבד ויגלגל בשבועתו שאינו יודע שהיה [א] המשכון שוה [יותר] מדינר :

השער העשירי אדבר על המודה בטענת התובע שלוה הימנו אלא שפרע ואומר כי דינו על חמשה ענינין :

הענין הא' הוא במקום שיש לתובע עדים שהיו בשעת מתן מעות ועדות מקוים בקנין ולא בשטר דין הוא שישבע הלוה שבועת היסת ויפטר ודין זה יוצא משורש דבר הנזכר (א) המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים : הענין הב' הוא שאמר לו המלוה בשעת ההלואה בפני עדים לא תפרע לי הממון אלא בעדים דין הוא שלא יהא נאמן שפרע עד שיביא עדים שפרע וכן אמרו המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים [ואם אמר אל תפרעני אלא בעדים צריך לפורעו בעדים] ועוד שנינו מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו לי נתתי לך פטור מנה לי בידך אמר לו הן אל תתניהו [לי אלא בעדים למחר אמר תנהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך לפורעו בעדים] : הענין הג' הוא במקום שיש לתובע עדות בשטר או עדות מקוים בקנין דין הוא שישבע התובע שבועה מדרבנן שלא נפרע ויטול ממנו והלוה אינו נאמן בשבועה שהמלוה את חבירו בשטר צריך לפורעו בשטר ובעל השטר [הוא] שנשבע ונוטל ממאי (ב) דאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא *אם ברי וא"ל אידך שטרא פריעא הוא לאו כל כמיניה ואי אמר ליה אשתבע לי משתבע ליה ואי צורבא מרבנן הוא לא משבעי' ליה : הענין הד' הוא במקום שיש לתובע עד אחד בקנין נתחייב הנתבע שבועת התורה שהרי אמרו (ג) כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה : הענין הה' הוא שיודע הנתבע בקלת התביעה שעדיין חייב בה ומקלתה טוען שפרע ואין עליו עדות לא בשטר ולא בקנין דין הוא שישבע שבועת התורה על קלת הפירעון כעין מודה מקלת הטענה ודינו כיוצא בו שיהו בה תשעה דברים שהזכרנו למעלה בשער החמישי :

השער אחד עשר אדבר במי שמשנה טענת התובע ואין טוען לו ממה שהוא טוענו והדין הזה על ג' ענינים :

הענין הא' הוא במקום שטוענו *סוסים ויודה לו בכספים או שטוענו חטין והודה לו בשעורים הדין על שני פנים : האופן הא' הוא במקום שתהא הודאת הנתבע בערמה שהתובע היה בדעתו לתובעו חטים ושעורים או זהובים וכספים עמם ואלו הספיק להשלים טענתו וטען שני המינין והודה לו הנתבע באחד מהן היה חייב שבועת התורה כמו שפסקנו למעלה הלכה כשמואל דאמר (ד) טענו חטים ושעורין והודה לו באחד מהן חייב שממין הטענה הוא ועכשיו היה הנתבע ערום ולא המתין לתובע להשלים כל טענתו וכששמע שטען חטין קפץ הוא קודם שיאמר שעורים והודה לו בשעורים ונתכוון שתהא ההודאה שלא ממין הטענה ויפטר מן השבועה ואם יתברר לדיין לתת ראיות שטענותיו ודבריו שבערמה עשה כן לא יהא מועיל לו כלום ויחייבנו שבועת התורה על מה שכפר ובענין הזה אמרו בעלי התלמוד אמר רב ענן אמר שמואל טענו חטין וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב חיוב שבועת [התורה] : האופן הב' הוא שנתברר לדיין שאותה קפילה שקפץ לא עשה כמערים אלא כמתכוין לטעון כפי תומו שכסבור הוא שגמר התובע טענתו בטענת חטין ולא יטעני בדבר אחר כגון זה פטור משבועת התורה ואין עליו אלא שבועת היסת כמו בהודאה שאינה ממין הטענה וכן אמרו אם כמערים חייב אם כמתכוין פטור : הענין הב' הוא במקום שיטעון חטין בלבד והודה לו הנתבע בשעורין או יטעון לו זהב ויודה לו בכספים פטור משבועת התורה שאין ממין הטענה ואף השעורים שהודה אינו משלם לו שהרי התובע עצמו טוען חטים ומדטעין חטים היאך יאמר לו תן לי שעורים מה שלא הלוהו ואין לחייבו במה שהוא לא תובעו וכדגרסי' בס"פ המניח אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן טענו חטין והודה לו בשעורים פטור ופריך מאי קמ"ל ופריק אי מהתם הוה אמינא פטורין מדמי חטין וחייב בדמי שעורין קמ"ל דפטור מכלום : הענין הג' הוא שיהא המעשה [כמו שאמרנו שמודה לו מה שלא טענו] ויש ביד (הנתבע) [התובע] כנגד מה שהודה לו ואע"פ שלא טענו התובע חייב לגבות הימנו מה שהודה לו ממה שיש אצלו בפקדון או בנאמנות כי כן אמרו והתניא (ה) כשהוא משתלם אין משתלם אלא לקטן מן הגדול ולגדול מן הקטן לא צריכא דתפס :

השער שנים עשר אדבר בשבועות המתחייבות על ספק טענה ואומר שהספק שנופל בטענה הוא על שני פנים :

האופן הא' שיהא הספק בשורש הטענה כגון שיטעון ויאמר התובע מנין או דבר מלויין והנתבע אומר איני יודע מה אתה אומר . ויש בזה ד' ענינים : הענין הא' הוא שאין לתובע עדות דין הוא שישבע הנתבע שבועת היסת שאינו יודע מה טוענו ויפטר ובזה אמרו (ו) מנה לי בידך והלה אומר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמר חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמר פטור אוקי ממונא בחזקת מריה והמוציא מחבירו עליו הראיה והלכה כרב נחמן ורבי יוחנן ועוד אמרו איני יודע אם גזלתיך אם הלויתני אם הפקדת אצלי פטור מלשלם : הענין הב' הוא במקום שיש לתובע עד אחד בעיקר התביעה דין הוא (ז) שישבע הנתבע שבועת התורה שהרי אמרו כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה : הענין הג' הוא שיש שני עדים לתובע והוא אומר איני יודע ישבע התובע ויגבה חובו מן הנתבע . ודין זה במקום שהנתבע עומד בספיקו אבל אם הוא נזכר עליו יש בו דין אחר כגון שיחזור ויאמר נזכרתי על מה שנסתפק לי מעלמי או על הזכרת עדים ובודאי לויתי ממנו אבל פרעתי לו לאחר זמן נאמן הוא לומר כך ואין עליו אלא שבועת היסת שאין יוצא מדין המלוה את חבירו בעדים אין צריך לפורעו בעדים ונאמן הוא לומר לויתי ופרעתי ואין לומר בזה הוחזק כפרן שאין [הכפרנות] אלא באומר אין לך בידי כלום טענת בריא אבל באיני יודע אפשר ששכח ונזכר כמאן דמדכרו ליה ומדכר : והענין הד' הוא שרוצה הנתבע להנצל מספק ולצאת ידי שמים יתן לתובע מה שהוא תובעו . וכן איתמר נמי אמר ר' יוחנן מנה לי בידך והלה אומר איני יודע חייב ואוקימנא בבא לצאת ידי שמים : אלו ארבעה ענינים שפירשנו באומר איני יודע על מה שטען התובע אבל אם הודה מקלת ואמקלת אומר איני יודע דין הוא שישלם לפי שהוא מודה במקלת הטענה ואינו יכול לישבע מפני שספק הוא לו וכן אמר רבא (ח) מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים והשאר איני יודע מתוך שאינו יכול לישבע משלם : והאופן הב' הוא שיטעון ויאמר יודע אני עיקר מה שתובע לי . אבל איני יודע אם החזרתי לו אם לאו ויש בזה שני דינין : הדין הא' אם עמד בספיקו נתחייב לשלם [אלא] שאם ירצה להשביע התובע שבועה דרבנן כעין שבועה דאורייתא עושה כי כן אמרו (ט) האומר גזלתיך הלויתני הפקדת אצלי ואיני יודע אם החזרתי לך אם לא חייב לשלם : והדין הב' אם יחזור ויטעון נזכרתי מעלמי שהחזרתי לך בודאי מה שאתה תובעני ולא נשאר לך אצלי כלום יהא נאמן בשבועה ובלבד שלא יהא לתובע עדות בקנין או כתוב בשטר :

השער השלשה עשר אדבר בשבועת המתחייבים [על] טענות בעלי דינין ויש ביד התובע שטר ואומר שהדין על חמשה ענינין :

הענין הא' הוא במקום שכפר הנתבע כל הכתוב בשטר או מקלתו והשטר הוא מקוים בבית דין יהא נאמן בעל השטר בדבורו בלא שבועה ואם לא כפר בתביעה אלא שטען ואמר פרעתי כל הכתוב בשטר ישבע בעל השטר שבועה דרבנן ויטול את הכל אבל אם יש נאמנות כתוב בשטר אינו צריך לישבע . וכן אם היתה התביעה קודם זמן אינו צריך לישבע שאין אדם עשוי שיפרע תוך זמנו : והענין הב' הוא שיטעון הנתבע ויאמר פרעתי ושטר ביד התובע וכתוב בו נאמנות והמלוה אומר מה שפרעת לי זכיתי בו מצד אחר שאתה חייב לי מלבד אותו חוב שבשטר נתחייב התובע שבועה על שטרו שלא נפרע בו ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בו לפי שהורע כח השטר ובזה אמרו (י) ההוא גברא דא"ל לחבריה הב לי ק' זוזי דאוזיפתך והא שטרא א"ל ולא פרעתיך א"ל הגי סיטראי נינהו אמר רב נחמן איתרע שטרא ודין [זה] הוא מיוחד במקום שיש עדים לנתבע מאותו הפרעון ואע"פ שאין יודעין מאיזה חוב נפרע אבל אם [אין] עדים לא אמרי' איתרע שטרא ונאמן לגבות כל מה שבשטר בלא שבועה שכך אמרו על מאי דאמר רב נחמן איתרע שטרא הני מילי דפרע באנפי סהדי ולא אדכר ליה שטרא דלא אמרינן מיגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם וכדאבימי בריה דרבי אבהו (יא) דאבימי בריה דר' אבהו הוו מסקו ביה הריסר אלפי זוזי בי חוזאי שדרינהו ביד חמא בריה דרבה בר אבוה אזל פרעינהו א"ל הבו לי שטרא אמרו ליה סיטראי נינהו אתא לקמיה דר' אבהו א"ל אית לך סהדי דפרעתינהו ניהלייהו אמר ליה. לא אמר ליה מגו דיכול למימר לא היו דברים מעולם יכול למימר סיטראי נינהו : הענין הג' הוא שילא השטר ואינו מקוים בעדיו והנתבע כופר בו ושטר זה חספא בעלמא הוא ואין על הנתבע אלא שבועת היסת כאילו היה הדבר בלא שטר : הענין הד' הוא שיודה הנתבע בשטר אלא שיאמר פרעתי ואין כתוב בו נאמנות דין על בעל השטר לקיימו בעדיו וישבע שבועה דרבנן ויגבה את חובו ואם אינו יכול לקיים את השטר ישבע הנתבע שבועת היסת ויפטר כי כן (יב) אמרו מודה [בשטר] שכתבו צריך לקיימו : הענין הה' הוא שיאמר אדם לחבירו יש לך [עלי] שטר חוב בממון כך וכך נתחייב האומר במה שהודה לי ואע"פ שלא הגיע העדות לומר אתם עדים ובזה (יג) אמרו האומר לחבירו חייב אני לך ר' יוחנן אמר חייב ריש לקיש אמר פטור ופריך היכי דמי אי דאמר להו אתם עדיי מאי טעמא דריש לקיש אי דלא .אמר להו אתם עדיי מאי טעמא דר' יוחנן ותריץ הכא במאי עסקי' דאמר ליה חייב אני לך בשטר והלכה כר' יוחנן בכל מקום שחולק עם ריש לקיש חוץ משלשה מקומות ואין זה אחד מהן ואם יטעון ויאמר פרעתי לך חוב זה אחר שהודיתי לך בו נתחייב בכך שבועת היסת וכדאמרינן מנה לי בידך אמר לו הן למחר אמר לו תנהו *נתתיו לך פטור פי' פטור משבועת התורה ויש עליו שבועת היסת ודין זה מיוחד בשלא התנה עמו בשעת הודאת החוב שלא יפרענו אלא בעדים אבל בשהתנה עמו בכך יש הדין עליו שלשה פנים : האופן הא' הוא שהתנה עמו שלא יפרענו אלא בעדים והנתבע טוען שפרעו שלא בעדים דין הוא שישבע המלוה שבועה מדרבנן ויטול את חובו שכך (יד) אמרו מנה לי בידך והלה אומר הן אל תתניהו לי אלא בעדים למחר אמר לו תניהו לי נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו בעדים : והאופן הב' הוא שיטעון ויאמר הלוה פרעתיך בפני עדים שאין מצויים ישבע שבועת היסת ויפטר שכך אמרו (טו) ואם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן : והאופן הג' הוא שיפסוק עמו המלוה ואומר אל תפרע לי אלא בפני פלוני ופלוני הם עצמם ולא אחרים והלך ופרעו בפני עדים אחרים הדין על שני ענינין : הענין הא' אם יעידו עדים נאמנים שפרע בפניהם אע"פ שאין אותם עדים שפסק עמו פטור מלשלם : והענין הב' אם טוען הלוה שפרעו בפני עדים שאין מצויין חייב לשלם שעל מנת כן אמר בפני פלוני ופלוני שלא יוכל לדחותו ולומר הלכו להם למדינת הים ואם (יוצא) (טז) [נ"ל ירצה] יכול להשביע המלוה שבועה דרבנן ויתן לו את שלו וילמד דבר זה ממה שאמרו (יז) ההוא דאמר ליה כי פרעתן לא תפרען אלא באנפי ראובן ושמעון אזל ופרעיה באפי סהדי אחריני *אמר ליה באפי סהדי פרעי' רבא אמר להכי אמר ליה ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה ומסקנא דהלכתא אסיקו בתראי לפרושי מסתברא מלתא דרבא בדטעין באנפי סהדי אחריני והלכו להם למדינת הים אבל אם איתנהו ומסהדו לא אמר רבא ובתלמוד ירושלמי מנה לי בידך והלא אומר הן אל תתנהו לי אלא בפני עדים פלוני ופלוני [למחר א"ל תנהו לי נתתיו לך בפני פלוני ופלוני] אתא עובדא קמיה דרבי אמי ואמר יבואו פלוני ופלוני שיעידו [ג] :

השער הארבעה עשר אדבר בשבועות המתחייבות במקום שהעדים מחליפים דברי בעל דינין על פנים מיוחדים ואומר כי הדין הזה על שלשה פנים :

האופן הא' הוא שיש ביניהם תביעות בלא שטר כגון ראובן שתובע שמעון בממון וכפר לו שמעון בשורש תביעה והעדים מעידים אותו על ההלואה אלא שפרע דין הוא שיפרע שמעון מה שכפר ואין חוששין למה שהעדים אומרים שלוה ופרע דהואיל שהוא אומר שלא לוה וודאי לא פרעו וכן (יח) אמרו אמר ליה לחבריה הב לי ק' זוזי דאוזיפתך אמר ליה לא היו דברים מעולם אייתי סהדי ואסהידו ביה דאוזפיה ופרעיה אמר אביי מאי נעביד ליה איכא קאמרי פרעיה רבא אומר כל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי . והלכתא כרבא : והאופן הב' הוא שיטעון הלוה ויאמר לו לויתי ופרעתי ויש לי עדים על הפרעון וכשהזמין עדים אמרו לא ראינו מעולם כגון זה אין חוששין למה שאמרו עדים וכמי שלא הזמין אותם דמי ונשבע שבועת היסת ופטור כי ההיא (יט) דאמר ליה לחבריה הב לי מאה זוזי דאוזפתא אמר ליה לא פרעתך בפני פלוני ופלוני אתו פלוני ופלוני ואמרו לא היו דברים מעולם אמר רב ששת הוחזק כפרן רבא.אמר כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש לאו אדעתיה : האופן הג' הוא שיוציא המלוה שטר חוב ותבע כל מה שבשטרו והלוה טוען פרעתי לך מחלה והזמין עדים והעידו שכולו פרוע נתחייב שמעון לשלם המחלית שהודה בו וישבע על המחלית שבועת התורה לפי שכח השטר הורע על העדאת עדים ודין הדבר כאילו הוא מלוה על פה ובלא שטר מודה מקלת הטענה ישבע וכן אמרו שלח ליה רבי אבא לרב יוסף בר חמא הוציא שטר חוב על חבירו מלוה אמר לא נפרעתי ולוה אמר פרעתי לך מחלה והעדים מעידין אותו שפרע את כולו נשבע לוה על מחלה וגובה מלוה מחלה . ואותו מחלה אינו גובה מנכסים משועבדים כמלוה בשטר אלא מנכסים בני חורין לפי שיכולין הלקוחות לומר אנן אעדים סמכינן ואינהו קא מסהדי דשטרא פריעא הוא :

השער חמשה עשר אדבר במינוי טענות הנופל בין בעלי דינין מצד המורים ומהו השבועה שבהן ואומר כי דינם מתחלק לארבעה ענינים :

הענין הא' הוא במקום שיטעון היורש טענה מחמת מורישו והנתבע כופר בעיקר הטענה אין על הנתבע אלא שבועת היסת וכן אמרו מנה לאבא בידך אין לו בידי פטור : הענין הב' הוא שיטעון הלוה ויאמר פרעתי לאביך מקלת נתחייב שבועת התורה לפי שהוא מודה מקלת הטענה ובזה אמרו מנה לאבא בידך אין *לך בידי [פטור] אבל אם [אמר] נתתי לו מהם חמשים זוז חייב : הענין הג' הוא שיטעון התובע סך ממון מחמת מורישו ויודה לו הנתבע במקלת (כ) נאמן בלא שבועה ובזה אמרו מנה לאבא בידך אין לך בידי אלא חמשים פטור מפני שהוא כמשיב אבידה : הענין הד' הוא שקופץ ואומר ליורש מנה היה

מראה מקומות (א) בפרק גט פשוט : (ב) בפרק כל הנשבעין : (ג) שם : (ד) שם : (ה) ס"פ המניח : (ו) פרק הגוזל בתרא : (ז) עיין במרדכי שלהי פ"ק דכתובות : (ח) בפרק כל הנשבעין : (ט) פרק הגוזל בתרא : (י) פרק כל הנשבעין : (יא) בפרק הכותב : (יב) פ"ק דב"מ ובפ"ב דכתובות : (יג) כתובות פ' הנושא : (יד) בפ' שבועת הדיינים והאשר"י והטור סי' ע' כתב שאין צריך שבועה : (טו) שם : (טז) וזו היא גירסת ר"י והר"ת והמיימון : (יז) בפרק כל הנשבעין : (יח) בפרק שבועת הדיינין : : (יט) שם : (כ) עי' בשו"ע חו"מ סי' עה סעיף כא ובש"ך שם :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] ל' סמ"ג עשין צ"ד אבל אם אמר המלוה אני יודע שהיה שוה יותר מן החוב אבל איני יודע כמה הרי זה משלם כל זה שטען הלוה ולא שבועה כמי שאמר חמשים יש לך בידי והחמשים איני יודע שהוא מחויב שבועה ואינו יכול לישבע ויש לו להחרים על מי שטוען שקר וכן כתב האשר"י בפ' שבועת הדיינים בשם הר"ר יוסף בן מיג"ש הלוי והרמב"ם ורבותיו ע"ש : [ב] זו שיטות ר"י ור"ת והרמב"ם פ' ע"ו מהל' מלוה והרמב"ן

לאביך בידי ופרעתי לו מקלת אף זה נאמן בלא שבועה כמשיב אבידה. ובזה אמרו מנה לאביך בידי והאכלתיו פרס הרי זה נשבע וזהו שנשבע על טענת עצמו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור והלכה כחכמים ודין זה שנפטר [שלא] בשבועה במקום שיתברר שאינו כמערים על מה שקפץ אבל אם הוא כמערים שאילו לא קפץ והודה היה שם עדים או שלא היה יכול לכפור בפני האיש או מפני טענותיו כמו זה אין דנין אותו כמשיב אבידה וחייב לישבע כשאר מודים מקלת הטענה [א]:

השער ששה עשר אדבר בשבועות המתחייבות בין בעל ואשתו או ביניה ובין יורשי הבעל ואומר כי שני הדינין שבהן מתחלקין לי"א פנים:

האופן הא' הוא שהפקיד הבעל לאשתו ממונו ומינה אפוטרופוס על כל מה שבביתו ואם טוען עליה בטענת חשד גניבה במה שנשאה ונתנה ורוצה להשביעה בטענת שמא אינו רשאי לעשות. ובזה אמרו (בפ' הכותב) המושב את אשתו חנונית או שמינה אפוטרופוס הרי זה משביעה כל זמן שירצה רבי אליעזר אומר אפילו על פילכה ועל עיסתה ובאה מימרא בתלמוד לבטל שתי דעות [ב] אלו דעת רבי אליעזר ודעת תנא קמא וזהו שאמר רבי שמעון במשנה (א) כל זמן שתובעת כתובתה יורשין משביעין אותה אינה תובעת כתובתה אין יורשין משביעין אותה ושאלו בעלי התלמוד ר"ש אהייא והשיבו תשובה ברורה אלא אמר רב פפא לאפוקי מדרבי אליעזר ובעל מחלוקתו: **והאופן הב'** הוא במקום שתובעת כתובתה לבעלה בשעת *אירוסין והבעל טוען שפרע וכבר לקחה הכל אם הוא רוצה משביעה. וגובה כתובתה (ב) וכדאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא אחבריה אמר ליה שטרא פריע הוא אמרינן ליה זיל שלים ואי אמר ליה אשתבע לי משתבע ליה: **והאופן הג'** הוא שתהא מודה במקלת פרעון הכתובה והבעל טוען שפרע את כולה כגון זה חייבת שבועה ובזה אמרו (פ' הכותב) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה: **האופן הד'** הוא במקום שפטר אותה הבעל משבועה כמו שאמרה המשנה (ג) כתב לה נדר ושבועה אין לי עליך אינו יכול להשביעה ואמרינן בתלמוד שבועה זו מאי עבידתיה אמר רב יהודה אמר רב על אפוטרופיא שנעשת בחיי בעלה ורב נחמן אמר רבה בר אבוה על הפוגמת כתובתה ואנו דקדקנו בשני תירוצים אלו ומצינו שתירץ רב נחמן העיקר שאין לחוש על מה שאמר רב יהודה על אפוטרופיא שנעשת בחיי בעלה דא"כ מאי אהני לה פטרון שבועה שכתב לה נדר ושבועה אין לי עליך בלאו הכי נמי לא היה יכול להשביעה כמו שהזכרנו למעלה באופן הראשון אלא ודאי מסתבר טעמא דרב נחמן על הפוגמת כתובתה והיינו דמהניא לה כח כתובת הפטרון שאילו לא כתב לה נפטרה מתורת חשד ושמא ולא מטענת בריא ואלים לה בכתיבתה זו לפוטרה אפילו מטענת בריא כגון זו הפוגמת שהיתה חייבת שבועה. ועוד הסכימו בעלי התלמוד על אותו תירץ דרב נחמן שהוא עיקר וכדגרסי' אזל רב מרדכי אמרה לשמעתי' קמיה דרב אסי בשלמא למאן דאמר על הפוגמת כתובתה דמסקה אדעתא דלמא מלרכיה זוזי ושקלה מכהובתה ואמרה ליה כתוב לי דלא משבעת לי אלא למאן דאמר על אפוטרופיא שנעשת בחיי בעלה איהי מאי הוה ידעה דמותיב לה אפטרופיא:

והאופן הה' והו' הוא שכתב לה הבעל פטרון שבועת שמא במה שנתעסקה עמו בחייו שלא יהא לו שבועת חשד עליה ולא ליורשיו אחריו והואיל שיכתב לה כך אין ליורשין עליה שבועה ממה שעסקה בחיי בעלה. ובזה אמרו (ד) כתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי ולא לבאים ברשותי עליך ועל יורשיך ועל הבאים ברשותיך אינו יכול להשביעה לא הוא ולא הבאים ברשותו לא היא ולא יורשיה ולא הבאים ברשותה. הלכה מקבר בעלה לבית אביה או שחזרה לבית חמיה ולא נעשית אפוטרופיא יורשיו משביעין אותה על העתיד ואין משביעין אותה לשעבר ואמרינן בתלמוד לשעבר מאי עבידתיה אמר רב *מתני' בין מיתה לקבורה אין משביעין אותה דאמרי נהרדעי לכרגא לקבורה ולמזוני מזבנינן בלא אכרזתא והרי נתברר שנפטרה מן היורשין על מה שנשאה ונתנה בחיי בעלה במקום שכתב לה הבעל פטרון שבועת יורשיו שאלמלא שכתב לה יכולין היו היורשין להשביעה בטענת שמא על אפוטרופיא שנעשת בחיי הבעל ואע"פ שלא היה [הוא] יכול לעשות כך והאי דאמרי' הכא אין משביעין אותה לשעבר ארישא דמתני' קאי שכתב לה נדר ושבועה אין לי וליורשי וכו' אבל במקום שלא כתב לה אע"פ שנפטרה מיד הבעל לא נפטרה מיד היורשין: **האופן הז'** הוא במקום שנתעסקה אחר מיתת הבעל בממון הנשאר שהיורשין משביעין אותה בטענת שמא ובזה אמרו (ה) ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין האריסין והאפוטרופין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית ובן בית וכבר הזכרתי באופן הראשון שאין לבעל להשביע אשתו בטענת שמא והא דתנן הכא והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית בבית של יתומין עסקינן:

האופן הח' הוא במקום שכתב לה בעלה פטרון שבועה ממנו ומיורשיו אחריו [בין] במה שיטענו עליה על טענת בריא. ובין ממה שנתעסקה ליורשים *שמלוה להם לאחר מיתת הבעל להשביעה בטענת שמא ובמה שמתעסקת עוד בממון הבעל במה יש לה להתעסק מראיית דבריהם (ו) משתמשת במדור כדרך שמשתמשת בחיי בעלה כו' דין הוא שיפטר מן הכל בכח הפטרון שעשה לה בעלה וכדגרסינן (ז) אבא שאול בן אימא מרים אומר בין דלא נדר בין נקי נדר בין מנכסי בין בנכסים אלו בין הוא בין יורשין אין משביעין אותו: **האופן הט'** הוא במקום שיטעון הבעל על אשתו בטענת בריא או היורשין דינא כשאר בני אדם הן מחיוב שבועה: **האופן הי'** הוא במקום שהאשה תובעת כתובתה מן היורשין בדין הוא שתשבע אם לא התפיס אותה הבעל זוזי כתובתה ואם היא לא נטלה ולא גבתה כתובתה ממנו הן בחייו הן לאחר מותו ואע"פ שכתב לה הבעל שטר נאמנות ממנו ומיורשיו לא הועיל לה כלום להיות נאמנות במקום שתובעה כתובתה להוציא מן היורשין בלא שבועה דאמרינן להכי פטרך משבועת היורשין סתם דלא לריכה לאשתבועי אמאי דתבעי מינך אבל למאי דתבעת מנהון לא הימנך ולא פטרך משבועה דהואיל שכתב לה סתם דיינינן לך בדין יד בעל השטר על התחתונה. ועוד אאריך לפרש טעם זה מפנים הנראים והנכרים כי דרך הנאמנות שאדם כותב לחבירו הוא על שני עניינים: **הענין הא'** הוא מחול לך והשני אתן לך. ופירוש מחול לך הוא שיאמר כל התביעות שתבעתי ממך אני מוחל לך. או מאותו עסק שיש לי אצלך אני עושה [אותך] נאמן בדבורך מכל מה שתטעון לי היום או מחר במה שאהיה תובעך ומחלתי לך הכל בלא סדר שבועה וזהו מחול לך על מה שתובעו על מה שישביעהו. ופי' אתן לך הוא שיאמר האמנתיך בכל מה שתטעון עלי ותתבעני מעסק כך וכך שתהא נאמן בדיבורך בלא שבועה [ולא] אכזיבך אלא שאתן לך: **והענין הב'** חמור מהראשון שהראשון מאמינה ופוטרה מתביעות שיש לו ואפוקי ממונא לית ליה ביה אבל השני מאמינו במה שיתבענו ואית ביה אפוקי ממונא ושני עניינים האלו אין דינם שוה להיות כא' שאם יכתוב אדם נאמנות *האומר כשהוא אתן לך אין דנין ממנו על הקל שהוא מחול לך ואין פוטרו משבועה וכל שכן אם כתב לו הקל שאינו פוטר את החמור לפי שהתנאים מוחלקין ואין מועיל זה על זה דאמרינן בהני ניחא ליה דלהמני' ובהני לא ניחא ליה. ואם יכתוב הנאמנות סתם שלא פי' מחול לך ואני אתן לך אלא שאומר לו אני פוטרך משבועה על עסק כך וכך דנין אותו על נאמנות הקל שהוא מחול לך. ואם יתבע ממנו זה הכותב ממון מאותו עסק יהא הנתבע נאמן בדבורו ונפטר בלא שבועה דהואיל שהנאמנות כתוב בסתם אומר יד בעל השטר על התחתונה ודנין אותו על הקל ולא על החמור ומדאבא שאול בן אימא מרים אתה למד מי שכ' לאשה נאמנות סתם בשבועת היורשין ופטר אותה ממה שיטענו עליה היורשים שהוא דין מחול לך הקל ולא פטר אותה משבועה שתובעה כתובתה ליורשין שהוא אתן לך החמור ואינה נפרעת אלא בשבועה: **והאופן הי"א** הוא שכתב הבעל לאשה פטרון שבועה בתביעת כתובתה מן היורשין שהוא אתן לך החמור ובמה שיתבעוה היורשין בטענת שמא ובמה שיתבעוה הבעל בטענת ברי שזה הוא מחול לך הקל והואיל שכתב לה נאמנות על שני עניינים האלו אין על היורשין להשביעה בשום פנים בין במה שתובעת אותם בין במה שיתבעוה וכבר רשם רבינו האי זצ"ל שני רישומים באלו שני הפנים של נאמנות והיך כתובתה בשאילה שנשאל בה והוא תרוץ בקלת שאילותיו ולא רציתי לפרש הנה הכל שלא להאריך אחר שכתבתי כיוצא בה:

השער שבעה עשר אדבר על ההפרש שיש בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן ואומר כי שתיהן בדמות אחד. ופירודן בשם ובמקום

ובשורש: בשם שזו נקראת שבועה דאורייתא וזו נקראת שבועה דרבנן: בשורש זו שרשה מלוי מן התורה וזו שרשה מדרבנן: במקום שזו לנשבעין ולא משלמין וזו לנשבעין ונוטלין אבל בתוכן עשייתן אין בהם שום פירוד לא בקבלת אמן ולא בנטילת חפץ לפי שהן בדמות אחד: שאלו בעלי התלמוד (ח) ואמרו מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן. וחשבו חושבין ששבועה דרבנן שאלו עליה היא שבועת היסת וטעו על זאת כי אותה שאילה [היה לו לסמוך] אותה לתקנתא דרב נחמן שהיא שבועת היסת ובעלי התלמוד ששאלו מאי איכא בין שבועה כו' על אותן שבמשנה שנשבעין ונוטלין בגזירת דרבנן שאלו ולא על תקנת רב נחמן שאילו שאלו עליה היה לכן להשיב תחלה נטילת חפץ שאין בשבועת היסת שאין לך חילוק גדול מזה. ועוד מכמה פנים נתברר שאין אותה שאילה אלא על הנשבעין ונוטלין שהן שבועה דרבנן כעין דאורייתא ששאלו מאד על חילוק הדינין מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן איכא בינייהו מיפך שבועה בדאורייתא לא מפכינן ובדרבנן מפכינן שזה הנשבע ונוטל אם ירצה ויאמר לכשנגדו להשבע אתה ותיפטר אינו יכול לסרב על השבועה. אבל בדאורייתא אומר לו הוי יודע ששורש שבועה זו מן התורה ואי אתה רשאי להזיז אותה ממקומה ואין שומעין לו אבל בשבועה דרבנן אומר לזה שרולה לסרב בהפוכה הוי יודע ששורש שבועה זו תקנו חכמים לבעל דינך מפני תקנתו שיהא נשבע ונוטל וכן תקנו שאם ירצה להפכה עליך רשאי ואין אתה יכול למנוע וכן פירשו ראשי ישיבות האחרונות טעם מיפך שבועה: והשיבו עוד בעלי התלמוד למר בר רב אשי דאמר בדאורייתא נמי מפכינן מאי איכא בין שבועה וכו' איכא בינייהו מיחת לנכסיה בדאורייתא נחתינן בדרבנן לא נחתינן. מאי עבדינן ליה משמתינן ליה. אמר ליה רבינא לרב אשי האי נקטיה בכובסיה דנשבקי' לגלימיה הוא א"ל היו משמתינן ליה עד דמטי זמן ניגודיה והיו מנגדינן ליה ושבקינן ליה ואע"פ שאין הלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה דאורייתא הלכה כמותו במיסק לנכסיה: ועוד השיבו ולר' יוסי דאמר בדרבנן נמי נחתינן לנכסיה מאי איכא בין שבועה דאורייתא וכו' איכא בינייהו שכנגדו חשוד על השבועה בדאורייתא אפכינן לה אאידך בדרבנן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן כלומר שבועה זו של נשבעין ונוטלין תקנתא דרבנן ואם זה הנשבע ונוטל חשוד אין עושין לו תקנה אחרת להפכה על שכנגדו. הרי אלו שלשה דינין הזכירו בעלי התלמוד בחילוק שבועה דאורייתא ורבנן. ועוד מצינו בתלמוד ארץ ישראל חילוק רביעי שביניהם שהמחויב לישבע שבועת התורה ושילם ולא רצה לישבע ויש לתובע תביעות אחרות עליו שאינו יכול לחייבו שבועה עליה ורוצה להשביעו בגלגול אותה שבועה שהיה חייב מן התורה אינו יכול לגלגל עליו דהואיל ששילם ילא מדין שבועה אע"פ שחייבו הדיין שישבע לו ויפטר והוא אומר איני רוצה לישבע ואשלם לו ושילם כמי שלא היה עליו שבועה דמי ואינו בתורת גלגול. אבל בשבועה דרבנן אינו כן שהכל מגלגלין עליו למחוייב שבועה דרבנן וכן אמרו חד (מן) בר נש אזל למידן קמיה ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין [דינרין] א"ל לאו תרין דינרין אנא חייב לך הא טרפין לך א"ל מלת פלן ופלן א"ל ר' זעירא או הב ליה כל מידי דתבע לך או אישתבע ליה על מאי דהוה הוא מגלגל עלך. ופריך ממאי דאמרי' בפ' המפקיד בתלמוד ירושלמי אמר הריני משלם חומשין אמר ר' יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר עליו אלא להקל עליו שאם רוצה לשלם ישלם ואם לא רצה לשלם ישבע ותריץ כי אמר רב יוסף בשבועה הכתובה בתורה כגון שבועת השומרין וכיוצא בה אבל שבועה שהיא תקנת חכמים לא ולא תיקשי לן הא דרבי זעירא דחייבו לאשבועי על מה דמגלגלין עליה: [ומיהו רב אלפס לא פסק כן בסוף פ' כל הנשבעין אלא אף בדאורייתא מגלגלין]:

השער שמנה עשר אדבר בשבועה המתחייב על תביעות של חשד ושל שמא. ואומר כי המשנה והתלמוד חייבו שבועה על אנשים שלא

בטענה אלא בחשד אאונאה וגניבה. והוא ששנינו (ט) ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין והאפוטרופסין והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית פי' בממון יתומין ובן בית א"ל מה אתה טוענני רלוני שתשבע לי חייב ולפי שפרק כל הנשבעין מיוחד למנות השבועות המוחלקות כגון שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן מנה שבועה שלישית זאת היא שבועת חשד וחיבר כל השבועות והזכירם בפ"א: ושבועת השותפין שהזכרנו לא שחילקו זה על זה על חלקיהם שכבר נפסק דינם ביתר ובחסר ובריוח והפסד שכבר פסקנו אותו הדין המיוחד להם בשער המיוחד להם מזה הספר. והאריסין נמי לא שיכחישו זה את זה על חלקיהם שכבר נפסק דינם בתלמוד (י) וכדגרסי' אריס אומר למחלה ירדתי ובעל הבית אומר לשליש הורדתיו מי נאמן רב יהודה אמר בעל הבית נאמן רב נחמן אמר הכל כמנהג המדינה והלכתא כרב נחמן אלא השותפין והאריסין הנזכרין לא היה אלא שבועת חשד. ועל האפוטרופסין פירשו בעלי התלמוד כדתנן (יא) אפוטרופוס שמינוהו ב"ד לא ישבע מינהו אבי יתומים ישבע אבא שאול אומר חילוף הדברים מ"ט מימנע ולא עבדי והלכתא כאבא שאול. והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית לא לבעל אלא ליתומים כמו שפירשתי למעלה. ובן בית המשתדל בלרכי ביתו של בעל הבית שכך אמרו (יב) בן בית שאמרו לא שנכנס ויולא ברגליו אלא שמכנים לו פועלים ומוליא לו פועלים מכנים לו פירות ומוליא לו פירות. ושבועת חשד שחייבו חכמים על אילו כל זמן שלא חלקו זה מזה במה שהן מחוברים אבל אחרי הפרדס איש מעל אחיו נפטרו מאותה שבועה שכך אמרו במשנה חלקו השותפין והאריסין [כו'] ואם אחר הפירוד נתחייב הנתבע שבועת התורה מחמת טענה מלבד השיתוף מגלגלין עמה שבועת החשד על מה שעבר שכך אמרו נתגלגלה עליו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל. ולפי שהשבועה הזו יש בה תמה ופליאה שלא מלינו זולתה שנתחייבה במקום אחר ותפטר לאחר זמן ותחזור עוד לחיובה אחר תפטורתה לכן על כן מחשים בה המורים לדעת שורשה ומפרשין בה שני טעמים. יש שמפרשין כי שורש שבועה זו שורש שבועה מן התורה. ויש שמפרשין כי שרשה מדרבנן כעין שבועה דאורייתא וראיה לדבריהם על טעם הנזכר בתלמוד כדגרסינן מאי שנא כלומר למה חייבו לאילו חמשה לישבע בטענת שמא ופריק משום דמורו כלומר כל חד וחד מהני אומר איסקול מפירות ריוח זה דאנא עסיקנא וטרחנא ותורא מדישא קאכיל ולכך רמו רבנן עליה שבועה כי היכי דלודו ולהסיר מלב התובע זה החשד. ומכאן נראין הדברים שתקנת חכמים היא שתקנוה

מראה מקומות (א) פרק הכותב: (ב) פרק שבועת הדיינין: (ג) פרק הכותב: (ד) שם: (ה) פרק כל הנשבעין: (ו) הנושא: (ז) פרק הכותב: (ח) פרק שבועת הדיינין: (ט) פרק כל הנשבעין: (י) פרק המקבל: (יא) פרק הנזקין: (יב) פרק כל הנשבעין:

חדושי אנשי שם

והרמב"ן וכן תוספין האשר"י והטור ודלא כרב אלפס והא"ז בפ' שבועת הדיינים: [א] והאלפס פסק בפרק שבועת הדיינין כר' אליעזר בן יעקב. גם האשר"י לא הביא אלא דברי האלפס כלשונו. וכתב במרדכי שכן פסקו גם ר"ת ור"ת: [ב] ומיהו רב אלפס פסק בפ' הכותב כת"ק ור"ת פסק כר"ש וכן ר"ת עשה כן למעשה וכן כתב האשר"י שנראים לו דבריהם. וכן פסק בס"ג:

על טעם האמור . ואומרים כי כן עיקר כטעם השני וגזירה מדרבנן היא . והטעם שחייבו גלגול שבועת החשד ע"י שבועות התורה ולא ע"י שבועה דרבנן לפי ששבועה דרבנן היא מיוחדת על התובע לישבע וליטול ואין בזה גלגול שבועת החשד שאין היא אלא על הנתבע החשוד ולכך לא ראו להטיל אלא בנתבע שחייב שבועה כדי שיתכוונו שרשיהן ופניהם איש אל אחיו : וגם אם יתחייב שבועת היסת הואיל שהיא על הנתבע מגלגלין על ידה שבועת החשד שכן אמרו (א) נעשה לו שותף ערב שביעית לוה הימנו מגלגלין :

השער תשעה עשר אדבר בשבועות הנתבע הטוען שאין לו מה שיפרע .

ואומר כי דין שבועה זו מוצא משאר מיני שבועות שאינה מן הנשבעין ונוטלין ולא מן הנשבעין ולא משלמין שאין השבועה פוטרת אותו לגמרי . ולכך לא מניתי אותה שבועה נאמרת בתלמוד . ואומר שהיא שבועה [של] חשד שאם שמא יש לו ממון ואינו רוצה לפרוע לבעל חובו וחייבו עליו רבותינו שבועה זו כדי שלא יבריח ממון מבעל חובו . ושיסתלק הימנו התובע לאחר שישבע עד שיהיה לו מה שיפרע ויפרע . סוף סוף אין מחייבין שבועה זו אלא אחרי חיפוש ודקדוק לידע אם יש לו כלום . אם יוציא כלום ויאמר זה כל ממוני וכל מה שיש לי אין אומרין שיטול הכל בעל חובו ויהא מתפרנס מן הצדקה אלא שמין לו תחלה מלבוש ומכסה וכלי ביתו מכל מין לפי צרכו והוצאת בניו ובני ביתו . כי כן אמרו (ב) טתנין לו מטה ומצע לעני . ואם הוא בעל אומנות נותנין לו ממין כל כלי וכלי שנים . ואם הוסיף על כך יטול בעל חובו . אם הגיע לחובו מוטב . ואם לאו משביעין אותו שבועה דרבנן כעין שבועת התורה אם לא הסתיר כלום ופוסקין לו על הנשאר זמנים ראוים כדי שיוכל להרויח ולפרוע . ומוציאין לו מן הריוח תחלה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו שכך אמרו (ג) מנין שמסדרין לבעל חוב גמר מיכה מיכה מערכין כתיב כי ימוך אחיך ומכר וגו' וכתיב התם ואם מך הוא מערכך מה להלן מסדרין אף כאן מסדרין : והזכיר רבינו האיי ז"ל בספר הכלל והפרטים לשבועות כי השבועה המוטלת על מי שאין לו אין מחייבין אותה תחלה אלא עד שהיו משמתינן ל' יום . והביא ראיה על זה מן אדרכתא שכך דינה כמו שאמרו אם לא אהא כתבינן פתיחא עילויה והיו משמתינן ליה תשעין יומין תלתין יומין קמאי לא נחתינן לנכסיה כו' . וכשאמרו כך למי שדוחה בעל דינו שלא מעניות אלא מסירוב וכ"ש למי שעושה מחמת עניות שנאחרנו כמו אותן זמן שימכור נכסיו או ילדד מכל צד . ולאחר זמן אם אינו יכול ליפרע משביעין אותו . ואומר כי השבועה הזו אין מחייבין אותה על הנתבע אלא פעם אחת . ולא כאשר דימו החושבים וקצת הדיינין להשביעו בכל שלשים יום . רק כשמשביעין אותו תחלה אם יש לו ממון ליפרע יזכור באותה שבועה שכל זמן שיספיק לפרעון שיתן כל מותר פרנסתו לבעל חובו ומכאן ואילך אין צריך לישבע . וראיה על זה מה שאמרו בתלמוד אטרוחו בי דינא לא מטרחינן :

השער העשרים הכולל מנין הנשבעין והנוטלין והדינין המיוחדין להם .

ואמנאם בחשבון שלשים : מהן ששה עשר המיוחדין כאחד בפרק כל הנשבעין שבתורה . ושאריתם נמצאין במשנה ובתלמוד מפוזרין . הששה עשר המיוחדין . הראשון מהן שכיר . והשני נגזל . והשלישי נחבל . הרביעי שכנגדו חשוד על השבועה . החמישי והששי חנוני על פנקסו ופועלים . השביעי והשמיני חנוני ובעל הבית . תשיעי ועשירי שלחני ובעל הבית . והאחד עשר שפוגמת כתובתה הפוגם את שטרו . והשנים עשר עד אחד מעידה שהיא פרוע . והשלשה עשר הבא ליפרע מנכסים משועבדין . והארבעה עשר הבא ליפרע מנכסי יתומים : והחמשה עשר הנפרעת שלא בפניו. הששה עשר היתומים מן היתומין.

אלו המסודרין על אופן מיוחד במסכת כל הנשבעין . והמפוזרין במשניות ובתלמוד :

[א] והשבעה עשר	המוציא הוצאות על נכסי אשתו :
והשמונה עשר	המכיר כליו וספריו ביד אחר :
והתשעה עשר	מי שהוציא משכון מתחת ידו :
והעשרים	שנים אוחזים בטלית :
האחד ועשרים	מאן דמיתרע שטריה :
השנים ועשרים	מי שהוחזק כפרן :
השלשה ועשרים	מי שיש לו שטר מקוים והלוה אומר שפרעו :
הארבעה ועשרים	מלוה שהוציא שטר חוב *והזמין העדים :
החמשה ועשרים	הנמסר מן המסור והנגרם מן הגורם :
הששה ועשרים	מי שאיבד לו חבירו ממונו בידים :
השבעה ועשרים	הנדלק מן המדליק והנבער מן המבעיר :
השמנה ועשרים	מי שחבירו נשא ונתן ממונו לאנס :
התשעה ועשרים	מלוה שעידי שטרו ספק :
והשלשים	הטוען על גנב ועל גזלן :

נ"ל והשמיני

ועתה אשוב לבאר כל אלו השלשים שנשבעין ונוטלין ע"פ התלמוד .

הראשון מהם הוא שכיר ודינו שישבע ויטול מבעל הבית . והוא שתפול המחלוקת בינו ובין בעל הבית בשכירתו אם נתן אם לא נתן כמו שאמרה המשנה (ד) שכיר כיצד אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך והוא אומר נתתי והלה אומר [לא] נטלתי הרי זה נשבע ונוטל . אבל אם נפלה מחלוקת בסך השכירות זה אומר כך וכך פסקת לי וזה אומר לא פסקתי אלא כך בכגון זה שבועה על בעל הבית ולא על השכיר וכדגרסינן אמר לו שנים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי אלא אחד המע"ה . ואם אין לו ראיה ישבע בעל הבית שבועת [ג] היסת ויפטור : **התנאי הב'** היא שיהא השכירות בפני עדים שאין יטול בעל הבית לכפור בעיקר השכירות ובכך אמרו שנשבע השכיר ונוטל . אבל אם אין שם עדות על השכירות מתוך שיכול לומר להד"ס נאמן בעל הבית ולא השכיר וכדגרסינן אמר רב נחמן לא שנו אלא ששכרו בעדים אבל שכרו שלא בעדים מתוך שיכול לומר להד"ס יכול לומר שכרתיך ונתתי לך שכרך אמר ליה ר' יצחק יישר וכן אמר ר' יוחנן יישר : **והתנאי הג'** הוא שיתבע השכיר שכירתו בתוך זמנו או בזמנו ונתחייבה שבועה על השכיר שישבע ויטול . אבל אם לא תבעוה עד לאחר זמנו השבועה על בעל הבית וכדגרסי' א"ר אבא בעל הבית ע"י שעסקיו מרובין תקנו ליה שבועה לשכיר . ודכוותה תקינו לבעה"ב שאם עבר זמנו אין השכיר נשבע ונוטל . וזמנו המיוחד לשכיר *לשבועתו הוא שאם ישכרנו לפעולת יום יהא זמן גבייתו כל הלילה וכן אם ישכרנו לפעולת לילה יהא זמן גבייתו למחר כל היום . ואם תבעו בזמן כמו שפירשנו שכיר נשבע ונוטל . עבר זמן זה ותבעו אין השכיר נשבע וטל . ולמדו זמן זה מן המשנה דתנן שכיר יום גובה כל הלילה שכיר לילה גובה כל היום (ה) . שכיר שעות גובה כל היום וכל הלילה . היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע יצא ביום גובה כל היום יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום . ואע"פ שאמרו תבעו לאחר זמנו אינו נשבע ונוטל אם יש לו עדים שתבעו כל אותו הזמן הרשום עד שעבר יש לשכיר לתובעו כל זמן שירצה וישבע ויטול מבעה"ב ואע"פ שהוא בלא זמנו . וכדאמרינן בתלמוד (ו) ואם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל ופריך והא תבע ליה קמן כלומר אנו רואין שתבעו בלא זמנו אמר רב אסי בשתבעוה בזמנו ודלמא בתר הכי פרעיה אמר אביי כשתבעו כל זמנו ולעולם אמר רבי חמא שתבעו כנגד אותו היום של תביעה : עוד אמר רבי חייא אם יש עדים שתבעו בזמנו הרי זה נשבע ונוטל :

והשני הוא הנגזל על אופן אחר כגון שהזמין עדים שנכנס אדם בביתו על דרך למשכנו והוציא משם חפצים מכוסים תחת בגדיו ואין ברור לעדים מה שהוציא דין הוא שישבע בעל הבית על החפצים ויטלם מן הנכנס לביתו שכך אמרה המשנה בנגזל כיצד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו שלא ברשות ואומר לו תן לי כליי שנטלת והוא אומר לא נטלתי הרי זה נשבע ונוטל . והשיבו בעלי התלמוד למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ותובילא בידיה ואמר איזול איגזריה לדיקלא דפלניא ואשתכח דגייז ושדו לא אמרי דהוא גזייה מ"ט עביד איניש דגזים ולא עביד ותריץ אימא ומשכנו . ופריך וניחזי מאי משכנו אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן בטוענו כלים הנטלים תחת כנפיו : ושבועת שומר הבית או אשתו של שומר הבית תקנו חכמים (ז) במקום שבועת בעל הבית כדאמר רב פפא אפילו שומר נשבע ואפילו אשתו של שומר נשבעת וכ"ש אשתו של בעל הבית . וגם בדין זה של משכנו שלא ברשות בכלל מי שהועד עליו שהוציא חפצים מכוסים מבית חברו וטוען שקנאן ובעל החפצים טוען שהשאילן או השכירן אצלו ויש בדבר ד' דינין [ג] : **הדין הא'** הוא שאותו בעל הבית אינו רגיל למכור חפציו וגם אותן חפצים ידועין שאין ראויין להטמין אותן הקונה וגם שאין הקונה נגוע שלא יהא נושא חפצים בגלוי אם שלש אלה נתייחדו בדבר דין הוא שישבע בעל הבית [ד] שלא מכרם אלא השאילם ויטול את חפציו . וכדאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו ויצא ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן ולא אמרן אלא בבעה"ה שאינו עשוי למכור את כליו אבל בבעה"ב העשוי למכור את כליו נאמן ובעה"ה שאינו עשוי למכור את כליו נמי לא אמרן אלא בדברים שאין דרכן להטמין ושאין דרכן להטמין לא אמרן אלא אינים דלא לגיע אבל אינים דלגיע היינו אורחיה . **הדין הב'** הוא שיטען בעה"ה על המוציא כלים טמונים שנגנבם זה לא ישבע ב"ה להחזיקו בגנב אלא ישבע מי שהכלים בידו שקנאן ויפטור : **הדין הג'** (הוא חסר כאן) : **הדין הד'** הוא שיהא בדבר אחד מג' אלה שהזכרנו בדין א' אבל החפצין ידועין שעשוין להשאיל ולהשכיר דין הוא שישבע [ה] ואינו נאמן כי הא דרבא אפיק זוזא דסרבלא וסיפרא דאגדתא מיתמי בדברים העשויין להשאיל ולהשכיר : **והג'** הוא הנחבל שהוזק בגופו ונשבע וגובה מן החובל בו : ואחרי שבא לידי לפרש שבועת הנחבל הסכימה דעתי לבאר עניין הניזקין ומיני החבלות לצורך ידיעות מקומות השבועות שיפלו בין הניזק והמזיק ובין הנחבל והחובל ואומר כי סיבת הניזקין והמזיקין שבאים לפני הדיינים שנים . אדם וממונו הם הם המזיקין הם הם הניזקין . ובלשון (ח) המשנה מכונה אדם המזיק מבעה כדגרסינן בתלמוד [ו] אחד השור ואחד כל הבהמה לנפילת הבור ולהפרשת הר סיני לתשלומי כפל ולהשבת אבדה לפריקה ולחסימה ולכלאים ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן אם כן למה נאמר שור לפי שדיבר הכתוב בהווה כלומר הרבה הוא מצוי עסק שור והכל מתעסקין בו הרי למדנו שהתורה הזכירה שור כנוי לכל החיות ביתות ומדברות תם ומועד . ועוד אמרו אבנו סכינו ומשאו כולם מסורו למדנו שכל ממונו המזיק נידון כשורו . כל הדינין המיוחדין לכל מיני היזק והניזקין המדוברין במשנה ובתלמוד הן עשרים וששה . תחילתן ארבעה הנזכרין במשנה ארבע אבות ניזקין השור והבור והמבעה וההבער . ותני רבי אושעיא (ט) שלשה עשר אבות נזיקין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר נזק וצער וריפוי ושבת ובושת . וד' דאמר הרי תריסר . ותני רבי חייא כ"ד אבות נזיקין הם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה גנב וגזלן ועדים זוממין האונס המפתה ומוציא שם רע המטמא המדמע והמנסך . והנך תליסר הא עשרין וארבעה והוסיפו בעלי התלמוד (י) המסור לאנסין והמפגל הרי עשרים וששה שכל אלו נזקי ממון באדם והרי הבור וההבער הנזכרין בתורה שהן ממונו של אדם והשיזק שילא מהן נחשב על האדם לשלם ובתלמוד (כ) איתמר אשו רבי יוחנן אומר משום חציו ר"ל אמר אשו משום ממונו ר"ל מאי טעמא לא אמר כר' יוחנן חציו מכח דידיה קאזלי האי לאו מכח דידיה קאזלי רבי יוחנן מ"ט לא אמר כר"ל ממונו אית ביה ממשא [האי לית ביה ממשא] . ואמרו אחרי דקדוק גדול מאן דאית ליה משום חציו אית ליה משום ממונו . והמיוחדין ממיני ההיזקין של אדם באדם כגון חבורה בלחי וכויה בגופו והכאת הלחי ושבירת העין וחתיכת הרגל והיד והדומה להן . ותשלומי נזקם קצוב במשנה (ל) דתנן התוקע לחבירו נותן לו סלע רבי יוסי הגלילי אומר מנה . סטרו נותן לו מאתים זוז . כלאחר ידו נותן לו ארבע מאות זוז צרם באזנו תלש בשערו רקק והגיע בו הרוק העביר טליתו מעליו ופרע ראש האשה נותן ארבע מאות זוז [זה הכלל] הכל לפי כבודו : ומיני ההיזק שבאין ע"י ממונו כגון נגיחה נגיפה נשיכה רבילה ובעיטה . שכך אמרו שלשה אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל (מ) וגרסי' תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רבילה ובעיטה . ועוד תולדה דשן מאי ניהו נתחככה בכותל להנאתה טינפה פירות להנאתה . ועוד תולדה דרגל מאי ניהו הזיקה בגופה דרך הילוכה בשליף שעליה בפרומביא שבפיה בזוג שבצוארה וחמור במשאו משלמים נזק שלם : ולפי שמיני החבלות ותולדותיהן אין להן סוף לא ניתנו כולן ליכתב . ולכך נסתפק לבעלי התלמוד אותן מיני חבלות שלא נכתב קצבה שלהן בתשלומין . (נ) וכדגרסינן שלח ליה רב חסדא לרב נחמן הרי אמרו לרכובה שלש לבעיטה חמש לסנוקרית שלש עשרה לפנדא דמרא לקופינא דמרא מאי שלח ליה חסדא חסדא קנסי קמגבית בבבל . סוף דבר העמידו בעלי התלמוד מינים שלא נכתבו על שיטת הנכתבין והנכרים להשוות כל מין ומין אל הדומה לו . ודקדקו בהן לדבר כלל דמיונם בלשון קצרה . והזכירו כל מיני ההיזק בארבעה חלקים ומהם יתברר למבינים כל מה שיולד במיני הנזק והחבלות . וכן (ס) אמר רבא נזקי שור בשור ונזקי שור באדם גובין אותן בבבל . נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותן בבבל . הרי למדנו שכל הנזקין בכלל ארבעה חלקין ועתה אפרש מקצת דבריהם : **החלק האחד** הוא אדם באדם . אדם שהוזק מחבירו כגון שנטל אחד מאיבריו או שעשה בו חבורה או כוייה דין הוא שיענש על מה שהזיקו והוא הנזק . ועוד נוספים על הנזק ד' דברים לשלם הנזק כדתנן (ע) החובל בחבירו חייב בחמשה דברים נזק וצער ריפוי שבת ובושת . אותן ה' דברים הוזכרו שומת דמיהן בתלמוד . כמו שאמר בנזק כיצד קיטע את ידו שיבר את רגלו רואין אותו כאלו הוא

מראה מקומות (א) פרק כל הנשבעין : (ב) בפרק המקבל : (ג) שם : (ד) פרק כל הנשבעין : (ה) פרק המקבל : (ו) שם : (ז) בפרק כל הנשבעין : (ח) ריש פ"ק דב"ק : (ט) שם : (י) שם : (כ) פרק כיצד הרגל : (ל) פרק החובל : (מ) פ"ק דב"ק ופרק כיצד : (נ) בפרק המניח : (ס) בפרק החובל : (ע) שם :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] דין יתומים מן היתומים מפורש ברב אלפס פרק כל הנשבעים ודין המוציא הוצאות על נכסי אשתו מפורש בפ' האשה שנפלו : [ב] ודוקא שאין עדים גם בתוך זמנו ומימרא דשמואל היא דשלחו מבי רב לשמואל ילמדנו רבינו אומן אומר שתים קצצת לי והלה אומר לא קצצתי לך אלא אחת מי נשבע אמר לכן כאן ישבע בעה"ב כו' עד לעדים קתני או יביא ראיה ויטול או ישבע בעה"ב ויפסיד אומן ובימי שמואל עדיין לא נתקנה שבועת היסת והכי איתא בסמ"ג עשין סי' נ' וז"ל ואם לא הביא ראיה אע"פ שכבר נתן לו האחד או שאמר לי הילך הרי בעה"ב נשבע בנקיטת חפץ ודבר זה תקנת חכמים בימי חכמי המשנה כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש וזו השבועה נתקנה קודם שנתקנה שבועת היסת בד"א כששכרו בעדים ולא ידעו כמה פסק לו ותבעו בזמנו אבל אם שכרו שלא בעדים או שתבעו אחר זמנו ישבע בעה"ב היסת שלא קצץ לו אלא מה שכבר נתן לו או שלא נשאר אצלו אלא זה שאמר לו הילך כדין כל הטענות עכ"ל ולשון המיימוני פי"א מהל' שכירות . וכן מוכח בהשר"י בהדיא בפרק כל הנשבעין והכי איתא בהדיא בח"מ סי' פ"ט : [ג] עיין בהלפסי פרק הנשבעין שם מוכח כדין זה שבעה דינים ע"ש : [ד] ל' רב אלפס וישבע בעל הבית שבועת היסת שלא מכר לו כלום . ומפני שכתב למעלה בשער ב' בשבועת היסת כי שבוע זו מיוחדת להשביע הנתבע לבד וצ"ע בדבר : [ה] בעה"ב שהן בהולין או שכורין ויטול את חפציו . ובזה אמרו ל"ש אלא בדברים שאין עשוין להשאיל ולהשכיר אבל בדברים העשוין להשאיל ולהשכיר אינו כו' : [ו] בתלמוד מאי מבעה זה אדם ; וממונו של אדם המזיק מכונה

עבד הנאמר בשוק כמה היה יפה וכמה הוא יפה . לער כילד הוא בשפוד או במסמר אפילו על ציפורן מקום שאין עושין חבורה . אומדין כמה אדם רוצה ליטול להיות מצטער בכך . ושומא זו במקום שהלער מיוחד בלא נזק . אבל לער במקום נזק יש בו שומא אחרת כדגרסינן בתלמוד לער במקום נזק היכי שיימינן אמר אביי דשמואל אומדין כמה אדם רוצה ליתן על ידו המוכתבת בין סם לסיף . רפוי כדתנן הכהו חייב לרפאותו עלה בו צמחין מחמת המכה חייב שלא מחמת המכה פטור . חייתה ונסתרה חייב לרפאותו חייתה כל צרכה אינו חייב לרפאותו . שבת כילד רואין אותו כאלו הוא שומר קישואין שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו . בושת כמו שאמרו הכל לפי המבייש והמתבייש . והתשלומין שעל החובל אין נהן מתון . כמו (א) שאמרו אומדין אותו ונותנין לו מיד . ואם אחרי האומד ילטרך עוד לרפאותו אין מוסיף לו דבר וכו' . ואם יקל מחליו ולא ילטרך כל האומד אין פוחתים לו . כדגרסינן אמדוהו והיה מתגונה והולך אין נותנין לו אלא מה שאמדוהו . אמדוהו והבריא נותנין לו כל מה שאמדוהו מן שמיא הוא דרחימו עליה . ובנזקי אדם עשו שוגג כמזיד ושאינו מתכוין כמתכוין כמו שאמרו (ב) אדם מועד לעולם בין בשוגג בין במזיד בין ער בין ישן . ובתשלומי בושת אמרו שאינו חייב אלא בכוונה כדאמר ושלחה ידה והחזיקה במבושיו מגיד לך הכתוב שאינו חייב על הבושת עד שיתכוין נתכוין להזיקו אע"פ שלא נתכוין לביישו חייב אף על הבושת כדאמר (ג) ממשמע שנאמר ושלחה ידה איני יודע שהחזיקה מה ת"ל והחזיקה לומר לך כיון שנתכוין להזיק אע"פ שלא נתכוין לביישו . ועל הנחבל אמרו (ד) שאם הוא עבד או אמה וחבל בו רבו חייב בכל התשלומין חוץ משבת שכן אמרו החובל בעבדו עברי חייב בכולן חוץ [מן] השבת מפני שהוא שלו . ואם החובל אינו רבו זכה הנחבל בכל ה' דברים כמו שאמרו הקוטע יד עבד עברי של חבירו אמר אביי נותן שבת גדולה לעבד ושבת קטנה לרבו רבא אמר הכל לעבד וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות . פשיטא פחת אגל עלמו ואגל רבו לא פחת לעלמו . וה"ד פסקי' לריש אוניה או לריש נחיריה . פחת אגל רבו פלוגתא דאביי ורבא והלכתא כרבא . והארכנו בדבר לדעת חשבון הקלוב וינבה הנחבל מן החובל בשבועתו שישבע שחבל בו במקום שאין שם עדים על החבלה . וסוף סוף לריך לו עדים שירא אותו כשהוא נכנס בתוך ביתו וידו שלם ויצא שבור כמו שאמרו (ה) נחבל כילד היו מעידים אותו שנכנס לתוך ביתו וידו שלם ויצא חבול אמר לו חבלת בי והוא אומר לא חבלתי ולא עשיתי הרי זה נשבע ונוטל . ואם אותה החבלה במקום שאי אפשר שיעשנה הוא בעלמו כגון על גבו ובין אלילי ידיו נוטל הנחבל בלא שבועה וכדאמר (ו) רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שיכול לחבל בעלמו אבל במקום שאין יכול לחבל בעלמו נוטל בלא שבועה ופריך ודלמא בכותל נתחכך תני רבי חייא כגון שעלתה לו נשיכה על גבו או בין אלילי ידיו . ודלמא *לאחר אימא דליכא אחר : ומלינו ממין החלק הזה האונס והמפתה כי שוה הוא לנחבל בתשלומין שהאונס חייב בד' דברים ומפתה בג' שאונס משלם קנס לער בושת ופגם . והמפתה אין בו תשלומי לער . ופגם עומד במקום נזק של נחבל . ולער של אונס כמו לער של חובל . וריפוי ושבת אין לריכין כאן . ועוד אמרו (ז) מה בין אונס למפתה אונס נותן את הלער מפתה אינו נותן אונס נותן מיד מפתה לכשיוליא ופריך לכשיוליא מי מלי מפיק לה אימא לכשלא יכנוס וכדכתב קרא במפתה מהר ימהרנה לו לאשה ואם מאן ימאן אביה לתתה לו כסף ישקול וגו' אבל באונס כתיב ונתן לאבי הנערה חמשים כסף ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו תחת וגו' . ומפתה שפטור כשיכנוס לא מבושת ופגם אלא מקנס תניא נמי הכי אע"פ שאמרו מפתה נותן לכשלא יכנוס בושת ופגם נותן מיד . ואע"פ שאונס ומפתה שוים לחובל בתשלומין וממין אדם באדם הן דינם מפורד לענין שבועה שהנחבל נשבע ונוטל והאונס והמפתה נשבעין ולא משלמין לפי שתלה הכתוב בירור האונס בעידי מעשה דכתיב ונמלאו ופירשו רבותינו ונמלאו בעדים ואם אין שם עידי מעשה נשבעין ולא משלמין וכדתנן אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני ואמר אמן חייב ופי' חייב האמור כאן הוא קרבן שבועה במקום שאותה שבועה עשה אותה לשקר שכל הנשבע לשקר על טענה שאינו מודה בה חייב לשלם נתחייב קרבן שבועה אבל אם הטענה שכפר בה אינה בתשלומין אפילו אם מודה בה אין מביא קרבן על כפירתה שנשבע לשקר ור"ש היה חולק על ת"ק כדאמרי' ר"ש פוטר לפי שאינו משלם קנס ע"פ עלמו פי' שפטר ר"ש האונס או המפתה שנשבע לשקר על טעם זה מקרבן שבועה שאפילו היה מודה בטענת אנוסה ומפותה לא היה חייב בתשלומין לפי שיש בו קנס שאין אדם משלם קנס ע"פ עלמו . אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עלמו משלם בושת ופגם ע"פ עלמו . פירוש ועל בושת ופגם שכפר ונשבע לשקר יש עליו קרבן שבועה שאילו היה מודה לבעל דינו היה חייב בהן לשלם ובשפטר עלמו בשבועה ונתברר שעל שקר נשבע חייב קרבן על אותה שבועה ופירשו בעלי התלמוד [ח] במאי קמיפלגי ר"ש ורבנן ר' שמעון סבר לא שביק איניש מידי דקיץ ותבע מידי דלא קיץ ורבנן סברי לא שביק איניש מידי דכי מודי ביה לא מיפטר ותבע מידי דכי מודי ביה מיפטר והרי נתברר שהאונס והמפתה נפטרין *בשבועתו מלשלם לתובע שאילו כן לא נתחייבו קרבן על אותה שבועה כשהיא על השקר . ועוד למדנו מדברי שניהם ר"ש ורבנן שהבושת ופגם משלם ע"פ עלמו ולפי שהמשנה נשנית על אונס ומפתה כדתנן אנסת ופיתית את בתי ולא הזכירו דבר שאין שוה בשניהם כגון לער כל עיקר [ולעולם] לער כדין בשת ופגם לשלם ע"פ עלמו שמשלם ממון [ט] וכדגרסי' בתלמוד שהקשו האונס והמפתה דממונא הוא ליתני ותריץ אי לער תנא ליה אי נזק תני ליה אי בשת תני ליה אי פגם היינו נזק מאי איכא קנסא בקנסא לא קמיירי : **החלק הב'** הוא אדם בשור אדם שהוזק גופו משור חבירו או ממונו דין הוא שיטול הנחבל [הנזק] בלבד מבעל השור ולא אותן ארבע דברים הנוספים בחובל בחבירו כגון לער רפוי שבת ובושת וכדאמר בתלמוד האי מאי בשלמא אדם דאזיק [שור] משלם נזק כד אזיק אדם ד' דברים אלא שור מה לי שור דאזיק שור מה לי שור דאזיק אדם אידי ואידי נזק הוא דמשלם . והב' חלקים שהזכרנו מיוחדין להתחייב בארץ ישראל בלבד וכדאמר רבא נזקי אדם באדם ונזקי אדם בשור אין גובין אותו בבבל אבל מה שהגיע ליד הנחבל מממון החובל אין מוליאין אותו מידו וכדאמרי' בתלמוד [י] ההוא תורא דאלם ידא דינוקא א"ל רבא זיל שיימוה כעבדא והבו ליה אמרו ליה רבנן והא מר הוא דאמר כל ששמין אותו כעבד אין גובין אותו בבבל אמר להו כיון דתפס אבוה דינוקא לא מפקינן מיניה . ועוד אמרו הילכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון כיס כיון דלא שכיחא לא עבדי שליחותייהו בשת אף על גב דשכיחא כיון דלית בה חסרון כיס לא עבדינן שליחותייהו : **החלק הג'** הוא שור בשור כגון שור אדם בשור של חבירו וכן ממון אדם בממון חבירו ובהיזק נגיחה יש שני דינין אחד בתם ואחד במועד שאם נגח שור תם אחר ומת דין הוא על בעל השור החי שישלם חצי דמי המת מדמי החי (ואפילו) [ואם] אינו שוה דמי החי מחצית דמי המת אין לבעלים ממון אחר שאין תשלומין של שור תם אלא מגופו . ואם הוא שור המועד משלם כל דמי המת ממיטב ממונו . ה' דברים בין תם למועד מועד לריך עדים ותם אין לריך עדים *) . מועד

*) אולי צ"ל מועד אין לריך עדים (כי משלם ע"פ עלמו) ותם לריך עדים (כי אינו משלם ע"פ עלמו) :

משלם מן העלייה ותם משלם מגופו . מועד משלם נזק שלם ותם משלם חצי נזק . מועד משלם את הכופר ותם אינו משלם את הכופר . וזה היזק נגיחה אין גובין אותו בבבל בין בתם בין במועד . בתם כדאמרינן פלגא נזקא קנסא (כ) השתא דאמרת פלגא ניזקא קנסא האי כלבא דאכיל אימרי ושונרא דאכיל תרנגולי רברבי משונה הוא ולא מגבינן ליה בבבל . וה"מ ברברבא אבל זוטריה אורחיה הוא . ואי תפס לא מפקינן מיניה ואי אמר אזמנוהו לדינא לא"י מזמנינן ליה ואי לא אזל היה משמתינן ליה . בין כך ובין כך היו משמתינן ליה . דאמרינן ליה סליק היזק דתניא רבי נתן אומר מנין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו שנאמר לא תשים דמים בביתך וכן לא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו ובשור המועד אמרו (ל) אמר רבא שור שהזיק אין גובין אותו בבבל והוא שור המועד ואע"ג דאמרינן התם והאמר רבא אין מועד בבבל ופריקו דאייעד התם ואייתוה להכא הא אמרי דהוי מלתא דלא שכיחא ובמילתא דלא שכיחי לא עבדי שליחותייהו . והא דאמר רבא שור בשור גובין בבבל נתברר הדבר בשן ורגל דמועדין מתחלתן הן ואין סותרין דבריו זה את זה : ובהיזק זה פירשו בעלי התלמוד מה שראוי לשלם . שאם הלכה בהמתו ורעתה שדה ישלם או הפירות כמותן או הדמים ואם מה שאכלה אינו פירות גמורין שעדיין פגין או בוסר שלא נתבשל הפירי כל לרכו וי"ל שמא עדיין היה הפירי נישל וניתר קודם שיגמר וי"ל שמא יבא לידי בישול בלא קללה על כן משערים חכמים בדבר שיהא נשום בששים אחרי שנפחת מן הכל מה שאפשר לישול וליפול בזה המין מכמות פירות אלו ויטול הניזק דמיו כי כן אמרה (מ) המשנה אכלה פגה או בוסר רואין אותו כאלו הן פירות גמורין ואמרי' בתלמוד היכי שיימינן ר' יוסי בר חנינא אמר סאה בס' סאה חזקיה אמר קלח בס' קלחים ר' ינאי אומר תרקב בס' תרקבין . ואמרי' התם ההוא גברא דקץ קשבא מחבריה ואיכא דאמר תלאתא אתא לקמיה דריש גלותא אמר להו לדידי חזו לי ותלתא בקינא הוו יתבי והוו שוו מאה זיל הב ליה תלתין ותלתא ותילתא אמר גבי ריש גלותא דדאין דינא דפרסאי למה לי אתא לקמיה דרב נחמן אמר להו בס' . וממין זה החלק שהוא ממון בממון מי שחפר בור ושיח ומערה ויש בעומקה י' טפחים והוא ברה"ר ולא מסרו לרה"ר על הענין הראוי להקנותן להו כדי להפטר במזקין ושלא כיסהו כראוי ונפלה שמה בהמה או חיה או עוף חייב בעל הבור לשלם נזק שלם . נפל שם אדם או כלים אינו חייב לשלם וכדאמרי' בתלמוד (נ) ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים : ומה שפטר בבור שהוא פחות מי' טפחים הני מילי לענין מיתה שמתה באותה נפילה הבהמה והואיל שאין בו כדי להמית פטור אבל נשבר אחד מאיבריה או שום היזק חייב לשלם אותן נזקין שאפילו בפחות מי' יש בו כדי להזיק : וכל מיני רוח [חיים] שוין לדין הבור שכן אמרו (ס) אחד השור ואחד הבהמה לנפילת הבור וכו' עד וכן חיה ועוף כיולא בהן : ודין של נזקי הבור שהן ראוין לשלם היא שנפלה הבהמה בלילה ולא ביום . או שהבהמה חרשת או שוטה או סומא אפילו ביום . אבל פיקחת ביום פטור וכדאמר בתלמוד (ע) נפל לתוכו שור שהוא חרש שור שהוא שוטה שהוא סומא או מהלך בלילה חייב . פיקח ביום פטור מאי טעמא דאמר ליה איבעי ליה עיוני ומיזל . וכמה שיפול מחלוקת בין ניזק למזיק בכל אלו נזקי ממון בממון שהזכרנו המע"ה ואם אין שם ראיה ישבע הנתבע ויפטר שאין זה מן הנשבעין ונוטלין . ומה שאמר הכתוב והמת יהיה לו בבור ובשור נגח . הוא ששמים המת על בעליו כמה הוא שוה ויהא בעל השור [הניזק] מיטפל בנבילה בכדי שוויה (פ) והשאר מוסיף המזיק ומשלם וכן אמרו (צ) למד הכתוב ששמין לו דמי נבלתו ומנכה לו דמי נזקיו . והארכנו לפרש זה חלק שלישי ואע"פ שילאנו מדרכי מיני שבועות עשינו כדי להודיע דיני החבלות : **החלק הב'** הוא שור באדם כגון שהוזק ממון אדם באדם שיבר כלים או שאיבד ממון חבירו : וממין זה החלק המשילו לאבד ממון חבירו והוא המסור או המסבב עליו לאבדו הוא הגורם וגם ממין זה החלק ד' שומרים וכבר ייחדנו שער שלהן מיוחד בספר זה . ואשלים דיני השבועות באלו בכל אחד ואחד במקומו המיוחד בו בדקדוק בזה השער שאנחנו בו שהוא שער הנשבעין ונוטלין בעזרת האל :

והרביעי מי שכנגדו חשוד על השבועה הוא שיהא חשוד הנתבע שעליו השבועה ויתברר לנו שלשקר נשבע בכך אמרו חכמים להעביר השבועה מזה החשוד ולא יפטר משבועתו אלא ישבע התובע ויטול . כדתנן (ק) ואלו נשבעין ונוטלין וכו' עד ושכנגדו חשוד על השבועה . ושנים הן החשודין שאין נאמנין בשבועתן : האחד הוא שיתברר עליו שעשה שבועת שקר באחת מד' שבועות המיוחדות : השבועה הא' שהיה יודע לחבירו עדות ונשבע ואמר שאינו יודע בעדותו ואח"כ נתברר שלשקר נשבע : השבועה הב' הוא שכפר בפקדון ונשבע ואחר כך נתברר שלשקר נשבע . והן על פנים מיוחדין כמו שהזכרנום בספר שער העדיות : השבועה הג' היא שבועת שוא שנשבע לשנות דבר ידוע שאי אפשר כדתנן (ר) איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע לאדם אמר על עמוד של אבן שהוא של זהב על האיש שהוא אשה ועל אשה שהיא איש . ועוד נשבע על דבר שא"א אם לא ראיתי גמל פורח באויר ואם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד . ועוד נשבע לבטל את המלוה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב ושלא להניח תפלין הרי זו שבועת שוא שחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור : השבועה הד' הוא שבועת ביטוי שנשבע להרע או להטיב כדתנן שבועת שתים שהן ד' שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא אכלתי . וראיה שעל אלו ד' שבועת נקרא חשוד מדתנן (ש) חשוד על השבועה כילד אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואפילו שבועת שוא . ואמרינן בתלמוד מאי אפילו לא מיבעיא קאמר לא מבעיא כך דאית בה כפירת ממון אלא אפילו הא נמי דכפירת דברים בעלמא הוא לא מהימן [א] וליתני נמי שבועת ביטוי כי קתני שבועה דכי קא משתבע בשיקרא קא משתבע אבל שבועת ביטוי דאיכא למימר בקושטא קא משתבע לא קתני הא תינח אוכל ולא אוכל אכלתי ולא אכלתי מאי איכא למימר תנא שבועת שוא וכל דדמי לה : ומכאן תשובה למורים שזה הנאמר בתלמוד הכופר במלוה כשר לעדות בפקדון פסול לעדות בכפירה בלא שבועה נאמר אבל במקום שבועה זה וזה פסולין ואם הוא כדברי המורים ליתני נמי במשנתינו אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון ואחת שבועת מלוה מ"ש דתני פקדון ולא תני מלוה ש"מ שהכופר במלוה כשר לעדות ואפילו בשבועה וכבר פירשנו הכל בספרינו של שער העדיות . והשני מן החשודין שאין נאמן בשבועה הוא מפסולי עדות כגון מלוה ברבית או לוה ברבית ומשחק בקוביא ומפריחי יונים וסוחרי שביעית וכולם שכנגדו נשבע ונוטל . וראיה שהיפך שבועה בחשוד אינו אלא בשבועה דאורייתא וכדגרסינן (ת) שכנגדו חשוד על השבועה היכא בינייהו בדאורייתא מפכינן לה אידך בדרבנן תקנתא היא והקנתא לתקנתא לא עבדינן ועוד (א) ההוא רעיא דכל יומא מסרי ליה חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדי וכו' עד וא"ל רב נחמן תקנתא היא ותקנתא לתקנתא לא עבדינן :

החמישי והששי חנווני על פנקסו ופועלים כמו שאמרו (ב) חנווני על פנקסו כילד לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאתה חייב לי ר' זוז אלא שאומר לו תן [לבני] סאתים חטים ולפועלי סלע מעות הוא אומר נתתי והוא אומר

מראה מקומות (א) בפרק החובל : (ב) בפרק כילד הרגל : (ג) שם : (ד) בפ' החובל : (ה) פרק כל הנשבעין : (ו) שם : (ז) בפרק אלו נערות : (ח) פרק נערה שנתפתתה : (ט) פ"ק דב"ק : (י) פרק החובל : (כ) פ"ק דב"ק : (ל) פרק החובל : (מ) פרק הכונס : (נ) פרק שור שנגח את הפרה : (ס) שם : (ע) שם : (פ) שם : (צ) פ"ק דב"ק : (ק) פרק כל הנשבעין : (ר) פרק שבועת ביטוי : (ש) בפרק כל הנשבעין : (ת) בפרק שבועת הדיינין : (א) בפ"ק דב"מ : (ב) בפרק כל הנשבעין :

חדושי אנשי שם

מכונה בשור כדאמר בתלמוד שלהי פרק שור שנגח את הפרה א' השור כו' : [א] במרדכי פרק כל הנשבעין כתב ע"ש רש"י שעוברי הרמות אינן פסולים לעדות ולשבועה ובכיא ראיה מהך דפ' כל הנשבעים כי קתני שבועה דכי קמשתבע בשקרא משתבע אבל שבועת בטוי דאוכל ולא אוכל י"ל בשעה שנשבע היה בדעתו לקיים ואחרי כן שכח ואנוס הוא ואין זה חשוד וכן כתב ריב"א משום דבהסיא שעתא איכא למימר בקושטא משתבע ומאי למימר אישתלויי אישתליין כדאמר גבי עדים זוממין בס' אלו נערות ע"כ מצאתי . הגהות מרדכי במס' ב"מ וז"ל גרסי' בפרק הכותב ההוא אתתא דאיחייבא שבועה בבי דינא דרבא ואמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה דחשידא אשבועתא אפכא רבא אשכנגדה עכ"ל הגמרא . ופי' בס"ג דחשידא אשבועתא דשמעה דאפקא ש"ש לבעלה ועברה אלא נשא והוי כאלו עשתה שבועת שוא . ושמא ה"ג מרביה גמיר ליה וקבלה מידו עכ"ל רבינו

לא נטלתי הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין וראוי להם שישבעו זה בפני זה כדי שיכלם הכופר ולא יהא מעיז פניו וכדגרסינן פועלין נשבעין לבעל הבית במעמד חנווני כי היכי דליכספו מיניה ודין זה על שולחני ופועליו הוא אחד משש דינין שיש בתורת המחאה:

הדין הא' הוא שיאמר הנמחה עליו נתתי למוחה בי והנמחה בו יאמר לא נטלתי כעין מעשה זה של חנווני ופועלים ודין הוא שישבע הנמחה עליו שנתן וישבע הנמחה בו שלא נטל והמוחה יפרע לשניהם: הדין הב' הוא שאם נטל הנמחה בו מיד הנמחה עליו נפטר המוחה והנמחה עליו במה שהגיע ליד הנמחה בו: הדין הג' היא שכל זמן שלא יבא ליד הנמחה בו אותו ממון יכול לחזור בו כל אחד משלשתן: הדין הד' הוא שאם הלך הנמחה עליו או שאין לו מה שיפרע או שכפר הדבר לנמחה בו יחזיר הנמחה בו על המוחה וכדתנן (א) המחהו אצל חנווני או אצל שולחני אינו עובר עליו משום לא תבא עליו השמש ושאלו בעלי התלמוד חוזר או אינו חוזר רבה אמר חוזר ורב ששת אמר אינו חוזר [רבה אמר חוזר מדקתני אינו עובר] מיעבר הוא דלא עבר הא מיהדר הדר ביה רב ששת אמר אינו בתורת לעבור [והלכתא כרבה דדיקא מתני' כוותיה לשון רי"ף]: הדין הה' הוא שאם נעשית המחאה [בקנין] או במעמד שלשתן [אפילו לא קנו מידו] על הענינים שהזכרנו קנה הנמחה בו מן הנמחה עליו בלא צורך קנין ונפטר המוחה מן הנמחה בו והנמחה עליו נפטר מן המוחה [א] ונתחייב לנמחה בו ואין אחד מהן יכול לחזור בו בין קודם שיתן בין לאחר שיתן וכדגרסי' מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה. ובתלמוד ארץ ישראל נאמר על המשנה של חנווני ופועלים הני מילי בשלא העמידו אצלו אבל אם העמיד הפועלים אצל חנווני אין בעה"ב חייב לפועלים כלום ונתברר מכאן שבמעמד שלשתן לא נשאר ביניהן מחלוקת. ועוד אמרי' על מה שאמר רבא בשכיר שחוזר על בעה"ב בשלא המחהו במעמד שלשתן: הדין הו' הוא במקום שנעשית המחאה זו בטעות אין חוששין לאותה המחאה כגון שהמחה במעמד שלשתן וקידם זה הנמחה עליו ונזכר בחשבון שהיה בינו לבין המוחה ומצא בחשבונו שאין לזה המוחה שום ממון אצלו אלא שטעה שהסבר שיש לזה ממון אצלו וכגון זה יכול לחזור הנמחה מאותה המחאה והנמחה בו יגבה חובו מן המוחה ודין הוא שאפילו היה בקנין אין מועיל כלום וכדאמרי' בתלמוד (ב) הנהו גינאי דעבדי חושבנא בהדי הדדי פשו חמש אסתירי גבי חד מינייהו אמר ליה הבי ניהו למרי דארעא בטסקא ובאנפי' מריה דארעא וקנו מיניה אזל ועבד חושבנא בין דידיה לנפשיה ולא הוה גביה ולא מידי אתא וקא הדר ביה אתא לקמיה דרב נחמן א"ל מאי איעביד לך הדא דאמר רב הונא מנה לי בידך תניהו לפלוני במעמד שלשתן קנה ועוד הא קנו מינך א"ל רבא האי דקא הדר ביה מי קאמר לא יהיבנא לך ולא מידי אלא דליכא גבאי קאמר א"ל א"כ הוה ליה קנין בטעות וחוזר. סוף סוף אם רצה הנמחה בו להשביע הנמחה עליו במה שיטעון שאין למוחה עליו כלום יכול להשביעו שכך היה כמו שטוען במקום שאין המוחה מלוי [או] שאין לו מה שיפרע:

השביעי והשמיני חנווני ובעל הבית. [אם] מכחישין זה את זה בנטילת הפירות או בנתינת הדמים והפירות מזומנין בין ידיהן. ויש בזה שני דרכים: **הדרך הא'** כגון שיקנה בעה"ב פירות מחנווני בדמים ידועים וטוען בעה"ב ואומר נתתי לך דמי פירות תחלה ושמתו אצלך והחנווני כופר דין הוא שישבע בעל הבית על טענתו וזכה בפירותיו וכדתנן (ג) אמר לחנווני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו': **הדרך הב'** הוא שיכחישו זה את זה בנתינת את הפירות שיטעון חנווני ויאמר כבר נתתי לך את הפירות [ישבע חנווני] ויטול מעותיו וכדתנן אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתם לביתך ישבע חנווני ואמרינן בתלמוד תניא אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורין ומונחין ברשות הרבים ושניהם עוררין עליהן. אבל הפשילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה. ודברי רבי יהודה כאן פירוש למשנה שכן אמרו כל מקום שאמר ר' יהודה אימתי ובמה לא בא אלא לפרש דברי חכמים. אבל מה שאמר רבי יהודה במשנה כל שהפירות בידו ידו על העליונה הוא מחלוקת לת"ק לומר [החנווני] אינו נשבע ונוטל כרבנן אלא [כיון] שאין לו הפירות צבורין [ברשותו הוא] בדין המע"ה ואם אין לו ראיה יפטר חבירו ואין לו עליו אלא שבועת היסת אבל לא שבועה דרבנן כעין דאורייתא כמו כל הנשבעין ונוטלין. (עיין בפי' הר"ן לאלפס בהלכה תמצא דעתו מפורש יפה):

התשיעי והעשירי שולחני ובעל הבית. כשיטת חנווני ובעה"ב שהזכרנו וכן דין על אלו בשני דרכים: **הדרך הא'** הוא שיחליף בעה"ב דינר א' במעות ידועים ובאו המעות ליד בעה"ב והכחישו זה את זה באותו דינר בעה"ב אומר נתתי לך דמי המעות ושמתו במקום גנזך והשולחני כופר בכך דין הוא שישבע בעה"ב שנתן לו ויפטר וכדתנן (ד) אמר לשולחני תן לי בדינר מעות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר אמר לו נתתיו לך ונתתו באונפלי ישבע בעה"ב שנתן לו את הדינר: **והדרך הב'** הוא חילוף הדברים שהקדים בעל הבית ליתן דינר לשולחני והכחישו זה את זה בנטילת המעות והשולחני טוען ואומר כבר נתתיו לך ושמתם בכיסך ובעה"ב כופר דין הוא שישבע השולחני שנתן לו המעות ויפטר וכדתנן נתן לו את הדינר ואמר לו תן לי את המעות אמר לו נתתים לך ונתתם בכיסך ישבע החנווני ואע"פ שרבי יהודה חלק בדבר שאמר אין דרך השולחני ליתן מעות עד שיטול את הדינר אין הלכה כרבי יהודה:

והאחד עשר היא הפוגמת כתובתה וכמוהו הפוגם את שטרו כמו מלוה שהוציא שטר והוא עצמו הודה שנטל קצת חובו. וכן אם פוגם חוב הקנוי לו בקנין שלא נכתב עדיין אינו נפרע על הנשאר אלא בשבועה. דתנן (ה) הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה ופירשו בעלי התלמוד הפוגמת כתובתה כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתך והיא אומרת לא התקבלתי אלא מנה לא תפרע אלא בשבועה ואמרי' בתלמוד על שבועה זו סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא קא טעין לה באלף וקא מודה במאה דהויא לה כמודה מקצת הטענה אמר רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וזו נשבעת ונוטלת ועוד אין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן דפרע דייק דמיפרע לא דייק ורמו רבנן עלה שבועה כי היכי דתידוק. ופגימה זו בין שהיא בעדים בין שהיא שלא בעדים וכדגרסינן (ו) איבעיא להו פוגמת כתובתה בעדים מהו מי אמרינן אם איתא דפרעא בעדים הוה פרע או דלמא איתרמויי איתרמי ליה תא שמע כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין ואלו נשבעין ונוטלין השכיר והנגזל והנחבל וכשכנגדו חשוד על השבועה וחנווני על פנקסו והפוגם שטרו שלא בעדים והפוגמת כתובתה שלא בעדים שלא בעדים אין בעדים לא לא מיבעיא קאמר לא מבעיא בעדים דודאי צריכה שבועה אלא שלא בעדים אימא תיהוי כמשיב אבידה ותשקול ותיפטר משבועה קא משמע לן:

והשנים עשר הוא המוציא שטר חוב על חבירו והלה טוען שפרעו והעיד עד אחד כדברי הלוה דין הוא שישבע המלוה על שטרו שלא נפרע ויגבה כל מה שבשטר כדתנן (ז) בענין כתובה עד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. ופירשו בעלי התלמוד כיצד היתה כתובתה אלף זוז ואמר לה התקבלת כתובתיך והיא אומרת לא התקבלתי ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. סבר רמי בר חמא למימר שבועה דאורייתא דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה אמר ליה רבא שתי תשובות בדבר חדא דכל הנשבעין שבתורה וכו' אלא אמר רבא מדרבנן כדי להפיס דעתו של בעל. ואמרי' אמר רב פפא ואי פקח הוא מייתי לה לידי שבועה דאורייתא היכי עביד יהיב לה כתובה באפי חד סהדא וסמיך סהדא קמא אסהדא בתרא ומוקי לך בהנך קמאי בהלואה. מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי היכי סמיך סהדא קמא אסהדא בתרא אלא אמר רב שישא בריה דרב אידי יהיב לה כתובה באפי סהדא קמא וסהדא אחרינא ומוקי להנך קמאי בהלואה. מתקיף לה רב *ששת יכולה למימר שתי כתובות הוו אלא אמר רב אשי הוא דמודע להו:

והשלשה עשר הוא שבא ליפרע מנכסים משועבדים. ופי' נכסים משועבדים הנזכרים בכל מקום כגון מי שהלוה את חבירו וכתב לו שטר. לאחר נשתעבדו לו כל נכסי הלוה ואם מכר אחר כן כל נכסיו והמלוה בא לגבות חובו ולא מצא נכסים בני חורין ללוה גובה מן הלוקח. וזהו מנכסי' משועבדים שיאמר לו המלוה ללוקח כבר היה משועבד לי אותו קרקע שמכר לך וכן שנינו. (ח) לענין כתובה מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה ופירשו מנכסים משועבדים כיצד מכר כל נכסיו לאחרים והיא נפרעת מן הלקוחות לא תפרע אלא בשבועה. ואע"פ שפירשו בנכסין מכורין לאו דוקא אלא אף על הממושכנים ועל הנתונים ועל המוקדשין ועל הנירשין שכל חמשה מינין אלו נקראין נכסים משועבדים וראיה על דבר זה כדאמר בתלמוד (ט) תלא ליה רב *ביני חטי האחין ששיעבדו מהו והוה יתיב רבי חייא קמיה ואמר ליה מכרו או משכנו [וכו'] מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות. ועוד אמרו (י) אם תימצי לומר דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והוריש משתעבד. ועוד אמרו (כ) על הנתון ועל המוקדש מה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה כבר נתברר שכולן בדין נכסים משועבדים ויכול בעל דין ראשון להוציא מבעל דין שני ולגבות מהן כנגד חובו במקום שאין זולתם. והכתות שמוציאין בהם נכסים משועבדין הן במנין שמנה: הכת הא' היא כתובת אשה כמו שהזכרנו: הכת הב' בעל חוב שיש בידו שטר או קנין וכדאמרי' (ל) המלוה את חבירו בשטר גובה מנכסים משועבדין ואמרו חכמים סתם קנין לכתיבה עומד: הכת הג' בת הראויה להנשא מנכסי אביה. והיא עישור נכסים במקום שהנכסים מועטים. ובמקום שהנכסים מרובין אומדין דעת האב אילו היה חי כמה היה רוצה ליתן לבתו לזה הבעל הנושא אותה וכדאמר שמואל (מ) לפרנסה שמין באב. ואם מכרו אחי הבת קרקע של אביהן דין הוא שתחזור ותגבה מן הלקוחות מה שראוי לה לנישואי בעלה הן בנכסין מרובין הן בנכסין מועטין הכל כמו שתקנו חכמים להן זה לעישור נכסים וזה לשומת דעת אביה. סוף סוף בשאין שם לגבות מבני חורין. וראיה על דבר זה שמוציאין נשואי הבת ממשעבדי כדאמר בתלמוד תלא ליה רב *ביני חטי האחין ששיעבדו מהו והוה ר' חייא יתיב קמיה וא"ל מכרו או משכנו מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למזונות:

הכת הד' הוא שגזל קרקע ומכרה ובא הנגזל ונטלה מיד הלוקח דין הוא שיחזור הלוקח על לוקחין אחרים שקנו מן קרקעותיו לאחר שקנה הוא קרקע זו הנגזלת ויגבה כנגד מעותיו מאותן לוקחין וכדאמר (נ) הרי שגזל שדה מחבירו ומכרה לאחר והרי היא יוצאה מתחת ידו כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסים משועבדים: הכת הה' מי שקנה קרקע ובא אחר והוציאוה מתחת ידו באחד מן הדינין יש ללוקח לגבות מנכסים שמכר המוכר אחרי שמכר לו אותה הנגבית ממנו כנגד שומת מה שלקח ממנו וכדאמר (ס) המוכר שדה לחבירו והרי היא יוצאה מתחת ידו וכו': הכת הו' שטר פסיקתא שהן בקנין בין כתובין בין שאין כתובין כגון הבעל שקיים עצמו לאשתו והתנה לזון את בניה שהיו לה מבעל אחר וקנו מידו וכדתנן (ע) הנושא את האשה ופסק עמה על מנת שיזון את בתה חמש שנים מת בתו נזונת מנכסים בני חורין ובתה ניזונת מנכסים משועבדין מפני שהיא כבעלת חוב וגמרי בעלי התלמודא ואמרו הכא במאי עסקינן בשקנו מידו. וגאון אמר שהדין הזה כן הוא *כמו שפסק לחתנו דבר מיוחד וקנה בקנין. הכת הז' בעל חוב שגובה מן הערב במקום שלא מצא לגבות מבעל חובו. ודין [זה] הוא מיוחד במקום שהחוב כתוב בשטר והערב כתוב אחר התופס קודם חתימת ידי העדים וכתוב בלשון מוסף על ענין ראשון דכתב ביה ופלוני ערב וי"ו מוסף על ענין ראשון על אותו שעבוד [הכתוב] בשטר כולו והרי הוא כבעל חוב לכל דבריו וכדתנן (פ) ערב היוצא לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין וגרסינן בתלמוד זימנין אמר רב קודם חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין וזימנין אמר רב אפילו קודם חיתום שטרות אינו גובה אלא מנכסים בני חורין ואמרי' דרב אדרב לא קשיא הא דכתבי' בה פלוני ערב הא דכתבי ופלוני ערב דשייך ערב בשעבודא דשטרא ומסקנא דהלכתא וכן א"ר יוחנן: והכת הח' הודאת בעל דין בפני ב"ד במה שחייב לבעל דינו דין הוא שיגבה בעל חובו מן הלקוחות שלקחו ממנו אחרי הודאתו בב"ד וכדאמרינן (צ) בין לרבה בין לרבה בר רב הונא מלוה על פה היא ומלוה ע"פ אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות ואמרינן הכא במאי עסקינן כשעמד בדין על הקרן ולא עמד בדין על הפירות מאי פסקא סתמא דמלתא כי תבע איניש קרנא תבע ברישא. ובמקום שיש שם שנים או שלשה בעלי חובין ובאין לגבות מן הלקוחות דינם על שני דרכים: **הדרך הא'** הוא שזמני החובות שוין מזמן אחד לזמן חיובם הקבוע להם א'. ובזה כל בעלי חובין גובין מן הלקוחות שוה בשוה כל אחד לפי חובו שאין זה מוקדם לזה במקום שלא יספיק הקרקע כנגד החובות וחולקין אותו. ואין כאן הפרש בין שיהיה אותו קרקע ביד המחוייב קודם שיתקיימו עליו החובות ובין שקנה אותו לאחר קיום החובות בין בזה ובין בזה גובים אותו הבעלי חובין מיד הלוקח וחולקין אותו שוה בשוה הואיל שזמנם שוה: **והדרך הב'** הוא במקום שזמן א' מוקדם על חבירו ויש בזה שני דינין: **הדין הא'** הוא במקום שאותו קרקע שביד הלוקח לא בא ליד המוכר אותה שעה שנתקיימו עליו החובות ואחר שלוה אותן חובות ונתקיימה עליו בקנין בב"ד או בעדים קנה אותו קרקע או במכר או במתנה או בשום זכייה בעולם ואח"כ מכרו דין הוא שיהו שוים כל המלוים על אותו קרקע ולהוציאו מיד הלוקח ואין אחד מוקדם על חבירו. דהואיל שאחר קיום חובותיהן קנאו זה הלוה ואין בידו לזמן מלוה ראשונה כולן שוין בו ואין בזה תורת הקדמה. וראיה על זה ממה שאמרו בתלמוד (ק) ואם ת"ל דאיקני קנה ומכר או קנה והוריש משתעבד לוה וחזר ולוה ואח"כ קנה מהו לקמא משתעבד או לבתרא משתעבד אמר רב נחמן הא מילתא איבעיא לן ושלחו מתם ראשון קנה רב הונא אמר יחלוקו [ט' עד וכן הלכתא יחלוקו] נתברר מכאן שחולקין שוה בשוה: **הדין הב'** הוא במקום שזמן כל אחד מוקדם על חבירו והקרקע שביד הלוקח היה ביד הלוה שמכרו קודם שלוה אותן החובות דין הוא שיהא המלוה המוקדם מוקדם לגביית השני וכן השני לשלישי עד סוף כולם וראיה על זה מדתנן (ר) מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הראשונה קודמת לשניה והשניה לשלישית ושלישית לרביעית ואם יש שם שנים או ג' לקוחות כולן הולכין וגובין תחלה מלוקח אחרון ואם לא יספיק גובים משלפניו [לא הספיק גובין משלפני] פניו לפי שלוקח ראשון יכול לומר לו הנחתי לך מקום לגבות ממנו וכן הב' על של אחריו גובה בעל חוב ראשון

מראה מקומות (א) בפרק המקבל: (ב) שלהי פ"ק דגיטין: (ג) בפרק כל הנשבעין: (ד) שם: (ה) בפ' הכותב: (ו) שם: (ז) שם: (ח) שם: (ט) פרק מציאת האשה: (י) בפ' מי שמת: (כ) בפרק שבועת הדיינין: (ל) פ' גט פשוט: (מ) פ' מציאת האשה: (נ) פ"ק דב"מ: (ס) שם: (ע) פרק הנושא: (פ) פרק גט פשוט: (צ) שם: (ק) שם: (ר) פרק מי שהיה נשוי:

חדושי אנשי שם

רבינו יהודה. ומכאן יש ללמוד שאותן ריקים המזכירים ש"ש לבטלה פסולים לשבועה ואם יש לאדם דין עמהם יש להפך השבועה כמו שדן רבא. וכ"ל דאפילו שבועת היסת עכ"ל הגהות מרדכי בבבא מציעא. וכן כתבו הרמ"ה ורב אלפס. והסמ"ג עשין ל"ה כתב מכח שהיא דס"ג שפי' על ידענא בה דחשידא אשבועתא שנשבעת ואינה מקיימת לפיכך אדם שעבר על תרומות שלהם הוא חשוד על השבועה וכן פסק ר"י וכן פסק אשר"י משמו של ר"ת. ובהגהת מיימון פ' שני מהלכות טוען ונטען כתב שראב"י הלוי בספר אביאסף פסק כרש"י ובמרדכי פ' כל הנשבעים כתב שמצא בתוס' מור"ם שפסק כר"ת. ובפ' זה בורר פסק כרש"י: [א] דין המחאה בקנין תמצא בתוס' ולאשר"י פ' המקבל ודין מעמד שלשתן שלו באשר"י וברב אלפס ע"ש כי חולקים הם בזה שרב אלפס כתב דפלוגתא דרב ששת אף במעמד שלשתן והלכה כרבה:

חובו מלוקח אחרון ואין בו מותר [חוזר] בעל חוב שני על לוקח שלפני אחרון ואינו יכול לדחות מעליו ולומר כבר הנחתי לך מקום בלוקח אחרון שאותו קרקע זכה בו בעל חוב ראשון והוא [מעכב] עלי לגבות עד שיגבה הוא ואותו מקום שהנחת לי כבר נפסד ונטרף ביד בעל חוב ואי אתה יכול לדחותי ממה שאני מוצא בידך וראיה על דבר זה מן הלוה עצמו שאם היה לו ב' או ג' קרקעות ומכר הא' ואירע שום מאורע באותן קרקעות שהניח ביד הלוה ונפסדו ובא המלוה לגבות חובו ואין מוצא מה שיגבה [גובה] מן הלוקח ואינו יכול לומר לו הלוקח כבר הנחתי לך קרקעות ביד הלוה בשעה שלקחתי ממנו קרקע זה שאין לומר הנחתי מקום במה שנפסד אא"כ מצוי לפניו לגבות. וכדאמרי' בתלמוד והלכתא איסתדוף בני מרי טריף ממשעבדי ובשיטת הדין הזה הולכין כל המלוין אצל הלקוחות וגובין זה אחר זה וכדתנן כולן גובין מן האחרון אין לו גובין משלפניו: ואחרי שבא לידי דין מוקדם ומאוחר של בעלי חובין אתנה [לבי] לפרש שורש דבר מה שלא הקדימוני אדם לפרש לפי שדבר גדול הוא וצריך לפרש מפני הספיקא שנמצאת בין בעלי המשנה לבעלי התלמוד. ואומר כי שורש בעל חוב מוקדם ומאוחר יוצא מדין כתובה מראיית המשנה של פ' מי שהיה נשוי כדתנן מי שהיה נשוי ב' נשים ומכר את שדהו וכתבה הראשונה ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו השנייה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מוציאה מיד השנייה והלוקח מיד הראשונה וחוזרין חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן בעל חוב. והרי נתברר מכאן שבעל חוב מוקדם מוציא מיד בעל חוב מאוחר מה שתפס וגבה מן הלקוחות שהרי אמרו הראשונה מוציאה מיד השנייה ועל שיטת הדרך הזה אנו אומרין לבעלי חובין ואחרי שזה הטעם ברור בבעלי המשנה איך נפלה מחלוקת בין בעלי התלמוד על בעל חוב מאוחר שגבה שיש מהן שאומרים מה שקדם וגבה גבה ויש מהן שאומרים מה שגבה לא גבה ובמה יתכן להיות הדבר אחר שלא יוציאו אמוראין עצמן מדעת המשנה שאין בה מחלוקת. ואבין בדבר ואחקור עד אמצא שורש דבר מבעלי התלמוד על מה שחלקו במוקדם ומאוחר כי אין בכך מחלוקת שהמוקדם מוציא מיד המאוחר ואע"פ שגבה אין מועיל לו כמו שהזכרנו במשנה מי שהיה נשוי שתי נשים ברם מה שחלקו הוא במקום שזמן פרעונו של בעל חוב [המאוחר הוא] מוקדם כגון ראובן שהלוה את שמעון לזמן ב' שנים ובא לוי והלוה אח"כ לשמעון לזמן שנה וכשהגיע זמנו של לוי תבע חובו משמעון ולא היה בידו מה שיפרע והלך אצל לוקח שלקח קרקע משמעון וטרפו מידו ולכשיגיע זמנו של ראובן מבקש ראובן להוציא אותו קרקע מיד לוי בדין הקדמת השטר ובכגון זה חלקו בעלי התלמוד זה עם זה יש אומרין מה שגבה לא גבה ומוציא הראשון מידו וי"א מה שגבה גבה לפי שבזמן שגבה הוא מיד הלוקח לא הגיע זמן פרעונו של ראשון וזה האחרון שהגיע זמן פרעונו ברשות ב"ד עשה שאין רשות לבעל חוב ראשון אותה שעה ואין לו עדיין שעבוד על אותו קרקע לכך מה שגבה גבה לעצמו אבל במקום שאין זמן פרעונו של מאוחר מוקדם לזמן פרעונו של מוקדם אין בכך מחלוקת שדברי הכל מה שגבה המאוחר לא גבה ומוציא המוקדם מידו כמו שהזכרנו למעלה במשנת מי שהיה נשוי. ועוד יש ראיה ברורה שהמוקדם מוציא מיד המאוחר לא וראה ממקום שאין שם בעל חוב אלא אחד ונתנו דינו לגבות מן הלוקח במקום שלא מצא ללוה לגבות ממנו וזה הלוקח אין לך בעל חוב יתר ממנו שבשעה שנתן לזה מנה על הקרקע הרי הוא אצלו כבעל חוב וכשהחזיק בקרקע דומה כמי שגובה קרקע בחובו ותורתו עם בעל חוב ראשון כבע"ח מאוחר ואע"פ שקדם וגבה אין מועיל לו כלום שבע"ח בא וטורף מה שלקח ואין בזה מחלוקת שאין מי שיאמר בכך מה שגבה גבה ולכך נראין דברי שפירשתי מחלוקת בעלי התלמוד בשזמן פרעונו של מאוחר הגיע קודם לזמן פרעונו של מוקדם: ואם נפש אדם לומר ולהשיב על דברי היאך יתכן להיות מחלוקתן כשהגיעו זמן פרעונו של זה ולא של זה שהרי חלקו גבי כתובת נשים וגבי ערכין שאין זמן קבוע לפרעון. דגבי כתובת נשים תנן (א) מי שהיה נשוי שתי נשים ומת הראשונה קודמת לשנייה יורשי הראשונה קודמין ליורשי שניה ואמרי' בתלמוד מדקתני הראשונה קודמת לשניה ולא קתני הראשונה יש לה והשניה אין לה מכלל דאי קדמה שנייה ותפסה לא מפקינן מינה שמע מינה בעל חוב מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה לעולם אימא לך מה שגבה לא גבה ומאי קודמת לגמרי קתני וכדתנן בן קודם לבת איכא דאמר מדקתני הראשונה קודמת לשנייה ולא קתני אם קדמה שנייה ותפסה אין מוציאין מידה מכלל דאי קדמה שנייה ותפסה מוציאין מידה ש"מ בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לעולם אימא לך מה שגבה גבה ואיידי דבעי למיתני סיפא נשא הא' ומתה שניה ומת הוא שניה ויורשיה קודמין ליורשי ראשונה תנא נמי הראשונה קודמת לשניה. והרי שחלקו כאן בבע"ח מאוחר ואין בכתובתה זמן כתוב לפרעונה והדבר תלוי לפרעונה במיתת הבעל או בגירושין וכשהבעל כתב לה כתובה לא כתב לה זמן שאין ראוי לכתוב זמן אליה והיאך יתכן לומר בזה זמן פרעון. ועוד גבי ערכין גרסי' (ב) אמר רב אדא בר אהבה אמר רב ערכי עלי וחזר ואמר ערכי עלי ונתן ד' לשנייה ואחת לראשונה יצא ידי שתיהן מ"ט בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה בעידנא דיהיב לשניה הך משתעבדא לראשונה בעידנא דיהיב לראשונה תו לא אית ליה נתן ד' לראשונה וא' לשניה ידי שניה יצא ידי ראשונה לא יצא כולה משתעבדי לראשונה ובזה נמי אין זמן קצוב שיתכן לומר זמן פרעון של אחרון קודם הראשון. זו היא תשובתו של אותו מקשה כי אף בענין כתובה ובערכין אתה מוצא זמן פרעון קצוב שיגיע זמן פרעון לזה קודם לזה כי כתובה יש בה ג' פנים המיוחדין לה לגבייתה. הא' כשמגרש הבעל את אשתו. הב' כשימות הבעל בחייה. הג' כשתמות היא אחרי מות בעלה והניח לה יורש וכל אחד מג' פנים אלו אתה מוצא קדימת זמן פריעתה ואיחורה כמו שאפרש: האופן הא' שהוא גירשה כגון שיגרש את אשתו אחרונה ותגבה כתובתה שהרי הגיע זמן פירעונה ואח"כ גירש את הראשונה ובאה לגבות כתובתה שעד עכשיו לא הגיע זמן פרעונה והרי היא עם האחרונה כדין בע"ח מאוחר שקדם וגבה וכגון זה חלקו בעלי התלמוד י"א מה שגבה גבה וי"א מה שגבה לא גבה. ובאופן הב' שמת בעלה בחייה כגון שתשא האחרונה תובעת כתובתה תחלה וגבתה והראשונה שותקת מלתבוע שכל זמן שאינה תובעת לא הגיע זמן פרעון ולכך מה שקדמה אחרונה וגבתה מה שעשתה עשוי לדברי האומר בבע"ח מה שגבה [גבה]. ובאופן הג' שהניחה יורש כגון שתמות האחרונה ויזכה היורש בכתובתה וממונה הרשות על בעלה ויגבה הכל אחר כן תמות הראשונה והרי יורש האחרונה עם יורש הראשונה כדין בע"ח מאוחר שקדם וגבה ואף גבי ערכין יכול אתה למצוא זמן פרעון [קודם] זה לזה שכשאמר ערכי עלי וכפל אמירה אחרת ואמר ערכי עלי וקדם לפרוע האמירה האחרונה תחלה [הרי] הגיע זמן פרעונה וזמן פרעון הא' לא הגיע. שאין הזמן תלוי אלא במעריך שכשאמר ערכי עלי לא קבע זמן וכשגמר בדעתו זו יהיה לאמירה זו באותה [הפרשה] נתן זמנה וזמן האחרת אינה עדיין עד שיאמר הוא. והרי האחרונה עם הראשונה בתורת בע"ח מאוחר שקדם וגבה. וכשנתן ארבעה לשניה מה שנשאר זכתה בו הראשונה ונפטר בו המעריך הואיל שאין לו יותר זולתו. ואם קדם ופרע הקצת לאמירה הראשונה נתחייב להשלים הואיל ושהגיע זמן פרעונה והואיל שהתחיל לא יפטר עד שישלים חמש סלעים שהן כל ממונו ולפי שנתן מקצתה לראשונה והנשאר לשניה יצא ידי שניה וידי ראשונה לא יצא דכולהו משעבדי לראשונה הואיל שהקריב זמן פרעונה: ואומר עוד על מה שחלקו בבע"ח מאוחר שקדם וגבה שהלכה רווחת היא כמי שאומר מה שגבה לא גבה ואע"פ שנאמר בתלמוד (ג) ערכין מה שגבה גבה בלא מחלוקת וגם בתלמוד כתובות (ד) ב' מימרות מימרא [האחרונה] פוסקת מה שגבה גבה ויש לחוש ולומר שהלכה כמימרא האחרונה שאנו אומרים בכל ב' מימרות שבתלמוד שאחרונה עיקר אעפ"כ אין לנו לחוש לקבוע הלכה אלא כמי שאומר מה שגבה לא גבה ומוציא המוקדם מיד המאוחר ואע"ג דזמן פרעון של מאוחר קודם. וראיה לזה מדתנן (ה) מי שהיה נשוי ד' נשים ומת הראשונה קודמת לשניה והשניה לשלישית והשלישית לרביעית ורביעית נפרעת שלא בשבועה אמר בן ננס וכי מפני שהיא אחרונה נשכרה אף היא לא תפרע אלא בשבועה ואמרינן בתלמוד במאי קא מפלגי אמר שמואל כגון שנמצאת אחת מהן שדה שאינה שלו ובבע"ח מאוחר שקדם וגבה קמיפלגי ת"ק סבר מה שגבה [לא] גבה (ו) ובן ננס סבר מה שגבה גבה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה דכ"ע מה שגבה לא גבה וכו' וזהו עיקר מסורת בידינו שכל מקום שאמר בתלמוד דכ"ע הלכה היא אלא אם אחריה דבר שסותר אותה. ואני ראיתי למקצת רבותא שהורו בכתובה דין בע"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה גבה במה שגבתה במטלטלי ונתן הפרש בין נכסים לנכסין שהנכסים שנשתמשת בהן בחיי בעלה כגון מלבוש ומכסה ועדיה וחרוזיה מה שגבתה גבתה ואין בע"ח מוקדם מוציא מידה והנכסין שלא נשתמשה בהן בחיי בעלה כגון עסקא ופרקמטיא מה שגבתה לא גבתה במקום שיש שם בע"ח מוקדם וראיתי מדעתי שהמטלטלין [אין] להן בדין כל הקודם בשטר זכה וזה שחשבו ודימו מחשבת ספק הוא שהרי מן המשנה ומן התלמוד לא ראינו חיוב גביית כתובתה ממטלטלי לא מחיים דבעל ולא לאחר מותו אלא ר"מ שאין הלכה כמותו וכדתנן (ז) שנים שבאין ממדינת הים ואשה עמהן וחבילה עמהן זה אומר [זה] עבדי וזו אשתי וזו חבילתי וזה אומר כמותו והיא אומרת אלו שני עבדיי וחבילה שלי וקאמרינן בין כך ובין כך היא גובה כתובתה מן החבילה ומקשי' חבילה מטלטלי הוא ותרצינן הא מני רבי מאיר היא דאמר מטלטלי משתעבדי לכתובה וגרסינן בתלמוד (ח) אמר רבא הלכתא מקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזונות בין לפרנסה אעפ"י שיש לבעל חובות מן המטלטלין ה"מ מחיים דבעל חובו ואפילו מגלימא דעל כתפיה אבל לאחר מיתה לא וכדגרסי' בכמה מקומות בתלמוד דמטלטלי לבעל חוב לא מישעבדו אא"כ נתברר שתפסו מחיים כדאמר בתלמוד (ט) ייִמר בר חשו הוה מסיק ביה זוזי בההוא גברא שכיב ושבק ארבא א"ל לשלוחיה זיל תפסה ניהלי אזל תפסה ניהליה פגעו ביה רב הונא ורב פפא אמרו ליה את תופס לבע"ח במקום שחב לאחרים ולא קנה תפסוה אינהו רב פפא מימלא מלוחי רב הונא בריה דרב יהושע מתחי לה באשלי מר אמר אנא קנינא לה כולה ומר אמר אנא קנינא לה כולה פגע בהו רב פנחס בר אמי אמר להו והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו והוא שלבורין ומונחין ברה"ר אמרו ליה אנן נמי מחריפי דנהרא תפסי' לה אתו לקמיה דרבא אמר להו קאקי חורי משלחי גלימי דאינשי הכי אמר רב נחמן והוא שתפס מחיים והרי נתברר מכאן שאין לבע"ח לגבות מטלטלין לאחר מיתה אא"כ תפסום מחיים דלוה וכ"ש בעלת כתובה שלא ניתנה כתובה לגבות ממטלטלין אפילו מחיים דבעל כ"ש לאחר מיתה דלא והא דגרסי' (י) גבי כתובה מטלטלי ואיתנהו בעינייהו בלא שבועה דמשמע דגביא מטלטלי ההוא כגון שייחד לה הבעל מטלטלי בחייו לגבות מהן כתובה ועדיין המטלטלין [בעינם] הן בעצמן כמו שייחדו לה ועוד אם התנה הבעל אותן מטלטלין שאם יאבדו תגבה כתובתה ממטלטלין גביא ממטלטלי דהכי גרסינן ליתנהו בעינייהו פומבדיתאי אמרי בשבועה בני מתא מחסיא אמרי בלא שבועה והלכתא בלא שבועה. וכתב בעל ההלכות אלמנה שתפסה מטלטלין במזונותיה מה שתפסה תפסה ולא מצו יתמי לאפוקי מינה. וה"מ הוא דתפסה מחיים דבעל אבל לאחר מיתה לאו כל כמינה. וכי קאמרי דאי תפסה מטלטלי מחיים מאי דתפסה תפסה ולא מפקינן מינה דוקא למזוני אבל לכתובה אפילו תפסה מחיים לאו כלום היא מ"ט דלא ניתנה כתובה ליגבות מחיים דתימא דאתפסה גברא מחיים. ואי איכא תכשיטיה דכתב ליה איהו בכתובתה כגון קטלאות ונזמים וטבעות וכל דכוותייהו ואיתנהו בעינייהו מגבינן לה מינייהו וזה למדנו ממה שהזכירו בעלי התלמוד מטלטלי ואיתנהו בעינייהו מגבינן לה מינייהו בלא שבועה והוא בשייחד אותם לכתובה: ומה דגרסינן בתלמוד (כ) ההיא איתתא דתפסא כסא דכספא בכתובתה אתיא וקא תבעא מזוני אתו לקמיה דרבא אמר להו ליתמי הבו לה מזוני לית דחש לה להא דר"ש דאמר [לא אמרינן] מקלת כסף ככל כסף אבל רבנן אמרי כיון דפש מקלת כתובה ככל כתובה דמי ואית לה מזוני דמשמע דמהניא תפיסת מטלטלי לבעלת כתובה מחיים פי' בעל ההלכות כגון שייחדם הבעל לגבות מהן כתובתה ואיתנהו בעינייהו ומאי דאמר דתפסה כסא דכספא דאתפסה גברא קאמר. ומאחר שבעלי המשנה אמרו כל הקודם בשטר זכה וכולן אין דינן לגבות ממטלטלין [כתובה] בין מחיים דבעל בין לאחר מיתה ולא לבעל חוב לאחר מיתה איך יתכן לומר דין מוקדם ומאוחר במטלטלין שהרי אין להן אחריות ואין נכנסין בשעבוד בעלי חובין. ועל כך הן נקראין נכסין שאין להן אחריות שאין אחריות בעלי חובין עליהן הלכך אין בהן מוקדם ומאוחר. ומה שאנו דנין היום בכל מקום לגביית כתובה ובעל חוב ממטלטלין הן מחיים הן לאחר מיתה הוא מזמן הגאונים האחרונים ראשי ישיבות שהתקינו תקנה זו על צורך גדול והסכימו כולן לקבוע מנהג הזה בתורת קבועה. עיקר תקנה זו נקבעה שנת אלף וצ"ח למנין שטרות בימי הגאונים האחרונים: לפי הדברים שהזכרנו אם יזדמנו כתובה ובע"ח במקום אחד ובאין לגבות את הנמצא בין מחיים בין לאחר מיתה אז יהיה הדין על שני דרכים: הדרך הא' הוא במקום שנמצא ביד המחויב קרקע ומעות ויש בהן שיפק לגבות כתובת האשה והמלוה דין הוא שיגבה בעל חובו לחובו המעות ובעלת כתובה הקרקע כדגרסינן (ל) אמר אמימר משמיה דרב חמא האי מאן דאיכא עליה כתובת אשה ובע"ח אית ליה זוזי ואית ליה ארעא לבע"ח מסלקי' ליה בזוזי לאשה מסלקי' לה בארעא האי כי דיניה והך כדיניה. ואם אין לו אלא קרקע גובין שניהן מן הקרקע ששניהן יש להן אחריות על קרקע בין מחיים בין לאחר מיתה כמו שהזכרנו. ואם אין לו אלא מטלטלין בלבד שניהן גובין מהן הואיל שיספק להן לפי ששניהן ראוי ליטול מטלטלין זה מן התלמוד וזה מתקנת גאונים. שבעל חוב דינו לגבות מחיים במטלטלין מדברי התלמוד ולאחר מיתה מתקנת גאונים. ובעלת כתובה אין לה לגבות ממטלטלין בין מחיים בין לאחר מיתה אלא מתקנת גאונים אבל לא מן התלמוד כדאמר (מ) רבא הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי בין לכתובה בין למזוני בין לפרנסה:

הדרך הב' הוא במקום שלא ימצא ביד המחויב אלא כנגד האחד או לכתובה או לבע"ח ויש בזה שני דינין: הדין הא' הוא במקום שזמנו של זה קודם לזה ונמצא ביד המחויב קרקע דין הוא שיטול ויגבה מי שזמנו מוקדם. והמאוחר יוצא ריקן לפי שנדין בו כל הקודם בשטר זכה בין מחיים בין לאחר מיתה. ואם קדם המאוחר וגבה מוציאין מידו וכדתנן מי שהיה נשוי שתי נשים ומכר את שדהו וכתבה ראשונה ללוקח דין ודברים אין לי על שדה זו השניה מוציאה מיד הלוקח והראשונה מיד השניה והלוקח מיד הראשונה וחוזרות חלילה עד שיעשו פשרה ביניהן וכן בעל חוב וכן אשה בעלת חוב וכן בעל חוב ושני לקוחות:

הדין הב' הוא במקום שזמנן שוה דין הוא שיטול בע"ח את חוב כלו משלם והמותר נתן לבעלת כתובה ואם אין שם מותר יוצאת ריקנית. וכדגרסינן (נ) אי ליכא אלא חדא ארעא ולית בה אלא דחזי לחד לבע"ח יהבינן ליה לאיתתא לא יהבינן ליה יותר משאיש רוצה לישא אשה רוצה להנשא. וזה הדרך השני פסקנו במקום שימצא ביד המחויב קרקע ואין בו אלא כדי פרעון לאחד. אבל אם ימצא בידו מטלטלין ולא יספיק אלא לאחד יש בזה ב' דינין: הדין הא' הוא במקום שהמחויב חי דין הוא שיגבה הבע"ח את חובו ואין לבעלת כתובה שום חלק באותן מטלטלין בין שתהא מאוחרת בין שתהא מוקדמת לפי שדין בע"ח

מראה מקומות־(א) פרק מי שהיה נשוי: (ב) ר"פ אין בערכין: (ג) שם: (ד) פ' מי שהיה נשוי: (ה) שם: (ו) כך הוא הגי' בגמ' ופירש"י ורי"ף: (ז) בפ' האומר בקדושין מביאו: (ח) בפרק נערה שנתפתתה:
(ט) בפ' הכותב: (י) פרק אע"פ: (כ) פרק אלמנה ניזונת: (ל) פרק הכותב: (מ) פרק אע"פ: (נ) פ' הכותב:

לגבות מטלטלין מחיים מדברי התלמוד וכדאמר ואפילו מגלימא דעל כתפיה וכתובה אין דינה במטלטלין אלא מתקנת גאונים ואין דין להעביר מבע"ח שזוכה בהן מטעם התלמוד וליתן לכתובה שאין שורש זכייתה אפילו מחיים אלא מתקנת גאונים האחרונים : והדין הב' הוא שהמחייב מת ובאין שניהם לגבות ממטלטלין שאין בהן אלא כדי סיפוק האחד דין הוא שיחלקו שניהם כל אחד לפי חובו שדין כתובה ובע"ח במטלטלין לאחר מיתה מתקנת גאונים ובדין הרי הן שוין לכך זוכין בהן [חלק] כחלק הכל כנגד חובו זה נוטל לפי חובו [וזה נוטל לפי חובו] ואין בזה תורת מוקדם ומאוחר כמו שהזכרנו למעלה שאין דין מוקדם ומאוחר במטלטלי . ובכל אלו שהזכרנו שהאחד קודם לחבירו בגבייה אינו גובה אלא בשבועה . וכדתנן מי שהיה נשוי ארבע נשים הראשונה קודמת לשניה ושניה לשלישית ושלישית לרביעית ורביעית נפרעת שלא בשבועה כו' . וכמה הארכנו בזה השער לפי שיש שם קושיות וסוגיות סתומות ופירשנו בו דברים גדולים לפי מה שידענו וירדנו לחדרי הדין ודקדוקיו :

והארבעה עשר הוא הבא ליפרע מנכסי יתומים ויש בידו שטר או ראייה דין הוא שישבע על עיקר החוב ושלא נפרע ואח"כ גובה מן היורש ממה שהניח מורישו [לא לבד] מקרקעי אלא אפילו ממטלטלי מתקנת גאונים ואילך וכן שנינו הבא ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה : ואחרי שפסקנו בספרינו זה מיני נכסים משועבדים שהן חמשה והן הממכרין והממשכנין והנירשין והמוקדשין והנתונין שאין לדעת בעלי התלמוד הפרש ופירוד בכל אלו חמשה בתורת נכסים משועבדים ואין מין ירושה פחותה מהן בכח ובחוזק אף כי היא יתירה ומוחזקת משאר מינין שהיא [מלוה] מן הסוגיה ושאר מינין רשות ואמר שלא דבר תורה אחד מלוה בשטר [א] ואחד מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין משום פסידא דלקוחות א"ה מלוה בשטר נמי התם אינהו הוא דאפסידו אנפשייהו ואזדו לטעמייהו דמר סבר ר' יוחנן וריש לקיש וכדאמר ר' יוחנן ור"ל דאמרי תרוייהו מלוה על פה גובה בין מן היורשין בין מן הלקוחות ורבה אמר דבר תורה אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסים בני חורין מ"ט שעבודא לאו דאורייתא מה טעם אמרו מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדין שלא תנעול דלת בפני לוין ואזדו לטעמי' רב ושמואל דאמרי תרווייהו מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות והרי נתברר מכאן כי דין יורשין ולקוחות שוין ברשות ובזכייה וכן כל חמשת המינין מיוחדים ושוין בתורת נכסים משועבדין על כן יש לנו להקשות ולשאול על מה שאמרה המשנה(בפ' הכותב) הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה וכבר אמרה המשנה מנכסי משועבדין לא תפרע אלא בשבועה למה הוצרך לכפול ולשנות מנכסי יתומים והלא הירושה בכלל נכסים משועבדים היתה למה יצאת . ומענין [זה] הקשו בעלי התלמוד גבי קטן והקדש כדגרסי' (א) אבל נשבעין לקטן ולהקדש ופריך לקטן תניינא מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה ותירץ הא קמ"ל כדאביי קשיא דתני אביי קשיא יתומים שאמרו גדולים ואין צ"ל קטנים . ועוד פריך(ב)להקדש נמי תניינא מנכסים משועבדין לא תיפרע אלא בשבועה מה לי משעבדי להדיוט מה לי משעבדי לגבוה ותירץ אצטריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על ההדיוט אבל אין אדם עושה קנוניא על ההקדש קמ"ל אחרי שבעלי התלמוד דקדקו על קטן והקדש למה הוצרכו לכפול ולמה יצאו ותירצו מה שתירצו אף אנו נאמר בשיטתן על זו המשנה מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה שלא לחנם הוצרכו נכסי יתומין לשנות שהרי היו בכלל נכסים משועבדים . ולפי דעתי מצאתי תירוץ נכון וברור על זה כי לכך יצאו יתומים מפני שיש בהן ששה דרכים שאין בשאר מיני נכסים משועבדים . החמשה דינין מדברי תלמוד והדין הששי מתקנת גאונים : הדין הא' הוא הודאת בעל דין שיודה ויאמר קודם מיתה החוב ויאמר בלשון *תגאי. בכאן ובכגון זה גובה בע"ח מן היורשים בלא שבועה וכדגרסינן בתלמוד(ג) ש"מ שאמר מנה לפלוני בידי ואמרו יתומים חזר ואמר לנו פרעתי נאמנים תנו מנה לפלוני ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתי אין נאמנים דאי לאו דהוה דכיר שפיר לא הוה אמר הבו ליה : הדין הב' הוא שכפר המוריש עיקר החוב אחר שהודה בו ויכול לברר הבע"ח את דבריו גובה חובו בלא שבועה מן היורשים כדגרסי' (ד) א"ר זריקא א"ר יהודה לא שנו אלא שאמרו יתומים אמר לנו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לנו אבא לא לויתי נפרעין שלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי : הדין הג' הוא שלא הגיע זמן הפרעון בשעת מיתת המוריש גובה [מיורשין] שלא בשבועה דאמר (ה) ר"ל הקובע זמן לחבירו ואמר לו פרעתיך בתוך זמנו אינו נאמן ולואי שיפרע בזמנו ואמרינן הלכתא כר"ל אפילו מיתמי . ואע"ג דאמר מר הבא ליפרע לא יפרע אלא בשבועה ה"מ לאחר זמנו אבל בתוך זמנו חזקה לא עביד איניש דפרע בגו זמניה : והדין הד' הוא שיש נאמנות כתוב בשטר למלוה על הלוה עליו ועל יורשין דין הוא שיגבה מן היתומין בלא שבועה משא"כ בשטר *המנין בלוקח או בבעל מתנה או בבעל משכונא שאין מועיל נאמנות לבע"ח לפוטרו משבועה עליהן דחיישינן לקנוניא : וגם גבי הקדש אמרו שאם הקדיש נכסיו ואח"כ היה ש"מ והודה חוב לאדם אחר גובה חובו בלא שבועה ואין חוששין לקנוניא וכדגרסי' (ו) אמר רב הונא ש"מ שהקדיש כל נכסיו ואמר מנה לפלוני בידי נאמן חזקה אין אדם עושה קנוניא על ההקדש . וה"מ בשכיב מרע דאין אדם חוטא ולא לו אבל בריא ודאי חיישינן : הדין הה' הוא מלוה על פה שגובה מן היורשין ואינו גובה משאר נכסין משועבדים וכדגרסי' (ז) אמר רב פפא והלכתא מלוה על פה גובה מן היורשים ואינה גובה מן הלקוחות גובה מן היורשין שלא תנעול דלת בפני לוין ואינה גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא : וגם ראינו מן הדין שבע"ח גובה מן הנתון והמוקדש דמה טעם אמרו שאינו גובה מן הלקוחות משום פסידא דלקוחות והוא הדין לממושכן אבל במתנה והקדש דלית להו פסידא מלוה על פה גובה מהן : ואין תימה בדבר על מלוה אם כחה יפה לגבות מן המשועבדים שהרי נתברר לנו מדברי [רבי יוחנן וריש לקיש] שהיא שיעבודא דאורייתא כמו שהזכרנו למעלה : וכשם שנתן דין מוקדם ומאוחר במלוה בשטר כך ניתן במלוה על פה . ועוד שאפילו מאוחר בשטר ומוקדם על פה גובה המוקדם תחלה : הדין הו' מתקנת גאוני חכמה שגובה בע"ח בשטר או בעל פה מטלטלין של יתומים . וכן בעלת כתובה . משא"כ בנכסים הניתנין או הנמכרים או הנקדשין או הממושכנין שאם הן מטלטלין אין לבע"ח שעבוד עליהן :

והחמשה עשר הוא המוציא שטר או ראייה על מי שהלך למדינת הים או שהלך בדרך רחוקה דין הוא שישבע על החוב שהוא עיקר ושלא נפרע ויגבה מנכסי הלוה . וכן שנינו הנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה . ואיתמר בגמרא (ח) אמר רב אחא שר הבירה מעשה בא לפני רבי יצחק נפחא באנטוכיא ואמר לא שנו אלא בכתובת אשה משום חינא אבל בע"ח לא ורבא אמר רב נחמן אפילו בע"ח שלא יהא כל אחד ואחד נוטל מעותיו של חבירו והולך לו למדינת הים ונמצא נועל דלת בפני לוין :

והששה עשר הוא המכיר כליו וספריו ביד אחר כגון שאבד כלים או ספרים והכירם ביד אחר וטוען זה שנמצאו הכלים בידו שקנאם מאדם אחד ואינו יודע מי הוא ובעל החפצים טוען שנגנבו ממנו דין הוא שאם יש לתובע ראיות וסימנין על דבריו כגון שיצא לו שם גניבה בעיר והוא עומד וטוח ובני אדם שיצאו טוענין מביתו ישבע הלוקח כמה נתן בהן ויטול מן הבעלים ויחזיר את כליו כמו ששנינו (ט) המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול ואם לאו לא כל סימנו שאני אומר מכרו לאחר ולקח' זה הימנו ואיתמר בגמרא וכי יצא לו שם גניבה בעיר מאי הוי אמר רב יהודה אמר רב כגון שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו ועמד והפגין בלילה ואמר נגנבו לי ורב הונא מסיים בה כגון שהיתה לו מחתרת חתורה לו בתוך ביתו ואותן בני אדם שלנו בתוך ביתו יצאו ואנבוקראות של כלים על כתפיהן והכל מסיחין ואומרים נגנבו כליו של פלוני ואמר רבי אבהו דאמרי הללו כליו של פלוני והללו ספריו של פלוני ודוקא באדם העשוי למכור כליו ולכך צריך לכל הראיות והסימנין אבל בעל הבית שאין [עשוי] למכור כליו כיון שיצא לו קול בעיר מגניבה ואבידה נותן ללוקח מה שישבע שנתן בהו ומחזיר כל חפציו וכדגרסינן אמר רבא לא שנו כו' ודלמא אצטריכו ליה זוזי וזבין אמר רב אשי הרי יצא לו שם גניבה בעיר ועוד בזה ג' עניינין : הענין הא' הוא שיקנה חפץ מגנב שאינו מפורסם לגניבה עד היום והרי הוא עכשיו ידוע ונכר מי הוא שגנב שאין לחוש ולומר מכרן לאחר דין הוא שישבע הלוקח כמה נתן ויטול מבעל הבית ואין דוחין אותו על מעותיו אחר הגנב אלא שיטול אותו מבעה"ב קודם שיוציא החפץ מידו . וכדגרסי' בתלמוד (י) גנב ומכר ואח"כ הוכר הגנב *)ריש לקיש מש"ר חייא אמר הדין עם הראשון ור' יוחנן מש"ר חייא הדין עם השני ובתר דשקלי וטרו בה אמר רב פפא בגלימא דכולי עלמא לא פליגי דהדרא למרה ונעשו בו תקנת השוק ואזיל לוקח ושקיל זוזי מגנב שהוא הראשון ולרבי יוחנן עשו בה תקנת השוק ואזיל לוקח ושקיל זוזי מבעל הבית שהוא השני . ופי' תקנת השוק שאם מחזיר הלוקח החפץ לבעלים בלא דמים נמנעים בני אדם מלקנות דבר בשוק יאמרו שמא נגנב הוא והנחנו מעותינו על קרן הצבי . ופריך וסבר רב לא עשו בו תקנת השוק והא רב הונא תלמידיה דרב הוה ותנן בישא גנב גלימא ואתא לקמיה דרב הונא וא"ל להוא גברא זיל פרי עביטך אמרי שאני התן בישא כיון דאיכא לאישתלומי מיניה כלא הוכר הגנב דמי כלומר לא מצי למימר ליה זיל גבי גנבא ושקול זוזך והלכה כרבי יוחנן : הענין הב' הוא שיהיה הגנב מפורסם וידוע לכל שהוא גנב והואיל שלקח חפץ מאדם כמותו הניח מעותיו על קרן הצבי ונוטלו בעל הבית בלא דמים וכדגרסי' אמר רב אם גנב מפורסם הוא לא עשו בו תקנת השוק [ג] והא תנן בישא גנב מפורסם הוא ועשו בו תקנת השוק אמרי נהי דמפורסם לבישותא לגניבותא לא איפרסם : הענין הג' הוא שלא נתן זה הלוקח הדמים בשעה שבא לידו החפץ מיד הגנב אלא כבר האמינו קודם לכן מעותיו או שום מסחר והלך וגנב ופרע בחובו וכגון זה נוטל בעה"ב את החפץ מיד הלוקח בלא דמים שאין לעשות בזה תקנת השוק ויכול לומר לו בעה"ב כשהוצאת הדמים לא הוצאת על ידי זה החפץ ועל סמיכת המוכר הנחת מעותיך זיל גביה וכדגרסינן גנב ופרע בחובו . גנב ופרע בהקיפו לא עשו בו תקנת השוק מאי טעמא אמרינן ליה לאו אדעתא דהאי מידי דיהב לך יהבת ניהליה . ובמקום שעשו בו תקנת השוק לא שנא מכר ולא שנא משכונה ולא שנא אם שוה בשוה הוא ולא שנא אם הוציא יותר ממה שהוא שוה הכל נוטל הלוקח מיד הבעלים קודם שיחזיר לו החפץ וכדגרסינן משכנתא שוי מאהן במאה וכו' זביני שוה בשוה וכו' מסקנא דהלכתא (כ) אמרינן והלכתא בכולהו. עשו בו תקנת השוק בר מגנב ופרע בחובו גנב ופרע בהיקפו דלא עשו בו תקנת השוק :

והתשעה עשר הוא שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה שיחזיקו בבגד או בשום דבר וטוענין זה על זה בטענת מציאה או בטענת מקח וממכר לומר אני מצאתיה כולה אני קניתי כולה ובזה יש שני דרכים : הדרך הא' הוא במקום שאוחז כל אחד בראשי הטלית באותן חוטין שהן חוץ לאריגה שכל גוף הבגד באמצע בין שניהן . דין הוא שנשבעין שניהן כמו ששנינו (ל) שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי זה ישבע שבועת הדיינין שאין לו בה פחות מחצייה וזה ישבע שאין לו בה פחות מחצייה ויחלוקו . ופירש בגמרא רישא במציאה וסיפא במקח וממכר וצריכא : ודמות השבועה שנשבעין כך היא שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחצייה כדגרסינן על דאית ליה משתבע או על דלית ליה מישתבע אמר רב הונא דאמר הכי שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחצייה . ולא שבועה שכולה שלי דמי יהבינן ליה כולה : ולימא שבועה שחציה שלי מרע ליה לדיבוריה . השתא נמי מרע ליה לדיבוריה דאמר כולה שלי ולדבריכם שבועה שאין לי בה פחות מחצייה : והדרך הב' הוא שיהא כל אחד תופס בגוף הטלית עצמו והן שוין בתפיסה או שתופס זה יותר מזה . דין הוא שיטול כל אחד כדי תפיסתו ונשבעין על השאר וחולקין . וכדגרסינן תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו שנים אדוקין בטלית זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת והשאר חולקים מחוי רבי אבהו ובשבועה. אלא מתני' דקתני דפלגי כי הדדי היכי משכחת לה אמר רב פפא דתפסי בכרכשתא :

והעשרים הוא שטוען על המשכון שהלוה עליו והלה טוען לא כי אלא פקדון ואין עדות בדבר . דין הוא שישבע מי שהחפץ בידו שבתורת משכון הוא אצלו וכמה הלוהו . ויכול בעל החפץ לטעון עליו עד כדי דמיו ולא יותר . וכן אם יש ביניהן מחלוקת בסך החוב שהלוהו שזה אומר כך וכך הלויתיך וזה אומר לא כי אלא כך ישבע ויטול עד כדי דמיו וכדגרסינן בתלמוד ויכול לטעון עד כדי דמיהן וכבר הזכרנו דין המשכון בשער מיוחד בספרינו זה [בשער ט'] :

והאחד ועשרים הוא מאן דאיתרע שטריה כגון שיוציא שטר שכתוב בו נאמנות והלה טוען שפרע והמלוה אומר ודאי נטלתי מידך כך וכך אבל לא באו לידי בשביל אותו חוב שבשטר אלא בחוב אחר ויש ללוה עדים שראו שפרע לו ממון אלא שאין יודעין באיזה חוב נתן לו שלא פי' בשעת מתן מעות . דין הוא שישבע על מה שבשטר שלא נפרע ויטול ואין מועיל לו נאמנות הכתוב בשטר לפוטרו משבועה [ג] שכבר הורע כחו של שטר . אבל אם אין ללוה עדים על מה שפרע נאמן המלוה לומר מה שפרעת לי חוב אחר הוא ולא פרעת כלום ממה שבשטר ונוטל בלא שבועה בתורת נאמנות הכתוב לו דמתוך שהיה יכול לטעון לא פרעת לי כלום וטען ואמר חוב אחר נאמן . וכדגרסינן (מ) אבימי בריה דרבי אבהו הוו מסקי ביה זוזי בי חוזאי שדרינהו ניהלייהו בידא דחמא בריה דרבה בר אבוה בתר דפרעינהו אמר להו הבו לי שטרא אמרי ליה הני סיטראי נינהו [ומסיק] דמהימני [במיגו] והא (נ) גרסינן ההוא דא"ל לחבריה הב לי מאה זוזי דמסיקנא בך והא שטרא א"ל ולאו פרעתי א"ל הני סיטראי נינהו אמר רב נחמן איתרע שטרא . ורב פפא אמר לא איתרע שטרא והלכתא איתרע שטרא . וה"מ דפרעי' באנפי סהדי אבל בין דידיה לדידיה לא מיגו דיכול למימר להד"מ יכול למימר סיטראי נינהו ופי' איתרע ניתן כדמתרגמי' ונתלהם ותתרעון :

והשנים ועשרים הוא מי שכנגדו חשוד על השבועה וכבר פירשנוהו בספר זה :

והשלשה ועשרים הוא שהוציא שטר חוב על חבירו בלא נאמנות והלה טוען שפרעו דין הוא שישבע ויטול (ס) מדאמר רב פפא האי מאן דמפיק שטרא וכו' :

והארבע ועשרים הוא שמוציא שטר חוב על חבירו והלה טוען שפרעו והביא עדים ששלח לו על ידיהן והן אמרו נתנו לו דין הוא שישבעו שבועת היסת אותן העדים על שליחותו שקיימו ונתנו לו . והמלוה נשבע שבועה דרבנן

*) רב משמי' דר' חייא וכו' ר' יוחנן משמיה דר' ינאי .

מראה מקומות (א) בפ' שבועת הדיינין : (ב) שם : (ג) שילהי פרק ג"פ : (ד) פרק שכותב : (ה) ב"ב פ"א : (ו) פ' גט פשוט : (ז) שם : (ח) פ' שכותב : (ט) פ' הגוזל בתרא : (י) שם : (כ) פ' הגוזל בתרא : (ל) פ"ק דב"מ : (מ) פ' הכותב : (נ) פ' שבועת הדיינין : (ס) שם :

חדושי אנשי שם

מהר"ם [א] ואחד מלוה על פה גובה מנכסים משועבדים האי סתמא שיעבודא דאורייתא והלא מאי טעם אמרו מלוה ע"פ כו' : [ב] וכתב הסמ"ג שכן מוכיח ברב אלפס שגנב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק אבל הוא כתב בשם רבינו יהודה שמצא בשם ר"ת שעשו בו תקנת השוק וכן כתב האשר"י וח"מ סי' שנ"ו והכי איתא במרדכי שגם גנב מפורסם עשו בו תקנת השוק : [ג] עיין ברב אלפס פ' שבועת הדיינין שהוא סותר שם דעת זה ומפרש מתרע לגמרי ומשתבע לוה היסת ומפטר :

כעין דאורייתא שלא נפרע כלום ויטול מה שבשטרו . וכן שנינו אמר לשנים לאו וקדשו לי את האשה הן הן שלוחיו הן הן עדיו וכן בגירושין וכן בדיני ממונות ואיתמר בגמרא בתר שיקלא וטיריא השתא דתקון רבנן שבועה היסת מישתבע מלוה דלא יהבו ליה ומישתבעי אינהו דיהבו ליה למלוה ולא יטעה אדם ויעלה על לבו שאותה שבועה שהמלוה נשבע היא משום שבועת היסת שאין זו אלא שבועה דרבנן כעין דאורייתא כמו כל הנשבעין ונוטלין . והא דאמרינן הכא והשתא דתקון רבנן שבועת היסת לאו אשבועת מלוה קאי אלא אשבועת העדים דמשתבעי שבועת היסת ללוה ומפטרי כדרך כל האומר לא היו דברים מעולם או לויתי ופרעתי שיש עליהם שבועת היסת :

והחמשה ועשרים הוא שמסר ממונו לכותי ע"י מסור או על ידי מלשין כגון שהראה ממון חבירו לכותי או לאנס והוא לא נאנס בדבר זה אלא שהלך מעצמו והראה וגרם לאבד ממון חבירו חייב המסור לשלם ואע"פ שלא נשא ונתן ביד הואיל שהראה בלא אונסו כמי שנשא ונתן ביד דמי . וכן שנינו (א) הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין אם מכת מדינה היא אומר לו הרי שלך לפניך . אם מחמת הגזלן חייב להעמיד לו שדה ואוקימנא כגון דאנסוה כותים ואמרו ליה אחוי ארעתך ואחוי ליה ארעא דנגזל בהדייהו בדלא אנים . וגרסינן (ב) תו ההוא גברא דאחוי אמיטכסא דחבריה יתיב רבי אבהו ורבי חנינא בר פפי ור' יצחק נפחא ויתיב רבי עילעא גבייהו חייבוה לשלומי מהא דתנן דן את הדין זיכה את החייב חייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי וישלם מביתו אמר להו רבי אלעא [הכי אמר רב] והוא שנשא ונתן ביד זיל לגביה דר"ש בן אליקים ורבי אלעזר בן פדת דדייני דינא דגרמי אזל לגביה חייביה מהא דתנן הגוזל שדה מחבירו ונטלוה מסיקין וכו' ואוקימנא דאחוי אחויי . וגרסינן תו אמר רבא ואם הראה מעצמו כנשא ונתן ביד דמי . ואם ידוע כמה הוא הממון שאבד משלם את כולו . ואם אינו ידוע ישבע בעל הממון על מה שטוען ויטול המחצית מן המסור וכדגרסי' (ג) בעי אימר עשו תקנת נגזל במסור לאנסים דמשתבע ושקיל או לא ואמרי' תיקו וכל שאמר בתלמוד תיקו לענין ממון פירש רבינו האי שנדון בו דין ממון המוטל בספק חולקין . ויש גאונים אחרים שפירשו בתיקו לענין ממון לחומרא לתובע ולקולא לנתבע ואין מוציאין מידו ממון בספק . (וכן פסק האלפס ומיימון) :

והששה ועשרים הוא שיאבד ממון ע"י חבירו שיאבדו בידים כגון שחטף כיס מלא מעות או דינרי זהב או מרגליות והטיל לים או לתוך האור ובעל הממון טוען שהיה בו דבר גדול ומשובח רואין אם האיש איש אמוד למה שטוען או שאינו אמוד לכך אלא אדם נאמן שעשוי להפקיד בידו ממון כזה דין הוא שישבע על כל מה שטוען ויטול מן המאבד . וכדגרסינן (ד) ההוא גברא דבטיש בכספתא דחבריה ושדיוה בנהרא אתא מריה וקא טעין טובא אמר הכי והכי הוה בגויה יתיב רב אשי וקא מבעיא ליה כה"ג מאי א"ל רב הונא לאו היינו מתני' דתנן מודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שהיה בתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים : והא דאמרינן שנשבע על הכל ונוטל הוא במקום שהכלי עשוי שיניחו בני אדם בכמותו ממון כזה שהוא טוען ואם ספק הוא מאותו כלי אם עשוי לממון כזה אם לאו נשבע וגובה מחצה וכדגרסינן א"ל אי דקא טעין זוזי ה"נ לא צריכא דקא טעין מרגניתא מאי עבדי אינשי דמנחי מרגניתא בכספא או לא תיקו וכבר פסק רבינו האי על תיקו שהוא ממון המוטל בספק וחולקין . ובמקום שאין האיש אמוד לממון כזה וגם שאינו נאמן שיפקידו בני אדם אצלו ממון כזה שטוען אע"פ שיהיה הכלי עשוי להניח בו זהב ומרגליות כמו שהוא טוען אינו נאמן בשבועתו . וכדגרסי' (ה) אמר ליה רב יימר לרב אשי טענו כסא דכספא בבירה מאי א"ל חזינן אי אינים אמיד הוא או אינים דמהימן דמפקידין גביה כסא דכספא מהימן ומשתבע ושקיל ואי לא לא :

השבעה ועשרים הוא שהדליקו לו את הדליקה שאמרה תורה שלם ישלם המבעיר את הבערה ויש בזה ג' דינין : **הדין הא'** שאם הבעיר את האש והדליק את הגדיש או *גורן על כל מה שבתוכו והיו בה כלי הבקר ותשמישי הגורן והשדה ונודע הדבר על בירור שהיו בה חפצים שאין דרכם להטמינם בגורן כמו כיס מלא מעות אינו חייב לשלם המדליק אלא גדיש וחפצים שדרכו להיות בשדה . וכדתנן (ו) המדליק את הגדיש והיו בו כלים רבי יהודה אומר משלם כל מה שבתוכו וחכמים אומרים אינו משלם אלא גדיש של חיטין או גדיש של שעורים ואיתמר בגמרא רבי יהודה סבר משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי ורבנן סברי כלים שדרכו להטמין בגדיש כמו מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם כלים שאין דרכן להטמין לא משלם : **הדין הב'** הוא שהדליק בית או אוצר והיה שם ממון גדול ויתברר הדבר בעדים שהיה אותו ממון שטוען בתוך הבית שנשרף חייב המדליק לשלם כל מה שבתוכו (ז) [כדתנן] ומודים חכמים לרבי יהודה במדליק את הבירה שמשלם כל מה שבתוכה שכן דרך בני אדם להניח בבתים : **הדין הג'** הוא שאין הדבר ידוע בב"ד מה הוא . שישבע התובע מה היה בו ונוטל מן המבעיר וכדגרסינן א"ר (יהודה) שמעית מילתא בי ר' חייא ולא ידענא מאי ניהו אמר שמואל ולא ידע אבא מאי ניהו לר' יהודה דמחייב על נזקי טמון באש עשו תקנת נגזל באשו :

והשמנה ועשרים הוא מי שנשא ונתן חבירו ממונו בידו ומסרו לאנס כגון ישראל שאנסוהו כותים להראות ממון חבירו והלך והביא להם חייב לשלם . אבל אם אנסו להראות הממון והלך והראה להם פטור מלשלם אם לא נשא ונתן ביד . ואם נאנס להראות ממון חבירו והלך והראה ואחר כך נאנס להביא ביד פטור וכדגרסינן (ח) ישראל שאנסוהו כותים והראה ממון חבירו פטור ואם נשא ונתן ביד חייב . וגרסינן תו ההוא גברא דאחוי אאמריה דרב דימי ורב מרי ורב פנחס בריה דרב חסדא אמרי ליה דרו ואמטו בהדן דרא ואמטא בהדייהו אתא לקמיה דרב אשי פטריה אמרי ליה רבנן לרב אשי והתניא אם נשא ונתן ביד חייב א"ל ה"מ היכא דלא אוקמינהו עלויה אבל אוקמינהו עלויה מעיקרא מיקלא קלייא . איתיביה רבי אבהו לרב אשי אמר לו אנס הושיט לי פקיע עמיר זה או אשכול ענבים זה והושיט לו חייב ש"מ כיון שנשא ונתן ביד חייב ואע"ג דאוקמינהו עלויה מעיקרא הכא במאי עסקינן דקאי בתרי עברי נהרא כלומר שלא היה ברשות האנס דיקא נמי דקתני הושיט לי ולא קתני תן לי ש"מ . נקיטינן מהא שמעתא אם נשא ונתן ביד מה שלא היה ברשות האנס חייב אע"פ שהיה יודע ורואה האנס כדקאמר כגון דקאי בתרי עברי נהרא ואע"ג דאנים . ואם היה ברשות האנס אפילו נשא ונתן ביד פטור כדאמרינן אבל אוקמינהו עלויה מעיקרא מיקלא קליא : מי שנאנס ונתן שהוא חייב אם יש עדות על ההפסד נתחייב לשלם הכל . ואם אין שם עדות ישבע התובע על הכל וגובה מחצה וכדגרסי' בעי אימר עשו תקנת נגזל במסור לאנסים או לא תיקו וכבר פסקו דדין תיקו לחלוק . והארכנו בזה הדין לפי שהדברים סתומין :

והתשעה ועשרים הוא שהוציא שטר על חבירו והעדים החתומין בו מוכחשין במקום אחר מעדים אחרים כגון שתי כיתות עדים המכחישות זו את זו ונתבטלה עדות זו בעדות של זו ושל זו בזו כדין עדות מוכחשת והרי שהאחת משתי כיתות הללו פסולה ואין אנו יודעין איזה מהן כשרה ואיזה מהן פסולה והיום או מחר יהיו אותן שתי כיתות חתומות בשתי שטרות לשני מלוין ולוה אחד : דין הוא בכגון זה ישבע כל אחד מן המלוין שבאמת העידו עדיו וחתמו ויטלו מה שבשטרותיהן וכדגרסינן שני מלוין ולוה אחד ושני שטרות הייתו מתני' דתנן שניהן נשבעין ונוטלין מבעל הבית ואע"פ שאנו יודעין בודאי שאחד מהן נאמן וחבירו שקרן ואין הדבר ידוע איזה מהן הנאמן ואיזה מהן שקרן הטילו על כל אחד שבועה לישבע וליטול חוששין זהו השקרן ובשני מלוין ושני שטרות במי שאנו יודעין שהכת האחת שקרנית ואינו ידוע איזו היא נשבעין כל אחד מן המלוין שבאמת העידו עדיו ונוטלין מן המלוה :

והשלשים הוא התובע גנב וגזלן . כגון ראובן שתבע שמעון בטענת פקדון ושמעון כופר בכל והביא ראובן ראיה על קצת הממון . דין הוא שישלם שמעון מה שהעידו עדים ועל השאר נשבע ראובן ויטול . ואין לומר שישבע שמעון על השאר ויפטר שהרי הוא פסול לשבועה כדאמרינן הכופר בפקדון פסול לעדות ולשבועה ולכך נשבע שכנגדו ונוטל . ואם כעין זה אירע המעשה במלוה משלם כל מה שהועד בו והשאר נשבע עליו ופטור . לפי שהכופר במלוה אינו פסול וכדאמרינן טעמא בתלמוד אישתמוטי הוא דקמישתמיט סבר עד דהוי לי זוזי ופרענא ליה . ולענין מלוה אמרו (ט) תני רבי חייא מנה לי בידך אין לך בידי כלום והעדים מעידין אותו שיש בידו חמשים משביעין אותו על השאר שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים מקל וחומר . ולענין פקדון גרסינן ההוא רעיא דהוו מסרי ליה כל יומי חיותא בסהדי ההוא יומא מסרי ליה בלא סהדא אמר להן לא היו דברים מעולם אתו סהדי ואמרי דאכל תרי מינייהו אמר רבי זירא אם איתא לדרבי חייא קמייתא מישתבע אשארא אמר ליה אם איתא משתבע גזלן הוא אמר ליה לכשנגדו קאמינא שיהא נשבע ונוטל : **סליק שערי שבועות בס"ד**

מראה מקומות (א) פרק הגוזל בתרא : (ב) שם : (ג) פרק הכונס : (ד) שם : (ה) שם : (ו) שם : (ז) שם : (ח) פרק הגוזל בתרא : (ט) פ"ק דבבא מציעא :

מפתחות שערי שבועות

מפתחות שערי שבועות

ה) אם הודה מקצת ומקצת אומר איני יודע ישלם : שאופן הב׳ שיטעון ויאמר *)(איני יודע עיקר התביעה ואם אמר איני יודע מקצתה) :
א) אם עמד בספקו ואינו נזכר כלל :
ב) אם יחזור וטוען נזכרתי שהחזרתי לך מה שאתה תובע אותי ואיני חייב לך כלום :
השער יג אם יש ביד התובע שטר ונתבע טוען כנגד השטר :
א) אם כפר הנתבע על הכתוב בשטר או מקצתו או טוען ואומר פרעתי כל הכתוב בשטר :
ב) כתוב בשטר נאמנות והנתבע אומר פרעתי ומלוה אמר מה שפרעת לי נתחייבת לי מצד אחר מלבד החוב שבשטר וצריך עדים :
ג) אם השטר אינו מקוים בעדים והנתבע כופר בו :
ד) אם אין כתוב בשטר נאמנות והלוה אמר פרעתי :
ה) האומר לחבירו יש לך שטר חוב עלי בכך וכך חייבתי לך . ואם אחר שהודה אמר פרעתי לך חוב זה ואם אמר שלא יפרע אלא בעדים ויש בו ג׳ אופנים :
א) אם התנה עמו שלא יפרעמו רק בעדים והלוה אמר שפרע לו שלא בעדים :
ב) אם אמר הלוה פרעתיך בפני עדים שאינו מצוין :
ג) אם פסק המלוה ואמר אל תפרע לי אלא בפני פלוני ופלוני . והלך ופרעו בפני עדים אחרים :
השער יד אם העדים מחליפים דברי הבעלי דינין :
א) אם יש ביניהם תביעות בלא שטר הלוה אמר לא לויתי . ועדים מעידים שלוה ופרע :
ב) אם אמר לויתי ופרעתי ויש לי עדים וכשבאו העדים אמרו לא ראינו מעולם :
ג) הוציא המלוה שטר חוב ותבע כל מה שבשטרו ולוה טען פרעתי לך מחצה והביא עדים ואמרו העדים שכולו פרע :
השער טו אם בא לטעון מחמת מורישו ומהו השבועה שבהן והוא מתחלק לד׳ ענינים :
א) אם טען היורש טענה מחמת מורישו והנתבע כופר בעיקר הטענה :
ב) אם טען הלוה ואמר פרעתי לאביך מקצת חייב שבועת התורה :
ג) אם טען התובע כך וכך ממון מחמת מורישו והודה לו הנתבע במקצת :
ד) אם קפץ מעצמו ואמר ליורש מנה היה לאביך בידי ופרעתי לו מקצת :
השער טז דינים בין בעל ואשתו ובין יורשי הבעל ויש בו י״א דינין :
א) הפקיד הבעל לאשתו ממונו ומינה על כל מה שבביתו וטען עליה בטענת חשד גניבה ורצה להשביעה בטענת שמא :
ב) אם תובעת כתובתה מבעלה בשעת גירושין והבעל טען שפרע וכבר לקחה הכל :
ג) אם היא מודה במקצת פרעון הכתובה . והבעל טען שפרע את הכל :
ד) אם כתב לה הבעל שלא יהא לו עליה לא נדר ולא שבועה :
ה) על מה היורשים יכולים להשביע אותה :
ו) אם נתעסקה אחר מיתת הבעל בממון הנשאר והיורשין רוצים להשביע אותה בטענת שמא :
ז) אם פטרה בעלה מכל טענות הן ממנו הן מיורשיו :
ח) אם טען הבעל עליה בטענת ברי וכן היורשין :
ט) אם היא תבעה כתובתה מן היורשין :
י) ואם כתב לה הבעל נאמנות נגד היורשין :
יא) שכתב לה פטרון שבועה מן היורשין :
השער יז ההפרש שיש בין שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן וארבע מינים חלוקין הם :
השער יח בשבועה המחויבת על תביעת של חשד ושל שמא והן ארבע . השותפין. והאריסין . והאפוטרופין . והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית :
השער יט בשבועת מי שבא לסדר לבעל חובו ואמר שאין לו מה שיפרע לו חובו . וכיצד מסדרין :
השער כ נכלל בו שלשים הנשבעין ונוטלין :

שער א שכיר

א) מחלוקת בינו ובין בעל הבית על שכרו אם נתן ואם לא נתן . או על פיסוק השכירות :
ב) שיצא השכירות בפני עדים שאין בעל הבית יכול לכפור בעיקר השכירות :
ג) שיתבע השכר ביומו ובזמנו ואיזה זמנו :
שער ב הנגזל ואיזה נקרא גזלן :
א) שיש עדים שנכנס אדם בביתו למשכנו והוציא משם כלים מכוסים תחת בגדיו ואין ברור לעדים מה שהוציא :
ב) שומר ואשתו של שומר נשבעין :
ג) מי שהועד עליו שהוציא כלים מכוסים מבית חבירו וטוען שקנאן ובעל הכלים טוען שהשאיל או שהשכירן אצלו :
ד) אם טען בעל הבית שנגנב ממנו הכלים ודין אם הכלים עשוין להשאיל ולהשכיר :

שער ג הנחבל

א) איזה נקרא נזקו ונזקי בהמתו אבנו בורו ודומה :
ב) תשלומי נזקי אדם נזק צער ריפוי שבת ובושת :
ג) שהתשלומין יתן מיד ואם שמוהו וצריך יותר או יקל מחליו ולא יצטרך כל כך :
ד) אם נכנס לבית חבירו שלא ברשות ויצא נחבל . ואם יש החבלה במקום שאי אפשר לעשות הוא עצמו כגון על גבו ובין אצילי ידיו :
ה) דין האונס והמפתה :
ו) אדם הניזוק משור של חבירו ונתבאר כיצד מגבין לניזק נזקו :
ז) נזקי שור בשור חבירו . וכן תם ומועד :
ח) כלב או שונרא שהזיקו באכילה :
ט) אם אכלה בהמתו פירות . או אם הפירות עדיין לא נתבשלו כל צרכם :
י) ניזוק ממון בממון כגון בור ברה״ר ונפל שמה בהמת חבירו ומתה או נשברה :
יא) אם יפול מחלוקת בין מזיק לניזק :
יב) אדם המזיק ממון חבירו והמסור לאנסין :
שער ד מי שכנגדו חשוד על השבועה :
א) איזה נקרא חשוד על השבועה והן חמשה :
שער ה ו החנוני על פנקסו ופועלים :
א) איזה נקרא חנוני שנשבע על פנקסו :
ב) החנוני אמר נתתי והפועלים אומרים לא לקחנו :
ג) אם נטל הנמחה בו מיד הממחה עליו :
ד) כל זמן שלא בא הממון ליד הנמחה יכולין לחזור :
ה) אם הלך הנמחה עליו או אין לו מה שיפרע או שכפר הדבר לנמחה בו ואם הוא במעמד שלשתן :
ו) אם נעשית ההמחאה בטעות החשבון :
שער ז ח חנווני ובעל הבית :
א) אם אמר בעל הבית נתתי לך דמי פירות והנחתי הפירות אצלך והחנווני כפר :
ב) אם אמר החנוני כבר נתתי לך הפירות :
שער ט י שולחני ובעל הבית :
א) בעל הבית אמר נתתי לך דינר ותן לי תילופו . או הטענה להיפוך שבעל הבית כופר :
שער יא הפוגמת כתובתה או הפוגם שטרו :
שער יב המוציא שטר חוב על חבירו . והלה טוען שפרעו ועד אחד מעידו כדבריו :
שער יג הבא לפרוע מנכסים משועבדים והיא כתובת אשה . ובע״ח . ובת שתנשא . והנגזל ובע״ח שגבה מן הערב . והרבה דינים :
א) איזהו נקראים נכסים משועבדים וכתובת אשה :
ב) בעל חוב :
ג) בת הראויה להנשא מנכסי אביה והוא שיעור נכסים :
ד) הגוזל קרקע :
ה) הלוקח יגבה מן המוכר :
ו) בעל שקבל עליו לזון בני אשתו . וכן לחתנו :
ז) בעל חוב שגבה מן הערב :
ח) אם מודה הלוה בפני ב״ד שחייב למלוה כך וכך :
ט) אם יש ב׳ או ג׳ בעלי חובות ובאין לגבות מהלקוחות :
י) אם הקרקע היה ביד הלוקח קודם שהלוה לו :
יא) ממה נגבת הכתובה ואם קדמה וגבה :
יב) אם יחד לה מטלטלין בכתובתה או אלמנה שתפסה מטלטלין למזונותיה :
יג) איזהו נקראו נכסים שאין להן אחריות ומה שאנו דנין עכשיו גביית כתובה ובע״ח ממטלטלין :
יד) אם יזדמנו כתובת אשה ובע״ח אי זה קודם וכמאי מסלקינן להו.ואם אין ביד המחויב רק לשלם לא׳ :
שער יד הבא ליפרע מנכסי יתומים :
א) איזהו נקראו נכסים משועבדין :
ב) האומר בשעת מיתה כך וכך אני חייב לפלוני וזהו על שהה דינין :
שער טו המוציא שט״ח על מי שהלך בדרך רחוקה :
שער טז המכיר כליו וספריו ביד אחר :
א) זה טוען שנגנבו ממנו וזה טוען שקנאום :
ב) אם קנה מגנב מפורסם :
ג) אם לקח הגניבה בתוכו או נתן לו המעות קודם לכן :
שער יז וי״ח לא נתפרש שם :
שער יט שנים אוחזין בטלית או במציאה :
שער כ בדיני משכון . זה אמר הלויתי עליו והלה טוען פקדון :
שער כא מאן דאיתרעי ליה שטרא או טען שטראי נינהו :
שער כב מי שכנגדו חשוד על השבועה :
שער כג הוציא שט״ח ואין בו נאמנות :
שער כד אם טוען שפרעו והביא עדים וביד המלוה שט״ח :
שער כה מי שנמסר ממונו ע״י מסור לאנסין :
שער כו מי שאיבד ממון חבירו בידים :
שער כז הדליק הדליקה ויש בו ג׳ דינין :
שער כח אם אנסוהו עובדי כוכבים להראות ממון חבירו והראה או הביא :
שער כט אם העדים החתומים על השטר עדים מוכחשים :
שער ל התובע גנב וגזלן ויש עדות על המקצת :
סליק בס״ד

*) נ״ל אני יודע עיקר מה שתובע לי אבל אינו יודע אם החזרתי לו אם לאו .

לוח הדינים שבמרדכי ממסכת שבועות

מאת הגאון הגדול כו׳ מוהר״ר יוסף אוטילינג זצ״ל

הלכות נדה ומקואות

(א) טוען לפרכיו כו׳ יעמיד עצמו בלא דישה עד שימות האבר :
(ב) אשה שמשמשה שלא בשעת וסתה ולמחרת מצאה דם על הסדין אונס הוא ורחמנא פטריה :
(ג) אסור לשמש שלא כדרכה ור״י חולק :
(ד) אשה הרגילה לראות ביום קבוע [כגון מחודש לחודש] או זמן אחר אם רגילה לראות בתחלת הלילה או באמצעיתה או בסופה אסורה לשמש כל הלילה וכן אם רגילה לראות ביום :
(ה) היוצא לדרך חייב לפקוד את אשתו ר״ת אומר היינו דברי ריצוי ופיוסין ורבי שמשון אומר תשמיש ממש :
(ו) אסור לאשה לעמוד בימי טומאתה אלא יש לטבול מיד בזמנה :
(ז) כל אשה שאין לה וסת אין לה לא פירות כו׳ :
(ח) אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק :
(ט) ואשה שיש לה וסת אין לה לבדוק כלל עד יום וסתה :
(י) ובשעת וסתה אז היא מחוייבת לבדוק ואם לא בדקה טמאה :
(יא) צריך להכניס מוך באותו מקום לעומק :
(יב) ת״ר נשאת ורואה דם מחמת תשמיש כו׳ מכאן ואילך לא תשמש דבג׳ זימנין הוי חזקה :
(יג) אינה נקראת רואה מחמת תשמיש אא״כ ראתה מיד אחר תשמיש או בכדי שתרד מן המטה וכ״ש נמצא הדם על שלו כשפירש ממנה אבל אם שהתה יותר אינה אסורה לו .
(יד) נ״ע אם היא תוכל לסמוך על הרפואה אפי׳ אם הוא רופא מומחה לשמש אחרי כן פעם רביעית :
(טו) יכולה אשה לתלות בכמה דברים ומתי תולה ומתי אינה תולה :
(טז) היתה משתנת בספל ונמצא דם :
(יז) איש ואשה שעשו צרכיהם בספל ולא על שפת ספסל ונמצא דם חולקין בו :
(יח) אשה שבשעה שהיא עושה צרכיה רואה דם על המים כמין קרטין כמו חול ואינן אדומים אלא דיהה לא מצאנו לה היתר :
(יט) מפרש כל מיני מראה דם :
(כ) נדה דוקא טבילתה אינה אלא בלילה אבל זבה אפילו בתחלת היום אבל אסור לעשות כן שלא תבא לידי ספק :
(כא) בנות ישראל החמירו על עצמן אפי׳ רואות דם כטיפת חרדל כו׳ :
(כב) בז׳ נקיים אם אינה רואה אלא פניה של מטה דיה בכך :
(כג) כיצד תבדוק ואם (ספרה) [ספרה] וסתרה :
(כד) למחרת יום הפסקה תתחיל לספור ז׳ נקיים הני מילי כשעברו ג׳ ימים שלא שמשה :
(כה) אשה שילדה בקושי ולא בשופי וראתה דם אם צריכה ז׳ נקיים אם לא מחלוקת גאונים הוא :
(כו) בכל ספק איסורין עבדינן לחומרא חוץ מן ערובין ואבל :
(כז) סמ״ג . חומרא גדולה החמירו על עצמן בבבל ובא״י ובספרד ובארץ המערב היא ממלכת מרו״ק שאין נוהגין ימי טוהר ליולדת וכל דם שרואה בתוך מלאת סופרת ז׳ נקיים כמו אחר מלאת אבל לונברדיאה אשכנז ואגפיה וצרפת וארץ האי בועלין על דם טוהר :
(כח) אין דין הרואה כתם כדין הרואה דם :
(כט) כל ארבע לילות תולין הדם שמחמת בעילת בתולין הן ומפורש ושם בארוכה :
(ל) הבועל את הבתולה אף על גב שרואה דם בתחלתו יגמור ביאתו ואחר כך יפרוש :
(לא) לא מהניא טבילה קודם לבעילת מצוה כי צריכה לספור ז׳ נקיים ולובשת לבנים :
(לב) ואם דחו הנשואין אף על פי שישבה ז׳ נקיים צריכה לחזור ולישב כשיתפשרו :
(לג) ואם ראתה ואין פנאי להמתין הנשואין יותר אסור להתייחד עם הכלה בחדר אא״כ שאדם אחר עמהם באותו חדר :
(לד) התמרים והפועלים כו׳ ושוחקין עמהן ומששין עמהן בין ערות בין ישינות :
(לה) הבאים מן הדרך נשיהן להן בחזקת טהרה :
(לו) אם נתנה אמתלא לדבריה מותרת לבעלה :
(לז) כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה נדה עושה לבעלה חוץ ממזיגת הכוס והצעת המטה ורחיצת פניו ידיו ורגליו והצעת המטה שלא בפניו לית לן בה :
(לח) נדה ששתתה בכוס ונשאר בו קצת והלכה לה אין זה מקרי שותה עמה ממש . ראבי״ה :
(לט) הדוה בנדתה שלא תכחול ולא תפרכס סרק על פניה ומכאן טבילה לנדה מן התורה :
(מ) המעיין מטהר בכל שהוא והמקוה במ׳ סאה וכשם שהמקוה מ׳ סאה מדרבנן כך המעיין בכל שהוא ושם בארוך :
(מא) גלגל המגלגל במים ובגלגל קבועים כלים קטנים נקובים כבונס משקה וכשהגלגל מתגלגל מתמלאין הכלים קטנים ושופכין במרזב שאינו עשוי לקבל ומורידין המים לבנין המחובר בקרקע ומשם עולין לכלי אבן אם יש שם עליו של מים שאובין :
(מב) אמת המים שממשיכה דרך חריץ בקרקע למרחוק אל גיגית גדולה מחזקת יותר ממ׳ סאה ושוקע הגיגית בקרקע אסור לטבול בתוכו :
(מג) קשה יש של שלמה היאך מטבילין בו הלא כלי הוא :
(מד) מים שאובין אין פוסלין את המקוה אלא לפי חשבון שם בארוך :
(מה) צנור שחקקו ולבסוף קבעו בקרקע פוסל את המקוה :
(מו) צריך ליזהר שלא לטבול ושלא להטביל במעיינות המקלחים דרך סילונות של מתכת דרך זחילה :
(מז) הנצוק והקטפרס אינו חבור לא לטומאה ולא לטהרה :
(מח) עירוב מקואות בשפופרת הנוד בעוביה ובחללה כשתי אצבעות :
(מט) דין מקוה שאבוהו בכלי מנוקב בשוליו בנקב כמלא אצבע ויותר אם יכולים לטבול בו גם אם שאבוהו עד שלא נשאר בו מ׳ סאה שם בארוך :
(נ) מעשה ברגנשפור״ק שהיו מנקים את המקוה וכשנחסר ממ׳ סאה נשפך מן הכלי למקוה ופסלו הר׳ משה בר חסדאי :
(נא) נדה לא תטבול אלא בלילה משום סרך בתה :
(נב) רשב״ם היה מצריך ללכת אחר חשיכה ור״ת לא היה מצריך רק כשתשוב תהיה חשיכה :
(נג) רבי משולם התיר בעיר אחת שהיה לחוש משום גנבי ואבולי לאשה אחת שתחוף בערב שבת שהיה שבעה שלה ולטבול למחרת ביום השבת שהוא יום שמנה ורבינו תם אסר :
(נד) כתר מקטף מזיא נותק את השערות . אבל מסריך את השער מדביק השער וחוצץ :
(נה) אשה לא תחוף אלא בחמין :
(נו) אשה מדיח קמטיה קודם טבילה :
(נז) נשכה שערה בפיה או קפצה ידה קרצה שפתיה כאילו לא טבלה :
(נח) האוחז באדם וכלים ומטבילן טמאים כאילו לא טבלו ואם הדיח ידו קודם אחיזתו טהורים :
(נט) אלו חוצצין באדם :
(ס) נהגו הנשים לחתוך הצפרנים קודם טבילה מפני חששא של טיט ובצק :
(סא) וכשאירע טבילה בחול המועד תחתוך צפרנים בשיניה או דרך שינוי וכיון הדבר ששפחה עובדת כוכבים תגלחם ואם אין לה עובדת כוכבים תנקר בטוב הטיט שתחת הצפורן ודיה :
(סב) סמוך לחפיפה טבילה :
(סג) נוהגין גם עכשיו לרחוץ כל גופן במים חיים אע״פ שאין חובה :
(סד) אשה לא תטבול בנמל :
(סה) כי איתמר כל הני שמועות חמורות לטהרות אבל לא לבעלה ויש חולק :
(סו) בית הסתרים אין קפידא אם אין מים באים שם רק שיהא ראוי לביאת מים :
(סז) הלכתא אשה חופפת בלילה כו׳ שם בארוך :
(סח) אם אירע לה טבילה במו״ש או במוצאי יום טוב תרחוץ בחמין מע״ש ותחוף ראשה ותשמור עצמה בימים בינתיים מכל טינוף :
(סט) מותר לאשה לרחוץ בתר טבילתה :
(ע) מקוה אחד שהיו מתחממות הנשים יורה מלאה מים ומשליכות למקוה להחמין בימות החורף ואסר להן ר״ת :
(עא) כמה דברים התירו במקדש ואסרו בגבולין :
(עב) הרב רבי יצחק מוינא התיר לטבול בחמי טבריא :
(עג) ידות הכלים דינם לענין טבילה :
(עד) נשים שיש בהם וולקש טר״ש בשערות שנעשה להם בלילות מחמת שד וסכנת נפשות לגלחן לא חיישי כיון דמהדקי :
(עה) דוקא בצק שתחת הצפורן חוצץ אבל הצפורן עצמו אינו חוצץ אפילו היא גדולה ועומדת ליחתך :
(עו) פסק ר״ת דטבילה בזמנה אינה מצוה והרבה מהגאונים חולקים :
(עז) וכן עמא דבר דנשים טובלות בשבת :
(עח) ר״ת . אסור לטבול ביו״כ כדי להתפלל בנקיות :

שבועות

(עט) אשה שהיתה מעוברת שמונה שבועות כו׳ ובשעת תשמיש היתה נדה קודם שפירש בעלה ממנה ופירש ממנה בלא דחוי שגג ויש לו להתענות :

שבועות שתים

(פ) את לבך אנסך כו׳ :
(פא) גמר בלבו להוציא פת חטין והוציא פת סתם מנין שחלה שבועה על חטין ולא נאמר על פת סתם ת״ל לכל אשר יבטא :
(פב) יש טועין ומועלין בשבועות ובחרמות וסומכין מההיא דנודרין להרגין כו׳ :
(פג) יש מחמירין שאור ונשבעין תחלה שלא יזהרו בחרמות וכשמחרימין טוב אומר אין שבועה חלה על שבועה וכ״ש ששגגתן עולה זדון :
(פד) הנשבע לעבור גזירת צבור נשבע לשוא ואילו התרו בו היה חייב מלקות :
(פה) אל יאמר אדם לא שמעתי החרם ולא כללתי בו עצמו וראיה מיהונתן :
(פו) פר״ת אדם הנודר בקונם כל פירות שבעולם עליו אם נדר בנדר שעבר אין זה נדר כלל אבל אם תלה בלהבא מסופקים אם יחול הנדר :
(פז) ר״ת . אדם הנודר שלא לשתות יין עד זמן פלוני ועבר על נדרו ובא לישאל אין מזקיקין לו להתירו עד שינהג איסור כימים שנהג היתר מיהו אם אינו יכול לעמוד עליו מוטב שיתירו לו :
(פח) ר״ת . אין להתיר נדר של משחק בקוביא :
(פט) שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסח :
(צ) הנודר בעת צרתו להתענות כל ב׳ וה׳ ולא נזכר בעת נדרו חוץ מי״ט יבא עשה של יו״ט וידחה לאו של נדר :
(צא) היכא דהוי קצת גוזמא להחזיק דבריו אין זה שבועת שוא :
(צב) אחד תקע כפו ליד חבירו על דבר אחד שלא יעשהו לעולם ואח״כ בקש עוד ממנו עשה לי קיום שלא תפטרני לעולם ופירש כפיו לשמים שלא לפוטרו ועתה חוזר בו הנודר ושאל לו שיפטור אותו ורוצה לתת לו משלו אומר ר״ת שהיא ככריתות ברית ולא רצה לסקל בו ר״י :
(צג) תקיעת כף אצלנו נחשב כברית כיון שקבעום הדורות לברית :
(צד) המאנס את חבירו ומייסרו ומשביעו לדעתו אין באותה שבועה או באותו חרם ממשות כלל :
(צה) כשהיו גוזרים חרם אף על פי שהיו אומרים ע״ד המקום וע״ד הקהל כיון שאומרים וע״ד הקהל יש שיתירו אותם כשיראו שיש צורך שעה :
(צו) אחד נשבע בי׳ הדברות על אשתו שאם לא תטבול אשתו באותו לילה שלא יהא עמה לעולם ושיגרשנה חייב לגרשה :
(צז) מי שקפץ ונשבע בכעסו על פה בהזכרת השם או בתורה המונחת בארון אין רשות לשום אדם להתירה ושם בארוך :
(צח) וה״מ בשם המיוחד ובכנויו שאין נמחקין אבל ברחום וחנון כו׳ או בלשון לעז או בא׳ מכל הלשונות לבד מלשון הקדש מותר :
(צט) סמ״ג . מי שנשבע בשבועת בטוי ונתחרט ונשפכה דעתו לדעת אחרת או שנולד דבר שלא היה בדעתו בשעת השבועה ונתחרט על ידי כן הרי זה נשאל לחכם או לג׳ הדיוטות ומתירין לו ודבר זה אין לו עיקר בתורה שבכתב :
(ק) אין אדם רשאי להתיר נדר או שבועה במקום שיש גדול ממנו בחכמה . במקום רבו אסור להתיר שלא מדעת רבו :
(קא) כיצד מתירין :
(קב) הקרובים כשרים להתיר נדרים ושבועות :
(קג) נשאלים נדרים מעומד ובלילה וגם בשבת לצורך השבת :
(קד) ראובן השביע לשמעון וענה אמן או קבל השבועה וניחם שמעון על שבועתו ונשאל עליה אין מתירין לו אלא בפני ראובן שהשביעו :
(קה) בירושלמי משמע שצריך להודיעו שהתירו לו מפני החשד :
(קו) פותחין בחרטה ונזקקין להיתר שבועה :
(קז) הלכתא נדר שהודר ברבים יש לו הפרה . על דעת רבים אין לו הפרה :
(קח) מי שנשבע ולא ניחם על שבועתו וראו ב״ד שהיתר שבועה זו גורם לדבר מצוה או לשלום בין איש לאשתו בין אדם לחבירו וקיום שבועה זו גורם לקטטה ולעבירה פותחין לו פתח ונושאין ונותנין עמו בדבר ואם ניחם מתירין לו ואם לא ניחם ועמד במרדו הרי זה מקיים שבועתו :
(קט) אין פותחין בנולד דוקא בנולד שאינו מצוי תדיר אבל נולד המצוי תדיר פותחין :
תו״ג

לוח הדינים שבמרדכי ממסכת שבועות

(קי) אע"ג דאין פותחין בנולד פותחין בתנאי נולד :
(קיא) מי שנשבע על דבר ונשבע שלא יתיר שבועתו וניחם הרי זה נשאל על השבועה האחרונה תחלה ואח"כ יתיר הראשונה :
(קיב) נשבע שלא ידבר עם פלו' ונשבע לאחר כך שאם ישאל על השבועה יהא אסור לשתות יין לעולם וניחם הרי זה נשאל על הראשונה ומתירה ואח"כ ישאל על השניה שאין מתירין נדר או שבועה שלא חלו :
(קיג) משקינן הלכתא פותחים תחלה בחרטה :
(קיד) ד' נדרים הפתח שלהם ככר בעולם נדרי זרוזין כו' :
(קטו) לא להתיר שום נדר בלא פתח וחרטה :

שבועת העדות

(קטז) כתב רא"ן יש טועין ואומרים כשהיו גוזרים חרם סתם על כל בר ישראל להעיד שהחרם אינו חל על מי שאינו ראוי להעיד ולא היא :
(קיז) ישיבת הדיינין אינה מעכבת :
(קיח) וה"נ עמידת בעלי דינין אינה מעכבת :
(קיט) האידנא ליכא מומחין ומשום הכי נהגו בישיבה בין בעדים בין בבעלי דינין :
(קכ) אם שמעון הנתבע אומר אני חפץ שישבו אוהבי וקרובי אצלי כשאני טוען שמא יסתתמו טענותי לאו כל כמיניה :
(קכא) הלכך השותפים יבררו להם אחד מהם לטעון בשביל כולם או יטעון כל אחד לעצמו זה אחר זה :
(קכב) ואשר לא טוב עשה בעמיו זה בא בהרשאה היינו דוקא כשעושה בשביל שהוא אלם ובעל טענות אבל כשטורח לגבות מעותיו לחבירו שאין חבירו יכול לטרוח מצוה קא עביד :
(קכג) מעשה שאירע הקהל נתנו חרם בבהכ"נ על כל שיודע עדות שיעיד קודם שיצאו מחצר בית הכנסת ויצאו ולא העידו ולאחר זמן באו עדים ואמרו לא שמנו לבנו אז להעיד וקבלו עדותן ר"מ :

שבועות הדיינים

(קכד) תניא דאשבע בה' אלהי ישראל ולא נקט חפץ נעשה כטועה בדבר משנה וחוזר :
(קכה) ובדורותינו בטלו הראשונים שבועה דאורייתא לפי שענשה גדול ותקנו אותה לגזור בו בעשרה וארור בו שבועה :
(קכו) ראובן ושמעון עשו עיסקא זה עם זה ואמר לו ראובן לשמעון תן לי אמונת שמים שלך שתחלוק עמי כל הממון שתרויח מזה לימים באו לחלוק הריוח ואמר ראובן השבע שלא הרווחת יותר ושמעון משיב כבר נתתי לך אמונתי שהוא כמו שבועה ולא אשבע עוד חייב לשבע לו עוד שבועת השותפין
(קכז) אם יאמר התובע לתקוע בשופר ולהביא מטה של מתים בפני הנתבע כדי לאיים עליו שומעין לו :
(קכח) על כל השבועות היו מחרימין סתם על כל הטוען שקר כדי להשביע חנם ויענה המשביע אמן :
(קכט) רב האי גאון פירש דלא היו משביעין ליה אלא היו משמתינן ליה על תנאי שיהא בשמתא אם הוא חייב ואינו משלם · אם טענו מנה לך בידי ואמר להד"ם :
(קל) שני זקוקים שתובע שמעון מאת ראובן שנתנם לו להרויח בהם ולתת מהם כך וכך בשנה להזכיר נשמת זוגתו ותובעו עתה שיחזור לו וראובן משיב שנתנם לו לחלקם ואינו רוצה להחזיר אם שמעון אומר שנדר לצדקה אך אינו רוצה שיהיו עוד תחת יד ראובן והוא בעצמו רוצה לחלקם אז אין צריך ראובן להחרים לו :
(קלא) שבועת היסת נשבעין על הקרקעות שם באורך:
(קלב) הטוען על חבירו ואמר לו שני חדשים שכנת בחצרי וחייב אתה לי שכירת שני חדשים והוא אומר לא שכנתי אלא חדש אחד הרי זה מודה מקצת ואם היה שכר החדש שכפר בו שני כסף הרי זה נשבע :
(קלג) סמ"ג· כל הטוען על חבירו טענה שאם הודה בה אינו חייב לשלם ממון אף ע"פ שכפר אין מחייבין אותו היסת ולא חרם סתם וכיוצ' כו' :
(קלד) מאי איכא בין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן:
(קלה) הלכתא כמר בר רב אשי בר ממיפך שבועה ואודיתא ופירושו :
(קלו) אדם שקונה קרקע מחבירו ויש לו שטר ובתוך ג' שנים טען המוכר חזרת ומכרת לי ולוקח מוחזק בקרקע אין צריך לישבע אפילו שבועה דרבנן :
(קלז) והלכתא המלוה חבירו בעדים אין צריך לפרעו בעדים ואם אמר ליה אל תפרעני אלא בעדים צריך לפרעו בעדים ואם אמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן כך הגירסא בכל הספרים ובדברי המיימוני ובדברי הגאונים אך האלפסי כתב הלכו למדינת הים אינו נאמן :
(קלח) אין נשבעין על טענת חש"ו כגון שטענו ברמיזה:
(קלט) שאל רבינו שמחה את ר' ברוך אם יכול התובע להשביע הנתבע בטענה שאומר לו הוגד לי בבירור מפי נאמנין אך לא כשרין להעיד לי שבאת גזילתי לידך בעוד שהייתי מרדף אחריה והלה אומר להד"ם :
(קמ) שומר חנם אינו נשבע :
(קמא) השואל בית מחבירו ונשרפה פטור :
(קמב) חכמים תקנו שנשבעין על ההקדשות שבועת שומרין כעין של תורה שלא יזלזלו בהקדשות :
(קמג) והלכתא המלוה חבירו על המשכון שומר שכר ואם החוב יותר על המשכון משלם הלוה היותר על המשכון :
(קמד) ראובן משכן חפץ לשמעון ושמעון משכנו ללוי ואמר ליה שמעון ללוי שקבל אותו משכון מראובן עד אותו הזמן ועבר הזמן ושוב לא יפדנו והלך לוי ונתנו במתנה ליהודה ועתה בא ראובן ותובע משכונו משמעון ראובן ושמעון מוציאין המשכון מיהודה ויתחזירו ליהודה שיעור הלואה שהלוה לוי לשמעון ואין יכול לומר לראובן ושמעון לאו בעל דברים דידי את :

כל הנשבעין

(קמה) השכיר שנשבע ונוטל אם יכול להפך השבועה על הבעל בית פלוגתא דרבוותא :
(קמו) *עבד איניש דגזים ולא עבד דוקא בסתם בני אדם אבל במוחזק לכך לא :
(קמז) מיימוני· כל המטלטלין בחזקת זה שהן תחת ידו:
(קמח) דוקא סיפרא דאגדתא שאין עשוי ללמוד בו תדיר אבל שאר ספרים אינן עשויין להשאיל ולהשכיר שמתקלקלין ויכול לומר לקוחין הן בידי ואין צריך לכתוב עליהם שטר מכירה אלא לרווחא דמילתא שלא יצטרך לישבע ור"ת פי' דכל הספרים עשויין להשאיל ולהשכיר לפי ראות הדיינין ואהבת איש את רעהו :
(קמט) ראובן שהיו בידו ספרים של שמעון והלך ראובן ומשכן אותם ספרים ללוי אין שמעון יכול להוציאם מיד לוי דמשכנתא עשו בו תקנת השוק:
(קנ) ראובן שלומד בן שמעון ושמעון נתן לו ספר אחד של הקדש לראובן עבור שכרו יכול לעכב הספר למשכון או למוכרו עבור שכרו והקהל יתבעו משמעון לפדות הספר מידי ראובן :
(קנא) אם מתה האלמנה קודם שתשבע אין יורשים מכתובתה כלום שאין לה כתובה עד שתשבע ויש חולק :
(קנב) ראובן מת והניח אלמנה ושתי בנות ואחת מן הבנות נשואה ומתה אחר אביה ושוב מתה האלמנה קודם שנשבעה והבת הנשארת מוחזקת בכל הנכסים והבעל של הבת שמתה תובע כל חצי הנכסים לפי שבשמת אביה ירשוהו אשתו ואחותה והוא יורש חלק אשתו הדין עמו :

כל הנשבעין נוסחא אחרת

(קנג) ואלו נשבעין ונוטלין שתקנו להם חכמים לישבע וליטול :
(קנד) אם השכיר אומר לבעל הבית השבע לי שאתה יודע בבירור שלא פרעתני והפטר צריך בעל הבית לישבע :
(קנה) מי שנתחייב שבועה מדבריהם כתב רבי מאיר שאם היה מן הנשבעין ונוטלין אינו יכול להפך השבועה :
(קנו) אם אמר התובע אי אפשי בתקנת חכמים כגון זו שתקנו לישבע וליטול אלא הריני כשאר התובעין הרי זה משביע את הנתבע שבועת היסת ואם רצה להפכה על התובע לישבע היסת ישבע ויטול או ילך לו :
(קנז) דברים שאין עשויין להשאיל ולהשכיר שהבעלים חסים עליהם לפי שמתקלקלין נאמן לישבע שלקוחין הן :
(קנח) דין דברים העשויין להשאיל ולהשכיר באריכה:
(קנט) היה עד אחד מעידו שנטל כלים תחת כנפיו ואינו יודע מה הן והוא אומר לא גזלתי או נטלתי בחובי הרי זה נשבע בנקיטת חפץ שלא גזל ושם באריכה :
(קס) וכן הטוען חבירו שנכנס לביתו ונטל כלים והוא אומר לקחתים דרך משכון בחוב שיש לי עליך הרי זה נשבע וגובה חובו מן המשכון :
(קסא) ר"י היה מכשיר להשביע בני אדם שעברו על גזירת חרם משום דבשעת החרם היה בדעתו לקיים :
(קסב) דין אם היו שניהם חשודין שם באורך :
(קסג) אין אדם מוריש שבועה לבניו :
(קסד) ואם עבר הדיין והשביע יורשי מלוה וגבה חובו אין מוציאין מידו :
(קסה) וכל גומל חסדים לא ישבע
(קסו) השביעית משמטת את השבועה :
(קסז) לכל מגלגלין חוץ לשכיר וה"ה לכל הנשבעין ונוטלין :
(קסח) שלשים הם הנשבעים ונוטלין :
(קסט) קנין בטעות חוזר :
(קע) ששה דברים יש ביתומים שאינו נוהג במשעבדי :
(קעא) יתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה ואם יזדמנו ד' עניים נוטל בלא שבועה :
(קעב) במודה במקצת תשעה דברים :
(קעג) קנין אלים טפי מכתיבה ·
(קעד) בשטר יש עשרה דברים :
(קעה) בשבועת האשה יש י"א אופנים :

לוח הדינים שבהגהות מרדכי ממסכת שבועות

הלכות נדה

(א) תרנגולת לכ"א יום וכנגדה באילן לוז כלב לנ' יום וכנגדו באילן תאנה כו' :
(ב) א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן אפי' רואות טיפת דם כחרדל כו' :
(ג) איתמר ראתה ט"ו בחדש זה וט"ז בחדש זה וי"ז בחדש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג :
(ד) אמר ר"ל כל המשלים למי המקוה משלים למי כיור לרביעית אינו משלים :
(ה) רבי אליעזר אמר מטבילין במים ולא בטיט ור' יהושע אומר בטיט ובמים :
(ו) שאלו אם מותר לטבול בחמי טבריא הנובעין מן הקרקע והורה להיתר :
(ז) גם משמע שמותר לשום חמין למקוה נוכן :

שבועות

(ח) שאלו לר"ם איש ואשה שקבלו חרם קהלות לישא זה את זה והתימר האיש ושב לאח"כ בתשובה אם צריך להתיר להם החרם והשיב דלא בעיא התרה:
(ט) הבא להטיל חרם על הקהל בשביל גניבה אין אחד יכול לומר הוציאני מן הכלל שאתה יודע שלא גנבתי שאם לא גנב אין החרם חל עליו :
(י) ולא לכל הבא ואומר תנו לי פיתקא דלטותא יש ליתן לו ולהחרים בצבור אלא יש לומר אם אתה חושד אדם הרי הדין ביניכם ואם לאו קלל בני ביתך וליתומים מתנים :
(יא) ראובן נשבע לשמעון לפרע לו לר"ח הגיע הזמן ולא היה לו לפרוע יש תקנה אפילו בלא התרת חכם שיאמר שמעון התקבלתי :
(יב) יש לדקדק דב' אנשים שנשבעו זה לזה ועבר האחד על שבועתו השני נפטר מאותה שבועה :
(יג) המשכיר יכול לאסור ביתו על השוכר דומיא דהקדש :
(יד) ר"י בר פרץ· מי שנשבע או קבל בחרם שלא יתן דבר או לא ימכור או ימחול חובו או שאר דברים ועבר על שבועתו או מכר או נתן אין במעשיו כלום :

שבועת העדות

(טו) מה ששמעון או ר' שבן ראובן הבא בהרשאתו מחל לו אם ההרשאה כתובה כדין שאר ההרשאות באותה מחילה אין בה ממש דהמורשה אין לו בה אלא לדין אלא א"כ יש עדים שכך כתוב בהרשאה שנתן לו רשות לפשר :
(טז) על המרשה חבירו לילך למדינת הים והרשאתו בידו וטוען הנתבע שטרא פריעה היא אשתבע לי דלא פרעתיך לא בטלה ההרשאה דאין לו עליו רק שישבע שלא א"ל המרשה ששטר זה פרוע הוא :
(יז) ראובן הרשה את שמעון והביא ספרים מיד לוי ולוי מסרם ליד שמעון מיד אמר ליה שמעון ללוי שמור לי הספרים אלו ולאחר זמן תבע ראובן ספריו ולוי או' שמחזיקם בשביל מעות שחייב לו שמעון אין ללוי לעכבם שם באורך :
(יח) ריב"א· אין להתיר נדר של קוביא ורבינו טוביה אמר דעתה בזמן הזה יש להתיר של קוביא כי כמו שנהגו היא כי אינם יכולין להתאפק ולמשול ברוחם :
(יט) הן הן שבועה לאו לאו שבועה לאו דוקא שבועה אלא יש ליזהר קצת
(כ) מי שנשבע בשולחן הקדש או באחד מכלי הקדש או בשולחן סתם אם היא שבועה שם באורך :
(כא) אחד שאמר לאשתו הפשיטי חלוקך ואם לאו לא אשכב עמך עד פסח והיא נשבעת שלא תפשוט חלוקה נראה דאין יכול להפר דהא קיים לה :
(כב) יש מוכיחין דמי שעבר על חרם מותר להשביעו פעם שנית ור"ת חולק :
(כג) תקנו גאונים אם לאחר שנשבע שבועה דאורייתא באו עדים שחשוד אין שבועתו כלום וישלם :
(כד) ויש שר"ל כשחייבו ב"ד לאדם שבועה דאורייתא ולא רצה לשבע חייב לשלם ואין יכול לומר השבע וטול והר"י מקורבייל אמר שהש"ג יש לעשות פשרה וכן המנהג :
(כה) אין משביעין אשת איש אפילו במקום פקדון אבל כותבים פסק לתובע וכשתתאלמן או תתגרש תשבע :
(כו) כשהלוה אומר שאין לו כלום ישבע שאין לו כלום ושבועה א' כוללת כל בעלי חובות ואם גלוי וידוע לרוב האנשים או לדיינים שאין לו כלום אין ראוי להשביעו :

מרדכי ממסכת מכות

כיצד העדים נעשין זוממין · תשבח בתלמודא מפרש לה דקאי אדלעיל פרק אלו הנחנקין דקאמר כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה ויש זוממין אחרים שאין בהם מיתה כלל ואף לא תשלומין. כיצד כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד הרי הוא חלל ופסול אין אומרים אם הוזמו והם כהנים יעשו בן גרושה לקיים בם כאשר זמם אלא סופגין ובגמרא מפרש טעמא : שהוא חייב גלות . שהרג את הנפש בשוגג : שגירש את אשתו בפנינו ביום פלוני וזה אומר לא גירשתיה ואיני חייב ליתן לה כתובה והוזמו העדים· [לשון רי"ף]. חזינא לגאון דאמר ה"מ לעדות על פה אבל בשטר כו' וכן פר"ת דאם יש להסתפק שום דבר בשטר כגון שחתם קרוב בתחילה אין לומר דלעדות חתם ופסול אלא אמר למלוי חתם וכשר כיון שהעדים כשרים נחתמו הרי כבר הגידו דעדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין והפסולין למלוי חתמו . ע"פ גט פשוט. ובספר חפץ נמצא דלא מכשרינן אלא היכא דאיכא עדים דלמלוי חתמו. וגרסי' בירוש' שטר שחתמו בו עדים ונמצאו ראשונים פסולין כשר ויתקיים העדות בשאר ומקשה ויעשה כהרחקת העדים ויפסל ולית יכיל דא"ר אבא בשם רבי ירמיה עדים פסולין אין נעשים כהרחקת עדים שהרי לא באו להכשיר השטר אלא על מלוי הן חתומים והוא שכתוב בשטר במילוי חתמו פי' שכך חתמו כל אחד אני פלוני חתמתי במלוי וכן פסק הרמב"ן מחיבור מורי רבינו אפרים וכן מצאתי בדברי רבינו יואל הלוי וכן פירש רשב"ם בס"פ גט פשוט תשכח על שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי וכן משמע פ"ק דעבודת כוכבים האי ספרא דוקנא הוא והנך ו' שנים דמלכו בעילם לא חשיב. ער"פ אחד דיני ממונות בס"י :

הדרן עלך כיצד העדים

ואלו הן הגולין. היה מעגל במעגילה [פירש"י] טחין היו גגותיהם בטיט והגגות לא היו משופעין אבל הטיט משפעין מעט כדי שיזובו המים וטחי' אותו בחתיכת עץ עבה ובה בית יד ודוחפה לצד שיפוע וחוזר ומושכה אליו וחוזר ודוחפה וטיט מתמרח ומחליק ובדחיפתו קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ושם העץ מעגילה: היה משלשל החבית מן הגג היה יורד ההורג בסולם ונפל מן הסולם והרג בגופו את חברו הרי זה גולה דכל הני דרך ירידה נינהו וגבי גלות דרך ירידה בעינן דכתיב ויפל עליו : תשל נדוי לפנים ואפילו על תנאי אפי' מעצמו צריך הפרה פירש ר"ת דוקא שהתנה בדבר שאין בידו לקיים כמו תנאי דיהודה שהתנה על אריא וגנבי שהן בידי שמים אבל התנה בדבר שבידו לקיים וקיים א"צ הפרה שהרי מעשים בכל יום שצבור היו מנדין ומחרימין על תנאי ואינן מפירין לאחר שנתקיים התנאי ונדוי וחרם לפנים שניתן עד זמן כיון שעבר הזמן הרי מעצמו מופר ומותר וכן משמע ההיא דפרק מציאת האשה בשמתא ליהוי מאן דלא אמר ענן ענן ולא אשכחן שחזר והתיר לאחר שאמר :

הדרן עלך אלו הן הגולין וסליקא לה מרדכי ממסכת מכות

לוח הדינים שבמרדכי ממסכת מכות

פרק א (א) אם יש להסתפק שום דבר בשטר כגון שחתם קרוב בתחלה אין לומר דלעדות חתם ופסול אלא למלוי חתם וכשר :
פרק ב (ב) פי' היה מעגל במעגילה : (ג) נדוי לפנים ואפילו על תנאי ואפילו מעצמו צריך הפרה ופר"ת דוקא שהתנה בדבר שאין בידו לקיים אבל התנה בדבר שבידו לקיים וקיים אין צריך הפרה : סליק

פרק שבועות שתים וכו'. כתב הרב אלפס ז"ל [דף ז' ע"ב] מ"ר מכאן שבועה כו' עד וקי"ל כרבה :
כתב הראב"ד ז"ל האי פיסקא לאו דסמכא דאביי ורבה לא פליגי אלא לענין קרבן דלאביי דאמר מפסיק שבועה כמוציא שבועה מפיו דמי ומחייב עליה קרבן ולרבה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי ופטור מקרבן אבל לענין איסורא מודו דמתפיס בשבועה איסור עליה. דהא מודה רבה במתפיס בנדר דאית ביה איסור בל יחל ומ"ש דכתיב כי ידור נדר משמע נמי המתפיס בנדר גבי שבועה נמי דכתיב או הנשבע שבועה משמע נמי המתפיס בשבועה הלכך מיבעי לן למימר דלא פליגי אלא לענין קרבן וכי קאמרינן לאביי חייב ולרבה פטור אלמא לענין קרבן הוא דפליגי אבל לענין איסורא לא פליגי מפיו ורבה אמר לאו כמוציא וכו' וכי קאמרינן קרבן ותו לא מידי :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף י' ע"א] בפסקא איתמר שבועה שזרק איש פלוני צרור וכו' עד סוף עם שבועת העדות ועמדה הקושיא : כתב הראב"ד ז"ל פירושא דסמכא דהיכי מקשינן ממאי דכלים אדעתייהו דרבנן דסברי למימר קמיה דאביי לאיתויבי עליה תרתי אמלתיה דאביי דאמר דאין לשבועת בטוי בשבועת העדות שום עסק והא אביי דהוה מריה דשמעתא אהדר להו לרבנן לאיתויבי תרתי לא מציתו למימר וכיון דאביי אדאביי לא קשיא מידי וקא אזיל לטעמיה דלא מחייב אלא חדא מאי נפקא לן מדרבנן דסברי למימר קמיה דחייב תרתי אטו גברא אגברא קא רמינן הלכך לאו דסמכא הוא. אלא עיקר הקושיא ממלתא דאביי גופיה דאהדר להו ואי במזיד מי איתא לשבועת בטוי כלל משמע במזיד הוא דליתא הא בשוגג איתא מיהו לא מחייב אלא חדא מכת אחת והשתא מקשינן מדאביי אדאביי והיכי אמר דאיתא בשוגג והא אמרינן לעיל מודה רב באומר שבועה שאני יודע לך עדות וכו' :

כתב הרב אלפס ז"ל [שם ע"ב] אמר שמואל גמר בלבו צריך וכו' עד והוציא פת סתם אסור בפת חטים :
כתב הראב"ד ז"ל אסור הוא בכל פת שבעולם דהכי אמרינן בנדרים בענין נדרי אונסין דאמר בלבו היום ואע"ג דקי"ל דברים שבלב אינם דברים הכא אגב אונסי' קאמר ולא מבטל ליה שמעת מינה דבעלמא היכא דמחשבתו איתא בכלל פיו אע"ג דפיו אינו בכלל מחשבתו בתר פיו אזלינן :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף י"א ע"ב] אמר רבא נשבע על ככר. ושייר וכו' עד והלכתא כאמימר.
כתב הראב"ד ז"ל שמעינן מדאמימר נשבע על ככר ואכלה כולה במזיד ולא התרו בו אינו נשאל עליה לפי שאין זה מחוסר לא מלקות ולא קרבן הלכך אית עליה עונש שבועה ולית ליה תקנתא בשאלה :
בסוף פרק שבועת העדות. כתב רב אלפס ז"ל [דף ט"ו ע"ב] לאו שבועה הין שבועה : כתב הראב"ד ז"ל מסתברא דלא אתמר הכי אלא לגבי הקב"ה דלאו דידיה שבועה הוא אבל לגבי הדיוט לא איתמר ואי איתמר לגבי הדיוט דוקא בדאמר להו בכוונת שבועה. וכן נמי באמרו כי אית ביה שבועה דוקא היכא דאמר ליה לכוונת שבועה :

כתב הרב אלפס ז"ל [שם] וחזינן לגאון דאמר לוקה וכו' עד ומקלל את חבירו בשם : כתב הראב"ד ז"ל אני אקיים דברי שניהם דהא אמרינן חוץ מנשבע וממר ומקלל חבירו בשם דוקא בשם המיוחד בלבד כדכתיב קרא והפלא ה' את מכותך וכו' אם לא תשמור לעשות ליראה את השם הנכבד והנורא את ה' אלהיך. דמהאי קרא נפקא לן מלקות למקלל חבירו בשם וכתיב ביה את ה' אלהיך. אבל בכנויין אע"ג דעובר בלא תעשה לא לקי וכן הלכתא :

פרק שבועת הדיינין כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ ע"ב] אמר רב יהודה אמר רב אסי המלוה את חבירו בעדים וכו' עד אסיקנא משמיה דרבא דאינו נאמן וכן הלכתא :
כתב הראב"ד יש ספרים שכתב בהם נאמן. ואפשר לקיים דברי שניהם שאם אמר לו בפני עדים אל תפרעני אלא בעדים וטוען הלה פרעתיך בפני פלוני ופלוני וכו' אינו נאמן אבל אם לא הלוהו בפני עדים אלא שהוא מודה לו בתנאי זה וא"ל פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן מגו דאי בעי אמר ליה לא התנית עמי מיהו אם אמר פרעתיך סתם שלא בפני עדים לאו כלום הוא משום דהוה ליה תנאי ממון והא אתני בהדיה שלא יפרעהו אלא בעדים. ואי אמר אתולי אחלה לי תנאך וקבלתינהו מנאי. לאו פרעון גמור נאמן משום מגו הואיל וליכא עדים בתנאי :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ"א ע"א] ההוא דאמר ליה לחבריה וכו' עד כי היכי דלא לידחיה : כתב הראב"ד ז"ל פי' דלא לימא ליה פרעתי' בפני עדים והלכו למדינת הים ואע"ג דאסיקנא אינו נאמן מיהו חיישינן ביה דינא לטענה דיליה ויהבי ליה זימנא עד דמייתי להו לסהדי ובתר דחליף זימנא נמי אמרינן ליה להאיך אחוי ליה אחריות דילמא אתו הנהו סהדי ולסהדו בפרעון ואי אכלת זוזי דהאיך דילמא לא אפשר לאפוקינהו מינך ואדמחוי ליה ולא מחוי קא משתמיט מיניה ולא פרע ליה זוזי ומשום הכי אמר ליה ראובן לשמעון דכי אתו נמי סהדי אחריני ומסהדי בפרעון דיליה לא מהימניה הלכך לא מצי מדחי ליה :

כתב הרב אלפס ז"ל [שם ע"ב] ההוא דאמר ליה לחבריה הב לי שית מאה זוזי דמסיקנא וכו' עד דלא רמיא עליה דאינים לאו אדעתיה : כתב הראב"ד ז"ל הלכך הנך סהדי כיון דלאו עלייהו רמיא מלתא לאסהודי אימא אנסייה לפרעון ולא הוחזק כפרן. נפקא מיניה דאי נפיק מבי דינא וטעין דבתר הכי פרעיה מהימן מיהו אנן הכתא ז"ל פרעיה אמרינן ליה משום דקיימא לן צריך לברר. ולרב ששת דאמר הוחזק כפרן לאותו פרעון תו לא מהימן למימר בתר הכי פרעתינהו וקמ"ל כרבא: כתב הראב"ד ז"ל מדלא קאמר הוחזק כפרן אלמא חייביה במאתן בלחוד קאמר. ותניא נמי הכי מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי והעדים מעידים אותו שיש לו חמשים ישבע על השאר. אלמא אין מחזקין אותן בכפרן אלא על מה שהעדים מכחישים אותו ואם תאמר ולחייביה רבא שבועה על ארבע מאה כי הסיא דר' חייא. לא דמי דהתם בגוף ההלואה הם מעידים שיש לו מקצת ומשום הכי לא תהא הודאה גדולה מהעדאת עדים אבל הכא אין העדים יודעים כלום לא בהלואה ולא בפרעון אלא שהכחישוהו בשאר התפסים :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ"ג ע"א] ושמעינן מינה דהלכה כר' אליעזר בן יעקב דהא סוגיין כוותיה :
כתב הראב"ד ז"ל האי סוגיא דקא מייתי הרב ז"ל ראיה מינה למפסק הלכתא כר' אליעזר בן יעקב וקא דמי לפסקא דקמאי דפסקו והלכתא כרבנן לאו ראיה היא כלל דהך בריא דהכא לא דמי להך ברי דפליגי ביה ר' אליעזר בן יעקב ורבנן דהתם ברי דפליגי ביה כדאתי בטענת ברי דאבוה כגון דאמר ליה אבא פקדני שיש לו בידך מנה ואמר לו איהו תמשין אית ליה ותמשין לית ליה דר' אליעזר בן יעקב סבר כיון דבטענת ברי דאבוה אתי ליה מעיז הלכך משיב אבידה הוא. אבל היכא דאתי ליה בטענת ברי דנפשיה כי הכא דאמר ליה ברי לי דמנה לאבא ביד אביך דקמאי דידי אוזפיה או קמאי דידי אודי ליה במנה וכה"ג ודאי מודו רבנן דבין הוא בין אביו נשבעים כמודה מקצת ועל האי גוונא בלחוד הוא דקא מתמה רבא ואמר מה לי הוא ומה לי אבוה מ"ט בין שניהם ולא בין היורשים. יורשים דומיא דידהו מה אינהו דאתו

בטענת בריא דנפשייהו אף יורשים נמי דאתו בטענת ברי דנפשייהו ולאפוקי פלוגתא דר' אליעזר בן יעקב ורבנן דאינהו אתו בברי דנפשייהו ויורשים דידהו אתו בברי דאבוהון וכה"ג לא אצטריך קרא למעוטי יורשים ותו לא מידי :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף כ"ח ע"א] והלכתא המלוה את חבירו על המשכון וכו' עד ולא שנא לא משכון וכו' :
כתב הראב"ד ז"ל אנן לא סבירא לן הכי דהלכתא דמשכון שלא בשעת הלואתו כיון דקי"ל כר' יצחק דאמר קונה משכון קונה לגמרי משמע ואפי' לאוקמיה נמי מחייב עליה אבל לא משכון בשעת הלואתו הוי עליה שומר שכר לאחריותו עליה בגניבה ואבידה אבל אונסין פטור :

פרק כל הנשבעין וכו'. כתב הרב אלפס ז"ל [דף כח ע"א] ושפי' טענו' דכיפתא אוכיל וליה כל סני אנפי מהימן ובשבועת היסת אלו דברי גאון. וכודאי שנגס היא וליכא וכו' : כתב הראב"ד ז"ל דברי גאון אמת ונכון הם ולא מן הראיה שהביא מדרב יהודה דאמר ראוהו שטמן וכו' אלא מאידך דרב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובליא וכו' אלמא לא חניף איניש דעייל לביתא דחבריה ושקיל מטלטלי דחבריה אלא מהרמני דידיה שהרי הוא נתפס עליו כגנב מיהו דוקא היכא דעייל לבתים בניותא ובפרהסיא ואיתיה מריה דביתא בקרפא אבל אי עייל בתורת גנב דרך גגות וקרפיפות או במאלו נעול ושבר את המפתח או את הדלת דבתורת גזלן ומתכל נכנס הכ"ג ודאי לא אמרינן משום דדמי לחטיפת נסכא דר' אבא. ולא תימא דהך דר' יהודה בדיקלא לחוד הוא דהא ילפינן מינה בבבא בתרא פרק חזקת הבתים באכילת פירות של שדה חבירו דאמר רב זביד אם טען ואמר לפירות ירדתי נאמן מי לא אמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא כו' הלכך הא מלתא דכיתנא נמי להא דמיא בכירור ועדיפא נמי מינה דכל כניסת אדם לבית חבירו שלא בפני חבירו חוצפא יתירא היא ונתפס עליו כגנב ואע"ג דלא שקיל מידי וכ"ש כדעייל ושקיל מידי ונפק ותו לא מידי. והך נמי מלתא דגודרות דקא מייתי הרב ז"ל ראיה מינה לאו ראיה היא כלל מ"ט דאמרי אינהו מנפשייהו אזול לארעי'. אי נמי דאשכחינהו בדברי ושקלינהו דליכא למימר התם לא חניף איניש אבל הכא ודאי ברור היינו דרב יהודה כדפרישנא. ועוד ראיה לדברי גאון ז"ל מדאמרינן לעיל אגל זה אומר לקוחים וזה אומר גנובים אמזוקי איגשי בגנבי לא מחזקינן הלכך האי גברא האי דקא טעין על חבריה דפתח לתיבותא דיליה בלא הרמנא ושקיל מיניה כיתנא אין לך מחזיקו כגנב גדול מזה ומשום הכי לא מהימן :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף לא ע"א] ולפום הדין פירושו האי דאמר רב יהודה כל שהפירות בידו כו' עד דקסבר ר' יהודה דבתרי בבי ישבע בעל הבית כו' : כתב הראב"ד ז"ל תימא לן האי פירושא טובא בבא בתרא דתנוני ובבא בתרא דשלחני אמאי קאמר ר' יהודה ישבע בעל הבית ויטול ואמאי קרי ליה לבעל הבית כל שהפירות בידו והלא שניהם שוין בהם בטענתא זה אומר שלי הם ואני משכתים והנחתים שם ותנוני אומר אני הנחתים שם ושלך כבר הולכת' לתוך ביתך ולא עוד אלא שטענת התנוני והשלחני בהם יותר חזקה בתרי בבי בתראי דבעל הבית קא מודה להו מיהא דאינהו הוו מרי קמאי ואיהו מידא דידהו זכה בהו ואינהו לא קא מודו ליה מידי בגווייהו. ואמר אי קאמר ר' יהודה בהנך תרי בבי ישבע בעל הבית ויטול. הלכך מיבעי ליה לפרושי דבתרי בבי בתראי דתנוני ושלחני לא פליג ר' יהודה דודאי ישבע התנוני והשלחני. אלא כי פליג ר' יהודה בתרי בבי דתנוני ושלחני דת"ק סבר ישבע בעל הבית ויטול ורבי יהודה סבר שקול בעל הבית בלא שבועה מ"ט מפני שהפירות והמעות ביד בעל הבית הם ואע"פ שהם צבורים ומונחים ברשות הרבים כיון דתנוני מודה לבעל הבית דאיהו משכינהו מיניה ואנחינהו התם ותנוני לא קא טעין עלייהו מידי בגופייהו אלא אסרוכי קא מסרך בהו בתורת משכון ולא שבק להו לבעל הבית עד דיהיב ליה מעות משום הכי בעל הבית מוחזק בפירות ובמעות דשלחני ונוטל אותם בלא שבועה וזהו טעמו של ר' יהודה בפירות של תנוני וכן הטעם למעות. ובמעות דשלחני פירש ר' יהודה עוד טעם אחר ואמר דין הוא שיטול אותם בעל הבית בלא שבועה לפי שאין דרך שלחני להיות נותן את המעות עד שיטול דינרו וידוע מכיון שנתן לו את המעות כבר קבל דינרו. והיינו דאיצטריך למתנא בתנוני ובשלחני תרא לאודיעך כחו דר' יהודה ותרא לאודיעך כחן דרבנן :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף לב ע"ב] חלקו השותפין והאריסין אינו יכול כו' עד ועדיין אית לי גביה כך וכך לא משבעינן וכו' : כתב הראב"ד ז"ל איכא מאן דאמר למדנו מדברי הרב דבעינן בשבועת שמא דמתניתין כפירה והודאה כי היכי דתיבעי לן בעין דאורייתא אלא שהוא בטענת שמא. ומשום הכי כי אמר נתבע כבר חלקתי ולא אשתייר לך גבאי ולא מידי ואע"ג דהאי קאמר לא חלקנו ושמא אית לי גבך שתי כסף לא משבעינן ליה בגזרה בטענת שמא מ"ט משום דאין כאן הודאה כלל וכי אמרינן במתניתין כשלא חלקו נשבעין בגזרה בטענת שמא דוקא כשבניהם מודים שלא חלקו דהא איכא הודאה במה שעתידים לחלוק. ולא מתוור דלאידך גיסא משמע טפי דהא חלקו דאמרינן בלא לחשבון קאמר וגמרו דבריהם כמה יש ביד כל אחד ואחד וכשאמר הנתבע כבר באתי לחשבון עמו ולא אשתייר גבאי ולא מידי אע"ג דאמר התובע לא באתי לחשבון עמו ואית לי גבין כך וכך אינו נשבע בגזרה על שמא אלא א"כ טוענו ברי דאיכא שבועת היסת ואגבה מגלגל שמא מכלל דכי מודו תרווייהו דלא באו לחשבון אע"ג דקאמר האיך לא אשתייר ליה גבאי מידי משתבע בגזרה על טענת שמא אלמא לא בעי הודאה :

כתב הרב אלפס ז"ל [דף לג ע"ב] ואנן לא סבירא לן הכי בגלגול שבועה דאורייתא הוא עד דכל פלוגתא דלא איפסיקא הלכתא בהדיא דהל' כת"ק : כתב הראב"ד ז"ל לא כדברי זה ולא כדברי הראשון להחמיר בשבועה שהיתה תקנת חכמי' יותר משבועת התורה כשם שהשבועה קלה משל תורה כך הגלגול שלה קל משל תורה. ועוד מנא ליה דהך שבועה דתרין דנרין שבועה דרבנן הוא דלמא שבועה דאורייתא הוי ולא כדברי השני דמוקי למלתא כתנאי. ור' זעירא קאי כת"ק דעיקרא דמלתא הכי הוא בירושלמי אמר הריני משלם חומשין שמא שלא בה יד ואמר אני שמא עיניו נתן בה קא בעי למימר והכי איתא בגמרא דילן. אמר נשבע אני ראה אותן מגלגלין עליו תור ואמר משלם אני חומשין אמר ר' יוסי לא חייבתו התורה שבועה להחמיר וכו' שמעינן השתא דאע"ג דמשתבע שבועה שאינה ברשותו. וכיון דאיכא עליה שבועה היכי מצי פטר נפשיה מן הגלגולים. מעתה היאך יכול לפרש הרב דת"ק ור' יוסי בגלגולין פליגי ומאי חומשין לגלגולים קאמר כלומר או ישלם הכל או ישבע על הכל והלא אי אפשר שלא ישבע ולא ישלם אלא מסתברא דהאי חומשין דקאמר תנא שמא עיניו נתן בה קאמר ברישא דלא תימא כיון דמעיקרא הוה בעי אשתבועי באונסין כי תור ואמר הריני משלם תו ליכא למיחש שמא עיניו נתן בה קמ"ל חומשים ומשביעים אותו שאינה ברשותו ומגלגל עליו כל מה שירצה. ואתא ר' יוסי למימר בין ארישא בין אסיפא כיון דאמר הריני משלם שוב אין משביעין אותו שאינה ברשותו ולא חייבתו התורה שבועה להחמיר וכו' והשתא לגאי פירושא לא קשיא ולא מידי דר' יוסי בעסק הגלגול לא קא מיירי ולא מידי ואפשר שמחייבין אותו או שישבע או שישלם אלא ר' יוסי הכי קאמר אם ירצה לשלם הקרן והגלגול שוב אין משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו : סליק

לרבינו יצחק בר אבא מרי ז"ל ממארשילא (בעל העיטור)

[נ] דף ט ע"ב שאזרוק צרור לים ומי אמר אביי הכי והא אמר אביי ומודי רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ואשתכח דלא ידע דפטור הואיל וליתי באיני יודע הדר ביה קושיא זאת וכו' כדכתב בהלכות. ופירוש' דרבנן מדקאמר אביי תרתי לא מציתו אמריתי משום דכתיב אחת הא לא כתיב אחת מחייב תרתי. חייב משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי. ואם אמר שבועה שאני יודע לך עדות חייב דהא איתיה בלאו באיני יודע והאמר אביי מודה רב באומר לחבירו שבועה שאני יודע דפטור משום דליתיה באיני יודע ש"מ דשבועת ביטוי ליתיה באיני יודע ואמאי איצטריך אחת למעוטי דאינו חייב משום שבועת ביטוי : ד"ת מאי קושיא טעמא דאביי דאמר דליתיה לשבועת ביטוי באיני יודע משום דכתיב אחת הוא דאי לא כתיב אחת הו"א חייב שתים ומש"ה אמר שבועה שאני יודע פטור אלא הכי פירושא ולאביי דקאמר לשכי אפקה רחמנא לחייבו על השוגג כמזיד קא פריך מדאצטריך לשנויי הכי ש"מ דסבירא ליה דשבועה שאני יודע לך עדות חייב משום שבועת הביטוי דאי ליתיה לשני ליה להכי אפקיה לפטור איני יודע לך עדות משום שבועת ביטוי דאי לא אפקה חייב הדר ביה רבא דשבועה שאיני יודע חייב דאיתיה בלאו והן ורחמנא פטריה לאיני יודע משום שבועת ביטוי משום דכתיב אחת :

[נא] דף כא ע"א ההוא דאמר לחבריה כי פרעת לי פרעון לי באפי ראובן ושמעון אזל פרעיה באפי סהדי אחריני אמר אביי באפי סהדי אמר ליה והא פרעיה רבא אמר להכי אמר ליה באפי ראובן ושמעון כי היכי דלא לדחייה איכא מאן דמוקי לה וכו' כדכתיב עד דתנו הלכתא : ד"ת כפי' קמא והא דקשיא ליה לרבא דמשמע מההוא עובדא דאי לא א"ל ראובן ושמעון מצי מדחי אנן הא דרבא ה"ג בנוסחא דילן אם אמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן ובנוסחא דבעל מתיבות נאמן בשבועה ובתשובת הגאון נאמן אלא דמשתבע ושקיל ובנוסחא דילן מוגה אינו וסברא דקמאי נאמן סבירא להו דאי אינו נאמן קשיא דאביי דאמר באפי סהדי אמר והא פרעיה הא כיון דלתנהו קמן לא וקשיא נמי דרבא אלא נאמן סבירא להו ודליתנהו קמן אבל אי איתנהו מהימני דלא מצי למיפסל כולי עלמא ולאחזוקי בשקרא ולא דמי להההוא דאמר מהימנת לי דהכא לא קאמר אלא כי היכי דלא לדחיי' אבל התם הא הימניה. והכא מתרי הרב ז"ל הכין פי' אזל פרעיה באפי סהדי אחריני והלכו להן וליכנא דלא לדחייה הכי מסתבר כלומר דלא לדחיי' למימר ליה פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים :

[נב] דף כב ע"ב אבל נשבעין לקטן והא אמר רב ריטא אמר רב [אין נשבעין] בגדול הבא בטענת אביו עסקינן וכו' כדכתיב בהגהותיו והלכתא כר' אלעזר בן יעקב דמשנת ראב"י קב ונקי וכו' : ד"ת כסברא דרבוותא קמאי דהלכתא כרבנן ואע"ג דראב"י ורבינו נמי הוא גופיה פסק בעלמא כרבנן לגבי ראב"י דגרסי' כמאן אזלא הא דתניא לכל הסרך הסורך על הארץ לרבות הפרותים שלא נתפתחו עיניהם כמאן כראב"י ופסק הלכתא כרבנן ולא בכלהו הלכה כראב"י. דהא קי"ל ר' יוסי נימוקו עמו ולית הלכתא כוותייהו בכלהו וכר' אליעזר נמי לית הלכתא אלא היכא דפסיק וטובא אשכחן דאפסיק הלכתא כוותיה בגמ' ואי בכל דוכתא הלכתא כוותיה לא אצטריך דהא באלו קשרים אמר רב יוסף אמר רב יהודה הלכה כראב"י ואמר ליה הלכה מכלל דפליגי ובנדרים בשותפים אמר רב הונא הלכה כראב"י ובד' נדרים גרס' אבעיא להו פליגי רבנן עליה דראב"י או לא ואת"ל פליגי הלכה כמותו או לא ואצטריך למפסק הלכה כראב"י ובפ' הדר א"ר יהודה הלכה כר' אליעזר ורב הונא דאמר הלכה כר"א פליג עליה התם ואמר מנהג כר"א ובפ' הבא על יבמתו הלכה כר"א ובאפוטרופוס שמינהו אבי יתומים פסקינן הלכתא כאבא שאול וליתא לראב"י דפליג עליה וטובא אשכחן דאצטריך לאפסוקי ובערכין גבי המשכה פסקו רבוותא דאין הלכה כראב"י ובהא נמי הלכתא כרבנן והא דגרסינן בפ' הנזקין א"ר יצחק ב' כיסין קשורין מנאתי מוקמינן לה כראב"י דטענת שמא הוא בטענת קטן וגאוני מתסיא אפקוה להא דר' יצחק מהלכתא דלית הלכתא כראב"י ופי' דקאמר ר"ת דר' יצחק לאו כראב"י סבירא ליה לא בריר לן והא דקאמרו רבנן דסוגיין כראב"י מיהא דשבועות לאו סייעתא הוא דמדקא מתמה רבא וקאמר מה לי הוא ומה לי אבוה ש"מ מלתא פסיקתא הוא וליכא פלוגתא ובגדול הוא דקאמר שבא בטענת אביו וא"ל ברי לי דמנה לאבא ביד אביך או בידך ודכ"ע חייב שבועה דאורייתא וכי פליגי ראב"י ורבנן בטענו קטן הוא דפליגי כדאמרינן מעיקרא ובדרבה קא מיפלגי דראב"י סבר ל"ש בו ול"ש בבנו אפילו קטן אינו מעיז וקרי ליה טעני' עצמו משום דעלמא לית ביה משחא ולאו משיב אבידה הוא. ורבנן סברי בו אינו מעיז אבל בבנו מעיז והלכתא טענת קטן טענת עצמו הוא ואין אדם נשבע על טענת עצמו ופטור אפי' בטענת ברי. אבל בנו גדול טענת אחרים הוא וחייב אפי' לרבנן בטענת ברי שבועה דאורייתא ושבועה דרבנן בטענת שמא והיינו דפשיטא ליה מלתא בשבועה מה לי הוא ומה לי אבוה ובקטן הוא דפליגי ומסתמא כרבנן וכדשמואל דהלכתא כוותיה בדיני מוקי לה למתני' כרבנן דאמרי מאי אין נשבעין לקטן ליפרע בנכסי קטן. והלכתא כוותיה דקטן הבא בטענת אביו אפילו בטענת ברי פטור והדין הוא סברא דילן אבל רבינו סבירא לה דפלוגתייהו בגדול ורבינו אנן מיגש הכי ס"ל. ורש"י ז"ל פי' בכתובות בין בקטן בין בגדול ובשבועות מצאתי שפירש דפלוגתא בקטן כסברא דילן :

[נג] דף כז ע"ב הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ביתו למשכנו ודלמא לא משכנו מי לא אמר רב נחמן האי מאן דנקיט מגלא ואמר איזיל ואקטל לדקלא דפלוני וכו' עד דשלא רב הונא בר אבין דברים העשוין להשאיל ולהשכיר ואמר לקוחים הן בידי אינו נאמן ושמועה זו למדנו עשר שערים כדכתב בהלכות ושער עשירי אם ראוהו שנטלן מרשות חברו שלא בפניו ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן לא שנא הטמינן תחת כנפיו ולא שנא לא הטמינן ולא שנא בעה"ב עשוי [למכור כליו] ולא שנא אין עשוי והאי שמעתתא דרב יהודה כדאיתא לבעה"ב גביה עסקינן וכו' כדכתיב בהלכות עד פסקא : ד"ת לא דמי האי דינא לגודרות דגודרות עבידי דאזלי מנפשייהו ולדברים העשוים להשאיל ולהשכיר דמו ומשום הכי אינו נאמן אבל מאן דתפיס מידי מרשותא דחבריה וליתא למאריה גביה נאמן ודמי לאידך דרב יהודה דאמר טעמא משום דלא חניף איניש דגזר דיקלא דלאו דיליה דכוותה נמי לא חניף איניש למיעל ברשותא דחבריה ולמשקל מידי מיניה אי לאו דיליה הוא אי נמי לא נקיט רשותא מיניה וכדאמר בהאי שמעתא למשכנו דלמא לא משכנו מי לא אמר רב יהודה האי מאן דנקיט מגלא ותובילא ש"מ כי הדדי נינהו וחד טעמא הוא. וההוא עובדא דכיתנא רבינו הפריס חולק עליו. והאי דלא דמי לנסכא דהתם תד סהדא קאמר דחטפא מיניה בעה"כ אבל חד סהדא דהכא לא אסהיד אלא דעייל לביתיה דברשות דמארי שקיל כתניה ואפילו שנים כי האי גוונא אין מחייבין אותו ממון אי לא אסהידו דלאו כרשותא שקיל וליכא למימר מתוך שאינו יכול לישבע משלם דעביד איניס דא"ל לחבריה שקול מגו ביתא וליכא פליה אלא שבועת היסת ודברי הגאון לאו שנגס הוו. אבל רבינו אפרים דאמר דלית ליה אלא פתקא דנוותא לא דייק לן דהא טעון מני דכתנא בברי דלאו ברשות שקל אלא שבועת היסת הוא כדכתיב ויש נכו להוסיף שני שערים בממשכן את חבירו שלא ברשות. האחד אם העדים מעידין שמשכן את חבירו בשוק או שנכנס לחצרו וראוהו שנטל משכונו ולא ידעו כמה אע"פ שראוהו שנטל אינו נשבע ונוטל אלא חברו נשבע ופטור. והשני אם נכנס לביתו לדבר אחר ולא למשכנו וראוהו שנטל. וה"ג בגמ' דבני מערבא לתוך ביתו ולא לתוך חצרו למשכנו ולא לדבר אחר וכהא דאמר רב יהודה ראוהו שהטמין כלים תחת כנפיו זה אומר גנובין וזה אומר לקוחין נחמן דאחזוקי איגשי גנבי לא מחזקינן משמע דסבירא ליה לרבי' שאפי' הן דברים העשוים להשאיל ולהשכיר נאמן וקשיא לי גודרות דברים העשוין להשאיל ולהשכיר דמו אי טעון גנובין הן היכי דמי דהויא ליה חזקה. ועוד דהוה ליה למימר בסיפא דשמעתא לא אמרן אלא שזה אומר שאולין וזה אומר

אומר לקוחין אגב גנובין לא ומדנקטיה ביה מלעיה וכתר הכי אמר לא אמרן אלא בדברים העשוים להשאיל ש"מ דאפילו זה אומר גנובים וזה אומר לקוחין בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר אינו נאמן. והא דאמר דהמכיר כליו וספריו אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא וכו' ואם לאו לאו כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה הימנו אפי' בדברים העשוים להשאיל ולהשכיר קאמר וטעמא משום דקי"ל טוענין ללוקח ודינא דהסיא מתני' לא דמי להני שכל השערים שאמרנו יש ביניהם טענות ומחלוקת כגון זה אומר שאולין או גנובין וזה אומר לקוחין אבל התם בעה"ב מודה ללוקח שלקוחין היו ויודע שלא גנבם אלא שאומר מגנב לקחת. וזה אומר איני יודע ובפרהסיא קניתי ויש בו ג' שערים אחרים. הא' שנוטל בדמים והוא שהנינו אם יצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול. ירושלמי בדין היה שלא ישבע תקנה תקנו שלא יהיו בעלי בתים נטפלים עם הגנבים והוא על ג' ענינים. הא' בעה"ב שאין עשוי למכור את כליו כגון שיצא לו שם גנבה בעיר ישבע כמה הוציא ויטול וכגון זה אין טוענין ללוקח. הב' בעה"ב העשוי למכור צריך עדים שבאו בני אדם ולנו בתוך ביתו כדגרסינן התם לא שנו אלא בעה"ב העשוי למכור את כליו אבל אין עשוי למכור את כליו לא צריך לאהדורי כולי האי. הג' שלקח לפני יאוש כיון שלקח בזול בין שלקח ביוקר ואפילו הוכר הגנב כדגרסי' בכלהו עשו בו הקנת השוק בין לקח מגנב בין מלוקח ונוטל בעה"ב שלא בשבועה. שער שני שאינו מפורסם אלא שקבלו כתוכו או בהיקיפו ולא עשו בו תקנת השוק. שלישי אפילו בדמים אינו נוטל והוא על ג' ענינים. הא' בעה"ב שאינו עשוי למכור ולא יצא לו שם גנבה כגון זו טוענין ללוקח ואמר דלמא אצטריכו ליה זוזי וזבין. הב' בעה"ב העשוי למכור את כליו שיצא לו שם גנבה ואין לו עדים בכל הדרכים שאמרנו דאמר איהו הוא דמפיק האי שמא וכדתנן ואם לאו לא כל הימנו שאני אומר מכרן לאחר ולקחן זה הימנו. השלישי כגון שלקח לאחר יאוש דקי"ל יאוש קונה בשנוי רשות: בפרק הגוזל ומאכיל ירושלמי אם טען ואמר מפלוני לקחתים נאמן אתא עובדא קומי ר' אבהו ולא קביל מה ופליג בר גם דעקא הוה בגין כן לא קביל וצ"ע משום דלא סבירא ליה ללוקח מלוקח עשו בו תקנת השוק:

[נד] דף כט ע"ב חזרה שבועה למקומה להיכן חזרה אמר ר' אמי רבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לסיני. רבותינו שבא"י אמרו חזרה שבועה למחויב לה ומסתם לן דהלכתא כר' אבא דאמר כל המחויב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. הלכך אם היו שניהם חשודים וכו' כדכת' בהלכות עד וקמה ליה דר' אבא מדאביי ומדרבא דבתריהו ניהו: ד"ת הכי דהינן עובדא דרב נחמן מספקא דמתני' לפסקא אחרינא דליכא התם מאן דפליג ורבינו דחה להא דרב נחמן משום טעמא דקי"ל כרבא. והא ר"נ גופיה ס"ל כרבא מסכיא גופא דאית בעניין עסק שבועה דאמר בגוזל לימא תהוי תיובתא דר"נ דאמר מנה לי בידך והלה אומר א"י פטור ואמר התם אמר לך ר"נ כדאמר רבא בשים עסק שבועה ביניהם ה"נ שיש עסק שבועה ביניהם אלמא איתא לר"נ ואיתא לר' אבא אלא כך דעתי נוטה דר"מ ור' יוסי כר' אבא ס"ל אלא דר"מ אזיל בתר מעיקרא דהויא שבועה דאורייתא ואע"פ שהוא חשוד ואינו יכול לשבע מחויב שבועה הוא ושמכינן ליה לר' אבא מחויב שבועה ואי"ל משלם והלכך חזרה שבועה למקומה. ור' יוסי סבר ה"מ היכא דהויא שבועה לגבי חד אבל גבי שניהם חשודין דאי אזלינן בתר מעיקרא מחויב שבועה מן התורה ומשלם כוליה ואי אזלינן שכנגדו כתקנה דרבנן מפסיד דכי היכי דאינו יכול לשבע שבועה דאורייתא משלם ה"נ אינו יכול לישבע שבועה דרבנן מפסיד כגון נשבעין ונוטלין הלכך כשהן חשודין יחלוקו והלכתא כר' יוסי בשניהם חשודין והלכתא כר' אבא וכל חשוד על שבועה דאוריי' משלם הכל ובשבועה דרבנן מפסיד הכל ושאינו חשוד כגון פוגם שטרו ומת וכל הנשבעין ונוטלין דמתני' דנקיטי שטרא ונפלי קמי יתמי כיון דאיכא שבועה לגבי יורשים נשבעים שבועת יורשים ונוטלין. ומ"ם הוא הדין למאן דמפיק שטרא אחבריה ומית וא"ל אשתבע לי דלא אמרי' אין אדם מוריש שבועה לבניו אלא בדינא דרב ושמואל ביתומים כדא' הכו דלא נוסיף עלה ואמרי' האי דיינא דעבד כרב ושמואל עבד כר"א עבד אבל בעלמא כשאין יתומים מן היתומים נשבעין שבועת היורשין ונוטלין ויתמי דיתמי שבאו לפרע מנכסי יתומים בשבועה שלא פקדנו אבא איכא דדייק מדקאמר לא שנו אלא שמת מלוה בחיי לוה ולא פליג בדידה לא שנו אלא יתומים אבל יתומים של יתומים אין נשבעין ש"מ כל כהאי גוונא אדם מוריש שבועה לבניו דטעמא אין אדם מוריש שבועה לבניו לפי שאינו יכול לשבע שבועת אביהן אבל שבועה שלא פקדנו לא אבא ולא אבי אבא שיכולין לשבע נשבעין ולא היא דעדיפא מינה נקט והרב המחבר ז"ל אמר דהסכימו רבוותא דיתמי דיתמי אין אדם מוריש שבועה לבניו וטעמא דאין אדם מוריש שבועה מסתברא דכיון דקי"ל שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי דשמא אביו לא ישבע הוה ליה שבועה דבר שאין בו ממש ואינו ממון להורישו לבניו דקי"ל אין אדם מוריש דברים שאין בהם ממש כדמוכח בפרק מי שמת:

[נה] דף לא ע"ב שתי כתי עדים שמכחישות זו את זו רב הונא אמר זו באה בפני עצמה ומעידה וזו באה בפני עצמה וכו' כדכתוב בהלכות שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' ופי' רבינו שניהם נשבעין ונוטלין וכן פירש אבא מארי ז"ל ור"ש פי' שני מלוין ולוה אחד היינו מתני' לרב הונא דאמר זו באה בפני עצמה ומעידה קאמר וכי היכי דשני מלוין ושני לוין גבו אע"ג דחד שטרא מינייהו פסול הכי נמי בשני מלוין ולוה אחד ופרשתי בעטור סופרים והתם קשיא לי אמאי לא פריך ממתני' לרב חסדא שני לווין ומלוה אחד לא אפשיט ומסתמא ה"מ היכא דאתי כלהו לבי דינא בהדי הדדי וכו' ובעטור סופרים כתבנו מה שכתב רבינו אפרים: ד"ת כיון דלוה ידע דשטרא אחרינא גביה וחד מנייהו פסול לידחי ליה אפי' בשטרא קמא דמפיק עליה וא"כ אפילו במלוה אחד ושני לווין מאי לאפלוגי דהא מאי למימר כיון דחד שטרא דידך איפסול כלהו אפגימו:

[נו] דף לב ע"א אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו. א"ל תן לי את הדינר א"ל נתתי לך ונתתי בהונקלי ישבע בעה"ב וכו' תניא אמר ר' יהודה אימתי בזמן שהפירות צבורים ומונחים ברה"ר אבל הפסילן בקופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה. הא דאר"י אימתי לאו אליבא דידיה בלחוד קאמר אלא בין אליבא דידיה בין אליבא דרבנן כדכתב בהלכות עד דקסבר ר' יהודה בתרי בבי ישבע בעה"ב: ד"ת אימתי שאמר ר"י לפרש דבריו חולק על חכמים ולא אימתי לפרש דברי חכמים אלא במקום שאינו חולק אבל במקום שחולק בפירוש על דברי חכמים לא בא אלא לפרש דברי עצמו שאמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה והיכא למימר אין למדין מן הכללות דהא בבהמה המקשה משמע דאימתי לחלוק דגרסי' התם אימתי בזמן שאין ריוח אבל יש ריוח אין צריך להודיע ומדקתני מודה ר"י במוכר את הבית לחתן ש"מ דאימתי לחלוק וכן בשבועות ברים גמ' דפ' כל הנשבעין והאי דינא דאפליגו לא בזמן שהפירות צבורים ומונחין ברה"ר הוא וזהו שאמר ר"י אימתי ישבע בעה"ב על הדינר ונוטל הפירות בזמן שצבורין ומונחין ברה"ר אבל הפסילן בקופתו לאחוריו אע"פ שלא הכניסן לתוך ביתו המוציא מחבירו עליו הראיה וזהו שאמר ר"י כל שהפירות בידו [ידו] על העליונה וכיון שהפסילן לאחוריו כאילו הכניסן לתוך ביתו ובעה"ב נאמן בלא שבועה אבל חכמים אומרים אפילו הפסילן לאחוריו כיון שלא הכניסן לתוך ביתו הרי הן כאילו עומדים ברה"ר ולעולם אין בעה"ב נאמן בלא שבועה ונשבע שבועה תמורה ופטור דמן הנשבעין ולא משלמין הוא מדלא תשנה בהנך דנשבעין ונוטלין ונקט חנוני על פנקסו ולא נקט חנוני דפירות ואיידי דאיירי בחנוני על פנקסו אסיק מילי דחנוני וברים דמתני' הוא דפליג ר' יהודה וסיפא דברי הכל הוא ובבא דשלחני נמי דפליג ר"י אין דרך שלחני לתת את האיסר עד שיטול דינרו ארישא פליג והכין פי' דהלכת' ופי' דרבינו שאמר כל שהפירות בידו בין לצורין בין מונחים לא דייק. והכי מוכח בירושלמי אמר לחנוני תן לי בדינר וכו' ר' חנינא אמר במחלוקת אמר ר"י בד"א בזמן שהיתה הקופה מונחת בין שניהם אבל אם היתה הקופה יוצאה מתחת יד אחד מהם ועוד היא כמחלוקת. ומסת' פי' דירושלמי הכי כאימתי דר"י גרסינן אבל הפסיל קופתו לאחוריו המוציא מחבירו עליו הראיה כלומר הפסיל קופתו לאחוריו לקבל הפירות ולא הספיק להכניסם בקופה עד שאמר לו תן לי הדינר ובזה הוא המחלוקת ואמר ר"ת אפילו הכניסן לתוך קופתו והיתה מתחת ידו של אחד מהן עוד היא במחלוקת שהח"א נאמן בעה"ב בשבועה ולר"י נאמן בלא שבועה ובגמ' דילן גרסינן הפסילן בקופתו לאחוריו וזהו בד"א דר"י דגרים בירושל':

[נז] דף מא ע"א נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר מגלגלין עליו את הכל וכו'. ירושל' חד בר נש אזל בעא למדון קומי ר' זעירא וחייבו שבועה על תרין דינרים וכו' בהל' והטגסה בו עד הלכה כת"ק: ד"ת כי שלם נמי מאי לגלגל עליה דהא משביעין אותו שבועה שאינה ברשותו ומגו דמשתבע שאינה ברשותו משתבע נמי על כל מאי דתבע ליה אלא מגלגלין קאמר לאו גלגול קביעות הוא הוה ליה למתנא ולא ראה אותן מגלגלין שבועות אלא האי דקאמר ראה אותן מגלגלין שבועות אחרות אכ"ד קאי שמגלגלין עליו ג' שבועות שבועה שאינה ברשותו שבועה שלא פשעתי בה שבועה שלא שלחתי בה יד וכשראה שמגלגלין עליו שבועות אמר הריני משלם ואמר רבי יוסי לא תייבתו תורה שבועה לשחמיר עליו אלא להקל עליו שלא תאמר שבועה לשחמיר הוא שמא שלא בו יד או גנב ומכר ומשלם תשלומי כפל אלא אם רצה לשלם ישלם ואינו נשבע. ומה שאמר רבינו דת"ק פליג עליה דר' יוסי ליתא בנוסח בירושלמי דילן חוששין ולאו כנוסחא דיליה. ואני בנערותי הגהתי חוששין בירושלמי ור' יוסי הוא דקאמר לה כלה מלתא וליכא פלוגתא. ונראין דברי תלמיד:

נשלמו דעות וסברות נשים ונזקים והן מאה שלש וארבעים מנשים ושבע וחמשים מנזיקין וסמניך ויזרע יצחק בשנה ההיא מאה שערים ויברכהו ה'. ואמר מה ה' אלהיך שואל מעמך. שנת תתקנ"ג לפרט. האל יכריע לזכות כל המזכה אותי ויצדיקהו בזה ובבא ויאריך ימינו לטובה אמן:

לוח הדינים אשר נמצאו בהר"ן ממסכת שבועות

מאת הרב הגאון ר' יוסף אוטילינג זללה"ה

פרק ידיעות הטומאה

א ווסתות דרבנן ולהכי התירו ליוצא לדרך לפקוד אשתו סמוך לווסתה: דף ה' ע"ב ד"ה או יום

ב שאין לה ווסת אין לה פירות דמחילה בטעות הוי מחילה: דף ג' ע"א ד"ה ולא פירות

ג יוציא כיון דאינה ראוית לתשמיש ולא שיכפוהו ב"ד: שם ד"ה ומיהו

ד כל שאינה עסוקה בטהרות לא בעיא בדיקה לבעלה: שם ד"ה אמרי'

ה שאיבת שהמשיכו כולה או רובה פסולה: דף ה' ע"ב ד"ה שני גרדין

ו אי טבלה ביום שביעי מחלוקת אי עלתה לה טבילה אבל טבלה בשמיני לכ"ע עלתה לה טבילה: דף ו' ע"א ד"ה אבל אמרו

ז הא דמקילין להרחיק חפיפה מע"ש בחפיפה אבל בעיונ' דהוי דאורייתא בעיא בשעת טבילה: שם ד"ה מסריך

ח לא תעמוד על כלי הראוי לקבל טומאה בשעת טבילה: דף ו' ד"ה גרסי'

פרק שבועות שתים בתרא

ט מתפים בשבועה אסור מדרבנן כיון דמתפים בחבירו הוי דאורייתא: דף ז ע"א ד"ה ולענין פסק

י נדר חל על דבר מצוה לבטל מצות עשה אבל להתיר לו מצות לא תעשה לא: דף ח ע"ב ד"ה גרסי' בגמ'

יא הנודר מנבינת העובד כוכבים וסתם יינם ושמנו של גיד ומתפים בהו אסור דשפיר מיקרי דבר הנדור ולא דבר האסור: דף ט ע"א ד"ה ושמעינן

יב אע"ג דבשבועה לא משמע אלא שיעור שלם מ"מ אסור במשהו משום דחזי לאיצטרופי: שם ד"ה ולענין פסק

יג אי אמר שדי נתונה לך אם איני נותן לך מנה היום ורצה ליתן לו ולא רצה לקחתה לא קנה השדה דלא נתכוין אלא במה שבידו לעשות וכן בנדרים: דף י ע"א ד"ה אלא מתנה

יד כל דלא כתיב בתורה להדיא לא מקרי מושבע ועומד לענין שלא תחול שבועה עליו: שם ד"ה מיבעיא לי

טו נדרי הבאי מותרים אם לא ראיתי כעולי מצרים ודווקא שראה מנין רב דשייך לומר בהו דרך גוזמא דאי לאו הכי לאו קושטא קאמר ופירות איסורי: דף יב ע"א ד"ה ומקשו הכא

טז כשם שנדרי הבאי מותרים כן שבועות הבאי מותרים מיהו היה לוקה משום שבועת שוא מה שאין כן בנדר: שם

יז דלא מיקרי דעת רבים פחות משלשה: שם ד"ה גמ' דלמא

פרק שבועת העדות

יח נשים יקרות דאית להו דינא לא מזלזלין בהו דליתו לבי דינא אלא משדרין לה ע"י שלוחי דבי דינא: דף יג ע"ב ד"ה וכתב

יט נתבע לא מצי למעבד שליח ואפילו נשים יקרות דווקא מסרי טענתייהו לשלוחי דבי דינא: שם ד"ה ואיפליגו

כ וכן ת"ח דזילא מילתא לטעון בהדי ע"ה רשאי ב"ד לשגר לו: שם ד"ה וכתב הרמב"ן

כא אם קודם שבועה אמרי עדים לא ידענו לא חשיב חוזר ומגיד עד אחר שבועה: דף יד ע"ב ד"ה מפני שאינן

כב בכל מקום שאמרו מתוך שאינו יכול לישבע משלם שקיל תובע בלא שבועה: דף טו ע"א ד"ה גרסי' עלה

כג יכול אדם להשביע את חבירו מספק אם יודע לו עדות אם לאו: שם ד"ה ואמרי' עלה

כד אין כותבין הרשאה בבושת ופגם ונזקי': דף טו ע"ב ד"ה אך

כה לאו לאו שבועה וי"א דוקא שמתכוין ללאו לאו שאמר הקב"ה: דף טז ע"ב ד"ה והוא

פרק שבועת הפקדון

כו שנים שהפקידו ובא אחד ליטול את שלו לאו כל הימנו שאין אחד מהשותפין רשאי לתבוע חלקו היכא דלית חבירו במתא: דף יז ע"א ד"ה וכתר הכי

פרק שבועת הדיינין

כז מודה בפקדון כל היכא דאיתיה הילך הוא: דף יז ע"ב ד"ה גרסי' בשנים

כח כשמשביעין מאיימין ומביאין נודות נפוחים ומטה של מתים ומכבים הנרות וכו' ומסתבר בת"ח לא עבדינן הכי: דף יח ע"א ד"ה ודאמרי'

כט תובע שוה ונתבע מודה דוקא הוי ממין הטענה וחייב. עד אחד מחייב שבועה אפי' בטענת שמא: דף יח ע"א ד"ה אמר רב ודף יט ע"א ד"ה ודקדקו

ל אין משביעין היסת בפחות משתי כסף אבל נשבעין ונוטלים בפחות משתי כסף: דף יט ע"ב ד"ה ולענין נשבעין

לא דבדרבנן לא נחתינן לנכסי היינו דנתבע אבל לתובע דתפים בלא רשות מפקינן: דף כ ע"ב ד"ה וכתב הרב

לב פרעתיך בפני פלוני ופלוני והלכו למ"ה ה"ה מתו או הלכו להם: שם ד"ה אמר רבה

לג אל תפרעני אלא בפני פלוני ופלוני אם הביא עדים שהודה שנפרע פטור דלא פסלינהו אלא לעדות פרעון: דף כא ע"א ד"ה ההוא דא"ל

לד נשבעין היסת על טענת קטן אף על גב דאין נשבעין היסת בטענת שמא: ד' כב ע"ב ד"ה גמ' מ"ט

לה נשבעין אהקדש משום תקנה: דף כג ע"ב ד"ה ועוד אין

פרק כל הנשבעין

לו שבועת השותפין דווקא שיש עדים שנשתתף דאי לאו הכי נאמן במגו: דף כו ע"ב ד"ה הלכך לענין

לז כל תביעה הנמשכת מקרקע אע"ג שעכשיו נעשה דמי' אין נשבעין עליו: שם ד"ה והא דאסקינן

לח כשאין השכיר יכול לישבע או שהוא קטן נשבע ב"ה: דף כז ע"א ד"ה ירושלמי

לט אנשי בגנבי לא מחזקינן אבל אי כבר הוחזק לגנב נאמן ב"ה: דף כח ע"א ד"ה אחזוקי

מ ספרים אינן עשויין להשאיל ואין צריך לכתוב שטר מכירה עליהן רק להפטר משבועה: שם ד"ה ויש כאן

מא אין אדם משים עצמו רשע להפסל אבל להתחייב ממון ושלא יוכל לישבע נאמן: דף כח ע"ב ד"ה משתק בקוביא

מב האומר לחבירו תן מנה לפלוני שאני חייב לו לא בעי למיהב לי באפי סהדי: דף ל ע"א ד"ה ושמעינן

מג אי לית נכסי ליתמי אין נפרעין מן הערב וצ"ע: דף לב ע"א ד"ה וכתב

מד אין אדם מוכר שבועה כשם שאינו מוריש שבועה: שם ד"ה הא נמי

מה מגלגלין טענות קרקעות ועבדים: דף לג ע"ב ד"ה דא"ל השבע

מסכת מכות

א אם הוזמו שנים גם השלישי נעשה זומם: דף ג ע"ב ב"י ד"ה מתני' לא בא

ב כתב נכסיו לשני בני אדם והעדים קרובים לאחד כשר להעיד לרחוק אבל עדים קרובים זה לזה או פסולים הוי מזויף מתוכו: דף ג ע"א ד"ה הירושלמי שכתבנו

ג איש אסור להקיף קטן דאתי לכלל חיוב אבל נכרי דלא אתי לכלל חיוב לא: דף ד ע"א ד"ה והלכה כר"ה

ד במקום שדרך האנשים להעביר השער אין מכין אותו ומותר להעביר האברים במספרים בכל מקום: שם ד"ה ונמצא כתוב

הגהות מעשה אילפס

להגאונים המפורסמים בעלי מפרשי הים מלבוב. ובהן נכללו חדושים מס' מחנה אפרים.

דף ב ע"ב בשה"ג ד"ה ואשה כשרקקה על הכתם. נ"ב עי' בשו"ת דבר שמואל סי' רכ"ו דאין לסמוך על זה וכיוצא בזה בכל דברים שא"א לתלות במכה ע"ש ועי' בש"ע סי' ק"ל וסי' קנ"ו ובאחרונים:

דף י ע"א בר"ן ד"ה אלא וכו' גיטין שאני. נ"ב דברים אלו צ"ע דבפ' מי שאחזו משמע דגיטין וממון שוים שם והכי קאמר התם בליכנא בתרא מתקנתא של הלל נשמע ע"מ שתתני לי מאתים זוז נתנה בע"כ מגורשת וע"ש בר"ן (מה"א) ובאמת ללישנא בתרא שם רצה הש"ס לדמות גיטין לממון אבל אנן לא קי"ל כן דלא כבעה"ע כמ"ש הרשב"א בחידושיו שם ועיין בש"ע סי' קמ"ג ס"ד: שם ע"ב בר"ן ד"ה פרט. כגון בשבועה לשעבר. נ"ב היינו לפוטרו מקרבן ודוקא בשבועה דלשעבר הוא דפטור אף באונס ממון אבל בשבועה דלהבא אין אונס ממון פוטרו זולת אונס מיתה כמ"ש התוס' פ' הגוזל שכשמשביעו השר צריך שיחשוב בלבו היום (מה"א) ועי' בב"י סי' רל"ב ובאחרונים ובב"ש סי' כ"א ס"ק ע"ז:

דף יא ע"א בר"ן ד"ה אביא. וכל דליתיה מה"ת מפורש. נ"ב עי' בתוס' יוה"כ דף עג שם מ"ש בזה:

דף יב ע"א בר"ן ד"ה אכליה וכו' לא עשתה איסור. נ"ב כל מעשה שתולה שאם יעשה דבר פלוני כגון זה שישבע שלא יאכל זו אם אוכל זו אין השבועה חלה שהוא המעשה אלא אחר שיאכל השני ומ"מ מתחייב למפרע על כל מה שאכל כמו שפרש"י ז"ל (מה"א):

דף יב ע"ב בר"ן ד"ה גמרא ירושלמי כאילו אכל עפר. נ"ב עי' לעיל בר"ן גבי מתניתין שבועה שלא יאכל ואכל נבלות (מח"א):

דף טו ע"א בשה"ג אות א' ד"ה ראובן. ולא תוך כדי דיבור של חבירו. נ"ב קצת קשה מהא דתנן פ"ק דמכות והוא שהעידו כל א' תוך כדי דיבור של חברו ועי' במהר"י אדרבי סי' קנ"ג (מח"א) כפי הנראה חשב שהש"ג חידש זאת ובאמת שכ"כ הרשב"א בתשובה חלק א' סי' אלף ס' והובא בד"מ סי' פ' ועי' בסמ"ע שם ס"ק ז' שכפי הנראה הרגיש בזה מעדות וכתב דבעדות שניהם נחשבין לדבור א' ע"ש ובסי' כט סעיף א' ואפשר ה"ה לענין קאו"פ ג"כ שאני עדות דדיבור א' הוא ועי' בריב"ש סי' רס"ו שגם מנאנו כן בריטב"א בחידושיו למכות שם שהרגיש בזה וחילק בין עדות לבע"ד כמ"ש ושמחנו:

דף טז ע"א בשה"ג אות ב' ד"ה ונראה. אלא שמדבריו נראה וכו'. נ"ב ז"א דהתם משום טעם אחר כמ"ש הרמב"ם בסופו (מח"א) ועי' בכ"מ ולח"מ שם הלכה ו':

דף יט ע"א בר"ן ד"ה ויש לרשב"א. דמנה דוקא קאמר. נ"ב כיון דמנה דוקא קאמר שיתנו ואם לא הניח במנה בעין הכי קאמר שימכרו מנכסיו ויתנו מנה (מח"א) ועי' בב"י חו"מ סי' רכ"ג:

דף כב ע"ב בר"ן סד"ה האי. ולא מקרע קרעי ליה. נ"ב עי' בשו"ת מוכר"א שמן סי' ע"ד מה שפלפל בלשון זה:

דף כו

דף כו ע"א בר"ן ד"ה תניא הנוהן ומשמע דאי לא מייתי ראי'. נ"ב עי' בפרשב"ס פ' חוקת דף מ"ה דאינו נראה כן וכן מוכח מן הסוגיא שם ומהתימה ברמב"ם פי"א משכירות שפסקו להאי ברייתא ובגמרא מוכח דהיא דלא כהלכתא (מח"א) ועי' בש"ע סי' פ"ע ובאחרונים שם :

דף כט ע"ב ברי"ף ושמעינן מהא דאביי. נ"ב עי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ל' מ"ש בזה :

דף ל ע"ב ברי"ף ואנן לא ס"ל הכי. נ"ב עי' בתשב"ץ ח"ב סי' ער"ב מ"ש בזה באורך :

במרדכי סי' תשלה אבל ר"י פסק וכו'. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז הרמ"א ז"ל סי' ק' אות ד' שכתב פירושו שם ופסק מורי כו' כדלעיל. נ"ב היינו שרבו פוסק כמו שפרש"י בסוגיא ולזה אמר ופסק הר"מ דהיינו דהוא פסק כר"ח (שו"ת רמ"א סי' ק' אות ה') : סי' תשל"ח ע"ג כלים רכים ואין רואה. נ"ב היינו כל שאינו רואה ע"י כלים רכים אף שרואה ע"י כלים קשים נוכל לומר שחייתה המכה כמ"ש התוס' פ' תינוקת (רמ"א סי' ק' אות ו' שם) : סי' תשמז אם היה שק או קופה. נ"ב עי' בשו"ת מא"ז הגאון הח"ן ז"ל סי' מ' שכתב שמדברי רש"י לא נראה כן וחולק על דין זה ובתשובה הארכנו בזה ועי' בש"ע יו"ד סי' ר"א סעיף נ"ב : שם ובמקום שהיה מהלך טהור אפי' בזוחלין. נ"ב נ"ל ובמקום שהיה מהלך כמ"ש לפני זה דאינו מטהר בזוחלין אלא עד מקום שהיה מהלך מתחלתו ומשמע דבמקום שהיה מהלך מתחלה יש לו דין מעין וה"ה דמטהר במשהו כמעין (שו"ת רמ"א סי' ק' אות ז') ועי' בג"מ : סי' תשנ"ה ויש מפורשים דבלחש דיבר. נ"ב משמע אם היה נשבע על דעתו אפי' היה מבטל בלחש לא מהני והתוס' בהגוזל בתרא כתבו דאם מבטל בלחש הוי ביטול גמור ואפשר דגבי אונסין דוקא קאמר (שו"ת פרח מטה אהרן ח"א סי' י"ז) ועי' בתוס' בשבועות דף כו ע"ב ד"ה גמר ובב"י סי' רל"ב : שם שבועה שאוכלנה שבועה שלא אוכלנה. נ"ב כן הוא במשנה דף כט ועי' בשו"ת אא"ז רמ"א ז"ל סי' ק' אות ח' שהביא הגירסא שבועה שלא אכלתי שבועה שאכלתי ותמה דהגרסא הוא במשנה להיפך ע"ש ולפי נסחאותינו א"ש ועי' בג"מ שהגיה ג"כ כן כמו שהוא לפנינו ולא העיר דבר : סי' תשנו אי לשם ברית נתכוונת. נ"ב עי' בשו"ת הרמ"א סי' ק' אות ט' מ"ש בזה ומה שהוגה לפנינו ע"פ הג"מ אי לשם ברית נתכוונת כתקיעת כף לאדם וכו' (כצ"ל ולפנינו קצת ט"ס) אין צורך כמ"ש הרמ"א שם : סי' תשנח הא לא קשיא וכו'. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א שם אות י' מ"ש בזה : שם אבל בלשון שבועה דתמורה. נ"ב היינו דיש לפרש כן לרב האי דהך דנזקקין לאלפי ישראל איירי בנדר ולא בשבועה (שו"ת רמ"א שם אות י"א) : סי' תשעב ואע"ג דתנן ואלו נשבעין שלא בטענה. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א אות יב שם מ"ש בזה : סי' תשעה כיון דיהודה הוי' סבר שיש בו מתנה גמורה. נ"ב היינו דהאיך ישבע הא מלוה לא קיים ליה בגווה ולזה אמר כיון דסבר שהוא מתנה שפיר קיים ליה (שו"ת רמ"א שם אות י"ג) ועי' בש"ך סי' ע"ב ס"ק ח"י : בהגמ"ר ד"ה שאלו שמותר לתת חמין למקוה. נ"ב עי' בירושלמי ביומא פ"ג הלכה ה' וש"ק שם ד"ה שלא ועי' בתשב"ץ חלק א' סי' מ"ו ובתשובה לק"ק כראד בדבר הסמוה"ר לשום אותו למקוה הארכנו בזה : סי' תשפא היכא כשבא לב"ד כשהמיר. נ"ב עי' בשו"ת רמ"א סי' ק' אות י"ד מ"ש בזה : שם סי' תשפג הוחלה שבועתו של אבימלך. נ"ב עי' ביו"ד סי' רל"ו סעיף ו' שמבואר דין זה ברמ"א שם בשם המרדכי והביא ראיה מפ"ק דסוטה והט"ז נכנס בדוחקים והש"ך סי' כ"א ס"ק י' הביא בשם תושו אא"ז הגאון מוהר"ל אב"ד דק"ק קראקא ז"ל שכתב מקורו מפ"ק דסוטה דף י' והכא עדיף מנכיא שכן הוא בהדיא בהגמ"ר כאן שוב ראיתי בנקה"כ שם שהביא ג"כ דברי הגהמ"ר אלו ועי' בשו"ת מוהרי"ט בסופו שכתב כן בשם אגודה : שם עי' לעיל פ"ק דב"מ. נ"ב עי' בהגהות ישנות פ"ק דב"ק סי' תמ"ד וע' בש"ע חו"מ סי' פ"ז סעיף ל"ט ועי' בשו"ת רמ"א סי' י"ב י"ג ועיין בשו"ת הגאונים שנדפסו ע"י הגאון ר"א מודעי ז"ל שער ד' סי' כח בשם רב יהודאי גאון ז"ל שכתב דפסול לשבועה מראיה זו ועי' בדברי אמת דף ל"ה :

מסכת מכות

דף א ע"א בשה"ג ד"ה ומזיק שעבודו וצ"ע שם ליישב דברי הטור. נ"ב עי' בשס"ג פ' מי שמת ומ"ש שם בהגהותינו ועי' בט"ז ביו"ד סי' ר"מ סק"ג :

דף ב ע"א ברי"ף יורה של איסטסים הוא. נ"ב עי' בתוס' במכות דף לה ועי' בשו"ת שארנו בעל כנסת יחזקאל סי' ק"ג מ"ש בזה מה דנ"מ בין פירושו לפרש"י : שם ע"ב ברי"ף וחזינא לגאון וכו'. נ"ב דוקא ג' דאיכא שנים כשרים אמרינן מספיקא לא מבטלינן שטרא כיון דאיכא שנים מתקיים העדות בשאר אבל היכא דליכא אלא שנים בלבד לא (מח"א) ועי' בחו"מ סי' כ"א סעיף ג' ובש"ך שם ועי' בריטב"א בחידושיו כאן ובספר המכריע לר"י הראשון סי' כ"ס :

דף ג ע"א ברי"ף והא מודה ר"א במזוייף מתוכו וכו'. נ"ב היינו משום דהוה שנים לבד אבל קשה דאפי' בג' איכא למיחש למזוייף מתוכו דשמא מתקיים העדות באחד כשר ואחד פסול או גזירה שלשה אטו שנים (מח"א) ועי' בירושלמי בגטין פ"ק הלכה א' ובש"ק שם ד"ה ותורנא :

דף ד ע"א בשה"ג ד"ה גבי העברת וקשה דדבר שאינו מתכוין הוא. נ"ב עי' ביו"ד סי' ש"א ובט"ז שם סק"ו ובשו"ת חות יאיר סי' קפ"ח : שם ע"ב בר"ן ד"ה מתניתין אינו חייב יכול לומר שכחתי. נ"ב היינו כיון שאינו קרוב להתראה יכול לומר שכחתי וכמ"ש הר"ן בפ' כל הנשבעין על מתניתין דשכנגדו חשוד על השבועה דכל שאינו קרוב כ"כ יכולין לומר אשתלי לענין התראה. והרב דברי אמת בקונטרס חמישי דף כז כתב שדברי הר"ן סותרין אהדדי ולא ידענו למה ובלא"ה כאן אינו רק מיוחס לר"ן והוא מהנמוקי"י כנודע וכמ"ש אא"ז הח"ן ז"ל סי' נ"ב : שם ד"ה לגאון ז"ל מלקות דאורייתא בלא מספר ובלא אומד. נ"ב עי' בכ"ס דף קי"א ע"ב ועי' מה שהערנו בהגהותינו בכתובות על הר"ן פרק רביעי : במרדכי סי' תשל כמו תנאי דיהודה. נ"ב עי' בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' ע"ב ובחלק ג' סי' קפ"ב מ"ש בזה :

מסכת סנהדרין

דף א ע"ב בנמוק"י ד"ה ושנים ויש מתרצין דל"ד למחילה. נ"ב עי' בשו"ת מוהר"א ששון סי' ל"א ובכנה"ג סי' י"ב בהגהות ב"י :

דף ז ע"א ברי"ף ואנן קשיא לן. נ"ב עי' בנתה"מ שהקשה דברי הרי"ף אהדדי ועי' בשו"ת עבודת הגרשוני סי' נ"ב מ"ש בזה :

דף ח ע"א בנמוק"י ד"ה דקא כו' אבל הרי"ף והרמב"ם. נ"ב עי' בשו"ת מהרי"ט ז"ל בראשונות סי' קט"ו שהאריך בפירוש זה :

דף יד ע"א ברש"י ד"ה באיזה אעפ"כ שואלין לו. נ"ב עי' בגליון מ"ש מוהרב"ש בזה ועי' במהרש"א שם ובפסחים דף יב מ"ש בזה : שם ע"ב בנמוק"י ד"ה והכי משמע נמי וכו'. נ"ב עי' בירושלמי פי"ב מיבמות הלכה ב' ובש"ק שם ד"ה פרט ובפ"מ שם ועי' בשו"ת שארנו בעל כנסת יחזקאל סי' פ' :

דף טו ע"א בנמוק"י ד"ה הזמנה אבל הזמנה דגוף הדבר. נ"ב דברי הנמוק"י אלו סותרין לכאורה מ"ש בה"ק ועי' במ"א סי' מ"ב שהעיר בזה אבל מזה אינה קושיא כל כך דכאן כתב כן משם ר"ח ואפשר דהוא לא ס"ל אבל גוף דברי הנמוק"י תמוהים עמ"ש בחבורנו מגן גבורים שם והארכנו שם ביישובו ע"ש ועי' בחמרא וחיי להרב כנה"ג שם בחידושיו דף מ"ז : בשה"ג ד"ה ונקבל כדעת רבינו ישעי'. נ"ב עי' בשו"ת הרמ"ע מפאנו סי' נ"ז מ"ש בזה : ע"ב בשה"ג ד"ה כתב ריא"ז וכו' שאינם מתכוונים אלא לאבד. נ"ב צ"ע דאמאי אצטריך לה"ע הא קי"ל הזמנה לאו מילתא הוא (מח"א) ועי' ברמב"ם פרק י"ד מאבל הלכה כ"ג ובלחם משנה שם :

במרדכי סי' תרצג אבל לא כמלוה. נ"ב עי' בגליון מ"ש הג"מ בשם רמ"א והיא נדפסה בתשובותיו סי' ל"ט וע"ש שהאריך : סי' תרצו כל מה שקנתה אשה קנה בעלה. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז הרמ"א ז"ל סי' נ"ה אות ו' מ"ש בזה : סי' תשה על עסק אלמנה אחת. נ"ב עי' בשו"ת מוהר"א ששון סי' קנ"ב מ"ש בזה : סי' תשיב כדין הספי מומחה דלא נקיט וכו'. נ"ב עי' בשו"ת אא"ז רמ"א ז"ל סי' ק' אות א' מ"ש בזה :

בהגהות מרדכי ד"ה גרסינן אם יש לומר אאמע"ר וכו'. נ"ב עי' בג"מ שנדחק בפירושו ועי' בהגהת אשרי בהגוזל קמא שם גבי מעשה דפתאי ודו"ק ובכנה"ג סי' ל"ד אות ס' לא זכרו וצ"ע : סי' תשכה צ"ע אי אמרינן כה"ג וכו'. נ"ב עי' בשטה מקובצת בכתובות דף כג גבי שנים אומרים נתקדשה בשם רוב הקדמונים משמע כמסקנת העיטור ועי' בב"י סי' כט ובכנה"ג שם אות ל"ג : סליק

הגהות וחדושים על הרי"ף שבועות מהגאון החסיד כו' מרנא יעקב צבי יאליש זצ"ל בעהמ"ס מלא הרועים

דף יז ע"ב ר"נ ד"ה גרסי' בגמ' כו' אינו דין שמחייבין אותו שבועה כו' עסה"ד הו"ל הודה בקרקעות תי' התוס' כו'. נ"ב ואף שכתב לעיל דלקוחות לא סמכו אטענה דידי' זה דווקא לעיל דעיקר הודאה הוא העדאת עדים ובההיא הודאה ליכא שיעבוד קרקעות דכיון דא"י אי פרעו משא"כ הכא ההודאה שמודה הוא שיעבוד קרקעות דאם האמת כדבריו אף הקרקעות משתעבדי ואף דלא מצו גבי מלקוחות משום דאין מאמינים להודאתו מ"מ אם שתופסין הודאתו לחייבו שבועה הלא בהודאה זו אז היא אמת י"ל ש"ק ודו"ק ועי' ברא"ש ס"פ שבועת הפקדון אפשר שכוון לזה ועי' באו"ת סי' ע"ה שדחק בדברי הר"ן אלו והדברים ברורים כמ"ש ודו"ק :

דף יח ע"ב ר"נ ד"ה אם אמר איני נשבע כו' עד מ"ה פוטרין אותו מיד כדי שלא יחזור בו כו'. נ"ב ר"ל שיתבייש כמ"ש התוס' בשם ר"ת או ר"ל דמטהרין אותו לפרוע כ"פ הרא"ש :

דף יט ע"א ר"נ ד"ה ודקדקו רבינו אפרים וה"ר יוסף הלוי כו' עד לאו דבר שבמנין הוא ופטור כו'. נ"ב עש"ך סי' ע"ב ס"ק נ' שפי' דברי הרמב"ן על נכון וכן פי' הראב"ש בתשובה :

דף לב ע"א בר"נ בד"ה ההוא דשכיב וכו' פי' מת מלוה הפסיד לוקח כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרא"ש דגם בחיי מלוה כל עוד שלא נשבע המלוה לא קנה דהוה כמוכר לו דבר שאינו ברשותו כיון דכ"ז שלא נשבע אין הממון עדיין ברשותו ואין לו זכות בו רק דבחיי המוכר כשנשבע אח"כ המוכר קנה הלוקח דהוה כמוכר דבר שלא ברשותו קנה אח"כ הלוקח כשבא ברשותו כמבואר בהג"ה בחו"מ סי' ר"ם ס"ה עיי"ש משא"כ כשמת מלוה מפסיד הלוקח לגמרי ועי' בש"ך חו"מ סי' ס"ו ס"ק נ"ה ועיין בגליון הרא"ש בכאן שהארכתי מאד בדברים נכונים בזה : בא"ד שאין לומר בזה כו'. נ"ב עמ"ש בגליון הרא"ש כאן סי' י"ד פי' הדברים באורך :

מרדכי סי' תשפ"ד שלא יתן דבר או לא ימכור או ימחול חובו או שאר דברים. נ"ב ע' תשו' רשב"ם מה שהקשה עליו מדברי התוס' דתמורה ועי' סמ"ע סימן ר"ח ס"ק ג' שמיישבו :

תוספתא פרק ג'. המשביע את חבירו כו' עד שמע מפי אחרים מפי עצמו מנין ת"ל כי תחטא כו' דברי ר"ש רבי יהודה בן בתירא אומר א"צ ק"ו הוא כו' אר"א נמתי לפני ריב"ב וכי יש עונשין מן הדין. נ"ב בס' כריתות לר"ש מקינון חלק ה' הנקרא לשון לימודים שער ג' אות קי"ד הביא התוספתא זו וגרים אמר ר"י נמתי לפני ריב"ב וכי יש עונשין מ"ת אמר בתחילה אין עונשין אלא במקום שתפס הכתוב מוציאו ועונשין מן הדין עכ"ל. ומשמע שם מדבריו דריב"ב חשיב דהיכא דהק"ו הוא על ענין שאינו מפורש כלל במקרא אין עונשין אבל היכא שהק"ו אתי לגלויי דקרא איירי בכל ענין אע"ג דפשטי' לא משמע דאיירי בחד עניינא מ"מ בכה"ג עונשין וכהך דהכא דפשטי' דקרא משמע מושבע מפי אחרים והק"ו מגלה דקרא איירי אפילו במושבע מפי עצמו בכה"ג עונשין וז"ש היכא שתפס הכתוב ר"ל שהק"ו תופס הכתוב לדרשתו ומוציאו מפשוטו לידרוש בו אף במושבע מפ"ע בכה"ג עונשין ועיי"ש שכ' דר"ש דהכא ס"ל דאף בכה"ג אין מזהירין ועי' בספרי מ"ה ח"ב ערך מזהירין מ"ה אות ז' : שם שמע מפי אחרים וכו' עד אע"ג דפשטי' לא משמע דאיירי אלא בחד עניינא וכו' :

סליק

רי"ף מלאכת יום טוב שבועות

מאת הרב הגאון הגדול כו' מוהר"ר יום טוב ליפמאן אבד"ק קאפולע (בעה"מ ס' קדושת יום טוב וס' תוספת קדושה).

דף ד ע"א בר"ן סד"ה וגרסינן בפרק כל היד וכו' והא אמרינן התם דבעיא בדיקה י"ל בבא מן הדרך שקילו דכיון דאיכא תביעה וכו'. נ"ב לפ"ז נראה לי דרבה בר בר חנה לא פליג אלא בערה אבל בישנה לא פליג דהא בישנה ליכא תביעה ופיוס וכמ"ש הר"ן לעיל :

דף ה ע"א שם בר"ן ד"ה ועוד הביא ראיה וכו' או רובה או רביעית מתחלה מדאורייתא וכו'. נ"ב נ"ל או שלשת לוגין מתחלה מדאורייתא וכו' :

דף ו ע"ב שם בר"ן ד"ה איכא בינייהו וכו' ולפי גירסא זו למדנו וכו'. נ"ב החילוק שבין שני הגירסאות נ"ל דאי גרסינן איכא בינייהו סמוך לחפיפה טבילה היינו דללישנא בתרא בעינן סמוך לחפיפה ממש. וללישנא קמא לא בעינן אפילו לכתחלה סמוך לחפיפה ממש אלא כל שהיתה חפיפה באותו יום אפילו בתחלת היום מותרת לטבול אפילו בסוף היום לכתחלה אבל לענין דיעבד לא פליגי דהכי מוכח מלישנא בתרא דבדיעבד אפילו לא היתה החפיפה סמוך לטבילה עלתה לה טבילה כשלא נמצא עליה דבר חוצץ. וכיון שכן אין חילוק בין שהיתה שחפיפה באותו יום שטבלה בין לא היתה באותו יום. כיון שחפפה ביום וטבלה בלילה דבדיעבד עלתה לה טבילה אם לא נמצא עליה דבר חוצץ. וה"ה ללישנא בתרא דבדיעבד לא פליגי וליכא בינייהו כלל אלא הך דסמוך לחפיפה טבילה והיינו ע"כ לכתחלה וכמ"ש ולהך גירסא משמע דהיינו מאי דאיכא בינייהו בלבד ותו לא. וכיון דהך ע"כ לכתחלה הוא דאיכא בינייהו. א"כ ממילא לענין דיעבד ליכא תו בינייהו כלל וכיון דללישנא קמא מוכח דבדיעבד אפילו חפפה ביום וטבלה בלילה עלתה לה טבילה וכמ"ש. ממילא ה"ה ללישנא בתרא דהא"כ היכי קאמר סמוך לחפיפה וכו' דהיינו לכתחלה דמשמע ותו לא הרי איכא בינייהו נמי לענין דיעבד וכחפפה ביום וטבלה בלילה אלא ודאי דבהא לא פליגי לענין דיעבד כלל. אבל להך גירסא איכא בינייהו מיתף ביממא וכו' היינו לענין דיעבד דלכתחלה גם ללישנא קמא מוכח דבעינן באותו יום שחפפה תטבול ולא שתהיה החפיפה ביום והטבילה בלילה. דהרי קאמר אם באותו יום שחפפה טבלה דהיינו כדינו לכתחלה אלא דבדיעבד מוכח מלישנא קמא דאפילו לא היתה החפיפה באותו יום שטבלה אלא שחפפה ביום וטבלה בלילה אפ"ה בדיעבד עלתה לה טבילה אם לא נמצא עליה דבר חוצץ וע"כ ללישנא בתרא גם בדיעבד לא עלתה לה טבילה כיון דאמרינן בהך מילתא דחפיפה ביום וטבילה בלילה הוא דאיכא בינייהו כנראה עוד מדברי הר"ן והדבר ברור בלי גמגום ודלא כמהר"ס שכתב על זה כלפי לייא :

דף ח ע"א בר"ן ד"ה ועוד שהוא סמך דבריו וכו' ולדידי קשיא לי אי הכי דמכי ידור נדר וכו' לא הוי לן למימר וכו' בדבר הנדור דוקא וכו'. נ"ב עיין במהר"ס שם סי' א' מה שפירש דברי הר"ן. ול"נ דקושית הר"ן הוא על לשון הגמ' דקאמר כי ידור עד שידור וכו' דמשמע דלא מרבינן האי קרא אלא למעוטי דבר שאינו נדור הא איצטריך לגופיה ולדינא דברייתא דאיסר והו"ל למימר כי ידור כיון שהתפיסו בדבר הנדור אסור אע"ג דממילא מפקינן דבר שאינו נדור ממיעוטא הך קרא לגופיה אתו וצריך לגרוס כך בדברי הר"ן א"ה וכו' דמרבינן התפסה בנדרים הוה לן למימר ותיבת לא הוא ט"ס וגם א"צ לגרוס תיבת דוקא. וע"כ נ"ל כן ולא כדברי מהר"ס דלדבריו קשה מה שכתב הר"ן לקמן וכ"ת משום מיעוטא דעד שידור וכו' ולא בדבר המושבע וכו'. הא איצטריך לגופא והיכי ממעטינן מיניה שבועה אלא נ"ל כמו דכתיבנא ודו"ק :

דף ט ע"ב בר"ן ד"ה בכולל וכו' ולא משכחת לה בהן דלפרוקי הך קושיא אמר משכחת לה כדרבא וכו'. נ"ב כצ"ל ור"ל כדי לתרץ הך קושיא שהקשה הר"ן הוצרך להביא ראיה מדרבא דבלא"ה לא הו"ל למימר אלא משכחת לה בהתם ר"ל כגון שנשבע שאוכל היום. אלא שלא יקשה מ"ש משלא יאכל דקתני ברישא. וכמ"ש הר"ן ע"ז הוצרך לומר כדרבא כלומר לא דמי וכו' דהא מצריך דה"ק רבא וכו' וכמ"ש הר"ן לקמן ואין צריך לשבש הספרים מכלומר ליש לומר וכמו שנדפס בגדו. ולפי גירסת יש לומר לא ידעתי איך יפרש דברי הר"ן במ"ש דלפרוקי הך קושיא אמר משכחת לה וכו' :

דף י ע"א במהר"ס (סימן א) כ"ל דלמסקנא וכו'. נ"ב לא ידעתי מה שכתב נ"ל וכו' הרי דברי רש"י כאן הם כמו במסקנא דליתא לשבועת ביטוי כלל באיני יודע לך עדות. אלא דבב"ד הוא דמתחייב משום שבועת העדות ובראוין להעיד אבל משום שבועת ביטוי ליתא כלל לא בב"ד ולא חוץ לב"ד לא בכשרין ולא בפסולין וכמו במסקנא וזה ברור :

דף יב ע"ב בר"ן ד"ה שבועה שלא אשב וכו' אין דעתו על המטה של נ"י פסח לא דמי דהתם כיון שהוא מקיים המצוה בשבועתו וכו'. נ"ב נראה לי פירושו דר"ל דגבי שלא אוכל דשבועתו הוי קיום המצוה לענין נבילה ראוי לומר שלא נתכוין לאסור על עצמו נבילות כיון שדעתו שלא לאכול ורוצה לאסור על עצמו אף אכילת היתר לא היה צריך לישבע על מה שנאסר עליו כבר אף בלא שבועתו דבודאי לא יאכל אבל גבי מצה אמרינן כיון שדעתו שלא יאכל מצה אמרינן דלכל מצה נתכוין אפילו למצת מצוה כדי שיקיים שבועתו ודעתו למה שהוא רוצה אמרינן דנתכוין גם למצת מצוה כי צריך הוא להתכוין על זה שיקויים רצונו. וזה נראה לי ואה"נ להגיה שלתענית נתכוין וגם לא ידעתי פירוש אחר על הגהתו וקצרה היריעה מהכיל מה שיש לדקדק על הגהה זו :

דף טו ע"א בר"ן ד"ה השתא וכו' וככפירה והודאה דחד גברא והכא קמ"ל עפי וכו'. נ"ב ועיין בתוספות שגם דין זה מוכח מהא דכפרו שניהם :

דף כא ע"א בר"ן סד"ה ההוא דא"ל לתבריה וכו' ואעפ"כ דברי הרמב"ם וגרסתו נ"ל עיקר בהלכה זו. נ"ב וכ"ל אפילו לדעת הרי"ף י"ל דדוקא היכא דאתני בשעת הלואה ולאו אחר הלואה וקיבל עליו הלוה מטעם דשיעבד נפשיה לפסול מאחר עדים. וכן משמע לשון הרי"ף שכתב דקביל על נפשיה הדין תנאה וכו'. ובזה אפשר לומר בכל הסוגיא דהרי"ף והרמב"ם לא פליגי לענין הדין ויש להאריך בזה הענין אבל אכתוב בכאן קיצור הדברים. דהרי"ף ז"ל מפרש כל הסוגיא בדאתנו עמו בשעת הלואה ולאו אחר הלואה וקיבל עליו הלוה וכדעת הרמב"ם ז"ל. לכן פסק לעיל דאינו נאמן משום דהמלוה יש לו עדים שהתנה עמו כל שאין הלוה יכול לברר ע"פ עדים שקיים התנאי אינו נאמן לומר שקיים התנאי וכן גבי ראובן ושמעון דהכא וכמ"ש הרי"ף. ועוד נ"ל דלדעת הרי"ף אי אמר פרעתיך בפני ראובן ושמעון וליתנהו קמן נראה דהוא לא מהימן וקצת כ"ש הוא ודו"ק אבל הרמב"ם מפרש הסוגיא אפילו אמר לו אחר הלואה ולא קיבל עליו ומטעם דריע טענתיה משו"ה כל היכי דלא ריע טענתיה דלוי מהימנינן ליה. וכן גבי ראובן ושמעון וליתנהו קמן מהימן משום דלא ריע טענתיה וכמ"ש הר"ן ודו"ק. ואפשר שיודה הרמב"ם היכא דאתני בתנאי גמור דאינו נאמן אלא שצ"ע בדברי הרמב"ם בהלכותיו וכעת אינו ת"י : ע"ב בר"ן ד"ה כאומר לא פרעתי וכו' ולא על הפרעון דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. נ"ב צ"ע האיך יוציא המלוה ע"פ הנך סהדי הא איהו גופיה מודה דהנך סהדי שקרי נינהו. ועיין בדברי האחרונים :

דף כב ע"ב שם בר"ן סד"ה מפני מה אמרה תורה וכו' מאחר שאינה מעלה ואינה מורדת וכו'. נ"ב נ"ע קצת לרב דאית ליה כפירת טענה שתי כסף לבד מהודאה שוה פרוטה איצטריך למיכתב במודה במקצת להדיא דאי כתב סתמא הוי מוקמינן לקרא בכופר בכל והוי גמרינן מיניה מודה במקצת מסברא דאי לא אתי לאיערומי וכמ"ש והייתי אומר דבהודאה מקצת משתי כסף סגי (כאן חסר קצת מהמעתק) האי סברא ודו"ק. וצ"ע לדידן דקי"ל כוותיה דרב :

דף כד ע"ב בר"ן ד"ה ושמעינן ממתניתין וכו' דאי בטוען ברי סוכין הוי מלא פטור. נ"ב לכאורה הוי ליה טענת חיטין ושעורין דהא טענו גם בשק ועיין בראב"ד בהשגותיו ובש"ך חו"מ סימן ע"ב ס"ק כ"א : שם בר"ן ד"ה ומ"מ יש לדקדק וכו' זהו דעת הרמב"ם ז"ל וכו'. נ"ב פירוש דברי הרמב"ם עיין בש"ך חו"מ סימן ע"ב ס"ק כ"א :

דף כה ע"א בר"ן ד"ה גרסינן בגמ' וכו' ומתניתין נמי דיקא וכו'. נ"ב וצ"ע אדמייתי הר"ן ראיה ממתניתין הא אוקימנא למתניתין בדפרים ומה שתירץ מהר"ס בסימן ג' לא הבנתי דבריו דהרי הר"ן גופיה כתב לעיל כן דלמאי דאוקימנא למתניתין בדפרים אין חיוב ההלואה תלוי כלל במשכון אפי' איתא בעינא ולא מסדר ליה וקאי אאינו מאמינו (כאן חסר קצת מהמעתק) שאינו בעינו כלל זה וכתב דכמאן דלא פריעי דמי שהרי אינו נפטר מן הלוה ע"ד משכונו עד שישבע הייט מטעם כל כמה דלא מיסדר ליה משכונו אין עליו חיוב (גם כאן חסר קצת בהעתק) וכסברת הרמב"ם דלעיל ואין זה ענין לכאן כלל דהכא מיירי אפילו אם רוצה ליתן לו (דמי) משכונו אם יכול לכופו לפרעון ובזה ודאי מסכי מה שפירש ולע"ג ובדוחק יש ליישב דלעיל כתבו כן לפי האמת דמסיק דאליבא דשמואל ואפי' לא פירש כל זמן שנתן לו משכונו יכול לכופו לפרעון אבל כשפירש אפי' אינו נותן לו המשכון אפי' הוא בעין יכול לתובעו דמי היתר מהמשכון אבל אי הוי אמרינן דלשמואל בדלא פירש אינו יכול לכופו לפירעון אפי' נותן לו משכונו. אם

לן למימר אפי' דהדרים אינו יכול להוציאו כל זמן שאינו נותן לו משכונו דלא פריש ודוחק וצ"ע ואפילו למה שכתבתי עדיין צ"ע דלמא משום הכי אין צריך לאוקמי מתניתין במאמינו בגלל רב הונא משום דלא קיימא לן כשמואל ואין ראיה אליבא דשמואל לדין זה שכתב רש"י ז"ל:

דף כט ע"א בר"נ ד"ה מלמד שהשבועה וכו' ומש"ה פטרינהו דהמנה לויתיך דפשיטא דפטור וכו'. נ"ב צ"ע דעדיפא הו"ל לאקשויי [illegible] הכתב"ד אין הלכה כרתב"י. ועוד דלרתב"י בכה"ג כדי גמור הוי ושפיר איכא לאקשויי מה לי הוה מה לי אבוה. וצ"ע ועיין היטב בדברי הר"ן לעיל (שם) ויש לייבב ואין להאריך כאן. גם צ"ע בגוף הדין שכתב שהיורשין צריכין לישבע שאינן יודעין. א"כ היכי דרים לקרא שבועת ה' וגו' ולא בין היורשין לא היורשין מחוייבין לישבע אלא דאין מחויבין לשלם. וקרא בשבועה איירי ולא בתשלומין וצ"ע: שם בא"ד אלא דאבוה כה"ג משלם. ואינהו פטרי בשבועה וכו'. נ"ב צ"ע הא הוי משיב אבדה דיכלו להעיז דלא עביד איניש לאיזדמים אנכסיה כולי האי. ואין זה יודע בכן שכן משקרין. ועיין בש"ך חו"מ סימן מ"ה ס"ק נ"ו וס"ק ע"ד מ"ש בזה. ולכאורה דבריו סותרים שם זה את זה. ואין להאריך כאן ולולי דמסתפינא אמינא דעי"ש יש כאן ויש למחוק האי עוד י"ל וצ"ל ואינהו פטירי בשבועה דמיגו דאי בעי אמרי אין אנו יודעין לאו מיגו הוא. ור"ל דליכא למיפטר להו משום דאי בעי אמרי אין אנו יודעין כלל וכה"ג לאו העזה הוא וכמ"ש דכה"ג לאו מיגו הוא וכן נראה מהראיה שהביא דמיירי בכה"ג ודו"ק. עוד צ"ע דהו"ל לאתויי ראיה מהך דהכא גופיה דקאמר כוותיה דר' אבא משתברא וכו' אע"כ אביו כה"ג פטור וכו' היכי מצי למימר דאביו כה"ג פטור א"כ גבי מודה במקצת נמי הו"ל למיפטרא במיגו דאי בעי אמר איני יודע אלא לפי מ"ש ניחא דלגבי דידיה הוי מיגו דהעזה ודו"ק. ואפשר לומר דאיהו אינו טוען

בגלגון אינו יודע משום דהוה ליה למידע. אבל אינהו לא הוה להו למידע. והראיה שהביא אפשר דהתם נמי לא הוה ליה למידע וצ"ע ודו"ק:

דף כט ע"ב שם בר"נ ד"ה והרמב"ן ז"ל דוחה וכו'. אלא דהכא אין כתבנו משלם כלל דלא פשע ומשום [illegible] ואפשר דהרמב"ם מחלק משום דהכא מיירי בשמתוהו אבל תנוגי ויש רגלים לדבר שנטלו. משו"ה תקינו שבועה אף בימי המשנה. אבל התם מיירי בשלא נו בלא ידיעת כולם זה בפני זה כמו הכא דהוי כמעמד שלשתן ועי' בס"ם המקבל בתוס' שם. ובזה אפשר מחלק הרמב"ם בין הך דהכא להך דהמוציא הוצאות על נכסי אשתו ודו"ק

אח"כ מצאתי גם כן בש"ך חו"מ סי' נ"א ס"ק ע"ו שמחלק כן בין הך דהכא למוציא הוצאות על נכסי אשתו:

דף לא ע"ב במהר"ם סימן א' עד סופו. נ"ב ול"נ דהכי איירי אפילו הלוה הלוה בעצמו אלא דאין לו נכסים:

מסכת מכות

דף ג ע"ב בר"נ ד"ה מאי קאמרת וכו' אפי' מתה מאליה חייב וכו'. נ"ב צ"ע למה לא כתב רבותא טפי אפילו לא מתה כלל רק מיד כשהתרו בו ב"ד לקיימו ולא קיים חייב מלקות למ"ד קיימו ולא קיימו וכמ"ש בעצמו לקמן אבל לגרסת הרי"ף וכו' ובאמת הם שני פירושים בקיימו ולא קיימו והוא ארכביה אתרי רכשי וצ"ע. [אמר נכד המחבר עיין ר"ן חולין דף ש"י ע"א בד"ה וחכמים אומרים וכו' ודו"ק] : סליק

הגהות פעולת שכיר על הרי"ף ממסכת שבועות

מהרב המאוה"ג המפורסם בתורתו ובחכמתו וכו' מוהר"ר ישכר בער בהגאון וכו' מוה' תנחום זצ"ל זקן ההוראה פה ווילנא.

דף ב ע"א ר"נ ד"ה ונמצא פסקן. שאף שהיה לדיק שאין כמותו כצ"ל: שם ד"ה ותבדוק בביאה שלישית. (ועוד שאין אותה פריסה אלא לשעה) ת"ח נ"ל מוקפים:

דף ד ע"ב ר"נ ד"ה וגרסינן. והתם נשים הזיין בסוף עונה. דעונה בינונית ל' יום. נ"ב כצ"ל והכי איתא שם דף ט' ריש ע"ב. ומ"ש שכן נמצא במס' נדה ירושלמית ר"ל כמו שפרש"י דתוך עונתה היינו תוך שלשים יום שכן איתא בירושלמי להדיא פ"ב הלכה ד' ולאפוקי מפי' הרי"ף והרמב"ם דתוך ימי עונתה היינו עונת הוסת שהביא מתמם בפסקא שאחריה:

דף ה ע"א ר"נ ד"ה יכול. והיינו דמתמהינן כצ"ל: שם בא"ד והתם מפיק לה. נ"ב ספרי פרשה קרח וירושלמי פ"ד דתרומות משנה ז': ע"ב ד"ה אי מה לאפוקי מ' סאה קאמר שאינו צריך במקום כצ"ל: שם ד"ה המעיין לטהר באשבורן ולמעיין להטביל כצ"ל: שם ד"ה והיכא. וממלקותן תלויה כצ"ל:

דף ו ע"א נ"י ד"ה אבל אמרו. דהאידנא ליכא סרך בתה כלל. נ"ב עי' בהשגת הרז"ה ז"ל להראב"ד והובא בב"י סי' קצ"ז שר"ל דהאידנא טובלת ביום שביעי לספירתה שהוא שמיני לראיתה: שם ד"ה אבל טמאה מתורת מגע. נ"ב עי' תי"ט מ"ש בזה: שם בפי' יולא דופן. נ"ב דף מב ע"ב: ע"ב רי"ף וגלד שחוץ לעין. נ"ב במשנה שלפנינו ליתא וגלד שחוץ לעין. [עי' הגהות הב"ח]: שם ר"נ ד"ה איכא בינייהו. ולפי גירסא זו כו'. [עי' בהגהות מהר"ם] נ"ב נ"ל דר"ל דלגירסא קמייתא לית לן לפרושי האי א"ב אלא לענין לכתחילה דלנ"ב לא סגי חפיפה ביום טבילה לחוד ואפי' מרוחקים זה מזה אלא סמוך בעינן שלא יהא ביניהם אלא זמן מועט כמ"ש הטור וב"י ודייקינן לה מדקאמר וא"ל צריכה לחוף ולטבול דהכי דטבילה בעי משום דנמצא עליה דבר חוצץ אכתי אמאי מספקא חפיפה קמייתא אטו נמצא עליה ד"ת בין חפיפה לטבילה תחזור ותחוף זו לא שמענו ובעיוני בעלמא סגי אלא ע"כ משום דמצרכינן לה טבילה אחרת מדינא קא נדמא להצריכה חפיפה אחרת לכתחילה שיהא סמוך לטבילתה דחפיפה ראשונה מרוחקת היא מטבילתה וטעמא דמילתא דבעינן לכתחלה שיהיו סמוכים זל"ז משום דשמא תמצא עליה דבר חוצץ שלא תצטרך טבילה אחרת. ולנ"ק דהם לא וקאי על לא הי' טבילה ביום חפיפה ליתן לן הוכחה לענין לכתחילה אלא שתהא חפיפה ביום טבילה ומאותו טעם שכתבנו לנ"ב אבל שתהא סמוך אפי' באותו יום אין לנו. וליכא לפרושי האי א"ב סמוך כו' לענין דיעבד דהרי לנ"ק אפי' חפיפה ביום וטבילה בלילה א"צ לחזור ולחוף ולטבול אלא כשנמצא עליה ד"ת הא לאו הכי לא וכ"ש טבלה ביום חפיפה אלא שהרחיקה. ולנ"ב עכ"פ חפפה ביום טבילה ואע"פ שאינו סמוך א"צ לחוף ולטבול אלא משום שנמצא עליה דבר חוצץ דוקא הא לאו הכי לא. ואע"ג דלנ"ב איכא למימר דבחפפה ביום וטבלה בלילה דאפי' בלא נמצא עליה דבר חוצץ אפי' בדיעבד צריכה לחוף ולטבול. מ"מ מדלא קאמר הש"ס א"ב מיחף ביממא כו' אלא א"ב סמוך כו' מוכח דסברת הגמ' להך גירסא דאפי' לנ"ב בדיעבד שפיר דמי דה"ל כלא אפשר. וליכא בינייהו אלא לענין לכתחילה אי בעינן סמיך. אבל לגירסא מיחף ביממא כו' א"א לפרש לענין לכתחילה אי רשאה למיחף ביממא ומטבל בלילא דהא אפי' לנ"ק קאמר דבחפיפה ביום וטבלה בלילה צריכה לחוף ולטבול ולמה לא עלה לה חפיפה ראשונה וריעותא דנמצא עליה דבר חוצץ אין מצריכה חפיפה אלא עיוני בעלמא אלא משום שלא חפפה ביום טבילה לכתחילה לא. מכ"ש לנ"ב דאפי' באותו יום בעינן לכתחילה סמוך ופשיטא מיום ליום לא. אע"כ לענין דיעבד קאמר דא"ב מיחף כו' דלנ"ק חפפה ביום וטבלה א"צ לחוף כו' אלא כשנמצא עליה דבר חוצץ הא לאו הכי לא ולנ"ב לא מיירי הא דקאמר ואם לאו צריכה כו' אלא כשאינו סמוך באותו יום דוקא דהא הוא דא"צ לטבילה אלא כשנמצא עליה ד"ת הא הרחיקה מיום ליום אפי' לא נמצא עליה ד"ת צריכה לחוף ולטבול והרי למדנו לפי גירסא זו כמ"ש הר"ן ז"ל:

דף ז ע"א ר"נ סד"ה ותמה על עצמך. (וכדשלח רבין באיגרתיה תמה על עצמך וכו') תא"מ: שם סד"ה לא קשיא. הוספת בליל שבת. נ"ב בע"ש וטובלת למ"ש כצ"ל. ד"ת: ע"ב ר"נ ד"ה אסור. כיון דלתנא קמא דברייתא. תיבת קמא מוקף וצ"ב דברייתא קמא נ"ל דאידך ברייתא דאותיב מינה לרבא מסייע לאביי:

דף ח ע"א ר"נ ד"ה ולענין. היכא דאמר הריני כפלוני מיר כצ"ל: שם אלמא איסר לשון התפסה הוא. כצ"ל: שם בסוף העמוד. לא בכולהו גווני כמוניה כצ"ל: ע"ב ר"נ ד"ה ואמר שמואל לבתרייתא לאשתרויי מהא דהר"ש נ"ל וכ"ב וע"ש תד"ה ת"ש דתניא כו': שם בסוף העמוד. כאותה ששנינו. נ"ב נדרים דף מג וע"ש:

דף ט ע"ב ר"נ ד"ה בכולל. אינו אלא בלאו. כצ"ל:

דף י ע"א ר"נ ד"ה ולדידי. אסמיך להו תרמים. נ"ב שעניינם. ד"ת:

דף יא ע"ב ר"נ ד"ה כדרבא. [דה"ל לא אוכלנה והדר לא אוכל] נ"ב נ"ל שהג"ה זה מקומה אחר תשע ועשר חייב ב' וכאן נ"ל הג"ה דלקמן פי' והוכרר כו'. כ"ה לפ"ד בעל הגהות אלו אבל באמת כל הגהות אלו אין להם שחר וענין כלל ואמיתת כוונת הר"ן אלא סברת הר"ן בקושיתו היא שכשם שהנשבע על ככר א' שלא יאכל ככר זה לאו דוקא כולו אלא על כל כזית שיאכל מאותו ככר ובהעלמת הרבה חייב על כל כזית וזית שיאכל ממנו ה"ה על ככרות הרבה ידועות ומסוימות בנשבע שלא יאכל מהם תשע ועשר לא מיבעי כשיתדן ואמר אלו חייב על כל כזית מתשע וכשחוזר ואומר ועשר נתוסף חיוב גם על העשירי כשאוכל כזית ממנו אלא אפילו לא יתדן ואמר תשע מאלו ועשר מאלו שכשאמר תשע אינו חל החיוב אלא על תשע ראשונות שאוכל בכזית מכ"א וכשאומר ועשר נתוסף חיוב גם על הככר שאוכל אחרי התשע באכילת כזית וא"כ כנשבע על תשע ועשר הנ"ל חייב ג' ומשני דבככרות ידועות הה"נ דדינא הכי אלא דהתם לאו בכה"ג מיירי אלא שנשבע סתם על מנין ככרות שאינם ידועות שלא יאכל מנין תשע ודאי כוונתו שלא יאכל כולם בלי שיור ולא על כל כזית מכ"א בין בתשע בין בעשר וא"כ בשבועות תשע ככר מתסר בעשר ושבועה שני' אינו מוסיף שום חיוב כלל ואינו חייב אלא לאחד שוב מצאתי בפרישה שכ"כ בי"ד סי' רל"ח אות י"ג בסופו ע"ש:

דף יג ע"ב ר"נ ד"ה ואיפלגו. דמדתנן סוף פ"ק דמכות. כצ"ל:

דף יד ע"א ר"נ ד"ה ודאמרינן. דגרסינן בירושלמי. נ"ב ע"ש שגירסא ריש פרק מי שאחזו סוף הלכה א':

ע"ב ד"ה וקום. לפי [שיהא] נ"ל [שאינו]: שם סוף העמוד. וכהכי מתרלה קושיא כו'. נ"ב עי' תוי"ט מ"ש בביאור דברי הר"ן ז"ל:

דף טו ע"א ר"נ סד"ה גרסינן עלה בגמ'. ונוטל כחשוד. כצ"ל: ע"ב ד"ה תנן התם עד השתא פטורין נ"ב דבעינן שישמטו מפי התובע: שם ד"ה באל"ף דל"ת. ואינך מיירי. כצ"ל:

דף יז ע"ב ר"נ ד"ה והכתי איכא למידק. נ"ב עי' תומים סי' ע"ה ס"ק א':

דף יח ע"א ר"נ ד"ה ולפי דעתי. ואי אמרת מלוה להוצאה ניתנה. כצ"ל: שם בא"ד דאם מת. נ"ב כוונתו למה שנאמר שם סוף ע"א משכנו ומת שומטו מע"ג בניו וע"ש רש"י: שם ד"ה שבועה בס"ת. ובויקרא רבה. נ"ב פרשה ו': ע"ב ד"ה ומשום הכי. דכתיבי בקרא דאלה וכחש. כצ"ל:

דף כב ע"ב ר"נ ד"ה גמ' מ"ע. וכ"ד הרמב"ן ז"ל וכתב כו' כצ"ל:

דף כג ע"ב ר"נ סד"ה לפרוע מנכסים וכו'. אבל הקדש וכו' על ההקדש קמ"ל ר"ה ש"מ כו' על ההקדש ה"מ כצ"ל ותי' קמ"ל אשר במרובעין נ"ל מוקף:

דף כד ע"א ר"נ במתני' ד"ה זה אומר וכו' תי' בפשיעתו נ"ל מוקף: שם ד"ה גמ' אבל וכו' אבל מנורה נ"ב נ"ל אלא. ד"ת: ע"ב ר"נ ד"ה ומ"מ יש לדקדק וכו' והוא דבר שאפשר לעמוד עליו. נ"ב ר"ל כיון שאפשר לעמוד עליו אין לך לומר שאין בהודאתו אלא פחות שבממון שהוא ש"פ אלא שבכלל בהודאתו יותר כפי שיתברר וכיון שעדיין אינו מבורר לא הוי דבר שבמדה אבל בא"י כמה היה שוה א"א לעמוד עליו כלל ולברר ספיקו אין בכלל הודאתו אלא פחות שבממון שהוא שו"פ ולא יותר ומקרי דבר שבמדה. ועי' ש"ך סי' ע"ב ס"ק נ': בא"ד אבל שומר שאמר איני יודע כמה היה שוה אין לך בהודאתו כצ"ל: שם בא"ד תי' והוי ממין הטענה אשר במרובעין נ"ל מוקף: שם ד"ה גמ' אהייא וכו' כיון שנתחייב לזה שבועה כצ"ל:

דף כה ע"א ר"נ ד"ה גרסי' בגמ' אמר שמואל וכו' שאם יאבד משכונו יאבד מעותיו ומיהו וכו'. נ"ב אע"פ שרש"י ז"ל לא כתב זה אלא על הא דשמואל דמיירי בלא פריש שכשהמשכון קיים אינהלוה יכול לומר סברית וקבלית לקבלו באלפא זוזי. מ"מ הר"ן ז"ל מיסתם קא סתים ומשמע דבכל גווני קאי דלענין זה פריש ולא פריש שוין דלא מצי לוה לומר לכל חד כדיני' סברית וקבלית לדלא פריש לקבלו באלפי זוזי ולדפריש לקבלו בדמי שויו שלא יוכל המלוה לכוף את הלוה לשלם אף כנגד שויו של משכון וקא דייק לה ממתני' דמיירי בפריש דאי א"ב דכל שהמשכון קיים יכול לכוף לוה לפרעו אף נגד שיווי המשכון משום דחיוב הלוהה אינו תלוי במשכון כלל אלא אם נאבד פטור מלוה נגד שיווי המשכון משום דנתחייב באחריותו אתא מתני' שפיר דכשטוען ג' דינרין היה שוה מקרי מודה במקצת אף בשאינו מאמינו שממ"נ אם הוא קיים הרי הוא חייב בכל דמי החוב ואף שיכול לעכב הפרעון עד שיוחזר לו משכונו אינו אלא משום כפי' למלוה להחזיר לו משכונו. ואם נאבד המשכון הרי לוה מודה שחייב לו דינר א' יתר על שיווי המשכון. אלא אי אמרת דכשהמשכון בידו דמלוה הרי הוא כנפרע מחובו נגד שיוויו דכזביני בידיו דמי ואינו יכול לכוף את הלוה לפרוע א"כ הודאתו של לוה באינו מאמינו אינו כלום שאף שלפי דמיונו שוה ג' דנרין ומודה בדינר מ"מ אינו מודה בבריא דכשיוגיא הלה המשכון ויתברר שהוא שוה סלע מיפטר לגמרי ומאי דאודי לאו כלום הוא דהודאה בטעות הוה:

דף כו ע"ב ר"נ ד"ה הלכך וכו' מדאמרינן בבבא קמא דף נו כצ"ל:

דף כח ע"א ר"נ ד"ה ולא אמרן אלא בבעל הבית וכו' ואיכא תנאי וכטס"ב כצ"ל ותי' למעליותא גבי תופס המרובעין נ"ל מוקפין: ע"ב ר"נ ד"ה משחק בקוביא גזלן דרבנן הוא דאמרן דאסמכתא כצ"ל:

דף כט ע"ב ר"נ ד"ה ולפיכך נראה לי וכו' לבני לוה שבועה אלמא ס"ל שכל תובע וכו' כצ"ל: שם בא"ד משום דנפקא מפומייהו היינו משום כצ"ל:

דף ל ע"א במלחמת ה' ד"ה אמר הכותב הא ליתא וכו' כדאמרינן בבכורות דף מח ע"ב גבי שתי נשים כצ"ל: ע"ב בר"נ ד"ה מלוה ולוה וכו' תי' אלא אשר במרובעין נ"ל מוקף:

דף לב ע"א בר"נ ד"ה וחשוד הכא ליפרע וכו' כגון פוגם שטרו ומת וכו' ודכוותי' נדפס הגה"ה זו בשם מהר"ם נ"ב הגה"ה זו אין לה שחר ועי' בעה"ת שער י"ד ובטור סי' ק"ת דאשבועה דהכא ליפרע מנכסי יתומים קאי ובמת מלוה בחיי לוה ומשום דהחמירו בשבועה זו משום תקנת יתמי לוה שמי שנתחייב בה אין מורישה לבניו דומה לשבועת שלא פקדנו אין מורישה לבניו משום תקנת יתמי מלוה:

דף לג ע"א ברי"ף ואלא דקני לה. נ"ב כ"ה גי' הרי"ף ועי' רש"י ותוס': שם כשהיא ארוסה ונסתרה ונכנסה לחופה ולא נבעלה כצ"ל: ע"ב בר"נ ד"ה דא"ל השבע וכו' אין השבועה לעכב אלא לזה התופס כצ"ל: שם ד"ה ירושלמי חד בר נש כו' תי' בשלא אשר במרובעין נ"ל מוקף:

מסכת מכות

דף א ע"ב בנ"י ד"ה גמ' שתי רשעיות וכו' כדאיתא בכתובות דף לב. נ"ב ע"ש: שם במתני' ד"ה עמנו הייתם וכו' בגוף העדים ולא בענין המעשה כצ"ל:

דף ב ע"ב בנ"י ד"ה זה לשון ההלכות וכו' שלא מדעת חבירו ירושלמי נ"ל אחר ד"ה פי' ההלכה וכו' פסק כוותי': שם בד"ה פי' ההלכה היכי אמרי' וכו'. נ"ב כאן היה כתוב הירושלמי שהביא הרי"ף לקמן דף ג' ע"א ירושלמי כתב כל נכסיו ואח"ז חוזר לפרש ההלכה שבש"ס:

דף ג ע"א ברי"ף בפ' א' דיני ממונות נ"ל בפ' זה בורר: בנ"י בד"ה ורבינו אפרים וכו' ד"ה ברייתא. תי' ברייתא. מוקף: שם ד"ה לאו בתר ערבא אזיל וכו' והראב"ד ז"ל כתב. נ"ב עי' חידושי הרשב"א ז"ל:

דף ד ע"ב בנ"י ד"ה בי פירקי וכו' וכן כתב אבי העזרי נראה דעל כל פאה וכו'. נ"ב עי' ב"י וד"מ וכ"ח סי' קפ"א מ"ש בזה: סליק

הגהות בן אריה על הרי"ף מסכת שבועות מהגאון כו' מוהר"ר זאב בן אריה זצ"ל אבד"ק גאלדינגען וטעלז.

דף יג ע"ב ר"ן ד"ה ואיפליגו קמאי כו' אבל רב אלפס כתב בתשובה בסי' רמ"ט: שם באותו דיבור וכן דעת ר' סעדיה ז"ל פו'. נ"ב בעיטור אות ה' הרשאה ומה שכתב שם [ושם הביא ג"כ תשובת ר' סעדיה ע"ש]:

דף טו ע"א סוף ד"ה גרסינן עלה בגמ' מתני' כו' לאחד מגדולי המחברים שכתב שכולן שכנגדו נשבע ונוטל כחשוד. נ"ב נ"ל כחשוד:

דף יז ע"א ר"ן ד"ה ובירושלמי דהאי פירקא [הלכה א'] דרשינן האי וכחש כו'. ומה בא אלו נשבע ונשבע שמא אין מביאין קרבן על אני פרוטה. נ"ב כן הוא בירושלמי ע"ש. אכן מפירושי של הר"ן כאן נראה שלא היה כל זה בגירסתם וכן ברא"ש לא העתיק כל זה [וע"ש בפלפולא חריפתא]: ע"ב ר"ן ד"ה ולענין מי שמודה במקצת הלואה ורוצה ליתן משכון כו' הרב בעל העיטור כתב דכהילך דמי. נ"ב באות א' חוב חלק שני. ועי' בש"ך חו"מ סי' פ"ז סק"ה. על מ"ש הרמ"א שם דמשכון חשוב הילך דהא אפי' שטר חשוב הילך עכ"ל. וכתב הש"ך ע"ז וז"ל כ"כ הטור בשם העיטור ועיינתי בעיטור כו' ולא מצאתי ראיה זו עכ"ל הש"ך. והוא נמצא לפנינו בספרי העיטור באות א' חוב חלק שני איתא כן להדי' ע"ש: ומ"ש הר"ן כאן אבל הר' יוסף הלוי ז"ל אומר דבכה"ג לא חשיב הילך כו'. עי' בהרב המגיד פ"ד מה' טוען הלכה ו' שכתב שכן כתב הר"י מג"ש [הוא הר"י הלוי הנ"ל] בשם הרב אלפסי ז"ל דמשכון לאו הילך הוא עכ"ל אבל בתשובת הרי"ף הנדפסות סי' פ"ת איתא בזה"ל אם אמר לו אין לך בידי אלא כך וכך והרי משכון זה טול אותו בדמים או המתן עד שאפדה אותו הרי הוא כהילך ואינו נשבע שבועת התורה עכ"ל. וזה לכאורה סותר למ"ש הה"מ שם בשם רב אלפס הנ"ל. וכ"כ בפתחי תשובות שבש"ס תשובת הרי"ף שם שדברי התשובה סותר למ"ש הה"מ בשם רב אלפס. אבל נראה דאין כאן סתירה דבתשובה הנ"ל כתב אם אמר לו כו' והרי משכון זה טול אותו בדמים כלומר אם תרצה טול אותו מיד לחלוטין בעד ההודאה אך אם תרצה המתן עד שאפדה אותו ובהא ס"ל דהוה הילך שהרי רוצה לסלק לו מיד בשוה כסף. אבל אם אמר לו שנותן לו רק בתורת משכון עד שיפדנו ולא לחלוטין בהא ס"ל להרי"ף דלא הוי הילך ומשום דמנה אין כאן משכון אין כאן. ועד"ז מבואר בריטב"א ובריב"ש המובא בבית יוסף סי' פ"ז סעיף ד' וע"ש בסמ"ע ובש"ך ס"ק ד':

דף יח ע"א בר"ן ד"ה ולפי דעתי יפה כו' דמלוה אינו קונה במכר. נ"ב נ"ל דמלוה אינו קונה במכר: שם ד"ה ואיכא למידק וכיון דאיכא עדים כו' אין סומכין על עדותן לגמרי אלא על השטר לגמרי כו'. נ"ב נ"ל אין סומכין על עדותן לגמרי ולא על השטר לגמרי כו':

דף כג ע"א ר"ן במתני' ד"ה אלו דברים שאין נשבעין כו' ודעת הרי"ף ז"ל כן שכתב בתשובה כו'. נ"ב סי' ל"ז ע"ש:

דף ל ע"א ר"ן במתני' ד"ה השנוני כו' והא דקתני פועלים וחנוני רבותא אשמעינן דלא תימא כו'. נ"ב נ"ל. והא דקתני פועלים וכנים רבותא אשמעינן כו'. [וכונתו למה דקתני שני אופנים תנו לבני סאתים כו'. ולפועלים בסלע כו']: ע"ב ר"ן ד"ה מלוה ולוה כו' וזה אי אפשר לכפור לו אלא מנה כו' תיבת אלא מוקף. ונ"ל. א"א לכפור לו מנה:

דף לב ע"ב רי"ף איכא בינייהו לפתוח לו כלומר שאף על פי שלא טען טוענין לו. נ"ב עי' בתשובת הרי"ף סי' ע"ז בשם רב האי. וז"ל הרי"ף בתשובה שם ומה שאמר רב הונא לכל מגלגלין חוץ משכיר וכו' הוא כמו שכתב רב האי בסדר שבועות והוא שאמר ככר התירו רבותינו ז"ל להקל בדיינים בשבועת שמא על השכיר וכיוצא בו ללמדם הטענות כדי לפוטרם ממנה עכ"ל. ולפ"ז מה שאמר כאן לפתוח לו היינו כלומר ללמדו הטענות (וכן הוא לשון הגמ' עד"ז בעלמא. (כתובות ל"ו ב' וש"מ) כגון זה פתח פיך לאלם כו'). ויש לומר שכן הוא ג"כ כוונת הרי"ף כאן במה שכתב כלומר שאע"פ שלא טען טוענין לו ר"ל שאם אנו יודעין לו איזה טענה שבזה יפטור אף משבועה פותחין לו וטוענין לו כלומר מלמדין אותו לטעון וכמ"ש שם בשם רב האי. [וברא"ש כתב ג"כ כלשון הרי"ף ומוכח מדבריו שמפרש כפרש"י ע"ש] ומ"ש שם בתשובה בשבועות שמא על השכיר. אע"ג דשבועות שכיר דמתני' בטענת ברי' איירי מ"מ י"ל כיון דבעה"ב טרוד בפועליו חשבינן ליה לטענת שמא ועי' תוס' שבועות דף מ"ה מתוך שיכול כו'. כן הוא בפירש הר"י מג"ש על שבועות כאן בזה הלשון חוץ משכיר שמקילין ופותחין לו בטענה כדי לפוטרו מאותה שבועה שתקנו לו חכמים ויטול בלא שבועה:

דף לג ע"ב רי"ף בגמ' דבני מערבא כו' ראה אותן מגלגלין עליו חזר ואמר הריני משלם א"ר יוסי לא חייבתו תורה שבועה כו'. נ"ב חזר ואמר הריני משלם חוששין א"ר יוסי לא חייבתו כו'. כן הוא בירושלמי והיינו דכתב הרי"ף בסמוך פלוגתא דת"ק ור' יוסי כו' ועי' רא"ש. [ומפרש הרי"ף דת"ק אמר שאם חזר ואמר הריני משלם חוששין שלפטור מן השבועה אמר הריני משלם וצריך לשלם הכל או לשבע על הכל ור' יוסי פליג עליו ואמר לא חייבתו התורה כו'. ור' זירא ס"ל כת"ק. וכן מבואר ברא"ש לפי פירש הרי"ף. וגם גירסת הרא"ש חזר ואמר הריני משלם חוששין. וע"ש מה שכתבו בזה] : סליק מס' שבועות

דף ב ע"ב רי"ף ותזינן לגאון כו' אם לא נודע בעדות ברורה שיש בו שלשתן להעיד כו'. כ"ב נ"ל שישבו שלשתן כו'. ועי' נימוקי יוסף סנהדרין פרק שלישי (דף רס"ג ע"ב) ד"ה במזויף מתוכו כו' אבל בתשובה לרי"ף ז"ל[סי' קס"ז]חילק כו' ומסתברא היכא דליתניהו לסהדי קמן מכשרינן ליה דאמרי' דלמא לא הוה ידע ביה ואפי' נודע שיש בו שלשתן להעיד עכ"ל וכתב על זה בבית יוסף סי' מ"ו סעיף ס' ואע"פ שמדברי הרי"ף עצמו בפ"ק דמכות (הם דברי הרי"ף כאן) משמע שאם נודע שיש בו שלשתן להעיד שפסול י"ל כו' עכ"ל. ויש לתרץ ע"פ מ"ש הרמב"ן בחידושיו למכות לפי דברי הרי"ף ז"ל שאם ליתנהו לסהדי קמן ונמצא א' מהן קרוב או פסול למלוה או ללוה לא מבטלינן שטרא מספק דאמרינן לא הוה ידע בקרבותיו דהאי כו' אבל בקרובין העדים זה לזה אם ידוע שחתמו זה בפני זה פסול שבוודאי יודע קורבת עצמו עכ"ל ועפ"ז מיושב בפשיטות דכאן מפורש ושנים מהן קרובים זה לזה כו' לכן משמע דישבו לחתום כאחד פסול. וגם בדברי הנ"י הנ"ל מפורש דאיירי בנמצא א' מהן קרוב או פסול לכן כתב שם דמספיקא תלינן שלא ידעו ע"ש. (ומה שמסיים שם בנ"י ומסתברא היכא דליתנהו כו' אינם דברי הרי"ף בתשובה רק דברי בעל העיטור שם באות ק' קרובים). ובזה"ל מתורץ יפה קושית הלחם משנה פרק ה' מהלכות עדות ה"ו על הרא"ש כאן שהקשה על דברי הרי"ף בתשובה הנ"ל מדברי בה"ג ולא הקשה מדברי הרי"ף הללו בעצמו ע"ש. [דמדברי הרי"ף שכאן דמפורש דאיירי בקרובין זה לזה י"ל דבכה"ג פסול כנ"ל לכן הקשה מהבה"ג שמפורש בו דאיירי בנמצא א' מהן קרוב או פסול וכנ"ל]. [ועי' בתומים סי' ל"ו סוף ס"ק ט]:

דף ג ע"א ברי"ף ירושלמי כתב כל נכסיו כו'. כ"ב כאן ובפרק קמא דגיטין הלכה א':

דף ד ע"א נ"י ד"ה כתב הרמב"ם ז"ל כו' פחות מארבע שערות כו'. כ"ב לפנינו ברמב"ם פרק י"ב מהלכות ע"ז ה"ו. איתא פחות מארבעים שערות וע"ש בכסף משנה ועי' בבית יוסף יו"ד סי' קפ"א [ובשו"ע שם סעיף ט]:

מרדכי פ"א וגרסינן בירושלמי שטר שחתמו עדים כו'. כ"ב פרק קמא דגיטין הלכה ד' ע"ש. ועי' ש"ך חו"מ סי' מ"ה ס"ק כ"ג (בד"ה עוד מצאתי בו) שהעתיק הירושלמי הזה ומהפך הגירסא ע"ש ועי' מה שהקשה בקרבן עדה על הירושלמי שם (ועי' בתומים שם) ומדברי המרדכי כאן וכן מדברי בעל העיטור אות ק' קרובים שהעתיק הירושלמי הזה מבואר להדיא מהעתקת המרדכי והבעל העיטור שנוסחתם בירושלמי היה קושית ויעשה כהרחקת עדים. תיכף אחר הברייתא (ודלא כמו שהוא לפנינו שמפסיק במאמר ר' אילא בשם ר' ייסא) ומאמר האמוראים היא קודם הברייתא. וכמו שכתב שם בשירי קרבן עדה שיש להגיה כן. וביאור הירושלמי הוא פשוט לפי גירסא זו. דהא דאמר ר' אבין על מתני' תפתר שחתם ישראל לבסוף פליגי אמוראי ר' יוסי ור' אילא בשם ר' יסא דר' יוסי (הוא אמורא בירושלמי כידוע) ס"ל דאתי כמ"ד עדים חותמים זה שלא בפני זה הלכך דוקא כשחתם ישראל לבסוף דאי לאו דידע שהכותי חבר לא היה חותם אחריו. ולא חיים ר' יוסי לדלמא רוותא שבק אלא מסתמא חתמו כסדר אבל למ"ד אין עדים חותמין זה שלא בפני זה א"כ ראה הישראל כשחתם הכותי בודאי למדו שיחתום לשמה ואפילו חתם הכותי לבסוף כשר (וע"ש בק"ע). ור' אילא בשם ר' יסא ס"ל כגמרא דילן (גיטין י ב') דאדרבה למ"ד עדים חותמים זה שלא בפני זה אפי' אי חתים ישראל לבסוף נמי פסול דאמרינן רוותא שבק כו' אבל למ"ד אין עדים חותמין זה שלא בפני זה כשר כשהישראל חתם לבסוף דאי לאו דכותי חבר כו'. אבל שהישראל חתם בתחלה אף שהישראל ראה כשחתם מ"מ אינו יודע אם חתם לשמה דלא ס"ל האי סברא דהישראל מלמדו לחתום לשמה. וא"כ מביא הירושלמי הברייתא דשטר שחתמו כו' ומקשה עלה ויעשה כהרחקת עדים כו' ומתרץ עלה וזהו הנכון בביאור הירושלמי בזה בס"ד [וע"ע בנתיבות המשפט שם סק"ג שכתב ג"כ בתירוץ א' להגיה כנ"ל ע"ש בביאורו. וכ"כ בפני משה שם. ובדפוס זיטאמיר הדפיסו כן בפנים כהגהת הפני משה וכנ"ל]: **סליק**

מסכת סנהדרין

ף ה ע"ב בשלשי הגבורים וכתב ריא"ז ונראה כו' מן התורה אינו פסול אלא בדבר שהוא חשוד בו והמקדש אשה בפני שני גזלנים כו'. כ"ב עי' כנסת הגדולה על חושן משפט סי' ל"ד אות כ"ח בהגהת הטור [מ"ש על דברי ריא"ז אלה] ועי' ירושלמי גיטין פרק א' הלכה ד'. [שאמר שם על המתני' דעד עובד כוכבים פסול בשטרי ממון וכשר בגיטין משום דעל הממון נחשדו ועל הממון נפסלו ולא נחשדו על העריות ובשירי קרבן שם הניח בצ"ע הא קי"ל דרשע דחמס פסול לכל עדות שבתורה] ולכאורה קצת ראיה משם לריא"ז כאן [דלדבריו ניחא דכיון דאינו בשאר דברים רק מדרבנן לכן לא גזרו בעובד כוכבים שאינו רק חשד] ויש לדות דחשוד שאני. אבל אם נפסל ע"י עדים בממון פסול מן התורה לכל עדיות [וע"ע בפני יהושע על הגמרא בגיטין דף יו"ד ע"א על פירש"י במתני' שם מ"ש בזה]:

דף ז ע"א נ"י ד"ה במזוייף מתוכו כו' לשון הרב כו' אבל בתשובה לרי"ף ז"ל חילק כו'. כ"ב בתשובת הרי"ף סי' קס"ז. ומ"ש את"ז ומסתברא היכא דליתניהו כו' איתו שם רק הוא לשון הבעל העיטור שם באות ק' קרובים ע"ש. ועי' ברי"ף פ"ק דמכות [ומ"ש בהגהותיו שם]:

דף י ע"ב ברי"ף תוספתא כו' אין רשאין לעבור עליו כו' וכתב בחידושי אנשי שם וזהו שכתב הרא"ש כו' אין חביריו רשאין לדרוש עליו אבל כו'. כ"ב וכן הוא בהדיא בירושלמי בבא קמא פ"ג הלכה ה' מהו רשאין לעבור עליו דרשין עליה ועברין ע"ש [וע"ש במראה הפנים]:

דף יב ע"ב ברי"ף דהאי דאמר ר' אלעא אמר רבא מתני' דתנן כו'. כ"ב נ"ל דאמר ר' אלעא אמר רב מתני' כו' [וכן הוא בבכורות כ"ח ב']:

דף כ ע"א ברי"ף ואם ע"ה הן יעסקו בהלכות פסח כו'. כ"ב עי' בגמ' [דף ק"א ע"א]. שם הגי' באופן אחר. וכן ברי"ף ריש פי' אין עומדין העתיק הגירסא כמו שהוא בגמ' וכן הוא ברא"ש כאן]:

במרדכי סי' תרע"ח. פסקו הה"ג כרבי אבוה כו'. כ"ב זה תמוה דהלכות גדולות פסק להדיא [בהלכות דיינים] כשמואל וכמו שכתבו התוס' בשמו [בדף ג' ע"א ד"ה ולרבא. וכ"כ הרא"ש בשמו בסימן ו] ובהלכות שבועות מחלק הבה"ג דלא תקשי דר"נ אדר"נ מהא דאיסור ורב ספרא [בבא מציעא דף ל"ב ע"א] וז"ל הבה"ג שם איסור ורב ספרא כו' אמר רב נחמן כו' אבל צריכא ב"ד הדיוטות קשיא דר"נ אדר"נ התם אמר הלכתא כשמואל דאמר שנים שדנו דיניהם דין הכא קאמר צריכה ב"ד הדיוטות אלמא בעינן שלשה לא קשיי' כי קאמר רב נחמן הכא בעינן שלשה לשומא קאמר עכ"ל הבה"ג שם ע"ש. שוב מצאתי בס' שונה הלכות שהקשה כן. ומ"ש הבה"ג התם אמר ר"נ הלכתא כשמואל עי' בבה"ג הל' דיינים [שכתב שם בזה"ל בפני כמה מבטלו כו' (גיטין דף לב.) ר"נ אמר בפני שנים תרי נמי ב"ד מיקרי וקיימא לן (בגיטין דף לד) הלכתא כר"נ אלמא תרי נמי ב"ד מיקרי למימרא כשמואל עכ"ל הבה"ג שם. ועי' בתוס' דף ג ע"א ד"ה לרבא]:

שם סי' תרפא. כדאמרי' פ"ק דקדושין דאי לאו דעבד עברי כו'. כ"ב עי' בעיטור אות מ' מחילה:

סי' תרצ"ט. אבל בעל העיטור כתב כל הני פסולי דרבנן כו'. כ"ב ע"ש אות ק' שכתב זה בשם תשובות. אבל דעתו שם דצריכה גט מספק:

בהגהת מרדכי פ"ג סי' תשכ"א. וע"ה דפסחים שעוסק בתורה כו'. כ"ב נ"ל וע"ה דחגיגה שעוסק בתורה כו' [וכן הוא בבעל העיטור שם אות ק' קבלת עדות ע"ש]: **שם** סי' תשכ"ה וכתב העיטור היכא דאיכא סהדי כו'. כ"ב באות ק' קרובים ע"ש: **שם** באותו דיבור. כגון דלא דיירי בחצר א' כו' תיבת דלא שמוסגר במרובע הוא מוקף. וכ"ב נ"ל כגון דדיירי בחצר א' כו' וכן הוא בבעל העיטור שם ועי' כתובות דף כ"ג ע"א [שמפורש שם דהיכי דדיירי בחצר א' לא ראינו אינו ראיה ע"ש] ומה שהגיהו המדפיסים כגון דלא דיירי בחצר אחד שגו בזה מאוד כי הוא נגד סוגי' דכתובות ולא עיינו בבעל העיטור שהביא שם סוגי' דכתובות הנ"ל וכתב ע"ז דבריו. וצ"ל כאן כגון דדיירי כו' וכמו שהוא בבעל העיטור שם: (ומ"ש כאן. היכא דתרויהו כהדדי נינהו כו' בבעל העיטור שם הלשון היכא דתרווייהו כהדדי קיימי ע"ש): **שם** באותו דיבור וע"א אומר לא ראיתי ותנן גבי עגלה ערופה כו'. כ"ב כן הוא במשנה שבירושלמי [בסוטה פ"ט ה"ח] ע"ש. שלפי הנוסחת שבמשנה שלפנינו בבבלי [בגמ' סוטה דף מז ע"א] ובמשניות שם לא ראית בלשון נוכח וכן בכל המשנה שם לא ראיתם (וכן הוא ברמב"ם פ"ט מהל' רוצח הלכה ג') לכאורה אין מקום לראיה זו כי יש לפרש לא ראית כלומר שההורג שאתה אומר היה עמי במקום אחר א"כ בודאי לא ראית [או באופן אחר הדומה לזה] ועי' בתוספות יו"ט שם פ"ג מ"ד ד"ה ושנים. אלא נראה שנוסחת הבעל העיטור היה במשנה כהנוסחה שבמתני' שבסדר ירושלמי וע"א אומר לא ראיתי (בלשון מדבר בעדו) וכן בכל המשנה הגירסא לא ראינו ע"ש בירושלמי וע"פ נוסחה זו הראיה כמין חומר: **שם** סי' תשכ"ו. דלכינא ברעות נפשי בשליטותא דא והכל מה דעבד בהון. כ"ב נ"ל דלכינא ברעות נפשי ואשליטית ואשליטים לפלוני על ידיה כך וכך זוזי דליתן יתהון לפלוני בר פלוני או דליזבון בהון ארעא וליתהימן בשליטית דא ואכל מה דעבד בהון דאדעתא כו' כנ"ל. [וכן הוא בבעל העיטור אות ש' שליטית ממון בסופו]: **שם** ומסתברא כו' אין לו ליתן כ"א בפני שנים שבא בפני ב"ד כו'. כ"ב נ"ל כ"א בפני שניהם שבא בפני ב"ד ויפרש ענין השליטות בפניהם כו'. וכ"ה בבעל העיטור אות ש' שליטית ממון ובטור סי' נ"ה סעיף ו' העתיק דברי בעל העיטור אלה ולא העתיק תיבת בפני שניהם. אבל בעל התרומות שער כ"א איתא כן בפני שניהם כמ"ש בבעל העיטור שם ועמש"ש: **סליק**

חדושים והגהות על הרי"ף שבועות מהג"מ שמואל מרובזעוויץ ז"ל מו"ץ דמאהליב (והרד"ל ז"ל העתיקם בכי"ק מגליון האלפס שלו).

דף ב ע"א בר"ן סד"ה ומיהו כו' שיטתו של הרב ז"ל כו' שנבדקה ג"פ ומצאה טמאה יוצאה. נ"ע דלרהב"א כיון שראתה ג"פ מ"מ מאי קלקול איכא. אף כי לא תראה מ"מ בבעל השני אפ"ה אסורה לראשון לפי שאין כל האגבעות שוות כדלקמן. ודוחק לומר דאם תקבע לה ווסת מותרת לחזור לו כ"ז שלא ניסת לבעל שני דזה פשוט דליתא דכל שראתה תחתיו ג"פ מ"מ אף שאין לה ווסתאות כו' קבעה לה ווסת ואפ"ה אסורה לו. ואיפשר שתעשה רפואה וס"ל להר"ן כי תעשה רפואה מותרת אף לראשון: **ע"ב** ר"נ סד"ה ועפאה הרב ז"ל כי הסיא דפ' תינוקות כו' לדר' זירא לא בעי בדיקה כו'. ולפ"ז קשה ר"ז כמאן ס"ל דלדידי' ליכא לתרץ כמ"ש לעיל דסמיך אמתני' החמרין והפועלין כו' דאיירי לאחר שהוחזקה ג"פ: **שם** ומ"מ אפי' בדקה ג"פ ומצאה טמאה יש לה תקנה בבדיקה כו'. לדעתי י"ל בזה דהתם לקמן מיירי ביש לה ווסת לראייתה אלא שאירע שרואה מ"ת מש"ה מהני בדיקה דדם שרואה מ"ת הוא מהצדדין אבל באשה שאין לה ווסת הרי בע"כ תראה פ"א דם מן המקור ומאי מהני הבדיקה שבא מן הצדדין אף שעכשיו הוא מן הצדדין שמא פ"א תראה בעת תשמיש מן המקור דהא שאין לה ווסת אסורה לשמש מתחלה בלא עדים. אא"כ תאמר שתבדוק ג"פ אם בא מן הצדדין אזי מותרת וצ"ע ל"ע: **שם** ד"ה אם יש לה ווסת כו' לפרקים תולה בווסתה ומשמשת כו'. בלא"ה מותרת. דהא הויהפסק תשמיש היתיר בינתיים:

דף ג ע"ב ברי"ף ואי תזיא ב' יומי פו' לבר מיומא די"א דלא בעי כו'. בסוף נדה איתא שמד"ם צריך שימור עכ"פ:

דף ד ע"ב בר"ן ד"ה והראב"ד מן השם כו' בתולה היתה אין מוציאין אותה מחזקתה. אבל להקל לא תלינן שחיפה ש"ז. ומש"ה באשת כהן אסורה עליו אם לא מצא בתולים: **שם** ד"ה וגרסי' פ' כל היד כו' דכיון דאיכא תביעה אין לך כו'. ומיירי בנערה לפ"ז:

דף ה ע"א בר"ן ד"ה ת"ר אלו נא' מקוה כו' או רוכא או רביעי' בתחלה מדאורייתא. א"כ בהך דלינר הומ"ל לאוקמי ברוב שאוב דפסול מה"ת. גם מ"ש רביעית בתחלה הוא מדאורייתא וצ"ע וצ"ל כמ"ש לקמן בדר"ז ומהר"נ משמע דלר"ת צ"ל לומר הכי:

דף ו ע"ב בר"ן ד"ה איכא בינייהו לסמוך לחפיפה כו' לחזור ולטבול אע"ג דבלא איפשר שרינן לקמן. עי' הגהת מהר"ם טיקטין זה צ"ע דמ"מ ניחא לגי' האלפסי לל"ק אף דלא הפסה סמוך לטבילה ונמצא עליו ד"ת א"צ טבילה ומיירי דעיינה סמוך לטבילה כמ"ש לעיל ומ"ט לא ניחא לי' דברי הר"ן: **שם** ד"ה גרסי' בגמ' וכו' ובלבד שלא יטביל ע"ג ספסל כו' לא מהניא בהו טבילה כו'. לא ידעתי מנ"ל דאף בדיעבד לא מהני טבילה שמא אינו רק לכתחילה לא תטבול ע"ג ספסל: **שם** ד"ה ולית הלכתא כו' שפחותי' כאילו לא טבלה וי"ל כו'. איפשר לומר שהוא לטהרות. ואולי מליסנא דכאילו לא טבלה מ' כלא טבלה כלל אפי' לבעלה:

דף ז ע"א בר"ן ד"ה ד"ת רובו כו' ואי איתא עדיפא הו"ל לאקשויי עכ"ל. יש לומר דרש"י ס"ל בגוף אף מיעוט המקפיד הוצן ד"ת משום דכתיב ורחץ כל בשרו במים אבל שאינו מקפיד הרי הוא כגוף עצמו ואף בבשר מותר.מה"ת ומש"ה פריך מדר"פ: **בא"ד** ובמוצ"ש שא"א לחוף כו' חופפת בליל שבת. הייט בליל מ"ש אבל הוא תימה דמה היכא דחל יו"ט אחר השבת חופפת בע"ש וטובלת ליל שני בשבת כדי שלא תחוף בלילה כדלקמן כ"ש היכא דטבלה במ"ש תחוף בע"ש ותטבול במ"ש וצ"ע. ולכן נ"ל להגיה חופפת בע"ש והא דלא איפשר דתופפת בלילה היינו בשני יו"ט של ר"ה כדלקמן: **שם** ד"ה גרסי' בגמ' וכו' ובפ"ב דנדרים יש סוגיא כו' מדעתנו נ"ל הכרע בזה כו'. ול"נ דכשאמר סתם שבועה שאוכל מאי א"כ לפרש דבריו איך כיון מסא"כ במסרבין בו אינו נאמן שוב לפרש דבריו ובזה לא יסתרו הסוגיות: **בש"ג** ד"ה פשוט וכו' וה"ט מפני שהוי' הנדר שלא כהוגן. לא ידעתי מ"ט הוא שלא כהוגן לפמש"ל דמאי לפדותה: **ע"ב** ד"ה ובפלוגתא דאביי כו' וכ"ז ועי' לדברי הרי"ף כו'. בא"מת שהסוגיא מוכח כדברי הרי"ף ולא כרש"י ויפלא הדבר על רש"י איך העלים עין ז"ל מסוגיות רבות האלו וממשניות הרבה כאימרא כו'. וצ"ל לייסב לשיטת רש"י דהיכא שמתפיס חפץ בחפץ דהיינו כאימרא דבר זה יהיה כאימרא או בשר זבחי שלמים ודכוותי' הרי יש ממש בדבר הנתפס וחייל האיסור אף אמתפיס אבל היכי שאין מתפיס בשום חפץ רק מתפיס בנדר כמו הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו דלא התפיס בשום חפץ רק ביום שאין בו ממש זה מקרי שהתפיס בנדר ודמי שפיר למתפיס בשבועה דאין מתפיס בדבר שיש בו ממש רק מתפיס באיסור שבועה ומש"ה קאמר שפיר בגמ' מהך דאיזהו איסור האמור בתורה הרי עלי כיום שמת בו אביו דאין מתפיס בדבר רק באומר נדר ואפ"ה הוי התפסה. וא"כ ה"נ במתפיס בשבועה וזה אמת וברור. ולרבא בשניהם לא הוי התפסה והנה סך דנאמר ואמר ואני י"ל דהתם נזירות חל ג"כ על גוף האדם והוי ממש בממש. ויש בזה להאריך ואכ"מ:

דף ח ע"ב בר"ן ד"ה ואמר שמואל וכו' אינו ענין לרמב"ת דהתם שאני דגופין נחלקין נינהו כו' בלא"ה יש לחלק בכמה גווני ותמהני על הרמב"ן במדמי להו:

דף ט ע"א בר"ן ד"ה ואחרים אומרים שכיון כל הנדרים חלים על האיסורין והיא דמכות כו'. ול"נ לקיים שתיהן דוודאי נדרים אין חלין על קיום ל"ת. וכללא הוא אין אתע"א מי' באיסורי אכילה וודאי נדרים חלים עליהן דהא אמר ר"פ כאן בקונמות דלא מדכר שמא דאכילה ד"ה בכל שהוא וכל איסורי אכילה מה"ת בכזית ומש"ה חלה נדר על כל האיסורין משא"כ בהך דקונם שלא אתרום ביו"ט אין הנדר חל דחרישה אסורה ביו"ט בכ"ש. ומ"מ שיטת רש"י נכונה דבהך דנדלי' אף כי הי' אסור מה"ת הי' קונם חל עליו דהוי מאיסורי אכילה וכמ"ש: **שם** בד"ה בעי רבא שבועה שלא אוכל חרצן כו' נקטי' בהו לתומרא. לא ידעתי מאי נ"מ לקרבן או למלקות וודאי מספק אין לחייב קרבן ומלקות. ולענין איסור בלא"ה בכ"ד אסור כ"ש כמ"ש הוא לעיל וזהו טעמו של הרי"ף שהשמיט כל הדברים אלו: **בא"ד** מסיק אדעתי' דכל מאי דאכל כו'. בלא"ה סתם לא אתשביניהו אבל הכא הא אתשביניהו ע"ש בגמ': **ע"ב** בסד"ה מ"ש וכו' ומ"מ לא משכחינן להו אלא בדאסר חפצא אנפשי' כו'. לפ"ז הרי מצינן לאשכוחי אף בשבועות התפסה כה"ג כמו בנדרים וא"כ ניחא דלעולם איכא בשבועות איסורא במתפיס בשבועה ועיין בר"ן בר"פ ותבין: **שם** ד"ה מיבעיא לי' וכו' שלא אטעום כלום חדש כו' דאילו שלא אוכל יכול לאכול פחות מכשיעור. ובזה יתורץ קושי' תוס' ע"ש. ובלא"ה איפשר דלא הוי ש"ש אלא בהזכיר הזמן אבל אמר סתמא אף דהוי לעולם אפ"ה איפשר לא הוי ש"ש דשמא ימות קודם שיפתכן בשינה ובאכילה דקי"ל שמא ימות חיישינן ובש"ג משמע דאף בשלא יאכל לעולם הוי ש"ש. ואולי מחלוקתם תלוי אם בשבועה אסור ג"כ חצי שיעור אבל אין ענין לזה ד' הר"ן נ"ע: **בא"ד** דבר שא"א שבע"כ ישן בסוף ג' כו' בפ' המגרש אמרי' איפשר דברו נפשי' בסילוא ולא נהים ע"ש: **בא"ד** משום דהו"ל נשבע לעבור עד"ת כו' זה נ"ע דהא מש"ה ליחול עליו בכולל כמו דחל על יום א' וב' שאין בו סכנה ובכולל בשוא"ת כה"ג וודאי דחל אף לבטל את המצוה כמ"ש לעיל והוי כמו שלא אוכל מצה כל הסנה ויתבאר במ"א באריכות בס"ד:

דף י ע"ב במאור ד"ה ומי אמר אביי כו' שאני יודע לך עדות משום דליתא בהן אלא בלאו. נ"ל בלאו אלא כהן (ומ"מ אינו מחוור דה"נ י"ל הא דאמר אביי לעיל כאיני יודע פטור משום דלמסקנא בשבועת העדות אינו חייב אלא א') וכדרבא שילא לידון בדבר החדש והיינו דבר חדש שחייב מזיד וע"ש במלחמת ה':

דף יב ע"א בר"ן ד"ה אכלי' לאסוריה וכו' וכדרב יהודה דאמר בפ"ב דנדרים (יד:). הו"ל לאקשויי כו' אדר"י גופי' מ"ט קאמר אל ישן היום ול"ל באריכות הזה ויש בזה דברים ואכמ"ל: **ע"ב** שם ד"ה שבועה שלא אשב כו' דהיינו לא אניח תפלין והוי נשבע לבטל כו' אף זה הוי כלל מגו דחייל על שוי"ט ולילה. ודוחק לומר דבעי ג"כ שאמר לא אניח היום שאין זה במשמע. גם תי' הרמב"ן תמוה מ"ש דאפ"ה אינו חייב קרבן דקרא בדבר רשות כתי' א"כ מ"ט שלא אוכל נבילות ושתועות תייב קרבן ואי משום דהוי לקיים את המצוה והכא הוי לבטל כיון דקרא בדבר הרשות כתיב ובעי הרעה דומיא דהטבה ואיפשר משום ק"ו דריב"ב והכא ליכא למפרך שכן עשה בה לאו כהן דה"נ משכחת לה בהן ולאו והדברים ארוכים ואכ"מ:

דף יג ע"א בר"ן ד"ה ואין חייבין על שגגתה כו' וכ"ת הכא מש"ה פטור אביטוי לפי כו'. נ"ל כל האריכות כיון דאמרי' שם ידעתי ולא ידעתי מחלוקת וש"מ דלרב הוי שבועת ביטוי ומה שי"ל דאיפשר האי סוגיא היא כשמואל גם איפשר לומר הא דאמר לעיל ידעתי ולא ידעתי מחלוקת היינו היכי שא"ל שכשיו לאותה עדות אבל כל שצריך גם עכשיו לאותה עדות הוי נמי בכלל שבועת העדות ומש"ה פטור אביטוי דילא רק בדבר חדש לרבא ובזה מתורץ קושי' הר"נ: **ע"ב** ד"ה וכ' הר"י הלוי כו' אבל בע"ד שומעין כו'. בלא"ה י"ל שלית שאני שהוא כמותו משא"כ תורגמן:

דף יד ע"ב בר"ן סד"ה מפני לא מטעם תוזר ומגיד אלא משום דלא מגו משוו נפשיי' רשעים. לפ"ז אף כ כפרו חוץ לב"ד נמי הוו כי הודו את"כ משוו נפשיי' רשעים אף דנאמר אין בו משום שבועת ביטוי. אבל לאו היכא כדאיתא במרדכי א"ו בזה לא משוו נפשיי' רשיעי דמצי אמרי חזרנו ונזכרנו:

דף טו ע"א בר"ן סד"ה וכ' הרשב"א כו' שגגה דמהא יש ראיה מכרעת. איפשר דהכא בתר תקנת ר"נ משתבע היסת ונוטל ובגמ' איירי קודם תקנות ר"נ: **שם** ד"ה וגרסי' ותו בגמ' כו' וראיה נדבר מדאמרי' בפ' המדיר כו'. איפשר לחלק דהתם מיירי שראה הבעל הכתם ובע"כ צריכה לומר תכם טהר לי וא"כ כיון דהכתם כופר והיא בעצמה א"י לומר הכתם טהור. אבל הכא היא בעצמה נאמנת לומר מת בעלי גם יש לה מיגו דאי בעי אמרה בלי שבועה ודו"ק: **ע"ב** ד"ה גמ' אמר שמואל מה בין משביע מועטין למשביע מרובין. איפשר לחלק דהואיל ומשביע כולן והשבועה בטלה לגבי אותן שא"י בטלה נמי לגבי היודעין. משא"כ במשביע אחד שהמשביע הוא בספק אבל הנשבע אין ספק לגבי' ולא בטלה אצלו השבועה כלל ופשוט: **שם** סד"ה בהא"ף דליית כו' וכי תני ובכל הכינוין הרי אלו חייבין כו'. זהו חזרה תכ"ד דמה קשה לו מכל הכינויין דחייב אף כי לא הזכיר שבועה כמ"ש לעיל:

דף יז ע"ב בר"ן ד"ה גרסינן. ולקוחות לא מחייבי בהכי כו'. ולגבי לקוחות לא הוי כא"י אם פרעתיך דאיפשר שלקוחות לא נתחייבו דפרע קודם דקנו הני ניכסי או איפשר דנכסים הי' כערב ומערב לא מצי לגבות כיון דהלוה גופי' יכול לטעון פרעתי:

דף יח ע"א בר"ן ד"ה ולפ"ד יפה אמר הרי הלוו כו' וטעמא דמילתא מפני שמעותיו קונות לו משכון כו'. ולמ"ד מעות אינן קונות במטלטלין מאי איכא למימר. אלא ע"כ במשיכה קונה ואיכא למימר שלוה קונה במשיכה לשעבוד דעכשיו משעבד לי' על החוב ול"ד לסך דזכין אמתא דהתם לי"ל לשיעבוד דהרי לא נתחייב מעולם שיהא משעבד לי' עכשיו משכון זה. ואף שם איכא דיעות אי א"ל קני לשעבוד אבל הכא בוודאי קונה לשיעבוד:

דף יט ע"א בר"ן ד"ה ויש לרשב"א. וראי' לדבר מדתנן פ"ק דגיטין כו'.ראי' זו איני מבין דהא למ"ד שם דחיישי' למנה קבור אף שיש מעות הרבה מזומן אינכותבין לו כדמשמע שם דלמ"ק נתכוין ואט א"י באיזו מקום קבור ה"כ אם נאמר שוה קא"ל חיישינן שמא שוה מנה קבור כיון ליתן לו אף אם המנה שקבור נמי בכלל דהאומר שוה אף דוודאי הוי בכלל שוה כמ"ש לעיל אבל לדידן דלא חיישי' לקבורה אף באין לו מנה כלל נותני' לו שוה מנה מנכסיו: **שם** ד"ה אפי' לא. אע"ג דטענת שמא הוא דלאו כאפי' שקלי' כו'. אין זו ראי' דע"כ התם איירי דראה עכשיו ג"כ בידו הך כיתנא דאל"ה אית לי' מיגו דהחזרתי וא"כ הרי הוא טוענו ברי שהוא שלי אלא דאי לאו העד הי' מהימן לומר לקוח הוא בידי ועכשיו אינו נאמן:

דף כב ע"ב בר"ן ד"ה אימור דאמרי' ה"ל ב"כ דעות כו' בפ' השוכר א"ל כדשיימו בתלתא כו'. אין זה ענין כלל לרוב דיעות באומדנא:

דף כג ע"א בר"ן ד"ה דאמרינן. וראי' לדבר מדאמרי' לקמן ר"ש כל הנשבעין כו'. הי' איפשר לחלק בין ש"ת לש"ש ולא הוי קשה כל הני קושי' על רש"י. אלא שנ"ע בפ' הגוזל א"כ מאי פריך שם בשומרים מיגו דיכול לומר להד"ם יכול לומר נאנסו הא בדדמי לא אמרי מיגו כמבואר. ואיפשר בזה ליישב דברי הר"ן ושם יתי': **ע"ב** במתני' סד"ה ואגן. ודכוותא נמי איכא לפרושי בההוא דפ"ק דמציעא כגון שו"א ב' כורי עפר כו'. התם ליכא לפרש הכי. דזהו סיגוייא בתרא א"כ טענו כלים וקרקעות והיינו כאי גוונא שכ' הר"ן. ש"מ דלשינויא קמא איירי דהודאה הי' בקרקע:

דף כד ע"ב בר"ן ד"ה ולענין תובע.וה"נ אגן סהדי דתמשים דהבלה אית לי' גבי' כו'.ולי לא נראה דליהוי כהעדאת עדים הואיל דמה"ת לא הי' נאמן בשבועה לא אלימא תקנת חכמים שיהא כעדים לחייבו שבועת תורה וניחא נמי במשנה חייב הואיל והוי מודה במקצת דמה"ת א"ל המלוה לישבע שאינה ברשותו וסו"ל הלוה כאומר א"י אם פרעתיך ולא הוי כגורם לממון דהא מה"ת אין מחויב שבועה כלל המלוה. ולא עוד אלא שאני חוכך גם באומר א"י אם פרעתיך אם לחייבו שד"א כמודה במקצת משום דאינו מודה בבירור רק אנו מחייבינן לי' והכא שאני הואיל ובעיקר חיוב מודה בברי כדברי הרמב"ן וצ"ע ואכמ"ל:

דף כה ע"א בר"ן ד"ה גרסי' בגמ' אמר שמואל כו'. כך כ' רש"י ז"ל ומתני' נמי דיקא הכי דתני סלע כו'. אין זה ראיה לשמואל. דאיפשר אף כי איתי' א"י למשכון א"י לכופו ומתני' שאני משום דפירש. וגם אין ראיה מדקי"ל כו' דזכו לפוסקים דלא כשמואל: **ע"ב** בר"ן ד"ה א"ה ובמאי דכפר לי' בע"ס נ"ל לכדי תיוו כו'. עי' לעיל דכי' כל עיקר דתקנו רבנן שבועה בכופר הכל משום כדי חיוו ובקילנא ליכא כ"ח כמ"ש לעיל:

(יתר ההגהות יבואו אי"ה בכרך שאחריו):

תוספתא

שבועות פרק ראשון

פרק א א (א) אין בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר"מ ר' יהודה ור"ש חולקין א)בשעיר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף וטהור שאכל טמא שעירי רגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרין דברי ר' יהודה ר"ש אומר שעירי רגלים מכפרין אבל לא שעירי ר"ח (ב) ומודה ר"ש ב)בשעיר שלא קרב ברגל שיקרב בר"ח לא קרב בר"ח יקרב ביוה"כ לא קרב ביוה"כ יקרב לרגל הבא שמתחלה לא הוקדשו קרבנות הצבור אלא ע"מ שיקרב על מזבח החיצון. היה ר"ש אומר (ג) ל"ב שעירים קריבין לצבור בכל שנה ושנה שלשים ואחד בחוץ ונאכלין ואחד בפנים ואינו נאכל ושעיר המשתלח. שנים עשר בי"ב חדשי השנה שבעה בפסח ושמונה בחג ב' ביוה"כ א' בר"ה ושנים (ד) בעצרת אחד בגלל ג)לחם הפנים ואחד בגלל היום. (ה) ואם כפר הראשון על מה שני מכפר (ו) על הטומאה שאירעה בין זה לזה ואמרינן (ז) כך ישראל צריכין להביא שני שעירין בכל יום אלא שחס הקב"ה על נכסין של ישראל: ב היה ר"ש אומר קשה טומאת מקדש וקדשיו מכל עבירות שבתורה שכל עבירות שבתורה מתכפרות בשעיר אחת וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת בל"ב שעירין. כל עבירות שבתורה (מתוכו) מתכפרות פעם אחת בשנה וטומאת מקדש וקדשיו מתכפרת (ח) בכל חדש וחדש שנאמר (יחזקאל ה) לכן חי אני נאום ה' אלהים אם לא יען את מקדשי טמאת וגו' קשין הן שקוצין ותועבות שעשית וטומאת מקדש וקדשיו קשה מכולן: ג (ט) מעשה בשני אחים כהנים שהיו שוין ורצין ועולין בכבש וקדם אחד מהם את חבירו לתוך ארבע אמות נטל אחד מהן את הסכין ותקע בלבו בא ר' צדוק ועמד על מעלות האולם בהר הבית ואמר שמעוני אחינו בית ישראל הרי הוא אומר (דברים כא) כי ימצא חלל באדמה וגו' אנו מהיכן נמוד מן ההיכל או מן העזרות געו כל ישראל בבכיה אחריו ואח"כ בא אביו של תינוק אמר להם [א] אני כפרתכם מפרפר הוא בני וסכין לא נטמא מלמד שטומאת סכין היתה קשה עליהן משפיכות דמים וכן הוא אומר (מ"ב כא) וגם דם נקי שפך מנשה מכאן אמרו בעון שפיכות דמים שכינה נעלית ובית המקדש מיטמא: ד (י) כל המטמאין שבתורה בין שנטמאו טומאה קלה ובין שנטמאו טומאה חמורה חייבין על טומאת מקדש וקדשיו שנאמר (ויקרא ה) בכל דבר טמא לרבות כל המטמאין שבתורה או נפש למה נאמר לפי ששלש מצות אמורות בפרשה ב' מפורשות (כ) ואחת סתומה תלמוד סתומה מן המפורשה מה מפורשה שבע אף סתומה שבע אפילו אמר לעדים בואו והעידוני שלא נטמאתי ואמרו לו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות יכול יהו חייבין ת"ל או נפש (ל) דהסיען הכתוב מכלל הטומאות ובא לו לכלל שבועות. או נפש לרבות כל הנפשות אף (מ) נפש נשיא ומשיח ר' ירמיה אומר דבר למד מענינו שנא' (ויקרא ה) ואם לא תגיע ידו די שה ואומר ואם לא תשיג ידו לשתי [ב] וגו' במי שבא לכלל עוני ד)הכתוב מדבר (נ) יצא נשיא ומשיח שאין באין לכלל עוני שקדושתן עולמית. (ס) בכל [דבר] טמא מה ת"ל בכל דבר ר"ע אומר להביא את הנגע שאין טומאה יורדת להן (ע) אלא בדבר שר"ע לא היה דורש כלל ופרט [ג] והיה דורש רבויין ומעוטין שכך למד מנחום איש גם זו ר' נתן אומר להביא את הכלים שאין טומאה יורדת להן (פ) אלא במחשבה אמר ליה מה ראו כלים למחשבה ה)שר"ש לא היה דורש רבויין ומעוטין והיה דורש כלל ופרט וכלל או נפש אשר תגע בכל דבר טמא כלל או בנבלת חיה טמאה וגו' פרט או כי יגע בטומאת אדם וגו' כלל כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט כשהוא אומר לכל טומאתו אשר יטמא בה חזר וכלל אם כלל הראשון אמרינן לאו אלא כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט לומר לך מה הפרט מפורש טמאות המפורשות מן התורה (צ) יצא עדר גמלין ועדר רחילין ומכונות חיה ועוף ששכנו טמאות דאין מפורש מן התורה (ק) ר' נתן אומר טומאת ו)גאיות ולא טומאת קדושה יצא השורף את הפרה ופרים המשלח את השעיר שהן טומאות קדושות. אין לי אלא בהמה חיה ועוף (ר) טהורין בהמה חיה ועוף טמאין מנין ת"ל או בנבלת שרץ טמא אמר ר' יאשיה וכי יש בשרץ טמא וטהור אלא כשם ז)שחלקתה בין שרץ טמא לטהור כך בין בהמה וחיה לא תחלוק בין טמאין לטהורין אין לי אלא בכולן בכזית מנין ת"ל בנבלת חיה טמאה מה ת"ל טמאה להביא את כזית. א"ר שמעון מה ראו לומר בבהמה חיה בכזית טמא ובשרץ בכעדשה אלא בהמה וחיה תחלת ברייתן כזית. (ש) שרץ תחלת ברייתן כעדשה: ה נטמא [ד] ונעלמה ממנו טומאה זכר את המקדש (ת) ונעלם ממנו [ה] זה וזה והשתחוה או ששהה כדי השתחויה או [ו] שנדבק עם חבירו כדי השתחויה או שנכנס (א) לתוספת העזרה ושהה כדי השתחויה חייב על כל אחת ואחת דברי ר' ישמעאל שהיה ר' ישמעאל אומר ונעלם ממנו ונעלם ממנו שתי פעמים לחייב על העלם דבר טומאה ועל העלם מקדש (ב) ר' אליעזר ור"ע אומרים אינו חייב אלא על העלם טומאה בלבד:

פרק ב א (א) שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין אסורים פגול ונותר וטומאה שבועה שלא אשתה ושתה משקין אסורין יין של ערלה

אור הגנוז

פרק א [א] אחינו: [ב] תורים: [ג] וכלל: [ד] בעזרה: [ה] מקדש וזכור את הטומאה ונעלם ממנו זה וזה כו': [ו] שנדבר:

נוסחאות כ"י

א)בשעירים: ב)לר' יהודה: ג)הלחם וא' כו': ד)הכתוב מדבר יצא נשיא ומשיח שבנשיא הוא אומר אשר נשיא יחטא ובמשיח הוא אומר כי נזר שמן משחת וגו' הא במי שבא לכלל עוני: ה) שר' ישמעאל: ו) גויות: ז) שלא חלקתה:

חסדי דוד

פרק א אין בה ידיעה בתחלה בין שיש בה ידיעה בסוף בין שאין בה ידיעה בסוף ועל הטהור שאכל את הטמא שעיר הנעשה בחוץ ושעירי הרגלים ושעירי ר"ח מכפרין כצ"ל ומשום דתנן במתני' רמ"א כל השעירים כפרתן שוה ואיכא למשמע מהך ליטנא שגם שעיר הנעשה בפנים דיום הכפורים גם הוא כפרתו שוה לכלהו אידך לכן אשמועינן בתוספתא דליתא ומודה ר"מ בו דהוא אינו מכפר כפרתן והם אינם מכפרים כפרתו משום דכתיב ביה אחת בשנה כפרה אחת הוא מכפר וזה על שיש בה ידיעה בתחלה דאתי לכלל חטאת דכתיב ביה לכל חטאתם ואינו מכפר ב' כפרות. ואינך לא מכפרו כפרתו דכתיב ביה אחת בשנה דרשינן כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. אבל כל השאר בין דרגלים בין דר"ח הוקשו זה לזה מדכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם. ובזה יתבארו דברי ר"מ ודברי ר"י ור"ש דליתנייהו בברייתא בגמ' יש לפרש דה"ק ר"י ור"ש חולקין בשעיר פי' בשעיר החיצון דיוהכ"פ דלדידהו אין כפרתו שוה לשאר המוספין דשעירי הרגלים ובר"ח מכפרין על אין בה ואין בה וכן על טהור וכו' ושעיר החיצון מכפר על שאין בה ויש בה. ואשמועינן הך תנא דתוספתא מה דלא שמעינן מפורש במשנה: **כל** המטמאין שבתורה כו' או נפש למה נאמר כו'. לא נמצאת בשום מקום ונראה דה"פ או דכתב רחמנא בטומאת מקדש נ"ל ומשני לפי שג' מצות אמורות בפ' כלומר אלתא קראי זה אח"ז דכתיב בהו נפש. ברישא כתיב ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה ואין אלה אלא שבועה והיא מפורשת דהיינו בשבועת העדים ובפרשה השלישית או נפש כי תשבע לבטא וגו' היא ג"כ מפורשת דהיינו שבועת בטוי אך הפ' האמצעית נפש אשר תגע בכל דבר וגו' והוא טמא ואשם וכתיב בתריה או כי יגע וגו' והוא ידע ואשם ולהך קרא תניין דהאמצע קרי ליה סתימאה דאי בטומאה איירי כמו בקרא שלפ"ז סל"ל והוא טמא ואשם והדר כתיב והיה כי יאשם לאחת מאלה וגו' והביא את אשמו וגו' וס"ד דמ"ש בפ' האמצעי והוא ידע ואשם יתפרש והוא ידע עדות לו בענין טומאה והשביעו שיעיד שלא נטמא ת"ל או לחלק ולהוציא כל עניני שבועה מפרשה שבטומאה ולא שייכי כלל שבועת העדות ושבועת בטוי בעניני טומאה ושייכי רק בעניני תביעת ממון. ועי' בגמ' דף ל"ג ובתוס' דף ד' בד"ה ונעלם ונעלם כו': **נטמא** ונעלמה ממנו כו'. חסרון לשון יש כאן וכצ"ל נטמא ונעלמה ממנו טומאה וזכור את המקדש נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו זה וזה וכו' וזה ליטנא דמתני בפ"ב ובא להוסיף כאן אמתני' או שנדבק עם חבירו כדי השתחויה כו' ופירושו או שנדבק מעט מעט שיעור עם חבירו כשיש בשניהם כדי השתחויה חייב וקמ"ל דשהיות מצטרפות. ואע"ג דבגמ' היא בעיא דלא איפשטא ולא פשט מהך תוספתא משום דאינה מפורשת פירושה כל כך. וגם אולי לא מתניא בי ר"ח ור"ה:

פרק ב שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים אסורים כו'. לר"י מיירי בנשבע ע"י כולל עם דברים המותרים לכן חיילא שבועה ולר"ל מיירי דנשבע גם על חצי שיעור ואכל ח"ש וסיפא שבועה שאוכל כו' מבואר ממלתי' דהכא שם וכפי גי' הרי"ף ומוהר"י בן מיגש והרמב"ם שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר

מצפה שמואל

(א) אין בה ידיעה. עי' פ"א מ"ב דשבועות ושם יח: (ב) ומודה ר"ש. יב: ירושלמי פ"א הל"ד ומיי' פי"א מהל' שגגות ועי' תוס' שם: (ג) ל"ב שעירים. ירושלמי פ"א הל"ה ועי' תוס' ר"ה ח: ד"ה שהחדש ועי' רי"ף ורא"ש סוף ר"ה ומכאן מדקדקין דמקריבין מוסף של ר"ח בר"ה: (ד) בעצרת. עי' זבחים ו: ועי' תוס' יומא ג. ד"ה אלא: (ה) ואם כפר הראשון. זבחים ו: ובשעירי עצרת קאי וכן בירושלמי פ"א ה"ה ועי' ירושלמי קדושין פ"ב סוף הל"ו מוכח זה אבל של ר"ה חולקין כי של ר"ח בא על טהור שאכל טמא ושל ר"ה על אין בה ואין בה: (ו) על הטומאה. עי' ירושלמי פ"א הל"ד מה שמקשה אילו לא אירע טומאה: (ז) כך ישראל צריכין. מנחות יד:: (ח) בכל חודש. היינו טומאת מקדש וקדשיו בשגגה אבל בזדון שעיר הנעשה בפנים מכפר ועי' תוס' יב: ד"ה על זדון ועי' ירושלמי יומא פ"א הל"ו: (ט) מעשה בשני אחים. יומא כג. ומסיק שם דש"ד הוא דקיל וטהרת כלים היה חמור להם אף נגד ש"ד התמורה ועי' ירושלמי שם פ"ב הל"א מוכח כל זה ומסיים מלמד שהיתה טומאה קשה להן מש"ד לגנאי והיינו כדאמרי' בש"ס דש"ד קיל וטהרת כלים כדקיימא קיימא: (י) כל המטמאין. עי' תו"כ פ' אמור בקרא ומתו בו ועי' מיי' פ"ג מהל' כ"מ מהלי"ג ועד הלי"ח ודעת הרמב"ם שם דאם הכניס כלי ראשון לטומאה למקדש שהוא פטור וע"ש בהשגות ועי' תו"כ פ' ויקרא: (כ) ואי' סתומה. ז. יד:: (ל) הסיען הכתוב. עי' בפנים ותו"כ פירש עוד דה"ק הסיען הכתוב מכלל טומאות ובא לכלל שבועות דאו נפש כי תשבע כתיב ולא קאי על נפש דכי תגע: (מ) נפש נשיא ומשיח. מיי' פ"י מה"ש הל"ז וע"ש בהשגות ובלח"מ ומכאן ראיה להרמב"ם ע"ש: (נ) יצא נשיא ומשיח. הוריות ט. ושם בירושלמי פ"ב הל"ו וז': (ס) בכל דבר טמא. עי' תו"כ ויקרא פ"א פי"ב ובק"א שם ועי' מיי' פ"ג מהל' כ"מ הל"ב: (ע) אלא בדבר. ר"נ אומר להביא את הכלים. כדלקמן דר"נ פליג על ר"ע במשמעות דורשין (ת"כ) עי' בפנים: (פ) אלא במחשבה. עי' כלים פכ"ה ועי' ספרי פ' נשא פיסקא א' וכ' ועי' ירושלמי נזיר ספ"ז מדין כלים למקדש ועי' נזיר פ"ג הל"ג: (צ) יצא עדר. עי' אהלות פ"ח: (ק) ר"נ אומר. תו"כ פ' ויקרא: (ר) טהורין. עי' ז:: (ש) שרץ תחלת ברייתו. תו"כ פ' שמיני בקרא דכל הנוגע ודלא כר"י בר"י דאמר כזנב הלטאה ועי' נזיר נב. ועי' חולין קב: בקלניתא דלית בה כזית בשר אבל בין כולה כזית ועי' ירושלמי ריש פאה דכל השיעורין נתנו חכמים כזית מן המת כזית מן הנבלה כעדשה מן השרץ וכן בירושלמי חגיגה פ"א הל"ב ועי' ירושלמי נזיר פ"ז הל"ב ומקשה שם דהמת יטמא בפחות מכזית דהר"י להביא הנפל שאין בו כזית: (ת) ונעלם ממנו זה וזה. גרסינן כאן פמו במשנה וחייב על העלם טומאה ג"כ דר"י הוא דמחייב בהעלם טומאה ועי' יד. וטז: ועי' רמב"ם פ"ב מהלכות כ"מ הכ"ב דינים אלו וקאמר כאן או שנדבק שעמד במקום א' דאילו יצא בארוכה לא בעינן שהה ואם יצא בקצרה אף שהה שיעור שהיה פטור אלא בהשתחויה ממש אלא כאן בעמד במקומו: (א) לתוספת העזרה. שם: (ב) ר"א ור"ע. שניהם שוין בזה ופליגי לר"ע לא בעינן ידיעה באיזה טומאה ולר"א בעינן שיודע אי בשרץ או בנבלה ועי' יח: (א) שבועה שלא אוכל. עי' כב: וכג. מבואר היטב ולא אהיה כר"ל אם נימא דל"ל כולל באיסור הכא מאיליו אבל בח"ש א"א לאוקמי שהרי איסורי הנאה נינהו ולא בעינן שיעור שלם ויש מי שכתב דלכ"ע מוקמינן בח"ש דאין איסור קל הל על חמור בכולל וא"א לומר כן ועי' ירושלמי נזיר פ"א הל"ב דאמר ר"ז בכולל נחלקו אבל בפרט אין שבועה חלה על איסורין ועי' כאן פ"ג הל"ג ועי' ירושל' נדרים פ"א הל"א אין שבועות חלות על איסורין:

מנחת בכורים

פרק א א אין בה ידיעה בתחלה. כגון בטמא שאכל קודש או נכנס למקדש ולא ידע בטומאה מימיו זה לא יבוא לכלל קרבן מעולם: בין שיש בה ובין שאין בה ידיעה בסוף וטהור שאכל את הטמא. גרסינן: שעיר הנעשה בחוץ ושעירי רגלים ור"ח מכפרין. גרסינן דכן ס"ל לר"מ במשנה דכל השעירים כפרתן שוה: חולקין. מחלקין: דאין כפרתן שוה. אלא דיש חילוק בין ר"י לר"ש דר"י מחלק רק דשעיר החיצון על יש בה ידיעה בסוף לבד. ושעירי רגלים ור"ח על אין בה ידיעת בסוף ועל טהור שאכל את הטמא ובדברי ר"ש גרסינן דשעירי ר"ח מכפרין על טהור וכו' לבד. ושעירי רגלים מכפרין דקתני קאי על אין בה ידיעה בסוף (ועי' במשנה בגמרא): ומודים. אף שחלוקין בכפרתן: על מזבח החיצון. שכולן קרבין עליו לבד שעיר הפנימי דלא: בפנים. בהיכל וביוה"כ: שעיר המשתלח. אינו ממנין ל"ב: לחם הפנים. להתיר חדש: היום. מוסף: בכל יום. לכפר על הטומאה: ב בשעיר אחת. בשעיר המשתלח: מתכפרות פ"א. גרסינן ומתוכו נמחק: יען את מקדשי. שביק לכולהו ואמר טומאת מקדש וקדשיו: ג מעשה בשני אחים. לראיה דטומאה חמורה: לתוך ד"א. העליונות שהיא קודם לתרום: מן ההיכל ומן העזרות. בגמ' הגירסא מן העיר ומן העזרות ולהרבות בבכיה אמר כן דלא שייך הכא דין עגלה ערופה (עי' גמ' יומא דף כ"ג): וכה"א. דבשפיכת דמים נחרב המקדש: נעלית. נסתלקית: ד קלה. ראשון: חמורה. אב הטומאה: או נפש. בקרבן עולה ויורד נאמר בקרא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' או נפש אשר תגע בכל דבר טמא ואשם וגו' או נפש כי תשבע וגו'. או נפש הראשון והשני מיותר: ב' מפורשות. עדות ושבועת ביטוי: סתומה. ואשם לא נתפרש מה עשה ולמד משלמים דמיירי בטומאת מקדש וקדשיו: תלמוד סתומה. כוונתו כמו יכול דתלמוד סתומה מן המפורשת ומיירי הכא ג"כ בשבועה: הסיען הכתוב. ולכן כתיב או נפש השני להפסיק לומר דהך או נפש אשר תגע לא מיירי בשבועה: או נפש. הראשון. ומשיח חייב בטומאת מקדש וקדשיו (ועי' גמרא הוריות ט י): קדושתן עולמית. שם נשיא שאין על גביו אלא ה' אלהיו ומשיח דכתיב והכהן הגדול מאחיו. שיהיה גדול בחכמה ובעושר: אלא בדבר. דנגע נראת תלוי בדבור של כהן: שר"ע לא היה דורש כלל ופרט אלא ריבוי ומיעוט כצ"ל. והוא נתינת טעם דמחמת דדריש ריבה ומיעט וריבה לקמן אף שורף את הפרה ולכן מרבינן ג"כ כלים דאב הטומאה מדאורייתא אף דאינן מפורשות מה"ת ולא ממעטינן רק כלי חרס ואוכלין ומשקין ונשאר ריבוי דדבר לרבות הנגע: ר"נ אומר להביא את הכלים. דר"נ דריש בכללי ופרטי וכדממעט לקמן השורף את הפרה וכר"י ג"כ דממעטינן טומאות שאינן מפורשות מן התורה והיינו ממעטין אף כלים ולכן צריך ריבוי דדבר לרבות כלים דאב הטומאה מדאורייתא לחייב: במחשבה. שחושב שלא להוסיף עוד על הכלי זהו גמר כלי אך אם לא חשב עדיין לא נגמר ואינו מקבל טומאה ודבר הוא מחשבה דכה"ג מצינו בספ"ג דמציעא על כל דבר פשע דלב"ש במחשבה הוא שולח יד: אמר ליה. גרסינן פי' דא"ל ר"ע: כלים למחשבה. אחר דכאן נאמר דבור והוא לטעמיה דר"נ אבל ר"ע מטעם אחר לא מרבי כלים דלא איצטריך כאמור: שר' ישמעאל. גרסינן הכוונה דכן נמי ר"נ ס"ל כמו ר"י דממעטינן בכלל ופרט שאינן מפורשות מה"ת אלא דמוסיף להוציא השורף הפרה ונותן טעם לר"נ דע"כ צריך בכל דבר לרבות הכלים: חיה טמאה וגו' או כי יגע בטומאת אדם פרט. כצ"ל ומתיבת כלל ופרט וכו' עד כעין הפרט נמחק: כשהוא אומר וכו' בה חזר וכלל. כצ"ל: אם כלל הראשון אמרת לאו. פי' דאם לא נאמר כלל השני הוה כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שבפרט: כעין הפרט. ומרבינן דדמי לפרט. ודכתיבי בקרא או בנבלת חיה וגו' או כי יגע בטומאת אדם מרבי כל דדמי להו (ועי' בתו"כ פרשה ז): המפורשות מה"ת. וא"כ אלו אינן חייבין דאינן מפורשות (עי' ר"ש ור"מ במשנה באהלות בפי"ד ובתוס' נז"ז): עדר גמלים. הוא שיהיה ראש כל בהמה ברגלי האחרת ויהיו עומדות: מכונות חיה. קבוץ חיות המדבריות וכמו שיאמר לכלל קבוץ בע"ח הבייתות עדר כמו כן יאמר לכלל החיות מכונות ובתנאי שיהיו אלו החיות עומדות דבוקות: והעוף ששכן. גרסינן פי' על הכותל ואלו אף שמאהילין והוה אב הטומאה מה"ת כיון דאינן מפורשות מה"ת והוא לא דריש רבוי' ומיעוט ע"כ אינו חייב בטומאת מקדש וקדשיו: בהמה וחיה טמאין. כצ"ל ותיבת עוף נמחק דעוף טמא אינו מטמא בבית הבליעה וכ"ה לקמן דקתני בין בהמה וחיה לא תחלוק ולא הזכיר עוף: אלא כשם שלא חלקת. גרסינן: את כעדשה. שכן חומט תחלתו בכעדשה (נזיר נב.): ה נטמא וידע גרסינן. דבעינן ידיעה בתחלה: את המקדש. נעלם ממנו מקדש וזכור את הטומאה נעלם ממנו כו' כצ"ל: והשתחוה או ששהה. ומיירי דנטמא בעזרה וע"כ בעי השתחויה או שהיה: ר"א ור"ע אומרים אינו חייב. ובגמ' אמרינן דל"מ שרץ ונבלה דלר"ע כיון דידע דנטמא א"צ לידע אם בשרץ נטמא או בנבלה ור"א סבר דצריך לידע במה נטמא:

פרק ב א שבועה שלא אוכל וכו' פיגול ונותר וטומאה. במשנה בגמרא איתא נבילות וטריפות. ולמאן דמוקי לה בכולל כן נמי בתוספתא ואשמועינן הכא דאף בקל על החמור חל בכולל א"נ אשמועינן דשבועה נקרא חמור גם גבי פיגול דחשיב פ' בתרא דיומא (פו:) חייבי כריתות ולא תשא עמהם ולרבא לפרש"י

ערלה ושל כלאי הכרם חייב ור"ש פוטר שבועה שאוכל [א] אוכלין אסורין פגול נותר וטומאה. שבועה א) שלא אשתה ושתה משקין אסורין יין של ערלה ושל כלאי הכרם פטור ור"ש מחייב (ב) מודה ר"ש באומר קונם אשתי נהנית לי אם אוכל ואם אשתה ואכל אוכלין אסורין [ב] משקין אסורין שאשתו [ג] מותרת לו ב): ב (ג) שבועה שלא אוכל וחזר ואמר שבועה שאוכל על האחרונה לוקה מיד ועל הראשונה אם אכל חייב אם לא אכל פטור. שבועה שאוכל וחזר ואמר שבועה שלא אוכל על האחרונה לוקה מיד על הראשונה אם אכל פטור אם (ד) לא אכל חייב. שבועה (ה) שלא אוכל ושלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר [ד] אלא (ו) לזרז את הראשונות. שבועה שאוכל שאוכל ולא אכל אינו חייב אלא אחת שלא אמר את האחרונות אלא לזרז את הראשונות. שבועה שלא אכלתי שבועה שלא אכלתי חייב על כל אחת ואחת (ז) זה חומר לשעבר מלעתיד לבא: ג המשביע (ח) את העובד כוכבים את הנשים את הקטנים (ט) את הקרובין את הפסולין פטור שנא' (ויקרא ה) והוא עד בעד שראוי להוציא ממון רבי אליעזר אומר המשביע (י) בעד אחד פטור שאינו ראוי להוציא ממון: (כ) עדות ממון מתקיימת בראיה שלא בידיעה ובידיעה שלא בראיה איזו היא ראיה שאין בה ידיעה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי לא מניתי לך במעמד פלוני ופלוני (ל) יאמרו ואני אתן זו (מ) ראיה שאין בה ידיעה ואיזו היא (נ) ידיעה שאין בה ראיה תן לי מאתים זוז שיש לי בידך אין לך בידי (ס) לא הודיתה לי במעמד פלוני ופלוני יאמרו ואני נותן זו היא ידיעה שאין בה ראיה: ד חייבין (ע) על זדון העדות עם זדון השבועה ועל זדון העדות עם שגגת השבועה ועל שגגת העדות שהוא פטור. ואיזהו זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב היה יודע לו עדות והיה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זו היא זדון העדות עם זדון השבועה שהוא חייב. ואיזהו זדון העדות עם שגגת השבועה שהוא חייב היה יודע לו עדות (פ) ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זהו זדון עדות עם שגגת שבועה שהוא חייב ואיזו היא שגגת העדות שהוא פטור לא היה יודע לו עדות או (צ) שהיה יודע ונעלם ממנו בשעה שנשבע פטור שנאמר (ק) ונשבע על שקר: ה חייבין על זדון פקדון עם זדון השבועה ועל זדון הפקדון עם שגגת השבועה ועל שגגת הפקדון שהוא פטור איזה הוא זדון הפקדון עם זדון השבועה שהוא חייב היה יודע שיש בידו פקדון והיה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זה הוא זדון פקדון עם זדון השבועה שהוא חייב. ואיזה הוא זדון הפקדון עם שגגת השבועה שהוא חייב היה יודע שיש בידו פקדון ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן זה הוא (ר) זדון הפקדון עם שגגת שבועה שהוא חייב ואיזו היא שגגת שבועה שהוא פטור לא היה יודע שיש בידו פקדון או שהיה יודע ונעלם ממנו בשעה שנשבע פטור שנאמר ונשבע על שקר (ש) היה מחזר אחר עדים אמרו מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שיטענו (ת) אבל בפקדון אינו כן מפני מה אתה בא אחרינו שבועה שאין לך בידי ה"ז ג) פטור. (א) זהו חומר בשבועת הפקדון משבועת העדות אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני מאתים זוז (ב) מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה (ג) שלא נעידך הרי אלו פטורין עד שיאמרו לו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות (ד) וכן בפקדון אמר לו תן לי מאתים זוז שיש לי בידך מעסקי שכר שכיר ומזון האשה והבנות שבועה שלא אתן לך פטור עד שיאמר לו שבועה שאין לך בידי. אמר לעדים בואו והעידוני שאמר פלוני ליתן לי ר' זוז ולא נתן לי. כסות שאמר להלבישני ולא הלבישני שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין שאומר לו (ה) אמר לי ליתן לך וא"א ליתן לך. אמר להלבישך וא"א להלבישך וכן בפקדון אמר ד) ליתן מאתים זוז ולא נתת לי. כסות שאמר הלבישני ולא הלבשתני שבועה שאין לך בידי פטור שאומר לו אמר ליתן לך. וא"א ליתן לך אמר להלבישך וא"א להלבישך: ו המשביע (ו) בפני עובד כוכבים בפני לסטים בפני מוכסין פטור שנאמר אם תחטא ולא יגיד הוא חוטא אם לא יגיד ואל יהא חוטא כשיגיד בואו והעידוני לאבא שיש לו ביד פלוני מאתים זוז מעסקי שכר שכיר וממזון האשה והבנות שבועה שאין אנו יודעין לך עדות הרי אלו פטורין עד שישמעו מפי התובע. מת אביו (ז) ירשו בנו נכנס תחתיו הרי הוא כמוהו: ז האומר יכך אל יכך ייטיב לך כן ייטיב לך יריע לך אל ירע לך כן ירע לך (ח) זו היא אלה האמורה בתורה ר' יהודה אומר ייטיב פטורין וחכמים מחייבין באומר ייטיב לך אם תבואו ותעידוני ה) ירע לך אם [ה] תבואו ותעידוני אל ירע לך אם תבואו ותעידוני: ח (ט) אנסתה ופתיתה את בתי והוא אומר לא אנסתי ולא פתיתי משביעך אני (י) ואמר אמן חייב ור"ש פוטר שאין משלם קנס ע"פ עצמו זה הכלל כל שהוא קנס ומשלם ע"פ עצמו משביעך ואמר אמן פטור וכל שאינו קנס ואינו משלם ע"פ עצמו משביעך אני ואמר אמן חייב האומר נשבע אני (כ) [ו] בתורה ובשמים פטור:

פרק ג א המשביע את חבירו על דבר שיש בו (א) שוה פרוטה וכפר ה"ז משלם (ב) קרן וחומש ואשם. המשביע (ג) את העדים על דבר שיש בו שוה פרוטה וכפרו הרי אלו חייבין קרבן (ד) ופטורין מן הממון שנאמר ונשא עונו ו) קרבן ר' יהודה בן בתירה אומר נאמר כאן ונשא עונו ונאמר להלן עונו ישא מה עונו ישא האמור להלן נטילת נשמה אף עונו ישא האמור כאן נטילת נשמה ונשא עונו מלמד (ה) שבכלל נשיאת עון קרבן

נוסחאות כ"י

א) שאשתה: ב) אם לא אוכל אם לא אשתה ואכל אוכלין אסורין ושתה משקין אסורין שאשתו אסורה לו: ג) חייב: ד) לו תן לי: ה) אל ייטיב לך אם לא תבואו ותעידוני: ו) ר' ישמעאל אומר ונשא עונו קרבן:

אור הגנוז

[א] ואכל: [ב] ושתה: [ג] אסורה לו: [ד] את האחרונות אלא לזרז את הראשונות: [ה] לא: [ו] חייב בתורה ובשמים פטור:

חסדי דוד

כלומר יצא ידי חובת שבועה דאע"ג דלא חזי לאכילה כיון דהוא אחשביה לאכילתו פטור וה"ה גם באוכל דברים האסורים שהרי השבועה חלה גם עליהם ע"י כולל וע"י מעשה זה הראה דעתו שכוון גם לדברים האסורים ומשכחת לה בלאו והן וכמ"ש בחי' הרי"ן מיגש שם. וכאן צ"ל שבועה שאוכל כו' שבועה שאשתה ושתה משקין כו': המשביע בפני עובד כוכבים בפני ליסטים כו'. יגעתי ולא מצאתי זה בשום מקום והדבר קשה להולמו דמה ענין עובד כוכבים וליסטים הלא אפי' המשביע ישראל מעלייתא אינו חייב עד שישביענו בפני ב"ד וכדתנן במתני'. ואפשר דהאי מתניתא ר"מ היא דסובר במתני' דמפי עצמו אפי' שלא בב"ד וה"ה אם השביעו וענה אמן וכדמוכח מהש"ס ולדידיה הוא דאיצטריך הכא לאשמעינן דהמשביע בפני עובד כוכבים וכגון שתבע את חבירו בדין לפניהם והביא התובע בפניהם את עדיו והשביע אותם שיגידו שחייב הוא לו כדי להוציא מידו וענו אמן אפ"ה פטורים אע"פ שיודעים לו עדות. ומאי דקתני בפני ליסטים בפני מוכסים זה צ"ע הלא המה לאו דייני דינהו ודוחק לומר דמיירי בקבלו עליהם. וא"א לפרש התוספתא זו רק בדוחק וגבי בואו והעידוהו לאבא צ"ל שבועה שאין אנו יודעין לו עדות:

פרק ג המשביע את חבירו על דבר שיש בו ש"פ כו'. רישא איירי בשבועת הפקדון והדברים ברורים דפחות מש"פ לא חשיב ממון בשום מקום וסיפא מיירי בשבועת העדות וקמ"ל דאע"ג דכמה שכפרו עדותן גרמו לזה להפסיד ממונו אפ"ה פטורין הואיל ולא היה אלא גרמא בעלמא. וכדברי ריב"ב ז"ל

מצפה שמואל

(ב) מודה ר"ש. עי' מי' פ"ה מהל' שבועות הל"ז טוש"ע יו"ד סי' רל"ח ס"ז וע"ש בש"ך ס"ק ט' ועי' ס"ב במשנה ועי' ט"ז יו"ד סי' רל"ח ס"ק כ' דאכל עפר פטור וסותר למ"ש הרמב"ם כאן פ"ג הל"ז ועי' רמב"ם בפ"ה הל"ה בנזיר שנשבע שלא יאכל חרצן בלח"מ שם ועי' מ"ש בנדרים: (ג) שבועה שלא אוכל. כט. וירושלמי פ"ג הל"ט ועי' תוס' מכות טז: ד"ה במאי: (ד) לא אכל חייב. שבועות כא. דאינו חייב מלקות דאכ"מ וכאן בקרבן וכ"כ בת"ב: (ה) שלא אוכל וכו' אינו חייב אלא אחת. כז: ועי' ירושלמי נדרים פ"א הל"א ואיסורא איכא: (ו) לזרז. עי' נדרים ט. ופ"ה ובירושלמי הל"ג: (ז) זה חומר. וירושל' פ"ג הל"ג וה"ט ועי' ירושל' יומא פ"ח הל"ג בשבועה שלא אוכל שלא אוכל ועי' ירושל' נדרים פ"ב הל"א זה חומר ע"ש ועי' מ"ש שם פ"ג וכאן פ"ג הל"ה והל"ז וסוף הל"ט: (ח) את העובד כוכבים. ל. במשנה ועי' לה: (ט) את הקרובין. עי' ירושלמי פ"ד הל"א וסנהדרין פ"ג הל"י ועי' ירושלמי יומא פ"ז הל"א בזה: (י) בעד א'. לב.: (כ) עדות ממון. לב.: (ל) יאמרו ואני אתן. לג: ועי' ירושלמי פ"ד הל"ה ואם אמר אותו מנה שמנה הוא מתנה עי' בזה סי' ע"ט בסמ"ע סק"י ובש"ך סקי"א וכאן אי משום דהוחזק כפרן אי משום שרוצה ליתן וע"ש לג: (מ) ראיה שאין בה ידיעה. ופירש הריטב"א משום דהוחזק כפרן: (נ) ידיעה שאין בה ראיה. עי' סוף סי' ל' סט"ו ולא חשיב הכא מה"ט דזה גם בד"כ מהניא כמ"ש התוס' לד. ד"ה דאי דאומדנא כהאי גם בד"כ מהני וכאן תנא מה דמהני בד"מ (ת"ב): (ס) לא הודיתה לי בסנהדרין כט. דיכול לומר משטה אני להשביע וכאן בגוונא דהוה הודאה גמורה: (ע) על זדון. לג.: (פ) ולא היה יודע שכל הנשבע. עי' ר"ש כלל גדול דשגגת קרבן בשבועה שמה שגגה אף לרבנן ואביי אינו סובר כך וע"ש בכעס"מ וע"ש סט"ו ד"ה דידע ועי' כה: ועי' ירושלמי שבועות רפ"ג ובמס"פ שם ד"ה שבועות: (צ) שהיה יודע. עי' תוס' לג: ד"ה ואין חייבין ועי' ר"ן שהוכיח כפרש"י דשכחו העדות ונשבע שלא' ע"ש: (ק) ונשבע על שקר. לג: ועי' תוס' ב"ק פ"י מ"ש שם ד"ה ונשבע בזה ועי' בירושל' כאן פ"ד סהל"ב: (ר) זדון הפקדון. לו: (ש) היה מחזר. לג: ולב.: (ת) אבל בפקדון. לג. ועי' מהרש"ל רפ"ה דמה דאמרינן תביעה וכפירה ל"ד: (א) זהו חומר. עי' רמב"ם רפ"ט מהל' שבועות הל"ז וע"ש בכ"מ ובלח"מ: (ב) מעסקי שכר שכיר. ממון שלא בא לידו ומזון האשה ממון שנתחייב בעצמו ועי' ב"מ מח. לענין פקדון ביחד לו כלי: (ג) שלא נעידך. כה: וירושלמי פ"ג הל"ח ועי' מ"ש בזה בנדרים פ"א הל"י: (ד) וכן בפקדון. לפי הענין הוא נשבע לבטל המצוה אבל יותר נראה כדאמרינן כתובות ע. כיון דמשועבד לה אי מצי מדיר לה וכן בירושלמי רפ"ז דכתובות ויש אדם נודר שלא לפרוע חובו ועי' תשובת הריב"ש באה"ע סי' קס"א בנשבע שלא לחלוץ ולא לייבם דאינו חל דה"ל נשבע לבטל המצוה ועוד כיון דמשועבד לה יעוי"ש ונראה דהרעת אחרים אף שכולל אינו חל וכ"מ שם ובזה מיושב מה שהקשו בתשובת הרא"ש סי' ע"ג בנשבע שלא לפרוע ע"ש בש"ך ולמ"ש לק"מ ובמ"א באה"ע: (ה) אמר לי ליתן לך. עי' ירושלמי פ"ד דמע"ש במתנה יכול לחזור וכן ספ"י דשביעית ועי' ירושלמי גיטין פ"ו הל"א וסהל"ב וכן בפ"מ פ"ב הל"ב ועי' ירושלמי כאן פ"ד הל"ה והל"ז דיכול לחזור: (ו) בפני עובד כוכבים. אף לר"מ דחוץ לב"ד חייב הכא גרע טפי ואפשר לומר דאתי כמ"ד דבעינן כפירה בב"ד וע"ש לג. לא אמרתי אלא במקום וכו' ועי' ר"ן פרק שבועת העדות מבואר דלר"מ בעינן בב"ד שלא יודה בפניהם דאם כפר חוץ לב"ד והודה בב"ד פטור אף לר"מ א"כ א"ש כאן דבפני עובד כוכבים לא הוה ב"ד ויכול לחזור ולהודות: (ז) ירשו בנו. בגוונא דלא הוה משיב אבידה והוה כפירת ממון עי' מ"א (ת"ב) ועי' לה. בדין תביעה ובמידושים: (ח) זו היא אלה. עי' בפנים דכתיב בכל אלות הברית ועי' מהרש"א ות"ת דעדות הוה איסורא גרידא ולכ"ע אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן ועי' ירושלמי כאן פ"ז הכל מודים בלשון תורה מכלל לאו אתה שומע הן מה פליגין בלשון בני אדם וכן מובא בשם הריטב"א ועי' ירושלמי נזיר פ"ב הל"ז לענין תנאי כפול ועי' נדרים ספ"ק וכאן ספ"ד: (ט) אנסתה ופתיתה. לו. וירושלמי שם פ"ה הל"א וירושלמי כתובות פ"ג הל"י בדין שבועת הפקדון בקנס וכאן פ"ו הל"ז ועי' הה"מ פ"ה מהל' חובל הל"ז: (י) ואמר אמן. עי' תוס' לו: ד"ה משביע דאמן ל"ד לרבנן ועי' לח"מ פ"ט מהל' שבועות הל"א ע"ש ועי' בשו"ע חו"מ סי' נ"ח ס"ב בהג"ה אבל לא יוכל להשביען (לעדים שיגידו בשבועה) וע"ש בתומים שהקשה להרמב"ן דשתיקה הוה כפירה בעדות א"כ אין נ"מ בעניית אמן יעוי"ש והנה נראה כי לזה כוון המבי"ט שהביא הש"ך בס"ק י"ג דלהרמב"ן אין נ"מ במ"ש הרשב"א שא"י להשביען אבל באמת נראה לפמ"ש הרמב"ם בפ"ט מהל' שבועות כ"מ שאמרנו פטור היינו מעדות וחייבין בשבועת בטוי ובלבד שיענו אמן או ישבעו עצמן הנה משמע דלענין עונש שבועה בעינן דוקא אמן אבל בעדות בתשובתן א"י הוה כפירה וכ"כ התומים שם ס"ק י"ט דהידוש הוא שחידשה תורה בעדות א"כ כן הוא להרמב"ן בשתיקה ושייך שפיר דרוצה להשביען שיהיה עונש עליהן מצד בטוי אף בגוונא דליכא שבועת העדות כגון בע"א (ת"ב): (כ) בתורה. לה: נדרים יד: וירושלמי נדרים ועי' ר"ן שם דדייק מירושל' דמיירי בנודר וכאן מיירי בשבועה ועי' מיי' פי"ב מהל"ש הל"ה ונדרים פ"א הל"ז וע"ש בהשגות וכ"מ וביו"ד סי' רי"ב ס"א ועי' תוס' ספ"א דנדרים ומש"ש ועי' רשב"א בנדרים הגירסא בתורה חייב בשמים פטור: (א) ש"פ. בתו"כ ויקרא מקרא דלאשמה: (ב) קרן וחומש. ב"ק קג.: (ג) את העדים. עי' ב"מ נה. וזה ג"כ בכלל אמרם אין נזקקין וכו' ועי' לד. דילפינן שבועת העדות מפקדון ועי' ירושל' פ"ד דמע"ש: (ד) ופטורים מן הממון. ב"ק נו. וחו"מ סי' כ"ח: (ה) שבכלל נשיאת עון קרבן. עי' בפנים ות"ב פירש ע"ד התוס' נו. שם דישא עונו מבעי ליה אלא ונשא אף בלא שמע קול אלה והיינו בכפירת עדות בלא שבועה וחייב בשבועה קרבן והלשון דחוק ועי' ק"א:

מנחת בכורים

לפרש"י מיירי בסתם ואעפ"כ חל על איסורין בכולל: ור"ש פוטר. לטעמיה דלית ליה כולל ולר"ל מוקמינן במפרש חצי שיעור אכילה דרבנן ובסתם אכילה דר"ע דאדם אוסר עצמו בכ"ש ור"ש דפוטר ס"ל כ"ש למכות: שבועה שלא אשתה ושתה. אף דס"ל שתיה בכלל אכילה. לא קשה למה לא תני בחד בבא גבי שבועה שלא אוכל ושתה די"ל דאליבא מאן דמוקי בכולל ומפרש. וצריך להזכיר שלא ישתה יין של ערלה וכו' ע"כ הזכיר בפ"ע שלא אשתה וא"ש ולמאן דמוקי במפרש ח"ש צ"ל דמילתא פסיקתא נקט ולא נחית להכי כאן בתוספתא: שבועה שאוכל ואכל. גרסינן: שבועה שאשתה ושתה. גרסינן ואי מוקמינן לה בכולל משמע מתוספתא דחל נשבע לבטל המצוה בכולל אף בקום ועשה. ואי מוקמינן לה במפרש ח"ש ואליבא דר"י דח"ש אסור מה"ת משמע מתוספתא זו דשבועה חל על ח"ש לעבור ג"כ בקום ועשה ועי' במצפה הל' זו: שאשתו אסורה גרסינן בגמרא. ומשום דאחשביה באכילתו וע"כ ממילא אשתו אסורה: ב על האחרונה לוקה מיד. דהוה שבועת שוא דנשבע לעבור על השבועה: אם אכל חייב. דעבר על שבועת ביטוי: אם לא אכל חייב. היינו בשוגג ולענין קרבן דבמזיד לא לקי דהוי לאו שאין בו מעשה: אינו חייב אלא אחת. חיובא הוא דליכא אבל איסורא איכא דאם נשאל על הראשונה חיילא שניה: חייב על כל או"א. דבשעה שנשבע הוציא שקר מפיו: ג את הפסולין פטור. קמ"ל דאף אם הנתבע קבל ע"ע פסולין או קרובין מ"מ פטורין מק"ש דלא קרינן והוא עד: בע"א פטור. בגמרא איתא דראב"ש מחייב: שאינו ראוי להוציא ממון. ובע"א דר"א בשכנגדו חשוד על השבועה או בשניהם חשודים חייב שהרי ראוי להוציא ממנו: עדות ממון. פי' דמזה שמעינן דמיירי קרא בעדות ממון דכתיב או ראה או ידע ודוקא גבי ממון מיחייב בראיה בלא ידיעה ובידיעה שלא בראיה כדמפרש: ואני אתן. דהודה לדברי העדים וע"כ חייב דאם היה אומר דידי שקלי או במתנה היה נאמן: ואני נותן. ואם רצה היה יכול לטעון משטה או שלא להשביע: ד חייבין. קרבן עולה ויורד: על זדון השבועה. שהרי לא נאמר בה ונעלם: בשעה שנשבע פטור. דלא קרינן ביה האדם בשבועה: ה חייבין על זדון הפקדון. אשם בכסף שקלים: היה יודע שיש בידו פקדון והוא יודע שכל הנשבע מביא קרבן זהו זדון הפקדון עם זדון השבועה ואיזה זדון הפקדון עם שגגת השבועה היה יודע שיש בידו פקדון ולא היה יודע שכל הנשבע מביא קרבן. כצ"ל: פטור. דלא קרינן ביה האדם בשבועה: אבל בפקדון וכו' ה"ז חייב. גרסינן דילפינן מוכחש: מעסקי שכר שכיר. קמ"ל אף דלא באו לידו: וממזון האשה והבנות. קמ"ל אף דהוא ממון שנתחייב מעצמו בתנאי ב"ד שייך בהם ג"ש ענין שבועת העדות: שבועה שלא נעידך פטור. דהוי נשבע לבטל את המצוה: שבועה שלא אתן לך פטור. מטעם האמור למעלה: הרי אלו פטורין. דתחטא תחטא לג"ש מה להלן תביעת ממון ויש לו אף כאן תביעת ממון ויש לו: וכן בפקדון. א"ל תן לי מאתים זוז שאמרת ליתן לי ולא נתת לי כסות שאמרת להלבישני. כצ"ל: שאומר לו אמרתי ליתן לך וכו'. אמרתי להלבישך כו' כצ"ל: ו בפני מוכסין פטור. אפשר לומר דקמ"ל דאפילו לר"מ דס"ל דשבועת העדות נוהגת אף שלא בפני ב"ד הכא גרע דהוא חוטא כשיגיד: שנאמר כי תחטא ולא יגיד. גרסינן פי' דבתחלת המקרא כתיב כי תחטא ולבסוף כתיב ולא יגיד: והעידו לאבא. קמ"ל דבן לגבי אביו הוי נמי כאחר: מת אביו. ומיירי בטוענו ברי: ז אל יכך. אם תעידוני: יטיב לך. נמי אם תעידוני דמכלל לאו אתה שומע הן: כן יטיב לך. היה קורא בתורה הברכות ואומר כן יטיב: זו אלה האמורה בתורה. משמע מתוספתא זו דאלה שאין עמה שבועה כיה (ועי' בתוס' לו. ד"ה יכך): ר"י אומר יטיב פטורין. הכא בתוס' אפשר לומר דכולהו ס"ל מכלל לאו אתה שומע הן והא דפוטר ס"ל כמו דאמרינן בקדושין גבי כפולים דמאם תאבו ושמעתם טובה לא שמעינן דאם תמאנו רעה דנוכל לומר לא טובה ולא רעה א"כ דקאמר יטיב אם תעידני אינו נשמע דאם לא תעידו יהיה רעה (ועי' בגמרא לו. ובתוס' ד"ה ס"ג) ולפ"ז בצל יכך מודה ר"י דחייבין: באומר ייטב. קא מפרש ואזיל הך דאומר יכך איך משביע אותם: ירע לך. אם לא תבואו ותודיעוני וכו' גרסינן: ח אנסת. חייב. דכי קתבע בושת ופגם נמי קתבע: ר"ש פוטר. דכי קתבע קנס לבד קתבע דמידי דקין הוא: כל שהוא קנס ואינו משלם ע"פ עצמו. גרסינן: וכל שאינו קנס ומשלם ע"פ עצמו. גרסינן: נשבע אני בתורה. כדאיתא נדרים יד. ובשמים פטור. דאין זה שבועה:

פרק ג א ש"פ. דכתיב לאשמה בה פרט לפחות מש"פ: המשביע את העדים. ה"נ בעינן ש"פ דילפינן ג"ש מפקדון מה להלן בתביעת ממון כו': חייבין קרבן. זהו קרבן עולה ויורד: מן הממון. אף דע"י זה הפסיד ממונו: ונשא עונו קרבן. כדכתיב שם בפרשה: האמור להלן נטילת נשמה. דשם פיגול הוא בכרת: האמור כאן נטילת נשמה. דחייב בדיני שמים או הכוונה דקרבן הוא דנפש תחת נפש ומיתה הבהמה חשוב כמו נטילת נשמה: ונשא עונו מלמד. הכוונה לומר דאף בלא שמעו קול אלה הוא נשיאת

קרבן: ב ר' יהושע אומר (י) ד' אין חייבין לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין להם עד שישלמו. היודע עדות לחבירו ואינו מעיד אינו חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו עד שישלם. השוכר עדי שקר וגבה אינו חייב לשלם מן הדין ואין השמים מוחלין לו[א]. הכובש קמה לפני האור והפורץ גדר לפני בהמה[ב] אין חייבין לו מן הדין ואין השמים מוחלין להן עד שישלמו: ג אין לי אלא עדות ממון עדות נפשות (י) והרציחות והנאפות והעובד כוכבים מנין ת"ל (דברים יט) נפש בנפש יכול יהו חייבין קרבן ופטורין מן הממון ת"ל (ויקרא ה) מאלה יש(ה)מאלה חייב ויש מאלה פטור דבר שהוא של ממון[ג]חייב דבר שאינו של ממון [ד] פטור אמר בן [ה] זומא לפני ר' ישמעאל משמע(ג) מי יביא עדות ממון יהא מביא עדות נפשות אמר לו ר' ישמעאל בן (ו)זומא סתרית בני הרי הוא אומר (שם) אם לא יגיד ונשא תלה הכתוב נשיאות עון במגידין יצא עדי נפשות בין מגידין בין שאינן מגידין שאין השמים מוחלין להן: רבי אלעזר בן מתיא אומר אין אדם מתחייב(ז) אא"כ חטא שנא' (שם) נפש כי תחטא ושמעה וכן היה ר' אלעזר בן מתיא אומר(ח)מתחייב לראות הרואה עושי מצוה זכה לראות: ד שמע מפי אחרים (ט) מפי עצמו מנין ת"ל כי תחטא לרבות את השומע מפי עצמו כשומע מפי אחרים דברי ר"ש ר' יהודה בן בתירא אומר אינו צריך ק"ו הוא ומה אם נדרים שאין חייבין עליהן מפי אחר חייב עליהן מפי עצמו שבועה שחייב עליהן מפי אחרים אינו דין שהוא חייב עליהן מפי עצמן. אמר ר' (ס)אליעזר נמטי לפני ר' יהודה בן בתירא (י)וכי יש עונשין מן הדין רבי אומר ממשמע שנאמר ושמעה [illegible] מפי אחרים הוא מה ת"ל כי תחטא מגיד שנקרא (כ) ע"ש סופו: ה חנניא בן חכינאי אומר (שם) וכחש בעמיתו אין אדם כופר בעמיתו עד שכופר בעיקר פעם אחת שבת ר' ראובן בטבריה מצאו פלוסופוס אמר לו איזה הוא שנוי שבעולם אמר לו זה הכופר במי שבראו. (ו)איזהו(שמות כ)כבד את אביך לא תרצח לא תנאף לא תגנוב לא תענה לא תחמוד הרי אין אדם כופר בדבר עד (ל)שכופר בעיקר(מ)ואין אדם הולך לדבר עבירה אלא אם כן כפר במי שצוהו על זה. (ויקרא ה) קול אלה ר' יהודה אומר אלה זו קללה. קול[ו] השבועה (נ) ר"ש אומר אלה זו שבועה [ז] אלו הכנויין שבתורה אוסרכם אני כובליכם אני (ס) בצדיק בתמים בישר הרי זה חייב. (שם) והוא עד (ע) לא עד מפי עד ולא מפי בת קול ולא מקול הברה והוא עד (פ) בב' עדים הכתוב מדבר אתה אומר בב' עדים הכתוב מדבר או אינו אלא בעד אחד ת"ל (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש שאין ת"ל אחד (צ)אלא כ"מ שתפש הכתוב עד סתם הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: ו והוא עד(ק) הכשר לעדות (ויקרא ה) ושמעה להוציא את (ר) החרש. או ראה להוציא את(ש)הסומא או ידע להוציא את השוטה אם לא יגיד ונשא את עונו להוציא את (ת) האלם. אלו דברים הראשונים ר"ע אומר (דברים יג) ודרשת וחקרת וכי יש דורשין לחרשין ויש חוקרין לשוטים ת"ל (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם לכם כדיני ממונות כך בדיני נפשות (א) מה דיני נפשות בדרישה וחקירה אף דיני ממונות בדרישה ובחקירה אי מה דיני נפשות (ב) לעדיו יכול אף דיני ממונות כן ת"ל (שמות כא) עין ישלם אי מה דיני נפשות פטר את השוגג יכול אף דיני ממונות פטר ת"ל עין ישלם אי מה דיני נפשות (ג) פרט (ז)משזרק והרג יכול אף דיני ממונות כן ת"ל אבן יד ישלם (ד) אי מה דיני נפשות(ח) בכ"ג יכול אף דיני ממונות כן ת"ל (שם כב) ונקרב בעל הבית אל האלהים ריבה לו הכתוב דיין אחד עד האלהים יבא דבר שניהם ריבה לו הכתוב שני דיינין אשר ירשיעון אלהים ריבה הכתוב ג' דיינין מכאן אמרו דיני ממונות בג' ור' [ז] יוסי אומר בחמשה כדי שיגמור הדין בג' יכול אין לי בג' אלא דיני ממונות הקלין מנין לרבות (ה) החמורים וחומר בחמורים ת"ל עין וגו' כויה תחת כויה וגו':

פרק ד א חומר בשבועת העדות שאין בשבועת הפקדון וחומר בשבועת הפקדון שאין בשבועת העדות שבועת העדות (א) נוהגת בעבדים ובשטרות ובקרקעות כיצד אמר לעדים בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני עבדים ושטרות וקרקעות ואמרו לו שבועה שאין יודעים לך עדות הרי אלו חייבין[א]משא"כ בשבועת הפקדון. (ב) חומר בשבועת הפקדון שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים וברחוקין (ג) ובקרובין בכשרים ובפסולים א"ל תן לי פקדון שיש לי בידך אמר לו מה אתה (ד) בא אחרי שבועה שאין לך בידי הרי הוא חייב ומשלם קרן וחומש ואשם ומביא אשם (ה) בשתי סלעים מה שאין כן בשבועת העדים. חומר בשבועת העדות שאין בשבועת בטוי ובשבועת הבטוי שאין בשבועת העדות שבועת העדות נוהגת(ט) בדבר מצוה וחייבין על זדונה קרבן משא"כ בשבועת הבטוי שבועת בטוי נוהגת בדבר (ו) שיש בו ממש (ז) ובדבר שאין בו ממש וחייבין (ח) על זדונה מכות מה שאין כן בשבועת העדות: ב חומר בשבועת הפקדון שאין בשבועת בטוי וחומר בשבועת בטוי שאין בשבועת הפקדון ששבועת הפקדון נוהגת (ט) ברשות ובמצות ומשלם קרן וחומש ומביא אשם בשתי סלעים משא"כ בשבועת בטוי חומר בשבועת בטוי ששבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש ושאין בו ממש וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד משא"כ בשבועת הפקדון חומר בשבועת שוא שאין בשבועת בטוי בשבועת בטוי מה שאין בשבועת שוא שבועת בטוי נוהגת בדבר שיש בו ממש ובדבר שאין בו ממש וחייבין על שגגתו קרבן עולה ויורד משא"כ בשבועת שוא שבועת שוא נוהגת ברשות ובמצוה וחייבין (י) על כל אחד ואחד משא"כ בשבועת בטוי:

פרק ה א (א) שבועת הדיינין (ב) הטענה שתי כסף ופרוטה (ג) וההודאה פרוטה [א] מן הטענה ואם אין הודיה ממין הטענה פטור (ד) כיצד שתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור שתי כסף ופרוטה יש

אור הגנוז

פ"ג [א] עד שישלם: [ב] ר"ש אומר: [ג] פטור: [ד] חייב: [ה] זו שבועה: [ו] קול אלו הכנויין: [ז] ורבי אמר: פ"ד [א] וחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד: פ"ה [א] מן הטענה וההודייה ממין הטענה ואם וכו':

נוסחאות כ"י

א) דמא: ב) מוציא עדות ממון כו': ג) לשמוע: ד) הרואה עוברי עבירה: ה) ירמיה: ו) א"ל האיך א"ל כבד כו': ז) לשורק אבן לר"ה: ח) פרט לשהודה מפי עצמו אף ד"מ כן ת"ל רגל ישלם אי מה ד"נ בכ"ג כו': ט) ברשות ובמצוה וחייבין כו':

חסדי דוד

נ"ל ונאמר להלן עונו ישא וכו' אף ונשא עונו האמור כאן כו' ויליף עונו עונו מנותר ואת"ז יליף מדכתיב ונשא עונו בוי"ו ולא כתיב עונו ישא. שבכלל נשיאות עון קרבן: אין לי אלא עדות ממון כו'. לא מצאתיה בשום מקום ופירושה קשה. ונראה דכצ"ל אין לי אלא עדות ממון יכול שאני מביא עדות נפשות כו' ת"ל נפש ונפש. וה"פ יכול שאני מביא כל מיני עדות אפי' עדות נפשות ואפי' על ג' החמורות מן הכל שאם תבעוהו להעיד ולא הגיד יהא חייב בדין האמור בפרשה ת"ל נפש ונפש. ופי' דיליף בגז"ש משבועת הפקדון דכתב ונפש מה להלן בתביעת ממון גרידא אף כאן בתביעת ממון גרידא ולא בעדי נפשות אף שיש בהם גם תביעת ממון ועי' בגמ' דף ל"ג בברייתא דיליף מג"ש תחטא תחטא דאין הכתוב מדבר אלא בממון בלבד א"כ מאותין וכן תנא יליף מנפש נפש. והדר פריך כיון דבקרבן ליכא נפש אולי יהו חייבין קרבן ומתרץ דזה ממעטינן מאלה. ובן זומא מקשה הלא מצינו נפש גבי רוצח ואידך וכמו דמקשה בגמרא למאן דיליף מאותין ומשני דכתיב אם לא יגיד כו':

פרק ד חומר בשבועת העדות כו' נוהגת בעבדים כו'. הא מלתא לא נמצאת בש"ס ובעיקר הדבר מצינו בר"פ שבועת הפקדון דף ל"ז גבי משביע עדי קרקע פלוגתא דר"י ור"ל ר"י פוטר ור"ל מחייב ומוכח שם דפליגי בזה גם בשבועת העדות וגם מוכח התם דבשטרות שניהם סוברין דפטור:
סים

מצפה שמואל

(ו) ד' אין חייבין. ב"ק נה: וירושל' ב"ק פ"ו הל"א וכאן פ"ו ואיכא עוד מילי טובא בתוספתא דב"ק פ"ו ובהני עבדינן לריכותא בגמ' ב"ק נו. לכן תנא להו: (ז) והרציחות. כ' הת"ב אפשר דה"ק דאם יודע זכות אין לו לשתוק כמ"ש הכ"מ בריש פ"א מה"ע הל"ב: (ח) מאלה. לד. ועי' ירושלמי פ"ד הל"ד וע"ש הל"ו: (ט) מפי עצמו. עי' לה. ועי' תו"כ פ' ויקרא פ' ז' ובק"א שם: (י) וכי יש עונשין. עי' מכות ה: וז"ל הגר"ש בס' הכריתות כלל ל"ג ס"ק י"ד עוד מצינו עונשין מהדין היכא דהק"ו אתי לגלויי דקרא אמרי בכל ענין וכן מצינו בתוס' דשבועות מפ"ע מנין ת"ל תחטא וגו' ריב"ב אומר וכו' אמר ר"א וכי יש עונשין מהדין ואמר מתחלה אין עונשין מהדין אלא כ"מ שתפס הכתוב מוכאן עונשין מהדין [וכ"ה בכ"י] י"ל דק"ו אתא לגלויי דקרא איירי בכל ענין ור"ש אית ליה דאין עונשין מהדין לעולם ע"ש ועי' מנחות קז. בדון מינה ומינה ושם לג.: (כ) על שם סופו. עי' במ"ב והת"ב כ' דאם תחטא סופו לעבור על קול אלה: (ל) שכופר בעיקר. כמבואר בתו"כ פ' ויקרא רע"א ומעלה מעל בה' וכו' ע"ש ועי' ספרי פ' נשא פ"ב אין לי משקר באלו המשקר בשאר כל דבר מנין וכו' אין מעילה בכ"מ אלא שקור וע"ש בילקוט ובז"א: (מ) אין אדם הולך. עי' קדושין לא: (נ) רש"א אלה זו שבועה. עי' לה. ולו. מתוס' זו לרבות אלה שיהיה כשבועה ובתו"כ בהיפך ע"ש ובק"א בפרשת עדות משנה ערוכה הוא יככה ה' דחייב ק"ש ועי' תוס' לו. ד"ה יככה שכי' מנין דאלה חייב ק"ש וכאן מבואר (ת"ב) ועי' ירושלמי ספ"ד שם הגי' מנין שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה ועי' פ"מ שם ובמה"פ ד"ה מנין ועי' ספרי פ' נשא ובז"א שם ועי' ירושלמי סוטה פ"ה הל"א אין אלה אלא שבועה כמה דתימר והשביע הכהן גו' בשבועת האלה ועי' ירושלמי קדושין פ"א הל"ה ואין כל הנשבעין באלה ושבועה: (ס) בצדיק בתמים. עי' לח"מ פ"ב מהל' שבועות הל"ב: (ע) לא עד. סנהדרין כט. ובירושלמי: (פ) בב' עדים. סנהדרין ל': (צ) אלא כ"מ. סנהדרין ל. וירושלמי פ"ד הל"א ובסנהדרין פ"ג הלט"ו: (ק) הכשר לעדות. ירושלמי שם ושם אפי' בקבלוהו: (ר) החרש. עי' מיי' פ"ט מהל' עדות הל"א ותו"מ סי' ל"ה סי"א מכאן ודלא כהכ"מ: (ש) הסומא. שם הל"ב וסי' בשו"ע והכ"מ כ' ל"ע היכא איתא ונעלם ממנו תוס' דא ועי' נדה מט.: (ת) האלם. גיטין עא. וירושלמי שם בגיטין פ"ז הל"א ותרומות פ"א בארוכה: (א) מה ד"נ. סנהדרין לד.: (ב) לעדיו. הת"ב פירש עדה שופטת ועדה מצלת ועי' ילקוט סוף פ' אמור מנין ע"פ א' לזכות וע"פ ב' לחובה יכול אף ממונ' כן ת"ל עין תחת עין ריבה: (ג) פרט משזרק. עי' ספרי פ' מסעי וב"ק לא. לענין אומדנא: (ד) אי מה ד"נ בכ"ג. עי' תו"כ סוף פ' אמור ובסנהדרין ב: ועי' ירושלמי סנהדרין פ"א הל"א ותוס' פ"א ומ"ש במ"ב שם ושם גרסינן רבי אומר: (ה) החמורים. במ"ב פרשתי והת"ב מפרש חמורין גזילות די"ל דוקא הלוואות וכמ"ד עירוב פרשיות ב"ק קז. וחומר בחמורין חבלות ת"ל עין דהוא חבלות וכתיב בריש הפרשה אשר תשים לפניהם וקאי על כל האמור בענין כמבואר ב"ק פד: לענין נזקי אדם באדם ועי' גיטין פח: ד"ה אלהים וסנהדרין ב: ד"ה ליבעי ולפי מה דילפינן מאשר תשים וכן כאן מעין והוא ג"כ מאשר תשים בעי שלשה בהלוואות אף אי ל"א ע"פ וצ"ע בסנהדרין שם דמשמע דאי ל"א ע"פ לא בעינן בהלוואה שלשה (ת"ב) ועי' תומים סי' א' ס"ק ז' ובקצה"ח שם ועי' תו"כ סוף פרשת אמור: (א) נוהגת בעבדים. עי' לג: ור"י ס"ל חייב ועי' מיי' פ"ט הל"ג מהלכות שבועות ועי' ירושלמי פ"ה הל"א ועי' ירושלמי פ"ו הל"ו דשבועת העדות נוהגת בשטרות ועבדים ואנן לא קי"ל הכי: (ב) חומר בשבועת הפקדון. ותביעה נזכר כאן בכלל מה אתה בא אחרי והת"ב כ' דשייך תביעה ושייך נמי דפקדון חייב על כל אחת ואחת ובעדות אינו חייב אלא אחת ודבריו א"כ ולקמן כ' דתנינן תביעה רק דשייך עוד דלא בעינן ב"ד כדאמר לג. וכמ"ש נראה בירושלמי פ"ה הל"ב: (ג) בקרובין. לג: לה:: (ד) בא אחרי. לג.: (ה) בשתי סלעים. לג.: (ו) שיש בו ממש. נדרים יג.: (ז) בדבר שאין בו ממש. עי' כט.: (ח) על זדונה מכות דלא כר"ש דאמר דלוקה אם התרו בו ועי' בש"ס לז. דמספקא לרבנן אי לקי וכאן מבואר דלא לקי והכא אין לפרש דלא נפטר ממלקות כמו בנזיר טמא דלענין חומר מתניא ואפשר דעל תוס' זו סמך הרמב"ם בפ"ז מה"ש הל"ה וע"ש בלח"מ (ת"ב) · (ט) ברשות ובמצוה. שם עי' ירושלמי נדרים פ"ב הל"ב וע"ש פ"ג הל"ב בדין שוא ושקר ע"ש וע"ש רפ"ט איזה כבוד המקום לולב שאיני נוטל סוכה שאיני עושה: (י) על כל א'. רפ"ב: (א) שבועת הדיינים. לט: (ב) הטענה שתי כסף. הוא כרב בגמ' וכן קי"ל כחו"מ סי' פ"ח: (ג) וההודאה ש"פ מן הטענה. כצ"ל: (ד) כיצד. לרב דאמר שוה הוי כיצד ארישא ולשמואל האי כיצד אסיפא דלא הוה ממין הטענה ועי' רש"י ור"ן כפי' המשנה ועי' בש"ס לט: משמע דלרב שוה קאמר דפריך אלא מדסיפא דוקא לימא תהוי תיובתא דרב מבואר דלרב לא מצי למימר דוקא ועי' ת"ת ולהרמב"ן בפקדון אף לרב דוקא קאמר וסיפא אתיא כרב והאי כיצד ארישא והר"ן השיג עליו בר"פ שבועת הדיינים ע"ש:

מנחת בכורים

נשיאת עון ונשא משמע מכבר דכובש עדותו בלא שמעו קול אלה נמי חייב בדיני שמים: ב היודע עדות. אפילו ע"א: השוכר עידי שקר וגבה. על ידיהם ואין לו מה לשלם או שהוא אומר כדין נטלתי ואין א"א להחזיר אעפ"כ פטור מד"א: הכובש קמה. דשוית טמון בהא דפטור ואפסיד להניזק או איירי דמטיא ברוח שאינו מצויה: הפורץ גדר. בכותל רעוע וע"כ פטור מד"א: ג אין לי. קרא דאם לא יגיד: בעדות ממון. או מג"ש מפקדון ילפינן דבממון או מחמת דבתחלת הפסוק דאו ראה או ידע דמתקיימת בראיה אי בידיעה לבד דהוא ד"מ דוקא וכדאיתא בתוס' לעיל פ"ב: עדות נפשות. ומבואר בסנהדרין (לז.) והלא כבר נאמר אם לא יגיד וגו': והרציחות. או דגרסינן הרציחות וכו' והוא פירושו לעדות נפשות. או אפשר דה"ק שאם רואה ב"ד להורגו והוא יודע זכות או להזים העדים מחויב להעיד כדי שלא תשפך דם נקי: והנאיפות. שכל הרואה דבר ערוה בחבירו מחויב להעידו: והעובד עבודת כוכבים. דכתיב ובערת הרע מקרבך: ת"ל נפש בנפש. גבי עדים זוממין כתיב דמצוה להזימן אע"פ שהן נהרגין: יכול יהו חייבין קרבן. כצ"ל ופטורין מן הממון נמחק: ת"ל מאלה. והיה כי יאשם לאחת מאלה כתיב גבי קרבן עולה ויורד: יהא מביא עדות נפשות. פי' מק"ו: יצא עדי נפשות. אף אם לא יגיד אין השמים מוחלין דמגלגלין זכות ע"י זכאי וחוב ע"י חייב כדכתיב והאלהים אנה לידו: א"כ חטא. דהחטא גורם לעבור על השבועה: מתחייב לראות. פי' דהך תחטא ושמעה קול אלה הכוונה דהרואה עובר עבירה מתחייב לראות דחוב הוא לו: הרואה עושי מצוה. זכה לראות דזכות הוא לו: ד מפי אחרים. דבקרא כתיב ושמע משמע מפי אחרים מפי השובע: ת"ל כי תחטא. בעצמו: ע"ש סופו. לעבור על קול אלה: ה עד שכופר בעיקר. דכתיב ומעלה מעל בה' וכחש: שנוי שבעולם. השנואין למקום: איזהו כבד. פי' דאפילו בחמשה דברות האחרונות מכבד ואילך דמיירי בין אדם לחבירו הוא דומה לחמשה דברות הראשונות דכופר בעיקר וע"כ הלוחות חמשה מול חמשה דאינו כופר בדבר עד שכופר בעיקר: אלה זו קללה. פי' לומר דאלה שאין עמה שבועה כאלה שיש עמה שבועה ואו קול ואו אלה חייב: אלה זו שבועה. דס"ל כר"ש דאין אלה אלא בשבועה: אלו הכנוים. וקאי על מתניתין דתני דשבועת העדות והפקדון נוהגות בכנוי ומפרש אלו הם: כובליכם. בגמ' מוקי דקאמר כובליכם בשבועה: בשני עדים. לאפוקי עד אחד וכמ"ד משביע ע"א פטור: ו החרש. מדבר ואינו שומע: האלם. שומע ואינו מדבר: אלו דברים הראשונים. כלומר זו משנה ראשונה: רע"א ודרשת וחקרת. כלומר דמיעט כל אלו מחמת דאין בהם דרישה וחקירה: כדיני נפשות כך ד"מ. כצ"ל: אף ד"מ בדו"ח. ד"ת רק מדרבנן לא בעינן בד"מ דו"ח משום נעילת דלת: אי מה ד"נ לעדיו. פי' דגבי ד"נ כתיב ועד אחד וגו' ודרשינן מיניה נמי דע"פ אחד לזכות וע"פ ב' לחובה מכריעין (וכ"ה בילקוט): ת"ל עין וגו' ישלם. דבד"מ ע"פ אחד בין לזכות ובין לחובה (ועי' סנהדרין לג.): עין ישלם. לרבות השוגג. ובב"ק פצע תחת פצע לרבות שוגג: למי שזרק והרג. היינו דילתה אבן מת"י של מכה דפטור דכתיב או באבן יד ובד"מ חייב ומשמע מתוס' זו דלא בעינן אומדנא בד"מ: ת"ל עין ישלם. גרסינן: ת"ל ונקרב. בתו"כ גרסינן עין ישלם ואפשר דבתו"כ קאי למ"ד דבד"מ מדאורייתא חד נמי כשר: ורי"א בחמשה. דקסבר שלשה בגמ"ד כתיבי: ד"מ הקלין. הודאות והלואות וכמ"ד עירוב פרשיות כתיב כאן: החמורין. דיני גזילות: וחומר בחמורין. דיני חבלות: ת"ל עין וגו'. וכן דיני חבלות וכריש הפרשה כתיב אשר תשים לפניהם וקאי אכל מילי דכתיבי בפרשה:

פרק ד א ובשטרות. אף דעל שטרות לכ"ע אין נשבעים מ"מ אם משביע עדי שטרות ועברו חייבין קרבן שבועה (ועי' בירושלמי לענין שבועת ביטוי ובגמ' דף לז: פלוגתא דר"א ור"ג גבי משביע עדי קרקע): משא"כ בשבועת הפקדון. ולכן אר"י במכילתין דכופר בממון שיש עליו שטר פטור: משא"כ בשבועת העדות. דאינו נוהגת בנשים ובקרובין ובפסולין ואין בו חומש ואשם. רק חטאת בת דנקא ובעולה ויורד: בדבר מצוה. כגון דאמר בואו והעידוני שיש לי ביד פלוני סוכה או לולב דהוי תביעת ממון: זדונה קרבן. כדתנן וחייבין על זדון השבועה: משא"כ בשבועת ביטוי. דנשבע לבטל המצוה פטור ובמזיד פטור מקרבן: ובדבר שאין בו ממש. כגון שינה וכגון שאזרוק צרור לים שאין בו הנאה: מכות. כגון לעבר. ובלא אוכל ואכל להכא אם התרו בו: בשבועת העדות. דדוקא על ממון דהוא ממש ואיש לוקה: ב ובמצות. כמו דאיתא לעיל בתוס': בשבועת ביטוי. כאמור לעיל וגם ליכא תשלומין: משא"כ בשבועת הפקדון. דבעינן תביעת ממון ולא לקי ומשמע מתוס' דלא כר"ש דס"ל דגם גבי פקדון לוקה: משא"כ בשבועת שוא. דדייקא בדבר שיש בו ממש ופטור מקרבן: ובמצוה. במשנה נשבע לבטל וכו' זהו שבועת שוא: על כאו"א. דאם נשבע שתי פעמים חייב מלקות על כאו"א: משא"כ בשבועת ביטוי. דאינו נוהג במצוה ובלשבעה שלא אוכל ושלא אוכל ואכל אינו חייב אלא אחת:

פרק ה א שבועת הדיינין. שהדיינין משביעין ע"י הודאה במקצת שלימדוה מאשר יאמר כי הוא זה וכתיב ונקרב וגו' דהיינו שבועה: הטענה. היינו התביעה: וההודאה. שמחייבתו לישבע: כיצד שתי כסף. לפי מה דמבואר לקמן דמהתוס' ראיה כרב דבעינן שתהא הכפירה לבד שתי כסף וההודאה לבד שוה פרוטה ובעינן שתהא הטענה שתי כסף ופרוטה נפרש התוספתא כולו אליבא דרב והך כיצד שתי כסף פטור שוה

יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב מעה ופרוטה פטור שתי כסף יש לי בידך בין שכפר כולן בין שכפר מקצתן פטור מנה לי בידך אין לך בידי אלא חסר שתי כסף הרי זה ישבע חסר מעה כסף (ה) א"צ לישבע: ב היה (ו) טוענו מנה ולא היה חייב לו אלא חמשים לא יאמר לו הריני כופר בו בב"ד וכשאצא לחוץ הריני מודה לו שלא אזקק לו לשבועה ת"ל (שמות כג) לא תשא שמע שוא (ז) אל תשמע לדיין דבר שהוא של שוא היה טוענו מנה ע"פ עד אחד וכפר בו לא יאמר לאחר בא אני ואתה ונעידני (ח) ונוציא גזילה מתחת ידו ת"ל (שם) אל תשת ידך עם רשע וגו': ג היה (ט) טוענו מנה במעמד ב"ד וכפר בו ובאו שנים והעידוהו שחייב לו חמשים זוז ה"ז משלם ופטור מן השבועה ואם היה עד אחד מעידו ה"ז נשבע על הכל. אמר ר' יוסי ק"ו ומה אם במקום (י) שאין פיו מצטרף עם פי אחד למיתה הרי הוא נשבע ע"פ עצמו. מקום שפיו מצטרף עם פי אחד(א) למיתה אינו דין שישלם על פי עצמו מה לנשבע ע"פ עצמו שכן משלם ע"פ עצמו ישבע ע"פ אחד שכן אינו משלם ע"פ עד אחד ת"ל [ב] (דברים יט) לעון [לעון] אין קם (כ) אבל קם לשבועתו. מנה לי בידך [ג] היה לך בידי (ל) ונתתיו לך (מ) או שיש (ב)לך בידי במנה כסות ובמנה פירות פטור או שאמר לו אין לך בידי אלא (נ) חמשים זוז שיש לי בידך בחמשין זוז (ג)ובחמשין זוז פירות פטור אבל אם אמר לו נתתיו לך מהן נ' זוז חייב שכן הוא נשבע (ס) על טענת עצמו. מנה לאבא בידך [ד] (ע) היה לו בידי ונתתיו לו או שיש (ד)לו בידי במנה כסות במנה פירות פטור או שאמר לו אין לו בידי אלא חמשים זוז ויש לי בידו חמשים זוז כלים ובחמשים זוז פירות פטור אבל אם אמר לו נתתי לו מהן חמשים זוז חייב שכן הוא נשבע על טענת עצמו: ד (פ) דינר זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה פטור דינר זהב [ה] לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף וטריסית ופונדיון ופרוטה חייב. (צ) טענו חטין והודה בשעורין פטור ור"ג מחייב טענו פירות כסות וכלים והודה באחד מהן חייב: ה (ק) ואלו שמשביעין אותו ואין (ה)משביעין להן חרש שוטה וקטן והקדש ועובד כוכבים. כיצד אמר לו גזבר מנה להקדש בידך אין לך בידי אלא חמשים זוז פטור אבל (ר) המקדיש [ו] נכסיו ויצתה עליהן כתובת אשה ובעל חוב הרי אלו נשבעין ונוטלין (ש) ר' אליעזר בן יעקב אומר פעמים אדם נשבע על טענת קטן כיצד אמר לו קטן מנה לאבא בידך אין לו [ז] אלא חמשים זוז פטור אבל אם אמר לו נתתי לו מהן חמשים חייב שכן הוא נשבע על טענת עצמו: ו (ת) עשרה דלוסקמין מלאים שטרות יש לי בידך אין לך בידי אלא דלוסקמית (א) אחד כמות שהוא ועשרה עבדים (ב) ועליהן עשר כסות כמות שהן [אין לך בידי אלא עבד אחד כמות שהוא] (ג) עשר בתין מלאין פירות לי בידך אמר ליה אין לי אלא בית אחד כמות שהוא פטור (ד) עשר דלוסקמין מלאין שטרות לי בידך אמר אין לך בידי אלא דלוסקמית אחד (ה) ובתוכו שטר אחד. (ו) עשר עבדים ועליהן עשר כסות לי בידך א"ל אין לך [בידי] אלא עבד אחד (ז) ועליו אזור קטנה. עשרה בתים מלאין פירות לי בידך אין לך בידי אלא בית א' ובתוכו כור אחד חטים חייב. עשר מנורות לי בידך אין לך בידי אלא מנורה אחת של עשר ליטרין. עשר כסות לי בידך אין לך בידי אלא אזור קטנה. פירות ליבידך אין לך בידי אלא כור אחת של חטים חייב מפני שטענו במדה. עשר מנורות של מאה ליטרין לי בידך איני יודע הרי הן לפניך. עשר כסות לי בידך איני יודע הרי הן לפניך. עשר כורין של חטין לי בידך איני יודע הרי הן לפניך פטור מפני שלא הודה לו במדה: ז (ח) בית מלא פירות לי בידך וכים מלא מעות לי בידך אין לך בידי אלא חציין ושלישן חייב מפני שבית מדה וחציו ושליש מדה כים מדה. וחציו ושליש מדה:

פרק ו א (א) כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין שנא' (שמות כב) ולקח בעליו ולא ישלם כיון שקבל הבעלים שבועה הלזה פטור מלשלם. השכיר נשבע (ב) בזמנו ונוטל עבר זמנו אינו נשבע ונוטל ואם יש עדים שתבעו בתוך זמנו (ג) אפי' לאחר שנים עשר חדש ה"ז נשבע ונוטל בד"א בזמן שאמר לו נתתי שכרך והוא אומר לא נתת לי אבל אם אמר לו שכרתני והוא אומר לא [א] סלע אמרתי לך והוא אומר שתים אמרתי לך (ד) המוציא מחבירו עליו הראיה: ב (ה) הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לתוך ידו שלם ויצא חבול אמר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך ה"ז נשבע ונוטל (ו) ר"י היה קורא אותו (ו)[ב] הנחכין כל זמן שהן חוככין זה את זה הרי אלו נשבעין ונוטלין. (ז) היה נשוך מקום שאינו יכול לישך עצמו נוטל שלא בשבועה לאחר זמן זה אומר חבלת בי והוא אומר לא חבלתי בך הרי הוא כשאר כל הטענות: ג שכנגדו חשוד על השבועה כיצד זה נשבע ונוטל. היו שניהם חשודין פטורין שנא' (שם) שבועת ה' תהיה בין שניהם בזמן שאחד מהן חשוד לא בזמן ששניהן חשודין. (ח) בין שניהם [ג] יוצא מבין שניהם אם הנשבע נשבע על שקר סוף שהשבועה חלה עליו (ט) ואם המשביע

נוסחאות כ"י

א) לממון אינו דין שישבע ע"פ עצמו: ב) לי בידך כו': ג) כלים: ד) לי בידו: ה) נשבעין: ו) חביבאי. כ"ז שהן חובבין וא"ז:

אור הגנוז

[ב] צ"ל לכל עון: [ג] אין לך בידי: [ד] אין לו בידי: [ה] זהב יש לו וכו': [ו] בידי: פ"ו [א] לא שכרתיך: [ב] קורא אותו חכאבין כ"ז שהן חובבין וא"ז וכו': [ג] אינה יוצא:

חסדי דוד

פרק ה היה טוענו מנה ולא היה חייב לו אלא חמשים כו' שלא אזקק לו לשבועה ת"ל לא תשא שמע שוא· ופי' לא תשיא וכמו דדרים בגמ' דף ל"א כזה לענין אחר. והא דקתני הכא שלא אזקק ולא קתני שלא אתחייב וכמו דאיתא בגמ' שם היינו לכלול גם מה שאמר שם ולא יגלגל כו' כי בעיקר השבועה לא הוה איכפת לי' דידע דקושטא קאמר אבל על הגלגול אפשר שאינו זוכר כל כך ולכך ירא לישבע ומבקש לו מקום פטור: מנה לי בידך כו' או שאמר לי' אין לך בידי אלא נ' זוז ויש לי בידך בכ' זוז כלים ובכ' זוז פירות וכו' כנ"ל. ואשמעינן בריתא דכופר הכל מקרי גם אם טוען החזרתי ולא דוקא כשאמר לא לויתי והדר אשמעינן שאם יתבע לו מנה מעות והוא מודה במנה כסות או פירות לא מקרי כופר במקצת אף דמעות עדיף טפי מפירות מ"מ פטור לפי שאין ההודאה ממין הטענה ותו קמ"ל דאפי' הודה במקצת לגמרי שא"ל אמת שיש לך בידי נ' זוז אבל א"ל יש לי בידך כנגדם שהם נ' זוז כלים או פירות פטור משבועה דאורייתא:

פרק ו כל הנשבעין שבתורה כו' שנאמר ולקח בעליו ולא ישלם. הנה שלשה ניכתו בתורה שנשבעין שבועת השומרין דביה עיקר קרא דולקח בעליו ושבועה דמודה במקצת דילפינן מן כי הוא זה. ושבועה להכחיש עד אחד דילפינן מן לכל עון וגו' אבל מלישנא דתוספתא זו משמע דמקרא ולקח בעליו יליף לכלהו

מצפה שמואל

(ה) א"צ לישבע. כרב לט: והאה סמכינן ועי' מיי' פ"ג מהל' טוען הל"א וטוש"ע ר"ס פ"ח ע"ש ד"ה אשכח ועי' רש"י ור"ן ורא"ש: (ו) טוענו מנה. לא.: (ז) אל תשמע לדיין. עי' מכות כב.: (ח) ונוציא. ע"ל דלשתוק אסור ועי' ר"ס כח: (ט) טוענו מנה. במעמד כל כפירה והודאה בב"ד ולכן תנא במעמד ב"ד דב"ד מחייבי שבועה ועי' ב"מ הל"י והלא כר"ח: (י) שאין פיו מצטרף. ב"מ ג: וסיפא שפיו מצטרף היינו מע"א שמצטרף עם הב' עי' ב"ק עג: בתוס' שם ד"ה כי אתא ועי' ספרי וילקוט פ' שופטים: (כ) אבל קם לשבועה. מ. ועי' ירושלמי קדושין פ"ב הל"א מוזכר שבועה זו וחייבו שבועה ע"י ספק ועי' סנהדרין פ"ג הל"ג ואין ע"א זוקק לשבועה ועי' ירושלמי כאן ריש פ"ו: (ל) ונתתיו לך. בהגמ"ר פ"ק דב"מ הביא הנוסח אין לך בידי או נתתי לך ועי' ב"ב ו. מאי אין לך בידי להד"מ ועי' רמב"ם רפ"ו מהל' טוען וע"ש בהה"מ ועי' ב"מ יז. ועי' ירושלמי קדושין פ"ג הל"ד: (מ) או שיש לך בידי. לפי הגרא"ה ז"ל או יש

המשביע משביע על שקר סוף שהשבועה חלה עליו שנא' (זכריה ה) ולנה בתוך ביתו וכלתו בוא וראה דברים שאין האש אוכלתן שבועת שקר אוכלתן: ד חנוני על פנקסו (י) [ד:] שלא במוקף אמר לא שיאמר לו כתבת בזו מחוק בזו אלא אומר תן לבני סאתים חטים ולפועלי בסלע מעות והוא אומר נתתי והן אומרין לא נטלנו הוא נשבע ונוטל והן נשבעין ונוטלין רבי אומר אומר אני שאין הפועלין נשבעין אלא במעמד חנוני: ה אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו אמר לו תן לי את הדינר והוא אומר נתתיו לך ונתתו *באונכלא ישבע בעל הבית או יביא ראיה שנתן לו את הדינר. נתן לו את הדינר אמר לו תן לי את הפירות אמר לו נתתים לך והולכתים לתוך ביתך ישבע חנוני או יביא ראיה שנתן אמר ר"י (כ) בד"א בזמן שהיתה קופה מונחת בינתים אבל אם היתה יוצאה מתחת יד אחד מהן המוציא מחבירו עליו הראיה: ו הפוגם שטר חובו לא יפרע אלא בשבועה כיצד הוציא עליו שטר של מאתים והוא אומר התקבלתי מהן מנה לא יפרע אלא בשבועה (ל) ואם אמר מתחלה לא היה אלא מנה נוטל שלא בשבועה יורש שפגמו אביו שטר חובו נוטל שלא בשבועה בזה (מ) יפה כח הבן מכח האב שהבן גובה שלא בשבועה והאב אינו גובה אלא בשבועה ובזה יפה כח האב מכח יורש נתחייב האב שבועה בב"ד פטור (נ) שאין היורשין יכולין לגבות: ז (ס) אמר לשומר חנם ולשואל ולנושא שכר היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שאכלו חייב אמר לשומר חנם היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר זמן הודה שנגנב או שאבד פטור משא"כ בשואל. אמר נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן ולאחר זמן הודה שאכלו חייב משא"כ בשואל:

*נ"ל באינפולי

ח אמר לשואל היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן לאחר זמן הודה שנגנב או שאבד חייב מה שאין כן בשומר חנם. נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכן הודה שאכלו פטור משא"כ בשומר חנם. אמר לשואל היכן שורי אמר לו איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בנושא שכר והשוכר נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכן הודה שמת או נשבה פטור משא"כ בנושא שכר והשוכר: ט אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי ואמר איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכן הודה שמת או נשבה פטור משא"כ בשואל. מת או נשבר או נשבה ולאחר מכן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בשואל. אמר לנושא שכר והשוכר היכן שורי אמר איני יודע משביעך אני ואמר אמן ולאחר מכאן הודה שנגנב או שאבד חייב משא"כ בשומר חנם. נגנב או שאבד משביעך אני ואמר אמן לאחר מכאן הודה שאכל פטור משא"כ בשומר חנם. נמצא חייב בשואל פטור בשומר חנם. חייב בשומר חנם פטור בשואל. חייב בשואל פטור בנושא שכר והשוכר. פטור בשואל חייב בנושא שכר והשוכר. זה הכלל כל המשנה מפטור לפטור מחובה לחובה מפטור לחובה [פטור] ומחובה לפטור חייב. ומסורתא שנים משא"כ בשואל. והשואל. שנים משא"כ בשומר חנם. ושומר חנם שלשה נושאין ונותנין שנים מה שאין כן בשואל אחד נושא שנים מה שאין כן בשומר חנם. מסורתא חייב. פטור חייב. חייב פטור. חייב. חייב פטור:

סליק תוספתא ממסכת שבועות

אור הגנוז [ד] לא במקיף אמרו שיאמר לו כתבת בזו מחקת בזה אלא אמת וכו':

חסדי דוד

ופירושה למדנו מדברי הר"ן והרא"ש דהך ולא ישלם קרא יתירא הוא כיון דכתיב שבועת ה' וגו' אם לא שלח ידו וגו' ש"מ דשבועה אשומר היא שלכך אם אינו ענין לדידיה תנהו ענין לשאר הנשבעין שבתורה דהיינו מודה במקצת ולהכחיש את העד. ועי' גם בחידושי הרשב"א ז"ל בזה: ומסורתא שנים משא"כ בשואל כו'. הדברים האלה הוא כספר החתום. ונראה כי בא לאתנותי סימנא כמה בבי איכא במתניתא דלעיל משום דרבו סעיפיה עביד לה סימנא כעין מסורת לאוקמי גירסא. אבל הלשון פה הוא משובש ומסורס וכך צ"ל מסורתא שלשה. נושאים ונותנים שנים. משא"כ שנים משא"כ בשואל והשואל שנים משא"כ בש"ח וש"ח אחד נושא שנים משא"כ בנושא שכר והשוכר. וה"פ ג' נושאים ונותנים יש כאן דבכל חד משלשתן איכא ב"פ משא"כ והדר מפרש ב' משא"כ בשואל והשואל. פי' כשהעריך השואל לגבי הש"ח תני תרי זמני משא"כ בשואל וה"נ כשהעריך השואל לגבי נ"ש והשוכר הדר תנא תרי זמני אחריני משא"כ בשואל. וכן ג"כ יש שנים משא"כ בש"ח כשהעריכו לגבי השואל והרי אחריני כשהעריכו לגבי נ"ש והשוכר הדר תנא ב' זמני משא"כ בש"ח ומ"ש ומסורתא כו' צ"ל פטור פטור חייב חייב פטור (וכעין זה נמצא בכ"י) כי תלת בבי קמאי במשנה מפיטור לפיטור ומחובה לחובה ומפיטור לחובה בכל הני פטור אבל מחובה לפיטור חייב ופשוט: סליק

מצפה שמואל

(מ) שלא במוקף. ירושלמי פ"ז הל"ה ועי' מיי' פט"ז ממלוה ולוה הל"ו ובשו"ע סי' צ"א וע"ש בב"י בהומר אני מז: ועי' ירושלמי פ"ז הל"ה ועי' בעה"מ ורמב"ן כאן בסוגיא ולהרמב"ן לפ"ד דרבי הפועל נוטל מהחנוני בשבועה דמיירי במעמד שלשתן ממש וחנוני מבעה"ב א"כ חנוני מפסיד ופליג ר"ח דשניהם נשבעין לבעה"ב ובעה"ב מפסיד וע"ש בזה ישוב בב"מ ה. דמקשה מר"ח ולא ממשנה ע"ש ועי' בט"ז סי' צ"א דמקשה למה לא פשטינן מינה בגמ' דר' קבל דברו ע"ש: (י) בד"א בזמן שהיתה הקופה. ירושלמי פ"ז הל"ו ובפנים מבואר שיטת הרי"ף והרמב"ם והאי בד"א לפרושי מחלוקת דרבי ורבנן דבסא פליגי והאריך בזה הש"ך בס"ס לא. ובהגהת הת"צ שם: (כ) ואם אמר. כתובות פז: (ל) יפה כח. ירושלמי סנהדרין פ"ח הל"ו וכתובות פ"ט הל"א יורש שפגם אביו שט"ח ועי' כאן בבבלי ספ"ז: (מ) שאין היורשים. עי' מיי' פי"ז ממלוה הל"ג ד' ה' ושו"ע סימן פ"ב וסי' ק"ח: (נ) אמר לשומר חנם. בפ"ח מבואר כל כללא זו ונשתבש כאן בתוספתא ועי' בפנים ועי' ירושלמי ספ"ח לא לאקל ולא להחמיר חייב ומביא מתוספתא איני יודע והעדים מעידים שאכלו חייב והוא מחובה לחובה ועי' בפ"מ ובמה"פ ד"ה תני:

מנחת בכורים

המשביעו דגורם לנתבע שבועה בחנם והוא כמו שבועת שוא: ד שלא במוקף אמרו. פי' דלא מיירי בחנוני המקיף ואומר כתוב בפנקסי שאתה חייב לי: מחוק בזו. גרסינן פי' דא"ל עתה מחוק בזה היד מאי איכפת לי: אלא במעמד חנוני. כי היכא דלכסיף מיניה וכן נמי חנוני נשבע במעמד פועלים: ה תן לי בדינר פירות. מיירי דהפירות מונחים ברה"ר: ישבע בעה"ב. דהכא טענתו עדיפא דהחנוני מודה דהפירות של בעל הבית אלא דתובע הדינר: ישבע חנוני. דאינו מודה דהפירות של בעל הבית וע"כ נשבע חנוני ונוטל הפירות: אר"י בד"א. בא לפרש דברי ת"ק ול"פ (עי' בגמרא ובמלחמות ובשעה"מ ובש"ך חו"מ סי' צ"א כל השיטות בזה ופירוש הש"ך ע"ש): ו לא היה אלא מנה. דאמנה היה בינו לבינו: נוטל כו'. דלא מהמנינן לומר אמנה: שלא בשבועה. פי' שבועת פוגם דבו תקנו ולא בבנו אבל שבועה שלא פקדנו מחויב היורש לישבע: שאין היורשין יכולים לגבות. דאין אדם מוריש שבועה לבניו באחרי שבועות דהיה מחויב אביהם לישבע חוץ מפוגם כמו שנתבאר (ועי' בירושלמי סנהדרין פ"ח שמתלק כן): ז איני יודע אם אתה שם. ובגמ' מפורש כן לסדיא וכפר: הודה שאכלו חייב. קרבן שבועה. דכפר והיינו מחובה לפטור: או שאבד פטור. דש"ח פטור על גניבה ואבידה והיינו מפטור לפטור: משא"כ בשואל. דחייב על גניבה ואבידה והוה שינוי מחובה לפטור דחייב וה"ה בש"ש והשוכר: הודה שאכלו חייב. דהיינו מחובה לפטור: משא"כ בשואל. וה"ה נושא שכר והשוכר דפטור דהיינו מחובה לחובה: ח או שאבד חייב. דהיינו מחובה לפטור וה"ה בנושא שכר והשוכר: משא"כ בש"ח. דהיינו מפטור לפטור. ופטור: הודה שאכלו פטור. דהיינו מחובה לחובה וה"ה בנושא שכר והשוכר: משא"כ בש"ח. דהיינו מחובה לפטור וחייב: ולאחר מכאן הודה שמת או נשבה. גרסינן: חייב. דהיינו מחובה לפטור דשואל חייב באונסין ולא נושא שכר והשוכר: משא"כ בנושא שכר והשוכר. דהיינו מפטור לפטור ופטור: מת או נשבה משביעך אני. גרסינן: הודה שנגנב או אבד פטור. דהיינו מחובה לחובה וה"ה שומר חנם פטור דהיינו מפטור לפטור: משא"כ בנושא שכר והשוכר דהיינו מחובה לפטור דחייב: שמת או נשבה פטור. דהיינו מפטור לפטור וה"ה בש"ח: משא"כ בשואל. דחייב דהיינו מחובה לפטור: או שאבד חייב. דהיינו מחובה לפטור: משא"כ בשואל. דהיינו מחובה לחובה ופטור וה"ה בש"ח דהיינו מפטור לפטור דפטור: או שאבד חייב. דהיינו מחובה לפטור וה"ה בשואל: משא"כ בש"ח. דפטור דהיינו מפטור לפטור: הודה שאכלו פטור. דהיינו מחובה לחובה: משא"כ בש"ח. דחייב דהיינו מחובה לפטור ובזה הוה שואל לש"ש: נמצא חייב בשואל. הוא הרישא מבבא דאמר לש"ח וכו' דסיים משא"כ בשואל והרישא מבבא דאמר לשואל וכו' דסיים משא"כ בש"ח: חייב בש"ח. הוא הסיפא משני בבות הנ"ל ובבא האחרונה דאמר לנושא שכר והשוכר וכו' דסיים משא"כ בש"ח. הרישא והסיפא הוא ניהו הבבות אלו דדמיא ש"ש להשואל ובהאי כללא דנמצא חייב בשואל פטור בש"ח וכו' נכלל ג"כ נושא שכר והשוכר דחייב בנושא שכר פטור בש"ח וחייב בש"ח פטור בנושא שכר: חייב בשואל פטור בנושא שכר. הוא הרישא מבבא דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא והרישא מבבא דאמר לנושא וכו' דסיים משא"כ בשואל: פטור בשואל חייב בנושא וכו'. הוא הסיפאות דשתי בבות אלו ובבות אלו דמיא ש"ח לנושא שכר כדלעיל: זה הכלל כל המשנה. מבואר בבבות אלו חוץ דשינה מפטור לחובה דלא ביאר הוא משום דאינו מצוי כן שיהיה שוטה לשנות מפטור לחובה אך לדינא צריך למיתני ומובן ממילא מבבות הנ"ל: מפטור לחובה פטור ומחובה וכו'. גרסינן: מסורתא. בעל המסורת מסר לנו סימן שלא תטעה בסדר הברייתא: שנים משא"כ בשואל. היינו בבא דאמר לש"ח דקתני שתי פעמים משא"כ בשואל בב' טענות: והשואל. סימן דב' טענות אלו דקאמר בהך בבא משא"כ. הוא ניהו ב' טענות דאמר לשואל: שנים משא"כ בש"ח וש"ח. היינו בבא דאמר לשואל דקתני שתי פעמים משא"כ בש"ח והוא ניהו ב' טענות בבבא דאמר לש"ח האמור ויותר טוב להגיה הכא וש"ח שנים משא"כ בשואל והשואל שנים משא"כ בש"ח והיינו הך הבבא דאמר לש"ח משא"כ וכו' והבבא דאמר לשואל משא"כ בש"ח: שלשה נושאין ונותנין. נותנין היינו נושא שכר ונותנין הוא שוכר דנותן שכר. וכוונתו דשלשה בבות האחרונות מיירו בנושא שכר והשוכר ומפרש ואזיל: שנים משא"כ בשואל. לפי הגירסא הכא צריך לפרש הכא בשינוי מהאמור וה"ק שנים פי' שתי בבות מיירי דנושא שכר דין אחר משא"כ בשואל והן שתי טענות בשתי הבבות דאמרי לשואל משא"כ בנושא שכר והשוכר ואמר לנושא וכו' משא"כ בשואל: וא' נושא. היינו בבא אחרונה דאמר לנושא: שנים. משא"כ בש"ח דקאמר שתי פעמים משא"כ בש"ח ויותר טוב להגיה שנים משא"כ בשואל והשואל היינו שני בבות אחד דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא. ואחד דאמר לנושא משא"כ בשואל ובכל בבא בשנים אמר לשואל שתי פעמים ומשא"כ בשואל בבבא השניה ג"כ שנים. והך שנים פירוש על הבבות וגם מוסף פי' שתי פעמים ויהיה הפירוש כמו אינך: מסורתא. פירוש עוד מסורתא על מסורתא הראשונה וכייל כאן נמי בבא הראשונה דשוה ש"ח לנושא והשואל: חייב. פטור חייב. חייב פטור. פטור חייב. חייב פטור גרסינן. בבא ראשונה דאמר לש"ח ושוה אהדדי חייב. בבא שניה דאמר לש"ח ושנים משא"כ בשואל. פטור ואח"כ חייב. בבא שלישית דאמר לשואל חייב ואח"כ פטור. בבא רביעית דאמר לשואל וכו' משא"כ בנושא חייב ופטור: בבא חמישית דאמר לנושא וכו' משא"כ בשואל פטור חייב בבא ששית דאמר לנושא משא"כ בש"ח חייב ואח"כ פטור:

סליק תוספתא מסכת שבועות

מכות פרק ראשון

פרק א א (א) עד זומם אין נמכר בזממו ר"ע אומר אף אין משלם ע"פ עצמו מפני שהוא קנס וכל דבר שהוא קנס אין משלם ע"פ עצמו (ב) העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שלוה מפלוני אלף זוז ביום פלוני במקום פלוני ובאו אחרים ואמרו להן היאך אתם מעידים שהרי המלוה או הלוה היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין אבל עדותן בטלה אבל אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי אתם הייתם עמנו [א] היום במקום פלוני הרי אלו זוממין ומשלמין על פיהם : ב (ג) היו חותמים על השטר [א]בא' בניסן בשמיטה ובאו אחרים ואמרו להם היאך אתם חתומין על השטר זה שהרי אתם הייתם עמנו [ב] היום במקום פלוני עדותן כשרה והשטר כשר שאני אומר שמא איחר זמנו של שטר וכתבו שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל א"ל ר' יהודה מעשה שבא לפניך [ג] והכשרת א"ל ר' יוסי אני לא הכשרתי ואם הכשרתי : ג (ד) העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני[ב]שסימא את עין עבדו ואח"כ הפיל את שינו שכן הרב אומר ואח"כ נמצאו זוממין (ה) משלמין לעבד הפיל את שינו ואח"כ סימא את עינו(ו)שכן א) העבדים אומרים (ז) ונמצאו זוממין משלמין לרב סימא שתיהן כאחת והפיל ב) שינו כאחת ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן זו אחר זו ונמצאו זוממין משלמין לעבד סימא שתיהן זו אחר זו והפיל שתיהן זו אחר זו ובאו אחרים ואמרו לא כי אלא שתיהן כא' ונמצאו זוממין משלמין (ח) דמי עבד הסומא לרב סימא את עין עבדו והרי הוא תחתיו ומשמשו ונמצאו זוממין משלמין דמי עבד הסומא לרב : ד העדים שאמרו מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה (ט) שכן האשה אמרה ונמצאו זוממין משלמין דמי כתובתה לאיש גירש את אשתו ונתן לה כתובתה שכן האיש אומר ונמצאו זוממין משלמין דמי כתובה לאשה גירש את אשתו ולא נתן לה כתובתה והרי היא (י) תחתיו ומשמשתו ונמצאו זוממין (כ) אין אומרין ישלמו לה כתובתה אלא טובת הנאת כתובה וכי מה היא טובת הנאת כתובה אין אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שאם תמות בחיי בעלה בעלה יורשה לאחר מיתת בעלה ג) יורשת כתובתה ואין יורשין אותה (ל) לפיכך הן משלמים : ה [ג] העדים שאמרו מעידים אנו באיש פלוני שגנב (מ) חלבו של חבירו ולא אכלו גנב נבלתו של חבירו ולא אכלה ונמצאו זוממין לוקין ומשלמין שעל מנת כן העידוהו ע"מ שילקה וישלם גנב חלבו של חבירו ואכלו גנב נבלתו של חבירו ואכלה הרי זה לוקה וחייב בתשלומין (נ) שבעסקי ממון הוא אומר (שמות כ) לא תענה ברעך עד שקר ושבעסקי מכות הוא אומר (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם לעשות דברי ר"מ וחכ"א (שם כה) כדי רשעתו מת אינו משלם לוקה אינו משלם מודים חכמים לר"מ שאם העידוהו שהוא בן גרושה או בן חלוצה נתין וממזר שהם לוקין את הארבעים : ו מאימתי זוממין חייבין לשלם(ס)משתתפרש עדותן בב"ד נמצא חייב לו מן הדין לפיכך הוא משלםד) שנים (ע) נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה[ד]ומנין(פ)אפילו מאה ת"ל עדים: מעידים[אנו] באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו אחרים והזימום הנדון פטור כת הראשונה חייבת ובאו אחרים והזימום הנדון חייב כת הראשונה פטורה וכת השניה חייבת כת אחת נכנסת וכת אחת יוצאה אפי' הם מאה כולן פטורין [ה] ר' יהודה אומר(צ)איצטניסיתה) היא זו (ק) ואין נהרגת אלא כת הראשונה בלבד א"ר יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר[עדים]ור' ו) אומר אף בדיני ממונות כן(ר)והוא לא [ו]שיש להן קרוב או פסול תתקיים עדות בשאר עדים ור' דוסתאי בן יהודה אומר עדים זוממין שבאו אחרים (ש) והזימום וזוממיהן פטורים (ת) עד זומם פסול מכל עדיות שבתורה דברי ר' יהודה אמר ר' יוסי בד"א בזמן שהוזם לעדות נפשות אבל לא הוזם אלא לעדות ממון אין פסול אלא לאותו העדות בלבד : ז)

פרק ב א (א) שלש ערים הפריש משה בעבר הירדן וכשבאו לארץ הפרישו עוד ג' ואעפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד שכבשו וחלקו משכבשו וחלקו נתחייבה הארץ במעשר ובשביעית והיו אלו ואלו קולטות : ב ג' ערים הפריש יהושע בארץ כנען והיו מכוונות כנגד ג' שבעבר הירדן כשתי שורות שבכרם חברון ביהודה כנגד בצר במדבר שכם בהר אפרים כנגד רמות בגלעד קדש (ב) בגליל כנגד גולן בבשן ואע"פ שהפריש שכם בהר אפרים לא היתה קולטת הפריש קרית יערים תחתיה עד שכיבשו את שכם ואע"פ שהפרישו קדש בגליל לא היתה קולטת הפריש ח) כמלא תחתיה עד שכבשו את קדש : ושלשת שיהיו משולשות שיהא מחברון לדרום כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש (ג) נפלה אחת מהן בונים אותה במקומה ומנין אף במקום אחר ת"ל שש ערים באותו השבט ומנין אף בשבט אחר ת"ל תהיינה שיהו מכוונות וקולטות כראשונות ר"א בן יעקב אומר (ד) כותבין מקלט מקלט על פרשת דרכים כדי שיהא רואה וגולה לערי מקלט

מגן אברהם [א] באחד בניסן בשמיטה. ריש פ"ד דסנהדרין: [ב] שסימא את עין עבדו. ב"ק דף עג ע"ב: [ג] העדים שאמרו וכו' שגנב חלבו של חברו ואכלו כו' חברו ואכלו כו' של חברו ולא אכלו כו' חברו ולא אכלה כצ"ל:

אור הגנוז

פרק א [א] אותו : [ב] אותו : [ג] בצפורי : [ד] אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה : [ה] רבי אומר איסטינים : [ו] לא ידע :

נוסחאות כ"י

א) העבד אומר: ב) את שתיהן: ג) תירש: ד) משלם: מה שנים וכו' אף שלשה נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה: ה) איסטיסית: ו) מאיר: ז) לפי הכ"י חסר כאן פרק שלם והדפסנוה בסוף המסכתא: ח) גמלא :

חסדי דוד

פרק א העדים שאמרו וכו' ואמרו להם היאך אתם מעידים וכו' אבל אמרו להם וכו' כצ"ל ובמשנה פ"ק איתא כה"ג גבי עדי נפשות וקמ"ל הכא דה"ה לעדי ממון . ולא תימא דוקא בד"נ משום והצילו אבל בד"מ בכל גוונא הוו זוממין . וכמו דאשכחן סברא זו במשנה דר"י מחלק כשנמצאו מקצתן פסולין דבטלה העדות דוקא בד"נ משום והצילו אבל בד"מ תתקיים העדות בשאר וסד"א דה"נ יש לחלק קמ"ל . ובגמ' דף ה' איתא מנה"מ א"כ אדא אמר קרא והנה עד שקר וגו' עד שתשקר גופה של עדות במתניתא תנא לענות בו סרה עד שתסרה גופה של עדות ומדברי הרמב"ם ז"ל בפי"א נראה דאפי' הזימו גופן של עדות אם נגע ג"כ בנדון כגון שא"ל ביום זה ובמקום זה הייתם עמכם אין זו הזמה אלא הכחשה ולא נקראו זוממין אלא אם אמרו אתם הייתם עמנו כלומר ואין אנו יודעים אם המעשה היה אמת או שקר דוקא בכה"ג הם זוממין וע"ש בדבריו וראיתי להרל"מ שהאריך בזה וכתב דלא ידע הכרח לדבריו והניח בצ"ע ולענ"ד נראה דאיכא למידק בסוגיא מאי איכא בין רב אדא למתניתא ונראה דאיכא בינייהו לרב אדא דקאמר עד שתשקר כו' א"כ אפי' אמרו אתם וגם הייתם עמנו ולהד"מ אפ"ה הם זוממין אבל למתניתא כה"ג אינם זוממין כיון שא"ל שעיקר דבריהם שקר ובעינן דוקא שתסרה גופה של עדות ולא שתשקר וגזירת הכתוב הוא וכמו שמסיים שם הרמב"ם ופשיטא דנקטינן כמתניתא דאתיא דלא כרב אדא וה"ט דהגמ' קבעה באחרונה . אמנם מדברי הטור סי' ל"ו משמע דפליג על הרמב"ם וע"ש בתוי"ט : **מאימתי** זוממין חייבים לשלם כו' מעידים באיש פלוני שהרג את הנפש ובאו כו' . במשנה איתא באו אחרים והזימום באו אחרים והזימום אפי' ק' כלם יהרגו רי"א אסטעית היא זו ואין נהרגת אלא כת ראשונה בלבד ופירש"י שאותן שנים שהזימו את כת הראשונה הזימו ג"כ כת האחרונה וגם הרי"ף הסכים לפירוש זה ודחה פי' הגאונים דמפרשי דכת ב' הזימה לראשונה וכת ג' הזימה לשניה וכת ד' הזימה לשלישית מדקתני כלן יהרגו ולפי' הגאונים לא יהרגו רק הכתות אשר עליהן קיימא הזמה ועוד לפירושם לא מתברר טעמא דר"י ע"ש . אמנם הרמב"ן בחדושיו למכלתין מתרץ פי' הגאונים ע"פ תוספתא דידן . ולדבריו יש ט"ס כאן וצ"ל כלן חייבין רי"א אסטעית היא . ובכל דבריו לא תירץ רק קושית השניה של הרי"ף אבל קושיתו הראשונה קיימת דהא בהדיא קתני כלן יהרגו . אבל מדברי הרמב"ם נראה כי הכל מתוקן הוא . והמשנה והתוספ' שמה שני דינים נפרדים ופסק כתרוייהו . ודברי ר"י כאן לא קאי על רישא התוספ' וקאי רק על דין דמתני' ואע"ג דדוחק קצת לפרש כן מ"מ הדבר מוכרע אבל על רישא דתוספתא זו גם ר"י לא יחלוק. ומרן ז"ל כתב דהרמב"ם למד דין השני מק"ו ונעלמה ממנו תוספתא זו . ובדין ה' פסק לדמתני' ובדין ו' פסק לדין התוספתא . ועי' היטב :

פרק ב שלש ערים הפריש משה כו' ואפ"כ לא היו אלו ואלו קולטות עד כו' . כ"ה גם בירושלמי פ"ב ומוכח נהדיא דיהושע הפריש הג' ערים מיד כשנכנסו לארץ אע"פ שלא היו קולטות עד אחר כיבוש ותילוק . והנה על משה שהפריש ג' הערים בעבר הירדן אע"פ שלא קלטו אמרינן בגמ' דף י' שהטעם

מצפה שמואל (א) עד זומם. ב. וירושלמי פ"א וירושלמי סוטה ספ"ג ועי' תוס' ב. ד"ה דמתקיים הזמה במלקות וכן בח"ג וכן כאן: (ב) העדים שאמרו. ה. וירושלמי פ"א הל"ג ועי' ירושלמי שביעית פ"י: (ג) היו חותמין על השטר . ב"ב קעא. ושם. ועי' ר"פ אד"מ ברש"י ותוס' שם ועי' ירושלמי סוף ב"ב ואתיא כר"י לקמן דמכשיר שטר מאוחר וכן משנה דשביעית פ"י כוותיה ועי' כ"י ר"פ אד"מ למה אמר בא' בניסן . ועי' ירושלמי שביעית פ"י . ועי' ירושלמי ב"ק פ"ח הל"ס : (ד) העדים שאמרו . ב"ק עג. ועי' בירושלמי פ"ז הל"ה וכפי שיטת התוס' שם רישא בשלשה כתות שהרי קתני שהרב אומר כן וע"כ דניחא ליה בזה יותר ע"ש היטב : (ה) משלמים להעבד. עכ"מ פ' כ"א מהל' עדות אע"פ שהאדון אינו משלם אח"כ תפס מ"מ הלה גורם לממון דבקל יוכל לתפוס ועפ"ד מהל' חובל הלי"א וכפ"ה מהל' עבדים הלי"ד ועמ"ש בזה בתשובתי : (ו) שהרי העבד אומר כן . עי' תוס' ב"ק עג. ורמב"ן במלחמות : (ז) ונמצאו זוממים . כלומר ע"י אחרים או ע"י כת האחרת דאפכינהו ואזמינהו ונגמר הדין ע"פ הראשונים דאל"כ טלה עבד בעי לשלומי : (ח) דמי עבד הסומא. עי' ירושלמי גיטין פ"ד הל"ד זו אחר זו נותן דמי שניהן ויוצא לחירות בראשונה וע"ש דלמ"ד דצריך גט שחרור אינו משלם דמי עין ועי' בבלי שם מ"ב ועי' רמב"ם פ"ד מהל' חובל ומזיק דהוה ספק ואם תפס לא מפקינן מיניה ועי' ירושלמי ב"ק ס"ד כתובות פ"ה מכילתא פ' משפטים והת"ב מפרש דמי כל העבד וכגון שלא עמד בדין דאכתי בשעה שהעידו הוה מצי להודות וליפטר ואם הכתראי מאחרין משלמים דמי עבד שלם רישא נמי אם לא עמד בדין משלם דמי כל העבד רק כאן ע"כ דבאו תחלה דאל"כ לא נגמר הדין על פיהם כדאמרינן בש"ס שם סיפא נמי בשלשה ודייק מסיפא כיון דאתי בי תרי ואמרו הפיל שינו וסימא עינו ופסקינן לדינא אפומייהו ע"ש ברש"י ותוס' ד"ה ונמצאו אבל במשנה זוממין הני דאמרי דסימא שתיהן כאחת אפי' לא עמד בדין לא בעי לשלומי לרב אם לא עמד בדין עוד כתב הת"ב דה"ג משלמים דמי השניה לרב ומיירי בעמד בדין וכמ"ש בפנים. וכן פירש המפרש בירושלמי ב"ק פ"ח הל"ד ז"ל משלמין דמי העבד הסומא לרב דהוא דמי עין השניה ובומא זו היא קלה שכבר סומא בעין אחת ועי' בירושלמי דמוקי בנכנס שלם ויצא חבול ופירוש זה יותר מסתבר כמ"ש בפנים : (ט) שכן האשה אמרה . דלא מצי למימר לטובת הבעל באנו להפסידה משאר וכסות לזה אמר שכן האשה אמרה שהיא תובעת רק כתובתה ובאו לטובתה ולגרע כחו והמזימים אומרים שנתן לה כתובה (ת"ב) וכל זה מבואר דף ג. ועי' ירושלמי : (י) תחתיו ומשמשתו . עי' תוס' ג. שהקשו משאר כסות ועונה ומוקי לה דאמרה גרשני וכאן לא משמע כן וכן הכ"י הלכות ב"ק (נג ע"ב) מביא תוספתא זו דתחתיו ומשמשתו אך בב"ק פ"ט מבואר כתוספתא זו וגרסינן כאן ונתן לה כתובתה כמו התם וענין אחר הוא ממה דמבואר במשנה דכאן מיירי דהאשה תובעת ובמשנה מיירי שהבעל תובע : (כ) אין אומרים . ג. וירושלמי פ"א הל"ב כיצד אומר כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שמא תמות בחיי בעלה וירשנה בעלה או שמא ימות בעלה בחייה ויורש את כתובתה לפיכך משלם והפ"מ נדחק שם . ולדבריו לא הוסיף על מ"ש במשנה אבל הפי' ברור דהוא כשיטת רש"י בגמרא דשמין רק זכות ספיקו ובמשנה דתני כמה אדם רוצה ליתן שאם נתארמלה משמע דשמין זכות ספיקה לכן מהפך הירושלמי דשמין שמא תמות בחיי בעלה וירשנה בעלה או שמא ימות בעלה בחייה ומה דתני במשנה שאם נתארמלה ה"ק דשמין הכתובה שתלוי בספק זה והוא כרב חסדא בגמרא ומ"ש שם במראה הפנים ד"ה אבל מגומגם מאד והפשוט כמ"ש אבל לר"כ בגמ' שמין זכות ספיקה ומנכין והמותר משלמין : (ל) לפיכך . יש בזה הרבה שיטות עי' רש"י ותוס' ועי' רא"ש ולח"מ פ' כ"א מהל' עדות ומל"מ שם : (מ) חלבו של חבירו. עי' כתובות ל"ג ועי' ש"ך חו"מ סי' ש"כ ועי' ירושלמי תרומות רפ"ז בזה הדין : (נ) שבעסקי ממון . ד. ועי' ב"מ לא. וכתובות לד: דר"מ אית ליה בכ"מ לוקה ומשלם ועי' ד: תוס' ד"ה לאזהרה ועי' ירושלמי כתובות פ"ג הל"א שכל היה בכלל לא תענה וכן כאן פ"א הל"א : (ס) משתתפרש . ה: עמ"ש בפנים והת"ב הביא דברי הכ"י דמספקא ליה אי בעינן דו"ת ועי' תוס' ב"ק עד. ד"ה ונמצאו : (ע) נמצא א' . שם וירושלמי פ"א הל"ג : (פ) אפי' מאה. ה. ועי' ירושלמי שם ובמה"פ ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות הל"כ ועי' רמב"ן בחידושיו שכתב יודע אני ומכיר שהלעה של שמועה זו בדברי האחרונים והסיוע להם מצאתי בתוס' והריטב"א כ' דעיקר דברי התוספתא משבשתא היא : (צ) איצטניסית . עי' רש"י ורי"ף ובבעה"מ פירושו : (ק) אינה נהרגת . לפי הש"ס א"ש פירושא דאם אין שם אלא אותה כת נהרגת והיינו שכת אחת מזמת לכל הכתות . עי' רש"י ורי"ף ורמב"ן ובעה"מ אבל לפי התוס' קשה לפרש דברי ר"י והרמב"ן בחדושיו פירש כל הסוגיא כהתוס' : (ר) והוא לא ידע . עי' רא"ש בשם תשובת הרי"ף ומ"ש בפנים וי"מ דהמלוה לא ידע א"כ הפסולין למחזי אתו חו"מ ס"ס לו ובמ"ך שם ובחידושים ועי' ירושלמי סוטה ספ"ו כעין זה ועי' ירושלמי כתובות פי"א הל"ס וגיטין פ"א הל"א ומכות פי"א הל"ב בענין פלגינן דבוריה ועי' רי"ף : (ש) והזימום וזוממיהן . בפנים פירשתי ע"ד התוס' לעיל והת"ב מפרש כאן ע"ד שהזוממים הזימו שתי כתות אינה נהרגת אפי' הראשונה לר"ד : (ת) עד זומם . סנהדרין כז. וירושלמי שם פ"ג ור"ה פ"א הל"ג וירושלמי שבועות פ"ז הל"ד : (א) שלש ערים . ט: וירושלמי פ"ב הל"ו ועי' קדושין ספ"א : (ב) בגליל . בש"ס בהר נפתלי : (ג) נפלה . ירושלמי שם : (ד) כותבין מקלט . ח. וירושלמי שם :

מנחת בכורים

פרק א א עד זומם אינו נמכר בזממו . כשהעיד על אחד שגנב דנמכר בגנבתו והוזם אינו נמכר דכתיב בגנבתו ולא בזממו ובשנים קמיירי : בטלה . ואפי כתרי ותרי : ומשלמין . דבעינן שתשקר גופה של עדות : ב וכתבו . מקודם על אותו הזמן ואינם זוממין ור"י פוסל כל שטר מאוחר שמא בינו לבינו יפרע הלוה ויקח שוכר הנכתב מקודם זמנו של שטר : בזה הכשרתי . בזמנו בשבת דמאוחר הוא ולא חיישינן לשובר אבל מאוחר שאינו מוכח מתוכו פסול : ג הפיל את שינו . ובעי הרב ליטול העבד דמי שן וכו' מתחלה אמרה שינו ואח"כ עינו וניחא לרב כפי שהעידו כת שניה : לעבד . דמי עין שרצו להפסידו אבל יוצא לחירות ממ"נ או בעינו או בשינו : ואח"כ סימא . זאת הכת ראשונה ונגמר ע"פ עדותם ובא כת אחת ואמרה עינו ואח"כ שינו ואח"כ הוזמו הכת הראשונה משלמת דמי עין לרב אף שהתכחשו מתחלה בכת שניה שאמרה עינו ואח"כ שינו מ"מ הכחשה תחלת הזמה היא וחל הזמה על כת ראשונה ואביי מוקים בסיפא בב' כתות דאפכינהו ואזמינהו ואמרו הזוממים סימא ואח"כ הפיל ונגמר דינו ואתם עמנו הייתם והעבד יוצא ממ"נ לחירות והזוממים משלמין ההבדל שבין עין לשן שרצו להפסיד לרב [עיין ב"ק עג: ותוס' שם] : כאחד . נמצא דיוצא לחירות בין שניהם ואינו משלם כלום : זוממין . הראשונים והאחרונים הזימום ואומרים שהיו שלא בב"א ונגמר הדין מקודם לכן אין משלמין הראשונים דמי כל העבד : נמצאו זוממין . כת הראשונה : זא"ז . ורצו לחייב לרב דמי עין : עבד הסומא . שהעידו על הרב שסימא עין עבד הסומא מכבר על עין אחת וכן משלמין לרב ובת"ב מפרש דמיירי בלא נגמר הדין לכן צריכין לשלם כולו שהרי עדיין גברא לאו בר חיובא להשתחרר ומ"ש נראה יותר : משלמין . כל דמי עבד הסומא לרב : ד שכן האשה אמרה . והוא אמר שנתן לה כתובה ובסיפא בהיפך ועיקר מתקונתן על הכתובה אבל לא על הגירושין : משמשתו ועדיין לא נתגרשה ולא אמרה כלל שנתגרשה : ישלמו לו . גרסינן דהרי סוף סוף יתן יתן לה הכתובה : כתובה אומדין גרסינן : וכן יורשין אותה גרסינן . שהלקוחות יורשין ונותנין ממון מחמת זה יש לה גם עתה : לפי כך צ"ל . כפי שומא זו משלמין היינו שמנכין והמותר ישלם : ה ברישא גרסינן ואכלו ובסיפא ולא אכלו : לוקה וחייב בתשלומין . ס"ל דכל ע"ז לוקין ומשלמין דאינו בא מקרא אחד : ה"ג שבעסקי ממון אומר כאשר זמם ובעסקי מכות נאמר לא תענה : כדי רשעתו . משום רשעה אחת מחייבו ולא משום ב' ובהא משלמין ואינו לוקה : מת . בעלמא לא אמרינן מיתה ותשלומין וכן מלקות ותשלומין ובעבודת כוכבים משלמין ואינם לוקין כדילפינן מיד ביד דבר הניתן מיד ליד : וממזר . שאין כאן תשלומין וגם לא שייך כאשר זמם דלו ולא לזרעו כמבואר מכות [ב.] : ו משתתפרש . גמר דין ונמצא חייב לו מן הדין והת"ב מפרש שתתפרש בדיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה ומיד כשמפרש גומרין דינו : בטלה . פשיטא הוא דלא נשאר אלא א' ותו ילפינן מאה : כולן חייבין . כל הזוממין חייבין גרסינן : איצטניסית . כמו שטים דבר עלה והתוספתא היא כפי' הראשון באלפס ובפי' השני שכת אחת מזמת כל הכתות לדידהו תוספתא זו משובשת : בד"נ עדותן בטלה . והוא לא ידע כצ"ל . אם לא ידע כשר שלא נתכוונו לצרף לכן לר"י דלא בעינן כוונה להעיד גם הכשרים אם לא ידעו פסולין [עמ"ש בנזיר רפ"ג] : זוממיהם פטורים . אם חזרו ונזומו כר"י דאיצטניסית היא זו : לעדות ממון . חשוד לקל אינו חשוד לחמור :

פרק ב א שלש ערים . ערי מקלט : הפרישו . ספרישו . ההפרשה היה מיד ובמשנה לא משמע כן [ועי' בירושלמי] : אע"פ שהפרים . כיון דעדיין לא כבשו ומהני הפרשה שיהו השאר קולטות : ב לקדש . וכן מקדש לנסון נמצא שנתחלקה על ד' חלקים : באותו השבט . לכתחלה אם אפשר : לו. להרואה דדברים שלא היה נעשה

מקלט: מוסרין לו שני ת"ח[א] שמא יהרג בדרך וידברו אליו אל תנהוג באיש הזה מנהג שופכי דמים כי בשגגה בא מעשה לידו ר"מ אומר הוא מדבר ע"י עצמו שנא' (דברים יט) [וזה] דבר הרוצח. אמרו לו הרבה שליחות עושה ר"ש אומר (ה) משוח מלחמה אין מחזיר את הרוצח אפי' הוא (ו) נזיר אין הוא יוצא משם לעולם אלא מגלח כל שערו ומשלח תחת הדוד ר"א בן יעקב אומר מה ת"ל (במדבר לה) שמה שמה (ז) ג"פ שם תהא דירתו שם תהא מיתתו שם תהא קבורתו (ח) ובונים לו בית ויושב בתוכו שנא' וישב בה ולא בתחומה (ט) מצאו גואל הדם בתחומה של עיר הרי הוא כאחד מכל האדם וחייב על מכתו ועל קללתו וחייב על נזקו בין איש ובין אשה וההורגו במזיד נהרג (י) בשוגג גולה לערי מקלט (כ) ר' יוסי אומר לעולם אין נהרגים עד שיעמוד לפני הדיינין שנאמר (שם) ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' (ל) ר"ע אומר ראוהו בית דין שהרג הרי זה אינו גולה ראוהו ב"ד גדולי[ב] שהרג אין ממיתים אותו מיד אלא מושיבין דיינים אחרים ומעידים בפניהם שנאמר ולא ימות הרוצח עד עמדו וגו' (מ) [א]אומר ברוצח שיצא חוץ לתחום מחוץ לגבול עיר מקלטו הכתוב מדבר שנא' (שם) ורצח גואל הדם את הרוצח (נ) אין לו דם ככל אדם. (ס) רוצח שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצח אני לא יאמר את הדבר וישנה שנאמר וזה דבר הרוצח אין לך אלא דבר הראשון. ההורג באותה העיר גולה משכונה לשכונה (ע) ובן לוי גולה מעיר לעיר רבי אומר אומר אני שתהא מחצית העיר לו (פ) כעיר שלימה: ג (צ) ג)עיירות הללו אין בונין אותן אלא במקום שיש בו מים אין להם מים כורין להם מים אין בונין אותן אלא במקום שיש שוק אין להן שוק עושין להם שוק אין בונין אותן אלא במקום שיש אוכלוסין נתמעטו אוכלוסין מביאין אחרים ומושיבין תחתיהם נתמעטו דיוריהן מוסיף עליהן כהנים לוים וישראלים[ב] עושין אותן בדין ויצירה דברי ר' נחמיה וחכמים מתירין. אין מפשילין בתוכם חבלים ואין עושין בתוכם כלי זכוכית שלא להרגיל רגל גואל הדם לשם. ג' ערים הפריש משה בעבר הירדן ומשבאו לארץ הפרישו עוד ג' אחרות (ק) ולעתיד לבא מפרישין עוד שלש על שלש [ג] שלש הרי תשע ר' נהוראי אומר ג' על ג' הרי שש עוד שלש הרי [ד] שתים עשרה האלה הרי ט"ו:

פרק ג א (א) האוכל מן הפסח[ד] כזית נא כזית (ב) שלוק כזית מבושל חייב הוציא (ג) ממנו כזית מבית לבית ומחבורה לחבורה בשעת אכילה הרי זה חייב שנא' (שמות יב) לא תוציא מן הבית אם בשלו עובר עליו משום פסול קדש (ד) המפטם את הקטורת במתכונתה הרי זה חייב בין שפיטמה כולה בין שפיטמה [א] חציה אבל אם היה מתעסק להתלמד בה או למוסרה לרבים אם חיסר אחת מכל סמניה אינו חייב אלא משום מועל בלבד המפטם (ה) שמן המשחה הרי זה חייב והסך ממנו פטור אינו חייב אלא משום מועל [בלבד] הלכה (ו) הסך שמן המשחה שעשה משה במדבר הרי זה חייב כרת סכו בראשו בגופו באחד מכל אבריו אע"פ שלא שפשף הרי זה חייב וכמה יסוך ויהא חייב [ג] כרת א' הסך וא' (ז) הניסך במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור מזיד חייב: ב האוכל (ח) את הטבל אפילו אין מחוסר אלא תרומה גדולה בלבד מעשר ראשון ומעשר שני ואפילו (ט) מעשר עני הרי זה חייב: ג ר"י אומר (י) כהן שהיתה בידו תאנה של טבל בשנת מעשר שני בירושלים בשנת מעשר עני בגבולין[ג] אומר תרומה בעוקצה ואכלה מעשר ראשון בדרומה ואכלה מעשר שני בצפונה ואכלה פטור ואם היה זר חייב על כל אחת ואחת שאילו מתחלה אכלה לא היה חייב אלא אחת (כ) זר שאכל בשר בכור אפילו לאחר זריקת דמיו הרי זה לוקה את הארבעים מעשר שני והבכורים מצטרפין חוץ לחומה (ל) לספוג עליהן את הארבעים דברי ר"מ וחכמים אומרים אין מצטרפין: ד (מ) המבשל בשר בחלב הרי זה חייב (נ) כמה יבשלו ויהא חייב כחצי זית בשר וכחצי זית חלב כדי שיהו זה וזה כזית וכשם שחייבין על בישולו כך חייבים (ס) על אכילתו כמה יתבשל ויהא חייב כדי שיהא נאכל משום בישול. האוכל (ע) מגיד הנשה כזית הרי זה חייב (פ) אכל כולו ואין בו כזית חייב ר' יהודה פוטר עד שיהא בו כזית אכל (צ) ב' גידים מב' בהמות סופג פ' ור' יהודה אומר אינו סופג אלא מ': ה (ק) השוחט אותו ואת בנו על הראשון פטור ועל השני חייב (ר) הבא על אחותו על אחות אביו על אחות אמו על אחות אשתו על אשת אחיו על אשת אחי אביו ועל הנדה הרי זה חייב כשם שהוא לוקה (ש) כך היא לוקה ועובר (ת) על כל שם ושם ושם שיש שם (א) ואם היתה לכ"ג אלמנה וגרושה וחללה זונה חייב על כל אחת ואחת (ב) אלמנה מחמשה וגרושה מחמשה לא יהא חייב אלא על אחת: ו (ג) האוכל אבר מן החי מן הבהמה מן החיה מן העופות טהורים (ד) כל שהן וטמאים (ה) עד שיהא בו כזית אבל בהמה טהורה וחיה טהורה ועוף טהור בחייהן מצטרפין (ו) במיתתן אין מצטרפין (ז) וטמאים בין בחייהם בין במיתתם הרי אלו מצטרפים בהמה טמאה וחיה טמאה ועופות טמאין בחייהן מצטרפים במיתתן אין מצטרפין: ז (ח) המלביש את חבירו כלאים (ט) והמטמא את הנזיר אע"פ שהמלביש מזיד והמטמא מזיד [ד] חייב היו שניהם שוגגים פטור (י) המקיף פאת ראשו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים שהיו שניהם מזידים אבל אם היו שניהם שוגגים פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור

נוסחאות כ"י

א) שלא יהרגנו בדרך: ב) הגדול שהרג ה"ז אינו גולה ואין ממיתים כו': ג) שלש עיירות הללו אין בונים אותן לא כרכים גדולים ולא טירים קטנים אלא עיירות בינוניות: ד) כזית חי:

אור הגנוז

פ"ב [א] ר' אלעזר אומר: [ב] אין עושין: [ג] ועוד שלש: [ד] תשע על השלש הרי שתים עשרה:
פ"ג [א] מקצתה. [ב] כזית: [ג] או תרומה וכו': [ד] פטור אבל אם היה לובש מזיד וממטא מזיד חייב:

חסדי דוד

דאמר מצוה שבאה לידי אקיימנה הואיל והיה יודע שלא יכנס לארץ אבל על יהושע קשה למה הפריש קודם זמנו. אמנם בספרי פ' מסעי משמע להיפך דאיתא על פסוק כי אתם עוברים וגו' למה נאמרה פ' זו לפי שהוא אומר אז יבדיל משה אין לי אלא שהפריש משה בעבר הירדן מנין שצוה משה את יהושע להפריש להם ערי מקלט ת"ל והקריתם לכם ערים. אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר אתה אומר אחר ירושה וישיבה או אינו מדבר אלא בכניסתן לארץ ת"ל כי יכרית ה' אלהיך וגו' אחר ירושה וישיבה הכתוב מדבר ע"כ. ברם איכא למידק בדברי הספרי טובא חדא מאי מקשה מעיקרא למה נאמרה פ' זו הלא נלמד על עצמה בעינן. וכ"ת דלגופה לא צריך כיון דכתיב בפ' שופטים כי יכרית וגו' שלש ערים תבדיל לך א"כ נפלה נא בקושיא אחרא אדקאמר מנין שצוה משה וכו' ת"ל והקריתם לימא ת"ל שלש ערים תבדיל לך ונראה דס"ק למה נאמרה פ' זו הלא כתיב כי יכרית ומשני לפי שהוא אומר אז יבדיל משה אע"ג שהיו שלא לצורך כיון דלא קלטו מנין שצוה משה ליהושע להפריש שלש ערים כמותו קודם כבוש אע"ג דאינן קולטות ת"ל כי אתם עוברים וגו' והקריתם וגו' כלומר והזמנתם תיכף כשתעברו תזמינו אע"ג שלא קלטו ולהכי איצטריך פ' זו דאלו אידך דשלש ערים מלמד לנו דאינן קולטות רק אחר ירושה וישיבה ולכן כתיבי תרתי פרשיות. ולכן הוצרך הקב"ה להזהיר ליהושע (כו') לתת את ערי המקלט דלכאורה הוא שלא לצורך כי יהושע בודאי לא התרשל להפריש מיד אלא ה"ק אע"פ שהפרשת כבר שלא לצורך א"ל הקב"ה אע"פ שלא נגמר הכיבוש והחילוק כולו ולא היה רק בכח ולא בפועל מ"מ מעכשיו תהיינה קולטות. ומה דאיתא במתניתא שאחר זה הפרים נמלא תחתיה בירושלמי הגי' גמלא ושתי הערים האלה לא נזכרו בקרא ולא נודע לי מאי היא כי לא נזכרו בקרא ואולי ט"ס הוא. וגם נ"ל שם ושלשת שיהיו כו' כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון וכ"ה בירושלמי: שלש ערים הפריש משה כו' הפרישו עוד שלש אחרות וכו' הרי ט' אבא שאול אומר שלש שלש הרי ט' ועוד הרי י"ב ר' נהוראי אומר כו' כצ"ל וכ"ה בירושלמי ופליגי בפירושא דקרא דכתיב כי יכרית וגו' שלש ערים תבדיל לך וגו' על כן אנכי מצוך לאמר שלש ערים תבדיל לך ואם ירחיב וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה ת"ק סבר כפשטי' דקרא דיוסיף עוד ג' ערים על הג' שהפריש משה והג' שהפריש יהושע ואבא שאול דריש מדכתיב ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה כי אלת עוד בא לרבות עוד שלש אשר לא נזכרו מפורש בקרא הרי י"ב ור' נהוראי דריש כי האלה בא לרבות עוד שלש על הנך י"ב הרי ט"ו:

פרק ג האוכל מן הפסח כזית נא כזית שלוק כו'. במשנה לא קחשיב אלא חייבי כריתות וכמ"ש התוספ' שם ותנא תוספ' מונה גם לאוין גרידי. ואע"ג דגם הוא לא מנה כל הלאוין משום דבכל לאו דמנה איכא חדושא וכמו בפסח בקרא כתיב נא ומבושל והוא מוסיף גם שלוק ובהוציא ממנו כזית בקרא לא כתב אלא לא תוציא מן הבית וזה מבית לבית והוא מוסיף גם מחבורה לחבורה ועי' בפסחים דף פ"ת. והא דקתני המפטם את הקטורת בא לפרש דברי המשנה וכן גבי מפטם שמן המשחה אבל נראה כי יש כאן ט"ס ותסרון וכצ"ל אבל אם היה מתעסק כו' או למוסרה לרבים או אם חסר א' מכל סמניה פטור והמריח אינו חייב אלא משום מועל בלבד. וכה"ג יש למצוא חדוש בכל הלאוין שמנו פה וכן במבשל בשר בחלב החדוש הוא דחייב גם על אכילתו דבקרא אינו מפורש רק לא תבשל וכן מחדש דחצי זית בשר וחצי זית חלב מצטרפין

מצפה שמואל

(ה) משוח מלחמה. כה: ועי' הוריות יג: וביומא ג. : (ו) נזיר. עי' תוס' נזיר מג: ד"ה אם גלח ופ"ח מהל' נזירות : (ז) ג"פ לנוס שמה. אשר ינוס שמה. אשר נס שמה. ונס שמה הרוצח לא תהיה ועי' יח: וירושל' שם : (ח) ובונים לו בית. יג. : (ט) מצאו ג"ה. שם במשנה : (י) בשוגג גולה. הבא בתחומה או בערי מקלט. ד: לר"ה שם ועי' יג. משמע דברייתא זו מיירי ברוצח היוצא מעיר מקלט אם יצא מזיד נהרג בשוגג גולה ועי' רמב"ם פ"ה מהל' רוצח : (כ) ר' יוסי אומר. עי' יג. : (ל) ר"ע אומר. שם ועי' ב"ק לו: : (מ) אומר ברוצח שיצא. הת"ב הגיה ר"א ופליג על ר"ע דדרש עד עמדו כר"י ועי' יב. דתניא ר"א אומר וכו' ר"ע מאי דריש ביה : (נ) אין לו דם. עי' מ"ש בפנים ולהת"ב ענין בפ"ע הוא דמצוה ביד ג"ה אין ג"ה רשות ביד כל אדם כמבואר דף יב. וכ"כ הרמב"ם שם פ"י ע"כ : (ס) רוצח שגלה. ירושלמי פ"ב הל"ו ועי' ירושלמי פ"י דשביעית : (ע) ובן לוי. שם : (פ) כעיר שלימה. עי' תוס' זבחים קיז. ד"ה עיר : (צ) עיירות הללו. יב: וירושלמי פ"ג הל"ו: (ק) ולעתיד לבא. עי' מיי' פ"ח מהל' רוצח הל"ד והוא מכאן ועי' ירושלמי פ"ב הל"ו הגירסא שם ועי' גירסת הספרי פ' שופטים ר' נהוראי אומר ג' על ג' הרי תשע ועוד ג' הרי י"ב האלה הרי ט"ו כך היא הגי' בספרי : (א) האוכל כזית. פסחים מה: וירושלמי שם פ"ב הל"ז : (ב) שלוק. עי' מ"ש בתוס' דתרומות פ"ט הל"ד : (ג) ממנו כזית. עי' תוס' פסחים פג. ד"ה למר וירושלמי שם ספ"ז ע"ש פלוגתא דת"ק ור"ש או אוכל בשני מקומות וכו' הת"ב עי' נה. דלא תוציא הוה ניתק לעשה ודלא נפסל באכילה ע"י הוצאה ע"ש פ"ה : (ד) והמפטם. כריתות ה. : (ה) שמן המשחה. שם ושם ג: : (ו) הסך בשמן המשחה. ו: : (ז) הניסך כמסייע. עי' מכות כ: : (ח) את הטבל. עי' יז. : (ט) מעשר עני. יבמות פו. ותוס' שם דמיתה אין בו ועי' רמב"ם פ"י מהל' מ"א הל"כ : (י) כהן שהיתה. יט: כמ"א ואולי להגיה כדרך הב"ם ועי' ירושל' פ"ג דמע"ש כרי שהוא טבל לראשון ולשני אם התרו בו משום שני לוקה: (כ) זר שאכל. יז. : (ל) לספוג עליהן. עי' מס' ע"ז סז. ועי' ירושל' ערלה פ"ב הל"י כל הענין מדין צרוף ולר"מ כל האסורין מצטרפין ועי' ספרי פי' נשא בפ' נזיר דמבואר שם בפיסקא כ"ד דילפינן כל איסורין מק"ו מנזיר דמצטרפין וע"ש בזרע אברהם שתוסא בזה ול"נ דאתיא כר"מ ואף דאמר שם איסורי הנאה ילפינן לכל איסורי אכילה מק"ו דנזיר שיש היתר לאיסורו כמו דאמרינן בעלמא לערלה בשתים ובגמרא נפקא לן מכל שתעבתי וזה אין קפידא דידוע שכן כתב הספרי דרש לה בא"א : (מ) המבשל. חולין קח: וכלוי שם דמצטרפין לבשלו : (נ) כמה יבשלו. שם : (ס) על אכילתו. ולא על הנאה עי' מל"מ פ"ה מהל' יסודי התורה הל"ח בשם הרמב"ן וכן במבשל גיד ביו"ט אינו לוקה על הנאה ולכן חשיב תמה : (ע) מגיד הנשה. חולין צג. : (פ) אכל כולו. פג. : (צ) ב' גידים. שם וע"ש לא: : (ק) השוחט או"ב. פד. : (ר) הבא על אחותו. יג. : (ש) כך הוא לוקה. כ"ק טו. וירושל' שם פ"א : (ת) על כל שם ושם. כריתות יט: : (א) ואם היתה. קדושין עד: וירושלמי קדושין פ"ד וירושלמי סנהדרין פ"ט הל"ו ועי' שעה"מ בפי"ז מהל' א"ב הל"ו בענין איסור מוסיף מה שהאריך בזה : (ב) אלמנה מחמשה. שם וקמ"ל דבעינן גופין מחולקין ולא שמות מחולקין ועי' ירושל' שבת פ"ז הל"א ופ"י הל"ד לענין חלוק חטאות:(ג)האוכל אמ"ה. חולין קב: וקב. ולר"מ אינו נוהג אלא בבהמה ע"ש ועי' במשנה ריש טהרות:(ד)כל שהות. עי' חולין קב. ושם ושם דרב אמר בשר וגידין מצטרפין לכזית ועי' ירושלמי נזיר פ"ו הל"א דין בריה ושם מביא דין אמ"ה : (ה) עד שיהא בו כזית. וכן שלימה משום בריה שם : (ו) במיתתם אין מצטרפין. עי' מעילה טו. וסותר לזה התוספתא כולו ובבא מציעא צריכין להגיה וקאי על טמאין לטהורין כדי שלא יהא מוקשה כ"כ וגרסינן אין מצטרפין : (ז) וטמאים בין בחייהם. עי' רמב"ם פ"ד מהל' מ"א הי"ז כ' דאין מצטרפין ועי' בפנים : (ח) המלביש את חבירו. עי' מיי' סוף הל' כלאים ויו"ד סי' ש"ג ס"ד והוא משום לפני עור לשיטת הרא"ש ודלא כהרמב"ם שכ' דאם היה הנלבש שוגג המלביש חייב במזיד ועי' בלח"מ פ"ג מהל' אבל הל"ה ועי' באורי הגר"א סימן ש"ג שהגיה התוס' בזמן שהמלביש והמטמא מזיד המלביש והמטמא חייב היה הנלבש והנטמא מזיד הנלבש והנטמא חייב שניהם שוגגין שניהם פטורין ועי' לקמן ד"ה המשחית:(ט)שהמטמא את הנזיר.עי' נזיר מד: דפטור וכן הגירסא כאן ועי' רמב"ם ספ"ה מהל' נזירות: (י) המקיף. כ: וע"ש דכאן במסייע או כר"י דלאו שאב"מ לוקין: והניקף. עי' מיי' פי"ב מהל' עבודת כוכבים דבניקף בלא מסייע לית בו איסור. ולהר"א שם איסור איכא ועי' תשובת נו"ב מ"ת תא"ה ועי' מ"ש בזה בכריתות פ"א בארוכה בע"ב וכן מבואר בתוס' ב"מ י: ד"ה אקפי דאפילו אשה המקפת ולא מסייע עובר בלאו וכן משמע בשבועות ג. ד"ה ועל הזקן בסה"ד משמע דאם הניקף הוא גדול אפילו אינו מסייע בהקפה. ועי' תוס' נזיר נז: ד"ה ורבא שהוכיחו שם דאיכא איסורא אף ע"י עובד כוכבים ממצורע דדחי לנ"ת וליקף ע"י עובד כוכבים ע"ש ועי' שעה"מ פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל"א בזה בארוכה:

מנחת בכורים

ע"י היה נעשה ע"י שלוחים הרבה: אין מחזיר. ור"י ס"ל במשנה דמחזיר ופליגי בקראי בגמרא: הדוד של שלמים. ס"ל דגם טהורין משלחין תחת הדוד עי' בנזיר בתוספתא פ"ד הל"ה: ולא בתחומה אף שתחומה קולט מ"מ הישיבה הוא רק בה ואף לא במערות התחום דאילו על פני השדה בלא"ה אינו עושה מגרש עיר: כ"מ. דתחומה קולט: על מכתו. דאילו יוצא ליהרג בעלמא פטורין כמבואר בסנהדרין (פ"ס): נזקו. אף נזקי גופו דביוצא ליהרג פטורין כמבואר ערכין (ז.) ובספרי פרשה מסעי ולעיל מיירי מכתו לענין מלקות וכאן לתשלומין וכממונו פשיטא דחייבין: גולה לערי מקלט גרסינן. נהרגין אף ע"י גואל הדם א"כ פסקו לו גלות: בגמרא גרסינן ר"א (יב.): עד עמדו. ומכאן דאין עד נעשה דיין: אומר בכל אדם לפי הלשון משמע דמפרש דמה דכתיב עד עמדו ברוצח שיצא לחוץ לעיר מקלטו דהוא ככל אדם ומה דכתיב ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם כלומר הרוצח והוא ככל אדם וההורגו נהרג וחסר כאן שם התנא: וישנה. כשמכבדין אותו ואמרו לו אעפ"כ יקבל מהם: ובן לוי שדר בערי מקלט. דשלהם היא: שלמה. וגולה לחצי השני והיינו לפלכו האמור בש"ס: ג הללו. כשנפלו וי"מ דקאי על עיירות יהושע בעת שנבחרו (פ"מ בירושלמי) ואינו נראה דבכבר היו בנוין אלא כשנפלו דבונים בת"א אין בונים אלא במקום מים: אין להם. שנכנסים המים שמכבר: שוק. למכור צרכי מזונות דאינו יכול לצאת משם: אוכלוסין. הרבה בני אדם שלא יבא גואל הדם ויהרגנו: ה"ג אין עושין בדין ובצירות. כד שמן ובציר יין כדי שלא יהא מצוי שם ג"ה: עוד שלש. דכתיב כי ירחיב ויספת עוד שלש היינו שש דעוד מרבה ג' ושלש הרי שש א"כ בין הכל י"ב וכאלה מרבה ג':

פרק ג א האוכל מן הפסח. קחשיב הלוקין דאיירי ביה במשנה פ"ג: מבית לבית. אין האוכל אוכל בב' מקומות ופלוגתא בפסחים (פה:): פסול. שהביאו לבית הפסול ואסור לפסול קדשים אבל אין לוקין: כמתכונתה. במשקל הקטורת שהיו במקדש: חציו. דהקטורת אחר תעשה כתיב ותניו אפשר דמקריב פרס בשחרית ופרס בין הערבים: לרבים פטור. גרסינן: מועל. בהקדש וה"ג להריח בה חייב והמריח אינו חייב אלא משום מועל. כריתות (י"א): פטור. דאינו חייב על סיכה אלא בשל שמן המשחה שעשה משה: מועל בלבד. גרסינן ובמסר לצבור הוי הקדש וחייב משום מעילה: שפסול. ולא אהני מידי: חייב כרת. כזית גרסינן ולא כרת: הניסך. ובמסייע דאית ביה מעשה כמו בניקף דלקמן (ת"ב): ב תרומה גדולה. כגון שהקדימו בכרי והפריש כל המעשרות ונשאר רק חיוב תרומה גדולה כמבואר בביצה (ספ"ק): מעשר עני. ות"מ אין בו מיתה: ג בירושלים. משום סיפא מעשר שני בצפונה ואכלה פטור: זר חייב על כל אחת ואחת. דס"ל מעשר ראשון אסור לזרים ומיירי שהפריש גם תרומה גדולה וכש"ס יט. הוא בגוונא אחריתי וס"ל דמעשר ראשון מותר לזרים ע"ש: מתחלה. קודם הפרשה אינו אלא איסור א' דטבל: זריקת דמיו. דמותר לכהנים: מצטרפין. דקרא דלא תוכל לאכול: ד נאכל. נתבשל כל צורכו (רש"י חולין קמ:): ואין בו כזית. חייב משום בריה: מב' בהמות. דגיד הנשה אין אלא בימין ולכן נקט ב' בהמות: אלא מ'. דלטעמא דבעינן כזית ובעינן צירוף שניהם לכזית (חולין צח): ה שם ושם. אם היתה אחותו ואחות אביו ואחות אמו בעברה כמבואר כריתות (ספ"ג): אלא אחת. דהכל גוף אחד ושם א' והא דחייב על כל אחת ואחת היינו כסדרן דס"ל איסור מוסיף (קדושין עז): ו כזית. אבר מן החי לא בעינן כזית רק אין אמ"ה בטמאה ובעינן כזית לנטמא בחייהן מצטרפין לאמ"ה לכזית כגון שאינו אבר שלם מכל אחד: אין מצטרפין. לאיסור נבלה: וטמאין לטהורים אין מצטרפין גרסינן. דבחייהם ליכא אמ"ה בטמאה: מצטרפין. לאיסור טמאה כמו באמ"ה מטהורים ובמעילה (טז.) מבואר לענין טומאה כ"ע לא פליגי דאף טמאים וטהורים מצטרפין ולענין אכילה פליגי רב ולוי בטמאים וטהורים אבל טהורים לעצמן וטמאים לעצמן לכ"ע מצטרפין והוא דלא כתוספתא זו: ז פטור. גרסינן אם הנלבש והנטמא שוגגין דעיקרא בדידהו תלו ובמזידין חייבין: שוגגין. לאו דוקא דעיקרא בנלבש ונטמא תלוי. ודעת יחיד דאם הנלבש שוגג והמלביש מזיד המלביש חייב והשיגו

פטור ה)מזיד חייב עליו שתים (ב) אחד בראש הצד ב)מכאן ואחד בראש הצד מכאן אינו חייב עד שיקיפנו בתער המקיף את האשה (ל) ואת הקטן פטור (מ) המשחית פאת זקנו של [חבירו] שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהן מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין ג) פטור אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב וחייב עליו [ס] (נ) שנים מכאן ושנים מכאן ואחד מלמטה ר' אלעזר אומר (ס) אם נטלו כולו כאחד אינו חייב אלא אחת מגביה ונוטל ד) חייב על כל אחת ואחת ואינו חייב עד (ע) שיטלנו בתער נוטלו ברהיטני ובמספריים פטור ר' שמעון בן גמליאל אומר משום ר' אלעזר לקטו במלקט הרי זה חייב: ח (פ) הקורח קרחה בראשו של חבירו שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהן שוגגין ס) פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב הקורח קרחה ו) על ה' מתים חייב על כל מת ומת ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת ה' קרחות על מת אחד חייב על כל קרחה וקרחה ואינו חייב עד שיקרח על מת (צ) וכמה יקרח ויהא חייב כדי שיראה משם קרחה. (ק) השורט שריטה בבשרו של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהן מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב השורט שריטה ו) על ה' מתים חייב על כל מת ומת (ר) ר' יוסי אומר אינו חייב אלא אחת חמשה שריטות על מת אחד חייב על כל שריטה ושריטה ואינו חייב עד שישרוט על מת וכמה ישרוט ויהא חייב כדי שיראה משם שריטה: ט (ש) הכותב כתובת קעקע בבשר של חבירו שניהן חייבין במה דברים אמורים בזמן ששניהן מזידין אבל אם היו שוגגין פטורין אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב (ת) ואינו חייב עד ז)שיקעקע בדיו בכחול לעבודת כוכבים קולפו באיזמל פטור הרושם על עבדו (א) שלא יברח פטור (ב) המתגודד על המתים ביד פטור ובכלי חייב על עבודת כוכבים בין ביד בין בכלי חייב: י כהן גדול (ג) שפרע או שפרם או שנטמא לאחד מכל הקרובים הרי זה חייב (ד) זה הכלל כל טומאה מן המת שהנזיר מגלח עליה לוקין עליה את הארבעים וכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אין לוקין עליה את הארבעים אבל בכהן הדיוט שנטמא לשאר מתים (ה) או שנכנס לבית הקברות הרי זה חייב (ו) נכנס לשדה שאבד בה קבר בתוכה אינו חייב עד שיהלך את כולה נכנס לבית הפרס או לארץ העמים (ז) או שיצא לחוץ לארץ מכין אותו (ח) מכת מרדות. מכת תורה ארבעים חסר אחת אומדין אותו אם יש לו ללקות לוקה ואם לאו אינו לוקה. מכת מרדות אינו כן אלא מכין אותו עד שיקבל עליו או עד שתצא נפשו:

פרק ד א (א) החוסם את הפרה והמזווג את הכלאים פטור אין לך שהוא חייב אלא הנוהג והמנהיג בלבד רבי אלעזר אומר נזיר שהניח פיו על פי חבית של יין (ב) ושתאה כולה בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת מתרין בו ושותה ח) חייב על כל אחת ואחת וכן היה ר"א אומר נוטל אשכול של ענבים אכלו כולו בהתראה אחת אינו חייב אלא אחת מתרין בו ואוכל מתרין בו ואוכל חייב על כל אחת ואחת (ג) אכל ממנו ענבים לחין ויבשים אכל ממנו שני חרצנים ט)וזגין או שסחט ממנו כזית יין ושתה חייב על כל אחת ואחת: ב המעלה כזית משתי הלחם לעבודה או בחוץ הרי זה חייב שנא' (ויקרא ב) קרבן ראשית תקריבו וגו' (ד) אחד המזבח ואחד הכבש ולכך (ה) המעלה מבשר החטאת מבשר אשם מבשר קדשי קדשים מבשר קדשים קלים ממותר העומר משתי הלחם ומלחם הפנים משירי מנחות משאור ומדבש עובר בלא תעשה שנאמר (שם) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו רבי יוסי אומר (ו) [ס] חטאת עולה שלמים אינו חייב אלא אחת אבל אמר חטאת עולה ושלמים חייב על כל אחת ואחת: ג (ז) המקדיש בעל מום למזבח עובר משם חמשה לאוין משם בל תשחט בל תקדיש בל תזרוק דמו בל תקטיר חלבו בל תקטיר מקצתו שנא' (שם כב) תמים יהיה לרצון כל מום לא יהיה בו ר' יוסי בר"י אומר אף משום בל תקבל דמו הקדישו ולא שחטו אינו חייב אלא אחת הקדישו ושחטו וזרק את דמו חייב על כל אחת ואחת המקדיש (ח) רובע ונרבע ומוקצה ונעבד אתנן ומחיר עובר משום [כל] שמות הללו והרי הן כבעלי מומין שקדם הקדשן את מומן ואין יוצא לחולין אלא על מום קבוע בלבד: ד הממיר במוקדשים [נ] והנודר במקדש והעובד י) במקדש או (ט) ששחטן חוץ לזמנן או ששחטן חוץ למקומן עובר בלא תעשה יש תולש ב' שערות ועובר משם ארבעה דברים משם נזיר (י) משם מצורע (כ) משם י"ט (ל) ומשם המקיף. (מ) החובר את האדם ואת הבהמה את החיה ואת העופות בין גדולים ובין קטנים בין זכרים בין נקבות אחד חובר מרובה ואחד חובר מועט עובר בלא תעשה שנא' (דברים יח) וחובר חבר אחד חובר את הנחש ואחד חובר את העקרב (נ) המסרס את האדם ואת הבהמה (ס) ואת החיה ואת העוף בין גדולים בין קטנים בין זכרים ובין נקבות הרי זה חייב ר' יהודה אומר מסרס את הזכרים חייב ואת הנקבות פטור: ה (ע) העושה עבודת כוכבים המתתך המעמיד הסך המקנח והמגריד עובר בלא תעשה (פ) הנותץ אבן אחת מן ההיכל ומן האולם ומן המזבח עובר בלא תעשה שנא' (שם יב) ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן לה' אלהיכם ר' ישמעאל אומר המוחק (צ) אות אחת מן השם עובר בלא תעשה שנאמר ואבדתם את שמם מן המקום ההוא לא תעשון כן לה' (ק) המאחר במוקדשין (ר) הממיר במוקדשים (ש) והמשייר חמץ בפסח (ת) והמקיים כלאים עובר בלא תעשה אבל אין לוקה עליהן את הארבעים לפי שאין בהם מעשה (א) זה הכלל כל שיש בו מעשה לוקה וכל שאין בו מעשה אינו לוקה חוץ מן הממיר והנשבע והמקלל את חבירו בשם: ו (ב) הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אם קיימו את מצות *לא תעשה שבה פטורין ואם לאו חייבין עבר עבירה שיש בה ב' לאוין (ג) אין אומדין אותו אומד אחד על שניהם אלא לוקה מלקות ומתרפא וחוזר ולוקה אמדוהו שאין יכול (ד) לקבל אלא ארבעים אין מוסיפין לו אפילו אחד אבל גורעין ממנו י) אם אמדוהו שאין יכול לקבל (ה) אלא כ' אין מוסיפין אפילו א' אבל גורעין ממנו ב' אמדוהו שאין יכול לקבל אלא שלש אפילו (ו) עומד ומפריץ אין מוסיף לו אפילו אחד לפיכך אם הוסיף לו חזן רצועה אחת ומת גולה

אור הגנוז

[ס] חמשה: פ"ד [א] חטאתו חטאת ועולה עולה ושלמים שלמים אינו חייב אלא אחת הקדיש שחטו וזרק את דמו חייב על כל א' א': [ב] והגוזז:

נוסחאות כ"י

א) ומזיד חייב וחייב עליו כו': ב) הצדעה וכן לקמן: ג) שניהם פטורין: ד) מגביה ונוטל: ס) שניהם: ו) אחת: ז) שיכתוב ויקעקע: ח) מתרין בו ושותה: ט) וזגא: י) במוקדשין: כ) אחת אמדוהו וכו':

חסדי דוד

ועי' בחולין דף ק"ח וגם בהשוחט אותו ואת בנו מוכרחין לפרש דקאי על הא דתנן בפ' אותו ואת בנו שחטה ואת בת בתה ואח"כ שחט בתה סופג מ' סומכוס אומר סופג פ' ויתפרש כאן על הראשון זה בת בתה פטור ועל השני זה בתה חייב מ' וכת"ק דהתם. וכן מ"ש כ"ג שפרע או שפרם קמ"ל דעל גידול אע"ג דאינו עושה מעשה היה שייך בו מלקות אם נכנס למקדש פרוע ראש. אבל איסורא איכא גם אם לא נכנס למקדש. ובפרימה חייב מיד שהרי עשה מעשה:

פרק ד רבי אלעזר אומר נזיר שהניח פיו ע"פ חבית של יין כו'. לאו דוקא חבית אחת קאמר דה"ה אפי' שתה יין מכמה חביות זו אחר זו כל שאין שם רק התראה אחת אינו חייב אלא אחת וכדתנן במתני' בנזיר אינו חייב אלא א' דמשמע אפי' יינות משונים מכמה חביות דהא אין כאן אלא שם אחד דהיינו יין והא דקתני הכא שהניח פיו ע"פ חבית לרבותא דסיפא נקט כי אם היו התראות שונות חייב על כל אחת ואחת פי' על כל רביעית ורביעית וסיפא קמ"ל דאם היו שמות מחולקין חייב על כל או"א גם בהתראה אחת: המימר במוקדשין והגוזז במוקדשין והעובד במוקדשין וכו' כצ"ל. וקמ"ל במימר דאע"ג דאין בו מעשה וכדאיתא בפ"ק דתמורה ובגוזז ועובד קמ"ל דאע"ג דבקרא לא כתיב רק בבכור לא תעבוד בבכור שורך ולא תגוז בכור

מצפה שמואל

(כ) א' בראש הצד. כ.: (ל) ואת הקטן. עי' בפנים והת"ב כ' דאתי כר"א ב"א נזיר נז. כל היכא דניקף חייב מקיף נמי חייב והאי קטן כו' מקיף נמי לא חייב וכ"ש אשה דלא אתי לעולם לכלל חיוב ועי' ב"מ י: דאמרינן דאמר לאשה אקפי לקטן משמע דגדול המקיף חייב אתיא כר"ה בנזיר ושמואל בנזיר נז: דמוקי באשה וקטן משמע דגדול המקיף פטור אתי כר"א ב"א עכ"ד: (מ) המשחית. עי' תוס' שבועות ד"ה ועל הזקן ולעיל במלבים ומטמא אינו מבואר והגר"א הגיה לעיל וכן כאן הגיה בס"ס ש"ג שניהם מזידים שניהם חייבים וכנאים וטומאה שאני שלא נלטוה אלא הלובש והנטמא ע"ש בבאורי הגר"א ועי' [illegible]

ענבים. נזיר נח: ועי' ירושלמי ערלה ספ"א מתניתין דלא כר"ת יכול אפילו עלין ולולבין וע"ש בפ"ב בסוגיא דטעם כעיקר: (ד) א' המזבח. מנחות נז: ושם מבואר התוס' היטב ע"ש: (ה) המעלה מבשר החטאת. מנחות נז: (ו) חטאת עולה ושלמים. מבואר בפנים וכתב הת"ב דלפ"ז נ"ל דאתיא דלא כר"י דאמר בתמורה כו. ר"מ סבר מדה"ל לומר תמורת עולה ושלמים משמע דאילו היה אומר כן אפילו ר"מ מודה דדבריו קיימין: (ז) המקדיש בע"מ. עי' ירושל' נזיר פ"ה הל"א בהקדיש בע"מ עובר ואינו לוקה ע"ש במה"פ: (ח) רובע. תמורה כח: ועי' ירושלמי פסחים פ"ט הל"ה מן הגאן להוציא האלקים שבכן ירצה לפרט דשם גזיזה פסול ומוסיף דהיינו מה שתלקה תורה לאסור היינו רובע ונרבע ועי' ירושלמי שקלים פ"ד הל"א לענין תמורה ברובע ומבואר שם דעושין תמורה: (ט) ששחטן חוץ לזמנן. זבחים כט: מלא ירצה: (י) משום מצורע. עי' ת"כ בקרא ואת הנתק: (כ) משום יו"ט. עי' שבת לד: ועי' ירושל' נזיר פ"ו הל"ג ונזיר מ.: (ל) ומשום המקיף. עי' ב"י יו"ד סי' קפ"א ובש"ע ס"ס ולהלכה מתוס' זו דכל הרוחב לא תגע בו יד ועד"מ שבקשה מתוס' זו על הרמב"ם פי"ב הל"ו ולפי הירושלמי בנזיר ב' שערות משום יו"ט הוא א"ש וכאן משמע דהקפה אפילו תלש חייב א"נ כר"א ובמלקט ורהיטני וכמ"ש התוס' בריש שבועות אפילו עם מספרים שרי מלקט ורהיטני חייב וכ"כ הת"ב: (מ) החובר. סנהדרין סה.: (נ) המסרס. תו"כ פ' אמור ועי' מיי' פי"ז מהל' א"ב דפסק דפטור ועי' הה"מ שם דפסק כר"י ועי' בבאורי הגר"א באה"ע סי' ה' ס"ק כ"ה שכתב דלת"ק פטור בנקבות ול"ע מתוס' זו ועי' מ"ש ביבמות ספ"ח: (ס) ואת החיה. חגיגה יד: לענין כלב וכן העיר הת"ב וכ' דת"ק סבר כריב"ב דאשה מצווה על פ"ו ולכן חייב ומ"מ בעקרה וזקנה מותר ועי' שבת קי: ותוס' שם: (ע) העושה עבודת כוכבים. סנהדרין סה. ועי' מיי' פ"ג מהל' עבודת כוכבים ובהשגות שם הל"ג: (פ) הנותץ אבן. עי' שבת קיט: ועי' מיי' פ"א מהל' בית הבחירה הל"ז ופ"ט מהל' כלי המקדש הל"ג ועי' או"ח סי' קנ"ב ועי' ספרי פ' ראה: (צ) אות א' מן השם. עי' מנחות לג: (ק) המאחר במוקדשין. עי' מיי' פי"ד מהל' מעה"ק הל"ג דאינו לוקה לפי שאין בו מעשה: (ר) המימר. נראה דל"ג דמבואר לקמן ובת"ב גרס והמותיר דאין בו מעשה אף בכטלו דלא הוה ניתק לעשה ולמ"ד התראה ספק לא שמה התראה בלא"ה לא לקי כמבואר טז. עכ"ד אבל דוחק לומר דאתיא כר"ל בב"מ צ: דעקימת שפתיו לא הוה מעשה ולכן לא לקי דלקמן בתוס' דאמר חוץ מנשבע ס' ג"כ דקול לא הוה מעשה ומ"מ לקי במימר ועי' הה"מ ולח"מ פי"ג משכירות ופי"א מסנהדרין ותוס' תמורה ג. ד"ה והרי ועי' ירושלמי כלאים פ"ח מזה דמנהיג בקול ועי' ירושל' שבועות ספ"ג ע"ש פ"ד הל"ז לענין מימר ומקלל: (ש) והמשייר חמץ בפסח. עי' רמב"ם פ"א מהל' חו"מ דאינו חייב אא"כ קנה ועי' מ"ש בזה בפ"א דכריתות ועי' מל"מ בפ"א מחו"מ הל"ג שהרמב"ם סמך על התוס' ועי' תוס' פסחים כט: ועי' הה"מ הל' חו"מ פ"א הל"ג. הזכיר תוס' זו: (ת) והמקיים. עי' כה: ועי' מ"ק ב: ועי' תוס' ד: ד"ה הא ועי' מס' ע"ז סד. דרבנן ור"ע פליגי בלא ע"י מעשה ועי' כ"מ פ"א מהל' כלאים הל"ג שהאריך בזה: (א) זה הכלל. שבועות כא.: (ב) הנוטל אם. חולין קמא.: (ג) אין אומדין. כב.: (ד) לקבל מ'. עי' בפנים והת"ב הגיה מ"א ובשני עבירות אין מוסיפין שיהיה מ"ב ראוי להשתלש אלא גורעין ולוקה ל"ט ואין צורך להגיה ומ"ש בפנים עיקר: (ה) אלא עשרים. רמב"ם רפי"ז מה"ס וכס"מ והלח"מ לא הבינו מקומם (ת"ב): (ו) עומד ומפריך. עי' כב: ועי' בפנים והת"ב פירש עוד דה"ק דאפילו עומד במרדו אין מוסיפין אפי' א' ועי' בעה"מ בזה:

מנחת בכורים

והשיגו עליו: חייבין. הניקף ג"כ במסייע חייב מלקות וכן בנלבש ונטמא דלעיל מיירי במסייע: עליו שתים. לחייב על כל פאה ופאה: בתער. ופליג בנזיר (מ') מקרא דר"א מחייב אף במלקט ורהיטני: פטור. בנזיר (נז:) אמר ר"ה קטן חייב והאשה נסתפקו הפוסקים וכאן משובש ונראה דגרסינן קטן חייב והאשה פטורה (עי' יו"ד סי' קפא): של חברו. גרסינן מלמטה דה' פאות לזקן וחייב על כל אחת ואחת: אלא אחת. דחד לאו הוא וכן בנוטל כל אחת ואחת חייב נמי על כל אחד ואחד: במלקט. הוי לדידיה גילוח שיש בה השחתה וחייב ולתנא קמא מלקט הוי השחתה ולא גילוח:

פרק ד א החוסם. הדש והמנהג גרסינן בגמרא: שני חרצנים. בשנים כדכתיב מחרצנים ועד זג: או שחט. ואכל ג"כ ובגמרא הגירסא ושתה: על כל אחת ואחת. בכולהו מבואר בקרא להדיא (נזיר לח:): ב לעבודה. היינו בפנים: או בחוץ. ומבואר במנחות פ"ו הל"ג באורו דכל שאינו ראוי בפנים אינו חייב משום שחוטי חוץ (זבחים קט:): אחד הכבש. אם העלה על גבי הכבש חייב משום ולא המזבח לא יעלו לריח ניחוח והוא משום ל"ת דכל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו: אלא אחת. נראה דקאי על מקדיש בע"מ למזבח דהא אמר בלא ואין תפס לשון ראשון אבל בוא"ו הלה כלן וחייב על כל הקדש וגרסינן חטאת ועולה ושלמים: לא יהיה בו. נפקא לן כולהו בתמורה (ז:): ר"י מחייב. אף קבלת הדם מבע"מ מקרא ומיד ב"כ לא תקריבו זה קבלת הדם (שם): שמות הללו. כמו בע"מ דכל שאינו ראוי למזבח לא יקדיש מקרא דשור ושה שרוע וקלוט נדר לא ירצה כל הפסולין שבשור ושה הרי הוא בבל ירצה וכן בת"כ: ג בשקדם הקדשן. בגמרא הגירסא מום עובר להקדישו: ואינו יוצא לחולין. אם הקדישו: ד הנודר במקדש. אולי גרסינן הנודר בשם עבודת כוכבים דעובר בל"ת כמבואר סנהדרין (ס:) והעובד. זר א"נ עבודה בקדשים וגרסינן הקדש והת"ב גרס הגוזז במוקדשין והעובד במוקדשין: בל"ת. לא יתשב: מצורע. דקאי במקום בהרת ואסור לתלוש סימני טומאה: משום יו"ט. חייב בשתים כמבואר בשבת (עג:): משום נזיר. בנזיר (מ.) אמרינן ללקות באחת וכן במצורע מבואר בשבת (שם) התולש אחת מחתים חייב: המקיף. אם נשאר לו מ' שערות ותלש מהם שתים א"כ לא נשאר שיעור פאה (עי' רמב"ם פי"ב מהל' עבודת כוכבים הל"ו ועי' יו"ד סי' קפ"א ובד"מ שם): חובר. מקבץ יחד והוא חובר חבר: ה והמגריד. שהוא עובר משום לא תעשה לך: מאחר. נדרו: והמימר. לא גרסינן דמבואר לעיל וכן לקמן דלוקה: ו על מצות ל"ת. כלומר שקיימו עשה כגון שלח תשלח ופליגי אי בעינן קיים אי ביטלו דוקא חייב כמבואר בש"ס (יד.): אומד אחד. דבעינן מכות הראויות להשתלש וכאן הוא רק ב' יותר מל"ט אבל אמדוהו שיכול לקבל מ"ב לוקין בפ"א: אפילו אחד. דהעיקר המלקות ל"ט הם ולא מ' וקמ"ל טעמא דל"ט נגרוע פן יוסיף יותר אבל מ' היו שעיקר דינא

(ל) גולה על ידו: ז אין אומדין אותו יותר ממ' דברי ר' יהודה א"ר יוסי במה דברים אמורים בעדות ובהתראה א' אבל בב' עדיות ובשתי התראות אומדין אותו (ח) אפילו בב' ואפילו במאה (ט) לפיכך אם קלקל אחת מהן מלקין אותו אמדוהו שאם לוקה יקלקל *הן מלקין אותו (י) שאם יצא מב"ד וקלקל הם מלקין אותו קלקל עד שלא לקה מלקין אותו שנאמר הכה תכה ונקלה אם משלקה קלקל אין מלקין אותו ובמה היא קלקלתן אחד האיש ואחד האשה ברעי (כ) דברי רבי א)יוסי ר' יהודה אומר האיש ברעי והאשה במים וחכ"א אחד האיש ואחד האשה בין ברעי בין במים [ג]: ח מכות בג' אחד מכה ואחד מונה ואחד קורא לא יהו (ל) מתחלפין ג) עליו. רצועה לא היתה ארוכה אלא קצרה שלא תגיע [ד] לצפור נפשו וימות אלו הן הלוקין כל עוברי לא תעשה שעברו על מצות לא תעשה שיש בה קום עשה ואף על פי שחייבין מיתה בידי שמים (מ) כרת בידי שמים [ה] מלקין אותו (נ) מיתת בית דין [ו] אין מלקין שנאמר כדי רשעתו מת אינו לוקה משלם אינו לוקה: סליק

השמטה מנוסחאות כ"י

[פרק ב א אלו הן הגולין נתכוין להכות את העץ והכה את האדם והרגו את הבקעת והכה את האדם והרגו הרי זה גולה ניתזה בקעת מן העץ המתבקע הרי זה אינו גולה דברי ר' יהודה רבי אומר בזה גולה: ב היה משלשל כלים מלמעלה למטה ונפסק החבל או שנשמט הרי זה גולה היה דולה בחבית והכה דרך ירידתה גולה שלא כדרך ירידתה אינו גולה ר' יהודה אומר בין כך ובין כך אינו גולה עד שיפול כל החבל מידו: ג היה מעגל במעגילה והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה גולה ור' שמעון אומר אינו גולה עד שיפול כל המחצלין מידו: ד טבח שהיה מקצב והכה לאחריו והרג הרי זה גולה לא היה יודע שיש תינוק בעריסה וישב עליו והרגו לא היה יודע שיש אדם בבור וזרק את האבן בבור והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה גולה: ה שליח בית דין שהכה ברשות בית דין הרי זה גולה רופא אומן שריפא ברשות בית דין הרי זה גולה המחתך את העובר במעי אשה ברשות בית דין והרג הרי זה גולה. הזורק את האבן ברה"ר והרג הרי זה גולה ר' אליעזר בן יעקב אומר אם משיצאת האבן מידו הוציא את ראשו מן החלון הלה וקיבלה פטור שנא' (דברים יט) ומצא את רעהו ומת עד שיהא חבירו מצוי לו בשעה שהורגו: ו אלו שאינן גולין היה מכה את העץ והכה את האדם והרגו את הבקעת והכה את האדם והרגו הרי זה אינו גולה נשל הברזל מן העץ המתבקע הרי זה גולה דברי ר' יהודה רבי אומר בזה אינו גולה היה מושך ממטה למעלה ונפסק החבל או שנשמט הרי זה אינו גולה. היה מושך במעגילה והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה אינו גולה היה מקצב והכה והרג הרי זה אינו גולה. היה יודע שיש תינוק בעריסה וישב עליו והרגו היה יודע שיש אדם בבור וזרק את האבן בבור והלכה לה על האדם והרגתו הרי זה אינו גולה. שליח בית דין שהכה שלא ברשות בית דין והרג הרי זה אינו גולה: ז הכל גולין על ידי ישראל וישראל גולין על ידיהן חוץ מעל ידי גר תושב גר תושב גולה ולוקה על ידי גר תושב חבירו ישראל גולה ולוקה על ידי עבד וכותי ועבד וכותי גולה ולוקה על ידי ישראל: ח עבד שגלה לעיר מקלט אין רבו חייב במזונותיו ולא עוד אלא שמעשה ידיו לרבו האשה שגלתה לעיר מקלט בעלה חייב במזונותיה ואם אמר צאו לה מעשה ידיה במזונותיה הרשות בידו: ט הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה פוטרו היה ר' יהודה מן המיתה ומן המכות וחכמים אומרים הרי הוא כפיקח לכל דבריו: י השונא אינו גולה ואינו נהרג אלא על פי עדים והתראה ר' יוסי בר' יהודה אומר יומת מיד וזו היא התראתו ר' שמעון אומר יש שונא גולה ויש שונא שאינו גולה כשתמצא לומר לדעת הרג לוקה שלא לדעת הרג אינו לוקה נפסק החבל הרי זה גולה נשמט החבל הרי זה אינו גולה: יא נשמט הברזל מקתו או מתוך ידו אפילו שלא כדרך ירידתו אינו גולה להיכן גולה לערי מקלטו והרג הרי זה גולה כשתמצא לומר שני שוגגין ושני מזידין מזיד על פי עדים והתראה חייב שלא על פי עדים והתראה פטור: יב שוגג כדרך ירידתו גולה שלא כדרך ירידתו אינו גולה להיכן גולה לעיר מקלטו ובמדבר גולה למחנה לויה ובן לוי גולה לפלך אחר ואם גולה לפלכו הרי זה קולטו]:

נוסחאות כ"י

א) מאיר: ב) מתעלפין:

אור הגנוז

[ג] פטור: [ד] לצורפי: [ה] אין מלקין אותו: [ו] מלקין אותו:

חסדי דוד

בכור נאמר ה"ה בכל הקדשים וה"ה איכא גיזה בשור ועבודה בצאן. ודע דהך מוקדשין דקתני הוא קדשי מזבח דאילו קדשי בדק הבית ליכא תמורה כדאיתא בפ"ק דתמורה וגם גיזה ועבודה לא אסירי רק מדרבנן וכדאי' בפ"ג דבכורות ונראה דכאן שייכי דברי ר"י דלעיל וקאי אמימר במוקדשין ואם אמר חטאת עולה שלמים אינו חייב אלא אחת כי תפוס לשון ראשון וקאי רק על חטאת ומ"ש עולה שלמים מיהדר קא הדר ולאו כלום הוא אבל אם אמר חטאת ועולה ושלמים נוכל לפרש מקצתו תהיה תמורה על חטאת ומקצתו על עולה ומקצתו על שלמים לכן חיילה קדושה על כלהו וחייב בכלהו:

מצפה שמואל (ז) גולה ע"י. שם ועי' ב"ק כאן שטעה דיין במנין דאל"כ שוגג קרוב למזיד הוא וכו' הת"ב לפי התוס' כאן קאי על עומד ומפריך ולכן טעה: (ח) אפילו בב' אפילו במאה. הת"ב מפרש דפליגי בב' עבירות וכ' שהראות לת"ק אין אומדין יותר ממ' ולר"י אומדין אפי' בב' ומאה לפי העבירות והרמב"ם פי"ז לא חילק בזה ע"כ: (ט) לפיכך אם קלקל. עי' בב' דלא כתוס' זו ועי' רמב"ם שם הל"ה דאם קלקל בין בראשונה בין בשניה פוטרין אותו: (י) שאם יצא מב"ד. לפי הס"ם נריכין להגיה ועי' מיי' פי"ז הל"ה ובלח"מ שם נראה דעתו שיצא מב"ד ללקות וקלקל חייב ופטור בקלקל רק משלקה ולרש"י אף משהגביה ידיו וקלקל פטור: (כ) דר"י. עי' כג. דמסיק לר"י שניהם שוים ברעי: (ל) מתחלפין. פירוש שאחד גומר כל ההכאות וכן בת"ב: (מ) כרת בד"ש מלקין. עי' יג: דח"כ בכלל מלקות ארבעים וקי"ל משלם אינו לוקה ובכל תוספתא זו קי"ל וסבירא לה בהדא כר"ע ופליגא בהדא ועי' תוס' כתובות לב. ד"ה דאין דכתבו שם דאין שום תנא שיסבור לוקה ומשלם אלא ר"מ ועי' כתובות בסוגיא דעולא ס' כן אבל ר"י ס"ל דמלקא לקי ממונא לא משלם ועי' תוס' שם לב: ד"ה אלא מ"ש בזה ועי' ירושלמי רפ"ו דתרומות לענין מלקות וקרבן וב"ק פ"ז הל"ב והל"ד ועי' ירושלמי פ"ז דתרומות לענין לוקה ומשלם ועי' שבת ספ"א לענין לוקה וקרבן ועי' הסוגיא בירושלמי מגילה כ"א הל"ו ועי' ירושלמי מכות פ"א הל"א שני דברים מסורים לב"ד את תופס אחד מהן ועי' מ"ש הפ"י במכות פ"א בסוגיא זו ד"ה סבר לה כר"ע בזה: (נ) מיתת בית דין. כתובות לה. וירושלמי כתובות פ"ג הל"א וב"ק בפ"ב הל"ה ופ"ז הלי"א ותרומות פ"ז ועי' כאן ד:

מנחת בכורים

דינא רק התורה עם לפחות אחד מן יוסיף א' (עי' רמב"ם פי"ז מהל' סנהדרין שכ"כ בטעם ל"ט מלקות ויש ראיה מכאן) ב'. כדי שיהא ראוי להשתלש: ומפריך. שחזק אחר האומד אין מוסיפין: ז יותר ממ'. כלומר ל"ט ובעבירה אחת כמו שמסיים: בב'. ומלקין מ"מ כדי שיהא ראוי להשתלש: קלקול ברעי או במים פטור. דכתיב ונקלה ומ"מ חייב על השניה שסברי עדיין לא התחילו עד מ': אין מלקין גרסינן. אמדוהו שאם יוצא שיקלקל אחר שיצא מב"ד: ח קורא. אם לא תשמע לעשות והוא רחום וגרסינן א' אומר הכהו וכן במשנה: מתחלפין. במשנין אלא כ"א כפי מה שהתחיל והת"ב מפרש שאין מחלפין את הממונה רק א' אומר כל ההכאות: לצפור נפשו. נגד הלב: קום ועשה. כלומר במעשה. ואולי שאין בה קום עשה גרסינן דלא הוי ניתק לעשה: משלם. כגון חובל בחברו ועובד כוכבים וכל חייבי מלקות לוקין ואין משלמין:

סליק תוספתא מסכת מכות

השגת הראב"ד על האלפס ממסכת מכות

פרק כיצד העדים

כתב הרב אלפס ז"ל ודייקינן לה נהי פירושא מדאמרי' הכיא איתתא דאתאי סהדי ואתקור וכו' עד דהא לא קטלינן אפומה:

כתב הראב"ד ז"ל קשיא על הדין פירושא אמאי לא מקבלינן סהדותא דהא שניה דמסהדא על מאי דאסהידא כת ראשונה ואתזמא והיכא חזינן דמחזקה מלתא בחדא זימנא בלחוד והא ריש לקיש גופיה לא קאמר הוחזקה זו אלא בכת שלישית בתר דאיתיי' תרי כתי סהדי ואתקור. וא"כ דר' יהודה כריש לקיש הוה ליה למימר אינה נהרגת אלא כת ראשונה. הלכך האי פירושא פריכא הוא והורתא אפרינא אית ביה. בתר הכי עיינית בפי' דשמעתא ולא אשכחית ביה פירושא טב מיניה. ומאי דקשיא לי עלוהי דראשונה ושניה נהרגת מבעי ליה דהא מקבלינן סהדותא הכי נמי קאמר דהא מפרשי' למתני' הכי קאמר אי איכא כת אחת נהרגין עפי אין נהרגין. הלכך איכא לפרושי הכי אי איכא כת אחת מקמי האיך דאתזמה נהרגין שניהם. אבל אי איכא תרתי מקמיה האיך דאתזמו דהוו להו השתא תלת כתות מזומות לא קטלינן לשלישית משום דכבר הוחזק גואל הדם להביא עדים שקרים על הרוצח להרגו ואיחזק ליה בתרי כתי ותו לא מקבלי' סהדותא דכת שלישית. והיינו כריש לקיש:

כתב הרב אלפס ז"ל ירושלמי כתב כל נכסיו לב' בני אדם כו' עד ומנין אפילו ק' ת"ל עדים:

כתב הראב"ד ז"ל איכא מאן דדחי להאי ירושלמי מההיא מלתא דמס' גיטין דאמר רבא עצמו קנה נכסים לא קנה אלמא כיון דתרי גופי נינהו עצמו ונכסים פלגינן דבורא והכא נמי פלגינן דבורא. ואיכא דמוקים ליה משום דהוה ליה כמזוייף מתוכו. נפקא מינה דאי הוי עדות על פה עדותן קיימת דלאו כטעמיה דר' אלעזר:

כתב הרב אלפסי ז"ל אילעא וטוביה קריביה כו' עד לאו בתר ערבא אזלי.

כתב הראב"ד ז"ל אסתברא לי דהכי הוה עובדא דההוא ערבא מודה בערבותיה אלא דהוה פטר נפשיה בטענתא דלוה דהוה טעין פרעתי. ואתו ניהו ואסהידו דלא פרע והוה סבר רב פפא למימר מחייב לוה אפומייהו ומחייב ערב בהודיתא דנפשיה דאינהו לא אסהידו עליה מידי ואמר ליה רב הונא כיון דאי לית ליה ללוה בתר ערבא אזיל אשתכח דאפומייהו מחייב. אבל אי כפר ערבא בערבותיה ולוה בהלואתיה ואסהידו אינהו דיזיף והוא ערב מהימני על לוה ולא מהימני על ערב דהא ודאי תרתי עדיות נינהו וליכא הכא פליגת דבור כלל:

כתב הרב אלפס ז"ל תני תנא קמיה דרב נחמן על מת בין ביד בין בכלי כו' עד וכן הלכתא דמסקנא הוא:

כתב הראב"ד ז"ל הא מתניתא לא פליגא מידי אדשמואל דעד כאן לא אמרי' שריטה וגדידה אחת היא אלא שהמשרט בין ביד בין בכלי חייב משום משרט. אבל גדידה ודאי אינה אלא בכלי כדכתיב ויתגודדו כמשפטם כו' ולשון גדידה הוא דרך חתוך כדכתיב גודו אילנא. והשריטה היא כעין עוף המשרט והיא דרך קריעת הבשר שלא בחתוך. וזה צריך התראה משום משרט ואם התרה עליו משום גדידה פטור. והמחתך בכלי צריך התראה משום גדידה. ואם התרה על זה משום משרט פטור. מיהו שמואל סבר לה כר' יוסי דאמר שריטה וגדידה אחת היא. והמשרט בפי הסכין כעין עוף המשרט חייב משום שריטה. וקיימא לן כר' יוסי דסתם מתני' כוותיה:

כתב הרב אלפס ז"ל היה מטמא למתים כל היום וכו' עד חייב על כל אחת ואחת:

כתב הראב"ד ז"ל הא מלתא אוקמוה במס' נזיר שלא בחבורין אבל בחבורין כגון שהיה נוגע מת אחד והושיטו לו מת אחר אינו חייב אלא אחת. ואפי' התרו בו כל היום דכתיב בכהן גדול על נפש מת לא יבא ולא יחלל מי שאינו מחולל יצא זה שהוא מחולל ועומד וגמרינן נזיר מכהן גדול. ואפילו נטמא בשני מתים בבת אחת והתרו בו אינו חייב אלא אחת. אבל על ביאה וטומאה בבת אחת והתרו בו בשניהם חייב על שניהם. והכי איתא התם. מיהו אע"פ שאינו לוקה שתים בחבורין איסורא מיהא אית ביה ואסור לאטמויי למת אחר. אבל כהן הדיוט שהוא מטמא לקרוביו עד שהוא מתעסק במתו מותר להתעסק במת אחר. פירש הרי זה בלא יטמא והכי איתא באבל רבתי: סליק